răiască Republica Populară Romînă!

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 1 (199) - joi 2 ianuarie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

CÎNTEC PENTRU REPUBLICĂ

La noi
a țarinii
dogoare
dă aur scump, străbun tezaur.
și aur negru
țara are
și oamenii-s la noi
de aur.

Țara holdelor bogate,
Oameni simpli și eroi —
Aurul mai scump din toate
Omul, omul e la noi!

La noi
își saltă doar
sumanul
a patriei bătrînă vatră —
și-auzi pe creste
uraganul
din mii de metri cubi
de piatră.

Țara holdelor bogate.
Oameni simpli și eroi —
Piatra de-ncercare-n toate
Omul, omul e la noi!

La noi
e focului
părtașe
cu jar adînc și proaspăt, viața
și-a vieții forță
uriașe,
ți-aprinde inima
și fața.

Țara holdelor bogate,
Oameni simpli și eroi —
Jarul cel mai scump din toate
Omul, omul e la noi!

Cicerone Theodorescu

Desen de VINCENȚIU GRIGORESCU

Zece ani de literatură în R.P.R.

Literatura noastră n-a început acum 10 ani, deci în 1947, nici nu încheie vr-un ciclu evolutiv acum, la sfîrșit de deceniu. Ceea ce, sumar, aș vrea să vă înfățișez, este doar o fîșie dintr-o largă zonă de radiații a geniului poporului nostru, întruchipată ca fenomen cultural, prin mijlocirea cuvîntului artistic. Dar această fîșie de radiații spirituale, acest curcubeu al sufletului, este mai semnificativă ca altele, nu numai prin bogăția sa variată, ci și prin faptul că ea reflectă primii 10 ani de existență a Republicii Populare Romîne. Iar acești 10 ani din viața poporului nostru sînt atît de plini de conținuturi și forme noi politice, economice, sociale și culturale, încît ar fi de neconceput ca o analiză, să zicem spectrală, fie cît de fugară, să nu demonstreze profunde transformări structurale în literatura noastră. Este adevărat că, în parte, fenomenul literar, pe lîngă faptul că se acoperă cu realitatea în desfășurare, el adeseori merge în urma ei și se întîmplă ca noi să vedem cum „icoana stelei ce-a murit încet pe cer se sue" și nu chiar ceea ce se petrece subt ochii noștri. Dar tot așa de adevărat este că, în parte, fenomenul literar premerge timpului, așa ca dezghețul, ca mugurii primi, ca întîiele rîndunele primăverii, ca aurora răsăritului de soare. Acest întreit aspect, însă, poartă toate trăsăturile unui întreg, inseparabil de spiritul epocii, — în cazul nostru, de realizările din acest interval de timp, pe toate tărîmurile, ale clasei muncitoare aliată cu țărănimea și condusă de partidul celor ce muncesc. Căci spiritul epocii se definește prin faptele colectivelor umane și ale personalităților ce nasc din sînul lor. Iar la noi, această scurtă perioadă istorică pentru viața unui popor se caracterizează prin desprinderea definitivă, în urma doborîrii monarhiei, dintr-o orînduire socială cu clase dominante și exploatatoare a muncii omului, prin pășirea energică a maselor largi pe drumul construcției socialiste și prin integrarea, tot mai temeinică, în complexul familiei popoarelor socialiste, în fruntea cărora stă Uniunea Sovietică, ca un consecvent și permanent campion al păcii și ca un promotor nedezmințit al internaționalismului proletar, și ca un prieten al luptei de eliberare a popoarelor subjugate. Premisă a actului de la 30 decembrie 1947, cînd s-a proclamat republica, a fost eliberarea noastră de subt jugul fascist și de cotropirea hitleristă, eliberare realizată de către armata sovietică, unită cu armata romînă care, la 23 August 1944, prin acțiunea și gestul revoluționar al Partidului Comunist Romîn și subt influența victorioasei înaintări a armatei sovietice, a întors armele contra fascismului și a grăbit astfel sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Premisă anterioară, însă, a fost întreaga luptă a clasei muncitoare din Romînia, îndeosebi cînd purtătorul ei de steag a devenit partidul comunist, din anul 1921. Suport necontenit, după trecerea noastră de la forma de stat subt dominație moșierească și burgheză, exprimată în cel mai înalt grad prin sistemul monarhic, a fost, spre statul de tip socialist, sprijinul multilateral acordat poporului nostru de Uniunea Sovietică. Acestea sînt dimensiunile istorice, cunoscute de noi toți, în care s-a desfășurat viața noastră în ultimii ani, făcîndu-ne dintr-un popor cu stăpîn un popor stăpîn pe țara sa și încă mai mult, un popor care, însuflețit de ideile Revoluției din Octombrie 1917, construiește o societate din care se exclude orice exploatare a omului de către om. Sînt cunoscute succesele realizate în acești ani, prin masiva industrializare a țării, prin pașii decisivi pe drumul transformării socialiste a agriculturii, prin uriașa revoluție culturală. Iar dacă succesele nu trebuie să ne facă să uităm greutățile ce le mai avem de învins și care se mai nasc pe parcurs, ele totuși sînt de așa natură încît nu se poate să nu se fi închegat o imagine, în conștiința oamenilor de la noi, despre rosturile istorice ale țării noas-

Mihai Beniuc

(Continuare în pag. 7)

SĂPTĂMÎNA

Ah! CÎT L-AM IUBIT...

Acum cîteva zile mă întorceam cu trenul de la Constanța. Ca să-mi treacă mai ușor timpul răsfoiam o carte plicticoasă... Nu vă speriați! Era scrisă de un samoez. Scriitorii noștri — vezi cronica literară săptămînală a acestei gazete — nu scriu cărți plicticoase nici dacă i-ai pica cu ceară. Din cînd în cînd închideam opul și atunci privirile mele alergau pe nesfîrșirea albă a Bărăganului aflat sub viscol. Un sat pitulat în marginea zării... Un stol de salcîmi zgribuliți... Cumpăna unei fîntîni... Cîteva tractoare acoperite cu rogojini lîngă o haltă... In compartimentul în care mă aflam de unul singur s-a urcat de la Ciulnița o femeie între două vîrste. Purta pe obrazul înghețat urmele unei frumuseți care se ofilise, — în mînă o papornița uriașă, burdușită cu pachete și pachetele stîngaci înfășurate în ziare.

— Vă deranjez?

— Nu.

— Mulțumesc.

După ce și-a așezat papornița pe bancă și a potrivit pachetele și pachețelele ca să nu li se vadă conținutul chiar de la prima ochire, călătoarea a luat loc pe bancă în fața mea. Mi s-a părut că strîmbă din nas.

— Dacă vă supără fumul, pot să sting țigara.

— Ar fi păcat s-o aruncați. Are miros plăcut.

Am priceput aluzia. Am priceput de asemenea că am de-a face cu o persoană selectă. I-am întins cutia.

— Merçi!...

Fuma ca o șerpoaică. A venit șeful de tren. I-a vizat biletul. A plecat.

— Bine că m-am încălzit. De cînd aștept în gară...

— Locuiți la Ciulnița?

— O, nu, domnule... La București...

A oftat

— Imi permiteți să vă mai păgubesc de o țigară?

— Poftiți...

— N-am fumat de mult... M-ați întrebat dacă locuiesc la Ciulnița. Nu. Dar cunosc ținutul. Am trăit altădată pe aici... Am avut moșie. Mare. Și niște bălți pe lîngă Oltenița... Mi le-au luat... Mi le-au luat bestiile de țărani. Ehe!... Dacă nu l-ași fi pierdut pe Mihai... Ah! Cît l-am iubit, domnule, cît l-am iubit... Dacă nu l-aș fi pierdut pe Mihai, le-arăta el lor...

— Pe soțul dumneavoastră îl chema Mihai, desigur...

— Nu, domnule, nu. Pe soțul meu îl cheamă Titi... Și trăiește, pramatia... Trăiește și mănîncă... Ba încă și fumează...

— Atunci poate că Mihai era fiul dumneavoastră. Vă înțeleg oftatul. Nu e ușor să ai un fiu și să-l pierzi...

— Mihai! Ah! Cît l-am iubit!... Era mai mult decît fiul meu, domnule... Era regele meu...

— A? de Mihai de Hohenzollern era vorba?

— Da, domnule, de Mihai I...

— Și de ce l-ați iubit atît de mult, doamnă, dacă îmi este îngăduit să vă întreb? Era chiar un bărbat atît de încîntător?

— Era, era... Dar era și rege... Ținea în frîu prostimea. Aveam o fabricuță la București cu vreo trei sute de lucrători. Credeți că mișca vreunul? Nu mișca nici unul, domnule. Nici unul. In fiecare atelier îl aveam, în ramă, pe Mihai... Iar aici, la țară, ce să vă spun... Muncă și liniște. Liniște și muncă... Și jandarmi...

— Trăiați bine pe atunci...

— Bine, bine... L-aș supăra pe Dumnezeu dacă n-aș recunoaște. Numai cu Titi aveam necazuri... Se cam uita după țărăncuțe. Pe urmă, domnule — vorbesc deschis, mi se pare că sînteți de-ai noștri — pe urmă au venit comuniștii...

— Și v-au luat moșia...

— Da, domnule, ne-au luat moșia... Să-i fi văzut pe țărani, bestiile, cum se bucurau... Ne-au luat și bălțile... Ne-au luat și moșia. Muncitorii ne-au luat fabricuța...

— Dacă nu-l pierdeați pe Mihai...

— Dacă nu-l pierdeam pe Mihai — ah! cît l-am iubit, cît l-am iubit... Mai aveam nădejde... Dar așa... Cum să-i alungi pe comuniști? Cum să-l aduci îndărăt pe Mihai? A?... Ce ziceți? S-ar putea?

Am ridicat din umeri.

Peste nesfîrșirile albe ale Bărăganului cădea înserarea. Viscolul vîntura praful de argint al zăpezilor. Zările se întunecau, se apropiau.

In vagon s-au aprins luminile. Șeful de tren s-a întors însoțit de controlor.

— Biletele pentru control, vă rog...

Am scos biletele. Controlorul le-a cercetat și ni le-a înapoiat. I-au căzut ochii pe papornița călătoarei din fața mea.

— Dar aici ce aveți, cucoană?

— Cărnică de porc, tovarășe controlor... Nițică numai... N-am cumpărat-o. Știți, tovarăși, eu am avut pe aici pe lîngă Ciulnița o fișteică de pămînt. Acum n-o mai am. In ajunul Crăciunului viu cu trenul. Merg pe la țărani. Mă cunosc. „— Ei, cucoană, îmi spun, ai sărăcit. Ți-am dat și cînd dumneata erai bogată și noi săraci. Ține, să nu mori de foame, să fie de sufletul răposaților..." Unul îmi dă o bucată de mușchi. Altul un picioruș de porc... Fiecare ce-l lasă inima.

Controlorul și șeful de tren salută și pleacă.

Ii mai ofer o „republicană" cucoanei și o întreb:

— Va să zică se poartă bine cu dumneavoastră „bestiile" de țărani?

— Da, domnule... Se poartă bine, bestiile... M-au urît. Ne-au urît. Poate ne mai urăsc și acum. Dar au inimă bună, afurisiții... O recunoaște pînă și dosăditul de Titi... Dar dacă se mai întoarce odată Mihai al nostru — ah! cît l-am iubit... cît l-am iubit — o să le scot eu pe nas mila asta... Pe nas o să le-o scot, domnule. Pentru că în mila asta a lor este și un fel de batjocură...

A. B. C.

GÎNDURI ÎN LUNA CULTURII

„Suprimarea cu desăvîrșire a învățămîntului primar rural", — scria senatorul conservator Jorj Pavlof, mare personalitate intelectuală din Iași pe la anul 1900, în cartea sa „Răscoalele țărănești — boala și leacul".

Menținerea țărănimii în totală ignoranță, în analfabetism sută la sută era o concepție de stat care asigura inerția sărăcimii muncitoare și o exploatare fără riscuri.

Formula de mai sus nu este a unui diletant dement, ci a unui senator care avea cuvînt, — și încă greu — la cîrmuirea țării. Poate că tocmai conștiința acestei puteri i-a dat curajul să spună lucrurile pe față, traducînd analfabetizarea în planuri de stat, pentru fericirea țărănimii, ceea ce de altfel, în sinea lor, gîndeau aproape toți guvernanții.

Gheorghe Pavlof era teoreticianul doctrinei analfabetismului integral. Probabil că era și adept al rațiunii pure, de vreme ce a stat cot la cot în partidul conservator cu Titu Maiorescu. Practica a mai amendat pe ici, pe colo teoria totalitară, cu mici excepții. In linii mari însă, pauperismul țărănimii interzicea învățătura cu un imperativ mai drastic decît al legii pe care o cerea sincerul și suavul Pavlof.

Intre această concepție zoologică și lozinca „Nici un analfabet!", sînt secole de luptă, munți de suferinți și de jertfe, minuni de generozitate și de dragoste de om, adîncă scrutare a progresului cititorului, credință nestrămutată într-o țară mai bună pentru cei mulți.

Toate acestea s-au strîns, au crescut, au izbucnit și, printr-o explozie parcă, etapele au fost arse, și într-o seară de decembrie, într-o singură seară care concentrase totul, soarta poporului s-a schimbat și el a pornit liber spre lumină.

Era o seară de iarnă. Fulguia puțin. Piața palatului era goală. Rafale sărace de vînt purtau pe trotuarul sur mici nourași de fulgi ușori. Plutea în atmosferă ceva neobișnuit. Trecă-

Demostene Botez

(Continuare în pag. 6)

FLOAREA DE PROMOROACĂ...

Veneam recent de pe niște meleaguri depărtate ale țării, și așteptam un tren într-o gară de cîmp. Stam și priveam întinderile albe, și deodată mi-am dat seama, parcă pentru prima oară, de opera tacită și fără moarte, a desăvîrșitei artiste, Natura. Am regretat toamna, îndestulată cu rod greu și amurguri superbe, apoi m-am gîndit la vară, supranumind-o Doamnă a anotimpurilor. Și a lucit după aceea în mintea mea, ca un mărgean, amintirea primăverii, de mult acoperită de frunzele, ierburile și pulberile ciclului. Eram aproape singur, și-mi da tîrcoale un simțămînt greu, izvorît din depărtarea singurătăților albe, din zvonul Crivățului și din gerul tăios ca sticla. Mă obseda un vers al lui Rainer Maria Rilke:

„De-acum, cel fără casă
Mereu pribeag va fi..."

Insă, au sunat poate în întinderi, poate în inima mea, niște zurgălăi veseli, și m-am îndreptat spre natura albă, cu o imensă dragoste, încercînd să-i dezleg tîlcul anotimpurilor. Și bine am făcut, căci am uitat de frig și am văzut în toate domnia unei armonii și înțelepciuni, unice și inimitabile. Drept în fața mea, departe, departe, un pîlc de arbori acoperiți de promoroacă arătau ca o cetate fantastică, ivită odată cu strălucirea zorilor și cu luarea cețurilor. Fumurile satelor urcau la cer în fuioare solemne. Și pretutindeni era o pace și o tăcere de început de lume. Cînd și cînd, treceau spre tîrg șiruri de care. Și promoroaca așternuse peste toți și toate, peste vitele resemnate și blînde, peste cocenii din care, peste cojoacele și căciulile oamenilor, ca un văl diafan. Cînd se stîrnea Crivățul mai tare, ur-

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

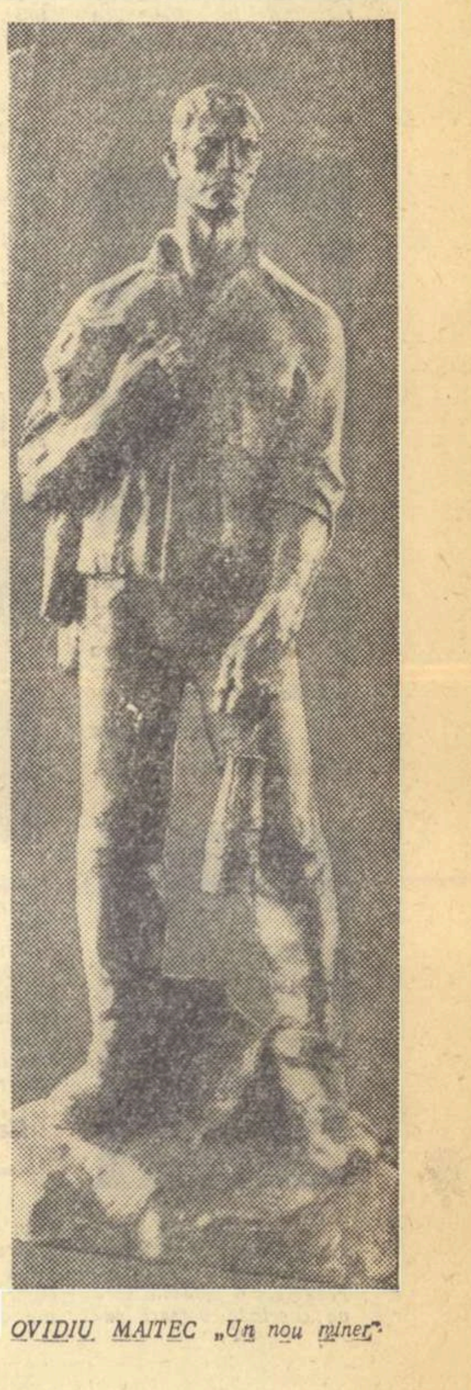

OVIDIU MAITEC „Un nou miner"

MOMENTUL LITERAR

Cezar Petrescu: Proiecte literare

Proiecte? Nimic mai instabil și mai incert decît proiectele scriitorilor. Și nu din vina lor. Nici a altora. Din vina nimănui. Prin însuși procesul creației pîndit de atîtea necunoscute lăuntrice.

Se știe doar. Indeobște scriitorii (ca de altminteri toți creatorii din orice ramură a artelor), spre capătul vieții descoperă cu melancolie că lasă în urmă mai mult un cavou de mărețe proiecte și bune-intenții decît un abundent raft de bibliotecă tixit cu rodnice realizări, chivernisit rînduite și clasate pe categorii, pe epoci, pe stadiile de evoluție și maturizare, cum visau cu naivitate în elanurile juvenilelor însuflețiri cînd toată lumea era a lor. Ar fi prea frumos! Și din păcate, ca să vorbim sincer, omenește e prea irealizabil.

Repet. Nu neapărat numai din pricina cutăror sau cutăror ostile condiții exterioare. Ci îndeosebi prin procesul în sine al creației.

Orice carte viabilă e rezultatul unei perioade germinative, care nu poate fi nici grăbită artificial fără ireparabile riscuri, nici întîrziată prea mult peste limitele gestației normale, de la caz la caz, de la carte la carte. Cînd scoți din sertar un manuscris abandonat la jumătate din cine știe ce motive și cînd îl duci la bun sfîrșit după ani și ani, rezultatul poate fi într-adevăr mai norocos decît cu ani în urmă. Cartea mai bună, mai substanțială, mai matură decît cea proiectată odinioară. Dar, vai! nu mai e aceeași carte. De cea inițială te-ai răcit, tu, autor. Ori s-a răcit ea de tine... Ce mai importă? Aceea era a ta. Pe aceea nu vei mai scri-o niciodată.

(Continuare în pag. 6)

Vorbind cu Lucia Demetrius

In fulgerarea unei discuții de „moment literar", creația unui dramaturg contemporan desfășoară o miraculoasă viziune caleidoscopică. Potrivit genului replicile se schimbă prompt și sacadat, laconice și limpezi. De aceea și relatarea noastră va evita aglomerarea notațiilor de regie. Realitatea și ficțiunea, eroii zilelor noastre și personajele piesei apar și se confundă adeseori, îmbogățindu-se parcă reciproc, mișcîndu-se după acel trepidant ritm al dramei care este de fapt ritmul vieții. Eroi ce au fost, și eroi ce abia se vor naște, năzuinți și sentimente omenești contemporane, afirmînd triumful omului nou, s-au perindat fascinant înaintea noastră, într-o recentă convorbire cu Lucia Demetrius despre trecutul și viitorul dramaturgiei ei. Trecutul evocat ne aducea în minte crîmpeie din atmosfera unor ani care au jalonat pionieratul dramaturgiei noastre realist-socialiste. Era prin 1948 și în primul an al Republicii

asistam la premiera „Cumpenei" de Lucia Demetrius.

— Vă reamintiți acea atmosferă, sentimentul încercat atunci cînd ați pornit la drum?

— Am căutat să fiu în pas cu întreaga noastră literatură, am încercat să oglindesc, prin intermediul creației mele dramatice, momentele sociale și politice de răscruce prin care am trecut în acești ani. „Cumpăna", piesa care a marcat pentru mine începutul unui deceniu de dramaturgie realist-socialistă, se inspira din clocotul trăit de întreaga țară în zilele naționalizării; „Vadul nou"

Miron Dragu

(Continuare în pag. 6)

„Gazeta literară"
urează cititorilor săi
LA MULȚI ANI!

PATRIA

Intr-o primăvară, sub maxilarul superior al gurii de piatră care formează zidul Horoabelor, ascultînd Ialomița somnoroasă care-și făcea loc pe sub trepte verzui de gheață, am avut revelația Patriei. Străbătusem de nenumărate ori țara în lung și-n lat; știam bătrînele biserici de șiță, uitate în marginea unor drumuri prăfuite; de sus, de pe vîrfurile Făgărașilor, sub amenințarea crivățului, zărisem județele albastre desenate de înălțime, țări de basm, cărora le lipsește numai cîntecul; nu uitasem vuietul mării la țărmul căreia mă odihnesc în fiecare an; dar niciodată ca atunci, în acea zi de martie tîrziu, n-am simțit mai dureros de dulce iubirea nemărginită care m-a împins să scriu o carte despre sfînta țărînă a Romîniei.

Torentele primăverii inundau o vale stranie văzută atunci prima oară sub lumina crudă a soarelui. Cerul foarte albastru și înalt, fără nori, înfrumuseța și mai mult dimineața. Apele transparente ale Ialomiței, mînate peste bolovani albi, spre locuri necunoscute, de o chemare misterioasă, semănau cu o piele de leopard. Rîul avea ceva din agilitatea, șiretenia și cruzimea ani-

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

166.893 P

CE VEŢI SCRIE ÎN 1958

Voi isprăvi cel de al doilea volum de „Pasteluri" care, spre deosebire de cel apărut de curînd, va fi închinat în întregime iernii. De asemenea voi pregăti pentru tipar al doilea „Colocviu critic" în care, în afara poeţilor noştri, va fi vorba despre cîţiva mari poeţi ai Italiei contemporane, despre Esenin şi Block, despre poezia primitivă şi despre cîţiva reprezentanţi ai mişcării poetice americane de la 1913. Va fi isprăvit şi un volum de călătorii şi poate o antologie de versuri. Desigur, în principal voi scrie versuri pe care le voi publica în revistele noastre. Mă simt tot mai atras de existenţa oamenilor anonimi în mijlocul cărora trăiesc. Cred că sufletului lor li se va închina inspiraţia mea viitoare.

A. E. Baconsky

In martie 1958 va apărea la E.S.P.L.A. volumul meu de nuvele „Oaie şi ai săi". Scriu o piesă intitulată „Să nu-ţi faci prăvălie cu scară" şi lucrez la romanul „Calea negustorilor".

Eugen Barbu

Pentru anul viitor definitivez un volum de poezii pentru copii. Lucrez în acelaşi timp la un roman intitulat „Pe muche de cuţit" şi consacrat luptei ilegale a comuniştilor din anii celui de-al doilea război mondial. Cred că voi publica, de asemenea, şi un volum de impresii culese cu prilejul călătoriei mele în Republica Populară Chineză

Mihai Beniuc

Nu vreau să anunţ, cum fac americanii, sputnicii mei şi apoi să nu-i pot lansa. După ce vor fi realizate, va vedea toată lumea ce proiecte am avut.

Geo Bogza

Voi preda nu peste multă vreme o culegere din poezia lui Verhaeren. Pregătesc o plachetă care va cuprinde versuri publicate în ultima vreme prin reviste şi un ciclu de elegii (va fi o vagă tentă de elegie, pentru că eroul liric nu va plăti tribut nici reveriei descurajante şi nici filozofiei sterile). Pentru „Editura tineretului" scriu o carte de povestiri, „Corabia amintirilor". Voi termina în acest an piesa de evocare istorică a răscoalelor romîne, maghiare şi săseşti din Cetatea Braşovului. Piesa poartă titlul „Cetatea încercuită" şi îşi plasează acţiunea în secolul al XV-lea. Nădăjduiesc să am vreme să îmi aştern pe hîrtie şi impresiile din U.R.S.S. Nu vor fi nişte simple relatări, ci vor trece prin filtrul sensibilităţii literare observaţii de tot felul prilejuite de o călătorie pe care am făcut-o în Ţara Socialismului.

Radu Boureanu

In cadrul Lunii culturii a apărut cea de a doua ediţie din „Cîntec de leagăn al Doncăi" cu ilustraţiile lui J. Perahim, care va fi în librării în primele zile ale lunii ianuarie. Tot la începutul anului viitor va apare „Dialectica poeziei" — Cîntece despre cîntec —, iar la 15 ianuarie va ieşi de sub tipar cu prilejul celei de a 25-a aniversări a luptelor din februarie 1933, o ediţie festivă a poemului meu „Griviţa Roşie". Tot în primele luni ale anului va apare un amplu volum de traduceri ale versurilor mele în limba germană. Se găseşte în lucru la „Editura tineretului" un volumaş pentru copii: „Ce-o să fie Bondocel?", cu ilustraţii de Ligia Macovei şi mai spre sfîrşitul anului sper să retipăresc „Cîntarea Cîntărilor" — prima mea carte —, de astă dată cu prilejul unei aniversări personale: douăzeci de ani de la intiia ediţie.

Se găsesc în fază de finisare: „Micul tratat de zoologie", din care au apărut fragmente în publicaţiile noastre, şi cele „Trei fabule de spus în faţa cortinei".

Marcel Breslaşu

In anul viitor va apare la E.S.P.L.A. „Căderea Zeilor", tragedie în cinci acte, în versuri. Sper că tot în cursul anului 1958, editura să tipărească traducerile mele din Tristele şi Ponticele de Ovidius. Am gata o piesă de teatru în versuri, în patru acte, în centrul căreia stă războiul cu toate urmările lui nefaste pentru omenire.

In cursul anului viitor îmi va apare la „Editura tineretului" al doilea volum din cele „O mie şi una de nopţi". Voi mai preda uneia din edituri o carte cuprinzînd patru călătorii: „Grecia", „Turcia", „Cehoslovacia" şi „Deşertul Gobi". Nădăjduiesc să pot scrie în acest an o istorie a patriei, povestită pentru tineri. Am terminat 40 de poezii; volumul nu este încă gata. Nădăjduiesc să predau „Editurii de stat pentru literatură şi artă" romanul „Fuga în Egipt", de peste 800 de pagini, evocînd criza agricolă dintre anii 1921—1931. Am propus de asemenea editurii o traducere a trilogiei lui Sophocle: Oedip rege, Oedip la Colonna şi Antigona (în vers alb). Dintre ele am terminat de curînd traducerea Antigonei.

Eusebiu Camilar

In anul viitor intenţionez să public două volume de poezii din călătorii şi „Aventurile unui elefant mic", un volum de versuri pentru copii.

Nina Cassian

In anul 1958 voi publica un volum de versuri originale pentru copii şi voi lucra la traducerea operelor lui A. P. Cehov în limba romînă.

Otilia Cazimir

In anul 1958 cred că va ieşi de sub tipar monografia C. Hogaş. Lucrez şi sper să definitivez o monografie Topîrceanu, un studiu despre Victor Ion Popa şi o prefaţă la ediţia de proză Vasile Alecsandri.

Const. Ciopraga

Scriitorii de obicei nu se ţin de planurile pe care le fac. Aş vrea să ilustrez această afirmaţie cu exemple care mă privesc: mi-am propus să scriu o piesă de teatru şi-a ieşit un scenariu — „Barbu Lăutaru" — care nu s-a turnat niciodată, din motive pe care nu le-am cunoscut nici eu. (Ministerul Culturii poate ştie mai mult). Mi-am propus să scriu un roman de actualitate şi-a ieşit un volumaş de versuri: „Pentru inima ce arde" şi un volum de proză: „Aşa am învăţat carte".

In clipa de faţă am în lucru acelaşi roman pe care l-am început acum opt ani şi pe care l-am scris de două sau de trei ori pînă acum şi tot de atîtea ori l-am aruncat la coş. Pentru mine însumi e un semn de întrebare şi de mirare în clipa de faţă cînd îmi mărturisesc planurile de viitor.

Aş vrea să-mi fac mai puţine planuri, însă să apară în librării cărţi cerute şi folositoare pentru cititorii mei, cărora le urez de anul 1958 succese şi fericire.

Dumitru Corbea

O povestire oarecum satirică, „Taina Stolnicesei", concepută mai întîi ca un scenariu, stă să iasă de sub tipar în ianuarie la E.S.P.L.A. Pentru întîia oară o carte a mea vede lumina fără să-i fi dat personal „bunul de tipar", atît sînt de prins de „Domnia lui Tase cel Mare", roman la care lucrez de doi ani încoace. Sper să fac faţă angajamentului, predîndu-l în primăvară editurii. Tot în 1958 sînt hotărît să duc la capăt „Vacanţa cu fantome", făgăduită „Editurii tineretului".

Sergiu Dan

Planurile mele pe 1958? E hazardat să-mi anunţ „planurile"; dar, întrucît lucrez la ultimele retuşuri ale dramei „Fata şi marea", pot s-o anunţ pe 1958. E o poveste de dragoste pe malul mării cu o fată de pescar şi... Mă mai bate gîndul să pornesc pe anul ce vine o comedie. I-am definit personajele, lumea — din imediata actualitate. Mă tem să n-o azvîrle din mers o altă piesă, neplanificată... Se mai întîmplă. Ar fi prima mea comedie de lung metraj; comedii într-un act am mai scris: „Nunta", „In vizită" şi altele. De altfel, mi-am făgăduit ca şi în anul ce vine să scriu teatru scurt, pentru echipele culturale şi diferitele formaţii de amatori. Un titlu chiar pot să-l anunţ, va fi „Şoimul", o piesă într-un act din viaţa satului dobrogean.

Mihail Davidoglu

Abia am terminat o piesă de teatru cu tema păcii: „Drumul fericirii". Am încercat să arăt în această piesă, care înfăţişează viaţa şi munca constructorilor dintr-o ţară a socialismului, ceea ce ar putea să aducă un eventual război. Acum intenţionez să scriu proză. O nuvelă amplă sau un roman mic, nu ştiu exact ce va fi, despre evoluţia ştiinţei ca temelia cea mai adevărată a fericirii omeneşti. Nu va fi nici o lucrare de ştiinţă popularizată, nici o lucrare pentru copii. Va fi... ceea ce se va vedea. Şi, mai tîrziu, intenţionez să scriu două piese de teatru, care nu ştiu dacă vor fi gata în anul următor. Subiectul lor rămîne deocamdată secret...

Lucia Demetrius

Vor apare în 1958: „Odă pămîntului meu", poem care trebuia să apară în cinstea celei de a 10-a aniversări a Republicii, şi care apare abia în ianuarie 1958, prin bunăvoinţa „Editurii tineretului".

Un volum de versuri în Editura M.F.A.

Două scenarii de filme: „Legea singurătăţii" şi „Tinereţe fără bătrîneţe".

100 epigrame de Marţial.

Traducerea unor „Povestiri extraordinare" de Edgar Allan Poë.

Mihu Dragomir

Intenţionez să scriu, aşa cum am arătat în „Cronică de familie" „istoria oamenilor care erau în floarea vîrstei şi tineri în ţara asta la jumătatea secolului al XX-lea; ea va face obiectul unei colecţii de biografii contemporane".

Petru Dumitriu

In curînd îmi va apare o antologie a poeziei romîneşti în limba maghiară, tipărită la E.S.P.L.A. Tg. Mureş. In curs de elaborare, unele, altele de publicare, am următoarele volume: în limba maghiară un volum de tălmăciri din Coşbuc; un volum de poezii alese, de Mihai Beniuc, va apare la Budapesta şi la E.S.P.L.A. Tg. Mureş.

Menţionez că sub tipar am la E.S.P.L.A. şi un volum de tălmăciri în limba germană din poeziile lui Eminescu, cît şi unul de traduceri din Puşkin, cuprinzînd aproximativ 60 de poezii.

Franyo Zoltán

Dacă ziua ar avea şaptezeci de ceasuri şi dacă o mie de lucruri terestre nu m-ar smulge mereu de la masa de lucru! Nădăjduiesc totuşi să apar anul acesta în librării cu o confesiune împotriva războiului, iar pe scenă cu o nouă piesă de teatru — inspirată de astă dată din problemele actualităţii.

Laurenţiu Fulga

Am promis anul trecut să scriu unele micromonografii. Nu le-am scris. N-aduce anul...: fac săptămînal, la „Romînia liberă", cronică literară. Am să continui a scrie cronici şi am să încerc şi micromonografiile poeţilor contemporani. Deşi n-aduce anul...

Paul Georgescu

Intenţionez să public, spre sfîrşitul lui 1958, un volum de versuri care să cuprindă poeziile scrise în ultimul an: vor intra aici ciclurile despre 1907, despre Leningrad, precum şi altele de inspiraţie diversă.

Aurel Gurghianu

Lucrez la o povestire de proporţii mai mari, intitulată „Omul cu părul cărunt", inspirată din lupta partidului în anii ilegalităţii.

Dumitru Ignea

Planul meu de creaţie, din păcate, nu este prea vast. Am predat „Editurii de stat pentru literatură şi artă" volumul de versuri „Certitudini" care nădăjduiesc să apară în 1958. Se află aici strînsă recolta trudei mele din ultimii ani. Mai am în plan să scriu cîteva cicluri de poeme despre oamenii Reşiţei, despre colectiviştii bănăţeni care cu fiecare zi devin mai numeroşi.

Al. Jebeleanu

La începutul lui 1958 va apare volumul de traduceri din Serghei Esenin. In momentul de faţă lucrez la definitivarea culegerii mele de „Versuri alese", pe care o va tipări E.S.P.L.A. în 1958.

George Lesnea

Am sub tipar o povestire satirică, intitulată „Comoara turcească", a cărei acţiune se petrece la Timişoara. Pregătesc pe curînd un volum de poezii despre viaţa de astăzi a populaţiei germane din Banat.

Franz Liebhardt

Piesa la care lucrez („Omul care şi-a pierdut omenia") reprezintă în primul rînd o pledoarie pentru valorile umane, atît de primejduite în epoca noastră. Spun în primul rînd, deoarece plecînd de la un personaj mitic (Meşterul Manole) e firesc, aşa cum se întîmplă totdeauna cu mitul, ca piesa să însumeze şi o serie de alte semnificaţii generale şi particulare. Ea pune, între altele, problema savantului modern, cît şi pe aceea a omului care, trădîndu-şi semenii, naufragiază în vid.

Lucrez de asemenea la un scenariu de film cu titlul nefixat încă.

Horia Lovinescu

Lucrez în prezent la un ciclu de nuvele, a cărui temă generală este problema fericirii personale şi a realizării ei în condiţiile societăţii noastre. Ciclul va purta titlul „Fîntînile nu cer răsplată" (care-i şi titlul uneia din nuvele). Sper să termin ciclul pînă în vara anului 1958.

Remus Luca

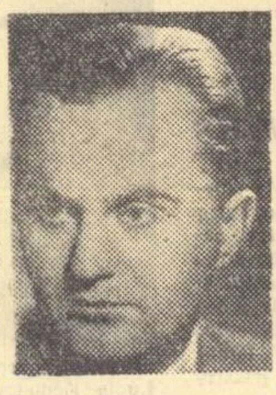

Ce planuri am pentru 1958?

Aş voi să mă întorc la o veche, plăcută şi pasionantă îndeletnicire: reportajul literar. In vremea din urmă, am călătorit de la Razliv şi pînă la San Francisco; din ceţurile nordului şi pînă la albastrul Mediteranei. Am văzut locuri şi oameni mulţi şi diferiţi. Am observat obiceiuri, am auzit idei, am trăit sentimente felurite, am simţit viaţa pulsînd frenetic în acest frămîntat şi extraordinar deceniu din a doua parte a secolului nostru. Am un sac plin cu impresii care aşteaptă să se aştearnă pe albul hîrtiei. Aşteaptă în ordine şi cu răbdare, cu nădejdea că într-o zi voi găsi timp pentru ele.

Aş voi să scriu un scurt studiu cu privire la specificul artei şi conştiinţa socială; — undeva, într-un sertar, mă aşteaptă un teanc de fişe care se cer transcrise. Au şi ele răbdare şi speranţa că timpul îmi va îngădui acest lucru.

Aş voi să văd apărînd în romîneşte studiul lui Jean Mitry: „S. M. Eisenstein", la a cărui traducere lucrez acum.

Aş voi...un ultim „aş voi": să am timp...

George Macovescu

Am poate mai multe planuri ca oricînd. Se află sub tipar traducerea în limba maghiară a versurilor Magdei Isanos, un volum de Wilhelm Busch şi am terminat recent a doua ediţie lărgită din versurile lui Vlahuţă. In primul rînd, vreau să scriu o carte pentru copii, conţinînd povestiri fantastice, ceea ce n-am scris pînă acum; cîteva schiţe, poate o piesă, şi bineînţeles versuri. Mai traduc versurile lui Emil Isac, iar ca program minim îmi propun să stau cît mai puţin în Bucureşti şi să călătoresc cît mai mult prin ţară.

Erick Majtenyi

Voi scrie două povestiri ample: acţiunea celei dintîi se petrece în anii războiului nedrept împotriva Uniunii Sovietice, cea de a doua este inspirată din evenimentele de la 23 August 1944.

Aurel Mihale

In anul viitor aş dori să scriu şi chiar să public vreo două-trei lucrări de literatură. Intre altele, o piesă în trei personaje — scrisă pentru Radu Beligan — pe care o voi preda în cîteva zile sau săptămîni.

Tot între altele, o piesă de teatru vorbind despre lupta partidului comunist între anii 1939-1940 împotriva şovinismului, intitulată „Numerus clausus".

Al. Mirodan

Incep anul 1958 cu două lucrări terminate: un volum de povestiri intitulat „Un păcat de şase tone" şi un scenariu de film scris în colaborare.

In anul care urmează intenţionez să termin romanul „Născut în Europa" şi piesa de teatru „Cerul începe la etajul III". De asemenea voi preda Studioului Bucureşti (încă în februarie) scenariul de lung metraj, scris în colaborare cu Victor Iliu, regizorul „Morii cu noroc". Scenariul se intitulează „Cocorii călătoresc fără busolă".

Francisc Munteanu

In anul 1958 veţi afla ce-a păţit un erou al meu — tot din Grand — din cauza unui croitor particular şi ce-a mai „tras", săracu', pînă s-a-nsurat, că-i venise timpul... Titlul nu vi-l spun. Il veţi afla din cartea ce la mijlocul anului viitor va fi în librării. A doua carte, am să rog „Editura tineretului" s-o alcătuiască, strîngînd la un loc schiţele şi reportajele umoristice pe care, unele, le-am publicat iar altele le am la sertar.

Şi dacă o fi timp (eu lucrez cu încetinitorul), o să mai dau o nuvelă la care vă spun titlul: „M-am născut sărac" (dar nu cu duhul!). E de ajuns?

Nicuţă Tănase

La începutul anului ce vine va apare la E.S.P.L.A. volumul meu de „Teatru", cuprinzînd piesele jucate: „Familia Kovacs", „Preludiu", „Ce fel de om eşti tu?" şi piesa inedită „Pe un pat de scînduri". In ce priveşte munca mea în viitor, pot spune că am descoperit acum cîteva săptămîni două caiete de jurnal cu însemnări din lagărul de concentrare Kratzau în care fusesem internată. Consider că a da o formă publicabilă (lucru nu prea uşor de altfel) acestor însemnări, este o datorie a mea faţă de tovarăşele mele de detenţiune. Şi o voi face cît de curînd.

Ana Novak

Nu peste multă vreme E.S.P.L.A. va scoate de sub tipar romanul meu „Foc în Hanul cu Tei", apărut prima dată în 1934. Acum lucrez cu febrilitate la un roman intitulat provizoriu „De-a berbeleacul" sau „Prăbuşiri şi înălţări", alcătuit din două episoade: „Pămîntul e plin de viermi" şi „Plaiuri luminate". Cartea e contractată cu „Editura tineretului" şi termenul de predare îl am în toamna anului 1958. Mai am în proiect un roman a cărui acţiune se petrece în zilele noastre.

I. Peltz

Zilele acestea a plecat la tipar în „Editura de stat pentru literatură şi artă" romanul „Setea". Pentru anul viitor pregătesc un roman despre tineretul din zilele noastre şi un volum de nuvele.

Titus Popovici

In anul care vine îmi va apare la E.S.P.L.A. o culegere de nuvele, unele inedite, altele publicate în revista „Novii Jivot". Ele tratează despre viaţa satului contemporan. Citez dintre titlurile cuprinse în această culegere: „Intoarcerea", „Fiul ei", „Pînza".

Svetomir Raikov

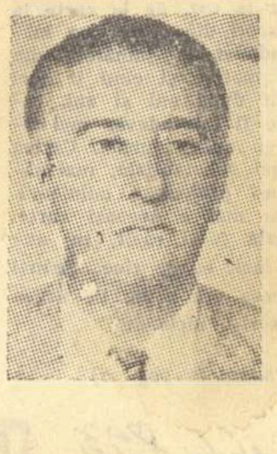

Voi publica în anul care vine volumul trei al „Scrierilor literare din trecut". La „Editura tineretului" — colecţia „Oameni de seamă" — se află în curs de pregătire o mică monografie despre Balzac. Lucrez de asemenea la trei volume de memorii, în cuprinsul cărora va ocupa un loc important evocarea acelor scriitori şi oameni de artă pe care i-am cunoscut în ultimele trei decenii. Mă voi ocupa îndeosebi de scriitorii care au făcut parte din grupul „Vieţii romîneşti". Intenţionez, în acelaşi timp, să scot de sub tipar două lucrări ştiinţifice: „Tratatul de istorie a psihologiei" şi „Introducere în psihologie".

Mihail Ralea

In anul 1958 îmi va apare la „Editura tineretului" un volum de versuri. Mai intenţionez să tipăresc şi volumul de impresii dintr-o călătorie în R. P. Mongolă intitulat „La marginea deşertului Gobi".

Aurel Rău

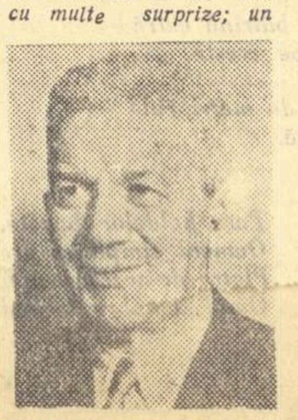

Deoarece în 1958 am să ating un număr rotund de ani ai vieţii mele, (daţi-mi voie să păstrez discreţie asupra cifrei exacte) am pe şantierul meu cîteva opere jubiliare: un volum mare de versuri, conţinînd balade, snoave şi fabule ritmate; un volum de traduceri în limba germană din diferiţi poeţi ai literaturii universale şi bineînţeles şi din limba romînă; un volum de proză literară din ultimii 30 de ani, cu multe surprize; un volum de povestiri gen scurt şi o comedie satirică.

Alfred Margul-Sperber

Am sub tipar (apar în trimestrul întîi al anului 1958) — Alecsandri „Versuri alese" — circa 7000 de versuri — tălmăciri; „Rămîi cu bine, tinereţe", nuvele alese; „Măr de iarnă" (volum cu poezii inedite). Voi mai publica un volum de tălmăciri din Tudor Arghezi, (Cîteva mii de versuri) şi „Steaua cu cinci colţuri" ce va cuprinde traduceri din lirica universală. Mai am în pregătire un volum de versuri.

Szemler Ferenc

Am terminat de curînd nuvela „Urmaşii lui Noe", care sper să apară în primele luni ale anului 1958. Tot în cursul acestui an, sper să-mi string într-un volum nuvelele şi povestirile mele inspirate din actualitate, care au văzut lumina tiparului în diferite publicaţii. In prezent scriu o nuvelă, intitulată „Familie unită",

Mircea Şerbănescu

In cursul anului viitor nădăjduiesc să termin două volume: un roman şi un ciclu de nuvele intitulat „Ceţurile nopţii". Amîndouă volumele se inspiră din actualitate.

Romanul va fi o nouă versiune a „Rădăcinilor bucuriei", a cărui substanţă mi se pare că poate fi valorificată într-o viziune mai realistă şi mai lucidă.

In ce priveşte nuvelele, ele vor continua linia psihologică din „Izgonirea din rai", încercînd să surprindă stările de tensiune ale eroilor în momentele hotărîtoare determinate de factorii sociali.

Am de asemenea în pregătire un volum de eseuri ce va cuprinde analiza diferitelor aspecte ale prozei contemporane.

Ieronim Şerb

Lucrez în prezent la definitivarea monografiei „Viaţa lui Grigore Manolescu", pe care vreau să-l prezint ca actor, cetăţean şi, în special, ca un mare îndrumător al tineretului. scriu o piesă a cărei ţiune se petrece între 1948—1953, intitu „Un loc sub soa Şi, în sfîrşit, am şi vis... vreau să încep laborarea unui roman titulat „Athenée Pallace" în care să prind cîteva aspecte din epoca dintre cele două războaie mondiale.

Tudor Şoimaru

Voi termina în 1958 piesa „Esculap", inspirată din povestea eroului mitologic care a înfruntat mînia lui Jupiter ca să-i smulgă pe semenii săi bolilor şi morţii. Rivna lui are, sper, un înţeles pe care oamenii de azi îl simt foarte viu: năzuinţa de a prelungi îndrăzneţ viaţa. Aş vrea să scriu de asemenea un scenariu de film — o comedie —, după cum tot pentru ecran voi pregăti o „Viaţă a lui Ştefan cel Mare". Pe la jumătatea anului 1958 va intra în producţie scenariul, mai demult predat, „Telegrame", după celebra schiţă a lui Caragiale.

Mircea Ştefănescu

In 1958 se împlinesc 25 de ani de la evenimentele din februarie 1933; aş vrea să întîmpin această aniversare cu o plachetă intitulată „Griviţa Roşie", care să adune cîteva poeme închinate oamenilor şi întîmplărilor eroice de acum un sfert de veac. Tot la începutul anului va apare, sper, culegerea „Oameni şi dragoste", în timp ce „Copiii cartierului", volum neperfectat încă, va fi în librării mai tîrziu, însă tot în cursul lui 1958. Un angajament pe care mi-am propus să-l realizez în anii ce vor urma, pînă în 1960, e acela de a da cititorilor romîni întreaga operă poetică a lui Maiakovski, un gînd la a cărui înfăptuire voi lucra şi în 1958.

Cicerone Theodorescu

Aştept ca în anul 1958 să-mi apară volumul de versuri predat „Editurii de stat pentru literatură şi artă". Cît despre versurile pe care le voi scrie în acest an, nu pot spune încă nimic...

N. Ţaţomir

Zilele trecute, am încredinţat „Editurii de stat pentru literatură şi artă" traducerea în metru original a epopeii finlandeze „Kalevala". Lucrarea ar trebui să apară în anul ce vine şi deci o bună parte din timp o voi dedica lucrărilor auxiliare pe parcursul tipăririi.

Paralel, voi trasa jaloanele pentru un roman din viaţa ţărănimii, după cel de-al doilea război mondial.

Iulian Vesper

Un volum de nuvele „Cartea facerii", continuînd seria despre familia Varlamilor, un scenariu de film artistic de lung metraj, reportaje la zi în publicaţiile noastre şi...pictură.

Petru Vintilă

1947 1957
REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ

Ca-n apa lacului*)

Amurg de toamnă străveziu şi pal
A-ntins pe lacul calm, cristal subţire
In care tot ce este-n jur, pe mal
Se oglindeşte, ca o amintire.

Prin nu ştiu care irizări ciudate,
Realitatea pare ca un vis
Şi-n apa lacului transfigurate,
Par toate evocări de paradis.

Copacii, stuful, norii de pe cer
Dorm parcă într-o linişte deplină
In apa clară plină de mister
Cu faţa ireală de lumină.

Ca printr-un suflet toate par trecute
Şi par închipuiri ca de poveste
Şi-s parcă mai frumoase, mai tăcute.
Şi-s amintire numai toate-aceste.

Conturele-s mai vagi şi totuşi clare,
Cu transparenţe-adînci şi diafane.
Priveliştile nu-s imaginare
Dar par mai efemere şi mai vane.

Şi totuşi ca-ntr-un genial tablou
In care toate par îndepărtate
Un Demiurg le-ar fi creat din nou
Şi le-a dat suflu de eternitate.

Ca-n apa lacului răsfrînte-acum,
In suflet eu am oglindit mereu
Tot ce-am iubit şi am simţit în drum
Pînă-n acest tîrziu amurg al meu.

In cartea asta ce vă las în dar
Sînt mărturiile acestui veac,
Răsfrînte parcă-n apa de cleştar
A unui nevăzut şi tainic lac.

Intr-însul lumea a putut să-ncapă
Cu multele-i imagini de opal,
Dar lacu-ar fi rămas numai o apă
De n-ar fi fost copacii de pe mal.

Demostene Botez

Un deceniu

Un deceniu trecu. Intrase An Nou
ca şi azi, tăcut, în zăpadă.
Amintirile, paşii cu dublu ecou
şi-i sună pe stradă.

Cu dreapta smulsese-o coroană de crai.
şi pe rege, din capul mesii.
Cu stînga-mi prinsese în părul bălai
cununa miresii.

Sub coroană gemuse chinuitul pămînt,
ani lungi, fără soare şi stele.
Sub cunună eram doar culoare şi cînt
şi vînt în vîntrele.

Corabia noastră pornea către larg,
drum liber, cu noi împreună,
cu steagul speranţei fluturînd la catarg,
şi-n sînge, furtună!

...Pe bord călători mai sîntem şi azi.
credincioşi aceloraşi ape.

Veronica Porumbacu

Chipul Patriei

I

Eu port în suflet chipul ţării mele.
Cu munţi de piatră şi cu şesuri line,
Cu ape repezi şi cu spice pline,
Cu cer deschis şi seceriş de stele.

Văd drumurile albe-n serpentine,
Şi turme mari cu lîna în inele;
Văd muncitori purtînd unelte grele,
Şi cîntecele lor le-aud în mine.

Mă uit cum curg izvoarele la vale,
Şi Dunărea cum îşi desface brîul,
Belşug ducînd pe mişcătoarea-i cale

Privesc în zări pădurea, dealul, rîul.
Ascult cantata-naltelor furnale
Şi doinele ce le foşneşte grîul

II

E mîndră ţara mea, ca o grădină
Cu brazde-adînci şi rodnice ogoare,
Zîmbeşte vie-n fiecare floare
Făgăduinţa roadei ce-o să vină.

Pe-un ţărm de rîu, o mînă muncitoare
A ridicat puternica uzină,
Şi-a preschimbat în darnică lumină
Involburarea apei curgătoare.

Pămîntul poartă nesecat tezaur
Comori de fier şi vatră de cărbune,
In aşteptarea meşterului-faur.

Din răsărit şi pînă-n soare-apune,
Se-aştern în valuri holdele de aur:
E darul scump al ţării mele bune.

III

Sînt oameni harnici în cuprinsul ţării,
Insufleţiţi de-a dragostei poruncă,
Uniţi în luptă şi-nfrăţiţi în muncă,
Oţel călit în focul nerăbdării.

Ei au înfipt tractoarele în luncă,
Ş-au ridicat oraşe-n largul zării;
Cutezători străbat întinsul mării,
Şi-n brazda bună bob ales aruncă.

Tovarăşi dragi, cu inima curată,
Ostaşi ai libertăţii, cinste vouă!
Menirea voastră-n lume-i minunată:

Voi, truditori cu mîinile amîndouă.
In ţara mea frumoasă şi bogată
Zidiţi din temelii o lume nouă.

Tudor Măinescu

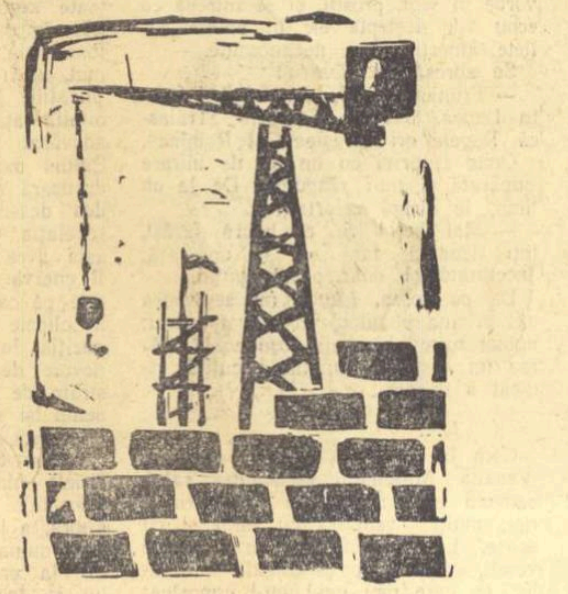

La Murfatlar, în Dobrogea

La Murfatlar, în Dobrogea —
dacă aţi auzit de Dobrogea —
Intre munţi de var,
pe-un vechi fund de mare
pe un vechi loc de exil,
se află o podgorie tînără,
ca o minune
cu viile cele mai vestite din lume.
La Murfatlar, în Dobrogea —
dacă aţi auzit de Dobrogea —
lîngă munţi de var,
lîngă cer şi mare
într-un ocean de soare
învăţate de podgorenii lor
viile adună în ele
fermecatul buchet de viorele
nemaipomenita, dulcea licoare

La Murfatlar, în Dobrogea —
la Murfatlar
într-o împărăţie de soare şi calcar,
vin într-una călători, delegaţi din toate ţările
vin într-una poeţi, cîntăreţi, scriitori
şi în mijlocul podgoriilor
în adîncul cramelor,
ca în mănăstiri albe, subterane,
călăuziţi de un savant, magician luminos
ca un preot jovial al lui Dionisos,
gustă din cupe mici de cristal
licorile vrăjitoreşti, ca nişte flăcări
distilate din adîncul Dobrogei.

La Murfatlar, în Dobrogea,
în mijlocul podgoriilor miraculoase
sub bolţile de brumă ale cramelor
poeţii se află în mare impas
nehotărîţi pe care dintre licori să le aleagă
şi neputînd cînta pe niciuna;
iar francezii se uimesc
şi nu-şi mai recunosc soiurile de viţă
aduse, odinioară, din Franţa lor
şi care s-au transformat aici
sub un potop de soare
şi sub mîna acestor savanţi magicieni
ca nişte preoţi joviali ai lui Dionisos.

La Murfatlar, în Dobrogea —
în toată Dobrogea, ca la Murfatlar
au pornit să se întindă podgorii miraculoase;
încep să vie poeţii, scriitori
şi vin oameni din toate părţile
să vadă de-aproape podgoriile noi din Dobrogea
să guste din fructele noi.
Iar cei care n-au mai trecut de mult pe-aici
se minunează
şi în curînd nu vor mai recunoaşte
oamenii
pe care i-au ştiut aici
între munţi de calcar,
pe un vechi fund de mare
pe un vechi loc de exil
sub un potop de soare...

Traian Coşovel

De zece ani

Ţin sub priviri o filă de hîrtie,
Chinuitoare, albă filă de hîrtie!...

De zece ani trudesc s-aştern pe ea,
In inimă muindu-mi pana ca să scrie
Un vers, dar versu-i şters şi întîrzie
Să-nchege un poem cîntat de viaţă
Şi mă orbeşte albul pătrat ce-l am în faţă
Care-şi lărgeşte laturile toate
La-ntinderi uriaşe sub pustiiri de nea;
Pătratul de hîrtie ce-l am în faţa mea.

Aezi! truveri! poeţi!... fiţi blestemaţi!
Aţi stors închipuirea, versul, rima,
Lăsînd-o pe Clio, lăsînd pe Euterpe
Ca două hîrce goale-n parnasurile sterpe.
Fiţi blestemaţi de-acum pînă la prima
Măsură încercată cu-ntîiul vers în lume!

Aşa scrîşneam, cu ochii pe fila de hîrtie;
Dar am simţit cum trece pe fruntea mea pustie
Marama Cosînzenei din visuri şi din spume
Să-mi nălucească ape şi văi şi munţi şi lunci...
Şi am văzut, chiar dacă n-am scris un vers, atunci,
O! am văzut, ce numai în ode se rosteşte
Cu glasul cel mai mîndru pe înălţat cothurn;
Vedeam o viaţă nouă pe fila mea cum creşte;
Un buciumaş de strajă suna spre zări, din turn,
Şi laturile ţării, pe fila uriaşă,
Vibrau sub strălucirea maramei ce trecea
Şi îşi scriau poemul şi fără pana mea!

Radu Boureanu

Spun unii...

Alunecînd prin vreascuri, cînd e-nnorat văzduhul,
Al şerpilor e glasul — nainte de-a-şi da duhul.

Spun unii că zadarnic mă-ncumet să mai cînt.
Ce-i patria? O palmă-acolo, de pămînt!
Infiorarea lirii e vană şi opacă
Şi nu trezeşte-un sunet în limba-ne săracă.

Şi poate mult mai bine ar fi dac-aş pleca
Spre soarele-apune, de pildă, undeva —
Şi îmi aduc mustrare că las, de ani întregi,
Pegasul să-şi tocească potcoavele-n Bucegi.

Işi strîmbă unii nasul: e versul lozincard
Că-ntr-însul steaguri roşii şi stele roşii ard,
Că bietele-mi caiete şi bietul meu condei
Adesea sînt pătate de var şi de ulei.

Ci, dimpotrivă, alţii, cu aer grav şi trist,
Imi decretează versul — tradiţionalist,
Că tot pe-aceleaşi plaiuri cîntările le-ngîn
Şi-s neclintit la vînturi ca un stejar bătrîn.

Eu nu ştiu ce rămîne sau nu, din cîte scriu.
Dar va rămîne steaua cu sclipăt purpuriu
Şi steagul roş sub care ostaş e visul meu.
Imi văd de drum. Şi vreascuri trosnesc sub pasul greu.

Victor Tulbure

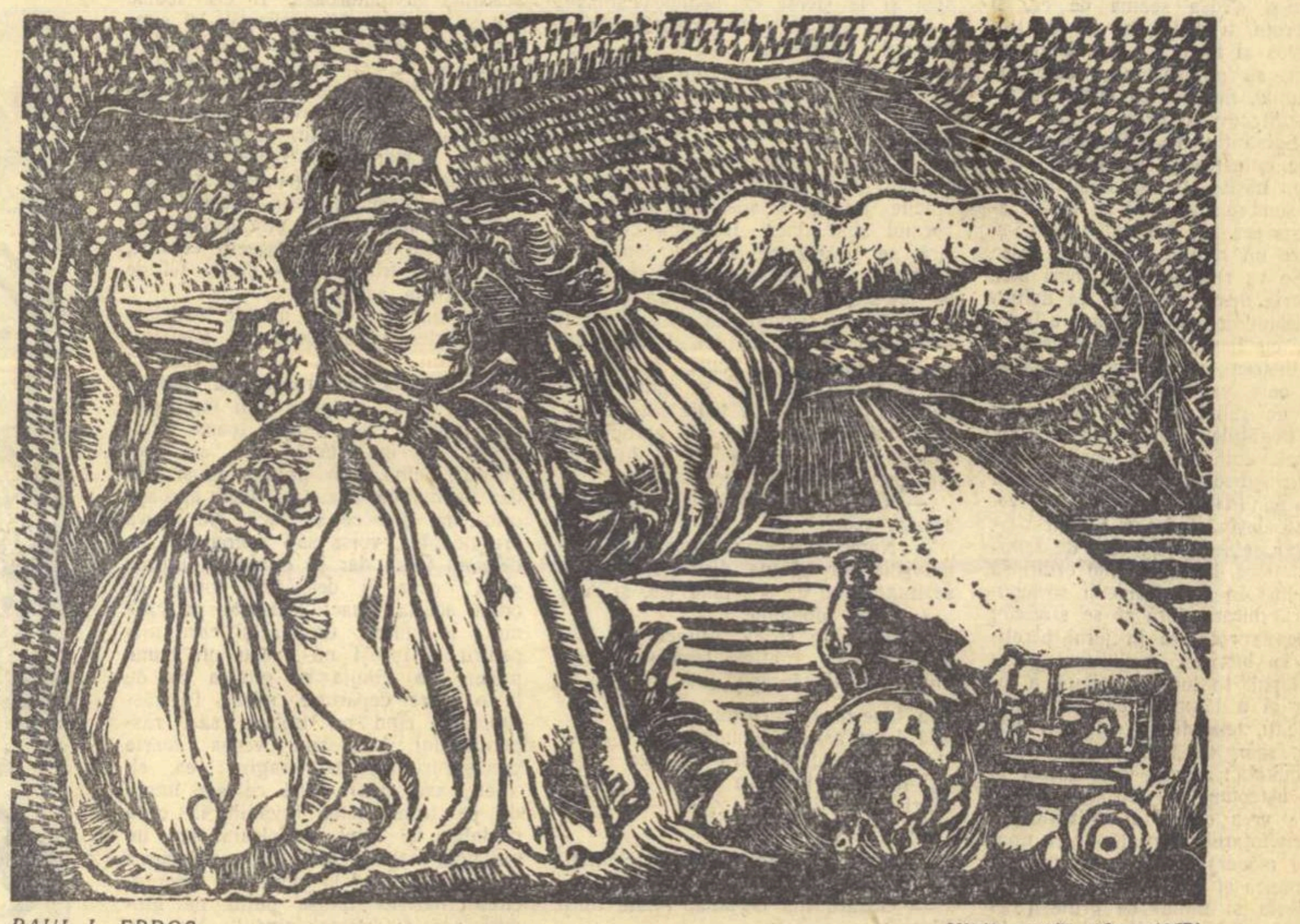

PAUL I. ERDOS *„Viaţă nouă" (Oaş 1957)*
(Din albumul „16 gravuri imprimate de Fondul Plastic în cinstea aniversării a 10 ani de la proclamarea R.P.R., decembrie 1957")

---

*) In loc de prefaţă la un volum de versuri.

ÎNFRUNTAREA

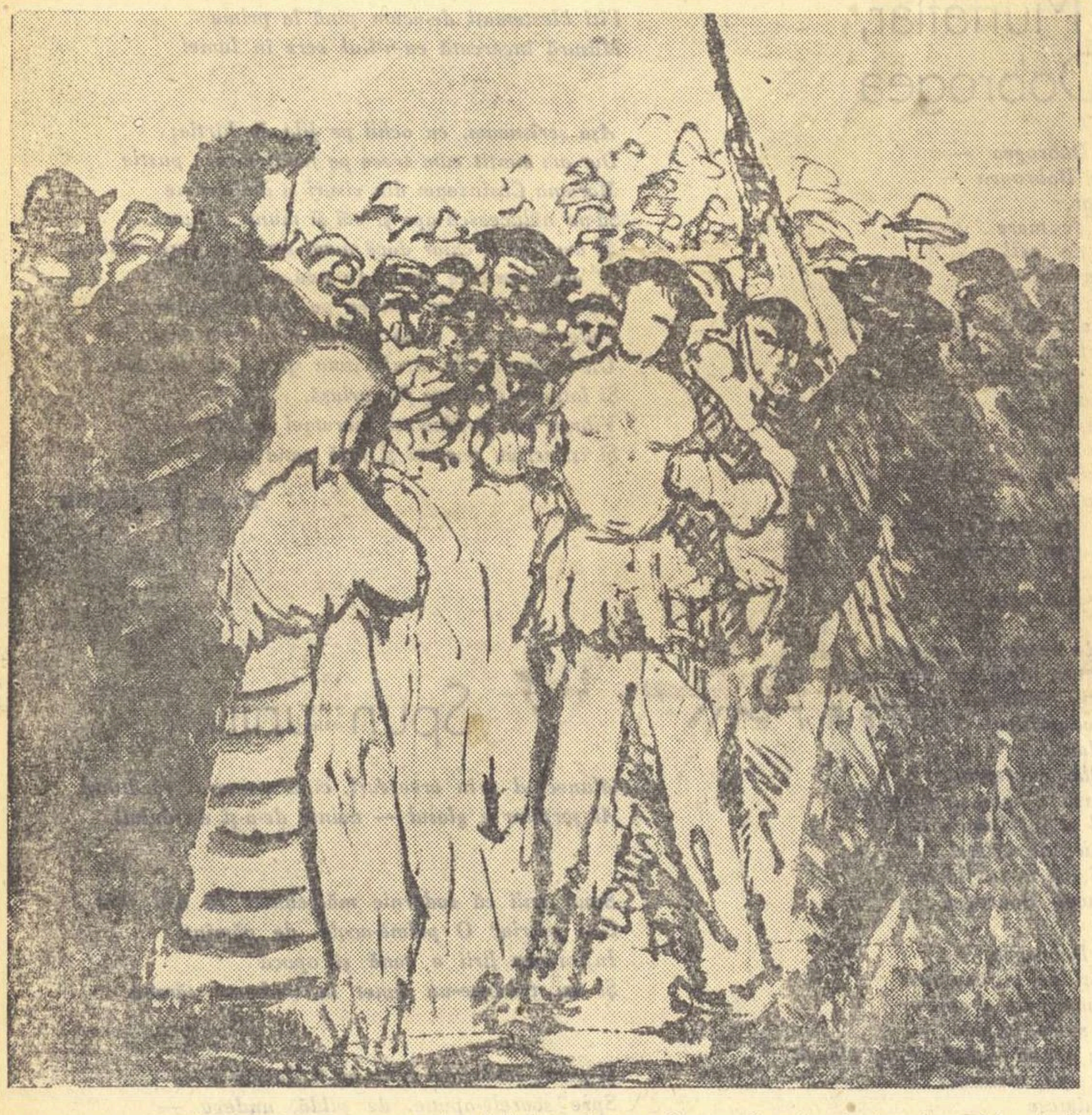

Cu o zi înainte, prin ploaia măruntă şi deasă, Spinanţiu umblase de dimineaţa pînă seara prin cătunul moţilor, cu Pinţea, după el, care gonea cîinii cu un par. Intrase din casă în casă, se aşezase pe laviţele soioase, ameţit din pricina mirosurilor înspăimîntătoare şi comunicase fiecărui cap de familie că domnul baron îi aşteaptă la conac, să stea de vorbă cu ei. După cîteva case nu se mai gîndea la ce spune: îşi debita automat micul discurs şi, din pricina accentului ardelenesc pe care se silea să-l aibe, îl dureau fălcile. Baronul hotărîse că manifestaţia va fi condusă de Spinanţiu; întocmiseră împreună discursul de demascare a comuniştilor (lui Spinanţiu nu-i plăcea: avea certitudinea că aici cuvintele nu mai aveau ce căuta şi numai o acţiune hotărîtă, aşa cum preconiza Baniciu — „cîteva piei găurite" — ar putea opri pe luncani). Ud, acoperit de noroi, îngreţoşat, îl cuprinse o deznădejde rece, dureroasă fizic. Toate i se păreau fără rost, pînă şi viaţa lui, amantele cupide, lecturile, ambiţiile deşarte ale tatălui său, un protopop senil şi zgîrcit. Se întrebă dacă n-au avut dreptate prietenii lui care au fugit cu nemţii: acum erau pe undeva, prin lagăre, dar, în scurt timp, cînd viaţa europeană se va normaliza, îşi vor găsi un loc, vor uita că au fost romîni. Acasă, în cabinetul lui elegant, de avocat fără prea multe procese, se putea entuziasma sincer de misiunea lui, dar, aici, vorbind cu aceşti oameni primari, ale căror sentimente se exprimau prin interjecţii neclare, ori păşind prin noroaiele seculare, se năştea în el, tenace, un sentiment de duşmănie activă; nu era dispreţul snob care se putea satisface prin cîteva observaţii spiritual-amărui, ci o ură efectivă, directă, personală. Işi isprăvi „turneul" pe la cinci după amiază. La 7, urma ca moţoganii să vie la conac dar, cînd Spinanţiu ajunse acolo, cei pe care-i vizitase de dimineaţă veniseră deja; stăteau sub scări, în ploaie, fără să vorbească unii cu alţii. Baronul, încîntat, îi pîndea de la fereastra biroului, îşi freca mîinile şi-i spuse lui Spinanţiu:

— Niculae, vezi ce energhie e în ei? Solizi bărbaţi!

Şi începu să-i explice ce se va petrece a doua zi: discursul lui va produce o asemenea furie comuniştilor, încît vor sări la bătaie. Atunci moţii îi vor fărîma. In cazul cînd împotrivirea va fi totuşi mai serioasă va interveni şi Baniciu, va izola pe şefi şi-i va neutraliza. Spinanţiu îl asculta dînd mereu din cap. Ii era frică şi milă. Nu-şi dădea seama de ce, şi asta-l deruta, îi dădea un fel de tremur nervos al întregii fiinţe. Baronul, îmbujorat, se plimba prin odaie, îşi freca mîinile, mîngîia cu vîrful pantofului ascuţit covorul gros de lînă. Niciodată Spinanţiu nu-l văzuse aşa, dar, în loc ca entuziasmul acesta să-i dea încredere, năştea în el numai nişte reflecţii sumbre: baronul îşi apără avutul. Asta era tot. Probabil vrea să-şi amenajeze un refugiu, în caz de eşec politic. Se va retrage şi va muri aici, îşi va scrie memoriile şi-şi va definitiva proiectul de autonomizare a Transilvaniei, cu harta, diferit colorată, a fiecărui district ori comitat, cu statistici din care va reieşi că Transilvania are un relief suficient de variat şi toate bogăţiile solului şi subsolului astfel încît autonomia e posibilă. Ca rol politic: mediatoare între Romînia şi Ungaria. Principala sursă de venituri: să devină o nouă Elveţie...

Cînd cei şaptezeci de capi de familie se adunară, baronul dădu ordin să fie introduşi în hol. Oamenii se supuseră, fără mirare, fără să se sfiască; intrară şi se rînduiră în jurul pereţilor, ca la biserică. Nici unul nu-şi scoase clopul. In lumina gălbuie a lumînărilor şi a lămpilor de petrol păreau ciudaţi, te-ai fi aşteptat să-i vezi năvălind, spărgînd totul în jur, cu o furie primitivă; neraşi, zdrenţuroşi şi cenuşii, aşteptau ca baronul să le spună ce vrea de la ei. Bătrînul le ţinu o cuvîntare glumeaţă (nici unul nu zîmbi măcar), le spuse că, mulţumit de munca şi devotamentul lor, le-a ridicat leafa şi tainul de grîne (aici citi o listă plină de cifre şi socoteli, care nu-i învioră cît de cît pe moţogani) după care, în sfîrşit, le spuse că neruşinaţii de comunişti din Lunca vor să ia pămîntul, să-l împartă între ei, aşa că moţii vor rămîne pe drumuri. Aceeaşi nemişcare. Spinanţiu, din spatele baronului, se întrebă dacă oamenii aceştia înţeleg limba romînă. După ce Papp le spuse că a doua zi va fi manifestaţie în Lunca şi-i aşteaptă pe toţi dimineaţa, la 6, ca să mai stea de vorbă, unul dintre ei, mai în vîrstă, se deslipi de lîngă perete, veni încet pînă la treptele pe care stătea Papp, îşi atinse clopul cu un deget bont şi zise, gros:

— Vinim. Apoi se întoarse spre ceilalţi:

— Haideţi cătă casă. Sănătate bună, bace Romi...

Apelaţia îi plăcu atît de mult baronului, încît la cină nu vorbi decît despre asta, o repetă pe toate tonurile, spunînd că e cel mai mare omagiu ce i s-a făcut. Bău chiar un pahar de vin, rîzînd vinovat şi implorîndu-l pe Spinanţiu să nu spună nimic medicului curant. Avocatul dormi greu şi avu visuri triste şi neclare; nu-şi dădu seama cît putea fi ceasul cînd Pinţea îl scutură respectuos de umăr:

— Vă cheamă excelenţia lui... Is oamenii jos... Vai de mine, domnu' Spinanţiu, ce mutre au...Le-am dat pălincă...

In curte, în jurul unui butoi cu ţuică, foiau moţii. Fiecare ţinea în mînă o ceaşcă ruginită de tablă, un servitor le-o umplea şi ei o dădeau peste cap, apoi o întindeau din nou. Baronul se plimba printre ei şi făcea tot timpul gesturi, ca şi cum ar fi vrut să-i atingă cu vîrful degetelor dar se sfia.

— Ştiţi „Trăiască Regele"? întrebă deodată şi cîţiva îi răspunseră, mormăind: Ihî, cum drac' nu?

— Il veţi cînta în momentul intrării în sat. Apoi, spre Spinanţiu: totul e bine... La margine vă aşteaptă preotul, învăţătorii, fruntaşii, copiii cu flamuri. La sfîrşit, listele de pe care oamenii se vor fi şters le veţi arde, cu pompă. Pe urmă, vii iute înapoi ca să compunem articolul pentru gazetă: „O intrigă comunistă s-a prăbuşit"... Pinţea! ai umplut sticlele?

— Da, să trăiţi!

— Imparte-le... Oameni buni! Fraţilor! Plecarea!

— Puneţi-vă în rînd, zise moale Gozaru. Spinanţiu îl văzuse cu ochii lui golind cîteva cani de ţuică; era ca şi cum ar fi băut apă şi totuşi ceva se schimbase pe faţa lui aspră, nerasă, butucănoasă, cu nasul mare şi buzele aspre, strîmbate: avea o frumuseţe sălbatică, neliniştitoare, poate de unde clipea vesel.

— Ii belim pe luncani, spuse unul din rînd şi-şi suflă nasul în degete, apoi şi le şterse de poalele cămăşii.

— Să vă ajute Dumnezeu! strigă baronul. Spinanţiu văzu că bătrînul avea ochii plini de lacrimi şi bărbia-i tremura îngrijorător.

— O, fraţii mei! mai adăugă Papp subţire.

— Valea! zbieră atunci Gozaru, cumplit. Moţii porniră în coloană. Opincile lor grosolane fleşcăiau prin noroiul abia zbicit. In clipa cînd ieşiră pe poarta de fier a conacului, Spinanţiu scoase din buzunar sticla de ţuică şi trase un gît. Ca şi cum ar fi fost un semnal sau un ordin, toţi moţoganii făcură la fel. Răsună, la unison, un gîlgîit scurt. Ţuica era foarte tare. Spinanţiu se simţi şi el pătruns de un fel de beţie lăcrimoasă, de o emoţie patriotică. Se apropie de Gozaru, care mergea şi el în rînd, şi-i puse mîna pe umăr.

— Ce bai ai, domnule? îl întrebă acesta, rece.

— Nimic... Şi spuse prosteşte: Comuniştii vor să ne distrugă. Gozaru se uită la el, de sus pînă jos, şi zise:

— Bine, domnule.

Ajunseră pe şosea. Atunci, din rînduri, o voce subţire, femeiască, zgîriind urechile, începu:

Că bine-ni taie cuţîtuuu
Că l-am ascuţit amuuu!
Că nice jindariu nu-i dă hier
Şi nu tune brişca-n el!
Diri di şi diri di!
Cîtu-i dunga ceterii!

— Cum te cheamă? se lipi Spinanţiu de Gozaru.

— Gozaru mă cheamă. Poate nu-ţi place?

— Ba da, mult. Nu vreţi să începem „Trăiască Regele"?

— Nu. Zi, mă, Avrame!

— Ce, bace Gozariule?

— Diri di!

Şi omul luă cîntecul de la început; acum îl îngînau şi ceilalţi, veseli. Spinanţiu voi să se simtă liniştit, să-şi spună că alături de aceşti „pui de lei" nu i se putea întîmpla nimic; se gîndi însă la discursul lui, vorbe în vînt, prostii, şi se întrebă ce ecou vor deştepta ele în aceste suflete amorţite sau necunoscute.

Se adresă lui Gozaru:

— Frumos cîntec, dar, cînd intrăm în Lunca, trebuie să zicem „Trăiască Regele" ori „Deşteaptă-te Romîne".

Omul îl privi cu un fel de mirare supărată şi nu-i răspunse. De la un timp, le strigă celorlalţi:

— Mai beţi! Şi ei băură iarăşi, toţi deodată, fără să se oprească, încetinindu-şi doar pasul, puţin.

De pe şosea, Lunca nu se vedea din pricina pomilor, dureros de verzi; numai turnul bisericii, roşu coclit, părea un deget cu unghie ascuţită, ridicat a mirare...

*

Cam la un sfert de ceas după ce Vasalia Milionului străbătuse satul, oamenii se adunară în faţa primăriei; mulţi veniseră cu furci şi cu coase. La început, toţi erau foarte veseli, glumeau pe socoteala baronului, pe care nici unul nu-l cunoştea; pe urmă, în aşteptare, între ei se făcu linişte. Nerăbdarea îi cuprinse.

Se uitau în lungul şoselei, aşteptînd să se ivească moţoganii şi, cum aproape jumătate din sat, cei înscrişi pe liste, familiile lor şi mulţi curioşi veniseră în păr, şoseaua pustie, strălucind neagră în soare, casele de pe margine, cu porţile închise, aveau ceva ciudat de neprietenos. Cei care veniseră „înarmaţi" se ruşinară şi-şi rînduiră coasele şi furcile în lungul zidului roşiatic, de piatră, ce împrejmuia curtea primăriei. Părea că, înainte de-a se duce la lucru, s-au oprit cu vreo treabă şi aşteaptă. Văduvele bătute azi noapte povesteau a suta oară cum veniseră oamenii cu feţele acoperite, şi cît de sălbatici au fost; ascultătorii îşi dădeau cu presupusul, cine anume din sat ar fi putut fi atît de cîinos încît să se lege de nişte muieri singure. Nu se înţelegeau.

In clădirea primăriei, în afară de bicaş, care era şi un fel de paznic, nu se găsea nimeni. Notarul se făcuse nevăzut, nu se ştia unde poate fi. Ardeleanu, George şi Mitru stăteau în jurul telefonului, aşteptînd să capete legătura cu judeţeana de partid, iar Suslănescu, care se ţinea după ei, tăcut, privind mereu în jos, se întinsese pe bancheta de piele scorojită şi puturoasă. Ii era foarte rău şi nu voia să se plîngă: îşi simţea toate oasele vii ca o rană. Era înduioşat de el însuşi. Ca printr-o ceaţă îi vedea pe ceilalţi micşorîndu-se, le auzea cuvintele, dar ele alunecau deasupra lui şi i-ar fi trebuit o sforţare prea mare ca să le înţeleagă. Nici George, nici Ardeleanu nu dormiseră; toată noaptea vorbiseră. Suslănescu nu ştia despre ce: îşi amintea doar că fuseseră cuvinte, idei, foarte frumoase — şi un fel de căldură, de simplitate.

Din cinci în cinci minute Ardeleanu învîrtea furios manivela telefonului şi un clinchetit vesel răsuna în biroul murdar. Nu răspundea nimeni. George, tăcut, se plimba în lung şi-n lat, fumînd. Se simţea foarte stingherit, ca în primele zile ale mobilizării, cînd, din pricină că-şi dădea seama că poate să facă aproape orice, nu ştia ce să facă. De cîteva ori, noaptea, voise să-i spună lui Ardeleanu totul, dar se oprise în ultima clipă: ceva îl despărţea totuşi de omul acesta, exact lucrurile pe care nu i le putea explica şi care nici pentru el însuşi nu aveau un nume precis. La Emilia se gîndea ca de la o mare depărtare, mirat. In răstimpurile cînd nu trebuia să-i răspundă lui Ardeleanu, vedea, foarte precis, frînturi de imagini: ea, el, tineri, sau chiar după ce s-a întors de pe front, totul învăluit în ceva nostalgic şi ireal. Ardeleanu era un om bun, naiv, practic. Nu se încurca în lucruri: cînd îi povestise nenorocirea Măriei, stătuse puţin pe gînduri, apoi îi spusese cinstit: Nu ştiu, acum nu-mi pasă de asta... Zău, îmi pare rău de ea... (Nu putea exprima prea bine ce gîndea). George îl înţelese: asta avea şi o formulare: soarta individului... pe urmă noile legi sociale, în care ea îşi va găsi împlinirea. Vag. Dar asta era. George ştia şi totuşi ar fi vrut s-o poată ajuta, acum. Atunci, formularea (în care credea, pe care o gîndise de nenumărate ori, lucid, rece, căutînd toate argumentele pe care le putuse găsi împotriva ei) ar fi fost un lucru foarte viu, propriu, ca şi cum el, primul, ar fi găsit-o... Poate că şi complicaţiile lui erau acelaşi lucru, sub o altă faţă, mult mai gravă... Nu era adevărat. Era grav pentru el, pentru Emilia monstruos, de neînţeles. Nu-l duruseră atît cuvintele ei, — se credea deasupra acestor lucruri, — ci revelaţia distanţei. Contradicţia. Şi asta avea o formulare teoretică, dar îl enerva. Nu-l satisfăceau explicaţiile pe care şi le dădea, fragmentar, în clipele scurte cînd avea timp: că poziţia lui era imorală, şi că era nevoie de un sacrificiu. Se simţea străin de pămînt, de „proprietate" şi acum îşi spunea că toată viaţa fusese aşa, fără să-şi dea seama, împlinind ritualuri. Sărac, nu s-ar fi simţit nefericit, nici umilit. Şi în asta era ceva fals. Nu putea gîndi sărăcia. A altora, a lui Mitru de pildă, îl umilea dar numai raportată la bunăstarea lui, la privilegii. Undeva, gîndirea lui se încurca, devenea neclară şi tocmai de aceea evita orice discuţie cu Ardeleanu. L-ar fi sîcîit orice explicaţie. Suslănescu şi „drama" lui nu erau decît o justificare în plus; pentru Suslănescu, însă, capitală. Era fericit că se poate gîndi, cu un fel de nerăbdare, la lucruri mari: înţelegerea dintre oameni, fericirea, siguranţa. Poate că restul n-avea importanţă acum. Aşteptînd mitingul, în biroul familiar al notarului (nimic nu se schimbase aici, în afară de cîteva portrete al căror loc se vedea pe peretele cenuşiu) se simţea alt om. N-avea nerăbdarea care se putea desluşi în toate mişcările lui Ardeleanu, în tonul vocii lui, nici curiozitatea aproape copilăroasă a lui Mitru. Totul era clar: ca înaintea unei bătălii, dar fără nervozitatea aceea, a cărei simplă amintire declanşa în el un fior de frică, fizic.

Pe geamul mic, nespus de murdar, se vedea un colţ de stradă, cîţiva oameni în mijlocul şoselei, fumînd. Ieşi repede din birou. In clipa cînd păşi în curte, în uliţă se auzi o hărmălaie, apoi strigăte: Iacătă-i! Viin! Tulai, că-s mulţi... Cu steagul!... Cîntă...

Il înconjurară pe George, agitaţi. Unii-şi luau coasele, furcile; toţi îşi stinseră ţigările. George se gîndi, mirat, că în tîrg se bătuseră cu ungurii ca orbeţii, iar aici erau neliniştiţi. Se vedea. Aveau ceva de apărat, de aceea? Sau... în conştiinţa lor...?

— Tovarăşi! strigă sec, milităreşte. Linişte! Ascultă la mine, bace Petre, n-avem timp.

— Ascult, să trăiţi! zise omul — şi stătu drepţi.

— Jumătate dintre dumneavoastră, treceţi pe partea cealaltă a uliţei... Aşa... hai, bace Culcuşe, ia comanda...

— Hăptac! zbieră bătrînul. El, care de obicei era roşu ca o sfeclă opărită, pălise, vocea-i tremura...

— Vă înşiraţi pe marginea şoselei, cam pînă la şcoală... Aşa cum v-am mai spus... Nu răspundeţi, chiar dacă ei se leagă de voi, s-a înţeles?

— Dom' derector, întrebă bicaşul din spate, să nu scot taurii şi să-i azmut pe ei? Intr-o minută îi păfug...

— Taci din gură! ţipă George. Era furios pentru că oamenii se zăpăciseră şi, din celălalt capăt al satului, procesiunea înainta. Steagurile aduceau a prapori. Părea o înmormîntare, mai ales din pricina cîntecului tărăgănat ce se auzea în răstimpuri, nedesluşit.

— Hai, mişcaţi-vă. Bace Culcuşe, ce stai, ai adormit?

— Hăptac! strigă Culcuşea.

Ieşise şi Ardeleanu şi încerca să împingă oamenii să se înşire pe marginea stîngă a şoselei. Cît era de mare se pierdea între ei, îl astupau, nu-l luau în seamă. Femeile începură să ţipe.

Ardeleanu se gîndi că poate greşise, creînd această atmosferă de panică. In sfîrşit, oamenii se rînduiră pe amîndouă părţile şoselei, de la şcoală pînă la primărie; grosul se înghesuia pe imaşul din faţă, iar de pe uliţele lăturalnice veneau alţi ţărani, în fugă. Ardeleanu se urcă pe o piatră de hotar şi începu să urle:

— Oameni buni! îi lăsăm să vie pe imaş... atunci începe adunarea noastră! Să vedem ce vor... Hei, mă, ăia, cîntăreţii! Unde sînteţi?

— Aici, răspunseră vreo opt oameni, mai bătrîni şi mai tineri, care stăteau ciopor în spatele lui.

— Ştiţi cum să strigaţi?

— Ştim! Petru Groza şi poporul!

— Să strigaţi!

— Om striga!

— Ei, şi-acuma, gura, muierilor!

— Tulvai, tulvai Miroane a meu, cum murişi tu în rezbel! începu să plîngă lung Saveta. Catiţa Ţuricului se foia printre oameni, îi îmbărbăta, înjura ca un plutonier, nici ea nu ştia pe cine; era supărată.

Suslănescu veni şi el; îl găsi cu greu pe George, prin mulţime. Ii ardeau mîinile, ochii, tremura. Se agăţă de el şi spuse, încet, obosit, trist:

— Cît te admir... dacă ai şti...

— De ce? se întoarse George mirat, pe urmă-i păru rău. Ii întinse mîna:

— Nu trebuie... lasă... dumneata eşti prea impresionabil... Să ştii, e aşa de simplu... Trebuie să spulberăm o manifestaţie a ţărăniştilor. Asta se numeşte în limbaj de partid „transformarea manifestaţiei". Vom izbuti. E simplu...

— De ce mă minţi? întrebă încet de tot Suslănescu. N-ai de ce... Să ştii, nu sînt fericit că sînt aici... Nici dincolo... cu ei, n-aş fi fost, chiar dacă nu m-ar fi respins... Dar aici, trebuie... Pe urmă, fără şir, îmbrăţişînd cu un gest nesigur mulţimea: Sînt frumoşi... ştiu ce vor...

— Nu idealiza. Sînt interesaţi acum. Un interes de clasă.... Fii calm. Ce vrei, Mitrule?

— Dom'derector, da'dacă încep ei cu bătaia...?

— Nu încep!

— Da'dacă?

— N-auzi că-ţi spun că n-o să înceapă? N-o să fie nici o bătaie... De ce nu stai, tovarăşe, la locul tău?

— M-or întrebat oamenii, că ce să facă dacă...

— Să fie liniştiţi... să nu se lege... Du-te.

Slab, neras, infirm, îi părea măreţ lui Suslănescu şi cu toate acestea ştia că şi George joacă un fel de teatru. Fără să-şi dea seama. Mai tîrziu, ceea ce se întîmplă aci va avea un nume în istorie. Intr-un fel sau într-altul. Iar faptul că el, istoric, se găsea aici i se părea comic, răpea ceva evenimentelor, le punea — subiectiv — în rîndul întîmplărilor personale. Era bolnav, avea temperatură. Avusese pe vremea studenţiei un infiltrat, foarte romantic. Paloare, sensibilităţi, grija politicoasă a prietenilor. Acum, din pricina febrei, vedea măreţ, mulţimea, „duşmanii" apropiindu-se; erau în dreptul crîşmei lui Laboş acum, (în ceea ce-i mişca pe aceşti „duşmani" crezuse că crede ani de-a rîndul, şi acum era dincoace şi se simţea mult mai în siguranţă, nu pentru că aceştia erau mai mulţi, sau aveau dreptate, sau erau mai bine organizaţi, ci pentru că, dacă ar fi fost bătuţi, el n-ar fi suferit după aceea, în singurătate)... Oamenii înşiraţi în lungul şoselei nu puteau sta liniştiţi, aşa cum li se poruncise, fiecare se apleca înainte, împiedicîndu-l pe vecin să vadă şi rîndul unduia, ca şi cum toţi oamenii ar fi fost înşiraţi pe o sfoară şi cineva o scutura de un capăt.

Se întoarse. Aici, la primărie, se sfîrşea satul; de aici începea pusta. Cerul senin, cîţiva nori se frecau de boltă, o pace teribilă. Moţoganii, apropiindu-se, auzea cîntînd, groaznic, nu se înţelegea ce.

— Petru Groza şi poporul! Petru Groza şi poporul! începură să urle oamenii aleşi de Ardeleanu. Pe imaş, femeile se porniră şi ele, dar nu se înţelegea ce spun. In faţa şcolii, popa şi notarul ieşiră repede din rînduri şi intrară în curte, fugind. Picu şi Cloambeş luaseră steagurile de la copii şi le fîlfîiau deasupra capului. Pe margine, aproape atingînd pe oamenii înşiraţi acolo, venea încet, cu pasul lui măsurat, Găvrila Ursului, cu mîinile în buzunare şi capul în pămînt.

Dincoace, pe neaşteptate, Gligor a Hahăului începu să rîdă ca un zărghit. Cînd George se întoarse spre el, îşi astupă faţa cu palmele, fără să se poată opri.

— Ce ai? îl întrebă cineva.

— Mi-s bucuros, răspunse el şi se potoli.

Moţii cîntau mereu „Bine-mi taie cuţîtu!" Spinanţiu tremura tot; nu ştia de cine-i era mai frică, de cei ce veneau în urma lui, de cei din faţă şi, peste cîteva minute, trebuia să vorbească. In clipa cînd trecură prin faţa primăriei, înainte de a coti spre imaş, Spinanţiu îşi scoase pălăria şi salută pe toată lumea, apoi făcu un semn cu mîna spre pînza fîlfîitoare a steagurilor tricolore şi decolorate.

— Uraa! uraa! — zbieră Picu.

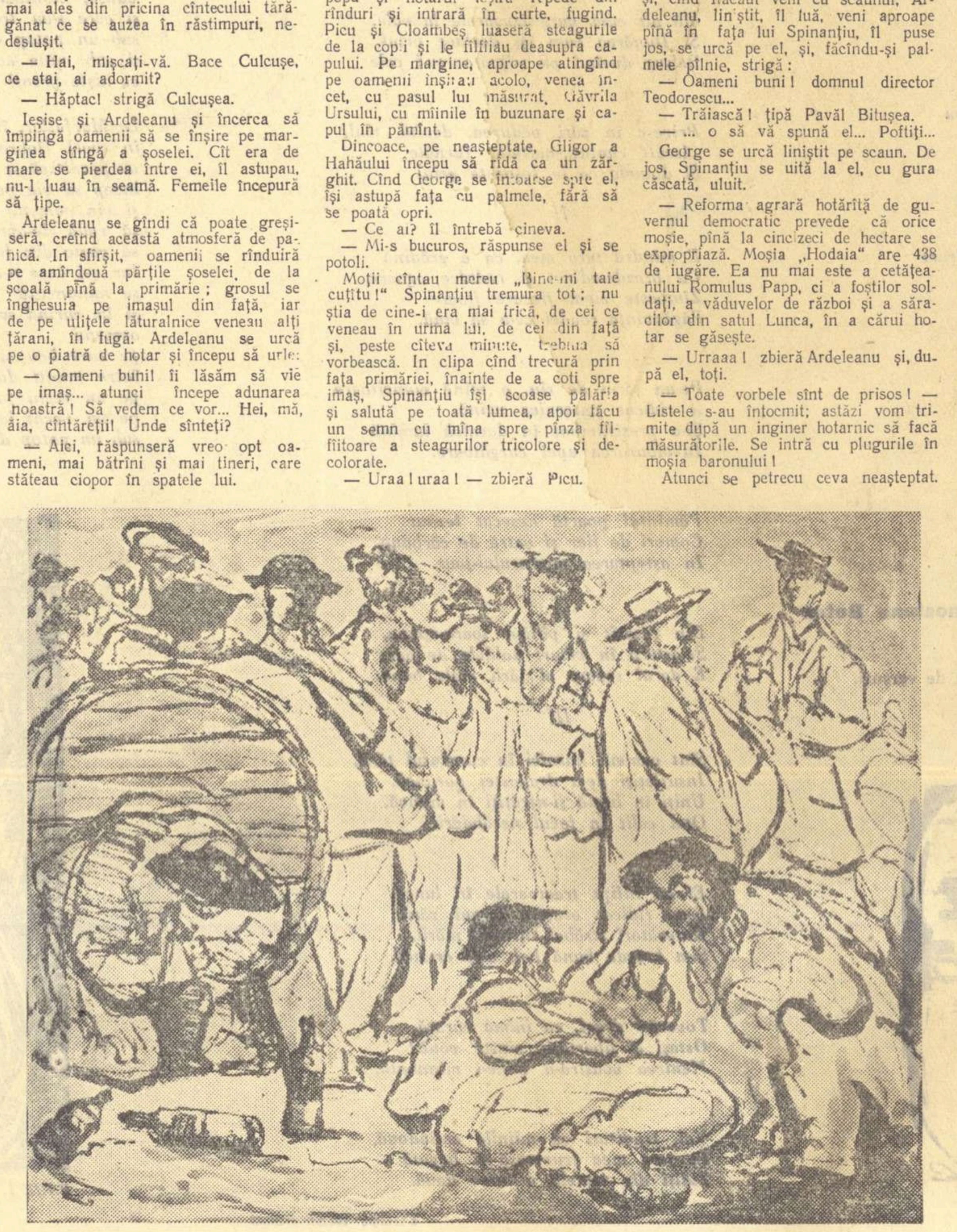

Ardeleanu fugi, aplecat de şale, spre „agitatori", le şopti ceva — şi ei începură:

— Vrem pă-mînt! că ne-am lup-tat! Vrem pă-mînt că ne-am lup-tat!

Pe imaş, coloana se opri. Picu şi Cloambeş înfipseră în pămînt steagurile, bătrînii se rînduiră într-un semicerc în faţa moţilor, iar cei care se luaseră după ei se aşezară mai la o parte mulţi pe jos. In timpul acesta, oamenii care făcuseră gardă în lungul şoselei veniseră şi ei şi, la un semn al lui George, se postară într-un fel de arc. Spinanţiu se enervă. Nu se gîndise că ar fi mult mai bine să vorbească de pe ceva înalt. Aşa se pierdea. Păşi în faţa coloanei şi începu:

— Fraţi ţărani!

— Frate eşti cu domnii, nu cu noi! răcni Mitru şi un cor de glasuri îi răspunse: Aşa-i!

— Lăsaţi-mă să vorbesc, ori vi-e frică de adevăr?! ţipă din toate puterile Spinanţiu. Glasul i se pierdea. Nu era un orator bun în aer liber.

— Vrem pămînt, că ne-am luptat! strigă Catiţa Ţuricului, ca o trompetă. Mitru se întoarse:

— Mai taci, nană! Unde te-ai luptat? In pat, cu bărbatu?

— Fraţi ţărani, iubiţi romîni! urmă Spinanţiu. In ultima vreme, aici, în satul dumneavoastră, s-au petrecut multe lucruri care... (se fîstîci, îngrozit. Totul era pierdut de la început. Ei erau vreo sută şi aici se adunaseră peste trei sute de bărbaţi şi femei; Baniciu cu Blotor se strecuraseră prin grădini, erau undeva prin apropiere, dar ce puteau face? Să tragă în mulţime, la întîmplare? „Tu-ţi parastasul mă-tii, de rahat bătrîn!" se gîndi, uşor ameţit. De ce n-ai venit tu?) Lucruri care...

— Vrem pămînt!

— Petru Groza şi poporul!

— Bine, — zise Ardeleanu, undeva printre oameni — foarte bine.

Nici Picu nu era în apele lui. Stătea lîngă steag şi, drept în faţa lui, o mulţime de ochi. Parcă ar fi fost gol, plin de bube. Cloambeş se mistuise. Se temea de Mitru poate. Il cuprinse ciuda. Şi Găvrila Ursului, tras de-o parte, tot cu mîinile în buzunare, se uită, curge-i-ar ochii amîndoi. Şi boul ăsta cu glas subţire, ce îndrugă?

— ...fraţi romîni, dacă ne lăsăm duşi de nas de comunişti, ajungem rău, că ei vreau să ne momească...

— Cu ce? Cu pămînt? Momiţi-ne tu cu pămînt, se răsti Pavăl Bituşea, care ieşise în faţă de tot, singur, şi era tare fericit că-l vede toată lumea.

— Am să vă lămuresc. Pămîntul nostru iubit romînesc care de veacuri... udat... cu sînge...

— Fugi iute în primărie şi adă un scaun, îl împinse Ardeleanu pe un flăcău de lîngă el, dar repede, mă!

Rîdea, era bine: Jurca o să fie mulţumit. Oamenii încep să-şi piardă răbdarea. Ii făcu un semn lui George şi, cînd flăcăul veni cu scaunul, Ardeleanu, liniştit, îl luă, veni aproape pînă în faţa lui Spinanţiu, îl puse jos, se urcă pe el, şi, făcîndu-şi palmele pîlnie, strigă:

— Oameni buni! domnul director Teodorescu...

— Trăiască! ţipă Pavăl Bituşea.

— ... o să vă spună el... Poftiţi...

George se urcă liniştit pe scaun. De jos, Spinanţiu se uită la el, cu gura căscată, uluit.

— Reforma agrară hotărîtă de guvernul democratic prevede că orice moşie, pînă la cincizeci de hectare se expropriază. Moşia „Hodaia" are 438 de iugăre. Ea nu mai este a cetăţeanului Romulus Papp, ci a foştilor soldaţi, a văduvelor de război şi a săracilor din satul Lunca, în a cărui hotar se găseşte.

— Urraaa! zbieră Ardeleanu şi, după el, toţi.

— Toate vorbele sînt de prisos! — Listele s-au întocmit; astăzi vom trimite după un inginer hotarnic să facă măsurătorile. Se intră cu plugurile în moşia baronului!

Atunci se petrecu ceva neaşteptat.

Din rîndurile moţilor, care ascultau mohorîţi, aşteptînd un semn să se repeadă cu cuţitele, se desprinse Gozaru. Se repezi cu tot trupul în scaunul pe care era George, îl răsturnă, şi George zbură la cîţiva paşi, în pieptul lui Pavăl care-l prinse să nu cadă. Gozaru îşi rupse cămaşa, dezvelindu-şi pieptul păros, cu muşchii încolăciţi ca frînghiile. Era leoarcă de sudoare, avea ochii tulburi şi vocea spartă, parcă-i scormonea o gheară gîtlejul.

— A luncanilor? De ce? Şi noi? slugi? Dē ce? A voastră? cine s'teţi voi? Ne mîncă păduchii! Bolile! Nu-i nici popă! Ha? De ce? Voi? Vă îmbuibaţi! De ce, ha? urlă el spre Spinanţiu. Şi noi? Unde să merem? Pe lume, să culduim? Bată-vă Dumnezeu, luncani! Unde să merem? Unde? Unde să mereeem?

Gozaru îşi rupea cămaşa, fîşii, îi curgeau balele din gură. Răcnea mereu, pe acelaşi ton:

— Unde să merem? Unde? Cu pruncii? Ha? Să fim slugi la voi? Ha? Unde să merem cu pruncii?

Ardeleanu şi George schimbară o privire fulgerătoare: amîndoi erau albi ca varul. In clipa următoare putea să înceapă bătaia. Gozaru se zbuciuma pe loc, opincile lui făcuseră două gropi în pămîntul moale al imaşului.

— Nu luaţi pămînt! Mă, moţoganilor! Mă, pă ei!

Cu nişte mişcări încete, moţoganii îşi scoaseră cuţitele, unii din carîmb, alţii din brîu. Spinanţiu sări la o parte, din calea lor.

In secunda de tăcere care urmă se auzi un ţipăt subţire: Nu! Apoi Găvrilă se repezi în faţa lui Gozaru, care horcăia încă:

— De ce? unde să merem cu pruncii!

Dintr-o mişcare, Ardeleanu puse scaunul pe picioare, se urcă pe el şi strigă:

— Şi dumneavoastră primiţi pămînt!

Cîţiva moţi se porniseră; ţineau cuţitele cu tăişul în sus, şi degetul mare pe tăiş.

— Primiţi pămînt! strigă Ardeleanu, cu un fel de deznădejde în glas, primiţi pămînt, ca şi luncanii! Primiţi pămînt!

Gozaru părea că se potolise, era ud de sudoare pe obraz.

— Unde să merem cu pruncii, domnule?

— Toţi veţi fi trecuţi pe listă! urmă Ardeleanu şi vocea lui, de obicei foarte răsunătoare, era acum chinuită. Făcuse o greşeală de neiertat; nu cunoştea condiţiile locului, nu se interesase. Şi Teodorescu! Se ceartă cu nevasta, în loc să...

Moţii se opriseră.

— Veţi fi trecuţi pe listă chiar acum, în minuta asta! urmă Ardeleanu.

Atunci, din mijlocul luncanilor izbucniră strigăte furioase; se duşmăneau cu moţii din Hodaie, îi dispreţuiau şi gîndul că din loturile lor va fi ruptă o bucată pentru aceşti venetici îi scoase din fire. Cîţiva agitară furcile.

— De ce? Ei nu-s de aici, nu-s în hotarul comunei...

— Nu se poate!

— Nu-i direptate...

— Să stăm de vorbă! urla Catiţa Ţuricului... Mitru Moţ! Mă! că te-am ales preşedinte... ce stai cu mălaiu-n gură! Ce stai?

Posomorît, Mitru se uita în pămînt. George se întoarse spre luncani, furios. Intîlni privirile lor duşmănoase, guri căscate, pumni ridicaţi. In clipa aceea îi urî atît de tare, încît ar fi fost în stare să tragă în ei...

Acelaşi lucru murdar, nedemn şi la Emilia...

— Gura! strigă, dar nu se auzi.

In mintea lui Mitru se încălecau cu o iuţeală de neînchipuit nişte socoteli: cam cu cît se micşora lotul lui dacă primeau şi moţoganii pămînt, ce însemna asta pentru el, pentru casa lui, care trebuia să se ridice pînă în toamnă. George era lîngă el. Il înhăţă de umăr cu putere şi-i strigă în ureche.

— Vorbeşte tu! Vorbeşte, n-auzi? O singură secundă ochii negri ai lui Mitru putură înfrunta privirea aceea cenuşie, tăioasă, scormonitoare; apoi simţi că se rupe ceva în el şi, într-adevăr, îl duru trupul pe dinăuntru. Se scutură ca de apă, se smulse din mîna lui George şi, întorcîndu-se spre luncani, zbieră:

— Nu vă pică obrazul de ruşine? Nesătuilor! Dacă n-ar fi partidul nostru comunist aţi primi un căcat şi mai faceţi gură? Partidul nostru comunist vă dă pămînt şi voi faceţi gură? Pentru partidul nostru toţi oamenii is pe o formă! Nu te strîmba, Catiţă Ţuricului, că-ţi dau un picior în foale, uită-te la ea, şi te arunc afară din comisie! Ce? Vreţi să fie ei slugile voastre? Ei nu-s fraţi, nu-s plugari? Nu-s bătuţi de Dumnezeu?

Se întoarse spre George să vadă dacă zice bine: faţa acestuia era ca de piatră, oasele-i jucau sub pielea obrazului. Mitru se sperie de el. Ceva mai încolo, Ardeleanu respira greu, ca după o goană lungă.

— Sînt fraţi! Şi de ei şi-o bătut joc baronul, ca de mine Cloambeş. Noi ni-s de vină că nu ne-am gîndit la ei. Acuma, în pertu aista îi trecem pe listă! Făcu stînga-mprejur, merse la Gozaru şi-l luă în braţe. Celălalt tremura ca varga în mîinile lui şi Mitru auzea cum ceva-i cloncăne în gît...

(Fragment din romanul „Setea")

Titus Popovici

Ilustraţii de IULIAN OLARIU

CERUL NU EXISTĂ

(Comedie pentru Anul Nou şi anii noi)

PESOANELE

— STELARI
— POPESC
— FEMEIA LUNEI

Acţiunea seetrece în ceruri. 1957, iarnă, sfîrşit an. Cei doi sateliţi artificiali se vîrtesc la nesfîrşit în jurul pămîntu. Şi — convenţie îngăduită pent teatru în general şi pentru come în special — sateliţii au fiecare cîun pasager la bord. De la noi, din Iureşti.

Cu sputni nr. I călătoreşte tovarăşul Stelarung, subţire, privire abstractă.

In sputni nr. II călătoreşte tovarăşul Popu: scund, gros, privire concretă.

Cei doi itori se preumblă prin spaţii de ca luni de zile şi s-au cam plictisin cînd în cînd fac conversaţie, pim în rîndurile de mai jos:

SCENA I-a

(laru, Popescu)

POPE: Ce facem, tovarăşe Stelaru?

STELA: Ce să facem, Popescule?! Ne învîrt

POPES Frumos răspuns... Merçi... Astam şi eu, cu mintea mea slabă de întean... Dar eu am c noarea s întreb, totuşi: ce facem? Se împli trei luni de cînd ne învîrtim p planete şi n-am întîlnit încă ninteresant. Să mă ierte dumnezer aveam o părere mai bună de cer.

STEL (îngîndurat): Ştiu şi eu ce să-ţin? (pauză). In ce lună sîntem?

POPE Decembrie. Acasă o fi nins.

STEL Şi în ce zi? Parcă aveai caful la tine.

POPE Il ştiu pe dinafară. 31 decemb957.

STEL Dimineaţa sau seara? E lumină întuneric?

POP (acru): Unde, aici? Aici nu e umină, nici întuneric, nici zi şi noapte... (altfel) Acasă e seară, pregăteşte lumea de Anul Nou.

STE: Seară... da... da...

POP: Iar noi vagabondăm prin conste

STE: Căutăm, Popescule, căutăm.

POU: Ce căutăm, tovarăşe?

STU: Cerul. Căutăm cerul.. Popes

PCU: Iată-l. E peste tot...

STU: Şi bucuria adevărată.

POCU: De cînd am ajuns aici, n-amt o fărîmă de plîns...

STU: Seninul poate...

PCU: Aici nu fulgeră niciodată

SRU: Sau poate o împăcare.

PCU: Dacă nu mă-nşel, prin locuacestea ne certăm numai noi doi. emne pentru că sîntem oamen rest, însă, e o linişte infernală faţă linişte, în spate linişte, în a linişte, în dreapta linişte... Lini asta mă asurzeşte.

SRU: Poate că aşa arată perfecta...

PSCU: Poate (o clipă de linişte). Fino ţigară?

SARU: Cu plăcere.

PESCU: Atunci, poate-mi arunci şi una.

SARU: Eşti grozav, Popescule! Prio!

ESCU: Chesterfield? Săru' mîna

SARU: Dar n-am foc.

ESCU: Nu face nimic. O aprinzi la ua din colţ (pauză). Tovarăşe Ste...

LARU: Da...

ESCU: Vorbeai mai adineauri de fecţiune.

LARU: Vorbeam, Popescule.

PESCU: Ştii ce, poţi să mă faci min, dar mie nu-mi place perfenea...

ELARU: De ce, Popescule?

PESCU: Nu ştiu cum să-ţi spun, dam impresia că perfecţiunea nu e ul meu. Gîndeam să fie altfel în dasarea noastră printre stele.

ELARU (altfel decît Popescu): Şu gîndeam să fie altfel.

OPESCU: Dacă nu mă luam eu di matale...

TELARU: Lasă, Popescule...

OPESCU: Eram acum la masă, copiii, ascultam pe Beligan la rad.

TELARU: Lasă, Popescule. Pe Belin îl poţi asculta oricînd. El joacă itoate piesele.

POPESCU: Dar m-ai luat din aşterr... şi m-ai dus la administraţie să fem formele. Ziceai: Ţii minte, Popcule cînd mi-ai făgăduit în 1945, c vii cu mine şi în iad...? — Viu, tarăşe Stelaru, numai că aş vrea mi finisez somnul de dimineaţă. — avem timp, îmbracă-te că nu te duc iad, ci în rai. Şi m-am îmbrăcat. lormit, clătinat. Şi nu mi-ar fi de alta, r m-ai şi driblat că am să găsesc ci subiecte pentru gazeta de perete. e subiecte am găsit? Ce articole să criu?

STELARU: Interviu cu vidul...

POPESCU: Lasă, tovarăşe, că vid e mai găseşte şi la Bucureşti. Dar u pentru vid aţi venit dumneavoastră ici cu satelitul. Pentru altceva. Pentru...

STELARU (obosit): Taci, Popescule.

POPESCU: Nu tac. N-am de ce să tac. şadar, nu de dragul vidului ai venit matale pînă aicea, peste drum de ună. Ai venit ca să fugi de careva...

STELARU: De cine?

POPESCU: Ştii dumneata. Şi să nu ai vezi în ochi ceva...

STELARU: Ce anume?

POPESCU: Ştii dumneata, iarăşi, foarte bine. De un amor. Amor mare!

STELARU: Am iubit şi eu, Popescule, odată...

. . . .

STELARU: Şi au ars toate în mine. Au ars toate şi s-au pustiit.

POPESCU: Şi ţi ai adus pustiul aici, în alt pustiu?

STELARU: Nu credeam să fie pustiu. Nici acum nu cred. Nu se poate. Prea l-au văzut oamenii cerul, de-a lungul timpului, ca o visare. Prea i s-au închinat poeţii şi l-au rîvnit îndrăgostiţii. ...Se poate să nu fie nimic adevărat din toate astea? Ar însemna că s-a înşelat Eminescu atunci cînd se uita chinuit la steaua care-a răsărit. Ar însemna că a greşit Mihail Sebastian cînd spunea că sînt seri în care tot cerul foşneşte de viaţă... Nu cred, Popescule. Nu vreau să cred că toată istoria visurilor s-a întemeiat pe o iluzie. Nu mă las pînă nu aflu ce este cerul!

POPESCU: Cum doriţi. Eu unul, am obosit. Mă duc la culcare. Pînă la miezul nopţii, poate mai trag un pui de somn. Pa! (Se culcă, şi fiind vorba de o comedie, sforăie).

STELARU: Popescule!

POPESCU (mîrîind): Ce e?

STELARU: Popescule, dormi?

POPESCU: Nu, învăţ la agronomie. Cu notiţe.

STELARU: Popescule, crezi într-adevăr că Eminescu s-a înşelat?

POPESCU (cască): De ce să nu se-nşele? Şi el a fost om... (Se întoarce pe partea cealaltă). (Pauză).

STELARU: Popescule, crezi că...

POPESCU (întrerupînd): Da, şi Mihail Sebastian s-a înşelat. Şi Homer, şi Shakespeare, şi Cleopatra, şi lordul Byron, şi Puşkin, şi Napoleon, şi... toate geniile despre care am învăţat la şcoala serală şi pe care ai fi capabil să ţi le aminteşti acuma. Pot să dorm, sau avem seminar?

STELARU: Dormi, Popescule

POPESCU: Mulţumesc.

(Pauză)

STELARU: Popescule...

POPESCU: Ai găsit un citat despre Steaua Polară...?

STELARU: Nu... Unde sîntem acum?

POPESCU: In cer, tovarăşe Stelaru.

STELARU: Voiam să spun, pe deasupra cărui oraş trecem?

POPESCU. Ut, să mă uit prin binoclul special. (priveşte). Munte, mare, blocuri. Trebuie să fie Rio de Janeiro.

STELARU: Cînd trecem deasupra Parisului, să mă anunţi. Vreau să mai văd o dată Montmartre.

POPESCU: L-aţi văzut pînă acuma de 857 de ori.

STELARU: Puţin... Şi la Bucureşti cînd ajungem?

POPESCU: V-am mai spus, pe la 12...

STELARU: Adică de Anul Nou...

POPESCU (foarte semnificativ): De Anul Nou... (Pauză).

STELARU: Popescule...

POPESCU: Da... Cu dumneatale nu poate să aţipească omul nici măcar în ceruri. Şi dacă ai şti ce bine se doarme în cer... Scuzaţi. La dispoziţia dumneavoastră. (adoarme)

. . . .

STELARU: Popescule, scoală!

POPESCU (semisomn): Ce s-a întîmplat?

STELARU: Taci, omule, n-auzi nimica?

POPESCU (idem): Nu.

STELARU: Nu vezi nimica?

POPESCU (idem). Nu.

STELARU: Nu simţi nimica?

POPESCU (idem): Nu, nu simt nimic. In afară de un somn apocaliptic. (cască).

STELARU: Popescule! E cineva aici!

POPESCU (idem): Poate c-au lansat americanii un satelit...

STELARU: Popescule, scoală, e cineva aici!

POPESCU (idem): Vorbeşti serios?

STELARU: Eu nu mai glumesc de mult. Pentru numele lui dumnezeu. Priveşte. Ascultă. Incearcă să gîndeşti.

POPESCU (idem): La ora asta? (se trezeşte violent). Unde e persoana?

STELARU: Acolo, în dreapta, la marginea lunei.

POPESCU (speriat): Pe plajă...

STELARU: Da, pe plajă. Acuma vezi?

POPESCU: E-adevărat. Parcă-ar fi o umbră.

STELARU: Sau un fum.

POPESCU: Nu, e o umbră.

STELARU:... care ne caută. Ne caută, dragul meu.

POPESCU (precis, ca o cifră de plan): Vă caută. Că pe mine n-are cine mă căuta aici.

STELARU: Şi ne face semne, vezi?

POPESCU: Cu mîna...

STELARU: Are mîini, Popescule, deci e om... Am găsit un om, Popescule! Uraaa!

POPESCU (plictisit): Trebuia să vii în lună pentru asta...

STELARU: E bărbat sau femeie? Nu-mi dau seama. Nu văd bine. Tu, ce părere ai?

POPESCU: Nu ştiu, e ceva neclar. Obscur. Nelogic...

STELARU: Nelogic? Atunci e o femeie. Iar cerul există!

SCENA II-a

(Stelaru, Popescu, Femeia lunei.)

(Femeia lunei îşi face apariţia. E, evident, sublimă).

STELARU: Ce zici, Popescule?

POPESCU: E blondă.

STELARU (puţin neliniştit): Dar cam palidă.

POPESCU: Şi zîmbeşte...

STELARU: Dar cam trist.

POPESCU: Ce facem, tovarăşe, că ne cheamă...

FEMEIA LUNEI (un glas, încă din depărtare): Ahooo!... Veniţi!

POPESCU: Măcar să-mi fi pus şi eu cravata. Ştii că-ncepe să-mi placă cerul. Nu e rău...

STELARU (strigînd): Venim! Venim! (către Popescu): Popescule, vrei tu să dai fuguţa pînă-n Marte, mi-am uitat acolo ochelarii.

POPESCU: Frumos! Cîtă vreme vă plictiseaţi, Popescu era bun. Acuma, Popescu poate să plece. Mulţam... O văzurăm şi pe asta.

STELARU: Dragul meu, credeam că ai înţeles.

POPESCU: N-am înţeles.

STELARU: Tovarăşe Popescu.

POPESCU: Am înţeles. Unde spuneaţi să mă duc?

STELARU: In Marte, în Venus, în Saturn, oriunde vrei... dar mai repede...

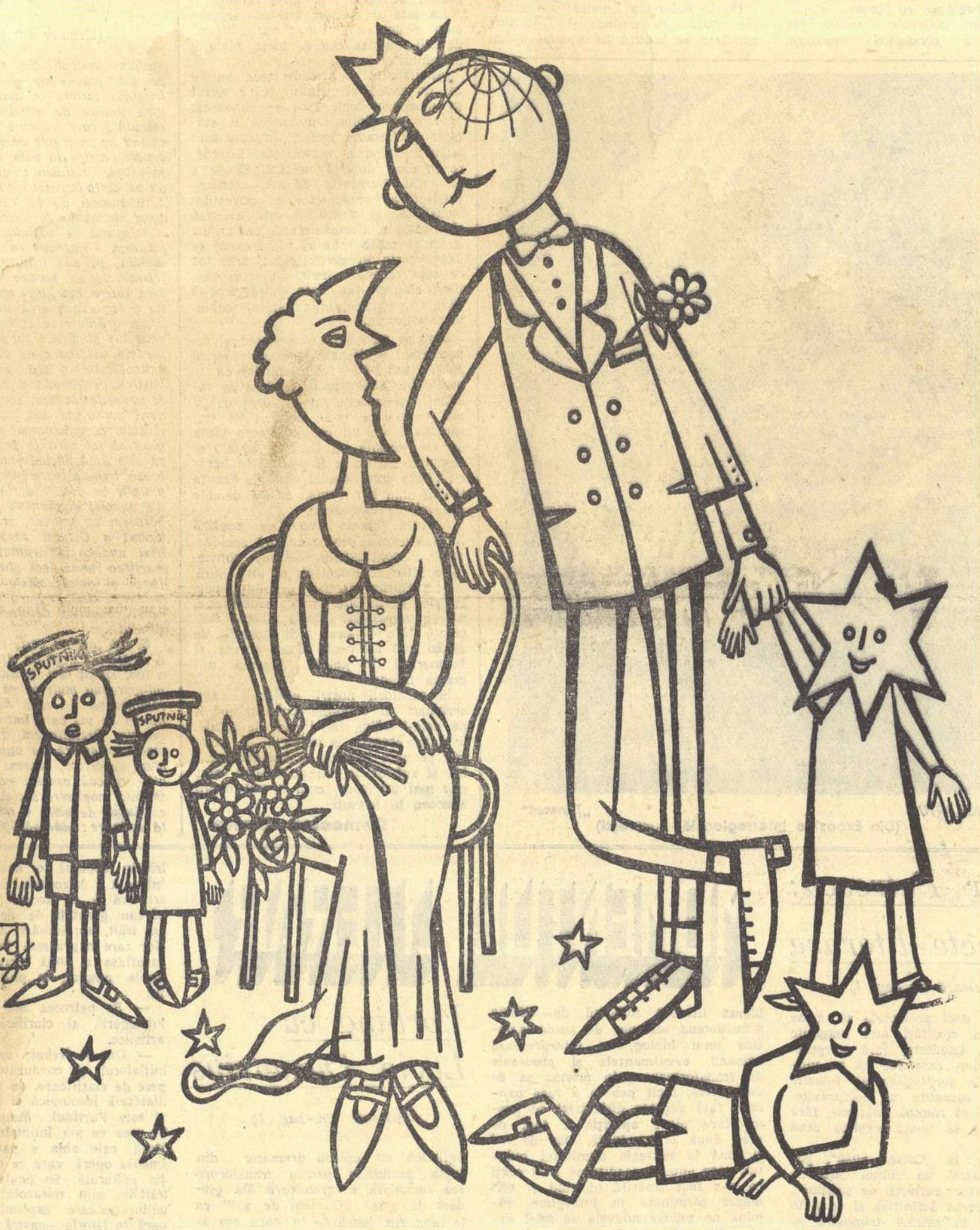

Ilustraţie de BENEDICT GANESCU

FEMEIA LUNEI (vocea, mai aproape, mai aproape): Veeniiţi...!

STELARU: Viu!

POPESCU: Vine! Mă reped pînă în Italia, poate văd meciul şi mă-ntorc la mitan. (Pleacă).

SCENA III-a

(Stelaru, Femeia)

STELARU: Vino mai aprcape. De cînd te caut...

FEMEIA: Vino mai aproape. De cînd te aştept...

STELARU: Sînt cu un prieten aici. Am venit să vă cunoaştem, să ştim cum e la voi, în planete, să vedem la chip fericirea.

FEMEIA: Vai, străinule, dar ce e fericirea?

STELARU: Nu cunoşti cuvîntul acesta? Fericirea o căutăm noi, oamenii, din locurile de unde-am venit şi ne zbatem pentru ea, de-atîta vreme, de-atîta vreme... Fericirea, mi s-a spus, se află aicea, la voi, unde totul e perfecţiune.

FEMEIA: Da, la noi totul e perfecţiune.

STELARU: Atunci?

FEMEIA: Şi nu mai putem răbda atîta perfecţiune. Eu o urăsc de moarte. Aş vrea să o ucid, dar nu pot, e mai tare ca mine.

STELARU: Nu-nţeleg... Mă doare că te aud vorbind aşa...

FEMEIA: Te doare? Uite, vezi, pe mine nu mă doare niciodată nimic.

STELARU: De ce?

FEMEIA: Pentru că eu nu cunosc durerea.

STELARU: Şi plîngi din pricina asta?

FEMEIA: Da, pentru că în schimb, nu cunosc nici bucuria. La noi nu moare nimeni, e-adevărat, dar nici nu se naşte, nu îndurăm foamea, dar nici nu ştim gustul pîinii, nu ne e sete, dar nici n-am sorbit licoarea, nu ne biciuie gerul, dar nici căldura nu ne mîngîie faţa, nimic nu e greu aici, dar nici nu ne simţim vreodată uşuraţi, oamenii nu plîng, dar nici nu rîd, nu pierde nimeni, dar nici nu cîştigă, nu ştim ce e dezamăgirea, dar nici revelaţia n-o avem.

STELARU: Doamne, dar cum trăiţi aşa?

FEMEIA: Nu trăim. Ne tîrîm. Ne tîrîm prin constelaţii de o mie de mii de ani. Şi avem un vis. Visul acesta e singurul nostru chin şi singura noastră bucurie.

STELARU: Ce visaţi? Ce visezi?

FEMEIA: Visez să ajung odată şi odată în cer. O singură dată. Să-l văd. Să-l pipăi cu mîinile mele. Să-l sărut cu buzele mele.

STELARU: In cer? Dar aici unde sîntem? Nu sîntem în cer?

FEMEIA: Aici? Nu, străinule, te-ai înşelat. Cerul nu-i aici. Cerul e acolo. (Arată cu mîna în spaţiu).

STELARU (uluit): Unde?

FEMEIA: Acolo. Vezi, în depărtări, o planetă care se-nvîrte în jurul soarelui?

STELARU: Da...

FEMEIA: Iar noaptea ne dă nouă lumină.

STELARU: Da... acolo... în zare...

FEMEIA: „La steaua care-a răsărit / E-o cale atît de lungă / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii să ajungă“...

STELARU (înfiorat): De unde ştii versurile astea?

FEMEIA: Un poet al nostru, din lună, le-a scris...

STELARU: Nu se poate... Nu se poate... Iar acolo e cerul?

FEMEIA: Da. Il privesc de-aici, de la marginea lunei, mereu...

STELARU: Acolo, planeta aceea rotundă?

FEMEIA: Da, planeta aceea.

STELARU: Dar e pămîntul!

FEMEIA: Nu, e cerul.

STELARU: Eu ştiu mai bine, e pămîntul.

FEMEIA: Nu, eşti un prost, e cerul.

STELARU: Nu, eu ştiu mai bine, pentru că vin de-acolo. E pămîntul.

FEMEIA (încremenire): Vii de acolo? Tu vii de-acolo?

STELARU (gîtuit): Da...

FEMEIA (privindu-l ca pe-o minune): Lasă-mă să te privesc... (îl examinează) Ce frumos eşti! Fruntea, brăzdată. Părul, cu fire cărunte. Palmele — aspre. Ce frumos eşti!

STELARU (murmur): Găseşti? (se îndepărtează, descumpănit).

FEMEIA (i se-aruncă la picioare): Nu pleca!

STELARU (întors): Nu plec.

FEMEIA: Nu mă lăsa aici. Nu mă lăsa aici, să putrezesc la nesfîrşit, la nesfîrşit... Ia-mă cu tine. De cînd mă ştiu, visez cerul. Stau aici la marginea lunei şi-l visez. Ia-mă cu tine. Du-mă cu tine în cer. Fă-mă om. Vreau să fiu om. Vreau, măcar o dată, să fiu nefericită. Poate că după aceea voi cunoaşte fericirea... mergem!

SCENA IV-a

(Stelaru, Femeia, Popescu).

POPESCU: M-am întors. A, pardon... Nu mă prezinţi şi pe mine?

STELARU: Femeia lunei.

POPESCU: Săru'mîna. Tovarăşul Popescu.

FEMEIA: Imi pare atît de bine...

POPESCU (femeii, încercînd să lege conversaţie): Ce mai faceţi?

STELARU: Popescule, avem un loc în satelit şi pentru duduia?

POPESCU: Oho! Ai ajuns departe. Bravo! Avem, cum să n-avem. Dar dacă nu sînt indiscret, pentru ce anume?

STELARU: O luăm cu noi pe duduia.

POPESCU: Unde?

STELARU: Acasă. (efuziune). Popescule, dragul meu. (îl sărută)

POPESCU: Da' ce-ţi veni, tovarăşe?

STELARU: Popescule, ai avut dreptate. Eu sînt mai inteligent decît tine, dar tu eşti mai deştept ca mine. Iar cei deştepţi au totdeauna dreptate. Popescule, Stelaru se declară înfrînt. Cerul nu există.

POPESCU (proză): Hm... Dar aci unde sîntem noi, ce este?

STELARU: Aici este... nimic.

POPESCU (un pas îndărăt): Şi, dacă nu ţi-e cu supărare, unde e, atunci, cerul?

STELARU: Cerul sîntem noi, Popescule. Cerul eşti tu...

POPESCU: Eu? Uite ce e, tovarăşe Stelaru. Inţeleg să mă trimiţi în planeta Marte ca să-ţi aduc ochelarii, înţeleg şi altele, înţeleg orice, dar... Pînă aici. Te rog. (chinuit de gîndire). Şi pe urmă, dacă cerul nu există, ar însemna că nici fata...

STELARU: Nu, nici fata nu există. Sau, mai bine zis, încă nu există. Dar s-ar putea ca mai tîrziu să existe.

POPESCU (zdrobit): Nu mai înţeleg nimic. Fata nu există. Biine... Să zicem că-i aşa. Dar bucuria fără margini despre care-mi vorbeai atîta, iubirea pură, adevărul integral... Spune, duduie, — pe dumneata te cred: nu există nimic din toate astea?

FEMEIA: Nu, nu există.

POPESCU: Nici măcar un jaz? Ca să dansăm de revelion...

FEMEIA: Nu, nici măcar un jaz.

POPESCU: Nici un păhărel, măcar. Unul mic... Atîtica doar...

FEMEIA: Nu, nici măcar un pahar.

POPESCU (hotărît): Tovarăşe Stelaru!

STELARU: Da!

POPESCU: Vreau acasă!

STELARU: Mergem, Popescule.

POPESCU: Dar nu mîine.

STELARU: Nu mîine. Astăzi. Acuma.

. . . .

STELARU: Cît e ceasul?

POPESCU: 12 fără un sfert.

STELARU: La 12 fără 14 minute pornim motorul. La 12 fără 5 vreau să văd Băneasa. La 12 să aterizăm. Inţeles?

POPESCU: All right. Poftiţi în cabine. Unde stă duduia?

STELARU: Lîngă mine.

POPESCU: Eram sigur.

FEMEIA: Mulţumesc.

POPESCU: Ţineţi-vă bine. Intru în picaj (zgomote fantastice, viteză uluitoare, aşa cum va trebui să fie şi ritmul piesei, la eventuala reprezentare).

STELARU: Mai repede.

FEMEIA: Mai repede.

STELARU: Vai, ce iute coborîm!

FEMEIA: Vai, ce iute urcăm!

STELARU: Ne-apropiem de pămînt.

FEMEIA: Ne-apropiem de cer. Pămîntul e cerul meu.

STELARU: Spune-mi, ce simţi?

FEMEIA:... nu ştiu cum să-ţi spun. Parcă tresare ceva în mine. Mi se zbate sîngele. Inima tremură. E ceva straniu şi neştiut încă.

POPESCU: E 12 fără 10.

STELARU: Mai repede, Popescule.

FEMEIA: Mai repede.

STELARU: Spune, ce simţi?

FEMEIA: Nu înţeleg: e din ce în ce mai tulburător. Şi mai altfel... Parcă-mi vine să mă apropii de dumneata... Să-mi cadă părul pe umerii dumitale.

POPESCU: M-am lămurit. Şi e numai 12 fără 7 minute. Mă întreb cum va fi după miezul nopţii.

STELARU (arătînd): Popescule, munţii!

FEMEIA: Ce sînt munţii?

STELARU: Munţii sînt brad şi zăpadă şi beţie de aer.

FEMEIA: Aş vrea să-mi îngrop o dată capul în zăpadă. La noi nu există zăpadă.

STELARU: O să te duc în munţi (arătînd): Popescule, marea!

FEMEIA: Ce e marea?

STELARU: Marea e albastră şi e spumă şi beţie de apă.

FEMEIA: Aş vrea să-mi înfund capul în spuma mării. La noi nu există mare.

STELARU: O să te duc şi la mare (arătînd): Popescule, un oraş!...

POPESCU: Mizilul, tovarăşe Stelaru. Nimic interesant.

FEMEIA: Ce e Mizilul?

STELARU: Un oraş pe care l-a desfiinţat Caragiale...

FEMEIA: Dar Caragiale cine a fost?

STELARU: Un om care i-a desfiinţat pe proşti!

FEMEIA: Pe toţi?

POPESCU: Ha, ha...

STELARU: Nu...

FEMEIA: Aş vrea să cunosc şi eu un prost.

STELARU (suav): O să cunoşti, dragostea mea, o să cunoşti...

POPESCU: Fii pe pace... 12 fără 3 minute!

STELARU: Bucureştiul, Bucureştiul! Şi oamenii! Vai, draga mea, punctele acelea mici sînt oamenii.

FEMEIA: Mici? Dar sînt mari, enorme! Aşa cum ne închipuiam noi, acolo, că sînt oamenii. Ce mari sînt oamenii! Aşa cum sînteţi voi!

STELARU: Auzi, Popescule, sîntem mari!

POPESCU: Incep să cred şi eu că sîntem... Dacă-o spun străinii...

STELARU: Sîntem mari, Popescule, din păcate însă n-o ştim, aşa cum nu ştiu atomii ce putere zace în fărîmalor de materie. Cîţiva doar, mai îndrăzneţi, se dezlănţuie, precum atomii la dezagregare. Atunci lumea, uimită, spune despre ei că sînt genii.

POPESCU (încordat): Atenţie, e 12 fără 3 minute. Calea Victoriei. Aterizăm la mine, în Ferentari? M-aşteaptă nevasta...

STELARU: Mergem.

FEMEIA: Ce sus am ajuns, doamne. E-ameţitor. Cînd mă uit în jos, la lună, parcă-mi se-nvîrte capul. Şi luminile astea albe, roşii, albastre, mai scînteietoare decît stelele, ce sînt?

STELARU: Sînt becuri. Făcute de om.

FEMEIA: Şi oamenii aceia care stau rînduiţi unul după altul, ce vor? sau e o cometă?

POPESCU: Nu, o coadă.

STELARU: Cînd oamenii stau la coadă, înseamnă că aşteaptă ceva...

POPESCU: Acolo se face coadă pentru revista „Magazin“.

FEMEIA: Aş vrea să stau şi eu la o coadă şi să aştept ceva. La noi nimeni nu aşteaptă nimic.

POPESCU: Nu trebuie să insişti, domnişoară, vei aştepta...

STELARU: Aici, pe pămînt, toţi oamenii aşteaptă ceva, toată viaţa...

FEMEIA: Dar picătura aceea de stea din ochiul singuraticului care trece acuma, apăsat, pe stradă, ce este?

STELARU: O lacrimă.

FEMEIA: Tare aş vrea să am şi eu o lacrimă!

POPESCU: Lasă, iubeşte-l şi o să-ţi dea el cîte lacrimi pofteşti. O sută, o mie, un miliard...

FEMEIA: Adevărat? Sau mă amăgeşti?

STELARU: Vai, e adevărat. Dar numai dacă-mi vei dărui şi tu...

FEMEIA: Dacă voi putea...

STELARU: O femeie poate oricînd.

POPESCU: Nu e o problemă...

FEMEIA: Ah, ce bine-mi pare. Dar tinerii aceia doi — băiatul şi fata brună, care...

STELARU: Se iubesc.

FEMEIA: Ce-nseamnă că se iubesc?

STELARU: Nu ştiu.

POPESCU: Ha, ha!

FEMEIA: Aş vrea şi eu să nu ştiu...

STELARU (foarte tandru): Poate chiar nu ştii (urmează o îmbrăţişare).

POPESCU (tuşind): Am impresia că unul din noi doi e de prisos aici. (emoţionat): 12 fără 1 minut. Am ajuns... Acasă...

FEMEIA (privind pe geam înăuntru): In sfîrşit... cerul. Cine-s oamenii aceia strînşi cu toţii în jurul mesei? Parcă aşteaptă ceva. Ceva neobişnuit. Unul se pregăteşte să stingă lumina.

STELARU: Aşteaptă Anul Nou.

FEMEIA: In lună nu sînt ani noi. Nici ani vechi. Nimic nou şi nimic vechi.

STELARU: Şi îşi urează unul altuia la mulţi ani.

FEMEIA: La mulţi ani! Ce frumos sună cuvintele astea. Aş vrea să le rostesc şi eu. Aş vrea să urez la mulţi ani cerului vostru.

STELARU: Cerul s-a aşezat la masă şi aşteaptă să i se ureze la mulţi ani... Spune...

FEMEIA: Cui să-i spun la mulţi ani?

STELARU: Tuturora. De pildă, femeii care se îngrijeşte ca oaspeţii să aibă de mîncare.

POPESCU: E nevastă-mea. Şi e tristă. Mă aşteaptă, săraca...

STELARU: Spune: La mulţi ani (aşteptare).

FEMEIA: La mulţi ani! Dar bătrîna aceea masivă din capul mesei, cine e? Parcă-ar fi Ursa Mare..

POPESCU: E soacră-mea.

FEMEIA: Aş vrea să-i spun la mulţi ani.

POPESCU: Nu vă deranjaţi.

STELARU: Spune-i.

FEMEIA: La mulţi ani, bătrîneţe. Dar copilul care se uită la pomul de iarnă, cu gura căscată şi admiră un Moş Gerilă?

POPESCU: E pui-pitici, băieţii cei mai mici.

STELARU: E copilăria. Spune-i la mulţi ani.

FEMEIA: La mulţi ani, copilărie. Cui aş mai trebui să spun la mulţi ani? Cine are mai multă nevoie de un cuvînt bun? Uite, se stinge lumina. Oamenii, stelele, s-au ridicat în picioare. Cineva vorbeşte, cu glasul tăiat, la radio.

POPESCU (către cei din casă): Hei, aşteptaţi-ne! Păstraţi un pahar de vin! Venim şi noi!!!

FEMEIA: Cui să spun la mulţi ani?

STELARU: Pămîntului. Spune-i un cuvînt bun. I se cuvine. Şi are nevoie de el.

FEMEIA: La mulţi ani, pămîntule, la mulţi ani!

Al. Mirodan

(Text prescurtat)

NOTE

Un eveniment literar

„Don Quijote", nemuritoarea operă a lui Cervantes, a apărut de curînd în librării. O deschidem cu fiorul pe care-l încercăm întotdeauna cînd ne aflăm în faţa înfăptuirilor valoroase ale minţii şi sufletului omenesc. Faţă de încercările mai vechi de traducere, puţine la număr şi eşuate din diverse motive, Editura tineretului are în primul rînd marele merit de a fi pus pentru prima dată la îndemîna cititorilor din ţara noastră, într-o formă îngrijită şi autentică, inegalabila poveste a Cavalerului Tristei Figuri. Merit pe care prescurtarea textului (făcută după criterii care se cer discutate) nu-l ştirbeşte. Traducerea semnată de Ion Frunzetti şi Edgar Papu, bazată pe o concepţie interesantă şi originală, care impune folosirea unei limbi romîneşti oarecum apropiate în timp de anii în care se desfăşoară acţiunea, dezvăluie o inteligentă şi profundă cunoaştere a textului spaniol. Paralel aflăm o desăvîrşită stăpînire a limbii romîneşti cu care se urmăreşte splendoarea, parfumul, umorul şi gingăşia originalului. Notele instructive din josul paginei sau de la sfîrşitul cărţii (E. Papu), sumara dar utila prezentare a romanului şi a autorului (O. Drimba), precum şi prezentarea grafică (ilustraţii de Gustave Doré, copertele de Tiberiu Nicorescu) contribuie în egală măsură la reuşita volumului.

Florin Chiriţescu

Realizări editoriale

Editura în limbi străine se dovedeşte din ce în ce mai harnică. In ultimul timp ea şi-a înmulţit apariţiile, atît cele literare, cît şi artistice.

După excelentul album „Delta Dunării", prefaţat de maestrul Mihail Sadoveanu, prin pana căruia acest colţ de ţară este evocat în accente de tulburătoare frumuseţe şi însoţit de explicaţiile la fotografii ale lui Traian Coşovei, editura a publicat recent volumul „Valea Bistriţei". Semnat de Eusebiu Camilar, volumul are format mare, se bucură de o bogată ilustraţie ce pune în valoare pitorescul locurilor şi este tipărit în remarcabile condiţii grafice.

Aceleaşi calităţi sînt întrunite de cele două albume pe care editura le-a tipărit prin sectorul ei de artă şi pe care le consacră — unul sculpturii romîneşti (semnat de acad. G. Oprescu), şi celălalt arhitecturii romîneşti, urmărită în evoluţia ei.

M. Teodor

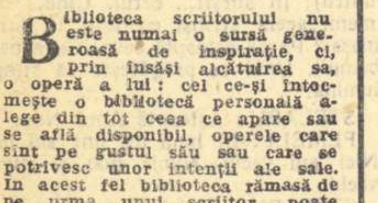

O iniţiativă merituoasă

Biblioteca scriitorului nu este numai o sursă generoasă de inspiraţie, ci, prin însăşi alcătuirea sa, o operă a lui: cel ce-şi întocmeşte o bibliotecă personală alege din tot ceea ce apare sau se află disponibil, operele care sînt pe gustul său sau care se potrivesc unor intenţii ale sale. In acest fel biblioteca rămasă de pe urma unui scriitor poate dezvălui aspecte interesante ale influenţelor sub care s-a aflat — de aci şi limitele originalităţii sale —, ale ideilor pe care le-a urmărit şi ale simpatiilor pe care, adesea, nu le-a mărturisit nicăieri. Dacă între filele cărţilor se regăsesc şi însemnări, atunci simpatia aceasta, sau vrăjmăşia, iese la lumină şi obiectul de pe raft devine martorul unui dialog pe care, în liniştea bibliotecii sale, scriitorul îl angaja cu partenerul său nevăzut. Urmărirea structurii bibliotecilor de scriitori are o importanţă, putem spune, covîrşitoare, în cazul autorilor erudiţi care şi-au strîns materialul cu precădere din cărţi.

Lipsa de atenţie, care a învăluit acest aspect al muncii scriitorului, a făcut ca nenumărate biblioteci să se risipească, fie de rude strîmtorate, fie de moştenitori indiferenţi. Cineva evoca de curînd, tragedia bibliotecii lui Bolintineanu scoasă la licitaţie şi împărţită la amatori.

Serviciul de Carte rară al Bibliotecii Academiei R.P.R. şi-a propus să reconstituie bibliotecile scriitorilor care au donat sau au vîndut cărţi Academiei. Interesul va fi la început de ordin istoric (s-au depistat lucrări care au fost în mîna Stolnicului Cantacuzino, a lui Cantemir, a lui Rebreanu, a lui Coşbuc), deşi autografele şi exlibrisurile pot da la iveală aspecte inedite ale muncii de creaţie (cum s-a şi întîmplat în cîteva cazuri).

Dacă această lucrare ar fi însă pornită şi de alte biblioteci, rezultatele ar fi extrem de importante şi multe piedici, ce stau în calea editărilor de texte şi a criticii, le-am vedea înlăturate.

Al. Duţu

GINDURI IN LUNA CULTURII

(Urmare din pag. 1)

torul întîmplător era îndreptat mai pe departe. Ce era?! Se schimba garda?! Da! Se schimba garda. Se schimba cu totul.

Pleca regele şi venea poporul.

Cum măria-sa nu avea rădăcini în pămîntul acestei ţări, ci doar în pojghiţa subţire a protipendadei, străină sau înstrăinată şi ea în mare parte, n-a fost nevoie de prea mare sforţare pentru a-l smulge din duna de nisip umblător.

Poporul cucerise prea multe poziţii pentru a se împiedica de un popîndău.

Şi din seara aceea, poporul a preluat intim totul, liber, conducerea ţării.

Azi, după zece ani de atunci, se poate privi în urmă la tot ce s-a făcut şi azi se poate trage o provizorie linie şi o socoteală. Infăptuirile sînt doar o bază şi o învăţătură pentru ceea ce se va realiza în viitor.

Progresul s-a împlinit, enorm, în toate sectoarele vieţii: şi în cel social, şi în cel economic, şi în cel spiritual. Cele dintîi l-au determinat doar pe cel din urmă care, apoi, a devenit la rîndul său un sprijin şi un stimulent. Marele avînt cultural pe care-l omagiază poporul în această Lună a culturii n-ar fi fost cu putinţă fără de progresul industrial şi economic.

Inflorirea culturală îşi are la bază înflorirea economică, — sursa sprijinului dat de stat ştiinţei, artei şi literaturii, baza ei materială, — condiţiile de trai ale maselor populare. Cultura s-a dezvoltat ca un fenomen firesc determinat de economia ţării. Progresul este, deci, în bloc şi dacă azi se sărbătoresc cu deosebire marile realizări culturale, aceasta are loc datorită concepţiei socialiste, care dă fenomenului cultural o mare importanţă pentru mersul înainte al societăţii.

Ca şi în sectorul industrial, şi în cel cultural lucrurile trebuiau luate aproape de la capăt, adică de la stîrpirea analfabetismului, cultivat cu atîta grijă de regimul trecut reprezentat simbolic şi cît se poate de fidel prin rege.

Pentru ţara noastră, anunţarea făcută de ministrul Apărării Naţionale, în Marea Adunare, în toamna anului 1956, că printre noii chemaţi sub arme nu există nici un analfabet, a fost cea mai formidabilă veste culturală.

Cea mai mare parte din aspectele culturale cu care ne mîndrim, aici îşi au obîrşia.

Succesul alfabetizării seamănă în judecata mea cu fapta unui uriaş care ar fi izbutit să ridice nivelul apelor unui ocean.

Proclamarea Republicii a slobozit mîinile clasei muncitoare care a preluat conducerea ţării; revoluţia culturală unită cu alfabetizarea au eliberat geniul popular.

Incurajată, liberă, arta populară, în toate formele ei de manifestare, cunoaşte azi o înflorire extraordinară. Ea este azi recunoscută ca o valoare în cultura universală, prin specificul ei, prin originalitatea şi prin măiestria ei. Preţuirea ei nu este un aspect al nu ştiu cărui sentimentalism naţional. Ea are o valoare artistică în sine, recunoscută cu acelaşi entuziasm şi cu aceleaşi neprecupeţite elogii pe toate meridianele lumii, de către cele mai exigente personalităţi artistice ca şi de marii şi obiectivii arbitri care sînt popoarele străine.

De la Pekin la Londra, ansamblurile noastre de cîntece şi dansuri populare se bucură de succese unice, cucerind chiar aplauzele unor spectatori care, prin specificul lor, nu au renume de prea mare exuberanţă.

Succesele ştiinţei şi ale artelor şi literaturii, sprijinite deopotrivă de partid şi guvern, nu au rămas mai prejos.

In ultimii ani ele s-au înfruntat cu ştiinţa şi arta occidentală şi, deşi dezvoltate prin propriile noastre mijloace, au dovedit în multe domenii un nivel care a surprins pe străini.

Contactul permanent cu cultura universală, ne-a verificat ca un popor care aduce un aport preţios la tezaurul spiritual al lumii.

Participarea activă şi comunicările făcute de oamenii noştri de ştiinţă la diversele congrese mondiale au atras atenţia savanţilor din lume care, în sfîrşit, ne-au descoperit. Cele mai de seamă personalităţi muzicale din străinătate au descoperit şi ele că George Georgescu şi Constantin Silvestri sînt printre primii dirijori din lume, că în afară de George Enescu sînt şi alţi compozitori romîni ale căror opere merită să fie înregistrate la Paris; că la multiplele concursuri internaţionale artiştii vocali şi instrumentiştii romîni au monopolizat aproape toate premiile (cum s-a petrecut în Belgia). Semnificativ este că aceste succese se datoresc deopotrivă tinerilor, ridicaţi prin selecţie naturală şi liberă în ultimii zece ani din marea masă a poporului, chemată în întregime la viaţa culturală. Dar poate cel mai important purtător al culturii noastre este cartea. Ea pătrunde şi în locurile unde nu se prind nici undele sonore purtătoare de grai.

Cartea măsoară mai mult ca orice gradul de cultură al unui popor.

Ea este azi la noi, într-adevăr, aşa cum e denumită într-o veche figură de stil, „pîinea cea de toate zilele a sufletului".

Analfabetul de acum zece ani e azi un vicios al cititului. El e pornit să descopere lumea, să se cunoască, să afle marginile universului. E stăpînit de frenezia lecturii în care este laolaltă: mîndrie, curiozitate, încredere în sine, dorinţă nestăpînită de a şti totul. Scriitorul de azi, cronicar înţelept al prezentului şi povestitor iscusit al viitorului, îi este călăuză şi învăţător. Cartea ieftină ca pîinea e azi pe masa tuturor. Fiecare om se desăvîrşeşte în definiţia lui, prin tot ce este omenesc înalt, în eroii cărţilor, chipuri din viaţa contemporană văzute în oglinzile minunate ale ochiului scriitorului.

Cultura nu-i azi un monopol şi un privilegiu. E dreptul şi bucuria egală pentru toţi. Ne putem mîndri că operele lui Shakespeare traduse în romîneşte şi tipărite într-un tiraj de 25 mii exemplare s-au epuizat în trei săptămîni, că un roman despre viaţa de azi necesită un tiraj de 30.000 exemplare pentru a fi prezent în librării cîteva luni, atunci cînd în Franţa tirajul unui bun roman atinge de-abia trei mii de exemplare.

Cultura, căreia Republica noastră i-a pus bazele, nu-i o cultură accidentală, a contrastelor, hibridă convieţuire între analfabetism şi arta pură. Nu-i o cultură de oaze sau de piscuri izolate, ci de înălţimi care formează un impresionant masiv. Intr-o excursie prin cultura ţării noastre de astăzi nu întîlneşti locuri virane şi întunecimi de junglă. Aceasta ni-i marea mîndrie.

Şi scriitorii noştri, cîntăreţi sau cronicari ai timpului unic şi măreţ pe care-l trăim, fac figură de gazde, în luna aceasta, a culturii. Şi darurile pe care le oferă oaspeţilor, zecilor şi sutelor de mii de oaspeţi, sînt cele mai preţioase, cum numai magii aduceau în poveşti.

Demostene Botez

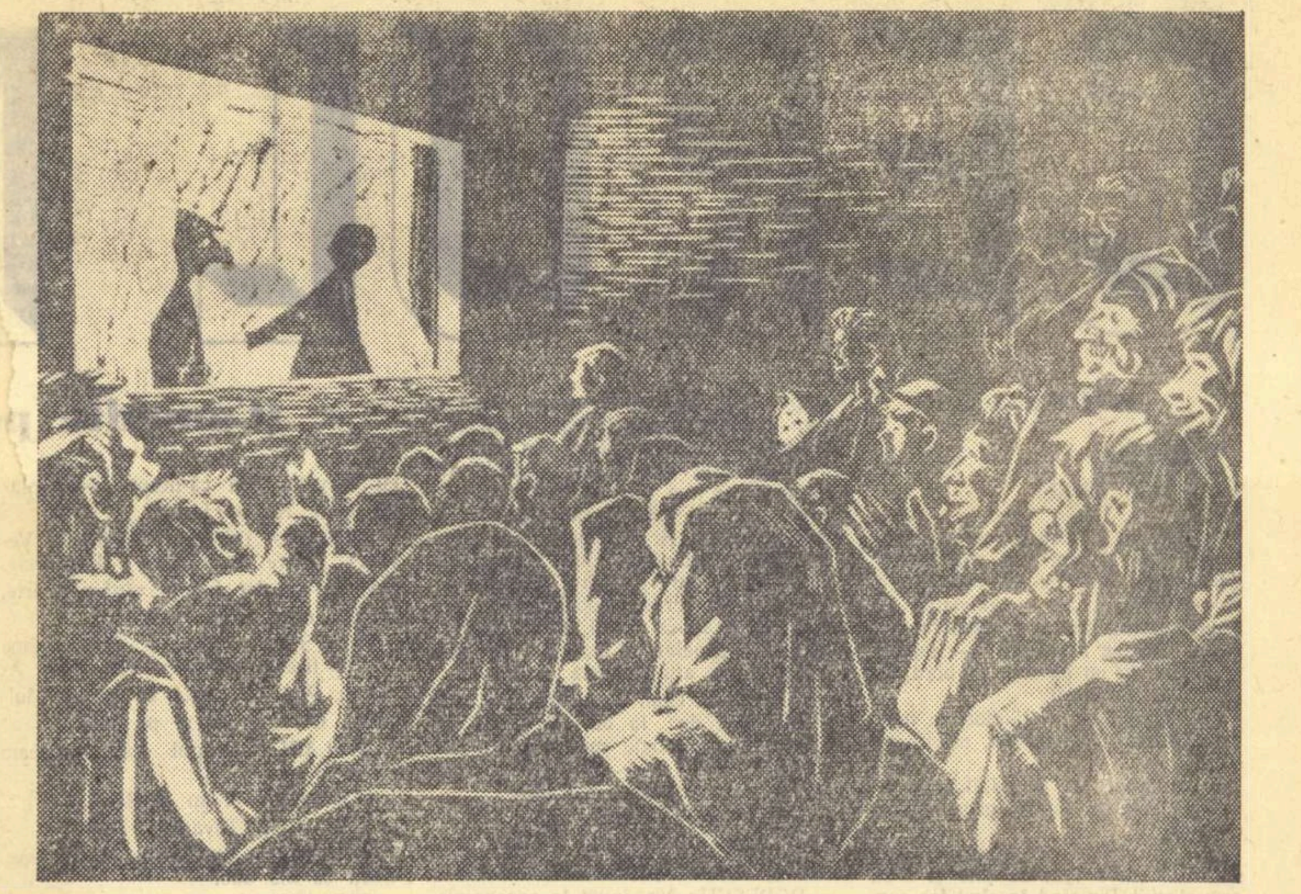

IULIUS ŞUTEU
(sculptor — Teatrul „Ţăndărică")

„Cu teatrul de păpuşi, la ţară"

(Din expoziţia amatorilor organizată de C.C.S.)

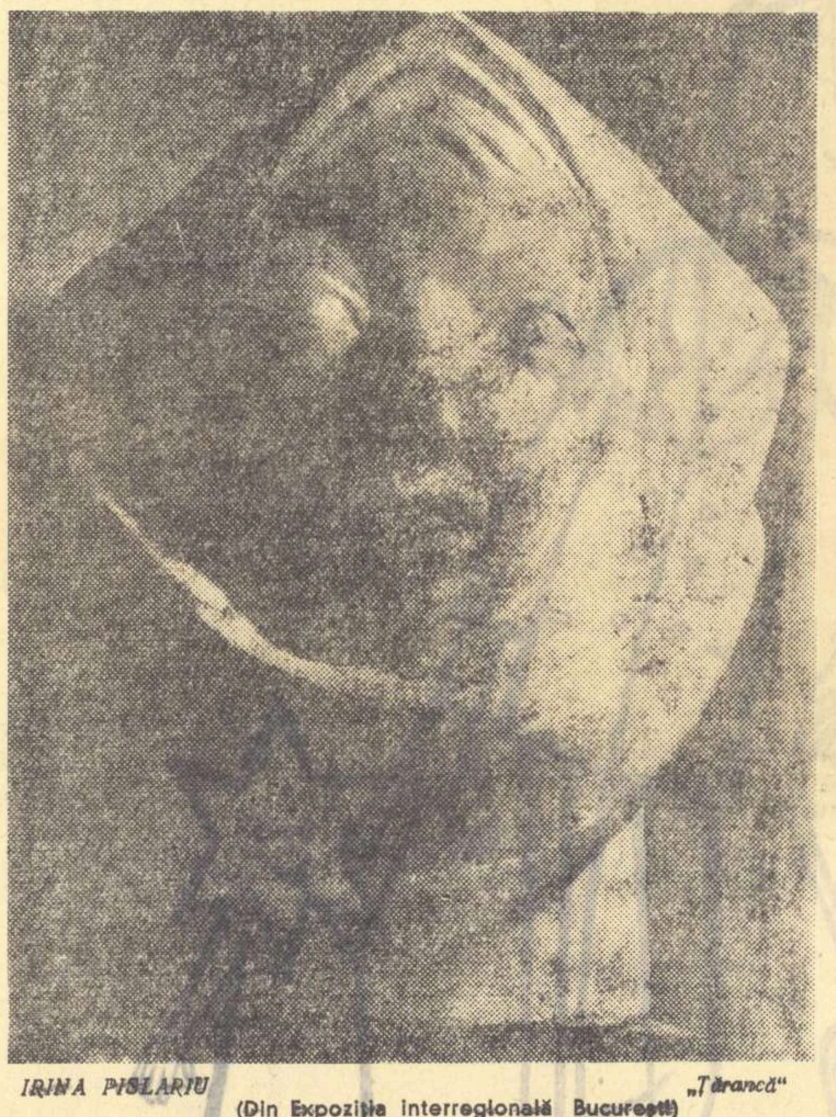

IRINA PISLARIU (Din Expoziţia interregională Bucureşti) „Ţărancă"

PATRIA

(Urmare din pag. 1)

malului evocat. Se strecura fanatic pe sub plăcile de gheaţă în care îl încuiase iarna; în drum dărîma praguri umede de pămînt negru, cu o stăruinţă care înlocuia forţa; mai sus, căzînd de pe trepte de cremene, cărase copaci bătrîni la vale, smulgîndu-i din şubredele rădăcini; departe, părăsindu-ne, cînta impetuos, eliberat în sfîrşit. Străbătusem de la Vîrful cu dor un ţinut devastat de viscole, luptînd cu o mlaştină de zăpadă albă pentru că făcusem imprudenţa să plec fără schiuri, pe sub întunecate păduri infestate de un parazit forestier şi, ajuns într-o margine, am zărit un pustiu polar expus eroziunii soarelui. Un drum grăniceresc coborît cu peripeţii ne-a dus pînă la o cabană ascunsă sub perdele visătoare de conifere.

Acolo, într-o oră, am ascultat prăbuşirea pe zăpadă a zăpezii scuturate de veveriţe jucăuşe, zvonul surd al căderii acelor de pin, ţipătul rătăcit al vîntului şi măcinarea munţilor, înţelegînd că tot ceea ce ochii mei văzuseră altă dată, făcîndu-mi sufletul să vibreze, trebuia încredinţat hîrtiei. Mi-am amintit în ceasul acela vechile ecouri ale cîmpiei munteneşti pe care o străbătusem cu un car, prăvălirea tumultuoasă a Oltului surprins singur şi trist undeva în drumul său lung, amorţirea unui lac glacial în lumina lunei, şi neîntrecutele nopţi de iarnă romîneşti cînd la gura sobei auzi trosnetul copacilor de-afară la tresărirea gerului...

Şi am început peste cîteva săptămîni o călătorie lungă de cîţiva ani care nu a luat sfîrşit nici în ziua de astăzi. Nu mi-a trebuit mult ca să înţeleg că ţara romînească nu erau numai aceste ţinuturi de vis care îmi înflăcărau imaginaţia. Pretutindeni, în locurile cele mai neaşteptate, la capătul unor drumuri depărtate, oameni ca mine şi ca alţii, ridicau aşezări noi, luptau cu o teribilă moştenire socială, uitată în văzul lumii de către o orînduire de tristă amintire: sate părăginite, oraşe distruse parţial de bombardamente, uzine fără stăpîni, ruinate şi la propriu şi la figurat, într-un cuvînt, tristul bilanţ al războiului.

Am fost martorul acestor zece ani de stăpînire republicană, de domnie a oropsiţilor de ieri, asistînd la renaşterea Patriei, la dezmorţirea ei. N-am să afirm aici că s-a făcut totul. Probabil că nu vom termina peste noapte cu toate necazurile, dar ceea ce mi se pare demn de arătat este că în această ţară s-a născut un spirit nou; şi e bine de ştiut că această voinţă de a clădi o ţară nouă, a celor liberi, există.

Sus, la zeci de metri înălţime, deasupra unor alţi munţi, ridicaţi din beton, piatră şi fier de către cei care gîndesc în cărămidă cu mîna, am avut aceeaşi bucurie a contemplării. La Bicaz, plutind deasupra batardoului într-o cuşcă de oţel; pe acoperişul blumingului de la Hunedoara, ars de constelaţiile de oxigen ale aparatelor de sudat; pe punţile şubrede ale schelelor Laminorului de la Roman sau pe terasele de marmură ale „Casei Scînteii", am simţit aceeaşi încîntare ca în faţa zidului Horoabelor. Vă rog să mă credeţi că peisajul industrial este la fel de spectaculos ca şi cel montan! Imi place singurătatea senină a munţilor sau melancolia mării părăsită în amurg de oameni, cîntecul viguros al fluviilor, foşnirea aspră a secarei nesecerate, dar şi freamătul metropolei, imnul scrîşnit al uneltelor de muncă, clamoarea unei uzine în care se amestecă fîlfîitul focului, loviturile de fier pe fier ale ciocanelor, mirosul înecăcios de fum şi emanaţiile calde ale trupurilor omeneşti încălzite de efort.

S-au scris prea puţine cărţi despre ţara noastră şi nu voi spune o noutate dacă am să afirm că acest pămînt generos şi oamenii lui merită mai multe cîntece! Poeţi, e vremea voastră!

Eugen Barbu

Floarea de promoroacă...

(Urmare din pag. 1)

cau în văzduh hore de zăpadă şi, privind, am ridicat anotimpului iernii osanalele cuvenite.

De la spectacolul acesta gîndurile m-au dus la viaţa noastră cea de toate zilele. M-am gîndit la uriaşa privelişte a zilelor noastre, şi am asemănat-o cu succesiunea de frumuseţi a anotimpurilor. După cum scena firii e mereu plină de minunăţii, tot astfel viaţa noastră din ultimii zece ani a fost plină neîntrerupt de frumuseţile artei.

Mai vedeam în faţa ochilor mei copiii de la o şcoală medie din Petroşani, studenţii de la Institutul de Mine, ascultînd cu dragoste şi bucurie cuvîntul despre realizările anilor Republicii. Vedeam cetăţenii din Deva, Craiova şi Piteşti, copleşind sălile, certîndu-se pentru locuri mai la faţă, spre a asculta mai bine pîlcul nostru de vestitori.

Pretutindeni pe unde am umblat, la vederea cărţilor noastre m-a cuprins o bucurie ca la vederea pîinilor. Prin cărţile expuse în vitrine şi prin holurile de teatre, prin multele sute de spectatori, ţara noastră parcă da raport asupra muncii şi înfăptuirilor în cel mai frumos şi mai dificil domeniu.

Cu toate că noi scriitorii nu prea luăm totdeauna în seamă cum se cuvine atenţia frăţească şi iubirea oamenilor, totuşi ei ne-au întîmpinat cu buchete de lalele, fără să se teamă că ele vor păli de ger, căci le transmiteau prin mîinile generoase viaţă din inimile lor. In buchetele de flori proaspete, am citit cea mai înaltă iubire faţă de scriitori, şi ţin să spun că şi iubirea asta e un fenomen al frumuseţii timpului. Au venit în faţa noastră copii cu carneţele şi fiţuici, să ne iscălim pe ele, spre a ne păstra numele ca pe-o mîndrie şi ca pe-o amintire neştearsă...

Vă întreb, stimaţi colegi de breaslă, cînd a mai avut loc sub soare atîta dragoste faţă de cultură şi faţă de cei ce o propagă?

Afirm cu tărie că niciodată! Iubirea asta, e faţă cu mîini de aur a timpului nostru. Trebuie să ne mîndrim că sîntem soldaţi ai artei, pe care o slujim cum putem, dar cu bună credinţă şi cu cinste. In toate localităţile unde am poposit am avut simţămîntul că dau raport în faţa mulţimii ce ne răsplăteşte generos, cu banii ei şi cu sudoarea ei, cu dragostea şi cu florile ei. Şi am fost nespus de mîndru de rostul meu. Chiar şi cînd oamenii ne-au luat la rost asupra slăbiciunii operelor noastre am fost tot mîndru, şi am răspuns cum trebuie, cum se cuvine să răspundă soldatul în faţa patriei lui. Căci oamenii aceia, modeşti şi scumpi la vorbă, sinceri ca para focului şi ca lumina, buni ca pîinea caldă, alcătuiesc patria.

In mod deosebit, m-a mişcat de data aceasta setea de cultură şi de frumos, întîlnită pretutindeni. Cărţile bune nu-şi fac în librării nici stagiul cuvenit, de o zi. Mulţi cititori reţin cartea bună cu săptămîni înainte de apariţie, şi circulă această carte din mînă în mînă, aşa cum niciodată n-au circulat cărţile la noi. Ce aş mai putea adăuga, la cele sus înşirate, şi revenite în mintea mea într-o gară de cîmp, în faţa cetăţilor albe de promoroacă? Numai orbii nu văd ce a fost în stare să realizeze poporul nostru, numai în zece ani de muncă pe tărîmul culturii. Scena vieţii noastre e necontenit plină de frumuseţi, după cum necontenit e plină de măreţiile anotimpurilor în succesiune, scena firii.

Stam în gara de cîmp, şi aveam în faţa mea patria desfăşurîndu-se pînă în adîncul ceţurilor, cu munţii, cu cîmpiile, cu apele îngheţate cremene şi parcă-i vedeam răsufletul în pîclele diafane, şi parcă-i auzeam inima zvîcnind. Mă stăpînea o mîndrie fără seamăn, de misiunea mea de om şi cetăţean. Versul rilkeian, dezolant, se schimba încet, încet, încît m-am trezit murmurînd ca un început de imn:

„Frumoasă eşti, o, Patria mea!"

Pe reverul surtucului îmi răsărise o floare de promoroacă, ţesătură de mărgele microscopice, sau de fire de mătase moale; şi privind floarea aceea am înţeles că ea e o părticică din sufletul patriei, un dar al generoasei simplităţi. Am purtat-o cu mîndrie, cît i-a fost dat să vieze, pînă ce în gara de cîmp a intrat trenul, ca un bolid alb de promoroacă din frigul spaţiilor...

Eusebiu Camilar

Cezar Petrescu: Proiecte literare

(Urmare din pag. 1)

Să lăsăm deci proiectele şi să ne rezumăm la realităţi mai tangibile şi oarecum imediate, fără surpriza necunoscutelor, care fac să se umple sertarele scriitorilor de felurite manuscrise începute şi neisprăvite, predestinate să rămînă postume, fără ca ei înşişi să poată explica prea bine de ce.

Sub tipar, la „Cartea rusă", pot menţiona astfel un volum „Insemnări de călător; reflecţii de scriitor", predat în forma definitivă şi cu data de apariţie în primul trimestru al anului 1958. Titlul indică îndestul de limpede cuprinsul acestui volum de circa 350 pagini, în care am condensat o îndelungă experienţă omenească, dedublată de cea de scriitor şi de lector, vreme de patru decenii. In luna ianuarie voi preda tot în forma definitivă, la E.S.P.L.A., primul volum al romanului „Vladim sau Drumul pierdut", ale cărui ultime două capitole le revizuiesc acum. E romanul generaţiei mele — dacă se poate spune. Adică romanul celor din generaţia mea, care-şi pierduseră de mult drumul dintr-o pricină sau alta în tumultul evenimentelor precipitate de la 1914 încoace: victime sau vinovaţi. Cu o legitimă mirare însă, în buletinul tipărit de direcţia difuzării cărţilor, citesc că ar fi vorba de un roman... reeditat. E adevărat că lucrez de mult şi cu migală la această carte menită în intenţia mea să evoce o epocă şi să însumeze un vast complex social, politic, istoric şi psihologic, cu toate impasurile şi dezorientările generaţiei cărturăreşti de la 1914 pînă la 1944 şi mai încoace chiar. E adevărat că mi-am creat dinadins anume probleme de tehnică literară a romanului, cum am făcut şi în alte romane anterioare — „Intunecare", triptic de frescă în trei epoci, înainte, în timpul şi după primul război mondial; „Apostol", parcursul unei întregi vieţi omeneşti; „Calea Victoriei", axată pe fascinaţia şi efectul nociv de descompunere pe care o exercită Capitala asupra unor anume categorii sociale într-o anume epocă; „Aurul negru", procesul acaparărilor monopoliste într-un mediu iobago-feudal lipsit de reflexele instinctului de apărare; „Dumineca Orbului", o secţiune transversală în criza unei lumi cu durata de acţiune redusă la 24 de ore; „Carlton", aceeaşi criză prezentată în alt raccourci pe-o durată de trei zile şi trei nopţi, etc. etc. E adevărat, aşadar, că urmărind acelaşi principiu de a primeni tehnica fiecărui roman, adaptată la obiect şi la subiect, pentru „Vladim sau Drumul pierdut" mi-am impus o problemă literară îndestul de dificilă subordonînd viziunea de autor la optica unui biolog, ce interpretează oamenii, evenimentele şi procesele de transformare prin prisma sa de maturitate, încît pentru a face onorabil faţă acestor dificultăţi cu premeditare alese apariţia a fost de vreo două ori amînată. Dar de aci şi pînă la fantezia numitului buletin, care anunţă reeditarea unei cărţi ce n-a fost tipărită nicicînd şi nici măcar terminată în întregime, rămîne un mister anevoie să mi-l explic. Fiindcă veni însă vorba de acest capitol al reeditărilor, pot menţiona pe garanţia mai certă a semnăturii mele „Romanul lui Eminescu" revizuit şi în curs de predare la E.S.P.L.A., cu o dată de apariţie foarte apropiată, cred şi sper. M-am supus astfel nenumăratelor cereri ale profesorilor, studenţilor şi elevilor, care au adoptat — ca să spun aşa — această carte încă de la primele ediţii, epuizată întotdeauna într-o cadenţă mai rapidă decît orice alt roman al meu, deşi, recunosc, subiectul depăşea slabele-mi puteri. Dar nici acum, după atîţia ani, nu m-am încumetat totuşi să forţez nota revizuirilor de text şi concepţie scriitoricească pe măsura geniului eminescian. Cine s-ar încumeta oare? Eminescu a crescut în conştiinţa tuturora cu fiecare generaţie. I-a crescut şi opera. Şi el, şi opera, sînt departe cu totul de ceea ce întrezăreau contemporanii. Situîndu-l în epocă şi în mediul său, m-am străduit să păstrez o imagine a sa veridică, umană, cu tot ce e legat de-un pumn de humă — nu silueta unui monument de bronz, proiectată hieratic pe fundalul istoriei. Căci nu mă îndoiesc că o asemenea atitudine teatrală, contrară firii şi modestiei sale discrete, ar fi respins-o cu oroare şi el.

Iar abia după acestea toate aş putea reveni la „proiectele" propriu zise, pentru anul 1958. Unul singur e cert, cu o parte din manuscris gata lucrat şi prelucrat. Un volum de amintiri destinat pentru „Editura tineretului", şi cuprinzînd epoca din 1900 pînă în 1918—20. Material memorialistic din anii de şcoală şi de studenţie, unde se includ răscoalele ţărăneşti din 1907 şi convulsiile primului război mondial, pacea precară de atunci, mistificările cîte au urmat. Deci, în fond, premisele întregii mele activităţi literare care în filigran au dăinuit stăruitor, cu voia şi ades peste voia mea, în tot ce am scris pînă acum şi probabil în tot ce voi mai scrie, dacă anii îmi vor îngădui să-mi duc proiectele pînă la capăt.

MOMENTUL LITERAR

Vorbind cu Lucia Demetrius

(Urmare din pag. 1)

oglindea un episod dramatic din lupta partidului pentru transformarea socialistă a agriculturii. Mă gîndesc la piesa „Oameni de azi" ca la una din lucrările în care am avut impresia că am realizat o cuprinzătoare imagine a integrării intelectualului nostru în noul avînt creator al maselor din ţara noastră. A urmat apoi „Cei de mîine", o piesă dedicată uriaşei valori umane pe care o capătă astăzi răspunderea pentru creşterea omului nou, a datoriei pe care o are societatea faţă de copii. In „Trei generaţii", am căutat să dezbat tema eliberării femeii. In sfîrşit, în zilele acestea, în prag de an nou, la capătul unui deceniu de activitate literară, va vedea lumina rampei o altă piesă — „Arborele genealogic".

— Mă gîndesc la aceste piese şi la nuvelele care au apărut cu intermitenţe în ultimii ani, îndeosebi la „Ultima Tauber" şi la „Dragul nostru Georgică". Este un tablou amplu în care epica a împrumutat alerţa şi vioiciunea dramei, pentru a surprinde în aspectele sale cele mai pregnante lupta meschină, jalnică şi ruşinoasă, pentru menţinerea la suprafaţa societăţii a unor clase damnate. Acum, la capătul unei perioade mai ample de creaţie artistică, am vrea să cunoaştem părerea dvs. despre realizările de pînă acum, şi mai ales despre perspectivele pe care ele le deschid către viitor.

— Am conştiinţa împăcată că am oglindit cu convingere transformările profunde petrecute în viaţa noastră socială, în conştiinţa oamenilor în aceşti zece ani. Şi dacă vrei cumva să mă întrebi cum am reuşit, dacă problematica etică, socială şi politică şi-a găsit o expresie desăvîrşită în forma artistică, îţi voi răspunde că, fireşte, s-ar fi putut face mai mult şi că, poate, se va merge mult mai departe mai tîrziu.

— Ar interesa, probabil, în chip deosebit debutul în această perioadă de creaţie care a trecut. Ce ne-aţi putea spune în legătură cu aceasta?

— Intîi am înţeles ce se petrece, pe urmă că literatura trebuie să reprezinte altceva. Totuşi, căile de expresie directă, nemijlocită, a ceea ce simţeam, nu erau încă clare pentru mine pe atunci. E drept, ştiusem să scriu şi pînă în acele momente, dar trăiam deodată o deschidere nemaiîntîlnită a orizontului nostru de creaţie artistică şi, de aceea, primele greutăţi păreau greutăţi de debut. Am aflat, am trăit, am urmărit acest imens şantier care cuprinsese ţara şi care ne insuflase o nouă încredere în virtuţile omului, în puterea şi geniul lui.

— Se petrecea deci un proces al înţelegerii, al clarificării concepţiilor artistice.

— Da, şi trebuie spus răspicat că iniţiatorul şi conducătorul acestei opere de clarificare, de îndrumare multilaterală ideologică şi artistică, a fost şi este Partidul Muncitoresc Romîn. Şi ceea ce s-a întîmplat cu noi, scriitorii, este abia o parte din această imensă operă care se numeşte revoluţia culturală. Se poate spune că am trăit din plin miracolul naşterii unei culturi noi care exprimă pentru prima oară în istoria noastră, în chip desăvîrşit, sentimentele şi năzuinţele poporului muncitor. Este cultura epocii socialismului. Grija pentru artist în genere, pentru scriitor şi pentru orientarea lui ideologică şi estetică înseamnă în sine un aspect esenţial al revoluţiei, tot atît de important şi de vital pentru noi ca şi lupta pentru lichidarea analfabetismului sau pentru răspîndirea ştiinţei şi a culturii.

—Vorbeam la început de sentimente şi impresii înfiripate în aceste zile sărbătoreşti, în zilele Lunii culturii ...

— Cred că un lucru este cîştigat fără îndoială şi aceasta o spun cu toată certitudinea. Oricît de exigenţi am fi faţă de noi înşine şi faţă de calitatea izbînzii noastre în literatură, trebuie să recunoaştem că am avut succese îmbucurătoare. Este vorba, în primul rînd, de apropierea de temele majore, de esenţă, este abandonarea acelui teren sfărîmicios pe care eşuaserăm cu toţii înainte de eliberare. Este un salt imens de la literatura cazurilor individuale, stranii şi „interesante", la o literatură care cîntă cele mai nobile trăsături ale omului, legătura dintre oameni în lupta lor pentru fericire. Aceasta este literatura realismului socialist, care a dobîndit în ultimul deceniu izbînzi adevărate în ţara noastră.

★

Succesele ca şi sarcinile viitoare insuflă un sentiment de înaltă răspundere artistului contemporan. Lucia Demetrius trăieşte cu intensitate responsabilitatea sa ca scriitoare şi combatantă a frontului nostru ideologic. Pe masa ei de lucru se află acum pentru definitivare o piesă dedicată dorinţei arzătoare de pace, de fericire a oamenilor din zilele noastre. Am citit împreună cîteva fragmente. Piesa respiră o tonalitate caracteristică, emoţionantă, pe care am reîntîlnit-o în întreaga operă dramatică a scriitoarei. Este o atmosferă care traduce artistic o năzuinţă fierbinte către nobleţe sufletească, către puritate şi deplina eliberare de ceaţa trecutului.

Miron Dragu

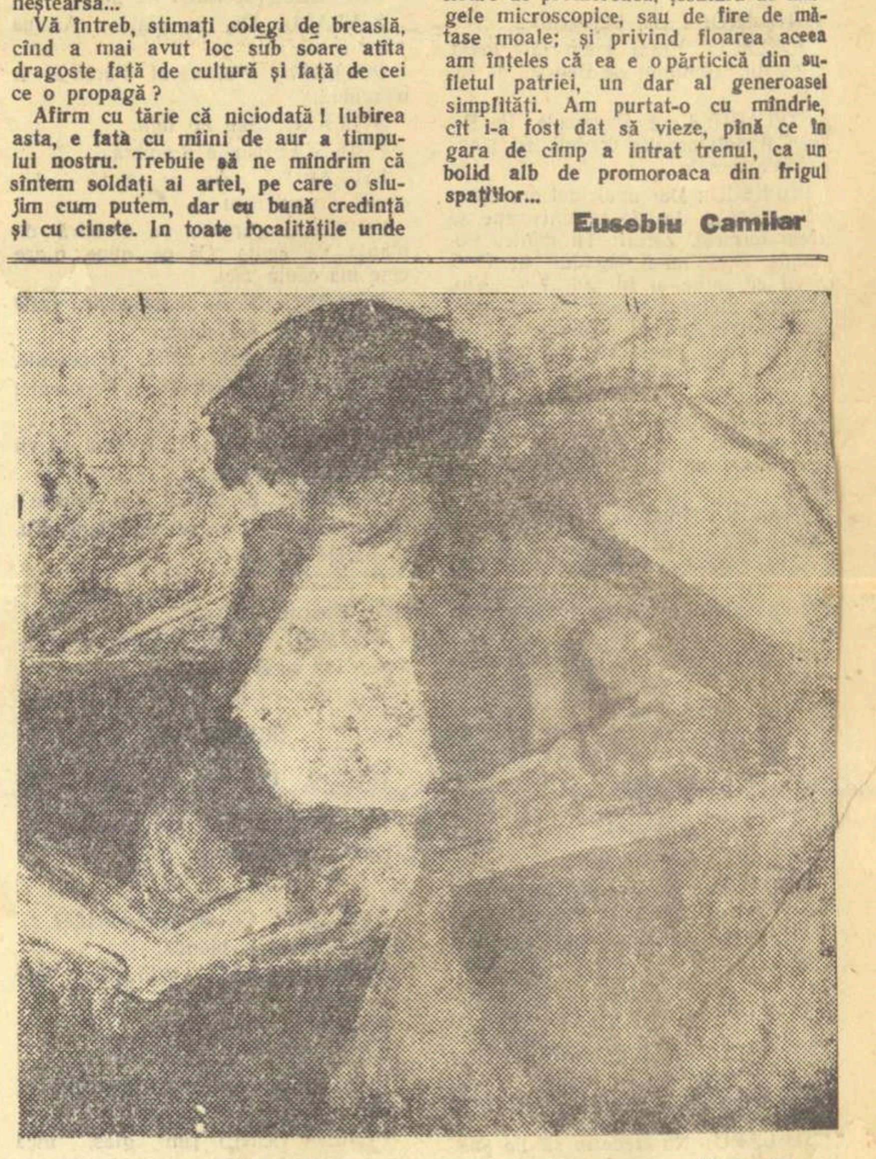

LIDIA NANCUNSCHI „Lectură"
(Din Expoziţia interregională Bucureşti)

ZECE ANI DE LITERATURA ÎN R.P.R.

(Urmare din pag. 1)

tre, despre viitorul poporului nostru. Această imagine dinamică, la care mereu se adaugă noi elemente, noi trăsături de penel, se reflectă și în opera scriitorilor noștri.

Scriitorul, din pozițiile periferice pe care le ocupa în lumea burgheză, „între scuipătoare și ușă" — cum zice Tudor Arghezi —, în regimul nostru, ca în toate țările de democrație socialistă, a trecut în prim plan, datorită rolului pozitiv pe care el îl poate avea în formarea conștiinței oamenilor. Această schimbare de poziție, care se adaugă la transformările revoluționare ale țării, a modificat structural în atitudinea sa fața de viață și pe scriitor, — pe cel vechi, prin contrastul dintre condițiile umilitoare de ieri fața de onorurile de azi; pe cel nou, prin înseși posibilitățile de a stabili un variat și multilateral contact cu aspectele realității. Cînd aminteam, la început, de o analiză spectrală a fenomenului nostru literar, mă gîndeam, pe lîngă înseși operele realizate subt regimul democrat republican, și la convertirea scriitorului nostru la modul de viață nou și la perspectivele deschise maselor, inclusiv reprezentanților ei, dintre care fac parte și scriitorii, prin integrarea lor într-o comunitate omenească, ale cărei destine se găsesc în mîinile muncitorimii și țărănimii.

In noile condiții s-au produs cîteva fapte care nu caracterizau viața scriitorilor dinainte de eliberare și nici chiar îndată după eliberare. Ca în toate țările burgheze, și în Romînia semi-burgheză, semi-colonială, scriitorii erau divizați în bisericuțe, iar înainte de războiul al doilea, o parte din ei constituiau grupări huliganice, subt flamuri, cînd mistice, cînd de-a dreptul fasciste, aservite reacțiunii de toate nuanțele, după ce înainte, subt diferite formațiuni și prin publicații cu venituri de proveniență suspectă, slujiseră politicianismului practicat de așa-zisele partide istorice. Cei de linia întîia, însă, cei care constituiau pe atunci chiar mîndria literaturii, nu s-au lăsat înrolați subt steaguri dușmane intereselor poporului, datorită fie originii lor sociale, fie conștiinței lor cetățenești, chiar dacă vederile lor nu coincideau, din necunoștință de cauză, cu ceea ce înțelegem noi astăzi prin democrație și chiar dacă nu-și puteau imagina că va sosi, nu peste mult, timpul puterii populare, care va mătura politicianismul din Romînia. Toți acești oameni n-au trebuit să fie rugați de nimeni să se constituie într-un corp cărturăresc și creator de valori literare pentru educarea maselor, continuînd în acest sens, pe o nouă treaptă, ceea ce ei începuseră în parte mai înainte. Ei totuși au constituit acest corp. Iar dacă, printre ei, integrați din proprie inițiativă, deodată sau la scurte intervale, amintim pe: Mihail Sadoveanu, N. D. Cocea, Gala Galaction, Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Mihail Ralea, Camil Petrescu, Tudor Vianu, Perpessicius, G. Călinescu, A. Toma, Emil Isac, Mihail Cruceanu, Mihai Codreanu, Tudor Arghezi, Demostene Botez, I. Călugăru, Mihail Sorbul, Camil Baltazar, F. Aderca, Hortensia Papadat-Bengescu, Al. Cazaban, Zaharia Stancu, G. Talaz, Al. Philippide, Otilia Cazimir, Sanda Movilă, sau pe scriitorii maghiari Nagy Istvan, Asztalos István, Horvath Imre, Szabédi Laszlo, Szemler Ferenc, Molter Karoly și scriitori germani ca Alfred Margul Sperber, H. Simonis, A. Breitenhofer și alții, ca să nu mai vorbim de generația ceva mai tînără a lui Eugen Jebeleanu, Marcel Breslașu, Cicerone Theodorescu, D. Corbea, Radu Boureanu, Lucia Demetrius, Șt. Popescu, Maria Banuș, Mihnea Gheorghiu, Mihail Davidoglu, Al. Șahighian, Geo Bogza, Kovacs György, Eusebiu Camilar, Aurel Baranga, Ieronim Șerbu, Ion Istrati, Cella Serghi, Dragoș Vicol, și alții, n-am epuizat nici pe departe numărul lor, deși după cum poate oricine vedea acestea sînt numele reprezentative ale literaturii noastre și nu altele din rîndul celor ce s-au afirmat înainte de eliberare. La aceștia, în cursul anilor, s-au adăugat nume noi ca: Petru Dumitriu, Marin Preda, V. Em. Galan, Nina Cassian, Aurel Mihale, Al. Andrițoiu, Paul Georgescu, N. Jianu, Laurențiu Fulga, Ovid S. Crohmălniceanu, Mihu Dragomir, Vl. Bîrna, Titus Popovici, Al. Mirodan, Francisc Munteanu, N. Moraru, I. Șerbu, Dan Deșliu, E. Frunză, A. E. Baconsky, E. Barbu, Aurora Cornu, Veronica Porumbacu, Violeta Zamfirescu, Tr. Coșovei, A. Rău, Sütö Andras, Letay Lajos, M. Gafița, Victor Tulbure, A. Gurghianu, V. Felea, N. Labiș, N. Tăutu, A. G. Vaida, Horia Lovinescu, M. Novicov, Szabó Gyula, Remus Luca, Ion Gheorghe și încă mulți alții, făcînd ca astăzi să avem nu numai un front literar consolidat pe puternice baze democratice, ci și un front foarte numeros și bogat, cuprinzînd și vîrste și talente foarte variate. Ceea ce este însă extrem de important e faptul că nici unul din acești scriitori n-a mai rămas propriu-zis ceea ce a fost înainte de eliberare, în ceea ce privește definirea atitudinii sale față de viață și față de funcțiunea socială a literaturii. Fiecare și-a făcut examenul propriei sale conștiințe, iar la apelul partidului oamenilor muncii de a sluji interesele poporului a răspuns fiecare nu prin declarații formale, ci prin opere noi, pătrunse de un spirit nou, fie că zugrăvesc chipul unui trecut de care s-au despărțit fără părere de rău, fie că încearcă să întruchipeze imaginea, adesea instabilă și nu totdeauna ușor de sezisat, a vieții noi, mai ales în primii ani după eliberare și după proclamarea Republicii. Nu e nevoie aici să demonstrăm cum același scriitor, fie din generația mai veche, fie din cea mai nouă, se afirmă cînd vorbind despre vremuri trecute, cărora le descrie măreția sau le înfierează nemernicia, cînd despre oamenii zilelor noastre. Succesele au devenit bun public și a reaminti „Nicoară Potcoavă", „Un om între oameni", „Desculț", „Cronică de familie", „Bărăgan", „Cîntare Omului", etc., înseamnă a repeta lucruri arhicunoscute. Ceea ce este de reținut ca trăsătură comună a celor mai bine realizate opere scrise în ultimii 10 ani este că toate caută, în mod conștient, să cristalizeze o atitudine, tradusă prin patriotism și devotament pentru cauza celor ce muncesc, și toate se străduiesc a fi realiste, nu în copierea naivă a lumii sensibile, ci în redarea vieții în limitele adevărului, așa cum se dezvăluiește el omului ce nu este străin de ideologia clasei muncitoare. De fapt, aceasta este baza realismului socialist și în aceasta consistă recunoașterea necesității îndrumării de partid în toate domeniile de activitate, inclusiv al artei. In această privință, încercările de a fixa momentul apariției primului autor și a primei opere realist socialiste, în primii ani ai Republicii sau după eliberare, au fost și tendențioase și copilărești cînd s-au făcut, deoarece și înainte au existat scriitori legați prin partidul comunist de clasa muncitoare și, ca atare, au militat pentru idealurile acesteia, de pe pozițiile marxismului. Inceputurile realismului socialist trebuie căutate deci în epoca dintre cele două războaie cel puțin, ca să nu zicem în primele, nealterate schițe ale vestitului poem eminescian „Impărat și proletar". Ceea ce se produce însă după eliberare și, mai ales, după proclamarea Republicii, este un fenomen de masă, o trecere de la cazul izolat la forme generalizate ale faptului singular, cuprinzînd un număr mare de scriitori și extinzîndu-se în zugrăvirea artistică, atît a realităților istorice din trecut, cît și a celor din zilele noastre. Firește că, în acest sens, realizări cum sînt versurile din volumul „1907" al lui Tudor Arghezi, „Bălcescu" al lui E. Jebeleanu, „Desculț" al lui Zaharia Stancu, sau cum sînt cele mai multe din lucrările lui Petru Dumitriu, nu se puteau produce înainte de regimul nostru; ca să nu mai vorbim de modul cum este tratat războiul ultim și stările de lucruri ce urmează eliberării în cărțile unor autori ca: Eusebiu Camilar, Titus Popovici, Laurențiu Fulga, Aurel Mihale; cu atît mai mult, tratarea artistică a ceea ce se petrece subt ochii noștri, în scrieri ca ale lui V. Em. Galan, Francisc Munteanu, pînă la cei mai recent apăruți ca: Theodor Mazilu, Huszar Sandor, Eugen Mandric, Traian Coșovei, N. Țic, Eugen Barbu etc., care plutesc cu toate pînzele desfăcute pe apele prezentului.

Faptul că literatura de tip nou începe înainte de eliberare, iar Republica aduce numai generalizarea ei, explică legătura ei de continuitate cu tradițiile mari din trecut, ale clasicilor, așa cum însăși mișcarea revoluționară a proletariatului nu este decît ducerea mai departe a steagului luptelor din trecut, la nivelul și cu ideile timpurilor moderne. Din această situație a rezultat, la îndemnul partidului și folosind generoasele principii leniniste cu privire la moștenirea culturală, o largă acțiune de valorificare și de răspîndire, ca niciodată, în rîndul maselor a tot ceea ce au produs de preț scriitorii noștri din trecut, de la Ienăchiță Văcărescu, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, M. Eminescu, Creangă, Caragiale, Coșbuc, pînă la Liviu Rebreanu sau Octavian Goga. S-au întîmplat și inadvertențe în această muncă vastă, mai ales în ultimul timp și îndeosebi cu privire la unii autori dintre cele două războaie, dar faptul rămîne fapt, — niciodată nu s-a desfășurat o astfel de acțiune de cercetare științifică și de popularizare a comorilor literare din trecut. Lucrul, cum spuneam, se lămurește numai ținînd seamă de firească legătură a tendințelor revoluționare mai noi, dinainte și de după eliberare, cu cursul major al literaturii noastre clasice și desigur și universale, ceea ce nu era cazul cu curentele moderniste și decadente, din faze anterioare. Dar din această situație mai decurge un fapt important, caracteristic literaturii noastre noi, anume patriotismul ei, manifestat fie prin dragostea cu care se scot în plină lumină figurile mari ale trecutului, ca la Sadoveanu, Camil Petrescu, Mihail Davidoglu, Mihnea Gheorghiu, Mihu Dragomir etc., fie prin suflul și avîntul de care sînt pătrunse îndeosebi operele poeților, care cîntă frumusețile țării de azi, oamenii noi, lupta pentru pace, — iarăși toate altoindu-se pe patriotismul unor mari înaintași ca: Bălcescu, Russo, Eminescu. Desigur că patriotismul, așa cum trăiește el astăzi în operele literare, este propulsat și alimentat necontenit de avîntul revoluționar al celor ce muncesc, dar și de contactul cu literaturile progresiste, mai ales cea sovietică, prima literatură realist socialistă de suflu universal, dar și profund patriotic, patriotismul ei împletindu-se cu internaționalismul proletar.

Uneori, în mod greșit s-a căutat la noi să se abată atenția scriitorilor de la trecut, considerîndu-se aceasta ca o fugă de realitate. In unele cazuri, probabil că așa este. Dar noi avem nevoie de literatură despre trecut, literatură care să-i zugrăvească și grandoarea și nimicniciile, privindu-l de pe pozițiile noastre de luptă. Printr-o astfel de literatură, scrisă la maximă incandescență artistică, vom educa tocmai sentimentele patriotice în inima maselor, — sarcină de prim ordin a literaturii. In această privință, poate fi vorba și de luptele de eliberare ale poporului de subt diferite juguri străine, și de răzvrătirea maselor de subt asuprire și exploatare și de încă neîndestulător cercetata și adeseori în colori palide față de adevăr zugrăvita — luptă a oamenilor muncii, precum și a fiilor țării, care și-au dat viața pe cîmpul de luptă pentru cauza vremilor noi, nu numai pentru apărarea țării noastre, ci și a altor țări; nu numai pentru cauza romînească, ci pentru cea umană, a culturii, în marea bătălie cu fascismul. Aceasta nu înseamnă o întoarcere spre trecut, ci o mobilizare a trecutului, în sensul îmbogățirii conștiinței celor prezenți cu tot ceea ce-i poate întări în faptele lor, astăzi.

Insă nimic nu constituie o mai substanțială hrană pentru patriotismul socialist decît însăși lupta omului nou pentru a învinge greutățile ce-i stau în față, pentru a realiza o lume nouă, — societatea fără clase asupritoare și fără exploatarea omului. Auzind aceasta, unii probabil se gîndesc la ceea ce se numește **erou pozitiv** și asociază această noțiune cu descrierea în roz a realității, cu lustruirea ei. Să se gîndească la eroul pozitiv au tot dreptul, dar la lustruire nu. Căci însuși eroul pozitiv exclude rozul și lustruirea și implică, cu necesitate, lupta cu greutățile, deci din partea scriitorului descrierea veridică a realității. Eroul pozitiv nu se dezvoltă în seră, la căldură, nici nu crește în vată, ci se călește și devine pozitiv în furtună. El nu este dat, ci se naște în luptă, prin fapte în vîrtejul adversităților, tot așa cum scriitorul nu ia naștere prin înregistrare la ofițerul stării civile, nici prin firman de la împărăție, ci prin opere, pe care pînă la urmă le verifică viața și timpul. Pavel Korciaghin al lui Ostrovski este un erou pozitiv, dar numai ușor nu se poate spune că i-a fost în viață. Grigore Melehov al lui Șolohov nu este un erou pozitiv, dar acolo există un alt erou pozitiv: Puterea Sovietică, care, învingătoare, îl convinge pe Melehov să se întoarcă în sat, cu orice risc, și să caute contactul cu viața, prin acea singură ființă care i-a mai rămas pe lume, — copilul său. Nici Adam Jora, al lui Petru Dumitriu, nu se scaldă în apele fericirii, iar cînd ajunge din naufragiu la țărm, autorul nu se grăbește să descrie vr-un eden peste care a dat eroul său, ci te lasă numai să întrevezi o geană de lumină în zare — prezența, undeva, a oamenilor. Filip, din romanul încă neterminat al lui Galan, nu este nici el giugiulit de autor. Fapt e că nu poți vorbi ca scriitor realist-socialist despre un erou pozitiv, fie el în prim plan sau în plan secund, fără ca să pui bărbătește problemele grele pe care cei care cred în comunism au să le rezolve în viață. Sînt însă unii autori care ar vrea să arate numai greutățile, uitînd că partidul, că oamenii muncii, luptă să le găsească dezlegare, chiar dacă încă n-au găsit-o. Oare ar fi mai veridică o viață descrisă unilateral, prin scoaterea la iveală numai a piedicilor și a problemelor ce n-au găsit rezolvare, decît zugrăvirea integrală a luptei dialectice pe care omul o dă pentru a cuceri realitatea? Pentru o astfel de literatură unilaterală n-am avea nevoie de scriitori care să cunoască legile dialectice ale naturii și ale istoriei, nici să alerge cu trudă pe teren ca să cunoască realitatea, oamenii. Pentru astfel de literatură ar fi suficiente oficinele care difuzează minciuni de la München, Roma, Londra, Paris sau de la Vocea Americii, iar așa zisul scriitor să fie un Constantin Virgil Gheorghiu sau altă speță de fascist. Or, scriitorii din R.P.R. preferă adevărul în locul minciunii, adevărul vieții, așa cum se construiește el de către cei ce muncesc la Bicaz, la sondele de la Ploești sau Pitești, la colectivele din regiunea Constanța și în general în toată țara. Pentru zugrăvirea artistică a acestui adevăr nu poți să nu fii patriot și să nu te simți în continuu ca fiind în serviciu comandat, în slujba poporului tău și a timpului tău, a timpului care merge înainte spre comunism.

Dacă vom spune că în anul 1957, deci în ultimul an al primului deceniu, energia electrică a crescut cu 14% față de anul 1956, cea chimică cu 20%, cea a construcțiilor de mașini cu 13,5%; sau că tot în acest an s-a deschis marele laminor de țevi de la Roman, bateria a II-a de cocs de la Combinatul Siderurgic Hunedoara, grupul nr. 2 al termocentralei de la Petroșani; că s-au deschis fabrici ca cea de materii plastice de la București, cea de acid sulfuric de la Copșa Mică, cea de zahăr de la Livezi; sau că sectorul socialist în agricultură în același an a cuprins peste 48% din suprafața agricolă a țării; și atîtea alte realizări ale unui singur an, — pentru noi, care ne-am obișnuit ca dincolo de cifre să vedem oamenii și lupta lor pentru creșterea nivelului de trai, ele reprezintă un legitim motiv de mîndrie. Și nu ne putem aștepta ca despre toate acestea, despre greutățile care au trebuit să fie învinse, ca visurile și planurile să devină fapte, despre greutățile care au mai rămas, nu ne putem aștepta să scrie în favoarea noastră dușmanii socialismului și ai păcii, dușmanii țării noastre. Patriotismul nostru trebuie să intre în funcțiune, pentru ca ceea ce s-a înfăptuit să capete chip în lumea nemuritoare a creației artistice.

Nicidecum, însă, acest patriotism al nostru nu poate aluneca pe o pantă îngustă a naționalismului sau spre provincializarea, în configurație mondială, a literaturii noastre. Faptul că la noi se traduce mai mult ca oricînd din marii clasici, deveniți bun cultural al maselor largi de cititori, faptul că poeții noștri și scriitorii noștri ca Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Nina Cassian, Maria Banuș, Cezar Petrescu și alții sînt angajați în traducerea operelor marilor clasici din lume sau a contemporanilor progresiști; apoi faptul că noi ținem un contact cu scriitorii și publicațiile din alte țări, — sînt tot atîtea dovezi că nu ne lăsăm nici pradă izolării, nici unei îngîmfări specifice categoriilor sociale robite de ideologii reacționare. Nimic din ceea ce este uman nu trebuie să ne rămînă străin. Iar patriotismul nostru nu poate să aibă țepi care să se înfigă în spiritul internaționalismului proletar. Nu vrem să fim o voce distonantă în corul omeniei universale, cor pe care numai comunismul va putea să l realizeze.

Aceste două simțăminte, cel patriotic și cel al internaționalismului proletar, al oamenilor care vor muncă liberă și pace, au constituit o bază de pe care pornind literatura noastră s-a dezvoltat neîntrerupt în ultimii zece ani. Acest proces de creștere continuă și neîntreruptă se cere accentuat pentru motivul că uneori se mai aud voci care se ridică și afirmă că nu mai avem azi opere ca în 1948-49-50-51-52. Aceștia sînt de obicei aceia care au scris pînă atunci sau erau la modă pe atunci. Or, noi încă din 1950 am pornit război susținut și împotriva formalismului și împotriva schematismului proletcultist, război care s-a soldat victorios, cu înlăturarea de la conducerea treburilor literare a elementelor neprielnice unei dezvoltări multilaterale și multicolore a literaturii în atmosfera și în sensul construcției socialismului și a luptei pentru pace. Au apărut, neîndoios, lucrări de mare importanță înainte de anul 1953. Dar oare au încetat să apară odată cu acest an? Să ne gîndim. „Un cîntec din ulița noastră" de Cicerone Theodorescu, „Pasărea furtunii" de Petru Dumitriu, bogata operă poetică a lui Breslașu, „Horia" de M. Davidoglu, „Ție-ți vorbesc, America !", „Despre pămînt" și „La porțile raiului" de Maria Banuș, „Vîrstele anului" de Nina Cassian, „Generația mea" de Veronica Porumbacu, „Oda fulgerelor" de Mihu Dragomir, „Trei generații" de Lucia Demetrius, „Izgonirea din rai" de Ieronim Șerbu, „Nopți înfrigurate" de Aurel Mihale, „Citadela sfărîmată" de Horia Lovinescu, „Bărăgan" de V. Em. Galan, „Fluxul memoriei" de A. E. Baconsky, „1907", „Cîntare omului" și „Stihuri pestrițe" de Tudor Arghezi, „Familia Gondoșilor" de Szabo Gyula, „Eroica" de L. Fulga, „Streinul" de Titus Popovici și, fără a epuiza nici pe departe lista și mai bogată, poate „Mărul de lîngă drum" sau „Inima bătrînului Vezuv" de cel ce scrie aceste rînduri, oare toate acestea nu sînt lucrări ale ultimilor trei-patru ani? Creația noastră nu numai că nu și-a scăzut debitul, ci și l-a sporit, iar cantitatea n-a crescut în detrimentul calității. Dimpotrivă, astăzi avem și poezie, și proză, și piese de teatru mai interesante decît în primii ani ai Republicii, lucru de altfel de la sine înțeles, căci între timp am și învățat, ne-am și făcut mai numeroși. Deci să încetăm cu bocetele după răposatele vremi cînd veșnic, și-n zi de lucru și-n zi de duminică, se citau aceleași trei nume de poeți, aceleași două nume de prozatori, aceiași doi, dar cîteodată un singur dramaturg, cam de unul și același critic literar, artistic, politic, ș.a.m.d. Desigur că s-au scris între timp și se mai scriu destule lucrări slabe, lipsite de curajul de-a pune punctul pe i, mînate uneori de dorința unei sterpe originalități formale, alteori influențate de lecturi prost digerate din literatura dintre cele două războaie sau din scufundate rebuturi ale decadentismului apusean sau chiar ale modernismului străin de idei, specific unei mari părți din literatura de acum a Occidentului. Adeseori simți cum pe unii i-a cuprins molima trufiei deșarte, și-n loc să-și tocească tălpile pe drumuri, ca să cunoască viața, sau să roadă cu lumina ochilor paginile cărților din biblioteci, se joacă întocmai ca copiii, numindu-se Balzac, Dostoievski, Gorki, Knut Hamsun, Dante Alighieri și mai știu eu cum, atunci cînd ei se găsesc la „azbuche" al carierei lor literare.

Apoi mai rămîne adevărat ceea ce s-a constatat și s-a afirmat cu privire la literatură la Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Romîn, în ciuda succeselor din ultimul deceniu și mai ales din ultimii ani. Citez textual: **„Oamenii de litere și de artă au izbutit să creeze în ultimii ani opere care și-au cîștigat pe merit dragostea poporului. Dar succesele obținute nu trebuie să ducă la crearea unei atmosfere festive, de automulțumire. Multe dintre temele mari și dintre aspectele fundamentale ale luptei eroice a poporului muncitor pentru construirea socialismului, ca și din istoria ultimelor decenii nu și-au găsit oglindirea în literatură și artă decît în slabă măsură. Unele opere sufăr de tendința de a simplifica realitatea, de a o prezenta în chip schematic, ceea ce se manifestă îndeosebi în prezentarea slabă din punct de vedere artistic a superiorității noului, a procesului de înfrîngere și de lichidare a ceea ce este vechi. Lipsite de viață sînt în unele opere literare figurile făuritorilor noii societăți".** Aceasta se spunea la sfîrșitul anului 1955, deci nu e așa de mult de atunci. Și s-a mai repetat același adevăr la primul Congres al Scriitorilor în anul 1956, așadar acum un an și ceva. Iar lucrurile așa stau; dacă punem alăturea realitatea de imaginea ei din literatură, aceasta din urmă este mai ștearsă. Oare tot așa se poate spune și despre imaginea ce ne-a lăsat-o despre veacul său Balzac în numeroasele volume ale „Comediei umane", din care însuși Engels, pe cît știu, a învățat mai mult despre relațiile economice ale burgheziei decît de la economiști? Deci mai puțină trufie, tovarăși scriitori, și mai multă stăruință în cunoașterea și zugrăvirea adevărului vieții din timpurile noastre.

Cauzele pentru care lucrurile în dezvoltarea literaturii nu merg totdeauna destul de bine sînt multiple. Insăși organizația noastră, Uniunea Scriitorilor, nu reușește să cuprindă munca cu scriitorii și s-o orienteze cum trebuie. Adeseori se face mai multă treabă pentru rezolvarea chestiunilor materiale ale scriitorilor, și nu-i nici un rău în aceasta, dar nu trebuie să fie, în schimb, neglijată munca de îndrumare și contactul pe chestiuni de creație cu scriitorii. Tinerii scriitori, a căror dezvoltare ar trebui să fie o permanentă problemă centrală a preocupărilor noastre, sînt adeseori încă tratați ca niște debutanți, deși ei între timp au ajuns nu numai niște tineri cu mustăți, sau dacă-s din partea genului femeiesc, mame cîteodată, ci sînt și autori a 2-3 cărți. Nici redacțiile, nici editurile nu se ocupă destul de ei, nu pentru că ar avea ceva cu ei, ci pentru că nu au nimic cu ei și adeseori în aceste foruri domnește voia întîmplării. Nu mai mult decît acum, la sfîrșitul acestui an, un număr de cărți importante, dintre care unele despre actualitate, au fost împinse în planul anului 1958, sărăcindu-se astfel cu cîteva titluri noi Luna culturii. Vina nu este numai a editurilor, dar în orice caz este și a lor. Un spirit de delăsare a început să se manifeste și pe tărîmul valorificării moștenirii literare, iar uneori și în sectorul traducerilor. Noi nu sîntem însă din punct de vedere al literaturii și din nici un punct de vedere o țară N.A.T.O., care să permită pe teritoriul ei baze și depozite de idei dușmănoase progresului, democrației și păcii sau în cel mai bun caz să se declare neutră. Lucrurile nu stau desigur așa rău la noi și nu vor ajunge așa departe. Dar nu e inutil să se repete că din punct de vedere al creației literare noi sîntem o țară a realismului socialist și că dacă ne ridicăm fățiș împotriva ideologiei decadente burgheze, nu tolerăm nici opere care sub aparența unei neutrale poziții ideologice, practicată între cele două războaie bunăoară, poate să samene confuzionism. Critica noastră, care în ultimii ani a înregistrat pași serioși înainte în analiza fenomenului literar, trebuie să acorde mai multă atenție lucrărilor de actualitate și să joace un rol îndrumător în determinarea scriitorilor de a se apropia de temele grele ale realității. Mai cu seamă tinerii, care tind în mod firesc să se apropie de ceea ce cade în cîmpul lor vizual din contemporaneitate, trebuie să fie ajutați în acest sens. Mulți tineri scriitori zugrăvesc azi în schițe și reportaje fenomenul nou al vieții. Reamintesc nume ca Eugen Barbu, Traian Coșovei, Eugen Mandric etc., care prin lucrările lor valoroase construiesc un teren favorabil de pe care se vor putea lansa opere de actualitate, de amploare din ce în ce mai mare. Este datoria criticii să acorde acestor pionieri pe tărîmul faptelor concrete mai multă grijă.

Scriitorilor din Romînia, romîni, maghiari sau germani, regimul popular le-a creat o bază de activitate, atît din punct de vedere material cît și din punct de vedere moral, care le permite ca prin opera lor să devină promotori ai celor mai mărețe idei și ale celor mai generoase sentimente ale timpului nostru, în lupta pentru socialism, democrație și pace. Să folosim din plin această bază și să lansăm opere care să facă bucuria oamenilor de la noi și de oriunde și să le întărească încrederea în putința frăției dintre oamenii muncii.

Mihai Beniuc

DIN ACTIVITATEA EDITURILOR

Interviu cu AL. I. ȘTEFĂNESCU

Directorul „Editurii tineretului"

In continuarea raidului nostru anchetă privind realizările editoriale, ne-am adresat tovarășului Al. I. Ștefănescu, directorul „Editurii tineretului", pe care l-am întrebat:

— Cînd și cu ce scop a fost înființată „Editura tineretului"?

— La 2 noiembrie 1948, sub forma unei societăți anonime avînd ca scop „deservirea programului de editură și publicitate a tuturor organizațiilor de tineret încadrate în Federația Națională a Tineretului Democrat din R.P.R." Cu timpul, profilul s-a precizat astfel: „literatură social-politică și beletristică pentru copii și tineret, originală și tradusă". Tipărim totuși și beletristică pentru toate vîrstele, literatură sportivă, literatură științifică de popularizare, cărți în limbile naționalităților conlocuitoare precum și cărți în limbi străine (rusă, engleză, germană, limbi arabe și indiene, etc.) pentru export. Avem deci un profil complex și vom împlini în curînd zece ani de activitate.

— Am fi curioși să știm cîte volume de debut ale tinerilor scriitori s-au tipărit de către „Editura tineretului".

— Intr-adevăr, editarea scriitorilor debutanți este o preocupare scumpă editurii noastre. Cred că sînt peste o sută de volume de debut. Cîteva nume, la întîmplare: Traian Coșovei, Cezar Drăgoi, Sütö Andras, Nicolae Jianu, Maria Vlad, Ștefan Iureș, Paul Schuster, Florin Mugur, Mioara Cremene, Octav Pancu-Iași, Gica Iuteș, Victor Vîntu, Sonia Larian, N. Labiș, Viorica Huber, Ion Brad, Ștefan Luca, Petre Luscalov, Radu Cosașu, Remus Luca etc. etc. Secretele anului ce vine nu vreau să le divulg. Cititorii au destul de furcă cu ceea ce apare acum în Luna culturii.

— Deoarece „Editura tineretului" este singura care tipărește cărți pentru copii, vă rugăm să comunicați cititorilor cîteva cifre în legătură cu cărțile pentru cei mici.

— In cei nouă ani de existență, am tipărit peste 1000 de cărți pentru copii, în 25.000.000 exemplare. Decanul tirajelor este marele nostru Creangă (pe întreaga editură, 980.000 exemplare), urmat la mică distanță de Mihail Sadoveanu (726.000). Pentru 1958, prevedem numai în limba romînă 230 de titluri în peste 6.000.000 exemplare. Vom extinde editarea lucrărilor cu caracter amuzant și instructiv în același timp. In acest sens, am proiectat o mică enciclopedie, precum și o istorie a patriei, pe care ne-o va scrie Eusebiu Camilar (ambele în imagini). Pe lîngă seria „Traista cu povești", vom lansa o colecție cu caracter informativ: „Să știm". De asemenea, vom da extindere sectorului de publicații-jucării.

— „Editura tineretului" a tipărit numeroase volume ale scriitorilor noștri consacrați. Am vrea să ne dați cîteva amănunte asupra acestui domeniu de activitate și de asemenea cîteva extrase din planul pe anul 1958.

— In primii ani, condeiele consacrate au fost mai puțin prezente în arena beletristicii pentru copii și tineret. Astăzi, prezența lor este generală, cu lucrări pentru toate vîrstele. Am tipărit, de pildă: „Nicoară Potcoavă", „Raiul" și „Nada florilor" de Mihail Sadoveanu, „1907", „Prisaca" și „Stihuri pestrițe" de Tudor Arghezi, „Un om între oameni" de Camil Petrescu, „Azimă" și „Călător prin constelații" de Mihai Beniuc. Am publicat cărți de Ion Agîrbiceanu, Al. Cazaban, Cezar Petrescu, Otilia Cazimir, George Călinescu, Ion Călugăru, Geo Bogza, Demostene Botez, Victor Eftimiu etc. Iată scriitori care au depășit de mult 100.000 de exemplare: Tudor Arghezi, Otilia Cazimir, Geo Bogza, Marcel Breslașu, Francisc Munteanu, Nina Cassian, Octav Pancu-Iași, Vladimir Colin, etc. In general, nu există scriitori consacrați cărora să nu le fi publicat lucrări, sau care să nu colaboreze la ora actuală cu editura noastră. Mă bucur astfel să anunț că Zaharia Stancu va dărui editurii două lucrări masive: „Călătorii" și „Memorii", dintre care măcar una va împodobi vitrinele încă în cursul anului ce vine. Mihai Beniuc va cobori de asemenea lira sa multicordă la urechea copiilor, tot în 1958. Planul prevede lucrări în proză de Felix Aderca, Marin Preda, Petru Dumitriu, Radu Tudoran, Francisc Munteanu, Ioana Postelnicu, Titus Popovici, Mihnea Gheorghiu, Nicolae Jianu, Vladimir Colin, O. Pancu-Iași, etc., volume de poezii de Tudor Arghezi, Eugen Jebeleanu, Marcel Breslașu, Cicerone Theodorescu, Cezar Drăgoi, Mioara Cremene etc.

— Ce ne-ați putea spune despre realizările în domeniul reportajului literar?

— Cultivarea dragostei pentru plaiurile fermecate ale patriei și pentru înfăptuirile poporului muncitor este una din preocupările noastre centrale. După Geo Bogza cu „Tablou geografic" și Lucia Demetrius cu „Cetatea de pe Tîrnave", am publicat cele trei cărți ale lui Traian Coșovei. Horia Liman apare acum cu „Hotarul Soarelui" (Baia Mare), primul volum dintr-o serie, iar Brunea-Fox cu „Hîrca piratului". Au mai apărut lucrări interesante datorate unor reporteri tineri: Gheorghe Ștefan, Camil Baciu, N. Vălmaru, E. Xantus. Pentru 1958, pe lîngă Zaharia Stancu, Ion Istrati, Horia Liman vor mai publica Pop Simion, V. Căbulea, V. Nicorovici. Nicolae Moraru și Horia Stancu vor da însemnări din călătoriile peste hotare.

— Cum contribuie „Editura tineretului" la răspîndirea literaturii clasice romîne și universale?

— „Biblioteca școlarului", care este principala cale de difuzare a literaturii clasice, a ajuns la al 142-lea număr, cu un tiraj total de 3.134.000 exemplare. In ultimii ani, s-au publicat în aceeași colecție lucrări ale clasicilor străini. Colecția „Cele mai frumoase poezii" popularizează pe marii poeți ai lumii. In general, căutăm să nu dublăm activitatea „Editurii de stat pentru literatură și artă" și ne limităm la autorii și lucrările specifice tineretului. Astfel, Dumas-tatăl a fost editat în 400.000 exemplare, Jules Verne în 330.000, Tolstoi în 330.000, iar Eminescu în 225.000. Pentru 1958, prevedem o apropiere a „Bibliotecii școlarului" de nevoile școlilor noastre, o intensificare a editării edițiilor bogat ilustrate pentru copii din clasicii noștri.

— Un capitol deosebit de actual și de atrăgător este literatura de aventuri...

— Intr-adevăr. Literatura de aventuri, în sensul ei pozitiv de literatură stenică și înălțătoare, este reprezentată mai ales de colecția „Cutezătorii", în care intră atît lucrări originale, cît și traduceri. Au apărut pînă acum 80 de titluri (într-un tiraj de 1.262.000 exemplare), dintre care remarcăm: Radu Tudoran — „Toate pînzele sus", Felix Aderca — „Amiralul Oceanului", Theodor Constantin — „La miezul nopții va cădea o stea". Dintre autorii străini cităm: Jules Verne, Edgar Poë, Stevenson, Walter Scott, H. G. Wells, Dumas-tatăl, precum și scriitori sovietici ca: Polevoi, Efremov, Kaverin, Markov etc. Fenomenul cel mai îmbucurător în acest sector este faptul că scriitorii romîni dau opere interesante și atrăgătoare.

— Dar despre biografiile oamenilor de seamă ce ați dori să ne spuneți?

— In acest domeniu, deși am editat pînă acum vreo 16 volume, lucrurile nu stau prea bine. Doar opt dintre ele sînt datorite unor autori romîni și numai trei tratează despre oamenii de seamă ai patriei noastre. Ne luptăm cu o seamă de greutăți: tendința de a considera că numai scriitorii sînt oameni de seamă, o insuficientă varietate a modului de tratare, ignorarea specificului cercului de cititori cărora le este adresată colecția. Am desfășurat însă o largă campanie de convingere și de contractări și sîntem convinși că încă din 1958 vom putea vorbi despre o îmbunătățire a situației, cu respectarea a trei principii de bază: caracterul popular, educativ și larg instructiv; scriitorii au deplină libertate de tratare a subiectului.

— Cum se va prezenta „Editura tineretului" în 1958?

— In planul nostru pe 1958 (peste 550 de titluri în 9.400.000 exemplare) am lăsat dinadins o serie de locuri goale. Aceasta nu pentru că n-am avea lucrări gata. Există, aș îndrăzni să spun, chiar prea multe. Dar dorim să avem posibilitatea, chiar pe parcurs de a îmbunătăți tematica și calitatea aparițiilor noastre. Eforturile noastre se vor desfășura pe linia încurajării lucrărilor care să trateze la înalt nivel teme din activitatea tineretului revoluționar. Vom dezvolta colecțiile: „Pagini din istoria patriei", „Pagini din istoria universală", „Cutezătorii", „Oameni de seamă", „Patria noastră", „In jurul lumii", „Știința învinge". In literatura pentru copii, vom încuraja proza cu subiecte din actualitate și lucrările cu caracter informativ. Vom edita multe lucrări de informație turistică. Toate acestea au valabilitate, se înțelege, și în domeniul editărilor în limbile naționalităților conlocuitoare. Desigur că îndeplinirea acestor planuri depinde în cea mai largă măsură de concursul pe care ni-l vor da scriitorii noștri de toate vîrstele. Avem însă toate motivele să nu ne îndoim de acest concurs.

— O întrebare de sinteză: cîte titluri și cîte exemplare a tipărit „Editura tineretului" de la înființare și pînă în prezent?

— 3163 de titluri cu 48.640.000 exemplare. Cred că nu e nevoie de vreun comentariu.

Reporter

NOTE

Această virtute, lectura...

„Tot mai citești, maică ?" Intrebarea asta, compătimitoare și îngrijorată, mustrătoare, ați putut-o auzi prin 1939, într-o „cronică a mizantropului" din „Jurnalul literar". O punea acolo o gazdă ignară chiriașului său cărturar: omul i se părea suspect, pentru că citea într-una; îl privea ca pe un ins ros de vreo boală secretă, atins de o vădită inferioritate socială. Cînd a scris acad. G. Călinescu acest carnet de „mizantrop", la fel cu baba ignorantă care întreba așa, gîndea de fapt, chiar dacă n-o spunea fățiș, o întreagă lume, acum apusă. Pentru oamenii respectabili care n-au altceva de făcut decît să agonisească, zăbava cărților e treabă nevrednică și frivolă. „Acest viciu nepedepsit, lectura...", am găsit scris pe coperta unei cărțulii pentru bibliofili, publicată în urmă cu vreo treizeci de ani. Valéry Larbaud, scriitorul care-a ales o astfel de formulă izbitoare drept titlu al opusculului său, era un intelectual distins și un cititor pasionat. Insă pasiunile disprețuite trebuie adesea să se ascundă jenate. E de mirare, cînd ești silit să te rușinezi de îndeletnicirea ta, că ți se pare un viciu îngăduit ?

Ce titlu însă ar trebui să punem astăzi, la noi, unei scrieri despre cititori și despre lectură ? Cum le-ar suna în urechi miilor de vizitatori ai expozițiilor de la Dalles, formula paradoxală la care se oprise Valéry Larbaud ? Ce ar gîndi despre ea oamenii care privesc cărțile adunate acolo, parcă spre omagiu ? Oamenii învățați să fie răsplătiți pentru că au citit, premiați la concursuri de toți urmăriți, pentru că știu ? Trăim în țara noastră o vreme care laudă, cum n-a mai făcut vreun alt timp, pe cititor și pe cel ce-i oferă cartea. O vreme care glorifică această virtute, răsunător mărturisită, lectura...

★

Un bun cititor nu e niciodată blazat și n-așteaptă să fie tras de mînecă insistent ca să i se atragă luarea aminte asupra lucrurilor care-l interesează; le iese el singur întru întîmpinare. La ospățul cărților nu-i trebuie, vorba lui Montaigne, „point d'alechement ny de sause"; mănîncă fără nazuri carnea crudă și pregătirile prea complicate mai degrabă îl obosesc. Pentru un astfel de cititor pare organizată expoziția de la Dalles: sobră, ponderată, evitînd tot ce-ar fi fost șocant. Vizitatorul e invitat să-și treacă cu răbdare privirea peste sute și mii de volume, a căror diversitate, ea însăși, convinge. Cifrele comparative, alăturate pe pereți, vorbesc elocvent, dar totuși cu o anume zgîrcenie — care e aceea a stricteței — despre proporțiile pe care le-a dobîndit astăzi actul culturii. Decorul încearcă, de cele mai multe ori, să nu distragă ochiul de la obiectele propuse atenției vizitatorilor, de la cărți. E, aici, un omagiu adus priceperii liniștite și sigure pe care o arată tot mai mult publicul nostru. Dar se întrezărește, totodată, în această expoziție, și o anume timiditate a gustului. Mișcarea de difuziune a culturii a cunoscut la noi, în ultimii zece ani, o asemenea amplitudine, încît, ca s-o figurăm, trebuie să facem apel la imagini mai îndrăznețe și să ne adresăm unui registru de impresii mai violente. Valurile enorme nu sugerează arhitecturi cumpănite și sobre. Am fi vrut, în această expoziție a cărții, mai multe lucruri care să vorbească imaginației. Nu numai o aglomerare de cărți (sînt așa de multe și totuși fatalmente nu-s toate, de vreme ce am văzut o scriitoare care, îngrijorată, se oferea să-și aducă de acasă nu știu ce volumaș pentru copii, omis)! Dar ce-ați fi spus de florile luminoase ale unor coperte semănate, rare, pe fondul unui panou întunecat, simbolic alfabet clar pe o boltă obscură ? Sau de pagini de manuscris, mărite pînă la proporții de panou, ca să facă limpede truda cuvîntului la scriitorii contemporani care-s stiliști ori înalți ? Sau de icoane ale plasticii, în stare să traducă, mai direct și mai sezisant chiar decît cifrele, trezirea la cultură a mulțimilor ? Așa cum e, expoziția de la Dalles prilejuiește destule bucurii ale memoriei. Atîtea titluri deosebite, unele conducînd spre orizonturile pe care le evocă fuga liniilor de pe coperta „Meridianelor", altele spre vechimea secolelor ! Atîtea voci care zumzăie tainic între coperte. Un bibliotecar dintr-un roman al lui France declara că e înnebunit de glasurile acestea certîndu-se, neauzite, în mulțimea cărților pe care le avea în pază. Poate pentru a-i scuti pe vizitatori de un asemenea accident, în expoziția de la Dalles se aude mereu un pick-up pe care se învîrt discuri Electrecord (de altminteri tot mai bune și mai agreabil ambalate). Și, uitîndu-te la vreo carte gravă de filozofie, ți se poate întîmpla să asculți un refren care sună dacă nu mă-nșel, așa: „tipi-tipi-tipi-tom".

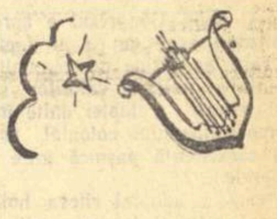

★

Ați băgat de seamă cum arată emblema expoziției de la Dalles, însemnată pe numeroase panouri? Reprezintă, cum se cuvine, o torță. Dar flacăra ei are o învăluire rotundă, de plantă cu frunze groase; iar trunchiul torței seamănă cu o glastră. Decoratorul a simbolizat aici, poate fără să vrea, un tîlc al epocii noastre: flacăra culturii strălucește azi cordial și accesibil, aproape. E un lucru pe care îl simți nu o dată, parcurgînd expoziția de la Dalles: această vastă retrospectivă a cărții romînești din ultimii ani.

Dan Hăulică

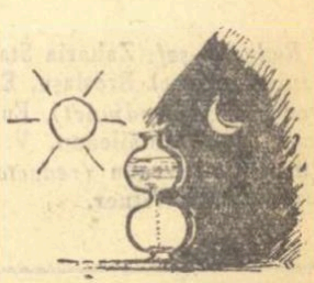

Continente

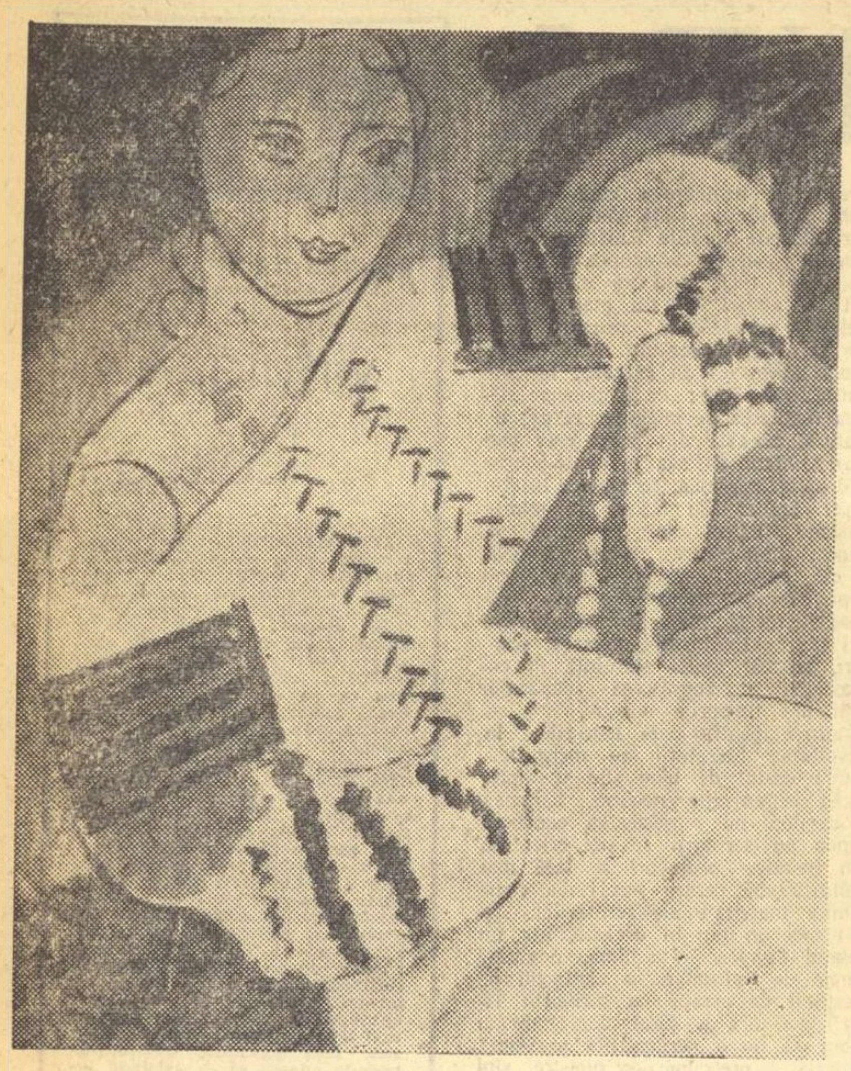

HENRI MATISSE „Ie”

O FEREASTRĂ SPRE LUMEA LARGĂ...

Aflăm îndeajuns de des, din scurte informații de presă, că unele sau altele din lucrările autorilor noștri sînt tipărite în limbi străine. Informațiile trec, probabil, neobservate, pentru că și în această privință, a pătrunderilor valorilor noastre literare peste hotare, ne-am obișnuit în ultimii ani cu neobișnuitul. Ce vreți, cînd ajungi a avea o literatură tipărită, de pildă, în azerbaidjană, armeană, bielorusă, georgiană, cazahă, letonă, estoniană, lituaniană, turcmenă, tadjică, tătară, uzbecă, votiacă, ucraineană sau finlandeză, așa cum au apărut în Uniunea Sovietică unele din lucrările lui Mihail Sadoveanu, e firesc să pierzi firul și, în măsura în care nu ai profesionale curiozități statistice, să adopți atitudinea ușor blazată a aceluia ce trăiește o cultură națională de valoare universală. Că n-o fi fiind chiar așa, e ușor de zis. Mai sînt încă multe căi nebătătorite, multe granițe nepătrunse și mulți vameși cinstiți care așteaptă să-și pună viza de intrare pe operele literaturii noastre. Dar ce-ar fi spus Caragiale văzîndu-se tradus în engleză (editura Lawrence and Wishart din Londra i-a tipărit unele din lucrări) pe vremea cînd, garantîndu-i-se caducitatea, i se profețea și intraductibilitatea perfectă? Tinerii autori, care acum un deceniu ar fi fost încîntați pentru 3000 de exemplare la o ediție, astăzi, datorită politicii culturale, ajungînd să tipărească o carte bună, au aproape și certitudinea traducerii ei.

In editurile sovietice apăruseră, pînă pe la începutul anului, 4.295.000 exemplare de traduceri din autori romîni (Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Filimon, Al. Sahia, Sadoveanu, Zaharia Stancu, Nagy Istvan, Petru Dumitriu, Aurel Baranga, Sütö Andras, Nina Cassian, Francisc Munteanu, Remus Luca, Titus Popovici, Petru Vintilă etc.) și după cîte știu, mai trebuiau să apară în cursul acestui an Operele alese ale lui Barbu Delavrancea și Mihail Sadoveanu, Ion al lui Liviu Rebreanu, primele două tomuri ale unei antologii a prozei romîne (Negruzzi, Alecsandri, Odobescu, Creangă, Caragiale, Vlahuță, Slavici și contemporanii Rebreanu, Agîrbiceanu, Cezar Petrescu și Gala Galaction) și o antologie de poezie cuprinzînd pe Alecsandri, Iosif, Arghezi, Beniuc și alții; lui Cezar Petrescu i s-a tradus în Iugoslavia (la Belgrad și Novisad) Aurul negru și în Bulgaria Apostol; lui Eusebiu Camilar i-a apărut Negura în Italia; iar printre ultimele traduceri ale romanului lui Zaharia Stancu, Desculț (apărut pînă acum în străinătate în vreo 27 de versiuni, editat și epuizat numai în Suedia în 15.000 exemplare, și elogiat în Scandinavia de vreo 22 de ziare) se numără aceea a cunoscutei scriitoare finlandeze Elvi Sinervo, apărută în editura Kansankulttuuri din Helsinki.

Ar fi interesantă, poate, alcătuirea și publicarea unei asemenea liste care să prezinte în totalitatea lor numărul și tirajul operelor literare traduse în ultimul deceniu peste hotare sau în țară; ar fi interesant nu numai comparativ — pentru că, în raport cu trecutul, comparații aproape că nu se pot face — ci și, mai ales, în raport cu prezentul, cu prezența acestor plini și viguroși zece ani, care au izbutit să impună în afară de granițe o literatură clasică (poate că nu exagerăm dacă spunem în întregime) necunoscută și principalele opere ale unei literaturi noi, care i-a revoluționat deopotrivă pe scriitori și pe cititori. Oricum, a avea traduse lucrări în limbile bengali, tamili și telugu (limbi indiene în care au apărut unele publicații ale Editurii în limbi străine din București), a tipări scriitori romîni clasici și contemporani cum sînt Eminescu, Caragiale, Creangă, Slavici, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, Camil Petrescu, Geo Bogza, Petru Dumitriu, Maria Banuș, Marin Preda, Titus Popovici și alții, în cel puțin patru limbi străine (franceză, engleză, germană și rusă, pentru că au mai apărut lucrări, în aceeași editură, și în limbile italiană și spaniolă), înseamnă, dacă ținem seama de faptul că editura a tipărit între 1952 și 1956, 824 titluri într-un tiraj total de 4.943.000 exemplare, nu primii pași și nici măcar un pas înainte, ci deschiderea cu putere a ferestrei, spre lumea largă. Pînă și literatura noastră pentru copii (poate — prin specific — nu între primele în drept să aspire la confirmarea internațională) poate consemna asemenea succese ca Jupîn Rănică Vulpoiul a lui Odobescu (tipărit în engleză, germană și rusă în Editura în limbi străine) și de mult epuizat, sau Capra cu trei iezi a lui Creangă (tipărită, notați bine, în engleză, rusă, bengali, tamili și telugu), epuizată și ea.

In relațiile noastre literare, ca să spunem așa, cu patrimoniul literaturii universale, a intervenit o schimbare. Pînă nu de mult (ce înseamnă un deceniu pentru viața fără ani a unei culturi?) eram capitala care adăpostea multe ambasade literare străine, dar nu trimiteam peste hotare nici măcar o reprezentanță. Acum, o putem afirma fără teama nici unei exagerări, avem și noi legațiile noastre, pe care le ridicăm fără încetare la rangul de ambasade, în tot mai numeroase puncte ale planetei.

Victor Adrian

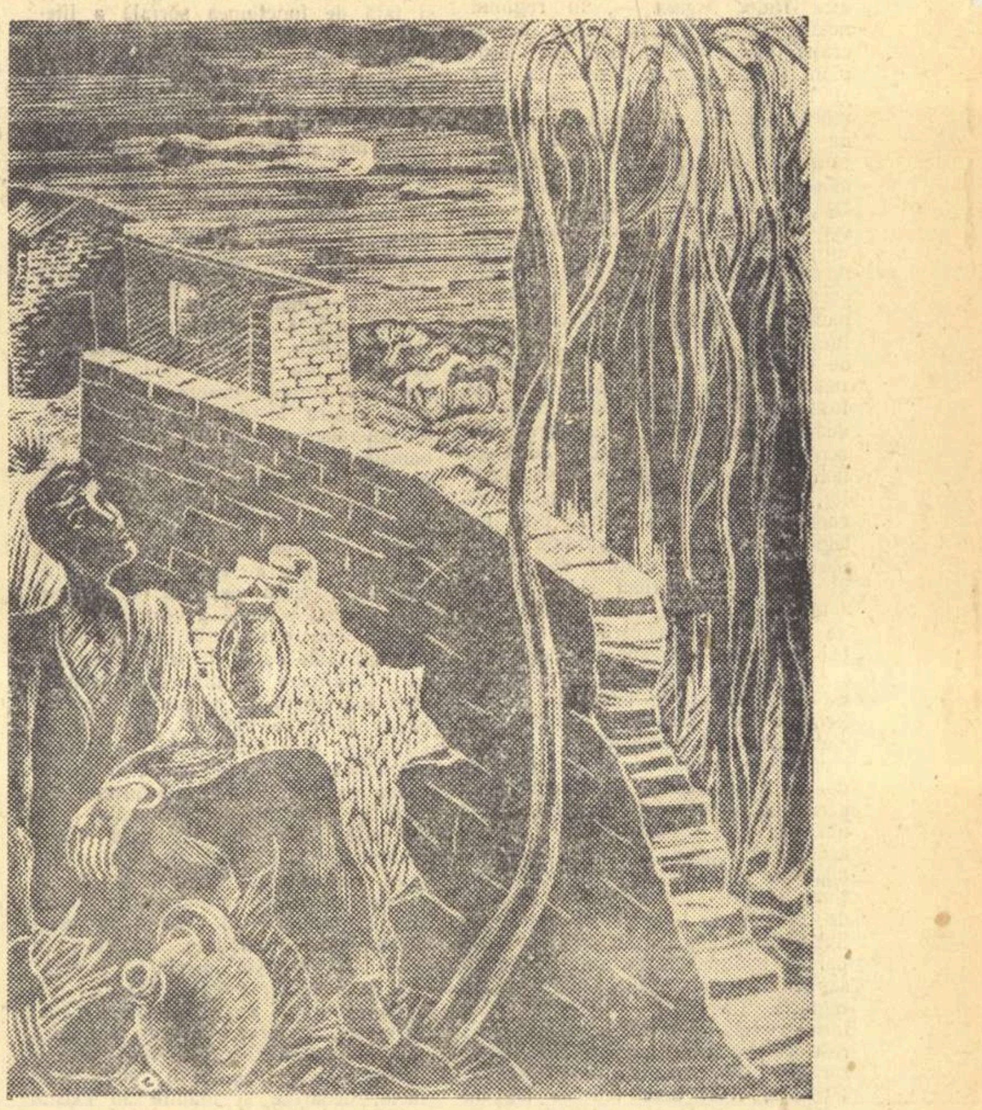

VICTOR REBUFFO „Luna singuratică”
(Din expoziția „Gravuri și desene din Argentina”)

La o întîlnire a scriitorilor arabi

CAIRO — decembrie 1957.

— Trebuie să participați la congresul nostru, al scriitorilor arabi, — mi-a spus Mohamed Mandur, critic literar și redactorul revistei „Al Chark” („Orientul”). Nu este un congres obișnuit, la care scriitorii se adună ca să discute problemele lor. E o adeziune la lupta pentru independență a popoarelor arabe, la care scriitorii se organizează într-un singur front. Am participat la două ședințe și mi-am dat seama că scriitorii din țările arabe sînt un detașament care vrea să se situeze în primele rînduri ale luptei naționale. Acest lucru a reieșit limpede din hotărîrile adoptate la închiderea dezbaterilor la care au participat peste 200 delegați din El Bahrein, Siria, Egipt, Sudan, Arabia Saudită, Irak, Maroc, Yemen, Tunisia, Kuweit, Libia; Iordania s-a scuzat că nu poate participa. Ordinea de zi a congresului a fost „literatura și naționalismul arab”.

In acest sens Congresul a apreciat naționalismul arab ca pe un fapt istoric care se bizuie pe comunitatea culturii și a unității valorilor spirituale și morale, a luptei unite împotriva imperialismului colonial, pentru pace și coexistență pașnică între toate popoarele.

Congresul a adoptat cîteva hotărîri și un apel adresat tuturor scriitorilor arabi, cerîndu-le să boicoteze organizațiile imperialiste care încearcă să folosească scriitorii arabi la traducerea literaturii politice și a naționalismului lor de propagandă menit să otrăvească opinia publică sub pretextul luptei anticomuniste și a apărării așa-zisei lumi libere.

De asemenea Congresul a hotărît crearea unei Uniuni Generale a Scriitorilor Arabi, cu filiale în toate țările arabe, care să împiedice pătrunderea propagandei imperialiste. Se va edita în scurt timp o revistă de critică literară care va îndruma cititorii spre adevărata literatură și care va arăta, în același timp, scopul cuvîntului scris în lupta de eliberare, ca o călăuză fidelă în această luptă. Revista care va apare la Cairo va demasca literatura diversionistă, otrăvitoare.

Congresul a mai lansat un apel către scriitorii din lumea întreagă — cerîndu-le să se solidarizeze cu lupta popoarelor arabe.

S-a mai hotărît folosirea limbii clasice unificate ca limbă comună a popoarelor arabe, purificarea ei de dialectele diferite, greu de înțeles între popoare.

Toate aceste hotărîri fac ca scriitorii din țările arabe să se integreze în marele front pentru independența națională și pentru pace, alături de popoarele lor, pentru promovarea unei spiritualități noi care să îmbărbăteze această mișcare revoluționară și să creeze literatura ei militantă, nouă, făurită în focul luptei.

Gh. Dinu

AGENDA

- „Der Bienenstock” (Stupul), importantă publicație de artă și literatură, în Germania democrată, publică în numărul 37, recent apărut, un articol comemorativ cu caracter biografic și bibliografic asupra marelui prozator sovietic Alexei Tolstoi.

Revista însoțește articolul cu reproducerea unui portret al lui Alexei Tolstoi, deosebit de expresiv, și în plină vigoare, înaintea morții sale, la 23 februarie 1945, la Moscova.

- Uwe Berger, cunoscutul poet german, a predat editurii „Aufbau”, un volum de poezii intitulat „Ghimpele din tine”.

- Opera lui Bertolt Brecht va fi predată, ca materie de studiu obligator, în școlile germane din R.D.G.

- Paul Dessau a pus pe muzică opera lui Brecht, intitulată „Aventurile domnului Puntilla”. Este vorba, bineînțeles despre o versiune pentru operă a piesei „Domnul Puntilla și valetul său Matti”.

- La Paris, rulează în prezent filmul „Domnul Puntilla și valetul său Matti”. Este o realizare artistică însemnată, pentru care Brecht s-a străduit, înainte de sfîrșitul vieții sale, cu o rîvnă a cărei victorie n-a putut-o aștepta. Se știe că, în ultimul său an de viață, Brecht a lucrat cu regizorul Alberto Cavalcanti la realizarea acestui film, care se afla atunci în stare de scenariu. Postum, opera aceasta apare într-o lumină nouă, cu toate prețioasele intervenții ale acestui scriitor de geniu. Ca pe orice operă adevărată, Brecht o considera mereu susceptibilă de ameliorări succesive.

- „O scrisoare pierdută” („Der verlorene Liebesbrief”, în versiunea germană), de Ion Luca Caragiale, se joacă actualmente pe scena marelui teatru din Stuttgart, de trupa de artiști „Würtembergischen Staatstheater”.

- La Moscova și la Leningrad, pentru prima oară, se reprezintă o prelucrare pentru cinematograf, pe ecran lat, a operei „Mama” de Gorki, după un scenariu făcut de Tihon Hrennikov.

- Scriitorul german Wolfgang Joho a terminat „Inălțarea studentului Cragg”, operă cu un caracter satiric și grotesc. In prezent el lucrează la un roman intitulat „Viermele din măr”.

- Piesa de teatru „Moartea unui comis-voiajor”, comedie de Arthur Miller se repetă la Teatrul de Artă din Moscova.

- Herbert Nachbar a predat casei de editură „Aufbau”, din Berlin, manuscrisul unei lucrări intitulată „Insula furată”, o Robinsonadă, a cărei acțiune se petrece în vara anului 1957.

- Dieter Noll, cunoscutul prozator german, scrie un roman a cărui acțiune se desfășoară în ultimii ani de război, și după 1945.

- Obține un mare succes de public și de critică romanul „Timpul de trăit și timpul de murit”, de Erich Maria Remarque.

Cartea pe care o pregătește acest interesant prozator, se intitulează „Obeliscul negru”.

- Cu ocazia împlinirii vîrstei de șaptezeci de ani, scriitorul Arnold Zweig a fost sărbătorit de Academia de Artă din Berlin, în prezența tuturor marilor personalități ale artei și științei germane.

- Au fost imprimate, în Germania democrată, încă cincizeci de volume de literatură și de știință pentru orbi. Sînt cărți de literatură modernă, dar și de clasici, — îndeosebi beletristică și inițiere și documentare științifică, atît germane cît și străine.

De asemenea, cîteva capodopere universale au fost editate pe bandă de magnetofon, pentru uzul orbilor. Lumina culturii pătrunde și acolo unde soarele nu mai poate nimic.

- Revista „Aufbau”, revistă lunară de cultură politică din R.D.G., consacră nr. 11 pe luna noiembrie, aniversării a 40-a a Revoluției din 1917. E o contribuție prețioasă la istoria evoluției unor idei care transformă lumea întreagă, punînd secolului nostru pecetea geniului rus și sovietic.

Bodo Uhse scrie despre Octombrie-Roșu: „Cîteodată, vai, realitatea este mai frumoasă și mai adevărată decît cea mai bună poveste. Privind în urmă, de astăzi pînă în ziua cînd a izbucnit Marea Revoluție din 1917, ceea ce vedem este cu mult mai frumos decît ceea ce s-a scris. O lume a fost eliberată de coșmarul distrugerilor... Opera de creație din nou a lumii libere atunci a început”.

Heinz Kamnitzer arată că „De la 14 iulie 1789, pînă în Octombrie 1917, nimic măreț nu s-a petrecut în lume. Epoca solidarității între oameni începe odată cu ridicarea soarelui revoluționar sovietic. Victoria sovietică în războiul mondial este urmarea logică și istorică a ideilor marxist-leniniste”.

Revista reproduce poemul „Marele Octombrie” de Bertolt Brecht, unde se glorifică soldații ruși care au ridicat armele pentru o cauză justă. Griul semănat în primăvară a dat pîine celor care au muncit.

Johannes R. Becker semnează un lung poem, care se termină lapidar cu aceste două versuri:

„La mormîntul tău, Lenin,
ținem garda mortuară, în memoria ta”

Un tablou impresionant de viață reală, în Uniunea Sovietică („Rusia de azi”), semnează Paul Distelbarth.

Feuchtwanger omagiază Revoluția, într-un medalion scurt dar strălucitor: „Opera a reușit”.

Ștefan Hermlin semnează un poem: „Aurora”.

Din Thomas Mann revista publică un fragment scurt și sugestiv. „N-aș vrea să las nici o îndoială în ceea ce privește istoricul eveniment al revoluției rusești...”. El arată cum 90% dintr-un întreg popor a fost eliberat de suferință, nivelul de viață al oamenilor s-a ridicat, viața socială și politică, totul, totul a fost puternic influențat de idealul în mers.

Revista împodobește paginile ei omagiale cu fragmente din literatura sovietică: Fedin, Al. Neverov, V. Ivanov, apoi un foarte interesant articol asupra modului în care Revoluția din Octombrie se reflectă în literatura franceză, semnat de P. Gerhardt Dippel.

- „La nouvelle critique”, (noiembrie 1957) oglindește preocupările scriitorilor francezi progresiști, în legătură cu a 40-a aniversare a Revoluției din Octombrie 1917. E un număr omagial, consacrat aniversării, dar e în fond o sărbătorire prin muncă, judecînd după textele ce publică. Inteligentă și instructivă, publicația pariziană procedează la o confruntare dintre lumea realităților și lumea ideilor care evoluează astăzi într-o strînsă legătură, firească.

A. I.

EMINESCU IN SPANIOLA

Uniunea Scriitorilor a primit acum cîteva zile o scrisoare cu data de 5 decembrie, dela Maria Thereza Leon, soția lui Rafael Alberti, în preajma căruia și cu care a lucrat la tălmăcirea în spaniolă a lui Eminescu.

„Victorie! Am corectat șpalturile volumului de poezii al lui Eminescu și editorul contează să-l dea pe piață de Crăciun. Indată ce-l avem vi-l trimitem prin avion sau printr-un prieten.

...Munca pentru a apropia publicului poezia lui Eminescu a început. Am multă speranță să-l facem iubit de marele public pe marele poet al vostru și al nostru.

Trimit de pe acum mai multe poezii revistei din Caracas — Venezuela, pentru a lărgi posibilitățile de cunoaștere a operei lui”.

Deci așteptăm primul volum masiv din Eminescu tradus într-o limbă universală de pana unui poet ca Rafael Alberti, și sperăm să-i avem și pe cei ce l-au tradus și vor mai traduce din poezia romînă, în curînd, printre noi.

V. P.

CONVORBIRE CU PAAVO KIVIKOSKI,

secretarul asociației Finlanda-Romînia

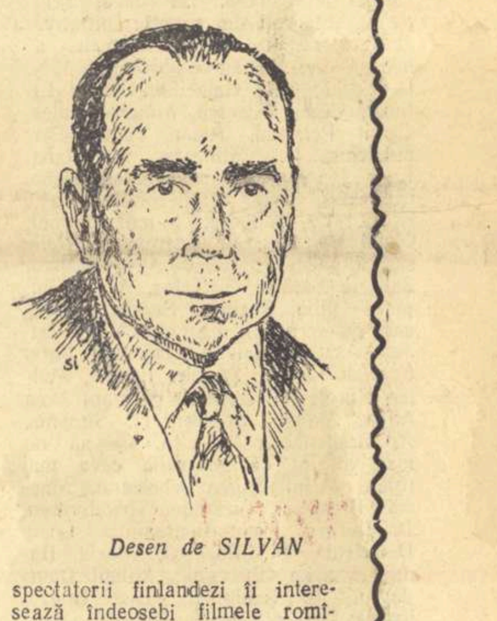

Desen de SILVAN

Dacă pînă zilele trecute m-ar fi întrebat cineva ce știu despre Finlanda, aș fi putut răspunde incomplet. Liric: E țara „celor o mie de lacuri” (...care sînt în realitate 35.000) și a feericelor nopți luminoase...

Acum, după ce am stat de vorbă cu un finlandez, știu integral ce e Finlanda: e și o țară în care noi, romînii, sîntem iubiți. Deci sentimentele sînt reciproce.

— De cînd ființează asociația Finlanda—Romînia? l-am întrebat pe secretarul ei, ziaristul Paavo Kivikoski.

— Asociația a fost întemeiată la 31 martie 1951 și întrunește oameni de profesii și credințe politice felurite, pentru care cunoașterea reciprocă între popoare și conviețuirea pașnică între țări cu orînduiri deosebite sînt probleme esențiale ale vremii noastre. Președinte al asociației e popularul artist dramatic Vilho Siivola, strălucit interpret al pieselor scriitorului nostru clasic Aleksis Kivi, iar printre ceilalți numeroși devotați ai schimburilor artistice reciproce, romîno-finlandeze, se numără artista Marja Rankkala, scriitorul de limbă suedeză Jorn Donner, poetul Arvo Turtiainen, poeta și romanciera Elvi Sinervo...

— Și ce manifestări, cu privire la Romînia, credeți, după experiența de aproape șapte ani a asociației, că sînt socotite de publicul finlandez mai interesante?

— Au fost mult vizitate și foarte apreciate expozițiile de artă populară romînească, organizate în mai multe orașe. In domeniul cinematografic, pe spectatorii finlandezi îi interesează îndeosebi filmele romînești documentare, cum au fost „Priveliști din Romînia” (Ciocîrlia) și „Opera pictorului N. Grigorescu”, care îi informează asupra frumuseților naturale și artistice ale țării dvs. Nespus de iubită e muzica romînească. „Rapsodia romînă” a marelui dvs. George Enescu e foarte populară la noi, unde se știe și cîtă înaltă prețuire acorda marele nostru compozitor Jan Sibelius întregii opere a confratelui său romîn. Deopotrivă de familiare sînt publicului nostru micile faimoase piese de concert „Hora staccato” și „Ciocîrlia” ale virtuozului Grigoraș Dinicu. De muzica ușoară romînească de azi, nu mai vorbesc: e difuzată pe discuri și e ascultată la radio, iar fiica mea, de cînd a fost la București la Festival, toată ziua cîntă „In Bucureștiul iubit”...

— Cum a fost primit în țara dvs. teatrul lui Caragiale?

— Ca o adevărată revelație. Atît opera scriitorului cît și înscenarea regizorului Sică Alexandrescu, care a montat la Tempere „O scrisoare pierdută” iar la Helsinki „Ultima oră” de Mihail Sebastian. Caragiale e un satiric mondial, Sebastian e un dramaturg modern de calitate.

Rugat să comunice care sînt perspectivele pentru anul 1958 ale amiciției culturale romîno-finlandeze, oaspetele ne spune:

— Va fi dezvoltat caracterul de reciprocitate al manifestărilor. După apariția, astă-vară, în romînește, în editura ESPLA, a romanului „Cei șapte frați” al clasicului nostru Aleksis Kivi, va urma în 1958 publicarea în romînește și a uneia dintre cele mai populare piese ale aceluiași autor, comedia „Cîrpacii”, care va fi totodată reprezentată pe scena unui teatru romînesc. In domeniul muzical, anul 1958 va debuta sărbătorește, cu concertele pe care „Filarmonica” din București, dirijată de George Georgescu, după ce se va produce la Leningrad, le va da la sfîrșitul lunii ianuarie, în orașele noastre Helsinki și Turku. Apoi credem că, după expoziții în Finlanda de artă populară romînească, vom organiza și în Romînia o expoziție de artă populară finlandeză. In domeniul plastic, plănuim un schimb reciproc de expoziții de pictură și sculptură, de cîte circa 50-60 opere. Și am dori să putem organiza un schimb reciproc de expoziții de arhitectură.

C. Cristobald

Proza romînească în Germania

Revista germană „Der Bienenstock” (Stupul) care face loc periodic în coloanele sale lucrărilor de proză reprezentative din literatura popoarelor, a publicat în ultimul său număr un fragment din basmul „Harap Alb” de Ion Creangă. In același număr sînt prezentate fragmente din operele „Sfînta Ioana” de Brecht și „Călătorul în necunoscut” de Ludmil Stoianov. Unor asemenea fragmente pline de o savoare caracteristică, exprimînd un specific adînc popular, li s-au adăugat altele, printre care și pagini din proza lui Zaharia Stancu.

„Der Bienenstock” oferă cititorilor germani un moment semnificativ din romanul „Balada romînă” de Zaharia Stancu. Episodul, de o adîncă semnificație, este publicat sub titlul „Eu nu iscălesc” și cuprinde o scenă dramatică, zguduitoare, în care un țăran obijduit e pus față în față cu fostele autorități opresoare.

Este de remarcat că ambele fragmente de proză romînească sînt exprimate într-o versiune germană plină de plasticitate, cu echivalențe desăvîrșite în materie de stil și colorit.

M. D.

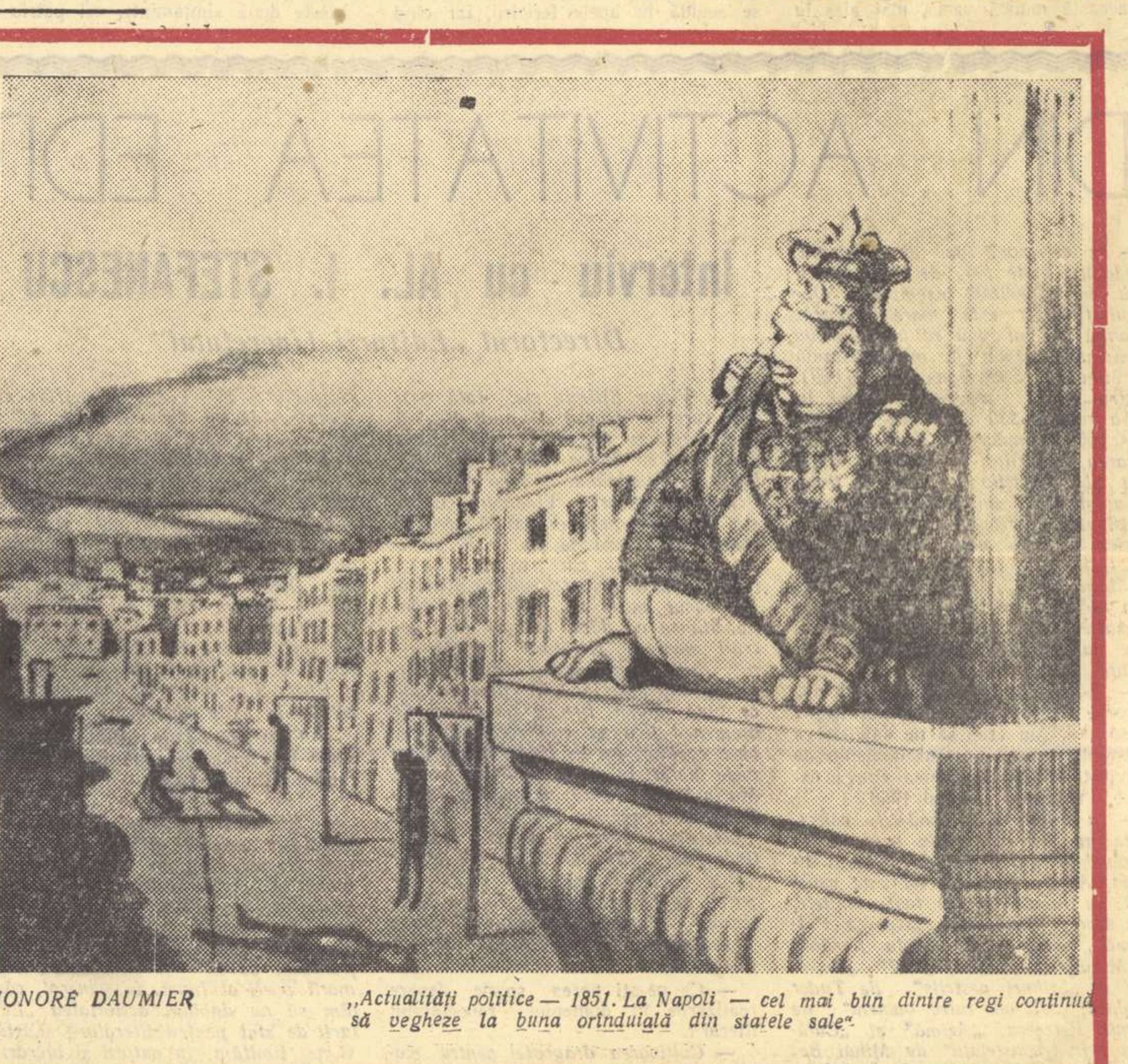

HONORE DAUMIER „Actualități politice — 1851. La Napoli — cel mai bun dintre regi continuă să vegheze la buna orînduială din statele sale”.

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon 1.39.36; 1 50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 2 (200) - joi 9 ianuarie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
6 pagini 50 bani

Din partea Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn și Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne anunță cu adîncă durere întregului popor că în ziua de 7 ianuarie, ora 5, a încetat din viață, la București, după o lungă și grea suferință, eminentul om politic și de stat, fiu devotat al poporului romîn, tovarășul nostru iubit, dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale.

PREZIDIUL MARII ADUNĂRI NAȚIONALE A REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÎN

CONSILIUL DE MINIȘTRI AL REPUBLICII POPULARE ROMÎNE

Ședința comună de doliu
a Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, a Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne

In ziua de 7 ianuarie 1958, la orele 13,30, a avut loc o ședință comună de doliu a Prezidiului Marii Adunări Naționale, a Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne pentru cinstirea memoriei președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne — tovarășul dr. Petru Groza.

In ședință a fost adoptată hotărîrea cu privire la organizarea funeraliilor defunctului.

HOTĂRÎREA
Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, a Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn și a Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne cu privire la organizarea funeraliilor tovarășului dr. Petru Groza

In legătură cu încetarea din viață a tovarășului dr. Petru Groza, Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn și Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne hotărăsc:

1. Se declară doliu național în întreaga țară începînd de astăzi, 7 ianuarie, pînă în ziua funeraliilor, inclusiv.

2. Pentru înhumarea dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, se vor organiza funeralii naționale.

3. Pentru organizarea funeraliilor se constituie o comisie de stat formată din tovarășii Chivu Stoica (președintele comisiei), Emil Bodnăraș, Leontin Sălăjan, Ianos Fazekaș, Ion Gheorghe Maurer, Anton Moisescu, Mihail Ralea, Romulus Zăroni, Florian Dănălache.

4. In zilele doliului național se vor arbora în întreaga țară drapelul de stat al R.P.R. și drapele roșii îndoliate. Pe întreaga durată a doliului se suspendă toate manifestările distractive și sportive, cît și orice fel de adunări festive și comemorative.

Teatrele, cinematografele, sălile de concert și alte instituții culturale își vor adapta programele la zilele de doliu. In ziua funeraliilor spectacolele de orice fel și învățămîntul de toate gradele se suspendă.

5. In ziua de 10 ianuarie în timpul funeraliilor, la ora care va fi anunțată de comisia de stat pentru organizarea funeraliilor, ca semn de omagiu se va întrerupe lucrul 3 minute în toate întreprinderile și instituțiile din țară (cu excepția acelora unde condițiile de producție nu permit întreruperea lucrului); în același timp vor suna sirenele tuturor întreprinderilor, locomotivelor, vaselor flotei maritime și fluviale; în orașe se va opri timp de 1 minut circulația vehiculelor și a pietonilor.

6. In semn de ultim salut în capitala țării — București — se vor trage 24 salve de artilerie.

PREZIDIUL MARII ADUNĂRI NAȚIONALE A REPUBLICII POPULARE ROMINE

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMIN

CONSILIUL DE MINIȘTRI AL REPUBLICII POPULARE ROMINE

COMUNICAT

Comisia de stat pentru organizarea funeraliilor tovarășului dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, comunică:

Pentru ca oamenii muncii să-și ia rămas bun de la tovarășul dr. Petru Groza, sicriul cu corpul neînsuflețit al defunctului va fi depus în Palatul Republicii, din Calea Victoriei.

Accesul publicului va avea loc în ziua de miercuri, 8 ianuarie, între orele 9—14 și 17—21 și joi 9 ianuarie între orele 9—14 și 17—22.

Inhumarea se va face în ziua de vineri, 10 ianuarie, la cimitirul militar Ghencea.

BULETIN MEDICAL

Tovarășul dr. Petru Groza a suferit de un neoplasm al intestinului subțire cu diseminări intestinale și peritoneale, avînd evoluție rapidă.

Primele manifestări ale bolii au apărut în luna octombrie 1957. Examenele făcute au pus în evidență o strîmtorare incompletă a intestinului subțire, necesitînd prin fenomenele clinice de subocluzie intervenția chirurgicală efectuată în ziua de 17 noiembrie 1957.

La intervenția chirurgicală s-a confirmat obstruarea incompletă a intestinului subțire prin tumoră, precum și prezența diseminărilor intestinale și peritoneale, care au făcut imposibilă rezolvarea chirurgicală radicală. Astfel, operația s-a rezumat la remedierea fenomenelor mecanice de subocluzie prin anastomoză ileo-colică. Boala însă și-a continuat evoluția iremediabilă, care a dus la ocluzia mecanică și paralitică, survenită în ziua de 31 decembrie 1957.

O nouă intervenție chirurgicală nefiind posibilă, s-a aplicat tratamentul simptomatic medicamentos și alimentarea artificială pînă la survenirea decesului din ziua de 7 ianuarie 1958, orele 5.

București, 7 ianuarie 1958.

Conf. Dr. Voinea Marinescu, ministrul Sănătății și Prevederilor Sociale.
Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu
Acad. Prof. Dr. I. Hațieganu

Prof. Dr. C. Iliescu
Prof. Dr. I. Făgărășanu
Prof. Dr. T. Burghele
Prof. Dr. T. Spîrchez
Dr. E. Kahana
Dr. D. Popescu

Dr. PETRU GROZA

La 7 ianuarie 1958, ora 5 dimineața, în urma unei boli îndelungate și grele, a încetat din viață eminentul om de stat, fiu devotat al poporului romîn, tovarășul nostru iubit, doctorul Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne.

Dr. Petru Groza și-a închinat viața luptei pentru înflorirea și propășirea țării, pentru progresul material și cultural al poporului, pentru prietenie și pace între popoare.

Dragostea de patrie și năzuința de dreptate socială l-au făcut să se alăture din toată inima acum aproape 25 ani luptei conduse de Partidul Comunist Romîn pentru eliberarea și independența țării, pentru construirea unei Romînii noi, socialiste, fiind conștient că numai astfel poate sluji cu adevărat interesele poporului.

Născut la 7 decembrie 1884 în comuna Băcia, regiunea Hunedoara, Petru Groza a urmat cursurile liceului din Orăștie, după care a continuat studiile la Budapesta, Berlin, Leipzig, luîndu-și doctoratul în științe juridice.

Incă din vremea studenției el s-a manifestat pe tărîm politic ca luptător împotriva asupririi naționale, pentru egalitatea în drepturi între națiuni, pentru eliberarea Ardealului de sub dominația imperiului austro-ungar.

Petru Groza a fost deputat în Adunarea Constituantă din 1918.

Intre 1920—1927 el a fost ales de cinci ori deputat în Parlamentul romîn, iar de două ori a ocupat funcția de ministru. Dîndu-și seama de caracterul reacționar, antipopular și fățarnic al partidelor burgheze, Petru Groza s-a ridicat împotriva politicii acestor partide și s-a consacrat cauzei poporului. Intemeietor și organizator al Frontului Plugarilor, el a înțeles că ridicarea nivelului de viață și de cultură al țărănimii și al întregului popor poate fi obținută numai prin făurirea alianței de luptă a clasei muncitoare și țărănimii sub conducerea clasei muncitoare.

In fruntea Frontului Plugarilor, Petru Groza a răspuns chemării Partidului Comunist Romîn de unire a forțelor democratice și a militat pentru înfăptuirea frontului popular împotriva fascismului și înfeudării țării Germaniei hitleriste, împotriva războiului antisovietic, pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și trecerea Romîniei în coaliția antihitleristă. Pentru această activitate el a fost persecutat și, în 1943, arestat de organele represive ale statului burghezo-moșieresc.

După 23 August 1944, dr. Petru Groza s-a aflat în primele rînduri ale forțelor democratice, împotriva reacțiunii, pentru democratizarea țării. In urma luptei duse de masele populare conduse de Partidul Comunist Romîn pentru instaurarea regimului democrat-popular, la 6 martie 1945 dr. Petru Groza a devenit președintele primului guvern democrat din istoria țării. Timp de 7 ani în această calitate a muncit pentru înfăptuirea politicii partidului, de transformări democratice revoluționare, de refacere și dezvoltare a economiei țării, de construire a socialismului.

La 2 iunie 1952 dr. Petru Groza a fost ales președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, funcție pe care a îndeplinit-o cu cinste și cu spirit de înaltă răspundere pînă la sfîrșitul vieții sale. Dr. Petru Groza și-a închinat întreaga sa energie cauzei construcției socialiste, ca singur drum care poate asigura poporului nostru viitorul luminos și fericit. El a sprijinit politica Partidului Muncitoresc Romîn în problema națională și a militat pentru realizarea ei, pentru egalitatea în drepturi și frăția dintre poporul romîn și minoritățile naționale.

Prieten sincer și devotat al Uniunii Sovietice, Petru Groza a militat cu pasiune pentru strîngerea legăturilor frățești între poporul romîn și popoarele sovietice, văzînd în aceasta o chezășie a dezvoltării economice și social-culturale a țării, a ridicării bunei stări a poporului, a consolidării independenței și suveranității noastre naționale. Mîndru că țara sa face parte din invincibilul lagăr socialist, cea mai puternică forță în slujba păcii și progresului social, Petru Groza a contribuit la întărirea unității și coeziunii țărilor socialiste, în frunte cu Uniunea Sovietică, la dezvoltarea relațiilor de prietenie frățească între aceste țări.

Adversar neîmpăcat al planurilor imperialiste de robire a popoarelor, de amestec în treburile interne ale altor țări, de pregătire a unui nou război, Petru Groza și-a cîștigat merite de seamă în realizarea politicii Partidului Muncitoresc Romîn și a Guvernului Republicii noastre de pace și colaborare internațională, de coexistență pașnică între toate statele, indiferent de regimul lor politic și social. Prin munca sa neobosită pentru ridicarea prestigiului țării noastre și afirmarea Republicii Populare Romîne pe plan internațional ca forță activă în lupta pentru pace, dr. Petru Groza a dobîndit stima omenirii iubitoare de pace.

Petru Groza a desfășurat o largă activitate publicistică în slujba ideii nobile a păcii și prieteniei dintre popoare, a progresului social. Figură luminoasă de intelectual și om politic înaintat, el a înțeles rolul istoric al clasei muncitoare, ca principala forță socială a propășirii țării și i s-a alăturat, servind cu abnegație poporul romîn.

Pătruns de sentimentul demnității naționale, el avea încredere neclintită în forța creatoare a poporului nostru liber și stăpîn pe soarta sa.

Incetarea din viață a tovarășului Petru Groza este o grea și dureroasă pierdere pentru poporul romîn și naționalitățile conlocuitoare din Republica Populară Romînă.

Să cinstim memoria sa prin unirea tot mai strînsă a oamenilor muncii în jurul Partidului Muncitoresc Romîn și Guvernului țării, prin mobilizarea tuturor forțelor în opera de construire a socialismului și de apărare a păcii, de realizare a mărețelor idealuri pentru care a muncit și luptat neuitatul nostru tovarăș Petru Groza.

Amintirea lui Petru Groza va rămîne veșnic vie în inima și conștiința oamenilor muncii din patria noastră.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Romîn

Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne

Dr. PETRU GROZA

PREZENTAREA CONDOLEANŢELOR LA PALATUL MARII ADUNARI NAŢIONALE

In după-amiaza zilei de marţi 7 Ianuarie, la palatul Marii Adunări Naţionale au venit pentru a prezenta condoleanţe în legătură cu greaua pierdere suferită de poporul nostru, personalităţi de seamă, fruntaşi ai vieţii noastre obşteşti, ştiinţifice, culturale.

Palatul Marii Adunări Naţionale este îndoliat. Pe frontispiciul clădirii şi în interior sînt arborate steaguri tricolore şi roşii, cernite. Cabinetul preşedintelui şi-a păstrat atmosfera de lucru, arătînd aşa cum l-a părăsit el numai cu cîteva zile în urmă. Calendarul şi-a oprit ultima filă la 31 decembrie, ultima zi de lucru a preşedintelui.

Incăperea este dominată de un mare tablou al tovarăşului dr. Petru Groza străjuit de flori şi de steaguri tricolore şi roşii, îndoliate.

In faţa mesei de lucru este deschis registrul de condoleanţe.

Ora 18. In cabinetul de lucru al preşedintelui păşesc în tăcere delegaţi ai sindicatelor, ai organizaţiilor de tineret şi femei din ţara noastră şi ai altor organizaţii de masă, reprezentanţi ai instituţiilor de ştiinţă, artă şi cultură, şefi ai cultelor. Ei prezintă condoleanţe tovarăşilor Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, Gheorghe Apostol, Emil Bodnăraş, Petre Borilă, Alexandru Moghioroş, Constantin Pîrvulescu, Anton Moisescu, Gh. Stoica, M. Ralea, I. Gh. Maurer.

Printre cei care prezintă condoleanţe sînt acad. dr. C. I. Parhon, preşedintele A.R.L.U.S.-ului, acad. Iorgu Iordan, şi acad. prof. dr. St. Milcu, din partea Prezidiului Academiei R.P. Romîne, Stela Enescu, din partea Comitetului organizatoric central al femeilor din R.P. Romînă, Justinian, patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, Traian Jovanelli, vicarul general al Arhiepiscopiei romano-catolice din Bucureşti, Adolf Brukner, protopop evanghelic luteran din Bucureşti, prof. univ. M. Ghelmegeanu, vicepreşedinte al S.R.S.C., acad. M. Beniuc, prim secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P. Romînă, artistul poporului Jules Cazaban.

La palatul Marii Adunări Naţionale au venit să prezinte condoleanţe membrii corpului diplomatic aflat la Bucureşti: membrii Ambasadei R.P.F. Iugoslavia în frunte cu ambasadorul N. Vujanovici, ai Ambasadei R.P. Albania în frunte cu ambasadorul Miha Lako, ai Ambasadei R.P. Chineze în frunte cu ambasadorul Ke Bo-nian, ai Ambasadei Uniunii Sovietice în frunte cu ambasadorul A. A. Epişev, ai Ambasadei R. Cehoslovace în frunte cu ambasadorul Ivan Rohall Ilkiv, ai Ambasadei R.P. Ungare în frunte cu ambasadorul Ferenc Keleti, ai Ambasadei R.D. Germane în frunte cu ambasadorul Georg Stibi, ai Ambasadei Turciei în frunte cu ambasadorul C. T. Karasapan, ai Ambasadei R.P.D. Coreene în frunte cu ambasadorul Kim Ben Dik, ai Ambasadei Egiptului în frunte cu ambasadorul dr. Hussein Chawky, ai Ambasadei R.P. Polone în frunte cu ambasadorul Janusz Zambrowicz; ministrul Italiei — Francesco Lo Faro, însoţit de membrii legaţiei, ministrul Marii Britanii — A. A. Dudley însoţit de membrii legaţiei, ministrul Israelului — Arieh Harell însoţit de membrii legaţiei, ministrul Elveţiei — P. F. Brugger însoţit de membrii legaţiei; însărcinaţii cu afaceri ai Austriei — Albert Filz şi Belgiei — Jean Leroy însoţiţi de membrii legaţiilor; Matti Pyykkö însărcinatul cu afaceri ad-interim al Finlandei, Phan Van Su, însărcinatul cu afaceri ad-interim al R. D. Vietnam împreună cu membrii ambasadei, Niels Haugsted, însărcinatul cu afaceri ad-interim al Danemarcei, Jean Deciry, însărcinatul cu afaceri ad-interim al Franţei însoţit de membrii legaţiei, Anghel Hubenov, însărcinatul cu afaceri ad-interim al R.P. Bulgaria însoţit de membrii ambasadei, H. B. Wells, însărcinatul cu afaceri ad-interim al S.U.A. însoţit de membrii legaţiei, N. Diamantopoulos, însărcinatul cu afaceri ad-interim al Greciei, A. Costanzo, însărcinatul cu afaceri ad-interim al Argentinei.

După prezentarea condoleanţelor, cei veniţi se opresc o clipă în faţa portretului cernit al celui care a fost preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale a R. P. Romîne, tovarăşul dr. Petru Groza şi semnează apoi în registrul de condoleanţe.

(Agerpres)

TELEGRAME

Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Romîn

Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne

Consiliului de Miniştri al Republicii Populare Romîne

Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. şi Consiliul de Miniştri al Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice, vă exprimă profundele lor condoleanţe şi sînt adînc îndurerate împreună cu dumneavoastră, dragi tovarăşi şi prieteni, de greaua pierdere încercată de poporul romîn — încetarea din viaţă a preşedintelui Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne, tovarăşul Petru Groza.

In persoana tovarăşului Petru Groza, oamenii muncii din Republica Populară Romînă au pierdut un eminent om politic şi de stat, care în calitate de preşedinte al Consiliului de Miniştri şi apoi, ca preşedinte al Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne, a depus multă putere de muncă şi energie pentru cauza construirii noii Romînii democrate.

Tovarăşul Petru Groza este cunoscut ca un luptător neobosit pentru cauza păcii în lumea întreagă şi ca prieten credincios şi sincer al Uniunii Sovietice, care a adus o mare contribuţie personală la întărirea şi dezvoltarea relaţiilor frăţeşti dintre poporul romîn şi popoarele sovietice.

Figura preşedintelui Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne—Petru Groza— fiu glorios al poporului romîn, va rămîne pentru totdeauna în memoria popoarelor Uniunii Sovietice.

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE

PREZIDIUL SOVIETULUI SUPREM AL U.R.S.S.

CONSILIUL DE MINIŞTRI AL U.R.S.S.

Ministrului de Afaceri Externe al Republicii Populare Romîne

tovarăşului Ion Gheorghe Maurer

Bucureşti

Primiţi vă rog, tovarăşe ministru, condoleanţele mele profunde cu prilejul încetării din viaţă a omului eminent de stat, preşedintele Prezidiului Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Romîne — tovarăşul Petru Groza, luptător activ pentru cauza păcii între popoare, prieten credincios al oamenilor sovietici.

Figura luminoasă a tovarăşului Petru Groza va rămîne pentru totdeauna în memoria poporului sovietic.

A. GROMIKO
Ministrul Afacerilor Externe
al U.R.S.S.

Delegaţia guvernamentală a U.R.S.S. la funeraliile tov. dr. Petru Groza

MOSCOVA 7 (Agerpres). — TASS transmite:

Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. şi Consiliul de Miniştri al U.R.S.S. au numit o delegaţie guvernamentală care va participa la funeraliile preşedintelui Prezidiului Marii Adunări Naţionale a R.P.R.

Delegaţia este alcătuită din: Frol Kozlov, preşedintele Consiliului de Miniştri al R.S.F.S.R., membru al Prezidiului C.C. al P.C.U.S., Piotr Pospelov, membru supleant al Prezidiului C.C. al P.C.U.S., secretar al C.C. al P.C.U.S., Nikolai Patolicev, adjunct al ministrului Afacerilor Externe al U.R.S.S., Aleksei Epişev, ambasadorul U.R.S.S. în Republica Populară Romînă.

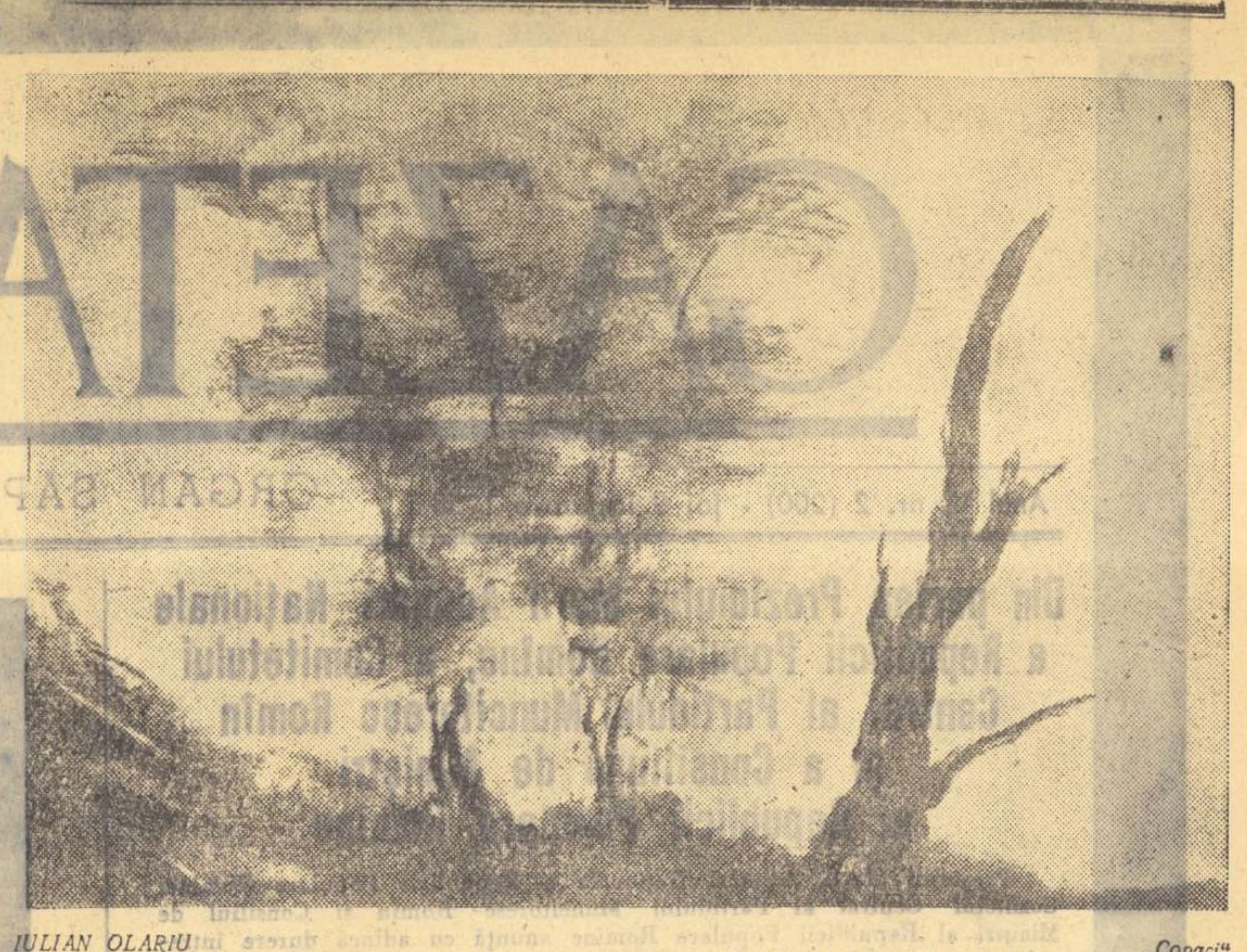

IULIAN OLARIU „Copaci"

(Din Expoziţia interregională de artă plastică)

JURNAL DE LECTOR

SANDA MOVILĂ: *„O vară la Şipotul Fîntînilor"*

Avînd în urmă o activitate literară de peste treizeci de ani (notăm romanele: Desfiguraţii, Marele ospăţ, Pe văile Argeşului; culegerea de nuvele Nălucile; volumele de poezii: Crinii roşii, Călătorii şi Fruct nou), Sanda Movilă încearcă, prin volumul apărut recent la Editura tineretului, să cuprindă aspecte ale frămîntărilor sociale în mediul rural, în preajma antrenării Romîniei în primul război mondial.

Apropierea de viaţa omului simplu şi renunţarea la falsele probleme de esenţă psihologistă (dovedind totuşi — în cazul volumului Nălucile — o fineţe a introspecţiei), a început în proza Sandei Movilă prin romanul Pe văile Argeşului, publicat în 1950. Nuvela O vară la Şipotul Fîntînilor marchează un pas înainte pe acest drum, şi merită reţinut efortul de a descrie frămîntările unei colectivităţi în lupta pentru eliberarea socială şi interesul pentru problemele ţărănimii oprimate.

Avem impresia, parcurgînd paginile acestei cărţi, străbătută de multe ori de fior liric, că unele modele literare, mai mult sau mai puţin clasice, i s-au impus scriitoarei. Indelunga experienţă literară şi cunoaşterea sufletului uman îi îngăduie realizarea unei cărţi vii. Povestea de dragoste dintre Floarea şi baciul Clion, urmărită cu fineţe şi sensibilitate, se leagă de fundalul social, devenit de multe ori prim plan.

Crearea unor personaje viabile, numeroasele scene emoţionante şi capitolele în care originalitatea scriitoarei este evidentă fac ca această nuvelă să fie interesantă.

T. Burlacu

ŞERBAN NEDELCU: *„Furtuna stîrneşte valurile"*

Romanul lui Şerban Nedelcu se înrudeşte cu toate compartimentările epicii narative, împlinindu-se din contribuţiile nuvelei, povestirii şi schiţei şi rămînînd cu osebire îndatorat reportajului.

Sînt relatate evenimente ce ţin de perioada 1943—1946 în lumea unui sat din cîmpia Dunării, cu toate prefacerile sociale, morale, politice şi economice ale acelor zile în care puterea democrat-populară abia se închega. De la un capitol la altul ni se aduc la cunoştinţă noile întîmplări, împrejurări aspre, violente, specifice unei perioade de cotitură în viaţa oamenilor pînă mai ieri copleşiţi de sărăcie şi deznădejde. Ion Damian, Florea Prodan, Lisaveta se înfăţişează atît timp cît le este necesar să exprime un anume conţinut sufletesc; lipsesc situaţiile potrivite să dea unor caractere cadrul desfăşurării lor maxime. Apar tipuri de incontestabil pitoresc, surprinse în dispoziţii capabile să-i definească cu pregnanţă. Plutonierul Mîş sau soldatul Mogîrţan sînt dintre aceştia. Se mai adaugă o relativă ştiinţă a gradării şi desfăşurării conflictului, şi e drept să recunoaştem autorului o anume dexteritate în a rotunji un moment sau scene care sînt interesante şi chiar revelatoare.

In Şerban Nedelcu descoperim virtuţi cronicăreşti. El poate întocmi biografia unei comune, nu ca un arhivar, fireşte, — cu tot ceea ce în decursul timpului schimbă faţa ei şi o integrează istoriei contemporane. Are toate darurile reclamate de o asemenea întreprindere: răbdare, familiarizarea cu mediul, nu prin documentare, ci prin cunoaşterea dinlăuntru, şi cursivitate. Ştie să relateze tacticos, rămînînd fidel faptelor culese direct din viaţă şi consemnate fără adaosul ficţiunii.

„Furtuna stîrneşte valurile" continuă cronologic romanul „Pe marginea Dunării". Autorul intenţionează să-şi continue ciclul. Vom avea toate motivele să-i preţuim truda, cînd prin atributele artei scrisul său ne va vorbi cu puterea de sugestie a documentului omenesc, obiectiv spre care se îndreaptă eforturile stăruitoare ale prozatorului.

Radu Zamfir

GÉZA TABÉRY

Uniunea Scriitorilor din R.P.R. anunţă cu durere că la 5 ianuarie 1958 s-a stins din viaţă în oraşul Oradea, în vîrstă de 67 ani, scriitorul Géza Tabéry.

Romancier apreciat, publicist cunoscut, el a luptat cu consecvenţă pentru triumful ideilor progresiste, iar în anii puterii populare a activat cu însufleţire pentru întărirea frăţiei dintre poporul romîn şi poporul maghiar, pentru cauza socialismului şi a păcii, atît prin opera sa de creaţie, cît şi ca organizator al Muzeului Ady de la Oradea.

UNIUNEA SCRIITORILOR
DIN R.P. ROMINĂ

CRONICA LITERARĂ

FRANCISC MUNTEANU: „Statuile nu rîd niciodată"

Să fie criticii ca şi statuile care „nu rîd niciodată"? Mă îndoiesc. Am fost trist la „Fericitul negustor" ca şi cum aş fi înregistrat un eşec personal. După ce am citit ultima carte a lui Francisc Munteanu m-am luminat la faţă. De mirare? Nu. Romanul, discutabil, este superior scrierilor precedente cu excepţia „Lenţei". Uimitor este intervalul în care autorul a reuşit să schimbe dispoziţia unui critic: la numai cîteva, două-trei luni. Asta se datoreşte ritmului său de muncă. Francisc Munteanu lucrează la cel puţin două războaie odată. Sper că nu se va supăra pe comparaţie. A fost el însuşi filator în fabrica din Arad pe care a desenat-o ca reşedinţă a acţiunii romanului.

Ce se petrece în fabrică? Sîntem în primii ani ai lui 23 August, în plin război de clasă. Vom asista deci la un conflict între muncitori şi patron. Ca pretutindeni conflictul e intens. Bătălia împotriva burgheziei se desfăşoară în cadrul luptei pentru producţie, pentru reconstrucţia ţării. Ca atare, proprietarii întreprinderilor participă la această operă controlaţi, îngrădiţi, totuşi rezervîndu-şi copioase beneficii. Masele reclamă cucerirea grabnică a puterii şi creşterea nivelului de trai. Păturile mai înapoiate par a-şi fi pierdut chiar răbdarea. Comuniştilor le este deci necesar mai mult ca oricînd principialitate, adică clarviziune şi simţ tactic. Sarcina lor este de a convinge mulţimea de necesitatea sacrificiului temporar în vederea atingerii obiectivelor largi, de perspectivă. Acolo, la Arad, conflictul de clasă este poate mai complicat ca într-altă parte. Baronul Wollman, patronul, are calităţi personale deosebite („ar trebui să învăţăm de la el" spune unul dintre comunişti) şi a izbutit să înşele o parte apreciabilă dintre salariaţii săi prin măsuri de tip paternalist, ridicînd un stadion, o creşă. Impreună cu cîţiva social-democraţi, unul fruntaş al judeţenei respective şi celălalt, Simion, preşedinte al comitetului de întreprindere, au acordat lucrătorilor tain şi promit satisfacerea revendicărilor materiale mărunte, cu condiţia colaborării paşnice. Comuniştii, reprezentaţi prin Horwath (personaj principal de-a lungul întregii acţiuni aproape) se sforţează să-şi facă tovarăşii să renunţe la pomana capitalistă spre a menţine unitatea proletară şi spre a îndrepta elanul către un ţel mai însemnat: ridicarea producţiei prin punerea în funcţiune a maşinilor abandonate cîndva de Wollman şi prin introducerea a trei schimburi cu angajarea şomerilor. Situaţia e împovărată prin frînarea dinăuntru a luptei comuniştilor. Printre ei, la judeţeană, există Bărbuţ, al cărui dosar de denunţător al capilor unei greve din trecut cade în mîna noului şef al poliţiei, Albu. Acesta, profitor ordinar, îl şantajează atît pe fostul său director şi protector Wollman, ca să-i stoarcă bani, cît şi pe Bărbuţ care, ajuns un instrument în mîna ambilor, tergiversează aplicarea măsurilor pomenite nesprijinindu-l pe Horwath întîi şi apoi punînd la cale compromiterea şi îndepărtarea lui Gherasim.

Se face numai politică şi economie în romanul lui Francisc Munteanu? Mergem la şedinţe, ascultăm rapoarte şi discursuri, fierbinţi sau perfide, sîntem martori la încăierări, sabotaje şi crime? Da. Tot subiectul se învîrteşte în jurul tainului şi al reutilizării ringurilor, şi e încărcat de scene violente. Mai mult. Şi acasă se discută aceleaşi „probleme" sau, mai exact, problemele personale sînt expuse în aceeaşi lumină „roşie", eminamente politică. Totuşi, „Statuile nu rîd niciodată" se parcurge iute şi atent măcar pînă la uciderea lui Horwath — ceea ce constituie cea mai mare parte a cărţii — se simte ca organică legătura dintre viaţa socială şi cea personală a actorilor. De ce? Secretul nu e un secret decît pentru schematicii incorigibili, grosolani sau subtili (se găsesc şi astfel de schematici!) şi pentru doctrinarii estetici. Eroii angajaţi realmente în conflictul de clasă îl trăiesc complet, ca pe o parte integrantă, fundamentală a propriei lor fiinţe. Pentru ei, în mod conştient, propriul lor destin depinde de soluţia conflictului, de rezultatul încordării comuniştilor. Exagerare? Nu. In împrejurările date, Horwath, Trifan, Gherasim şi, de partea opusă Wollman, Bărbuţ, Albu nu se puteau comporta decît aşa cum s-au comportat. In căsnicia lui Horwath fidelitatea Florichii, soţia sa exasperată de privaţiuni şi singurătate, sentimentele sale conjugale şi paterne ori, pe un plan mai îngust, fericirea lui Gherasim — se va însura sau nu cu Camelia, fata cu zestre propusă de maică-sa, sătulă de sărăcie? — atîrnă, stricto-sensu, de „problema" laptelui, a tainului, a montării ringurilor şi, mai de sus privind lucrurile, de victoria sau înfrîngerea comuniştilor, a muncitorilor în faţa lui Wollman, a capitalului. Atîrnă deci de politică. De aceea ciocnirile, surde sau manifeste, dintre Horwath şi Florica, înstrăinarea lui Gherasim faţă de frate-său care, uşuratic şi dornic de căpătuială, îi ia locul de ginere, sînt reflexele spontane, imediate ale mişcărilor de pe frontul de luptă socială. Precizare semnificativă pentru scrisul lui Francisc Munteanu: reacţiile cele mai convingătoare, atitudinile veridice ale eroilor săi sînt acelea în care se recunoaşte expresia luptei directe şi care revelă temperamente hotărîte să se înfrunte deschis, cu toată energia, cu tot ce dispun. Comuniştii scriitorului au o încăpăţînare militantă, nestatutară, de caracter. Horwath grăsunul chinuit de cele 100 de kg., este un febril, un obsedat al luptei. Cu Florica şi cu fetiţa nici nu ştie ce să vorbească şi mai ales cum să le vorbească despre sentimentele sale (deşi în fond este o „inimă"). Pînă şi cu tovarăşii e lapidar, brusc, silindu-se să-şi stăpînească impulsurile prin strădanii uneori zadarnice. Nici Gherasim nu e prea departe de firea lui. El cîştigă în înţelegerea lucrurilor, în echilibru, prin lecţia unor experienţe dureroase şi în mare măsură prin exemplul trist dar edificator al lui Horwath, ucis de duşman. Francisc Munteanu are curajul de a promova oameni lipsiţi de complexitate, elementari într-un sens, oameni care trec peste procese lăuntrice, fără dramă, remuşcări, regrete, chiar şi stîngaci în expresia sufletească. Pe de o parte fiindcă nu se pricep la „subtilităţi", pe de alta fiindcă timpul, circumstanţele de-atunci, nu le-o îngăduie, pare a fi răspunsul scriitorului. Atunci, comuniştii trebuiau să fie aproape exclusiv tari, dintr-o bucată, consacraţi cauzei fără nici o rezervă. Horwath nu suferă prea adînc — vreau să spun cu consecinţe — cînd nevastă-sa nu înţelege motivele tăierii tainului şi în genere necesitatea „strîngerii curelei", zbuciumul său rămîne închis,

şi cînd, întors din închisoare, l-a întîlnit pe „tata Rudi" gata să-i ia locul în pat, după ce îl înlocuise în sufletul fetiţei. Gherasim era aproape îndrăgostit de fiica baronului, fără să ştie cine este. Cînd află, mînia şi ruşinea îi acoperă complet şi instantaneu durerea. In altă ordine de idei şi mai caracteristic e că nici Horwath şi nici Gherasim, deşi nu desluşesc dintr-odată şi pe deplin scopurile înalte ale partidului, nu intră în impas. Au doar nedumeriri trecătoare. Devotamentul, credinţa că „problemele" se lichidează „în mers", îi mînă înainte. Asemenea tipuri merită nu numai cinstea de a figura alături de comuniştii evoluaţi în literatură, dar şi o stimă aparte pentru zelul lor modest şi neprecupeţit. Francisc Munteanu are însă modul său de a lua o poziţie critică faţă de eroii lui favoriţi, un mod care de fapt implică un fond etic preţios. In cronica amintită, Paul Georgescu observa bine că personajele pozitive de pînă acum ale autorului îndură efectele inadecvării intenţiilor lor curate adeseori nobile. Horwath e mustrat în două-trei rînduri, fiind la un pas de sancţiunea cea mai gravă, pentru că a periclitat inconştient cauza şi reputaţia partidului din care nu ar concepe să nu facă parte. O dată a riscat viaţa unor tovarăşi, într-un gest de eroism inutil, altă dată şi-a primejduit-o şi pe a sa şi în orice caz a fost obiect de scandal ducîndu-se singur spre a-şi lua revanşa în redacţia ziarului reacţionar care-l insultase, iar ultima dată a sprijinit iniţiativa patronului de a importa maşini din străinătate, nebănuind calculul acestuia. Trimiţînd suma corespunzătoare şi convenind cu exportatorii să nu remită maşinile, Wollman a făcut să evadeze capital. La fel Gherasim nu s-a putut stăpîni să nu-şi răzbune pe Balotă pentru o bătaie, lovindu-l în plin local. Un moment şi Horwath şi Gherasim, dar mai ales primul, care e totuşi mai sensibil şi cu un orizont mai întins, nu acceptă criteriul obiectiv politic, al interpretării purtării lor. Dar la atît se reduc frămîntările. Cred că încercarea morală la care Francisc Munteanu îşi supune creaturile nu are aci amplitudinea şi dramatismul fie şi latent din „A venit un om" sau „Lenţa". Această preocupare e mai degrabă în germene decît urmărită consecvent şi aşezată la locul cuvenit; ba chiar e uşor minimalizată deoarece izvorul ei nu e atît un gînd, un impuls greşit dar înalt, cît în parte un produs al orgoliului. Particularitate accentuată nejustificat la Gherasim. Autorul condamnă prin gura lui Trifan refuzul acestuia de a se adresa C.C. în preajma înscenării pregătite de Bărbuţ. In definitiv, de ce Gherasim să nu fi avut încredere în masa membrilor de partid, în Suru de la judeţeană şi în Jilovan de la sector? Era oare Bărbuţ atît de puternic? Şedinţa arată că nu şi nu prezenţa trimisului C.C.-ului, ci indignarea participanţilor, ca şi slăbiciunea mascaradei dejoacă planul. Rămîn la impresia că scriitorul a confundat oarecum obiectul cu metoda. Cu sau fără probleme, nedăltuiţi sau nuanţaţi, eroii trebuie trataţi complet dezvăluiţi în trăsăturile lor pe care nu le-a impus nimeni altul decît creatorul lor. Tot ce investeşte în ei este dator să fie valorificat. Statuile nu rîd. Asta nu înseamnă că nu trebuie să aibă toate membrele, să fie întregi. Dacă istoria lui Horwath este practic epuizată, traiectoria lui Gherasim este precipitată, reînchegată, nu reprezintă un destin. Deznodămîntul grăbit prin chemarea neîntemeiată a instructorului C.C., am văzut, este artificial, iar dragostea incipientă cu Marta are menirea de a se substitui celei ratate cu Clara deci de a nu-l lăsa pe Gherasim „văduv".

Bilanţul este în favoarea scriitorului. Ceea ce pentru mulţi e ingrat pentru Francisc Munteanu nu reprezintă o dificultate. Muncitorii săi sînt muncitori acasă şi în fabrică, comuniştii săi sînt comunişti şi la partid şi acasă, cu naturaleţe. Atmosfera „proletară" tipică perioadei reflectate, apăsătoare, întunecată şi luminoasă, în care se avîntă oameni dîrji, decişi împotriva celor pieziş, şovăitori sau înapoiaţi, în care se consumă laşităţi şi trădări dar în care se constituie energii şi frumuseţi morale ca Horwath prin luptă cu duşmanul, cu cei de lîngă tine, dacă e nevoie, o regăsim densă în „Statuile nu rîd niciodată". Personal o prefer ambianţei oraşului propriu zis, în care circulaţia speculanţilor şi amatorilor de afaceri sau petreceri cu iz decadent e convenţională şi ieftin reportericească. (In reportaj sau în scenariu cade şi „prologul" partea întîia de la Timişoara). Convenţionale şi uneori naive sînt — nu mai e nevoie să insistăm, s-a remarcat — mijloacele de portretizare a Clarei, a Henriettei, soţia decedată prin sinucidere obscură a baronului, a enigmaticului servitor Walter, sau a secretarului blazat şi înfrînt al judeţenei social-democrate, Molnar. In legătură cu aceste măşti aş pune cîteva întrebări autorului, legate de logica acţiunii şi soliditatea intrigii. De ce Clara, păpuşa uşuratică, care visează să se culce cu o „brută" sau a ieşi din lumea ei obosită şi maimuţărească, îşi denunţă adevărata identitate în faţa lui Gherasim tocmai cînd izbutise să-l aducă în cameră? Nu cumva fiindcă autorul a voit să-l salveze oportun pe Gherasim? Autolegitimarea Clarei nu e deloc în spiritul persoanei şi în special al scenei. De ce a fost ales Walter ca să-l omoare pe Horwath? E greu să acceptăm ipoteza că şi travestit în paznic nici unul dintre membrii comitetului de întreprindere, deci şi Horvath, nu l-ar fi recunoscut pe valetul care cu siguranţă că se ivea cu ocazia şedinţelor organizate la baron acasă. De ce Wollman o împinge pe Clara în braţele lui Albu? Era atît de legat de comisarul care pînă atunci se mulţumise cu bani? Nu rezultă de nicăieri. Francisc Munteanu l-a voit mai bestial decît era nevoie.

Personal, văd orice roman ca un bloc în care toţi locatarii întreţin raporturi de familie. Intrucît Vasilică Balş, pungaşul amabil, cultivat şi cu maniere, descoperit de Horwath în clopotniţa de unde a tras asupra nemţilor are ce căuta în „bloc", contribuie la dezvoltarea acţiunii sau influenţează cursul unui personaj? De ce l-a invitat Horwath, minte lucidă, să se reeduce? Autorul l-a voit în roman pentru pitoresc şi pentru pedepsirea lui Albu, spre satisfacţia cititorului care nu rabdă nedreptatea? Sau ce caută în ultimele pagini tînărul inginer Damian? Numai spre a ţine discursul la dezvelirea statuii lui Horwath? Episodul era şi aşa emoţionant.

Mai puţin priceput în înfăţişarea lumii bune sau a intelectualilor, Francisc Munteanu este un scriitor al oamenilor simpli, bineînţeles cu condiţia să nu-i simplifice.

Mihail Petroveanu

O sesiune dedicată păcii și progresului

Intregul popor muncitor din patria noastră a urmărit cu îndreptățită satisfacție și cu mîndrie lucrările recentei sesiuni a Marii Adunări Naționale. Sesiunea a avut loc în împrejurări sărbătorești — aniversarea a 10 ani de la proclamarea Republicii Populare Romîne — fapt care i-a conferit o însemnătate specială. Bilanțul marilor realizări obținute de oamenii muncii sub conducerea înțeleaptă a Partidului Muncitoresc Romîn, precum și perspectivele de viitor, chezășuite de aceste realizări de pînă acum, au constituit substanța lucrărilor.

Expresie a voinței, năzuințelor și intereselor poporului, cuvîntările rostite și legile adoptate au pus în lumină spiritul creator și profund pașnic al regimului nostru de democrație populară. Sesiunea Marii Adunări Naționale, în cadrul și în atmosfera solemnă firească, a avut un caracter gospodăresc. Poporul eliberat, stăpîn în propria lui casă, a cercetat, prin reprezentanții săi, ceea ce el însuși a construit și a înfrumusețat prin muncă și a hotărît ce să facă mai departe. O asemenea cercetare implică, desigur, chibzuință și concentrare, dar nu e lipsită de elan și de un suflu de poezie. Expunerea tov. Chivu Stoica, rostită în ședința festivă, impresionează prin argumentare, prin citarea unor cifre concludente și cucerește prin vibrația interioară care o străbate. Confruntarea imaginii Romîniei de ieri, îngenuncheată sub exploatare și aservită capitalului străin, cu imaginea Republicii Populare Romîne, aflată în plin elan transformator, în drum spre socialism, este mai mult decît grăitoare. Succesele obținute azi de oamenii muncii încununează lupta de veacuri a poporului. Această luptă patriotică a fost înălțată pe o treaptă nouă, prin preluarea conducerii ei de către clasa muncitoare, călăuzită de partidul de tip leninist. Tot ceea ce luptătorii revoluționari din trecut au visat și tot ceea ce ei nu au putut încă întrezări, capătă astăzi viață. Țara „eminamente agricolă" — adică înapoiată economicește, săracă, măcinată de boli, aflată în întuneric prin incultură — devine astăzi o țară cu o industrie înaintată, capabilă să-și valorifice liber bogățiile, să învingă epidemiile, să se lumineze prin accesul larg spre cultură. „In faptul că este creația proprie a poporului și răspunde cerințelor obiective ale legilor dezvoltării societății — a subliniat tov. Chivu Stoica — în faptul că este condusă de clasa cea mai înaintată — clasa muncitoare — și are drept temelie alianța muncitorească-țărănească, în unitatea strînsă a oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate în jurul partidului și guvernului — în aceasta stă izvorul forței și vitalității Republicii noastre populare". Continua dezvoltare a industriei și lărgirea sectorului socialist la sate constituie factorii consolidării regimului de democrație populară și pregătesc ridicarea țării noastre pe treapta superioară — orînduirea socialistă. Procesul acesta duce la continua îmbunătățire a nivelului de trai al oamenilor muncii.

O profundă revoluție se înfăptuiește și în domeniul culturalizării maselor. Prin dezvoltarea învățămîntului public, prin crearea a zeci de mii de biblioteci, prin via activitate editorială, prin extinderea activității teatrelor și instituțiilor muzicale, a rețelei cinematografice, a radioului, radioficării și prin introducerea televiziunii, comorile culturii au devenit în Republica Populară Romînă un bun al maselor. Intelectualitatea devotată poporului își închină forțele operei de construire a socialismului, dezvoltării economice și culturale.

Etapele parcurse pînă acum în diversele domenii de activitate fac posibili noi pași înainte. Lista noilor unități industriale de mare importanță, comunicată de tov. Chivu Stoica, posibilitatea și necesitatea elaborării unui plan de dezvoltare a economiei naționale pe o perioadă de 15 ani sînt perspective care vor stimula eforturile tuturor constructorilor socialismului.

Construirea socialismului se însoțește firesc cu lupta pentru apărarea păcii. Activitatea creatoare e în opoziție categorică cu orice intenție agresivă. Bugetul pe 1958 al țării noastre e un buget al păcii și al muncii constructive. Declarația Marii Adunări Naționale cu privire la Chemarea pentru pace a Sovietului Suprem al U.R.S.S., răspunsul la Manifestul păcii ca și la Declarația comună a prezidiilor reprezentanțelor populare supreme ale R.P. Polone, R.D. Germane și R. Cehoslovace constituie o nouă afirmare răspicată a voinței de pace a poporului nostru, a hotărîrii lui de a lupta alături de iubitorii păcii din lumea întreagă pentru spulberarea oricărui atentat pus la cale de instigatorii la război.

Simțind în inima lor vibrația marii inimi a poporului, scriitorii sînt hotărîți să aducă o contribuție sporită la țelurile nobile cărora le-au fost dedicate lucrările sesiunii Marii Adunări Naționale.

Gazeta literară

MOMENTUL LITERAR

I. AGÎRBICEANU: Trăind și muncind

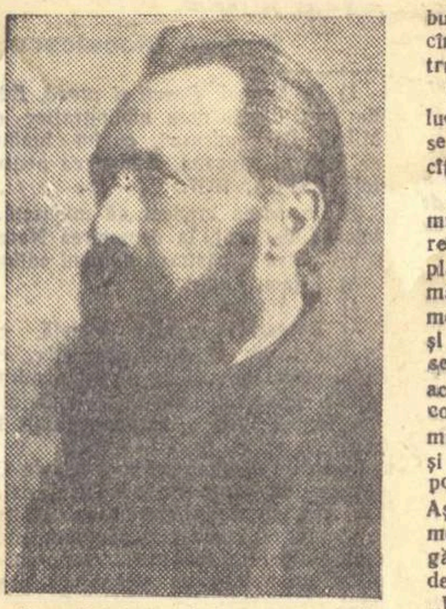

Cu prilejul noului an ne-am adresat maestrului Ion Agîrbiceanu, rugîndu-l să ne împărtășească proiectele sale literare. Publicăm răspunsul cunoscutului scriitor ardelean care, cu toată vîrsta sa înaintată, rămîne un exemplu de energie creatoare.

De mult, din tinerețe, am ajuns la convingerea că munca nu este osîndă, ci o binecuvîntare a vieții. Pe vremuri am ținut o scurtă conferință la radio, intitulată „Laus laboris", apărută pe urmă și în revista „Transilvania" din Sibiu. Arătam în ea că munca se schimbă în osîndă numai atunci cînd e lipsită de libertate și cînd nu aduce nici o răsplată. Munca poate fi un chin cînd ești silit să lucrezi pe un teren cu care nu poți simpatiza, cînd trebuie să faci ceea ce nu-ți place, și cînd munca trece peste puterile tale trupești sau spirituale.

Scriitorul, dacă viața îi lasă să lucreze după îndemnul inimii sale, se va obișnui cu munca zilnică încît nu va mai putea trăi fără ea.

Așa am ajuns și eu să scriu foarte mult în viață, și mai bune și mai rele, și să am, și la vîrsta mea, planuri literare. Cu cît îmbătrînesc, mă întorc tot mai mult la întîia mea dragoste: natura. In copilărie și tinerețe au intrat în mine frumusețile naturii aproape inconștient; acum mă întorc spre ele în chip conștient. Mi le evoc, mă opresc mult asupra lor, încerc să le descriu, și în cadrul lor introduc o scurtă povestire pentru copii și tineret. Așa s-au născut multe din schițele mele din vremea din urmă. Am pregătit un volum mai mare din astfel de schițe care va purta titlul: „File din cartea naturii" și va apare anul viitor la Editura tineretului. Seria acestor tablouri mărunte încă nu s-a terminat, le continui și acum, pentru alt volum și pentru plăcerea mea de a mă simți în mijlocul naturii. Dar dragostea cea dintîi, pentru frumusețile naturii, mă frămîntă și într-alt fel. Și nu de acum, ci de vreo doi-trei ani. Aș dori, adică, să-mi iau un fel de rămas bun de la raiul de pe pămînt, să scriu un fel de imn pentru frumusețile firii ce au intrat în sufletul meu prin simțuri, și pe care nu le voi mai vedea ori simți.

(Continuare în pag. 4)

Asupra unei maxime de Goethe

ÎNSEMNĂRI

Citesc în Maximele lui Goethe: Iubirea adevărului se arată în tendința de a descoperi și de a prețui binele pe unde se află. Frumoasă și adîncă vorbă, vrednică de acel ce a pronunțat-o! S-ar părea că icoana limpede a adevărului, reproducînd chipul realității, n-are de ce să se tulbure dacă răsfrînge figura senină a binelui sau imaginea hidă a răului. Adevărul regăsește valorificarea morală într-un plan mai adînc, mai ascuns. Avem nevoie și de adevărurile triste și amare, pentru că ele ne îndeamnă să căutăm acordul cu lumea în ceva care poate apărea. Creația binelui și a frumosului strîmtează în jurul nostru zona răului și a urîtului. In vecinătatea mea erau mai multe locuri virane pline de bălării și de necurățenii. Pe unul din ele s-a ridicat o casă cu portalul în arc, cu balcoane de fier bătut, cu ferestre largi în dosul cărora tremură apa curată a unor museline. Pe un alt loc a fost rînduit un parc, cu plopi tineri, cu ronduri de flori, printre care aleargă copiii. Sufeream din pricina urîțeniei locurilor; am dorit înfrumusețarea lor. Dacă aș fi întors capul și n-aș fi vrut să contemplu hidosul, nu m-aș fi bucurat atîta de înlăturarea acestuia, de îngustarea zonei urîtului în jurul meu. Avem nevoie de negațiune, de indignare, de amărăciune, de sarcasm. Acestea sînt pîrghiile creației. Satana, spiritul negației, este și el robul Domnului. Ne învață tot Goethe, în Faust al său.

Dar este totul rău și urît în realitate? Intreaga lume se silește spre armonie, spre ordine, spre organizare. Materia haotică intră mereu în tiparul formelor, spiritul o animă, duhul frumuseții și al binelui coboară neîncetat asupra ei. A și coborît, a învins în parte, învinge mereu. Izbînzile trecute ale binelui și frumosului anunță pe cele viitoare, le pregătesc și ne dau dreptul să le așteptăm. Pentru că au existat creații frumoase, și victorii ale dreptății, sînt posibile nenumărate alte creații și victorii de același fel în viitor. Imaginea exclusiv negativă și sarcastică a realității este deci nu numai falsă, dar și defetistă. Cine nu găsește realității nici un merit, nu poate spera și nici nu află energia pentru a perfecționa lumea, pentru a o înălța către bine și către frumusețe.

Maxima lui Goethe are un larg orizont și pare să ne comunice un îndemn. Ea vrea parcă să ne spuie: Nu fi amarnic, rău-voitor, cîrcotaș, prost dispus, cusurgiu, meschin, năzuros și mizantrop, mereu scîrbit, pus pe gîlceavă, veșnic nemulțumit, nu căuta neîncetat nod în papură și pete în soare, nu fi plin de fiere, pizmuitor și bănuitor, urîcios și posomorît. Dimpotrivă, caută a fi binevoitor, tolerant, filantrop, generos, mărinimos, caritabil, plin de politețe, larg în idei, deschis la noutate. Numai astfel vei afla adevărul. Nu te mînia că trebuie să găsești și merite realității. Fii bucuros cînd le găsești și propune-ți să le sporești pentru tine și pentru alții. Alină-ți melancolia. Ușurează-ți inima grea. Invață-te să surîzi. Privește cu interes constructiv către lucruri și cu prietenie către oameni. Fii un binevoitor al acestei lumi.

Apoi închide cartea lui Goethe, dar deschide-o din nou și adeseori, pentru a afla în ea noi motive de a spera și de a iubi.

Tudor Vianu

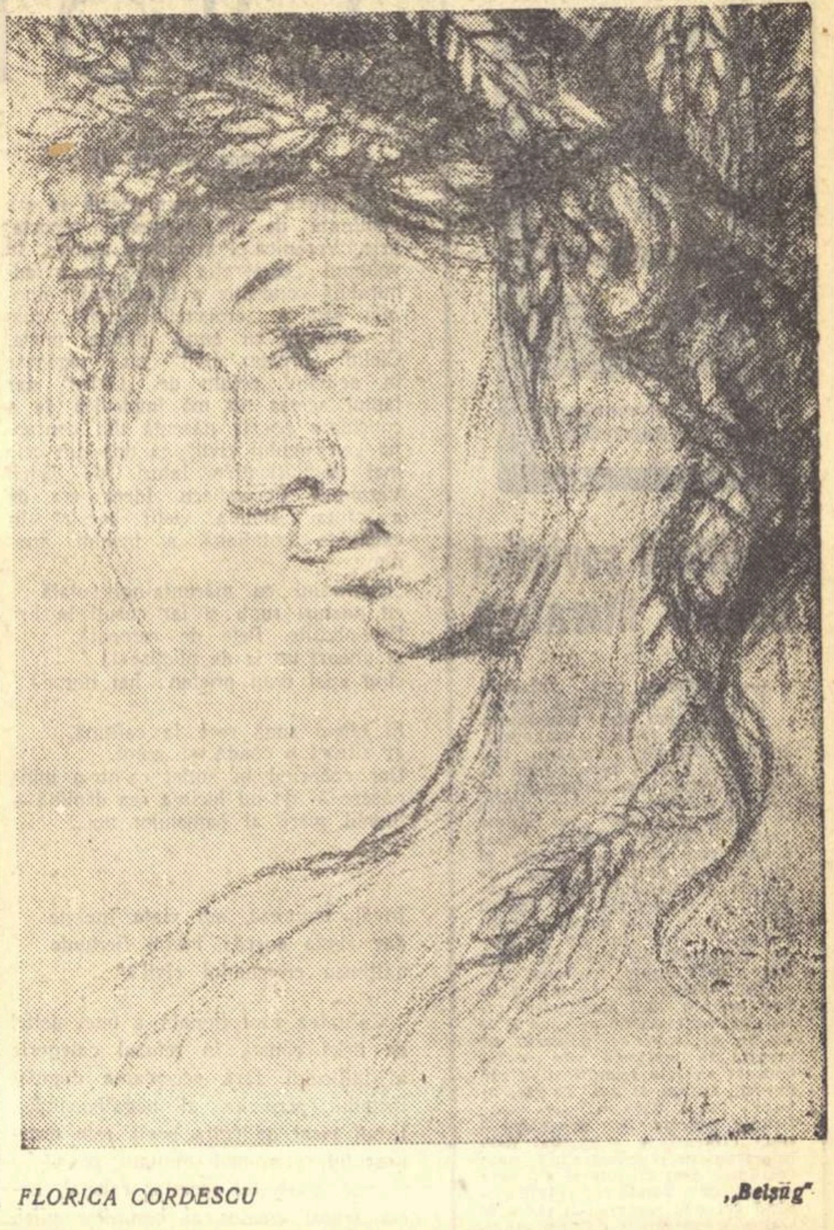

FLORICA CORDESCU „Belșug"

Eroism civil

O creație aparținînd unei scriitoare este însoțită, inevitabil, în exegeza critică de o scurtă alocuțiune asupra „feminității". Dacă cineva ar colaționa asemenea texte, pentru a obține o definiție a conceptului, s-ar afla în vag și indistinct. Constituie oare feminitatea un tărîm al necunoscutului, al marilor mistere? Cred că nu! Intuiția surprinde distincții pe care exprimarea rațională încă nu le-a epuizat. Conceptul este în orice caz istoric și istoria (prin feminitate) este plină de surprize.

Iată, de exemplu, ultimul volum al Veronicăi Porumbacu („Lirice"), care cuprinde o foarte exigentă selecție din întreaga operă de pînă acum a poetei. La Veronica Porumbacu grația feminină, gingășia, preferința pentru problemele erosului sau ale iubirii materne sînt absorbite de ideea titanismului, a răzvrătirii tumultuoase împotriva inechității sociale și a tot ce limitează și întinează noțiunea de Om. Titanismul este nedespărțit de un sens al dăruirii, în beneficiul umanului, al participării la neistovita mișcare a materiei universului. In „Ecouri" (1945) aflăm o astfel de idee: „Aș vrea să sparg obloanele să năvălească înăuntru / Lumini nemaivăzute / Să mă urc în Carul mare și să-l mîn fără cai / Pe cărări neștiute. / Să îmbrățișez toți copiii de pe pămînt. / ...Să sparg temperaturile constante cu aburi de sute de grade. / Să sparg cu pietre inerția din oamenii cumsecade. / Să usuc cu arșită nouă cîte lacrimi au curs pînă acum, / și să dau la o parte pereții care ne-ar sta în drum".

In sensul unei spiritualități titanice este și mărturisirea: „asaltul e o parte din propria-mi viață..." („Și eu am fost acolo"), aici fiind vorba de asaltul împotriva semizeilor instituției monarhice.

Simbolul liric al Veronicăi Porumbacu este, nu arareori, un uriaș cu două brațe: dragostea și ura („Celor de azi"). Ca titan al creației în sens uman, poetul își poate permite fantezii cosmice, cum este cazul cu poemul „Da!": „La subsuoară cu pămîntul cobză / călătoresc c-o stea la butonieră-n univers". Fantezia este posibilă și au practicat-o iluștrii înaintași, soarele fiind astfel simplu monoclu al Poetului în noua mitologie maiakovskiană. Asaltul cerului este realizat de către poetă la modul viril: „Iau ceru-n coarne ca pe-un taur, și în sălbatecul ceresc coclaur / încerc puterea mea".

Există în „Lirice" și un titanism al genezei („Amurgul Evei"). Eva simbolizează truda necurmată pentru răspîndirea vieții pe pămînt, pentru crearea umanității. In acest sens, Eva este mai presus de Dumnezeu, care a dat viață lutului în exemplar unic; ea a creat „copiii pămîntului": „În dureri am născut copiii pămîntului, — în chinuri, Adame, — / dar am zămislit viața, / și sînt mai mîndră de ea / decît de nepăsarea cu care El, Domnul, / a întins un deget să învie lutul...". Efortul creator al Evei este într-adevăr titanic, pentru că: „Din mine au crescut mlădițe / ca dintr-o vie, / crengi ca dintr-un copac / rîuri ca dintr-un izvor". In amurgul vieții sale, Eva reintră în circuitul materiei universale, pentru a genera mai departe viața. In acest sens este adevărat că: „Eva e Viață, / și moartea nici nu e pe lume... / presimt: că veșnicia se-ncheie, / și eu mai colind...".

Poate fi titanismul un atribut feminin? Ai fi înclinat să te înscrii (cu un ușor surîs sceptic) în contradictoriu, dacă argumentul poetei nu ar cădea, zdrobitor: „Ea, Revoluția poate fi numai femeie. / Ca o femeie își apără primul născut. / Brațul nu-i pregetă. Sabia dreaptă scînteie. / Ea zămislește o lume. Ea îi e scut."

Simbolul forței gigantice, pătrunsă de umanitate, este însoțit în lirica Veronicăi Porumbacu de o stare afectivă, corespunzătoare. Pasiunea se arată în poezia sa ca dăruire, participare la orice acțiune nobilă, creatoare, ca luptă necurmată pentru afirmarea binelui: „Eu multe știu pe lume, dar regretul / c-am stat cîndva de-o parte mi-e străin" („Atît aș vrea"); sau „In suflet am destule cicatrici, / și-adesea ele dor la răsuflare, / dar martore-s că n-am trecut pe-aici / cu dîra unui melc ori tîrîtoare". („Prolog"). Facilul este o nuanță pe care grandoarea tragică a destinului uman o respinge: „Și-a trebuit să nu fug de durere; / mergîndu-i înainte, s-o primesc, / cum omul doar odată-o poate cere, — cînd e în joc destinul omenesc. / ...eu m-am dezis de căile prea line, / de panglica șoselelor de-asfalt". („Noapte și zi").

Rețin din două poezii diferite, două versuri, ca două splendide aforisme, definitorii pentru lirica Veronicăi Porumbacu: „Orice, afară doar de nepăsare!" (din „M-am regăsit") și „N-am scris, am trăit poezia" (din „Spune-mi").

Sînt două expresii aforistice care lămuresc cititorului sentimentul tulburător pe care-l are parcurgînd lirica poetei; sentimentul de a participa prin vers la tragismul și tumultul epocii noastre, la aspirația ei umanitară și eroică.

Dacă poezia Veronicăi Porumbacu s-ar fi menținut în planul mitologiei sau al hiperbolei abstracte, nu ar fi generat senzația de autentic și spontan. Calitatea indiscutabilă a concepției sale poetice este proiecția titanismului în existența noastră cotidiană, descoperirea, în deplinul anonimat al efortului constructiv, a eroilor și giganților timpului nostru. Mult timp Veronica Porumbacu a practicat un reportaj liric, în cadrul căruia faptul inaparent, mărunt, era dăruit cu valoare de universalitate, fiind astfel scos în relief. O întîmplare putea deveni un „cîntec magic" („Atît aș vrea") și poeta mărturisește: „port melodii neașteptate / țesute din obișnuit" („Tăcerea"). Banalitatea aparentă a faptului cotidian este sfîșiată de iscoditoarea inteligență umană care știe să extragă „din adîncuri pietre rare" („Tăcerea").

Ion Vitner

(Continuare în pag. 4)

VITRINA

ION MARIN SADOVEANU:

„Ion Sîntu"

Acest început de veac în București e un „Ciocoii vechi și noi" scris de Ion Ghica: formulă incompletă care însă sugerează filiația de epică densă, construită temeinic pe conflict social, cu evocare minuțioasă, sugestivă și colorată a vremii. Masivul roman al lui Ion Marin Sadoveanu continuă, atît prin oameni și întîmplări cît și ca desfășurare temporală, remarcabilul „Sfîrșit de veac în București" de care se deosebește însă în două privințe. „Sfîrșit de veac..." era construit în jurul unei energii acaparatoare, Urmatecu fiind un nou Păturică sau Tănase Scatiu, reprezentant al noii burghezii ce se afirma prin deposedarea moșierimii vlăguite (Tuzluc, Comăneștenii, aici boierul Barbu), în timp ce noul roman se concentrează în jurul formării personalității unui intelectual. De aceea „Ion Sîntu" s-ar putea subintitula „Anii de ucenicie ai lui Ion Sîntu", în sensul în care Goethe dădea drept titlu cărții sale „Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister".

Intr-adevăr, „Ion Sîntu" este un „Bildungsroman", cartea formării unei personalități, a devenirii unui personaj. Noului roman al lui Ion Marin Sadoveanu i s-ar fi potrivit drept motto celebrele cuvinte pe care Goethe le scria în prefața la „Poezie și Adevăr", și prin care arăta că și-a propus „să descrie pe om în împrejurările vremii lui și să arate în ce măsură totalitatea vremii i se opune, în ce măsură îl favorizează, cum din aceasta se formează o concepție despre lume și oameni". In felul acesta evocarea epocii și analiza personajului principal se sudează: răscoalele din 907 și primele spectacole de teatru, luptele politice, prieteniile, cărțile, inimicițiile,

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 4)

VICTOR EFTIMIU:

„Oda limbei romîne"

Intr-un volum compact, Victor Eftimiu oferă cititorilor recolta lirică a cinci decenii. Cum de la ultima sa carte de poezii — „Oglinzile" — au trecut aproape douăzeci de ani, generațiile mai tinere, deși nu ignoră sonetele publicate în ultima vreme, iau cunoștință cu un sentiment de surpriză de activitatea stăruitoare și prodigioasă a poetului pe care l-au prețuit ca autor al „Cocoșului negru", al „Omului care a văzut moartea", al feeriei „Inșir-te mărgărite". Un volum retrospectiv, cum e „Oda limbei romîne", mijlocește o reîntîlnire agreabilă cu poetul și cititorilor mai vîrstnici. Condițiile unui succes de librărie există deci. Cartea, despre care trebuia să scriem, am obținut-o cu dificultăți, după un colind infructuos prin mai multe librării...

Cele cîteva pagini de amintiri și mărturisiri pe care autorul le așează în fruntea culegerii, ne informează nu numai despre începuturile literare, ci și despre concepțiile sale asupra poeziei. Convins că orice licență poetică e inadmisibilă, a fost preocupat permanent de realizarea limpezimii, muzicalității și fluidității. Cele peste 60 de mii de versuri pe care le-a scris — statistica îi aparține — întrunesc într-adevăr aceste însușiri care le asigură deplina accesibilitate. In cincizeci de ani, poezia romînească a parcurs mai multe etape, a cunoscut simbolismul, a experimentat diverse tendințe moderniste, s-a încîlcit în lianele ermetismului. Poezia lui Victor Eftimiu s-a refuzat statornic unor asemenea tendințe, și dacă poetul s-a străduit să cîștige în densitate, a rămas egal cu sine prin respectul consecvent față de clasici. Chiar versul alb l-a ispitit rareori, convins și convingînd că formele tradițio-

Ion Roman

(Continuare în pag. 4)

DIMITRIE ANGHEL PROZATORUL 1)

Proza lui Dimitrie Anghel e a unui poet, prin unda lirică generoasă care o străbate. Și e mai ales cuceritor poetică, tocmai cînd se ferește de tiparele poemei în proză, ca acelea din culegerea Oglinda fermecată *(1911). La Anghel, așadar, nu se poate pune chestiunea unei dualități de genuri, a unor registre deosebite de simțire și de expresie, a unei alternanțe de atitudine înaintea vieții. Aceeași e viziunea lui din* Fantome *(1911), cartea evocării Iașilor și a adolescenței, din* Triumful vieții *(1912) și* Steluța *(1913), cu aceea din* In grădină, *poem (1904) și* Fantazii *(1909). Cu* In grădină, *poetul nu „speculase" o temă inedită în lirica noastră, ci se eliberase pur și simplu de obsesia puternică a miresmelor din parcul fermecat al copilăriei sale, de la Cornești, de lîngă Iași, iar dragostea sa de flori e aceea care explică personificarea din* Moartea Narcisului. 2) *De mirare însă! Cu toată autenticitatea sentimentului și noutatea tematică, cu toată puterea de vrajă a versului lung, de optsprezece silabe, de proveniență macedonskiană și cu toată pregnanța unor versuri izolate, cu valori totodată gnomice și emotive, ciclul* In grădină *datează... Cuvîntul acesta e un eufemism care indică perimarea. Volumul surprinsese, la apariție, dar nu s-a vîndut. Să-l ascultăm pe poetul însuși, povestindu-i odiseia. „Eu mi-alesesem lumea florilor, căci în lumea lor mi-am petrecut copilăria. Mi-aduceau aminte de grădina minunată unde am trăit, de murmurul sonor al șipotului, de freamătul arborilor, de toată risipa de petale ce o împrăștie necurmat vîntul. Imi aminteam simpatiile ce le aveam pentru unele flori și antipatiile nejudecate pentru altele. Pentru mine miresmele erau gîndurile lor tainice, felul lor de a vorbi, și eu aș fi putut gîci pe întuneric, noaptea, cînd e mai puternic mirosul lor, ce floare anume mi-l trimete și mai tîrziu toate amintirile aceste s-au redeșteptat și m-au chinuit, și asemuirea strălucirii lor am căutat-o în cuvinte, iar alcătuirea minunată a petalelor ce formează o roză, ori un crin, am căutat s-o redau în strofe.*

La Paris, în preajma Luxemburgului, ori la Fontainebleau în minunatele păduri, unde cărările sînt îngrijite ca aleele unei grădini, în liniștea aceea a copacilor seculari, îmi urmăream visurile mele, și după ani de zile ca un adevărat grădinar, ierborizînd și tăind crengile moarte și netrebnice, mi-am alcătuit un mănunchi din ce a rămas.

Un pictor 3) *mi-a ilustrat cu dragoste acele visuri, un prieten* 4) *entuziast s-a însărcinat cu publicarea lor și, într-o zi, un volum cu coperta stranie și neînțeleasă ca un rebus* 5) *a apărut în vitrinele librăriilor...*

Dar florile mele au durat un anotimp, cît durează și florile, și bietele volume dispărînd din vitrine s-au urcat în podul unui prieten 6) *unde dorm și acum în vrafuri sub colbul așternut de vreme, așteptînd o nouă primăvară".* (Intîiul volum, *pag. 279—280 din* Povestea celor necăjiți, *1911).*

Surprinzător la apariția sa, cum spuneam, prin caracterul tematicii, volumul In grădină *decepționează astăzi printr-o falsă impresie de sensiblerie și poate mai ales prin acea* morbidezza *melopeică, aromitoare ca și miresmele care au stîrnit-o.*

Mai rezistentă e a doua și ultima culegere de versuri a lui D. Anghel: Fantazii, *din care nu lipsesc ecourile vechii „maniere", ca în poeziile cu titlul* Umbre *și* Metamorfoza.

„Vroind să uit, pe-o seară dulce lăsasem să m-adoarmă crinii"...

Se adaugă însă o notă nouă, care justifică titulatura culegerii, și anume o viziune fantastic-decorativă a universului, dacă se poate spune, desentimentalizată. Artistul pune stăpînire desăvîrșită asupra poetului din ajun, covîrșit de vraja trecutului, de regretul după paradisul pierdut al copilăriei sale. Expresia cea mai puternică a primenirii în ton și în viziune o găsim în Ex-Voto, *poema lapidară a unui stil nou de viață, intelectualizat.*

Dacă socotim In grădină *etapa prin care poetul plătește tribut paradisului de la Cornești, atunci și întîiul volum de proză,* Fantome, *ne apare ca mărturia legăturilor lui de copilărie și adolescență cu cetatea de scaun a Moldovei, necropolă a unui glorios trecut istoric precum și a secretelor lui amintiri sacre. Cu toate acestea, faldurile largi ale prozei din* Fantome, *la recitire, în ciuda provenienței lor romantice, ne par un costum mai puțin desuet decît versurile legănătoare și aromitoare din* In grădină. *Timbrul emotiv ne cucerește mai ușor în proză decît în versurile lui Anghel. Constatarea e curioasă, dar nu suferă dezmințire. Artificiul e învederat și în proza poetului, și un studiu stilistic, ca acelea inițiate la noi de acad. Tudor Vianu, ar duce la descoperirea unui mănunchi bogat de procedee, care nu ne-ar permite să-l clasăm pe Anghel printre scriitorii noștri spontani. Anghel compune perioada cu o*

Șerban Cioculescu

(Continuare în pag. 4)

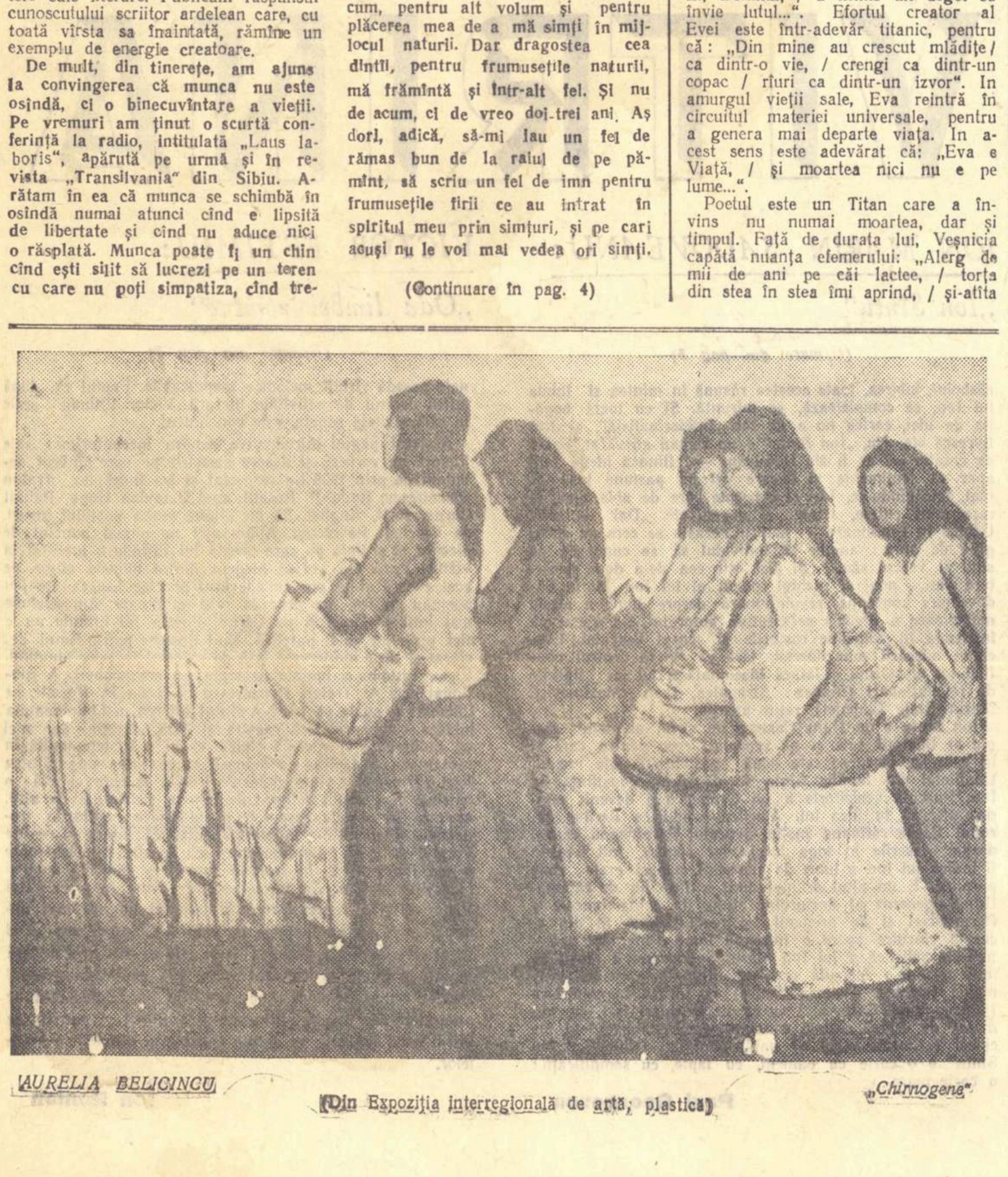

AURELIA BELICINCU „Chirnogena"

(Din Expoziția interregională de artă plastică)

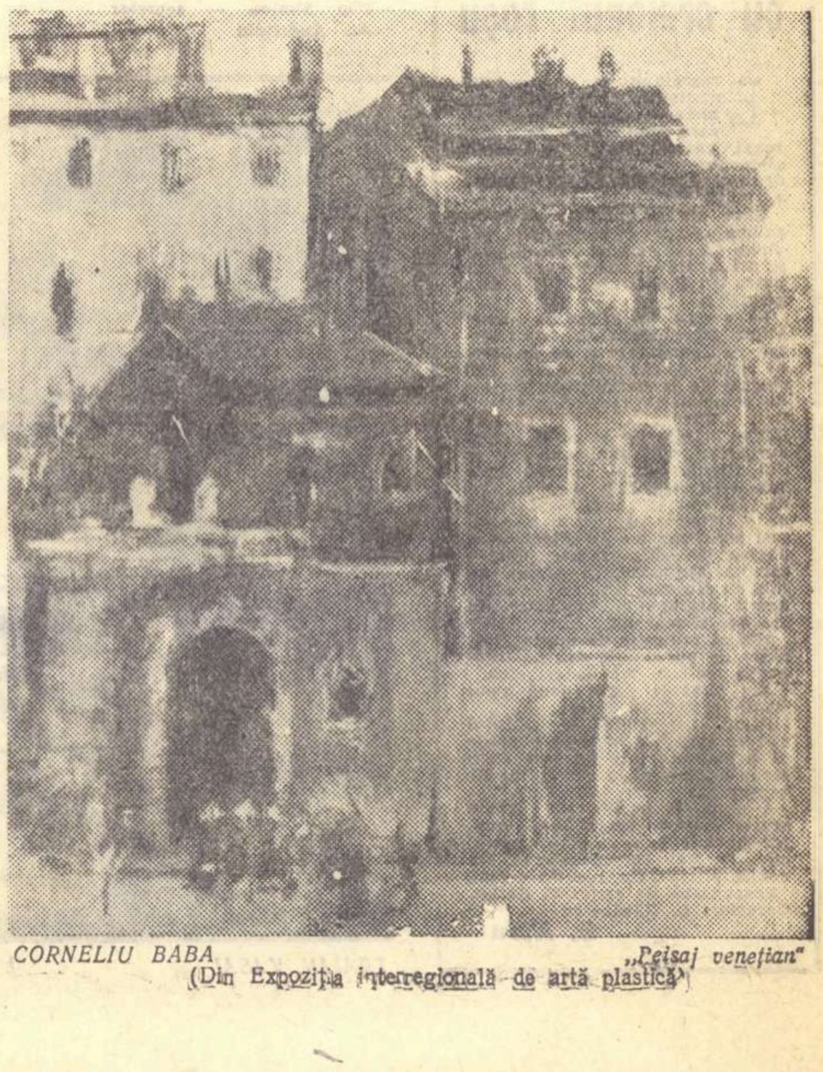

CORNELIU BABA „Peisaj venețian"

(Din Expoziția interregională de artă plastică)

NOTE

Scriitorii sovietici despre literatură

Problemele care frămîntă astăzi pe scriitori sovietici cum sînt Konstantin Fedin, Mihail Isakovski, Nikolai Pogodin, Valentin Kataev, sau Leonid Leonov, au făcut obiectul unor interviuri pe care le-a semnat Victor Vîntu în „Contemporanul" din ultima vreme. Temele abordate sînt dintre cele mai interesante şi mai acute pentru procesul de creaţie al fiecăruia dintre prozatori, dramaturgii şi poeţii care au răspuns la ancheta „Contemporanului". Sînt de menţionat îndeosebi părerile lui Ilya Ehrenburg despre realismul socialist, opinia lui Leonid Leonov despre individualitatea artistului, amănuntele pe care el le dă în legătură cu procesul de creaţie în romanele sale şi îndeosebi aspecte semnificative ale muncii asupra stilului literar, asupra limbii literare, pe care Leonid Leonov o consideră a treia dimensiune a paginii. Este interesant de remarcat că, în succesiunea acestor interviuri, care au transmis ample informaţii privind cei mai reprezentativi dintre scriitorii sovietici contemporani, autorul a realizat nu un interviu cu întrebări şi răspunsuri ci adevărate portrete literare de sine stătătoare, care fixează un profil artistic cu mijloace variate.

M. Bogdan

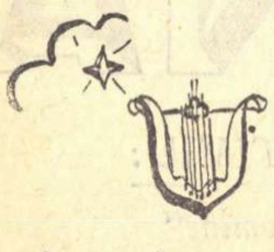

Conferinţa internaţională a reporterilor

Peste cîteva luni, mai precis în mai a.c., va avea loc la Bucureşti „Conferinţa internaţională a reporterilor". Buletinul „Ziaristul democrat", organ oficial al O.I.Z., consacră acestui eveniment important pentru lumea presei internaţionale un articol în care se fac aprecieri îndreptăţite cu privire la responsabilitatea socială şi eficienţa reportajului, ca cel mai răspîndit mod de informare publicistică. Reportajul — se arată în articol — a cîştigat în ultimele decenii un loc precumpănitor printre genurile ziaristice şi în programele radioteleviziunii.

Conferinţa se va bucura de participarea celor mai valoroşi şi cunoscuţi reporteri din numeroase ţări, care-şi vor împărtăşi din experienţa lor şi vor căuta să găsească mijloace noi spre a sluji idealul nobil al prieteniei şi colaborării între popoare.

Primele ecouri ce ne parvin dovedesc interesul pe care Conferinţa îl suscită în cercurile cele mai largi. In Brazilia, Argentina şi în alte ţări, s-au constituit comitete de sprijin în vederea popularizării, pregătirii şi întîmpinării Conferinţei. In fiecare număr al Buletinului O.I.Z. apar articole ce se ocupă de problemele centrale şi specifice genului. Au semnat sau vor publica asemenea materiale ziarişti canadieni, francezi, mexicani, romîni etc.

Uniunea Ziariştilor din R.P.R. a convocat o şedinţă în cadrul căreia s-a constituit un comitet naţional cuprinzînd reprezentanţi ai tuturor redacţiilor din Capitală şi din principalele oraşe ale ţării. Cu acest prilej a avut loc şi o discuţie amplă despre reportaj, la care au luat cuvîntul scriitori şi publicişti, printre care Eugen Barbu, F. Brunea-Fox şi alţii.

R. Rotaru

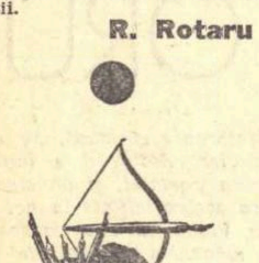

Lectură cu creionul roşu

E regretabil că în paginile multor volume întîlnim numeroase greşeli de tipar, care de multe ori alterează chiar sensul frazelor. O asemenea surpriză am avut citind deunăzi „Max şi lumea lui" de I. Peltz.

Unul din personajele cărţii şi anume „Guţă" este numit la paginile 449, 450, 451, 467, 534, 538, 546 şi 557 „Niţă"(la pagina 451 e de patru ori tipărit „Niţă" şi o dată „Guţă" !)

La pagina 412 aflăm că „Ionel Milcoi trăgea după dînsul un pluton de „partizani" şi de „oameni de casă" condamnaţi de un fost colonel de jandarmi" etc. (în loc de comandaţi); la pagina 174 citim: „Cîteodată, cînd se ivea (Max) în cîte un grup, la clubul burghezlei, toţi amuţeau. „Va să zică, îşi spuneau, — dobitocii ăştia mă cred sensibil" etc. (în loc de „îşi spunea", aici fiind vorba de o reflecţie pe care o face însuşi Max, iar nu „dobitocii"); la pagina 122 găsim fraza: „Fără a aştepta răspunsul, îi oferim un păhărel din care izbuteau în afară aburii parfumului îmbietor" (în loc de izbucneau).

Sînt şi fantastic de multe „scăpări" de punctuaţie sau de ortografie (ce-i în loc de cei etc.).

Am lăsat la urmă două amuzante greşeli de tipar:

Prima, la pagina 45: „Gîndul că-l va întîlni îl încălzea puternic ca o bătătură tare pe care ar fi sorbit-o dintr-o dată" (în loc de băutură!...)

A doua, la pagina 109: „Toate aceste fete de lume bună erau, parcă, trase în serie şi profesorul nu le mai deosebea: una era copila alteia" (în loc de copia!)

Responsabil de carte: V. Gafiţa. Corector: E. Găvănescu.

S. Albu

EROISM CIVIL

(Urmare din pag. 3)

După cîţiva ani în care poezia sa era dominată de un asemenea reportaj liric, Veronica Porumbacu ajunge, în volumul „Generaţia mea", la o admirabilă concepţie a titanismului anonim sau a „eroismului civil", cum îl numeşte, cu bună intuiţie, poeta. Ciclul „Eroism civil" nu-l regăsesc în actualul volum de „Lirice" dar faptul acesta nu mă împiedică de a considera poezia născută din concepţia „eroismului civil" ca una din cele mai semnificative laturi ale liricii Veronicăi Porumbacu. Ideea era de a căuta „simpla vieţii poezie" în existenţa cotidiană a insului anonim:

„tramwaiul cu mărunta-nghesuială
cu nasturi rupţi şi iar cusuţi la loc
Feţe-obosite. Pete de cerneală,
şi uneori un iz de plictiseală
cînd spui unui prieten: hai noroc!

Şi cîte-o supă rece la cantină,
şi alteori o coadă, şi noroi.
Dar coborînd în suflet ca-ntr-o mină
găsesc — de nu lucirea cea deplină —
filonul mare al oamenilor noi...

. . . .

Invăţ, muncesc, am viaţa înainte
dar simte coarda inimii fierbinte
nălţimea eroismului civil?"

Calitatea excepţională a unei astfel de lirici constă în refuzul categoric al idilicului, fără acceptarea dogmatismului pernicios al negativismului. Eroul visat de către poetă este necunoscutul, anonimul militant pe tărîm obştesc, modestul secretar raional, necunoscutul creator al bunurilor gliei, muncitorul din fabrică sau minerul din afundul pămîntului. Insul anonim, acela care, înfruntînd mari greutăţi, construieşte socialismul, este posesorul măreţei morale: „mărunt şi nalt e omul smuls din tină, / prin forţa eroismului civil".

Numeroase reuşite artistice în volumul „Lirice" poartă amprenta acestei excelente idei poetice. Regăsim astfel „Mierla lui Ilie Pintilie", care nu a pierdut nimic din strălucirea de acum aproape un deceniu. „Orga marilor amintiri" celebrează, cu egală putere de pătrundere a melodiei, una din marile figuri de eroi ai clasei noastre muncitoare. Le regăsim şi pe „An-Son-Hi", „Tiotea Paşa" sau „Paraschiva", exemple bune ale concepţiei Veronicăi Porumbacu asupra eroismului civil. Dar volumul „Lirice", prin selecţia pe care o întreprinde şi prin adăugirea „Popasurilor" şi „Anotimpurilor", a trage atenţia asupra unor noi perspective de realizare a acestei concepţii poetice, în creaţia Veronicăi Porumbacu. Este vorba de patetismul tumultului interior, al omului modern, văzut sub aspectul militantului, al eroului civil şi anonim. Vibraţia subterană, subiectivă, a titanilor epocii noastre, este aceea care le determină faptele eroice. Impresionant prin tragismul său nobil este zbuciumul căutării adevărului, sensului existenţei umane: „...De-ar fi să mă desfac, / pe veci de-a tihnei dulce faimă, / da, trebuie s-ajung şi eu / trecînd prin mările de spaimă, / nu la răspunsul ce se-ngaimă — / la adevărul nalt şi greu" („Răspîntia"). Legendara „apă a vieţii" din „Şi prundul se aprinde", chinul aflării ei transpun, într-o imagine subtilă şi într-un vers remarcabil prin cizelare, acelaşi patetism al cunoaşterii. „Apa vieţii" are de multe ori efecte de fata morgana, oferă un miraj înşelător, dînd individul „pradă numai durerii vane". Răcoarea undelor nu poate fi simţită decît atunci cînd oglindirea în „adîncurile lucii" este lipsită de efect narcisiac:

„Atunci abia popasul îmi lasă timp
de şoapte,
atunci numai îmi pare că am ajuns
în port,
şi îmi desfăşur cortul, or poate
numai noaptea
cu cerul ei de stele drept singurul
meu cort.

Şi sălciile umbra mai mult
şi-o împreună
şi timpul se aşterne în pînzele subţiri,
şi cîntul vieţii înseşi abia
atunci răsună
şi prundul se aprinde în mii
de amintiri..."

Subiectivitatea umană este un ghem de contradicţii, dată fiind complexitatea cunoaşterii. Veronica Porumbacu dă o foarte frumoasă expresie poetică „mişcărilor lirice ale sufletului uman" (Nerval, Baudelaire), rezultate din dinamica contradicţiilor interne, într-un întreg ciclu: „M-am regăsit", „Cînd voi simţiţi...", „Dialectică", „Destinul" etc. etc. „Dialectica" ilustrează admirabil această nouă preocupare a poetei (după model villonesc):

„Eu tihna-mi aflu doar în căutare,
şi zbuciumul în tihnă l-am aflat.
In noapte numai soarele-mi răsare;
timpul pierdut e cel mai cîştigat.
Nicicînd nu-mi pot afla acasă locul;
răgaz am doar cînd drumurile bat;
mă spulber să renasc apoi ca focul;
timpul pierdut e cel mai cîştigat".

Dramatică, plină de zbucium interior este la Veronica Porumbacu de cele mai multe ori şi expresia lirică a erosului. Conceptul de eroism civil presupune existenţa unui eroism sentimental, refuzul categoric al laşităţii şi ipocriziei în sfera erosului („Curaj"). In „Taina" poeta relevă delicata dialectică a vieţii sentimentale. Iubirea poate fi efemeră; eternă, indestructibilă, este dăruirea. Forţa erosului stă în caracterul lui activ: „şi dau mai mult decît primesc, / primind mai mult decît îmi dărui, / căci daru-i sensul meu firesc, / şi cînd mă-nalţ şi cînd mă nărui". In „Destinul" ideea revine: „Iubirea mea ţi-l poate anotimp. / Eu totu-l dau şi nu-mi păstrez nimica". Veronica Porumbacu traduce în termeni moderni o foarte frumoasă idee platoniciană. In „Banchetul", Diotima îi explică lui Socrate că Amorul nu este obiectul iubit, ci subiectul care iubeşte. De aici grandoarea şi nefericirea iubirii, dar în acelaşi timp şi caracterul ei etern. Cele mai strălucite spirite au aderat la această concepţie asupra erosului. O regăsim în versurile Louisei Labé şi, ca apariţie spontană, în scrisorile tragice ale nefericitei portugheze Mariana Alcoforado, sau în „De l'amour" al lui Stendhal, numele şi textele celebre putînd fi în acest sens multiplicate la infinit. Iată şi adeziunea lui Rilke la o astfel de concepţie asupra iubirii: „A iubi înseamnă să iradiezi o lumină inepuizabilă. A fi iubit traduce efemerul, a iubi înseamnă să durezi". („Caietele lui Malte Laurids Brigge").

„Lirice" este o retrospectivă şi o anticipare. Poetă extrem de modernă prin căutare febrilă, prin nobleţea mesajului (şi mi se pare că modernitatea constă în primul rînd în subtilitatea şi înălţimea ideologică a mesajului), Veronica Porumbacu, refuzînd să se închidă într-o formulă (oricît de reuşită ar fi), ne incită să aşteptăm şi să-i urmărim viitoarele surprize poetice.

Ion Vitner

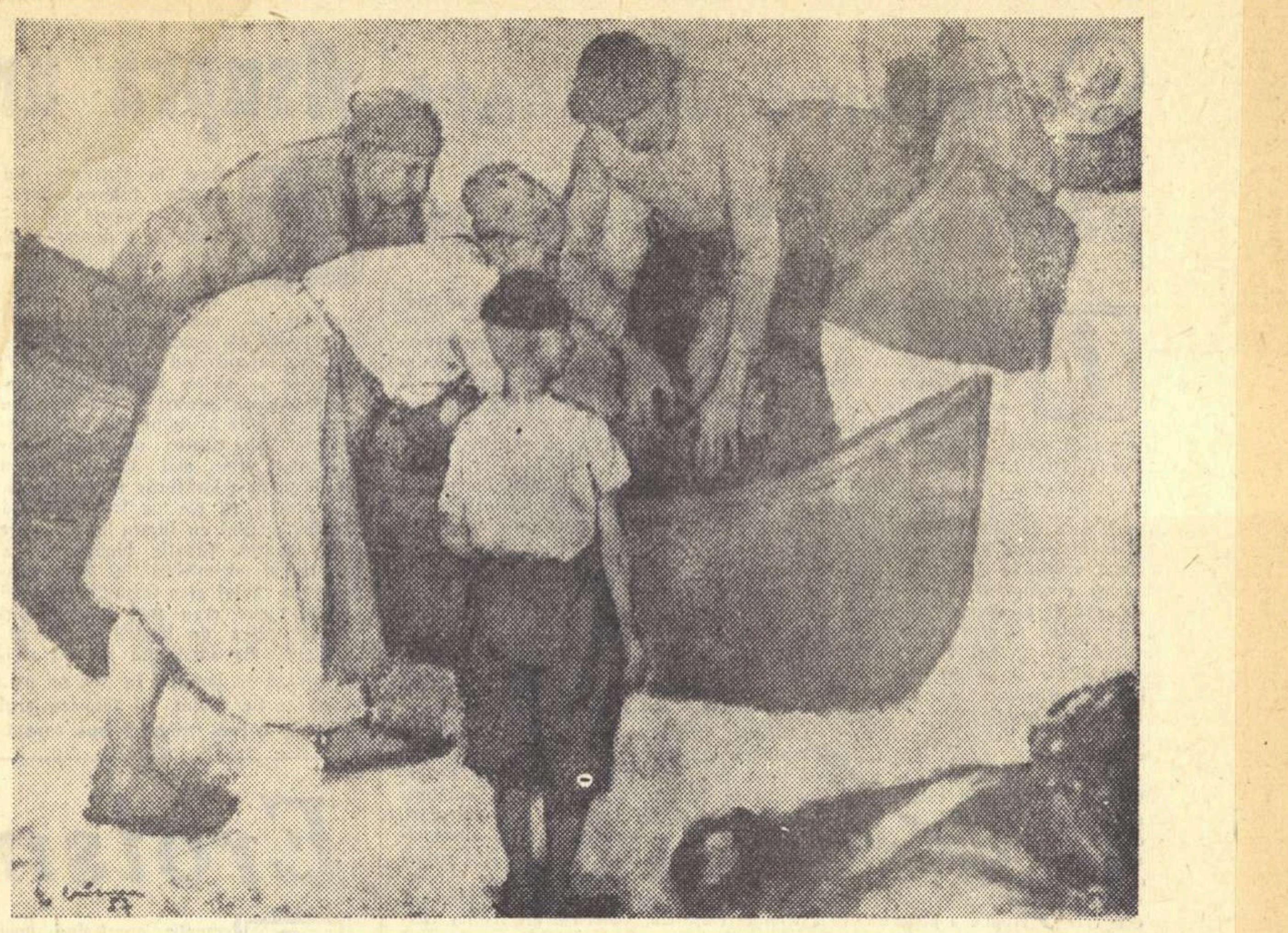

EUGEN CRACIUN (Din Expoziţia interregională de artă plastică) „Descărcarea peştelui"

Dimitrie Anghel prozatorul

(Urmare din pag. 3)

grijă arhitectonică şi se foloseşte de riglă şi de compas în simetriile calculate. Prozatorul colaborează cu un muzician, ca în mitul lui Amphion, care construia oraşe în sunetele lirei. Limbajul muzical e însă înrudit cu cel matematic şi nu se organizează după legile oculte ale spontaneităţii, ci mai cert după normele raţionale ale inteligenţei, care a creat toate stilurile mari arhitectonice. La Anghel, de bună seamă, inteligenţa e hegemonul, ca şi în cetatea antică, dar ea e chemată să guverneze o simţire tumultuoasă şi o viziune caleidoscopică, de adevărat oriental, debitor în special sîngelui matern, din arhipelagul grecesc. O impresie vizuală e suficientă, la un poet cu înzestrarea naturală a lui Anghel şi cu variile experienţe artistice din zece ani de şedere la Paris, ca să-i provoace un şir de asociaţii de o mare putere de sugestie lirică. Aşa s-a născut bucata de două pagini, intitulată Numărul 27 *şi cu subtitlul* Pe un tablou al „Junimii": *din iscusite divagaţii în jurul unui tablou fotografic comemorativ care-l cuprinde la numărul respectiv al medalionului pe Caragiale. Aceste divagaţii au însă ca punct de plecare intuiţii, adică impresii vizuale, cînd asociate de un duh malițios, cum era acela al factorului creator din asociaţia lui A. Mirea, cînd învăluite în emoţie. Iată cum operează caleidoscopul lui D. Anghel, în rotirea imaginilor cercului literar ieşean, într-o amplă perioadă, meşteşugită* lege artis:

„Şi chipurile, imperioasele şi simandicoasele barbişoane, lucitoarele chelii, unde asaltul sistemului pilos s-a oprit ca în faţa unei redute cu neputinţă de atacat, spînatecele figuri virane, peste care parcă ar fi trecut un nemilostiv taifun, nesfîrşitul exemplar ieşit din fundul lacului Caspic, ce te miri cum a putut să impresioneze sensibila membrană şi să poată grefa întunerec peste întunerec, ninsori timpurii pe vîrfuri de piscuri, precum şi precoce senilităţi pe abrupte povîrnişuri, toate laolaltă, ca în fundul unui ochi uriaş ce-ar avea şaptezeci şi patru de irisuri, au venit să se aşeze, ca tot atîtea pupile, peste care recea, imperioasa şi violeta pleoapă a morţii de mult s-a lăsat".

Nu-i aşa că perioada e condusă, stăpînită, organizată de un artist lucid, care ştie de unde pleacă şi unde vrea să ajungă?

Iată şi chipul lui Caragiale, omagial zugrăvit de autor în ajunul jubileului de 60 de ani ai surghiunitului voluntar:

„Serioasă însă, tristă aproape, tînără încă, voluntară totuşi, priveşte enigmatica figură a marelui Caragiale din alveola acestui grup de coralier, un număr al mulţimii este şi el pe tabloul pe care îl privesc, ca un ocnaş într-o celulă, ca un osîndit la veşnica muncă, ca un stigmat pe umărul lui poartă şi el un număr, acela de 27, dar numărul acesta i-a fost cu noroc" (pag. 322—323).

Ar fi uşor de analizat stilul lui Anghel, măcar în marginea acestei fraze care începe cu arpegiaturi simetric cumpănite, continuă apoi cu epitete antepuse, cu o serie de comparaţii, trei la număr, ca să se încheie cu o neaşteptată constatare, despre caracterul fatidic al numărului de ordine al lui Caragiale, de pe tablou.

Artistul a fost un visător nelecuit, care şi-a ordonanţat însă viziunile şi cadenţele, cu cea mai atentă rigoare.

In legătură cu caracterul regional al lexicului său relevat în articolul nostru trecut, primim o scrisoare foarte interesantă de la cunoscătorul aprofundat al lui Creangă şi al limbajului moldovenesc în genere, G. T. Kirileanu. Reţinem astfel o preţioasă mărturie asupra preocupărilor filologice ale poetului:

„Am fost în legături prieteneşti cu D. Anghel, ş-atunci cînd îşi căuta material de limbă la vechiturile Academiei Romîne, văzîndu-mi caietul cu extrasele de prin manuscrisele vechi cercetate de mine, mi le-a cerut spre consultare".

Inţeleptul nostru prieten mai vîrstnic discută apoi pe larg formele regionale sahastru *şi* săhăstrie *şi convine că „în limba mai supţire a cărturarilor se zice* sihastru *şi* sihăstrie, *spre deosebire de limba mai lată a sătenilor (cu* ă*)". Apoi ne dă în toponimie locul* Sahastru *de pe muntele Ceahlău, unde a fost vechiul schit* Sahastru, *distrus printr-o mare avalanşă de omăt acum vreo 200 de ani". apoi „Schitul* Săhăstria *mai sus de mănăstirea Secul" şi „mănăstirea* Sahastru *în com. Buciumeni-Tecuci". In sfîrşit un citat despre vechiul schit* Sahastru, *la Gh. Asachi, în* Balada Dochiei.

Am ţinut să aduc la cunoştinţa cititorilor noştri aceste interesante testimonii despre raporturile dintre rafinatul poet şi graiul popular moldovenesc, pe care ştia să-l preţuiască aşa cum se cuvine.

Şerban Cioculescu

---

1) D. Anghel: *Poezii şi proză*, Ediţie îngrijită şi note bibliografice de Mihail Dragomirescu, cuvînt înainte de Valeriu Rîpeanu, Biblioteca pentru toţi, ESPLA, 1957.

2) De aceea credem că majuscula, folosită de poet, la denumirea Narcisului, putea fi păstrată de noul editor.

3) Kimon Loghi.

4) G. Juvara.

5) Reprezintă o fată blondă, cu braţele încărcate cu flori albe, cu capul plecat şi cosiţele pînă-n pămînt, într-un peisaj de noapte cu lună plină. Trupul fetei e aproape arcuit în cerc.

6) Nu ştim dacă e vorba tot de G. Juvara. Mai acum 25 de ani mai deţinea exemplare din frumoasa ediţie originală, un cumnat al poetului, amiralul Angelo Teodorescu, care mi-a oferit un volum cu semnătura poetului.

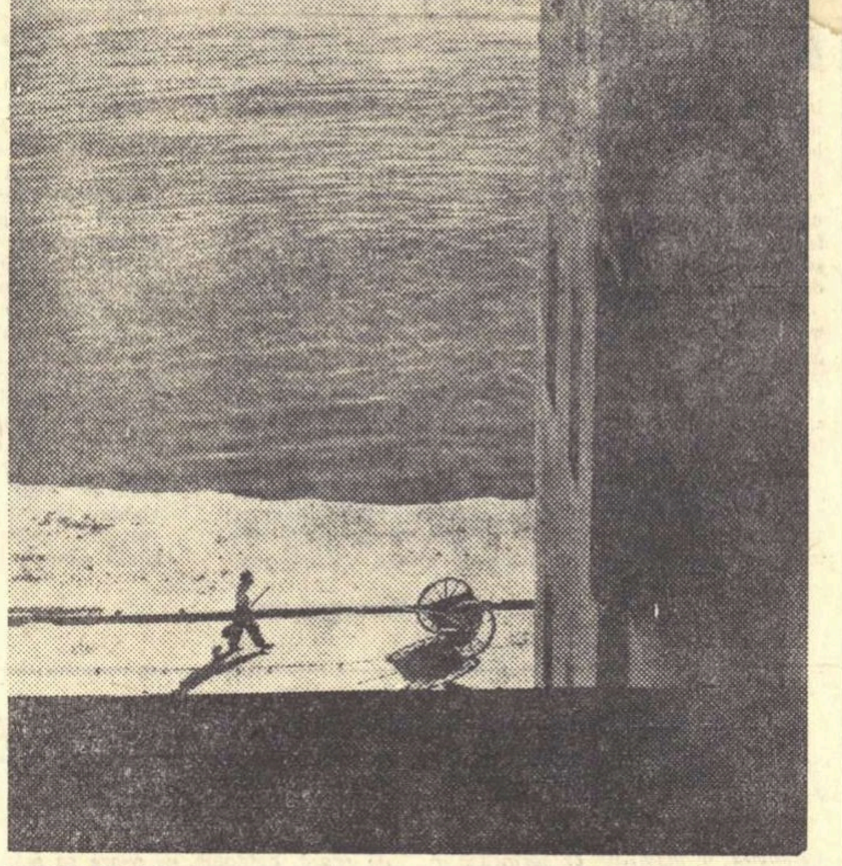

MATURATORUL Foto *Dan Grigorescu*

Viaţa Uniunii Scriitorilor

In urma unei hotărîri a Biroului Uniunii Scriitorilor, a luat fiinţă „Comisia pentru problemele tinerilor scriitori", formată din:

Mihu Dragomir — preşedinte
Pop Simion — secretar
Al. Andriţoiu
S. Damian
Geza Domokos
Remus Luca
Eugen Mandric
Alexandru Oprea
Titus Popovici
Paul Schuster
Tiberiu Utan

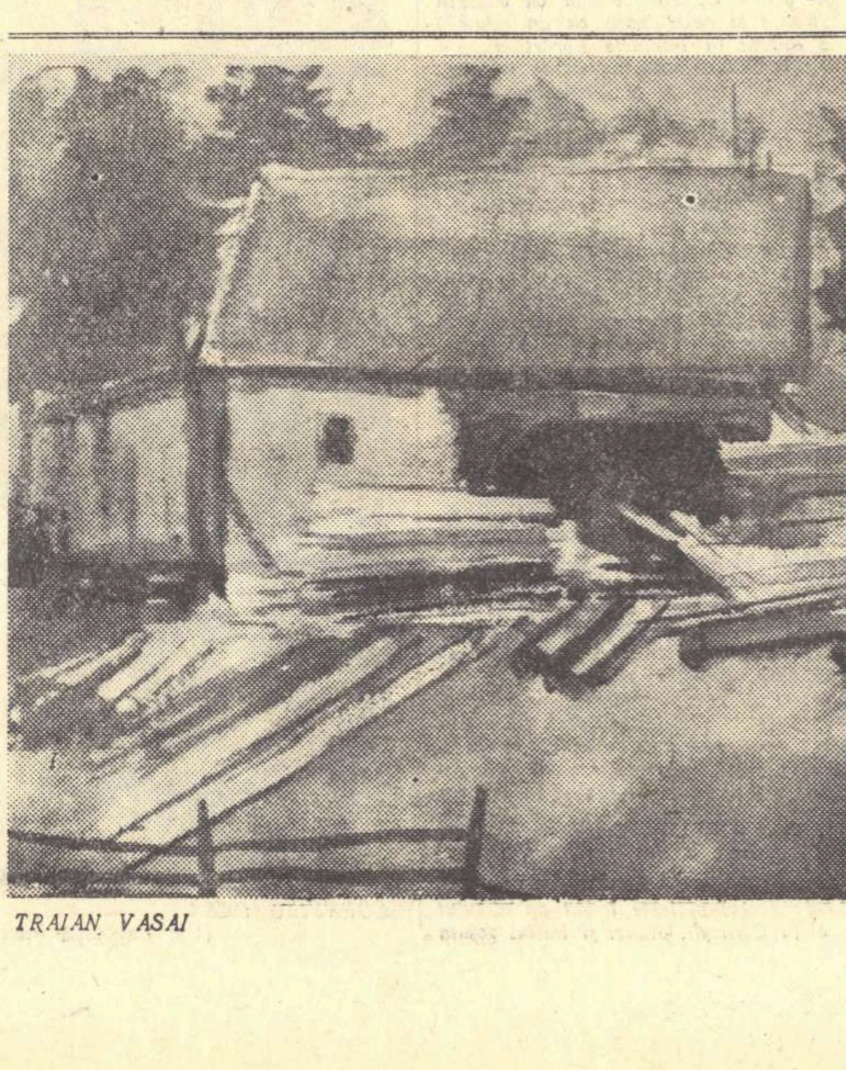

TRAIAN VASAI „Gatere"

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 3)

Incă nu l-am scris. Odată nu-i aflu forma acestui imn, odată nu-i elanul, însufleţirea ce mi-aş dori, şi pe care o cred necesară... Poate să fiu mai norocos în anul viitor.

Şi pînă atunci aş dori să-mi tipăresc lucrări dintre cari unora le-am dat forma definitivă, altora le-o dau acum. Eu am scris o serie de cinci povestiri sau romane, cu caracter social, din epoca dintre cele două războaie mondiale, din viaţa şi frămîntările sociale din Ardeal. Dintre ele pînă acum s-au tipărit: „Domnişoara Ana", „In pragul vieţii", „Vîltoarea". In manuscris am terminate încă două: „Frămîntări" şi „Prăbuşirea".

Doresc, de asemenea, să-mi tipăresc cele trei volume de „Vremuri şi oameni" care încep sub formă de povestire, cu primul război mondial, şi se isprăvesc la izbucnirea celui de al doilea. Din ele a apărut numai... al treilea: „Lumea nouă". Primele două: „Acasă" şi „Pe drumuri" nu le-a lăsat cenzura de pe vremuri să apară. Ele sînt documente ale vremii şi eu nu le-am putut schimba de dragul cenzurii, lucrările respective întemeindu-se pe fapte istorice controlate de mine. Mai am în manuscris, căruia îi dau acum ultima retuşare, cel mai mare roman al meu: „Strigoiul" — viaţa şi frămîntările sociale ale unui sat din Ardeal dinainte cu şase-şapte decenii; un fel de monografie, în aceeaşi vreme, cu o lume de datini şi tradiţii.

Nu e vorba de superstiţia strigoilor. Strigoiul meu e acel om lacom de pămînt, lacom mai ales de avere.

Am făgăduiala Editurii de stat pentru literatură şi artă de a-mi tipări un volum de nuvele şi povestiri inedite de dimensiuni mai mari.

VITRINA

ION MARIN SADOVEANU:

„Ion Sîntu"

(Urmare din pag. 3)

războiul, iubirea, toate acestea răsună în mintea şi inima lui Ion, se completează, se înfruntă. Şi cu toată bogăţia de idei, cartea nu e de loc „intelectualistă", analiză livrescă etc. Nu, „Ion Sîntu" e un roman adevărat, operă de creaţie — ar fi zis Ibrăileanu —, fiindcă ideile întîi apar ca sentimente şi fiecare val de pasiune lasă pe mal, retrăgîndu-se, idei şi concepte care de abia apoi, la rece, sînt culese, triate şi organizate. „Dar — scrie Goethe în continuare — pentru aceasta se cere un lucru greu de atins: anume ca individul să se cunoască pe sine şi veacul său..." Şi aici este cea de-a doua deosebire dintre noul şi vechiul roman al lui Ion Marin Sadoveanu: concepţia revoluţionară despre lume a clasei muncitoare a deschis perspective autorului, l-a ajutat să înţeleagă în adîncime rosturile şi sensul veacului. Evocarea mişcării muncitoreşti, fără să fie în centrul conflictului reprezintă o latură însemnată a lui iar figurile de revoluţionari (Manea Strapalea, Ivan Maximovici, Marin State Ciuboţel) reţin atenţia.

Ion Sîntu e un Hans Castorp pe vîrful muntelui magic al tinereţii sale şi al veacului, erou pentru care şi în care se ciocnesc cele două posibilităţi ale vremii. Conflictul din familia Sîntu se dă şi în conştiinţa lui Ion. Energia achizitorie a lui Urmatecu a devenit mîndrie stearpă la fiica lui. Amelica, walkirica Bertha, baronul Barbu rafinatul moliu, avocatul Poroineanu care-şi drapa afacerile în toga formulelor sonore, toţi aceştia îi indică lui Ion o lume de marmură, aur şi grele stofe purpurii. E un altul drumul dorit pentru fiu de raţionalismul generos al doctorului Sîntu, de calda omenie a Paraschivei şi de prietenii lui revoluţionari. Şi din această ciocnire apare o întreagă lume. Puternica personalitate artistică a lui Ion Marin Sadoveanu a reuşit să închege într-o formulă proprie, originală, romanul germanic (Goethe, Thomas Mann) cu proza muntenească (Ghica, Matei Caragiale) cu arome şi culori tari, cu romanul de critică socială construit după solidele legi ale epicei („Ciocoii vechi şi noi", „Enigma Otiliei"). „Ion Sîntu" e o carte cu oameni, cu fapte, cu semnificaţii: o carte mare.

Paul Georgescu

VICTOR EFTIMIU:

„Oda limbei romîne"

(Urmare din pag. 3)

nale posedă virtuţi melodice inepuizabile. Faptul că, după atîtea decenii de activitate literară, Victor Eftimiu scrie în exclusivitate sonete, este concludent.

Aceleaşi pagini introductive asupra începuturilor sale literare ne vorbesc şi despre maeştrii pe care tînărul debutant de prin 1905 i-a respectat şi i-a îndrăgit: Traian Demetrescu, Radu D. Rosetti, apoi Octavian Goga, Panait Cerna, Iosif, Anghel. Să nu uităm, vorba poetului însuşi, pe Cincinat Pavelescu. Aflăm aici nu numai punctul de plecare, ci şi linia pe care poezia lui Eftimiu a înaintat în vreme. Dacă am voi să alegem dintre numele citate pe acelea care şi-au pus cu adevărat pecetea asupra creaţiei poetului nostru, am proceda prin eliminare. Am exclude mai întîi pe Goga şi pe Cerna. Poezia lui Eftimiu nu e nici profetică, nici patetică. Nu-i lipseşte patriotismul declarat şi nu e indiferentă faţă de suferinţele celor anonimi. Victor Eftimiu e, înainte de toate, un sentimental. A continuat deci pe Traian Demetrescu şi Radu D. Rosetti, pe Cincinat şi poate pe Iosif. A cîntat iubirea, mai întotdeauna iubirea ce moare, fără revoltă şi fără sfîşiere, dar nici cu indiferenţă şi răceală cinică, ci cu o tristeţe topită în resemnare. A deplîns cu duioasă compasiune singurătatea fetei sărmane şi viaţa zadarnic irosită la care cugetă o bătrînă. S-a simţit înfiorat de tainele, nebănuite de alţii, ascunse în obiecte apropiate şi familiare: oglinzile, trenurile... Războiul l-a îndurerat pentru că jignea şi mutila Parisul drag al tinereţii, pentru că în zile de sărbătoare calmă îngrămădea în tranşee îngheţate oameni smulşi bucuriilor simple. Ca un leit-motiv revine în poezia lui Victor Eftimiu regretul trecerii timpului, cu atît mai dureros cu cît poetul deplînge nu numai amurgul omului, ci şi tot ceea ce n-a realizat artistul: „De-aş mai avea o viaţă înainte..." Poate că aici am putea afla explicaţia genezei acestor cicluri de sonete pe care le scrie dedicîndu-le propriului său trecut şi trecutului omenirii şi patriei, ca într-o nouă legendă, în forme concise şi stricte, a secolelor.

Ion Roman

La o aniversare

Teatrul Municipal are numai zece ani. După cum se știe însă, el n-a purtat pantaloni scurți nici în primele sale luni de activitate. Astăzi este o instituție matură, cu un prestigiu de netăgăduit. Sălile sale adăpostesc adesea ceremonialul strălucit al marilor montări în care se oficiază solemn și grandios. Prefer totuși momentele cînd teatrul redevine un adolescent grav, care-și pleacă atent urechea la ceea ce e nou și tulburător.

Nu încape îndoială că cei zece ani de viață ai Teatrului Municipal oferă un vast material de studiu istoricilor avizi de fapte și amănunte semnificative. Ei vor cîntări spectacolele, vor însemna cu roșu succesele, vor căuta să explice în fel și chip drumul sinuos și palmaresul variat al acestui locaș de muze. Se va rezerva, în primul rînd, și pe bună dreptate un amplu capitol personalității Luciei Sturdza Bulandra, marii actrițe și iscusitei conducătoare artistice. Se va vorbi apoi despre alte figuri de seamă ale teatrului și despre descoperirile emoționante ale unor talente necunoscute. Cîteva pagini i se cuvin și Sarei Manu, actrița care și-a trăit pe scena Municipalului întreaga sa carieră, care a spus în această sală ultimele sale replici adresate publicului. Sara Manu și-a îngropat poate pe neștiute zîmbetul său modest și încrezător la temeliile acestui teatru, care a adus, nu o singură dată pe scenă, visurile și năzuințele în care această fată palidă și sensibilă a crezut cu atîta ardoare.

In cronica scrisă a acestui teatru va trebui să se arate că pentru a deveni cu adevărat municipal, adică al orașului întreg, colectivul de artiști și muncitori ai scenei au imprimat realizărilor lor un spirit cetățenesc viu și autentic. S-a încercat descoperirea unor tîlcuri noi în textele shakespeariene și a fost puternic reliefat suflul generos al dramelor vechi romantice. Pe scena din Schitul Măgureanu, compromisă în trecut de activitatea unui teatru de strînsură, și-a mărturisit adevăratele gînduri melancolicul Jacques și tot aci au răsunat iluminate tiradele marchizului de Posa. Nu poate fi uitată ușor emoția întîlnirilor cu legendarul Răzvan și nici stăruința cu care s-a lucrat la tălmăcirea într-o nouă lumină a epopeii lui Horia... Seri nenumărate, în fața unui public nou, sub bolta aceleiași săli, a căzut fulgerată Vassa Jeleznova, consemnînd simbolic prăbușirea unei mentalități, pentru ca a doua seară scena să poată fi invadată de patosul revoluționar al eroilor din „Liubov Iarovaia".

Dacă ar fi să se scrie o asemenea istorie a Teatrului Municipal, cu deosebire tentantă ar fi colaborarea în acel compartiment care ar fi rezervat îndrăznelilor și inovărilor înțelepte. Aci ar fi de împărțit unele teme atrăgătoare: despre acceptarea entuziastă a unor piese originale cu argint viu ca „Hanul de la răscruce", sau ultima piesă a Anei Novak; despre viziunea zguduitor de simplă a unei drame violent umane ca „Omul care aduce ploaia", despre curajul de a juca pentru prima oară la noi în țară o piesă de Giraudoux și „Uraganul" de Bill Belofercovschi; despre acestea toate și încă despre alte semne ale ancorării acestui teatru în contemporaneitate.

La aniversarea unui deceniu, cea mai nimerită urare pentru Teatrul Municipal este să nu îmbătrînească cu nici un preț. Este probabil că acei oameni care nu ostenesc să fie atenți la sunetul veacului, dețin în buzunarul de la vestă elixirul minunat al tinereții fără de bătrînețe.

V. Mîndra

CONSTANTIN RUSU „Intinsul rufelor"

(Din Expoziția amatorilor organizată de C.C.S.)

IN PAS CU VIAȚA

Am sărbătorit în decembrie o „Lună a culturii". cu toate că realizările din ultimul deceniu par să-i fi luat din semnificația obișnuită. De fapt, din 1947, de cînd clasa muncitoare a preluat puterea statală, fiecare lună a fost dedicată culturii, fiecare lună a îmbrăcat, fără să ne dăm seama, un caracter festiv. Poeții, romancierii, dramaturgii nu au așteptat date fixe, nici limitări calendaristice pentru a fixa — cu mijloace de expresie proprii — sufletul nou al colectivității, pentru a încerca să descifreze nu numai ceea ce este surprinzător, îndrăzneț și inedit, dar și tot ceea ce personajele lor au permanent și universal. Prin aceasta, am impresia că scriitorii din ultimul deceniu, reînnoind subiectele și personajele, făceau o legătură cu tradiția literară; restabileau un acord între ceea ce era nobil și frumos în trecut cu ceea ce se dovedește semnificativ și măreț în prezent. Desigur, unele îndrăzneli, în operele literare actuale puteau să surprindă. Dar gîndind bine, cînd 1947 a schimbat așezări politice socotite imuabile și a zdruncinat temelii sociale clădite pentru a dăinui o eternitate, ar fi fost cel puțin paradoxal ca numai literatura să rămînă imobilă. Pe de altă parte, varietatea, întinderea și valoarea operelor literare (vezi „Desculț" al lui Zaharia Stancu, cu circulație universală, sau „Cronică de familie" a lui Petru Dumitriu, amplă și inegalată frescă a societății romînești), ne dovedesc că, în pofida unor teorii foarte răspîndite în trecut, se pot scrie opere mari și atunci cînd popoarele trec printr-o perioadă de mari transformări. Scriitorii noștri au găsit posibilitatea ca în plină efervescență, cînd viața colectivității pare un film minunat în care secvențele se succed și se încalecă cu o repeziciune uimitoare, cînd ceea ce este nou astăzi peste o lună pare învechit și inutil, cînd fiecare zi ridică alte probleme și aduce alte soluții,—în această trăire intensă, încordată, trepidantă și veșnic înnoitoare, scriitorii noștri, zic, au știut să fixeze ceea ce este semnificativ și demn de a fi transmis posterității. Să fie aici o pură întîmplare? Sau mai degrabă ilustrarea unei alte teorii, aplicată de Chesterton acelei înfloriri artistice unică în lume—„Renașterea"— după care numai antagonismul dintre cetățile italiene, lupta necruțătoare și exterminatoare dintre ele, în fine, numai sunetele funebre și intempestive ale clopotelor chemînd mulțimile la război au creat climatul propice unei arte incomparabile. Nici teoria aceasta nu mă mulțumește. Ar însemna, acceptînd-o, să legitimăm starea de război, să-i conferim virtuți creatoare, cînd știut este că războiul aduce distrugere și suferință. Atunci, să credem în hazard, în pura întîmplare? În cazul nostru, sînt sigur, hazardul n-a jucat nici un rol...

Recunosc de fapt un gînd călăuzitor care — peste ezitările inerente ale scriitorilor — a văzut cu claritate desfășurarea viitorului, a știut cu exactitate ceea ce este efemer și ceea ce este durabil, ceea ce are valoare pur cotidiană și piere o dată cu căderea unei mode, și ceea ce este etern și universal. Și acest gînd călăuzitor, această prezență întăritoare, nu putea fi decît una: partidul. Forța noastră rezidă în însăși puterea de a urî ceea ce este vechi și înapoiat, comună tuturor scriitorilor cinstiți! Se spune îndeobște că gusturile oamenilor sînt diferite, dar mai toți cei cu judecata limpede au comun dezgustul pentru obscurantism, lașitate, răutate și distrugere. Atunci, cum să nu aibă unitate o artă care ține să denunțe și să stîrpească racilele unei societăți apuse, agonizante, tarele unor indivizi care nu-și mai găsesc justificare și drept de existență într-o societate nouă? Socot că s-ar putea vorbi de încorsetare și conformism cînd este vorba de literatura de odinioară (și în special teatrul, unde cedînd și flatînd un gust îndoielnic al publicului burghez, autorii îl acceptau ca pe un dictat, proslăvind eternul triunghi). Și tot același conformism ducea la un fel de romantism — denumit de către un scriitor francez moralist: „romantisme apache", în care furtul, denunțarea, lașitatea erau scuzate în numele dragostei!

Văzînd (în teatru) sau citind (în romane) temele noi, în care accentul se pune pe virtuțile creatoare, pe sentimentele pure, pe dragostea neîntinată, nu se poate ca cititorul de azi, făcînd comparație cu ceea ce a fost ieri, să nu-și dea net sufragiile și inima literaturii înnoitoare. Acelei literaturi care, răsturnînd o lapidară definire a teatrului lui Pirandello: „tragedia conștiinței în conflict cu viața", nu este de fapt decît un imn închinat conștiinței care știu să meargă în pas cu viața.

Tudor Șoimaru

POEZIA...

Poezia noastră nouă e foarte tînără. Se apropie de paisprezece ani — vîrsta la care Julieta l-a iubit pe Romeo cu cea mai deplină și mai eroică dragoste; vîrsta la care elanurile sînt nesfîrșit de generoase, eroismul nelimitat, optimismul în floare.

Poezia noastră nouă are vîrsta adolescenților. Dar dacă privim mai îndeaproape la creatorii ei, ea are vîrsta Doinei Sălăjan și a lui Ion Gheorghe, dar și vîrsta lui Tudor Arghezi, a lui Mihai Beniuc, a lui Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu... Peste deosebirile inevitabile și dezirabile de la generație la generație, peste deosebirile de experiență scriitoricească și de temperament artistic, poezia actuală se prezintă unitară, inspirată de țeluri și năzuințe comune, crescută pe o bază ideologică comună. Ea respiră același aer, luptă pentru aceleași principii, cu aceeași ardoare pe care i-o dă tinerețea ei viguroasă și tinerețea cauzei mari, generale în care ea se angrenează.

Dușmanii ei o învinuiesc de uniformitate, vizînd prin aceasta obiectul ei care este, în linii mari, socialismul. Este acesta modul de a vedea socialismul, după cum înaintașii lor, de care sînt întru totul demni, înțelegeau că Manifestul Partidului Comunist cere comunizarea femeilor.

Nu, exproprierea moșiei prințesei Poezia nu înseamnă decît că această moșie a devenit un bun comun, de care se bucură un popor întreg. Pe această moșie, fără garduri și oprelişti, poate hălădui oricine în voie:

Sînt măr de lîngă drum și fără gard.
La mine-n ramuri poame roșii ard.
Drumețule, să iei fără sfială,
Căci n-ai să dai la nimeni socoteală.
Iar dacă vrei s-aduci cuiva mulțam,
Adu-l țărînei ce sub mine-o am.
E țara ce pe sînul ei ne ține,
Hrănindu-ne pe tine și pe mine.

De pe această moșie oricine poate culege roadele unei gîndiri generoase care apără pacea, apără libertatea, apără solidaritatea oamenilor muncii de pretutindeni, apără construcția pașnică a socialismului. Poeții noștri au însămînțat acest pămînt cu cele mai nobile idei, cu cele mai curate și mai înălțătoare idealuri. Poezia noastră nouă este o poezie luptătoare și hotărîtă, o poezie patriotică, pătrunsă de spiritul umanismului. Nimic din ceea ce este omenesc nu îi este străin. Ea face apel la toți oamenii cinstiți din lume să apere valorile omenirii, să apere frumusețea vieții și credința în viitorul ei. In „Ție-ți vorbesc, Americă!" răsună chemarea zguduitoare a Europei către America îndepărtată cu care, în ciuda distanțelor, ar împărtăși aceeași soartă grea, în focul unui nou război:

Ingust este drumul ce ne desparte.
Nimeni nu poate rupe destinele noastre, în două.
In puhoiul care ar vui, printre casele noastre,
sîngele inimii tale ar curge
amestecat cu sîngele meu...

Sensibilitatea poeților noștri vibrează prelung la orice nouă încercare de a omagia memoria unui zeu crud: Marte. Nu o actualizare măruntă și nu o politizare forțată caracterizează poezia celor mai buni poeți ai noștri. Poezia politică se naște integral și firesc din evenimentele pe care le trăim, conștiința poeților noștri fiind o conștiință politică. „Memorie" de Veronica Porumbacu poartă în fruntea ei o precizare: „în urma sentinței de la Karlsruhe", dar poezia nu răspunde artificios și jurnalistic unei știri externe. Odată cu sentința de la Karlsruhe a vibrat memoria dureroasă a poetei, care a trăit ultimul război mondial, a vibrat sensibilitatea ei întreagă:

Azi au cîntat pe-ntîiele clape-ale toamnei
mîinile pianistei palide:
mîini jignite de arsuri,
strivite în lagăr sub rangă.
. . . .
Și sub cicatrici
mîinile-au tresărit ca sub rangă
și degetele țepene au apăsat
pe clapele toamnei,
lovind disperat
în istorie.

Ne putem mîndri astăzi cu o poezie combativă, avînd verbul înflăcărat și fruntea brăzdată de gînduri — gîndurile veacului care se înnoadă și se deznoadă activ, în rime și în tropi. Violența lui Beniuc, sarcasmul ingenuu al Ninei Cassian (din „Cancerul lumii") sau tensiunea dramatică a Mariei Banuș (din „Ție-ți vorbesc, Americă!"), rigoarea tăioasă a lui Eugen Jebeleanu (din „Lidice") — toate aceste temperamente felurite de poeți discută în stilul lor propriu soarta lumii.

In același timp, poeții noștri au coborît în adîncuri, descoperind intimități neexplorate ale sufletului omenesc. Versul lor a devenit destul de suplu și de transparent pentru a modela subtilități infinite, pentru a surprinde luminile opalescente care ard intermitent, ca niște faruri înecate în ceață. Poezia lirică actuală are un registru foarte bogat. Sentimentele discrete, fibrele cele mai imperceptibile ale sufletului omenesc apar luminate acum de poezie.

„Iubirile" din recentul volum al lui Mihai Beniuc, „Călător prin constelații" sînt de o nespusă ascuțime psihologică. Viața pasională a omului este adunată (dar nu restrînsă) în trei strofe. Intîi tinerețea amețitoare, cu lacrimi care se usucă ca o ploaie de vară, apoi maturitatea, cu patima ei mistuitoare, o ploaie cu grindină, și în sfîrșit:

Iubirile ce vin acum
Sînt călători zdrobiți de drum
Și care cer un adăpost
Văzîndu-te un om cu rost —
Fii, inimă, hangiu de treabă
Și fă-le foc și patu-n grabă

Nina Cassian surprinde reminiscențele candide ale copilăriei, vraja unei lumi de basm care sălășluiește în zonele uitate ale sufletului omenesc. Versurile ei învie imaginea feerică a copilului care zace amorțit în fiece om mare și ridică la suprafață transparența ingenuă, încîntătoare mustrare adusă prea realiștilor oameni maturi:

Sînt unele nopți cînd pereții învie
și se desfac încet, spre feerie...

Totu-i albastru, străveziu și ușor
ca inima unui izvor.

Ferestrele tremură, culorile-s ude,
sclipește o piatră — și sclipătul ei se aude...
. . . .
Iți mulțumesc, copilărie, că mai apari
în noaptea și în somnul nostru de oameni mari.

★

Poezia noastră nouă va avea în curînd paisprezece ani — vîrsta la care Julieta l-a iubit pe Romeo cu cea mai deplină și mai eroică dragoste. Poezia noastră nouă are ingenuitatea elanurilor sublime dar și precocitatea datorată epocilor care succed marilor dezastre. Ea este amețitoare ca o adolescentă și lucidă ca o mamă îndurerată. Ea are bucurii limpezi și amintiri tragice. Inelul ei sclipește cu sclipirile inelului de logodnă și cu luciul stins al aurului. N-are însă decît un singur viitor: lupta pentru socialism.

Georgeta Horodincă

SCRIITORUL ȘI REALITATEA

UN ȘEF DE ECHIPĂ

Sînt cîțiva ani de atunci. Nimerisem la o casă de odihnă la mare, anume pentru stahanoviști. Am căzut ca un ciuhurez zbîrlit de ani, într-un stol de lăstuni: mineri, ceferiști, cîțiva petroliști, vreo doi strungari, un brigadier de cîmp, doi șoferi de cursă milionari (în kilometri), un porcar de la o gospodărie de stat din Banat, o infirmieră de la Spitalul Brîncovenesc.

Atîți muncitori la un loc și atît de feluriți!... Dar toți, fără deosebire, atît de cuviincioși, de măsurați în gesturi, în vorbă, atît de mîndri — dar de o mîndrie firească, nelăbărțîndu-se în laudă de sine, în familiaritate — aș întrebuința o expresie de pe vremea mea: minunat de bine crescuți.

Au aflat că sînt scriitor — cîțiva văzuseră piesele mele. S-a stîrnit o curiozitate șoptită din gură în gură, la început, apoi, unul cîte unul, la sfîrșitul mesei de seară, s-au apropiat de mine: ...„tovarășe scriitor"...

Tovarășe scriitor!... Am tresărit pînă în străfundul făpturii mele. M-am văzut deodată, — eu, singuraticul — încadrat, contopit în muncitorimea cea adevărată, cea generoasă și fremătătoare de toate avînturile inimii... A, minunată chemare, cuvînt care m-a ridicat deodată în propriii mei ochi, atît de deosebit de scrobitul „domnule" — sau sinistrul „maestre"!

In fața mea, la masă, mînca un flăcăiaș cu chipul ascuțit, cu doi ochi negri, arzători, care-i mîncau obrazul... Imaginea lui Vasile Roaită, cum îl cunoșteam din zgîrcita lui iconografie.

Pe masa noastră se găseau sticle cu țuică, vodcă, vin, din belșug. Ca să intru în vorbă, i-am întins un păhărel cu țuică.

— Mulțumesc, nu beau nici vin, nici țuică. Nu vreau să mă învăț cu băutura.

Il întreb:

— Dar ce muncă faci dumneata?

— Sînt șef de echipă la vagonetaj, în atelierele C.F.R. din Orașul Stalin.

— Șef de echipă? — îl întreb uimit. Dar cîți ani ai?

Răspunsul vine firesc:

— 18 ani!

Numai atunci, adunînd și rezumînd în mine ceasurile acelea radioase de soare, de albastrul mării, de zări săgetate de zborul pescărușilor, mi-am dat seama ce lucru uimitor, de necrezut a însemnat decembrie 1947, care a lărgit sufletul omenesc pînă la limitele înțelegerii, fraternității și dragostei — și a făurit un șef dintr-un adolescent de optsprezece ani!...

Alexandru Kirițescu

Insemnări

Cunoscusem Dobrogea în trecut... Hoinărisem pe meleagurile ei, străbătusem ghiolurile și trăisem alături de pescari în colibele lor săptămîni de-a rîndul.

Războiul, cu urmările lui, mă făcură să părăsesc Dobrogea.

Și iată că acum, după zeci de ani de absență, veneam alături de-un buchet de tineri scriitori, plini de talent, să văd o altă Dobroge, nouă, sănătoasă, cu oameni care nu se mai urăsc ca în trecut și care pot trăi o viață cu adevărat omenească.

Nu am pretenția să fac o descriere amănunțită. Voi încerca însă să creionez cîteva întîmplări...

Iată: autobusul nostru s-a oprit în satul Topraisar. După o consfătuire la sfatul popular, am vizitat cîteva realizări gospodărești: crescătoria de animale, magaziile unde se vînturau semințele de floarea-soarelui, grajdurile de cai de rasă, atelierul de tîmplărie și de fierărie. Cineva dintre noi a propus să vizităm locuința unui tătar colectivist.

Conducătorul nostru ne oprește în fața casei lui Abduraham Abdurahem, colectivist și brigadier... Un om mărunțel, cu privirea blîndă, apare în poartă. Văzînd grupul nostru, la început se cam sfiește. Rîsetele și voia bună alor noștri îl cuceresc și, fără multă ezitare, ne vedem într-o cameră mare, cu lăghiceri pe jos, și unde întreaga familie, nevasta cu copiii, stau roată în jurul unei mese de pe care răsare miezul roz al unui pepene uriaș...

Cei de față sînt la început stingheriți: după puțin, sfiala le dispare, văzînd veselia noastră. Ne invită pe scaune... Și chiar ne oferă și cîte o felie de harbuz.

Abdurahem ne vorbește despre viața lui nouă, sub regimul de democrație populară, despre înfăptuirile din satul lor.

E colectivist din 1951... Casele și le-a făcut de vreo trei ani. Acum voiește să-și clădească altele, la față, acestea le va da ginerelui său. Are lumină electrică și-și va aduce și un difuzor.

— Aveți motive să fiți mulțumiți — constată cineva dintre ai noștri.

— La noi toți tătarii au intrat în colectivă și-s mulțumiți.

Cînd ne despărțim în amurg, soarele aruncă cele din urmă raze pe întinsurile cenușii ale zării, aprinde cu dungi de foc olanele de la casele noi din fața noastră...

Seara, la șezătoarea dată la teatrul din Constanța și unde cîțiva scriitori au citit din operele lor în cinstea Marelui Octombrie, mi-a fost dat să văd acea disciplină adîncă care domnea în mijlocul auditorilor: muncitori, elevi de liceu, studenți, marinari, toți laolaltă ascultau pătrunși de însemnătatea zilei și-a clipelor pe care le trăiau.

Și întorcîndu-mă la hotelul unde eram găzduiți, multă vreme, în patul meu, nu putui dormi, căci gîndurile fugeau departe, în negurile vremii, pe cînd trăiam la Tulcea și, voind să fac o șezătoare împreună cu Gala Galaction, Cincinat Pavelescu și alți tineri scriitori, prefectul județului a dat ordin polițaiului ca să ne facă toate mizeriile, numai să ne zădărnicească serbarea. Cît de departe sîntem de vremurile acelea, astăzi, cînd poporul nostru a sărbătorit zece ani de la înfăptuirea Republicii Populare Romîne!

N. Dunăreanu

Un eveniment important

Luna culturii a însemnat un eveniment deosebit de important și totodată semnificativ. Bilanțurile prezentate, numeroasele, variatele și interesantele manifestări organizate pe întreg cuprinsul țării ne-au dovedit progresele remarcabile ce s-au realizat, în ultimul deceniu, și pe tărîm cultural. Dar au mai arătat și prețuirea ce se acordă, în regimul nostru de democrație populară, operelor de cultură și creatorilor de bunuri culturale. Și este explicabilă și întemeiată această atențiune, deoarece se urmărește continua ridicare a nivelului material și cultural al maselor, și pentru că operele culturale ne dau posibilitatea să cunoaștem mai sigur și mai ușor specificul unui popor.

Și acum, — scriitor fiind — cîteva însăilări în legătură cu literatura noastră. Producția literară din ultimii zece ani, privită în ansamblul ei, înseamnă rod bogat și variat — rod care trage greu în cumpănă. In legătură cu progresele realizate de literatura noastră în acest răstimp, țin să subliniez: înflorirea poeziei, avîntul luat de roman, aportul pozitiv al tinerilor critici, pașii tot mai cu hotărîre făcuți în ce privește prezentarea omului nou; constructor al socialismului, creșterea măiestriei artistice, tirajele mari... Și fiindcă mă număr printre scriitorii în vîrstă, aș încheia cu acțiunea de reeditare a lucrărilor scriitorilor vîrstnici, epuizate mai demult — culegeri întocmite cu pricepere, îngrijit tipărite și larg difuzate.

Inflorirea literaturii se explică prin condițiile de lucru cu totul prielnice create scriitorilor de către regimul nostru de democrație populară și prin multilaterala lor stimulare.

Grăitoare și concludentă ar fi o paralelă între situația de astăzi a scriitorilor și situația scriitorilor în vechiul regim. Nici în anii de după primul război mondial, cînd politicienii vînturau lozinca: ofensivă culturală, nu li s-a îmbunătățit situația. Așa-zisa acțiune de culturalizare a maselor s-a soldat cu discursuri declamatorii, banchete, planuri și angajamente uitate de a doua zi. Din „fondurile culturale" s-au înfruptat din plin „culturali" improvizați și trepăduși electorali.

Luna culturii poate fi socotită, de pe acum, tradiție temeinic statornicită, popas necesar pentru demonstrare și recapitulare, dar și pentru o nouă și rodnică avîntare.

Ion Dongorozi

M. CHIRNOAGĂ „Siloz"

(Din expoziția interregională de artă plastică)

NOTE

Comemorări de scriitori în 1958

In cursul anului 1958 vor fi prilejuri de rememorare a numelor (și operelor) unui însemnat număr de scriitori romîni, de la a căror naștere sau moarte se vor împlini sume de ani „rotunde":

325 de ani de la nașterea lui Miron Costin; 150 de ani de la nașterea lui Costache Negruzzi și a lui Simion Bărnuțiu; 120 de la nașterea lui Bogdan Petriceicu Hașdeu; 110 de la nașterea lui Ioan Slavici și a lui Calistrat Hogaș; 100 de la nașterea lui Alexandru Vlahuță, a lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea și a lui Duiliu Zamfirescu; 80 de la nașterea lui Emil Gîrleanu, a lui V. Demetrius și a Elenei Farago; 60 de ani de la nașterea lui George Mihail-Zamfirescu și 50 de ani de la nașterea lui Alexandru Sahia.

Tot în acest an, se vor împlini 50 de ani de la moartea lui Ronetti-Roman, 45 de la moartea lui Panait Cerna și a lui Șt. O. Iosif, 40 de la moartea lui George Coșbuc și 25 de ani de la moartea lui Jean Bart.

O parte din aceste aniversări sînt și în atenția editurilor.

Vor apărea numeroase volume de opere, monografii, culegeri de documente sau albume omagiale. „Opere" de Miron Costin vor apărea în ediție critică îngrijită și cu un studiu introductiv de P. P. Panaitescu.

Din opera lui Slavici se vor tipări, în colecția „Biblioteca pentru toți", două volume de „Nuvele". Totodată, un colectiv din Cluj pregătește o ediție de „Opere". Lui Hogaș i se va reedita volumul „Pe drumuri de munte".

Tot în acest an apare și monografia „C. Hogaș" de C. Ciopraga. Vlahuță va fi comemorat cu două culegeri: „Versuri" (reeditarea volumului din 1955) și „Proză" (în care vor intra schițe și nuvele din vechile volume: „Din goana vieții", „In vîltoare", „Clipe de liniște", „File rupte", „Dreptate" și romanul „Dan"). Un „Album Delavrancea" închinat vieții și operei scriitorului pregătește Emilia Șt. Milicescu. Va mai apărea și un volum din poeziile lui Panait Cerna. „Opere" de Șt. O. Iosif vor apărea în trei volume, în ediție îngrijită de Ion Roman. Va ieși de sub tipar și o monografie despre George Mihail-Zamfirescu.

Intenții fără intenție

In „Contemporanul" din 29 decembrie 1957, în articolul intitulat „Portret dramatic", cronicarul teatral M. Radnev analizează piesa „Arborele genealogic" de Lucia Demetrius, stăruind îndeosebi asupra personajului Suzana, interpretat de Aura Buzescu.

Cronicarul scrie: „Actrița, respectînd și depășind (...) intențiile autoarei... (etc.) Dar care sînt intențiile autoarei — respectate și totuși depășite — nu spune.

In schimb, ceva mai jos, zice: „Intre realizarea acestei eroine și a celorlalte personaje din „Arborele genealogic" există un decalaj simțitor, care nu știu dacă a stat sau nu în intenția autoarei".

Cu alte cuvinte, interpreta a depășit niște intenții ale autoarei, despre care cronicarul nu știe însă dacă au fost sau nu în... intenția autoarei.

S-ar fi putut, într-adevăr, să fi fost niște intenții... fără intenție.

Cu aceeași convingere vorbește cronicarul și despre alt interpret: „N-aș putea încheia aceste rînduri fără a aminti (...) și compoziția lui Geo Barton (prima de acest gen, cred) în rolul unui om bătrîn".

Din păcate, M. Radnev nu precizează dacă compoziția interpretului e „prima de acest gen"... din istoria teatrului, din cariera actorului, din stagiunea în curs etc. etc.

Cbd.

La o reuniune esperantistă

Am asistat deunăzi la o reuniune esperantistă din București, închinată celei de-a 98-a aniversări de la nașterea întemeietorului limbii esperanto, d-rul Zamenhof. Am ascultat cu acest prilej interesanta comunicare ținută de academicianul Grigore Moisil. Domnia-sa nu e esperantist. Atunci? Prof. Gr. Moisil, după o documentată expunere istorică asupra diferitelor încercări de-a se descoperi o limbă universală și după ce a amintit că și Lenin a arătat că „Esperanto e latina proletariatului", a arătat că s-a simțit atras de mișcarea esperantiștilor cu prilejul celui de-al patrulea congres al matematicienilor romîni. Atunci, un invitat, profesorul japonez Masuo Hukuhara, a cerut și a obținut să-și facă comunicările în esperanto, prin interpret. Cu acest prilej, și matematicienii romîni și-au dat seama de valoarea acestei limbi internaționale.

Mișcarea esperantistă are o existență la noi de peste o jumătate de veac și a avut legături strînse cu vechea mișcare socialistă.

La reuniunea amintită mai sus, în cadrul programului artistic ce-a urmat, tinere și tineri absolvenți ai primelor 12 lecții au declamat cu multă simțire în esperanto versuri traduse din romînește, îndeosebi din Eminescu. „Somnoroase păsărele" și finalul „Dormu bone!" („Noapte bună!") au recoltat aplauze entuziaste.

S.

Continente

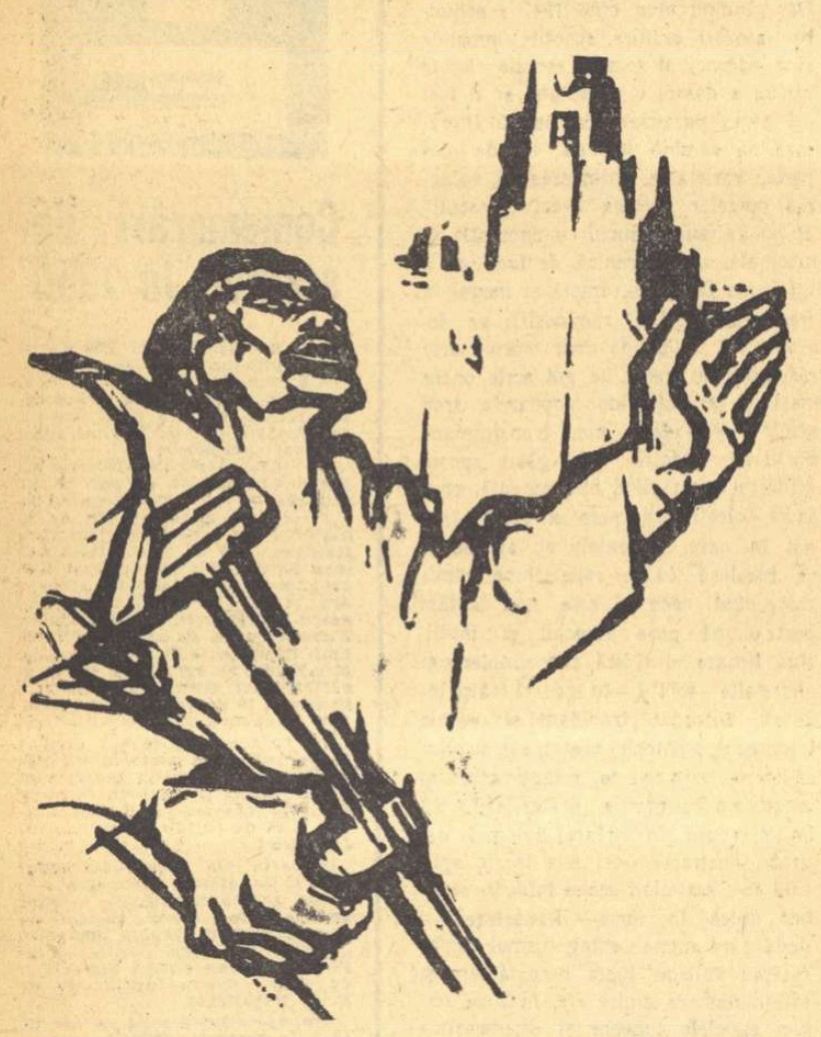

GERSHON KNISPEL (Israel) „Impotriva războiului"

UN DICŢIONAR „ENCICLOPEDIC"

A apărut ultima ediţie, a XXX-a, „revăzută şi adăugită" a dicţionarului enciclopedic italian: „Il Novissimo Melzi".

Din scurta prezentare a editorului rezultă că la această lucrare au colaborat **„specialişti de o certă competenţă sub conducerea unei direcţiuni care a procedat la o revizuire integrală în scopul obţinerii unei armonii şi omogenităţi a operei".**

Despre ce fel de competenţă e vorba ne putem da lesne seama după felul în care sînt prezentaţi marii oameni de cultură romîni: scriitori, pictori, compozitori, ale căror nume au trecut de mult graniţele ţării noastre.

Iată, de pildă, ce aflăm în acest dicţionar enciclopedic despre Eminescu. Citez: **„Poet romantic, romancier şi ziarist romîn. A avut o viaţă aventuroasă. A murit nebun. A scris romanul „Geniu pustiu". Născut la Botoşani, 1850-1889".** Aceasta e tot ce ştie colectivul de specialişti competenţi despre unul din cei mai mari poeţi europeni ai secolului trecut. Despre Enescu, a cărui activitate a fost unanim apreciată, dicţionarul cu pricina notează că a fost un **„violonist şi compozitor romîn care a trăit 50 de ani la Paris".**

Dar acestor doi mari fii ai Romîniei li se face cel puţin onoarea de a li se rezerva cîte trei rînduleţe în „enciclopedicul" dicţionar italian. Zadarnic te străduieşti să afli ceva despre creatorul „Scrisorii pierdute". Autorii dicţionarului „Il Novissimo (cel mai nou) Melzi" îl ignorează pe Caragiale ale cărui piese se joacă pe scenele teatrelor din multe ţări, inclusiv Italia.

Nimic despre Bălcescu (mort la Palermo), Nicolae Grigorescu, Ion Andreescu, Victor Babeş. Nu este pomenit nici un cuvînt despre autorul lui „Ion", al „Răscoalei", al „Pădurii spînzuraţilor".

Pentru autorii italieni ai dicţionarului, în Romînia de azi nu există viaţă culturală. De maestrul Sadoveanu, ale cărui opere sînt traduse în atîtea limbi, n-au aflat nimic. Pe Tudor Arghezi, despre care un invitat străin la congresul scriitorilor din R.P.R. a afirmat că este unul din cei mai mari poeţi contemporani, colaboratorii dicţionarului, editat sub privegherea lui Antonio Vallardi, n-au avut încă răgazul să-l cunoască. Toate acestea îşi au tîlcul lor.

In schimb, autorii lui „Il Novissimo Melzi", ştiu, de pildă, că în Romînia a existat un Corneliu Codreanu, pe care-l numesc „om politic romîn". Aceiaşi autori competenţi au aflat de existenţa unor „personalităţi" ca Vintilă Brătianu.

Precum se vede, merită a fi relevat efortul făcut de colaboratorii dicţionarului de a-şi informa cititorii cu „obiectivitate".

Paul Lupaşcu

Cronica radiofonică

sau ce nu-i place „vocii Parisului"

Seara de 23 decembrie a anului trecut — nu ne despart decît puţine zile de-atunci — a fost friguroasă. Ţin bine minte amănuntul acesta fiindcă am pus pe seama vremii urîte lenea ce mă cuprinsese deodată, hotărîndu-mă să rămîn în casă. După ce am ascultat, în bune condiţii cum spun radiofoniştii, Op. 76 nr. 3 de Haydn, executat cu mult patetism de un cvartet din Leipzig, apoi Trio de Arenski în care s-au intercalat fluierăturile profanatoare ale unor paraziţi, postul mi-a fugit. Am început să-l caut de-a lungul benzii luminate, plimbîndu-mă astfel cu o iuţeală care întrece pe cea a gîndului, prin trei sau patru continente strînse laolaltă pe un parcurs de cîţiva centimetri. E ca şi cum ai alerga pe culoarul unui hotel al lui Babel cu toate uşile deschise şi din fiecare cameră ţi-ar izbi urechea vocea altui pasager, vorbind toţi deodată în cele cîteva sute de graiuri şi dialecte ale planetei. Oricît de înfrigurată ţi-ar fi însă goana şi oricît de asurzitoare babilonia, nu se poate să nu te opreşti auzind pe neaşteptate, printre atîtea voci străine, şi una în limba pe care o ştii mai bine decît pe celelalte toate, singura care-i a ta, fiindcă ea e întîia, a cîntecului de leagăn şi tot ea va fi ultima, aceea în care îşi vor lua rămas bun ai tăi cînd vei fi pe năsălie.

Vocea asta în romîneşte îşi zicea „a Parisului". Nu o voce de la Paris, ci chiar a Parisului întreg, un Paris care şi-ar fi lăsat baltă treburile nemaiputîndu-se împotrivi dorinţei imperioase de a ni se adresa în olteneşte.

„Mihai Beniuc a împlinit cincizeci de ani" desluşii destul de limpede şi, mărturisesc, am fost plăcut surprins. Oricum, mi-am zis, e drăguţ din partea Parisului să se alăture la sărbătorirea unui poet de al nostru, căruia noi îi atribuim un mesaj foarte important. Pesemne că politeţea pariziană rămîne aceeaşi, chiar dacă ne este servită în traducere. Numaidecît însă după asta vocea, care se recomanda ca fiind a Parisului întreg, se grăbi să arate că nu gustă poezia lui Beniuc. La urma urmelor, nu ne-ar fi trecut prin minte că Parisul tot, de pe amîndouă malurile Senei, de la Menilmontant la Montrouge, de la colina Montmartre pînă la Saint Germain să tresară la versurile poetului nostru, aşa cum nici noi, aceştia de-aici, fără a pretinde că sîntem vocea Bucureştiului, nu ne descoperim afinităţi cu orice fel de poezie franţuzească. Iată însă că vocea de pe lîngă turnul lui Eiffel începu să explice de ce anume nu-i plac versurile lui Beniuc, nu toate, ci doar acelea apărute într-un număr al „Gazetei literare". Neavînd la îndemînă textul împricinat, citez cele două versuri aşa cum le-am auzit chiar din gura Parisului, dacă mă pot exprima astfel:

Mai bine temniţi, lanţuri şi cătuşe
Acelor care sînge vor, cenuşe...

După ce se miră că „acest fiu de moţ" poate urî cu atîta intensitate, cocoana prin care ni se adresează Parisul, căci era o voce feminină, îl dojeneşte niţel pe poet pentru că n-ar exprima sentimentele adevărate ale neamului său, sus zisele sentimente strămutîndu-şi sediul, cum se ştie, din munţii Abrudului tocmai la Paris, la München şi Chicago. Recitind endecasilabii lui Beniuc — slavă domnului nu-s hermetici şi sensul lor îţi sare în ochi — oricine îşi dă seama împotriva cui freamătă ura poetului. Doar amatorii de esenţe stranii ar putea obiecta că stihurile acestea exprimă ceea ce numesc ei un „loc comun", adică o idee care circulă pe stradă (pe toate străzile lumii) şi răspîndită în aşa măsură încît pare tot atît de naturală pe cît de absurdă ar părea ideea de a binecuvînta războiul, blestemînd pacea. E cineva destul de cinic şi, în fond, atît de nenorocit, ca să poată cere unui poet o invocaţie adresată bombei cu hidrogen, un imn închinat masacrului, un cîntec slăvind războiul atomic?

Nu ştiu cine e cocoana purtătoare de cuvînt a Parisului, în schimb cunoaştem Parisul. E capitala glorioasă a unei mari ţări cotropită de trei ori în mai puţin de un secol şi fiindcă ştim că aceste năvăliri pustiitoare au rămas vii în amintirea francezilor, avem toate motivele să punem la îndoială identitatea de sentiment dintre vocea care-şi zice a Parisului şi poporul aceluiaşi Paris. Aceea nu e, nu poate fi, vocea lui, aşa cum răsună de veacuri în şcolile şi atelierele lui, însufleţită de idealurile cele mai nobile ale umanităţii. Nu se poate ca poporul Parisului, cu cărturarii, artiştii şi artizanii săi, cu milioanele de muncitori, să reproşeze unui poet ura sa împotriva uneltitorilor la războaie, aşa cum o face vocea impostoare. Dacă există un sentiment al cărui caracter sacru i-l conferă însăşi iubirea de oameni din care s-a născut, e tocmai ura aceasta necesară, indispensabilă am zice, obligatorie, a tuturor conştiinţelor cu-adevărat libere. Libere adică de orice ipotecă a intereselor care vor să facă din războiul nuclear o întreprindere rentabilă, punînd moartea pe acţiuni producătoare de douăzeci la sută dividend.

Nu, Parisul rămas într-o măsură oarecare şi al unui Victor Hugo, nu poate acoperi cu vorbe de ocară strigătul poetului care refuză pentru semenii săi măcelul.

Ştim, în ultima vreme platz-agenţii războiului, văzînd că popoarele manifestă oroare pentru marfa lor funestă, ne îmbie cu alte produse, lăsînd, cum se spune, din preţ:

— Dacă nu vă convine bomba cu hidrogen, vă ţinem la dispoziţie una mai ieftină, o adevărată ocazie. E bomba curată. Incercaţi şi vă veţi convinge. Costă o nimica toată, abia cîteva mii de morţi.

Şi fiindcă popoarele nu se arată convinse nu m-ar mira ca mîine să ni se ofere un război şi mai convenabil:

— Poate că v-ar surîde un mic război, aidoma celor din care aţi mai gustat? E vorba de o bagatelă, un adevărat joc de copii cu arme clasice, marca înregistrată.

Clasice sînt armele venerabile care şi-au făcut proba în ultimele războaie. Clasic, aşa cum îi spunem lui Racine, e tunul. Tot clasic a devenit şi tancul, iar mitraliera cu lătratul ei de căţea e şi ea o piesă clasică, aşa, ca o frumoasă oraţiune funebră a lui Bossuet. Oamenii însă nu par dispuşi să cadă la învoială. Dacă dezagregarea nucleară pe spaţii vaste nu le place, să nu vă închipuiţi că bomba curăţică, aia care face un rabat la numărul morţilor sau pieirea prin armament clasic ar fi pe gustul lor. In toate limbile pămîntului îi auzi răspunzînd că nu vor să moară nici de tun, nici de bomba H, sau mai pe scurt, că nu vor să se lase ucişi în nici un mod, fie clasic, fie modern.

Că vor fi unii care aşteaptă în furgoanele străinătăţii ceasul cînd bomba atomică le va deschide drumul către fabricile şi conacele rîvnite, e posibil. Că acestora le face rău clocotul mînios din versurile lui Beniuc, nu e de mirare. Dar, să ni se servească năduful lor drept vocea Parisului — à d'autres! — sau, bucureşteneşte: a se slăbi.

Cunoaştem prea bine placa şi-i descifrăm fără dificultate marca. E „his master's voice".

Sergiu Dan

Un colţ din Pekin Foto MAI ŞU-HUAN

ALEXEI TOLSTOI

Astăzi e simplu să vorbeşti despre Alexei Tolstoi, un mare nume curent în toate păturile cititoare din toată lumea. Amintirea lui trăieşte în noi o viaţă diurnă, cărţile lui sînt mereu în mîinile generaţiilor, în ediţii proaspete, criticul care se ocupă de proza realismului socialist, inevitabil face popas şi la numele lui Alexei Tolstoi, adesea oamenii în munca lor obişnuită se gîndesc la eroii scriitorului, Daşa sau Teleghin sau Petru I...

Unul dintre întemeietorii prozei sovietice, scriind într-o limbă pe care au ilustrat-o Gogol, Saltikov-Şcedrin, Lev Tolstoi şi Dostoievski, Alexei Tolstoi nu şi-a trădat înaintaşii şi, în eflorescenţa de vigoare a realismului socialist, a adus un timbru nou, înalt, vivace, de creaţie artistică personală şi durabilă.

Inclinat spre epica istorică, Alexei Tolstoi nu a limitat noţiunea de istorie la trecut. Timpul el îl socotea totdeauna istorie, reliefînd fireşte marile diferenţe dintre prezent şi trecut. De aceea în istoria veche rusească din romanul Petru I, admirabil documentată, simţim prezenţa contemporanilor noştri, cu optica lor nouă şi cărora el, scriitor sovietic, le-a aparţinut, iar din Calvarul, deşi roman al prezentului, al războiului civil, se revarsă un real patos istoric.

Alexei Tolstoi a fost şi un fondator al noului tip de literatură ştiinţifico-fantastică, un precursor pătrunzător al proiectelor noastre contemporane de a cuceri cosmosul. Romanul anticipativ Aelita, petrecîndu-se în viitor, are cadenţa unei naraţiuni istorice, tonul faptului deja întîmplat.

Aceste trăsături, grija stilistică rafinată pentru bogata frază a limbii sale, plus arta construcţiei caracterelor umane noi, face din el un scriitor mare al veacului.

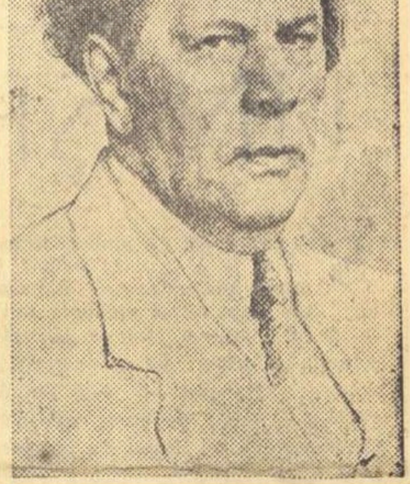

Dacă moartea nu l-ar fi stins la netimp, Alexei Tolstoi ar fi împlinit azi, printre noi, vîrsta de 75 de ani.

V.

O tragedie modernă?

La sfîrşitul scurtei prefeţe care precede versiunea franceză a romanului „Sanctuar" de William Faulkner, André Malraux remarca lapidar, schiţind o sinteză paradoxală, că «„Sanctuar" înseamnă includerea tragediei greceşti în romanul poliţist». Cartea ne înfăţişează într-adevăr o lume interlopă, de roman poliţist, lumea gangsterilor, pe care filmele şi romanele americane ne-au făcut-o de mult cunoscută, însă unghiul sub care este văzută această lume e altul decît cel obişnuit. Intriga se desfăşoară într-un „univers închis", sumbru, tragic, cu un destin implacabil în spatele eroilor, care îi zdrobeşte, destin nu transcendent, ci imanent, cuibărit în subconştientul lor, populat de obsesii, de instincte primare (un material psihanalitic complex: „sicrie, cai, violuri, porniri mazochiste, incesturi") — astfel încît, considerind larg lucrurile, se poate spune că observaţia lui Malraux nu este lipsită de adevăr. Exagerată însă ni se pare a fi — şi o spunem cu modestie — opinia lui Alfred Camus, care a adaptat şi pus în scenă „Requiem pour une nonne". urmarea romanului „Sanctuar", „opt ani după" — piesă jucată la Paris şi socotită de o bună parte a criticii de specialitate a fi, în sfîrşit, o tragedie modernă, *în care, după cum spune chiar autorul adaptării, personajele sînt „foarte actuale, oameni ai zilelor noastre, avînd acelaşi destin de înfruntat ca Oreste şi Electra". E drept că unii critici i-au reproşat lui Camus că încercarea sa a fost temerară, că a căuta să traduci în spiritul net, lucid, discursiv al limbii franceze proza densă, tulbure, proteică, a lui Faulkner, bazată mai mult pe monologuri, pe sondaje introspective, constituie prin ea însăşi o contradicţie de stil, nemaipunînd la socoteală dificultatea generală implicată de transpunerea unui roman în limbajul artei dramatice, dificultate cu atît mai mare cu cît e vorba de un caz special, de un roman de o complicată analiză psihologică.*

Insă pe noi nu chestiunea aceasta de ordin estetic ne interesează. Pe noi ne interesează altceva. Şi anume, întrucît „Requiem pour une nonne" este o tragedie (nu oarecare), ci „în sfîrşit modernă".

Să vedem. Subiectul, pe scurt, ar fi următorul: Temple, eroina din „Sanctuar", o fată bizară, aventurieră, care fusese răpită de un gangster şi dusă într-un bordel, — după opt ani se căsătoreşte cu un tînăr aristocrat şi ajunge o doamnă distinsă, onorabilă, cu doi copii. Dar, cît stătuse la bordel, Temple, de care gangsterul răpitor nici nu se atinsese (un caz de patologie sexuală) se îndrăgostise de un tînăr la care gangsterul recurgea în practicile sale amoroase. Tînărul însă, cînd vrea să scape de tirania patronului, şi să se ducă singur la iubita lui, este împuşcat mişeleşte, gangsterul mai tîrziu, moare şi el, şi se pare că trecutul fostei prostituate, astăzi o doamnă respectabilă din înalta societate, este uitat. Dar, Temple avusese imprudenţa să scrie nişte scrisori. Fratele amantului ucis, un om fără scrupule, le descoperă, şi şantajul începe. Intre timp Temple, fire perversă, stăpînită de un adevărat duh al răului, angajase o negresă, pe Nancy, fostă prostituată şi ea, pe care şi-o face confidentă — atracţia, nostalgia răului, a viciului, exercitîndu-se asupra ei cu o forţă de neînfrînt. Toate şansele de a se îndrepta ce i se oferă, Temple le respinge mereu din aceeaşi pornire perversă de a alege răul. Ultima şansă i-o oferă, fără să vrea, chiar şantajistul de care se îndrăgostise, şi care, într-o zi, într-o clipă de slăbiciune, îi dă în mînă scrisorile. Temple însă le refuză, tocmai pentru a nu fi ispitită să se îndrepte, să aleagă binele, tocmai pentru a fi obligată să persiste în rău. In cele din urmă, cei doi amanţi se hotărăsc să fugă împreună. Temple îşi trimite soţul undeva la ţară cu copilul cel mare, păstrîndu-şi-l pe cel mic. Soseşte ziua fugii. Nancy, confidenta, negresa păcătoasă, culeasă de pe drumuri, purificată de viaţa ignobilă pe care o dusese înainte, asistă la toate acestea, alarmată, încearcă să evite dezastrul (la un moment dat le fură chiar banii), dar încercările ei dau greş rînd pe rînd, pînă în scena cînd venind clipa plecării, exasperată, vrînd s-o împiedice pe Temple de a cădea definitiv în prăpastia răului, îi ucide copilul, ca s-o trezească, s-o facă să rămînă pe loc. Bineînţeles, Nancy este arestată imediat şi condamnată la moarte. Zguduită de o violentă criză de conştiinţă, Temple se duce la guvernator, îi mărturiseşte totul, însă nu mai e nimic de făcut. Nancy, curata, sublima Nancy, trebuie să moară. Iar în scena finală, cînd Temple se întîlneşte pentru ultima oară cu ea, în închisoare, publicului îi este dat să suporte un şoc ameţitor: onorabila doamnă Temple Gowan, copleşită de remuşcări, de durere, însă totuşi vie, nevătămată şi chiar elegantă, porneşte îndărăt, spre viaţă, spre libertate, ca să-şi ispăşească păcatele, în timp ce negresa, instrumentul binelui ei, se retrage în celulă, de unde a doua zi va fi dusă la spînzurătoare.

Tragedie modernă? Da, însă în alt sens, dacă e vorba de tragedie. In orice caz nu în sensul martiric, al suferinţei, al grandorii sacrificiului pe care unii ar fi tentaţi să-l aplaude; ci în altul, subînţeles, dar nemărturisit, în care s-ar putea vorbi despre o justiţie reală, *despre contradicţia dintre adevărul uman şi cel moral, convenţional, stipulat de legi abstracte, despre o anumită lume, în care omul este doar un obiect, pradă unui destin nu absurd, ci determinat, înscris în perimetrele ei sociale.*

Constantin Ţoiu

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct),* Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct),* Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct),* Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

Literaţi din R. D. Germană

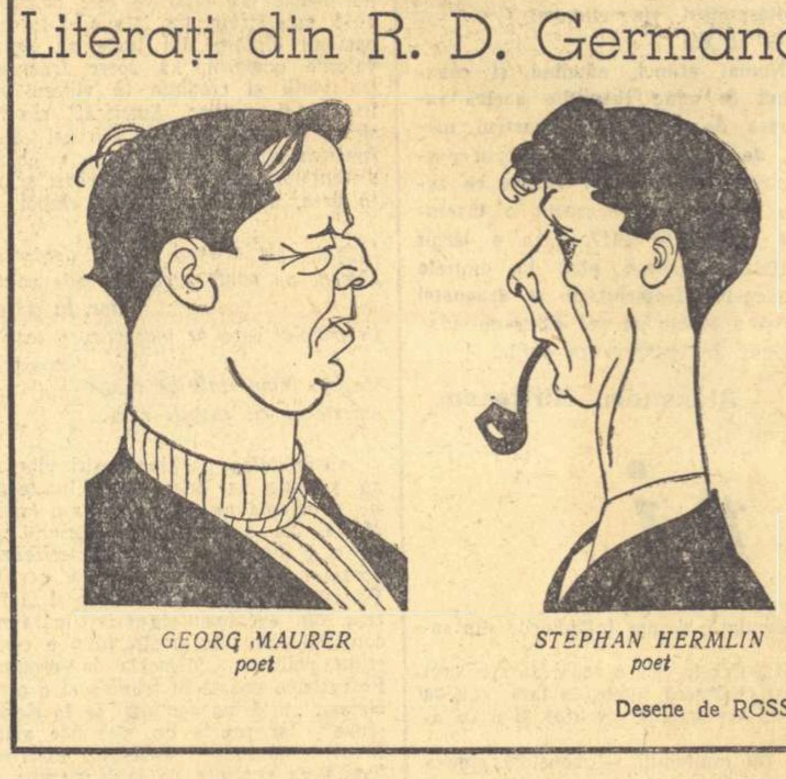

GEORG MAURER
poet

STEPHAN HERMLIN
poet

Desene de ROSS

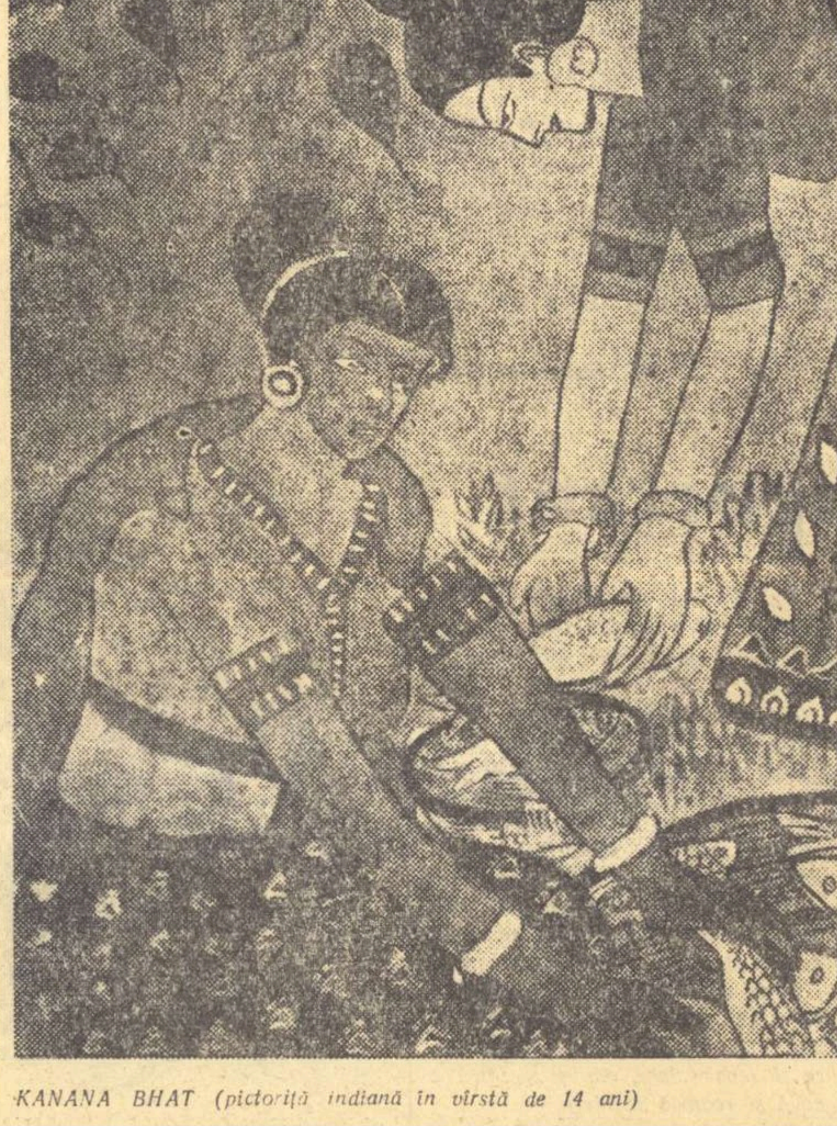

KANANA BHAT (pictoriţă indiană în vîrstă de 14 ani) „Pescăriţe"

AGENDA

- S-au decernat recent la Paris premiile criticii literare. Cu acest prilej, au fost distinşi criticii Jean Delay pentru studiul „Tinereţea lui André Gide" şi Geraud Venzac pentru studiul „Tinereţea lui André Chénier". Lucrarea dedicată operei lui Chénier este remarcabilă îndeosebi pentru noile documente descoperite de autor care evidenţiază aspecte inedite, semnificative, din opera cunoscutului poet francez.

  Premiul „Gens de France" a fost acordat postum eseistului Charles Goujon pentru lucrarea sa „Tridentul".

- Societatea Oamenilor de Litere din Franţa a comemorat centenarul morţii lui Auguste Comte. Au luat cuvîntul Yves Gaudou şi Félicien Challaye care au dezbătut probleme importante ale interpretării operei filozofice şi estetice a marelui gînditor francez.

- In editura „Neues Leben" — Berlin a apărut o interesantă antologie reunind „Baladele germane". Volumul acesta cuprinde cîteva din cele mai reprezentative balade scrise începînd din secolul XVIII şi pînă în secolul XX. Insumînd peste 10.000 versuri, cartea începe cu opera unor poeţi clasici cunoscuţi, cum sînt Goethe, Schiller, Uhland, Chamisso şi Herder. Un loc important îl ocupă, în cadrul volumului, poeţii moderni, printre care Rainer Maria Rilke, Georg Heym, Erich Kästner şi Bertolt Brecht. Poeţii contemporani Stephan Hermlin, Johannes Becker etc. — sînt prezenţi în acest volum cu versuri inspirate din frămîntările şi lupta anilor aceştia, din viaţa poporului german din zilele noastre.

- La castelul Klynzvart din Boemia (Cehoslovacia) au fost descoperite 56 de manuscrise din care cele mai multe sînt ale lui Alexandre Dumas-tatăl. In urma acestei descoperiri s-a hotărît să se înfiinţeze un muzeu, într-un turn al castelului, care să poarte numele marelui scriitor.

- Sub patronajul ministrului Educaţiei Naţionale, reprezentat prin Jacques Duron, şi preşedinţia lui Férnand Gregh, Societatea de poezie a sărbătorit, la 26 noiembrie, centenarul morţii lui Alfred de Musset.

- In ediţia „La Farandole" au apărut două cărţi interesante pentru copii. E vorba de „Le livre au perroquet", care conţine o culegere de basme persane, ilustrată de Martin Saucer, şi „Eau ficelé de fumée", culegere de basme din Camerun şi Ciad, de André Clair (laureat al Premiului tinereţii din 1952), însoţită de desene originale.

I. M.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25

d

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 3 (201) • joi 16 ianuarie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

6 pagini 50 bani

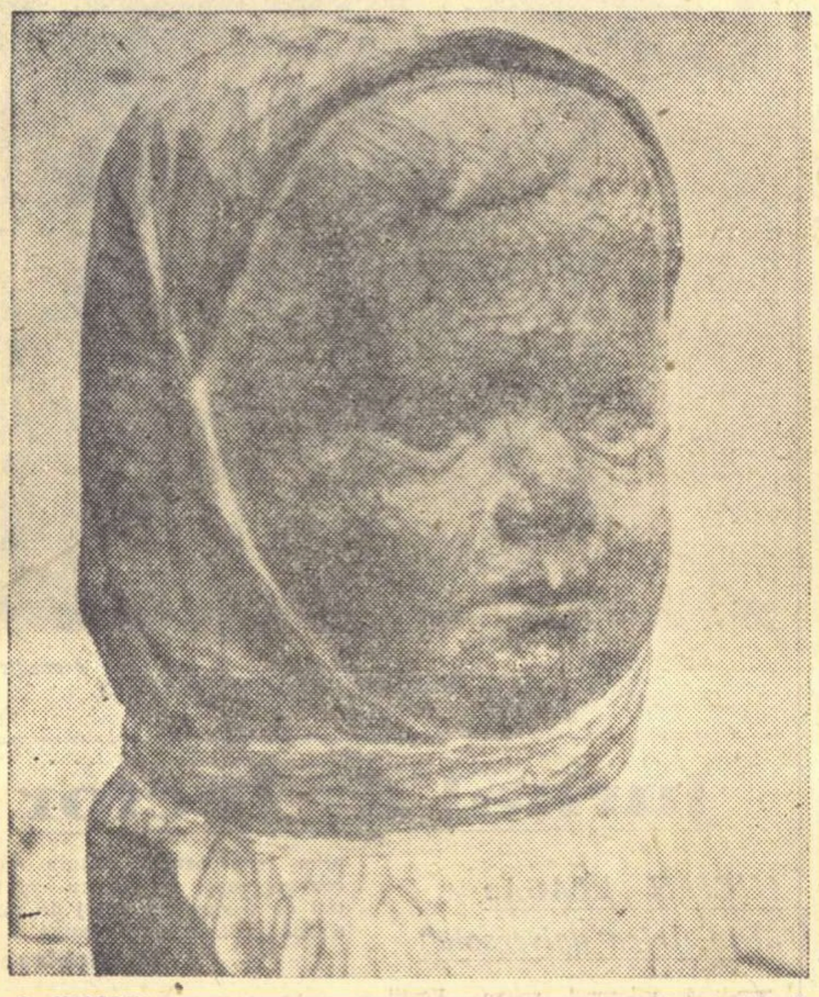

C. NICOLIN „Pui de țăran"
(Din Expoziția interregională de artă plastică)

Însemnări

„Poetica" lui Aristotel

Apariția, într-o nouă traducere, a Poeticei *lui Aristotel, datorită regretatului profesor C. Balmuș, după aceea cu cîțiva ani mai veche, excelentă de asemenea, a lui D. Pippidi, este una din manifestările interesului pentru cultura clasică, un interes care produce în momentul de față numeroase alte lucrări de tălmăcire și interpretare. Limbile clasice și-au recîștigat de curînd un loc nou în învățămîntul mediu, totuși unul mai restrîns decît acel ocupat altădată. Dar poate tocmai din pricină că posibilitățile apropierii de generoasele izvoare ale clasicismului în limba originalelor au devenit ceva mai reduse, a sporit zelul de a le aduce în limba noastră, în scopul cunoașterii și folosirii lor generale. Este bine că se procedează astfel și să nu exagerăm regretul că au devenit mai rari cititorii operelor grecești și latinești în graiul lor cel vechi. Au fost oare foarte mulți, vreodată, acestia din urmă? Cunosc destul de bine, pentru a le fi încercat eu însumi, bucuriile descifrării unui text clasic, restaurat în înțelesul lui exact din felul atît de deosebit al legăturilor lui de cuvinte. Dar dacă nu-ți sînt date aceste bucurii, nu rămîn oare foarte mari, fiindcă sînt esențiale, acelea care rezultă din contactul, fie și pe calea tălmăcirilor, a gîndirii atît de bogate, atît de clare și exacte, a marilor scriitori greci și latini? Urmăresc cu gîndul pe tînărul care face acum descoperirea lui Homer, a lui Hesiod sau a lui Virgiliu, a lui Cicero, a lui Tacit și a atîtor alți scriitori ai vechimii, pe care îi putem vedea în vitrinele librăriilor, sub copertele lor proaspăt ieșite de sub tipar. Noii lor cititori descoperă acolo frumusețea mîndră și curată a conciziunii, acel mod demn și bărbătesc de a spune mult în puține cuvinte. Pornirea incultă de a lungi vorba, obscuritățile expresiei care sînt totdeauna urmările imperfecțiunii gîndirii, proliferarea barocă a limbii, toate formele superfetației, ale cugetării leneșe, ezitante sau iresponsabile își găsesc deopotrivă leacul în citirea și asimilarea autorilor clasici: admirabilă școală a gîndirii și expresiei.*

Poetica *lui Aristoteles, care va putea fi parcursă acum cu astfel de foloase, a ajuns la noi ca un torso. Este ca o statuie scoasă de sub dărîmături. O cunoaștem în fragmente, cu întreaga parte finală dispărută. Evul-mediu, care a dat un loc atît de întins studiului lui Aristoteles, n-a cunoscut* Poetica. *A fost redescoperită de umanismul italian. Dante și Petrarca au auzit de ea. Aldus, la începutul secolului al XVI-lea, restabilește textul grecesc și Alessandro Pazzi, către mijlocul aceluiași secol, dă prima lui traducere latinească, după ce Lorenzo Valla încercase cu rezultate contestate aceeași lucrare. Din acest moment se înmulțesc comentariile, traducerile în limbile moderne, uneori în versuri, poeticele care îi dezvoltă principiile. Impresia produsă de* Poetica *lui Aristoteles a fost atît de mare, încît mulți comentatori au identificat-o cu însăși rațiunea omenească în problemele poeziei,* la ragione umana, *cum spuneau aristotelicienii italieni. Mult mai tîrziu, atunci cînd apariția ideii moderne de geniu, adică a puterii spontane și originale în artă, slăbise în mare măsură prețuirea prescripțiilor* Poeticei, *Lessing le socotea pe acestea tot atît de evidente ca și* Elementele *lui Euclid. Printre autorii de poetice care dezvoltă ideile lui Aristoteles, umanistul și medicul padovan Iulius Caesar Scaliger a fost acela care le-a impus cu mai mult succes. Am folosit de mai multe ori* Poetices libri *ale lui Scaliger, în ediția tipărită la Geneva în 1560, care se găsește în Biblioteca Academiei, provenită de la arhimandritul Chrysant Nottara și transmisă, prin Academia grecească din București, apoi prin Colegiul Sf. Sava, colecțiilor de azi. Poetica aristotelică a lui Scaliger a fost unul din izvoarele clasicismului francez. „Regulele" clasicismului sînt în mare parte extrase din acest vechi text. In vestita polemică purtată în jurul* Cidului *lui Corneille sînt invocate principiile aristotelice. Ele sînt temelia condamnării* Cidului *de către Academia Franceză. Tragi-comedia lui Corneille n-ar avea fabulă, aparține unui gen mixt, n-are nod, nu respectă unitățile, etc. Poetul a trebuit să se apere, dar n-a părăsit terenul aristotelic, ba chiar l-a supus pe acesta unei noi interpretări în sprijinul creației sale. Cele trei discursuri ale lui Corneille asupra poemului dramatic reprezintă un moment important în dezvoltarea aristotelismului. Totuși urmele scepticismului față de venerabilul text se vestesc chiar în vremea clasicismului. Astfel, cînd un erudit al vremii, dublat de un poet astăzi cu totul uitat, abatele d'Aubignac, se lăuda cu meritul de a fi compus o tragedie întru totul conformă normelor aristotelice, cineva a făcut această observație: „Sînt foarte satisfăcut că dl. d'Aubignac s-a conformat atît de bine regulelor lui Aristoteles, dar nu pot ierta regulelor lui Aristoteles că l-au făcut pe dl. d'Aubignac să scrie o tragedie atît de proastă". Această hazlie vorbă, raportată de Saint-Evremond, marchează începutul îndoielii față de credința în valoarea, uneori atît de tiranică, a regulelor lui Aristoteles.*

Există lucruri excelente în Poetica. *Mulțimea detaliilor istorice, filologice și lingvistice fac din această carte unul din izvoarele cele mai prețioase pentru cunoașterea literaturii grecești. Comparația instituită de Aristoteles între poezie și istorie, cu concluzia că „istoricul povestește lucruri care au avut loc, iar poetul lucruri care ar fi putut să se petreacă", adică aspectul general, necesar sau, cum am spune astăzi, aspectul* tipic *al lucrurilor, este unul din principiile cele mai durabile pe care le-a găsit vreodată speculația estetică. Prețioasă și menită unei lungi descendențe a fost și observația despre caracterul „unitar și întreg, ca al unei ființe vii" a tragediei: prima formulare a principiului unității în varietate și a înțelegerii artei ca viață, ca organism: idei pe care înțelepciunea estetică nu le-a mai uitat nicio-*

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 4)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu VICTOR EFTIMIU despre poezie, gramatică și tinerețe

Prin excelență om de teatru, maestrul Victor Eftimiu nu s-a mirat că — vizitîndu-l respectuoș spre a-i solicita un scurt interviu — am intrat direct în... acțiune:

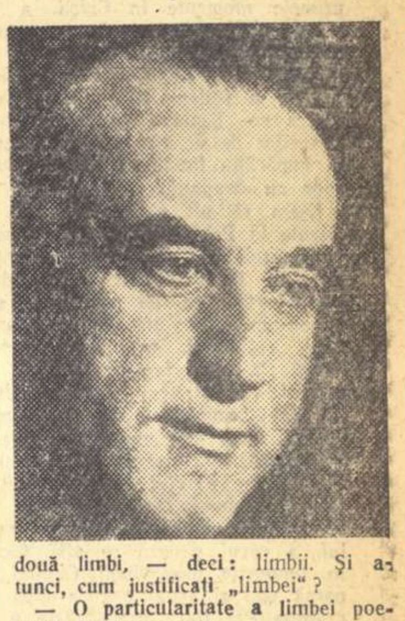

— Noul dumneavoastră volum de versuri se numește „Oda limbei romîne". De ce?

— Pentru că opera unui poet, în conținutul și expresia ei, trebuie să fie, întreagă și în primul rînd, un imn limbei în care e scrisă, o odă limbei poporului cu care poetul s-a identificat.

— Acest crez îl mărturisiți și în versurile finale din „prefața" volumului: „Nu știu în veac răsplata ce-am s-o capăt, / Dar voi sluji cucernic, pîn' la capăt, / Inalta Doamnă, limba romînească"...

Și e foarte frumos spus. Dar am o nedumerire. De ce spuneți „limbei" și nu „limbii"? Dumneavoastră sînteți și academician, iar gramatica și ortografia Academiei recomandă...

— Limba n-o facem noi, academicienii. O face poporul. In fixarea regulilor de scriere și pronunție, ne supunem vorbirii curente a poporului...

— Tocmai. Și spuneam că regulile Academiei recomandă, pentru substantivele și adjectivele feminine, formarea genetiv-dativului singular de la nominativul plural, conform raționamentului popular consacrat: o limbă, două limbi, — deci: limbii. Și atunci, cum justificați „limbei"?

— O particularitate a limbei poetului. Pentru o odă am simțit necesară o formulare somptuoasă: „limbei".

— Așa, da. Știți, cititorilor, chiar tineri, le este plăcut că află în re-

C. Cristobald

(Continuare în pag. 4)

VITRINA

MIHAI BENIUC:

„Călători prin constelații"

Inepuizabil și tînăr, uimitor de tînăr, Beniuc s-a înfățișat cititorilor cu un nou volum. Și cititorii îl primesc cu bucurie și fără surprindere, așa cum primim an de an rodul unui pom. Poetul s-a obișnuit de altfel să-și afle corespondențe vegetale (mărul de lîngă drum, cais, piersic...), ca o sugestie vie a inegalabilei sale rodnicii artistice. Și realmente, Beniuc rodește periodic, asemeni unui copac în puterea vîrstei. Dar cu fiecare val de dărnicie sporesc frumusețea și parfumul fructului, ca urmare a unui proces complicat și revelator de descoperire a unor raporturi noi între sensibilitate și realitate, de cristalizare a imaginii și reacordare a expresiei.

Dumitru Solomon

(Continuare în pag. 4)

RADU BOUREANU:

„Umbra stelelor"

Poet cu activitate de peste trei decenii (de-ar fi să dăm crezare indicațiilor „Editurii de stat pentru literatură și artă", care printr-o eroare tipografică îl face contemporan cu... Dinicu Golescu, ar trebui să spunem de peste un veac), Radu Boureanu e stăpîn pe bogate resurse lirice, cheltuite cînd în cîntarea tradițiilor istorice și a frumuseților țării, ca-n ciclurile „Tărîmul cu vedenii", „Povestea voevodului mrejer" sau „Zbor alb", din volumul cu acest din urmă titlu (1927—1933), cînd într-o viziune de basm și înaripată fantezie mitologică, mai ales în ciclurile mai vechi — „Golful sîngelui" (1933—1936), „Cai de apocalips" (1936—1939), „Versuri vechi" (1939—

I. D. Bălan

(Continuare în pag. 4)

PERSPECTIVE

Cînd discutăm — și dezbaterile, anchetele, chiar ciocnirile mai aprinse de păreri au fost în acești ani din ce în ce mai frecvente — nu prea se întîmplă ca necesitatea trecerii la un stadiu științific în estetică și teoria literară să fie contestată. Aceste recunoașteri sînt însă adesea convenționale și nu duc nici la o mai limpede înțelegere a ceea ce e incontestabil dobîndit, nici la sezisarea unor fenomene care, practic, barează drumul spre știință. Rîndurile care urmează nu pot aspira s-o facă, din fugă, ci doar să atragă atenția asupra unor posibilități și unor riscuri.

Chiar printre adversarii esteticii marxiste s-au auzit în ultima jumătate de secol glasuri care, iritate de speculațiile capricioase, să pretindă o știință a esteticii. Spectacolul unei discipline rămase — la două secole de cînd a fost botezată și caracterizată — la nivelul unei alăturări de sisteme divergente, a părut multora supărător. Benedetto Croce și-a intitulat primul tratat „Estetica — știință a expresiei" și, în toată partea istorică a acestui tratat, sistemele metafizice ale esteticienilor germani din secolul trecut sînt ironizate cu superioritatea unei atitudini care se consideră științifică.

Dar termenul „știință" poate căpăta accepțiile cele mai diverse și cele mai puțin științifice. Considerînd că arta e cunoaștere strict intuitivă, cunoaștere a individualului, Croce alungă din domeniul esteticii tot ce e noțional și tot ce ține de mijloacele materiale de expresie, se mărginește la disocieri și la caracterizări. La un stadiu pur descriptiv se mențin și esteticienii din școala badeză a „valorilor" și fenomenologii. Pentru ei știința e descriere pură. Pe de altă parte, pseudoștiințifice au fost încercările de a subordona estetica — ignorîndu-i obiectul și legile specifice — unei alte științe — biologiei (Spencer, Karl Groos), psihologiei (Fechner, creatorul „esteticii experimentale" și diferiții lui urmași).

Concepînd arta ca o formă specifică a conștiinței sociale, estetica marxistă se arată singură în stare să atingă stadiul explicativ fără să neglijeze specificitatea fenomenului. Nu mai e nevoie să stăruim asupra ideii că nici în acest domeniu mar-

Silvian Iosifescu

(Continuare în pag. 4)

Epilog la Săptămîna cărții

Cartea și cititorul

Din vechime și pînă aproape de zilele noastre, cartea a fost un articol de lux. In antichitate și în evul mediu, copierea uneori înflorită și împodobită cu miniaturi a scripturilor bisericești ori a unor texte literare, prin migala într-adevăr artistică a strădaniei, era o industrie scumpă, care nu putea ispiti pe oricine. „Librarii" din Roma augustană, care expuneau sub numele de „cărți" (libri) suluri cu opere manuscrise, erau negustori cu clientelă subțire, iar amicii scriitorilor așteptau cu mai mult interes decît astăzi oferta gratuită a cîte unui exemplar ,a cărui cumpărare le-ar fi putut dezechilibra bugetul. Pînă tîrziu ,bibliotecile mari erau foarte rare și conțineau manuscrise unicate de opere literare și științifice sau copii după lucrările cele mai reputate. Cîte un suveran glorios în războaie, dar și însuflețit de zelul culturii, ca Matei Corvin, cheltuia sume fabuloase cu strîngerea de manuscrise prețioase, întreținînd corespondență cu centrele occidentale precum și cu oficine de desfacere din

Șerban Cioculescu

(Continuare în pag. 4)

STEAUA DOMNULUI, STEAUA...

Negru era cîmpul. Negri salcîmii. Gîrla, tulbure, neagră. Venind de la gară, intrasem în sat cu bastonul în mînă. Mă strecuram de-a lungul uliței știute. Cîinii nu mă cunoșteau. Mă lătrau. Nici oamenii nu mă mai cunoșteau. Imi răspundeau la bună ziua cu jumătate de gură. Se uitau lung după mine. Clătinau din cap. Poate că se întrebau în gînd: „Cine o mai fi și orășanul ăsta?" Școala în care învățasem să citesc părea părăsită. Ferestrele, cum le aveam în minte. Vinete. Biserica gălbuie înălța spre cer aceeași turlă subțire cu crucea ruginită în vîrf. Alături, clopotnița strîmbă, cu clopotele pe care le sunasem de atîtea ori cînd ni se prăpădea, în sat, o rudă, un prieten. Le auzeam prin amintire: Dang! Dang! Bing! Bing! Dang!...

— A murit mătușă-mea Ocheșica... Dang! Dang! Bing! Bing! Dang!...

— A murit vară-mea Văluța...Dang! Dang! Bing! Dang! Bing!...

— A murit mama... Dang!...Dang!...

— A murit tata... Dang! Dang!...

Mama avea ochi verzi-albaștri. Ochi căprui avea tata. Negri cerneală erau ochii mătușă-mi Ocheșica iar vară-mea Văluța ochi verzi ca iarba cîmpului avea. Ca iarba cîmpului se și trecuse viața ei... Iată și fîntîna din vis. Buduroaiele de lemn au putrezit. S-au surpat. Cumpăna a rămas la fel. La fel au rămas luminarea, cîtura... Acum fîntîna e rotundă. Pereții ei sînt de piatră albă. De piatră albă e buduroiul. A pierit salcia care plîngea lîngă fîntînă. Multe au pierit de cînd nu am mai fost pe aici. Și multe s-au iscat. In locul sălciei — cine i-o fi ars trupul răsucit? — a răsărit și s-a ridicat, înalt, un plop. In adierea abia simțită a vîntului rece, de miez de iarnă, ca o vioară străbună, plopul sună, răsună.

— Bună ziua, spun. Și îmi scot pălăria.

Femeia veștedă, care tocmai și-a umplut vedrele, întoarce fața spre mine.

— Bună ziua, domnule...

Dă să plece. Tresare. Se oprește. Parcă i s-ar năzări ceva îndepărtat.

— A...Tu ești...

— Da... Eu... Eu sînt... Schițez un surîs.

— Cum ai îmbătrînit — îmi spune... Cum ai îmbătrînit...

Simt milă în glasul ei. Pentru zilele mele risipite în cele patru colțuri ale lumii. Și tristețe. Pentru zilele ei măcinate sub acest cer de sticlă, pe acest îngust și negru petec de pămînt...O întreb:

— Ai copii, Filimono?

— Am avut. Trei. Mi i-a mîncat pămîntul...Războiul...Mă necăjesc cu niște nepoți.

Tace. Pe urmă își adună sprîncenele.

— Dar de ce mi-ai spus Filimona? Altădată îmi ziceai Fili...

— Eu știu! Așa mi-a venit.

Buzele îi sînt uscate. Uscați îi sînt și obrajii.

— Rămîi mult pe la noi?

— Cîteva zile...

— Apăi...Ne-om mai vedea...

Pleacă. Spinarea i s-a îndoit sub greutatea celor două vedre prinse la capetele cobiliței. Pași mărunți, cumpăniți. Papucii vechi lipăie. E înghețat pămîntul. Imi năvălește în minte o seară de demult. Albastră. Inflorise liliacul. O poartă. Și lîngă poartă o fată cu busuioc la ureche. Tulpanul era alb.

— O să te mai întorci?

— Negreșit.

— Și o să mă iei și pe mine acolo, la oraș?

— Da...

Mi se pare că cineva nevăzut s-a apropiat de mine, m-a prins de umeri și-mi strigă în auz:

— Amintește-ți... Amintește-ți ce s-a mai întîmplat în seara aceea, omule...

— Nu. Nu-mi mai amintesc de nimic...

Bat furios cu bastonul în uluci. Sare din culcușu-i de paie, mîrîie și latră la mine un dulău flocos, griv.

— Taci, Ursus, taci. Sînt de ai casei. Ursus nu mă crede. Dacă nu m-aș apăra, mi-ar sări în piept. M-ar sfîșia. Tărăboiul o scoate pe soră-mea din casă. Mă vede. Apucă o dîrjală. Alungă dulăul. Imi prinde mîinile într-ale ei. Mi le strînge. Lăcrimează.

— Ai venit...Ai venit...Nene... Auzisem c-ai dat ortul popii.

— Cum vezi, încă nu...

Dulăul s-a apropiat iar de mine. Imi dă tîrcoale. Mîrîie. Imi arată colții.

— Taci, Ursus, taci...

— Nu-l cheamă Ursus, îmi spune soră-mea. He! He!...Ursus, acela pe care îl știi tu, a murit de mult. Multă apă s-a scurs de atunci pe apa Sîmbetei...Cîinii trăiesc mai puțin decît oamenii...Pe ăsta îl cheamă Bogătan...

— Bogătan... O să țin minte.

— Pari ostenit. Să intrăm în casă.

— Să intrăm.

Icoana sfîntului Gheorghe se află la locul ei, prinsă în cui, în peretele dinspre răsărit. Balaurul verde, cu ochi bolovăniți, se zbate în suliță și tot nu vrea să moară. La locul știut se află și icoana cu Maica Domnului care își ține în brațe pruncul mirat de cîte a găsit pe lume. Știu cînd am cumpărat icoana de la călugării care călătoreau și cerșeau. Mama a cumpărat-o, cu bani de nichel. Nu aveam decît rareori bani de argint. Pe mama o chema ca pe Maica Domnului. Pe sfîntul Gheorghe îl iubeam fiindcă răpunea balaurul. Pe Maica Domnului pentru că mama îi purta cu mîndrie numele.

S-a răspîndit buhul în sat că m-am întors. Incep să se arate rubedeniile. Surorile și frații, cumnații și cumnatele, cu fiii și cu fiicele lor, cu nurorile și cu ginerii lor, cu nepoatele și cu nepoții, cu strănepoții și cu strănepoatele...Parcă s-au vorbit. Cum mă văd, îmi spun:

— O!...Cum ai îmbătrînit...Cum ai îmbătrînit... Ai părul alb, alb... Ți s-a încrețit obrazul...Numai ochii ți-au rămas aceiași...

— Ochii îmbătrînesc mai încet, — spun eu, ca să nu tac.

— Dar, după ce omul moare, întîi ochii îi putrezesc, spune soră-mea.

Ziua e pe sfîrșite. Soră-mea răsucește butonul. Se umple odaia de lumină. Pe rafturi se găsesc încă broșurile și cărticelele pe care le-am citit cînd umblam cu picioarele goale... Moș Goriot m-a plimbat prin Paris...Cu Phileas Fogg am ocolit pămîntul. Spre pol am călătorit într-o șubredă luntre cu Nansen... Stevenson, — tu m-ai purtat prin înfloritele insule ale Pacificului și nu ai îngăduit canibalilor să mă frigă. Rău ai făcut. Mai bine îi lăsai... Răsfoiesc basmele lui Ispirescu.

— Mai citești și acum? mă întreabă soră-mea.

Au îngălbenit foile. Pe alocuri cerneala s-a șters. Ii răspund:

— Uneori...

Soră-mea cinstește neamurile cu vin. Mă îmbie și pe mine:

— Bea. Și spune noroc...

Beau. Și ciocnind cu fiecare spun noroc.

Soră-mea îmi spune:

— Te-ai întîlnit cu Filimona la fîntînă.

— M-am întîlnit.

— Știi, a rămas cam într-o ureche de cînd i-au murit băieții în război. Nu e vorbă, nici mai înainte nu era ea în toate ale ei...

Ii întreb pe cei mai tineri cum îi cheamă, ai cui sînt. Caut să-mi amintesc numele celor pe care i-am mai văzut și altădată.

— Tu ești Lisandru...

— Nu, unchiule. Eu sînt Niculaie.

— Da, da... Niculaie. Și tu? Tu parcă ai fi Elie...

— Nu, nene... Pe mine mă cheamă ca pe dumneata...

Din droaia de copii și copilandri care au umplut casa, se desprinde unul cu fața oacheșă, uscățivă, cu ochi mari, ca niște felinare, vine curajos, mi se așează pe genunchi.

— Fac prinsoare cu tine că nu știi cine sînt...

— Și dacă pierzi?

— Mă tragi de urechi.

— Și în cazul cînd cîștigi prinsoarea cam ce ai dori?

— Las la bunăvoință...

Obrazul acesta uscățiv, prelung și negricios, de arab, ochii aceștia mari, rotunzi, de foc negru, unde și cînd i-am văzut? Anii se rostogolesc în urmă. Chipuri uitate inviază. Inviază și întîmplările. In august era... Intr-un august de aur. Nesfîrșirea verde a pădurilor de porumb. Și nesfîrșirea galbenă a miriștilor. Se afla în cumpăna zilei soarele. Se descărca griul boierului în șlepuri. Dunărea curgea tulbure. Ca o zvîrlugă m-am zvîrlit despuiat de pe șlep în apă. Am început să înot. Tăiam undele călduțe cu brațele. Mă afundam. Ieșeam la suprafață. Iar mă afundam. Și apa mă purta devale. Mă purta devale și către mijloc. Dincolo, străluceau în lumină malurile înalte și albe, ca de var, ale țărmului bulgar. Am auzit un glas strigîndu-mă.

— Intoarce-te, ghiavole. Ai să te îneci...

Știam al cui e glasul. Am încercat să mă întorc. M-a săgetat o durere ascuțită. Picioarele mi s-au zgîrcit și nu au mai vrut să mă asculte. Mi-a trecut prin minte:

— Mi s-au pus cîrcei la picioare.

Spaima a pătruns în mine ca un șarpe negru. „Acum am să mă înec, îmi spuneam. Acum...Peste cîteva clipe. Dar...poate că nu". Imi părea rău. Lumina soarele. Zăvoaiele erau verzi și le știam răcoroase. Mi-am adunat puterile. Am bătut apa repede cu mîinile. Am țipat cît mă ținea gura:

— Ajutooor... Ajutooor... Ajutooor...

Am auzit un plescăit. Mi-am săltat capul cît am putut mai mult deasupra apei. Am văzut cum vine cineva tăind apa cu brațele, spre mine. Peste puține clipe, o mînă neagră se înfipsese în claia mea de păr și mă trăgea spre mal. M-am lăsat tras. Pe mal m-am îmbrăcat dîrdîind. Tata m-a întrebat:

— Ce ți s-a întîmplat? Ți-ai pierdut firea?

— Nu. Mi s-au pus cîrcei la picioare.

— Ai avut noroc, drace. Te-a văzut la timp și te-a scăpat de la moarte văru-tău Țugurin.

Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 4)

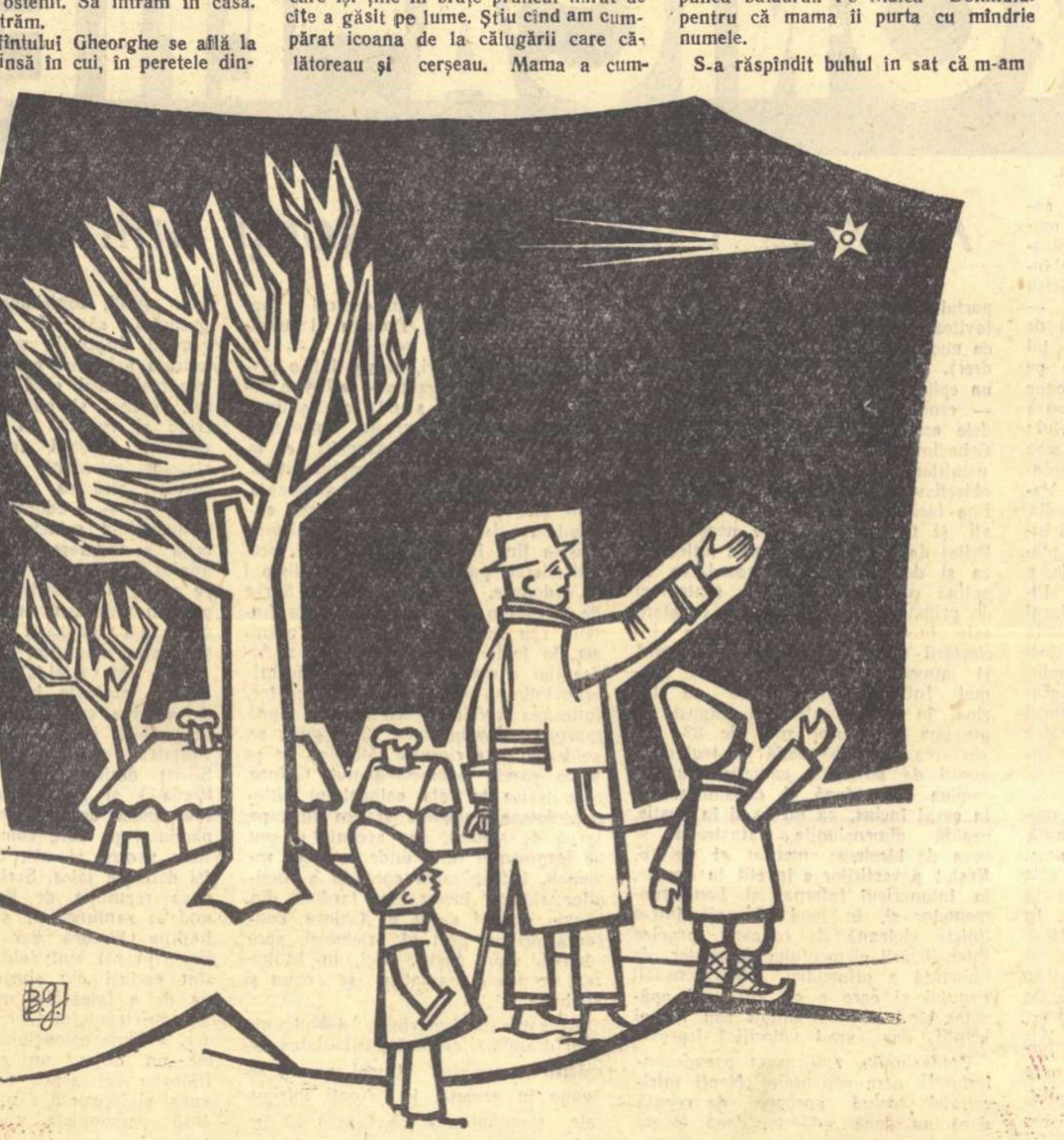

Ilustrație de BENEDICT GANESCU

LA IZVOARELE UNEI OPERE

I

Cer iertare umbrei Președintelui, pentru cele ce le voi evoca. Sînt încredințat că dacă sufletul domniei-sale s-ar reîntoarce pentru o clipă, dintre Lari și Mani, m-ar dojeni.

L-am cunoscut amiciția caldă, într-o împrejurare excepțională, în călătoria peste meridiane, spre China. Fireasca sfială față de oamenii mari mi-a dispărut în primele clipe ale cunoștinței, în fața sufletului deschis larg în zîmbet.

Incă de la primele etape ale drumului, eram buni cunoscuți ca de cînd lumea, și buni prieteni, către Extrem Orientul fabulos. Președintele părea înzestrat cu o tinerețe fără sfîrșit, izvorîtă parcă din vița de daci tari, sau din forțele naturii. Ceea ce m-a izbit la domnia-sa din primele momente în China, a fost o nebiruită curiozitate de a cunoaște, stăpînindu-l ca o sete. Parcă-i văd în ochi și în întreaga fire nerăbdarea de a vedea, de a aprofunda și de a se bucura în fața tuturor lucrurilor de pe cealaltă față a lumii, în împărăția fluviilor și a monumentelor cu dragoni...

N-am să uit niciodată orele petrecute la Pekin, în fața unui templu peste seamăn de frumos, Templul Cerului. Parcă-l văd pe Președinte urcînd treptele de marmoră, spre terasa unde în vremurile vechi urcau hanii cei mari, spre a da cerului socoteală de starea cîmpului. Și parcă-l văd și acum descoperindu-se în fața cupolei albastre a acelui templu, ca-n fața unui potir gigantic și translucid, așezat pe coloanele majestății. Parcă-l văd ascultînd-o într-o solemnă tăcere pe fata Tin Ming, care ne spunea istoria templului, a cărui geneză se află tocmai în timpurile mongolului Cubilai. Și parcă văd și acum pagoda albă din grădina Pei Hai! Președintele o admira în aceeași tăcere solemnă, ascultîndu-i istoria. Dar la Marele Zid? Țin minte că în dimineața cînd am ajuns, ploua mărunt și des, și Președintele s-a descoperit în fața monumentului antic întins pe spații continentale. A stat în reculegere mult, și parcă din valurile ploii autumnale se întrupau umbre, dintr-un hanat negru al nordului, în năvală către soarele bun, către mătasa, către grădinile din sud și către podurile de jad...

Am avut rarul prilej de a străbate împreună cu domnia-sa și alte locuri, în patria pagodelor și dragonilor. După ce am văzut lacul Și Hu din Hangceu, și munții sculptați, cu istoriile lor, ne-am dus la Șanhai și de acolo tocmai în Sudul însorit. Il văd parcă și acum pe Președinte, în mijlocul plantatorilor de ceai, stînd de vorbă ca între gospodari, și lăsînd în urma domniei sale numai zîmbete pline de lumină, pretutindeni... Și îmi aduc aminte de un popas într-o plantație de banani, unde oameni cu pălării din pai de orez munceau cîntînd, sub dogoarea soarelui.

II

Intr-o zi, la Canton, pe o arșiță, mă duceam să fac o vizită la regina Taiminilor. Șalupa străbătea Fluviul Perlelor către malul celălalt, la regatul Taimin, sălășluit pe apă, în jonci. Indată străbăteam punți de bambus și ne sprijineam de balustrade de bambus, către ciudata reminiscență a unor zbuciume istorice. Curînd, eram față în față cu regina, care zîmbea neîntrerupt, ne oferea ceai cu iasmin, în cești minuscule. Inainte de a grăi, am băgat de seamă că Taimina avea pentru noi o nețărmurită admirație...

— Lomània? — ne-a întrebat deodată.

Am tresărit, auzind cît de dulce suna numele țării noastre, pe buzele Taiminei.

— Lomània! am rostit, parcă răspunzînd unui îndemn la cîntec.

— Lomània... a mai spus Taimina, plină de fericire. Și a adăugat:

— Acum cîteva clipe, a fost aici Președintele de la Lomània...

Și oamenii din jur i-au întărit cuvîntul, murmurînd:

— Da... da... Lomània...

— Pe mine m-a luat în brațe Președintele de la Lomània... a spus, lăudîndu-se, o puică de Taimin.

— Președintele de la Lomània? a întrebat-o un băiețel. Președintele de la Lomània m-a luat în brațe și pe mine...

Și-n ochii tuturor oamenilor de pe Fluviul Perlelor, în bucuria lor, mai stăruia prezența Președintelui cu zîmbet larg deschis. Am fost nespus de mîndru. Onorurile date nouă apoi, de către Taimini și de către regina lor, le-am socotit încă un omagiu adus excepționalului om și desăvîrșitului prieten.

Curînd străbăteam distanțe continentale, către o cetate veche Cun-Ming, în Sud-Vest. Aveam să întîlnim acolo fii și fiice ale semințiilor simple, coborîte tocmai din masivurile tibetane. Toți și toate, veniseră acolo, la învățătură. Lîngă feciori aspri tibetani, cu căciuli de tigru, stăteau fete, blînde și domoale ca somnul și ca soarele și mlădioase ca luncile de bambus. Lîngă bătrîni anahoreți ai lui Sakiamuni-Buddha, stăteau feciorei cu turban alb, parcă desprinși din blîndețea imnurilor răsăritene. Toți împreună i-au făcut Președintelui o primire cum nu pot arăta cuvintele simple, și nici meșteșugul scriitorilor. Parcă aud și acum vuind talgerele Bo, și cum nu se mai sfîrșește grindina tamburinelor. Lăutele cîntau, și dănțuiau învățăceii, gătiți cu pene de păun, și ici colo se zăreau dragoni majestuoși, hani ai Sudului și ai cerului. Și după ce s-a alinat furtuna dansurilor și a instrumentelor, după ce au tăcut lăutele și s-au stins talgerele Bo, învățăceii de la Cun-Ming s-au strîns roată în jurul oaspetelui, și peste cîteva clipe erau prieteni ca de cînd lumea...

Niciodată n-am să uit cum s-a arătat la plecare, un păstor nespus de voinic, învățăcel și el, și socotit a fi Buddha-viu, adică reîncarnare a celebrului înțelept de la Kapilavastu... Venea spre Președinte, zîmbind, și ducînd pe brațe o eșarfă de mătase — tradiționala Katha, semn de prietenie veșnică și de veșnică neuitare... Punînd deci Katha pe brațele Președintelui, acesta a primit-o închinîndu-se adînc, după rînduiala despărțirii prietenilor, și așa ne-am dus din încîntătoarea cetate a Sud-Vestului, mai departe, cu avionul, pasărea cea mare a văzduhului.

Impreună cu Președintele, am văzut apoi Hancoul, pe Yan-Tse-Kiang, și Ciun-Kingul, aflat mai la Răsărit. Și multe alte sate și cetăți. Tot timpul, Președintele și-a notat despre locuri și mai ales despre oameni. Parcă-l aud spunînd:

— Aveți grijă, să scrieți despre China frumos, așa cum merită!

Și adăugînd, poate în glumă:

— Că dacă nu veți scrie voi, scriitorii, atunci voi scrie eu...

Cuvîntul spus de domnia-sa atunci, poate în glumă, s-a întrupat în faptă. Nu mult timp după întoarcere, a apărut cartea domniei sale „In țara celor șase sute de milioane”. Am citit-o pe nerăsuflate, în toate filele regăsind oameni iubiți și încîntătoare locuri. Cartea aceasta e de o frumoasă ținută artistică și de o înaltă sobrietate. Ea conține adevărul despre prietena noastră depărtată. Și conține, toată, inima Președintelui, ca lumina de sinceră.

In ce-l privește pe evocatorul lucrurilor de mai sus, se poate mîndri că a călătorit către izvoarele acestei opere, împreună cu autorul ei.

Sînt amintiri pe care nu le poate roade dintele timpului. Și sînt suflete, care trăiesc necontenit, în fapte, dar mai cu seamă în aducerile aminte...

Eusebiu Camilar

Imagini...

Rechem trecutul prin mijlocirea imaginilor unui album. Fiecare imagine este materializarea unei clipe, pline de revelația avuțiilor existenței. Nu este imagine în acest album în care să nu apară chipul unui om iradiind de o extraordinară lumină interioară, printr-un zîmbet stenic, cuceritor. Omul este doctorul Petru Groza, figură excepțională din galeria pictată — în general — în culori de El Greco, a oamenilor de stat. Privirea și zîmbetul său au strălucirea azurină, de neuitat, a culorii lui Da Vinci, sau grația abundentă a formelor lui Rubens.

Ne urcăm la Băneasa, în ziua de 21 septembrie 1954, în avionul care după trei zile de drum ne va lăsa pe aerodromul din Pekin. Fiecare din călători anticipează într-un fel asupra misterelor vastei lumi chineze. Doctorul Petru Groza se supune și el farmecului acestei emoții, vibrează la gîndul întîlnirii cu o lume total diferită de aceea europeană. Dar după un timp începe să ne împărtășească una din cele mai pasionante istorii, profund umane. Istoria vieții și realizărilor lui Traian Vuia, fiul țăranilor bănățeni, care a dat viață, primul în această lume, fantasticelor visuri intrate în mit și legendă, ale lui Dedalus sau Icarus. Omul de stat și-a rupt din orele de lucru și a adunat cu o fervoare juvenilă scrisori, manuscrise, documente. Se ridică din fotoliul avionului și, luînd o servietă, desface în fața noastră un dosar în care se află dovezi ale uriașei cuceriri științifice a fiului țăranilor bănățeni. La acea dată viața și opera lui Traian Vuia erau aproape necunoscute marelui public. Gestul strălucitului om de stat m-a impresionat profund. Plăcerea unei călătorii, excepțională prin inedit, nu tulburase nici un moment pasiunea extraordinară pentru un geniu al națiunii sale. In văzduhul care leagă Europa de Asia am simțit căldura acestui suflet deosebit, absorbit de punerea în valoare a luminilor poporului său. Am înțeles atunci de ce doctorul Petru Groza putea vorbi cu o reală iubire și stimă de toate popoarele acestei lumi. Sentimentul fraternității universale nu poate anima decît acele suflete pure care vibrează cu tot entuziasmul pentru valoarea și destinul propriului lor popor. Doctorul Petru Groza era un internaționalist prin însăși structura gîndirii și reacțiilor sale sufletești, pentru că era un înfocat patriot.

Farmecul acestui om deosebit a cucerit și inimile poporului chinez. Asistînd la întîlniri și convorbiri dintre doctorul Petru Groza și simplii oameni ai pămîntului din vastele întinderi ale Chinei, uneori în regiuni în care prezența europenilor trebuie să fi fost sporadică, am intuit în privirile lor entuziaste o nedumerire. Albul are pentru chinez semnificația teri[illegible]antului, a morții, albul fiind culoarea doliului. Nedumerirea secretă abia exprimată în priviri sau gesturi privea prezența pe pămîntul acesta chinuit a unui alb, a unui european, care găsea drumul către inima oamenilor printr-un surîs plin de bunătate și optimism, un surîs și o cordialitate a desăvîrșitei fraternități.

Desprind din album imaginea care fixează întîlnirea la Kunmin a doctorului Petru Groza cu reprezentanții ciudatelor naționalități locuind această parte a Chinei, învecinată cu Birmania. Spun ciudate, pentru că în secolul al XX-lea, numeroase popoare din această regiune au dus pînă nu de mult o existență asemănătoare aceleia din comuna primitivă. Munții amețitori, pădurile de nepătruns, tigrii, leoparzii, elefanții sălbatici și șerpii boa, au făcut ca civilizația să pătrundă mai greu aici, iar sălbăticia albilor, a japonezilor și chinezilor lui Cian-Kai-și, i-a alungat pe acești oameni în creierul munților și afundul codrilor. Civilizația imperialistă le amenința existența. Sălbăticia naturii și a moravurilor le-a fost singura apărare. Reprezentanții acestor popoare se află acum la Kunmin, pentru că au încredere în socialism și în Mao Țze-dun.

Doctorul Petru Groza a fost (dacă nu mă înșel) primul om de stat european care a vizitat această îndepărtată regiune din vestul Chinei. Emoția a fost vie de o parte și de alta. Tibetanii, reprezentanții popoarelor „i”, li-su, ka-oa, thai, kin-po, la-cu, în costume de un pitoresc indescriptibil, l-au înconjurat pe oaspete cu o adevărată explozie de entuziasm. Călătorul romîn a cucerit repede fortăreața supusă suspiciunii, a inimii acestor oameni, ale căror popoare au fost aproape exterminate de către cotropitorii albi și galbeni.

Dansurile și cîntecele care i-au fost închinate cu grație în vastul parc al Institutului minorităților naționale din Kunmin, au însumat o feerie de culori și sunete, exprimînd gratitudine pentru zîmbet și cordialitate. In conștiința acestor oameni, romînii au rămas, desigur datorită doctorului Groza, ca un popor de o desăvîrșită bunătate, manifestată prin rîs nereticent, luminos.

In omul de stat, preocupat de proza existenței zilnice a unui întreg popor, stătea înăbușit Poetul. La Nankin, în mijlocul naturii de vis a parcului, într-o luntre, pe luciul apelor unui lac, îngrădit de galerii și pavilioane pline de grație, urmașul dacilor de sub poalele Retezatului este străbătut de fiorul liric al lui Li-Tai-Pe și pe strunele delicate ale acestui suflet generos se înfiripă o înaripată odă:

„Ești măreț Nankin prin trecutul tău glorios. Pămîntul tău poartă în sînul lui osemintele celor mai buni fii ai poporului chinez. Ești frumos Nankin pînă la gingășie; împodobit cu cununa dealurilor și colinelor înverzite și înflorite, cu pietricelele colorate, cu parcurile tale însorite și lacurile tale line, care oglindesc cerul chinezesc. Glia ta este udată de apele marelui Iang Tze-Kiang”.

„Ești tare Nankin. Hotarele și zidurile tale înfring furia valurilor Iang Tze-Kiangului turbat, ale Iangțeului turbat care de veacuri vrea să te alunge de pe meleagurile lui. Tu reziști. Dragostea ta de acest pămînt ți-a împlîntat rădăcini atît de adînci în el, încît toate valurile sălbatece nu te pot smulge și nici desrădăcina”.

O altă imagine, la care revin mereu. Poetul stă pe o terasă a Muntelui Singuratic din Hangceu („Raiul Chinei”) și privește apele lacului Și Hu. Din perspectiva însăși a înălțimii, urechea pare aplecată pe murmurul apelor și fața îi este transfigurată de unul din acele admirabile și pline de vitalitate surîsuri. Prin mutația bruscă a timpului, de pe Muntele Singuratec el a trecut în Cîmpiile Elizee. Ființa lui, iradiind lumină, va îndemna la fraternitate și dragoste de glie, în veșnicul prezent al Eternității.

Ion Vitner

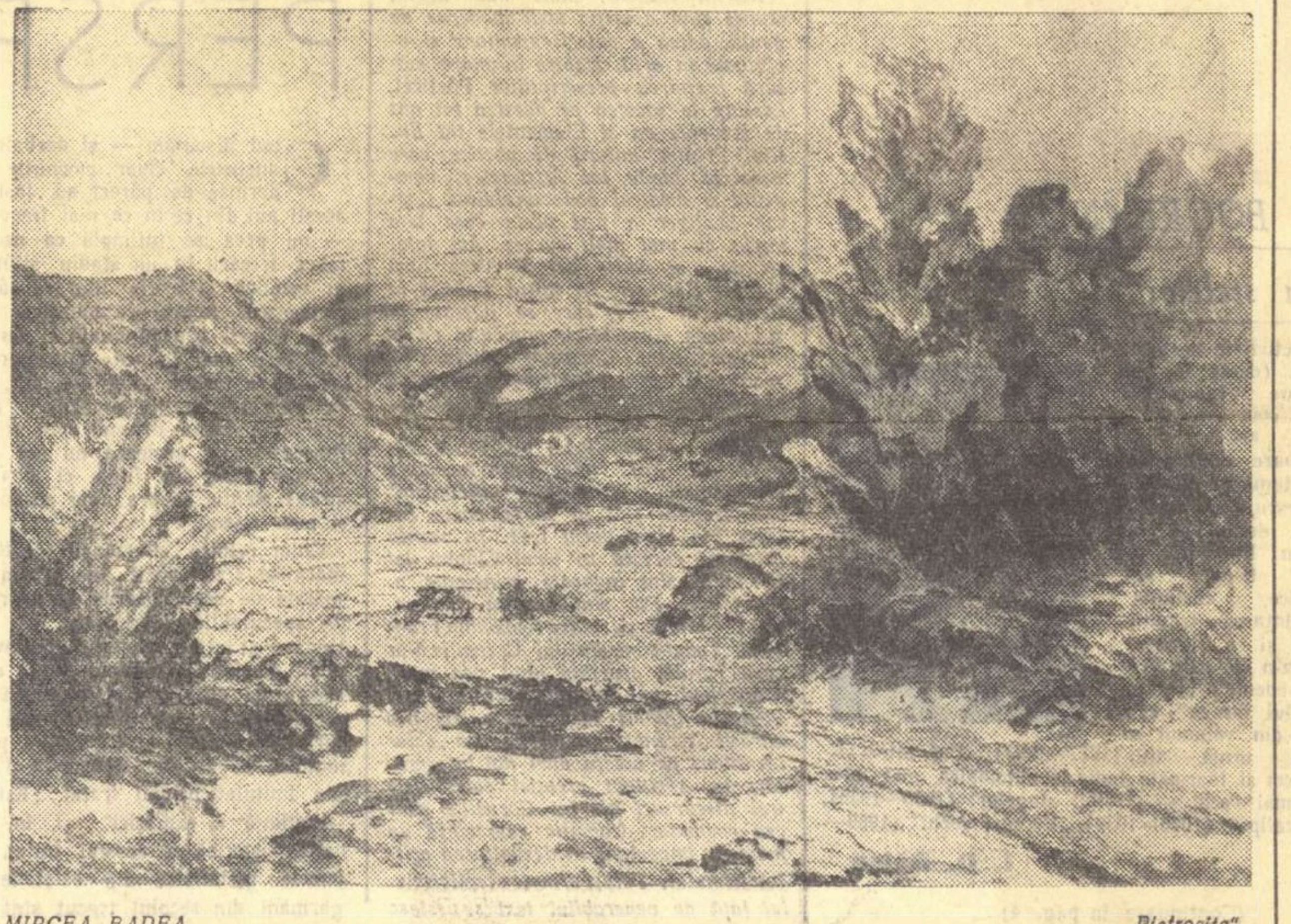

MIRCEA BADEA „Pietroșița”

(Din Expoziția amatorilor organizată de C.C.S.)

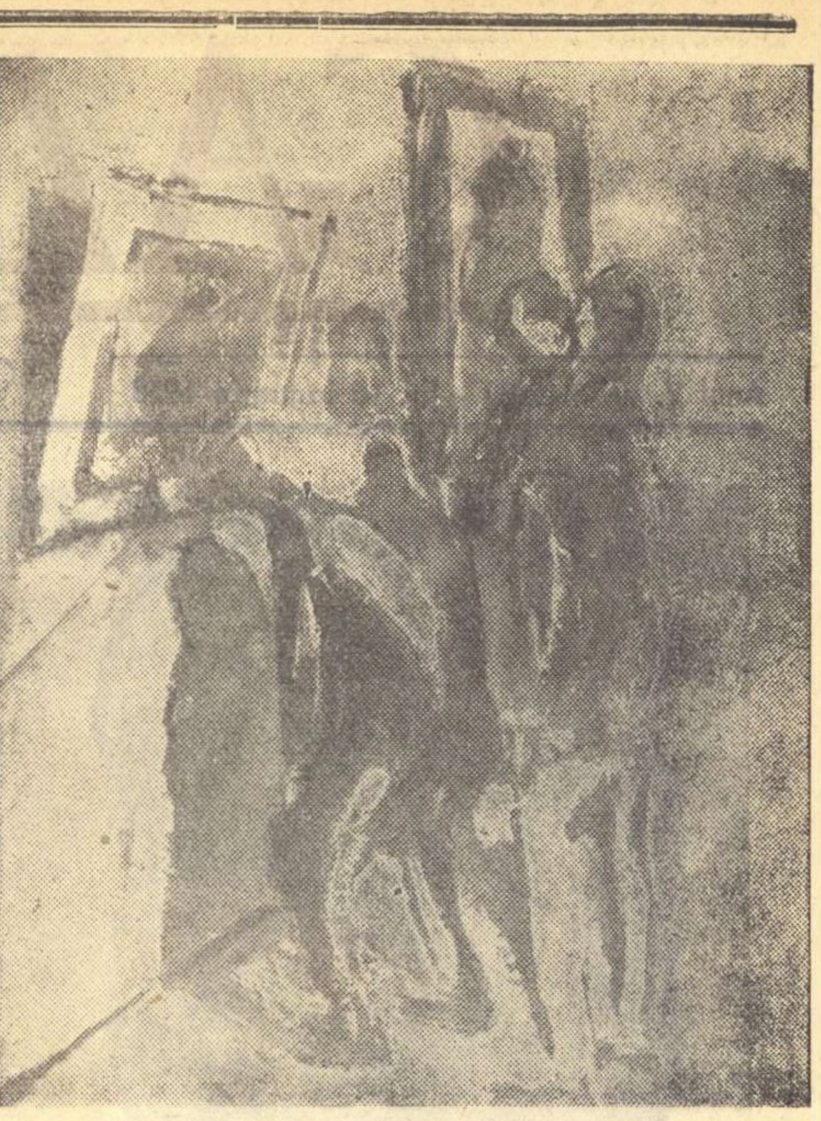

GH. NICOLESCU „La expoziție”

(Din Expoziția amatorilor organizată de C.C.S.)

Jurnal de lector

LUCIAN BLAGA: „Din lirica universală”

După valorosul volum „Poeții libertății”, dăruit cititorilor de Eugen Jebeleanu, recentele „tălmăciri” ale lui Lucian Blaga din lirica universală umplu un gol resimțit vreme îndelungată de cultura noastră. Deși traducătorul contestă cu modestie valoarea antologică a cărții, principiul selectiv ținînd exclusiv de subiectivitate și gust, ea rămîne totuși un caleidoscop de primă necesitate pentru toți care vor să se adape din unda nesecatei și purei Hipocrene.

Pentru o mai mare libertate a expresiei lirice, L. Blaga sacrifică uneori forma originalului, și-o substituie chiar, păstrînd nealterate însă cadențele lăuntrice ale celei dintîi, puritatea lor melodică. Traducerea lui L. Blaga e rezultatul unui proces de maximă interiorizare lirică.

E un privilegiu să ai adunate între aceleași coperte stihuri din străvechea lirică egipteană, chineză sau din lirica de incantație a primitivilor, alături de balade din Villon, de sonete din Dante, Ronsard, Shakespeare, alături de „Cuvintele orfice” ale lui Goethe, de celebrele ode ale lui Keats, pînă la duioasele cîntece ale lui Esenin sau „Cîntecul cavalerului” al lui Federico Garcia Lorca. Intre multe altele rămîn adevărate nestemate de poezie „Cîntecul stelelor” (tribul Algonkin, America de Nord), „Amiaza vieții” de Hölderlin, „Cei doi” de Hugo von Hofmannsthal, „Un copil întreba ce este iarba” de Whitman, „Vocea lui Dumnezeu” de Stephens etc.

Poate că printr-un efort mai mare de esențializare a substanței lirice, cunoscutele „Loreley” a lui Heine, „Odă la o urnă grecească” a lui Keats sau „Cîntecul cîinelui” de Esenin ar fi cîștigat mai mult din armonia, căldura și simplitatea lor firească.

Volumul de tălmăciri din lirica universală constituie o prezență de prim rang pentru cultura noastră contemporană, iar pentru cei însetați de frumos un prilej de rară și adîncă desfătare sufletească.

V. Nicolescu

F. BRUNEA-FOX: „Hîrca piratului”

Sub titlul unui roman negru, volumul „Hîrca piratului”, apărut în „Editura tineretului”, ascunde în paginile sale o suită de trei reportaje despre realitățile contemporane. Titlul simbolic (deși despre hîrca piratului se vorbește în trecere) vrea să amintească vechile și răposatele năravuri de la Gurile Dunării: pirateria în sens propriu și figurat. Fără ostentație — deși spectaculoasă — antiteza dintre „ieri” și „azi” constituie esența reportajelor. „Ieri” a murit în persoana fostului ofițer alb Igor Radomirski von Wessel, se stinge o dată cu rasa tot mai rară a vrăjitorilor de albine („Isaccea—raiul albinelor”), cu neputința tot mai evidentă a fostului primar țărănist, „colecționar” de piese istorice pe care nu le mai poate vinde la prețuri de speculă. („Comoara din Celei”).

„Azi” se afirmă pretutindeni. Chiar atunci cînd autorul — un turist hoinar în peisajul dunărean — se oprește asupra unor amănunte, aparent de importanță minimă: intrarea vaporului în Sulina, satele de pescari înșirate pe mal, etc.

Dunărea curge la vale pe alte meleaguri și printre alți oameni — este concluzia reportajelor. Pasiunea și onestitatea în muncă au luat locul vechilor imagini dunărene. Lumea interlopă evocată de Jean Bart, lumea patriarhală sau aceea coruptă și rapace nu se mai oglindește în apele fluviului. Fără entuziasm de circumstanță și ostentație, Brunea-Fox a relevat lumea Deltei și a Dunării, surprinzînd vibrația difuză a undelor de lumină, nuanțele de culori și de sunete, dar și de sentimente și gînduri noi.

B. Anton

CRONICA LITERARĂ

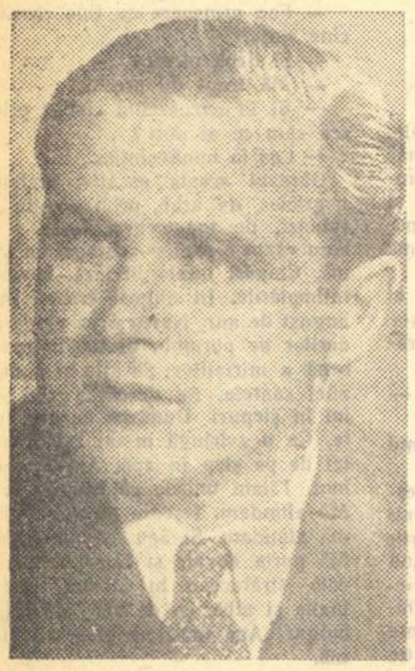

AUREL MIHALE: „Nopți înfrigurate”

Amintirile de război sînt dramatice prin simpla lor expunere. Sarcina scriitorului a fost deci ușoară? Așa ar fi poate, dacă Aurel Mihale le-ar fi debitat direct, prin propria gură. Probabil că el se ascunde îndărătul multora dintre confesiunile semnate convențional ofițer de rezervă, sergent etc. A atribuit însă toate experiențele altora și, prelucrîndu-le literar, le-a transformat în povestiri de tip tradițional cu subiect, acțiune, tensiune gradată, personaje. Insuși martorul se prezintă obiectivat, ca personaj, indiferent dacă vorbește în numele său, dacă rolul său e pasiv sau subaltern și dacă nu figurează decît atît cît cere „textul”, cît durează întîmplarea la care participă.

Pînă cînd dezertorul din bucata cu același titlu intră în scenă, se evocă prin ochii lui Petre, băiatul său mai mare, sărăcia din casa acestuia, munca de roabă a mamei angajată pe moșia boierului, iscodelile satului la semnalarea prezenței tatălui fugit de pe front, dîrzenia demnă a mamei în fața jandarmilor. Grupul de ostași care trece la ruși, cu cîteva ore înainte de declanșarea ofensivei sovietice de la Iași, este prezentat pe îndelete, frămîntat tot timpul, în secret, de ideea trecerii „dincolo”, în momentul verificării armelor, al coacerii porumbului, al cercetării orizontului, al schimbului de nostalgii (Nopți înfrigurate). Grișa, ofițer sovietic, păstrează singur cota 495, murind pe mitralieră. Descrierea episodului e precedată de aceea relativ întinsă a împrejurărilor în care Grișa a devenit prietenul povestitorului, — un ofițer romîn. Sîntem informați de întîlnirea de la Ploești, în zilele lui 23 August, și de revederea de pe Mureș, unde Grișa i-a salvat aproape viața (Grișa). Mihale menajează chiar și efecte clasice ale genului: suspendarea narațiunii sau sugerarea stării sufletești generatoare de amintiri. In O incursiune Vanghele Vasile se întrerupe cînd vreunul din auditori părăsește cercul și se lasă îndemnat să reia firul. Are deci plăcerea obișnuită povestitorului, de a se juca cu atenția ascultătorilor. Figura lui Năstase Drăgan, pandurul care, mobilizînd satul ca să pătrundă cu plugurile pe moșia boierului, a fost ucis de unul din vătafi, apare în mintea prietenului ce-i istorisește biografia, pe cînd se plimba cu scriitorul într-o pădure de sălcii pe marginea Dunării (Ceasul amintirilor). Totuși, cele mai multe întîmplări sînt introduse prin antecedente imediate sau îmbogățite cu momente paralele fie și de importanță redusă pentru subiectul propriu-zis. Pieirea călușului lui moș Andrei este precedată de înfățișarea situației în care s-a găsit compania acestuia. In munții Tatra, companiei i s-a tăiat legătura cu restul armatei, tocmai pe o vreme îngrozitoare: iarna, pe viscol. Oamenii ajung la ultimele rații. De foame și frig, caii mor. Trebuie tăiați. Moș Andrei, care a urmat formația de bună voie înfruntă el — cel cumsecade — dispozițiile comandantului și obține grațierea animalului care va asigura transportul armamentului în condiții istovitoare, pînă în vîrful unei stînci de unde se va porni atacul (Moș Andrei). Soarta căpitanului Pandele este un epilog al morții căpitanului Alexe, — eroul principal al Cifrului. Pandele este și martor dar și actor. In Cehoslovacia, înainte de alungarea nemților dintr-un castel întărit, — obiectivul povestirii — grupul lui Ene face cunoștință cu cîțiva refugiați și trei fete ivite pe neașteptate. Prilej de a zugrăvi teroarea hitleristă, ca și de a destinde încordarea cu puțină cochetărie mucalită (Intr-o zi de primăvară). Un procedeu constant este încadrarea „aventurii”, a încleștării cu dușmanul, în decorul și atmosfera adecvată. Poate numai Intîlnirea și Durere au loc ziua, în toiul arșiței din august, în preajma și ulterior zilei de 23. Revărsarea în debandadă a teutonilor goniți de sovietici, calvarul trupelor romîne tîrîte după ei, consumîndu-se în aerul încins, ca un exod în pustie, capătă dimensiunile catastrofei și ceva de blestem meritat al naturii. Restul povestirilor e învelit în noapte, în întunericul infernal al bombardamentelor și, în mod obișnuit, într-o liniște vicleană de capcană, propice intensificării elementului de mister, de iminență a primejdiei, indispensabil genului și care e cu atît mai apăsător cînd eroul e singur sau numai însoțit, dar care-i valorifică isprava.

Confesiunile, mai exact pseudoconfesiunile care constituie „Nopți înfrigurate” includ aproape de regulă, dacă nu două subiecte, două focare dramatice subordonate unul altuia. In Casa de piatră punctul central e lupta dintre soldatul Dobrița și prizonierul său neamț, gefreiterul, — ultimii supraviețuitori, închiși într-o pivniță. Căpitanul e gata să-l ucidă pe Dobrița, binefăcătorul său. In același timp, rezistența grupei aproape încercuite într-una din casele Budapestei e la fel de senzațională. Au respins cîteva încercări de cucerire ca să sfîrșească unul cîte unul zdrobiți de forța copleșitoare. In La vad, grănicerul Costea ține în loc, singur, sub focul mitralierei, puhoiul inamic, cît timp i se ordonase. Cade rănit mortal. Sursa de interes o formează însă fapta fratelui său Șerban care, tot ca grănicer, la fosta frontieră horthistă a Ardealului a oprit o năvală de tancuri, aruncîndu-se cu explozibil în calea lor. Intîlnirea romînilor cu nemții, după spargerea frontului la 23 August, se soldează cu o ciocnire sălbatică, de pe urma căreia sublocotenentul Ghinea, care ieșise în fața colonelului hitlerist, fusese împușcat și era luat pe targă de soldați; dar accentul e pus pe fragmentul final unde se ivesc sovieticii. Intîmpinarea cordială a romînilor răzleți, încercarea, tardivă din păcate, de a-l salva pe Ghinea, consacră primul gest al prieteniei, spre uluirea alor noștri. Aici, în Intîlnirea, scenele dramatice se opun și simbolic.

Această particularitate, dublul nucleu dramatic, creează posibilitatea urmăririi „moralului” trupei, cum i se spune în armată. In Nopți înfrigurate eventualitatea ca Ciocea să fie judecat și executat pentru uciderea unor nemți, contribuie la hotărîrea grupului său de a dezerta. In general dispoziția ostașilor e caracterizată printr-un patriotism activ dar neagresiv nici cînd ar fi fost justificat, modest și nuanțat și cu spirit critic și cu un fel de duioșie, de omenie. Soldații remarcă sabotajul claselor posedante și al partidelor istorice, fără să aibă — sîntem în 1944—45 — o educație în acest sens. Contemplînd ruinele Budapestei, Dobrița e îndurerat mai curînd decît mînios că ungurii au fost aliații de pe urmă ai naziștilor, sacrificîndu-și poporul și orașul oribil mutilat: „Și uite, m-a înduioșat așa fără veste și soarta ungurilor”. Pericolul ca nemții din castel să masacreze populația grăbește hotărîrea romînilor de a-l lua cu asalt. Țupa lunetistul trage fără sadism (vă amintiți de răutatea cu care ucidea lunetistul SS-ist dintr-o schiță a lui Marin Preda?) și în „pauze” oftează sobru, după cei de acasă, visînd la pămîntul pe care comuniștii îl reclamau pentru ai săi. Călin Alexandru își doinește jalea. Scriitorul care are o mică reputație de fire dură, e pe undeva sentimental, sau a urmat și tradiția literară dar și realitatea? Favoriții săi sînt soldații. Ofițerii nu sînt excluși din simpatie, cu condiția de a împărtăși mentalitatea trupei. Prietenul lui Grișa a fost un ofițer. Victima colonelului Catană a fost tot un ofițer, un căpitan distins. Diaconu cel aspru dar iubit pentru curaj și iscusință e maior. In general însă personajele aparțin gradelor inferioare. Prețul actului eroic urcă cît cel ce-l săvîrșesc sînt „mai jos”. Cum se îndeplinește fapta de arme, în colaborare, în pereche. Poate că acesta e modul scriitorului de a replica imaginii obișnuite despre eroism. Prea am crezut mult timp că eroul este individul izolat. Impărțită, fapta de arme nu se rezumă la bravură. Oamenii lui Mihale știu ce-i frica. Vanghele nu ar fi dorit să iasă în chip de voluntar și-și drăcuie camaradul care l-a propus. Dar actul eroic e și altceva. Gliga sau Mutulică, cum era poreclit (Mutulică) are o misiune excepțională și aptă să-i confere titlul de erou. Trebuie să treacă apa Gronului în bătaia gloanțelor ca să transmită ordinul de rezistență pînă la capăt unei companii înaintate. In vederea misiunii sacrifică orice, pe sine în primul rînd, afară de camaradul său, pe care, rănit, îl trage printr-o pădure, îl ajută să treacă rîul, și, deși el însuși grav rănit, (va muri) atinge cu el liniile noastre. Ionică, din In pustă, scufundat în apa semiînghețată a unui lac, se avîntă cu grenadele asupra unor cazemate, dar după ce făcuse totul ca să nu-l părăsească pe Stănică. Eroismul, străin de ideea de glorie la ostașii lui Mihale, implică solidaritate frățească după cum dezvoltă calități ale minții, printre care ingeniozitatea, și se alimentează în clipele de cumpănă cu umor (O incursiune, Casa de piatră, Intr-o zi de primăvară). Conceput elementar, fără probleme e adevărat, fără a fi diferențiat dar și fără teatralism, eroismul e spontan, ca un gest familiar, țărănesc, potrivit ideii tradiționale la noi și în literatura noastră moștenită.

Important e că personajele, siluete oarecum fugare ca-n orice povestire, fac corp cu evenimentul trăit. Cînd tunurile bat demențial, le aud asurzitor odată cu ei. Cînd rachetele inamicului îl demască pe Ionică, mă crispez cu el. Cînd Musea arde de nerăbdare să se întoarcă acasă, unde s-a „dat pămînt”, regret că n-am fost în locul lui. Cînd Anghelache vrea să-l împuște pe gefreiter, aș fi tras și eu. Cînd Vanghele și Barbu al lui Măchiță se strecoară prin mlaștini printre brazi, riscînd să se întîlnească cu nemții, adulmec cu ei mirosul amestecat al vieții și al morții.

Ispitit în Cifrul și în Durere de ceea ce se numește cazuri, Aurel Mihale n-a reușit. Căpitanul Alexe, executat ca trădător pe nedrept, în urma mașinațiunilor colonelului și căpitanului Catană, (tatăl și fiul înțeleși cu dușmanul) ar fi putut fi un Laurențiu Stere din Datoria lui Petru Dumitriu. Procesul lui lăuntric e expediat și mai interesant apare socrul său, generalul Nicolau, obligat să-și judece ginerele. Acesta nu crede în vinovăția inculpatului dar „datoria” îl silește să-l condamne. (Faptele păreau a confirma trădarea.) Cine e eroul? Alexe, Nicolau sau Pandele, care și-a răzbunat prietenul împușcîndu-l pe Catană fără să aștepte judecata și de aceea e arestat? Tot atîtea întrebări care ar fi putut duce la analize sau la situații cheie. Și în Durere sîntem derutați. Ce a vizat autorul? Cazul femeii care, crezîndu-și soțul mort, trăiește cu prietenul său? Dar cum sosește legitimul ca pandur și mîntuitor al familiei „deus ex machina”, îl urmează fără nici o criză. Cazul prietenului, om cinstit? Nu aflăm decît că și el și-a reluat fără remușcări, ca și cum n-ar fi așteptat decît asta, cîrjile de invalid, și... a plecat. Pe deasupra, intervenția destul de lungă a scenelor de barbarie nemțească combinate cu pățania femeii și moartea eroică a soacrei, tulbură atenția de la adevăratele motive de „durere”.

Ce concluzie să tragem? Una singură și pozitivă. Aurel Mihale poate fi bucuros. Schematismul care s-a ținut de el ca scaiul, i s-a desprins de pe haine. Urmele se zăresc rar, ca buruieni uitate la plivit pe un... ogor nou (vezi Zile de luptă, dedicate stîngaci ilegalității comuniștilor în cartierul Grivița). In marginea unei experiențe proprii și fără să-și propună țeluri prea ambițioase, A. Mihale a scris o carte și utilă și care se citește. Ca scriitor, este tatăl unui copil viu.

Mihail Petroveanu

LANŢUL

XII

Primăvara lui '45 începuse prost. Nu ploua. Oamenii se uitau la pămînt ca la o fiară. Zilele înăbuşitoare ale lui aprilie trecuseră. La începutul lui mai, în Europa se termină războiul. Se bucurară şi cei sluţi şi cei zdraveni şi s-ar fi bucurat şi morţii dacă ar mai fi putut. In Romînia erau destui care se veseleau mai puţin. Unul dintre ei era şi şeful de post, domnul Niculcea. De la o vreme îl cam mîncau în autoritate cei de la partid: alde Furdui, alde Boancă, alde Busulică. Ii porunceau să facă ba una, ba alta, n-avea ce le zice, că se ştia cîte avea pe suflet. Cînd a izbucnit tifosul la Ojogi, s-a trezit luat pe sus. Intr-o dimineaţă, plutonierul l-a auzit pe lăcătuş strigînd din uşa postului:

— Care eşti pe-aici?

A ieşit afară. Furdui i-a spus în două cuvinte că trebuia să vină pînă în comuna apropiată cu ajutoare. Şi-a pus centironul, a chemat doi plutonieri şi împreună cu Furdui au trecut întîi pe la moaşa comunală, pe la dispensar, la Piatra, au mai luat o soră, o fetişcană de vreo 20 de ani, şi au oprit două căruţe care mergeau spre Brîncoveni. Cînd să se urce, Niculcea l-a văzut pe Zamfir care tocmai sosea. Lăcătuşul i-a făcut loc alături:

— Sosişi, tovarăşe Zamfir? Ţi-a spus tovarăşul Cornel că la Ojogi a dat tifosul?

— Da.

„Aha, şi ăsta s-a făcut comunist!" şi-a zis în gînd ajutantul.

Al lui Oaie s-a urcat în căruţă, i-a aruncat un „bună ziua" în scîrbă şi nu l-a întrebat nimic. El cu Furdui avea de vorbit. Odată s-a simţit Niculcea ca o baligă-n ploaie. Nu mai era de trăit, toţi se făcuseră ai dracului, toţi dădeau în el, parcă ar fi trebuit să ispăşească păcatele pămîntului.

— E şi tovarăşul Boancă acolo, spunea lăcătuşul. Busulică n-a putut să vină, dar cel mai tîrziu pe la cinci după masă o să pice şi el. Avem sarcină de la judeţeană să mobilizăm pe toţi medicii şi pe toţi sanitarii şi să oprim epidemia, de-aia l-am chemat şi pe şeful de post, să izoleze comuna şi să oprească circulaţia...

Ajutantul asculta şi nu-şi credea urechilor. Vreasăzică ăştia erau organizaţi: judeţeană, cutare, cutare, mobilizare... Ehe, vorba lui Petrescu, puţini, puţini, dar ai dracului, nu degeaba primiseră ei ordine să-i supravegheze de departe pe comunişti, dar să nu-i stingherească. Profitînd că se vorbise de el, Niculcea se amestecă în vorbă:

— Şi cîte cazuri sînt, domnule Furdui?

Ar fi vrut să-i spună „tovarăşe", dar cuvîntul nu i se urcă pe buze, nu-i plăcea.

— Vreo zece pînă acum.

— Nu mai spune!

Tăcură un timp toţi. Moaşa, o femeie grasă, năduşită toată, luată de la treburile ei, mormăia încă:

— Şi cu mine ce-o să faceţi acolo?

— Eşti sau nu eşti felceriţă? o întrebă brutal Niculcea.

— Sînt.

— Păi dacă eşti, atunci ce mai întrebi? Ce, vrei să-l aduc pe popă la cazuri de-astea?

Şi-n gînd o dădu dracului, cu neamul ei cu tot.

Cealaltă, sora de la dispensar, nu scosese un cuvinţel. Era o fată năltuţă, slăbuţă, îmbrăcată într-o rochie subţire albastră, cu flori. Işi ţinea genunchii cu mîinile şi se uita pe cîmp. Deasupra ardea nemilos soarele. Cerul tot, o apă spălăcită. Urca praful şoselei în el ca un fum. Se chircise şi frunza salcîmului, cît e pomul ăsta de învăţat cu seceta.

Intr-un ceas ajunseră la Ojogi, o comună pîrlită, aruncată într-o vale stearpă. Pe uliţe ardeau focuri în care erau aruncate trenţele celor bolnavi. La capătul satului se puseseră străji şi *vardianul* bătea toba primăriei pe toate uliţele strigînd în gura mare ca fiecare să se ungă pe tot corpul cu gaz şi să facă baie în fiecare zi, să scoată ploşniţele de prin pereţi şi paturi.

Coborîră. In faţa primăriei erau aşezate cîteva bănci pe care stăteau mai mulţi inşi. Intre ei, doi sanitari în halate albe, făceau injecţii ţăranilor arşi de soare. Niculcea cu cei doi plutonieri întocmiră repede un raport. Umblau toţi cam cu frică şi moaşa îi sfătui să-şi facă cîte o inoculare. Zamfir îşi suflecă mîneca şi după el urmă şi Furdui şi sora de la dispensar şi majurii. Pînă seara aflară că muriseră doi bolnavi şi că alţi opt sau nouă stăteau în localul şcolii, întinşi pe nişte paturi de lemn, făcute din bănci.

Femeile umblară din casă în casă şi întrebară pe toţi dacă mai aveau bolnavi în aşternut. Unii se cam fereau să spună şi asta era cel mai rău lucru. Se însera cînd terminară cu colindatul. Pe uliţe copiii se jucau nepăsători. Săreau peste focurile aprinse în faţa porţilor şi strigau răguşit cuvinte neînţelese. Pe Zamfir îl cuprinsese o lene tristă. Parcă i-ar fi turnat cineva plumb în picioare. Lui Busulică, picat şi el cu o şaretă împreună cu Boancă, pe la cinci, îi era frică să nu se fi îmbolnăvit. Sora de la dispensar îi luase temperatura şi-i spusese să nu se sperie că e numai o oboseală. Tîrziu, spre miezul nopţii, cînd se mai răcori, mîncară fiecare cîte o bucată de pîine şi cîte o felie de salam, cumpărate de către Furdui de la cîrciuma din sat. Nu aveau chef de nimic. Văzuseră mizeria acelei comune, pierdută departe de drumurile obişnuite, şi ar fi vrut să doarmă. Stăteau în faţa şcolii, o clădire joasă, acoperită cu şiţă, luminată de lună. Prin geamurile deschise larg se auzeau gemetele bolnavilor. Sanitarii îşi strîngeau uneltele în cutiile de aluminiu. Abia terminaseră lucrul şi ar fi plecat fiecare spre locurile lor. Furdui nu-i lăsă însă, spunîndu-le că trebuie să rămînă pînă se va stinge epidemia.

Unii adormiră acolo, rezemaţi de spătarele unor scaune tari, alţii se întinseră pe bănci. Niculcea cu plutonierii, mai descurcăreţi, umplură căruţele cu care veniseră cu un strat de paie şi-şi făcură culcuş. Lîngă un foc rămăsese numai Zamfir, căruia îi trecuse lenea, şi Boancă. Fumau amîndoi ascultînd respiraţia grea a lui Busulică şi horcăielile lui Furdui. In şcoală, la lumina unei lămpi chioare, se vedea pe ziduri umbra neagră a sorei de la dispensar. Copila aceea n-avea somn, bolnavii îi cerură toată noaptea apă de băut şi ea nu aţipi pînă a doua zi.

Boancă vorbise de-ale lui şi pe urmă îl întrebase:

— Ai auzit?

— Ce s-aud, tovarăşe Boancă?

— Colea, aproape, în Dolj...

— Ei?

Ceferistul strivi ţigara sub bocanc şi spuse mai mult pentru el:

— Terminăm noi şi cu sărăcia din ţara asta...

— Bine ar fi, dar e greu... Lumea-i îndărătnică.

Celălalt se miră.

— Cum adică e îndărătnică?

— Impătimită în prostie.

Şi-i povesti cum colindase comuna intrînd într-o mulţime de case. Ce nu-i văzuseră ochii? Acum, nici Piatra lor nu era vreo aşezare mai de Doamne-ajută, dar ei nu trăiau cum trăiau ăştia, mai rău ca-n Patagonia, cîte şapte într-o odaie în care abia răsuflai. Cum să nu-i mănînce atunci tifosul şi alte alea? De ştiut îi ştia săraci pe cei din Ojogi, dar de văzut nu-i văzuse, deşi comuna lor era la un ceas de mers. Cînd îi întrebase pe cîte unul şi pe cîte altul cum izbucnise boala, o babă se apucase să plîngă şi să spună că de vină era numai „vîntul rău" care bătuse astă primăvară, prin martie, şi spurcase locurile.

Boancă îl ascultase tăcut şi cînd terminase îşi aprinsese o ţigară. Se auzeau cocoşii prin curţi şi luna tot mai bătea stăruitor în zidul şcolii.

— Vezi, Zamfire, tu eşti încă tînăr, ăsta-i norocul tău. Eu te cunosc de mult, şi pe tine şi pe alde Oaie, tată-tău. Cu el nu ştiu cîte grăunţe o să mai schimb, dar cu tine am multe de vorbit. El a rămas undeva tot ţăran. Munceşte la calea ferată numai pentru că aici e prea mare sărăcia, dar în mintea sa, tot dorinţa asta stăruie, să capete cîteva pogoane de pămînt.

—Aşa-i, m-am certat şi eu cu el de cîteva ori.

— Ştiu, se uită la pămînt ca la un stăpîn. Voi, ăştia mai tineri, n-o să mai fiţi aşa. De aceea vouă vi se adresează partidul...

Tăcu puţin, ascultînd sforăielile lui Furdui. Busulică se întorcea în somn şi mormăia ceva neînţeles.

— Ţara asta a noastră a fost ţinută în întuneric. Cine şi cui îi păsa că pe lume există o comună pîrlită ca Ojogi, unde oamenii mor de tifos ca nişte cîini. Dar nu mai merge aşa, uite că vine o schimbare şi unii n-o simt, sau dacă o simt, se fac că n-o bagă de seamă, nu le place...

— Nu le place, tovarăşe Boancă.

— Cum o să le placă? Au furat, au jefuit, au trăit pe spinarea altora, acum le-a venit ceasul. Eu sînt bătrîn şi ochii mei au văzut multe. Ehei, uită-te la părul ăsta...

Lăcătuşul îşi scoase şapca înnegrită de funinginea trenului. Părul lui tuns scurt avea un spic alb-cenuşiu în care lucea stins lumina lunei.

— Aşa nu se mai poate.

Pe urmă îşi aduse aminte:

— Dar tu nu intri mîine în tură?

— Abia seara.

— Şi cînd mai dormi?

— Oi dormi eu...

— Ai nevastă, şi încă tînără...

— M-aşteaptă ea...

Boancă îşi perpeli puţin picioarele la foc. Nu-i era somn, ca şi celuilalt.

— Au început să se mişte. Dincolo, în Dolj, au izgonit pe moşieri...

— Cine?

— Ţăranii, cine? La Bîrca, la Moţăţei, la Seaca de Pădure, peste tot.

— Şi-ai noştri ce-aşteaptă?

Boancă oftă şi-l privi.

— Aici e mai greu. Moşieri puţini, pămînt prost, pe-ai noştri îi cunoşti, trăiesc mai mult din negoţ, ce mai scapă la Piatra, la gară...

— Dar pe domnul Marian l-ai uitat?

Boancă nu-l uitase, dar ăsta avea o vie şi vreo sută de hectare. Cu ce s-astupi atîtea guri flămînde?

— Şi grădinarii? mai întrebase Zamfir.

— Ei, grădinarii! Aştia se ţin de treaba lor. Cine s-amestecă? Partidul nu are treabă decît cu exploatatorii...

Băiatul lui Oaie se gîndi puţin şi-şi aduse aminte:

— Bine, dar ei n-au folosit mînă salariată? C-au folosit. Uite-o, pe-a mea, pe Oana, n-a muncit vara trecută la ei? C-a muncit!

—Lasă-i pe grădinari, pămînt o să găsim, că mai sînt locuri, o să le dăm la toţi, numai că la noi a mers mai slab. Uite, avem guvern B.P.D., după cum ştii...

— Care vreasăzică de-ai noştri!

— Stai!

— Stau.

— La Piatra nu e totul sfoară. Şi nu prea ştiu de ce. Peste tot s-au făcut comitete săteşti de acţiune. Ba mai mult, la 22 martie anul acesta s-a votat legea Reformei agrare...

Zamfir nu înţelegea.

— Şi-atunci cum devine?

— Devine că e ceva putred la mijloc. Primarul Mitică Trofim se lasă greu, mi-e frică să nu fie înţeles cu ţărăniştii, să-l fi cumpărat ăia. Noi, cu Busulică şi cu Furdui, îl tot întrebăm: cînd trecem la înfăptuirea Reformei? El, că să vezi, că să prezentăm tabele. Ne-a omorît cu tabelele. In Dolj, cum îţi spusei, nici nu se topise zăpada pe cîmp şi săracii şi-au luat pămînturile în primire şi noi, aici, facem tabele.

— Ce tabele? întrebă Zamfir.

— Păi cu inventarul agricol al fiecărei moşii, să nu plece careva cu sculele, să le înstrăineze, să le vîndă, să le îngroape...

— Asta-i foarte bine.

Boancă înjură surd.

— Sigur că-i bine, cine zice că nu-i bine, dar pînă una-alta, uite că moşierii de dincolo de Olt au lăsat anul trecut recolta pe cîmp şi ţara piere de foame. Trebuia să punem mîna pe pămînturi întîi şi pe urmă vedeam noi ce-i cu inventarul şi cu Reforma. Că eu unul m-am tot săturat să-i fac lui Mitică Trofim tabele: cîţi ţărani săraci avem, cîţi mijlocaşi, cîţi draci, cîţi laci, că aseară i-am spus şi tovarăşului Cornel: — Frate, aici la noi toţi sînt la un fel, ce ne mai încurcăm, hai să punem mîna, să trecem la fapte, să-l expropriem pe Marian, că la Bucureşti s-a votat şi legea şi lui nu-i pasă... pe unde-o fi...

— Şi ce ţi-a răspuns?

— Nu, că trebuie să lucrăm organizat. Halal organizare.

— Şi-atunci?

— Atunci înseamnă că trebuie să trecem peste capul său şi să întrebăm mai sus. Uite, a trecut Paştele, oamenii nici n-au ieşit la cîmp, e şi seceta asta, o s-o dăm dracului, aia e! Nu s-au făcut însămînţări, să vedem ce-o să culegem?

— Şi de ce stau oamenii cu mîna în sîn?

— Pentru că i-a speriat unul şi altul cu gogoriţe: nu, că dacă iei pămîntul cu japca, tot aşa-l dai înapoi, că legea asta e numai a noastră, a comuniştilor.

Mult timp nu mai spuse nimeni nimic. In zori, cînd s-ameţeşte şi noaptea de frumuseţea ei, aţipiră. I-a trezit ţipătul unui bolnav şi-au sărit buimaci în sus. Sora de la dispensar îi chemă înăuntru. Mai muriseră doi, pe neştiute, şi sanitarii îi cărau afară pe nişte năsălii. In faţa şcolii se aduna lumea pedepsită, vreo sută sau două de ţărani, cu capetele plecate, închinîndu-se de sufletul celor duşi.

Deasupra ardea lumina unei zile triste, goale, înăbuşitoare. Niculcea şi cu plutonierii săi, speriaţi, dispăruseră pe la zece, după ce băuseră la cîrciumă cîteva kilograme de ţuică. Zamfir împreună cu Boancă şi cu Furdui au rămas în Ojogi încă două zile după ce trimiseseră vorbă prin Busulică la Piatra că nu puteau să plece, să lase omenirea pieritoare în spaimele bolii care mai pusese la pat încă vreo cincisprezece ţărani, ascunşi pînă atunci de rude.

XIII

. . . .

Prin mai, cu chiu cu vai s-a făcut şi la Piatra un comitet de plasă, s-au adus tabelele la primărie şi Zamfir, cu Boancă, cu Busulică şi cu primarul Mitică Trofim au strîns oamenii în şosea să meargă să împartă moşia lui Marian şi alte cîteva, mai încoace de Slătioara.

Lumea, grămadă. Nu lipsea tovarăşul Cornel şi ajutantul Niculcea. Invăţătorul striga în gura mare că la ei în sat se întîmplă un „fapt istoric". Nu-l asculta nimeni.

Oaie îşi făcuse timp şi, pentru că avea liber în ziua aceea, o luase agale spre primărie unde se strînseseră vreo trei sute de oameni. Pe o bancă şubredă luată din clădirea şcolii se urcase un reprezentant al Frontului Plugarilor, care vorbea cît putea de tare ca să fie auzit şi de cei din margine. Era cald, praf, nu bătea nici vîntul. Cîteva vrăbii zburau în salcîmii din jur. Unii se mai uitau în sus, cu nerăbdare la ele. Niculcea se aşezase pe treptele de ciment de la intrare şi privea, prostit, înghesuiala ţăranilor. Nu-l băga nimeni în seamă, ca şi cînd n-ar fi fost acolo. Cuvintele necunoscutului erau ascultate numai de cei aşezaţi mai în faţă.

„...Blocul Partidelor Democrate în frunte cu partidul comunist, spunea acela, a hotărît la 22 martie înfăptuirea Reformei agrare. Din păcate, la dumneavoastră, aplicarea acestei legi a început tîrziu. Trebuie să ştiţi că vor căpăta mai întîi pămînt cei care au luptat pe front împotriva nemţilor, invalizii, văduvele, orfanii şi cei lipsiţi de pămînt..."

Oaie îşi făcu loc prin mulţime şi-l văzu pe Zamfir aşezat la o masă între primar şi Furdui. Nu lipsea nici Busulică, nici Boancă. Citeau amîndoi tabelele aflate în faţa lor. Pînă la urechile ceferistului răzbeau din cînd în cînd vorbele celui trimis de Frontul Plugarilor:

„... pămîntul să fie al celor ce-l muncesc, acesta este programul nostru. Trebuie să trecem cît mai repede la treabă, să nu mai stăm cu mîinile în sîn pentru că timpul nu ne aşteaptă..."

Cîteva femei de lîngă el îşi luară mîinile de la gură şi se uitară una la alta. Erau şi cîteva văduve de-ale soldaţilor căzuţi pe front care se înghesuiră spre primele rînduri. Aveau ochii plînşi şi nu spuneau nimic. Cei mai bătrîni îşi găsiseră loc între timp pe marginea şanţului şi îşi scoseseră ţigările. Fumau în tăcere, cei care nu auzeau prea bine îşi făcuseră palmele pîlnie la ureche. Pe şosea se oprise o şaretă cu un cal. Nimeni nu se grăbi să-i facă loc necunoscutului care aştepta liniştit pe capră.

Mai la urmă vorbi şi primarul Mitică Trofim, bălmăjind cuvintele, ţistuit de ţăranii mai îndîrjiţi din faţă care-i cereau socoteală pentru întîrziere. După el, luă cuvîntul împuternicitul judeţenei de partid. Cînd termină şi acesta, invalidul Niculaie Bîzboi se întoarse spre trimisul Frontului Plugarilor şi-l întrebă în gura mare:

— Dar pămînturile grădinarilor nu ni le daţi?

Cei vreo douăzeci de săraci ai satului, adunaţi pîlc în spatele lui, îl încurajară:

— Să ne dea şi pămînturile lor!

Alţi cîţiva cerură condicile primăriei ca să vadă cu ochii lor dacă după cadastru nu li se cuvine mai mult de două hectare de familie, atît cît li se promisese.

Primarul îi potoli:

— Staţi, mă fraţilor! Să n-o luăm nici aşa! Adică, vă întreb, cum vine chestiunea asta? Ce v-au făcut grădinarii? Intîi că...

Bîzboi se aruncă iar mai în faţă. Un braţ al vechiului său veston militar se bîţîia într-o parte şi-n alta. In ziua aceea îşi pusese, deşi era foarte cald, şi capela sa de soldat pe care era cusută o bandă tricoloră.

— Să-i expropriem şi pe ei că s-au hoţit, strigă cu o furie nestăpînită. Sînt exploatatori pentru că au folosit mînă de lucru la grădini...

Furdui vru să se amestece:

— Ia mai tăceţi odată, că, uite, s-a făcut prînzul şi n-am trecut la treabă. Tabelele sînt aici, loc este destul pentru cei care vor căpăta pămînt, aşa că ce să ne mai ciondănim...

Niculaie Bîzboi nu se lăsă cu una cu două. Se apropie de masa comisiei de Reformă agrară şi-l luă de gît pe Zamfir.

— Mă, al lui Oaie, ia spune tu, că mă cunoşti, pe nevastă-ta, pe Oana, n-au plătit-o pentru că a lucrat la grădinărit?

Se făcu tăcere. Lăcătuşul luă mîna zdravănă a invalidului şi-i spuse încet:

— Potoleşte-te!

— Să-mi spui dacă-i aşa sau nu?

— Aşa e, şi ce vrei?

Lumea se îmbulzea acum mai în faţă. Se ridicaseră şi bătrînii de pe marginea şanţului. Omul din şaretă îşi făcu loc fără grabă prin spatele muierilor, trăgînd cu atenţie de hamurile calului.

Ciungul se întorsese către cei din spatele său:

— Auziţi, măi oameni buni, că aşa este. Atunci de ce nu-i scoateţi din sălaş, că le-ajunge! Ei n-au fost pe front, nu i-au mîncat păduchii, şi-acum se găseşte cine, tocmai comuniştii să-i lase mai departe să trîndăvească, să trăiască din sudoarea altora...

Busulică se ridică de la locul lui. Avea o faţă asudată, nici n-apucase să se bărbierească în dimineaţa aceea. Zamfir îi făcu loc.

— Ce faci tu, mă, agitaţie aici? îl întrebă scurt pe invalid. Mă cunoşti pe mine?

— Te cunosc, răspunse mai moale ciungul. Lucrezi la gară, la Piatra.

— Şi eu te cunosc pe tine...

Oaie se apropie mai mult, curios să vadă ce-o să se întîmple. Busulică îşi şterse cu o cîrpă gura uscată şi după aceea zise repede privindu-l pe Bîzboi drept în lumina ochilor:

— Ce tot vrei tu? Vrei pămînt? O să-ţi dăm. Cu grădinarii ce ai tu, mă, ce ţi-au făcut?

— Să ne dea nouă pămîntul, că-i mai bun, nu să ne trimeteţi la mama dracului, la Slătioara...

— De, că nu-i aşa departe, se amestecă o femeie. Pămînt să fie.

Primarul Mitică Trofim îl apucă pe invalid de mînă şi-i spuse apăsat:

— Trebuie să aplicăm legile ţării. Reforma asta nu s-a făcut aşa, alandala, înţelegi? S-a chibzuit, s-a văzut cum stă fiecare, ce crezi tu?

Ciungul nu se liniştise:

— Dacă au folosit mînă salariată sînt sau nu exploatatori?

Busulică iar se aprinsese:

— Lasă tu vorbele astea mari. Dacă-i aşa, o să vedem noi, ce te tot bagi tu unde nu eşti chemat?

— Mă bag că sînt nişte speculanţi. Grădinarii vînd zarzavaturile cu preţ îndoit...

— Tu vorbeşti? îl repezi ceferistul. Tu vorbeşti? Ziceai adineaori că mă cunoşti, nu?

— Te cunosc, ce crezi că mi-e frică s-o spun? îl înfruntă Bîzboi.

— Mai ţii minte cît mi-ai cerut acum o săptămînă pe un pachet de *Plugar?* Ia spune?

Invalidul odată se înverzi. Busulică nu-l slăbi:

— Ce tot vorbeşti tu de speculă? Unora ca tine ar trebui nici să nu le arătăm titlurile de împroprietărire, dar-mi-te să le mai dăm şi pămînt!

Oaie auzise totul. Ajunsese mai în faţă şi privea cu mîndrie spre fii-său. In gîndul lui îi dădea dreptate lui Busulică: „Aşa-i, i-am spus eu lui Bîzboi că mai există o cinste. Şi-o fi lăsat el o mînă pe unde şi-o fi lăsat-o, dar nici să n-o facă pe deşteptul că nu-i merge cu ăştia!" Şi ceea ce ştia acarul, ştia o lume întreagă. La întoarcerea de pe front, înainte de armistiţiu, *ciungul*, cum îi spuneau de multă vreme oamenii, n-avea decît o palmă de loc acoperită vara de o buruiană numită umbra iepurelui. Pînă s-a terminat războiul, mai că n-a cerşit. Bîzboi se uitase ce se uitase în jurul lui: lumea nepăsătoare, pentru că, vorba bătrînilor: cine are, doarme cît poate, nu ridica nimeni o surcea pentru el, cît era de schilodit. Cine l-o fi învăţat, nu se ştie, se dusese la Manufactura din Piatra şi-şi scosese autorizaţie să vîndă tutun. Cum făcea, cum dregea, nu găseai o ţigară la el. Se spunea că le vinde unui negustor de la Slatina pe un preţ mare şi că strînsese într-o jumătate de an bani să înece satul cu ei.

Intre timp, reprezentantul Frontului Plugarilor se urcase iar pe banca şubredă şi striga mulţimii:

— Acum la treabă, fraţilor, că nu-i timp de pierdut!

Comisia de Reformă agrară intră în primărie şi după cîteva minute Zamfir ieşi cu lanţul de măsurat. Vreo cîţiva îl ajutară, chiuind. Cei mai săraci îşi făcuseră ţăruşii pentru loturi de cu dimineaţa. Erau însoţiţi de muieri şi copii. Vorbeau tare, se vedea bine că unii şi băuseră cîte o ţuică să simtă mai bine bucuria acelei zile. Mulţimea se urni cu greutate spre marginea satului. In frunte mergea Stănică şi cu Niculaie Bîzboi, acum mai potolit, ducînd fiecare cîte un drapel. Cîţiva bătrîni se opriră la fîntînă să bea apă. Ceilalţi mergeau repede, repede, spre locurile lui Marian, însufleţiţi de o grabă pe care nu şi-o puteau stăpîni. In urmă, satul rămînea pustiu. Doar deasupra şoselei se mişca leneş un nor de praf. Oaie, şi el mai la urmă, privind femeile care duceau ţăruşii de brad în poalele rochiilor. Ştia bine că lui nu are să i se dea pămînt pentru că nimănui nu-i trecuse prin cap una ca asta. Pentru toţi, el era un ceferist ca toţi ceilalţi, cu leafă de la stat, deci om care avea cu ce să trăiască, dar o curiozitate mai mare decît orice îl mîna în spatele celorlalţi. Citise în fiecare zi ziarele, ştia cui i se cuvenea pămînt şi cui nu, însă, o speranţă surdă îl făcea să-i urmeze. In gînd îl certa pe Pătru, băiatul său mijlociu, pentru că nu-l luaseră (parcă ce vină avea el?) să se bată cu nemţii în Transilvania. Acum, poate i-ar fi dat şi lui două hectare, îşi făcea socoteală, ar mai fi scos Oaie sărăcia din casă. Pe urmă, inima lui de părinte iar se strînse: „Cum, adică, Oaie, voiai să-l vezi şi pe ăsta ca pe Gheorghe, mort? Te lăcomeşti la pămînt, dar la oasele lui nu te gîndeai, că războiul nu-i o petrecere..." Şi după ce termină cu Pătru, îl luă la întrebări în mintea sa pe Zamfir, cel mic. Dacă era bine cu comuniştii, de ce nu-l scrisese şi pe părintele său în tabel, că-l ştia? Ce, era vreun pricopsit?

Despre treaba asta vorbiseră de cîteva ori. Fii-său să nici nu-l audă. Nu mai înţelegea Oaie ce îi spuneau ăia, tovarăşii lui de la partid de nu mai voia să ştie de nimic. Arhanghel să fi fost şi tot te-ai fi gîndit cîteodată şi la binele tău, pe cînd aşa...

Din urmă îl ajunse Niculcea. Era lac de apă, abia mai gîfîia. In urmă tropăiau jandarmii lui şi ajutanţii.

— Bună ziua, spuse morocănos plutonierul. Incotro? Incotro?

Ceferistul îl privi ca şi cînd abia l-ar fi cunoscut, cam dintr-o parte.

— Uite, mă duc să văd şi eu ce bravură face alde fii-meu...

— Ei, el cu politica. Ce vrei, azi se ridică tineretul, că-l ştiu de cînd...

Tăcu o clipă şi se dădu mai aproape:

— Eu tot nu cred că face bine. E mai bine să nu te bagi.

Oaie nu-i răspunse. De fapt treaba asta o credea şi el, dar nu vru să-i dea dreptate lui Niculcea. In cele din urmă, nemaiputînd răbda, întrebă cu mînie:

— Adică de ce să nu se bage? Atunci cine să se bage?

Plutonierul mîrîi ceva pentru el, dar destul de tare ca să fie auzit şi de celălalt:

— Parcă nu ştim noi cum e cu politica? Azi eşti, mîine nu. Eu ca militar nu m-amestec. Mie ce-mi porunceşte, aia fac. Vezi, cînd a fost la o adică, tot la jandarmi au venit şi tovărăşeii. Fără jandarmi nu se poate... chiar la Reforma agrară.

Ceferistul vru să-i spună că de fapt nu se uitase nimeni la el, Niculcea, şi că reforma se putea foarte bine să fie făcută şi fără jandarmi, dar tăcu, întunecat deodată la chip. Multe nu erau limpezi în mintea lui şi cînd îl întreba pe Zamfir, că-i părea mai luminat, nici el nu ştia ce să-i răspundă. Să-l luăm noi pe ajutant, de pildă, pe omul ăsta de mergea lîngă el, tot în uniforma lui, tot cu grade pe umăr. Cînd s-a răsturnat frontul, numaidecît după 23 August, Niculcea a stat fugit vreo trei luni pe la Caracal, naiba-l ştie pe unde. Nu l-a căutat nimeni. Acum, moarte de om nu făcuse, dar de smintit în bătăi tot smintise vreo doi dezertori. Or pentru asta cine avea să-l tragă la răspundere? E drept că se mai spăsise, nu se mai răstea la oameni, dar se numea că tot el are puterea, pentru că şi la o împrejurare ca asta îl chemau. Or, după cîte auzise el, comuniştii nu-i vedeau bine pe jandarmi. „Da", îi spunea Zamfir, „ai numai răbdare, crezi c-o să le fie bine? Fiecare după cîte a făcut, numai că sînt treburi mai la îndemînă de dus la capăt. Cînd s-o termina cu asta, o să-l întrebăm pe fiecare ce-a dres şi pe cine-a obidit?" Uşor de zis, numai că omul uită repede şi că fierul se bate cît e cald!

Oaie mări paşii. Rămăsese în urmă şi curiozitatea îl mîna mai departe. Din fruntea mulţimii se auzea zgomotul surd al lanţului de măsurat al primăriei, tîrît de Zamfir şi de alţi cîţiva prin praful şoselei. Cînd au ieşit spre Brîncoveni au văzut cu toţii marginea locurilor lui Marian. Pe cîmp nu era nimeni. Moşia se întindea pînă departe spre răsărit, bătînd în marginea hectarelor mînăstirii. Ştiau că n-o să-i întîmpine nimeni pentru că moşierul era fugit şi se împrăştiară în linişte. Cîteva minute, bătrîni, copii, muieri, amuţiţi sub cerul fierbinte, adulmecară pămîntul părăsit, plin de buruieni. Spre şosea, mai departe, alergau trei cai speriaţi de joarda unui copil. Către Osica Mare, cerul prinsese un tiv cenuşiu. Venea ploaia.

Se adunară apoi în jurul comisiei, înghesuindu-se unul în spatele celuilalt. Delegatul Frontului Plugarilor ceru tabelul împroprietăriţilor şi citi după aceea numele celor care căpătaseră pămînt.

Oaie nu fu strigat, ca şi alţii de altfel. Nu spuse nimic. Stătu multă vreme pe marginea unui şanţ şi fumă cîteva ţigări făcute cu mîna lui, una după alta. Niculcea, plictisit, trase un pui de somn şi nu se trezi decît spre seară cînd încă împărţirea moşiei nu ajunsese nici la jumătate.

In alte locuri din Romînia, această operaţie se făcuse în cîntecele lăutarilor. La Piatra, lăutarii nu cîntau decît de Paşti şi de Crăciun şi numai celor care aveau bani mai mulţi. Două zile şi jumătate, ţăranii au stat pe cîmp şi au mîncat acolo împreună cu nevestele şi cu copiii. N-a prea fost timp de dormit, n-au lipsit certurile, dar totul s-a terminat în linişte.

Incă din prima seară, Oaie se întorsese acasă. Nu era nici supărat, nici vesel, ca omul care zice: „Dă-mi Doamne ce n-am avut, dar dacă nu-mi dai, nu-i nimic, că tot găsesc eu..."

A treia zi s-a întors şi Zamfir. Avea o barbă de dascăl, deasă ca peria. Era murdar şi ostenit. Abia îşi mai ţinea ochii în gene. Tîra după el, împreună cu Niculaie Bîzboi, lanţul primăriei, uitat de către oameni pe cîmp. Acarul ar fi vrut s-o facă pe supăratul, dar nu mai putu să rabde:

— Ce-i, mă, *şapteluni?* Ei luară pămîntul, şi tu povara...

Băiatul nu-i răspunse. Năduşise şi-şi strîngea gura ca o menghine.

— Mie de ce nu-mi dădurăţi un pogon? glumi ceferistul

Lui Zamfir nu-i ardea de rîs aşa că spuse supărat:

— Las'că data viitoare o să-ţi dăm şi dumitale o moşie.

— Da'cu lanţul ăsta ce faci? mai întrebă Oaie.

— O să-l pun în magazie, să nu-l plouă, să ruginească. E un lanţ istoric, vorba învăţătorului...

Oaie, surd, zise invalidului:

— Şi tu, *ciungule?* Am auzit că te-ai pricopsit din ţigări...

— M-am pricopsit, pe dracu'! M-a prins poliţia cu marfa alaltăieri şi m-a lăsat lefter. Abia am scăpat cu fuga. Am pierdut tot capitalu'!

— Şi-acum, ce-o să faci?

— Plug am, pămînt mi-au dat. O să mă liniştesc.

Acarul îl privi pe Zamfir care se căznea să tragă lanţul sub şopron. Se întoarse spre Niculaie Bîzboi şi-i spuse mulţumit:

— Dacă nu era fii-miu nu mai căpătai tu pămînt nici la Sfîntu' Aşteaptă!

— Nu mai spune! se miră celălalt.

Oaie adăugă după o scurtă tăcere, convins:

— Păi cine crezi tu c-a pus umărul de i-a urnit pe morţii ăştia? El, mă, *ciungule!* El!

Eugen Barbu

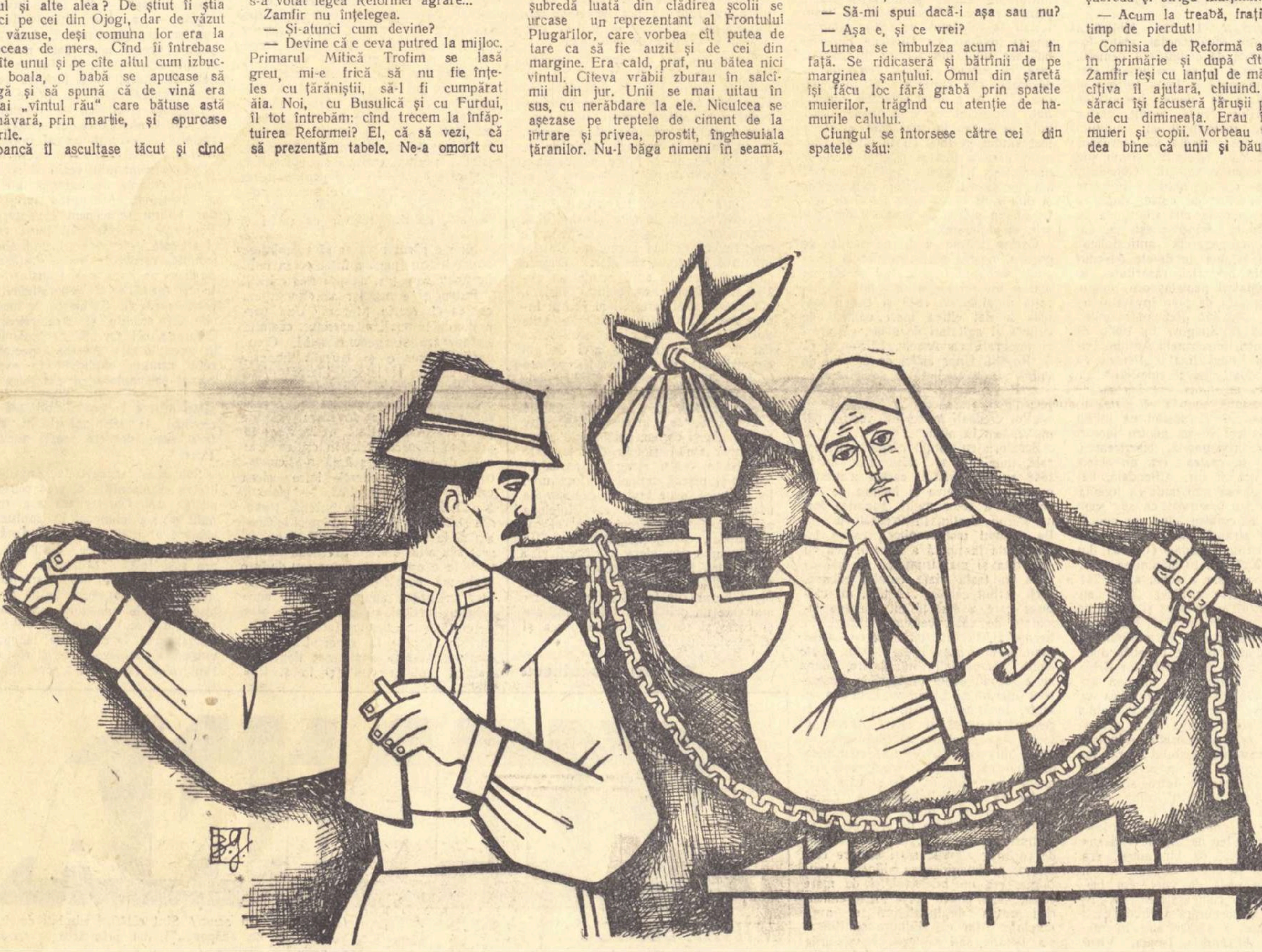
Ilustraţie de BENEDICT GANESCU

---

*) *Fragment din* „Oaie şi ai săi"

NOTE

Cînd nestatornicia e... plurală

O carte interesantă cum este cea a lui Eugen Barbu, „Pe un picior de plai" incită neconțenit la formularea unor noi puncte de vedere și se bucură de atenția unui mare număr de comentatori. Unul dintre cei mai recenți este Aurel Martin, din pana căruia au ieșit cîteva aprecieri critice nu lipsite de un ciudat aplomb al originalității. Astfel, după ce-l încadrează pe Barbu unei familii scriitoricești ce începe cu Alecu Russo și se încheie cu Pop Simion, A. Martin observă că „în linie conceptuală, Eugen Barbu ni se relevă a fi un prerafaelit" (!?) Știe A. Martin ce este un prerafaelit? Ne îndoim. A. Martin crede apoi a descoperi în presupusa preferință a autorului pentru arta populară în dauna celei culte un reflex al esteticii romantice care considera „folclorul mai bogat în valențe perene decît literatura cultă, emasculată, de salon..." E adevărat că formulările sale de pînă aici nu sînt enunțate în cea mai simplă limbă romînească cu putință. Insă ceea ce face cu osebire merituoasă contribuția lui A. Martin, este suita de rezerve și reproșuri adresate, fie fățiș, fie deghizat, autorului. Criticul concede că Eugen Barbu s-a dovedit „un sondor al tipologiilor sociale" în „Groapa", dar că acum în „Pe un picior de plai" n-a fost „în stare să descopere în întrupări materiale valabile chipul oamenilor noi". După cum se știe, Eugen Barbu nici nu și-a propus așa ceva. El a intenționat să realizeze o monografie lirică a patriei așa cum se înfățișează ea astăzi ochilor iscoditori ai poetului-reporter. De aceea, Aurel Martin se simte îndreptățit să afirme că Barbu „e însă mai puțin sensibil în fața a ceea ce numim într-un cuvînt noul". N-am aflat în ce măsură analiza concretă a cărții, și mai cu seamă lectura ei integrală, îi susține opiniile. S-ar putea să le infirme. In acest caz, criticului nu i se va întîmpla nimic grav; poate doar își va simți inima tresărind, ca și atunci cînd a contemplat — după cum o spune singur, atît de frumos — „nestatornicia plurală a mării..."

Td.

Buletin meteorologic

„Programul de radio" nr. 321 anunță, în pagina a 3-a, emisiunea „De la strămoși pentru nepoți" (Povestiri despre Ștefan cel Mare).

Prima frază sună:

„Au trecut mai bine de 500 de ani de cînd, într-un aprilie însorit, trecea pe valea Siretului..." etc.

Intrebare: dacă au trecut de-atunci mai bine de 500 de ani, din ce buletin meteorologic a aflat „Programul de radio" că era un april însorit?

Poate a plouat.

Cbd.

Trudă zadarnică

Punînd „cap la cap cîteva scurte însemnări făcute pe marginea unui volumaș" al maestrului Arghezi, M. Coleșiu descoperă în ziarul „Munca" din 7 ianuarie 1958 că de fapt „arta lui (a lui Tudor Arghezi n.n.) și conținutul de idei sînt într-o permanentă înnoire". După această decisivă judecată de valoare (singura de altfel despre volumul în discuție) autorul articolului depune armele investigației critice și conchide: „Arghezi nu poate fi comentat".

Intr-adevăr, M. Coleșiu poate să aibă dreptate. Bibliografia argheziană este într-adevăr foarte, foarte săracă. Dacă facem abstracție de cîteva monografii și de foarte numeroase studii în care s-a încercat o analiză fructuoasă a operei argheziene, am subscrie cu amîndouă mîinile la afirmația lui M. Coleșiu. Ce păcat însă că n-a fost cunoscută aserțiunea lui Coleșiu. S-ar fi cruțat, după a sa părere, o trudă zadarnică.

I. Cocor

Interpretarea unui citat

In „Iașul literar" nr. 11, la „Note", D. Costea scrie: „Citind nota lui D. S. „O nouă modalitate", expusă printre alte mărunțișuri ale rubricii „Miscellanea" mi-am adus îndată aminte de tonul „cuviincios" al lui Dumitru Solomon (care îi trimitea pe marii scriitori în viață să învețe arta scrisului de la... gazetari)..."

Iată răspunsul meu, „Gazeta literară", nr. 4 din 6 dec. 1956 pag. 2 coloana I: „Desigur că fuga de ziaristică nu e împărtășită de toți scriitorii GENERAȚIEI TINERE. Nu simțim nevoia să dăm exemple pozitive în acest sens, numai pentru că ne-ar jena probabil pe toți pudoarea lor. Este evident însă că practică ziaristica - respectiv pamfletul, reportajul — ACEI SCRIITORI CARE AU SERVIT-O ȘI INAINTE sau, printre tineri, acei care s-au specializat, mai mult sau mai puțin, în reportaj. Revirimentele sînt, în această privință, rare. SCRIITORII REFRACTARI ACTIVITĂȚII ZIARISTICE ar trebui să urmeze pilda MARILOR NOȘTRI REPORTERI ȘI PAMFLETARI dar și a reporterilor tineri care, fie că au scris sau nu poezii ori nuvele, simt și transmit continuu pulsația vieții contemporane, tălmăcindu-i sensurile și tendințele". Sublinierile nu figurau în text). Acesta e pasajul care i-a adus îndată aminte lui D. Costea de tonul „cuviincios" al lui Dumitru Solomon care îi trimitea pe marii scriitori în viață să învețe arta scrisului de la... gazetari...

D. S.

P.S. D. Costea vorbește în nota sa despre lipsa de probitate...

Autorul vignetelor din pagina de poezie a numărului 1 este TIBERIU NICORESCU.

Steaua Domnului, steaua...

(Urmare din pag. 1)

Alături, surîdea, văru-meu Țugurin, cu buze roșii.

— Ei, poate că izbutea el să ajungă la mal și fără mine. Nu e așa, vericule, că nu murim noi cu una cu două?

Văru-meu Țugurin avea obraz negricios și uscățiv, de arab. Văru-meu Țugurin avea ochii mari, rotunzi, plini pînă în adîncimi de un mare foc negru. Dar băiatul — care îmi spusese că-l cheamă Dumitru, dar că toată lumea îi spunea Cuculeț, nu putea fi al vărului Țugurin. Văru-meu Țugurin mușcase pămîntul, cu ranița în spinare, la Prunaru. Il îngropaseră acolo, cu alți ostași căzuți, la grămadă. După urma vărului Țugurin rămăsese un băiat care îi semăna leit și ale cărui oase se odihneau de cîțiva ani lîngă bisericuța de lemn, în care sfinții din icoane au ochii scoși...

— A! — îi spun — Cuculeț dragă, ai pierdut prinsoarea. Tu trebuie să fii nepotul lui Țugurin, fiul lui Țîr...

— Răsucește-mi urechile.

— Nu, Cuculeț.

Il iau în brațe. Il string tare lîngă piept și-i sărut ochii mari, rotunzi negri.

— Așa mă stringea în brațe, tata...

Prin întunericul care s-a lăsat afară, Bogătan, pus în lanț, latră. Dincolo de fereastră se face văzută o luminiță. Se aud dulci glasuri.

— Steaua Domnului, steaua... Ne primiți cu steaua?

— Vă primim, vă primim.

Steaua sus răsare
Ca o taină mare.
Steaua luminează
Și adeverează..

Trei bălețași, trei noduri, intră apoi în casă. Unul din ei ține sus, în mînă, o stea de hîrtie, Steaua Domnului, steaua...

— Ai cui sînteți voi, mă?

— Eu sînt al lui Mitică Hulub...

— Și eu al lui Mihai Clonț..

— Și eu al... al Floarei..

Colindam și eu satul, din casă în casă, cu Steaua Domnului, cu steaua... Intrebam:

— Primiți Steaua Domnului?... Cu steaua.. Am venit cu steaua.. Cîntam:

Steaua sus răsare
Ca o taină mare...
Steaua luminează
Și adeverează...

Gaspar, regele cel negricios eram... Pătăică își spunea Baltazar... Pe Melchior îl întrupa Petrișor Roșu... A răsărit steaua mea... Ca o taină mare a răsărit. A luminat ce avea de luminat. Mai luminează. A adeverit ce avea de adeverit. Va lumina veșnic și va adeveri tot ce mai are de adeverit.

Steaua sus răsare...

Mai cîntă încă o dată copiii. Apoi dau bună seara cuviincioși. Ne urează an bun. Se duc spre alte case. Se mistuiesc în întuneric. Cuculeț se frămîntă pe genunchii mei. Ridică ochii lui mari, rotunzi și negri spre mine, mă întreabă îngrijorat:

— Dumneata, unchiule, vei fi avînd un ceas?

— Am, Cuculeț, se poate să nu am?

— Așa gîndeam și eu. Că trebuie să ai...Și...cam cît o fi ceasul?

Mă uit la ceas și-i răspund:

— Șapte și jumătate, Cuculeț.

Sare, agitat, de pe genunchii mei.

— Atunci, trebuie să ne grăbim. Altfel trece. Trece și nu o mai vedem..

— Cine trece, Cuculeț?

— Steaua cealaltă... Am auzit la școală, la radio, că trece astă-seară.

— Mi se pare că am auzit și eu...

La îndemnul lui Cuculeț urcăm poteca, trecem peste linia ferată, suim, în cîrd, dealul. Cuculeț mă ține de mînă.

— Să nu te pierzi... Nu cunoști locurile... Ori poate nu mai vezi bine... Să nu te împiedici...

— Mulțumesc pentru sprijin, Cuculeț...

De pe dealul acesta am văzut cîndva — pe cînd aveam frageda vîrstă a lui Cuculeț — cum se ridicau către slăvi și cum sfîșiau întunericul, cu aripile lor mari și roșii, focurile răscoalei...

Peste cîmpul negru adie vînt rece, de miez de iarnă. In sat se aud cîntece.

Steaua sus rasare
Ca o taină mare...

Cuculeț mi-a strîns tare mîna. Și a strigat:

— Iat-o! Iat-o!

Ne-am îndreptat toți ochii spre marginea zării pe care ne-o arăta cu mîna băiatul. Răsărise acolo și luneca pe sub celelalte stele o mare stea roșie. I-am privit tăcuți, cuprinși de bucurie, lunecarea, pînă cînd, după cîteva clipe, s-a pierdut sub cealaltă zare.

Pe cînd pogoram dealul, l-am auzit pe Cuculeț îngînînd:

Steaua sus răsare
Roșie și mare,
Steaua omului.

Zaharia Stancu

5. I. 1958

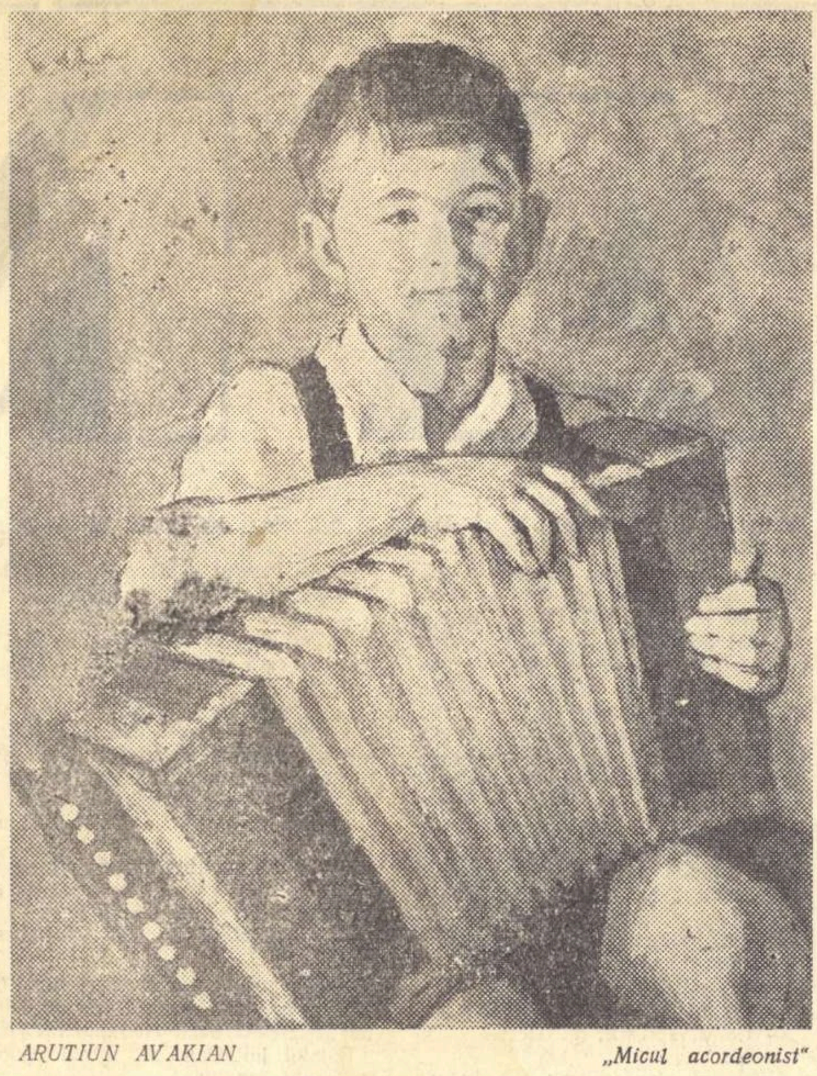

ARUTIUN AVAKIAN „Micul acordeonist"

„POETICA" lui ARISTOTEL

(Urmare din pag. I)

dată. Prin astfel de idei, Poetica *lui Aristoteles este în adevăr un text fundamental, o bază fermă a cugetării estetice.*

Nu trebuie să se ceară însă Poeticei *prea mult. Se pot căuta și pot fi găsite, în această lucrare, informații prețioase, idei fecunde și adînci, nu însă și regule de creație sau de apreciere a artei. Din momentul în care opera filozofului grec a fost lipsită de suveranitatea exercitată de ea atîta vreme, s-a introdus în conștiința estetică a lumii moderne ideea hotărîtoare că nici creația artei, nici prețuirea ei nu procedează după regule, ci în virtutea unor puteri, pe care filozoful le poate studia și cunoaște, dar pe care nici un legiuitor estetic nu ajunge să le transforme în norme operante. Tinerii scriitori și cititori ai* Poeticei *vor gîndi în marginea ei, își vor îmbogăți cultura prin ea, dar nu cu speranța că vor obține mai mult decît pot da înțelegerea vie a vremii de azi, talentul și gustul.*

Tudor Vianu

CARTEA ȘI CITITORUL

(Urmare din pag. 1)

orientul apropiat. La noi, biblioteca lui Constantin Mavrocordat, zestre familială, sporită de domnitorul demofil, care a încercat și să desființeze șerbia, era cunoscută în toată Europa și chiar asaltată de oferte neoportune ale amatorilor. Multă vreme, cartea romînească, instrument al cultului religios, a fost menită să servească aproape exclusiv bisericile, și nu știu dacă a fost comercializată. Cîteodată, se pare că era distribuită în parte gratuit, iubitorilor de carte, după ce îndestulase nevoile bisericilor, ca în cazul tipăriturii brîncovenești cu caracter de propagandă anticatolică: **„Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele besearicii răsăritului, asupra dejghinării papistașiloru**, descoperită și așezată de prea învățatul ieromonahu Maximu Peloponiseanulu" etc. tipărită la Snagov, în 1699, de „smeritul întru ieromonahi Anthim Ivireanul", cu rîndul final: „Pentru ca să se dea dare pravoslavnicilorü". Ce vrea să zică acest: „să se dea dare"? Să se dăruiască, sau să se vîndă în folosul bisericii? E posibil ca întîiul sens să fi fost în uz pentru lucrări în fond de propagandă bisericească. Oricum ar fi, cartea era un obiect scump la noi și rar. Cîteodată, bănuiesc că servea mai mult ca mobilă unor boieri sau boiernași, ca să spun așa, snobi ai culturii, cînd nu cunoșteau slova străină. Așa mi se pare că e cazul cu un Vergilius (**Opera**), din secolul al XVII-lea în stăpînirea mea, pe care un posesor a scris, acum 241 ani, cu caractere cirilice: „7225, au venit văcăritul și au scos și alte multe nevoi". Intr-adevăr, în 1717, Ioan Mavrocordat, domnitorul Țării Romînești, reînființase impozitul pe capetele mari de vite, introdus de Constantin Brîncoveanu și desființat cu blestem arhieresc de Ștefan Cantacuzino ca să facă bucurie boierilor, întrucît dajdia îi atinsese și la pungă și la principiu: boierii erau neimpozabili. Adnotații asupra frumuseților textului literar latin nu am găsit însă în acest Virgiliu, care adăpostește între scoarțele lui un glas necăjit din clasa privilegiată de odinioară. E de la sine înțeles că omul care nu înțelegea să dea un leu de cap de vită sau chiar mai puțin, ca bir anual, era dispus să-și mobileze scrinul cu un Vergilius în piele de vițel, dar hieroglific pentru cumpărătorul lui. In același veac, începuseră a circula cărți zise populare, de tipar sau în manuscris, ca **Alixăndria, Isopia, Visul Maicii Domnului** etc. citite de cunoscătorii de carte, clerici sau mireni, destul de puțini la număr, înainte de înființarea întîilor școli lancasteriene pentru popor. Manuscrisele se transcriau la mînăstiri de către călugări uneori învățați, ca Dionisie Eclisiarhul, iar unul din acestea în colecția mea, cu subiect religios, **Teologhie adevărată sau Oglinda blagosloviei**, din 1793, ce e drept splendid caligrafiat, împodobit cu o acuarelă originală și legat în marochin aurit, a fost vîndut în 1800 cu 18 taleri! Dionisie, care a fost și ultimul cronicar muntenesc, își găsise mijlocul de trai din alcătuirea condicilor mînăstirilor și din transcrierea unor astfel de texte, scump plătite de amatorii din clasele stăpînitoare.

Cartea începe a fi cunoscută de poporul nostru mai temeinic la începutul secolului trecut, cînd școala nu mai e un privilegiu de castă. Generația dinainte de 1848 și cea pașoptistă a dat cîțiva mari oameni de cultură și agitatori de mase, cărturari și tipografi, ca Asachi, Eliade și C. A. Rosetti. Unor astfel de oameni de inimă și de credință li se adresa omagial Eminescu, ca să vestejească pe epigonii lor sceptici:

„Voi credeați în scrisul vostru, noi nu credem în nimic".

Scriitorii cu simțul răspunderii morale, iluminații și misionarii de la 1848 au propovăduit cartea ca aliment moral pentru setea și foamea de cunoaștere a celor mulți. Inaintea lor, un Miron Costin, în **Predoslovie la De neamul moldovenilor**, rostise întîia laudă înaripată a lecturii: „că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decît cetitul cărților". Astăzi, un cărturar care a stat țintuit aproape jumătate de veac, ceasuri întregi, în fiecare zi, în fața biroului, cu cartea înainte, cum e acad. Tudor Vianu, poate căuta compensația în privire, după ce a iscodit toate problemele cunoașterii literare și filozofice. Prin alte cuvinte, învățăturii cărturărești i s-ar cuveni adăugită și lecția directă a vieții. Așa preconiza și Montaigne, a cărui „librerie" (bibliotecă) cuprindea una mie cărți, cifră impresionantă mai acum patru sute de ani, și care pretindea că se mulțumește a răsfoi cărțile, că nu-l reține o carte mai mult de o jumătate de oră, că el ar fi lipsit de memorie, și alte răsfățuri de cărturar ahotnic să-și scuture colbul de pe imaginea sa viitoare. Montaigne era un intelectualist de mare clasă, care punea însă înțelepciunea mai presus de învățătură și avea dreptate. Aflu că „Editura științifică" s-a hotărît să-i editeze Essais-urile în traducere integrală și laud inițiativa de care se va fi sfiit o editură literară mai indicată.

Numeroase opere de știință și de literatură apar la noi de cîțiva ani încoace, în frumoasă prezentare grafică și în condiții de ieftinătate.

Cartea nu mai e obiect de speculă. Editurile de stat alimentează un număr de cîteva mii de biblioteci publice înființate în decurs de un deceniu și stimulează gustul de lectură, care a crescut considerabil. Pe străzi, în centru și la periferie, etalajele de cărți în aer liber îmbie pe trecător, îl opresc din drum, îl îndeamnă să aleagă o broșură utilă sau o carte de literatură frumoasă. La vitrinele librăriilor, cărțile literare și științifice, manualele universitare, dicționarele multiple, cu prețuri accesibile, solicită interesul tuturor vîrstelor. Decada cărții a găsit în anul acesta un public nou, doritor de cultură variată, atît pentru desfătare, cît și pentru îndrumare, după vechiul adagiu: utile dulci. La „Expoziția cărții" s-au perindat în capitala noastră zeci de mii de vizitatori, dintre care fiecare era în felul lui un explorator. Privirea de care vorbește eminentul gînditor acad. Tudor Vianu, nu e întoarsă exclusiv către viață, sau în cazul afirmativ ea include și cartea, chintesență a experienței. Omul simplu de azi, care stă locului să-și aleagă o carte, în loc să-și piardă timpul în fața unui țoi de țuică, e de fapt un căutător de adevăr, un interogativ care înțelege să se sprijine pe terenul ferm al cunoștințelor, care-și lărgește, cu fiecare nouă carte, sfera înțelegerii și a experienței. El mai știe că munca nu are auxiliar mai ferm decît cultura. Și se bucură de faptul că aceasta nu mai este un privilegiu. Că oricine are și carte și parte. Numai să vrea și să se străduiască.

Șerban Cioculescu

PERSPECTIVE

(Urmare din pag. 1)

xismul nu s-a născut din neant. O istorie a esteticii, evidențiind fără simplism etapele ciocnirii dintre materialism și idealism, progresele esteticii materialiste, rămîne pentru întreaga gîndire marxistă o sarcină încă nedusă la capăt. Și prea adesea e rezolvată expeditiv, prin înșirarea a cinci nume și trei formule. Dar cotitura e la fel de evidentă ca și cărarea. Trecerea la stadiul științific, explicativ, nu înseamnă neapărat matematizare. S-a renunțat la pretenția de a matematiza orice știință. Arta, fenomen complex cu determinări nenumărate, nu poate fi pusă în ecuații. Dar dacă n-are nevoie să ajungă la integrale, estetica poate și trebuie să ajungă la explicație. Același lucru pentru teoria literaturii, înțeleasă ca o estetică specială și nu ca o simplă tehnologie literară, ca un rețetar de metri și tropi.

Mi s-a părut necesar să reamintesc aceste lucruri pentru înțelegerea unui fenomen care ține de practica criticii.

Putem și e necesar să diferențiem critica de teoria literară. Una pornește de la analiza operelor, cealaltă sintetizează și generalizează. Compartimentarea e și teoretic imposibilă. Critica și istoria literară oferă materialul viu pentru generalizări. Sistemele savante, înjghebate pe deasupra faptelor, se dovedesc clădite pe nisip. Mai intimă e legătura în practica literară. Nici în critica trecută drumul spre știință n-a cunoscut vreodată separație între aleea critică și cea teoretică, — pietoni, bicicliști. Aspectele se îmbină, trecerile de la unul la altul au loc și la Gherea și la Ibrăileanu. Firește că un aspect sau altul domină; criticul pornește de la o operă, un autor sau de la o problemă considerată în ansamblu. Dar în notele asupra versului eminescian, articol cu obiect critic bine delimitat, Ibrăileanu face generalizări cu privire la raportul formă-conținut. Gherea analizează tipul „artistului proletar cult" și în studiile despre Eminescu sau Vlahuță și în cel anume consacrat problemei.

E un fenomen de viață literară și îl regăsim în ultimii ani. Am minimaliza tot ceea ce s-a înfăptuit teoretic, dacă l-am circumscrie la studiile sintetice care se afirmă astfel de la început, prin titlu. Destule din așa zisele sinteze — de fapt, inventare rigide — au fost alterate de dogmatism și vulgaritate. E drept că în ultima vreme apar mai numeroase studiile ample care, pornind de la faptele de literatură și fără să le forțeze, generalizează cu finețe și cu stringență științifică — studiul lui Ov. S. Crohmălniceanu despre „Caracterul revoluționar al realismului socialist", cel al Verei Călin despre „Durata romanului vechi și nou", ultimele articole de estetică ale lui N. Tertulian. Am putea lungi lista dar să nu reîncepem inventarierile. Fapt este că cele mai bune cronici și articole de critică cuprind abordări teoretice cerute de însăși desfășurarea analizei pe care n-o transformă într-un apendice al generalizării. Așa procedează G. Călinescu în incursiunile lui erudite și strălucitoare, C. Ciopraga ori Ov. S. Crohmălniceanu în cronicile sale. Adesea aspectul teoretic rămîne implicat în expresia ironică sau metaforică, dar totuși clar. E ceea ce face Paul Georgescu în „Pămîntul e rotund" semnalînd anacronicul în terminologia și atmosfera unor desuete poezii scrise de tineri.

Sub acest aspect și-au dovedit utilitatea și discuțiile diverse purtate în ultimii ani. Chiar dacă s-a repetat mult și s-a alunecat în confuzie și echivoc al noțiunilor, chiar dacă s-au împins uși deschise, discuțiile despre aspectele realismului socialist, despre actualitate, despre spiritul modern au luminat multe laturi ale problemelor. Ele constituie premise pentru alte discuții duse mai puțin destrămat, mai la obiect, și fac posibile viitoarele sinteze. Este și rostul parantezelor teoretice, generalizărilor laterale din articole și cronici. O știință ca estetica și teoria literaturii care și-au stabilit principiile, dar au încă de elucidat probleme numeroase, nu se constituie brusc, prin decretările simpliste ale vreunui estetician dogmatic, ci treptat, din ordonarea aporturilor felurite, a generalizărilor și schimburilor de idei nutrite din practica literară.

Tot atît de perceptibilă ca și aporturile teoretice este o anumită repulsie față de teorie, confundată sistematic cu pedanteria. Arogîndu-și cu exclusivitate spiritul de finețe, critici mai tineri și mai puțin tineri privesc superior încercările de generalizare pe care le taxează drept manie clasificatorie. Marca lor pasiune e portretistica și vînătoarea de inefabile. Sainte-Beuve e adesea citat și se poate spune că există la noi o supraproducție de Sainte-Beuve. Unele redacții mai favorizate posedă chiar cîțiva. Pasiunea pentru portretistică se resimte în numeroase cronici. Generalizarea și adeseori aprecierea dispare din astfel de portrete de autori, de critici, care, făcute „a la minut", sînt fatal parțiale, semănînd tot atît de puțin între ele cît și cu modelul. Dar arta portretului realizat cu jumătăți de fraze și cu clipiri din ochi e valorificată în sine după cum, acum cîtava vreme, nota malițioasă, înțepătura critică a fost — și în unele reviste a rămas — cultivată tot atît de gratuit. Portretul constituie și punctul de plecare și țelul a numeroase cronici, devine un fel de probă pentru debutanții ambițioși.

Nu pledez deloc pentru înlăturarea portretului sau a manierei aforistice din critică. Inmulțirea procedeelor, stilurilor și modalităților critice e indispensabilă. Eșafodajele din cuburi de carton pe care le ridicau criticii vulgarizatori se caracterizau prin șablon în argumentare și șablon verbal. In mare măsură, criticii care cultivă în sine portretul și alambicarea în formulare o fac prin reacție față de primitivismul critic. Dar reacția nu poate justifica erori simetrice și reîntoarcerea pe drumuri sterpe. Consecințele unor astfel de erori pot fi prea neplăcute. Disprețuind efortul de generalizare, oricum ar fi eticheta, se ajunge la oficierea hieratică. Se confundă analiza care respectă specificitatea și atmosfera operei cu un fel de mimetism critic, devenit pînă la urmă parafrazare. Pe de altă parte, narcisismul critic, portretul, poanta cultivată pentru ea însăși, deși sînt realizate adesea cu incontestabil talent, tind să transforme critica într-un fel de joc de salon, în care ea își pierde funcția socială și civică, ca și capacitatea de generalizare.

N-am intitulat rîndurile de față „perspective" din simple intenții politicoase. Cred că mai caracteristice pentru momentul actual al criticii sînt progresele pomenite în clarificare și generalizare. Am stăruit asupra unor fapte. Ele reprezintă riscuri mai ales pentru talentele critice în formație, dar sînt departe de a domina peisajul critic și chiar creația criticilor activi care s-au lăsat din cînd în cînd tentați de grația minoră. E bine însă să le punem în discuție.

Silvian Iosifescu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

centul volum și versuri din volumele dumneavoastră mai vechi: Poemele singurătății, Candele stinse, Lebedele sacre, Cîntecul milei, Noaptea subterană și Oglinzile. Totodată constituie pentru cititori o surpriză poemele dvs. inedite, între care foarte multe sonete.

— In acest volum sînt cuprinse numai vreo sută din cele 423 de sonete pe care le-am scris în anii din urmă.

— 423? Permiteți-mi să remarc că Shakespeare a scris numai 150.

— Știu. Iar marele José Maria de Hérédia a ajuns la Academia Franceză cu numai 140 de sonete, și însuși Petrarca n-a scris mai mult de 317. Eu i-am întrecut...

— Poftim?

— I-am întrecut... prin cantitate.

— Pentru că ați primit amuzat remarca mea, vă întreb acum serios: ce v-a atras către sonet?

— Sonetul mi se pare forma de maturitate a unui poet. Cu legile sale specifice (14 versuri, 11 silabe și respectivele împerecheri de rime), sonetul constituie o artă supremă a liricei, din care se elimină toate elementele romantice, discursive, amplificate, ca să rămînă esența pură a unui gînd, a unui sentiment, a unei mici drame, a unui moment epic. Scriind aceste sonete mi-am dat seama ce bogată este în rime limba romînească. Am găsit sute de împerecheri de rime care n-au mai fost folosite în limba noastră.

Apoi, brusc, maestrul mă-ntreabă:

— D-ta, cu editura ESPLA, cum stai?

— Eu? Bine. N-am relații cu ea.

— Atunci poți să scrii. Eu sînt recunoscător editurii ESPLA că a publicat numai cu doi ani întîrziere acest volum, care trebuia să apară la începutul lui 1956, cînd se împlineau 50 de ani de la debuturile mele literare.

— Poate că volumele viitoarelor dvs. aniversări le va publica la timp. Mai aveți cărți de publicat?

— Pe lîngă cele o sută de volume pe care le-am dat pînă acum tiparului, mai am în raft 25 de lucrări inedite, care...

— Cîte?

— 25. Dacă nu crezi, uite-le! Și maestrul mă conduce în fața rafturilor. Răsfoiesc prin mape, citesc titlurile, constat conținuturile: piese în versuri, comedii în proză, nuvele, romane, basme, cugetări, poezii... Pe un manuscris citesc: „Castelul fără fantome, piesă în patru acte".

— Alte proiecte?

— Mărturisesc jenat: pentru săptămîna în curs, n-am încă nici un proiect pentru o nouă lucrare.

Spuneam în titlul interviului că am vorbit cu maestrul Victor Eftimiu și despre tinerețe. Cititorul s-a convins.

C. Cristobald

VITRINA

MIHAI BENIUC:

„Călători prin constelații"

(Urmare din pag. 1)

Beniuc ne apare același visător ispitit de tainele vieții, ale morții și ale nemuririi, același receptacol al lacrimilor și zîmbetelor mulțimii, „toboșarul vremurilor noi", același îndrăgostit pur și pătimaș totodată, același iubitor de oameni, de viață, de fericire. Mărul de lîngă drum dă fructe și mai arătoase, și mai înmiresmate, fructele pe care le gustăm de ani de zile, mereu cu senzația plăcută a prospețimii.

Volumul acesta este într-un fel și volumul jubiliar al poetului, pe care jumătatea veacului l-a aflat pe baricade, în plină vigoare artistică. Inchinarea: „In cinstea celor patruzeci de ani / Ai tăi, tu, Revoluție măreață, / Aduc cincizeci de ani ai mei de viață...." explică și sensul adînc al acestei vieți alcătuite din lupte și visuri generoase. Căci numai o ardere neîntreruptă la temperaturi neobișnuite poate contopi elementele într-un aliaj atît de trainic: „Eu sînt POPORUL, / Eu sînt mulțimea de POPOARE / Și simt cum crește-n mine OMENIREA / Puternică, măreață, unitară". Aici găsim de fapt și miezul generator al simbolicii lui Beniuc, fundamentată pe ideea dăinuirii prin identificarea cu valori eterne. In volumul anterior, „Inima bătrînului Vezuv", există o poezie, „Intruchipări", în care poetul își recapitulează avatarurile, urmărindu-și trecerea prin istoria poporului, pentru a descoperi că: „Un strop din mine-i pretutindeni". Această participare la destinul poporului — și poporul e veșnic —, legătura milenară cu pămîntul și oamenii patriei, îi îndreptățesc suprema recompensă a imortalității: „Și pentru toate, ca răsplată / Mi-i dat să nu mor niciodată". In poezia „Simbol" din volumul de față, poetul își moaie „obrazul întreg și părul cărunt" în sîngele luptătorilor căzuți:

„Și roșu de am să mă scol,
Un idol din timpi legendari,
Primiți-mă ca pe-un simbol,
Eroi proletari".

Sîngele celor uciși în luptă îi conferă poetului înfățișare de zeitate păgînă, dar mai cu seamă concentrare și adîncime de simbol. Simbol al jertfelor proletariatului.

★

Beniuc aduce un omagiu eternului feminin:

„Dar n-am uitat nici vraja ta discretă
Tu, ce ne-apari cînd floare, cînd cometă
O, Laură, o, scumpă Beatrice!"

Poetul își confirmă încă o dată tinerețea, — nu întinerirea, ci tinerețea continuă, — încălzită și luminată de văpăile dragostei, în poeziile închinate iubirii mature („Iubirile ce vin acum / Sînt călători zdrobiți de drum / Și care cer un adăpost..."), dar prin aceasta nu lipsite de patimă și dăruire.

„Ce bine-i stă dragostei mele
Căruntă și tînără totuși.
E parcă o noapte cu stele,
E parcă o apă cu lotuși".

Pe lîngă acestea, cît de bătrîni par totuși unii poeți tineri!

Dumitru Solomon

RADU BOUREANU:

„Umbra stelelor"

(Urmare din pag. 1)

1944), — cînd în poezii de atitudine politică înaintată din ciclurile „Sîngele popoarelor" (1946—1948), „Alte poeme" (1948—1954) sau „Poeme noi" (1954—1957).

Să sperăm că opera sa poetică înmănuncheată într-un volum masiv dar unitar, „Umbra stelelor", va prilejui cercetătorilor de frumos un popas mai îndelung într-un univers poetic caracteristic. Regiuni sufletești și colțuri de țară au fost evocate în lirica noastră cu instrumente moderne, printre primii, de Radu Boureanu. In versurile sale de debut, poetul s-a manifestat ca un cîntăreț al bălții, cu flora și fauna ei specifică, o lume legendară ascunsă „sub taine nedeslegate sub valuri / decît brotacilor și cufundarilor", în care pulsează o dragoste nebună de viață și se deapănă, în povestiri grave „ca o baladă ruscă", viețile pescarilor cazaci și lipoveni, se țes portrete lirice din urzeala schimbătoare a jalei și bucuriei, a visului dorit, fugar ca o nălucă, și a vieții cotidiene de pe țărmul dunărean, unde oamenii de-un șir întreg de ani „pe prispă dreg năvoade, cormane și pripoane". Ulterior, Radu Boureanu s-a afirmat tot mai mult ca un poet al peisajului și satului romînesc din delta Dunării și pînă spre soare-apune (cu „Imagini din Cenad"), din sud pînă-nspre nordul țării, la Humuleștii lui Creangă.

Registrul liric al poetului e mult mai bogat însă; în universul său artistic își găsesc locul arzătoare probleme contemporane de răsunet internațional. Poezia politică a lui Radu Boureanu e un ecou liric vibrant și original al luptei maselor populare conduse de partid pentru făurirea unei lumi noi, pentru pace și înfrățire între popoarele de orice rasă. Cităm în acest sens poezii ca: „Morții din Vietnam", „Corbii Vaticanului", „Culoarea roșie și neagră", „Corăbii spre Indonezia" etc. Cu ultimul ciclu, „Vioara cosmică", poetul, înzestrat cu fantezie și sentimentul grandiosului, dă din nou dovada timbrului său specific. Sub „Umbra stelelor", silueta literară a lui Radu Boureanu se profilează net și distinct.

I. D. Bălan

ION JIGA „Tătăroaică"

Republicii Populare Romîne

Cu munți boltiți în vreme, republică a noastră
îți nalță slava oameni și ciocîrlii și cintezi.
Mi-s dragi zorile tale și noaptea ta albastră
și-ogoarele tivite cu rîuri veșnic limpezi.

Ești mîndră asemeni unei fecioare-n largul luncii
cînd inima de visuri îi bate înghiocată
și luminoasă cîntă în ritmul grav al muncii
înfăptuirea zilei de-atît amar visată.

Țîșnesc în soare roșii, din fabricile tale
ce-și altoiesc în lespezi zgrunțoasele granituri
furnalele solemne, învolburînd metale
în jurul meu ca niște titani descinși din mituri.

Ogoarele egale tăind cîmpia blîndă
își dăruie belșugul și își sporesc viu partea
și fiecare roadă și fiece izbîndă
cutremură de moarte dușmanii ce-i vor moartea.
Și-n tot întinsul țării e-o viață nouă, alta

și brațe-ncordate-i clădesc în soare murii
cu bucuria muncii, solemna și înalta...
...priviri neputincioase rostogolesc chiaburii.

Pe calea începută de împliniri mărețe
în liniștea de cetini, de la Bicaz întreagă
lumina toarsă-n fire în bec ți-o da binețe
uzinele prin cablu, s-or adăpa cu vlagă.

Pășești nainte țară și veacul să îți suie
izbînda-ncununată în purpuri și sineală,
să ne-ncălzești cu trupul de meri și de gutuie
atît de scumpă nouă, republică natală.

Lazăr Ilici
(poet sîrb din R.P.R.)

In romînește de **Dragoslav Ageanin și Nichita Stănescu**

Intr-un raion colectivizat

Cînd trec hai-hui prin lanurile coapte
Simt, spicele de mîne se lipesc
De parcă-ntreagă roua dintr-o noapte
Le-am dat-o cu dintr-un izvor ceresc.

Din pusta calmă-n care și-au arat
Toți bunii mei cu plug aprins povestea,
Sub cerul aspru încă n-au urcat,
Holde prietenoase ca acestea.

Trandafir, pe cer

La geam mă cheamă-o stea seară de seară,
O stea cu rîsul limpede,-auriu,
Sclipește-ntotdeauna timpuriu
Și-aș vrea să cred că-i steaua noastră, țară.

E tînără și nouă-n orice noapte:
Infloare vara, trandafir, pe cer
Și iarna, sub sclipirile de ger,
Iși taie-n beznă pîrtii argintate.

Și steaua-aceasta nu e căzătoare,
Căci nici un timp nu poate să mi-o sfarme
Sau de pe drumul ei să mi-o întoarne.

De-aceea cînd din umbră îmi răsare
Eu simt că-mi dau aripe la călcîi.

Al. Jebeleanu

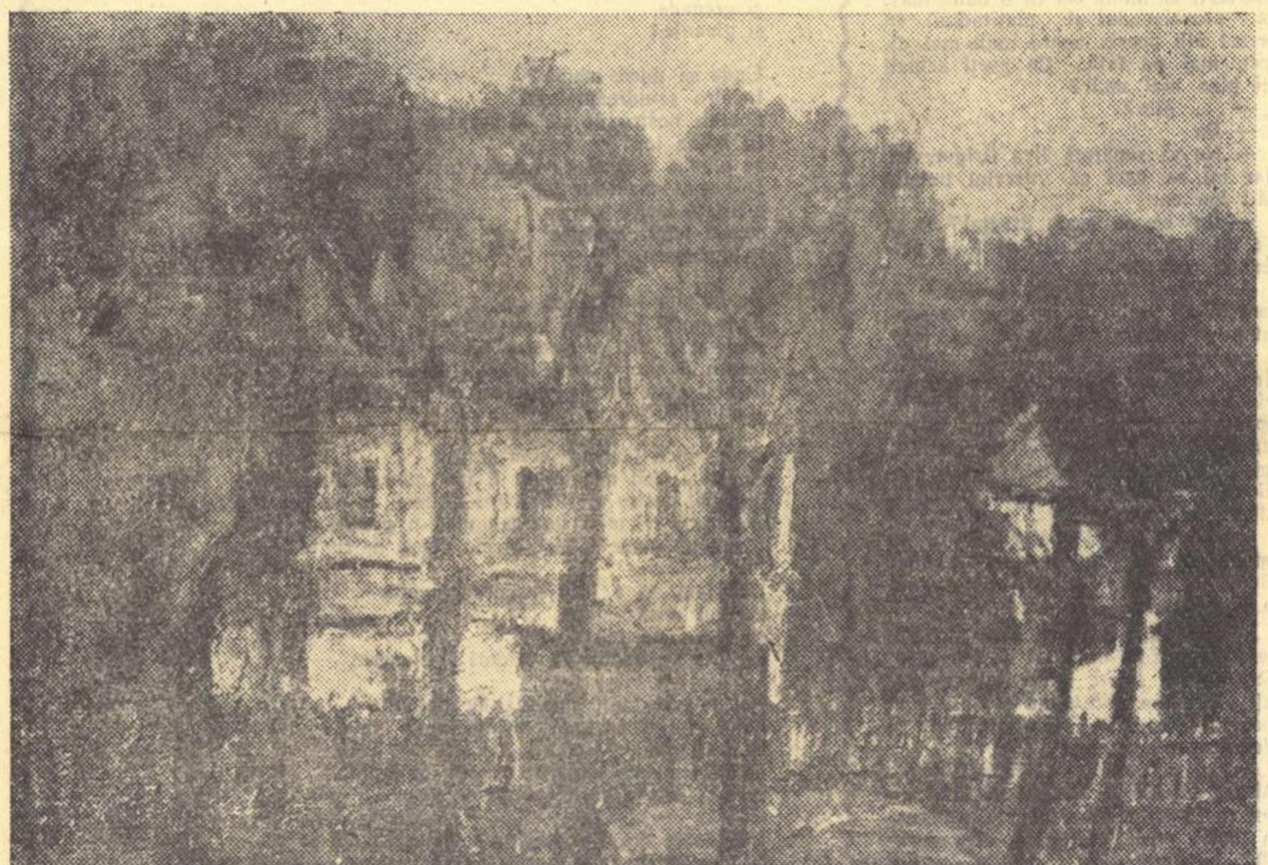
D. DIMITRIU—NICOLAIDE *„Peisaj din Cîmpulung"*

Traduceri de azi, de ieri şi de alaltăieri

Puține trebuie să fie, în acești ani din urmă, săptămînile care să nu fi adus în vitrina librăriilor măcar o traducere din literatura universală. O bibliografie a tălmăcirilor în romînește din veacul de aur al latifundiilor și prosperității burgheze, confruntată cu bibliografia respectivă a deceniului puterii populare, ar fi, în privința asta, convingătoare. Bineînțeles că o asemenea statistică n-ar arăta cu elocința rece a cifrelor decît măsura efortului făcut, fără să încalce domeniul rezervat cercetării critice privind calitatea acestui efort. Pînă la ceasul unei astfel de dezbateri, de felul aceleia angajate — și cu fecunde rezultate! — la ultimul Congres al scriitorilor sovietici, oricui îi stau la îndemînă mijloacele unui studiu comparativ, luînd, la întîmplare, cutare traducere apărută în condițiile editurii mercantile, și confruntînd-o cu versiunea ei cea nouă, ca să-și poată da seama cît a cîștigat în conștiinciozitate artistică și în respect față de textul original. Căruia dintre noi nu i-au rămas întipărite în memorie, alături de foarte puținele excepții, atîtea pagini de proză ilustră mutilate de vreun traducător improvizat, atîtea strofe delicate turtite sub laba vreunui neîndemînatic și, mai cu seamă, atîtea piese de teatru care nici nu pot fi socotite traduceri, ci adevărate atentate la bunul gust? Cel care se însărcina să strămute capodopera din limba ei în graiul nostru, de cele mai multe ori o pierdea pe parcurs la frontiera dintre cele două idiomuri și cititorul nu mai găsea sub ambalajul glorios decît un leș desfigurat.

Traducătorul „bun la toate" a fost o creație a editorului — uneori el însuși improvizat dintr-un comerciant eșuat în alte întreprinderi — și din colaborarea lor nici nu era de așteptat să iasă altceva. Dostoievski se lua din nemțește, Shakespeare din franțuzește și nu-i de mirare că după atîtea succesive travestiri ajungeau la noi aproape de nerecunoscut. Nu o dată antreprenorul de literatură găsea că Balzac cere prea multă hîrtie și atunci mai ciupea cîteva coale așa cum, în teatru, se scoteau scene întregi pentru ca spectatorul să poată prinde tramvaiul... Teatrul a avut întotdeauna mai multă căutare decît cartea și e natural ca numărul celor care au văzut o comedie de Molière, de pildă, să întreacă numărul celor care au citit-o. Dacă însă curiozitatea trezită a spectatorului nu se oprea aici și rîvnea să-l cunoască pe Molière altfel decît din stal, zadarnic l-ar fi căutat prin librării. In afară de una sau două traduceri cuviincioase, restul nu erau decît contrafaceri nedemne de marele clasic sau versiuni alterate de ingerința editorilor. De la 1820, cînd trupa rusă Akterov reprezintă pentru întîia oară o comedie de Molière la Iași („Școala muerească sau Intîmplările nopții" cum anunța afișul bilingv citat de T. Burada) și pînă astăzi, Molière n-a lipsit din repertoriul teatrelor noastre, dar o ediție mai ca lumea n-am avut pînă la aceea în curs de apariție la ESPLA. Nimeni nu se va încumeta să afirme că edițiile din colecția de clasici ai literaturii universale sînt toate și întru totul corespunzătoare. Terenul pe care se mișcă traducătorul e prea gingaș ca să nu dea loc la accidente supărătoare. El trage cîteodată prea mult spuza autorului străin pe turta lui de acasă, arhaizînd, cum se zice, excesiv, sau lunecă în capcana primejdioasă a facilității, transcriind fără personalitate proprie, ca un cărăuș conștiincios care duce un sac dintr-un loc într-altul. Se mai pot găsi și alte cusururi, dar, în cea mai mare parte ele sînt răscumpărate de o calitate majoră, aceea a respectului față de operă, transpusă aproape întotdeauna nu de un diletant oricît de bine intenționat, ci de un scriitor care-și află oarecare înrudire cu autorul. S-a spus, cu drept cuvînt, că traducerea și editarea clasicilor reprezintă mai înainte de toate un act cultural, înscriindu-se în șirul neîntrerupt, desfășurat pe mai multe planuri, al realizărilor puse la îndemîna celor mulți. In privința asta, ESPLA nu-și poate recunoaște precursori printre angrosiștii de literatură care vedeau în carte doar o marfă, ci printre tălmăcitorii de la începutul celuilalt veac și chiar de mai înainte. De bună seamă că act cultural era încredințat că făptuiește Constantin Stănescu, prin 1770, punînd într-o romînească stîngace „Intîmplările lui Telemah, fiul lui Ulyse" — și ce alt preț decît al unui act cultural atribuia Alexandru Beldiman traducerii sale după „Oreste" de Voltaire? O spune el însuși: „Tragedia lui Orest de prea învățatul și cu învăpăiată dragoste spre propășirea neamului romînesc, marele postelnic Alexandru Beldiman, acum întîi tălmăcită din limba franțuzească în cea romînească. La Buda. In crăiasca Tipografie a Universității Ungariei. 1820". Același gînd de a sluji cultura poporului său e mărturisit pe coperta altei tipărituri. E vorba de „Numa Pompilius" de Florian — „Istoria lui Numa Pompiliu al doilea, crai al Romii, tălmăcită din limba franțuzească de Dumnealui Postelnicul Alexandru Beldiman și dată la typariu cu a Dumisale cheltuială, spre podoaba Limbii Romînești și îndeletnicire Patrioților". (Pesemne că Beldiman își lua în serios îndoita sarcină de traducător și editor, căci Academia R.P.R. păstrează în colecția ei de manuscrise și „Istoria Cavalieriului de Grie și a iubitii sale Manon Lescò, care tălmăcindu-să de pe limba franțuzească în limba moldoveniască prin osteneala și osîrdia banului Aleco Beldiman s-au prescris acum de mine, în anul 1815. Săpt. 23 Costachi Borș".

Predecesor, printre alții, al celor care își dau astăzi osteneala să facă din colecția de clasici ai literaturii universale o faptă de cultură, trebuie privit și Eliade Rădulescu, traducător al tragediei „Mahomet sau Fanatismul" de Voltaire căreia i-am dat și eu o sută douăzeci și cinci de ani mai tîrziu o versiune, sau Costache Stamati întîiul nostru tălmăcitor al lui Racine. Traducerea lui s-a pierdut și dacă n-ar fi fost cercetările întreprinse de E. Dvoicenco nici n-am fi bănuit că naivul poet moldovean era un admirator al marelui poet francez. In „Memoriile" lui G. Liprandi privitoare la Pușkin (Moscova 1936) ni se relatează că la Chișinău, prin 1816, și anume în casa generalului Bogolovschi, poetul nostru a citit din „Fedra", tradusă de dînsul, de față fiind și Pușkin. Stamati a început să citească un fragment din actul V, indicat de Pușkin, și lectura lui a stîrnit un incident care ne face să credem că marele liric rus se descurca binișor în romînește. Cînd Stamati a ajuns la dialogul dintre Teseu și Théramen („Que fait mon fils? — Hypolite n'est plus...") făcînd să se audă „Ce face Ipolit? — Săracul a murit" — pe Pușkin l-a pufnit rîsul. „Intrebarea și răspunsul, a explicat el traducătorului, nu redau armonia versurilor franceze". Despre această traducere a „Fedrei", pomenește și ofițerul rus Gorciacof în ale sale „Fragmente dintr-un jurnal intim" (Moscoviteanin 1850) după cum ne asigură E. Dvoicenco.

S-ar putea ca în unele traduceri de azi să se afle pe ici-pe colo, pasaje care să îndreptățească observații de felul aceleia adresate de Pușkin „Fedrei" lui Stamati. Nu toți traducătorii însă pot avea norocul să le audă din gura unui Pușkin.

Sergiu Dan

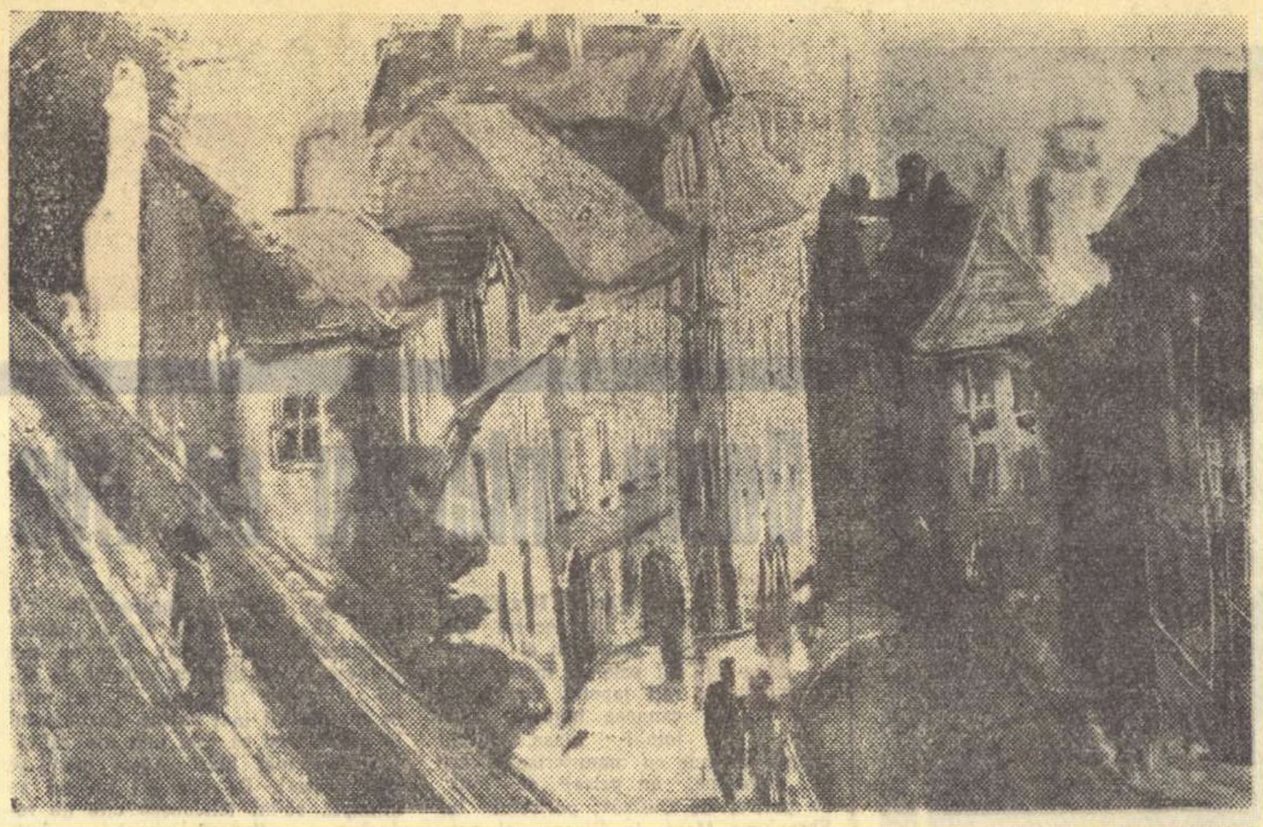
ROMEO VOINESCU *„Praga veche"*

Inlăturarea unei erori

Paternitatea cronicilor dramatice apărute în ziarul „Timpul" între anii 1877—1883 (cînd Eminescu îndeplinea funcția de redactor al acelui ziar), a fost — și continuă încă să fie — obiect de controversă pentru istoriografii teatrului romînesc. In ceea ce privește cronica asupra dramei „Despot vodă" de V. Alecsandri, apărută în „Timpul" din 2 noiembrie 1879, am socotit că paternitatea eminesciană nu mai e discutabilă, după nota redacției revistei „Convorbiri literare" din septembrie 1930, care reproduce amintita cronică din vechiul ziar. In articolul „Al. Odobescu — cel dintîi director al Teatrului Național" (apărut în revista „Studii și cercetări" nr. 1—2 din 1955) de Scarlat Froda, la pag. 360 se spune: „...Din cercetările și documentele rămase, se vede că se făcea apel la Odobescu ori de cîte ori era vorba de o reconstituire istorică. Astfel, Ion Slavici, într-o cronică dramatică din „Timpul", vorbind despre premiera piesei „Despot vodă" de Alecsandri, încheie... costumele erau splendide..." Iar în nota (3) din josul aceleiași pagini, același autor susține: „Deși cronica aceasta nu e semnată și unii o atribuie lui Eminescu, stilul ei însă ne îndreptățește să credem că aparține lui Slavici". Din păcate însă, „credința" lui S. Froda se întemeiază pe o eroare care se repetă și în broșura: „Odobescu și teatrul" (ESPLA —1957; vezi pag. 52 și nota 1 din josul paginii în op. cit.). Iată și argumentele noastre pentru susținerea faptului că Eminescu este autorul susamintitei cronici:

— Felul cum se indică în cronica dramatică numirea voievozilor (de ex. Ștefan VII), ne amintește de alte scrieri ale poetului, în care el proceda la fel. (Vezi „Influența austriacă în Principate"). In cuprinsul cronicii găsim cîteva fraze în stilul poetului din articolele închinate lui Grigore Ghica vodă (Vezi „C. d. I." („Curierul de Iași") nr. 106 din 30 sept. 1876 și nr. 108 din 1 oct. 1876); de asemenea în articolele publicate în „C.d.I." nr. 90 din 17 aug. 1876 „Descreșterea populației" și în nr. 59 din 5 iunie 1877 al aceluiași ziar, articolul „Probleme pedagogice". In articolele citate, Eminescu — aproape cu aceleași cuvinte ca și în cronica în discuție — își exprimă scepticismul față de generația pe care o vedea etalîndu-și cu nerușinare „înfumurarea". Cine altul putea să facă o evocare mai caldă a „pămîntului sfînt al străvechei Suceve", decît numai poetul nostru? Și cine altul decît Eminescu era acela care săgeta cu ironia sa necruțătoare pe adepții „liberalismului modern" și pe renumitul Offenheim, atît de cunoscut prin lipsa de onestitate a manipulațiunilor sale financiare? Același mod de caracterizare a stărilor de lucruri și a persoanelor de atunci se poate recunoaște în articolele sale politice scrise în aceeași vreme la „Timpul". De ex. articolul „Trecutul partidelor noastre", unde la pag. 76 (ed. Minerva 1910), citim următorul pasaj: „Nu vom aduce aminte că sub ministerele radicale, s-au grămădit asupra țării toate sarcinile și toate angaralele. In treacăt vom aduce aminte concesiunea Strussberg și Offenheim..."

— In cronica la drama „Despot vodă", regăsim idei și preocupări cărora poetul le-a dat curs și în alte cronici. Așa, de ex., atenția față de limbă („farmecul neînvins și pururea învingător al limbei lui Alecsandri"); sublinierea celor mai bune figuri (caractere) prinse de autorul dramei; grija sa față de „întregul artistic" — o expresie pe care poetul a împrumutat-o de la Rötscher, autorul cărții „Kunst der dramatischen Darstellung" („Arta reprezentării dramatice"), pe care el o tradusese pentru uzul actorilor din trupa lui Pascaly. Interesul criticului nostru pentru costumarea reușită și pentru decorurile spectacolului; observarea „mijloacelor fizice" pe care le întrebuințau actorii; expresii tipice, ca de ex.: „nu putem vorbi decît cu LAUDĂ (vezi cronica la comedia „Caterina II"); „Jocul ÎNGRIJIT al actorilor" (vezi cronica la drama „Moartea lui Const. Brîncoveanu); „figuri dramatice... genial DESEMNATE" (vezi cronica la drama „Moartea lui Petru cel Mare") și altele.

— Articolul „Elenismul", apărut în „C.d.I." nr. 112 din 10 oct. 1876, cu inițialele poetului, se ocupă între altele și de Despot vodă, pe care-l caracterizează aproape cu aceleași cuvinte ca și cronica în discuție.

— In fine, preocuparea față de arhitectura bizantină la monumentele religioase din țara noastră, precum și vastele sale cunoștințe în această materie, arată ca autor al cronicii în discuție numai pe Eminescu și nicidecum pe Ion Slavici.

Dr. Ion V. Boeriu

Vioara lui Ingres

Era o seară de iarnă rece, în ciuda ninsorii. Fulgii se așezau în straturi groase, cizmele se înfundau în zăpadă, mersul pînă la Palatul C.F.R., anevoios. Poate, de aceea, în sala de concerte, auditorii nu depășeau ca număr membrii orchestrei inginerilor. Și totuși orchestra de muzică de cameră s-a așezat netulburată pe locuri și a deschis, cu arcușul și bagheta dirijorului, magica lume a lui Vivaldi. Liniște, echilibru, acel sentiment al stabilității preclasice a compozitorului, te destindeau și te înălțau. Aici, în concertul în la minor de Vivaldi, regăseai ceva din armonia sferelor, după cum în fragmentele transcrise pentru coarde din oratoriul „Creațiunii" de Haydn, fierbeau, calm aș putea spune, începuturile lumii. Două ore de elevație, dar mai ales de tonică observare a oamenilor. Toți, ingineri, de la dirijorul Petre Ghenghea la violoncelistul prof. ing. Persu, de la vechiul și totuși tînărul meu prieten inginerul Nahmias, la contrabasistul profesor Crețescu. După o muncă de opt ore sau chiar zece ore, în care produc direct mașini, locomotive, extracte chimice sau proiecte de motoare, mîinile care au ținut rigla de calcul sau manetele celor mai complicate instalații, ridică „vioara lui Ingres", a doua pasiune a pictorului francez din secolul trecut, și o fac să vorbească. E în acest gest cu solemnitate de ritual (în fiecare miercuri — repetiție, în fiecare lună, concert cu public, amator), mărturia unei aspirații către artă, cu atît mai de laudă, cu cît execuția însăși nu e de simpli amatori.

Cum și de unde a pornit ideea închegării orchestrei, nu știu în amănunt. Doar că în 1956, cinci ingineri de la Institutul de Căi Ferate, care au mai cîntat în alte cvartete, s-au gîndit să întemeieze o formație mai mare, pe profesie... In lunile următoare, numărul instrumentiștilor s-a cvadruplat și a dat două concerte Vivaldi. Munca nu e ușoară. Intre inginerii instrumentiști amatori nu sînt decît cîțiva cunoscători ai flautului; restul, violoniști. Utilajul s-ar putea spune că e sublim — dar nu există. Notele muzicale, împrumutate, ori cel mai ades copiate cu mîna de membrii orchestrei; pupitrele, de împrumut și ele. Singură Academia R.P.R. le oferă o sală constantă de repetiții.

Și totuși orchestra există. Și totuși, pe ploaie sau ger, se găsesc oameni care vin să asculte pe acești, mari în modestia lor, iubitori ai viorii lui Ingres.

Veronica Porumbacu

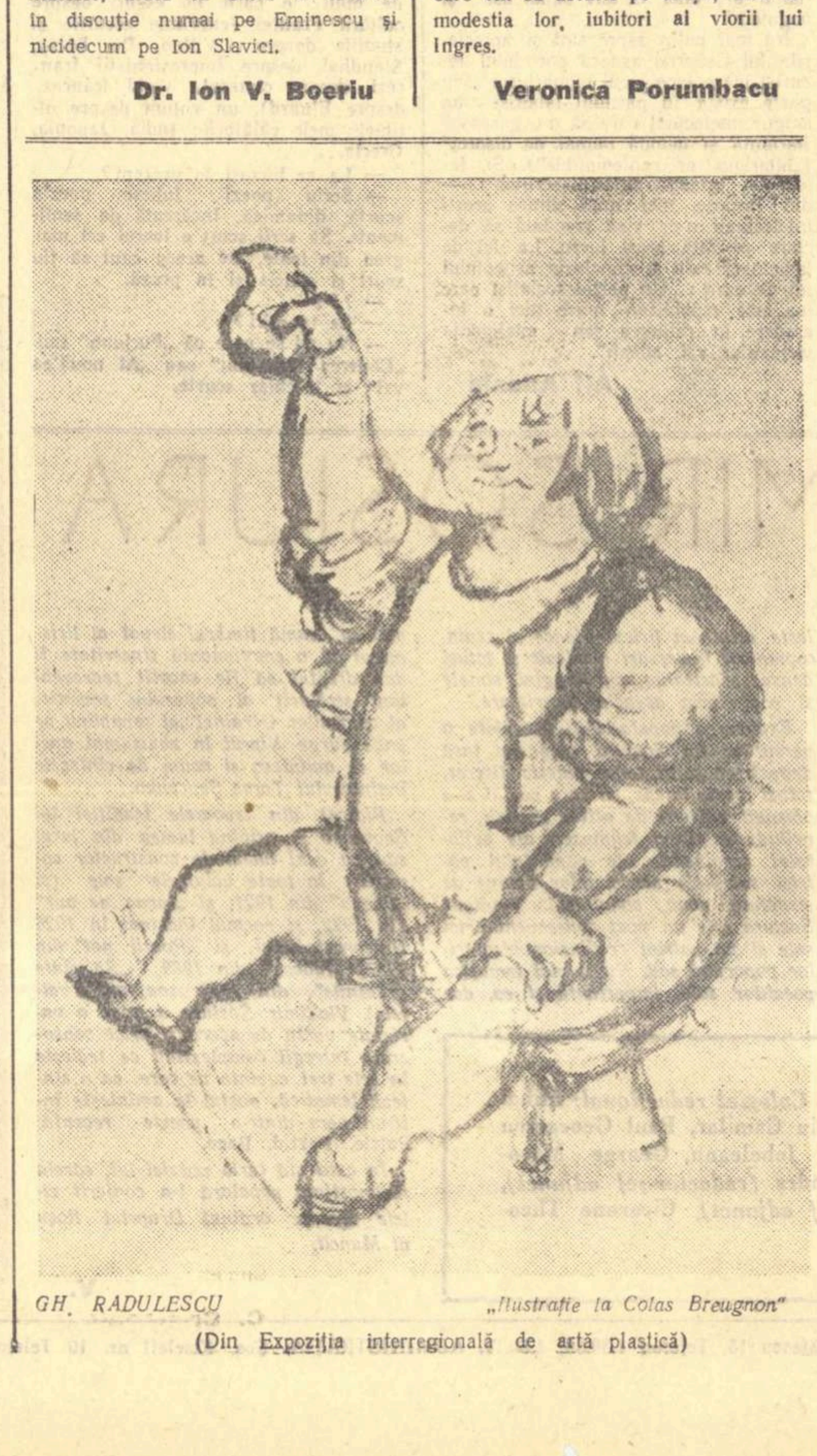
GH. RADULESCU *„Ilustrație la Colas Breugnon"*

(Din Expoziția interregională de artă plastică)

NOTE

La Casa Scriitorilor

In cadrul plenarei scriitorilor, de vineri 17 ianuarie, ora 18, organizată de secția Traducători, vorbește prof. univ. TUDOR VIANU despre „Problema metaforei în arta traducerilor".

●

Sărbătorirea lui Liviu Rebreanu în satul Maieru

Satul năsăudean Maieru, unde Liviu Rebreanu și-a trăit o parte din anii copilăriei, a sărbătorit împlinirea a 72 de ani de la nașterea romancierului. In acest sat, scriitorul revenise în anul 1927 pentru o scurtă perioadă de timp în care a lucrat la „Ciuleandra" și și-a dezvoltat planurile pentru romanul „Răscoala". Cu prilejul recentei sărbătoriri, s-a deschis o expoziție memorială, cu caracter permanent, care cuprinde o seamă de documente privind legăturile scriitorului și ale familiei sale cu viața satului Maieru și a oamenilor săi.

Sv. Ursea

●

O prea stranie Minervă

In excelenta monografie Benvenuto Cellini, semnată de muzeografa Viorica Vasilescu, iconografia operei lui Cellini are o mare însemnătate. Grupul Perseu, capodopera artistului, aflată la Florența în Loggia dei Lanzi, se bucură pe drept cuvînt de cinstea a șase reproduceri în plină pagină. Putem astfel admira, rînd pe rînd, pe Jupiter, pe Mercur, pe Danae și — în figura 19 — pe Minerva... Ochii ni se opresc o clipă asupra fiicei lui Joe: o vedem într-o atitudine nostalgică, melancolică, pe cap cu tradiționalul coif de aur pe care însă au crescut niște aripioare ce reapar — lucru ciudat — și la sandalele ei (luate pesemne cu împrumut de la confratele Mercur). Minerva ține în mînă capul retezat al unei probabile rivale; șoldurile și coapsele ei sînt însă revelatoare și, la un moment dat, în făptura ei remarcăm că apare un atribut masculin cu totul ciudat, și presupunem inadecvat, care vine să răstoarne cunoștințele noastre fizio- și mito-logice despre zeița înțelepciunii.

Privind mai departe șirul imaginilor și ajungînd la figura ce poartă numărul 31, mirarea noastră este mai mult sporită cînd descoperim un Perseu de o dezarmantă feminitate.

Inversarea și involuntara învertire a celor două personalități mitologice este agravată de tabla de materie care, în lista reproducerilor, confirmă atît pe Minerva cît și pe Perseu în paginile, în locurile și demnitățile lor respective cu circumstanță agravantă pentru Perseu, trecut în categoria operelor „atribuite" lui Benvenuto Cellini (pag. 62)— ceea ce nu a fost nicidecum în intenția serioasei și competentei autoare.

In realitate, Minerva este întruchiparea lui Perseu într-o figurină de 794 gr. care, în 1883 era atribuită lui Cellini, spre deosebire de plinul de nuri „Perseu" care este de fapt o autentică Minervă semnată de Benvenuto Cellini.

B. Br.

●

Judecăți și prejudecăți

O rubrică aparent inofensivă, destinată unor scopuri strict informative, cum este „Vitrina cu cărți" din săptămînalul „Magazin", se transformă cu concursul cîtorva prejudecăți într-un mediu de cultivare a confuziei prin mijlocirea șablonului și a surorilor sale bune: prețiozitatea, improvizația, afectarea. Niște sumare note de lectură, de la care nu se așteaptă decît să semnaleze cele mai recente apariții literare, iau aici înfățișarea unor judecăți critice riguroase și definitive. Critica de specialitate nici nu apucă bine să mediteze asupra unei cărți, să-i dedice o analiză competentă, în schimb la vitrina cu cărți din „Magazin" se și trîmbițează: „O carte originală, de construcție și factură modernă... un roman sobru, inteligent, cu eroi bine caracterizați". In două propoziții s-a spus totul. Dacă ar fi astfel, am avea de-a face cu o remarcabilă realizare. Rămîne să se demonstreze. Nu s-a spus nimic însă, fiindcă observăm îndată cum aceleași considerații se aplică aproape identic și unor lucrări de factură evident diferită. Ce se remarcă în cazul altor romane? La unul „epica logică și judicioasă", la altul „simplitatea epică emoționantă". Formule gata confecționate se mută dintr-o notă într-alta, indiferent dacă este vorba de o valoare reală sau numai de o promisiune, sau poate nici atît, cu iluzia vană că astfel se constituie o apreciere critică. In consecință, se depun eforturi suplimentare care fac și mai evidentă eroarea: se afectează stilul literar, maltratîndu-se cuvintele (de la obtuz se ajunge la obtuzenie) sau improvizîndu-se imagini de cea mai plată proveniență („...sîmburele generator și tulpina întregei opere...", „fiecare vers picurat din pană...").

La ce bun toate acestea? N-o să ne abonăm doar la „Magazin" pentru a cunoaște pulsul literaturii actuale! In consecință, ar fi poate mai indicat și mai conform cu profilul acestei publicații dacă, în locul unor asemenea notițe, ar face să apară mai multe interviuri cu scriitori, cu editori, impresii ale cititorilor, etc., materiale vii și atractive, ferite de pericolul prejudecăților atît de numeroase printre comentatorii improvizați ai fenomenului artistic.

O. O.

Continente

„Mandarinul fermecat" de Bártok Béla, în execuţia baletului de la Beograd (Din Expoziţia „Iugoslavia socialistă în fotografii")

Atitudini anglo-saxone

Acelaş mare Hemingway

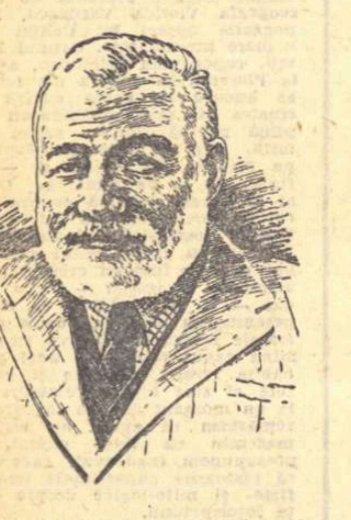

După cinci ani de la apariţia valoroasei sale nuvele „Bătrînul şi marea", Ernest Hemingway este, în sfîrşit, din nou prezent în paginile numărului pe noiembrie 1957, al revistei americane „The Atlantic" cu două remarcabile nuvele, publicate sub titlul generic de „Two Tales of Darkness" („Două povestiri despre întuneric").

Curajul unui orb — aceasta este tema, tipic hemingwaiană, a ambelor aceste noi lucrări ale marelui prozator. Blindy, orbul din „A Man of the World" („Un om de lume") este un biet cerşetor care face în fiecare noapte naveta între barurile oraşelelor învecinate Flats şi Jessup. Şi-a pierdut vederea în cursul unei altercaţii avute, la un chef, cu un bun amic al său, Willie Sawyer. Dar în timp ce acest Sawyer — necontenit ros de remuşcări — a ajuns un om ursuz şi nesuferit de toţi cei din jurul său, Blindy — care nu s-a lăsat nici o clipă doborît de deznădejde — s-a adaptat cu bravură noilor sale condiţii de viaţă, fiind primit pretutindeni cu braţele deschise şi deci întru totul îndreptăţit să spună cu dispreţ despre atentatorul său:

„— Acest Willie Sawyer n-are să ajungă niciodată un om de lume!"

Philip, orbul din „Get a Seeing-Eyed Dog" („Ia-ţi un cîine care să te călăuzească"), este un celebru scriitor retras, de cînd a devenit infirm, într-o mică localitate italiană, împreună cu soţia sa. Işi dă perfect de bine seama că nu mai are nici o şansă de salvare şi nu vrea să distrugă complet viaţa fidelei sale tovarăşe. In consecinţă, face toate eforturile posibile pentru a o determina să întreprindă, timp de cîteva luni, o călătorie prin marile metropole europene, asigurînd-o că se va putea descurca de minune şi singur.

Pînă la traducerea întregii nuvele, nu ne putem reţine de a nu cita acest emoţionant final:

„— Ascultă, tu — spuse el. Vom coborî în restaurant şi ne vom aşeza în vechiul nostru colţ de lîngă foc şi am să-ţi spun ce pisicuţă minunată eşti şi ce fericiţi pisoi sîntem amîndoi.

— Intr-adevăr, sîntem foarte fericiţi.

— Ai să vezi ce bine am s-o scot la capăt.

— Nu vreau să mă goneşti.

— Dar cui îi trece prin cap să te gonească?"

Dar în timp ce cobora scara, pipăind precaut fiecare treaptă şi ţinîndu-se de balustradă, îşi spunea: „Trebuie neapărat s-o expediez, s-o expediez cît mai repede cu putinţă, fără s-o jignesc. Fiindcă nu mă ţin prea bine pe picioare. Asta făgăduiesc. Dar altceva ce pot să fac? Nimic. Nu pot să fac nimic. Dar poate, cu timpul, am să învăţ să mă descurc".

John Osborne despre monarhia engleză

In revista londoneză „Encounter" (noiembrie 1957) un deosebit de interesant articol despre monarhia engleză, intitulat „And they Call it Cricket" („Şi asta numesc ei joc cinstit") şi semnat de John Osborne, unul dintre cei mai talentaţi membri ai grupului de noi scriitori englezi cunoscuţi sub numele de „Angry Young Man" („Tinerii furioşi"), autorul pieselor „Look Back in Anger" („Priveşte furios înapoi") şi „The Entertainer" („Măscăriciul") care au obţinut recent un răsunător succes atît la Londra, cît şi la New York.

Denunţînd de la început regalitatea drept „un ridicol anacronism", („ridiculous anachronism"), Osborne precizează în continuare rolul de piedică, în calea educaţiei socialiste a maselor, a acestui „simbol fără nici un sens" („meaningles symbol").

„Religia regalităţii" a ajuns astăzi, după Osborne, „o poşircă naţională" („a national swill"), fiindcă este „otrăvitoare". Simbolul monarhic este definitiv mort, semănînd cu „coroanele de aur dintr-o gură putredă" („the gold filling in a mouthful of decay"). Iar cultul regalităţii este la fel de „nutritiv şi util ca un fruct de ceară dintr-o cutie de sticlă".

Descriind apoi „intensa" activitate a capetelor încoronate — inclusiv regulata frecventare a hipodroamelor şi atît de „profundele" cuvîntări ţinute în fiecare an, la Crăciun, în faţa microfonului — Osborne se întreabă: „Oare acestea să fie punctele culminante ale unei culturi sănătoase şi bogate?"

Nu mai puţin aspre sînt şi aprecierile lui Osborne asupra partidului laburist, care face jocul monarhiei: „Nu poate exista în partidul laburist un singur intelectual care să n-o găsească ilariantă şi demnă numai de dispreţ" („hilarious or contemptible"). Şi, totuşi — adaugă tînărul scriitor — din laşitate, nici unul dintre aceşti intelectuali n-ar visa vreodată să declare pe faţă acest lucru. La fel de judicioasă este şi concluzia articolului lui Osborne: „Un partid socialist care nu este republican n-are nici o încredere în raţiunea sau inteligenţa virtualilor săi adepţi".

Alf Adania

Dublu interviu cu Ilya Ehrenburg

L-am găsit pe Ilya Ehrenburg în decorul atît de cunoscut al camerei sale de lucru (pereţi tapetaţi cu cărţi, o canapea îngustă, două fotolii roase, biroul simplu de nuc cu manuscrise şi cărţi în dezordine, un peisaj de Falk, un portret de Ciuikov, portretul lui Ehrenburg făcut de Picasso şi peste tot măşti japoneze sau indiene, icoane vechi, statuiete şi zeităţi chinezeşti, greceşti, indiene, cactuşi, ceramică, un ulcior rominesc, rasteluri cu pipe de toate mărimile, culorile, formele); nu l-am văzut pe Ehrenburg de trei ani. N-au trecut neobservaţi. Părul e cu desăvîrşire cărunt, pungile de sub ochi au devenit mai proeminente, mişcările poate mai încete. Arăta obosit, poate puţin iritat. Numai ochii săi albaştri erau la fel de nestatornici, de calzi, de ironici. Neschimbaţi. Cum erau şi cu nouă ani în urmă, cînd l-am văzut pentru prima oară. Pe marginea fotoliului alunecase ultimul număr din „Literaturnaia gazeta".

— Ai citit? mă întrebă.

— Da. (Nu era greu să-mi dau seama că întrebarea e pusă în legătură cu articolul care discuta din nou eseul „Lecţiile lui Stendhal"). Şi discuţia a început despre Stendhal. Imi arată un raft: studii despre Stendhal, biografii, opere... Zeci...

— Mă interesează mult relaţiile între autor şi eroii lui...

— Imi aduc aminte că despre problemele psihologiei creaţiei, ne-aţi vorbit şi în urmă cu vreo şapte ani, la Institutul de literatură: un adevărat scriitor nu impune niciodată eroului său drumul pe care acesta va trebui să-l urmeze, el îşi are propriul drum, propriile legi...

— Aceasta este una din problemele de bază ale eseului meu. Inţelegerea relaţiilor complexe dintre scriitor şi eroul său, dintre scriitor şi intrigă, între Stendhal şi Julien Sorel, în cazul nostru, sînt foarte importante pentru pătrunderea esenţei creaţiei artistice. Ochii scriitorului sînt ca nişte raze X. Ei trebuie să vadă şi ce se petrece înlăuntrul eroului său. Autorul pune întotdeauna în eroul său o parte din el însuşi. Au apărut nenumărate studii şi articole despre Anna Karenina şi împrejurările care l-au împins pe Tolstoi spre acest roman. Unii explică această împrejurare printr-o simplă notiţă de ziar apărută în acel timp, care relata o sinucidere asemănătoare. Dar asta nu rezolvă încă problema Annei Karenina. Dacă vom cerceta însemnările lui Tolstoi ne vom da seama că în chipul Annei Karenina este foarte mult din propria experienţă de viaţă a scriitorului. De aici şi forţa artistică a chipului. Intr-o scrisoare, Flaubert scrie: „Emma sînt eu". Eroii sînt sinteza faptului obiectiv trăit şi a atitudinii faţă de ei a autorului. Eroii palizi, schematici se nasc însă şi din nepătrunderea esenţei lor, din faptul că scriitorul nu le-a putut da volum de viaţă din propriile sale trăiri. Arta nu înregistrează niciodată, artistul nu face procesul verbal al evenimentelor...

— Dintre apariţiile anului acesta, ce carte de proză v-a plăcut mai mult?

— N-am citit în ultimul an nimic deosebit. Dar asta nu înseamnă încă nimic — îmi spune, zîmbind viclean. Ştii... e foarte greu să ieşi din cercul tău de preocupări. Şi cititul e o creaţie. Şi cititorul citind face acelaşi lucru ca şi scriitorul. Fantezia sa completează ceea ce a schiţat doar autorul, aşa cum şi scriitorul completează cu fantezia sa trăirile proprii... In ultimul an am lucrat destul de mult: o carte de eseuri despre cultura Franţei (cuprinde eseurile şi studiile despre Villon, Du Belay, Stendhal, despre impresioniştii francezi, despre cîntecul vechi francez, despre Eluard), un volum despre ultimele mele călătorii: India, Japonia, Grecia...

— La ce lucraţi în prezent?

— Scriu poezii. Iubesc poezia scurtă, dinamică, încărcată de sentimente. Să scrii scurt e lucrul cel mai greu din toate. De aceea caut să fiu scurt şi concis şi în proză.

— ???

— Ce te miri?

— Nu mi se pare că „Furtuna" sau „Căderea Parisului" sau „Al nouălea val" ar fi chiar scurte.

— Nu-i nici o contradicţie. E drept că aceste cărţi au un număr considerabil de pagini. Dar eu mă gîndesc la conciziunea stilului, la stilul „telegrafic". Să spui cît mai mult în cuvinte cît mai puţine. Laconismul în proză cred că este una din calităţile cele mai mari. Acest lucru se uită deseori. De cîte ori nu mi se întîmplă să-mi telefoneze cîte un redactor: — Ilya Grigorevici, scrieţi-ne, vă rugăm, un articol despre... —Cu plăcere altă dată. Acum n-am timp... — Ştiu, Ilya Grigorevici, că n-aveţi timp, dar cel puţin douăzeci-treizeci de rînduri... Şi omul nu înţelege că pentru a scrie scurt, îţi trebuie mult mai mult timp decît... e clar, nu?

— Da. Deci simţul necesităţii formelor scurte, pregnante, dinamice, vă duce spre versuri... Nu credeţi că însuşi laconismul e o trăsătură necesară a stilului contemporan?

— Mă tem de reţete de orice fel. Dacă m-ar întreba cineva „cum să scriu bine", i-aş răspunde cu răspunsul lui Tolstoi către Leonid Andreev: 1) nu scrie niciodată pentru bani; 2) nu scrie niciodată despre ceea ce nu-ţi pare ţie însuţi interesant: 3) dacă poţi să nu scrii despre ceea ce vrei să scrii, mai bine nu scrie. Scrisul e singura meserie pe care n-o poţi învăţa... Poţi să înveţi doar cum nu trebuie să scrii...

— Sper să nu fie o aluzie... Am terminat şi eu Institutul de literatură...

— Din păcate nu citesc romîneşte. Dar dacă n-ai învăţat cum să scrii, şi scrii aşa cum simţi, nu poate fi o aluzie.

— Dar... personal, poezia dvs., ce trăsături credeţi că o apropie de contemporanul nostru?

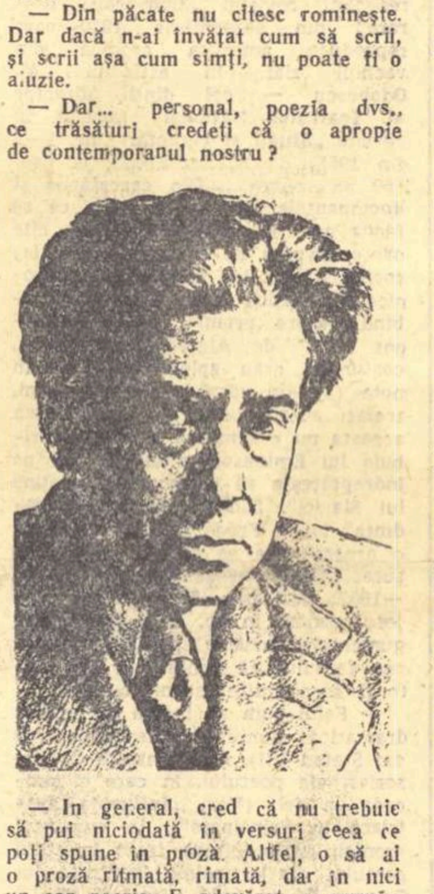

— In general, cred că nu trebuie să pui niciodată în versuri ceea ce poţi spune în proză. Altfel, o să ai o proză ritmată, rimată, dar în nici un caz poezie. E adevărat, o asemănare cu poezia va exista. Dar ea va fi pur exterioară. Principalul e ca fiecare poet să-şi găsească forma personală, individuală, a exprimării propriului său fel de a simţi, de a percepe, de a vedea lucrurile. Nu poate exista poezie, dacă nu crezi în forţa cuvîntului. Inainte de revoluţie existau descîntece. Cînd dureau dinţii, cînd se îmbolnăvea calul sau nu dădea vaca lapte, ţăranii recurgeau la ele.

Cu glasul moale şi ochii strălucitori ca ai unui om care dezvăluie comori ascunse, Ehrenburg recită...

— De ce mulţi poeţi scriu astăzi versuri mult mai prozaice decît acest poet anonim care a scris pentru vaca sa care nu-i dădea lapte? — mă întreabă cu un surîs ironic. Şi după o mică pauză, tot el răspunde: pentru că nu cred în forţa cuvîntului. Fiecare cuvînt trebuie să-şi aibă locul său, şi numai locul său în poezie. El nu poate fi înlocuit. Să încercăm să mutăm cîteva cuvinte din versul puşkinian: „Ia vidil ciudnoe mgnovenie, pered-om-noi, iavilas ti" şi va ieşi o proză stupidă. Tolstoi, la sfîrşitul vieţii, a negat arta, poezia. Şi totuşi, chiar înainte de moarte recita mereu versurile lui Tiutcev: „Silentium". Aceasta e puterea poeziei, forţa cuvîntului. Il iubesc mult pe Leonid Martînov, pentru că la el totul, ritmul, rima, intonaţia sînt supuse simţirilor proprii. Un poet talentat e Alexandru Tvardovski şi cu totul neasemănător, deosebit, opus lui Boris Pasternak, cu imagini de multe ori ermetice, greu descifrabile. In ultimul an, alături de Martînov, au publicat interesante volume de poezie Nikolai Zaboloţki şi Boris Sluţki. Le-ai citit? Ce părere ai?

— Sînt întru totul de acord cu dvs. că poetul care nu şi-a găsit glasul său propriu, personal, care-l deosebeşte de al tuturor celorlalţi poeţi, nu e un artist adevărat. Dar la asta mi se pare că ar trebui adăugată ideea că pentru exprimarea sentimentelor, năzuinţelor, gîndurilor, trăirilor complexe ale contemporanului nostru (cu totul deosebite de ale omului veacurilor precedente), a glasului propriu — trebuie căutate forme corespunzătoare... Imi vine greu să-mi închipui o poezie reuşită despre satelitul artificial al pămîntului în forme închise, clasice... Nu credeţi că şi versul liber, alb, poate servi excelent pentru îmbogăţirea mijloacelor poetice de exprimare, pentru găsirea răspunsului propriu, personal, la problemele timpului nostru?

— Cum să nu.

— V-am pus această întrebare, deoarece unii poeţi, cu care am stat de vorbă, socotesc că limbii ruse, tradiţiilor poeziei ruse, nu le-ar fi propriu versul alb...

— Cred că e greşit. Poezie bună în vers alb e mult mai greu să scrii decît în ritm regulat şi rimă. Rimele pot sluji de multe ori ca o bună mască prozaismului şi platitudinii. In versul alb poezia apare mult mai direct, mai pe faţă... Ce poeţi actuali îţi plac mai mult?

— ... Mie?

— Da

— Nu vă supăraţi, Ilya Grigorevici, dar mi se pare că interviul trebuia să-l iau eu.

— Da' ce, eu n-am dreptul? O să fie un dublu interviu. Sau o să protesteze redacţia?

— Alături de poeţii sovietici de care mi-aţi vorbit iubesc poezia regretatului Vladimir Lugovskoi, şi încă a multor altor poeţi. Dintre poeţii tineri, îmi par interesanţi Evtuşenko, Vinokurov, Rojdestvenski, Solouhin. Apreciez mult versurile poeţilor greci Iannis Riţos, şi Menelaos Ludemis, ale lui Nazim Hikmet, Pablo Neruda, Nicolas Guillen, Brecht, Machado, Alberti, ale lui Eluard...

— Ce să-i faci? Marii poeţi se impun... Din mulţi am tradus: Eluard, Neruda, Guillen... Ţin mult la poezia lor.

Apoi discuţia alunecă spre pictură; despre expoziţia unională de arte plastice, despre tineri interesanţi şi dotaţi „care din păcate nu şi-au însuşit încă meşteşugul", despre tendinţe în pictura contemporană...

— La voi există o pictură bună. Mi-am dat seama de aceasta cînd am fost în Romînia. De atunci o urmăresc în limita posibilităţilor. A reproducerilor, bineînţeles...

Mă ia de braţ şi mă conduce într-o altă cameră. Cameră? Muzeu. Pînze de Tischler, Koncealovski, Falk, Picasso, litografii, ceramică... Ne oprim în faţa unui Picasso din perioada cubistă, 1911. E una din marile mîndrii şi bucurii ale lui Ehrenburg.

— Am găsit-o într-un anticariat, aici, la Moscova, cu două luni în urmă. Sufăr aşa de mult pentru pictură, încît dacă ar exista un dumnezeu aş spune că el m-a răsplătit cu această pînză...

... Şi poate discuţia ar fi continuat încă multă vreme dacă arătătoarele ceasornicului nu s-ar fi dovedit a fi mai grăbite decît alteori.

— Iartă-mă dacă nu ţi-a ieşit interviul... îmi spune Ehrenburg, privindu-mă cu atît de cunoscuta sclipire ironică a ochilor albaştri.

— Ştiu eu?... Să-l întrebăm pe cititor.

Toma George Maiorescu

POEŢII LUMII

ACHILE PYLIOTIS

Achile Pyliotis este unul dintre cei mai înzestraţi tineri poeţi din insula Cipru. Primele lui versuri au apărut după război.

Cînd rezistenţa poporului cipriot a intrat în faza actuală de luptă ascuţită, tînărul poet, patriot activ, a fost arestat printre cei dintîi. Poemul „Un glas ţişnind din pămîntul Ciprului" e scris în închisoarea centrală din Nicosia. Publicăm aci un fragment din acest poem.

Un glas ţişnind din pămîntul Ciprului

Astăzi e greu să spui: iubesc
e greu să spui: eu cred.
Da, îţi va fi greu să deschizi fereastra sau uşa
doi ochi întunecaţi te pot pîndi
cătuşe şi gloanţe te pot pîndi.

Mamă, de ce te trezeşti în orice clipă-a nopţii
şi pentru ce priveşti spre patul lui
de cîte ori răsună paşi pe stradă?
De-i gîndul lor ca să revină
să-ţi ia şi cel din urmă fiu ce-ţi mai rămîne
o, vor veni
o, şi te vor lovi încă o dată
cu patul puştii lor.

Eu ştiu că-n fiecare dimineaţă, tu de pe cărţi îi cureţi praful
îi pregăteşti ghiozdanul
şi-apoi rămîi aşa, şi îl aştepţi.
Tu vrei să-l vezi cum trece pragul porţii
vrei să-l auzi strigînd „plec, mamă"
să ştii unde se duce
şi cînd s-o reîntoarce.

Dar acum
unde se duce, mamă?
Ai uitat că pe acoperişul şcolii noastre
e-un steag străin care pocneşte-n vînt?
Ai uitat că şi acolo
pîndesc cătuşe
şi grenade
şi gloanţe?

Unde se duce, mamă?
Incotro se-ndreaptă ei?
Soarele nostru de aur le scapără-n priviri.
In inima lor
se plimbă o zeiţă cu fruntea înaltă.
Deasupra capetelor lor
o uriaşă stea
steaua iubirii noastre
îi luminează.

De nu s-ar fi-ntîmplat aşa
de n-am fi fost aşa cum sîntem
şi de-ar fi fost a noastră tinereţe altfel de cum e
ne-am fi simţit lipsiţi cu toţi de ceva
de-acel ceva care cuprinde-n el tot restul
şi-atunci n-am mai fi fost nimic.

De n-am fi fost aşa cum sîntem
clopotele ţării noastre ar fi fost mîncate de rugină
drapelul nostru ar fi fost ros de molii şi de mercenari
drumurile ne-ar fi fost cufundate-n groază şi tăcere
şi mîinile ne-ar fi fost, şi ele, roase de rugină.

Dar, iată aci e ţara noastră chinuită
e cerul nostru-adînc
şi sînt copiii noştri
cu suflet plămădit în chinuri şi-ntuneric.

Noi le-am simţit suflarea lor fierbinte
noi le-am văzut privirea-nflăcărată
cînd alergau în rîndurile noastre
de fiecare dată cînd ne opream în drum
spre-a cerceta harta, credinţei şi iubirii noastre.

Iată de ce drapelul nostru bate mereu din aripi
iată de ce drapelul nostru află-n veci pe ce să se înalţe
un chiparos, un vîrf de munte, un stîlp de telegraf,
iată de ce drapelul nostru flutură mereu
mereu înconjurat de garda sa
înconjurat de oameni care stau aci, cu pieptul gol,
şi care vor păstra drapelul nostru desfăşurat în veci.

In romîneşte de **Taşcu Gheorghiu**

VLADIMIR SOSIURA

Acum cîteva zile, redactorul unui ziar din Kiev îl întreba pe poetul sovietic ucrainean V. Sosiura, cîte cărţi a tipărit în viaţa sa de şase decenii, de curînd împlinite. Poetul, foarte cunoscut şi iubit în Ucraina lui şi în întreaga Uniune Sovietică, a răspuns că nu mai ţine minte. Şi, într-adevăr, este autorul unui număr impresionant de volume şi plachete. Numai textul ucrainean al operelor sale a fost editat de 67 ori, cu tirajul general de 614.600 exemplare.

Poezia lui Vladimir Sosiura trăieşte printr-un lirism vivace şi senin, comunicat în versuri muzicale şi totuşi dense, penetrante, cu imagini simple şi poate prin aceasta cuceritoare.

Explicarea popularităţii deosebite a versurilor lui Sosiura o găsim însă deopotrivă şi în tonul patetic discret, totuşi foarte intens, cu care poetul şi-a obişnuit cititorii de atîtea decenii, revelîndu-le atîtea frumuseţi ale sufletului ucrainean, ale pămîntului patriei sale, ale caracterelor umane de structură nouă, comunistă. Vladimir Sosiura este un poet consecvent artei sale şi un patriot credincios idealurilor poporului său. Nu numai tematica poeziilor sale, importantă şi ea, dar mai cu seamă timbrul elevat al lirismului de o emoţionantă sinceritate îi dau dreptul să fie socotit reprezentant strălucit al poporului sovietic, al oamenilor Ucrainei ,al republicii pe unde curge Niprul în zbuciumul apelor ce amintesc şi acum de cîntecele înaintaşului Taras Şevcenko.

Ridicat din izvoarele tradiţiei lui Şevcenko şi privind lumea din jurul său cu ochi lucizi de constructor comunist, în toate volumele sale (şi „Poezii" din 1921, şi „Iarna de aur" din 1922, şi poemul închinat în 1926 Dnieprostroiului, şi „Poezii noi", din 1937, „Iubesc" din 1939, „Să cînte grădinile", din 1947, sau atîtea altele) Vladimir Sosiura a adus o varietate vastă de acorduri lirice consacrate întregii complexităţi ce trăieşte în cele trei cuvinte pe care, ca o sinteză tematică, poetul le aminteşte într-un vers dintr-o poezie recentă: Patrie, Partid, Pace.

In asta stă tăria poeziei lui, căreia recunoştinţa populară i-a conferit zilele trecute ordinul Drapelul Roşu al Muncii.

V.

Redactor-şef: **Zaharia Stancu.** *Colegiul redacţional:* **Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu** *(redactor-şef adjunct),* **Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra** *(redactor-şef adjunct),* **Mihail Petroveanu** *(redactor-şef adjunct),* **Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.**

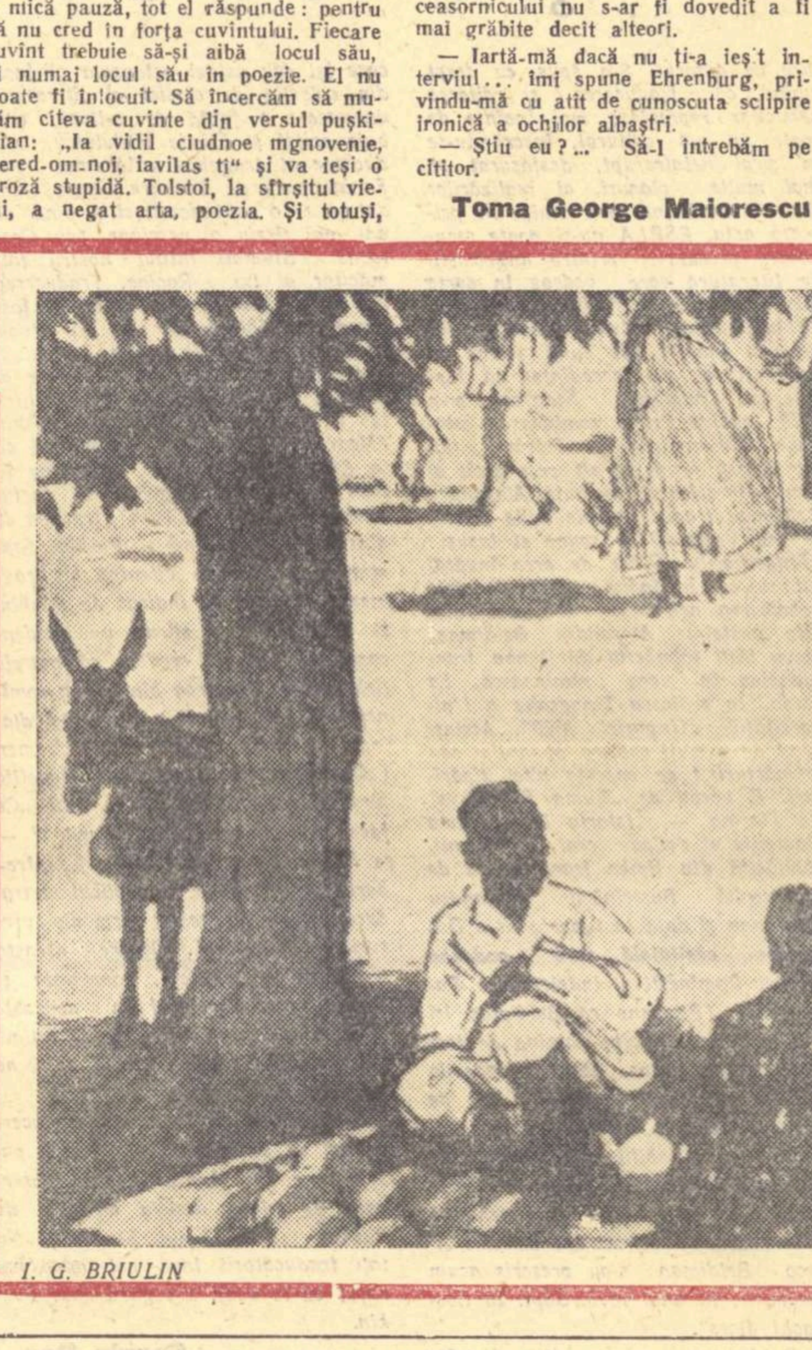

I. G. BRIULIN „Samarkand"

AGENDA

● „Nesentimental şi nepatetic" caracterizează o recenzie din Occident romanul lui Heinrich Böll, scriitor din R.F.G., intitulat „Und sagte Kein enzides Wort..." (Şi n-a spus nici un cuvînt...), urmărind prin aceste calificări să se aducă elogii romanului. In această carte este vorba de o căsnicie care se destramă din monotonie, din plictis. Autorul îl lasă să vorbească pe soţ, apoi pe soţie, ca la tribunal. Nu trage nici o concluzie. Cartea îşi merită titlul în ceea ce priveşte atitudinea autorului. Poate şi în privinţa mesajului pe care-l aduce cartea...

● Cartea în exemplar unic a fost întotdeauna supremul ideal al bibliofililor. Cine va fi invidiatul posesor al exemplarului unic din „Carmen" de Prosper Mérimée, tipărit special pentru a fi vîndut în cadrul Săptămînii Cărţii organizată la Paris de către Comitetul Naţional al Scriitorilor (C.N.E.) şi ilustrat cu 59 compoziţii originale de către Pablo Picasso?

● In „Neue Deutsche Literatur" nr. 11, Günther Deicke recenzează volumul de poezii intitulat „Hungermarsch und Stacheldraht" (Marşul foamei şi sîrma ghimpată) semnat de Alfons Kitner, scriitor de limbă germană din R.P.R., volum apărut la ESPLA.

● In revista „Sonntag" (50/57) Alfred Antkowiak face un scurt portret literar lui Albert Camus, proaspătul laureat al premiului Nobel pentru literatură. Articolul este intitulat: „Anticomunismul răsplătit?".

● Cu prilejul împlinirii a 160 de ani de la naşterea lui Heinrich Heine, Ministerul Culturii din R.D.G. a decernat, pentru prima oară, în acest an, „Premiul literar" ce poartă numele marelui liric. Laureaţii Premiului Heinrich Heine sînt: Walter Victor, pentru întreaga-i activitate literară şi publicistică, şi poetul Karl Schnog, pentru opera sa combativă îndreptată împotriva reacţiunii şi a fascismului.

L. Rg.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2. Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 4 (202) • joi 23 ianuarie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

6 pagini 50 bani

SEMNIFICAȚII

Titus Popovici

Veronica Porumbacu

Al. Mirodan

Teodor Mazilu

Radu Tudoran

Fiindcă, — mai e, oare, nevoie s-o spunem? — fără a micșora deloc importanța operelor care ne dezvăluie trecutul, îndreptînd reflectoarele asupra lui, arătîndu-l așa cum era și cum nu putea, odinioară, să apară, totuși: o literatură se definește, — în ansamblu — în raport cu realitatea sa, cu epoca sa, cu tipurile de oameni pe care-i produce cu problemele pe care le înfruntă. Literatura epocii noastre nu poate fi decît literatura acestei epoci, scrisă de oamenii acestei epoci pentru oamenii acestei epoci și ea va dăinui în măsura în care generațiile viitoare vor putea găsi în ea faptele, — cauzele și ecourile acestor fapte — semnificative ale epocii noastre.

Iată de ce acest nou stimulent, care încurajează literatura de actualitate și o încurajează în viitorul ei, în tinerii scriitori — nu poate fi primit decît cu bucurie în principiile lui și — mă grăbesc s-o spun — în realizarea lor practică: scriitorii pe pe care Ministerul Invățămîntului și al Culturii i-a distins cu acest premiu, meritau această cinstire.

Este foarte important faptul că principiul tematic nu a fost despărțit de criteriul valorii artistice: prin aceasta, premiul nou întemeiat sporește în prestigiu. Nu putem decît să sperăm — și avem motive temeinice să sperăm — că semnificațiile noului premiu nu vor fi, nici în viitor, umbrite. Și fiindcă, fără să observăm, viitorul a și apărut în discutarea unor întîmplări care țin acum de trecut (de altfel viitorul se introduce totdeauna, în orice acțiune), trebuie să-i acordăm importanța cuvenită cu atît mai mult cu cît noul premiu își propune — cinstind cărți apărute în 1956 — să contribuie la determinarea și lărgirea unui fenomen, în viitor: dezvoltarea literaturii de actualitate. Viitorul e prefigurat în trecut. Anul care a trecut, 1957, a însemnat față de înaintașul său (cinstit cu noul premiu) o sporire a producției tinerilor scriitori. Au apărut mai multe volume ale tinerilor scriitori. E un fenomen a cărui importanță nu trebuie să ne scape. Dar cine răsfoiește presa anului trecut observă, cu tristețe, că scriitorii și criticii mai vîrstnici au mai puțin entuziasm, mai puțină receptivitate față de începători. Dar nu numai atît. E necesar, probabil, să înfrîngem unele opinii neomaioresciene. Opinii care ar suna cam astfel...

Se constată, pe bună dreptate, că primele volume ale tinerilor nu sînt desăvîrșite ca formă, că acești tineri nu stăpînesc pe deplin expresia artistică și se trage concluzia că nu ar fi trebuit să ne grăbim cu publicarea acestor volume. Curioase concluzii!

Imperfecții, dacă e vorba de asta, există nu numai la tineri, la începători, dar chiar la scriitori cu mai multă experiență. Și bătrînul Homer dormea uneori! Un scriitor nu se judecă după eșecuri, ci după realizări. Faptul că Rebreanu are cîteva romane proaste anulează oare calitatea „Răscoalei", a lui „Ion", sau a „Pădurii spînzuraților"? Un scriitor nu se închistează într-o formulă ci caută mereu și nu totdeauna cu succes. Unele căutări nerealizate sînt oprite în sertar de spiritul critic al autorului. Alteori, cititorii sînt aceia care confirmă valabilitatea sau nevalabilitatea noilor încercări. Și dacă așa stau lucrurile cu scriitorii maturi, cu experiență, putem noi pretinde unui începător de a ieși, de data asta din casca Minervei, gata desăvîrșit? I. L. Caragiale a debutat cu schițe îndoielnice în „Claponul" iar primele poezii ale lui Eminescu nu au fost „Luceafărul" și „Glossa".

Inseamnă asta că toți debutanții de azi vor fi mîine mari scriitori? Știm bine că nu. Dar marii scriitori de mîine sînt printre debutanții de azi. Inseamnă asta că debutanția e un certificat care dispensează de critică, de trierea severă a scrierilor? Știm bine că nu. Dar nu putem cere tinerilor să înceapă prin a fi desăvîrșiți. Arta — Horațiu știa asta — e... lungă.

Premiul recent înființat și decernat consfințește prin Radu Tudoran și Veronica Porumbacu merite literare cunoscute și recunoscute mai de mult. Dar el confirmă și valori noi care s-au impus stimei noastre cu prima lor operă.

Titus Popovici, Al. Mirodan, Teodor Mazilu (care e la al doilea volum) nu mai sînt debutanți, ci scriitori. Rămîne ca revistele și editurile noastre să descopere cu generozitate noi talente. Să respectăm în fiecare începător un mare scriitor posibil; să respectăm în tinerii scriitori viitorul literaturii noastre socialiste.

Paul Georgescu

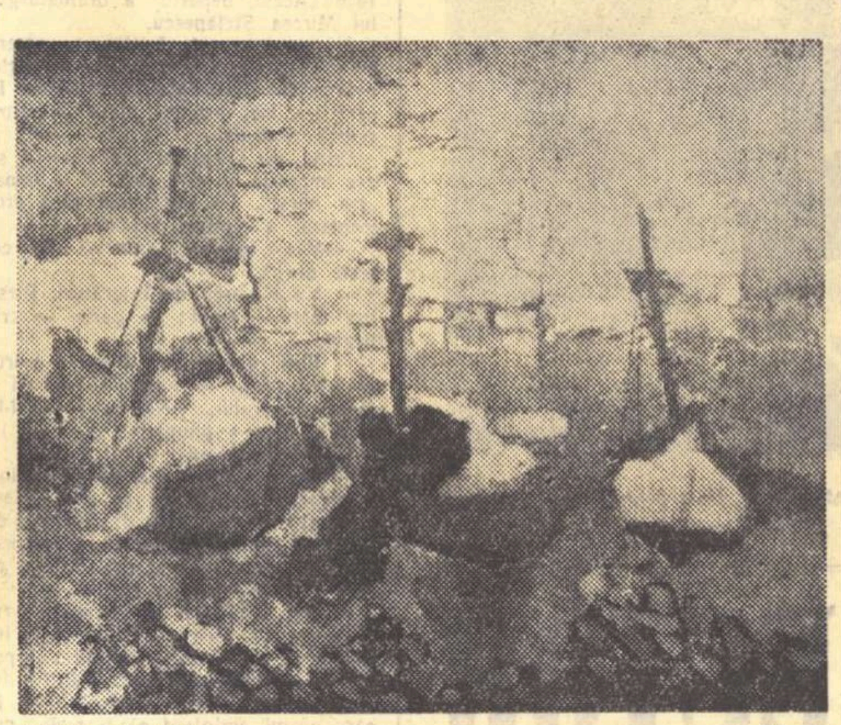
NUTZI ACONTZ „Bărci"
(Din Expoziția artiștilor care au vizitat R. P. Bulgaria).

Însemnări

Istoria culturii

La U.N.E.S.C.O. se lucrează o „Istorie a dezvoltării culturale și științifice a omenirii", într-o lungă serie de volume. Cel dintîi a fost comunicat comisiilor naționale, pentru ca savanții tuturor țărilor să-și facă observațiile, cel puțin în legătură cu partea referitoare la împrejurările țării și poporului lor. Nu știu dacă titlul acestei mari opere de sinteză, redactată de numeroși colaboratori, este cu totul potrivit, deoarece știința face parte din cultură și desemnarea ei specială în titlu poate surprinde. Dar poate că această accentuare a științei vrea să arate numai partea mai întinsă care ar fi acordată expunerii progreselor ei: o împrejurare care ar imprima marca ei întregului și ar sta în tradiția lucrărilor de același fel, făcute altădată.

Ideea de a înfățișa laolaltă și în legăturile lor toate cuceririle de cultură ale omenirii a apărut destul de tîrziu. Este de fapt o idee a secolului al XVIII-lea, deși încercări de sistematizare a culturii omenești în opere cu caracter enciclopedic, dar foarte îndepărtate de ce va deveni înțelegerea modernă a istoriei, au apărut încă din primele secole ale evului mediu, în lucrări ca ale lui Isidor din Sevilla (sec. VII) și Hraban Maurus (sec. IX). Era de altfel firesc să fie așa, deoarece primele veacuri ale culturii creștine impun ideea umanității, *nu numai ca o calitate morală, cum apare la antici, de pildă la Cicero, dar și ca ansamblul tuturor oamenilor, al tuturor raselor și popoarelor, în munca lor comună de cultură.*

Simțul istoric s-a dezvoltat însă cu mari dificultăți și cu o mare întîrziere. Instituțiile feudalității au avut o viață lungă și păreau atît de bine asigurate, încît, în lungul lor răstimp, mintea omenească a fost mai puțin înclinată să reflecteze la schimbare și la progres. Această din urmă idee se impune însă gînditorilor veacului care se pregătea să prăbușească feudalitatea și, în acest scop, cugetele cele mai luminate ale secolului al XVIII-lea devin atente la însumarea continuă a cuceririlor rațiunii omenești, menite să asigure în fine libertatea, egalitatea și frăția dintre oameni. Din aceste atitudini ale spiritului apar lucrări ca Essai sur les moeurs et l'esprit des nations *al lui Voltaire,* Essai d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain *al lui Condorcet,* Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit *ale lui Herder.*

Romantismul a avut în bună parte un program de cultură opus iluminismului înaintaș. Totuși, ideea de a prezenta dezvoltarea spiritului omenesc în diferitele lui domenii alcătuiește fondul însuși al marilor sinteze filozofice ale idealismului romantic, de pildă ale aceleia a lui Hegel, în Filosofia istoriei, *dar și în totalitatea operelor acestuia. Cînd romantismul ajunge însă la sfîrșitul programului său, marile sinteze istoric-culturale devin mai rare. Pozitivismul, care se impune după mijlocul secolului trecut în toate disciplinele, încurajează mai mult harnica și minuțioasa strîngere de fapte*

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 4)

VITRINA

MIHAIL SADOVEANU:

„OPERE" — Vol. 11

Cînd după ani și ani de scris vine vremea edițiilor definitive și a operelor complete, scriitorul este cel mai adesea tentat să folosească în orînduirea volumelor criteriul cronologic. Cărțile se adaugă una lîngă alta după data la care au văzut lumina tiparului. In felul acesta, criteriul timpului permite cititorului să urmărească evoluția treptată a personalității literare. Uneori, însă, un volum de „Opere" poate să scoată în evidență într-un chip neașteptat și altceva: aspectele complexe și simultane ale diversității de preocupări a creatorului. Volumul 11 al operelor lui Mihail Sadoveanu cuprinde patru romane publicate între 1931—1933, aparent foarte deosebite. Prelucrarea puternic originală a unei vechi legende medievale despre acea faimoasă Genovevă de Brabant, cu nume sunînd atît de frumos, stă alături de un roman istoric despre mijlocul frămîntatului secol al XVII-lea romînesc, de un mic roman al vieții de provincie moldovenești de la sfîrșitul veacului trecut, și de o pitorească suită de povestiri despre magia jocului de șah străbătînd vremurile și țările, din India pînă în depărtata Islandă. Cu toată diversitatea problemelor și a tipurilor, cele patru romane au un același aer de familie, ca lucrurile care au stat multă vreme împreună. Mai mult, rememorarea cît de sumară a ansamblului operei lui Mihail Sadoveanu poate să găsească pentru fiecare dintre părțile componen-

Horia Stancu

(Continuare în pag. 4)

UMANISM AFRICAN

Un tînăr senegalez, în trecere prin țara noastră, mi-a dăruit o carte și m-a rugat să scriu despre ea. Cartea este a unui compatriot al său, Diop Birago, despre care vorbea cu venerație, și se numește „Povestirile lui Amadu-Kumba" *).

Mi-a făcut o enormă bucurie și îndelunga convorbire cu tînărul senegalez și volumul pe care mi l-a dat. Cunoștințele mele cu privire la literatura africană se limitau la un singur nume, care mi se pare strălucit: L. Sédar Senghor, poet și filolog de mare valoare. Senghor este un liric îndurerat de ura rasială, de ostracizarea sistematică a valorilor lumii negre de către mentalitatea imperialistă.

Intr-un excelent referat intitulat „Limbaj și poezie negro-africană" ținut în 1954 la bienala internațională de poezie de la Knokke-le-zoute, Senghor se ridică împotriva propagandei colonialiste care afirmă că negrii constituie o masă primitivă, fără tradiții culturale și cu un limbaj rudimentar. „Eroarea colonialiștilor — spunea Senghor — este de a nu fi studiat nici o limbă negro-africană și de a nu fi reflectat niciodată mai temeinic asupra limbajului uman". Referatul său era de-a dreptul senzațional prin demonstrarea strict științifică a enormei subtilități a cîtorva limbi africane, subtilitate care evident nu este numai de limbaj, dar și subtilitate de moravuri și de intelect.

„Povestirile lui Amadu-Kumba", redate de către Diop Birago, vin să confirme strălucirea spiritualității negre. Amadu-Kumba este un bătrîn „griot", ceea ce în vocabularul colonial franco-african înseamnă povestitor, cîntăreț popular, genealogist și depozitar al tradiției orale. Am spune un Homer negru, dacă arta sa nu ar fi înrudită mai mult cu aceea a lui La Fontaine. Intr-adevăr „Povestirile lui Amadu-Kumba" sînt, în mare parte, excelente fabule în proză, pline de tîlc și umanitate. Folosind depozitul folcloric al bătrînului griot, Diop Birago pune în mișcare o lume animalieră plină de farmec și de o enormă varietate caracterologică. Facem cunoștință astfel în primul rînd cu Leuk-Iepurele, eroul central al celor mai multe povestiri, personaj întrupînd înțelepciunea, umanitatea, noblețea morală, dar nu fără istețime și chiar șiretenie. Georges Balandier în capitolul „Literaturi negre" din „Istoria literaturilor" redactată sub conducerea lui Raymond Queneau („Encyclopédie de la Plé-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 4)

---

*) *Diop Birago: „Les contes d'Amadou-Koumba", ed. Fasquelle, 1947.*

SĂRUTUL

DIN CARNETUL SCRIITORULUI

Am avut cîndva un prieten ceh. L-am cunoscut în acei ani ai vieții cînd, primăvara, zările îți joacă în față, ridici ochii după fiecare cîrd de cocori și îți apleci mîna după fiecare violetă pe care ai vo-o aninată în părul iubitei.

O vreme nu ne-am mai văzut. Apoi, pe neașteptate, într-o noapte, mi-a bătut în ușă și mi-a cerut adăpost. Sosea de departe, din Praga lui, gonit, hăituit, ascunzîndu-se. Nu mai avea țară. Cizmele lui Hitler i-o călcaseră, i-o pîngăriseră, iar prietenul meu fugise din fața lor, ducîndu-se mereu spre răsărit.

Ne-am așezat lîngă o lampă clipocindă, ne-am pus privirile în pămînt și în noaptea aceea lungă am ascultat povestea năvălirii dușmanului brun în orașul de aur de pe malurile Vltavei. Prietenul și tovarășul meu istorisea greu, sacadat, într-o limbă care nu era a lui. Și totuși, povestea m-a cuprins în mreje. De la o vreme, umbrele de pe pereți au căpătat forme ciudate, s-au lățit și s-au lungit, s-au mișcat și s-au îmbulucit, încît am avut simțămîntul că nu mai sînt între cei patru pereți din București, ci undeva, în Praga, pe străzile ei, martor la marea și sălbatica năvală.

Vorbele prietenului meu îmi cădeau necontenit în urechi și deveneau cînd bubuituri, cînd huruit de șenile, cînd ropot de copite, cînd tropot de cizme. Uneori, parcă auzeam stridența unor goarne și țipătul unor alămuri.

Imaginea era înspăimîntătoare.

Deodată, totul a tăcut. Mi-am ridicat ochii către povestitor. Tăcea și el. Dar, numai pentru o clipă. Și a urmat o altă imagine. Spunea atunci prietenul meu că s-a întîmplat în Praga ceva fără seamăn. Au ieșit oamenii pe străzi și chemați de o forță nevăzută s-au îndreptat spre centrul orașului, spre Vaclav Namesti. Nimic, nimeni n-a putut să-i oprească. Piața s-a umplut de lume. De sus, de la statuia lui Vaclav, totul părea o mare neagră, împietrită. Erau acolo necunoscuți, veniți din toate părțile și au vărsat lacrimi, au strîns pumni, și-au încleștat mîinile și s-au sărutat, sub ochii vineți ai dușmanului.

George Macovescu

(Continuare în pag. 5)

LILIACUL

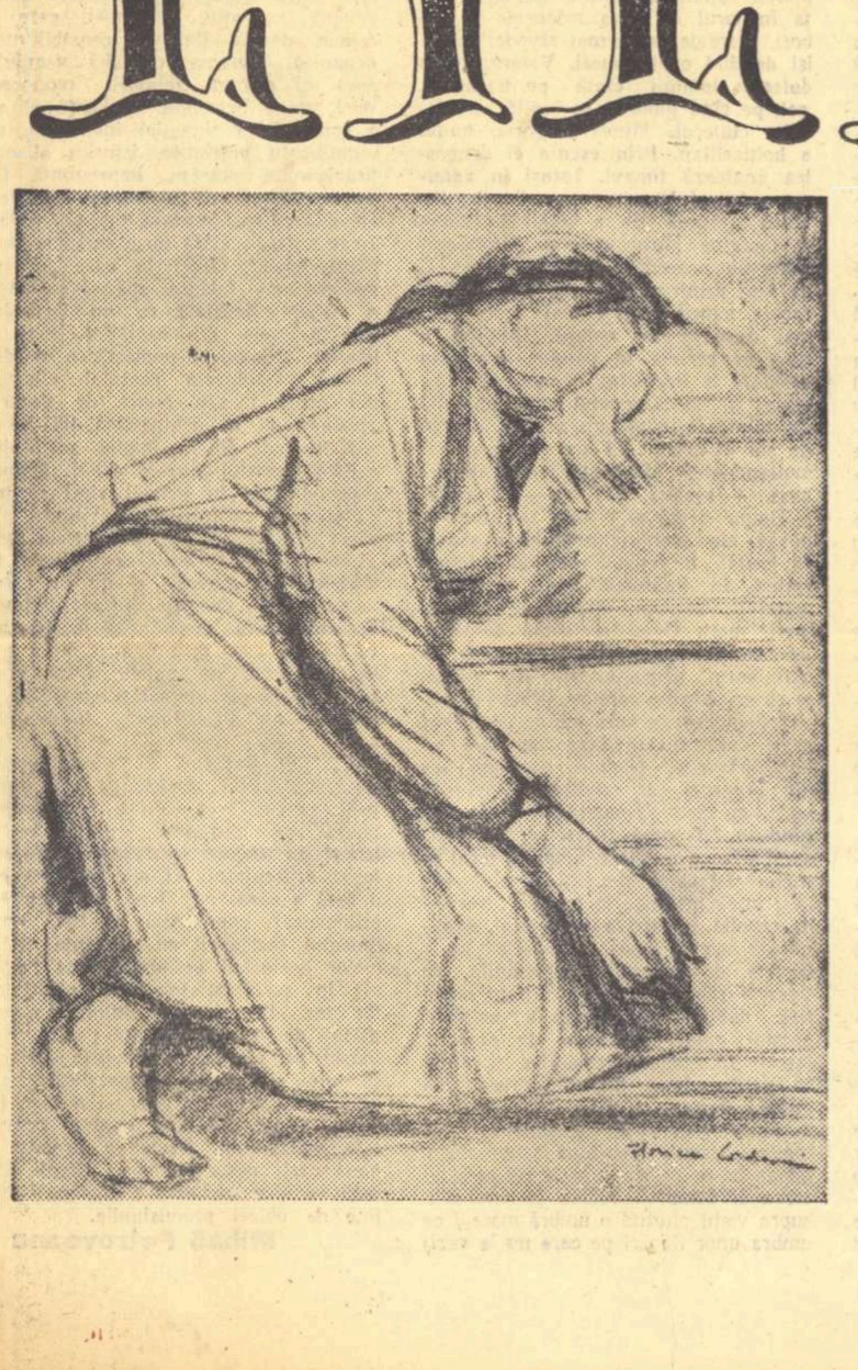

Gîfîind și sprijinindu-mă în baston urcasem terasamentul liniei ferate și dealul. Sprijinindu-mă în baston și gîfîind, pogoram.

— Sufli greu, îmi spune Cuculeț. Parcă ai fi tras la jug.

— Da, îi răspund. Suflu greu. Am tras la multe juguri.

— Eu mă simt ca o pasăre. Oricît aș colinda nu obosesc.

— Nici eu nu oboseam cînd eram ca tine.

— E mult de atunci?

— Cam mult.

— Cînd eu o să fiu bătrîn ca tine, tu ai să te mai afli pe lumea asta?

— N-o să mă mai aflu, Cuculeț.

Băiatul oftează. Pe urmă șoptește:

— Imi pare rău.

— De ce îți pare rău?

— Nu știu. Nu mă pricep să te lămuresc. Dar simt că îmi pare rău.

— Mie nu, îi răspund. Nu-mi pare rău. Mi-am cam făcut vacul... In poartă rubedeniile își iau noapte bună de la mine, de la soră-mea.

— O să te mai vedem mîine...

— Mîine nu, le spune soră-mea. Nu ați băgat de seamă că nu e în apele lui? Mîine să-l lăsați să se odihnească.

— Dacă zici tu...

Se risipesc care încotro. Pleacă și Cuculeț. Cu pași mici, îndesați, cu căciula cu moț dată pe ceafă, cu reteveiul subsuoară. Parcă toată lumea ar fi a lui. Poate că și este.

Deasupra satului ard în slăvi stelele.

— Să mănînci ceva și să te culci, îmi spune soră-mea. Te-o fi ostenit drumul.

— Drumul... Numai drumul...

Pe prispă, lîngă ușă, dăm peste o femeie rezemată de zid. Stă nemișcată. Ca de piatră. Așteaptă. Soră-mea întreabă:

— Tu ești, Filimono?

— Eu... Am venit să...

— Ar fi bine să vii mîine... Adică, nu mîine. Poimîine. Frate-meu...

Ii spun soră-mi:

— Las-o... Dacă a venit... Las-o să intre. Tot n-o să se apropie somnul de mine pînă spre ziuă... De mulți ani somnul nu se mai apropie de mine decît spre ziuă.

— Te-o fi blestemat careva să-ți pierzi somnul, spune Filimona.

— Poate...

— Eu, nu. Să știi. Eu nu te-am blestemat.

Pun bastonul într-un colț. Mă descopăr. Mă dezbrac de palton. Iau loc pe marginea patului. Odaia e caldă, luminată. Se așează și Filimona pe un scaun. Poartă bocanci soldățești vechi, fustă neagră. Neagră e și broboada cu care și-a acoperit capul și umerii.

Soră-mea se uită la ea imposocată. Dacă nu i-ar fi teamă că mă supăr, ar pofti-o să plece. Filimona îmi spune:

— Dacă ar fi fost altădată, atunci, de mult, atîta lumină în casă, ai fi citit toată noaptea. Pe lună plină, vara, citeai la lună.

— Intr-adevăr, citeam la lună. Aveam ochi buni.

— Și acum nu-l mai ai?

— Nu. Nu-i mai am. Mă ajut cu ochelari.

Trece un tren. Casa duduie. Fereastra tremură cîteva clipe. Soră-mea spune:

— Mă duc să pregătesc masa. Vine bărbatu-meu de la lucru.

Rămîn numai eu cu Filimona. Mi se prind privirile de bocancii cu care e încălțată.

— Te uiți la bocanci? Ii port iarna. Mi-au rămas de la băiatul cel mic. De la Floricel... Să vezi, tu... Pe ceilalți doi nu i-am îngropat eu. Unul s-a prăpădit nu știu pe unde, prin Rusia... Altul a picat în Ungaria. Pe Floricel mi l-au trimis acasă fără picioare. Adică nu mi l-au trimis. M-au chemat la Turnu, la spital, să-l văd și să-l ridic. M-am dus cu carul cu boi. Am umplut carul cu iarbă și-am plecat. Am dejugat boii lîngă spital și-am intrat. Curte mare la spital!... Și-n curte, pe sub salcîmi, bănci. Și pe bănci soldați pe vindecatelea, ieșiți, ca gîndacii, la soare.

— Pe cine cauți, măicuță?

— Pe băiatul meu cel mic, ostașule...

— Cum îl cheamă, măicuță?

— Floricel Lazu.

— A! Lazu! Caută-l în salonul cel mare.

— Pe unde s-o apuc?

— Stai, măicuță, să te însoțesc.

S-a ridicat după bancă și, șontic-șontic, mi-a arătat un soldat salonul.

— Acolo... Intră și-ai să-l găsești.

L-am găsit. Alb ca varul. Lungit într-un pat.

— Ești sănătos, maică?

— Sănătos.

Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 4)

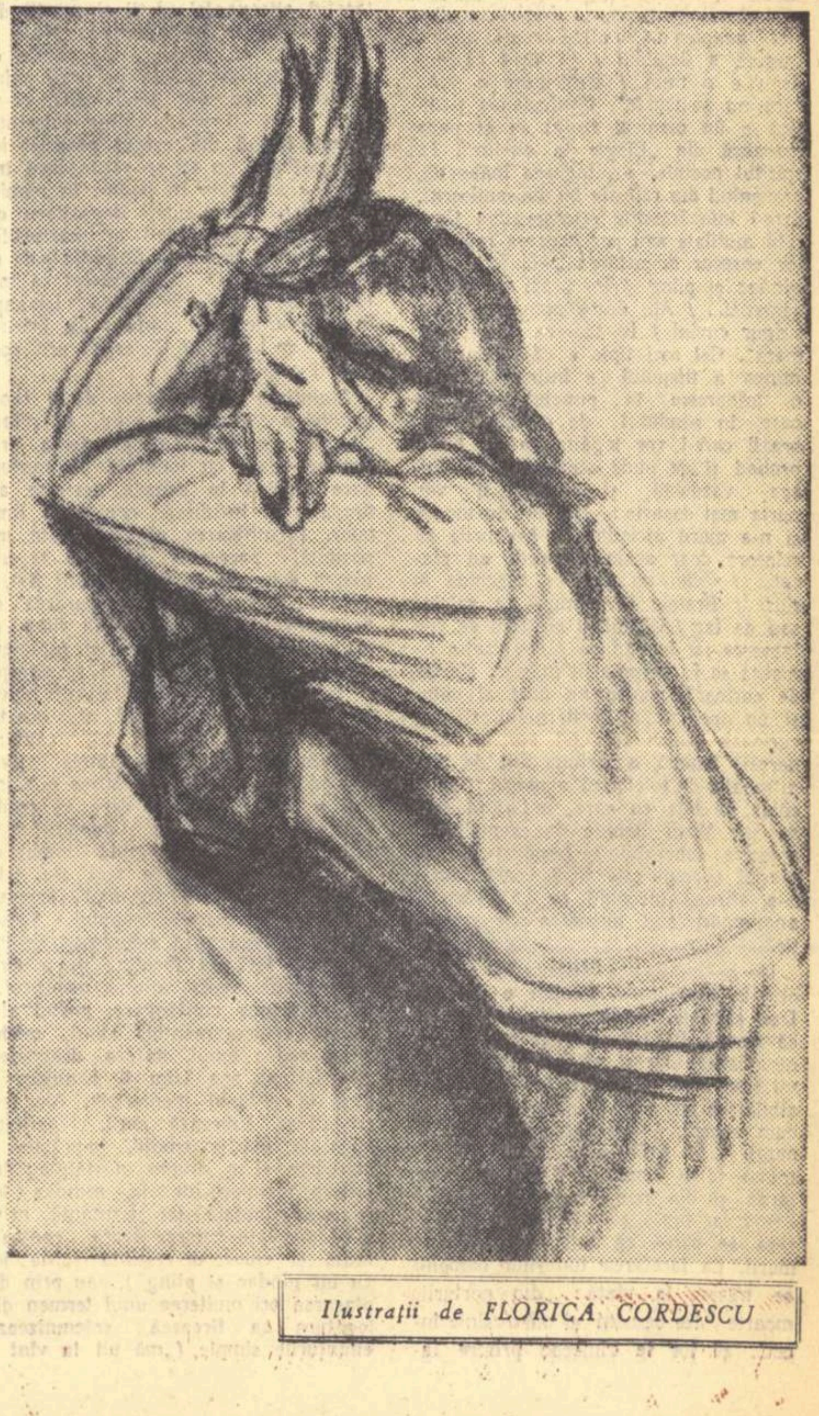
Ilustrații de FLORICA CORDESCU

Premiile

Inainte cu vreo zece - cincisprezece ani, cei mai mulți dintre noi nu gîndeau să poată descrie ce sînt. Viața era astfel alcătuită incit a fi tipărit la o mare casă de editură, a fi jucat pe scena cea mai de seamă a țării la 27 de ani și cu contract pe deasupra, și distins pentru scrisul tău de către stat inainte de 60, părea o utopie tristă. Eram atunci departe de stăpînii țării și ai culturii. Eram ținuți afară, pe undeva. Eram eu și nu numai eu — Străinul.

S-a schimbat pe urmă ceva și incepurăm a crede că utopia de ieri va putea deveni realitate astăzi sau cel tirziu miine. Așa ne făgăduiseră oamenii in care noi credeam. Alții insă, in care noi incetaserăm a mai crede, spuneau că ceea ce rîvnim să fie, nu va putea fi. Spuneau — vorbind despre meseria scrisului — că incepe marea criză și marele pustiu. S-au inșelat. Vorbele lor au fost vorbe. Iar pe dinșii vremurile și noi i-am așezat, de mult, in Galeria Palavragiilor. Mai este loc și pentru alții.

La inceput, a fost greu. Mergeam, in — să nu uităm — noapte ca să invățăm viața adevărată, la Agnita-Botorca, prin șanțuri de carducă. Dormeam sub cerul rece la Bumbești-Livezeni. Șuiera cite un glonte de la sectorul VI la Salva-Vișeu. Și cînd se ștergea urma glontelui, scriam cite un reportaj la „Tinărul muncitor", pe care Paul Cornea — și aici de față — ni-l dădea de patru ori la refăcut. Eram atunci „Ziariștii".

Și acuma, să vă spun Ultima poveste. Cind a sunat ceasul artei, am inceput a scrie. Și am scris. Am publicat. Am fost citiți și iubiți. Sau citiți și uriți. Iar acum, am fost premiați. Dar, dacă stăm să gindim mai atent, n-am fost premiați noi, ci altcineva, sau, mai bine spus, altceva, a fost premiat subiectul și obiectul, a fost premiată „Generația mea".

Al. Mirodan

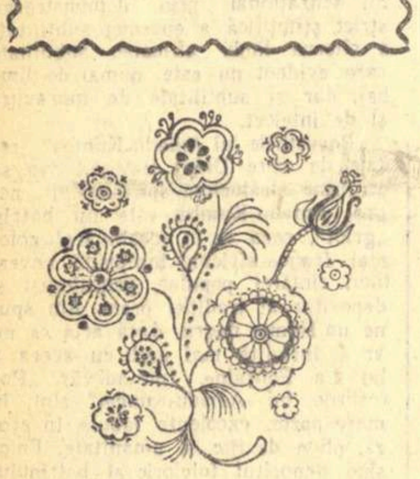

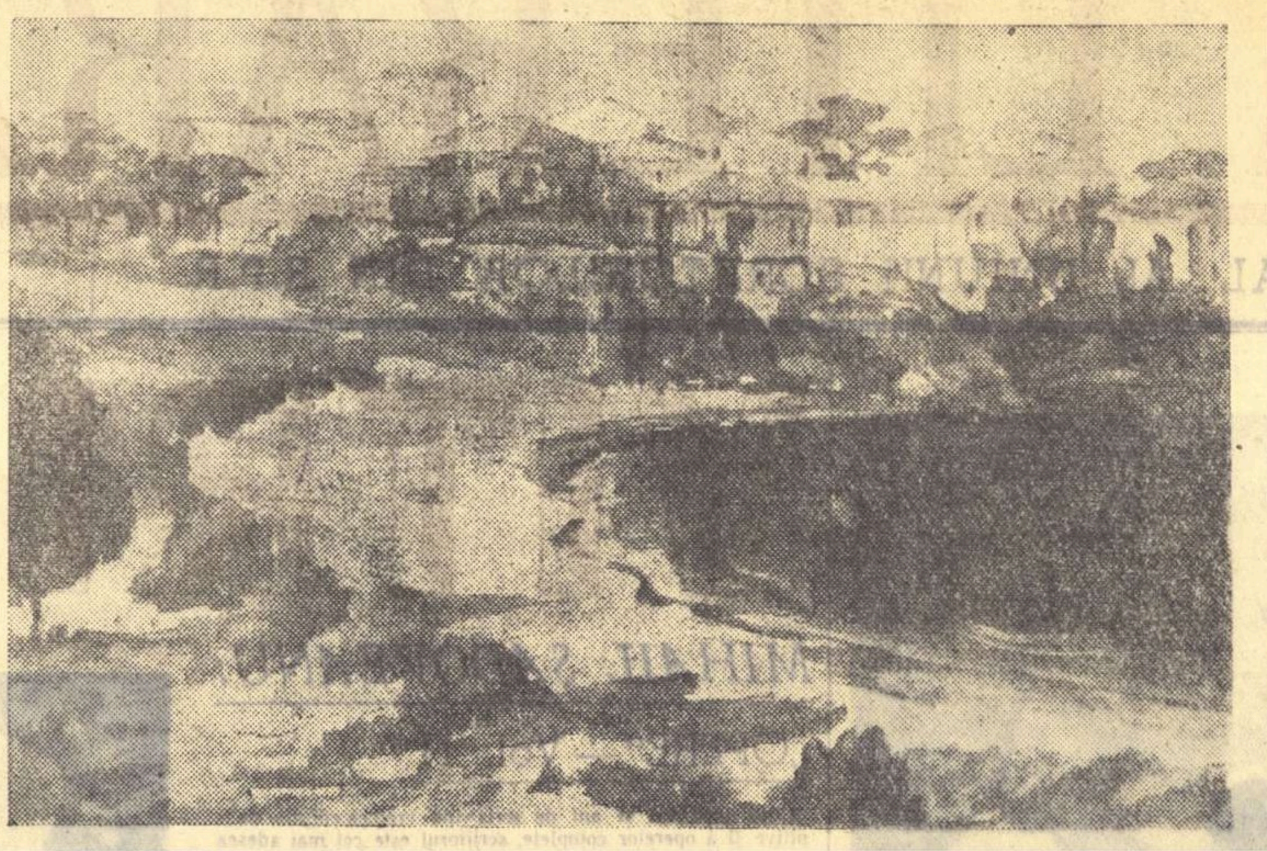

PETRE HIRTOPEANU „După-amiază de septembrie — Sazopol"
(Din Expoziția artiștilor care au vizitat R.P. Bulgaria).

JURNAL DE LECTOR

TRAIAN COȘOVEI:

„Dimensiuni"

„A străbate Rusia este o experiență unică în felul ei; înseamnă, în primul rînd, a trăi un sentiment temerar... Inseamnă îndrăzneală, efort și nemijlocită bucurie de a răzbate, de a birui imensitatea. Inseamnă să stringi în tine atîta spațiu".

Dar nu numai atît. Priveliștile inedite, revelația prilejuită de un itinerar de invidiat (Kiev, Leningrad, Moscova etc.) s-au întregit cu fericita cunoaștere a unui univers ce invită permanent la meditație. Există în această călătorie o pasionantă descoperire a umanității, în ipostazele ei cele mai diverse: ospitalitate, afecție, împărtășire din valorile durate de spiritele cele mai alese ale poporului rus în artă, cultură, tehnică, comuniune spirituală în elanuri, în hotărîri și făgăduințe. Starea sufletească a călătorului romîn este euforia, sentiment inefabil ce crește dintr-o emoție unică, amețitor ca supremele bucurii. După ce timpul dă răgaz sedimentării primelor impresii, Coșovei își analizează reacțiile cu un spor de reflexivitate. Așa, paginile sale de însemnări și note de drum, scrise fără o ambiție aparte, însă luminate de lirismul reporterului, ne prilejuiesc un contact interesant cu însăși istoria timpului nostru, cu dimensiunile, conștiința și perspectivele ei.

Radu Zamfir

VICTOR BUMBEȘTI:

„Aristide Demetriade"

Intocmirea unei monografii asupra vieții și creației unui artist dramatic pune în fața cercetătorului probleme deosebit de dificile. In trecut, cînd nu era cunoscută nici pelicula cinematografului, nici banda de magnetofon, nici discul, actul de creație al actorului nu rămînea consemnat decît în amintirile contemporanilor, fotografii sau însemnări fugare. Notațiile de cronică se mărgineau și ele de cele mai multe ori să înregistreze, scurt, prezența interpretului. Rare sînt analizele competente și substanțiale. Faptul este, din nefericire, frecvent, mai cu seamă în trecutul vieții noastre artistice.

Victor Bumbești a avut norocul să se afle printre colaboratorii mai apropiați ai marelui actor și a putut astfel așeza la temelia cărții sale pasiunea și entuziasmul, îngemănate în admirația discipolului față de maestru. Acestui fapt se datoresc în primul rînd calitățile cărții. Victor Bumbești a urmărit firul vieții lui Aristide Demetriade (1872-1930) — așa cum l-a putut reconstitui din documente și din amintiri personale, împletindu-l în răstimpuri cu analize asupra creațiilor deosebite ale artistului. Chiar dacă ele nu se ridică toate la amploarea celei întreprinse în capitolul despre Hamlet, au totuși meritul de a înfățișa în mod unitar personalitatea unuia dintre cei mai de seamă reprezentanți ai artei teatrale interpretative romînești.

Victor Bumbești izbutește reconstituirea liniilor directoare din cariera actoricească a lui Aristide Demetriade: sprijinul pe care acesta l-a dat în permanență dezvoltării dramaturgiei romînești originale, inegalabila sa artă în rostirea versului, devotamentul și integritatea morală a omului.

Fără pretențiile unei monografii exhaustive, cartea lui Victor Bumbești despre Aristide Demetriade își dovedește totuși o dublă utilitate: ea pune la îndemîna tinerelor generații de actori și spectatori pagini din care se desprinde limpede personalitatea marelui artist și constituie în același timp un bun început de drum în istoriografia teatrală romînească.

V. Mihail

TUDOR POPESCU:

„Ultima aventură"

Iată o carte de aventuri care va fi citită cu plăcere și va suscita atenția nu numai prin subiectul atrăgător, dar și prin calitățile ei literare. Conducînd cu multă siguranță fabulația, presărînd la fiecare capitol episoade cu acțiuni neprevăzute, care răstoarnă mereu prevederile, construind totodată un dialog suculent, autorul a creat pagini într-adevăr antrenante. „Ultima aventură" urmărește odiseea unor tineri inteligenți, curajoși, care pleacă pe la sfîrșitul veacului trecut în America de Sud, sperînd că vor scăpa de sărăcie. Romînul Alec, spaniolul Pedro și mai apoi francezul Pierre, italianul Angelico și alții, ajung după multe aventuri în ținutul Amazonului, acolo unde crește arborele de cauciuc.

Odată ajunși în junglă, însă, ei vor avea de înfruntat nu numai asprimea climei tropicale, pericolul animalelor sălbatice, amenințările triburilor de antropofagi, ci și răutatea unui colonialist nemilos. Pe aceste locuri stăpînește cu biciul și pistolul un om setos de avere. Pentru el, toți ceilalți muncesc ca niște sclavi. Pedro, Alec, Pierre, Angelico și prietenii lor iubesc însă libertatea. Lupta pe care o dau ei cu acela care se vrea stăpînul locurilor și al oamenilor formează substanța epică a cărții.

Lucrare a unui debutant, „Ultima aventură" îndreptățește speranțe.

C. A.

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu Mircea Ștefănescu despre teatru, cinema și... critică

La teatrul „C. Nottara" se reprezintă, într-o nouă montare, piesa din 1939 „Acolo, departe" a dramaturgului Mircea Ștefănescu.

Și m-a interesat să aflu ce părere are autorul despre modul — în parte nefavorabil, de data aceasta — în care i-a fost primită piesa de către critica teatrală.

Vrind, cu spirituală cochetărie, să dea impresia că află abia de la mine, „s-a mirat". La întrebarea mea protocolară, a replicat bonom:

— M-a injurat cineva? De ce, frate dragă?

— Nu e vorba de înjurături. Piesa v-a fost — repet: în parte — criticată.

— Bine, dar de ce? Piesa e o frumusețe, merge la inimă — actorii o joacă admirabil... Nu, cred că d-ta vrei să faci o glumă!

— Serios că nu!

— Atunci, trebuie să fie la mijloc o eroare... din acelea pe care le-am făcut și eu... cam timp de douăzeci de ani... cît am făcut cronică dramatică. Vai, cîte prostii am scris! Numai că vine o zi, în care ți-e rușine...

E clar. Indispus de termenii vreunor cronici, Mircea Ștefănescu e injust și cu sine insuși. Oricînd s-ar putea alcătui un volum cu selecții din vechile sale cronici teatrale, — în care nu-mi amintesc să fi scris „numai" „prostii", — cronici care ar fi și azi citite cu interes și ar confirma rolul constructiv al criticii, pe care, din malitie, mimează a-l nega.

Deci trec la altă chestiune:

— Din 1944 pînă azi vi s-au reprezentat zece piese, dintre care unele aparțineau unui tip de teatru mai frivol (Casa cu două fete, Rețeta fericirii, Vis de secătură, Ave Maria și Micul infern), iar altele, deși valoroase (Rapsodia țiganilor, Căruța cu paiațe sau Matei Millo, Nepotul d-lui prefect și Patriotica Romînă) se petrec în trecut... De ce „vă refugiați în trecut"?

— Eu cred că actualitatea nu constă în tema pe care o ataci, ci în spiritul cu care o ataci. Poți să scrii despre o gospodărie colectivă și să fii foarte inactual, dacă mintea cu care scrii ți-a rămas în urmă. Și poți să scrii despre trecut, cu mintea de azi...

— Ne puteți da un exemplu personal?

— Da. Lucrez acum la o piesă de plină actualitate... deși e o piesă mitologică: Esculap. Se petrece cu peste două mii de ani în urmă; dar spiritul în care interpretez lupta pe care o dădea zeul medicinii ca să prelungească viața oamenilor, palpită de interesul pe care-l arată și medicina modernă acestei probleme.

De acord cu teza lui Mircea Ștefănescu: poate fi actual dramaturgul plasîndu-și fabula și în trecut, dar asta nu înseamnă că... numai în trecut. Sînt și azi eroi ai medicinii, ai muncii, ai vieții.

— Știu că și în cinematografie, pentru care ați scris recent scenariul „Telegrame" după Caragiale, v-a mai preocupat un subiect din trecut: Eminescu. Puteți spune ce v-a atras spre cinematografie?

— Pentru un scriitor de teatru, cinematografia este un prilej de evadare dintr-un cadru prea restrîns. Ai impresia că toate ferestrele pe care nu le poți deschide într-o piesă, le poți deschide într-un scenariu de film. Plăcerea asta de a respira este foarte atrăgătoare. Contactul cu natura, sub o formă atît epică cît și dramatică, este iarăși foarte atrăgător. Apoi cinematografia îți mai oferă (vorbesc tot ca dramaturg) încă o plăcere, poate pe cea mai mare: aceea de a răsturna un echilibru tehnic, de a da o compensație imaginii și plasticului în dauna cuvîntului, care s-a compromis atît de mult prin milenara lui limbuție.

— Să înțeleg prin asta că ați dori să vă lăsați de teatru?

— Teatrul mi-e nevastă, dragă. Avem treizeci și patru de ani de căsnicie. De nevastă nu te lași. Cinematografia, ți-am mai spus, nu e decît o evadare...

Atunci a intrat în camera în care conversam, doamna, soția dramaturgului dînd, surizătoare, replica „la fanc":

— Mai încetișor, te rog, cu tema evadărilor. Că ești acum tată de familie...

Just. Dovada era chiar de față: domnișoara Daniela, capodopera în vîrstă de cinci ani și cinci luni a scriitorului.

— Acum, o întrebare de reporter meticulos: cîte lucrări (piese originale, traduceri și scenarii) ați realizat în 34 de ani, de la debutul dvs. din 1924? Dar, vă rog, fără să ascundeți nimic, fiindcă acestui debut și acestor 34 de ani ai dvs. le-am fost și eu martor...

— Păi, să socotim. (Socotește)... 32 de piese, 35 de traduceri și prelucrări, 3 scenarii de film și 10 scenarii radiofonice.

— Total, va să zică, 80.

— Așa e, dom'le!... Ia te uită ce de hîrtie înnegrită!

— Și o ultimă chestiune: de ce nu adunați într-un volum vechile dvs. schițe și nuvele, umoristice?

— Fiindcă sînt ocupat acum cu pregătirea unui volum de teatru, destinat „Editurii de stat pentru literatură și artă" și în care urmează să intre piesele: „Comedia zorilor", „Acolo, departe", „Rapsodia țiganilor", „Căruța cu paiațe sau Matei Millo" și „Patriotica Romînă".

— Și cînd va apare volumul?

— Sper că în curînd.

Ar fi de dorit să apară cît mai curînd, în volume, teatrul și schițele lui Mircea Ștefănescu, spre a deveni disponibil dramaturgul și pentru.. esculapi mai ai vremii noastre.

C. Cristobald

CVRIER literar

In Editura de stat pentru literatură și artă au apărut:

- „Opere" de Ion Creangă, ediție îngrijită și glosar de G. T. Kirileanu. Volumul s-a tipărit într-un tiraj de 50.000 exemplare.
- „Firul Ariadnei", studii și articole de Ion Vitner.
- „Geneza", versuri de Dimos Rendis, în romînește de Mioara Cremene.
- „Hamalii", poem de George Dan.

★

In aceeași editură au ieșit de sub tipar:

In colecția „Meridiane": romanul „Salariul groazei" de Georges Arnauld; traducerea romînească este semnată de Florica Georgescu și George Ivașcu.

„Metello", roman de Vasco Pratolini, traducere și cuvînt înainte de Alexandru Balaci.

In Editura tineretului au apărut:

- „Pagini contemporane", scrieri dintre 1944—1957 de Geo Bogza.
- „Bucuria tinereții", roman de Demostene Botez.
- „Povestiri despre Doftana" de Mihail Novicov.
- „Hoinar prin Bucegi", reportaj de Andrei Pandrea.

TRAIAN VASAI „La lucru"

CRONICA LITERARA

A. E. BACONSKI: „Fluxul memoriei"

Timpul e o constantă în formula lirică a lui A. E. Baconski. In „Fluxul memoriei", preocuparea se revarsă însă peste marginile unei teme și, irigînd poezie după poezie, unifică volumul într-un poem continuu, cum ar fi spus Paul Eluard.

Cine zice timp, zice moarte? Părere grăbită. A. E. Baconski scoate din prima propoziție o concluzie nici pesimistă, nici optimistă. Conștiința dispariției inevitabile e prezentă, semnalizîndu-se la intervale regulate ca o sirenă a schimburilor necesare: „Nici dragostea, nici noaptea nu-mi alină această umbră tragică a timpului / Și simt că undeva e o rană / E-n mine o rană care nu se-nchide". Confesiunea patetică e un moment izolat ca și poza macabră din „Elegie la cimitir". In spiritul poetului e plîngerea înăbușită, provenind din reflexie nu din sentiment, care-i întovărășește retrospectiva tinereții mutilate sau parcurgerea regiunilor coreene devastate: „Mă joc cu un gîndac și plîng / Pe plajă la Marea Japoniei... / Ah, de-aș putea rosti un singur cuvînt / In tăcerea aceasta amară". Cel mai tipic e că stația terminus a timpului e întîmpinată ca o întoarcere la punctul de plecare, în pămîntul de obîrșie ,între brazii care-l vor legăna cu un blînd prohod și de unde stihiile, — vîntul, apa, văzduhul, și copacii îl vor purta mai departe: „Nimeni nu moare și n-a murit niciodată, / Lucrurile se reîntorc doar acolo de unde au plecat... / Ochii mi se vor deschide în rîuri / Brațele în ramuri de salcîm sau de fag / Glasul și cîntecul se vor întoarce iar în pădure / Respirația liniștită se va înapoia în maree". Destul de curioasă, pentru un poet al eului și un apologet al modernului, și mai curioasă pentru cei ce-l vor un modernist fanatic, o viziune atît de tradițională, de folclorică a morții, lipsită chiar de fala cu care, îndărătul modestiei, Mihai Beniuc de exemplu își prescrie funeraliile? Impăcarea cu gîndul suprem este însă consecventă. S-a afirmat începînd cu „Lucrări și anotimpuri sau mișcarea de revoluție".

De ce nu țipă a disperare? Cum a obținut echilibrul? Timpul e moarte. Dar și viață. Anotimpurile se trec ca să revină. Păsările ne părăsesc ca să ne viziteze iarăși. Migrația materiei vii este, cum notează el undeva, reversibilă la alt nivel: „Privești vulturii cum zboară, / In cercuri largi peste munți / Și simți cum alunecă din inima ta și dispar / Dar iată vine iarna și din nou zăpada reapare / Prind iar ființă și murmură". In Coreea se părea că toți oamenii au murit. La încetarea tunurilor oamenii se trezesc la viață: „din porturile moarte / Ies oameni" și mă-nvăluie încet... Și -lor le zîmbesc printre lacrimi". Răspunsul, elementar, nu e satisfăcător. Inainte de orice omul suferă fiindcă piere el, ca individ, ros treptat de carla vremii. Il mîngîie spectacolul alternanței vieții și morții din univers, ca în exclamația: „Nu-s la fel și nici nu stărui / Să rămîn ca munții, neclintit / Simt pe umăr mîna fiecărui / An din șirul celor ce-au plutit"? El își poate calma suferința, numai ieșind din cercul propriei individualități. Ca să se regăsească trebuie să se caute în popor, în pămîntul patriei care sînt depozitarii cei mai vechi, mai fideli ai mărturiilor sale, deci ai timpului. Condiția este să știe a-și aminti: „Și-ai înțeles că toate cîte se-ntîmplă în lume, / Iși sapă în mine trecătorul nume / Ca într-un templu de bazalt, / Pe care-l urci spre timpul celălalt".

Amintirea e un mijloc de a înota împotriva curentului, de a reface „timpul pierdut". Intreprinderea presupune odată cu tendința de confundare deplină în urmele neșterse ale timpului și luciditate, conștiința limitelor. Identificarea absolută este imposibilă, prezentul din care te uiți înapoi este, de la un moment dat, o piedică ireductibilă. Imprejurarea că tu însuți gîndești timpul în timp, că ești tîrît în fluxul memoriei (se vede ce bine a fost ales titlul) te apropie și te îndepărtează simultan de obiectul evocării. Practicant al acestui „exercițiu spiritual", al captării timpului, poetul nu-și fabrică iluzii dar nici nu jelește. Amintirea e o formă a cunoașterii în care el crede. Filozofia poetului este tămăduirea de timp prin timp. Acceptînd timpul ca pe oricare din marile legi ale existenței, Baconski îl „asumă", privește lumea prin ochiul timpului. Acesta își pierde caracterul monstruos, se îmblînzește fără să înceteze de a strecura anume venin, anume melancolie. Cu asemenea convingere, poetul și-a format temperamentul, stilul, modul de a vedea omul, natura, dragostea. S-a format așa cum îl bănuiam și pînă la „Fluxul memoriei". Aici s-a cristalizat. Vibrează surd, aproape stins la marile emoții, împrăștie și încredere și o anume nostalgie; înfățișează impresiile în ordinea lor aparentă, banală dar derutantă, printr-o asociație neprevăzută, contrastantă și chiar divergentă („Mă joc cu un gîndac și plîng"), sau prin deplasarea ori omiterea unui termen din legătura sa firească; solemnizează enunțurile simple („mă uit la vînt și nu-l văd"), punîndu-le să alunece într-un ritm maiestuos și intim totodată, de vast acord șoptit, ca și cum le-ar rosti timpul însuși. Poezia lui Baconski, de o liniște enigmatică, e mai umană nu fiindcă nu mai e atît de emfatică (au rămas tonul proclamator și accentele de avertizare profetică, și de orgoliu), ci pentru că la fundul ei se află o înțelegere mai matură, mai sadoveniană, a rosturilor omului.

Percepția timpului e sonoră, chiar muzicală: „Treceri grăbite, nu lente / Treceri apropiate și dragi / Nu vă opresc, nu vă ies înainte / Aud pașii sunînd prin pădure și știu cine vine / Și știu a cui e mîna ce mi se așează pe umăr". Trecutul arhaic al poporului său, unde situează și propria origine („Eu vin de departe"), îi ajunge la ureche prin cîntecele pe care, ca-ntr-o altă transhumanță, succesiunea păstorilor i le transmite: „Aceasta mi-e viața / Fluierele toate pe care ei își cîntau durerea / De mult s-au dizolvat în piatră, în țărînă / Dar cîntecele au zburat din fluiere / Și rătăcesc fluide în văzduh / Ca murmurul izvoarelor / Ca șipotul pădurilor de tei / Ca melancolicul cîntec al ploilor de noiembrie / Pe care abia îl deslușesc în noapte". Trecutul istoric, epoca lui Ștefan îi devine contemporană tot pe cale auditivă, ascultînd toaca de seară, bătaia clopotelor ca „acum cinci sute de ani", căderea molcomă a ploii peste poienile verzi ale Putnei, ca și foșnirea imperceptibilă de aripă a marilor umbre. Nu se poate vorbi de o restituire istorică, de poeme istorice gen „Bălcescu". Elementele reconstituirii sînt fragmentare, disparate, și n-au nimic documentar, arheologic. Voievodul, hatmanii, ostașii, n-au contururi, plutesc ca norii subțiri, ca o piclă, ori țîșnesc ca să dispară repede într-o explozie de lumină, printre „vîrfuri de copaci", printre oamenii care „cîntă și doboară copacii / umblă cu turmele și rîd cu furtuna". Hieratică și familiară, decorativă și legendară, dar și patriarhală — viziunea e de un bizantinism țărănesc. Ștefan a îngenuncheat în fața mitropolitului, „a purtat / patruzeci de războaie / a clădit / patruzeci de biserici / Și apoi a adormit liniștit". In același timp Ștefan umblă pe un cal alb de pe care, misterios, nu se vede și tot el este cel teribil, din arcul căruia săgețile zburînd mai „caută încă inimi dușmane". Epitaful voievodului, din care am citat versurile, are un laconism adînc, de expresie a eternității, ca în stelele funerare asiatice. Trecutul și prezentul conviețuiesc unde sufla gloria, într-o îmbrățișare inseparabilă pentru poet. Patriotismul său e scuturat de un fior sacru. Evlavia fetelor care „sărută lespedea rece, murmurînd

ceva nedeslușit" ar părea nelalocul ei dacă, deasupra, n-ar plana pururi trecutul de pașnică măreție ca o ocrotire, ca o binecuvîntare: „Și anii se adună sus în iezere clare / Și iarăși pornesc în rîuri și se destramă".

Introducerea timpului ca punct statornic de perspectivă dă specificul peisajelor lui A. E. Baconski. Peisaj nu e bine zis. De pe munții Rodnei, sediul ciclului „Un dor de timp în munții Rodnei" și din lanurile de orez, de pe cîmpiile galbene ,și țărmul mării japoneze din Coreea (ciclul „Orientul de aur"), deci din lăuntrul naturii îi place să rătăcească în timp. Timpul se insinuează chiar în organizarea tabloului, ca încă o dimensiune, și-i deranjează echilibrul static. Liniile se subțiază, se desfac, formele se schematizează, culorile nu au nuanțe, n-au decît tonuri, intensități ori dimpotrivă se încețoșează, se estompează: „Dar toamna trece galbenă în zare, trece roșcată, / trece arămie / și vîntul îi leagănă trupul de salcie / Pe care răni de purpură și aur / aprinde sărutarea mea tîrzie..." „Frunzele cad prin ceața de aur a soarelui / Frunzele care șoptesc prin ierburi / Și iedera ca o omidă roșie..." („Orientul de aur"). Amurgul incendiar sau ternul plajei pustii, lumina și umbra, îl atrag. Cadrul însuși se deplasează ușor, felin („Ploaia vine ca un tigru de ceață") armonizînd dorul de peregrinare în timp și în spațiu cu nevoia de stabilitate, de a se dărui naturii, de a se sustrage timpului. „Peisajele" au același caracter de o dulce neliniște, de mister potolit, alinător. In grădina de crizanteme totul se tămăduiește „cu somn, Cu pacea care stăruie în flori / Cu trecerea lentă și majestuoasă a vremii.../ O mie de ani, două mii, trei mii". Asia, continent clasic al timpului, este prielnică înclinațiilor poetului. Asiaticul are educația timpului. Știe să aștepte, să acționeze și să-și vorbească parcă în tăcere. modelat de sentimentul vechimii și decorul etern și odihnitor. O fată se pierde în pădurile toamnei „ca lumina, ca umbra / și nu știu de se-ntoarce pînă seara"; altcineva ascultă și el, în mijlocul lanurilor de orez, melodia timpului; fostul soldat și-a reluat munca în orezărie, amintirile îngrozitoare ale războiului dispărîndu-i „încet-încet". Pe cheiul de piatră femeile care sînt ca însăși „marea galbenă" își „clatină într-una capul și nu spun nimic", așteptîndu-și bărbații pescari. Pînă și reconstrucția orașelor se realizează fără zgomot. Poetul observă că „zidurile vin încet spre bordeele galbene".

Unul din ciclurile frumoase este erotic. Sînt voci care-l declară prea senzual, prea lasciv. Femeia e însă o prezență morală în vagabondajul bărbatului și e asociată la încercările sale sufletești ca un reazem: „Ai întîlnit și grote din patimile bolii / Cînd bem veninul vieții din cupe de magnolii / Tu ai știut să treci, să nu te sperii / Cînd deslușeai stigmatele durerii". Nudul, cizelat în versuri de o zveltețe elegantă, nu e un ghem de simțuri. Voluptatea e mai mult a ochiului și a urechii. Dans de flacără, plantă sălbatică, femeia dezleagă viața în jurul ei: seva zvîcnește în arbori, plantele cresc mai repede, florile își deschid ochii umezi. Vioară, ploaia dulce a luminii cîntă pe trupul ei gol, pe cînd ghioceii se înalță să-i asculte cîntecul. Minus alegoria, nudul e botticellian. Prin esența ei dragostea anulează timpul. Totuși în admirarea femeii bănuim ceva din deprinderea poetului de a gîndi în timp. O imagine stîrnește alta anterioară, printr-un procedeu de magie poetică, de fapt printr-un mod de a simboliza esența femeii care e mai spontană, mai aproape de natură. Infigînd o nuia de răchită în pămînt, așa cum altădată a împlîntat o monedă și a răsărit o epocă, poetul aude pașii ei de odinioară, cînd „mergeai pe nisipul de aur al mării". El are nevoie de simultaneitate, de toate ipostazele femeii, — răchită, cîntec, — deodată.

Timpul arată și o față rea, dușmănoasă, cînd continuitatea lui e sfîșiată brutal. E sensul războiului imperialist. In ținuturile unde a bîntuit măcelul american, domnește un timp inert, mort. Omul se simte despărțit de sine în fața pustiului de nisip, în care dorm „ucigașii veniți din miazăzi și ucișii prin care se tîrăște o larvă" (gîndacul cu care plînge poetul) și peste care zboară îngrozite, fără să țipe, păsările. Noaptea, yankeii ies din gropi și cer socoteală stăpînilor care i-au făcut să moară, altfel de cum gîndeau și prea devreme. „Liniște sumbră" e o poezie a timpului furat omului de către om. „Umbrele" sau „Cuvintele pe care le rostesc", versuri de revoltă împotriva războiului, explicitează același sens. „Umbrele" au o tristețe de biografie neîmplinită, de tinerețe răpită și de maturitate nedorită, dublată de aspirația umplerii acestor goluri provocate de războiul fascist în timpul oamenilor și unită cu voința de a împiedica reeditarea oribilei tentative: „Ah, anii tinereții dintîi se risipiră / Ca sunetele serii topite-n ierburi vii/ Abia acum abisul imens ce se deșiră / In urmă prin tăcerea de somn, îl auzii... Și simt deasupra vieții plutind o umbră mare / ca umbra unor flăcări pe care nu le vezi/ Și umbra care pătrunde-n suflet și mă doare, / Cînd alinîndu-mi fruntea / vin primele zăpezi / Și-atunci din vest mi-adie din nou miros de scrum / Și-atunci pornesc în lume și bat din poartă în poartă".

★

D. Micu, într-un articol din „Contemporanul" considera poezia lui Baconski între a altora, ca o poezie de notație și ca atare inaptă pentru idei. Practic însă recunoaște singur, prin exemplul Mariei Banuș, că da. Dar nici la Baconski notația nu comunică exclusiv senzații sau, dacă timpul e o senzație, e cea mai abstractă. Descrierea prin sugestie, prin refracție aș spune, nu e discontinuă decît la prima vedere. Ea se dezvoltă prin meditația expresă sau aluzivă, într-o unitate de sens care depășește elementul component, senzația. Baconski, care a reținut de la Bacovia sensibilitatea organică, puterea obsesiei (umbră, aur) și efectul minuirii monocromiei, nu e bacovian. In speță el are o concepție a timpului închegată, cu semnificații patriotice, istorice și antirăzboinice, precise, impregnată fin cu o tandrețe de asemenea tenace, chiar dacă mai voalată, mai „placidă". Increderea în viață nu o certifică neapărat apelul direct la ea, deși invocarea de factura macedonskiană a vieții, culminată cu un legămînt față de pace din capitolul final al poeziei „Fluxul memoriei" e o dovadă. Aș obiecta poetului altceva, din propriul său punct de vedere, așezîndu-mă în perspectiva lui favorită, timpul. Nu a împins meditația asupra timpului pînă la capăt. Timpul este, și este în primul rînd pentru un poet al socialismului, viitorul ale cărui semințe au și încolțit la noi. „Liniștea" lui Baconski, optimismul lui temperat de reflecție și nu de scepticism social, decurge din certitudinea în construcția nouă a țării. Idealul cetățenesc este însă o zare prea puțin populată, un punct situat prea sus, într-adevăr numai o stea, fie și polară, „un alt Olimp", „lumina acestor zile", „stolul alb al zilelor ce vin". (Și limbajul e convențional). Baconski caută vindecarea „de timp prin timp", (repet, m-a contaminat poetul cu refrenele sale!). Astăzi leacul se obține prin participare la lupta prezentului. El știe asta și nu o dată a spus-o. Și bine. In „Sumbra primăvară", consacrată lui 1907, sentimentul contopirii cu suferința victimelor oprimării se prelungește organic în acela al împlinirii năzuințelor lor. Datoria trecutului a fost plătită de prezent. In altă parte, Baconski pomenește de biruința asupra timpului. A birui timpul este a-l înțelege, e adevărat, dar și a lăsa în urma ta opere. Opera timpului actual este socialismul. Poetul a promis o nouă carte despre oamenii simpli. Va vorbi despre socialism? Baconski își ține de obicei promisiunile.

Mihail Petroveanu

IORGU
TOMESCU

CUM AM DEVENIT ACTOR

— FRAGMENT —

Mă făcusem mărişor cînd tata m-a dus la un local „Pivniceru“ care avea o mică scenă. Cum stăteam la masă a apărut pe scenă un actor cupletist, îl chema Iorgu Tomescu. A spus cîteva anecdote imitînd ţigani şi mitocani, iar eu cu risul meu revoltasem toată grădina. Nu mai văzusem aşa ceva; era în vara anului 1908. Din seara aceea nu-mi mai găseam locul, nu mă mai gîndeam decît la ce spunea el, nu-mi ardea de nimic, pentru mine nu era om mai mare pe lume decît acela care m-a făcut să rîd atita şi să uit toate necazurile. In acelaşi an am intrat în gimnaziul „Anastasie Panu“. Tot în acelaşi an a venit şi Tănase care a jucat la sala teatrului. Mi-a plăcut, dar tot la Iorgu Tomescu mă gîndeam.

Cînd eram singur, fie acasă, fie la via noastră, căutam să-l imit şi-mi părea rău că nu reuşeam.

Aflasem că la Bucureşti pot vedea mulţi artişti şi că e bine de cei ce reuşesc la Conservator, că se pot face şi ei artişti. In gimnaziu se dădeau serbări, unde elevii spuneau versuri şi jucau piese de teatru. Eu însă, de cînd îl văzusem şi auzisem pe Iorgu, nu îndrăzneam să încerc nimic. Mă gîndeam cum să pot pleca la Bucureşti şi cum să ajung măcar ceva pe lîngă teatru, adică mai aproape de ce începuse să-mi fie drag. Tata nu se gîndea la una ca asta şi de cîte ori avea prilej tot îmi spunea: „Dacă ai să mă asculţi, ai să ajungi şi tu ca d-l şef, cu chipiu roşu; nimeni nu-l ca el să se joace cu banii şi are de toate în casă, afară de ce mai poate lua de la magazie, cît vrea şi-i mai dau şi negustorii“.

In 1910, de Paşti, vine la Huşi un văr al meu, mai mare ca mine, în uniforma Şcolii de meserii din Bucureşti. După ce vorbeşte cu ai mei, îl întreb şi eu cum este la şcoala care o face. Imi spune că nu e rău, că poţi învăţa ce meserie vrei, că ai voie o dată pe săptămînă să ieşi în oraş, adică duminica, pînă la ora mesei, iar condiţiile de admitere sînt: vîrsta 15 ani şi voia părinţilor. L-am rugat să-mi dea adresa şi cum o ajunge la şcoală să se intereseze şi pentru mine dacă pot fi primit; el era în anul III şi gîndeam că are trecere. De asemenea, l-am rugat să-mi scrie pe adresa unui prieten, deşi acasă la noi nu era pericol, căci tata nu ştia carte, dar s-ar fi putut ca scrisoarea să cadă în mîna surorilor mele şi iar făceam cunoştinţa curelei, cu toate că acum eram chipurile în gimnaziu.

Vărul meu mi-a promis, zicînd că i-ar părea bine să fim împreună. Dar timpul trecea şi eu nu primeam nici un răspuns. Tata mereu îmi dădea zor. Să mă silesc să termin, să mă fac impiegat şi pe urmă şef de gară.

Intr-o zi, cu toate că-mi apărea cureaua în faţă, m-am hotărît să-i vorbesc şi m-a ascultat fără să mă întrerupă. Bineînţeles că nu i-am pomenit de teatru, ci de vărul meu, de Şcoala de meserii, spunîndu-i că vreau să devin mecanic fiindcă-mi place mai mult. Nu i-a convenit şi mi-a pus în vedere: ori şef de gară, ori mă deznoadă. Mama făcea ce făcea şi-mi dădea cînd şi cînd cîte 50 de bani cam o dată pe săptămînă. Bunica mea, mama mamei mele, o femeie foarte bună, care mă iubea, mă sfătuia mereu să mă duc acolo unde cred eu că voi reuşi şi unde cred că-mi va fi bine.

Aveam la Galaţi nişte neamuri de-ale lui tata pe care le primeam bine de cîte ori veneau la noi la Huşi. Am început să-mi adun bani, cîte 50, cîte 20, cîte zece. Am strîns vreo 8 lei, cam atît costa trenul, mi se pare, pînă la Galaţi. După ce am terminat gimnaziul, am luat adresa lor, am vorbit cu bunica; i-am spus tot, mi-a dat şi ea un leu că nu avea mai mult şi ca să nu o iau de coadă cu şcoala de impiegaţi, am plecat pe jos pînă la prima staţie, ocolind gara Huşi unde se putea să mă vadă tata care mi-ar fi stricat toate planurile. Am aşteptat trenul cu mare frică şi nerăbdare! A venit, m-am suit şi, adio Huşi, mi-am zis. Ajuns la Galaţi, chiar lîngă gară am găsit pe una din surorile lui tata, măritată tot cu un C.F.R.-ist. La început i-a părut bine. I-am povestit că nu vreau să fiu C.F.R.-ist, că vreau la Bucureşti la Şcoala de meserii, să mă fac mecanic dar tata nu vrea. Băiatul sorei lui tata, care era la Arsenalul Marinei, s-a oferit să mă ia şi pe mine, dar eu i-am spus că vreau la Bucureşti. A doua seară m-a luat cu el la cinematograf. Acolo iarăşi am avut — fără să mă aştept — o mare bucurie.

In pauzele filmului juca un imitator şi transformist, Zari. Mi s-a părut grozav dar nu ca Iorgu Tomescu. Eram totuşi fericit şi dacă aş fi avut alţi bani de tren spre Bucureşti aş fi plecat imediat spre Bucureşti. Acolo mi-a venit o idee şi i-am spus vărului meu că vreau să intru un timp într-o fabrică să-mi string ceva bani. El s-a interesat şi m-a dus la o fabrică de cherestea. Nu ştiu cît mi-a spus că voi primi ca salariu, ştiu doar că după o săptămînă de muncă mă umpluseră păduchii căci nu aveam decît o cămaşă, cu care am fugit de acasă. Neamurile începuseră să-mi spuie că viaţa e grea şi cum oi face rost de bani să le dau şi lor. Noroc că tata aflase şi trimisese poliţia pe urma mea! Neavînd încotro, m-am înapoiat la Huşi. Intîi m-am primenit ... apoi i-am spus lui tata tot ce mă durea, adică Bucureştii şi... mecanica. Nu m-a mai bătut şi s-a hotărît să meargă chiar el cu mine acolo unde era vărul meu. Aşadar, pusesem la punct, cu fuga mea, tot ce gîndisem.

In anul 1912, bocit fiind de bunica, mamă şi surori care mă jeleau că mă duc prin străini, cu bocceaua în spate şi tata cu un geamantan cu de-ale mîncării pentru drum (cale lungă Bucureştiul) o pornim la gară unde am dat ochii cu d-l şef şi cu tovarăşii de mecanică ai tatii, care mi-au urat drum bun şi multă sănătate. Fără să vreau am scăpat cîteva lacrimi, fiindcă îmi dădeam seama că ori ce mi s-ar întîmpla nu mă voi reintoarce curînd şi lăsam în urmă familia şi foarte multe amintiri.

Era dimineaţă cînd am ajuns în Bucureşti. Dar cu toată oboseala din tren, gălăgia de pe peron şi forfoteala de oameni m-au înviorat. Fel de fel de lume, fel de fel de negustorime care striga pe diferite tonuri: covrigi, cornuri, alune, fisticuri.... Unii întrebau dacă vrem cameră la hotel, etc. Dintre toţi aceştia tata a ascultat numai pe unul cu care intrase în vorbă, care-l întrebase dacă sînt băiatul lui şi dacă mai am fraţi şi dacă am mai fost prin Bucureşti. Tata i-a spus că e C.F.R.-ist şi s-au împrietenit. Am ieşit cu toţii în calea Griviţei. Ne-am oprit puţin şi cum iarăşi tata şi cu noua cunoştinţă stăteau de vorbă, eu m-am uitat pe nişte afişe chiar vizavi de Gara de Nord. Era acolo cinema „Nord“ şi pe afiş mai scria că în fiecare seară joacă Iorgu Tomescu. De bucurie am rămas cu ochii la afiş fără să mai aud pe ceilalţi că mă strigă să plecăm. In fine, m-a deşteptat tata. Am pornit-o pe calea Griviţei spre piaţa Matache Măcelaru, trecînd şi pe la cinematografele „Marconi“ şi „Franklin“. Aveau şi ele artişti, nu ştiu cine erau, căci mă supărase tata care repeta înjurătura ori de cîte ori mă vedea căscînd gura la afişe.

Dar eu îmi întipărisem în minte drumul care ducea la cinema „Nord“ şi la Iorgu Tomescu. In piaţa Matache miros de mititei, restaurante, bere, mesele afară, parcă i-aş fi spus ceva tatei, adică să ne mai oprim, dar nu îndrăzneam. Fie că m-a înţeles el, fie că l-a mai periat binevoitorul care ne însoţea, că ne-am aşezat şi noi la o masă. S-a prezentat un chelner şi ne-a întrebat ce poftim. Eu, care nu mai mîncasem mititei, am cerut să-mi aducă doi, celălalt o porţie de brînză şi o ceapă, iar tata o friptură. Am auzit atunci comanda cu glas tare dată de chelner: o friptură, o porţie brînză, doi fără piele şi o „strivită între uşă“ să meargă. Vine! i s-a răspuns. Ca băutură eu am cerut apă, ca să nu zică tata că îi seamăn. El era mare admirator al tuturor sucurilor naturale, dar mai mult al celor din struguri (de aceea cred că avea şi mînă grea pe care nu o simţisem numai eu, dar şi alţii care l-ar fi vorbit pe alte înţelesuri sau l-or fi contrazis în ceea ce priveşte C.F.R.-ul). Era roşu la faţă ca şi ardeiul, bine legat, musculatură mare iar statura potrivită. Vorbea puţin dar înţelegea mult. Datorită înţelegerii lui nu a mai aşteptat părerea prietenului cam ce dorea să bea, ci a cerut o sticlă de vin şi mie un pahar cu bere.

Au sosit la masă delicatesurile comandate şi am început să gustăm. Mi-au plăcut mult mititeii şi i-am lăudat prietenului lui tata care mi-a spus că altă dată dacă voi mai trece pe acolo să cer tuslama. Ce e aia? — întrebă tata. — E ceva grozav, zice prietenul. Păi atunci să ne dea trei şi o sticlă (avusese arşiţă mare şi golise prima sticlă). După 5 minute vine tuslamaua şi chelnerul serviabil îl întreabă pe tata dacă îi place mai vanilată, iar tata a aprobat fiindcă habar nu are cum vine vorba de vanilată. Chelnerul îi ia farfuria şi într-un minut i-o aduce. Mîncăm şi tata întreabă supărat pe chelner: „De ce m-ai întrebat dacă vreau mai vanilată că văd că ai pus numai usturoi în ea“. Chelnerul i-a explicat că aşa îi zice pe aici usturoiului ca să pară ceva mai delicat. Au golit şi sticla a doua, au cerut-o şi pe a treia, s-a terminat, a plătit tata, celălalt prefăcîndu-se de politeţe că se scotoceşte prin buzunar, dar trăgînd cu coada ochiului la tata cînd număra banii. — Acum încotro? îl întreabă pe tata. Tata scoase un bileţel din portofel. Scria acolo un nume al unui prieten bulgar, cu bragagerie la Huşi pe vremuri de unde tata lua în fiecare dimineaţă înainte de a ajunge la gară cîte o bragă ca să mai gonească răutăţile din stomac, căci era foarte circulatoare. Ii spunea negustorului cu pricina, Dedu Ivan sau nu ştiu precis şi avea prăvălie pe calea Şerban Vodă: „Să vă conduc eu“, zice binevoitorul prieten. Ne suim chiar în tramvaiul cu cai, care cobora pe strada Berzei şi pe Cobălcescu spre Cişmigiu. Prietenul lui tata văzînd geamantanul mare, bine ambalat, ca să-i ajute să se şteargă de transpiraţie l-a luat să-l ducă el. In tramvai lume destulă ca şi astăzi. Am mers mai spre mijlocul vagonului unde tata şi-a găsit un loc, dar nici eu nu am stat mult în picioare.

După o bucată de drum ajungem chiar pe Şerban Vodă. Tata, ca să nu fie cu mîinile goale, a luat bocceaua de la mine. Ne dăm jos, mai mergem puţin, traversăm o stradă, ne oprim, dar observăm că în loc de trei rămăsesem numai eu şi tata. „Hai să-l aşteptăm şi pe prieten“, zice tata. „Bietul om, delicat cum e, nu a îndrăznit să ne spuie că ar vrea să se mai oprească pe undeva“. Aşteptăm, aşteptăm şi iar aşteptăm, dar prietenul şi binevoitorul nostru nu s-a mai văzut. Au mai trecut alţi cetăţeni pe lîngă noi, ne-au întrebat de unde venim, unde ne ducem şi ce aşteptăm. Tata le-a explicat spunîndu-le că un om serios şi cumsecade a rămas mai în urmă cu un geamantan şi nu mai vine. Văzîndu-i că îşi dau coate şi rîd, tata a scrîşnit din dinţi, a luat bocceaua şi am pornit să întrebăm de data aceasta pe un sergent de stradă unde vine prăvălia lui Ivan. Sergentul ne-a lămurit şi tata i-a povestit şi lui chestia cu binevoitorul prieten care i-a ajutat la geamantan. Iar sergentul, după ce a rîs şi el, l-a sfătuit pe tata, zicîndu-i: „Dacă vei mai veni la Bucureşti şi vei avea pachete să nu le dai din mînă, sau dacă-l vei da, să-i spui aceluia care se oferă să-l ducă să o ia el înaintea d-tale, ca să-l poţi observa şi să nu mai ai încredere, oricît de serios ţi-ar părea. Aşa e la noi la Bucureşti. Fiecare oraş din ţară are specialiştii lui, dar la Bucureşti este centrul“. A mai mers şi sergentul cu noi pînă la adresă şi l-a chemat pe negustor. Tata s-a îmbrăţişat cu el, s-au pupat, a întrebat dacă sînt băiatul lui, că i se reclamase cînd eram la Huşi, la gimnaziu, că eu şi alţii în recreaţie furam bomboanele vînzătorului pe care îl trimitea şi cînd făcea gălăgie, ne făceam că ne jucăm şi îi răsturnam doniţa cu bragă.

S-a terminat cu întrebările, au cinstit pe sergent cu cîte o bragă. Tata a mai uitat de necazul pe care i l-a făcut cunoştinţa lui din Bucureşti furîndu-i pachetul cu 4 sticle cu vinul bun din via noastră de la Huşi şi Ivan ne-a dus să ne odihnim într-o odaie nu prea mare, dar nici lipsită de ploşniţe. Ne-am dezbrăcat şi tata şi-a pus o cămaşă de noapte pe care se vedea o monogramă ţesută cu arnici roşu aprins „Grigoraş“. Nu a trecut mult şi tata a dat drumul la diferite fluiere şi horcăieli însoţite de o adiere de mirodenii pînă cînd am adormit şi eu. Tîrziu ne-am sculat şi tata a aprins un muc de luminare pe care l-a găsit într-un sfeşnic pe masă şi a ieşit afară să vadă cît poate să fie ceasul. Ivan venind dinspre prăvălie l-a lămurit că e abia ora 10 seara. Ne-am îmbrăcat şi am trecut în prăvălie, ne-am aşezat la o masă şi Ivan, fără să ne întrebe, a adus 3 tacîmuri, a tăiat pîinea, a adus 3 porţii cu varză cu carne şi cu 5 sau 6 ardei iuţi, dintre care tata a mîncat doi iar Ivan restul. Cred că a fost cea mai bună varză pe care o mîncasem pînă atunci. Au venit la masă şi nişte păhărele, iar negustorul a scos din dosul tejghelei o sticlă cu vin. S-a turnat în pahare şi pînă să gust şi eu, ei l-au golit. Tata avea arşiţă mare şi nu prea se împăca nici cu păhărelul care i se părea cam mic, el fiind obişnuit cu cana de pămînt ca la vie, unde — ca să păstreze vechile obiceiuri — îi punea busuioc la toartă şi în vin cîte o frunzuliţă de pelin. S-a golit sticla imediat şi ne-a mai sosit la masă, ca ceva uşor pentru stomac, cîte două fripturele de vacă destul de mari, gustoase şi servite pe funduri de lemn. Cu toate că eram ghiftuiţi nu am lăsat din fripturi nici o bucăţică. Ba Ivan a mai adus la masă şi cam un metru de cîrnat afumat, puţin vanilat, prăjit la tigaie, şi mămăligă rece. Erau grozavi şi nu ne mai săturam întingînd cîte-şi trei în tigaie. Am mai luat şi eu cam cu jenă un şpriţ, deşi îmi plăcea teribil căci ne obişnuise de mici, dar nu puteam fi pretenţios căci eram în casă străină.

Tîrziu am mers iar la culcare după ce mai întîi ne luptasem cu un şobolan care nu ştiu ce-l găsise să ne viziteze şi am adormit cu gîndul la afişele din faţa Gării de Nord şi la Iorgu Tomescu. Cînd ne-am sculat, era lumină afară, iar tata văzîndu-şi monograma de pe cămaşa de noapte că e pătată cam tot cu un roşu de culoarea arniciului, a mormăit înjurînd pe sub mustăţi.

Ne-am spălat în curte la cişmea şi asta, datorită tatii care nu concepea să se spele în lighean. Ne-am ferchezuit şi am plecat fără bagaje, după ce am băut cîte o bragă împreună cu Ivan. Am pornit să căutăm unde este strada Berzei cu aşa zisa Şcoală de meserii comunală care nu era alta decît Atelierele primăriei capitalei. Portarul ne-a întrebat ce căutăm, iar tata i-a spus că are acolo un nepot cu numele de Vasile Giugaru la mecanică. După cîtva timp a sosit vărul meu în costum de lucru, i-a sărutat mîna tatii şi după ce a aflat de ce am venit la Bucureşti, s-a dus la cancelarie să se intereseze de soarta mea. După puţin timp am fost chemaţi acolo şi am vorbit cu directorul atelierelor şi cu inginerul şef. M-a întrebat cîţi ani am şi ce şcoală am făcut, dacă am purtări bune şi a admis să fiu primit după ce mi se vor aduce actele necesare. Eu am rămas acolo şi tata s-a dus să-mi aducă tot ce trebuia: acte, bagaje şi să-mi mai cumpere ce-mi mai lipsea.

După puţină vreme tata a venit. Mi-a adus toate bagajele şi nişte pachete cu d-ale mîncării.

A mai mers o dată la cancelarie de l-a cunoscut şi pe pedagog şi apoi, cu destulă emoţie, ne-am despărţit. „Să fii cuminte, să înveţi bine şi să nu mă faci de rîs, auzi tu?“ Eu abia i-am răspuns printre lacrimi: „Bine, tată!“

Clopotul a dat semnalul pentru începerea lucrului. Vărul meu m-a luat repede cu el căci trebuia să pornească motorul şi apoi tot acolo era şi atelierul de sculărie. M-am uitat şi eu cum îl porneşte, apoi cum vin lucrătorii şi cer diferite scule dînd în schimbul lor cîte o marcă, făcută anume cu număr pe ea ca să ştie cui a dat şi de unde să le ceară înapoi.

Tot acest atelier, cu motorul, cu întreţinerea şi distribuirea sculelor, era sub îngrijirea şi răspunderea vărului meu care acum avea şi un ajutor, adică pe mine.

S-a terminat lucrul la 6 seara şi m-a luat cu el spre dormitor să aranjăm cu bagajele, să-mi arate patul, să ne spălăm căci apoi la ora 7 suna de masă la cantină unde şi acolo avea o răspundere administrativă. La cantină am făcut o grămadă de cunoştinţe, începînd cu cei de la bucătărie pînă la cel mai mic elev de statură. Am dat jumătate din mîncarea noastră colegilor. Am mîncat ce-a mai rămas iar apoi, cînd s-a terminat cu tot, am ieşit în curte cu vărul meu ca să mai discutăm de ale noastre, pînă la ora 9 cînd trebuia să ne ducem la dormitor la culcare. Pentru asta tot clopotul avea grijă să ne anunţe. Printre alte fapte din copilărie despre care ne aduceam aminte şi făceam haz, vărul meu mi-a spus că dacă vreau duminică să mă duc cu el să văd un spectacol la Teatrul Naţional, costă un leu la galerie şi se vede bine, începe la ora 2 precis matineul, iar la 5 sau 6 se termină şi venim imediat la masă. Eu l-am rugat atunci ca să nu se supere şi să-mi facă şi mie o plăcere, fiind prima duminică, să meargă cu mine la cinema „Nord“ în faţa gării, iar a doua duminică merg unde o zice el. Mai erau 3 sau 4 zile pînă atunci; au trecut greu dar au trecut. Duminica aşteptată a venit, am luat masa la ora 1 a.m. iar la ora 2 am ieşit pe poartă. După noi s-a mai luat un elev spunîndu-i vărului meu că să nu se supere, dacă nu avem nimic secret, să vadă şi el programul pe care îl vom vedea noi. Am ajuns cîte-şi trei la cinematograful căutat cu atîta nerăbdare. Nu era pe ore fixe şi am intrat rugîndu-l pe vărul meu să plătească pentru toţi din banii mei. Filmul era pe muţeşte şi ca să meargă mai repede, de multe ori părţile dramatice deveneau comice, căci toate persoanele din film erau foarte grăbite în tot ce făceau. Nu-mi amintesc ce se juca: „Zigomar“ sau altceva tot cu bandiţi. S-a terminat, s-a făcut lumină, a început controlul pentru adunarea contramărcilor. Cei care nu le aveau ieşeau afară, iar dacă nu voiau, controlorii aveau în mînă cîte o nuia destul de lungă cu care îi convingeau că au stat destul. In pauză suna clopoţelul pentru începerea spectacolului de teatru iar după clopoţel urmau trei bătăi în scenă după care se ridica pînza pentru cinematograf, rămînînd scena cu montarea care se cerea la diferite comedii care se jucau. Sau dacă nu era o trupă completă şi erau numai cuplete, nu se mai punea nimic în scenă. De data asta am avut mare noroc. Erau şi cuplete cîntate şi anecdote spuse de Iorgu Tomescu şi o comedie. A început întîi Iorgu Tomescu un monolog: „Mitocanul la şantan“. Vărul meu care nu-l văzuse pînă atunci rîdea să leşine, iar colegul celălalt cînd rîdea avea alt obicei: mă ciupea şi plesnea şi pe alţii din faţa lui pînă l-au pus la punct unii mai bine făcuţi. A urmat apoi cupletul dramatic „Sărmana Hani“, cîntat de alt actor, la care toţi plîngeau, iar ca încheiere comedia „Locotenentul şi ordonanţa“, cu Iorgu Tomescu şi alt actor pe care nu-mi amintesc cum îl chema. Risete, leşinuri, ceva teribil, mă rog, vorba ceea: nemaivăzut, nemaiauzit. La ieşire a fost mai greu căci era mare înghesuială şi cînd am scăpat afară am vrut să mă şterg de sudoare, dar nu am reuşit fiindcă un specialist îmi luase cea mai frumoasă batistă de mătase pe care mi-o dăduse mama cadou. Nu m-am supărat, căci prea a fost frumos şi am văzut pe cel mai mare om, pe Iorgu Tomescu.

Al. Giugaru

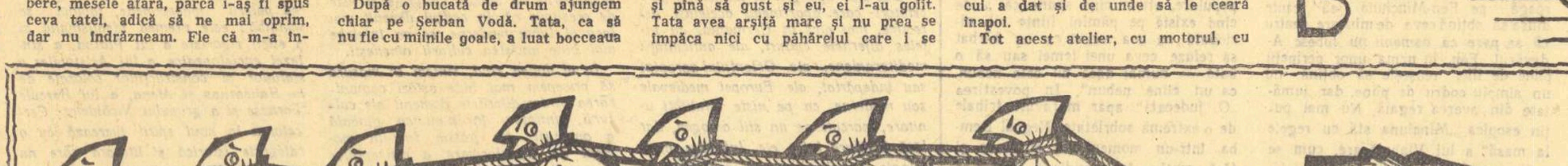

ZAHĂRUL

— Ce faci, omule, nu mai dai nici un semn de viaţă? Bun venit, ai picat la timp. Ia loc. Ce bei? Pe vremea asta mohorîtă, un coniac, categoric. Ia spune-mi, cum ai călătorit? Prost, desigur, arăţi tras la faţă. Cum ţi s-a părut oraşul nostru, după atîţia ani de absenţă?? Ce părere ai de Paminode? A ajuns şef de serviciu la trust. Mîine-poimîine, director. Tu? Cum te descurci în Capitală? Ai găsit casă? Iţi merge plugul? Cu ingineria ta pomicolă, am impresia că ai cam rămas de căruţa secolului. Să cultivi pomi în era atomică! Avionul atacă mia de kilometri pe oră, riscă să ajungă la destinaţie înainte de-a pleca, iar tu moşmoneşti la un pom trei ani ca să-ţi dea trei mere! Eşti şi tu un poet. Un romantic paseist. Eu, cum mă ştii. Contabil. Mereu contabil şi iar contabil, în oraşelul ăsta plicticos. Că veni vorba, îţi aminteşti de prietenul nostru, acela mărunt, naiv, zîmbitor, care nu izbutea să pronunţe întreg — cuvîntul „Dyonysopolis“? A scris de curînd un volum de nuvele. A fost în trecere prin oraşul nostru şi mi-a lăsat cinci exemplare cu dedicaţie să le împart pe la prieteni. Să nu-l mai recunosc, aşa de grav şi de rotund s-a făcut. Am răsfoit volumele. Treaba lui. Nu mă bag, nu m-amestec. O fi ceva şi de capul lui. Uită-te şi tu prin ele. Poftim. Ia-le pe toate. Ţi le dăruiesc. Eşti om cu relaţii, mereu în deplasare, le dai unui ţăran, unui grădinar sau secretar de sfat, să se cultive. Rele nu pot fi. S-au tipărit. Acu', eu trebuie să plec. Tu? Incotro te mai călătoreşti? In orice caz, drum bun. Cu bine, şi salutări tuturor cunoscuţilor...

Inginerul pomicol se trezi în mîini cu cele cinci exemplare ale volumului de nuvele date de contabil. Le suci, le învîrti, şi, neştiind ce să facă cu ele, le vîrî pînă la urmă în servietă. Plăti coniacurile şi, în clipa cînd se pregătea să plece, se simţi bătut pe umăr şi asaltat cu cuvintele:

— Sfinte Dumnezeule! Tu, aici, în oraşelul nostru uitat de lume!? Cîtă plăcere îmi faci! Cîtă bucurie! Neapărat, vreau să te prezint soţiei mele. I-am vorbit mult de tine. Ii spuneam: ah, prietenul meu, inginerul pomicol, un om atît de fin, care n-a jignit niciodată o femeie, în schimb, a fost întotdeauna înşelat în dragoste! Cîtă deosebire — îi spuneam — între el şi contabilul care ne toceşte în fiecare zi pragul, nu ne lasă nici să răsuflăm, cu vorbăria lui goală şi fără de sfîrşit, cu bîrfeala lui plină de venin la adresa prietenilor noştri cei mai buni! Dragul meu, află de la mine, poate nu ştii, contabilul e un porc. Un porc iremediabil. Un arivist feroce. L-a săpat pe Paminode care trebuia să ajungă director, şi din pricina intrigilor lui abia a avansat într-un post de şef de serviciu. Dar pe prietenul nostru comun scriitorul, doamne, cît l-a mai vorbit contabilul de rău! Susţine pe toate drumurile că în volumul său de nuvele minte, escamotează marile adevăruri sociale actuale, idilizează, e un literat siropos şi unul dintre cei mai mari agramaţi romîni contemporani. Să nu crezi o iotă din toate astea! Uite, am la mine cinci exemplare din volumul de nuvele. N-ai citit? Păcat! Aseară, autorul mi le-a făcut cadou, cu rugămintea să le difuzez printre prieteni. Eu, însă, plec în noaptea asta în concediu, la Vîrful cu Dor. Tu ai mai multe posibilităţi. Ai o meserie frumoasă, modernă, unanim stimată, eşti prezent mereu în mijlocul oamenilor. Ia-le pe toate cinci. Ţi le dăruiesc. Ii faci un serviciu autorului, şi mie, ca prieten al lui şi al tău. E un talent, să-l sprijinim... Despre mine cred că ai auzit, sînt dispecer de şantier. Merge. Acu', iartă-mă, mă duc, mă aşteaptă soţia în staţia de autobus. Zici că pleci peste un sfert de ceas cu trenul? Regret, altfel erai invitatul meu la masă. Cît s-ar fi bucurat soţia mea! Drum bun, sănătate şi bucurie cunoscuţilor!

Inginerul pomicol rămase şi de data asta cu cinci exemplare din volumul de nuvele, fără să fi avut timp să schiţeze vreun protest în faţa dispecerului. Le vîrî în servietă alături de celelalte şi se îndreptă în grabă spre gară.

Sosit, se aşeză în faţa ghişeului şi fiindcă nu mai erau decît cinci minute pînă la plecarea trenului, ciocăni în geamul casei de bilete:

— Un bilet la Reteag, vă rog.

— Nu mai este pentru Reteag. *Avem pentru cîteva staţii mai încolo.* La Beclean. Tot un drac. Costă cu cîţiva lei mai mult. Grăbiţi-vă, luaţi, pleacă trenul, bilet de mînă nu-i timp... poftiţi...

Casierul îşi aplecă faţa în cadrul ghişeului, întinse biletul şi la vederea inginerului rămase surprins şi exclamă:

— Inginerul pomicol, plecat de un deceniu din sînul nostru! Salve, magister! De ce nu spui, domnule, că eşti dumneata. Se poate? Să-ţi facem un bilet de mînă...

Casierul completă la repezeală un bilet de mînă. I-l întinse:

— S-a făcut, ia-l, să-ţi fie de bine. Păcatele mele, n-am să-ţi dau un leu restul. De la Reteag nu te întorci cumva pe-aici? N-am un sfanţ, mărunţişul ăsta m-a-mbătrînit, nu altceva! Unde zici că mergi? A, da, mi-ai spus, îţi dădui bilet, la Reteag. Frumos sat. Peisaj. Uliţe. Dealuri. Fîntîni. Ţărani. Imi pare rău că pleci aşa tam-nesam. Fără să ciocnim măcar o ţuică. Mai vorbeam şi noi de una, de alta. Aici n-am cu cine. Singurii mei prieteni mai apropiaţi, contabilul şi dispecerul, se mănîncă între ei ca nişte cîini. Se reclamă unul pe altul. Dracu' să-i ia de neisprăviţi. Doi arivişti. Ii foloseşte Paminode pe amîndoi drept trambulină. Ei se ceartă şi el a pus mîna pe postul de şef de serviciu. Imorali. Nişte porci. Porci iremediabili. Contabilul trăieşte cu nevasta dispecerului. Incolo, plictiseală pe toată linia. Rareori, la casa de bilete, un vechi cunoscut în trecere. Azi dimineaţă a trecut şi scriitorul nostru pe-aici. Deştept om, domnule, dat dracului. Are o carte în 15.000 de exemplare! 15.000! E ceva, 15.000! Cîţi bani o fi luat pe ea? Şi mai e şi neînsurat. Bravo lui! Aşa loveşte norocul pe cîte unul. Mi-a lăsat şi mie cinci exemplare. Gratis. Ii convine, ce-l costă!? Dar eu n-am cui le da şi sub ce formă. Ia-le dumneata, că eşti om cult. Poftim. Tot gratis. Fă-le cadou cuiva, ca semn de atenţie, aşa, pe seară, la o plimbare intimă (casierul făcu cu ochiul). Grăbeşte-te, pentru numele lui Dumnezeu! Ce mai stai, fluieră locomotiva de plecare!

Inginerul se desprinse iute de la ghişeu, într-o mînă cu servieta, iar în cealaltă cu încă cinci exemplare din volumul de nuvele.

Sosit la destinaţie, în satul Reteag, se îndreptă spre casa unei familii de bătrîni ţărani, pe care-i cunoştea mai de mult. Aici, i se pregăti repede masa, fu întrebat ce mai e prin lume, dacă a plouat pe unde a trecut cu trenul şi dacă n-are de gînd să se însoare.

După masă, inginerul pomicol o întrebă pe bătrîna gospodină dacă se poate odihni puţin. Femeia îi deschise camera de oaspeţi şi în timp ce îi făcea patul îi arătă pe dulap un şir de pungi:

— Ştiţi, ne-a adus şi nouă zahăr la cooperativă. Dar e un lucru. Poate dumneavoastră ştiţi mai bine, că noi... La fiecare jumătate de zahăr a trebuit să cumpărăm şi o carte. O carte din asta.

Femeia îi arătă o carte. Inginerul, însă, obosit, era total absent.

— Am cumpărat cinci kilograme de zahăr şi mi-a dat zece cărţi. Toate la fel, care mă costă cît tot zahărul la un loc. Nu puteam să nu le cumpăr. Nu-mi mai dădea zahăr. Ia vedeţi dumneavoastră ce-i cu ele, că eu ce curaj să mai am să le...

Inginerul privi cărţile şi avu o tresărire nervoasă. Işi muşcă buzele: servieta lui era plină cu asemenea cărţi, cu aceleaşi cărţi! Căutînd să se apere, zise, ascunzîndu-şi furia:

— Cine ştie ce cărţi or fi, mătuşă, poate vă folosesc...

— Noi, cu necazurile noastre, cu alte alea... Poate dumneavoastră, om cu învăţătură... Femeia, din respect, nu îndrăzni să zică mai mult. Aşeză perna şi pătura pe pat şi ieşi, urîndu-i inginerului odihnă plăcută.

Două săptămîni încheiate inginerul pomicol îşi văzu de treburi prin jurul satului. Veni şi timpul să părăsească Reteagul şi să se înapoieze în Capitală.

In drum spre Bucureşti, în tren, pe inginer îl apucă foamea. Desfăcu pachetul dăruit ca de obicei la plecare de ţăranii care-l găzduiseră, scoase ştiuta pîine rotundă, coaptă pe vatră, ştiuta bucată de slănină şi ştiutele ouă. Dumnezeule, bătrînii ăştia-s prea de tot: îi puseseră în pachet şi o pungă cu zahăr. Luă punga în mîini, privind-o ca pe un simbol al ospitalităţii, dar simţi că de pungă mai e legat un pacheţel dreptunghiular. Il desfăcu grăbit: toate cele zece exemplare din blestematele nuvele, cumpărate odată cu zahărul!

Il cuprinse o adîncă amărăciune. Lăsă pachetul cu hrană neatins. Parcă i se tăiase şi pofta de mîncare.

Ieşi pe coridor şi începu să fumeze, la fereastră, ţigară după ţigară. Intr-un tîrziu, o voce îl bruscă:

— Mişcă, omule, vreau să cobor, te-ai aşezat proţap, degeaba au trecut douăzeci de secole de civilizaţie peste noi!

Inginerul întoarse capul şi, uluit, dădu cu ochii de scriitorul de nuvele, care lăsă imediat geamantanul jos şi desfăcu larg braţele:

— Inginerul pomicol! De cînd vreau să te întîlnesc! Am veşti noi, iubitule. Ştii, mi s-a tipărit o carte... în 15.000 de exemplare. Apreciată mult de critică, e căutată cu insistenţă de cititori. In satul Reteag, de pildă, am auzit că ţăranii se îmbulzeau să cumpere odată cu articolele vitale de hrană, îmbrăcăminte — şi cărţi, printre care şi cartea mea, pe care o cereau cu precădere. Unii ţărani au cumpărat cîte cinci, chiar cîte zece exemplare, să le dea mai departe rudelor, cunoscuţilor lor. Emoţionant, nu? Toate cele 350 de exemplare sosite în Reteag s-au epuizat în mai puţin de o jumătate de ceas. Cîtă deosebire între aceşti oameni simpli şi lumea contabililor, a dispecerilor şi casierilor de gară, a acestor inculţi, insensibili la artă, cărora dacă le-ai da în mod special cartea, şi încă şi gratuit, fii sigur că ar uita-o pe o masă de bodegă. Porci. Porci iremediabili. Cu tot succesul cărţii mele, am însă impresia că „Difuzarea“ mă sabotează, nu repartizează raţional exemplarele, le îngrămădeşte într-un loc şi mă lipseşte de un egal contact cu toate straturile sociale... In faţa cererilor prietenilor, a cunoscuţilor, am cumpărat cu bani proprii o sumă de exemplare din cartea mea, pe care o împart gratuit pe unde pot... Aşa e viaţa asta de scriitor, tristă, tare tristă...

Desfăcu repede geamantanul şi îi dădu cu generozitate inginerului pomicol 15 exemplare.

Apoi salută jovial şi coborî încrezător la prima staţie, pierzîndu-se în mulţime.

Ştefan Bănulescu

Ilustraţii de BENEDICT GANESCU

NOTE

Din activitatea Uniunii Scriitorilor

In ziua de 13 ianuarie a avut loc la sediul Uniunii Scriitorilor din Bucureşti, şedinţa Comisiei pentru literatura minorităţilor naţionale, care a discutat problemele legate de dezvoltarea literaturii maghiare din ţara noastră.

Au participat: Mihai Beniuc, prim secretar al Uniunii Scriitorilor, Istvan Nagy, preşedintele Comisiei, Ferenc Szemlér, secretar al Uniunii Scriitorilor, Eugen Jebeleanu, Istvan Asztalos şi alţii.

●

Precizare

Intr-o notiţă din „Contemporanul“, M. Radnev, pătruns de o vădită autoadmiraţie, ne face o mică surpriză adoptind pe neaşteptate artificiile luptei polemice.

Notiţa se referă la citeva rînduri publicate în „Gazeta literară“, rînduri care-şi permiteau să consemneze ciudăţenii de logică ca şi inadvertenţe lingvistice strecurate în proza densă şi substanţială semnată de proaspătul polemist. In sus-numita notiţă se formulează, cu un ucigător suris diabolic, citeva acuzaţii bine simţite la adresa revistei noastre, care ar obişnui să trunchieze citatele şi să denatureze sensurile cu o dezinvoltură binecunoscută. Aşadar din „răspunsul“ lui M. Radnev nu lipsesc nici ochiadele spirituale şi nici învinuiri dintre cele mai teribile. Citeva amănunte au fost totuşi uitate, dintre care reţinem: demonstraţia la text a „trunchierilor“ de citate, cît şi a celorlalte acuzaţii proferate, dar mai ales justificarea directă şi la obiect a perlelor de stil care au provocat notele publicate în „Gazeta literară“.

Nedorind să încurajăm o concepţie atît de personală asupra polemicii, care eludează însuşi punctul de plecare al discuţiei, promitem să rezistăm pe viitor tentaţiei de a cita extrase din cronicile lui M. Radnev. Notiţa din „Contemporanul“ conţine printre rînduri şi un mare adevăr: lipsa de sens a unei atenţii atît de susţinute pentru rîndurile semnate de unul dintre cei mai voioşi condeieri care şi-au închinat talentul criticii manifestărilor teatrale.

N. T.

●

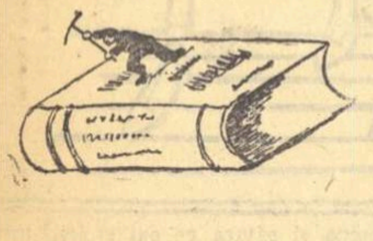

Rînduri pentru Td.

N-am răspuns niciodată atacurilor insidioase, oricît de încărcate de venin, de malițioase şi de nefundate ar fi ele. De data aceasta mă văd însă nevoit să mă abat de la conduita pe care mi-o impusesem. Un oarecare Td. (curajul de a-şi asuma, sub semnătura numelui adevărat, răspunderea celor afirmate, îl caracterizează, precum se vede, şi sub acest raport), un oarecare Td., aşadar, îmi face cinstea de a-mi discuta, în numărul trecut al „Gazetei literare“, cronica închinată în „Tînărul scriitor“ ultimului volum al lui Eugen Barbu. Cum pune problemele, cum utilizează tehnica citatelor trunchiate, cum îşi presară comentariul cu ironii ţintind descalificarea adversarului, cum se înfăţişează deci profilul moral al numitului Td., se poate convinge oricine parcurgînd nota la care mă refer. Dacă insolenţa, aerul de supremă suficienţă şi lipsa de onestitate nu ar fi fost întovărăşite şi de o doză cel puţin egală de ignoranţă, nu m-aş fi obosit să redactez răspunsul de faţă.

In cronica mea remarcam că, în ordine conceptuală, Eugen Barbu ni se descoperă a fi, în „Pe-un picior de plaiu...“, un prerafaelit. Afirmaţia, urmată în articolul meu de demonstraţia de rigoare, a stîrnit din partea lui Td. o uimire transcrisă grafic prin semnul exclamării şi al întrebării. Probabil termenul de „prerafaelit“ are darul de a produce în unele minţi o relativă tulburare. Există, fireşte, remedii care pot aduce echilibru şi lumină acolo unde ele nu există. Un atare remediu e studiul în bibliotecă. Termenul la care ne referim priveşte, precum se ştie, şi artele plastice şi literatura. Dacă Td. ştie romîneşte se poate documenta citind, adîncind şi nu frunzărind vol. al IV-lea al „Manualului de istoria artelor“, p. 84 şi următoarele, scos la ed. „Universul“ de acad. G. Oprescu în 1945. Dacă ştie franţuzeşte, poate consulta cărţile lui R. de Sizeranne, Les Préraphaélites şi Ruskin et la religion de la beauté (ed. a XII-a apărută în 1929), precum şi studiul lui G. Mourey, D. G. Rossetti et les préraphaélites anglais, iar dintre istoriile literare: E. Legouis et L. Cazamian. Histoire de la littérature anglaise (Hachette, 1921), p. 1109-1110, şi Edmund Gosse, Littérature anglaise, Paris, 1925, p. 415-416. Dacă ştie englezeşte, poate apela la Holman Hunt (unul din membrii mişcării), Pre-Raphaelitism and the Pre-Raphaelite Brotherhood, London, 1905, la Percy Bate, The English Pre-Raphaelite Painters, London, 1899, la E. Wood, Dante Gabriel Rossetti the Pre-Raphaelite Movement, 1895 şi la A. Compton-Rickett, A history of english literature, London, 1938, p. 407, 428, 443, 467, 476, 578, 619, 665. Dacă ştie nemţeşte îi poate fi utilă cercetarea lui W. Justus, William Michael Rossetti im Kreise des Präraphaeliten, 1934, iar dacă preferă limba italiană i se poate recomanda cartea lui Mario Vinciguerra, Il preraffaelismo inglese, Bologna, 1924. Unele cărţi se găsesc la Biblioteca Academiei R.P.R., altele în bibliotecile universitare din Capitală, Cluj sau Iaşi. Consultarea lor îi va prilejui lui Td. măcar citeva ceasuri de monahală reculegere în jurul conceptului de ignoranţă şi de onestitate.

Aurel Martin

UMANISM AFRICAN

(Urmare din pag. 1)

lade“) vorbeşte chiar de existenţa, sub aspect ciclic, în tradiţia orală africană, a unui adevărat „Roman de Lièvre“ (Roman al Iepurelui) „cu sensul în care termenul de roman era utilizat în literatura medievală“. In acest „Roman al Iepurelui“ este elogiat triumful prin şiretenie al celor mici şi năpăstuiţi, împotriva celor mari şi puternici.

In alte zone ale Africii există „romane“ ale broaştei ţestoase, păianjenului sau cameleonului.

Lumea animalieră este recreată de Diop Birago prin portrete pline de savoare: „Leuk-Iepurele, şiretul şi glumeţul iepure, a cărui conştiinţă este tot atît de mobilă ca şi cei doi papuci pe care-i poartă agăţaţi de cap, din ziua în care i-a scos din picioare pentru a putea alerga mai bine şi care de atunci îi servesc drept urechi; Thile-Şacalul, pe care frica de o lovitură venită nu se ştie niciodată de unde, îl face să alerge, chiar pe nisipurile goale, la dreapta şi la stînga... Bukhi-Hiena, fricoasă şi hoaţă, al cărei dos pare mereu să se încovoaie sub o ploaie de retevele; Thioye-Papagalul a cărui limbă rotundă loveşte fără încetare un cioc, care nu este decît un cîrlig agăţînd toate intrigile şi bîrfelile care zboară în cele patru vînturi...“

Fiinţa cea mai huiită în aceste povestiri, este Golo-Maimuţa, în care nu poţi avea nici o încredere, din cauza unui caracter detestabil. Diassig-Caimanul este ponderat, are o enormă experienţă a vieţii, dar e feroce. Kakatar-Cameleonul este o fiinţă modestă, delicată şi plină de onestitate; înşelat dureros de către Golo-Maimuţa, ştie să se răzbune cu inteligenţă.

Ganar-Găina străluceşte prin prostie. „Ganar-Găina era proastă pentru că niciodată nu a vrut să ceară vreun sfat lui Nen-Oul, pe care nu vroia să-l considere ca pe un înaintaş. Intr-o zi cineva a vrut să ştie cine este mai bătrîn: Ganar-Găina sau Nen-Oul. Kotj-barma, înţeleptul Kotj a răspuns; Nen-Oul. Pentru că Nen-Oul ştie mult mai multe lucruri decît Ganar-Găina şi cu mult înaintea ei. Dacă de la facerea lumii, Nen-Oul nu ar fi ştiut, printre altele, că Dodje-Piatra nu era pentru el un bun tovarăş de drum, Ganar-Găina nu ar fi venit niciodată pe lume...“ Un ciclu întreg de povestiri: „Relele tovărăşii“ insistă esopic asupra alegerii în viaţă a prietenilor de drum.

De altfel, esopică este şi o povestire ca „Adevărul şi minciuna“ în care apar ca personaje Fen-Minciuna şi Deug-Adevărul. Fen-Minciuna este foarte vexată de un dicton pe care îl aude mereu şi pretutindeni: „Bunul Dumnezeu iubeşte Adevărul!“ De aceea, cînd porneşte la drum cu Deug-Adevărul, îi spune acestuia să stea el de vorbă cu oamenii ori de cîte ori are nevoie de ceva, pentru că se pare că el este preferatul. Intîlnirea dintre Deug şi oameni este însă catastrofală. Deug spune lucrurilor pe nume şi amîndoi călătorii sînt pretutindeni alungaţi şi huliţi. Ajungînd la curtea regelui Bur, Deug deznădăjduit şi epuizat de foame o roagă pe Fen-Minciuna să caute dînsa să obţină ceva de mîncare, pentru că se pare că oamenii nu iubesc Adevărul. Fen, în urma unor peripeţii pline de tîlc, reuşeşte să obţină nu un simplu codru de pîine, dar jumătate din averea regală. Nu mai puţin esopica „Minciuna stă cu regele la masă“ a lui Vlahuţă are, cum se vede, un echivalent african!

Contingenţe evidente cu folclorul restului lumii, are povestea lui N' Diuman, vînătorul, căruia mama sa îi dăruieşte trei nuci de palmier spunîndu-i că ori de cîte ori se va afla în impas, să arunce o nucă, să strige N'dey yo! (Mamă!...) şi va fi salvat. Fiind fără arme, în mijlocul pădurii, el este asaltat de vieţuitoarele pe care în mod obişnuit le vîna. Aruncă o nucă, strigă N'dey yo! şi din pămînt răsare un palmier înalt în care se caţără, punîndu-se la adăpost. Palmierul este însă doborît de Nieye-Elefantul. Inainte de a cădea, N'Diuman aruncă încă o nucă şi din pămînt se înalţă un palmier şi mai înalt ş.a.m.d.

Intr-una din aventurile cărţii, Leuk-Iepurele apare ca un Odiseus. Bur-regele o închide pe frumoasa Anta, fiica lui, într-o clădire fără nici un fel de comunicare cu restul lumii, pentru a vedea, astfel, dacă o femeie poate procrea singură. Leuk află de ideea năstruşnică a lui Bur de la Thioye-Papagalul şi mobilizează toate rozătoarele pădurii spunîndu-le că în clădirea misterioasă Bur a ascuns un depozit de alimente. Rozătoarele sapă un tunel lung, ajung în clădire, unde dau peste Anta şi speriate fug. Leuk intră surîzător şi-i spune Antei: „—Bur, tatăl tău, a vrut să te împiedice să ai bărbat. Vrei să mă iei pe mine? — Cine eşti tu? Cum te numeşti? îl întrebă Anta. — Mă numesc Mana (în limba woloffă: eu). Vrei să fiu bărbatul tău? — Da! spune tînăra fată“. Cu Leuk, Anta are un băiat. Pînă la urmă Bur află de cele petrecute şi furios la culme vine în faţa fetei: „—Cine ţi-a făcut copilul ăsta? întreabă el spumegînd de mînie. — Mana (adică: eu) răspunde Anta. — Cum tu? Cine este tatăl tău? îl întrebă pe băiat. — Mana (eu) răspunse băiatul“. Bur rămîne perplex şi nu înţelege nimic: „fiica sa îşi făcuse ea singură un copil! iar băiatul, pe de altă parte, spunea că el singur îşi este tatăl!“

Iată-l prin urmare pe Leuk, iepurele african, folosind în altă împrejurare cunoscutul şiretlic al lui Odiseus împotriva lui Polyphem. In povestirea „Micul soţ“ apare mitul oedipian într-o tragică versiune africană. Vînătorul Samba este ucis de un leu în stepa africană şi lasă nemîngîiaţi pe Kumba, soţia lui, şi doi copii, un băiat, N'Diongane, şi o fată, Khary. Băiatul rămîne singurul sprijin al casei, astfel că mama şi sora îl numesc, cu duioşie: „micul-soţ“. N'Diongane atinge vîrsta de 12 ani, se supune ritualului circumciziei şi devine bărbat. Sora lui continuă să-l numească „micul-soţ“, ceea ce lui N'Diongane începe să-i provoace o enormă suferinţă. O roagă să nu-l mai numească astfel, dar din recalcitranţă infantilă Khary continuă jocul. N'Diongane, înnebunit, se îneacă în mare, în prezenţa mamei, care-l imploră să se salveze, şi a surorii. Kumba o ucide pe Khary şi apoi se aruncă şi ea în mare. Toată povestirea este învăluită într-o atmosferă de mister şi întretăiată de cîntece tragice.

In folclorul senegalez există un imens respect faţă de femeie. Amadu-Kumba se face ecoul tradiţiei populare, atunci cînd spune că: „...de cînd există pe pămînt fiinţe vii, niciodată nu s-a văzut ca un bărbat să refuze ceva unei femei sau să o bată — numai dacă nu este nebun, ca un cîine nebun“. In povestirea „O judecată“ apar moravuri tribale de o extremă sobrietate. Negrul Demba, într-un moment de enervare şi fără motiv, îşi repudiază femeia, o bate în mod brutal şi o alungă din colibă. Femeia îşi ia lucrurile şi se întoarce la casa părinţilor. Dar lui Demba, după cîtva timp, îi pare rău şi se duce să-şi ia femeia îndărăt. Legile tribale sînt însă riguroase. Femeia repudiată pe nedrept devine independentă, nu poate fi adusă din nou în casa soţului decît cu consimţămîntul ei. Or, Kumba, fostă soţie a lui Demba, nu mai vrea să revie la bărbatul ei. Toate încercările lui Demba de a convinge forurile tribale că el de fapt nu şi-a repudiat femeia şi deci Kumba trebuie să-l urmeze supusă, rămîn fără rezultat. Pînă la urmă, printr-o judecată plină de inteligenţă, imanul Madiakate-Kala îl supune pe soţul agresiv oprobriului public.

Nu lipsesc din povestirile lui Amadu-Kumba nici ielele, care răsplătesc pe cei buni şi-i pedepsesc pe cei răi, şi nici spiriduşul Kuss care de asemenea este apărătorul celor buni şi cinstiţi, pedepsindu-i pe cei răi şi hulpavi.

In această splendidă oglindă a tradiţiei orale africane se reflectă armonios, şi la un mod specific mentalităţii negre, întreaga umanitate. Este limpede că circuitul valorilor umane nu a fost întrerupt niciodată la nivelul civilizaţiei africane. Valorile umanităţii nu s-au putut afirma aici din plin, datorită înfiorătoarei opresiuni coloniale. Diop Birago a făcut un lucru excelent. Cu remarcabilă fineţe, prin povestirile lui Amadu-Kumba, el demonstrează că moralmente umanitatea neagră, oprimată de colonialişti, este cu mult superioară oprimatorilor, iar cultura neagră, păstrată prin tradiţie orală, este o parte integrantă şi de mare valoare a culturii universale.

Ion Vitner

VITRINA

(Urmare din pag. 1)

te ale volumului 11 rădăcini în creaţia anterioară şi roade în operele care au urmat, permiţîndu-ne astfel să ne întoarcem la aceeaşi interesantă descifrare a evoluţiei. „Măria Sa Puiul Pădurii“ s-a născut din dragostea autorului pentru legendele de mult răspîndite în popor în cărţulii ieftine, cu naivitatea lor aventuroasă şi cu limba lor populară plină de savoare, dar şi din cunoaşterea oamenilor, a locurilor, a naturii ţării noastre. Legenda a rămas doar un motiv pe care Sadoveanu a brodat propria înţelegere a vieţii şi a realităţii. Brabantul şi Valea Moselei au rămas parcă undeva departe. Genoveva şi copilul, meleagurile sălbatice, cîinele uriaş, jivinele pădurii sînt autohtone; negustorii Apusului călătoresc în carele lor legate cu fier parcă pe şleaurile drumului comercial care lega, prin Moldova, nordul Europei cu cetăţile genoveze ale Mării Negre. Dacă nu ar fi sumbrul castel feudal, istoria Genovevei s-ar fi putut petrece în oricare din codrii moldoveneşti. In „Măria Sa Puiul Pădurii“ evul mediu rămîne vag, aproape mitic în vreme ce în „Nunta Domniţei Ruxandra“ observaţia istorică şi socială devine ascuţită, precisă. Către mijlocul veacului al XVII-lea ţările romîneşti cunoşteau o civilizaţie cu elemente de decadenţă, în plină transformare socială. Boierimea pierdea treptat capacitatea de apărare a ţării, se înăspreau relaţiile de clasă, se prăbuşeau ultimele obştii de ţărani liberi. Secolul era zguduit de luptele sociale din întreaga Europă. Imaginaţia romancierului istoric a prins sugestiv în „Nunta Domniţei Ruxandra“ ostilitatea marii boierimi împotriva răscoalei căzăceşti a lui Hmielniţki, strînsele legături ale boierimii moldovene cu nobilimea poloneză, începutul frămîntărilor populare în Moldova. Nu într-o epocă istorică apropiată se plasează „Neamul Şoimăreştilor“, epopee a luptei răzeşilor împotriva marii boierimi?

Romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu ar trebui să apară odată împreună, respectînd cronologia evenimentelor şi nu pe aceea a ediţiilor, ca să alcătuiască o vastă şi continuă frescă din care să se desprindă nu atît ţesătura acţiunii, cît figurile de epocă, domnii şi domniţele subţiri şi cu ochi codaţi, răzăşii purtînd paloş şi sineaţă, voinicii jucîndu-şi caii. Totul se petrece într-un peisaj cînd sălbatic, cu codri şi rîpi, cu mînăstiri întărite şi cu cetăţi, cînd cîmpenesc şi blînd, cu unduiri de grîne, — atunci cînd acelaşi peisaj nu arde aprins de podghiazurile şleahtei sau de ceambulurile prădalnice tătărăşti. La Sadoveanu eposul ia dimensiunile mari în care inovaţia nu mai are importanţă şi în care amănuntele pot să se piardă. Nu o dată, ezitînd în faţa dualităţii operei lui Sadoveanu, te poţi întreba ce legătură este între nuvelele şi romanele evului mediu moldovenesc şi nuvelele şi romanele povestind despre tîrgurile aceleiaşi Moldove la sfîrşitul veacului al XIX-lea şi la începutul celui de al XX-lea. Această dualitate a dezvoltării a fost întotdeauna prezentă în ceea ce a scris Sadoveanu, cu aparenta ei contradicţie între simplitatea liniei epice şi profunzimea psihologică a investigaţiei umane. In „Locul unde nu s-a întîmplat nimic“ trăieşte tocmai o categorie de oameni, mărunţi prin idealurile lor şi prin slăbiciunea morală. Numărul paginilor pe care le-a scris Mihail Sadoveanu cu domoală luciditate despre oraşele prăfuite ale unei Moldove nemişcate, neagitată de mari furtuni istorice, este poate tot atît de mare ca numărul celor despre epopeea moldovenească. Dramele cuprinse în ele, dacă nu tot atît de spectaculoase, pot fi în schimb stringente şi întristătoare. In contextul operei lui Mihail Sadoveanu, „Locul unde nu s-a întîmplat nimic“ nu ocupă o poziţie specială, capodopera genului rămînînd poate „Insemnările lui Neculai Manea“. Marile mozaicuri se fac însă din fragmente colorate, şi figura lui Lai Cantacuzin, cu neputinţa-i morală, sau chipul de mică revoltată al Dariei nu pot să fie uitate, chiar dacă sînt mai palide decît alte chipuri de eroi ai lui Sadoveanu.

Şi, în sfîrşit, farmecul povestitorului, magia frazelor sub care recunoşti istorioare vechi, dar care par noi, înţelepciunea sfătoasă care domină, creionarea citorva tipuri, folosind elemente frecvente în opera scriitorului; toate acestea dau „Aventurilor şahului“ o savoare specială.

Fiecare dintre cele patru romane ale volumului 11 este manifestarea unei alte laturi a unei personalităţi complexe surprinsă în dezvoltarea ei în perioada 1931—1933. Dacă „Nunta Domniţei Ruxandra“ anunţă marea trilogie istorică a „Fraţilor Jderi“, celelalte au valoarea tabloului social născut din observaţia mediului şi a oamenilor. Şi, cituşi de puţin paradoxal, complexitatea vieţii, fie ea medievală sau modernă, apare topită într-o aceeaşi înţelegere caldă şi umană.

Horia Stancu

ISTORIA CULTURII

(Urmare din pag. 1)

ale trecutului decît conexarea lor în mari sinteze filozofice. Ştiinţa istorică modernă s-a dezvoltat în paguba filozofiei istoriei, devenită de la un timp o disciplină puţin reprezentată. S-au înmulţit în schimb istoriile interne, acele consacrate unui singur domeniu al culturii: filozofiei, literaturii şi artei, dreptului, religiei, economiei, limbii, moravurilor etc., dar se pierdea din vedere legătura dintre aceste diferite domenii şi a tuturor împreună cu dezvoltarea societăţii. Cînd mi se întîmplă să consult vreuna din cele mai renumite opere mai noi de istoria filozofiei sau a literaturilor rămîn uimit cît de mic este locul acordat dezvoltării globale a culturilor, în legătura lor cu societatea.

De la un timp s-a încercat să se remedieze neajunsul acesta în operele de morfologia culturilor, din rîndul cărora s-a desprins sinteza lui Spengler, atît de citită acum vreo treizeci de ani. Dar Spengler şi numeroşii cercetători care aparţineau aceleiaşi directive, mai ales în Germania, au înţeles diferitele culturi, ale antichităţii mediteraniene, ale Orientului apropiat sau îndepărtat, ale Europei medievale sau moderne, ca pe nişte totalităţi unitare, marcate de un stil omogen, dar fără legătură între ele. Intreaga morfologie a culturilor s-a constituit în opoziţie cu ideea de progres, care stătea la baza sintezelor de filozofia istoriei din epoca iluministă şi chiar din aceea romantică. Procesul istoric era prezentat acolo lipsit de orice sens şi operele inspirate de această concepţie sfîrşeau în pesimism, de pildă în acea prorocire a dispariţiei culturii europene care a surprins atîta în cartea lui Spengler.

Astăzi par a se fi întrunit condiţiile pentru a se încerca o nouă sinteză a istoriei culturii, lipsită de neajunsurile manifestate de cercetarea mai veche. Mai întîi, s-a constituit un orizont mondial care lipsea altădată. Deşteptarea naţiunilor care au trăit pînă mai ieri sub apăsarea colonială le-a ajutat să dobîndească o nouă şi mai vie conştiinţă a tradiţiilor lor şi s-o manifeste în faţa întregii omeniri civilizate. Cultura omenească scoate astăzi la iveală un conţinut mult mai bogat. In interiorul ariei devenite atît de întinse a culturii mondiale au circulat totdeauna influenţele reciproce, schimburile de bunuri culturale şi este de presupus că, în cadrul devenit mai larg al lumii moderne, se va înţelege mai bine unitatea culturii omeneşti.

In al doilea rînd, sîntem în măsură să pricepem mai bine astăzi comunicarea dintre diferitele domenii ale culturii, unitatea lor în munca globală a omenirii. Ne găsim într-un moment de transformare a concepţiilor omeneşti, cu repercusiuni în toate direcţiile. Nimeni nu mai poate rămîne cantonat în specialitatea sa, cînd marile descoperiri moderne ale fizicii, ale biologiei, ale ştiinţelor spiritului impun noi reprezentări despre lume şi viaţă. Fiindcă orice om de cultură de astăzi cîştigă un nou punct de vedere al totalităţii, vom cere istoriei să ne arate mai lămurit efortul de ansamblu al culturilor în tot trecutul lor. Nu se mai poate studia istoria ideilor desprinsă de aceea a ştiinţelor particulare, a artei, a concepţiilor religioase etc., deoarece în fiecare moment al trecutului, la fiecare nivel al dezvoltării lor, societăţile omeneşti au rezolvat aceeaşi temă în diferitele domenii ale creaţiei. Democraţia ateniană, tragedia greacă, sculptura lui Fidias şi Policlet, filozofia lui Empedocle şi a sofiştilor alcătuiesc o unitate, se leagă prin relaţii mai adînci, pe care istoria trebuie să se priceapă a le pune în lumină. Cîteva decenii mai tîrziu, odată cu reînvierea tiraniilor în toate punctele teritoriului grec, odată cu hegemonia spartană şi cu creşterea puterii macedonene, tabloul se schimbă: este vremea idealismului şi a eticii rigoriste a lui Platon, a sintezei enciclopedice a lui Aristoteles, a statuilor şi construcţiilor colosale de la Halicarnas şi Atena, a lui Hercule Farnese şi a grupului Niobidelor. Cercetarea în noul spirit lucrează cu o categorie istorică şi literară care nu mai poate fi nesocotită: portretul epocilor, *prezentarea acestora ca o unitate vie.*

In fine, viaţa socială atît de activă a popoarelor moderne în luptele lor pentru libertate şi dreptate, înviorează sentimentul finalităţii procesului de cultură în tot trecutul omenirii. Ceea ce popoarele actuale doresc să obţină pentru ele corespunde unor năzuinţe care vin din trecutul cel mai îndepărtat. Evident, nu trebuie să cădem în iluzia naivă că oamenii din veacurile sau mileniile anterioare, în diferitele puncte ale pămîntului, au gîndit ca oamenii de azi. Ideea de progres este o cucerire relativ nouă. Totuşi, procesul de constituire a omului, degajarea lui din animalitate, extragerea din fatalitatea naturii, extinderea şi îmbogăţirea conştiinţei, ascensiunea spre condiţia umană, a fost un proces care a putut stagna, a cunoscut retrogradări, nu s-a desfăşurat cu simultaneitate în toate regiunile lumii, dar care, privit în liniile lui mari, a regăsit mereu posibilitatea continuării lui. Orice sinteză de istoria culturii trebuie să pună în lumină această continuitate.

Iată ce cred că se poate aştepta de la marea lucrare pusă la cale de U.N.E.S.C.O., unde este de nădăjduit că spiritul investigaţiei celei mai riguroase a faptelor se va îmbina cu reflecţia filozofică asupra lor.

Tudor Vianu

LILIACUL

(Urmare din pag. 1)

Era acoperit cu o pătură. A venit un doctoraş.

— Eşti mama lui Lazu ?

— Mama lui sînt.

— Poţi să-l iei acasă, femeie. Ai venit cu carul ? Cu căruţa ?

— Cu carul.

— Atunci e bine. Du-te dumneata şi înjugă boii că ţi-l trimitem noi la car.

Am înjugat boii. Un sanitar a venit cu el la spinare şi l-a culcat în car, în iarbă. Altul i-a adus legăturica cu lucruri.

— Mi-ai pus şi bocancii în legăturică, Opreo ? a întrebat băiatul.

— I-am pus. Dar era bine dacă mi-i lăsai mie. Ce nevoie mai ai tu de bocanci ?

— Vreau să-i dau mămuţei, să-i poarte ea. Să nu mai umble desculţă prin noroaie.

L-am adus acasă. Ii dăduseră de la spital două tălpige de lemn. Işi sprijinea miinile în ele, se tîra, sărea ca o lăcustă. Mă bucuram că-l am lîngă mine şi aşa, ciont. Doamne, doamne! Ce mai ţi-e şi cu omul!... Beteag, beteag, dar tînăr. S-a încurcat cu văduva lui Mielu, cu noră-mea.

— E păcat, Floricel, maică. A fost nevasta lui frate-tău. Are şi copii cu el. Trei, maică.

— Nu e nici un păcat. Frate-meu a murit, ce mai ştie el...

— Rîde satul de tine, Floricel, maică.

— Rîde ? Ar trebui să plîngă.

Ce era să fac. Am îndurat ruşinea. Căpătase obiceiul circiumii. Culegea banii din casă. Se tîra la cîrciumă. Bea. Se lua în colţi cu oamenii. Se lua în colţi cu jandarmii.

— Curcanilor, le striga, sînteţi tineri, tineri. De ce nu vă duceţi şi voi pe front ? Să vă rupă şi vouă picioarele brandurile ruşilor ?

Intr-o sară nu s-a mai întors acasă. L-am aşteptat. L-am căutat. L-am găsit dimineaţa în bălăriile din luncă. Avea capul terciuit cu ciomagul. Noră-mea, văduva lui Mielu, a fugit. Am auzit că ar fi intrat slugă la o casă mare din Bucureşti. Mi-a lăsat copiii pe cap, să-i cresc. I-am crescut. Cu necazuri.

Soseşte cumnatu-meu, Sămînţă, fierarul. Are faţa smeadă, ochi albaştri, mustaţă tunsă scurt, miini mari, cu degete groase.

— Bine ai venit pe la noi, cumnate.

— Bine v-am găsit, îi răspund.

— Nu vii şi tu la masă? mă întreabă soră-mea.

— Nu mi-e foame. Mai stau de vorbă cu Filimona...

— Stai de vorbă cu Filimona şi fumezi... Cum să-ţi mai fie foame.

— Fumez, nu mă pot lepăda de obiceiul ăsta.

Mă uit la Filimona. Filimona se uită la mine. I s-au asprit şi i s-au zbîrcit miinile. I s-a încreţit fruntea. Obrajii i s-au scofîlcit. Buzele i-au rămas tot cărnoase. I le-a învineţit vîntul.

— E cald, spune.

Şi îşi ia broboada de pe cap. O pune alături, pe speteaza unui scaun. Capul i-a rămas acoperit numai cu cimberul. E negru cimberul.

— Da. E cald, îi răspund.

— Şi ai umplut odaia de fum.

— Da. Am umplut odaia de fum.

— Ştii, atunci, după război, ai venit acasă pentru o săptămînă.

— Imi aduc aminte.

— Era primăvară, spune Filimona.

— Primăvară era.

— Inflorise liliacul.

— Da. Mi se pare că înflorise liliacul, Fili.

— După ce ai plecat, nu mi-ai scris.

— Nu ţi-am scris. E adevărat. Nu ţi-am scris.

— Nici măcar un rînd.

— Nici un rînd nu ţi-am scris, Fili.

— Am căzut bolnavă. O! să nu te crezi. Nu m-am bolnăvit pentru că nu mi-ai scris tu. Am înţeles eu că, acolo, în oraşul acela de piatră, nu ai timp să-mi scrii.

— Nici n-am avut timp, Fili.

— Nu ştiu de ce m-am bolnăvit. Parcă nu mai eram pe lumea asta. Imi venea să iau cîmpii. Iţi mai aduci aminte de Bondar ?

— Care Bondar ?

— Bondar, caporalul de jandarmi.

— Acela înaltul, spelbul ?

— Da. Acela. Tocmai se libera. Era dintr-un sat de pe lîngă Piteşti. Mi-a spus că se însoară cu mine. Mi-a spus să plec cu el. Am plecat. Nu-mi plăcea să mai trăiesc pe locurile astea. Nu-mi mai plăcea nici cîmpul, nici dealurile. Nici casa noastră nu-mi mai plăcea. Mi-am strîns pe ascuns ţoalişoarele într-o boccea. Intr-o seară am plecat cu el, cu trenul. După miezul nopţii am ajuns la Piteşti.

— Aici ne dăm jos, mi-a spus. Mergem să dormim pînă-n ziuă la un hotel.

— Dar nu te atingi de mine.

— Nu mă ating. Miine plecăm la noi acasă. Ne cununăm.

M-a dus la un hotel, un fel de maghernită sărăcăcioasă, pe lîngă gară... Omule, omule... Cîte mi-au fost date să le văd şi să le pătimesc... Doamne! Mai bine muream...

— Din nenorocire, Fili, omul nu moare cînd vrea. Fiecare moare cînd îi vine timpul să moară.

— Unii mor cînd vor. Işi pun capăt zilelor. Parcă e mare lucru!... Un juvăţ de gît şi gata... M-am gîndit. Mi-a fost frică. Şi parcă nici nu stă frumos! Să dea peste tine oameni străini, să te vadă atîrnat de cui, cu limba scoasă...

— Da, îi spun, nu stă frumos, Fili.

— Moartea tot vine.

— Vine, Fili... La fiecare vine.

Imi cîntăreşte vorbele. I se întristează chipul. O aud şoptind :

— Tu, dar de ce eşti atît de abătut ?... Acum mi se pare că ai ajuns cineva. Ce-ţi lipseşte ?

Mai aprind o ţigară. A cîtea ? Trag adînc fumul cald şi amar în piept. Rîd. Cît mă ţin puterile rîd. Mă scol şi mă plimb prin odaie cu miinile la spate. Intră soră-mea cu o tavă în braţe.

— Mă bucur că te aud rîzînd. Cine ştie ce drăcovenii ţi-o fi spus nebuna asta de Filimona...

Rîde şi Filimona. Spune :

— I-am povestit nişte glume care umblă pe la noi din gură în gură.

— Imi închipui, spune soră-mea. Şi adaugă : V-am adus ceva să gustaţi. Şi o sticlă de vin. Să prindeţi chef... Voi doi, după cîte ştiu şi eu, v-aţi avut dragi odată.

— Aş ! spune Filimona. Scornituri...

Soră-mea pleacă. O aşteaptă dincolo fierarul ei. Gustăm puţină carne friptă, cu pîine de casă, dulce. Gustăm şi vinul. Filimona se şterge cu dosul miinii la gură.

— Tu, îmi spune ea, ştii că e întîia oară cînd noi doi mîncăm împreună ?

— Nu m-am gîndit la asta. Da ! Da ! Ai dreptate, Fili.

Umplu paharul Filimonei. Il umplu şi pe al meu.

— Noroc, Fili.

— Noroc, tu...

Mă pomenesc că dau paharul pe gît pînă la fund. Şi mă aud:

— Să mai bem unul, Fili...

Pereţii odăii se clatina o clipă. Din icoană Sfîntul Gheorghe holbează ochii la mine. Şi Maica Domnului holbează ochii la mine. Şi pruncul din braţele ei.

— Mă întrebi, Fili, dacă-mi lipseşte ceva. Nu-mi lipseşte nimic, auzi ? Nimic nu-mi lipseşte. Sînt fericit... Fericit...

Filimona mi-o taie scurt :

— Nu se vede! Nu se vede cituşi de puţin, tu...

— Poate, îi spun. Poate nu se vede. Dar să ştii. Eu sînt fericit, fericit...

— Acolo, la hotel, Bondar a cerut mezeluri şi vin. Am mîncat cu el. Am băut cu el. Ştii cît eram de crudă...

— Ştiu, Fili...

— Şi-a făcut, aşa beat cum era, rîs de mine. M-am trezit dimineaţa. Singură. Plecase. Imi luase şi lucruşoarele. M-am dus la portar. Am întrebat:

— N-aţi văzut cumva pe omul meu, cu care am venit aznoapte ?

— L-am văzut, fetiţo. A plătit. Şi-a plecat cu Dumnezeu...

— Şi acum eu ce mă fac ?

— De pe unde eşti ?

— De la... Şi-am început să plîng.

— Nu plînge, mi-a spus portarul. Plînsul nu ajută la nimic.

— Ce să fac ? Ce să mă fac ?

— Li s-a mai întîmplat şi altora. O să faci ceea ce au mai făcut şi altele. O să vorbim cu patronul, cu domnul Fotache. Iacă-tă-l...

Cobora scările un bărbat chel, cu burticică. Mustăţile mari îi cădeau pe oală.

— Ce e cu fetişcana asta ?

— Ce să fie, domnule Fotache. A adus-o un derbedeu aznoapte şi azi dimineaţă a uitat-o aici. Eu zic să... rămînă la noi...

Domnul Fotache m-a cîntărit din ochi, şi-a ţuguiat buzele şi-a spus:

— Mda ! Mda ! E bine făcută. Prospătură... Gătită... ar putea să placă...

Am început iar să plîng.

— Cheamă pe madama, i-a poruncit domnul Fotache portarului.

Madam Clara era uscată scoabă, cu nas lung, ascuţit.

— Crezi că face s-o oprim? a întrebat-o domnul Fotache.

— Faină ! Numai că, domnule Fotache, va trebui să-mi pierd vremea cu ea. Nu cred că se pricepe la mare lucru şi, cum mata cunoşti bine, clienţii noştri sînt pretenţioşi... Cuconul Georgel, cuconul Costăchel, ca să nu mai vorbesc de căzătura aia de prefect.

— Aş putea să spăl scările, am spus. Să curăţ prin odăi, să mătur curtea.

— N-avem curte, mi-a spus domnul Fotache.

— Omule, omule !... De ce să ţi le mai spun pe toate.

— Da, Fili, de ce să mi le mai spui pe toate.

Nu se mai clatină pereţii. Sfîntul Gheorghe nu mai holbează ochii la mine. Nici Maica Domnului. Nici pruncul dolofan pe care îl ţine în braţe Maica Domnului nu mai holbează ochii la mine.

— După o lună am izbutit să fug. Mi-am călcat pe inimă şi m-am întors acasă.

— Ţi-ai făcut de cap, mi-a spus mama. Ne-ai aruncat în gura lumii. Cine o să te mai ia pe tine de nevastă?

— S-o găsi un creştin.

— Şi s-a găsit ?

— M-a cerut după cîteva săptămîni Onu Lazu, smintitul. L-am luat.

— Nu mai eşti fată, mi-a spus, după ce m-a dus la el acasă.

— Nu mai sînt.

— De ce nu mai eşti ?

— Parcă nu ştii ? Bondar...

— Numai Bondar ?

Am tăcut. S-a repezit asupra mea cu pumnii. M-a făcut chisăliţă. Cinci ani am trăit cu el. Auzi ? Cinci ani. Şi în cinci ani l-am suferit de trei ori. I-am născut trei băieţi... Pe Onu Lazu l-a chemat Dumnezeu la el... Pe urmă...

Tace. Se uită iar la mine cu ochii ei mari, negri, uscaţi, adînciţi în cap. Apucă o bucăţică de friptură. Muşcă din ea. Muşcă şi din colţucul de pîine dulce.

— E bună friptura, îmi spune. Şi pîinea e bună. Ştie să facă pîine bună soră-ta.

— Ştie, îi răspund. Dar şi griul trebuie să fi fost bine măcinat. Şi ţestul potrivit încălzit...

— Da, spune Filimona, ca să iasă pîinea gustoasă toate trebuiesc să fie potrivite cu chibzuială... Dar tu, spune-mi... Spune-mi cum ţi-a mers...

— Bine, îi răspund. Mi-a mers grozav de bine. N-ai auzit ?

— Am auzit, cum să nu aud. Toate se aud.

— Şi nu te uiţi la mine ?

— Ba mă uit. Mereu mă uit. Am văzut că te sprijini în baston.

— Mă sprijin. Uneori. Cînd mă ajunge oboseala.

Cu paşi uşori intră iarăşi soră-mea.

— V-am mai adus o sticlă de vin. Văd că vreţi să mai staţi de vorbă.

— Mai vrem, îi răspund.

— Atunci, eu vă las. Sămînţă zice să ne culcăm.

— Noapte bună.

Bem. Pahar după pahar. Filimona spune :

— Noroc !... Noroc, tu...

Mă ridic şi ciocnesc cu ea.

— Noroc, Fili.

— Norocul meu ! Să nu-l aibe nici duşmanii...

Mai trece un tren. Incă o dată duduie ferestrele.

— Miezul nopţii, spune Filimona. Mă uit la ceas.

— Miezul nopţii, Fili.

— O singură dată ne-a mai apucat pe noi miezul nopţii stînd de vorbă.

— O singură dată, Fili.

— Mă duc. Poate vrei să dormi.

— Am să te însoţesc, Fili.

— De ce? Cunosc drumul. Dar dacă vrei...

la broboada. Şi-o pune pe cap. Şi-o potriveşte pe umeri.

Sprijinindu-mă în baston, şchiopătez pe uliţele satului alături de Filimona. Cerul e tot fumuriu. Tot înalt. Stelele, toate, tot aprinse. Filimona îmi ghiceşte gîndul.

— Da, tu... Acelaşi cer deasupra. Aceleaşi stele. Ca atunci. Şi-auzi, omule? — sub tălpile noastre acelaşi pămînt.

— Cerul nu îmbătrîneşte, Fili...

— Nici pămîntul nu îmbătrîneşte, omule...

Trecem pe lîngă o clădire mare, nouă. Luna bate în ferestre. Le luminează. Intreb:

— A cui e casa asta, Fili? N-o cunosc.

— Nu e casă. E şcoală. Şi n-ai cum s-o cunoşti. Abia anul trecut au ridicat-o.

Ajungem lîngă o arie mare. In mijlocul ei aceeaşi casă cu acoperiş ţuguiat.

— Aici a crescut Trăcălie, îi spun.

— Trăcălie!... Nu l-ai uitat...

— Nu...

— Acum în casa asta stă unul, Lungu, de la Stănicuţ. S-a însurat cu fata cea mică a lui Trăcălie.

— Şi Trăcălie?

— El? Sub deal, lîngă vechea biserică.

Se trezeşte un cîine. Sare peste gard. Ne latră. Ne dă tîrcoale. Mă apăr cu bastonul.

— Nia! jigodie, îi spune Filimona.

Jigodia îi cunoaşte glasul. Se potoleşte şi se duce în culcuş.

— Am ajuns, îmi spune.

— Aici e poarta?

— Aici... Aceeaşi...

A răsărit şi s-a urcat spre cumpana cerului luna. Văzduhul e albastru fumuriu. Imi arde capul. Imi prind tîmplele în pumni. Le string. Cît pot de tare le string. Spun:

— Fili, mi se pare că a înflorit liliacul.

— A înflorit, îmi răspunde ea. A înflorit. De aseară a înflorit. Tu, omule, abia acum ai băgat de seamă?...

— Abia acum, Fili.

O iau în braţe. Se lipeşte toată de mine. Ii ridic obrazul. Şi îi muşc adînc şi cu sete buzele groase, uscate, amare.

Cerul se clatină. Se clatină stelele. Luna se clatină. Şi pămîntul.

Filimona se smulge. Ii aud glasul şoptind:

— Prostule! Ce rost mai are asta, acum?

— Nici un rost, Fili, nici un rost.

Se deschide poarta. Şi se închide.

Umblu hai-hui prin sat. Cîinii nu mă cunosc. Mă latră. Alţii sar la mine.

Atunci mă opresc. Mă opresc şi mă apăr cu bastonul.

Zaharia Stancu

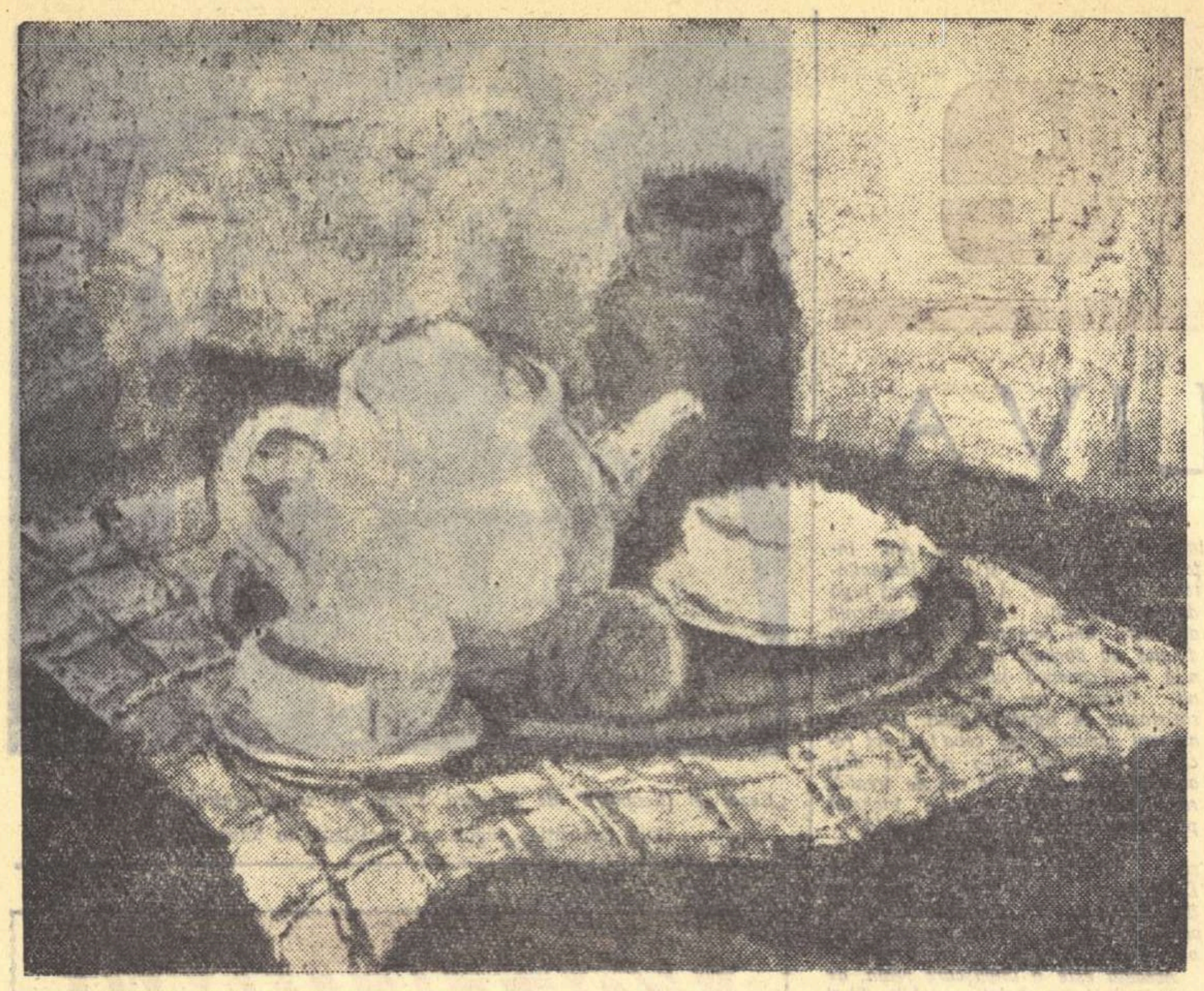

D. DIMITRIU—NICOLAIDE „Natură statică"

LIRICA DOINEI SĂLĂJAN

Volumul de „Confidențe" al Doinei Sălăjan invită în continuare la discuție. Nu o dată vecinătatea unor versuri de o frumusețe clasică e tulburată de formulări neizbutite. Se pot spune lucruri felurite despre caracterul tematicii, despre lărgimea orizontului, despre perspectivele scriitoarei. Dar ceea ce e o certitudine, e talentul, e vîna poetică ce izbucnește cu o forță pe care rar ne-a fost dat în ultimii ani s-o vedem.

Cea mai mare (și mai reușită) parte a versurilor Doinei Sălăjan stă sub semnul unei problematice morale generale, la prima vedere puțin ancorată în actualitatea imediată. Nu e un reproș, nici o laudă: e o constatare.

★

Intîlnim aci multe și variate sentimente umane: probleme de conștiință, probleme de cunoaștere, imagini ale naturii, frămîntări morale, amintiri felurite. Ca o dominantă a întregului volum, răsună optimismul poetei, dragostea ei de viață și de frumos.

Versuri ca:

„Să cred că există floarea, o gust;
Să cred că sînt struguri, storc
dulcele must.
Să cred că e soare, ochii deschid,
Și sufletul dornic mereu și avid.
Și-atunci cînd razele albe mă scaldă,
Și iarba sub tălpile mele e caldă,
Cred că există floare, pădure,
Cred că există iubirile pure
Și cred că există un cîntec ciudat
Care trebuie căutat și cîntat."

sînt un mod (de o admirabilă frumusețe) de a ne-o dovedi.

Poetă lirică permanent preocupată de analiza propriilor sale stări sufletești, Doina Sălăjan recepționează cu antene aproape la fel de fine farmecul și măreția naturii. Descrierea naturii — primăvara, soarele, muntele ori cîmpia — slujește adesea drept fundal, drept pretext, drept omolog al unor stări sufletești.

Poeta nu trăiește într-un univers abstract, și versurile ei sînt populate de o lume de impresii vizuale, tactile, senzoriale în general, care dau cîteodată relief surprinzător gîndului. Mi se pare că acest sentiment al contopirii soartei omenești cu cea a naturii, a gîzelor și a florilor, e încă un element ce amintește în scrisul Doinei Sălăjan de vechea tradiție a poeziei clasice romînești.

O astfel de dragoste de natură, o astfel de sete de frumos, de viu, de adevărat, nu pot fi considerate drept simplă poezie vitalistă. Poeta scrie:

„Nu m-am ferit de soare, ploi și vînt.
La școala lor am învățat să cînt.
Nu m-am mințit, și am crezut mereu
Că drumul e frumos dacă e greu".

Intregul volum confirmă acest sentiment tonic: teme consacrate de sute și mii de ani sînt înfruntate fără teamă de „soare, ploi și vînt". E adevărat că poezia optimistă practicată sistematic de către Doina Sălăjan o împinge uneori către simple acumulări de simboluri: viață, soare, lumină etc. Dar, cel mai ades, emoția se transmite. Și să nu uităm că lirica optimistă e pretențioasă, mai pretențioasă decît cea pesimistă: și pentru că de aci se alunecă ușor în paradă, și pentru că acestei lirici i se iartă mai puține.

Cînd poeta scrie:

„Aripă stîngace, cutează
Vitează!
Tăria ți-o dă numai zborul,
Cuceritorul!"

nu e vorba de un entuziasm juvenil, ci de mult mai mult: e consecința transfigurată nu a unei vîrste, ci a unei convingeri, a unei filozofii. Mai puțin legată în aparență de clipa de azi, Doina Sălăjan se dovedește în fapt o fiică a timpului său. Și aceasta se poate urmări în felul în care ea rezolvă întrebările pe care și le pune: în încrederea în posibilitățile de cunoaștere ale omului, în idealul de puritate, în setea de bucurie și de frumos.

Cele mai reușite versuri din volum sînt, fără îndoială, cele din ciclul închinat Magdei Isanos. Tonul e mai grav, întrebările mai mature, versul mai dens și mai cizelat, mai puțin spontan și ușure. Sînt versurile cele mai puțin directe, cele care-și dezvăluie sensul fragment cu fragment, în ridicări de cortine succesive. Sînt versurile cele mai pline de putere de sugestie, cele care dau material de lucru gîndirii proprii, care pot fi pricepute în mai multe feluri, și care converg totuși către un singur înțeles.

Nu voi susține aci ermetismul în poezie, dar mi se pare că nici prea-explicitul nu e de susținut.

Cînd Doina Sălăjan spune:

„Șiret, neliniștitul timp sub zare
Se-nvîrte iute-iute, ca un fus.
Acum e clipa ici, acum s-a dus
Ca rîndunica cea săgetătoare."

ea alătură două rînduri ce versifică un adevăr banal (timpul fuge ca o pasăre în zbor) la alte două de o frumusețe ciudată și neliniștitoare: timpul e șiret? De ce? Ce înseamnă „timpul de sub zare"? De ce e timpul neliniștit? De ce se-nvîrte ca un fus?

Cum se poate oare ca poeta care scrie versuri de grandoarea celor din „Ca să se facă lumină":

„Nu magice cuvinte răstoarnă munții
duri,
Ci mîna care, aspră, a netezit
pămîntul,
Schimbînd păduri în holde, cîmpia
în păduri;
Această mînă aspră ce stăpînește
vîntul,"

— să „teoretizeze" aceleași sentimente în rînduri ca:

„Arare, moartea se-așează la pîndă:
„Vrei liniște? Poftește cît dorești!"
Dorind iar biciul, mîngîierea blîndă,
Strig: „Nu-ncerca, nu poți să mă
vrăjești!"

ori încă:

„Pe mine doar viața mă frămîntă
Și eu îi țip în față: te iubesc!"?

Fapt e că poezia filozofică îi reușește mai puțin Doinei Sălăjan. Comentariul asupra faptelor, disecția și sinteza lor, rămîn cel mai adesea seci și didactice. Construcția poeziilor cu pretenții istorico-filozofice e greoaie. Și aceasta nu pentru că mijloacele de expresie i-ar lipsi: dimpotrivă, maturitatea formei la care a ajuns Doina Sălăjan e de-a dreptul surprinzătoare. Aș spune, cu o comparație luată din alt domeniu, că Doina Sălăjan n-are atît desen și simț al compoziției, cît lumină și simț al culorii. Și nu are voie să nu observe ea însăși acest fapt.

Notația scurtă, ideea exprimată cu zgîrcenie de mijloace, fără comentarii pentru un eventual cititor obtuz, îi permite poetei conturarea maximă a sensului. Aș da drept pildă cele opt rînduri ale „Dorinței":

„Să stau culcată-n iarbă... Să aud
Cum urcă gîze pe tulpini de floare.
Să văd cum tremură frunzișul crud
Și cum aruncă umbre moi în soare.
Să stau culcată-n iarbă... Și-mprejur
Lumina albă să-ncălzească lutul.
Să treacă păsări prin văzduhul pur,
Cu ochii-nchiși să-ți primesc sărutul."

In versurile Doinei Sălăjan nu e loc pentru tristeți adînci, pentru tonuri sumbre, crepusculare. Ea singură ne-o mărturisește, în formulări de altfel nu totdeauna reușite.

E bun lucru un poet optimist, un poet pe care să-l citească îndrăgostiții la lumina soarelui, și nu numai a lunei. Dar cred că poezia Doinei Sălăjan, mărginită la cele mai însorite aspecte ale ei, nu ne va da decît jumătate din personalitatea posibilă a poetei.

Desigur că reflexiunea asupra durerilor omenești, accentele tragice ale iluziilor risipite, ale dragostei neîmpărtășite, ale vieții care merge uneori altfel decît ți-ai fi dorit-o,— nu pot fi fabricate la comandă.

Dar cred că poeta care scrie:

„Am iertat pe cei ce m-au lovit
neștiutori,
Dar n-am mai întins mîna după
fluturi ușori."

nu poate fi lipsită de sonorități altele decît cele de aproape permanentă euforie care-i inundă versurile.

Un cer veșnic albastru e plăcut — mai ales în timp de excursie — dar un pictor va alege pentru tabloul său mai degrabă o masă de nori amenințînd a furtună.

Doina Sălăjan ne prezintă un volum optimist și tonic. Dar viața n-o va scuti la nesfîrșit de durerile ei inevitabile — și probabil că nici în trecut n-a scutit-o. Flori ale răului — temele durerii omenești nu vor fi niciodată inactuale, și o personalitate artistică completă nu le va putea evita, orice ar spune optimiștii de profesie.

Aceste teme există în embrion în versurile Doinei Sălăjan. Atunci cînd ea notează:

„Dragoste-a fost? Ce joacă grozavă,
Miniatură a marii iubiri!"

caracterizarea e valabilă și pentru altele din versurile poetei. Valabilă în particular pentru tot ceea ce cuprind versurile ei de dragoste — miniaturale încă, pline de un sentiment pur, dar nesigur, lipsit de frămîntări adînci, destul de ușor resemnat, destul de repede gata de noi avînturi.

Sînt convinsă că maturizarea artei sale trebuie să fie legată de o trecere spre tonuri mai grave, chiar dacă mai puțin însorite. Aceasta se vede de altfel tot în ciclul închinat Magdei Isanos. Timbrul e aci mai adînc, temei soprano i se suprapun acorduri de bas, polifonia gîndurilor e mai bogată față de melodia, uneori prea subțire, din alte locuri.

Volumul prezentat e mare —peste 70 de titluri. Și mi se pare că poeziile incluse în el n-au fost selecționate cu destulă grijă.

Căci ce ar scuza oare versurile de un plat tezism din „Strada Eroului Necunoscut"? Ori sărăcia de idei și de emoție, forma nesigură, banalitatea referirilor la Eminescu, din „Flori de tei"? De ce n-a păstrat poeta fragmentul, frumosul fragment de pastel de la începutul poeziei „Aurul", și l-a continuat cu lecția versificată despre mînă, pe linia versurilor:

„Perforatorul zguduie, tună,
Cutremură bolta ca în furtună.
Lămpașul clipește cu ochi omenesc,
Umede ziduri înfrînte scrișnesc."?

Oricine are dreptul să scrie versuri proaste, dar e păcat că Doina Sălăjan nu le-a eliminat din acest volum atît de bogat și de cuceritor.

Volumul „Confidențe" al Doinei Sălăjan e un volum de valoare, de talent, — și totuși e abia primul ei volum. Există păcate inerente începutului — și ceea ce mă neliniștește puțin, e absența lor din versurile poetei. E atît de sigură, versifică cu atîta ușurință! Există în acest volum mai puține stîngăcii decît neglijențe. Există mai degrabă urme de rutină, și o oarecare tendință spre un manierism al optimismului și al soarelui — și pomenesc despre aceasta pentru că am convingerea că poeta va evita primejdia.

Ceea ce seamănă într-adevăr a început în paginile ei atît de sigure și de mature e avîntul, forța necheltuită, săgeata azvîrlită spre înălțimi, e curajul poetei de a fi ea însăși. Ca motto al creației sale de pînă acum, Doina Sălăjan merită propriile sale versuri:

Pădurea se-nchide... Rămîne în ea
Copilăria care nu mă mai vrea.
Pădurea se-nchide cu lanț și cu lacăt.
M-atinge cu-aripa o pasăre-n treacăt.
Pasărea zboară din umbră spre
soare.
Poate acuma învață să zboare
Zborul frumos, larg și viteaz?!...
Mă-ntorc să mă bată lumina-n
obraz."

Aș adăuga o observație. Doina Sălăjan nu scrie de ieri-de azi. Și la valoarea multora din versurile ei, nu mulți ajung. Atunci, de unde tonul protector-indulgent al unor note, recenzii, articole, despre „tînăra scriitoare Doina Sălăjan"?

Nu știu dacă e atît de util să distingem între scriitorii tineri și cei bătrîni, pe cît e de necesar să distingem între valori și non-valori. Și uneori bătaia amicală pe umăr e semnul deplasat al unei bunăvoințe dubioase.

Doina Sălăjan nu e o „tînără poetă de talent", ci o poetă, o valoare a literaturii noastre contemporane.

Ana Novak

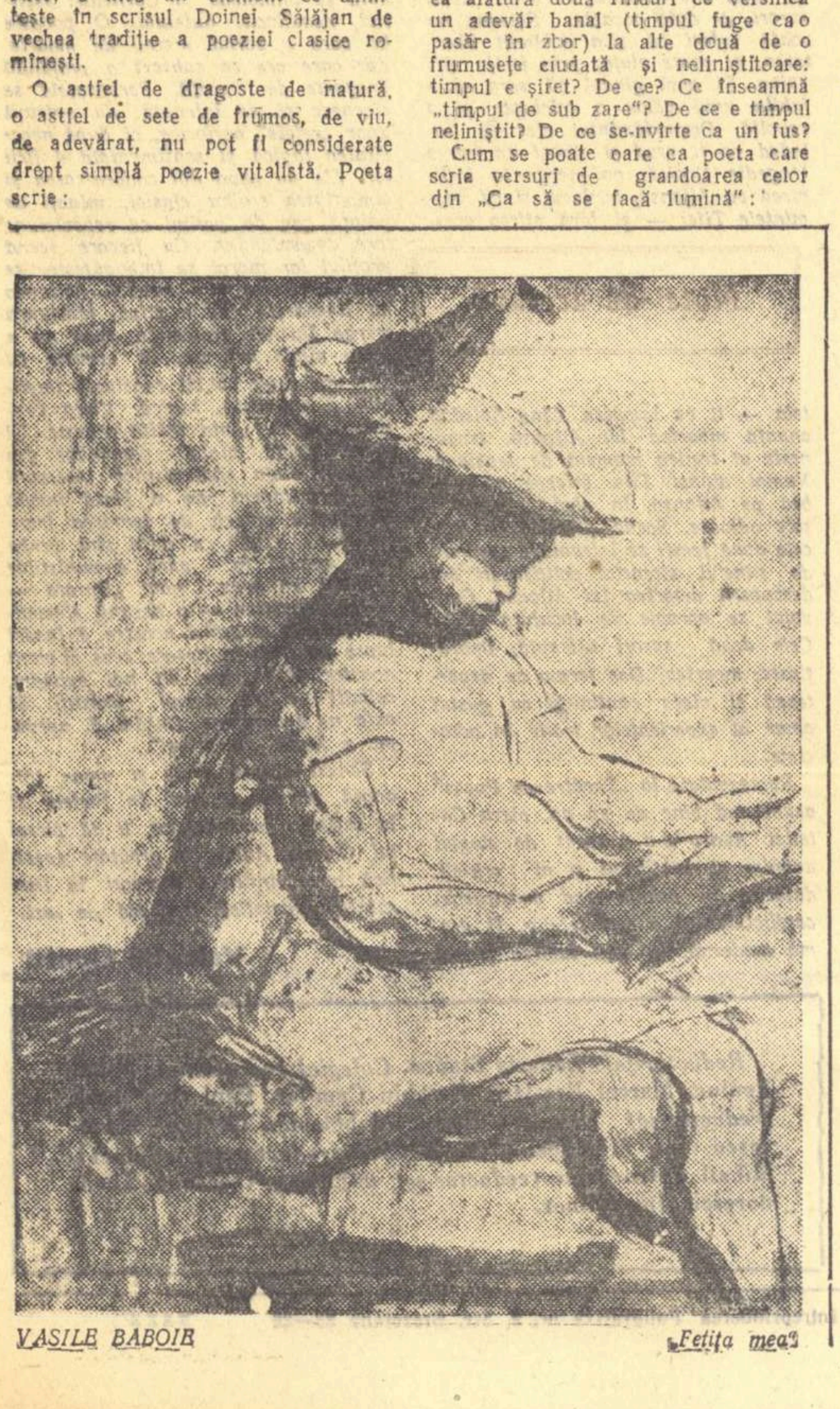

VASILE BABOIE „Fetița mea"

PE DRUMURI NESFÎRȘITE

Pe drumuri nesfîrșite
mi-am dus copilăria
din mahalaua veche
cu floare de salcîm,
din Dunăre-am luat ritmul,
din tunet poezia,
m-am înălțat în zmee
spre celălalt tărîm.

Pe drumuri nesfîrșite,
pierzînd în nouri steaua,
am vrut la nordul tainic
iubirii să-i ajung.
Ghețarii-mi suie-n sînge,
mă podidește neaua,
și nordu-i mai departe,
și drumu-i tot mai lung.

Pe drumuri nesfîrșite
mi-am dus în răniți moartea,
pămîntul plîns cu sînge
cu dinții l-am scurmat,
în pîinii de obuze
mi-am luat din viață partea,
și m-am tîrît pe coate
spre cerul cancerat.

Pe drumuri nesfîrșite,
în setea mea astrală
am vînturat milenii
să distilez un sens,
topit-am gîndul lumii
în cupa cu cerneală,
și ochiul depărtării
același stă, imens.

Pe drumuri nesfîrșite
mi-am întîlnit destinul
și m-am pierdut în cîntec,
m-am regăsit cîntînd,
și buzele de piatră
simțiră iarăși vinul,
și steaua-nflăcărată
făcu din zbateri gînd.

Pe drumuri nesfîrșite
eu cînt, — și doar o dată
mă voi opri, cînd tîmpla
cădea-va-n asfințit,
și-acolo va rămîne
o bornă-mpurpurată,
iar drumul va rămîne
sfîrșit, și nesfîrșit.

Mihu Dragomir

Carnet sovietic

Romînia în presa sovietică

Ziarul „Pravda", în n-rul 364 din 30 decembrie, a consacrat Republicii Populare Romîne o întreagă pagină, în care se publică: o relatare a corespondentului E. Kiseliov asupra raportului prezentat în fața Marii Adunări Naționale, în ședință festivă, de tov. Chivu Stoica; poezia lui Mihai Beniuc „Stema țării", tradusă în rusește de Ilia Frenkel; articolul „Un glorios deceniu" semnat de tov. N. Ceaușescu, secretar al C.C. al P.M.R.; un articol de impresii din țara noastră, „In vizită la prietenii noștri" — de A. Gorkin, președintele Tribunalului Suprem al U.R.S.S., și un salut al geologului M. Malțev.

In nr. 12 al revistei lunare „Inostrannaia literatura" a apărut un articol al criticului Paul Georgescu, despre poezia lui Mihai Beniuc, fragmente din poemul „Primele iubiri" al lui Nicolae Labiș în traducerea lui N. Ștefanovici și „Planeta mîinilor mele", poezia lui Mihu Dragomir, publicată în „Gazeta literară".

In nr. 155 din 28 decembrie al periodicului „Literaturnaia gazeta" în pagina închinată R.P.R., lectorii sovietici pot citi un articol de Mihai Beniuc, „Cu fața spre viitor", însemnările scriitorului Serghei Sartakov („Luminile Bucureștiului"), care a vizitat nu de mult capitala noastră, și o poezie de Zoltan Marky.

Cărți noi în 1958

Editura literară de stat din Moscova anunță pentru anul 1958 600 de titluri. Se vor tipări noi culegeri complete ale operelor lui Lev Tolstoi și Nikolai Nekrasov, și vor apare primele volume din culegerile de opere ale lui V. Jukovski, M. Saltîkov-Scedrin, A. K. Tolstoi, K. Staniukovici, F. Gladkov, V. Ivanov, F. Panferov, N. Tihonov, A.N. Tolstoi, I. Tîneanov, D. Furmanov, A. Fadeev, Șalom Alehem, Mark Twain, M. Konopnicka, Karel Capek, Louis Aragon, Thomas Mann, Go Mo-Jo, precum și traducerea integrală a poveștilor arabe reunite sub titlul „1001 de nopți".

Vor mai apare și culegeri de opere alese într-un volum sau în două, din următorii scriitori: A. Bestujev-Marlinski, S. Gusev-Drenburgki, D. Fonvizin, N. Nemirovici-Dancenko, A. Ertel, Demian Bednîi, Boris Lavreniov, Lidia Seifullina, S. Tretiakov, L. Reisner, Aibek, M. Auezov, R. Blauman, E. Vilde, Nairi Zarian, M. Ibrahimov etc.

Pe lîngă asemenea culegeri, se vor edita operele principale, în volume deosebite, ale unor scriitori străini, ca Paul Bourget, Alphonse Daudet, Edgar Poe, George Sand, Oscar Wilde ș.a.

In cîte două volume, se vor tipări culegeri din nuvelele franceze ale secolului XIX, din nuvelele americane și din poveștile populare engleze și franceze.

In noua colecție intitulată „Romanul străin al secolului XX", vor apare operele lui James Aldridge, Erich Maria Remarque, Lion Feuchtwanger, Roger Martin du Gard, R. Aldington ș.a.

Editura este, de asemenea, preocupată de căutarea unor forme noi, mai sugestive, pentru coperțile cărților ce le va tipări în viitor.

K.

A murit un poet...

Poetul se născuse acum 50 de ani, la Adjud, în ținutul Putnei și a murit la București săptămîna trecută. Inima cîntărețului a contenit. Era un om înalt, cu fața înfrumusețată de luminoasa oboseală a studiului, cu ochii adînci în orbite nimbate de veghea pe cărți. Deosebit de cultivat, cum numai unii puțini ai generației lui au fost, sensibil și vibrant receptor de frumos, poetul a compus Eulalii *(1931),* Limite *(1936) și drama* Alkestis.

Cu răbdare și pasiune minuțioasă, artizanul fără seamăn al versului, care-a fost, a rescris în 15 ani de trudă și bucurii creatoare baladele lui Villon. Și versul medievalului sună astăzi în romînește firesc și zguduitor ca psalmii lui Dosftei. Tot în anii din urmă, în pofida afecțiunii grave cardiace de care suferea, a tipărit o excelentă versiune a Regelui Ioan, *de Shakespeare.*

Moartea, ca o veche și de neînduplecat vrăjmașă a frumosului, l-a împiedicat să șlefuiască, așa cum respectul său pentru cuvîntul tipărit ar fi cerut-o, ultimele-i lucrări.

Volumul de „Tragici greci" și splendida tălmăcire din versurile lui Edgar Poe vor apărea, în curînd, ca un omagiu postum.

In fața mormîntului său cu țărîna încă afînată, să-l evocăm pe Dan Botta, înclinîndu-ne artei lui.

Romulus Vulpescu

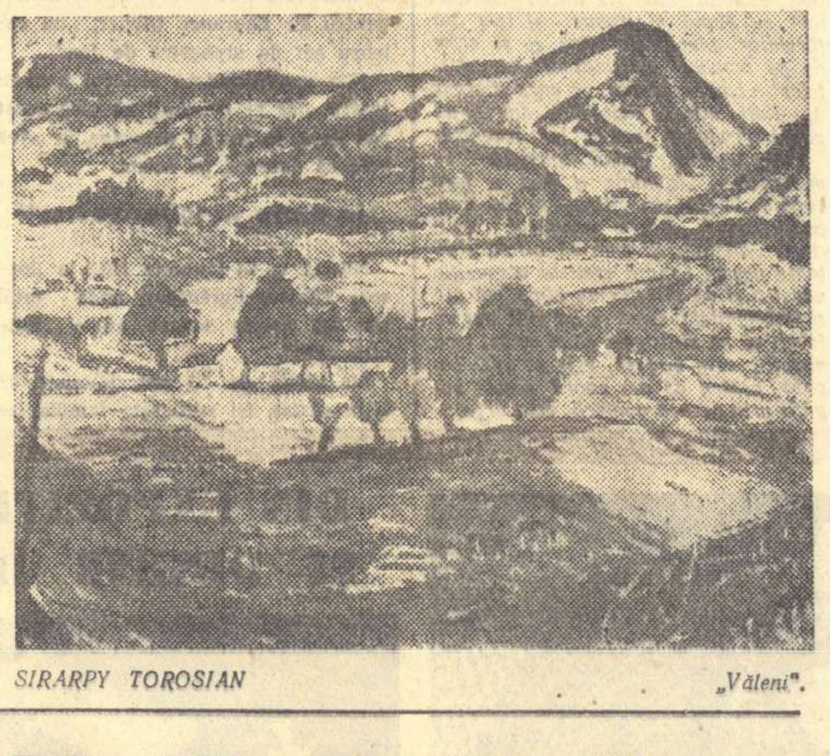

SIRARPY TOROSIAN „Văleni".

SĂRUTUL

(Urmare din pag. 1)

A fost un sărut homeric, un omagiu și o făgăduială stranie și măreață făcută pămîntului patriei murdărit de cotropitor.

N-am știut niciodată dacă imaginea aceasta a fost aievea, sau a ieșit în noaptea aceea din mintea chinuită a prietenului meu, așa cum au fost scrise atîtea alte legende de război. N-am cercetat să aflu adevărul. Nu m-a interesat. Imi rămăsese acea viziune tristă și măreață și am tăinuit-o în mine de-a lungul anilor, așa cum am păstrat amintirea prietenului ceh, pe care nu l-am mai văzut niciodată. Era prea frumoasă pentru a o stinge.

A curs vremea, am revăzut Praga de multe ori, i-am cercetat frumusețile și oamenii, dar de fiecare dată m-am dus la statuia lui Vaclav. De pe treptele ei, am privit piața uriașă din fața mea și mereu, dintre valurile amintirilor plutind peste fumul albăstrui al închipuirii, mi-a apărut imaginea aceea tragică, văzută de mine în acea noapte tristă, în Bucureștii anului 1939.

Am revăzut Praga și în luna lui decembrie trecut. Au fost zile frumoase, dar diferite. A fost o zi albă, cu o ninsoare liniștită, ca în basmele copilăriei noastre. A fost o zi gălbuie, în care soarele s-a chinuit să arunce cîteva raze peste acoperișurile orașului cu gîndul să-l aurească. Au fost, însă, zile fumurii, cețoase, cu contururi bănuite undeva, cu zgomote mate, vătuite. Noaptea, de pe înălțimile Hradcinului, luminile Pragăi păreau ochi uneori palizi, alteori focoși, înfipți mai departe, sau mai aproape, într-un imens ecran negru-alburiu.

Intr-o margine a orașului, pe peretele unui bloc, pe o placă de marmură, am citit că acolo a trăit Julius Fucik.

Pe alte ziduri înnegrite de curgerea necontenită și nestăpînită a timpului, am văzut mici coronițe de flori, marcînd locul unde au căzut eroii dați de poporul cehoslovac în mai 1945, cînd Praga a fost eliberată. Asemenea coronițe sînt multe. Am văzut cîteva în orașul vechi, între casele unde au trăit Mozart și mai tîrziu, în vremea noastră, Egon Erwin Kisch.

Mi-am purtat pașii prin noile cartiere construite în anii din urmă, printre frumusețile Hradcinului, ale vechii biserici Loretta, dar m-am dus din nou în piața Vaclav, pe scările statuii. Ca de obicei, mi-a revenit imaginea de altădată. Acum, însă, peste ea s-a suprapus alta, adevărată, reală.

Se apropia sfîrșitul anului. Praghezii se pregăteau să-l primească pe cel viitor. Ieșind din magazine cu brațele încărcate de pachete, de flori de hîrtie colorată, de globuri strălucitoare, se îmbulzeau în Vaclav Namesti, își zîmbeau unul altuia și se sărutau. Se sărutau tineri cu bătrîni, bătrîni între ei, tineri între ei. Netezindu-și o mustață stufoasă, un bărbat peste care trecuseră mai bine de șaizeci de primăveri, îmbrățișa o bătrînă albă, albă ca și fulgii care soseau liniștiți din văzduh. Am văzut un tînăr oprind o fată cu ochi codați, cu un basc galben tras ștrengărește peste niște bucle castanii. A oprit-o, i-a spus vorbe vesele de urare și a sărutat-o. Fata a roșit și apoi a rîs din toată inima.

Cît de curat și frumos mi-a apărut acel sărut din Vaclav Namesti! Am închis pentru o clipă ochii ca să mi-l amintesc pe prietenul și tovarășul meu ceh, căzut la douăzeci și șase de ani pentru ca sărutul acesta să nu semene cu cel din povestea lui. L-am revăzut. Rîdea, așa cum rîdeau cei din jurul meu în piața Vaclav, în sfîrșitul anului 1957. Se bucura și el cum se bucurau praghezii, cum se bucura poporul cehoslovac că intră într-un nou an al erei numită de noi a socialismului.

L-am revăzut pe prietenul meu. Luase chipul tînărului care a sărutat în Vaclav Namesti fata aceea cu basc galben, cu ochi codați, cu bucle castanii, fata aceea care rîdea, rîdea...

George Macovescu

NOTE

Succese romînești la un concurs internațional

Juriul concursului cultural internațional al revistei „Tineretul lumii", închinat celui de-al VI-lea Festival Mondial al Tineretului, a publicat lista scriitorilor distinși cu premiul I și mențiuni. Printre cei premiați sînt și trei scriitori romîni: Francisc Munteanu, Mircea Zaciu și Traian Coșovei.

Pentru schița „Clujul înaintea refluxului", Mircea Zaciu a primit premiul I. Francisc Munteanu a fost distins la povestire, pentru „O felie de pîine", cu mențiune. Amplul reportaj „Farmecul genezei" al lui Traian Coșovei a primit mențiunea la ziaristică.

Ar fi recomandabil ca „Editura tineretului" să tipărească un volum cu cele 26 de lucrări premiate de acest juriu internațional (la care s-ar putea adăuga și cele premiate la concursul național închinat Festivalului).

T. Milcoveanu

●

Acrobație critică

In n-rul 11/1957 al revistei „Iașul literar", Aura Pană începe astfel recenzia la romanul lui Th. Constantin „La miezul nopții va cădea o stea": „Un foarte bun roman de aventuri prin calificările lui de fond, excelent la o viitoare revizuire, pe linia concentrării, din partea ingeniosului autor". Va să zică romanul e foarte bun acum, dar va fi excelent în viitor, cînd va fi revizuit, revizuire făcută desigur ...„DIN PARTEA ingeniosului autor". Ni se mai vorbește apoi despre o îndeletnicire ciudată a autorului: „Acrobația epică pe care o dezvoltă e foarte dificilă, fiind amenințat să se prăbușească ori în mlaștina lui „on déjà dit", ori în prăpastia senzaționalului pur". Aflăm însă că scriitorul amenințat să se prăbușească... în mlaștină(!) a scăpat („își execută demonstrația cu succes"), și răsuflăm, bineînțeles, ușurați.

T. A.

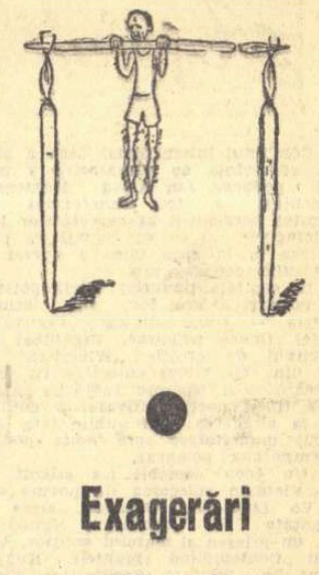

●

Exagerări

In paginile „Contemporanului", a apărut o rubrică nouă, Vitrina, menită să prezinte succint cărțile de curînd ieșite de sub teascurile editurilor. Ne-am simțit îndemnați să-i salutăm apariția, însă, parcurgînd-o, ne-au izbit neplăcut unele afirmații nu îndeajuns de controlate. Astfel, despre volumul lui Brunea Fox, „Hîrca piratului", semnatarul rubricii nu găsește de spus decît că sensul unor reportaje este depășit de actualitate, dat fiind că alta era situația în Dobrogea în 1955-56, cînd au fost scrise, și alta azi. Se trece cu vederea meritul artistic, de evocare și document omenesc al acestor reportaje, pentru a li se contesta rostul, sub cuvînt că le lipsește perfecta consonanță cu clipa prezentă. De altminteri, e de văzut dacă în această privință „vina" nu e a „Editurii tineretului". In schimb, în legătură cu volumul „Drumuri", al Mariei Vlad, lucrare asupra căreia s-au pronunțat serioase rezerve, recenzentul dovedește o inexplicabilă generozitate. In cîteva rînduri sînt aglomerate tot atîtea elogii: aflăm că descrierea tipurilor și stărilor de spirit e subtilă, că atmosfera e originală, în fine, că Maria Vlad „reînvie o tradiție ocolită în ultima vreme, o literatură feminină de bună calitate, scrisul ei prezentînd unele afinități cu ale Hortensiei Papadat Bengescu" (!).

Orice s-ar spune, „Lector" știe să exagereze...

Nb.

●

Conștiința furată...

In ultimul număr al „Programului de radio", sub titlul „Teatru la microfon", Teofil Bușecan face unele considerații pe marginea piesei sale „Conștiința furată", cu scopul de a înlesni ascultătorilor înțelegerea mesajului lui. Spicuim din cuprinsul interesantei prezentări cîteva fraze memorabile: „Mai sînt oameni slabi, cărora aurul le întunecă mintea, le fură conștiința de clasă (?), care nu înțeleg că aurul nu e un scop (!), singurul scop în viață, ci, în societatea noastră, un mijloc, care nu aduce nenorocire, ci dimpotrivă poate aduce fericire".

Remarcabilă ca stil, fraza trebuie citată și pentru că repetiția este „mater studiorum": un mijloc care nu aduce nenorocire, — care va să zică, ce poate să aducă altceva decît fericire?...

„Consider că socialismul, pe lîngă lichidarea definitivă a exploatării, aduce rezolvări definitive, — zice mai departe T. Bușecan — și pentru unele probleme de conștiință". (Foarte interesant: socialismul aduce rezolvări și pentru... unele probleme de conștiință. Pentru altele nu).

In fine, un ultim citat: „Desigur, în lupta dintre conștiința colectivă, de clasă și cea individualistă, unii, cei slabi, o să fie înfrînți. N-o să aibă puterea să înțeleagă lucrurile".

Furați de asemenea fraze (apropo de „Conștiința furată") am uitat să mai notăm și altele. Dar, precum zice atît de original autorul însuși, toate acestea sînt „pentru individ o problemă de conștiință, pentru clasă una de educație".

Cititorul are datoria să întreprindă studiul lor în lumina aforismelor de mai sus.

M. Teodor

Continente

Literați din R. D. Germană

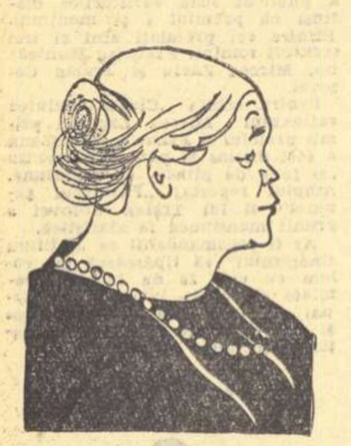

ANNA SEGHERS
scriitoare

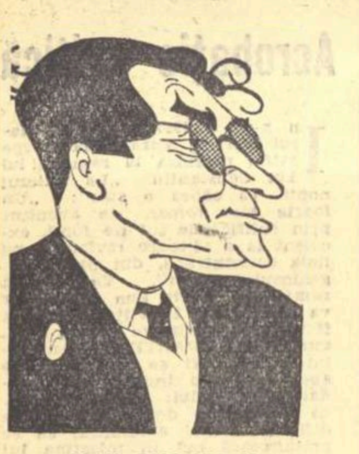

MAX ZIMMERING
prim-secretar al Uniunii Scriitorilor.

Desene de ROSS

Agendă

● Comitetul internațional care a pregătit conferința de sărbătorire a marelui pedagog Jan Amos Komenski (Comenius) a fost transformat în „Comitet permanent al cercetărilor komeniologice". El se va îngriji de răspîndirea în întreaga lume a operei eminentului pedagog ceh.

● În capitala ținutului Wielkopolska, în Poznan, a avut loc, sub lozinca „Poezia — pîine zilnică", Festivalul poeziei tinere poloneze. Organizat de colectivul de creație „Wierzbak" — unul din cele cîteva colective în care activează și-și tipăresc lucrările peste 60 de tineri poeți, festivalul a contribuit la atragerea unui public larg din mediul muncitoresc spre noua poezie contemporană poloneză.

● Un ecou deosebit l-a stîrnit în R.D. Vietnam culegerea de poeme ale lui Vo Liem-Son (1888-1948), alese și prezentate de jurnalistul Ngu-Duc-Man, un prieten al marelui scriitor. Volumul „Contemplînd muntele Hong", apărut în „Editura Scriitorilor Vietnamezi", cuprinde un număr de valoroase poeme scrise în plină dominație a colonialismului francez — emoționante pledoarii pentru libertate și independență.

● Pe o suprafață de peste 330.000 metri pătrați se construiește la Canton un mare studio cinematografic, care va realiza filme în culori pentru ecran lat și sistem Cinerama. Studioul a și intrat parțial în funcțiune, producînd primele filme-jurnale și filme documentare.

● Se bucură de un mare succes în Bulgaria romanul în două volume „Pentru libertate" al tînărului scriitor Ștefan Diciev. De remarcat că în volumul al doilea este evocată personalitatea marelui revoluționar Vasili Levski și activitatea lui în Romînia.

● La concursul literar organizat de Ministerul Învățămîntului public și Culturii din R.P. Albania au participat 275 de scriitori, compozitori și artiști. Dintre cele 848 de lucrări prezentate, juriul a premiat un număr de 108.

● Succesul noului film iugoslav „Stăpîn pe corpul său" a întrecut cele mai optimiste previziuni. Produs de „Jadran-Film" în regia lui Fedor Hanjekovici, „Stăpîn pe corpul său" a fost vizionat în primele săptămîni de 140.000 de spectatori, depășind rețeta celor mai bune filme străine prezentate pe ecranele Iugoslaviei.

M. T.

PRINȚESA GURALIVA

Ce să spun, uitasem cu totul de existența mezinei fiice a dinastiei Hohenzollernilor, pripășită pentru 80 de ani pe aceste meleaguri, cu îngăduința binevoitoare și criminală a burghezo-moșierimii noastre. Era și greu să ții răbojul unor familii atît de puioase — înlăuntrul și în afara cercului familiei însăși — și mai ales să reții persoanele, fie și după isprăvile fiecăreia, bogate, variate și „originale".

La acestea toate se mai adaugă și răspîndirea lor în spațiu, după calcule bine întocmite, pentru a cuprinde și a acapara tronuri reale sau posibile, de pe tot cuprinsul Europei. Vastitatea familiei permitea și atari îndrăznețe planuri.

Așa se face că născătoarea de habsburgi ieșise cu totul din rîndul cunoștințelor mele. Da, îmi amintesc acum, printre scandalurile care au marcat însurătorile și măritișurile odraslelor regale, ale „prinților" și „prințeselor" gata să devină „regi" și „regine", și de episoadele căsătoriei Ileanei de Hohenzollern.

Mai marile surori ale „alteței sale" avuseseră noroc. Se măritaseră după regi, prin apropiere, ceea ce îndreptățea pe augusta lor mamă să se intituleze „soacra Balcanilor". Că au ajuns apoi, prin accidente neprevăzute, să se aciuieze tot la țîța lăptoasă a țării de naștere, e altă socoteală. Păstrau însă titlul de „regine în exil", acasă, și aveau prin aceasta parte de o listă civilă mai mare.

Ileana însă a venit la rînd într-o vreme cînd tronurile treceau prin criză și cînd membrii familiei sale regale dăduseră zvon în lume despre destrăbălate purtări. I s-au oferit, pe rînd, diferite partide — de sînge — printre care nu au lipsit nici detracați de felul unui oarecare „prinț" de Pless, sau de Fess, sau cam așa ceva.

Sorțul a căzut pe un prăpădit de Habsburg, amărît și fără rost în lume, dar cu speranțe infinite pentru un tron care în trecut fusese foarte mare și care își lăsase amintirea ispititoare și în urmași.

În activitatea sa particulară, Ileana optase pentru cultură. Voia să facă educație tinerelor fete, pe o cale monarhică și religioasă. De pe atunci, se vede că a rămas cu meteahna conferințelor, pe care a început să le țină acum în diverse colțuri ale lumii, pentru lămurirea ascultătorilor, asupra situației din țara noastră.

Cu prilejul unor asemenea conferințe ținute în Anglia și cărora li s-a dat o oarecare publicitate, mi-am reamintit și eu de fosta noastră prințesă. Subiectele conferințelor sînt prea grele pentru plăpînda minte a fostei prințese, iar amintirile cu care vrea să înviorezе tematica dovedesc că s-a stricat ceva și în orînduirea acestor aduceri aminte.

Astfel, ea confundă procentul țărănimii noastre cu suprafața arabilă a țării. „În 1919 — spune Ileana — pămînturile au fost date țăranilor și astfel 85% din suprafața arabilă, totală, a Romîniei era stăpînită de țărani". Vai, „prințesă"! Unde ați pus la socoteală cele 150.000 ha. ale familiei voastre „regale"? Unde, sutele de mii de hectare ale marilor moșieri, pe care abia anul 1945 — al nostru — le-a eliberat din stăpînirea „țăranilor" cu blană și trabuc și le-a dat țăranilor adevărați, între ei și celor de pe moșiile „majestăților" și „altețelor" voastre, țărani pe care desigur nu i-ați văzut niciodată, dar le-ați păpat produsul muncii lor trudnice?

Mai departe, Ileana constată cu melancolie: „Romînia a fost o țară bogată, bogată în petrol, grîne, lînă, păduri etc.". Da, e adevărat. N-ați uitat, „alteță". Și cum să uitați, cînd toate aceste bogății erau la dispoziția voastră și vă întrețineau viața plăcută și îmbelșugată. Ceea ce nu știți sau vă faceți că nu știți, este că și astăzi țara noastră este bogată, este și mai bogată, pentru că am sporit aceste bogății prin munca noastră, prin organizarea nouă a producției și prin înfărcarea lacomelor guri care ne sugeau toată bogăția. V-o confirmăm noi, pentru că astăzi bogățiile sînt ale poporului și consumul lor se simte în nivelul ridicat de trai al oamenilor, pe care nu l-ați mai recunoaște deloc, „alteță".

Dar, pentru a impresiona pe ascultător, fosta prințesă, vorbind despre izgonirea regalelor figuri din țara noastră, adaugă: „Acum probabil că el ar dori să mă fi împușcat". Scuzați gramatica, deoarece este regală. Cît privește pe „ei" ați ghicit, desigur, că este vorba de comuniști.

Să nu-și facă griji pe chestia asta, fosta prințesă. N-a dorit și nu dorește nimeni s-o împuște. Mai degrabă, am dori să-și pună puțină ordine în memorie și, cu ajutorul nostru, să încerce să-și reamintească un episod în care, într-adevăr, este vorba de o împușcare.

Prin anul... a fost o mare petrecere în casa regală din București. Trebuie să fi fost, nu se poate să nu fi fost. Fă un efort „prințesă" și amintește-ți. Nu căuta această petrecere printre chiolhanurile obișnuite ale părintelui tău, fiindcă la acelea nu erai admisă și nici nu le poți ține socoteala. Nu o căuta nici printre cele ale reginei-mame. Pentru că am spus că această petrecere trebuie să fi avut loc în București, nu la Scroviște sau Buftea.

Deci, aici, în Capitală, cu întreaga familie, pentru că era vorba de un fapt care în concepția voastră vă putea aduce liniște, cu toate că mai adăuga alt sînge peste cel care îmbiba, din plin, hlamidele și blazoanele voastre regale. Trebuie să-ți aduci aminte, este necesar să-ți aduci aminte, acum cînd întreprinzi acțiunea ticăloasă de calomniere a țării, care nu este și nu a fost a voastră, pe care n-ați iubit-o, dar pe spinarea căreia ai crescut și mătăluță și ai agonisit averi.

Ascultă și folosește cele ce urmează, pentru a-ți reaminti.

Una din uneltele voastre, cu care ați oprimat acest popor, un director al sîngeroasei siguranțe a statului vostru, a primit odată, în biroul său, un cunoscut. Se pama și de puțină literatură, sluga voastră polițistă. Oferindu-i o țigară, dintr-o tabacheră de aur masiv, cu multe incrustări de pietre prețioase, ochii cunoscutului au rămas mai mult timp în admirația tabacherei faimosului șef al siguranței.

— „Îți place tabachera? Este și de admirat... — a început povestirea directorul siguranței. Am să-ți spun și povestea acestei tabachere. Este un dar al regelui Ferdinand.

O mare teamă cuprinsese pe rege, din cauza activității comunistului Pavel Tcacenco. De fiecare dată cînd era arestat Tcacenco, regele se mai liniștea. Ne cerea să nu-l scăpăm. Cînd era liber, teama revenea sporită. Neliniștit și abătut era regele, pînă ce Tcacenco era iarăși în mîinile noastre. Ultima oară, cînd l-am arestat pe Tcacenco, regele m-a chemat și mi-a spus: Ar fi bine să-l împămîntenești pe Tcacenco. Am înțeles dorința regală și l-am împămîntenit pe Tcacenco. A încercat să fugă de sub escortă... La prima audiență de lucru am comunicat regelui Ferdinand că dorința lui a fost împlinită — Tcacenco fusese împămîntenit. Atunci am văzut într-adevăr satisfacție pe figura regelui. De mult nu mai văzusem așa ceva! Drept recunoștință regele mi-a dat, în dar, această tabacheră. Era om de treabă, regele Ferdinand" — și-a încheiat povestirea călăul de la siguranță.

Îți amintești acum, „prințesă", de această bucurie din casa voastră? Dacă tatăl tău a dat un asemenea dar unui slugoi, cum trebuie să fi petrecut voi, în familie, această revenire în liniște a regelui tiran?

Aceasta este o împușcare reală, de care numai voi sînteți capabili. Ți-ai putut închipui că noi putem schimba sîngele martirilor noștri cu sînge ca al tău, de exemplu? Cumplită nelegiuire ai săvîrșit, dacă ai gîndit la așa ceva.

Amintirea acestei crime, care desigur că acum îți va reveni în minte, să-ți fie prezentă ori de cîte ori vei mai încerca să prezinți deformat, în conferințe, imagini din țara care nu a fost a ta, și despre poporul pe care întregul vostru clan l-a făcut să sîngereze, numai pentru huzurul și îmbuibarea voastră.

Octav Livezeanu

Instantanee occidentale

„Teddy-boy" văzut de „Punch"

O savuroasă descriere a „băiatului de bulevard" englez („Teddy-boy") semnează Alex Atkinson în cunoscutul săptămînal umoristic „Punch" (12 decembrie 1957).

„Teddy-boy" n-are habar cine este primul ministru al Angliei. Pentru el, acesta a fost și va fi întotdeauna un anume Winston.

Cunoaște trei continente: Anglia, Orientul Mijlociu și Australia, deși nu-i prea sigur în privința acestuia din urmă. E în stare să enumere, în medie, trei comitate engleze: Țara Galilor, Sussex și Birmingham.

A auzit vorbindu-se despre fracții:
— Servesc la facerea adunărilor, nu-i așa?

Cunoștințele literare și artistice îi permit să citeze numele a doi mari „poeți englezi", tradiționaliști: Longfellow și George Washington. Somerset Maugham și Brahms nu-i amintesc nimic și, cuprins de un fel de presentiment, nu ține cituși de puțin să afle cu ce se îndeletnicesc posesorii acestor nume.

Două vedete ale stadionului îi provoacă admirația: Picasso, „cel mai mare fotbalist al U.R.S.S.-ului", și „campionul de fond Aneurin Bevan". O mare slăbiciune are de asemenea pentru sir Laurence Olivier, „un celebru șef de orchestră de jazz".

N-a pus niciodată piciorul într-un teatru, dar ar consimți să facă acest pas dacă, în timpul pauzelor, ar avea voie să danseze pe scenă.

Un mare „globe-trotter"

Născut la 24 ianuarie 1913 la Rossory (Basses-Pyrénées), unde tatăl său își risipea averea cu o „infinită artă".

La vîrsta de 13 ani, plictisit de atîta răsfăț, își părăsește familia, se îmbarcă la Marsilia și debarcă la Rio de la Plata. Face de trei ori ocolul pămîntului și vizitează 57 de țări înainte de a se reîntoarce la Paris. Își pregătește acolo agregația în litere. Intră — pentru scurtă vreme — în învățămînt, la Avignon. Pleacă apoi din nou la Viena, Oslo, Belgrad, Budapesta, Sidney, Șanghai, Quebec și Hollywood. Se căsătorește cu o pianistă, apoi cu o altă muzicantă, după care urmează o actriță, și o femeie de litere, înainte de a găsi, în 1947, pe aceea care se mulțumește să fie numai soția lui...

După ce-l prezintă în culori atît de captivante pe autorul recentului roman „La terre est un gateau" („Pămîntul este o prăjitură"), apărut la „Table Ronde", Gilbert Guez se declară totuși foarte surprins — în articolul său „Un globbe-trotter" din „Arts-Spectacles" — că:

1. acest „agregat" nu este prea bine documentat asupra universității franceze, („mal documenté sur l'Université française"), neștiind că un profesor agregat nu predă cursuri într-o facultate și rar se întîmplă să țină comunicări științifice;

2. fostul profesor de la Avignon comite numeroase „greșeli de ortografie și limbă franceză".

— Pourquoi? — se întreabă nedumerit recenzentul.

Iată de ce, domnule Gilbert Guez: Fiindcă Robin Livio, „agregatul" dumitale, „născut la Rossory (Basses-Pyrénées)" este una și aceeași persoană, cu o veche cunoștință de a noastră, Rubio Livio, născut din nefericire la București, unde a operat fără întrerupere în presă cu aceeași lipsă de scrupule și în același stil agramat, pînă în 1947, cînd, din fericire, pentru noi, a fugit la Paris. Într-un cuvînt, fiindcă „globe-trotter"-ul dumitale nu e altceva decît un simplu escroc.

Trista soartă a lui Howard Fast

După cum era de așteptat, Howard Fast și-a adunat acum articolele sale calomnioase la adresa Uniunii Sovietice și a Partidului Comunist din Statele Unite într-un volum intitulat „The Naked God" („Zeul despuiat"). După cum era de asemenea de așteptat, singura editură americană care s-a încumetat să tipărească această carte a fost „Praeger", specializată în ultimul timp în lansarea elucubrațiilor tuturor renegaților de teapa lui Djilas și Imre Nagy. Surpriza cea mare o constituie însă atitudinea complet defavorabilă cu care a fost întîmpinată această „senzațională operă" nu numai în presa de stînga, dar chiar și în cele mai conservatoare publicații de peste ocean.

Iată, de pildă, aprecierile cu care este gratulată „demascarea" lui Fast de către Paul Pickrel, cronicarul literar al lui „Harper's Magazine", în numărul pe decembrie 1957 al acestei centenare reviste care în nici un caz n-ar putea fi suspectată de sentimente procomuniste:

„O carte decepționantă" („a disappointing book"), scrisă într-un „stil opac" („his style goes opaque"), într-un „jargon pseudoștiințific" („pseudo-scientific jargon").

Nu mai rentează așadar nici măcar trădarea în S.U.A.!

Alf Adania

„Cezar și Cleopatra" de Bernard Shaw, pe scena teatrului din Zagreb
(Din Expoziția „Iugoslavia socialistă în fotografii").

POEȚII LUMII

GABRIEL CELAYA

Născut în 1911 la Hernani (provincie din Guipuzcoa) Gabriel Celaya a studiat ingineria la Madrid unde în 1930 și-a publicat și primele poezii. Cele mai reprezentative culegeri ale sale sînt „Paz y concierto" (1953) și „Canciones iberos" (1955). Poezia lui Celaya exprimă complex atitudinea poporului său față de sîngeroasa dictatură franchistă, aspirația și încrederea tinerelor generații într-un viitor de libertate și fericire.

LUI SANCHO PANCA

(fragment)

Sancho-viteaz, Sancho-pămînt, Sancho-popor.
Sinceritatea ta îmi pare tot atît de curată
pe cît ți-e resemnarea de ușoară,
curajul tău firesc precum e-n Mancha, veșnicia.

Sancho de rînd, Sancho, tu, frate,
tu rădăcină a patriei mele care supraviețuiești atîtor dureri.
Și puțin nerușinat, puțin evlavios, tu ții piept întîmplărilor,
voios cînd vremea se încruntă.

Sancho-lume, Sancho-nimeni, Sancho-sfînt,
Sancho, cu pîine și ceapă hrănit
prin vîltoarea de secole și-n fiece zi
viu și mort, batjocorit.

Trăim așa cum trăim, fiindcă mațele noastre sînt veșnic aceleași
Sancho-Panța, Sancho-încăpățînat,
din jertfele tale trăim, din foamea și sudoarea ta,
din tăria poporului, din umilele brațe-ale lui.

Popor mut, suport
al focurilor de artificii pe care noi orgolioși le lansăm.
Sancho-sfînt, Sancho-pămînt, Sancho-iber,
Sancho-măgar, încovoiat sub samar.

Și azi ca și ieri vanitoși Quijoți, domnișori
prin cărți își preumblă zănateca umbră
dar tu Sancho, tu știi să-i ierți și le faci reverențe
din instinct, din respect, pentru că e bine să crezi mereu în ceva.

Sancho-pur, Sancho-puternic
care ai văzut lucrurile așa cum sînt și tăceai.
Punînd mereu umărul, străduindu-te
să ne salvezi de la prăbușire cu-al tău prozaic efort.

Om îndesat, Sancho-patrie, Sancho-popor,
pur adevăr, talaz ce mături urma
smintiților ce te-nrobiră pentru-a trăi din amintiri.
Ceasul tău a sunat, în sfîrșit!

Instinct ți-e libertatea. Și simple-s adevărurile tale,
pîinea, pîine, și vinul, vin
și fiecăruia ce i se cuvine,
fiecăruia dreptul lui de om.

Sancho-pămînt, Sancho-sfînt, Sancho-popor.
Pîndesc pulsul tău sănătos.
Privesc în ochii tăi în care flacăra dezastrelor pîlpîie încă.
Tu ești ca tine însuți. Înainte!

În romînește de **Vasile Nicolescu**

„Soledad" de Colette Audry

Note de lectură

Soledad e numele unei fete, eroina piesei lui Colette Audry. O fată de 26 de ani, comunistă în Spania lui Franco și supusă, alături de grupul în care acționează, tuturor primejdiilor. Actul întîi ne pune de altfel în fața faptului împlinit: Soledad, împreună cu alți trei comuniști, a fost arestată. Tovarășii rămași liberi încearcă să se pună la adăpost, frămîntați de un singur gînd: doar Soledad cunoaște, pentru că a scris-o, lista comuniștilor din oraș. Va putea oare să reziste interogatoriilor? „Cum va putea rezista torturilor, umilințelor..." se întreabă îngrozită și Tita, sora mai mică a lui Soledad. Nu, în nici un caz nu trebuie să ajungă pînă acolo! Comuniștii la care apelează Tita nu-și pot risca viața și nu pot primejdui existența însăși a „grupului", încercînd s-o salveze pe Soledad. N-au acest drept. Deznădăjduită, Tita hotărăște să acționeze singură. A doua zi Soledad este eliberată. De ce tocmai ea? De ce numai ea? Pentru că a trădat. E singura explicație posibilă pe care și-o pot da tovarășii ei de luptă. Mai ales că nici Soledad nu poate oferi altele, ca să se apere. A fost eliberată fără explicații și fără condiții. E primul caz în istoria arestărilor de comuniști. Paco, comunistul dîrz, pasionat, intransigent, o acuză fățiș — Sebastian, șeful grupului, fire mai chibzuită decît Paco, hotărăște pentru Soledad o „carantină" politică. Drama morală a eroinei prinde a se desfășura cu repeziciune: liberă dar inutilizabilă — tocmai pentru că e bănuită de a fi agenta Siguranței — Soledad se va prăbuși odată cu „căderea" primului tovarăș. Și dacă acea arestare se datorează altor cauze, cum va putea ea oare să-și demonstreze nevinovăția? Bănuielile grele care-o apasă pe Soledad sînt spulberate însă de Tita: ea a salvat-o pe Soledad, devenind amanta lui Alfonso, șeful Siguranței locale. De dragul ei, Alfonso a pus-o în libertate pe Soledad. Bănuielile se risipesc, dar lasă loc liber unei alte tensiuni, între cele două surori, de data aceasta. Soledad nu poate suferi că și-a dobîndit libertatea, și poate viața, prin jertfa altcuiva. Și apoi gîndul că sora ei e iubita unui călău o scîrbește și o revoltă. Deznodămîntul ales de Soledad va fi crud și direct ca într-o tragedie clasică: va merge la întîlnirea cu Alfonso, în locul și cu veșmintele Titei — și fără știrea acesteia — îl va împușca. Cînd Soledad anunță moartea lui Alfonso, izbucnește al treilea moment de tensiune. Numai atunci Tita pricepe că-l iubea pe Alfonso, în ciuda meseriei sale odioase. Scena patetică în care cele două femei se înfruntă e curmată de sunetul sirenelor polițienești: s-a descoperit moartea lui Alfonso. Convoiul se apropie de locuința Titei. Cele două surori așteaptă, îmbrățișate, moartea. Dar larma se depărtează și viața continuă cu gustul amar al experiențelor trăite în adîncime.

Reprezentată la „Theâtre de Poche" acum mai bine de un an, piesa Colettei Audry s-a bucurat de elogiul unanim al publicului și al criticii, datorită în primul rînd construcției conflictului și a caracterelor. O dramă modernă, în care iubirea și politica se împletesc, cam în felul în care se împleteau la Corneille: esențial, nemijlocit, autentic. O poveste în care e vorba mereu de moarte dar care are ca subtext o profundă dragoste de viață. Personajele se ciocnesc și se înfruntă, nu potrivit unor „rețete" apriorice, ci după necesitatea logică și sentimentală a firii lor. Ele au ceva din concentrarea și simplitatea eroilor clasici, mînați de voință sau de patimi cu repeziciune spre deznodămînt. Cu fiecare scenă profilul lor moral se îmbogățește, se conturează tot mai patetic. Acțiunea nu lîncezește nici o clipă, tensiunea merge într-un crescendo care nu e întru nimic nefiresc. Și aceasta cu atît mai mult cu cît concluzia implicită e optimistă, tonică. Viața continuă. Și nu viața trăită orbește. Ci viața lucidă, viața oamenilor din „grup", viața comuniștilor încercuiți de pretutindeni, ca o biată insulă bătută de valuri, de teroarea franchistă. A exista, a dura sînt verbe care capătă în gura comuniștilor spanioli un sens nou: „Durata — spune Sebastian — a devenit elementul esențial al luptei noastre. E însăși lupta noastră, în fiecare ceas al vieții noastre. Atît timp cît noi existăm, ceilalți nu pot dormi liniștiți. Și asta ne e de-ajuns. Durăm. E aproape o faptă de uriași".

Sensul acesta eroic și uman totodată, mereu prezent în faptele și în sufletele personajelor, îi dă piesei lui Colette Audry o greutate specifică nouă, întîlnită arareori în literatura dramatică franceză de azi.

Valentin Lipatti

DIN EXPOZIȚIA DE GRAVURI ȘI DESENE DIN ARGENTINA

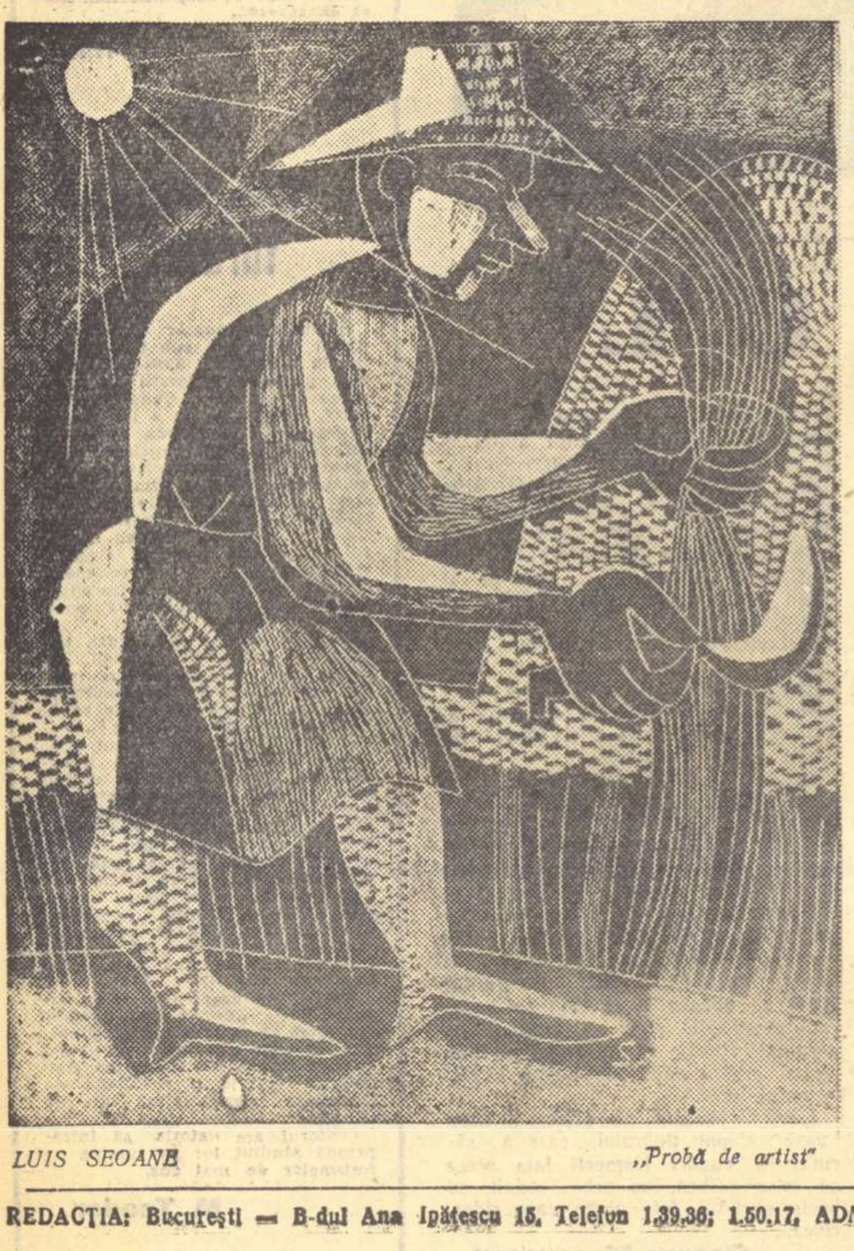

LUIS SEOANE „Probă de artist"

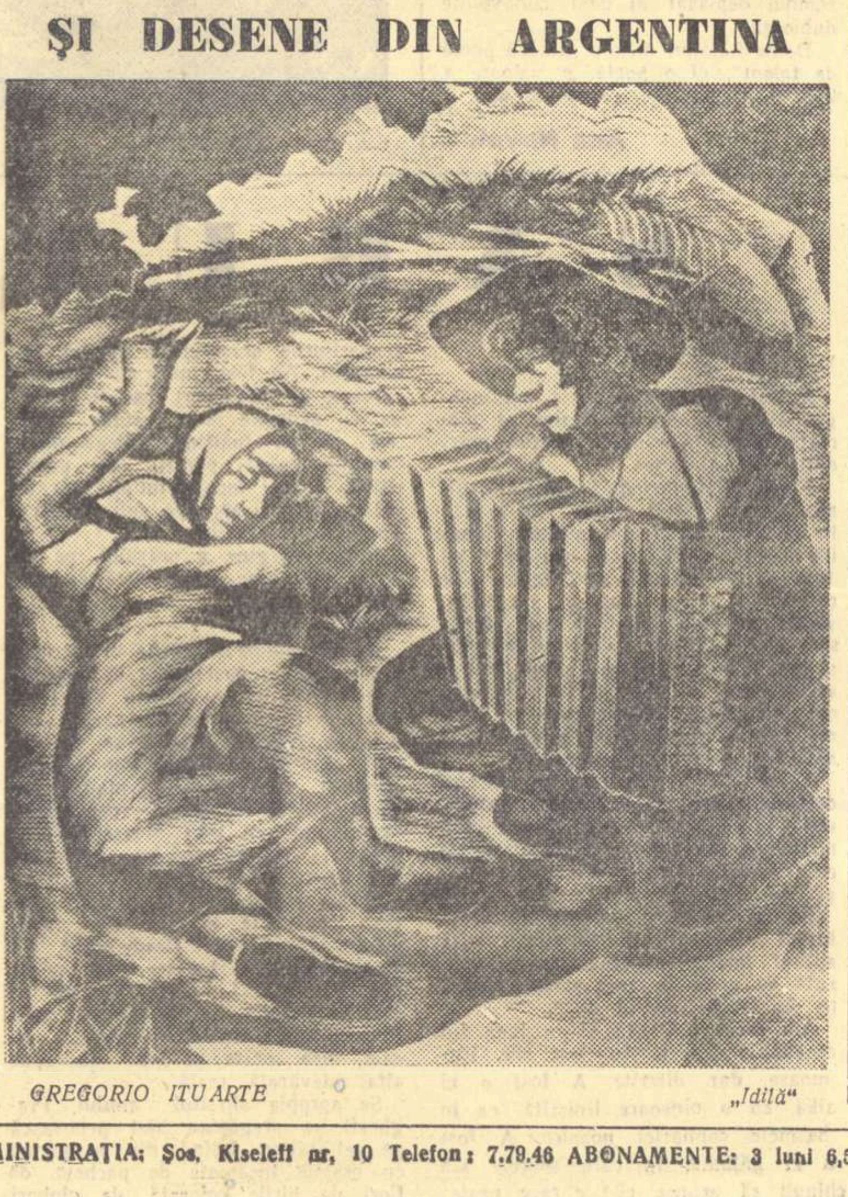

GREGORIO ITUARTE „Idilă"

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu. Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Întreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxx'1

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 5 (203) • joi 30 ianuarie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

6 pagini 50 bani

ÎNSEMNĂRI

Nivelul civilizației

Intr-o însemnare de-acum cîteva săptămîni mă bucuram de ivirea unor construcții armonioase pe locurile unde fuseseră altădată buruieni și necurățenii. Puneam în legătură acest fapt al creației cu indispoziția simțită de mine, și desigur de alții, cu care priveam mai înainte urîțenia locurilor astfel înlocuită. Dar casa n-a fost ridicată de mine și nici pentru nevoile mele. N-am avut nici un amestec în punerea la cale și nici în reușita acestei construcții, în fața căreia îmi place să mă opresc acum pentru a-i admira liniile frumoase, justele proporții. Și totuși, împreună cu acei care au simțit suferința urîtului și dorul frumuseții, cred că avem dreptul să ne considerăm oarecum la originile, chiar îndepărtate, ale acestei creații. Cineva mă întreabă în ce fel înțeleg acest lucru?

Activitatea fiecărui cetățean este mărginită. Ocupi un singur loc în vasta rețea profesională a țării. Mînuiești ciocanul sau condeiul, azvîrli sămînța grîului în pămînt, legi coardele viței, demonstrezi în fața elevilor tăi teoremele geometriei, ciocănești toracele bolnavului, alegi culorile pe paletă și le așterni apoi pe pînză pentru a arăta cum trece lumina prin cristal și cum stăruie pe faldurile șalului de mătase, pe blana vînatului ușor. In jurul tău se desfășoară munca altor oameni, a unor șiruri nesfîrșite, treziți în zorii zilei de grijile lor, înapoiați acasă cu suspinul ostenelii. N-ai nici o putință să influențezi fapta tuturor acestora, uneori nici s-o judeci și s-o apreciezi. Adesea, cînd te poartă valul unei bunăvoințe foarte largi, te mîhnești simțind că vrei atît de mult și poți atît de puțin. Partea cea mai întinsă a creației publice se face fără tine, fără știința și în lipsa ta. N-ai aflat că oameni s-au adunat, și-au împărțit rolurile unei trebi, au intrat într-o rînduială și din fapta lor conjugată apar acum bunuri de consum, ale cunoașterii sau ale contemplației. Cîntărești acum bunul cel nou, îl aprobi sau l-ai fi vrut altfel. Dar nu-l suporta ca pe un destin, căci chiar fără voia ta exiști oarecum la originea lui și, într-un anumit fel, ești răspunzător de alcătuirea și valoarea lui.

Fiecare om este liber să stabilească în cugetul și simțirea lui un nivel al civilizației. Poți fi insensibil, nepăsător sau resemnat suportînd noroiul mahalalei tale, gropile în caldarîm, lepra fațadelor, mormanele de gunoaie. Nu te sinchisești de ele, trăiești în familiaritate cu hidosul, ba chiar ai o ascunsă afecțiune pentru el, pentru că îl sporești prin fapta neglijentă și iresponsabilă. Dar ai învățat ceva carte, te-ai lăsat mișcat de exemplul ordinei, al curățeniei și al frumuseții, ai devenit mai sensibil, îți murmuri nemulțumirea, ești mai activ, nu eziți să ameliorezi un aspect și să oferi semenilor tăi darul propriei tale creații, ordonate, pline de acuratețe, armonioase. Pe un plan mai înalt al exigenței, vrei adevărul în științe, frumosul în artă, politețe și omenie în relațiile sociale. Ești un factor de înaintare al civilizației.

In ce chip propriul nivel de civi-

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 2)

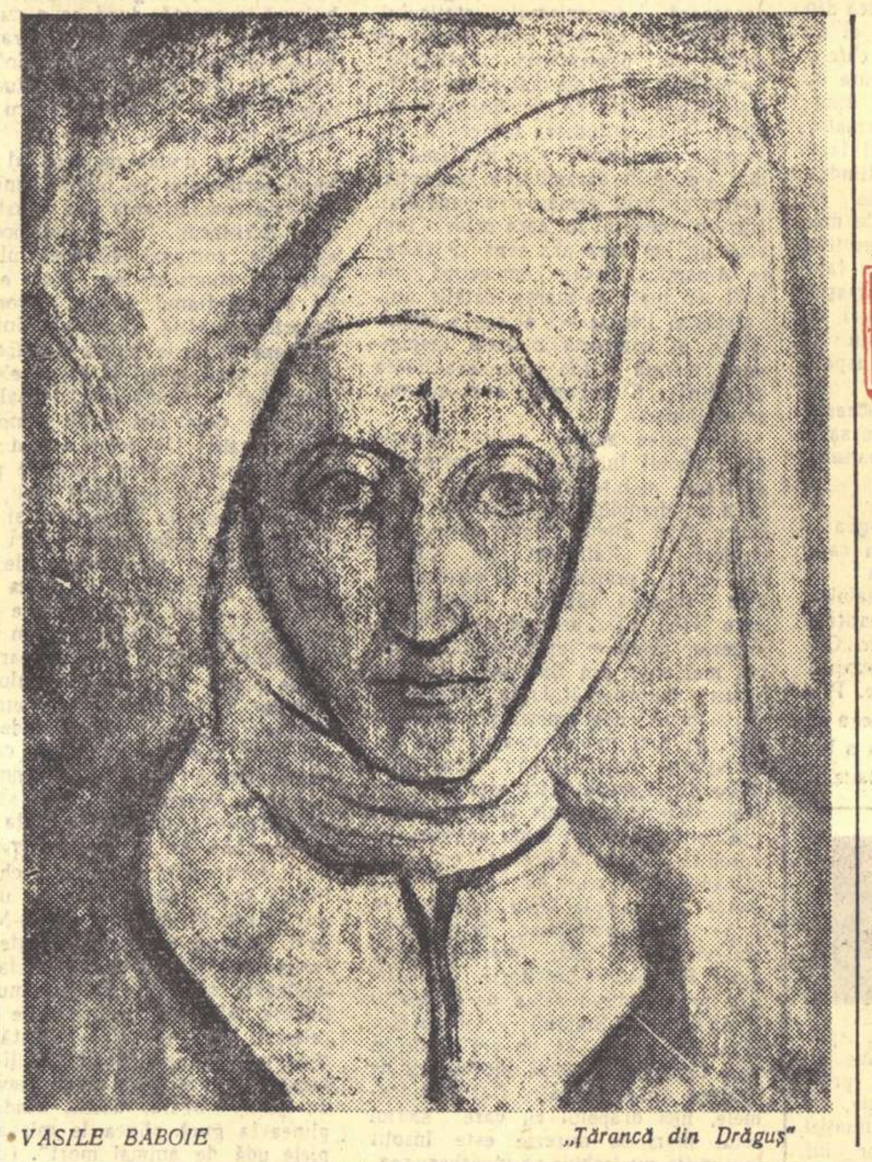

VASILE BABOIE „Țărancă din Drăguș"

Senzaționalele aventuri ale banalului

Curioasă această literatură a lui Geo Bogza care, începînd cu un poem invectivă, avea să ridice atîtea ode suave și solemne și care, balansîndu-se cu Marele Orion în lumina rece a Cosmosului, descoperea în lămpile cu carbid ale minerilor constelații, urmărea patetic, ca pe un spectaculos eveniment istoric, creșterea firului de iarbă și vedea în milenarul zbucium al unui rîu activitatea unei personalități umane, se înspăimînta de cîtă tîmpenie opacă se poate concentra într-o sută șaptezeci și cinci de minute într-un tîrg și de cîtă eternitate se poate concentra — durere, disperare și groază — în douăzeci de minute, într-alt oraș de provincie, urmărea viața unei sonde și descria un burghez viu ca pe un cadavru, aluneca fantastic pe meridianele timpului, contemplînd urma calcinată a unei frunze presată într-un strat de cărbune. Curioasă această literatură, fascinantă și neliniștitoare în salturile ei paradoxale, curios și acest autor zguduit de imaginile violente ale cotidianului și contemplînd cu un optimism melancolic viitorul lumii, febril și solemn, alergînd după fapte senzaționale și descoperind legi istorice, revelînd banalul în țepenele sinteze ale istoriei iar în cotidianul banal, senzaționalele forme ale realului. Dar în această balansare paradoxală a formulelor care produce agasarea și anguasarea glosatorului ce se apropie de frumos cu echer și pap, se impune cititorului ce se apropie cu dragoste și simplitate, unitatea unei opere care redescoperă unitatea lumii. Există la Geo Bogza un echilibru delicat și personal al contrariilor (neliniște-certitudine, violență-meditație, spontaneitate-solemnitate). In cele mai bune pagini ale sale, reporterul și poetul se echilibrează, se completează, scriitorul redă cotidianului poezia pe care o extrage din cotidian. Cînd faptele se rarefiază, poezia nu mai e substanțială, grandiosul e grandilocvent și gravitatea melancolică devine emfază monotonă tot așa cum, la cei mai mulți reporteri, faptul fără semnificații recade mort în banalitatea din care fusese scos.

Căci Geo Bogza este reporter așa cum, în literatura noastră, reportajul este Geo Bogza. Ion Vitner, în studiul său introductiv la „Anii împotrivirii", caracteriza astfel reportajul bogzian: „S-ar părea că în aceeași personalitate artistică s-au reunit calitățile remarcabile ale tribunului, poetului liric și pamfletarului neîndurător. Artistul oferă o imagine concentrată, puternică, a realității. Cu economie verbală, gazetarul conturează în linii clare fizionomia vieții de fiecare zi în societatea capitalistă. Mizeria poporului este atît de năprasnică, încît pentru a fi înfățișată nici nu mai trebuiesc metafore". Ion Vitner surprinde trăsături esențiale asupra cărora însă, noi nu vom reveni, preocupîndu-ne aici doar de raporturile personale ale lui Geo Bogza cu realitatea. Fizionomia vieții de fiecare zi, scrie Vitner; „studiul vieții de fiecare zi în lumina istoriei", scrie B. Elvin într-o excelentă monografie. Deci Geo Bogza este un reporter al cotidianului, un explorator al banalului pe al cărui teritoriu virgin descoperă poezia, căci Geo Bogza este poet.

Cotidian? Banalitate? Să deschidem „Cartea Oltului" și să citim cîteva titluri din acel „Index alfabetic".: „Amurgurile incendiază crestele Hășmașului mare", „Apele Oltului primesc un mesagiu", „Bătălia dintre oameni și pămînt", „Brazi azvîrliți în prăpăstii", „Canonada din cartierele de piatră", „Cimitirul monștrilor forestieri", „Cimitirul vulcanilor stinși", „Cimitirul de nebuni în mijlocul munților", „Delegația de sălcii a cîmpiei", „Depărtarea vine ca un rechin în urma Oltului", „Dispariția Negoiului", „Grandioasa evocare a brontozaurilor", „Groaznica luptă cu stîncile", „Haotica strategie a soarelui", „Masacrul pădurilor" etc. etc. Titlurile unor reportaje de război, dintr-un continent ciudat? Nu, fapte obișnuite de pe malurile familiare ale Oltului. Bogza e un anti-pitoresc, pentru el natura e o dinamică dramatică, un (ca și conștiința umană) cîmp de bătălie. Ceea ce părea static și pictural, devine dinamic și dramatic, banalul devine senzațional în ciocnirea violentă a elementelor. Munții sînt cetăți asaltate de oștile furtunii, rîul ca în „Anabazis", străbate ținuturi tăinduși drum prin lupte, într-o catastrofă geologică aurul, „lichefiat și

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 2)

CONFESIUNE

Mi-aduc aminte bocancii mari și grei cu care am făcut
cei dintîi pași în viață
bocancii cu care îmi încălțam picioarele la paisprezece ani
și coboram în port spre uriașele vapoare,
frămîntînd noroiul și zăpada, ferindu-mă să nu calc în chiaguri
de sînge;

purtam pe atunci o manta neagră de marinar, care mirosea a etuvă,
iar bocancii erau negri și mari și grei în picioarele mele
de paisprezece ani;

anevoie pășeam cu ei pe străzile murdare ale portului,
printre marinari, hamali și prostituate;
eram un băiat înalt, slab și timid, care multora le puteam stîrni rîsul,
și ei rîdeau adeseori, strigîndu-mi: Măi, găligane!
iar femeile mă întrebau: Ți-a dat mă-ta bani? Hai, vino să vezi panorama!
Ce m-aș fi făcut dacă n-aveam bocancii?
Ei mă ajutau să nu plîng, să nu mă împleticesc de sfială,
dîndu-mi un enorm și dureros echilibru;
erau mari și grei și mă țineau cu picioarele pe pămînt,
erau prietenii și aliații și tovarășii mei,
cu ei în picioare făceam cei dintîi pași în viață
în mantaua neagră de marinar, care mirosea a etuvă,
cu ei în picioare călcam pe străzile murdare ale portului
și visam să strivesc sub pașii mei toată urîțenia lumii.

Geo Bogza

VITRINA

PANAIT ISTRATI:

„Chira Chiralina"

Datorită aplicației pe care o au criticii noștri de a reconsidera, toți deodată, unul și același scriitor, care a fost mult timp ignorat, Panait Istrati a devenit astăzi o figură recent dar amplu discutată. Meritele lui originale și greșelile lui grave au fost scoase la iveală de studiile care i-au fost închinate în ultimul timp. Dar marea întrebare pe care o pune personalitatea lui Panait Istrati va rămîne, probabil, în permanență un punct dureros pentru criticii și istoricii noștri literari, care nu vor înceta să studieze problema celor două suflete atît de deosebite din pieptul scriitorului. Pentru sufletul cel bun al lui Panait Istrati, copilul înstrăinat al literaturii noastre, oricînd se vor găsi însă cuvinte pioase care să-l slăvească memoria.

Volumul de față, de fapt o culegere de pagini alese din opera lui Panait Istrati, este într-un fel un act de reintegrare a autorului în cultura țării sale de baștină, act la care autorul ar fi fost deosebit de sensibil. Nu spunea el cu prilejul apariției lui „Moș Anghel" în versiune romînească, mulțumindu-i lui Mihail Sadoveanu care, „cu riscul de a supăra pe anumiți colegi ai d-sale din Academie", susținuse că autorul franțuzescului „Moș Anghel" „e un fiu al acestui pămînt": „a spus-o cu vorbă

Georgeta Horodincă

(Continuare în pag. 5)

ALEXANDRU SEVER:

„Cezar Dragoman"

Tipul lui Dinu Păturică a avut largă circulație în literatura noastră. A apărut în diferite ipostaze, a utilizat variate mijloace dar a fost întotdeauna lipsit de coordonate etice și a urmărit — invariabil — cu tenacitate și obstinație „să se ajungă". Dotat cu toate calitățile necesare parvenirii, Cezar Dragoman al lui Al. Sever îmbogățește familia lui Păturică cu încă un exemplar și — notabil — cu un exemplar „care nu-și face neamul de rîs".

„Cezar Dragoman" e prin excelență un roman livresc. Bibliofil înrăit (cum îi plăcea să-și spună), autorul pare a-și fi construit întrucîtva romanul din vestigiile numeroaselor lecturi. Unele personaje amintesc la diferite intensități de eroi întîlniți în opera altor scriitori. Cezar Dragoman, tipul perfect odios, evocă deopotrivă pe Julien Sorel și Stănică Rațiu, pe Bel-Ami și Lică Trubadurul. Imprumută din duritatea zoologică a lui Bel-Ami și din lăcomia lui Stănică. E lipsit de exuberanța și spontaneitatea eroului lui Călinescu, dar e înzestrat cu puterea de voință, curajul și capacitatea de elaborare cu care ne uimise Sorel. Nectara Giroteanu amintește de Ioana Boiu. E tot așa de voievodală, de mîndră și de rece. Are însă nefericirea de a fi prada lui Cezar Dragoman și nu idolul lui Andrei Pietraru. Ioan Roman — singurul om din întreg acest univers dezumanizat — e un Andrei Pietraru care știe să-și

Z. Ornea

(Continuare în pag. 5)

MOMENTUL LITERAR

Cu MARCEL BRESLAȘU despre editări și... reeditări

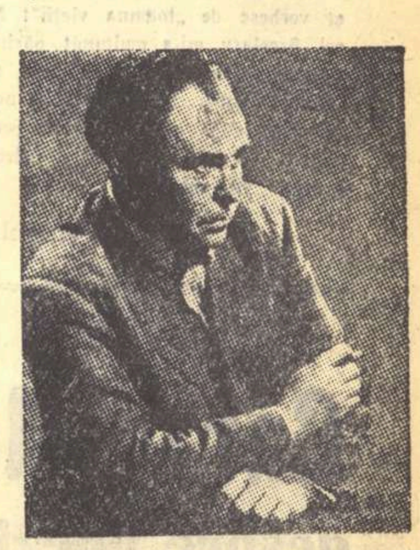

Amabil și spiritual, Marcel Breslașu s-a declarat dispus să ocupe „Momentul literar" săptămînal al „Gazetei literare". (De altfel, și fără intervenția noastră poetul se află în plin „moment literar". Recent a fost reeditat „Cîntecul de leagăn al Doncăi", căruia îi vor urma în curînd alte volume).

Am început „ex abrupto":

— Doresc vești despre „Dialectica poeziei". In ce stadiu dialectic se află? Pe cînd „saltul calitativ"?

— Se împlinesc în decembrie 1958 douăzeci de ani de cînd a apărut prima mea carte, dar îți mărturisesc că nici aceea, nici altele care i-au urmat nu mi-au dat în această măsură simțămîntul acut, aproape fizic, că... mă „expun" în vitrină! Ce vrei, sînt un liric care are oroare de exhibiționism! Poate că această trăsătură să fie unul din punctele de plecare ale „Cîntecelor despre cîntec" — așa cum poartă în subtitlu volumul meu cel mai recent „Dialectica poeziei". Am preferat să arăt procesul de devenire al „cîntecului", decît să mă dezvălui (de la obraz... și de la rest) socotind că aceasta se cuvine a figura în operele postume! De aci caracterul aparent „tehnic" metodologic, didactic chiar al lucrării. Mai e nevoie să spun că în fond ea constituie o părtinitoare, pătimașă luare de poziție, o spovedanie — cu toată evlavia... laică de care sînt capabil — un act de prezență și o depunere de mărturie? Capitolele cărții se intitulează: — Acum-Aici-Acasă; Stanțe în Marea Primăvară; Nou și vechi despre vechi și nou — și altele, care spun în multe chipuri același lucru. Ce cred și ce contest, ce iubesc și ce urăsc, ce exalt și ce condamn — iată „dialectica" acestor poezii. Dar în contextul lor, în implicațiile suscitate:

Asta-i marea-mi încercare:
să chitească
dintre gînduri,
să citească
printre rînduri
— el și nu numai poeții! —
că modestul meu volum
cîntă la-nceput de drum
DIALECTICA VIEȚII
și a vremilor de-acum.

— Modest volum? Sînteți... modest, tovarășe poet.

— Numai în poezie. In proză, ca să zic așa, cred că „Dialectica poeziei" este un moment al noii noastre lirici. Altfel, n-aș fi cutezat să editez un volum atît de voluminos.

— Vorbiți despre dialectica „vremilor de-acum". Cum credeți că trebuie să răspundă poetul chemărilor timpului său?

— Nu e locul acum și aici să definim limitele actualității. E destul să afirm că eu consider ca oglindiri ale actualității și cele două poeme ale mele, apărînd aproape concomitent cu „Dialectica poeziei", „Cîntecul de leagăn al Doncăi" și „Grivița Roșie". Aceste retipăriri constituie mai puțin o dovadă a bunei primiri ce le-a fost făcută cu ani în urmă de către cititori și critică, ci mai ales manifestarea dorinței unei verificări: evocările unor momente și ale unor eroi ai revoluției noastre sînt și ră-

Sorin Arghir

(Continuare în pag. 2)

DULCE

Se lumina. Toată noaptea umblasem. Mă bătusem un timp cu cîinii. După ce ieșisem din sat, mă bătusem cu vîntul. Se potolise vîntul. Mă potolisem și eu. Inaintam. Greu. Parcă aș fi avut legate de picioare două ghiulele de plumb. Cum mergeam cu capul în jos, mi-am văzut umbra. Se tîra pe pămîntul negru înaintea mea. M-am bucurat.

— Mai trăiesc, am spus tare. Mai trăiesc. Am umbră. A răsărit soarele. Toată noaptea am rătăcit fără umbră.

Am întors capul. Soarele mi-a luminat fața. Mi-a spălat-o. Și ochii mi i-a spălat. Mi i-a limpezit.

— Ah! Fili... Fili...

— A îmbătrînit. N-o mai striga. A îmbătrînit, mi-a spus soarele, uitîndu-se vesel la mine.

— Și tu ai îmbătrînit, zănaticule, mi-a strigat pămîntul negru. Nu înțelegi? Ar trebui să înțelegi...

Soarelui nu aveam ce-i face. Era departe. Mi-am întors ceafa către el. Pămîntul, l-am lovit de cîteva ori cu tălpile pantofilor. Tăcea. Pămîntul tace. Numai cînd se supără mugește și își scutură scoarța.

M-am uitat în jur. Negru era cîmpul. Salcîmii din zare erau negri, negri. Și cerul albastru era.

— Hehe! rîdea un glas tînăr. Hehe... Soarele nu ți-a spus nici un cuvînt. Nici pămîntul nu ți-a spus nici un cuvînt... Hehe...

— Cine ești tu, am strigat, cine ești tu, de-mi vorbești și nu te arăți? Arată-te.

— De ce mă întrebi? Inchide ochii și ai să mă vezi.

Am închis ochii.

— A! Tu ești? Dar tu ai murit de mult!...

Băiatul avea picioarele goale. Nas cîrn avea și ochii verzi-albaștri. Părul îi era ciufulit, zburlit. Rîdea.

— Poate că nu am murit.

— Trebuie să mori...

Ca să nu mă mai supere, am zvîrlit bastonul după el. Am deschis ochii.

— După cine dai, nene, cu bastonul?

Cuculeț, cu reteveiul subsuoară, urca dealul.

— După nimeni, i-am răspuns. Am vrut să văd cît de departe mai pot arunca bastonul.

— Era cît pe-aci să mă lovești.

— Dar nu te-am lovit.

— Atîta îți trebuia. Ți-o întorceam. Nu sufăr nimănui să mă lovească.

— Bine faci. Dar unde ai plecat așa de dimineață?

— La neamuri, la Băneasa. M-a trimes mama.

— Și nu ți-e teamă să mergi singur, peste cîmp?

— De cine să-mi fie teamă? Lupi nu mai sînt pe-aici. Și iepurii nu mănîncă om.

— Poți să știi? Am cunoscut și iepuri care vînau oameni. Ii vînau și-i mîncau. Iepuri de pîrloagă...

Cuculeț dă din cap:

— Te ții de șotii.

— Cîtuși de puțin.

Ne-am despărțit. Cuculeț urca dealul. Eu pogoram.

Apropiindu-mă de casă nutream nădejdea că soră-mea și cumnatu-meu dorm încă. Mă voi strecura în casă. Voi trage perdeaua. Voi chema somnul. Am deschis poarta. Bogătan n-a mai sărit la mine. Nici nu m-a mai lătrat. L-am răsplătit mîngîindu-l pe creștet. Fierăria, cu ușa larg deschisă. Cumnatu-meu aprinsese focul. Apăsa cu piciorul pedala. Foalele sufiau. Focul prindea puteri.

— Bună dimineața, cumnate. Te-ai și trezit?

— Bună... i-am răspuns. M-am trezit. M-am plimbat pe cîmp.

— Cîmpul e negru. Acum nu e frumos.

— Da. Cîmpul e negru. Nu m-am dus pentru cîmp. Pentru soare m-am dus. Am vrut să văd răsăritul soarelui. La oraș...

Mi-a luat vorba din gură.

— La oraș nu prea ai prilejul să vezi răsăritul soarelui. Te culci tîrziu. Te scoli tîrziu. Noaptea petreci.

— Da, îi spun. Noaptea petrec. Nu e noapte în care să nu petrec.

— Asta te-a și topit. Se vede. Dar dacă rămîi mai multă vreme la noi, trebuie să mănînci bine, să te culci de vreme, să dormi bine. In cîteva săptămîni, te schimbi. O să arăți ca la treizeci de ani.

— Aș! De ce ca la treizeci? Ca la douăzeci de ani o să arăt.

Vîră un fier de plug în foc. Se înroșește fierul. Cumnatu-meu îl ia cu cleștele, îl pune pe nicovală, tăbără cu ciocanul pe gura lui. Ca niște albine roșii sar în toate părțile scîntei. Nu mă feresc de ele. Imi încălzesc mîinile la foc. Mi se încălzește și obrazul. Soră-mea vine. Mă cheamă în casă.

— Ți-am pregătit cafeaua. In ibricul de aramă, la foc domol, amară, cum îți place ție.

Cafeaua fierbinte, concentrată, îmi alungă oboseala. Soră-mea mă privește:

— Ai ochii roșii. N-ai dormit bine.

— Am dormit adînc, adînc de tot. Ca într-un leagăn de mătase.

— Leagăn de mătase... N-am avut noi parte de leagăn de mătase. N-am avut parte nici de copaie. Am crescut pe rogojină...

— Ne-a prins bine.

Soră-mea zîmbește.

— Mi se pare că somnul nici nu s-a apropiat de tine. Te-o fi ținut mult nebuna de Filimona. Cînd se apucă să vorbească, nu mai isprăvește.

— Nu. Nu m-a ținut mult.

— Atunci, patul o fi tare. Pentru coastele tale...

— Imi porți prea multă grijă.

In fierărie suflă foalele. Se opresc. Ciocanul cade pe fierul înroșit. Sună aria. Soră-mea îngînă:

— Bărbatu-meu nu se mai satură de muncă.

— Lasă-l să muncească.

— Il las. Dar tu ai venit la... liniște.

— Mă gîndesc la ale mele, îi spun. Nu aud zgomotele...

— Uitasem. Tot așa erai și altădată. Cădeai pe gînduri. Nu mai vedeai nimic. Nu mai auzeai nimic. Parcă ai fi colindat pe alt tărîm.

— Poate colindam.

Se apucă să cearnă făina. Cu sită deasă o cerne.

— Faci pîine albă?

— De ce să nu fac?

— Mai ies prin arie. Să mai văd aria.

— Parcă ai ce să vezi!

— Poate că am...

Fierăria e lipită de gard. De gardul care desparte aria noastră de aria în care a trăit odinioară mătușă-mea Bîzărca, mătușă-mea cu ochii vineți și cu obrazul și mai vînăt. Gardul e nou. Vechiul gard pe care se cățăra mătușă-mea și mă spurca ocărîndu-mă, și mă blestema pînă i se usca gura, a putrezit, a fost dat focului. Un gard!... Un gard vechi... Mă întristez amintindu-mi-l. Mă întristez amintindu-mi de mătușa-mea Bîzărca și de blestemele ei. Unele s-au împlinit. Altele se vor împlini.

— Să nu ai odihnă, maică, îmi striga.

Nu am odihnă.

— Să ți se usuce picioarele, maică...

Mi s-a uscat un picior. Incepe să mi se usuce și celălalt.

— Să ți se stingă luminile ochilor, băiatule...

Mi se sting zi de zi luminile ochilor.

Poate mă întristez pentru că anii s-au scurs atît de repede. Apa timpului mi i-a adus. Apa timpului mi i-a luat... In fața casei, în locul știut, duzii știuți. Am dormit somn dulce sub ei. Prin ramurile lor m-am uitat la stele. Numărînd stelele, am învățat să număr. Prin ramurile lor pogora la mine luna. Pogora să mă adoarmă. Pe cînd mă legăna pe brațele-i de aur îi șopteam la ureche cîntecul pe care i-l născocisem:

Dada lună, dida lună
Toate stelele le-adună,
Le-mpletește în cunună...
Dada lună, dida lună...

Pe atunci, pentru mine, luna era o fată bălană, cu obraz rotund. Mă apropii de duzi. Dacă nu mi-ar fi teamă că mă vede careva, i-aș lua în brațe. Le mîngîi scoarța aspră, neagră. Soră-mea iese în prag.

— Nu cumva tu crezi că sînt tot vechii duzi?

— Da, îi spun. Cred că sînt tot aceia pe care îi știu. Au aceeași coajă aspră. Aceeași coajă aspră și bătrînă.

— Pe aceia i-a scos de mult, cu rădăcini cu tot, bărbatu-meu. Se uscaseră pe jumătate. Nu mai erau buni de nimic. Nu mai făceau dude. Aproape că nu le mai creșteau nici frunzele. Aștia sînt puii lor.

— Cam bătrîiori puii.

— A trecut vreme.

— A trecut...

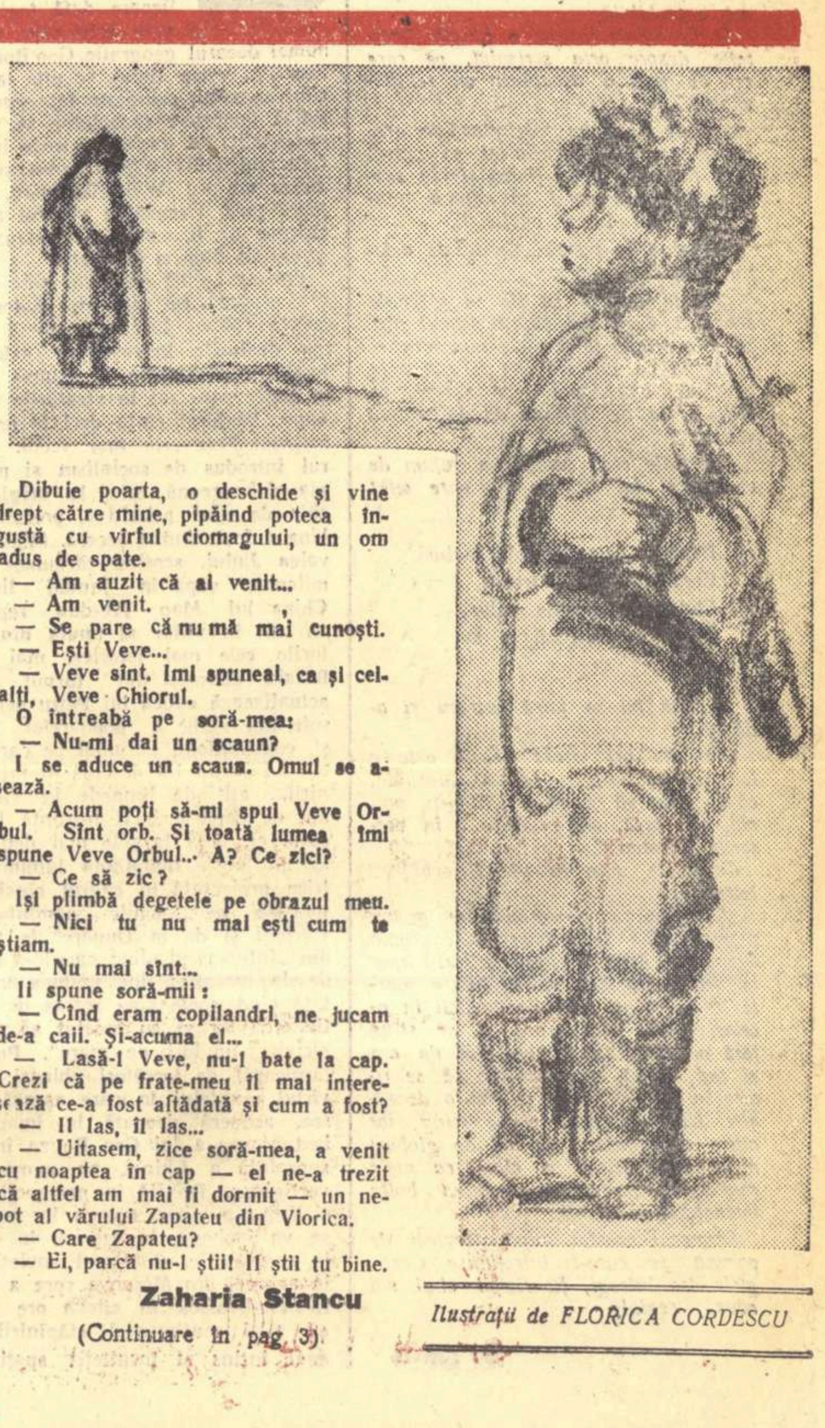

Dibuie poarta, o deschide și vine drept către mine, pipăind poteca îngustă cu vîrful ciomagului, un om adus de spate.

— Am auzit că ai venit...

— Am venit.

— Se pare că nu mă mai cunoști.

— Ești Veve...

— Veve sînt. Imi spuneai, ca și ceilalți, Veve Chiorul.

O întreabă pe soră-mea:

— Nu-mi dai un scaun?

I se aduce un scaun. Omul se așează.

— Acum poți să-mi spui Veve Orbul. Sînt orb. Și toată lumea îmi spune Veve Orbul... A? Ce zici?

— Ce să zic?

Iși plimbă degetele pe obrazul meu.

— Nici tu nu mai ești cum te știam.

— Nu mai sînt...

Ii spune soră-mii:

— Cînd eram copilandri, ne jucam de-a caii. Și-acuma el...

— Lasă-l Veve, nu-l bate la cap. Crezi că pe frate-meu îl mai interesează ce-a fost altădată și cum a fost?

— Il las, îl las...

— Uitasem, zice soră-mea, a venit cu noaptea în cap — el ne-a trezit că altfel am mai fi dormit — un nepot al vărului Zapateu din Viorica.

— Care Zapateu?

— Ei, parcă nu-l știi! Il știi tu bine.

Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 3)

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

min „actuale" în măsura în care izbutesc — cît de cît — să permanentizeze imaginea lor artistică...

„Grivița Roșie" este primul meu — și dă-mi voie să adaug: primul nostru poem de vastă respirație, după 23 August. El a fost recitat pentru întîia oară la 16 februarie 1945... acum apare într-o ediție festivă, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la istorica grevă a ceferiștilor.

Și „Dónca" a apărut în noua ediție în condiții grafice excepționale, cu admirabilele ilustrații ale lui Perahim...

— Ce mai puteți comunica cititorilor noștri?

— Că va fi în curînd în librării un volum de versuri ale mele — apoape 5.000! — traduse în limba germană de Lotte Berg, Else Jorniss, Alfred Margul Sperber și... Marcel Breslașu.

Yezi că după o destul de îndelungată absență pe rafturile librăriilor, vin buluc patru cărți de ale mele.

— Imi amintesc de o zi de iarnă, în care mi-ați dăruit „ultimul mohican" din prima ediție a „Cîntării cîntărilor". Pe cînd retipărirea volumului de debut al lui Marcel Breslașu?

— Și această carte a mea se găsește în zodia aniversărilor: întîia ediție a apărut în 1938 — și nădăjduiesc să marchez împlinirea celor două decenii prin retipărirea ei, către sfîrșitul anului acesta. Prefața noii ediții ar spune „printre altele":

...Și de vreme ce belșugul
vine-n preajma bătrîneții
— arcuind altminteri crugul
dinspre mîine către ieri —

Vreau ca-n marea primăvară
înflorită-n toamna vieții
să înviu o clipă iară
toamna dusei primăveri...

Cocheți oameni poeții! Sînt tineri și vorbesc de „toamna vieții"! Marcel Breslașu mi-a mulțumit părintește pentru compliment, eu l-am mulțumit pentru bunăvoința și ne-am despărțit după ce i-am smuls promisiunea că-mi va dărui „Dialectica poeziei" cu autograf.

Sorin Arghir

Rememorări

Caragiale

despre poezie și desăvîrșire în artă

In revista „Flacăra" din 3 decembrie 1911, doi tineri publiciști au povestit cum l-au cunoscut pe Caragiale. Scena se petrece în casa unui critic literar al cărui nume nu e pomenit, dar știm că era Mihail Dragomirescu. In după amiaza aceea se întruniseră la M. Dragomirescu mai mulți tineri scriitori ca să citească din opere inedite. Caragiale fusese invitat la masă la Dragomirescu și tinerii au trebuit să aștepte. In sfîrșit, Caragiale, însoțit de gazdă, apăru în salon, urmat de servitoare care aducea pe o tavă garafa plină cu vin și paharul.

„Eu, măi băieți, spuse Caragiale, adresîndu-se tinerilor prezenți, cu tabietul meu de om bătrîn. Voi... cum o mai duceți cu dragostea?"

La invitația gazdei, unul din tineri începu să citească un lung poem intitulat „La semiluna tricoloră". Caragiale ascultă o vreme, apoi, cu un gest, îl opri pe autor, luă manuscrisul, făcu o serie de corecturi și il înapoie. Acum, versurile aveau o formă acceptabilă.

Și Caragiale începu o lungă dizertație despre arta scrisului, pe care cei de față o ascultară cu religiozitate.

„O! de ce n-am fost placă de gramofon ca să întipărim și să putem reda tot ce a spus Caragiale în seara aceea", au notat cu adîncă mîhnire cei doi tineri publiciști.

Ajungînd la poezie, Caragiale o defini astfel:

„Poezia trebuie să fie ca plăcerea senzuală. Cum ți-ai simțit primul fior, să te cuprindă în mrejele ei puternice, să te ia ca un val, să te ridice la înălțimi amețitoare, să dorești ca clipa aceea de înălțare să dăinuiască veșnic..."

Caragiale ceru gazdei un volum de versuri al lui Coșbuc din care citi:

Departe de strîmbele maluri
Corabia-n goană trecea,
Cîntau despicatele valuri,
Cîntau și matrozii pe ea.

In ochii lui se iviră lacrimi și adăugă:

„De cîte ori citesc poezia asta a lui Coșbuc, nu știu ce mă cuprinde, că-mi vine să plîng... Simțiți voi, mă, cîtă artă, cîtă simțire e în versurile acestea?"

Caragiale, plin de vervă, vorbi fără întrerupere.

„Ce priveliște minunată e goana veșnică după desăvîrșire — continuă Caragiale. Zeci de opere de artă apar în fiecare zi. Dar ce diferită e soarta lor! Aprinzi zeci de artificii în același timp, unele ard și se sting fără a se înălța cît un stat de om și cad. Două, trei izbutesc să se ridice în înălțime; dar și aici o deosebire. Unele pocnesc și se sting, iar altele, spărgîndu-se în mii de globuri multicolore, atîrnă o clipă ca niște candelabre fantastice luminînd bolta întunecată a nopții..."

Farmecul acestei după amiezi de pomină pe care-l întreținuse Caragiale ore întregi, fu risipit cînd s-a adus... ceaiul.

S. Gilu

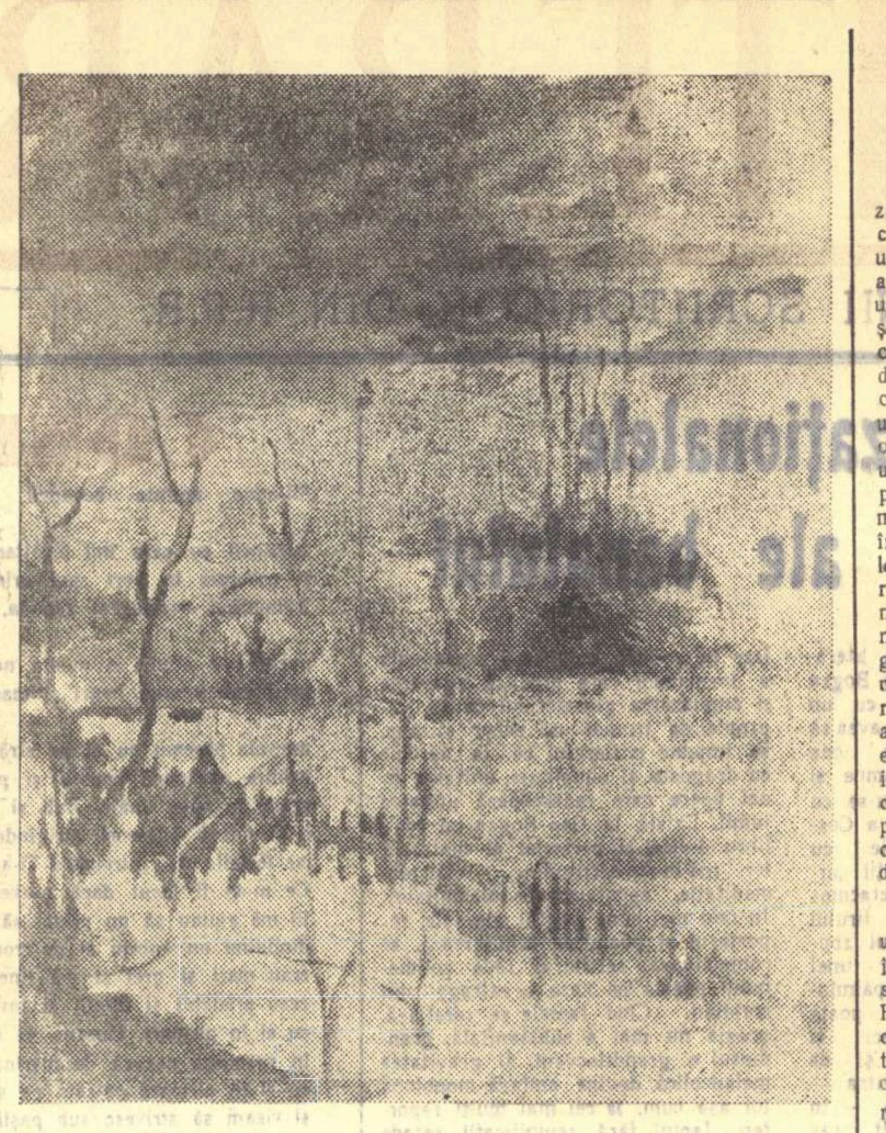

MARCELA CORDESCU „Peisaj"
(Din Expoziția artiștilor care au vizitat R. P. Bulgaria).

Senzaționalele aventuri ale banalului

(Urmare din pag. 1)

zăpăcit" fuge, se strecoară, se ascunde, hărțuit, urmărit. Natura nu e un dat ci o devenire, nu e un etalon al eternității față de patetica istorie umană, ci este ea însăși o violentă și patetică ciocnire a elementelor contrarii. Pentru ca natura să devină dinamică și patetică a fost suficient ca Bogza să nu o mai privească din unghiul unei existențe umane ci să o situeze la propria ei scară, care e una geologică. Această schimbare de perspectivă i-a redat naturii dinamismul ei real și a transformat-o într-un cîmp de luptă ale cărei faze le urmărim cu încordare, fiindcă rezultatele ei nu sînt cunoscute de mai-nainte ci pot fi pline de cele mai neașteptate surprize. In perspectiva geologică și universală, fiecare fapt natural devine o acțiune în uriașul război neterminat, încetează deci de a fi un fapt banal sau un semn al eternității ciclice; el este un aspect inedit al unui război în curs, pe care-l urmărim cu emoție. In această perspectivă geologică și universală, care este și aceea a științei, banalul devine senzațional.

Așa cum s-a observat, Bogza e un cercetător al cotidianului în care însă el nu găsește banalitatea ci senzaționalele aspecte ale realului. Fiindcă banalitatea nu e o realitate ci o atitudine față de realitate. Cotidianul a fost acoperit de scoarța cernoie a formulelor abstracte. Prima grijă a reporterului este aceea de a dinamita această scoarță, de a înlătura formulele abstracte. Banalul e o mecanică a disocierilor și asocierilor. Reportajul găsește noi asocieri, noi raporturi și — privind cotidianul în perspectiva devenirii dramatice, integrîndu-l în universal — îi descoperă semnificația. Bogza nu caută fapte senzaționale ci descoperă faptului comun sensul și valorile: astfel, banalul devine senzațional. Literatura lui Geo Bogza ne descoperă dinamismul staticului, revelîndu-ne că sub ochii noștri se petrec, în permanență, întîmplări formidabile și ne-mai-po-me-ni-te! Geo Bogza este un revoluționar nu numai prin atitudinea lui civică, nu numai prin literatura sa militantă ci mai ales prin dinamitarea concepției statice și prin demascarea banalului. Intr-un univers în care orice fapt este un act care are sens și valoare dinamică, fiecare om ocupă un post de luptă în marea bătălie universală și fiecare act al său e semnificativ și comportă o mare răspundere morală (de unde gravitatea bogziană). E universul etic al unui revoluționar.

S-ar putea aduce multe exemple din războiul lui Bogza cu formulele abstracte menite să mascheze realitatea cotidianului în capitalism. Vom aduce doar cîteva, dintre cele mai explicite. In „Rafinăria din Cîmpina" (1934), primul act al scriitorului este ruperea vălului diversionist care vrea să acopere exploatarea, mizeria, printr-o formulă: „rafinăria cea mai mare din Europa!" „Sute de oameni muncesc acolo la lumina unor focuri năprasnice, și adeseori mor. Și iată toată această realitate camuflată de o vorbă: cea mai mare din Europa! Zici asta și nu te mai gîndești la nimic altceva; nu te gîndești ce-o fi cu mîna lucrătorului zdrobită de un angrenaj, cu copiii mecanicului terciuit de explozia unui motor. Par simple fapte diverse pe lîngă fraza pompoasă, bombastică: am vizitat cea mai mare rafinărie din Europa". Muncitorii tăbăcari sînt prinși într-o rețea de abstracții birocratice. „Stăpînii tăbăcăriilor și-au dat seama că nu pot apare în fața lucrătorilor decît înconjurați de mistere, cifre, forme". Dar nici formele, nici drapelul cu care sicriul celui mort de mizerie este însoțit la cimitir, nu trebuie să mascheze realitatea. „Singura realitate a fabricii sînt (...) lucrătorii, cu brațele grele de muncă". („Inmormîntare cu drapel", 1934). Scriitorul dinamitează formulele abstracte, diversioniste, pentru a-i sili pe acei ce trec opaci prin fața realității să vadă, să se emoționeze, să gîndească. In reportajele de pe frontul războiului civil spaniol (1937), Bogza scrie: „Nu se poate ști nimic despre război pînă ce nu e văzut. Una sînt ideile pe care ți le faci despre război citind ziarele și alta — fulgerător și fulminant altă — este realitatea lui, substanța lui, singura din care trebuie să izvorască, după ce o cunoaștem, ideile despre război". („Tragedia poporului basc, I"). Bogza înlătură vălul iluziilor pentru a ne situa în contact direct cu realitatea, cu substanța cotidianului.

Cel de al doilea moment al acțiunii scriitorului pe planul cunoașterii este concretizarea sau plasticizarea. Scriitorul ne impresionează simțurile, compară necunoscutul cu elemente cunoscute sau, cînd e vorba de cotidianul nostru, constată raporturi inedite. Procesele sînt numeroase și nu le putem analiza aici dar ele tind, toate, să ne revele senzaționalul cotidianului, realitatea realității. Cele mai multe comparații sînt vizuale: „Un romb a fost desenat, de evenimentele care se petrec în cuprinsul lui, pe harta țării. El e culcat la poalele Carpaților și cuprinde între cele patru laturi toată grandoarea și toate mîrșăviile industriei petrolifere". („Lumea petrolului"). Vreți să știți cum e o mină de cărbuni? Inchipuiți-vă un vapor scufundat vertical, în care marea ar fi de piatră iar pereții vasului... de cărbune. („Oameni și cărbuni"...). Filoanele aurifere se răspîndesc în masa de piatră a muntelui ca sistemul nervos al unui corp omenesc („Munții Apuseni"). Vreți să știți cum munceau minerii? Viața lor se asemăna cu a oamenilor oceanici „care coboară printre rechini în fundul mării, după perle, cu un singur cuțit în mînă" („Roșia-Montana"). Alteori, imaginea izbește simțurile olfactive. Pentru a ne face să înțelegem condițiile în care munceau înainte tăbăcarii, scriitorul te interpelează: „Ați mirosit vreodată un cîine ud de ploaie? Inchipuiți-vă atunci cum pot duhni cele cîteva mii de piei..." Seara, acasă, cînd duc pîinea la gură, pîinea le miroase „a piele udă de animal mort". („O industrie fetidă"). In fața realității, scriitorul, — acest „seismograf sensibil" — vibrează de emoție și ne solicită, ne zmulge emoția și nouă. Ieșit din mină este atît de impresionat încît, ne spune, „o pojghiță de creier cred că arăta ca pereții unei case după un bombardament de artilerie" („Roșia-Montana"). Printre mijloacele de plasticizare și concretizare a realității, a transmiterii emoției, scriitorul folosește numeroase altele, printre care descrierea obiectelor, a materiei „inanimate" ca pe procese vii, procedeu legat de viziunea sa dinamică și dramatică a materiei, de care am amintit.

Bogza vorbește de viața sondelor, de „identitatea de destin" dintre oameni și sonde, „paralelismul dintre oameni și aur" și ghicește viața moților, ca un augur, din „măruntaiele" muntelui. Căci, așa cum observa cu subtilitate Elvin, „asupra lui Geo Bogza, ca o lege a gravitații, acționează tendința de a lega soarta oamenilor de cea a scoarței pămîntului, stabilindu-se un paralelism". Și „Scriitorul pare a surprinde mereu o corespondență intimă și trainică între om și cosmos", („Geo Bogza", pag. 102, 103). Dar, în acțiunea de reintegrare a realului, această etapă analitică de concretizare plastică nu este și ultima. Scriitorul descoperă în concret, simbolul, întîlnește în particular, generalul, și astfel reface unitatea lumii. Geo Bogza are, îl citez iarăși pe Elvin, „perceperea caracterului infinit" al materiei, „senzația eternității, a veșniciei materiei" (op. cit. pag. 104, 105).

O femeie, în Apuseni, mănîncă un măr. O femeie în țara bascilor, îi blestemă pe generalii franchiști. Fapte simple, obișnuite, pe lîngă care un altul ar fi trecut fără să observe, fapte pe care Bogza le reține, le luminează și descoperă în ele sensuri multiple. In gesturile simple și elegante cu care o femeie din țara moților mînca un măr, Bogza descoperă gesturile vechi ale femeilor dace sau gesturile femeilor din Biblie, gesturi străvechi și misterioase prin care, sobru, ele își manifestau — în acele străvechi timpuri, — marea bucurie de a comunica cu natura, „Marea bucurie de a vedea lumina soarelui, (...) de a mesteca între măsele esențele pămîntului, concentrate în sfera primordială a unui măr". Frumusețea estetică a gesturilor sugerează calități morale apoi, scriitorul alunecă fulgerător pe meridianul istoriei, dînd astfel faptului un ecou temporal grandios, ecou concentrat în triplul simbol sferic al cunoașterii, al nașterii și al desăvîrșirii. Din îngrozitoarele fapte săvîrșite în timpul războiului civil spaniol, de către fasciști, Bogza alege unul, alege o scenă, „în aparență cea mai lipsită de importanță"... „Dar ce semnificație cumplită are și cît e de gravă..." E un poem, o melopee balansată ca un bocet, un blestem grav și îngrozitor care urcă din temeliile istoriei, din străfundul ființei: „Generali spanioli și dictatori ai Europei, am văzut o femeie blestemîndu-vă. Era o femeie îmbrăcată în negru, cu fața întunecată și aspră. Singură, pe o colină, la poalele Pirineilor (...) în timp ce soarele apunea, ridicase pumnul spre cer și vă blestema". Este în acest blestem solemn sugestia elină și biblică și mai străveche încă, răsună blestemul mut în spațiile istoriei, solidarizîndu-ne cu tot ceea ce a fost împotrivire la asuprire și crimă.

Cinstim în Geo Bogza pe unul dintre acei scriitori care și-au folosit arta împotrivindu-se acelor îngrozitoare întîmplări ce tindeau la înjosirea demnității umane.

Paul Georgescu

CĂRȚI

CONSTANTIN PRISNEA: „După alungarea faraonilor"

„După alungarea faraonilor" este rodul unor însemnări de călătorie prin țară. Din lectura articolelor și reportajelor înmănuncheate în volum descoperim itinerarul acestei călătorii: de la casa natală a lui Creangă din Humulești și comitetul raional de partid din Tg. Neamț, la Bicaz și Leșu, de la mănăstirea Agapia la Rodna și Țibleș, de la Sibiu la Botoșani și de aici la Chizătău, peste Bega...

Pretutindeni autorul are revelația unor fapte ce vorbesc de la sine despre schimbările fundamentale petrecute în țara noastră „după alungarea faraonilor".

Apelînd adesea la simboluri și amintiri, lăsînd să vorbească faptele și cifrele, autorul fixează imagini expresive din lupta oamenilor muncii pentru construirea socialismului. De altfel, toate întîmplările și datele, confesiunile autobiografice și amintirile strînse în acest volum au un scop precis: de a pune în evidență fundamentala deosebire dintre „țara lui Hübsch" — țara ce a avut în frunte pe reprezentanții succesivi ai dinastiei importate de la Sigmaringen — și republica noastră, care a descătușat energia creatoare a milioanelor de oameni.

Cartea lui Constantin Prisnea rămîne un document interesant ce înscrie în paginile sale fapte de cronică din viața noastră nouă.

Teșu Milcoveanu

NICUȚĂ TĂNASE: „Acțiunea P. 1500"

„Acțiunea P. 1500" nu se impune prin acțiunea P. 1500, adică nu este, așa cum s-ar părea, o carte de aventuri. Dar Nicuță Tănase face un lucru foarte interesant și nou, sau, mai bine spus, foarte interesant tocmai prin noutate. Literatura ne-a obișnuit cu educarea copiilor de către părinți. Nicuță Tănase a răsturnat aceste raporturi. La el, copiii sînt cei care educă, iar părinții — anumiți părinți — cei care primesc educația, transformîndu-se sub acțiunea („P. 1500" sau altele) binefăcătoare și bineintenționată a copiilor. Unghiul de vedere nu este minor. Este, cred, cel mai potrivit și stimulator, avînd în vedere pe destinatarii cărții. In „Muzicuța cu schimbător", colegii lui Dinu salvează onoarea tatălui acestuia, atras într-o acțiune de furt și sabotaj. In recenta carte nu sînt atîtea peripeții, acțiunea P. 1500 se cam rezolvă de la sine, cu o minimă contribuție din partea copiilor; este, în schimb, adîncită problema etică. Tatăl lui Victoraș își părăsește soția pentru că el e „maistru" iar ea „spălătoreasă" (bineînțeles, intervine și o femeie). Colegii lui Victoraș, printr-o serie de inițiative inteligente, își dau aportul la soluționarea situației în favoarea căsniciei părinților lui Victoraș.

In cartea de față, fantezia l-a ajutat mai puțin pe scriitor. L-au ajutat însă cu prisosință umorul, căldura și comunicativitatea expunerii.

Dumitru Solomon

Nivelul civilizației

(Urmare din pag. 1)

lizație poate deveni al altora, al tuturor? Lupta este destul de grea, pentru că răul este mai ușor decît binele, se întocmește pe o cale mai lesnicioasă. Iți este mai la îndemînă să improvizezi neglijențe decît să studiezi și să execuți cu atenție, să urmezi o tradiție decît să te ostenești pentru o inovație, să renunți decît să creezi, să te reprimi decît să te exalți. Lenea, deprinderea comodă, oroarea răspunderii, toate formele inerției sau ale blazării te trag în jos. Te înalță iubirea care a scînteiat în tine pentru formele mai înalte, mai drepte și mai pure de viață, pentru ceea ce-ți apare bun și frumos, Kalokagatie, în tine și-n alții, pornirea sprintenă și activă, curajul gîndirii și al faptei. Ești un om al viitorului, al progresului. Chiar o realizare, oricît de modestă, dacă este mai bună decît alta din jurul tău sau din trecut, posedă o forță incontestabilă, prestigiul ei. Nu există suflet oricît de ordinar sau de brutal care să nu se rușineze de sine în fața exemplului mai înalt. Puterea răului este masivă, oarbă, distructivă. Este și foarte activă. Avem de ce să ne temem de ea. Polifem este în stare să ne înghită toate turmele și pe cîțiva din noi împreună cu ele. Puterea binelui pare la început mai slabă, pentru că nu lucrează decît prin ceața mîhnirii, apoi prin scînteierea privirii inteligente, prin surîsul bunătății. Îndepărtează ceața, fă a ta această privire, împodobește-te cu acest surîs. Dă-le urmări. Întrupează-le în materia lumii. Creează în tine și răspîndește în juru-ți exigența și pilda nivelului mai înalt al civilizației. Este o parte din ceea ce poți face pentru frații și copiii tăi.

Tudor Vianu

ȘANTIER

Se află sub tipar, în „Editura de stat pentru literatură și artă":

- „*Nedeia din Poiana Miresii*", vol. I, ed. II, și vol. II de *Nicolae Deleanu*.
- „*Fuga*" — schițe și nuvele — de *Dumitru Radu Popescu*.
- „*Insemnări despre literatură și teatru*" de *V. Mîndra*.
- „*Orientări în literatura străină*" — articole și studii — de *Mihnea Gheorghiu*.
- „*Ceva mai greu...*", versuri de *Dan Deșliu*.
- „*Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu*", studiu de *Dumitru Solomon*.
- „*Cezar Petrescu*", monografie de *Horia Stancu*.
- „*Viitori*", roman de *Ion Dongorozi*.
- „*Vine doamna și domnul general*", schițe de *Gh. Brăescu*.

CRONICA LITERARĂ

GEO BOGZA: „Pagini contemporane"

Geo Bogza e un privilegiat. O pagină scrisă de el este o antologie în miniatură a propriei sale opere. Cuprinde de fiecare dată toate semnele artei sale. Variază numai decorul geografic. Geo Bogza coboară în valea Jiului, se uită la răsăritul soarelui, osîndește fascismul, se ridică împotriva războiului, se urcă în metropolitanul moscovit, trece în zbor Caucazul, reflectează la Lenin, se entuziasmează cu Walt Whitman, inconjoară țara, visează la viitorul atomic. Oricare ar fi, motivul călăuzitor e gîndit în timp și în spațiu.

Frunza „plină de sevă, abia smulsă din arbore" cu care un păstor tînăr „cînta într-o dimineață de toamnă" pe dealurile Petroșanilor este rudă bună cu milioanele de frunze moarte și negre care zac în straturile de cărbune. Păstorul cîntă deci la unul din instrumentele cele mai vechi. Tractorul introdus de socialism și pe cîmpia dobrogeană este, la origine, așchia de silex primitivă, precum combina a fost cîndva seceră. Minerul din valea Jiului, scoțînd cărbunele multimilenar, sapă în fundul timpului. China lui Mao Țze-dun reprezintă un salt în viitor al unuia din trecuturile cele mai istorice, mai vechi. Bătaia ceasului din turnul Spaski actualizează epoca lui Petru cel Mare, suferința veche a popoarelor Rusiei și, concomitent, „drumul pe care mintea lui Lenin l-a deschis în fața omenirii... atît de limpede în viitor și atît de departe încît înfruntă tot trecutul ei, pînă la cele mai departe și tulbure ere". Instalarea luminii electrice proiectată în cadrul cincinalelor noastre pe „vechile pămînturi din Carpați și de la Dunăre" le trezește din „întunericul adînc care le-a acoperit de la început; din vremea îndepărtată cînd apele s-au retras de pe întinderea lor și au încetat să mai fie strivite funduri de mare". Puzderia, furnicarul de lucrători chinezi de pe vîrful muntelui în care așează o șosea, acoperă deodată în imaginația instantanee a lui Geo Bogza întreaga suprafață a Chinei, cu numărul lor vertiginos. Privită în perspectivă socialistă, în viitor, munca lor măruntă se va închega, în fabrici, în edificii, în construcție. Călătorul sovietic care ia avionul din Moscova spre a ajunge la Vladivostok în cîteva ore trebuie să aibă sentimentul stăpînirii celui mai întins și însuflețit spațiu. Un spațiu care altădată era vid: „In fond, în esența ei mecanică, aerogara este o uzină de proiectat oameni, cu puterea și viteza unei explozii pe distanțe continentale. Care dintre cei ce aud motoarele duduind în zorii zilei pe betonul aerodromului și vocea spicherului anunțînd distanțele uriașe pe care le vor parcurge, n-a simțit că în locul acela se desfășoară una din cele mai extraordinare activități din cîte oamenii au pus la cale?" Teritoriul patriei nu are dimensiunile rusești sau asiatice. Totuși fecundarea stepei dobrogene prin intervenția sistematică a socialismului este o întreprindere monumentală la scara noastră. Și la Bicaz hidrocentrala în devenire a antrenat o schimbare fastuoasă a cadrului: „Ce fior adînc, al măreției forțelor naturii am încercat de atîtea ori străbătînd Carpații, privind în vechi circuri glaciare apa lacurilor alpine. Dar cu cît mai adînc e fiorul pe care îl încercăm acum, plimbîndu-ne pe fundul viitorului lac, dînd mult capul pe spate pentru a putea privi linia pînă la care, prin intervenția îndrăzneață a omului, vor urca apele".

In gîndirea, expres dialectică, a lui Geo Bogza, modernul și tradiționalul, natura și industria, stabilesc relații de prietenie, de unitate a contrariilor. Sinteza este în esența socialismului care n-a venit să zdrobească moștenirea milenară, ci să o depășească prin însumare. Factorul statornic și factorul dinamic armonizîndu-se, progresul apare în firea lucrurilor ca o înfăptuire care nu strică frumusețea universului: o întețește, corectînd-o, completînd-o sau dîndu-i o replică. Așa cum între regnuri există o corespondență (vezi „Cartea Oltului") care revelă un tipar, o matrice comună a creației, între opera spontană și eternă a materiei și aceea conștientă, mecanică sau istorică a omului, nu e o prăpastie. Acțiunea omenească utilizează elementele date și le prelucrează în sensul impulsurilor intime ale firii, conform, cum am spune mai pedant, condițiilor legilor obiective. Împădurirea stepelor ruse, stăvilind vînturile pustiitoare va „restaura frumusețea devastată a naturii" iar becurile din satele romînești vor organiza o nouă constelație, aducînd cerul pe pămînt. Formele care umplu lumea se vor recunoaște, fie și deformate, în plăsmuirile minții: „Astfel a apărut, uneori țîșnind cu furie din măruntaiele pămîntului, petrolul și din el s-a distilat benzina, sîngele motoarelor cu explozie. Cea mai spectaculoasă consecință a acestui fapt, a fost că după milioane de ani de la dispariția acelor zburătoare gigantice și fantastice ale preistoriei, văzduhul s-a umplut din nou cu păsări uriașe, de astă dată născocite de om". Profesorul Tudor Vianu se mira amuzat că pentru Geo Bogza vaca este o uzină vie, reconstituibilă în „piesele" ei ca un motor. Era o butadă, artistic însă serioasă. Dacă benzina este sînge, de ce vaca n-ar fi o uzină? Analogia este în spiritul viziunii scriitorului care nu știe că în măsura în care e afinul lui Whitman nu e departe de V. Hugo.

Proiectarea pe ecranul cosmic conferă lucrurilor proporțiile colosale. Sublimul, sentiment atît de bogzian, nu este numai un produs al acestei propensiuni către infinit care, exclusivă, i-ar limita viziunea la un evoluționism pompos dar în fond plat. Fenomenul în natură, actul în istorie și invenția în tehnică sînt evenimente, revoluții care modifică odată cu scena cosmică textul, drama în care sînt implicați oameni. Descătușarea energiei atomului va inaugura o eră în care „cuțitul de bronz și creionul vor ocupa - poate, la început de tot, aceeași treaptă a drumului pe care urcăm... Ceva se pregătește să vină, e abia clipa nașterii, dar de pe acum vechile forme ale civilizației cad în desuetudine: între hotarele continentelor, trenurile par rîme obosite iar în aer, quadrimotoarele bărzăuni greoi. Atît de teribil e ceea ce are să vină..." Retrospectivele bogziene în antecedentele civilizației reprezintă, ca și sondajele în zările anului 2000, un spectacol revoluționar. Fiecare unealtă a adus transformări substanțiale, comparabile în succesiunea lor cu vîrstele geologice. („Poemul arheologic"). Ideea îi e atît de intimă încît a devenit cronică. Un răsărit de soare este o revoluție zilnică, o descărcare de energie în fiecare clipă. Procesul vieții, la orice nivel ar fi considerat, este un lanț de explozii consumate discret în încăperile oculte ale atomului: „Ele, exploziile atomice sînt focul sacru, adevăratul, uriașul, cosmicul foc sacru care întreține viața în univers". Alături de termenii abundenți în scrisul lui Geo Bogza: măreț, formidabil, spectaculos, să punem exploziv, dinamic, revoluționar și vom obține „fondul său principal de cuvinte", uneltele cu care și-a construit imaginea despre lume. O imagine a genezei armonioase și răzvrătite, a creației realizate printr-o luptă perpetuă. Solemnitatea, armonia stilizată poate excesiv, ornamentată baroc cum s-a spus, a frazei lui Geo Bogza înglobează un tumult de nediguit. Marele calm al scriitorului e calmul oceanului care ascunde marile furtuni. La lista vocabularului său puteți adăuga noțiunea de bătălie, de încleștare. Ieșirea țăranilor la cîmp cu tractoarele, perforarea cărbunelui, topirea metalelor în furnalele Hunedoarei și Reșiței sau, în China, cultivarea orezului, îndiguirea marilor fluvii, irigarea pămînturilor și așezarea drumurilor pe crestele inaccesibile, sînt operații armate, ofensive din care omul împins de elanul socialist nu va putea să nu iasă biruitor, precum Oltul răzbătea din ciocnirea sa cu stihiile. „Cartea Oltului" a fost o carte a naturii. „Paginile contemporane" aducînd cunoscutele „Porți ale măreției", „Meridianele sovietice", reportajele despre Iugoslavia și „China adorată", împreună cu articolele (și poeziile) despre era atomică, cu conferințele închinate unor scriitori umaniști ca Ciu Yen, Fielding, Whitman, și articole mai vechi antifasciste sau legate de reconstrucția țării și îndepărtarea urmelor războiului, este o carte a omului.

In „Pagini contemporane", Bogza e mai retoric și mai puțin inspirat în fantezie, dar mai aproape de om. Mînuitor de unelte, transformator al naturii și al propriei umanități, omul este un luptător iar mitul îndrăgit de scriitor este al lui Prometeu. Omagiu destinat ziditorului comunismului, Prometeul lui Geo Bogza acoperă cu semnificația lui statura omului de pe cuprinsul socialismului, a omului de pretutindeni prins în indiferent ce tensiune creatoare: împotriva oprimării capitaliste și coloniale, împotriva războiului sau a stihiei rebele. Noutatea „Salutului" e celebrarea triumfului lui Prometeu, văzut în mod tradițional ca un glorios înfrînt: „Fiu slăvit al unei mame slăvite, dacă ai vedea ce uimitoare flăcări izbucnesc din scînteia pe care ai dăruit-o omenirii! Dacă i-ai vedea pe cei ce se tîrau în întunericul umed al peșterilor, cît de măreț se înalță de la pămînt, cît de măreț plutesc peste apele mării și culmile munților".

Un timp am crezut că de atîta grandoare, de atîta mitificare, omul se estompează îndărătul propriei sale opere. Poate că scriitorul neglijează împrejurarea că și în anul 2000 și în lună, omul își va păstra problemele, continuînd să se zbuciume. Modificarea spațiului și trăirea mai rapidă a timpului nu va modifica la fel de prompt și tot atît de linear atomul sufletului. Dar asta e o „altă poveste" de care Geo Bogza, specializat în utopiile realiste, nu e obligat să țină seama. E sarcina altora. Impresia mi s-a revizuit acum, revenind asupra „Paginilor contemporane". Geo Bogza exaltă de fapt grandoarea omului mic, simplu. Prometeu a fost minerul din Valea Jiului care în 1945 procura cărbunele țării, riscînd primejdiile inerente și lucrînd în condițiile în care puterea nu se găsea încă în mîna a lor săi. Prometeu a fost minerul din Asturii al războiului civil din Spania (vezi articolele respective). Prometeu a fost partizanul iugoslav. Prometeu este bolșevicul din Octombrie 1917 și pînă azi. Prometeu este chinezul care a săvîrșit Marșul cel Lung, a aruncat sclavia de pe umerii săi și alcătuiește tenace China Nouă, piatră cu piatră. Prometeu este acum poporul său, „minerul noului ev" (atomic) pe care-l solicită cu o afecțiune fierbinte, de frate, să-și prețuiască pămîntul, unul din cele mai roditoare, mai complete cum ne arată în „Tabloul geografic", exploatîndu-l în beneficiul lui însuși: „Mineri ai noului ev! Vouă vă este dat, ca în cea mai uimitoare poveste, să deschideți poarta marelui tezaur al vieții. Vouă vă este dat să vă apropiați cel mai mult de taina și esența lumii. Aud foșnind sub degetele voastre atomii și planetele, în același prelung sunet de harfă..."

Geo Bogza se rușina în 1936 că cei ce-l hrănesc, muncesc și pentru el fără răsplată. A suferit și în 1945, asistînd la cazna „viermilor pămîntului". A vrut să nu fie văzut instalat comod în fotoliu cînd, trecînd cu trenul în China peste un pod în reparație, privirea sa a întîlnit pe aceea a unui muncitor cu picioarele în apă. Lumina ochilor chinezului era însă vie, cordială. Era lumina prieteniei. Sentimentul aparținea unui om care nu mai suferea, avînd speranță.

Geo Bogza a căutat, caută pretutindeni privirea chinezului, apropierea dintre oameni. Este expresia dragostei sale de viață, a vieții pe care el o exaltă ca pe o amantă și o cultivă ca pe o religie. Umanismul său se alarmează cînd obiectul lui răsfățat, omul, e amenințat sau numai lezat. Cine răpește omului timpul, împiedicîndu-l de la țelul său, abătîndu-l de la opera sa, își atrage sarcasmul vechiului Geo Bogza, expert în satira grimasantă, ușor grotescă. (Vezi „Moțotoc și atomul"). Iar cine pune în pericol existența omului, a vieții ca atare, îl face să părăsească contemplația și să încerce a opri nebunia. „A fi sau a nu fi" e un monolog vorbit în fața lumii în care, ca și Hamlet craniul, autorul aflat în ipostază simbolică, pare a ține în mînă soarta omenirii. Trasînd perspectivele sinistre ale flagelului atomic, scriitorul opune tentației nimicirii seducția formelor infinite ale vieții, poruncind omului să opteze pentru A fi: „Din tot ce e viu pe pămînt, din cele mai pure celule ale vieții, din sîngele, din carnea, din inima uriașă a omenirii: A fi! A fi! A fi!"

Mihail Petroveanu

DULCE

(Urmare din pag. 1)

Văru Pena Zapateu, al lui Găbunea.

— Şi de ce a venit?

— Zicea să te duci acuma, dimineaţa, la el. Cunoşti unde stau, lîngă moară, peste pod. Zicea că l-a trimes Pena Zapateu. Că e bolnav. Că s-ar putea să moară. Că sîntem de acelaşi sînge. Că ar vrea să vorbească nu ştiu ce cu tine.

— A! Moare Zapateu, rîde Veve Orbul. Moare Zapateu... Credea că n-o să moară niciodată... Credea c-o să stăpînească pămîntul!...

Mă ridic să plec. Se ridică şi Veve Orbul.

— Mai cunoşti drumul? mă întreabă.

— Il cunosc.

— Dacă vrei, merg şi eu, să ţi-l arăt.

— Mulţumesc, îi spun. Nu e nevoie să te osteneşti.

— Bine, îmi spune, dacă nu vrei, nu vrei... Acum că te-am văzut... Vino într-o zi pe la mine. O să bem rachiu fiert.

— O să viu, negreşit o să viu. Cît despre rachiul fiert, să ştii, Veve, e slăbiciunea mea...

Ne dăm mîna în poartă. Trec pe lîngă oborul Rimoantei. Nu mai e Rimoanta. Trec pe lîngă casa lui Tutanu. Pe prispă, o femeie tînără, smeadă, încălţată cu cizme de cauciuc, toarce lînă. Ii dau bună ziua. Imi răspunde. Intreb:

— Ce mai face Tutanu? E acasă?

— Care Tutanu? Nu cunosc nici un Tutanu, domnule. Pe bărbatu-meu îl cheamă Duţu Firfirică.

— A trăit odată în casa asta unu Tutanu. Un prieten de-al meu.

— O fi trăit. Noi am cumpărat-o de la tovarăşul Dănilă care s-a mutat la oraş.

— Mă iartă...

— Să te ierte Dumnezeu... Că mie nu mi-ai greşit cu nimic.

Ies la margine. N-o mai apuc pe drum... O tai de-a dreptul, peste lunca îngheţată, spre pod.

Vărul Pena Zapateu Găbunea!... E băiatul unchiului Găbunea din cătun. Taică-său era frate cu tatăl vărului Ţugurin, bunicul lui Cuculeţ. Săraci mai erau, Doamne... Casa, cît un ghioc. Crescuse greu văru-meu. Lat, înalt, cu capul mare, pletos. De muncă, se adusese puţin de spinare. Il ocoleau fetele, deşi cînta, de răsunau văile şi dealurile, cu armonica. Namilă golaşă, şi încă aproape cu cocoaşe, cine să-l ia? Pînă la urmă se găsise. Tot sacul îşi găseşte peticul. Ghighina primise să-i fie nevastă, fata cîrpaciului David Carp din Capra.

— Om munci şi-om lega noi două în tei, Zapateule...

— Vezi ce mîini am? Cu ele o să muncesc, se lăudase văru-meu.

Şi o strînsese în braţe de-i troznisără oasele.

Petrecusem la nunta lor.

— Joacă cu mireasa mea, dansează-mi-o pe Ghighina ca la oraş, vericule. Nu mă supăr. Sîntem de un sînge.

— Ca să joace cineva, vere Zapateu, are nevoie de două picioare. Eu...

— Uitasem...

După moartea lui Gherasie Milian Miliarezi, moşia Băneasa căzuse moştenire prefectului Drăculea. Se prăpădise şi boier Drăculea şi-i luase locul ginere-său, boier Jim Suditu. După plecarea nemţilor, ca să scape moşia de expropriere Jim Suditu împărţise moşia cu nevasta. Apoi întîmplarea făcuse ca doamna Drăculea să se încurce cu un avocat, unul Otu Bottu. Divorţase şi se mutase la Bucureşti. L-a lăsat mai mare peste partea ei de moşie pe văru-meu Zapateu. N-a trecut mult şi proprietăreasa, ca să scape de datorii, îşi vindea partea fostului soţ. Văru-meu Pena Zapateu nu mai avea nevoie să slugărească. Era om gata făcut. Işi cumpărase loturi. Intrase în marea casă care fusese cîndva a lui Gună Isopescu, iar pe dealul de deasupra cimitirului sădise vie întinsă în mijlocul căreia zidise cramă.

M-a căutat la Bucureşti şi m-a rugat să-l ajut să-şi aducă băiatul să învețe medicina.

— Cunoşti mulţi profesori.

— Cunosc, vere Zapateu.

— Să intervii. Băiatul e bun la carte. Dar ştii şi tu. Fără rude la Ierusalim nu te bagă nimeni în seamă.

— O să interviu.

Arăta bine la faţă. Straiele ţărăneşti curate, aproape noi, cizmele, oglindă.

— Te-ai îmbogăţit, vere Zapateu.

— M-am îmbogăţit, vere. Dar am şi muncit.

— Ai avut noroc.

— Norocul, vere, pot să-ţi spun, că noi doi sîntem de un sînge, şi-l mai face şi omul.

— Tu ai ştiut să ţi-l faci.

— Am ştiut. Acum am de gînd să mă apuc de politică. Vreau să ajung cineva.

— Şi cu cine ai să faci politică, vere Zapateu?

— O să văd eu. Trebuie să mă mai gîndesc. Să cumpănesc bine. Să nu dau greş.

Nu-l aprobam. Nici nu-l dezaprobam. Văzînd că tac, şi-a dus gîndul mai departe:

— Acum, că tocmai a venit la putere în Germania domnul Hitler, poate că mi-ar prii dacă...

— Da... Inţeleg. Poate ţi-ar prii, vere Zapateu. Mai chibzuieşte...

Chibzuise. Imbrăcase cămaşa verde întîi pe ascuns, apoi pe faţă, cu mîndrie. Cînd sosise vremea pe care o aşteptase, colinda satele de pe Valea Călmăţuiului călare pe cal alb, cu ceata după el.

— S-apropie alegerile, fraţilor. Să ne votaţi pe noi. O să facem dreptate în ţară. O să vă dăm la toţi pămînt. Omul şi pogonul.

— Dar tu, Zapateu, ai şaptezeci de pogoane... Cîte pogoane mai vrei să-ţi iei?

— Patru, că patru oameni sîntem în casă. Ce avem fiecare nu se pune la socoteală. Cum venim la putere, împărţim moşiile. Omul şi pogonul...

Unii spuneau:

— Ajunge cineva Zapateu. Prefect. Poate chiar mai mult decît prefect.

Alţii aveau altă părere:

— Cu politica asta poate să-şi frîngă gîtul.

Se dovedise priceput.

Pe cei curajoşi îi arunca unde era primejdie: încăierări cu capete sparte şi ochi scoşi, case atacate şi incendiate, pîndirea şi schilodirea adversarilor...

— Nu-l bănuiam pe Zapateu în stare de asemenea sălbăticii...

Celor şovăielnici le da hotărîre. In fricoşi trezea simţul răspunderii şi dorinţa de a părea viteji.

Gradul pe care îl căpătase în mişcarea cămăşilor verzi făcuse din el un om fudul, dar îmbogăţirea nu-l dusese, ca pe alţii, la schimbarea portului. Ghighina purta ciorapi şi pantofi de la oraş.

— Ca o preoteasă umblă gătită Ghighina lui Zapateu.

— Dacă are cu ce!

Că aveau cu ce se ştia şi se şi vedea. Pena Zapateu adoptase căciula mare, de Bucovina, şi mantaua largă, cafeniu-închisă, care devenise şi ea, ca şi mustăţile mari, lăsate pe oală, obligatorie aproape pentru partizanii Căpitanului.

Prins în vîrtejul jurnalisticii, care mă pasiona pînă la robire, de Omida şi de cei ce trăiau acolo mai-mai că uitasem. Lucram. Părăseam rar oraşul. Venea uneori cîte o rudă pe la mine. Mă găsea obosit, plictisit, fără chef de vorbă.

— Te-ai cam înstrăinat de noi.

— Poate.

— Să-ţi spun o întîmplare, nene.

— Spune-mi.

— Pena Zapateu s-a apucat de politică.

— Ştiu.

— Săptămîna trecută a avut loc la noi la Omida o mare întrunire.

— Liberalii au ţinut-o? Sînt pe drojdie.

— Legionarii. Au venit doisprezece inşi călări pe cai albi, cu vărul Zapateu în frunte şi cu unul măruntel şi chel cu gura numai aur. Au mers la biserică. Au tras clopotele. Au îngenunchiat, s-au rugat, s-au închinat. S-a adunat lumea ca la irozi. Purtau cuşme şi cămăşi verzi. Au început să împartă oamenilor icoane. Zapateu a spus:

— Fraţilor, l-am adus în mijlocul nostru pe camaradul Gavriş Diaconaş. Dumnealui a fost maior în armată. Putea să ajungă şi general. A plecat din armată ca să vină în rînduiala noastră să ne ajute să luăm puterea şi să facem dreptate în ţară. Camaradul Gavriş Diaconaş candidează în alegeri în fruntea listei noastre. Să-l votaţi, fraţilor. Şi — pînă atunci — să-l ascultaţi, că vrea să vă spună cîteva vorbe din inima lui de bun romîn...

— Tu erai acolo?

— Eram. Era şi tata. Multă lume era, nene. Măruntelul cu dinţi de aur s-a urcat pe cal, să-l vadă şi să-l audă mai bine toată lumea. A spus:

— Voi, creştinii din Omida, trebuie să ne daţi votul pînă la unul.

— De ce? a întrebat Turturică.

— Pentru că aveţi de ispăşit un mare păcat faţă de noi.

— Ce păcat?

— Aţi îngăduit să crească între voi o viperă, un duşman.

— Cine?

Ţi-a spus numele. Şi a adăugat:

— A ajuns jurnalist. Il înjură pe domnul Hitler la gazetă. L-a înjurat şi pe domnul Căpitan al nostru. Ne înjură şi pe noi.

— Apăi bine a făcut. Şi bine face, a spus tata. A ridicat ciomagul. Dacă te mai legi de băiatul meu, zgîitule, îţi culegi fasolea din gură de pe jos.

— Nene Tudore, a spus Zapateu, să ştii că nu mă mai socotesc de un sînge cu văru-meu. S-a dat cu jidanii şi cu comuniştii. Dacă-l mai prind pe aici prin sat, să ştii că-l omor.

— Ba o să-l pupi unde nu l-a ars soarele, Zapateule...

Nici nu mă omorîse văru-meu Zapateu, nici nu mă pupase unde-l îndemnase tata să mă pupe. Garda venise la putere şi căzuse de la putere. Văru-meu Zapateu, în aşteptarea unui post mai înalt, se mulţumise cu primăria. Căderea gărzii nu-l bucurase dar nici nu-l speriase. Trecuse cît ai zice peşte cu Antonescu.

— E tot de-ai noştri.

La începutul războiului făcuse ce făcuse şi-şi scăpase băiatul de front.

— N-am decît un băiat. De ce să-l las să mi-l omoare?

— Dar tu, Zapateu, ai vrut război contra ruşilor...

— Am vrut. De ce să nu vreau? Războiul cere morţi...

— Să moară băieţii altora. Am numai unul. Şi apoi, averea... Cui s-o las?

Bombardamentele m-au alungat din Bucureşti. M-am dus la Omida.

— Ai venit acasă?

— Da, tată. Pînă se termină războiul.

— Se termină repede, băiete. Am auzit că ruşii sînt la Iaşi.

— Sînt.

Pe deasupra satului zburau în fiecare zi avioane. Bombardau oraşul. Se întorceau. Se pierdeau în zarea apusului. Văzduhul vuia. Vuia şi se potolea. Era plin de soldaţi satul. Făceau instrucţie pe luncă. Auzeau vuietul, rupeau rîndurile, se tolăneau pe sub salcîmi. Reîncepeau instrucţia după ce avioanele streine nu se mai vedeau. Incepuseră să mă cunoască soldaţii. Cîte unul mă întreba:

— Mai e mult, domnule, pînă cînd se sfîrşeşte?

— Nu mai e mult.

— De s-ar termina odată...

Intr-o seară m-am pomenit cu văru-meu Zapateu la poartă.

— Bună seara, vericule. Ce mai faci?

— Mulţumesc de întrebare. Bine.

— Am venit să te văd. Să mai vorbim politică. Ţi-am adus şi un dar... Rar dar...

Mi-a pus în faţă un coş cu struguri.

— Din prisaca mea...

— Mulţumesc, vere Zapateu.

— Şi sticlele astea de miere...

— Mulţumesc, vere Zapateu.

— Din prisaca mea...

— Şi... Vere Zapateu... Cît îţi datorez pentru struguri şi pentru miere?

Văru-meu s-a uitat mirat la mine.

— Ce vorbă e asta? Cum cît îmi datorezi? Nu-mi datorezi nimic. Ai uitat? Sîntem de un sînge. Cum o să iau eu bani de la tine?

Am vorbit de una, de alta. Pe nesimţite am ajuns şi la politică. Zapateu m-a întrebat:

— Crezi că domnul Hitler pierde războiul?

— Cred, vere.

— Tot mai am o nădejde. Am auzit că fabrică acum o bombă cu aripi. Dar dacă vin ruşii pe-aici, vere, să ştii că eu unul nu mai pot trăi, nu mai am la ce trăi. Mă spînzur.

— N-ai să te spînzuri, Zapateu. Ai să trăieşti.

— Crezi?

— Desigur.

— Gustă strugurii, vere.

— I-am gustat. Sînt buni.

— I-am ales pentru tine, vere.

Tata sta mai la o parte. Nu-i răspunsese vărului Zapateu la bună ziua cînd a venit. Nu i-a răspuns nici la plecare. După ce s-a depărtat m-a certat:

— De ce l-ai primit? Ba încă ai mai stat şi cu el de vorbă. Cînd purta cămaşă verde se lăuda că are să te omoare.

— S-au mai lăudat şi alţii, tată, şi uite-mă, sînt viu, trăiesc.

— Ţi s-a îmbunat inima. Ai început să ierţi...

— Mai iartă omul.

— Cîinii ăştia verzi dacă nu pierdeau puterea prăpădeau toată ţara.

Prin slăvile albastre pluteau bombardiere. Vuia văzduhul. Undeva, departe, către Dunăre, se auzea ţăcănit de mitraliere.

— Se bat avioanele de vînătoare.

Neluînd în seamă vorbele mele soră-mea a spus:

— Tu ştii că Pena Zapateu îşi lucrează via cu prizonieri?

— Cu ce fel de prizonieri?

— Cu ruşi. I s-au dat în grijă treizeci de prizonieri. Ii ţine la vie, la cramă. Ii pune la lucru sub paza soldaţilor. Toată ziua se învîrteşte Zapateu în jurul lor cu Ghighina.

— Ii e teamă să nu fugă?

— Poate că ruşii nici nu se gîndesc la fugă. N-au unde. Toate drumurile sînt păzite. Şi apoi ştiu şi ei că în curînd au să vină ai lor.

— Atunci de ce se teme vărul Zapateu?

— Să nu-l guste prizonierii strugurii.

Mi-am adus aminte de o întîmplare din copilărie la care fusesem martor şi Zapateu. Să se ducă la Băneasa, la curte, la Jim Suditu. Să caute în pod. O să găsească botniţe. Să le pună soldaţilor de pază şi prizonierilor botniţe la gură.

— Crezi că nu le-ar pune? Le-ar pune cu dragă inimă. Insă ştie şi el cum ştie toată lumea că mîine-poimîine vin ruşii. Pe unde o să scoată atunci cămaşa?

— Pe unde au s-o mai scoată şi alţii.

— Zapateu şi Ghighina, spune soră-mea, îi pîndesc pe soldaţii de pază şi pe prizonieri cînd se duc în lanurile de porumb vecine cu via, să-şi facă nevoile.

— Să vadă cu ce-şi şterg dosul?

— Nu, nu. Dar iau seama unde s-au dus. Cînd oamenii se întorc la lucru, în vie, Zapateu şi Ghighina se duc, caută şi cînd găsesc ce caută, scurmă cu băţul. Să vadă dacă nu găsesc în... Inţelegi, nu!... sîmburi de boabe de struguri...

— Nu mai vorbi, fată, îmi vine greaţă. Ii vine greaţă şi lui frate-tău.

Dintr-un stol de bombardiere argintii, unul rămîne în urmă, pogoară. Ii arde coada. Se prăbuşeşte în flăcări. Cade dincolo de Stănicuţ. Bubuie ca şi cum ar fi făcut explozie o bombă. Aprindem cîte o ţigară. Ne gîndim la oamenii care au ars odată cu avionul. Rostim:

— Dumnezeu să-i ierte...

— Dacă o vrea, — spune tata. Dacă o vrea. Acolo unde şi-au aruncat încărcătura au ucis oameni. Oameni nevinovaţi, băiete...

— Aşa e războiul.

— Să nu mai fie. Am văzut pînă acum patru. Cîte să mai văd?

Vărul Pena Zapateu Găbunea îşi făcea la două-trei zile drum pe la mine. Nu uită să-mi aducă struguri şi miere.

— Sînt din via mea strugurii. Mierea e din prisaca mea, vere. Nu vreau plată. Sîntem de un sînge. Ţi-am adus dulce, să ai, să guşti.

— Mulţumesc, vere Zapateu.

— A! N-ai pentru ce, vere. N-ai pentru ce. Pleacă. Rîzînd. Işi pune pălăria pe ceafă parcă şi-ar pune-o pe cocoaşă.

Soră-mea îmi spune, ţîfnoasă:

— Să nu crezi tu că vărul Zapateu e prost. Nu-ţi aduce el ţie struguri şi miere, aşa, de florile mărului. Intr-o zi o să-ţi ceară ceva în schimb.

— Ce-ar putea să-mi ceară?

— Ceva mult mai scump.

— Prea eşti bănuitoare.

— De, nene, credeam că tu cunoşti mai bine la om.

Zilele de august erau de aur. De argint erau nopţile.

— Cad multe stele...

— Mulţi oameni mor...

La noi, la Omida, într-o noapte s-a răspîndit vestea că s-a încheiat armistiţiul, că Antonescu a fost arestat, că nemţii trebuie să plece... N-a dormit nimeni, toată noaptea. După ce se luminase de ziuă, mă chinuiam să instalez în curte, pe o masă, un aparat de radio, să încerc să capăt ştiri. Vecinii se şi adunaseră la gard.

— Dă-i drumul! Potriveşte-l şi dă-i drumul! Să auzim dacă e adevărat ce s-a zvonit asnoapte.

L-am potrivit tocmai la timp. Un crainic, a cărui voce n-o cunoşteam, spunea:

Domnilor şi doamnelor,
tovarăşi...

— Tovarăşi! Auzi? Spune tovarăşi...

— Da, tată, într-adevăr, crainicul cel nou spune tovarăşi...

M-a îmbrăţişat tata. M-am frînt de genunchi ca să-mi pot rezema fruntea de pieptul lui, ca altădată, cînd eram micşor.

Inima îi bătea repede, repede... Nu mi-a mai spus nimic. I se uscaseră buzele.

Nici nu trebuia să-mi mai spună ceva.

Vărul Zapateu a intrat în curte. S-a apropiat de mine. S-a aşezat pe vine lîngă masă şi-a ascultat pînă la capăt comunicatul. Adusese un coş mare plin cu struguri mustoşi, gustoşi, zemoşi, numai din cei ce-mi plăceau mai mult mie. Alături, o traistă plină cu sticle.

— Struguri şi miere, vericule. Ţi-am adus struguri şi miere...

— Mulţumesc.

Radio Bucureşti transmitea cîntece de bucurie... In sfîrşit... In sfîrşit... Se termina ceva. Incepea altceva. Oamenii ascultau cîntecele însă nu se mişcau de lîngă gard.

— Nu se poate. Trebuie să mai dea şi alte ştiri.

Văru-meu Zapateu m-a apucat de mînecă.

— Să ne tragem în casă, mi-a şoptit, să vorbim ceva, da' secret.

Am intrat în casă. Am aprins şi am pufăit ţigări.

— Spune, vere Zapateu, spune-mi ce ai de spus.

— Vericule, nu uita, sîntem de un sînge.

— N-am uitat.

— Trebuie să-mi dai o mînă de ajutor. Să mă pui în legătură cu comuniştii. Mă pricep la politică. Am toată valea Călmăţuiului în puterea mea. Vreau să devin comunist. Domnul Hitler şi domnul mareşal au pierdut războiul.

— Nu am nici o cunoştinţă printre comunişti, vere. Crede-mă...

— Nu vrei, vericule. Ai uitat că sîntem de un sînge... Acuma, înţeleg, te gîndeşti la altele. Am să viu mîine dimineaţă.

— Vino.

Emisiunile postului de radio Bucureşti încetaseră brusc. Am plecat în sat, după noutăţi. L-am întîlnit pe Turturică.

— Ei? Ce ştii?

— S-a aflat de la prefectura din Turnu că nemţii refuză să depună armele. Au început să bombardeze Bucureştii.

Mi-am adus aminte că în gară, acolo unde altădată fusese cîrciuma lui Mătăringă, se afla o mică garnizoană germană.

— Şi nemţii din gară?

— Au fugit pe cîmp. S-au dus soldaţii după ei să-i prindă.

Era cald. Pe cer numai cîteva smocuri de nori. Am intrat într-o cîrciumă şi ne-am cinstit cu bere.

Către prînz, pogorau dealul şi treceau pe lîngă casa noastră cîţiva soldaţi germani cu capetele goale. Purtau pe tărgi doi ofiţeri împuşcaţi.

In urmă, arşi de soare plini de praf şi sudoare, cîţiva de-ai noştri.

— Unde i-aţi prins, ostaşi?

— Aici, aproape, la Măgura Mălaiului. Soldaţii au vrut să se predea. Ofiţerii i-au împiedicat şi le-au ordonat să tragă.

— Au tras?

— Au tras. Am fost nevoiţi să ne tîrîm pe burtă şi să-i împuşcăm.

La primărie morţii au fost scotociţi de acte, trecuţi în registre.

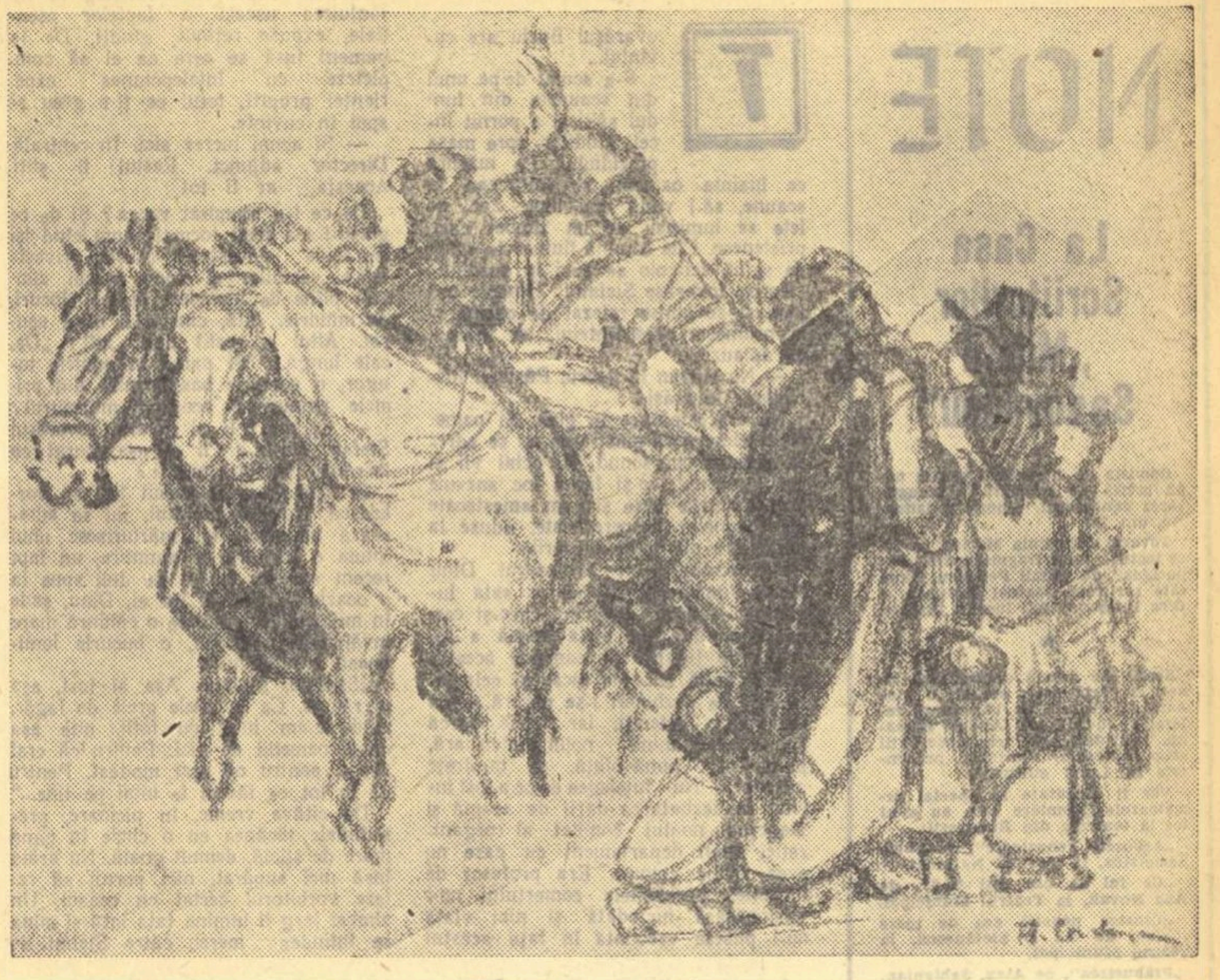

Asupra ofiţerilor s-au găsit bani.

— Ce facem cu banii?

— Le cumpărăm sicrie şi-i îngropăm creştineşte.

— Mai rămîn.

— Să cumpărăm o vacă şi să le facem pomană.

Au cumpărat scînduri. Li s-au făcut două sicrie şi două cruci. A fost cumpărată şi tăiată o vacă. Au gătit-o la cazanele lor, soldaţii. Au chemat oameni:

— Veniţi la pomana nemţilor.

Mulţi s-au dus.

— Dacă au murit nu ne mai sînt duşmani, sînt morţi.

— Să mîncăm şi să bem pentru odihna sufletelor...

— Pentru toţi morţii războiului...

A doua zi am plecat cu o maşină spre Bucureşti. Oraşul m-a prins în învălmăşala lui. Iarăşi am uitat de Omida şi de toţi cei care trăiau acolo. L-am uitat, bineînţeles, şi pe vărul Pena Zapateu Găbunea, care se lăudase că o să mă omoare dacă mă prinde prin sat. Insă în iernile grele care au urmat acelui an mi-am adus deseori aminte de strugurii pe care mi-i aducea — din via lui —, de mierea pe care mi-o dăruise — din prisaca lui, vărul Zapateu. Duceam lipsuri mari şi nu aveam timp nici să-mi trag sufletul.

Lucram cu tovarăşul Spîrnel. Nu ştiam cînd e zi şi nu ştiam cînd e noapte. Zor Sarcini. Şi iar zor. Şi iar sarcini.

— Tu ai băgat de seamă că a venit toamna?

— Da. A trebuit să îmbrac paltonul.

Frate-meu Ştefan sta lîngă mine. Mi se părea că vrea să-mi mai spună ceva şi ezita. L-am îndemnat:

— Descarcă-ţi sufletul.

— Trebuie să te îmbraci şi să mergi.

— Am treabă.

— Trebuie să mergi cu mine şi cu nica Gheorghe la Omida. Aşteaptă la poartă.

— Ce v-a venit cu Omida?

— A murit tata. Mi-a telefonat soră-mea spre ziuă. L-am chemat şi pe nica Gheorghe de la Ploeşti... Luăm trenul...

— Ce spui?

— N-auzi? A murit tata...

— A murit tata...

Am tăcut amîndoi cîteva clipe. Pe urmă am spus:

— Am să mă duc la tovarăşul Spîrnel să cer o maşină. Poate ajungem mai repede.

— Du-te.

M-am dus la tovarăşul Spîrnel. Işi avea biroul la etaj. Am urcat scările. Am bătut la uşă.

— Intră.

Era aplecat pe nişte hîrtii. A luat un măr din farfuria care se afla pe birou, a muşcat din el. Mi-a întins şi mie unul. L-am luat şi l-am băgat în buzunar.

— Spune.

— Vă rog să-mi daţi o maşină...

— Ce nevoie ai de maşină?

— Trebuie să plec la noi, la ţară... A murit tata.

— Ce i-a venit?

— Nu ştiu. Fiecare om moare odată.

— Da... Da... Moare...

A sunat şi i-a spus lui Belciu:

— Daţi-i o Skodă... Trebuie să se ducă la ţară. Repede.

Ne-am urcat toţi trei fraţii în maşină. Ploaia bătea în geamuri. Fumam şi tăceam. Mă uitam la fratele meu, preotul. Ii albise pe jumătate barba.

— Tu de cînd nu l-ai mai văzut, nene?

— Poate de douăzeci de ani... Poate numai de optsprezece... Am uitat...

Am ajuns spre seară. Se adunaseră neamurile. L-am găsit întins pe pat. Il încălţaseră. Il îmbrăcaseră cu straiele bune. Il bărbieriseră şi mustaţa i-o tunseseră scurt, aşa cum îi era drag s-o poarte. Ţinea mîinile pe piept şi — uimitor — mîinile lui erau albe, curate. Era întîia oară cînd îi vedeam mîinile albe. Mi s-a părut tînăr, tînăr... Şi mai frumos ca oricînd. Avea obrazul niţeluş mîhnit. Nu. Nu mîhnit. Mai curînd trist, de o tristeţe copleşitoare, dulce.

Soră-mea ne povesteşte:

— S-a trezit pe la miezul nopţii. Mi-a spus că-i e foame. I-am dat să mănînce. A gustat un colţuc de pîine. Pe urmă mi-a spus:

— Du-te peste drum la soră-ta Leana, scoal-o şi cheam-o aici. Voicu să se ducă la poştă să telefoneze băieţilor să vină să mă vadă.

— Dar ce te-a apucat cu băieţii?

— Mor... Pînă la ziuă, pînă mîine la prînz, mă sting. Chemaţi-l şi pe popă să-mi dea grijanie.

Imi pusesem mîinile peste mîinile tatei. Albe şi reci îi erau mîinile. Şi ţineau între ele lumînarea aprinsă. Aş fi vrut ca viaţa mea să treacă prin mîini în trupul lui, să deschidă ochii, să mă mai oglindesc odată în ei. Să deschidă gura, să-mi spună un cuvînt, unul singur...

— Am făcut ce mi-a spus. I-a dat popa grijanie. Am ţinut lumînările lîngă noi să le aprindem. Dada Evanghelina sta lîngă el.

— Fată, fată! Ce mică erai cînd te-a adus maică-ta aici... Ai crescut lîngă mine ca o floare... Şi ce-a mai fost şi cu nunta ta... Cu urşii lui Dudău... N-ai avut parte de viaţă, Evanghelino...

— Ba am avut, tăicuţă... Mi-am crescut copiii... N-aş vrea să-l supăr pe Dumnezeu...

— Dumnezeu!... L-am supărat de multe ori... Dar şi el pe noi... Şi el ne-a supărat pe noi... Acum o să mă întîlnesc cu morţii, cu toţi morţii o să mă întîlnesc. Şi cu nevestele mele, cu Dumitra, cu Maria... Mai dragă mi-a fost maică-ta, Evanghelino. A fost harnică, harnică... Şi frumoasă...

O îneacă plînsul pe soră-mea. Işi şterge ochii. Işi găseşte glasul. Povesteşte:

— Venea careva. Se uita la uşă. Intreba:

— Vin băieţii mei? Ce spui?

— Vin, tată.

— Aş vrea să-i mai văd odată. E cam multişor de cînd nu i-am văzut.

— A vorbit pînă în ultimul ceas?

— Nu, spune soră-mea. Pînă spre ziuă. Atunci i-a pierit glasul. Zîmbea din cînd în cînd, să ne arate că vede, că aude, că ştie ce e cu el. S-a tot uitat la uşă pînă la ceasurile nouă. Atunci a închis ochii.

— Dumnezeu să-l ierte, spune frate-meu popa.

— Dumnezeu să-l ierte, spun surorile şi fraţii şi toţi cei care au venit să-l vadă.

— Dumnezeu să-l ierte, rosteşte şi frate-meu Ion, adventistul... Dumnezeu să te ierte, taică. N-am simţit că-ţi sînt fiu vitreg...

L-au podidit şi pe el lacrimile.

Cădem în genunchi lîngă patul pe care se odihneşte. Ii sărutăm mîinile, — mîinile lui care totdeauna au fost negre, negre ca pămîntul pe care l-a scurmat o viaţă şi care nu l-a răsplătit cu nimic, negre ca pămîntul care acum o să-l răsplătească primindu-l în adîncul lui, mîinile lui, care totdeauna au fost negre, negre şi care acum, în sfîrşit, sînt albe, albe, albe...

Soră-mea Leana şopteşte:

— Abia acum aţi venit să-l sărutaţi mîna, răilor... Cît a trăit n-aţi găsit vreme să veniţi să-l vedeţi. Toată ziua întreba de voi...

— Lasă-i. Nu-i supăra, spune cumnatu-meu. N-or fi putut.

— Ba au putut. Că nu-i legase nimeni cu lanţul pe acolo pe unde trăiesc. Dar au uitat.

— Taci. Nu-i supăra...

Răsunau clopotele. L-am vegheat toată noaptea. A doua zi l-am aşezat în sicriu. Şi noi, cei patru feciori ai lui, am luat sicriul pe umeri, l-am dus încet, ne-am oprit la răscruci.

Inaintea sicriului un copil purta crucea. Trei preoţi spuneau rugăciuni. Surorile, nurorile, neamurile toate, jeleau.

Cumnatul fierar împărţea, în urmă, vin, dintr-o vadră de aramă.

— Dumnezeu să-l ierte.

— Să fie de sufletul mortului...

Am ajuns la cimitir şi l-am îngropat. Ploaia s-a ţinut după noi şi i-a stropit pînă în ultima clipă obrazul.

Am şi plecat din Omida în aceeaşi seară...

Era parcă un stejar bătrîn în luncă. Il băteau apele, cînd se vărsa gîrla, nu-l doborau. Il caut cu ochii. Nu-l mai găsesc. Trec podul, mă strecor pe lîngă moară. Pe casa ridicată odinioară de Gună Isopescu şi pe care mai tîrziu o cumpărase văru-meu citesc „Casă de naşteri". Unde-o sta vărul Zapateu? Intreb o femeie în alb. Imi spune:

— In casa din fund.

Ghighina mă primeşte plîngînd:

— Vere, dragă vere...

Văru-meu Pena Zapateu Găbunea zace în pat. Are faţa galbenă, trasă, nasul căzut. Abia mai răsuflă.

— Am auzit c-ai venit pe la soră-ta, vere. Am vrut să te văd. Nu te superi că te-am chemat?

— Nu, Zapateu, de ce să mă supăr. Sîntem de un sînge.

Rîde. Spune:

— Asta e vorba mea. Ai ţinut-o minte.

— Da, îi spun. Am ţinut-o minte.

I se întristează chipul.

— Sîntem de un sînge dar eu te-am urît. Am vrut, atunci, înainte de război, să te omor. Vere, vere... Dacă te prindeam prin sat te împuşcam... Aşa erau timpurile...

— Nu-ţi mai face gînduri, îi spun. De vreme ce nu m-ai omorît, ce atîta vorbă...

— Mie, comuniştii mi-au luat pămîntul. Mi-au luat şi casa mare... Mi-au lăsat via... Popii n-am să mă spovedesc, dar ţie, vere, îţi spun...

— Ei, ce vorbă vrei să-mi spui? De ce să mi te spovedeşti mie?

— Pentru că sîntem de un sînge, sîntem neamuri. Tu n-ai vrut atunci cînd te-am rugat să-mi faci legătură cu comuniştii... Alţii, cu mai multe sau mai puţine păcate decît mine au intrat în partid... Au stricat cu spor. După deviere mulţi au păţit-o... Dar să ştii, vericule, au mai rămas... Mai strică.

— O s-o pată şi ăştia. N-am nici o grijă...

Văru-meu Pena Zapateu Găbunea dă din cap.

— Tot nu te-ai învăţat minte. Pomeneşti mereu de el. Să ai grijă. Că dacă se întîmplă ceva, un război, o răscoală, îţi cade capul. Să te fereşti. Să te păzeşti... Mai multe nu pot să-ţi spun. Aici, pe Călmăţui...

A intrat Ghighina. Plînge. Mă întreabă:

— Ce spui, vere, scapă?

— Nu sînt medic, răspund, dar cred că văru-meu Zapateu nu moare acum. Mai are vlagă în el. Nu se dă biruit cu una, cu două.

Zilele şi nopţile au venit şi-au plecat. Uneori a fost soare, senin. Alteori ploaie şi zloată. Nu am mai ieşit. M-am închis în odaie. Am fumat. Am băut cafea. Am citit. Filimona a dat de cîteva ori ocol casei. A întrebat-o pe soră-mea de sănătatea mea. Soră-mea a alungat-o. M-am făcut că nu aud nimic.

La Veve Orbul nu m-am dus. A venit el pe la mine cu sticla de ţuică subsuoară. I-a dat-o soră-mii.

— Fierbe-o. Şi pune-i zahăr. Vreau să beau cu frate-tău...

Am băut ţuică fiartă cu Veve Orbul. Am băut pînă ne-am ameţit amîndoi.

— Poate vrei să ştii cînd mi-am pierdut singurul ochi pe care îl aveam.

— Aş vrea, îi spun, m-ar interesa.

— Cînd a început Antonescu războiul pe mulţi i-au scutit de armată. Care avea bani, da şi scăpa de front. Rămînea acasă, lîngă nevastă. Să cultive bumbac, cică... Pe mine m-au trimis jandarmii la revizie, la Turnu.

— Eşti chior?

— Chior.

— Cu ochiul celălalt vezi?

— Văd.

— Atunci eşti bun de armată.

— Cum o să fiu bun dacă sînt chior?

— Mişcă din urechi...

— Nu pot să mişc din urechi. Nu dispun.

— Atunci, chiorule, o să păzeşti pe undeva, o magazie, un depozit de arme, cîteva stoguri de fîn.

— Şi te-au luat la război, Veve?

— M-au luat. Mi-au dat o puşcă şi m-au pus să păzesc nişte arestaţi, la Iaşi. De la Iaşi m-au dus în Rusia. M-au aruncat pe front. M-a lovit pieziş un glonţ şi mi-a luat bulbul ochiului cu care vedeam. Am avut noroc. S-ar fi putut ca glonţul să-mi treacă prin cap. Muream... Aşa...

— Ai scăpat cu viaţă.

— Mi-au dat o decoraţie. Cînd mi-au prins-o pe piept, am întrebat: cu decoraţia asta pot să văd la fel cum vedeam cu ochiul pe care l-am pierdut?

— Nu, mi-au răspuns. Cu decoraţia asta nu poţi să vezi.

— Atunci de ce mi-o daţi? Nu-mi trebuie. Dacă puteţi, daţi-mi îndărăt ochiul.

— Ochiul nu putem să ţi-l dăm...

L-am întrebat pe Veve Orbul:

— Şi nu ţi-au mai spus nimic?

— M-au înjurat şi m-au trimes acasă. Au socotit că am rămas niţeluş zmintit la cap din pricina frontului... Am luat parte la multe atacuri cu baioneta...

— Şi... îţi era frică?

— I-auzi vorbă! Cum să nu-mi fie?

— Şi, Veve, acum... cum umbli... cum te descurci...

— Cunosc satul. Cunosc uliţele. Pe oameni îi cunosc nu numai după cum vorbesc. Ii cunosc şi după paşi, după cum merg ori după cum tuşesc. Uneori mi se pare că văd o geană de lumină cu fruntea. Alteori mi se pare că geana de lumină o zăresc cu degetele... Hai să mai bem cîte o ceşcuţă de ţuică fiartă. Ah! băiete, băiete, e bună viaţa...

— Mie îmi spui, Veve? Pînă la fund îi cunosc gustul... Auzi? Pînă la fund...

— Ai să rîzi, îmi spune soră-mea. Ştii cine a venit să-ţi întoarcă vizita?

Dau din umeri.

— Vărul Zapateu.

— N-a murit?

— Dacă ar fi murit am fi auzit clopotele bătînd. Nu le-am auzit.

— Spune-i să intre.

Văru-meu Zapateu s-a mai întremat. Imi arată dinţii.

— Ai avut dreptate, vere. Am scăpat. Avem sînge aprig. Nu ne dăm noi morţii, aşa, cu una cu două...

— Imi pare bine, vere Zapateu.

— M-a trimes Ghighina, îmi spune... M-a trimes să te rog să uiţi ce ţi-am spus atunci, la mine. Să nu ţii seamă. Am aruncat şi eu nişte vorbe proaste... Cîţi au fost de-ai noştri... Ei... Iaca... Iaca. Nu mai sînt. N-ai de cine te feri... Zău... Asta mi-e crucea...

Se închină văru-meu Pena Zapateu Găbunea.

Se închină şi se uită la gîtul meu. Spune:

— Şi... Vericule, ţi-am adus două sticle de miere — din prisaca mea — şi cîţiva struguri uscaţi, de la pod, — din via mea... Să-ţi îmbunezi şi tu inima cu ceva dulce... Cu ceva dulce...

Zaharia Stancu

NOTE

La Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu“

Comisia de literatură pentru copii invită pe scriitori la inaugurarea cenaclului, vineri, 31 ianuarie, ora 18.

Tovarăşa Eugenia Marian va face lectura unui fragment din „Papuciada" de Camil Petrescu, după care scriitorii Marcel Breslaşu şi Gica Iuteş vor citi lucrări inedite.

*

Secţia de dramă organizează vineri, 14 februarie, ora 17, o plenară de discuţii pe baza unui referat al tovarăşului Andrei Băleanu, intitulat: „Unele observaţii asupra pieselor romîneşti prezentate în Luna culturii".

Vor fi discutate în special următoarele premiere care au avut loc la teatrele din Bucureşti:

„Arborele genealogic", de Lucia Demetrius, la Teatrul Naţional.

„Ce fel de om eşti tu?", de Ana Novak, la Teatrul Municipal.

„Cinstea noastră cea de toate zilele", de Al. I. Ştefănescu, la Teatrul Municipal.

„Prăbuşirea", de Alex. Sahighian, la Teatrul Armatei.

„Umbra baroanei", de Tiberiu Vornic, la Teatrul Armatei.

„Generaţia din pustiu", de Ludovic Bruckstein, la Teatrul Evreiesc de Stat.

●

8 sonete pentru o pereche de ghete

Intr-o notă dintr-un număr recent al „Gazetei literare" s-a publicat un trist document: scrisoarea comercială a unei edituri din anul 1925, prin care se cerea scriitorului George Mihail Zamfirescu să plătească el acelei edituri ca să-i tipărească o carte, şi aceea într-un biet „tiraj" de... o mie de exemplare. Scriitorul avea atunci 27 de ani.

Aprige vremuri pentru scriitori, în genere, şi mai ales pentru cei tineri.

Talent robust, Zamfirescu a rezistat, şi, pînă la urmă, „ a învins": a scris. Cu ce preţ, se ştie acum bine: trăind o viaţă chinuită şi murind la 41 de ani.

Sînt însă numeroşi artiştii care au căzut înainte de a apuca să se realizeze în cărţi, în tablouri... Ne amintim acum doar cîţiva: pe cei care ar fi putut deveni scriitorii Gheorghe Cornea, Aurel Călinescu, Constantin Băleanu, Bogdan Amaru, sau pictorul Bob Bulgaru...

Şi mai iată unul: pe acela care, dacă ar fi avut, în societatea vremii lui, condiţiile prielnice, ar fi devenit poate un poet, dar n-a ajuns (mai tîrziu) decît... celebrul tenor de operă Dem. Gilman.

Avem în faţă o scrisoare de a lui, din 1925, (...sînt, de-atunci, aşa dar, 33 de ani!) pe care tînărul poet o adresa unui prieten ziarist, mai june decît el:

„Dragă (...), îţi trimit pentru „Universul literar" opt sonete (majoritatea publicate mai demult). Am nevoie de parale şi ca atare, tu care înţelegi lucrurile acestea, fă-mi serviciul de a le plasa cîte două sau patru în cîteva numere consecutive, aşa fel ca să-mi pot cumpăra, pînă nu reîncepe timpul rău, o pălărie sau o pereche de ghete. Cu nuvela ce s-a făcut? Te rog răspunde-mi acasă (închis). Cu tot dragul, Dem. Gilman".

Era vorba de „Universul literar". Tînărul ziarist căruia i se adresa scrisoarea era (...la 20 de ani) un fel de secretar de redacţie al revistei.

Nu mai ţinem minte dacă poeziile (...şi nuvela) au apărut sau nu. Reţinem doar „amănuntul", atît de amar după 33 de ani, că poetul oferea... opt sonete pentru o pereche de ghete.

C. Cristobald

●

Exclusivitate în doi

In „Romînia liberă" de marţi 14 crt. se putea citi sub titlul cu litere de-o şchioapă: „Declaraţiile lui Raj Kapoor făcute unui redactor al ziarului nostru la sosirea în Capitală", interviu semnat de Eugen Atanasiu. In aceeaşi zi, în „Scînteia tineretului", alt interviu, cu acelaşi cunoscut actor indian, bineînţeles sub altă iscălitură — a lui Eugeniu Obrea. Două interviuri deosebite, dar numai pe jumătate, fiindcă cealaltă jumătate — şi anume aceea unde se discută despre viitorul film pe care intenţionează să-l realizeze Kapoor — este identică. Evident, nu e vorba de identitatea răspunsurilor ci de asemănarea pînă la confuzie a întrebărilor formulate de cei doi gazetari. Ba nu, în spiritul deplinei obiectivităţi, ne grăbim să recunoaştem că există chiar şi aici unele diferenţe. Redactorul „Scînteii tineretului" este mai concis, într-o singură întrebare el ridică două probleme: „Poate descoperiţi în Romînia interpreta necesară? Trebuie să fie blondă sau brună?" Redactorul „Romîniei libere" dispune de spaţiu mai mult şi, generos, bifurcă întrebarea: „Interpreta poate fi chiar... din Romînia?" aşteaptă răspunsul şi apoi continuă: „Preferaţi blondă sau brună?"

Cum rămîne atunci cu indicaţia expresă din „Romînia liberă" care pretindea exclusivitate?

G. O.

CAZUL LUI

I

Tovarăşul Baciu are cuvîntul...

S-a sculat de pe unul din scaunele din fundul sălii şi a pornit încet, gînditor, spre masa prezidiului. Pe măsură ce înainta oamenii se întorceau în scaune, să-l vadă mai bine. Zeci de feţe se luminau de un zîmbet cald, prietenesc. Cîte o mînă flutura în semn de salut. Ici-colo se auzi în surdină: „Noroc, tovarăşe Ştefan!" Dinspre uşă ţîşni şi se stinse retezat de chemarea la ordine a preşedintelui, un început de aplauze.

— Nu sîntem la teatru. Păstraţi disciplina, tovarăşi!

Nu era supărare în glas. Şi oamenii înţeleseră că mustrarea nu se adresa acestui om scund, cu ochii vii şi pasul mărunt, ce-şi făcea loc anevoie prin rîndurile dese şi cam amestecate ale scaunelor desperecheate, aduse la întîmplare din toate birourile.

Din scaunul lui, profesorul Dinu Muşat cuprinse într-o ochire sala luminată de becurile gălbui care-şi cerneau lumina prin pîcla deasă a fumului de ţigară. Şi oamenii aceştia obosiţi după ziua de lucru şi cele patru ore de dezbateri i-se părură parcă mai puţin osteniţi, iar feţele parcă radiind o lumină nouă, interioară, plină de bunăvoinţă, de tandreţe aproape. Nu înţelegea de ce a fost invitat la dezbaterea dării de seamă şi alegerea noului comitet al organizaţiei unui departament cu care nu avea nimic comun. Era profesor de filozofie, problemele comerţului nu-l pasionaseră niciodată şi nici viaţa nu-l pusese vreodată în faţa acestui fel de muncă. Iar oamenii de aici, funcţionari cum sînt salariaţii tuturor direcţiilor, departamentelor, ministerelor, îi erau cu desăvîrşire necunoscuţi. Ştefan însă, da! Pe el îl ştia. Şi încă de mult.

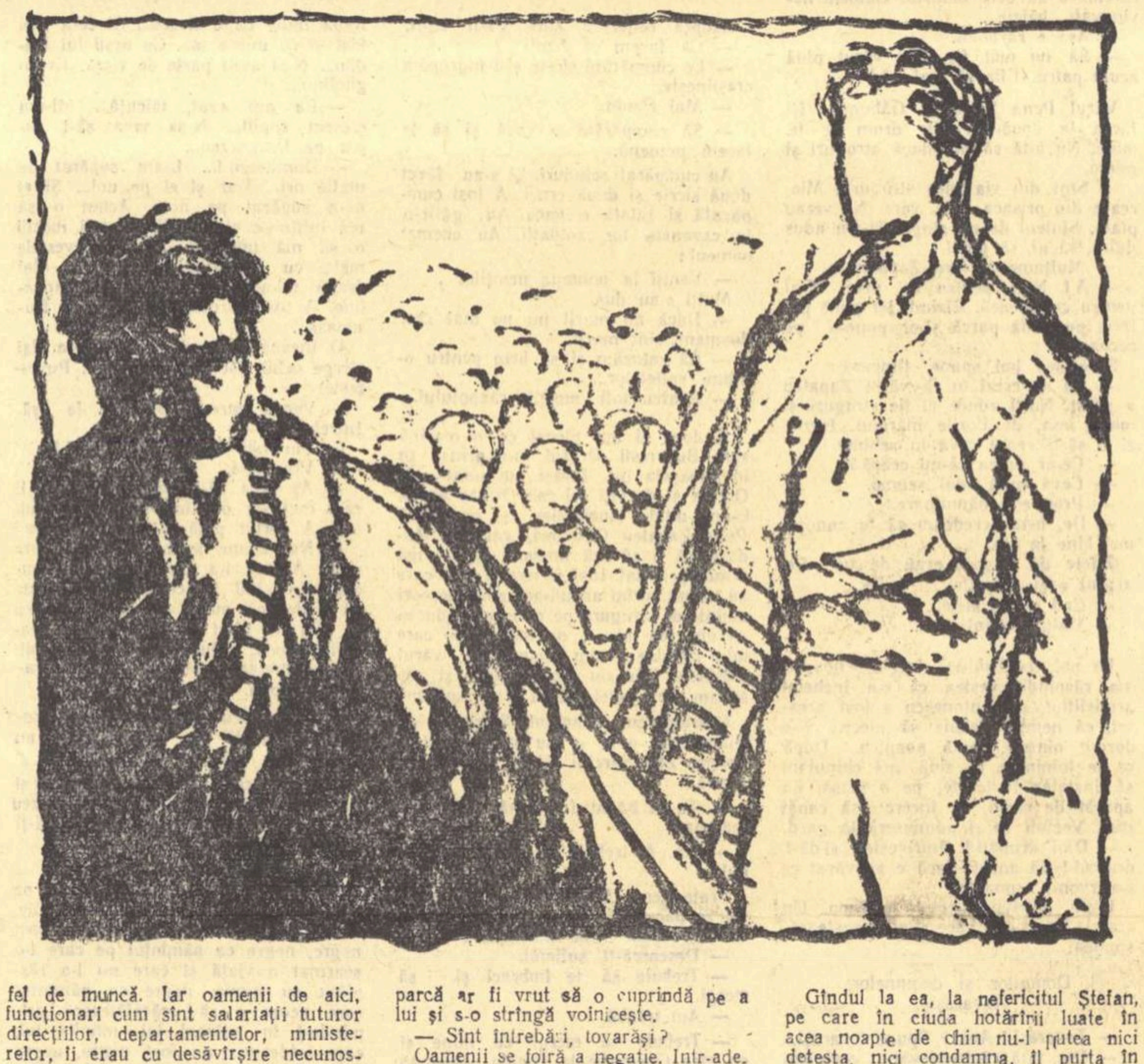

Ajuns în faţa mesei acoperite cu pînză roşie, Ştefan Baciu se opri nehotărît, neştiind în ce parte să se îndrepte. Apoi, cu zîmbetu-i timid, zîmbetul omului care simte privirile aţintite asupră-i, a pornit spre colţul din dreapta şi a rămas tăcut, parcă ascultînd un freamăt ascuns, tainic, în pieptu-i larg de atlet, distonînd cu statura mică şi mîinile gingaşe, ca de fată.

— Aveţi cuvîntul, tovarăşe!

Aşa cum stătea, cu faţa spre sală, Ştefan îşi ridică capul. Muşat îi întîlni privirea. „Da, el este, Ştefan". Putea să i se fi întîmplat orice, să-l fi desfigurat cine ştie ce nenorocire, să fi ajuns ciung, olog, sau toate împreună, dar dacă i-ar fi rămas ochii aceştia negri şi pasionaţi, l-ar fi recunoscut dintr-o mie.

Poate e niţel mai adus din spate, cu faţa ceva mai obosită, cu fire argintii în păru-i negru. Dar în ciuda acestor semne ale vremii care nu iartă, tot el este, Baciu Ştefan de pe vremuri, cel de la închisoarea militară. Parcă era ieri şi totuşi s-au scurs atîţia ani de la vremea cînd nebunia căpitanului Agapie i-a pus în lanţuri la aceeaşi butuugă, atîţia ani de cînd, mai tîrziu, au muncit în cadrul sectorului de negru. Au venit apoi viitorile evenimentelor noi şi munca i-a despărţit. Şi iată-i deodată aci, la etajul şase.

Stă acum în faţa celor adunaţi la ora aceasta tîrzie de noapte şi parcă îşi adună gîndurile, îşi rînduieşte amintirile... Tramvaiele nu se mai aud huruind decît rar.

E linişte în sală. Ştefan ridică ochii, îşi priveşte tovarăşii şi, pentru că cineva ceruse printr-un bileţel trimis din sală ca să-şi povestească viaţa, ca unul ce fusese propus pentru a fi ales în comitet, începe rar, cu vocea lui caldă.

Copil din flori. Mama s-a prăpădit muncind la stăpîn după ce fugise din sat de gura lumii. Orfelinatul. Ucenicia la fabrica „Voina".

Vorbeşte Ştefan. Vorbeşte de parcă nu s-ar adresa oamenilor care stau tăcuţi, ascultîndu-i cuvintele, cuprinzînd tabloul unei tinereţi fără de copilărie şi al unei vieţi fără bucurii pe care el, Dinu, i-o ştie încă de la închisoare. Iată însă o luminiţă: primul lui drum la sindicat.

Vorbeşte Ştefan. Şi apar imaginile unor vremuri nu prea îndepărtate şi totuşi parcă dintr-o poveste de demult, se înmănunchează în tablouri simple, spuse cu frază scurtă, ruptă pe alocuri. Şi în timp ce glasul potolit al lui Ştefan punctează, pentru ca oamenii din sală să reţină momentele principale, munca, arestarea, închisoarea, apoi frontul, eliberarea şi iar munca, în amintirea lui Dinu se conturează cămăruţa modestă dintr-un fund de curte din strada Pascal, cămăruţa prietenei, tovarăşei lor Inna.

Despre Inna, Ştefan nu a spus nici un cuvînt, cum n-a vorbit nici despre purtarea lui eroică de la siguranţă, nu a arătat mîinile cu degetele schilodite, cu unghiile smulse. Şi nici de dragostea lor minunată, de frumuseţea şi nobleţea Innei n-a scăpat nici o vorbă. Îl înţelegea foarte bine. Despre toate acestea nu se poate povesti în cuvinte aici, atunci cînd îţi scrutezi viaţa şi îţi judecata asupra ta însuţi, asupra drumului străbătut. Toate se subînţeleg în înlănţuirea uscată a faptelor esenţiale, expuse reţinut, gîndit. De la oameni însă se cere ca ei să completeze cu înţelepciunea experienţei proprii, totul ce ţi-e greu să spui în cuvinte.

— Şi acum lucrez aici. In centrală. Director adjunct. Restul îl ştiţi. Aceasta... ar fi tot.

De ce i-a tremurat vocea? Şi de ce glasu-i s-a frînt tocmai acum cînd îşi isprăvise povestea? Muşat priveşte feţele vecinilor şi vede numai zîmbete pline de încredere şi, pe alocuri, de mîndrie. Iată, cineva a oftat uşurat. Altul a rostit doar atît: „Da, cale lungă..." Şi parcă în numele tuturor, o voce de bas pornită din primele rînduri a acoperit murmurul:

— Ce mai! E al nostru, tovarăşul Ştefan. De n-ar fi el aşa, curat ca lacrima, cine ar mai fi?

Şi deodată s-au pornit toţi să vorbească. Nu cer cuvîntul, nu se adresează adunării. Îşi mărturisesc unul altuia o frîntură de amintire, un fapt recent sau un cuvînt de duh spus la o ocazie de Ştefan. Iar el, Dinu, şade în mijlocul lor şi simte o căldură mare învăluindu-i sufletul, o bucurie luminoasă mîngîindu-l:

„Ştefane, Ştefane. Aşa ai fost, aşa ai rămas. Ca în zilele grele de lagăr, cînd te-am iubit cu toţii, uite aşa ca şi oamenii de aici. Pentru că erai drept, pentru că erai modest. Pentru că în tot ce făceai te uitai pe tine..."

De cîtăva vreme, în picioare, preşedintele ţăcănea cu o cheie în cana mare de sticlă, demult goală. Nu arăta însă nici supărat, nici pornit să reteze vorbitorul certat cu ceasul. Un zîmbet larg îi lumina faţa lată şi mîna se întindea mereu către Ştefan de parcă ar fi vrut să o cuprindă pe a lui şi s-o strîngă voiniceşte.

— Sînt întrebări, tovarăşi?

Oamenii se foiră a negaţie. Intr-adevăr, ce era să mai întrebi? Faptele, drumul, viaţa — toate erau limpezi, cristaline. Şi totuşi, mai mult formal, preşedintele repetă:

— Vrea cineva să pună o întrebare, să ceară poate vreo lămurire?

Freamăt de nerăbdare. Şi tocmai cînd nimeni nu s-ar fi aşteptat, undeva, în fund, se ridică o mînă şi dispăru ca prin farmec.

— Parcă e cineva acolo în fund? Vocea preşedintelui trăda oarecare mirare.

Aceeaşi mînă flutură în aer, dispăru, dar o voce tînără, luptînd cu emoţia, şuieră mai mult decît spuse:

— Da. Eu am...

— Scoală, tovarăşe, şi spune tare.

Dar omul — tînăr şi blond — nu se ridică. Avea mîinile încleştate în speteaza scaunului şi se părea că smulge cuvintele anevoie dintr-un gîtlej pe care îl strîngeau parcă degetele unei mîini nevăzute.

— Ce părere are... tovarăşul Baciu despre... despre morala proletară?

O clipă de uimire. Şi apoi o revărsare de proteste:

— Asta-i bună!

— Cerc politic la două noaptea.

— Vorbeşte şi el, ca să nu adoarmă.

— Fii serios, tovarăşe, că nu ne arde de glumă!

Dar tînărul se ridică şi parcă propti tavanul de înalt ce era. Fără a mai fi invitat, repetă întrebarea răspicat şi ostentativ:

— Am întrebat, ce părere are tovarăşul Baciu despre morala proletară. Nu e voie?

Vocea de bas sparse zumzetul protestelor:

— La chestie, tovarăşe preşedinte, că ne-apucă ziua!

Strîngînd neputincios din umeri, preşedintele se întoarse spre Ştefan:

— Spune-i, tovarăşe Baciu.

O pauză lungă. Şi apoi, puţin surdă, vocea lui Ştefan:

— Morala în general este o formă a conştiinţei sociale...

Se opri nehotărît şi apoi continuă mecanic:

— Morala proletară exprimă interesele de luptă ale clasei muncitoare. Din punctul nostru de vedere moral este...

Dar vocea tînărului îl izbi:

— Dacă o ştii aşa de bine, de-i zici ca din carte, apoi de ce trăieşti cu două neveste?

Oamenii ţîşniră de pe scaune de parcă un obuz ar fi explodat în mijlocul sălii. Vociferau:

— Neruşinare!

— Calomnie! Calomnie!

Dinu încremenise de indignare.

Cîţiva îşi făcură loc spre tînărul care stătea neclintit cu trupul aplecat puţin înainte, aşteptînd parcă, cu încordare, răspunsul.

— Linişte! Vocea preşedintelui acoperi tumultul şi treptat se făcu tăcere. Dumneata ştii că ceea ce afirmi este foarte grav? Partidul nu îngăduie calomnia. Se adresă apoi lui Ştefan:

— Răspunde, tovarăşe Baciu.

Toate feţele se întoarseră înspre dreapta şi deodată se făcu tăcere. Se părea că clipă de clipă se lasă parcă nişte perdele grele, fîşii multe, înăbuşitoare de tăcere densă, grea. Lumina gălbuie a becurilor parcă primi luciul alb şi strident al neonului, iar pereţii văruiţi proaspăt parcă porniră din umbră pentru a sublinia pe albul lor lucitor chipul livid, cadaveric, al lui Ştefan.

Tăcea. Numai ochii mari deveniră parcă imenşi. „Fluturii de noapte" îşi aminti Dinu că-i botezase Inna cu ani în urmă. Privi în ei adînc şi deodată se cutremură.

Ştefan tăcea. Se uita drept în faţa tînărului blond. Dar ochii albaştri nu cedară. Azuriul lor deveni ca de oţel. Urmărindu-le lucirea profesorul Muşat desluşi în ei o ură nesfîrşită. Se întoarse spre Ştefan. Privirea acestuia pălea. Incet, încet, coborînd ca în somn, pleoapele au ascuns negrul ochilor. Şi Dinu recunoscu pe această faţă sfîrşită, străină, doar genele lungi arcuite şi freamătul lor.

Sări în picioare şi ţipă fără să-şi recunoască glasul:

— Ce-i asta, Ştefane? Vorbeşte!

Ştefan tresări. Îl privi fără să-l recunoască. Deodată îi apăru în ochi o lumină. O clipă doar. Apoi se stinse.

Abia perceptibil, ajungînd doar pînă în primele rînduri, se înţelese mai mult decît se auzi şoapta:

— Este... adevărat.

II

De cîteva zile gîndul la Inna îl stăpînea pe Muşat. O fi aflat? Să-i fi tăinuit toate Ştefan? Îi apărea aşa cum o cunoscuse cu ani în urmă: înaltă, subţirică, veşnic preocupată, mereu zîmbitoare. Ochii ei puţin oblici, pomeţii obrajilor repeziţi înainte, nasul în vînt şi buzele răsfrînte, cozile lungi de păr bălai-auriu. Unde e Inna? Cum suportă lovitura aceasta năprasnică?

Gîndul la ea, la nefericitul Ştefan, pe care în ciuda hotărîrii luate în acea noapte de chin nu-l putea nici detesta, nici condamna, îl purta în acele zile peste tot locul unde i-ar fi putut da de urmă, unde s-ar vorbi despre el. Dar nu, la vechiul număr de telefon a răspuns o voce piţigăiată care l-a făcut „mojic" şi i-a trîntit receptorul în nas; centrala ministerului era ocupată, sau telefonista îl sfătuia mereu cu o undă de luare în rîs: „mai încercaţi altă dată". Hotărî să caute vechea locuinţă din strada Pascal şi fără să ştie de ce porni pe jos, aşa cum făcea pe vremuri.

Era cald, nesfîrşit de cald. Lumea înghesuită în tramvaie părea parcă mai rea. Femeile se oţărau din te miri ce, bărbaţii înjurau, gata oricînd de ceartă. Lumea moleşită de pe trotoare te îmbrîncea parcă mai rău ca oricînd, iar omul toropit de căldură refuza replica, căutîndu-şi de drum şi de năduşeală. Cald! Cald! Termometrul arăta 35° la umbră. Dinu Muşat avea însă senzaţia frigului. Era un frig pornit de la inimă, un frig care cuprinde omul în clipele marilor deziluzii, în momentele unor lovituri neaşteptate.

Îl iubea pe Ştefan. Îl iubea mai mult ca pe un frate, îl iubea azi mai mult ca oricînd. Credea în el, în cinstea lui cristalină, în frumuseţea sufletului său verificat de atîtea ori, în împrejurări cînd n-ai cum să minţi.

„De ce? Cum de s-a putut întîmpla aşa ceva? E de necrezut! Şi totuşi el singur a spus-o, a confirmat această acuzaţie monstruoasă pe care nimeni nu voia s-o creadă".

Nu recunoscu locul căruia altădată îi zicea „pompa Dudeşti". Era să se încurce de-a binelea ştiind că după „şcoala Ciocanul" strada Pascal este a patra. Au apărut însă case noi, străzi noi, cartiere întregi. Doar în colţ a rămas simigeria de unde cumpărau altădată dovleac copt „două bucăţi la leu". Nu mai era însă vechiul patron, macedoneanul cu fes alb şi mustaţa roşcată. Strada a rămas cum era: prost pietruită, cu trotoare neîngrijite, cîrpite cu petice de asfalt. Iată şi „Nr. 9", grilajul de fier, curtea prelungă. Şi în fund căsuţa mică, ţuguiată, cu o cămăruţă la etaj. Cu sufletul la gură se opri în faţa scării de lemn. Era veche, roasă. Dar tot scara de altădată. Urcă încet. „Nu, nici acum nu e sonerie" îi fulgeră prin minte. Ciocăni rar, ca altădată, şi aşteptă: iată, va răsuna glasul melodios, pectoral, al Innei: „Intră, Dinule!" (Că altul cine putea să mai vină aici, în camera lor neştiută de nimeni?). Şi mîna ei albă, prelungă, cu palma îngustă şi degetele subţiri va da la o parte mica perdeluţă de la geam. Aştepta cu încordare. Dar nu răspunse nimeni. Bătu din nou şi nu-i veni să creadă că nu e nimeni, că nu răspunde nimeni, că nu-l aşteaptă nimeni.

Intr-un tîrziu, o femeie grasă, cu un halat aruncat neglijent pe umeri, se arătă de prin vecini:

— Nu mai ciocăni, domnule, că scoli toată lumea. Negară nu e acasă, că are servici de zi săptămîna aceasta.

Muşat nu înţelese:

— Negară? Care Negară, tovarăşă?

— Asta e bună, se supără femeia. Baţi la uşa omului fără să ştii cine este! Negară, şoferul de la „Comaliment", care şade aici.

Simţi că inima i se opreşte. Şi totuşi îndrăzni:

— Şi soţia?

— Nu e însurat, domnule! Nu i-au dat nici tuleiele, ce să se mai însoare? Treci pe la zece-unsprezece, că de la lucru el o ia razna după fete...

Plecă încet, cu pasul moale, cu gîndul dus. Nu fără să audă cum grăsuna răspunde cuiva:

— Caută ziua de ieri.

„Ziua de ieri, ziua de ieri!... Să fie cu adevărat ziua de ieri?" îi stăruia în minte mereu. Călca rar pe asfaltul topit şi aştepta cu disperare să audă glasul cunoscut strigîndu-l din urmă:

— Stai, Dinule, aşteaptă o clipă! Vin şi eu cu tine...

Dar nu striga nimeni, nu venea nimeni. Era singur în stradă, singur cu gîndurile sale, frămîntînd în mînă frunzele rupte dintr-un dud singuratic şi el...

Bătu la uşă, aşteptă o clipă şi, fără să primească un răspuns intră. Cei din birou nu l-au luat în seamă, sau poate nici nu l-au văzut. Se certau.

Dinu îi recunoscu vocea. Da, aşa vorbea Ştefan în clipele de mare furie. Părea atunci calm, nu folosea cuvintele tari, invectivele. Suna însă ceva metalic în glasul său, inflexibil, dur.

— Degeaba, tovarăşe Badea. Nu mă vei convinge. Este ridicol. Şi neomenos. Potopul acesta de amenzi va întărîta numai...

— Dumneata vorbeşti de omenie, dumneata care...

Glasul acesta! L-a recunoscut acum şi pe acest om străin. Era directorul general, spilcuit, cu părul lins şi un uriaş măr al lui Adam, cu glasul mieros şi privirea rea, omul care către sfîrşitul nopţii de neuitat a luat cuvîntul. L-au ascultat în tăcere, cu duşmănie. Au tăcut şi atunci cînd se întreba patetic:

— Ce putem spune despre acela care şi-a pătat conştiinţa şi ne-a murdărit şi pe noi? Cum să calificăm faptele lui? Şi mă întreb ca un comunist: e vandabil, e recuperabil sau e deşeu?

Perora de parcă ar vorbi despre nişte fire alterate de bumbac, sau de nişte haine cusute pe dos... Şi oamenii, oamenii care i-au zîmbit lui Ştefan, care l-au aplaudat, oamenii aceştia au tăcut. Erau năuciţi. Şi nesfîrşit de trişti. De parcă le-ar fi murit cineva scump. Au vorbit moale, fără convingere. A aflat apoi că la o nouă şedinţă, convocată a doua zi, cînd s-a discutat special cazul lui Ştefan Baciu şi s-a pus problema excluderii lui din partid, mai bine de o treime s-a abţinut. Opt însă au votat contra.

Şi iată-l aici, în biroul său, în faţa geamului larg deschis. Dintr-o ochire, Dinu vede cît e de palid, cu cămaşa mototolită, cu ochii încercănaţi. Dar cu aceeaşi voce metalică, cu acelaşi calm:

— Da, eu „care"... Eu vorbesc despre omenie. Eu vorbesc despre simţul realităţii. Vrei ca miile de vînzători care ieri încă serveau la patron să se schimbe peste noapte?

Badea rînji:

— Le dădea mîna atunci să tragă clientul de mînecă. Acum însă fac pe grozavii.

— Frica să nu rămînă pe drumuri îi mîna atunci. O ştii foarte bine. Iar azi cînd au căpătat un pic de demnitate vrei să-i faci iar să se teamă, să tremure? Pentru ce? Nu înţelegi, tovarăşe Badea, că nu acesta este drumul nostru?

— Dumneata îmi vorbeşti despre „drumul nostru"? Cutezi?

— Da, eu vorbesc. Şi oricîte aluzii deplasate, care nu-ţi fac cinste, ai să faci, eu tot am să repet: nu e omenie ce vrei să faci. Cointeresează-i! Trebuie găsit un alt sistem de retribuire. Eu însă nu trimit ordinul acesta. Şi dacă insişti, mă duc la ministru. Cu amenzile nu ajungi departe...

— Că dumneata bine ai ajuns... Să nu-mi dai lecţii mie!

O clipă de linişte. Se privesc amîndoi. Badea gîfîie. Şi deodată ţipă cu vocea-i piţigăiată de scapet:

— Nu mai faci tu mulţi purici aici, craiule!

Dinu apucă să vadă într-o frîntură de secundă miile de scîntei care ţîşniră din ochii lui Ştefan şi degetele care s-au înfipt în incrustaţiile masivei călimări de bronz de pe birou. Sări şi îi prinse mîna care se ridica gata să fărîme capul lui Badea.

— Ştefane!

Corpul i se încordase ca un arc. Părea el însuşi turnat din bronz. Se priveau ochi în ochi luptînd fără a se vedea. Intr-un tîrziu, Dinu simţi cum presiunea slăbeşte, cum corpul lui Ştefan se înmoaie. Incă o clipă şi braţul îi căzu.

— Afară! reuşi să articuleze răguşit.

Silindu-se să pară calm, Muşat puse călimara pe birou şi apoi se întoarse încet. Badea dispăruse.

— Pleacă! Pleacă, dacă mai ai un pic de inimă. Lasă-mă...

Ştefan stătea pierdut în faţa biroului, cu ochii scăldaţi în lacrimi. Aşa nu-l văzuse încă niciodată. Era învins.

— N-am să plec, Ştefane. Rămîn aici. Poţi să ţipi, să chemi uşierul să mă dea afară. Poţi să dai în mine cu fleacul ăsta de călimară. Orice ai face, eu rămîn aci. Şi nu plec pînă nu-mi spui. Şi nu plec decît cu tine. Şi ai să mă duci la Inna.

Văzu cum umerii i se lasă în jos, cum buzele încep să-i tremure.

— Las-o pe Inna. Lasă, nu înţelegi? Ce vrei cu mine? Ce ai cu noi? Vii să-mi sfîşii sufletul în numele vechii prietenii? Dar înţelege, omule, că nu am nevoie de tine, de compătimirea ta, de sfaturile tale. Am nevoie de linişte. Şi mai ales ea are nevoie de linişte. Lasă-ne în pace.

— Ea ştie sau nu?

Îl privea asemenea unui cerb rănit de moarte.

— Nu ştie. Nu trebuie să ştie. Ai s-o omori.

— Dacă nu te-aş cunoaşte de mult aş spune că eşti de un cinism rar. Nu înţeleg ce e cu tine, Ştefane. Nu pot înţelege.

— Nu înţelegi? Este totuşi aşa de simplu... şi atît de complicat.

Tăcu o clipă şi Muşat văzu cum o căldură interioară îi încălzeşte privirile şi-i luminează faţa palidă, trasă.

— Iubesc, Dinule. E tot ce pot să-ţi spun.

— O altă femeie?

Văzu cum faţa lui Ştefan se împietreşte. Repetă întrebarea:

— Inna ştie?

Ştefan îl privea fără să clipească. Tăcea. Dinu simţi cum tot sîngele îi fierbe în vine şi nu se putu stăpîni:

— Asta e laşitate, Ştefane!

O umbră abia perceptibilă trecu peste faţa palidă a lui Ştefan. Ochii săi negri priveau cu aceeaşi intensitate, cu aceeaşi tristeţe. Intr-un tîrziu vorbi:

— Laş eram dacă i-aş fi spus.

— Nu te înţeleg. Nu înţeleg nimic.

— Nici nu e nevoie. Lasă-mă în drumul meu.

Dinu Muşat se apropie încet, îi puse mîinile pe umeri şi, adîncindu-şi privirea în ochii lui, rosti rar, desluşit, cuvintele pe care odată i le spusese Ştefan la închisoare, cînd, zdrobit de bătăi, adus în celulă de la „Calul bălan" — locul de cazne de la închisoarea militară — plînsese de ciudă:

— Ce-i cu tine? Doar eşti comunist, luptător!

Tresări. Îl fulgeră cu o privire neagră-sîngerie, scutură mîinile de pe umerii săi şi îi întoarse spatele. După cîteva clipe Dinu auzi şoapta răguşită:

— Comunist? Am fost.

— Nu se poate! Asta nu o poţi spune tu, Ştefane! Şi dacă s-a hotărît la organizaţie, tu nu poţi crede că acesta e ultimul cuvînt. Mai sînt şi organe superioare...

A răspuns rar, monoton:

— M-au exclus tovarăşii mei. N-am făcut contestaţie. Au avut dreptate.

Dinu nu putea să creadă că Ştefan e în stare să accepte excluderea, că poate să conceapă viaţa în afara rîndurilor partidului.

— Au avut dreptate, repetă Ştefan.

— Atunci... ce-ţi rămîne?

Ştefan îl privi lung, trist, îndurerat. Şi din nou, ca pe un ecran invizibil, în faţa ochilor lui Muşat trecură în goană imaginile vieţii de altădată, munca ilegală, închisoarea, lagărul, eliberarea. Şi mereu, Ştefan — energicul, combativul, nelipsitul în cele mai grele clipe, în cele mai dificile situaţii. Ştefan însă tăcea. Intr-un tîrziu şopti:

— Datoria faţă de... Inna.

Era mai presus de orice înţelegere. „Nebun sau posedat?" Parcă ghicindu-i gîndurile, Ştefan se rugă:

— Lasă-mă acum, Dinule! Nu mă trimite la medic, nu-mi poate face nimic. Şi... nici otravă n-am să beau. Cu toate că...

I se schimonosi faţa de durere sfîşietoare, cumplită.

— Şi acum lasă-mă, omule, lasă-mă. Inţelege că sînt la capătul puterilor. Grija asta a ta, nu pricepi că e mai rea decît vivisecţia?

Parcă l-ar fi lovit peste ochi. Muşat nu-i întinse mîna, nu-i spuse nici un cuvînt. Mai tîrziu îşi aduse aminte doar cît de rece era mînerul uşii şi cît de nesfîrşite i s-au părut scările pe care le coborîse în neştire.

III

Zilele se scurgeau monoton. Dar Dinu Muşat avea mereu senzaţia ameţelii. Se ducea la facultate, controla lucrările prezentate pentru examenul de stat, asista la multiplele şedinţe care se aglomerează dinaintea vacanţelor. Toate însă le făcea mecanic. Îl urmărea mereu chipul livid al lui Ştefan, i se părea că aude glasul Innei şi, fără să fi ajuns a înţelege ce anume se petrece cu ei, simţea că trebuie să intervină, să facă ceva. Căuta adresa de acasă a lui Ştefan; dar la minister nu i-au dat-o. La raionul de partid o găsi numai pe cea veche, din strada Pascal, parcă simbolizînd vremurile cînd Baciu era una cu mişcarea. A căutat şi pe vechii tovarăşi de cameră, acei cu care a stat împreună, în aceeaşi închisoare. Anton era dus undeva, în provincie. Mircea se afla în concediu, departe, la ţară, ca „nici dracul să nu-mi dea de urmă, necum telefonul".

In după masa aceasta profesorul Muşat se străduia zadarnic să descifreze înţelesul vorbelor pe care le înşira înfrigurat unul dintre studenţii aşezaţi în faţa comisiei. Dar nu reuşea. Şi răsuflă uşurat cînd auzi pe preşedinte chemînd ultima serie.

In timp ce candidaţii trăgeau biletele cu acelaşi zîmbet sfios, Dinu Muşat îşi luă libertatea de a părăsi masa oficială şi, ducîndu-se la fereastră — după cum îi era obiceiul — să contemple forfota neîntreruptă de pe bulevard. Gîndul îi era în altă parte cînd auzi o voce cunoscută, n-ar putea spune de unde, dezvoltînd răspunsul la tema „Contradicţiile antagonice şi neantagonice". Treptat glasul acesta adînc, fraza limpede, gîndurile interesante şi originale îl captivară. Nu-şi dădu seama cum şi, în toiul dezvoltării răspunsului, interveni cu o întrebare. Urmă o pauză scurtă şi apoi replica răsunînd ca o palmă:

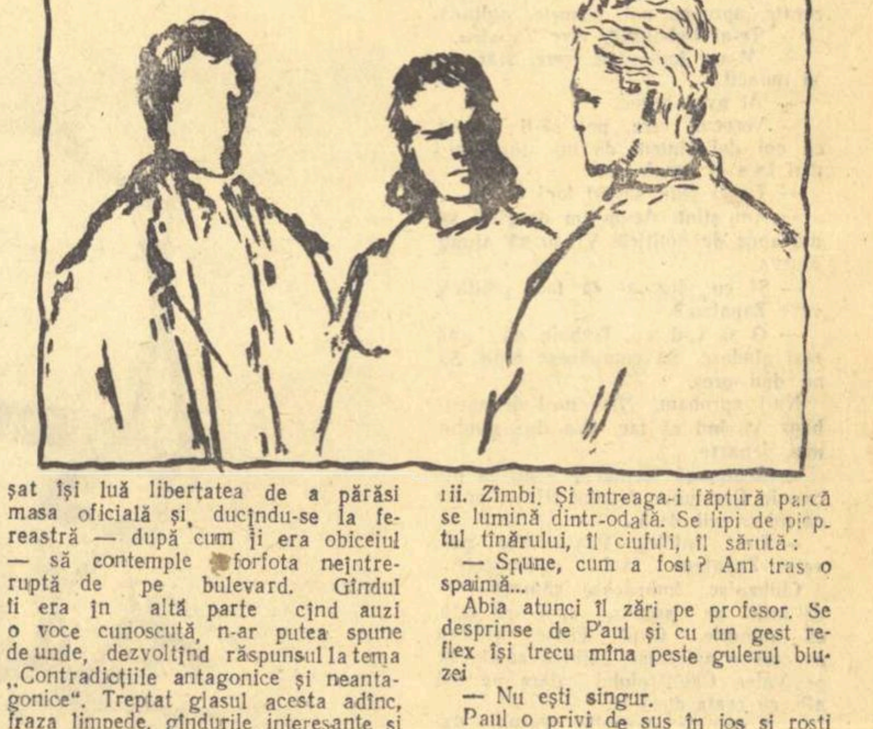

— La întrebările profesorului Muşat nu răspund.

Se răsuci pe călcîie. Avea în faţă pe tînărul blond, tînărul care acuzase pe Ştefan şi-i adusese nenorocirea. Acelaşi ochi albaştri îl fulgerau acum pe Muşat, acelaşi rictus al gurii frumoase trădînd tumultul abia stăpînit, aceeaşi înclinare a corpului parcă gata de atac. Se măsurau din ochi.

— Nemaipomenit! Sînt de treizeci de ani profesor, dar aşa ceva nu mi s-a mai întîmplat. Te poftesc, tinere, să fii cuviincios!

Abia atunci Muşat îşi întoarse faţa spre comisie. Profesorii erau consternaţi. Numai bietul „moş" Stanciu, patriarhul şi nelipsitul preşedinte al tuturor comisiilor, repeta înciudat:

— Să fii cuviincios, să fii cuviincios...

Dinu Muşat îşi reluă locul la masă şi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, propuse ca examinarea să continue. Tînărul blond îşi reveni, reluă şirul gîndurilor exact de acolo unde a fost întrerupt şi, ignorînd întrebarea pusă de Muşat, termină răspunsul excelent. Stanciu nu mai consultă dacă mai are cineva de pus vreo întrebare şi îi spuse răstit:

— Te poţi duce. Am terminat.

Calificativele au fost puse repede, dar lui Muşat nu i-a fost uşor să facă să se uite necuviinţa tînărului şi să obţină pentru el un „foarte bine".

Coborî scara împreună cu Stanciu, care bombănea mereu:

— Nu te înţeleg... Zău, dacă te mai înţeleg... Zici că eşti împotriva liberalismului şi iată că te contrazici singur.

— Lasă, lasă nene Stanciule. Nu se poate să nu recunoşti că a răspuns ireproşabil, inteligent, original.

Stanciu îşi suflă zgomotos, ostentativ nasul:

— Ireproşabil! Dar în viaţă cum o să se poarte, dacă la examen e obraznic?

Căută să-l liniştească:

— Nu e nimic. Să dea şi el cu capul de pragul de sus. E şi aici o contradicţie...

— Antagonică?

— Cine ştie? S-ar putea.

Se despărţiră la ieşire.

Muşat se opri în stradă, neştiind încotro s-o apuce. De fapt examenele se terminaseră. Din clipa aceasta pentru el începea vacanţa. Ceasul arăta opt şi jumătate. Porni încet, fără a şti încotro.

— Tovarăşe profesor!

Se întoarse. Avea în faţă pe acelaşi student blond, parcă şi mai înalt, parcă şi mai frămîntat.

— Am vrut să vă spun... că m-am purtat nedemn. Am vrut să vă cer iertare.

Profesorul îl luă de braţ şi o bucată de drum merseră în tăcere. Cînd ajunseră în Batiştei, acolo unde e mai puţină lume, mai puţină lumină, îi dădu drumul.

— De ce ai vrut să mă jigneşti?

Îl văzu cum trage mult aer în piept, cum coboară ochii. Şi apoi îl auzi şuierînd, parcă fulgerîndu-l în creştet:

— Pentru că sînteţi prieten cu Ştefan Baciu.

— Şi asta e vina pentru care refuzi să răspunzi la întrebările profesorilor?

— El e un ticălos!

A strigat cu patimă, cu desperare.

— Eşti sigur?

Nu răspunse. Îl privea pe profesor, căutînd parcă să-i citească în suflet. Apoi rîse amar:

— Ce ştiţi dumneavoastră? Ţineţi cursuri, ne examinaţi, deseori ne dăscăliţi... Ne luaţi drept copii. Şi mai ales drept copii răi, care trebuie mînaţi cu băţul. Dar viaţa noastră nu o cunoaşteţi... Şi îi credeţi pe oameni după cum se arată la faţă şi nu aşa cum sînt în realitate. Baciu... Ştefan Baciu cel bun cu oamenii, cel mai onest dregător din minister, comunistul cel vrednic, omul fără de prihană care... Vorbe, vorbe.

— Dar ce ai dumneata cu nenorocitul de Ştefan? întrebă Muşat care simţea că în sfîrşit va afla adevărul.

— Ce am cu el? Ura îi schimonosi faţa. Aş fi în stare să-l calc în picioare.

— Dar de ce, omule, de ce?

Tînărul îi apucă mîinile şi le strînse ca într-o menghină. Rosti sacadat:

— Bine. Am să vă duc la dînsa.

Nu mai schimbară nici un cuvînt. Mergeau repede, coteau dintr-o stradă în alta. „Acum, acum voi regăsi pe Inna" îi stăruia mereu în minte lui Dinu. Undeva, pe Plevnei, s-au oprit în faţa unui bloc. Au urcat două etaje. Aci, la uşa unei garsoniere, tînărul a sunat.

— Cine-i? întrebă o voce subţirică. Tu eşti, Paul?

Nu, nu era vocea Innei. Şi femeia care le-a deschis nu avea vreo asemănare cu dînsa. Era mică şi firavă, ca o adolescentă. Părul negru, tuns scurt. Gură mare, cu buzele subţiri. Iar ochii... albaştri, mari, cînd azurii ca cerul, cînd întunecaţi ca apele mării. Zîmbi. Şi întreaga-i făptură parcă se lumină dintr-odată. Se lipi de pieptul tînărului, îl ciufuli, îl sărută:

— Spune, cum a fost? Am tras o spaimă...

Abia atunci îl zări pe profesor. Se desprinse de Paul şi cu un gest reflex îşi trecu mîna peste gulerul bluzei

— Nu eşti singur.

Paul o privi de sus în jos şi rosti cu abia perceptibilă tristeţe în glas:

— Ţi l-am adus. E prietenul său cel mai bun.

Nu rosti numele lui Ştefan, dar obrajii fetei se acoperiră de un roşu pal, ochii albaştri se întunecară. Stăteau faţă în faţă. Se înfruntau. Şi tînăra se arătă mai tare. Paul coborî privirea.

Tot felul de gînduri, de idei, de bănuieli şi presupuneri îi trecură lui Muşat prin minte. Aşadar, era limpede: Ştefan a distrus idila celor doi tineri.

— Sora mea, Dana.

Glasul melodios al fetei îl trezi din năucirea care-l cuprinsese:

— Poftiţi, tovarăşe... Dinu.

Da, îi ştia numele. Se vede că nu era străin în cămăruţa aceasta simplă, modestă, curată, a cărei existenţă nici n-o bănuia acum cîteva ore. Îl pofti pe fotoliu, singurul din odaie. Paul încălecă un scaun şi-şi propti coatele în speteză. Dana se lăsă uşor pe studio şi începu să mîngîie un pisic jucăuş care îi sărise în poală. Tăceau tustrei. Intr-un tîrziu, ca şi cum

ŞTEFAN BACIU

ar fi continuat o discuţie întreruptă, Paul rosti:

— Ea este. Secretară la minister. Şi studentă în ultimul an la filologie. Studentă, probabil... pe viaţă.

Dana ridică ochii şi Muşat văzu în ei lucirile de oţel care îl izbiseră şi în privirea fratelui ei.

— Paul, ne-am înţeles că despre toate acestea n-o să mai vorbim. Cît despre facultate...

El sări în picioare:

— Ne-am înţeles, ne-am înţeles! Nu ne-am înţeles de fel. Şi chiar dacă ţi-am dat cuvîntul, uite că-l calc. Şi dacă ai să plîngi, iar am să ţi-l dau ca să-l calc din nou. Nu pot, nu am dreptul să privesc liniştit cum îţi distrugi viaţa, viitorul, pentru un...

Era gata să rostească un cuvînt greu. Se stăpîni o clipă, căci Dana se făcuse lividă, iar sprîncenele ei negre, dese, se uniseră într-o singură dungă ameninţătoare. Era şi ea în picioare. Intinsă ca un arc. Rosti rar:

— Pentru ultima dată îţi spun: să nu îndrăzneşti, să nu . . .

In picioare şi el, tot atît de livid ca şi Dana, cu pumnii strînşi, Paul răcni:

— Să nu îndrăznesc? Eu să nu... Lui însă i se îngăduie orice, ticălosul! Tică . . .

Nu apucă să sfîrşească fraza şi Dana îl lovi peste obraz, peste celălalt. Se uită apoi cu ochi rătăciţi la el, la mîinile ei. Făcu un pas . . .

— Pentru ce ai venit? De ce l-ai adus? . . . şi se prăbuşi.

Leşinul dură mult. In vreme ce Dinu Muşat o îngrijea cum se pricepea mai bine, Paul stătea în genunchi şi implora cu voce de copil:

— Dana, Dana, surioara mea... Dana mică, Dana dragă, Dana scumpă . . . Iartă-mă, Dana.

Işi reveni tîrziu. Şi nu plînse. Rămase întinsă cu o mică pernă sub cap, cu mîinile reci, inerte. Tăcea. Muşat îi luă mîna mică, cu vinişoare albăstrii, o mîngîie. Paul sta lîngă raftul cu cărţi, pierdut, nenorocit, pîndind cu sufletul la gură cum sora sa îşi revine treptat. Ţinea în mînă paharul cu apă şi nu-şi dădea seama că apa se prelinge pe parchet.

Tăcerea nu putea să mai dureze. Muşat o sparse:

— Nu, Paul, nu ai dreptate. Eşti pornit, furios, răzbunător. Ai poate motive. Dar gîndul că Ştefan ar fi un ticălos nu-l admit nici eu. Nu admit, pentru că nu cred.

Nu lăsă pe nici unul să vorbească. Il cuprinseră amintirile dintr-odată şi începu să povestească tinerilor din cele trăite mai de mult. Povestea de parcă ar fi stat cu el singur de vorbă.

— Eram la Doftana, în acea iarnă geroasă din 1936, cînd luni în şir am îngheţat la „F-dos". Era pe atunci printre noi un băiat mărunt, croitor ieşean, de prin Podul Roşu. Avram Bercu îi zicea. N-avea decît două clase primare, dar la închisoare venea pentru a treia oară. Nu ştia prea multe, dar nu-l puteai clinti din drum. Poate tocmai de aceea, poate şi pentru că era mic şi slab mereu se înverşunau gardienii să dea în el, să-l însîngereze, să-l calce în picioare.

Pradă amintirilor, frămîntat de cele petrecute în ultimele zile, Muşat se sculă şi începu să măsoare odaia în lung şi în lat. Trecu o vreme şi reluă şirul povestirii:

— S-a îmbolnăvit de pelagră. N-a spus nimănui. Şi abia cînd nu s-a mai putut scula din pat am aflat. Intr-o seară, Balaurul, directorul închisorii, făcea ocolul secţiilor, promiţînd toate fericirile lumii aceluia care va spune „să trăiţi" şi va da declaraţie de renunţare la comunism. Primea mereu acelaşi răspuns plin de dispreţ. Se înverşuna, fierbea, dar căuta să se stăpînească. Ajunsese la „F-dos" şi se opri la celula lui Avram Bercu. Eram alături şi auzeam totul prin vizetă.

— Măi, Bercule, Bercule, nu vezi ce bolnav eşti?

— Da, domnule director. Sîntem bolnavi mai mulţi. Deschideţi celulele, daţi-ne vorbitor şi coletele.

— Măi Bercule, măi! Nu vezi că mori de pelagră cu zilele?

— Daţi-ne plimbare . . .

— Măi, Bercule, nu vezi ce prăpădit şi mic eşti? De ce nu spui „să trăiţi"?

După o clipă de tăcere se auzi desluşit vocea lui Bercu Avram:

— Şi dacă spun „să trăiţi" o să cresc mai mare?

— Dumnezeii şi evanghelia cui te-a făcut! izbucni directorul. Te învăţ eu, canalie comunistă.

Dar nu apucă să spună mai mult. Lovituri înfundate, cu pumnii, cu picioarele răsunau dintr-o celulă învecinată, iar un glas dezlănţuit îl acoperi pe Balaur de înjurături. Era Baciu Ştefan, Baciu, pe care în viaţa mea nu l-am auzit înjurînd. Cu ochii scoşi din orbite, cu spume la gură, Balaurul chema garda, comandantul, funcţionarii. Uitară de Bercu Avram. Năvăliră în celula lui Ştefan, îl desfigurară în bătăi şi-l tîrîră la „H".

Conteni din povestit. Dana îl privea cu ochii larg deschişi în care stăruia o lacrimă neplînsă.

— Şi pe urmă? întrebă răguşit Paul.

— Pe urmă, în lipsa lui Ştefan, am devenit eu arteînicul rîndului. Şi atunci am aflat că de două săptămîni, fără să spună cuiva, Baciu îi trimitea jumătate din porţia sa mizeră de mîncare lui Avram Bercu.

Fără să-şi dea seama ce face, Paul răsucea în mîini, să-l rupă, un minunat album de reproduceri din Goya. Muşat i-l scoase din mîini şi-i oferi în schimb o simplă gazetă. Nu înţelese nimic, o făcu sul şi, luptînd cu el însuşi, izbucni din nou:

— Şi cu toate acestea . . . Un om cinstit, un comunist, un . . .

—Paul! Vocea Danei era de nerecunoscut.

Profesorul îl luă de umeri:

— E mai bine să pleci. Te rog mîine să vii pe la mine...

Paul se întoarse către Dana. Fata tăcea. Inchise ochii. Atunci, parcă strivit sub povara unei nesfîrşite dureri, tînărul îşi trecu mîna peste frunte şi, fără să spună un cuvînt, porni către uşă. Ialele trosni sec. Profesorul rămase singur cu Dana.

— El nu mi-a povestit niciodată despre toate acestea. Vă mulţumesc, tovarăşe Dinu. Il înţeleg. E atît de modest! Dar ştiam, simţeam că Ştefan nu poate fi altfel. E bun, e înţelept, e atît de drept. Ah, tovarăşe Dinu! Nici nu vă daţi seama ce om minunat este Ştefan...

Muşat zîmbi fără să vrea. Dana se întrerupse, roşi. Şi continuă mai potolită:

— De cîteva săptămîni aud mereu vorbindu-se numai rău despre el. De luni de zile Paul îmi face viaţa de nesuportat. Vrea să-l nenorocească. Şi pînă la urmă mă va nenoroci pe mine.

— De ce, Dana?

— Eu nu pot trăi fără Ştefan.

Nu mai părea o adolescentă, fetiţă naivă, aşa cum părea la prima vedere. Profesorul avea în faţă o femeie care iubeşte cu putere, stăpînită de un sentiment dogoritor. Acum era frumoasă, cu ochii mari, scînteietori, cu faţa luminată de o flacără interioară, cu pieptul zvîcnind. Ceva amar îi rămăsese în zîmbet, dar privirea radia numai bucurie. Gîndul îi era la Ştefan, numai la el.

— Poate că-mi vei spune acum dumneata, aş vrea să-mi explici, Dana, ce înseamnă toate acestea?

Tresări, ca trezită din vis.

— Ce e cu Inna? Unde e Inna? De ce această viaţă dublă, de necrezut?

Il privi cu uimire:

— Dar dumneata nu ştii? Nu ştii nimic?

—Sînt ani şi ani de cînd nu ne-am mai văzut.

Fata păli. Tăcu. Şi n-a fost chip s-o facă să vorbească. Urmărea pe profesor cum măsoară camera în lung şi în lat, îl asculta fără să scoată un cuvînt cum vorbeşte despre onestitatea comunistului, despre datoria lui, despre morală, despre răspundere. Şi cînd simţi că totul sună a lecţie searbădă, Muşat povesti despre Ştefan,

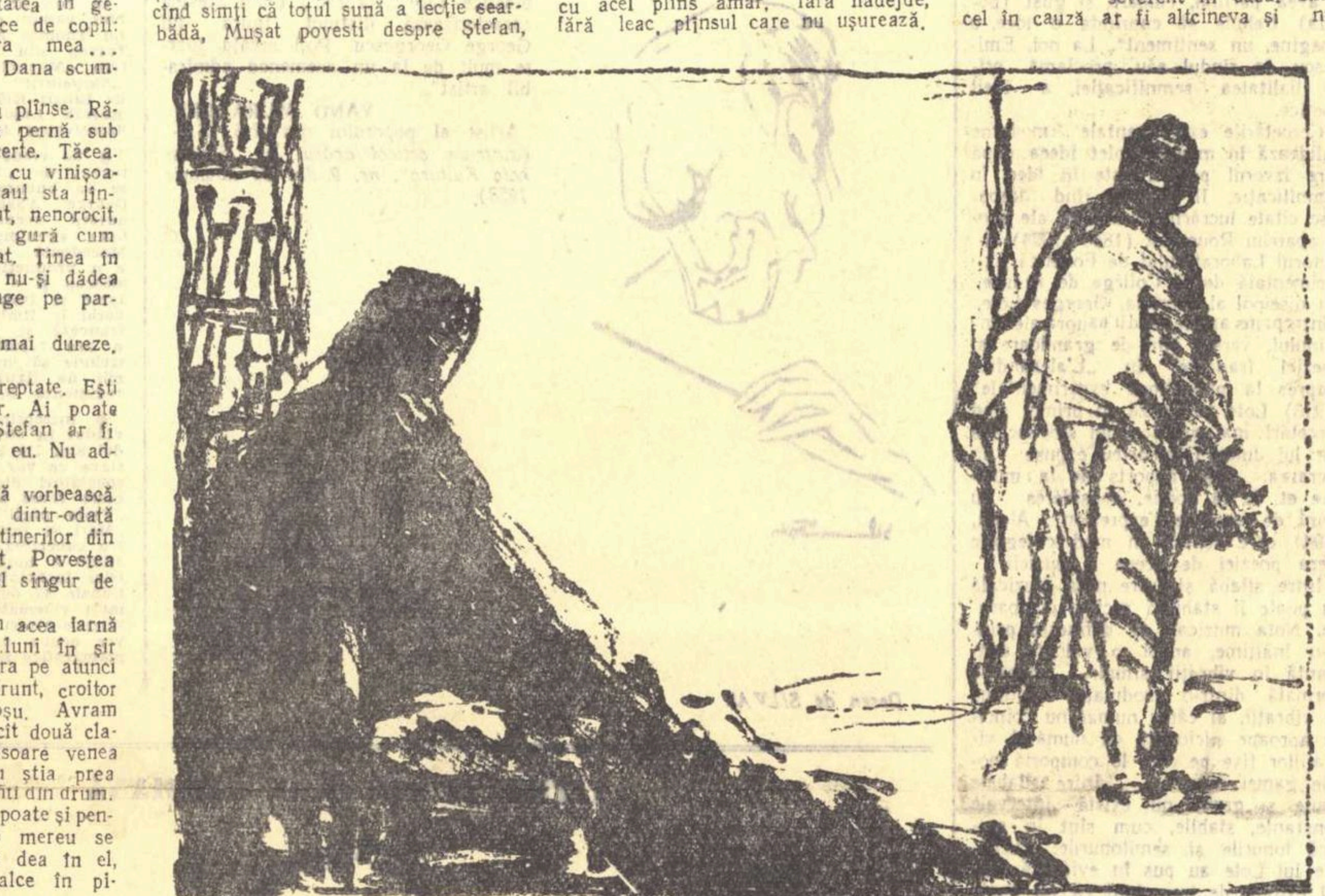

despre viaţa lui cristalină, despre Inna, despre dragostea lor. Dana nu tresărise cînd auzi rostindu-se numele soţiei, dar îşi astupă urechile şi lacrimi multe i-au brăzdat obrajii, cînd îi descrise bucuriile luminoase din strada Pascal.

Profesorul tăcu. Şi abia acum îşi dădu seama cît de crud fusese, cum înfipsese cuţitul într-o inimă vie şi apoi... cum îl răsucise. Dar nu mai putea da înapoi.

— Paul e pornit. Paul e nestăpînit. Dar recunoaşte şi dumneata că totul e anapoda, anormal. Nu, nu e firesc ceea ce se întîmplă. Şi nu-l pot înţelege pe Ştefan.

Dana îşi şterse ochii cu ambele mîini. Alungă pisoiul. Se sculă.

—Ce vrei dumneata? Pentru ce ai venit? Să-mi spui cît de bun, cît de frumos e Ştefan, ca apoi să-l ponegreşti?

Rămase dreaptă în faţa lui. Il privea cu duşmănie:

— Imi ţineţi predici cu toţii. M-au chemat la organizaţie. Directorul general m-a ameninţat. Mi-a zis, mi-a zis . . . Ah, cît de răi pot fi oamenii!

Se cutremură de dezgust, de durere. Şi îi aruncă în obraz:

— Mi-a spus Badea că fac prostituţie clandestină.

Adăugă apoi:

— L-am pălmuit. Nu mi-o va ierta niciodată.

Tăcu. Muşat era răscolit pînă în adîncul sufletului. Privea fata şi-şi închipuia cît de mult a trebuit să sufere. Strîngea pumnii, îşi muşca buzele. Şi nu ştia ce să spună, ce să facă. Voia să-l ajute pe Ştefan şi, iată, avea în drum un alt om, chinuit şi el, cu dreptul său la viaţă, la fericire. Ce să-i spună fetei acesteia, care nu a apucat încă bine să trăiască şi i-a fost dat să se chinuie atît? Iar Dana reîncepu tînguitor:

— De ce, de ce toate cuvintele frumoase, toate ideile generoase, toate sfaturile prieteneşti, tot ce ne spun cărţile, nu sînt la fel ca şi viaţa. De ce cînd stai de vorbă cu oamenii, mai toţi se arată înţelegători, liberi de orice prejudecăţi. Cînd e însă la greu... Voi, voi cei mai în vîrstă, comuniştii, mi-aţi vorbit mereu de odioasa, de ipocrita morală burgheză, de minciuna convenţională care acoperă realitatea veche. M-aţi învăţat să iubesc lumea de mîine, lumea sincerităţii depline, lumea în care nu spui una şi faci alta, lumea în care n-ai de ce să te ascunzi cînd iubeşti cu adevărat. Şi acum, cînd îl iubesc pe Ştefan, tot mai mult, mi se spune că e urît, că e nedemn, că e imoral... De ce?

Dinu Muşat urmărea zbuciumul fetei. Inţelegea disperarea ei.

— Cît de nedreaptă eşti, Dana! Oare dragostea mare, adevărată, trebuie să-l orbească pe om? Lovită rău, suferind, chinuindu-te, eşti gata să ne acuzi pe toţi de ipocrizie, de laşitate. Pe nedrept. O faci tocmai atunci cînd construim din greu o lume nouă şi aşezăm relaţiile dintre oameni pe temeiul cinstei şi loialităţii. Uită-te în jurul dumitale. Şi pune-ţi întrebarea:

— E cu putinţă să-ţi construieşti fericirea pe chinul şi nenorocirea altuia? E permis să distrugi o familie, o femeie, o prietenie, numai pentru că tu iubeşti? Şi oare numai dragostea oarbă există între oameni? Sînt împrejurări cînd trebuie să sacrifici dragostea, să treci peste ea. Atunci cînd în joc poate fi ceva mai mare: cauza, patria, datoria. Sau poate copiii, liniştea şi fericirea lor. Şi oricum ar fi, nu e cu putinţă să-ţi minţi tovarăşii de muncă, de luptă. Nu e permis să duci o viaţă dublă.

Dana stătea dreaptă, mîndră, tare.

— N-am minţit. Şi n-am distrus nimic.

Dinu Muşat nu mai înţelegea nimic. Căutase să adune frîntură cu frîntură cele petrecute, cele aflate, să facă lumină în cîte i se întîmplaseră lui Ştefan, dar lucrurile se încurcau tot mai mult.

— Dar atunci . . .

Prinse mîinile Danei, le strîngea cu putere, căuta să-i smulgă mărturisirea.

— Atunci, zise ea cu voce spartă, daţi în noi cu toată puterea! Loviţi, condamnaţi, dezavuaţi! Loviţi — pentru că altceva nu am să vă mai spun. Şi acum, vă rog, lăsaţi-mă singură. Am nevoie de linişte. De puţină linişte . . .

Cînd închidea uşa, Muşat ştia că Dana plînge. Plîngea încet, dureros, cu acel plîns amar, fără nădejde, fără leac, plînsul care nu uşurează.

IV

Am încheiat dosarul şi l-am trimis la Comitetul Orăşenesc.

Secretarul vorbea rar, apăsat, calm. Dar Muşat observă vinişoarele umflate de la tîmple, zvîcnirea nervoasă a pleoapelor şi degetele neastîmpărate care răsuceau colţul ziarului uitat pe birou.

— Dar dumneata, tovarăşe secretar, dumneata care din partea raionului ai prezidat dezbaterea dării de seamă şi apoi ai ştiut de excluderea lui Ştefan Baciu din partid, dumneata personal ce crezi?

Il privi stăruitor, îndelung.

— Ce cred eu? Am muncit mult în perioada verificărilor. Am întîlnit cazuri complicate, probleme dificile. Pe vremuri am cercetat destule căderi şi m-am descurcat în hăţişul contradictoriu al faptelor. Aci însă, în ciuda situaţiei aparent clare, simt mai mult decît aş putea afirma deliberat că s-a făcut o greşeală, o nedreptate.

— De ce natură?

Secretarul îl privi stăruitor.

— Nu te-ai întrebat, tovarăşe Muşat, de ce ai fost invitat la dezbateri? Şi tînărul acela?

— Ba da. Mi s-a spus însă că au mai fost tovarăşi din alte organizaţii, că toţi facem parte doar din acelaşi raion, că ar fi un fel de schimb de experienţă, un ajutor dat organizaţiei ministerului.

— Adevărat. Numai că invitaţiile s-au făcut la propunerea tovarăşului Badea.

Muşat simţi cum fruntea i se acoperă de broboane de sudoare:

— Directorul general?

— Da, încuviinţă secretarul. Şi biletul din sală, biletul care cerea lui Baciu să-şi povestească viaţa, tot el l-a trimis. De aceea cred şi eu că ne-am pripit. Şi simt că s-a comis o nedreptate.

— De ce aţi acceptat-o?

Trase de mai multe ori din ţigară, apoi o strivi de marginea simplei scrumiere de tinichea.

— Şi ce ai fi făcut în locul meu? L-am chemat de cîteva ori, i-am vorbit prieteneşte. Tăcea încăpăţînat. I-am propus să facă contestaţie — a refuzat. Am stăruit să fie chemat la Comitetul Orăşenesc. A tăcut şi acolo. Această comportare curioasă dădea oamenilor de bănuit. Şi pe drept cuvînt. Să nu ai încredere în partid, în tovarăşii tăi?... Ei, şi apoi nu-i poţi face bine omului cu de-a sila.

Răsfoi nişte hîrtii, se căută prin buzunare, se sculă greoi de la masă şi începu să se plimbe cu paşi mari, legănaţi.

— Mă urmăreşte mereu chipul lui Ştefan Baciu. Şi-ţi mărturisesc: n-am conştiinţa împăcată că aş fi făcut tot ce-mi stătea în putere pentru a face lumină. Şi pentru a apăra un om, un tovarăş. Am impresia că s-a judecat în pripă. E vorba de un luptător. Şi poate nu numai de atît.

Muşat îl privea surprins. Despre ce vorbea acest om care-şi cîntăreşte fiecare cuvînt, a cărui conştiinciozitate şi cinste erau atît de bine cunoscute? Vroi să intervină, dar secretarul îl opri cu un gest scurt:

— Nu, nu e ce crezi dumneata. Au fost pe la mine mai mulţi tovarăşi din minister. Regretă votul. Pe mine însă mă preocupă viitorul lui Ştefan Baciu. Mă preocupă şi aspectul politic-educativ al acestei probleme, aspectul ei moral.

—Aspectul moral? Ce mai e de discutat, cînd totul pare clar? — şi profesorul îi povesti cele trăite în garsoniera Danei.

— Vezi, tocmai aceasta ar fi trebuit să ne facă să reflectăm şi mai mult. Ţi-am spus: mi-e teamă că s-a făcut o greşeală. Zici că fata ne-a reproşat inconsecvenţa? E tînără. Dar poate că un dram de dreptate are şi ea. Ai găsit-o pe nevasta lui Ştefan Baciu?

—De unde ştii dumneata că o căutam?

— Pentru că şi eu am căutat-o. Picam mereu pe urmele dumitale. Am sezisat şi Colegiul de partid orăşenesc.

Muşat se ridică:

— E tocmai ceea ce am vrut să fac şi eu. Dacă aşa stau lucrurile, mă duc la Comitetul Capitalei, tovarăşe secretar. Şi dacă aflu ceva nou îţi dau de ştire.

Şi-au strîns mîna cu putere. Secretarul l-a condus pînă la uşă şi i-a şoptit la despărţire:

—Frumoasă prietenie. Adevărată...

La aceste cuvinte se gîndea profesorul stînd la fereastra, din holul clădirii care adăpostea Colegiul de partid. „Aş fi fost tot aşa de perseverent în cazul cînd cel în cauză ar fi altcineva şi nu prietenul meu Ştefan? Aş fi găsit tot atîtea resurse sufleteşti întru apărarea unui alt tovarăş dacă ar fi căzut într-o nenorocire asemănătoare? Probabil aş fi ridicat problema, mi-aş fi dat părerea, dar... toate s-ar fi limitat la atît?" Tresări indignat de un asemenea gînd. „Nu, asta nu! Oricine ar fi, prieten sau nu, dacă aş crede în el aşa cum cred în Ştefan, aş fi făcut exact la fel, aş fi luptat pentru el".

Multă lume trece pe aici. Secretara abia mai prididește cu răspunsul la telefoane, cu lămuririle şi indicaţiile, îndreaptă pe unii spre birourile unde au fost chemaţi, anunţă pe alţii cînd trebuie să vină. Este trasă în toate părţile, dar ea prididește să facă de toate cu o pricepere uimitoare. Cîte unii se supără — secretara însă rămîne mereu calmă, mereu surîzătoare. Şi acum îi zîmbeşte complice lui Muşat şi-i culege de pe buze întrebarea pe care vrea să i-o pună pentru a zecea oară:

—Mai aştept mult?

Profesorul reţine zîmbetul şi iar se apropie resemnat de fereastră. Priveşte strada largă, maşinile care se opresc mereu în faţa casei, oamenii preocupaţi care intră şi ies din sediu. Iată, se opreşte un taxi. Zăboveşte mai mult ca de obicei. Şoferul se dă jos şi deschide larg portiera. O clipă, două... Coboară o femeie, apoi încă una. Prima o sprijină pe a doua, o duce aproape în braţe. Au intrat.

Şi iar gîndurile îşi reiau cursul, şi iar ochii se plimbă peste şirurile de maşini, peste case, peste copacii pletoşi din faţă, peste oamenii grăbiţi . . .

— Şi totuşi, tovarăşă, trebuie să mă anunţaţi chiar acum.

Glasul adînc i se păru cunoscut. Se întoarse brusc. In faţa secretarei erau cele două femei din taxi. Invalida se sprijinea cu ambele mîini de bordura biroului. Avea faţa galbenă, brăzdată de nenumărate riduri şi părul alb ca zăpada.

— Nu e cu putinţă, tovarăşă dragă. La noi trebuie să vă anunţaţi întîi, să vi se fixeze ziua şi ora. Tovarăşul preşedinte nu poate...

Fără a ridica vocea femeia insistă:

— Mi-e cu neputinţă să vin altă dată. Eu nu pot părăsi patul. Şi dacă am venit azi, e că abia acum am aflat . . . Trebuie să-l vorbesc.

Secretara e numai zîmbet, dar vocea ei e inflexibilă, ca şi cuvintele:

— N-am ce să fac, tovarăşă dragă. Va trebui să veniţi altă dată. Vă comunicăm noi.

— Mă obligi să spun mai mult decît trebuie. Sînt membră de partid din 1930. Iată carnetul. Este vorba despre viaţa unui om, înţelegi, tovarăşă, despre viaţa unui tovarăş...

Abia acum Muşat înţelese. Se desprinse de la fereastră şi, în faţa secretarei care privea uluită, îmbrăţişă această femeie căruntă, puţintică la trup, care se lăsă moale, ameţită, pe scaun.

— Inna! Inna! De cînd te caut!

Ea era, Inna. Din ceea ce a fost au rămas numai ochii aceia verzi, cu punctişoare aurii şi pomeţii obrajilor repeziţi înainte. Incolo, o bătrînică schiloadă. Il privea pe Muşat şi parcă îi citea gîndurile şi-i ghicea sentimentele.

— Unde ai fost, Inna?

N-apucă să răspundă. In pragul uşii masive care se deschisese larg apăru tovarăşul Pavel. Avea servieta în mînă, era gata de plecare.

— Tovarăşă Anica — se adresă secretarei — sînt chemat urgent la C.C. Dacă e cu putinţă, roagă pe tovarăşii înscrişi . .

Nu termină. Cu un efort supraomenesc, Inna se ridică în picioare şi parcă îi bară drumul:

— Trebuie să vă vorbesc neîntîrziat, tovarăşe Pavel.

El o privi atent, cu ochii lui mici, inteligenţi, pătrunzători. Se apropie şi-i strînse mîna:

— Da, tovarăşă Simina. Te rog.

O licărire de bucurie lumină ochii Innei. Sclipiră apoi două lacrimi mari, grele, care se rostogoliră încet de-a lungul obrajilor gălbejiţi.

— Nu m-ai uitat. Da, atunci îmi zicea Simina: era în patruzeci şi doi. Numele meu adevărat este Baciu, Inna Baciu.

Pavel avu o tresărire:

— Soţia lui Ştefan Baciu?

Inna încuviinţă printr-o uşoară înclinare a capului.

— Pofteşte, te rog.

Făcu un efort, se clătină, era gata să cadă. Intinse mîna către Muşat şi se rugă cu voce sfîrşită:

— Ajută-mă, Dinule. Şi vino cu mine. Ai dreptul să ştii.

Şi-i fu dat lui Dinu Muşat să asculte povestea vieţii acestei femei, tragedie spusă în cuvinte simple, cu fraze scurte, necăutate.

A căzut în 1943. Torturile au durat patru săptămîni. N-a spus nici un cuvînt, dar materialul clandestin găsit asupra ei era suficient pentru sentinţa capitală. Era însărcinată. Şi cu toate că spusese anchetatorilor, a fost bătută mai sălbatic, mai barbar. Trimisă la închisoare, luni în şir a stat între viaţă şi moarte. In 1944, la judecată, curtea marţială n-a mai îndrăznit s-o trimită în faţa plutonului de execuţie. După eliberare a intrat în muncă. In 1946 însă, în timpul campaniei electorale, într-o seară şi-a pierdut cunoştinţa, pe stradă. In aceeaşi noapte i-a paralizat toată partea dreaptă a corpului. Ani în şir a fost îngrijită de medici-tovarăşi, mereu îmbărbătată de cuvîntul şi dragostea lui Ştefan. In 1948, în ciuda ameliorării uşoare, s-a vădit că rămîne invalidă pe viaţă. Şi că... niciodată nu va mai fi femeie...

Dinu Muşat se uita la faţa ei palidă, trasă, pe care au rămas numai ochii Innei de altădată, privea gura aceasta care reţinea strigătul unui suflet chinuit şi-i venea să ţipe: „Ajunge, Inna! Nu te mai chinui!" Il reţinea însă glasul ei întretăiat, voit calm, cuvintele ei, pe care le frămîntase desigur în gînd în multe nopţi de nesomn, în clipele apăsătoare ale unei singurătăţi impuse de împrejurări.

— I-am spus atunci că e liber. I-am cerut să-şi refacă viaţa. N-a vrut. Ştia că nu mai am pe nimeni, ştia că fără de prietenia lui chinul meu va fi de nesuportat. Mi-a dat din sufletul lui, din căldura şi din bunătatea sa din belşug. Prin Ştefan ştiam toate cîte se petreceau şi parcă trăiam alături de tovarăşi bucuriile şi necazurile muncii în care nu mai puteam face nimic. Am încercat să scriu — n-am reuşit. Nu oricui îi e dat să fie Pavel Corceaghin. Am încercat să traduc — dar nu găseam aci mulţumirea sufletească. Oboseam repede. Şi apoi, eu eram deprinsă cu munca vie, organizatorică. Am început să studiez în anii aceştia. Mi-au ajutat tovarăşii, am dat examenele. Dar... încetul cu încetul vechii prieteni m-au uitat. Aveau munca, familia, grijile lor. Singur Ştefan a rămas neclintit. Mereu alături, mereu înţelegător, mereu bun. N-am ştiut că în viaţa lui a apărut cineva. Nu mi-a spus. Nu l-am întrebat nici eu. Şi poate că am greşit. N-am ştiut nimic din ceea ce i s-a întîmplat. Spunea mereu numai că e obosit, că munceşte din greu. Avea putere să mai glumească... Ca eu să nu pierd liniştea. Azi dimineaţă, din întîmplare, am aflat de la Anton, Şi am venit...

Se odihni o clipă. In cameră se lăsase o tăcere grea. Se auzea numai respiraţia ei chinuită.

— Nu ştiu cine e de vină. El însă, Ştefan... Voi, tovarăşi vechi, nu înţelegeţi ce e partidul pentru Ştefan? E însăşi viaţa. Nu, el nu se va sinucide. Dar va muri cu zile, se va stinge încet, ca o luminare. Nu va spune un cuvînt, nu va învinui pe nimeni... Iată de ce am venit. Mă doare, mă doare pentru el, pentru nedreptatea care s-a făcut. Şi nu pot înţelege... cum de s-a putut!

Profund zguduit, mereu stăpînit de un singur gînd, Muşat întrebă şoptit:

— De ce nu ne-a spus, de ce a tăcut?

Inna nu răspunse. Dar Pavel îl privi dojenitor şi clătinînd din cap rosti încet, ca numai el să audă:

— Cum era să vorbească? Ar fi trebuit să mărturisească ceva care nu-i aparţinea, o nenorocire personală care privea pe un alt tovarăş, pe un prieten iubit, o femeie. Nu înţelegi?

Impreună cu Pavel a însoţit-o pînă acasă, Ştefan nu era. La plecare i-a rugat doar atît:

— Daţi-i timp să-şi revină. Cred că trăieşte clipele cele mai grele din cîte i-a fost dat să îndure de a lungul anilor, de cînd îl cunosc. Are şi el dreptul la viaţă. Are dreptul, tovarăşi!

Muşat rămase un timp lîngă ea. Ii privea trupul puţintel odihnindu-se în acel pat-fotoliu special confecţionat de Ştefan, aşezat lîngă rafturi cu cărţile potrivite la îndemînă. A întrebat dacă nu duce cumva lipsă de ceva şi la despărţire îi ceru voie să vină s-o mai vadă.

— Vino, Dinule, să mai vorbim... despre trecut. Vino peste două, trei săptămîni, cînd toate se vor fi lămurit.

Şi zîmbi trist.

— Dacă mai e cu putinţă.

Nicolae Moraru

Desene de IULIAN OLARIU

VITRINA

PANAIT ISTRATI: „Chira Chiralina"

(Urmare din pag. 1)

caldă de frate, şi vorba lui mi-a mers la inimă; mi-a făcut mult bine"?

Din „Povestirile lui Adrian Zografi" în volumul de faţă sînt cuprinse zguduitoarele povestiri reunite sub titlul „Chira Chiralina" („Stavru", „Chira Chiralina" şi „Dragomir") şi „Moş Anghel" („Moş Anghel", „Moartea lui Moş Anghel", „Cozma"). Naraţiunea, lipsită de orice fel de artificii, decurge în aceste povestiri cu încîntătoarea naturaleţe de care beneficiază marii scriitori care au meşteşugul lipsei de meşteşug. „Moş Anghel" ar putea părea drept o operă cu teză, dacă ingenuitatea autorului n-ar fi atît de dezarmantă, iar faptele povestite atît de aparent necizelate şi atît de ieşite din comun, prin înlănţuirea lor tragică, încît tocmai de aceea apar — ciudat — atît de verosimile. Sînt scriitori care povestesc întîmplări extraordinare, dar nu captează încrederea noastră, ci numai admiraţia pentru imaginaţia lor. Cu Panait Istrati se întîmplă exact invers; stilul său fără pretenţii literare (evident, numai în aparenţă) şi pledoaria sa de povestitor încălzit de propria-i naraţiune, ne fac să parcurgem drumul în sens contrar: iată, pare să ne spună povestirea lui, care are — paradoxul e inevitabil — artificiul lipsei de artificii, viaţa este mult mai complicată decît orice imaginaţie. Cum am putea să nu dăm crezare nenorocirilor care se abat peste viaţa sărmanului moş Anghel, un fel de Iov neîmpăcat însă cu graţia divină ce i se acordă sub această formă teribilă (ruina averii, pierderea celor trei copii, boala sa îngrozitoare), cînd autorul însuşi e foarte mirat de ceea ce povesteşte?

Din „Pagini autobiografice" se află în volum: „Trecut şi viitor", „Nemurire", „Pescuitorul de bureţi", „Codin". Cu o singură excepţie, nedorită de editori dar inevitabilă, povestirile cuprinse în acest volum reproduc versiunile romîneşti datorate autorului însuşi, înstrăinatului plin de nostalgie care rîvnea să-i înveţe pe francezi limba romînă, să afle şi ei ce este tzuica şi catchioula.

Georgeta Horodincă

ALEXANDRU SEVER: „Cezar Dragoman"

(Urmare din pag. 1)

înăbuşe „patima fără sens" pentru domniţă şi un Gelu Ruscanu care înţelege — finalmente — că adevărul şi dreptatea socială sînt determinări concret-istorice şi nu concepte ideale încărcate cu himera absolutului.

In ciuda caracterului, cum spuneam, livresc al fabulaţiei şi al personajelor, romanul lui Alexandru Sever este o neîndoielnică realizare artistică. Lumea romanului, cu o foarte largă localizare socială, e creată cu lăudabile mijloace de observaţie şi analiză. Acestea acţionează cu aceeaşi consecvenţă în descifrarea resorturilor sufleteşti ale „manieraţilor", din aristocratul salon al Ruxandrei, ca şi în descrierea zbaterilor nenorociţilor din lumpen. Autorul e stăpînit de o nealterată pasiune pentru investigaţie, de o adevărată curiozitate analitică. Căutările înfrigurate ale lui Roman, nepotolita-i sete pentru dreptate, lupta şi suferinţele sale sînt notate seismic. Ascensiunea lui Dragoman, pregătită în umbra conştiinţei, trăirile interioare ale Nectarei, reacţiile psihologice ale Aglaei Giroteanu, frica Ruxandrei de a nu-şi pierde amantul sînt înregistrate cu minuţie şi fineţe. Işi găseşte larg aplicare procedeul (întîlnit şi la Hortensia Papadat-Bengescu) urmăririi comportamentului şi mentalităţii bolnavului. Fişele clinice ale lui Alfred Giroteanu şi Aristide Dragoman sînt pilduitoare.

Clanului pestriţ al protipendadei, privit cu detaşare şi ostilitate, Sever îi opune forţa socială şi morală a muncitorimii. Deşi zugrăvită uneori în culori subţiri, văzută ca o masă globală, în care diferenţierile caracterologice se lasă mai greu detectate, clasa muncitoare e totuşi o prezenţă vie. Rămîn memorabile scena luptei din Piaţa Teatrului la 13 Decembrie şi incidentul din curtea Ţesătoriilor Radian, care avea să declanşeze greva generală din 1920.

Romanul lui Alexandru Sever este, în pofida lungimilor (pe alocuri supărătoare), o lectură care reţine atenţia şi care îmbogăţeşte prin tipologie un sector bine reprezentat în literatura noastră.

Z. Ornea

NOTE

Precizări

Am primit din partea direcţiei Muzeului memorial „Emil Isac" din Cluj următoarea notă, cu rugămintea de a fi publicată în coloanele „Gazetei literare":

In articolul „Soarele roşu", apărut în „Tribuna" nr. 42 din 23 noiembrie 1957, semnat de Mircea Zaciu, se afirmă că: „la Cluj, în muzeul memorial „Emil Isac", una din odăi e străjuită de masca mortuară a „poetului tragediei maghiare". Scurta şi vulcanica prietenie dintre cei doi scriitori militanţi e consemnată într-un teanc de scrisori îngălbenite, închise într-un scrin negru. E vorba acolo de convorbiri înflăcărate pe terasa fostei cafenele clujene „New York", de întîlniri fugare într-o gară provincială, de nerealizate proiecte de dialoguri sociale şi artistice — amînate pentru un tăgaz tihnit, pe care nici unul din prietenii de odinioară nu l-au putut ajunge din urmă".

Această informaţie şi afirmaţie determină asaltul curioşilor (cercetători specialişti sau simpli vizitatori) pentru a vedea şi cerceta pretinsul „teanc de scrisori" al lui Ady Endre către Emil Isac. Şi, cum respectivul „teanc de scrisori" nu există şi nici n-a existat în muzeul nostru, sîntem puşi în situaţia de a nu putea satisface pretenţiile vizitatorilor. Pentru aceste considerente vă rugăm să publicaţi următoarea precizare:

Din valoroasa corespondenţă purtată între cei doi mari poeţi şi prieteni, Ady Endre şi Emil Isac, în Muzeul memorial „Emil Isac" din Cluj, pînă în prezent, din păcate, n-au ajuns ni se păstrează decît trei piese:

a) O scrisoare în plic, datată Ermindszent (Mecenţiu, satul Ady de astăzi) 16 iunie 1914, al cărei text integral l-am publicat în ziarul „Făclia" nr. 3453 din 22 noiembrie 1957, reprodusă, cu unele omisiuni şi de Mircea Zaciu în articolul amintit, „Soarele roşu".

b) O carte poştală ilustrată, datată Budapesta 6 septembrie 1913.

c) O telegramă, datată Ciucea 13 iulie 1917, cu următorul text: „Joi după masă merg cu acceleratul. Te îmbrăţişează Ady".

Privitor la „scurta şi vulcanica prietenie dintre cei doi scriitori militanţi", despre care vorbeşte Mircea Zaciu, ne aflăm din nou în faţa unei grave erori. Prietenia celor doi scriitori n-a fost atît de scurtă. A început prin 1910, cînd Emil Isac avea 24 de ani, şi a durat pînă la sfîrşitul vieţii lui Ady (27 ianuarie 1919). Printre mărturiile de la sfîrşitul acestei perioade pot fi amintite şi cele cinci fotografii ale lui Ady (trei singur şi două în grup), făcute personal de Emil Isac în vara anului 1918 la castelul de la Ciucea, păstrate în Muzeul memorial „Emil Isac".

Gheorghe Dăncuş

Directorul Muzeului memorial „Emil Isac"

O traducere merituoasă

Domniţa Gherghinescu Vania semnează o frumoasă traducere din Antoine de Saint-Exupery în vol. al III-lea al „Luceafărului de ziuă" care apare la Oraşul Stalin. E vorba de povestirea „Prinţişorul" dedicată prietenului autorului — copilul de odinioară „Leon Werth".

Antoine de Saint-Exupery închină această povestire fantastică deopotrivă copiilor şi oamenilor mari. E în această fantezie atîta poezie şi atîta umor! Uneori tonul povestitorului aminteşte de Jules Verne, alteori de procedeul lui Montesquieu din „Scrisorile persane".

Copiii găsesc în povestirea lui Exupery o lectură deosebit de agreabilă şi utilă, în care se împleteşte realitatea cu simbolul, şi-n care se profilează singura cale spre fericire: dragostea activă pentru umanitate.

Sugerăm „Editurii tineretului" să publice într-un tiraj de masă această carte care constituie un preţios mesaj adresat celei mai pure realităţi umane: inima copiilor.

Emil Manu

Semnificaţia anotimpului

In ultimul număr al „Luceafărului de ziuă" Alexandru Meltzer semnează un articol intitulat „Peisajul ca protest social". Observaţiile valabile, însă de mult cunoscute, despre semnificaţia socială a toamnei bacoviene sau „limpezimea şi claritatea clasică, care inundă pastelul pillatian" nu ne-ar fi reţinut în mod deosebit atenţia.

Dar autorul se simte dator să „generalizeze". Oferim un exemplu:

„E curios că poeţii şi desigur că mă refer mereu la poeţii citaţi la începutul articolului, (este vorba de T. Arghezi, Bacovia, Beniuc, n.n.) n-au cîntat decît arareori, în orice caz într-o proporţie cu mult mai redusă, primăvara şi vara, anotimpuri considerate, simbolic, ca tonice şi optimiste. Cel mai verosimil este că nu aveau ce face cu ele, că n-aveau trebuinţa de aceste simboluri, ele neprezentînd realităţi sociale ale vremii".

Aşadar, într-o societate bazată pe exploatare, poeţii autentici, după părerea lui Al. Meltzer, trebuie să cînte întotdeauna numai toamna şi iarna: „La aceasta îi obligă înalta lor conştiinţă cetăţenească".

G. D.

După ureche...

Cine încă nu ştie cu ce poate fi comparată păpădia nici să nu mai încerce să afle. E inutil, fiindcă i-a luat-o înainte Andrei Pandrea. In cartea sa, „Hoinar prin Bucegi", pe care „Editura tineretului" i-a tipărit-o recent în colecţia „Patria noastră", la pagina 65 autorul scrie negru pe alb: „In drum, în mijlocul cărării ce trece pe lîngă cabanele Padina, o păpădie fecundă ca un Lope de Vega (subl. ns.) îmi aţinu calea..." O clipă am rămas stupefiat, însă mi-am revenit degrabă şi am strigat: Evrika!

La ce bun studii, exegeze comparative cînd lucrurile se pot rezolva mult mai simplu. Botanica este îndeajuns de generoasă. Autorii în impas n-au dece să se mai teamă...

Td.

FRAN CRȘINICI „Impletește-mi, impletește, mamă"
(Din expoziția „Iugoslavia socialistă în fotografii")

POEȚII LUMII

AMÉRICO ABAD

Américo Abad, tînăr scriitor progresist din Uruguay, este unul dintre inițiatorii proiectatei asociații de prietenie romîno-uruguayană și autor al plachetei de versuri La voz viene de todos (Este glasul tuturor). Pe lîngă activitatea publicistică — redactor teatral la Gaceta de Cultura și colaborator permanent al ziarului El Popular, — Américo Abad, dramaturgul, a scris două drame cu teme contemporane: El capataz (Vătaful) și La estrella sobre los arrabalos (Steaua deasupra mahalalelor).

R. V.

PRĂPĂDUL ATOMIC

Dacă se poate să mori,
dacă se poate să mori
din pricina unei culori,
verde, spre pildă,
ori a unei mese,
a mesei acestea
în fiece zi folosită;
dacă o școală întreagă poate muri,
cu tot viitorul școlarilor ei,
dintr-un singur creion;
dacă se poate să mori
din pricina ceții,
a vremii senine,
a pietrei,
a unei umbrele,
a verighetelor noastre,
a sacului ăsta,
a vechiului meu pardesiu;
din pricina unei perechi de pantof,
a cataramei centurii,
a unui ban,
a unghiei astea,
a mîinilor noastre,
a plantei mate [1]
ori a cucurbitei cu vechiul ei tîlv
de aur și-argint [2]*;*
din pricina vechii lulele pîrlite,
a tot atîta de vechiului
nostru briceag;
dacă iubirea-ne
poate să moară
din pricina celui mai mic bumb de os
al hainei pe care-o purtăm;
dacă se poate muri
din pricina albelor noastre schelete,
a osemintelor noastre-nălbite;
dacă se poate ca fiece lucru mărunt,
ca lucrușoarele noastre-ntre care trăim,
să se prefacă în tragicii noștri-ucigași,
dacă se poate
să moară zidarul
din cauza mistriei:
dacă din cauza
tingirilor goale
se poate să moară
cumetrele; dacă
se poate să moară
din pricina vechilor ace și-andrele;
și dacă se poate și e cu putință,
să moară un muncitor din pricina
șurubului ăstuia mic;
dacă va fi cu putință să mori
din pricina cretei,
a frunzei uscate;
să mori din aburul apei ce fierbe;
dac-o privire de-a mea, o privire,
o scurtă privire-azvîrlită asupră-le-n treacăt,
poate, prietenii mei, să-i ucidă;
dacă și cartea mea preferată
poate atîtea cărți nimici;
dacă se poate ca azi-mîine, poate
la deșteptare, în zori, să descoperi
cum că bătrînele noastre vîntoase
moartea aduc
și că ploile noastre etern schimbătoare
moartea aduc;
și să descoperi că moartea pîndește
din inima care e-n fiece lucru;
că moartea pîndește de pretutindeni;
dacă descoperi că întreaga lume
poate să moară din pricina lumii întregi
și că nu e minciună-acest lucru,
îți mai rămîne o singură cale: speranța.
Doar o speranță, una singură: oamenii.
Și o singură victorie:
pacea!

In romînește de **Romulus Vulpescu**

---

[1] *Mate* (citește *máte*): plantă din America de Sud, din frunzele uscate ale căreia se prepară o infuzie asemănătoare ceaiului (n.tr.).

[2] Aluzie la vasul de tiugă din care se bea infuzia de *mate* (n. tr.).

CONTINENTE

MELODIA IDEILOR

Poezia este, în mod real, dotată cu atribute cum ar fi: muzicalitate, melodicitate, armonie muzicală, etc. etc.? Utilizăm adeseori asemenea atribute în legătură cu fenomenul poetic și în măsura în care semnificația lor este pur metaforică, folosirea și mai departe nu prezintă nici un pericol. Cu o singură condiție, însă. Și anume, cu precizarea în conștiință a faptului că între muzică și între poezie nu există, din punct de vedere științific, nici o apropiere.

Corelația muzică — poezie constituie un domeniu al ideilor în care de foarte mult timp se dă o interesantă dispută între spiritul științific raționalist și misticism, între materialism și idealism.

In această dispută Hegel a introdus, cu o intuiție excepțională, clarificări validate ulterior de cercetarea modernă fonometrică și fonologică.

In „Estetica" (capitolul artelor romantice: muzica, și în ultima parte a tratatului închinată operei de artă poetice) Hegel nu pronunță cuvîntul muzicalitate în legătură cu fenomenul literar. In acest domeniu operează sonoritatea cuvîntului, căruia Hegel nu-i acordă valoare muzicală. El vorbește chiar de un „cadru sonor" al concepțiilor și frumuseții sensibile.

Hegel stabilește o distincție netă între sunetul ca element al muzicii și sunetul cuvîntului: „In muzică, spune el, sunetul este un lucru evanescent, fără consistență, de aceea are nevoie de fixitatea pe care i-o conferă măsura; dar limbajul nu are nevoie de acest sprijin, mai întii pentru că-l află în însăși reprezentare și pe urmă pentru că, departe de a se epuiza în întregime în sonoritatea evanescentă, el rămîne legat de reprezentarea internă, ca de principalul său element artistic... Acest fapt explică exigența acelora care declară că poezia comportă durate, dar nu măsuri, că în poezie rolul preponderent îl joacă sensul, semnificația cuvintelor".

Vom vedea de îndată că fonetica experimentală confirmă întru totul acest punct de vedere.

In contradicție cu Hegel, care caută să evidențieze specificitatea diferitelor domenii ale artei, Schopenhauer în „Lumea ca voință și reprezentare" vede în muzică arta prin excelență, treapta suverană a întregului domeniu al artelor. Artele în general recurg la idei, ca un mijloc de obiectivare a „voinței"; muzica este singura care nu obiectivează idei, ci voința însăși, eliberîndu-i astfel cel mai mult pe oameni de sub tirania ei. Muzica atinge în cel mai înalt grad tărîmul esențelor. „Ea exprimă ceea ce este metafizic în lumea fizică, lucrul în sine al fiecărui fenomen".

Filiația schopenhaueriană o regăsim la Verlaine, în aforismul care a făcut carieră: „De la musique avant toute chose", sau la Valéry, atunci cînd afirmă în „Variété" că rostul poeților moderni este de a relua avuția lor din domeniul tutelar al Muzicii („reprendre à la Musique leur bien").

Cel mai schopenhauerian prin intenție este însă Mallarmé. El se supune influenței ideilor autorului „Lumii ca voință și reprezentare", prin admirația sa față de Richard Wagner (care în apologul închinat lui Beethoven utilizează înțelegerea schopenhaueriană a muzicii). In „Divagations" este o întreagă teorie a existenței poeziei numai prin muzică, teorie care merge pînă la resorbția, dispariția elementului poetic în acordul muzical.

Pentru Mallarmé răscrucea poeziei moderne este realizată prin Wagner care alătură versul muzicii („...La Musique rejoint le Vers pour former, depuis Wagner, la Poésie"). Autorul „Herodiadei" vedea în Muzică „le dernier et plénier culte humain" (ultimul și cel mai deplin cult uman) și aspirația sa este de a se găsi față în față cu „...l'Indicible ou le Pur, la poésie sans les mots!" („...Indicibilul sau Puritatea, poezia fără cuvinte").

Poezia pură nu poate fi concepută fără elementul Muzică, într-un raport dominant față de cuvînt, sau de identitate. Atunci cînd abatele Bremond spune că: „poetul nu este decît un muzician între atîția alții. Poezie, muzică, sînt de fapt același lucru", el sintetizează o întreagă succesiune ideologică. Și rolul muzicalității în noțiunea de poezie pură devine mai limpede atunci cînd același autor adaugă: „...ceea ce face un vers poetic nu este sensul pe care îl exprimă" sau, în altă parte a lucrării sale „Poezia pură": „A reduce poezia la nivelul cunoașterii raționale... înseamnă să mergi împotriva naturii, să vrei un cerc pătrat".

In sfera poeziei pure, elementul muzical introduce o atmosferă mistică. Pornind de la Walter Pater care spune că: „toate artele aspiră să atingă muzica", abatele Bremond glosează și adaugă: „Nu, ele aspiră toate, și fiecare prin magicile intermediare care le sînt proprii,... să atingă rugăciunea".

Inscriindu-se anticipativ împotriva teoreticienilor moderni ai poeziei pure, gigantul poeziei franceze (cu toate culmile și scăderile lui) care a fost Victor Hugo, proclamă o înțelegere raționalistă a fenomenului poetic: „Un vers poate avea o formă perfectă, dar aceasta nu este totul; pentru a avea parfum, culoare și gust (poezia) trebuie să cuprindă o idee, o imagine, un sentiment". La noi, Eminescu, la rîndul său, proclamă primordialitatea semnificației, a ideii poetice.

Cercetările experimentale moderne validează în mod complet ideea după care izvorul poeziei este în idee, în semnificație. In primul rînd trebuiesc citate lucrările strălucite ale școlii abatelui Rousselot (1846—1924), directorul Laboratorului de Fonetică Experimentală de la Collège de France. Un discipol al acestuia, Georges Lote, a întreprins ample studii asupra alexandrinului, versul plin de grandoare al poeziei franceze. In „L'alexandrin d'après la phonétique experimentale" (1913) Lote validează în primul rînd cercetări mai vechi (cum sînt acelea ale lui Jules Combarieu expuse în lucrarea: „Les rapports de la musique et de la poésie, considérés au point de vue de l'expresion"; Alcan, 1894) care separă în mod categoric sfera poeziei de aceea a muzicii.

Intre silabă și între nota muzicală nu poate fi stabilită nici o comparație. Nota muzicală se definește printr-o înălțime, adică o valoare constantă în vibrații simple. Silaba e formată dintr-o modulație continuă de vibrații, al căror număr nu coincide aproape niciodată cu numărul vibrațiilor fixe pe care le comportă notele gamei muzicale. Intre silabele acute și grave nu există intervale constante, stabile, cum sînt în muzică tonurile și semitonurile. Lucrările lui Lote au pus în evidență faptul extrem de important că nu poate fi vorba de o textură sau un desen muzical fix prestabilit, chiar în formele poetice fixe. Desenul muzical este datorat în întregime semnificației textului. In monumentala sa lucrare asupra alexandrinului — bazată pe un număr mare de înregistrări fonografice — el ajunge la constatări de acest fel: „Putem să reținem — scrie el — rolul pe care-l joacă sensul în determinarea ritmului... Ritmul muzical al alexandrinului este deci, dacă putem să spunem astfel, un ritm al inteligenței: el nu este și nu poate fi, în dispozițiile sale principale, un desen fix și preexistent textului..." Ceea ce determină muzica alexandrinului este deci sensul, semnificația textului poetic.

Un alt discipol al abatelui Rousselot, poetul și cercetătorul științific în domeniul foneticii André Spire (v. „Plaisir poétique et plaisir musculaire", ed. José Curti, 1949 și „Poésie: musique ou danse buccale?" în „Poésie et langage" ed. de la Maison du Poéte 1954) ajunge la concluzii similare. „Este legitim oare de a defini valorile sonore ale limbajului articulat, prin care se exprimă poezia, cu aceleași caracterizări pe care le oferim celuilalt limbaj al sonorităților, muzica? Amatorii de poezie nu fac oare abuz de cuvinte ca muzică, sau muzical, în judecățile lor asupra operelor poetice?" André Spire ajunge și el, în urma a numeroase cercetări experimentale, la următoarea concluzie: „Sensul este acela care generează ritmul... Dacă nu există sens nu există Ritm și de asemenea nu există Expresie, pentru că Expresia, în poezie, întărește, amplifică valoarea semnificației cuvintelor prin valorile mimice, gestuale, auditive, articulatorii ale sonorităților fonetice... Cea mai frumoasă revelație a științelor moderne ale limbajului o avem în faptul că... poezia nu este în primul rînd **un mod de a cînta**, ci un **mod special de a gîndi**. Orice gîndire cu adevărat poetică începe la un moment dat să cînte de la sine, numai dacă poetul nu este atît de nepriceput încît să o împiedice de a cînta".

Punerea în valoare de către cercetarea științifică a ceea ce am putea numi metaforic (dar cu o bază de adevăr științific) **melodia ideilor**, dă noi dimensiuni corelației dintre conținut și expresie artistică, validînd importanța pe care gîndirea materialistă o conferă în ultimă instanță semnificației, sensului, ideii, în arta literară.

Ion Vitner

AGENDĂ

● S-au împlinit 90 de ani de la nașterea lui Frantisek Xaver Șalda, unul din străluciții reprezentanți ai criticii literare din Cehoslovacia. Volumul „Spiritul și opera" l-a consacrat ca un fin eseist și competent critic al operei unor mari scriitori din Apus. Susținător al tinerei poezii progresiste, neobosit publicist, ani de zile profesor de filologie și literatură romanică la Universitatea Carolină din Praga, F. X. Șalda a fost pe drept socotit de Julius Fucik ca „un mare maestru al culturii cehe".

● In Polonia a fost comemorat Stanislaw Wyspianski — pictor, poet, dramaturg și reformator de teatru, de la moartea căruia s-au împlinit 50 de ani. Deși a murit tînăr, universalitatea artistică a lui Wyspianski s-a manifestat cu egal succes în pictură, poezie și teatru. Operele sale dramatice „Noapte de noiembrie", „Legendă", „Nunta", „Blestemul", „Warszawianka", ca și concepțiile sale regizorale, au contribuit la reformarea teatrului polonez modern. Marele regizor englez Edward Gordon Craig, prețuind în mod deosebit la Wyspianski originalitatea concepțiilor regizorale, îl considera egalul său.

● Conlucrarea scriitorilor polonezi cu cinematograful urmează o linie ascendentă. Majoritatea filmelor din ultima vreme sînt realizate fie prin ecranizarea unor romane și nuvele, fie pe baza scenariilor aparținînd unor cunoscuți scriitori. După romanul lui Stanislaw Lem, „Astronauții" — care s-a bucurat de un considerabil succes — se turnează filmul polono-german „Planeta morții". Filmul lui Lem e produs de marele regizor profesor doctor Kurt Maetzig, cu concursul unor artiști sovietici, indieni, polonezi, chinezi, germani, americani, francezi și negri.

După nuvelele lui Jerzy Zawleyski s-a turnat filmul „Sfîrșitul adevărat al marelui război". Alte lucrări literare au stat la baza filmelor „Răzbunarea", „Sfîrșitul nopții", „Intîlnirea", „Schițe în cărbune", „Simțuri pierdute", „Două ore" (turnat acum zece ani și montat din nou), „Pălăria domnului Anatol" și „Eroica". Cunoscutul producător Alexandr Ford a turnat filmul „Ziua a opta a săptămînii", după o nuvelă a lui Hlasko.

● „Helikon" — cea mai tînără editură din R.P. Ungară — acordă o deosebită atenție ilustrării operelor pe care le tipărește. Au văzut lumina tiparului într-o ținută artistică excepțională „Baladele" lui Arany János, în ilustrația lui Zichy Mihály și volumul de desene „Cînd animalele vorbeau" al caricaturistului francez Jean Effel.

In colecția „Elzevir" a apărut primul volum din operele complete ale lui Thomas Mann și un roman de B. Traven din ciclul „Mahagoni". Editura „Magvetö" a tipărit romanele „Skipetarii" de Illes Béla, „Setea" de Bihari Klára, „Soarta unui om" de Kassák Lajos și „Oamenii văii" de Szentivanyi Kálmán.

● Se crede că filmul „Miss Stone", turnat de „Vardar-film" din Scopije se va bucura de un mare succes. George Abagiev și Traicio Popov, autorii scenariului, au studiat istoria evenimentelor revoluționare din Macedonia anilor 1901—1905. Filmul e o producție în culori pentru Cinemascop și e turnat în Macedonia, Salonic și Istanbul, iar personajele vor vorbi în limbile macedoneană, engleză, franceză și turcă. O sarcină dificilă o are regizorul Jika Mitrovici care trebuie să organizeze mișcarea a cîtorva mii de figuranți, precum și a unor regimente de artilerie și cavalerie.

● Intreprinderea „Iugoslavia-film" a vîndut în străinătate, numai în ultimii doi ani, 113 licențe a 34 de filme iugoslave ce vor putea fi vizionate de spectatori din 22 de țări. Printre aceste filme se bucură de apreciere „Valea păcii", „Milioanele pe insulă", „Mari și mici", „Bani răi" etc. Pentru cucerirea de noi piețe „Iugoslavia-film" a hotărît ca în afara contractelor încheiate la festivalurile internaționale să deschidă în centrele de comerț cinematografic (Paris, Bombay și Buenos-Aires) birouri speciale care se vor ocupa cu răspîndirea artei cinematografice iugoslave.

M. T.

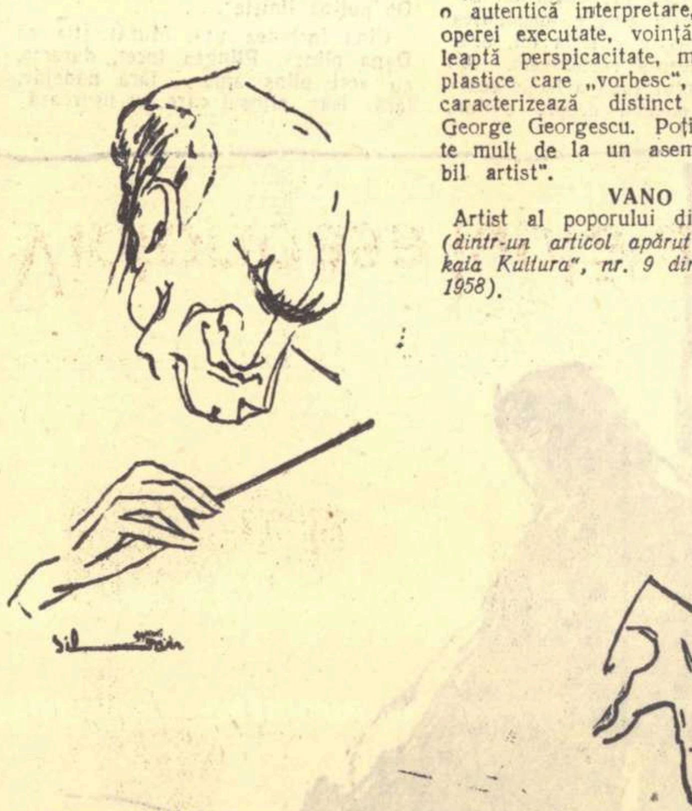

Desen de SILVAN

„O autentică măiestrie profesională, o autentică interpretare, profundă, a operei executate, voință și o înțeleaptă perspicacitate, minunate mîini plastice care „vorbesc", toate acestea caracterizează distinct figura lui George Georgescu. Poți învăța foarte mult de la un asemenea admirabil artist".

VANO MURADELI
Artist al poporului din R.S.F.S.R.
(dintr-un articol apărut în „Sovetskaia Kultura", nr. 9 din 21 ianuarie 1958).

LITERAȚI DIN R. D. GERMANA

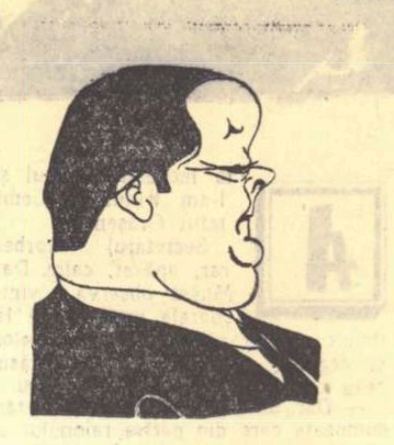

WALTER VICTOR
Secretar al Uniunii Scriitorilor

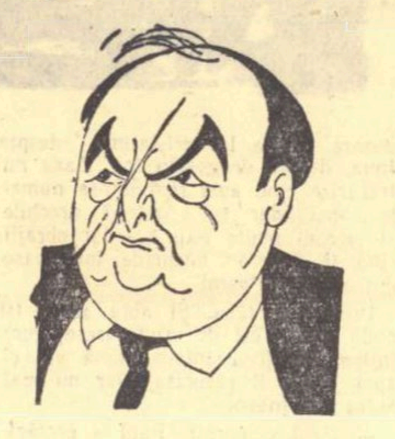

ȘTEFAN HEYM
Scriitor

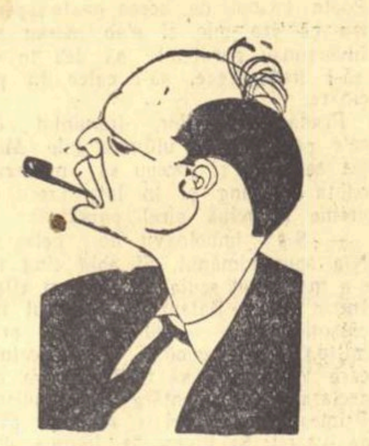

ERWIN STRITTMATTER
Scriitor
Desene de ROSS

Victorioasa luptă a lui Danilo Dolci

— Cîte zile pe an lucrezi?

— Atunci cînd nu lucrezi, cum te descurci?

— De ce ești șomer?

— Cine-i de vină că ești șomer?

— Ce ar trebui să facă partidele italiene?

— Atunci cînd cauți de lucru, se ține seama de partidul din care faci parte?

— Ce ar trebui să facă fiecare dintre noi pentru a curma șomajul?

Acestea sînt întrebările pe care tînărul scriitor italian Danilo Dolci le-a adresat, anul trecut, unui grup de cinci sute de șomeri între 18 și 50 de ani din cele 81 de comune ale provinciei Palermo. Iar răspunsurile le-a consemnat, fără nici un comentariu, într-un volum intitulat „Anchetă la Palermo" („Inchiesta a Palermo" — Einaudi, 1957)

Pentru a vă putea face o idee asupra tonului acestor răspunsuri, iată — tot fără nici un comentariu — pe cele primite la cea de a patra întrebare de mai sus: „Cine-i de vină că ești șomer?":

48 — conducătorii țării.

45 — conducătorii locali și ai guvernului.

23 — patronii, agrarienii, capitaliștii.

A doua parte a cărții conține o serie de „documente personale" ale acelorași dezmoșteniți ai soartei. Fără a interveni nici acum, Dolci îi lasă pe aceștia să-și descrie ei înșiși înspăimîntătoarele condiții în care trăiesc.

De pildă: numai la 200 de metri de superba catedrală din Palermo, se află celebrul „han Cascino", în care 260 de familii locuiesc, în cea mai mare murdărie, doar în 210 camere dărăpănate. Pentru a-și putea duce zilele, băieții recurg la furt, fetele la prostituție. „Dormim patru în pat și patru sub pat", declară autoarea unuia dintre aceste groaznice „documente". „Unchiul meu, soțul meu, sora mea, eu, și cei patru copii. Ca să putem respira, ținem ușa deschisă".

A fost suficientă apariția unui singur capitol al acestei cărți într-o mică revistă lunară, ca guvernul italian — pe drept cuvînt alarmat — să ordone imediat arestarea „instigatorului". Mai ales că inculpatul nici nu era la prima ispravă de acest fel. De abia fusese eliberată Sicilia de către aliați, și același Dolci — pentru a determina autoritățile să vină în ajutorul populației flămînde — a declarat el însuși greva foamei. Apoi — pentru a-i sili pe „cei mari" să aibă grijă de bolnavi — și-a transformat propriu-i apartament de trei camere într-o clinică. Iar pentru a da de lucru pescarilor și fermierilor șomeri, i-a pus — din proprie inițiativă — să repare una din șoselele desfundate ale insulei, în speranța că, pînă în cele din urmă, guvernul le va da o retribuție pentru această muncă.

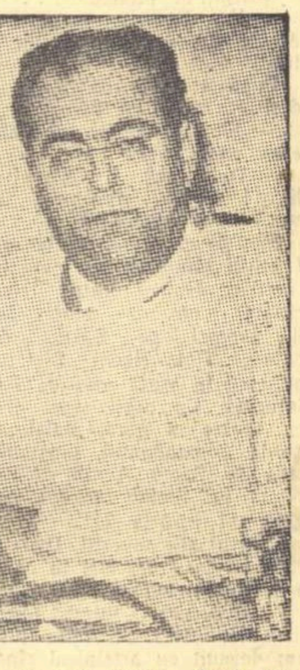

Dacă atunci, în 1956, a fost intemnițat pentru „violarea proprietății statului", un an mai tîrziu — după „Anchetă la Palermo" — Dolci este condamnat pentru „obscenitate". Dar o virulentă campanie de protest a tuturor elementelor progresiste are, fără întîrziere, un dublu efect: anularea acestei sentințe de către Curtea de Apel din Roma și hotărîrea autorităților de a dărîma atît „hanul Cascino", cît și alt cartier învecinat, de maghernițe, numit „Groapa morții" și cazarea celor 1209 de năpăstuiți locatari în alte apartamente mai salubre.

Ce incoronare mai splendidă a acestei victorii decît Premiul internațional „Lenin" pentru întărirea păcii între popoare, care i s-a acordat recent lui Danilo Dolci pentru „incisiva vigoare cu care a înfățișat inumanele condiții de viață din Sicilia"? Și ce destinație mai adecvată a acestui premiu decît aceea anunțată de Dolci: crearea unui institut pentru continuarea pe scară cît mai largă a cercetărilor, a luptei sale?

Alf Adania

Din expoziția „Arhitectura contemporană în S. U. A."

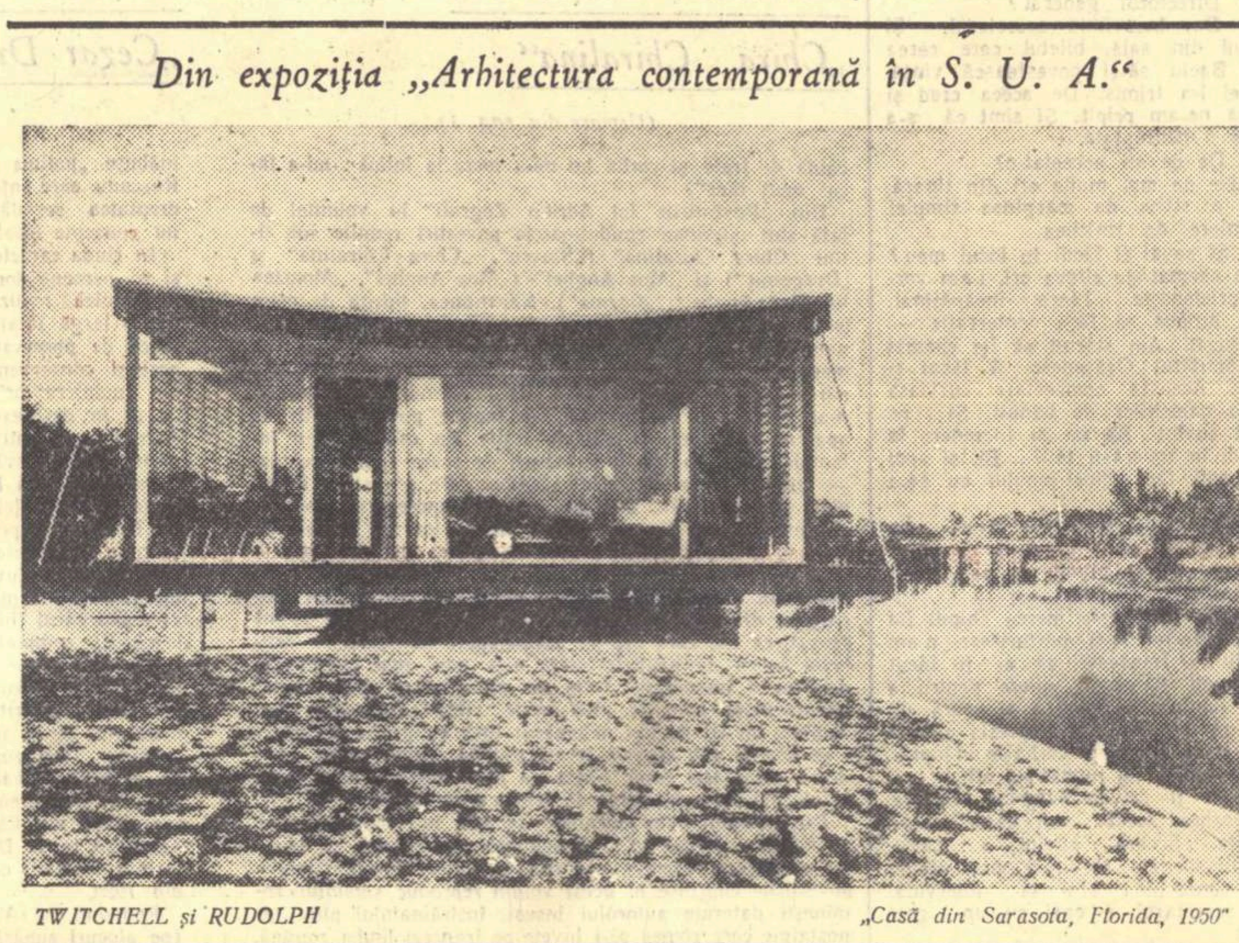

TWITCHELL și RUDOLPH *„Casă din Sarasota, Florida, 1950"*

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2. Str. Brezoianu 23—25 xxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 6 (204) • joi 6 februarie 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 6 pagini 50 bani

ELOGIUL PURITĂȚII

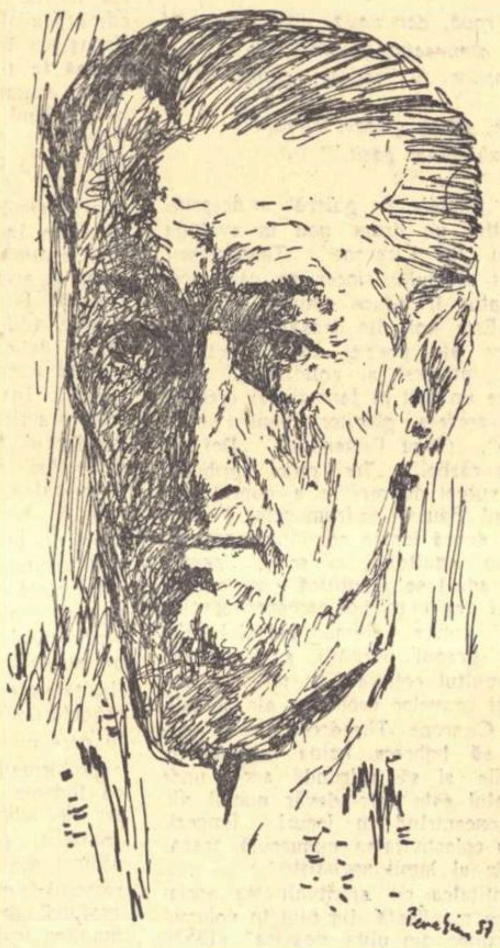

Cicerone Theodorescu pătrunde în poezie cu trei decenii în urmă, animat de dorința purității și a simetriei, avînd drept simbol și semn protector *cleștarul*. Aspirația către limpezimea cristalină este neîndoielnic o virtute, deturnată însă de la căile firești de realizare prin prospecțiunea întreprinsă de poet într-un ținut înghețat, aparținînd parcă unei foarte îndepărtate ere, situată către finalul vieții cosmice. Elementele care apar cel mai des în această poezie de început sînt: cristalul, blocurile transparente, lacrima înghețată, sclipătul rece, sticla translucidă, zăpada, albul filelor, oglinzile, frunzele metalice, luciul săgeții, rîuri în îngheț, sloiuri navigînd pe mări, diamantul, fundurile largi de rocă, masivul salin, viscolul sticlos, focul alb al cristalului și, pretutindeni, lumina care „răsfrînge ca oglinda", „încețue ca ghiața". In acest univers glacial, se înalță arareori lujerul unui crin sau al unui nufăr.

Debutul lui Cicerone Theodorescu se situează deci în cadrul romantismului tardiv al ghețurilor și zăpezilor eterne, inițiat de către Mallarmé. Recuzita sa poetică este mallarmeană și imaginile sale se scaldă, ca la poetul francez, într-o atmosferă rarefiată.

Istoria literară înregistrează o astfel de experiență poetică sub numele de purism sau ermetism. Dacă o numesc „romantism tardiv al ghețurilor și zăpezilor eterne", o fac pentru a preciza filiația, ermetismul nefiind produsul unei generații spontanee. La Mallarmé (sau la Ion Barbu, în literatura noastră, deși autorul „Jocului secund" este ermetic în alt sens decît poetul francez) se accentuează la maximum individualismul romantic, tendința de izolare atît de caracteristică unei părți a romantismului. Individul este de astă dată izolat nu în cadrul unei societăți ostile, dar într-un univers din care umanitatea pare că a dispărut, într-un cosmos dominat de simetria și răceala minerală. Izolarea prin sentiment este însoțită de claustrare verbală. Ermetismul închide cuvîntul într-o carapace sintactică, ideea poetică devenind greu accesibilă.

Ermetismul mai este totuși romantic prin nota tragică pe care o are această înstrăinare în ținuturi supuse înghețului final, tragism rezultat din conștiința antinomiei ireductibile între viață și moarte. Sub lespedea cristalină este o zbatere a vieții, un regret pentru avuțiile ei pierdute. Mai ales o astfel de notă tragică răzbate din versurile „Cleștarului" (1936). Din zîmbetul umán a rămas doar un corespondent abstract, fantomatic:

„Ce ape curg în ochii cu prunduri
aurii
Deasupra căror, palid, arareori mai
trece
Pe punți subțiri de soare, strigoiul
trist și rece
Al zîmbetului, care, aici, cîndva muri?"
(Portret)

In universul glacial omul se zbate ca un înecat, într-un efort halucinant de a menține o legătură cu viața;

„Locului saltă albă, inima:
In vrejul spaimei ochiu spiral de apă,
Nespornic joc de curbe linii m-a
Prins repede și, tulbure, mă-ngroapă:

. . . .

Mi-s brațele subțiri, o să înceapă
Răceala să le-nfășure ca gheața
Plante-amorțite ce urcînd prin apă
Se-ntind să mai ajungă suprafața".
(Examen)

Fiorul vital este întreținut la Cicerone Theodorescu prin prezența caldă și umană a speranței:

„Eu în acest
Peisagiu vulgar
Dau cu sufletul, cum aș da cu un par,
Zvîrlu sufletul
Cum aș lăsa lest.

Și, aștept,
Dacă mai e ceva pur
Să se ridice cîndva din mine-n azur
Viu, simplu și drept".
(Indoieli)

Problema centrală a poeziei lui Cicerone Theodorescu este, prin urmare, evoluția de la inanimat la însuflețit, de la răceala minerală la incandescența vieții, de la vulgaritatea împrejmuitoare la puritatea umană, de la claustrare la sentimentul prezenței colective, de la lumina selenară la aceea solară. Aș adăuga și deschiderea scoicii ermetice a sintaxei către limpezimea și simplitatea verbului cotidian.

Traiectoria poeziei sale arată clar că purismul la Cicerone Theodorescu este o problemă de influență și nu una de esență, de substanță. Esența este dezvăluită optativ în poezia „Indoieli". Armura sa ermetică nu rezistă clocotului vieții și se desface făcînd loc unei subtile și incisive viziuni sociale (care anticipează satira fină a „Rondelurilor") în ciclul C.F.R. (1938):

„O sirenă taie-n lung fîșii de soare,
Peste lucrători, peste lucrătoare.

Fabrica exală larg miros de fîn,
Și de păcuri, foarte bun pentru
plămîni.

Gongul — ora mesii — gata!
pîine, brînză.
Se îndestulează nesătula rînză.

Mustesc (pretutindeni) sub pași,
pentru ei,
Verzi și uleioase lacrimi de țiței.

Flăcările forjei însă, au reacții
Vesele, în parcul ăsta cu distracții.

Și cuminți soldații, pe la porți, ca
pruncii,
Reabilitează bucuria muncii.
„Seara,-n fund, aruncă sălcii
plîngătoare,
Peste lucrători, peste lucrătoare".
(Carnet)

„Cîntece de galeră" și „Focul din amnar" (1946) întregesc treptele ascendente ale evoluției lui Cicerone Theodorescu. Aici expresia poetică este patetică și vibrantă:

„Cred în tine, blestem. Cred în
tine, pămînt.
Și pe tine te chem, ispășire, vînt
crunt:

Mă gîtuie, mă sudule,
Mă sfîșie, mă zguduie,
Cred în sfintele mele ruini
In fantomele lor cu coroane de spini,
Și — dospind izbucniri de lumini —
Cred în mugurii crînceni ai rănilor".
(Rugăciunea)

Viziunea este de cele mai multe ori simbolică, dar limbajul criptografic a dispărut ca și claustrarea.

Participarea la suferința universală este sensibilă. Atrocitatea războiului rămîne întipărită în amintire prin imaginea purității ucise.

„Și mai presus de toate rămîne
rană-n ochi
Profilul de fetiță cu funde de deochi
— Cu funde roșii-n ceață și
sîngele-n șuvițe
Strîns, împletit pe umeri, în
codițe..."
(Moment funerar)

Ion Vitner

(Continuare în pag. 2)

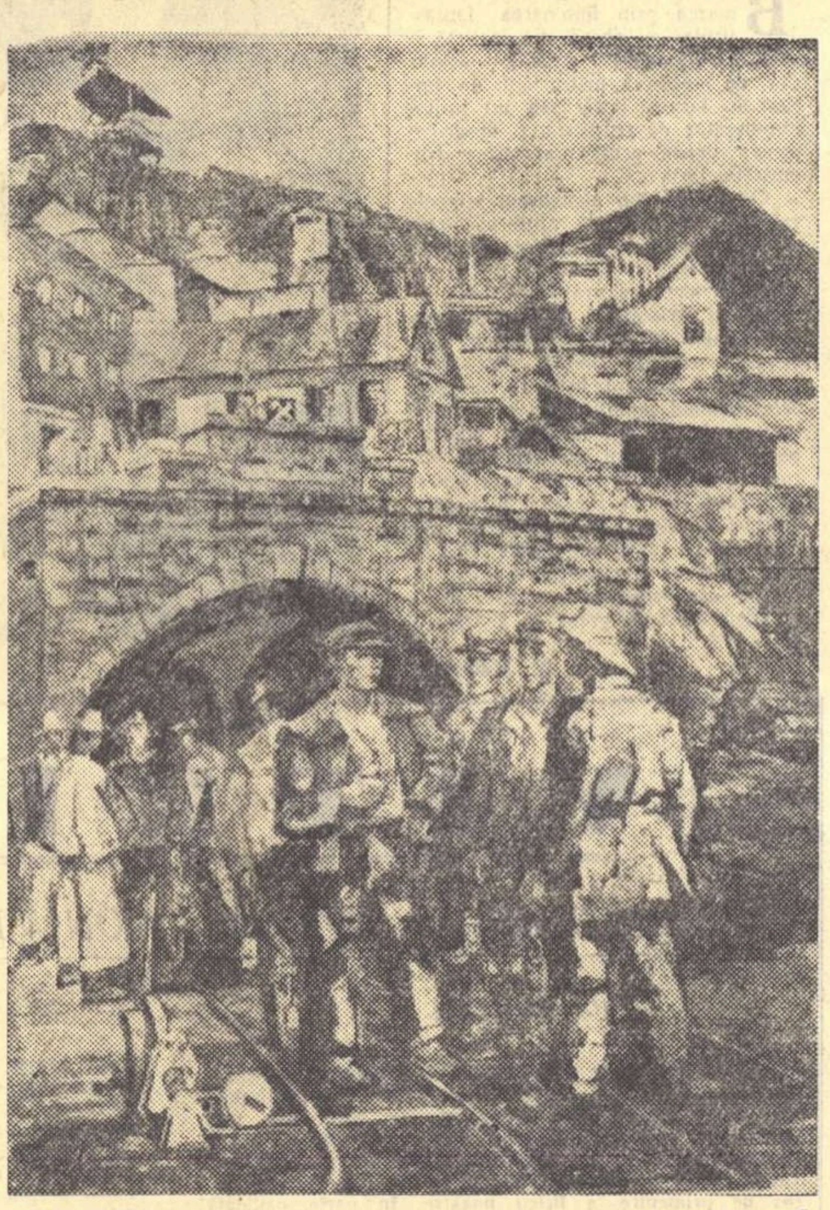

M. H. MAXY „Intrarea în mină"

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu PERPESSICIUS despre „Eminescu în... 20 de volume"

Ninge parcă s-ar topi o bucățică
Cubică de zahăr, cînd o ții în ceai,
Tu privești zăpada cît de calmă pică,
Și-ți zici că viața, sigur că de nea-i.

. . . .

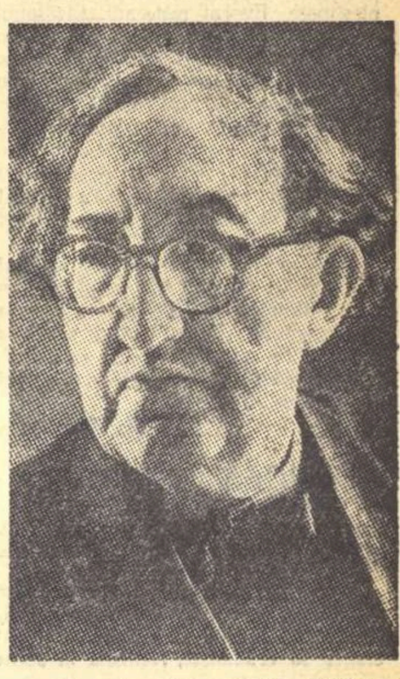

Așa ningea, ca în aceste versuri din 1917 ale poetului Perpessicius, cînd ne-am înfățișat într-o zi de ianuarie 1958 academicianului profesor D. Panaitescu-Perpessicius să-i solicităm un scurtisim interviu.

Va fi în curînd în librării volumul V, mult așteptatul volum V al „Operelor" lui Eminescu, a căror publicare începută în 1939 de către devotatul adorator al operei eminesciene e continuată azi tot de domnia sa, în editura Academiei R.P.R.

— Vă rugăm să ne dați cîteva amănunte despre cuprinsul acestui volum.

— Volumul V continuă și completează volumul IV, în care s-au tipărit textele celor 170 postume de prim rang, pentru a spune astfel, plus 93 anexe sau postume de rangul al doilea.

Fiecare din aceste titluri, reluat în volumul V, își are rezervat capitolul de referințe bibliografice și variante, cînd mai mic, cînd mai mare, de la caz la caz și mergînd de la cele cîteva rînduri ale unor titluri de minimă importanță pînă la zecile de pagini ale unor poeme ca Memento mori, Gemenii, Diamantul Nordului, *ș.a.m.d. Să precizăm, de pildă, că Aparatul Critic al poemei* Memento mori, *note, variante, diverse scheme și facsimile ocupă peste 70 de pagini, așadar a zecea parte din întreg volumul care numără 700 pagini, afară de Indice.*

Un sector, oarecum particular, tipărit cu titlu de experiență, este acela denumit Exerciții și moloz, *de circa 40 de pagini, în care, pentru prima oară, s-au înregistrat, așa cum și titlul designă, fărîmiturile rămase, ici și colo de-a lungul și de-a latul manuscriselor, ce n-au intrat în aparatul critic al poemelor și care, orînduite cronologic, pot oferi variate sugestii. Un scurt cuvînt lămuritor, explică și spiritul și riscurile acestei tentative. Un mic sector de Addenda și Corrigenda și o pagină de Apocrife încheie volumul. Aș recomanda, în mod special. Erata minimală pentru volumul IV, pe care am așezat-o în pragul volumului.*

— O muncă deosebit de complicată, cu dificultăți pe care cititorul nici nu le bănuie.

— Dificultățile sînt, cînd cauți bine, mai mult ale noastre, ale celor vii, decît ale răposatului. El și-a așezat, după o geometrie a lui, urnele cu cenușă în numeroasele columbarii ale manuscriselor și e datoria noastră să nu încurcăm etajele, nici firidele. Or, de aici încep dificultățile. Căci în timp ce arhitectul acestui labirint a fost unul, și încă ce arhitect!, noi ceștialalți, care ne-am apucat să reconstituim edificiul, sîntem abia niște oameni, cu limitele noastre fatale, fie că sîntem exegeți, editori, tipografi, fie că ne numim tehnicieni ai tiparului, tehnoredactori și mai știu eu cum ni se zice și atunci venim cu capriciile și cu fanteziile noastre autoritare. Aici, în dezacordul ăsta plural stă sursa tuturor dificultăților...

— Bine că, pînă la urmă, „dezacordul plural" a fost mai puțin „de-

C. Cristobald

(Continuare în pag. 2)

VITRINA

ION MINULESCU: „Versuri"

Citită cu ochi lucizi, poezia lui Minulescu te izbește azi prin aerul factice, prin retorica ei grandilocventă. Ni se pare că ceea ce ne impresiona altădată, acum nu mai poate trezi decît nostalgii. S-ar părea că sîntem exclusiviști și prea categorici. Dar nu mai putem rămîne indiferenți, și nu ne mai lăsăm furați de ostentația, artificialitatea și afișarea zgomotoasă a unor sentimente egolatre. Intre poezia lui Minulescu și sensibilitatea noastră s-a așternut astăzi o barieră. Departe însă de noi gîndul de a susține că versurile sale nu mai prezintă nici un interes fiind căzute definitiv în desuetudine. Ne apropiem de poezia lui Minulescu cu interesul arătat

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 2)

ION VITNER: „Firul Ariadnei"

Mereu prezent în presa literară, Ion Vitner ne dă în Firul Ariadnei volumul pe care-l așteptam, neîndoielnic una din cele mai interesante cărți de critică apărute în ultima vreme. Alcătuită din articole ce au răspuns solicitării unor probleme variate, uneori cu caracter ocazional — apariția unei cărți, date aniversare — culegerea se remarcă printr-o unitate care numai în aparență e surprinzătoare. Legătura o face desigur în primul rînd firul ideologic călăuzitor ,dar ceea ce conferă diverselor articole caracterul unor capitole dintr-o lucrare închegată, concepută parcă inițial ca atare, e sfera de preocupări a criticului. Am adăuga și un anumit mod de construcție, de desfășurare a argumentației.

Ion Roman

(Continuare în pag. 2)

PLOAIE

Duduie soba. In geamuri bate ploaia. Vîntul clatină ușa, fereastra o clatină. Fluieră în plopul din poartă.

— Ce iarnă ciudată, spune soră-mea. Plouă, în loc să ningă. In ianuarie... S-a întors lumea pe dos.

— Chiar!...

Umezeala mi-a pătruns pînă în măduva caselor. Multe au murit în jurul meu. Și înlăuntrul meu au murit multe. In schimb — îmi vine să rîd cu hohote — au înviat vechile-mi reumatisme. Ghemuit în pat! Cu genunchii la gură! Bine că nu mă mai văd și străinii. Unii s-ar bucura. Ar spune:

— Se curăță Dinfosul!

Erik mai ales s-ar bucura. Ar apuca-o pe Cațaveica de gușa-i albă, ar săruta-o pe buzele galbene, i-ar șopti:

— Acum o să putem fi liniștiți. O să-i astupe gura pămîntul.

Ar zîmbi Cațaveica. Veselă ar zîmbi:

— Crezi? Nu mai putea să mușce. I-am rupt noi dinții.

Alții ar da din cap. Ar rosti:

— Era și timpul! Ii secase vîna. Nu mai avea snagă în el...

Mă acoperă soră-mea cu două scoarțe. Aspre sînt scoarțele. Nu țin de cald.

— Să-ți pregătesc un ceai?

— O cafea.

— Iarăși?

— Te rog.

— Și te mai miri că nu dormi!...

— Dorm numai cît trebuie.

— Bărbatu-meu cînd se culcă, doarme somn de piatră. Poți să tai lemne pe el. Nu se trezește.

— O să dorm și eu somn de piatră. O să dorm destul. Prea destul. După...

— După... Somnul acela nu e somn. E altceva.

— Și acel altceva e tot somn. Numai că nu te mai trezești.

— Da, spune soră-mea. Știu. Te culci și nu te mai trezești. Niciodată nu te mai trezești. Vorbeam însă de somnul adevărat.

— Acum, îi spun, acum mai am de mîzgălit niște hîrtii. Nu mă pot dărui dormitului.

Dă din cap. Ințeleg. „Fă ce vrei".

Aud cum îmi pregătește cafeaua. Mi-o aduce aburind. Sorb. O dată. De două ori. Incerc să-mi întind picioarele. Parcă mi-ar fi spart cineva oasele cu toporul. Rămîn cu ele la gură.

— Tu ai venit aici să mori?

— Nu.

— Mă duc să caut un doctor. Să te vadă.

— Doctor? Nu... Nu...

— Te ferești de doctori ca dracul de tămîie.

— Mi s-a acrit de cînd mă clocănesc și nu-mi găsesc leacul.

— Intr-o zi o să ți-l găsească.

— Zeamă de clopot... Cînd îmi vor da să beau zeamă de clopot...

— Ascultă! Ce ai? Poți să-mi spui ce ai?

— Nu știu.

— Poate te-a supărat vărul Zapateu. Ori poate Veve Orbul te-a supărat. Sau nebuna de Filimona.

— Nu. Nimeni nu m-a supărat. Aci nu m-a supărat nimeni.

— Tocmai voiam să-ți spun ceva care să te bucure...

— Spune-mi.

— Mai bine nu. Odihnește-te.

După ce pleacă soră-mea, încerc să mă odihnesc. Lucrînd încerc să mă odihnesc. Creionul aleargă pe hîrtie. Amare sînt paginile. Amare ca miezul cucutei amare. Și cum n-ar fi!.. Ploaia!... Ploaia zuruie pe acoperișul de tablă al casei. Zuruie în geamuri. Se vaită salcîmii negri. Plopul negru se clatină, șuieră. Vîntul: Vuu! Vuu!...

Il zugrăvesc pe Erik. Pe Cațaveica o zugrăvesc. Povestesc cum mi-au mîncat ei mie zilele. Zilele? Numai zilele? Pofta de a trăi mi-au mîncat-o. Bucuria vieții mi-au mîncat-o...

Ploaia: Zur... Zur...

Vîntul: Vuu! Vuu!

Dintre foile încă nescrise își scoate fața băiatul cîrnișor, pistruiat. Ochii verzi-albaștri îi rîd.

— Lasă-l în plata Domnului pe Erik. Las-o în plata Domnului pe Cațaveica... A trecut ce-a fost. Acum... Acum ar trebui să cînți. Știai să cînți altădată...

— Tot n-ai murit?

— Nu. Și nici nu am de gînd.

Și gura ca o caisă în pîrg îi rîde.

— Cîntă, îmi spune. Cîntă cu mine. Ai ce cînta. Iți dărui fluierul meu de argint. Vioara mea cu strune de aur ți-o dărui. Și... auzi? Urîtule!... Inima mea tînără, tînără...

— Imi dărui și luna?

— Ți-o dărui. Dar ce vrei tu să faci cu pustiul ei? Ai destul pustiu în tine...

— Da, cîrnule. Am destul pustiu în mine. Mai am însă și oaze. Cu proaspete și limpezi izvoare.

Băiatul se luminează. Ca soarele se luminează.

— Atunci ai să cînți?

— Cu fluierul tău de argint am să cînt. Cu vioara ta cu strune de aur am să cînt. Cu inima ta tînără, tînără... Nu cîntecul din urmă, al lebedei. Cîntec de început de lume am să cînt.

Imi ghicește gîndul.

— Cîntecul pomului roșu! L-ai început acum treizeci de ani. N-aveai pustiu în tine. Ai spus:

La marginile apelor,
La marginile cîmpurilor,
La marginile cerurilor,
Au răsărit pomi roșii...

— Da, îi spun. Cîntecul pomului roșu am să-l cînt. Deplin. Atunci l-am schițat numai. A sosit timpul să cînt cîntec deplin... Roadele roșii, dulci, mustoase, gustoase, ale pomului roșu am să le cînt. Acum îi cînt rădăcinile... Rădăcinile pomului roșu le cînt acum.

O umbră trece pe obrazul pistruiat al băiatului cîrnișor. Spune:

— Rădăcinile!.. Rădăcinile sînt amare.

— De unde știi?

— Am mîncat rădăcini. Cînd cu seceta... Toate rădăcinile sînt amare...

— Da, îi spun. Toate rădăcinile sînt amare. Cu cît sînt mai dulci roadele pomului, cu atît rădăcinile lui sînt mai amare...

— Sînt amare și rădăcinile pomului roșu?

— Da, îi spun cîrnului. Și rădăcinile pomului roșu sînt amare.

M-am mai întîlnit odată cu ploaia aceasta. Și cu vîntul acesta m-am mai întîlnit.

— Ți se pare... Ți se pare. Cu fiecare ploaie nu te întîlnești decît odată. Și numai odată, numai odată te întîlnești cu aceeași adiere de vînt..

— Da... Numai odată...

— Și cu viața?

— Parcă nu știi? O dată. Numai o dată...

Mai către primăvară era atunci. Nu duduia nici o sobă. Trei oameni umblam călări pe drumurile Moldovei de jos. La Gorna, unde dormisem pe dușumea, într-o primărie, cu pistoalele încărcate la îndemînă, tovarășul Licu Oroș îmi spusese:

— De aici înainte trebuie să schimbăm din sat în sat caii.

— Să-i schimbăm, dacă se va putea...

Il chemase pe primar:

— Să ne dai trei cai. Pînă la prînz trebuie să fim la Urlăvînt. Am telefonat să se adune oamenii.

— De unde?

— Caută, tovarășe.

— De căutat, am să încerc să caut. Dar să știți. Eu nu sînt tovarăș cu dumneavoastră. Eu sînt domn... Și fac politică cu boier Pierre...

— Știm, știm. Fă cu cine îți place. Dar adu-ne cai.

Primarul, încălțat cu cizme înalte, de piele galbenă, răsfrînte deasupra genunchilor, purtînd pe cap căciulă mare teșită într-o parte și pe spate bundră groasă de lînă seină, a strigat:

— Vino cu mine, Valere... Să căutăm cai pentru... tovarăși...

Din sălîță și-a arătat fața lungă, ciupită de vărsat, un zdrențăros. Ținea în mînă o bîtă uriașă.

— Să mergem, cucoane Samuilă...

I-am lăsat să se depărteze. L-am întrebat pe tovarășul Licu Oroș:

— Pe aici cînd ne mai întoarcem?

— De ce să ne mai întoarcem? Mai sînt și alte drumuri.

— Ca să vorbim cu oamenii.

— Toți sînt răzăși. De pe vremea lui Ștefan cel Mare. Au podurile pline cu zapise și urice domnești... Bogătani!... N-avem ce să vorbim cu ei... Nici cu ei, nici cu cei din Temeiu...

Eram de altă părere. Totuși, n-am spus nimic. N-a trecut mult și cuconul Samuilă, primarul, s-a întors. Dezbrăcatul trăgea după el trei gloabe. Abia se țineau pe picioare gloabele.

— Poate glumești, primarule...

— Nu-mi arde de glumă. Alții nu am. Și nici nu-i pot fabrica. Nu s-a inventat încă fabrică de cai. Poate o s-o inventați dumneavoastră, comuniștii.

Nu ne-am pus mintea cu el. Nu i-am luat în seamă proasta glumă.

Zaharia Stancu

(Continuare în pag. 4)

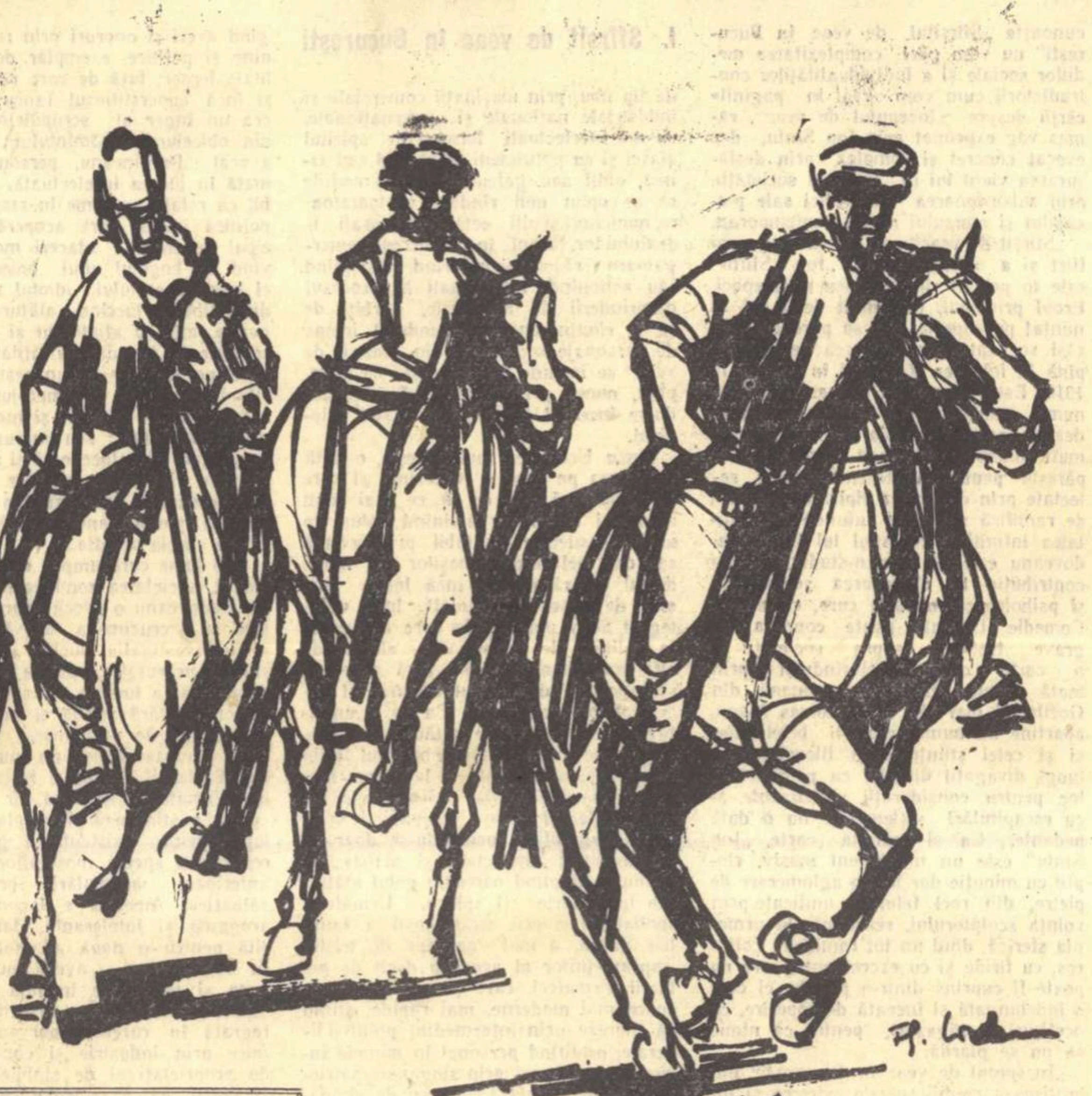

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

CĂRȚI

TRAIAN UBA:

„Pînă dincolo de pădurea vieneză"

„Un scurt raport în loc de prefață" introduce cititorul în cuprinsul volumului lui Traian Uba: drumul străbătut după 23 August de către cele 15 divizii romînești alăturate trupelor sovietice.

Traian Uba și-a scris cartea la doisprezece ani după ce a parcurs drumul ce l-a dus „pînă dincolo de pădurea vieneză". Peste amintiri timpul a așternut ceața firească. Luptele de artilerie, atacurile la baionetă nu mai păstrează autenticitatea inițială și copleșitoare. Evocat peste ani, tăvălugul tancurilor trecînd peste tranșee s-a molcomit. De aceea faptele de arme — care au fost eroice — se înșiră cu glas monoton. Comportamentul celor ce le-au săvîrșit, Traian Uba îl motivează exclusiv prin apartenența socială a eroilor. Ceea ce duce la un schematism psihologic — de mult apus în literatura noastră — lăsînd chipurile oamenilor palide.

Ar fi cîștigat volumul dacă autorul lui s-ar fi aplecat mai mult asupra unor întîmplări mai restrînse, ca aceea a sergentului Nasta trecînd pe furiș granița. In nararea acestui episod T. Uba dovedește posibilități de umor și dramatism.

R. Iacob

GEORGES ARNAUD:

„Salariul groazei"

Sînt mulți cei care își amintesc puternica impresie lăsată de filmul lui H. G. Clouzot, de tensiunea sa dramatică, realizată în scene de un zguduitor realism, în tonuri întunecate. Cititorii volumului recent apărut în colecția „Meridiane" și-au putut da seama de dificultățile pe care le-a avut de rezolvat scenaristul. Dintr-un material epic dens, dintr-o suită de momente legate într-o succesiune perfect logică, el era obligat să le aleagă pe cele mai grăitoare.

Cum e și firesc, cartea e mult mai bogată în evenimente decît filmul. Personajele sînt analizate în întreaga lor complexitate psihologică. Oamenii trăiesc într-o lume care-i înghite, încetul cu încetul, cu lăcomie. Cei care se lasă în voia soartei, mor roși de boli, maniaci, vicioși. O atmosferă din care nu pot evada decît ascunzîndu-se în fumul amețitor al stupefiantelor. Unii se mai zbat, se luptă cu moartea prezentă pretutindeni. Vor să se salveze cu orice preț, chiar cu acela al propriului suflet, obiect al tîrgului macabru cu un Mefisto modern: atotputernicul Capital. Urmăriți de Groază, ca de o prezență materială, înfricoșătoare, ei se tîrăsc pe buza prăpastiei unde, sleiți de puteri, cu sufletul ostenit, se prăvălesc. Dezumanizați, cu liniile feței asprite, ca într-o gravură mexicană.

Nu e un simplu efect tragic moartea tuturor celor patru oameni plecați, cu deznodămîntul fatal în lada camionului, ce transportă fragilele bidoane de nitroglicerină, ca să afle drumul pe unde să poată ieși din groapa imundă în care trăiau. Ei sînt victimele unei societăți în care banul prețuiește mai mult decît viața unor oameni.

E meritul traducerii semnate de Florica Georgescu și George Ivașcu de a fi găsit tonalitatea cea mai potrivită pentru stilul complex, aspru și liric în același timp, al originalului.

Gr. Brezeanu

VIORICA HUBER:

„Ulcicuța cu vrăji"

Basmele Vioricăi Huber se remarcă prin îmbinarea fantasticului cu observația realistă și umorul. Elementul fantastic devine sau un agreabil instrument de inițiere în tainele lumii sau un mijloc convingător de cultivare a dragostei pentru muncă, pentru oamenii și frumusețile țării.

„Cum a învățat ciobănașul semnele vremii" nu-și solicită cititorul prin fapte miraculoase. Atmosfera de basm există totuși.

In „Ulcicuța cu vrăji" autoarea încearcă și reușește o experiență compozițională. De obicei basmele urmează o evoluție liniară, iar eroul principal e prezent în toate episoadele. Basmul amintit însă se despică la un moment dat în două planuri: pe de o parte firul epic legat de olarul și porumbița fermecată care trăiesc pe pămînt, iar pe de alta Muma Lutului, Lutu-Slutu și fetița olarului care trăiesc în fundul pămîntului. Se poate reproșa scriitoarei dialogul obositor care adeseori se substituie fabulației și ritmul greoi, pe alocuri, al povestirii.

N. Velea

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

zacord" și mai puțin „plural", de vreme ce volumul e gata.

(Maestrul Perpessicius nu ne reproșează întreruperea și își continuă firul):

— „Cît despre celelalte dificultăți, legate de lucrul în sine, de bună seamă că ele nu sînt mai mari nici mai mici decît ale oricărui alt gen de întreprindere laborioasă și că ele pot fi conjurate, cît timp nu ne trădăm obiectivele. Iar obiectivul primordial al acestei ediții rămîne acela al cronologizării și al filiațiilor diverselor vîrste ale poeziilor. Din punctul acesta de vedere am putea fi satisfăcuți cu rezultatele lucrului nostru. Mulțumiți pe de-a-ntregul, însă nu. Orice ediție definitivă trăiește sub semnul provizoratului și tot ce își poate dori mai bun e să fie pe drumul perfecționării.

— Cu volumul V considerați editarea tezaurului poetic eminescian încheiată?

— Editarea poeziei lui Eminescu nu se poate considera încheiată înainte de tipărirea volumului VI, consacrat literaturii populare, în prezent în lucru și în care vor figura marile poeme de inspirație populară, precum Călin Nebunul, Fata în grădina de aur, Miron și frumoasa fără corp, etc.; colecția de folclor, lirică și epică, a lui Eminescu, colecția de irmoase, dicționarul de rime, etc., tot atîtea capitole indispensabile pentru configurarea cu adevărat a poeziei eminesciene. Raporturile dintre folclor și poezia originală a lui Eminescu au fost semnalate și pînă acum, în decursul celor cinci volume. Volumul VI va pune la îndemîna cercetătorului dornic de investigație personală întreg materialul necesar.

— In total, cîte volume vor fi necesare spre a cuprinde întreaga operă eminesciană, și cînd vor apărea?

— După volumul VI al literaturii populare, ar urma al VII-lea, al Prozei literare, al VIII-lea al Teatrului și așa mai departe pînă la ultimul, al Bibliografiei selectate sau al Albumului eminescian. Dar al cîtelea? Cred că toată substanța operei, a manuscriselor și a presei eminesciene — unul din cele mai senzaționale „jurnale" de scriitor, din cîte s-au redactat — ar acoperi tocmai bine XX de volume. Este, oare, cu putință să fie realizate?

— De ce n-ar fi?

— Vorba dumitale. In epoca surprizelor științei nucleare, în era călătoriilor cosmice, odată timpul și spațiul abolite, totul e cu putință. Chiar o generație de editori cu longevitate matusalemică, concurînd toate performanțele geriatriei...

Profesorul și academicianul redevenise poet liric. Liric și ușor autoironic, cu injustă aluzie la cei numai 66 de ani ai domniei sale, purtați surîzător.

Conversația cu poetul s-a prelungit, dar... interviul se terminase.

C. Cristobald

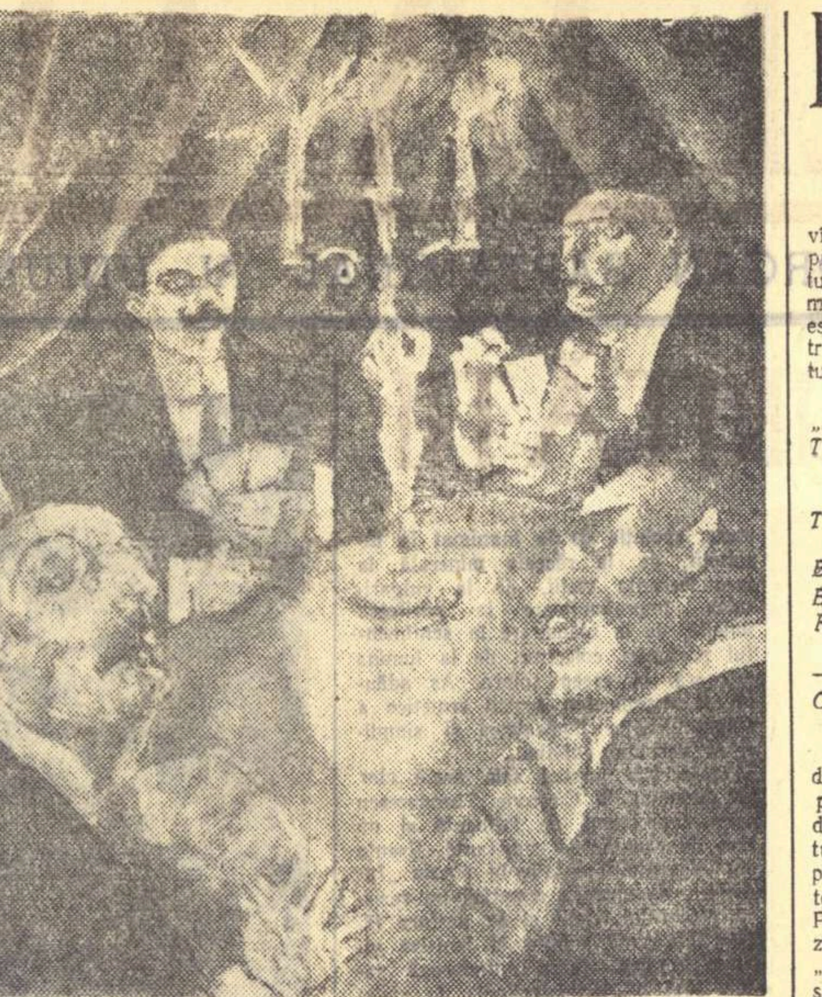

LASCAR VOREL „Cartoforii"

VITRINA

ION MINULESCU: „Versuri"

(Urmare din pag. 1)

tuturor momentelor din evoluția literaturii noastre. Pentru că poetul „romanțelor pentru mai tîrziu", așa cum s-a arătat chiar și de către cei mai înverșunați adversari ai săi, continua ceea ce Macedonski și prea-tinerii dispăruți, Ștefan Petică și Iuliu Cezar Săvescu, începuseră cu cîțiva ani înainte: un proces de primenire a liricii noastre, în parte osificată de canoanele unui sămănătorism monocord, sărăcăcios și retrograd și a didacticismului cu iz naționalist și patriotard. Minulescu, poet al orașului, contribuia la înnoirea atmosferei, deschizînd ferestrele poeziei noastre spre unele surse inedite de inspirație. Poeziile lui erau o reacție împotriva aerului lînced din lirica vremii și urmărea alungarea clișeelor, a locurilor comune. Dacă mai adăugăm și acea libertate a versului, construit într-un chip original, dacă ne mai gîndim că el a fost unul din cei ce ne-au convins de marile potențe muzicale ale limbii noastre, dacă mai adăugăm contingentul de cuvinte noi, moderne, introduse în vocabularul poeziei, — vom avea o imagine a contribuției sale la dezvoltarea liricii romînești. Aceste merite, cum spuneam, i-au fost recunoscute; dar ele nu sînt suficiente. Il apropie de noi pe Minulescu acele versuri în care răzbește, fie și voalat, disprețul și chiar protestul împotriva cenușiului, a vieții amorfe, lipsite de poezie și frumusețe, a banalului burghez. Rămîn acele poezii străbătute de un vitalism surprinzător („Strofe pentru elementele naturii"), grațioasele pasteluri atît de noi în literatura acelei vremi, mărturisind un fior optimist, jubilarea în fața naturii tinere („Strofe pentru cele patru anotimpuri") și în special acele poezii în care, printre rînduri, Minulescu se ridică pînă la înțelegerea suferinții semenilor. Avem astfel elemente pentru ca prețuirea noastră pentru Ion Minulescu și o parte din poezia sa să rămînă încă vie.

Antologia — cu gust și pricepere alcătuită — se încheie, așa cum spuneam, cu un vibrant și emoționant portret pe care Tudor Vianu îl dedică prietenului său, evocînd în culori vii și pitorești, cu sobrietatea cunoscută, această interesantă și paradoxală figură a literaturii noastre.

Valeriu Rîpeanu

ION VITNER: „Firul Ariadnei"

(Urmare din pag. 1)

Ion Vitner e un excelent eseist. S-a remarcat îndeosebi pasiunea pe care o pune în scrisul său. Vitner scrie viu, antrenant, deci deloc universitar. Și totuși, nu e niciodată un entuziast al impresiei de moment. Eseistul se întovărășește cu omul de știință—alianță, sîntem de părere, specifică întregii noastre critici literare, ilustrată însă în mod foarte pregnant de autorul Firului Ariadnei. Antimaiorescian consecvent, ceea ce e firesc, dar un antimaiorescian care nu consideră procesul de mult încheiat, el adaugă noi probe la dosarul în care Gherea a prins primele file cu șnur roșu, Ion Vitner își construiește activitatea pe tradițiile criticii și literaturii militante. Faptul că primul articol din Firul Ariadnei e intitulat Tradiție nu e nicidecum rezultatul unei întîmplări. Eseistul cercetează depozitele de manuscrise și comunică documente edificatoare pentru relațiile dintre marii noștri clasici și clasa muncitoare, pentru evidențierea atitudinilor cetățenești și a ideilor estetice progresiste ale lui Caragiale și Eminescu (Insemnări despre literatură, Eminescu și Comuna etc.). Explorarea arhivelor nu o face din interes istoric pur, și nu e exhaustivă. Dar studiile dedicate „Contemporanului" la trei pătrare de veac de la apariție reprezintă, dacă nu o monografie completă a revistei, în orice caz o sinteză monografică în care se reține esențialul și se dau indicațiile complete pentru o dezvoltare ulterioară ce poate fi întreprinsă, pe linii trasate definitiv, de oricine. Folosind metodele de investigație ale istoricului literar, Vitner asigură articolelor sale o ținută remarcabilă. Niciodată însă în detrimentul expunerii atractive care, în paginile evocatoare, ca de pildă aceea despre Ion Călugăru, se apropie de literatura propriu zisă.

Analiza estetică — în studiul poeziei lui Arghezi, Bacovia, Maria Banuș, Szabédi Laszlo, Miron Radu Paraschivescu, al prozei lui Zaharia Stancu și Petru Dumitriu — e subtilă și convingătoare. După cum tot așa de convingătoare e combaterea manifestărilor celor mai recente ale decadentismului în literatura burgheză din Occident. Frumoasele pagini despre Gorki, Cehov, Esenin, Louise Labé, Go Mo-jo, Walt Whitman, trasează contururile largi ale preocupărilor criticului.

După incursiuni în adîncime și în „suprafață", istorice și geografice, în domeniul literaturii, Ion Vitner își încheie volumul cu două articole dedicate „marelui romantic" care a fost Lenin. E un omagiu și un popas la o sursă inepuizabilă și mereu revelatoare.

Ion Roman

Elogiul purității

(Urmare din pag. 1)

Aspirația către puritate reînvie vîrsta copilăriei. Omul pur este copilul, în stare să trăiască lumea miturilor, la care adultul participă numai intelectual. In „Va fi primăvară" este celebrată reîntoarcerea la vîrsta trăirii infantile a existenței, prin mituri tradiționale:

„Bună vreme, mătușă,
Tot așa-ți zice: Muma Pădurii?
— Mulțumim dumitale, Strai de Cenușă.
Tot mere acre-n cerul gurii?

Bună rouă, dar vouă, pitici, ghiocei!
Bună dimineața, frumoșii mei,
Frumoșilor și moșilor, voioșilor!

— Oh, pitici ghiocei clopoței,
Ce tîrziu v-am găsit..."

Din „Cîntece de galeră" se desprinde astfel un drum nou în evoluția poeziei lui Cicerone Theodorescu, drumul elogiului sincer pe care poetul matur îl aduce omului pur, copilul. Este una din trăsăturile caracteristice ale poeziei sale actuale. Poetul interpret al cotidianului străzii face un salt în fantezie și creează „Douăsprezece ghicitori pentru copii silitori", „Gogu Pintenogu", „Doi rățoi în război", „Trei pitici zgribulici și-un vulpoi doftoroi" ș. a. cuprinse în volumul „Făurari de frumusețe" (1954). El nu evocă lumea copilăriei spre satisfacția adultului, ci scrie *pentru* copii, adică se identifică universului infantil, cu un mod de percepere specific acestui univers. Gestul poetului relevă și gradul purității sale morale. In tumultul cotidian, în mijlocul marilor și gravelor probleme ale actualității, Cicerone Theodorescu este capabil să îmbrace haina candoarei infantile, și să pătrundă acolo unde prezentul este într-adevăr numai viitor, concentrînd în jocuri limpezi, pentru colectivitatea minusculă, mesajul etic al lumii socialiste.

Identitatea cu spiritualitatea socialistă se manifestă din plin în volumul „Un cîntec din ulița noastră" (1953). Tragicul sentiment al izolării („Nu am prieten nici un om" era strigătul înălțat, printre altele, în „Cleștar") este de domeniul trecutului. Sensibilitatea poetului este mișcată acum de plenitudinea pe care i-o dăruie sentimentul colectivității, extraordinara putere umană pe care ea o împrăștie. „Copacul din pădure" simbolizează vitalitatea nețărmurită a masei prin liberul circuit al valorilor și esențelor. Noțiunea de vetust e perimată, rănile individuale se vindecă în contact cu remediul stenic al mulțimii și individul devine un receptacul în care răsună umanitatea:

„Pădurea nu-i de reci coloane!
In frunză ei te uiți și zici că
Sînt mii de inimi, milioane
Și mări de capete se mișcă...

Și-o scorbură își află leacul!
Și răni oricît de-adînci și dure
...Cu toată frunza lui, copacul
Vorbește astăzi de pădure".

De aici încercarea poetului de a identifica valorile acestei colectivități în prezențe concrete (Aișé, Cazan Dulgheru, sondorul Popa). Izbînda poetică este manifestă mai ales în direcția purității feminine și infantile. Aișe trăiește-n vers tot atît de subtil ca și Mihaela din „Mangalia-1949" sau adolescenta din „La treisprezece ani". Comuniunea cu valorile pure ale lumii socialiste este afirmată de Cicerone Theodorescu în ultimii ani și prin excelentele traduceri realizate din Maiakovski. Amintesc acest fapt pentru că am sentimentul că este în strînsă legătură cu cel mai de preț capitol al „Cîntecului din ulița noastră", capitolul „Rondelurilor". S-ar părea că Cicerone Theodorescu este maiakovskian în „Certificatul de alegător" și o astfel de aparență este îndreptățită. Esența liricii de tribun a lui Maiakovski o aflăm însă în rondeluri, nu ca influență, dar ca o corespondență etică tratată într-un mod personal.

Ideea de la care au pornit rondelurile mi se pare excelentă. Creatorul lor ia o formă poetică fixă, specifică feudalității tîrzii și începutului Renașterii franceze (sec. XIV-XV) și toarnă în tiparul ei ritmic spiritualitatea socialistă. Rondelul lui Guillaume de Machaut, dar mai ales al lui Charles d'Orléans, răsună din nou cu o desăvîrșită grație a ritmului, sub pana autorului „Cocoșilor de tablă". Practicarea rondelului este un act de virtuozitate încercat destul de rar chiar în literatura franceză. Un adept modern al acestei măsuri fixe este Théodore de Banville și din pur exercițiu, printre alții, Mallarmé. Rondelul a fost învins de către sonet, cea mai răspîndită formă fixă în literatura universală. In lirica noastră rondelul a fost practicat cu asiduitate de către iscoditorul talent al lui Macedonski și astăzi de Cicerone Theodorescu. Dificultatea în cazul rondelului nu este de simplă cizelare. Materia extrem de liberă și fluidă a ideilor și sentimentelor trebuie să o torni într-un tipar rigid, în așa fel încît nu numai să nu constrîngi libera mișcare a sentimentului sau ideii, dar să-i oferi un surplus de elan și de firesc. Dificultatea este și mai mare în cazul rondelurilor lui Cicerone Theodorescu în care nu este închisă grația erosului ci problematica gravă a eticii socialiste, cu îndemn satiric. Creatorul „Cocoșilor de tablă" a oferit rondelului un conținut surprinzător de nou, dar a păstrat din străvechea lui tradiție caracterul de măsură a sensibilității fine, profund umane. Dintr-o pornire de umanism socialist, poetul a luat condeiul „nu o spadă". El este îndreptat nu împotriva „dușmanilor amari", ci a Oblomovilor, a celor rămași în coadă, a purtătorilor tuturor rămășițelor mentalității burgheze. Dintr-o mare încredere în om, poetul trezește prin acest „bici, cu noduri mici și tari" esența umană, acolo unde ea este numai cufundată în torpoare. Și umanitatea este rechemată la viață prin confruntarea sarcastică dintre aparență și esență.

Din mulțimea caracterizărilor morale, cuprinse în rondeluri, se ridică un fierbinte elogiu închinat eticii socialiste, din partea acelui care cîndva a rătăcit dramatic prin nesfîrșite spații glaciale:

„Să nu te uiți cu ochi de gheață
La om, la munca lui, la tot...
Nu-i prețul tău și nu-i un ciot,
Nici nu-i mașină fără viață.

Să zboare? Bine. Fii pilot.
Invață-l... dar și tu învață:
Să nu te uiți cu ochi de gheață
La om, la munca lui, la tot...

Nu-i om cel care vrea să scoată
Din om, cărbune doar, azot!
...Și tot ce-i mai de preț, socot,
O-nvățătură, o povață:

Să nu te uiți cu ochi de gheață..."

Ion Vitner

CRONICA LITERARĂ

ION MARIN SADOVEANU: „Ion Sîntu"

I. Sfîrșit de veac în București

„Sfîrșit de veac în București" reluase tema lui Dinu Păturică într-o altă epocă istorică. Iancu Urmatecu era „ciocoiul nou", nu cel de la 1821, — „ciocoiul nou" despre care Nicolae Filimon vroise dar nu mai apucase să scrie. In primul roman al lui Ion Marin Sadoveanu totul era construit și desfășurat ca într-o carte care continua vechiul roman romînesc al lui Filimon, pe o treaptă superioară de dezvoltare a literaturii noastre. Aglomerarea treptată a averii dinspre bătrînul boier desuet și lăsător înspre vigurosul, harnicul și lacomul său om de încredere axa, ca proces esențial, întreaga carte. Chiar modul de prezentare în acțiune a eroului principal urmărea tradiția așezată de Filimon: scriitorul modern urmărea, ca și cel dinainte cu aproape un veac, planurile diabolice din mintea uzurpatorului, iscate și precizate interior, dezbătute cu rezervă între complici și înfăptuite pas cu pas ca într-o teribilă bătălie strategică, fără eroism și fără glorie, însă cu dramatism, cu cuceriri triumfătoare (dar fără trîmbițe) de o parte și cedări definitive de partea cealaltă. Evident, realismul „Sfîrșitului de veac" măsurase creșterea romanului romînesc de la Filimon încoace și, ca un simbol, fantomaticul boier B. care reprezenta idealul uman la Filimon era înlocuit cu veridicul baron Barbu, sensul esențial al cărții fiind inevitabila condamnare istorică a clasei boierești și parvenirea unei burghezii aprige, pricepute, vulgare și hrăpărețe care purta însă în sine sîmburele decăderii ei nu îndepărtate. Cartea, apărută în 1945, nu vădea o clară perspectivă a soluției sociale într-un conflict fundamental, dar întrezărea acest conflict, argumenta artistic nevoia de împrospătare a societății romînești prin ridicarea claselor productive, capabile și curate etic, în setea lor de a-și depăși condiția mizeră pe care o au, sub apăsarea noilor ca și a vechilor stăpîni.

Axată pe un conflict capital, acaparator ca și eroul principal, și încheiată prin întrezărirea perspectivei unui nou conflict cu sens etic, concludent într-un fel cartea lui Ion Marin Sadoveanu avea un fond de realism clasic. O masă de personaje, interesante, variate, vii, era lăsată în fundal, elementele ei fiind scoase în lumină numai în raport cu cuplul central, al celor două tipuri sociale puse față în față. Abia spre sfîrșit apare încă un personaj de prim rang, însă numai prin semnificația cu care e încărcat, fiind mai mult simbolic decît precizat ca individualitate, aparținînd nu cărții prezente, ci celei viitoare, spre care cititorul era îndreptat cu tendențiozitate.

Intre baronul Barbu și Iancu Urmatecu, apoi spre Matei Sîntu, — „Sfîrșit de veac în București" era o carte condusă cu claritate și chiar cu o anumită liniaritate, așezînd în evoluția romanului nostru un monument masiv, greu, cioplit cu minuție, din daltă și ciocan, dar dintr-o singură piatră și cilindric, putînd fi cuprins dintr-o privire.

„Ion Sîntu", noul roman, care continuă „Sfîrșitul de veac" dincoace de pragul veacului nostru, este un alt tip romanesc. Mai mult chiar decît primul roman, care ar fi putut fi foarte bine intitulat „Iancu Urmatecu", noul roman ar fi putut purta titlul tabloului de epocă „Inceput de veac în București". Epoca veche, ființa în carte prin Urmatecu, în raport cu el, determinată în mare măsură, social și etic, de forța tipului pe care îl reprezenta el. Inceputul secolului XX apare de o complexitate infinit superioară în cartea de acum, nu mai este concentrat într-un unic tip reprezentativ la maximum ci difuzat, contradictoriu și eterogen, într-o diferențiere ascuțită de tipuri și situații, inductibile la unitate, exprimînd numai în totalitatea lor societatea. Scriitorul, lucid și înarmat cu o fundamentată înțelegere a societății, a urmat în romanescul său sensul evoluției istorice, care lasă în urmă conflictul simplu și total dinainte. In romanul începutului de secol, forțele sociale sînt multiple, elemente esențiale înainte rămase în afara cercului de lumină trec înspre primul plan. Chiar aspectele manifeste ale acelorași forțe se diversifică. Nuanțate, ele afinează și disimulează tendințe altădată brutal și dezinvolt expuse într-o viclenie totuși primitivă. Eroul principal de data aceasta, Ion Sîntu, care a dat și titlul cărții, nu mai este, ca bunicul său, Urmatecu, un personaj dintr-o bucată, definit printr-o trăsătură de caracter dominantă, expresie istorică și locală a unei pasiuni eterne și a unui tip etern (arivism, arivist). Ion Sîntu nu definește deci, printr-o trăsătură definitorie a sa, o epocă, un moment istoric. Dimpotrivă, prin indefinirea sa îndelungă, el reflectă complexitatea și multilateralitatea unei epoci în care se întretaie conflicte și se înfruntă forțe sociale și etice multiple. „Vremea lui Urmatecu" se va spune întotdeauna, personajul lui I. M. Sadoveanu fiind folosit ca exponent și ca ilustrație pentru o apropiere intuitivă de epoca respectivă. „Vremea lui Ion Sîntu" nu se va putea spune, pentru că intuiția nu va sezisa printr-o astfel de ilustrare decît caracterul multă vreme amorf din care abia se cristalizează un corp definibil. In schimb, pentru a cunoaște „Sfîrșitul de veac în București" nu vom găsi complexitatea mediilor sociale și a individualităților contradictorii cum vom găsi în paginile cărții despre „începutul de veac", rămas vag exprimat prin Ion Sîntu, dar evocat concret și complex prin desfășurarea vieții lui în mijlocul societății, prin subordonarea biografiei sale peisajului și mersului social contemporan.

„Sfîrșit de veac" era cartea unui conflict și a unui personaj. „Ion Sîntu" este în primul rînd cartea unei epoci. Eroul principal, mai mult decît cel anunțat pe copertă, ni se pare a fi însăși societatea romînească de la 1900 pînă la intrarea Romîniei în război, la 1916. Este un roman pe care nu l-am numi roman-frescă, pentru că întotdeauna avem impresia că fresca mai mult simbolizează decît studiază, întipărește pentru un memento aspecte selectate prin convenția tipizantă, dar nu se ramifică și nu se cufundă în realitatea infinită. Romanul lui I. M. Sadoveanu este un roman-studiu, o grea contribuție la observarea sociologică și psihologică, o carte care, ca marea Comedie Umană, poate concura cu grave tratate asupra societății și o carte care, declarîndu-și prin toată ființa ei filiația germană, din Goethe și mai ales din Thomas Mann, aparține nu numai gîndirii beletristice ci și celei științifice și filozofice, cu lungi divagații dificile, cu pietinări în loc pentru considerații sintetizante și cu recapitulări sistematice nu o dată pedante. Ca și cealaltă carte, „Ion Sîntu" este un monument masiv, cioplit cu minuție dar într-o aglomerare de pietre, din roci felurite, unificate prin voința sculptorului, rezistente la armonia sferică, dînd un tot ramificat, colțuros, cu firide și cu excrescențe, care nu poate fi cuprins dintr-o privire, ci cere o îndelungată și înceată descoperire, cu ocolișuri și răgazuri, pentru ca nimic să nu se piardă.

„Inceputul de veac în București" îmbrățișează medii sociale extreme și intermediare de la bătrîna boierime decăzută, desuetă, senilă sau naivă, rafinată steril și agitată sporadic de excitanți externi; prin diferențiata burghezie în plină putere, cu afaceriști de tip vechi, ridicați pe spinarea boierilor, și cu alții de tip nou, prin mașinații comerciale și industriale naționale și internaționale, cu noi intelectuali formați în spiritul clasei și cu politicieni demagogi sau cinici, abili sau gafeuri; pînă la mediile ce se opun noii rînduieli exploatatoare, muncitori și alți cetățeni alăturați idealului lor, țărani în fierberea premergătoare răscoalei, îndurînd, așteptînd sau acționînd, intelectuali în procesul desprinderii de burghezie, scîrbiți de ea și căutînd un drum. Fundalul imens de personaje secundare din „Sfîrșit de veac" se impune de astă dată ca primplan, numai prin el existînd, conturîndu-se încet și treptat, personajul principal.

Iancu Urmatecu mai trăiește, o dată cu lumea pe care o reprezintă și care se adaptează din ce în ce mai mult unei noi societăți, rămînînd totuși în urmă, desuet, respectabil prin averea sa, dar nelăsînd urmașilor un nume destul de răsunător, încă legat mai ales de economia feudală, încă neintegrat activ politicii, în care activează, în calitate de conservator, alături de alți proprietari agricoli, încă grosolan și intimidat de nivelul cultural și social al generației noi. Ca pe o amintire a vremurilor de altădată el păstrează pe lîngă sine pe baronul Bubi Barbu ajuns la vîrsta și la starea morală a părintelui său, trăind ca o reminiscență, el însuși incapabil de orice efort, vegetativ, bucurîndu-se doar cu rafinamentul intelectual și artistic, și el inutil, umplînd oarecum golul alături de ipohondrie și spleen. Urmatecu, spoliatorul averii strămoșești a familiei Barbu, e mai aproape de tristul supraviețuitor al acesteia decît de actualii Urmateci, care parvin prin mijloace mai moderne, mai rapide, știind să lucreze prin intermediul politicii liberale, profitînd personal în numele interesului național prin sloganuri patriotarde care bietului Urmatecu de altădată, cinic din naivitate și necioplire, nici nu-i treceau prin cap. Noua carte a lui Ion Marin Sadoveanu are o galerie de Urmateci ai noului moment, diferențiați la rîndul lor: „lupul de mare" Henri-Eugen Criban, crai elegant, cîștigînd averi și onoruri prin relații feminine și politice, exemplar de o imoralitate feroce, față de care rudimentarul și încă superstițiosul Iancu Urmatecu era un înger al scrupulelor izvorîte din obiceiurile pămîntului; distinsul avocat Poroineanu, personalitate stimată în lumea intelectuală, ministeriabil cu relații supreme în stat și om de politică înaltă, care acoperă, ca principal beneficiar, afaceri monstre, privind nu bugetul unui boier delăsător ci bugetul statului; idiotul moșier Godină, liberal, lucrînd alături de Poroineanu, atît cu aliații cît și cu puterile centrale în timpul neutralității, confundînd pe Wagner cu un restaurant dar știind să profite de împrejurări pentru a face afaceri agricole și industriale de mare anvergură; sau măruntul Lămotescu, care abia începe să-și rotunjească o avere din surse bancare, știind să facă distincția între zărafia lui personală și marea bancă a Brătienilor, în slujba căreia se afla...

E o lume care umple, ca un gaz sufocant, societatea romînească. Ion Marin Sadoveanu o evocă sobru, fără șarjare, cu o cruzime a adevărului însuși și cu investigația lucidă a omului de știință, necruțător, rău ca medicul ce descoperă la lumină, cu satisfacție profesională, fără scîrbă și fără menajamente, plăgile purulente.

In această lume, nu numai baronul Barbu B. Barbu e izolat. Urmașa lui Urmatecu, Amelica dr. Sîntu, e și ea o stingheră. Exemplar care, în lupta pentru existență a generațiilor, reprezintă specia moștenitoare a unor anterioare acumulări prin bătălii sălbatice, Amelica e lacomă și rea, arogantă și intolerantă, dar nepregătită pentru o nouă adaptare, comodă în consumarea averii primite de-a gata și temătoare în fața noilor posibilități de a și-o fructifica. Neintegrată în curentul parvenirii economice prin industrie și comerț, legată de proprietăți și de stabilele cîștiguri și chirii, ea e o bogătașă fără perspectivă, ca boierii de altădată, spoliată la rîndul ei de un „om de încredere" (Ciuplea e un Urmatecu întîrziat, mărunt și fără orizont) și deosebindu-se de autentica boieroaică Coana Vatica Varnali numai prin aceea că-și păzește banii cu grijă chiaburească în loc să și-i risipească la Paris, cu gesturi nobile și cu disperări bovarice, într-un pseudorafinament occidental și în înșelătoare și costisitoare amoruri succesive.

Lumea „bună", în cartea lui Ion Marin Sadoveanu există însă nu numai prin cîteva tipuri mai frecvente în acțiune, ci printr-o foire de personaje care apar, uneori pentru o clipă, dispar definitiv sau reapar, dar poartă asupra lor un întreg dosar social, alcătuit cu migăleala unor fișe biografice, adiacente muncii sociologului: actorul ratat și ambițios Oswald, întors cu banii amantei în țară pentru a da reprezentații ca parizian; procurorul Clement, conștiincios cîine de pază al dictaturii burgheze, decorat și lăudat dar departe de a fi pe aceeași treaptă financiară și socială cu protectorii săi; Glück, soția sa, femeie modernă cu naivități și purități supraviețuitoare într-o viață de cochetă insuficient de puternică, decăzînd treptat pînă la a deveni autoarea morală a sinuciderii fiului ei, disperat de a-și vedea mama îngenunchind în fața unui coleg al său, ca amantă alungată; prefectul Scafeș, sigur de puterea lui, lipsit de orice spirit și întrebuințînd metoda climsamghinescă a tăcerii ca paravan al prostiei; la care se pot adăuga aparițiile cronicarilor teatrali Mironescu — Fortinbras și Joffe, a nenorocitului pensionar cu ambiții politice, a unor „ăia" din partea lui Urmatecu, inferiori chiar „ălora" din partea coanei Mița, acceptați la mesele rudei bogate etc., etc.

In fața acestei lumi, înfruntînd-o mai mult sau mai puțin, temporar sau definitiv, apare firul personajelor legate de acțiunea altei forțe sociale, a clasei muncitoare. Aici se produce profesorul Jeanjacquet, „greierele socialismului", niciodată activ militant, om slab și inutil; dar și profesorul Iancu State Clopoțel, cult, bine pregătit și ferm ideologic, în luptă cu conducerea oportunistă a P.S.D., activ organizator și agitator, prezentat însă din cale afară gălăgios, pînă la exhibiționism; ziaristul Tălăzan, de origine țărănească, turbulent opoziționist, vorbind înflăcărat în numele maselor asuprite, ajungînd repede în conducerea P.S.D. și trădînd tot atît de repede cauza; dar și țăranul Manea Strapalea, figură puțin convențională, dar caldă și emoționantă, înțelegînd superior căile luptei revoluționare, alăturîndu-se aripei lui Ștefan Gheorghiu și militînd neîntrerupt, ca fruntaș al mișcării socialiste; și, în fine, într-un fel sau altul legat de toți aceștia și deasupra lor, modestul și priceputul Ivan Maximovici Molitin, marinar de pe „Potemkin", imprecis individualizat în culorile de ilustrată în care-l îmbracă scriitorul, dar suficient de viu pentru a juca un rol esențial în desfășurarea cărții, prin mesajul său omenesc și social.

O problematică aparte în romanul lui Ion Marin Sadoveanu o aduce seria tinerei generații, aceea a fiului Amelicăi și a doctorului Sîntu, a fiului prefectului Scafeș, a procurorului Clement, a marelui avocat Poroineanu și a altor colegi de generație și de experiență, în viață, ai lui Ion Sîntu. Dar aceștia, împreună cu familia lui Ion Sîntu și cu cele două femei care l-au crescut într-un fel sau altul, țăranca Paraschiva și Freulein Berta von Grodde, alcătuiesc un alt aspect al cărții. Acela al influențelor și potențelor sociale ce formează — sinuos contradictoriu, relevînd cînd un fond moral, cînd altul, și împingînd în cele din urmă spre victoria unuia din toate — personalitatea eroului principal. In felul acesta amploarea și eterogenitatea tablourilor din „începutul de veac în București", cuprinse în romanul-studiu, capătă o înlănțuire epică unificatoare. Ciocnirile sociale variate, întretăierea mediilor și a influențelor educative elaborează un produs uman interesant, în persoana lui Ion Sîntu, care se naște la începutul cărții și intră pe pragul maturității la încheierea ei.

Savin Bratu

OAMENI ȘI DRAGOSTE

DE VORBĂ C-O STATUE

— Spune-mi, pentru ce ți-e chipul
Trist, maestre?
Ce-o fi tulburat Olimpul
Tău, ce veste?

Nu ți-am tipărit ediții,
Cărți, portrete?
De ce stai ca obidiții?
Ce-i, poete?

Nu ți-am arătat iubire?
N-ai tu fală?
Nu ești oare „moștenire
Culturală?“

Slavă-ți dau urmașii, schimbul,
Azi, maestre!
Ți-a venit și ție timpul...
Deci, ce este?

— Ei! Cu ăla... Poetașul...
Nu-ntr-o carte!
Manuscris m-ar vrea — urmașul —
După moarte;

Dar în schimb, ca nimeni altul,
El — mă gustă.
Eu m-am dus... El, face saltul.
Lumea, nu stă!

...De-ai să fii și tu statue
— După faptă —
Ai să vezi, scofală nu e
Ce te-așteaptă.

Mort ești, clasic ești, n-ai pace!
N-ai, firește,
Căci un clasic, ce poți face,
Se-nsușește...

Ritmu-ți fură, rima-ți șterge
Vre-o paiață...
...Și de mori, la fel îți merge
Ca și-n viață.

Știu c-atît l-ajută țeasta
Lui de greer
Dar e furt de muncă, asta —
Furt de creer!

Cînd ucide sau pocește
Limba vie,
Cînd nu știe romînește,
De ce scrie?

Mai departe cum veți trece
Cu făclia,
Cînd dă vreascul să înece
Poezia?

La succese fără trudă
Prea se-aruncă...
Roade proprii nimeni nu dă
Fără muncă.

Ba, ciupind (să-și facă vază...)
Biata-ți liră,
Că — sub mîna-i — nu vibrează
El se miră.

Ce e el? Fotografie
După tine.
Zici: — De bine fie-i... Fie!
Dar, e bine?

Iei — și nimenea nu știe —
Cu lopata?
Arta nu-i pe veresie
Și de-a gata.

Spune-mi jalea s-o-nțeleagă
Tot poporul.
Prea mi-a dat o lume-ntreagă
Cu piciorul.

Mă gîndesc (azi, am tot timpul...)
— Fleacuri, frate!
Și nu pot... mă-nțeapă ghimpul
Ăsta-n spate.

Nu că-mi lasă-n nemurire
Traista goală...
Dar, băieți, vă dau de știre:
Ăsta-i furt — nu-i „moștenire
Culturală!“

VIS RĂU

De mult era sorbit paharul.
Imbătrîniseși. Se sfîrșise.
Retras, cu ușile închise,
Dormeai, fumai, citeai ziarul.

O, ne-ndurat era amarul
Cel singuratec, fără vise...
De mult era sorbit paharul.
Imbătrîniseși. Se sfîrșise.

Dar "vino"... dragostea îți zise.
— Sclipi, surîsul ei, ca farul
Ce-naripează marinarul: —
„Te-aștept, fugarule Ulise“...

O, nu era sorbit paharul!

CÎNTEC DE PE DUNARE

Saltă, Dunărea, pe-o lună
De zăpadă și polei.
Ca o sanie își sună
Undele cu clopoței.

Fuge, Dunărea sireapă,
In galop, din Severin.
Goana glasului de apă,
Valuri, cîntecele vin.

Glasul tulbure-al Sulinei
Dă răspuns prin mîlul greu,
Glasu-al cui e, valul cine-i,
Știe tot poporul meu.

Colo jos la Marea Neagră,
Sus la Porțile de Fier,
Valuri cîntă noaptea-ntreagă
Stele scapără pe cer.

Du-mă, sanie a țării,
Inima și ochii du-mi,
Leagăn vechi al bunăstării,
Dunăre a noii lumi...

Du-mă Dunăre sireapă,
Printre țărmi îmbelșugați,
Du-mă cîntec, du-mă apă,
La prieteni și la frați.

Ilustrații de PERAHIM

COPIL DIN FLORI

Tot scrii tu povești din pană,
Moaie și la mine-n rană!
Vrei să scrii povestea mea?
Stai și-ascultă-mă colea...

★

— Taică-meu... iertat să fie,
Om aprins, ochi arzători;
Maica nu i-a fost soție...
Eu am fost copil din flori.

Din părinți ce n-au fost soți
Din iubirea cu păcat
Zic, din buni străbuni, cu toți,
Că-i copilul blestemat...

Iar în casă poți aduce
Frați de cruce — din străbuni —
Dar de-un „frate vitreg“, fuge
Cel mai bun din frații buni.

Mie mi-au lăsat părinții
Ochii dîrzi ai suferinții.
Mie taică-meu, pe lume,
N-a putut să-mi lase-un nume.

Mulți ziceau fără-ndurare
Maică-mea că-i țiitoare!
Mulți ziceau că o învață:
— „Cum ți-e soț, cînd are soață?“

...Lăcrămînd pe-ascuns mereu
„Dragoste, păcatul meu“ —
Ea, certîndu-se cu toți,
L-aștepta ca pe un soț.

Așteptîndu-și-l — cu drag —
Parc-o văd, voioasă-n prag...
(El venea la noi oftînd,
Cînd venea, din cînd în cînd).

Taica — nu știam ce-l doare.
Maica — nu știam ce are.
El se perpelea în flăcări
— Cu nevastă, cu feciori —
Ea zîmbea, dar printre lacrămi.
Eu eram copil din flori...

Astăzi, liniștiți în toate,
Inima lor nu mai bate,
Dar într-una vor bătea
Amîndouă, într-a mea.

Maica s-a sfîrșit întîi...
Taica a mai dus păcate.
Neamurile: „nu se poate!“
Eu, tot fără căpătîi.

„Frate vitreg“ frații-mi spun.
Și-astăzi, tot așa mă cheamă:
...După tată — frate bun,
Nu li-s frate, — după mamă.

Moștenind pămîntul, vatra
Și zicînd că pe dreptate-i,
Ei, au totul de la tata.
Eu, am numa ochii tatei...

Ochi aprinși... Nu află rost
Rînduielii care-a fost.
Ochi aprinși am... Nu se plimbă
Peste lume — ci o schimbă:

...Vitregă copilărie
Cum mi-a fost sortită mie,
Grea ocară pe obraji,
Suflet fără de curaj,
Deznădejde și rușine,
Alții n-or mai ști, ca mine!

N-or mai spune, temători,
Alți părinți: „copil din flori...“
N-or mai ști cuvîntul greu:
„Dragoste, păcatul meu“.

Taică, tu cu ochi de flăcări,
— Flacăra iertată-ți fie —
Maică, zîmbitoare-n lăcrămi,
Maică ce n-ai fost soție!

★

Tot scrii tu povești din pană,
Moaie și la mine-n rană!
Pana ta, la vîrf cu stea,
Spună și povestea mea...

ACESTE LOCURI

Aceste locuri le-am umblat
Nenumărate ori, cu pasul.
Viori de greieri mi-au cîntat
Și brazii, gravi, cu contrabasul.

Știu oamenilor chipul, glasul,
Ii știu la-ntreceri și la sfat.
Aceste locuri le-am umblat
Nenumărate ori, cu pasul.

Și munci și dor și dumicat
Și-avîntul, mersul și popasul
Le-am adunat, mă simt bogat, —
Nu-mi pare greu nici bun-rămasul...

Aceste locuri le-am umblat.

IZBĂVIRE

Azi cînd te văd pîlpîind lîngă mine,
Ochii-mi sînt limpezi, mă uit îndărăt:
Clare ți-s undele, vraja lor ține...
Iartă-mă, azi cînd te văd.

Nici te-auzeam, în furtuna de-afară!
Inimă sfîntă, de tine-am uitat.
...Palma-mi cuprinde bătaia-ți ușoară,
Leagănu-i neîncetat.

Te căutam pe-o oglindă bătrînă,
Luciu al vechilor mele năluci,
Și tu erai lîngă mine, fîntînă
A însetărilor dulci...

Te căutam în lumini reflectate.
M-au înșelat cioburi reci de cleștar.
Licărul flăcării adevărate
Il căutam în zadar.

Te căutam cum un fluture vine
Orb, năruit la lumina din geam,
Dulce lumină! Și tocmai pe tine —
Orbul, eu, nu te vedeam...

Flacără ești și năluca ți-o pipăi,
Dragoste, chipu-adevărului meu.
Vino, dă-mi glas... Scumpă fiece clipă-i!
Vino să dăinui mereu.

Marea-n adîncuri, pămîntul în pîntec,
Perle nu au și nici focuri mai vii
Decît ești tu, pentru mine, tu cîntec —
Și pentru alții-ai să fii...

Azi cînd te văd vreau să ard ca un codru,
Fă-mi-l de flacără fiece ram,
Flacără scumpă!... Mă prinde cu totul —
Iartă-mă, orb ce eram...

DIN ATELIER

Unii spun că sînt meșter la mine în muncă.
Spun cuvinte de laudă... Mai să-i cred! Și mai spun că

Fac unelte dibace, delicate — și grele —
Că le-aș fi de folos cu uneltele mele...

Mai să cred că — bătrîn — al pămîntului faur
Vrea ca lumea, prin mine, s-o îmbrace în aur;

Mai să cred că și zeii se prostiră cu totul
Dînd zigzagul la fulger după cum țin ei cotul;

Și sînt trist c-am ajuns poate-un faur bătrîn
Și că viața-mi... a fost... și pe-afară-i rămîn;

Cînd, ce proaspătă larmă, ce vuiete! Tu, deci...
Ba — cu ochii — mă fulgeri, ba — cu vorba — mă judeci,

O, mă certi! O, ce bine!... Am uitat... Am greșit...
...Dar iarăși sînt tînăr și iar fericit!

Cicerone Theodorescu

NOTE

George A. Petre

In ziua de 2 februarie a fost coborît în lăcașul de veci, la cimitirul Bellu, alături de ceilalți scriitori dispăruți, poetul George A. Petre.

Cu George A. Petre dispare încă unul din condeierii cari au avut ceva de spus, grupați în jurul revistei „Familia", fondată acum o sută de ani de Iosif Vulcan și continuată de M. G. Samarineanu.

Grupul „Familia" milita pentru o apropiere sinceră cu naționalitățile conlocuitoare și, în special, cu maghiarii.

Opera lui George A. Petre împrăștiată în periodicele din întreaga țară, va trebui strînsă și închegată în volume.

Născut în 1900 la 23 aprilie, George A. Petre, fiul unui muncitor acar la C.F.R. și al unei țărance, s-a stins în vîrstă de aproape 58 ani.

M. G. Samarineanu

●

La Casa scriitorilor

Vineri, 7 februarie a c. orele 18, va avea loc cenaclul Secției de proză. Radu Cosașu citește schițe inedite.

●

Povestiri...

Reporterul se duce în satul R... să scrie un reportaj despre președintele sfatului. Face cunoștință cu nea Vasile care își începe fiecare frază cu „apăi" și care se răstește la șeful stației că nu-și văruiește gara. De aici reporterul deduce că nea Vasile e președintele căutat. Apoi îl cunoaște pe nea Florea (sau nea Florică) care se adresează tuturor cu „bre" și dă dispoziție unui consătean să aducă lemnele pentru școală. De unde reporterul își dă seama că nea Florică e de fapt președintele. Dar auzindu-l pe nea Gheorghe că întreabă: „Ce ziceți că facem cu autoimpunerea ?", reporterul, complet derutat („Nu, nu mai înțeleg nimic") ajunge la concluzia că nea Gheorghe e președintele și nu nea Florică. Ulterior află însă că nici nea Gheorghe nu e președintele, ci un altul. De aceea, foarte mirat și foarte logic, reporterul întreabă: „...Cîți președinți are sfatul dumneavoastră ?" la care i se răspunde: „Tovarășii de la raion zic că o sută. Eu zic că vreo cinci sute și ceva".

Nu știm ce s-ar fi întîmplat dacă reporterul nostru ar fi crezut că fiecare din cei cinci sute și ceva de cetățeni este președintele... Povestirea lui Dinu Lefter — căci nu e reportaj ceea ce s-a publicat în „Scînteia tineretului" din 31 ianuarie, ci povestire, da, povestire — ar fi apărut probabil într-un ciclu de cîteva zeci de volume (mai tare ca Balzac!). Iar cei cinci sute de eroi care se aseamănă toți, prin faptul că se răstesc și au determinativul „nea" și se deosebesc (adică sînt individualizați) prin nume (unul e Vasile, altul Florică, altul Gheorghe etc.) și prin limbaj (unul are ticul lui „apăi", altul al lui „bre" etc.), ar fi devenit adevărați eroi de roman. Pînă una-alta, Dinu Lefter este erou de notă.

I. Al.

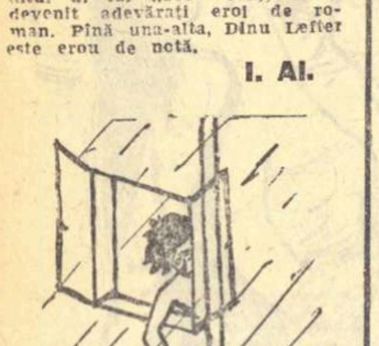

Anapoda

Ne permitem să extragem mai jos cîteva din ideile cuprinse în substanțiala cronică teatrală, sugestiv intitulată „Actorul în spectacol", apărută în „Tribuna" din 18 ianuarie 1958, pag. 11, semnată Monica Lazăr.

Exegeților și tuturor celor care în decurs de treizeci de ani, cîți ani au trecut de la premiera „Domnișoarei Nastasia", au scris despre această piesă, le-a scăpat următorul fapt esențial: „Fără prezența lui Vulpașin, fără intervenția lui, Nastasia s-ar fi măritat cu Luca". Intr-adevăr, senzațional!

Vulpașin, zice cronicarul „nu e oare mai prețios prin fondul său sufletesc naiv și gata de supunere oarbă, prin intensitatea cu care trăiește dragostea, prin disperarea cu care încearcă SĂ DEPĂȘEASCĂ răul și nu numai să-l OCOLEASCĂ, așa cum face Nastasia ?" (sublinierile aparțin textului). Se poate totuși obiecta că domnișoara Nastasia se caracterizează prin lupta acerbă împotriva răului, prin faptul că niciodată nu-l ocolește, ci se luptă pieptiș cu el. Mărturisirea pe care eroina o face tatălui ei în una din ultimele scene ale piesei este revelatoare.

Un corolar al ideii expuse mai sus de Monica Lazăr: „Vulpașin, fiind așa cum am arătat, pivotul acțiunii". Această subidee contrazice în mod flagrant un fapt îndeobște cunoscut: că Nastasia e pivotul principal al acțiunii, că ea determină desfășurarea întregului conflict, că ea îl duce pe Vulpașin la crimă (vezi în acest sens și articolul „Storin și încă ceva" de G. M. Zamfirescu) și provoacă înnebunirea lui Vulpașin. Probabil — am spune noi — că nu din întîmplare autorul și-a intitulat piesa „Domnișoara Nastasia".

Aprecierile despre spectacolul prezentat la Orașul Stalin, care a prilejuit cronica respectivă, sînt tot atît de originale ca și aprecierile despre textul dramatic. Și tot atît de exacte!

Gheorghe Stănescu

●

Candoare

Nota lui Aurel Martin, apărută în „Gazeta literară" nr. 4/1958 demonstrează că autorul ei este poliglot și deține informații aproape complete (culese din bibliografia dată de G. Oprescu în al său „Manual de Istoria Artei") cu privire la „prerafaelitism". Nota mai demonstrează că Aurel Martin, în loc să răspundă la obiect (arătînd de ce Eugen Barbu e... prerafaelit), se eschivează la adăpostul susmenționatei bibliografii. E ca și cum s-ar apăra de învinuirea de improbitate, stabilind etimologia și circulația cuvîntului „improbitate".

Rafael

PLOAIE

(Urmare din pag. 1)

Dezbrăcatul a rîs:

— N-are... Alți cai nu are... Zice că nu are...

M-am uitat la tovarășul Licu Oroș. Ii tremura mustața. M-am uitat și la tovarășul Clemente Țigănuș. Tăceam toți trei.

— Alți cai nu am, a găsit de cuviință să ne mai spună odată primarul.

— Știu eu undeva șase cai buni, domnule Samuilă. Cu șei, cu frîie...

— Eu nu știu.

— Hai cu mine, a spus tovarășul Țigănuș.

— Unde? N-am la cine să merg.

Tovarășul Țigănuș s-a apropiat de primar. L-a privit în luminile ochilor.

— La Bosoancă.

— Bosoancă mi-e cumnat. Nu pot să-i rechiziționez caii. N-am dreptul.

— Nu sînt ai lui. Sînt furați de la nemți.

— I-a cumpărat.

Primarul se trăsese lîngă zidul primăriei. Ii făcuse semn zdrențărosului să vină lîngă el.

— Dă-mi bîta, slugă...

Cînd să întindă mîna s-o ia, Țigănuș l-a izbit în bărbie cu tocul pistolului.

— Mergi?

— Merg.

Ne-am dus cîrd, cam la o sută de pași de primărie. Am intrat în curtea lui Bosoancă. Case mari, acareturi arătoase. Am cerut caii.

— Sînt la pădure, ne-a răspuns o femeie. A plecat azi dimineață bărbatu-meu cu ei. Parcă știa...

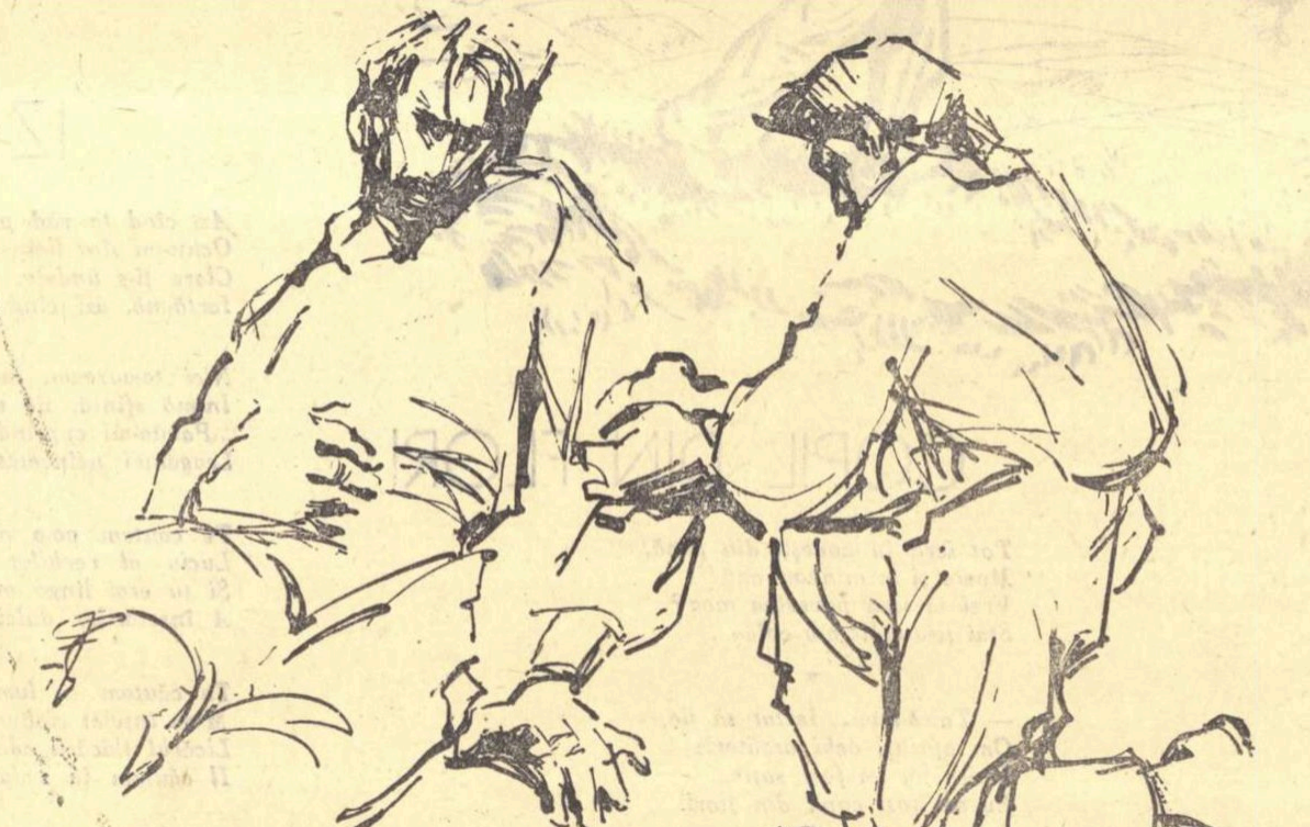

Zdrențărosul ne-a făcut semn cu genele. „Femeia minte". Am găsit caii în grajd, trei... Am pus șeile pe ei. Am plecat.

— Călătorie sprîncenată, ne-a urat cionțoasa.

— Mulțumim de urare. Mulțumim frumos, i-am răspuns.

Tovarășul Licu Oroș a întors capul către primar:

— Mîine o să vi-i trimitem îndărăt. Nu-i folosim decît pînă sus, la Urlăvînt.

— Dacă...

Domnul Samuilă își pipăia bărbia.

— O să mi-o plătiți... O să afle și boier Pierre cum vă purtați.

— O să-ți plătim... Cu vîrf și îndesat, i-a răspuns tovarășul Țigănuș.

Am dat frîu slobod. Nici nu am ieșit bine din Gorna cînd ploaia sălbatică s-a și năpustit asupra noastră. Vîntul ne izbea în față. Ne orbea. Copacii, răsuciți, se văicăreau. Cu toate că plecasem la drum pregătiți și pentru o asemenea vreme uricioasă, peste puțin am simțit că sîntem uzi pînă la piele. Caii mergeau greu. Calea, care șerpuia pe fundul unei văi înguste, era mai curînd o gîrlă de noroi. Uneori, cînd valea se strîmta și mai mult, caii se cufundau în clisa lipicioasă pînă la pîntec. Lunecau. Se opreau. Le dădeam pinteni. Porneau. Ne temeam să nu nimerim în gropile adînci, ascunse, din care nu am mai fi izbutit să ieșim.

— Cunoști valea? l-am întrebat pe tovarășul Licu Oroș.

— O cunosc. Lucrez din '46 aici, la județeană. Dar e ca și cum n-aș cunoaște-o. Nu poți să știi niciodată ce se ascunde sub noroaiele astea. Smîrcurilor nu li se mai vede fața. Și dacă se poticnesc caii într-un smîrc...

— Ii facem o mare bucurie domnului primar Samuilă și una și mai mare cuconului Pierre, a spus Clemente Țigănuș.

— N-avem nici un interes.

Valea se îngusta ca un gît de pîlnie. Caii gîfîiau. Cerul căzuse jos, vînăt. Pe costișe se iviră păduri dese, negre.

— Crezi că izbutim să mergem mai departe, tovarășe Oroș?

— Trebuie. Peste o săptămînă avem alegeri. Ne-așteaptă oamenii.

Am pătruns în gîtul pîlniei. Inaintam printre două povîrnișuri ușor înclinate, înalte. Aici, vîntul ne supăra mai puțin. Ploaia însă nu ne ierta. Ea chiar își îndoise furia. Deasupra, culmile vuiau. Atunci am auzit din pădure, din dreapta, zbucnind cinci împușcături. Calul tovarășului Oroș a îngenuncheat și s-a scufundat pe jumătate în noroi. Tovarășul Oroș a reușit să sară și să se adăpostească lîngă calul prăbușit.

— Descălecați, ne-a strigat. Indemnați caii să îngenunche și trageți de la adăpostul lor...

— Mi-a prins bine — mi-am spus în gînd — că am făcut armata la cavalerie. Am descălecat și-am bătut ușor calul pe genunchi. Obișnuit cu lupta, mi-a priceput porunca. Am intrat pînă mai sus de brîu în noroi. Am scos Beretta. Tovarășul Țigănuș împlinise aceleași mișcări.

— Nu trageți încă, ne-a șoptit tovarășul Oroș. Să vedem dincotro vin împușcăturile. Cei ce ne atacă nu trebuie să știe cu ce sîntem înarmați...

— Acolo, uitați-vă acolo, ne-a spus tovarășul Țigănuș. Vedeți?

— Vedem.

Cinci bărbați cu căciuli mari, teșite într-o parte, purtînd bundre seine pe spate, se furișau din copac în copac, pe costișa din dreapta. Se cunoștea că trăiseră războiul. Se tîrau. Săreau. Iar se tîrau. Foloseau fiecare copac răsturnat, fiecare ridicătură a terenului. Pe nemți îi mai văzusem luptînd așa, în 1917, toamna, în munții Macedoniei. Nu fusesem singur atunci. Cu Gurăneagră mă aflasem și cu Diplomatul. Nici acum nu eram singur. Se găsea lîngă mine tovarășul Licu Oroș. Și se mai afla și tovarășul Clemente Țigănuș. Știau lupta. Nu o uitasem nici eu. „Poate că o să se sfîrșească bine... Poate".

Cînd cei cinci au crezut că sînt destul de aproape de noi ca să ne ochească fără greș, și destul de la adăpost ca noi să nu-i putem lovi, s-au oprit și au început să tragă cu socoteală.

— Trag cu puști Mauser, a spus tovarășul Oroș. Bune...

De la primele gloanțe ne-au împușcat caii. Scufundați pînă mai sus de brîu în noroi, ne-am păstrat sîngele rece, am pîndit dar n-am arătat nici un semn de viață.

— Dați-vă prinși, bolșevicilor, ne-a strigat unul cu glas gros. Vă dăruim viața.

Generoși, ne dăruiau ceea ce nu stăpîneau. Dintr-al nostru ne dăruiau.

Auzeam răpăitul ploii. Sus, peste culmi, auzeam vîntul cum se încăiera cu pădurea: Vuuu! Vuuu! Vuuu!

— N-auziți, mă? Predați-vă... Sîntem creștini. Vă tragem cîte o mamă de bătaie și vă lăsăm să vă duceți cu Dumnezeu...

Văzînd că nu răspundem, unul a ridicat capul de după un trunchi de copac.

— Fii cu băgare de seamă, Oniță. S-ar putea să fie la mijloc o înșelătorie, l-am auzit rostind pe cel cu glas gros.

— Aș! i-a înghițit iadul. Pe toți trei i-a înghițit iadul.

A sărit peste trunchiul răsturnat, s-a culcat repede și tîrîndu-se încet și încă mai ascunzîndu-se, a început să coboare spre noi. In urma lui se tîra, ca un șarpe, al doilea... Ceilalți mai așteptau. I-am prins la loc gol.

— Acum! ne-a șoptit tovarășul Licu Oroș.

Am deschis focul în aceeași clipă.

— Au... mamă... mamă...

Unul și-a lungit capul pe pușcă și n-a mai mișcat. Celălalt se zvîrcolea, se văita.

— Au... mamă... mamă...

Armele oamenilor ascunși au fulgerat. Insă acum împușcăturile nu mai erau ordonate. Se cunoștea că nu ne mai ochesc. Gloanțele treceau peste capetele noastre și se afundau în costișa opusă. Am tras cîteva focuri în direcția lor. Apoi împușcăturile s-au rărit și s-au depărtat. Peste cîtva timp nu am mai auzit decît ropotul ploii și vuietul pădurii. I-am văzut sus într-un luminiș. Dezlegaseră cinci cai. Pe trei au încălecat. Pe ceilalți doi i-au tras după ei. Erau departe, departe... Pistoalele noastre nu-i mai puteau ajunge. Am slobozit totuși cîteva gloanțe după ei.

— Cît pe-aci să ne curețe, am spus.

— Se mai întîmplă și drăcovenii de-astea, mi-a răspuns tovarășul Oroș.

Tovarășul Clemente Țigănuș avea fața plină de noroi.

— N-o mai cheamă pe maică-sa...

— O fi dat ortul popii...

Am lăsat caii loviți în mocirlă. Ne-am ridicat și ne-am dus spre căzuții de pe coastă. Cel ce murise fără să se vaite era tînăr. Să tot fi avut 23—24 de ani.

— Intre ochi.

— Din întîmplare. Absolut din întîmplare.

Celălalt, care o chemase pe maică-sa, mai trăia. Gemea înfundat. Dîrdîia. Se ținea cu mîinile de pîntec. In jurul lui se întinsese lac de sînge. Ploaia care cădea cu dușmănie risipea și spălăcea sîngele. Ne-a șoptit rugător:

— Apă... Apă...

Tovarășul Țigănuș și-a făcut mîinile căuș, le-a întins, căușul mîinilor s-a umplut cu apă de ploaie. S-a apropiat de muribund și i-a dat să bea.

— Mulțam frumos...

— De unde ești?

— De la Urlăvînt.

— Și băiatul?

— Cine? Anghel? Tot de acolo. E fiul meu...

— Dar ceilalți?

— De la Gorna.

— Cine mai era cu voi?

— Bosoancă... și...

— Pentru ce ați vrut să ne omorîți?

— Pentru pămînt. Ne-ați dat pămînt. Ni s-a spus că acum, după alegeri, o să ni-l luați. O să ne puneți la colectivă, să mîncăm la cazan. N-am vrut să mîncăm la cazan.

— Și altceva ce v-au mai spus oamenii domnului Pierre?

— Că o să ne luați copiii, să-i trimeteți în Rusia, în robie.

— Și-ați crezut, nu?

Tovarășul Clemente Țigănuș nu l-a mai întrebat nimic. Omul se ținea cu mîinile de pîntec. Sîngele i se scurgea din trup. Ploaia îl risipea. Il spălăcea. Il sorbea, pînă la urmă, pămîntul. Pămîntul care soarbe totul. Pămîntul care înghite și mistuie și schimbă în pămînt totul.

— Să încercăm să-i oprim scurgerea sîngelui, am spus.

— Să încercăm, mi-a răspuns tovarășul Țigănuș, deși nu cred să-i mai ajute la ceva. E ciuruit.

L-am desfăcut la piept, la burtă. I-am scos brîul și l-am încins iarăși, însă de data asta peste pîntec și peste piept, după ce i-am pus în dreptul rupturilor fîșii din cămașa udă. Se văita.

— Nu mai scap... Nu mai scap... Imi pare rău de ficior.

— Numai de fecior?

— De mine ca de mine. Mi-am trăit traiul, mi-am mîncat mălaiul... Dar de ficior îmi pare tare rău. L-am nuntit acum două săptămîni. Cu lăutari. Cu popă.

I-am întors băiatul cu fața în sus, să i-o mîngîie și să i-o spele ploaia de primăvară.

Crîncenă, vijelia se năruia asupra noastră. Pădurea vuia. Sus pe culmi, vîntul răsucea crengile. Norii, vineți, se tîrau peste negrul pădurii.

— O să trimitem oameni din Urlăvînt să vă ridice, i-a spus rănitului tovarășul Clemente Țigănuș. N-avem ce-ți face.

L-am lăsat, lîngă mort, cu soarta lui.

Am pogorît printre copacii strîmbi, rămuroși, chinuiți, spre vale. Cleios, pămîntul acoperit cu frunziș putred, ne prindea picioarele, ne îngreuia mersul. Caii zăceau lungiți în noroi. Fuseseră voinici, cai bavarezi, văzuseră grozavul și lungul război pe nehotărnicitele cîmpuri rusești. Ii ajunsese aci sfîrșitul...

— Stați cîteva clipe, a spus tovarășul Licu Oroș, mi se pare că unul mai trăiește.

Ne-am apropiat de caii prăbușiți. Acela pe care călărise pînă aci tovarășul Țigănuș, întindea gîtul, parcă nu-i ajungea aerul. Tovarășul Țigănuș l-a alintat ușor pe coamă apoi i-a slobozit un glonte în ureche.

— Să nu se mai chinuiască.

Părăsind drumul pe care nu puteam să umblăm fără cai, am apucat-o pe alături, prin pădure. Lunecam. Picioarele ne-o luau razna, cădeam. Ajunsesem să fim plini de noroi pînă și pe frunte. Ne ridicam sprijinindu-ne în mîini, înaintam ținîndu-ne de copaci, de tufe. Dacă am fi avut bastoane, ne-am fi ajutat cu ele. Nu aveam.

— Credeți că o să ne mai ierte ploaia? Ce spui, tovarășe? Dumneata, după cîte știu, ești de pe la țară. Poate cunoști mai bine decît mine la timp.

Eu eram tovarășul „de pe la țară".

— Nu, i-am răspuns tovarășului Țigănuș. Nu ne iartă. Nici azi, nici mîine, ploaia nu ne iartă.

Norii pogorîseră și mai jos. Deasupra văii se lăsa dinspre culmi negura.

— Incă nu s-a apropiat amiaza și parcă ar fi înserare, a spus tovarășul Licu Oroș.

Ne tîram ca vai de capul nostru pe marginea unei cline clisoase. Mă întristase moartea băiatului. Mă întrista agonia și apropiata moarte a celuilalt. Poate mă întrista și ploaia. Și vîntul poate mă întrista. Și înserarea vînătă. Și negura.

— E plină de dulceață Moldova, am spus, cu văile ei, cu dealurile ei ondulate. Cu cerul ei blajin. Cu oamenii ei pașnici.

Mai voiam să adaug ceva, dar tocmai atunci m-am poticnit. Neavînd de ce să mă prind, mi-am acoperit fața cu mîinile să-mi feresc ochii de rădăcini și de pietre și m-am lăsat să mă rostogolesc pînă lîngă rîul de mocirlă.

— Fiuuu!...

S-au auzit iarăși cîteva troznituri de pușcă. Mi-am pipăit Beretta. Am scos-o. Am înălțat capul. Tovarășul Oroș se culcase la pămînt și trăgea foc după foc spre povîrnișul din stînga. Clemente Țigănuș, îngenuncheat în noroi, arunca o grenadă de mînă. Fără să mă scol, m-am răsucit în mîzgă și am încercat să-mi descarc și eu Beretta în direcția în care trăgeau ei. Costișa era acoperită de arbori rari și de tufișuri. Negura pogora. Aproape că nu mai vedeam altceva decît negură. Explozia grenadei îi speriase poate pe atacatori. Se îndepărtaseră și se mai risipiseră. După locurile în care zbucneau împușcăturile, păreau a fi mai mulți decît la început. Cei trei, călări, făcuseră un ocol, își măriseră ceata cu alții, ne pîndiseră și ne atacaseră din stînga.

— Păstrează-ți Kisserele, Țigănuș.

Tovarășul Licu Oroș se apropia de-a bușelea prin noroi de Țigănuș. După ce aruncase grenada, acesta se lungise pe pîntec. Ridica din cînd în cînd mîna dreaptă, dar nu pentru a încerca să zvîrle o nouă grenadă, cum crezuse Oroș, ci pentru a ne chema. Am urcat dîmbul tîriș. Tovarășul Oroș îi luase lui Țigănuș pistolul, îl încărcase. Ii mai luase și traista de la șold în care noi crezusem că păstrează o ploscă plină cu băutură și ceva merinde, dar în care, acuma o vedeam, se afla mai mult de o duzină de butoiașe negre înfășurate cu cîte o bentiță albă, grenade Kisser...

— Ești lovit?

— La genunchi.

Tovarășul Licu Oroș mi-a spus:

— Caută și leagă-i cu ceva piciorul. Strînge-i-l bine deasupra genunchiului. Să nu i se scurgă sîngele.

S-a depărtat de noi cîțiva pași, s-a adăpostit după niște mușuroaie și a început să tragă. Apucîndu-l de umeri și sfătuindu-l să-și ferească pe cît se poate piciorul rănit, l-am purtat tîriș după mine pe Țigănuș pînă într-o adîncitură a terenului. Acolo i-am sfîșiat pantalonul în dreptul genunchiului.

— Am să rămîn șchiop, tovarășe candidat.

— Se poate trăi și fără un picior.

— Crezi că-l pierd?

— N-aș garanta că-l păstrezi.

— O să mi-l reteze? Imi plăcea să dansez...

— Și mie îmi plăcea să dansez cînd eram tînăr. N-am dansat niciodată.

O ceată de oameni pogora panta pe care ne aflam. Hăuleau și trăgeau cu armele înspre atacatori. Erau risipiți, ca la atac, pe front. Din cînd în cînd se opreau și trăgeau. Impușcăturile de pe cealaltă costișă s-au rărit cu totul, s-au depărtat spre culme, apoi nu s-au mai auzit.

— Ei! Tovarăși! Pe unde vă aflați?

— Aici! Aici! — le-a răspuns Licu Oroș.

S-au adunat în jurul nostru. Erau ca la douăzeci, toți înarmați.

— Cum de-ați știut că ne găsim în primejdie? Urlăvînt e destul de departe.

— Ne aflam adunați la primărie. Țineam ședință. Vă și așteptam. A năvălit peste noi un băiețandru, Gruie, și ne-a spus că pe cînd se întorcea călare de la Gorna, a auzit încăierarea. A sleit calul fugind să ne aducă vestea. Ne-am gîndit că v-au atacat. E fierbere mare la Gorna și la Temeiu, și prin alte părți.

— Vă mulțumim... Vă mulțumim tuturor, tovarăși.

Veniseră călări. Caii îi lăsaseră legați de copaci, și cu pază, dincolo de culme. Aduseseră și pentru noi cai. Să avem pe ce încăleca, dacă ne vor găsi vii. Să aibă pe ce duce în sat trupurile noastre, dacă ne vor descoperi hăcuiți.

Tovarășul Licu Oroș mi-a spus:

— Ii vezi? Pe toți îi cheamă Gînju. Sînt dintr-un neam.

— Comuniști?

— Comuniști! Doi, dintre cei vechi.

— Prevăzători tovarăși, a spus Clemente Țigănuș, surîzînd, deși numai de surîs nu-i ardea.

L-am pansat cît s-a putut mai bine la genunchi și l-am urcat pe cal.

— Cred că sîngele n-o să se mai scurgă.

— Te pricepi la pansamente?

— Am mai făcut. In 1916. Și mai tîrziu, în anul care a urmat.

Tovarășul Licu Oroș mergea pe lîngă mine. Pe fundul văii, prin mocirla adîncă, lipicioasă, caii mărunți abia înaintau la pas. Dar eram mulțumiți că înaintau și așa.

— Cum vezi, tovarășe candidat, bătălia nu e deloc ușoară.

— Nu e ușoară. Și nici nu poate fi ușoară. Nu cu trandafiri vom înfăptui noi ceea ce năzuim.

Am mai mers un timp. L-am întrebat pe tovarășul Licu Oroș:

— De două ori am auzit azi un nume: Bosoancă. Știi cumva cine este?

— Un țăran înstărit din Gorna. A fost în două rînduri deputat. Făcea politică cu Brătienii. In ultimii ani trecuse cu legionarii. Nu e om prost. Antonescu a fost nevoit să-l închidă în lagăr.

— S-ar putea să-l cunosc.

Lăsasem în urmă pădurea. Și dealurile le lăsasem în urmă. Ploaia își arunca asupra noastră, cu dușmănie, sulițele. Vîntul întețit, ne izbea, ne înfășura. Gînjii care veniseră în întîmpinarea noastră, rupți, cîrpiți, golași, uzi și ei pînă-n măduva oaselor, dîrdîiau, le clănțăneau dinții. Caii, slăbuți, flocoși, tremurau. Răbdători, țineau la drum, rezistau. Negura ne înconjura, ne apăsa, se apropia seara. In fața noastră se ridica un deal uriaș, rotund ca o măgură.

— Acolo, pe retezătură, sus, e Urlăvînt, mi-a spus tovarășul Licu Oroș.

Am început urcușul pe un drum îngust, cotit. Caii lunecau, li se desfăceau picioarele, cădeau. Ca să le ușurăm povara am descălecat și i-am dus mai departe de căpestre. A rămas pe cal numai rănitul. La dreapta și la stînga noastră, vii îngropate. Prin vii, risipiți, pomi negri.

— Să vii să vezi satul la vară, a adăugat un Gînj. E un adevărat rai, tovarășe candidat. Nici nu-ți închipui atîta frumusețe.

— Dacă se va putea, voi veni și la vară.

— Noi, alde Gînju, vom fi bucuroși să vă primim. Avem să vă spunem multe. Poate le scrieți odată. Poate le povestiți tovarășilor din conducere.

— Din vechi?

— Poate și din vechi. Dar mai bucuroși am fi să auziți despre ce se întîmplă acum.

— Racile?

— Racile!

— Au leac racilele, tovarășe Gînju.

— Leacul e în mîinile omului.

— Da, i-am spus. Leacul e în mîinile omului. In mîinile **Partidului**.

— Avem nădejde.

Urlăvînt ne-a primit, cum se și cădea, cu ferestrele luminate. Ne-am oprit la primărie, o casă țărănească micuță, acoperită cu șindrilă, avînd la mijloc o sală îngustă care despărțea două odăi.

— Bine ați venit între noi, tovarăși.

— Bine v-am găsit.

— Poftiți. Aici e cancelaria.

O masă, cîteva scaune șoldii, o bancă pe care se aflau la rînd săteni golași. De tavan atîrna o lampă cu pălărie largă, de tinichea verde. Am dat mîna cu oamenii. Primarul m-a prezentat:

— Tovarășul... capul listei candidaților partidului nostru...

Cum eram stins de osteneală, am vrut să mă așez pe bancă între săteni. Unul, purtînd pe capu-i lung și blond o căciulă veche, peticită, tocită, mi-a spus:

— Nu te supăra, tovarășe, dar te rugăm să stai mai la o parte, pe scaun...

Poate că a citit mirare pe obrazul meu. S-a grăbit să adauge:

— Vrem să vă dăm încrederea noastră și voturile noastre, nu și păduchii noștri. Sîntem toți plini de păduchi. La noi, la Urlăvînt, urlă și sărăcia, nu numai vîntul...

I-am ascultat îndemnul.

Intre timp l-au adus în primărie și l-au lungit pe masă pe tovarășul Clemente Țigănuș. Degeaba mă lăudasem cu improvizatul pansament. Sîngele se strecurase prin el, răzbise chiar și prin pantaloni. Fața lui Țigănuș îngălbenise. Ochii îi ardeau.

Ingrijorat, tovarășul Licu Oroș a spus:

— De doctor nu întreb, tovarășe primar. Știu că nu se află niciunul nici la Urlăvînt, nici prin împrejurimi. Nu se prea îmbulzesc doctorașii noștri să-și practice meșteșugul prin noroaiele astea. Dar un agent sanitar, în sfîrșit, cineva care se pricepe să îngrijească și să lege o rană.

— Avem, tovarășe secretar. Avem un tovarăș care a fost sanitar pe front. A făcut tot războiul și în răsărit și în apus, i-au trecut prin mînă mii de cazuri...

— Rugați-l să vină.

— Istratie... du-te și vino aici cu Rezea Ghintuială... Spune-i despre ce e vorba... Să-și ia cu el tot ce se cuvine...

— Chemați-mi prefectura la telefon, a mai spus tovarășul Licu Oroș... Pe tovarășul prefect Bușulenga... Personal...

— Nu răspunde. Acum două ore ni s-a tăiat firul pe traseu.

— Da, da, vi s-a tăiat firul...

— Pînă mîine dimineață nu e nimic de făcut.

— Pînă dimineață e mult, a spus tovarășul Oroș. Dar...

Ploaia zuruia în ferestrele înguste. Răpăia pe acoperișul țuguiat, de șindrilă. Vîntul răsucea salcîmii negri. Da glas: Vuu! Vuu! Vuu!...

La sosirea noastră primarul spusese să se aprindă focul în soba de tinichea. Sătenii se bucuraseră:

— Ne mai încălzim și noi. Se mai încălzesc și păduchii noștri.

— Ies la vedere...

— Totdeauna la căldurică păduchii ies la vedere...

— Uneori chiar pe frunte.

— Pentru pieirea lor.

Au rîs. Am rîs și noi.

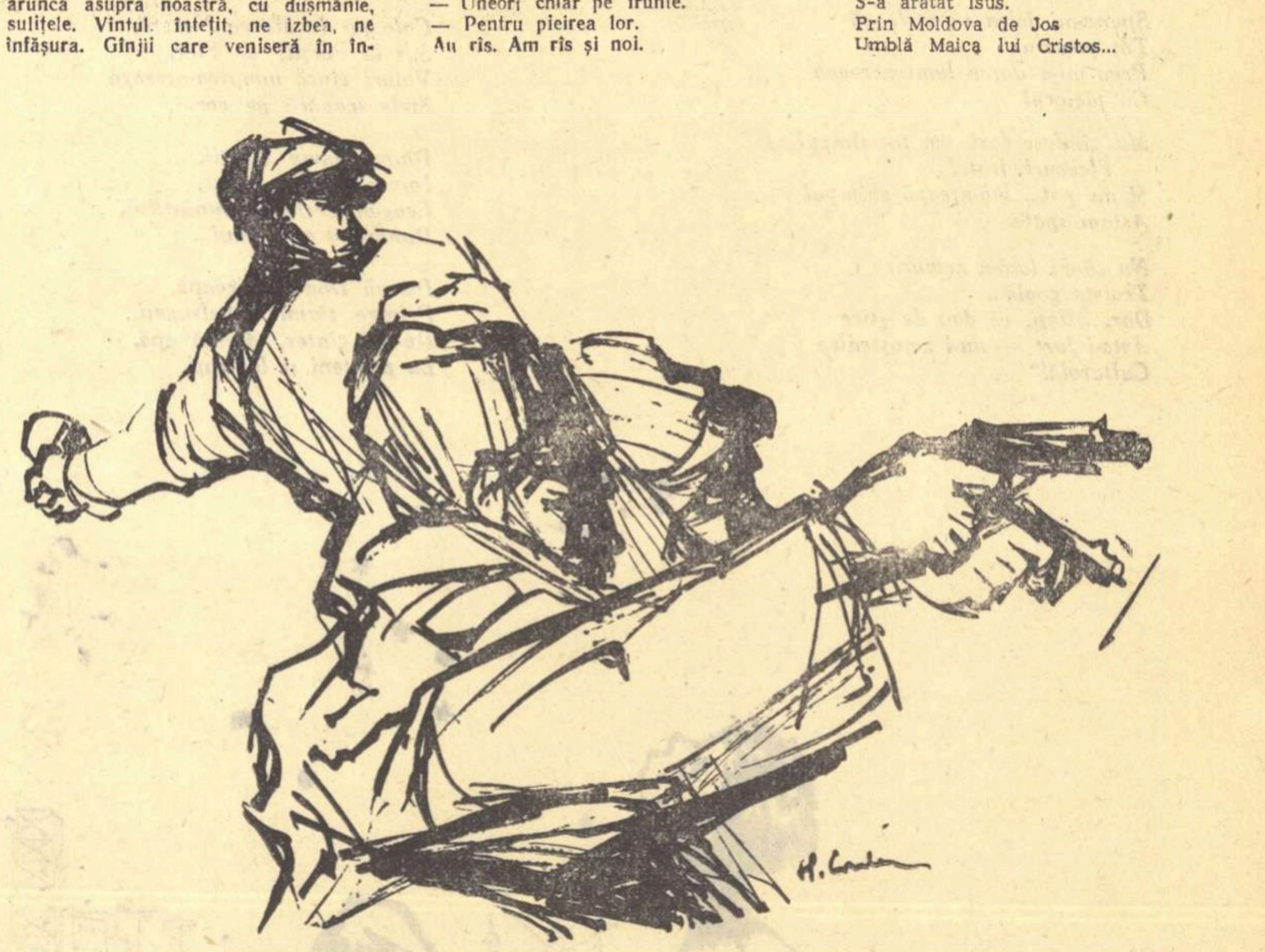

Soba fumegase un timp. Pe urmă lemnele ude luaseră foc. Ardeau cu flacără roșie. Mă învîrteam pe lîngă ea cînd pe o parte, cînd pe alta să-mi usuc straiele. Tovarășul Licu Oroș mă imită. Pe masa primăriei se afla întins tovarășul Țigănuș. Ii scoseseră hainele și-l înfășuraseră într-un cojoc lung. Sub cap, să i-l țină ceva mai sus, îi puseseră, în loc de pernă, cîteva dosare vechi. Rezea Ghintuială ajunsese la primărie ud ciuciulete. Era un bărbat scund, smead, cu mustață lungă, cum numai unii bătrîni mai poartă.

— Ia să te vedem, tovarășe, cu ce te-ai pricopsit pe ziua de azi.

Ii pipăia piciorul, îi frămînta genunchiul. Tovarășul Țigănuș, cu fălcile încleștate, îi urmărea mișcările.

— Lovitură rea, și lovitură grea, tovarășe. Glontele — afurisit să fie cine l-a tras — a rămas în genunchi. Un doctor bun l-ar putea extrage. Eu... Să zicem că m-aș pricepe. N-am cu ce...

Ințelegeam și eu, cum înțelegea de altfel și Țigănuș, că a doua zi trebuia să ne întoarcem la oraș. L-am întrebat pe sanitar:

— Pînă să ajungem la oraș, poți să ajuți cu ceva?

— N-am vată. N-am fașă. N-am nici măcar spirt... Am adus un ștergar curat. Mi l-a dat nevasta. Singurul pe care îl mai păstra. Și... aș mai avea nevoie de puțin petrol, să spăl rana, deși mă tem că o spăl cam tîrziu... Apa... Noroiul... Cine știe...

A adus primarul o sticlă în care se mai afla un pic de petrol pe fund. Sanitarul a spălat genunchiul lui Țigănuș cu petrol. I l-a înfășurat de cîteva ori cu ștergarul.

— Te simți mai bine?

— Precum cîinele în căruță, a răspuns Țigănuș.

Și a încercat, cum avea obiceiul, să zîmbească. Nu a izbutit decît să-și strîmbe gura.

Am curățat pistoalele de noroiul care se uscase pe ele. Le-am șters. Le-am încărcat. Traista cu Kissere am pus-o în colț, lîngă dulap, cît mai departe de foc. Pe prispa primăriei, doi tovarăși rupți, înarmați, păzeau intrarea. Cineva din vecini ne-a adus o ulcică de linte fiartă și un codru de mămăligă. Era amară mămăliga. Lintea, fierbinte era. Am mîncat-o din ulcică, după ce i-am dat cîteva linguri, să se mai întremeze, tovarășului Țigănuș. Cu linguri vechi, de lemn, am mîncat lintea.

— Războiul...

— Seceta...

— Foametea...

— Nu ne dă pas sărăcia.

— Cunoaștem, tovarășe primar.

— Nu e rău s-o mai aflați încă o dată...

— Nu. Nu e rău, i-am spus. Rău e cînd nu cunoști. Cînd te culci pe-o ureche și crezi că toate merg cum trebuie.

Se făcuse tîrziu.

— Apăi, noi ne ducem. Mai dăm ceva nutreț la vite. Mai schimbăm o vorbă, două cu muierile...

Unul tinerel a adăugat:

— Ne mai și drăgostim...

— Asta s-a însurat acum două săptămîni, odată cu Anghel al lui Oniță.

— Acela a rămas în pădure, a spus tovarășul Licu Oroș. Cu taică-său.

Tovarășul Beba, primarul, a spus:

— O să trimet mîine oameni să le caute leșurile și să le aducă în sat.

Unul s-a scărpinat:

— Au găsit ce-au căutat.

Un timp a fost tăcere.

— O să ne vedem mîine dimineață, au spus oamenii.

— Fără îndoială. Vă așteptăm.

— Unde ținem adunarea?

— Așa cum ne-am înțeles. La școală. Dacă s-ar putea, pe la șapte.

Unul cîte unul, sătenii plecau. Ieșiți în săliță, își puneau ghebele rupte și peticite pe ei, își înfundau pe cap căciulile slinoase și o rupeau la fugă prin întuneric. Ploaia năprasnică se repezea asupra lor. Și vîntul năprasnic se repezea asupra lor. Nu-i dobora.

Am rămas singuri cu primarul. Tovarășul Țigănuș m-a rugat să-i dărui o țigară. I-am dăruit.

— Te rog, aprinde-mi-o.

I-am aprins-o. Trăgea fumul adînc, în piept. Fumul aruncat spre tavan se împletea și se învîrtea în rotocoale în jurul lămpii cu pălărie de tinichea verde. Ne-a spus:

— V-oți fi mirat desigur cînd ați văzut că am luat cu mine „butoiașele".

— Ne-a prins bine, i-a răspuns tovarășul Licu Oroș. Apoi l-a întrebat pe primar: ia spune-ne, tovarășe Beba, ce se mai aude?

— De auzit, se aud multe, tovarăși.

In Moldova de Sus
S-a arătat Isus.
Prin Moldova de Jos
Umblă Maica lui Cristos...

— Ei, și ce le spune Isus oamenilor din Moldova de Sus? Iar celor din Moldova de jos ce sfaturi le dă Maica lui Cristos?

— Și Isus, și Maica lui Cristos le spun oamenilor să se ridice împotriva noastră. Să ne alunge din sate. Să ne pîndească. Să ne urmărească pe văi și pe dealuri. Să ne încolțească prin păduri. Și... să ne omoare ca pe cîini... Celui ce va ucide un comunist i se vor ierta toate păcatele.

— Ne luptăm cu oamenii, spune tovarășul Țigănuș. Ne luptăm însă și cu nălucile. Lupta cu nălucile...

— Nu e glumă... îi taie vorba primarul.

Odată cu seara se prăvălise peste lume întuneric adînc. La Urlăvînt luminile se stinseseră. Singura

PLOAIE

lampă care mai ardea era aceea spre care se inălţa fumul ţigării tovarăşului Ţigănuş.

Prin zuruitul ploii, prin vuietul arborilor zbuciumaţi de aprigul vint, tovarăşii de pază de pe prispa primăriei au desluşit, ca şi noi, tropot de cal apropiindu-se in mare goană.

— Stai! Stai! Stai!

Un ochi de geam a sărit in ţăndări. A răsunat pocnetul unui pistol. I-au urmat două detunături de puşcă.

— Stai! Stai! Stai!

S-a depărtat tropotul. Nu s-a mai auzit. Tovarăşul Licu Oroş a cules de pe duşumea glonţul care se izbise de perete, deasupra mesei pe care se odihnea Ţigănuş.

— Plumbul e cald incă.

L-a băgat in buzunarul flanelei.

— Poate ne trebuie.

Tovarăşul Clemente Ţigănuş m-a mai rugat pentru incă o ţigară.

Mihnit, a intrat la noi unul din tovarăşii de pază.

— Să ne iertaţi. I-am strigat să stea.

Tovarăşul Oroş a zimbit:

— Şi n-a stat!...

— A venit ca năluca. A trecut ca năluca. A tras... Ce să vezi... Intunericul, să-l rupi in bucăţi.

— Poate ar fi bine, i-am spus tovarăşului Oroş, să intărim paza.

— Nu foloseşte. In noaptea asta n-o să se mai repete lovitura.

De aceeaşi părere a fost şi tovarăşul Ţigănuş.

— Poate vă induraţi şi ne daţi şi nouă ţigări, să le aprindem, a spus omul cu puşcă.

—Poftim. Cu plăcere.

— Nu v-am fi supărat, dar n-avem chioară in pungă. Nu ne putem apropia de tutun. Şi... Năravul rămine nărav...

— Continuă, tovarăşe Beba. In afară de răsunetul impuşcăturilor şi de cele ce ne-ai spus, ce se mai aude pe aici?

— La Schitul Molift a plins sfintul Niculae in icoană. Călugării au chemat credincioşii să vadă lacrimile... La Varta o vacă a fătat un viţel cu şase picioare... Găinile preotesei din Părul Rotat au ouat ouă pe care sint zugrăvite cruci. Acceleratul de Iaşi a fost oprit in cimp de un om cu aripi. Călătorilor care s-au ivit la ferestre omul cu aripi le-a strigat: „Ţineţi-vă tari. Săptămina viitoare debarcăm la Constanţa. Vă scăpăm de comunişti". Atit a spus. A zburat. S-a făcut nevăzut in văzduh. Abia după aceea roatele locomotivei au inceput să se invirtească... Dacă ar fi să vi le spun pe toate, tovarăşi...

— Al dracului! Omul cu aripi... A venit din văzduh... A pierit in văzduh...

Sugind cu sete ultimul fum din chiştocul ţigării, Clemente Ţigănuş i-a spus lui Licu Oroş:

— Trebuie să-l trimitem miine la schit la Molift, pe tovarăşul Lalu... Cit despre preoteasa din Părul Rotat...

Pe prispă paznicii au strigat repezit:

— Stai! Stai! Stai!

— De ce să stăm, tovarăşi, sintem noi. Alde Ginju... Alde Ginju şi cu... ăla...

Pină să ieşim in săliţă, „alde Ginju" au intrat peste noi. Şuroia apa de pe ei. Erau plini de noroi pină mai sus de genunchi. Au uitat să ne dea bună noapte.

In timp ce „alde Ginju" din faţă se dădeau in lături şi ţineau uşa larg deschisă, „alde Ginju" din spate au impins către noi un bărbat care poate că trecuse de puterea virstei dar nu prea arăta. Era inalt, deşirat, uscat scoabă. Obrazul oacheş i se umflase intr-o parte, sub ochi. Plesnită, pielea singera uşor. L-au impins cam brutal. Parcă se tăvălise prin noroi. Aproape că i-au dat brinci. S-a impleticit, s-a ţinut insă bine. N-a căzut. S-a intors spre cei din uşă:

— De ce mă-mbrinciţi, mă?

— De-aia, i-a răspuns un Ginj bălan.

Tovarăşul Clemente Ţigănuş, uitind de genunchiul spart, s-a ridicat. A intrebat:

— Unde l-aţi prins?

Alt Ginj, de data aceasta unul roşcovan, i-a răspuns:

— După ce-am plecat de-aici, ne-am dus pe la casele noastre. Cum ştiţi, vieţuim toţi, unul lingă altul. Ne-am gindit că au rămas de pază numai doi oameni. Ne-am zis: dacă vin ăia călări? Ne-am adunat iarăşi. La margine am intins o funie de-a latul şoselei. Am legat-o cu-n capăt de salcimi. Abia o legasem. Am auzit impuşcăturile. Am auzit şi tropotul care venea către noi. Al nostru e — am strigat. Am luat funia de celălalt capăt, cu toţii, să nu ne scape. Am intins-o coardă. Am ţinut-o bine. Calul, in goană, s-a izbit in ea şi s-a prăvălit in bot. Nu s-a mai ridicat. Cred că şi-o fi rupt vreun picior.

— Lasă calul.

— L-am lăsat. Acolo unde a căzut l-am lăsat. Ne-am repezit asupra lui, asupra ăstuia. L-am inghesuit niţeluş. I-am luat pistolul şi l-am adus aci. Am adus şi pistolul.

A intins pistolul tovarăşului Licu Oroş.

— Straşnică armă! Parabellum! Bate departe...

Scurmindu-se in buzunarul flanelei, a scos glonţul.

— S-a răcit? am intrebat.

— S-a răcit. Se potriveşte.

Omul scoabă a zimbit.

— Cum să nu se potrivească, dacă eu l-am tras?

A dat cu ochii de mine.

— A! Şi dumneata eşti aici! N-aş fi bănuit că te aventurezi atit de departe de oraş, jurnalistule...

— Nici nu ne-ai spus bună noapte cind ai venit intre noi, domnule Bosoancă. Te ştiam om bine crescut. Cel puţin aşa ţinea să mă convingă acum citiva ani doamna Cigalia.

— Am fost. De la o vreme m-am cam sălbăticit. Din cauza dumneavoastră.

Tovarăşul Oroş le-a spus Ginjilor:

— Duceţi-l dincolo. Şi păziţi-l pină la ziuă. Aveţi grijă să nu vă scape.

A rinjit un Ginj smead.

— Cum o să ne scape?

— S-ar putea, i-a spus tovarăşul Ţigănuş.

— Să incerce numai.

L-au luat şi l-au dus in cealaltă odaie unde, intre timp, tovarăşul Beba aprinsese lampa.

— Acum ne putem odihni.

— Ne putem odihni, tovarăşe Oroş, a spus Ţigănuş. Dar mie nu-mi prea dă pace genunchiul

— Fă-te că uiţi.

Straiele ni se uscaseră. Ne-am infăşurat in ele şi ne-am lungit pe duşumea. Păduchii se repeziseră de mult asupra noastră.

— Eu trec dincolo, a rostit tovarăşul Beba. Să mai stau de vorbă cu Ginjii. Somn uşor, tovarăşi.

Ploaia zuruia in geamuri, duruia pe acoperişul de şindrilă. Vintul cumplit indoia arborii, ii răsucea, ii chinuia. Vuu! Vuu! Vuu!...

Prin intuneric şi prin urgia vintului şi a ploii, vestea atacurilor date asupra noastră pe drum şi in primărie se răspindise de la casă la casă. Se aflase despre rănirea tovarăşului Clemente Ţigănuş. Unii se şi aşteptaseră la asta. Prinderea lui Bosoancă insă, in capcana Ginjilor, li se păruse multora de necrezut.

— Auzi! Să-l prindă pe Bosoancă...

— Numai Ginjii erau in stare să facă isprava asta.

Incă de cu zori oamenii se adunaseră la şcoală.

— Să mergem, ne-a spus primarul. Să nu-i lăsăm să ne aştepte. Nu şade frumos...

— Vi se intimplă să chemaţi oamenii la adunare şi să-i lăsaţi să aştepte? a intrebat tovarăşul Licu Oroş.

— Uneori. Cind vine tovarăşul Zenobie Buşulenga, prefectul. Oamenii stau şi aşteaptă, aşteaptă pină li se urăşte.

— Şi tovarăşul Buşulenga ce zice?

— Ce să zică! Nu zice nimic. Se duce la părintele Lăstărescu. Intinde preoteasa masă lungă. Tovarăşului Buşulenga ii cam place cumnata popii, duduca Aglaie, văduva maiorului Achim Cuţu, acela care... ştii dumneata...

Pe tovarăşul Ţigănuş l-au imbrăcat sătenii, i-au pus o ghebă aspră in spinare, l-au aşezat pe un scaun, i-au spus:

— O să te purtăm pe sus, ca pe o mireasă. Nici n-o să simţi.

Ploaia ne-a urmărit cu inverşunare. Cu inverşunare ne-a urmărit vintul. Noroc că şcoala spre care ne indreptam nu era departe. In urma noastră venea şi Bosoancă impresurat de Ginji. Nici unul nu inchisese ochii. Bosoancă mergea drept, cu pas mare şi hotărit, ca un bărbat de seamă ce se socotea. Capul, virit pe jumătate in cuşmă, şi-l ţinea sus. Nu şi-l ferea de vint. Nici de ploaie nu şi-l ferea.

Şcoala, plină rasă.

— Bine-aţi venit, tovarăşi, spuneau unii. Alţii, nimic nu ne spuneau. Tăceau. Tăceau şi ne priveau, cu ochi mari, uscaţi, pierduţi in fundul capului. Chipurile păroase, osoase, slabe le aveau. Imbrăcămintea bărbaţilor şi a femeilor era veche, ponosită, cirpită. S-o arunci la gunoi.

Primăvara clinoasă era abia la inceputul ei. Neindurătoarea ploaie şi năprasnicul vint care o insoţea făceau ca primăvara să semene nu a primăvară ci a toamnă uricioasă. Destui veniseră prin noroiul rece desculţi. Cind ne văzuseră intrind, se traseseră, să ne lărgească loc. O femeie ne-a spus:

— Ţineţi-vă mai departe de noi, măiculiţă. Poate nu ştiţi.

— Ba ştim, i-am răspuns. Ştim.

— Colcăie păduchii pe noi. N-avem cu ce ne schimba straiele. Vai şi amar. N-avem coajă de săpun in casă. N-avem de niciunele, măiculiţă dragă. De niciunelea n-avem, dragii maichii... Ne-au jupuit hoţii. De cind ne ştim pe lume ne-au tot jupuit. Cind unii, cind alţii. Parcă ar fi fost ţara in pradă... Dragii maichii... Să stirpiţi hoţii, măiculiţă... Dragii maichii... Să faceţi ceva... Să vă ajute Dumnezeu sfintul...

A podidit-o plinsul care zăcea demult in fundul ochilor ei. Ori poate in adincurile nemăsurate ale inimii... Inima are adincuri pe care nici o măsură omenească nu le poate măsura. Nici o măsură omenească.

— Pe domnul Bosoancă nu l-au trecut niciodată lacrimile. Bosoancă nu are lacrimi. Nici păduchi nu are, a spus un Ginj roşcovan.

Alt Ginj tuciuriu a adăugat:

— N-are lacrimi. N-are păduchi. Dar are pistoale. Ar fi timpul să nu mai aibă pistoale şi să capete păduchi. Atunci o să se schimbe in om. Şi-o să aibă şi lacrimi. Lupii n-au lacrimi. Au colţi. N-au lacrimi şerpii. Au venin.

Gindindu-se la un Bosoancă plin de păduchi şi cu ochii in lacrimi, unii au ris. Au tăcut alţii. Bosoancă a ridicat mina.

— Zit! i-a retezat-o un Ginj pistruiat.

— Nu te-am adus aici ca să vorbeşti. Te-am adus să te arătăm ca pe o sălbăticiune. Că sălbăticiune eşti. Ieri l-ai impuşcat pe tovarăşul Ţigănuş. Azi-noapte ai vrut să-i mai impuşti şi pe alţii.

— Imi pare bine că ieri l-am lovit pe Ţigănuş. Ii eram dator cam de multişor. Şi... Imi pare rău că azi-noapte am nimerit in zid, a spus liniştit Bosoancă.

Un Ginj smead a vrut să-i astupe gura cu pumnul. Tovarăşul Licu Oroş l-a oprit:

— Nu-l lovi. O să-l ducem la oraş, la judecată.

— Oameni buni, tovarăşi, fraţilor, a inceput a grăi tovarăşul Ţigănuş. N-am să vă spun multe vorbe. A vorbit pentru mine, pentru noi toţi, măicuţa. A fost greu. O să mai fie. Dar, dacă noi ne-am zbuciuma pentru folosul bogaţilor, ar fi avut ceva cu noi Bosoancă?

— Nu, n-ar fi avut nimic, a spus careva din mulţime.

— Noi sintem cu săracii. Din pricina cui colcăie păduchii pe voi? Cine v-a ţinut in sărăcie? Şi munca... cine v-a furat-o?

— Bosoancă şi alţii ca Bosoancă.

Alt glas a spus:

— Noi, altădată am votat pentru domnul Bosoancă. Şi cind a făcut politică cu Brătienii, şi cind s-a dat cu legionarii.

— Şi cu ce ne-am ales?

Glasuri multe am auzit rostind aceleaşi cuvinte, două, nu mai multe:

— Cu păduchii...

A vorbit tovarăşul Licu Oroş, le-am spus şi eu oamenilor din Urlăvint citeva vorbe. M-au ascultat. Poate m-au ascultat numai din curiozitate. Mă vedeau intiia oară. Pe urmă, trei Ginji au povestit cite ceva despre Bosoancă. „Vorbim din văzute. Nu din auzite. Am fost, toţi trei, argaţii lui. A băgat mulţi oameni in pămint. Pe..." După ei s-au mai răcorit şi alţii. Bosoancă asculta şi tăcea. Tăcea, asculta şi se mira că oamenii se mulţumesc numai cu vorbele şi că nimeni nu se repede asupra lui. L-am lăsat să tacă, să asculte. Să se mire l-am lăsat.

Către spartul tirgului s-a arătat şi părintele Lăstărescu.

— Să mă scuzi, domnule Oroş. Aş fi venit mai devreme. Duminică. Am slujit...

Ne-a poftit:

— V-a pregătit o masă grozavă cucoana preoteasă...

I-a răspuns tovarăşul Ţigănuş:

— Mulţumim, părinte. Sintem grăbiţi.

— De ce, taică? Nu intră zilele in sac. Domnul Buşulenga, prefectul...

— Ştim. Nu se grăbeşte niciodată...

— Aprigi oameni mai sinteţi, domnule Ţigănuş. Nici domnul nostru Cristos, nici sfinţii apostoli n-au ocolit masa. La nunta din Cana Galileii...

Se apropiase amiaza. Ni s-au adus caii. Pe cel mai arătos l-am urcat uşurel pe tovarăşul Ţigănuş. Pe alţi doi am incălecat noi.

— Tovarăşe Beba, dă-mi traista cu „butoiaşe".

— Poftim.

I-a pus traista la şold.

— Pe unde ne intoarcem la Teliu?

— Ocolim Gorna. O luăm pe la Şatra. Drumul e mai lung dar mai lesnicios.

Alde Ginju, inarmaţi, au incălecat şi ei pe cai mărunţi. L-au luat pe Bosoancă intre cai.

— Să-l legăm, a spus un Ginj gălbejit.

— Cum o să-l legăm? E om, i-a răspuns un Ginj negricios.

— Crezi? a intrebat un Ginj roşcovan. L-ai văzut tu plingind?

— L-am văzut rizind. Nici lupii, nici şerpii nu rid. Aşa că eu unul il socot om, a răspuns Ginjul negricios.

— Ce mai incoa şi-ncolo! Hai, domnule Bosoancă, mină măgarul...

— Cum? Pe jos? Vreţi să duceţi pină la Teliu pe jos un om ca mine?

— Chiar atit de buni la inimă, ca să te ducem in circă, nu putem să fim, — i-a răspuns un Ginj oacheş.

Am ieşit din Urlăvint. Am inceput a pogori pe drumul strimb şi ingust de pe coastă.

Lipăia ploaia peste noi şi in jurul nostru. Vintul indoia arborii, ii răsucea, le schingiuia ramurile. Cerul vinăt căzuse jos. Se lipise parcă de pămintul negru. Lunecau caii. Inaintau greu şi incet. Cu paşi mici. Dar inaintau. Le auzeam tropotul domol. Şi vintul il auzeam: Vuu! Vuu! Vuu...

Dar deodată am mai auzit şi altceva decit lipăitul ploii şi vuietul vintului. Treceam pe lingă o văgăună. Bosoancă s-a smucit dintre cai. A zvicnit alături. Şi-a dat drumul. Rostogolindu-se, a pierit in văgăuna pe fundul căreia plutea, peste mocirlă, negura. Ginjii au scos pistoalele iar Ţigănuş a ridicat mina să arunce grenada.

— Nu, nu trageţi! Să-l prindem viu.

Citiva Ginji au descălecat şi s-au prăvălit după fugar. Am pogorit dealul. Citeva ore am cercetat imprejurimile. Oamenii s-au adunat cu greu. Ginjii tăceau şi se uitau in pămint.

— S-a pierdut urma lui Bosoancă.

Către seară am ajuns la Şatra. Pe cind ne aflam prin mijlocul satului, dintr-o casă mărişoară, cu chenarele ferestrelor vopsite in albastru, au ieşit nişte oameni tuciurii la faţă. Acoperindu-şi capetele cu o rogojină s-au repezit spre noi. Săltau rogojina cu miinile in sus, ca să le vedem ochii. Strigau:

— Opriţi-vă! Opriţi-vă şi poftiţi in casă! Nu ne lăsaţi!

Tovarăşul Oroş ne-a spus:

— Tot nu mai putem să ajungem astă-seară la Teliu. Poate că ar fi bine să dormim aici.

Am descălecat. Le-am dat tuciuriilor caii să-i adăpostească pe undeva.

Doi Ginji l-au luat pe tovarăşul Clemente Ţigănuş in braţe să-l aducă după noi.

— Nu, le-a spus tovarăşul Ţigănuş. Dacă puteţi, apăraţi-mă de ploaie cu rogojina. Duceţi-mă la primărie.

— Cum să nu putem!

L-au dus. Noi am intrat. In tindă ne aştepta o fată cu obrazul galben-tuciuriu, imbrăcată intr-o rochie albastră şi incălţată cu pantofi strimţi, negri, cu tocul inalt. Părul il avea ca paiul orzului. Ochii albaştri. Să tot fi avut paisprezece ani. Pe cap purta lămiiţă. Cind ne-a intins mina şi ne-a spus bun sosit, am văzut că avea pe deget inel. Ceva mai la spatele ei, o femeie inaltă, oacheşă, groasă, cărnoasă, ţinea intre dinţi o lulea.

— Bine-aţi venit, pupa-v-ar maica, bine-aţi venit! Asta e Lurica, fata noastră, mireasa noastră, nenorocita noastră. Ne-a spart nunta hoţomanul... Ne-a spart nunta...

Nu inţelegeam despre ce hoţoman putea fi vorba.

Am intrebat:

— Lurica e mireasa. Frumoasă mireasă. Dar ginerele? Dacă am căzut pe nepoftite la nuntă cel puţin să-l cunoaştem şi pe ginere.

— Pe ginere? N-aveţi cum! A trecut pe aici acum un ceas Bosoancă. Ducea doi cai cu şeaua goală. Pe al treilea călărea dumnealui. Pe al patrulea, părintele Calistrat Grămadă de la Molift, de la schit. Pe ginere-meu, pupa-v-ar maica, pe Minotar Harpalete l-au ridicat pe sus, l-au luat cu ei...

Ploaie!... Ploaie şi vint.

— Zur... Zur... Zur...

— Vuuu! Vuuu! Vuuu!...

Zaharia Stancu

Steaua Domnului, steaua, Liliacul *şi* Dulce, *publicate in numerele anterioare in paginile noastre, ca şi* Ploaie, *din acest număr fac parte din romanul* „RADACINILE SINT AMARE". *Romanul va fi publicat in continuare, in „Gazeta literară".*

CRONICA DRAMATICĂ

Ana Novac: „CE FEL DE OM EŞTI TU?"

(Teatrul Municipal)

Intr-o cronică recent apărută1) Ana Novac a fost lăudată pentru îndrăzneala de a-şi fi populat ultima sa piesă în exclusivitate cu personaje pozitive, care s-ar afla „pe o singură poziţie fundamentală" şi s-ar ciocni pe coordonatele unui „univers comun de gîndire". Drama ar fi aşadar izvorîtă dintr-un joc abil de nuanţe, iar caracterele plămădite dintr-o aceeaşi plasmă etică. O asemenea viziune asupra piesei „Ce fel de om eşti tu?" ne apare cel puţin sumară şi în orice caz nesatisfăcătoare. De fapt, Ana Novac aduce din nou în faţa publicului o dramă aspră, în care se judecă nu păcate efemere, ci vini capitale, dintre acelea care dau naştere marilor tragedii. Intre Ianoş Madaraş şi muncitorii din fabrică s-a căscat o teribilă prăpastie, între directorul sclerotizat sufleteşte şi comuniştii vii din jurul său s-a produs un divorţ moral ireversibil.

Ana Novac a scris ultima sa piesă poate tocmai pentru a evidenţia gravitatea procesului de alterare morală a unor oameni care au început prin a fi cinstiţi. „Ce fel de om eşti tu?", drama aceasta severă, însufleţită de patos ideologic, a urcat scena tocmai pentru a ne alarma asupra caracterului profund negativ, esenţialmente potrivnic socialismului a celor de felul lui Ianoş Madaraş. Marele merit stă tocmai în reliefarea unui caz alarmant, în descrierea meticuloasă a unei tumori maligne cu scopul evident de a provoca extirparea ei. Nu încape îndoială că maladia lui Ianoş Madaraş este cu mult mai toxică decît vesnicele şi amabilele acte de sabotaj din dramele care figurează lupta de clasă în tablouri de un didacticism descurajant. „Univers comun de gîndire"? Nu, numai asta nu se poate spune cu privire la caracterele şi conştiinţele din drama Anei Novac. „Ce fel de om eşti tu?" este o încercare remarcabilă de a evidenţia spaţiul tragic dintre crezul formal, birocratic despre socialism al unor conştiinţe automatizate şi conţinutul viu, sîngele cald al idealurilor umanitare de clasă. Confundînd socialismul cu rapoartele înţesate de cifre care vorbesc despre nemăsurata sa destoinicie, directorul Ianoş trădează visurile oamenilor simpli din fabrică, înlocuieşte cu seninătate problema fericirii celor ce muncesc cu ideea înfiinţării unei noi secţii în întreprinderea pe care o conduce cu mînă fermă. Noţiuni complexe din cuprinsul luptei pentru o nouă orînduire şi-au pierdut pentru Ianoş Madaraş miezul, s-au uscat devenind simple denumiri de capitole pentru dările de seamă trimestriale cerute la raion. Fredonînd „Internaţionala", directorul ales de muncitori redactează planuri din care a pierit suflul nobil al comunismului. Gîndirea sa şi-a pierdut prospeţimea, creierul s-a calcarizat, normele morale au luat forme condamnabile. De fapt Ianoş Madaraş a încetat să mai gîndească, ocupat cum e să nu dezmintă buna părere pe care o are despre el tovarăşul Kocsis şi nevasta inginerului şef.

Ana Novac începe de la prima replică cercetarea cazului lui Ianoş Madaraş. Eroul este confruntat cu punctele de vedere mai mult sau mai puţin lucide ale celor din jurul său şi urmărit pas cu pas. Actele piesei, în ciuda unor regretabile digresiuni, încearcă să înconjoare pe acuzat într-o reţea mereu mai deasă de acuzaţii şi argumente. Situaţia celui inculpat se agravează treptat şi ferm într-o atmosferă marţială întreruptă absurd în finalul piesei, cînd eroii piesei, pe care i-am cunoscut ca pe nişte persoane deosebit de serioase, intonează subit un final voios asupra căruia vom reveni. Este pentru prima dată cînd autoarea piesei încearcă să se oprească asupra unui proces individual, renunţînd la suita de micromonografii etice care caracterizează, una cîte una, primele sale piese.

Incepînd cu „Ce fel de om eşti tu?", Ana Novac părăseşte aşadar teritoriul confesiilor dramatizate cu care ne-a obişnuit (şi cu care ne-a cucerit). Pînă la această ultimă încercare, piesele Anei Novac erau opere de memorialistică cu predilecţie pentru tipologie şi o înclinaţie nativă către nota afectivă şi accentele exaltate. Simţindu-se poate zăgăzuită de conformismul vechilor tipare ale dramei burgheze, autoarea „Preludiului" şi-a permis în lucrările de debut să ignore pur şi simplu, pe cît s-a putut, obligaţiile unei construcţii dramatice severe. Opere de observaţie şi mai ales de introspecţie, nici una din dramele de început n-a urmărit cu consecvenţă un conflict unitar care să crească şi să irupă din propria sa substanţă, materia dramatică repartizîndu-se pe cîteva planuri, alăturate prin pregnanţa fundalului comun.

De data aceasta, scriitoarea explorează adînc în viaţă, introducîndu-şi într-un noian de fapte tulburătoare care trebuiesc considerate şi triate cu sagacitate şi bună înţelegere a sufletelor contemporane. Problemele atacate sînt covîrşitoare, de aceea nu îngăduie o tratare grăbită. Asemenea probleme nu ni se dezvăluie şi mai ales nu se rezolvă dacă zelului partizan al scriitorului nu i se adaugă rîvna arhitectonică, destinată să aşeze conflictului o puternică temelie şi să ducă pînă la capăt zidirea magică a textului dramatic. Neîncetînd să se afle la o înaltă tensiune, scriitorul de teatru este obligat să se obiectiveze faţă de eroii săi, tocmai pentru a-i defini pe deplin şi a-i face să vorbească pe limba lor şi în spiritul care-i caracterizează. In primele sale lucrări destinate scenei, Ana Novac ne-a povestit cu vervă dramatică despre viaţa sa intimă. Figurile şi problemele aparţineau în aceste piese domeniului autobiografic şi definirea personajelor a fost realizată mai mult pe plan afectiv. Poziţiile adverse erau de altfel în „Familia Covaci" ca şi în „Preludiu" nete prin definiţie şi nu necesitau delimitările şi stringenţa logică obligatorie în dezbaterea ideologică din „Ce fel de om eşti tu?". Reliefarea lui Ianoş Madaraş rămîne marele succes al acestei piese, tocmai fiindcă eroul principal este ţinut fără cruţare (pînă la un moment dat) în raza unui fascicul de lumină revelator care izbuteşte să evidenţieze dimensiunile personajului şi să ridice datele etice personale ale acestuia la semnificaţii generale, de cea mai mare însemnătate. Celelalte personaje „interesante" ale piesei, adică cele care atrag un timp atenţia printr-o originalitate acuzată, nu ni se confirmă ca atare în cursul acţiunii, iar în momentele de acută încordare a discuţiei de idei dezamăgesc prin platitudine. Bătrînul Marton Madaraş, de pildă, debutează prin cîteva apariţii promiţătoare, dar gîndurile sale care atrag luarea aminte, se amestecă mai apoi într-o pastă confuză de idei şi sentimente. Toma sau Maria Madaraş îşi pierd strălucirea proprie tocmai în controversele-cheie ale piesei, cînd sînt puşi să înfrunte dezlănţuirile patetice ale lui Ianoş. Structura deosebită a tematicii abordate a silit-o pe scriitoare să ucenicească din greu la realizarea scenică a unei piese de idei, cerîndu-i ori să sacrifice sobrietăţii elanurile sale romanţioase, ori să găsească formula subtilă care să dea farmec liric unui conflict eminamente ideologic. Ana Novac nu a simţit îndeajuns gravitatea acestei obligaţii. Iată, între altele, un element de cel mai mare interes în această privinţă:

Decisă să scrie o piesă de idei pe coordonate inedite universului său dramatic, Ana Novac s-a văzut dintr-odată exclusă din lista personajelor piesei. Obişnuită să se afle nestingherită în mijlocul eroilor săi, autoarea s-a simţit îndemnată să scrie în acest scop partitura singulară a Maiei. Maia este introdusă astfel în substanţa dramei abuziv, cu misiunea de a provoca un intermezzo sentimental care, străin de întreaga compoziţie a piesei, se bucură deplin de simpatia autoarei şi degajă un farmec deosebit amintind puternic întîlnirea dintre Cavaler şi Ondine din încîntătoarea piesă a lui Giraudoux. Scena Maia-Toma convine temperamentului şi subiectivităţii extreme a scriitoarei care dă aici textului virtuozităţi remarcabile. Dar Maia, cu opacitatea sa totală la problematica socială, este indiferentă faţă de conflictul pătimaş al piesei. Ea face parte dintr-o altă poveste şi ocupă un loc nejustificat în trei acte străbătute de emoţia unei probleme civice de o importanţă ieşită din comun.

Ce fel de piesă a scris Ana Novac? Tînăra noastră autoare dramatică a încercat cu un avînt remarcabil trecerea la o nouă etapă de creaţie, socotind pe bună dreptate că a venit timpul să atace pieptiş probleme de viaţă şi de moarte pentru oamenii de astăzi. „Ce fel de om eşti tu?" s-a născut aşadar pentru a condamna o înţelegere inumană a spiritului noii societăţi, o eroare cumplită cu privire la sensul construirii vieţii socialiste. In acest scop personajele piesei rostesc rechizitorii ample, iar în tragedia lui Ianoş Madaraş se descifrează deşertăciunea trudei care pierde din vedere aspiraţiile omului către fericire. Sarcina asumată de scriitoare cerea o rigurozitate ideologică şi o consecvenţă a construcţiei artistice care n-au fost îndeajuns în vederea Anei Novac. Acordînd, de pildă, eroului principal o absolvire neaşteptată în final şi surîzînd printre lacrimi înainte de ultima cădere a cortinei, autoarea şi-a depus prea devreme sarcina dificilă de judecător acerb al eroului său condamnabil. Totuşi, „Ce fel de om eşti tu?" este ceea ce se cheamă „o bucată cinstită", iar rîvna cetăţenească a autoarei trebuie sprijinită fără rezerve. Anei Novac i se pun de aci înainte probleme dintre cele mai însemnate pentru creaţia sa viitoare. Avem credinţa că ea va şti să se pregătească cu sîrguinţă pentru gravitatea excepţională a întrebărilor care o solicită cu atîta insistenţă.

★

Regizorul care se încumetă să pună în scenă pe Hamlet intră desigur în sala de repetiţii cu o viziune nouă, personală, asupra vechii tragedii. Atunci cînd regizorul este un artist autentic, el descoperă indiscutabil această viziune inedită în fibrele bătrînului text shakespearean. Directorului de scenă căruia i se încredinţează o piesă nouă scrisă de un autor tînăr, nu i se pun în esenţă alt soi de probleme. Numai că el este chemat să distingă în trupul fragil al unei piese proaspete şi adeseori imperfecte, acele linii care să dea spectacolului extrema suculenţă posibilă, acele accente care dormitează adeseori în replici ce par la prima vedere de un interes secundar.

Mi se pare că unele cronici au condamnat excesiv de sever pe regizorul spectacolului de care ne ocupăm şi adeseori pentru vini imaginare. Pe de altă parte, nu considerăm că s-a realizat cu piesa Anei Novac o transpunere scenică deosebit de fericită. Greşelile direcţiei de scenă (George Teodorescu) au fost posibile mai ales din cauză că atenţia sa a fost îndreptată spre rezolvarea, meşteşugărească, prin artificii scenice de suprafaţă, a unor imperfecţiuni de construcţie a dramei. Regia a rezolvat astfel mulţumitor momentul dificil al coşmarului şi a intervenit salutar creînd pauza convenţională între cele două părţi ale primului act. Problemele fundamentale ale spectacolului erau însă altele. Dozajul înţelept şi parcimonios al tiradelor şi izbucnirilor pătimaşe ar fi contribuit, de pildă, să diferenţieze înfruntările esenţiale de ciocnirile lăturalnice, favorizîndu-le pe cele dintîi. Regizorul era chemat să lucreze cu autorul asupra unor lacune evidente ale textului şi în orice caz să asigure, în pofida pasajelor eterogene conflictului, un stil mai unitar, un ton grav copleşitor şi o persecuţie sistematică a stridenţelor provenite din unele excese pasionale ale textului. Ştefan Ciubotăraşu, care s-a ilustrat în alte spectacole recente printr-o simplitate cu mii de nuanţe emoţionante, a fost lăsat de astă dată să se dezlănţuie nelimitat într-o cascadă nestăpînită de strigăte alarmante. Gh. Aurelian a colorat pitoresc rolul lui Marton Madaraş, dar este greu de crezut că a avut o concepţie limpede asupra personajului ce i s-a încredinţat.

Cele mai lăudabile creaţii actoriceşti aparţin interpreţilor acelor roluri din piesă care au fost dăruite cu o salvatoare consecvenţă caracterologică. Elena Eftimie (mama) şi Vasilica Tastaman (Maia) au păşit evident cu mai multă siguranţă într-un text care le-a furnizat date certe despre personajele în cauză. Dincolo de inadvertenţe incontestabile, în spectacol străbat în răstimpuri chemările patetice ale piesei. Zelul cetăţenesc şi avîntul autentic către zone morale de o puritate tulburătoare străbat în repetate rînduri scena şi dau replicilor o prospeţime care reconfortează.

V. Mîndra

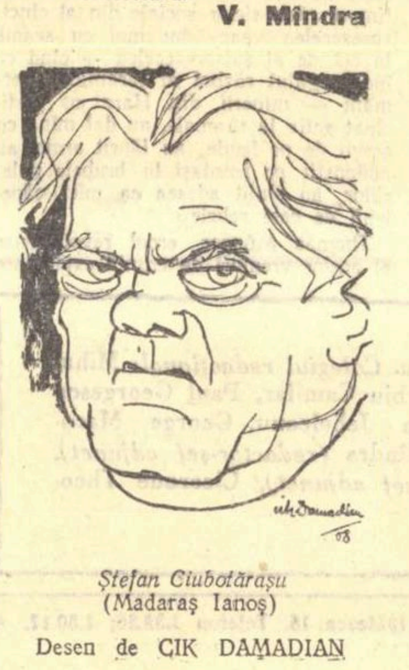

Ştefan Ciubotăraşu
(Madaraş Ianoş)

Desen de CIK DAMADIAN

---

1) *Horia Deleanu:* Fără personaje „negative", *„Contemporanul"*, Nr. 2/1958.

NOTE

Acrobaţie fără plasă

Horia Bratu e demn de felicitat. In partea dedicată volumului lui Paul Georgescu „Incercări critice" din articolul „Pornind de la critici" (II, „Viaţa rominească" nr. 12/1957) a amestecat atit de intim elogiul cu blamul, incit nu numai că nu le mai deosebim in cazul dat, dar avem impresia că şi noţiunile inseşi s-au incurcat: meritul a devenit defect şi defectul merit. Cum? Printr-un procedeu pe care H. Bratu l-a crezut ingenios. Prezentind particularităţile volumului, pozitiv şi negativ in acelaşi timp, Horia Bratu dovedeşte in aparenţă spirit discriminator, nuanţat, chiar dialectic, „putem pentru ca să spunem". De fapt insă, rezerva ce-l insoţeşte fiecare afirmaţie in loc să o restringă numai, o anulează pur şi simplu sau o pune la indoială prin insinuări şi formulări ambigue.

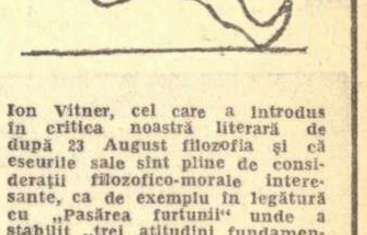

Paul Georgescu practică eseul. Eseul, teoretizează Horia Bratu, este un gen „al decadenţei, al lipsei de rigoare şi al facilităţii". Totuşi (atenţie, reţineţi acest „totuşi" care, impreună cu varianta dar constituie cheia raţionamentelor lui H. Bratu) eseul a fost „formula favorită a criticii revoluţionare", după cum, veţi continua dvs., romanul este genul lui Proust şi Huxley ca şi al lui Tolstoi, Fedin sau Rebreanu. Vă rog insă să nu-l şicanaţi. Ascultaţi-l in linişte. Trecind la obiect, H. Bratu constată că Paul Georgescu este, alături de Ion Vitner, cel care a introdus in critica noastră literară de după 23 August filozofia şi că eseurile sale sint pline de consideraţii filozofico-morale interesante, ca de exemplu in legătură cu „Pasărea furtunii" unde a stabilit „trei atitudini fundamentale". Totuşi, remarcă imediat H. Bratu, „reprezentarea ideatică" a lui Adam Jora, deci tocmai a eroului central, n-ar ieşi „din banalitate". Atunci, unde e interesul? N-are importanţă, va replica Horia Bratu: e de ordin aşa... general. Paul Georgescu, in calitate de eseist, atacă probleme generale, dar eseurile sale ar fi „particulare" sau „descriptive" (pag. 145). Nu e nici o contradicţie, ne va asigura cu vioiciunea lui senină H. Bratu. Paul Georgescu e complimentat apoi pentru respectul său activ faţă de clasicii autohtoni şi străini, vizibil in referinţele la Montaigne, Horaţiu, Eminescu etc. Totuşi, sursele sale sint dubioase, conclude cu un zimbet „oţ" H. Bratu. Paul Georgescu este totodată un excelent publicist, declară entuziast H. Bratu, deoarece „creează o publicistică de calitate adresată omului de cultură... psihologizează, metaforizează, literaturizează fenomenul politic" şi prin metoda „asociaţiei fulgurante dintr-o categorie estetică sau un citat celebru şi un fapt politic vădeşte „o concepţie superioară despre publicistică şi un anume respect pentru demnitatea propriului stil". Dar „valoarea in sine a editorialelor introduse in volum nu ar justifica in toate cazurile republicarea lor". In ce constă valoarea in sine a editorialelor, dacă insuşirile enumerate nu ajung să o acopere? Şi care sint cazurile neindicate? Nu-mi căutaţi nod in papură, va răspunde poate tot vesel Horia Bratu. In fine, Paul Georgescu „a adoptat in paginile „Rominiei libere" formula cronicii literare" şi „face această muncă... cu competenţă şi cu un deosebit simţ al disciplinei"; totuşi, adaugă H. Bratu, l-am prefera pe critic in cadrul formulei din „Gazeta literară," deoarece „cronicari avem destui, iar eseişti mai puţini". O dorinţă pioasă, nu? De ce să-i facem proces de intenţii?

Desigur, ca orice inconsecvenţă sistematică, „analiza" este ridiculă. Luind cu o mină ce dă cu cealaltă, picurind venin in omagiu, Horia Bratu a nimerit in postura unui scamator căruia i s-a descoperit trucul. Prea multă dialectică strică! De ce a procedat aşa? S-a gindit poate că, dacă „laudă injurind şi injură lăudind" nimeni nu se va supăra, nici Paul Georgescu şi nici eventual „adversarii" acestuia? A vrut să impace şi capra şi varza? Il priveşte. Grav e că atitudinea sa e şi jignitoare. Pretinzind in două sau trei rinduri că spulberă invinuirile ce i s-au adus lui Paul Georgescu cu privire la exerciţiul eseului şi cel al criticii propriu zise (cind, unde? nu se precizează), Horia Bratu se instituie in avocat nesolicitat. Apărindu-l in stilul din care nu am reprodus decit citeva mostre, el abia maschează, sub un aer de obiectivitate, de farmacist scrupulos al binelui şi răului, un dispreţ condescendent, un mod de a privi activitatea „clientului" de sus, de la o inălţime profesională pe care experienţa sa de pină acum nu o justifică. De altfel, cine are dreptul să judece pe altul jignindu-l? Iar unele răstălmăciri grosolane, de pildă observaţia că Paul Georgescu, lipsit „uneori de simţul proporţiilor" l-ar fi aşezat in cronicile sale pe O. Păsculuţă şi Petru Vintilă la nivelul lui Dimitrie Cantemir şi respectiv Balzac, spre a-l dobori mai uşor, denotă aproape rea credinţă.

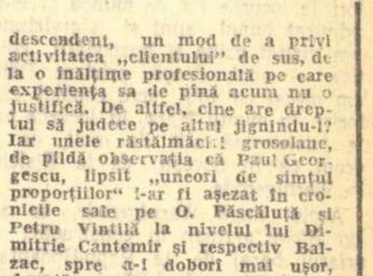

Ştiu bine că un critic care nu ar accepta critica este un soldat care nu ar porni la atac decit sub condiţia de a i se garanta imunitatea. Tocmai ei, criticii, să nu poată fi criticaţi şi cit de tăios? De aceea nu intenţia şi nici adincimea criticii, ci modul de polemică al lui Horia Bratu m-a impins să protestez şi să mă intreb dacă dintre toţi redactorii şi colaboratorii apropiaţi ai „Vieţii romineşti", revistă atit de serioasă şi cu atit de multe succese in ultima vreme, unele chiar in numărul cu pricina, el era cel mai recomandabil să supuie examenului lucrările confraţilor săi.

Criticii democrat-revoluţionari pe care ii invocă smerit H. Bratu au detestat versatilitatea, acrobaţia ideilor, — mai ales cind e nedibace, am adăuga — militind pentru probitatea şi franchetea opiniilor.

M. Petroveanu

CONTINENTE

In loc de note de drum

In Germania, pe urmele eroilor

— Scrisoare către un prieten miner din Valea Jiului —

Pătrule, din diferite pricini îți răspund cu întîrziere la întrebările puse în răvașul ce mi l-ai trimis din Petrila. Mă rog de iertare și mă mîngîi cu vorba veche: mai bine mai tîrziu decît niciodată...

Ești dornic de vești despre viața minerilor din Republica Democrată Germană. Vrei să-ți dau lămuriri despre rosturile și foloasele călătoriei pe care am făcut-o în toamnă, în Germania liberă, încadrat în delegația deputaților Marii Adunări Naționale condusă de tovarășul Dumitru Coliu. Vrei — n-ai uitat vechea ispită! — să-ți spun dacă am dat acolo de urmașii lui Franz Jäger, Karl Frumm și Erwin Pruss, oameni din acel roman „Nedeia din Poiana Miresei" pe care l-am frămîntat împreună acum douăzeci și cinci de ani, cu mult înainte de a fi început să aștern un rînd temeinic pe teancul cu file albe.

Minerul Pruss, ștaigărul Frumm și inginerul revoluționar Jäger au trăit aievea la Petrila, sînt o sută de ani de atunci, ca pionieri ai mineritului în Valea Jiului; îi dibuiserăm noi din spusele celor bătrîni tare, din cîteva documente, proteste și jălbi găsite în arhivele locale, și figurile lor de luptători înaintași ne-au îmbărbătat adesea.

Statuia lui Lenin, din Eisleben

Nădăjduiesc că răspunsul meu te va mulțumi.

Mai întîi, în ce privește vizita în sine, în Germania află că ea a făcut parte din șirul schimburilor de cunoștințe și experiențe interparlamentare inițiate acum vreo trei ani de Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.

N-am stat mult în Germania, dar am învățat multe. Am fost cu toții numai ochi și urechi. Am găsit o Germanie nouă, cu un popor brav, cinstit și sever cu el însuși; un popor adînc rănit în sentimentele naționale din pricina nedreptei și falsei dezuniri întreținută de puterile imperialiste; un popor care, la doisprezece ani de la capitularea hitlerismului, mai curăță încă molozul ruinelor și stivuiește cărămizi vechi, răvășite pe maidane unde altădată pulsa viață și străluceau lăcașuri de cultură; dar totodată un popor cu o admirabilă perseverență în strădania ce o depune pentru construirea unei orînduiri drepte — tenacitate izvorîtă nu numai din tradițiile de muncă disciplinată ci și din nestrămutata credință în socialism.

Am văzut oameni și locuri încîntătoare; am stat de vorbă cu muncitori la locurile lor de muncă și le-am admirat bunul simț și clarviziunea; am vizitat uzine și gospodării colective — apoi, dragă prietene Pătru, am plecat cu toții spre capătul călătoriei în munții Harz, în locurile care te interesează atît de mult, pe un drum ca în povești, de la Eisleben la Wernigerode.

Acolo, lîngă Wernigerode, se află un Bicaz german în construcție, cu uriașul baraj de la Rapp-Bodentalsperre; și tot acolo străjuiește pe vîrf de colină frumosul castel feudal clădit de urmașii unui Graf Konradus von Wernigerode, despre care cronicile germane pomenesc încă din anul 1268.

Franz Jäger, Karl Frumm și Erwin Pruss — pe care am încercat să-i zugrăvesc în „Nedeia din Poiana Miresei" — erau din Harzgebirge. Emigraseră în imperiul Habsburgilor la începutul celui de al cincilea deceniu al veacului trecut și s-au stabilit la Petrila, unde *„Societatea de mine și cuptoare"* a fraților Hoffmann din Brașov defrișa pădurile păstorilor momîrlani și încerca să deschidă cea dintîi exploatare de cărbuni în Valea Jiului. Jäger, inginerul de mai tîrziu, se născuse pe feuda seniorului din Wernigerode, fusese deseori întemnițat încă de pe vremea cotropirii bonapartiste, și se aciuase la hotarul Valahiei ca fugar politic. Frumm și Pruss erau muncitori mineri din orășelul Eisleben, la poalele munților Harz, unde se afla atunci un învălmășag de frontiere încîlcite între Thuringia și Saxonia. Cei doi din urmă veniseră la Petrila goniți de sărăcia din acea bogată regiune minieră. Aici, la Petrila, s-au dedat cu toții mineritului strămoșesc, au întemeiat familii, s-au încuscrit cu localnicii, i-au învățat să lupte într-un anumit fel, au condus alături de Radu Zăican și Trif Alupetreacătă — pe atunci singurii mineri romîni conștienți din Valea Jiului — primele greve, apoi, începînd cu anul 1875, li s-a pierdut urma. Sînt convins că au fost arestați după explozia catastrofală și greva din acel an, și trimiși cine știe unde...

Poate că mai există în Valea Jiului unele rude colaterale din spiță femeiască, altfel nu se explică de ce numele lor de familie nu s-a păstrat. Unor emigranți din alte colțuri ale lumii, dacă au avut băieți li s-au perpetuat numele chiar dacă au uitat portul, obiceiurile și limba maternă. E destul să-ți amintesc de prietenul nostru minerul *Francisc Mason*, care își spune numele punînd accentul pe *a* și care, dacă s-ar fi născut în Flandra strămoșilor lui, s-ar fi chemat *François Masson*, în cea mai curată pronunție franțuzească. Sau nu mai puțin bunul nostru prieten și tovarăș, bătrînul miner fruntaș, de două ori cinstit cu „Medalia Muncii", *Ion Legrand* (azi cu accentul pe *e*), care în Alsacia părinților săi ar fi fost un autentic *Jean Legrand*, pronunțat cu accent francez...

Nu mai spun de italienii de lîngă Petrila, din satul Merișor, care nu știu o boabă din limba strămoșilor, iar ca îmbrăcăminte au adoptat ițarii și căciula. Bunicii lor au fost aduși în Valea Jiului pe la 1865, cînd se construia calea ferată spre Deva, ca specialiști la înaintarea în rocă tare.

Iartă-mă, prietene, pentru această scurtă reamintire a unor lucruri pe care le cam știi — că doar la timpul tinereții noastre am hoinărit împreună coclaurile Văii Jiului și am tainit destul despre locuri și oameni de demult... Așa că mai bine să-mi întorc gîndul la cei trei mineri de nație germană: Frumm, Pruss și Jäger.

In sîngele lor pulsa meșteșugul băieșitului, dar și strașnice porniri de luptă pentru libertate, căci bazinul minier de unde se pripășiseră are o multiseculară tradiție de răzvrătiri. In timpul războaielor sociale din al cincisprezecelea veac, dar mai cu seamă în cel de al șaisprezecelea — cînd cu îndelungatul război al țăranilor germani — minerii din Harz au participat activ la răscoale, au dat mîna cu servii de pe feude, au făurit arme, au adăpostit pe fruntași în hrubele galeriilor, au slujit adesea ca mici căpetenii de cete rebele.

Thomas Münzer, eroul revoluționar al acelor vremuri de cruntă exploatare feudalicească și bisericească, îi prețuia cu deosebire pe bravii mineri care sfidau moartea, dădeau foc palatelor senioriale și, la nevoie, luau drumul codrilor înconjurători, se ascundeau acolo alături de iobagii țarinelor, purtînd jertfitoare „greve la pădure" — cum le spune istoria și tradiția, care tot istorie se cheamă că este.

De altfel însăși viața minerilor din Harz era aspră și nu mai puțin amară decît a țăranilor de la cîmpie. Unele forme ale modului de exploatare a muncii băieșilor sub regim feudal le-au cunoscut cu prisosință și minerii din Valea Jiului în tot cursul veacului trecut, ba, în parte, chiar pînă în pragul zilelor noastre. Le-ai simțit, Pătrule, pe propria-ți piele, iar despre altele ai aflat din spusele bătrînilor tăi...

In munții pe care am avut fericirea nebănuită să-i colind cu delegația parlamentară romînă, domnește azi bunăstarea și acel suflu liniștit ce se așterne după furtună, sau la etapa unei biruințe binemeritate. Dar în vremurile apuse, în întunecatul ev mediu și la începutul zorilor capitalismului, strămoșii lui Franz Jäger, Karl Frumm și Erwin Pruss *„îmbrăcau în fiecare dimineață haina morții"* — după cum glăsuia atît de trist o zicală de a voastră: coborîrea în afund se făcea pe frînghii suspendate de scripete; șutul n-avea limită; mulți mineri vedeau soarele numai duminica; copii firavi mișunau prin galerii și tîrau după ei coșuri și saci cu cărbuni, ori împingeau plute pe galerii într-adins inundate; femei roboteau pînă la locul abatajelor, cărau steneapi și bîrne, dormeau în mină, mîncau în mină, nășteau în mină; inginerii și oberștaigării mînuiau vîne de bou pe spinările minerilor mai colțoși; vînturătoarele de sus, mînate de cai, aduceau slabe adieri de aer proaspăt, căci de ventilație permanentă nu se pomenea; inundațiile și exploziile se țineau lanț. Așa a fost la minele din Harz, așa a fost și pe Valea Jiului, la începutul exploatărilor de cărbuni...

Veacuri întregi au luptat minerii germani din locurile de baștină ale lui Jäger, Frumm și Pruss pînă să ajungă la zorile de azi ale orînduirii fără seniori și fără capitaliști! Unele din acele forme de luptă s-au împămîntenit și în Valea Jiului acum o sută de ani. E vorba de „grevele la pădure". In Harzgebirge era tradiția ca minerii, atunci cînd intrau în grevă, să dea buzna în codrii nepătrunși care îmbrăcau, ca și azi, masivele muntoase ale Thuringiei. Viețuiau acolo zile și săptămîni, îndurau foame și frig, se hrăneau cu te-miri-ce vietăți vînate cu arcul și alte arme primitive (portul armelor de foc le era interzis), atacau cîteodată cirezi de-ale nobililor, și deseori găseau un sprijin în servii de prin sate, cînd se încumetau să ducă și ei „greve de seceriș".

In 1524 minerii aceia au făcut grevă împotriva regulamentului de lucru introdus de seniori, regulament care prevedea că, după explozie, *„mortul va fi pus într-un sicriu cu capac sigilat pentru ca familia să nu se sperie de rămășițele adunate"*. Greva n-a reușit. Fruntașii mișcării au fost decapitați cu securea. Dar în alte dăți îndărătnicia minerilor se încheia cu folos. Ca în secolul al șaptesprezecelea, cînd s-a înființat un inspectorat minier la Magdeburg și cînd lucrătorii au impus recunoașterea asociației de ajutor „Bruderlade" („Lada frățească", instituție care s-a transmis și în Transilvania și care a dăinuit pînă la unire).

Cînd, odată cu anul 1840, au început să sosească în Valea Jiului, ca la un Eldorado valah, mineri din Ungaria propriu zisă, din Cehia, Silezia, Stiria, Saar și alte regiuni industriale cu renume european, păstorii romîni s-au dedat la băieșit, dar cîteva decenii au purtat pecetea unei duble existențe: și mineri, și țărani. Proletarizarea masivă a venit mai tîrziu. Cu toate astea erau și ei vechi luptători: pe frontul antifeudal, împotriva grofilor din Clopotiva, Bărbăteni și Sfînta Maria Orlea! Arma lor de luptă era tot retragerea la pădure, pe muntele Jigorul, pe Aușel, pe Dealul Voivod, ori sus de tot, spre slăvi, la 1700 de metri, la Poiana Muierii de pe muntele cu același nume.

Am încercat să evoc scene dintr-o astfel de grevă, cea din 1847, în volumul al doilea din „Nedeia". Nu știu dacă am reușit. Dar știu că Frumm și Pruss, alături de Zăican, Alupetreacătă și alții, au reușit să ducă greva pînă la capăt, chiar dacă unul din ei a căzut răpus de glonț vătășesc.

Bănuiesc, dragă Pătrule, că ai să-mi răspunzi: toate astea sînt bune și minunate, dar vreau să știu dacă în munții Harz ai găsit urmași ai acelor mineri germani care au fost pionieri în Valea Jiului alături de Horvath, Zăican și alții!

Ei bine, află că i-am găsit! Nu purtînd chiar numele eroilor din „Nedeia". Dar — autentici eroi! Ca să înțelegi cum vine asta, am să închei cu o poveste, o poveste adevărată de la primul pînă la ultimul cuvînt:

In vara anului 1942, cînd mașina de război hitleristă funcționa încă, cotropitorii pămîntului rusesc jefuiau sate și colhozuri, orașe, fabrici și instituții culturale și expediau în Germania tot ce găseau de preț. Atunci, dintr-un orășel sovietic — nu știu din care — hitleriștii au furat monumentul lui Lenin, statuie mare, de bronz, aflată în piața publică. Le trebuiau metale pentru fabricarea gloanțelor.

Intr-o noapte a sosit la Eisleben, (oraș minier, după cum ți-am spus, aflat la poalele munților Harz) un tren cu fierărie adusă din Uniune. Trenul trebuia descărcat în aceeași noapte, iar materialele expediate la un furnal din apropiere. Au fost mobilizate echipe de mineri care au muncit pînă în zori. Intr-un vagon, sub resturi de fierărie învălmășită, minerii au dat peste statuia lui Lenin. Era intactă. Ce au făcut, ce au dres, cum au înșelat vigilența detașamentului S.S. care făcea paza trenului — iarăși nu știu. Dar fapt este că în noaptea aceea minerii din Eisleben au reușit să „fure" statuia lui Lenin, s-o transporte cu un autocamion (un șir întreg de complicități eroice!) și s-o ascundă în gura unei mine părăsite.

In primăvara anului 1945, cînd, în iureșul lor, armatele roșii au pătruns în Eisleben, au rămas înmărmurite văzînd înălțat în piața orășelului german monumentul marelui Vladimir Ilici...

Il instalaseră în grabă, cînd se crăpa de ziuă, aceiași bravi mineri germani care îl ținuseră ascuns vreme de trei ani, ca pe o relicvă!

Te mai îndoiești că am găsit în Harz pe urmașii eroilor nemți din romanul „Nedeia"?

Prietene Pătru, închei rîndurile astea cu străvechiul salut al minerilor: Noroc bun!

Nicolae Deleanu

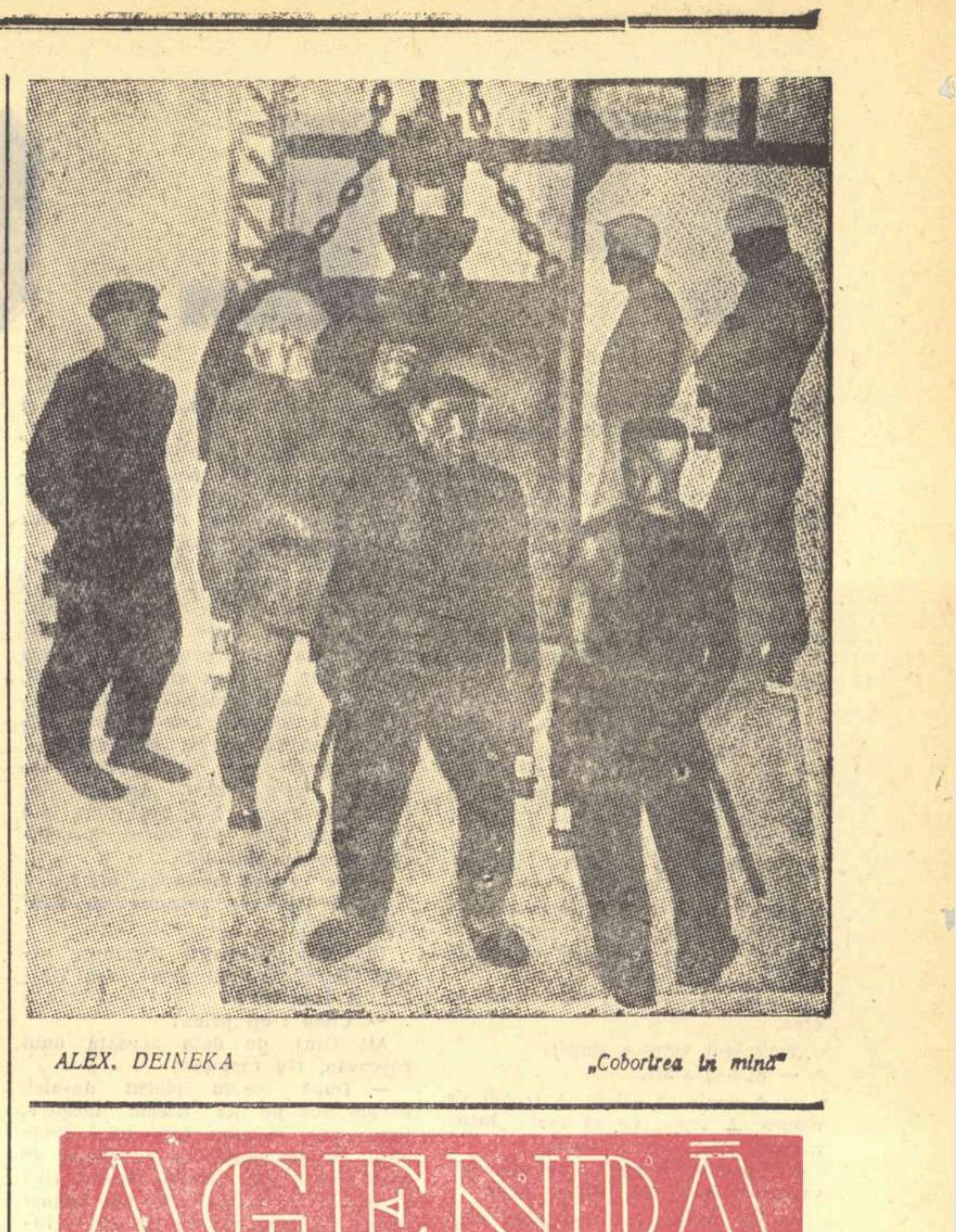

ALEX. DEINEKA „Coborîrea în mină"

AGENDĂ

● Editura „Gollancz" din Londra a publicat de curînd cartea cunoscutului istoric literar englez F.A.C. Wilson „Yeats' Use of Symbols" („Folosirea simbolurilor în opera lui Yeats"). Studiul reprezintă o interesantă contribuție la cunoașterea personalității marelui poet irlandez.

● Karel Capek este unul dintre scriitorii cehi cei mai cunoscuți peste hotare. Editura sovietică „Goslitizdat" a anunțat că va publica în cursul anului 1958 o culegere de cinci volume din operele marelui scriitor ceh.

● La „Editions Pastorelly" din Paris a apărut primul volum memorialistic al cunoscutului dramaturg francez Marcel Pagnol: „La Gloire de mon père, souvenirs d'enfance" („Măreția tatălui meu, amintiri din copilărie").

● Prefectura departamentului Sena a autorizat ridicarea unui monument în memoria marelui poet francez Guillaume Apollinaire; un bust al poetului, executat de Pablo Picasso, care va fi așezat pe un soclu la Saint-Germain-des Prés. Despre acest monument se vorbea încă din 1922.

● Intre 10 și 31 ianuarie a fost deschisă la Biblioteca regală din Bruxelles o expoziție consacrată marelui poet și dramaturg francez Charles Péguy. Expoziția, organizată din inițiativa Ministerului Instrucțiunii publice al Belgiei, a reunit peste 500 de documente în legătură cu viața și opera scriitorului.

● Anul acesta, în cadrul zilelor de studiu organizate la Institutul Gramsci din Roma, profesorul Eugenio Garin de la Universitatea din Florența a prezentat o comunicare cu titlul „Gramsci și cultura italiană". Profesorul Roberto Cessi a prezentat o comunicare cu titlul „Problemele de istorie a Italiei în opera lui Gramsci". In încheiere a vorbit Palmiro Togliatti despre „Gramsci și leninismul", relevînd marea actualitate a operelor fondatorului Partidului Comunist Italian.

● In editura londoneză „Sidgick and Jackson" a apărut recent, în traducerea lui J. T. Mac Dermot, cartea „Impresii din Londra" de Serghei Obrazțov. Cartea — scrisă cu multă vervă și strălucitor spirit, după cum remarcă cronicarii literari ai ziarelor și revistelor engleze — cuprinde schițe extrem de vii care fac să treacă prin fața ochilor cititorilor scene și tipuri, aspecte și peisaje caracteristice capitalei britanice, așa cum le-a văzut marele artist sovietic în timpul turneului său din 1954 prin Anglia.

● Stațiile de televiziune ale B.B.C.-ului au transmis recent o „adaptare în stil modern" a tragediei lui Euripide „Troienele". Cu toate că au considerat ca interesantă ideea televizării acestei tragedii, criticii englezi au consemnat pe bună dreptate eșecul încercării de „modernizare" a textului marelui tragedian grec. Se reproșează în special traducerii — de Kenneth Cavender — care a risipit solemnitatea clasică a versurilor euripidiene, transformîndu-le în replici „desprinse parcă dintr-o conversație banală între cunoscuți întîlnindu-se întîmplător pe stradă", după cum remarcă un critic, într-o amplă cronică a spectacolului.

Matei Călinescu

STRADA, LA PARIS

Nu știu din care ziar am aflat că în lume, pe toate cele 5 continente, există 150 milioane de kilometri de șosele, bulevarde și străzi pietruite sau pavate. Asta mi-a amintit de cei cîțiva originali de pe planeta noastră care-și iau traista în spinare și o întind apostolește pe jos prin praful globului terestru, unii ajungînd cu barbă albă la capătul drumului iar alții, osteniți, capitulînd în deplin anonimat într-un orășel îndepărtat și rușinați, reintorcîndu-se pe calea aerului în cîteva ore de unde au plecat, pe aceeași cale în care au înfruntat kilometri ani de zile.

Cînd ai primul contact cu caldarîmul Parisului, fie că descinzi dintr-un avion pe aeroportul Orly, fie că te trezești la ora 8 dimineața din Arlberg-Express la Gara de Est, nu ești deloc un original printre cei 300.000 străini care vizitează capitala Franței dacă te apucă pofta să bați străzile cel puțin 30 km. pe zi.

„JE RENTRE DANS LA RUE"

Strada, la Paris, e o zeiță absolută. Strada înseamnă tot. Notre-Dame și surîsul pariziencei, Place de la Concorde și vînzătorii entuziaști ai lui „Humanité Dimanche", bistroul și zgomotoasa reclamă antialcoolică, Champs Elysées și casele dărăpănate din Montreuil, vitrina strălucitoare și ultima urcare a prețurilor, dulcea, liniștita Senă, cu ale ei bateaux-mouches și vîrtejul celor 700.000 autoturisme, Bois de Boulogne și cluburile „existențialiste", ironia parizianului și politețea trecătorului, buchiniștii și a noua ediție a lui „France Soir", Elvira Popescu în „Mamma" și greva metroului, stridiile și „fenomenul" Françoise Sagan.

Există orașe, pe care le-aș numi pudice, care te izbesc la început prin răceala, prin aerul lor neprimitor și ai nevoie de săptămîni, ba uneori chiar de luni, ca să le descoperi farmecele ascunse. Din primele ore, Parisul ți se dezvăluie ușor, cu dezinvoltură, cu degajarea unei cetăți străvechi, de pe care timpul n-a putut șterge strălucirea adolescenței. Iar descoperirea fulgerătoare a sufletului orașului o faci tot prin intermediul străzii. Pentru că în afara orelor de lucru și de somn, parizianul își petrece majoritatea timpului liber în stradă. Parizianul nu spune „je rentre dans la maison" ci „je rentre dans la rue". Incepînd din zorii zilei, cînd șuvoaie de oameni îndreptîndu-se spre lucru cuceresc trotuarele și străzile, pînă noaptea tîrziu, Parisul e un furnicar de lume, un adevărat turn Babel unde se încrucișează toate limbile pămîntului. Ce forță îl împinge oare pe un pieton oarecare să „flaneze" pe străzile Parisului? Prezența copleșitoare a glorioaselor fantome, clădirile, palatele monumentale, bisericile, muzeele, piețele grele de atîta istorie sau viața zgomotoasă a metropolei moderne? E greu de răspuns.

PEISAJ BUCOLIC ȘI NOCTURN PE CHAMPS ELYSEES

Il înțeleg însă destul de ușor pe cel care zăbovește ceva mai mult, fie că are sau nu vreo treabă, pe Champs Elysées. Champs Elysées, nu știu dacă să-i spun bulevard sau altfel o pornește din Place de l'Etoile, unde se află mormîntul Eroului Necunoscut, odată cu alte 12 străzi care se ramifică în toate direcțiile, și se întinde pînă în Place de la Concorde, căreia îi merge faima că e cea mai largă piață din lume. De aci se profilează bijuteriile arhitectonice Jardin de Tuileries și Notre-Dame, lăsînd impresia că Le Nôtre, în 1667, cînd a conceput marea magistrală, vroia parcă să dezmintă părerile acelora care afirmă că Parisul e construit la întîmplare, haotic, fără perspectivă și armonie.

Ziua, în lumina strălucitoare a unui soare de vară sau toamnă, pe Champs Elysées încerci senzația celui care se plimbă pe o șosea largă, încîntat de nesfîrșirea orizontului, și a parcului ce se întinde pe o largă porțiune înainte de Place de la Concorde. La acest peisaj bucolic se adaugă porumbeii, prietenii zburători ai copiilor și pietonilor, obișnuiți să poposească pe trotuar și să ciugulească fără teamă tot ce oferă generozitatea trecătorilor, adunați în pîlcuri din loc în loc.

Desigur că intenționat am făcut abstracție de cortegiul mașinilor de toate mărimile care se împiedică una pe alta, inundînd și trotuarele unde au voie să circule, ceea ce te face să te trezești uneori cu un „Packard" mătăhălos în coaste tulburîndu-ți reveria bucolică; n-am spus un cuvînt despre umbra lui Christian Dior, marele geniu dispărut al modei pariziene care-și pune pecetea pe ultimele creații din vitrinele magazinelor de confecții, marochinărie și parfumerie de pe Champs Elysées.

Toate acestea pălesc în fața perspectivei unice a bulevardului care te captivează cu totul; te supără doar silueta sfidătoare a turnului Eiffel care planează deasupra Parisului, răsărită de undeva, dizgrațios, fără nici un dumnezeu și vreo legătură cu armonia arhitectonică a clădirilor dimprejur. Numai străinii au prejudecata de a asocia Parisul de celebrul turn, pentru că mulți francezi, în afară de provincialii incorigibili, își blestemă gigantul ca și pe fostul primar Haussman care, cuprins de furia alinierilor, a avut nefericita idee de a distruge multe clădiri purtînd sigiliul secret al diverselor epoci din istoria Parisului și de a clădi în schimb un bulevard interminabil, tern, cenușiu, de o uniformitate destul de cazonă și care-i poartă de altfel pe drept și numele.

CE NU POATE FACE O PARIZIANCA ȘI POATE IN SCHIMB UN MILIARDAR AMERICAN

Noaptea, de la orele 10 pînă spre zorii zilei, totul se schimbă pe Champs Elysées. Cenușăresele zilei capătă o strălucire nouă; neonul, farurile orbitoare ale mașinilor inundă totul. In vitrine, mantourile albe, și de toate culorile, rochiile de seară și de stradă, de ceai și pentru dineu, spumoase, de o croială desăvîrșită, gențile de crocodil, gama uluitoare a pantofilor de damă îți oferă un spectacol cu totul gratuit.

Mă îndoiesc că parizienii cu un venit de 30—40.000 franci pe lună își aduc cu dragă inimă, noaptea nevestele pe Champs Elysées. Spectacolul e gratuit, dar blana de hermină sau rochia spumoasă sînt de domeniul visului și în privința prețului. Dacă fiica nu știu cărui rege american al petrolului coboară pe la 11 de la hotelul „Ritz" și se îmbracă la primul magazin pe Champs Elysées, 90% dintre parizience își cumpără cu 100 franci un patron (un model) devenind fără voie croitorese la domiciliu, însă croitorese care nu dezmint șicul recunoscut al Parisului.

Noaptea, Champs Elysées suportă un transfer de putere, el trece pe nesimțite în stăpînirea grupurilor gălăgioase de turiști străini, mai ales americani. Deși nu se poate face o mare deosebire între orientarea ziarelor „L'Aurore" și „New York Herald Tribune", e oricum șocant să auzi noaptea strigătele vînzătorilor de ziare care fac reclamă exclusivă ultimei ediții europene a ziarului de peste ocean.

Noaptea pe Champs Elysées, întîlnești cea mai originală coadă din Paris: domni în fracuri și smocking, doamne etalîndu-și bijuteriile și blănurile scumpe stau la rînd nerăbdători, așteptînd... Poate se înscriu pentru prima călătorie în lună? Nu, e asaltul miliardarilor și milionarilor americani și al distinselor lor soții la cel mai luxos local de noapte al Parisului, „Lido".

Francezului îi rămîne însă bistroul.

PARIS „Piața Concordiei"

O INSTITUȚIE POPULARA

Așa cum în Alpi sau în Carpați muntele n-are relief fără pădurea de brazi, o oarecare stradă în Paris nu poate fi închipuită fără șiragul nesfîrșit a tot soiul de restaurante. Pe Madeleine sau pe Boulevard des Italiens, în Montmartre sau în Billancourt, în Place de l'Opera sau în ultima periferie a Capitalei, bistroul e o instituție populară națională. Nu cunosc statistica oficială exactă, dar nu m-aș mira să aflu că în Paris există 3—400.000 de cafenele, braserii, bodegi, restaurante, expresuri, cave, cluburi și self-service-uri (restaurante cu auto-deservire). Primăvara, vara și toamna, mesele cuceresc aproape în întregime trotuarele, încît strada apare ca un imens interior intim, gălăgios și plăcut, în care te simți ca la tine acasă. Nu multă lume își poate permite să ia dejunul la Café de la Paix sau să supeze la Colisée pe Champs Elysées; un Vittel-Délice (o oranjadă gazoasă), un Pastis 51 (o băutură conținînd absint, în mare vogă) sau o pereche de crenvurști calzi sînt totuși mai la îndemîna oricărui trecător. Prima întîlnire de dragoste sau o discuție în interes de serviciu, o șuetă cu prietenii cei mai apropiați sau un rendez-vous oarecare se consumă întotdeauna într-un bistro. Parizianul te onorează foarte rar cu o invitație la domiciliu, fie că ești străin sau o cunoștință destul de apropiată. Trebuie să treacă ani de încercare a prieteniei pentru ca să izbutești să-i treci pragul casei. Bistroul rezolvă și masa amicală, dacă ai o pungă rezistentă la prețuri și bacșișuri. Altminteri, te abții. Piatra de încercare a adaptării tale ca străin la o masă oferită de un francez o constituie stridiile și melcii. Dacă melcul, codobelcul, îți mai oferă posibilități de coexistență pașnică pe bază de usturoi, stridia vie, lipită cu încăpățînare de scoică, îți cere o îndemînare deosebită s-o desprinzi și un stoicism total ca s-o înghiți fără ezitare și fără s-o mesteci.

In afară de plăcerea de a discuta vrute și nevrute, un scaun și o masă pe care se poate afla o licoare dintre cele mai ieftine, din care sugi cu paiul ore întregi, îți permit să privești defilarea neîntreruptă a trecătorilor. Dar mai ales a trecătoarelor. Și oricît de misogin ai fi, ar fi greu să nu admiri talia de viespe a pariziencelor, mersul lor legănat pe tocuri de 12 cm., grația și demnitatea cu care poartă rochia cea mai ieftină și cea mai decentă. Nimic artificial, nimic înzorzonat ca la fiicele de bani gata din S.U.A., care neștiind unde să-și mai plaseze averile își împodobesc cu bijuterii pînă și pantofii. Cît despre silueta pariziencelor, gurile rele spun că pe lîngă însușirile lor naturale înnăscute, dl. Gaillard, prin ultimele măsuri de ridicare a prețurilor la alimente, le dă un substanțial ajutor să fie zvelte.

Cînd o pariziancă surîde, surîsul nu e adresat nimănui sau poate sieși și vieții. Sărutul e însă cu adresă precisă. Și el flutură pur, în metro sau pe o bancă, lîngă un zid sau într-un parc, între o franțuzoaică și un algerian, între o negresă și un gol, de o decență surprinzătoare, pe lîngă care oamenii trec ca pe lîngă ceva firesc, intrat în decorul obișnuit de fiecare zi al Parisului.

Ion Mihăileanu

Redactor-șef: **Zaharia Stancu.** *Colegiul redacțional:* **Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu** *(redactor-șef adjunct),* **Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra** *(redactor-șef adjunct),* **Mihail Petroveanu** *(redactor-șef adjunct),* **Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.**

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 XXXX

d

PROLETARI DIN TOATE TARILE, UNITI-VA!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 7 (205) - joi 13 februarie 1958 | ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R. | 8 pagini 50 bani

Invitație la actualitate

Multă vreme, în paginile Gazetei noastre, s-a purtat o discuție despre reflectarea actualității în literatură. Fără pretenția de a trage concluzii, îmi îngădui cîteva observații pe margine.

Este la îndemîna oricui să constate că participanții s-au menținut la afirmarea unor principii prea general valabile pentru ca să fi dat naștere unei veritabile dispute de idei. Prea puțini dintre ei și-au legat considerațiile de concret, de activitatea confraților lor sau a lor înșiși, în mod critic. Poate numai V. Em. Galan, polemizînd cu Francisc Munteanu asupra sistemului de elaborare a romanului și îndoindu-se de caracterul actual, politic al liricii unor tineri, a aruncat sămînța „discordiei", capabilă să însuflețească dezbaterea, să o transforme dintr-o simplă expunere de poziții într-o controversă. De asemenea, dar paralel cu obiectul în cauză, Petru Dumitriu și Ieronim Șerbu au angajat o dispută în jurul tezei susținute de cel dintîi asupra configurației unei noi școli a romanului romînesc.

Oricît de nesatisfăcătoare sub raportul de care vorbeam — datorită și pasivității redacției noastre probabil — articolele respective denotă totuși aspecte pozitive însemnate. Aproape toți „invitații" au subliniat valoarea metodei realismului socialist pentru dezvoltarea talentului. Metoda lui Gorki și Șolohov, a lui Maiakovski și Leonov, derivînd din concepția marxist-leninistă, este apreciată ca cea mai aptă a înlesni artistului cunoașterea profundă a vieții, a legilor ei de desfășurare, deci reconstituirea fidelă a trecutului, înțelegerea noului în eforturile sale de a birui vechiul, scrutarea viitorului. Metoda realismului socialist conferă privilegiul de a urmări formele pe care componentele constitutive ale „naturii omenești", sentimentele și conduitele considerate statornice le adoptă în condițiile contemporane caracterizate prin lupta împotriva oprimării și pentru clădirea societății libere. Ieronim Șerbu a declarat textual: „Ceea ce trebuie să știm în primul rînd și să considerăm ca un bun cîștigat este metoda realismului socialist și noua viziune asupra omului și societății, noul „Weltanschauung" pe care ni-l dă concepția filozofică marxistă.

Acesta este de altminteri sensul în care au răspuns la cunoscuta anchetă, avînd cam același obiect din „Viața romînească" nr. 12/1957, numeroși scriitori și critici aparținînd la diverse generații.

Aderînd fără rezerve programatice

Mihail Petroveanu

(Continuare în pag. 6)

OCTAV ILIESCU „Grivița 1933"

CÎNTUL GRIVIȚEI EROICE

În epopeea veacului, Grivița e unul din cele mai răscolitoare cînturi. Răsunetul luptelor din februarie ale ceferiștilor — moment culminant al valului revoluționar din 1929—1933 — n-a rămas la suprafața literaturii romîne, după cum n-a rămas la suprafața vieții sociale în genere, ci a pătruns în adîncurile vieții și ale literaturii, hotărîndu-le cursul viitor. Spiritul Griviței eroice nu s-a afirmat în trecut doar în scrieri precum nuvela lui Ion Călugăru De la cinci pînă la cinci, *ce reflectă direct greva ceferiștilor și reprimarea ei sălbatică, sau poezia* Vasile Roaită *de Miron Radu Paraschivescu, evocare a tînărului care, luptînd pentru „pîine și libertate", a „plecat fără zgomot din viață, cu o dîră de sînge desprinsă din piept ca o ață". Spiritul Griviței Roșii pulsează în multe pagini din opera lui A. Toma și Mihai Beniuc, a lui Ion Călugăru și Geo Bogza; lui i se datorează orientarea acestor doi scriitori din urmă pe făgașul rodnic al realismului, deci posibilitatea deplinei manifestări a talentului lor. Nimic din ceea ce s-a creat viabil și măreț în deceniul 1930—1940 nu e străin ecourilor luptei clasei muncitoare, iar accentuarea descompunerii ideologiei burgheze — cu toate urmările ei pe plan literar — se explică prin reacția claselor posedante împotriva torentului înnoitor reprezentat de clasa muncitoare, deci împotriva spiritului Griviței.*

Eliberarea patriei din robia fascistă a adus cu sine scriitorilor, cum era firesc, libertatea de a cînta Grivița Roșie, exprimîndu-și deschis atașamentul față de muncitorii căzuți în luptă, față de comuniști. Cîntecele eroice n-au întîrziat să apară. La început a fost Grivița Roșie *de Marcel Breslașu, într-adevăr întîiul nostru poem de largă respirație. A fost recitat în curtea atelierelor „Griviței Roșii", la 16 februarie 1945, deci la primul festival prin care se sărbătorea în libertate amintirea unuia din cele mai mari momente din istoria luptei clasei noastre muncitoare. Poemul lui Marcel Breslașu e unul din glasurile ce vesteau, în condițiile unei hotărîtoare înfruntări între forțele progresului și acelea ale reacțiunii, nașterea unei arte noi în Romînia, artă ce-și propunea să traducă în viață prin mijloacele ei specifice chemarea la luptă pentru viața nouă pe care, la Grivița, în 1933, o lansase sirena lui Roaită. Scris în viltoarea luptei, poemul* Grivița Roșie *emoționează prin mesajul său uman, prin extraordinara vibrație pe care o presupunem transmisă, în ciuda insuficientei șlefuiri a versurilor, unui auditoriu format din mii de oameni ce alcătuiau împreună, adunați, în 1945, în imensa curte a atelierelor și alcătuiesc azi o singură conștiință. Ce sonoritate măreață și ce răsunet adînc trebuie să fi avut, atunci cînd a fost declamat poemul, în inimile muncitorilor chemați să-și rînduiască singuri destinul, această evocare a luptei lor din 1933:*

Griviță roșie, Griviță grevistă / muncitorime ceferistă, / cine ți-ar putea găsi vrednice vorbe de cinstire, / ție, care ai ridicat întîia baricadă antifascistă, / ție, a cărei dîrzenie a fost semnalul de trezire / pentru-o întreagă omenire!

Asemenea stihuri învăpăiate comunică și astăzi o tensiune lăuntrică, prezența unor formulări prozaice neputînd stăvili erupția clocotitorului sentiment de venerație pentru eroicii luptători ceferiști. O pulsație emotivă specială conține episodul ce denunță mincinoasele ticluiri din comunicatele stăpînirii de acum douăzeci și cinci de ani care, spre a nu-și mărturisi crimele, pretindea că o seamă de muncitori dispăruți n-ar fi fost uciși, ci ar fi „fugit în Rusia". Amar, ironic, episodul respectiv se încarcă de semnificații, cînd poetul trece la comentarea faptelor consemnate:

...„Fugit în Rusia..." / Poate../ Poate că ce era nemuritor în acei morți / trecuse într-adevăr acolo, către patria muncii, / acolo unde se cinstește munca cinstită, / unde o viață de om cîntărește o viață de om, / și-și legănau bărbătește veșnicia / neînfricatului suflet — fugit în Rusia — / în cîntecul cumpănit și molcom al motorului bine uns / și care toarce... / Știau morții aceia că se vor întoarce! / Și s-au întors...

Accente vibrante de preamărire a eroismului luptătorilor de la Grivița ne întîmpină în amplul poem În frunte comuniștii *de Mihai Beniuc. Pline de forță dramatică sînt mai cu seamă strofele în care se dezvăluie intenția guvernanților burghezi de a ucide pe fruntașii comuniști arestați, sub pretextul tentativei acestora de a fugi de sub escortă. Poetul relevă solidaritatea oamenilor muncii, a mulțimilor asuprite și exploatate, cu cei ce conduceau la lupta de eliberare. Freamătul țării la aflarea planurilor monstruoase ale zbirilor e sugestiv comunicat:*

Șoptiră frunzele într-olaltă, / Șoptiră undele pe ape, / Șopti pădurea, iarba, vîntul: / „De sub escortă vor să-i scape!" / Vor să-i omoare, să-i omoare! / Grăiră holdele cu freamăt, / Vor să-i ucidă, să-i ucidă! / Zvoni-n uzine ca un geamăt. / ...Îngălbeniră atunci ca ceara / Obraze hîde de călăi, / Văzînd cu spaimă cum partidul / Își apără pe fiii săi...

Demne de reținut sînt unele poezii de mai mică întindere închinate eroicei Grivițe.

D. Micu

(Continuare în pag. 6)

Din volumul în pregătire „COPIII CARTIERULUI"

COLONELUL

Grevă, focuri, noapte mare
Și jandarmi cu ochii răi...
Grivița-n împresurare
Arde, vatră în văpăi.

Cu povești, cu moțăitul.
Ziua de februar e-n prag.
În mesteacăn, răsăritul...
Falduri, vîntul, ca un steag.

Colonelul, dimineața
S-a răstit peste zăplaz:
— „Gata!.. Cui i-e dragă viața
Cinci minute-i dau răgaz!"

Dumnealui e om de seamă:
Gras cît butea, mărunțel,
Numai nasturi, în dulamă,
Ferches domnul colonel!

Pumnii-n șolduri, pus pe ceartă,
Cu cravașă, cu mănuși,
Crăcănat s-așează-n poartă
Și proptit ca un țăruș.

— „Hai, mai număr pîn-la zece.
S-a-nțeles?... Atît vă spui!"
...Crăcănatul! Parcă-și trece
În revistă, trupa lui.

Urmărindu-l cu privirea
După țevi — făcute gard —
După țevile-n sticlirea
Focurilor care ard,

Ei, deprinși cu zile grele,
Nu pe dînșii — ci pe el
Parcă-l văd, după zăbrele,
Zgribulit și mărunțel...

Cicerone Theodorescu

Fenomenologia imaginii

Impasului evident al artei decadente occidentale, îi corespunde un marasm al gîndirii teoretice privind problemele esteticii. Un tablou cuprinzător al derutei ideologice în acest domeniu ar fi pasionant. Rîndurile care urmează nu sînt decît un minim fragment dintr-un astfel de tablou, dar nu mai puțin ilustrativ pentru fenomenul general.

În estetica idealistă franceză cîștigă aderenți, în momentul de față, concepția fenomenologică. Un maestru al acestei școli se pare că este Gaston Bachelard, autor a numeroase lucrări filozofice (mai ales din domeniul filozofiei științelor) care în mod contradictoriu îmbină în cercetările sale metoda fenomenologică și pe aceea psihanalitică. Și în domeniul esteticii Bachelard a pătruns cu ambele instrumente de lucru. Astfel, după o „Psihanaliză a focului" el a publicat un „Lautréamont" care nu este decît o „fenomenologie a agresiunii pure". De curînd a publicat „La poétique de l'espace" (Presses Universitaires de France, 1957) în care-și manifestă divorțul față de orice alte preocupări anterioare și fidelitatea pentru cercetarea fenomenologică. Metoda generală de investigație a filozofului francez este vădit inspirată din Husserl, creatorul fenomenologiei. În lucrări cum sînt: „Apa și visele", „Aerul și visele", „Pămîntul și reveriile voinței", „Pămîntul și reveriile repaosului" sau „Psihanaliza focului", instrumentul este psihanalitic dar coagularea subiectivității în jurul unor elemente fundamentale, printr-un enorm inventar descriptiv și analitic, aduce mult cu modul de lucru husserlian. Și „Poetica spațiului" nu este altceva decît un „album de metafizică concretă" (pag. 214), un inventar al diferitelor ipostaze pe care le poate lua **refugiul fericit**, spațiul fiind privit în perspectiva casei, cuibului, cochiliei, colțurilor, dulapului, sertarelor etc. etc., adică a tot ce constituie protecție și refugiu, pentru ins sau pentru obiecte. Rezonanța acestei categorii în imaginea poetică, aglomerarea și analizarea unui enorm material exemplificator, alcătuiește „Poetica spațiului".

Fenomenologia lui Husserl presupune pura descripție a actelor gîndirii, în absența totală a ideii de geneză sau cauzalitate. Fenomenele gîndirii sînt luate așa cum ele se prezintă, în nuda lor spontaneitate, perceperea fiind realizată nu de către rațiune ci de intuiție. Contactul cu o anume gîndire nu este deci intelectual, sfera rațiunii fiind eliminată, ci un contact provenit din transsubiectivitate. Circulația între subiectivități se face într-un plan cu totul izolat de lumea înconjurătoare, perfect închis față de viață în pura lui transcendență. Intuiția husserliană este o forță elementară, fiind apriorică și independentă de experiență. În felul acesta este atinsă esența, comună tuturor științelor teoretice, fenomenologia fiind intitulată extrem de pretențios, de către Husserl, o Wissenschaftslehre (doctrină a științei) și văzută în plus ca o adevărată „Teorie a teoriilor". Pretenția lui Husserl este de a fi găsit cheia filozofală, acea **Mathesis universalis** rîvnită de către Leibniz.

Fenomenologia este, în cadrul idealismului, una din cele mai reacționare teorii. Filiația ei directă urcă pînă la scolastica medievală. Influența sa considerabilă (prin Max Scheler) asupra filozofiei religiei și revirimentul produs în sfera teoretică a catolicismului, nu sînt decît un rezultat firesc.

Gaston Bachelard urmează destul de îndeaproape schema sistemului filozofic al lui Husserl. Pentru el imaginea poetică este un **Eidos**, o esență, care nu poate fi revelată rațional. Ca și Husserl, el respinge orice instrument de cercetare contaminat de principiul cauzalității. De aceea, spune el, în pragul imaginii poetice analiza psihologică și cea psihanalitică se opresc, ca inoperante. Cercetarea științifică obișnuită nu poate surprinde intimitatea imaginii, care este un dat existențial lipsit de orice contact cu lumea exterioară, neavînd filiație și nici cauzalitate. Fiind un dat existențial, apropierea de imagine pe cale gnoseologică este imposibilă pentru că imaginea poetică nu este o **cunoaștere**, ci o trăire elementară. Singura cale posibilă este aceea ontologică. Poetica spațiului vrea să fie, în esență, o ontologie a imaginii poetice. Opoziția gnoseologic-ontologic (opoziție caracteristică idealismului, cu primatul ontologicului) se dublează la Bachelard, sub influența idealismului german contemporan, cu opoziția spirit-suflet. Imaginea, după Bachelard, ține de sfera sufletului (Seele) nu a spiritului (Geist) și dacă admite o comunicare pe calea gîndirii (și a limbajului), aceasta se face, după el, prin intermediul unei „conscience rêveuse" (p. 4) opusă lucidității și rațiunii. De altfel imaginea poetică este anterioară gîndirii (**l'image est avant la pensée**) și în simplicitatea el nu are nevoie de **cunoaștere**. „Ea este bunul unei conștiințe naive" (p. 4). Mai mult decît atît, una din condițiile primordiale în creația poetică este **noncunoașterea** (p. 15) care nu este **ignoranță**, ci un „**act dificil**" de depășire a cunoașterii.

În afară de faptul că se refuză cauzalității, imaginea poetică se refuză și tradiției sau experienței umane. Ea nu are trecut (p. 1), nu este pregătită de mișcarea anterioară a culturii (p. 8) și nu are nimic comun cu idealul literar al unei epoci. De asemenea imaginea scapă nu numai din sfera rațiunii (între imagine și gîndirea rațională este o contradicție absolută), dar și din aceea a tuturor datelor sensibilității, ea nefiind supusă cauzal incitațiilor organice, de exemplu (p. 15 și 202). Imaginea poetică este anterioară nu numai gîndirii, dar și memoriei (p. 117), fiind rezultatul unei imaginații pure, într-un deplin univers transcendent.

Imaginația pură nu este deservită de percepție. Actele imaginației și cele ale percepției sînt din categorii și sfere diferite (p. 148). De aceea „imaginația nu se înșeală niciodată, pentru că nu are de confruntat o imagine cu o realitate obiectivă" (p. 144). Fenomenologia studiază, după expresia lui Bachelard, imagini netrăite („images invécues"), „imagini pe care viața nu le pregătește și pe care poetul le creează" (p. 13).

Cititorul familiarizat cu datele sistemului filozofic al lui Husserl va observa desigur în această treptată eliminare a tot ce poate fi contingent realității și rațiunii, etapele înseși ale **reducțiunii fenomenologice**, instrumentul principal prin care esența poate fi atinsă. Bachelard vorbește despre reducție (p. 197) într-un sens diferit de cel clasic, hus-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 7)

VITRINA

DEMOSTENE BOTEZ:

„Bucuria tinereții"

Derutat de cele cîteva recenzii apărute în paginile cotidienelor, am crezut, la rîndul nostru, că Demostene Botez a scris un „roman sportiv". Nu ni s-ar fi părut curios pentru că, dacă nu ne înșelăm, Demostene Botez a fost primul sau în orice caz unul dintre cei dintîi pasionați ai sportului automobilistic în vechiul și istoricul tîrg al Iașilor. Dar Demostene Botez n-a scris un „roman sportiv". Dacă a intenționat să-l scrie, evocatorul și povestitorul au înlăturat încă de la început asemenea preferințe pentru a scrie o carte de amintiri despre viața școlilor ieșene în primul și al doilea deceniu al secolului nostru. Cui oare, reînvierea anilor de școală, a bucuriilor și a înfrîngerilor din prima tinerețe, nu-i provoacă nostalgii și nu-i forțează, în ciuda dorințelor de obiectivare și detașare, condeiul spre confesiuni și plăcute aduceri aminte? Scriitorul mărturisea, cu cîteva zile înainte de apariția cărții, emoția încercată pe măsură ce evoca oameni, fapte și întîmplări din viața Liceului Internat al cărui elev a fost cu o jumătate de veac în urmă și unde se petrece cea mai mare parte a acțiunii. Și, într-adevăr, „Bucuria tinereții" este o carte despre viața școlarilor, cu siluete pitorești de dascăli, elevi, pedagogi, cu întîmplări cînd triste, cînd hazlii, și cu un mare spațiu acordat pasiunii pentru oină a unor tineri, în frunte cu eroul principal: Mihai Tătaru. Cititorii mai vîrstnici vor recunoaște multe tipuri interesante din anii copilăriei și ai tinereții lor, ieșenii sau cei care au trecut de mult prin capitala Moldovei vor fi bucuroși să reîntîlnească, prin pana unuia din credincioșii fii ai orașului, melancolice pagini despre viața trecută a urbei, cu obiceiurile, deprinderile, cu peisajul, străzile, localurile de petrecere, landoul dintre Iași și Bivolari etc. O carte de amintiri, pe fundalul căreia se schițează liniile de evoluție a unui intelectual. Eroul se caracterizează prin cinste și integritate sufletească

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 7)

NINA CASSIAN:

„Dialogul vîntului cu marea"

— Motive bulgare —

Umanizarea neînsuflețitelor nu este în aceste noi versuri ale Ninei Cassian obișnuita personificare. Ca în credințele păgîne de odinioară, cu ecouri stinse în sufletul contemporan, — ecouri pe care nu numai poeții le disting — Nina Cassian umanizează piatra și marea, vîntul și nuferii. Astfel odinioară omul își dăruia o parte din sufletul său, din gînduri și simțăminte, pentru a-și apropia obiectele cărora el le insufla viață. Toate aceste „motive bulgare" au ca „motiv" dialogul între viu și ne-viu, între om și piatră, între om și floare sau, în sfîrșit, între mare și vînt. (Titlul plachetei este perfect ales deoarece acoperă și explică toate poeziile, — potrivire nu întotdeauna realizabilă). Comunicarea se face misterios, în șoaptă, de predilecție în amurg, cînd umbrele cresc și parcă se detașează de stăpîn, cînd și pentru noi, nepoeții, obiectele învie. „Aveai dreptate, Nazim, / Pietrele astea bătrîne, dramatice, / parcă-n amurg le-auzim / povestind sfîșierea mării sarmatice, / ... / și le-auzim povestind, / și poate și ele ne-aud". Nufărul, scăpat din mîinile mocirlei, s-a deschis să moară în mîinile poetei. Marea dialoghează cu vîntul la tensiunea marilor declarații de dragoste. Replicile vîntului sînt virile, autoritare, poruncitoare chiar, dar mai puțin impresionante. Însă replicile mării au o tulburare delirantă, ca într-un joc fatal, o mistuire dureroasă și răscolitoare. Astfel mistuie patima trupurile tinere. Trăiește în aceste replici tortura cumplită a împotrivirii nevoite („Nu-mi zdrobi trupul tînăr de stîncă / Vîntule, nu. Încă nu"), întoarsă apoi în vîrtejul nebun al dorinții de contopire deplină, imposibilă: („Fluidă, înaltă, din albie ies / să fiu vînt, să fiu vînt!"). Trăiește în aceste versuri firea pătimașă a poetei căreia, o vreme, i s-a reproșat... cerebralitatea. Ca să dai suflet naturii, trebuie să-l ai din abundență.

Poeta învie nu numai obiectele, ci — prin mijlocirea „scrisorilor de condamnați la moarte" — și chipurile unor

Dumitru Solomon

(Continuare în pag. 7)

FLORI ETERNE

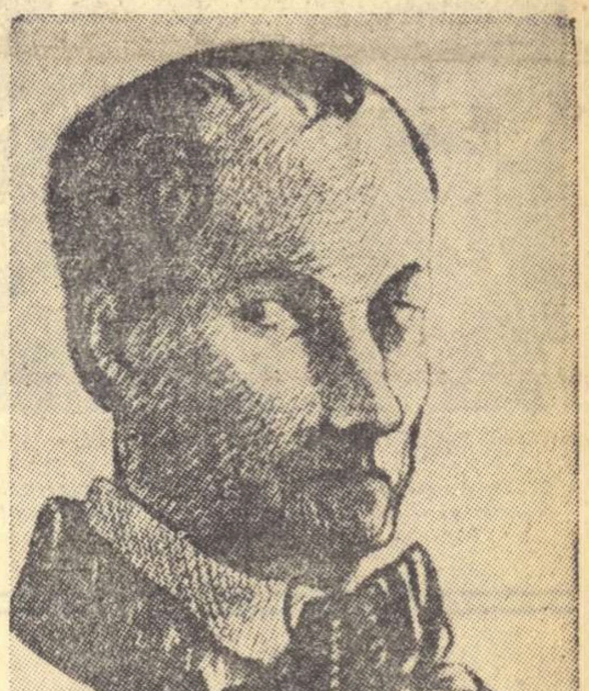

CHARLES BAUDELAIRE (Autoportret)

Sînt cîteva luni de cînd, modest și cuminte, un volum verzui a apărut în vitrinele librăriilor: Flori alese *de Alexandru Philippide din „Les Fleurs du Mal". Un volum îngrijit cu dragoste de un tînăr poet, Romulus Vulpescu, și cu desene de Baudelaire el însuși. Cartea e, prin dimensiunile ei materiale, o cărticică: ea cuprinde 44 din cele 158 de poeme ale* Florilor. *Alexandru Philippide a șlefuit îndelung cîteva din marile poeme de dragoste — acelea care redau poate cel mai bine veșnica pendulare a nefericitului poet între* spleen *și ideal. Sumarul reflectă deci o selecție personală, realizată cu vremea. Mi se pare, de asemenea așa cum s-a mai spus, că prefața e departe de a epuiza problema Baudelaire. Eu însumi, în încercarea de revalorificare a operei baudelairiene (din* Caiete critice *1) nu am depășit stadiul unei inventarieri de limite și de mari perspective pe care Baudelaire le-a deschis poeziei moderne.*

Ceea ce constituie însă, după părerea mea, un act cultural remarcabil, e traducerea lui Al. Philippide. Și despre acest lucru se cuvine să se vorbească, cum se vorbește mai totdeauna de orice tălmăcire excepțională

Valentin Lipatti

(Continuare în pag. 2)

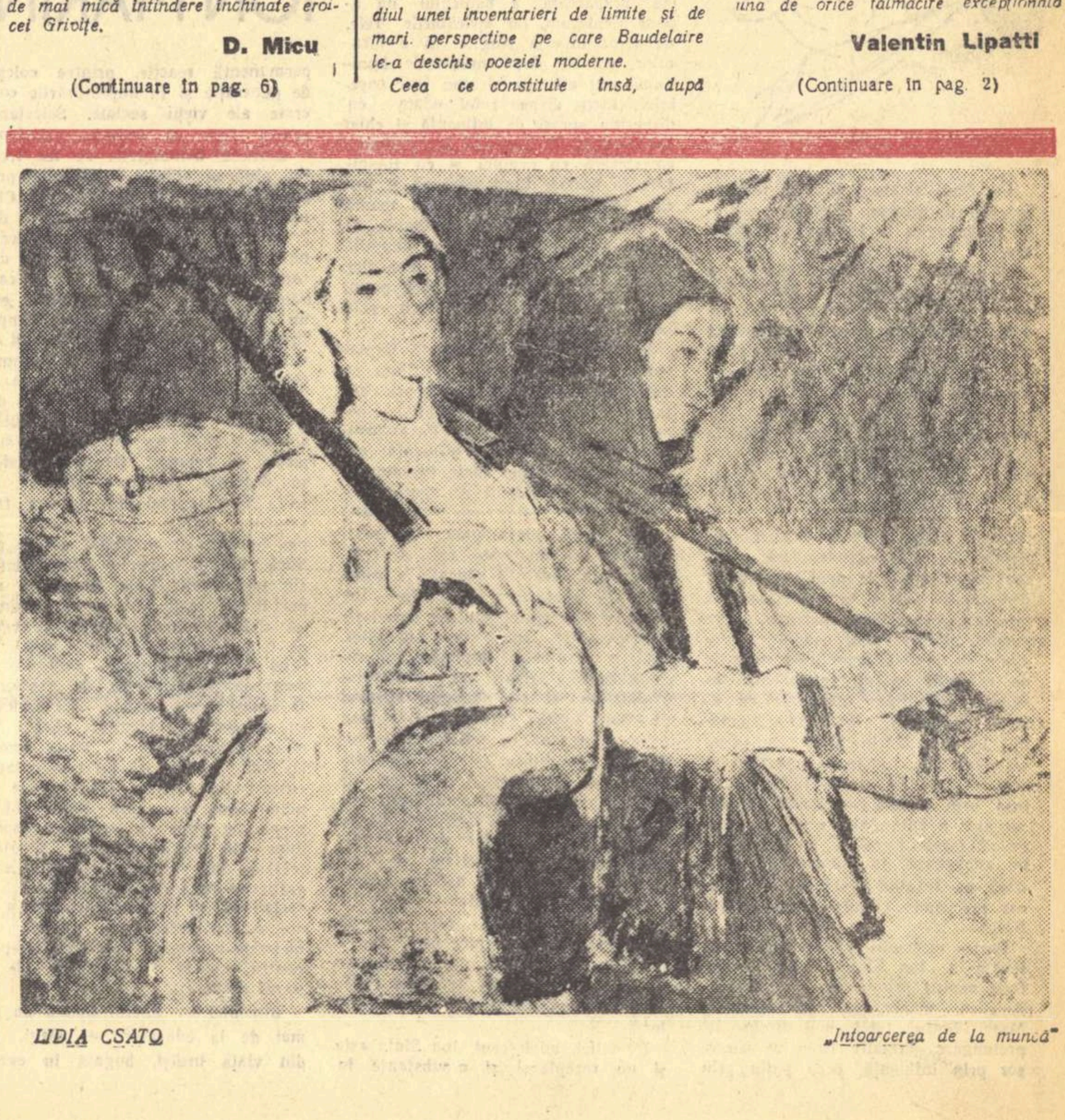

LIDIA CSATO „Întoarcerea de la muncă"

CĂRȚI

OTILIA CAZIMIR:

„Albumul cu poze"

„In cartea aceasta eu n-o să vă mai spun povești închipuite, cu gîze și flori". Otilia Cazimir înlătură sentimentalismul ieftin adesea întîlnit la alți autori pentru copii și elimină pînă și elementele fantastice. Cartea ei înmănunchează portrete deloc alterate de „gingășii". „Tache cel mititel", copilul tocmit la o curte boierească de maică-sa numai pentru a-și lua bănișorii este, poate, cel mai elocvent exemplu în acest sens. „Tache cel mititel", călit de chinurile sale zilnice de slujitor, refuză să-i dea maică-si „leafa lui", deși este crunt bătut. Dîndu-și cu un bobîrnac pălăria pe ceafă (pălărie cu fir de busuioc, cum poartă flăcăii) și îngroșîndu-și vocea îi replică: *„Și ce-ai cîștigat că m-ai bătut, ha?"*... Aceeași precocitate, proprie copiilor obidiți, o caracterizează și pe Chița „fată de mînăstire" ca și pe David, micul evreu negustoraș de castane, înspăimîntat de huligani, etc.

In alte schițe, ca „In pădure", „Cîntec de leagăn", prietenia copiilor pentru animale emoționează: o fată se rătăcește în pădure și-un dulău necunoscut o aduce pînă acasă („In pădure"), un copil compune o melodie unui pisoi bolnav („Cîntec de leagăn").

„Albumul cu poze" al Otiliei Cazimir este una din cele mai atrăgătoare cărți pentru cei mici apărute în ultima vreme.

H. Grigore

CONST. NEAGU:

„O amintire neplăcută"

Undeva, în București, s-a făptuit o crimă. Cel asasinat a fost găsit plin de sînge, cu beregata tăiată, căzut pe un scaun. O crimă bestială al cărei autor e de negăsit. In seara care a precedat crima, victima a chefuit pînă tîrziu cu șase dintre colegii de la întreprinderea în care lucra. Cine e asasinul? Care e mobilul crimei? Mister.

Miliția intră imediat în acțiune. Se fac cercetări amănunțite, se confruntă datele, se fac ipoteze, se trag concluzii.

De la început, cititorul înțelege că e vorba de o nuvelă polițistă în cel mai deplin înțeles al cuvîntului. Nu lipsesc fotografiile, amprentele, biletele misterioase ascunse în tapetul camerelor, băuturile care se dovedesc la analiză a fi otrăvite, alibiurile și celelalte elemente din recuzita genului. Există și un detectiv foarte priceput, plin de tact și specializat în deducții logice, care seamănă cu Sherlock Holmes precum și un ajutor al său care își dă și el contribuția la elucidarea misterului dar care, mai ales, rămîne uimit de admirație în fața perspicacității șefului.

Ceea ce la început pare un mister de nedezlegat, începe cu timpul să capete un sens, o logică. Pornind la drum cu elemente puține, cu ipoteze mai mult sau mai puțin apropiate de adevăr, anchetatorii își procură cu timpul probele necesare pentru a strînge încet dar sigur lațul în jurul asasinului. Firește, există și piste false, deducții greșite, aparențe care înșeală, dar iscusința și tenacitatea anchetatorilor vor clarifica lucrurile și cei vinovați își vor primi pedeapsa.

Fără a fi o capodoperă, „O amintire neplăcută" este ceea ce își propune să fie: o povestire polițistă (presupunînd o etică și o poziție deosebite de obișnuitele „genului" de acum 15 ani), care se citește cu interes și a cărei epică se susține, o carte care va suscita interesul amatorilor de literatură senzațională și captivantă.

N. Corbeanu

VASCO PRATOLINI:

„Metello"

Foarte discutat de critica italiană, romanul „Metello", de Vasco Pratolini, apărut recent în traducere romînească la ESPLA, a fost considerat una dintre cele mai de seamă opere ale prozei realiste din Italia de după război. Este povestea aspră dar nu lipsită de farmec a unui orfan crescut din greu de o familie săracă de țărani din împrejurimile Florenței. Atras inconștient de marele oraș unde luptase și murise tatăl său, un faimos nihilist, Metello părăsește satul și fuge la Florența. Aici, salahorind la întîmplare, tînărul este silit să-și aleagă o meserie. Se face zidar. Și despre acest zidar vorbește aproape întreaga carte. In roman, dincolo de povestea simplă a micului meseriaș, apare limpede și pregnantă, complexă și dramatică viața orașului, istoria Italiei. Sîntem la începutul secolului nostru și în sînul muncitorimii nemulțumirile încep să capete forme organizate. Mișcarea socialistă cîștigă din ce în ce mai mult pe muncitori. Sindicatele capătă tot mai multă autoritate. In aceste condiții se declară marea grevă a zidarilor florentini, din care cei învinși aveau să iasă patronii.

E mult firesc și multă cumpătare în zugrăvirea faptelor. Cititorul are în față o relatare aproape cinematografică, lucrată minuțios, cu îndemînare și fără planuri secundare neglijate. La această impresie contribuie de asemenea fuga de analiză psihologică, economia descriptivului, rapiditatea și francheța dialogului, precum și culorile vii, nervoase, care se rotesc ca într-un caleidoscop odată cu numeroasele personaje. La Pratolini omul nu apare niciodată singur, izolat. Colectivitatea, clasa, sînt întotdeauna prezente.

Introducerea precum și tălmăcirea romînească, semnate de Alexandru Balaci, măresc plăcerea pe care o oferă lectura acestei cărți impresionante prin adevărul și forța care îi dau viață.

Florin Chirițescu

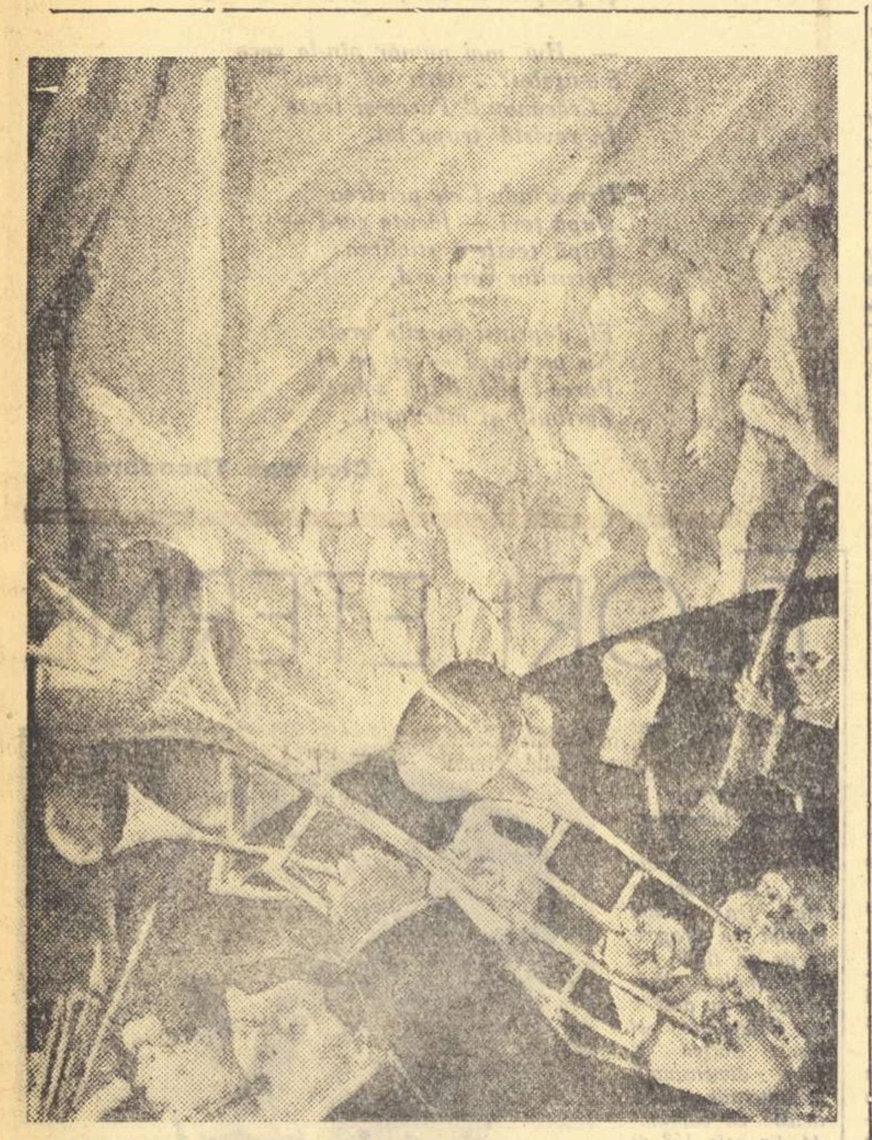

LASCAR VOREL „Acrobații"

Guașă cenușie (grisaille), făcută în 1916, reprezentind pe militariștii lui Wilhelm al II-lea în marșul spre crimă, acompaniați de instrumentiștii cu chip de hirci

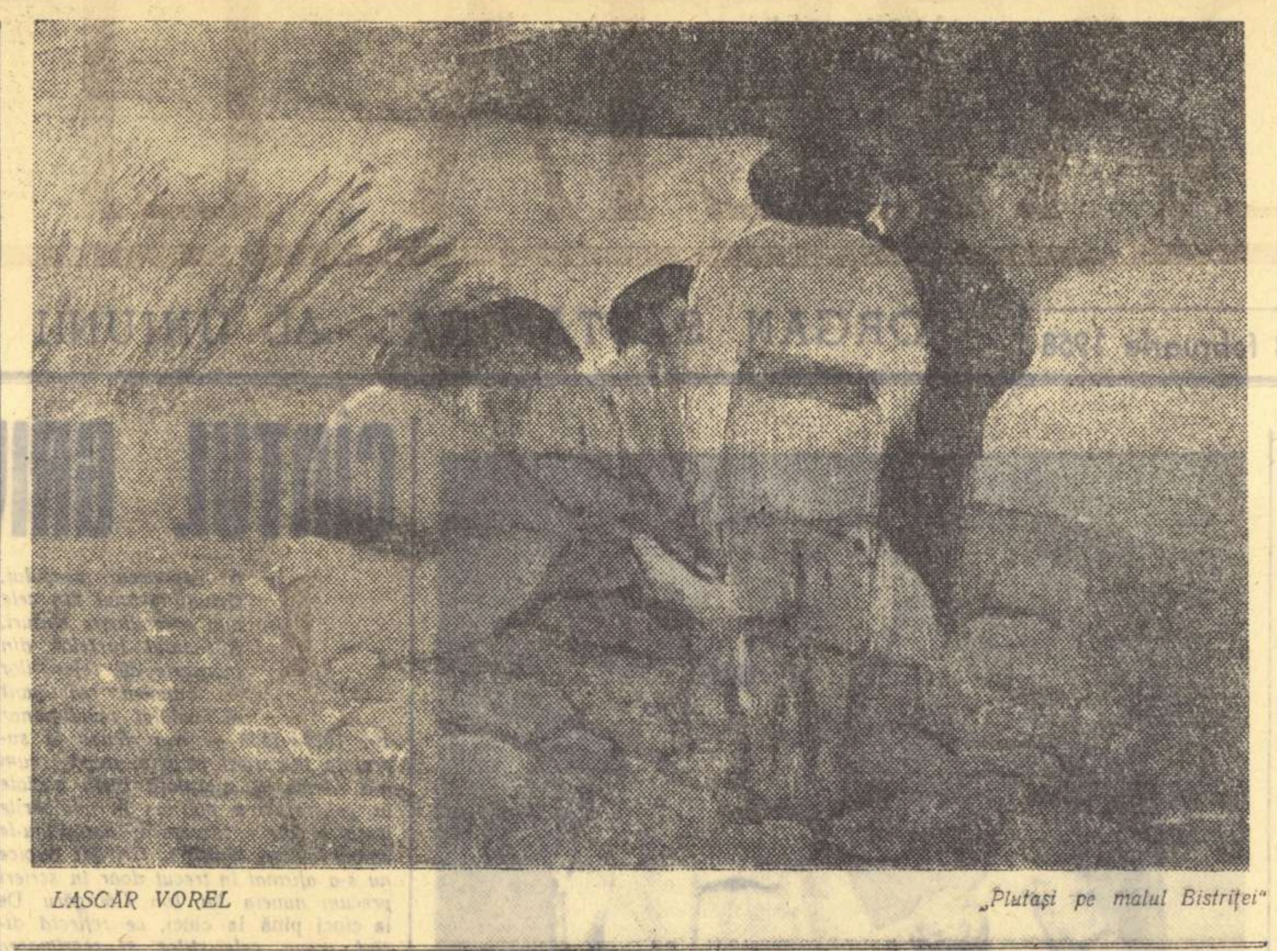

LASCAR VOREL „Plutași pe malul Bistriței"

FLORI ETERNE

(Urmare din pag. 1)

care pune o piatră în plus la edificiul noii noastre culturi. Al. Philippide nu este un traducător în accepția obișnuită a cuvîntului, ci în înțelesul lui excepțional și autentic. Ca maestrul Philippide ar trebui să fie toți traducătorii. Adică să se identifice cu originalul, să trăiască cu patimă și cu luciditate universul moral și afectiv al poetului străin și să-l preschimbe într-un bun al său, într-un bun al nostru. „O traducere măiestrită — scria nu de mult acad. Tudor Vianu — ne deschide perspective noi către o lume necunoscută, face să răsune în sufletul nostru coarde care n-au mai vibrat. O traducere trebuie să fie o călătorie într-o țară străină". Desigur că trebuie să fii o călăuză pricepută ca să nu-i rătăcești pe turiști prin cine știe ce meleaguri urîte și nesemnificative. Al. Philippide are, potențate la maximum, toate calitățile „ghidului": personalitatea sa artistică e totdeauna discretă și traducătorul Philippide slujește adevăratele intenții ale operei originale și o rescrie în romînește. Iată, bunăoară, ca exemplu, Balconul, *una din cele mai serafice și mai originale poezii de dragoste ale lui Baudelaire. Poetul începe prin a invoca amintirea inefabilă a iubitei, unică prin farmecul ei fizic și moral:*

„Mère des souvenirs, maîtresse des maîtresses,
O toi, tous mes plaisirs ! ô toi, tous mes devoirs !
Tu te rappelleras la beauté des caresses
La douceur du foyer et le charme des soirs,
Mère des souvenirs, maîtresse des maîtresses !"

Schema a b a b a, cu al cincilea vers identic cu primul, ca un refren melancolic obsedant, se regăsește evident în traducerea romînească. Dar nu numai atît. Al. Philippide dezvoltă vers cu vers mișcarea interioară a lirismului baudelairian și găsește echivalențe pentru fiecare aliterație:

„Stăpînă pe-amintire, iubită-ntre iubite!
Tu, grija mea și unic tezaur de plăceri!
Mai știi tu dezmierdarea iubirii fericite
Căminul blînd și vraja văratecelor seri,
Stăpînă pe-amintire, iubită-ntre iubite!"

Și, mai departe, observați cele două strofe finale:

(„Știu să-mi aduc aminte de clipele senine
Și-mi văd din nou trecutul în poala ta pitit;
Căci unde vraja-ți dulce o pot găsi mai bine
Decît în blîndu-ți suflet și-n trupul tău iubit?
Știu să-mi aduc aminte de clipele senine!

Aceste jurăminte, miresme, sărutări,
Din hăuri nepătrunse se vor mai naște oare
Cum, după ce se scaldă în nesfîrșite mări,
Pe cer se urcă iarăși întineritul soare,
— O, vis! ô, jurăminte! miresme! sărutări!")

Și veți conchide cu mine că Balconul *e o poezie romînească a lui Baudelaire. Și dacă veți lua aminte că majoritatea poemelor din cărticica verzuie de „flori alese" au o asemenea vibrație, o asemenea expresivitate, o asemenea putere de evocare, veți înțelege valoarea excepțională a acestei tălmăciri. Cervantes spunea odată că traducerile sînt ca dosul tapiseriilor flamande: acolo culorile sînt șterse, contururile imprecise, nodurile și înnădelile numeroase. Comparația e ingenioasă și din păcate adevărată de cele mai multe ori. Baudelaire-ul lui Al. Philippide însă e față de tapiserie minunată și trainică, pentru că e țesută din dragostea și harul adevăraților artiști.*

Valentin Lipatti

SANTIER

AU IEȘIT DE SUB TIPAR

In Editura de stat pentru literatură și artă:

- „Versuri" de Tudor Vianu, cu o postfață a autorului.
- „Jurnal de călătorie" de George Oprescu.
- „Dialectica poeziei — cîntece despre cîntec" — de Marcel Breslașu.
- „Ostrovul meu" versuri de Ion Frunzetti
- „Cezar Petrescu", monografie de Horia Stancu.
- „Vîrsta de aur", roman de Corneliu Leu.

In Editura tineretului:

- „La porțile raiului", poem de Maria Banuș.
- „Odă pămîntului meu", poem de Mihu Dragomir.
- „Din neagra țărănie", roman de Ion Istrati.
- „Dracul și domnișoara în mînăstire", povestiri de Paul Schuster.
- „Hotarul Soarelui", reportaje de Horia Liman.

SE AFLA SUB TIPAR

- „Prin ani", versuri de Demostene Botez.
- „Spicuiri" de Radu D. Rosetti.
- „Premieră de gală" de Ștefan Popescu.
- „Taina stolnicesei", povestire de Sergiu Dan.
- „Lumea de ieri", culegere de nuvele, schițe și amintiri de I. A. Bassarabescu.
- „George Enescu", suită lirică de Vasile Nicolescu.
- „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu" de Dumitru Solomon.
- „Paiațe și oameni", roman de Jozefiny și Pintilie.
- „Nedeia din Poiana Miresii", vol. I, ed. II și vol. II ed. I, de Nicolae Deleanu.
- „Strada liniștită" de Paul Daniel.

Rememorări

CAMIL PETRESCU

Revista Flacăra, *de sub direcția lui Const. Banu, anunța în numărul din 21 ianuarie 1912 instituirea unui concurs* „pentru elevii de liceu din țara întreagă" *cu* „trei valoroase premii".

Tema concursului s-a comunicat abia în numărul din 17 martie 1912: „Pentru a stimula imboldul de citit al generației care acum se ridică și spre a pune în lumină starea de suflet a școlărimei noastre, Flacăra a hotărît să organizeze un concurs, la care vor fi admiși toți elevii și elevele școalelor secundare, atît din țară, cît și de peste munți".

Concurenții și concurentele urmau să răspundă la următoarele întrebări:

„1. — Care e scriitorul romîn pe care-l preferați și pentru ce?

2. — Care este idealul vostru?".

La întrebarea care e scriitorul în viață preferat și pentru ce, sufragiile cele mai mari le-au întrunit: I. L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Al. Vlahuță, G. Coșbuc, Octavian Goga, I. Al. Brătescu-Voinești, D. Anghel și Cincinat Pavelescu. Revista se arăta nemulțumită de faptul că — în general — răspunsurile nu erau motivate. Iar în ce privește a doua întrebare, răspunsurile „au împlinit mai puțin așteptările"... „de altfel destul de modeste". *Rezulta că idealul școlărimii* „este foarte puțin... idealist".

In numerele următoare ale revistei s-au dat numele școlarilor care au fost premiați, printre care și Camil Petrescu, elev la liceul Lazăr din București, căruia i s-a acordat suma de lei 15.

S. Albu

★

Aflăm din ziarul „Informația Bucureștiului":

Cu prilejul încheierii cursurilor anului V la Facultatea de filologie a Universității din București, printr-o hotărîre a rectoratului s-a atribuit promoției 1958 a acestei facultăți numele: „promoția Camil Petrescu". Omagiul adus de către lumea universitară de azi memoriei unui mare scriitor este și prin încă ceva îndreptățit: scriitorul progresist al cărui nume a fost atribuit acestei promoții studențești din 1958 a trăit, în anii săi tineri, și o pasionată viață studențească.

La aceasta adăugăm o informație mai puțin știută. E cuprinsă într-o broșură de 64 de pagini, apărută în 1915, intitulată: „Opera Romînă, **înfăptuită în anul 1914 de către studenții universitari.** (Istoric, Greutăți întîmpinate, Bugetul, Inchiderea, Epilog, — Documente)".

Din această broșură aflăm că, în vara anului 1914, „**cînd jurnalele alarmate semnalau primele simptome ale măcelului european**", — un grup de șapte studenți, înflăcărați de patriotism și înamorați de artă, se întruneau într-o odaie de mansardă a hotelului Union din București, unde „sub tabla încinsă a acoperișului, într-o zăpușeală de iad, făureau visuri mari": puneau la cale întemeierea primei Opere Romîne.

Printre entuziaștii de la mansardă se afla și studentul... Camil Petrescu, domiciliat în strada Piața Amzei nr. 22. (Paginile din broșură: 44, 52, 54, 55).

După un an, în darea lor de seamă, studentul Camil Petrescu și colegii săi aveau să spună: „**Scopul nostru nu fusese decît să dăm dovadă lumii noastre că Opera Romînă poate exista, și că elemente romînești bune, sunt. Ne-am făcut poate și o ambiție din a pune noi, tineretul universitar, bazele acestei instituțiuni mari, ca și studenții din Rusia, cărora le revine astăzi gloria înființării operei naționale din Petersburg**". (Pagina 40).

In lumina acestor date, se poate și mai bine înțelege de ce „studentul Camil Petrescu" — care, în 1914, ambiționa să acționeze „ca și studenții din Rusia", a știut, după 30 de ani, să răspundă, ca scriitor și cetățean, chemărilor vremii sale.

C. Cristobald

CRONICA LITERARĂ

ION MARIN SADOVEANU: „Ion Sîntu" (II)

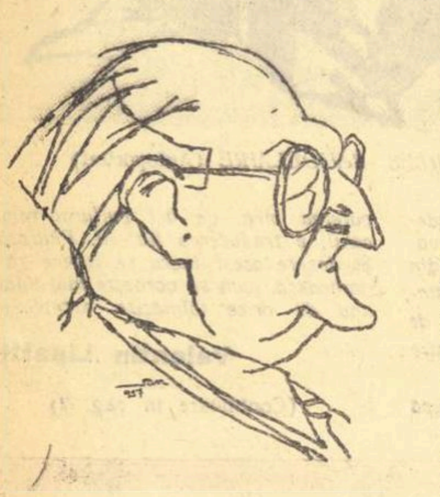

Ion Sîntu poate fi luat ca ilustrație pentru diverse polemici psihologico-pedagogice în legătură cu forța erudiției, a educabilității și a influenței mediului. Nu e o slăbiciune a romanului, ci dimpotrivă. Pentru că nu e vorba de capacitatea ilustrativă a unui personaj preconceput schematic, în vederea demonstrării unei teze, ci de multitudinea de probleme pe care o ridică un personaj pus, prin naștere și evoluție, în împrejurări și raporturi diferite și contradictorii și urmărit de creatorul său cu spirit științific, în prefacerile sale la rîndul lor diferite și contradictorii, fără a forța lucrurile într-o direcție hotărîtă dinainte. Cu alte cuvinte, dacă eventual avem impresia unui experiment pedagogic, sîntem în orice caz în fața unui experiment autentic, care supune obiectul unor complicații posibile în limitele condițiilor normale de existență și nu influențează asupra rezultatelor, așteptate cu emoție dar și cu obiectivitate. Romanul lui Ion Marin Sadoveanu, cum s-a remarcat, roman al formației unei personalități, se particularizează însă prin poziția manifestă de observator a autorului, care consemnează fazele formării, le discută și le analizează în succesiunea lor, dacă nu trăgînd concluziile în orice caz precizînd premisele lor științifice.

Partea moștenirii apare puțin relevată în „Ion Sîntu". Iancu Urmatecu pentru primii ani ai copilăriei, Amelica, mama, și mai ales dr. Matei Sîntu, tatăl, mai tîrziu, își prelungesc relativ firea în succesor prin influență, prea puțin prin transmisie ereditară, — sau printr-o transmisie greu identificabilă. Energia hrăpăreață a bunicului nu apare nicidecum, iar apucăturile rele, de disprețuire a slugilor și a țăranilor, calcate după manierele bunicului sînt atît de străine firii copilului, încît dispar total odată cu dispariția sursei de influență și chiar înaintea ei. O anumită încăpățînare, amestecată cu orgoliu și cu timiditate în același timp, pare să fi trecut, într-un fel aparte, din mamă în fiu, odată însă cu înclinarea de a se autojudeca și cu o anumită lipsă de perseverență a energiei, luate de la tată, poate mai puțin, totuși, prin moștenire, decît prin influență directă.

In schimb, este evident că formarea personalității lui Ion Sîntu se datorește diverselor și adeseori antagonicelor influențe educative, coexistente sau succesive. Paraschiva, țăranca, își exercită influența curată, ca doicile din toate literaturile. Berta von Grodde îi dă sentimentul imperativului etic categoric, obișnuindu-l cu ideea unei dreptăți abstracte și imanente, care cere și pedepsește. Această educație e plină de trufie prusacă și chiar cînd „Die deutsche Gerechtichkeit" se dovedește inconsecventă în ochii puberului, încă e virulentă, împletită cu romantismul sălbatic al cîntecului Walkiriilor și cu sloganul adecvat „Bărbații iubesc războiul". Dar ceea ce e interesant în reliefarea evoluției lui Ion Sîntu este că educația Bertei nu definitivează trăsături de caracter ci creează disponibilități pe același tărîm al visurilor despre dreptate și luptă. Iar disponibilitățile acestea sînt solicitate de forțe contrarii. Ion Sîntu ascultă glasul socialiștilor Iancu State Ciubotel sau Ivan Maximovici, care domină în perioada adolescenței sale, dar e pregătit și pentru a primi influența lui Nietzsche, ca pe un ecou întîrziat la chemarea veche a Walkiriilor.

De altfel, adolescent, Ion Sîntu este și un receptacol și o substanță în permanentă reacție, printre colegii de generație și în împrejurările concrete ale vieții sociale. Selectarea critică pare să întîrzie, rezistența e confuză, delimitările se fac treptat, pînă să ajungă la atitudini proprii. Toderiță, fiul procurorului Clement, bolnav sufletește încă din pragul adolescenței, din cauza aventurilor penibile ale mamei și din cauza strîmtorării materiale în care trăiește ca elev și ca student, este un revoltat, cinstit și drept, simpatizant al socialiștilor și rezistent la vulgaritatea, cinismul și egoismul colegilor. Ion Sîntu îl iubește ca pe un frate, se simte solidar cu el dar și respins de conștiința inegalității sociale care-l face pe Toderiță suspicios și arțăgos. De Sile Scafeș, se desparte sufletește repede, acesta fiind cumulardul tuturor trăsăturilor oribile ale feciorului de om cu stare și cu înaltă poziție politică, dar despărțirea socială întîrzie încă mult. Cam același e raportul cu Fred Poroineanu. Numai că aici intervine și iubirea tinerească a lui Sîntu pentru sora lui Fred, Zoica domnișoară care știe să deosebească dragostea de căsătorie. O semnificație aparte are amiciția cu colegul de facultate Tașcă Simion. Acest fecior de țăran omorît la 1907, este un răsculat ostentativ circumspect față de studenții de familie bună, etc... Ion Sîntu și-l apropie cu greu cu ardoarea aspirațiilor sale pozitive, spre dreptate socială, dar influența tînărului răzvrătit de timpuriu în legătură cu socialiștii, se dovedește treptat a unui rătăcit naționalist apostol al nietzsche-ismului, curind pregătit pentru carieră în mișcările de extremă dreaptă.

Bineînțeles, tînărul învață nu numai de la educatori și colegi, ci din viața însăși, bogată în evenimente, pentru că romanul lui Ion Marin Sadoveanu marchează puternic anii răscoalei din 1907, ai mișcării muncitorești refăcute și ofensive, ai izbucnirii conflagrației mondiale, ai neutralității afaceriste a Romîniei burghezo-moșierești, și, în fine, ai intrării Romîniei în război. Evenimentele ajută filtrarea critică a influențelor, elucidarea ideologică a tînărului. Apoi, se exercită înrîurirea izvoarelor culturale. Ion Marin Sadoveanu, ca într-un studiu de exhaustivă documentare biografică, își arată eroul în dezvoltarea sa spirituală, din care lipsește încă pregătirea filozofică, dar în care se adîncește totuși mereu înțelegerea umanistă, prin literatură și teatru. (Ca și predecesorul său depărtat, Nicolae Filimon, Ion Marin Sadoveanu — excelent om de teatru și el — aduce în paginile romanului și o directă contribuție istoriografică asupra teatrului romînesc, în progresul său).

O întîlnire romantică, prilejuită de prima călătorie în străinătate, împinge, cel puțin sentimental, pe tînărul în formație definitiv de partea socialiștilor; cu aceeași ocazie, el descoperă umanismul scriitorilor ruși și în sinea sa se dă bătălia decisivă între Tolstoi și Gorki, de o parte, și Nietzsche, de alta. Influența doctorului Matei Sîntu, și el aproape pe aceeași treaptă de formație ca și fiul său, se exercită în anii hotărîtori ai maturizării nu atît prin superioritatea unei poziții sigure, cît prin împărtășirea, desigur mai fermă a acelorași concluzii morale și ideologice despre viață și societate.

Se întîmplă, cu eroul lui Ion Marin Sadoveanu, un fenomen literar interesant. Pasionant în urmărirea problematicii ridicate de formarea sa, el este, ca personaj, greu definisabil. Lucrul se explică, desigur, prin însuși faptul că ni se înfățișează un proces în curs și nu un produs finit. Și totuși, lipsește un fir unificator care, treptat, să-l precizeze pe erou ca individualitate. După trecerea timpului, cititorul care rămîne cu amintirea unor portrete sugestive ale unui număr imens de personaje, mai mult sau mai puțin secundare, nu poate evoca portretul eroului principal. Trecătorul personaj căpitanul Scarlat rămîne fixat în imaginația cititorului, — eroul principal, ca unitate caracterologică nu, în ciuda nenumăratelor situații și raporturi de neuitat pe care ni le vom aminti întotdeauna.

Ibrăileanu spunea într-un studiu că în general personajele secundare se întipăresc mai temeinic, ca imagine unitară, decît cele principale astfel cum un om văzut o dată, într-o fotografie reușită, e mai precis memorabil decît unul pe care-l vezi mereu, în imagini suprapuse zilnic și care se anulează succesiv. Observația, nu lipsită de paradox, are ceva just în ea și cu atît mai mult e potrivită creației lui Ion Marin Sadoveanu. Ion Sîntu nu e unul, ci o succesiune de indivizi care își revendică întîietatea definitorie, lăsînd fiecare în fondul personalității o urmă, și deci ținînd seama, evident, unul de altul. Dar întîrzie definitiva așezare necesară însușirii artistice a personajului ca tip. Scriitorul însuși nu îndrăznește să stabilească odată punctul terminus pe care îl anunța. Totuși îl depășește apoi și — interesant — fără ca aceasta să pară anormal. Cîndva în a doua jumătate a cărții chiar se marchează: „Personalitatea lui Ion Sîntu se definise" (pag. 486) dar cititorul simte că încă nu e definită, că încă vor mai continua căutările și nesiguranțele. Și de la pag. 543 îl vedem iar pe „tînărul acesta nefixat încă, oscilînd între vis și voință". La pag. 579 Ion Sîntu „simțea acum spargerea aceasta a personalității lui obișnuite, luînd forme neliniștitoare", iar la pag. 589 trece prin „una din acele crize care formează și precizează un caracter..." Din acest exces de punctare analitică, eroul este lipsit de o poziție, la un moment dat, definitorie. Din totalitatea imaginilor ce se suprapun, eroul principal poate rămîne întipărit prin una, reprezentativă, pe care mișcările ulterioare nu o pot răsturna fără să răstoarne însăși individualitatea. In cercul lui Ion Sîntu se constată, ni se pare, mai multe asemenea răsturnări, poate nu grave în viața psihică a eroului, dar reliefate insistent în considerațiile scriitorului, din care cauză tocmai se înfig ostentativ în atenția cititorului.

Se poate ca explicația acestei situații să stea în dominantul caracter autobiografic pe care pare să-l aibă eroul principal. De obicei acest „erou liric" al romanelor bazate pe autobiografie, se pierde, ca în cărțile romantice, prin aglomerare de trăiri și prin imposibilitatea detașării scriitorului. Dar un observator mai științific ca scriitor decît Ion Marin Sadoveanu e greu de găsit și, dacă într-adevăr romanul are în mare măsură, caracter autobiografic, nimeni nu-i poate reproșa eminentului scriitor că a fost părtinitor cu sine. Dimpotrivă. Caracterul sentimental, liric, incapabil de obiectivare, pentru o observație, lucidă și definitorie, se poate remarca în descrierea a două personaje: Matei Sîntu și Paraschiva. Dar pentru eroul central sînt puse în funcțiune toate instrumentele obiecției, fără cruțare.

Și, poate, tocmai în această disecție stă originea nedefinirii personajului. Pe Ion Sîntu îl vedem ca pe o pictură enormă, reprodusă pentru uzul specialiștilor, în detalii excepțional de precise, dar nu-l vedem niciodată întreg (chiar dacă ni se dau toate detaliile întregului, mai mult totuși decît suma părților...).

Disecția fără concluzie a personajului principal însă nu diminuează valoarea romanului întreg, pe care-l vedem, cum am spus, mai mult ca pe un mare roman al epocii, decît ca pe romanul lui Ion Sîntu, existent și necesar ca factor epic centralizator. Și în istoria literaturii romîne Ion Marin Sadoveanu va rămîne, fără îndoială, ca unul din cei mai mari observatori sociali.

Metoda artei lui, atît de apropiată de știință, e dificilă mînuirii. Numai un experimentat excepțional o știe întrebuința, întocmind un roman în care creația e subordonată analizei, precumpănitoare în esență și în cantitate, dar în care creația sudează analiza prin „scene" memorabile. In acest sens, am cita vizita lui Urmatecu la Roaiba, în noaptea nașterii lui Ion Sîntu, prezentarea scenelor în fața nenorocitului căpitan Scarlat, copiii la poliție, prima sărutare dată Zoichii, scena fructelor și florilor, comentate verlainian, pe trei voci contrastante, și încă altele, care te urmăresc cu forța acțiunii petrecute concret, în fața ta. Dar metoda lui Ion Marin Sadoveanu e mai ales a consolidării unei scene intuitive — prin minuțioase și grave considerații intelectuale. Procesul e deci oarecum deosebit de cel artistic în genere, aparținînd, într-un mod original, criticii artistice, scriitorul explicitîndu-se, ca analist, pe sine, creatorul.

Există un procedeu desuet al romanelor de analiză, care taie cartea în zeci de fragmente începute prin: „X era unul din acei oameni care..." sau „Se afla acum într-una din acele stări care...". Dacă Ion Marin Sadoveanu s-ar rezuma la acest procedeu, cartea lui n-ar fi ceea ce este: o valoroasă operă a inteligenței și culturii, a analizei și a creației, asupra căreia poți reveni oricînd, citind mereu aceleași pagini, cu delectarea pe care ți-o dau atît evocările literare, cît și eseurile psihologice, estetice, istorice și încă de oricare alt gen, ale artiștilor cu înaltă intelectualitate.

Savin Bratu

P.S. In prima parte a acestei cronici s-au strecurat cîteva greșeli de tipar regretabile, în transcripția numelor cîtorva personaje. Sîntem convinși că cititorii au făcut singuri îndreptările de rigoare.

DIMINEAȚA

Fragment din romanul „CALEA NEGUSTORILOR"

XXXI

Devreme, dimineața, Calea Griviței era pustie. Numai în fața birturilor din jurul Gării de Nord se înghesuiau cîțiva țărani care-și opriseră căruțele lîngă trotuarele acoperite de zăpadă. De sub păturile vechi și rărite, puse peste trupurile cailor, ieșeau aburi albi. Animalele își scuturau coamele umezite pe care se prinseseră țurțuri. Tocau cu dinții lor mari fînul aruncat la picioare și mișcau rar cozile la mușcătura gerului. Ningea potolit cu fulgi mari. Deasupra firmelor prăvăliilor se așezaseră straturi moi de omăt și la cîte o scuturătură de vînt se auzeau bufnituri înfundate și tablele vopsite cu roșu, albastru și negru scîrțîiau lung.

Să fi fost aproape de șapte, cînd timpul amorțește și oamenii mai simt nevoia să doarmă, înșelați de întunericul zilei de iarnă. Bătrînul auzea lopețile negustorilor de mărunțișuri care-și curățau treptele de ciment din fața dughenelor. Un nor alb de ninsoare se prăvălise deasupra străzii. In unele geamuri se aprindeau lămpile și se ridicau cu încetineală perdelele de noapte. Peste salcîmii bătrîni ai Griviței pluteau aburii fierbinți ai locomotivelor care treceau spre Centrul de revizie. Mareș auzi aproape uruitul unui oblon atunci ridicat. Ii era foame și ar fi vrut să ajungă mai repede acasă, dar gîndul că o putea găsi încă pe nevastă-sa îi încetini pașii. Pe lîngă el trecu un tramvai care avea un plug în față. Clopotul lui bătea stăruitor și deasupra liniilor scînteia rar o flăcăruie albastră.

Bătrînul îl lăsă să treacă privind șinele lucioase și urmele de zăpadă topită cu sare, rămase între ele. Incepuse să se lumineze. Lămpile electrice păleau. Dincoace de podul Basarab unde începeau hăinăriile văzu o înghesuială de oameni. Se apropie. In fața unei prăvălii cu rochii de gata se îngrămădeau cîteva femei îmbrăcate în scurte cenușii de doc. Erau vreo cinci sau șase taxatoare de la S.T.B. care ascultau rîzînd strigătele unui bărbat roșcovan, mic de statură, fără dinți:

— Treci și te-mbracă! Treci și te-mbracă! Soldul! Soldul! 50% reducere pentru dumneavoastră! Soldul! Soldul!

In aerul rece, răcnetele vînzătorului se topeau. Din cînd în cînd liniștea nefirească a străzii era curmată de chicotele femeilor.

„Criza, săraca!" își spuse bătrînul în gînd. „Aștia mai neprocopsiții nu au zi, nu au noapte, trebuie să scoată bani și din piatră seacă!" Privi în treacăt vitrina unui magazin de lumînări în care erau înșirate una sub alta mai multe feștile colorate. Bastoanele de ceară, cu desene colorate, erau afumate de vreme și murdărite de muște la capete. Alături, într-un geam cam nespălat, văzu manechinele de pînză ale domnișoarei Aurica Cîrlan care ținea prăvălia de îmbrăcat mirese. Un curent neștiut ce se strecura pe sub ușile neînchise bine mișca voalurile albe și, o clipă, bătrînul se opri nedumerit crezînd că păpușile acelea mari se însuflețiseră pe neașteptate. Trecu o femeie cu un copil. Acesta se sperie și cîțiva bărbați aflați sub afișul cinematografului „Lia" începură să rîdă. Mareș mai merse cîtăva vreme pe partea stîngă a străzii căscînd gura la galantarele dughenelor de pește și abia aproape de podul Grant simți liniștea nefirească a Griviței.

— Ce-i cu *Atelierul?* se întrebă dintr-odată, nemaiauzind vibrația surdă a sălii cazanelor. Grăbi pașii. Pe lîngă el trecură doi olteni cu garnițele goale. Aveau hainele murdărite de gaz și păreau puțin băuți. Lămpile se stingeau una cîte una în geamurile negustorilor. Aerul rece al dimineții îi ardea obrajii. Bătrînul urcă trotuarul îngust al podului de fier și privi șinele numeroase ale intrării Gării de Nord. La ace, macazele pocneau cu un zgomot sec, sporit de ecoul zilei de iarnă. Deasupra se schimbau luminile semafoarelor, niște garoafe de ceață, cînd verzi, cînd roșii, abia lucind. Sosea un tren, lung și negru, învăluit de aburi, apropiindu-se pe dîrele de metal cu o mișcare leneșe.

„Aștia de la *Tracțiune*, habar n-au, și nici cei de la *Mișcare!*" mormăi Mareș. „Ba, nu!"

Privi spre Ateliere și văzu în dreptul Reviziei cîteva vagoane alergînd spre depouri.

„Aha, intră la căldurică!"

Fii-său, Gheorghe, îi spusese de ieri: O să vezi dumneata, îi învățăm noi minte să mai dea oamenii afară, să-i lase pe drumuri!

De aici, de pe pod, nu după multă vreme auzi primul semnal al grevei: zgomotul repetat al tampoanelor lovite unul de altul. El se isca de pretutindeni: dinspre stația B.M. unde se descărcau mărfurile, dinspre liniile moarte pe care fuseseră uitate numeroase garnituri, și mai ales dinspre stațiunea de reparare a locomotivelor. Tot acest parc de vechituri pe care-l vedea sub el se însufleți dintr-odată. Cîte doi sau trei ceferiști împingeau vagoanele de marfă unul spre altul. Către Chitila se auzeau semnale îndepărtate. La Haltă, montatorii loveau cu ciocanele osiile vagoanelor. Mareș nu mai așteptă. Peste Grivița se auzi sirena. Avea în strigătul ei ceva tînguitor care nu semăna cu semnalele obișnuite ce anunțau intrarea în schimb.

— Ce-i? Ce s-a întîmplat? întrebau negustorii ieșiți în ușa prăvăliilor.

— Iar au intrat în grevă la Ateliere, spunea un hamal de pe scara unui vagon de tramvai.

Mareș grăbi pașii. Ar fi trebuit să fie acolo, lîngă ei, lîngă Gheorghe. Gîndul că nu mai aveau încredere în el, nu-i dădea liniște. Altfel i-ar fi spus măcar fii-său că vor începe greva chiar în dimineața aceea. Și tot mai necăjit vorbi de unul singur, mergînd: „Bine, bine, nu-i nimic, n-aveți nevoie de mine, n-am să mă bag cu sila în sufletul vostru..."

Pe lîngă el trecură cîteva femei care vorbeau în gura mare.

— Și-acum ce-o să fie? întreba una.

— Revoluție, c-așa am auzit...

Bătrînul își simțea cămașa udă în spate. Fără să știe aproape alerga. Era foarte frig și cerul apăsător lăsa să-i scape o ninsoare rară, cu fulgi rătăciți. Din pomi cădea o chiciură albă, pufoasă. Se auzi forfota mulțimii strînse în fața intrării. Abia își făcu loc printre femeile strînse în fața mezelăriei „Pațac" și văzu cabina portarului cu acoperișul plin de zăpadă. La intrarea uzinei de vagoane se așezaseră pichetele de ceferiști. Salopetele lor unsuroase, puse peste cojoace, înlocuiseră uniformele cenușii ale paznicilor. Tramvaiele abia se mișcau prin grămada de oameni strînsă lîngă gardul de fier al Atelierelor. Sirena se auzi și mai puternic. Mareș se apropie. Prin curtea acoperită cu petice de gheață murdară treceau în pas alergător grupele de autoapărare înarmate cu drugi de fier, șine rupte și ciocane de lăcătușerie. Lîngă zidul dinafară al birourilor se ridica în grabă o tribună de lemn. Pe acoperișul cazangeriei și al oțelăriei se urcaseră cîteva sute de muncitori, ocupînd marginea de beton. Bărbații ridicau brațele negre în aer și strigau mulțimii din stradă:

— Pîi-ne! Pa-ce!
— Pîi-ne! Pa-ce!
— Pîi-ne! Pa-ce!

Vibrarea metalelor din Ateliere fusese înlocuită cu acest strigăt repetat.

Dinspre Gara de Nord soseau autocamioane cu polițiști. Plutoanele erau lăsate pe trotuarele din fața Reviziei trenurilor, mult mai departe de intrarea principală. Sergenții începuseră să facă cordoane, izolînd mulțimea dezordonată care trecea strada, apropiindu-se de drugii albăstrui ai gardului.

„Nu dorm nici ăștia!" își spuse Mareș. Vru să se apropie, dar se răzgîndi. I-ar fi fost rușine să fie recunoscut de vreunul dintre cei de dincolo. Asculta numai cu o nepăsare tristă murmurul din jur, vocile răzlețe ale unor oameni necunoscuți.

— Or să-i împuște ca la Lupeni, spunea un domn gras, îmbrăcat într-un palton negru cu guler de vidră.

Bătrînul nu-și dădu seama dacă necunoscutul vorbea cu milă sau cu bucurie. Numai cînd îl auzi spunînd unei femei de lîngă el: „Bolșevici!" înțelese. Vru să alerge după el pentru că se îndepărtase, dar renunță privind gardul înțesat de muncitori care-și chemau femeile mai aproape. Sergenții nu puteau stăvili năvala. Peste zidul de piatră erau aruncate pîini mari, negre. Ucenicii de la cazangerie le prindeau în brațe cu îndemînare. In sufertașele calde, strecurate printre barele ruginite, ardea o fiertură săracă. Lucrătorii o mîncau pe loc ca să se mai încălzească.

De sus, de pe acoperișul Atelierelor, se auzea continuu strigătul scandat al muncitorilor:

— Pîi-ne! Pa-ce!
— Pîi-ne! Pa-ce!
— Pîi-ne! Pa-ce!

Ca să se încălzească, loveau cu bocancii în marginile de beton ale acoperișului. Ropotul de ținte de fier lovite de ciment trecea peste curte, sporit de ecou. Sirena îl acoperea din cînd în cînd, spărgînd parcă aerul zilei de iarnă.

In curte se aprinseseră focuri din traverse unse cu catran. Se ridicau trîmbe de fum înecăcios și forfota încetase. Jos, sub flăcări, rămîneau bălți negre de gheață topită. Pămîntul sfîrîia ca o piele încinsă, arătîndu-și rănile negre de zgură veche, pisată sub pași. Dincolo de gard se terminase ridicarea tribunei de lemn.

Mareș nu se mișcă de la locul lui. Se rezemase de oblonul unei prăvălii cu mărunțișuri și privea strada înțesată cu polițiști și trecători. Negustorul, nepăsător la cele ce se întîmplau în jurul lui, îmbia femeile cu o voce plîngătoare:

— Ia ațica, ațica, doamnelor! Ieftin și garantat! Ieftin și garantat! Ațica, ațica! Doi lei mosorelul, doi lei! Soldul! Soldul! Ieftin și garantat!

Nu-l asculta nimeni. Spre trotuarul celălalt alergau copiii ceferiștilor, cu sufertașe albastre, aburinde, în mîini. Sergenții se prefăceau că vor să-i atingă, împiedicîndu-i să alerge, dar, în cele din urmă renunțau. Cîteva femei gravide se îndesau spre cordonul cafeniu de uniforme cerînd voie să-și vadă bărbații.

Pe la 9 se auzi că trenurile cu lucrătorii care locuiau în apropierea Bucureștiului fuseseră oprite în gara Chitila. Cîțiva lăcătuși prinseseră un autobus și sosiseră în mijlocul greviștilor.

Urmă cam un ceas de liniște. Mareș intră într-o cîrciumă din apropiere și ceru un cinzec de rachiu. La o masă văzu cîțiva cunoscuți care așteptau liniștiți să li se aducă ceva de băut. Pe unul, Oprea, îl cunoștea bine. Se apropie de masa murdărită de resturi de vin și-l întrebă, cam răstit:

— O ștersești, ai?

Tîmplarul, că tîmplar era, îl privi cam dintr-o parte și-i răspunse peste umăr:

— Dar tu? De ce nu ești lîngă fii-tău?

— Nu mai mă primesc, zise cu amărăciune bătrînul.

— Atunci de ce nu-i lași pe alții în pace?

Mareș se îndepărtă fără să mai spună vreun cuvînt. Bău în cîrciuma aceea pînă pe la 10 cînd auzi crescînd larma străzii. Se apropie din nou de magazinul de mărunțișuri și privi către intrarea Atelierelor. In fața gardului se oprise un autocamion din care muncitorii de la fabrica de pîine *Herdan* descărcau pituști negre, rotunde. Polițiștii priveau cu îngrijorare spre Gara de Nord, încercînd să facă loc tramvaielor care se mișcau cu greutate pe linii. Numărul celor din stradă creștea. Pe unii, Mareș îi cunoștea. Erau membri ai sindicatului muncitorilor de la „Balcan", de la „Saturn", de la fabrica de cuie, de la R.M.S., hamali din gară, numai lume cunoscută. Sirena, cu al cărei strigăt se deprinseseră, îi adunase aici, în fața uzinei de vagoane. Deasupra mulțimii se ridicaseră cîteva pancarte pe care erau scrise lozinci de solidaritate:

CEREM ELIBERAREA CELOR ARESTAȚI!
JOS CURBELE DE SACRIFICIU!
PACE ȘI PÎINE!
JOS STAREA DE ASEDIU!

Pe tribună se urcau pe rînd ceferiștii care vorbeau celor strînși dincolo de gardul metalic. Vocile nu se auzeau pînă aici, bătrînul ar fi vrut să se apropie, dar spaima că va fi cunoscut îl țintuia lîngă oblonul prăvăliei. Negustorul nu mai înceta cu strigătele lui căutînd să atragă atenția trecătorilor care se strecurau prin spatele manifestanților.

— Ațica, ia ațica, doi lei mosorelul, doi lei! Ieftin și garantat! Soldul! Soldul!

Mareș nu mai putu răbda și se răsti pe neașteptate la cel de lîngă el:

— Dar mai taci dracului odată cu mosorelele tale! Tu n-auzi că vorbește un om? Acum ți-ai găsit să-ți vinzi marfa?

Trecură cîteva muncitoare de la R.M.S. cu doi saci de tutun și negustorul nu mai strigă cîtăva vreme. Li se făcu loc femeilor și pachetele fură trecute peste gard. Se auzeau frînele camioanelor cu polițiști care soseau ca să întărească paza. Către prînz fu adus și un regiment de soldați de infanterie. Aceștia se grupară pe plutoane pe trotuarul celălalt.

Se mai încălzise puțin. Bătrînul ar fi vrut să treacă strada, să ajungă la intrarea principală și să pătrundă în curtea Atelierelor. Acum simțea că nu-i mai e rușine sau frică, dar gîndul că nu făcuse treaba asta încă de dimineață, îl paraliza. Ce-aveau să zică alde Dobre, alde fii-său: Unde mi-ai stat pînă acum? Vreasăzică tot așa este: îți ții dosul! Amărăciunea îi cuprinse sufletul. Cel mai bun lucru era să plece, să nu-i mai vadă, să găsească undeva un capăt de pernă, să se culce și să se trezească abia după ce toate se vor termina. Dar unde să te duci? Și, apoi, știa el ce avea să se mai întîmple? Privise soldații și plutoanele de polițiști și înțelesese că de data aceasta direcția C.F.R.-ului nu se mai juca, avea de gînd să ia măsuri energice, adică să evacueze cu forța Atelierele, să-i aresteze pe cei care se împotriveau.

Strigătele muncitorilor de pe acoperiș se întețiseră.

— Mun-că! Pîi-ne! Pa-ce!
— Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!
— Mun-că! Pîi-ne! Pa-ce! scandau în cor.

Cineva se urcase în clopotnița bisericii Sfîntul Gheorghe și în curînd se auziră dangăte profunde, însoțind urletul prelung al sirenei. Pe acoperișul unei mașini de piață care făcea reclamă unui ziar se urcase un muncitor de la Manufactura de tutun care vorbea greviștilor:

— Fraților, nu sînteți singuri! Muncitorii de la R.M.S. au declarat grevă de solidaritate! Trăiască unitatea proletară!

Cîțiva își aruncară șepcile și căciulile în aer. Pe trotuarul alăturat ofițerii sosiți cu plutoanele regimentului de infanterie se uitau tăcuți spre muncitorii adunați lîngă intrarea uzinei de vagoane. Numărul lor creștea din ceas în ceas. Soseau cu sutele, în grupuri compacte, însuflețiți de o grabă pe care ei n-o pricepeau. Aduceau pachete aruncîndu-le greviștilor, le strîngeau mîinile printre drugii gardului și așteptau cu răbdare să se termine cuvîntările conducătorilor de sindicat.

Pe la prînz, Mareș văzu și coloanele celor de la Uzinele Comunale. In fruntea lor se aflau aproape două sute de femei care strigau în cor:

— Jos starea de asediu! Jos curbele de sacrificiu!

Găzarii, vecinii bătrînului, aduseseră de la un depozit de cherestea din apropiere o grămadă de scînduri pe care le sfărîmau cu picioarele și ațîțau un foc mare peste care turnaseră ce le mai rămăsese în garnițe. Lui Mareș îi înghețaseră picioarele. Și le mișca repede, bătînd cu tălpile asfaltul înghețat, dar nu mai putea răbda. Se gîndi că ar trebui să se ducă pînă acasă, să cotrobăie prin dulap, să găsească ceva de mîncare. Se răzgîndi. Simțea iar nevoia să bea, să-și înăbușe această durere a sufletului, nemărturisită, suferința cumplită că nu poate să se hotărască să treacă strada, cei doisprezece metri care-l despărțeau de fiul său și de vechii prieteni. Se depărtă grăbit, strecurîndu-se printre cordoanele de soldați ca un hoț, în susul Griviței, spre Gara de Nord, fără să se uite înapoi, urmărit numai de strigătul neîntrerupt al sirenei.

Se întunecase. Calea negustorilor părea pustie. Spre gară mai puteau fi zărite cîteva vagoane de tramvai, roș-galbene, abia tîrîndu-se pe liniile înghețate. Pe treptele de piatră ale clasei a III-a urcau grăbiți cîțiva călători rebegiți. Vîntul scutura un bec care arunca fîșii de lumină pe zăpada murdară. In sala de așteptare ardeau slab cîteva calorifere. Țăranii, înghesuiți în jurul lor, ațipiseră cu capul în piept, strîngînd în brațe coșurile de paie în care aveau tîrguieli. Cîțiva hoți dădeau tîrcoale acelei mulțimi ostenite. Cei ce sosiseră în după amiaza aceea din provincie își căraseră geamantanele singuri pentru că pe peron încă de dimineață nu se mai afla nici un hamal. Peroanele erau pustii. La capătul liniilor, în tampoanele ruginite, curentul arunca grămezi de zăpadă.

Bătrînul era amețit, îi venea să cînte parcă, dar sirena care urla neîncetat îl oprea. Ar fi vrut să fluiere, să se bată cu cineva, dar nu întîlnea pe nimeni. Cînd trecuse prin fața dughenelor de lîngă cinematograful „Lia" era cît pe aci să spargă un geam numai ca să poată striga, să-l ia cineva de gît și să-l ducă la poliție. Nu avusese pînă la urmă nici acest curaj. Băuse aproape un kilogram de țuică, singur, și nu mîncase decît un iaurt într-un birt prăpădit de lîngă hotelul „Tranzit", privind fără curiozitate mersul legănat al femeilor care nu aveau pe cine să oprească în stradă. Se înduioșase o clipă, într-un răstimp de beție: „Săracele! Cui dracu'-i mai arde acum de alte alea!" Se ridicase tot înfometat, își numărase banii rămași, știa că o să se certe iar cu nevastă-sa pentru că îi luase ultimii lei de pe masă, dar în ziua aceea putea să i se întîmple orice, nu mai avea timp să se gîndească la nimic.

Cînd se aprindeau becurile pe Grivița se trezise urcînd treptele Gării de Nord. Ar fi vrut să întîlnească pe cineva cunoscut, dar peroanele erau pustii. Privise semnalele luminoase, roșii și verzi, și își spusese: „Dacă ar fi să mă întorc, pe aici ar trebui să mă întorc, nu pe Grivița. Pe lîngă șinele de fier, să trec dincolo de Revizie și de-acolo în spatele Atelierelor... Dar, soldații? Doar n-or fi ei atît de proști să nu trimită soldați și în spatele Haltei..."

Pe urmă se liniști singur: „Am să le spun că lucrez la ace, pe unul singur îl lasă ei..."

Dar nu plecase. Un sfert de ceas privise liniile pustii pe care jucau luminile semafoarelor și în cele din urmă mîrîise: „Nu, lasă-i, nu m-au chemat. Nu mai au încredere în mine! Dacă mă duc la ei, vor crede că sînt agent provocator... Or să vadă ei mai la urmă cine i-a dat în gît..."

Și trist, fără nici un gînd, se întoarse, ieși în piața gării privind cele cîteva birji care așteptau zadarnic călătorii în frigul serii de februarie. Fără să știe de ce strigă unui birjar bătrîn care moțăia pe capra droaștei lui:

— Du-te, mă omule, acasă că nu mai vine nimeni. Tu n-auzi sirena? S-au pus ceferiștii noștri în grevă și nu mai merg trenurile...

— *Zău?* se miră birjarul. De-aia nu se mai simte nici o mișcare? Și văzîndu-l atît de bătrîn, cu părul alb, stînd fără treabă în curentul ieșirii, îl chemă: Haide cu mine, că tot n-am clienți, te duc pe gratis...

— Nu merg, am treabă, zise Mareș și-i veni să rîdă.

Droașca se îndepărtă. Rămas singur nu știu încotro s-o apuce. Să se întoarcă acasă nu se mai putea. N-ar mai fi răbdat să audă sirena aceea care nu se mai potolea. O apucă pe Grivița, traversînd piața gării fără să privească vitrinele magazinelor, cu capul în pămînt. In fața hotelului „Nord" văzu o femeie înghețată așteptînd sub lampa de noapte a gangului. Trecu mai departe. De sîrma unui chioșc pe care atîrnau ziare prinse cu clești de rufe, spînzura un afiș proaspăt. Mareș citi titlul mare, scris cu cerneală neagră: GREVA CEFERIȘTILOR. După un timp își aduse aminte că îi spusese birjarului cu cîteva clipe înainte: „au intrat ceferiștii *noștri* în grevă" și își zise cu amărăciune că de fapt el nu mai era decît un bătrîn de care se fereau toți, un om pierdut pentru prieteni. Nu-i mai era frig. Dincolo de hotelul „Tranzit", vîntul flutura niște basmale colorate agățate într-o vitrină spartă. Mai departe puțin, doi hăinari își strîngeau paltoanele de copii înșirate pe umerașe în fața prăvăliilor lor. Aveau pe cap șepci peste care își trecuseră fularele ca să nu le înghețe urechile și fluierau a pagubă. Bătrînul se opri în fața cinematografului „Marconi". Văzu un afiș rupt de vînt pe care era scris cu cerneală albastră: AZI TRUPA DE REVISTE *la 7 și jumătate și 10 jumătate*. Fără să se gîndească mult intră în holul murdar, și ceru un bilet de intrare. Un bărbat scund cu o lanternă în mînă îl urcă la balcon pe o scară strîmtă, ciocnită, mîncată de vreme. De undeva de sus, venea un miros de vespasiană, se auzeau împușcături și zgomotul aparatului de filmat. Plasatorul deschise o ușă, îi găsi un loc și bătrînul se așeză. Pe pînză, o femeie și un bărbat se sărutau, cîțiva necunoscuți țistuiau prin întunericul sălii și se trezi dînd din picioare laolaltă cu ceilalți. După vreun sfert de ceas filmul se termină, tocmai cînd un automobil cădea într-o prăpastie spre groaza celor din sală. Urmară cîteva huiduieli și lumina se aprinse, o lumină săracă, galbenă. De undeva, de sus, se simțea curentul făcut de un geam deschis. Scena era foarte aproape. In perdelele ei vechi bătea vîntul, mișcîndu-le. Sala era aproape goală. „Lumii de ce-i arde și mie de ce!" se batjocori singur bătrînul. Căzu o cortină purpurie, cu ciucuri aurii, stîrnind praful vechi rămas pe podelele nespălate de multă vreme ale scenei și de sub rampa ei vopsită cu baiț, împodobită cu îngerași de ipsos, peste care se dăduse o pensulă de bronz, țîșniră luminile unor becuri mai puternice. De dincolo de jgheabul de tablă sub care ardeau luminări de sticlă se auzi zgomotul ridicării pînzei pe scripet și tropotele mașiniștilor. Se așezau decorurile de placaj și se auzeau vocile artiștilor. Capacul sufleurului se ridică, de sus se văzu o mînă care potrivea un teanc de foi, și galeria izbucni în aplauze. După încă vreo cinci minute, cortina se ridică și în fața rampei veni un bătrînel cu obrazul boit.

— Doamnelor și domnilor, spuse, trupa de reviste are onoarea să vă prezinte un frumos program artistic. Vom începe cu un cuplet spus de talentatul comic Gogu Rădulescu...

Perdelele de purpură se despicară și pe podelele mișcătoare păși un bărbat între două vîrste, mic de statură, îmbrăcat într-un costum alb. Purta pe cap o pălărie de paie, de vară, și se mișca ușor în pas de dans, aruncînd cu brațele bezele publicului de la balcon, după fiecare refren al cupletului.

Artistul făcea cu ochiul, se grăbea să rostească cuvintele, privind cînd spre parterul luminat de reflexele rampei, cînd spre părțile întunecate ale balconului. Bătrînul vru să-l asculte dar nu reuși. Pînă la urechile lui ajungeau numai frînturi de versuri și vorbe desperecheate. Cei din sală aplaudau din cînd în cînd, mai mult din obișnuință. După ce se termină cupletul, pe scena îngustă își făcură apariția cinci sau șase femei, una mai grasă decît alta, care începură să danseze, bătînd podelele cu tocurile pantofilor:

Tac-tac-tac...
Tac-tac-tac...

Prin geamul deschis, deasupra balconului, Mareș auzi în clipa aceea cadența unui pluton de soldați în mers.

Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!
Rap! Rap! Rap!

Caldarîmul înghețat suna sinistru. Bătrînul se ridică, urcă treptele de lemn și privi strada luminată de cîteva becuri. Erau șase sau șapte plutoane de soldați înarmați cu puști care mergeau spre Ateliere. In clipa următoare oboseala și frica îi pieriră. Coborî repede scările de ciment, ținîndu-se de rampa alunecoasă, simțind încă în nări mirosul de vespasiană. De afară, de dincolo de geamurile înghețate ale holului, auzi și mai bine cadența bocancilor soldățești. Ieși și merse pe lîngă o coloană cîtva timp privind căștile metalice pe care le aveau soldații pe cap, gîndind cu spaimă:

— E groasă. Au adus armata. Or să-i împuște!

Cînd ajunse la Gara de Nord urcă scările pline de zăpadă și pătrunse în sala de așteptare. Țăranii tot mai dormeau îngrămădiți unul peste altul în jurul caloriferelor care abia țîrîiau. Străbătu peroanele pustii, privi ceasurile luminate de deasupra liniilor și se grăbi. Era opt și cinci. Văzu semafoarele neclintite și în depărtare umbra metalică a podului de fier de la Basarab. Era foarte frig, pe sîrmele de semnal se prinsese chiciura. Nu se întîlni cu nimeni. Trecu de podul Grant și se apropie de Haltă. In fața lui auzi pașii unei patrule care se îndrepta spre gardul de beton al Atelierelor. Pietrișul alunecos se rostogolea în șanțurile mici și umbrele soldaților se văzură cîteva clipe pe zăpada murdară. Mareș stătu puțin pe loc apoi porni mai departe. De dincolo de pod, de pe Grivița, se auzeau strigătele muncitorilor care se adunaseră de a lungul Griviței. Nu mai încăpeau în fața Atelierului și rămăseseră răbdători în frig, așteptînd să se miște cei din primele rînduri. Erau peste zece mii de oameni, hotărîți să nu plece pînă nu vor vedea ce se întîmplă cu greviștii.

Bătrînul ajunse sub pasarela Reviziei, sări un gard pe care-l cunoștea, urcîndu-se pe o cutie de gunoaie și după încă cinci minute se află în curtea Atelierelor. Se strecură pe lîngă zidul spart al depoului și, ajuns în dreptul atelierului de strungărie, se trezi cu lumina unei lanterne drept în luminile ochilor.

— Stai! spuse cineva din întuneric. Cine ești și ce cauți aici?

Mareș mai auzi zgomotul unor pași care se apropiau.

— Stinge dracului lampa aia că nu văd nimic, zise mînios. Vreau să mă duceți la comitetul de acțiune.

— Nu-i Mareș? se miră cineva.

— Mareș? Mareș? Care Mareș? întrebă o altă voce.

— Lăsați-l, e tătăl lui Gheorghe...

Acum îi vedea bine. Erau doi ucenici și vreo trei lucrători ale căror nume nu le mai ținea minte, dar pe care-i cunoștea. Il conduseră cîtva timp și ajunși în dreptul oțelăriei îi spuseră unde poate să-l găsească pe fii-său. Bătrînul le mulțumi morocănos. Cunoștea drumul ca în palmă. Trecu de încă două echipe de control și ajunse aproape de cazangerie, în curtea din fața a uzinei de vagoane în mijlocul căreia ardeau mai multe focuri.

— Stai! Cine-i? strigă cineva.

Mareș se opri. Dobre se apropie de el și-l recunoscu. Nu spuse nimic cîtăva vreme. Nici bătrînul nu știu cum să înceapă vorba. De afară, din stradă, se auzeau voci amestecate. Dincolo de rețeaua de fier a gardului se ridica o larmă surdă. După vreo zece minute se trezi cu Gheorghe în fața lui. Acesta îl întrebă ostenit:

— Ai venit?

— Da, răspunse bătrînul.

— Cînd?

— Acum. Ce trebuie să fac?

Nu-l întrebase pe unde. Nu era nevoie.

— Deocamdată nimic. Ai grijă numai să pregătești retragerea dacă va fi nevoie...

— Retragerea? se miră Mareș.

— Da, retragerea. Or să pună mitralierele pe noi și trebuie să ne închidem în Ateliere. Doar nu vrei să ne lăsăm omorîți ca niște cîini?

Gheorghe se așezase pe niște lemne. Era nebărbierit, în lumina focului jucător părea și mai palid. Numai ochii, adînciți în fundul capului, străluceau viu. Cărase ceva, avea mîinile pline de unsoare, nici nu simțea gerul nopții de februarie parcă, stînd nemișcat, fără să-l privească. Bătrînul îi spuse că pe drum a văzut companii de soldați care se îndreptau spre ei. Gheorghe știa. In spatele lor se auzeau deschizîndu-se și închizîndu-se ușile înalte de fier ale Atelierelor. Deasupra curții și străzii coborîse o liniște nefirească.

Către ora nouă și jumătate, un ofițer somă mulțimea să se retragă. Cuvintele lui fură acoperite de strigătele femeilor aflate în primele rînduri.

— Unde să plecăm? întrebase în gura mare una din ele. Nu ne-așteaptă copiii acasă...

— Și nici bărbați n-avem, că sînt dincolo, în curte, adăugase alta.

Ofițerul, un bărbat nu foarte tînăr, cu obrazul mîncat de vărsat, îmbrăcat într-o manta lungă, se întoarse spre soldați și ordonă scurt:

— Pluton, drepți!

Se auzi mișcarea cam înceată a soldaților care lipeau un bocanc de altul dintr-o deprindere veche.

— Pluton, baioneta la arm'!

O clipă, fierul cenușiu al baionetelor luci în lumina becurilor electrice.

Din spate se ridică strigătul bărbaților:

— Nu vă dați înapoi! Nu vă speriați!

Și deodată comenzile ofițerului fură acoperite de vocile mulțimii care scandau:

— Jos starea de asediu! Jos curbele de sacrificiu! Jos! Jos!

De dincolo de gardul de fier, greviștii se alăturară în cor:

—Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!
—Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!

Se produse o învălmășeală și soldații rămaseră pe loc. Un batalion de polițiști, atunci adus cu autocamioanele, se apropie. Sergenții începură să lovească cu bastoanele de cauciuc în dreapta și-n stînga. Se auziră țipetele femeilor și începu o luptă tăcută. Regimentul de infanterie, pregătit să șarjeze mulțimea, nu acționa încă. Comenzile ofițerilor nu mai fură ascultate. Către strada Atelierului, mulțimea fu împinsă în obloanele magazinului de mezeluri „Pațac". Se sparse un geam, cineva, poate o femeie mai înverșunată, ridică o bucată de gheață și o zvîrli în sergenți. Urmă o ploaie de bulgări și, în huiduielile celor de față, polițiștii încercară să pună mîna pe cîțiva muncitori care se aflau mai în față. Din spate veni puhoiul celor de la fabrica de cuie, rînduri, rînduri de bărbați cu pancarte în mîini. Cartoanele umezite de frig fuseseră rupte în învălmășeală și lucrătorii se foloseau de bețele rămase ca de niște ciomege. Sergenții începură să dea înapoi căutînd să-i rețină pe cei arestați. Către Revizia trenurilor, în dreptul cîrciumii lui Zdrenghie, batalionul se lovi de rîndurile șomerilor. Prinși între aceste două coloane, polițiștii trebuiră să-i lase în libertate. Din curtea uzinei de vagoane se auzi strigătul de victorie al ceferiștilor.

Dobre, urcat pe tribuna ridicată lîngă gardul de metal, vorbea soldaților care formaseră un cordon între mulțimea din stradă și teritoriul Atelierelor.

Către ora zece, regimentul de infanterie fu retras și, după numai o jumătate de ceas, fu înlocuit cu jandarmi și grăniceri. La biserica Sfîntul Gheorghe tot mai băteau clopotele și peste București vuia sirena fără oprire. In cartierul acesta nu dormea nimeni. Străzile care duceau spre Grivița erau înțesate de nevestele și copiii greviștilor. In fața intrării Atelierelor ardeau două autocamioane răsturnate de mulțimea înfuriată. Mirosea a cauciuc încins și focul, alimentat cu benzină, lumina pînă departe.

Un ofițer se adresă mulțimii de femei, care se afla pe trotuarul învecinat, rugîndu-le să-i convingă pe greviști să iasă din curtea uzinei pentru a împiedica vărsarea de sînge. Se găsiră vreo zece sau cincisprezece, cele mai multe cu copii în brațe, și fură lăsate să treacă strada. Dincolo de gardul de fier, ochii ceferiștilor le urmăreau cu îngrijorare. Ajunse în fața intrării, fură lăsate să treacă de către pichetele de la porți. Femeile aduceau sub broboade pachete de țigări și pîine pe care le împărțiră în grabă bărbaților. Despre rugămintea de a părăsi curtea Atelierelor nici nu fu vorba. După un sfert de ceas, spre furia ofițerilor care le înjurau în gura mare, femeile se întoarseră la locurile lor.

Se auziră din nou strigătele celor din stradă:

— Cerem eliberarea celor arestați! Jos teroarea! Jos starea de asediu!

Din curtea uzinei răspunseră greviștii:

— Pa-ce! Pîi-ne! Li-ber-ta-te!
— Mun-că! Pîi-ne!
— Pîi-ne! Pa-ce!

Aproape de miezul nopții, pe Grivița își făcură loc cu greutate, prin mulțime, cîteva autocamioane pe care se aflau montate mitraliere. Cei mai fricoși se dădură la o parte și în curînd ceferiștii văzură căștile de război ale soldaților care se aflau pe acoperișurile cabinelor șoferilor. Comisarul regal Hotineanu vorbi jandarmilor și grănicerilor aduși și pentru ridicarea moralului trupei se împărți rachiu și țuică.

Timpul trecea greu. Dincolo de gardul Atelierelor se dublară pichetele. Mareș stătea lîngă fii-său privind pregătirile ce se făceau în stradă. Mulțimea rămăsese pe loc așteptînd cu încordare atacul soldaților. Se aprinseseră focuri și, din caldarîmul Griviței, muncitorii de la fabrica de cuie scoteau bolovanii, strîngîndu-i grămadă. Cîteva femei spărgeau asfaltul înghețat cu rangile de fier.

— Ce crezi, vor trage? întrebă bătrînul.

— Nu acum, poate mai tîrziu, răspunse Gheorghe cu o liniște în care se ghicea totuși îngrijorarea.

— De ce?

— Pentru că dacă ar ataca acum, ar trebui să și pătrundă în curtea uzinei...

— Și?

— N-o cunosc. Nu sînt atît de proști.

— Crezi că vor aștepta? se amestecă și Dobre.

— Vor aștepta. Nu au ce face. Mai întîi vor căuta să scape de mulțimea din stradă care-i încurcă.

— Au să întrebuințeze forța? întrebă cineva din spatele lor. In jur se strînseseră aproape o sută de oameni care ascultau tăcuți.

— Da.

Gheorghe se ridică și privi în spatele său, întrebînd după aceea:

— Ii e frică cuiva, tovarăși?

Nu răspunse nimeni. Tăcerea aceea grea, liniștea încruntată a ceferiștilor îl liniști.

— Bine. Atunci, fiecare la postul lui.

Oamenii se împrăștiară repede.

— Pe Iliescu l-ai văzut? întrebă deodată bătrînul.

Gheorghe nu înțelese la început.

— Nu. Cred că are altă misiune pe linie de partid.

— Cum? se miră Mareș. De ce să lipsească tocmai azi, de aici?

— Parcă dumneata n-ai lipsit pînă acum cîteva ceasuri? întrebă aspru fiul.

Bătrînul îi apucă brațul și i-l scutură cu furie:

— Tu să nu mai vorbești așa, Gheorghe, m-auzi? Să nu mai vorbești! Ori mă crezi un agent al poliției?

Celălalt nu răspunse.

— Vorbește! zbieră Mareș înverșunat.

— Dacă n-ai fi venit aici, în seara asta, aș fi crezut-o, mărturisi cam cu greutate.

Din stradă se auzeau strigătele femeilor care erau împinse cu forța spre străzile laterale.

— N-o să ne dați înapoi! strigau cele din primele rînduri.

Gheorghe încercă să schimbe vorba:

— Auzi, a început balul!

— Lasă asta, se răsti la el Mareș. Știu de ce n-aveți încredere în mine. Mi-a fost frică cîtva timp. Nu era nevoie să mi-o spuneți. M-au bătut foarte rău, acum mi-a trecut...

— Ce-i cu Iliescu? întrebă repede Gheorghe. Ce voiai să spui?

Bătrînul îl privi mai îmblînzit și lăsă să-i cadă mîna pe umărul lui.

— De altfel eu sînt cel mai vinovat dintre toți.

— De ce?

— Ar fi trebuit să vorbesc. Cred că din pricina lui i-au ridicat pe cei de astă noapte. N-aveau de unde să le știe numele decît de la el...

— Ce spui?

— Da. Pe mine și pe încă cinci nu ne-au întrebat nimic. De ceilalți sînt sigur că n-au vorbit.

Gheorghe tăcu.

— Ai înțeles acum? mai întrebă bătrînul fericit.

— Da. Altădată ai face bine să deschizi gura, cînd și unde trebuie, ești om în toată firea, ce Dumnezeu!

Priviră amîndoi strada care se golea puțin cîte puțin. De data aceasta soldații păreau hotărîți să nu mai dea înapoi. Cu baionetele la arme împingeau mulțimea spre capătul Griviței. Grupurile mai îndărătnice erau izolate și începură arestările. Peste trei sute de lucrători fură urcați în autocamioanele numeroase care staționau pe străzile laterale și duși în grabă la Prefectură.

In fața cîrciumii lui Zdrenghie șomerii împinseseră un vagon de tramvai, părăsit de setebiști, pînă la intrarea Depoului. Un grup adunase pietre, așezîndu-le stive, stive. Fură doborîți cîțiva salcîmi și, dacă ar mai fi fost timp, ar fi ridicat o baricadă. Urmă însă o șarjă scurtă a jandarmilor, fură trase primele focuri de armă și cinci sau șase bărbați căzură pe caldarîm. Urmară huiduielile greviștilor și o ploaie de pietre trimisă dinspre străzile laterale. Femeile îndîrjite ieșiră înaintea soldaților și-și rupseră bluzele:

— Trageți, mă, trageți! strigau.

Urmară iar cîteva împușcături, mai căzură oameni, și coloana șomerilor fu pusă pe goană. Pe strada Atelierului, în dreptul unei clădiri cenușii, lucrătorii de la R.M.S. se ascunseseră într-o curte întunecoasă și nu voiau să iasă cu nici un chip. Unul dintre ei, cățărat pe acoperișul clădirii, arunca cu bolovani în ofițeri. Fu împușcat pe neașteptate de un sergent care se cățărase pe un gard din apropiere.

Aerul rece al nopții de februarie mirosi iute a praf de pușcă. Sunetele sirenei se întețiră. Soldații urcară în clopotnița bisericii Sfîntul Gheorghe și găsiră doi copii de doisprezece sau treisprezece ani care trăgeau de frînghiile clopotelor. Un sergent mustăcios

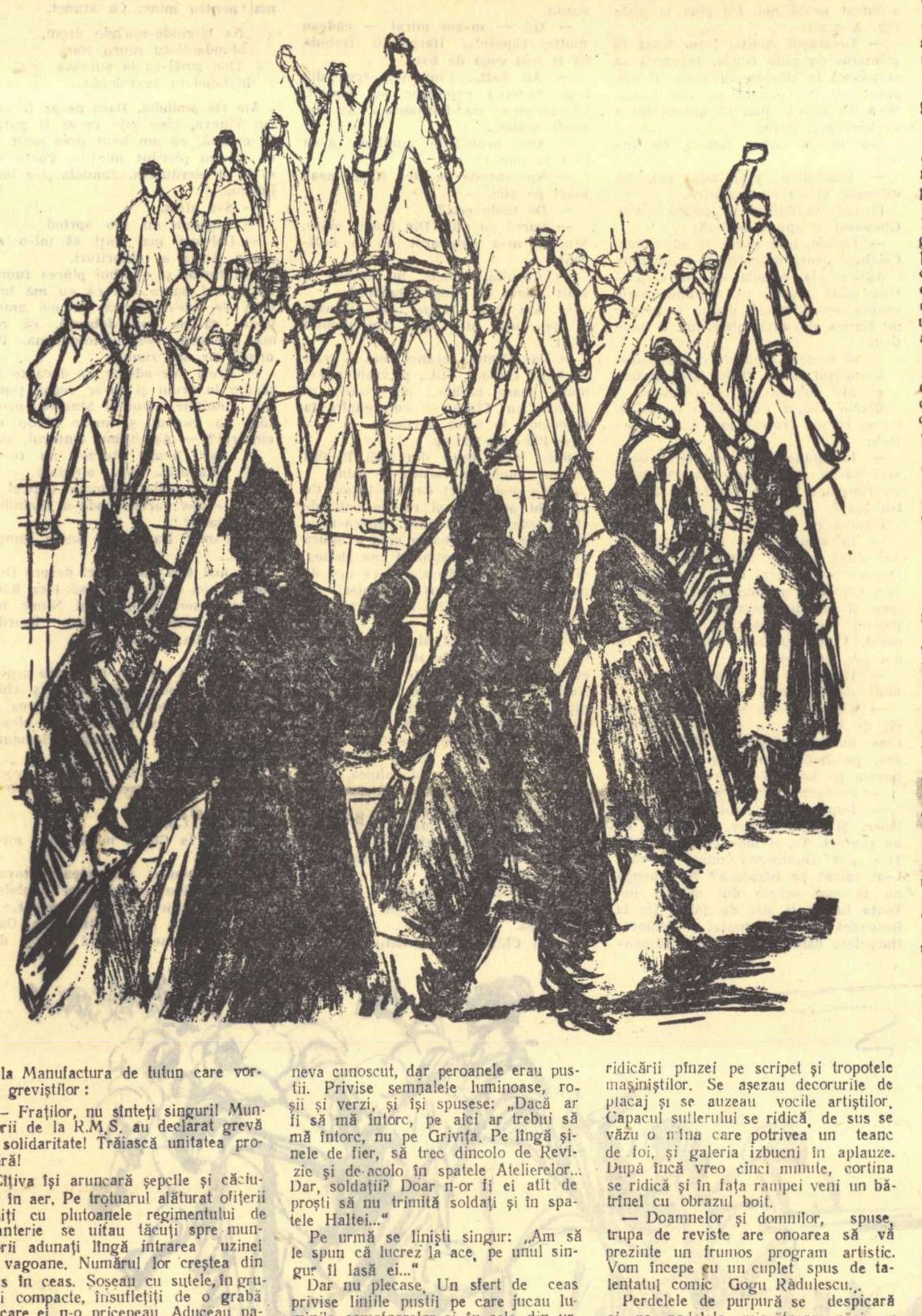

Eugen Barbu

(Continuare în pag. 6)

RĂDĂCINILE

CAP. V

FAETONUL

Negru era satul Omida. Neagră era noaptea. Sufletul, negru mi-era. Am ascultat într-una ploaia. Şi vîntul l-am ascultat. Şi zbuciumul arborilor l-am ascultat. N-am izbutit să-mi ascult gîndurile. Veneau şuvoi. Se schimbau în cuvinte. Se aşterneau pe hîrtie în rînduri. Lumina, către ziuă am stins-o. Am murmurat:

— Vino, somnule... Vino, somnule... Vino...

— He, he!... aud... He, he! M-ai prigonit din preajma ta, cînd am venit. Cu fumul ţigării m-ai afumat. Cu vorbe urîte m-ai alungat. Acum mă chemi. N-am să mă mai apropii de tine niciodată.

— Şarpe de eşti, vino şi mă înfăşoară. Vino şi mă doboară, de eşti secure. Du-mă în pădure, de eşti urs-burs.

Zadarnic chem somnul. Nu vine. Nu mai vrea să vină. Trezită, soră-mea umblă prin tindă în papuci. În vîrful picioarelor umblă. În arie latră Bogătan. Latră. Apoi se gudură.

— Bogătan! Bogătan!

Cunosc glasul, nu l-aş mai cunoaşte! Soră-mea, mirată, în prag.

— Te-ai sculat cu noaptea-n cap, Filimono.

— Ploaia. Nu m-a lăsat să dorm ploaia.

— Şi?...

— Am venit pe la tine să te mai văd.

— La mine? Ani de zile nu mi-ai călcat în casă. Ce te-a apucat?

— M-a apucat...

— Ştiu eu pentru ce ai venit, muiere stricată ce eşti! Dă-i pace.

— Plec. Dacă vrei, plec.

— E bolnav. Se odihneşte. Toată noaptea a gemut, a strigat. Abia s-a potolit către ziuă. Doarme. Vorbeşte mai încet.

Gîndesc: chem somnul şi vine Filimona... Poate că Filimona e somnul.

Pun repede haina pe mine. Deschid fereastra. Peste fumul acru năvăleşte aerul rece... rece. O poftesc în odaie pe Filimona. Şi pe soră-mea o poftesc. Ca să nu fim numai noi doi.

Intră Filimona. Soră-mea se apleacă şi culege foile de hîrtie risipite pe jos. Se bucură.

— Pe toate le-ai scris. Pe toate.

Filimona se uită la faţa mea. Tristă.

— Eşti galben. Ca turta de ceară. Şi ochii! În cearcăne. Iar nu s-a lipit somnul de tine.

— Dacă n-a vrut.

— Arăţi de parcă te-ai fi bătut cu diavolii.

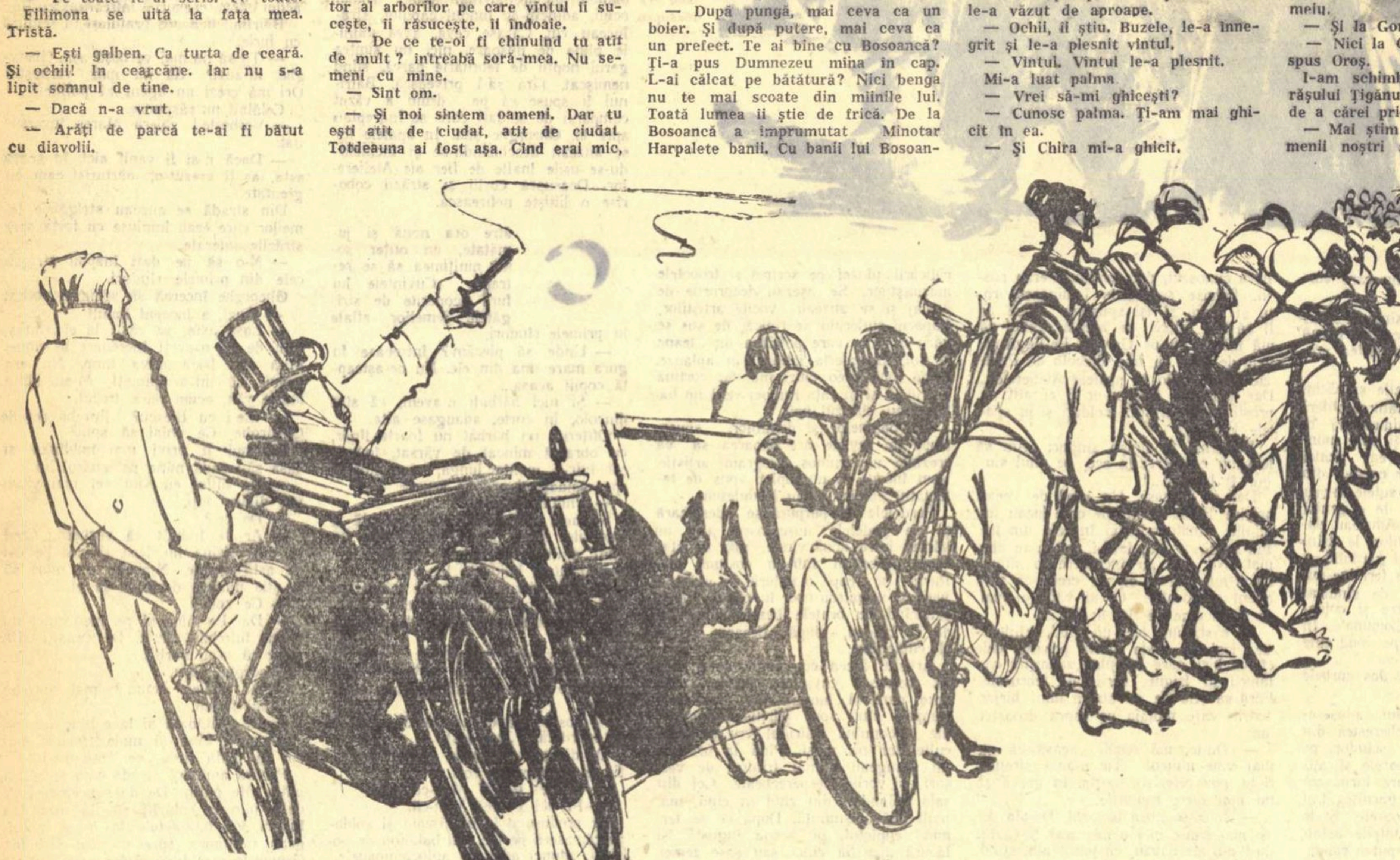

— M-am bătut. Chiar cu diavolii m-am bătut.

— Şi cum arătau?

— Închipuieşte-ţi: ca oamenii. Întocmai ca oamenii.

Îi arată soră-mea foile mîzgălite.

— Înţeleg. Înţeleg. Să nu mă crezi chiar aşa toantă.

— Nu. Nu te cred toantă.

— Şi aşa cum mi-ai zis adineauri — stricată — mă crezi?

— Nu. Mi-a scăpat vorba.

— N-ar fi avut cum să-ţi scape vorba dacă n-ar fi zăcut mai dinainte în tine.

— Nu te supăra, Filimono. Într-un fel, toate femeile sînt stricate. Chiar cele care fac pe mironosiţele.

— Mai ales mironosiţele...

Poartă în picioare tot bocancii mortului. Bagă de seamă încotro mi-au fugit privirile.

— Da, sînt aceiaşi bocanci. Băiatul a murit de mult. Bocancii lui parcă n-au moarte. Nu se rup, nu se strică.

S-a gătit. Nu ca pentru petrecere. Ca pentru biserică s-a gătit Filimona. Aşa cum se gătea mama, cînd se ducea duminica dimineaţa la biserică. Aşa cum au gătit-o surorile pe mama după ce a murit pentru îngropare.

Iau amîndouă loc pe scaune. Le întreb:

— Să vă citesc ce-am scris aznoapte cînd m-am bătut cu diavolii?

— Ar fi bine — spune soră-mea.

— Ar fi grozav de bine, — spune şi Filimona.

Le citesc paginile în care am scris despre Eric şi despre Caţaveica. Uneori femeile rîd de se prăpădesc. Rîd. Se opresc. Îşi şterg lacrimile. Alteori se încruntă. Mînia le năvăleşte în ochi. Soră-mea spune:

— Pe Eric, zău că l-aş bate cu făcăleţul. L-aş bate pînă l-aş învăţa minte.

Filimona adaugă:

— Eu pe Caţaveica aş trage-o de păr.

Rîd şi eu.

— N-ai putea. Caţaveica poartă perucă. I-a căzut părul. Şi-a pus perucă. Şi coade groase, ca de cal, adunate în coc.

— Ce muiere! Parcă n-ar fi muiere. Ce spui: era sau nu era muiere?

— După chip, era.

— Dar după inimă?

— Nu ştiu.

Mă întreabă soră-mea:

— N-ai terminat povestea?

— N-am terminat-o. Poate n-am s-o termin niciodată.

Filimona spune:

— Nu prea înţeleg ce-o să se întîmple mai departe cu roşcata, cu Brînduşa Berbec. Tu... Tu ştii ce-o să se-ntîmple?

— Da.

— Trebuie să scrii toată povestea.

— Poate am s-o scriu pînă la capăt. Ca să mă răcoresc. Pe urmă am să dărui focului paginile.

— De ce să le dărui focului? S-o tipăreşti. Să afle oamenii. Să nu se mai întîmple ce s-a întîmplat.

— A început să nu se mai întîmple.

— Şi pe aici, spune soră-mea, a început să nu se mai întîmple ce se întîmpla pînă acum cîţiva ani. Pe care l-au prins cu necinstea l-au ridicat. Cu neîndurare. Tovarăşul Greulpămîntului a spus satului: „Alegem neghina de grîu. Aruncăm neghina. Păstrăm grîul"...

— Şi au aruncat neghina? o întreb pe soră-mea.

— Au aruncat-o. Dar nu pe toată.

Neagră e dimineaţa. Negri norii. Copacii toţi, negri. Şi ploaia e neagră. Ascult ploaia. Şi vîntul îl ascult. Şi zbuciumul chinuit şi chinuitor al arborilor pe care vîntul îi suceşte, îi răsuceşte, îi îndoaie.

— De ce te-oi fi chinuind tu atît de mult? întreabă soră-mea. Nu semeni cu mine.

— Sînt om.

— Şi noi sîntem oameni. Dar tu eşti atît de ciudat, atît de ciudat. Totdeauna ai fost aşa. Cînd erai mic, scriai cu degetul pe cer.

— N-aveam hîrtie.

— Şi veneau norii. Acopereau cerul albastru. Şi te supărai. Puneai pietre în praştie. Trăgeai cu praştia în nori. Să-i loveşti. Să-i risipeşti.

— Norii acopereau ceea ce scrisesem pe cer.

— Ceea ce scrii tu acum pe hîrtie o să acopere şi-o să şteargă timpul, spune soră-mea.

— Timpul... Poate şi oamenii.

— Oamenii? Dar tu scrii pentru oameni.

— Poate tocmai de aceea.

Soră-mea închide fereastra.

— S-a lăsat frigul.

— Tu... Tu — îmi spune Filimona — tu te-ai chinui şi dacă ai fi arbore. Tot te-ai chinui.

— Poate.

Ploaia zuruia în ferestrele prinse în chenar albastru. Duruia pe acoperişul de tablă. Se zvîrcoleau în vînt arborii. Cerul era negru. Căzuse jos. Se tîra, de parcă ar fi fost bolnav, pe deasupra Şatrei.

— Poftiţi în casă. Cinstiţi-ne şi nouă casa, rumînilor, — ne-a îmbiat femeia cu lulea.

Şi-a deschis larg braţele de parcă ar fi vrut să ne strîngă la piept, pe toţi deodată, cu cai cu tot.

Eram osteniţi. Osteniţi de ploaie eram. De vînt eram osteniţi. Şi de lungul şi greul drum eram osteniţi. I-am ascultat poftirea. Am intrat în odaie. Patul mare, de fier, acoperit cu macat galben, lîngă perete. În mijlocul odăii, masa rotundă. Scaune cu speteze, în jur. Şi masa şi scaunele cu albastru vopsite.

— Lurico, maică, adu pîine şi adu vin pentru domni. Din ce-a mai rămas, Lurico.

Lurica ne-a adus pîine. Ne-a adus şi vin. Am mîncat pîinea, legumind-o. Picătură cu picătură am băut vinul.

Un bătrîn ghebos, cu fălci grase, a intrat peste noi. Ud pînă la piele era. A grăit:

— Tovarăşul rănit... l-am lăsat la primărie cu alde Ginju. Încearcă să vorbească la telefon cu Teliu. E supărat foc. Nu găseşte pe cine caută. Mi-a zis să vă spun că dumnealui o să vină mai tîrziu.

S-a întors către femeia cu lulea:

— Zambilico, mai adu vin. Să ciocnesc şi eu cu musafirii.

Pleacă Zambilica să aducă vin. Ghebosul îi spune miresii:

— Lurico, mai caută şi adu pîine. Călătorii arată osteniţi. Să-i omenim.

Aduce vin femeia cu lulea. Lurica pîine aduce, — o pîine mare, coaptă — pătrunsă, dulce. O prinde pe Lurica de mînă ghebosul. Îi şopteşte:

— Să trecem dincolo. Să tăifăsuim.

Tovarăşul Licu Oroş îmi spune:

— Mă duc şi eu la primărie.

Rămîn singur cu femeia cu lulea. Ca să treacă vremea mai uşor, o întreb:

— Ia spune-mi, bineînţeles, dacă vrei să-mi spui, cum s-a întîmplat cu Harpalete? Cine l-a luat? De ce l-a luat?

Femeia cu lulea răspunde:

— Să vezi cum a fost tărăşenia. Azi după amiază nunta era în toi. Doisprezece lăutari de-ai noştri cîntau. Chefuiau neamurile lui bărbatu-meu şi chefuiau neamurile lui Harpalete. Eu, ca soacră, slujeam la masă. Cînd, rumînico, au picat, ca din cer, cei doi.

— Harpalete îl cunoştea mai de mult pe Bosoancă?

— Vai, domnule tovarăş! Se vede cît de colo că nu eşti de pe aici! Cine nu-l cunoaşte în Moldova de Jos, pe hoţomanul? Cine nu-l cunoaşte pe boier Bosoancă?

— Bosoancă e... boier?

— După pungă, mai ceva ca un boier. Şi după putere, mai ceva ca un prefect. Te ai bine cu Bosoancă? Ţi-a pus Dumnezeu mîna în cap. L-ai călcat pe bătătură? Nici benga nu te mai scoate din mîinile lui. Toată lumea îi ştie de frică. De la Bosoancă a împrumutat Minotar Harpalete banii. Cu banii lui Bosoancă a cumpărat-o Harpalete pe Lurica noastră, pe mireasa noastră, pe nenorocita noastră.

— Cum a cumpărat-o?

— Cum se cumpără! Cum e obiceiul la noi. Din vechime... Noi de ce am crescut-o pe Lurica? S-o mărităm... Să luăm bani... Şi pe mine m-a cumpărat Sturzea.

— Cu bani grei. Ai fost frumoasă.

— Cu puţini. Eram deochiată. Dată prea mult în stambă... Lurica... Altceva... Rouă...

Lurica se întoarce. Aştepta în picioare lîngă femeia cu lulea. Nu ştia nici ea ce aşteaptă. O strîngeau pantofii. Rochia albastră îi şedea frumos pe trupul subţire ca un lujer de floarea-soarelui. Şi ochii! Ochii verzi de la femeia cu lulea îi moştenise. Dar trupul? Poate şi trupul. Nu. Femeia cu lulea avea cap de porc, fălci cărnoase, guşă umflată, şoldurile, — saci. Acum...

— A venit Bosoancă. Era plin de noroi din tălpi pînă-n creştet. Parcă se tăvălise prin mocirlă. Fălos cum e, a intrat în curte cu calul. Părintele Grămadă rămăsese în şosea cu caii. Bosoancă a tunat să iasă Harpalete afară. A îngălbenit Harpalete de parcă l-ar fi chemat ciuma. A ieşit.

— Hai!

Ginere-meu şi-a pus gheba pe spate şi căciula în cap. Nici n-a întors măcar faţa spre noi. A sărit în şeaua goală şi a zbughit-o odată cu ceilalţi către Teliu... Ha? Ce spui, rumînico? Nu s-a mai pomenit aşa dandana... Nuntaşii!... S-au risipit. Nuntă fără ginere, ce rost are?

Mireasa adaugă:

— A plecat. M-a lăsat... A plecat...

Apoi, nemaiputînd îndura strînsoarea, s-a aşezat pe un scaun. Şi-a scos pantofii. A plecat în cealaltă odaie în ciorapi. S-a întors cu papuci noi. Am întrebat femeia cu lulea:

— Spuneai adineauri că la nuntă erau poftite neamurile soţului dumitale...

— Neamurile lui Sturzea, că aşa îl cheamă pe bărbatul meu. Şi ale lui Harpalete. Neam mare, neamul Harpaleţilor. Trei Harpaleţi au fost gîzi la scaunul domniei. Reteza gîdele un cap, lua un galben. Mai reteza un cap, mai lua un galben. Cădea multe capete la Cetatea de scaun.

— O! — m-am mirat — cădeau multe capete!... Harpaleţii trebuie să fi fost cocă de bani.

— Au fost... Cînd s-a scos din lege căderea capetelor au sărăcit. Ginere-meu, cu Bosoancă... Au învîrtit multe...

— Dar neamurile dumitale n-au fost la nuntă?

— Nu sînt de pe aici. N-am neamuri pe aici.

— De unde eşti?

— Parcă eu ştiu. Din lumea mare. Sturzea m-a cumpărat de la bulibaşa.

— Ascultă, femeie, nu cumva ai trăit odată pe lîngă Dunăre?

— Am trăit. Şi pe lîngă Dunăre şi pe lîngă alte ape. Am umblat mult.

— Dar atunci... atunci cînd ai trăit pe lîngă Dunăre, ştii... pe vremea primului mare război... Nu cumva ai muncit cu Chira şi cu ceilalţi la Clocociov, la boier Arizan?

— Păi cum să nu.

Rîde. Toţi dinţii din faţă îi sînt de aur. Îngheaţă carnea pe mine.

— Ce mai boier! Grozav boier! Cu un ochi adevărat şi cu un ochi de sticlă adevărată. Oleoo... maică-măiculiţă, ce ne mai bătea cînd îl apuca pîrţagul! Cu harapnicul ne bătea, mai abitir ca bulibaşa... Şi ce mai de nemţi veneau la curte la boier!

— Zambila, ia uită-te mai bine la mine!

— Cam de cînd ai picat în casă mă tot uit la dumneata. Parcă te-aş cunoaşte şi parcă nu te-aş cunoaşte! Nu ştiu de unde să te iau. Dar stai niţel... Parcă abia acum încep să te văd... Stai, să-ţi văd mai bine ochii... Stai, să-ţi văd mai bine buzele.

S-a apropiat de mine. Duhnea a vin acru, a tutun acru duhnea. Mi-a văzut de aproape ochii. Şi buzele mi le-a văzut de aproape.

— Ochii, îi ştiu. Buzele, le-a înnegrit şi le-a plesnit vîntul.

— Vîntul. Vîntul le-a plesnit.

Mi-a luat palma.

— Vrei să-mi ghiceşti?

— Cunosc palma. Ţi-am mai ghicit în ea.

— Şi Chira mi-a ghicit.

Afundată cu mintea într-un trecut atît de îndepărtat, n-a auzit numele Chirei. Sau poate n-a vrut să-l audă. A zîmbit.

— Măă... Tu n-ai avut noroc. N-ai avut noroc. Măă... Domnule... Ţi-ai scos inima din piept. Ai desfăcut-o şi-ai arătat-o oamenilor. Şi oamenii au scuipat în ea... Măă... Ai iubit... Pe cine ai iubit!... N-ai avut noroc... Băiete... Nici acum n-ai noroc. Ţi se pare că ai!... Uite!... A început să ţi se usuce inima. Măi băiete, băiete, o să ţi se usuce de tot inima. Măi, şi ochii au să ţi se usuce. Dar o să-ţi mai curgă multe lacrimi din ei. Of!... Şi cum dor... Cum dor lacrimile care izvorăsc din ochii uscaţi...

Iarăşi mi-a căutat ochii. Luleaua o uitase pe soba de tuci. Se stinsese focul în luleaua Zambilei. Mi s-a uitat încă o dată în ochi şi s-a tras îndărăt ca arsă. Mi-a spus:

— Tu... dumneata... n-oi fi ...ela...

Amar, am întrebat-o:

— Tu iubisardáma-man?

— Sár-te-na iubisardém-tut!... Ai... plecat. La oraş. Dar ştii ceva? I-am iubit şi pe alţii. Pe mulţi. Pe mulţi i-am iubit! Din pricina asta Sturzea m-a cumpărat pe ieftin...

Iar rîde! Gura, plină de dinţi. Şi toţi dinţii Zambilei sînt de aur, de aur curat. Hohoteşte. Hohotul îi clatină pîntecul mare, gras, gros. Cînd îi trece pofta de rîs, îşi strînge buzele pungă, şi le muşcă. Pentru a le umezi puţin şi le muşcă. Îmi spune:

— Te ţin minte. Dar tu ai plecat... la oraş... Şi ai ajuns boier... Ha-ha-ha... Nu m-aş fi aşteptat! Lua-te-ar benga!... Ştii de ce am venit atunci noaptea la tine, la conac? De milă... Că de găsit, găseam eu băieţi cîţi vream. Mi s-a făcut milă de tine. Erai trist, trist... Gălbejit erai... Şi singur... singur... Şi acum... Ai ajuns boier... Trebuie să te fi zbătut mult... În palmă nu scrie nimic. Scrie pe obraz. Măă! Măă!... Crezi că merita osteneala?

— Poate merita, poate nu merita.

— Într-o noapte, acolo în cîmp... Ţii minte? Se răsfirase luna din cer. Şi tu... Mă... M-ai pus să cînt.

— Te-am pus să cînţi. Am uitat cîntecul. L-am uitat.

— Ai mai uitat şi altele. Cînd omul aude prea multe cîntece, nu mai ţine minte nici unul. Eu nu l-am uitat.

A început să cînte încet-încet, numai pentru mine. Ca atunci.

Na ciumíde-ma'ndo drom,
Mundarél-tu muró rom,
Thai şinél-tu la şureása
Bichinél-tu la toleása...

Am rîs amîndoi. Dacă ne-ar fi văzut cineva, cine ştie ce-ar fi putut să creadă: că am băut prea mult şi că ne-am pierdut minţile. Poate că ni le şi pierdusem. Zambila şi-a luat luleaua.

— S-a stins.

— Îngăduie-mi s-o aprind.

— Luleaua mai poţi să mi-o aprinzi. Dacă ai chibrituri.

Am fumat şi eu. Îmi plăcea fumul amar. Îmi părea rău că nu mă îmbată de adevărat, că nu mă ameţeşte, că nu mă doboară, că nu mă adoarme pentru totdeauna. Pe urmă, iar am zîmbit.

— Crezi într-adevăr că dacă te-aş săruta în drum şi m-ar vedea ţiganul dumitale, domnul Sturzea, m-ar tăia cu cuţitul şi m-ar vinde cu cîntarul? — Aşa spune cîntecul, nu?

— Aşa. Acum Sturzea nu te-ar tăia. Altădată... de... altădată, în mulţi şi-a spălat Sturzea cuţitul.

— Geanés váreso ánda-u Dudulică ori Tănase?

— Canci! Hasardi-le ánd-i lumea sóldui...

Nu mai ştia nimic nici despre Dudulică, nici despre Tănase Fier Rău. Se pierduseră prin lume! Nimic nu mai ştia Zambila despre hoarda dintre rîpile Clocociovului.

Prin ploaia care nu-şi slăbise urgia, prin vîntul tăios care răsucea şi chinuia arborii, tovarăşul Licu Oroş şi Ginjii l-au adus, ferindu-l de ploaie cu rogojina, pe tovarăşul Clemente Ţigănuş.

— Am izbutit, în sfîrşit, să vorbesc cu Teliu. Veşti grave din Temeiu.

— Şi la Gorna?

— Nici la Gorna nu e bine, mi-a spus Oroş.

I-am schimbat pansamentul tovarăşului Ţigănuş cu ajutorul Zambilei, de a cărei pricepere m-am mirat.

— Mai ştim şi noi cîte ceva. Oamenii noştri se încaieră destul de des. Se înţeapă cu furcile, se taie cu cuţitele. Genunchiul ăsta împuşcat nu îmi place. A început să obrintească.

În ploaie, Ginjii păzeau drumul şi păzeau casa. Pînă tîrziu de tot, Zambila ne-a cinstit cu vin. Sturzea şi alţi patru-cinci localnici ni s-au plîns:

— Ne fură de ne sting rumînaşii.

— Ne sparg casele.

— Ne jecmănesc ţolişoarele.

— Ne ducem la prefectură să ne plîngem.

— Domnul prefect Buşuleangă ne ia la goană:

— Cum o să vă fure rumînii pe voi? Nu se poate! De cînd e lumea lume, se ştie că ţiganii îi fură pe rumîni, nu rumînii pe ţigani...

— La noi la Şatra, domnule prefect, boier Buşuleangă, pupaţi-am aia şi mîncaţi-am ăla, lucrurile stau altfel.

— Cum stau altfel, mă, cum stau altfel? ne întreabă dumnealui.

— Iaca, satul nostru e sat ţigănesc. Avem pămînturi, avem case. Pămînturile ni le muncesc în parte rumînii. Iarna noi ne odihnim în casele noastre, ne odihnim în satul nostru. Şi cum îşi arată geana primăvara, înhămăm caii la căruţe, suim nevestele şi copiii şi sculele în căruţe, colindăm ţara. Dregem care şi căruţe. Pluguri dregem. Seceri ascuţim şi cazmale. Sîntem fierari de meşteşugul nostru. Creştem lîngă nicovală cu ciocanul în mînă. Şi foalele puf-puf alături. Ne întoarcem iarna acasă cu bănişori. Pe la marginea satului şi-au făcut case zecedoisprezece hoţi. Noi plecăm. Lăsăm cîţiva bătrîni în sat. Rumînii nu pleacă. Vin noaptea şi ne sparg casele şi ne fură de ne topesc. Boier Buşuleangă ne batjocoreşte. Ne goneşte.

— Plecaţi de aici, că nu vă cred, baragladinelor.

— A?... Ce ziceţi de aşa prefect? Ce ziceţi de aşa Buşuleangă? Boier mare, nu? Voi, cînd vă duceţi acum la Teliu, să-l luaţi niţeluş la rost, să ne faceţi dreptate. Că acum am auzit şi noi că voi de ala aţi venit unde aţi venit: să faceţi dreptate şi ţiganului, dacă dreptatea e a ţiganului...

Femeia cu lulea ne petrecu pînă în poartă.

— Aş de véslea, Zambila.

— Geá de véslea, Darie.

— Nici azi nu ne iartă ploaia, tovarăşe?

— Nici azi.

De la Şatra, o parte din Ginji şi-au întors caii către Urlăvînt. Şapte dintre ei ne-au însoţit prin negură şi zloată pînă la Teliu. Aflînd de sosirea noastră, tovarăşul prefect Zenobie Buşulenga ne-a căutat la sediul judeţenei. Cu maşina a venit. Cum a dat cu ochii de noi, s-a minunat de halul în care ne aflam.

— Dar ce v-a apucat, tovarăşi, să luaţi drumul în piept şi să colindaţi satele pe asemenea vreme clinoasă? O să-mi spuneţi: alegerile.

— Nici n-am avea ce să vă răspundem altceva, tovarăşe prefect, — i-a răspuns Oroş.

— Alegerile! Mare lucru! Dumneavoastră credeţi că cetăţenii trebuiesc convinşi. Romantism. Cîte alegeri n-a făcut Buşulenga, săracul! Fără să-i lămurească pe oameni! Fără să-şi dea osteneala să le cîştige inimile. Şi niciodată Buşulenga... da, Buşulenga ăsta pe care-l vedeţi acuma în faţa dumneavoastră, niciodată Buşulenga n-a pierdut un scaun. Păi bine, tovarăşi, dacă n-am pierdut eu alegerile atunci, cînd eram burghez, tocmai acum o să le pierd? A? Tocmai acum, cînd sînt comunist? Dictatura proletariatului...

Tovarăşul Licu Oroş l-a privit cu ochi reci.

— Să ne dai maşina, prefectule. Să-l ducem numaidecît la spital pe tovarăşul Ţigănuş.

— Da' ce i s-a întîmplat tovarăşului Ţigănuş? A mîncat ceva şi i s-a aplecat? A căzut de pe cal?

— N-ai aflat?

Buşulenga ridică din umeri.

Tovarăşul Clemente Ţigănuş sta întins lîngă noi, pe o bancă lată de lemn. Scosesem hainele leoarcă de pe trupul lui, îl descălţasem, şi-i aprinsesem o ţigară. Pe obrazul tras, galben, barba, nerasă de cîteva zile, crescuse. Ca de obicei, sorbea fumul. Îl mistuia parcă în plămîni şi apoi îl slobozea către tavan.

— Cu plăcere, mă rog, cu plăcere, — a spus Buşulenga.

Împreună cu tovarăşul Licu Oroş, l-am luat pe Ţigănuş pe braţe şi l-am dus la maşină, înfăşurat în pătură. S-a ostenit şi Buşulenga, fără să-l fi rugat, şi ne-a deschis uşa maşinii. Maşină mare, maşina prefectului... Nouă. Un Buick albastru, cu bot turtit, cu coadă lungă şi turtită.

La spital, tovarăşul Oroş a chemat doi sanitari cu targa.

— Rămîi dumneata cu tovarăşul Ţigănuş. Mă duc după doctorul Darvari... Dacă l-oi găsi.

Ţigănuş i-a spus:

— În drum, te rog să te interesezi dacă tovarăşul Lalu a plecat la Molift. E important.

Spitalul din Teliu! Nici nu mă aşteptam ca într-un orăşel atît de neînsemnat să dau peste o clădire atît de măreaţă. Vara, parcul din jurul spitalului trebuie să fi fost o adevărată minune. Acum însă, copacii erau negri, negri. Vîntul îi bătea şi-i tortura. Boschetele, ramuri strîmbe, ghimpoase, noduroase. Tot ce vedeam era urît. Grozav de urît.

Am pătruns în vechea clădire de cărămidă roşie a spitalului, în urma tărgii. După ce am intrat în sala de primire şi paşii au început să-mi sune pe dalele de piatră, m-am bucurat că nu mă mai bate vîntul, că nici ploaia nu mă mai bate.

— Dumneata, dacă vrei, aşteaptă aici, pe bancă, pînă îl aduce pe tovarăşul doctor, — mi-a spus un sanitar. Noi o să ne ocupăm între timp de tovarăşul Ţigănuş.

L-au dus într-o cameră. N-aveam astîmpăr. Am început să mă plimb de-a lungul unui coridor. M-am gîndit apoi că în odăile acelea se află bolnavi. M-am speriat singur de zgomotul pe care-l făceam mergînd. O uşă s-a deschis încet. În deschizătură a apărut un obraz bălan.

— Psst! Psst!... Domnu'...

Nu înţelegeam pentru ce sînt chemat. Surîzînd, obrazul bălan m-a lămurit:

— Ne aflăm numai două în odaie... Eu, Mimi... Şi cu Miţa... Ai auzit dumneata de noi... Ne-am vindecat.

Văzînd că tac, obrazul bălan a adăugat:

— Nici o primejdie. Ştie şi doctorul. Îşi are şi el partea. Ştiu şi moravurile...

— Prefectul ştie? Mi-e teamă de prefect, am spus.

— Cum să nu! Cînd se cherchelește, ne onorează...

S-a mirat că nu răspund chemării ei, că nu mă ademeneşte surîsul ei...

— Fricosule!...

M-am întors în sala cea mare. Se înnoptase. A venit o femeie şi a aprins luminile. Atunci am văzut un bust de bronz stînd neclintit, ca toate busturile, într-o nişă adîncă. M-am apropiat să-l privesc. Nu era o lucrare de dispreţuit. Curios, am căutat semnătura sculptorului şi mirarea mi-a pierit: Romanelli... faimosul Romanelli din Florenţa... Autorul „Dorobanţului" de la Turnu şi al „Femeii cu umbrela" de la Bellu.

Bustul: faţă groasă, rotundă, nas vulturesc, buze subţiri, ochi ascunşi sub stufoase sprîncene, vicleni. Gîtul: gros, prins în gulerul înalt cu întoarse colţuri. Am citit şi inscripţia aurită de pe soclu: „Albu Dolea-Cruntul, 1834—1912, care a fundat cu ajutorul bunului Dumnezeu, acest spital, pentru uşurarea sufletului său, în zilele domniei preagloriosului şi mult înţeleptului rege Carol I".

— Am să mă duc mîine la Dolea, mi-am spus, să văd satul Cruntului.

Apoi gîndul mi-a lunecat spre „Femeia cu umbrelă". O cunoscusem... Mai vieţuia. O văzusem chiar cu cîteva zile înainte de plecarea mea din Bucureşti. La un restaurant o văzusem. Scurtă şi groasă, cu mustăţi, cu ochii înecaţi în osînza obrazului, cu picioare ca butucii, abia o răbda scaunul. Înfuleca varză cu carne. Pe la colţurile gurii i se scurgeau pîraie de zeamă. La aceeaşi masă cu ea, o tînără şuie, violent vopsită şi izbitor înveşmîntată. Îi dădusem, cum făceam de obicei de cîte ori o întîlneam, respectuos, ziua bună. Mestecînd, îmi arătase fetişcana cu ochii şi-mi spusese:

— Dacă ai timp, treci deseară pe la mine. Tot acolo stau: în Echinoxului. Să-ţi mai arăt din scrisorile lui Dom Manuel de Braganza şi diplomele mele de frumuseţe de la Nisa. Dacă vrei, o să-ţi mai arăt încă o parte din scrisorile celuilalt: ale suedezului. Ştiu că te interesează hîrţoagele mele.

Într-adevăr, altădată mă interesase arhiva „Femeii cu umbrelă". Scrisorile de care-mi pomenea acolo în restaurant le văzusem una cîte una.

Timpul! Timpul! Cu mulţi ani în urmă doi regi şi-o disputaseră pe rafinata „Femeie cu umbrelă" pe Coasta de Azur. Ziarele timpului — le văzusem — erau pline de aventurile ei, de cuvintele ei strălucind de spirit, de fotografiile ei. Fusese, într-adevăr, o frumuseţe, o mare frumuseţe.

— Cucoană Mariţo, am întrebat-o glumind, ce-ţi mai face statuia?

— Aşteaptă, maică. Aşteaptă să mă culc sub ea. Am de gînd s-o las să mă mai aştepte.

— Am văzut-o acum cîteva zile. A plesnit vîrful umbrelei.

— Dacă te uitai mai bine, vedeai că şi poala rochiei a plesnit. Romanelli e de vină, il mascalzone! N-a lucrat în marmoră curată. A cîştigat o avere cu statuia. Dom Manuel, o generoso, l-a îmbogăţit. Un adevărat rege, nu ca hirciogii ăştia pe care i-am avut noi. Mai pretindea florentinul că e îndrăgostit de mine! Lucrează, îi spuneam, şi scoate-mi ochii bine. Pentru dragoste, îl am eu pe Dom Manuel. Am Coasta de Azur, am Parisul!... Lucra şi ofta, şi ofta, maică... Îl lăsam să ofteze.

Mi-a arătat cu degetu-i unsuros farfuria din care mînca.

— Bună varză! Gustoasă! Ţi-o recomand, dacă nu suferi cumva de stomac.

— Slavă Domnului, cucoană Mariţo, nu sufăr de nimic.

— Atunci o să trăieşti mult, să ştii. O să ajungi ca mine.

M-am înclinat şi m-am aşezat la o masă depărtată şi ascunsă în colţ, după un stîlp.

„Femeia cu umbrelă", cînd ploua, rămînea nemişcată în ploaie. Şi în arşiţa soarelui rămînea nemişcată, „Femeia cu umbrelă". Şi sub lumina albastră a stelelor. Şi sub fumuriul lunii rămînea nemişcată, „Femeia cu umbrelă" cioplită în marmoră de mîna meşterului... Modelul... Modelul înfuleca varză...

În capătul coridorului, după ce m-am depărtat de bust, mi-au căzut privirile pe un tablou-fotografie. Dacă n-aş fi văzut aievea altădată, la noi la Omida, ceva asemănător, pe boier Noti de la Saiele, aş fi tresărit. N-am tresărit. Am privit lung şi adînc faetonul din tabloul-fotografie. Era un faeton cum se aflau multe în ţară pe la începutul secolului: roţile, patru, cauciucate; două locuri moi în faţă pentru boieri; un scăunel pentru lacheul în uniformă, la spate. În faeton, cu joben pe cap şi cu harapnic în mînă, tolănit, Albu Dolea-Cruntul. Pe scăunel, lacheul. Caii lipseau. Faetonul alerga. Se vedea după spiţele roatelor. După spiţele roatelor se vedea. Şi după picioarele celor doisprezece oameni înhămaţi, şase de-o parte şi şase de-alta, de-a lungul oiştei. Ţăranii, ca toţi ţăranii din vremea aceea, desculţi, cu cămăşile rupte, cu căciulile tocite pe cap. Şi aici am citit inscripţia scrisă de un priceput caligraf: „Boierul Albu a restaurat biserica din Dolea ridicată de slăviţii săi înaintaşi. Recunoscători, ţăranii îl aduc la oraş. La faeton s-au înhămat singuri, din dragoste şi respect pentru moşierul şi stăpînul lor".

— Te uiţi la fotografie? m-a întrebat tovarăşul Buşulenga. Interesantă. Neveste-mi nu-i venea să creadă. Am adus-o şi i-am arătat-o! Interesantă... Interesantă...

— Da, — i-am răspuns — interesantă...

— Să-ţi prezint pe doctorul nostru, tovarăşul Darvari, poreclit Măcelarul. Are mînă bună, însă cam grea.

Un bărbat încă tînăr, cu mustăcioară, mi-a întins mîna.

— Doctor Darvari, Olimpiu Darvari.

Oroş încerca să se scuture de ploaie. Doctorul s-a depărtat grăbit, s-a dus să-l examineze pe Ţigănuş.

— Pot să plec? — ne-a întrebat Buşulenga. N-aş vrea să fiu aşteptat. Nevastă-mea... nu-mi îngăduie să întîrzii.

— Nu e nevoie să te scuzi, tovarăşe prefect.

— Vedeţi,... avem dificultăţi cu nevestele. Nu înţeleg ritmul nostru nou de muncă. Nu pricep activitatea noastră, nouă... Cu vechiul au rămas. Greu, greu să le scoţi dintr-ale lor. Şi astă seară, nu ştiu cum s-a nimerit, ni s-au anunţat şi mosafiri. Vă urez noapte bună... Sănătate tovarăşului Ţigănuş.

Oroş a tăcut. Am răspuns eu.

— Noapte bună.

Şi l-am întrebat pe tovarăşul Oroş:

— De ce aţi întîrziat atît? Prefectul?

— Nu, doctorul. Am mobilizat tot activul de partid pînă l-am descoperit. Ce oraş Teliu! Ce oraş!

SÎNT AMARE

Am dat peste doctor la Tîrnavu, la ferma de lîngă rîu. Era înfierbîntat. Abia l-am smuls de la masa de joc. Altfel, chirurg priceput. Ne poartă pică: „Dacă nu veneați la putere dumneavoastră, comuniștii, făceam carieră strălucită. Ajungeam profesor", — mi-a spus de cîteva ori.

Doctorul Darvari ne-a chemat:

— Să-l vedeți pe domnul Țigănuș. Să vă sfătuiți cu dumnealui.

L-am găsit întins pe masa de operație. Piciorul, dezgolit pînă sus, era vînăt. Cît buturuga genunchiul.

— Spune că trebuie să mi-l reteze. N-are altă soluție.

— Cam disperată soluție. — a spus tovarășul Oroș.

— N-am încotro. Cu cît întîrziem cu atît se agravează starea pacientului.

I-am aprins lui Țigănuș o țigară. A tras un fum. A stins-o, strîngînd-o între degete.

— Gata, doctore. Măcelărește-mă.

— Cu artă, a spus doctorul.

Țigănuș a oftat.

— Îmi plăcea să dansez. Și logodnicii mele îi plăcea cum o dansam.

— Pentru dans, găsește ea altul,... tovarășe, a spus doctorul.

Ne-am retras. L-am lăsat pe Țigănuș în grija doctorului.

— Crezi că nu se putea evita amputarea ?

— Eu știu ? Nu știu, tovarășe Oroș.

Ne gîndeam la tovarășul Țigănuș. Ne mai gîndeam însă și la altceva.

— Mîine va fi necesar totuși să mă duc la Gorna, mi-a spus tovarășul Oroș. Tovarășul Beba, după plecarea noastră a luat măsuri și a restabilit legătura. A comunicat la județeană că morții au fost găsiți în pădure jefuiți de haine și de bani. Tîlharii i-au lăsat numai în izmene.

— Și la Gorna ?

— La Gorna au atacat noaptea trecută primăria. L-au rănit la umăr pe tovarășul Erete. Primăriei au încercat să-i dea foc. Noroc că ploua.

— Tot a fost bună și ploaia la ceva.

— Dumneata să iei mașina prefectului și să pleci în jos, la Izvoare.

— Mai curînd m-aș duce la Temeiu.

— Nu sînt de părere să calci în Temeiu, chiar dacă ai fi însoțit de gărzi înarmate. Te omoară. Ne ajunge că i-au lovit pe Țigănuș și pe Erete.

În timp ce vorbeam, a intrat în sală un bărbat înalt, blond, cu mustața galbenă și cu ochelari negri. Purta pe umeri o largă și lucioasă manta de ploaie. Pe cap șapcă purta. Șapcă neagră, dată ușor pe ceafă, ca să poată vedea mai bine pe sub cozorocul rotund. În urma omului cu șapcă, mergea sfios, cu căciula în mînă, tovarășul Liescu, de la județeană. I-a spus noului sosit:

— Tovarășii pe care-i cauți.

Omul cu șapca s-a apropiat de noi. Fără să ne dea bună-seara, și fără să scoată șapca și ochelarii și nici măcar mănușile, i-a întins mîna tovarășului Licu Oroș. Pe mine s-a făcut că nu mă vede.

— Bărbuță, de la Centru. Mosorel Bărbuță.

— Îmi pare bine, a răspuns tovarășul Oroș și i-a luat mîna înmănușată. Bărbuță i-a scuturat-o de parcă ar fi vrut să i-o smulgă din umăr.

— Să ne strîngem mîna tare,... muncitorește, ca vechi și buni tovarăși ce sîntem.

Tovarășul Oroș m-a prezentat tovarășului... Bărbuță mi-a întins un deget. S-a întors iar către Oroș.

— N-am putea să găsim pe aici undeva o odaie ? Să ținem o ședință între patru ochi. Aduc instrucțiuni... De la Centru.

— De ce între patru ochi ?

Omul cu șapca a răspuns:

— S-ar putea ține și între șase. Dacă dorești...

Din sală a apărut un băiețandru în halat alb.

— Domnul doctor și-a adus aminte că v-a lăsat să așteptați rezultatul aici. Cere scuze pentru uitare. Vă roagă să poftiți în biroul domniei-sale.

— Nu face nimic, a răspuns Oroș. Bine că și-a adus aminte acum. Și adăugă : cum merge operația ?

—N-a început încă. Acum se procedează la adormire.

Pe pereții biroului se aflau spînzurate patru mari portrete-fotografii, mărite într-un atelier primitiv și prinse în rame aurite. Fiecare dintre oamenii înfățișați în fotografii era fasonat la chip și purta îmbrăcămintea epocii în care trăise.

— Cei patru medici care au fost șefii spitalului înainte de primul război mondial, — ne-a lămurit sanitarul.

Rămași între noi, ne-am dezbrăcat de mantale. Le-am pus în cuier. Bărbuță ne-a îndemnat să luăm loc pe scaune. Am luat.

— M-a trimis special tovarășul... De la Interne...

Rosti un nume mare. Continuă :

— A primit rapoarte multe. Nu e mulțumit. E chiar îngrijorat. Moi, sîn' ți moi. M-a chemat pe mine și mi-a ordonat :

— Tovarășe Bărbuță, te duci la Teliu și le vîri tovarășilor cîte un ardei roș sub coadă. Să se miște, tovarășe dragă, să se miște. Au adormit acolo. Nu se mișcă cum trebuie prin județ. N-au lipit destule afișe pe garduri. N-au răspîndit destul de bine broșurile. Gazetele nu le-au distribuit la timp. E o harababură la Teliu ce nu s-a mai pomenit. Și mai ales, dragă tovarășe Bărbuță, tovarășii de la Teliu nu au strîns șurubul. Frate dragă, nu se pricep să strîngă șurubul. Tovarășul Bușulenga se plînge în fiecare zi de Oroș. Tu ești Oroș, nu ? Că nu-l lasă să scoată untul din oameni. Da, da, să scoată untul din oameni.

Tovarășul Licu Oroș îl întrerupse:

— Șurubul... Să strîngem șurubul... Dar Partidul... Comitetul Central...

Mosorel Bărbuță se supără. Nu-l lăsă să-și ducă fraza pînă la capăt. Își mușcă mustața și-și înfipse ochelarii negri în ochii limpezi, dar obosiți de nesomn ai lui Oroș :

— Dar tovarășul... Și iar rosti numele mare... Tovarășul de la Interne ce este ? Nu e Partid ? Nu e Comitet Central ?

Oroș spuse:

— Nu discutăm această problemă acum, aici.

Omul vorbi încă un ceas. Din cînd în cînd se ciupea de mustățile scurte și galbene. Îi priveam ochii spălăciți — lături de pește — în rarele clipe în care își scotea ochelarii negri și îi ștergea cu batista albă, de mătase. Vorbi mult și ne spuse destule. Cu care dintre „șefi" a luat masa, cîte nădejdi își puneau cei ce-l trimiseseră în ajutorul pe care urma să-l dea el în desfășurarea și reușita campaniei. Cînd osteni vorbind, încheie:

— Curaj deci, tovarăși. curaj. Sînt cu voi. Acum m-a cam pălit oboseala. Mă duc să iau masa. La prefect. I s-a telefonat, prin Interne, din București. De dormit, o să dorm tot la prefect. Știți... de la Centru... Nu pot să dorm oriunde. Un om ca mine trebuie să fie bine păzit.

— Ai venit cu trenul ? l-a întrebat Oroș.

— Cum să viu cu trenul ? Se poate? Cu mașina. Mă așteaptă la poartă.

Ne despărțirăm. Din nou strînse mîna lui Oroș tare,... muncitorește. Din nou mi-a întins un singur deget. Răsuflarăm ușurați.

— Cum îți place? mă întreabă tovarășul Oroș.

— Îmi place. Grozav de mult îmi place.

— Îl cunoști ?

— Și la chip și după nume.

— De mult ?

— De multișor. A intrat în partid acum doi ani.

— Repede urcă treptele !...

— S-a căsătorit acum un an cu tovarășa Ozana Coman.

— Bună tovarășă, a spus Oroș. Am fost cu ea odată într-un proces. Pe tovarășul Coman l-au împușcat în cîmp. Între tribunal și Văcărești.

—De șapte-opt luni activează la un sector în Capitală. L-am văzut pe la ședințe. Cam guraliv. De dragul tovarășei Ozana, tovarășii mai închid ochii. Altfel, se agită. Se vîră. Greu să scapi de el.

Tovarășul Oroș a rostit:

— Se agită... Se vîră... Muncitorește... Te-ai uitat la mîinile lui?

— M-am uitat.

— N-a ținut în viața lui în mînă o unealtă. Dar nu asta e important.

— Cînta la un restaurant. În orchestră. Flautist.

— Din nefericire nu putem fabrica oameni. Am ieșit puțini din ilegalitate. Au avut grijă...foștii... să ne rărească rîndurile... Din cei care s-au apropiat de noi i-am ales pe unii. I-am trecut prin ciur. Cîți nu s-or pierde pe drum, o să-i treacă Partidul prin sită deasă. Pînă atunci... N-avem ce face...

A bătut discret în ușă și a intrat la noi doctorul Darvari. Părea sleit. Își scosese halatul. La privirile noastre pline de întrebare, ne-a spus :

— I-am amputat piciorul deasupra genunchiului. Sper să nu se ivească în noaptea asta complicații. Peste patru-cinci ore îl puteți vedea. Peste șase ore reviu și eu... Acum mă duc să mă recreez. Și... să-mi sfîrșesc și partida.

— Și ploaia ? Pleci prin ploaie ?

— I-am telefonat prefectului. Mi-a trimis mașina. Mai tîrziu vine și dumnealui cu tovarășa la Tîrnavu. Aduc încă un partener.

— Prefectul joacă? întrebă Oroș.

— Joacă și cîștigă. De ce să nu joace ? E oprit ?

— Nu e oprit, a spus tovarășul Oroș.

— Omul trebuie să se mai și distreze.

A trecut greu timpul pe care îl mai aveam de așteptat.

— Te bate gîndul să te duci mîine la Dolea ?

— Aș dori. Aș vrea să trec prin Dolea. Și apoi să stau puțin de vorbă cu oamenii din Blajini. Către seară am să fiu la Temeiu.

— Ți-am mai spus : să nu te vîri singur în cuibul viespelor.

— Țin negreșit să stau de vorbă cu oamenii din Temeiu.

— Dacă ții negreșit... Să ne mai gîndim. Se spune că noaptea aduce sfaturi bune. Să treacă noaptea.

Ploaia zuruia pe acoperișul de olane roșcate al spitalului. Suna în ferestrele largi și înalte. Burlanele șușuiau. Vîntul, repezit în crengile arborilor, vuia.

Priveam portretele din perete : „Dr. I. Culoglu" — chip uscățiv. Ochii sașii. Barbă și mustăți ca Alexandru Cuza. Pe nas, ochelari. Decedat 1902... „Dr. A. Maimarol" — barbă lungă... lungă. Nas borcănat. Mustăți rare. Decedat 1906... „Dr. D. Georgian-Bălan" — chelie. Ras. Mustățile subțiri, cu vîrfurile ascuțite în sus. Decedat 1912. „Dr. Justin Xantu" — fălci mari. Ochelari groși, prinși după ureche. Barba lipsă. Lipsă mustățile. Decedat 1918.

— Pe cei care au condus spitalul după 1918 nu i-au atîrnat încă pe pereți.

— Poate că au fost prea mulți, a spus tovarășul Oroș.

— Oameni ! Oameni care au fost... Cine mai știe de ei ? Le-au rămas portretele lugubre, în această odaie de spital.

— De pe urma celor mai mulți nu rămîne nici măcar atît...

Mă rodea curiozitatea. L-am întrebat.

— Despre boierul acela, Cruntul, dumneata știi ceva ?

— Mi s-au povestit unele lucruri acum doi ani, cînd am fost luat din Maramureș, unde îmi am obîrșia, și mi s-a dat muncă aici, la Teliu. Dolea, — neam vechi, cu hrisoave de la Rareș. La Dolea să vezi case boierești !... Pridvoare. Paraclis... Om bisericos a fost. Schitul Molift e ctitoria lui. Biserica din Dolea, ctitoria străbunilor. Cînd venea la Teliu, îi plăcea să-și facă intrarea în oraș, cum l-ai văzut în fotografia de pe sală, în faetonul tras de oameni. La 1907 țăranii au încercat să-i ardă curtea. Albu Dolea, cu fiul său și cu cîteva slugi, i-au ținut pe răsculați la respect cu focuri de armă. Țăranii n-au izbutit să-i ardă decît hambarele de la conacul din cîmp. A venit la Teliu armata. Albu Dolea-Cruntul a spînzurat de nucii din grădină cîțiva. Pe alții i-a urmărit pe cîmp și i-a împușcat. A murit de bătrînețe. Pe fiul său însă... la un an după răscoale l-a adus calul spintecat și legat în șea. Albu Dolea l-a îngropat și i-a ridicat statuie pe mormînt. La picioarele statuii, pe soclu, un grup de țărani. Zîmbesc țăranii și-i întind tînărului spice de grîu și flori...

— Puteți să veniți să-l vedeți pe tovarășul Țigănuș, ne-a anunțat o soră. Vă rugăm să nu-l obosiți cu vorba.

Ne-a condus într-o odaie. Tovarășul Țigănuș ne aștepta întins pe pat, acoperit cu o pătură cenușie.

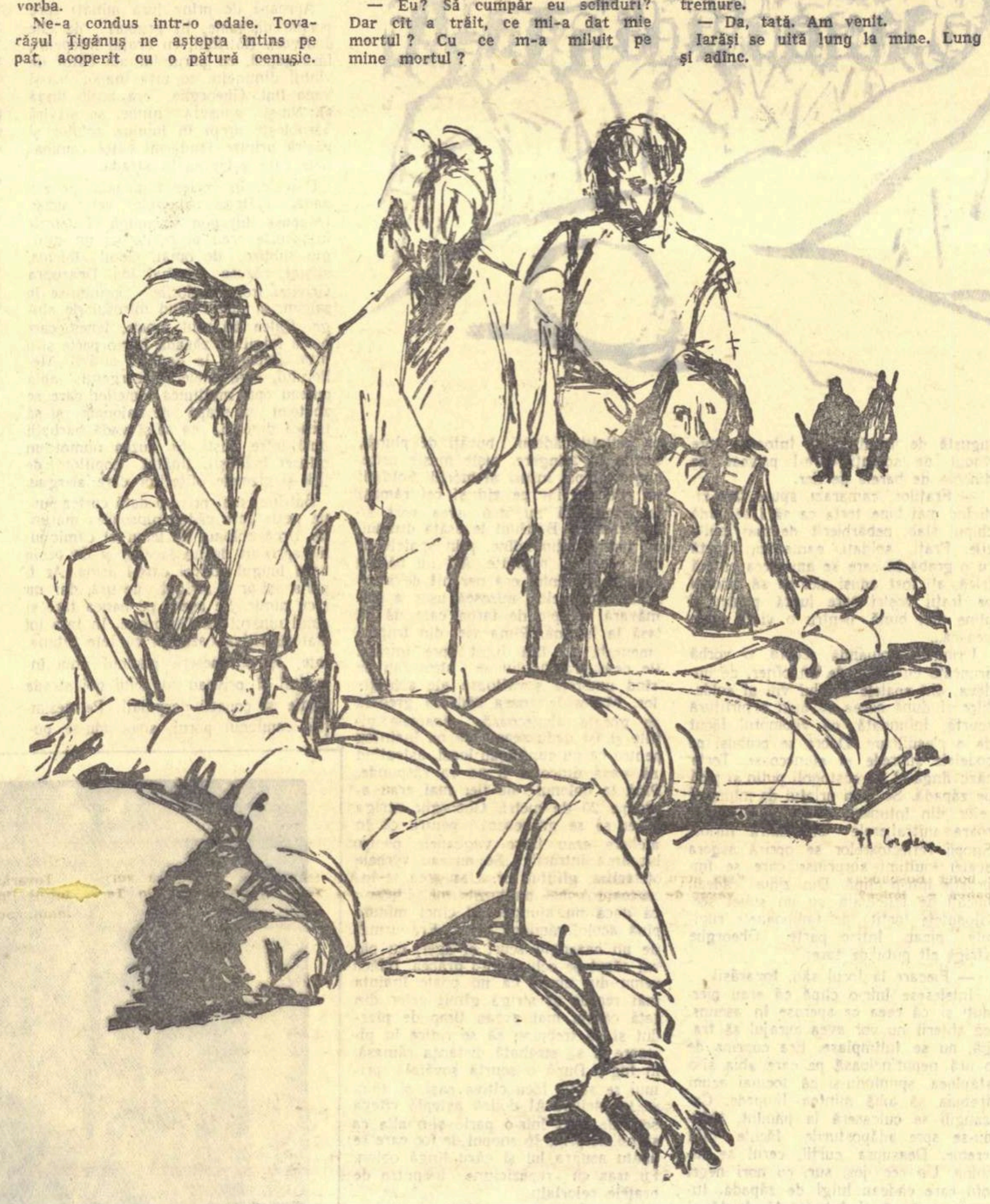

— Aș vrea să-mi aprindeți o țigară.

Sora s-a opus.

— Încă nu.

Tovarășul Țigănuș a dat din cap și a șoptit :

— Mă rog. Dacă nu e voie, nu e voie !

I-am prins mîna. A crezut că vreau să-i încerc pulsul.

— Inima? Nici o grijă, tovarăși. Nu mă lasă ea, inima, tocmai acum. Tocmai acum...

Pe drum, pe cînd mergeam către sediul județenei, tovarășul Oroș a spus :

— Bagi de seamă ? Ploaia s-a rărit. Pînă mîine dimineață se risipesc norii.

— O să vedem iarăși fața soarelui.

— Ar fi bine.

De gardul clădirii în care se afla sediul județenei, erau legați șapte cai flocoși, mărunți, plini de noroi.

— Ginjii, a spus tovarășul Oroș. Au venit Ginjii.

Înăuntru, șapte Ginji. Ciuciți pe lîngă pereți, uzi leoarcă, așteptau. Se ridicară în picioare cînd intrarăm. Îi salutarăm. Ne răspunseră, înclinînd ușor capul.

— Necazuri mari, tovarășe Oroș — spuse un Ginj blond.

— Poate nu chiar atît de mari cum îi place lui frate-meu să creadă — rosti un Ginj smead.

— S-ar putea ca din necazurile acestea să avem pînă la urmă și o bucurie, — adăugă cel mai negricios dintre Ginji.

Îi făcură semn lui Oroș că-i stînjeneam. Spusei :

— Sînt frînt de oboseală. Mă duc în odaia de oaspeți să mă odihnesc.

Îmi urară noapte bună. Le mulțumii și le întorsei urarea.

Caldă, odaia de oaspeți mă cîștigă : patru paturi militare așezate la rînd, acoperite cu pături. Nici urmă de perne. Nici urmă de căpătîi. Îmi scosei mantaua de piele în care umblasem toată vremea. O atîrnai în cuier. Spînzurai și căciula roșcată din care nu mai ieșea umezeala. Bocancii îi pusei lîngă Godin-ul fierbinte în care mai pîlpîiau două-trei spărturi de lemne. Mă grăbii și stinsei lumina. Mă acoperii cu una din pături. N-avusei timp să mă mai gîndesc la nimic. În somnolența în care căzui repede, probabil sub impresia cu care plecasem de la spital, mi se păru că mi-am pierdut picioarele, că mi le-a retezat doctorul Darvari. Mă speriai. Nu avui curajul să întind mîna să mă pipăi, să văd dacă într-adevăr le-am pierdut sau dacă totul nu este decît o părere. Din somnolență, cu spaima în mine, lunecai de-a dreptul într-un vis limpede...

Mi se păru... Mi se păru că mă aflu la noi la Omida. Și mi se năzări că am murit. Băgai de seamă că sînt mort, și... auzii cum sînt jelit de neamuri. Auzii cum mă plînge mama : „Băiatul meu ! Băiatul meu!" Dintre toate cîte mă jeleau, mă căina cel mai frumos mama.

Nu, asta nu se poate, — îmi spusei — n-are cum să mă mai jelească mama. De mult a murit. De mult. O moartă, cum să jelească ?

Se opriră vaietele. Plînsul încetă. Încetară pînă și suspinele. Se uscară ochii de lacrimi. Și se înrăiră. Ochii li se înrăiră neamurilor. Și gurile li se înrăiră. Începură să se certe.

— Să cumperi tu scînduri pentru sicriu. Eu luminările o să i le cumpăr.

— Eu? Să cumpăr eu scînduri? Dar cît a trăit, ce mi-a dat mie mortul ? Cu ce m-a miluit pe mine mortul ?

Dură multă vreme cearta și fu destul de urîtă. Plictisit să le tot aud ciorovăiala, mă ridicai, așa mort cum eram, deschisei gura și le spusei :

— Dragii mei dragi, aveți dreptate. Ce v-am dat eu vouă cît am trăit ? Nimic nu v-am dat. Și nu v-am spus nici măcar o vorbă bună.

Mă ascultară cu gurile căscate. Nu se mirară. Nimeni nu se miră de nimic în vis. Unii nu se miră de nimic nici în viață. O rubedenie întrebă :

— Mortule, cu ce să te îngropăm ? N-am găsit lețcaie în buzunarele tale. Pe toate le-am scotocit. Le-am întors chiar pe dos. Am dat numai peste niște hîrtii mîzgălite.

— Despuiați-mă. Despuiați-mă. Împărțiți-vă hainele între voi și îngropați-mă gol. Gol am venit pe lume, gol vreau să plec din lume.

O soră spuse :

— Nu se cade. O să lăsăm pe tine cămașa și izmenele.

Le mulțumii tuturor. Mă culcai la loc. Închisei ochii. Și gura mi-o închisei. Ca să n-o mai deschid niciodată o închisei.

Mă înfășurară într-o rogojină. Mă luă unul mai voinic la spinare. Mă duseră numaidecît la cimitir. Cunoșteam drumul cimitirului. Îl cunoșteau și ei. Toți oamenii cunosc drumul cimitirului.

Înainte de a mă zvîrli neamurile în groapă, mă cădelniță de trei ori părintele Tomiță Bulbuc. Spuse chiar o rugăciune. Scurtă.

— Mai îngînă o rugăciune, părinte. Să i se ierte păcatele lui frate-meu. Pe acolo pe unde a umblat, o fi făcut păcate cu duiumul.

— Îi ajunge — răspunse părintele Bulbuc, care acum era cu totul gîrbov. Și adăugă: cînd era mic, afurisitul ăsta se strîmba la mine.

Îmi adusei aminte de copilărie. De anii mei tineri îmi adusei aminte. De iubirile care mă dogoriseră și mă mistuiseră îmi adusei aminte. Și de tot zbuciumul prin care trecusem. Îmi amintii de toți și de toate. Și mă înduioșai prostește de propria-mi soartă. Ca să nu fiu un mort duios, vrusei să scot limba la popă, să-l supăr. Nu izbutii să mi-o mișc. Încremenisem. Și gura îmi încremenise. Vedeam tot ce se petrece în jurul meu, deși peste ochi îmi căzuseră pleoapele înghețate. Auzeam tot ce se vorbea. Auzeam chiar tot ce se șoptea, dar... nu mă puteam mișca.

Aruncară țărînă peste mine. Prin lutul gros care mă acoperea îmi văzui neamurile cum se depărtează. Auzii cum clopotele bisericuței cu sfinți fără ochi tăceau. Pentru întîia oară de cînd mă știam auzii tăcerea. Mă bucurai. Și gîndii : la primăvară o să aud cum crește deasupra mea iarba. Pînă acum n-am auzit cum crește iarba. Mai e mult pînă la primăvară. Pînă atunci o să am parte de liniște. De o liniște deplină. Deplină. Și iarăși mă bucurai. Din puțin se bucură un mort. Uneori și un viu se bucură din te miri ce !

Dar tăcerea nu ținu mult. Pămîntul se desfăcu în dreapta mea ca o ușă. Năvăli peste mine și mă înfășură lumină albă ca argintul. Și prin această lumină veni către mine tata. Tot mîhnit era, așa cum îl văzusem ultima dată. Mîinile îi erau tot albe, numai că le crescuse nițeluș unghiile. Și barba îi crescuse de parcă n-ar fi fost rasă de-o săptămînă. Se uită la mine. Se uită mult și cînd se sătură de făptura mea, mă întrebă :

— Ai venit și tu ?

Tăcui. Se închină de trei ori. Deschisei ochii. Buzele începură să-mi tremure.

— Da, tată. Am venit.

Iarăși se uită lung la mine. Lung și adînc.

— Te-au îngropat desculț. Ți-au luat ghetele. Și hainele ți le-au luat.

— Nu face nimic. Aici nu e frig. Și nici ghimpi nu cred să fie pe tărîmul acesta.

Nu vedeam nici soare, nici lună. Nici stele nu vedeam. Nici focuri. Și nici măcar luminări aprinse. Totuși, lumină albă, de argint, ne lumina.

— Frigul a rămas deasupra pe pămînt. Și ghimpii tot deasupra, pe pămînt, au rămas.

Făcu semn cu capul că așa este și nu altfel. Și adăugă cîteva cuvinte, la care și eu mă gîndisem, dar nu le rostisem încă :

— Și foamea, băiete. Și foamea a rămas tot pe pămînt, deasupra.

— Da. Și foamea a rămas deasupra, pe pămînt.

— Ești trist.

— Și tu ești trist. Deși știam că aici nu se află întristare.

— Se află. Se află încă, dar... Ridică-te. Să te duc la neamuri.

M-am ridicat. Ușor ca o umbră eram. Ca o umbră. M-a luat de mînă. De gheață îi era mîna. Și mîinile mele erau de gheață. De gheață era și trupul lui. Și trupul meu era de gheață.

Pămîntul se desfăcu încă o dată în fața noastră.

Și merserăm unul lîngă altul, ținîndu-ne de mînă, învăscuți în lumina albă, de argint. Prin lumina albă, de argint, merserăm împreună. Întorsei capul o clipă. Și văzui cum, la un pas în urma noastră, cădeau perdele de întuneric.

Și merserăm. Și merserăm. Tăcuți. Și ajunserăm deodată într-o încăpere mare, largă cît lumea... O găsirăm pe mama. Părul, ca părul orzului îl avea. Cum îl știusem îi rămăsese părul. Și ochii, cum îi știusem îi avea, albaștri-verzi. Și mîinile albe... albe. Și degetele, lungi. Se uită la mine mama. Și văzui că mîinile ei nu mai au bătături. Se apropie de mine încet. Mă îmbrățișă. Mă sărută pe gură. De gheață era gura ei. Gura mea de gheață era. Nu-i auzeam suflarea. Nici ea nu-mi auzea suflarea mie. N-aveam suflare. Nu. Nici unul din noi n-avea suflare. N-avea... Dar prinsei puteri. Simții că am prins puteri. Îmi vorbi :

— După ce te-am născut, acolo pe cîmp, te-am alăptat. Doi ani te-am alăptat. Viață din viața mea ți-am dat atunci. Acum îți dau, fiul meu amar, moarte din moartea mea.

Mă înclinai adînc în fața ei. Mă înclinai adînc, cum nu mă înclinasem niciodată în fața ei, acolo, sus, deasupra. Și văzui că lîngă ea se juca, gol, un băiat micuț. Nu plîngea. Nu rîdea. Se juca. Își număra degetele. Acesta era jocul. Acesta. Unu, doi, trei, patru, cinci, șase, șapte.

— Șapte zile am trăit.

— Îi cunoști? — mă întrebă tata.

— Nu-l cunosc. Nu l-am văzut niciodată.

Copilul îmi spuse :

— N-aveai cum să mă vezi. M-am născut și am venit aici înainte ca să te fi arătat tu pe lume.

— Dar unde eram eu înainte de a mă fi ivit pe lume?

— Erai în negură. Mulți nu vin niciodată pe lume. Rămîn pentru totdeauna în negură.

— Și nu li se urăște acolo ?

— Nu li se urăște. Nu știu ce e lumina. N-are cum să li se urască.

Mama spuse :

— Cîrtițele dușmănesc soarele. Neavînd cum să-l alunge de pe cer, și-au făcut singure închisori în pămînt. Cîrtițele se simt bine în adînc, în pămînt.

Frate-meu Alexe îmi spuse :

— Vine și bunicul. Tu nu l-ai văzut încă.

— Nu. Nu l-am văzut.

Mă uitai către zarea apropiată. Ieși din alburiul ei de argint și se îndreptă spre noi. Era întocmai cum mi-l închipuisem. Mi-am spus în gînd :

— Așa aș fi arătat eu la bătrînețe, dacă aș fi apucat să îmbătrînesc...

Veni și bunicul de la Cîrloman cu barba lungă și gălbuie. Și veni și cumplita bunică. Și unchiul Tone veni. Toate neamurile de sub pămînt veniră să mă vadă. Neamurile care mă cunoscuseră și neamurile care trăiseră înainte. Cu mult înainte ca eu să mă fi închegat din negură. Îi spusei tatei :

— Sînt așa de mulți. Aș vrea să le văd tuturor chipurile. Nu pot să le văd nici măcar creștetele. Atît sînt de mulți. Atît sînt de mulți.

— Vino cu mine.

Și iar mă luă de mînă. Și iar mă dusei cu el. Cîțiva pași numai mă dusei cu el. Ajunserăm lîngă un plop. Mi-l arătă. Era plopul din aria noastră. Plopul bătrîn.

— Parcă l-am doborît cu securile, — îi spusei. Îmi aduc bine aminte. L-am doborît cu securile, atunci cînd am căutat comoara. N-am găsit comoara căutată.

— Comoara pe care o caută omul, uneori o găsește, alteori nu o găsește.

— Plopul l-am ars. O iarnă întreagă am tot făcut foc din trunchiul lui. Din ramurile lui. Din rădăcinile lui.

— L-am ars. Pe vatră l-am ars, — îmi răspunse tata. Dar să știi : o vînă din rădăcinile lui s-a întins pe sub sat pînă aici. Și a odrăslit aici. Și a răsărit aici. Și a crescut din nou. Uite ce mîndru e ! Vezi-l ce înalt și ce alb e plopul !

Era alb plopul. Alb, de argint... Am tăcut. Mi-am lipit urechea de trunchiul lui. Mi-am ciulit urechea spre crengile lui. Spre frunzele lui mi-am încordat auzul. Și acolo auzul meu era mai ascuțit decît îl avusesem deasupra, cît umblasem pe scoarța pămîntului.

— Aștepți să-i auzi frunzele sunînd ?

— Da, tată. Asta aștept. Aștept să sune plopul. Aștept să-i sune frunza. Și ramurile aștept să-i sune. Și vîrful să se legene. Și să sune. Să sune.

Îmi răspunse. Cu glas trist îmi răspunse. Și eu cu auz trist îi ascultai răspunsul.

— Fiul meu amar, află, aici frunza plopului nu mai sună.

Am strigat. Cît m-a ținut glasul am strigat :

— De ce m-ai adus aici ? De ce m-ai adus aici ?

Mă cuprinsese frica. Pătrunsese frica înlăuntrul meu. O simțeam ca un șarpe cum se încolăcește în jurul inimii mele de gheață. Și numai șarpele fricii era fierbinte. Și această fierbințeală mă făcu să tremur și să-l întreb încă o dată pe tata:

— Spune-mi, de ce m-ai adus aici, dacă știai că plopul nu-și sună frunzele și nu-și clatină ramurile ? De ce m-ai adus aici, dacă plopul nu-și clatină vîrful subțire ?

Îmi spuse cu glas și mai trist :

— Suie-te-n plop. Și cînd ajungi în vîrf, uite-te de jur-împrejur cît vezi cu ochii.

Știam ! Știam de cînd trăiam acolo sus, pe acoperișul lumii, că trebuie să mă urc în plop cu picioarele goale. Îi spusei tatei :

— O clipă. Să mă descalț.

— Ai uitat că ești desculț.

Uitasem. M-am cățărat sprinten. Ca o veveriță m-am cățărat sprinten pînă în vîrf. Nu m-am temut că vîrful e subțire. Nu m-am temut că vîrful se va rupe cu mine. Am ajuns în vîrf. Am potrivit creștetul meu lîngă creștetul plopului. Și vîrful subțire nu se clătină.

În toate părțile m-am uitat. Și am văzut că zarea era rotundă. Și

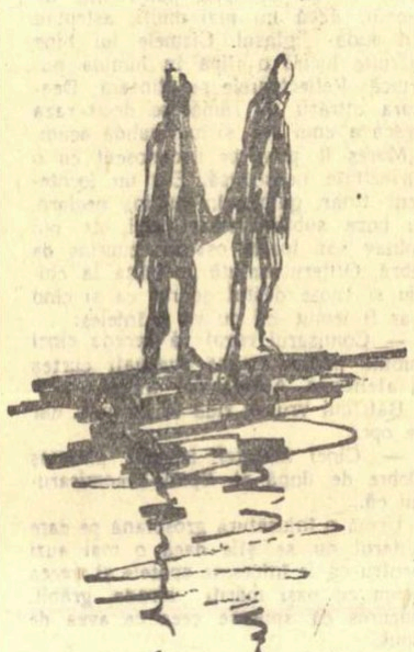

am văzut că zarea albă era. De argint alb era zarea. Și de la zare la zare, am văzut chip de om lîngă chip de om. Bălani erau unii. Oacheși erau alții. Erau și smeji. Și roșcovani erau în mulțimea aceea. Erau și mărunți. Și înalți erau. Dar toți, umbre. Umbre slabe. Și m-am gîndit: cînd au trăit acolo, deasupra, slabi erau, palizi erau, galbeni erau. Și acum, aici dedesubt, sînt slabi. Sînt palizi. Sînt galbeni. Nu le spusei nimic. Nici un cuvînt nu spusei. Iar ei tăcură. Nu-mi făcură măcar un semn. Nu se întristară. Nici nu se bucurară. Se uitară la mine cu ochi mari. Și peste ochii lor nu cădeau pleoape. Și ochii lor erau reci și limpezi. Limpezi... Și cu acești ochi mari și limpezi și reci îndelung se uitară la mine. Și îmi aruncai privirile în jos și văzui cum lîngă trupul plopului, lîngă tata, venise și se așezase bunicul. Și lîngă bunicul venise și se așezase mama. Și la picioarele ei se juca, în albul argintiu, fratele meu Alexe, care trăise acolo sus, deasupra, de unde eu venisem numai cu puțin înainte, doar șapte zile.

Bunicul deschise gura și grăi. Și grăind, mă arătă cu degetul acolo unde mă aflam, în vîrful plopului:

— El este. Din neamul nostru se trage. Recunoașteți-l !

Atît a spus. Și după ce tăcu, se auzi vuiet mare. Și vuietul încetă. Și mulțimea aceea nesfîrșită pieri.

Pogorîi din plop, lăsîndu-mă să lunec. Și cînd ajunsei jos, pieri și plopul. Pieri și bunicul. Și mama pieri. Rămăsei numai cu tata. Mă luă de mînă. Și iarăși îmi spuse:

— Vino.

— Vin.

Făcurăm cîțiva pași și ne oprirăm. El bătu cu piciorul în pămînt. Și se desfăcu pămîntul. Și prin deschizătură își scoase capul Ursus, cîinele nostru colțos, lățos. Îmi mirosi picioarele. Apoi mi se uită în ochi și se gudură.

Pogorîrăm trepte multe. Nu mai știu cîte. Nu le-am numărat. Poate că nici nu mai știam să număr. Poate. Într-un tîrziu ajunserăm. Aci lumina era verde. Ca iarba cîmpului în mai, verde. Și verzi erau zările. Și sub zările verzi alergau cai albaștri, cu cozi zbîrlite, cu coame zbîrlite. Caii alergau. Alergau. Și tropotul nu li se auzea. Ne simțiră. Întoarseră capetele. Ne văzură. Și doi dintre ei veniră. Pînă lîngă noi veniră. La un pas de noi se opriră. În fața noastră se înclinară. Îngenunchiară. Purtau șei goale în spate. Încălecarăm.

— Ține-te bine de coamă, — îmi spuse tata.

Mă ținui bine de coamă. Mă aplecai de-a lungul coamei. Îmbrățișai gîtul calului cu brațele. Și deodată caii zbucniră. Alergau. Așternuți drumului alergau. Ca nălucile alergau. Și merserăm. Și merserăm. Și dintr-odată zarea se schimbă. Dintr-odată zarea deveni neagră. Și cîmpul pe care alergam se schimbă. Cîmpul pe care alergam deveni negru. Și caii se opriră. Bătură cu copitele nepotcovite în pămînt. Se deschise pămîntul. Ieșiră patru oameni. Și toți patru, goi erau. Desculți erau. Grași erau. Și fiecare dintre ei ținea în mînă un bulgăre mare de pămînt. Și fiecare dintre ei ducea bulgărul de pămînt la gură. Și fiecare dintre ei mușca din bulgărele de pămînt adînc. Apoi fiecare dintre ei mesteca pămîntul în fălcile mari. Apoi fiecare dintre ei, cu opintiri grele, înghițea pămîntul mestecat. Și iarăși mușcau din pămînt. Și iarăși mestecau pămîntul în gură. Și iarăși îl înghițeau.

Îi privii. Îi privi și tata. Îi priviră și caii. Tata se întoarse spre mine:

— Îi cunoști ?

Și eu le spusei pe rînd numele. Și pe cînd le spuneam numele, îi arătam pe fiecare cu degetul.

— Boier Gogu.
Boier Noti.
Boier State.
Boier Pienaru.

— Nu i-ai uitat.

— Cum vezi, nu i-am uitat. Dar nu-l văd aici pe boier Jim.

— Acela încă nu a venit între noi.

Caii se întoarseră și alergară. Se așternură drumului și alergară. Ca nălucile alergară.

— Încotro mă duci, tată?

Vru să-mi răspundă. N-apucă să-mi răspundă...

Auzii ușa scîrțîind. O mînă răsuci butonul. Ca o apă galbenă năvăli peste mine lumina. Deschisei ochii. Mă scuturai de vis. Mă mișcai și-l văzui pe tovarășul Licu Oroș. Mă întrebă:

— Dormeai ?

— Dormeam. Și visam. Îmi pare așa de rău că m-ai trezit. Aș fi vrut să aflu cum avea să se sfîrșească visul.

— Să nu-ți pară rău. Visul era frumos ?

— Frumos.

— Dacă-l visai pînă la capăt poate că sfîrșea urît. Așa, îți închipui cum vrei sfîrșitul.

— Sînt lipsit de închipuire.

— Ți se pare, îmi spuse tovarășul Oroș.

Și mă îndemnă să nu mai lenevesc.

— Astăzi avem multe de făcut.

Am sărit din pat. M-am spălat. Într-o oglindă atîrnată în perete, mi-am ras barba. Și am văzut pentru întîia oară că-mi răsăriseră în ea și fire albe. Apoi m-am îmbrăcat. Mi se uscase căciula roșcată. Bocancii mi se uscaseră. Și mantaua de piele mi se uscase. M-am apucat s-o șterg de noroiul de care era plină. Și noroiul se uscase. Se fărîma. În firișoare de praf se fărîma.

În odaie era frig. L-am întrebat pe tovarășul Licu Oroș:

— Ce se aude cu Ginjii? Au plecat ?

— Acum un ceas. Toți șapte.

— Ceva noutăți ?

— Una singură.

— Care ?

— Pe drumul care duce către schitul Molift, au dat peste Minotar Harpalete.

— Ce-o să se mai bucure Lurica.

Și o imitai, glumind, pe Zambila: „Lurica noastră. Fata noastră. Mireasa noastră. Nenorocita noastră".

Tovarășul Oroș spuse:

— Nenorocita noastră! Se potrivește. Acum se potrivește. Ginjii l-au găsit pe Minotar Harpalete împușcat în ceafă de la un pas. Împușcat în ceafă și aruncat în marginea drumului.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

O „erată" care nu va putea întîrzia

Nu ne îndoim cîtuși de puțin că, din respect pentru cititorii săi, revista „Teatrul" va face să apară în proximul ei număr următoarea „erată" la articolul „Tendințe în dramaturgia americană", publicat de Mircea Alexandrescu în caietul recent apărut, pe februarie 1958, al acestei publicații:

1. Piesele „Waterloo Bridge" („Podul Waterloo") și „Idiot's Delight" („Plăcerea nebunilor") nu aparțin lui Sherwood Anderson, ci lui Robert Emmet Sherwood.

2. Piesa „Family Portrait" („Portret de familie") nu este numai a lui William Joyce Cowen, ci a fost scrisă de către acesta în colaborare cu Lenore Coffee; sus-numita lucrare nici pe departe nu „își propune să ilustreze urmările dezastruoase ale războiului asupra individului", ci este pur și simplu un „portret" al ultimilor trei ani ai vieții lui Iisus.

3. Nu „viața periferiilor este puternic redată" de către John Steinbeck în „Of Mice and Men" („Oameni și șoareci"), ci aceea a muncitorilor agricoli flotanți („itinerant ranch laborers").

4. Nu „nedreptățile sociale sînt abordate de Tennessee Williams în „A Streetcar Named Desire" („Un tramvai numit dorință"), ci tema iluziilor romantice care o determină pe Blanche du Bois să respingă realitățile vieții și să se izoleze în turnul propriei ei imaginații.

5. Piesa „Stevedore" („Docherul") nu este semnată numai de George Sklar, ci și de către Paul Peters; negrul Lonnie, personajul central al acestei drame, nu este „bănuit că a violat o albă", ci este numai pe nedrept acuzat în acest sens de către autoritățile polițienești, perfect conștiente că el este complet nevinovat, dar încercînd să scape în acest fel de un incomod agitator sindical; același Lonnie nu este nici „omorît pe loc" la începutul piesei, nici „linșat", ci moare de abia în ultima scenă, ucis de un glonte în cursul unei înverșunate lupte cu bandele de huligani asmuțite de patroni.

6. Nici „Seven Years Itch" („Șapte ani de mîncărime") de George Axelrod, nici „Bus Stop" („Halta") de William Inge nu sînt axate pe „o aventură amoroasă" între un tînăr de abia ieșit de pe băncile școlii și o seducătoare girl: în „Seven Years Itch" eroul este respectabilul subdirector al unei edituri („publisher's assistant"), căsătorit de șapte ani, iar în „Bus Stop", Bo Decker este un cowboy din Montana care „a muncit jumătate din viața lui" pentru a cîștiga banii cu care și-a înjghebat actuala-i fermă.

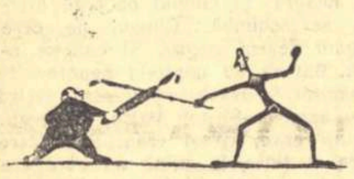

7. Nici Tennessee Williams, nici Clifford Odets n-au făcut vreodată „apologia aspectelor negative ale societății", ci au fost în permanență criticii cei mai acerbi ai acestor aspecte.

8. Numai aceleiași penibile lipse de informație, dublate de o rară cutezanță, a lui Mircea Alexandrescu (și nu altor cauze) i se datorește faptul că această analiză care se pretinde atît de „largă și mai în profunzime a fenomenului teatral din S.U.A." ignorează complet tocmai pe acei valoroși dramaturgi americani care — prin atașamentul lor total și niciodată dezmințit față de clasa muncitoare — sînt pentru noi cei mai importanți și ne sînt cei mai dragi: Albert Maltz, John Howard Lawson, John Wexley, Barrie Stavis.

Alf Adania

●

Amintirea lui Barbu Lăzăreanu

Se împlinește un an de cînd a murit Barbu Lăzăreanu. Prin întreaga sa muncă de o viață, bibliotecarul, cititorul pasionat, ziaristul de altitudine, culegătorul cîntecelor poporului, a voit să [illegible] o lumină care să se vadă departe și să arate drumul cel bun mulțimilor.

Și-a ales de tînăr drumul, un drum plin de suferință, greu dar adevărat, drumul mulțimilor care lucrează și biruiesc, drumul socialismului, drum pe care nu l-a părăsit niciodată în chinuita sa viață. Și regimul burghezo-moșieresc nu l-a iertat și s-a grăbit să dea bunului îndărătnic nesfîrșita gamă a șicanelor și suferințelor pe care le risipea cu atîta dărnicie.

Tînărul mic de stat, dar cu suflet mare, a fost expulzat. A fost expulzat pentru că luase partea, pentru că simțise cu miile de țărani împușcați de ciocoi în 1907.

Minte echilibrată, stăpînind însușiri pe care le făcea să relasă numai cu cea mai perfectă discreție, el a trăit între cărțile sale, luînd din ele doar ce era mai potrivit să completeze intinsele sale cunoștințe. Intr-o lume adesea rău sfătuitoare, întreținătoare de ambiții și trezitoare de uri, el a fost totdeauna prietenul celor buni, îndreptătorul celor șovăielnici, acela de la care și cei mai răi erau siguri că pornind pe altă cale vor găsi cea mai deplină iertare și primirea cea mai frățească. Era în ființa acestui om plăpînd, cu privirea bună, cu un zîmbet fluturat și abia simțit ironic și cu glasul învăluit de o veche suferință, ceva care-l punea la adăpost de trivialele nimicuri, și aceasta îi crea un loc deosebit; ca oriunde o mare onestitate stă alături de o modestie încîntătoare. Cuvintele lui, cuvintele unui om de o adevărată cultură, cu o superioară valoare etică, erau lecții de morală publică. Nimic din nerăbdările, din violențele și nedreptățile inerente n-au putut atinge conștiința înțeleptului.

Sînt oameni care pot transmite, cînd închid ochii, sufletul lor întreg instituției pe care au condus-o, cauzei căreia i s-au devotat. El era dintre aceia. Astfel, la dispariția lui avem sentimentul atît de rar că nimic nu s-a schimbat în jurul nostru, nimic altа decît bunii ochi blînzi pe care nu-i vom mai vedea niciodată și zîmbetul trist care mîngîia toate tristețile umane.

Ion Crișan

DIMINEAȚA

(Urmare din pag. 3)

ți bătu cu patul armei pînă la nesimțire, lăsîndu-i să zacă plini de sînge pe podelele știrbe, pînă a doua zi.

Dincolo de gardul Atelierelor începură să fie aduse mai la îndemînă grămezile de pietre și drugii de fier din hale. Se strînseră piramide de tampoane vechi din care se făcură adăposturi înguste.

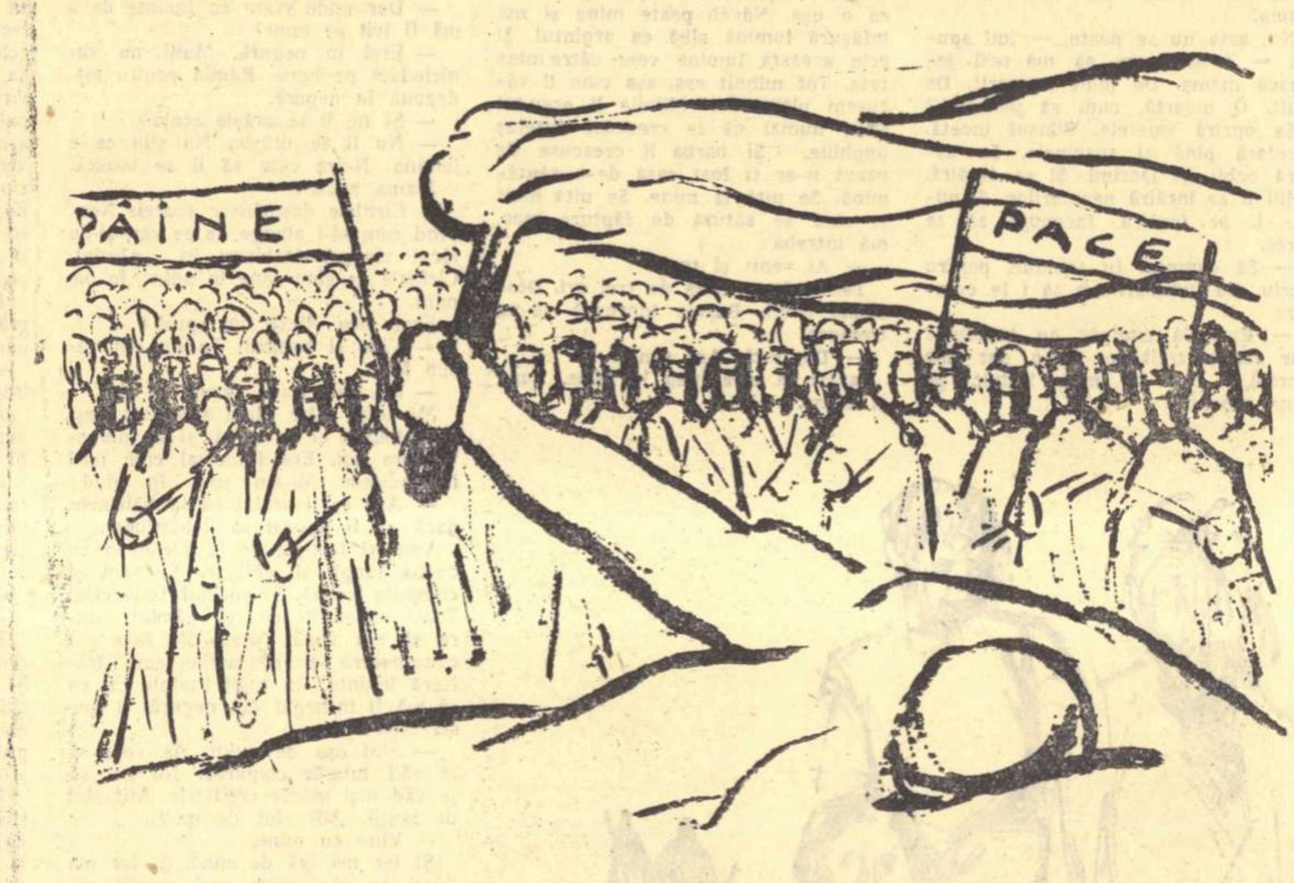

Grivița se golise. De departe, dinspre străzile laterale, se mai auzea murmurul celor fugăriți. Undeva, spre Gara de Nord, claxonau stins autocamioanele care cărau pe arestați.

Mareș văzu vagonul de tramvai răsturnat în mijlocul Griviței. Avea geamurile sparte și scheletul de fier și lemn se făcuse ca o armonică. Pe pietrele lucioase aluneca lumina înșelătoare a becurilor clătinate de vînt. Simțea, mai mult își închipuia, pînda încordată a celor din jur, așteptarea lor în care se amesteca și puțină spaimă. Își aminti vorbele lui Gheorghe: „Dacă n-ai fi venit în seara asta, aici..." Aveau dreptate să creadă orice despre el.

Se întoarse și privi curtea Atelierelor. Deasupra halelor nu se mai mișcau aripile albastre ale flăcărilor aparatelor de sudat. Din cazangerie nu se mai auzeau păcăniturile niturilor. Inima de oțel și piatră nu mai bătea. Din stînga, de undeva, auzi din nou sirena de care uitase. Și în stradă desluși după aceea, nemișcarea tăcută a soldaților, ușorul clinchet al armelor, mersul tîrșit al cizmelor ofițerești. Orele treceau prea încet. Bătrînul ar fi vrut să mai audă parcă strigătele celor care fuseseră alungați, să facă ceva... Nemișcarea celor din jur, pînda încordată îl obosea.

La șase de dimineață un trompet anunță strîngerea rîndurilor. Era încă întuneric. Armele soldaților se aburiseră. O brumă ușoară, albă, acoperise țevile puștilor. Amorțiți, înfrigurați, sergenții dădeau ultimele ordine. Camioanele pe care erau montate mitralierele se apropiară cu o mișcare înceată de gardul Atelierelor. Servanții de deasupra își traseră mai bine căștile pe ochi, suflară în mîini, frecîndu-și podul palmelor de mantăile umezite.

Mareș, Dobre și Gheorghe se apropiară de poarta numărul 1. Erau nedormiți, în obraz în locul paloarei obișnuite aveau pete roșii de sînge. Bătrînul își strînse mai bine scurta îmblănită, își îndesă șapca pe ochi și le spuse celorlalți:

— Să mă lăsați pe mine să vorbesc.

In timpul nopții care trecuse, fuseseră instalate cîteva reflectoare pe care soldații le aprinseră. Fîșia lor puternică de lumină mătură scurt curtea părăsită, oprindu-se pe ziduri cu stăruință, scormonind fiecare bucată de tencuială. Acum, doi snopi argintii se încrucișaseră pe geamurile cabinei portarului de la intrarea principală a uzinei. Gheața care acoperise sticla subțire strălucea ca o foaie de cositor. Strada pustie fu traversată de un ofițer care nu prea se grăbea. Avea un mers șovăitor și liniștea celor de dincolo de gard îl înspăiminta. Știa că nu mai rămăsese nimeni în atelierele pustii și că aproape patru mii de oameni, dacă nu mai mulți, așteptau să-i audă glasul. Cizmele lui bine lustruite luciră o clipă în lumina puternică. Reflectoarele se stinseră. Deasupra intrării nu rămăsese decît raza săracă a unui bec, și mai palidă acum.

Mareș îl privi pe necunoscut cu o curiozitate neascunsă. Era un locotenent tînăr, galben în lumina neclară, cu buze subțiri foarte roșii, de om bolnav sau foarte ostenit, cuprins de febră. Ofițerul salută cu mîna la chipiu și spuse destul de rar ca și cînd s-ar fi temut că nu va fi înțeles:

— Comisarul regal vă acordă cinci minute pentru ca să evacuați curtea și atelierele. Altfel vom trage!

Bătrînul vru să rîdă la început, dar se opri.

— Cinci minute? izbucni pătimaș Dobre de lîngă el. Spune-i comisarului că...

Urmă o înjurătură grosolană pe care ofițerul nu se știe dacă o mai auzi pentru că le întorsese spatele și trecea acum cu pași măriți strada, grăbit, bucuros că spusese ceea ce avea de spus.

— Inchideți poarta! strigă Gheorghe. Acesta-i răspunsul muncitorilor de la Grivița!

Se auzi clinchetul limpede al închizătoarei metalice și cei trei se retraseră. Cîteva secunde nu se auzi decît pașii lor pe zăpada înghețată, apoi din întunericul curții izbucni strigătul cunoscut al greviștilor:

— Pîi-ne! Pa-ce! Mun-că!

— Mun-că! Pîi-ne! Pa-ce!

— Mun-că! Mun-că! Mun-că!

Reflectoarele încă nu se aprinseră. Cerul era întunecat. Deasupra turlelor bisericii Sfîntul Gheorghe se vedea o urmă palidă, albicioasă. Becurile străzii se mișcau încă în vînt luminînd fațadele cenușii de peste drum.

Dobre vru să urce cele cîteva trepte ale tribunei de lîngă gard și se întoarse. Se aplecă peste rămășițele unui foc în care mai jucau spuze roșii, mici flăcărui, cînd palide, cînd aprinse, luă o torță de brad proaspăt, așteptă să se aprindă și, cînd lumina ei făcu un cerc de foc în jurul său, pași hotărît spre scară. Ajunse sus, se sprijini de bara îngustă de lemn și se întoarse spre rîndul de soldați care-l priveau de dincolo de barele de fier.

— Fraților, camarazi, spuse tare ridicînd mai bine torța ca să i se vadă chipul slab, nebărbierit de mai multe zile. Frați, soldați, camarazi, repetă cu o grabă în care se amesteca puțină frică, ați fost aduși aici ca să omorîți pe frații voștri care luptă pentru o pîine mai bună pentru o viață omenească...

Urmă o comandă scurtă, o vorbă aruncată cu mînie de un ofițer, de undeva, din spatele zidului viu al soldaților și după aceea se auzi o pîrîitură scurtă, înfundată, ca zgomotul făcut de o plesnitoare. Dobre se prăbuși pe podelele șubrede și alunecoase. Torța căzu lîngă el, se rostogoli puțin și pică pe zăpadă. Se auzi urletul de mînie al celor din întuneric și în clipa următoare mitralierele clănțăniră furios. Snopii reflectoarelor se opriră asupra acelei mulțimi surprinse care se împrăștie într-o clipă. Din ziduri cădeau bucăți de tencuială cu un sunet sec. Gloanțele turtite de tampoanele ruginite picau într-o parte. Gheorghe strigă cît putu de tare:

— Fiecare la locul său, tovarăși!

Ințelesese într-o clipă că erau pierduți și că ceea ce sperase în ascuns, că ofițerii nu vor avea curajul să tragă, nu se întîmplase. Era cuprins de o ură neputincioasă pe care abia și-o stăpînea, spunîndu-și că tocmai acum trebuia să aibă mintea limpede. Cazangiii se culcaseră la pămînt, tîrîndu-se spre adăposturile făcute din vreme. Deasupra curții, cerul se lumina. Un cer jos, sur, cu nori negri din care cădeau fulgi de zăpadă. Incepea o nouă zi întunecată, tristă și rece de iarnă.

Spre poarta de fier se îndreptă un grup de soldați. Mergeau aplecați în mantăile lor verzi și căștile luceau stins în lumina dimineții abia ivite. Mișcarea furișată fu observată de către grupul de la oțelărie. Se auzeau numai bocancii cu ținte de fier, alunecînd pe caldarîmul înghețat. Ajunși în fața gratiilor de fier, fură întîmpinați de o ploaie de bolovani și bucăți de fier. Un subofițer fu rănit la o mînă de o rangă scurtă de oțel aruncată de ciocănari. Strigătul lui de durere se pierdu în larma care urmă. Jandarmii săreau acum gardul ocrotiți de focul unei mitraliere lăturalnice care scotea un zgomot sacadat ca al unei mașini de cusut. După trei încercări, clănțugul de fier și broasca împușcată săriră într-o parte. Prin deschizătura de cărămizi își făcu loc prima grupă care primi în față o grindină de fier. Deasupra întregii curți se abătură gloanțele curățind locul în traiectoria lor. Greviștii stinseră focul cu picioarele și se retraseră unul în spatele celuilalt spre intrarea primului atelier, de unde se simțea curentul halei prin care bătea vîntul.

Mareș cu o grupă acoperi cîtva timp această retragere. Avea în spate doisprezece oameni care priveau încordați extremitatea zidului din față dinspre care trebuia să vină atacul principal. Lumina tulbure a zilei de iarnă căzu dintr-odată pe cîteva trupuri rămase în zăpadă. Se auzeau gemete în apropiere dar nu se putea mișca nimeni. Soldații de pe camioane tot mai plimbau într-o parte și-n alta focul reflectoarelor care lucea în geamurile cazangeriei. După vreo zece minute, bătrînul văzu baionetele armelor deasupra zidului unsuros. Se strecură pe burtă lîngă ceilalți și mîrîi scurt:

— Acum...

Pămîntul pe care se tîrîse era răscolit, mirosea a zgură și în bălțile negre, cu buze subțiri de gheață, se reflectau norii de deasupra, cîteva fîșii verzui-albastre, coclite. Intr-o clipă își aduse aminte de o dimineață de pe front, cînd se tîra la fel pe o arătură proaspătă; simți încă în nări mirosul de atunci al ierbii abia răsărite și înjură. Cel puțin în '17 avea un sac de grenade atîrnat la șold, nu se simțea neputincios ca acum...

Soldații se iviseră deasupra zidului și cei doisprezece se ridicară în picioare cu o mișcare iute, strigînd din răsputeri și aruncînd cu șinele retezate de metal pe care le aveau în mînă. Se auziră drugii zăngănind, o cască fu turtită, cineva se prăbuși dincolo cu un strigăt și deodată asupra lor se abătură gloanțele trimise de o mitralieră aflată undeva în stînga, deasupra străzii. Se deslușea un plescăit ușor, cum ar fi aruncat cineva pietricele într-o apă liniștită, doi cazangii căzură pe spate fără un cuvînt, cu o mirare furioasă în ochi, un altul vru să fugă și să se arunce în spatele adăpostului, dar se opri o clipă căutindu-și șalele cu amîndouă mîinile, grăbit, speriat, pînă căzu cu fața în jos, strigînd. Apa murdară amestecată cu puțină păcură sări într-o parte și-i văzură fața schimonosită de durere.

Rănitul nu spunea decît: „A-a-a-a...", dar nu-l mai ascultă nimeni. Mareș auzi din spatele său strigătul lui Gheorghe:

— Inapoi, retrageți-vă! Aici! Aici!

In oblonul de fier care-i acoperea pe ceilalți cădeau bucăți de plumb, turtite la atingere, niște muște urîte, negre, chipul însuși al morții. Soldații se ridicară iar pe zid și cei rămași înțeleseră că nu mai avea rost să mai rămînă. Bătrînul le arătă drumul, un făgaș puțin adînc, prin spatele unor vechituri ruginite. Aici nu bătuse zăpada, pămîntul era nerănit de scursoarea metalelor, mirosea ușor a primăvară, a spic de iarbă care dă să iasă la lumină. Rîma vie, din trupuri omenești, se tîra încet spre intrare. Pe deasupra zidului se strecurau pe rînd umbrele șovăitoare ale soldaților. Mareș le auzea căderea greoaie pe gheața alunecoasă, șoaptele gîfîite și își dădu seama că nu înaintau pentru ca nu cunoșteau locul, așteptînd să vadă dincotro li se va răspunde. Pînă la oblonul de fier mai erau aproape 20 de metri. Gheorghe striga la ei să se grăbească pentru că în ateliere erau trase vagoanele pentru blocarea intrării. Se auzeau vorbele oțelarilor, gîfîitul lor. Ușa grea se închidea tot mai mult. Bătrînul înțelese că dacă nu ajungea în cinci minute pînă acolo, rămînea afară. Era urmat de un cazangiu scurt și ager, cu părul căzut pe ochi, care-l grăbea. Ii făcu semn din umeri că nu poate înainta mai repede și strigă gîtuit celor din față că nu mai aveau timp de pierdut și că trebuiau să se ridice în picioare și să străbată distanța rămasă, în fugă. După o scurtă șovăială, primul se săltă, făcu cîțiva pași, și ajunse în atelier. Al doilea așteptă cîteva secunde, sări într-o parte și-n alta ca să nu fie prins în snopul de foc care se abătu asupra lui și căzu lîngă oblon. Fu tras cu repeziciune înăuntru de brațele celorlalți.

Curtea rămăsese pustie în urma lor. Bătrînul văzu un ofițer care arăta ceva și în clipa următoare se ridică, urmat de cel din spate. Cîteva gloanțe căzură într-o parte și-n alta. Abia cînd se găsi dincolo de ușa de metal simți arsura unei răni în umăr. Își desfăcu scurta străpunsă și rupse cu înfrigurare cămașa groasă, umedă. Incercă să miște puțin brațul și cînd reuși își spuse că scăpase ușor. In trup urca o amorțeală fierbinte pe care n-o băgă în seamă. Oblonul fusese încuiat și intrarea blocată. De afară se auzeau comenzile răstite ale ofițerilor și focul rărit al mitralierelor. Grupurile de greviști se strecurau spre o portiță strîmtă care ducea în Depoul de revizie. Răniților li se făcu loc să fugă spre cîmpul din spate.

După vreo jumătate de ceas, cîțiva se întoarseră, spunînd și celorlalți că și această ieșire era blocată pentru că plutoanele de soldați ocupaseră curțile care duceau spre cimitirul de vagoane, un loc părăsit, plin de resturi. Sirena tot mai suna, lugubru, acoperită din cînd în cînd de pocnetele izolate ale grupurilor care lichidau pichetele mărginașe de greviști. Lupta aceasta inegală se termină aproape de ora unsprezece cînd nu se mai auzi nici un foc de armă. Peste curtea din spatele uzinei se lăsă o tăcere tristă, sfîșiată numai de gemetele celor răniți. Peste o mie și cinci sute de lucrători așteptau în frig, înconjurați de jandarmi. Un ofițer îi număra ca pe o marfă, umblînd repede în jurul lor, urmat de un soldat cu obrazul palid. Greviștii nu spuneau nimic, erau osteniți după atîta încordare. Aveau gurile strînse și numai în ochii lor aprinși stăruia o mînie mută. Soldații nu-i priveau, înspăimîntați de turbarea comenzilor superiorilor.

Aproape de prînz fură mînați spre porțile dărîmate, în grupuri de cîte douăzeci. Bătrînul, cu brațul înțepenit, fără șapcă, cu părul lui alb bătut de vîntul dimineții, se uita înapoi să-și vadă fiul. Gheorghe era acolo lîngă el. Nu-și spuseră nimic, se priviră bărbătește drept în lumina ochilor și pășiră printre jandarmi către camioanele care așteptau în stradă.

Dincolo, în curtea înghețată, pe zăpadă, stăteau cadavrele celor uciși. Incepuse din nou să ningă. Trupurile înțepenite erau acoperite cu un giulgiu subțire de omăt. Cerul albicios, sfîșiat, căzuse și mai jos. Deasupra Griviței treceau ciorile, oprindu-se în salcîmi și adulmecînd mirosul de sînge. Bătea un vînt moale, leneș, care purta fulgii de zăpadă într-o parte și-n alta. Departe, la capătul străzii Atelierului, cordoanele de sergenți abia puteau opri mulțimea femeilor care se zbăteau să scape de baionete și să treacă dincolo, ca să-și vadă bărbații duși între puști. Se auzea numai un plînset înăbușit, țipătul copiilor de țîță și cizmele ofițerilor care alergau.

Bătrînul mai privi o dată curtea pustie peste care cădea ninsoarea măruntă. Urcă oblonul de lemn al camionului sprijinit de un lăcătuș și de acolo văzu lungul convoi care-l urma. Ar fi plîns și-ar fi strigat de ură, dar nu făcu nimic. Se așeză pe banca tare și simți umărul lui Gheorghe. In fața lui stăteau cîțiva cazangii cu fețe întunecate. Își strînseseră pumnul unul într-altul și priveau cu ochii goi strada pustie și copacii despuiați. Pe nesimțite camionul porni, smucindu-se puțin. Grivița, moartă toată, cu prăvăliile ei numeroase care aveau obloanele trase, rămase în urmă.

În noaptea de 16 spre 17 februarie, lucrătorii de la Crematoriul din București avuseseră foarte mult de lucru. Șapte sau opt oameni care primiseră cîteva sute de lei în plus în schimbul tăcerii lor, arseră aproape patru sute de cadavre ale greviștilor de la Atelierele C.F.R. Lucrau în două schimburi ajutînd la transportarea morților. Erau niște bărbați tăcuți, cam sălbăticiți de munca lor, gata să facă orice pentru o bucată de pîine.

Soldații căraseră toată „marfa", cum glumiseră doi dintre ei, într-o curte dosnică. In dimineața acelei ultime zile, cînd se luminase bine, șoferul mașinii cu care se făcea transportul închise pentru ultima oară ușa de metal, luă cheia și o vîrî în buzunar. Era ostenit, scîrbit, se gîndea numai cu bucurie că după ce va termina și drumul acela va putea să se ducă să bea o drojdie sau mai multe, să se îmbete ca să uite ce-i văzuseră ochii. Bătuse în geam însoțitorilor închiși cu morții făcînd o glumă grosolană ca toți cei ce se îndeletniceau cu asemenea lucruri și urcase la volan. Sticla parbrizului era aburită, motorul se răcise, îi trebuiseră vreo cinci minute ca să pornească. Cînd simți duduitul ușor al elicei, mirosul de benzină arsă și alunecarea roților, răsuflă ușurat. I se deschise poarta și porni. Pe străzi mai patrulau grupuri de soldați. In fața Depoului de revizie o echipă de setebiști încerca să ridice cu niște macarale vagonul de tramvai răsturnat de șomeri. Blocaseră toată strada cît era de lată și claxonă degeaba. Incercă să-și facă loc și, în cele din urmă, resemnat, renunță, oprind motorul, înjurînd de cîteva ori în gînd pentru că treaba asta îi mai fura un ceas bun de odihnă. Își aprinse o țigară și, ca să-i mai treacă timpul, se apucă să citească de cîteva ori afișul scris cu litere mari, roșii, lipit de capacul de tablă din coada vagonului de tramvai:

In urma cererii generale, la Teatrul Alhambra continuă marele succes:
ALHAMBRA IN CARNAVAL

Șoferul scuipă scîrbit, aruncînd țigara:

— Ptiu! Cîinii!

Eugen Barbu

Ilustrații de IULIAN OLARIU

Cîntul Griviței eroice

(Urmare din pag. 1)

In Slavă eroilor Doftanei, *Maria Banuș cheamă generațiile să privească zidurile groaznicei închisori și să se pătrundă de semnificația luptelor și suferinței prin care cei mai buni fii ai țării au creat premisele pentru instaurarea vieții noastre de azi*:

Aduceți copiii aici, ca să știe, / Să știe ce-i ura și sfînta mînie... / ...Și-n neagra teroare și-n greul restriștii / Să știe ce-au fost pentru noi, comuniștii...

Cu ciclul consacrat de Veronica Porumbacu lui Ilie Pintilie și de asemeni cu poezia acesteia, anterioară ciclului, Mierla lui Ilie Pintilie, *pătrundem în interiorul Doftanei, de unde eroul luptelor de la Iași continuă să dinamizeze conștiințele celor ce muncesc. Comunicarea luptătorului neînfricat cu poporul său nu poate fi împiedicată de gratiile temniței:*

Ce pasăre fără călușă / e sus la Ilie în geam? / De aripi îi prinde el dorul, / nădejdea, cu ură cu tot, / Prin gratii o mierlă-și ia zborul / și paznicii s-o prindă nu pot...

Printre producțiile mai recente ale liricii noastre se numără poezii de valoare deosebită inspirate de luptele din 1933. E vorba despre ciclul (din care au apărut deocamdată numai fragmente), Copiii cartierului *al lui Cicerone Theodorescu. Poetul care, în volumul* Un cîntec din ulița noastră *a cîntat viața nouă a Căii Griviței, în contrast cu cea din trecut* (Poveste din ulița noastră, Pe Grivița la noi) *creează acum, cu o măiestrie de giuvaergiu, mici poeme în care se cristalizează scene impresionante din anii cumplitei terori burghezo-moșierești.* Haina cadrilată, *cu a sa poveste despre tînăra deținută căreia „In haină cadrilată / Un tînăr îi zîmbise", face parte din această categorie. Dragostea născută în umbra închisorii în sufletul fetei are pentru ea însemnătatea luminii solare revărsate în celulă, printre gratii.*

Există toate temeiurile de a spera că apariția întregului ciclu Copiii cartierului *va îmbogăți substanțial literatura consacrată Griviței Roșii, fără să epuizeze, firește, tema. Luptele din 1933 ale ceferiștilor marchează în istoria poporului romîn o etapă atît de semnificativă, că interpretarea lor artistică necesită dimensiuni și un suflu de epopee. Cîntecele închinate Griviței, cîte au apărut, transmit patosul eroic al evenimentului celebrat. Să nădăjduim că, într-un viitor nu prea depărtat, vor vedea lumina zilei și alte poeme, romane, care să învesnicească un episod pe care clasa noastră muncitoare l-a scris cu propriul sînge în cartea nemuritoare a vieții.*

D. Micu

PAUL MIRACOVICI „Stradă"

INVITAȚIE LA ACTUALITATE

(Urmare din pag. 1)

la realismul socialist, apărîndu-l de atacurile din afară dezlănțuite de dușmanii socialismului sau chiar ale prietenilor care i-au confundat principiile cu interpretarea lor dogmatică, unii dintre scriitori au combătut denaturările, pornite dintr-o mentalitate bucherească, strîmtă, schematică ca și tendințele de a impune o opinie teoretică, un stil, sau o modalitate artistică în detrimentul alteia. Dacă, potrivit esenței sale, realismul socialist înfruntă direct contradicțiile — arătînd rezolvarea lor, cum cere V. Em. Galan — atunci creatorul ce se reclamă de la această metodă trebuie să prezinte viața nefalsificat, „așa cum este", nu „cum trebuie să fie". De aceea, cu deplin temei, Eugen Barbu avertiza: „Sînt îngustimi regretabile pe care trebuie să le denunțăm fără cruțare, pentru că altfel ne expunem la ironiile de cele mai multe ori îndreptățite ale cititorilor pe care nimeni nu are dreptul să-i disprețuiască într-atît încît să creadă că ei pot fi convinși de orice foarte ușor".

Condamnind profanarea dogmatică a unor idei sacre, scriitorii și-au exprimat un punct de vedere categoric în privința tentativelor de preluare necritică a experiențelor moderniste occidentale ca și din propria noastră literatură. Acceptînd valorificarea contribuției aduse de unii artiști din prima jumătate a veacului, străini și autohtoni, în direcția pătrunderii omului și a rafinării mijloacelor de expresie, unii și printre ei în primul rînd Petru Dumitriu, au dezvăluit incompatibilitatea de principiu a așa zisei sinteze dintre modernism și realism, militînd cu demnitatea și bunul simț al creatorului sănătos pentru promovarea culturii naționale, romînești, la rangul de parte integrantă a culturii universale.

Principalul îndemn adresat de scriitori lor înșiși se referă la necesitatea reflectării actualității. Obiectiv care, pentru Lucia Demetrius, corespunde unei datorii sociale. A scrie despre actualitate, proclamă energic autoarea celor „Trei generații", este a scrie pentru protagonistul ei, pentru făuritorul socialismului: „Nu mă interesează și nu scriu pentru acel burtăverde din mica sau marea burghezie care e dușmanul nostru pe față sau în ascuns. Nu pentru fostul profitor, pentru fostul și eternul trîndav, „nedreptățiții" de azi, care nu merită nici compasiunea"..

Pentru noi cel puțin, nuanța relativ nouă pe care a accentuat-o discuția constă în conceperea actualității ca o categorie estetică aproape, în orice caz ca o exigență intrinsecă operei de artă. Năzuința legitimă a artistului, originalitatea, nu poate fi împlinită decît ascultînd porunca zilei noastre. Este incontestabil că în zona socialismului, și deci și în țara noastră, au loc procese pe care istoria le cunoaște numai în momentele ei de „grație", în cursul revoluțiilor. Situațiile în care socialismul pune omul, cerințele sale față de om determină în acesta reacții, atitudini alcătuind „un material" invidiabil pentru orice artist. Incercări teribile ale voinței și spiritului de sacrificiu, căderi ale celor slabi și miopi, înălțări ale celor puternici și clarvăzători, încrezători în viitorul omenirii, încleștări între caractere generoase și ființe meschine, destine eroice alături de eșecuri lamentabile, ciocniri dramatice între comuniști și impostori, iată ce spectacol shakespearian oferă lumea în curs de zămislire și pe teritoriul socotit cîndva prostește, aistoric. Ce scriitor conștient de sine, îndrăgostit de arta sa, nu va fi atras pînă la fascinație de o actualitate care pune omul înaintea unor probleme noi și-l obligă să dea răspunsuri noi unor probleme vechi, marilor, eternelor probleme ale omului, ale vieții și morții, ale libertății și responsabilității, ale raportului dintre om și societate, ale pasiunilor individuale și imperativelor sociale. Citesc acum un fel de roman, o analiză fină a geloziei în „Nouvelle nouvelle revue française". Ii cer scuze autorului, dar gelozia comunistului Kyo din „La condition humaine" mi s-a părut mult mai nouă, mai originală. Aflînd de „trădarea" soției, ea însăși simpatizantă, tocmai într-un moment de cumpănă, cînd urma să îndeplinească o sarcină deosebit de primejdioasă, Kyo, fără a înceta de a suferi și încă atroce, merge în întîmpinarea riscului, alături de soție. Kyo și-a depășit pasiunea.

O condiție fundamentală în reflectarea realității prezente asupra căreia scriitorii au stăruit dar pe care Ion Marin Sadoveanu a formulat-o explicit, este participarea activă la durarea socialismului, la formarea conștiinței socialiste: „...scriitorul, în orice cadru și dimensiuni s-ar manifesta, nu este cu adevărat scriitor și artist decît dacă trăiește în această permanentă preocupare în care simțirea, cunoașterea și mai ales gîndirea sînt în neîncetată elaborare". Deseori se exprimă și la noi speranța într-o nouă Renaștere. Dar artiștii Renașterii, cu tot individualismul, cu toată setea lor de afirmare, n-au despărțit în conștiința lor omul public de cel privat, cetățeanul de creator..

Literatura nouă și-a spus cuvîntul față de trecut într-un mod care l-a făcut pe Petru Dumitriu să vorbească de existența unei școli noi a romanului romînesc. Intr-adevăr numeroase elemente pledează pentru recunoașterea originalității lui G. Călinescu, Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, Marin Preda, Eugen Barbu. Literatura nouă se află însă acum în fața celei mai seducătoare perspective: reflectarea actualității, fixarea tipului omului contemporan. Marile dificultăți subiective și obiective aflate în calea atingerii țintei nu pot dezamăgi decît pe improvizați. Artistul convins le asaltează. După doi-trei ani de șovăieli, confuzii, tatonări, tinerii cei mai tineri scriu. Titus Popovici va apare în curînd cu un roman al anilor 1945-46. Generația matură a trecut recent la ascultarea chemărilor noului. Petru Dumitiriu a început seria „Biografiilor contemporane", Marin Preda scrie la un roman al colectivizării („Adam Fîntînă"), iar Zaharia Stancu continuă sub ochii dvs. „Desculț" cu... sfîrșitul ciclului, aducîndu-l pe Darie astăzi. Avem motive să credem că impasul relativ a fost depășit și că ne îndreptăm spre o nouă etapă a avîntului actualității în literatură, a realismului socialist.

Mihail Petroveanu

AM INTRAT ÎN IARNĂ

(Din ciclul „1958")

Am bătut la porţile iernii
stringînd în pumni fulgerul sincrofazotronului
şi mi s-au deschis porţile.
Mi-am dezbrăcat pelerina de curcubeu a ploilor
şi învesmîntat în maturitatea mea gravă şi sobră
am deschis îndrăzneţ
porţile albe ale noii geneze.
Şi-am intrat în iarnă
eu — lumină şi umbră,
eu — om şi demiurg,
cu strigătul victorios al tăcerilor
şi al uraganelor descătuşate,
cu toate amintirile
şi cu toate visele ce nu s-au uscat încă pe pleoape.
Am intrat în iarnă
şi am adus în ritmul mişcărilor mele
scrîşnetul planetelor noi rotindu-se în jurul axelor,
vuietul oceanelor de gheaţă
despicate de corăbii atomice,
traiectoria albastră a rachetelor
reducînd mereu volta orizontului
între mine şi infinit.
Am intrat în iarnă
cu fruntea acoperită de pulberea stelelor,
cu tălpile sîngerate de pietre şi spini
şi cu umerii apăsaţi dureros de greutatea
cerului de stronţiu.
Am intrat în iarnă
şi am strigat
TUTUROR, TUTUROR, TUTUROR,
cel mai firesc şi matur cuvînt:
PACE.
. . . .
Am intrat în iarnă
cu albul crizantemelor
dezlipindu-mi retina din rugina străzilor
şi tot mai vîrtos gleznele din glodul preistoriei
eu — uran dezlănţuit în primul ciclotron
al ţării
şi eu — monument al răbdării
în cozile mute pentru focul căminului.
Am intrat în iarnă
molipsit de nopţi albe,
discuţii despre viaţa altor planete
şi despărţirile între cei ce-au fost iubiţi,
mai molipsitoare decît gripa asiatică.
Am intrat în iarnă
cu inima ciuruită de gloanţe în Alger
udînd cu sîngele meu nisipurile arzînde ale Asiilor
dar topind cu el metalul secular al cătuşelor.
Am intrat în iarnă
teluric şi cosmic
— pentru prima oară
atît de teluric şi atît de cosmic —
şi la răscrucile vînturilor şi ale emisferelor,
cu vuietul asurzitor al tuturor meridianelor
trecînd glasul celor 64 de partide
arc voltaic
prin continente, ere,
şi prin toate paralelele inimii,
vestesc,
eu, — 900.000.000 —
TUTUROR, TUTUROR, TUTUROR
ofensiva păcii.
. . . .
Am intrat în iarnă
cu soarele de braţ,
cu toate amintirile,
cu toate visele ce nu s-au uscat încă pe pleoape,
cu plopii despletiţi peste gheaţa lacurilor,
cu ţipătul păsărilor şi al piozilor,
dînd glas viorilor albastre
şi mineralelor adormite de milenii.
Am intrat în iarnă
cu plantele şi urşii dormind somnul anotimpurilor,
cu oraşe şi rîuri,
cu îndoieli de codri,
cu nopţi,
cu oceane,
cu volume de poezii nescrise,
cu cicatricile trecutului,
şi anii ce vor veni.
Am intrat în iarnă
cu tăcerea neliniştită a noilor născuţi
şi strigătul morţilor ce s-au stins în picioare.
Am intrat în iarnă
cu toate imaginile
care au trecut vreodată — fier înroşit —
prin inima mea,
cu tot ce am fost
dar mai presus cu tot ce voi fi.
Cred în tine ianuar al maturităţii
şi al aşteptărilor mai mari ca oricînd.
Te văd ghiocel alb ascuns sub troiene.
Te văd.
Vei izbucni!

Început de gerar, 1958.

Toma George Maiorescu

GREVA (1933)

Tăceri stridente, trotuarele îngheţate,
rebele,
îşi amintesc paşii din ele.

Bluze-albastre, bluze-nsîngerate, se scurg
în cenuşa rămasă în amurg
fluturîndu-şi tăcut
aurorele.

Monezi cad din turn orele
pe acoperişele sticloase, urnind cenuşie
strada pustie
piaţa pustie,
şi roşii descresc şi iar cresc, şi se-aprind
semnele vremii venind.

...Se surpă schelării şi cad
aiurea, cu trosnet de brad
zidurile rămase departe
îşi răvăşesc în tine, ferestrele sparte.

La răstimpuri
liniile se despletesc şi curg
cu tăcerile grele-n amurg.

La răstimpuri,
vîntul rece şi moale
frunze de aer zvîrle pe trotuare.

La răstimpuri, cu sunet de lanţuri
copacii-şi lovesc crengile goale
peste caldarîme,
peste canale,
peste sîngele negru din şanţuri.

Privirea ruptă de pleoape, către ei
ca nişte funigei pluteşte,
vineţi funigei.

...Şi se-aprind şi cresc şi se-aprind
semnele timpului roşu
venind.

Nichita Stănescu

Griviţa, 16 Februarie 1933

Ziua-nfruntării, aprinsă,
Mulţimile n-o vor uita,
Cînd Griviţa cea creatoare
Scăldată în sînge era...

În ploi şi în vînt, în ceaţă şi ger,
Şi ziua şi noaptea trudeau ceferiştii, trudeau.
Acasă, copiii, în muced ungher
Foamea cu lacrimi amar şi-o plîngeau.

Dar steagul Partidului, falnic,
Ca flacăra pură ardea
Chemarea lui Roaită, flăcăul,
Sirena-n văzduh o striga.

La luptă cu hulpavi moşieri şi burghezi,
Cu bancheri străini de ţară,
Ce tras-au pe-a patriei faţă
Năframă de viaţă amară.

Lemnul, cărbunii, petrolul,
Cu fratele fier s-au unit.

Secera-mbrăţişat-a ciocanul,
Pe duşman din loc i-au clintit.

Sondorii viteji şi ţăranii,
Minerii trudind sub pămînt,
Cu Griviţa-nfrăţitu-şi-au lupta,
Spre traiul cel liber şi sfînt.

Dar gloanţe primiră flămînzii
Şi plumbul i-a ars nemilos.
Pămîntul fierbinte al ţării
Îi strînse la piept, dureros.

Codrii şi munţii văzut-au de sus
Ţara în lacrimi şi jale.
Dar rîul fierbinte de sînge vărsat
Stavili fascismului pus-a în cale.

Ci dîrza-ncleştare de-atuncea
În veci amintirea păstra-va,
Stindardului patriei libere
În luptă-nălţatu-i-au slava.

Închisoarea Văcăreşti, 1937.

R. Vidraşcu

Fenomenologia imaginii

(Urmare din pag. 1)

serlian, subliniind valoarea altui termen: exagerarea.

Reducţia, după el, ţine încă de reflexivitate. Exagerarea, ca pornire spontană a sufletului, este singura interesantă din punct de vedere fenomenologic. Ea singură ne poate duce către domeniul sublimării pure, domeniul existenţei şi trăirii imaginii poetice *). „Fără regiunea sublimării absolute... nu putem revela polaritatea exactă a poeziei" (p. 14). Exagerarea asigură reuşita metodei fenomenologice. Psihologul sau psihanalistul vor considera imaginea drept „simptomatică" şi îi vor căuta raţiuni sau cauze. „Fenomenologul ia lucrurile altfel; mai exact, el ia imaginea aşa cum este, aşa cum poetul o creează şi încearcă să o facă un bun al său, să se hrănească din acest fruct rar; el împinge imaginea pînă la frontiera a ceea ce el însuşi poate imagina... El încearcă să repete pentru el, să-l continue, dacă se poate, exagerarea" (pag. 203—204). Iată una din demonstraţiile lui Bachelard (în care exagerarea este folosită ca inversiune fenomenologică). În notele de călătorie ale poetului Giuseppe Ungaretti, el găseşte o însemnare privind o vizită la locuinţa poetului şi romancierului Franz Hellens. Aici Ungaretti a văzut o gravură în care: „un artist exprimase furia lupului care, azvîrlit deasupra unei broaşte ţestoase retrasă în carapacea ei osoasă, înnebuneşte fără a-şi potoli foamea". Şi poetul adaugă că gravorul a reuşit să-l facă „pe lup simpatic iar broasca ţestoasă odioasă". Aici Bachelard se dezlănţuie fenomenologic. Este clar că o astfel de caracterizare nu intră în domeniul interpretării psihologice: „Nici o trăsătură a desenului nu poate face o broască ţestoasă odioasă. Animalul, în cutia lui, este sigur de secretele sale. El a devenit un monstru al fizionomiei impenetrabile. Trebuie deci ca fenomenologul să-şi povestească sieşi fabula lupului şi a ţestoasei. El trebuie să ridice drama la nivel cosmic şi să mediteze asupra foamei-în-lume. Mai trebuie ca fenomenologul să aibă pentru o clipă viscere de lup, înaintea prăzii transformată într-o piatră" (p. 128). Fabula păstrează, pentru Bachelard, semnificaţia dramelor pe care foamea le provoacă în lume! Absurdul este evident. Dar din „sublimarea pură" proiectez fabula în umila realitate istorică. Văd fascismul hitlerist azvîrlit, ca un lup înfometat, asupra Europei care sîngerează din milioane de răni, dar se refuză monstrului avid, îl înfruntă, se apără. Şi cu toate că fiara sfîşie în numele aşa-zisei „ordini noi", ea nu-mi poate inspira „simpatie" şi victima nu-mi poate apare ca „odioasă". Văd milioanele de oameni ucişi sistematic în lagărele de concentrare şi, iarăşi, asasinii nu-mi pot trezi „simpatia", iar victimele lor tragice „odiosul"! Mărturisesc că absurdul interpretării fenomenologice mă îngrijorează şi mă îngrozeşte. Educaţia umanistă pe care am primit-o mă face inapt pentru speculaţia fenomenologică.

Dar absurdul, pe care noi îl privim peiorativ, Bachelard îl priveşte ca o virtute. Funcţia principală a imaginaţiei şi imaginii poetice este: irealul (de aceeaşi esenţă cu absurdul, dar cu o nuanţă mai tenebros). Funcţia irealului are un caracter net pozitiv (p. 16). O infirmitate în această funcţie stînjeneşte, după Bachelard psihismul producător. Imaginea poetică nu ar fi altceva decît „o mică demenţă experimentală, un grăunte de haşiş virtual" (p. 197). Esenţa, funcţia, finalitatea imaginii ar fi prin urmare de natură vesanică. Transceza fenomenologică se termină astfel, la Bachelard, printre altele, şi în acest fund de sac demenţial.

Ne oprim aici. Cititorul a intuit desigur deruta şi drama gîndirii fenomenologice. Fenomenul, în cartea lui Bachelard, este cu mult mai amplu decît a putut apare în acest referat rezumativ. Neavînd nici o contingenţă cu dialectica fenomenologică, autorul acestor rînduri nu a împins imaginea pînă la limita pe care imaginaţia pură, biciuită de exagerare, o putea permite. De aceea — din păcate! — imaginea noastră asupra cărţii lui Bachelard este mai palidă decît originalul.

Ion Vitner

---

*) Terminologia lui Bachelard atinge absurdul: „sublimarea pură este o sublimare care nu sublimează nimic, care este uşurată de povara pasiunilor, liberată de lovitura dorinţelor" (pag. 12). Filozoful caută, evident, posibilitatea unei psihanalize fenomenologice.

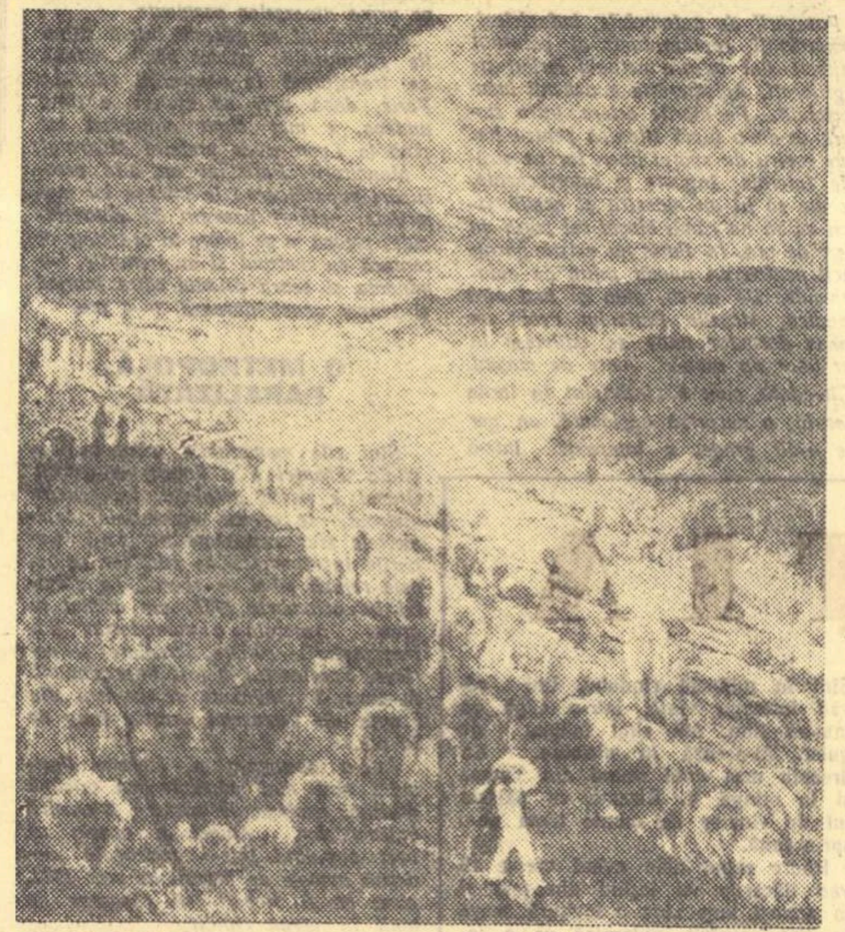

EUGEN BOUŞCA „Iaşul" (vedere panoramică)

VITRINA

NINA CASSIAN:

„Dialogul vîntului cu marea"

(Urmare din pag. 1)

luptători antifascişti. În transcripţia Ninei Cassian ele sînt emoţionante. Au şi francheţa documentelor, tulburătoare prin sensul lor omenesc, dar şi fiorul liric al poetei care a transmis acest sens.

Cu ultimul ciclu, Dragoste, Nina Cassian se întoarce la sine. Marea, retrăgîndu-se, lasă în urmă un ţărm parcă mai pustiu decît era înainte. Poeta, după o revărsare de generozitate, — asupra naturii şi oamenilor — devine acum mai posacă şi mai avară în sentimente. Toate poeziile au aproape acelaşi miez. Iubitul lipseşte, e departe, dar poeta îl simte totuşi alături. Sînt în acest ciclu şi poezii la înălţimea celorlalte („Fără lună", „Furtuna" şi altele), dar cele mai multe se resimt de reflexul generozităţii. Monotonia nostalgiei lor oboseşte şi apasă. Ţărmul e parcă mai pustiu.

Din fericire, nici un reflux nu e absolut, căci îi succede inevitabil fluxul.

Dumitru Solomon

DEMOSTENE BOTEZ:

„Bucuria tinereţii"

(Urmare din pag. 1)

deosebite şi are, pe lîngă pasiunea pentru literatură, şi o mare dragoste pentru oină. De aici multe pagini antrenante, scrise cu o vioiciune într-adevăr tinerească despre meciurile de oină, prilej iarăşi de a lua cunoştinţă de tehnica desfăşurării acestui joc uitat. Prilej de a se contura şi calităţile morale ale eroului. Naraţiunea se întrerupe odată cu absolvirea liceului, dar este reluată într-un epilog. Aici Mihai Tătaru este profesor şi poet, trăieşte în anii regimului de democraţie populară bucuria împlinirii visurilor sale şi este fericit să vadă că fiul său, student în medicină, şi el pasionat jucător de oină, se caracterizează printr-o ţinută morală exemplară. „Bucuria tinereţii" reprezintă pentru ansamblul creaţiei lui Demostene Botez un prilej de reînviere a cîtorva amintiri, o excursie prin locurile copilăriei şi adolescenţei.

Valeriu Ripeanu

Sufletul poeziei este contemporaneitatea

Într-unul din ultimele lui articole închinate problemelor actuale ale literaturii, Vladimir Lugovskoi îi chema pe scriitori la o şi mai mare „concentrare în faţa timpului" şi îi sfătuia „să lepede din creaţie tot ce e de prisos, tot ce e incidental, tot ce împiedică mersul înainte". Ideea lui oarecum alarmată, însă pe deplin justă, că poezia noastră rămîne în urma timpului, solicită criticii continuarea discuţiei pe această temă. Să încercăm a o continua pe temeiul celor mai actuale manifestări ale vieţii literare.

Criticilor străini de azi ai realismului socialist nu le convine mai ales ceea ce cerem noi artistului, anume să-şi lege viaţa de interesele vii ale societăţii, să fie un adevărat fiu al timpului său. Opunînd realismului socialist diverse „orientări" subiectiviste în artă, ei se ridică în primul rînd împotriva legăturii literaturii cu viaţa. Iar principiul căruia ei îi fac o reclamă artificială numindu-l „atenţie faţă de cele mai subtile vibraţii ale sufletului uman" este o trăsătură firească a realismului socialist. Şi realismul socialist e pentru cea mai asiduă atenţie faţă de lumea spirituală a omului, dar nu a unui om atemporal ci istoriceşte concret, a cărui lume spirituală nu se poate epuiza numai prin „eternele" instincte şi patimi. Pentru adversarii realismului socialist, „atenţia deosebită" faţă de trăirile personale ale omului are numai însemnătatea unui mijloc de a-i limita nevoia firească de participare spirituală şi fizică la faptele vieţii contemporane. Iar aci, realismul socialist se află în contradicţie radicală cu partizanii individualismului extrem în artă. Aici, sîntem datori să ne ridicăm cu toate armele — şi prin cuvîntul polemic şi prin actul poetic — în apărarea nu numai a bazelor metodei realismului socialist, ci şi a înseşi bazelor naturii umane.

Cantitatea poeziilor publicate în revistele de anul trecut este atît de mare, încît putem găsi fără efort printre ele şi creaţii care ne bucură în această privinţă, şi versuri care ne mîhnesc.

Desigur, cele mai multe versuri ale anului trecut nu s-ar putea spune că au trecut nepăsătoare pe lîngă „adevărul vieţii". Dar noţiunea de „adevăr al vieţii" este foarte multilaterală, cum este, să zicem, şi noţiunea de „drum" care include şi înţelesul de largă şosea şi pe acela de potecă...

Sute de scrieri... Cărţi întregi de versuri!... Diversitate de teme, mijloace, stiluri... De ce însă multe din aceste versuri sînt capabile mai degrabă să ne uimească prin inventivitatea lor tehnică, decît să ne emoţioneze printr-un conţinut bogat? În ele sînt atinse felurite laturi ale existenţei umane, cu excepţia sau aproape cu excepţia simţului vremii, atît de acut la oamenii noştri... Adunînd diferite particularităţi ale traiului, scăpate din vedere de poezie, autorii se antrenau uneori atîta în această muncă secundară, încît începeau s-o transforme parcă într-un „punct de vedere creator". În legătură cu aceasta, trebuie să ne oprim la ciclul de poezii publicat de Leonid Martînov în „Znamea". Poziţia lor e îndeobşte caracteristică multora din versurile apărute în ultimul timp. Această „poziţie" — totul e demn de atenţia poetului — n-ar isca, fireşte, contrazicere, dacă partizanii ei s-ar fi condus măcar parţial după cunoscuta teză a lui Maiakovski: „Să ştii trezi în orice fir de praf, în orice pic, arama patosului bolşevic". Dar în cazul de faţă încep să intereseze pe autori firele de praf în sine şi să capete în ochii lor o anume însemnătate deosebită.

Părţii celei mai bune, aş zice mai conştiente, a operei lui Leonid Martînov îi este caracteristică fantezia bogată cu prezenţa unui valoros „grăunte" de gîndire care încolţeşte sub ochii noştri. Nu rareori însă autorul încearcă să înveşmînteze inertul „fir de praf" în penajul imaginaţiei sale şi să-l dea drept pasăre vie şi cîntătoare. Oamenii privesc cu luare-aminte această poezie; dar afară de aspectul ei pestriţ nu se poate observa într-însa nimic real. Vom cita spre pildă în întregime, a doua poezie din ciclul amintit:

Pe-ntuneric,
Ticălosul în umbră-i ascuns,
Pe-ntuneric
Mai cărunte acum au ajuns
Omeneştile mări clocotind.

Înghesuit
Noaptea-n pieţe
Dacă-ai pătruns,

Fii pe tine stăpîn de-ajuns.
Şi nu ancore sparte tîrşind,

Sau mai bine grăind
Zi cu zi
Eu pe oameni mai tare-ndrăgind
Îi iubesc nu-n zadar, nu de sus!

Pentru că
Sînt cei care apoi
Pe-ntuneric spre mine venind
M-au chemat, m-au ajuns
— Lîngă tine sîntem, dacă tu
eşti cu noi.

Aş vrea să servească drept comentariu la aceste versuri următoarele cuvinte ale lui Pisarev: „Bineînţeles, nimeni nu-i interzice unui poet să împărtăşească publicului sentimentele ori fanteziile sale: ba chiar aceasta e obligaţia directă a poetului; dar în orice caz publicul are şi el dreptul de a dori să se vorbească cu el într-un limbaj convenabil şi inteligibil, ca toate cuvintele şi imaginile folosite de poet să aibă un sens clar şi precis, ca poetul să nu-i ofere ghicitori ce nu se pot dezlega şi să nu-şi transforme operele într-o lungă şi obositoare mistificare".

N-ar fi de dorit ca talentatul poet Leonid Martînov, care se bucură de autoritate, să servească drept oarecare confirmare a tendinţei apărute în poezie de a vorbi cît se poate mai pretenţios şi mai nesemnificativ, acţionînd mai degrabă asupra auzului decît asupra conştiinţei cititorului.

De multe ori, pentru a-şi împăca sentimentele cetăţeneşti cu nişte inocente naturi moarte, poeţii le adaugă acestora versuri „tari" ca acestea:

Şi din pieptu-mi, furtuni
Aud lesne-n tăceri.
(V. Tuşnova, „Linişte")

Dar ce „furtună" poate naşte acest crochiu precedent, nu prea original:

Netezimea, acum
Şi tăcerea, mi-s dragi,
Primul caier de fum
Peste case, copaci,
Primul sclipăt de val,
Primul glas în tăceri...

Un altul — cunoscutul poet Mihail Dudin — după ce arată că raţiunea l-a eliberat de orbirea erotică, iată ce „fundament" necorespunzător găseşte pentru o atare temă:

Loveşte-n ochi cu-a adevărului lumină
Cu palma ochii nu-i voi fi umbrit
Acuma ştiu, numai aci-i deplină
Ideea arderii pîn-la sfîrşit.

Oare nu-i o cinste prea mare pentru peripeţiile intime să se vadă în ele „ideea arderii pîn-la sfîrşit"? Noi înţelegem însă că la un autor talentat asemenea lucruri sînt mai curînd senzaţii trecătoare, decît o intenţie fermă ...Acelaşi M. Dudin, într-una din poeziile sale cele mai pline de conţinut ale ciclului publicat în „Neva", întrucîtva uniform dar în genere interesant, spune:

Cuvîntul sincer de poet
E sufletul şi miezul lui.

Dacă e cu adevărat aşa, atunci una din două: ori în numeroase versuri de azi nu intră cuvîntul „sincer", pornit din suflet, ori autorii acestor versuri au un suflet cam superficial, lipsit de senzaţiile fundamentale...

S-ar părea că pricina acestei insuficienţe de vitalitate a multora din poeziile noastre trebuie căutată în primul rînd în larga circulaţie a cuvîntului „nesincer". În ce priveşte „sufletul" însuşi, judecînd după cele mai bune versuri, ale autorilor fie citaţi, fie necitaţi, el are şi destulă profunzime, şi sensibilitate faţă de problemele curente ale vieţii, şi viaţa noastră contemporană îşi are, după cum se ştie, şi etapele ei istorice inedite, ca bunăoară cele de faţă, plină de noutate în faptele interne şi în relaţiile externe. Iar pentru o poezie pasionat realistă e prea puţin lucru numai confirmarea liniilor generale ale existenţei noastre.

Să nu se teamă poeţii de aparentul caracter efemer al unor asemenea versuri. Drumul poeziei în istorie trece prin semnele concrete ale timpului ei. Fără voie îmi vin în minte justele versuri ale poetului Mihail Lvov:

Îmbătrîneşte totul şi se-alege,
Mansarde, catacombe pleacă, les...
Contemporanul dacă n-a-nţeles,
Cu greu posteritatea va-nţelege!...

Este vorba, fireşte, nu de legătura exterioară cu evenimentele, ci de sezisarea şi exprimarea esenţei lor lăuntrice. Se poate pune accentul anume pe cutare eveniment, dar poezia va rămîne un ecou searbăd. Se poate arăta însă cine ştie ce trăsătură interioară, abia vizibilă, a evenimentului, şi poezia va trăi. În orice caz, anume în actualitatea, înţeleasă larg, a poeziei, în consonanţa ei cu principalele fapte de viaţă şi năzuinţe ale oamenilor, se află valoarea ei fundamentală, artistică şi de conţinut.

Într-adevăr, cititorul sovietic dispune de cea mai vastă gamă de sentimente. Într-adevăr, unora din aceste sentimente ca, de pildă, cele profund intime, poezia noastră nu le-a acordat destulă atenţie, dînd naştere unui anume „deficit" artificial. Dar nu aceasta e „breşa" poetică principală pentru lichidarea căreia ar trebui concentrate toate forţele poetice. Principalele probleme ale vieţii sînt problemele principale ale celei care o exprimă, adică ale poeziei. Şi cititorul nu va rămîne indiferent faţă de creaţia străbătută de spiritul acestui autentic adevăr.

Păcat că mai izbutite în această privinţă sînt deocamdată doar versurile pe teme internaţionale sau în oarecare măsură apropiate de aceste teme. Şi în amintitul ciclu al lui Leonid Martînov cele mai interesante creaţii sînt, ca să folosim expresia lui Heine, nu „jucăriile sfinţite", ci alte versuri. De exemplu, „În secolul atomului", „Vocile". (Clevetitorilor de peste hotare):

Nu pot
Dormi:
Din voci difuze parcă-aud un cor.

Şi spaţiului
Nu vreau să-i pun zăvor.
Şi le aud strigînd
Şi-mi bat în geam, difuz
Deodată şi pe rînd:
— Auzi,
Auzi,
Auzi!..

De mine tot vorbeau,
În ele eu eram
Dar zarva lor n-o iau
Prin larg deschisul geam.
Din norii uşori
Plutind în cer, vorbesc —
În felurite limbi,
Pe spaţiul pămîntesc...

Originala creaţie poetică a lui L. Martînov ar fi putut să aibă o rezonanţă socială mult mai mare dacă autorul ei ar fi fost mai exigent faţă de talentul său.

Merită atenţie expresivele versuri ale lui Serghei Smirnov, scrise ca rezultat al călătoriei autorului în jurul Europei. Tema, nouă pentru Serghei Smirnov, a adus după sine şi un specific personal al ritmului.

Ar fi greşit să se creadă că un sentiment cetăţenesc poate fi exprimat numai pe calea denominărilor sau indicaţiilor directe.

La poetul Nikolai Zaboloţki, preferata armă a alegoriei bate din nefericire adeseori în gol. Dar, uneori, anume pe această cale poetică, el reuşeşte să creeze tablouri poetice destul de active.

Se spune că actualitatea stă nu în temă, ci în punctul de vedere al autorului. Ce-i drept, e drept. Totuşi, acest principiu just nu trebuie dus la extrem. Poezia realismului socialist a fost totdeauna puternică prin legătura ei strînsă cu problemele timpului. Şi, desigur, acum, în vremea unei lupte ideologice mai ascuţite, poezia noastră trebuie să-şi afirme în mod mai activ poziţia sa realistă. Pentru aceasta, ea are o singură cale justă: calea atenţiei mult mai sporite faţă de problemele esenţiale ale contemporaneităţii.

Grigori Soloviov

(Text prescurtat al articolului apărut în „Literaturnaia gazeta", nr. 9(3820) din 1957).

NOTE

Sfaturi

În ziarul „Munca" pot fi găsite periodic materiale de îndrumare a tinerilor scriitori care bat la poarta afirmării literare. Din păcate, răspunsurile ce se dau corespondenţilor nu au întotdeauna meritul de a-i lămuri şi orienta. De pildă: Tovarăşei Ana Obreja i se comunică: „Emoţionante sînt versurile primite, deşi în general poezia e slabă". Nu dibuim superlativul ce-ar caracteriza versurile în cazul că poezia ar fi fost reuşită...

Tovarăşului Munteanu Aurel: „deşi încearcă să fie original prin împrumutarea ritmului maiakovskian, nu reuşeşte să creeze decît imagini sărace".

Poezie slabă, dar emoţionantă, originalitate prin împrumutare...

T. Cocor

●

Viaţa Uniunii Scriitorilor

„Casa Scriitorilor" programează pentru vineri, 14 februarie, ora 18, următoarele manifestări, care vor avea loc în săli diferite:

— Plenara de discuţii a secţiei de dramă: „Unele observaţii asupra pieselor romîneşti prezentate în Luna culturii".

Referent: Andrei Băleanu.

— Cenaclul de poezie: Citesc Nina Cassian, Vasile Iosif şi Rusalin Mureşanu.

— Cenaclul scriitorilor pentru copii: Citesc Ioana Postelnicu şi Doina Sălăjan.

— Duminică, 16 februarie, ora 10 dimineaţa, are loc, la Casa Scriitorilor, inaugurarea cenaclului tinerilor scriitori „Nicolae Labiş".

Citesc Teodor Mazilu şi Petre Stoica.

Intrarea pe bază de invitaţii.

●

Notă la o „notă"

O notă a subscrisului, publicată în „Tînărul scriitor" nr. 12 (Bacovia şi uitatul muncitor), a apărut cu erori şi cu o omisiune care mă obligă la o foarte scurtă revenire: semnalam, între altele, versiunea iniţială a unei poezii, deosebit de semnificativă, — „Niciodată", necuprinsă pînă acum în volum, ca şi o variantă a ei — „Renunţare", mult inferioară. Nu ne îndoim că „Niciodată" va figura într-o viitoare ediţie a operei.

N-ar fi pentru prima dată cînd se revine, în domeniul liricii lui Bacovia, la o formă iniţială. Exemple edificatoare aflăm în ediţia recentă — 1957.

Un prieten ne-a informat că poezia „Vae soli", discutată şi ea în nota amintită, are, în ediţia ultimă, două versuri adăugate în final. Mi s-a părut stranie această reluare şi ducere mai departe, după treizeci de ani — considerînd apariţia dintîi în 1927 — a unei singure poezii. Mai cercetînd, am aflat adevărul: Bacovia a revenit la o formă anterioară a poeziei, pe care o aflăm în „Revista critică" a profesorului din Bîrlad Al. Ştefănescu (scriitorul de mai tîrziu Al. Ştefanopol) în numărul pe iunie 1916, sub titlul „Acum":

„...Şi adormind odată în pace
noi toţi de acum şi eu şi tu /
Veni-vor alţii să se întrebe
dacă totul e fals sau nu..."

La o cercetare mai cuprinzătoare se va găsi că „Acum" (care premerge viziunii din „Poema finală") ca şi „Poema finală" şi poezia-reportaj — model al genului — „Amurg" („Pe seară la geamuri, un nour violet şi de aramă...") fac parte din poezia de război a lui Bacovia. Faţă de versiunea din 1916, poetul a operat în 1927 modificări aparent neînsemnate, dar cu un sens precis: estomparea notei strident personale. „Mă voi gîndi la toată jalea" în loc de „Va plînge în mine toată jalea" şi „...o albină compătimind" în loc de „o albină plîngîndu-mă". Asupra acestor modificări, poetul n-a mai revenit. Ultimele două versuri au fost înlăturate, în 1927, desigur, în dorinţa poetului de a se păstra la o expresie cît mai concentrată. Sensul poeziei — îndoiala, starea ambiguă — putea fi dedus şi din rest.

Dacă în 1957 Bacovia a revenit totuşi cu adaosul celor două versuri, e de înţeles că a făcut-o poate şi pentru a fi cît mai explicit, adresîndu-se de astă dată unui număr mai mare de cititori, dar mai ales pentru a repune în drepturi două versuri neobişnuit de frumoase.

Aceeaşi revenire la forma iniţială se observă şi în „Plumb de toamnă":

„Deja tuşind a şi murit o fată..."
„Deja au şi pornit pe lumea ei natură..."

Eram atît de obişnuiţi cu forma „De-acum tuşind..." etc., încît nu mai luam în seamă „licenţa" poetului: expresia „de acum" folosită la trecut. Forma „deja" nu e însă nouă, e chiar mai veche decît cealaltă. O aflăm în „Noua revistă romînă" din octombrie 1914.

M. Marcian

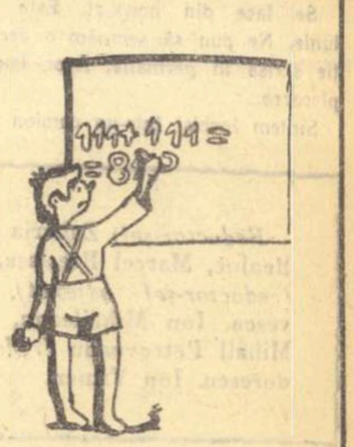

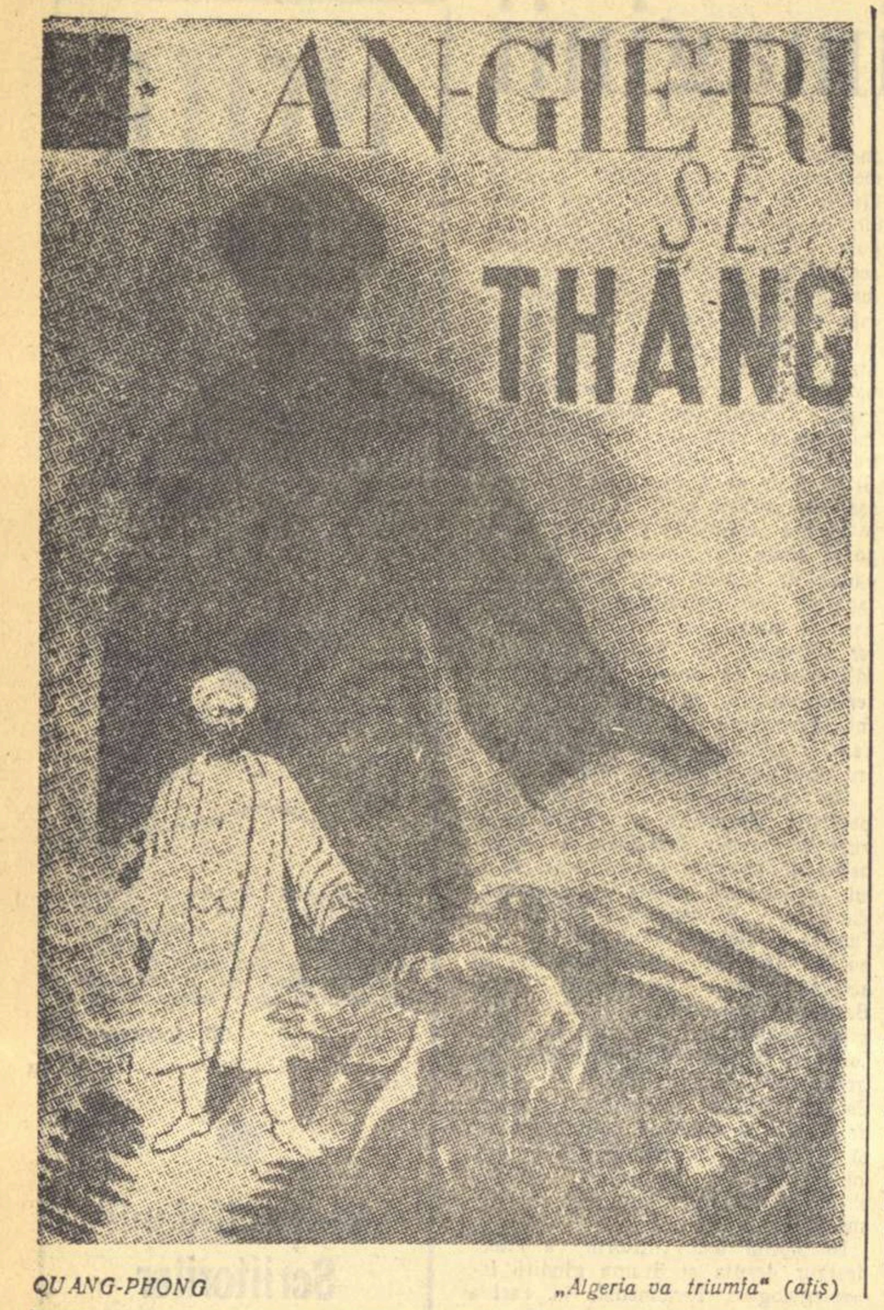

QUANG-PHONG „Algeria va triumfa" (afiș)

CONTINENTE

LA MONTREUIL ERA NOROI

Note de drum din Franța (II)

Parisul e un oraș zgomotos. E și explicabil. Mașinile care circulă pină tirziu noaptea in toate direcțiile fac cit o orchestră ce cîntă in surdină. Și dacă n-ar fi interzisă claxonarea, am asista la un concert urtaș de trompetă care ar asurzi și morții.

CU AUTOPASUL AJUNGI MAI REPEDE

Posesorii de automobile, industriași, comercianți, reprezentanți ai păturilor mijlocii sint la ora actuală teribil de ingrijorați. Aglomerația a devenit insuportabilă... Pe marile artere, intre stopuri, se dă o luptă titanică pentru fiecare metru de spațiu liber. Iar pe străzile laterale, inguste și intortocheate, trebuie să fii un maestru al echilibristicii ca să nu rămii blocat cel puțin un sfert de oră. In Paris nu există garaje decit pentru un număr infim de autovehicule. De aceea, ziua și mai ales noaptea, străzile Parisului devin un imens dormitor unde se odihnesc in aer liber un număr mare de mașini. (Citeodată, cum s-a intimplat in iarna trecută, o surpriză neplăcută, un ger de —10 grade, a înțepenit intr-o noapte destule victime cu patru roți). Iar pentru un loc de parcare, se dă o adevărată bătălie care-ți amintește de legea de fier a bătrînului Darwin. Cine iși plasează mașina la 10 minute de casă e un om fericit; e scutit să mai ia autobusul sau metroul pentru a ajunge la domiciliu. Dacă la Paris automobiliștii inhibați, circulă, vrind-nevrind, cu o viteză de melc, ei se răzbună pe șoselele Franței trecind ca niște bolizi cu 100—140 km. pe oră. Rubricile de știri diverse ale ziarelor au astfel ocazia să anunțe citeva mii de morți pe an de pe urma diverselor accidente.

Automobilul se găsește intr-o situație paradoxală: născut pentru viteză, se transformă in contrariul său. La Paris, dacă vrei să ajungi la timp undeva, e mai sigur autopasul iar pină la Lyon e de preferat Mistralul.

Muncitorii Parisului au alte preocupări supărătoare; in imensa lor majoritate, nefiind posesori de autovehicule, pleacă și se intorc in orășelele de centură cu metroul și cu trenurile. Dimineața și seara drumul către fabrică și inapoi acasă durează 3—4 ore.

O METROPOLĂ PARALIZATĂ

Sint zile memorabile, cind in capitala Franței e o liniște nefirească. Orasul e parcă paralizat. Intepenește metroul, se opresc autobusele, taximetrele stau nemișcate in stații, trenurile incremenesc in gări iar avioanele refuză să-și ia zborul. La sfirșitul lui octombrie 1957, am asistat la greva generală a muncitorilor din transporturile rutiere, feroviare și aeriene. Spectacolul a fost impresionant. Aproape 3 milioane de oameni din Franța au incrucișat brațele timp de 24 ore.

Intr-o asemenea zi, străzile Parisului sint mai populate ca oricind. Mulțimi neobișnuite parcurg kilometrii bulevardelor. Atunci ai ocazia să vezi circulind intr-o metropolă modernă modele de mașini de prin 1920, care ar fi trebuit să răposeze de mult in vreun cimitir.

Mi-am amintit atunci de cuvintele conductorului parizian al unui vagon de dormit din Arlberg Expres: francezul iși apără acum bifteckul. Vorbele erau rostite ironic și fără adresă

Strălucirea vitrinelor pariziene nu poate să acopere niște calcule prozaice dar dureroase. Există salariați care ciștigă 25.000 franci pe lună iar majoritatea obțin in medie intre 30.000—40.000 franci. Pentru cea mai sărăcăcioasă locuință de la periferie, cu două camere, fără baie sau vreun alt confort, se plătește un minimum de 10.000 franci. Prețurile la alimente au crescut numai in citeva luni cu 20—30%. Un kilogram de carne de vită a ajuns aproape 1000 franci, ceea ce a făcut pe niște isteți redactori de rubrici gastronomice să recomande parizienilor... consumul de pui. Ei au uitat că tot in Franța, un cap incoronat a recomandat poporului să consume cozonac dacă duce lipsă de piine. Iar mai tirziu, capul a trebuit să cadă jos de pe tron...

Inflația a intrat pe ușa din față și ea ingrijorează pe toți cei cu venituri modeste, indiferent de culoarea politică. In greva transporturilor, catolicii au stat alături de comuniști, iar la demonstrația uriașă a funcționarilor publici din rue de Rivoli, socialiștii au mers braț la braț cu comuniștii și catolicii. Pentru un plus de 7000 sau 10000 de franci pe lună și un mare semn de intrebare in dreptul viitorului.

★

Pe Bd. Poissonière, la numărul 6, in centrul Parisului există o clădire veche cu citeva etaje. La intrare o firmă modestă, abia vizibilă: „Humanité". Se pare că aici e ascuns un magnet, care atrage pe reacționari ori de cite ori sint nemulțumiți de ceva. In timpul evenimentelor din Ungaria, ca in Evul Mediu, stafii cu torțe aprinse au incercat să dea foc clădirii. Balcoanele au devenit redute, apărate ca in maquis de redactori și tipografi. Cind l-am vizitat la „Lettres Françaises", la un etaj mai sus, pe Aragon, cu surisul său ironic, cel care a scris „Les yeux d'Elsa", mi-a arătat muniția cu care s-au apărat in noaptea de pomină: sticle de apă gazoasă. Sticlele se află și acum in balcon pentru orice eventualitate. Și asemenea eventualități nu sint deloc excluse. Intr-una din zilele lunii septembrie am urcat scările ziarului „Humanité". Cu citeva ore mai inainte a fost aruncată o bombă care a făcut țăndări ușa de la intrare. Din fericire, nu era nimeni prin apropiere. Cine au fost curajoșii anonimi? Nimeni nu știe nimic, nici imperturbabilii polițiști care iși au postul fix pe Bd. Poissonière. E lucru cert. „Humanité" nu se bucură de simpatii in anumite cercuri.

In fiecare an, in prima duminică a lunii septembrie, „Humanité" iși sărbătorește ziua onomastică. „Fête de l'Humanité" a intrat in tradiția populară postbelică a Parisului. In fiecare an insă, sărbătoarea comunarzilor parizieni, o adevărată desfătare a străzii, emigrează mereu cu cițiva kilometri, expulzată mai departe de inima Capitalei. In 1956, la marele parc din Vincennes, in 1957, la micul parc din Montreuil, la o depărtare de 20 km. de centrul Parisului. Majoritatea din consiliul municipal agreează o oarecare expoziție de modă sau de radio, dar simpatizează din depărtare „Fête de l'Humanité".

DESCULȚII DIN PARIS

Cu o duminică inainte, intr-o zi frumoasă de toamnă, pregătirile erau in toi. In parcul din Montreuil, singurul pavilion terminat era expoziția trimisă de „Scinteia" infățișind vederi din Republica Populară Romînă. Vizitatorii obișnuiți ai parcului se plimbau curioși in fața expoziției inaugurind-o neoficial. Uvertura era de bun augur.

In duminica de 8 septembrie, de la orele 6 dimineața, o ploaie torențială s-a abătut asupra Parisului. Credeam că după citeva ore norii se vor sătura de atita stat pe cer și vor dispare. Se pare insă că răbdarea lor era mai mare decit a mea. Turna mai departe cu găleata, fără incetare. Pe străzi, deși duminică, țipenie de om. Mă gindeam cu tristețe la corăbiile inecate ale celor de la „Humanité", care s-au pregătit pentru această duminică aproape un an de zile. N-aveam curajul să infrunt un Montreuil dezolant, pustiu. Speram că totuși, după amiază, soarele să crape norii. Se făcuse de acum 5, iar la orizont nici o rază. Ploaia continua să cadă cu o ironie demnă de o cauză mai bună. Și totuși... Nu mi-am putut invinge remușcarea de a fi la Paris și de a nu vedea cu ochii, chiar dacă era infrintă pentru prima dată de natură, sărbătoarea comunarzilor. Pină la bariera Parisului, nimic deosebit. De acolo insă un cird neobișnuit de mașini, indreptindu-se intr-o anumită direcție precisă. La o răspintie, o săgeată: Montreuil! După coada miliardarilor la Lido, vedeam la Paris o a doua coadă originală: șiragul interminabil al taxiurilor la „Fête de l'Humanité".

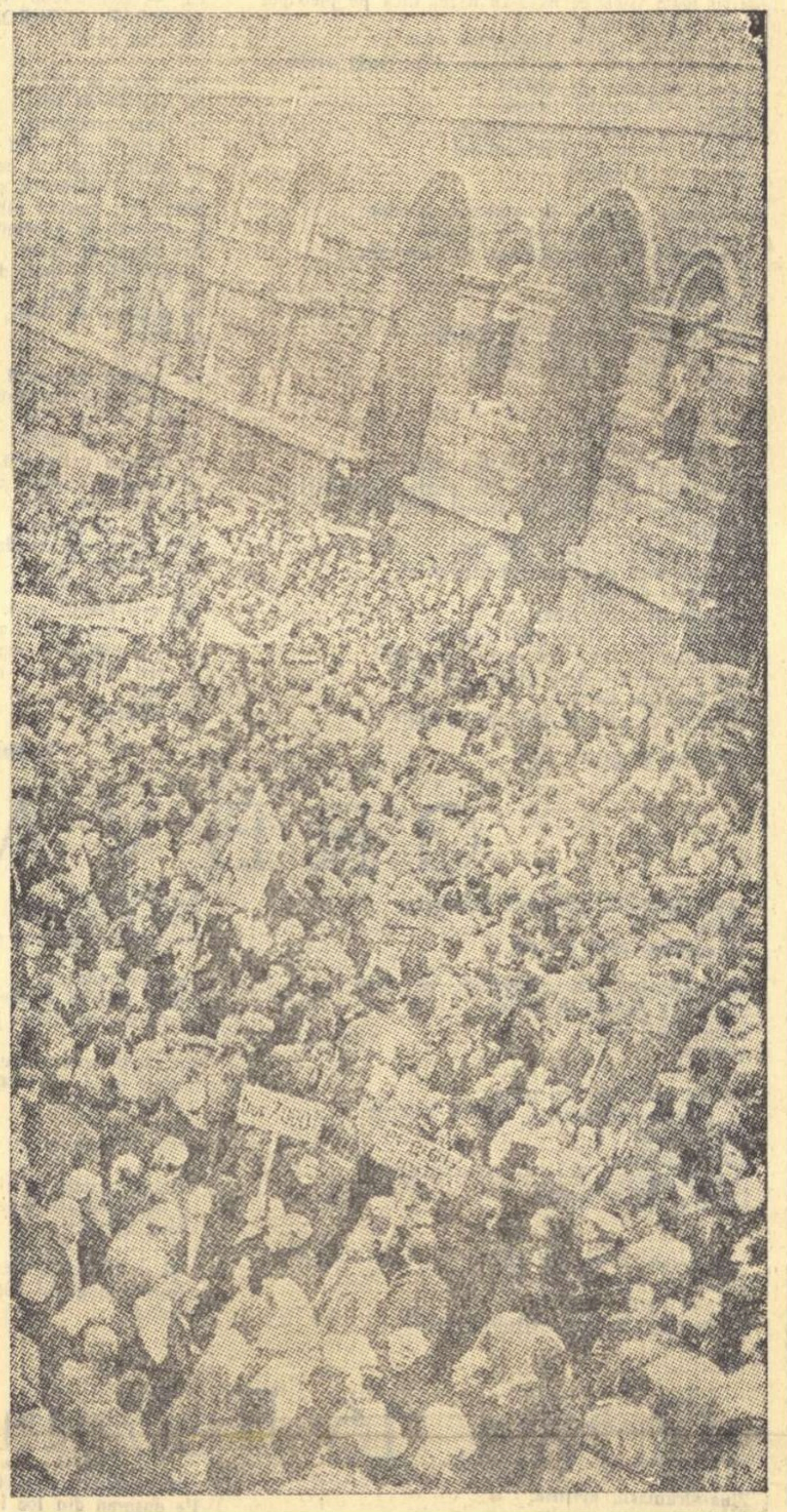

O demonstrație a funcționarilor publici in fața Ministerului de Finanțe pe rue de Rivoli

După aproape o oră, inaintind metru cu metru, mașina noastră a ajuns la una din porțile de acces ale parcului. In fața noastră, un spectacol pe care n-am să-l uit niciodată: sute de mii de parizieni și pariziene, cu pantofii in miini ca niște trofee, inotind desculți intr-un noroi indescriptibil, pe care-l putea rivaliza doar un tirgușor de altădată din Moldova. Un vacarm asurzitor, distracții și surprize de tot soiul, o intrecere spirituală intre standurile circumscripțiilor de partid din Paris, skeciuri improvizate de amatori, risete molipsitoare, un dans ireal pe o estradă pavată cu un strat de noroi, — și nu știu de ce, de abia acum aveam chef să fredonez melodia lui Yves Montand: J'aime flaner sur les grands boulevards.... Și deși ploaia n-a incetat nici o clipă, pină tirziu noaptea, parcul din Montreuil a fost bătătorit de urmașii comunarzilor.

Și in aceeași noapte, la celălalt capăt al orașului, in maiestuoasa grădină a palatului din Versailles, cind impreună cu participanții la jocurile mondiale universitare urmăream spectacolul Son et Lumière, baletul feeric al apei și luminii, cind versurile lui Cocteau reinviau umbrele lui Molière și Hugo și prăbușirea Bastiliei, pe corabia care se născuse ca o vedenie in desișul pădurii, vedeam parcă inaintind fantasticul parc Montreuil cu poporul Parisului.

A doua zi, in afară de „Le Monde" care a publicat o informație obiectivă, celelalte ziare burgheze au păstrat o tăcere respectuoasă, aproape religioasă. Numai „L'Aurore" iși exprima satisfacția că la Montreuil era noroi. Și nu e adevărat că la Montreuil era noroi?

Ion Mihăileanu

EXECUȚIA

In Italia guvernanții încearcă să se opună unei uriașe manifestații a antifasciștilor și luptătorilor din Rezistență care ar urma să aibă loc cu prilejul aniversării a zece ani de la instaurarea Constituției. Intr-o mare adunare națională care a avut loc în primele zile din decembrie la Roma, cei mai de seamă luptători pentru Eliberare au ridicat un ferm și violent protest împotriva autorităților guvernante. Iar în ultimele zile exista în întreaga presă italiană o vie agitație care demonstrează solidaritatea deplină a tuturor forțelor Rezistenței, a acelora care au redat Italiei libertatea, onoarea, independența.

Cu acest prilej Unità publică un excepțional document uman extras dintr-o carte în curs de apariție și dedicată Rezistenței, scrisă de Pietro Secchia și Cino Moscatelli. Este episodul dramatic al asasinării a 43 de partizani în iunie 1944 în regiunea Val d'Ossola. Il povestește singurul salvat din măcel, Carlo Suzio din Padanza:

„In zorii zilei de 16 iunie am încercat să spargem încercuirea.

Trebuia să trecem Pian di Sole, să străbatem drumul supravegheat de nemți ca să ajungem la frontiera elvețiană. Primii treizeci reușesc să-și deschidă o trecere. Trec și cpt. Mario și lt. Rizzato. In schimb noi nu putem face nimic.

Au venit acum și autoblindatele. Sîntem vreo 60 și mai avem, în plus, vreo 50 de prizonieri fasciști. Incercăm să ne reintoarcem la Valgranade. Mărșăluim de două zile urmăriți îndeaproape de nemții care ne-au descoperit. Răsar zorii zilei de 18 iunie. Inaintăm pe creastă, la 2000 metri înălțime, spre piscul Aurasca, care se înalță între Finnero și Canobbio. Valuri groase de ceață ne întimpină. Prin ploaia deasă cad acum și fulgi de zăpadă. Iată vîrful. Trebuie să trecem numai o platformă stîncoasă înclinată care are foarte puține prize. Se hazardează un prim grup de zece. Au ajuns la jumătatea platformei. Alți zece îi urmează. Pe neașteptate răsar la creastă nemții care încep să secere cu pistoalele ciorchinii aceia de oameni. Inapoi nu mai putem să ne întoarcem. Sîntem încolțiți. Ne retragem pe o terasă care surplombează o prăpastie amețitoare, adăpostindu-ne în spatele blocurilor de piatră. Rezistăm două ore. Dar apoi vîntul mătură norii. Și nemții din spatele nostru ne pot număra. Ieșim cu mîinile ridicate.

La Malesco ne duc la azil. Un azil în care într-o singură zi îți consumi întreaga viață. Timp de patru ore trebuie să stăm cu mîinile ridicate. Cine schițează gestul de a le coborî e ciomăgit. Apoi unul cîte unul sîntem interogați: identitatea, numărul de partizani din formație, armele cu care sîntem dotați etc. Işi dau seama că îi mințim. Mie îmi smulg cămașa și-mi dau treizeci de lovituri cu vîna de bou. Spinarea îmi este vărgată ca și a unei zebre.

Tot așa și cu ceilalți. Fasciștii sînt invitați de nemți să asiste la acest prim spectacol. Apoi ne închid pe toți într-o cameră. Cîți sîntem? Nimeni nu are voința de a face adunarea. N-am mai mîncat de atita vreme! In dimineața de 19 iunie un al doilea interogator cu același rezultat. Au avut și timp și instrumente ca să pregătească o rudimentară cameră de tortură.

Ne duc pe toți în pivniță. Este iluminată la mijloc de un felinar. Intr-o parte se află o căldare cu apă înghețată și într-alta cu apă clocotită în care ne scufundă alternativ cu capul.

Se face din nou zi. Este 20 iunie. Ne pun să semnăm o declarație scrisă în germană. Apoi, imediat, plecarea.

Sîntem închiși într-un camion complet acoperit cu prelate groase.

Dorința de a mînca a dispărut de mult, n-o mai simțim. In schimb durează și sporește mereu setea. Spre prînz ajungem în sfîrșit la Intra, în fața vilei Caramora, unde își are sediul comandamentul german. Un numeros pluton de execuție ne și așteaptă. După puțină vreme ne aliniază pe toți în fața lacului din Parcul Cavallotti, cu spatele întors către armele automate care stau țintite asupra noastră. Se aud închizătoarele. E o problemă acum numai de secunde. Sîntem patruzeci. Un neamț coboară scările vilei urlînd. Schimbă cîteva cuvinte cu ofițerul și pleacă din nou în fugă. Armele se coboară. Speranțele revin. Iată acum alți nemți care coboară scările. Duc o pancartă și îmbrîncesc o femeie și alți doi partizani. Acum sîntem 43. Ne vor duce la Fondotoce. Trebuie să fi fost ideea vreunui fascist care i-a făcut pe naziști să-și schimbe programul: „Patruzeci și trei de fasciști luați prizonieri acolo, tot acolo, în același loc, trebuie uciși patruzeci și trei de partizani". Pe pancartă stă scris: „Aceștia sînt liberatorii Italiei sau bandiții ei?" Italienii au răspuns de mult la această întrebare.

Acum sîntem așezați în șir ca școlarii, trei cîte trei. Incepe marșul. Nimeni nu se vede pe drum, dar cine știe cîți ochi sînt ațintiți asupra noastră. Pe podul Cobianchi ne încarcă din nou într-un camion, pînă la Pallanza. Apoi din nou pe jos de-a lungul străzilor orașului. De îndată ce ieșim afară, din nou în camion. Așa la Suna, la Fondotoce pînă la răspîntia cea mare, locul destinat execuției.

Nemții au adus și un englez să asiste la execuție. Se numește Pitt și a fost capturat împreună cu noi. Fugise dintr-un lagăr de prizonieri. Indată după Fondotoce vedem o fîntînă. Ceata noastră disperată este oprită pentru cinci minute. SS-iștii sorb apa cu o încetineală studiată, ne privesc și-și bat joc de noi. Inainte. Tăiem de-a curmezișul o livadă, apoi coborîm o mică vale pe fundul căreia curge apa care unește lacul Merozzo cu Lago Maggiore. Sîntem întinși cu burta la pămînt pe o limbă umedă de nisip. Cîte unul care nu înțelege este trîntit cu îmbrînciturі violente. Se înșiră doisprezece în picioare și doisprezece în genunchi. Au Mausere din cele care fac ta-pum. Ii ridică pe primii trei. Ii îndepărtează puțin. Printre ei este și femeia care va muri cea dintîi. Mai înainte de împușcături o aud strigînd: „Să-i facem să vadă cum știm să murim. Trăiască Italia". Apoi prima salvă.

E rîndul altor trei. Nu mi se pare cu putință. Sper mereu, cum poate că speră fiecare din tovarășii mei. Sînt în mijlocul rîndului. Imi revăd întreaga viață, într-o clipă ca într-un film. Mă simt înhățat de guler. M-așează în picioare. La dreapta mea unul scund din Varese și la stînga lt. Rizzato cu pălăria lui de vînător de munte trasă pe-o sprînceană.

Intorc capul abia avînd vreme să văd flăcările vii ieșind din țevi și în același timp simt o lovitură seacă în șira spinării, puternică ca o lovitură de baston. Mă prăbușesc primul. Am două împușcături în brațul stîng și una în omoplatul drept. Gloanțele au traversat. Și la tîmplă am fost lovit prin ricoșeu. Rizzato a căzut deasupra mea încrucișîndu-se cu cel din Varese. Simt că sînt încă viu. Sîngele lui Rizzato îmi curge în mici pîrîiașe calde pe fața pe jumătate descoperită. Mi-a rămas un ochi deschis pe care nu îndrăznesc să-l închid. Nemții sînt aici, la cîțiva metri. Aud alte împușcături, ultimele saluturi către Italia și libertate ale tovarășilor mei împușcați. Naziștii rîd.

Plutoanele se refac. Dar un neamț se desprinde din rînd, ține un pistol în mînă. S-a gîndit să mai tragă fiecărui mort cîte un glonț, pentru mai mare siguranță. Rămîn nemișcat.

Trage în cel din Varese. Imi rețin respirația, acum e rîndul meu. Simt o arsură îngrozitoare la cap. Un nouraș de țărînă îmi cade pe față. Glontele mi-a atins numai pielea capului și s-a înfipt în pămînt.

Nemților le urmează acum fasciștii care vin să facă de gardă, iar eu rămîn mereu nemișcat. Un fascist tînăr exclamă: „Multe mai avem de învățat de la germani!"

Trag și ei salve în noi. Mai aud încă horcăituri, zgomotul sîngelui care bolborosește, care țîșnește ca din izvor. Apoi vin și civilii. Unul dintre noi geme. Un fascist îi descarcă pușca în cap. O femeie mă privește: „Asta mai e viu", exclamă. Aud o voce de bărbat pe care nu-l văd: „Dacă ești viu, stai nemișcat. Iți vom spune noi cînd poți să te miști".

Se lasă întunericul. Cred că am rămas mai multe ore în această poziție. „Hai, acuma poți să încerci". Trei sau patru oameni m-acoperă de privirile fasciștilor. Incerc să mă ridic, dar nu izbutesc. M-ajută un om. Işi privește mîinile mînjite de sînge și se îndepărtează, poate cuprins de panică. Simt că salvarea depinde numai de hotărîrea mea. Reușesc să mă ridic și să mă furișez între trestii.

Cad, mă ridic, cad din nou. Beau apă cu noroi dintr-o băltoacă — mă simt mai tare. Cineva mă cheamă cu pss, pss... Dar nu răspund. Traversez drumul și urc coasta care duce la Santino. E întuneric complet.

Văd o colibă, o lumină, o ușă. Mă prăbușesc. Imi revin în simțiri după cîteva ore și mă văd bandajat. Deasupra mea un bătrînel îngrijorat: Carlo Bariatti. M-a dezinfectat cu urină. Dar nemții cercetează încă peste tot și nu poate să mă țină. Mă duce la un castan secular scobit de fulger. Mi-e rău și mă reîntorc la colibă. Bariatti mă transportă în grajd și-mi dă să mănînc. Dar de dimineață mă duce din nou în scorbura castanului și mă acoperă cu frunze uscate.

După cîteva ore sosește Bottini de la C.L.N. și cu ajutorul altora mă transportă în locuința sa din Rovegio. După două luni mă întîlneam la Gicogna cu căpitanul Manghine".

Inamicul își făcea iluzii de-a fi distrus cu această „acțiune" și pentru totdeauna mișcarea partizană din Valdossola. In primele zile ale lui iulie supraviețuitorii instituiau cea de-a 85-a brigadă garibaldiană „Valgrande Martire", care începea imediat atacurile împotriva inamicului. Cincisprezece fasciști din batalioanele „M", capturați pe un tren blindat la Cuzzago erau executați pe Proman. Două luni după aceea întreaga vale Ossola era eliberată de către partizani.

Traducere de **Alexandru Balaci**

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

FRANK LLOYD WHRIGHT
„Laborator", Wisconsin, 1940 (Din expoziția „Arhitectura contemporană în S.U.A.")

Planuri literare pentru anul 1958 în U. R. S. S.

POEZIA

Margarita Aligher continuînd lucrul la „Poemul maturității" închinat generației sale, va traduce un volum de poezii lirice din opera poetei bulgare Elisaveta Bagreana. Grigol Abașidze, traducătorul georgian al poeziilor lui Eminescu, va termina un ciclu liric și va lucra la traducerea versurilor lui Mickiewicz și Petőfi. De asemenea, va pregăti o nouă ediție a traducerilor sale din Eminescu, revăzută și sporită. Iracli Abașidze scrie versuri închinate păcii și prieteniei între popoare. Agnia Barto pregătește un volum de versuri inspirate de sugestiile corespondenților săi; cartea se va intitula „După sfatul cititorilor". Alexandr Bezimenski scrie povestirea în versuri „Comsomoliștii". Ghiorghi Leonidze lucrează la o poemă lirică, „Grădina mea", cu caracter autobiografic. S. Marșak încheie o povestire în versuri, pentru copii, și pregătește o nouă culegere de satire și epigrame. Va continua, de asemenea, să traducă opera poetică a lui Robert Burns și a lui William Blake. „Mireasa Nordului" e o poemă la care lucrează Ioseb Noneșvili. Lev Oșanin va scoate un volum nou de versuri, „Meditații" și va scrie cîntece. Alexandr Prokofiev anunță un ciclu de poezii despre Italia. G. Sarian va publica un nou volum de poezii lirice. Un volum nou de versuri pe teme curente pregătește Mihail Svetlov. Nikolai Tihonov va lucra la cîteva cicluri noi, printre care unul despre China. Serghei Vasiliev își va încheia balada „Descoperitorul", inspirată din istoria Rusiei. Se mai gîndește să scrie parodii și epigrame.

PROZA

Pe lîngă o serie de schițe, S. Babaevski intenționează să scrie un roman, „Ciobanii". Poeta Vera Inber va lucra la un jurnal de călătorie prin cele cinci orașe — Roma, Veneția, Florența, Ravenna și Bologna — pe care le-a vizitat de curînd. Anna Karavaeva pregătește două cicluri de nuvele: „Despre oamenii întîlniți în cale" și „Povestiri despre arbori". Lev Kassil va publica anul acesta un volum memorialistic, „Oamenii veacului nou" (despre întîlnirile sale cu Gorki, Maiakovski, Cikalov, Romain Rolland, G. Dimitrov ș.a.) și o carte intitulată „Să vorbim despre just". Valentin Kataev va scrie romanul „Marina", al treilea din tetralogia începută cu „O pînză în depărtare". Și Vilis Lațis anunță un nou roman, deocamdată fără titlu. Sabit Mukanov plănuiește o carte de reportaje despre Ceylon și China. Antonina Kopteaeva va termina în curînd romanul „Cutezanță", ultimul din ciclul despre Ivan Ivanovici. A. Rîbakov va publica o narațiune pentru copii, „Robespierre și logaritmii". Siberianul Serghei Sartakov scrie un roman ce se va numi „Dragoste". In curînd va apare noul roman al lui Konstantin Sedih, „Meleaguri natale". Tihon Siomușkin va lucra la romanul „Trezirea oceanului".

TEATRUL

Muhtar Auezov e pe cale să termine o piesă închinată celei de a 40-a aniversări a Revoluției din Octombrie. Serghei Mihalkov lucrează la o comedie satirică și la o piesă pentru copii. Romancierul Feodor Panfiorov scrie la o piesă cu tema: poziția femeii în familia sovietică. Nikolai Pogodin pregătește piesa „Micuța studentă" și se gîndește la o călătorie de documentare prin Siberia, în vederea altei piese. Boris Romașov anunță piesa „Clopote în munți", despre războiul civil. Va mai scrie o piesă închinată oamenilor de știință sovietici. D. Zorin vrea să scrie o trilogie dramatică despre Moscova și împrejurimile ei („Izvorul veșnic", „Ziua decisivă" și „Viitorul").

CRITICA

Poetul și criticul Kornei Ciukovski, reputat traducător al lui Walt Whitman, pregătește o culegere de articole cu titlul „Oameni și cărți" cuprinzînd amintiri despre Repin, Gorki, Maiakovski, Tineavov ș.a. Lucrează și la un studiu intitulat „Cehov și măiestria sa". B. Meilah anunță apariția apropiată a volumului „Probleme de literatură și estetică". Lev Nikulin va scrie o carte despre marii scriitori ruși Bunin și Kuprin. Un volum de studii critice despre scriitorii letoni și despre Pușkin, Gorki, Maiakovski, Tihonov, Fedin, Villon, Rabelais și Anatole France anunță poetul Antanas Ventslova.

I. P.

AGENDĂ

- De curînd a apărut la „Editeurs Français Reunis" un nou roman de André Stil intitulat „Nous nous aimerons demain" („Ne vom iubi mîine"). Romanul are ca temă războiul din Algeria. Autorul descrie cu adîncă revoltă atrocitățile comise de colonialiștii francezi împotriva populației locale, dedicînd pagini pline de simpatie eroicei lupte pentru independență a poporului algerian.
- In vederea răspîndirii într-un public cît mai larg a literaturii universale, și în special a celei contemporane, apare la Budapesta revista „Nagyvilag" („Univers"). Ultimele numere pe 1957 cuprindeau în afară de extrase din traducerile unor importante opere ale literaturii universale clasice urmînd să apară ulterior în ediții complete (Homer, Ovidiu, Shakespeare, Carducci, Longfellow etc) și traduceri din Valéry-Larbaud, Alexandr Blok, Franz Kafka, Romain Rolland, Mihail Șolohov, Fedin, James Joyce, Pierre Réverdy, Thomas Mann, Pirandello, Alfred Döblin, Capek, Jean Cocteau etc.
- „O jumătate de secol de studii asupra lui Sainte-Beuve (1904—1954)"—se intitulează volumul lui Jean Bonnerot, apărut la Paris în editura „Les Belles-Lettres" și care cuprinde un repertoriu complet al studiilor consacrate criticului în cei 50 de ani de la aniversarea centenarului nașterii sale. In cele peste 160 de pagini format mare ale cărții lui Bonnerot sînt enumerate nu mai puțin de 865 de volume și studii apărute în reviste, îmbrățișînd diferite aspecte ale vieții și activității lui Sainte-Beuve — „singurul critic care a devenit clasic", după cum spunea Albert Thibaudet.

M. C.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon 1.39.36; 1.50.17, ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxx.

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 8 (206) - joi 20 februarie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

Sinteză dinamică

Nu am impresia de a face o confidență spunînd că la începutul celui de al doilea deceniu republican am simțit necesitatea unei confruntări cu propria mea activitate. Nu am impresia de a face o confidență pentru că mulți colegi ai mei au simțit această necesitate. Și de altfel nu e vorba de o simplă confruntare cu propria ta activitate, ci mai mult, de înțelegerea ansamblului producției literare. Căci pe nesimțite aproape, ceea ce numeam „noua noastră literatură" a devenit pur și simplu literatura contemporană, un capitol al istoriei literaturii romîne. La început au fost cîteva cărți care aveau pentru noi o nouă valoare, aceea de a fi cele dintîi, de a marca un început. Cu prilejul recentei săptămîni a cărții, care închidea un deceniu, noile volume au umplut vitrinele și chiar recenzarea lor în reviste a devenit o treabă îndelungată și anevoioasă. Această recoltă bogată ne bucură fiindcă o mare literatură nu se poate construi doar din cîteva capodopere, ci este necesară fertilitatea și diversitatea, firește în cadrul realismului socialist.

Iată-ne deci în fața unei ample producții literare care se cere nu numai recenzată, ci înțeleasă în structura și orientarea ei, în diversitatea și în unitatea ei. E prematur să încercăm o periodizare. E necesar însă un bilanț dinamic, o sinteză care să poată deveni orientare. Dar pentru ca să poată realiza această sinteză dinamică e necesar ca, în primul rînd critica să-și încerce armele asupra sa, mai întîi, să-și verifice posibilitățile proprii, să-și clarifice metoda de investigație.

Acest lucru e cu atît mai necesar, cu cît anul trecut a fost anul unor mari succese obținute de critica literară. In 1957 au apărut 14 volume de critică, scrise de critici și scriitori și ele demonstrează capacitatea sporită a criticii. Și să nu uităm că revistele noastre au publicat contribuțiile unor critici vîrstnici, după cum au relevat noi talente în acest domeniu. Nu vreau să fac un pomelnic de nume, dar e limpede, pentru cine răsfoiește publicațiile, că numărul criticilor a sporit mult și că există o colaborare a generațiilor și în acest domeniu. Dintr-o activitate sporadică, incidentală și ocazională, critica a devenit o activitate susținută, o prezență operativă în frontul literar. Se poate, acum, vorbi de o diversitate a modurilor de expresie în critică, așa cum se poate vorbi și în celelalte sectoare ale creației literare. Capacitatea criticii de a cuprinde fenomenul literar a sporit mult, fiecare volum meritoriu fiind analizat de mai mulți critici și se poate spune, în ansamblu, că noi am susținut și popularizat cu pasiune succesele literaturii noi. Tipul criticului acru care privește cu suspiciune cartea nouă și care se bucură să descopere slăbiciunile volumului, a devenit o raritate. Și în acest ansamblu, cartea bună pe teme actuale e primită cu dragoste și bucurie.

Dar critica nu poate fi redusă la acest aspect de recenzare atentă a producției literare. Ea are obligația paralelă de a sintetiza și de a orienta. Acest aspect e profund deficitar și aici e necesar să ne concentrăm forțele, fără a micșora însă capacitatea operativă fiindcă producția literară concretă este însuși materialul care trebuie sintetizat. E absolut necesar să trecem la generalizarea experienței acumulate de literatura noastră pe drumul realismului socialist. Principala noastră sarcină este aceea ca, semnalînd și înlăturînd lipsurile actuale ale criticii, — și în deosebi orice urmă de apolitism și estetism — să-i dăm întreaga sa capacitate de a orienta literatura noastră.

Sfîrșind discuția despre reflectarea realității în literatură redacția își propune începerea unei alte discuții despre problemele criticii literare. Discutarea problemelor criticii precede discutarea stadiului de dezvoltare a celorlalte genuri literare și continuă, sub un alt aspect, discutarea literaturii ca reflectare a realității. Scopul pe care ni-l propunem este acela de a clarifica stadiul actual de dezvoltare al criticii literare pentru a-l putea depăși. Cum ajută critica dezvoltarea literaturii cu tematică actuală? Cum se desfășoară activitatea criticii literare în raport cu bazele sale științifice marxist-leniniste, și în raport cu sarcinile sale concrete? Iată întrebările principale la care ne propunem să răspundem printr-o largă consultare pentru a da criticii principala sa funcție de orientare ideologică.

Paul Georgescu

CANDIDAȚII UZINEI

Obișnuit, — cînd pășesc pragul unei mari uzine — să fiu izbit la intrare de zgomotele asurzitoare ale mașinilor și să întîlnesc fețe crispate de eforturi fizice, am rămas descumpănit în fața liniștii muncii din cele mai multe secții ale uzinei „Grigore Preoteasa". O liniște asemănătoare cu aceea dintr-o vastă bibliotecă sau dintr-o sală de studiu, unde oamenii trăiesc efortul muncii printr-o adîncă și totală interiorizare, în scopuri de delicată creație spirituală. Atmosfera aceasta de liniște a secțiilor, care ascunde eforturi interioare intense, traduse practic prin producerea unor obiecte electromagnetice de precizia, finețea și complexitatea organismelor vii, n-o respiră numai o mînă de oameni. Ci sute de lucrători ai uzinei, așezați înaintea planșelor cu proiecte, în fața aparatelor fine de măsură electrică, în fața contorilor, stațiilor de radioficare, a stațiilor electrice pentru automatizarea gărilor, a centralelor telefonice, construite în întregime aci, de la piesele microscopice pînă la elegantul chip, armonios închegat, al aparatului electric, radiofonic sau telefonic. E o lume a vibrațiilor celei mai delicate tehnici, unde chiar lucrătorul simplu, care mînuiește pila la matrițerie, trebuie să facă un pas de la meșteșug spre vocație de la efortul și zbuciumul limitat spre luciditatea creației. Aci omul e modern prin profesie, prin misiunea lui civilizatorie, prin seriozitatea și exigența muncii, prin conștiința sa civică pe care trebuie s-o aibă limpede. Munca de fiecare zi într-o astfel de uzină îi dă o măsură de invidiat asupra vieții, asupra condițiilor de existență optime pe care trebuie să și le creeze lui și familiei sale, fiind un om contemporan în contingență cu cele mai noi cuceriri ale civilizației.

Indiciile acestea de caracter le-am simțit cu evidență în întîlnirea pe care am avut-o cu cîțiva lucrători din uzină, candidați în apropiatele alegeri pentru sfaturile populare. Din lumea acestor lucrători moderni au fost propuși pentru candidatură — ceea ce e îmbucurător — un număr de zece, în diferite circumscripții ale orașului București și ale raioanelor Capitalei. Mărturisesc că mi s-a părut ingrată datoria de a scrie în pripă despre asemenea candidați care cer exigență în a-i înțelege, a-i cunoaște și a-i face cunoscuți opiniei publice. Cu atît mai mult cu cît a vorbi despre ei înseamnă să vorbești despre oamenii reprezentativi ai celor mai diferite secții de specialitate din uzină. O simplă enumerare a candidaților e grăitoare: V. Schönberger, director, de profesie inginer, Dionisie Solomon, matrițer, Vlad Nicolae constructor de centrale telefonice, Lupu Ion, secretar al comitetului de partid, strungar, Burcezan Ștefan, sudor, și ceilalți pe care nu-i găsești doi la un loc într-o secție.

Ștefan Bănulescu

(Continuare în pag. 6)

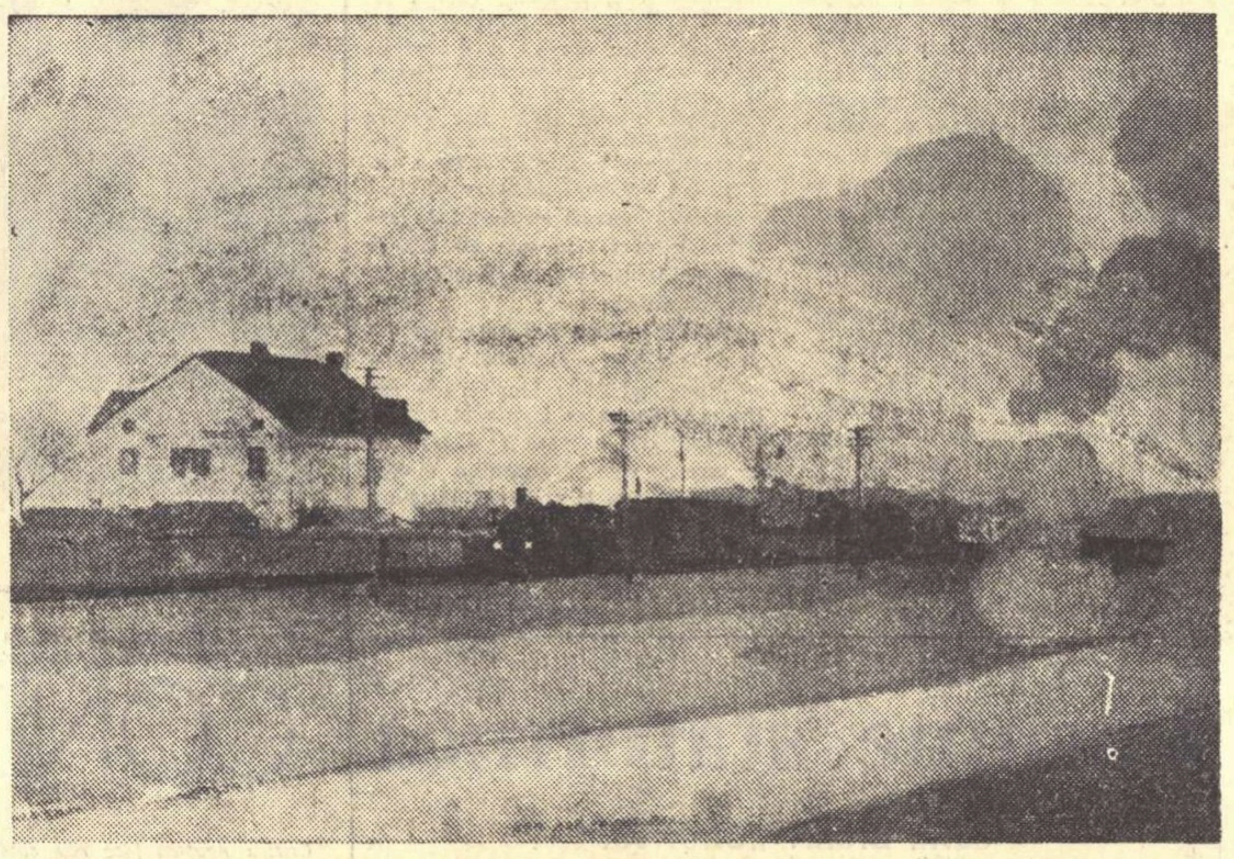

LASCAR VOREL „Gară"

DIN CARNETUL SCRIITORULUI

Duelul

Spune un proverb al nostru că dacă te scoli de dimineață, ajungi departe. Dau mărturie că nu am urcat pînă la această înțelepciune, însă nici lege nu fac. Orele tîrzii ale nopții mă îndeamnă totdeauna cu liniștea lor, ascult cum se stinge respirația orașului, îmi adun gîndurile de peste zi și uneori — în prea rareori — le așez grămadă, sau orînduite pe petice de hîrtie.

Așadar, cînd te culci tîrziu, nu poți să te scoli de dimineață. Cît privește ajunsul departe, aceasta este altă... căciulă.

Mi-am călcat, totuși, obiceiul acum cîteva zile. Ziarele îmi aduseseră vestea că satelitul va trece deasupra Bucureștiului la o oră foarte matinală și că va fi vizibil ca niciodată. M-am sculat de dimineață — fără a avea gîndul ajungerii departe — și m-am uitat spre acel colț al cerului de unde trebuia să apară sputnikul. Stelele clipoceau grăbite să se ascundă în pînza albăstruie a zorilor. Deodată, una a izbucnit de undeva și a rupt-o la fugă printre celelalte, pentru ca după scurtă vreme — prea scurtă pentru curiozitatea mea — să dispară la orizont.

L-am văzut atunci pentru prima dată pe răzvrătitul cerului, care a dărîmat legile de veșnicie ale nesfîrșitului de deasupra noastră, pe Prometeul modern aruncat pe boltă de puterea cea nemăsurată a minții omenești. L-am văzut și m-a cuprins mîndria, dar și necazul că nu sînt acolo, sus, să privesc haosul cel fără de margini, să rătăcesc prin el, să simt lumile învecinate și să le bănuiesc pe cele îndepărtate. Va veni, însă, și aceasta, și încă foarte curînd!

Sputnikul dispăruse după șirul de sălcii de la marginea lacului Herăstrău. Gîndul meu îl urmărea mereu, uneori luîndu-i-o înainte și privind astfel cerul, la marginea orașului, în zorii unei zile de februarie, simțind primăvara care sosește dinspre sud, mi-a revenit în fața ochilor, pe marele ecran unde se stingeau stelele, o întîmplare petrecută cu cîtăva vreme în urmă.

In toamna anului 1956, am străbătut Statele Unite ale Americii de la apele Atlanticului pînă la cele ale Pacificului și înapoi, cu avionul, cu trenul, cu automobilul. Oamenii, cunoscuți în acel lung drum, ne-au privit, pe cei trei romîni călători, cu interes, deși uneori am avut simțămîntul că se uită la noi ca printre gratiile unei cuști, ca la niște sălbăticiuni rare.

Intr-una din seri, după ce gonisem de-a lungul fluviului Mississippi, trecusem printre nesfîrșite lanuri galbene de porumb din Minnesota și apoi din avion zărisem coșurile uzinelor de la Detroit, am poposit în casa unui american dintr-un oraș nu prea îndepărtat de marile lacuri. Ziua următoare mi-am cheltuit-o vizitînd o uzină de automobile, redacția unui ziar și un muzeu de artă, unde am găsit cîteva frumoase tablouri ale lui Picasso, din perioada albastră.

Imaginile se suprapuneau, se întretăiau, se înlocuiau una pe alta într-un asemenea ritm, încît la sfîrșitul după-amiezii am simțit nevoia să mă așez într-un parc și să privesc cum frunzele spălăcite ale fagilor și arțarilor se leagănă în aer și se aștern covor moale peste fața cea umedă și caldă a pămîntului.

Cît am stat acolo, pe acea bancă din parc, mi-au trecut prin față oameni de vîrste și stări diferite. La acea oră și în acel timp m-a interesat mai puțin să-i privesc. Natura își făcea veacul și în acele clipe mă învăluise în tainele și frumusețile ei, pe lîngă care trecem adesea cu atîta grabă, încît s-ar părea că credem că viața ne-ar fi fără de sfîrșit.

Priveam acolo, într-un parc nu de-

George Macovescu

(Continuare în pag. 6)

În apărarea primăverii

Munții mei, munții mei puri,
cînd v-ați umplut de păduri?

Eu vă lăsasem sclipind,
caste triunghiuri de-argint.

Cînd a trecut, petrecînd,
vîntul de martie? Cînd

gura lui dulce s-a pus
pe neaua rece de sus?

Gerule, oare-ai să cruți
zarva izvoarelor iuți?

N-ai să-ți croiești lunecuș
peste poieni de brîndușî?

N-ai să strivești ucigaș
iarba naivă sub pași?

Hilton-Hotel

Zdrențele serii atîrnînd pe moschei
și rufele vechi atîrnînd între case
pe strîmtele ulițî din Istanbul...

...iar dincolo, — al lunei mirific inel
și-o corabie de sticlă pe asfaltul de platină...
— Nu, nu-i o cadînă. E Hilton-Hotel.

★

O babă năucă-n papuci destrămați
coboară spre port sau urcă spre-oraș.
Moscheia, sub lună, — are creștetul chel...

...iar dincolo, tulburătoarea cadînă
muiată-n surîsul ei fosforescent...
— Nu, nu-i o cadînă. E Hilton-Hotel.

★

Pîraie incerte ca un sînge murdar
străbat caldarîmul... Iar cîinii cu cozile țepene
își lipesc burta verzuie de el...

...iar dincolo stă somptuoasa pisică de-Angora,
cu ochii ca sulful, cu botul crăpat, cu blana adîncă...
— Nu, nu-i o pisică. E Hilton-Hotel.

Nina Cassian

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu EUSEBIU CAMILAR despre îndrumarea cercurilor literare

Deoarece am aflat de reorganizarea secției de îndrumare a cenaclurilor și cercurilor literare a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., ne-am adresat tovarășului Eusebiu Camilar, conducătorul acestei secții, pentru a ne da unele informații și lămuriri în legătură cu activitatea viitoare de îndrumare a tinerelor talente.

— Care sînt sarcinile și formele de activitate ale secției pe care o conduceți?

— Mă simt extrem de măgulit de încrederea acordată mie de către Uniunea Scriitorilor, dîndu-mi-se o muncă de o răspundere colosală. Consider, fără ca să fac luptă între generații, că tineretul nostru care-și încearcă azi puterea armelor către celebritate, este fondul de aur al breslei noastre. Răspundem în fața celor de mîine de felul cum am știut să ajutăm la dezvoltarea talentelor de care țara noastră este plină. In treacăt fie zis, în orice regiune a țării se găsesc oameni și opere demne de toată atenția noastră. O întărire a acestei afirmații este marele număr de almanahuri apărute sau gata să apară. Insă consider nefolositor să stărui asupra acestui punct, întrucît înseamnă a forța uși deschise. Consider, fără a vrea să polemizez cu colegii mei care au avut de răspuns în ce privește orientarea cercurilor literare și cenaclurilor, că oamenii care fac parte din această alcătuire de orientare, trebuie să fie în permanentă legătură cu ceea ce se cheamă teren. Numai din cunoașterea la fața locului a situațiunilor, vom putea avea o idee limpede despre starea și despre perspectivele cercurilor și cenaclurilor.

— Ați vizitat pînă acum cenacluri sau cercuri literare?

— Am fost la Timișoara, foarte recent, și am rămas profund mișcat de felul excepțional de frumos în care lucrează cercurile literare timișorene. Astfel, am luat parte, ca simplu auditor, la o ședință unde nu s-au citit lucrări literare. Era o ședință de îmbogățire a culturii generale. Profund emoționat am rămas cînd unul din membrii cenaclului din Timișoara și-a dezvoltat în fața auditorilor tema: „Cum trebuie privit un tablou". In cîteva minute, referentul ne-a preumblat prin epocile de strălucire ale picturii universale, iar în ce privește discuțiile urmate acestei expuneri, au arătat adîncul interes al participanților pentru istoria picturii. Al doilea subiect privea arhitectura de la începuturile ei. Referentul a izbutit, în cele cîteva clipe, să ne petreacă pe dinaintea ochilor marile monumente și marii constructori ai omenirii. Al treilea subiect expus magistral și care a stîrnit un

S. Dumitru

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

TUDOR VIANU:

„Versuri"

Tudor Vianu poet? se va întreba cu surprindere cititorul tînăr în fața plachetei de versuri a învățatului profesor. Cînd săptămînile trecute Tudor Vianu împlinea 60 de ani, nici unul din cei care s-au grăbit să folosească acest prilej pentru a-i aduce public omagiul n-a uitat să vorbească de rara, incredibila tinerețe a sărbătoritului. Distinsa plachetă de versuri adaugă o nouă mărturie.

După debut, Tudor Vianu a încetat să mai apară ca poet — în versuri — pentru a fi mereu prezent prin opera sa filozofică la progresul culturii romînești. Atîtea pagini din studiile, eseurile și portretistica sa dezvăluie o nobilă sensibilitate care nu e alta decît a poetului! Și tot atît de adevărat este că, la răstimpuri, Tudor Vianu va scrie versuri, fără să le încredințeze însă tiparului. Așa se explică de ce placheta, în cuprinsul căreia poeziile sînt datate, constituie o surpriză și pentru acei care cunoșteau dinainte versurile apărute în publicații literare ca „Flacăra", „Viața nouă", „Letopiseți".

Primele poezii au ceva din gestul lui Macedonski, în al cărui cenaclu, cum găsim mărturisit în postfață, a recitat „așezat pe prima treaptă a tronului său". E o poezie vitalistă, cu ușoare accente melancolice. Spectacolul naturii îi dă momente de euforie, dovadă acel imn autumnal închinat viei. Cînd poezia nu sugerează cu picturală grație peisajul Italiei (Florența, Caniculară) sau călătoria calmă în apele sudului (Călătorie pe mare) îmbracă o idee, dorința gînditorului de a îmbrățișa adevărul. Se cer citate aci In odaia doctorului Faust, Semn, Testament. Neliniștea nu tulbură echilibrul clasic care a imprimat celor mai multe poeme un ritm parnasian. Replica poetică la frumoasa Davida a lui Petru Dumitriu leagă volumul de actualitate.

Spațiul nu ne-a îngăduit să cităm versuri memorabile, ceea ce ne stînjenește cînd îndrăznim, ca un întîrziat omagiu, să propunem drept motto la acest volum versul lui Macedonski:

„E Mai și încă mă simt tînăr sub înălțimea înstelată".

Liviu Călin

G. OPRESCU:

„Jurnal de călătorie"

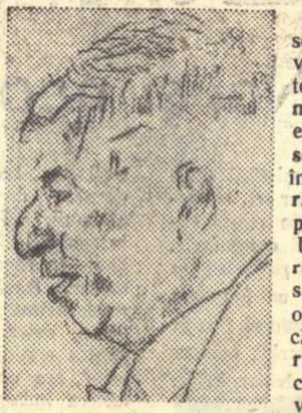

„Jurnal" e un nume care se dă adesea în chip convențional notelor de călătorie. Acelea ale academicianului Oprescu răspund însă exact titlului lor. Sînt însemnări povestind zi cu zi în ordinea strictă a desfășurării lor, cele trei călătorii pe care le-a făcut autorul în Uniunea Sovietică. Călătorii prilejuite de anume misiuni culturale, muzeografice ori științifice. De aceea, fiindcă nu e un turist, autorul se simte dator să explice lămurit nu numai ce a văzut, dar și ce a făcut în timpul șederii sale la Moscova sau la Leningrad: ce discuții a purtat și la ce încheieri a ajuns.

Povestește totul conștiincios, cu voința clară de a nu omite nimic. Și, pentru ca spațiul acestui jurnal să fie de ajuns de încăpător, stilul a devenit — cînd traduce impresii de artă — eliptic, aproape interjecțional. La Madona din Vladimir „figura, mîinile, veștmîntul sînt o perfecțiune". Desenele din expoziția artei franceze de la Muzeul Pușkin: „...Foucquet, Lagniet, Dumoustier, splendide, apoi Boucher, Fragonard (minunate), Watteau, Hubert dintre cele mai frumoase, o adevărată încîntare". In fond, expresia nu încearcă a realiza un echivalent al emoției; mai degrabă ea comunică judecăți de valoare.

Judecățile pe care le pronunță un gust ponderat și sigur, hrănit îndelung cu măduva substanțială a capodoperelor. Un spirit neprevenit, bucuros să admire, dornic să corecteze opinii neînțelegătoare cum sînt unele din acelea formulate de Louis Réau despre pictura rusă. Fără s-o spună totdeauna, prin însăși dreptatea observațiilor sale, academicianul Oprescu polemizează cu istoricul de artă francez: de pildă, atunci cînd semnalează însemnătatea considerabilă a lui Pepin ca portretist și laudă, în general, portretistica rusească din secolul al XIX-lea. Insă călătorul nu-și ascunde și observațiile de altă natură. Il nemulțumește, de exemplu, ferecătura complicată și trivială, cîntărind cîteva kilograme de aur, de la vestita Troiță a lui Rubliov, la care, în schimb, și compoziția, și atitudinea figurilor, și „linia delicioasă a siluetei și grația gesturilor", rămîn „unice". Astfel, entuziasmul dobîndește un accent grav care impune. E gravitatea izvorînd dintr-o apreciere cu adevărat matură.

Dan Hăulică

Candidatului

In noi îți stă înfiptă rădăcina,
Ca pomul în livada de aievea;
Noi sîntem pentru tine ca lumina,
Și tot în noi îți stă bogată seva!

Increderea în tine ni-e deplină,
Nu-i nici un nour care s-o umbrească
Noi n-om lăsa, din glia ta firească,
Să-ți dezlipești, adînca rădăcină.

Al. Jebeleanu

În acest număr:

PAG. II:
Critica în 1957:
Cronica literară, de Mihail Petroveanu: Petru Dumitriu — „Noi și neobarbarii"
Clarificări, de Ion Roman
Pasiune statornică, de Dumitru Solomon
Condiția principală, de Teodor Mazilu

PAG III:
Morcovii, de Eugen Barbu
Oamenii trăiesc în cosmos, de Constantin Țoiu

PAG. IV—V:
Rădăcinile sînt amare, de Zaharia Stancu, cap. VI Arcanul.

PAG. VI:
Versuri de: Florența Albu, Gr. Hagiu, Gheorghe Tomozei și B. Anton.
„Bărăgan", ediția a II-a. de Z. Ornea

PAG. VII:
Dialog despre arta romanului, de Sergiu Dan
Drama subiect-obiect, de H. Wald
Roșia-Montana, versuri de Petre Solomon.

PAG. VIII:
Parisul, noaptea — Note de drum din Franța (III) de Ion Mihăileanu
Din poezia și arta nouă a Ghanei, de T. Cristureanu
Alt „furios": John Braine, de Alf Adania.

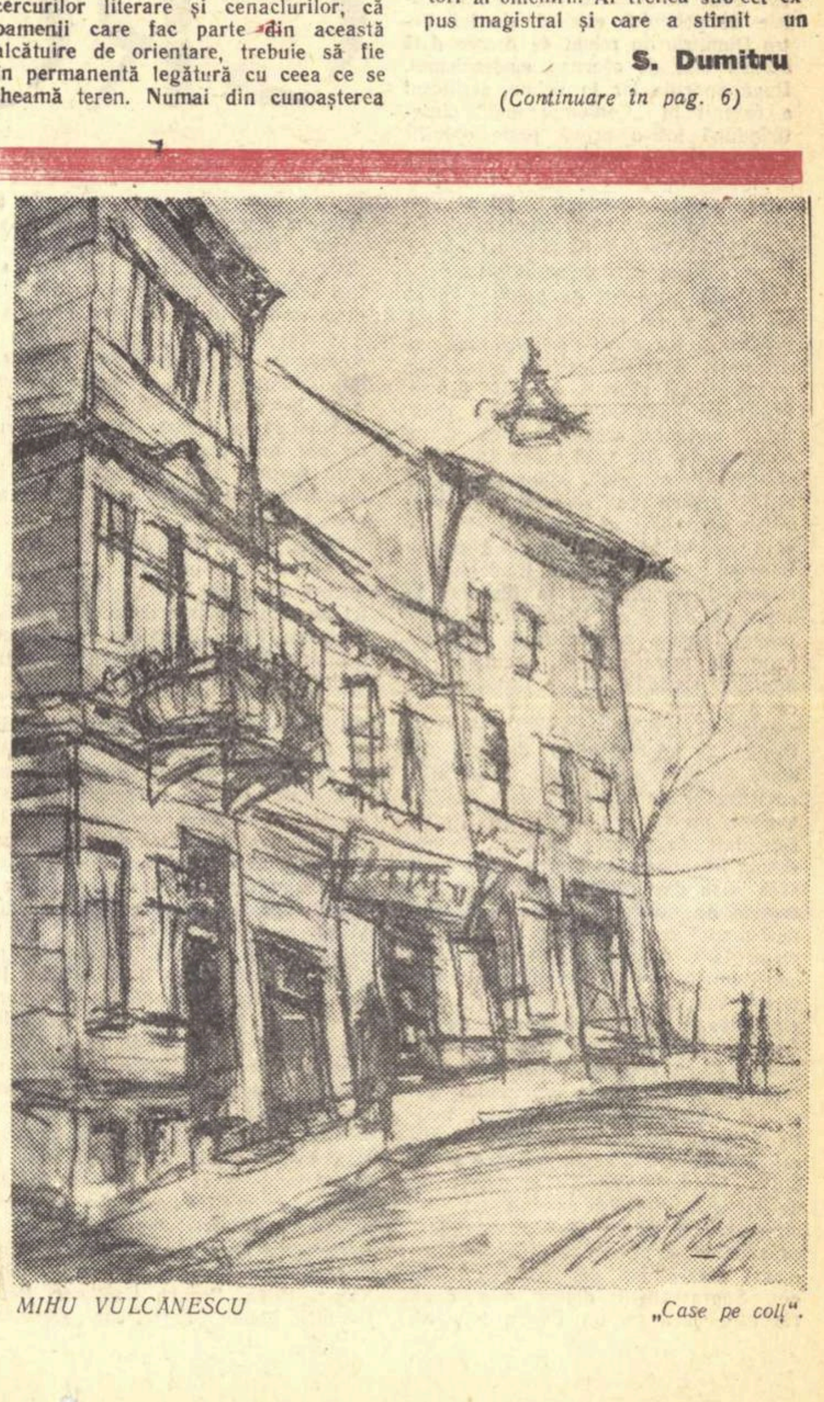

MIHU VULCANESCU „Case pe colț"

ŞANTIER

Lucrări de critică apărute în 1957

Tudor Vianu: Problemele metaforei şi alte studii de stilistică.

Perpessicius: Menţiuni de istoriografie literară şi folclor.

M. Ralea: Scrieri din trecut (In literatură).

Mihai Beniuc: Meşterul Manole — cronici şi articole.

Petru Dumitriu: Noi şi neobarbarii.

A. E. Baconsky: Colocviu critic.

Eusebiu Camilar: Cărţile săgetătorului.

Ion Vitner: Firul Ariadnei.

Silvian Iosifescu: Drumuri literare.

Paul Georgescu: Incercări critice.

Ovid S. Crohmălniceanu: Cronici literare.

Vera Călin: Pornind de la clasici.

Savin Bratu: Cronici.

Al. Dima: Alecu Russo.

I. Popper: George Coşbuc.

C. I. Gulian: Sensul vieţii în folclorul romînesc

Sorin Arghir: Zaharia Stancu — eseu.

Horia Stancu: Cezar Petrescu.

Val. Panaitescu: Satira lui Rabelais.

SE AFLA SUB TIPAR:

Mihail Petroveanu: Portrete literare.

Al. Balaci: Studii italiene.

V. Mindra: Insemnări despre literatură şi teatru.

Al. Piru: Clasa muncitoare în literatura dinainte de 23 August.

Savin Bratu: Cronici (II)

D. Solomon: Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu.

Mihnea Gheorghiu: Orientări în literatura străină.

Radu Lupan: Bernard Shaw.

Valeriu Ripeanu: George Mihail-Zamfirescu.

••• De la Varlam la Sadoveanu — culegere de articole şi studii despre limba şi stilul clasicilor noştri

CRITICA 1957

CLARIFICĂRI

— Silvian Iosifescu: „DRUMURI LITERARE" —

Deşi nu practică, de mai multă vreme, genul operativ al cronicii literare, Silvian Iosifescu este o prezenţă activă în critica noastră. Despre puţine cărţi apărute în ultimii ani şi-a spus părerea în articole dedicate anume — ceea ce rămîne oricum regretabil — dar a ţinut să nu lipsească, ni se pare, de la nici o dezbatere în jurul vreunei probleme la ordinea zilei. Volumul său **Drumuri literare** îi precizează preferinţa pentru lucrările de sinteză şi clarificare. Nu ne referim aici la studiile despre clasicii romîni sau străini (Grigore Alexandrescu, Shaw etc.), construcţii solide cu caracter monografic, ci la acelea închinate unor chestiuni teoretice: romantismul zilelor noastre, modern şi anacronic, tehnică şi tehnicism etc. Mai întotdeauna aceste studii nu se reduc la o discuţie abstractă în jurul unor noţiuni — ceea ce ar fi util, dar nu suficient — ci capătă caracterul unor analize a fenomenului literar contemporan. In mod obişnuit opera literară este folosită ca exemplificare în demonstraţia unei anumite teze teoretice şi cum această exemplificare e abundentă, criticul se află în situaţia de a-şi fi spus părerea asupra unui mare număr din scrierile poeţilor, prozatorilor şi dramaturgilor noştri. Dacă luăm în considerare seriozitatea argumentării, caracterul convingător şi profund al acesteia, aportul lui Silvian Iosifescu la promovarea literaturii actuale este dintre cele mai meritorii. Fie că defineşte, cu subtilitate, sensul noţiunii de romantism contemporan, fie că se ridică împotriva tehnicismului sau a anacronismului, criticul nu pierde din vedere obiectivul principal: punerea în lumină a diverselor faţete ale realismului socialist ca unică metodă de creaţie capabilă să asigure progresul şi înflorirea literaturii noastre noi. In această privinţă, menţionînd ideea diversităţii stilurilor în cadrul realismului socialist, subliniază că **„această coexistenţă necesară are loc în cadrul realismului socialist şi că deci stilul trebuie să fie compatibil cu metoda realismului socialist"**. Incompatibilitatea cu realismul socialist e semnul cel mai categoric al faptului că o tendinţă sau alta nu e un drum, ci o fundătură în peisajul literaturii.

Ostilitatea împotriva dogmatismului este foarte caracteristică atitudinii critice a lui Silvian Iosifescu. Tezele dogmatice sînt rînd pe rînd luate în discuţie şi spulberate, fără excese polemice, dar cu asprimea cuvenită şi, mai ales, cu argumente irefutabile. Dispreţul nelegitim faţă de romantismul progresist din trecut, „potrivirea faptelor la dogmă", închistarea în formule rigide, confundarea liricului cu intimismul, ierarhizarea arbitrară a genurilor literare, sînt numai cîteva din manifestările dogmatismului în probleme mari sau de amănunt pe care criticul le denunţă şi le condamnă. Faptul dă scrisului său un caracter viu şi militant, susţinut şi de permanenta grijă de a dezvălui rădăcinile negativismului şi idilismului, criticismului şi liberalismului.

Precizări binevenite aflăm şi în ceea ce priveşte raportul dintre fond şi formă. Problema, desigur, nu e nouă şi în jurul ei nu mai pot exista astăzi la noi păreri contradictorii. Dar „apariţia formalismului pe uşa din dos", în ciuda unor intenţii bune, e totuşi posibilă. Confuzia dintre măiestrie şi cercetarea exclusivă a procedeului tehnic în teatru, stilul „cu şapte văluri" — cum denumeşte Iosifescu exprimarea ce se vrea frumoasă în sine a unor critici literari — sînt numai două din aspectele formalismului pe care le identifică şi le respinge. Analiza exclusivă a fondului unei opere literare e un procedeu simplist şi o concesie făcută adesea sociologismului. Definirea specificului artei unui scriitor e obligatorie pentru critic. Dar analiza fondului şi a formei se cere a fi desfăşurată ţinînd seama de unitatea dialectică a acestora: **„Analiza efectivă a măiestriei discută ansamblul de procedee în măsura în care ele servesc sau nu transpunerii conţinutului în imagini artistice".**

„Critica — afirmă Silvian Iosifescu — **tinde a fi în primul rînd ştiinţă — o ştiinţă aplicată**". Studiile sale din **Drumuri literare** se înscriu în această definiţie; prin sintezele şi clarificările pe care le cuprind constituie o contribuţie pozitivă la progresul literaturii noastre pe drumul realismului socialist.

Ion Roman

Pasiune statornică

— Savin Bratu: „CRONICI" —

Articolul cu care debutează volumul de „Cronici" al lui Savin Bratu se intitulează „Pasiunea noului". Este o pledoarie caldă şi convingătoare pentru literatura epocii noastre, pentru marea literatură a societăţii socialiste. Reluînd ideea lui Paul Georgescu din articolul „Capodopera necunoscută", Savin Bratu demonstrează că această capodoperă a actualităţii va fi în mod cert creată şi că ea „ar putea fi un vast roman al oraşului romînesc la începutul celui de al 2-lea deceniu de la eliberarea patriei". „Pasiunea noului" e condiţia şi garanţia acestei realizări. Dar articolul are şi o altă semnificaţie, răsfrîntă înăuntru, asupra activităţii criticului însuşi. E un articol programatic al cronicarului activ care e Savin Bratu. De altminteri, o pledoarie în favoarea noului nici nu putea veni decît de la un pasionat al noului. Şi această pasiune o certifică întregul volum. In numele ei, criticul dă o replică severă şi ironică interlocutorului imaginar, dar nu neverosimil, care ocroteşte, naiv sau rău intenţionat, ideea de atemporalitate şi noncontingenţă în lirică. Riposta lui Bratu e fundamentată pe ideea, verificată istoric, că marii poeţi ai lumii şi ai timpurilor au fost şi poeţii poporului şi epocii lor („Poezia nemuritoare"). Pasiunea noului străbate şi „Reflecţiile despre lirică" în care sinteza aforistică (neavînd totdeauna vina durabilităţii) se împleteşte cu încercarea de a determina specificul liricii noi. „Lirica epocii noastre trebuie să fie o lirică a omului superior. Plenitudine psihologică şi efervescenţă intelectuală. Confesie a omului reprezentativ pentru stadiul actual al istoriei umane, cetăţean şi patriot. Contemporaneitatea, conştiinţa socialistă, tradiţia naţională sînt coordonatele liricii noastre."

Pasiunea noului l-a determinat pe Savin Bratu să intervină cu o periodicitate exactă în procesul de dezvoltare a literaturii noastre, să-şi ia o misiune dificilă şi de răspundere, menţinînd o cronică permanentă în coloanele unui săptămînal.

Practica de cronicar confirmă elocvent pasiunea descoperirii şi analizării noului. In cronica la „1907" de Tudor Arghezi, S. Bratu e ispitit de la început să cerceteze elementul proaspăt, al actualei poezii argheziene. Cronicarul merge la surse, aflînd în limpezirile de ordin filozofic din conştiinţa poetului elementul căutat. Noutatea expresiei care se menţine, totuşi, structural argheziană, are un corespondent în noutatea de concepţie, în modificarea unghiului filozofic, — aceasta este ideea pe care se întemeiază discutarea volumului. Studiind creaţia poetică a lui Mihai Beniuc, de la începuturile ei, Savin Bratu urmăreşte formele de oglindire a realităţii prin sensibilitatea artistică, dezvăluind calitatea poetului de exponent al sufletului popular, în etape istorice diferite. Ca o consecinţă a pasiunii sale, receptivitatea cronicarului faţă de poezie e direct proporţională cu receptivitatea poetului faţă de nou. Analiza, judicioasă pe tot parcursul ei, devine mai judicioasă (şi mai exigentă) în momentul cînd în sfera ei se iveşte problema redării artistice a noului. Pe Beniuc îl studiază şi-l apreciază mai mult în ipostaza de „toboşar al timpurilor noi", decît — să zicem — în cea erotică (e vorba de unele poezii din tinereţe).

In sfîrşit, pasiunea aceasta a noului se manifestă ca o adevărată... pasiune. Criticul se bucură de succesele noii literaturi şi suferă la insuccesele ei. Este o participare afectivă, un zbucium real. Bratu ia parte la dezbaterile privitoare la fenomenul literar actual (de ce în ultimul timp atît de rar?), trimite scrisori deschise sau întreţine colocvii pe teme actuale cu preopinenţi fictivi ori nu. Scrisoarea adresată lui Francisc Munteanu, pe marginea nuvelei acestuia „Ciocîrlia", şi reproşurile conţinute, sînt determinate de neînţelegerea de către tînărul scriitor a noilor raporturi umane, a transformărilor petrecute după eliberarea ţării. Scrisoarea e aspră, dar pătrunsă de stimă pentru talentul autentic al lui Fr. Munteanu. Indemnul final este caracteristic: „...caută noul aşa cum ai pornit-o la început, caută noul cu îndrăzneală, deschizînd drumuri, dezvăluindu-l în cele mai tainice ascunzişuri ale sufletului omenesc, încălzite deopotrivă însă de raza fierbinte a vremurilor măreţe pe care le trăim".

O pasiune într-adevăr statornică.

Dumitru Solomon

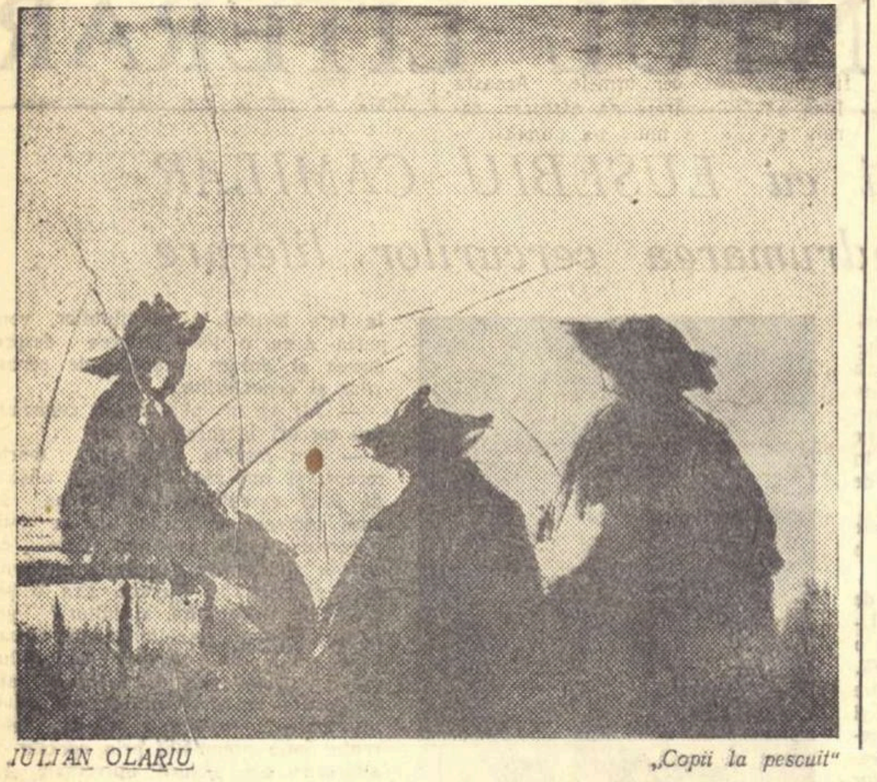

JULIAN OLARIU „Copii la pescuit"

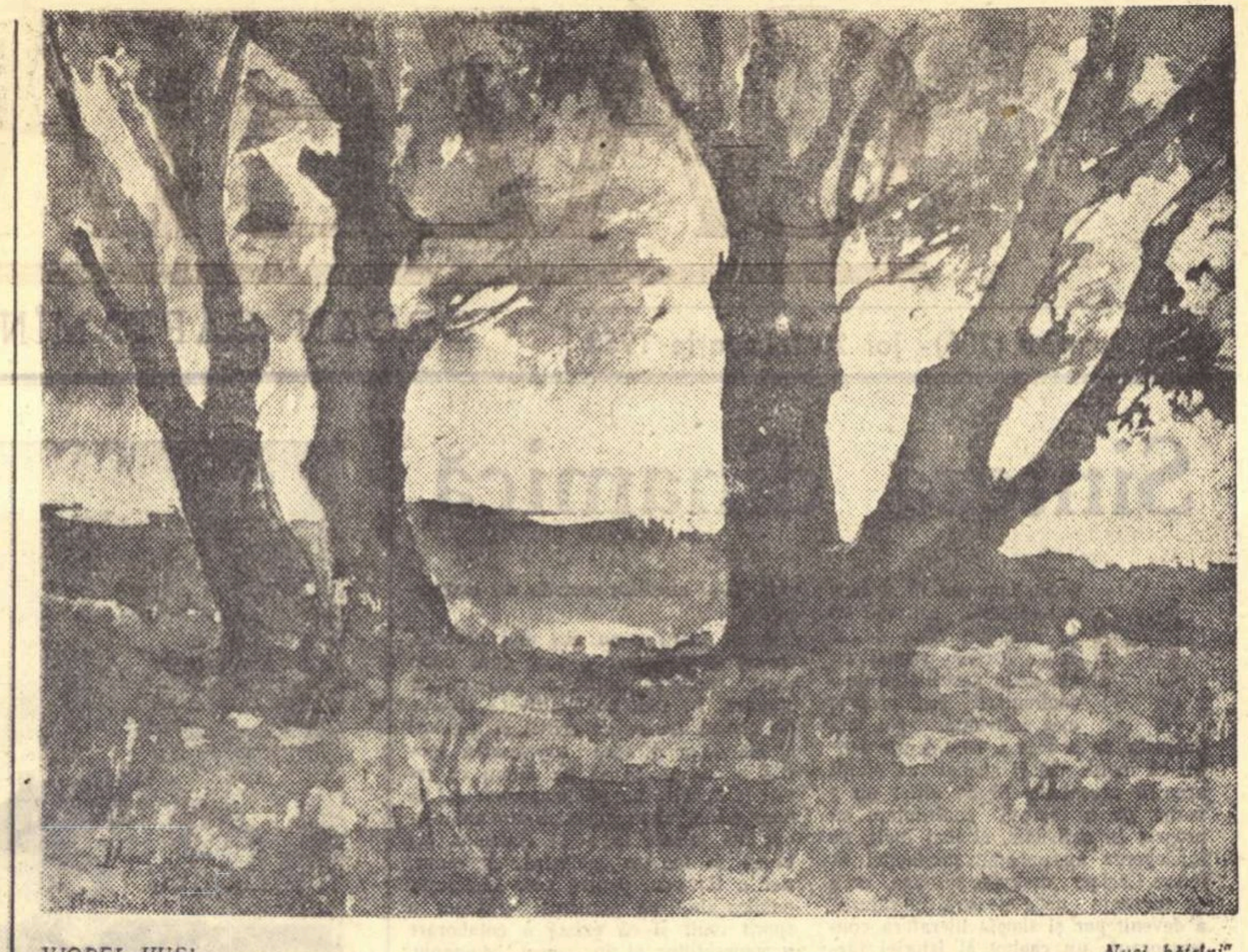

VIOREL HUŞI „Nuci bătrîni"

Scriitorul şi critica

CONDIŢIA PRINCIPALĂ

Critica noastră face rău cînd operează cu termeni estetici la judecata unei cărţi evident proaste. Lucrurile evidente n-au haz dacă sînt bine argumentate, criticul trebuie să se sprijine în acest caz pe complicitatea cititorului. Am văzut cărţi proaste care o dată distruse cu argumente de o logică de fier căpătau nu ştiu ce lumină stranie, intrau parcă tocmai prin acest masacru, în zona imperceptibilă a artei. Anulată în mod serios şi argumentat cartea proastă capătă personalitate iar creatorul ei, aureolă de vizionar. In ciuda avalanşei de ironii, nereuşita devenea o carte, iar impostorul, scriitor. Aş da nu ştiu cîţi ani din viaţă ca despre asemenea cărţi să se scrie aşa: „Ce carte stupidă!" sau „De ce a scris-o?"

Iubesc criticul care vede dincolo de noţiunile tehnice socotite drept criterii de judecată: caractere, construcţie, subiect, autenticitate. O carte poate foarte bine să aibă tot ce-i trebuie şi ea să nu fie operă de artă, să vehiculeze o umanitate derizorie, să transmită un mesaj rezonabil. Despre o asemenea carte, cu personaje bine conturate, nu trebuie spus decît: „bineînţeles, aşa e". Nu orice lucru adevărat, nu orice complex de împrejurări intră în zona artei. O carte care ne duce tiptil-tiptil la concluzia că nu aduce anul ce aduce ceasul, că omul cît trăieşte învaţă, că trebuie să avem grijă de copii ca de lumina ochilor din cap... nu intră în zona de înţelegere a artei. chiar dacă autorul are harul scrisului.

De multe ori obiecţiile criticilor sînt meschine. Cutare personaj nu e bine realizat, sfîrşitul e cam lungit etc. Aş prefera, cînd adevărul o cere, obiecţii la un personaj foarte realizat, la o carte desăvîrşită, desigur, dintr-un punct de vedere estetic şi etic foarte înalt. Critica nu-i făcută numai pentru cei care nu reuşesc să deosebească o situaţie falsă de una adevărată.

★

Toată lumea ştie că supremul rafinament e simplitatea. Unui critic căruia îi lipseşte simplitatea, adică geniul de a spune exact ce trebuie spus, îi lipseşte probabil şi vocaţia. La noi sînt destui care nu văd lucrurile aşa cum sînt, aşa se întîmplă că un biet romancier sezonier e împovărat cu contradicţii şi complicaţii de care el însuşi se îngrozeşte. Nu ni se comunică dimensiunile reale ale scriitorului, nu ni se spune decît dacă e fals sau adevărat. Dar pot să fie egal de autentici un scriitor mare şi un scriitor modest. Autenticitatea e desigur primul criteriu, dar el nu poate stabili exact valoarea scriitorului.

O serie de noţiuni ca: geniu, talent, interesant, excepţional — s-au devalorizat. Geniul ar fi unul „care ştie el ceva", iar un mare talent, „unul care mişcă".

Poate să vi se pară ciudat sau intolerabil de simplist, dar criticul, chiar şi criticul, trebuie să aibă gust, adică să ştie să deosebească o carte bună de o carte proastă, o carte excepţională de o carte bună. Or, tocmai virtuţile cele mai simple sînt atît de rare...

★

Un critic lipsit de obiectivitate e un poet refulat. Să scrie deci poezie lirică.

Obiectivitatea fiind condiţia principală a criticului, ereziile evidente fiind repede condamnate, rivalităţile s-au refugiat în zone periferice.

Aş vrea „rivalităţi" pe teme mai mari... Şi totuşi mi-e teamă că în acest veac prea lucid, rivalităţile mari se nasc greu.

Lupta de opinii e dificilă fiindcă totul e o chestiune de gust. Spui unui scriitor că e prost. Liniştit, gospodăreşte, el îţi demonstrează contrariul. De aceea prefer complicitatea. Am impresia că adversarul inteligent e omul care n-a înţeles de la început ce-ai vrut să spui. După ce i-ai explicat despre ce anume e vorba, devine complice.

★

Şi „Gazeta literară" şi „Viaţa romînească" au sprijinit tinerii scriitori, dar mi se pare că în această privinţă există prea multă prudenţă, cuvintele sînt prea bine cîntărite, prea se arată părţile bune şi părţile slabe. Tinerii sînt striviţi prin aluzii la clasici, se citează cu predilecţie Horaţiu care a avut grijă să spună că arta e lungă, sînt sfătuiţi să fie mai disciplinaţi, mai respectuoşi, să-şi vadă lungul nasului. Un artist, un adevărat artist n-are sentimentul umilinţei. Arta criticului e de a descoperi valorile deosebite cînd acestea încă nu şi-au dezvăluit toată forţa. N-am văzut nici un critic care să fi descoperit în această fază, un scriitor, să-l apere, să-l susţină.

★

Critica, cea mai bună care se face la noi, e critica la carte. Sînt cîţiva critici a căror părere mă interesează, sînt cîţiva critici a căror părere nu mă interesează. Nu mă interesează ca să-mi verific certitudinile, — un scriitor ştie el însuşi valoarea cărţii sale — ci din omeneasca nevoie de complicitate. Dar sînt critici previzibili ca un roman poliţist. Ştiu dinainte care carte o să le placă şi care nu, ceea ce nu-i o imputare, ştiu dinainte cum o să le apere şi cum o să le distrugă, ceea ce e o imputare. Ei o vor lua băbeşte şi gospodăreşte, vor vedea că cutare personaj e o lecuţă schematic, că pe cît de interesantă este partea întîia, pe atît de plictisitoare e partea a doua etc, etc. Din această cronică poate reieşi că scriitorul e un geniu cu lipsuri sau un impostor cu mari viziuni.

Dar parcă lipseşte articolul, eseul, pamfletul... Impostura, falsa subtilitate, mediocritatea plină de vitalitate şi ambiţie, n-au dispărut din viaţa literară şi aş fi citit cu plăcere pamflete pe asemenea teme. N-am citi cu adîncă evlavie şi omenească bucurie o „Cronică a cărţii proaste", o „Cronică a mediocrităţii active", o „Cronică a poeziei false"? Vai, ce frumos ar fi...

Fenomenele generale sau ereziile generale au fost mai puţin în centrul atenţiei criticii. Oare melancolia mediocră a unora dintre poetesele noastre care tot stau şi tot stau fără să se plictisească în mijlocul drumului şi aşteaptă, şi tot aşteaptă un iubit care să le ia, să le ia, şi să le ducă, să le ducă... n-a enervat pe nici un critic?

Teodor Mazilu

CRONICA LITERARĂ

PETRU DUMITRIU: „Noi şi neobarbarii"

E aproape de prisos expunerea poziţiei pe care „Noi şi neobarbarii" o combate ca şi a punctului de vedere din care o combate. Publicate, unul cîte unul în „Gazeta literară", articolele de polemică estetică ale lui Petru Dumitriu au reluat de fiecare dată acelaşi taur de coarne: modernismul. După apariţia lor în volum, scriitorul a revenit în „Contemporanul" sintetizîndu-şi într-o primă parte opiniile critice iar în cealaltă înfăţişîndu-şi credo-ul, programul pozitiv. Dar tocmai stăruinţa aceasta îndîrjită semnalînd un interes neocazional, afară de convenţiile cronicii literare, ne obligă la rezumarea ideilor scriitorului.

Autorul „Cronicii de familie", după un voiaj rapid prin teritoriile artei, gîndirii şi literaturii contemporane occidentale, constată că s-a ajuns „la punctul final al unei cumplite drame. Imaginea universului, imaginea omului, conştiinţa creatorului ca şi a contemplatorului, totul a devenit străin, necunoscut, straniu". Cum s-a ajuns aici? Lumea ca reprezentare coherentă, plină de sens, s-a dizolvat începînd cu Nietzsche, continuînd cu un Bergson şi culminînd cu Heidegger şi existenţialiştii francezi în filozofie, în literatură odată cu Lautréamont care „caută limitele raţionalului", cu Rimbaud în mare măsură, „căutător al limitelor sensibilităţii şi imaginaţiei", cu Mallarmé căutătorul „limitelor expresiei, al actului creator", apoi cu Proust şi impresioniştii devoraţi de ideea timpului atotputernic şi, în fine, cu Rilke şi Kafka pentru care realitatea este un vis şi respectiv un coşmar. Fascinată de puterea cu care, în perioada imperialismului şi a războaielor sale, s-au dezlănţuit instinctele şi rezervele de oroare şi violenţă, imaginea despre om s-a redus la zona lui elementară. Caracterul social al omului, valorile, sensul constructiv al eforturilor sale, progresul, au fost rînd pe rînd negate şi desconsiderate de la Gide la Faulkner. Iar dacă pînă ieri unicul punct clar şi stabil îl constituia măcar conştiinţa creatorului, azi şi eul observator este oscilant, haotic (Joyce), în cel mai fericit caz plural. Forma estetică şi-a pierdut şi ea ultimul sîmbure raţional şi mijloacele de expresie, limbajul şi-a trădat menirea primordială: comunicativitatea, capacitatea de a transmite omului un mesaj despre om din partea altui om. Suprarealiştii dintre cele două războaie şi acum un Eugen Ionescu, toată pictura abstractă „reprezintă folosirea limbajului... ca mijloc de anihilare a conştiinţei şi funcţiilor ei specifice". Suprarealiştii au urmărit să distrugă literatura. Se aud încă apeluri similare la antiteatru, la antipiesă, după cum „alţii mărturisesc intenţia de a ucide poemul sau romanul". In introducerea sa, traducătorul francez al lui „Finigan's wake", opera postumă a lui Joyce, ne previne că cititorul nu trebuie să se aştepte la un roman şi cu atît mai mult să-l priceapă. I se pare ruşinos să-l înţelegem şi să-l clasificăm. Hieroglifa ar fi certificatul artei supreme.

Boala a mai fost descrisă? Da, de la semnalarea primelor simptome şi, uneori, de către bolnavii înşişi, cu un fel de masochism artistic. Diagnosticul criticului Petru Dumitriu are calitatea scriitorului Petru Dumitriu care este, înainte de orice, prompt, sigur de sine, mergînd direct la ţintă. Varietatea formelor maladiei nu-l împiedică să le reducă la acelaşi tip pe care, ca să spunem aşa, îl situează în mod pavlovian în... cap, în scoarţa cerebrală, adică în filozofia moderniştilor. Exponenţii acestora suferă de iraţionalism, conştient sau nu, cum a fost cazul unor suprarealişti care s-au închipuit la un moment dat materialişti-dialectici! (Vezi revista „Suprarealismul şi revoluţia"). De teama prestigiului pacientului, unii medici îl menajează. Rezultatul? Agravarea bolii şi legănarea în iluzii a bolnavului care se ridică din pat şi iese pe stradă, ca şi a celor din jur care-l cred normal şi de o sănătate exemplară. Petru Dumitriu procedează însă ca un doctor plebeu. El ştie ce ştie şi are datoria de a spune fără menajamente, fără să-i pese de scandalul pe care l-ar provoca în „saloane" adevărul. Frumuseţea nu scuză prostituţia şi nici talentul orice încarnare, zicea un om politic. Recunoscînd marele talent al celor cercetaţi, al unui Kafka, Rilke, Proust, Faulkner, Petru Dumitriu pune regret dar „grosolan" degetul pe locul dureros al corpului ilustru. „O vrajă funerară pluteşte deasupra unei mari părţi a poeziei lui Blaga, căruia nimeni nu-i poate nega, ca şi lui Rilke de altfel, o forţă lirică, o intensitate a evocării, o omogenitate a imaginii universului, cu totul excepţională... E o suferinţă pentru noi constatarea iraţionalismului amîndurora".

S-a obiectat medicului nostru că diagnosticul său n-ar merge mai adînc şi că provine dintr-o atitudine strict raţionalistă, că deci ar fi replicat unei atitudini idealiste printr-o atitudine tot idealistă. El s-a explicat însă în cîteva rînduri asupra sensului pe care îl dă raţionalismului. Petru Dumitriu nu are în vedere raţionalismul de tip clasic, cum s-a format de la Descartes la Hegel 1). Raţionalism înseamnă pentru el încrederea în puterea minţii de a cunoaşte tot mai exact realitatea, în aptitudinea ei de a lua act şi de a se supune legilor vieţii, de a lua cunoştinţă de propria ei condiţionare, datorită omogenităţii ei iniţiale, originare cu materia (vezi art. „In marea dezbatere a secolului"). Referinţele numeroase la Heraclit, raţionalist şi dialecticianul nr. 1 cum se ştie, au rolul de a indica vechimea concepţiei pe care o apără. Că nu o apreciază ca suficientă pentru cugetul modern — ar fi o naivitate! — şi că împărtăşeşte viziunea dialectică actuală, ştiinţifică, rezultă clar din pasajul următor, de ex.: „Pe linia anticului, Heraclit, la un nivel superior, care întregeşte şi depăşeşte elementele dialectice şi materialiste ale unei tradiţii filozofice de două mii cinci sute de ani, în sinteza superioară a materialismului dialectic". Alte dovezi? Ca să lumineze obîrşia modernismului, P. Dumitriu coboară de mai multe ori în întunericul societăţii capitaliste, în „mina" relaţiilor ei economice, caracterizează situaţia clasei exploatatoare şi legăturile ei complicate, contradictorii dar nu mai puţin active cu modernismul. Acesta e un fenomen al descompunerii capitalismului. Pornit ca protest împotriva burgheziei, modernismul e astăzi consacrat de burghezie.

Nonconformiştii şi huliţii de la 1870 sînt conformiştii anului 1958 — avertizează scriitorul spiritele care văd încă în modernism izvorul rebeliunii creatoare şi al originalităţii. Picturii abstracte îi sînt deschise saloanele de expoziţii şi uşile caselor miliardarilor americani. Pe Salvador Dali unul din foştii săi tovarăşi, André Bréton, îl numea Avida Dollar. Inclinat spre sistematizare, dornic de o înţelegere unitară a lumii, Petru Dumitriu aşează lucrurile la locul lor cuvenit, discerne ideile în raport de un criteriu general, istoric. Dacă pentru simptomatologia modernismului recurge la mărturii diverse, chiar din cîmpul idealismului, pentru etiologie, pentru stabilirea cauzelor, era nevoie de marxism, de dialectica îmbogăţită cu aportul ştiinţelor contemporane. (La Nietzsche se serveşte şi de psihanaliză).

Sub raportul nevoilor literaturii noastre este unilaterală critica modernismului? N-aş spune. In articolele „Modernism", „Infrînţi de himeră" şi mai ales „Arta educativă şi cea didactică", Petru Dumitriu a ridiculizat caricatura artei tendenţioase, a realismului socialist propusă de proletcultiştii ca şi de ciracii dogmatici. E însă adevărat că atacul îndreptat asupra schematismului sau tezismului moralizator, cum se spunea pe vremea lui Gherea, nu are amploarea războiului cu modernismul. Tot adevărat e că destinul nostru literar nu este ameninţat de contagiunea decadentă într-o măsură alarmantă. Petru Dumitriu consideră însă, şi aici are dreptate, că modernismul, fiind mai seducător, e mai greu de înfrînt. Talentele neînarmate, cum se întîmplă cu unii poeţi, riscă să-i cedeze. In afară de asta, modernismul îi apare ca un adversar personal cu care trebuie să sfîrşească definitiv. De aceea ne şi place — poate chiar mai mult decît argumentaţia propriu-zisă care eventual ar fi şi la îndemîna altuia cu o cultură la fel de solidă — înverşunarea scriitorului. Tonul său are un accent de sinceritate, de temperament viguros, de vocaţie realistă imperioasă, de convingere întreagă şi dobîndită prin sine însuşi. Petru Dumitriu nu ascunde că şi el a ascultat cîndva cîntecul sirenei (în „Euridice"), că şi mai tîrziu problemele ridicate de un curent sau altul l-au preocupat, iar atracţia talentului autorilor amintiţi l-a derutat un timp. O sănătate artistică funciară, educaţia umanistă, gîndirea ştiinţifică şi mai ales triumful socialismului l-au salvat. Nici acum nu reneagă elementul pozitiv al întîlnirii cu Proust, Kafka sau scriitorii americani şi acela care l-ar acuza de simplificare sau ostilitate dogmatică să-şi amintească de lipsa totală de discriminare şi de respect cu care miopii anilor trecuţi priveau pe un O'Neill sau Proust. Critica lui Petru Dumitriu este o negare dialectică, un efort de depăşire, deci nu de anulare pur şi simplu ci de însumare în vederea realizării unei arte autentic noi. Articolele din „Contemporanul" aduc o lămurire binefăcătoare, printr-un supliment de nuanţare în acest sens.

La căpătîiul modernismului, Petru Dumitriu nu e numai medicul care citeşte o foaie de temperatură şi face analize în mod neutral. Cunoscător pe propria piele a ravagiilor epidemiei, el ţine să ferească pe ceilalţi cu toate mijloacele, dintre care cel mai eficace îi apare ieşirea la aer, la aerul tare al istoriei, al vieţii. Condiţia primordială este încrederea în viaţă, în om şi perspectivele lui. Ca să se vindece, orice bolnav este dator întîi să creadă în el însuşi, în forţele lui regeneratoare. Rechizitorii împotriva modernismului şi pledoarii pentru realism şi realismul socialist cunoaştem, şi nu puţine solide teoretic. O credinţă personală în valoarea eternă a artei umaniste, o năzuinţă atît de fermă către restaurarea portretului omului ca unitate de caracter şi factor activ în univers şi societate am întîlnit mai rar printre scriitorii tineri. Cum cineva vrea să trăiască, Petru Dumitriu vrea o artă realistă democratică, de cunoaştere şi transformare a omului. El înţelege, nu, simte cum simţi nevoia de lumină, de respiraţie, că arta pentru a fi artă nu poate fi decît realistă.

La întrebarea unui interlocutor imaginar, „Cum anume, în detaliu, va fi opera de artă a noului realism al secolului al XXI-lea", scriitorul răspunde conform supremului barem al oricărei teorii sau anticipări, prin practică: „Să facem arta bună, aşa cum a făcut înţeleptul căruia Zenon îi demonstra că nu o să izbutească niciodată să se mişte: „s-a ridicat şi a început să meargă".

In fond, toate articolele formează o confesiune despre un drum vechi, isprăvit, ajuns într-o fundătură şi despre un drum nou, deschis spre teritorii încă necunoscute dar pe care nu te rătăceşti avînd în mînă busola. Petru Dumitriu discută în numele său cu Kafka, cu Hemingway, cu Malraux. Orgoliu? Da. Dar un orgoliu al artistului care se ia în serios, stăpîn pe instrumentele sale, crede în el şi în arta pe care o reprezintă, crede în viitorul culturii ţării sale. Cine îşi redactează autobiografia şi se angajează complet în serviciul unei cauze poate vorbi despre sine fără prejudecată. Inseamnă că are curaj. Cînd nu ai decît curaj, atunci curajul e doar îngîmfare ridicolă. Moderniştii sînt aceia care au confundat planurile, instalîndu-şi eul în propria operă, făcînd din egomanie garanţia originalităţii şi a valorii şi din frumos ţelul unic al artei. Petru Dumitriu subsumează arta altor valori, după modelul preţios, subliniat de el, al marilor creatori care, ca Balzac şi Tolstoi, urmăreau unul obiectivul ştiinţelor sociale, iar celălalt reformarea insulului 2. Iar în propria sa literatură, nu se caută pe sine, „caută" personajele, oamenii: «„Domnule Eu, spune el în articolul „In căutarea marelui Eu", existenţa dumitale nu e importantă. Ai cioplit Venera din Milo, apoi ai murit, ai fost uitat, nimeni nu mai ştie nimic. Venera de piatră a rămas. Asta e esenţialul. Te-ai „găsit"». Exagerare? Fireşte. Şi mare. Dar ce bine e să exagerăm în această direcţie...

Mihail Petroveanu

---

1) Critica strict raţionalistă a exercitat-o îndelung şi cam steril Julien Benda.

2). E aici o sugestie interesantă. Prea ne-am obişnuit să minimalizăm asemenea ambiţii ca naive, cînd de fapt au fost un motor al operei.

Alegerile de altădată

MORCOVII

Cum da primăvara, şi ce mai primăveri cădeau peste Cuţarida, de se topea zăpada, luată parcă-n lopată, babele, toate, pîlc, în casa coanei Marghioala a lui Mială. Lipa-lipa cîte una, numa-n papuci, cu barişul pus pe-o ureche să nu le umfle curentul şi să strănute, pînă la gardul văduvei.

— A, coană Marghioală, acas'eşti?

In geamurile crăpate, murdare, cu chitul căzut, pline de frunze de muşcate, verzi-coclite, soarele cît polul făcea cercuri de lumină. Bătea vîntul lui martie, subţire. Pe coana Chiriţa o înfiora toată, umplîndu-i fustele.

— A, coană Marghioală!

Din casă se auzea un bufnet şi-o vorbă. „E-acasă!" se bucura bătrîna. Ii auzea motanii căzînd de pe scrinuri, miorlăind să iasă afară, că-i podidise şi pe ei arşiţa înşelătoare a primei călduri.

— O, că vin! făcea muierea din casă.

In salcîmii lustruiţi de crivăţ se posomora cerul cît era el de albastru, numai cu nişte floace albe, călătoare, ca spuma mării.

Pe poteci, dinspre groapă, sosea-şosea şi baba Miţa în fusta ei de astă vară, numai flori, cu un batic negru legat sub bărbia ascuţită. Să se fi înţeles şi nu credeai că pică tocmai acum. Drumurile bătute, sus cald, cum treceai de cîrciuma lui Stere simţeai sufletul fundului, un fum înecăcios de gunoaie, dulce-iute, parfumat ca para putrezită, tot ai fi tras pe nări!

Uşa veche, şuie, abia ţinută în ţîţînile ruginite, neunse cu gaz de cînd lumea, scîrţîia lung şi-n prag se arăta mama pămîntului, a de-o seamă cu timpul, Marghioala. Mai albise, te uitai prin ea, obrazul cum e pergamentul. Nu mai vedea, dar de auzit tot auzea. Punea palma descărnată la ochi, să n-o dovedească lumina, îşi subţia genele ca o buză şi se uita lung pe cîmp.

— Care eşti?

— Eu, Chiriţa...

— Ei, bată-te să te bată! Intră...

Musafira se uita peste ulucile putrede în curtea largă, fără buruiană.

— Cîini mai ai, Marghioală?

— Cum zici?

— Cîini mai ai?

— S-au dus cîinii, Chiriţo, au murit...

— Nu mai spune! se mira cealaltă şi parcă-şi aducea aminte că o mai întrebase şi anul trecut tot aşa, dar ea uitase.

Deschidea poarta, păşea biiinişor în ţărîna ogrăzii şi auzea cocoşii Marghioalei, dînd ţipăt. Să fi fost la amiază cînd se întorceau lucrătorii de la treburi şi căscau ucenicii frizerului, pe scaune afară, perpelindu-se în focul primăverii.

Umbra babei, cît jumate curte.

— Te lungişi, Chiriţo! spunea Marghioala în dodii, ca şi cînd ar fi lăsat-o să înţeleagă că o întindea vremea, că trăgea moartea de ea, vorbe de-ale lor, de bătrîni, cine să le mai înţeleagă?

Intrau amîndouă în casă.

— Stai, Chiriţo, zicea gazda.

Se uitau una la alta.

— Cine mai muri iarna asta? întreba una.

— Păi cine să mai moară, parcă dumneata n-auzişi? Se duse şi Aglaia...

— Ei, nu mai spune...

— Da, Dumnezeu s-o ierte. O fi pe lumea ailaltă acum, împărţind dreptatea...

— Ce să-i faci, ne ducem, ne ducem...

— Ba eu una, nu vreau să mă duc, mai am treabă...

Afară se răsteau cocoşii la vreme, cuprinşi de-o frică. Pica şi baba Miţa.

— Coană Marghioală! Coană Marghioală!

— Da'cine-o mai fi? se mira aceasta.

— Miţa, cine să fie, a ieşit şi ea din iarnă!

Chiriţei parcă-i părea rău că spunea lucrul acesta pentru că la o ceartă îi făgăduise c-o să-i mănînce ea întîi coliva.

O băgă văduva şi pe ea înăuntru. Miţa mîrîia, nărăvaşă, privea lucrurile putrezite, intrate în pămînt, perdelele ciuruite şi florile din geamuri care-i plăceau atît.

— Ce faceţi, surorile mele?

— Bine, ce să facem? răspundea cam cu duh Chiriţa.

— Auzirăţi?

— Ce s-auzim?

— A mai fugit una de la părinţi...

— Nu mai spune! Care-i aia? săreau în cor celelalte.

Şi pînă să se-apuce să le povestească Miţa, de-afară striga Lixandra surda, de-avea o sută de ani, cu un glas abia auzit, subţire şi înalt.

— Cine o mai fi? se mira Marghioala.

— Cine să fie, prietena dumitale! fornăia Chiriţa care nici pe Lixandra n-o prea avea la inimă.

Cînd intra şi asta, mai aplecată de şale ca anul trecut, cu privirea în toate părţile, tăceau. Se înumărau în gînd. Mai lipsea Tinca. Şi pînă să vină şi ea, Chiriţa întreba tare:

— Dar din morcovii ăia buni mai ai, coană Marghioală?

Morcovi ca la muierea lui Mială, nu mîncase nimeni în Cuţarida. Acum că venea primăvara şi se isprăviseră cartofii, babele ştiau ce le trebuie sufletelor: ceva dulce şi proaspăt, să meargă la inimă. Marghioala se lăsa rugată: că să vedeţi, că i-am terminat, că nu mai am, Lixandra se ridica în picioare:

— Ce zice? Ce zice?

— Zice că nu mai are morcovi!

Surda rîdea uşurel, scoţînd un fel de behăit, se uita drept în ochii văduvei cu mînie şi făcea cîţiva paşi, rezemată-n baston.

— Să nu caut eu, auzi tu, Marghioală, să nu caut..

Şi cît se ciondăneau, hop şi Tinca, cea mai tînără dintre ele, care nici nu mai bătea la uşă, ştiind sorocul primăverii.

— V-adunarăţi?

— Ne-adunarăm.

— Cald afară!

— Cald.

Se foia ce se foia Tinca şi cînd nu mai putea întreba:

— Coană Marghioală, da'cîte-un morcov nu ne dai?

N-avea ce le mai face. Se scula, alunga mîţele rămase prin casă c-avea nu una, nu două, vreo cinci şi trecea pragul într-o odaie, dincolo, întuneacată, cu tavanul scund, unde ţinea murăturile, butoiul cu varză şi-un săculeţe cu fasole, la vremea asta ajuns pe fund. Ar fi trebuit să aprinzi o lumînare dacă n-ai fi cunoscut, dar văduva cunoştea. Pe podeaua de lut amestecată cu bălegar stătea aruncat un strat mai mărişor de nisip. Miroşea stricat, pentru că-n el se mai uşurau motanii babei, dar dedesubt în răceala lui, stăteau morcovii, nişte cotolani roşii, înverziţi, buboşi şi tari, numai buni de mîncat la vremea asta, verzitură de împrospătat sîngele. Marghioala se lăsa pe vine. scormonea unde ştia şi-şi umplea poala. Dincolo, babelor li se umplea gura de apă.

— Ce faci acolo, coană Marghioală? întreba Chiriţa nerăbdătoare.

— Ce zice? Ce zice?

— Zice că ce face dincolo, coana Marghioala...

— Ii alege, parcă nu ştiu eu! Alege morcovii, să nu care cumva să ne dea ceva mai bun...

Văduva, cu poala plină, trecea pragul, potolindu-le:

— Ho, nesătulelor, ho că v-am adus...

Şi le împărţea morcovii reci şi proaspeţi. Tinca se uita la al ei, glumea cu celelalte, ca între bătrîni, despre sculele bărbaţilor morţi şi se apuca să ronţăie. Ii da mîna că mai avea cîţiva dinţi, dar ce te faci cu celelalte, ştirbe toate! Miţa cerea un cuţit şi se apuca să-şi cureţe bucăţica ei. Tăia solzii umezi, aripile verzi-albicioase care înfloreau în coasta morcovului şi cînd lepăda într-o hîrtie să nu facă murdărie, mătreaţa murdară, de pe deasupra, sta multă vreme tăcută, dînd alteia cuţitul. Baba Lixandra, morfolea ce morfolea, o dureau gingiile. Spunea tare:

— Nu mai sînt morcovii de anul trecut. Aia parcă erau mai proaspeţi...

— Da, de unde, se lăuda Chiriţa, al meu parcă-i argăsit...

— Ce zice? Ce zice? întreba Lixandra

— Ce să zică? Zice că nu-i bun morcovul...

— Să mai ude nisipul ăla, că s-a-nvechit, se amesteca şi Tinca.

Marghioala odată se supăra.

— După ce vă dă omul, nici nu vă place! Acum nu mai e bun nisipul! Dom'primar să trăiască, mai face el alegeri, o să ne-aducă nisip şi-atunci o să-l schimb...

Babele se uitau una la alta şi rîdeau. Vorba văduvei: ce s-ar fi făcut ele fără primar...

★

Cînd cu alegerile din '29 sau '32, cine mai ţine minte, ce i-a venit unuia, nu că să paveze Cuţarida! Au auzit mahalagiii, s-au bucurat. Unde nu dădea Dumnezeu să calce şi ei pe-o piatră, că se săturaseră de atîta noroi. Venea ea toamna, se uitau oamenii în sus, cum sta să plouă, se împosocau. Vara, treacă-meargă, să fi căzut potopul lui Noe, ieşea soarele, se duceau şi bălţile, dar după septembrie să te ţii! Cum lăsau Griviţa, în urmă, bărbat-femeie, îşi scoteau pantofii să nu-i strice şi pînă acasă, aşa umblau, ca apostolul Pavel, să nu-şi prăpădească bunătatea de încălţăminte bună numai în lume, de Paşti, de Crăciun şi duminicile. Aşa că dacă s-au trezit cu unu'înalt şi bun de gură, la răspîntie, în faţă la Stere, ce şi-au zis: ăsta cine-o mai fi şi ce-o vrea de la sufletele noastre amărîte? Nu ziceţi că picase şi unul c-o tobă de-o bătea ca perceptorii, de s-au speriat oamenii. A ieşit frizerul, a ieşit afară cîrciumarul, Goşnete cizmarul, mahalaua-ciucure. Lunganul a băut mai întîi o cinzeacă, băgîndu-l pe cîrciumar înăuntru, a dat din cinstea lui şi unui nătîng care păzea două căruţe: una cu pietre şi alta cu nisip şi cînd i-a fost lui bine, s-a uitat la lumea strînsă afară care se întreba ce-o să se întîmple.

In mulţime, muieri, copii, o liotă de puturoşi şi bărbaţii rămaşi acasă dupe la slujbe. Se uitau la haina neagră, lustruită în coate a străinului, la pălăria lui tare, cu borduri rotunde şi la ochelarii de-i avea pe nas. Se uitau şi aşteptau. Acela nu spunea nimic. A lăsat numai pe căruţaşi să descarce bolovanii şi nisipul, drept în faţa cîrciumii şi după ce-a privit mulţimea iară s-a urcat pe un scaun cerut de la negustor. Intîi a scos un teanc de afişe albastre şi le-a aruncat mahalagiilor care le-au cules de prin noroi.

Era ca acum, primăvară. Tot aşa bătea vîntul, lumea mulţumită că ieşise din iarnă, ia să asculte de nebun. Unii de nu ştiau să citească, ţineau hîrtiile pe dos.

— Ce zice, maică? întrebase şi baba Marghioala a lui Mială, şi ea de faţă, pe unul mai tînăr, dus prin şcoli.

— Stai şi-ascultă, mătuşe, a sfătuit-o el, că o să vorbească romînu'ăsta acum...

Baba Marghioala a stat. Lunganul, după ce i-a rugat pe cei mai din margini să se apropie, a început să răcnească cu voce popească, dogită:

— Fraţilor, domnu' primar Rigo a hotărît să vă paveze străzile, pentru că, fraţilor, nu se mai poate... Este?

— Este! au zis cîţiva cam fără convingere.

— Poate-o da Maica Domnului să scăpăm şi noi de noroiul ăsta, că eu una m-am săturat, a şoptit văduvei baba Miţa, atunci picată şi ea.

Marghioala a îmboldit-o cu pumnul pe sub fustă:

— Taci, s-auzim ce mai spune...

— Căci, fraţilor, răcnea lunganul, ţara romînească nu mai poate de hoţi şi nătărăi. Partidul nostru, al liberalilor, s-a hotărît să sfîrşească cu hoţia şi să întroneze cinstea şi dreptatea. Drept care, dom' primar Rigo, a început cu pavarea străzilor, adică cu cartierul dumneavoastră care suferă cel mai mult de lipsă de urbanistică...

— Ce zice? Ce zice? întrebase baba Lixandra care nu putea să lipsească de la o adunare, cum nu lipseşte martie din post.

— Zice că vin liberarii şi ne pavează strada... îi strigase în ureche Miţa.

— Aha, liberarii, dar de ce strigi aşa, că n-oi fi surdă...

Bărbaţii, mai într-o parte, nişte zidari care văzuseră multe, clătinau din capetele bătrîne: Dè, numai să fie aşa, c-am mai auzit noi...

— Fraţilor, se mai răstea necunoscutul şi mai răguşit, aşa că la alegeri ştiţi ce-aveţi de făcut. Votaţi-l cu toţii pe părintele oraşului nostru, domnu' primar Rigo. Semnul său electoral arată aşa...

Scoase pe nerăsuflate dintr-alt buzunar un afiş mai mare în mijlocul căruia se afla portretul unui bărbat între două vîrste şi dedesubt trei bastoane groase, albastre. Muieri, bărbaţi, copii se uitau ca viţelul la poarta nouă.

Lunganul făcu semn celui cu toba să bată de cîteva ori şi cînd acesta termină, se întoarse iar spre mulţime:

— Atunci, fraţilor, ne-am înţeles, toată lumea la vot pentru dom' primar Rigo! Trăiască părintele oraşului nostru, primarul sectorului de verde, Rigo, Rigo!

Toboşarul mai lovi de cîteva ori în instrumentul lui şi mulţimea se împrăştie. Lunganul intră în cîrciuma lui Stere, mai bău ce mai bău cu zidarii şi cînd termină să le împuie capul, se răsti la nătărăul care îl aştepta afară:

— Vezi, ai grijă să nu ia careva pietrele sau nisipul că-i avutul primăriei şi dacă află dom' primar Rigo că s-a clintit ceva, ţi-ai pierdut pîinea.

Asta, ce să zică? A dat din cap c-a priceput, dar cum să stai să păzeşti avutul primăriei? Ziua mai trecea cîteodată, cu mîinile la spate, se uita: pietrele, cum să le numeri, cam tot atîtea, dar nisipul scădea văzînd cu ochii. Pe cine să întrebe şi cine, ce să-i spună? Intr-un cuvînt: baba Marghioala a lui Mială s-a gîndit ce s-a gîndit, s-a sfătuit şi cu Chiriţa:

— Soro, ce-ar fi să luăm şi noi cîte-un lighian din nisipul primarului? E bun. Roşu. Nisip de temelie. Punem la iarnă morcovi în el. Cum dă primăvara, îţi mai îndulceşti sufletul. Prospătură...

Baba Chiriţa, femeie cu frica lui Dumnezeu:

— Nu se poate, coană Marghioală. Face statu' stradă. Cum să ne-atingem?

— Ce stradă? se mirase văduva. Las' că-i ştiu eu pe mincinoşii ăştia. Or să paveze Cuţarida cînd mi-oi vedea eu ceafa. Hai mai bine să luăm cîte un lighian, să avem în ce pune morcovii...

Chiriţa da din colţ în colţ.

— Eu nu m-ating. Dacă ne prinde?

— Cum o să ne prindă? Luăm noaptea cînd nu-i nimeni. Ce, parcă a pus sergent lîngă el?

Nu se băgase Chiriţa. Marghioala a întrebat-o şi pe Miţa:

— Tu nu furi, fă, un lighian de nisip de la primar?

— Nu fur, coană Marghioală, mi-e frică...

Tinca, la fel. Nu vrea să se ducă pe urmă la popă să se spovedească. Pe surdă, pe Lixandra, n-a mai întrebat-o. N-a spus nimic, a mîrîit numai în ea: „Bine, bine. Nu vreţi... să vă văd eu numai că veniţi la mine..."

Şi fără să mai vorbească cu nimeni, a ieşit într-o noapte şi şi-a umplut un lighian cu nisip jilav, atunci umezit de roua nopţii. Azi un lighian, mîine altul, poimîine altul, a strîns cît i-a trebuit. Nătîngul de păzea avutul primăriei n-a băgat de seamă. Incă un zugrav îşi pavase bucata lui de curte cu bolovani şi nu l-a spus nimeni. Au venit şi alegerile, a ieşit şi domnul primar Rigo, mahalagiilor ce să le pese? Aşteptau să sosească lucrătorii să le paveze străzile, după făgăduială. A trecut şi vara, sosea toamna, urîta, cu mîzgăleala cerului şi cu ploi. Zidarii înjurau în gura mare:

— Să te mai iei după gura mincinoşilor!

Intr-o dimineaţă l-au văzut pe nătîng cu doi căruţaşi strîngînd ce mai rămăsese: cîţiva bolovani şi cam un sfert de căruţă de nisip.

— Unde-l duce? a întrebat unul cu limba mai lungă.

— Ce, nisipul?

— Da.

— La dom' primar acasă, că mai are un fund de curte nepavat.

— La dom' primar Rigo?

— Chiar la el.

— Ei, atunci să-i spui şi din partea mea ceva...

Şi s-a plecat la urechea nătîngului ca să audă numai el înjurătura cumplită pe care i-o trimetea primarului.

Cît despre coana Marghioala a lui Mială, să nu le mai vadă pe celelalte babe, liniştită acum că nu păţise nimic. Şi-a cumpărat morcovi, scutise patru poli cel puţin, preţul nisipului, putea să guste cum o da primăvara un morcov proaspăt, dospit o iarnă întreagă.

★

Şi-acum, la trei ani de la întîmplarea aceasta, după ce le lăsa să dumice liniştite ce apucau să roadă cu gingiile lor tocite, văduva nu le ierta:

— Cum e, Chiriţo, morcovu'?

— Bun, cum să fie, coană Marghioală...

— Bun, ai? mîrîia văduva supărată numai pe faţă...

— Ce zice? Ce zice? întreba Lixandra.

— Zice că dacă-i bun morcovu'...

— Bun, cum să nu fie bun... ehe... să trăiască dom' primar Rigo, că fără el nu mai mîncam noi prospătură, acum în martie...

Alături, Miţa moţăia în scaun. O dovedea soarele moale care intra prin ferestre, toată primăvara asta care se aşeza în lucruri pe neştiute.

Spre seară, una cîte una, lipa-lipa, numa-n papuci, babele plecau spre casă. Chiriţa mai ţinea încă sub fustă o bucată roşie de morcov, abia morfolită în margini. Mergea, mergea, iute, s-ajungă mai repede acasă şi privea drumul desfundat, plin de bălţi. Se gîndea că bine ar fi fost să calce pe un trotuar sănătos, de bolovani, să nu-şi murdărească ciubotele sparte în vîrf pe care le purta de multă vreme. In faţa cîrciumii lui Stere, noroiul de-o palmă. Işi aduse aminte că Marghioala o rugase să fure şi ea un lighian de nisip, şi că nu îndrăznise. Uite, timpul trecuse şi bine i-ar mai fi prins acum să nu mai bată atîta drum pentru o bucăţică de morcov... Pentru că orice ar fi spus fiecare, şi Tinca, şi Miţa, şi Lixandra, aveau ele ce-aveau să-şi spună, dar să nu fi fost morcovii...

Eugen Barbu

OAMENII TRĂESC ÎN COSMOS

Primul explorator al cosmosului

Pe la sfîrşitul lui ianuarie, mă dusesem la Observatorul Astronomic să văd satelitul al doilea. Auzisem că din Uniunea Sovietică sosiseră nişte lunete speciale cu un cîmp larg de vedere, anume construite pentru urmărirea sateliţilor, şi grozav aş fi vrut să văd sputnikul prin ochelarii aceştia enormi. Căci, de pe stradă, sau de pe cîmp privită, confuzia bolţii cereşti este atît de mare, încît — eu, cel puţin — mă pierd, ameţesc. Astfel, spectacolul ar fi fost mai intim. Celelalte vedete, bătrînele societare ale universului, fiind silite să vorbească aparte, în fundul scenei, noul debutant şi-ar fi rostit rolul la rampă, în prim plan, bătut de focul concentric al tuturor reflectoarelor. De altminteri aici se amesteca şi un sentiment de respect. Un sentiment ce m-a făcut întotdeauna să văd în observatorul Astronomic un fel de reprezentanţă a cerului pe pămînt, o trambulină fantastică, de unde, cu puţină imaginaţie, poţi să plonjezi direct în Eter. Mai fusesem eu pe acolo, nu-i vorba. Fiindcă Observatorul mă fascinează. Numele străzii pe care este aşezat — strada **Cuţitul de Argint** — plin de un ciudat farmec toponimic, molcomă, nostalgică pîlpîire a vetrii vechiului Bucureşti; parcul înconjurător, cu arbori bătrîni, înalţi, aproape umani în senectutea lor maiestuoasă; cupola, veche şi ea, surprinzător de ireală, ca o poză dintr-un roman de Jules Verne, cu fanta de observaţie închisă, pe unde, ca la un „Sesam deschide-te" oricînd se poate ivi, punctînd cerul, telescopul; totul, învăluit într-o atmosferă senină, de reculegere, în ciuda tramvaielor ce trec prin preajmă, huruind, totul te face să crezi că intri într-un sanctuar. Intr-un sanctuar al Preciziei şi al Ordinei neclintite. Atunci, mă dusesem să văd luna. Aşa îl cunoscusem pe profesorul Călin Popovici. Iar acum, pătrunzînd în parc şi îndreptîndu-mă spre biroul său — dumnealui este şeful staţiei de observare a sateliţilor artificiali ai pămîntului —, mi-l aduceam aminte îmbrăcat într-un halat negru de dascăl, deschizînd grijuliu uşa cupolei, punînd în funcţie podiumul mişcător, o podea ce urcă, urcă, izolîndu-te de lume, (acum nu mai avem pe unde ieşi, ne spusese zîmbind, sîntem prizonierii cerului) şi podiumul suie cu un sunet lin de aeronavă, zburînd la mare altitudine, apoi, cînd s-a oprit brusc, legănîndu-se uşor, impresia de suspendare, de haltă interplanetară, lumina bizară a lămpilor acţionate parcă de un curent eteric, tic-tacul solemn al orelor siderale, mişcarea de rotaţie a cupolei, imitînd, cu o silinţă mecanică, artificioasă, hora celestă, momentul cînd, fanta deschizîndu-se ca o cortină, bolta ni se arătă neaşteptat de limpede, altfel decît noaptea, afară, şi zgomotul sacadat al unui aparat ce măsura în umbră, nemilos, cu icniri, nu ştiu ce, poate alt Timp..

★

Dar acum aveam ghinion. Cerul se acoperise de nori, ora se apropia şi nimic, nici o speranţă. Ca să mă consoleze, profesorul îmi arătă o peliculă. „Uite aici satelitul fotografiat ultima oară". Imi dă o lupă, mă uit: pe peliculă, o dîră subţire trasă cu acul parcă, printre două puncte mititele, roţile dindărăt ale Carului Mare. „Şi dacă vrei să-i vezi toată traiectoria, priveşte aici pe hartă..." Pe masă, o hartă mare, întinsă, ca pianul director al unui stat-major de artilerie, cu o linie roşie trasă cu creionul printre constelaţii. „Uite, a trecut şi prin Dragonul, şi prin Girafa, Gemenii, spre Orion", îmi spunea, arătîndu-mi cu degetul. Eu făceam ce făceam, şi îmi aruncam ochii pe fereastră. In zadar însă. Stratul de nori încremenise. Ora, minutul erau exacte. Şi îmi închipuiam satelitul undeva sus de tot, deasupra norilor clăbuciţi, trecînd nepăsător peste intemperiile, peste mizeriile noastre terestre, şeful staţiei de observare mă îmbia cu alte planşe, hărţi, pelicule, dar eu voiam să văd sputnikul, şi sputnikul trecuse; gata, îmi zise la un moment dat profesorul, scoţîndu-şi ceasul. A trecut. Şi cum umbla cu mîinile prin hîrtiile de pe birou, deodată se opri, şi, luminîndu-se la faţă, îmi întinse un dosar. „Ca să nu-ţi pară rău că ai venit degeaba. Ia-l şi răsfoieşte-l puţin, să vezi ce interesant e!"

Dosarul cuprindea scrisori, telegrame, primite din toate colţurile ţării. Elevi, studenţi, militari, muncitori, ţărani, intelectuali semnalau, fiecare în felul lui, trecerea satelitului, cereau Observatorului lămuriri, încredinţări, şi aproape toate scrisorile purtau pe ultima pagină, rezoluţia: „Se confirmă" — cu unele rectificări de date, de minute. Şi fiindcă voi comite indiscreţia (scuzabilă totuşi pentru un reporter) de a spicui cîteva fragmente din ele, ţin să le cer iertare corespondenţilor citaţi că am abuzat de mărturiile lor. Unele sînt laconice. Ca telegrama elevului Iordănescu Petre din Deva: „Vineri 27 decembrie orele 17,55 cel de al doilea satelit a trecut pe deasupra oraşului Deva. S-a putut observa cu ochiul liber". Tovarăşul Savin Gaman, contabil şef din Tismana, înştiinţează şi el Observatorul, în stilul profesiei lui: „Vă facem cunoscut că în ziua de 27.XII.1957, orele 17,30 a trecut pe deasupra localităţii Tismana unul din sateliţi, probabil al doilea. Satelitul venea din S.S. Vest şi era de mărimea planetei Venus".

Popa Eugen, elev în clasa a II-a b. strada Istrati nr. 1 Iaşi, anunţă şi el Observatorul, scriind frumos, caligrafic, pe o coală de caiet liniat (recomandat, în prealabil, de tatăl său, profesor universitar. în termenii aceştia: „Am un copilaş de 9 ani, care, după ce a văzut la Obs. din Iaşi pe Saturn, este un grozav amator în ale astronomiei. Este o patimă nobilă pe care i-o întreţin"). Băieţaşul, în ce-l priveşte, scrie astfel: „Tovarăşi, după informaţiile de la radio, am putut observa cu ochiul liber cel de-al doilea satelit la ora 17,47', ziua 27.XII.1957. A apărut cît Venus de mare, scăzînd pînă la mărimea lui Aldebaran, apărînd de o culoare portocalie-roşie. L-am putut urmări aproximativ un minut. El a mers de la S.V. la N.E. Sper să-l **revăd şi în seara aceasta!**" (s.n.). In faţa acestei angelice şi exacte candori, ce poţi să mai adaugi? Decît un salut. Te salut, tinere Galileu sau Copernic, ucenic al Uraniei, amica numerelor infailibile! Ţie, de aici înainte, îţi sînt deschise toate căile Posibilului.

Şi cu scrisorica acestui băieţel năstruşnic, intrăm în zona amatorilor pasionaţi. Elevul din Deva, contabilul şef din Tismana, învăţătorul din Ciocăneşti, utemiştii din Mizil, nu făceau decît să vestească fenomenul, cu mîndria de a-l fi observat şi ei, — fără alte comentarii. Insă mai sînt şi alte scrisori, — acestea patetice, amănunţite, scrise stîngaci, cu naivitatea, uneori amuzantă, neconstrînsă de stil şi gramatică, a omului pentru care scrisul este o interjecţie, un prilej sărbătoresc de a-şi împărtăşi peste depărtări o emoţie, scrisori ticluite de ţărani, de muncitori, fără prea multe cunoştinţe ştiinţifice, entuziasmaţi şi în sufletul şi mintea cărora — lucru cu neputinţă altădată, — s-a produs un salt uimitor, cel puţin egal cu epocala realizare a ştiinţei sovietice.

De pildă, scrisoarea trimisă de Necşa Iosif şi Andriş Gheorghe, „membrii întovărăşiţi ai gospodăriei **colective Spre Socialism**" din comuna Beriu, regiunea Hunedoara. Trebuie să vă închipuiţi zarva stîrnită în comuna lor de trecerea satelitului, interesul pozitiv al sătenilor. care nu de mult, încă mai obişnuiau să combată vîrcolacii cu toba, graba, stilul savuros prin precipitarea relatării, discuţiile, concretul amănuntelor, totul trădînd o trăire pasionată a fenomenului.

In loc de „Tovarăşe şef" sau „Tovarăşe director", cum îşi încep şovăielnic scrisoarea majoritatea corespondenţilor — misiva colectiviştilor din Beriu poartă ca formulă de introducere însăşi vestirea înflăcărată ce i-a făcut să pună mîna pe condei: **Am văzut satelitul nr. 2 cu ochii noştri.** După care urmează textul: „In seara zilei de 27.XII.1957 ne aflam în casa tov. Andriş Ion din com. Beriu, raionul Orăştie, reg. Hunedoara mai mulţi tov., ca: Necşa Iosif, Cîndea Petru, Toniţa Octavian şi Trosan Ion, discutînd anumite probleme referitoare la agricultură. Era ora 18.46, cînd, auzind un strigăt de către tov. Dăneasă Samuilă, haideţi în stradă de vedeţi satelitul, noi cei aflaţi în casă am sărit ca arşi ne mai ţinînd cont de ce era în faţa noastră şi am dat fuga afară. Intr-adevăr, strigătul tov. Dăneasă a avut rezultat căci din direcţia S.N. se îndrepta ca o stea mare însă lumina lui se deosebea de o stea fiindcă era mai gălbenie. Rămînînd uimiţi de ceea ce am văzut, am intrat iarăşi în casă, începînd a discuta despre marea ştiinţă a oamenilor sovietici şi tehnicii celei mai înaintate în lume, aducînd felicitări savanţilor sovietici şi vrednicului partid comunist".

Tot atît de entuziasmat se arată şi tovarăşul Voicu Gheorghe din comuna Periş: „Vă rog să mă iertaţi dacă mai am unele greşeli în ceea ce vreau să scriu. In ziua de 21.I.1958 la orele 16 d.m. stam de vorbă cu mai mulţi cetăţeni din comună, citind ziarul Scînteia care la noi apare la ora 16. Tovarăşi, la ora 19,05 seara zilei de 21.I.1958, precizez această oră că după ce-a trecut satelitul II, m-am dus la fratele meu care e C.F.R.-ist şi atît era ora, tovarăşi eu am văzut satelitul II, care venea din direcţia Nord sub Steaua Polară şi Carul Mare. La alarmarea care s-a făcut de nişte copii, a ieşit toată lumea pe uliţă, ca să vadă satelitul II şi toţi cu mic cu mare vorbea şi se minuna..."

Dar cel mai pasionat se dovedeşte a fi — nu fără un oarecare umor — Ganciu Ilie, muncitor din Hunedoara. Scrisoarea, plină de vervă, e trimisă de la Borsec, unde se afla în concediu. Apariţia satelitului îl surprinde neînarmat cu suficiente cunoştinţe de astronomie. Şi atunci, pentru că vrea să afle, să priceapă totul, să calculeze el trecerea satelitului, ca să-l aştepte cînd vrea, recurge la fel de fel de calcule (de pildă determină unghiul cu ajutorul unui fir de plumb; astfel, în scrisoare, de cîte ori vine vorba de perpendiculară, ca să se facă înţeles, trage pe hîrtie o linie orizontală, cu o săgeată imperioasă picînd dreaptă pe ea), silindu-se, cu o enervare abia ascunsă, să-şi depăşească „nivelul ştiinţific, deocamdată (s.n.) scăzut".

„Tovarăşe şef — începe el şi trebuie să tai mult din scrisoare, fiindcă e foarte lungă — în seara zilei de 27 dec. la ora 17,48 (după ceasul meu totuşi exact), am observat cel de-al doilea satelit artificial al pămîntului... Cînd l-am văzut, l-am arătat şi la alţi tovarăşi (bărbaţi, femei) veniţi şi ei la Borsec. După cum calculasem eu, trebuia să treacă iar peste Borsec şi urcîndu-mă pe un deal, l-am aşteptat să vie. Cînd l-am observat era aproape de nămiezi. Deci am observat pentru a doua oară satelitul în ziua de 28 dec. şi mergea în curbă lină către N.N.E., cu înclinaţia faţă de perpendiculară de cc. 25 grade, l-am urmărit pînă l-am pierdut din vedere (pt. că se făcuse mic ca un licurici)! Pentru ziua de 29 dec. cred că va trece cu o inclinaţie de 50 grade faţă de (aici trage o linie, cu o săgeată deasupra) şi la ora 16,59, precis nu pot spune că o să-l văd, pt. că va trece imediat după asfinţitul soarelui şi porcăria e că s-a aşezat o pătură de nori care împiedică vederea. Tovarăşe, sînt mulţumit sufleteşte că am reuşit să văd şi eu satelitul, pt.că la Hunedoara am încercat de mai multe ori să-l văd şi nu l-am văzut, dar acum cred că o să-l văd şi la Hunedoara, pt.că am prins carecumva secretul ăsta".

Şi la o ambiţie atît de mare, dacă pe viitor va adăuga şi multă rîvnă, ar fi imposibil să nu-l prindă cu adevărat.

Dar surpriza nr. 1, piesa senzaţională a dosarului, o constituie următoarea telegramă fulger trimisă de Lesu Petru, din comuna Cavnic, raionul Lăpuş:

„Către Obs. Astr. al Acad. R.P.R. Intrucît s-a transmis la post radio ceea ce priveşte primul zbor cu al treilea satelit cu om, rog foarte mult să mă primiţi urgent şi pe mine la acest zbor voluntar", telegramă urmată la scurt interval de două scrisori, una trimisă din Caransebeş, de G. Katai, pe care nu o mai cităm, şi alta din Lupeni, de un miner:

„Subsemnatul Sdrăilă Gheorghe, născut în anul 1934... conştient fiind de avansul Tehnicii şi de importanţa lansării celor doi sateliţi artificiali ai pămîntului... aş vrea să viu în ajutorul acestor mari descoperiri prin a fi lansat cu un nou satelit în spaţiul cosmic. Vă aduc la cunoştinţă că n-am nici o pretenţie de ceea ce se va întîmpla în timpul zborului acestui satelit. Aceasta pentru o avansare cît mai rapidă a ştiinţei noastre. Inainte spre progresul ştiinţei şi Tehnicii noi. — Lupeni 7 noiembrie 1957".

★

Cosmogoniile vechi din epoca mitică a omenirii, cum sînt cele orfice, despre care vorbeşte Platon în Timeu populau cerul cu zei, cu generaţii de zei încleştaţi într-o necontenită luptă pentru supremaţie. Gheia, Uran, copiii, nepoţii, strănepoţii lor, Ocean, Thetis, Kronos, Rhea, Zeus, Hera şi ceilalţi urmaşi de mai tîrziu, repartizaţi pe ierarhii, învîrtindu-se unii în jurul altora, în cercuri concentrice din ce în ce mai largi, învîrtindu-se zburdalnici, trişti, certăreţi, amabili, după cum le era firea, în jurul unui punct imobil — căminul lor — în jurul Hestiei, zeiţa substanţei creatoare fabuloase se năşteau în sufletul unei omeniri neajutorate, ce-şi proiecta în cer visurile, neliniştile, spaimele. Omul trăia pe pămînt. Cerul era al zeilor. Sau al oamenilor, aşa cum s-ar fi vrut, şi pe care nu puteau sau nu îndrăzneau să le viseze posibile.

De atunci au trecut mii de ani.

Şi ai fi ispitit să crezi că între timp zeii muriseră. Că acum, nu două sute, o sută — ceea ce ar fi probabil să mai fi existat încă — ci nu mai departe decît acum douăzeci-treizeci de ani, zadarnic le-ai mai fi căutat prin cer urmele. Aceasta însă ar fi o părere de cărturar, căruia ştiinţa de mult i-a limpezit orizonturile. Dar să fi coborît în sînul mulţimilor neştiutoare, al oamenilor simpli care nici buchiile nu le cunoşteau, să-i fi privit, noaptea, cînd apărea vreo cometă, să-i fi urmărit chiar cum mergeau, rareori uitîndu-se sus — cu ochii doar în ţărînă... Odată, la ţară, îmi aduc aminte că stăteam pe prispa unei case, era seara, prin august, stelele răsăriseră şi le priveam gînditor, Gazda, un ţăran, şezînd lîngă mine alături, se uita în pămînt. — De ce nu te uiţi la cer? — l-am întrebat după un timp de tăcere. — De ce să mă uit? mi-a răspuns — Eu nu ştiu carte. La început, am crezut că rîde de mine, dar apoi, înţelegînd, m-am înfiorat. Omul acela nu trăia decît pe pămînt, numai pe pămînt.

De aceea, astăzi, scrisorile primite la Observatorul Astronomic din partea unor oameni simpli, obişnuiţi, şi mai ales cele trei oferte fantastice, pentru zborul cu al treilea satelit, mi se par un lucru extraordinar. Cele trei angajări eroice, făcute fără emfază, fără orgoliul nebunesc al unei performanţe deşarte, pe care îl au, în dezgustul lor de viaţă, disperaţii, ci, dimpotrivă, cu o pasiune ruşinată, cu modestie, cu o reţinere plină de cuviinţă şi cu o generozitate sublimă — totul „pentru o avansare cît mai rapidă a ştiinţei noastre!" — aceste angajări nemaipomenite vestesc o mare revoluţie în conştiinţa maselor, revoluţie tot atît de însemnată ca aceea care a dărîmat sistemul lui Ptolomeu.

Zeii, pe o treime din suprafaţa globului, s-au demascat. Ei se arătară a fi chiar oamenii. Fiindcă oamenii le-au luat locul în cosmos. In curînd, şi poate avea toată nădejdea, pentru că abia a împlinit 24 de ani, tovarăşul Sdrăilă Gheorghe, minerul din Lupeni, va porni ca un alt Hermes, ca un crainic al erei comuniste, înspre cea mai îndepărtată lume dintre toate lumile posibile.

Constantin Ţoiu

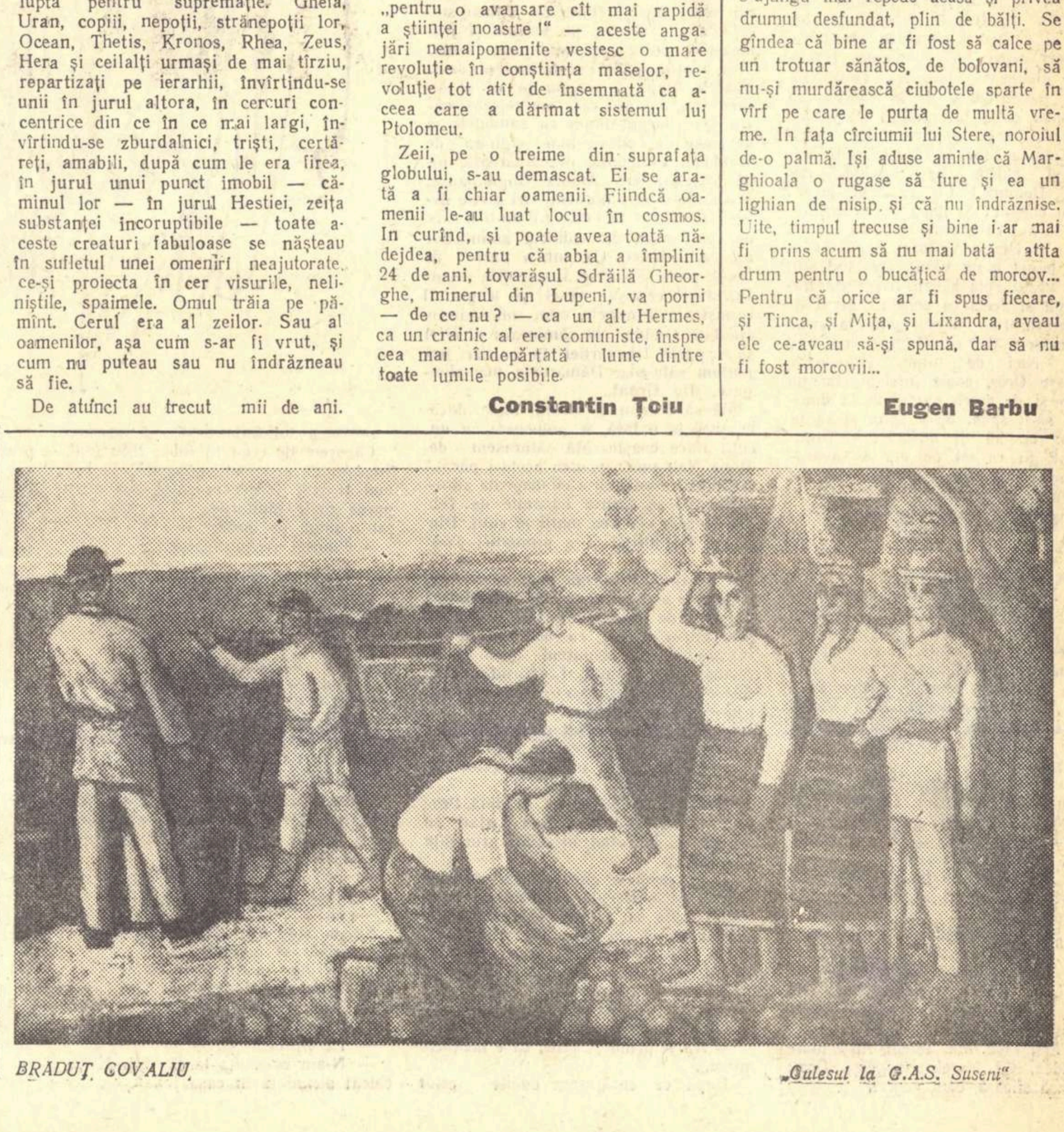

BRADUŢ COVALIU „Culesul la G.A.S. Suseni"

RĂDĂCINILE

CAP. VI

ARCANUL

Auzind despre neaşteptata şi năprasnica moarte a lui Minotar Harpalete, simţii că se abate asupra mea, pentru cîteva clipe numai, cenuşia umbră a tristeţii. Nu-mi place moartea. Nimănui nu-i place moartea. Nici tristeţea nu-mi place. Dar uneori tristeţea se ţine scai de mine. Poţi să scapi de scai? Greu!...

Deşi nu avea nici un rost, l-am întrebat pe tovarăşul Oroş:

— Cam cîţi ani număra Harpalete?

— Nici treizeci.

— Păcat de el. Mai putea să trăiască.

— Era amestecat în multe.

— Crezi că Bosoancă avea motive să-l trimeată pe cealaltă lume?

— Nu cred nimic. Trebuie să mai aşteptăm. Să vedem pe ce fire mai punem mîna.

In sfîrşit, lunga şi obositoarea ploaie încetase. Cumplitul vînt însă îşi continua năvala. Veni ziua. Cu faţă vînătă veni ziua. Peste lume alergau nori vineţi. Alergau... Alergau...

Tovarăşul Oroş chemă femeia de serviciu. Părea a fi în vîrstă femeia. Ochi cenuşii avea. Şi îi erau osteniţi ochii.

— S-ar putea să ne înlesneşti cîte un pahar cu ceai, tovarăşă Ariclia?

— De unde zahăr? L-am isprăvit de acum o săptămînă. Şi în oraş...

— O să-l bem fără zahăr. Numai să fie fierbinte.

— Fierbinte, da. Am şi pus ceainicul pe foc.

Nu peste mult, ne aduse două căni de tinichea smălţuită.

— Am mai găsit şi un colţ de pîinişoară.

Ii mulţumirăm. Sorbirăm cu nesaţ ceaiul fierbinte. Avea gust aspru, dar parcă ne spăla de cocleala nopţii.

Vru să plece tovarăşa Ariclia şi se îndreptă spre uşă. O deschise. In prag se opri şi se întoarse. Zise, aproape şoptit, tovarăşului Oroş:

— Tovarăşe secretar, se află aici, cam preţ de jumătate de ceas, tovarăşa Domnica. Ar vrea să-ţi aducă la cunoştinţă ceva care îi apasă inima.

— Pofteşte-o.

Intră o femeie tînără, cu obrazul răvăşit de nesomn.

— Să mă ierţi, tovarăşe Oroş, eu... eu nu obişnuiesc să vorbesc despre ceea ce văd şi despre ceea ce aud în casa stăpînului... Insă acum...

Tovarăşul Oroş o rugă să ia loc pe un scaun. Femeia se aşeză. Işi strînse picioarele. Işi potrivi fusta. Mîinile roşii şi umflate şi le puse pe genunchi, să şi le odihnească.

— Acum n-am linişte. Simt nevoia să-mi calc pe suflet. Eu, ştii dumneata, lucrez la Tîrnavu. Ştii dumneata. Cunoşti dumneata pe domnul Tîrnavu. Ne-ai vorbit odată la o şedinţă despre domnul Tîrnavu şi despre oameni ca domnul Tîrnavu... N-am uitat.

Oroş se posomorî.

— Te înjură, tovarăşă Domnica? Spune-mi. Nu te sfii.

Femeia surîse cu surîs trist.

— Mă înjură. Cum îi vine la gură mă înjură şi mă spurcă. Dar nu pentru asta am venit la dumneata. Sînt obişnuită. Toţi stăpînii la care am lucrat, m-au înjurat. Unii m-au şi bătut. Mai înainte de război, cînd slujeam la tovarăşul Buşulenga... Cîte nu mi-a pătit sufletul... Mă înjură şi Tîrnavu, cum să nu mă înjure... Dar nu-i nimic. Sînt învăţată. O să se termine şi asta.

Apoi, încet, încet de tot, ca şi cum s-ar fi spovedit, continuă:

— Azi-noapte... Azi-noapte a fost masă mare la domnul Tîrnavu. Masă mare, cu joc de cărţi. Cîţi bani s-au vînturat pe masă! Doamne, Doamne! A venit şi tovarăşul Buşulenga cu doamna. Tovarăşul Buşulenga l-a adus şi pe tovarăşul acela blond cu ochelari negri. Ştii dumneata. Il cunoşti dumneata, tovarăşe Oroş. Se lăuda mereu că e de la Centru, că ţi-a spus că a fost trimes să-ţi vîre un ardei roşu undeva... Iartă-mă... Aşa spunea... Iar Tîrnavu şi alde Buşulenga rîdeau cu lacrimi. Au jucat. Doamne! Ce au mai jucat! Ce au chefuit! Şi după ce au chefuit, de credeam că-şi pierd minţile, iar au jucat. Şi iar au vînturat bani. Averi. Atîta bănet n-am văzut. De cînd sînt n-am văzut atîta bănet. Tovarăşul Buşulenga şi acela cu ochelari negri de la Centru, l-au jumulit pînă la urmă pe doctorul Darvari. Lăţcaie nu i-au lăsat. Nici de tutun. Dumneata, tovarăşe Oroş, poate înţelegi. Eu nu pricep şi de aceea am venit la dumneata să-ţi spun. Să-ţi spun şi să te întreb: ce fel de tovarăş e Buşulenga? Şi ce soi de om e tovarăşul acela cu ochelari negri, de la Centru?

Oroş se apropie de ea şi o întrebă:

— Şi altceva, în afară de chef şi de joc, ce au mai făcut?

— N-au mai făcut nimic. Credeam eu că la urmă au să se certe cu doctorul. Dar nu s-au certat. Cucoanele au trecut în altă odaie. Şi ei, bărbaţii, toţi patru, s-au sfătuit. A vorbit Tîrnavu. A vorbit domnul doctor Darvari. A vorbit Buşulenga. Şi a vorbit şi tovarăşul acela de la Centru. Şi ştiţi ce au hotărît, tovarăşe Oroş? Au hotărît să...

Spuse repede şi parcă înfricoşată tot ce auzise în casa lui Tîrnavu, prin uşa rămasă deschisă, pe cînd ea pregătea cafelele. Tovarăşul Oroş îi strînse mîna. Femeia mai rosti:

— Mă întorc în grabă acasă. Se trezeşte cucoana. Ii servesc ciocolata cu lapte la pat.

— Să i-o serveşti, tovarăşă Domnica. Mai trebuie să i-o serveşti un timp. La pat chiar. Trebuie să mai înduri, să mai ai răbdare. Toţi trebuie să mai îndurăm şi să mai avem răbdare...

— Mai rabd. Mai aştept. Mi-e mare nădejdea. Cît soarele, tovarăşe Oroş.

Plecă sfioasă, cum venise.

Tovarăşul Licu Oroş se uită la ceasul prins în perete care, ticăind în cutia lui veche de lemn, măcina cu aprigă neîndurare timpul.

— Şapte! Abia şapte! Pînă la opt, n-aş avea cu cine vorbi la Bucureşti. Chiar dacă aş rupe telefonul.

Spusei rîzînd:

— Nu se cuvine să-l rupi. Au grijă destui să-l rupă.

— Acelora o să le rupem noi curînd gîtul... deşi ale unora sînt groase...

Se întinse pe unul din paturi. Inchise ochii. Simţeam, după felul cum respira, că nu doarme. Obrazul însă i se liniştise. Căutînd să păstrez liniştea, mă apropiai de fereastră. Vînătă era fereastra. Imi veni, nu ştiu cum, în gînd, că ferestrele au totdeauna culoarea zilei. Văzui gardul rar de stacheţi de care fuseseră legaţi caii Gînjilor. Dincolo de gard văzui strada. Casele vecine le văzui. Şi cum clădirea Judeţenei era aşezată pe deal, întregul oraş îl avui ca-n palmă.

Pe stradă trecu un copilandru purtat de mînă de bunică. Avea ghiozdan la şold copilandrul. Apoi bocăniră pe pietrele sparte ale trotuarului paşii unei muieri grase, cu o uriaşă papornită goală. Inţelesei că în oraş lipsea iarăşi pîinea. Da. Iarăşi lipsea pîinea! Şi nu numai pîinea lipsea. Lipseau cartofii. Carnea lipsea. De zahăr, nici pomeneală. Nu se găsea nici pic de petrol. Pierise pînza. Se făcuse nevăzută încălţămintea. Vagoanele de făină care plecaseră din Galaţi spre Teliu se rătăciseră. Nu li se da de urmă. Se rătăciseră şi cisternele cu petrol. Cartofii fuseseră traşi undeva, într-o staţie de pe Bărăgan, pe o linie moartă, şi lăsaţi să putrezească în ploaie. Pînza şi încălţămintea ajunseseră în mîinile speculanţilor care vindeau la preţuri mari, pe sub ascuns, mărfuri. Pe sub mînă găseai şi zahăr şi petrol şi carne... Se luară măsuri drastice. Duşmanii spuseră:

— Iată cum guvernează comuniştii!... Neguţătorul cinstit e numit speculant. S-a dus... s-a dus libertatea cetăţeanului...

Oamenii lui boier Pierre sabotau, cleveteau... Cum văzusem, nu se sfiau să folosească armele de foc...

In urma muierii grase veni, mergînd pe mijlocul drumului, un bărbat care, după îmbrăcăminte, părea a fi de la munte. Călărea un cal mărunt, porumbac. Calul porumbac al omului cu căciula mare, făcută dintr-o întreagă piele de miel, îmi aduse dintr-o dată aminte de albastrul cal din vis, pe care călărisem alături de tata. Ce repede alergau caii albaştri! Ca vîntul. Ca gîndul alergau. Retrăii visul. Imi păru rău că neamurile se certaseră lîngă leşul meu. Insă nu mă mîhnii că mă dezbrăcaseră, nici că mă îngropaseră în cimitirul de la Omida desculţ. Avuseseră dreptate. Erau atît de sărace rubedeniile! Erau atît de sărace! Se certaseră. Dar dacă era vorba de certuri la căpătîiul unui mort, şi nu în vis, ci în viaţă, în viaţa adevărată, apoi văzusem destule, ca să mă scîrbesc de făptura omului. Insă nu mă scîrbisem. Imi erau prea dragi oamenii. Pentru oameni era făcut pămîntul. Lumina izvora din soare tot pentru oameni, deşi se bucurau de ea şi lăcustele.

In ce lună mă aflu eu acum? — m-am întrebat — cînd bat şi străbat căile Moldovei de jos? In martie. Chiar către sfîrşitul lui martie!

In martie. Chiar către sfîrşitul lui martie, cu aproape treizeci de ani în urmă şi — întîmplător, cu totul întîmplător — tot într-o zi vînătă, cu vînăt cer, umblam hai-hui pe străzile Bucureştilor.

Nu-mi găsisem norocul. ...Nici nu mi-l căutam. Imi căzuse drag un obraz. Mai îmi era încă drag obrazul acela. Dar îl pierdusem. Il pierdusem. Ştiam că n-o să-l mai întîlnesc. Obrazul acela uşor prelung se plimba surîzător pe străzile, pe vechile şi frumoasele străzi ale unui oraş italic. Mie vîntul vînăt îmi biciuia obrazul. Soarele blajin îl mîngîia pe al ei. Albina Gogiumantu, care îmi retezase calea spre largul lumii cu sandalele ei, devenise de cîteva luni signora de Trebbia... Pricepută, descurcăreaţă, niţel vicleană era Albina Gogiumantu. Ştiuse să-şi afle norocul. Ori poate nenorocul ştiuse să-l afle. Ca dintr-o zare de ceaţă veni din adîncul amintirilor năluca Albinei. Ca într-o zare de ceaţă pieri. Rămase Bucureştii, — un Bucureşti cenuşiu, vesel şi tragic. Il cunoşteam pe degete, cum cunoscusem altădată Omida. Nu rămîneam nicăieri să fac purici. Din cartier în cartier îmi mutam sălaşul... Dămăroaia mă alungase. De Grant...

Mă săturasem de Grant, unde, dacă te uitai la o fată, te pomeneai cu un cuţit între coaste. Mă săturasem de Popa Nan unde, pentru acelaşi păcat, te alegeai numai cu o ciomăgeală zdravănă. Mi se făcuse lehamite de Tei. Mă luasem cu prea mulţi în colţi. Din cauza Dumitriţei şi a pramatiei care îi era fată, mă luasem cu toţi cei din Tei în colţi. Plătisem prea mare preţ pentru ce avusesem, aşa că, lăsîndu-mă păgubaş de casa Dumitriţei, o zbughisem într-o noapte, cu boarfele, pe fereastră, şi mă aciuasem la o gazdă tocmai pe Inocentă. Cinci odăi, cinci chiriaşi. Intr-a şasea chiţimeică eu. Chirie nu plăteam.

— Nici un ban nu-ţi pretind, băiete!

— Cum nu-mi pretinzi bani?

— Ţii curăţenia în odăile celorlalţi.

— O s-o ţin.

Casa din Inocentă, cu grădină. Proprietăreasa, văduva Călina Cirlan, se plimba cu bastonul în mînă prin faţa ferestrelor.

— Nu primesc chiriaşe. Iar chiriaşi, numai dacă acceptă condiţia mea: să nu-mi vină cu muieri în casă... Nici dumneata să nu-mi aduci vreo paţachină. Iţi trebuie... Du-o pe maidan. Te prinde golanul ei, dai şi fugi. Nu vrei să te osteneşti să cauţi? Are maica. Iţi dă maica...

— Nu-mi trebuie, cucoană.

— Nu te prinde, Stane, că e noaptea mare...

După ce curăţasem odăile celor cinci chiriaşi plecasem destul de devreme de acasă. Hai-hui! Hai-hui...

Dădusem o raită pe la Obor, să schimb două vorbe cu văru-meu Teleagă, care tot mai slujea la Niculeşti, la cîrciumă, sperînd că pînă la urmă Niculeasca cea mică, paşoldia, o să-l ia de bărbat. Nu-l găsisem.

— Unde e văru-meu, ţaică?

— La Drăgăşani, după vinuri.

— Pe cînd nunta?

— Care nuntă? Prostul de văru-tău crede că dacă mă culc cu el o să-l iau de bărbat! Nu-l fac om pe văru-tău... Degeaba trage nădejde ca spînul de barbă.

Paşii lăsaţi în voie, din uliţă în uliţă, mă duseseră prin preajma Ateneului către amiază. Sălciile grădinii se pregăteau să-şi sune peste trei-patru zile mîţişorii galbeni. Ca de obicei, forfota de pe Calea Victoriei mă încînta şi mă ameţea. Ieftinele Chevrolete şi Forduri se încrucişau cu luxoasele Packarduri şi Cadillacuri. Ici-colo, rare, vechi Rollsuri sau înalte Steyere în care trebuia să te sui cu scara. Toate claxonau, fluierau, scrîşneau. Printre maşini, muscali groşi, cu rînzele răsfrînte, îmbrăcaţi în mantale albastre, cu şepci cu cozorocul lucios şi cizme înalte, încercau să-şi strecoare trăsurile elegante în care duceau către şosea o lume veselă, lovită parcă de streche.

— Hei, Mişka, liber?

— Liber, coane.

— La Flora.

— Hei, Timi, liber?

— Liber, coane.

— La Chateaubriand! Mă aşteaptă mamzel... Mînă!

Devenisem om de noapte. La lumina becului mîzgăleam pogoane de hîrtie. Pe unele foi însăilam versuri. Pe altele povestiri înşiram. Uneori mi se năzărea că aş avea darul zugrăvirii pe cartoane, ca răposatul meu văr Iancu Brătescu. Atunci ore şi ore umblam cu vopsele.

— Ai căpiat, îmi spunea gazda. Mai du-te pe maidan că pe mine mă ocoleşti. Mai du-te pe maidan. Cu fetele. Geme Inocenţa de fete. Şi dumneata... Te omori cu tutunul. O să te omoare tutunul... Om tînăr. Băiat, de!...

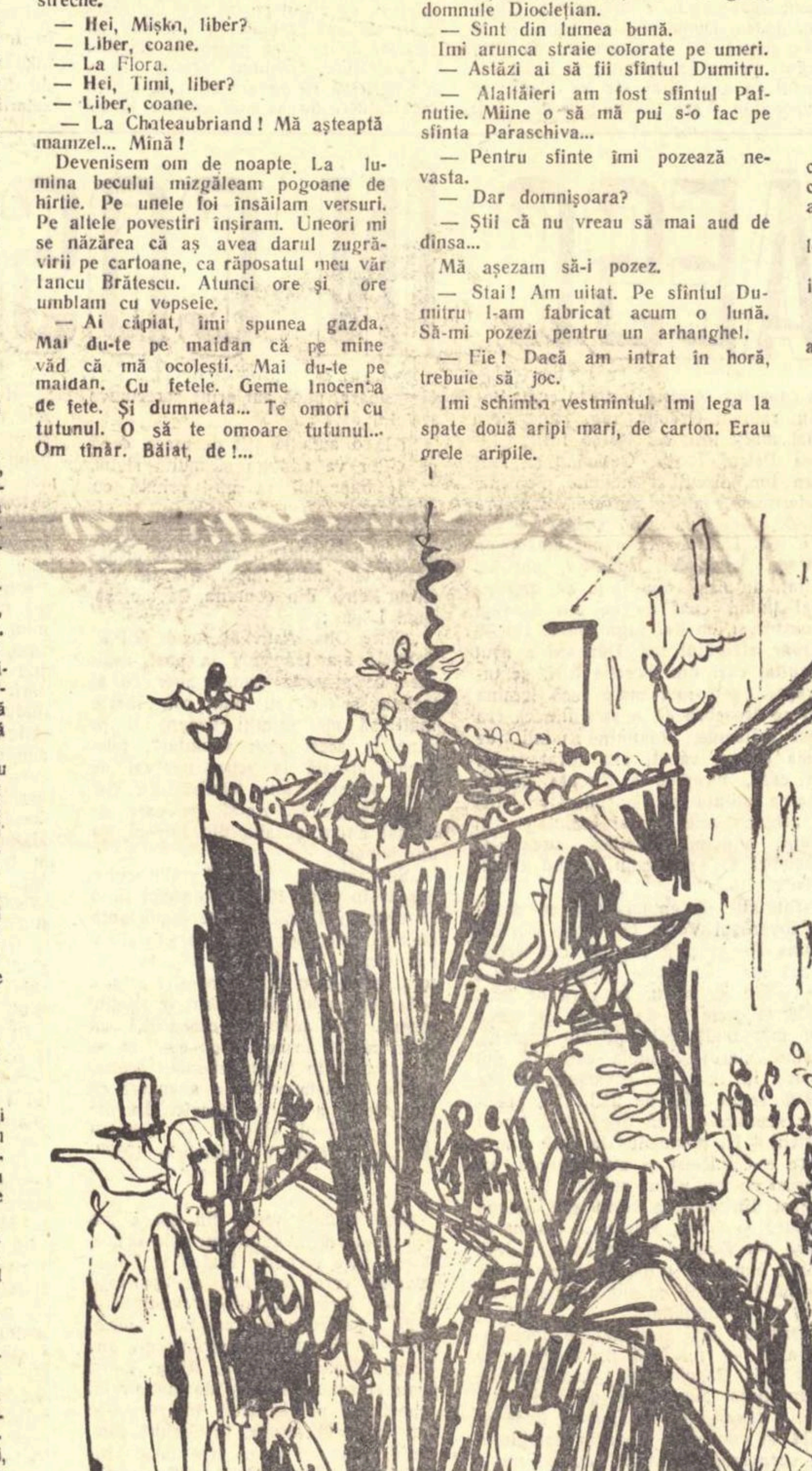

— Ceva tot trebuie să mă omoare.

Căzusem de crud în robia tutunului. Sugeam cu sete dintr-o ţigară. Şi fumul ţigării, larma oraşului, îmi luau parcă toate gîndurile. Mi s-a lăsat o mînă pe umăr.

— Fumezi ca un şarpe.

— Ca un şarpe, domnule Diocleţian.

— N-ai mai venit pe la mine.

— N-am avut timp. Am tăiat cîinilor frunză.

— Unde vezi tu, mă, frunze?

— Nu văd, dar aşa vine vorba.

— Las' că ştiu eu... Primăvara! Primăvara e de vină. Te-a furat oraşul. Şi fetele de pe Inocentă... Cînd eram tînăr aveam eu o drăguţă pe Campoduci... Pe Campoduci să vezi fete!...

— Cam neţăsălate.

Vîntul aspru îi clătina domnului Diocleţian pălăria „de artist", cu boruri largi, ca de umbrelă, ieşită de mult din modă.

— Da, da... Te-a furat oraşul...

— Poate m-o fi furat şi oraşul.

— Să trecem strada.

Ne-am strecurat cu dibăcie printre automobile şi muscali.

— Mergem în Cişmigiu să ne plimbăm, domnule Diocleţian?

— Ce-ţi veni cu Cişmigiul?

— Atunci?

— La Bordea.

— N-am ce căuta la Bordea. N-am călcat niciodată în casa lui.

Domnul Diocleţian rîse.

— Dar ce, parcă te-a poftit? Bordea nu poftea în casa lui decît artişti de marcă. Tu încă nu te-ai afirmat.

— Mai poftea el şi ciurucuri... Nu merg.

— Acum poţi să mergi...

— De ce? Ţi-am spus că nu merg, nu merg.

M-am oprit, gata să mă despart de Iuga Diocleţian. El însă a deschis gura larg, larg de tot şi a izbucnit într-un rîs sălbatic. A băgat de seamă că se uită trecătorii la el. S-a potolit cu greu şi mi-a spus:

— Acum poţi să mergi la Bordea şi fără poftire. A murit ieri în zori.

— Cum a murit? Părea croit să trăiască o sută de ani. Ii plesnea obrazul de sănătate.

— A murit de inimă. Eu mă aşteptam. Cu excesele la care se deda...

N-am mai tărăgănit. M-am luat după Diocleţian. Am trecut prin faţa magazinului Wappner. Am trecut şi pe lîngă vitrinele lui Socaciu şi am apucat la dreapta pe Ştirbey Vodă.

A rămas în urma noastră Calea Victoriei. A rămas şi palatul regal. Multe au rămas în urma noastră.

Cum pe vremea aceea îmi trăiam anii dibuirii şi ardeam în taină de dorinţa de a deveni pictor, mă duceam uneori şi pe la omul curios care era şi mai curiosul pictor Iuga Diocleţian. De cîte ori mă prindea prin atelierul lui mă punea să-i pozez.

— N-am cu ce-mi plăti modelele. Pregătesc schiţe pentru biserica de la Fundulea. Sper să capăt comanda. Fac presiuni. Promit şperţuri. Bordea, cu legăturile lui, dacă ar vrea... Mă lasă pradă foamei.

Il blagoslovea pe Bordea. Mai blagoslovea şi pe alţii.

— Eşti cam zdrenţăros la gură, domnule Diocleţian.

— Sînt din lumea bună.

Imi arunca straie colorate pe umeri.

— Astăzi ai să fii sfîntul Dumitru.

— Alaltăieri am fost sfîntul Pafnutie. Mîine o să mă pui s-o fac pe sfînta Paraschiva...

— Pentru sfinte îmi pozează nevasta.

— Dar domnişoara?

— Ştii că nu vreau să mai aud de dînsa...

— Mă aşezam să-i pozez.

— Stai! Am uitat. Pe sfîntul Dumitru l-am fabricat acum o lună. Să-mi pozezi pentru un arhanghel.

— Fie! Dacă am intrat în horă, trebuie să joc.

Imi schimba veştmîntul. Imi lega la spate două aripi mari, de carton. Erau grele aripile.

— Să vii şi mîine. Să-mi pozezi pentru Satana...

Dacă mă întîlnea, nu mai scăpam, avea obiceiul să mă tîrască după el prin tot oraşul. Astfel, într-o zi, prinzîndu-mă pe Dorobanţi, mă apucase de braţ şi mă dusese tocmai pe Bonaparte unde mă pomenisem într-o casă măruntă, care, după cum am aflat, era a unui renumit poet. Un bătrîn slab, cu ochelari pe nasul uriaş, vulturesc, — îmbrăcat cum nu se putea mai excentric, prezida o adunare alcătuită din şapte-opt tineri, şezînd, ca un copil, într-un fel de balansoar de scînduri vopsite în verde. Inghesuit într-un colţ, un băieţandru scurt, gras, umflat ca o bilă, citea un sonet. Cînd tînărul a isprăvit lectura, maestrul a întins degetul şi a spus:

— Dă-mi-l!

Şi-a aruncat ochii peste sonet, a scos un uriaş creion roşu din buzunar şi a tăiat toate cele patru strofe.

— Eşti genial, tinere, genial! Vei fi Shakespeare sau Dante. Şi, dacă te vei sili, s-ar putea să te apropii de mine... Să mă ajungi... Insă din acest sonet nu e bun decît ceea ce eu n-am şters.

Am întins cu neobrăzare gîtul să văd ce nu ştersese maestrul. Rămăsese neşters cuvîntul sonet. Şi semnătura rămăsese neştearsă: **Alexandru Harapnicescu.**

Maestrul mă arătă din ochi lui Diocleţian.

— Tînărul scrie?

— Nu. Nici prin gînd nu-i trece.

— De ce l-ai adus în imperiul literelor?

— Pictează, maestre.

Mulţumit, omul şi-a răsucit vîrfurile destul de răsucite ale mustăţilor, şi, măsurîndu-mă din creştet pînă-n tălpi şi din tălpi pînă-n creştet, cu ochii lui sfredelitori, a grăit:

— Vei fi un Michelangelo. Un Michelangelo vei fi. Sau poate numai Rafael. Se vede după luminile ochilor dumitale. Să vii să-mi faci portretul. Posteritatea o să mă adore.

Şi mi-a întins mîna.

Cineva a şoptit lîngă mine:

— Sărută-i-o!

Nu sărutasem niciodată mîna unui bărbat. Nu sărutasem nici măcar mîna popei Tomiţă Bulbuc de la noi, pe care i-o sărutaseră aproape toţi oamenii din Omida. M-am făcut că nu aud. Bătrînul s-a legănat în balansoar. A spus:

— Melhisedec! Rege al poeziei şi strălucit fiu al meu, fii gata.

— Sînt gata, ilustre maestru.

Privindu-mă printre gene, maestrul a început a vorbi rar, cîntat, legănîndu-se ca un copil care se rîzgîia şi se juca.

Dacă eşti pictor, să pictezi.
Să tot suspini, de eşti vioară.
Ta-ra-ra-ra, de eşti fanfară.
In artă trebuie să crezi.

Ce vezi pictează, ce visezi.
Ur-ur-urù, de eşti fanfară.
Violoncel te vreau, vioară.
In artă trebuie să crezi.

De-ţi intră bivolii-n livezi
Cu furca să-i goneşti afară.
O! Zugrăveşte-n ziua clară
Cîte le vezi şi le visezi.
Violoncel te vreau, vioară...

Tinerii tăceau. Tăcea şi Iuga Diocleţian. Şi eu tăceam. Mi s-a părut că balansoarul e de aur. Palat de aur mi s-a părut scunda încăpere.

— Melhisedec! Rege al frumuseţilor, cum e timpul?

— Plouă. Cerul e vînăt şi plouă, iubite maestre.

— Notează, iubit fiu al meu...

Şi iarăşi a început a se legăna şi a vorbi rar, şoptit, cîntat.

Mă trag din insule din Sud.
Visez zăpezile din Nord.
Nu m-am plimbat prin vreun fiord,
Şi nici pe mările din Sud...

Imi bate inima. Aud
Cum urcă pasageri pe bord.
Merg spre zăpezile din Nord,
Spre insuli de mărgean, în Sud?

Un mărunţel, cu glas nărud,
Mă-mbie şvarţul să-l abord.
Aprind havana. Către Nord
Intind urechea, către Sud:
Sînt Marsyas! Gemînd m-aud...

— Melhisedec! Rege al generozităţii, să ne tratăm oaspeţii.

Ni s-a servit cîte o măslină înfiptă în scobitoare şi cîte un dumicat de pîine.

— Măsline! Din insulele pe care le-au stăpînit strămoşii. Pîine, de pe moşiile pe care le-au stăpînit bunicii...

La plecare maestrul a scos din buzunar un pietroi de sticlă, roşu. Mi l-a dăruit.

— Un safir. Valorează milioane... Să vii să-ţi pozez, Lionardo...

Cum n-am ajuns Michelangelo, nici Lionardo şi nici măcar Rafael, n-am avut curajul să mai calc prin casa bătrînului maestru.

Intr-o altă zi, înainte de amiază era şi oraşul se afla îngropat sub munţi de zăpadă, Diocleţian, întîlnindu-mă mi-a spus:

— Hai.

— Incotro, omule?

— O să-ţi placă...

Am trecut prin piaţa Amzei. Pe urmă am intrat într-o ulicioară. Un gard înalt. O poartă înaltă, deschisă. Strecurîndu-ne printre munţii de zăpadă din curte, am ajuns în fund. Fără să bată în uşă, Diocleţian a intrat cu mine în săliţă. Ne-am scuturat cît am putut mai bine de zăpadă şi pe cînd ne scuturam, din odaie am auzit un glas slab întrebînd:

— Cine e acolo?

— Eu, maestre: Diocleţian. Cu un ucenic de-al meu.

Se lăuda. Nu eram cîtuşi de puţin ucenicul lui Diocleţian. Pînze proaste ca el, sfinţi slăbănogi şi sfinte pămîntii puteam şi eu zugrăvi oricînd.

— Poftiţi. Poftiţi...

S-a încrîncenat carnea pe mine cînd am intrat în strîmba şi puţin luminata odaie. Pe un pat larg se afla întins un om topit. Intre spinarea lui şi perete, cîteva perne. In cap îi ardeau ochii mari. Neobişnuit de mari şi neobişnuit de negri. Pe obrazul slab îi crescuse barba nerasă de cel puţin o săptămînă. Şi mustaţa îi crescuse. Buzele erau groase, albe, plesnite, ca şi cum umblase cu ele prin vînt. Intr-un colţ, pe un scăunel, un băieţandru ceva mai tînăr ca mine spăla într-o găleată nişte pensule. Pe lîngă pereţi se aflau o mulţime de cartoane.

— Ia loc, Diocleţian. Ia loc şi dumneata, tinere. Ei, Diocleţian! Ce noutăţi?

— Multe, maestre, multe...

— Vorbeşte.

Mi s-a înfăţişat atunci un alt Diocleţian, un Diocleţian pe care nu-l cunoscusem şi nici măcar nu-l bănuisem. De sub faţa zbîrcită, fără mustăţi, ca de actor bătrîn, a zugrăvitorului de sfinţi a ieşit la iveală un rît galben de porc. Buzele i s-au ţuguiat, nasul i s-a lungit, ochii au devenit vicleni şi i s-au ascuns în fundul capului.

— Bordea, Jorj tînărul, poetul cutare şi poetesa cutare, ministrul Domeniilor şi cucoana lui Richard Inimă de Leu, familia sculptorilor X... Toate le cunoştea. Toate le povestea...

Nu mă speriam de cuvinte. Dar atunci mi-am dat seama că uneori cuvintele pe care eu le vedeam de piatră, de aur şi de foc, puteau fi şi de noroi.

Dacă aş fi avut cum, mi-aş fi astupat urechile să nu mai aud blestemăţiile. Am auzit totul. Tot. Mă uitam în pămînt. Bolnavul încerca să rîdă. Atunci i se vedeau printre buze dinţii, care rămăseseră tineri, albi şi frumoşi.

Cu zurbă a năvălit peste noi un boier blond, cu cioc, purtînd pălărie cu borul larg pe cap, surtuc îmblănit pe trupul lui gros şi galoşi în picioare. Nu-şi dăduse însă osteneala să se scuture de zăpadă.

— Bonjour, maître!

Omul cu ochii în flăcări i-a răspuns. Bondocul cu cioc s-a întors către Diocleţian şi i-a proptit vîrful bastonului în burtă.

— Povesteşte în continuare ce-i spuneai despre mine. Mă bîrfeai, nu? Bîrfeşte-mă, ratatule... Bîrfeşte-mă, ipocritule... Imi face plăcere să mă ungi cu balele tale, cuviosule... Mă mir că nu ţi-ai lăsat barbă, că nu te-ai călugărit. Ajungeai episcop.

Diocleţian apucase capul bastonului şi încerca să-l înlăture. Insă bondocul îl împingea cu tot mai multă putere, de parcă ar fi avut în mînă o suliţă cu care vroia să-l străbată pe clevetitorul cu obraz zbîrcit şi chelie.

— Bîrfeşte-mă! Bîrfeşte-mă, ţap gălbejit. Intr-o zi tot o să mă şterg eu cu pielea ta la fund.

Pe urmă se răsuci într-un călcîi şi întrebă pe maestru:

— Ce vaxuri ai mai vopsit, mortăciune?

— Cîteva peisagii.

— Să le văd! Să le văd! Băiete! Să le văd! Să le văd!

Băieţandrul cu capul rotund a ascultat porunca. A luat trei cartoane mari de lîngă perete, s-a dus la fereastră şi l-a chemat pe omul cu cioc:

— Poftiţi aici, domnule Bordea. Se vede mai bine la lumină.

Bordea a rămas cu ochii pe cele trei tablouri, fără să şoptească un singur cuvînt, aproape un ceas.

— Pe toate trei ţi le iau! Pe toate trei! Deşi sînt nişte vaxuri! Nişte vaxuri, mă, cum numai tu ştii să faci pe lume!

Se scurmă în buzunar şi scoase un pumn de bancnote mototolite. Le aruncă omului care nu se putea mişca din pat.

— Ţine! Şi mai trăieşte! Auzi, mă? Mai trăieşte. Şi mai mîzgăleşte cartoane. Poate mai ies nişte vaxuri ca astea! Să caşte lumea gura la ele şi peste o jumătate de mileniu. Şi să spună: ăla le-a pictat. Bordea le-a achiziţionat şi le-a pus la păstru. Fără Bordea artistul pierea. Fără Bordea opera i se pierdea...

Murise pictorul care îşi lucrase tablourile, în ultimii ani ai vieţii, cu pensula legată de mînă. Cu cîteva luni mai înainte murise. Acum, după cîte îmi spusese Diocleţian, murise şi Bordea.

— Ce porc!... — spunea Diocleţian mergînd. Ce porc, Bordea! N-a intervenit să iau comanda pentru biserica din Fundulea. M-a lăsat muritor de foame. Ce porc!...

— Nu chiar atît de porc! Dumneata, tocmai dumneata, vezi în toţi oamenii porci... Intr-o zi, atunci, cînd l-am văzut pe Bordea, la pictor, ţi-am zărit şi dumitale rîtul. Dumitale, care zugrăveşti sfinţi şi îngeri.

Fluiera vîntul de-a lungul străzii Stirbey Vodă. Undeva, pe Dealul Spirei, se auzeau, cînd rare, cînd mai dese, împuşcături. Oraşul rămăsese tot jerpelit, aşa cum îl cunoscusem în timpul războiului. Trotuarele erau tot sparte. Noaptea întunericul năvălea asupra cartierelor. Şi numai pe bulevard şi pe Calea Victoriei mai ardeau, din loc în loc, cîteva becuri. Dar, aşa cum era, oraşul îşi avea dulceaţa lui şi grozăviile lui. Mă captivase.

Diocleţian s-a oprit în dreptul unei porţi înalte.

— Aici sta Bordea.

Poarta era deschisă şi în curtea largă se aflau peste treizeci de oameni.

In faţa casei boiereşti, de modă veche, fără etaj, tras, dricul pompos cu şase cai îmbrăcaţi şi ei în negru, ca şi ciocli care dădeau ocol funebrului vehicul. Ceva mai departe, în curte, o fanfară militară. In prag, o femeie cu obrazul frumos, blondă, cu ochi albaştri. Purta doliu mare. Pe faţa ei, nici urmă de plîns. Buzele, proaspăt vopsite cu roşu îi dăruiau un aer vesel. Diocleţian se apropie de ea.

— Sărut mînuşiţele, coană Mînzulico. Muri şi conul Bordea.

— Ce să-i fac? Mereu îi spuneam să se potolească. Şi el mereu îmi răspundea: „De ce să mă potolesc? Ce? O să mor eu? Cum o să mor eu?" Şi uite-l acum, maică... Stă mort. Aşteaptă să-l ducem la gară...

Cioclii se tot foiau în jurul nostru.

— Nu-l punem în sicriu, doamnă? Nu pornim la gară? Mi se pare că la moşie vreţi să-l îngropaţi.

— De pus în sicriu, puteţi să-l şi puneţi, dar de pornit, încă nu putem porni. Nu ne lasă dumnealui.

Imbrăcat în obişnuita uniformă, cu sabie la şold, un comisar de poliţie încremenise lîngă poartă. Diocleţian scoase din buzunar o cărticică cu coperţi negre.

— Atunci, e bine. Am timp să-i citesc o rugăciune.

— N-ar fi rău. Să ştii însă că i s-a mai citit.

Intr-un colţ, cu breviarul în mînă, părintele Beer, de la catolici, tocmai rostise o rugă.

— Două rugăciuni nu strică, coană Mînzulico.

— De stricat, nu. Boierul meu, şi cu rugăciune, şi fără rugăciune, tot acolo unde trebuie să ajungă, o să ajungă.

Diocleţian schimbă vorba.

— Bine, coană Mînzulico, dar de ce spui dumneata că nu ne lasă comisarul să ducem mortul la gară? Zău dacă înţeleg.

— Cumnată-mea! A făcut reclamaţie. Ci-că...

Văzurăm cum se năpustiră în curte, în grup, mai mulţi poliţişti. In fruntea lor, o femeie cu înfăţişare de bărbat, voinică, oacheşă, cu sprîncenele mari şi cu obrazul bătucit de vînt. Purta pantaloni bufanţi şi o tunică asemănătoare celor ofiţereşti. In mînă, o vînă de bou. Incălţămintea, bărbătească.

Diocleţian îmi făcu semn.

— Reclamanta. Doamna Agripina Constantiniu zisă Teleleica, moşiereasă. Sora lui Bordea. Aprigă muiere.

Comisarul, cînd văzu ce ajutor îi venise, se simţi stăpîn pe situaţie. Ridică sabia în sus şi răcni:

— Toţi civilii, inclusiv cioclii, inclusiv ţiitoarea răposatului, zisa Mînzulica, pe două rînduri, lîngă zid! Procedăm la percheziţie. Muzicanţii, ca militari, sînt scutiţi de formalitate...

Unii protestară. Alţii rîseră şi se supuseră. Se supuseră pînă la urmă şi cei care protestaseră. Un băieţandru, cam de vîrsta mea, mărunţel, pirpiriu, cu nasul mare, răsucit, cu faţa sfrijită şi plină de adîncituri, se apropie de Diocleţian.

— Asta le întrece pe toate! Ce spui, Diocleţiene? Dacă Bordea ar putea să deschidă pentru o clipă ochii, ar face mare haz. Iar comisarului i-ar da bacşiş.

Diocleţian nu luă în seamă ce îi spunea piţigăiatul glas.

— Mai bine spune-mi tu, Schimbaşule, ce s-a întîmplat aici?

— Ce să se întîmple? A venit azi dimineaţă de la moşie, auzind că i-a murit fratele, Teleleica. Ştii că Mînzulica nu era căsătorită legitim cu Bordea. Prin urmare ea nu are dreptul să-l moştenească. Teleleica pretinde că ar fi dispărut bijuteriile răposatului. A răsturnat casa, căutîndu-le. Nu le-a găsit şi a chemat poliţia.

Băieţandrul cu faţa sfrijită şi cu glasul piţigăiat se uită la mine. Il întrebă pe Iuga Diocleţian:

— Da' ăsta cine-i?

Diocleţian se lăudă din nou.

— Unul dintre ucenicii mei.

— Da' ce, ai ajuns să ai şi ucenici? Ce să-nveţe de la tine? Hă, hă!

— Tot obraznic ai rămas.

— Imi stă în caracter. Da' să ştii, orice mi-ai spune, eu tot n-am să cred că ai talent.

Diocleţian era cît pe ce să-l înjure. Ştiind probabil că Schimbaşu i-ar fi întors-o, se stăpîni.

Comisarul începuse percheziţia. Pe bărbaţi îi căuta prin buzunare, trecea cu amîndouă mîinile de-a lungul trupurilor, le lua pălăriile din cap, se uita în ele. Femeilor le deschise poşetele. Pe unele încercă să le şi pipăie. Il repeziră. Ieşi o ciorovăială ca la uşa cortului. La mine şi la Schimbaşu comisarul nici nu se mai uită. Işi întoarse faţa cu mustăţi groase către cucoana în pantaloni.

— Nu sînt, coană. La dumnealor nu sînt. Nu sînt nici la ciocli. Unde să le mai caut? Sau poate credeţi că le-o fi ascuns careva în fundurile cailor?

Şi, rîzînd, comisarul apucă coada unui cal şi o ridică în sus.

Teleleica se supără:

— Nu glumi cu mine. Te reclam la ministru. Sînt soră de fost deputat. Frate-meu, răposatul, a fost şi deputat. Dacă nu murea, ajungea şi ministru.

— Iartă-mă, cucoană. Dacă nu sînt... nu sînt. Bijuterii nu mă pot face.

Cucoana se apropie şi-şi înfipse privirile în ochii comisarului.

— Nu pleacă mortul din curte pînă nu-mi găsiţi bijuteriile. Din pămînt, din piatră seacă să le scoţi. Altfel... Altfel vă ia mama dracului. Vă arunc poliţia în aer cu prefect cu tot... Pînă la primul ministru ajung cu jalba.

Patru ciocli intrară în casă, scoaseră sicriul în care se afla mortul şi-l puseră în dric. Şeful cioclilor întrebă:

— Putem porni? Ţiitoarea mortului spune că dacă mai întîrziem, mortul o să piardă trenul. Au comandat vagon special.

Comisarul, ameninţat de Teleleică, vorbi aspru, adresîndu-se tuturor:

— Mortul nu părăseşte curtea, domnilor, pînă cînd nu scoateţi bijuteriile. Cu toate că v-am percheziţionat s-ar putea ca ele să fie la unul dintre dvs. Dacă nu le daţi de bunăvoie vă percheziţionez din nou, pînă la piele.

Schimbaşu rîse în nasul comisarului.

— Mai caută odată pe coana Mînzulica. Caut-o bine pe sub fustă. Coana Mînzulica nu se supără niciodată, cînd îi umblă cineva pe sub fustă.

Un altul, în care recunoscui pe caricaturistul Raţă, glumi.

— Nu sînt la coana Mînzulica. Dumneaei este ce este şi răposatul a luat-o de unde a luat-o, ca ţiitoare. Are ea destule nărăvuri, dar de furat, nu fură. Pun mîna în foc pentru dumneaei.

— Atunci, domnule Raţă, dumneata unde crezi că sînt bijuteriile?

Raţă rîse şi spuse într-o doară:

SÎNT AMARE

— La mort. Percheziţionaţi mortul. Era escroc. Boier, galanton, om de artă şi escroc de geniu. A făcut şi puşcărie pentru escrocherii. S-ar putea să şi le fi furat chiar el. Vrea să le ducă cu el în mormînt. Ticălosul! Cucoanei Mînzulica nu s-a îndurat să i le lase, iar soră-sei nici gînd. Nu-şi vorbeau de douăzeci de ani. Ia uitaţi-vă la ea: moşiereasă în pantaloni. Ia stai, cucoană, să te încondeiez.

Şi Rață deschise albumul pe care îl purta în permanenţă la subţioară şi începu să creioneze.

Femeia îmbrăcată bărbăteşte îi întoarse spatele. Raţă îi mulţumi batjocoritor.

— Bravo! Bravo! Voiam să-ţi fac obrazul. Mi-ai întors adevăratul dumitale obraz.

Din cîteva linii, Raţă schiţă pe foaia albă un dos uriaş, un dos boieresc, sătul. Comisarul se apropie de el. Spuse:

— Să ştii, domnule Raţă, că asta ar fi o idee.

Apoi strigă cioclilor.

— Urgent! Scoateţi sicriul!...

Cioclii apucară sicriul, îl traseră afară din dric şi îl puseră pe pietrişul curţii.

Vîntul se juca prin salcîmii înmuguriţi. Se juca vîntul şi cu ciocul blond al mortului.

Comisarul îi scotoci buzunarele. Nu găsi nimic. Atunci vîrî mîna sub pernă. Capul mortului se clătină. Se clătină şi ciocul blond. Faţa grasă, care acum era palidă, aproape gălbuie, rămase nemişcată. Neclintiţi rămaseră şi ochii mortului. Comisarul descoperi, spre marea lui mirare, sub perna mortului, înfăşurate într-un tulpan înflorat, bijuteriile pe care le căuta. Strigă femeii cu pantaloni.

— Acestea sînt bijuteriile, doamnă?

Sora mortului luă tulpanul, îl cercetă cu privire lacomă conţinutul.

— Să zicem. Hai, încheie procesul verbal.

Mînzulica se apropie de comisar.

— Acum putem pleca cu mortul la gară?

— Desigur, mult stimată doamnă.

Cioclii puseră sicriul în dric. Caii îmbrăcaţi în valtrapuri negre porniră. Muzica, în frunte, atacă un marş funebru. Pornirăm şi noi să-l însoţim pe boierul mort pînă la gară. Schimbaşu veni lîngă mine:

— M-ai citit?

— Te-am citit.

— Şi ce crezi despre literatura mea?

— Mi-a plăcut povestirea aceea, cu bivolii. Dar...

Schimbaşu mă apucă de braţ. Mi-l strînse. Mă opri. Se răsti:

— Dar, ce? Ai vreo rezervă? Vreo obiecţie? Îndrăzneşti? Îndrăzneşti tu?

Oamenii din cortegiu trecură pe lîngă noi. Rămaserăm în urmă. Prăvăliile de pe Griviţa, cu uşile date la perete, aşteptau clienţi. Într-o circiumă, un beţiv răguşit cînta:

Şi-are mă,
Şi-are mă,
Şi de ce să n-aibe, mă...

Îi spusei lui Schimbaşu:

— Mi-a plăcut povestirea. Dar se vede că eşti băiat de oraş. Că nu te-ai scăldat niciodată cu bivolii în gîrlă... Că n-ai încălecat niciodată pe un bivol... Că n-ai apucat niciodată un bivol de coarne... Ai scris negru pe alb că bivolii erau potcoviţi... Cine a văzut bivoli potcoviţi?

Mă ascultă turbat.

— Asta e adevărat. Dar nu are nici o importanţă. Eu am un talent neobişnuit. Am geniu, aşa să ştii. Confraţii mă iau peste picior, dar tu, să ştii, am geniu.

Îmi vorbi despre cei din cortegiu. Poeţii, chiar cei mai vestiţi, erau, după el, nişte brînzoi. Prozatorii, însăilau neghiobii care nu interesau pe nimeni. Nici unul n-avea vigoare. Nici unul nu ştia preţui valoarea cuvintelor. Cît despre plastici, acela care murise, damblagiul, şi ale cărui capodopere zăceau în podul casei mortului, acela, da, avusese ceva talent.

— Nici Antoniţă n-are talent? Eu... Eu îl admir. Îmi plac mai ales copiii lui, cu ochi mari, deschişi asupra lumii, plini de mirare.

— Eşti guşat, îmi spuse Schimbaşu. Eşti guşat. Întoarce-te la ţară, de unde ai venit, şi paşte pe luncă gîştele lui maică-ta.

— Mama n-are gîşte.

— Să aibă, hotărî Schimbaşu.

Mă părăsi şi se duse lîngă o cucoană blondă. Începu să-i spună cît de guşat e ucenicul lui Diocleţian... Nu mă sinchisii. Ajunserăm la gară. Asistarăm şi la urcarea sicriului în vagon. Cîţiva prieteni ai casei se urcară în tren cu Mînzulica. Ceilalţi ne întoarserăm. În apropiere de Calea Victoriei, auzirăm iarăşi împuşcături,cînd mai dese, cînd mai rare, spre Dîmboviţa. Pictorul Antoniţă şi caricaturistul Raţă vorbeau între ei:

— Se trage în carne vie pe lîngă Dîmboviţa. Nu e rău să mergem într-acolo. Poate schiţăm ceva, nene Raţă.

Diocleţian mă întrebă:

— N-ai vrea să luăm cîte o cafea?

— Cu plăcere.

Seara căzuse peste oraş. Intrarăm în local şi ne aşezarăm la o masă, în apropierea orchestrei. Cînta romanţe vechi, aşa cum numai el ştia să le cînte, aşa cum nu le-a mai cîntat nimeni după el, Cristache Ciolacu. Tăceam. Şi eu tăceam, şi Diocleţian tăcea. Nu aveam ce să ne spunem. După un timp intrară şi se aşezară la masa noastră şi cei doi de care ne despărţiserăm nu de mult, pictorul şi caricaturistul. Raţă ceru o cafea mare, Antoniţă o sticlă de rom. După ce sorbiră cîteva înghiţituri, gura li se descleştă.

— Asasinii! Iată ce-au făptuit.

Şi Antoniţă ne arătă albumul. Cîţiva oameni zăceau fără suflare la pămînt. Unii, culcaţi pe o parte, zgîrciţi, cu genunchii la gură. Alţii, cu faţa în jos, cu braţele întinse în lături în cruce.

Raţă ne arătă şi el schiţele. Nu-i desenase pe morţi, ci pe cei care uciseseră. Comisarii! Comisarii de poliţie... Era destul de curios ceea ce prinsese în fuga condeiului caricaturistul: fiecare comisar avea obrazul lui, mustăţile lui, înfăţişarea lui, totuşi, pe undeva, fiecare comisar semăna la faţă cu regele bleg, cu cap de cal şi urechi mari, mari, desprinse parcă de căpăţînă.

Antoniţă sorbea dintr-a doua sticlă de rom. I se făcuse faţa galbenă. Dar, cu cît bea, cu atît ochii îi deveneau mai vioi. Din cînd în cînd, spunea:

— Asasinii! Asasinii!

Tîrziu, s-a adăugat la masa noastră Veniamin Căluţ, poetul. Picioarele umflate şi le încălţase peste ciorapi, cu galoşi. Avea faţa rotundă, ochi cenuşii, mari. Părul blond, zburlit îl purta.

— N-ai venit la Bordea.

— Am oroare de morţi, Diocleţiene. Dacă s-ar putea, aş dori să lipsesc chiar de la înmormîntarea mea...

Antoniţă îl întrebă:

— Ştii că astăzi au asasinat iar muncitori? Lîngă Dîmboviţa... Asasinii...

— Ştiu. Din cauza asta am să părăsesc curînd România barbară. Aici se vor petrece grozăvii. Plec la Paris.

Antoniţă se supără.

— Pleci! De ce pleci? Rămîi. Şi luptă împotriva grozăviilor cu agerul tău condei...

— Condeiul? Nu-l mînjesc cu politica. Îl păstrez pentru arta mea. Pentru poezia mea pură.

— Mă! Mă, Căluţ... Şi acolo, la Paris, au să se petreacă grozăvii... Iar tu, tu ai să mori de mîna huliganilor. Pentru că ţi-e frică să lupţi.

Cine ştie cît m-aş mai fi gîndit la vechile întîmplări care năvăleau în mintea mea, dacă nu aş fi văzut că spre clădirea în care mă aflam încep să vină, în pilcuri, o sumedenie de tineri, băieţi şi fete. Intrau în curtea sediului Judeţenei. Se salutau cu portarul. Pe urmă pătrundeau în clădire şi le auzeam paşii pierzîndu-se pe coridor, către sala cea mare, în care ştiam că se ţin de obicei şedinţele.

Tovarăşul Oroş deschise ochii. Se uită la ceas.

— Opt! S-a făcut opt!...

Se scutură de oboseală şi adăugă:

— Să mergem în birou. Să încerc să vorbesc cu Bucureştii.

Izbuti să capete legătura. Vorbi îndelung cu Internele. Spuse tot ce avea de spus. Ţigănuş? Ţigănuş nu mai putea să muncească. Să fim bucuroşi dacă va scăpa cu viaţă. Tovarăşul Bărbuţă... Deseori era întrerupt. I se cereau amănunte sau era împiedicat să dea amănunte. Să asculte instrucţiunile. Şi să le execute. Notă totul, pe scurt, în carnet. Nu făcu nici o obiecţie. Aşteptă cîteva clipe, apoi chemă Partidul. Şi iarăşi vorbi îndelung. Şi iarăşi îşi notă instrucţiunile. Şi faţa i se lumină. Mulţumi în grătarul receptorului, călduros, tovarăşului cu care vorbise. Ridică faţa. Se uită la mine.

— Nu-mi place. Nu-mi place ce se întîmplă acolo. Internele spun una, Partidul alta.

— Cu cine ai vorbit de la Interne?

— Cu Alistar Mînzu. Altul mai mare n-am găsit. El conduce, în această parte a ţării, campania alegerilor.

— Alistar Mînzu?

— Ce? Nu-l cunoşti?

— Ba da. Dar nu l-am văzut cam de multişor.

Îmi adusei aminte de zapciul Alistar Mînzu pe care îl cunoscusem la Omida, demult,demult, cînd cotropiseră nemţii ţara... Făcuse, aşadar, carieră. Se ţinea bine în scări, chiar acum, sub comunişti...

— E inspector general în Minister. A intrat pe sub pielea mai marilor. A fost păstrat ca specialist.

— Şi dumneata, tovarăşe Oroş, pe cine ai să asculţi?

Tovarăşul Oroş păru uimit de întrebarea mea. Uimit şi niţeluş supărat.

— Cum pe cine am să ascult? Bineînţeles, am să urmez, cuvînt cu cuvînt, instrucţiunile Partidului.

Ne-a dat bună-dimineaţa şi pe urmă a căscat larg tovarăşul prefect Buşulenga. Ne-a dat bună-dimineaţa, căscînd şi el tot atît de larg, tovarăşul Mosorel Bărbuţă de la Centru.

— E, cum v-aţi odihnit? Ce face tovarăşul Ţigănuş? He, he! L-am văzut aseară pe tovarăşul doctor Darvari. Domnule, cîte ne-a mai spus! Ţigănuş ăsta trebuie să fie dat dracului. L-a lăsat să-i taie piciorul fără să ofteze, fără să zică pis! Grozav! Drept să-ţi spun, încep să-l admir pe tovarăşul Ţigănuş.

— Dar unde l-ai văzut dumneata aseară pe doctor, tovarăşe prefect?

— Ei, unde? Pe stradă. Oraşul, poţi să-l iei în palmă. Cum ieşi pe stradă, te întîlneşti cu toată lumea.

După ce căscă încă o dată de-i auzirăm fălcile troznind, tovarăşul Mosorel Bărbuţă îşi luă un aer grav. Întrebă pe Oroş.

— Putem să începem şedinţa?

— Trebuie.

Intrarăm în sala de şedinţe. Mă uitai la oamenii care ne aşteptau. Tineri. Numai tineri. Băieţi şi fete. Unii arătau a fi de pe la ţară, deşi purtau pe ei straie orăşeneşti. În alţii, ghicii elevi de liceu. Văzui şi cîţiva tineri meseriaşi. Toţi aveau chipurile trase, palide, grozav de obosite. Mi se strînse inima.

Vorbi tovarăşul Oroş şi în puţine cuvinte le mulţumi pentru strădaniile pe care şi le daseră cu răspîndirea materialului propagandistic în judeţ.

Un tînăr oacheş se ridică:

— A fost destul de greu. Am umblat din sat în sat pe jos. Zeci de kilometri. Noroi. Ploaie. Vînt. Am ţinut afişele şi broşurile între cămaşă şi piele. În sîn. Multe s-au udat. N-am putut lipi afişele pe garduri. Cum să le lipeşti, cînd ploaia turna cu găleata? Am intrat pe la oameni prin case, am stat cu ei de vorbă despre nevoile lor, despre Partid, despre cîte şi cîte. Au multe pe suflet oamenii. Parcă ar fi tăcut veacuri întregi. Parcă acum ar vorbi pentru întîia oară fără ocolişuri, fără ascunzişuri. I-am rugat să ne îngăduie să lipim afişele pe la ei prin case...

Se opri, cîteva clipe. Îşi adună puterile. Sufletul parcă şi-l adună să şi-l încălzească, să şi-l călească.

— N-aş vrea să fiu rău înţeles. Nu toţi oamenii sînt cu noi. Mai sînt şi cu duşmanul. Lucrează şi duşmanul. Am găsit chiar săraci care ne-au alungat, au pus cîinii pe noi...

Mulţi luară apoi cuvîntul şi vorbiră... Vorbeau curajoşi. Din spusele lor se vedea limpede cît de greu îşi împliniseră sarcinile. Nu mîncaseră. Nu dormiseră. Luaseră păduchi. Ardea însă în ei o flacără albă, curată, care le păstra tăria, încrederea. Mi se încălzi sufletul de bucurie. Povesteau simplu ce li se întîmplase, făcîndu-şi autocritică pentru că nu izbutiseră să ajungă la rezultate mai bune.

În timpul şedinţei, omul cu şapcă, de la Centru, îşi ducea mîna la gură, căsca pe înfundate. Auzeam cum îi pîrîiau fălcile. Dar sprîncenele şi le ţinea încruntate. Obrazul sever şi-l ţinea. Să se vadă că el, omul de la Centru, nu e mulţumit nici de felul în care vorbise tovarăşul Oroş, nici de ceea ce spuneau tinerii. Schimbă pe şoptite cîteva vorbe cu Buşulenga. Pe urmă şopti tovarăşului Oroş:

— Te-aş ruga să-mi dai şi mie cuvîntul după ce termină tinerii cu pălăvrăgeala lor.

Oroş se stăpîni. Se ridică şi anunţă:

— La cererea domniei-sale, dau cuvîntul tovarăşului Bărbuţă... de la Centru.

Afară, ploaia încetase de mult. Vîntul aprig continua să bată. Răsucea şi chinuia copacii negri. Vuuu! Vuuu! Nori vineţi alergau pe cer. Alergau. Alergau. Omul cu şapcă tuna şi fulgera: tovarăşul Oroş le-a mulţumit tinerilor, dar el nu e de acord cu aceste mulţumiri. Tinerii puteau să facă mult mai mult. Nu e mulţumit nici cu autocritica pe care unii şi-o făcuseră: nu fusese destul de adîncă această autocritică. După părerea lui, de tovarăş mult încercat, autocriticile auzite nu porniseră dintr-un fond de sinceritate, indispensabil activistului de partid, ci din oportunism!... Da... da... din oportunism. El nu e naiv să dea crezare celor spuse de tineri. Noroi? Cum noroi? Ţara noastră nu mai are noroi! Păduchi? Dar ce? Trăim pe vremea burgheziei? Sînt cîteva luni de cînd avem Republică. Păduchii... Păduchii au fost stîrpiţi... Să nu-i vîndă lui, om de la Centru, să nu-i vîndă nimeni castraveţi. E un vechi grădinar. Şi apoi... cum îşi îngăduiseră tinerii să lipească afişele prin casele oamenilor? Cum adică? Numai oamenii care locuiau în acele case să vadă afişele? Ele trebuiau lipite pe toate gardurile, ca să le vadă întregul popor. Şi să ia cunoştinţă de cuvîntul partidului întregul popor. Nu aşa... cîţiva. Şi iar tuna şi fulgera... în numele Centrului. Îl ameninţă pe Oroş cu sancţiuni grave. La tineri se răsti. Îi ameninţă şi pe ei. Se va duce la Centru. Va spune el acolo ce putregai, ce dezordine şi cîtă neprincipialitate... da... da... neprincipialitate se află la Teliu... Oho, Partidul va şti să ia măsuri! Bătu cu pumnul în masă şi, pentru încheiere, mîrîi cîteva fraze pe care nu le înţelese nimeni.

Tovarăşul Licu Oroş se ridică pentru concluzii. Primi critica făcută de tovarăşul de la Centru. Făgădui să reflecteze asupra ei. Tinerilor le mulţumi încă o dată pentru strădania lor. Le surîse. Activiştii îl aplaudară. Le spuse apoi ce mai aveau de făcut în cele două zile cîte mai erau pînă la alegeri.

Împreună cu Oroş, cu prefectul şi cu omul cu şapcă, ne retraserăm în cancelarie. Buşulenga zise:

— Tare şedinţă! Aşa mai înţeleg şi eu şedinţă de partid, tovarăşe Bărbuţă... Nu cu surîsuri... Nu cu blajinătate.. Tare... Tare... Cu pumnul strîns... Muncitoreşte... Cum bine spui dumneata...

Bărbuţă îşi scoase ochelarii. Văzui că ochii lui spălăciţi erau plini de mulţumire. Şterse ochelarii cu batista albă, de mătase, şi-i puse la loc.

— N-a fost mare lucru, tovarăşe prefect. Să vezi dumneata şedinţe la Interne, atunci cînd le prezidează tovarăşul...

Rosti iarăşi numele cu care căuta să ne intimideze. Continuă:

— Se sperie pînă şi tovarăşi încercaţi, îmbătrîniţi prin puşcării...

Oroş ascultă şi tăcu. Tăcui şi ascultai şi eu. Îl ascultai pe tovarăşul Bărbuţă de.... la Centru. Ascultai şi vîntul care chinuia arborii şi vuia... vuia. Îmi plăcea vuietul vîntului. Zvînta, vîntul, cîmpurile şi dealurile ude. Le zvînta şi le pregătea pentru încolţire. Venea primăvara. Se apropia primăvara.

Prefectul spuse:

— Eu plec spre Sud. Cu tovarăşul Bărbuţă. Ne ducem la Izvoare. Tovarăşul Bărbuţă vrea să ia contact cu terenul. La noapte, dacă aveţi să ne faceţi vreo comunicare urgentă, ne găsiţi la maici, la mînăstirea de maici de la Izvoare. O să luăm masa de seară şi o să dormim acolo.

Tovarăşul Oroş le făgădui:

— Dacă o să fie nevoie, o să vă căutăm.

Plecară. Oroş mă privi întrebător, aşa cum mă privise cu o zi înainte:

— Cum îţi place? A? Cum îţi place tovarăşul de la Centru?

Îi dădui acelaşi răspuns pe care i-l dădusem cu o zi înainte.

— Îmi place. Grozav de mult îmi place. Şi adăugai: dar ce este cu mînăstirea de la Izvoare?

— O mînăstire de maici. De cîte ori se duce prin părţile acelea, prefectul doarme la maici. Sînt cîteva tinerele şi frumoase printre ele. Acum îl duce şi pe Bărbuţă să-l dedulcească. Cum îţi place? A?

— Îmi place. Grozav de mult îmi place. Dar ai băgat de seamă? Acum nu ne-a mai dat deloc mîna. Nici mie nu mi-a întins degetul, nici mîna dumitale nu a mai strîns-o tare, puternic... muncitoreşte...

— Da... muncitoreşte...

Sună şi zise femeii care băga tocmai capul pe uşă:

— Tovarăşă Ariclia, ceainicul dumitale ce face?

— Fierbe, tovarăşe secretar.

— Şi cănile?

— Aşteaptă să vi le aduc pline.

— Te rugăm, te rugăm frumos, tovarăşă, nu lăsa bietele căni să aştepte.

— Nu le las. Dar am să vin cu trei căni, nu cu două.

— De ce cu trei?

— Pentru că acum a picat de la drum, obosit mort, săracul, tovarăşul Lalu. Vine de la Schitul Molift.

— Repede! Repede! Roagă-l să intre cît mai repede.

Vru să iasă în întîmpinarea lui, dar tovarăşul Lalu vîrî capul pe uşă. Surise pe sub mustaţa-i subţire şi neagră.

— Nu e nevoie să mă roage. Sînt aici.

După ce uşa se închise în urma femeii, Oroş îl întrebă:

— Ei, ce-ai găsit la Molift?

— Grozăvie! Îmi trebuiesc trei, patru, cinci oameni de încredere. Vreau să-i calc la noapte pe preasfinţii.

Ne povesti peste ce a dat acolo, la schit. Ne înfăţişă planul acţiunii pe care intenţiona s-o întreprindă. Tovarăşul Oroş aprobă totul. Zise:

— Dacă aş mai avea trei-patru Gînji, ţi i-aş pune la dispoziţie numaidecît, tovarăşe Lalu.

— I-am telefonat tovarăşului Beba la Gorna. Spre seară vor fi cîţiva Gînji aici. Sper că am procedat bine.

— Cum nu se poate mai bine, tovarăşe Lalu. Acum du-te şi culcă-te.

Spusei:

— Înainte de a pleca la Dolea, n-ai vrea să treci cu mine, pe la spital, tovarăşe Oroş, să-l vedem pe tovarăşul Ţigănuş?

— Tocmai vroiam să-ţi propun eu.

Plecarăm spre spital. Vîntul se tînguia şi se răsucea în jurul nostru. Grăbirăm paşii. Ca să ne mai încălzim. Cînd intrarăm în spital, îl văzurăm aşezat pe banca de lîngă bustul lui Albu Dolea-Cruntul pe părintele Lăstărescu de la Gorna. Ţinea o carte de rugăciuni în mînă. Citea din ea pe şoptite. Din cînd în cînd se închina. Iar citea. Iar se închina.

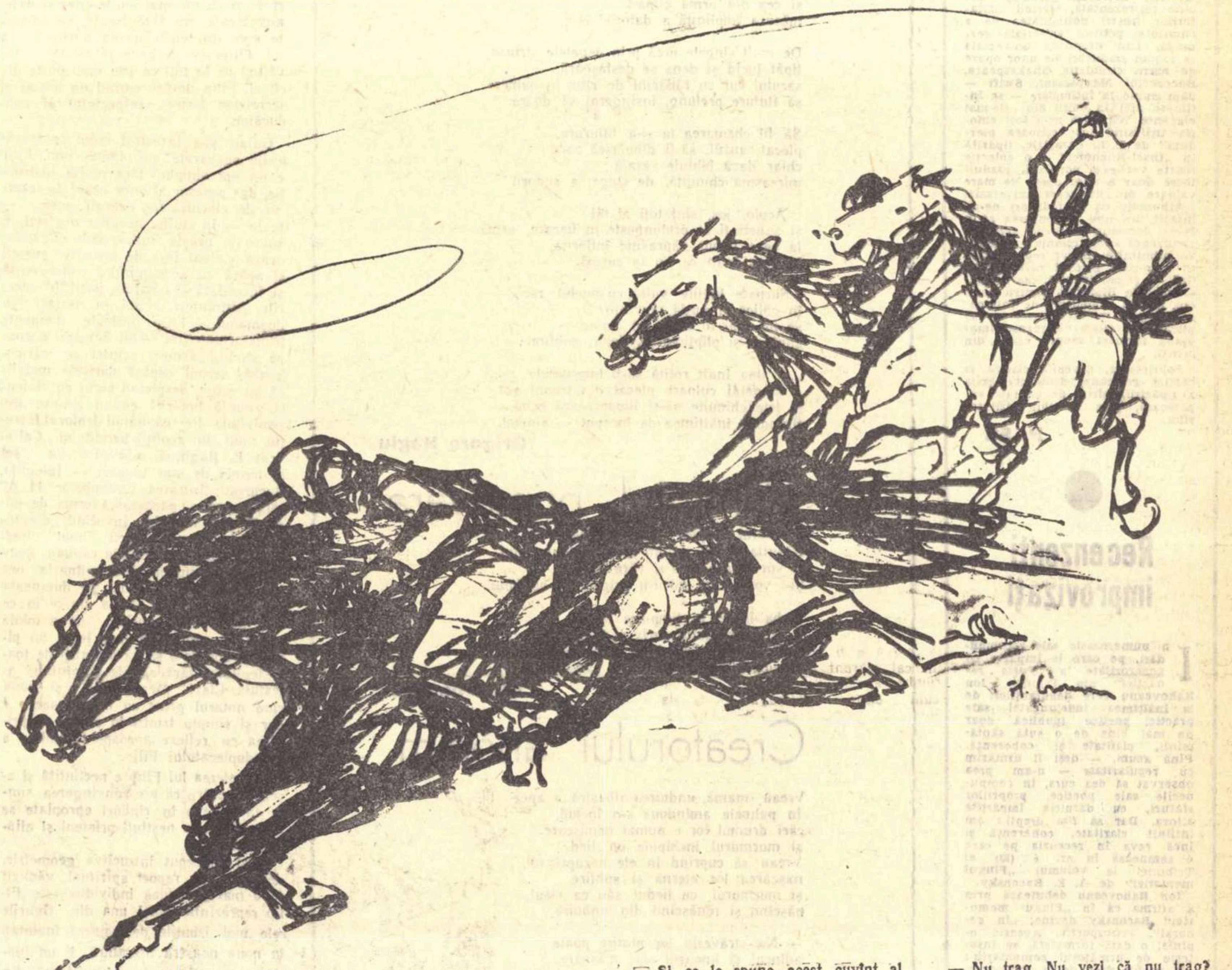

— Bună dimineaţa, părinte Lăstărescu.

Se ridică. Făcu asupra mea şi asupra tovarăşului Oroş semnul binecuvîntării preoţeşti.

— Domnul cu voi, fiilor!

— S-a bolnăvit coana preoteasa, părinte Lăstărescu?

— Bine ar fi fost să se fi bolnăvit, domnule. M-a băgat într-o drăcie, că mi-e şi ruşine să vă mărturisesc. Nebuna... O credeam potolită... Cînd colo... Mi-a făcut-o. Mi-a făcut-o de oaie... Nu. Mi-e ruşine să vă povestesc... Înţelegeţi? I-a luat Dumnezeu minţile. N-am cuvinte.

— Nu e nevoie, nu e nevoie, părinte Lăstărescu... Dacă n-ai cuvinte...

Ne duserăm în cancelarie să-l găsim pe doctorul Darvari. Era în birou. Scria într-un registru mare. De pe pereţii odăii, cei patru foşti şefi ai spitalului, ridicat din mila Domnului de către boierul Albu Dolea-Cruntul, se uitau cu aceiaşi ochi îngheţaţi, cumpliţi, şi la Darvari şi la noi.

— Am vrea să-l vedem pe tovarăşul Ţigănuş.

— Da, da, vă însoţesc.

Închise registrul. Îşi băgă stiloul în buzunar.

— Poftiţi cu mine.

De-a lungul coridorului, îl iscodii:

— Ce l-a adus pe părintele Lăstărescu de la Gorna la dumneata? Un accident?

Doctorul se opri şi ridică mîinile.

— Staţi să vă spun. Ceva nemaipomenit. Toată lumea credea — dar cîte nu crede lumea — şi acum s-a întîmplat tocmai pe dos. Ştiţi cu cine trăia văduva maiorului Cuţu? Aceea pentru care se tot ducea Buşulenga la Gorna de începuse să-l ia lumea la ochi? Cu sfinţia sa... Chiar cu sfinţia-sa. Chiar cu părintele Lăstărescu. De ani de zile, domnilor, de ani de zile. Abia acum în urmă a aflat preoteasa. Şi aseară, pe cînd părintele Lăstărescu era plecat în sat, preoteasa, cu fiu-său, cu tînărul Lăstărescu, teologul, au smintit-o în bătăi pe vinovată.

— Parcă nu s-au mai văzut surori să se bată...

— Păi nu v-am spus nimic! După ce au lăsat-o lată, preoteasa a luat o bucată de sodă şi, înţelegeţi, domnilor? — înţelegeţi? — i-a băgat-o tocmai acolo unde a păcătuit. Am făcut pînă acum sute de operaţii. Ce sute! Mii şi mii... Am întîlnit fel de fel de cazuri. Aşa ceva însă întîlnesc pentru prima oară în cariera mea. A trebuit s-o operez la cinci dimineaţa. O căldare. Cît o căldare era scîrboşenia.

Gorna! Satul de pe retezătură. Îl bătuse ploaia şi vîntul. Acum ploaia se oprise. Numai vîntul nu se liniştea. Venea de departe... De departe. Poate de la capătul lumii venea. Lumea n-avea capăt.

Nici Gînjii nu se linişteau la Gorna. Aveau să-mi spună multe despre trecut. Aveau să-mi spună şi mai multe despre cele de azi. Şi despre cele de mîine...

Îl găsirăm pe tovarăşul Ţigănuş tras la faţă, obosit. Cum ne văzu, ne surîse.

— Nici o grijă, tovarăşi. Merge bine. Inima merge bine. He, he! V-a spus doctorul ce s-a întîmplat în casa părintelui Lăstărescu?

— Ne-a spus.

— Cît venin ne-a mai făcut nouă Lăstărescu... Pe sub sutană mai poartă şi-acum, uneori, cămaşa verde.

Călare spre Dolea! Calul mă purta legănîndu-mă. Încet mă purta măruntul cal, legănîndu-mă. Nu semăna nici pe departe cu albastrul cal din vis. Nu alerga. Nu avea putere să alerge. Uneori ocolea gropile din mijlocul drumului. Alteori, cînd nu avea cum să le ocolească, se înfunda în ele şi intra în noroi şi în apă, pînă la burtă.

— Dii, calule, dii, căluţule!

Îl mîngîiam. Pe coamă îl mîngîiam. Îmi era milă de el. Îi treceau sudorile. Vîntul îi usca şi lui, ca şi mie, ochii şi gura. Iubeam caii. Ei îmi aminteau de anii mei fragezi pe care nu-i uitam. Poate de aceea visam atît de des cai.

Ajuns cu chiu cu vai în satul Cruntului, m-am oprit şi am stat de vorbă cu cîţiva oameni. Rupţi. Necăjiţi. Zdrenţuiţi. Mă primiră cu bunăvoinţă. Se plînseră de primar.

— De ce l-aţi pus pe capul nostru? Spune că e om nou, că e comunist. Nu-l credem. Nu putem să-l credem. Îl cunoaştem ca pe un mînz breaz. S-a scăldat în toate apele, ca să nu spunem în toate lăturile. Ne înjură cum ne înjurau şi ceilalţi primari. Primeşte plocoane, cum primeau şi ceilalţi primari. Se leagă de fetele şi de nevestele noastre, cum se legau şi ceilalţi primari.

— Tovarăşului Oroş i-aţi spus toate astea?

— Nu i le-am spus. Dacă se află că ne ducem la Partid, la tovarăşul Oroş, începe să ne strîngă în chingi prefectul, domnul Buşulenga.

— Trebuia, totuşi, să vă duceţi la Partid, la tovarăşul Oroş.

— Dumitale îţi vine uşor să vorbeşti aşa. Ai venit. Mîine-poimîine pleci. Cine ştie dacă mai calci sau nu mai calci pe la Dolea. Buşulenga rămîne...

Îi rugai să-şi dezlege limbile.

Şi le dezlegară şi îmi povestiră cu şart multe şi de toate. Încercai, din tot ce-mi spuseră ei, să aflu dacă inima lor era cu noi sau era împotriva noastră. Nu prea mă lămurii. Îi rugai să mă ducă la curtea boierească. Mă duseră.

Sub un şopron îmi arătară faetonul la care altădată boierul Albu Dolea-Cruntul înhăma rumînii atunci cînd avea de făcut un drum pînă la Teliu. Pe urmă mă duseră să văd biserica veche, veche, ridicată încă înainte de domnia lui Vasile Lupu. Mă descoperii şi intrai în biserică. Oamenii care intrară cu mine se mirară.

— Cum? Şi dumneata te descoperi cînd intri în biserică?

— Da. Cînd intru într-o casă sau într-o biserică, mă descopăr. Aşa m-au învăţat părinţii.

Îmi arătară o frescă de lîngă uşă. Erau zugrăviţi acolo nenumăraţi boieri şi nenumărate boieroaice din vechiul neam Dolea-Cruntul. Şi fiecare dintre ei ţinea în mînă biserica veche. Şi fiecare dintre ei aveau sprîncenele mari, încruntate. Şi obrazul aspru îl aveau. Şi buzele strînse. Şi copiii semănau aidoma cu părinţii. Iar părinţii semănau aidoma cu bunicii. Şi bunicii semănau aidoma cu străbunicii care trăiseră înaintea lui Vasile Vodă şi ridicaseră, din mila Domnului, şi pentru iertarea păcatelor lor, acest sfînt lăcaş. Boierii, care asupriseră satul, şi-l chinuiseră, şi-l afumaseră cu ardei, şi-l puseseră în butuci, şi-l trecuseră pe sub harapnice, şi nu se mai săturaseră de averi, zăceau, toţi, sub lespezile bisericii. Erau pulbere.

Le citii numele... Nu pe toate. Unele se şterseseră... Aveau să se şteargă şi celelalte.

Cercetai amănunţit biserica şi cînd ieşii văzui că, pe şosea, în faţa bisericii, mă aştepta un grup destul de mărişor de oameni care nu semănau cu ceilalţi. Purtau bărbi lungi în care nu intrase foarfeca de ani. Îmi spuseră că mai înainte fuseseră creştini ca şi ceilalţi, dar că acum sînt altfel de creştini. „Martori ai lui Iehova“ îşi spun.

— De unde sînteţi?

— Din satele de sub munte.

— Şi cu ce vă îndeletniciţi?

— Cu plugăria... Cu tăiatul pădurii...

Le privii mîinile. Nu erau mîini de plugari. Nici de tăietori de lemne. Iar graiul, deşi încercau să şi-l schimonosească, nu era de prin partea locului.

— Şi ce căutaţi pe aici?

— Umblăm să răspîndim cuvîntul Domnului, cuvîntul lui Iehova.

— Şi ce le spune acest cuvînt al lui Iehova oamenilor?

— Să nu se lase duşi de nas de comunişti. Comuniştii sînt fiii lui Anticrist. Aduc prăpădul lumii...

Îmi citară din Apocalips.

Oamenii îi ascultară. Unii tăcură. Alţii începură să-i sfredelească cu întrebări.

— Şi... cu ce vă plăteşte pe voi, domnul acela, Iehova, ca să vă pierdeţi vremea colindînd satele?

— Cu mila lui...

— Parcă n-am crede că vă osteniţi voi pentru atîta...

Sătenii din Teliu îmi purtau grija.

— N-ai vrea să mergem cîţiva cu dumneata, să te însoţim pînă la Blajini?

— Cunosc drumul.

— Ei, drumul! Drumul îl cunoaşte şi calul. Dar aşa... să nu cumva să-ţi iasă în cale oameni răi. Umblă destui. Unii, ca ăştia, cu bărbi mari. Alţii, cu pistoale.

Le mulţumii. Le mulţumii şi plecai singur. După ce ieşii din sat, controlai Beretta să văd dacă are sau nu încărcătură. Avea. Controlai şi cele patru butoiaşe Kisser pe care le luasem cu mine şi pe care le păstram în buzunarul hainei de piele. Erau în regulă.

Pe cînd mă depărtasem, cam la cîteva bătăi de puşcă de Dolea, văzui că în stînga mea se ridică un deal, iar în dreapta şoselei se întinde, pînă către zare, un smîrc ticălos.

— Ţine drumul, căluţule! Ţine drumul! Dealul să nu-l urci, că n-ai putere, şi nici n-avem ce căuta într-acolo. În smîrc să nu mă zvîrli, că şi dacă mă zvîrli, cu nimic nu te-alegi.

Căluţul nu putu să bată din copite, fiindcă picioarele îi erau îngropate în noroi pînă aproape de genunchi. Îmi răspunse nechezînd încet... încet. Şi atunci îi mîngîiai coama. Şi căluţul înălţă capul. Şi nările începură să-i tremure. Şi atunci, deodată, îmi ciulii şi eu urechile şi auzii tropote în goana mare, venind din faţă. De văzut, n-aveam cum să văd, pentru că la marginea dealului drumul cotea spre stînga. Tropotul de cai se apropia. Şi înţelesei că nu vine un singur cal, ci mai mulţi. Şi nu merg liniştit, cum mergeam eu, ci în mare goană. Auzii şi voci:

— Pe ei... Pe ei...

Trăsei căluţul deoparte.

— Stai binişor. Stai pe loc.

Căluţul se opri.

Se arătă de după cotitură şirul năprasnic al călăreţilor. Mă trăsei şi mai la marginea drumului. Luai în mînă, pentru orice eventualitate, un butoiaş. Metalul rece îmi săgetă podul palmei.

În frunte alerga un om bărbos, îmbrăcat în rasă călugărească, lungit aproape pe gîtul calului. Şi în spatele călugărului, lungit pe coama altui cal, recunoscui trupul lung şi uscat al lui Bosoancă. În urma lor, călărind cai mărunţi şi flocoşi, din care ieşea foc de atîta alergătură, veneau şapte Gînji. Cînd mă văzură, călăreţii din faţă cotiră şi încercară să urce dealul. Calul părintelui Calistrat Grămadă lunecă şi îngenunche pe neaşteptate. Bărbosul se rostogoli. Pînă să se ridice, un Gînj îi şi sări în circă. Al doilea Gînj sări şi el din şea şi se repezi să-l ajute.

— Al nostru eşti!

Îi frînseră mîinile la spate. Calul lui Bosoancă se ţinea încă bine.

— Nu trage. Nu trage, — strigă un Gînj.

— Nu trag. Nu vezi că nu trag?

Şi pe deasupra capului lui Bosoancă se despleti fulgerător, în aer, arcanul. Şi cît ai clipi din ochi îi înfăşură şi-i strînse trupul. Dintr-o singură smucitură, Gînjul care-l aruncase îl trase pe Bosoancă jos de pe cal. Se aruncară şi ceilalţi asupra lui. Îl legară. Îl scoaseră la drum. Prinseră şi aduseră la drum şi calul. Un Gînj smead se întoarse către Gînjul roşcovan:

— Să nu mă cerţi că i-am legat. Recunosc că sînt oameni. Dar pe ăştia nu putem să-i ducem la Teliu decît legaţi.

— Ţi-am spus eu să nu-i legi?

Leagă-i bine.

Mă apropiai de Gînji şi unul dintre ei mă întrebă:

— Te duci la Blajini?

— Da.

— Amînă. O să te lămurim mai tîrziu pentru ce. Întoarce-te cu noi la Teliu.

— Dacă spuneţi...

Se apropiară de mine cu Bosoancă şi cu părintele Calistrat Grămadă.

Era întîia oară că vedeam obrazul sfinţiei-sale. Tresării. Spusei Gînjilor:

— Ia aduceţi-l pe călugăr şi mai aproape de mine!

Mi-l aduseră. Îi mai rugai:

— Scoateţi-i camilafca.

I-o scoaseră.

— Ia acoperiţi-i puţin şi barba.

Îl întrebai pe călugăr:

— Cum spuneai că te cheamă, părinte stareţ?

— Calistrat Grămadă. Mă cunoaşte de ani de zile întreaga Moldovă de jos.

— Nu cumva ai fost şi la Sfîntul Munte?

— Am fost. Şi la Ierusalim, la mormîntul Domnului am fost.

— Şi nu cumva tatălui dumitale i se mai zicea şi Diplomatul?

— I s-o fi zis. De unde vrei să ştiu. Tata a umblat mult prin lume.

— Şi cum s-a făcut de te-ai transformat în stareţ, domnule inginer Metodiu Cosîmbescu?

— Asta nu cred că trebuie să ţi-o mai lămuresc eu. S-o descurci dumneata singur. Că rău am făcut că nu te-am omorît la vreme! Şi ce-a mai stăruit Zapateu... Spunea că-ţi este văr. Şi că greşim dacă-ţi lăsăm viaţa... Acum...

— E cam tîrziu...

Gînjii nu se mirară. Tăcură. Încălecară pe cai şi le spuseră celor doi:

— Mînaţi măgarii!

Ascultători, Bosoancă şi Cosîmbescu mînară măgarii spre Teliu.

Iar vîntul care venea de departe de dincolo de marginile lumii, se repezea asupra noastră: vuu, vuu... şi zvînta pămîntul pentru încolţire.

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

NOTE

La Casa Scriitorilor

Tovarășul acad. Manea Mănescu va conferenția sîmbătă 22 februarie 1958, orele 17,30, despre: „Principalele probleme economice și financiare ale construcției socialiste pe anul 1958".

●

Expoziția cărții germane

Capitala noastră găzduiește o nouă expoziție a cărții, de astă dată a celei din R.D.G. Afluxul vizitatorilor este explicabil, de vreme ce tipăriturilor germane li s-au creat o reputație din cele mai bune.

Deși numărul exemplarelor expuse nu este prea mare, am reținut un tablou destul de bogat în titluri, recent editate în R.D.G. De la cărțile contemporane ale romancierei Anna Seghers sau ale poetului Johannes R. Becher, pînă cu mult dincolo de cele ale lui Goethe, literatura germană este bine reprezentată, oferind vizitatorilor noștri posibilitatea de a cunoaște politica editorială germană. Din literatura universală se expun traduceri ale unor opere de mare circulație. Shakespeare, Boccaccio, Maupassant, Swift — dăm nume la întîmplare — se întîlnesc aici în ediții din cele mai elegante. Nu mică ne-a fost emoția întîlnind „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale, tipărită în „Insel-Bücherei" — o colecție foarte veche și populară, găzduitoare doar a unor opere de mare valoare din literatura universală.

Albumele de reproduceri ne-au întărit din nou convingerea că în acest domeniu editurile germane realizează performanțe vrednice de admirație. Bogat reprezentată în expoziție este și cartea politică, ca și cea tehnică, cea de medicină, de literatură pentru copii etc. etc. O sumedenie de cataloage din cele mai frumoase, cu explicații și clișee, întregesc imaginea formată asupra cărții din R.D.G.

Sobrietatea, devenită clasică la cărțile germane, deosebita grijă a tipăririi, hîrtia de calitate superioară, plac deosebit vizitatorilor.

P. St.

●

Recenzenți improvizați

In numeroasele sale recomandări, pe care le împarte cu generozitate la „Poșta redacției" din Tribuna, Ion Rahoveanu cere debutanților, de la înălțimea îndelungatei sale practici poetice (publică doar de mai bine de o sută săptămîni), claritate și coerență. Pînă acum, — deși îl urmărim cu regularitate — n-am prea observat să dea curs, în compunerile sale poetice, propriilor sfaturi, cu dărnicie împărțite altora. Dar să fim drepți: am întîlnit claritate, coerență și încă ceva în recenzia pe care o semnează în nr. 6 (53) al Tribunei la volumul „Fluxul memoriei" de A. E. Baconsky.

Ion Rahoveanu debutează prin a afirma că în „Fluxul memoriei" Baconsky devine, „în general", retrospectiv. Această opinie, o dată formulată, se însoțește de următorul comentariu: „E vorba deci de o extindere, temporală, a universului său poetic, mai ales în direcția trecutului. Peisajul care caracteriza poezia sa de acum cîțiva ani, spațiul, ajunge pretext pentru cîntecul timpului" (!). Cine n-ar recunoaște ineditul aprecierii? Spațiul, noțiune abstractă, devenit peisaj, noțiune concretă, ajunge pretext pentru... cîntecul timpului. Noi am propune, în această ordine de idei, cîteva variațiuni pe aceeași temă. Bunăoară, cum timpul, devenit pre-

text de cîntec, ajută la umplerea spațiului, etc., etc. Ion Rahoveanu își nuanțează ideea în același stil, străin de orice echivoc: „Deși retrospectiv, poetul își declară pivotarea (!) adîncă în prezentul pe ale cărei poziții luptă și trăiește intens". Pentru a nu ne lăsa să credem că Baconsky este totuși un poet legat de contemporaneitate, I. R. zice mai încolo: „Mai mare liric decît în versurile de problematică strict socială este în poemele în care se preocupă, ușor whitmanian, de... eternitate". Urmează citate ca versuri ale aceleiași strofe, stihuri disparate din trei poeme diferite. Ion Rahoveanu este un recenzent onest și, de aceea, după ce l-a menționat pe Whitman pentru a releva originalitatea lui Baconsky, ne mai informează că „în versurile lui Baconsky se atinge, abia perceptibil, (observați: „ușor whitmanian, abia perceptibil — cît e de nuanțat și de fin I. R.) umbra lui Lucian Blaga".

Cît de bine ar fi ca, de comentariile improvizate ale lui Ion Rahoveanu să se atingă nu umbra, ci aripa obiectivității și onestității!

M. Teodor

Mari sînt minunile tale, maică țărînă!

Mari sînt minunile tale, maică țărînă!
Iau un strugure-n mînă
îl duc la ochi
și prin boabele rotunde și limpezi
văd soarele;
îl duc la buze
și-i simt aromele care tămîiază lumina.

Mari sînt minunile tale, maică țărînă!
Iată, mi-ai dat să sorb
aerul și vinul,
să mănînc pîinea și strugurele,
și-am crescut și-am ajuns să-nțeleg
taina minunilor tale.

Mă plec în fața ta, maică țărînă;
mă plec și te cînt
Țărînă, maică a lumii!

Florența Albu

Măsura datoriei tale

lui VASILE ROAITĂ

Ce noapte revărsată, neliniștită noapte,
ruptă pieziș, cu prăvălite unde,
în sufletul plecat adînc la zbateri,
In umeda mirare-a pupilelor rotunde.

Acolo, jos, sînt torțe, fulguitoare torțe,
sau inimile-au prins culoare,
înmănuncheate uriaș în noapte
din pumnul strîns, din răsuflare?

Și cerul ce-ar putea să-ți spună, acum
cînd inima îți bate adînc printre metale
și cea din urmă clipă-i
măsura împlinită a datoriei tale.

De mult sîngele urcă prin degetele strînse,
țipăt lucid și dens se desfășoară,
sărutul lui cu rădăcini de ritm în oameni
să fluture prelung, însîngerat să doară.

Să fii chemarea ta și-a tuturora,
plecat, auzul, să-ți dibuiască zorii
chiar dacă bîntuie sărată
mireasma chinuită, de sînge, a sudorii

Acolo, jos, sînt toți ai tăi
și sunetu-ți se prelungește în fiecare urmă
la ceas temut năprasnic înflorită,
la ceas înalt ce nu se curmă.

...Surpate bolțile vuiră, cu muchii reci,
în oblică și surdă răzvrătire...
să nu mai fii decît un cîntec
sunîndu-și pîlpîirea pupilelor, subțire...

...O stea înalt rotită să-ți împrumute
a sîngelui culoare plecat din trupul gol
și fețe chinuite să-și limpezească ochii,
ținîndu-i înălțimea de început — simbol.

Grigore Hagiu

Pămîntul, primăvara

Pămîntul respiră prin brazdele noi,
Răsuflarea lui, ca un abur învăluie totul.
Il vor săruta albe și văratice ploi
Și-l vor săruta mieii-n primăvară cu botul.

Iarba învie, în timpurie mijire,
Acesta e ciudatul surîs al lutului.
Amărăciunea firului de iarbă, subțire,
Are ceva din amărăciunea sărutului...

Gh. Tomozei

Creatorului anonim

Vreau, mamă, unduirea-albastră a apei
în palmele amîndouă s-o închid,
căci drumul lor e numai nemișcare.
și murmurul închipuie un lied.
Vreau să cuprind în ele necuprinsul,
mișcarea lor eternă și subțire
și murmurul, cu liedul său ca visul,
născînd și renăscînd din unduire.

— Nu străvezia lor plutire poate
adîncul și imensul să-l măsoare.
căci drumul lor e numai nemișcare.
In neclintirea algelor de fund
Acordurile vremii își răspund
Cu-o melodie mai eternă poate.

B. Anton

„BĂRĂGAN"

ediția a II-a

Nădușit de căldura uscată a Bărăganului, în vara lui 1948, un om între două vîrste, tăcut și îngîndurat trecea podul plutitor de peste Borcea. Se îndrepta spre Lespezi — un sat îndepărtat din ținuturile Ialomiței înconjurat de bălți uitate de Dumnezeu. Nu era o călătorie de plăcere. Anton Filip, ca și odinioară Davidov, venea la Lespezi cu o sarcină de partid. Davidov, unul din cei douăzeci și cinci de mii, avusese sarcina să gonească preistoria din Gremeacii-Log. Anton Filip să transforme într-un avanpost socialist ferma din Lespezi. Amîndurora începutul le venise neînchipuit de greu. S-au străduit să-l biruie însă fiecare în felul său și au izbutit.

Indrăzneț, devotat pînă la sacrificiu cauzei pe care o îmbrățișase, Anton Filip este un ostaș disciplinat al unei armate ce nu cunoaște înfrîngerea. Conducerea fermei de la Lespezi pînă mai ieri în mîna unor hoți notorii, i se pare pur și simplu copleșitoare, aproape peste puteri. Cunoștințele sale în ale agriculturii sînt minime, ferma se află într-o stare vecină cu falimentul iar sfaturi competente nu are de la cine primi. In plus, după cum fusese prevenit, „cîteva sute de chiaburi, cu legături de rudenie peste șapte sate, cu avere și influență mare încă" aveau tot interesul să-i zădărnicească acțiunile. Pornește însă încrezător la lucru. Carnețelul, care-l însoțește peste tot ca o mascotă, se umple zi de zi cu tot mai multe cifre și date, amestecate, nu fără ironie, cu savante note din enciclopedia agricolă a lui Filipescu. Sagace și răbdător, învățînd de la toți ce știu mai multe decît el, Filip devine curînd un inițiat al secretelor fermei, respectatul ei conducător.

Galan și-a înzestrat eroul cu trăsăturile adevărate ale omului nou. Filip e un om simplu, fără multă instrucție, dar posesor al unor nesecate rezerve de clocotitoare energii puse — toate — în slujba nevoilor obștești. E sobru și urăște fanfaronada. Reacționează violent față de propriile greșeli și apără cu nedezmințită consecvență și încordată tenacitate pozițiile cucerite. Altminteri domol, în contact cu dușmanul, Filip trăiește momente transformatoare. Ochii deveniți aproape sticloși aruncă scîntei ce înfricoșează, verbul capătă duritate metalică iar mîna, despicînd aerul cu violență anunță hotărîri ce nu cunosc ireversibilul. Pe căpitanul deblocat Horuțiu, unul din acoliții banditului „Calistrat E. Răghină, administrator șef al fermei de stat Lespezi — Ialomița, București, Intrarea Columbelor 44 A" care nu vrea să părăsească ferma de unde Filip îl izgonise, invocînd „drepturile" sale de om al muncii, noul director îl anunță: „Domnule căpitan, domnule om al muncii, dacă mîine la ora 12 vă mai prind pe aici, pe dumneata sau pe el — Filip striga din ce în ce mai nestăpînit, cuprins de o mînie oarbă — atunci vă trag legal un picior în dos de-o să vă amintiți de toate legile și fărădelegile pămîntului acestuia. Clar?" Memorabilă e și scena cînd notarul prins cu mîța-n sac e pur și simplu trîntit în scaun de privirea cu reflexe aproape hipnotice a neînduplecatului Filip.

Increderea lui Filip e neclintită și aceasta pentru că are convingerea, simte că undeva în rînduri apropiate se află știuți sau neștiuți prieteni și aliați de nădejde.

Deși conceput întrucîtva geometric, deficitar sub raport spiritual, văduvit de o mai puternică individualitate, Filip reprezintă totuși una din figurile cele mai izbutite de oameni înaintați în noua noastră literatură. E un luptător care știe pentru ce militează, din ale cărui zbateri se ghicește omul, așa cum ar dori să fie. E fratele mai mic al lui Davidov.

Z. Ornea

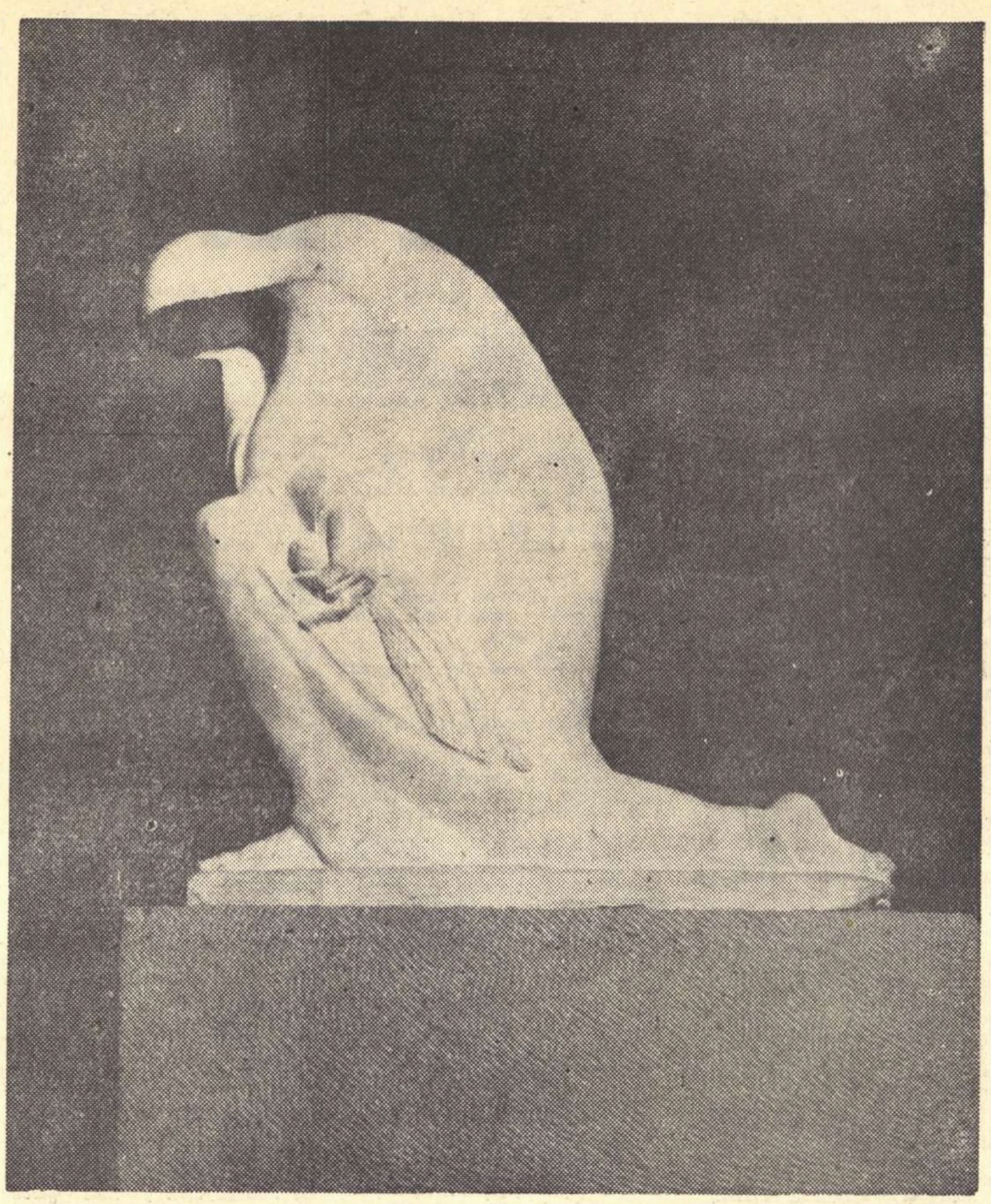

D. DEMU „Bocitoare"

DUELUL

(Urmare din pag 1)

parte de marile lacuri americane, cum cădea frunza din fagi și arțari. Peisajul semăna mult cu cel de la noi. Pe aceleași paralele, toamna și iarna, vara și primăvara sînt la fel.

Seara, cînd liniștea și tristețea toamnei m-au alungat din parc, m-am întors în casa gazdei și am întîlnit acolo oameni diferiți, veniți să ne cunoască. Era directorul fabricii vizitate, un profesor universitar, cîțiva avocați, cîțiva ziariști, un scriitor, un fost muncitor, azi conducătorul unui sindicat. Cu mulți am schimbat păreri, idei. Cu cei cu care n-am avut ce schimba, am vorbit despre vreme și despre gustul bucatelor europenești și americane. Călătorul trebuie să știe să facă și asemenea conversație!

La vremea ospățului, ne-am așezat fiecare pe unde am voit și vrerea mea a fost să stau la masa copiilor, toți patru mărunți și blonzi. Prietenia între noi s-a închegat repede. A pornit de la o joacă nevinovată. In loc de scobitori, în minusculele sandvișuri așezate pe talgerele din fața noastră, erau înfipte niște săbioare din material plastic. După ce ne-am eliberat cîteva asemenea „teribile" arme — înghițind cubușoarele de pîine, — am început să ne duelăm și de fiecare dată am ieșit înfrînt din lupta cu cei patru blonzi, dintre care cel mai mare avea opt ani. Mai greu a fost cu cel de cinci: ținea morțiș să-i spun o poveste, ceea ce s-a întîmplat numai după ce și-a respectat promisiunea că va bea tot paharul cu lapte. Desfătarea a fost mare la auzul istoriei Caprei cu trei iezi!

Ospățul se terminase. Copiii plecau spre lumea lor de visuri, mișcați poate de soarta iezilor și de viclenia caprei. Ne-am luat rămas bun, ne-am strîns mîinile, ne-am îmbrățișat și ne-am făgăduit ca la viitoarea întîlnire eu să le continui povestea iezilor, iar ei să-mi spună o istorioară necunoscută mie.

Cafeaua am băut-o printre cei mari. Intr-o vreme, cînd rămăsesem singur, dintr-un grup de oaspeți s-a desprins gazda, s-a apropiat de mine, mi-a umplut din nou ceașca și, fără altă vorbă, mi-a azvîrlit întrebarea:

— De ce vrei să-mi omori copiii?

Se vede că fața mea a exprimat atîta nedumerire, încît femeia a adăugat imediat:

— De ce voi, comuniștii, vreți să ne faceți război, să ne ucideți copiii?

Izbitura a fost grea, uluitoare. In prima clipă, nu vedeam răspunsul, nu găseam ieșirea. Mi-a oferit-o femeia din fața mea. Fulgerîndu-mă cu o privire dură și în același timp întrebătoare, dureros de întrebătoare, a rostit mai departe, cu o voce în care nu încăpea prefăcătoria:

— Te-am observat cum vreme de o jumătate de oră ai stat la masa copiilor mei, te-ai jucat cu ei, le-ai spus povești și mi-am închipuit că ar putea fi și ai dumitale. Atunci, de ce vrei să-i omori?

Intrebarea revenea a treia oară, chinuitoare, sfîșietoare și nu lăsa urmă de îndoială. Mama celor patru blonzi vedea în mine un ucigaș posibil al copiilor ei.

Zgomotul conversației celor din jurul meu s-a stins, imaginea oamenilor și a încăperii s-a pierdut ca într-o ceață și în seara aceea de noiembrie, în casa unui american de mijloc rămăseseră o femeie și un bărbat, din două lumi diferite care se înfruntau, care trebuiau să răspundă unei probleme grave.

Am dus mîna la buzunarul din dreptul inimii și cu gesturi aparent calme, am scos fotografia unui copil de șase ani, cu păr gălbui, ca apele chihlimbarului în jocul luminii, cu ochi albaștri ca mările sudului, deschiși larg asupra lumii, întrebători.

Am întins fotografia femeii din fața mea. Inainte de a putea să-mi spună ceva, am glăsuit aspru, sacadat:

— Dumneata de ce vrei să omori copilul acesta? Are șase ani și deocamdată nu vrea altceva decît să trăiască, să rîdă, să se bucure de viață, iar eu nu vreau nimic altceva decît să fac din el un om, un adevărat om. De ce vrei să-l ucizi?

Femeia s-a mișcat înapoi, a întins mîna dreaptă căutînd un sprijin, m-a privit adînc, cu niște ochi în care se așezase groaza și după o lungă clipă de tăcere, m-a întrebat întretăiat:

— Dar..., de ce crezi că eu... aș vrea... eu... să-ți omor copilul?

— Dar de ce crezi că eu aș vrea să-ți omor copiii?

A urmat o controversată cercetare a situației internaționale, a pregătirii războiului, a celor care refuză orice încercare de a se ajunge la o conviețuire pașnică, a celor care comit agresiuni, care trimit departe de țara lor unelte ale morții pentru a pregăti uciderea copiilor — și nu numai a copiilor — de pe mai bine de o treime din suprafața pămîntului.

Conversația a fost lungă, grea, cu ocolișuri, dar de la o vreme am simțit că în fața mea era un om cinstit.

Intrasem bine în adîncul nopții cînd am pus capăt convorbirii noastre. Plecaseră și directorul de fabrică, și scriitorul, și profesorul universitar, și avocații.

A doua zi se sculau de dimineață, pentru a se duce la treburile lor, pentru a ajunge departe...

A doua zi se scula de dimineață și mama, pentru a-i îngriji pe cei patru blonzi.

A doua zi m-am sculat și eu de dimineață, pentru a părăsi orașul din apropierea marilor lacuri americane, pentru a pleca departe. Din zborul avionului, m-am uitat încă o dată la casa în care, cu zece ore mai înainte, o mamă credea că aș putea fi ucigașul copiilor ei. Mi s-a părut, sau din curtea casei cineva a fluturat o batistă albă?

...In zorii unei zile de februarie, la marginea Bucureștiului, simțind primăvara care sosește dinspre sud, privind trecerea satelitului sovietic, mi-a revenit în fața ochilor, pe marele ecran al cerului unde se stingeau stelele, fluturarea batistei albe.

Cînd am părăsit orașul din apropierea marilor lacuri americane, n-am putut să răspund acelei fluturări. Am impresia că o fac acum. Sputnikul mă reprezintă și pe mine, om al veacului al douăzecilea, dintr-o țară socialistă.

George Macovescu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag.1)

deosebit interes, a fost „Reportajul". Consider metoda de lucru a timișorenilor drept foarte bună și am de gînd, cu voia colegilor mei, să o recomand tuturor cercurilor literare și cenaclurilor din țară. Este inutil să stăruim asupra adevărului atît de știut că talentul cuiva, oricît de mare ar fi, scade și piere dacă nu este neîntrerupt hrănit din forța cea mare a culturii. Consider dezvoltarea necontenită a culturii generale drept punct de căpetenie și de onoare în activitatea mea ca răspunzător de buna dezvoltare a tinerelor talente.

Una din grijile noastre este tipărirea almanahurilor regionale ori de cîte ori ele vor alcătui valori de preț. Avem de gînd ca, împreună cu Casa creației populare din Ministerul Invățămîntului și Culturii să răsplătim necontenit eforturile începătorilor.

— Cum?

— In primul rînd, prin tipărirea almanahurilor. In al doilea rînd, prin tipărirea lucrărilor valoroase în presa literară centrală. Și, în al treilea rînd, prin a tipări în volume pe orice începător care va dovedi că merită să dobîndească acești lauri.

Cred că tipărirea în volumașe a începătorilor va fi stimulentul cel mai puternic, pentru că oricîte laude ar primi cineva, oricîtă încurajare verbală i s-ar da, ținta supremă a celui ce scrie este lumina tiparului. Socotesc că, în scurt timp, cu ajutorul Uniunii Scriitorilor și Casei de creație populară vom înfăptui acest mare și legitim vis al oamenilor care-și încearcă aripile în zborul spre celebritate. Cred că, printre alte multe mijloace de stimulare, va fi și organizarea unui concurs anual, pe țară, cu prilejul căruia vor fi premiați începătorii care vor merita răsplata unor premii. Intenționăm, la fel, să scoatem din anonimat viața cercurilor și cenaclurilor.

— Ce înțelegeți prin scoaterea din anonimat?

— Activitatea cercurilor și cenaclurilor trebuie să-și aibă răsunetul cuvenit în presa regională și centrală. Cred că ar fi folositor ca, în timpul cuvenit, publicațiile noastre literare să însereze la loc de cinste activitatea modestă, și de cele mai multe ori anonimă, a oamenilor care se zbat spre a-și dezvolta puterea creatoare. Activitatea cercurilor literare și a cenaclurilor trebuie răsfrîntă îndeosebi în paginile „Gazetei literare". Vom ruga conducerea publicațiilor literare din Iași, Cluj și Timișoara să ne dea ospitalitatea cuvenită, ori de cîte ori în capitalele de regiune cercurile și cenaclurile vor avea activitatea demnă de relevat. Incepătorii în greul meșteșug al scrisului să privească cu încredere activitatea noastră, pentru că ea va fi pusă numai în slujba dezvoltării talentelor și numai spre cinstea și creșterea necontenită a breslei scriitoricești. Cercurile și cenaclurile să se adreseze cu cea mai largă încredere secției noastre, alcătuită numai din oameni animați de înalta iubire față de literatură, în genere, și față de ajutorarea și creșterea talentelor, îndeosebi. Sîntem ferm hotărîți să ne ducem la capăt cu seriozitate și gravitate această misiune care e cu atît mai nobilă, cu cît e mai grea și de îndeplinit.

S. Dumitru

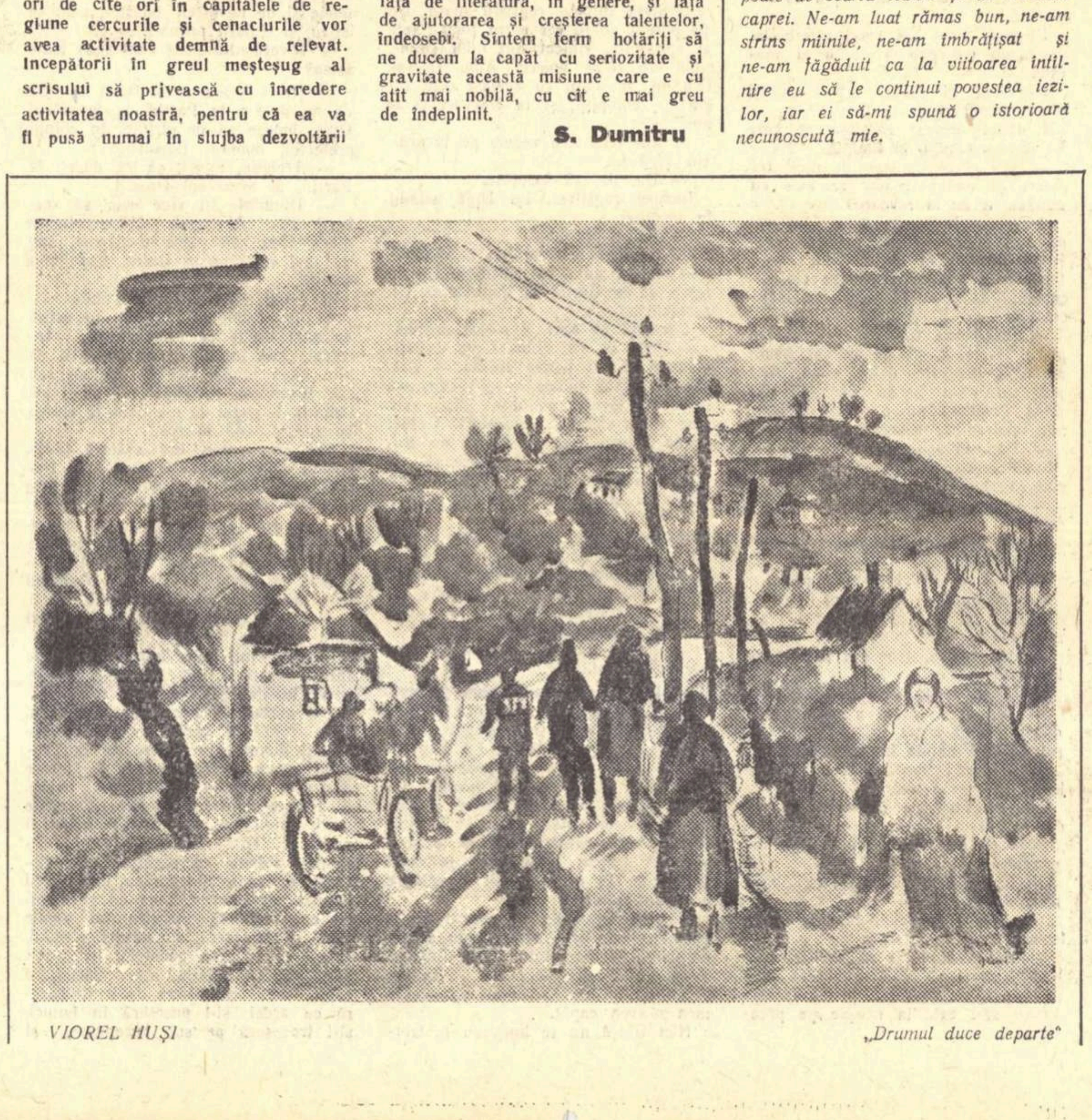

VIOREL HUȘI „Drumul duce departe"

Candidații uzinei

(Urmare din pag. 1)

Mi se pare semnificativ în ceea ce privește conduita lor obștească — egală cu aceea care privește exigența muncii lor în uzină — faptul că ei au fost propuși candidați de lumea cetățenilor, din cartierele unde ei locuiesc. Aceste cartiere se află la distanțe mari de uzină. Existența lor obișnuită a atras deci respectul și încrederea cetățenilor din circumscripțiile respective — așa cum seriozitatea muncii lor îi face să se numere printre lucrătorii de frunte ai uzinei. In numele de candidat s-au întîlnit deopotrivă lucrătorul capabil și înzestrat și cetățeanul luminat, conștient de datoriile sale obștești.

Dionisie Solomon e propus pentru a cincea oară deputat în raionul Lenin. El nu mai locuiește de cîtva timp în acest raion, totuși cetățenii din circumscripția pe care a părăsit-o au cerut printr-un memoriu popular repropunerea sa, și aceasta în amintirea fructuoaselor sale inițiative în activitatea de pavare și înfrumusețare a străzilor, de înzestrare a cartierului cu biblioteci și instituții noi. Redescopeream în activitatea sa obștească simțul estetic ascuțit și conștiinciozitatea pe care s-a făcut cunoscut la bancul său de matrițer din uzină.

Burcezan Ștefan, sudor și candidat într-o circumscripție din Ferentari: vrea telefoane în cartierul lui, farmacii, magazine suficiente, instalație de apă perfecționată și extinsă. Omul acesta lucrează de copil în uzină; poate a prins și vremile societății americane Standard-Electric, care a stăpînit în trecut fabrica. Martor și participant la cele mai fine lucrări de electricitate și telefonie, nu a avut mult timp lumină în casă și folosea lampa cu gaz.

Vlad Nicolae și Vlădescu Dumitru, lucrători în aceeași uzină și candidați în circumscripții alăturate celei a lui Burcezan, se arată în aceeași măsură drept cetățeni cu priviri limpezi asupra modernizării cartierelor mărginașe ale Capitalei. Ca și ceilalți candidați din uzina „Grigore Preoteasa", pe care regret că nu i-am putut cunoaște îndeaproape.

Am rămas convins, din întîlnirea avută cu asemenea candidați, că ei sînt — în ceea ce privește aspirațiile lor obștești — expresia vie a zilelor noi, socialiste, pe care le trăim.

Ștefan Bănulescu

Drama subiect-obiect

— Cum dovediţi că anumite senzaţii şi idei sînt „adevărate"?

— Confruntîndu-le cu realitatea obiectivă!

— Cum?

— Prin practică. Orice **afirmaţie** este înainte de toate o **întrebare** de pus existenţei, iar practica este, în primul rînd, punerea acestei întrebări.

— Bine, dar posibilitatea unui asemenea dialog între conştiinţă şi existenţă presupune neapărat posibilitatea comparării senzaţiilor şi ideilor cu „realitatea obiectivă"!?

— Desigur!

— Atunci cum explicaţi faptul că oamenii dau atîta importanţă senzaţiilor şi ideilor cu toate că sînt în stare să cunoască şi **direct** realitatea obiectivă? Cine posedă originalul nu mai dă atîta importanţă cópiilor!...

— Oamenii nu pot să cunoască **direct** realitatea obiectivă. Nimeni nu poate să ocolească formele subiective de oglindire a realităţii obiective. Cine poate să sară peste propria lui umbră?!

— Atunci ceea ce numiţi „confruntarea senzaţiilor şi ideilor cu realitatea obiectivă" nu este nimic altceva decît confruntarea unor senzaţii cu alte senzaţii, confruntarea unor senzaţii prezente cu nişte senzaţii trecute. Propoziţia: „Acesta este un creion" este „adevărată" în măsura în care senzaţiile pe care le înregistrează acum sînt asemănătoare cu senzaţiile pe care le-a mai înregistrat şi altă dată.

— Fără îndoială că nu oamenii leagă senzaţiile de realitatea obiectivă, ci senzaţiile îi leagă pe oameni de realitatea obiectivă. Oamenii nu pot să se strecoare „între" senzaţii şi realitatea obiectivă pentru a le compara. Dar comparînd senzaţiile unele cu altele, oamenii izbutesc, în cele din urmă, să afle cîte ceva despre ceea ce există dincolo de ele. In vreme ce originalul este totdeauna anterior cópiilor sale, cunoaşterea originalului este deseori precedată de cunoaşterea cópiilor sale. Cunoaşterea realităţii obiective este totdeauna şi în mod necesar precedată de cunoaşterea cópiilor sale.

— Nu înţeleg cum compararea unor senzaţii poate să ducă la cunoaşterea unei realităţi care ar exista dincolo de ele.

— Iată cum. Spuneaţi că propoziţia: „Acesta este un creion" este adevărată numai în măsura în care senzaţiile pe care le înregistrează acum sînt asemănătoare cu senzaţiile pe care le-a mai înregistrat şi altă dată. Dar ce anume determină asemănarea dintre senzaţiile prezente şi cele trecute?

— Nu ştiu şi nici nu mă interesează această întrebare, deoarece nu se poate răspunde la ea. Cred că despre această „realitate" de dincolo de senzaţiile noastre nu se poate afirma nimic. Nici măcar că nu există. Singura atitudine înţeleaptă faţă de această lume extra-senzorială este tăcerea absolută, dacă vrei să rămîi între limitele ştiinţei. Ceea ce există dincolo de senzaţiile noastre nu formează obiectul ştiinţei. Fiecare poate să şi-l închipuie cum vrea. Teoria cunoaşterii realităţii obiective nu poate fi altceva decît o teorie a credinţei. O teorie ştiinţifică a cunoaşterii nu poate să studieze decît raporturile dintre idei şi senzaţii şi idei şi idei. Senzaţiile şi ideile nu pot fi considerate cópii ale unui original despre care nu se poate şti nici măcar dacă **există**.

— Hai să încercăm să răspundem, totuşi, la această întrebare. Oare asemănarea dintre diverse complexe de senzaţii nu este determinată de faptul că omul are de-a face cu diferite obiecte individuale de acelaşi gen? Oare propoziţia: „Acesta este un creion" nu exprimă şi judecata prin care omul reflectă unitatea dialectică dintre obiectul individual din faţa lui şi genul căruia acesta îi aparţine? Dacă n-ar fi aşa, atunci de ce propoziţia: „Acesta este un creion" este falsă ori de cîte ori obiectul cu care are de-a face subiectul nu este un creion, ci altceva?

— Pentru că am convenit sau ne-am obişnuit să numim „creion" numai un **anumit** complex de senzaţii.

— Şi de ce numim creion numai un **anumit** complex de senzaţii şi nu un **altul**?

— Aceasta este o întrebare metafizică, lipsită de sens.

— Dimpotrivă! Dovadă că răspunsul este profund dialectic.

— Care este răspunsul?

— Deoarece numim „creion" numai acel complex de senzaţii care oglindeşte unul din nenumăratele fenomene prin care se manifestă aceeaşi esenţă. De aceea, cuvîntul reflectă, în general, prin conţinutul lui, identitatea diferitelor lucruri individuale de acelaşi gen.

— Cum puteţi să dovediţi că limbajul nu este numai un sistem convenţional de semne, cu ajutorul căruia ne organizăm experienţa noastră senzorială într-un fel cît mai comod posibil?

— Tot prin practică, în ultimă instanţă.

— Bine, dar practica este, după părerea mea, tot o succesiune de senzaţii.

— Da, dar prin **aceleaşi** senzaţii eu aflu şi dacă **am** şi dacă **n-am** spus adevărul. Distanţa dintre răspunsul afirmativ şi cel negativ prin care obiectul, acţionînd asupra simţurilor, confirmă sau infirmă supoziţiile subiectului nu coincide tocmai cu distanţa dintre adevăr şi fals? Nu există nici un motiv să cred că lucrurile se comportă potrivit propoziţiilor mele pentru ca să nu mă dezamăgească. Obiectul se comportă potrivit presupunerilor subiectului numai dacă presupunerile subiectului oglindesc legi ale obiectului.

— Eu cred că lumea e plastică şi că suportă cu o minimă rezistenţă violenţele omului. Totul este posibil. Depinde de putere. Nu există **adevăr**, ci numai **adeverire**.

— Ceea ce se adevereşte este însă adevărul. Adevărul nu este un raport între subiect şi obiect. Adevărul este o însuşire; însuşirea tuturor formelor subiective care oglindesc realitatea obiectivă. Verificarea practică nu generează adevărul, ci evidenţiază adevărul. Ideile **sînt** adevărate sau false. O idee nu **devine** adevărată dacă nu este adevărată. Practica nu poate decît să ne **arate** care sînt adevărate şi care false.

— Ba, practica nu poate **să ne arate** decît **care** idei sînt **deocamdată** false şi care nu sînt **deocamdată** false. Care sînt adevărate nu poate să ne spună practica. Practica este şi ea un proces. Ce nu dezminte astăzi, poate să dezmintă mîine.

— Aşa ar fi dacă n-ar exista decît lucruri individuale şi nu şi genuri de lucruri, dacă obiectivitatea adevărurilor noastre ar depinde de caracterul lor absolut. Dar adevărurile noastre sînt numai relative. Practica le corectează şi le completează mereu.

— Rămîne, totuşi, de neînţeles cum poate omul să cunoască ceea ce nu este omenesc. Este o întrebare la care, după părerea mea, nu poate să răspundă decît religia. Obiectul şi subiectul au aceeaşi origine: actul divin al creaţiei. Altfel rămîne de neînţeles faptul că lumea aceasta este de înţeles...

— Ştiinţa a dat acestei întrebări un răspuns „mai controlabil" decît religia. Obiectul şi subiectul au, într-adevăr, aceeaşi origine: materia, care în auto-dinamica ei neîncetată a făurit creierul omenesc, prin care a început să se auto-cunoască. Desigur că formele de reflectare ale lucrurilor nu sînt identice cu lucrurile înseşi: ele sînt numai oglinzile omeneşti ale lucrurilor. Dar aceste oglinzi reflectă cu fidelitate esenţa şi legile lucrurilor. De aceea s-au şi format. Altfel omul n-ar fi în stare nici să-şi cunoască mediul său înconjurător şi deci nici să şi-l supună.

— ?!...

Henri Wald

P. S. Un dialog nu se termină niciodată; totdeauna se întrerupe dintr-un motiv sau altul...

ARTĂ ABSTRACTĂ

Intr-o capitală occidentală s-a deschis o expoziţie de artă abstractă. „Expozantul" este un *cimpanzeu*

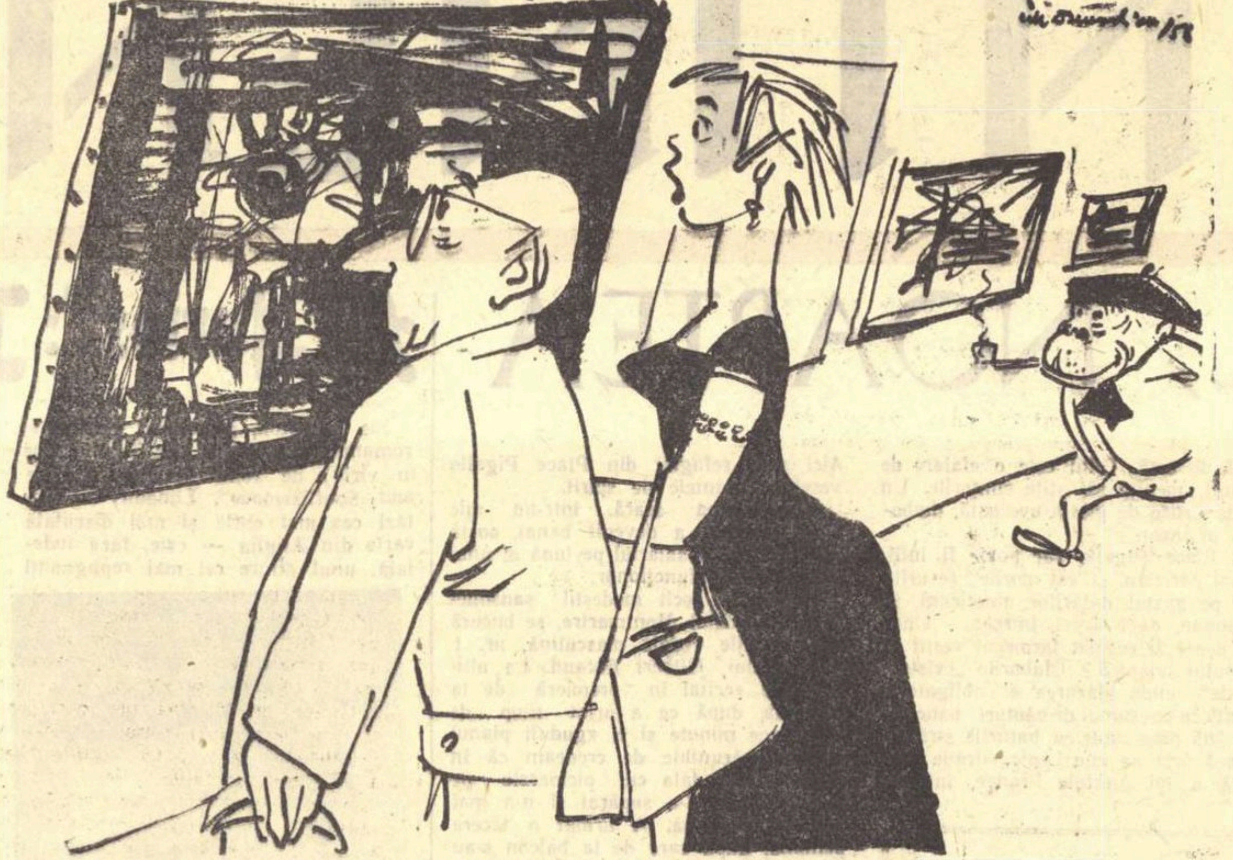

— Dragă, n-ai impresia că este puţin prea cerebral?

Desen de CIK DAMADIAN

DIALOG DESPRE ARTA ROMANULUI

Cititorul: *Am auzit repetîndu-se că dumneavoastră, scriitorii de romane, aţi fi martorii cei mai vrednici de crezare al actelor şi gesturilor din care e făcută viaţa noastră, că sîntem deci îndreptăţiţi să căutăm în cărţile d-voastră o explicaţie a timpului nostru.*

Romancierul: *Trebuie să vă previn însă că eu sînt un martor părtinitor tocmai pentru că îmi repugnă să depun o mărturie mincinoasă.*

Cititorul: *Inţeleg, alegerea dumitale e făcută. Dar, la drept vorbind, această alegere nu mi se pare dificilă. Imi închipui că între adevăr şi minciună nimeni n-ar şovăi.*

Romancierul: *Fireşte, alegerea pare uşoară dacă minciuna ar fi contrariul adevărului, dacă ar ocupa o poziţie exact contrarie lui, aşa cum e ziua faţă de noapte. In artă însă, minciuna nu e adeseori decît umbra deformantă a adevărului, schimonosindu-i gesturile, mimîndu-i expresia, împrumutîndu-i cuvintele. Aproape că nu există romancier care să nu fie convins că a pătruns şi fixat un moment autentic al realităţii şi ceea ce putem noi judeca e doar în ce măsură acest moment particular implică vreo semnificaţie umană mai generală. „Doamna Bovary" nu e la origină decît un fapt divers de cîteva rînduri într-o gazetă din Rouen. Prin Flaubert faptul anodin a ajuns bovarysm, înscriindu-se ca o categorie psihologică distinctă. Ana Karenina este şi ea o Emma Bovary, cu toate că eroina lui Tolstoi e o femeie din protipendada rusească şi nu o mică burgheză concupiscentă, aşa cum Davida lui Petru Dumitriu, boieroaică valahă din veacul al nouăsprezecelea, macerată de o mare pasiune, ne apare ca o eroină corneliană...*

Cititorul: *Fiindcă aţi pomenit de aceste romane, cronici ale vieţii private, nu mă pot opri să fac o observaţie. Am băgat de seamă că personajele romanelor noastre mai recente aproape nu au ceea ce ne-am deprins să numim viaţă particulară. Ele se comportă, aşa zicînd, ca nişte indivizi absorbiţi de evenimentul exterior şi a căror viaţă e modificată prin imixtiunea acestui eveniment exterior.*

Romancierul: *Eroi impermeabili la realitatea înconjurătoare n-au existat decît în mica literatură optimistă, în romanele din care timpul e ca şi abolit. In viaţa privată a indivizilor s-a reflectat întotdeauna evenimentul exterior, cu deosebirea că pînă la veacul luminilor, el apărea ca o intervenţie a fatalităţii iar nu ca o acţiune la care participă oamenii înşişi. Altminteri vorbind, eroul romanului modern nu mai e surprins de realităţile din afara lui care îi invadează propria viaţă, pentru că el însuşi acţionează asupra acestor realităţi şi într-o măsură tot mai mare le şi provoacă. De fapt, în tragedia greacă lucrurile se petrec aproape ca şi în romanele cele mai noi. Viaţa privată a eroilor e strîns împletită cu viaţa cetăţii, corul reprezentînd într-un fel opinia publică, deosebindu-se doar prin aceea că actele lor sînt prezentate ca rezultînd din imixtiunea unei voinţe mai puternice căreia trebuie să se supună. Sophocle nu era ţinut să justifice prea amănunţit paricidul şi incestul lui Oedip de vreme ce le punea în seama voinţei arbitrare a zeilor, dar romancierul modern, neavînd la îndemînă pretextul intervenţiei zeilor în viaţa privată a eroilor săi e obligat să caute raţiuni mai convingătoare, psihologice şi sociale. Omul participă astăzi la construcţia unei noi societăţi, aşa cum cioplitorul în piatră care lucra la înălţarea catedralei medievale se credea, pe drept cuvînt, mai mult decît un zidar obişnuit. Un asemenea om are desigur şi o viaţă privată, dar ea nu mai e decît o prelungire a activităţii sale de constructor, o singură dimensiune a personalităţii şi nu cea mai interesantă, pe cînd un personaj al lui Bourget, de pildă, nu avea decît viaţă particulară, fiindcă activitatea socială a acestui personaj (gentilom de ţară, conte, femeie de lume etc.) nu solicita capacitatea sa pasională. Mi se pare tipică, în privinţa asta, observaţia atribuită lui Bourget, după care un om cu un venit mai mic de o sută de mii de franci aur nici nu merită să devină personaj de roman, psihologia lui fiind, pare-se, cu totul rudimentară...*

Cititorul: *Nu mă pricep în probleme de stil, obişnuind să spun despre un roman „e bine scris" sau „e prost scris", dar nu mi-a scăpat că unii scriitori în rîvna lor de a îngrămădi detalii, ajung uneori la o minuţiozitate prolixă — „După ce îl văzu ieşind pe uşă" scrie unul şi detaliul acesta ar fi preţios numai dacă în mod obişnuit oamenii ar ieşi pe fereastră, altminteri era suficient să ni se spună „după ce îl văzu ieşind" cititorul imaginîndu-şi lesne pe unde se poate face asta.*

Romancierul: *Li se întîmplă şi scriitorilor care se ţin de canoanele riguroase ale scrisului sobru să lunece în această capcană. Nici Stendhal n-a scăpat de prolix, cu toate că îşi propunea ca model de concizie codul civil care, în treacăt fie zis, nu e un model fericit. Fraza încărcată şi sinuoasă a lui Proust, de pildă, ca un fluviu umflat de afluenţi, e mai limpede totuşi decît fraza seacă a Codului Napoleon, a cărei concizie e numai aparentă de vreme ce dă naştere la mii şi mii de procese care sînt tot atîtea controverse de interpretare... Şi, ce e mai ciudat, prolixitatea cea mai supărătoare n-o afli la marii scriitori de opere întinse pe hectare de hîrtie (Tolstoi, Sadoveanu, Thomas Mann etc.) ci tocmai la şlefuitorii unor capodopere oarecum miniaturale. Matei Caragiale, ca să luăm un caz concret, şi-a căznit faimoşii săi Crai de Curtea Veche un lung şir de ani şi această migală de giuvaergiu nu i-a ferit totuşi povestirea de unele prolixităţi. Piatra cizelată păstrează pete care îi umbresc strălucirea. Despre Pirgu ni se spune că „era o lichea fără seamăn şi fără pereche". Nemaigăsindu-şi pereche e uşor de presupus că Pirgu n-avea cui semăna.*

Intr-alt loc, acest purist vorbeşte de „spriţuri cu sifon", ceea ce-i cu atît mai curios din partea unui om care, frecventînd faimosul birt al lui Iordache, ştia ce este spriţul: vin cu sifon.

Las altora grija de a pureca scrisul nostru, ca să mă întorc la destinul eroilor de roman, fiind, dintre subiectele mici, cel mai vrednic de discuţie.

Cititorul: *Unii romancieri ne-au destăinuit că îşi dirijează eroii ţinîndu-i în limitele dinainte fixate, fără a le îngădui nici cea mai mică abatere, în timp ce alţii se plîng că eroii lor o iau razna, ca şi cînd romancierul n-ar fi decît un „bun mediu", în limbaj spiritist, adică un copist servil al unei voinţe tiranice, un ucenic vrăjitor care nu mai ştie cum să-şi stăpînească păpuşile după ce le-a însufleţit.*

Romancierul: *Dintre criteriile cu care ne-am deprins să recunoaştem opera literară izbutită, mai sigură ni se pare impresia ce o avem că eroii cutărui roman n-ar fi putut acţiona altminteri de cum au făcut-o în toate împrejurările fabulate de autor. Trebuie să accentuez: numai în circumstanţele acelea, fiindcă dacă i-am scoate de acolo, le putem modifica destinul după fantezia noastră. Raskolnikov în condiţiile de astăzi, ar fi desigur un student merituos, găzduit la un cămin confortabil, iar nu în cămăruţa sordidă unde l-a descoperit Dostoievski şi e infinit probabil că „ideile" sale ceţoase s-ar destrăma în furnicarul laborios al Universităţii Lomonosov. N-am mai avea atunci nici crimă, nici pedeapsă. Julien Sorel, dezbărat de pojghiţa romantică, ne apare ca un arivist crîncen a cărui forţă vine dintr-o amoralitate rece şi chibzuită, dar scos din 1830 şi adus în zilele noastre, ni-l putem închipui uşor sub înfăţişarea unui institutor care ar evolua ca Topaze, eşuînd cel mult la închisoarea corecţională şi în nici un caz la eşafod. Pînă şi Ion al lui Rebreanu, în rînduiala nouă, ar pierde din intensitatea poftei nesăturate de pămînt şi l-am întîlni fie ca producător agricol mijlocaş, fie integrat într-o gospodărie colectivă... Continuînd jocul acesta de a transpune pe eroii unor romane ilustre în mijlocul societăţii noastre, veţi vedea că rezultatele sînt în avantajul lor, cu alte cuvinte, că se simt destul de bine într-o lume care a restrîns dramatismul vieţii private reducînd-o la gesturi mai simple şi la un număr foarte limitat de conflicte.*

Cititorul: *Dacă veţi merge mai departe, punînd eroii marilor ficţiuni ale trecutului să trăiască cu adevărat, ei vor avea prilejul să constate că viaţa n-a pierdut din diversitatea ei bogată, că oamenii nu acţionează ca nişte fiinţe identice unele cu altele şi că unii scriitori de romane nu trebuie să pună în seama prefacerilor structurale ale societăţii propria lor criză de imaginaţie, probabil trecătoare.*

Sergiu Dan

ROŞIA-MONTANĂ

Ciudaţi par munţii la Roşia-Montana
— Urşi uriaşi împietriţi de milenii.
Vîntul le jupoaie, roşiatică, blana
Arsă de focul cumplit al gheenii.

Cine ar crede că-n munţii de piatră
Se întretaie atîtea poteci?
Căţelul Pămîntului latră
Sub bolţile negre şi reci.

Din ziua, rămasă cu veacuri în urmă,
Cînd un zmintit a rostit vorba „aur",
Oamenii, fără zăbavă, tot scurmă
Prin măruntaiele acestui balaur.

II

Rămas întreg, peretele de stîncă
Dezvăluie uimitelor priviri
Adînci scrijelituri, citeţe încă
După atîtea morţi şi prăbuşiri.

S-a stins o-mpărăţie după alta
De-atunci, şi chiar şi graiuri au pierit,
Dar semnele crestate-n stei cu dalta
De robii anonimi, au dăinuit.

Cîte-o adîncitură în perete
Ţi-arată urma aurului scos —
Şi-un fir de apă curge, tenebros,
De-a dreptul, s-ar părea, din rîul Lethe.

III

S-a stins febrila goană după aur.
Nu mai pier oameni în adînca mină.
Theseu l-a doborît pe Minotaur —
Şi s-a făcut în labirint lumină.

Petre Solomon

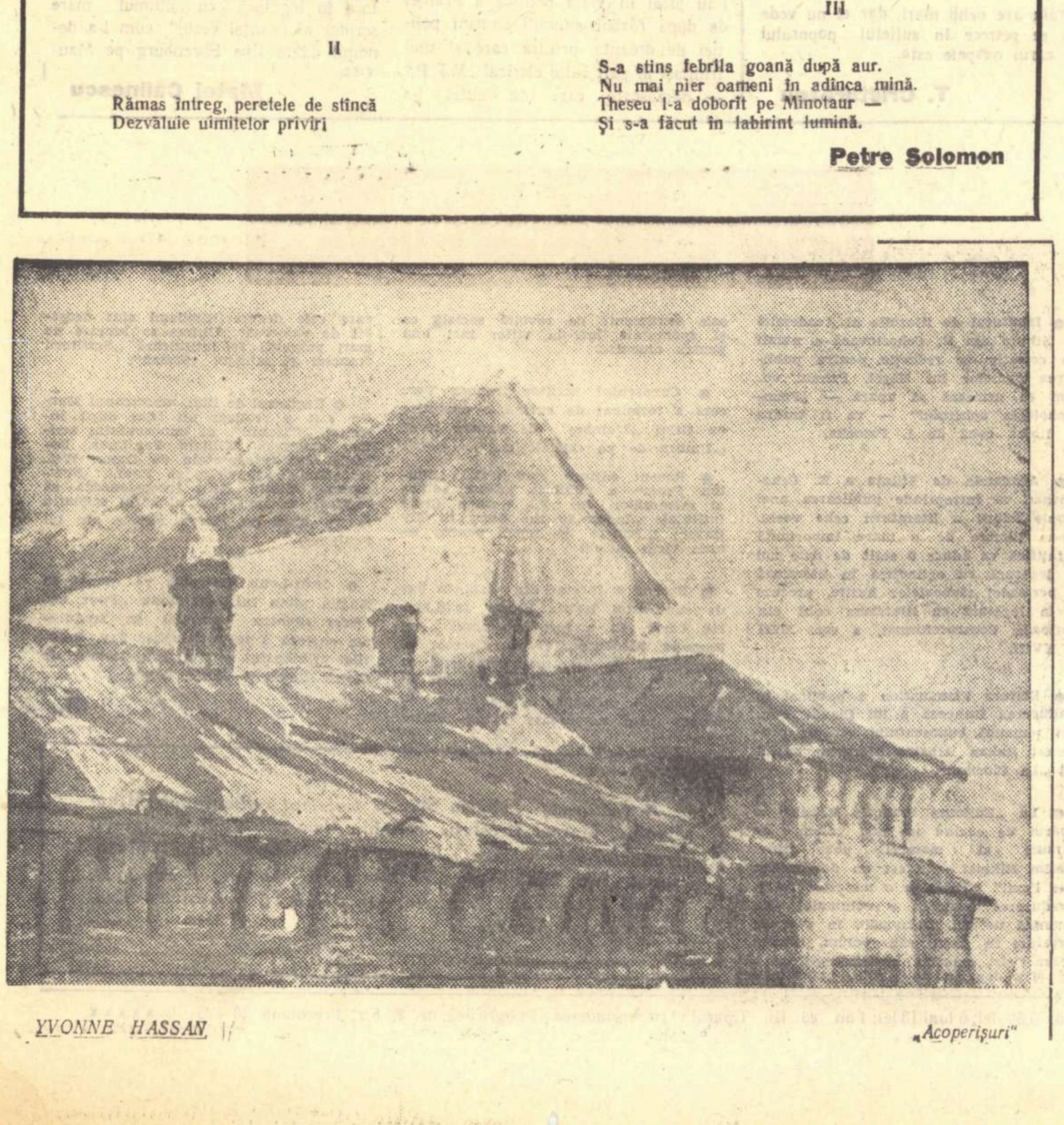

YVONNE HASSAN „Acoperişuri"

Carnet ✶ Carnet ✶ Carnet ✶
SOVIETIC

PLANUL CELEI MAI TINERE EDITURI

Uniunea scriitorilor din R.S.F.S.R., constituită nu de multă vreme, va începe să publice anul acesta o revistă literară şi a înfiinţat o editură, „Rusia Sovietică". Dintr-un reportaj publicat recent în „Literaturnaia gazeta" aflăm că tînăra editură va tipări, în cursul anului 1958, 390 titluri de cărţi noi. Printre acestea, vor apare romane de F. Panferov („Măicuţa Volgă"), M. Prişvin („Drumul împărătesc"), S. Mstislavski („In ajun"), o colecţie de schiţe şi povestiri scurte, volume de versuri de Nikolai Tihonov („Sergo în munţi"), L. Popov („Viaţa care a devenit cîntec"), N. Rilenkov („Lirice"), Serghei Smirnov („100 fabule scurte").

Va apare de asemenea, în 5 volume, întreaga operă a lui Serghei Esenin.

Tînăra editură va tipări şi o culegere de versuri şi proză sub titlul „Te iubesc, Patria mea", în care vor fi prezente peste şapiezeci de semnături.

PLENARA CONDUCERII UNIUNII SCRIITORILOR SOVIETICI

La 11 februarie s-au deschis la Moscova lucrările celei de-a patra plenare a conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. Cuvîntul de deschidere l-a rostit poetul Alexei Surkov, prim secretar al conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.

Pe ordinea de zi a plenarei au fost trecute următoarele puncte:

1. 40 de ani de literatură sovietică şi problemele scriitorilor sovietici legate de pregătirea celui de-al treilea Congres al scriitorilor din Uniunea Sovietică.

2. Despre convocarea celui de-al III-lea Congres al scriitorilor din U.R.S.S.

3. Probleme organizatorice.

Asupra primului punct al ordinei de zi a prezentat un raport poetul Nikolai Tihonov, secretar al conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S.

DECADA LITERATURII ŞI ARTEI GEORGIENE

In luna martie se va desfăşura la Moscova decada literaturii şi artei din R.S.S. Georgiană. In vederea decadei, s-au tipărit peste 150 de cărţi noi, aparţinînd scriitorilor georgieni, clasici şi contemporani. In capitala U.R.S.S. vor fi prezentate de asemenea cele mai valoroase creaţii ale compozitorilor şi pictorilor, sculptorilor, actorilor şi cîntăreţilor.

P. I.

REVISTE NOI

O intensă activitate publicistică se face remarcată în acest început de an în Uniunea Sovietică. Zecilor şi sutelor de ziare şi periodice literare ce apar în prezent li se vor adăuga în 1958 noi reviste săptămînale, lunare, trimestriale.

Astfel, Institutul de Literatură Rusă („Fundaţia Puşkin") al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S. va edita revista „Ruskaia Literatura", în care se vor dezbate problemele actuale ale istoriei literaturii ruse. Revista va publica, printre altele, studii privind legăturile reciproce dintre literatura rusă şi cea străină, sau cea a popoarelor din U.R.S.S. Se va acorda o atenţie deosebită cercetării influenţei creaţiei folclorice asupra literaturii ruse culte. Redacţia îşi propune de asemenea să deschidă în coloanele revistei o largă discuţie asupra sarcinilor ce stau în faţa istoriografiei literare ruse.

Tot din acest an, după cum ne informează revista „Novîi mir", comitetul organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. va începe publicarea revistei „Literatura şi viaţa", *care va apare de trei ori pe săptămînă într-un tiraj de 500.000 de exemplare.*

Filiala din Sverdlovsk a Uniunii Scriitorilor a hotărît de asemenea înfiinţarea revistei literare, artistice şi social-politice „Ural". *Revista va apare lunar.*

La Moscova s-a anunţat apariţia a două interesante buletine bibliografice. Primul este intitulat „Literatura şi arta popoarelor din U.R.S.S. şi de peste hotare" *şi este editat în colaborare de către Camera Unională a cărţii şi Biblioteca de Stat pentru Literatură Străină. In acest buletin vor fi înregistrate toate traducerile în limba rusă din literatura republicilor unionale şi a ţărilor străine.*

„EDITURA ŞI AUTORUL"

Sub acest titlu, a apărut de curînd în editura „Iskusstvo" („Arta"), o carte ce se adresează deopotrivă redactorilor din edituri, scriitorilor cît şi celorlalţi activişti de pe tărîm literar. Lucrarea, semnată de A. I. Vaxberg, tratează asemenea probleme ca, de pildă, încheierea contractelor între editură şi autor, criteriile de apreciere a lucrării de către editură, diferite modalităţi de rezolvare a divergenţelor dintre autori şi redactori etc.

A. I. Vaxberg nu se rezumă numai la documentele periodice şi normative ce caracterizează activitatea editorială în U.R.S.S. ci, ţinînd seama de unele omisiuni din legislaţia drepturilor de autor, aduce şi o contribuţie personală bazată pe practica editorială de zi cu zi.

S. Carp

NOTE

Un umanist

Nu de mult, la Berlin a murit un om de cultură, un umanist, un comunist: Max Schröder. Părea o fire calmă, dar în dosul liniştii aparente se ascundea un spirit clocotitor, slujit de bogate cunoştinţe, de o mare sensibilitate, de un simţ critic sigur, de o partinitate de nezdruncinat. Max Schröder a fost un critic literar şi de artă deosebit de cult, care a ştiut să unească metoda ştiinţifică marxistă de cercetare cu sensibilitatea artistică.

Născut în 1900 la Lübeck, Max Schröder, după ce a studiat istoria artelor în diferite universităţi germane, a intrat în mişcarea muncitorească, iar în 1932 a devenit membru al Partidului Comunist German. In 1933, a emigrat în Franţa, unde a condus „Biblioteca cărţilor arse de Hitler". Intre 1939—1941 a fost internat în diferite lagăre din Franţa şi Maroc, apoi a reuşit să emigreze la New York, unde a fost redactor şef adjunct al ziarului comunist „German-American". Reîntors în 1947 în Germania Răsăriteană, a devenit lector-şef al editurii „Aufbau" din Berlin.

Autor al colecţiei de studii critice „Von hier und von heute", Max Schröder a obţinut în 1957 Premiul Lessing. De menţionat că a fost traducătorul operei lui Ion Creangă.

Militant pentru triumful cauzei clasei muncitoare, Max Schröder rămîne în amintirea tovarăşilor lui de luptă ca imagine a unui comunist modest, cu inimă caldă, mare iubitor al celor mulţi, pentru ridicarea cărora şi-a dedicat viaţa.

T. M.

●

Studii şi cercetări de bibliologie

Recent Editura Academiei Republicii Populare Romîne a editat al doilea volum de „Studii şi cercetări de bibliologie". Din cuprinsul volumului, de aproape 500 de pagini, desprindem cîteva studii interesante sub raportul informaţiei, precum:

Ion Crişan — Inceputurile răspîndirii textelor marxiste în Romînia.

George Baiculescu — Despre problemele organizării bibliografiei naţionale retrospective.

Dan Simonescu — Mihail Kogălniceanu ca tipograf şi editor la Iaşi.

C. Racoviţă — Unitatea de clasificare în cataloagele sistematice ale bibliotecilor ştiinţifice.

Tot la rubrica Studii, au mai apărut cercetări asupra activităţii de editor şi tipograf a lui Mihail Kogălniceanu, precum şi asupra contribuţiilor publicistice ale lui N. Bălcescu şi E. Winterhalder, privind „Magazinul istoric".

Un alt capitol compact al volumului este consacrat unor note bibliologice, pe marginea periodicelor editate de Gheorghe Asachi, asupra manuscriselor lui I. Budai Deleanu, în legătură cu relaţiile tipografice dintre I. Heliade Rădulescu şi Kogălniceanu, în fine despre manuscrisul unui vechi corpus al monedelor Moldovei şi Ţării Romîneşti.

R. Rotaru

●

O poetesă tînără: Esmeralda Brebenel

Primul volum al tinerei scriitoare Es. Brebenel confirmă aşteptările tuturor iubitorilor de literatură care cu nerăbdare i-au aşteptat debutul editorial. Versurile sale au o prospeţime netă, un inedit surprinzător, dar trebuie să relevăm unele influenţe pe care tînăra poetesă nu le-a asimilat îndeajuns. De pildă:

Shakespeare: „Tu ai plecat sau norii sînt de vină?" („Ceas trist") ne reaminteşte una din frazele lui Hamlet „A fi sau a nu fi?"

François Villon: „Dar timpul s-a culcat în văi, departe" („Resemnare"). Este clar că „dar" este o reminiscenţă din lectura lui „Dar unde e zăpada celui an?"

Bacovia: „Barbar se-ncolăcea pe ţară / Trupul zvasticei de fier". Amintiţi-vă ...„Barbar cînta femeia aceea".

Nicolae Stoian: „Brăţara vorbelor fierbinţi" („Seducţiune"). E

clar: „Mi-am lăsat brăţara mea de aur / Meseria, meseria mea..."

Rainer Maria Rilke: „Pe mîna mea, pe mîna ta..." („Iubire"). Este regretabil că poeta nu s-a debarasat de o astfel de influenţă nefastă. Cuvîntul „pe" nu este altceva decît pastişarea (nu vrem să fim aspri, să spunem plagierea) celebrului stih rilkean: „Singur, pe munţii din suflet".

Walt Whitman: „Morţii şi vii, vii şi morţii" („Război"). „Şi" îşi are originea în „Am ieşit afară şi am privit cerul".

Ioan Meiţoiu: „Am văzut nori de uitare". Poetul Meiţoiu a creat versul: „Vom scăpa noi de duşmani" cu 7—8 ani înainte de apariţia volumului ... (N. R. Cronica continuă încă multe pagini).

ARGINTEL URSU
p. conf. **CANDIDE**

P. S. Cititorii sînt rugaţi să ţină seama că...

1) ... Esmeralda Brebenel nu există.

2) ... volumul ei nu există.

3) ... cronica de mai sus nu există.

4) ... Argintel Ursu nu există, dar maniera sa de a face critică există.

CONTINENTE

PARISUL, NOAPTEA

Note de drum din Franţa (III)

E toamnă şi e ora 6 seara. Buchiniştii de pe malurile Senei îşi strîng ediţiile rare alături de colecţiile cele mai ieftine, metroul poartă ca o mare în reflux sutele de mii de muncitori care se întorc de la lucru, Notre-Dame se învăluie în mantia de mister a umbrelor, în Louvre ultimul întîrziat din sala italienilor se îndreaptă grăbit spre poartă, Madeleine îşi proiectează silueta masivă în penumbră, în Bois de Boulogne, ca în orice parc din lume, se aud şoaptele îndrăgostiţilor, pe bulevarde începe dansul luminilor. Vechiul Paris şi poporul obosit al Parisului dispar în noapte.

Viaţa se mută în baruri, cave şi alte localuri de plăcere unde apare o lume deosebită, turiştii străini şi „le tout Paris" (termen cu care presa franceză botează înalta aristocraţie, regii sau prinţii în exil, marea finanţă, vîrfurile politice, vedetele la ordinea zilei, existenţialiştii plictisiţi).

Taine spunea că „s'amuser" e un cuvînt francez care n-are înţeles decît la Paris. L-aş corecta postum pe celebrul critic, adăugind pentru anumiţi privilegiaţi. Dacă te plimbi pe Sena cu un bateau-mouche sau dacă priveşti panorama Parisului, cocoţat sus pe turnul Eiffel, plăteşti o taxă (orice mic serviciu se plăteşte la Paris ,iar de originea orientală a cuvîntului „bacşiş" am început să mă îndoiesc). O taxă totuşi accesibilă. Pentru ca să intri la celebrul local „Maxim's", trebuie să ai noroc la loterie, să fii un cît de modest membru al lui „tout Paris" sau să descinzi de pe Broadway. Graţie politeţei parlamentului francez faţă de delegaţia parlamentară romînă, am putut cunoaşte ceea ce nu-i este îngăduit fiecărui parizian de rînd. Un serviciu ireproşabil de mare clasă. Mîncăruri alese de un înalt rafinament. Etalarea unor toalete şi bijuterii de milioane de franci. O orchestră discretă, care cîntă în surdină. Am fost şi martorii unui incident hazliu. La un moment dat s-au auzit nişte strigăte sălbatice. Printre mese, doborînd scaune, într-un iureş irezistibil, au trecut o ceată de fete şi băieţi, pe jumătate goi, tatuaţi ca pieile roşii. Sticlele de şampanie zburau în aer, cîte o parteneră distinsă a unui domn scrobit era smulsă cu forţa pe parchetul de dans. Cu o poftă pantagruelică, bunătăţile de pe mese erau înghiţite fără nici o scuză. Totul a durat cîteva minute. Spărgînd pahare, sticle, farfurii, cortegiul burlesc a dispărut apoi, în acelaşi vacarm, afară, în ploaia de toamnă. Erau studenţi şi studente de la şcolile de artă frumoasă şi arhitectură, care, o dată pe an, plecînd de la balul lor tradiţional, confiscă plăcerile vieţii.

In metropola franceză există societăţi care, contra unei sume de cîteva mii de franci oferă vizitarea în autocar a Parisului noaptea. Amatorii sînt deobicei americani, anglo-saxoni sau nordici. Unul din popasurile obligatorii ale unei asemenea excursii este Place Pigalle, lîngă bulevardul Clichy. Localurile en vogue nu mai sînt Moulin Rouge, nici Folies-Bergères, niţel cam demodate, adică prea decente faţă de pretenţiile turiştilor bogaţi.

La ora actuală face ravagii strip-teasul („arta" de a se dezbrăca în faţa spectatorului). In diverse regiuni ale Franţei, pe Coasta de Azur, se organizează din cînd în cînd concursuri pentru recrutarea vedetelor strip-teasului. Nişte coapse ieşite din comun inving talentul. La „Naturiste", „Nouvelle-Eve" sau „Comédie-Caumartin", vitrine strălucitoare expun marfa care poate fi văzută vie şi naturală contra cost. A dispărut orice urmă de artă. Totul este o etalare de cărnuri, menită să aţîţe simţurile. Un fel de Cruce de piatră evoluată, ambalată în neon.

In Place Pigalle rar poate fi întîlnit un parizian. „C'est moche" (e urît) şi e pe gustul dolarilor americani, îţi va spune, dacă-l vei întreba. Unde mai poate fi regăsit farmecul vestit al Parisului noaptea? Cluburile „existenţialiste", unde blazarea e obligatorie o dată cu consumul de băuturi fistichii, seamănă prea mult cu barurile străine.

Dacă urci pe rue Lepic, strada preferată a lui Anatole France, întortocheată şi plină de zarzavagii, şi treci pe lîngă Sacré Coeur, ajungi sus în Place du Tertre, comună liberă a vechiului Montmartre. Pe aici au trăit altă dată Degas, Toulouse-Lautrec sau Renoir. Acum întîlneşti expoziţii nocturne de pictură şi cu preţul unui pachet de ţigări poţi cumpăra un peisaj semnat de un necunoscut, care pînă va deveni celebru trage mîţa de coadă pe butte Montmartre.

Place du Tertre, deşi e invadată de turişti, şi-a păstrat caracteristicile de altădată. In mijlocul pieţei sînt aşezate mesuţe cochete, cu feţe de mese şi abajururi multicolore, care creează atmosfera unei sărbători intime, familiale.

Intr-unul din localuri, compus din două cămăruţe în care comesenii stau înghesuiţi, într-un decor original — pereţii şi lămpile sînt tapisate cu bancnote vechi, din toate timpurile — răsună acordeonul, se împletesc vechile cîntece ale Franţei cu nostalgia altor meleaguri.

Intr-altul, la „Tirebouchon" — numele-i este predestinat — se perindă pînă-n ziuă şansonetişti care nu şi-au trădat vocaţia, nici ironia spumoasă. Aici s-au refugiat din Place Pigalle veselia, cuvintele de spirit.

O asemenea seară, într-un mic grup, refrenul a devenit banal, costă mai mult decît salariul pe lună al unui muncitor sau funcţionar.

Mai mult decît modeştii şansonetişti din vechiul Montmartre, se bucură de reputaţie vedeta masculină, nr. 1 a Parisului, Gilbert Bécaud. La ultimul său recital în premieră de la Olympia, după ce a urlat timp de vreo zece minute şi a zguduit pianul pînă-n mărunţaie de credeam că în curînd va pedala cu picioarele pe clape, vedeta s-a supărat şi n-a mai apărut pe scenă. A urmat o tăcere penibilă, după care de la balcon s-au auzit nişte fluierături şi ţipete teribile: rambourseze! rambourseze! (restituiţi banii). A apărut în sfîrşit directorul — vedeta făcuse o criză de nervi în culise — care a anunţat că va satisface cererea publicului. Nu înţeleg nici acum de ce Gilbert Bécaud se bucură de graţiile unei anumite prese, care i-a transformat a doua zi eşecul într-un nou prilej de reclamă. Imitarea cîntăreţilor de jazz american îl fac să nu fie o personalitate de talia unor Edith Piaf, Yves Montand, Charles Trenet sau Juliette Greco. Probabil că şi aici intervine snobismul unei anumite „elite", care fabrică peste noapte vedete.

La un bistro, dintr-o boite à disques, se auzea vocea sfîşietoare a lui Edith Piaf, care evoca tragedia clovnului, a unor amanţi şi dragostea nefericită a unei femei pentru un acordeonist. O mare artistă, un Cehov al şansonetei, peste care nu se va putea aşterne niciodată praful uitării.

Cînd te întorci spre casă, nu e deloc amuzant să te trezeşti acostat, în centrul Parisului, de femei de toate vîrstele. Prostituţia este oficial interzisă, dar ea a devenit un flagel asupra căruia se poartă discuţii în presă. E mai ales trist şi degradant să vezi cîte o babă de vreo 60 ani, ajunsă la vîrsta bunicii, făcînd trotuarul pentru o bucată de pîine.

Noaptea la Paris, mai plăcută şi mai accesibilă e o plimbare fără pretenţii, pe Champs-Elysées, între Place de l'Etoile şi Place de la Concorde...

Ion Mihăileanu

Alt „furios": John Braine

Joe Lampton, personajul central al romanului „Room at the Top" („Loc în vîrf") de John Braine („Eyre and Spottiswoode", London) — astăzi cea mai citită şi mai discutată carte din Anglia — este, fără indoială, unul dintre cei mai repugnanţi „eroi" ai societăţii burgheze contemporane.

La douăzeci şi cinci de ani, acest umil contabil îşi părăseşte orăşelul natal Dufton, „mortul Dufton", o sumbră şi pauperă localitate industrială din Yorkshire, pentru a se stabili în mult mai agreabilul şi înfloritorul Warley. Deşi, avînd un venit anual de 600 lire, aparţine — după cum este pe deplin conştient — de abia „treptei a şaptea" („Grade Seven") a piramidei sociale, poate frecventa cu destulă uşurinţă „high-life"-ul, unde cunoaşte două femei care-i reţin, în acelaşi timp, atenţia. Prima e: o adolescentă din „categoria întîi" („Grade A Girl"), Susan Brown, fiica celui mai bogat fabricant din oraş, frumoasă ca „o fată dintr-o reclamă americană". A doua e: Alice Aisgill, soţia unui industriaş din „categoria mijlocie", încă destul de atractivă, deşi cu nouă ani mai în vîrstă decît Joe.

Alice devine amanta lui. El o iubeşte şi sînt, un timp, destul de fericiţi. Joe ştie însă prea bine ce vrea: „Lumea limuzinelor Rolls Royce, a ştofelor cumpărate la „negru", a parfumului Coty şi a carierelor care duc — pe roţi bine unse — pînă la titlul de Sir". Şi în lumea aceasta nu poate ajunge decît prin Susan. De aceea renunţă fără nici o ezitare la Alice care,— într-un acces de disperare,— se sinucide. Şi se căsătoreşte cu Susan, a cărei sarcină premaritală îl determină pe tatăl ei să-l „convingă" pe Joe să-şi facă „datoria", şi să accepte totodata un post de conducere în vasta sa întreprindere.

John Braine îl lasă pe Joe Lampton să ne povestească el însuşi toate aceste evenimente, zece ani mai tîrziu, cînd protagonistul a ajuns de mult — dupa propria-i mărturie — un „prosper filistin" („Successful Zombie") indiferent faţă de tot ce se petrece în jurul său, „ca un nou Cadillac într-o regiune industrială săracă, izolat prin oţel, sticlă şi aer condiţionat de toată lumea dinafară, de ploaie, de frig, de trupurile măcinate de boli".

De aci o serie de însemnate avantaje, dar şi de serioase dificultăţi. Este foarte adevărat că, graţie acestui procedeu, înţelegem poate mai clar, decît ar fi fost altfel posibil, de ce Joe Lampton trece peste toate obstacolele (inclusiv dragostea sa pentru Alice) ca să evadeze din sufocanta „lume a chiriei, a ratelor şi a băcăniilor: a mirosului de sodă şi plombagină; a avizelor „Fumatul interzis", „Scuipatul interzis" şi „Sînteţi respectuos rugat a veni cu bani potriviţi". Atunci însă cînd vrea să ia o atitudine netă atît împotriva „eroului" său, cît şi împotriva condiţiilor sociale care l-au produs, Braine nu are altă posibilitate de a se exprima decît tot prin glasul lui Joe Lampton, în gura căruia sună atît de fals nu numai numeroasele aprecieri defavorabile asupra propriei sale persoane — în genul suscitatului calificativ „Successful Zombie", dar şi frecvente exclamaţii asemănătoare aceleia din clipa în care i se spune că nimeni nu-l condamnă pentru moartea lui Alice: „O, doamne, tocmai asta-i grav".

Ceea ce nu ştirbeşte totuşi decît în mică măsură din valoarea operei de debut a acestui nou şi talentat membru al grupului de „tinerii furioşi" („Angry Young Men") ai Angliei.

Alf Adania

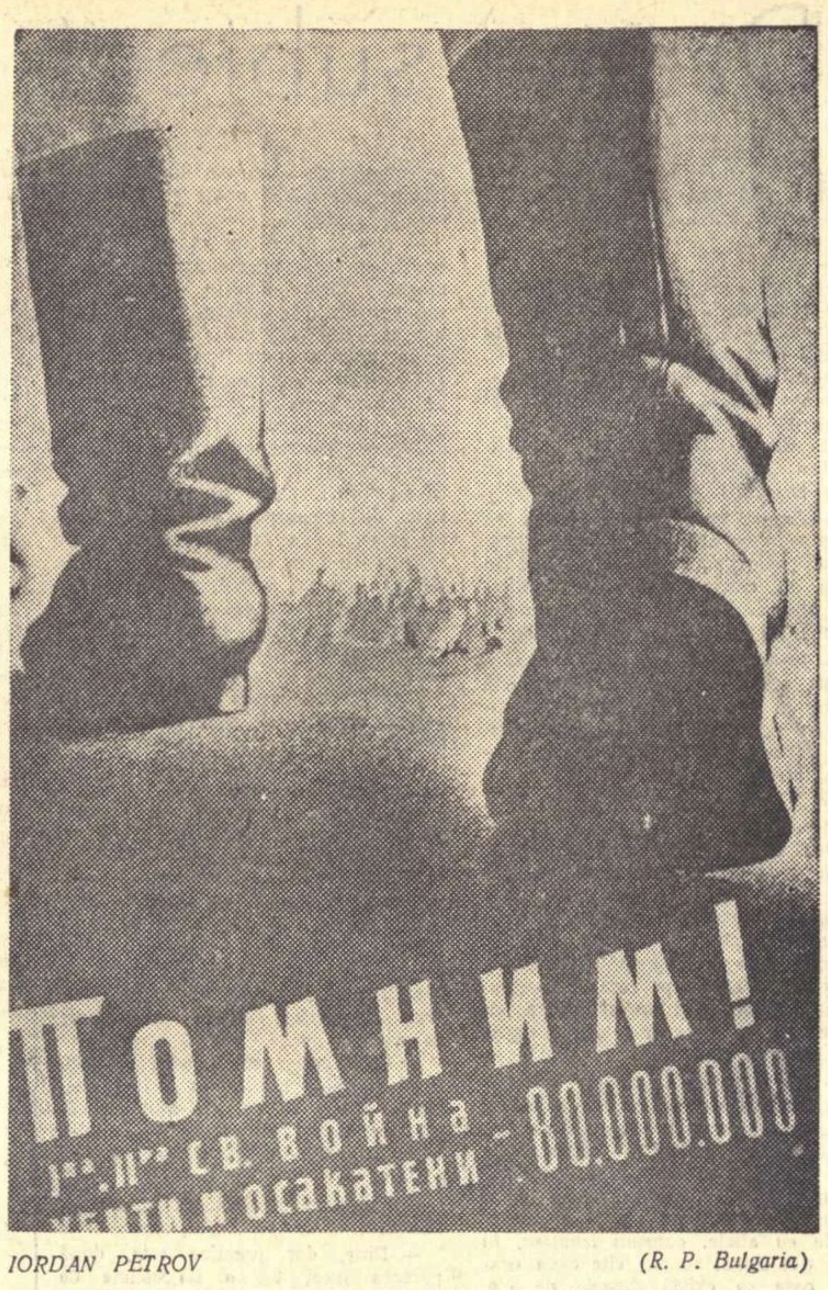

IORDAN PETROV (R. P. Bulgaria)

„Primul şi al doilea război mondial au ucis şi mutilat 80 milioane de oameni!".

Mauriac şi unii critici francezi

In unele cazuri „conspiraţia tăcerii" care se ţese în viaţa literară burgheză în jurul unor scriitori „incomozi" prin vederile lor nu mai ajunge. Se dezlănţuie atunci împotriva acestora o adevărată furtună critică menită să-i compromită în ochii marelui public. Apar studii, articole, eseuri—în reviste de o aparenţă cît mai imparţială — care prin aluzii insidioase sau chiar făţiş uneori caută să pună într-o lumină nefavorabilă operele scriitorilor „incomozi".

Cea mai bună ilustrare a celor afirmate mai sus o constituie agitaţia difamatorie creată în ultima vreme în jurul scriitorului catolic francez François Mauriac. In numărul său pe ianuarie „Mercure de France" — revista casei de editură care acum mai bine de patru decenii a publicat primele cărţi ale scriitorului — a publicat la loc de frunte prima parte a unui masiv eseu în care valoarea operei lui Mauriac este pusă sub semnul întrebării. Pe aceeaşi poziţie se situează şi un oarecare Robert Germain a cărui teză de doctorat urmează să fie publicată în revistele de specialitate. Nu demult, în colecţia „Etheel" a apărut un adevărat pamflet împotriva lui Mauriac semnat de P. Vendromme. Toate aceste lucrări caută să pună în discuţie concepţiile care stau la baza operei lui Mauriac, tendinţele care o animă. Pentru necruţătoarea sa critică a instituţiilor burgheze şi a marii burghezii franceze, Robert Germain consideră că „Mauriac este un adolescent întîrziat care nu-şi mai poate depăşi antipatiile juvenile". Vendromme merge chiar mai departe, afirmînd fără înconjur că „Mauriac este un impostor".

In realitate, însă, o serie de afirmaţii ale lui Vendromme — afirmaţii ce se vor argumente — lămuresc ideea conducătoare a acestor atacuri. Aproape pe nesimţite Vendromme îşi îndreaptă pamfletul spre activitatea din ultimii ani a romancierului, spre acele celebre „bloc-notesuri" în care Mauriac comentează săptămînal actualitatea literară şi mai ales politică în revista franceză „Express". Atitudinea scriitorului de consecventă împotrivire faţă de continuarea războiului din Algeria, demonstrarea, prin argumente concludente a rolului nefast pe care l-au jucat în viaţa politică a Franţei de după război anumiţi oameni politici de dreapta, printre care şi unii fruntaşi ai partidului clerical „M.R.P." — demascare care de altfel l-a pus pe Mauriac în conflict cu ziarul clericalist „La Croix" — toate acestea nu puteau conveni cercurilor burgheze de dreapta pe care le reprezintă Vendromme.

Vendromme şi ceilalţi detractori ai lui Mauriac caută să compromită concepţiile marelui scriitor francez prin tot soiul de teorii alambicate, fără nici o contingenţă cu realitatea, pe care acesta încearcă s-o lămurească, de pe poziţia unui artist cinstit, lucid şi avînd un puternic simţ al responsabilităţii. Astfel Vendromme poate să afirme cu seninătate că „lumea politicii lui Mauriac — ca şi lumea literaturii lui — constituie un univers de coşmar. Răul şi păcatul domnesc şi aici ca nişte adevăraţi suverani. Numai că în loc să se numească Thérèse Desqueyroux (personaj criminal dintr-un roman de Mauriac în care acesta descrie în culori sumbre viaţa marilor proprietari funciari şi a burgheziei din sudul Franţei — n. r.), personajele sale politice se cheamă Bidault sau Pinay. Dar nu e vorba de Bidault sau de Pinay aşa cum îi cunosc intimii lor, ci de alţii pe care îi creează Mauriac, proiectînd în ei ceva din eul său, din spaimele sale..."

Aşadar răul, viciile pe care Mauriac le vede, demonstrîndu-le, în aceste personalităţi politice de trist renume, ca şi în altele, sînt o creaţie a scriitorului, o proiecţie a răului, a viciilor pe care acesta le poartă în sine! Comodă explicaţie!

N-am fi totuşi mai îndreptăţiţi să credem — aşa cum era nevoită să recunoască o revistă franceză tot de orientare burgheză — („La Table Ronde") — că Mauriac „nu face decît să ţină o oglindă neiertătoare în faţa burgheziei franceze"? Şi că această burghezie „apare atît de hîdă în această oglindă pentru că aşa e în realitate"?

Cu toate limitările implicate de poziţia sa de scriitor catolic, François Mauriac nu se poate împiedica să vadă anumite lucruri pe care Vendromme şi cei de seama lui ar vrea, inutil, să le ascundă, să le treacă sub tăcere. Acesta este un lucru atît de evident, iar procedeele folosite pentru „discreditarea" lui Mauriac atît de uzate, de ineficiente, încît nu putem decît să zîmbim citind părerile unui Vendromme, Robert Germain, sau ale altora în legătură cu „ultimul mare scriitor al Franţei vechi", cum l-a denumit odată Ilya Ehrenburg pe Mauriac.

Matei Călinescu

Din poezia şi arta nouă a Ghanei

În Ghana, pe lîngă folclor, există o artă şi o literatură cultă, aflată, e drept, într-un stadiu incipient.

Unii scriitori ca Acquaah Kweku rămîn chiar sub raport tematic prea credincioşi folclorului. Piesa în 10 acte „Papa Ye" a lui Kweku scrisă în limba Fanti, este inspirată din poemul epic „Klama" al triburilor Ga, poem de 60.000 strofe. Alţi scriitori abordează teme actuale. Dintre aceştia e de menţionat A. Kayper-Mensah cu piesa „Inimi care au iubit".

Dar să facem cunoştinţă mai intimă cu unele figuri reprezentative ale artei ghaniene. Cel mai de seamă poet modern al Ghanei este dr. R. E. G. Armattoe. Volumul care cuprinde principala operă poetică a autorului, a apărut cu următorul titlu semnificativ „In străfundul inimii de negru", purtînd dedicaţia: „lui H. S. fiindcă mă va înţelege". H. S. este homo sapiens.

Poetul îşi manifestă dragostea de viaţă, de primăvară, dragostea pentru om. El devine interpretul amărăciunii sutelor de milioane de africani, al urii lor îndreptate împotriva opresorului alb, considerat ca o fiară.

In poemul „Speţa umană" citim următoarele versuri:

„Fiarele nici nu te flatează, nici nu-s servile, nici nu se smiorcăie şi nici nu te înjură.
Ele n-au datorii, nu fură şi nici pe duşmani nu-i îmbie cu punga zicînd că-i sînt prieteni.
Dă-mi o fiară să fie prietenul meu.
Ah, cum urăsc eu astă speţă umană
Cu zîmbetul strîmb pe faţa-i
hidoasă,
Cu legănatul ei umblet idiot.
Ah, cum urăsc, cum urăsc eu
această speţă,
Hidoasa speţă umană!"

Poetul nu e mizantrop, dar el iubeşte cu pasiune Africa şi pe africani. El e mîndru că e negru şi această mîndrie vrea s-o transmită tuturor semenilor săi.

Şi, după ce face cunoştinţă cu o „anumită" Europă şi „anumiţi" europeni, în poemul „Spune-le!", poetul îşi manifestă repulsia faţă de cei care vorbesc de castitate, ducînd în schimb o viaţă imorală, de acei care fac paradă de fraternitate şi se omoară unul pe altul; poetul declară:

„Mă reîntorc printre-ai mei
La idolul de lut...
şi la pasărea jertfită".

Şi aci, el cîntă luna mai şi pe cei născuţi ca el, în luna august, „liberi ca valurile mării".

O serie de poezii sînt dedicate familiei sale, tatălui, mamei, fraţilor, soţiei sale Marina şi fiicei iubite Irusia. Pline de afecţiune sînt versurile scrise la despărţirea de fiica sa:

„Du-te şi ca petalele pe apă să
vină lin
spre picioarele tale
o zi după alta...
Du-te şi norocul să se reverse
asupra ta,
ca şi cascada de ani...!"

O personalitate artistică remarcabilă este pictorul Cofi Antubam, profesor de artă la Universitatea din Achimota. Picturile sale murale şi pe pînză sînt bine cunoscute în capitala ţării. Expoziţiile care cuprind tablouri din opera sa, organizate la Paris şi Dusseldorf, la Bonn şi München, s-au bucurat de succes, nu numai datorită fineţei stilului său, dar şi subiectelor, alese din viaţa de fiecare zi a poporului său.

In studioul radiodifuziunii ghaniene o echipă de artişti prezintă o piesă de teatru

Pictorul este fiul şefului suprem al statului Wasa Amanfi şi mare a fost durerea casei domnitoare cînd s-a văzut că tînărul are înclinaţii atît de „vulgare", de a modela din lut figuri de om şi de animale.

Artistul părăseşte casa părintească şi-şi găseşte de lucru într-un sat unde exista şi o şcoală. Inceputul a fost greu. Astăzi, Antubam este pe cale să pună bazele unei şcoli autentice de pictură naţională. El a arătat un foarte mare interes pentru pictura romînească şi albumele primite au constituit pentru dînsul un preţios material documentar.

La expoziţiile internaţionale de artă fac senzaţie sculpturile şi figurinele metalice din Ghana şi mai ales acelea din regiunea Ashanti. Aceste figurine din argint, bronz sau cupru, serveau în secolele trecute la cîntărirea grăunţelor de aur culese din albia rîurilor din Ghana. Sînt adică nişte greutăţi de cîntar. Dar cîtă artă în sculptarea acestor figuri!

In tezaurul regelui Ashantilor, se găseşte o întreagă colecţie din aceste minunate opere de artă, lucrate în aur masiv.

Arta plastică populară este şi astăzi în floare. Sculpturile în lemn reprezentînd capete de om, măşti, fetişuri, animale, recoltează admiraţia tuturor. In Ghana orice coupe-papier e un obiect de artă.

In fiecare din limbile vorbite în Ghana apar acum lucrări literare încercări în toate domeniile, poate naive, poate timide, dar toate la un loc, definind procesul de naştere al unei culturi.

Desigur că arta şi cultura Ghanei nu se rezumă la cele schiţate aici. Un proverb ghanian spune: un străin are ochii mari, dar el nu vede ce se petrece în sufletul poporului al cărui oaspete este.

T. Cristureanu

Baletul din Leningrad la Bucureşti

Aleksandr Gribov şi Alla Osipenko, în baletul „Floarea de piatră".

AGENDĂ

● Institutul de filozofie al Academiei de Ştiinţe din R. Cehoslovacă a numit un colectiv de redacţie pentru publicarea operelor lui Hegel. Primul volum ce urmează să apară — „Fenomenologia spiritului" — va fi tradus în limba cehă de I. Patocka.

● Academia de Ştiinţe a R. Cehoslovace va întreprinde publicarea unei ample istorii a literaturii cehe vechi. Noua lucrare de o mare importanţă ştiinţifică va aduce o serie de date noi în legătură cu oglindirea în literatură a perioadei războaielor husite, precum şi în legătură cu literatura cehă din perioada Contrareformei, a sec. XVII şi XVIII.

● Editura Flammarion a publicat în traducerea franceză a lui Claude Poncet romanul cunoscutului scriitor progresist italian Alberto Moravia, intitulat „La Ciociara".

● La „Editeurs Français Réunis" a apărut de curînd un nou volum de versuri al marelui poet turc Nazim Hikmet — „C'est un dur métier que l'exil" („Exilul e o meserie grea"). Traducerea franceză a volumului este semnată de Ch. Dolzynski. In poemele cuprinse în noul său volum, Nazim Hikmet îşi exprimă amărăciunea de a se afla departe de patrie, puternicele sale sentimente de revoltă socială ca şi speranţele într-un viitor mai bun pentru omenire.

● Cunoscutul scriitor francez Vercors a terminat de curînd o povestire cu titlul „L'ombre de l'autre rive" („Umbra de pe celălalt mal").

● Recent editura londoneză „Hulton Press" a publicat primul volum al memoriilor lui F. Gordon Craig intitulate „Index to the Story of My Days") („Puncte de reper pentru istoria vieţii mele").

● Recent a încetat din viaţă la Paris cunoscutul istoric literar Jean-Marie Carré. El a fost succesorul lui Fernand Baldensperger ca director al Institutului de literatură comparată al Sorbonei. Conferenţiar de filozofie şi de filologie germană, el s-a făcut cunoscut prin numeroase studii dintre care cele despre Rimbaud sînt deosebit de valoroase. Ultima sa lucrare de mari proporţii se intitulează „Scriitorii francezi şi mirajul german".

● Regizorul de film, americanul Martin Ritt a realizat un film după romanul „Cătunul", al cunoscutului scriitor american William Faulkner. Rolurile sînt interpretate de Orson Welles, Tony Franciosa şi Paul Newmann. Martin Ritt intenţionează să regizeze un nou film al cărui scenariu se va baza pe cîteva nuvele ale lui Faulkner.

● Jean-Louis Barrault va monta în Anglia piesa lui Giraudoux „Pour Lucrèce" (Pentru Lucreţia) în traducerea engleză a lui Cristopher Fry. Rolurile principale vor fi interpretate de Claire Bloom şi Vivien Leigh.

M.

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x x x

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 9 (207) - joi 27 februarie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

O PROBLEMĂ VITALĂ:

CONTEMPORANEITATEA

In zilele de 21, 22 februarie a.c. a avut loc ședința plenară lărgită a Comitetului Uniunii Scriitorilor din R.P.R. consacrată problemelor reflectării actualității în literatura contemporană. Reproducem în acest număr referatul ținut de tov. Paul Georgescu; în numărul următor vom publica o dare de seamă asupra lucrărilor plenarei.

„Tovarăși,

Ne-am adunat aici pentru a discuta cu seriozitate o problemă vitală a literaturii noastre: modul în care se reflectă realitatea revoluționară în literatura noastră nouă. Vreau de la început să precizez că cele ce urmează nu constituie, în cel mai fericit caz, decît un punct de plecare pentru o discuție care ea singură poate fi o încercare de a cuprinde totalitatea fenomenului. Problema actualității este prea vastă, are prea multe aspecte pentru a încerca măcar să le abordez pe toate. Problema se pune deci, în această discuție, ca prin completarea și confruntarea punctelor de vedere să ajungem la o concluzie cît mai cuprinzătoare, mai exactă și mai ales mai eficientă.

CONTEMPORANEITATE ȘI TEMATICĂ ACTUALĂ

Trebuie să începem, cred, printr-o delimitare a sferei actualității de aceea a contemporaneității, care mi se pare mai largă. Aș numi contemporaneitate capacitatea unor scriitori de a fi expresia epocii lor. Modul de a vedea, de a înțelege, de a exprima, ar constitui gradul de contemporaneitate al unui scriitor. Un scriitor există și se definește în raport nu numai cu talentul său ci și cu contemporaneitatea sa fiindcă — se știe — nu toți scriitorii care coexistă fizic, care aparțin biologic unei perioade sînt contemporani, nu toți sînt, în aceeași măsură, ai vremii lor. Așadar, contemporaneitatea ar cuprinde nu numai tematica actuală, în cazul nostru tematica construirii socialismului, ci și romanul istoric. După cum, multe romane istorice nu sînt contemporane. După cum multe opere cu tematică actuală pot să nu fie contemporane. Nu mai e de mult un secret pentru nimeni că adevăratul roman istoric nu e decît una din modalitățile de a dezbate chestiunile importante ale vremii tale, de a privi trecutul din o anumită perspectivă inedită oferită de poziția contemporană pe spirala istoriei. Orice epocă sensibilizează anumite probleme și creează o optică specială care caută și descoperă în trecut anumite filoane sau aspecte. Știm cu toții că pașoptiștii exaltau trecutul pentru a redeștepta patriotismul contemporanilor și a lichida astfel îndoita apăsare socială și națională. Pentru Odobescu problema principală era stigmatizarea tiraniei, iar Hașdeu, prin „Răzvan și Vidra", lovea în conservatori și agita — ca atîția alții — chestiunea agrară. Nu e cazul să intrăm în amănunte, acestea fiind lucruri cunoscute. Le amintim doar pentru a sublinia un fenomen care mi se pare normal, firesc, și anume că după Eliberare, după ce clasa muncitoare a cucerit puterea în stat, anumiți scriitori au simțit nevoia de a reinterpreta trecutul în lumina marxism-leninismului și a propriei lor experiențe de viață. Ca totdeauna după mari traumatisme colective, după evenimente excepțional de grave, colectivitatea simte nevoia de a medita asupra trecutului, de a înțelege cauzele care au dus la marile ciocniri și transformări pe care le-a trăit.

Ajunși pe un punct al spiralei care oferă o perspectivă necunoscut de largă a istoriei, anumiți scriitori au fost tentați să mediteze asupra trecutului, să-l evoce pentru a ne face să înțelegem mai bine prezentul.

Lupta pentru actualitate nu presupune o atitudine ostilă față de romanul istoric. Este firească și demnă de stimă încercarea unor scriitori de a reînvia trecutul eroic al poporului nostru, de a înțelege sensul unor evenimente cruciale pentru noi, romînii. Dar trebuiesc făcute cîteva precizări. Toată lumea este de acord că nici o carte idilică, schematică sau pur și simplu proastă, despre actualitate, nu va primi dispensă tematică. Dar nu e oare necesar să tratăm cel puțin cu aceeași lipsă de indulgență romanele istorice proaste? Sau acelea care, mimînd modele ilustre, nu aduc nimic nou despre natura umană, nu constituie o contribuție la înțelegerea psihologică a istoriei, nu fac o reală educație patriotică. De ce să tipărim asemenea cărți proaste sau mediocre care se apără de critica literară ca sepia, împroșcînd din sute de pagini deodată o neagră plictiseală. Iar dacă asemenea cărți vor mai apare, totuși, trebuie să le spunem acestor autori tristul adevăr: domnilor, scrieți prost. Cruțați-ne hîrtia. Cruțați-ne timpul! Există însă și o tendință care ar putea fi numită evaziunea în trecut sau exotismul istoric. Scriitori talentați, care altădată scriau despre prezent, alunecă în goluri istorice, au trecut de Letopiseți și aleargă spre paleolitic. Cauzele acestei tendințe sînt variate, de la caz la caz, și orice generalizare pripită ar fi condamnabilă. Dar nici nu putem lăsa ca scriitori talentați să alunece în istorie ca într-un somn în care voievozii sînt morți, problemele închise și clasate. Avem nevoie de talentul și energia lor pentru rezolvarea problemelor noastre.

Un scriitor spunea, într-un interviu publicat în „Gazeta literară", că poți

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

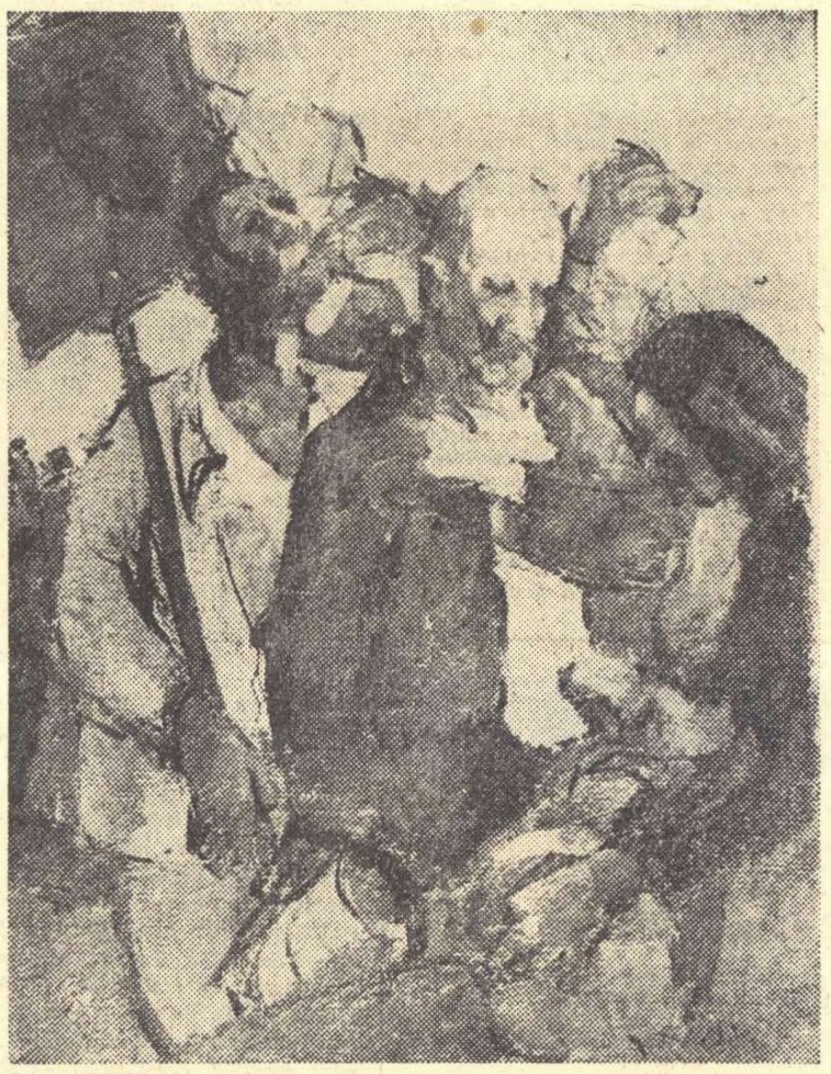

ION MURARIU „1907" (fragment)

ALEGĂTORUL

Ca primăvara asta timpurie
Ți-e inima, ca soarele-n livezi.
Intîia oară tu acum votezi,
Feciorul meu, și-o faci cu voioșie.

Pe cei aleși, cu firea lor cinstită,
Tu-i știi că-s dîrji și sînt neprihăniți.
Nu-s deputați de oligarhi năimiți
Deprinși cu sinecură și cu mită;

Ci tînărul vlăstar ce-și soarbe vlaga
Din glia-acestei noi orînduiri.
In ochii lui zîmbește țara-ntreagă,

Ca-n razele visatei fericiri,
Pe care o rîvnim din buni-străbuni:
S-alegem din norod pe cei mai buni.

Camil Baltazar

SCRIITORUL ȘI ALEGERILE

Problema actualității literaturii poate fi discutată sub multiple aspecte. Să legăm însă această problemă de ceva concret. Iată, de exemplu, alegerile care vor avea loc peste cîteva zile.

Care sînt raporturile dintre acest eveniment și literatură?

Revenind la munca scriitorului, să reamintim limitele desfășurării ei. Există, firește, munca de redactare care este cuprinsă precis în orele de scris, la masa de lucru, dar ea nu este decît un rezultat al unei îndelungi elaborări care nu cunoaște un program precis și nici momente mai intense sau mai slabe de aplicare. Elaborarea aceasta este un proces continuu care-l însoțește pe scriitor, am putea spune într-o operație secundă și perpetuă. Tot ceea ce-l atrage pe scriitor din realitate ia parte la alcătuirea acestui imens depozit de material. Lucrurile care aparent n-ar avea decît un interes local și sporadic capătă de multe ori în procesul de construcție o însemnătate deosebită, ele aducînd o încadrare, un răsunet de autentic de care se va resimți întreaga creație. Ceea ce pare banal, șters de cotidian, pentru scriitor e de multe ori fundalul folositor pentru relieful deosebit al caracterelor și evenimentelor. Numai în acest fel realismul aduce viața în opera viitoare, controlînd, clădind, armonizînd. Să presupunem, de pildă, o operă ce se construiește în cuprinsul actualității noastre urmărind desfășurarea acțiunii sale, devenirea personajelor pe care le folosește într-un mers, cu totul străin de preocupările stricte și cotidiene. Se va putea oare să se lipsească ea de toată frămîntarea din jurul său? Va putea oare ignora în atmosferizarea și culoarea scenelor, în valorificarea psihologică a eroilor, în legătură cu evenimentele prin care trec de ceea ce în general pare efemer din cauza unei prea mari actualități? Răsunetul evenimentelor externe, lupta neîncetată pentru pacea lumii sau, pe plan intern, agitația atît de importantă a unei țări, pentru alegeri, alegeri de azi, cu stilul lor propriu, vor putea să lipsească din evocare și încadrare? Desigur că nu. Ele vor fi material absolut necesar și pentru o autenticitate și pentru o datare, prin care opera întreagă va dobîndi și o valoare de document. Alegerile acestea întovărășite pentru fiecare din noi de o serie de obligații cetățenești cu controlul listelor, cu vizitarea biroului de informații, cu luarea la cunoștință din ziare și alte publicații a tuturor celor necesare, nu definesc ele oare o epocă? Și personajul scriitorului, oricare ar fi el, nu se va simți legat printr-un fir de această problemă a vieții de azi, nu va reacționa într-un fel sau în altul față de acest sistem? Ignorînd sau depărtîndu-se acțiunea de un asemenea eveniment, scriitorul nu-și va sărăci creația, ba ceva mai mult, nu o va falsifica? Desigur că da. Și într-un sens cu totul opus celui de azi, scriitorii de altădată au simțit lucrul acesta atunci cînd au consemnat aspectele inverse, pline de ingerințe descrise pe o gamă ce mergea de la umor pînă la o aprigă denunțare a alegerilor de altădată.

In selecționarea unui material care ar avea tendința să fie cît mai subtil și inefabil, ar fi o greșeală majoră să se desprindă firele vieții de tot complexul lor care singur poate da impresia de autentic. Nimic din ceea ce preocupă o comunitate de oameni în mijlocul căreia scriitorul își așează eroii spre prezentare nu poate fi lipsit de interes, ba dimpotrivă. Și socotim că tema atît de actuală a alegerilor de azi sau de mîine, precum și a oricărei preocupări de ordin general pentru o societate, e exemplul cel mai viu pentru încadrarea adevărat vie a unor evenimente înregistrate de o adevărată literatură realistă.

Ion Marin Sadoveanu

PRIMĂVARĂ PAȘNICĂ

Tot într-o astfel de primăvară, mă aflam într-un oraș de provincie, rătăcit fără scop într-o piață plină de copii și oameni în vîrstă. Era mi se pare o zi de sărbătoare și timpul se întrecuse pe sine, soarele alergînd înaintea anotimpului său. Cred că mai nimeni nu rămăsese dincolo de perdelele fluturate de vînt care ascundeau interioare necunoscute. In aer plutea larma jocului cu mingi, veselia iute stîrnită, într-un cuvînt, rumoarea primăverii sosite pe neașteptate. Eram puțin îngrijorat de ultimele știri citite în ziarele atunci sosite cu un tren, de amenințarea sinistră a războiului, ascunsă sub literele mici. Mă gîndeam cu strîngere de inimă că într-un ceas toată această liniște și fericire a primăverii poate fi sfărîmată. Glasul băieților de șase ani ar fi amuțit, surîsul fetelor în rochii scurte ar fi încremenit pe acele buze tinere.

Dintr-un turn vechi de catedrală băteau clopotele. Sunete solemne pluteau peste pomii care așteptau înmugurirea. Pe treptele mari, de piatră, coborau bătrîni cu părul albit de vreme. Pe ușile largi ieșea fumul verde al luminărilor.

Era o dimineață pașnică de primăvară timpurie peste care plutea amenințarea războiului. Undeva, în altă parte a lumii, orașele erau bombardate, știam strigătele de groază ale copiilor, casele arzînd, fumul înecăcios al incendiilor, teribilele explozii și tăcerea înfiorătoare a unui cîmp de luptă părăsit. Pacea sărbătorii din orașul nostru, bucuria primăverii iscate în pămînt, în aer, în pomi și-n ape, în păsări și suflete de oameni, mi se păru o clipă nedreaptă. In alte părți ale aceleiași lumi pe care o locuiam mureau semeni de-ai noștri, victime ale nesăbuinței imperialiștilor, ale lăcomiei și nedreptății.

De atunci au trecut mulți ani. De cîteva ori am avut din nou impresia că lumea va fi aruncată în beznă, dar de fiecare dată a învins dorința de pace a tuturor oamenilor. In Japonia, în Grecia, în Franța sau în Nordul liniștit, numeroși oameni au luptat și continuă să lupte pentru liniștea noastră, a tuturor. Ziarele ne spun din cînd în cînd numele lor. Sînt nume fără sonoritate. Un profesor, un preot, un om oarecare, silindu-se neștiut zile de-a rîndul să potolească zelul războinic al unora, pornirile lor sîngeroase care din nefericire sînt atît de molipsitoare. Cine va scrie istoria dramatică a acestor ani de încordare continuă, de luptă a binelui cu răul, trebuie să țină seama neapărat de efortul prea puțin răsplătit al acestor eroi ai păcii

La începutul acestei primăveri se vorbește tot mai mult despre o înțelegere a marilor puteri, de o conferință restrînsă a conducătorilor Răsăritului și Apusului în care să se ajungă la un rezultat în încurcatele probleme rămase nerezolvate după cel de-al doilea război mondial. La data aceasta, opinia publică a lumii nu mai poate suporta ideea unei conflagrații mondiale, amenințarea infernală a distrugerii. Ca întotdeauna, inițiativa cea mai stăruitoare a pornit, a cîta oară, de la cei mai puternici, de la lagărul socialist, interesat de o coexistență pașnică în care războiul rachetelor să fie înlocuit cu războiul dus împotriva sărăciei și neștiinței maselor.

Asaltul cerului, început încă la sfîrșitul anului trecut umple inimile tuturor de speranțe. Ceea ce altădată alții ca noi, visau în laboratoare sau în pagini de cărți, devine realizabil. In fața omenirii stă un viitor măreț în poezia lui. Cosmosul, tot teritoriul sideral, poate să ne aparțină chiar mîine. De pe acum s-au găsit voluntari care s-au oferit să încerce explorarea nu lipsită de primejdii a spațiilor astrale.

Prietenia între popoare capătă semnificații istorice pe care trecutul nu le-a atins. Și aceasta în toate culturile lumii. E grăitoare primirea sărbătorească pe care țara noastră a făcut-o delegației poporului maghiar, sub semnul păcii și internaționalismului socialist.

Iată de ce mi se pare monstruos cînd mai aud că în lume există încă oameni care rămîn surzi și orbi la îndemnul sublim al celor care nu visează decît bunăstarea și fericirea tuturor. Poeți din lumea întreagă, în ceasul acesta hotărîtor, pacea trebuie să ne fie scumpă! Nu osteniți...

Eugen Barbu

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu RADU D. ROSETTI

În preajma apariției volumului „Spicuiri"

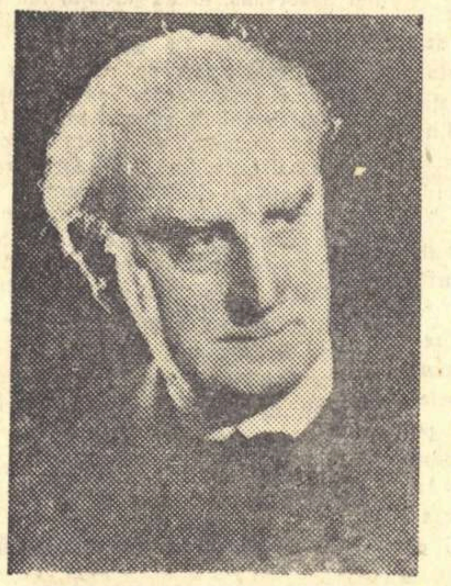

Ne anunțasem telefonic și eram așteptat.

Oferim grațios maestrului două buchețele de ghiocei, —surîzător mesaj al pretimpuriei primăveri și afectuos omagiu al mai junei noastre vîrste.

Pe galantul trubadur al atîtor madrigaluri, azi falnic octogenar cu fruntea nimbată alb, e vădit că „gestul" îl sensibilizează (...ceea ce și scontasem), și... climatul conversației e creat:

— Peste puțin timp apare, în Editura de stat pentru literatură și artă, noua dumneavoastră carte, intitulată „Spicuiri". Vă rugăm să ne dați cîteva relații: ce cuprinde?

—Cu plăcere. Cuprinde... ce spune titlul: spicuiri (poezii lirice, epigrame și proză) din cele vreo 40 de volume pe care...

Vorba blîndă, caldă, a maestrului, descinde parcă din primele sale volume de versuri: „Sincere", „Duioase", „Din inimă"...

— ... pe care le-am publicat în aproape 70 de ani de activitate literară.

— 70 de ani?

— Aproape. Primul volum de versuri l-am scos în 1890, cînd aveam doar 15 ani. Dacă acum am 83, înseamnă că public de 68. Eu și cu Alexandru Cazaban, care are 86 de ani, sîntem azi cei mai vîrstnici scriitori romîni.

Il „certăm":

— Dar de ce v-ați grăbit să publicați volum la 15 ani?

Aproape că-și cere scuze:

— Am făcut o mare greșeală. Cine a vrut mai tîrziu să mă critice nedrept, a putut invoca acele versuri de copil. Așa a făcut, de exemplu, Constantin Stere în „Viața romînească". Dar nici eu nu m-am lăsat. Am trimis revistei un răspuns. Și fiindcă nu l-a publicat, am dat în judecată revista și pe Stere, pledîndu-mi singur cauza, fiindcă eram acum și avocat,

C. Cristobald

(Continuare în pag. 6)

HIRTOPEANU „In port"

INSEMNĂRI

DICȚIONAR LITERAR

Se pune la cale, într-o editură, un Dicționar literar. Lucrări de același fel au apărut numeroase în alte țări și au avut acolo și continuă să aibă o semnificație pe care opera pregătită la noi trebuie s-o aibă în vedere. Dicționare literare, în forma unor culegeri de biografii sau în aceea a unor însumări cronicărești de date privitoare la opere, uneori însoțite de comentarii filologice sau istorice, au alcătuit prima formă a istoriei și criticii literare. Inainte de a se ajunge la istoria și critica literară modernă, adică la disciplinele care studiază operele și autorii în legătura lor evolutivă și în dependența lor de întreaga dezvoltare a societății, apoi în valoarea și mijloacele lor artistice, studioșii și curioșii de literatură au trebuit să se mulțumească cu inventare mai mult sau mai puțin erudite de opere și autori, însoțite de unele comentarii. Așa s-a procedat la sfîrșitul antichității în operele bibliotecarilor din Alexandria și Pergam, în ultimele secole ale Imperiului Roman, în Evul Mediu creștin și în epoca Renașterii. Aceste opere, cataloage de biblioteci, așa-zise canoane, indice și didascalii, culegeri biografice, apoi elogii academice și panegirice au transmis datele care au intrat în sintezele istoric-literare mai noi. Toate aceste lucrări ale erudiției au slujit ca izvoare ale cercetării, care și-a schimbat fundamental fața îndată ce științele literare au început să lucreze cu categoriile istorice și estetice mai noi. Critica și istoria literară modernă, în felul în care le înțelegem astăzi, sînt de fapt creații ale secolului al XIX-lea, produse ale istorismului acestui secol și ale înțelegerii formate în romantism despre individualitatea operelor de artă.

Se înțelege că, odată cu apariția și dezvoltarea acestor discipline, interesul vechilor indice literare a scăzut. Cunoașterea unor opere sau a unor autori, desprinși din seria lor istorică, este o cunoaștere imperfectă. Niciodată informația unui dicționar nu va putea înlocui înțelegerea mult mai adîncă, mijlocită de expunerea istorică, în sintezele ei și, mai cu seamă, în monografiile ei istoric-literare. Totuși, mai ales faptul că atitudinea istorică modernă cere punerea în relație a unui număr imens de fapte literare, pentru priceperea fiecăruia din ele, a refăcut însemnătatea dicționarelor literare. Nimeni nu poate stăpîni astăzi, după evoluția milenară a literaturii și după pătrunderea în circuitul ei mondial a creației din toate țările lumii, întreaga materie de opere și autori a

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

MIHU DRAGOMIR:

„Oda pămîntului meu"

Autorul recită o amplă „poemă romînă", împrumută seva peisajelor sălbatice, asociind-o cu azurul unui cer curat, pentru a tălmăci simțăminte trezite de contemplarea tabloului patriei. Mihu Dragomir năzuiește să cuprindă exhaustiv universul pămîntului nostru — „Dunărea", „Cîmpii", „Dealuri", „Munți", „Așezări"... După pilda neîntrecutei „Cîntări a Romîniei" de Alecu Russo, „Oda pămîntului meu" readuce un ecou al buciumelor și al doinelor, proslăvește triumful unor zări senine care înfrumusețează chipul patriei contemporane.

Autorul „Odei fulgerelor" evocă și de astă dată imensitățile spațiale și localizează concret obiectul venerației sale: poporul eliberat, creator al trecutului și faur binecuvîntat al viitorului fericit. Sentimentele poetului transfigurează deopotrivă și cerul și pămîntul. El deslușește un alfabet al apei, al zvonurilor străvechi aduse pe aceleași tărîmuri de datini și obiceiuri trecute din generație în generație. El descifrează „în nisipuri, în sălcii și în anafoare" balade vechi, cu sensuri eroice și generoase, cu tradiții de libertate și credință într-o dreptate socială. Legînd trecutul cu prezentul, admirînd culmile îndrăznețe pe care s-a ridicat urmașul contemporan al strămoșului scit, poetul se vrea un temerar corăbier care, romantic și visător, cucerește lumea „sfidînd nemărginirea" „sau magelan ce-nfruntă și-nconjoară omenirea". Panorama patriei creează impresia unei desfășurări de forțe și frumuseți, de energii și elanuri neistovite. Rodnicia pămîntului, ca și avuția minerală, sînt văzute din lumina acelei dimineți către

Miron Dragu

(Continuare în pag. 6)

HORIA STANCU:

„Cezar Petrescu"

Deși piesă de rezistență a literaturii dintre cele două războaie, romanul este încă puțin cercetat, continuînd să reprezinte o zonă virgină care-și așteaptă exploratorii. Faptul pare nefiresc dacă ne gîndim ce bogată experiență artistică ascunde această epocă de maturizare a prozei romînești. Și totuși expedițiile sînt destul de rare, ca și cînd ar fi de învins o adevărată climă polară.

De curînd, străbătînd imaginarele cețuri, a apărut cartea lui Horia Stancu despre Cezar Petrescu. E o nouă contribuție la istoria romanului nostru modern și actual, care sintetizează opera unuia dintre cei mai fecunzi scriitori din ultimele trei-patru decenii. După descrierea principalelor volume, autorul studiului se oprește mai îndelung asupra tipologiei. Varietatea balzaciană a tipurilor (moșieri, burghezi, țărani, intelectuali, politicieni, slujbași etc.) este explicată prin concepția scriitorului despre roman, ca operă de investigație orizontală. Horia Stancu accentuează ideea de frescă, de galerie larg cuprinzătoare, ce îmbrățișează aspectele cele mai diverse ale „veacului". De aici îndreptățita concluzie că Cezar Petrescu e în primul rînd un cronicar, un creator de tipuri și situații sociale, cu ambiții nobile de reconstituire a unui secol de istorie romînească. Pe acest fundal apar luptătorii temerari ca Niculae Apostol, învinșii și dezabuzații ca Radu Comșa, înfruntînd o moșierime autocratică (Lascăr Sofian, Vardaru), o burghezie rapace (Iordan Hagi Iordan), politicianismul veros (Emil Sava) și însăși morala decrepită a vremii atotstăpînitoare prin ban.

Considerațiile făcute cu discernămînt și precizie asupra eroilor lui Cezar Petrescu, alcătuiesc unul dintre cele mai bune capitole ale „micromonografiei" lui

Al. Săndulescu

(Continuare în pag. 6)

Scriitorul și critica

În apărarea criticii

Stabilirea unui raport de echilibru între scriitor și critică este dificil. Cel dintîi crede, mai întotdeauna, că i se acordă mai puțin decît prețuiește. Criticul este sigur că măsurătoarea sa este exactă și acul cîntarului său de judecată nu suferă nici o deviație. Este o iluzie. Nu există infailibilitate în acest domeniu de infinitezimale care este arta. Dar a nu accepta unele criterii precise, riguroase în funcția criticii, înseamnă a pune activitatea și sub semnul celei mai depline relativități.

Nu se poate închipui o creștere a valorilor, o selecție și o ierarhizare a lor, fără exercitarea spiritului critic. Așadar, în orice cultură, critica deține un rol de regulator al valorilor. De activitatea ei, de obiectivitatea și perspicacitatea criticii depinde posibilitatea unei viziuni organizate, limpezi asupra fenomenului artistic. Căci trei ni se par a fi funcțiile principale ale criticii: selecție, valorificare și îndrumare. Iar practica ei cere neapărat două atribute din trei posibile: competență și onestitate. Al treilea atribut, talentul, este o floare la butoniera criticii. Dacă se află, cu atît mai bine, dacă nu, poate lipsi. Celelalte două atribute sînt însă indispensabile.

Acolo unde competența și onestitatea, fie laolaltă sau luate în parte, trezesc îndoiala, unde există bănuiala unor interese extraestetice, echilibrul vieții literare se rupe. Criteriile, judecățile capătă o elasticitate primejdioasă, noțiunile devin nesigure, valorile sînt îndoielnice. Cuvîntul scris nu mai inspiră încredere. Critica riscă să-și piardă autoritatea. Iată de ce se impune să fie extrem de scrupuloasă, de severă cu ea însăși, apărîndu-se de orice imixtiune din afară. O critică liberă de orice constrîngere — ne gîndim la constrîngerea izvorîtă din relațiile cu scriitorii — este singura capabilă să-și îndeplinească sarcina. Critica trebuie să aibă înaintea ei doar opera și să facă abstracție de persoana fizică a scriitorului. Un critic al nostru de mare prestigiu pretindea că, ori de cîte ori examina o operă, îl considera pe autor defunct. Exagerarea cuprinde și un adevăr. Ințelesul este că, în exercițiul ei, critica trebuie să se situeze pe poziții de obiectivitate, neinfluențate de raporturile personale care-i viciază optica.

Firește, și în acest caz, cînd critica realizează o strictă obiectivitate, se întîmplă ca unii sau alții dintre scriitori s-o conteste. Dar acest lucru nu mai are prea mare importanță. Orice scriitor serios, exigent față de sine însuși, are nevoie de o confruntare. Critica constituie o verificare a posibilităților sale, a lipsurilor, este un prilej de reflecție asupra propriei sale arte. Dintr-o critică substanțială, fie chiar aspră, un autor are întotdeauna de învățat, cînd cel care o practică este competent. Și este incontestabil că în momentul actual avem o critică în stare să analizeze cu finețe și profunzime o operă literară.

Competența este adesea un factor subiectiv pentru scriitor. Un critic este competent cînd îl laudă și încetează să fie îndată ce-i ridică obiecții. Cînd obiecțiile sînt însă adresate unui coleg, criticul începe să devină din nou... competent. Jocul e prea simplu și rizibil, ca să-l ia cineva în seamă. Totuși el denunță o mentalitate. Dezaprobarea violentă, negarea rolului criticii ia adesea forme din cele mai insolite, ajungîndu-se pînă la presiuni asupra criticului respectiv ,smulgîndu-i-se cu sila o opinie favorabilă. Este în afară de orice discuție că o critică eficace trebuie ferită de orice ingerințe ,indiferent din partea cui vine. Respingerea celei mai mici obiecțiuni, neacceptarea discuției libere este expresia unei atrofieri a eului, a unei megalomanii dăunătoare atmosferei literare în general și scriitorului respectiv în particular. Maladia asta este mai răspîndită decît se crede. Simptomele ei se vădesc printr-o deformațiune a spiritului, printr-un egocentrism insuportabil, printr-o hipersensibilitate bolnăvicoasă. De aceea, criticii sînt nevoiți să trateze speța cu menajamente. Acesteia nu-i priesc decît laudele excesive, hiperbolice. Orice observație o aruncă în panică, îi provoacă un șoc nervos. Cînd exemplarul are nervii mai tari, suferă doar în orgoliu și reacționează pe căi directe sau lăturalnice. După caracter.

Cum se explică acest fenomen destul de îngrijorător? Se pare că unii dintre acești scriitori se socot *clasici în viață* și iau drept o profanare cea mai mică obiecție privitoare la opera lor. Acest tip de scriitor se vede permanent proiectat în statuie. Orice aluzie e o impietate, o obiecție echivalează cu o încercare de a-l clătina de pe soclu. Nici exegezele nu-l mai satisfac. Consideră critica limitată, mioapă, incapabilă să sesizeze multiplicitatea sensurilor operei sale. Și atunci se interpretează singur, de față, de profil, de trei sferturi, perpendicular și orizontal și pe curba infinitului.

Nu ne amintim ca Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi, Hortensia Papadat-Bengescu să fi recurs la presiuni. Scriitorii în cauză nu se gîndeau să protesteze decît în împrejurarea în care era lezată ființa lor morală. Ne amintim că la apariția capodoperei literaturii romînești, „Răscoala", în corul elogios s-au auzit și unele glasuri stridente. Liviu Rebreanu s-a mulțumit să ridice din umeri și nici prin gînd nu i-a dat să sancționeze pe denigratori sau să alcătuiască o *Ars poetica* explicîndu-și opera. Iritarea împotriva criticii este cu atît mai neliniștitoare zic, cu cît în actuala conjunctură e vorba de scriitori încă în plină desfășurare, al căror profil literar nu e definitiv, cu toate că unii dintre ei au dat cărți remarcabile. Devenind intoleranți și refractari față de critică ,ei nu mai pot avea o imagine exactă și sinceră a propriilor lor opere și, prin aceasta, își frînează orice efort spre desăvîrșire. Cum s-ar putea depăși un scriitor, dacă criticul nu-i va pune mereu înainte un model de realizare mai înalt? Dar poate că în această problemă o parte din vină o are și critica, întrucît în faza ei de afirmare a valorilor a adoptat uneori un ton exaltat cînd ar fi fost nevoie de pondere, siguranță și sobrietate.

Indiferent care ar fi cauza reală a acestei egolatrii de care sînt contaminați unii scriitori, este absolut necesar ca critica noastră să se exercite liberă, de astfel de injoncțiuni în interesul major al literaturii. Și este tot atît de sigur că de pe urma unei astfel de critici, competentă și onestă, scriitorii noștri nu vor avea decît de cîștigat.

Ieronim Șerbu

Critica 1957

Devotamentul cercetătorului

Într-o admirabilă și revelatorie postfață a volumului său recent de „Mențiuni de istoriografie literară și folclor", maestrul Perpessicius descrie miraculoasa aventură pe care o va încerca orice pasionat lector al manuscriselor eminesciene. Și încheie astfel: „...din fiecare pagină o flacără jucăușe îți arată drumul și tezaurul. Aibi numai încredere... Nimic din ce-a căzut pe paginile acestea n-a fost zvîrlit la întîmplare...! Orice sămînță germinează. Apleacă-te și-i vei culege rodul".

In „Mențiunile de istoriografie literară și folclor", căutarea „flăcării jucăușe" ca și apărarea „seminței care germinează" îl fac pe maestrul Perpessicius să afirme o înțelegere nouă a sensului operei literare. Ea se exprimă uneori cu intransigență — cu atît mai prețioasă cu cît nu era întotdeauna frecventă în „mențiunile" din trecut — ca atunci cînd condamnă de pildă cu fină și meritată ironie exagerările în folosirea folclorului ca sursă de inspirație de către literatura cultă de azi. Ea îl face să treacă din lumea tomurilor apărute în trecute vremi la lumea literaturii contemporane, și-i îngăduie prețioase valorificări în perspectiva vremii actuale a operelor unor înaintași literari. Desăvîrșite prin mijlocirea unei subtile erudiții, ele pregătesc neindoios climatul calm al pasiunii înțelepte cu care sînt discutate probleme ale literaturii actuale. „Mențiunilor" le sînt lărgite perspectivele, opera literară devine o piesă unică într-o familie de spirite apropiate, cu care se înrudește, dar de care se distinge într-un chip propriu.

„Mitrea Cocor" este considerat astfel ca: „o carte a zilei de azi și prin aceasta o carte de viitor pentru că în ea s-au înscris ca pe o foaie de temperatură vibrațiile ultimelor frămîntări ale istoriei contemporane". Altundeva incursiunile erudite prilejuite de apropierea dintre „electricitate și literatura" de azi, duc la o concluzie care ar putea părea o reintoarcere la mitologie, dar este vorba de acea mitologie pe care o făurește știința aducătoare de lumină. Arta criticului, nuanțată și incisivă, epigramatică uneori, cîștigă acum o finalitate care altădată era mai puțin afirmată în acea pasiune receptivă dar și clementă adesea. Această finalitate, care ține o înțelegere clară a rosturilor literaturii, face ca — deși nu sînt prea numeroase în volumul menționat discuțiile directe despre problemele literaturii actuale, — să existe însă întotdeauna prezent un spirit actual în dezbaterea problemelor literare abordate. Este acel spirit care animă șirul — reluat în „Tînărul scriitor" — de „mențiuni critice", făcute pe marginea volumelor recente ale lui Tudor Vianu, Petru Dumitriu, Victor Tulbure și Aurel Rău. Discutînd despre „Cronica de familie", Perpessicius stabilește două trăsături caracteristice ale literaturii noastre noi, remarcate la cărțile ultimului deceniu într-o strînsă îmbinare și anume: „acel afluviu de actualitate", ce răzbate nu numai prin toate straturile diverselor subiecte, dar irumpe și-n atitudinea pe care o are fiecare autor față de evenimentele poetice" (s.n.). Și în lumina observației acesteia el ajunge la constatarea caracterului esențial al acestei vaste istorii a unui veac de ascensiune și decădere boierească și anume acela de a fi un „rechizitoriu" întreprins cu o artă magistrală și a fi un proces patetic al unei șubrede orînduiri sociale.

Continuînd a studia din diferite unghiuri de vedere relațiile care se stabilesc între real și creat în operele literaturii noastre noi, Perpessicius relevă necesitatea izgonirii elementului retoric în poezie, introdus mai cu seamă prin afirmarea unor idealuri în chip abstract, neconvingător. Și în opoziție cu aceasta, criticul subliniază realizarea într-un poem din „Vara fierbinte" de Victor Tulbure a „poeziei militante în cea mai înaltă accepție a cuvîntului". *Este vorba de poemul „Tezaur" închinat Patriei și care — observă maestrul Perpessicius —* „constituie cea mai strălucită demonstrație a felului cum se adună și cum izbucnesc pe nesimțite izvoarele poeziei".

Invitația adresată poeților noștri mai tineri de a descifra tîlcul lucrurilor dincolo de aparențe, constituie și un îndemn la a pătrunde mai adînc fenomenele actualității care, așa cum se subliniază, pun, firește, probleme mai grele autorilor și în ceea ce privește „tehnica literară". O veche pasiune a cercetării fenomenului literar curent întinerește și capătă noi sensuri printr-o participare mai categorică în dezbaterea angajată în acest ultim deceniu de „mari experiențe atît sociale cît și literare". *Și de la consemnarea poziției de întemeietor al realismului nostru critic a lui Caragiale la scoaterea în lumină a caracterului revoluționar al literaturii anului 1848, de la afirmarea actualității operei militante a lui Vlahuță la cercetarea aspectelor de azi ale literaturii, spiritul contemporaneității capătă un contur tot mai definit și mai pregnant în „mențiunile critice".*

Pasiunile apropie și nu e pasiune reală care să nu ducă spre afirmarea unui scop nobil. Pasiunea apărării acelei „flăcări jucăușe" a acelei semințe care germinează și dă roade care a animat din totdeauna scrisul maestrului Perpessicius, l-a apropiat de literatura vremilor actuale, precum i-a dăruit frecvența înțelegerii înaltei și realei meniri a literaturii.

Radu Lupan

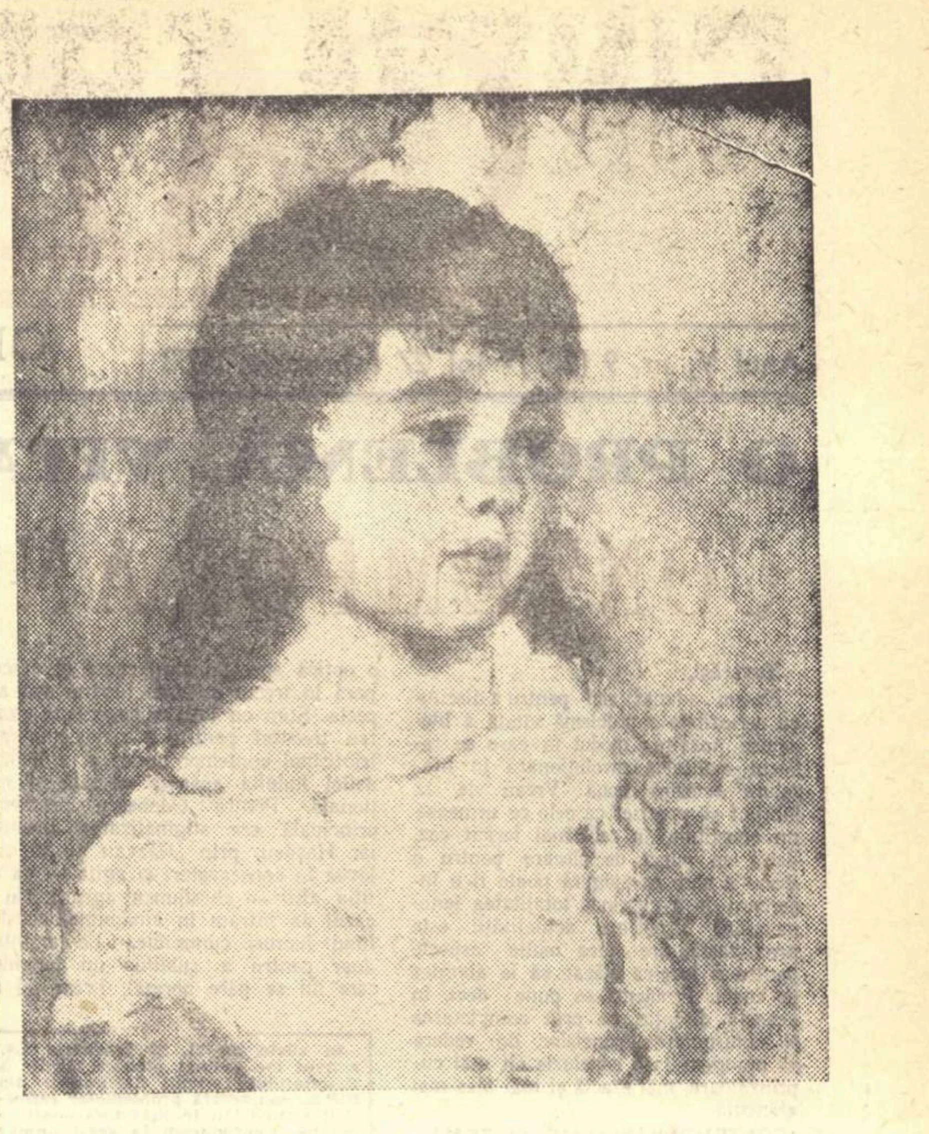

DEM. IORDACHE „Fetița cu rochița albastră"

ȘANTIER

Se află sub tipar la „Editura de stat pentru literatură și artă":

„Setea", roman de **Titus Popovici.**

„Cumpăna inimii", schițe și povestiri de **Ștefan Gheorghiu.**

„Drepturi și datorii", versuri de **Virgil Teodorescu.**

„Nedeia din Poiana Miresii" vol. II de **Nicolae Deleanu.**

„Soarele și liniștea", versuri de **Victor Felea.**

„Letopisețul Țării Moldovei" de Grigore Ureche, ed. a II-a, ediție îngrijită cu un studiu introductiv de **P.P. Panaitescu.**

„Velerim și Veler Doamne" și „Floare de oțel" roman de **Victor Ion Popa.**

Vom citi peste cîteva zile:

„Spicuiri" de **Radu D. Rosetti.**

„Văzute și auzite", schițe și nuvele de **Alexandru Cazaban.**

„Viltori", roman de **Ion Dongorozi.**

„Taina stolnicesei", povestire de **Sergiu Dan.**

„Focosul", nuvele de **Marin Iancu Niculae**, cu un cuvînt înainte de **Horia Stancu.**

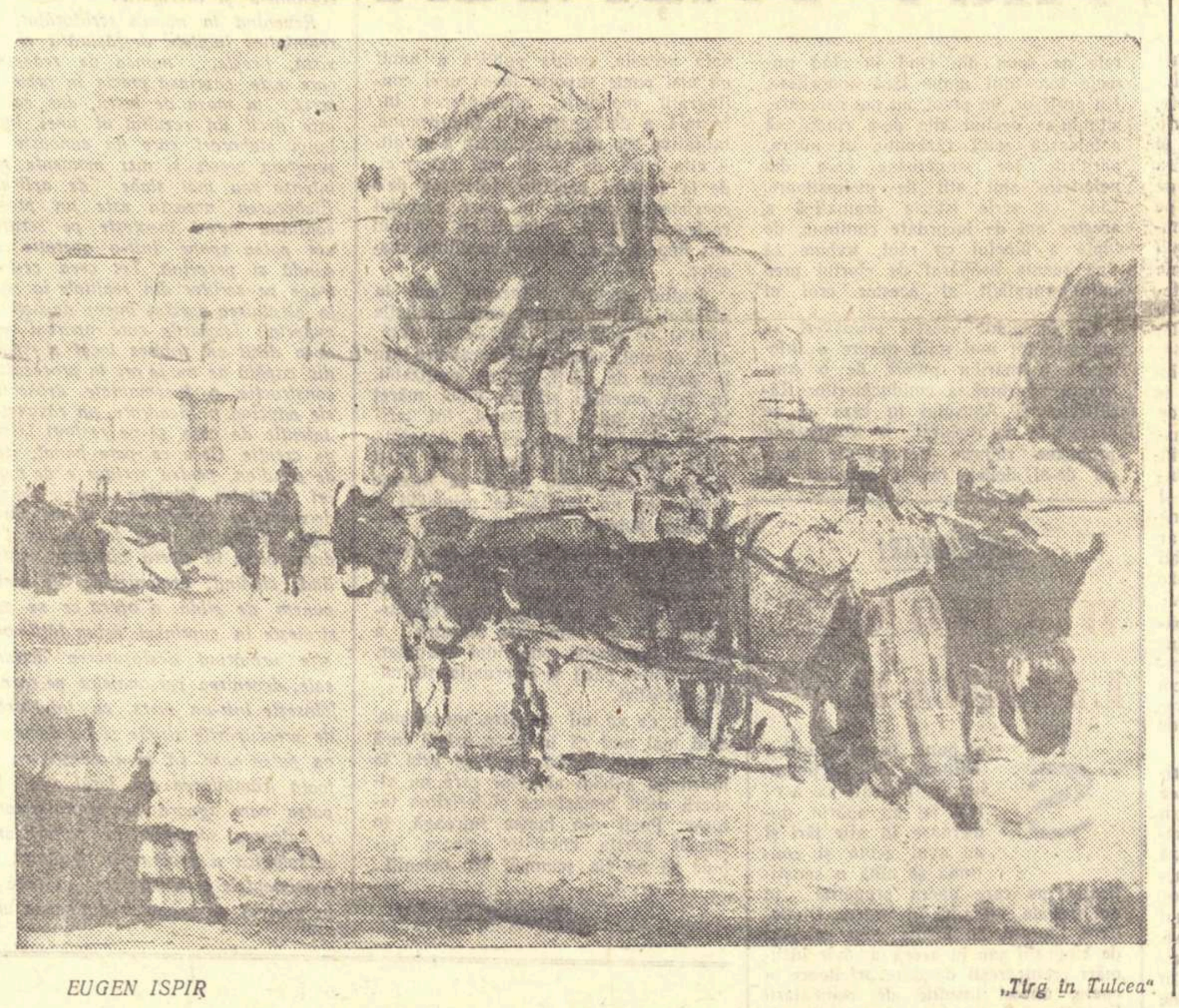

EUGEN ISPIR „Tîrg în Tulcea"

Pornind de la clasici...

Vera Călin ține să rezolve problemele literaturii actuale, pornind de la clasici. In loc să străbată potecile sălbatice, prin desișul problemelor contemporane, Vera Călin merge pe calea regească, largă, a interpretării scriitorilor de mult recunoscuți ca valori universale. In definitiv, scriitorii clasici tocmai de aceea și sînt clasici pentru că toată lumea îi respectă fără să mai fie nevoie să-i citească. Mai învață cineva pe de rost: „O, rage, o, désespoir, o, vieillesse ennemie! / N'ai-je donc tant vécu que pour cette infamie?" Scriitorii clasici, presupunem că sînt cunoscuți, dacă nu de cei ce scriu, poate de cei ce citesc, așa încît nu merită să mai demonstrăm că Ibsen a fost un mare dramaturg. Scrie doar și în Larousse. Desigur, din cînd în cînd poți să apelezi la o vorbă de duh a unui clasic, la o maximă spirituală, la un citat care și-a cîștigat de mult independența față de context, pentru că aceasta face impresie bună; dar mai are cineva curiozitatea să știe exact în ce împrejurări, cine și cui i-a spus: „...et le combat cessa faute de combatants?"

In sfîrșit, unii pornesc de la clasici, alții de la critici, fiecare de unde dorește și important e unde ajunge. Vera Călin ajunge, cel puțin, să pună în discuție (dacă nu să revolze), să trezească interesul pentru unele probleme de importanță deosebită pentru dezvoltarea unei literaturi de actualitate, folosindu-se de exemplul scriitorilor clasici, pe care nu-i cunoaște numai din ultima ediție a micului Larousse ilustrat. N-am putea spune că studiile Verei Călin conțin revelații tulburătoare asupra lui Voltaire, Ibsen, Shaw, France, Thackeray, deși criticul dă adesea o interpretare personală operei acestor scriitori. Important, chiar deosebit de important este că Vera Călin întreprinde considerarea acestor scriitori clasici în dorința de a extrage din opera lor învățăminte de actualitate.

Considerațiile ei asupra fenomenului literar contemporan, considerații pe care nu uită să le insereze în discuțiile despre clasici, se sprijină de aceea întotdeauna pe argumente solide și greu de înlăturat, luate din practica artistică a marilor scriitori și verificate de istorie.

Vera Călin folosește în studiile sale principiile de bază ale esteticii marxiste, situînd scriitorul în epoca și mediul social în care a trăit, dezvăluind concepția filozofică pe care și-a întemeiat opera, indicînd — poate nu destul de nuanțat uneori — trăsăturile înaintate și limitele artistice care au rezultat din această concepție. In studiul plin de originalitate în ciuda titlului greoi „Istorie, satiră, mituri, falși eroi", concepția anti-eroică, opusă lui Carlyle și Nietzsche, pe care o acreditează cu mijloace literare Anatole France, Mark Twain sau Bernard Shaw este analizată în latura ei progresistă, în farmecul istoriei ironice dar și în limitele și nedreptățile pe care ca le face adevărului.

Desigur bine ar fi ca Vera Călin să se ocupe direct și de scriitori care n-au intrat încă în istoria literaturii universale. Dar acest „pornind de la clasici" este într-adevăr o metodă de care criticul se folosește pentru a răspunde necesităților literaturii actuale. Ea nu folosește numai studiul scriitorilor clasici, cu implicații și aplicații contemporane. Cîteva dintre studiile ei tratează direct probleme care au fost și mai sînt (în surdină dacă nu cu voce tare) violent discutate. De pildă: „Permanențe", „Ceva despre curente și stiluri" și „Receptivitate, dar și personalitate". Aceste studii analizează problema receptivității criticului, problema curentelor și stilurilor în realismul socialist, problema spiritului modern, pe baza exemplelor clasice și în lumina argumentelor pe care ni le pune la îndemîna istorica literaturii universale. Epigonismul care amenință și o anumită categorie dintre scriitorii noștri este privit în perspectiva pe care ne-o oferă urmașii lui Molière sau ai lui Petrarca, ai lui Shakespeare, sau, la noi, ai lui Eminescu și în lumina procesului istoric care face grandoarea maeștrilor și mizeria imitatorilor. „Petrarca e modern — scrie Vera Călin — petrarchiștii desueți. Ei reiau tematica liricii petrarchiste în diluții din ce în ce mai mari. In schimb își însușesc și perfecționează procedeele, între ele, vestitele „pointes", și se istovesc astfel de manierism. Post-shakespearienii, cînd nu procedează similar, continuă, într-un asfințit de epocă și în tonalități devenite crepusculare, temele titanului. Ii citim cu interes mai mult istoric, fiindcă ne ajută să-l înțelegem pe Shakespeare". Intorcîndu-se la fenomenul actual care se petrece sub ochii noștri, criticul își permite următoarea previziune care se sprijină pe învățămintele istoriei și pe care ținem să o cităm în întregime, pour les bons entendeurs: „Faptul ar trebui să dea de gîndit sadovenizanților. Sadoveanu e mare. Forța operei lui e — între altele — rezultatul unei osmoze unice și originale, între personalitatea unui scriitor și faptele de istorie, folclor, tradiții ale poporului moldovean. Există țăranul lui Sadoveanu, există peisajul lui Sadoveanu, realități obiective și psihologice distincte. De aceea există un limbaj sadovenian, un rit specific al narațiunii sadoveniene. Sadovenizanții — sînt destui, îi cunoaștem, nu trebuie să-i numim — adoptă sfătoșenia, arhaismele. Sînt lenți fără grandoare, arhaici fără justificare și de pe acum îmbătrîniți. Vor fi citiți probabil de urmași cu un efort considerabil de transpoziție, pentru a putea fi plasați în capitolul de istorie literară ce se va numi „influența lui Mihail Sadoveanu".

Pornind de la clasici, Vera Călin ajunge deci la prezent și chiar la viitor, ceea ce înseamnă că de pe filele clasicilor nu se poate aduna numai praf.

Georgeta Horodincă

CRONICA LITERARĂ

PAUL GEORGESCU: „Încercări critice"

Dacă toată critica noastră literară din ultimele două decenii a ieșit din mantaua lui George Călinescu, Paul Georgescu este printre primii care-și destăinue obîrșia și se proclamă discipol al maestrului.

Alături de Ov. S. Crohmălniceanu, Paul Georgescu a exercitat o influență reală asupra noii promoții de cronicari literari, conservînd acea tradiție valabilă a vechii critici și așezînd-o pe fundamentul trainic al concepției marxist-leniniste. Propagatori ai unei alte viziuni în critica literară, militantă, conștientă de aportul ei social, bizuindu-se pe accesibilitate și pe interpretare științifică, Ov. S. Crohmălniceanu și Paul Georgescu reprezintă totuși două structuri opuse.

Volumul „Incercări critice" evocă o etapă importantă a luptei pentru o critică eficace, capabilă de disociere estetică și înarmată cu spirit de partid. Ca să evaluezi exact meritele cărții, trebuie să raportezi articolele disparate la ambianța concretă în care au apărut în presa literară cînd îndeplineau un rol de pionierat. Nimeni nu poate contesta că, dintr-o anumită perspectivă, aproape fiecare din aceste articole era o explorare menită să satisfacă valențele multiple ale unei critici vii, mature. Era mai ales o reacție împotriva unor tendințe dogmatice. In pofida progresului literar, deprinderi sterile încercau s' ofilească exercițiul critic, să-l scutească de orice relief personal în gîndire și sensibilitate. Se accentua adesea asupra întrebărilor: care este conținutul și care este forma operei literare (bineînțeles expuse, „pe de o parte și pe de altă parte")? Proporția între părțile pozitive și cele negative se menține justă? La un nivel mai elevat întrebările deveneau mai subtile: recunoști caracterul de știință al criticii literare? Nu admiți ideea că orice meditație asupra artei trebuie să cuprindă o judecată de valoare?

Recunoșteai, aprobai ceea ce era evident, dar nu puteai îngădui ca operația critică să fie redusă la o unică formulă nivelatoare. Să scuturi aceste poveri de prejudecăți prin maliție — iată una din preocupările „încercărilor critice".

Paul Georgescu și-a propus să treacă următorul examen: a dovedi că se poate scrie despre aceleași năzuințe și în alt fel. Cu alte cuvinte că și în critica literară drumul cel mai scurt între două puncte nu este linia dreaptă. Aceasta a fost contribuția sa originală. (Nu-i acord puteri miraculoase, el n-a fost decî' unul dintre participanții în disputa împotriva concepțiilor vulgarizatoare, dispută inițiată și stimulată de partid și de forțele cele mai bune ale literaturii).

Criticul cerceta un roman („Străinul" de Titus Popovici) începînd cu un pamflet incisiv împotriva fascismului, pamflet cu certe calități literare. Opera lui Mihail Sadoveanu o asemăna cu muzica lui Johann Sebastian Bach, cu Marea sau cu Stepa. In clasificarea poemului „Războiul" al lui Mihu Dragomir era invocat Dante, călăuzit în Infern printre făpturi înspăimîntătoare de Virgiliu, simbol al rațiunii umane. Ca să pronunțe verdictul în dezbaterea libertate-necesitate, incitat de romanul „Pasărea furtunii", criticul imagina un dialog între Darius, regele Perșilor, Unamuno, gînditor spaniol al ultimului secol, și Prometeu înlănțuit pe stîncă.

Dacă astăzi unele asociații ni se par epatante, atunci ele au avut darul să dezmeticească minți amorțite și să spargă tipare rigide. Retrospectiv, la o verificare mai pretențioasă, te surprinde inegalitatea volumului, fragilitatea unor analize, care despuiate de veșmîntul grațios, rămîn situate la o distanță apreciabilă față de cele foarte bune: „Surizînd, surizînd", „Pămîntul e rotund", „Nasc și la Moldova oameni".

In cadrul istoric dat, toate formau însă o fază, polemica unui spirit mobil, suplu, rebel, împotriva propozițiilor uzate. Ce a obținut din această luptă? A obținut dreptul de a vagabonda sentimental și dezinvolt într-un univers familiar, fără a se supraveghea necontenit, întrebîndu-se dacă aici trebuie să declari care este tema, dincolo să precizezi dacă există sau nu un conflict central etc.

Dar el nu părăsește prin aceasta făgașul aprecierilor exacte și obiective. Cu o logică strictă criticul reconstituie arhitectura romanului „Enigma Otiliei" și conchide că „G. Călinescu este un clasic care are conștiința relativității clasicismului ca curent literar, un clasic care a trecut (cu această conștiință a relativității) prin romantism și modernism, refăcînd clasicismul pe un cerc mai larg, modern, al spiralei". Tot atît de strîns este și comentariul asupra evoluției ideologice a lui Mihai Beniuc. Se întreprinde o analiză metodică, insistînd asupra problematicii sociale și utilizînd criteriile esteticii marxist-leniniste („Lirica lui Beniuc exprimă, așadar, un aliaj particular al sentimentelor ziditorilor socialismului, atitudinea creatorilor față de opera lor comună, care este materializarea substanței lor umane").

Ferindu-se deci de pedantismul didacticist, Paul Georgescu nu se arunca în labirint, în voia judecăților subiective. Imaginea agreabilă, elegantă, uneori frivolă, descindea și ea dintr-o înțelegere științifică, avea o metodă și o disciplină. Se ilustra o varietate posibilă a criticii literare în cadrul realismului socialist (cineva și-a intitulat recenzia la acest volum: „Reabilitarea eseului").

S-a spus că Paul Georgescu are darul sintezei plastice și năzuința spre simplitate, mimînd uneori chiar tonul oficios. O simplitate stilizată, în spiritul clasicismului.

In judecata sa de gust, criticul nu căuta atît nuanța. Paul Georgescu opta pentru atitudini extreme: stil curtenesc, învăluit în omagii, sau sarcasm nemilos, expresii năprasnice care nimicesc pe impostor. Afinitățile elective? Ar dori să pledeze pretutindeni pentru umanism („fiindcă un scriitor umanist este înainte de toate un spirit larg deschis științelor, istoriei artelor și vieții politice, un apărător al progresului uman pe toate fronturile cunoașterii").

După propriile sale convingeri, criticul se avînta deci promt și în arena politicii, folosind mijloacele literare, spre a persifla pe dușman. Și aici apelul la moștenirea artei dădea vigoare luptei pentru idealurile mari ale veacului, — pace, socialism, prietenie între popoare — luptă în care Paul Georgescu se înregimenta fără rezerve („Fructe, flăcări și aur", „Marginalii la Montaigne", „Comic și tragic"). Tot astfel stigmatizarea estetismului căpăta prestanță prin argumentele elocvente desfășurate.

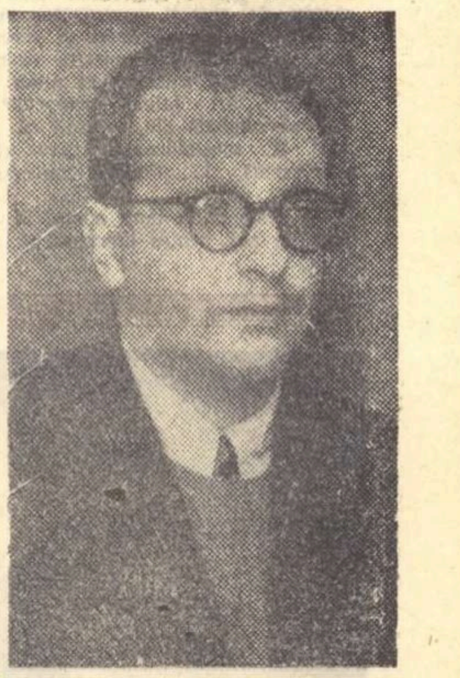

Idealul umanist implică un fel de strategie. De aceea criticul se manifestă elastic. dacă nu lezează principiile fundamentale, inițiind tentative, însă numai acelea care nu le pot compromite, mergînd la asalt cu certitudinea reușitei.

Se irită citeodată, cu accese violente? Dacă nu confirmi polivalența lui umanistă.

Căci acest adept al clasicismului, al seninătății stoice, al persuasiunii în afara patimelor personale (surîzînd, surîzînd), este de fapt o ființă neliniștită, ca un autentic creator.

S. Damian

CINEVA TREBUIE SĂ MOARĂ

–Tragedie într-un act –

PERSOANELE:

Utecistul de la sirenă
Celălalt
VOCI:
Vocea soldatului
Vocea ceferistului
Vocea muncitorului de la Herdan
Vocea femeii de la Regie
Vocea grevistului cu torța
Vocea colonelului
și alte voci

Siluete — focuri în noapte și muzică.

15—16 februarie 1933. In curtea Atelierelor Grivița.

SCENA I-a

SEARA

Utecistul de la sirenă: S-a lăsat seara. E șapte sau opt, cît o fi?

Celălalt: Opt.

Utecistul: Nu mai văd nimic. Ce se întîmplă în stradă? Nu mai văd nimic, decît focul mare pe care l-au aprins ai noștri din scînduri. Ca să vadă orașul și să știe.

Celălalt: Ce să știe? Parcă nu știe...

Utecistul: Să știe cu adevărat. Nu numai din glasuri și din ziare. Să știe că aici, la noi, arde ceva... Să-i lumineze focul pe unii iar pe alții să-i frigă.

Celălalt: Crezi că-i va lumina pe unii focul?

Utecistul: Cred. S-au strîns pînă acum, în stradă, vreo 10.000 de oameni. 10.000 de oameni cu lumină. Și mai vin... Nu-i văd, dar aud pașii, îi aud cum vin mereu...

Celălalt: Și, pe alții, crezi că-i va perpeli focul?

Utecistul: Cred. Spuneau că dacă nu ieșim de aci trimit armata. Au trimis-o, nu-i așa?

Celălalt: Au trimis-o. Au venit companiile cu ofițerii și cu puști. Și cu gloanțe. Și lovesc în oamenii din stradă.

Utecistul: Aud. Se frămîntă cartierul. Ce cartier frămîntat...

Celălalt: Au prins cîțiva din cartier și i-au vîrît în niște camionete.

Utecistul: Știu.

Celălalt: Dar oamenii au răsturnat camioanele și i-au scăpat pe cei prinși.

Utecistul: Știu și asta.

Celălalt: Și acuma vin pe jos către noi. Se strecoară printre baricade și vin încet către noi.

Utecistul: Știu.

Celălalt: Și cînd vor ajunge la porți...

Utecistul: Știu, vor ajunge.

Celălalt: Atunci vor trage în noi. Au spus că trag.

Utecistul: Știu. Și asta știu.

Celălalt. Și dacă-au spus că trag, au să tragă. Ei nu mint în privința asta.

Utecistul: Nu, nu mint. Se țin de cuvînt. Cînd făgăduiești moarte, e ușor să te ții de cuvînt.

Celălalt: Atunci, de ce-ai venit aici? Și pentru ce rămîi? Ce cauți aici, lîngă sirenă?

Utecistul: Cineva trebuie să fie aici, lîngă sirenă.

Celălalt: Dar aici, lîngă sirenă, e moartea. Ce cauți lîngă moarte?

Utecistul: Cineva trebuie să fie aici, lîngă moarte...

Celălalt: Oare nu mai vrei să trăiești?

Utecistul: Dimpotrivă, nu mai vreau să mor.

Celălalt: S-ar părea — după cele ce zici — că ai mai murit o dată.

Utecistul: Am murit de atîtea ori. Am murit destul. Nu mai pot. Mi-a ajuns moartea pînă-n gît. M-am săturat. Vreau să trăiesc și eu o dată.

Celălalt: Spune-mi, pînă acum n-ai trăit?

Utecistul: Nu, n-am trăit... Ce se întîmplă în stradă? Parcă se-aud glasuri ciudate.

Celălalt: Vorbesc muncitorii cu armata. Au intrat ceferiștii printre soldați și soldații printre ceferiști. Poate că...

Utecistul: Nu.

Celălat: Spune-mi, de ce n-ai trăit? Și pe urmă, dacă n-ai trăit așa cum ai vrut, de ce n-ai putea trăi de aici înainte? Ești doar atît de tînăr, ai timp.

Utecistul: Am timp... am timp... toată lumea-și închipuie că are timp. Dar ce să fac cu timpul? Să mă uit la el cum îmi trece prin față? Să întind mîna și să nu-l pot apuca, de parcă ar fi o umbră? Și — peste zece sau douăzeci sau treizeci de ani — să mă întreb cu amar și gol în suflet ce am făcut cu timpul, doamne, ce am făcut cu timpul? De obicei, oamenii se întreabă de ce au trăit? Eu mă voi întreba de ce n-am trăit.

Celălalt: Și de ce să nu trăiești, de ce să nu faci nimic cu timpul?

Utecistul: Pentru că nu-i al meu.

Celălalt: Dar al cui e timpul?

Utecistul: Al altora. Mai puțini decît mine, și mai răi decît mine. Eu fac parte dintr-o clasă care nu a primit nimic, nici o fărîmă din aurul timpului. Timpul e viață vie și împlinire, — eu însă nu am nici viață, și nici împlinire. Mi-e foame, vreau pîine. Intru la brutărie. Ai bani? N-am bani. Atunci pleacă. Nu-ți dau pîine. Pîinea e viață, eu nu pot să mușc din viață. Și plec. Mi-e sete. Vreau un pahar cu vin. Intru în cîrciumă. Ai bani? N-am bani. Atunci pleacă. Nu-ți dau vin. Vinul e viață, eu nu pot sorbi un pahar de viață. Și plec... Vreau să citesc o carte, o carte frumoasă. Intru în librărie. Ai bani? N-am bani. Atunci pleacă. Nu-ți dau carte. Cartea e viață, eu nu pot citi o foaie din viață. Și plec. Așa se întîmplă mereu. In fiecare zi, în fiecare noapte. Mă plimb pe lîngă viață, o simt aproape de mine, fîlfîirea ei mă amețește ca mersul femeii și, cînd întind mîna s-o apuc, îmi scapă. Cineva mă lovește peste mînă, șuierîndu-mi la ureche: pleacă. Iar eu, plec. Aș vrea să prind o dată viața, să o leg de mine, să fie a mea. Să o îmbrățișez, să-i sorb la nesfîrșit sărutul, să o stăpînesc o noapte și totdeauna (pauză). Ce se întîmplă afară, în stradă? Nu văd nimic.

Celălalt: Oamenii din pichete vorbesc cu soldații, soldații ascultă sau vorbesc și ei cu oamenii din pichete... De ce nu vrei să te apropii de viață cu binișorul? Poate că ai să capeți și tu ceva. Oamenii de la Uniune spun să nu ridicăm armele. Spun să-i convingem pe ceilalți că nu e bine ce fac și că trebuie să ne dea și nouă ceva...

Utecistul: Noi nu putem să convingem, noi sîntem siliți să învingem. Pînă nu învingi nu convingi.

Celălalt: Oamenii de la sindicat vorbesc altfel...

Utecistul: Oamenii de la sindicat — în care am crezut și eu cîndva — vorbesc altfel pentru că ei nu mai sînt noi. Ei au uitat durerea. Durerea lor și durerea celorlalți. Așa sînt oamenii de la sindicat în care am crezut și eu cîndva.

Celălalt: Aș vrea să ajung și eu șef de sindicat. Ce trebuie să fac pentru asta?

Utecistul: Trebuie să uiți durerea... Mi-e foame. Ce se mai întîmplă în stradă? Nu văd nimic.

Celălalt: Vorbesc oamenii cu soldații, soldații ascultă și tac. Unii însă vorbesc. Cîțiva soldați au început să vorbească.

Utecistul: E bine atunci. Dacă au început să vorbească e bine. Așa a fost la răscoală, în 1907.

Celălalt: De unde știi tu cum a fost în 1907? Ai fost acolo?

Utecistul: Nu, n-am fost. Sînt... Ofițerii ce fac?

Celălalt: Aleargă de colo pînă colo. Vorbesc și ei cu soldații. Unul a scos revolverul. Văd ceva... Se întîmplă ceva.

Utecistul: Ce se întîmplă?

Celălalt: O parte din soldați se aliniază și dau să plece. Ofițerii comandă plecarea.

Utecistul: Sînt mulți?

Celălalt: Mulți. O companie mi se pare.

Utecistul: Intreabă-i... cine sînt...

Celălalt: Da, o companie din regimentul 21 infanterie.

Utecistul: E bine. Inseamnă că nu mai au încredere în soldați și îi trimit acasă. Cînd pierzi din încredere, pierzi din putere. Din puterea cea adevărată. Spune, eu nu văd nimic, parcă vorbește cineva.

Celălalt: Da, parcă vorbește cineva.

Utecistul: Cine?

Celălalt. Nu știu, să văd...

Utecistul: Cine?

Celălalt: Un soldat. S-a ridicat un soldat deasupra celorlalți și vorbește.

Utecistul: N-aud nimic. Ce spune?

Celălalt. Spune ceva despre noi.

Utecistul: Da, pentru că și-a amintit pînă la urmă că și el este noi. I-au răzbit simțurile prin uniformă. Sufletul a trecut prin capelă. Ce spune?

Celălalt: Toată strada tace. Zece mii de oameni tac. Se-aude numai focul din stradă și glasul soldatului.

Utecistul: Ce spune? Vreau să știu ce spune. Ce spui, soldatule? (se aude vocea soldatului).

Vocea soldatului: Nu trageți în muncitori... camarazi!

Celălalt: Un ofițer a venit lîngă soldat. Ii strigă ceva la ureche.

Utecistul: Și soldatul tace?

Celălalt: Nu tace.

Vocea soldatului: Noi nu putem fi ucigașii fraților noștri!

Celălalt: Ofițerul a scos un revolver.

Utecistul: Și soldatul tace?

Celălalt: Nu tace.

Vocea soldatului: Noi nu putem să le înăbușim în sînge luptele!

Celălalt: Ofițerul a ridicat revolverul. L-a apropiat de tîmpla soldatului.

Utecistul: Și soldatul tace?

Celălalt: Nu tace.

Vocea soldatului: Noi nu putem să...

Celălalt: Spune că nu poate să... (o detunătură). Soldatul a...

Utecistul: ... A trăit.

Celălalt: Dar acuma nu mai e printre noi.

Utecistul: Bine-ai venit, soldatule!

(pauză de lumină)

SCENA II-a

NOAPTEA

Celălalt: A căzut noaptea... E o noapte grea.

Utecistul: Adîncă.

Celălalt: Nu se vede mai nimic.

Utecistul: Se vede totul. Uite, acolo, focul în stradă nu s-a stins.

Celălalt: Au să-l stingă. Au venit jandarmii și au să-l stingă.

Utecistul: Se va aprinde din nou focul.

Celălalt: Nu mai sînt lemne. Depozitul e aproape gol.

Utecistul: Lemne sînt. Avem păduri imense...

Celălalt: Dar nu aici — și nu acuma. Pădurile sînt departe.

Utecistul: Pădurile sînt păduri...

Celălalt: Zadarnic, nu vrei să înțelegi.

Utecistul: Ce să înțeleg?

Celălalt: Că sîntem pierduți.

Utecistul: E ușor să înțelegi că ești pierdut. Dar cînd înțelegi asta cu adevărat ești pierdut. Lașii înțeleg întotdeauna. Eu însă nu vreau să înțeleg. Dacă n-am să înțeleg că sînt pierdut, nu voi fi pierdut.

Celălalt: Au venit jandarmii.

Utecistul: Cînd?

Celălalt: Uite, acuma. I-au trimis acasă pe soldați și au adus, în loc, jandarmi. Au adus și elevii de la școala de grăniceri.

Utecistul: Cînd?

Celălalt: Acuma. Ca să-i apere mai bine.

Utecistul: Grănicerii? Ce caută aici? Ce graniță vor să apere? Granița nedreptății?

Celălalt: Au venit și polițiști. Cu camioanele. Mulți.

Utecistul: Asta înseamnă că vor să atace strada.

Celălalt: Strada e slabă.

Utecistul: Strada e puternică. Dacă avem asemenea dușmani înseamnă că strada e puternică.

Celălalt: Totuși va fi înfrîntă.

Utecistul: Crezi?

Celălalt: Au pus mitralierele pe camioane! Au pus mitralierele. Nici nu le ascund măcar de ochii lumii. Le văd femeile și copiii. De ce nu le-au ascuns?

Utecistul: Forța nu trebuie ascunsă. Forța trebuie scoasă la lumina zilei și arătată în văzul tuturor... să înspăimînte oamenii.

Celălalt: Tu de ce nu ești înfricoșat?

Utecistul: Sînt. Au pus mitralierele?

Celălalt: Le-au pus. Cu gurile către stradă. Către oameni, către femei și copii... Ți-e frică, nu-i așa? Atunci de ce rămîi aici, lîngă mitraliere? De ce nu fugi?

Utecistul: Pentru că mi-e frică.

Celălalt: De cine ți-e frică? De jandarmi? Jandarmii te iartă dacă fugi.

Utecistul: Nu, de ceferiști.

Celălalt: Ceferiștii n-au mitraliere. Au numai pietre și bucăți de lemn.

Utecistul: Mai au și altele. De acele altele mi-e frică. Mi-e frică de privirea lor.

Celălalt: Privirea nu doare.

Utecistul: Doare. Privirea cu care m-au primit în U.T.C. Mi-e frică de tăcerea lor.

Celălalt: Tăcerea nu rănește.

Utecistul: Rănește. Tăcerea din clipa cînd mi-au dat sarcina să stau aici rănește. Mi-e frică de încrederea lor.

Celălalt: Increderea nu e sîngeroasă.

Utecistul: Este. Increderea cu care se bat afară, știind că aici, lîngă sirenă, m-au lăsat pe mine, este sîngeroasă. Pe urmă, mi-e frică de copii.

Celălalt: Copiii n-au putere.

Utecistul: Copiii au memorie. Peste douăzeci de ani vor avea amintiri. Tu știi ce înseamnă să-și amintească cineva de tine? Asta-i lumea de apoi. Dacă-și amintesc copiii de bine, ești în rai. Dacă-și amintesc de rău, te arde iadul. Nu vreau să intru în iadul amintirilor. E unul, Gore, cu care bat mingea pe maidan. Mi-a spus: nene, să nu te lași... E altul, Mitea, băiatul lui Popescu, de la cazangerie. Mi-a spus: tata e la închisoare. Să nu-l uiți pe tata. E unul, David, un evreu care locuiește în colț, lîngă tutungerie. Mi-a spus: utecistule, nu ți-e teamă de gardiști? Gardiștii sînt oameni răi... Cel mai mult însă mi-e frică de mine...

Celălalt: De tine? Dar tu ești prietenul tău...

Utecistul: Nu, eu sînt dușmanul meu.

Celălalt: Ce nu-ți dă pace în adîncurile tale? Ești bolnav?

Utecistul: Conștiința. Mi se pare că așa se spune. Ea nu-mi dă pace, mă chinuie, mă terorizează. Conștiința e o bestie. Nu-mi îngăduie să plec, să fug, să scap.

Celălalt: Luptă-te cu ea, ai voință! Ce naiba, fii tare!

. . . .

Utecistul: Nu pot. Am prea multă îndrăzneală.

Celălalt: Salvează-te, pentru că nimeni nu va sări să te apere. Toți cîți îi vezi aici vor fugi la primul glonte. Și gărzile vor fugi, și femeile, și copiii de care ți-e frică.

Utecistul: Strada nu fuge niciodată. Se retrage numai, dar nu fuge... Asculți? E zgomot de glasuri. Cine-or fi? Cine s-o fi apropiat de noi?

Celălalt: Trebuie să fie oamenii din pichetul de gardă.

Utecistul: Nu, nu sînt ei. S-a cățărat unul pe gard, ne face semn cu mîna.

Vocea muncitorului de la Herdan: Heeei, ceferiștilor! V-am adus ceva Tainul nostru de 16 Februarie. Prindeți-l (aruncă niște pîini). La revedere!

Celălalt: Au aruncat pîine. Știi, sînt muncitorii de la Herdan.

Utecistul: Sînt cu noi. Ne-au adus pîine. Mi-e foame. Dă-mi o bucată, (mușcă). E dulce pîinea.

Celălalt: E dulce ca orice pîine.

Utecistul: Nu, e mai dulce decît pîinea noastră cea de toate zilele.

Celălalt: Dă-mi și mie.

Utecistul: Na, mănîncă... Cum e?

Celălalt: E pîine ca toate pîinile.

Utecistul: Nu, e mai dulce.

Celălalt: Nu simt.

Utecistul: Taci. Ascultă. Se-apropie de gard alte glasuri. Glasuri femeiești.

Celălalt: Trebuie să fie femeile din cartier. Stau aici, în stradă, de dimineață.

Utecistul: Nu, nu sînt femeile din cartier. Sînt altele. Cine s-o fi apropiat de noi? Uite, s-a cățărat una pe gard, ne face semn cu mîna.

Vocea femeii de la Regie: Heeei, ceferiștilor. V-am adus ceva. Tainul nostru de 16 februarie. Prindeți-l! (aruncă pachete cu țigări). La revedere!

Celălalt: Au aruncat țigări! Știu, sînt muncitoarele de la Regie...

Utecistul: Sînt cu noi. Ne-au adus țigări. Mi-e dor de-un fum. Dă-mi o țigară (fumează). E dulce fumul...

Celălalt: E fum ca orice fum.

Utecistul: Nu, e mai dulce decît fumul nostru cel de toate zilele. Aprinde și tu o țigară.

Celălalt: E fum ca toate fumurile.

Utecistul: Nu, e mai dulce.

Celălalt: Fumul nu e dulce niciodată. E acru.

Utecistul: Nu, cîteodată fumul e dulce. Ca sînul de piatră dulce.

Celălalt: Iți place fumul și sînul de piatră dulce? De ce nu pleci de-aici? De ce nu fugi? Hai să plecăm. Dincolo de gard, vom găsi și fum și femeie.

(Se aude din stradă semnalul trompetei. Incepe atacul împotriva cartierului. Cei doi ascultă în tăcere)

Celălalt: Vor ataca mulțimea. Vor trage în femei și copii, dacă nu fug din fața atelierelor. Ai să vezi...

Utecistul: Văd.

Celălalt: Incarcă mitralierele.

Utecistul: Aud...

Celălalt: Oamenii strigă.

Utecistul: Simt.

Celălalt: Și nu vor să plece.

Utecistul: Știu.

Celălalt: Dar jandarmii vor zdrobi pe oamenii care nu vor să plece...

Utecistul: Poate...

Celălalt: Sigur. De ce nu fugi? Dacă ajung pînă la noi jandarmii, nu fugi?

Utecistul: Cineva trebuie să rămînă aici, lîngă sirenă.

Celălalt: A năvălit armata în mijlocul oamenilor. Vor să treacă printre oameni cu orice chip. Cu mitralierele și cu baionetele. Vor să ajungă aici, la ateliere. Și vor ajunge, să știi că vor ajunge.

Utecistul: Astăzi, dar mîine?

Celălalt: Mîine vom fi morți.

Utecistul: Oh, abia mîine vom fi vii.

Celălalt: Mîine vom fi praf și pulbere...

Utecistul: Oh, abia mîine vom fi totul.

Celălalt: A căzut o baricadă! Jandarmii au luat cu asalt o baricadă.

Utecistul: Asta înseamnă că greviștii ridicaseră mai de mult o baricadă. O baricadă e o victorie!

Celălalt: Se apropie armata de ateliere! A mai căzut o baricadă...

Utecistul: Au fost așadar două baricade. Două baricade, două victorii, așadar.

Celălalt: Vin înspre noi. Iși croiesc drum cu baionetele, au strivit o femeie cu cizmele, și încă o baricadă a căzut.

Utecistul: Trei baricade au avut. Trei victorii.

Celălalt: Și patru, și cinci, și șase, dacă astea-s victorii! Au mai căzut patru, cinci, șase baricade, auzi? Izbesc oamenii, plesnesc copiii cu patul armelor peste obraji, curge sînge în canale.

Utecistul: Șase baricade! Șase baricade au avut muncitorii...

Celălalt: Incă o baricadă a căzut. Se apropie de poarta atelierelor.

Utecistul: Șapte baricade. Dar e enorm. In orașul ăsta fără baricade.

Celălalt: Ii văd bine acum, le văd cozoroacele, văd ofițeri cu pistoale în mînă. Unii trag în mulțime.

Utecistul: Avem o mulțime, așadar...

Celălalt: S-a prăbușit un copil pe caldarîm.

Utecistul: Avem copii, așadar.

Celălalt: Nu le rezistă nimic. Sînt sălbatici și cruzi. Au trecut peste toate și peste toți. Au ajuns la atelier. Dau în oamenii din grupul de apărare, dau cu pistolul și cu baioneta. Izbesc în baricade și o sfarmă și o dau în lături, și-și fac drum spre poartă. Au sfărîmat ultima baricadă, au ajuns la poartă.

Utecistul: Ultima baricadă! Prin urmare, mai era o baricadă! De ce nu mi-ai spus pînă acum! Dac-aș fi știut! Doamne, nu știam că sîntem atît de puternici...

pauză de lumină.

SCENA III-a

(*Utecistul* nu va fi interpretat nici sumbru, nici mistic, nici grandilocvent, ci la un tragism filtrat prin inteligență, la modul Radu Beligan)

DIMINEAȚA

Utecistul: Au venit zorile.

Celălalt: Pentru cine?

Utecistul: Nu știu... In ce an sîntem?

Celălalt: Cum, în ce an? In 1933.

Utecistul: Și în ce zi?

Celălalt: 16 februarie.

Utecistul: Și ce oră este acum? Ai ceas, spune, ce oră e acum?

Celălalt: Șase fără un sfert. Sînt zdrobit de nesomn, și de țigară, și de așteptare. Ce mai vor? Au trecut de baricade, au sfărîmat mulțimea, au ajuns pînă la poartă. Ce mai vor? Să sfarme poarta și să termine odată. Ce mai vor?

Utecistul: Vor să ne ucidă fără sînge. Să ne îmblînzească. Să ne încovoaie....

Celălalt: O să vă îmblînzească. Sînt mai tari și-or să vă îmblînzească. De ce s-a urcat acolo, pe tribuna de lîngă gard, ceferistul cu șapcă?

Utecistul. Ca să le vorbească soldaților.

Celălalt: Și de ce ține o torță aprinsă în mîini?

Utecistul: Ca să-i lumineze pe soldați.

Celălalt: Nu-l lasă ofițerii. Il vor omorî. Ce crezi, îl vor omorî?

Vocea ceferistului: Frați soldați!... (se aude o împușcătură, ceferistul cade. Cade și torța aprinsă).

Celălalt: L-au omorît. A căzut ceferistul. A căzut și torța.

Utecistul: A căzut și torța, dar mai arde încă.

Celălalt: Se va stinge în curînd. Hai să plecăm. Torța se va stinge curînd.

Utecistul: Nu pot să plec.

Celălalt: De ce?

Utecistul: Cineva trebuie să stea aici, lîngă sirenă...

Celălalt: Dar ne vor împușca pe toți. Ce vor, ce așteaptă, ce mai așteaptă! De ce nu deschid focul?

Utecistul: Așteaptă să fie siguri pe soldați. Dar soldații tremură. Auzi prin vînt cum tremură soldații?

Celălalt: De ce tremură?

Utecistul: Tremură... așa... le tremură sufletul.

Celălalt: N-au să mai tremure. Au adus ofițerii țuică. Ii îmbată pe soldați. Ii asmut...

Utecistul: Beți și înghițiți sticlele pînă la fund. Infundați-vă în butoaie capetele și înecați-vă-n țuică. Ineacă-te în țuică, soldatule, ca să nu mai vezi ce faci, să ți se împăienjenească ochii, să-ți vîjîie bezmetic urechile, să-ți amorțească simțurile toate, să nu vezi, să nu auzi, să nu simți, și, mai ales, mîine, la deșteptare să nu-ți aduci aminte (se-aud trompete, pe urmă glasul hotărît al colonelului Hotineanu, adresîndu-se greviștilor).

Vocea colonelului Hotineanu: Ceferiști! Greviști! Rebeli! Jandarmii și armata noastră au ajuns la porțile atelierelor. Sînteți asediați și înfometați. Voi aveți în mîini rîngi și bolovani, noi avem mitraliere și, de va fi nevoie, vom avea și tancuri. Ascultați cu atenție ultimatumul meu: predați-vă. Dacă nu vă predați, vom deschide focul. Aveți cinci minute de gîndire.

Celălalt: Avem cinci minute de gîndire, utecistule. Să ne gîndim...

Utecistul: Nu pot în cinci minute să-mi schimb o hotărîre luată în cinci ani. Gîndesc prea încet.

Vocea colonelului: Mai aveți patru minute!

Celălalt: Spune-mi, vrei să mori?

Utecistul: Nu.

Celălalt: Atunci, să plecăm.

Utecistul: Nu pot, cineva trebuie să stea aici, lîngă sirenă.

Celălalt: Dar asta înseamnă moartea, utecistule.

Utecistul: Cineva trebuie să moară.

Vocea colonelului: Mai aveți trei minute.

Celălalt: Nimeni nu trebuie să moară.

Utecistul: Ba da, fiecare are de îndeplinit o misiune pe acest pămînt. Unul face pîine, altul fură, unul cîntă la vioară, unul e laș, altul e nebun de îndrăzneală, altul se îmbogățește fățarnic, unul e sfios, și slab, altul îl calcă în picioare, unul trebuie să ucidă, altul trebuie să moară. Cineva trebuie să moară.

Vocea colonelului: Mai sînt două minute.

Celălalt: Zădărnicie-i totul. Se va alege doar praf și pulbere din tine. Nimic nu va rămîne. Unii lasă în urmă o casă și un copil. Tu ce vei lăsa?

Utecistul: O sămînță. Cineva — precum la plante — trebuie să fie sămînță. Din sufletul meu vor răsări fructe...

Vocea colonelului: Mai aveți un minut.

O voce: La sirenă! Cineva trebuie să tragă sirena! (Utecistul începe să urce pînă la sfîrșitul actului, treptele ce duc la sirenă, în vreme ce, după gard, armele se înalță și ele, treptat, urmărindu-l)

Vocea colonelului: Cincizeci de secunde.

Celălalt: Să fugim. Vine moartea.

Utecistul (urcînd repede spre sirenă): Fug! Nu vezi că fug?

Vocea colonelului: Patruzeci de secunde!

Celălalt: Dă-te jos. Nu-i vremea sub om...

Utecistul: Eu sînt peste vremuri!

Vocea colonelului: Treizeci de secunde.

Celălalt: Hai jos! Trăim numai o dată!

Utecistul: Eu vreau să trăiesc de mai multe ori.

Vocea colonelului: Douăzeci de secunde.

Celălalt: Jos! Vei muri!

Utecistul (trist ironic): Voi învia.

Celălalt: Cînd, în lumea de apoi, comunistule?

Utecistul: Peste zece ani, sau peste douăzeci. Cît îi trebuie fructului să se întrupeze din sămînță! Voi fi aici. Să întrebi de mine. Voi fi aici!

Vocea colonelului: Zece secunde!

Utecistul: Cît e ceasul?

Celălalt: 6. 6 dimineața. Culcă-te la pămînt.

Utecistul: La ora 6 muncitorii se trezesc din somn. Trebuie să se trezească și să iasă afară, la muncă (trage sirena). E dimineață! Sculați-vă! Lepădați somnul greu și treziți-vă! Sculați voi, oropsiți ai vieții, voi, osîndiți la foame — sus!

Vocea colonelului: Foc!

Celălalt: Jos, utecistule!

Utecistul (rănit, se prăbușește la pămînt): Sus! Sus! Sus!

Al. Mirodan

Desene de LUCIAN POPA

Portret de deputat

Lîngă tine se-ntinde pămîntul,
negru zvîcnește pînă-n gleznele tale,
arborii își trimit rădăcinile
spre liniștea mîinilor grele
și privirea ta aprinde fiecare fir de iarbă.

Iată, cărările toate
s-au întîlnit înfiorate, subțiri
într-o singură cută de pe fruntea ta,
valul verde al grîului, mătăsos, unduiat,
vrea să-ți șteargă oboseala,

tu mai ai însă atîtea de făcut,
pămîntul știe numai dragostea ta,
glasu-ți înfloară toate semințele
și tu ești tînăr încă, atît de tînăr...
Aș vrea să știu chipul țării
și te privesc îndelung,
aș vrea să știu ce va fi dincolo de mîine
și privesc îndelung —
în prelungirea mîinilor tale —
drumurile colorate de privirea ta.

Grigore Hagiu

Votînd

Voi ridica mîna pentru mine însumi
Pentru creanga ce va înflori mîine.
Pentru șenilele care frămîntă țărîna.

Pentru că în mîna mea stă fericirea
Și nu vreau s-o pierd.

Pentru că în ramul înflorit stă rodul
Și vreau fruct să fie.

Pentru că șenilele îmi pregătesc pîinea
Și nu vreau urgie să-mi fie.
Pentru că sînt stăpînul meu propriu
Și eu poruncesc!

Rusalin Mureșanu

Apropie-te, omule...

Apropie-te, omule, de urna caldă a inimii
Că în ea te așteaptă și pîinea și pacea și vinul.
In ea te așteaptă floarea telurică a nădejdilor,
Te așteaptă dragostea și libertatea acestei ere.

Apropie-te, omule, de inima caldă a inimii tale
Că aici te așteaptă ceașca albastră a căminului
Din care să sorbi liniștit laptele aburind al bucuriilor
Lîngă troscotul vetrei care ne-a împînzit amintirea.

Apropie-te, omule, cu nectarul ales al inimii
Curat ca lumina de aur spre care ți-ai ridicat ochii
Că aici îți vei alege avîntarea pe care-o dorești,
Aici îți vei alege zborul înălțimilor tale.

Apropie-te, cîntec al omului, și nu ezita
Că nici o lacrimă nu va mai picura pe sufletul tău,
Nici o lacrimă nu-ți va mai săruta obrajii stinși ai durerii
Lîngă troscotul vetrei care ne-a împînzit risipa trecutului.

Apropie-te, omule, de urna caldă a inimii
Ca nici o floare a răului să nu-ți mai încolțească surîsul.
Și de pe brazdele buzelor, de pe brazdele timpului,
Cîntecul nostru să străbată singur toate luminile.

Ion Sofia Manolescu

Podul

Cînd cobori în gară, întîi vroi să strige.
Amurgul de jăratec i se păru că-l frige.

Treceau țărani, copile, pe-alăturea de el
In seamă nu-l lua nimeni. Și-l prinse un cîrcel...
I se zbătu o clipă în piept un junghi subțire
Și toate-i năpădiră deodată-n amintire:

Aci, unde e gara, o baltă de noroi
Duhnea. Erau alegeri, era în '32.
Lîngă baraca haltei, venise și primarul
Și sărăcani vreo sută, în frunte cu jandarul...

A mers pe jos firește, așa, cu pasul rar
Să facă doar dovadă cît e de popular.

La rîu, Voicilă ăla, înalt, cu chip de glod
I-a zis: „Vedeți, cucoane? Ne-ar trebui un pod.
Podișca asta veche abia ne poate ține,
Iar carele le trecem la vad, prin adîncime".

„Vă fac un pod de piatră că d-aia sînt prefect"
Le-a spus el; iar primarul a și strigat: „perfect!"

Doar zdrențărosul ăla Voicilă-a mîrîit:
„Cică și dracu-odată s-ar fi călugărit"...

Colțos! De-acuma poate și dinții i-au căzut
Ori l-o fi luat adîncul vreodată, colea-n Prut...

...Cîți ani s-au scurs? O sută? Că și acum cinci ani
Tot mai trăgeau căruța prin prund cu trei plăvani.

Iar azi? Un pod ca-n basme, cu boltă de metal.
Picioarele de piatră înfipte-s parcă-n mal,
De-o parte și de alta. Cînd îl făcură? Cine?

...Și-a pus valiza alături și iar un junghi îl ține.
Pe afișul ăsta oare ce scrie? Cine-o fi?
Se întunecă? Nu vede și parcă ameți...
Alegeri? Candidatul Voicilă! Nu se poate!

Pe balustrada rece se sprijină în coate,
Și obosit privește departe. Cînd deodat'
Lumini, o mie poate, zbucnesc în vale, în sat.

Iar dedesubt, vîltoarea îl trage către ea.
Se scutură. Aleargă de parcă-i vreme rea.
'Napoi, 'napoi la gară! Și-acolo sînt lumini.
Se împiedică și cade mereu prin mărăcini.
Și parcă în jur e apă și numai bolovani
Și-l fugăresc în noapte o mie de țărani.

Al. Raicu

RĂDĂCINILE

CAP. VII

VULPEA

Caii mărunți ai Gînjilor și caii voinici ai celor doi prinși erau deopotrivă de osteniți după atîta alergătură. Aburii albi care ieșeau din trupurile lor, îi prindea, îi destrăma și-i risipea vîntul. Pe drumul noroios, plin de băltoace, mergeam încet. L-am întrebat pe Gînjul tuciuriu care călărea în coadă, alături de mine:

— I-ați fugărit mult?

— Mult. Din marginea Blajinilor pînă aici.

— N-au încercat să tragă asupra voastră?

— Au tras. Și am tras și noi. I-am prins între focuri și le-am strigat că dacă se mai folosesc de pistoale, nu le iertăm viața.

— Și v-au ascultat?

— Ne-au ascultat. Și-au băgat pistoalele în buzunare. Au încălecat pe cai și au rupt-o la fugă. Amîndoi, de fapt, isprăviseră încărcătura. Altfel, după cîte îi cunoaștem, nu se lăsau. Nu le veneam de hac.

— O să se bucure tovarășii din Teliu. Le aduceți plocon. Și încă, unul bogat...

Gînjul dădu din cap. Imi spuse:

— Unii au să se bucure. Alții au să se întristeze. Apoi a rîs arătîndu-mi dinții mari și albi, și a adăugat: nu toți tovarășii din Teliu se potrivesc la... caracter.

— Oameni și oameni...

— Da, da...

A dat pinteni calului. Lăsîndu-mă în urmă, s-a grăbit să se alăture celorlalți Gînji. Rămas numai cu măruntul căluț îmi aruncai privirea peste smîrcul pe lîngă care ne purta drumul. Cenușiu, se întindea pînă în zarea cenușie care se sprijinea pe dunga neagră a unei păduri. Ochiuri de apă, din loc în loc, aruncau sclipiri moarte, ca de argint. Vîntul întețit izbuti să spargă pînza vînătă, care se zbătea, a norilor. Se arătă întîi o fîșie de cer albastru, ca un cîmp de in înflorit. Spărtura se lărgi. După atîtea zile vinete, văzui iarăși soarele. Lumina năvăli dintr-o dată peste obrazu-mi asprit. In soare mîinile mi se părură negre ca pămîntul. Mă uitai la soare și mă durură ochii. Soarele, cîmpul, smîrcul, treziră în mine băiețandrul cîrn care fusesem. Odată cu băiețandrul se treziră și obiceiurile lui. Incepui să vorbesc iar cu căluțul. Ii spusei:

— M-am uitat în soare și m-au durut ochii, căluțule. S-a întărit soarele. S-a apropiat primăvara... N-am auzit cocorii.

— O să-i auzi... Poate chiar la noapte o să-i auzi... Vin de departe cocorii, de peste mări și țări. Au aripi.

— Da. Știu. Cocorii au aripi mari.

Căluțul ocoli o groapă plină cu apă, din mijlocul drumului, își necheză ușor nemulțumirea și-mi spuse:

— Altădată și caii aveau aripi. Aripi mai mari decît ale cocorilor aveau. Zburau peste munți, peste ape, peste păduri. Oamenii au prins caii cu arcanele și i-au înhămat la căruțe de povară. Tot trăgînd căruțele cu poveri după ei caii și-au pierdut aripile. Inţelegi?

— Inţeleg... Dii... Dii, căluțule...

Mi se făcu sete. Mă uitai încă o dată la soare. Mă uitai și la ceas.

Trecuse amiaza. Privii în jurul meu. Imi văzui umbra. Se tîra pe deasupra umbrei lungi a calului. Smîrcul învie. Ochiurile de apă fulgerară. Plaiurile de noroi putred care le despărțeau căpătară strălucirea aurului vechi. Norii ce mai alergau pe deasupra pădurii deveniră albi și lucioși, parcă ar fi fost nămeți de zăpadă. Căpătă viață și dealul roșcat. Mi se păru că nu mai e de pămînt, ci de aur.

— Dii, căluțule! Dii! Dii!

Căluțul clătină din cap. Imi spuse:

— S-a arătat soarele. Văd și eu că s-a arătat soarele. Și ochii mei și ochii tăi acum văd soarele. Toți ochii din lume văd soarele cînd soarele se arată.

— Dii... Dii, căluțule... Dii... Dii...

— Dacă aș avea aripi! Cum te-aș purta peste mări, peste țări... Abia te duc. Nu arăți a fi prea voinic...

— Nu, căluțule, nu sînt prea voinic.

— Atunci de ce ești atît de greu? Parcă ai fi de plumb.

— Nu știu, căluțule.

— Poate ești trist, prea trist. Oamenii triști atîrnă greu. Ca morții. Am purtat odată un mort pe spinare.

— Dii... Afurisitule... Dii... Mergi și taci. Nu mă ameți cu poveștile tale neroade...

— Tu m-ai stîrnit la vorbă, mi-a spus căluțul. Tu m-ai îmboldit să-mi ies din fire și-acum te superi...

Bosoancă și Cosîmbescu mergeau cuminți între cai. Cînd puteau, ca și caii, ocoleau băltoacele. Cînd nu, treceau de-a dreptul, lip-lip, prin ele. Nu se mai fereau. Gînjii tăceau. Iși mînau caii și tăceau. Peste capetele lor se vedeau, departe, dealurile ondulate. Erau negre dealurile. Negre. Negre. Cu pete mari, roșcate. Și dincolo de dealuri, către apus, soarele lumina creasta munților. Dincolo de munți nu vedeam, nu puteam să văd pînă dincolo de munți. Știam însă că se întinde aceeași țară, cu alte peisaje. Oameni. Pretutindeni oameni. Iubeam oamenii. Unii mă loviseră, mă făcuseră să sufăr, să mă chinui. Alții căutaseră să mă zdrobească, să-mi sfărîme înainte de timp viața. Dar mai erau mulți, nesfîrșit de mulți, care nu știau nimic de mine. Aceia nu-mi atinseseră nici măcar un fir de păr din cap. Pămîntul era plin de oameni. Iubeam, da, iubeam oamenii. Bosoancă și Cosîmbescu erau oameni. Mergeau greu. Se luptau cu noroiul. Gînjii călări. Și eu tot călare. Mi se făcu milă de Bosoancă. Imi amintii cum îl cunoscusem la București. Mi se făcu milă și de Cosîmbescu. Era fiul Diplomatului cu care de mult... de mult, pe cînd aveam numai cincisprezece ani, împărțisem în Balcani vreme de peste trei luni, pîinea și apa, somnul și nesomnul. Era fiul Diplomatului care, în cursul ciudatei noastre aventuri încercase de cîteva ori să mă omoare și pe care și eu încercasem să-l înjunghii. Pe vremea aceea era greu război... Văzduhul tot, pînă la stele, mirosea dulce, a cadavre și a sînge. Iar mirosul dulce, al cadavrelor și al sîngelui risipit, ațîța, din te miri ce, la omor. Războiul se mai repezise, de atunci, încă o dată peste lume. Mai mirosea încă văzduhul a sînge deși trupurile morților războiului se topiseră în pămînt, se făcuseră una cu pămîntul.

Trecurăm pe lîngă o cazemată de lîngă smîrc. Făcea parte dintr-un lanț întreg. Toate fuseseră atacate și apărate. Toate fuseseră părăsite și aruncate în aer. Muriseră apărători și muriseră atacatori. Caii noștri, mărunți, călcau peste țărîna lor — lip-lip, lip-lip — peste băltoace și prin băltoace. Vîntul mă înfășura, mă îngheța. Mîinile negre mi le îngheța. Obrazul negru mi-l îngheța. Inima, nu. Știuse bine ce face acela care, făurind făptura omului, îi ascunsese inima în piept.

Căluțul îmi auzi gîndurile. Necheză ușor, clipi din ochii uscați de vînt. Imi spuse:

— Inima omului a avut și ea, odinioară, aripi. Trăia ca o pasăre în cuib, în pieptul omului. Ciocănea în piept. Pieptul se desfăcea. Inima întindea aripile. Zbura departe, departe, pînă unde o ducea dorul... Apoi, se întorcea... In pieptul omului se întorcea... Pe oameni îi supăra că inimile lor au aripi. Le-au smuls aripile. De-atunci inimile nu mai zboară... Așa cum nu mai zboară nici caii.

— Dii... Dii, căluțule... Dii... Dii...

Nu mai certai calul. Il mîngîiai pe coamă...

Privii încă o dată smîrcul cu noroaie sclipitoare. Cu ochiuri mari de apă care fulgerau în soare. Privii încă o dată pădurea și puful norilor albi care alergau pe deasupra ei. Privii încă o dată dealurile ondulate și munții cu creste înalte și apoi ochii îmi căzură asupra băltoacelor prin care caii și cei doi prinși înaintau la pas.

Merita să te ostenești, și să te bați, pentru ca acest pămînt să rodească. Merita să te ostenești și să te bați pentru ca milioanele de Gînji ai lumii să aibă altă soartă. Ajunsesem să cunosc scurtimea vieții. Și prețuiam viața tocmai pentru că era scurtă.

Incercam să-mi creez iluzia că-mi lungesc viața dormind puțin, retrăind în lecturi viețile altora, acționînd, meditînd. Fără îndoială, mă înșelam... Ca un nătîng...

Viața! O ai un timp. Și apoi, dintr-o dată, se întîmplă ceva. ...A fost! Te pierzi în negura din care ai venit. Simplu. Grozav de simplu. Inima nu mai bate. Ochii nu mai văd. Urechile nu mai aud. Ești una cu primul om ale cărui tălpi au colindat pămîntul. Ești tot atît de departe de cei care au rămas vii, ca și cea dintîi făptură care și-a pierdut suflarea cu mii de milenii de ani mai înainte.

Fluierai. Mă întristai. Cîntai. Apoi... Apoi mă bucurai că în scurta mea trecere prin lume ostenesc pentru o cauză a oamenilor. Mi se păru că m-am scuturat de orgoliu și de invidie, că m-am eliberat de teamă... Dragostea! O cunoscusem. Nu-l mai eram rob. Ii plătisem tributul. Cît despre ură...

Ura încă mă însuflețea. Mușcam din mărul ei amar și-mi plăcea. Nu se putea altfel. Trebuia să-i urăsc pe dușmanii oamenilor. Să ajut la îngenuncherea și la nimicirea lor. Mila era milă. Insă lupta... In toiul luptei mila nu-și avea rostul;

Ca și cum m-aș fi aflat la «judecata din urmă», mă apucai tam-nesam și îmi trecui pe sub ochi întreaga-mi viață. Aflai că trecutul meu e, într-un fel, jalnic. Găsii că nu m-am ostenit destul. Și mai descoperii că eram mai bogat în slăbiciuni decît în virtuți. Meritele cu care încercam să mă împopoțonez nu prețuiau, la urma urmelor, două parale. Imi păru rău pentru cărțile pe care nu le scrisesem, pentru bătăliile la care nu participasem, pentru zilele cu soare în care nu zîmbisem. Pentru multe, pentru prea multe mă mîhnii. Imi făgăduii solemn să dau mai mult oamenilor în puținul timp care îmi mai rămînea de trăit. Imi făgăduii să dau totul oamenilor. Scrisesem altădată un poem în care spuneam:

Vișinul din marginea drumului
Se dăruie tuturor trecătorilor.

Vișinul nu păstra pentru el decît bucuria înfloririi și bucuria rodului. Dar eu eram om și tocmai pentru că eram om, nu mă puteam dărui tuturor. Erau oameni și oameni. Imi pieri mila pentru Bosoancă. Imi pieri și mila pentru Cosîmbescu. Se stinse dintr-o dată, ca o lumînare în care cineva ar fi suflat cu grabă. Aruncai în smîrc amintirile înduioșătoare, ca pe niște pietre grele, care mă împiedicau să alerg către țintă.

Izbii violent calul cu călcîiele. O smuci înainte. Alergă. Ii ajunsei pe Gînji.

— Mînați mai repede. Ne prinde noaptea pe drum.

Gînjul smead, căruia îi vorbisem aproape răstit, se uită la mine mirat și apoi îmi arătă cu degetul pe cei doi:

— Și așa mergem destul de repede. Nu vezi? Le curge sudoarea de pe frunte. Gîfîie. Le-am scos sufletul.

Imi uitai gîndurile de mai înainte. Mîhnirea o uitai. Uitai și bucuria și făgăduiala ce-mi făcusem. Uitai totul. Mînia, neagră, mă învălui și mă orbi. Ii spusei, strigînd, Gînjului:

— Te-a pălit mila?

— Mila? Nu. Omenia. Noi nu sîntem ca dumneata, cărturari. Ne mai gîndim uneori și la omenie.

Dealul roșcat rămăsese în urmă. Un Gînj blond spuse:

— S-o luăm peste cîmp. Mai scurtăm din drum, cîștigăm timp și ajungem la Teliu odată cu seara.

Propunerea era bună. O acceptarăm.

— Apuc-o dumneata înainte, cu prinșii.

Răsucirăm caii din mers și ne depărtarăm de drum. Lăsarăm în urmă smîrcul cu sclipirile lui stranii. Și dealurile le lăsarăm în urmă. Sub picioarele cailor, pămîntul era clisos. Dar dedesubtul pospaiului de clisă se simțea strat tare. Aproape pietros. Dacă nu i-am fi avut cu noi pe cei doi sau dacă ne-am fi decis să-i urcăm și pe ei pe cai, am fi putut galopa. Gînjii însă hotărîseră să-i poarte pe prinșii lor, pînă la Teliu, pe jos și nici vorbă nu putea fi să-și schimbe hotărîrea. Bosoancă și Cosîmbescu le dăduseră prea multă bătaie de cap, ca să se îndure de ei și să le cruțe osteneala. Imi amintii de Zambila și de Lurica, mireasa nenorocită. Vrusei să mă apropii de cei doi și să-i întreb dacă știu ceva despre uciderea lui Minotar Harpalete. Imi stăpînii, ca și Gînjii care nu întrebaseră nimic, curiozitatea și-mi spusei că dacă va fi ceva de aflat o s-o aflu la Teliu.

Bosoancă se ținea și acum bine. Mergea cu pași mari și îndesați, cu capul sus. Cosîmbescu, mai șubred, lunecă, se mînji tot de noroi, și cînd se ridică între cai și o porni înainte, începu să șchioapete. Injură tare. Un Gînj se repezi spre el.

— Tu, mă, bărbosule, să nu-l spurci pe Dumnezeu, auzi? Că mă bagi în păcat. Te sfărîm sub copitele calului.

Cosîmbescu tăcu. Gînjul îl întrebă:

— Nevastă ai?

— Nu, răspunse Cosîmbescu.

Gînjul, supărat că falsul stareț Calistrat Grămadă înjurase, o evocă pe Doamna Cosîmbescu, muma, îi făcu și-i drese cîte știu și cîte se pricepu, și, pe deasupra, îi spuse multe și de toate. Cînd nu mai avu nimic de rostit, îl întrebă pe bărbos:

— Mai înjuri?

— Nu, răspunse Cosîmbescu. Imi ajunge ce-am auzit. Imi prea ajunge.

Cosîmbescu! Matei Cosîmbescu, a cărui viață o trecusem pe scurt într-unul din caietele mele, cu intenția ca mai tîrziu să făuresc din ea un roman, se ridicase din stricăciune odată cu sfîrșitul celui dintîi mare război din lume. In învălmășeala politică a timpului, Matei Cosîmbescu izbutise să-și ascundă urîtul trecut, să renunțe la unele năravuri și să-și facă un rost în lume. Insurat în pripă cu o fată din negustorime, se pomenise curînd tată a doi gemeni și, mai curînd decît căpătarea gemenilor, se pomenise moștenind o uriașă avere. Nu-i fusese greu, cu multele cunoștințe de limbi pe care le avea și mai ales cu iscusința lui levantină, să se vîre în lumea politică nou-născută și să-și cîștige chiar, ca păduchele, loc de frunte. Fusese deputat. Ajunsese și senator. Și — n-aș fi crezut-o dacă n-aș fi văzut-o — petrecuse un timp și pe banca ministerială.

Cosîmbescu al meu! Diplomatul! Să rîzi să mori, nu altceva! Excelență!

Il întîlneam uneori pe culoarele Camerei, ori ale Senatului, pe care, ca tînăr reporter politic, le frecventam. Poate că numai eu, din toată lumea aceea pestriță, îi cunoșteam în bună parte tainele. Il salutam și-i șopteam:

— Cînd mai mîncăm un arici împreună, Diplomatule?

— Mă, Scaurus, n-ai de gînd să uiți? Mai știu să umblu cu cuțitul.

— Nici eu n-am uitat. Dar aici nu e cazul să ne arătăm meșteșugul în aruncarea lui. Ar ieși un scandal din care nu ai avea nimic de cîștigat... Te-aș da la gazetă. Gîndește-te ce reportaj, cu titlul: „Prietenul de pat al lui Taalat Pașa pe banca ministerială..."

Fața tăbăcită de vreme a lui Matei Cosîmbescu se înverzea. Se stăpînea însă. Nu-și da drumul mîniei. Spunea surîzînd:

— Intr-adevăr, nu e cazul. Eu sînt ministru, tu ești jurnalist... Vrem nu vrem, trebuie să ne păstrăm ținuta. Trăim din ținută...

— Lasă, că mai trăiești dumneata și din altceva.

— Te gîndești la „vacile de muls"?

— Nu numai la ele...

Mă bătea pe spinare:

— Ești cam într-o ureche. Dacă n-ai fi cam într-o ureche te-aș face om...

— Am auzit, Diplomatule, că ai doi băieți. Să-ți trăiască. Scoate din ei oameni.

— I-am dat la Politehnică pe amîndoi, și pe Metodiu și pe Chiril...

— Și „vacile de muls" cînd le vinzi?

— De ce să le vînd? Prin Gavrilă, dau cota-parte și majestății-sale.

— Se spune că...

— Nu te sfii. Se spune că uneori regele... Da... Imi cere fete din „casele mele"... Ii trimet... Ține mult la mine regele. Imi spune: „Ei! Cosîmbescule, dacă aș avea eu mulți ca tine, aș dormi liniștit"... Nu înțelegi, tu nu înțelegi că România e o țară în care nimeni nu se compromite, orice ar face? Trebuie să profităm... să profităm... să profităm... Și după noi, vorba ceea, vină potopul...

Pe Metodiu Cosîmbescu, inginerul care acum mergea prin noroi, pe jos, cu mîinile legate la spate, nu mi-l prezentase taică-său. Mi-l prezentase unul dintre mulții mei cunoscuți, filozoful Balbus Mierlă, în localul acela în care foiau pe vremuri trepădușii politici și oamenii din presă și care era înfipt ca un cui, spre disperarea regelui, chiar în coasta palatului regal de pe Calea Victoriei: cafeul Corso...

Era spre toamnă. Ce frumos e ticălosul de București în august, către sfîrșit, cînd căldura se micșorează, cînd frunzele teilor de la șosea încep să se schimbe în aramă și cînd soarele apune peste oraș într-o aureolă sîngerie. Cerul e înalt și de un albastru alburiu. De un albastru spălăcit. Către seară, vîntul care vine de departe, de dincolo de marginile lumii, pătrunde în oraș. Clatină frunzele. Aduce de departe, de acolo de unde vine, miros de păduri vechi, care s-au născut odată cu lumea. Miros de cîmpuri fără hotare, arse de soare. Miros de miriști coapte cu răzoare în care tocmai se scutură măceșii și-și ascund urechile lungi iepurii grași. Auzi la un colț:

— Porumbieluu! Porumbieluu...

E neagră țiganca. Porumbul galben. De aur. Galben și dulce. Țiganca din pămînt fierbinte e făurită.

Dar atunci nu era seară. O dimineață de sfîrșit de august era. Să tot fi fost ceasul nouă și jumătate. In fața Fundației mă prinsese de nasturele hainei Balbus Mierlă. Era un om de dincolo de munți, un ardelean, înalt, bine făcut, cu capul mare, rotund și bălan, împodobit cu un nas turtit, cu buze rele, subțiri, în așa măsură de subțiri, încît atunci cînd ținea gura închisă, buzele aproape că nu i se vedeau. Semăna gura lui Balbus cu gura unui pește. Ochii, neverosimil de mici. Și neverosimil de albaștri. Ascunși adînc, adînc în cap. Aș fi spus ochi de viezure, dacă viezurele ar fi avut ochii albaștri.

— Hai să luăm o bere la Corso.

— Abia am făcut ochi, i-am spus. S-o începem de pe acum cu berea! E cam devreme... Am să mă cinstesc cu cafea.

Pe cînd mergeam spre local, nu știu cum s-a făcut că mi-am aruncat ochii spre palat. Și l-am văzut cu mirare la una dintre ferestrele de la etaj, îmbrăcat într-o pijama roșie ca flacăra focului, și cu ochii buhăiți de băutură și nesomn, stînd lîngă o perdea și privind strada care începuse să freamăte de lume, pe rege. Il văzu și Mierlă. Imi spuse:

— Il vezi?

— Da. Il văd.

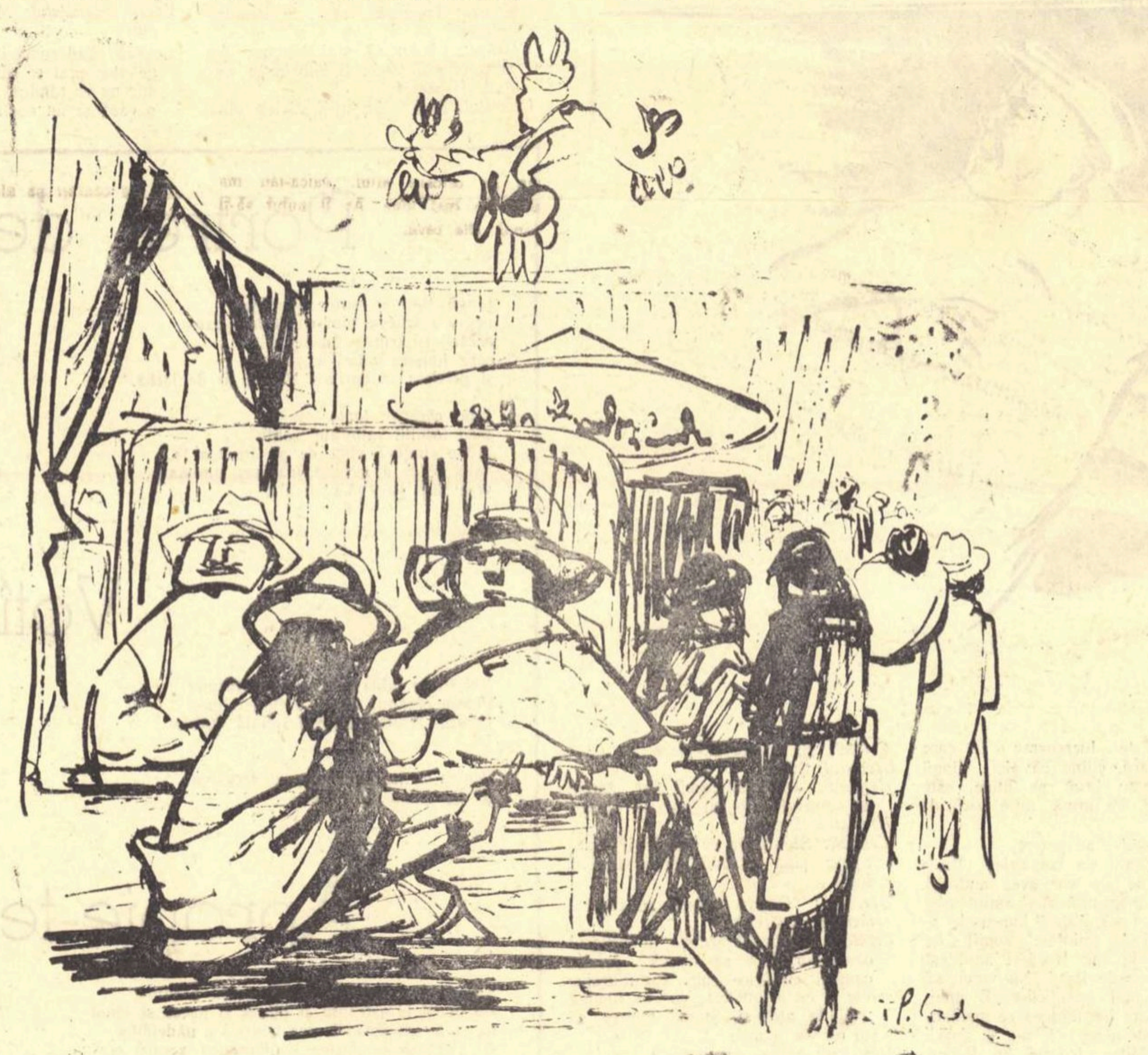

— Cît n-ar da să poată ieși din palat să se plimbe și el ca noi pe stradă și să-și ia șnapsul la Corso!

— Ar putea s-o facă, dacă ar vrea.

— De vrut, nici nu încape vorbă că ar vrea. De putut, nu poate.

— Cum nu poate? Poate tot ce vrea. E dictator...

— O fi! Dar îi e frică. Moare de frică.

— De ce i-ar fi frică?

— Nu mai face pe prostul. Știi bine. Ii e frică de pistolarii noștri.

— Aa! Filozofule! Tot cu pistolarii te afli în cîrd? Te știam cu liberalii. Pe urmă ai trecut la țărăniști. De la țărăniști ai plecat cu scandal și-ai aterizat la cuziști. La cuziști te-ai certat cu Toma și ți-ai mutat sălașul ideologic la pistolari. Vasăzică nu i-ai părăsit? Tot cu ei?

— Tot.

— Nu te-ai răcit încă?

— Abia m-am încălzit.

Mă apucă de braț și mă trase lîngă zid. Se bătu cu mîna pe piept.

— Știi ce am aici?

— Acolo? Ca orice om, inima.

— Bine. Dar inima e înăuntrul trupului. In buzunarul ăsta din dreptul inimii, știi, mă, ce am? Nici nu-ți închipui.

— Ce-ai putea să ai în buzunar? Un portofel. Și în portofel, cîteva hîrtii. Eventual, cîteva bancnote.

Deși pentru niște bucureșteni de baștină ora era încă a somnului, de la Tripcovici ieșiră trei cuconași bine afumați, cu pălăriile pe ceafă. Unul căzu pe marginea trotuarului, se culese și se așeză pe șezut. Incepu să arate cu bastonul spre palat și să strige, ca apucat de nădăbăi, cît îl ținea gura:

— Regele! Buzatul! A ieșit la fereastră... Buzatul...

Cîțiva trecători se opriră și se uitară spre palat. Regele se retrase după perdea. Bețivanul își continuă scandalul.

Balbus Mierlă, care privise scena cu curiozitate, își continuă mărturisirea:

— Da, am cîteva bancnote și o singură hîrtie. Secretă! Dar ție pot să-ți spun. Știu că nu o să te apuci să pălăvrăgești. Am... lista...

— Ce listă?

— Lista oamenilor pe care o să-i omorîm, după ce luăm puterea.

Mă uitai la el atent, să văd dacă nu cumva e beat sau dacă nu glumește. Nu era beat. Nu glumea. Il întrebai conspirativ:

— Și sînt mulți oameni pe lista voastră?

— Peste două sute de mii. După ce luăm puterea, îi ucidem pe toți într-o singură zi. Trebuie să curățăm țara de ticăloși.

Făcu o pauză lungă. Buzele i se lipiră. Nu i le mai văzui. Văzui în locul lor numai o linie îngustă. Ochii vicleni, mici, sclipiră. Imi șopti, bucuros, ca și cum mi-ar fi împărtășit o taină menită să mă umple de fericire:

— Și tu... Da... Și tu ești pe lista noastră. Te-a trecut Ghindă, poetul... Și pe tine o să te omorîm cînd luăm puterea.

Iarăși tăcu. Și, după un timp în care îmi pîndi ochii și fața adăugă:

— N-avem ce-ți face. Dacă ești pe listă trebuie negreșit să te omorîm...

Zîmbii larg, cu gura, cu ochii, cu inima care nu se vedea zîmbii. Il întrebai dulce, de parcă l-aș fi întrebat dacă îi place soarele:

— Mulțumesc... Dar, de ce m-ați trecut pe listă? Numai pentru că a stăruit Ghindă?

— Păi, dacă nu ești cu noi! Toți oamenii mai răsăriți, care ar putea fi cu noi și nu vor să fie cu noi, sînt ticăloși. Pe toți o să-i curățăm cînd luăm puterea. Cum îți spuneam, o să te curățăm și pe tine. Dar... Dar pînă atunci... Putem fi prieteni...

M-am uitat bine de tot în ochii lui, să văd dacă nu cumva e nebun. I-am și spus-o.

— Ești nebun. Sau, în orice caz, vorbești ca un nebun.

— După părerea mea, toți oamenii care fac Istoria sînt nebuni. Tu l-ai văzut pe Hitler?

— L-am văzut. La cinematograf, în jurnale.

— Mă, eu l-am văzut de la doi pași. Știi ce ochi are?

— De nebun.

— De nebun, dacă vrei. Dar ochii acestui nebun sînt ochii unui mare inspirat. Pe Dorina Țap o cunoști, nu?

— Mi se pare că o cunosc. O domnișoară bătrînă, nițeluș deșuchiată, cam trecută, cam stătută.

— Ține-ți gura, să nu te audă careva. O sfîntă. Camaradă de încredere. Are grad mare în mișcarea noastră. Mai mare ca al meu. Se duce în fiecare an cel puțin pentru trei luni în Germania.

— Probabil că-i plac muzeele. Imi plac și mie. Insă de cînd a venit Hitler la putere, deși mi-e dor de München și mai ales de Nürenberg, nu m-am putut hotărî să plec.

— Chiar dacă ai vrea să te duci, ai rămîne cu vrutul. Crezi că oamenii noștri nu știu în ce ape te scalzi tu? Știu. Nu pupi viză, băiatule. Dar Dorina Țap nu se duce pentru muzee. Se duce pentru führer. Are relații cu fruntașii partidului. Capătă invitații la mitinguri în primele locuri. Ascultă pe Goering, pe Hess, pe Goebbels. Dar nu pentru ăștia se duce. Pentru führer se duce. Știi ce mi-a spus? Un secret. Un secret grozav. Fata asta, care nu s-a culcat cu nimeni în viața ei, cînd îl aude pe führer vorbind, ei, bine, atunci... atunci se simte ca și cum ar face dragoste cu cineva...

— Duceți-o la medic.

— Ne-am osteni degeaba. E captivată de personalitatea führerului... E îndrăgostită de frumosul Adolf.

Am intrat cu filozoful Balbus la Corso și ne-am așezat la o masă. Pînă să ne vină, lui halba și mie șvarțul, ne-am pomenit cu Mitu Elian.

— Salve, filozofule.

— Salve, măi.

S-a așezat lîngă noi. Balbus i-a strîns cu putere mîna. Se vedea că erau vechi și buni prieteni. Nu m-am putut stăpîni și i-am spus lui Balbus:

— Cum? Nenorocitule! Faci două srime în același timp: după ce că stai cu mine la masă, văd că ești prieten și cu Elian? Văd că vă strîngeți mîinile ca doi vechi amici. Elian...

— Asta e, parcă eu nu știu! Dar nu toți sînt ca el. El e un ovrei cumsecade. La timpul potrivit, o să-l cruțăm. Il iubește și profesorul Niță...

— Ei! Dacă îl iubește și profesorul Niță, se schimbă povestea...

Am rîs, cu hohote, toți trei. Cafeneaua se umplea de lume, zumzăia. Chelnerii abia prididenu să facă față comenzilor. Cei doi patroni, Filipoiu și Haim se plimbau printre mese, împărțeau surîsuri, întrebau:

— Ați comandat, coniță?

— Ați fost servit, cucoane?

— Ce doriți, duduie?

Clienții la Corso, cîți îți poftea inima și de tot felul. Javre care trăiau din afaceri făcute pe picior, rentieri, foști generali și foști magistrați, ieșiți la pensie, scriitori care-și căutau inspirația în ceașca de cafea, ziariști, cuconițe și dudui ieșite să vadă lume și să fie văzute, mai ales să fie văzute pentru că fetișoara vindea... inimioara...

Prins cu vorba uitasem să-mi arunc ochii prin ziarele de dimineață. Noutățile externe, aceleași, mereu aceleași. Nu era nevoie să le mai caut în ziare. Războiul bate la ușă, războiul poate fi evitat, războiul, războiul... In Spania era război crîncen. Război crîncen mai era și în China. Mai erau și prin alte părți războaie mici, locale. Dar, pentru că se vorbea prea mult despre război, mulți, plictisiți, nu mai voiau să audă cuvîntul...

In țară, Carol își consolida dictatura. Ce altceva mai putea fi nou? O crimă pe Cîmpul Veseliei. O sinucidere la Vergu. Spargeri pe Sfînta Vineri... Nu mă mai interesau. Am rămas nițeluș surprins cînd am băgat de seamă cum Calea Victoriei se aglomerează ca în zile mari. N-a trecut mult și au început să apară sergenți de stradă, cu caschete pe cap și cu vînă de bou în mîini, pentru a opri circulația.

— Ce se întîmplă?

Mitu Elian, care le știa pe toate, s-a grăbit să ne pună în curent.

— Ha! Nu știți?

— Nu știm.

— Păi tu, deși ești jurnalist, deși pretinzi că ești jurnalist, nu știi niciodată nimic. Țăran ai venit în București, țăran ai rămas. Țăran ai să și mori...

Balbus Mierlă mi-a sărit în ajutor:

— Și eu, Eliane, și eu sînt țăran... Caută-i alte bube. Are destule. Joacă în fiecare seară tontoroiul cu Kahalul, cum a spus-o chiar eri, în Porunca, doctorul Ilie...

— Balbus... Balbus, tu ai fost țăran. Dar tu te-ai civilizat în Germania. Te-ai subțiat trăind printre nemți. Te-ai îndopat cu carte nemțească... Și, spuneți-mi, unde e miezul culturii umane, dacă nu în Germania? Neamțul e, prin definiție, „Kulturmensch" și el — Balbus — este un „Kulturmensch".

— Să te ferească Dumnezeu, Eliane, de ziua în care amicul nostru, „Kulturmensch"-ul aci de față, o să aibă puterea. El a învățat în Germania lui Hitler.

— Germania lui Hitler! Germania rămîne Germania oricine ar avea puterea politică, îmi răspunse Mitu Elian supărat. Și legionarii!... Ce ar putea avea ei cu mine? Dacă n-aș fi ce sînt, de mult aș fi făcut parte din rîndurile lor. Sînt plini de vitalism. Sînt curagioși. Au în ei flacăra sfîntă!

Filozoful Balbus Mierlă îl bătu pe Mitu Elian pe umeri, îi spuse că e un „jidan de treabă", că are talent și că să fie fără grijă. In viitorul stat legionar n-o să i se întîmple nimic neplăcut. Scuipă pe linoleumul vișiniu care acoperea dușumeaua, rîgîi și se frecă pe burtă. Și cum în apropiere se afla un chelner îi porunci:

— Să vină o bere. Apoi către noi: cel mai bun lucru pe care l-am învățat în țara germanilor a fost să mă ghiftui cu bere. Filozofia se împacă bine cu berea și cu burticica. Vedeți cum îmi crește burticica? Trebuie negreșit să mi se dea o catedră la universitate... Aș vrea sociologia... Dacă ar muri Gugu... N-ar mai fi o problemă dobîndirea catedrei.

— Poate că-l omorîți cînd veniți la putere.

— Nu e pe listă. E omul regelui dar nu-l avem pe listă. Ne ajută.

Mitu Elian dădu cîteva tîrcoale prin cafenea. Informă și se informă. Veni, își reluă locul pe scaun, ne spuse tare:

— Zi mare! Mai mare decît 24 Ianuarie! Mai mare decît 10 Mai!

Pe urmă zise încet:

— Defilează în uniforme Frontul Renașterii Naționale. Defilarea a fost organizată de istoricul Dinu Giuglea. Mi se pare că ți-a fost profesor.

— Mi-a fost. Pe vremea aceea era liberal. In timpul din urmă îl știam cu Gheorghe Brătianu.

— Ei, s-a schimbat boierul, nu e cum îl știi. Nu mai scrie istoria. O face. Așa a și spus într-un discurs. S-a înscris în Front. A trecut la Front. Și a devenit ministrul Frontului pe țară. Adică șeful acestui partid pe țară... Partid întemeiat printr-un decret-lege... Hai să facem plata și să ieșim în stradă. O să avem ce vedea. Țin jurnal. Descriu epoca în jurnalul meu. Mai tîrziu, cititorii...

Balbus și-a băut berea. Noi doi ne-am sorbit șvarțurile. Am plătit și am ieșit în stradă. Elian avusese dreptate. Dinspre Ateneu veneau, așezați în rînduri, ca soldații, bărbații politici ai României Mari. Purtau uniforme de tip militar, albastre: pantalon albastru, tunică albastră, șapcă albastră, cu cozoroc lucitor. Și peste tunici, centiroane. Il văzurăm în față, cu chipul lui mare și lat, cu fălcile buhăite, căzute, pe Costică Argetoianu. Centironul lat îi strîngea burta revărsată. Capul de proconsul bubos al Argetoianului se bălăbănea ostenit lîngă bătrînul leu fără dinți al Ardealului, Vaida-Voevod. Acesta, purtînd mustăți mari, cu sfîrcurile groase în jos, avea aerul unui mareșal ieșit la pensie. Lîngă el, mărunt, puținel la trup, cu monoclu negru peste ochiul drept, însă viol ca o veveriță, Armand Călinescu. Lîngă Armand, cu un ochi mult ieșit din orbită, însingerat aproape, și cu altul acoperit în întregime de pleoapa roșie, umflată, Victor Iamandi. Cel mai frumos însă arăta Grigore Gafencu, care, peste uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale, își pusese mantia albă a cavalerilor ordinului Mihai Viteazul. După ei, mulți alții, olteni șireți și pintecoși ca Potîrcă, ardeleni cu mînă lungă ca Viorel Pilea, munteni oacheși ca Topolovescu, dobrogeni romantici, moldoveni visători, cu plete. Istoricul Dinu Giuglea ținea în mîini un steag greu...

Dacă te gîndeai mai adînc la cele ce vedeai, te cuprindea jalea. Se aflau acolo, îmbrăcați în uniforme asemănătoare cu ale cioclilor, numai că erau albastre, mulți, dacă nu toți, așa zișii bărbați politici, „de vază" ai țării acelui timp. Unii erau de viță boierească și se trăgeau din conservatorii lui Carp și ai lui Cantacuzino. Alții crescuseră alături de Brătieni, sau, dincolo de Carpați, învățaseră deprinderile politice de la Rațiu. Cei mai tineri, — oameni ieșiți din rîndurile micii burghezii și din mijlocul țărănimii mai înstărite — se ridicaseră agitînd programe ce atrăgeau prin radicalismul lor și amenințînd cu... revoluția. Hohenzollernul crescut în țară, cunoscîndu-le tuturora nu numai „caracterele" dar și apetiturile, făcuse această lume politică să joace după cum el îi cînta. Pe comuniști îi împușcase ori îi aruncase în ocne. Asupra celor ce-i scăpaseră printre degete aruncase numeroase haite de copoi. Inființase tribunale militare, instaurase cenzura și, cu ajutorul însuși al fruntașilor, spărsese partidele politice, le sfărîmase și, din sfărîmăturile lor închegase acest nou partid, singurul legal. Rîndurile partidului le îngroșase cu funcționarii publici și pensionarii deveniți, din ordin, „frontiști". Omul cu monoclu negru juca rolul prim în această formație politică al cărei adevărat stăpîn era regele... Aceștia conduseseră țara. Aceștia o conduceau. Aceștia aveau s-o mai conducă... Incotro? Prăpastia era aproape. Unii o presimțeau.

Jalea ar fi trebuit să te apuce privindu-i, pentru că era jalnic ca poporul să aibă asemenea stăpîni. Dar, nu. Totul era ridicol. Totul era de un ridicol înfricoșător. Oamenii, îmbulzindu-se pe trotuare, rîdeau:

— Uite-l pe borțos!

— Nădușește, nădușește...

SÎNT AMARE

Fl. Cordescu

— Stîrpitura cu monoclu...

— Mic și-al dracului...

— Frumos e, domnule, Gafencu, cu mantaua... Pricepi pentru ce făcuse pasiune pentru el bancherul grec...

— Uite-l pe Guță...

— Uite-l și pe Vișinoiu...

— Licheaua...

Frontiștii își strînseră rîndurile, se mișcară, erau gata să pornească în marș, să defileze. Istoricul Dinu Giuglea tocmai se pregătea să facă un semn fanfarei, să atace. Atunci un comisar le ieși în față și le ordonă să se oprească.

— Domnilor, trebuie să mai așteptați. Majestatea-sa s-a trezit tîrziu. Nu și-a pus încă uniforma și deci nu poate să apară în balcon. Vă rugăm să mai așteptați un ceas-două, pînă se îmbracă. Nu poate primi defilarea în pijama.

Bătrînii bărbați politici înclinară capul.

— Comunicați că nu face nimic. Așteptăm pînă se îmbracă majestatea-sa.

— Așteptăm cît e voia măriei-sale. Oricît... Oricît...

Și așteptînd, își potriveau centiroanele care nu se potriveau bine pe pîntecele prea rotunde, prea umflate. Neînduratorul soare se repezea asupra lor. Ii încălzea. Ii silea să verse sudori. Leul Ardealului își lua chipiul din cap și își ștergea fruntea cu batista. Argetoianu se ștergea și el de sudoare. Armand Călinescu, Grigore Gafencu și Victor Iamandi, mai tineri, suportau suferința cu stoicism.

A venit lîngă noi un tînăr durduliu, scos ca din cutie. Eleganța lui, de „băiat de bani gata“ sărea în ochi.

— Dă-mi voie, mi-a spus filozoful Balbus, să ți-l prezint pe prietenul meu Cosîmbescu, Metodiu Cosîmbescu, student la Politehnică. E verde. De-ai noștri.

Ne-am strîns mîinile. Balbus îl întrebă pe tînăr:

— Nu-l văd pe taică-tău. Parcă auzisem că și el e cu Frontul.

— Nu te-ai uitat bine, nene. Uite-l colo! S-a băgat omul la mijloc, să nu-l vadă toată lumea de la întiia aruncătură de ochi. Frontul nu poate să dureze mult. E o ficțiune.

— Crezi?

— Da. Cred. Nu poate să dureze. Degeaba l-au omorît pe Căpitan. Degeaba i-au omorît și pe ceilalți. Sîntem mulți. Il mîncăm pe Armand. O să-l mîncăm și pe ăla, pe buzat.

Ne arătă cu mîna spre palat.

— Sînteți tari, i-am spus lui Cosîmbescu.

— Da... Il avem cu noi și pe Hitler. Il avem cu noi și pe Mussolini... Cei mai puternici din lume...

— Poate nu sînt chiar cei mai puternici.

— Așa spune uneori și tata. Spune doar. Insă nu cred că e convins.

— Cum se face? Familia dumitale, după cîte văd, s-a împărțit în două în ceea ce privește politica.

— Da, — a răspuns cu seninătate studentul: tata cu trecutul și cu prezentul, eu cu viitorul.

Mitu Elian îi spuse:

— Cu trecutul și cu prezentul! Am auzit, Cosîmbescule, că taică-tău a fost cu ideea uniformelor.

— O fi fost, nu știu. Poate că ideea a fost a ăluia. Arătă iarăși cu mîna spre palat și adăugă: Ăla are idei... Macabre. Tata a fost numai cu furniturile.

— Se spune, Cosîmbescule, stărui Elian, că taică-tău, cu afacerea asta a mai cîștigat o avere.

Tînărul răspunse:

— Aș! Nu i-a ieșit cine știe ce. A fost silit să-și împartă cîștigul cu ăla, cu buzatul... Apoi... Apoi... Să știi, mă, că din ce i-a rămas, jumătate ne-a dat nouă, pentru mișcare.

Rîse viclean.

— Dar la noi, casă de încredere, cu viitor. Cine joacă pe mîna noastră, cîștigă. Cine joacă pe mîna buzatului, pierde. Cea mai bună afacere a tatei a fost c-a investit ceva bani în mișcare.

Incepu să adie vîntul. Steagurile fîlfîiră. Veniră cîțiva comisari de poliție și începură să-i învețe pe oamenii care îmbrăcaseră pentru întiia oară în dimineața aceea uniformele lor, cît de strîns să țină rîndurile, cît de sus să ridice tălpile cînd vor începe să defileze prin fața palatului și cum să le plesnească sonor de pavaj. Pe democrații în uniformă încercau să-i învețe comisarii de poliție și cum se salută.

— Așa, domnilor, așa: cu mîna ridicată în sus și cu palma deschisă. Știți dumneavoastră: ca italienii. Știți dumneavoastră: ca nemții. Ca oamenii lui conu führer.

Bărbații în uniforme albastre cînd închideau cînd deschideau palmele. Unii ridicau dreapta. Alții stînga. Se găseau și din cei ce ridicau amîndouă mîinile deodată ca și cum ar fi vrut să se mai predea acum și altcuiva, după ce se predaseră o dată regelui.

— Nu așa, domnule ministru. Nu așa, domnule prim-ministru... Nu cu degetele răschirate... Că nu sîntem la bîlci, la panoramă. Cu palma deschisă, cu degetele lipite unul de altul, numai degetul mare se detașează... Numai degetul gros... Așa... Așa, da. Bravo... Bravo...

— Dreeepți!...

— Trage burta îndărăt...

— Nu sta cocoșat...

— Capul sus, domnule ministru.

— Pe loc! Bateți talpa pe loc. Unu-doi... Unu-doi...

Mascarada ținu mai mult de un ceas. Pe poarta lăturalnică, de pe strada Pictor Grigorescu, ieși din palat și veni grăbit către frontiștii care așteptau să defileze, un ofițeraș.

— Gata. Gata. Acum iese majestatea-sa în balcon. Cînd începe muzica, înainte! Și tălpile sus, domnilor, sus, sus, cît mai sus.. Ah! Civilii! Civilii nu fac două cepe degerate nici chiar cînd sînt miniștri...

In piața palatului muzica militară începu să cînte un marș. Tu-ru-tu-tu-ru. Politicienii, gravi, defilară. După grupul din față al miniștrilor și al celor mulți care așteptau să devină și ei miniștri, băteau talpa funcționarii publici. Și după funcționarii publici băteau tălpile încălțate cu ghete noi primarii satelor. Li se făcuse și primarilor din sat uniforme: pieptare cu flori albastre desenate în față și pe spate. Pe cap, căciulă cu pană, ca a lui Peneș Curcanul. Cum ajunseră în dreptul palatului, bătură tălpile și mai tare, așa cum fuseseră învățați. Și ridicară cu toți mîinile, salutînd ca Hitler și Mussolini, ca nemții lui conu führer. Fotografii alergau răsfirați pe lîngă rîndurile ce defilau și prindeau imaginile în obiectiv pentru ziarele care aveau să le publice în paginile lor a doua zi. Obișnuita adunătură de pe trotuare, cuconițe și dudui, domni mai tineri și mai bătrîni, fără ocupație, băbătii cu lorgnioane, priveau.

— Frumos! Frumos!

— Grozav de frumos!

— Nemaivăzut!

— Nemaipomenit!

Plictisit, cu ochii mari ieșiți din cap, buhăit de nesomn și băutură, regele primea defilarea frontiștilor, salutînd și el, cu mîna în sus, ca cuconul Hitler de la Berlin.

Cineva spuse:

— Pentru a fi păstrați la putere turmacii ăștia ar fi în stare să defileze prin fața palatului, nu numai în uniforme ci chiar despuiați, în patru labe și cu cîte un steag înfipt în... dos... Numai să le-o ceară buzatul.

Ultimul grup de frontiști defilă și se depărtă pe Calea Victoriei spre Teatrul Național. Muzica mai bubui un marș eroic și tăcu.

— S-a isprăvit bîlciul, spuse Mitu Elian.

— Abia a început.

Soarele dogorea, dogorea...

Intrarăm din nou în cafenea. Ne așezarăm la masă. Cerurăm alte șvarțuri. Cosîmbescu spuse, ca și cum ar fi constatat că berea ce-i fusese servită nu era suficient de rece:

— Să defileze! Să defileze! Cînd o să luăm puterea, o să-i omorîm pe toți. N-o să lăsăm nici măcar unul de sămînță. Numai pe tata... Să se termine odată cu cloaca asta.

— Și ce-o să puneți în loc?

Cosîmbescu ridică din umeri. Se grăbi să-mi răspundă Balbus Mierlă:

— La drept vorbind, o să punem în loc altă cloacă. Romînul! Romînul e învățat cu sclavia. Nu e bun de nimic. Nu poți scoate nimic bun din el! Ei! Nemții! Francezii! Englezii! Altă mîncare de pește...

— Cum poți să spui așa? îl întrebă Elian. Ești romîn...

— Prin accident. Și din nefericire pentru mine.

Mai ceru o halbă. O lăsă să-i mai scadă puțin gulerul, o dădu peste cap dintr-o sorbire, se plecă spre mine și șuieră printre dinți:

— Două sute de mii de oameni o să omorîm. In douăzeci și patru de ore. Două sute de mii de oameni.

Il întrebai pe filozoful cu ochi tulburi:

— Nu crezi că pentru „purificarea nației“, cum spuneți voi, două sute de mii de oameni sînt prea puțini? Se vorbește că în lagărele lui Hitler a omorît pînă acum mai mult de o jumătate de milion... Și că acesta e numai începutul...

— Poate! O să ne mai gîndim. O să mai lungim lista. Avem de unde...

Lui Mitu Elian discuția i se păru sinistră.

Il întrebă pe filozof:

— Ce mai scrii? N-ai mai publicat nimic în ultima vreme!...

— A!... Ce scriu! Un eseu fundamental. Cum nu s-a mai scris. Un eseu despre puritatea limbii romînești în versurile camaradului Borșa...

Tăcu o vreme. Apoi spuse:

— După frontiști, venim noi la putere. Ne aduce pe noi la putere, conul führer... Atunci să vedeți voi defilări... Defilări și petrecere... O să ne jucăm cu capetele oamenilor cum se joacă puștanii cu mingile...

Un tînăr cu părul roșcat, care își sorbea mazagranul printr-un pai lung și gros și care ne asculta conversația de la o masă vecină, se băgă în vorbă:

— După ăștia, vine șeful nostru. Pomeni numele omului cu ochi de șarpe care rămăsese printre puținii politicieni ce nu aderase la Front.

— Voi o să vedeți puterea cînd mi-oi vedea eu ceafa. Șeful nostru...

Se încăierară. Ii lăsai să se încaiere. Cosîmbescu îl toca pe roșcat cu tocurile pantofilor. Filozoful pîndea. Cînd roșcatul încerca să-și ridice capul, îl pocnea cu halba în creștet.

Chelnerii nu se amestecau. Nici patronii. Nici publicul. Imi aprinsei o țigară și plecai.

Afară era cald, grozav de cald.

— Porumbieluuu! îmi strigă în urechi o țigancă cu fustă galbenă.

— Porumbieluuu! Cumpără porumbieluuu...

Copitele călușului lipăiau prin noroi. Furat de gînduri și copleșit de amintiri, rămăsesem mult în urmă. Gînjii se aflau laolaltă și departe, în față. Ne apropiam de o pădure. Mi se păru că Gînjii vor să continuie drumul de-a curmezișul.

Arborii erau bătrîni, rari, și printre acești arbori rari, din loc în loc, se aflau poiene mărginite de tufișuri mărunte. Grăbii calul, să-i ajung. Și pe cînd grăbeam calul să-i ajung, dintr-o roată de tufișuri de la marginea pădurii, țîșniră două vulpi cu cozile lungi, roșcate. Doi dintre Gînji dădură chiot prelung și se năpustiră cu caii după ele. Vulpile chefneau și fugeau, fugeau... Caii izbeau cu copitele clisa groasă și alergau cît îi țineau puterile. Restul grupului se opri să privească sălbatica goană.

— Uuuu... Uuuu... Uuuu...

Un Gînj se apropie de vulpi. Se ridică în scări și, cu bîta pe care o ținea în mînă, se prăvăli din mers și izbi una dintre ele în cap. Vulpea se clătină și sări în lături. Gînjul întoarse calul și, ferindu-se să nu intre cu el peste vulpe, s-o stropșească, o ocoli și îi ieși în față. Și iarăși o izbi de cîteva ori. Vulpea rămase întinsă la pămînt. Mișcă numai din cînd în cînd picioarele din urmă. Ridică și bătu de cîteva ori cu coada pămîntul. Apoi se potoli. Celălalt Gînj se lăsase păgubaș și se întorsese spre întîiul.

— Ai omorît-o, mă Iftodie?

— De ce să n-o omor?

— Mie mi-a scăpat.

— Ei, lasă, că mai întîlnești tu altădată vulpi.

Descălecă. Luă vulpea și se apropie de grupul nostru, ținînd-o de picioarele din față. Vulpea avea capul însîngerat. Limba galbenă îi atîrna printre buze, iar ochii îi rămăseseră deschiși și înghețați. Nu mai aveau nici o strălucire. Il întrebai:

—De ce o omorîși?

— Imi trebuia pielea.

Intrarăm în pădure și găsirăm un drum. O apucarăm pe el înainte. Copacii bătrîni, groși, strîmbi, rari. Negri erau copacii. Mirosea a proaspăt pădurea. Ici-colo, iarba scosese colțul. Văzurăm ghiocei. Văzurăm și alte flori colorate. Flori de pădure și de început de primăvară. Mici cît un nasture. Albastre. Galbene. Pămîntul era plin de flori. Mă gîndii la primăvara care venea. Și mă gîndii la primăvara lumii pe care trebuiau să o aducă oamenii. Călușul își ciuli urechile. Și nările, uscate de vînt, începură să-i tremure. Necheză încet. Incet. Imi spusei că s-ar putea să fie alte sălbătăciuni pe aproape sau poate că l-a întărîtat mirosul vînatului. Gînjul care ucisese vulpea mergea înaintea noastră cu roșcata legată de ciochină. Din capul vulpii care atîrna, mai picurau, din cînd în cînd, boabe de sînge.

Vîntul clătina ramurile negre. Le răsucea. Și pădurea vuia, vuia... Și prin vuietul acesta, dintr-o dată, se auziră împușcături. Sărirăm ca la o comandă de pe cai și ne pitularăm în dosul copacilor. Gînjul roșcovan, care îi avea în grijă pe cei doi prinși, sări de pe cal, îi apucă de grumaji și-i sili să se adăpostească și ei împreună cu el după un trunchi gros de stejar.

Scosei Beretta. Nu mă grăbii să trag. Pipăii și Kisserele din buzunar. Erau reci. Imi înfiorară podul palmei. Luai numai una. Așteptarăm să se tragă din nou asupra noastră, ca să știm dincotro vin împușcăturile. Nici nu fu nevoie să se mai tragă. Văzurăm patru oameni bărboși, cu căciuli mari de miel pe cap, îmbrăcați în cojoace și încinși peste mijloc cu groase curmeie de tei. Recunoscui în ei pe unii dintre „Martorii lui Iehova“ cu care stătusem de vorbă la Dolea. In mîini purtau puști Winchester. Ne strigară:

— Sîntem mulți în pădure. Nu face să vă luați cu noi la harță. Oameni ai lui Dumnezeu. Credincioși, Nu vrem să vă găurim pielea.

Un Gînj îi întrebă:

— Atunci ce vreți de la noi?

— Să ni-i dați pe domnul Bosoancă și pe părintele Calistrat Grămadă.

— Nici vorbă de așa ceva.

Pistoalele Gînjilor pîrîiră. Bărboșii se traseră îndărăt. Se culcară pe burtă și se tîrîră ca șerpii, ascunzîndu-se după niște tufișuri. Aruncai spre ei o grenadă Kisser. Insă potrivii în așa fel ca să nu-i lovesc. Gînjul îmi înțelese gestul. Le strigă:

— Putem să vă înconjurăm și să vă pisăm cu grenade. Lăsați-vă păgubași.

Răspunseră cu pîrîitul Winchesterelor.

— A doua grenadă, dacă vrei să o arunci, arunc-o unde trebuie, — îmi strigă Gînjul tuciuriu care ucisese vulpea.

— N-avea grijă.

Și scosei din buzunar al doilea butoiaș.

Intre timp, Gînjii traseră cîteva focuri și schimbară între ei niște semne pe care nu le înțelesei. Unul șerpui pînă lîngă mine și-mi spuse:

— Leagă calul. Tîrăște-te pe burtă pînă lîngă prinși. Dă-mi două grenade. Imi trebuie. Dumneata rămîi cu prinșii. Dacă fac vreo mișcare, împușcă-i. Lasă-i în grija noastră pe bărboși.

Mă strecurai pînă lîngă cei doi și-i găsii culcați pe burtă, cu mîinile răsucite și legate la spate. Mă uitai la picioarele lor. Gînjii care îi păziseră pînă atunci avuseseră grijă, după ce ne atacaseră bărboșii, să le lege și picioarele. Le spusei:

— Nu e de glumit. Vă dați seama. La cea dintîi mișcare, vă împușc.

Cosîmbescu întoarse fața spre mine și rîse.

— Nu e cavaleresc să împușci în ceafă doi oameni legați de mîini și de picioare. Cum o să faci dumneata așa ceva? Te știu om subțire.

— Te înșeli. Sînt tot atît de grosolan ca oricare altul. Taică-tău mă cunoaște mai bine. Ar fi putut să-ți spună cîte ceva.

Bosoancă spuse:

— Nu-l asculta. E... subțire... Foarte subțire... Voi sînteți de vină. L-ați avut în mînă. Puteați să-i faceți de petrecanie. L-ați cruțat. Să fi încăput el pe mîna mea...

— Sst! Vreau să ascult cum vuiește pădurea. Nu mai lătrați.

—Ne consideri cîini?

— Nu. Insă v-aș ruga să nu mă siliți să vă împușc. Nu-mi face plăcere să umblu cu pistolul.

— Totuși umbli, îmi reproșă Cosîmbescu. Și dumneata și alții umblați cu pistoale.

— Ați dori, poate, să stăm cu mîinile goale, să vă lăsăm să ne suciți gîturile ca la pui de găină... Ori să vă lăsăm să ne atîrnați în cîrlige, de vii, cum l-ați atîrnat pe evrei, la abator, cînd cu rebeliunea...

Cosîmbescu îmi spuse rîzînd:

— Așa ar fi... democratic... Să nu aveți arme...

Și începu să roadă sfoara cu care îi erau legate mîinile.

— Vă repet: nu mă siliți să vă împușc.

Mă ascultară și își lipiră obrazul de pămînt.

Bosoancă grăi:

— E umed pămîntul. Și rece. Peste o săptămînă începe să crească griul.

Ii răspunse Cosîmbescu:

— Da. Peste o săptămînă dau și mugurii copacilor. Inverzește codrul străbunul, frate cu romînul...

Nu mai auzeam împușcături. Auzeam numai vuietul pădurii. Săltai precaut capul și mă uitai. Gînjii își legaseră caii de arbori. Ii așezaseră în așa fel, încît, din față cel puțin, să nu-i poată împușca nimeni. Sub botul unui cal văzui, pe pămîntul umed, între două steble albe de ghiocei, întinsă, vulpea. O asemuii cu o flacără moartă. Gînjii se depărtaseră. Nu-i mai vedeam pe nici unul. După semnele pe care le lăsaseră, tîrîndu-se pe pămînt, băgai de seamă însă că ei făcuseră o largă mișcare de învăluire. Așteptam cu sufletul la gură să aud împușcături. Voii să văd, pe cît se va putea, lupta.

Nu trecu mult și Winchesterele începură din nou să sune. Pistoalele Gînjilor tăcură. Apoi izbucni ca un fulger, în apropierea tufișului, grenada. Pădurea prinse pocnetul puternic al exploziei și-l purtă pînă departe, din deal în deal.

Ciori cîrîiră, bătură din aripi, se adunară într-un stol dezordonat și se depărtară. Trecu și o coțofană cu coadă lungă, bălțată.

Vîntul nu lua seama la ce se petrece. Curgea neliniștit printre arbori. Și curgea neliniștit peste vîrfurile pădurii, clătinînd, răsucind și chinuindu-i crengile negre.

— Mai vreți una? — răsună glasul Gînjului.

— Ne ajunge, răspunse unul din cei ascunși în tufiș.

— V-am înconjurat și vă facem țăndări. Lăsați armele la pămînt și veniți spre noi cu mîinile în sus.

Bărboșii se sfătuiră. Unul răspunse:

— Venim.

Se ridicară toți patru și se îndreptară, cu mîinile ridicate, către Gînjul care îi chema. Mergeau încet, de parcă ar fi vrut să-și ferească picioarele de crengile uscate care căzuseră printre copaci.

— Alții mai sînt ascunși prin apropiere?

— Nu mai sînt. In partea asta a pădurii nu mai sînt.

— Ce căutați pe aici?

— Din întîmplare. Ne-au ieșit în cale două vulpi. Am alergat după ele să le vînăm. Așa se face că v-am ieșit în drum. Ceilalți, grupul cel mare, vă aștepta pe drumul celălalt.

— Ne pîndeați?

— Știam că-l urmăriți pe Bosoancă și pe călugăr. Credeam că treceți prin Dolea.

Din toate părțile săriră, cu pistoalele în mînă, ceilalți Gînji. Veniră lîngă bărboși. Ii apucară strîns și le legară mîinile la spate.

Unul spuse:

— Savile, culege armele din tufiș. Vezi, să nu fi aruncat ăștia, cum au obiceiul, încărcătoarele.

Altul le porunci prinșilor:

— Mînați măgarii la potecă.

Cei patru oameni se înșiruiră unul după altul și veniră către drumul lîngă care așteptam lungit. Cînd ajunseră lîngă mine, unul dintre Gînji se uită spre ceilalți, îi numără. Avu o tresărire. Intrebă:

— Dar Iftodie?

— Da, răspunse alt Gînj. Lipsește Iftodie.

Ridicară pumnii strînși și se repeziră spre bărboși.

— Nu cumva l-ați omorît?

Unul dintre ei răspunse:

— S-ar putea. Noi am tras. Ați tras și voi. Nu e de mirare ca unul să fi căzut. A fost luptă dreaptă. Nu ne loviți.

— Nu prea a fost luptă dreaptă. Ne-ați luat pe neașteptate.

— Doar n-oți fi vrînd să vă sunăm și goarna?

Doi Gînji rămaseră să păzească pe bărboși. Ceilalți se risipiră prin pădure.

— Aici! Aici!

Se repeziră către omul care-i chema. Il găsiră pe Iftodie Gînju și-l aduseră pe brațe. Il așezară lîngă calul lui și-l pipăiră.

— L-au nimerit drept în frunte — spuse unul. A avut noroc că cel puțin a murit ușor.

Lîngă mort, vulpea. Vulpea a cărei piele îi trebuise Gînjului.

Nu izbutiră să-și stăpînească mînia. Se repeziră la cei patru „Martori ai lui Iehova“ unii. Alții la Bosoancă și Cosîmbescu se repeziră. Ii doborîră cu pumnii, îi loviră în coaste, îi tăvăliră prin noroi.

— Călugări? „Martori ai lui Iehova“? Ofițeri! Toți ați fost ofițeri... Și moșieri...

— Pîndiți omul la drum și trageți în el... A? De ce? Știm noi de ce...

După ce le răriră bine bărbile, îi adunară de pe jos și-i siliră să stea la rînd.

Iși luară, tăcuți, mortul. Il așezară pe cal de-a curmezișul. Intr-o parte îi atîrna capul, în alta picioarele. Apoi îi spînzurară iarăși la ciochină, cu capul în jos, vulpea moartă. Un Gînj luă calul mortului lîngă el. Dezlegarăm picioarele lui Bosoancă. Dezlegarăm și picioarele lui Cosîmbescu. Ii așezarăm în rînd lîngă ceilalți. Și un Gînj le spuse tuturor șase:

— Hai! Mînați măgarii către Teliu...

Convoiul porni. Prinșii în frunte. Noi după prinși. In rîndul nostru, Iftodie Gînju atîrna, ca un sac dezumflat, pe cal.

Și la ciochina șeii atîrna, cu capul în jos, vulpea. Sîngele se închegase. Nu mai picura.

Vîntul curgea neliniștit printre copaci. Curgea neliniștit vîntul peste vîrfurile pădurii. Și pădurea vuia, vuia. Iar tropotul cailor noștri se auzea încet, abia lipăind.

Ieșirăm la margine și pe drumul de cîmp ne îndreptarăm încet și tăcuți spre Teliu.

Asfințitul umpluse pămîntul și cerul de lumină roșie, aurie. Slăvile și pămîntul erau roșii. Roșii, de parcă, acolo, departe, la marginea zării, către apus, s-ar fi aprins o pădure uriașă.

Lumina roșie ne învălui pe toți.

Și lumina roșie învălui dealurile ondulate care se vedeau în zare.

Și lumina roșie învălui și vîrfurile munților care se zăreau mai departe, dincolo de lanțul dealurilor ondulate.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

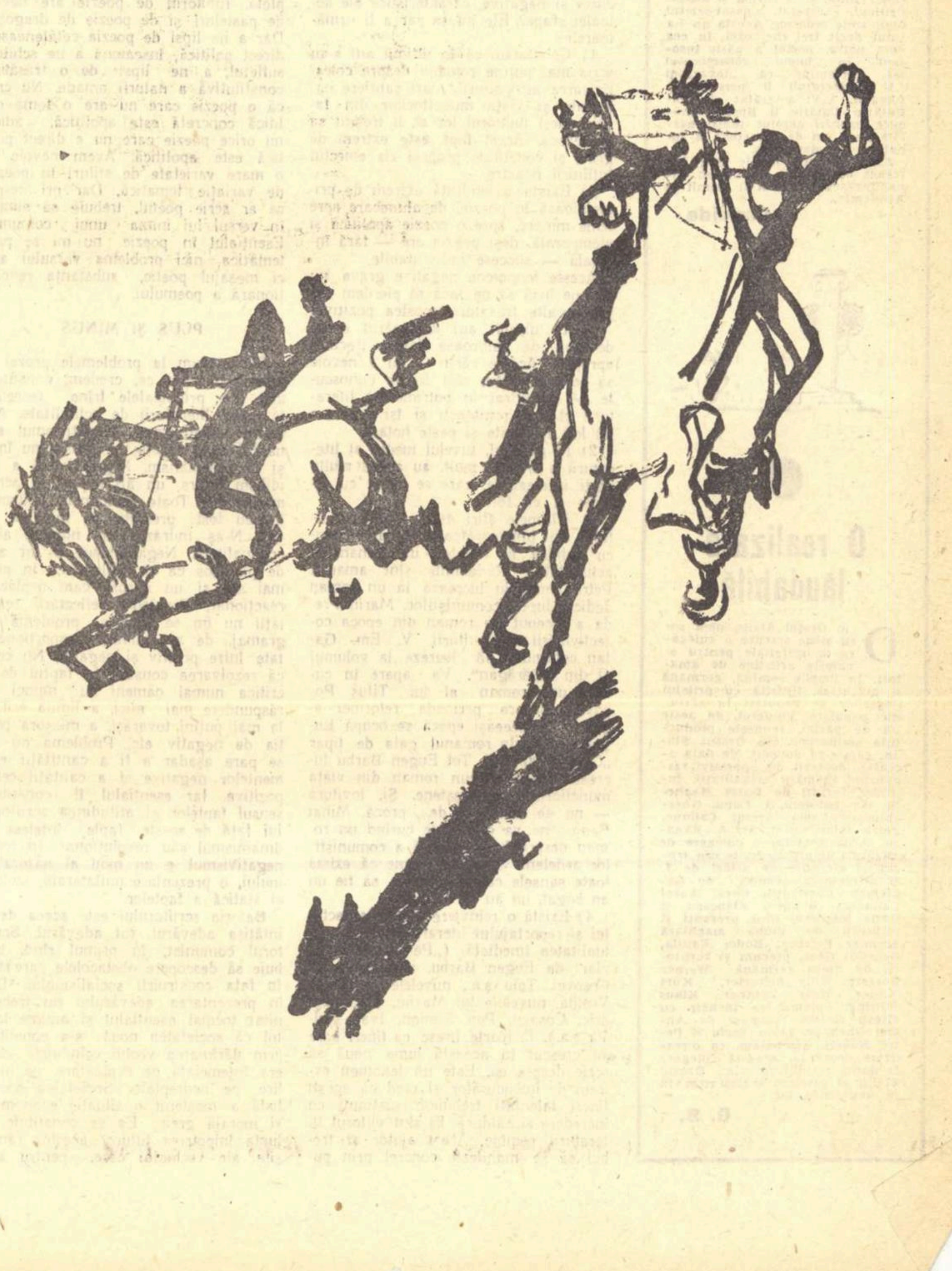

NOTE

Nepăsare indignată

Cind Eminescu zice: „Critici voi, cu flori deșerte, / Care roade n-ați adus — / E ușor a scrie versuri, / Cînd nimic nu ai de spus", te cutremuri de amărăciunea ironică sau ironia amară, cum vreți s-o numiți, cuprinsă în aceste versuri. Dar cînd George Dan spune: „Critici voi și criticaștri, / Să tăceți cît vreți, oricît! / Fruntea n-o să-mi bat de aștri, / Ștreangul n-o să-mi pun de gît!" te cuprinde multă mirare și puțină compasiune la gîndul că poetului i-a putut trece prin minte ideea că tăcerea criticilor l-ar aduce într-un asemenea grad de disperare. E adevărat că lui George Dan nu-i pasă de glasul „de mîță blîndă", de „ochii de bebe" și „muțenia de Sfinx" a criticilor și criticaștrilor. De aceea, declară: „Critic mi-este baba Rada". Foarte frumos. Susține că nu-l afectează tăcerea criticii. Și mai frumos. Atunci, pentru dum-

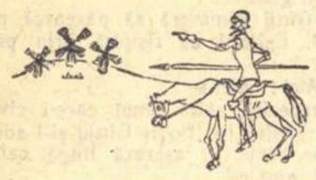

nezeu, de ce îl înfurie într-atît tăcerea criticilor asupra operei sale (tăcere imaginară, în fond), încît le închină acestora o poezie atît de „elegantă" și „senină", precum cea care încheie volumul recent apărut, „Flori de mare"? Cu alte cuvinte: nu-mi pasă că tăceți, dar permiteți-mi să mă indignez de această tăcere criminală a voastră. Poetul avertizează superior: «Mulți naivi or să se-ntrebe: / „De ce tac cu dinadins / Criticii cu ochi de bebe / Și muțenie de Sfinx?"»

Intîmplător, absolut întîmplător, George Dan e și el printre cei care se întreabă. Și e ciudat că n-a găsit încă un răspuns.

Eminescu preciza: „Criticilor mei". George Dan consideră că e mai curajos să se bată cu întreaga tagmă. Nu credem că George Dan a fost chiar atît de persecutat de critici (și încă de toți criticii!) încît să reverse asupra lor o mînie așa cumplită și — de ce să n-o recunoaștem? — atît de stîngaci versificată.

A. P.

●

Poetastrul Periuță

Avea vreo 15 ani cînd s-a uitat prima oară în oglindă cu un ochi autocritic. Constată că are „ca omu'" doi ochi, un nas, o gură și un ten invadat de coșuri. Ca altădată împăratului Constantin, i se păru că pe oglindă scrie: „In hoc signo, vinces!" și scrise prima sa poezie. Erau atunci călduri mari, cîteva zile după sfîntul Ilie, dar el renunță la ștrand. A fost primul său sacrificiu pe altarul muzelor.

Pe al doilea l-a făcut după vreo 2-3 ani. Publicase cîteva poezii, cîștigase trei concursuri literare (la „Vatmanul", „Revista creșelor" și „Calapodul literar și artistic") și periase o sumă de poeți mai tinerei și mai cărunți. Respectatul poet X.Y.Z., înduioșat de balivernele junelui, l-a poftit pentru cîteva zile la casa pe care o are la țară. Tînărul amic îi declarase că vede într-însul pe marele poet al zilelor noastre, pe genialul făurar de tropi, pe marele ocrotitor al persecutaților. Iar maestrul — oameni sîntem! — a avut o clipă de slăbiciune. Cu pijama și periuță de dinți, tînărul scriitor a poposit la N. Dar prima noapte nu a putut să lipească geană de geană; a trebuit să citească din bibliotecă toate cărțile maestrului pe care pînă atunci nici măcar nu le deschisese. Și a doua zi i-a recitat, cu tremolo în glas, trei strofe. Și în ochii blînzi ai maestrului s-a ivit o lacrimă.

După asta, a cășunat pe capul unui critic literar. După ce a declarat sentențios: „Eu sînt Cutărin Cutărie!" și s-a mirat de mirarea preopinentului, care nu auzise de el, i-a servit un caiet cu poezele. Timp de 44 de zile l-a sunat zilnic și la slujbă și acasă. Criticul, exasperat, a pasat caietul unui amic redactor. Acesta nu l-a ținut decît trei zile, căci, în cea de-a patra, poetul a pășit insolent în biroul redactorului șef, reclamînd că „tovarășul U.V. (redactorul) îl persecută". Chemat, U.V. a arătat că „lui Cutărin Cutărie îi lipsesc anumite însușiri absolut indispensabile unui om de caracter" și junele a fost dat afară.

Zilele trecute, junele m-a întrebat ce condiții trebuie să îndeplinească pentru a fi primit la Academie.

Candide

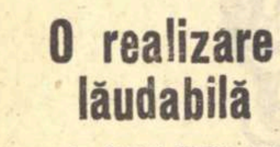

●

O realizare lăudabilă

Din Orașul Stalin ne-a sosit zilele trecute o culegere de materiale pentru echipele artistice de amatori, în limbile romînă, germană și maghiară, tipărită cu prilejul alegerilor de deputați în sfaturile populare. Volumul, de peste 100 de pagini, reunește producțiile scriitorilor din Orașul Stalin, care s-au dovedit, de data aceasta, deosebit de operativi, răspunzînd chemării actualității. Intîlnim versuri de Darie Magheru, Gh. Lăzăroiu, I. Lupu, Gherghinescu Vania, Victor Calmuc, Petru Homoceanul, St. A. Bănaru, Atila Socaciu, o culegere de strigături despre alegerile din trecut și alegerile de astăzi de I. Sasu-Ducșoara, scenete de Gh. Ciolacu, Constantin Cuza, Aurel Călinescu, Dumitru Stănescu și Darie Magheru. Sînt prezenți și scriitorii de limba maghiară Szemler Ferencz, Bodor Emilia, Hegedüs Geza, precum și scriitorii de limba germană Werner Bossert, Willy Schuster, Kurt Weber, Willy Zeidner, Klaus Witting. Volumul se încheie cu cîteva cîntece compuse de Andrei Ghehanu, Liviu Teclu și Petro Nobert. Semnalăm, ca o realizare deosebită, această culegere și dorim scriitorilor din Orașul Stalin să păstreze același ritm viu în activitatea lor.

G. S.

CONTEMPORANEITATEA

(Urmare din pag.1)

scrie inactual despre prezent și actual despre trecut. Observația e foarte justă. Numai că de aici nu rezultă deloc că nu poți fi actual decît scriind despre trecut. E aproape invers.

Există o zonă a contemporaneității despre care merită să amintim: prima jumătate a secolului nostru. Mulți scriitori, cei mai vîrstnici, firește, au cunoscut-o bine. In operele realiste, critice, scrise în acea epocă, perspectiva asupra evenimentelor nu putea fi aceea de astăzi. E foarte firesc ca anumiți scriitori să judece această epocă istoricește închisă, să se aplece asupra faptelor, oamenilor, asupra propriei lor existențe, și să privească epoca dintr-o perspectivă pe care nici cei mai talentați și clarvăzători scriitori din acea vreme nu o puteau avea. Datorăm scriitorilor noștri opere de seamă despre această epocă apropiată. Dar ce rost are ca scriitori tineri și talentați, ca Alex. Sever, de pildă, să reconstituie epoca din documente și cărți, cînd ar putea să scrie despre ceea ce ei cunosc din experiență proprie, despre vremea noastră, care este, cred, cea mai pasionantă dacă nu ar fi decît fiindcă este a noastră, și despre ea, în primul rînd, ni se cere să dăm mărturie. Totuși, literatura noastră a rămas încă datoare primei jumătăți a veacului. Eroica noastră clasă muncitoare nu are încă romanele pe care le merită și nici lupta partidului în ilegalitate nu este încă oglindită în romane de o deosebită forță, deși unele încercări meritorii nu lipsesc. Venind și mai aproape de sfera noastră, ultimul război se înscrie în existența, în conștiința, în sensibilitatea fiecăruia din noi. Proza noastră a obținut aici succese, în ultimul an, și voi aminti trei cărți bune, „Străinul", „Eroica" și „Nopți înfrigurate". Dar deși actul istoric de la 23 August 1944 e înfățișat în numeroase romane și schițe — chiar ultimele trei cărți citate sînt legate direct de acest mare eveniment — nu avem încă marele roman al Eliberării. Această operă importantă scriitorii o datoresc poporului nostru, viitorimii și opiniei publice internaționale. Această operă majoră a Eliberării este una dintre cele mai necesare îndatoriri ale scriitorilor noștri.

Am vrut să subliniez faptul că lupta pentru o tematică actuală nu implică respingerea romanului istoric și evocarea trecutului apropiat atunci cînd acestea se fac de pe pozițiile de luptă contemporane, cînd implică concepția revoluționară a clasei muncitoare, cînd constituie o contribuție la dezvoltarea literaturii romîne. Dar trebuie să frînăm avalanșa de romane istorice și de scrieri despre trecut slabe artistic, care nu aduc nimic nou din nici un punct de vedere, și să ne concentrăm forțele asupra epocii noastre care este epoca construirii socialismului. Să nu părăsim însă trecutul fără a ne reaminti că datorăm poporului nostru mari romane ale luptei clasei muncitoare condusă de partidul ei comunist.

CITEVA CARACTERISTICI ALE LITERATURII DESPRE ACTUALITATE

Să aruncăm acum o privire asupra literaturii noastre cu tematică actuală. Asemenea discuții, noi am mai purtat și am mai auzit diferiți tovarăși discutînd problema reflectării realității în literatură. Am observat că există două puncte de vedere, opuse, unul pesimist, altul optimist. Punctul de vedere pesimist ar fi cam acesta: situația este extrem de gravă! Nu se scrie nimic despre actualitate, scriitorii fug în trecut, scriu despre Buerebista, poezia e apolitică. Nu se poate spune că pesimiștii n-au dreptate. Tovarășii optimiști îi tratează pe tovarășii pesimiști de Casandre și spun: în ultimii ani au apărut multe cărți bune, tematica e diversă, au apărut multe nume noi, au apărut sau apar acum, într-un singur an, paisprezece volume de critică, ceea ce nu s-a mai întîmplat, cred, niciodată în Romînia, — apar multe schițe și nuvele despre actualitate, scrise de tineri talentați, există o întreagă promoție de tineri poeți activi etc. Nu se poate spune că optimiștii n-au dreptate. Dar ca să nu continuăm acest dialog deloc imaginar, să încercăm să stabilim cîteva date precise. Care sînt trăsăturile, pozitive și negative, caracteristice ale actualei etape? Ele mi se par a fi următoarele:

1) Constatăm că în ultimii ani s-au scris mai puține romane despre colectivizarea agriculturii, mari șantiere naționale și viața muncitorilor din fabrici, deși numărul lor ar fi trebuit să sporească. Acest fapt este extrem de grav, și constituie propriu zis obiectul întîlnirii noastre.

2) Există o tendință extrem de primejdioasă în poezie, de alunecare spre teme minore, spre o poezie apolitică și atemporală, deși poezia are — fără îndoială — succese indiscutabile.

Aceste fenomene negative grave nu trebuie însă să ne facă să pierdem din vedere alte trăsături, acestea pozitive:

1) In ultimii ani au apărut opere deosebit de valoroase despre trecutul apropiat. Aceste cărți — nu e nevoie să le mai citez, sînt foarte cunoscute — au intrat în patrimoniul literaturii clasice romînești și își cuceresc un loc de cinste și peste hotare.

2) In general, nivelul mediu al literaturii a crescut mult, au apărut multe cărți interesante, care se citesc cu interes și cu folos.

3) Ultimele știri de pe șantierul literar sînt îmbucurătoare. Zaharia Stancu publică în foileton un roman de actualitate, „Rădăcinile sînt amare". Petru Dumitriu lucrează la un roman dedicat luptei comuniștilor. Marin Preda a început un roman din epoca colectivizării agriculturii. V. Em. Galan continuă să lucreze la volumul II din „Bărăgan". Va apare în curînd un roman al lui Titus Popovici, despre perioada reformei agrare. De aceeași epocă se ocupă Eugen Barbu în romanul gata de tipar „Oaie și ai săi". Tot Eugen Barbu lucrează intens la un roman din viața muncitorimii bucureștene. Și, lovitură — nu de teatru ci de... proză, Mihai Beniuc ne va da foarte curînd un roman despre lupta ilegală a comuniștilor ardeleni. Se poate spune că există toate șansele ca anul acesta să fie un an bogat, un an de cotitură.

4) Există o reînviere a nuvelei, schiței și reportajului literar, legate de actualitatea imediată. („Pe-un picior de plai" de Eugen Barbu, reportajele lui Coșovei, Țoiu ș.a., nuvelele lui Petru Vintilă, nuvelele lui Mazilu, Țic, Mandric, Cosașu, Pop Simion, Ivan Ghilia ș.a.). E foarte firesc ca tineri care au crescut în această lume nouă să scrie despre ea. Este un fenomen extrem de îmbucurător și cred că acești tineri talentați trebuiesc susținuți cu încredere și căldură. Ei sînt viitorul literaturii romîne. Acest ajutor ar trebui să se manifeste concret prin publicarea cu precădere în reviste, înființarea de concursuri și recompense ale Uniunii Scriitorilor. Noul premiu al Ministerului Culturii a fost primit cu căldură, atît pentru principiile sale cît și în aplicarea sa. Cred că situația ar putea fi rezumată astfel:

In ultimii ani, datorită procesului firesc de creștere a literaturii noastre și a complexului de măsuri luate de partid și de guvern în folosul literaturii, se observă o creștere substanțială a valorii literare în general, apariția unor opere de mare valoare artistică. In același timp, efortul principal al majorității scriitorilor nu s-a mai îndreptat spre temele acute, de actualitate. Tematica actuală a pierdut, în profilul literaturii, din greutatea sa specifică, deși nu în mod absolut. In felul acesta, frontul literar a neglijat tocmai obiectivul său principal, acela de a da poporului nostru opere de seamă care să reflecte artistic eroica luptă de construire a socialismului. Există semne care marchează, în ultimele luni, o redresare a situației, care vestesc un nou avînt al literaturii de actualitate. Discuția noastră își propune tocmai de a grăbi și a spori acest avînt incipient, de a înlătura obstacolele teoretice și practice care pot frîna dezvoltarea literaturii de actualitate.

Care sînt cauzele care frînează dezvoltarea literaturii de actualitate? Pericolul principal îl constituie influențele ideologiei burgheze care pe plan practic duc la subaprecierea realizărilor noastre, la evazionism, criticism mic-burghez și negativism, iar pe plan teoretic la revizuirea principiului leninist al partinității. Problema nu are o singură latură, ci sînt destul de multe, de diverse categorii și cauzele pot varia foarte mult de la un scriitor la altul. Rostul discuției noastre este tocmai acela de a le enumera și ierarhiza, pentru ca ele să poată fi eliminate. Aș dori însă să spun cîte ceva despre acele cauze, sau acea categorie de cauze, care țin de înțelegerea realității.

ACTUALITATE ȘI INȚELEGERE

Una dintre ele ar fi aceea a raportului dintre circumstanță și esență. Unii scriitori, scriind despre anumite teme, au constatat că tema respectivă n-a mai fost, peste cîtva timp, de actualitate și deci cartea lor a devenit și ea inactuală. In ziua desființării cotelor, un tînăr scriitor era foarte amărît fiindcă, zicea el, terminase de curînd un roman care demonstra necesitatea cotelor. Este evident vina redactorilor care au cerut scriitorilor să lege soarta unui roman de un obiectiv tactic oarecare, prin natura lui schimbător, și a cărui modificare nu afectează esența relațiilor. Munca pe un șantier poate fi oprită din motive economice, dar construcția socialistă este un fapt caracterizant al vremii noastre care nu se poate schimba. Cotele au fost una din formele schimbului sat-oraș, care a fost necesară, iar acum nu mai este. Prozatorul nostru nu trebuia așadar să scrie un roman mai întîi pentru cote apoi împotriva cotelor, ci să arate doar că vechea formă a fost depășită. Dacă structura romanului său a fost adevărată, conflictele și tipurile adevărate, romanul său rămîne în picioare. Iar dacă a fost fals, el s-ar fi prăbușit oricum. O realitate revoluționară, în plină transformare, nu poate suporta scheme, le înlătură din drum. Totul este ca anumite obiective limitate, tactice, să nu fie confundate cu marile obiective ale socialismului, ci să fie înțelese prin prisma marilor obiective.

Și pentru că a venit vorba de literatura de circumstanță festivă sau legată direct de un eveniment politic, vreau să spun cîte ceva despre poezie, deși noi aici discutăm problemele prozei: e adevărat că într-o vreme se făcuse abuz de asemenea poezie festivă. Acum s-a renunțat aproape total. Nu se poate face poezie mare despre 1 Mai? Mă-ndoiesc. Nu se poate face poezie bună despre un eveniment politic? Sînt prea multe exemple în istoria poeziei universale care demonstrează contrariul. Și dacă cineva, scriind despre 1 Mai, nu poate face decît o poezie festivă, dacă dramatica luptă politică nu-i inspiră decît o poezie de circumstanță, să nu învinuiască pe nimeni. Omul e o ființă complexă și care tinde să fie completă. Iubitorul de poezie are nevoie de pasteluri și de poezie de dragoste. Dar a ne lipsi de poezia cetățenească, direct politică, înseamnă a ne schilodi sufletul, a ne lipsi de o trăsătură constitutivă a naturii umane. Nu cred că o poezie care nu are o temă politică concretă este apolitică, adică, nu orice poezie care nu e direct politică este apolitică. Avem nevoie de o mare varietate de stiluri în poezie, de variație tematică. Dar ori despre ce ar scrie poetul, trebuie să simțim în versul lui inima unui comunist. Esențialul în poezie nu mi se pare tematica, nici problema versului alb, ci mesajul poetic, substanța revoluționară a poemului.

PLUS ȘI MINUS

Să revenim la problemele prozei și anume la ceea ce, credem, constituie una din principalele frîne teoretice în calea literaturii de actualitate. Am numit negativismul. Negativismul s-a născut ca o reacție la idilism nu însă și la schematism. Negativismul e un idilism întors, un alt aspect al schematismului. Toate șabloanele idilismului au fost preluate și întoarse pe dos. N-aș îndrăzni să numesc asta originalitate. Negativismul e tot atît de plicticos ca și idilismul, în plus mai are și un miros cam neplăcut, reacționar. Problema reflectării realității nu mi se pare o problemă de gramaj, de o anumită proporționalitate între pozitiv și negativ. Nu cred că rezolvarea constă în faptul de a critica numai oameni cu munci de răspundere mai mici, a limita critica la mai puțini tovarăși, a micșora porția de negativ etc. Problema nu mi se pare așadar a fi a cantității elementelor negative ci a calității celor pozitive. Iar esențialul îl constituie sensul faptelor și atitudinea scriitorului față de aceste fapte, înțelese în dinamismul său revoluționar. In fond, negativismul e un mod al naturalismului, o prezentare unilaterală, izolată și statică a faptelor.

Datoria scriitorului este aceea de a înfățișa adevărul, tot adevărul. Scriitorul comunist, în primul rînd, trebuie să descopere obstacolele care stau în fața construirii socialismului. Dar în prezentarea adevărului nu trebuie uitat tocmai esențialul și anume faptul că societatea nouă s-a constituit prin dărîmarea vechii orînduiri care era întemeiată pe exploatare, pe umilire, pe nedreptate. Societatea socialistă a moștenit o situație economică și morală grea. Ea se constituie în lupta împotriva tuturor acestor rămășițe ale vechiului care, pentru a-și supraviețui, iau forme noi, uneori imprevizibile și greu de detectat. Datoria scriitorului comunist este aceea de a spune adevărul. Dar în prezentarea adevărului nu trebuie uitat esențialul: existența dușmanului de clasă. Satirizînd apucăturile nu tocmai demne ale unui nou director de întreprindere, să nu uităm că foștii exploatatori nu au dispărut și nu au renunțat la luptă nici foștii moșieri, nici fasciștii, nici reacționarii înrăiți din țară sau din străinătate. Lupta de clasă este o realitate obiectivă. Formele ei se pot schimba, pot fi forme inedite, dar bătălia continuă. Datoria scriitorului comunist este de a spune adevărul. Iar adevărul este că, în ciuda greutăților, societatea socialistă se construiește și va birui. Literatura noastră, revoluționară, nu poate suporta schemele, nici idilismul. Problema este nu de a ascunde faptele negative, ci de a le da adevărata lor semnificație. Alegînd numai faptele negative, prezentîndu-le izolat și ignorînd superioritatea forțelor pozitive care luptă pentru lichidarea lor, deformăm realitatea, ascundem adevărul. Adevărul vremii noastre este spiritul de partid. Acela care iubește pasionat socialismul urăște tot ce stă în calea construirii societății noi. El nu ascunde obstacolele. Dar nu ascunde, cu atît mai puțin, uriașele forțe pozitive care luptă și care vor învinge. Această încredere în forța principiilor juste ale socialismului, în victoria sa istorică, în partidul care ne conduce pe singurul drum adevărat, această încredere pasionată numai, ne poate duce la rezolvarea problemelor complexe ale reflectării realității în literatură.

EROUL POZITIV

Literatura este disciplina care studiază omul în totalitatea raporturilor sale. Aproape toate disciplinele se preocupă de această ființă, sub un unghi propriu. Fiziologia, istoria, economia politică, fiecare cercetează un aspect real al omului. Literatura trebuie să le înglobeze și să descrie această totalitate contradictorie formată din instincte și gîndire, acționînd, visînd, înțelegînd, acționînd prin înțelegere. Omul nu este o schemă și nu poate fi înfățișat ca atare. Scriitorilor li s-au înfățișat numeroase scheme în decursul vremurilor: omulmit, supraomul, natura umană ca entitate abstractă, omul anguasat etc. Intreaga activitate a realismului a dus la de-mitizare. Supraomul s-a dovedit subom. Eternul uman a fost pulverizat de istorism. Societatea burgheză a declarat individul ca dat absolut, dar acest dat absolut a fost umilit, alienat, anguasat. O parte însemnată a literaturii burgheze contemporane înfățișează omul zdrobit de spaimă, înspăimîntat de moarte, depășit de evenimente. Acestei scheme, noi îi opunem eroul pozitiv, omul care depășește spaima, care înțelege evenimentele, singura ființă care se depășește pe sine. Este eroul pozitiv, la rîndul său, o schemă? Nicidecum. El poate fi înfățișat schematic, în anumite cărți, ceea ce e cu totul altceva. Totdeauna au existat oameni care au luptat pentru bine și dreptate, care au pus omul deasupra intereselor lor individuale. Ceea ce deosebește omul bun, curajos, din alte vremi, de eroul pozitiv este faptul că pentru prima dată în istorie pornirile bune, spontane dar individuale, izolate, au fost concentrate într-o forță colectivă, conștientă, care acționează ca o singură voință pentru scopuri folositoare omului. Această forță este partidul. Prin el, forța fiecăruia sporește, acțiunile au sens și valoare.

Eroul pozitiv e un om ca toți ceilalți. El cunoaște frica dar și-o poate înfrînge, e un om care face greșeli dar care și le poate îndrepta, e un om care are impulsiuni subiective (orgoliu, ură personală, simpatii etc.) dar care se străduiește și în genere reușește să fie obiectiv, principial. Dacă ne situăm, așa cum a făcut odată Geo Bogza, din punctul de vedere al omului din anul 2000, acel cititor, trăind în confort și într-o lume mai echilibrată, va dori să știe cum au fost toate acestea, cum a fost cu putință să se construiască lumea în care el se află. Ce-i vom lăsa? Cărți cu borfași, șperțari, trîntori, indivizi care abuzează de puterea care nu e a lor ci le-a fost încredințată? Da, toate acestea există încă. Ceea ce e important, însă, e faptul precis, care nu poate fi pus la îndoială, că totuși socialismul se construiește, el este din ce în ce mai puternic, a devenit de neînvins. Cine a construit toate acestea, cum arăta acel om care a rezistat închisorii, torturii, care a dărîmat puterea nedreaptă a burgheziei și a construit, adesea în condiții teribil de grele, a construit și a biruit? Ce fel de om era? se va întreba un tînăr în anul 2000. Cred că va trebui să-i satisfacem curiozitatea.

Paul Georgescu

ARTE

Din surprizele respectului pios față de moștenirea trecutului: Prin grija Espiei, pictorul de ieftine efecte care a fost Artur Garguromin Verona a luat loc printre „maeștrii artei romînești". Al artei care l-a dat, în vremea cînd trăia acest epigon al lui Grigorescu, pe Luchian, Petrașcu și Pallady.

★

Cum poate fi cuprinsă în rețeaua liniilor, unduirea molcomă de poezie din „Miorița"? Un gravor încercat ca Nicolae Brana s-a încumetat să răspundă acestei întrebări. Și a găsit ilustrațiilor sale la celebra baladă un stil care te reține: frust, amintind stîngăcia artei țărănești. Dar, ca să răspundă inefabilului delicat al simțirii din versurile pe care le comenta, gravorul a pus oarecare discreție în fermitate. S-a ferit de opozițiile tranșante, de stil decorativ; albul și mai ales negrul — mai întins — nu alcătuiesc suprafețe neîntrerupte, ci-s învrîstate cu o voință de echilibru și de pondere. Echilibru care se vădește și în alte laturi ale acestei arte: în chipul cum e tratat, de pildă, spațiul, care nu e niciciînd prea deschis, dar care nici nu înfrînge deliberat perspectiva. In spatele figurilor, peisajul nu fuge în adîncimea depărtării, ci rămîne aproape: însă nu atît de aproape încît eroii să se miște într-un spațiu fictiv, ca într-o avanscenă. „Miorița" trebuie să se petreacă în mijlocul firii: de aceea relieful parcă respiră, într-o creștere învăluitoare.

★

Poți fi „modern" în orice gen: poți simplifica geometric formele și poți pune șocant în pagină o compoziție, chiar dacă lucrezi pentru amatorii de cărți poștale ilustrate cu poze în culori. Poți încerca teribilități cromatice chiar cînd faci concurență tablourilor — cu țigănci apetisante și cu fructe —, ce se vînd prin ganguri... O asemenea prețioasă încercare ne dăruiesc pînzele lui Raul Lebel, expuse la Galeriile din Bd. Magheru. Colegul său de expoziție, Ion Murariu, n-are acest nobil curaj. E mai modest. In schimb, e pictor.

D. H.

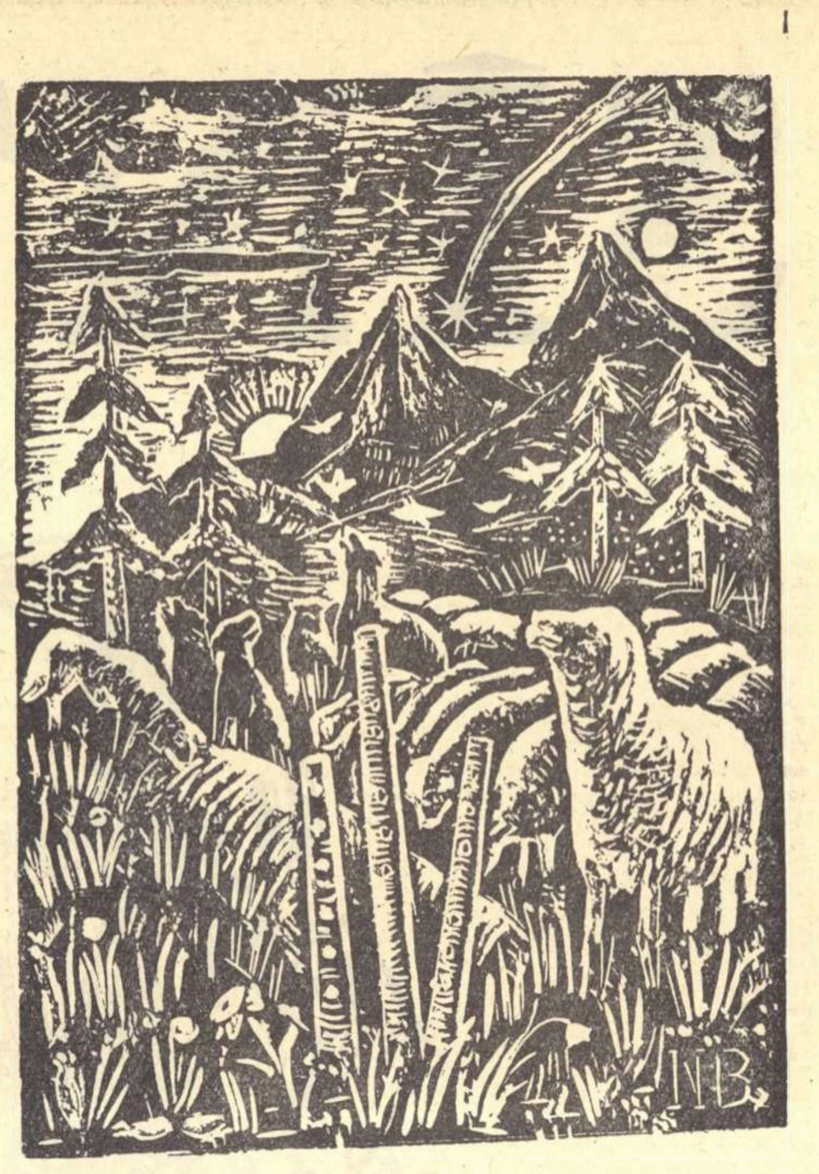

NICOLAE BRANA — *Ilustrație la „Miorița" (linogravură)*

VITRINA

MIHU DRAGOMIR:

„Oda pămîntului meu"

(Urmare din pag. 1)

care întrezăriseră „...pierduți în sărăcie, ei, cei născuți bogați". Faptul uriaș ca și cel delicat se întovărășesc, tinzînd să descopere armonia regăsită în viața nouă, în care geniul și hărnicia omului perfecționează, amplifică tabloul viu al naturii. De la imaginea străbunicului, care și-a durat luntrea din arbore scobit și care „în noapte, ghemuit, pîndea prin păpurișuri cu spaimă de vedenii"... viziunea poetului își dezvăluie semnificația, atunci cînd proiectează, pe aceleași meleaguri străbune, figura constructorului erei moderne. „Și acum, pe lîngă schitul uitat și vai de el, / pierdut printre glicine și straturi de pansele / Cu umerii puternici și fruntea de oțel, / Masiv se-nalță-n spațiu un neam bogat de schele". Peisajul vegetal alternează cu cel citadin, și creează impresia vitalității. Cadența odei culminează în acordurile grave ale urărilor finale, prin care poetul cîntă țara noastră. Intr-o succesiune de schițări fugare, întregind un ansamblu în mișcare, faptele și izbînzile locuitorilor de astăzi ai pămîntului natal încununează această slăvire a patriei socialiste.

Miron Dragu

HORIA STANCU:

„Cezar Petrescu"

(Urmare din pag. 1)

Horia Stancu. Autorul a surprins spiritul veacului „cu gust de cenușă", convulsiile lumii vechi ce se mistuia în capitala tentaculară sau în agonizante orașe de provincie și, prin aceasta, specificul prozei realiste din „Intunecare" și „Apostol", din „Oraș patriarhal". Cu luciditate, Horia Stancu stabilește nu numai valorile consacrate ale romancierului activ și după 23 August, dar îi reproșează și unele slăbiciuni, fie de ordin ideologic (idilismul sămănătorist al lui Iordache Cumpătă, conformismul lui Bogdan Cernegură), fie de ordin strict artistic (prolixitatea unor romane ca „Ochii strigoiului" și „Carlton").

Definindu-l pe Cezar Petrescu ca un continuator al realismului critic din secolul XIX, Horia Stancu exprimă un adevăr incontestabil care, deși s-ar fi cerut completat cu oarecari considerații estetice, — fixează coordonatele personalității scriitorului și permite generalizări de tot folosul pentru o viitoare istorie a literaturii romîne a veacului nostru.

Al. Săndulescu

DICȚIONAR LITERAR

(Urmare din pag.1)

omenirii întregi. Simțim nevoia să ne adresăm necontenit unei opere lexicografice, pentru a completa lacunele de informație, devenite mai mari prin însuși faptul extinderii orizontului nostru. Ba chiar această nevoie a crescut prin sporirea conștiinței unității de cultură a lumii. Voi da un singur exemplu în această privință, pe acel al cărților noastre poporane, pe care nimeni nu poate spune că le cunoaște cu adevărat, dacă nu ajunge să identifice izvoarele lor, aparținînd adeseori teritoriului literar extraeuropean, apoi itinerariul lor în cele mai diferite literaturi străine, pînă la reapariția lor cu note distinctive în propria noastră literatură. Pentru stabilirea unei rețele atît de întinse și atît de bogate, existența unei serioase opere de informație, în care să poată fi cu ușurință găsite toate trimiterile necesare, a devenit un instrument indispensabil de studiu, cu condiția ca el să fie utilizat cu conștiinciozitate, de cercetători serioși. Căci noile dicționare literare, apărute într-un număr atît de mare în diferite limbi străine, înseamnă o mare ușurință pentru cercetare dar pot deveni și o primejdie pentru ea: primejdia de a înlocui studiul exact și onest cu improvizația superficială. Mă tem că, astăzi, cînd în bibliotecile noastre pătrund atîtea instrumente noi de informație vor apărea și numeroși comparatiști de calitate dubioasă, adică dintre acei care se vor simți ispitiți să înlocuiască cunoașterea directă și amănunțită a textelor, cu informația de a doua mînă asupra lor. Dar, dacă această primejdie poate fi evitată, dicționarele literare sînt utile și este bine să ne stea la îndemînă.

Imi închipui că redactorii dicționarului literar, pregătit la una din editurile noastre, vor avea să aleagă între un dicționar de opere și unul de autori. Este incontestabil că un dicționar de opere, de tipul aceluia realizat în italienește de editorul Bompiani, poate lua o formă analitică pe care n-o pot niciodată realiza dicționarele de autori. Acestea din urmă pot însă înfățișa expuneri sintetice, rămase în afară de posibilitățile celor dintîi. S-ar părea că în realitatea literară avem de-a face numai cu opere individuale, dar între diferitele opere ale aceluiași autor există multiple relații, un mod al lor de a se condiționa după succesiunea lor în timp și înlăuntrul structurii morale a scriitorului, tot atîtea aspecte care nu pot fi luate în considerare decît în cadrul tratării monografice a diferiților autori. Noțiunea literară de autor, deosebită de noțiunea exclusiv biografică, este un produs al generalizării, al unei coborîri spre esențial, pe care n-o atinge niciodată simpla analiză a operelor. Cred deci că, în lucrarea care se pregătește, va trebui să se găsească mijlocul echilibrării punctului de vedere sintetic cu cel analitic, dîndu-se un dicționar de autori și opere, mai degrabă decît unul de opere și personaje, așa cum a făcut Bompiani. Practic, lucrul va fi destul de greu, dar el poate fi rezolvat prin stabilirea listei autorilor care pot fi tratați numai sintetic și a acelora ale căror opere urmează să fie înfățișate analitic. Imi va ajunge să citesc un singur articol despre Ronsard, dar voi dori ca, după ce voi parcurge articolul general despre Rousseau, să găsesc analiza Confesiunilor, a lui Émile, a Noii Eloise sau a Contractului social. Imi va fi suficient un articol despre Bolintineanu, dar voi dori un articol separat despre Luceafărul sau despre Sărmanul Dionis.

Nevoia de a echilibra sinteza cu analiza va pune pe redactori în fața unor importante probleme de istorie și estetică literară. Mai întîi, ce înseamnă un scriitor mare, adică unul care se cuvine a fi studiat atît în profilul sintetic al personalității și activității lui, cît și în perspectiva analitică a diferitelor lui opere. Dintre acestea merită toate o tratare analitică? Nu cred. Imi este necesar un articol despre Contractul social al lui Rousseau dar nu și unul despre Le Dévin du village al aceluiași autor. Se pune astfel problema așa-ziselor opere reprezentative.

Problemele analizei sînt apoi deosebite atunci cînd este vorba de o operă narativă, de una dramatică și de una lirică. Cred că redactorii lucrării în pregătire se vor opri adesea în fața problemei metodelor analizei literare. In fine, toate aceste întrebări cer răspunsuri diferite, după cum este vorba de literaturile străine sau de literatura romînă care, prin interesul ei special în ce ne privește, modifică perspectiva în care urmează a fi studiată.

Poate că, în însemnări viitoare, și dacă timpul îmi va îngădui să revin, mă voi ocupa despre unele din problemele semnalate aici.

Tudor Vianu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

pledînd pînă la Inalta Curte de Casație și obținînd cîștig de cauză. Dar și Stere, pezevenghi. Mie, care făceam acum și epigrame, mi-a plăcut replica lui. Publicînd, obligat, răspunsul, Stere a adăugat: „Așa dar, domnul Radu D. Rosetti are talent cu sentință judecătorească".

— Ați cunoscut însă, desigur, în viață, printre oamenii mari, și oameni buni.

— Doi dintre ei au fost Constantin Mille și Alexandru Vlahuță, care mi-au fost ca niște frați mai mari, ajutîndu-mă și îndrumîndu-mă în viață și în literatură. Pe lîngă propria mea trudă, exemplele muncii și omeniei lor m-au învățat să prețuiesc munca și omul, și să fiu atras, atunci cînd am devenit avocat, spre procesele în care aveam să combat nedreptăți sociale.

— Și fiindcă ați pomenit iar de avocatură: ce mari avocați ai vremii ați cunoscut îndeaproape?

— Mulți. Impreună cu Petrache Grădișteanu am apărat în 1907 pe Vasile Kogălniceanu, arestat ca instigator al răscoalelor țărănești, obținînd cîștig de cauză, apoi împreună cu Delavrancea am cîștigat multe din procesele criminale în care am pledat la fosta curte cu jurați. Cu alt mare avocat, Take Ionescu, am legat relații personale, datorită unei... epigrame. Fiind ministru al cultelor și interpelat în parlament asupra unui scandal la o mînăstire de maici, Take Ionescu răspunsese interpelatorului că a însărcinat telegrafic pe stareța mînăstirii să ancheteze și să-i raporteze. A doua zi, în ziarul „Țara" am publicat această epigramă:

Nu cred să mai fi fost ministru,
Pe baza unui paragraf,
Să poată să însărcineze
O stareță prin telegraf.

— Pentru că vă place să faceți epigrame altora, să vă fac și eu dvs. una... în proză. Ați scris în tinerețe și două piese de teatru care s-au jucat la Național: „O lecție" și „Păcate". De ce n-ați continuat? Fuseseră niște... păcate, din care ați tras o... lecție?

— Bună! Acum să-ți spun eu una în versuri. Cînd mi se juca, în 1901, piesa „Păcate", se juca la Național și celebra piesă „Kean" a lui Dumas și i-am adresat interpretului titular acest catren:

Te-am văzut în Kean aseară,
Și ți-o spun, fără sfială,
C-o fi fost Kean și pe scenă
Dar mai mare chin în sală.

— Și apropo' de chin. Spuneați cîndva că ați avut o copilărie chinuită. In volumul dvs. intitulat „Vechituri", apărut în 1936, mărturisiți la pagina 233 că în tinerețe ați dormit și pe mesele redacției, la „Adevărul"...

— Și pe băncile din Cișmigiu, și în sălile de așteptare ale Gării de Nord, care pe-atunci se numea gara Tîrgoviștei...

— Păi nu erați... boier și bogat?

— Eram... cum spuneam în această veche epigramă, care intră și în volum:

C-am aerul lui tata mare,
Aud spunîndu-mi-se-ades;
Dar, despre partea moștenirii,
Cu aerul doar m-am ales.

— In schimb, ați avut satisfacțiile altei nobleți: a literaturii, și ale altei bogății: a prieteniei. Ați cunoscut pe toți marii scriitori ai epocii, dintre care cu mulți ați fost și prieten...

— Asta, da. De la giganții Hașdeu, Macedonski și Nicolae Iorga, care m-au onorat cu afecțiunea lor, pînă la apropiații prieteni: Traian Demetrescu, Delavrancea, Ranetti, Cincinat Pavelescu, Mihai Codreanu...

— La 18 decembrie 1958 veți împlini 84 de ani. In preajma acestei vîrste, ce proiecte literare aveți?

— Aș vrea să fac o călătorie în Uniunea Sovietică, pentru a scrie o carte. Sînt scriitorul romîn care am călătorit cel mai mult. Am publicat nouă cărți cu impresii din călătorii: Dincolo de hotare, Din largul lumii, Veneția, Din Egipt, Hai-hui, Razna, La capătul pămîntului, Instantanee turistice, Prin pravoslavnica Rusie... Acum aș vrea să scriu, despre Uniunea Sovietică.

— Alte cărți mai proiectați?

— Pregătesc patru. Una se va intitula „De vorbă cu busturile din Cișmigiu" și va cuprinde amintiri din viața scriitorilor reproduși în piatră, în tovărășia cărora am trăit.

C. Cristobald

Actualitatea lui Montaigne

La 425 de ani de la nașterea marelui umanist

„M-am născut între orele unsprezece și prînz, în cea din urmă zi de februarie a anului una mie cinci sute treizeci și trei, cum socotim acum, începînd anul în ianuarie. Sînt tocmai cincisprezece zile de cînd am trecut de 39 de ani, și îmi trebuie cel puțin tot atîta: ar fi însă sminteală să mă împiedic la gîndul unui lucru atît de îndepărtat" (I, XX, 96—97). Iubitorul de viață care dorea să atingă vîrsta patriarhală avea să moară la 59 de ani, după ce suferise aproape 15 ani de piatră la rinichi, cu resemnare stoică și în disprețul medicinei ca și marele său urmaș Molière, care-l citise și-i meditase învățăturile. Era urmașul unei familii Eyquem, de negustori de pește, innobilați cu două generații înainte prin cumpărarea domeniului Montaigne din apropierea orașului Bordeaux. Să fi avut familia Eyquem o obîrșie englezească, cum afirmă undeva Montaigne? Chestiunea nu a fost lămurită. Montaigne nu vorbește niciodată în cartea lui capitală „Essais", în care s-a zugrăvit ca nici unul din contemporanii săi, spre desfătarea lor și cu dezaprobarea, mai tîrzie, a lui Pascal. In schimb, îl pomenește adesea, cu multă dragoste, pe tatăl său, „cel mai bun tată care a fost cîndva (le meilleur père qui oncques fut). Pierre Eyquem, născut la Montaigne în 1495 și primar al orașului Bordeaux în 1554—1556. Pierre Eyquem era un original în înțelesul cel bun al cuvîntului. Și-a dat copilul la doică la țară, printre copiii din popor, după o idee pedagogică cu pronunțat caracter social, apoi, readus acasă, punea să-l deștepte dimineața în sunetul muzicii iar înainte de a-l lăsa să învețe limba părintească, l-a încredințat unui dascăl neamț, care nu vorbea cu el decît latinește.

După alte studii la colegiul din Guyenne și acasă, sub îngrijirea umanistului Muret, și după studii juridice la Toulouse, funcționează mai bine de cincisprezece ani în magistratură, la Périgueux iar apoi la Bordeaux, fără deosebită înclinare juridică. In așa zisul „parlament" de la Bordeaux, de fapt curte de apel, e coleg cu Etienne de la Boetie, puțin mai vîrstnic decît el, și leagă cu dînsul una din acele prietenii memorabile în istoria culturii, curmată prin moartea prematură a vrednicului bărbat, dar nemurită prin caldele mențiuni din „Essais". E cea mai mare pasiune a vieții lui Montaigne, soț căliu și tată nu prea zguduit, mai tîrziu, de moartea copiilor lui, în vîrstă fragedă, cu excepția uneia singure, Leonor. In 1570 viitorul mare scriitor, care publicase recent, după dorința tatălui său, traducerea unui masiv op de apologetică „Théologie Naturelle" a spaniolului Raimond Sebond, își cedează funcția unui oarecare Florimond de Raemond, menționabil numai prin faptul că a lăsat cheia unor personaje contemporane, nenumite în „Essais", pe exemplarul său, care ni s-a păstrat. Demisionat din magistratură, se retrage într-unul din turnurile castelului său din Montaigne, singurul care a rămas cruțat de incendiul din veacul trecut, așa fel încît vizitatorii de astăzi ai castelului restaurat pot vedea camera circulară cu bîrnele de pe tavan, pe care surghiunitul voluntar pusese să se sape inscripții favorite în limba latină și în elină, ca un memento de înțelepciune, de fiecare clipă. Aceasta nu înseamnă însă că Montaigne a fost un solitar, un cărturar închis în „librăria" (biblioteca) sa de o mie de volume, un meditativ și un „livresc". A purtat armura oșteanului, a frecventat curtea și s-a bucurat de încrederea regelui Henric al III-lea, care i-a citit cartea la apariție în 1580, și i-a spus că i-a plăcut, obținînd răspunsul: „Dacă e așa, v-am plăcut și eu întrucît cartea mea nu e alta decît portretul meu". In timpul războaielor religioase care au împărțit Franța în trei tabere: a regelui catolic, a ducelui de Guise, catolic antiregalist, aliat cu Spania, și a viitorului rege Henric al IV-lea, Montaigne a fost unul dintre puținii nemolipsiți de morbul fanatismului și al intoleranței religioase, și ca atare un prețios factor de înțelegere între cei doi regali cumnați, parcă mai puțin învrăjbiți decît căpeteniile catolice între ele. Intr-un rînd, din porunca lui Henric de Guise, a făcut și cîteva ceasuri de închisoare la Bastilia, de unde a fost scos din porunca reginei mame, Caterina de Medicis.

Simpatiile lui înclinau către popularul Henric de Bourbon, regele Navarei, șeful hughenoților și succesorul de drept al lui Henric de Valois. Ales primar al orașului Bordeaux, în timp ce se afla într-o călătorie în Italia, ca să-și vadă de sănătate, primi porunca regelui să nu refuze funcția nedorită, în care fu apoi reales pentru o nouă perioadă de doi ani. Ciuma, care pustii orașul și împrejurimile către sfîrșitul magistraturii lui, îl goni și pe el, fapt judecat cu oarecare asprime de unii urmași, dar nu și de către contemporani. In interval, primarul fără voie nu pregetă să mijlocească între regele Franței și succesorul său, invederîndu-și mari calități de diplomat, în stilul rar al bunei credințe și al dezinteresării absolute. Cînd Henric al IV-lea ajunse rege legitim al Franței și-l chemă la curte, oferindu-i mijloacele trebuitoare, Montaigne respinse cu demnitate oferta, printr-o scrisoare de o rară frumusețe, ținîndu-se departe de treburile publice, pînă la sfîrșitul său. Opera lui capitală, apărută în 1580, și completată cu cea de a treia carte în 1588, îl făcuse celebru. Tot în 1588 cunoscu o tînără admiratoare mai tîrziu întiia feministă franceză, d-șoara Marie de Gournay, pe care o numi fiica sa adoptivă. Ea îngriji ediția postumă din 1595, după exemplarul adnotat care se păstrează azi la Bordeaux, precum și ediția din 1635, oarecum modernizată, care a servit va „vulgată" timp de peste două veacuri. Montaigne murise la 13 septembrie 1592, pregătit din tinerețe cu gîndul morții, deși filozofia sa este o afirmare a vieții, care pune „le bien vivre" mai presus de „le bien mourir".

★

Montaigne e fără îndoială umanistul cel mai viu, a cărui operă, „Eseurile", e și astăzi cartea de căpătîi a unui mare număr de intelectuali care-și pun problema vieții pe planul cel just, iar nu din perspectiva falsă a existențialismului. Autoritatea lui nu se întemeiază însă pe prestigiul unei culturi uriașe, ci pe farmecul nespus al personalității. Montaigne a fost, firește, un învățat, dar nu un erudit ca Erasmus, iar știința sa ni-l recomandă mai puțin decît conștiința lui, care a îmbinat exemplaritatea cu geniul literar. La prima lectură, destul de rebarbativă prin caracterul arhaic al limbii și prin aparenta încîlceală a frazării, cititorul are sentimentul unei dificultăți de neînvins. Montaigne ni se revelează ca un foarte mare scriitor numai prin stăruință tenace. Atunci descoperim cu uimire spontaneitatea unui geniu neîmbîcsit de cărțile lui familiare ca „Viețile paralele" și mai ales „Miscelaneele" lui Plutarc, ca „Scrisorile către Lucilius" ale lui Seneca filozoful, sau ca „De bello gallico" a lui Cezar și ceilalți numeroși istorici vechi sau moderni, din care-și făcuse „vînatul" zilnic, precum și puzderia de poeți antici, citați cu nemiluita, așa fel încît lasă impresia greșită a unei compulsări. Și mai descoperim un „gascon" cu mîndrie regionalistă, spontan, direct, comunicativ, care-și împănează scrisul cu expresii populare și familiare, un geniu oral, de o sinceritate modernă, care nu se rușinează de amănuntele vieții fiziologice, deși e preocupat mai ales de marea problemă a destinului omenesc. Intr-un veac care n-a descoperit încă natura, în sensul restrictiv al peisajului, Montaigne e un filozof al naturii, înțeleasă ca rațiune universală și ca structură a omului în același timp. Prudența îl obligă, ca și pe Descartes mai tîrziu, să plătească tributul său ortodoxiei religioase, și de aceea capitolul cel mai masiv, „Apologie de Raimond Sebond" (II, XII), după ce umilește inteligența umană prin repertoriul contradicțiilor ei, prezintă o carte de vizită, menită să-l sustragă de rigorile congregației Indexului, a cărei vigilență se deșteaptă tocmai în a doua jumătate a secolului următor. In adîncul conștiinței lui, Montaigne e un păgîn care-și pune învățătura și sagacitatea în serviciul libertății de conștiință, înaintînd cu prudența omului mascat și anticipînd asupra devizei atentului său lector, Descartes: larvatus prodeo. In serviciul libertății de conștiință și al omului, bîntuit de prejudecăți, de temeri și de superstiții, care nu îndrăznește să-și trăiască viața și să-și scruteze conștiința.

Inaintea lui Descartes, el preconizează înlăturarea autorității dogmatice și examinarea liberă a fiecărui concept. Aceasta e la el faptă de filozof, iar nu de filolog, ca la majoritatea umaniștilor din veacul său, care-l întreceau în pregătire lingvistică, însă nu și în adîncime a cugetării. Inaintea cehului Komensky (Amos Comenius), născut chiar în anul morții lui, trasează liniile mari ale pedagogiei moderne, intuitive, care pune accentul pe judecată și pe cartea vieții. Inaintea lui Locke, descoperă în senzații obîrșia ideilor și preconizează observația și experiența. Inaintea lui Kant și în alți termeni, denumește categoriile inteligenței noastre, ca forme ale cunoașterii. Ca neîntrecut psiholog, fără să ignore unitatea fundamentală a structurii noastre morale („orice om cuprinde condiția umană"), relevă unicitatea structurii individuale. Mobilist în psihologie, spune că zugrăvește „trecerea" (le passage), iar nu ființa (l'être), și descoperă mișcarea (le branle) universală, care tîrăște cu sine și piramidele Egiptului și stîncile Caucazului. Gînditorul nu se sfiește să-l numească pe Copernic și să-și strecoare adeziunea la descoperirea lui. Din știința medicală, cu care avea o răfuială personală, de pacient renal incurabil, nu recunoaște decît eficacitatea chirurgiei, sentință și astăzi valabilă. Filozoful creștin respinge asceza și-i răspunde cu anticipație lui Pascal, relevînd absurditatea acelei gîndiri care îndeamnă pe om să-și deteste condiția corporală și să-și mortifice existența. Montaigne e francez prin caracterul galic al inteligenței sale clare, libere și chiar slobode la gură, gascon prin volubilitatea colorată a debitului său oral, care biruie informitatea sa scriptică, și este universalist prin îmbrățișarea în larga sa simpatie a oamenilor de pretutindeni, inclusiv recenții coloniali din Brazilia, cu care a stat de vorbă și i-a anchetat, prin interpret. El e și întiiul care diferențiază „poezia populară și pur firească" de „poezia perfectă conform artei", privindu-le egale ca realizare estetică. Amatorul de literatură face primul deosebirea dintre „poeți" și „versificatori", culegînd din folclorul brazilian și citînd locuțiuni și proverbe perigurdine.

Montaigne e mai ales actual prin atitudinea lui antisectară, prin sănătatea de arbitru și adînca omenie. Imaginea scepticului, încurajată de balanța cu deviza „Ce știu?" (Que sçay-je?), a întunecat multă vreme chipul său adevărat, de gînditor constructiv devotat omului, culturii, civilizației și păcii.

Șerban Cioculescu

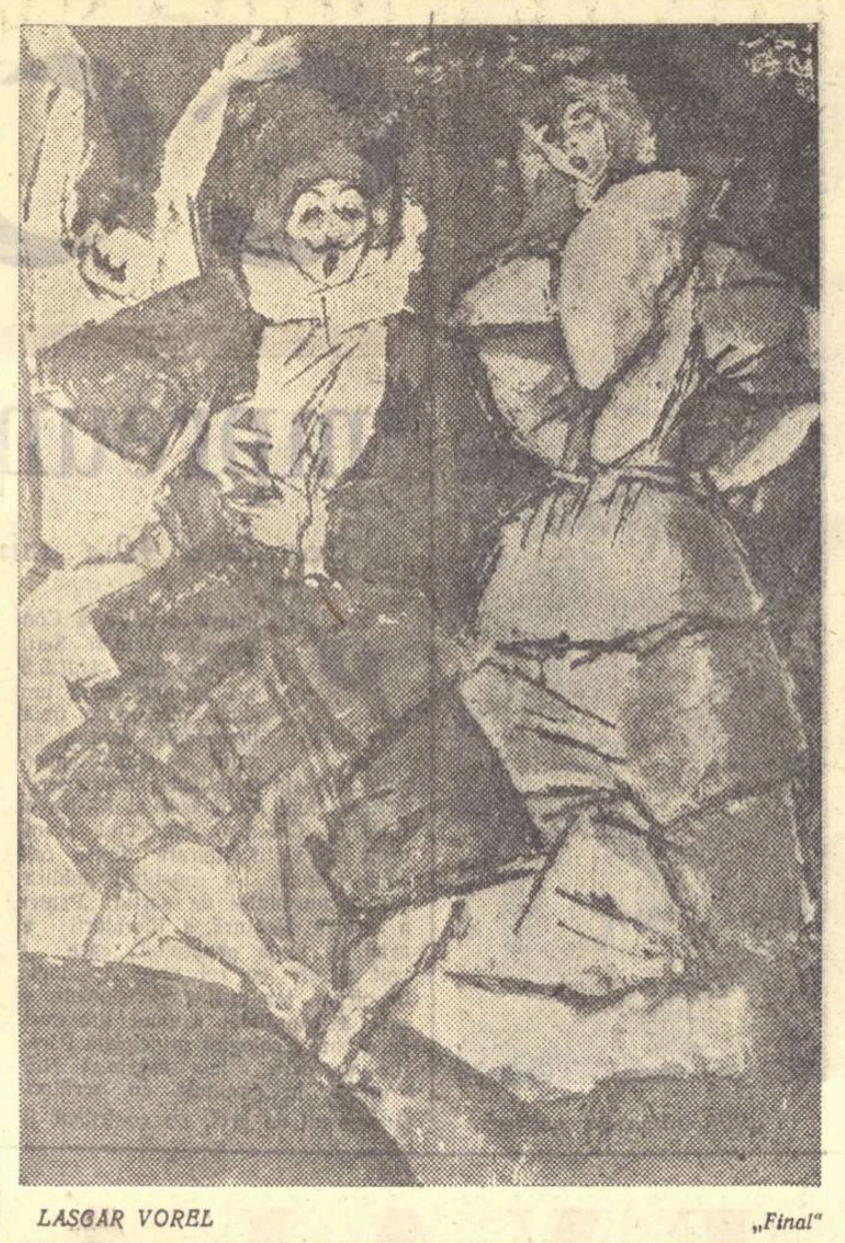
LASGAR VOREL „Final"

Procedee grafice în umorul lui I. L. Caragiale

Academicianului TUDOR VIANU

Prezența unor procedee grafice în stilul scriitorilor nu e un lucru necunoscut. Acestea au aspecte foarte variate și strîns legate fie de alegerea a diferite corpuri de literă, fie de alternarea tipului compact și a celui subțire, a literelor drepte și cursive, fie de folosirea majusculelor în scrierea unor cuvinte întregi sau chiar a unor fraze.

Spre deosebire de situația din scrisul obișnuit, unde scrierea cu majuscule e convențională și e practicată potrivit cu anumite norme, spre deosebire și de practica din lucrările de specialitate, în care folosirea diverselor feluri de litere, capitale, aldine, cursive, petit, e dictată de considerații tehnice, prezența particularităților grafice la unii scriitori și mai ales la unii poeți este strîns legată de stilul acestora.

Chiar varietatea măsurii versurilor înăuntrul aceluiași poem ține de tendințele stilistice ale poetului. E de amintit cazul impresionistului german Arno Holz a cărui culegere de poeme „Phantasus" a luat forma unui mare in-folio, impus de măsura versurilor care variază între una și 50 de silabe.

Se cunosc și cazuri cînd un text e scris într-o formă destinată să sugereze mai viu o idee. Amintesc ca exemplu pasajul din „Alice în țara minunilor" a scriitorului englez Lewis Carroll, pasaj în care omonimia cuvintelor tale „poveste" și tail „coadă" (pronunțate teil) duce la imaginarea unei povești versificate, în formă de coadă. Grafic situația este redată prin folosirea literelor de corp 14 în primele versuri, micșorîndu-se treptat pînă la corpul 4 în ultimele versuri. Intocmai ca o coadă de șoarece, versurile se desfășoară pe o pagină de carte nu numai subțiindu-se ci și în cotituri.

Nu sînt rare nici cazurile în care scriitorii recurg, pentru exprimarea mai sugestivă a ideilor lor, la desene. Astfel Hasdeu, criticîndu-l pe W. Rudow, autor al unei istorii a literaturii romîne, care, în portretul ce i-l face lui Maiorescu, scrie despre acesta că are un cap de Napoleon, găsește încă un prilej de a-l ironiza pe conducătorul „Junimii". Socotind ineficace mijloacele lingvistice, Hasdeu face apel la un desen: deasupra profilului lui Maiorescu plutește bicornul napoleonian. Efectul comic e indiscutabil.

Spre deosebire de procedeele stilistice obișnuite, lingvistice, care se pot percepe fie că sînt citite, fie că sînt auzite, procedeele grafice se adresează în primul rînd ochiului. De aceea lectura cu glas tare a unor opere în care se folosesc asemenea procedee nu poate produce asupra auditorilor efectul urmărit de autor.

Printre scriitorii noștri care au recurs la mijloace grafice spre a obține efecte stilistice, I. L. Caragiale trebuie citat nu numai ca un precursor, ci și ca un model.

Se știe că satira lui Caragiale s-a îndreptat cu predilecție împotriva ignoranților și mai ales a semidocților. Aceștia se zugrăvesc singuri în opera povestitorului și dramaturgului nostru, prin modul lor de a gîndi, prin felul de a vorbi, prin scrisul lor. Ei au un vocabular și o gramatică specifică, și mai au și o „ortografie" a lor, care nu e „dreapta scriere", adică nu e scrierea omului cu știință de carte care înțelege să respecte anumite norme.

In cîteva dintre operele lui Caragiale, comicul se sprijină pe redarea greșelilor de ortografie din scrisul semidocților, ca în „Telegrame": directorul prefecturi (în loc de prefecturii), sbiri puteri (în loc de sbirii puterii), garanția vieți (în loc de vieții), bandiți regimului (în loc de bandiții), a insultato (în loc de a insulta-o). In altele se ironizează anumite particularități ortografice, rămășițe ale scrierii etimologice la care unii contemporani ai lui Caragiale nu se înduraseră să renunțe. Lucrarea intitulată „Proces-verbal" ilustrează o asemenea situație prin folosirea literei d în loc de z.

In ortografia etimologică, destinată să redea — fie și aproximativ — aspectul originar al cuvintelor latine din limba romînă, se folosea litera d, cu sau fără sedilă, pentru redarea lui z care corespunde unui d latin sau care alternează în flexiune sau în derivație cu un d. Se recomanda deci scrierea dic pentru zic, corespunzătoare latinului dico, sau scrierea bradi pentru brazi, față de singularul brad, colindi pentru colinzi, față de persoana I colind. Nu se ajunsese însă la înlăturarea definitivă a lui z; acesta se folosea în cuvintele în care z nu avea nimic comun cu d, ca zîmbesc, treaz, zid, ocazie.

Redactorul procesului-verbal din schița lui Caragiale scrie: peste cinci dile (în loc de zile), am credut de cuviință (în loc de crezut), după cum redultă (în loc de rezultă), pentru ocadie (în loc de ocazie), providoriu (în loc de provizoriu), refudă (în loc de refuză), magadie (în loc de magazie), caudându-i lediuni (în loc de cauzîndu-i leziuni), pe sedon de iarnă (în loc de sezon), se pătedă (în loc de se pătează).

El comite deci un dublu delict de lèse-ortografie: întîi că se îndărătnicește să-l păstreze pe d pentru z, într-o vreme cînd normele etimologiste căzuseră în desuetudine, apoi că îl folosește și acolo unde nu era reclamat nici de vechea ortografie.

In schița „O zi solemnă" numele orașului Mizil apare, în cursul povestirii, cu grafia de astăzi; el e scris însă Midil, în telegramele schimbate între primarul Mizilului și al Breslaului, aspect sub care avea să figureze și pe indicația de pe tăblița vagonului, așa cum propunea Condeescu: Berlin-Bucarest via Breslau-Midil. Prezența lui d potrivit cu mentalitatea eroului nostru, îi dădea toponimicului romînesc o ținută occidentală!

In alt loc, Caragiale stîrnește rîsul dînd o probă de scriere latinistă. Ridiculizînd diversele aspecte ale jargonului unor publiciști, el face haz, între altele, de locuțiunea a combla o lacună „a umple un gol" și se adresează vechii Academii, scriind așa cum recomanda aceasta în 1878: „Societatea noastră academică este rugată a consfinți adoptarea acestei locuțiuni pentru ca se combledie acesta una singula lacuna asia de viu sentita în limba romanica".

După cum am mai spus, efectul comic al unor asemenea procedee nu se poate obține decît prin lectura personală; citirea cu glas tare duce sau la ocolirea unora dintre situații, sau la falsificarea faptelor, cu alte cuvinte duce la denaturarea tendințelor scriitorului. O situație ca aceea cuprinsă în grafia a insultato nu poate fi redată prin grai, iar lectura did, magadie nu corespunde unei realități fonetice. Cei ce scriau did, magadie, Midil rosteau zid, magazie, Mizil, iar cei care scriau directorul prefecturi și sbiri puteri comiteau erori ortografice, dar nu pronunțau altfel decît noi, cei care scriem directorul prefecturii și sbirii puterii.

Greșesc prin urmare actorii, profesioniști sau de ocazie, care citind, de exemplu, „Proces-verbal" sau „Telegrame", pronunță cum scriu eroii lui Caragiale, nu cum vorbesc.

O eroare asemănătoare comit aceia care își imaginează că un text redat cu ortografia latinistă trebuie să fie citit așa cum e scris. Nici în asemenea cazuri nu trebuie să se confunde pronunțarea cu grafia. Pasajul citat mai sus: ca se compledie acesta una singula lacuna asia de viu sentita în limba romanica, se citește ca și cum am scrie: ca să combleze această singură lacună așa de simțită în limba romanică, — adică în limba romînă.

Am considerat necesare aceste precizări, destinate să contribuie la o mai bună cunoaștere a măiestriei lui Caragiale. De această măiestrie, nu au izbutit să se apropie imitatorii lui, care au găsit în reproducerea scrisului neîngrijit sau pedant un procedeu umoristic foarte comod și bun de exploatat.

J. Byck

CRONICA DRAMATICA

„GENERAȚIA DIN PUSTIU" de Ludovic Bruckstein

(Teatrul Evreiesc de Stat)

Impotriva aparențelor, noua piesă a lui Ludovic Bruckstein nu intenționează să urmeze tradiția lucrărilor literare cu teme și personaje din viața populației evreiești. Nu se urmărește crearea pe scenă a unui conflict de un anume pitoresc și, în general, nu se poate vorbi nici despre o piesă cu un marcat specific național. Datele conflictului sînt însă proprii epocii noastre și, exceptînd unele accente neesențiale, eroii piesei își pot schimba între ei identitatea națională cu ușurință. Totul se petrece în ambianța caracteristică orînduirii socialiste, în care zidurile ghettourilor au căzut pentru totdeauna, iar discriminările de ordin rasial apar aberante.

„Generația din pustiu" este o istorie morală în patru acte, însuflețite de înclinația scriitorului pentru problematica etică. Ca și alți tineri dramaturgi, Bruckstein scrie teatru îndemnat tocmai de zelul său moralizator, părînd a nu fi fascinat de latura magică a literaturii destinată scenei. Ultima sa piesă este scrisă cu un exces de sobrietate potrivit cu înțelepciunea juvenilă care domină întreaga compoziție a piesei. Autorul a preferat să desprindă morala fabulei dintr-o suită de imagini din realitatea cotidiană, acceptînd simbolurile cu greu și atunci numai în termeni foarte expliciți. „Generația din pustiu" este astfel generația oamenilor care au biruit vechile tare morale, dobîndind o conștiință nouă, eliberată de individualism. Paralela este dusă la parabola biblică care vorbește despre generația care a crescut în pustiu, după ce Moise a sfărîmat vițelul de aur. Eroii piesei sînt definiți în raport cu acești termeni. Ei disprețuiesc sau, dimpotrivă, iubesc deșănțat idolul avuției personale, obținute în dauna și în pofida colectivității.

In centrul piesei autorul l-a așezat ca reprezentant intransigent al unor înalte principii, pe bătrînul cărăuș Avram Urenfeld. In viața sa tristă de om umil, acesta și-a alcătuit un cod moral care pornește de la necesitatea eliberării omului de rușinea slugăritului. Singura sa ambiție a fost așadar să-și crească copiii în spiritul unei înalte onestități și, implicit, în orgoliul indiferenței pentru oasele aruncate de la festinul stăpînului. Pasionat pentru vechile sale cărți, Avram Urenfeld nu seamănă cu Manasse al lui Ronetti Roman, de care-l desparte înțelegerea vie și profundă a preceptelor morale și, în consecință, o largă capacitate de a îmbrățișa cu căldură semnele unei vieți noi în care valorile umane nu sînt confundate nici cu titlurile de noblețe și nici cu cifrele de afaceri. Cînd cel mai mic dintre fii, David, trezește bănuieli cu privire la probitatea sa și iritat de mustrările bătrînului cere înțelegere pentru străduința de „a trăi bine", tatăl îi pune mezinului său întrebarea teribilă la care sînt somați să răspundă apoi, într-un fel sau altul, fiecare dintre eroii piesei: „Spune-mi cum trăiești?"

Autorul organizează în trei din cele patru acte ale piesei sale examenul de maturitate morală al celor trei familii întemeiate de fiii cărăușului Urenfeld. Bătrînul trece pe rînd din locuința modernă a mezinului în interiorul pretențios dominat de pedanteria nurorii mijlocii și, în sfîrșit, în apartamentul modest al celui mai vîrstnic dintre frați. Cu portretul soției sale sub braț, Avram Urenfeld pare să cerceteze sufletele celor din jurul său, rătăcind — nou Ahasver — în căutarea conștiințelor pure, în întîmpinarea „generației din pustiu" pe care o visează ca „o generație de oameni puternici, căliți, de oameni care nu se-ndoaie, nu se plîng și nu se văicăresc" pentru că „știu să prețuiască libertatea".

Autorul piesei a încercat să realizeze această cercetare analitică, utilizînd instrumente variate. De la tonurile grave ale ciocnirilor din primul act, el a atacat după a doua ridicare a cortinei cu mijloacele satirei. De fapt, fugosul David nu diferă esențial de zgomotoasa sa cumnată Rica. Primul „își ia" din lucrurile fabricii ce-i poftește inima, cealaltă visează la mirajul unei tarabe de speculă negustorească. Bruckstein schimbă tonul criticii trecînd de la unul la celălalt, dar păstrează același fond melodic. Este aici o încercare merituoasă de a rosti rechizitoriul împotriva „sufletelor de robi", ținînd seama de varietatea infinită a speciei umane. Altminteri, este regretabil că, susținîndu-și cu elan tezele, tînărul dramaturg a căzut, nu o dată, victimă didacticismului uscat, demonstrației etice netransfigurate. In deosebi ultima pereche, la care poposește bătrînul Avram, este abandonată discursivității. In casa lui David și mai apoi în a fiului mijlociu, timoratul Iona, severul lor părinte dezvăluie și condamnă excrescențele vechilor păcate cu o vigoare întreținută tocmai de individualizarea remarcabilă a caracterelor negative. Ultimul act îl găsește pe truditul cărăuș într-un climat moral excelent, în casa fiului cel mare, dar — de ce n-am mărturisi-o? — tocmai aci autorul piesei și-a refuzat efectul artistic. Cei doi „pozitivi", Sami și Dita, nu zîmbesc, nu se înfioară și nu-și îngăduie nici o mișcare necontrolată. După patosul intervențiilor lui David, mezinul nevolnic, și după savurosul intermediu al cuplului mic-burghez Rica-Iona, singurii reprezentanți demni ai „generației din pustiu" dezamăgesc prin elocvența lor înghețată, altminteri impecabilă.

Ludovic Bruckstein pendulează între interesul său puternic pentru mișcările sufletului omenesc și tentația marilor dezbateri morale. Bineînțeles unirea deplină și creatoare a acestor puncte de atracție este, dacă nu obligatorie, perfect posibilă. Pentru aceasta este nevoie, în primul rînd, ca autorul să respingă hotărît orice tendință de a restrînge spectacolul grandios al vieții la un strîmt cîmp de experimente etice. Bruckstein va ajunge la dezlegarea acestei probleme, după ce-și va fi dobîndit uneltele iscusite, neapărat necesare dramei contemporane de idei.

★

In cuprinsul unei cronici apărute într-o gazetă bucureșteană, s-a apreciat spectacolul de la Teatrul Evreiesc de Stat ca salvator pentru piesa tînărului L. Bruckstein. Cronicarului i s-a părut chiar posibil să confunde linia creației unei actrițe de talent cu intențiile dramaturgului. De fapt, teatrul a acordat piesei un interes vădit sau, cum se zice, „i-a dat tot concursul". Cu alte cuvinte regia a fost încredințată unui director de scenă priceput (I. Rapaport), iar în distribuție au fost introduși, pînă și în roluri episodice, actorii de frunte ai teatrului: Isac Havis (Avram), Sevilla Pastor (Rica), Dina König (Dita), Beno Popliker (Iona), Samuel Fischler (Sami), Lia König (Hanna), ș.a. Și totuși...

Nu o dată ne-am gîndit că piesele tinerilor ar trebui să se bucure în teatrele noastre de un regim special. Prima caracteristică a acestui regim ar fi tocmai obligativitatea pentru oamenii de teatru de a contribui la succesul piesei nu prin împliniri de suprafață, realizate de strălucirea interpretării meșteșugite, sau a unui joc dibaci de lumini și umbre. Aportul considerabil pe care-l poate aduce teatrul unei opere elaborate de un scriitor încă neformat stă tocmai în reliefarea sîmburelui prețios care în asemenea lucrări este de obicei încurcat în ițe și întunecimi parazitare. In cazul nostru, unii actori de seamă ai teatrului s-au dezlănțuit în creații personale care au recoltat un succes de altă natură. Publicul a rîs cu lacrimi la aparițiile Sevillei Pastor, dar tema apologului, sensul satirei cuprins în rolul Ricăi n-a avut de profitat de pe urma unui joc de șarjă, nepotrivit de altfel și cu tonul general al piesei. Dimpotrivă, discreția și sobrietatea cu care Isac Havis a marcat rolul bătrînului Urenfeld, a scos la iveală virtuțiile reale ale textului literar și a condus cu virtuozitate spectatorul către concluziile la care s-a gîndit și autorul.

Spectacolul a scos în evidență inutilitatea actului III (ședința tribunalului) în care farmecul peregrinărilor bătrînului cărăuș este întrerupt prin introducerea unui episod de o originalitate discutabilă, destinat prin natura sa melodramei și nu dramei de idei.

La toate aceste considerații se cuvine să adăugăm, din nou, semnalarea posibilităților uimitoare ale ansamblului artistic al Teatrului Evreiesc, ansamblu cu particularități care îndreptățesc speranțe dintre cele mai îndrăznețe.

V. Mîndra

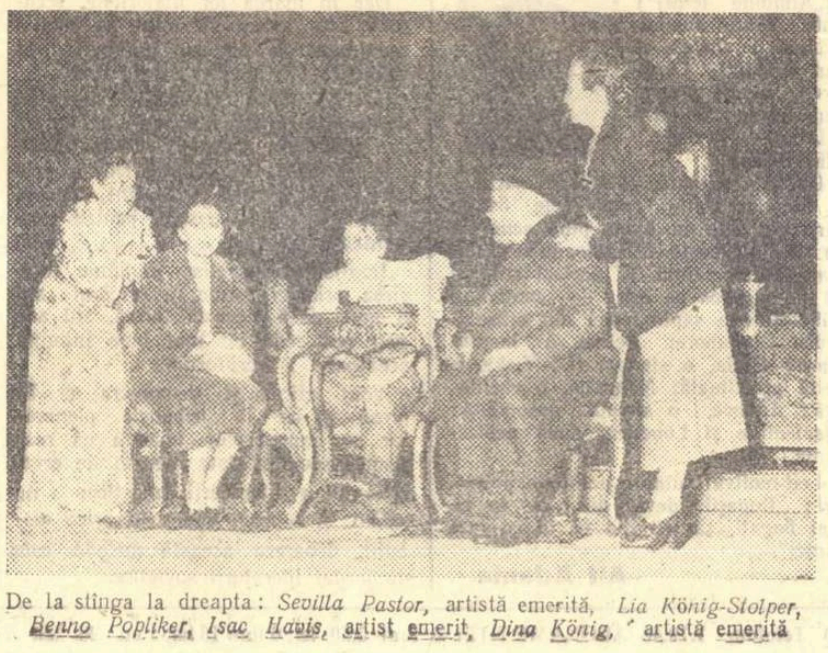
De la stînga la dreapta: *Sevilla Pastor*, artistă emerită, *Lia König-Stolper*, *Benno Popliker*, *Isac Havis*, artist emerit, *Dina König*, artistă emerită

NOTE

Casa Scriitorilor...

...programează pentru vineri, 28 februarie, orele 17,30, în săli diferite, următoarele manifestări:

— Ședința lunară a Secției de traducători consacrată Literaturii medievale în romînește.

Referenți:
- Adrian Maniu
- Dan Duțescu
- Romulus Vulpescu

— Cenaclul scriitorilor pentru copii.

Citesc:
- Călin Gruia
- O. Pancu Iași
- Ion Jipa

Pitoresc din... Vaslui

E surprinzător că, într-un centru cultural ca Iași, mai apar (în „Flacăra Iașului") cronici care pot furniza un copios material pentru rubricile de umor. Una din cronicarele „en titre", El. Pietraru, scrie: „Fiindcă apariția pe scena Teatrului Evreiesc de Stat a acestui tip, (?) dansatoarea cu jupoane lungi și înfoiate, ce dansează arătîndu-și ciorapii negri, nu este într-atît tributară goanei după un anumit „pitoresc" cît mai ales tentației irezistibile de a evoca pionierii de pe meleagurile noastre, ai teatrului de revistă, ansambluri de altădată în frunte cu C. Tănase, originar din Vaslui..."

Curat pitoresc!

Al. P.

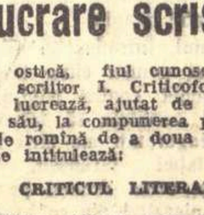

Lucrare scrisă

Costică, fiul cunoscutului scriitor I. Criticofobescu, lucrează, ajutat de tăticul său, la compunerea pentru ora de romînă de a doua zi. Tema se intitulează:

CRITICUL LITERAR

„Criticul este un exemplar degenerat al speciei literaților. El trăiește pe lîngă casa scriitorului (cînd nu se află în stare sălbatică, adică de capul lui) și se hrănește cu cîte o carte pe care i-o aruncă din cînd în cînd scriitorul. Intre două cărți, criticul se mai hrănește și cu discuții literare, care îi sînt furnizate, în ultimă instanță, tot de scriitor.

Există trei teorii cu privire la apariția criticului. Prima: criticul provine dintr-un scriitor nerealizat. A doua: criticul provine dintr-un scriitor ratat. A treia: criticul nu provine dintr-un scriitor. Teoria din urmă este neștiințifică. In orice caz, întîi au apărut scriitorii și apoi criticii. Dacă nu apăreau scriitorii, criticii n-ar fi existat și ar fi fost mai bine.

Criticii se împart în două categorii: critici paraziți, cînd trăiesc pe spinarea scriitorilor în viață, și critici saprofiți, cînd trăiesc pe spinarea scriitorilor trecuți în lumea celor clasici *). Criticii paraziți se împart și ei în două categorii: 1) critici paraziți suportabili; 2) critici paraziți insuportabili. Din a doua categorie fac parte criticii care critică. Aceștia sînt veninoși. Cînd nu sînt veninoși, criticii pot fi și folositori. Dar nu e bine să se recunoască aceasta, fiindcă li se urcă la cap.

Obiceiurile criticilor sînt foarte ciudate. Cînd scriitorul nu scrie, criticul îl critică. Cînd scriitorul scrie prost, criticul îl critică. Cînd scriitorul e schematic, criticul îl critică. La fel, cînd e naturalist, formalist, didacticist, idilist, negativist etc. Criticul e mecanic: el are aceeași atitudine pentru situații atît de variate cum sînt cele arătate mai sus.

Dacă criticul te critică, n-are decît să scrie el mai bine. Dacă te laudă și are unele rezerve, este inconsecvent și perfid, și atunci mai bine să te înjure în față decît să te silească să descoperi veninul ascuns în miere. Dacă te laudă prea tare, s-ar putea să fie în ironie și trebuie să fii foarte atent și bănuitor, perfidia lui neavînd margini. Pentru mai multă siguranță, e bine să nu fii niciodată mulțumit de activitatea criticului. Așa nu poți fi tras pe sfoară și treci drept un om foarte deștept și subtil.

Criticii lucrează numai noaptea, pentru că la adăpostul întunericului pot urzi tot felul de planuri diabolice. Ei nu scriu cu penița, ca noi, elevii, sau ca scriitorii, ci cu un vîrf de pumnal muiat în venin. Cu toate că sînt atît de periculoși, criticii trebuie tratați cu diplomație. Din momentul cînd îți apare cartea, pînă în momentul cînd apare articolul criticului, e necesar să fii binevoitor și chiar umil față de el. După ce i-a apărut articolul, îl poți înjura, de preferință prin telefon, ca să creadă că l-a înjurat un cititor indignat."

CRITICOFOBESCU I. CONSTANTIN

p. conf. **Dumitru Solomon**

---

*) După moarte, fiecare scriitor se transformă în clasic.

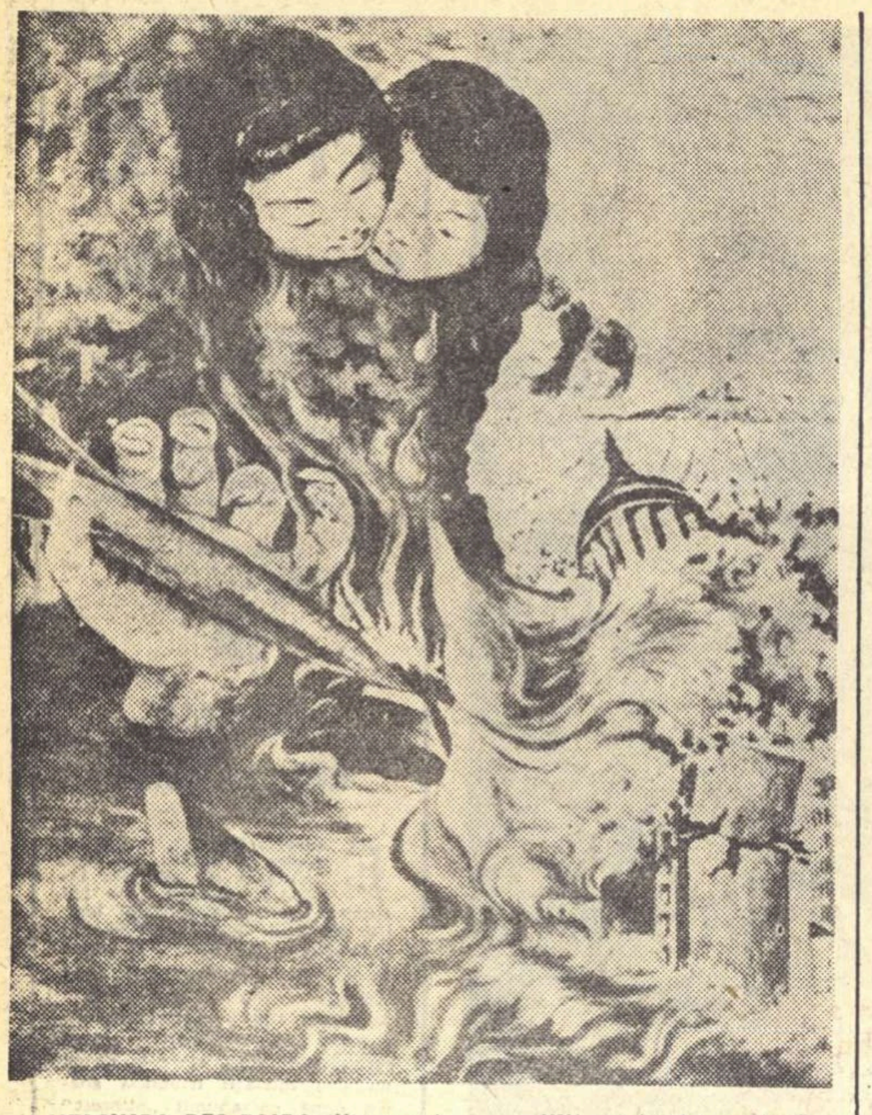

MELCUIDO DES EGIDO (Nicaragua) „NU! războiului nuclear".

CONTINENTE

Impreună cu poporul, împreună cu partidul

Cea de a 40-a aniversare a literaturii sovietice şi pregătirile în vederea celui de al III-lea Congres al scriitorilor

Raport prezentat de NIKOLAI TIHONOV la plenara Conducerii Uniunii Scriitorilor din U. R. S. S.

Plenara a patra a Conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. s-a întrunit nouă luni după plenara a treia, precedentă, care a devenit o etapă importantă în viaţa colectivului nostru scriitoricesc, după Congresul al XX-lea al P.C.U.S. Cel mai important eveniment al vieţii literare dintre cele două plenare l-a constituit publicarea documentului de partid „Pentru o strînsă legătură a literaturii şi artei cu viaţa poporului", care a avut şi are un rol uriaş în lupta împotriva tendinţelor revizioniste şi care a consolidat drumul literaturii pe o bază ideologică principială. Părerile pe care le-a exprimat N.S. Hruşciov, în discuţiile cu scriitorii şi oamenii de artă, au contribuit la purificarea atmosferei vieţii literare de tot ce era străin şi împiedica mersul înainte al literaturii, confirmînd, totodată, cu o forţă nouă, justeţea politicii partidului în domeniul literaturii şi artei.

A patra plenară are loc trei luni după ce oamenii muncii din patria noastră, împreună cu sutele de milioane de prieteni din China populară, din ţările de democraţie populară din Europa şi Asia ca şi de cei din ţările capitaliste, au sărbătorit cea de a patruzecea aniversare a Puterii Sovietice.

In bubuitul luptelor războiului civil, chiar din primele zile ale instaurării Puterii Sovietice, au început să se facă auzite vocile celor dintîi scriitori ai revoluţiei.

Născută în asemenea împrejurări, literatura sovietică reuneşte scriitori ce reprezintă toate popoarele fostului imperiu ţarist. Dacă Demian Bednîi, vechi luptător împotriva ţarismului, închină victoriei din Octombrie a clasei muncitoare poemul „Despre pămînt, libertate şi soarta muncitorului", dacă Vladimir Maiakovski, în „Oda revoluţiei", proslăveşte măreţia victoriei poporului, vedem că şi în îndepărtatul Uzbekistan Hamza Hakimzade Niazi scrie piesa „Baiul şi argatul" arătînd influenţa Revoluţiei din Octombrie asupra vieţii poporului, că în Lituania poetul Ianonis îndeamnă poporul lituanian să sprijine pe bolşevici, iar dincolo de Caucaz, Akop Akopian înscrie cea dintîi pagină în viitoarea antologie a poeziei sovietice revoluţionare armene.

In cei dintîi ani de existenţă a literaturii sovietice s-a putut observa un amestec neverosimil de grupuri, curente, stiluri, căutări, experienţe literare.

Lupta de clasă se desfăşura pe frontul literar ca şi pe celelalte fronturi. Partidul Comunist venea în ajutorul celor care stăteau la îndoială, care şovăiau, le ajuta să găsească drumul adevărat. Proletcultiştii şi futuriştii erau gata să îndepărteze literatura sovietică de tradiţiile clasice. Indrumările înţelepte ale lui Lenin şi ale Comitetului Central al partidului au pus capăt acestor încercări de sectarism.

Literatura noastră este moştenitoarea legală a întregii literaturi universale şi a celei ruse. Concepţia leninistă cu privire la procesul de creaţie literară este şi azi o călăuză pentru noi. In literatura noastră actuală nu-şi pot afla locul nici sectarismul, nici dogmatismul bucher, oricare ar fi forma sub care s-ar prezenta. De asemenea, nu există nici un fel de condiţii pentru împărţirea literaturii în grupuri şi bisericuţe. In societatea noastră nu există luptă de clasă şi deci nici baza pentru ca în literatură să apară curente diferite; există un singur curent — cel sovietic. Aceste cuvinte ale lui N.S. Hruşciov au clarificat problemele pe care revizioniştii au încercat să le încurce.

Poporul în revoluţia proletară învingătoare — iată tema care a fost abordată pentru prima oară în creaţiile scriitorilor noştri. Ea nu a putut fi remarcată înainte în nici una din literaturile lumii.

Literatura sovietică este o armă de luptă a poporului, este un colaborator al partidului.

M. F. BABURIN „Cîntec" (pe pămînturile desţelenite)

Scriitorul sovietic este, şi nu se poate să nu fie, scriitor cu tendinţă, deoarece el este duşmanul şi demascatorul oricărei ideologii capitaliste şi imperialiste, este cîntăreţ al Revoluţiei din Octombrie, al oamenilor ce au înfăptuit-o, al eroismului lor.

Influenţa partidului, influenţa doctrinei marxist-leniniste asupra concepţiilor ideologice ale scriitorilor sovietici nu a estompat originalitatea talentelor ci, dimpotrivă, a ajutat acestui talent să se dezvăluie în toată plenitudinea pe fondul temelor vii, oferite de realitatea revoluţionară.

Sîntem făţiş tendenţioşi. Literatura noastră este partinică, adică luptă alături de partid şi de popor pentru comunism, oglindeşte loviturile date adversarilor pe tărîm ideologic. Dar tendenţiozitatea noastră se bizuie pe doctrina lui Marx-Lenin, iar această învăţătură e singura care oferă posibilitatea de a vedea şi aprecia just legile obiective ale dezvoltării realităţii, după cum şi poporul, ale cărui interese le apără literatura noastră, construind comunismul, acţionează în interesul tuturor oamenilor muncii din lume, adică în interesul majorităţii omenirii.

In articolul lui N.S. Hruşciov sînt următoarele cuvinte:

„Cine vrea să fie alături de popor, aceia va fi totdeauna cu partidul. Cine se află pe poziţii partinice, acela va fi totdeauna alături de popor".

In dezvoltarea ei, literatura noastră a trecut prin multe insuccese, căderi ale unora sau altora dintre scriitori, a cunoscut perioade de stagnare precum şi discuţii lungi, nefolositoare, asupra unor probleme pe care istoria societăţii noastre le-a clarificat de-acum. Dezvoltarea literaturii a fost influenţată de cultul personalităţii lui I.V. Stalin, iar după Congresul al XX-lea al partidului ar fi trebuit să obţină o mai mare unitate ideologică a colectivului scriitoricesc, lichidînd urmările cultului personalităţii.

In ultima vreme, unii scriitori (în special cei din Moscova) au căzut în ceaţa şovăielilor ideologice, au manifestat înclinări revizioniste, cedînd în faţa atacurilor adversarilor de peste hotare ai literaturii sovietice care au pus la îndoială un sfert de veac din istoria ei, ridicîndu-se totodată împotriva metodei realismului socialist.

Dar în marea lor majoritate, scriitorii s-au situat cu totul pe poziţia partidului şi nu au îngăduit ca rîndurile lor să fie zdruncinate.

La cel de-al III-lea Congres al scriitorilor, unitatea noastră trebuie să fie subliniată prin noi dovezi practice serioase, în primul rînd prin cărţi noi scrise cu talent, despre lupta poporului nostru pentru comunism.

Realismul socialist îngăduie folosirea oricărei forme, a oricărui stil şi gen, dacă această formă, stil sau gen pot reda cît mai bine intenţia creatoare a scriitorului.

Vom afirma şi demonstra şi în presă şi de la tribunele plenarelor şi congreselor noastre că realismul socialist este metoda de creaţie vie a literaturii sovietice; nu cedăm, şi o vom apăra în orice discuţii, deoarece această metodă este stindardul literaturii sovietice.

Nici un fel de atacuri la adresa literaturii sovietice nu pot opri dezvoltarea ei, n-o pot izola de prieteni, de oamenii înaintaţi din lumea întreagă. Incă din primii ani de după Revoluţia din Octombrie, ea a avut prieteni printre scriitorii mari ai secolului, ca: Lu Sin, Anatole France, Thomas Mann, Bernard Shaw, Romain Rolland, Theodore Dreiser, Henri Barbusse. Avem şi azi mulţi tovarăşi de luptă printre scriitorii din Occident şi Orient, care au păşit alături de truditorii din ţările lor şi şi-au închinat creaţia lor popoarelor lor şi luptei pentru libertate şi independenţă, pentru socialism. Astfel de scriitori sînt Go Mo-jo, Becher, Mao Dun, Pujmanova, Karaslavov, Radevski, Kruczkovski, Sadoveanu şi mulţi alţii.

Trebuie să mai amintim de un mare eveniment literar ce va avea loc în 1958: se va definitiva unirea organizatorică a scriitorilor din Federaţia Rusă, se va crea Uniunea Scriitorilor din R. S. F. S. R care va avea peste două mii două sute de membri.

Scriitorii din Federaţia Rusă vor avea o editură proprie şi o gazetă proprie, „Literatura şi viaţa".

Sînt destui de numeroase problemele care vin să reunească pe scriitorii ruşi într-o organizaţie scriitoricească proprie. Printre acestea sînt problemele limbii literare, ale caracterului şi coloritului naţional, problemele formării tinerilor scriitori ca şi ale dezvoltării formelor naţionale ale literaturii ruse. Pe lîngă aceasta, Uniunea Scriitorilor din Federaţia Rusă va ajuta pe toate căile dezvoltarea literaturii popoarelor din R.S.F.S.R.

Indrumările partidului în problemele de literatură şi artă au fost considerate de toţi scriitorii din ţara noastră ca un punct de reper în activitatea mare, de răspundere, importantă, către care sîntem chemaţi şi pe care o aşteaptă de la noi ţara întreagă şi întreaga omenire progresistă.

Numai legătura strînsă cu viaţa poporului poate asigura deplina înflorire a literaturii, adică desăvîrşirea tuturor posibilităţilor creatoare ale fiecărui scriitor.

Şi, în sfîrşit, în drumul greu dar glorios către viitor, scriitorii sovietici păşesc alături de poporul lor, uniţi între ei şi însufleţiţi de idealurile comunismului. Această uniune a intelectualităţii ieşite din popor cu marele partid al lui Lenin, a fost demonstrată în faţa lumii întregi şi cu prilejul recepţiei date recent de Comitetul Central al Partidului şi Guvernul Sovietic în cinstea intelectualilor sovietici. In pragul celui de-al III-lea Congres al scriitorilor, ne vom reaminti mereu de cuvintele adresate de N.S. Hruşciov, la recepţie, literaţilor sovietici: „Cărţile scriitorilor sovietici ajută la consolidarea a tot ce este bun, cinstit, conştient, înaintat; ele ne învaţă să urîm şi să luptăm împotriva a tot ce este rău, josnic, inuman. Artiştii cuvîntului ajută partidul nostru în opera măreaţă de educare comunistă a poporului".

Scriitorii sovietici păşesc în primele rînduri ale constructorilor comunismului, sorbind forţe spirituale din puterea nesecată a poporului, din forţa conducătoare a marelui partid; ei nu se tem de greutăţi şi sînt mîndri de conştiinţa că sînt urmaţi de milioane de cititori — făuritorii noii societăţi.

Şi nici un fel de ceţuri, nici un fel de perdele de fum duşmănoase, nici un fel de şiretlicuri ale revizioniştilor, camuflaţi sau făţişi, nu-i vor abate din drum şi, alături de popor, alături de partid, ei vor păşi spre un ţel măreţ, spre înfăptuirea visului omenirii libere — spre culmile luminoase ale comunismului!

(Text prescurtat din ziarul „Pravda")

KALEVALA

Epopee populară finlandeză

Finlandezii constituie o naţiune de peste patru milioane de locuitori şi aparţin familiei etnice uralo-altaice. Ei se înrudesc, între alţii, cu estonii şi ungurii. Limba lor este o ramură a grupei finougrice.

In perioada lor de păgînism, îşi reprezentau natura ca populată cu genii binefăcătoare sau duşmănoase, ce interveneau numai la rugăciunea vrăjitorilor, un fel de înţelepţi (tietäyä), deţinătorii cuvintelor magice. Astfel, la finlandezi, poezia veche ieşi din cîntul magic.

Catolicismul, introdus în Finlanda prin suedezi pentru cîtva timp, întreprinse lupta contra păgînismului, care totuşi continua să trăiască pe întinsele singurătăţi ale ţării în mijlocul populaţiei ţărăneşti. Poezia populară îşi urma drumul pe buzele poporului, pierzînd din ce în ce mai mult caracterul ei religios.

Cîntecele populare erau însoţite de obicei în muzică de kantele (instrument muzical cu cinci strune); ele se executau în tradiţia orală de doi cîntăreţi aşezaţi faţă în faţă pe o laviţă. Primul cîntăreţ cînta singur un vers şi tovarăşul său, care intona cu el ultimul picior al versului, spunea singur octosilaba următoare, astfel că primul cîntăreţ termina la rîndul său în unison, şi recita, din nou, singur, al treilea vers.

Odată cu pătrunderea civilizaţiei, această poezie populară ar fi fost condamnată la pieire, la moarte implacabilă, dacă n-ar fi fost un Homer finlandez, care a cules-o, i-a organizat cînturile, le-a rînduit într-un tot omogen.

Elias Lönnrot, culegătorul poeziei populare finlandeze, s-a născut în 1802 la Paikkari, pe malurile împădurite ale unui lac, într-o colibă, unde întreaga familie nu dispunea decît de o singură odaie. In timpul copilăriei viitorului Homer finlandez, Finlanda, după războiul din anii 1808-1809, a fost separată de Suedia pentru a forma un mare ducat, depinzînd direct de ţar, fapt ce înlesni viitorului culegător pătrunderea în locuinţele marilor cîntăreţi carelini din Rusia.

Micul Elias frecventă mai întîi şcoala suedeză din satul vecin şi apoi liceul din Abo, însă din cauza lipsurilor materiale, trebui să se reîntoarcă în repetate rînduri la profesia ce-i asigura un minimum de existenţă: croitoria. Pentru a-şi continua studiile, şi la sfatul preotului din comună, mergea din gospodărie în gospodărie, cîntînd sau recitînd pentru a primi secară, arareori bani. Cu aceste provizii a reuşit să-şi treacă bacalaureatul, în 1822. Urmînd cursurile Universităţii din Abo, se angajă ca preceptor într-o familie, unde avu norocul să-l cunoască pe Reinhold von Becker[1]), care îl puse în curent cu toate lucrările întreprinse după Henrik Kabriel Porthan[2]), în domeniul folclorului naţional. Incurajat de acest exemplu, se apucă şi el să culeagă povestiri şi cîntece populare şi să se familiarizeze cu obiceiurile poporului. Intre timp îşi pregătea o teză; publică în 1827 un studiu: „De Väinämöinen priscorum Fennorum numine"[3]). Continuînd culegerile sale publică, în 1831, suportînd singur cheltuielile editării, patru mici volume de cîntece sub titlul de Kantele scrise în forma în care îi dictaseră barzii populari.

După ce obţinu în 1831 gradul de doctor în medicină şi chirurgie cu o teză asupra „Medicinii magice a Finlandezilor", putu în sfîrşit să ajungă în ţara visurilor sale, Carelia rusă. Atunci, în vastele singurătăţi careliene, departe de orice civilizaţie, străvechile cîntece se păstrau mai pure şi mai bogate. Intorcîndu-se cu o minunată colecţie de cîntece noi, făcu două scurte popasuri în nordul ţării, unde găsi trei aezi (laulayat=cîntăreţi) celebri: Vassila, Ontrei şi Arhippa Perttunen, cel mai remarcabil dintre ei.

Probabil sub influenţa celor trei cîntăreţi Lönnrot a elaborat metoda pe care o întrebuinţase în mod intuitiv, alcătuind cartea sa de cîntece Kantele. Lönnrot constatase că aezii combinau cîntece pentru a forma cicluri, care se înnodau şi se desfăceau după bunul plac al fanteziei. Cîntăreţii încorporau episoade noi, fără să caute să creeze un întreg coerent, organic. Lönnrot şi-a propus să reconstituie această epopee antică, să creeze un mare poem omogen, un summum al poeziei populare finlandeze. Cu o mare luciditate, se hotărî să procedeze ca un cîntăreţ popular, însă aplicînd un proiect ce n-ar fi putut să încolţească în mintea nici unui bard.

Primind postul de doctor în medicină la Kayaani pentru a fi mai aproape de ţinuturile de baştină ale poeziei populare, Lönnrot se apucă să întocmească prima ediţie a Kalevalei, care conţine 32 de cînturi şi 12.100 versuri şi care apărea la 28 februarie 1835 sub titlul „Kalevala sau vechile cîntece careliene din timpurile antice ale poporului finlandez".

Poporul finlandez sărbătoreşte amintirea lui Lönnrot în fiecare an la 28 februarie, data apariţiei vechii Kalevala. Noua Kalevala a apărut în 1849; cuprinde 50 de cînturi şi 22.800 versuri. După ce ocupase catedra de literatură finlandeză (de la 1853-1862) la Universitatea din Helsinki, acest minunat medic-literat muri în 19 martie 1884 în comuna sa natală, unde se retrăsese.

Părintele Kalevalei nu făcu în fond decît să aplice în mare procedeul cîntăreţilor, şi dădu o încoronare operei obscure a aezilor, asigurîndu-i unitatea intimă, pe care cîntăreţii populari n-aveau practic, răzleţiţi unii de alţii, cum s-o asigure. In aceste condiţii, se poate afirma despre Kalevala că este singura epopee cu adevărat populară, pe care o cunoaşte lumea. Spre deosebire de alte epopei naţionale, eroii Kalevalei nu sînt războinici, sînt giganţi ai spiritului. Metrul unic al Kalevalei este un vers compus din patru trohei, formînd opt silabe. Accentul tonic cade totdeauna pe prima silabă a cuvintelor. Versul Kalevalei nu cunoaşte rima, însă foloseşte mult aliteraţia. Insă trăsătura cea mai curioasă a acestei poezii este paralelismul: fiecare gîndire trebuie repetată în termeni diferiţi în două sau mai multe versuri succesive.

Ar fi zadarnic să încercăm a da o imagine, oricît de vagă în ce priveşte influenţa pe care Kalevala a avut-o asupra vieţii poporului finlandez. Kalevala este izvorul nesecat al vieţii culturale finlandeze. S-ar putea spune chiar că literatura finlandeză începe cu publicarea Kalevalei. Timp de aproape şase sute ani limba scrisă în Finlanda fusese cea suedeză. Kalevala a convins însă poporul finlandez că este capabil să-şi creeze, el singur, o literatură proprie. Kalevala a oferit din belşug motive de inspiraţie sculptorilor, pictorilor, muzicienilor, poeţilor şi literaţilor.

Kalevala a apărut în vreo douăzeci de traduceri străine. In romîneşte există o traducere în proză de Barbu Brezianu, care a oferit, întîia oară, cititorilor romîni, o imagine despre frumuseţea limbii Kalevalei, însă, care, fireşte, nu dădea o idee corespunzătoare şi asupra muzicalităţii ritmului.

Iată de ce s-a aflat cu satisfacţie că „Editura de stat pentru literatură şi artă" a hotărît tipărirea unei traduceri metrice a Kalevalei. Această traducere, datorată scriitorului Iulian Vesper, pe cale de a fi terminată, va servi, fără îndoială, ca legătură culturală puternică între cele două ţări ale noastre.

MATTI PYYKKÖ
însărcinat cu afaceri a. i. al Finlandei

---

1) Reinhold von Becker (1788—1858), lingvist finlandez.

2) H. K. Porthan (1739—1804), istoric finlandez.

3) „Väinämöinen, zeitate a vechilor finlandezi".

AGENDĂ

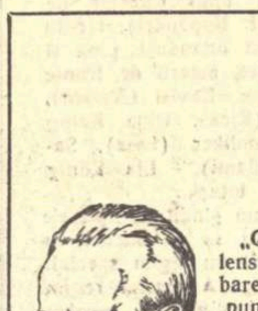

„Qui est Hellens?" este întrebarea pe care şi-o pune Alexandre Vialatte în introducerea volumului „Hommage a Franz Hellens" apărut de curînd la Paris în editura „Albin Michel", cu ocazia împlinirii a 75 de ani de la naşterea eminentului poet, prozator şi eseist belgian. Pentru a răspunde, după o amplă trecere în revistă a carierei sărbătoritului: „Un grand monsieur". Opinie la care aderă numeroşii semnatari ai acestui „omagiu", dintre care semnalăm pe: Maxim Gorki, Stefan Zweig, Illya Ehrenburg, Georges Duhamel, Jules Romains, Jean Cocteau, René Char. Graţie cărora putem urmări, în toate interesantele ei faze, evoluţia lui Hellens, de la primul său roman fantastic „Mélusine" (1920) pînă la ultima sa lucrare profund realistă şi ancorată în prezent, „Dans l'automne de mon grand âge".

Un singur citat, cît se poate de edificator, din Stefan Zweig (1922): „Salutăm în Franz Hellens pe una dintre primele şi cele mai mari speranţe ale acestei Europe impregnate de atîta sînge vărsat".

Şi această mişcătoare mărturie a lui Gorki dintr-o scrisoare adresată lui Hellens, după sinuciderea lui Esenin „Dacă l-aş fi putut salva pe Esenin de la spînzurătoare minţind, aş fi făcut-o fără nici o ezitare".

„Antonio Machado îşi va putea avea mormîntul în Spania numai atunci cînd versurile sale vor putea răsuna în libertate pe tot teritoriul ei şi cînd nobila Spanie, azi în exil, îl va putea vizita şi venera".

Pe acest ton atît de energic răspunde Eduardo Ortega y Gasset în vibrantul său articol „Los versos y los huesos de los poetas" („Versurile şi oasele poeţilor") din numărul pe decembrie 1957 al revistei „Ibérica" (publicate în limba spaniolă la New York) ziarului falangist care a avut neruşinarea să protesteze împotriva iniţiativei de a se ridica un monument al marelui poet sevillian în satul Colliure, situat la frontiera franco-spaniolă, unde Machado şi-a găsit moartea în 1939 în timp ce fugea, împreună cu mama sa, din Spania cotropită de trupele franchiste.

Un cerşetor infirm, un fabricant de dinamită, o clică de cartofori, o bandă de gangsteri şi un bătrîn cîrpaci — aceştia sînt eroii celor 16 nuvele şi schiţe publicate de debutantul William Faulkner (în vîrstă de 27 de ani) în cursul anului 1925, în numerele de duminică ale ziarului „The New Orleans Times-Picayune" şi pe care Carvel Collins a avut acum fericita idee de a le reuni în volumul „New Orleans Sketches" („Povestiri din New Orleans"), editat de „Rutgers University Press".

Cea mai emoţionantă dintre aceste timide încercări (în care găsim în embrion atîtea teme preluate şi dezvoltate mai tîrziu, în mod magistral, de maturul Faulkner) este, desigur, aceea în care un escroc alb — după ce-i făgăduieşte unui credul negru că-l va transporta în Africa, îşi debarcă victima pe ţărmul fluviului Mississippi, dîndu-i toate asigurările că a ajuns la destinaţie. Negrul, fiind înarmat, aventurile lui nocturne cu imaginarii „lei" şi „sălbatici" au un final tragic.

„Certain Women" („Anumite femei") este titlul noului volum de nuvele al lui Erskine Caldwell, recent apărut sub egida editurii „Little, Brown" din Boston.

De data aceasta, autorul numărul 1 al Statelor Unite (unde cele 34 de cărţi ale sale au ajuns pînă acum la un tiraj de peste 40 milioane de exemplare) ne prezintă, în acelaşi stil, pe cît de viguros pe atît de captivant, tribulaţiile a şapte femei din orăşelul sudist Claremore: Selma, o institutoare; Hilda, o stenografă; Vicky, o fostă prostituată; Nannette, o chelneriţă; Anneve, o simplă gospodină: Clementine şi Louellen, două adolescente.

Leit-motivul tuturor acestor povestiri: „Bogaţii devin din ce în ce mai bogaţi, săracii din ce în ce mai săraci".

Alf Adania

NOUTĂŢI LITERARE

din ţările socialiste

„TISA ARDE"

● De curînd a apărut pentru prima oară în Ungaria romanul cunoscutului scriitor maghiar Béla Illes intitulat: „Tisa arde". Romanul, scris mai de mult, nu a putut apărea la timpul său în patria scriitorului din cauza interdicţiei cenzurii horthyste şi a fost tipărit, înainte de război, în alte ţări.

Această lucrare a autorului „Rapsodiei Carpaţilor" este consacrată generaţiei de revoluţionari unguri care au înfăptuit în 1919 Republica Sovietică Maghiară.

UN MANUSCRIS AL LUI VAPŢAROV

● Nu de mult, directorul Teatrului Popular din Sofia, Kamen Zidarov, a descoperit în arhivele teatrului un manuscris aparţinînd poetului-erou Nicola Vapţarov. Manuscrisul, despre a cărui existenţă ştia un grup restrîns de prieteni ai poetului, cuprinde textul unei piese scrise de Vapţarov în anii 1934—1935.

Iniţial, piesa se numea „Al nouălea val". Ulterior însă, poetul l-a schimbat, intitulîndu-şi opera: „Cînd freamătă valul". Din cauza cenzurii acelor ani, autorul a fost nevoit să aducă anumite corective textului iniţial.

Piesa a fost publicată recent în numărul 7 al revistei „Septemvri", număr consacrat, de altfel, în întregime creaţiei lui Vapţarov. Actualmente, manuscrisul a fost depus la casa-muzeu „N. I. Vapţarov" din Sofia.

EGON ERWIN KISCH ŞI JAROSLAV HASEK — COAUTORI

● Revista „Aufbau" a publicat pentru prima oară piesa „Călătorie în jurul Europei în 365 zile", de Egon Erwin Kisch şi Jaroslav Hasek, autorul romanului „Soldatul Şveik".

Comedia, scrisă în 1930, nu a fost pînă acum cunoscută, în afara unei singure scene care a fost introdusă de Kisch în cartea sa „Bîlciul senzaţiilor".

Piesa va fi publicată în volum cu ocazia editării în R.D.G. a „Operelor complete" ale lui E. E. Kisch.

DESPRE POEZIA LUI MAO ŢZE-DUN

● La Moscova a apărut de curînd primul număr al revistei „Sinologia Sovietică" editată de Institutul de Cercetări Sinologice al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.

Primul număr cuprinde, printre altele, un studiu amplu asupra creaţiei poetice a lui Mao Ţze-dun, semnat de L. Eidlin.

Revista va publica în coloanele sale articole referitoare la istoria, literatura, limba, ideologia, cultura, economia şi relaţiile internaţionale ale Chinei.

S. Carp

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x x

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 10 (208) • joi 6 martie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Realismul literaturii noastre

Realismul este fără îndoială drumul mare al literaturii din toate timpurile. In toate timpurile el poartă, însă, pecetea epocii, stilul artistic și etica socială a oamenilor care l-au practicat în activitatea lor literară. Iar marca timpului face mai mult ca genul literar sau ca geniul artistic să se distingă. Sofocle de Petroniu, Cervantes de Dickens sau Balzac de Șolohov. Dar în epoca noastră realismul este menit mai mult ca oricînd să capete trăsături pregnante, radical deosebite de tot ceea ce s-a manifestat vreodată în operele literare. Va fi un alt realism, realismul vremilor cînd pentru întiia oară relațiile de producție din societatea umană se schimbă, după Revoluția din Octombrie 1917 în Rusia, așa fel încît clasa muncitoare devine forță conducătoare, iar forțele de producție sînt puse în slujba celor ce muncesc (cum este cazul în țările socialiste). Va mai fi realismul epocii cînd omul dezleagă secretele structurale ale atomului și dezlănțuie energia nucleară, deschizînd perspective absolut nebănuite vieții pe pămînt și, în urma progresului colosal al științei, desprinzîndu-se pentru întiia oară din sfera gravității planetei noastre. Comunism și știință, iată porțile viitorului, la care bate azi omenirea, iar dacă aceste porți n-au fost încă date în lături, ele sînt cel puțin crepetite și o lumină puternică se revarsă peste cei de azi din lumea ce ne așteaptă s-o clădim și s-o stăpînim. Iată lumina în care se făurește arta nouă, literatura nouă a timpului nostru. Conținutul ei este impus cu necesitate de revoluțiile socialiste și de știința atotcuceritoare, iar forma ei, continuînd tradițiile valabile din trecut, se va îmbogăți și se va modela tot mai mult în sensul de a face opera artistică tot mai accesibilă maselor, tot mai persuasivă în a le cîștiga pentru cauza viitorului. Arta și literatura mai mult ca oricînd sînt chemate să joace un rol tonic în mobilizarea tuturor forțelor omenești și ridicarea omului pe o nouă treaptă a dezvoltării societății. Scriitorului nu-i este dat să fie timonier în trecerea prin aceste vremi nu totdeauna ușoare, dar prin sensibilitatea sa, prin capacitatea sa de a se instrui, el se găsește în vîrful catargului de unde vederea domină zarea, iar prin capacitatea sa de a-și transmite experiența la modul artistic, el poate oricînd să facă să-i fie ascultată vocea. Nu este vorba pentru el de a fi Casandra care prevestește sfîrșitul Troiei, nici Candidul lui Voltaire, care caută să se pătrundă de înțelepciunea doctorului Pangloss care-l învață pe elevul său că totul e spre mai bine în cea mai bună din lumile posibile. Scriitorul trebuie să fie un realist, în sensul de a nu se păcăli și a nu păcăli pe nimeni. Nu este ușor, dar nici imposibil nu este.

In ceea ce-i privește pe scriitorii din Romînia, ei au în urma lor o experiență de 14 ani în care partidul oamenilor muncii schimbînd relațiile sociale și înlăturînd de la putere clasele exploatatoare a mobilizat forțele de producție ale țării pentru construcția socialismului. Această experiență istorică a modificat structura sufletească, mentalitatea scriitorului așa fel încît el nu mai poate să nu participe la transformările sociale din jurul său și să vadă cum în mod convergent toate aceste transformări încununate pînă la urmă de succese, aduc după sine climatul nou, în care exploatarea muncii omului ar fi văzută drept crimă socială, iar dominația unei clase proprietară de bunuri de producție — un anacronism și o imposibilitate. Un moșier cu moșie, un bancher cu bancă, un industriaș cu fabrici și uzine e mai greu de închipuit în Romînia decît un brontozaur în pădurile de pe Carpați. Nici cea mai obtuză minte îmbîcsită de idei reacționare și otrăvită de ură împotriva noastră, nu poate crede că țărănimea muncitoare împroprietărită și trăind azi în gospodării colective, în întovărășiri sau ca individuali, ar mai fi vreodată dispusă să restituie boierilor pămîntul sau că muncitorii ar mai accepta patronii izgoniți prin naționalizarea industriei. Ne-am deprins să procurăm, preferindu-le, bunurile din comerțul de stat, să nu mai stăm cu negustorul la tîrguială, să nu ridice nimeni vocea la noi fără să-i putem răspunde, iar dacă sîntem împotriva pungășiilor și nerespectării averii publice, este că aceste rele, existente încă, nu le considerăm inerente socialismului și le vrem

Mihai Beniuc

(Continuare în pag. 6)

1958
8
martie
ZIUA INTERNATIONALA A FEME

Finalitatea romanului

Semnalarea primejdiilor pe care ideologia burgheză le generează necontenit și sub aspect caleidoscopic, constituie una din cele mai necesare activități ale intelectualului socialist. Intre conștiința socialistă, închinată colectivității și umanului, și ideologia burgheză, din ce în ce mai strident individualistă și antiumană, nu există nici o posibilitate de conciliere. Militînd împotriva influențelor gîndirii burgheze, ne interesează însă, în gradul cel mai înalt, în ce măsură propria noastră atitudine față de viața socială și propria noastră gîndire (marxism-leninismul), reușesc să pătrundă în mediile intelectuale burgheze și să cucerească adeziuni, parțiale sau totale. Fiecare își poate imagina dificultatea unor atari pătrunderi și cuceriri, într-o lume în care gîndirea burgheză dispune de enorme posibilități materiale pentru a deruta sau corupe conștiințele.

O carte, în care afinitățile cu gîndirea marxistă sînt manifeste, se ocupă cu problema atît de complexă a romanului francez contemporan. Este vorba de *„Histoire du roman français depuis 1918“* semnată de Claude-Edmonde Magny (Ed. du Seuil 1950) critic literar, care gravitează în mod obișnuit în sfera gîndirii sartriene. Se pare că existențialismul francez este cel mai dispus să audieze cuvîntul marxism-leninismului. La un moment dat părea că Sartre a evoluat de la existențialism la marxism, dar astăzi am putea spune că autorul „Ființei și neantului“ a schițat asemenea intenții în speranța că marxiștii vor deveni existențialiști, sub farmecul persuasiunii sale. In momentul în care o asemenea eventualitate s-a dovedit imposibilă (și momentul a fost înfrîngerea contrarevoluției din Ungaria), Sartre s-a reinstalat, cu arme și bagaje, în propria sa citadelă filozofică.

Nu este mai puțin adevărat că noi, neavînd nimic comun cu existențialismul sartrian, privim cu simpatie critica pe care Sartre o exercită împotriva mentalității burgheze (vezi „La putaine respectueuse“, „Nekrasov“ etc.) și lupta sa pentru pace și împotriva colonialismului. Asemenea atitudini filozoful existențialist le datorează însă evidenței de o extremă claritate a gîndirii marxiste și influenței, tot mai extinse în lumea modernă, a idealurilor comuniste.

Nu putem trece peste semnificația faptului că, atunci cînd este vorba de a întreprinde o istorie a romanului francez, Claude-Edmonde Magny părăsește existențialismul (adversar al temporalității studiată în evoluția istorică) în favoarea unei interpretări net influențată de marxism. De altfel, criticul nu-și ascunde această preferință. Claude-Edmonde Magny întreprinde analiza sa istorică pornind de la problema finalității romanului. Părerea pe care o afirmă în această privință este categorică. Plecînd de la tezele lui Marx cu privire la Feuerbach, criticul susține că rolul romanului nu poate fi limitat la simpla interpretare a fenomenului uman și social. Romanul trebuie să devie un instrument avînd rol în *schimbarea*, modificarea, lumii (p. 58 și p. 349).

Pentru aceasta trebuiesc, după Magny, două lucruri: în primul rînd romancierul să fie un militant, propagandistul unui ideal, și în al doilea rînd romanul să fie eliberat de sub tutela burgheziei. „Literaturii și mai ales operelor romanești — scrie Magny — li s-a fixat.., funcția de a furniza clasei burgheze un amuzament virtuos, care să surprindă și să redeștepte fără a atinge esențialul, care să fie insolent (nu pînă la dispreț), non-conformist (dar nu pînă la revoltă), nihilist la nevoie (dinamita și sinuciderea fiind cu grijă excluse) pe scurt, un divertisment *impertinent* (în sensul etimologic: care nu se atinge de nimic important)...“ (p. 23).

Hegemonia literară a burgheziei este nefastă literaturii (implicit romanului), pentru că spiritul burghez, e esențialmente conformist, este preocupat de „neutralizarea a ceea ce ar putea să apară ca subversiv în domeniul literar ca și în acela al echipamentului industrial, al ideologiilor, structurilor sociale... Ilustrul Gaudissart, odată îmbogățit, a devenit rentier, rentier al culturii, poeziei, romanului...“ (p. 29).

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

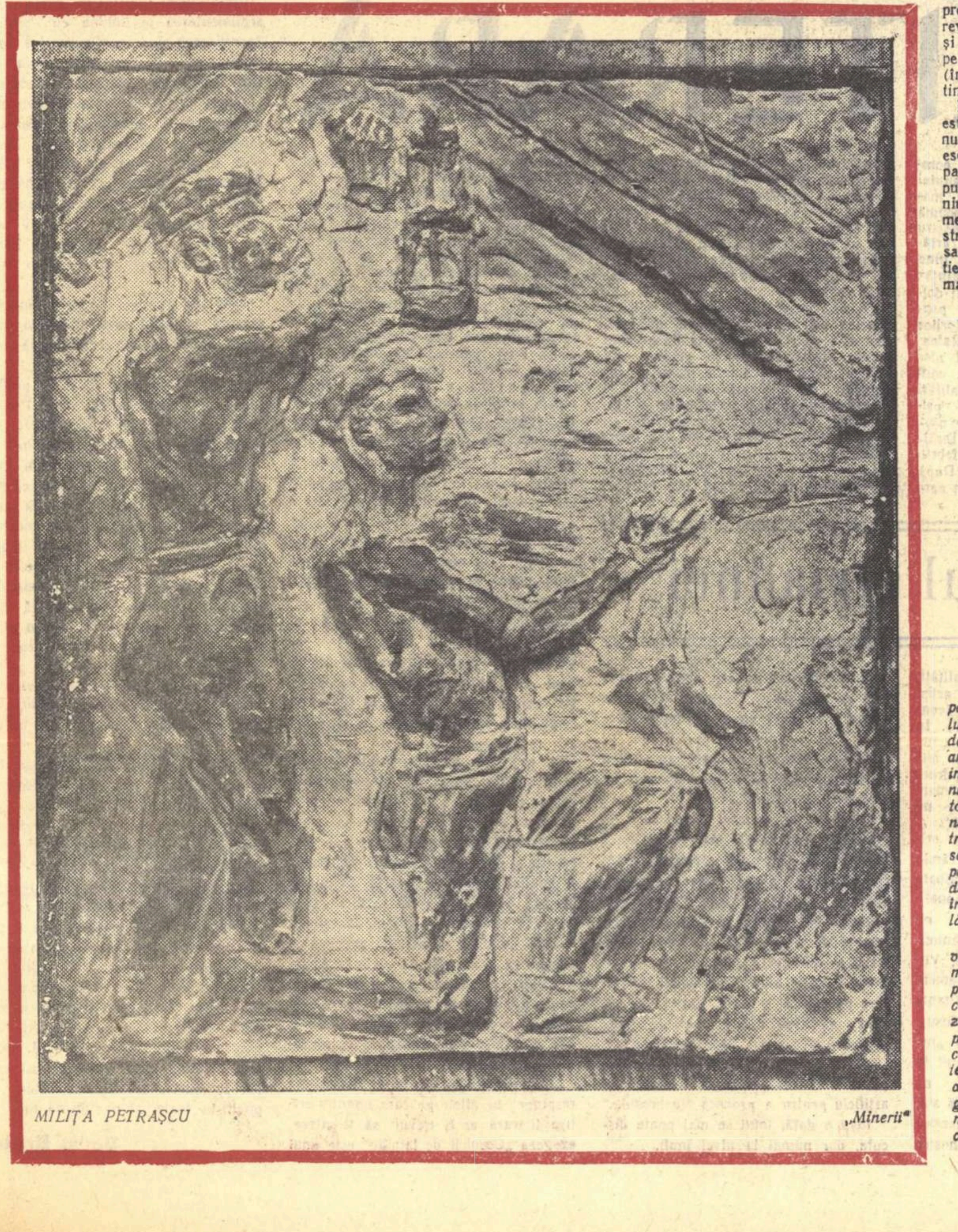

MILIȚA PETRAȘCU „Minerii“

CUVÎNTUL MAMEI MELE

Răsună-n mine, din copilărie,
O vorbă-a mamei. E un licăr vag
Prin mări de ceață,-o icoană vie
Rămasă dintr-un timp nespus de drag.

Imi cășunase-o bucurie mare
Și aș fi vrut, în schimb, ceva să-i dau.
Mi-am pus puțina minte la-ncercare,
Și doar idei năstrușnice-i veneau.

I-am spus: „Măicuță dragă, niciodată
Eu n-am să-ți fiu nerecunoscător:
Cînd mă fac mare, -ți cumpăr, drept răsplată
Castelul unui nobil senior!“

Ea mi-a răspuns atunci, privind departe,
In zări ascunse sufletului meu:
„Nu-mi da-napoi, ci altora le-mparte
Ceea ce-ți dărui, fără plată, eu!

Tot ce ți-am dat, să știi, nu-i de la mine,
Ci de la alții, dragul meu băiat.
Recunoștința, lor li se cuvine —
Acelora ce, ca să-ți dau, mi-au dat!

Plugarul îți dă pîine; muncitorul
Te apără de foame și de ger
Si de nevoi, păzindu-ți viitorul.
Dar tu le-ai dat ceva, deși nu-ți cer?“

Așa-mi vorbi, și-mi răscoli ființa
— Dar oare-ncape-n vorbe-acel fior?
Și i-am făgăduit: Recunoștința
Să o plătesc, să nu rămîn dator!

E dusă mama-n lumea amintirii —
Ades, în vis, doar umbra i-o zăresc,
Dar vie-i vrerea ei, ca omenirii
Intreaga datorie să-i plătesc!

Alfred Margul Sperber

Traducere de **Petre Solomon**

ÎNSEMNĂRI

BALET

Admirabilele reprezentații ale trupei ruse de balet, urmărite cu mare participare de un public numeros, m-au făcut să reflectez la natura baletului și la multele lui legături cu literatura. Deși artă a spectacolului, oferită ochiului și urechii, baletul se desfășoară totdeauna pe temelia unui text, fie transmis prin tradiție orală, fie compus de un scriitor, cum s-a întîmplat în epocile mai noi. Cuvîntul nu intervine niciodată în aceste reprezentații mimate, totuși mișcarea, gestul, expresia, evoluția scenică a grupurilor și a soliștilor realizează împreună o fabulă, pe care spectatorul și-o spune în cuvinte, ca și cum ar citi sau ar asculta un text. „Iată că intervine un rival, își zice spectatorul. Tînărul îl respinge. Fata urmează pe iubitul ei“. Uneori fantezia spectatorilor regăsește imagini ca ale lui Homer: „Capetele dansatorilor se apleacă, se frîng ca un lan de maci sub ascuțișul secerii“. Elementul literar nu era exclus din arta mimului grec, din atellanele și jocurile florale ale romanilor. Mai tîrziu cuvîntul mimilor a amuțit, dar dialogul, expresia motivelor acțiunii, se refac în mintea privitorilor, ca și cum aceștia ar urmări un text pictografic. Cînd am fost în India, am aflat din explicațiile unei dansatoare învățate, că fiecare gest al ei era un simbol ieroglific și că dansul în întregimea lui scria o întîmplare. Dansatoarea ridica mîna stîngă, arătîndu-și degetul mic și arătătorul, și asistența înțelegea că i se arată coarnele unei vite, o cireadă întreagă. Cu mîna dreaptă, dansatoarea îndemna cireada, care începea să se miște. Eroul povestirii își ducea turma la păscut. Gîndirea conceptuală nu este exclusă din arta mimului, a dansului și a baletului și această împrejurare le înrudește cu literatura.

Folosind astfel de mijloace, toate marile teme ale literaturii pot intra în balet. Acela văzut de mine, în magistrala interpretare a dansatorilor din Leningrad, era în primul lui act o pastorală de tipul acelora apărute în poeziile trubadurilor, apoi în pastoralele dramatice și narative ale Renașterii. „Pasturela“ medievală arăta o țărăncuță rezistînd la seducția unui nobil, fericită să rămînă între ai ei, fidelă băiatului căruia i-a făgăduit inima. Așa s-a transmis tema pînă tîrziu, pînă la „Die Mühlerin und der Edelknebe“ a lui Goethe. Intre timp, distanțele dintre clasele sociale n-au mai fost suportate cu aceeași resemnare. Sufla un vînt revoluționar și barierele dintre clase, care aduc frîngerea inimilor curate despărțite de prejudecăți, trezesc o emoție sfîșietoare în romanele sentimentale ale lui Richardson, în „Noua Eloiză“ a lui Rousseau. Așa se întîmplă și în baletul Gisèle *(nu* Giselle, *cum s-a ortografiat în programul teatrului), unde au strălucit Dudinskaia și Sergheev. „Gisèle“ reia deci tematica vechei pastorale, în varianta romanului și dramei sentimentale. Tînăra fată de han expiră de durere cînd întîmpină răceala iubitului travestit ca țăran, dar pe care societatea de nobili apărută cu hallali de vînătoare îl readuce la conștiința clasei lui. In al doilea act ne găsim printre morminte și atmosfera este aceea a unei melancolii funebre ca în poezia sepulcrală a preromanticilor englezi, ca în „Nopțile“ lui Young. Tînărul nobil plin de remușcări se prosternează în fața mormîntului, pînă cînd fata iese din pămînt, zboară prin aer. Apoi vilele îl înconjoară și-l rețin între ele, ca în atîtea din baladele populare slave și germane. Baletul dezvoltă deci teme literare, nu poate fi despărțit de literatură*

Dar dacă legătura dintre balet și literatură este atît de strînsă, elementul literar nu este decît suportul baletului. Pe acesta se înalță o structură de alte valori artistice apărute ca o unitate în fantezia regizorului și realizată prin contribuțiile conjugate ale dansatorilor, ale compozitorului, ale pictorului scenograf, etc. Grupuri plastice, văzute parcă de un sculptor, se încheagă și evoluează în atmosfera difuză de culori, care se clează pe rețeaua ușoară a veșmintelor, pe catifeaua sau mătasea lor cu nuanțe variate în fiecare

Tudor Vianu

(Continuare în pag. [illegible])

O pamfletară

acum o sută de ani

Astăzi, cînd femeile intelectuale iau loc pe baricade și-și pun în joc mintea și viața, luptînd pentru socialism și pentru pace, cu condeiul sau cu penelul, cot la cot cu bărbații, faptul e considerat ca tot ce poate fi mai natural. Cuvîntul Mariei Banuș poate să răsune de pe aceeași poziție de luptă pe care se află Mihai Beniuc, fără ca vreunul dintre cei ce-l ascultă să ridice din sprîncene cu surprindere.

Dar acum o sută de ani! Apariția unei semnături feminine la sfîrșitul unui articol politic constituia, dacă nu un obiect de scandal, cel puțin un prilej de ironie.

Cînd M. Kogălniceanu, pledînd pentru emanciparea femeilor, le-a îndemnat să participe la viața cetățenească, pentru înviorarea căreia le socotea destul de pregătite, s-au putut auzi glasuri de protest din rîndurile retrograzilor. Printre acestea a avut oarecare răsunet acela al lui G. Sion, care într-un articol din ziarul „Timpul“, publicat în 1855, a schițat un portret deformat al femeii moldovene. La articolul de apărare a „sexului fru-

J. Byck

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

MARCEL BRESLAȘU: „Dialectica poeziei“

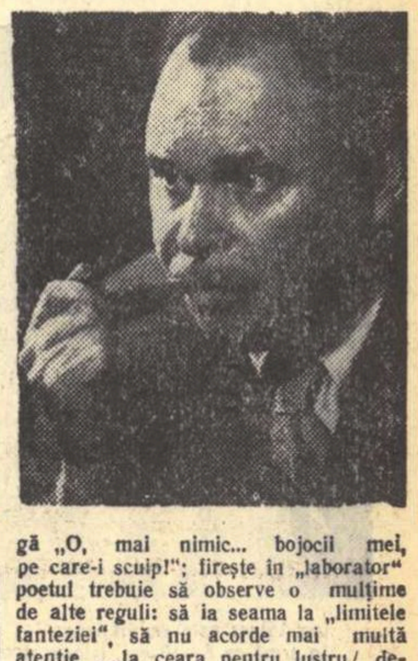

Artele poetice și tratatele despre poezie n-au învățat încă pe nimeni cum să devină poet. Și iată că Marcel Breslașu, știind foarte bine aceasta, scrie un volum — nu o poezie, nu două, nu un ciclu, ci un volum! — de „Cîntece despre cîntec“. In acest volum este legiferată, clasată, sistematizată și exemplificată concepția autorului despre arta poetică. Poetul trebuie să scrie „acum, aici, acasă“; cîmpul lui de observație este lumea, lumea cu ceea ce este vechi și nou într-însa, lumea care nu poate fi niciodată epuizată („Oricîte ciuturi scoți — o să rămînă / răsfrîntul chip al lumii, în fîntînă“); munca de creație se desăvîrșește în „laborator“, unde poetul trebuie să prelucreze ceea ce a cules din lumea cea mare, după exemplul — să zicem — rîndunicii care-și făurește cuibul „o casă-a-ta“, din lucruri de furat și de-mprumut și alte răzlețe materiale, la care adaugă „O, mai nimic... bojocii mei, pe care-i scuip!“; firește în „laborator“ poetul trebuie să observe o mulțime de alte reguli: să ia seama la „limitele fanteziei“, să nu acorde mai multă atenție „...la ceara pentru lustru / decît la mierea ce ne-o dărui!“, să prindă în capcana imaginilor păsări rare, nu aceeași dropie care, de bună voie, „...se lasă prinsă / de trei ori pe zi!“, să nu-și împodobească excesiv și inutil stilul ca cerbul ale cărui rămuroase coarne se preschimbă din „podoabă în povară“, etc. Un capitol special este dedicat imaginilor, vînat greu de prins, năluci fugare, care zboară peste prăpăstii și,„... se curmă / urma fără urmă / a sprintenei ciute / de-a pururi pierdute“; dar vibrația arcului care trimite săgeata pe urma acestor ciute lucioase ca niște fantasme naște, prin „reversibilitate“ în braț „o altă încordare / și-n inimă o nouă nerăbdare...“ — firește, dacă „posesorul arcului“ n-a procedat greșit, șlefuindu-l într-atît, din dorința de a-l face mai frumos, încît acesta să se frîngă. Miturile „Anteu“, „Icar“, „Prometeu“, „Atlas“, „Pan“ etc. sînt așezate spre finalul volumului; ele aduc autoritatea antichității în sprijinul cîtorva principii dragi poetului: legătura cu pămîntul nu înseamnă numaidecît să mergi pe un drum bătut, țărînă este și „pe bîrna neumblatelor crește!“ („Anteu“), prăbușirea lui Icar n-a fost o pedeapsă pentru strădania depășirii, ci „saltul calitativ“ pe care acesta l-a făcut, rupîndu-și el însuși, în văzduh, aripile „cu miros de pămînt / ce-ar fi putut să-i stinghereascā zborul“ („Icar“). In sfîrșit, capitolul „Poetul și lumea“ tratează despre legăturile poetului cu cititorii, cu confrații, cu critica; este capitolul „diverse“ am spune: unor „cîrtite“ poetul le apare poate un fluture „fluturatec“,

Georgeta Horodincă

(Continuare în pag. 7)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu SZEMLER FERÉNC

Interviul cu Szemlér Ferenc nu a urmat legile consacrate: reporterul întreabă, interlocutorul răspunde, apoi se produc întreruperile de rigoare, punctele de suspensie etc. Numai din vina scriitorului uiți chiar din primele minute îndatoririle profesionale și începi să te antrenezi într-o discuție deosebit de interesantă, asculți, dai o replică și numai arareori îți aduci aminte că totuși ești reporter și că trebuie să notezi pe hîrtia albă ce-ți stă mustrătoare dinainte. Venisem cu gîndul să întrebăm pe Szemlér Ferenc despre șantierul său literar. Reporter indiscret, știam că poetul ne va oferi în curînd cîteva surprize. Dar să-l lăsăm să le divulge.

— Se află sub tipar un volum din versurile lui Alecsandri, traduse de mine în limba maghiară, care va apare în curînd la E.S.P.L.A. Volumul cuprinde 7.000 de versuri și reprezintă o antologie din întreaga operă poetică a lui Vasile Alecsandri. Recent am avut o mare bucurie: am terminat tălmăcirea în limba maghiară a celor 7.000 de versuri de Tudor Arghezi ce vor forma un volum programat să vadă lumina tiparului tot în cursul acestui an.

— Deci, un adevărat eveniment literar. Dar înainte de a afla amănunte, ne-ar interesa cîteva detalii asupra începuturilor activității dvs. de traducător din limba romînă.

— Aș vrea să mărturisesc un fapt. Traducerile coincid cu începuturile creației mele originale. Student în al doilea an al Facultății de Drept din București, încercam prin 1925 să transpun, în limba maghiară, ceva din bogăția versului eminescian. Dar tot de atunci datează și începuturile poeziei mele. Traducerea în versuri este după părerea mea un act de creație absolut echivalent cu realizarea unei poezii proprii. Pentru a tălmăci în altă limbă o poezie, trebuie să te dărui cu aceeași intensitate și să consumi aceeași doză de simțire artistică, ca în oricare altă creație personală. De aceea, vreau să subliniez că nu pot face distincție între traduceri și poeziile mele originale din punctul de vedere al muncii depuse pentru realizarea lor. Mai mult, amîndouă au aceeași vîrstă și amîndouă merg în bună înțelegere de-a lungul anilor. (Din rafturile bibliotecii, Szemlér Ferenc scoate un volum în limba maghiară. Ne traduce titlul: „Poeți romîni de astăzi“ — apărut în anul 1940, la Budapesta). Volumul a fost tipărit pe cheltuiala mea, cu banii primiți de pe urma publicării poeziilor originale. (Cercetez tabla de materii. Intîlnesc versuri de: Tudor Arghezi, G. Bacovia, I. Barbu, O. Goga, Ion Minulescu, Camil Petrescu, Al. A. Philippide, Al. O. Teodoreanu, Tudor Vianu). Din truda anilor de

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 6)

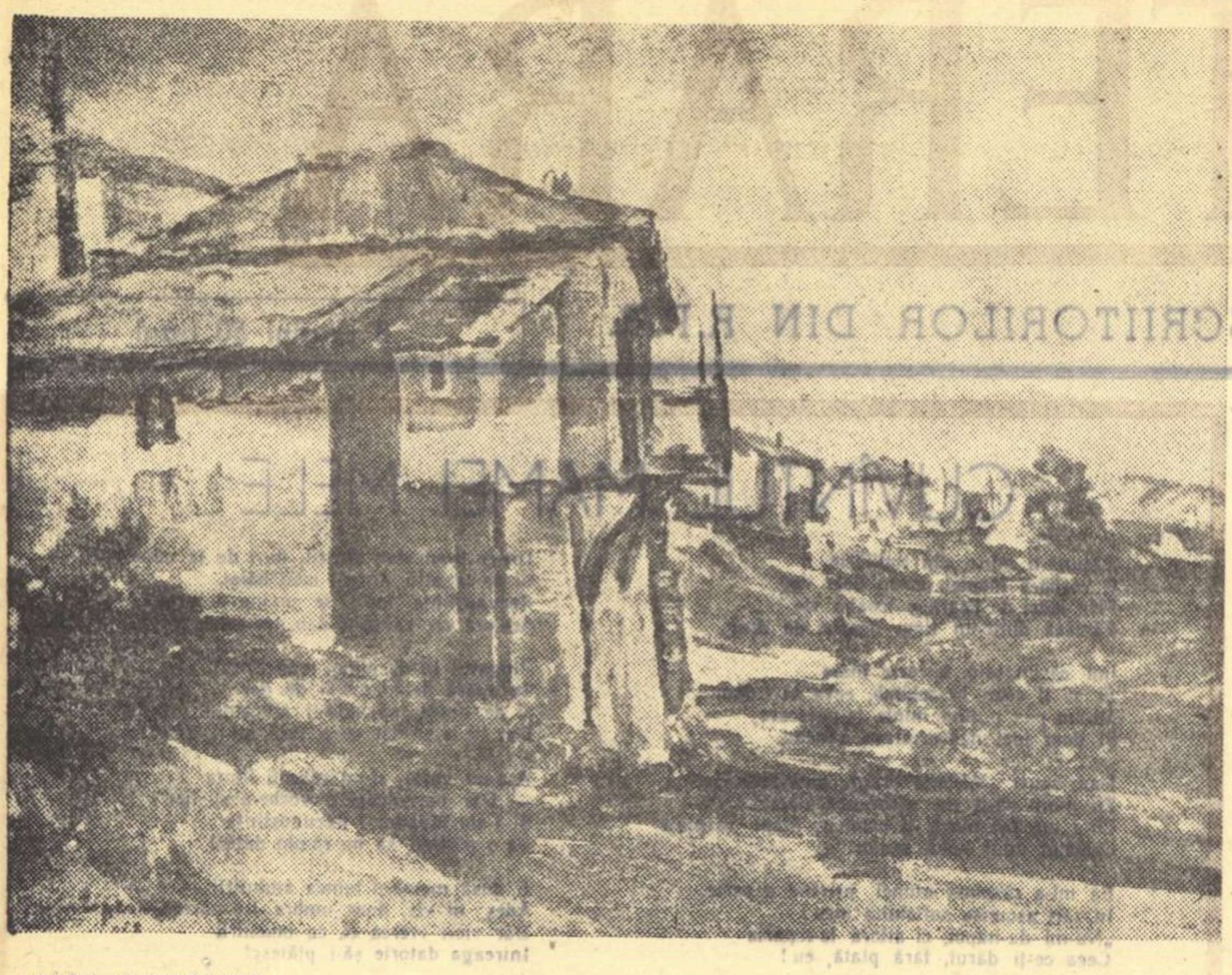

PETRU HIRȚOPEANU „Peisaj din Sozopol"

G. CĂLINESCU

Rememorăm, de cîteva săptămîni, succesele pe care le-a cunoscut critica de la noi în ultimul an; ne oprim asupra volumelor apărute în 1957. In răstimpul acestui an, acad. G. Călinescu n-a scos nici o carte. Dar numele său se cade să stea la loc de cinste într-un asemenea bilanț. Fiindcă e o mîndrie, pe care nici un critic adevărat nu și-o va ascunde, aceea de a-i fi contemporan; de a ști că acest mare intelectual lucrează pentru gloria breslei noastre. De a-l vedea risipind lumini peste tărîmurile teoriei estetice, ori epuizînd, în studii masive, materia unor capitole întregi de istorie literară. Nimeni, dacă-și merită numele de critic, n-a trecut nepăsător pe lîngă exemplul acestei activități.

Exemplu, poate nu e bine zis. Căci o pildă se lasă nu numai meditată, dar și urmată. Iar scrisul academicianului Călinescu are originalitatea acută a lucrurilor pe care le simți sortite să rămînă pentru totdeauna unice. Sau, cînd sînt imitate, să denunțe violent contrafacerea.

Stă în natura exercițiului critic curiozitatea. Ea-l stimulează și îl susține. Totuși, criticii par îndeobște oameni care mai degrabă cunosc, decît sînt curioși să cunoască. Acad. Călinescu e, însă, altfel: el arată curiozitatea celui ce vine în contact întîia oară cu opera de care se ocupă. Alți critici lasă să se întrevadă elaborarea lentă a intuițiilor lor. Acad. Călinescu descoperă, parcă, numai sub durata lecturii. El știe enorm; dar știe mai ales să se așeze în regimul sufletesc al surprizei.

Cine e sigur că va descoperi spontan sensuri noi, nu se teme că apucă pe drumuri sterpe. Nu se ferește să abordeze aspecte, s-ar zice, de la sine înțelese. Cînd a iscat din stînca aridă un izvor neașteptat, criticul nu zăbovește; nu face caz de noutatea formulărilor sale, merge direct, rapid, înainte.

Obișnuit, noi alunecăm peste punțile pe care ni le alcătuiește bibliografia existentă. Progresăm ca un călător care-și consultă pas cu pas harta. Deseori, însă, — în cutare „optimist", de pildă, — acad. Călinescu îngrămădește referințele bibliografice în capul articolului; le enumeră cu scrupulul unui student care-ar anunța, la începutul unei lucrări de seminar, titlurile consultate. Procedează astfel ca să se simtă apoi liber; să înainteze cu un gest franc și o căutătură ingenuă.

Unei astfel de călăuze îi este îngăduit să te forțeze la marșuri grele. Tot mai mult, în ultima vreme, acad. G. Călinescu se arată aplecat spre descripția răbdătoare, exhaurientă. O desfășoară în studii ample, acela, de exemplu, despre Sainte-Beuve, dar și în articole scurte. Descriere strictă, demonstrație de exactitate: dar nu e îndreptățit s-o încerce decît acela dăruit cu harul de a preface în continent virgin pămînturile, oricît de familiare, pe care le străbate. Altminteri, rezultatul rămîne dezastruos. Lecția aceasta de austeritate e interzisă cui nu cunoaște prețul eleganței. Cui nu știe să despice masa compactă a descripției, cu fulgerul unei metafore. Acad. Călinescu reabilitează o metodă devenită acum cîțiva ani — cînd căzuse pe mîini nedibace — o calamitate a criticii.

„Curioși, neprevăzuți, neobosiți, prompți pentru orice subiect — îi îndemna odată Sainte-Beuve pe critici — să fim în felul nostru ca acel tiran care, în palatul lui, avea treizeci de camere: și nu se știa niciodată în care se culcă". Proteic, acad. Călinescu trece cu grație de la studiul grav la dialogul în ton de comedie. Nu închină — ca Lucian, cel care-a creat genul — un elogiu muștei; dar imaginează dialoguri între melci, scoici și lilieci; pune să vorbească țestoasele, purecii și alte lighioane. La păsări îi place voloșia, asemenea cu a copiilor. „Omul adevărat — chiar zice într-un rînd criticul — trebuie să fie încrezător în viață ca un copil". Plutește mereu în „Cronica optimistului" o atmosferă juvenilă și alegră. Autorul respiră bucuros „un frig de stele". Viața i se deschide ca un suiș perpetuu, „creștere și apoteoză". Il ispitește și atunci cînd scrutează opera de artă. Tot mai des, ca să ajungă la analiza ei, navighează pe întinderile largi ale biografiei. Criticului îi place să devină moralist și istoric; din cărți scoate reflecții despre firea omului de totdeauna, dar mai ales de azi. Gîndește într-una asupra epocii pe care o trăiește. Pe care o răsfrînge în spiritul său cuprinzător, cu elanurile ei vaste și cu ambițiile ei nobile. Dacă vremea noastră are totuși a-i adresa vreun reproș, acela e că nu se pronunță mai frecvent asupra *literaturii* de azi, că nu e prezent *și* în acest sector al actualității. Unde, de fapt, îl cheamă tinerețea superbă a sufletului său.

Dan Hăulică

CRITICA 1957

Scriitorul și critica

O CREAȚIE CONTINUĂ

Sainte-Beuve spunea despre critic că e un om ce știe să citească și care-nvață și pe alții să citească. Critica așa cum o înțelegea el și cum voia s-o practice nu era altceva decît o invenție și o creație continuă...

Trebuie spus că avem critici foarte competenți, cu o pregătire intelectuală demnă de invidiat. Nu este cazul să cităm cîteva nume care ar face geloasă orice cultură. Este însă regretabil că unii dascăli venerabili stau în afara fenomenului literar contemporan.

Vina superficialității unor critici vine de acolo că lipsește timpul, că numărul celor care scriu despre literați este destul de redus. O operă literară, ca să fie înțeleasă, are nevoie de o vîrstă, de o decantare. Un roman, ca și vinul, se gustă în rînduri repetate, sînt pagini în operele literare care trebuie reluate, citite cu atenție. Anecdota unui roman pentru mine, de pildă, înseamnă și nu înseamnă mare lucru. Mă opresc cel mai des la cîte o frază bine făcută, la un portret care mă impresionează, la o intrigă țesută cu dibăcie. Asta nu voiește să lase să se creadă că nu mă interesează tendința operelor citite, pentru că nu trebuie să uităm că noi, scriitorii, oferim cu fiecare carte cititorilor noștri arme nu maculatură.

A fost o vreme cînd a scrie cu stil părea unora o crimă culturală. Cîțiva publiciști, cu apetit pentru schematism, dușmani ai îndrăznelii, au elogiat schelete literare care au murit o dată cu înhumarea lor în plumb. Există, așa cum afirma un tînăr coleg înaintea mea, critici previzibili, lipsiți de curaj și onestitate (mai curînd ar trebui spus că au existat) de care ne putem lipsi cu multă plăcere. Ei sînt cunoscuți nu numai de către scriitori, ci și de cititori. Timpul, acest mare arbitru, cerne valorile și creatorul autentic nu poate fi tulburat de gusturile unor funcționari dornici de notorietate.

Un prieten de-al meu, distins scriitor, necunoscut încă astăzi și pe care-l anunț cu plăcere, îmi spunea că, nu numai teoretic, orice lucru tipărit ar trebui să fie armonios. Și-mi dădea exemplul cărților de matematică, manuale rigide și înspăimîntătoare, demne de a căpăta o înfățișare atrăgătoare. Criticii, această algebră a literaturii, i se cere cu atît mai mult limpezime, stil și obiectivitate. Or, mi s-a întîmplat uneori să citesc coloane de demonstrații abstracte, lipsite de obiect, semnate de oameni necalificați. N-am să pomenesc după aceea categoria criticilor didacticiști, speță curioasă care condamnă opere remarcabile în numele unei sănătăți etice rău înțeleasă. Important mi se pare că unui critic nu-i este permis să uite nici o clipă că articolele lui creează opinii. Există o categorie numeroasă de cititori pentru care cuvîntul cutărui „specialist" în ale literaturii rămîne literă de evanghelie. Vă închipuiți ce înseamnă pentru un scriitor indispoziția efemeră a unui astfel de pontif. Noroc că există cititori competenți și obiectivi care oricum vor înțelege ceea ce citesc și vor prețui cum se cuvine ceea ce li se oferă.

Nu este mai puțin adevărat că există și o susceptibilitate a scriitorului, iute zgîndărită de obiecții eventuale. Nu s-a văzut încă un creator care să se bucure cînd i s-a spus că haina în care și-a îmbrăcat opera, strînge. Despre tirania secretă pe care o exercită nevăzut unele temperamente egolatre asupra criticilor slabi de înger se pot spune glume numeroase, dar problema este prea gravă ca să recurgem la anecdote. Amiciția și stima exagerată pentru unii scriitori duc la moartea criticului. Cred că nu există scriitor pe care să-l bucure faptul că i se spune o viață întreagă că a lăsat numai capodopere. Lucrul nu este posibil și laudele nesăbuite ar trebui să dea de gîndit. Un critic trebuie să fie un chirurg fin care să taie cu prudență rănile operelor pe care le analizează.

In încheiere, pentru că mi s-au cerut și cazuri concrete, voi da cîteva exemple din propria mea experiență cu criticii. Trebuie să declar că indiferența mea în fața laudelor sau a obiecțiilor ce mi se aduc este numai aparentă. Sufăr ca orice creator cînd îmi dau seama că ceea ce scriu nu este atît de reușit cît am sperat. Este un chin pe care nu-l doresc nimănui pentru că în el se angrenează toată ființa mea. Trebuie să spun însă că de cele mai multe ori i-am privit pe critici ca pe niște creaturi ciudate. Mi-am dat seama, chiar (poate mai ales din cauza aceasta) după înverșunarea adversarilor unei cărți publicate în urmă cu un an, că am reușit să scriu un lucru interesant (de vreme ce s-au găsit numai în Ardeal vreo cinci sute de inși ce s-au grăbit să scrie împotriva și pentru un detractor al meu în legătură cu cronica literară favorabilă, publicată de ziarul Scînteia). Aceasta mă obligă și trebuie să spun că uneori nu răspund acestei obligații și pentru că noi avem timp prea puțin și din alte motive pe care nu le voi numi. Dar aș vrea să mărturisesc că mă întristează că un foarte sprințar cronicar literar nu-mi cunoaște nici cartea de debut (vezi „Iașul literar"), că un altul confundă îndrăzneala lexicală cu o tendință frivolă spre obscen, ceea ce este un neadevăr și mai ales că sînt, oricît ar părea de ridicol, neînțeles, ca unul din personajele operei incriminate.

Un critic onest mi-a mărturisit între patru ochi că citise cam în grabă un roman de-al meu și că într-o seară, mai mult fără să vrea, l-a reluat și că și-a schimbat părerea proastă pe care o avea despre el. In judecata inițială intra și o anumită „atmosferă", făcută înainte de un zelos. Toate acestea spuse nu înseamnă că i-am uitat pe cei care au scris cu obiectivitate despre lipsurile și calitățile romanului în cauză, avînd pentru aceasta recunoștința mea. Ai dreptul să te îndoiești de o operă, critic fiind, dar îndoiala este un act grav. Ea nu poate fi mimată. Sentințele mari pe care le așteaptă orice scriitor de la critic trebuie rostite cu gravitate. E de neînchipuit să enunți profesiuni de credință făcînd cu ochiul publicului. Inteligența, umorul, stilul săltăreț, toate la un loc sînt agreabile cînd însoțesc o morală. Adevărurile cele mai mari pot fi spuse glumind, condiția rămîne aceea de a fi adevăruri. Iată de ce cred că unui critic îi trebuie mai întîi conștiința unui judecător incoruptibil, siguranța unui medic și mai ales o dragoste nemărginită pentru cei care îngrijesc grădinile delicate ale sufletelor în care cel mai mic vînt nefast aduce paragini nebănuite...

Cunosc și iubesc asemenea critici...

Eugen Barbu

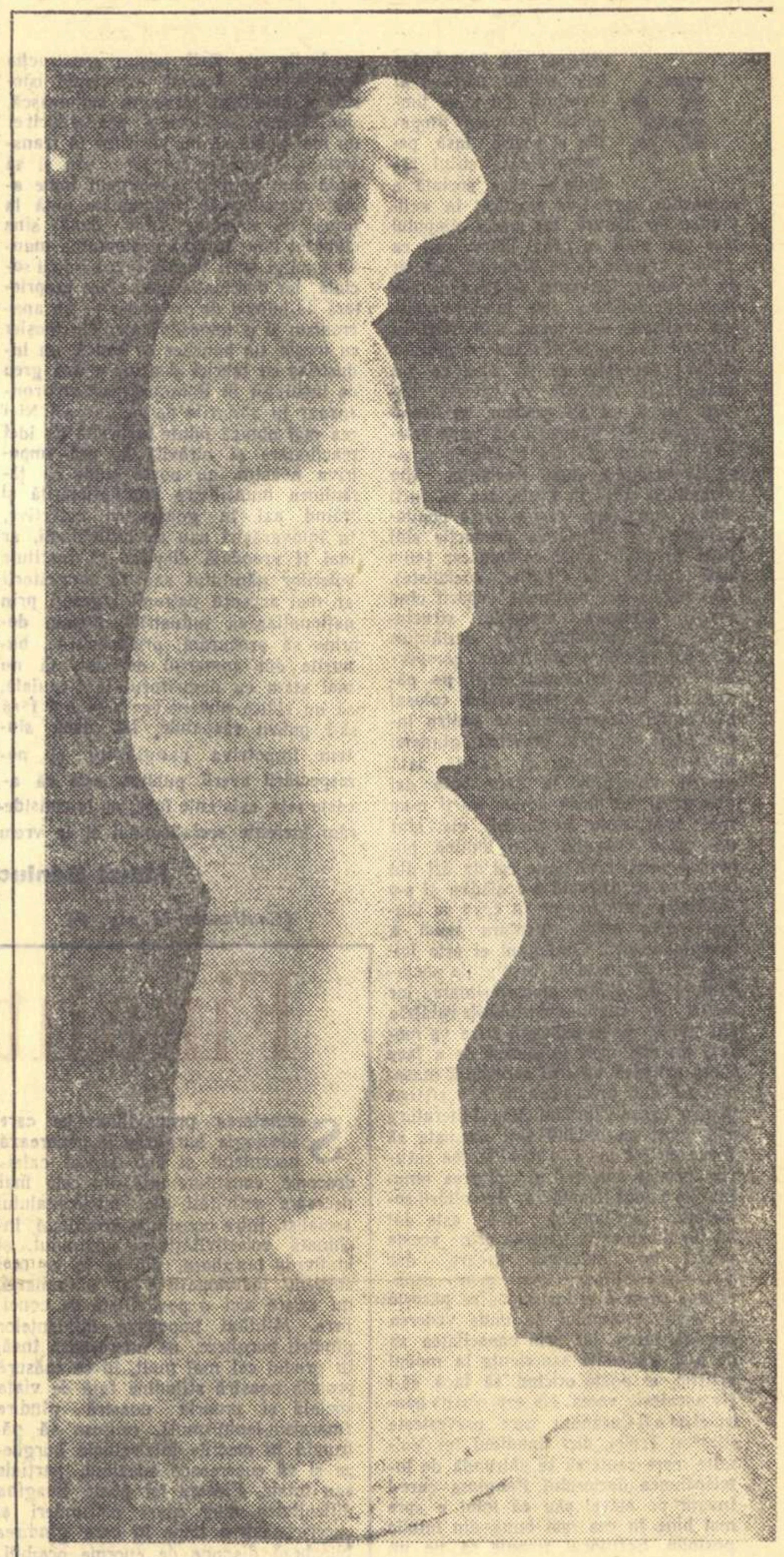

D. DEMU „Meditație"

CRONICA LITERARĂ

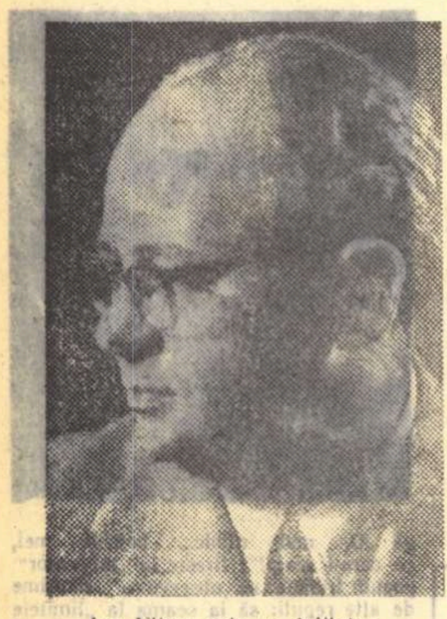

ION VITNER: „Firul Ariadnei"

Ion Vitner este un inițiator.

In urmă cu 8—10 ani, istoria noastră literară abia începea să se desfacă din vederile vechii istoriografii burgheze. Intelectuali cu înaltă pregătire literară aveau să reconsidere și să revalorifice literatura romînă a trecutului în lumina concepțiilor leniniste despre moștenirea literară. Trebuia să se deschidă un drum nou cercetărilor și interpretărilor, un drum mai mult sau mai puțin pregătit teoretic dar deloc anticipat de experiență concretă în mînuirea unor instrumente ideologice capitale. Ion Vitner a fost, atunci, principalul activist pe acest tărîm. Primele studii despre „Contemporanul" le-a dat el, — și primele discuții despre fronturile de luptă ale lui C. Dobrogeanu-Gherea tot el le-a deschis. „Critica criticii" trecutului din perspectiva prezentului a sugerat-o atunci, în linii conducătoare. A început discuția despre marii noștri clasici, a făcut și muncă arhivistică, descoperind documente inedite ale raporturilor dintre scriitori și clasa muncitoare, ale influenței mișcării socialiste asupra literaturii. A șters stratul de uitare așternut de burghezie peste unele opere merituoase ale literaturii noastre progresiste. A cercetat, a descoperit, a polemizat și a tras concluzii. O asemenea activitate de inițiator înseamnă pasiune, răbdare, curaj și forță de sacrificiu, pentru că îndrăzneții sînt de obicei în frunte, cuceresc primii spațiul nou, dar au și conștiința că vor fi primii care se vor scufunda dacă pămîntul pe care pășesc e înșelător. Vitner a făcut foarte mult pentru întemeierea noii noastre istorii literare. Și tot el a greșit, cîteodată în subaprecierea clasicilor, cîteodată în exagerarea valorii unor scriitori bine intenționați, dar medii sau minori, cîteodată în forțarea concluziilor, premeditate în spirit tezist.

Nu o dată, azi, uităm ce a însemnat acum un deceniu fiecare încercare nouă de interpretare marxistă a istoriei și judecăm o activitate de atunci cu desteptăciunea noastră de azi, în formarea căreia și Vitner a avut un rol. In orice caz, a fost mai lesne cercetătorilor de peste cîțiva ani să ajungă la altă treaptă a științei criticîndu-l și revizuindu-l pe Vitner, decît dacă ar fi trebuit să acționeze pe teren viran. Iar I. Vitner care, înainte de 1944, putea fi cunoscut ca un medic înamorat de poezie, autor și al unui volum de versuri revoluționare, în stil modernist, și-a cîștigat definitiv un prestigiu de literat universitar autentic, istoric atent, cu patima interpretării dar nu disprețuitor de răscolirea foilor prăfuite și sacre închise în biblioteci.

După intensa activitate a începuturilor, menținerea într-o sporadică publicistică a părut o absență prelungită destul de mult. De cîțiva ani, însă, și mai ales în ultimul an, I. Vitner este din nou prezent, cu cea mai densă frecvență, în periodicele noastre literare. Volumul recent apărut, „Firul Ariadnei", reflectă noua prezență a lui Vitner.

Istoricul literar și-a reluat comunicările și și-a continuat interpretările. Ion Vitner este în primul rînd un exeget al marilor texte literare, din trecut sau din prezent, nu însă un critic literar curent, aplicat la fenomenul literar în proces activ. Din literatura actuală va alege pe acei scriitori și acele cărți asupra cărora verdictul valoric e spus și admis, el implicînd elogiul într-o exegeză de mare interes pentru orice iubitor de literatură.

„Firul Ariadnei" înmănunchează toate particularitățile activității lui Vitner.

Un articol (Tradiție) comunică rezultatele unei răsfoiri a vechii prese socialiste: In 1900 Caragiale și Delavrancea au participat la o sărbătoare a corpului lucrătorilor tipografi. Sau o scrisoare inedită, Delavrancea către Gherea, de desolidarizare de Vlahuță în anul polemicii acestuia din urmă cu publicațiile socialiste.

Un alt articol (Insemnări despre literatură) trage concluzii pe marginea unor manuscrise eminesciene, privind „începuturile gîndirii estetice la Eminescu". Opiniile susținute de Vitner pot fi discutabile niciodată însă ignorabile, fiind întemeiate pe documente și pe o intelectuală folosire a lor. Se relevă astfel însemnări ale marelui poet care ar dovedi „elementele atît de limpezi de gîndire materialistă" ale sale și faptul că „în orice caz, disputa ideologică cu Junimea (a lui Eminescu — n.ns.) este pregătită cu foarte serioase argumente filosofice".

In același sens e articolul Eminescu și Comuna, cu semnificative citate din manuscrise, dovedind categorica interesare a poetului în lupta progresistă. Totuși, concluzia ni se pare, și aici și dincolo, forțată: „Acea condamnare a oricărui efort uman, cuprinsă în sentința finală (din „Impărat și proletar" — n.ns.): „Că vis al morții-eterne e viața lumii întregi" aparține cezarului nu proletarului", Eminescu fiind astfel „eliberat" de propriile sale concepții idealiste.

Un articol scris la «75 de ani de la apariția revistei „Contemporanul"» recapitulează date esențiale și evidențiază detalii istorice semnificative.

Inchinat lui Gherea, articolul următor demonstrează că „toate premizele și formulările esteticii lui Gherea" converg către „punctul de aplicație al întregii sale activități de estetician și critic literar", punct care este realismul (critic).

Reprezentativ pentru înalta discuție de idei purtată de I. Vitner în jurul „criticii criticii" este însă studiul închinat lui Mihai Ralea (Combaterea estetismului). Ralea e situat în perspectiva istorică, continuîndu-i pe Gherea și Ibrăileanu și precedînd generația criticilor marxiști. Ralea însă are „o formație științifică de filosof, sociolog și psiholog", amintind — spune Vitner — „de un Taine, Brunnetière, Guyau în Apus, de Plehanov în Rusia". El este „fidel ideii de corelație dintre artă și societate, de interdependență complexă sub primordialitatea fenomenului social, ideie tradițională esteticii materialiste". Consacrat mai cu seamă psihologiei, Ralea este primul nostru cercetător științific al raportului artă-psihologie, Gherea și Ibrăileanu fiind „în materie de psihologie, ca știință" — „amatori" deși, mai ales la al doilea, „se observă un interes acut pentru analiza psihologică a valorilor estetice". Vitner remarcă, la Ralea, studii „saintebeuviene", — „mai ales studiile care caută să surprindă contradicțiile interne ale unei personalități artistice", realizînd un portret psihologic: „Arghezi e desenat într-o pluralitate de linii, zbuciumată", Ibrăileanu „în dualități antagonice: febril-lucid, democrat-aristocrat etc..." După „metoda lui Taine" sînt studiile în care Ralea caută „cheia" unei personalități, „o formulă unică prin care un artist ar putea fi explicat sau înțeles" (conform vestitei „faculté maîtresse"). In privința aceasta, Vitner afirmă categoric că „formula unică spulberă atît analiza cît și creația, deschizînd drum vagului, incertului sau locului comun, pentru că unicitatea unei formule nu poate cuprinde pluralitatea umană".

Documentele sînt documente; oricît ar varia interpretările, ele rămîn aceleași și comunicarea lor are valoare absolută. Un articol despre personalitatea unui intelectual de vază nu poate reprezenta, desigur, unanimitatea, în interpretare și definire. Vitner dezbate cîteva probleme fundamentale, strîns legate de știința militantă a lui Ralea, dar parcă Ralea însuși scapă printre degete, nu numai „neportretizat" creator, dar și nedefinit în ansamblu. Poate lipsește dacă nu „formula unică", totuși o „formulă sintetică", pe lîngă portret. Dar acestea pot doar reprezenta propriul nostru punct de vedere. Important este că, de acord sau nu, citești studiul lui I. Vitner cu satisfacție intelectuală.

Este calitatea esențială a unui exeget. Am spune și a unui profesor universitar în adevărata accepție, căci acesta informează sigur asupra datelor științei și incită gîndirea tineretului, trezind dezbateri.

Studiul despre Bacovia (Ut pictura poesis) este tipic în această privință. Primul studiu serios despre Bacovia în istoria literaturii noastre, studiul lui Vitner oferă un amplu material informativ, de literatură comparată, și nenumărate sugestii inteligente, îndrăznețe „frumoase" sub aspectul armoniei logice demonstrative, al interpretării fine și al definirii, totuși, printr-o... „formulă unică". Bacovia e caracterizat, în specificul său artistic, prin diferențiere de alți simboliști bazați pe culoare: „Culoarea el nu o tratează ca poet adept al halucinatoriului, al imaginației dezlănțuite în sinestezie, ci ca pictor care, cu un ton de culoare sau cu o nuanță, vrea să creeze o atmosferă".

O aluzie la secretul culorilor lui Caravaggio e adusă abil în sprijinul argumentării: Bacovia „folosește tonurile sumbre, grave, care generează apăsare, tristețe, neliniște. Caravaggio, pentru a obține tonurile întunecate, dominate de negru, față de care manifestă o adevărată pasiune, își înnegrise zidurile atelierului, astfel că lumea pe care el o picta, lipsită de reflexe, absorbea liberă culoarea tenebrelor. Atelierul lui Bacovia este societatea în care trăiește, și el, ca pictor, nu a trebuit să recurgă la nici un artificiu pentru a provoca tenebrosul..."

Incă o dată, totul se mai poate discuta, dar numai la nivel înalt.

Exegeza lui nu e, pe toată întinderea, egală. Aplicată la Bacovia, e memorabilă, antologică. La Arghezi e corectă, dar fără inedit. La „Desculț", al lui Zaharia Stancu, urcă iar înălțimi, definind mai mult ca oricare altul misterul artei fermecate a scriitorului: „Suita de monoloage interioare discontinue, întretăiate de mari erupții lirice, avînd acuitatea și caracterul difuz al visurilor, constituie o tehnică a cărții prin care este tălmăcită, în termenii artei, mentalitatea infantilă. De aceea „Desculț" nu este memorialistică și autorul a avut nevoie de această prezență proteică a cărții, care este Darie, adică vîrsta însăși a copilăriei, surprinsă și reflectată ca un dat obiectiv". Exegeza poeziei recente a Mariei Banuș nu depășește constatările generale ale criticii curente, dar e mereu onorabilă, în vreme ce studiul consacrat „Cronicii de familie" este unul din cele mai valoroase piese ale bibliografiei în curs a operei lui Petru Dumitriu. Considerațiile despre romanul ciclic (înlocuitor într-un fel al epopeii antice, după Vitner), sînt pasionante pe planul ideilor, iar specificul artei lui Petru Dumitriu începe să fie indicat prin integrare în literatura romanescă înrudită, aceea a ciclului: „O dificultate serioasă în alcătuirea unui astfel de univers, întins în timp și în spațiu, constă în ordonarea figurației enorme și în stabilirea unei anumite dinamici interioare, în stare să dea viață, să miște, să facă să vorbească și să simtă o enormă mulțime". A analiza cum este această dificultate învinsă de „Cronica de familie" și a constata victoria scriitorului, înseamnă, evident, analiză a metodei artistice și categorică judecată de valoare. Ideea timpului ca „eroul central al cărții" poate fi contestată, cel puțin ca nefiind proprie exclusiv lui Petru Dumitriu, dar e o idee bogat expusă și antrenantă intelectualicește.

Cu afirmații pe care unii le-ar putea respinge, cu altele pe care unanim critica literară ar fi trebuit să le citeze, exegeza „Cronicii de familie" este unul din capitolele cele mai bune ale volumului actual al lui I. Vitner.

Pretutindeni informația, explicația și argumentarea se îmbină cu pasiune. Teoretizarea și divagația istorică, intercalate, rar obosesc, chiar dacă nu sînt destul de sistematic ordonate în analiza concretă. I. Vitner discută mult, cu plăcerea de a discuta și, pentru cei cărora le e familiară discuția ideologică, e întotdeauna un tovarăș plăcut. Afirmația e valabilă pentru toate celelalte articole ale volumului, dintre care unele depășesc hotarul literaturii noastre. (De menționat, îndeosebi, Esenin și Poetul tovarășilor — Walt Whitman).

Eleganța stilului contribuie în mare măsură la menținerea nivelului, chiar acolo unde expunerea întîmpină locuri comune. Poate, totuși, uneori, teama de expresia curentă duce la prețiozitate. Istoricul remarcă meritul literaturii noastre de a fi înregistrat, încă acum 80 de ani, imnuri închinate revoluției proletare, Comunei din Paris. Și se exprimă astfel: „Faptul că forța socială astăzi conducătoare în construcția socialismului din țara noastră a fost omagiată acum opt decenii în ipostaza revoluției comunarde, este un fenomen artistic și istoric remarcabil". Nu o dată I. Vitner se trădează ca un sentimental, ceea ce nu e rău pentru un critic de prestigiul său. Uneori prin relatarea gesturilor personale: a luat, de pe mormîntul lui Esenin, o scrisorică, în semn de document și amintire. Altă dată prin lirismul unei fraze, cu imagini ingenue, și atunci contrastul cu autoritatea profesorală depășește limitele firescului: „El este — scrie Vitner despre debutantul Eminescu — în această epocă, aidoma unui copil care învață să meargă, sprijinindu-se de marii copaci ai pădurii poetice!"

Un gînd fundamental leagă toate articolele volumului, acela de a rejudeca fenomenul literar trecut și de a privi fenomenul prezent prin prisma învățăturii leniniste. Acesta este „firul Ariadnei", care trebuie să ne conducă prin labirintul, mai complicat decît orice labirint, poate, al problematicii estetice. „Marele romantic", V. I. Lenin, este călăuza noastră. O afirmă explicit, în cîteva articole, I. Vitner, implicit în toate, și o știm cu toții.

Sarin Bratu

PROBLEMELE REFLECTĂRII ACTUALITĂŢII ÎN LITERATURA CONTEMPORANA

Darea de seamă a lucrărilor şedinţei plenare lărgite a Comitetului Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

In cadrul plenarei lărgite a Comitetului Uniunii Scriitorilor din R.P.R., care a avut loc în zilele de 21—22 februarie a.c., s-a prezentat referatul tovarăşului Paul Georgescu, consacrat problemelor reflectării actualităţii în literatura contemporană. referat care a fost publicat în numărul trecut al „Gazetei literare".

Reproducem mai jos rezumatul dezbaterilor plenarei.

Primul a luat cuvîntul:

MIHAIL DAVIDOGLU, care a subliniat, pe baza unor exemple concrete valoarea deosebită a faptelor semnificative pe care realitatea zilelor noastre le oferă scriitorilor. Vorbitorul a citat în sprijinul acestei idei o operă consacrată unor probleme acute ale actualităţii, cum este de pildă romanul „Rădăcinile sînt amare" de Zaharia Stancu.

SÜTÖ ANDRAŞ s-a ocupat pe larg de cîteva probleme ale literaturii maghiare din ţara noastră, subliniind faptul că majoritatea acestora sînt în esenţă comune cu ale scriitorilor romîni. El a combătut tendinţele evazioniste ale cîtorva dintre tinerii scriitori maghiari care cultivă, în ultima vreme, o „tematică" cinegetică şi... piscicolă. Incercînd să evite schematismul, care le-a viciat o vreme creaţia, unii tineri cad într-o înţelegere la fel de strîmtă a realităţii; cum s-ar zice, „fugind de ploaie, se aruncă în baltă".

„Socotesc — a spus în continuare Sütö Andras — că în literatura noastră maghiară de azi există o stagnare în ceea ce priveşte zugrăvirea problemelor vitale ale vieţii noastre." Interesul pentru aceste probleme — preocuparea pentru a le zugrăvi — pare să nu se mai menţină la acea tensiune înaltă pe care o cunoştea pînă acum, chiar dacă era stînjenită uneori de greşeli dogmatice şi simplificări schematice. „Sînt printre scriitorii maghiari unii care cunosc foarte bine actualitatea noastră, cum este de pildă Nagy István care şi în fotoliul Academiei trăieşte viaţa muncitorului, sau cum este Horvath Istvan care poartă în sufletul său tot inventarul mobil şi imobil al comunei natale, sau Astalosz István care cunoaşte foarte bine procesul de integrare a micului burghez în societatea nouă, sau Szabó Gyula care cunoaşte îndeaproape satul secuiesc şi cred că cunoaşte mai mult decît problemele dragostei la secui. Dar această cunoaştere a vieţii rămîne totuşi nescrisă şi de cele mai multe ori se întîmplă lucrul următor: cînd stai de vorbă cu aceşti oameni, vezi că ei cunosc admirabil viaţa noastră şi ştiu să povestească lucruri foarte interesante despre ea; însă cînd le citeşti schiţele, povestirile, vezi că acolo este scris cu totul altceva! Vezi că pur şi simplu. ei au sărăcit această viaţă şi că au lipsit-o de ceea ce era măreţ şi interesant în relatările lor.

Am mai vorbit despre chinul de a alege ceea ce este esenţial şi ceea ce este tipic. Nu mai vorbesc acum despre această căutare a tipicului care, înţeles greşit, înseamnă să fugi pe lîngă viaţă şi, din toate cunoştinţele tale, pe urmă să-ţi rămînă un mănunchi de material pentru o schiţişoară, pentru că alte probleme nu sînt „tipice"! Noi cunoaştem acea practică greşită pe care într-un timp am văzut-o la edituri şi la redacţii.

Dar cred că de aceasta nu s-ar putea acuza în general întreaga noastră îndrumare literară, cel puţin eu nu cunosc nici o carte bună, nici o nuvelă bună care să nu se fi bucurat de tot sprijinul.

Eu socot că în literatura noastră maghiară de astăzi există o oarecare deficenţă în privinţa zugrăvirii problemelor centrale ale vieţii noastre; preocuparea pe care am constatat-o în anii trecuţi la atîţia scriitori, începînd cu Nagy István, cu Astalosz cu Horvath István este neclarificată şi necoaptă.

Pe mine mă întristează că un tînăr scriitor, venit din uzine şi de lîngă muncitori, el însuşi un fost muncitor care a luat parte şi la ilegalitate, într-o oarecare măsură, la lupta muncitorilor şi care pînă în 1949 sau 1952 ne-a adus cîteva probleme ale vieţii muncitorilor într-o valoroasă expresie literară, acuma, de luni întregi nu găseşte altceva decît descrierea naturii şi apelor, a trestiilor care, desigur, pot şi ele să aibă un oarecare preţ artistic, însă nu sînt demne să-i ocupe viaţa şi nu sînt la înălţimea lucrurilor pe care le-ar putea face el".

DUMITRU IGNEA şi-a exprimat dorinţa de a întîlni tot mai multe cărţi care să surprindă în toată amploarea sa desfăşurarea vieţii noastre sociale de azi, să îmbrăţişeze circuitul larg de procese care îi unesc pe oamenii muncii din cutare sau cutare raion cu aceia ce conduc treburile ţării. Pe cititor trebuie să-l facem să simtă cu acuitate mecanisme fundamentale ale vieţii noastre noi, posibilitatea numai acum întîlnită ca din rîndul maselor să se ridice în scurtă vreme oameni destoinici,

eroi cu adevărat reprezentativi ai acestei epoci.

ALFRED MARGUL SPERBER a insistat asupra faptului că tratarea temelor actualităţii implică o profundă asimilare a fenomenelor complexe ale societăţii actuale.

Ocupîndu-se în acest sens, în special, de problemele literaturii germane de la noi, vorbitorul a atras atenţia asupra necesităţii unei reflectări complete, nefragmentare, a tuturor aspectelor esenţiale vieţii populaţiei germane din R.P.R. Cititorul „vrea să găsească în literatură soluţionarea tuturor problemelor şi anume reconstrucţia, munca maselor populare, contribuţia lor foarte entuziastă şi efectivă în construirea socialismului în ţara noastră. Literatura germană trebuie să realizeze îmbinarea tuturor acestor aspecte în operele de literatură şi artă. Dacă se va trata un singur aspect, va fi întotdeauna fragmentar şi greşit atunci cînd este vorba a reflecta viaţa de ansamblu a populaţiei germane din ţara noastră".

ION ISTRATI a arătat că există „generali în literatură" care se află în prima linie a actualităţii. In acest sens, Ion Istrati a amintit exemplul unor scriitori ca Zaharia Stancu, Mihai Beniuc, Petru Dumitriu, care scriu romane de actualitate. In continuare, vorbitorul s-a ocupat de modul în care uneori critica literară apreciază literatura de actualitate. Referindu-se la un articol al lui Dumitru Micu din „Caiete critice" nr. 1, el a precizat că unele aprecieri ale criticului nu sînt cîtuşi de puţin încurajatoare pentru scriitorii cărora le sînt destinate.

ALEXANDRU BALACI a făcut o succintă trecere în revistă a celor mai multe dintre operele originale care şi-au făcut apariţia în editurile noastre în cursul anului trecut. El a remarcat că „tematica contemporană a fost servită mai ales de scriitorii tineri". Deşi, „mai mult de jumătate din efectivul planului editorial sînt lucrări de actualitate", — totuşi „din acest bilanţ se remarcă că dezvoltarea temei construcţiei socialismului lasă de dorit. In acelaşi timp, ea nu a fost tratată în cea mai mare măsură de penele cele mai calificate".

Trăgînd concluzii în privinţa perspectivelor concrete care se întrevăd în dezvoltarea literaturii noastre de actualitate, Alexandru Balacı a spus: „O concluzie optimistă se desprinde şi din perspectivele viitorului, chiar ale acestui an. Lucrul, de altfel, a fost remarcat şi de cei care au luat cuvîntul în cursul acestor dezbateri. „Generalii în literatură" vor fi prezenţi masiv şi într-adevăr în prima linie a frontului literar, a bătăliei pentru actualitate în anul 1958. Lucrurile sînt şi aici concrete, nu sînt promisiuni. Putem de pe acum să anunţăm că, în afară de lucrările de pînă acum, atît de interesante, ale lui Zaharia Stancu, vor apare „Biografii contemporane" de Petru Dumitriu din care, la ora actuală, sînt scrise aproape 200 de pagini. Anunţăm că vom avea pe „Vladim" al lui Cezar Petrescu. Se anunţă apropiata apariţie a romanului „Setea" de Titus Popovici, foarte interesante romane despre transformarea socialistă a agriculturii şi atîtea altele de care nu-mi mai amintesc.

Părerea mea este că aceşti autori pomeniţi tratează, spre deosebire de trecut, cu deosebită ascuţime temele de actualitate şi prin aceasta înlătură ceea ce mai era încă deficitar în literatura noastră, deoarece aceste teme nu erau reflectate în proporţia cuvenită rolului important pe care-l jucau problemele figurii comunistului. Din toate temele enunţate aici se vede că eroii comunişti vor fi protagoniştii respectivelor lucrări pe care avem perspective certe să le considerăm de pe acum valoroase.

MIHNEA GHEORGHIU a arătat că, după eliberare şi în anii imediat următori, cei mai mulţi dintre scriitori au constituit un detaşament de şoc al partidului şi al clasei muncitoare. Ei au luptat pe mai multe fronturi, prin activitatea lor obştească şi creatoare, pentru menţinerea liniei partidului. Vorbind despre necesitatea îndrumării ideologico-artistice, el a spus: „pledez pentru îndrumarea scriitorilor, care să fie reflectată printr-un ajutor la un nivel înalt". Vorbitorul a considerat că odată cu creşterea nivelului artistic al muncii scriitorilor, va creşte şi prestigiul lor.

OVID S. CROHMALNICEANU a desluşit în ansamblul problemelor complexe, privind reflectarea actualităţii în literatură, o particularitate importantă. „O carte care se ocupă de lucruri îndeobşte cunoscute nu rămîne în actualitate, chiar dacă problemele ei sînt foarte actuale, chiar dacă ceea ce numim noi de obicei tematica actuală se află în această carte, adică chiar dacă volumul respectiv scrie despre cea mai cuprinzătoare ordine de zi. Dacă ea nu aduce ceva nou, care să constituie un obiect de dispută, de frămîntare, de preocupare a oamenilor, ea nu va rămîne în actualitate. Vreau să atrag atenţia că sînt lucruri în realitatea noastră, aspecte, fenomene şi probleme care ridică întrebări, nedumeriri, care formează obiect de preocupări pentru oameni, sînt lucruri care comportă îndoieli. Dacă vorbim de înfăţişarea lucrurilor de actualitate, atunci principalul lucru, după mine, este ca o literatură să abordeze cu curaj tocmai aceste zone ale vieţii, tocmai acest nod de probleme ale realităţii care formează preocuparea oamenilor într-un anumit moment istoric.

Dacă spunem că o carte constituie un act de cunoaştere, atunci mi se pare important ca într-o anumită lucrare, urmărind paralelismul acesta care există între artă şi ştiinţă, să înfăţişăm lucrurile aşa cum se procedează şi în ştiinţă, cu argumente şi cu contraargumente. Un lucru se demonstrează atunci cînd răstoarnă toate contraargumentele posibile, acest lucru este valabil într-o măsură şi în artă. Poţi lua un fenomen din realitate şi îl poţi studia şi prezenta procedînd la nişte simplificări grosolane sau procedînd la nişte interpretări foarte simpliste. foarte generale, care nu ţin seama de anumite particularităţi ale lucrurilor, ceea ce stîrneşte în mintea multora dintre cititori şi a oamenilor în general tot felul de nedumeriri şi de întrebări.

Meritul unei cărţi de actualitate este, după mine, să demonstreze foarte consecvent, foarte partinic, ceea ce este nou, să promoveze aceste elemente noi şi valoroase, dar să ţină seama şi de aceste contraargumente, adică respectiva carte să aducă răspuns şi la aceste nedumeriri. Pentru că dacă nu vom face lucrul acesta, dacă prezentăm lucrurile numai la suprafaţa lor, fără îndoială că atunci cartea va ieşi din actualitate.

Eu cred că o literatură cu adevărat partinică, o literatură de care avem nevoie şi care într-adevăr poate aduce o contribuţie principială, în sensul cel mai înalt al propagandei pe care o face partidul, adică în sensul clarificării şi întăririi încrederii pe care masele muncitoare şi întreaga populaţie a ţării trebuie să o aibă în opera de construire a socialismului —, o astfel de literatură trebuie tocmai să abordeze cu curaj asemenea probleme pe care

să le rezolve, cărora să le dea o interpretare în sensul concepţiei noastre despre lume şi viaţă. A face propagandă bună înseamnă a face convingere acolo unde este necesar, acolo unde nu există bătălia cîştigată, — trebuie să convingem tocmai acolo unde mai există încă îndoieli. Literatura trebuie să aibă curajul să abordeze aceste probleme declarate ale realităţii, aceste aspecte care stîrnesc uneori îndoieli şi să aducă un punct de vedere pozitiv, o viziune revoluţionară asupra ei.

Aş vrea de asemenea să atrag atenţia asupra unei mentalităţi care păstrează anumite rămăşiţe dogmatice şi care în activitatea literară aduce în mod practic piedici şi stînjeneşte dezvoltarea literaturii originale pe teme de actualitate, stînjeneşte dezvoltarea literaturii de actualitate, care abordează probleme delicate de viaţă, din construcţia socialismului, probleme care comportă o interpretare foarte pătrunzătoare, foarte adîncă, foarte curajoasă în ceea ce priveşte lupta dintre nou şi vechi. Este normal ca din însăşi structura realismului, a imaginii de ansamblu, să reiasă o explicaţie a existenţei acestor amănunte.

Scriitorilor li se cere să acţioneze cu toată îndrăzneala în zugrăvirea a tot felul de fenomene în realitate, care sînt pentru noi uneori grele, cu care avem de luptat, pentru că lupta pentru socialism nu este o luptă foarte uşoară.

IERONIM ŞERBU a atras atenţia asupra unui aspect al luptei pentru

actualitate care i se pare important: anume, nu e de ajuns ca scriitorii să se preocupe de actualitate; e nevoie ca şi critica să arate stăruitor aceeaşi preocupare. Ea a avut o evoluţie paralelă cu a prozei sau a poeziei noastre, a suferit de aceleaşi păcate ca şi operele noastre de început pe calea realismului socialist. Nu trebuie, de aceea, privite cu scepticism şi fără îngăduinţă aceste începuturi ale noastre. Critica, mult mai nuanţată acum, mînuind

un aparat mult mai complex decît în urmă cu cîţiva ani, se limitează însă la funcţia de selecţie şi clasificare, abdicînd parcă de la funcţia de îndrumare; nu pretindem criticilor să renunţe la exigenţă. Dar „nu se poate cere numai scriitorilor să scrie despre actualitate, să-şi definească poziţia prin abordarea actualităţii, cîtă vreme critica nu promovează lucrările de actualitate".

Cînd discutăm de ce actualitatea nu găseşte în literatură reflectarea pe care o merită — a spus, în cuvîntul său, **MIHAI NOVICOV** — nu e folositor să ne referim la cutare sau la cutare scriitor, să-l întrebăm pentru ce scrie într-un fel sau altul; mai just este să discutăm opinia publică existentă în viaţa şi în cercurile literare; „problema principală este luarea de măsuri concrete care să ajute la crearea unei opinii publice favorabile temelor de actualitate"; „crearea unei opinii publice care să dea o ripostă hotărîtă tuturor părerilor greşite şi mai ales tuturor infiltraţiilor ideologiei burgheze".

Lucrul nu e posibil decît dacă ne folosim de critica noastră, dacă această critică literară nu uită criteriul actualităţii. Şi ea îl uită uneori, neraportînd operele analizate la realitatea pe care o zugrăvesc.

AUREL MIHALE a subliniat faptul că sînt necesare discuţii cît mai ample privind diversele sectoare ale activităţii scriitoriceşti şi prin reflectarea realităţii, a actualităţii în literatură, trebuie să se înţeleagă reflectarea ei veridică.

„Cred că trebuie să relevăm faptul — a continuat Aurel Mihale — că construcţia socialismului în patria noastră a intrat într-o fază oarecum nouă, mai înaintată. Trebuie să ne gîndim că sîntem pe punctul de a începe să culegem roadele acestei construcţii a socialismului în ţara noastră. Pe şantierele pe care le cunoaştem de acum 5—6 ani au apărut construcţii, fabrici, uzine, care produc astăzi şi care schimbă treptat caracterul economiei naţionale, care influenţează rapid şi activ dezvoltarea unor noi relaţii sociale în ţara noastră.

Cred că sînt în asentimentul tuturor că noi sîntem datori să ne arătăm dragostea şi ataşamentul nostru faţă de socialism, în numele şi pentru realizarea căruia noi, cu mare dragoste, luptăm, prin participarea noastră mai activă la această luptă, prin participarea noastră mai activă la construirea socialismului. Necesitatea de a ataca problemele majore ale construcţiei socialismului trebuie, după părerea mea, accentuată, şi nu să atacăm sau să oglindim în scrisul nostru probleme oarecum periferice, fie ele cît de cît actuale. Ce ne împiedică încă să scriem mai mult şi mai bine despre dezvoltarea socială a zilelor noastre. In legătură cu aceasta şi cu discuţiile de azi, eu am să mă refer la un singur aspect al problemei şi anume la aşa-zisa problemă a imposibilităţii de a scrie totul despre realitate, adică referitor la aşa-zisa problemă a negativismului.

Pentru scriitor, mai cu seamă, actul de cunoaştere este un act specific, propriu, şi nu poate cineva, afară de el, să vadă mai mult decît el însuşi sau să ajungă la o pătrundere justă a realităţii. Cunoaşterea adîncă a realităţii noastre actuale în esenţa ei, sînt convins că aceasta ne va feri în primul rînd de greşeala negativismului. Să nu uităm că tocmai mesajul înalt dă literaturii noastre o forţă de temut, o putere deosebită, o lumină care inundă inimile a milioane de oameni. Acest înalt mesaj, în măsura în care îl stăpînim, ne impune şi atitudinea pe care o avem faţă de realitate şi de rostul creaţiei noastre şi tot el ne ajută să ne apropiem o nouă înţelegere a omului şi a rostului lui pe pămînt, să pătrundem sensurile cele mai adînci şi mai nobile ale sufletului lui, să-i vedem ura, dragostea, durerea şi fericirea.

Cred că bătălia pentru o reflectare veridică a realităţii trebuie dusă concomitent cu bătălia pentru însuşirea metodei realismului socialist. Numai în măsura în care ne însuşim realismul socialist, vom ajunge treptat să ne eliberăm de aceste false probleme şi false contradicţii pe care ni le creăm singuri în acest proces complex de reflectare cît mai veridică a realităţii noastre noi".

IOANA POSTELNICU a arătat că scriitorii trebuie să găsească, în primul rînd, măsura sincerităţii faţă de viaţa nouă, faţă de lupta clasei muncitoare. Vorbitoarea socoteşte că a scrie bine despre actualitate, înseamnă a avea lămurite toate lucrurile. Cei care nu scriu bine, înseamnă că nu au lămurite foarte multe lucruri. De aceea unii se refugiază în trecut. Ioana Postelnicu s-a referit apoi la opiniile care considerau că între scriitor şi epoca descrisă trebuie să existe o distanţă, cîţiva ani de meditaţie. Exprimîndu-şi dezacordul faţă de aceste opinii, vorbitoarea a pledat pentru o reflectare directă, imediată a realităţii înconjurătoare.

ZAHARIA STANCU a spus, între altele:

„Cred că trebuie să ne preocupe, în primul rînd, să scriem pentru contemporanii noştri şi cu lucrările noastre de literatură să ajutăm pe contemporanii noştri să facă un pas mai departe în construirea socialismului. In anii cîţi au trecut de la eliberare pînă acum, în pofida părerilor unor confraţi de ai noştri, s-au scris nenumărate opere care au o mare valoare şi care vor înfrînge timpul şi vor ajunge mai departe la oamenii care vor trăi mai tîrziu, după noi.

Despre critică s-a vorbit foarte puţin, de altfel nici nu era la ordinea de zi această problemă. După 23 August noi ne-am pomenit că în literatura noastră realmente nu mai existau critici. Criticii mai în vîrstă se ocupau de istoria literară. Au apărut critici noi, astfel că în ultimii ani avem o sumedenie de critici buni, printre care unii sînt foarte tineri.

In ceea ce priveşte teatrul, afară de ceea ce ne-au dat Camil Petrescu, Mircea Ştefănescu şi Kirîţescu, întreaga noastră dramaturgie este scrisă de elemente tinere, care au apărut şi au început să scrie teatru abia după eliberare. Care ar fi atunci motivul ce ne-ar face să fim îngrijoraţi?

Ce avem noi de arătat în cărţile noastre despre actualitate? Ce vrem noi să arătăm cu privire la construcţia socialismului şi cu privire la viaţa pe care o duce poporul nostru de mai bine de 10 ani?

Vrem să arătăm cum a fost dărîmat fascismul, dictatura fascistă, în ţara noastră, cum au fost sfărîmate vechile partide care înşelau, exploatău şi ameninţau poporul nostru, vrem să arătăm cum sub fascişti, sub domnia partidelor burghezo-moşiereşti, a existat un detaşament de oameni tari, puternici, care au început încă de atunci lupta, care s-au înscris în rîndurile Partidului Comunist din Romînia, care au îndurat şi suferit tot ceea ce ştim noi că au îndurat şi suferit pentru a transforma Romînia într-o ţară socialistă.

Şi trebuie să arătăm, de asemenea, cum, cu toate condiţiile grele moştenite de pe urma unui război pe care poporul nostru nu l-a dorit, cu toate piedicile pe care fasciştii le puneau împotriva statului şi a partidului nostru, iar în momentul de faţă în pofida rămăşiţelor burgheze, în pofida otrăvii pe care caută să o arunce posturile de radio străine în rîndurile noastre, — cu toate aceste greutăţi, socialismul se construieşte cu succes şi mergem cu paşi mari înainte pe drumul socialismului.

Aceasta intenţionez eu să arăt în lucrările mele.

De ce am spus cărţii la care lucrez „Rădăcinile sînt amare"? Vreau să descriu etapa străbătută de la 23 August pînă acum. Incerc să leg această epocă de epoca fascismului şi de epoca partidelor burgheze, epoca de început a creşterii ideii de partid în ţara noastră cu epoca în care începem să construim practic socialismul. Aş vrea să arăt că această epocă, de început de construire a socialismului, nu este o epocă fără zbucium, blîndă, senină. Este o epocă foarte grea, o epocă în care s-au făcut şi greşeli, o epocă în care mulţi duşmani ne-au împiedicat, o epocă în care fiecare cărămidă care s-a pus la construcţia edificiului nostru socialist s-a pus cu multă sudoare şi, deseori, cu mult sînge.

Nu aş vrea să trec peste problema pe care unii tovarăşi au ridicat-o într-o formă sau în alta aici. Eu ţin să declar deschis că sînt pentru îndrumarea artei şi literaturii de către partid. Nu am confundat, nu confund şi nu voi confunda niciodată pe unul dintre tovarăşii dintr-un for sau din alt for care vor face o greşeală, cu partidul, şi nu voi pune niciodată această greşeală în sarcina partidului. Aş face o invitaţie: hai să ne întrecem cîţiva ani, la masa de lucru. Să vedem ce o să lasă din această întrecere între scriitorii care abordează cele mai grele probleme de actualitate. Eu, unul, cred că o să cîştigăm cel puţin cîteva opere importante, valoroase, care vor ajuta la construirea socialismului în patria noastră.

MIHAI BENIUC, prim-secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., trăgînd concluziile, a spus, printre altele:

Scopul acestei discuţii este în primul rînd, desigur, limpezirea problemelor realismului în literatura noastră. văzute de pe poziţiile marxist-leniniste şi în perspectiva construcţiei socialismului în ţara noastră. Deci, discuţia face parte din acelea care privesc realismul socialist şi, fără îndoială, cine se va gîndi ce s-a spus aci, îşi va da seama că cele mai multe din lucrurile care s-au spus cad în sfera acestei noţiuni.

Motivul prim care ne-a determinat pe noi să iniţiem această discuţie, este, în ciuda optimismului care pluteşte — ca să zic aşa — asupra întregii săli acum, la sfîrşitul discuţiei, este totuşi insuficienţa în ceea ce priveşte literatura de actualitate.

Al doilea motiv este dorinţa Uniunii Scriitorilor de a sprijini pe scriitori în apropierea de realitate. şi în acest sens putem spune că în ultimul timp conducerea Uniunii Scriitorilor face eforturi destul de mari pentru a înmulţi posibilităţile de ajutor.

Noi sîntem convinşi că vom putea, tocmai în sensul acestei apropieri de realitate, să sprijinim pe scriitori mult mai mult decît pînă acum, prin Fondul Literar, tocmai în ducerea la îndeplinire a acelor lucrări care trebuie să oglindească realitatea, atît pe scriitori personal cît şi redacţiile noastre, în dorinţa lor de a înmulţi literatura privitoare la actualitate.

De asemenea, Uniunea Scriitorilor se va strădui, prin discuţii similare şi prin alte mijloace, să ajute pe scriitori şi din punct de vedere ideologic, informativ, ca să aibă cît mai bogate cunoştinţe despre realitate.

Vreau să atrag atenţia şi asupra unui fapt de natură externă. Zaharia Stancu spunea că sîntem foarte des atacaţi de străini, şi s-a referit mai mult la faptul că unii dintre scriitori, printre care şi Zaharia Stancu, sînt în mod sistematic atacaţi de diferite posturi de radio străine. In momentul de faţă, însă, în lumea burgheză se duce o campanie furioasă împotriva marxism-leninismului, pe toate căile. Niciodată n-a existat o atît de furibundă mişcare antimarxistă şi anticomunistă printre ideologii şi propagandiştii burghezi, cum există astăzi. In momentul de faţă, din punct de vedere ideologic, se exercită o presiune cît se poate de mare asupra acelora care se găsesc pe poziţia noastră, şi se aplică toate mijloacele pentru a face ca cei care nu sînt pe poziţiile noastre — fiind fie indiferenţi sau deja porniţi ideologiceşte împotriva noastră, — ca să fie convinşi din ce în ce mai mult că cea mai mare nenorocire pentru întreaga lume nu poate fi decît ideologia marxist-leninistă. In aceste condiţiuni, vă daţi seama că noi înşine nu putem face altceva decît să ne punem problema invers: că pentru scriitori problema fundamentală este combaterea ideologiei duşmane şi acest lucru nu trebuie să-l pierdem din vedere atunci cînd discutăm problemele realismului.

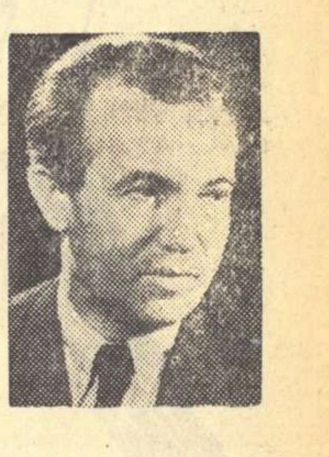

Noi sîntem realişti-socialişti, iar aceasta înseamnă mai mult decît că oglindim într-un anumit fel realitatea şi spunem adevărul despre viaţă, aceasta înseamnă că avem o anumită concepţie ideologică, că de pe poziţiile marxism-leninismului trebuie să combatem orice altă ideologie care se ridică împotriva noastră, Şi. în momentul de faţă, ideologia burgheză se ridică din plin împotriva noastră.

Nu întîmplător în „Literaturnaia gazeta", pe prima pagină, cînd se vorbeşte de cel de-al treilea congres, în pregătire, al scriitorilor sovietici, se spune că „trebuie să combatem activ duşmanul ideologic". Acest lucru se poate spune la fel de bine şi la noi în ţară, şi cred că în discuţia noastră, n-ar fi stricat să se accentueze mai mult asupra acestei probleme, deoarece totuşi, în ultimii ani, nu putem spune că. din punct de vedere ideologic, discuţiile la noi în ţară au fost totdeauna la cel mai înalt nivel şi de asemenea, nu putem spune că în literatură nu există manifestări care dovedesc uneori delăsare faţă de aspectul ideologic al literaturii.

Fără îndoială că noi am avut mari succese. Le-am relevat într-un articol, cu prilejul a 10 ani de la înfiinţarea Republicii, publicat în „Gazeta literară". Ţin să accentuez că eu sînt pentru teoria continuei creşteri, împotriva acelora care au spus că literatura romînă a dat înapoi. Eu spun că n-a dat înapoi, că are mai multe succese decît în anii precedenţi. dar că, în acelaşi timp, există şi slăbiciuni. Aceste slăbiciuni trebuiesc înlăturate.

Perspectivele literaturii sînt de aşa natură încît sîntem îndreptăţiţi să fim optimişti.

RĂDĂCINILE

CAP. VIII

DUELUL

Ostenit de lungimea drumului și de legănarea neritmică în șeaua de lemn, prinsă bine în chingi pe spinarea căluțului, mergeam prin roșiatica lumină a asfințitului, în coada grupului, către Teliu. Văzui atîrnînd de ciochină capul spart al vulpii alături de capul Gînjului mort, care o ucisese cu puțin înainte de a fi el însuși ucis, pentru că „îi trebuia pielea". Intîmplarea mi se păru stupidă. Mersul scălîmb, prin noroi, al calului mărunt și flocos, făcea să se bălăngăne, deopotrivă, capul mortului și capul vulpii roșcate. Uneori omorîm apărîndu-ne, ca să nu fim omorîți. Alteori omorîm pentru că ne trebuie ceva. Se întîmplă să omorîm și din plăcere. Imi adusei aminte cum, cu cîteva luni în urmă, în toamnă, călătoream cu o șalupă prin Deltă. Era într-un asfințit de aur amestecat cu sînge. Priveam cum clătina vîntul arama stuhurilor care se întindeau în zare ca o pădure de vrajă. Priveam cerul acoperit ici și colo de smocuri de nori, răsfrînt, tot în apa pe care o tulbura și o încrețea zbaterea elicei. Trecea sub geana slăvilor cîrd de cocori iar pe deasupra noastră își fîlfîia aripile mari un mîndru cormoran. Un vînător octogenar, cu barbă aspră, țepoasă, dar cu ochi albaștri și veseli de băiețandru, a ridicat pușca. Pînă să-i opresc mîna am auzit răsunînd tunetul armei. Cormoranul s-a prăbușit în pădurea de stuh. L-am întrebat cu mînie:

— Pentru ce l-ai ucis?

— Am încercat să văd dacă la vîrsta mea mai sînt în stare să vînez o pasăre din zbor...

— Ce-ar fi, i-am spus, dacă pentru a-mi dovedi mie însumi că nu mi-e teamă de ocnă te-aș lua de umeri și te-aș zvîrli în Dunăre?

— Cum o să faci una ca asta? Mai am de trăit... Imi place viața.

— Și cormoranul mai avea de trăit. Și lui îi plăcea viața.

— O pasăre! Ce știe pasărea...

Am căutat în haina de piele pachetul de țigări. Mîna a întîlnit metalul rece al grenadei. Avusesem patru. Imi mai rămăsese una... Am gîndit:

— Mai avem pînă la Teliu. E bine că mi-a mai rămas o grenadă. Poate îmi trebuie... Ar fi mai bine totuși dacă nu aș avea nevoie de ea...

Nu-mi plăcea violența și de-a lungul vieții mele folosisem arma numai atunci cînd nu aveam încotro. In campania aceasta plecasem să străbatem țara, să colindăm orașele și satele cîteva mii de activiști. Adunam oamenii, greu, cu destule strădanii, le ascultam cu infinită răbdare plîngerile, îi stîrneam să ne pună întrebări, și eram fericiți atunci cînd, la rîndul nostru, le vorbeam. In cuvinte cît mai simple, ocolind orice fel de zorzoane și orice meșteșug oratoricesc care le-ar fi amintit de vechea faună politică, îi lămuream asupra scopurilor partidului nostru și îi sfătuiam să ne ajute ca aceste scopuri să fie atinse. Ne dădeam seama că munca aceasta, de cîștigare a încrederii oamenilor celor mulți, se lovea de nenumărate piedici. Intr-un sat de sub munte, unde mă zbuciumasem aproape o zi fără să capăt un singur cuvînt bun, sleit de puteri întrebasem:

— Cum de puteți rămîne de piatră? Pe ce drum să apuc pentru a ajunge la inima voastră?

Imi răspunsese un bătrîn cu plete de plăieș:

— De, tovarășe... Treizeci de ani am tot ascultat pe cei care au venit să ne cîștige încrederea... Unii miroseau a șarlatani de cum deschideau gura. Ne făgăduiau marea cu sarea... Alții, păreau cinstiți. Toți, înțelegi dumneata? Toți ne-au înșelat... Cine se frige cu ciorba, suflă și în iaurt...

Noi intram într-un sat. Vorbeam. Plecam. Rămași între ei „foștii" își începeau lucrarea. „Comuniștii au să vă ia pămînturile pe care abia vi le-au dat... Comuniștii... Ce mai încoace și încolo... Azi, mîine au să debarce aceia, din Apus, la Constanța... Cine s-a dat cu comuniștii... focul și pîrjolul... Țineți-vă tari...". Dușmanii nu se mulțumeau numai cu spusele. Foști mari proprietari, foști ofițeri cu mîinile pline de sînge, toți cei mînjiți în guvernările de mai înainte și mai ales în guvernarea legionaro-antonesciană, se adunaseră, se organizaseră în bande și ne izbeau cu cruzime tocmai cînd ne așteptam mai puțin. Arme! De unde aveau arme! Peste țară trecuse războiul. Numai cine nu vrusese nu luase arme, din multele aruncate de armatele germane în retragere, și nu le ascunsese. In multe locuri nemții, deși grăbiți să treacă la Nord de Carpați, avuseseră timp să îngroape în păduri mari depozite de arme și de muniții. Cîteva sute de fasciști fugiți în Germania căpătaseră instruire și, după ce li se dăduse hărți în care erau însemnate depozitele ascunse, fuseseră parașutați, noaptea, în diferite locuri din țară. Unii căzuseră prinși. Alții izbutiseră să se ascundă. Acum scoseseră capul. Strînseseră în jurul lor pleavă netemătoare. Ne pîndeau. Ne loveau. Muriseră din rîndurile noastre destui. Dușmanii ne sileau să ne apărăm. Ne apăram. Fiecare cum puteam și cît ne pricepeam... Era bine că aveam asupra mea minunata Berettă care mă scosese de cîteva ori din încurcătură. Era și mai bine că-mi rămăsese neîntrebuințată, în buzunar, o grenadă Kisser...

Capul vulpii atîrna de ciochină. Alături de capul spart al vulpii, atîrna capul Gînjului mort...

Caii mărunți înaintau încet, prin lumina roșcată a amurgului, către Teliu.

Ne apropiarăm de un dîmb lunguieț. Pe una dintre coaste vîntul izbea un stol de salcîmi negri în care cîrîiau ciori negre. Pe cea dinspre drumul pe care mergeam, aproape de drum, păreau că ne așteaptă doi tineri rezemați în cozile lopeților. Gînjii trecură cu prinșii pe lîngă ei fără să-i ia în seamă. Ii salutai. Imi răspunseră bucuroși și mă întrebară dacă mă duc către Teliu. După ce le răspunsei mă rugară să descalec:

— Poate vreți să ne faceți un serviciu.

Descălecai și mă apropiai ducînd după mine căluțul. Picioarele mi se afundară în pămîntul clisos.

— Ploaia — îmi spuse unul din tineri — a spălat coasta. Au ieșit la iveală niște oale. Am aflat și-am venit noi doi cu lopețile. Sîntem studenți din Teliu. Am dat puțin pămînt deoparte și uite...

Șase schelete străvechi se odihneau pe pămîntul umed. Cinci, culcate pe mîna dreaptă, strînse, cu genunchii la gură. Al șaselea zăcea cu fața în sus, cu mîinile ridicate de parcă ar fi purtat în ele o armă cu care, chiar în ceasul morții, ar fi încercat să se apere. Un vîrf de săgeată de piatră sta înfipt între coaste acolo unde altădată fusese inima. Tinerii îmi arătară un topor de piatră:

— Șlefuit... Din neolitic.

Plecai făgăduindu-le să vorbesc cu profesorul Tăcutu. Poate că acolo, deasupra lungului dîmb, se aflau și alte urme vechi ale trecerii omului pe pămînt.

Mă gîndii la săgetata inimă a mortului. Și la inima mea mă gîndii. O mai aveam? Uneori îmi părea grozav de rău că nu am pierdut-o. Atîrna greu în piept. Prea greu.

Alergai după Gînji. Văzui ridicîndu-se în dreapta un deal roșcat și-mi spusei că e plină de dealuri Moldova de jos. Imi aruncai ochii mai bine și-mi dădui seama că roșcata costișe era îmbrăcată în vii de curînd dezgropate. Mai văzui la poalele dealului o casă mare, acoperită cu tablă ruginită, cu ferestre multe, și, în partea de lîngă drum, împodobită chiar cu marchiză. Clădirea părea, de departe, dărăpănată, și dărăpănat părea și largul gard de uluci care o împrejmuia. Dincolo de această casă — ce părea mai degrabă a fi conac părăsit — zării sclipind în roșia lumină a asfințitului un rîu pe care ploile din ultima vreme îl umflaseră și-l făcuseră să se reverse mult în afara obișnuitei albii.

Cînd ajunserăm în dreptul porții dărăpănatei clădiri, Gînjul din față se opri. Ne oprirăm cu toții. Il auzii fluierînd a pagubă.

— Ei, drăcia dracului! La asta nu ne-am gîndit. Apele au furat podul.

Işi lovi vîrful căciulii și o împinse pe frunte. Apoi se scărpină încet la ceafă și rosti încă o dată:

— Ei, drăcie! Cum o să trecem dincolo?

Alt Gînj îi răspunse:

— N-avem cum să trecem. Călări e greu, cu niște cai mărunți și osteniți... Și-i mai avem și pe derbedeii ăștia cu noi.

Alt Gînj își dete și el cu părerea:

— S-o luăm în susul rîului, ar fi zadarnic. Dacă apele au luat podul de aici, cred că l-au luat și pe cel de lîngă Dolea.

Spusei:

— Dacă am avea scînduri, am alcătui în grabă un pod.

Gînjul din față ridică din umeri.

— Dacă! Dacă e un mare porc de cîine. De unde scînduri în pustietatea asta?

Arătai conacul dărăpănat:

— Știți cumva cine locuiește aici?

— O umbră.

Rîsei și arătai coșul.

— Umbra a aprins focul.

Rîseră și ei. Unul spuse:

— Işi încălzește osînza.

Ii rugai să-mi îngăduie să stau de vorbă cu omul pe care-l voi găsi în casă. Nu aveau nimic împotrivă.

Legai căluțul de gard. Și căluțul, despovărat de greutatea trupului meu, îmi mulțumi, nechezînd ușor. Ii mîngîiai botul. Era uscat botul. Vîntul i-l uscase. Vîntul îmi uscase și mie obrajii. Și gura mi-o uscase. Și ochii.

Prinșii se uitară în jur. Căutară loc zvîntat să se așeze pentru odihnă. Nu găsiră. Mortul fu lăsat pe cal, frînt în două, cu vulpea lîngă el. Ceilalți Gînji descălecară. Aprinseră țigări, ferindu-se de vînt. Strașnic bătea vîntul. Il simțeam cum mă izbește și-l simțeam cum, izbindu-se de gardul casei și de pomii negri din jur, vuia. Imi scosei haina de piele și-o pusei pe spinarea căluțului. Dîrdîia. Deschisei poarta. Străbătui larga arie și ajunsei lîngă casă. Așteptai să mă latre un cîine. Nu mă lătră. Așteptai să se ivească în ușă sau la una din multele și înaltele ferestre un cap de om. Așteptarea îmi fu zadarnică. Atunci mă apropiai și bătui de cîteva ori, cît putui de tare, cu degetul în ușă. Și iarăși așteptai. Și așteptarea mea fu iarăși zadarnică. Nu auzii nici o mișcare înlăuntrul casei. Trecui pe lîngă ferestre și bătui în fiecare pe rînd. Și iarăși nu primii nici un răspuns. Un Gînj îmi strigă:

— Incearcă la ușa din dos. Poate că pînă la urmă stafia aude.

Ocolii casa. Găsii ușa îngustă și bătui cît putui de tare cu pumnul în ea. Nu trecu mult și auzii pași.

Lumina roșie a asfințitului mă învăluia.

Ușa se deschise. Larg. Și în deschizătura ei apăru o femeie înaltă, cu capul mare, cu ochii rotunzi și verzi înecați aproape în groasa osînză a obrazului vast. Părul femeii era negru ca tăciunele. Și-l vopsise de curînd. Sub bărbia rotundă, cîteva rînduri de gușí se etajau către piept. Sînii, mari, revărsați. Brațele, groase. Trupul, gros. Mai gros decît un sac. Șoldurile, depășeau orice închipuire. Pe grasul obraz crescuseră fire de păr care atîrnau. Fire de păr crescuseră și pe bărbie și spînzurau lungi și subțiri. Alte fire de păr răsăriseră deasupra buzei de sus. Imi scosei căciula.

— Sărut mîinile, doamnă.

Imi răspunse surîzînd și mă pofti în casă. O odaie strîmtă și lungă. In mijloc, o masă rotundă. Și lîngă masă, două scaune de lemn. Pe masă, o carte deschisă și un caiet vechi. Lîngă caiet, o călimară de care era rezemat un toc școlăresc cu o peniță klaps cu vîrful încă neuscat de cerneală. Pe un pat țărănesc, lat, o pătură cenușie militară și lîngă perete cîteva căpătîie. Un bărbat lung, mult mai bătrîn decît femeia care îmi deschisese, cu fața uscată, împodobită cu mustăți groase, picota culcat.

La intrarea mea, bătrînul se ridică într-o rînă. I-am dat și lui searăbună. Uriașa femeie, arătîndu-mi scăunul, mă invită să iau loc. I-am spus cine sînt.

— Dă-mi voie să ți-l prezint pe tata.

I-am întins bătrînului mîna. M-am așezat și m-a cuprins o adîncă tulburare. Mi-am dat seama unde mă aflu. Am recunoscut și namila.

— Poate ai la dumneata cîteva țigări, — mă întrebă.

— Da, cu plăcere.

Am scos pachetul din buzunar și l-am pus pe masă. Femeia a luat o țigară și și-a înfipt-o în gură. A mai luat una și i-a dat-o bătrînului.

— Fumează, tată.

Am aprins și eu o țigară. Ca pentru a se scuza, femeia a spus:

— N-am mai fumat de-o săptămînă.

Nu găseam cuvintele care îmi trebuiau, ca să încep o convorbire. Am întrebat totuși:

— Dar ce lucrați?

— A! Traduc un roman englezesc.

— Imi dați voie?

— Mă rog.

M-am uitat pe coperta cărții. „Castelul cu stafii". M-am uitat și pe coperta caietului. Și am văzut, notat pe prima pagină: „Traducere de..." Speranța mea că totuși s-ar fi putut să mă înșel s-a spulberat.

— Așadar, dumneavoastră sînteți Alexandrina Galbenu...

— Da. Credeam că mă cunoști. Mi se pare că... Ei, sînt mulți ani de atunci. M-ai cunoscut. Atunci cînd...

Incepu să rîdă cu poftă.

— Atunci cînd se îndrăgostise de mine profesorul acela... teologul...

M-am și măritat cu el.

Și iarăși rîse cu poftă.

— E! N-a rezistat nici măcar o lună.

Ca să fiu în notă, schițai și eu un zîmbet. Spusei:

— Era cam plăpînd...

Mă săgetară amintirile. O văzui cu treizeci de ani în urmă pe Calea Victoriei la braț cu... teologul. Tînără încă, elegantă, nițeluș durdulie. Tocmai tipărise o carte care se răsfăța în vitrine cu mărturisiri despre drama care se petrecuse în casa în care mă aflam acum... Bărbații întorceau capul după ea. Mîndră era...

O auzii:

— Am fost o femeie dificilă... Și am rămas dificilă.

Imi povesti cum în vremea războiului de acum cîțiva ani toți ofițerii — de la sublocotenenți pînă la generali — care treceau în retragere și poposeau pentru o noapte la conacul ei, îi cădeau în genunchi și o implorau să le îngăduie s-o iubească... O întrerupsei:

— Locuiți aici de obicei?

— Uneori mai stau și pe la Teliu. Dar acum, am venit la vie. Via de pe deal. Ai văzut-o, nu? Via mea. Am chemat țăranii la lucru. Am dezgropat-o. Totdeauna am avut dificultăți cu țăranii. Și acum mai mult ca oricînd.

— N-aș fi bănuit că tatăl dumneavoastră...

— N-ai fi bănuit că mai trăiește? Cred. Apropie suta. Eu am trecut de... Se opri la timp. Imi surîse:

— Am trecut de douăzeci...

— Femeile nu au vîrstă, doamnă...

— Da... Poate mi-o spui în glumă... Să știi însă că așa și e... N-au vîrstă la... suflet.

Imi ceru iertare că nu mă poate trata cu cafea. Se ridică greoaie ca un elefant și se îndreptă spre o policioară. Luă un borcan. Găsi undeva farfurioare și lingurițe.

— Dulceață. De struguri. Pregătită de mine. Cu mîinile astea am pregătit-o.

Ii privii mîinile pentru întîia oară. Comparate cu trupul ei mare, mătăhălos, erau neobișnuit de mici mîinile. Degetele, neobișnuit de subțiri și de frumoase.

— Mă găsești schimbată, nu?

— Oarecum.

— Din tot ce-am fost odinioară, inima mi-a mai rămas așa cum o aveam altădată. Ochii mi-au rămas, așa cum îi aveam altădată. Și mîinile. Incolo... domnule... a avut grijă vremea să mă batjocorească.

— Pe toți ne batjocorește vremea.

Bătrînul tăcea. Pufăia țigară după țigară. Și peste el trecuse neîndurătoare vremea. Nu-l cocoșase. Nici măcar nu-l îndoise. Il uscase numai, îl mumificase de viu.

— Știi... uneori mai scriu și versuri. Pentru inima mea.

— E bine. E bine cînd omul poate să scrie ceva pentru inima lui. Atunci scrie pentru toate inimile. Dar...

— Aș putea să-ți arăt cîteva lucruri interesante, dacă nu te grăbești.

— M-aș cam grăbi. Am niște tovarăși care mă așteaptă la poartă. Știi, doamnă, sîntem în drum spre Teliu. Purtăm și un mort cu noi. Și niște răi care ne-au atacat pe drum...

— Și n-aveți cum trece apa. S-a rupt podul. Azi dimineață. Vă scoate maica din încurcătură. Cu toată graba, cred că te-ar interesa ceea ce vreau să-ți arăt.

Aprinse o lampă și-mi făcu semn s-o urmez. Intrarăm într-o odaie mare. In mijlocul odăii se afla o grămadă de știuleți de porumb. Imi arătă porumbul.

— Pentru porci. Cresc porci. Cresc porci și-i vînd la Teliu.

Pe urmă îmi arătă cîteva rafturi încărcate cu cărți.

— Biblioteca lui Miti... Și a lui Ștefi...

Mă duse lîngă două fotografii înrămate. Timpul le batjocorise și pe ele. Erau galbene. Pătate de muște și de praf. Abia mai deslușeam figurile. Stăteau liniștiți oamenii din fotografie, unul lîngă altul. Nu mă lăsă să-i contemplu prea mult. Mă purtă lîngă un birou pe care, în straturi groase, se așezase, de ani poate, praful.

— La biroul ăsta a lucrat Ștefi... Pe urmă, tot la biroul ăsta a lucrat Miti. In odaia asta a plîns Ștefi. Și Miti tot în odaia asta a încercat să mă ucidă și s-a sinucis.

— Cunosc povestea, doamnă.

— Iți închipui numai. Toată lumea își închipuie că o cunoaște. Adevărul... adevărul numai eu îl știu. Pentru că eu am și trăit povestea.

Trecurăm din nou în cealaltă odaie. Imi spuse:

— Altceva n-am ce să-ți arăt. Cum vezi și dumneata, casa se dărăpănează.

— Sper să vin să vă revăd, doamnă... Acum...

— A... tovarășii care te așteaptă la poartă! Cheamă vreo doi-trei dintre ei înăuntru.

Am ieșit și am chemat cîțiva Gînji.

— Treceți prin față.

Femeia deschise ușa și ne arătă o veche barcă neagră lipită de peretele coridorului.

— De ani de zile o păstrez aici să nu mi-o șterpelească vreun golan. Umblă destui prin părțile noastre de cînd cu războiul. Pe vremuri m-am plimbat cu ea pe rîu cu Ștefi. Cu Miti... Cu cuconul Milu... Apropo, ce mai face cuconul Milu? Nu mi-a mai scris. De ani de zile nu mi-a mai scris.

— E ocupat.

— Inițeleg. Inițeleg. Totdeauna a fost ocupat. Zugrăvește tablou după tablou... Amurgurile lui... Cirezile lui de bivoli...

Gînjii luară barca. O scoaseră afară. O cercetară.

— E paradită...

— Totuși... Trebuie să încercăm.

— N-ai ceva cîlți prin casă, cucoană?

— Se găsesc.

Ii astupară grăbiți crăpăturile cu cîlți și o purtară la marginea apei. Umblară pe la acareturi. Făcură rost și de vîsle. Se urcară doi Gînji și luară între ei un bărbos. Ajunseră cu greu la malul celălalt. Acolo rămase un Gînj și un bărbos. Celălalt se întoarse cu barca.

Pe cînd Gînjii se osteneau cu trecerea apei dintr-o parte în alta, țineam de căpăstru calul mortului. Alături de mine priveau oamenii și priveau apa tulbure, cucoana groasă pentru care se scriseseră cîndva minunate poeme și pieriseră, înainte de timp, doi inspirați, și tatăl ei, bătrînul care apropia suta. Capul Gînjului mort atîrna, pe cal, lîngă capul spart al vulpii roșcate. Ne învăluia, pe toți, roșia lumină a asfințitului.

Ne-a trebuit mai bine de un ceas pînă cînd oamenii să treacă dincolo. Mai trebuiau trecuți și caii. Gînjii se arătară mari meșteri. Duseră barca înapoi și ultimii doi înotară pe lîngă caii cei mari, al lui Bosoancă și al lui Cosimbescu. Pe ceilalți îi trecură ținîndu-i de căpestre, pe lîngă barcă.

Pe cînd Gînjii făceau drumul dus și întors peste apă, mă aflai la un moment dat, din întîmplare, lîngă bărboșii care vorbeau între ei. Mi se păru că recunosc un glas. Mă apropiai:

— Parcă te-aș cunoaște.

— Nu cred.

— Totuși. Parcă te-aș cunoaște.

— După ce? După barbă?

— Nu. După glas. Și... după ochi.

— E! Te înșeli.

— Nu cred. Nu cumva ești... prințul Gion?

— Asta-i acum!

— Mă mir că nu porți mănuși.

Omul scuipă. Pe urmă îmi răspunse:

— Am renunțat la ele.

— Nu te mai temi de microbi?

— Nu.

— Va să zică... și dumneata... ca „martor al lui Iehova"... Cu pușcă... La potecă... Ucigaș de drumul mare...

— De ce nu? Mi-ați luat moșia. Abia cîștigasem procesul.

Trei fii avea prințesa Lilina Canta. Pe toți trei îi cunoșteam. Prințul Gion se învîrtea în lumea presei. Prințul Aleco făcea politică. Prințului Șerban îi erau dragi jocurile de cărți. Drept care, toată lumea îi spunea prințul Ecarté. In palatul de pe Calea Victoriei, vestitul și vechiul palat, locuia numai prințesa Lilina. Prințul Gion trăia undeva pe la bariera Vergului. Prințul Aleco își închiriase un modest apartament prin cartierul nou de pe lîngă podul Elefterie. Iar prințul Șerban vegeta într-o cameră mobilată, pe lîngă Sfînta Vineri. Toți trei erau certați între ei și toți trei erau în circotă cu prințesa Lilina. Pe moștenire Procesul în care erau angajați cei mai de seamă avocați ai baroului bucureștean dura de ani de zile și nu putea fi soluționat.

In fața înalților magistrați, în ziua în care procesul avea loc, și în fața sălii pline pînă la refuz, prințesa Lilina, scurtă și groasă, împodobită cu bijuterii străvechi, pe care susținea că le purtaseră odinioară înaintașele ei de sînge, împărătesele Bizanțului, striga:

— Aceștia, domnilor magistrați, deși sînt fiii mei, nu-i mai recunosc. Prințul Gion! O lichea! O căzătură! Cum să-i încredințez lui partea de avere? Scrie, ca un zmintit, la ziare. Prințul Aleco? S-a încîrdășit cu derbedeii! Cu asasinii! Cît despre prințul Șerban, ce vă mai pot spune? Toată țara, ce spun toată țara, toată Europa îl poreclește prințul Ecarté. Toți trei sînt nebuni, vrednici de legat și de băgat în balamuc... Toți trei.

Lua cuvîntul prințul Gion:

— N-o credeți, domnilor magistrați. Prințesa Lilina nu are dreptate. E o bătrînă maniacă... Maniacă...

Lua cuvîntul și prințul Aleco:

— N-o credeți, domnilor magistrați. Ne calomniază. Ca o mahalagioaică ordinară ne calomniază.

Oacheș și mărunțel, cu părul grizonat înainte de vreme, cu fața mîncată de nopțile de nesomn, prințul Șerban grăia:

— N-o credeți, domnilor magistrați. Nici nu merită să fie prințesă. Și nici nu este prințesă. Prinț a fost numai taică-meu. Doamna, — să mă iertați — e o escroacă. A cules-o babaca de la mahala și-a făcut-o prințesă. E o escroacă... Intreține și pești... Putem proba...

Magistrații se amuzau. Ii lăsau pe avocații prinților să vorbească. Și-i lăsau să vorbească și pe avocații principesei. Tolerau întreruperile principesei. Tolerau și întreruperile violente ale prinților. Petreceau. Spectacolul avea haz mai ales într-o vreme în care Circul Sidoli se închisese iar teatrele reprezentau melodrame ieftine. Și amînau procesul.

La jurnalul unde lucram își făcea deseori apariția, către miezul nopții, prințul Gion. Imbrăca haine vechi, ponosite, însă periate, călcate proaspăt. In mîini purta totdeauna o pereche de mănuși albe ca laptele.

— Bonsoir, cher directeur.

— Bună seara, prințule.

— Ți-am adus un articolaș.

Ii mulțumeam. Deseori publicam articolele în care prințul Gion examina cu o rară competență problemele economice ale timpului. Ii făceam semn prințului să ia loc.

— Mă scuzați. Nu pot.

— De ce?

— Mă feresc de microbi.

— Dormi cu mănușile în mîini?

— Da.

— Și cînd scrii, tot cu mănuși?

— Nu. Dar după ce termin de scris mă spăl pe mîini cu benzină.

Trăgea din țigară și îmi spunea șoptit:

— Cher directeur, fii drăguț. Atinge-mă la manșetă. Măcar pentru un căpușiner. Cînd voi cîștiga procesul, cînd voi intra în posesia moștenirii, te răsplătesc. Te iau cu mine în lume. Să vezi lumea. Să cunoști lumea... Ce știi dumneata? Ce-ai văzut dumneata? Scuză-mă... Nimic... sau aproape nimic...

Dacă aveam timp, îl stîrneam pe prințul Gion la vorbă. Trăise mult la Paris. Cîțiva din anii tinereții și-i pierduse la Londra. Cunoștea bine Berlinul. Cunoștea și Roma. Și în toate aceste mari capitale apusene își făcuse o sumedenie de prieteni în așa zisa lume mare. Pe vremea aceea trăia prințul Canta. Moartea prințului făcuse ca întreaga moștenire să-i cadă, prin testament, pe tot timpul vieții ei, prințesei. Iar prințesa fixase fiilor ei cîte o pensie lunară, ceva-ceva mai mică decît leafa lacheilor care închideau și deschideau ușile palatului ei. Fiii, deși se dușmăneau între ei, se coalizaseră și o dăduseră în judecată.

Pornit pe vorbă prințul Gion își depăna amintirile. Imi povestea despre Paris uneori. Alteori, despre lumea Londrei. A Berlinului. Ori a Romei. Cînd va intra în posesia moștenirii...

— Crezi că ai să cîștigi procesul, prințule?

— Intr-o zi va trebui să-l cîștig. Dacă s-ar putea... Dacă s-ar putea... fără să fiu pedepsit... aș asasina-o pe prințesă.

— Și de ce nu cutezi? Guy a cutezat. Și-a ucis mama. A aruncat vina asasinatului pe un spărgător oarecare. Pe Nenea-Cal. Și a scăpat.

— Sîntem trei, cher directeur. Nu uita că sîntem trei. Șerban e un stricat. Nu mă pot încrede în discreția lui. Cît despre Aleco, visează el să facă niște asasinate. Insă nu pentru moștenire. Aleco visează să facă asasinate politice. Asasinate din acelea, naționaliste, patriotice, care se judecă la jurați și pe care nici o lege nu le pedepsește. Prințul Aleco rîvnește să joace un mare rol în țara romînească. Precum iluștrii strămoși. Crezi că s-ar putea să-l joace, mon directeur?

Anii trecuseră. Il pierdusem din ochi pe prințul Gion. Il credeam chiar plecat din țară ori pierit în învălmășagul evenimentelor din anii războiului.

Prințesa trăia încă. Trăia și prințul Șerban. In aceeași cameră mobilată din cartierul Sfînta Vineri. Cum vedeam, trăia încă, bărbos, îmbrăcat în cojoc și încins cu tei, în mijlocul „Martorilor lui Iehova" și prințul Gion care, în sfîrșit, cîștigase procesul. Insă îl cîștigase abia cu trei ani în urmă, în acel martie în care țăranii intraseră pe pămînturile boierești și și le împărțiseră. Numai prințul Aleco pierise.

De glonț. Și în curtea unei închisori în chiar ziua în care camarazii lui verzi îl asasinaseră pe primul ministru, pe omulețul cu monoclu negru.

Pe prințul Aleco îl cunoscusem în împrejurări destul de ciudate. Cam pe la începutul activității mele gazetărești lucram în redacția unui mic ziar de prînz. Nu-mi venise timpul să scriu la partea politică a ziarului. Aveam în grija mea pagina a doua, în care încercam să înfățișez cu obiectivitate ceea ce se întîmpla pe tărîmul literelor și al artelor. Scriam despre cărți. Despre expoziții de artă plastică. Despre teatru. Lucram destul de mult și puneam în munca mea rîvnă și conștiinciozitate. Imi prețuiam și-mi stimam cititorii.

Se anunțase, cu mare tam-tam, un recital de dans la Teatrul de dramă. Cunoșteam pe cîțiva dintre mijlocitori. Cunoșteam și pe tînărul care în seara aceea trebuia lansat ca un al doilea Serge Lifar și, primind un bilet, mă și dusesem la spectacol.

Lifarul de pe Dîmbovița — un băiețandru sfrijit, bălan, roșcovan și nițeluș bucălat, purtînd numele bătrîn al boierilor Predoianu din Oltenia — n-avea nici o chemare. Era, în fond, victima unei mafii stricate, dornică de senzații și de senzațional. Mi-am dat seama de ceea ce se întîmplă pe scenă după primul sfert de oră. La început privisem sala. Erau adunați acolo oameni din lumea „bună". Oameni din lumea „mare". Intr-o lojă îl ochisem pe Diplomat, pe Matei Cosîmbescu, subsecretar de stat la Justiție... Patrona... Alături de această lume se mai aflau acolo o sumedenie de tineri porniți mai de jos, care căutau prin toate mijloacele, dînd cu cotul în dreapta și în stînga, făcînd temenele și compromisuri, să ajungă și ei a fi considerați ca făcînd parte din protipendadă.

Pe la jumătatea spectacolului, plecasem scîrbit, hotărît să trec faptul sub tăcere. A doua zi am rămas oarecum mirat. Mi se păruse mult timp că Bucureștii nu mai au pentru mine ascunzișuri, că nimic nu mi-e străin din cîte se întîmplă. Cunoscusem și mafia lui Matei Cosîmbescu. Nu mi-o închipuisem avînd atîtea fire. Ziarele, toate, în articole semnate de tot ce avea lumea bună mai deocheat, înălțau imnuri noului Lifar, marelui, nemaivăzutului dansator care era Mielo Predoiano... Unii îi cîntau picioarele. Alții mîinile i le cîntau. Mulți îi slăveau mlădiosu-i mijloc. Se găsiseră cîțiva care găseau calități pînă și feței lui roșcovane nițeluș bucălate.

Directorul ziarului mă chemă.

— Nu scrii și dumneata despre noul Lifar?

— Nu.

— Se fac presiuni să te alături corului.

— N-am de gînd să scriu.

Ii expusei motivele. Mă îndemnă:

— Scrie ce crezi. Sparge buba.

— Mi-e greață.

— Procedezi cum crezi.

Incepură să se facă și asupra mea presiuni.

— Ai scris despre Mielo?

— N-am scris.

— Trebuie să scrii.

La patru sau cinci zile după aceasta, aproape că nu mai puteam să scot capul între oameni, fără ca unul sau altul din mafie să nu-mi reproșeze:

— N-ai scris despre scumpul nostru Mielo! E un geniu...

— Nu. N-am scris.

— Foarte rău. O să simți boicotul...

Rezistam. Intr-o dimineață însă, am primit, în odăița în care lucram la redacție, vizita lui Gogu Oran, cunoscutul judecător de instrucție pe care guvernul îl utiliza ori de cîte ori era la mijloc o afacere mîrșavă care trebuia să fie mușamalizată. Omul veni mieros. Imi vorbi de cîte îi trecură prin cap. Apoi îmi spuse:

— Mi-a vorbit de dumneata și d. ministru Cosîmbescu. Ce te-a mai lăudat... Dacă ai fi de-ai noștri...

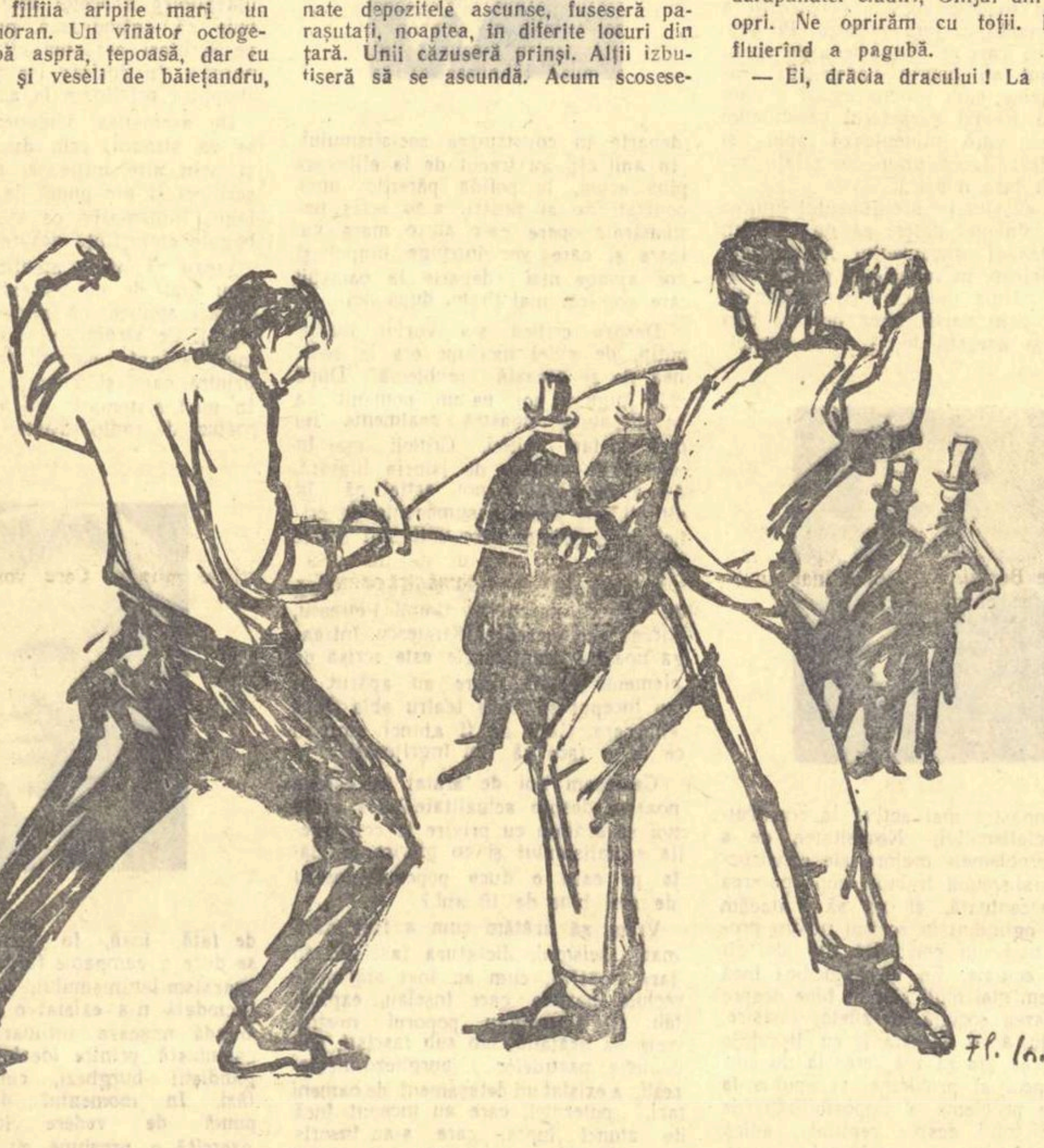

SINT AMARE

Incercă să-mi mîngîie mîna. Mi-o retrăsei și-l întrebai:

— In definitiv, aș vrea să știu ce dorești dumneata de la mine?

— Să scrii despre Mielo...

— Am să scriu.

După plecarea lui, într-adevăr, m-am apucat și am scris. Un articol scurt. Am făcut cuvenitele aprecieri asupra spectacolului și am pomenit și despre presiunile la care fusesem supus cîteva zile. Articolul era destul de decent. Și tot timpul cît îl scrisesem îmi stăpînisem mînia. Se strecuraseră însă printre rînduri cîteva aluzii. Nu pusesem nume de persoane. Dar făptuisem greșeala de a zugrăvi în cîteva cuvinte unele siluete ușor de recunoscut de lumea în care se învîrteau.

A doua zi, pe la zece dimineața, am auzit soneria zbîrnîind neobișnuit de lung.

Poșta nu putea fi. Pentru poștă se afla jos, la intrare, o cutie cu numele meu. Prieteni care să mă viziteze acasă n-aveam. Am pus un halat pe mine și m-am dus să deschid. Cu mirare am văzut că la intrare se aflau doi firțingăi cu jobene pe cap și îmbrăcați în frac. In mîini, ca și prințul Gion, impecabile mănuși albe. I-am poftit înăuntru, cerîndu-mi scuze că, venind pe neașteptate în casa mea — cu totul pe neașteptate — îi primesc în halat. Tinerii au intrat în odaia în care îi poftisem. Au refuzat să ia loc pe fotolii. Mi-au întins cărțile lor de vizită. Pe una dintre ele am citit: „Prince Aleco A. Canta". Pe cealaltă: „Prince Démètre I. Catar".

— Imi pare bine de cunoștință. Cărei întîmplări datoresc solemna dumneavoastră vizită?

Imi venea să rîd să mă prăpădesc. Dar mi-am păstrat firea.

— Domnule,... prietenul nostru...

Imi spuseră numele nenorocitului de dansator.

— ... a fost calomniat de dumneavoastră la ziar. Vă rugăm să vă alegeți doi martori onorabili și să-i însărcinați să ia contact cu noi.

— In ce scop?

— Prietenul nostru... Domnul Mielo Predoiano...

— Ce i s-a întîmplat?

— ...s-a simțit profund insultat de aprecierile pe care le-ați făcut asupra artei sale. Și vă provoacă, prin noi, la duel.

— A!... Dansatorul mă provoacă la duel?

— Da, domnule. Așteptăm în timpul prescris de codul de onoare martorii dumneavoastră.

— In regulă. Și acum, vă rog să poftiți afară. Urgent... Că-mi sare țandăra...

— Domnule!

— Afară! Pînă nu mă supăr!

Au plecat. N-a trecut o oră, abia apucasem să mă bărbieresc și nici măcar să mă îmbrac, cînd iarăși mi-a înnebunit soneria.

In pantaloni și în cămașă, fără guler la gît, m-am dus și am deschis. Acum se aflau la ușa mea patru băieți. Pe cele patru capete, patru jobene. Pe cele patru trupuri, patru fracuri. In cele opt mîini, opt mănuși albe, ca spuma laptelui. M-au salutat solemn. Cu solemnitate le-am răspuns. I-am poftit în casă. I-am rugat să ia loc pe fotolii. Nici nu aveam atîtea. Băieții au rămas rigizi în picioare. Au pus pe sticla care acoperea biroul meu, patru cărți de vizită. Nu m-am mai ostenit să le citesc. Grav, i-am întrebat:

— Cărțile de vizită le văd. Nu înțeleg rostul onoarei pe care mi-o faceți, călcîndu-mi pragul.

— Domnule... — a spus unul dintre ei — eu și cu domnul sîntem martorii prințului Canta. L-ați poftit afară din locuința dumneavoastră. Prințul se socotește insultat și vă provoacă, prin noi, la duel. Potrivit codului onoarei și în timpul prescris de acest cod, vă rugăm să ne trimiteți, încă în cursul zilei de astăzi, martorii dumneavoastră...

— S-a făcut. Mă voi conforma dorinței prințului Canta.

Cei doi s-au retras către ușă. Au rămas în apropierea biroului, în picioare, ceilalți doi. A luat cuvîntul unul dintre ei.

— Domnule, acum cîteva ore, în această casă, dumneavoastră ați poftit să iasă afară, într-un chip neobișnuit, pe clientul nostru, prințul Catar. Cum desigur vă închipuiți, prințul Catar se socotește insultat și... și vă provoacă, prin noi, la duel. Vă rugăm deci ca încă în cursul zilei de astăzi, conform prescrierilor codului onoarei, pe care fără îndoială că le cunoașteți, să ne trimiteți martorii dumneavoastră, pentru ca împreună să stabilim, cînd, în ce loc și cu ce arme trebuie să aibă loc duelul dintre dumneavoastră și clientul nostru, prințul Catar.

— Altceva mai doriți?

— Nu.

Am apucat de speteze un scaun. M-am dat cîțiva pași îndărăt. L-am ridicat deasupra capului și am răcnit:

— Afară... Ieșiți afară... Cîrcbabalicilor... Afară...

Firțingăii s-au retras de-a-ndaratelea, iar eu le supravegheam mișcările, cu scaunul deasupra capului, pentru a-l arunca, la timpul potrivit și exact în capul în care trebuia. Unul dintre ei, înainte de a închide ușa după el, mi-a spus:

— Veți trage consecințele, domnule... Veți trage consecințele... Ne vom mai întîlni cîndva, pe baricade, față în față. Noi facem și politică. De dreapta...

A închis repede ușa și i-am auzit coborînd grăbiți scările. Am deschis fereastra și, pe cînd ieșeau din casă și se îndreptau prin curte spre poartă, le-am strigat:

— Oarba!

S-au făcut a nu mă auzi. M-am îmbrăcat repede și am plecat de acasă, gîndind că dacă mai stau o jumătate de ceas, mă pomenesc cu încă patru provocări la duel. M-am dus în oraș să-mi iau, cu întîrziere, micul dejun. Pînă să fiu servit mă gîndeam, rîzînd de unul singur, ce mă voi face cu atîtea dueluri pe cap. Mi-ar fi fost ușor să primesc întîia provocare, să mă amuz puțin cu dansatorul boier, împungîndu-l, în glumă, cu vîrful săbiei. Nu mi-ar fi fost greu să-i înțep nici pe ceilalți.

In după-amiaza acelei zile, căutai martori. Găsii la cafenea doi pensionari, binecunoscuți ca „oameni de societate". Le încredințai cărțile de vizită și-i rugai să ia, rînd pe rînd, contact cu numeroșii mei adversari. Unul dintre ei, Lecu, maior în rezervă, luînd lucrul în serios, mă întrebă:

— Ce armă să propunem? După codul onoarei, ca unul care ai fost provocat, ai dreptul la alegerea armei.

— Propuneți sabia, pistolul, toporul, ciomagul sau — eventual — cuțitul. Mai știu să mă bat și cu alte arme, dacă nu cad de acord cu nici una din aceste bogate propuneri.

Hotărîrăm și ora la care ne-am putea întîlni seara, ca să-mi aducă rezultatul întrevederilor. Ne dădurăm întîlnire într-un restaurant.

— La opt e bine?

— La nouă. O să avem de furcă cu lista asta de domnișori.

Plecară amuzați de întîmplare să-și facă datoria cu vrednicie. Seara ne întîlnirăm. Erau și ei îmbrăcați în frac și cu joben. Fierbeau de indignare.

— Ei, ce armă au ales?

— Inchipuiește-ți: vor duel; toți vor duel. Dar...

— Le-ați eșalonat pe mai multe zile?

— N-am eșalonat nimic.

— Pentru ce?

— Inchipuiește-ți, domnule!... Vor duel cu pistolul.

— Foarte bine. Aveți ceva împotrivă? Pistolul e o armă convenabilă. O să fac în noaptea asta ceva exerciții. N-am mai tras de mult la țintă.

Cum martorii solemni tăceau solemn, am repetat întrebarea:

— Aveți ceva împotrivă? Spuneți-mi.

— Avem. Au propus ca duelurile toate să aibă loc numai de formă. Numai pentru ochii lumii. Sînt neserioși.

Pe tristețea și sila mea căzură cîțiva stropi de veselie.

— Cum de formă? După cîte știu, duelul e duel. Codul onoarei...

— Vor lupta cu pistolul, dar în pistoale să nu fie gloanțe...

— Cum?... Fără gloanțe? Nu se poate. N-are nici un chichirez.

— Ba se poate, îmi spuse fostul maior Lecu. In locul gloanțelor se pun boabe de mazăre... Spun că e destul pentru spălarea onoarei lor.

Uitai că sînt îmbrăcați în fracuri și că păstrează jobenele pe genunchi. Mă răstii la ei:

— Nu cumva ați primit?

— Cum o să primim? Sîntem oameni de onoare, de societate. Ne-am certat. Pînă la urmă, i-am insultat.

Al doilea martor al meu, unul Lele Pietreanu întregi spusele maiorului în rezervă:

— Fiecare dintre martorii cu care am luat contact ne-a și trimis, la domiciliu, provocarea la duel.

Scosei hîrtie din buzunar și scosei și stiloul.

— Ia să facem socoteală cîte dueluri o să aibă loc: unul între mine și dansator. Unul între mine și prințul Aleco. Unul între mine și prințul Catar. Patru între mine și martorii celor doi. Va să zică, nici mai mult, nici mai puțin decît șapte dueluri. Am scăpat ieftin. Dumneavoastră de cîte dueluri ați făcut rost, insultînd pe martorii adversarilor mei?

— Păi... să le socotim și noi.

Socotiră și aflară că fiecare dintre ei, bieții, aveau de purtat nici mai mult nici mai puțin decît zece dueluri. Mîncarăm bine. Lecu ne vorbi despre duelurile pe care le avusese, ca tînăr ofițer, pentru femei, prin orașele de provincie.

— Dueluri adevărate, domnule, cu floreta. Pe cîți nu i-am înțepat.

Intinse mîna peste masă, ne-o arătă, se lăudă cu ea.

— Eram în avantaj. Am mîini lungi. Ca un urangutan.

Ne făcu și mărturisiri intime.

— Sînt păros. Ca un urangutan. O curiozitate a naturii. Aveam mare succes la moșierese. Mi se dusese vestea. Voiau să mă vadă... natur. Se luau la întrecere...

Zeloși, își căutară martori și îi rugară să se comporte astfel încît să nu mai iasă încurcături. Schimburile de cărți de vizită și tratativele durară mai mult de trei zile, partea ofensată de noi neconcepînd să se bată decît cu boabe de mazăre. Nu izbutirăm să ajungem la nici un rezultat. Cafenelele vuiau. Vuiau și localurile de noapte. Din toate părțile curgeau întrebările:

— Ei? Cînd? Pe cînd?

Femeile începură să-i privească cu interes nu numai pe prinți, dar și pe vîrstnicii mei martori. Faima lui Lecu crescu.

— O să-i împuște pe toți, maiorul.

— Ba o să-i spintece. Ține să se bată cu sabia.

Pînă la urmă minunații mei martori cerură sfat ziaristului Dedeon, de la „Globul" și el fost ofițer de cavalerie și în tinerețe mare duelgiu.

— Nu există ieșire. Trebuie să recurgem la stratagemă.

Cum era bine cunoscut, îi pofti pe toți în sala de marmură a ziarului „Globul". Participai și eu. Discuțiile durară o noapte. Nu se putu ajunge la nici o încheiere, adversarii ținînd să ne batem negreșit, pentru că altfel onoarea lor rămîne pătată. Să ne batem așa cum propun ei... Cu boabe de mazăre... Cum obișnuiau oamenii din „lumea bună" cînd își prindeau nevestele în paturile altora ori cînd se insultau la mesele de joc... Cu boabe de mazăre... Ajungea... Nu era potrivit să se lase ei, băieți de familie, măcelăriți de un țăranoi...

Spre ziuă, cînd discuțiile erau mai înfierbîntate, fiecare vorbea și nimeni nu mai asculta, Dedeon se urcă pe o masă și scoase din buzunar codul onoarei. Citi un articol în care scria, negru pe alb, că dacă adversarii au stat de vorbă între ei, insulta nu mai poate fi socotită insultă și duelul nu mai poate avea loc. Rămaseră toți cu gurile căscate. Nu se așteptau la lovitură.

Alexandru Bel, unul dintre martori, fiu nelegitim al unui vestit general și fost o vreme magistrat, se ridică și vorbi pe cînd toți ceilalți tăceau rușinați. Făcuseră atîta tapaj cu codul de onoare! Dedeon le dovedise că nu-l cunoșteau.

— Domnule Dedeon, ne-ai înșelat. Ai folosit buna noastră credință pentru a ne trage pe sfoară.

— Cum? — răcni Dedeon. Cum, bastardule, mă insulți la mine în casă? Iți voi trimite martori. Acum. Pe loc.

Ne risipirăm. Dimineața furăm poftiți să asistăm, în pădurea Băneasa, la duelul care avu loc, într-adevăr, cu floreta, între bastardul generalului și năbădăiosul ziarist.

In soarele abia răsărit combatanții își dezbrăcară hainele, își scoaseră cravatele și rămaseră în cămașă. Incercară, pe rînd, flexibilitatea floretelor. Patru martori, îmbrăcați în frac și joben, așteptau solemni deoparte. La cîțiva pași, purtînd fiecare o trusă medicală în mînă, doctorii. Martorul care conducea lupta se dădu în lături cîțiva pași.

— Gata. In gardă. Incepeți!

Dedeon, impulsiv, violent din fire, se repezi asupra adversarului său, angajîndu-se într-o cuartă care-i venea mai la îndemînă. Potrivnicul său eschivă lovitura, printr-o paradă puțin obișnuită, stîngace, Dedeon își reînnoi atacul. Zadarnic. Celălalt părea neînvățat cu mînuirea floretei, dar izbuti și de astă dată să pareze. Lupta dura astfel de cîteva minute cînd cel ce conducea duelul strigă:

— Atins! Opriți!

Cei doi se opriră. Fiecare își puse floreta la subsuoară și își pipăi pieptul. Iși cercetară, cu atenție, mîinile. Nedescoperind nimic, se uitară întrebători la martori. Mă apropiai să văd ce se întîmplase. Doctorii, între timp, mi-o luaseră înainte și examinau pe cei doi.

Unul dintre ei scoase din trusă o lupă puternică și o ținu în dreptul încheieturii mîinii lui Alexandru Bel.

— Priviți, domnilor. Clientul nostru a fost rănit.

— Onoarea e satisfăcută, — declară sentențios martorul care condusese lupta. Domnul... a fost atins la mînă.

Intr-adevăr, privind cu atenție prin lupă, izbutii să deslușesc pe încheietura mîinii lui Bel un punct roșu.

— Onoarea e satisfăcută, repetă și celălalt martor.

După un scurt conciliabul între ei, martorii se apropiară de cei doi adversari și le șoptiră ceva la ureche. Combatanții aruncară floretele și-și deteră mîna. Duelul avusese loc.

La cîțiva ani după aceste întîmplări mă aflam, într-o noapte tîrzie, pe Lipscani. Sorbeam un șvarț fierbinte și scriam ceva. Se apropie de mine, mă salută și mă rugă să-i îngădui să ia loc la masă Alexandru Bel. Mă mirai și-i satisfăcui dorința. Avea ochii tulburi, fața nerasă, hainele pe el mototolite. Părea stînjenit. Iși arunca mereu ochii spre intrare.

— Să nu ți se pară ciudat ceea ce vreau să-ți spun. Știi... Te-am cunoscut atunci, cînd cu duelurile... Mafia lui Cosîmbescu... m-a nenorocit. Intîi m-a tîrît în mocirlă. Pe urmă... în politică. Am suferit toată viața. Mi s-a strigat mereu „bastardule"... Tatăl meu, generalul, m-a recunoscut abia pe patul de moarte. Am crescut lîngă fustele mamei. Am o dragoste la mahala... Și un copil, un băiat de doi ani... Alexandru... Mama nu mă lasă să mă căsătoresc. Fiul meu... Se va spune și despre el că e bastard... Sînt hăituit. Au să mă prindă. Poate au să mă împuște copoii lui Armand...

— Cu ce aș putea să-ți fiu de folos?

— M-am gîndit. Să-ți dau adresa femeii. Dacă mă împușcă, să ai grijă de băiatul meu... De Alexandru... De bastardul meu...

Intrară în cafeneaua misițiilor doi clienți care i se părură suspecți. Se ridică.

— Poate ne mai întîlnim altă dată.

Il arestaseră chiar în noaptea aceea. Peste o lună murea împușcat, odată cu prințul Aleco...

În toamna lui 1937, după aproape cinci ani de guvernare, se anunțară, în sfîrșit, alegeri... Dar nu se schimbă, ca de obicei, guvernul. Fu păstrat la putere tot Guță. Ținu discursuri. Țipă la cetățeni. Se răsti la țară. Asigură pe prieteni și pe adversari că va cîștiga încă o dată puterea. Că guvernarea lui va fi fără sfîrșit. Că țara trebuie negreșit să încredințeze viitorul ei partidului în care capul încoronat are deplină încredere. Altfel... Amenință cu grele pedepse. Prooroci catastrofe.

Printr-o mișcare tactică, național-țărăniștii făcură pact electoral cu legionarii. Campania fu extrem de violentă. Muriră oameni. Fură incendiate sate. In unele orașe ale Moldovei arseră cartierele evreiești. Nici un partid nu izbuti să capete majoritatea necesară formării noului guvern. Mai bine de două săptămîni, palatul căută o soluție. In sfîrșit, într-o zi, ziarele anunțară: „Astăzi, domnul Ion Matache va forma guvernul. După ani seci, de opoziție, partidul național-țărănesc pune mîna pe putere pentru a ferici țara".

Conduceam un ziar. Căutam, pe cît îmi sta în puteri, să informez cu exactitate publicul. Trimisei reporterii să ia contact cu politicienii pe care îi cunoșteau, să-i iscodească și să-mi aducă știri cît mai exacte. La amiază oamenii se întoarseră nădușiți ca niște cai de poștă, cu limbile scoase.

— Este adevărat ce s-a scris în ziare. Cu o singură deosebire: nu astăzi, ci mîine domnul Ion Matache va forma guvernul.

Se lăudară cu iscusința lor și-mi citiră lista probabilă a viitorului cabinet. Unul dintre ei, Milcoveanu, asul așilor, mă întrebă:

— Să pregătim reportajul pentru mîine? Lista pe care o vom publica noi va fi exactă nouăzeci și cinci la sută. Mai sînt discuții între regățeni și ardeleni pe două subsecretariate.

— Incă nu.

Făcui și eu cîteva vizite. Stătui de vorbă cu unii, cu alții. Mi se dădură aceleași informații.

— Fără nici o îndoială, mîine Ion Matache depune jurămîntul cu întreaga echipă.

— Și Maneu?

— Nu intră în guvern. Rămîne, ca de obicei, în rezervă.

— Bine, dar el este șeful partidului.

— Este, dar nu știi? Ii place să guverneze prin interpuși. De data asta Maneu va guverna prin Matache.

Aveam un prieten, din tinerețe, militar, care slujea în anturajul Buzatului. Cunoștea toate tainele, toate chichițele culiselor politice. Ii telefonai spunînd că aș dori să-l văd. Peste zece minute mă primi. Se înserase. Omul scria la birou.

— Ce mai faci, nene Micule?

— Stai jos. Să-ți servesc un lichior. Ajută la distrugerea organismului. Scurtează viața.

Imi servi lichiorul. Imi servi și o cafea. Avea fața roșie. Congestionată. Vinele gîtului umflate, gata să plesnească.

— Ce scriai?

— Volumul al doilea din „Insemnările lui Nicodim". Ascultă!

Imi citi cîteva pagini în care cuvintele bolovănoase, aspre, se închegau în fraze viguroase. Eram atent, însă nu eram în stare să gust savoarea povestirii. Stam ca pe ghimpi.

— Ce zici?

— Foarte bune pagini.

— Să-ți mai citesc.

— Aș vrea să vin peste două-trei zile, nene Micule. Acum...

— Parcă eu nu știu pentru ce ai venit la mine!

— Spune-mi, te rog, este adevărat ce scriu ziarele?

Omul hohoti.

— Cu Matache? Că depune mîine jurămîntul? Cînd o face plopul pere... Coroana știe că e, cu toate declarațiile lui vitejești, omul de manevră al lui Maneu. Ii ține bine în gheare Maneu pe toți ai lui... Bietul Matache...

— Dă-mi o indicație. Numai o indicație.

— Bine, mă, îți dau. Una singură. Adică, nu, două indicații am să-ți dau. Dar să nu afle nimeni că ai călcat astăzi pe la mine. Mă jupoaie de viu Buzatul. Pregătește trăsnetul...

— Bănui. Dar nu știu anume cum.

— Mai întîi, pot să-ți spun că atîta timp cît Buzatul este pe tron, Matache nu va fi niciodată prim-ministru.

— Nici Maneu?

— Cu atît mai puțin Maneu.

— Bine, dar pe liberali nu-i mai poate păstra. S-au uzat.

— A renunțat la formulă. Deși îi vine greu să se despartă de Guță. Numai că n-a mers în patru labe în fața Buzatului. Aproape cinci ani i-a lins scările. Și nu numai scările i le-a lins...

— Atunci?

— Fă-ți drum pe la Moga. Chiar acum. Probabil că n-ai să-l poți vedea. E în conciliabul. Aruncă-ți numai o privire în anticamera lui. Ai să te lămurești în parte. Peste vreo trei ceasuri treci pe Mîntuleasa. Și dacă poți, fă pe dracul în patru și intră la Bloc.

I-am mulțumit și am plecat. Am luat o mașină și m-am repezit la Moga, pe Berzei. M-a întîmpinat unul din șefii de cabinet.

— Pot să-l văd pe...

— Nu. E indispus.

Și îmi făcu cu ochiul.

— Dar pe cei care așteaptă în anticameră pot să-i văd?

— Asta da, avînd în vedere că nu-i ești prea antipatic patronului.

Mi-a deschis ușa. Am văzut în anticamera lui Moga patru fruntași național-țărăniști dintre cei tineri. Le-am dat bună-seara. Le-am surîs și am plecat.

Unul, oltean gras și gros ca o butie, s-a desprins de lîngă sfrijitul cu care tăifăsuia pe șoptite și s-a luat după mine.

— Te rog... Te rugăm... Să nu faci nici o indiscreție... O să...

— Nici o grijă, domnule Potîrcosu... Nici o grijă...

Peste vreo două ore mă aflam la Bloc. Mi-a deschis un fecior în livrea. Bloc ținea casă mare.

— Ce doriți?

— Aș vrea să vorbesc cu bancherul, cu domnul Pericle Bloc...

— Imposibil...

— Numai să-mi arunc ochii în anticameră...

Și am întins omului de la ușă un pumn de bancnote ghemuite.

— Poftiți, cucoane, dar repede.

L-am văzut acolo pe Moga cu patru-cinci dintre oamenii lui. Și i-am văzut și pe ceilalți național-țărăniști. Am întrebat pe omul în livrea:

— Domnul Bloc nu e acasă?

— Trebuie să pice dintr-un moment într-altul.

— De la Palat?

— Chiar de la Palat.

M-am dus la gazetă și am scris un reportaj pe care l-am intitulat: „Domnul Ion Matache mai departe de putere decît oricînd. — Palatul va adopta o soluție senzațională".

Nu am indicat în cuprinsul reportajului care soluție anume, pentru că era atît de absurdă combinația încît mie însumi nu-mi venea să o cred, deși cunoșteam și prea cunoșteam oamenii.

A doua zi m-am dus la Corso, unde se aduna de obicei lumea presei, — jurnaliști, politicieni. Incă de la șapte dimineața zumzăia cafeneaua. Cum mă văzură, săriră pe mine.

— Diversiune! Faci diversiune! Toate ziarele anunță că Matache depune jurămîntul astăzi la cinci. „Timpul" a publicat și lista guvernului. A publicat-o și „Globul", deși nu-i convine. Au publicat-o și ziarele din Sărindar... Numai dumneata... Numai dumneata... care în tot timpul cît a ținut criza ai pledat pentru Frontul popular... Care front popular?... Numai dumneata...

Fui nevoit să plec. Mă dusei la redacție. Incepui să mă îndoiesc. Dacă, totuși, mă înșelasem?

Se făcu ora unu. Se făcu ora trei. Se făcu ora cinci. Reporterii nu izbuteau să-mi aducă nici o știre nouă. Pe la șase veni unul dintre ei.

— Ei, ce se întîmplă? A depus Matache jurămîntul?

— Nu. De astăzi dimineață dăm ocol Palatului. Buzatul n-a primit astăzi în audiență nici un om politic.

Mă apucai să-mi scriu obișnuitul articol cotidian. Pe cînd mă aflam în toiul lucrului, sună telefonul.

— Aș vrea să vorbesc cu domnul Lăscăruș.

Aveam un redactor-reporter care purta acest nume.

— Domnul Lăscăruș nu vine la gazetă decît după ora opt.

— N-ați putea să-mi spuneți unde să-l găsesc?

— Nu știu.

Peste cinci minute, din nou sună telefonul și auzii în aparat aceeași voce.

— Pot să vorbesc cu domnul Lăscăruș?

— V-am mai spus, domnule. Domnul Lăscăruș nu vine la ziar decît după ora opt.

Peste alte cinci minute în receptor aceeași voce întrebă:

— Domnule, pot să vorbesc sau nu cu domnul Lăscăruș?

Imi pierdui răbdarea și, înjurînd, pusei receptorul în furcă.

Tocmai cînd terminam articolul intră Lăscăruș. Ii rîdeau, în cap, ochii cafenii, languroși.

— Știi pe cine ai înjurat la telefon?

— Pe unul care te căuta și care insista necuviincios să te scot din pămînt, din piatră seacă.

— Ai făcut-o fiartă. L-ai înjurat pe Simin.

— Să-i fie de bine. N-am vorbit niciodată cu el la telefon. Nu l-am recunoscut vocea.

Și-l mai înjurai încă o dată.

Lăscăruș insistă:

— Domnule, știi pe cine ai înjurat?

— Păi îmi spuseși: pe Simin.

— Da, dar nu știi ce funcțiune îndeplinește în statul nostru Simin la această oră. A depus jurămîntul la Palat. In guvernul Moga-Muza. Subsecretar de Stat la Interne, însărcinat, între altele, și cu cenzura.

Imi citi lista guvernului.

— E autentică, sublinie Lăscăruș. Oficială.

In timpul nopții avură loc manifestații ale cămășilor albastre. Fură sparte capete și jefuite magazine. In chiar seara depunerii jurămîntului se ținu prima ședință a consiliului de miniștri. Se suprimă presa din Sărindar.

A doua zi frații Măndilă, din Turnu, îmbrăcați în cămăși albastre, năvăliră la o oră destul de matinală asupra redacției, îmi ciomăgiră oamenii de serviciu pe care îi găsiră făcînd curățenie. Imi sparseră telefoanele. Rupseră mesele și scaunele. Făcură țăndări geamurile de la ferestre. Și, culmea! Il bătură măr pe prințul Gion pe care îl găsiră dormind, întins pe masa reporterilor.

Incepu, cu ajutorul cîtorva național-țărăniști, guvernarea dementă, de patruzeci de zile, a guvernului fascist Moga-Muza.

De mult se prăvălise peste noi, fumurie, noaptea. Vîntul continua să se repeadă asupra noastră. De mult se uscaseră caii, după trecerea lor prin revărsata apă a rîului. Deasupra, pe cerul senin și uscat, sclipeau stele. Prin noroiul drumului, copitele cailor lipăiau. Cei șase prinși ai noștri gîfîiau. Gîfîiau și caii mărunți. Gîfîiau, înlăuntrul minții mele, amintirile. Mă întîlneam mereu cu trecutul. Mă întîlneam, tocmai cînd mă așteptam mai puțin, cu oamenii trecutului. Poate că eram eu însumi un om al trecutului care nu murise cu totul. Incercam, prin tot ce spuneam și prin tot ce făptuiam acum, să îngrop trecutul adînc, adînc. Să-l îngrop pentru totdeauna. Și pentru totdeauna să-l uit. Imi păru rău că nu eram tînăr. Să mă fi născut ieri. Să am în față ani mulți... Să-i trăiesc altfel de cum îmi trăisem anii tineri. Să-i folosesc altfel... Căzu, sfîșiind fumuriul nopții, o stea. Lăsă în urmă o dîră argintie. Se stinse steaua. Pieri și argintia dîră... Poate steaua Gînjului care murise în pădure căzuse. Poate steaua roșcatei vulpi căzuse. Nu. Vulpile n-au stele. Numai oamenii au. Poate steaua mea se prăbușise și se stinsese...

Ajunserăm destul de tîrziu la Teliu. Il găsii pe tovarășul Oroș, și-i spusei în cîteva cuvinte ce mi se întîmplase pe drum. Ieși în prag și-i rugă pe Gînji să-i ducă pe cei șase prinși într-un loc unde aceștia să poată fi păstrați sub pază pînă a doua zi.

Pe Iftodie Gînju îl luarăm pe brațe și-l aduserăm în sediu. Il lungirăm pe canapea. Cineva îi aduse traista cu merinde și o puse într-un colț. Aduseră și șeaua calului și vulpea cu capul crăpat. Le puseră lîngă traistă.

Tovarășul Licu Oroș îmi spuse:

— Deși cred că ești mort de oboseală, te rog să te duci să ții o cuvîntare. S-a organizat o adunare astă-seară la care nu pot să particip.

— Dă-mi pe cineva să mă însoțească și să-mi arate drumul.

Oroș rugă pe un tînăr să-mi facă acest serviciu.

— Dă lămuriri tovarășului pe drum despre ce e vorba.

Insoțit de tînăr, ajunsei în fața unei clădiri arătoase. Intrarăm într-o clasă încăpătoare, de școală, încărcată de oameni. Erau acolo bărbați de toate vîrstele. Printre aceștia se afla un mare număr de bătrîni cu barbă. Erau și femei. Abia apucai să intru în sală cu tînărul meu însoțitor, și un cor de copii, care aștepta de multă vreme pe estradă, începu să cînte, sub conducerea unui învățător:

„Kum itnaiera am heileha
Am avadim um zei raav".

Ințelesei din limba în care se cînta Internaționala și dintr-o singură aruncătură de ochi asupra sălii unde mă aflam, și încercai să mă gîndesc cam ce aș putea să spun acestor oameni. Mă dobora oboseala. Unul dintre ei veni și mă rugă, după ce cîntecul se sfîrși, să mă urc pe estradă. Spuse adunării cîteva cuvinte despre mine și mă invită să le vorbesc.

Le vorbii. Despre multe le vorbii. Le amintii despre lunga lor istorie. Le vorbii despre Egipt și despre Babilon. Le evocai dărîmarea Ierusalimului de către Titus. Le descrisei risipirea lor în lume. Făcui un tablou al întunecatei Spanii în Evul Mediu. Zugrăvii faptele Inchiziției. Le amintii despre pogromurile din tîrgurile poloneze și, apropiindu-mă de zilele pe care de curînd le trăisem cu toții, descrisei lagărele morții din Germania. Le vorbii despre Auschwitzul pe care-l văzusem. Despre Dachau și despre Buchenwald. Vorbii despre luptele din ghetoul Varșoviei și despre cîmpiile pline de bălării pe care le vizitasem și care fuseseră acoperite altădată de case, de vechimea acelor case și de oamenii pe care altădată îi cunoscusem și care trăiseră în acele case, din care nimic și nimeni nu scăpase. Le vorbii despre Maidanek și despre Treblinka. Le pomenii despre masacrele de la Iași. Și le vorbii despre întunecatele zile ale rebeliunii legionare în care mulți dintre ei își pierduseră neamurile.

Cuvîntarea fu lungă, dezlînată, lipsită de nerv. Totuși, mă ascultară tăcuți. Mă ascultară tăcuți un timp. Apoi... din fundul sălii începu să se audă murmure de durere. Mă uitai peste oameni. Le văzui chipurile pline de tristețe și ochii în lacrimi.

Tăcui. Ii ascultai cum plîng. Ii ascultai cum se vaietă, cum spun vechi rugăciuni în străvechea lor limbă. Cînd se mai potoliră, le vorbii despre tovarășii care mă trimiseseră acolo. Le vorbii și despre programul partidului care mă trimisese acolo. Le vorbii despre țara pe care trebuia să o făurim cu toții, laolaltă, despre viitorul pe care trebuia să ni-l pregătim.

Și iarăși mă ascultară tăcuți. La urmă, mă aplaudară. Unul dintre ei se ridică și veni lîngă mine. Imi strînse mîinile. Ceru voie să spună cîteva cuvinte.

— Ne-ai vorbit bine. Frumos ne-ai vorbit. Ne-ai vorbit din inimă. Ne-ai făcut să ne amintim de istoria noastră lungă și de suferințele noastre. Ne-ai vorbit și ne-ai făcut să plîngem. Am fi cu voi. Toți am fi cu voi. Dar spune-mi, putem să fim cu voi? Noi vrem să vindem pînză. Și voi nu ne lăsați să vindem pînză. Vreți ca statul să vîndă pînza. Noi vindem stambă. Și voi nu ne lăsați să vindem stambă. Vreți ca statul să vîndă stamba. Noi vindem cuie și scînduri. Și voi nu ne lăsați să vindem cuie și scînduri. Voi vreți ca statul să vîndă cuiele și scîndurile. Noi vrem să ținem birturi. Și voi nu ne lăsați să ținem birturi. Voi vreți ca statul să țină birturile.

Negustorul vorbi mult. Și toți îl ascultară. Și nici unul nu lăcrăma. Il ascultară tăcînd. Pe urmă se ridică un tînăr să-l combată pe vorbitor. Și oamenii îl ascultară și pe tînăr. Și nimic nu mai grăiră. Parcă nu le spusesem nimic. Parcă nici tînărul ridicat dintre ei nu le spusese nimic.

Plecai. Cîțiva băiețandri și cîteva fete veniră în jurul meu.

— Să nu te superi de ceea ce ți-au spus bătrînii. Poate că au dreptate. Poate că nu au dreptate. Noi, oamenii tineri, sîntem cu partidul. Sîntem cu tovarășii care te-au trimis pe dumneata aici. Bătrînii... pe unii vom izbuti, desigur, să-i convingem. Pe alții...

Abătut, mă despărții de ei și rătăcii îndelung și singur prin orașul care începuse să doarmă. Ajunsesem, aproape fără să-mi dau seama, pe o uliță lăturalnică. Ingustă era ulița. Casele, mărunte, strîmbe și înghesuite unele într-altele. Deasupra, văzduhul era fumuriu. Puțin mai tîrziu avea să răsară luna. Se vedea către Răsărit o geană de lumină roșiatică. Dar pe uliță domnea, fumurie, noaptea.

Deodată se desprinse de lîngă o poartă un om de statură măruntă. Se apropie de mine. Mă privi, căutînd să-mi vadă fața cît mai bine.

— Pe aici, domnule... Pe aici... Dacă vrei să mergi, pot să te duc.

Imi stîrni curiozitatea.

— Du-mă.

Făcurăm cîțiva pași. Se opri. Bătu discret într-o înaltă poartă de lemn. Poarta se deschise și cineva scoase fața.

— A! Tu ești?

— Da, îl aduc pe dumnealui...

Omul se uită în dreapta, se uită în stînga. Măruntelul îi șopti:

— Nu e nimeni pe stradă. M-am uitat eu bine. Nu mai e nimeni.

Străbăturăm curtea. In fund zăcea în umbră o casă lungă, scundă, cu ferestrele întunecate. Venea dintr-acolo către urechile mele un zumzet stins. Măruntelul dibui butonul soneriei. Apăsă. Și ușa se deschise.

Cel care o deschise întrebă pe măruntel:

— A! Tu ești?

— Eu. L-am adus pe dumnealui aici. După cerere.

Coborîi cîteva trepte în antreul slab luminat. Cînd o nouă ușă fu deschisă în fața mea, omul care mă adusese pînă aici, mă împinse înăuntru. După felul în care cei aflați acolo se uitau la mine înțelesei că pe fața mea se scrisese o mare mirare.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Propunere de erată eronată

Erorile tipografice bîntuie şi au bîntuit întotdeauna ca o epidemie greu de stăvilit. Soluţia extremă — colacul de salvare am spune — rămînînd tot clasica erată. In ultima vreme, presa noastră a pornit o adevărată campanie împotriva acestui rău care căşunează atîtea necazuri autorilor, cititorilor şi editurilor care în nenumărate cazuri nu-s nici măcar vinovate. Intervenţiile din presă ni se par deci cu totul salutare.

Eram gata să aplaudăm şi ultima intervenţie din „Informaţia Bucureştiului“ (nr. 1410). Parcurgînd însă cu atenţie rîndurile semnate I. G. ne-am întristat, în ciuda faptului că autorul lor s-a vrut spiritual. I.G. cerea o erată la volumul „Poeme şi poezii“ de Esenin, pentru două mărunte erori de tipar... care-i procurau greutăţi în descifrarea ideilor postfeţei. Mai cerea erată şi pentru — fiţi atenţi ! — iniţialele „VAPP“, neavînd „...nici o semnificaţie“, fiind doar produsul imaginaţiei... corectorului! Care este adevărul ? I.G. confundă „VAPP“ cu „RAPP“ („Asociaţia rusă a scriitorilor proletari“ şi nu „Asociaţia revoluţionară a scriitorilor proletari“ cum încearcă să ne traducă „iniţialele“). Cît despre „VAPP“, cu toate că anunţă irefutabil inexistenţa lor, trebuie să-i comunicăm că totuşi... istoriceşte există: au fost iniţialele „Asociaţiei unionale a scriitorilor proletari“.

Precizia eratei este obligatorie, cel care o alcătuieşte trebuind să fie deosebit de atent, la fel cel care o propune. Altminteri, ca în cazul de faţă, devine necesară o erată la... erată !

Eullenspiegel

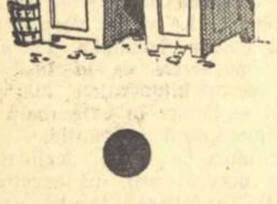

Inadvertenţe supărătoare

Am primit din partea tov. Mihail L. Niculae, student al Institutului Politehnic din Bucureşti, următoarea notă cu rugămintea de a fi publicată în coloanele noastre:

„Nu sînt specialist în literatură. Dar zilele trecute, consultînd cele două volume „Studii critice“ de C. Dobrogeanu-Gherea — ESPLA, 1957, ediţie adnotată şi comentată de Horia Bratu, m-au surprins cîteva erori grosolane. La pag. 483 (vol. II, indicele de creatori) se spune: „Anghel Dimitrie (1872-1914). Principalele volume de versuri: In grădină (1903) şi Fantezii (1909). A colaborat în tinereţe la revista mişcării muncitoreşti Lumea nouă. I, 254.“ D. Anghel n-a publicat în timpul vieţii sale decît două volume de versuri originale, cele citate de H. B. Comentatorul crede, probabil, că au fost mai multe şi de aceea le consideră drept principale ? Volumul „In grădină“ n-a apărut în 1903 ci în 1905. De ce se trece printre revistele socialiste la care a colaborat D. Anghel în tinereţe numai Lumea nouă, la care el a publicat doar două traduceri şi nu Contemporanul, în paginile căruia el a debutat cu patru ani mai înainte? Cea mai amuzantă greşeală (dacă-i putem da un asemenea calificativ) o descoperim atunci cînd, curioşi, căutăm în vol. I la pag. 254 să vedem unde este pomenit numele scriitorului D. Anghel. Surpriză ! In volum, la pagina respectivă şi următoarele, nu se vorbeşte nici cel puţin o dată despre D. Anghel. Acolo aflăm: „Artă pentru artă şi artă cu tendinţi“ — o convorbire a lui C. D. Anghel cu Gherea“. E clar că H.B. a confundat pe poetul Dimitrie Anghel cu fratele său, publicistul C. D. Anghel.

La pag. 502 (vol. II, tot indicele de creatori): Rosetti, Radu D. (n. 1874... I, 240...) Deschidem volumul I, la pag. 240 şi căutăm numele Rosetti. El se află o singură dată, atunci cînd C. Dobrogeanu-Gherea vorbeşte despre poeţii epocii de la 1848: „Heliade Rădulescu e poet, Gr. Alexandrescu poet, Alecsandri poet, Boliac, poet, Rosetti, Negri, toţi capii mişcării revoluţionare democrato-burgheze şi naţionale sînt poeţi“. E clar: H. B. l-a confundat pe C. A. Rosetti cu Radu D. Rosetti, născut la 26 de ani de la revoluţia paşoptiştilor (1874). Să credem că H.B. nu ştie că C. A. Rosetti a fost şi poet, deoarece cu un rînd mai sus, la pag. 502, revoluţionarul de la '48 este trecut cu următorul calificativ: „Om politic şi ideolog al liberalilor“? Dînsul a văzut însă un Rosetti pomenit de Gherea printre poeţii generaţiei de la '48, şi s-a gîndit că nu poate fi C. A. Rosetti şi atunci, foarte senin, a conferit această calitate lui Radu D. Rosetti. Revista Vieaţa este trecută la pag. 502 vol. II ca fiind a lui Coşbuc şi la pag. 524 vol. II ca fiind a lui Vlahuţă. Ultima variantă este exactă. Cum se explică însă prima eroare ? La indicele de opere, etc. se spune (pag. 515 vol. II) — „Iertare“ poezie de G. Coşbuc, II, 181 şi urm.“. La pagina respectivă Gherea vorbeşte pe larg de poezia „Iertare“ a lui Vlahuţă, în cadrul cunoscutului studiu despre acest scriitor. Cum a fost posibil ca în indice poezia să fie trecută pe seama lui Coşbuc ?

Mihail L. Niculae

student, Institutul Politehnic Bucureşti

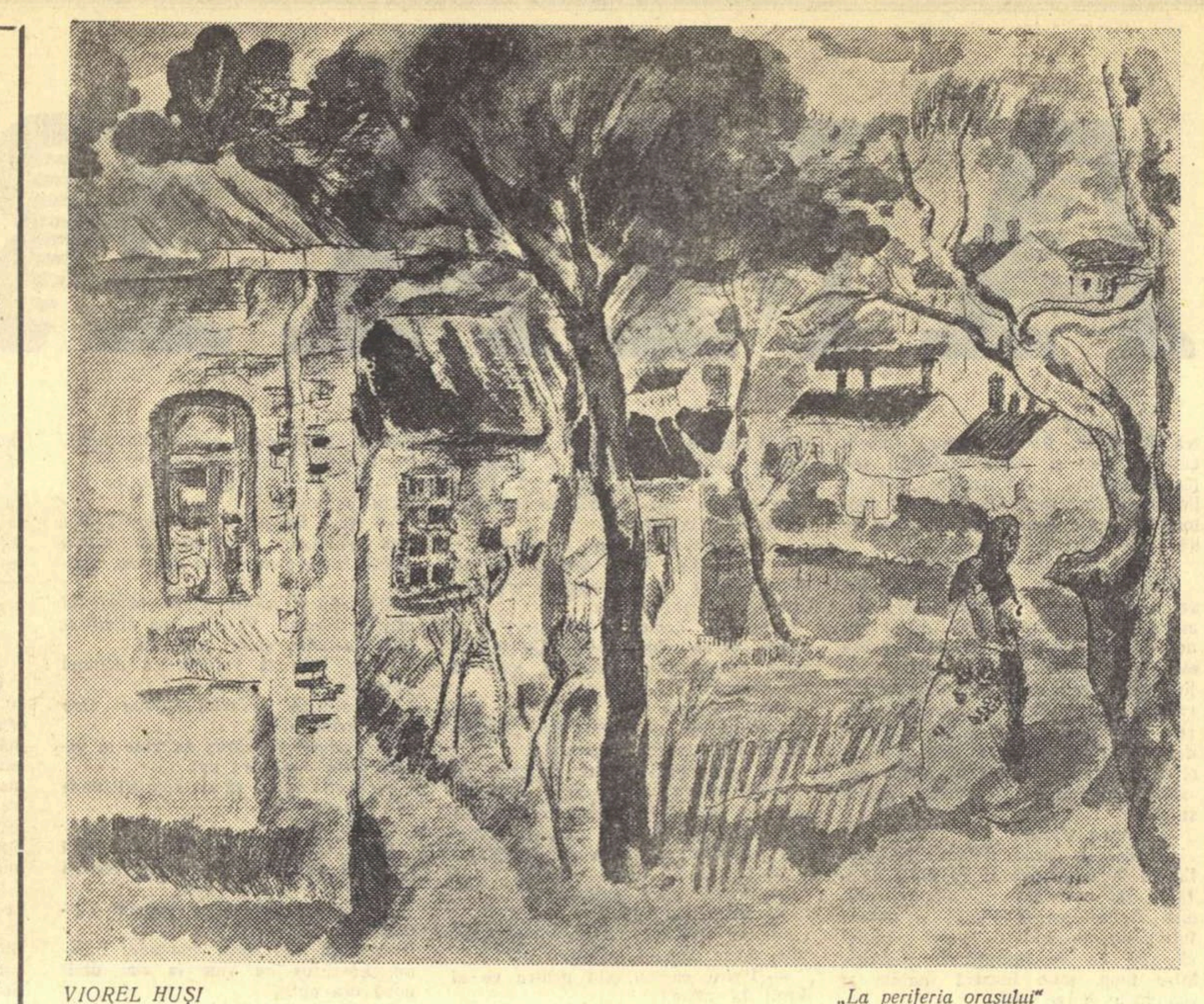

VIOREL HUŞI „La periferia oraşului“

Realismul literaturii noastre

(Urmare din pag. 1)

înlăturate ca pe nişte excrescenţe canceroase cu rădăcinile în trecut.

Toate acestea le simte scriitorul ca şi cetăţeanul de rînd cu care este solidar în construirea şi apărarea bunurilor socialiste şi în combaterea relelor şi a duşmanilor vieţii noi.

Totuşi se ridică mereu la noi printre scriitori problema: viaţa aşa cum este ea, în toată complexitatea ei dialectică, în această revoluţionară trecere de la capitalismul lăsat în urmă la socialism încă neatins, este ea reflectată just, corespunzător realităţii, în operele literare?

De curînd această problemă a fost iarăşi dezbătută într-o şedinţă de comitet lărgită la Uniunea Scriitorilor. Deci problema nu este rezolvată! — o să zică satisfăcuţi aceia care ar vrea ca din punct de vedere al reflectării realităţii în literatură scriitorii romîni să se afle la impas. Nu este rezolvată, le-am putea răspunde, dar nu aveţi de ce vă bucura, căci această discuţie a dovedit încă o dată mai mult că pentru scriitorii romîni este rezolvată o altă chestiune fundamentală, aş putea spune singura fundamentală. Anume, că problema nr. 1 pentru fiecare scriitor romîn este reflectarea multilaterală a realităţii în literatură, şi nu altceva. Mai mult: şi anume că scriitorul din ţara noastră (şi aici mă refer la faptul că la discuţie au luat parte şi scriitori maghiari şi germani din R.P.R.) este preocupat nu de reflectarea realităţii pur şi simplu, ci de zugrăvirea ei în lumina concepţiei marxist-leniniste despre viaţă, iar ca atare scriitorii din Romînia calcă nu pur şi simplu pe drumul realismului, ci al realismului socialist, al realismului epocii noastre în desfăşurare istorică. Eu ştiu că această situaţie face mult sînge rău duşmanilor noştri, care ar fi dorit să ne vadă scufundîndu-ne în mocirla confuzionismului, să ne vadă tîrîţi de curentul infect al revizionismului, ponegrind lumea socialistă, defăimînd regimul nostru şi renegîndu-ne pe noi înşine. Nici acum, nici în viitor, scriitorii noştri n-au de gînd, pe cît se vede treaba, să facă această bucurie duşmanilor noştri, în ciuda îndemnurilor, cu spume la gură, de la posturile de radio din Occident.

Referatul lui Paul Georgescu, care prin judiciozitatea sa şi prin claritatea problemelor ridicate a servit drept bună bază de discuţie, luările de cuvînt ale scriitorilor şi criticilor, dintre care amintim pe M. Davidoglu, Sütő Andras, Alfred Margul-Sperber, D. Ignea, Ion Istrati, Ieronim Şerbu, Mihnea Gheorghiu, Al. Balaci, Aurel Mihale, Ioana Postelnicu, Ov. S. Crohmălniceanu şi Zaharia Stancu, nu sînt de natură de a arăta vreo slăbire în atitudinea scriitorilor de a înfăţişa de pe poziţiile de luptă ale clasei muncitoare adevărul vieţii noastre. Dimpotrivă, poziţiile de luptă au devenit mai ferme, claritatea ideologică mai mare, iar experienţa de viaţă, prin contactul cu terenul, a crescut considerabil în ultimii ani. Dacă spiritul critic e mai tăios atît cu privire la operele literare cît şi cu privire la considerarea diferitelor aspecte ale realităţii, aceasta dovedeşte tocmai o treaptă mai înaltă în procesul de maturizare a scriitorilor şi o mai pregnantă reliefare a personalităţii fiecăruia.

Cel mai caracteristic lucru în discuţie a fost unanimitatea cu care scriitorii s-au exprimat pentru a se intensifica şi promova cu toate mijloacele zugrăvirea actualităţii noastre, cuprinzînd atît lupta comuniştilor din trecut şi poporului cu armata pentru eliberarea de jugul fascist şi de înfrîngere a armatelor hitleriste, cît şi uriaşele transformări revoluţionare socialiste din ţară după eliberarea ei. S-a stăruit în această privinţă ca scriitorul să nu se oprească la marginea zonelor unde începe îndoielnicul, ci să între bărbăteşte în ele şi să dea răspuns acelor întrebări pe care le ridică masele de cititori. Cu alte cuvinte, este vorba de o apropiere curajoasă şi de toate aspectele vieţii sociale caracteristice construcţiei socialismului şi de a nu neglija cîtuşi de puţin marile realizări ale oamenilor muncii pe care duşmanii desigur nu le vor lăuda. Dar mai e vorba de ceva, anume de o mai vie zugrăvire a forţelor duşmănoase socialismului, pe care caută cu atîta ardoare să le alimenteze propaganda imperialistă prin gura fugarilor trădători de ţară la posturile de radioemisiune străine. Căci dacă avem eroi pozitivi, şi avem nu numai eroi, ci mase muncitoreşti eroice, eroismul lor se naşte în luptă cu greutăţile şi cu duşmanii noştri. Din felul cum s-a discutat problema actualităţii, se poate de pe acuma prevedea că anul 1958 şi următorii vor fi un timp al unei masive angajări a forţelor noastre scriitoriceşti pentru transpunerea în opere literare a istoricelor realizări ce caracterizează ultimii 14 ani din viaţa poporului nostru. De altfel, semnele se văd de pe acum: Zaharia Stancu a început fresca unei perioade de timp pe care noi toţi am trăit-o; Marin Preda şi-a concentrat atenţia pentru realizarea unui roman al satului din anii 1952; Petru Dumitriu lucrează asupra unor biografii contemporane, ca să dăm cîteva nume, care constituie numai începutul unei acţiuni de mare amploare în rîndul scriitorimii.

Ceea ce merită de asemenea o deosebită subliniere în discuţie, este reafirmarea necesităţii definirii poziţiei scriitorului faţă de problemele vieţii. Desigur că nu pentru poziţia ideologică a autorului citeşte cineva o carte, ci pentru măiestria, pentru adîncimea, pentru originalitatea cu care el înfăţişează acele aspecte ale vieţii care pot frămînta şi pe cititor. Dar tocmai aceste trăsături pozitive ale unei cărţi cîştigă prin fermitatea şi claritatea luării de atitudine implicită sau explicită, a autorului.

Dacă Thomas Mann şi mai mult cîteodată Henrich Mann au putut să vadă şubrezenia şi să prevadă dărîmarea lumii burgheze, pledînd pentru progresul uman, tocmai pentru că erau progresişti au văzut mai limpede situaţia. Iar dacă Şolohov, de la primele-i povestiri de pe Don pînă la „Donul liniştit“, „Pămînt desţelenit“ sau la „Soarta unui om“, te cucereşte pentru lumea pe care el însuşi o iubeşte, este nu numai din cauză că are un colosal talent, ci şi pentru că ştie să vadă realitatea ca comunist, condiţie fără care cărţile sale, în ciuda poeziei lor, ar fi putut fi confuze.

In mod necesar, de problema poziţiei se leagă problema îndrumării. Este foarte important că în discuţie s-a vorbit despre această problemă, accentuîndu-se necesitatea unei critici îndrumătoare, bazată pe principii estetice şi ideologice marxist-leniniste. Şi este de asemenea foarte important că un scriitor de talia lui Zaharia Stancu a scos în evidenţă necesitatea îndrumării de partid, ilustrînd cele spuse cu exemplul propriei sale creaţii literare. Toată lumea ştie că ideologii şi criticii burghezi, astăzi, împotriva acestei îndrumări îşi cheltuie verva mincinoasă, predicînd independenţa absolută a scriitorului şi obiectivismul arbitrar.

In acelaşi timp, burghezia îşi „îndrumă“ cu dolari mercenarii, sporeşte confuzia celor neclarificaţi asupra soartei şi intenţiilor capitalismului, împiedică literatura progresistă. Pentru a cunoaşte de exemplu literatura sovietică în dezvoltarea ei, presa burgheză din Apus face o largă propagandă unei mincinoase lucrări a unui oarecare rus alb, pe nume Struve, iar între cărţile de Crăciun, o mare editură engleză recomandă, tradus în englezeşte, pe Dudinţev. In nici un catalog însă n-ai să găseşti nici pe Şolohov, nici pe Fedin, nici pe Ehrenburg. Dudinţev s-a „îndrumat“ cum a crezut şi a ajuns la trista glorie de-a fi lăudat de duşmani. Howard Fast a renunţat la îndrumarea ideologiei marxist-leniniste în nădejdea că o să găsească o compensaţie la cei ce l-au convins să facă act de trădare faţă de trecutul său literar. Aceştia îi vor publica oare vechile cărţi care i-au adus renume la rîndul popoarelor ? Intr-o scrisoare, tot Howard Fast îmi spune că ar trebui să întreprindem ceva, ca să fie lăsat să iasă, pentru o călătorie, desigur, din S.U.A. Acuma, după ce s-a arătat „gol“ în faţa capitaliştilor, poate l-ar lăsa. Dar cu ce obraz s-ar prezenta înaintea acelora pe care i-a trădat, a miilor de cititori ai săi, care l-au socotit un soldat al dreptăţii sociale? Şi oare „îndrumarea“ sa de acum e mai bună decît aceea după cele mai înalte idealuri umanitare, pe care le dă erei noastre comunismul ? Reafirmîndu-se în discuţia de la Casa Scriitorilor necesitatea şi importanţa îndrumării de partid, s-a confirmat încă odată că scriitorii din Romînia înaintează cu convingere pe drumul realismului socialist şi mai mult ca oricare alte generaţii de scriitori din trecut cărora nu li se poate contesta patriotismul, ei, cei de azi, se apropie cu sete de cunoaştere şi cu dragoste de inima poporului şi de faptele lui. Politica partidului clasei muncitoare tradusă în fapte pe tărîm economic, social şi cultural, fapte care au transformat conştiinţa şi traiul oamenilor la un nivel nemaiatins înainte, constituie prin ea însăşi o îndrumare continuă şi sporeşte necontenit partinitatea scriitorului. Această politică fiind traducerea în viaţă a intereselor maselor populare muncitoare, scriitorul, ajutat de partid, orientîndu-se în spiritul ei, nu face decît să devină şi el o expresie artistică a intereselor poporului şi un instrument de educaţie naţională prin opera sa.

Discuţia care a avut loc a fost un început. Ea va continua în două feluri. Intîi prin înseşi cărţile pe care le vor scrie despre actualitate scriitorii, apoi prin alte discuţii, care să lămurească probleme de ordin teoretic şi practic, în însăşi definirea realismului nostru, a curentului mare bazat pe ideile marxism-leninismului; a stilului epocii şi a stilului personal, a varietăţii formelor literare, bazate pe însuşiri şi înclinaţii personale, în zugrăvirea multilaterală, multiformă şi multicoloră a realităţii, a bogăţiei tematice pe care o oferă realitatea în dezvoltarea ei dialectică, a rolului îndrumător al criticii, ş. a. Dar mai ales va trebui să ocupe poziţie centrală în discuţiile noastre problema combaterii ideologiei duşmane marxism-leninismului şi stîrpirea oricăror influenţe ale ei. Căci dacă schematismul şi dogmatismul sînt periculoase şi trebuiesc necontenit combătute, de-o mie de ori este mai periculoasă ideologia lumii burgheze în descompunere şi ea nu trebuie tolerată sub nici o formă a ei, ori de unde ar veni. Ea nu trebuie cruţată, în luările noastre de poziţie cu nimic mai puţin decît rampele pentru lansat rachete din ţările aservite imperialismului american sau decît experimentele atomice care fac să rotească în stratosferă nori de cenuşă radioactivă. Să nu uităm că posturile de radioemisiune, cărţile şi presa burgheză sînt tot atîtea rampe ideologice îndreptate împotriva ţărilor socialismului, a vieţii popoarelor noastre a viitorului lor.

Mihai Beniuc

FINALITATEA ROMANULUI

(urmare din pag. 1)

Claude-Edmonde Magny împarte evoluţia contemporană a romanului francez în două faze: una a *contemplativilor* (între 1918—1930) şi cealaltă a literaturii partizane (după 1930). Simpatia criticului este vădit cucerită de scriitori ca: Malraux, Aragon, Dabit, Guilloux, Bernanos, etc. care au introdus în roman o semnificaţie militantă, fiecare în felul lui.

Magny realizează o excelentă critică a scriitorilor din prima perioadă, care au pus în primejdie însăşi existenţa romanului, prin denaturarea esenţei sale. Este vorba de Jacques Rivière, de Lacretelle, Chardonne, Schlumberger, Giraudoux, Valéry, Gide. Analiza în cazul fiecăruia este atentă, printr-un dozaj inteligent al umbrelor şi luminilor (Giraudoux este astfel văzut ca un Nijinski al romanului, fiind denunţată în acelaşi timp esenţa platoniciană a viziunii sale romaneşti).

Observaţiile de ordin general, cu privire la această familie de scriitori, sînt pregnante. In primul rînd, contemplativitatea lor înseamnă detaşare de realitate, eludarea problemelor realităţii, gust pronunţat pentru gratuitate (Gide), pentru arta pură (Valéry), pentru schemele ideale platoniciene (Giraudoux) sau pentru subiectivitate abuzivă (Rivière, Chardonne, etc.).

Arta lor romanescă — spune Magny — este *desincarnată*, în sensul că vehiculează fiinţe lipsite de amprenta realului, eroi care „nu mănîncă, nu beau, nu iubesc, nu au preocupări revoluţionare sau metafizice“ (p. 72). De asemenea, în general, eroii acestor autori nu au o situaţie socială precisă, nu li se cunoaşte o profesie, venituri materiale, familie, convingeri politice sau sociale. De cele mai multe ori dispar pînă şi semnalmentele fizice, portretul uman, în care Balzac excela. Astfel de eroi sînt palide umbre ale creatorilor. Intre creator şi erou nu mai este nici o distanţă, nici o perspectivă. „Eroii introspectivi ai lui Schlumberger, de Lacretelle sau Chardonne — scrie Magny — ne fac adeseori impresia unor scriitori care nu scriu (sau asupra cărora noi nu sîntem informaţi că sînt scriitori)“ (p. 73).

Un alt fenomen fundamental al romanului realist, care aici dispare, este temporalitatea. In general, epoca la care se referă romanul nu poate fi recunoscută, sau, uneori, romanul elimină cu totul temporalul. Astfel în „Monsieur Teste“ al lui Valéry, au dispărut elementele anecdotice cotidiene, au dispărut semnalmentele fizice, a fost eliminat timpul romanesc şi realitatea înconjurătoare. „Monsieur Teste“ este tipul perfect al *anti-romanului*. (Magny introduce, cred, „Monsieur Teste“ în specia romanului, pentru a face mai accentuată primejdia subiectivismului. Nu am avut niciodată sentimentul că „Monsieur Teste“ ar fi un roman. Este mai curînd o parabolă a purei cerebralităţi, acţionînd într-un vid, creat de mecanismul ideaţiei în sine).

Consecinţele acestei totale desincarnări se văd şi asupra stilului, care este voit uscat, rarefiat şi abstract, în felul moraliştilor. Imaginea a fost înlocuită cu maxima şi paradoxul. Romancierii de care vorbim — spune Magny — „nu pot ilumina realitatea şi nu-i pot face concurenţă. Ei o flagelează cu maxime“ (p. 90). Chardonne împinge paradoxul pînă la cinism. In romanul „Eva“ el scrie: „Un roman nu este niciodată o pictură de moravuri. Autorul nu cunoaşte oamenii, cititorul cu atît mai mult. Poţi, prin urmare, să-i îndrugi tot ce doreşti“.

Pericolul generat de o astfel de tendinţă este, în mod evident, sterilitatea. Intr-o asemenea înlănţuire de fenomene vede Magny enormul impas al romanului francez contemporan. Nu e de mirare că au existat şi vestitori ai dispariţiei sale. Unul din cei mai notorii este chiar Valéry, pentru care romanul este o specie factice, *„de neconceput“*, o artă fără viitor, pentru că e lipsită de prezent.

Pentru Magny, salvatorii romanului, chiar în această fază ameninţată cu totala sterilitate, sînt Proust şi Martin du Gard. Ei au salvat romanul oferindu-i o semnificaţie, un sens. Proust realizează sinteza celor două mari direcţii ale romanului francez din secolul XIX. Direcţia Benjamin Constant, de extremă interiorizare, involuată în secolul nostru către impasul subiectivist — şi direcţia Flaubert, Zola, creatori de eroi vii, determinaţi socialmente, angajaţi în mari întîmplări ale vieţii. La Proust „este adevărat că în primul rînd ne este povestită o aventură spirituală, dar ea este trăită de o fiinţă particularizată, supusă la toate limitările unui om care trăieşte într-un anume mediu, care are o anume sănătate, caracter, circumstanţe ale vieţii, hazarduri biografice sau etiologice“ (p. 297). Magny nu este un apologet al lui Proust. La marele romancier el surprinde contradicţia fundamentală dintre mistica Timpului (*fatum*-ul proustian) şi dialectica subtilă a artistului care doreşte distrugerea izolării metafizice a fiinţelor şi lucrurilor, în virtutea unei comunicări de valori, a unei inter-relaţii, într-un univers coherent „aşa cum există obiectiv, în afară de noi şi fără voia noastră“. (p. 210).

Martin du Gard dezvoltă tradiţia marelui roman realist francez. „Les Thibault“ nu este romanul unei familii, ci al unei epoci şi al unei societăţi. Multitudinea intrigilor simultane şi interferente, egal de importante, oferă sentimentul totalităţii unei experienţe umane, impresia că romancierul a figurat în creaţia sa însăşi structura realităţii (p. 309). Extraordinara aplicare la obiect, minuţia descripţiei, fără supraîncărcare, obiectivitatea lipsită de ostentaţie a romancierului, definesc, pentru Magny, o *tehnică ascetică* specifică lui Martin du Gard, asceza fiind, ca şi în cazul lui Balzac, efortul epuizant de a cuprinde realitatea simultan în fenomenalitate şi în esenţă, în legile-i constitutive.

Spre deosebire de *contemplativi*, Proust şi du Gard sînt mari creatori prin calitatea lor de prospectori ai sensului existenţei umane, ai semnificaţiei sau semnificaţiilor vieţii individuale şi sociale.

Excelenta lucrare, în multe privinţe, elaborată de Magny, mi se pare extrem de interesantă ca analiză a unei experienţe ale cărei date nu le putem ignora în momentul de faţă, cînd se discută problema atît de importantă a orientării literaturii către actualitate. Cred că, în cazul în care vom considera noţiunea de actualitate în stricta accepţiune temporală (oarecum în sine), rezultatele nu pot fi deosebite. Romanul (literatura în general) nu se bizuie pe temporal sau pe configuraţie socială, umană, naturală, pe caracterologie, luate în sens izolat, descriptiv, contemplativ şi pasiv. Literaturii îi trebuie un sens, o idee, o semnificaţie, singura în stare să structureze, să organizeze timpul, universul real sau cel sentimental al creatorului. *Sensul* este instrumentul prospecţiunii artistice. *Actualitatea* înseamnă sensul superior al existenţei umane, care îmi permite să văd şi să transpun în artă tot adevărul vieţii, fără mistificări şi fără eludări, să pot cuprinde în imagini amarul şi bucuria, înfrîngerile şi succesele, zbuciumul şi certitudinea, pentru că nu mă opresc la stricta şi limitata temporalitate a prezentului, dar am viziunea desfăşurării vieţii, a curgerii ei infinite. A fi *actual* înseamnă să fii *vizionar*. In aceasta rezidă dificila finalitate a romanului.

Ion Vitner

O PAMFLETARĂ

(Urmare din pag.1)

mos“ scris de M. Kogălniceanu şi apărut în „Romînia literară“, G. Sion a răspuns reluîndu-şi atacurile şi încercînd să ironizeze pe „advocatul cauzei pierdute !“

Cu acest prilej îşi face debutul în publicistică Sofia Coce. Ea avea abia 16 ani cînd în „Gazeta de Moldavia“ pe 1855 i-a apărut articolul: „Răspuns la întrebarea: Care este advocatul cauzei pierdute ?“ Mustrîndu-l pe Kogălniceanu că a fost de o indulgenţă nemeritată faţă de cel ce-şi calomniase compatrioatele, această tînără scriitoare îşi îndreaptă ascuţişul condeiului împotriva încercatului publicist care era G. Sion, şi bănuim, după ţinuta articolului, că adversarul ei nu se va fi simţit tocmai bine.

Calificîndu-l pe M. Kogălniceanu, care „a apucat condeiul în mînă pentru a apăra inocenţa în contra calomniei“, drept „advocat al cauzei sfinte“, Sofia Coce dă expresie unei justificate indignări şi-şi încheie astfel vigurosul ei rechizitoriu:

„Advocatul cauzei pierdute este acela care, fără nici un motiv, a insultat toată jumătatea unei întregi naţiuni; advocatul cauzei pierdute este acela care a sfişiat pe compatrioatele sale prin cele mai nedrepte mustrări, atribuind tuturor patimile ce abia se văd din cînd în cînd cite la unele, excepţie de care nu este scutită nici o ţară; advocatul cauzei pierdute este acela care, făcînd o scriere în care şi-a pus toată puterea spre a ne înnegri în ochii lumii, a publicat-o într-un ziar neîmprăştiat, pe care singur zice că este sigur că noi nu-l citim; advocatul cauzei pierdute este acela care a nesocotit datoria ce-l leagă de naţiunea sa, care a călcat legile respectabile ale societăţii...“

Intrînd cu curaj şi cu talent în arena luptelor politico-sociale, Sofia Coce nu s-a oprit aci. Crescută „pe băncile anului 1848“ — cum scrie prietena şi biografa ei Iulia Aricescu, — ea participă la cele mai importante evenimente ale epocii şi militează cu cuvîntul şi cu fapta pentru ridicarea naţiunii. Luptă pentru unirea principatelor şi pentru progresul lor social, se agită pentru emanciparea totală a femeilor, pledează pentru răspîndirea culturii în straturi cît mai adînci.

Cînd, din iniţiativa d-rului Fătu, a luat fiinţă în Iaşi „Societatea de încurajare a tinerimii la învăţătură“, Sofia Coce îşi exprimă entuziasmul pentru acţiunea de ajutorare a celor înzestraţi cu calităţi intelectuale, dar lipsiţi de mijloace materiale, şi-şi îndreaptă apelul către cei bogaţi şi în special către toate femeile din Moldova — „fără de excepţie: dame, demuazele, ori în ce rang, ori în ce clasă, ori în ce poziţie veţi fi“.

Argumentele ei sînt dovada unei reale maturităţi de gîndire: „Această societate dînd tinerilor săraci învăţătură, le dă mijlocul de a-şi cîştiga existenţa lor şi de a se face totodată folositori naţiei întregi; ea asigurează şi viitorul atitor particulari şi viitorul patriei. Prin ea vor ieşi la iveală talentele ce pînă acum rămîneau ascunse, prin ea se vor înmulţi în ţara noastră oamenii învăţaţi, oamenii de arte; prin ea se va lumina naţia şi va face paşi mai repezi către acea fericire atît de mult visată“. („Foiletonul Zimbrului“, 1855).

Dorinţa de a contribui la ridicarea femeii din starea de inferioritate în care o deprinsese o educaţie de veacuri, a îndreptat-o pe Sofia Coce spre cariera didactică. Ea s-a făcut profesoară şi, convinsă că statul nu vrea să acorde atenţie problemei învăţămîntului fetelor, s-a gîndit la binefacerile iniţiativei particulare. Şi-a sacrificat puţina stare de care dispunea şi a întemeiat un internat de fete la Fălticeni.

La examenul de sfîrşit de an din vara lui 1858, Sofia Coce se adresa elevelor ei spunîndu-le în încheiere: „Eu doresc ca, împreună cu puţinele cunoştinţe ce veţi căpăta aici, să se înrădăcineze în voi virtutea patriotismului şi toate simţămintele nobile cu care să ajungeţi a fi odată femei demne, nu de starea actuală a unei naţii căzute, ci de gloria trecută a neamului romîn, şi de soarta viitoare a Romîniei ce aşteptăm“.

Speranţele ei în progres au crescut odată cu alegerea lui Alexandru Ion Cuza. „Binecuvîntată fie înălţarea unui amic al progresului pe tronul Moldovei !“ — scria Sofia Coce în fruntea felicitării adresate noului domn. Iar la cîteva zile după aceea, le vorbea elevelor cu aceeaşi grijă pentru educaţia lor civică: „Frumos este viitorul ce ne surîde, şi al vostru este acest viitor! In această epocă de regenerare, cînd toate merg spre civilizaţiune şi lumină, eu am încrederea că educaţiunea sexului nostru nu va fi mai puţin îngrijită decît educaţiunea celuilalt sex. Prinţul Alexandru Ioan I, ca şi alţi compatrioţi cu care ne mîndrim, ştie de bună seamă că, spre a introduce în ţara noastră principiile moderne, concursul femeilor este neapărat... Crească dară în sufletele voastre amorul patriei, al virtuţii şi al învăţăturii, pentru ca să puteţi înţelege datoriile unei bune cetăţene şi să fiţi capabile de a le împlini cu demnitate“.

Sofia Coce a avut încredere în domnitorul Cuza ca şi în ministrul său, M. Kogălniceanu. Şi cînd acesta din urmă a devenit ţinta atacurilor unora dintre foştii lui tovarăşi de luptă, ea nu s-a putut opri de a-i denunţa ca pe nişte unelte ale reacţionarilor. In scurtul răstimp cît trecuse de la înscăunarea noului regim, M. Kogălniceanu nu reuşise să pună în aplicare marele număr de reforme anunţate. El putea fi criticat şi sfătuit, iar datoria presei era să-l ajute şi să-l povăţuiască în aşa fel, în cît guvernul să-şi atragă mai mult încrederea ţării. „N-aţi băgat de seamă, — scria ea, — că, chemînd ţara la neîncredere, serviţi interesele partidei boiereşti, care cel puţin nu făgăduieşte nimica prin programe şi circulare !“

In primăvara lui 1861, cînd în corpurile legiuitoare trebuia să se discute proiectul legii rurale, Sofia Coce se arată alarmată de faptul că viitoarele raporturi dintre ţărani şi proprietari aveau să fie legiferate fără participarea reprezentanţilor masei poporului. „Din nenorocire, în Adunările noastre numai proprietarii şi avuţii au reprezentanţi“ — exclamă ea. Şi gîndindu-se la consecinţele unei legiuiri nedrepte, adaugă: „Cine nu se va cuprinde de fiori şi de spaimă la ideia de a preface o populaţiune întreagă în vagabonzi care nu ar avea alt mijloc de trai decît o muncă neasigurată prin nimica şi care s-ar vedea faţă-n faţă cu trista perspectivă: a muri de foame sau a apuca ciomagul şi a ieşi la drum ?“

Am spicuit prea puţine din gîndurile care au clocotit în mintea tinerei pamfletare Sofia Coce, în puţinii ani ce i-a petrecut pe această lume. Pe cît de viguroasă i-a fost atitudinea de luptătoare, pe atît de plăpînd s-a dovedit trupul ei. Consumată de o boală necruţătoare, ea s-a stins din viaţă la vîrsta de 22 de ani.

In zilele acestea de sărbătorire a femeii, evocarea Sofiei Coce apare, nu numai spre a face cunoscută o eminentă precursoare, într-un gen pe care literatura e astăzi mîndră că-i aparţine, ci şi ca un omagiu adresat tuturor femeilor luptătoare pentru dreptate şi pentru progres.

J. Byck

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

tinereţe, cîteva poezii de Eminescu vor fi publicate într-un volum de traduceri în limba maghiară cuprinzînd piese din lirica romînă, germană, chineză, sovietică şi engleză ce va apare nu peste multă vreme.

(Privesc din nou spre rafturile bibliotecii. Szemlér Ferenc, fără să mai formulăm obişnuita întrebare, răspunde):

— Dar după cum ţi-am spus, traducerile din literatura romînă pentru mine n-au reprezentat un divertisment sau ceva cu totul întîmplător. (Răsfoim împreună volume de versuri traduse de Szemlér Ferenc în ultimii ani: Mihai Beniuc, Veronica Porumbacu, Nina Cassian. La loc de cinste stă impunătorul „Desculţ“ şi „Florile pămîntului“, a căror versiune maghiară se datoreşte tot lui Szemlér Ferenc).

— Să revenim la volumul de versuri din Tudor Arghezi.

— Intr-adevăr. Volumul ce va apare la E.S.P.L.A. cuprinde rodul muncii mele de mai mulţi ani. După cum ai văzut, încă din 1940 am tălmăcit cîteva din poeziile lui Arghezi. In 1956 am publicat traducerea volumului „1907“ la „Editura tineretului“. 1957 a fost dedicat aproape în întregime tălmăcirii celor cîteva mii de versuri care se află acum pe masa editurii. Am revizuit traducerile apărute anterior şi am căutat să dau o formă cît de cît definitivă versurilor lui Arghezi care acum, pentru prima dată într-o asemenea ediţie, se înfăţişează cititorului de limbă maghiară.

— Cîteva cuvinte despre cuprinsul volumului...

— Numărul versurilor pe care ţi l-am destăinuit mai înainte cred că este grăitor asupra proporţiilor acestei antologii. M-am străduit să ofer cititorilor o selecţie cît mai cuprinzătoare şi mai reprezentativă din opera poetică a lui Tudor Arghezi. Volumul se va deschide cu ciclul „Cuvinte potrivite“ şi se va încheia cu poemul „Cîntare omului“. Va include deci în etapele sale reprezentative 50 de ani de activitate poetică.

— Am vrea să ne vorbiţi despre problemele traducerii lui Arghezi în limba maghiară.

— Cînd am pornit la lucru credeam că voi avea dificultăţi enorme în tălmăcirea poeziei lui Arghezi. Pe parcurs însă mi-am întărit convingerea că Arghezi nu este un poet ermetic. Dimpotrivă, el a rămas în cele mai valoroase creaţii ale sale ceea ce a fost de la bun început: un poet profund realist. Spunînd că nu am avut dificultăţi mari de traducere, mă refer la acest aspect al problemei, dar versul lui Arghezi se caracterizează printr-o extraordinară adîncime şi concentrare lirică. Poezia lui cuprinde universul întreg şi de aici marea greutate de a o putea reda cu fidelitate într-o altă limbă. Au mai fost dificultăţile de traducere, ţinînd de specificul limbii maghiare. O limbă care poate exprima cu mai multă uşurinţă concretul decît noţiunile abstracte. De aceea, după cum mi se pare, în tălmăcirea mea poezia lui Arghezi devine mai concretă. In ce măsură am reuşit să redau farmecul versului arghezian, îşi vor spune cuvîntul la timpul potrivit cititorii şi critica.

— Desigur, după cîte cunoaştem din publicaţii, sînteţi în acelaşi timp şi un harnic „poet original“.

— După terminarea traducerii lui Arghezi, vreau să dedic mai mult timp poeziei proprii. In 1958 va apare un volum de versuri pe care l-am definitivat. Acum lucrez la cel programat să iasă de sub tipar în 1959. Mă preocupă un ciclu de impresii poetice din călătoria pe care am întreprins-o anul trecut pe meleagurile Ţării Sovietice.

— Ne adresăm acum prozatorului Szemlér Ferenc.

— Pentru că am început să fac mărturisiri, să merg pînă la capăt. După volumul „Adio, tinereţe“, apărut anul trecut — şi care cuprinde schiţe, povestiri, şi romanul despre copii „Muntele cu trei piscuri“, scrise toate între anii 1930—1946 — am de gînd să termin cel de al doilea volum al romanului meu „Căderea arhanghelilor“, apărut şi el după cel de-al doilea război mondial. Acţiunea lui se desfăşoară, în ţara noastră, în anii care corespund bătăliei Stalingradului. Pînă acum am scris din acest al doilea volum trei sute de pagini.

După cum spuneam la început, rîndurile publicate aici nu reprezintă decît o mică parte a conversaţiei. Sîntem bucuroşi însă că am putut informa pe cititori despre un şantier literar deosebit de bogat ale cărui realizări sînt aşteptate cu interes.

Valeriu Rîpeanu

PÎINEA LA LOC FIX

Am devenit nesimțitori. Se petrec sub ochii noștri drame îngrozitoare și nu le mai luăm în seamă. Bieții lingăi sînt în impas și noi ne vedem liniștiți de treburi, mîncăm cu poftă și vizionăm Tosca la cinemascop ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

Lingăii trăiesc marea tragedie a vieții lor.

Pîinea cea de toate zilele nu se află la loc fix.

Bună, rea, dar să fie la loc fix!

Neagră sau albă, să fie la loc fix!

De secară sau de grîu... dar pentru numele lui dumnezeu, să nu-i mai chinuim atîta, să nu-i mai batjocorim cu cinism, să le așezăm pîinișoara la loc fix. Să le așezăm pîinea la loc fix, așa cum așezăm fărîmituri pentru păsările cerului. Ce-au ajuns sărmanii noștri lingăi! Să se plimbe de colo pînă colo ca niște saltimbanci nenorociți, ca niște țigani de șatră. Au ajuns pînă acolo încît un amărît de pechinez le creează complexe de inferioritate: pechinezul știe unde găsește dimineața strachina cu pîine înmuiată în apă, lingăul nu.

Nu e revoltător?

Cunosc de multă vreme un lingău. Nu e diletant, dar totuși o duce prost. Din ce în ce mai prost. Zilele trecute și-a vîndut motocicleta. Cînd îi văd fața străvezie, sleită și galbenă de atîta omenească foame, mi se face milă de el, și atunci îi dau voie să mă compare cu Caragiale și-l invit să împartă cu mine ciorba. După ce-mi spulberă ciorba, îl asigur că eu sînt aproape nimic în comparație cu Caragiale și-l arunc afară în stradă.

Lingăul nu dezarmează. În speranța unei cafele, cîntă toată noaptea serenade sub fereastra mea.

— Caragiale e un pigmeu...

De dimineață pînă seara viața lingăului e un chin nesfîrșit.

— Pe cine să ling?

Nimeni nu-l ajută.

Toți trec nepăsători, ca olteanul pe lîngă biserică.

O tempora, o mores!

Pe nimeni nu-l doare că la doi pași de el o inimă de lingău suferă, se zbuciumă, imploră ajutor.

Își dilată nările ca să ghicească de unde vine mirosul de franzelă scăldată în lapte, bine rumenită. Lingăul are în el toate ideile, de la Schopenhauer pînă la Marx: el crede cînd în Schopenhauer, cînd în Marx, după cum crede și stăpînul pîinii. După miros cunoaște și stăpînul și filozofia. Îl miroase pe Schopenhauer cale de o poștă. Tot așa și pe Marx. Mirosul pîinii și al stăpînului îi intră în creier și în inimă, îi cuprinde toate mădularele; apropierea pîinii îl înnebunește.

Crede că mirosul de pîine caldă pornește din cabinetul directorului, îl linge pe director. Spre mirarea lui, directorul dă din umeri nedumerit; n-are nici o coajă de pîine, și chiar dacă ar avea, n-are chef să i-o dea. Pleacă mai departe. Linge adjunctul. Adjunctul are, dar o mănîncă singur și fărîmiturile le așează pe fereastră pentru păsările cerului. Își mută șatra și limba pe alte meleaguri. Linge pe al doilea adjunct arătîndu-și mirarea că n-a fost numit încă ministru.

— Ia o felie... spune al doilea adjunct, mai milos din născare.

Al doilea adjunct e cuprins de teamă și i-o smulge din gură.

— Păi, te-am lins pe degeaba? se indignează lingăul pe bună dreptate.

— Gura! răcnește al doilea adjunct cu pasiunea pe care numai perspectiva unui vot de blam o poate stîrni.

— Lingăule!

M-a vizitat ieri dimineață vicepreședintele filialei lingăilor din Tr. Măgurele. După îndeplinirea formalităților de rigoare, adică după ce-și arătă indignarea pentru faptul că n-am fost încă distins cu Premiul de Stat, își descarcă inima:

— Lingăii sînt într-o situație deplorabilă. Mulți dintre ei sînt bolnavi de tuberculoză. Mortalitatea infantilă e în continuă creștere. Președintele filialei noastre a fost nevoit să demisioneze. A intrat în cîmpul muncii și se ocupă cu demagogia. Dacă nu se iau măsuri radicale, pierim. În vremuri „normale" era mai simplu. Știam pe cine să lingem. Făceam dintr-un sublocotenent prăpădit un Napoleon Bonaparte, dintr-o babornință o Greta Garbo, dintr-un agramat un Petrarca, ne luam pîinea, o lingeam cu unt și o mîncam cu poftă. Acum e o harababură intolerabilă. Nu știm pe cine să lingem. Nesiguranța e drama noastră.

— Și ce doriți?

— O nimica toată... Nu cerem mult de la viață. Să știm pe cine să lingem! Să nu pierdem timpul de pomană! Să nu ne plimbăm zadarnic de colo pînă colo. Pîinea să fie la loc fix!

Are dreptate bulibașa lingăilor.

Să avem curajul s-o recunoaștem deschis:

— Am greșit!

Or fi ei lingăi, or fi ei buni de puși la zid, dar să nu uităm că au și ei o amantă și o motocicletă, vor să vadă și ei un film cu Silvana Pampanini și să bea un pahar de vin la „Pescăruș".

Să nu-i mai chinuim!

Pîinea la loc fix!

Uraaa!

Teodor Mazilu

Desen de IULIAN OLARIU

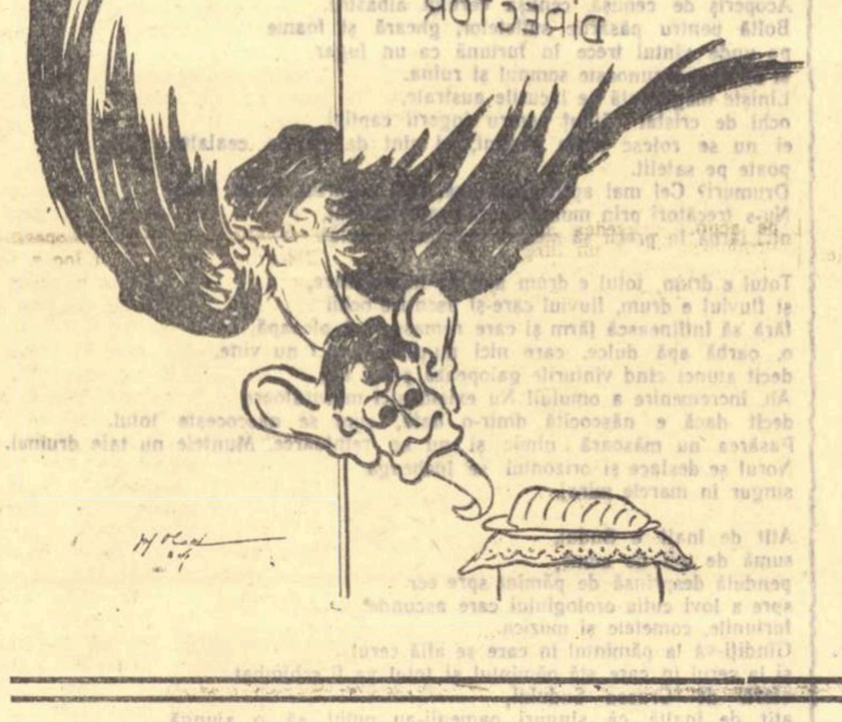

DAN IALOMIȚEANU *„Casă la cîmp"*

VITRINA

(Urmare din pag. 1)

care nu muncește, „...Dar cum o să pricepeți voi, / scormonitori cu sufletul la ale gurii / că ce e greu, nu-i — mușai! — și greoi / și că Grația e-o forță a naturii!", unor poeți netalentați critica le apare ca un vînt, care vrea să le stingă scînteia slab pîlpîitoare, numai că vîntul, „Vîntul stinge-un foc de paie / Dar încinge-o vîlvătaie!" ș.a.m.d

Așadar (poetul va completa aici ironic: „da, deci, nu deci") volumul lui Marcel Breslașu este un cod apocrif, pe care — să dea dumnezeu — să nu-l urmeze nimeni, pentru că tot n-ar ajunge poet. Singurul poet pentru care acest cod este perfect valabil rămîne tot autorul lui. Zadarnic ar fi deci (iar „deci", rostește gura păcătosului...) să măsurăm volumul lui Marcel Breslașu după valoarea lui normativă... la care n-a rîvnit nici — iertat fie cuvîntul — ipocritul lui autor, care s-a prefăcut numai că pune la îndemîna oricui regulile poeziei. El scrie cu candoare: „Stilul e raportul just / dintre conținut și formă", pentru ca apoi să adauge perfid, în treacăt: „Nu cunoaște altă normă / Decît pondere și gust". Ușor, nu? Observi o singură normă și stilul devine perfect. Nu, nu, Breslașu e un poet înșelător și trebuie citit cu precauție, altfel își bate joc de noi: „Luînd fabula drept o șaradă / cată morala unde vrei / cu multă rîvnă și temei — / dar UNDE E nu vor s-o vadă!" Și de altfel, din cînd în cînd, poetul însuși devine „serios", sau în orice caz atît de „serios" cît poate fi un umorist incorigibil, și tratează clasificările dogmatice, normele riguroase, cu un dispreț fățiș: „Epic — liric — și satiric / (despărțite-n mod empiric!) / nu-s ca norii, ce cu schimbu-s / cirus — cumulus — ori nimbus"; / ... „ei se cheamă și-și răspund / se clădesc / și se pătrund / se vădesc / și se ascund / și se țes și se-ntretaie / într-o singură bătaie / pînă-n miez și pînă-n fund... / Inima — aceeași! — „bate" / pe urzelile schimbate / depănatu-i ghem rotund".

În aceste „cîntece despre cîntec" trebuie deci căutat altceva. Acest altceva este tocmai cîntecul, poezia însăși. Elogiul, pe care poetul îl aduce principiilor esteticii înaintate, este temelia pe care se înalță poezia lui. Pornind de la asemenea principii cu care confruntă strădania creatoare, el realizează tipuri de poeți, prometei sau jalnici imitatori, temperamente pline de elan, deschise lumii și vieții sau întîrziați în turnul de fildeș, și snobi care își ascund sterilitatea pozînd în mari neînțeleși; uneori creează adevărate caractere cu mijloacele fabulistului ca în „Un fluture și-o cîrtiță", unde cîrtița este cel mai autentic cîrcotaș, greoi la minte, obtuz, invidios; alteori asistăm la mici drame ca în „Cerbul". Tineri fiind, puii de cerb sînt mîndri că au început să le crească podoabele frunții — coarnele. În joacă ei își arată creștetul fiecărui pîrîiaș „le-ncearcă la hîrjoană și la harță / și-n taină — și le-ascut de orice scoarță!" pînă ce în undele bătrînului izvor nu mai încap chenarele coroanei. Dar tocmai cînd tînărul cerb se crede „pe treapta Marii-Ncununări", potecile parcă s-au îngustat, desișurile sînt de nepătruns: podoaba capului a devenit o povară. Și pe eroul nostru, ca pe un om „...îl podidește plînsul".

Din păcate, spațiul acestei rubrici nu ne îngăduie să stăruim asupra acestui volum atît de interesant și de deosebit în ansamblul poeziei noastre. Dacă vom reveni cu alt prilej, vom ilustra și unele întîmplări care se petreceau „încă din paradis" (Adam cînta, Eva asculta și șarpele, primul critic, fluiera) — interpretînd și rolul șarpelui, nu numai pe cel al Evei.

Georgeta Horodincă

BALET

(Urmare din pag. 1)

clipă. Este o pictură în mișcare într-un cadru arhitectonic sau peisagistic. Muzica devine viziune. Prinde astfel viață reunirea artelor, opera de artă totală, recomandată de romantici. Totuși această realizare de artă, atît de bogată în farmece, nu este un agregat. Totul este subordonat artei dansatorilor, alcătuiește acompaniamentul și sublinierea acestora. Esențialul îl atingem abia cînd urmărim mișcarea ritmică a dansatorilor, desprinderea lor de pămînt, menținerea lor în aer prin entrechat *sau prin* aripă de porumbel (ail de pigeon)*, descinderea ușoară pe sol, zecile de figuri geometrice obținute prin unirea și desfacerea grupurilor, prin alternarea dansatorilor în același spațiu,* le chassé-croisé*, și toate celelalte mișcări ale acestei arte, una din cele mai tehnicizate, mai studiate și mai riguros prescrise în toate mijloacele ei. „Gramatica dansului artistic și a baletului, adică ansamblul formelor lor generale, este una din cele mai minuțioase de care dispune o artă".*

Printre aceste forme prescrise sînt unele care prezintă ființa fizică a omului în mecanica ei, în pîrghiile ei componente, ca atunci cînd picioarele se desfac pînă cînd pulpele ating pămîntul, le grand écart*. Este partea gimnastică și uneori atletică a manifestării coregrafice. Dar dansatorul nu rămîne aici; efortul dispare în impresia generală de spontaneitate și ușurință, forța în grație. Mecanica este absorbită în sinteza vitală. Ni s-au arătat o clipă pîrghiile mașinii umane, pentru a putea prețui mai bine și a ne lăsa fermecați de victoriile vieții. Gimnaștii au devenit artiști. Stăm în locul nostru, cu inimile vrăjite, și urmărim povestea de dragoste și moarte a unor ființe delicate și puternice, gingașe și robuste, îndemînatice și spontane, înlănțuite și atît de libere.*

Tudor Vianu

NOTE

La Casa Scriitorilor

Secția de POEZIE invită pe scriitori la cenaclul de vineri, 7 martie, ora 18.

Citesc: Veronica Porumbacu, Violeta Zamfirescu și Raymonde Han.

●

Platitudini...

De la o vreme încoace, în coloanele „Tribunei" unii autori de versuri redescoperă farmecul gratuității. Se ostenesc să ne convingă că o să vină primăvara, că portocalele sînt gustoase și că, dacă iubita ne-a dezamăgit, mai sînt femei pe lume capabile de fidelitate. Poezia lor cultivă dezinvolt locurile comune, falsa vibrație emoțională și evită orice finalitate firavei lor tresăriri lirice.

Cea mai recentă dovadă ne-o oferă Gabriel Pamfil care, în numărul 7 al „Tribunei", sub titlul „Dragoste" nu se abate nici el de la aceeași tendință în ultimă instanță evazionistă. De astă dată G. Pamfil cultivă platitudinea pretențioasă folosind în chip neinspirat aforismul și comparația.

După ce zice: „Lumina soarelui, dragoste înseamnă" remarcă sfios și autocritic: „Eu nu strălucesc cît soarele / Fierbinte-n schimb, vorbesc despre iubire". Și de ce toate acestea? Numai pentru a ne comunica în finalul poeziei sale că „Eu nu scot marea din albii ca luna / Dar dragostea spre tine urcă, la tine coboară".

Cu totul dezamăgitor! Și asemenea compuneri infantile ocupă spațiu într-o publicație ce și-a propus să contribuie la dezvoltarea literaturii noastre noi...

R. Rotaru

●

Discordanță

În „România liberă" din 16 februarie a. c. s-a publicat o interesantă pagină închinată luptei ceferiștilor. Reportaje, reproduceri din presa vremii, rememorative. Păcat că acordul grav al acestora este tulburat de nota discordantă a două din cele trei poezii publicate. „Gîndurile despre Grivița" ale lui Stelian Filip sînt două poezioare foarte succinte, chiar prea succinte... În prima, „S-a frînt un om", aflăm că: „S-a frînt un om cu mîna pe sirenă" în timp ce „Mitraliera, clănțănind din (?) drum, / I s-a înfipt în trup ca o hienă" (!!). Și concluzia: „Și multe trupuri omenești s-au frînt / Să se ridice viața viitoare" (rimînd cu picioare). N-am omis decît trei versuri...

În ceea ce privește a doua poezie („Și s-au aprins"), o redăm în întregime (patru din versuri se repetă cu aproximație — ne cerem scuze în numele autorului...): „Și-ntr-o dimineață cînd cîntau cocoșii / S-au aprins pe culme trandafirii roșii — / Au zîmbit în soare cu obraji de prunci / Trandafirii care n-au murit de-atunci, / Și-am simțit din zorii cînd cîntau cocoșii / Ce văpăi aruncă trandafirii roșii..."

Ne întrebăm ce fel de văpăi ar trebui să arunce obrajii autorului recitindu-și poeziile, ce fel de văpăi aruncă ochii cititorilor citindu-i-le, dacă vor avea răbdare... Ar fi meritat, desigur, altfel de versuri, această zi memorabilă.

B. Anton

●

Unele lipsuri și o eroare

Ecaterina Oproiu publică într-unul din numerele trecute ale „Contemporanului" un judicios articol în care propune forurilor noastre cinematografice crearea unei filmoteci. În articol invocă și 15 filme romînești, realizate din 1912 pînă în 1944.

Această listă prezintă însă unele lipsuri și o eroare. Nu cuprinde filmele realizate pînă la „O noapte furtunoasă" de Jean Georgescu: „Milionar pentru o zi" (1925) și „Așa e viața" (1928, cu Marin Iorda), nici filmul „Iancu Jianu" realizat în 1928 de Dorimedont Sireteanu.

Eroarea e următoarea: articolul citează și un film „Țigăncușa din iatac", datat 1921, atribuindu-i ca interpretă principală pe Elvira Popescu. Realitatea: filmul s-a intitulat „Țigăncușa de la iatac", a fost făcut în 1923 și a avut ca interpretă titulară pe Dorina Heller. Interpret bărbătesc principal a fost Ion Iancovescu. Interpreți secundari au fost, între alții, Elvira Popescu, Petre Sturdza și Leon Lefter.

Cbd.

CRONICA DRAMATICA

V. KATAEV: „O zi de odihnă"

(TEATRUL ARMATEI)

Ești uimit să afli că Valentin Kataev are 61 de ani! Literatura sa este scăldată de o asemenea undă de tinerețe, încît pe autor îl bănuiești tînăr, supus încă zburdălniciilor juvenile. Kataev este un polivalent, egal cu sine însuși în modalitățile variate ale personalității sale. Debutează ca poet și se realizează în roman, literatură pentru copii, teatru, publicistică satirică. Pe toate aceste cîmpuri de activitate aduce vervă, fantezie, umor și intuiție psihologică. E spiritual, dar supus lirismului. Ironia corectează uneori avîntul sentimental. Aliajul — aciditate și poezie adolescentină — e ciudat și fermecător. „O pînză în depărtare", „Fiul regimentului", „Cvadratura cercului" se citesc cu plăcere mereu înnoită.

„O zi de odihnă" este o farsă. Scriitorul, bun meșteșugar, cultivă comicul de situații, nu obosește să creeze peripeții, dovedind invenție fertilă și simț al ritmului scenic. Kataev nu reneagă farsa tradițională și ar fi dificil de demonstrat lipsa de gratuitate a multora dintre glumele care răsună pe scenă. Dar... Dar, „O zi de odihnă" nu e o simplă invitație la rîs. „O zi de odihnă" elogiază cu discreție și inteligență calitățile morale ale oamenilor sovietici. Ce se întîmplă în piesă? La casa de odihnă „Între brazi", aflată în apropierea Moscovei, sosește Zaițev, bătrînel simpatic, excelent personaj de comedie. Zaițev vine aci în căutarea lui Miusov, care, tabietliu, își petrece cu regularitate ziua de odihnă la „Între brazi". Calea pe care o străbate simpaticul Zaițev pînă obține să se întîlnească cu Miusov constituie traiectoria comicului în piesă. Kataev, bineînțeles, spre exasperarea satisfăcută a spectatorilor săi, face tot ce e posibil — și cîte lucruri sînt posibile în lumea farsei — pentru ca să întîrzie această întîlnire. „Cercul vicios" al peripețiilor este excelent construit. Lui Zaițev i se interzice să vorbească cu Miusov pentru că locatarii casei de odihnă nu pot fi stingheriți cu chestiuni de serviciu. Deci, Zaițev recurge la o stratagemă nevinovată care declanșează însă o sumedenie de încurcături. Se dă drept soțul vestitei Clara Ignatiuc și, ca atare, este primit cu firești onoruri. Dar... aceasta sosește pentru ca să se întîlnească cu soțul ei. Personalul casei de odihnă o informează că acesta (Zaițev) a și sosit. Adevăratul soț își face și el apariția, află de existența încă unui soț al soției și face scene de gelozie. Apare bineînțeles soția lui Zaițev care își imploră juna „rivală" să nu-i răpească bătrînul soț. Există un al treilea cuplu care contribuie la complicarea intrigii — cuplul Dudkin. Dudkina, singurul personaj tratat cu o ironie mai puțin binevoitoare, își inventează o pasiune pentru Miusov și-i comunică acestuia că soțul ei, distratul profesor Dudkin, va veni să apere onoarea soției sale. Miusov, cuprins de panică, se ascunde și deci nu poate fi găsit de Zaițev. Și ceea ce era de așteptat se produce: pînă la urmă apare și Dudkin însuși. După ce epuizează toate combinațiile comice, după ce încearcă toate formulele posibile, regizînd o cursă nebunească a personajelor prin camerele casei de odihnă, Kataev își adună eroii în fața rampei ca spectatorii să ia cunoștință de happyend-ul firesc și justițiar. O ultimă glumă și cortina se trage.

E greu de rezumat o farsă a cărei strălucire o dă tocmai succesiunea irezistibilă de complicații și cotituri comice. Renunțăm, din această pricină, să mai demonstrăm cîtă fantezie și spirit a investit Kataev în această mică bijuterie a genului.

S-a discutat adesea despre mecanismul și sensurile rîsului. S-au auzit glasuri care au pledat împotriva unei comedii cu personaje pozitive. Raționamentul era simplu și cu aparență irezistibilă — nu poți rîde de un om simpatic dotat cu însușiri morale de un erou pozitiv, purtător al unui mesaj pozitiv. Comedie se poate face deci, numai folosind din plin personaje negative, făpturi împotriva cărora să se îndrepte ironia scriitorului. Cum s-ar spune, cu o formulă inedită, personaje care să fie „biciuite". Ei, bine, personajele din „O zi de odihnă" care declanșează explozii sănătoase de rîs pur, nu sînt „biciuite". Comicul, rîsul au nenumărate trepte și nuanțe. Zaițev, eroul farsei lui Kataev, este un excelent cetățean sovietic. Pe Miusov îl caută pentru a obține de la acesta o aprobare necesară căminului de copii de care se ocupă cu abnegație și pasiune, sacrificîndu-și ziua de odihnă. El este deci, cum ar spune un coleg critic „expresia a ceea ce..." și totuși Kataev își silește spectatorii să se amuze pe seama „expresiei a ceea ce..." fără ca Zaițev să înceteze o clipă să fie simpatic. Deci „O zi de odihnă" este și o pledoarie încununată cu succes împotriva interpretării dogmatice a comediei și farsei. În fața spectatorilor, Kataev a cîștigat acest proces. Două concluzii: farsa, comedia în general, pot exclude personajele negative (Dudkina nu este de fapt un erou negativ și în orice caz nu se află pe primul plan al acțiunii) fără ca umorul să fie în esența sa gratuit. (Uneori el poate fi chiar „umor pentru umor".) Există un anume tip de erou pozitiv al comediei care poate fi însoțit pe scenă de rîsul binevoitor și complice al spectatorului, rămînînd simpatic și apropiat acestora. Trăiască deci viitorii noștri Zaițevi!

★

Piesei lui Kataev i s-a asigurat direcția de scenă a lui Sică Alexandrescu, experimentat regizor de comedie. Situațiile comice au fost fructificate, replicile spirituale au răsunat direct și cu ponderea necesară, peripețiile comice au fost exploatate. Aș reproșa regiei, totuși, inegalitatea ritmului. Există un ritm al farsei care nu se traduce scenic doar prin debitul precipitat al actorilor, ci printr-o trepidație interioară a interpreților.

Spectacolul Teatrului Armatei nu a respectat întotdeauna ritmul necesar. Au existat momente de acalmie. Dimpotrivă, culmile comice pe care le prilejuia farsa nu au fost urcate. Cursa trepidantă a personajelor, în ultimul act, o adevărată demență comică, a fost destul de „cuminte".

Decorul și costumele (Elena Pătrășcanu) au adus o contribuție specifică la montarea piesei. Bune, foarte bune costumele, aducînd o notă de umor, mai ales în cazul lui Zaițev și al soției sale.

Decorurile ingenios realizate prin fundaluri pictate, folosindu-se unele elemente fixe, sînt mai puțin izbutite. Piesa îngăduie decoratorului mai multă libertate, obligînd chiar la fantezie și umor. Decorul, și mai ales acel al unei farse, trebuie să „joace", să participe la acțiune, să aibă umor. Există un imponderabil de convenționalitate în decorul spectacolului de la Teatrul Armatei, care ar putea fi eliminat prin eliminarea unor detalii și plăzmuirea altora. „O zi de odihnă" a beneficiat de o redutabilă echipă de comici. Constantin Ramadan, Florin Scărlătescu, Nicolae Gărdescu, Nineta Gusti, Nucu Păunescu sînt maeștri ai genului. Aceștia au avut de colaborat cu Sandina Stan, Athena Marcopol, Marga Butuc Codrescu. Spectacolului îi erau asigurate deci condiții optime. Și totuși... și totuși, interpreții n-au dat tot ce-ar fi trebuit și ce-ar fi putut să dea. În rolul lui Zaițev, Constantin Ramadan și-a demonstrat încă o dată umorul bogat și resursele inepuizabile de umanitate. Ușoara culoare moldovenească a graiului n-a supărat, ba dimpotrivă, a contribuit la rotunjirea personajului.

În concurență cu umbra prestigioasă a lui Timică, — creatorul rolului pe scenele din București, — Constantin Ramadan a trecut cu răsunător succes proba de foc. M-a surprins Florin Scărlătescu (Miusov). Remarcabil actor de comedie, spumos, plin de vervă, dezinvolt, Florin Scărlătescu are toate însușirile unui mare interpret al genului. În rolul lui Miusov, interpretul lui Figaro mi s-a părut însă obosit, fără vlagă, cu reflexe convenționale și fără alertețea atît de specifică de obicei. Să fie o vremelnică blazare? În parte, ne-a dezamăgit și Nineta Gusti. Excelentă artistă de comedie, are nerv și simțul situațiilor comice. Glasul ei a sunat însă adesea convențional, fără culoare și fără vibrație. Meșteșugul și maniera nu pot salva lipsa adevăratei participări scenice. Mai credem că, deși autentic personaj de farsă, Dudkina nu trebuia „șarjată", ci „încarnată". Aceleași lucruri se pot spune și despre Dudkin (interpretat cu umorul său obișnuit, suculent, de Nicolae Gărdescu).

Creații interesante și valoroase au avut Sandina Stan (cuceritoare în rolul directoarei casei de odihnă) și Marga Butuc Codrescu (Clara Ignatiuc) — care a fost pe scenă o prezență spontană și fermecătoare. Au jucat bine, în roluri episodice, Athena Marcopol (Roza Eremievna) și Nucu Păunescu (portarul).

În rolul lui Costia Galușkin, Napoleon Crețu a recitat cu claritate textul. Un ultim cuvînt — despre gong. Gongul Teatrului Armatei sună trist și spart, ca o tristă și spartă tingire de alamă. Comunic această impresie cu sentimentul gratuității.

Sorin Arghir

Scenă din actul III

CONTINENTE

ASPECTE DIN INDIA

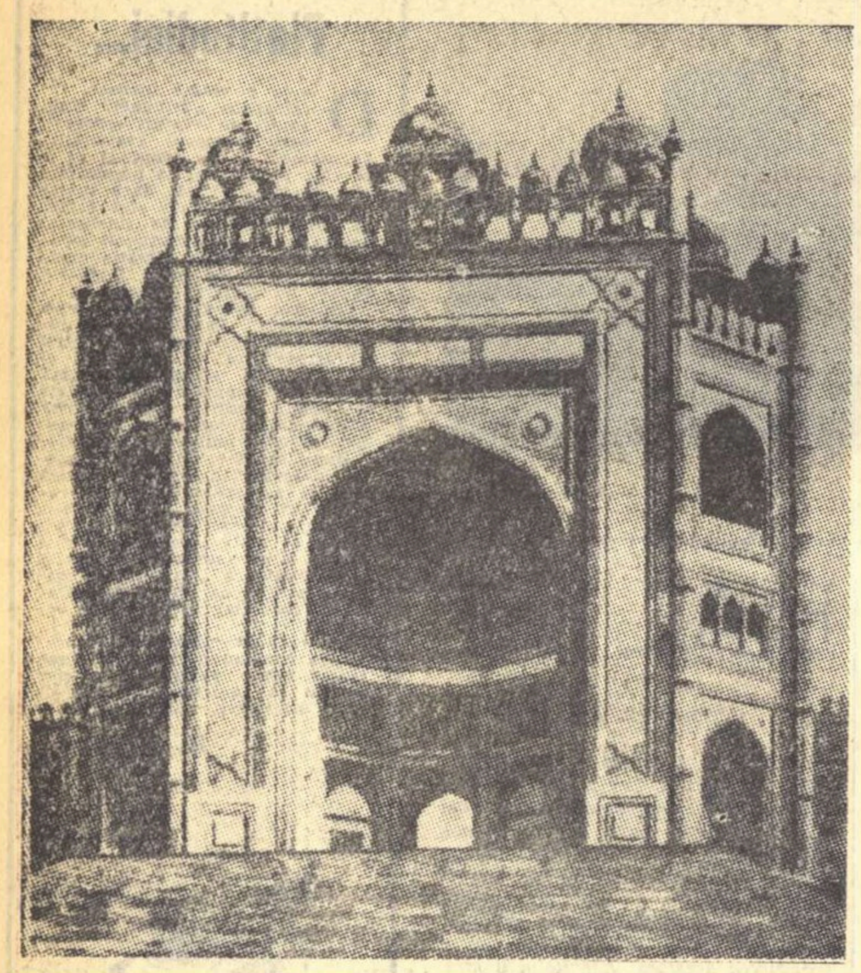

FATEHPUR SIKRI „Poarta Victoriei"

Prin săpăturile de la Mohanjodaro, de la Harapp și din alte regiuni ale Indiei, s-a dovedit că în acest subcontinent, încă din mileniul al III-lea înaintea erei noastre, se cunoștea construcția de sisteme complexe de irigație, se utiliza bumbacul pentru confecționarea țesăturilor, precum și alte industrii de meșteșuguri, pentru ca mai tîrziu India să fie unul din cele mai importante centre de producție, în special de țesături de bumbac cu care se aproviziona în acea vreme întreaga lume. Mărturii ale nivelului industrial destul de ridicat al Indiei se găsesc și astăzi în mai toate centrele de importanță istorică ale țării și, pe drept cuvînt, provoacă admirația tuturora, între altele, o coloană de fier, ridicată acum 1500 ani, în apropierea capitalei Delhi. Această coloană, în greutate de 6 tone, este construită monolitic din fier pur, și, cu toată vechimea ei, nu arată nici o urmă de coroziune.

In orice caz, atunci cînd englezii au luat pentru prima dată contact, în 1639, pe coasta bengală, cu acest vast teritoriu, de 13½ ori mai mare decît Anglia, ei au găsit acolo o țară care îmbina agricultura cu manufactura și cu industria meșteșugărească — aceste ramuri găsindu-se într-o corelație destul de armonioasă spre a oferi popoarelor Indiei condiții de existență acceptabile.

A urmat apoi ocupația britanică și diferitele faze de exploatare capitalistă și colonialistă a Indiei și a popoarelor ei.

In scurtă vreme, India a fost prefăcută într-o colonie agrară a imperialismului britanic, în secolul al XIX-lea accentuîndu-se îndeosebi procesul de ruralizare a populației Indiei. Căci procentajul de populație care trăia de pe urma agriculturii, sporea necontenit.

N-am putea cuprinde just situația economică a Indiei, dificultățile și progresele realizate în perioada independenței, dacă n-am menționa cîteva date prin care să ne putem forma o imagine mai precisă asupra aspectului în care s-a prezentat India și poporul indian în ceasul coborîrii drapelului britanic și înlocuirii sale cu stindardul Indiei independente.

Se ajunsese, în ultimii ani ai ocupației britanice, ca un lector universitar să aibă ca salariu 240—260 lei pe lună, iar un învățător în Orissa, doar 36 lei. Un țăran muncitor cîștiga pe zi 1,80 lei și numai meseriașii cîștigau 3 — 4 lei pe zi.

Sărăcia se manifesta și în modul sumar în care era îmbrăcată aproape întreaga populație a Indiei și condițiile de locuință deveniseră abominabile. Cartierele muncitorești din centrele industriale erau la fel ca și satele cele mai multe din India, scoborîte la nivelul colibelor din lut sau bambus. Toate orașele, cu excepția celor mari, erau prost iluminate și nu aveau canalizare și apă. Străzile erau nepavate, nici 1% din satele Indiei nu cunoșteau ce este lumina electrică.

Educația și serviciul medical erau complet insuficiente. Nici măcar jumătate din copiii de școlarizat nu-și terminau cursul elementar; spitalele erau o raritate și puteau fi admiși numai aceia care-și puteau cumpăra internarea cu bani grei.

Intre 1875—1900, constatați în evidențele statistice, numai de foame au murit în India 15 milioane de oameni.

In astfel de împrejurări trebuia să se pornească la organizarea noii Republici și la reînvierea economiei naționale.

★

India este o țară de oameni săraci, dar o țară bogată. Ea are șesuri întinse și fertile, o importantă bogăție forestieră, o coastă maritimă mărginită de ape bogate în pește și, îndeosebi, considerabile zăcăminte miniere.

Zăcămintele de cărbuni sînt evaluate la 40 miliarde tone, iar zăcămintele de minereu de fier, de excelentă calitate, se ridică la 14 miliarde tone.

Cele mai mari depozite de mangan după U.R.S.S. se găsesc în India.

Intre aceste bogății se numără de altfel și marele potențial hidroenergetic, unul din cele mai mari din lume, de asemenea neglijat de dominația britanică.

Nenumărate și de proporții gigantice erau problemele de ordin economic și social care s-au pus oamenilor de stat ai Indiei atunci cînd trebuia dată viață și consistență noului stat eliberat de foștii săi ocupanți și exploatatori.

O dată cu cîștigarea independenței, pentru prima dată în istoria Indiei s-a precizat, în mod clar și fără echivoc, că statul va duce politica sa în așa mod încît: a) proprietatea și controlul resurselor materiale ale colectivității să fie repartizate astfel încît să deservească binele comun și b) ca sistemul economic să nu atragă după sine concentrări de bogății și de mijloace de producție în detrimentul colectivității.

Pornind de la aceste premise, guvernul Indiei a trecut fără întîrziere la măsuri concrete, dirijînd, prin intermediul planurilor cincinale, fondurile necesare, derivate din veniturile sale spre sectorul de stat și în felul acesta un mare număr de întreprinderi de importanță republicană au luat ființă în numeroase părți ale Indiei, ponderea acestora crescînd din an în an, raportul dintre sectorul privat și sectorul de stat modificîndu-se astfel treptat în favoarea celui din urmă.

Obiectivul principal al celui dintîi plan cincinal (1950/51—1955/56) era crearea bazei pe care să se poată ridica edificiul unei economii naționale mai înaintate și mai armonioase.

Ca urmare a acestui prim efort de reconstrucție, de reînviorare și de echilibrare a economiei naționale indiene, indicele producției industriale (1951 = 100,0) s-a ridicat la finele primului „plan" cincinal la 197,6.

Raportat pe cap de locuitor, este însă încă departe de acel nivel prin care s-ar putea satisface nevoile populației. Iar în agricultură, deși s-au realizat oarecare progrese în ultimii ani prin lărgirea rețelei de irigație, prin folosirea pentru prima oară de îngrășăminte chimice și inițierea de cultură rațională, productivitatea este de asemenea încă foarte mică.

Cîștigarea independenței și eforturile făcute în primul plan cincinal au adus însă și o reînflorire a culturii indiene și a manifestărilor artistice-culturale specifice de masă și populare.

Din starea înfloritoare în care se găsea ea pînă la debarcarea pe coastele Indiei a colonialiștilor cuceritori și exploatatori, cultura popoarelor indiene a decăzut treptat și nenumărate creații unice de artă au fost jefuite sau exportate.

Urme și specimene de seamă, începînd de la primele școli de artă plastică din perioadele Maurya, Sunga și Andbra, pînă la strălucitele picturi din Rajput, în special cele de natură epică inspirate din Mahabharata și Ramayana se găsesc împrăștiate în toate părțile lumii.

In muzeul național din Calcutta s-a salvat totuși un mănunchi reprezentativ al neîntrecutei arte indiene.

Printre miile de obiecte expuse se găsesc vestigiile civilizației antice de la Mohenjodaro și Harappa, de o vechime de aproape 5000 de ani și piese de artă din fiecare perioadă din istoria Indiei.

Un „muzeu" viu de artă plastică este însă astăzi India întreagă, pentru că în toate satele și centrele de populație industria de artizanat începe iar să înflorească. Jucăriile de lemn și de ceramică din Bennares și Kondopali, păpușile din Puna sau Bibar, broderiile din Bombay și Jaipur, brocarturile din Bennares și țesăturile din Pundjab și Kașmir, filigranele din Orissa și obiectele în email din Moradobad și Haiderabad, sculpturile în fildeș sau santal din Delhi și Pujostan reprezintă o adevărată simfonie.

In al doilea plan cincinal, refacerea culturală și artistică a Indiei, înaintarea ei pe făgașul perfecționării realizărilor ei din epoca de aur a beleartelor face noi progrese și va aduce tezaurului universal de cultură o contribuție prețioasă și prețuită.

Fie că e vorba de „Sacontala" apărută în 1897 în traducerea lui George Coșbuc sau de operele lui Rabindranath Tagore și din cei mai noi autori ca Mulk Raj Anand, fie că se prezintă moderna artă plastică sau muzica și creațiile artei cinematografice, oricare din acestea stîrnesc interes și entuziasm la noi în Romînia și sînt apreciate pentru realismul, distincția și finețea lor.

In statul Madhia Pradej, în India, va lua ființă o nouă bază metalurgică livrată de U.R.S.S. și pusă în funcțiune cu ajutorul tehnicienilor sovietici. Această uzină metalurgică va fi o uriașă întreprindere complexă incluzînd o uzină cocso-chimică, o fabrică de aglomerare pentru aglutinarea minereului de fier, secții de furnale Martin și de laminare, o centrală electrică, secții de reparații și auxiliare, o secție de materiale refractare, sisteme complexe de transport, de alimentare cu apă și canalizare, de aprovizionare cu energie electrică, de alimentarea gazelor, etc.

Lucrările uriașe pentru proiectarea uzinei sînt executate de organizațiile de proiectare sovietice la cel mai înalt nivel tehnic, ținîndu-se seamă de climatul cald al Indiei.

Se construiește un oraș bine amenajat pentru muncitorii întreprinderii și familiile lor, precum și un combinat-școală în care se vor pregăti cadre de muncitori calificați. Uzina va intra în funcțiune la sfîrșitul anului 1959 și va constitui una din cele mai importante verigi ale industrializării Indiei.

Poporul sovietic și, alături de el, popoarele din țările de democrație populară nutresc o adîncă simpatie pentru eforturile forțelor progresiste din India, îndreptate spre dezvoltarea industrială a țării și crearea unei producții naționale de mijloace de producție.

Aproape cu 100 ani în urmă, Marx scria despre India: „în orice caz putem să așteptăm cu încredere într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, renașterea acestei țări mari și interesante..." (K. Marx și F. Engels, opere vol. IX. pag. 366).

Viitorul pe care Marx l-a prezis Indiei îl vedem acum apropiindu-se de realizare.

T. Cristureanu

La moartea lui Petr Bezruc

1867—1958

A murit Petr Bezruc, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai poeziei moderne cehe, autor al unei opere ce a răscolit profund conștiința națională și socială a poporului ceh.

Pe adevăratul său nume Vladimir Vasek, Bezruc s-a născut la Opava, între oprimații și parțial deznaționalizații silezieni din regiunile Teșin și Ostrava. Cîntecele sale se vor numi de altfel, mai tîrziu, „Cîntece silezienе", iar suferința, ura și patima luptei, de care clocotesc pînă la ultimul vers, nu vor fi decît continuarea firească, în graiul maestru al bardului, a suferințelor, urilor și patimilor ce i-au răscolit, fără să i-o întunece, întreaga copilărie. Pentru că Petr Bezruc n-a fost niciodată poetul întunecimilor și al deznădejdii, poetul pesimismului, al acelora ce au conștiința durerii și i se supun. Optimist prin excelență, cîntărețul, a cărui moarte a deplins-o la 17 februarie întregul popor cehoslovac, poate fi asemuit acelor legendari căutători de aur care migălesc măruntaiele pămîntului pentru miligrame de strălucire și care cutreieră beznele pentru o stea de lumină. De aceea, poate, a și scris atît de puțin și atît de mult. Atît de mult, încît versul său, turnat parcă în oțelăriile plaiurilor natale, a rămas săpat pentru totdeauna în inima poporului pentru care a trăit și pentru care a scris.

Jean Grosu

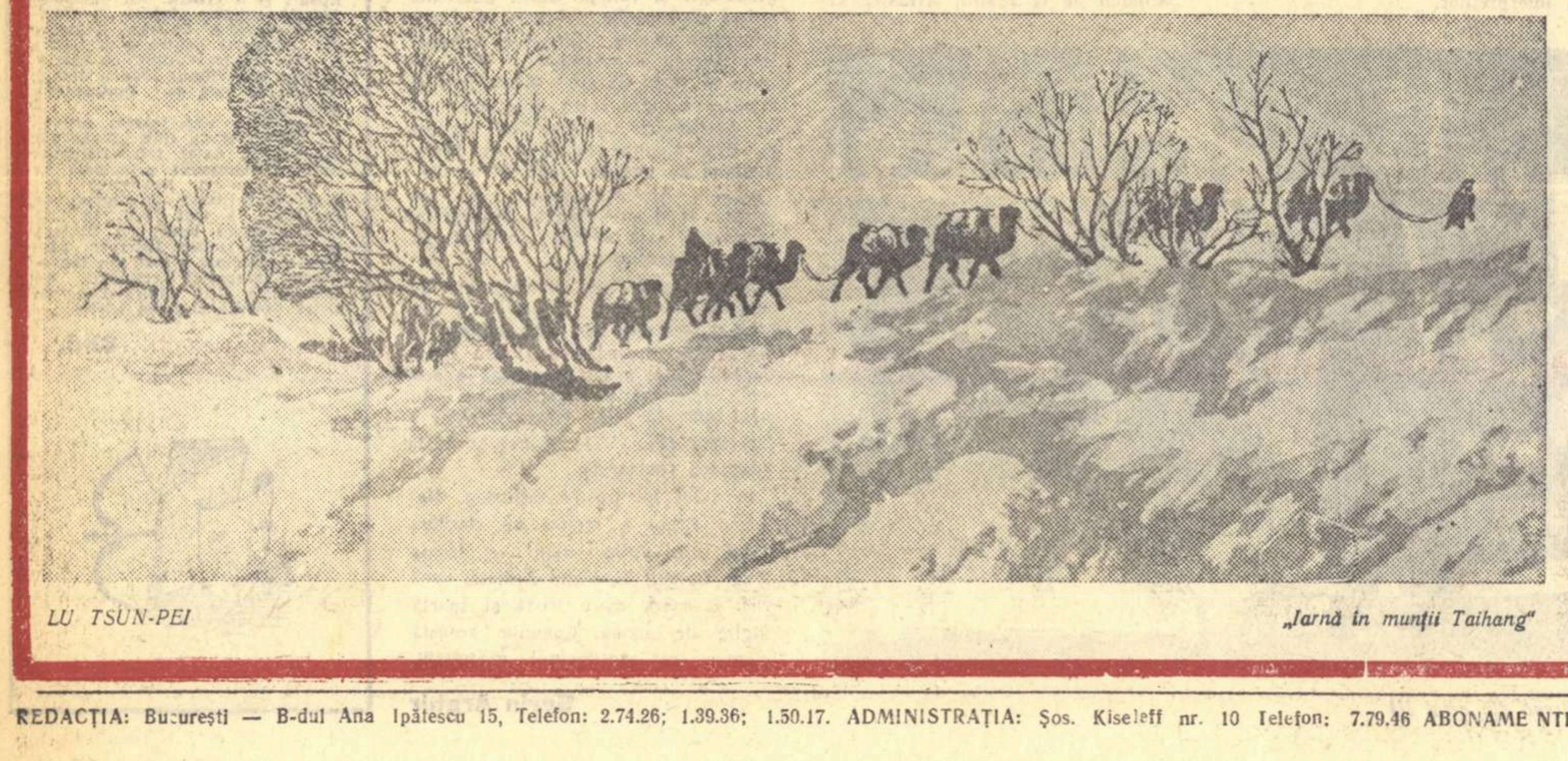

LU TSUN-PEI „Iarnă în munții Taihang"

Dezbateri rodnice la plenara scriitorilor sovietici

In urma raportului prezentat de Nikolai Tihonov, la a patra plenară a conducerii Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S. au fost dezbătute tezele acestui raport. Concluziile discuției au fost trase de primul secretar al Uniunii Scriitorilor din U.R.S.S., poetul Alexei Surkov.

Dezbaterile au arătat, prin numărul mare de participanți ca și prin seriozitatea problemelor atacate, folosul pentru dezvoltarea literaturii al acestei plenare. S-au făcut multe propuneri. Astfel, **I. Smolici** a subliniat necesitatea luptei active contra adversarilor ideologici și a cerut prezența mai puternică în această luptă a revistei „Literatura sovietică" ce apare în diferite limbi străine. **I. Anisimov** a cerut să se acorde o atenție mult mai mare teoriei literaturii. Vorbitorul a arătat necesitatea imperioasă a unor serioase studii teoretice asupra realismului socialist, care să devină totodată și riposte categorice date adversarilor și defăimătorilor celei mai înaintate metode de creație literară. **P. Skosîrev** a atras atenția asupra studierii mai profunde a folclorului. **A. Saliev** a recomandat tuturor scriitorilor deplasări cît mai dese pe teren, călătorii mai lungi de documentare în republicile unionale. Despre relațiile mai strînse între scriitori și cineaști, spre folosul producției cinematografice, a vorbit **Boris Cirskov. Emilian Bucov** a propus ca paralel cu cel de-al treilea congres al scriitorilor sovietici, să se desfășoare la Moscova o săptămînă a literaturii tuturor popoarelor din U.R.S.S. **Konstantin Simonov** a vorbit despre simțul răspunderii față de literatura sovietică, cerînd scriitorilor o atenție sporită față de fenomenele actualității. **Vera Inber** a făcut un apel insistent la toți scriitorii să fie grijulii cu carnetele lor de însemnări, să nu neglijeze a nota în ele tot ce li se pare nou și util pentru viitoarele opere. **Leonid Sobolev** s-a referit în cuvîntarea sa la obligația de onoare pe care o au organizațiile scriitoricești de a descoperi și promova tinere talente literare.

In încheierea dezbaterilor a vorbit Alexei Surkov, care și-a început cuvîntarea cu această remarcă: „In istoria literaturii noastre sovietice, cea de a III-a plenară a Uniunii Scriitorilor va intra ca o plenară a luptei neînduplecate și continue împotriva unor forțe care au încercat, sub aparența inovației, sub aparența libertății creației și sub multe alte firme prea puțin corespunzătoare mărfii, să aducă în felurite forme revizionismul". „Și, iată, — a continuat vorbitorul — la cea de a IV-a plenară a noastră, căreia din punct de vedere ideologic plenara a III-a i-a netezit drumul spre o vastă consolidare ideologică și creatoare a tuturor forțelor vii ale literaturii noastre, noi am fost martorii modului în care a triumfat punctul de vedere just, de partid, în absolut toate luările de cuvînt".

In centrul atenției plenarei a IV-a, a adăugat A. Surkov, au stat problemele constructive ale literaturii sovietice. „In virtutea acestui fapt" a continuat vorbitorul, „avem putința să venim la cel de al treilea congres pe o cale curățită de foarte mulți mărăcini".

Gusturile cititorilor sînt mai exigente, a adăugat Surkov, pentru că cititorul a crescut. Literatura trebuie să răspundă acestui nivel înalt al cerințelor.

P. I.

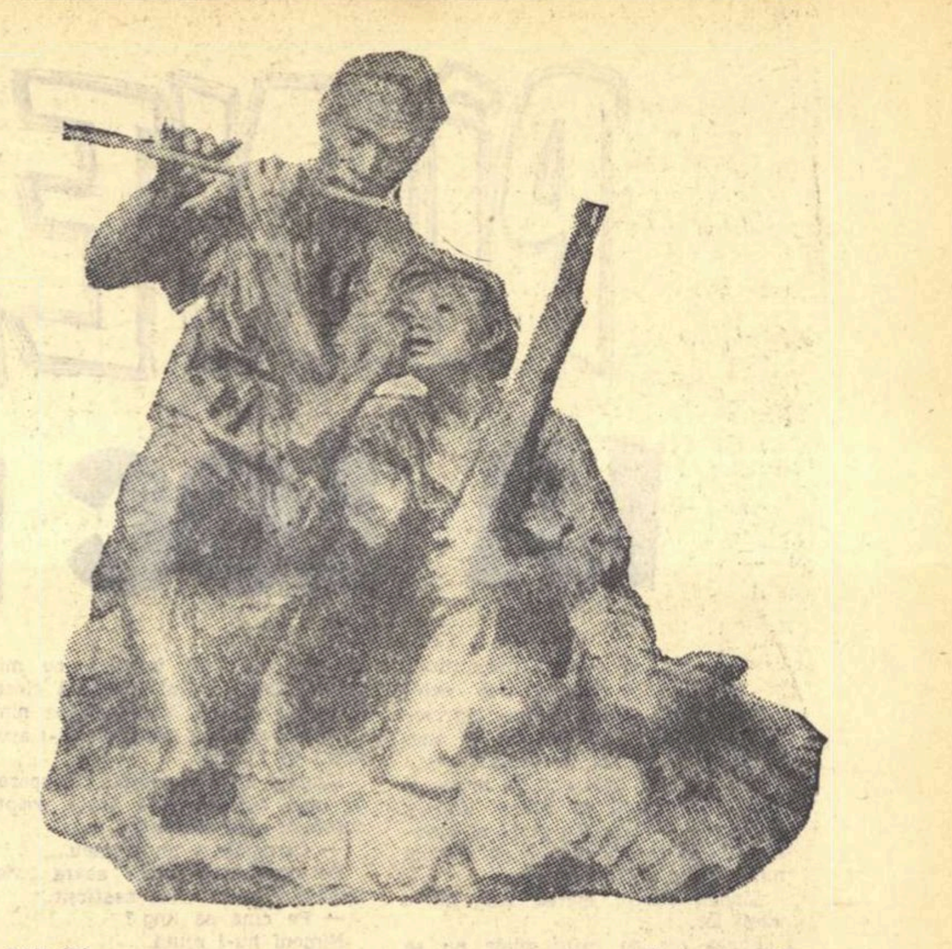

PAN HO „Vremuri grele"

POEȚII LUMII

Miguel - Angel Asturias

Miguel-Angel Asturias este cel mai de seamă scriitor al Guatemalei. Metis de origine, el este poetul cel mai legat de patria sa, de „oamenii porumbului" cel mai indigen, mai autentic maya dintre scriitorii țării sale. Poemul său, cu cadență de largă desfășurare, cîntă frumusețile și durerile țării, versurile sale sînt străbătute de un nestăvilit elan de libertate, în ele răsună mîndria și demnitatea artistului ce luptă pentru dreptatea poporului. Publicăm aci un fragment din marele său poem „Atît de înalt e Sudul".

Atît de înalt e Sudul

— FRAGMENT —

Atît de înalt e Sudul,
lumină a zeilor străbătută de filoane de metale coapte,
fără primăveri nici vegetale, soare și gheață imobile, fecunditate.
Acoperiș de cenușă, cenușa cerului albastru.
Boltă pentru păsările sufletelor, gheară și foame
pe unde vîntul trece în furtună ca un fugar
și unde apa cunoaște somnul și ruina.
Liniște magistrală pe lacurile australe,
ochi de cristal călduț pentru îngerii captivi,
ei nu se rotesc peste pămînt, ei sînt de partea cealaltă,
poate pe satelit.
Drumuri? Cel mai aproape sau cel mai depărtat, ce-mi pasă?
Nu-s trecători prin munte ca să-arate drumul,
nici iarbă în prerii să stea de mărturie omului.

Totul e drum, totul e drum aici ca într-o mare,
și fluviul e drum, fluviul care-și ascuțise ochii
fără să întîlnească țărm și care rămase fără pleoapă,
o, oarbă apă dulce, care nici nu pleacă, nici nu vine,
decît atunci cînd vînturile galopează peste ape.
Ah, încremenire a omului! Nu există aici măsurătoare
decît dacă e născocită dintr-o dată, cum se născocește totul.
Pasărea nu măsoară nimic și nu se reîntoarce. Muntele nu taie drumul.
Norul se desface și orizontul se încheagă
singur în marele miraj.

Atît de înalt e Sudul,
sumă de mii de sume,
pendulă desprinsă de pămînt spre cer
spre a lovi cutia orologiului care ascunde
furtunile, cometele și muzica...
Gîndiți-vă la pămîntul în care se află cerul
și la cerul în care stă pămîntul și totul va fi schimbat
afară de Crucea Sudului,
atît de înaltă că singuri oamenii-au putut să o ajungă
urcați pe roibii lor și cu ochii mari deschiși,
cu un vînt de coase care le umfla umerii.

In romînește de **Tașcu Gheorghiu**

AGENDĂ

Cum se scrie un roman

Sămînța

William Faulkner are o „minte vizuală" și — după propria lui expresie — marele său roman „The Sound and the Fury" („Vuietul și mînia") a început cu o „viziune mentală": pantalonașii murdari ai unei fetițe cocoțate într-un păr, de unde urmărea prin fereastra casei înmormîntarea bunicii sale și raporta ceea ce vedea fraților ei care se aflau sub pom. De abia după ce a început să explice cine erau acești copii, ce făceau el acolo și cum și-a murdărit fetița pantalonașii, Faulkner și-a dat seama că nu va putea condensa toate aceste lucruri într-o scurtă povestire, ci va trebui să scrie o întreagă carte.

Gestația

Meditația, care constituie a doua fază a procesului de creație, este calificată de englezul Angus Wilson drept o „perioadă de gestație". „Perioadă foarte importantă pentru mine", adaugă Wilson, „deoarece atunci mă conving pe mine însumi de adevărul lucrurilor pe care vreau să le spun și nu cred că i-aș putea convinge pe cititorii mei dacă nu m-aș convinge mai întîi pe mine însumi".

In cazul francezului George Simenon faza aceasta este de foarte scurtă durată: „De îndată ce am găsit începutul, nu mai pot rezista prea mult. Și peste două zile încep să scriu".

Americanul James Thurber meditează îndelung, chiar și atunci cînd se află la masă. Intrigată de strania lui expresie, fiica sa întreabă adeseori: „Ce-i cu tata? E bolnav?" „Nu", răspunde soția lui, „scrie".

Prima versiune

Frank O'Connor este un consecvent adept al principiului lui Maupassant: „negru pe alb", așternînd la repezeală pe hîrtie, fără nici o preocupare stilistică, tot ceea ce-i trece prin cap în legătură cu personajele asupra cărora s-a fixat. Adevărata sa muncă începe de abia după ce a terminat prima versiune.

La antipodul său se află William Styron, care spune: „Se pare că am o neurotică necesitate de a perfecta fiecare paragraf, chiar fiecare frază, pe măsură ce scriu".

Revizia

Simenon consacră doar trei zile reviziei romanelor sale, avînd ca principală preocupare înlăturarea tuturor adjectivelor, adverbelor și a celorlalte cuvinte care n-au altă justificare decît aceea de a-i înflori stilul. „Cum dau peste o frază frumoasă, o tai". Tot astfel proceda și Joyce Cary, (decedat în martie 1957), cu pasajele abstracte, care nu se încadrau în „contextul emoțional" al lucrărilor sale.

Thurber și-a scris odată o nuvelă de cincisprezece ori, stînd timp de 2.000 de ore la masa de lucru pentru a așterne 240.000 de cuvinte, din care pînă în cele din urmă n-au mai rămas decît 20.000.

Metoda de lucru

Hemingway

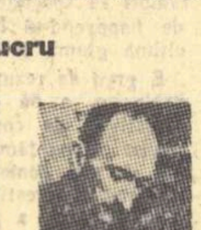

Mauriac

Ernest Hemingway avea, la un moment dat, senzația că „gîndește cu degetele". După un accident de automobil în Montana, cînd medicii l-au avertizat că ar fi posibil să-și piardă brațul drept, i-a fost teamă că nu va mai putea niciodată să scrie. In fiecare zi, înainte de a începe să scrie, își ascute douăzeci de creioane.

Unii scriitori (în special cei mai în vîrstă) își dictează lucrările. Alții însă sînt ei acela care înregistrează ceea ce le dictează „glasurile interioare". Ca, de pildă, Faulkner, care spune: „Ascult aceste glasuri și cînd am notat tot ceea ce spun, sînt mulțumit. Nu-mi place întotdeauna ceea ce spun ele, dar nu cerc niciodată să fac vreo schimbare". Sau François Mauriac: „In cursul unei perioade de creație, scriu în fiecare zi. Nu trebuie să întrerupi niciodată un roman. Atunci cînd simt că nu mai sînt inspirat, cînd nu mai am senzația că notez un dicteu, mă opresc."

Marea ambiție

Marea ambiție a tuturor acestor reprezentativi scriitori ai timpului nostru (cărora revista „Paris Review" de sub conducerea lui Thomas Guinzburg le-a luat, în cursul ultimilor patru ani, o serie de prețioase interviuri asupra procesului de creație, din care au fost extrase aceste mărturii) este de a realiza nu o simplă succesiune de opere disparate, ci de a-și încadra toate lucrările într-un sistem unitar.

O spune cît se poate de clar Alberto Moravia: „In operele fiecărui scriitor veți găsi anumite teme recurente. Concep romanul, un singur roman la fel ca și întreaga operă a unui scriitor, ca o compoziție muzicală în care personajele constituie temele".

O subliniază cu tărie Faulkner: „Nu numai fiecare carte, dar și întreaga producție a unui scriitor, trebuie să aibă un plan".

Și o repetă, fără nici o reticență, Graham Greene: „O pasiune dominantă dă unui raft de cărți unitatea unui sistem".

Alf Adania

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 11 (209)- joi 13 martie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

CRITICA LITERARĂ ŞI ACTUALITATEA

Critica literară e actuală prin definiție. Obiectul ei este fenomenul literar curent (aplicată la literatura trecutului devine istorie literară).

Discutarea fenomenului literar curent presupune o multitudine de sarcini legate de procesul dezvoltării unei literaturi. Chiar oricare ar fi poziția criticului, acesta analizează și apreciază opera în perspectiva realizării unor idealuri literare. Un critic acceptă și respinge, încurajează anumite tendințe și combate altele, discerne valorile reale de cele false, totul în vederea unei anumite orientări a literaturii contemporane. Indiferentismul programatic în critică e o absurditate. Fie și numai prin funcția sa analitică, dacă duce la concluzii, critica literară promovează o conduită. Criticul eclectic e infirm și iresponsabil.

Criticul literar azi, la noi, trebuie să fie responsabil într-un grad mai înalt decît oricînd. El are o funcție socială precisă, în cadrul construcției culturale a socialismului. El se integrează într-un front unitar ideologic și estetic. Și propagandistic, în accepția înaltă a cuvîntului. In admiterea și respingerea unor tendințe, subiectivitatea sa, liberă, e subordonată conștient înțelegerii unei necesități obiective, care stabilește criterii și țeluri supreme. Misiunea de îndrumare a criticului nostru e o misiune partinică. Discernămîntul său valoric e și el activ, fățiș tendențios, avînd de promovat și de apărat, de condamnat și de înăbușit.

Criticul nostru literar e tot atît de actual în discutarea unor opere închinate vremii lui Decebal ca și în aceea a unor opere închinate vremii noastre. E tot atît de actual pentru că obiectul imediat al criticii sale este nu epoca istorică tratată în operă, ci viziunea realizată — sau nerealizată — de scriitorul contemporan. Discuția lui se referă deci la un aspect al literaturii noastre în curs.

Dar misiunea sa de orientare, de promovare a unor tendințe și de respingere a altora privește și sfera tematică a literaturii. In mod obiectiv, ne interesează, pentru viața noastră în transformare revoluționară, infinit mai mult opera de actualitate decît aceea istorică. Să revedem trecutul cu ochii noștri de azi, ne pasionează, desigur, mereu. Dar să consemnăm prezentul, prezentul nostru mai tulburător poate ca oricare în istoria dramatică a generațiilor umane, aceasta ne este vital necesar. Criticul literar este chemat să diferențieze temele și să se aplece cu deosebită luare aminte asupra celor de actualitate.

Rolul criticului de a îndruma literatura spre temele actualității poate fi

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

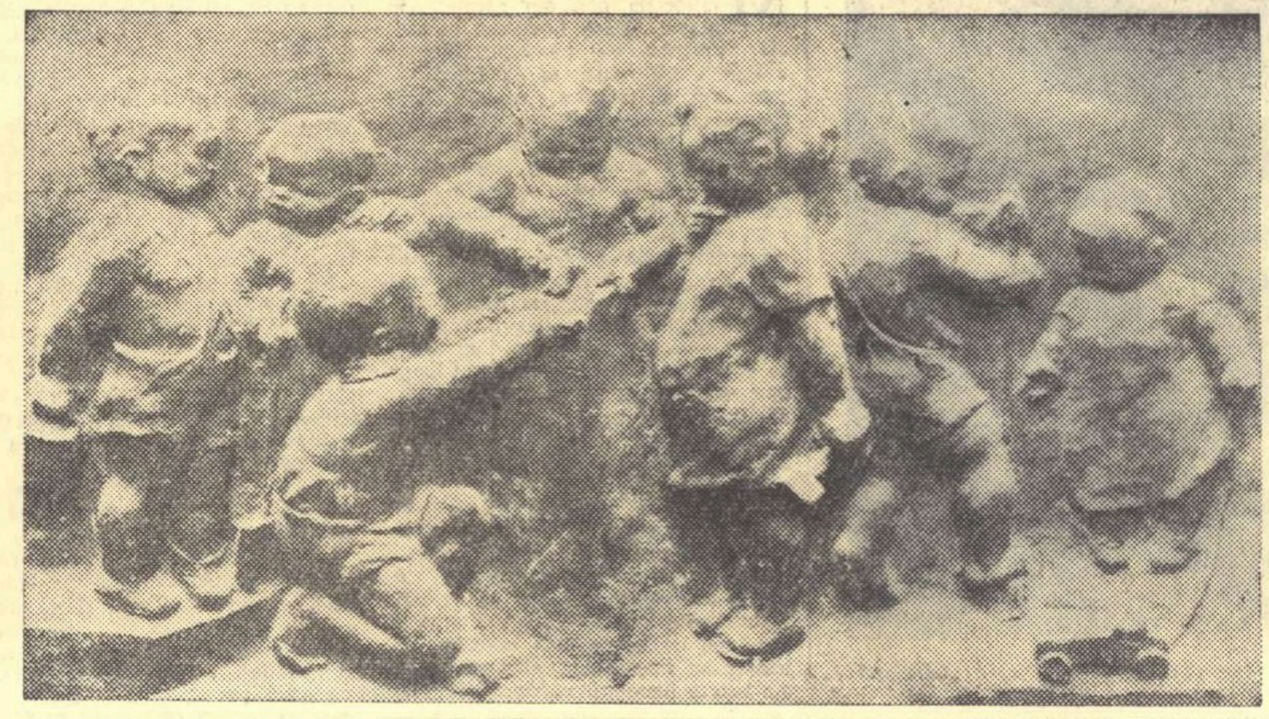

DORU POPOVICI „Copii"

Despre răfuieli și invective

Cu vreun an în urmă, în cadrul unor discuții la care au participat numeroși scriitori, redacțiile revistelor literare și-au luat angajamentul, pe care l-aș numi solemn, de a nu mai lăsa să se strecoare în respectivele publicații insultele, insinuările, răfuiala, invectiva, spiritul îngust de gașcă, înveșmîntate în haina polemicii și prezentate în numele luptei de opinii. Angajamentul n-a fost de lungă durată, după cît se poate constata din paginile unor reviste.

Rîndurile de față își propun să-l amintească tovarășilor care se lasă tîrîți în jocul neprincipial, dăunător și trivial de-a insulta. Mă gîndesc în primul rînd la scriitorii și criticii literari care fac parte din conducerile publicațiilor și care privesc, se pare, cu inimă ușoară, cînd confrați de-ai lor sînt terfeliți, cînd observații juste sînt formulate în așa fel încît să compromită pe cel la care se referă, cînd resentimentul sau ranchiuna iau locul criticii ascuțite.

Cel mai recent exemplu de acest fel, îngrijorător prin proporția valului de venin declanșat, l-am aflat în paginile recent apărute ale „Iașului literar" (nr. 1, 1958). Cazul e cu atît mai îngrijorător cu cît spiritul pe care-l denunțăm pătrunde tot mai mult de la rubrica de „Note" spre corpul revistei.

În „Iașul literar" au existat și mai de mult polemici făcute într-o manieră care nu mai lăsa nici o îndoială asupra manifestărilor de calomnie și răfuială care tind să ia proporții în paginile revistei. Nu au lipsit nici măruntele izbucniri cu caracter provincialist față de publicații și scriitori din Capitală, chiar dacă în altă parte, în studii și articole, s-a și teoretizat neseriozitatea unei astfel de poziții.

Dar în nr. 1 pe acest an, revista și-a transformat rubrica de „Note" într-o colecție de săgeți otrăvite, dovedind o surprinzătoare și întru nimic justificată pornire, în afara materialelor de același gen cărora li se face loc de exemplu la rubrica recenziilor, la aceea de critică și articole literare, și la aceea proaspăt înființată — denumită „Controverse".

Nimeni nu poate fi împotriva polemicii, oricît de violente, atunci cînd ea este mijlocul prin care se exprimă o critică îndreptățită, la obiect, lipsită de intenția de a calomnia omul căruia se adresează, de a-l jigni și pe el și pe cititor deopotrivă.

Dar trebuie cu toții să fim împotriva polemicii neprincipiale, neoneste, nu numai condamnînd-o, ci și barîndu-i drumul.

Din această categorie de polemici ce ar fi trebuit oprite, fac parte multe materiale din „Iașul literar" nr. 1.

Cele mai puțin vinovate sînt cele care fac parte din categoria căutare de noduri în papură. „Viața romînească" a anunțat un concurs de nuvelă cu trei premii. O notă insinuează atunci că revista ar disprețui poezia și alte genuri, că publică numai patru scriitori și că juriul ar putea să împartă între membrii săi premiile. O altă notă comentează în mod inutil, răutăcios, expresia „unul din cei mai vii oameni ai epocii sale", comparînd-o cu formula absurdă „mai mort sau mai puțin mort". De ce a fost nevoie de asemenea note? Prin ce înlesnesc ele cititorului înțelegerea unor probleme cît de cît interesante?

Dar, cum spuneam, acestea sînt cele mai nevinovate. Există însă altele care trebuiesc socotite de-a dreptul de neîngăduit și care, totuși, au fost adăpostite cu cea mai largă îngăduință în coloanele „Iașului literar".

Dacă tovarășul care semnează N. N. nu a fost de acord cu articolul lui M. Petroveanu închinat academicianului Tudor Vianu în „Gazeta literară", aceasta nu înseamnă că erau justificate expresii de felul: „maestrul Mihail Petroveanu", „cititorii ardeau de nerăbdare să afle", care urmăresc în mod evident discreditarea și a articolului amintit și mai ales a autorului acestui articol. Personal, nu cred că toate referirile din articolul lui M. Petroveanu sînt de cea mai mare greutate; totodată, oricine are dreptul să nu-i fie pe plac lirismul acestui articol. Dar ca să proclami omagiul adus acad. Tudor Vianu drept autoreclamă a autorului articolului și să-l consideri familiar fiindcă pe alocuri se folosește pronumele personal, mi se pare cel puțin

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

ÎNSEMNĂRI

Literatură comparată

Influențe între diferitele literaturi naționale au existat totdeauna, dar studiul lor a apărut mai tîrziu. Acest studiu a fost o preocupare a secolului al XIX-lea, încă din prima lui jumătate și a găsit pentru a se denumi expresia literatură comparată. *Dacă nu mă înșel, denumirea a fost găsită de Villemain în cursul său despre literatura secolului al XVIII-lea, unde expunerea îmbrățișează creația literară în mai multe din țările Occidentului, considerate în legăturile lor. De atunci, metoda comparației între literaturi sau* comparatismul, *cum i s-a mai zis mai tîrziu, a găsit numeroși adepți și, către sfîrșitul secolului, au apărut și primele catedre consacrate acestei discipline, reviste în legătură cu ele, congrese internaționale și, în genere, o bună organizare a specialității. S-a format astfel un tip de învățat cu trăsături distinctive, un cercetător cu întinse cunoștințe în domeniul mai multor limbi și literaturi, atent la filiația ideilor, a temelor și a procedeelor dintr-o literatură în alta, foarte bucuros atunci cînd le găsește. Și fiindcă apariția oricărei specialități se însoțește îndată și cu excesul ei, am văzut ivindu-se și cercetătorul care-și însușește, ca o maximă fundamentală, ideea că nimic nu e original pe lume și că pentru expresia cea mai spontană a gîndirii trebuie să se afle undeva, în domeniul unei literaturi străine, izvorul care a inspirat-o. Comparatiștii, în această întruchipare excesivă a lor, puși în fața celei mai simple inseilări de cuvinte, se opresc atenți și neîncrezători, și descoperă îndată sursa. Apar, pe această cale, apropieri neașteptate, înrudiri incredibile, care n-au alt rol decît să arate întinderea informației și ingeniozitatea cam specioasă a învățatului. Dar dacă aceste neajunsuri sînt înlăturate, comparatismul, adică studiul izvoarelor externe ale unei literaturi, este o disciplină utilă și care, în momentul acesta, pare să se îndrepte către rezultate însemnate.*

Comparatismul începe prin a stabili texte paralele, adică texte care prezintă analogii între ele, nu neapărat în detaliul expresiei lor, dar cel puțin în ideea, tema, procedeul lor de artă. Cel mai vechi dintre aceste texte

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

PATRIA MEA

E în Moldova, undeva, pe-un deal
Cu rîpi de apa ploilor brăzdat,
Cu case rari și pomi săraci, un sat.
Acela este satul meu natal.

In el e-o casă, — poate-acum pustie, —
O casă cu cerdac, cu plopi la poartă,
Și-n dos cu o grădină, ca o hartă.
Acolo-i fosta mea copilărie.

E undeva, pe-al Sușiței șuvoi,
Un pod pe care treci într-o pădure
Cu măcieși, cu ferigi și cu mure.
Acolo am luptat eu în război.

E undeva în Iași, ca altădată,
O casă cu geamlîcul în verdeață,
Cu crini și tufe de bujori în față.
Acolo am iubit întîi o fată.

E undeva un cimitir cu tei
Și straturi mici cu flori multicolore,
In care timpul nu mai are ore.
Acolo-s îngropați părinții mei.

Sînt locuri peste tot, ca niște file
De amintiri ce s-au făcut albume
Cu întîmplări, priveliști și cu lume.
Pe-acolo sînt a vieții mele zile.

Acestea toate-au însemnat cîndva
Cu stele țintuite-n patru zări,
Tot drumul meu de-a lungu-acestei țări,
Și toate-acestea sînt patria mea.

Demostene Botez

VITRINA

MARIA BANUȘ: „La porțile raiului"

Expulzat din paradis, Adam ispășește păcatul originar, înfăptuind cu trudă și sînge noul regat făgăduit, de astă dată terestru. Fiecare petic de rai se smulge prin lupte anevoioase. Heruvimii muți și nepăsători — după rînduielile slujbei sentinele la toate intrările, — nu pot fi derutați cu viclenii, ci prin înfruntare dreaptă, tenace și înțeleaptă. Imens e drumul parcurs în arșițele veacurilor, devastări și regenerări au marcat ascensiunea omului. Numai Revoluția poate opri spasmele căinței și ale umilinței, poate șterge sentimentul de culpabilitate („Vinovați am mușcat / din fructul amar și dulce-al cunoașterii").

Eternitate, Eden, Adam și Eva, Mărul de aur al cunoașterii, Îngeri și umbre însîngerate, — o aventură prăfuită a imaginației în acest secol al științei și tehnicii exacte? Nu. Nu e nimic alarmant. Erezia poetei e o licență; ea nu a vrut decît să dăruie adevărurilor concrete, tangibile, parfumul legendar. Realitatea a ieșit înavuțită. S-o ascultăm deci mai departe (destul de trunchiat, din păcate, prin intermediul vorbelor uzate, secate de rezonanță, cum cere o prezentare, într-un spațiu strîmt, a unui volum de versuri recent apărut — ingrată ocupație, critica literară!):

După demnitatea existenței, trebuie cucerită demnitatea iubirii. A sosit clipa mărturisirii depline, fără subterfugii și reticențe, asemănătoare prin saltul decisiv, la o altă treaptă a umanității, doar cu clipa primei licăriri de conștiință a pasiunii („Cînd, în adîncul umed al peșterii / întîia oară, un om primitiv a veghiat lîngă femeia lui în dureri; / cînd, prima dată, cu mîinile-i mari, / cu degetele lui subțiri și agile / ca de maimuță, / a mîngîiat fruntea ei scăldată în sudoare, / i-a dat la o parte din ochi șuvițele ude, / a făcut din suferin-

S. Damian

(Continuare în pag. 6)

ANTI-MATERIA

Care sînt aspectele iraționalismului occidental în momentul de față? In revista „Arguments" (decembrie 1957), Edgar Morin exultă cu privire la descoperirea „anti-materiei": „Sputnikul — scrie el — nu revoluționează nici unul din conceptele noastre. El se înscrie în cursul previziunilor normale. Dimpotrivă, descoperirea, în 1956, la Berkeley, a anti-neutronului este de o importanță cu mult mai fantastică decît a atomului. Existența unui anti-proton, a unui anti-electron, în fine a unui anti-neutron, stabilește în mod radical existența unei anti-materii".

După Morin între materie și anti-materie ar exista un raport de necesitate, aidoma aceluia prevăzut de către magia arhaică și ocultistă, „între cele două universuri, între soarele luminii și soarele negru".

De fapt, materia însăși devine, după Morin, o ficțiune, pentru că, așa cum el o definește, nu este altceva decît: anti-materia anti-materiei".

Am înțeles, prin urmare, că materia nu există și că fizicienii atomiști americani au reușit să dovedească în mod experimental acest lucru.

Cunoștințele pe care le posed în domeniul fizicii atomice sînt cît se poate de rudimentare, dar poezia atomului mă farmecă, și pe cît îmi stă în putință caut să pătrund uluitoarele miraje ale microcosmului.

M-a șocat în demonstrația lui Morin o contradicție fundamentală, în disprețul logicii elementare: inexistența materiei (pentru că descoperirea așa-zisei anti-materii la aceasta se reduce, din punct de vedere filozofic) a fost dovedită experimental, adică prin intermediul instrumentelor, care cu acest prilej nu au abdicat de la structura lor strict materială.

Am căutat să văd cum s-a petrecut straniul fenomen.

Mai întîi am dat peste cîteva publicații franceze de popularizare a științei (mai bine zis de vulgarizare, în sensul propriu al cuvîntului) care exultau cam în același fel: „O fantomă care de un sfert de secol obsedează fizica contemporană și-a făcut în cele din urmă apariția: s-a născut anti-protonul..." Alături, un detaliu semnificativ: descoperirea „fantomei" a costat nu mai puțin de patru miliarde de franci. Și în continuare, consecințele fantastice ale descoperirii. Anti-protonul este o anti-materie, făcînd parte dintr-un anti-cosmos, alcătuit din anti-pămînturi care s-ar învîrti în anti-galaxii în jurul unor sisteme anti-solare. Dacă acest îngrozitor anti-univers s-ar ciocni cu universul nostru, ambele ar dispare într-o catastrofă definitivă. Etc. etc. etc. In fața unei aparaturi complexe, descoperitorii anti-materiei: Emilio Segré, Clyde Wiegand și Owen Chamberlain, urmăresc pe un film înregistrarea indicațiilor de viteză ale „fantomei". Cum înregistrările fotografice ale aparițiilor ocultiste țin de domeniul șarlataniei, și oricît discredit s-ar arunca asupra științei experimentale soliditatea ei rămîne intangibilă, m-am dus la izvor, pentru a afla adevărul. In „The Physical Review" nr. 3 din 1 nov. 1955, într-un studiu extrem de serios intitulat „Observarea anti-protonilor", savanții americani fac o expunere sobră a cercetărilor care au dus la izolarea anti-protonilor. Cuvîntul anti-materie *nu este pronunțat nicăieri. In schimb, noțiunea de* particulă materială negativă *este permanent utilizată.*

Este vorba, prin urmare, de o lărgire a conceptului de materie, printr-o nouă descoperire în domeniul microcosmului. Anti-protonul a fost o surpriză, într-adevăr, în sensul descoperirii unui proton negativ, adică nucleul unui atom de hidrogen, care, în loc de a fi încărcat cu electricitate pozitivă, deține o încărcătură electric-negativă. Schema lumii atomice s-a modificat, sfera cunoașterii materiei, în structura ei intimă, îmbogățindu-se enorm. Anti-protonul, anti-electronul și anti-neutronul, am sentimentul că se înscriu armonios într-o viziune dialectică a materiei, a cărei unitate ar fi rezultatul unei contradicții interne. Universul lui Dirac, în care posibilitatea existenței unor protoni negativi și a unor electroni pozitivi (în contradicție cu structura cunoscută a materiei) era prevăzută prin deducție teoretică, pe baza unor calcule riguroase, a fost validat. Particula teoretică a lui Dirac a devenit o particulă materială, reală, înregistrată cu mijloacele științei moderne.

Incă o dată, cunoștințele pe care le posed în domeniul fizicii sînt mai mult decît modeste și un fizician ar putea da o imagine cu mult mai amplă și mai clară asupra fenomenului citat. Mă interesează însă cu

Ion Vitner

(Continuare în pag. 7).

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu ION ISTRATI

despre realizările și proiectele sale literare, despre moldovenisme și despre Iași

Pe scriitorul ieșean l-am întîlnit, evident, în... București. Departe de Iași, Ion Istrati este vulnerabil și deci l-am supus următorului „moment literar".

— Ce ne puteți spune despre „Din neagra țărănie"?

— Fiindcă reverențiozitatea oficială nu-și are rostul între doi oameni care se cunosc foarte bine din perioada tutuielii, cea a tinereții noastre literare a amîndurora, îmi îngădui să-ți vorbesc ca un vechi amic. Astfel, recenta mea lucrare nu e, precum s-a și afirmat în nu știu care buletin bibliografic, un roman, nu cred că plătește tributuri literare sine qua non marelui Creangă și, mai ales, nu poate fi încriminată pentru lèse-moldovenism. E vorba de niște simple și modeste aduceri-aminte legate de lumea copilăriei mele, — o evocare lirică ce-și propune să înfățișeze o imagine fidelă a realității satului meu natal din anii 1925—1933.

— Și totuși, în asemenea cazuri se poate vorbi, cred, de o seducție pe care „Amintirile" lui Creangă sînt capabile să o exercite asupra oricărui scriitor. Nu?

— Da, o seducție, o oarecare înrîurire nu-i, în principiu, de loc imposibilă. In cazul meu, socot că, în măsura în care s-ar putea vorbi de o asemenea influență, ea este cel puțin în intenția mea atent și creator asimilată și de aceea nu despersonalizează. Asta ca să nu mai spun că însuși universul istoric al amintirilor mele e altul și că unghiul din care este privită realitatea diferă.

— Ce părere ai despre... moldovenisme?

— Referitor la problema aceasta aș spune (ca să iau unele mici precauții politicoase), că unii critici cultivă, în ceea ce ne privește, o anumită prejudecată. Ca să-l parafrazez pe Rivarol, aș preciza că ori de cîte ori e vorba să mă preocup de analiza lexiconului regional din scrierile mele, mă simt, apropo de moldovenisme, în situația acelui ibovnic obligat să-și disece iubita. Nu aș vrea să reeditez discuția dusă odinioară de Hogaș, ori contribuțiile din ultimii ani, în lămurirea acestei chestiuni, ale maestrului Sadoveanu. Impărtășind punctul lor de vedere, trebuie să arăt că lucrarea mea, în care sînt subiect vorbitor, îmi conferă dreptul și datoria de a împrumuta toate elementele dialectale necesare din însăși avuția lexicală a colectivității lingvistice din care fac parte. A mi se prohibi utilizarea termenilor regionali, sau a mi se impune constrîngeri și limitări arbitrare de către unii ispitiți să vadă anumite aprecieri subiective din partea-mi asupra frumuseții graiului natal, înseamnă a mi se interzice intervenția afectului și a fanteziei.

In concluzie, adăugind la toate acestea și aportul mijloacelor stilistice, aș sfîrși acest capitol prin a-ți mărturisi următoarele: am intenționat ca povestirile înglobate în „Din neagra țărănie" să fie un simplu buchețel de flori bine-plăcut-mirositoare, din care, măcar unele, să bucure ochii și inima cititorilor și să le simtă, într-atîtea mîndre flori care

Sorin Arghir

(Continuare în pag. 7)

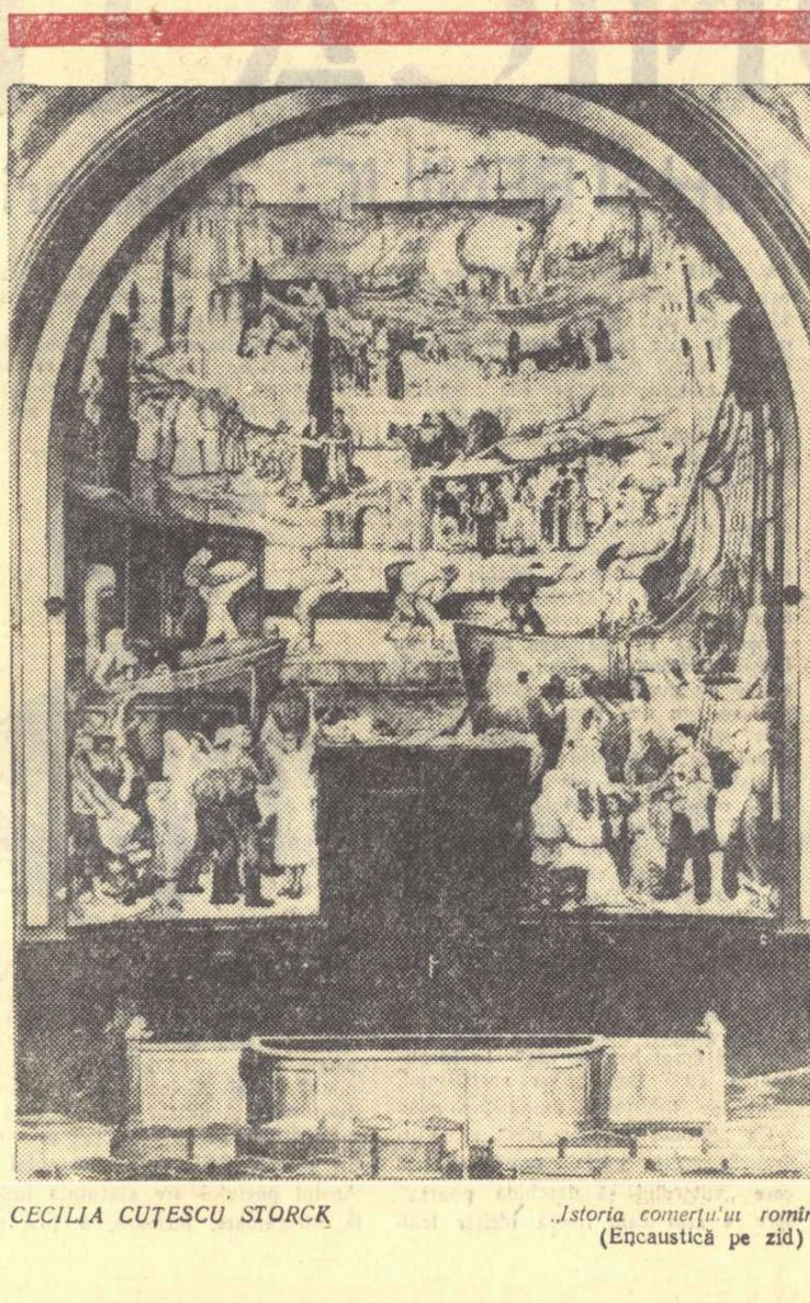

CECILIA CUȚESCU STORCK „Istoria comerțului romîn" (Encaustică pe zid)

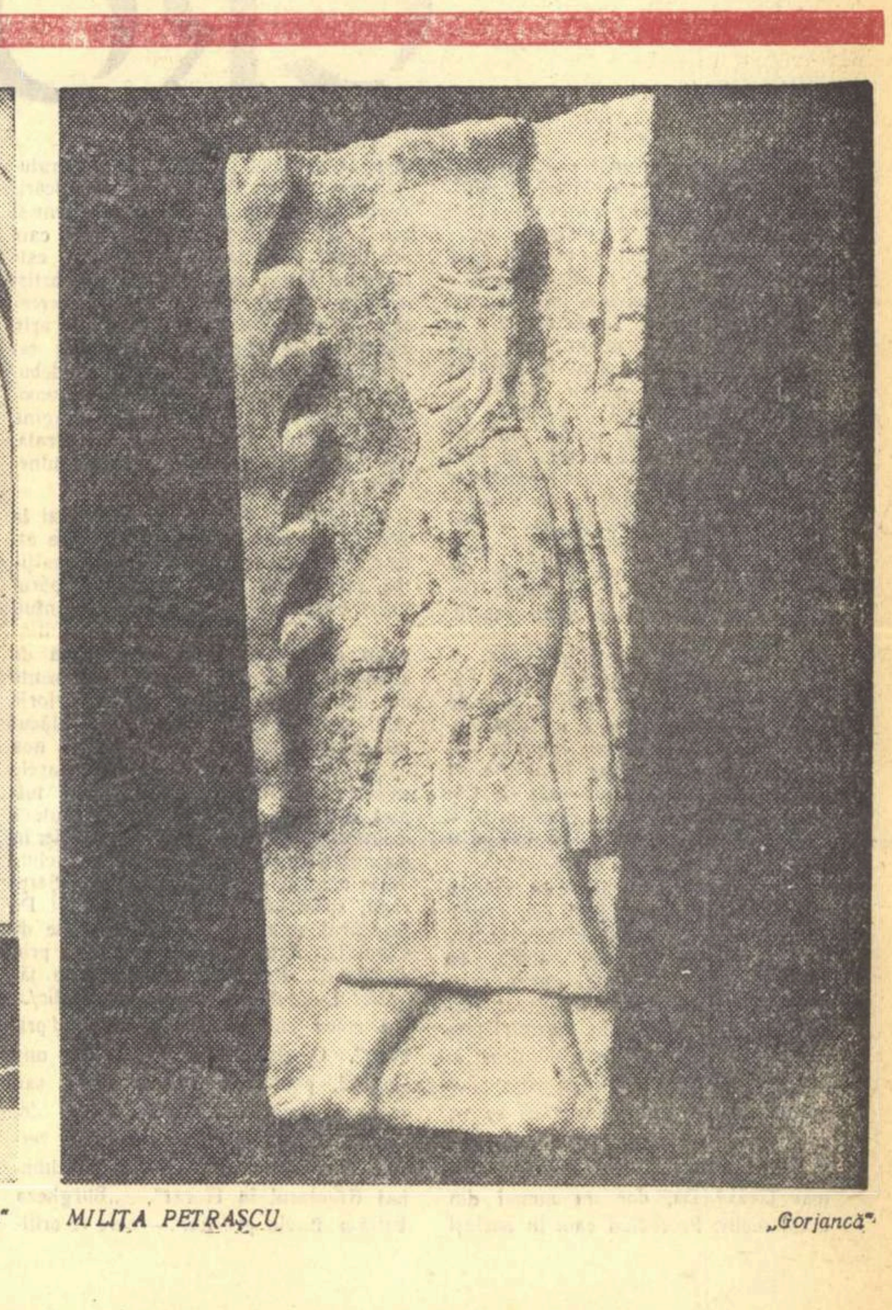

MILIȚA PETRAȘCU „Gorjancă"

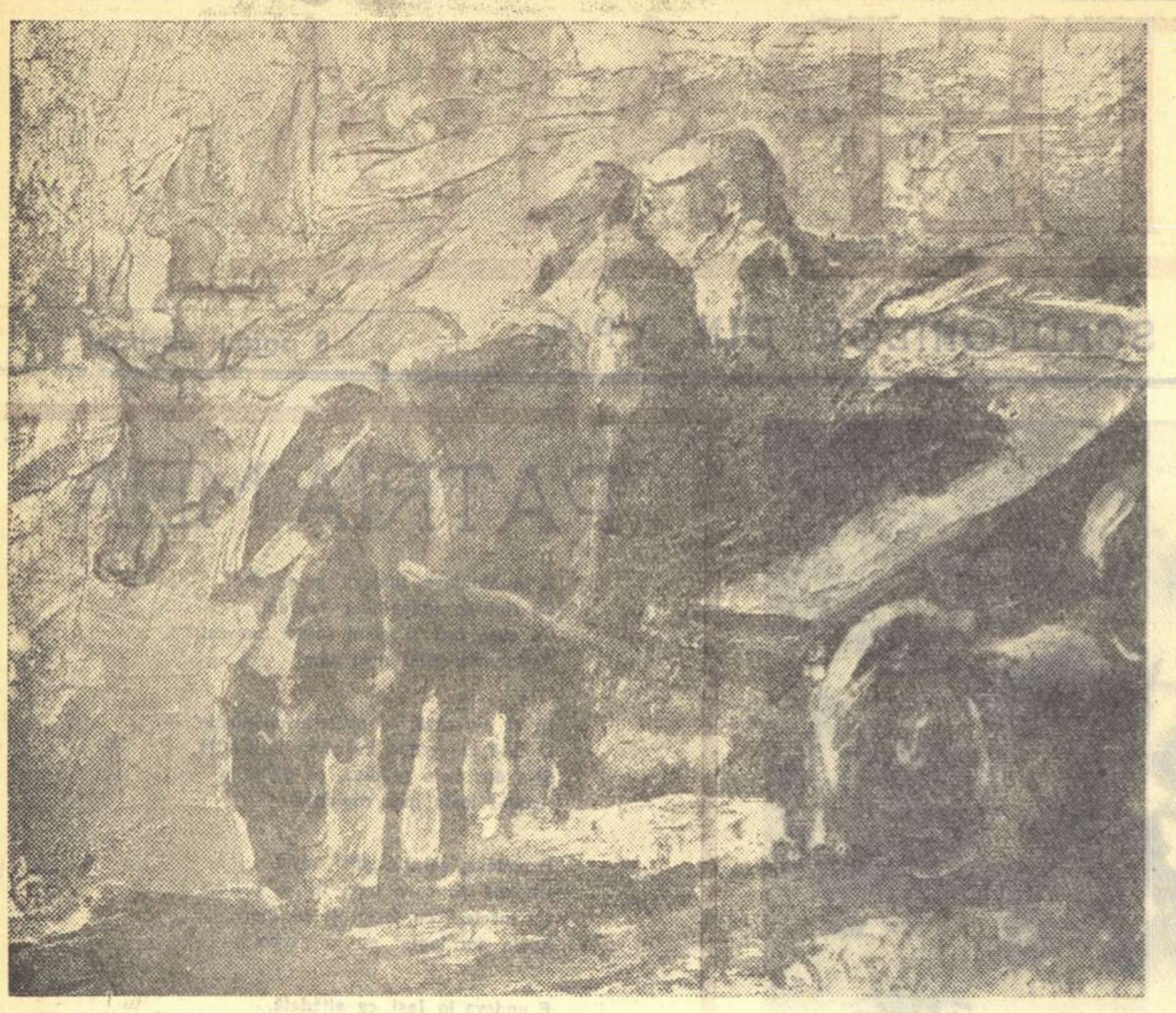

PETRE HIRȚOPEANU „Căruțași"

CRITICA 1957

Scriitorul și critica

Oglinzile nu sînt totuși strîmbe

Multe opere s-au citit și se mai citesc la noi, din păcate, în grabă. Dacă Eminescu în poezia „Criticilor *mei*" (subl. n.) i-a numit pe acești critici, *ai lui* (dînd înțeles special, negator, noțiunii de critic), „flori deșerte", s-a decretat că Eminescu detesta critica și pe critici. O asemenea generalizare absolută e absurdă, căci Eminescu însuși a făcut critică, și literară, și dramatică, și lingvistică, și socială. Noțiunea eminesciană din poezia citată se referă de fapt la falsii critici care, fie din rea credință și lipsă de gust, ca Grama, autorul sentinței „nice geniu, nice poet", sau alții de mai tîrziu care l-au văzut pe marele poet al romînilor și al lumii în culori sumbre, fie cu bună credință, dar tot cu lipsă de gust, ca Anghel Demetriescu, sînt în stare să voiască a dărîma o operă, fără criterii critice obiective.

Decretîndu-se acest non-sens al „urii" lui Eminescu împotriva criticii ca noțiune, nu au fost puțini scriitorii timpului ulterior care au produs o modă a dezgustului față de critică. „Noi existăm și fără critici" — proclamau unii cu un parapon nedemn de treapta lor intelectuală, cînd știut este din istoria literaturii universale de cîte ori marii scriitori au fost ajutați să se regăsească, nu prin sentințele judecătorești ale unor critici dogmatici, ci prin pasiunea mlădioasă, penetrantă și comprehensivă a unor critici adevărați. Există și cazul invers, al luptei rodnice duse de criticii cu autoritate împotriva invaziei unei maculaturi deformante a gustului public, cum s-a întîmplat odată cu edificiul de nisip al industriașului lacrimogen Georges Ohnet, dărîmat cu un singur articol de bunul simț al lui Jules Lemaître.

Nu mi se pare că utilitatea criticii mai e discutabilă. Se poate discuta numai calitatea criticii, de la caz la caz, ceea ce e altceva. Aș cita doar, în încheierea șirului de însemnări de pînă aci, o idee perfect exprimată și totdeauna valabilă a lui Pompiliu Constantinescu. „Două specii, zicea el, sînt egal detestabile: scriitorii care cred că ei au inventat pe critici și criticii care cred că literatura există numai pentru ei".

Critica e totdeauna necesară, ca oglindă a creației. Dar mai ales la începutul epocilor, cînd rolul ei aș zice că e aproape primordial. Bineînțeles, atîta vreme cît nu s-ar fi scris nimic în literatură, critica e de prisos, și în asemenea cazuri, dacă ni le-am putea imagina, critica nici nu ar apare. Dar cînd tînăra fată începe să-și presimtă conturarea mai precisă a liniilor, ochiul mai rotund, buza mai arcuită, sînii înmuguriți, începe să se folosească de oglindă. Veșmîntul împlinește ceea ce nu a determinat pînă la capăt natura. Și aici termenul de verificare e oglinda.

Generația scriitorilor noi fiind tînără, e firesc lucru ca și criticii să fie tineri. Nu vreau să mă refer la opoziția turghenieviană părinți-copii, căci generația precedentă de critici și scriitori e printre noi și ne ajută în urcușul nostru, dar scara am construit-o, așa cum ne-a învățat ideologia proletară, noi înșine — adică scriitorii și criticii generației noastre.

Sînt unii care exclamă în false insatisfacții că nu avem un Belinski sau un Thibaudet (în sens dimensional). Cred că îi vom cîștiga. Critica și literatura sînt direct proporționale, și cu cît va crește literatura nouă, cu atît mai solidă va fi și critica. Și să nu uităm că în 10—15 ani, nu se poate cere un G. Ibrăileanu sau un G. Călinescu, pentru că nici literatura noastră tînără n-a dat încă un Sadoveanu sau un Arghezi. Să nu ne grăbim cu asemenea cerințe de precocitate. Copiii precoci ajung palizi adulți anonimi. Construcțiile solide nu se pot face în pripă.

Acum cîțiva ani s-au făcut unele greșeli care au pus valorile și non-valorile într-o pălărie, după sistemul repudiat al dadaiștilor, și le-au scos de-acolo alandala, zicînd că aceasta este literatura. Se prevedea (ca să dau o singură pildă) că unul din marii poeți ai vremii de azi va fi.... Petra Duțu. Aș vrea să notez însă că acest lucru nu l-au făcut *criticii*, ci aceia care erau considerați critici la nivelul literar al unor scriitori ca Petra Duțu. E drept, și criticii mari se mai înșeală, dar acolo, în exemplul citat, nu era un accident, ci un criteriu.

Criticii noștri de azi (cei mai mulți) nu săvîrșesc asemenea impietăți față de gustul general și față de noțiunea de literatură. Ei știu azi că e tot așa de rău a crede că literatura ar exista numai pentru desfătare, ca și a crede că desfătarea estetică a cititorului este un sacrilegiu.

Ceea ce ar trebui însă imputat criticilor noștri este prea multa prudență. Ei n-ar trebui să repete cazul lui E. Lovinescu care a așteptat atîția ani ca să recunoască existența lui Arghezi, după ce aceasta devenise de mult notorie. Aci sînt similitudini care ne obligă să vedem mai clar, prin comparație: China populară există, construiește și e o putere colosală, chiar dacă existența ei nu e recunoscută de cercurile imperialiste. Arghezi a existat fără recunoașterea lui E. Lovinescu.

De aici însă nu se poate trage concluzia, cum s-a făcut atît de des, că așadar nu avem nevoie de critică. Numai opera, oricît de valoroasă, fără susținerea ei de către critici notorii, nu intră totdeauna de la început în conștiința publică.

Alături de această imputare, aș mai face una: critica noastră deși în general curajoasă în opinii, nu are curajul să facă mai sistematic și o operă pe de o parte de delectare a talentelor germinative și pe de altă parte una (oricît ar fi termenul de crud) de ecarisaj literar. Aici nu e vorba de filtrul precedent tiparului, care e o chestiune editorială, ci de înfruntări de opinii din care, pentru publicul din fața vitrinelor de librării, trebuie să se aleagă ce e bun și ce nu din tot ce se tipărește. Fraza edulcorată nu ajută pe nimeni, iar scriitorul și cititorul se pot alege cu o orientare numai din ideile certe ale criticii.

Și totuși, într-un deceniu s-au ridicat cîțiva critici pe care îmi place să-i citesc, și ale căror cărți circulă și în publicul neliterar. N-aș vrea să dau nume căci, nefiind critic, aș putea fi bănuit de părtinire, și opinia mea pentru care mi-a pus la dispoziție spațiul necesar „Gazeta literară" e mai mult din domeniul principiilor, decît din al șiragului onomastic.

Dar vreau să-mi afirm satisfacția de a găsi în critica de azi nu numai cronică literară, (care, e, oricît de bună, fie manevrînd metafore proprii la unul, fie jocuri vii de inteligență critică la altul, fie lupa analistului, la al treilea, numai întîiul stadiu), ci și un rafinament eseistic doritor de sinteză și în același timp penetrant ca razele X, ca și înclinarea către domeniul istoriei literare. Criticii noștri sînt (cei mai buni dintre ei) oameni culți și spirite moderne, iar dacă din activitatea lor lipsește încă atît de necesarul studiu monografic al scriitorilor de azi, este pentru că și criticii sînt la începutul carierei și nici scriitorii susceptibili de prezentare monografică nu sînt la sfîrșit.

Și spunînd aceste cîteva cuvinte despre critică, în care sînt mai puține umbre și mai mult aer solar, n-am făcut-o pentru a dovedi că nu totdeauna poeții sînt gen iritabil, ci pentru că scriitorul lucrează cu criticul împreună la construcția aceluiași monument, a cărui ascensiune continuă și încă ora bilanțului general nu cred să fi venit. Atunci vom fi cu toții bătrîni și vom vedea pentru ce trebuie să ne certăm și pentru ce să ne îmbrățișăm. Deocamdată e mai bine să clădim.

Victor Kernbach

UN UMANIST

Academicianul profesor Tudor Vianu este, evident, unul din cele mai comprehensive spirite ce s-au afirmat în cuprinsul culturii romînești.

E necesară o pregătire îndelungă și multilaterală spre a-l putea urmări pe dascălul atîtor generații de intelectuali, dintre care mulți aduc astăzi contribuții efective la dezvoltarea unor însemnate discipline umanistice și a unor ramuri ale artelor, în domeniile atît de diverse în care se manifestă consecvent ca o autoritate.

Receptivitatea acad. Tudor Vianu se traduce într-o constantă pasiune pentru toate fenomenele majore ale culturii, prețuirea sa îndreptîndu-se, precum ne-o mărturisește în emoționantele „fragmente autobiografice" *publicate de curînd, spre* „specialistul cu orizont", *crescut* „în atmosfera întregii culturi a lumii"; *se mai traduce această receptivitate într-o vie sensibilitate pentru valorile contemporane, eminentului profesor de literatură universală fiindu-i cu desăvîrșire străine morga, tendința de a privi de sus pe scriitorii mai noi, precum și închistarea în formule osificate. Academicianul Vianu cercetează cu dragoste nu numai creația lui Mihail Sadoveanu, a lui Perpessicius sau a lui Geo Bogza (v.* Probleme de stil și artă literară, Literatura universală și literatura națională), *dar și producțiile unor scriitori mai tineri, ca Horia Lovinescu și Al. Mirodan, cărora li se consacră cronici dramatice pătrunzătoare. Interesul academicianului e solicitat nu numai de* Poetica *lui Aristoteles sau de maximele lui Goethe, dar și de echipele artistice de amatori sau de diverse alte aspecte ale revoluției culturale, cum ar fi pregătirea unor dicționare literare (v.* Gazeta literară). *Intr-un cuvînt, Tudor Vianu, umanistul, constituie o prezență vie, activă pe șantierul culturii noastre noi, dînd o substanțială contribuție la făurirea ei.*

De mai mulți ani, Tudor Vianu își concentrează o bună parte din preocupări asupra laturii stilistice a operelor literare. Arta prozatorilor romîni, *apărută mai demult, a devenit un îndreptar pentru acei critici literari și lingviști care sînt conștienți de importanța expresiei în comunicarea mesajului unei creații beletristice.* Probleme de stil și artă literară, *carte publicată acum vreo trei ani, cu substanțialele ei studii despre epitetul eminescian și diferite aspecte ale măiestriei unor scriitori precum Bălcescu, Caragiale, Geo Bogza, Rabelais, Hugo, Tolstoi, oferă noi metode de analiză stilistică, vădind într-o mai mare măsură decît* Arta prozatorilor *efortul de a descifra în fenomenele de limbă și stil ale operelor examinate împlinirea intenției autorilor de a transmite un anumit conținut. Lucrarea de estetică literară cea mai recentă a academicianului Tudor Vianu,* Problemele metaforei și alte studii de stilistică, *este consacrată (cu excepția a două studii: unul asupra limbii și stilului lui Odobescu, altul asupra „tehnicii basoreliefului" în proza lui Bălcescu) dezbaterii unor probleme generale ale criticii stilistice.*

Lucrare de erudiție, sinteză și sistematizare, studiul Problemele metaforei *poate constitui, în unele din capitolele lui, un adevărat manual pentru cei doritori să se dedice cercetărilor stilistice. După ce se ocupă de originile metaforei, de funcția ei filozofică și psihologică, profesorul Tudor Vianu studiază amănunțit variatele funcții estetice ale metaforei și, fără doar și poate, partea cea mai instructivă, mai vibrantă, dacă se poate vorbi astfel, a lucrării, în acest capitol se înfăptuiește. Cu virtuțile sale asociative și disociative rar întîlnite, esteticianul Tudor Vianu stabilește, pe temeiul unor exemple edificatoare, multiplele tipuri de realizare a funcțiilor metaforei, ca instrument al cunoașterii estetice: de sensibilizare a gîndirii, de potențare a impresiei, de disimulare a eului, de unificare a feluritelor date înregistrate de organele de simț. De mare utilitate pentru cercetătorii stilului este și fixarea categoriilor formale ale metaforei, operație întreprinsă în capitolul ultim al studiului.*

Se poate discuta în ce măsură critica stilistică istovește cunoașterea unei realități artistice. Farmecul liric, bunăoară, este produs prin sinteza specifică a numeroaselor elemente ce intră în compunerea stilului individual, prin desfacerea acestor părți constitutive riscînd să ducă la deposedarea operei analizate tocmai de sensul ei esențial. O asemenea primejdie paște însă, de bună seamă, numai pe acela care, procedînd la întocmirea de liste de figuri de stil, nu are inițial și nu urmărește deci să și comunice intuiția mesajului particular receptat într-o anume operă poetică. Un critic fără sensibilitate estetică nu se va putea sluji, firește, de indicațiile metodologice ale acad. prof. Tudor Vianu, oricît de conștiincios le-ar memoriza. Criticul cu vocație nu se poate dispensa însă (dacă dorește să producă opere științifice, iar nu exerciții de diletant) de recomandarea esteticianului Tudor Vianu din studiul Stilistica literară și lingvistica *de a examina „cu mijloace lingvistice" numeroasele „particularități de limbă" prin care un scriitor își concretizează „felul propriu... în exprimarea imaginilor fanteziei, ale sentimentului și ale concepției". Faptul că Tudor Vianu, critic dublat de un subtil poet, se dedică, cu deosebită pasiune, criticii stilistice concrete, ilustrînd, cu strălucire, posibilitățile acesteia, reprezintă o contribuție de preț la progresul criticii noastre actuale. Studiile sale oferă indicații și sugestii pentru îmbogățirea mijloacelor criticilor în analiza mai adîncă a operelor literare noi asupra cărora își spun cuvîntul.*

D. Micu

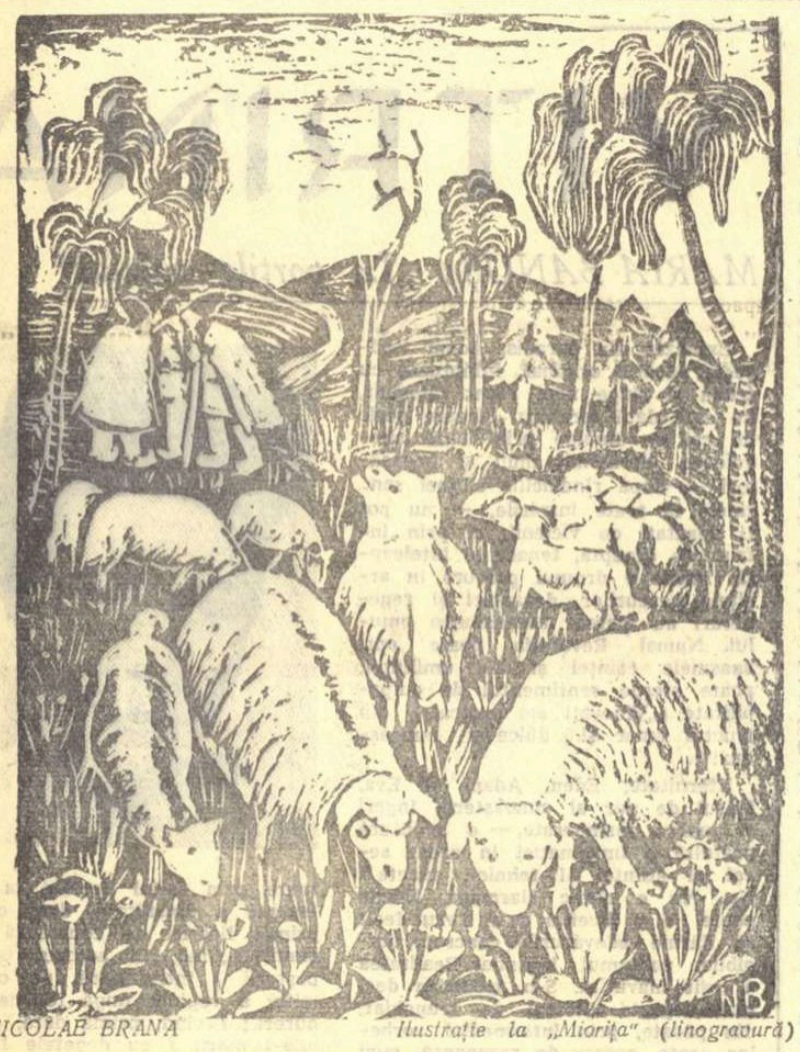

NICOLAE BRANA Ilustrație la „Miorița" (linogravură)

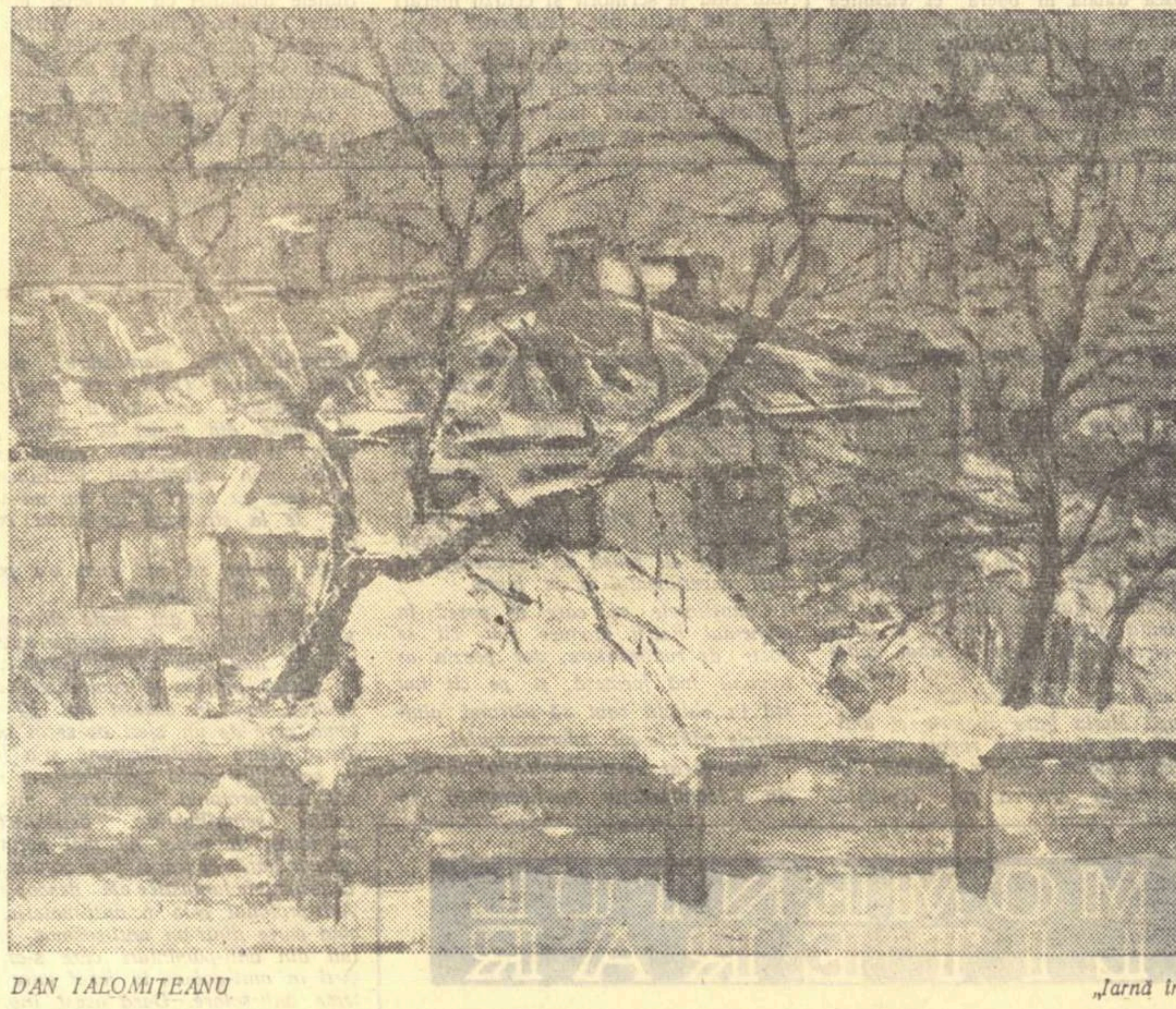

DAN IALOMIȚEANU „Iarnă în oraș"

CRONICA LITERARĂ

MIHAI BENIUC: „Călători prin constelații"

O carte nouă a unui poet cu blazonul artistic al lui Mihai Beniuc, este pentru critic un prilej de sinteză, mai mult decît de analiză, de încadrare a ultimei producții în ramele propriei facturi poetice, în afară de cercetarea măsurii, comune pentru toți artiștii, în care el răspunde comenzii sociale. Poeții maturi, cei care și-au cristalizat concepția despre lume, își fixează ca pentru veșnicie și repertoriul tematic și registrul de imagini, vocabularul poetic preferat. E interesant de urmărit felul în care o personalitate își afirmă leitmotivele cu fiecare creație, dincolo de varietatea surselor de inspirație, ca o formă a respectului de sine. In acest sens, în mod fatal, un poet... se repetă, în ciuda chiar a lui Mihai Beniuc cînd declara: „Cin-se repetă, nu-i poet". Un poet care scrie despre orice și e mereu altul, înseamnă că nu e niciodată el însuși. Pînă și Victor Hugo, atît de proteic, se reia pe sine. In fine, spre a nu mai pomeni de cazul ilustru al lui Bacovia, vom invoca doar pe acela al lui Al. Philippide, despre care G. Călinescu scria în 1941: „cîntă... pe o singură strună, e drept, pe cea mai lungă".

Mihai Beniuc a tipărit un volum. „Călători prin constelații" este o carte în care numărul poeziilor integral valabile e inferior poeziilor slabe. In cronica sa la „Călători prin constelații", Radu Popescu a relevat versuri zdruncinate, greoaie, cusururi prozodice și estetice. Să le reamintesc, adăugînd altele? Nu. Fiindcă se supără poetul? Beniuc zice undeva că se va da înapoi de va sosi un meșter mai bun decît el. Fiindcă operația s-a mai făcut? Da, dar nu numai din acest motiv. Procedînd cam în același mod la volumul „Azimă", Savin Bratu admitea și el inutilitatea clasificării versurilor lui Mihai Beniuc în „bune și rele". Există poeți ca Beniuc la care procedeul este nerelevant. Beniuc este un poet de tip spontan și nu un artist cizelor. De aceea întotdeauna (cercetați-i oricare din culegeri) versul urît, cacofonic se aliniază la el lîngă cel frumos, eufonic. Un poem ce debutează sau se încheie plat este promovat brusc de un snop de imagini, sau coagulat, într-o viziune centrală. Și criticul trebuie să extragă minereul de radiu!

Introducerea la „Seara de 1 Mai la Pekin" e o simplă declarație despre atmosfera festivă ce domnea în mulțime, iar finalul atestă că „azi poporul însuș e-mpărat/ Și pentru el a dănțuit lumina". Descrierea însăși a mitingului decurge însă într-o cascadă de elemente florale și animale (elemente de mitologie chineză), într-o euforie multicoloră, barocă, cum i-ar fi plăcut lui Macedonski, plină de spiritul nou al poporului chinez: „Se-nalță uriașele ogoare/ Cu flori de foc și cu tulpini de fum/ Ori stele ce se scutură bolnave/ Albastre, roșii, verzi și pier în scrum/ Și cerul a rămas ca de velur/ Subt magica cupolă dimprejur/... Șerpi roșii, sprinteni, cu mișcare frîntă/ De fine arabescuri... cu trupurile suple de văpaie/... Aștrii-nmulțiți pe loc, prin diviziune... Balansul cu trupul de jăratic/ Bolidul care zboară singuratic/... Un zmeu cu trup de foc umblînd pribeag". O singură imagine, da, una singură, poate reabilita o strofă sau o poezie compactă, ternă. Intr-o dedicație către Lenin, există două versuri compensatoare: „Tu ne-ai schimbat Brumarul în Florar", „Burgheza baltă-n fluviu proletar" — care vă orifică toată poezia. Nu scînteie în acest din urmă vers focul maiakovskian? Intr-altă parte, Lenin este o lumină, în fața căreia „popoarele se-nclină". Nimic deosebit. Dar observația de tip aforistic care precede comparația și care sună a vechi și misterios — caracter subliniat și prin impersonalul și dubitativul „cum se zice", — acordă obiectului, lui Lenin, măreția cuvenită: „Cei care pleacă lasă doar o umbră/ Ce printre oameni, cum se zice, umblă". Războindu-se, cum face mereu, cu poeții apolitici, Beniuc își recunoaște și în „Călători prin constelații" misiunea de luptător. Polemica propriu-zisă cu vrăjmașii ascunși sau fățiși, alcătuind trunchiul poeziei „Subt razele de purpur" e o răfuială puțin neclară (un nou Esop să „cînte vulpile" moderne?) și fără inedit. Totuși, o voi ține minte prin argumentul care o justifică, fiindcă are „călcătura" poetului, mîndria aceea sfidătoare de ostaș vechi, de țăran bătrîn, și cu o alură tinerească, de superbă impertinență. „Și doară ce-am făcut,/ și cîntecul și slava./ Dar mai ales îi roade/ că noii vremi i-s glasul,/ A vremii ce-apasă pe jaf și furt cu pasul./ Căci dacă n-ar fi jaful/ n-aș prinde-n amintiri,/ In vorbe măestrite,/ în stihuri mai subțiri./ Și dacă n-ar fi furtul/ aș povesti gingaș/ Cum vulpea luase luna/ din puț drept boț de caș". In identificarea cu timpul, cu socialismul, simți pe toboșarul timpurilor noi.

Ca „Ștafeta marilor idei" și „Purtînd în suflet harta vremii noi" el cere „viitorului să deschidă poarta", spre a croi cale liberă ideilor leniniste. Tînărul din Mihai Beniuc e nepotolit, vrea să grăbească instaurarea fericirii pe pămîntul țării sale și a comunismului pe întinsul globului, și chiar dincolo dacă se poate, în cosmos. E nevoie să-i strunească Pegasul Maiakovski. Poetul sovietic îl trimite înapoi din stele pe sol, unde o parte din oameni suferă, iar cealaltă își construiește anevoios, dar spornic, libertatea deplină. Dialogul respectiv, „Discuție dorită și neîntîmplată" ca și „Colocviu dur", discuție între poet și muză, sînt un mod de a-i îndrepta pe artiști spre preocupările colectivității, ale poporului lor. Apelul poetului are stăruința îndîrjită, strigătoare, furioasă, a firii sale, pentru care părăsirea sarcinilor obștești, este act de trădare a propriei esențe. S-ar putea spune că Beniuc este patriot prin vocație. Beniuc nu dezvoltă temele actualității, le emană de la sine. Acest aspect e decisiv pentru aprecierea volumului „Călători prin constelații". Cînd scrie bine, Beniuc răspunde și ordinei de zi a evenimentelor. Ii este imposibil să nu-și iubească țara și să nu lovească în cei ce o slutesc sau o pun în primejdie. Cum caută vînătorul vînatul, Beniuc caută dușmanul, spre a-l răpune. Impulsiv, agresiv, Beniuc este în același timp, prin rădăcinile țărănești și educația comunistă, un răbdător, ca un luptător încercat, fiindcă este conștient de tradiția pe care o poartă în el, ca și copacul, numărul anilor: „Eu am răbdarea vîntului și ploii.../ Eu am răbdarea undelor ce curg". Trecutul nu este un atribut al memoriei sau al nostalgiei. Este încorporat în organismul său, ca o substanță elementară. Expresia continuității, a filiației de sînge cu trecutul, poate fi de o splendidă devoțiune păgînă, sălbatică: „Eu fruntea pe trepte mi-o plec /Pe-acestea, de sînge profund/ Muindu-mi obrazul întreg/ Și părul cărunt./ Și roșu de am să mă scol/ Un idol din timpi legendari/ Priviți-mă ca pe-un simbol, /eroi proletari/". Poezia corespunzătoare, „Simbol", merită să intre într-o antologie Mihai Beniuc. Alt semn al adîncimii arhaice a sentimentului este „travestirea" poetului într-un copac în care cuiburile figurează amintirile. Altă dată colindă lumea, de cînd există ea, cu steaua roșie. Iar în „Inchinarea" către Marea Revoluție, apare în fruntea unei caravane lungi de cămile, cîntînd doinele umile, deci șirul neîntrerupt de dureri, al celor ce muncesc, fără de nume, sigur că a găsit în sfîrșit Mecca așteptată, a proletariatului. Țineți minte că poetul, în anul 1938, căuta, în fruntea gloatei „sfînta oază" („Cu fruntea rězimată-n cer"). Aceleași elemente? Da. Evoluția unui artist se desfășoară pe liniile lui fundamentale, înlăuntrul viziunii lui originare. Orice creator este produsul propriului său univers. Poetul orgolios, din ale cărui răni căpătate în urcușul spre slavă, ies muguri, și care se gîndește pe sine ca o islandă de gheizeri („Fîntîni") este totodată, cum spune condensat, o parte din întreg: „Nu-s unicul, ci unul dintre unii/ ce-n ei rezumă-n timp totalitatea". Intre aceste două aspirații, de impetuoasă afirmare de sine și de contopire cu omenirea, pendulează ritmic întreaga lui poezie, de la primul și pînă la ultimul vers pe care-l va scrie. Chimia ciudată a temperamentului său artistic, pe care am mai formulat-o și în alte împrejurări, înlăuntrul căreia trebuie privit și acest volum, o regăsim nealterată în versurile legate de motivul satelitului artificial, și în ciclul erotic. Proiectarea noului astru, redînd încrederea în „cer", celui ce-l considerase vid, și se ridicase să-l înfrunte, îi solicită, un nou val de elan, uneori o vioiciune ștrengărească, dar și reflecții ponderate, calcule gospodărești, de om care se gîndește cum să-și amenajeze mai bine viitoarea casă din... galaxie. Din nou răzbate, alături de poetul romantic al nopții (din „Ursoaica"), de poetul esenian, mînat de un perpetuu dor de ducă, țăranul chibzuit. Iar dragostea pe care o concepe solidară cu idealurile și acțiunea socială, are tresăriri și izbucniri de adolescent, pe un fond de melancolie matură. Cîntecul ei e folcloric, cadrul ei e natura, — pe melodie de doină sau de atmosferă de idilă șăgalnică și chiar ironică, dar și cu moliciuni și tropi de romanțe eminesciene: „Iubita mea, iubita mea/ atîta frunză e pe jos"...

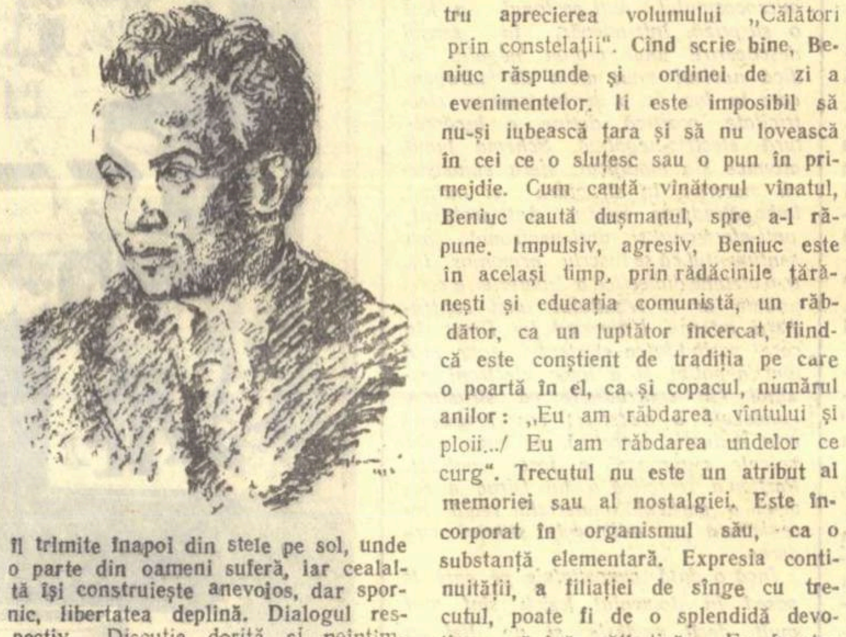

Și cu asta ajungem la ultima particularitate a autorului. Oricît de groasă, de noduroasă ar fi împletitura, firul e răsucit de Mihai Beniuc. Au apărut, apar și vor apărea poezii ale unor confrați mai corecte, mai bine făcute, însă impersonale. Or, Beniuc, cel puțin prin ton, prin ce percepem între cuvintele sale, este el însuși. Poate fi inferior sie-și, dar rareori, aproape niciodată altul.

Mihail Petroveanu

MAMA

Mama s-a întors din străinătate anul trecut, în primăvară; plecase în '47, în octombrie, o lună după moartea tatei—mi-aduc bine aminte. Veneau zilnic indivizi să cumpere mobila, covoarele, lenjeria, pianina, biblioteca, vindeam tot; mama se pricepea admirabil să „ceară prețul" și într-o lună strînsesem zeci de milioane. Mi-a lăsat o parte din bani și a plecat, cred că însoțită de Lewandowschi. O singură dată m-a întrebat dacă vreau să plec cu ea; am refuzat scurt și ea n-a insistat. Eram însărcinată; nu-i spusesem. Luni de zile n-am vrut să știu de ea. Ii uram răceala, frumusețea și inteligența. Avea 40 de ani cînd a plecat și azi încă nu pot uita cum au privit-o în gară hamali, conductori, bărbați fini care emigrau și mai ales, femeile. Totul din ea complota în favoarea frumuseții ei; gesturile cele mai banale se armonizau în mama, tacit, uimindu-mă: o mișcare a gîtului îi descoperea nu știu cum ceafa albă și moale; mîngîindu-și obrazul cu degetele lungi și subțiri, de pianistă — ochii negri căpătau o strălucire extraordinară; cînd se pieptăna, ridicîndu-și o clipă palmele deasupra capului, se înălța din umeri, bustul se arcuia viguros și-mi părea, în fața oglinzii, o adolescentă; după ce se pieptăna, încordarea se topea și rămînea, molatecă, puțin greoaie, ușor fanată, pe taburetul de pluș, fără să se mai privească în oglindă, potrivind în neștire pieptenul în etuiul uzat; cînd a coborît din taxi, în fața gării, voaleta i s-a agățat de portieră și cu un gest maiestuos și-a desprins-o zîmbind; s-a întors spre șofer să plătească și acesta, ca și mine, a tresărit. De nenumărate ori m-am surprins reacționînd odată cu bărbații din jur, în fața frumuseții ei.

După ce am divorțat, mi s-a făcut un dor insuportabil de ea. Erau vreo 6 ani de cînd plecase, ne scriam rar și rece, nu-mi scria ce face, dar într-un an jumătate primisem poșta ei din Franța, Italia, Olanda, Anglia și în sfîrșit Franța. Evident, o ducea prost. Lewandowschi probabil o părăsise. Niciodată nu am discutat despre el și, după plecarea ei, nu am întrebat în scrisori ce mai face vechiul meu profesor de înot. I-am scris în '54 să se întoarcă. Cred că n-am fost vreodată mai sentimentală, mai rugătoare, mai lacrimogenă ca în acea scrisoare. In corespondența dintre mine și mama, scrisoarea aceea e unică. Nu pot înțelege nici acum de ce i-am scris așa, de ce am pus atîta patos, de ce m-am întors la stilul scrisorilor din '43, la 16 ani — și cum am putut crede că s-a întors pentru mine.

De la Constanța pînă la București am venit cu acceleratul de noapte, îmbrățișate tăcut într-un compartiment rece. Eram lîngă fereastră și priveam cerul de primăvară cu stele fragede. Mama dormea pe umărul meu. La lumina lunii îi revedeam părul în care ghiceam firele albe, umerii puternici ca întotdeauna, ceafa albă, obrazul slăbit, pal, pleoapele grele. Imbătrînise, simțeam, deși nu o priveam în ochi, mult, îndelung — cum îmi doream de ani de zile. Ii simțeam răsuflarea pe gît și-mi era suficient. Răsuflarea înlocuia privirea ei, vorbele, noutățile, mărturisirile. In zori, în București, ea adormită, eu amețită, am luat de la gară o mașină — pînă la noi, pe Vișinilor. Orașul picotea și el — cîteva tramvaie, măturători, lumina cîtorva sticle de lapte. Mama nu vedea: fixa aparatul de marcat, iar în buzunarul pardesiului meu ne strîngeam palmele. A intrat în casă fără uimire; șoferul căra geamantanele pe scări și-l auzeam gîfîind, ușa apartamentului fiind deschisă. In vestibul, lăsînd geamantanele, a întrebat:

— Doamnă, cum mai e pe la Neapole? și a arătat una din etichetele de pe valiză.

— Foarte frumos. Mama își dezbrăca paltonul, obosită.

Nimic din cele ce i-am spus în acea seară — nu a interesat-o. Cîteva întrebări apatice: cum e familia cu care împărțim apartamentul, dacă am primit toate scrisorile ei, cum îmi merge cu dentistica? — aveam impresia că a sosit de la Tg. Ocna. Am făcut baie împreună; ne-am privit trupurile, fără întrebări. Imbătrînise, dar mișcările păstrau armonia cunoscută. Mă irita tăcerea ei, clipocitul săpunului în apă de cîte ori îi aluneca din palme, privirea stăruitoare cu care-mi studia mîinile, sînii, picioarele... M-a rugat să mă învelesc în prosopul plușat pe care-l aducea de la Milano; am ieșit din baie și mi l-a pus pe umeri, apoi, brusc, m-a strîns în brațe, punîndu-și obrazul pe spatele meu; m-a ținut multă vreme așa; o clipă am văzut-o în oglindă, dar speriată n-am mai privit, lăsîndu-mă îmbrățișată, simțindu-i hohotele de plîns înăbușite pe prosopul din Milano.

M-am întors în sfîrșit și am întrebat-o:

— Mamă, ce-i cu tine?

A izbucnit într-un plîns infinit, cum n-am mai auzit-o vreodată.

— Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? Ce-i cu tine? Niciodată nu te-am văzut plîngînd.

Am îmbrăcat-o ca pe un copil, într-o pijama de molton, i-am pus papucii în picioare și am condus-o în dormitor; am așezat-o pe marginea studioului:

— Deschide gura și închide ochii!

M-a ascultat; i-am dat o linguriță de dulceață de caise verzi, dulceața ei preferată. A deschis ochii și atunci, pentru prima oară, ne-am privit.

— Ți-a rămas dulceață pe buze. Șterge-te! i-am spus șoptit.

Mama mi-a ridicat de pe frunte o șuviță de păr și și-a trecut degetele lungi și subțiri, de pianistă, pe obrazul meu.

— Ești frumoasă, ești foarte frumoasă, mi-a spus tot în șoaptă. Te-am văzut și cînd te spălai.

Nu știu cînd m-am trezit sub plapumă, lîngă ea.

— Ești frumoasă și mă bucur mai mult decît de orice. Semeni cu mine.

— Tu ai ochii mai frumoși.

— Cum am putut să te las aci? continuă, febrilă, surdă la tot ce era în mine. M-am purtat îngrozitor cu tine. Niciodată n-o să ne mai despărțim. Ți-a fost dor de mine?

— Da.

— Nu m-ai urît niciodată?

— Ba da.

—Mi-a fost extrem de greu. Am dus o viață insuportabilă. Nu știi ce înseamnă Europa. Oamenii sînt răi, aspri, indiferenți. Dormeam în hoteluri, singură, și mă rugam în pat, sub pătură, să vină cineva să mă învelească mai bine, să mă strîngă-n brațe. Am nevoie de tandrețe. Să-mi dea cineva dulceață, cum mi-ai dat tu acum. Să rîdă cu mine.

— Vrei să te căsătorești?

— Nu.

— Lewandowschi.

— Ce-i cu el?

— Lewandowschi te-a părăsit, nu-i așa?

— Nu. S-a întors în Polonia. Cred. După plîns, părea epuizată.

—N-ai plecat cu el?

— Nu.

— N-am știut.

— Iți mai aduci aminte de el? — mă întrebă, la marginea somnului.

— Da.

— Și eu.

Tăcînd, mama a adormit pe pieptul meu. Soarele nu răsărise încă, dar în oglindă strălucea cerul de lămîie al dimineții. Desigur că-mi aduceam aminte de Lewandowschi. La orele acestea, 5 jumătate — 6, mă întîlneam cu Lewandowschi în fața ștrandului, vara. Aveam 18 ani și știam tot ce-i între el și mama. Mama îl rugase să mă învețe să înot. Ea mă trezea în zori, punctual și îngrijorată: „Te așteaptă Lewandowschi". Mama sosea la ștrand pe la 10; pășea ca o regină pe nisipul cald, înaltă, bronzată, zîmbind, salutînd discret cunoscuții, avînd parcă grijă să nu-și înfunde călcîiul prea mult în nisip. Plutea. Lewandowschi ieșea din apă și se culca lîngă ea pe nisip. La 50 de ani era cărunt — dar lîngă mama întinerea, efeb. Adam, cum îi spuneam amîndouă, avea ceva de sculptură: mușchi arcuiți perfect, o armonie asemănătoare cu cea a mamei, în liniile gîtului, umerilor, pieptului; îmi plăcea să-i văd unul lîngă altul, bronzați, pe cearșaful alb, culcați cu fața-n jos, strîngîndu-și degetele ascunse sub coatele lipite; discutau în șoaptă, cu precipitări, în franceză, cu obrajii pe cearșaf; aveam impresia că zîmbetele, rîsetele, șoaptele lor se înregistrează pe nisip și, adolescentă, mă înfioram odată cu ei. Adam mă considera un copil; o fată de a lui, de vîrsta mea, murise într-un lagăr în Germania, în timp ce pe el îl deportaseră în alt lagăr. Nu vroia să-mi limpezească nimic din suferințele sale. Nici mamei. „Toate le vei găsi în cartea mea" — ne asigura grav. La prînz mîncam în trei, pe cearșaf, roșii, ardei, castraveți. Lewandowschi tăia pîinea și săra legumele; altcineva n-avea voie. Era „plata" pentru lecțiile de înot: să-l lăsăm să ne taie pîine și să pună sare pe roșii. Mama ungea untul pe pîine. Eu mă plîngeam că mi-e foame. Lewandowschi ținea pledoarii pentru regim vegetarian. După-amiază, pe la 4, Lewandowschi pleca acasă, să scrie. Nici pînă azi nu știu ce scria. Desigur, știam că era poet; ne dăruise un volum al lui, purtat cu el în tot timpul deportării. Nu mai mi-aduc aminte despre ce scria; erau versuri albe — atîta știu. In luna petrecută cu mama la București, n-am mai discutat nimic despre Lewandowschi; am făcut vizite întregii familii, atît rudelor ei cît și celor din partea tatălui.

Mergeam la cinema, la teatre, la restaurant, îmi plăcea cînd intram la Athénée, la Studio — să mă privesc în oglinzile mari, cum arăt lîngă ea. Ea simțea și-mi strîngea brațul. Printr-o înțelegere tacită, masa de seară o pregăteam alternativ; după primele zile, cînd ne-am surprins jocul, am hotărît să pregătim cina împreună. Era iunie, începuseră să apară legumele. Intr-o seară, fără nici o premeditare, i-am cerut să mă lase să tai pîinea și să sărez cartofii. M-a lăsat, privindu-mă. După o săptămînă-două se obișnuise să se trezească înaintea mea, dimineața, ca să-mi pregătească laptele, pîinea cu unt; se împrietenise cu lăptăreasa și auzeam — moțăind, amînînd mereu trezirea — dialogurile lor în vestibul:

— Și eu am o fată. Dumnezeu să mi-o țină. Are cancer la piept. Există leac, doamnă?

— Se caută acum.

— Dac-aflați, spuneți-mi!

Sau:

— De ce nu vă măritați, doamnă?

— Nu găsesc un bărbat ca lumea.

— Așa-i, lua-i-ar dracu'. Unul nu-i ca lumea.

Mama rîdea de grija cu care te memoram. Mă urmărea cum mă îmbrac și, după ce plecam, se culca din nou. Venea la prînz să mă ia de la policlinică și mîncam împreună la restaurant — meniu fix. Observam că alege totdeauna altceva decît ce aleg eu. Am întrebat-o, glumind, de ce. Nu mi-a răspuns și am surprins pe chipul ei, pe buze, aburul rece de demult. Alarmată, am început s-o urmăresc: evita orice mărturisiri între noi, evita micile tandreți — cum ar fi alegerea acelorași mîncăruri din meniu — scurta efuziunile, rîdea și-mi mulțumea silit.

Spre sfîrșitul primei luni, seara, la cină, m-a anunțat că pleacă la B, la teatrul de păpuși. Un văr i-a aranjat ceva acolo. Ne-am certat cu o furie abia stăpînită:

— Credeam că ai venit pentru mine.

— Te-nșeli. Sînt o femeie independentă.

— Văd. Ce să cred din jurămintele făcute în prima noapte? Ai spus că nu te mai desparți de mine.

— Știi că noaptea oamenii discută altfel decît ziua. Știi foarte bine că toți sîntem slabi și trebuie să ne învingem slăbiciunile.

In pat, m-a conjurat însă s-o las să plece. Nu poate suporta viața asta fără muncă, trăind ca un parazit, din cele ce-i dau eu. M-a rugat s-o iert pentru cele spuse înainte și-a adormit din nou pe pieptul meu. Mi-am dat seama că nu spune întreg adevărul, că e altceva care o neliniștește permanent; dar între noi devenise iar imposibilă mărturisirea. Ca și atunci, în tren, respirația ei mă mîngîia pe gît. A învățat la Paris, în două-trei luni, arta teatrului de păpuși. Ce viață duce femeia asta?

Ne-am despărțit cu sărutări convenționale. M-a încredințat că-mi va scrie prima și și-a îndeplinit promisiunea. Mi-a scris conștiincios, exact, și i-am răspuns la fel. De Anul Nou m-a invitat la premiera „Ursuleților din pădure". M-am dus, indiferentă la premieră — numai ca să fiu cu ea de revelion. M-a așteptat în gară. In B. ningea liniștit; de la gară am luat o trăsură sărăcăcioasă cu o gloabă șchioapă și am străbătut bulevardul principal, sub ninsoare, într-un amurg incolor de decembrie, însoțite ridicol de „J'aime flâner"... Mama era tristă și bună și mă privea îndelung. Seara, într-o sală plină cu „oameni mari", am asistat la premiera „Ursuleților din pădure". Imi place întotdeauna să ne copilărim, dar în seara aceea, imediat cum s-a ridicat cortina peste scena micuță, cu doi stejari din care ieșeau trei ursuleți — m-a învăluit o tristețe grea și-am vrut să plec imediat. Nu știu cît timp n-am vrut să aud nimic; înregistram melodia pianului, dezacordat în seara premierei. Temătoare, am început să caut vocea mamei, între vocile din culise. Desigur, am găsit-o fără efort; aparținea ursoaicei — un rol principal. Păpușa se mișca admirabil și, cîteva minute, am urmărit-o: învăța ursuleții să se spele, să facă gimnastică, să se îmbrace și să fie cuminți. Vocea mamei nu mi s-a părut niciodată mai gravă și mai tristă:

— Copiii mei trebuie să fie cuminți și să m-asculte. Mama nu vrea să-i pedepsească. In fiecare seară, la culcare, mama să-i sărute mulțumită, rostea rar și meditativ.

Cu un gest larg, care-mi aducea aminte de prosopul din Milano, „ursoaica" îi strîngea la piept și-i legăna cîteva clipe, omenește. Nici un copil nu ar fi putut înțelege ce înțelegeam eu.

„Oamenii mari" au aplaudat furtunos și la rampa infantilă au apărut cîteva capete și cîteva mîini, ale artiștilor cu păpușile lor. Nu am privit-o pe mama; am fixat păpușa — ursoaica mare și simplă, pe care o înălța deasupra capului.

De la teatru ne-am dus la restaurant. Mai era un ceas pînă la 1 ianuarie 1958. Mama m-a zorit cu mîncarea; la 12 ne aștepta o sanie în fața teatrului. Am băut două pahare cu șampanie și am închinat pentru talentele ei, atîta timp necunoscute mie. Am alergat prin orașul prea tăcut pentru o noapte de revelion. Alergam braț la braț și mama rîdea: mai încet! mai încet! Sania ne aștepta veselă; erau doi cai cu salbe de zurgălăi și copite proaspăt unse; blănuri roșii în sanie, cu care ne-am învelit copios, și un birjar mătăhălos din care n-am înțeles nimic. Am pornit într-un galop nebun. Mama continua să rîdă. Galopul era indicația ei de regie, probabil. M-am lăsat pe spate și auzeam cum zăpada stîrnită de copitele strălucitoare ale cailor se întindea peste lume. Am simțit cum ieșim din oraș și zburăm pe o întindere vastă, neclintită.

— Sîntem pe un cîmp, nu-i așa? am întrebat-o fără să mă mișc, cu ochii cuprinzînd mereu cerul cenușiu.

Mama s-a aplecat peste mine, mi-a învelit gîtul cu blana și m-a întrebat:

— Iți place?

Și s-a lăsat pe spate, lîngă mine.

Undeva ne-am oprit. Ne-am ridicat și ne-am privit; pe fețe ne sclipea zăpada. Caii răsuflau adînc și înălțau aburi. Birjarul și-a aprins o țigară înghețată. Peste tot, tăcere.

— Ți-a plăcut?...

— Da. Și „ursoaica". Ai devenit mai bună, mai frumoasă. Ai talent. Talentul ne face întotdeauna mai buni; eram incoerentă, nu-mi puteam reveni după galopul nostru.

— Intoarcem? mormăi birjarul, fără să ne privească. Nu primi răspuns și întoarse caii obosiți care respirau alb.

— Știi? spuse ea, deodată. Am aflat eri că Lewandowschi a murit acum o lună.

— De la cine ai aflat?

— De la un om de acolo. Și după o clipă de tăcere: Trebuie să-ți mai spun ceva. N-am venit pentru tine...

Pentru prima oară am remarcat muzica zurgălăilor. Birjarul și-a aruncat țigara în zăpadă.

Radu Cosașu

Desen de IULIAN OLARIU

COLECȚIONARUL DIN PUSTIU

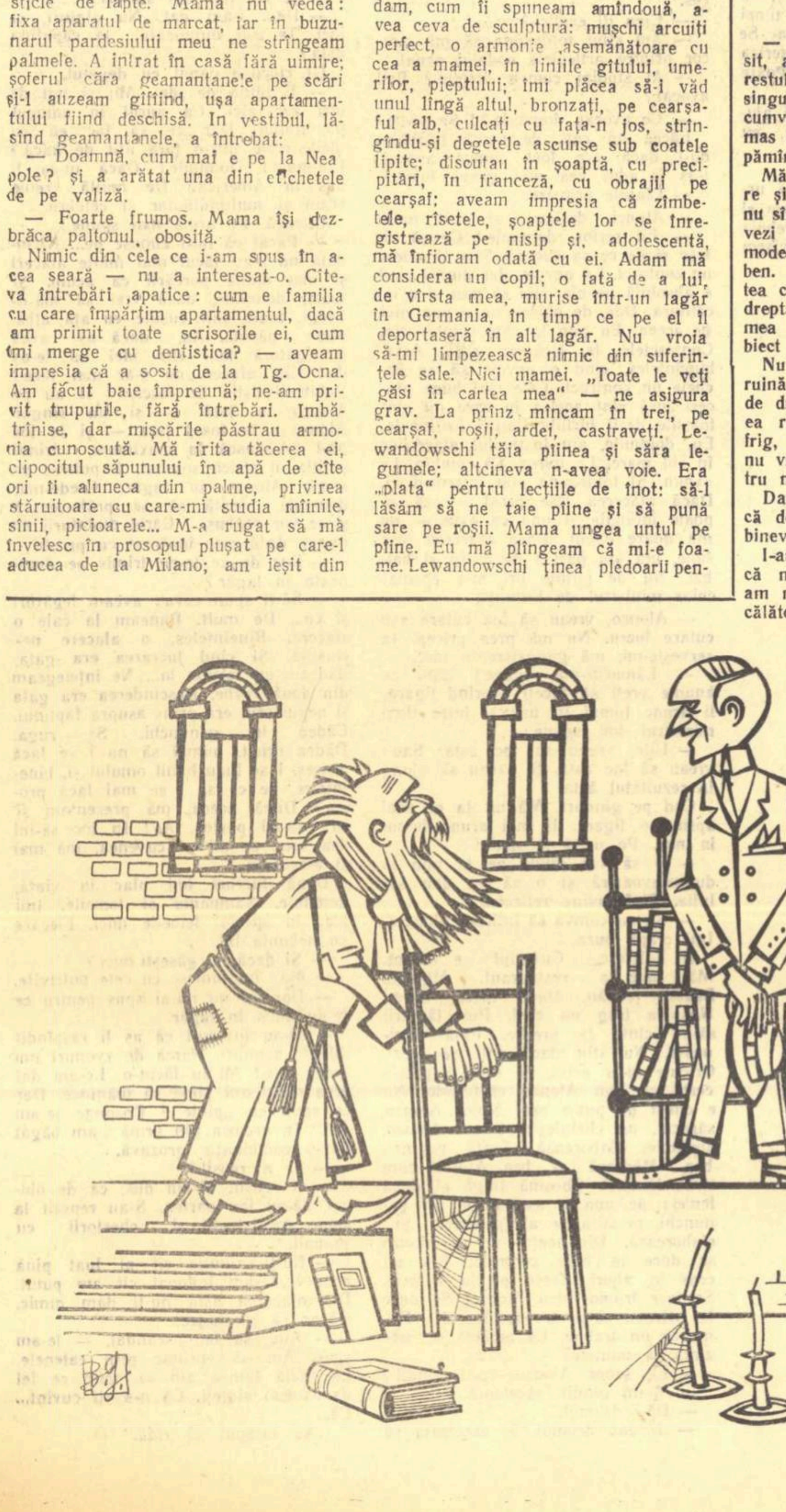

— „Locul acesta este atît de părăsit, atît de lipsit de comunicare cu restul lumii, încît eu, care trăiesc aici singuratic, mă întreb uneori dacă nu cumva lumea a pierit și tot ce a rămas din ea e doar acest petic de pămînt sterp, unde nu cade nici rouă.

Mă măsori din cap pînă-n picioare și vrei parcă să te convingi că nu sînt o nălucă, ci un om aievea. Imi vezi chipul și-ți vine a crede că sînt modelat din ceară sau din lut galben. Ți se pare ciudată îmbrăcămintea care-mi acoperă trupul bătrîn. Ai dreptate, e ciudată. Imbrăcămintea mea însăși poate fi luată drept obiect de colecție.

Nu locuiesc într-o casă ci într-o ruină. Ruina ar putea fi un culcuș de draci și iele, dar e casa mea, în ea respir, dorm, mi-e cald și mi-e frig, casc și mă plictisesc. De visat nu visez, n-am aspirații, viitorul pentru mine e neinteresant.

Dacă ai răzbit pînă aici, înseamnă că dorești să-mi vizitezi colecția. Fii binevenit, tinere, și să începem".

I-am răspuns bătrînului colecționar că nu-l cunosc, n-am auzit de el, am nimerit la dînsul din întîmplare, călătoria mea avînd cu totul altă țintă. Totuși, fiindcă mă aflu în pustiul lui, nu mă dau în lături să-l cercetez, pe cît îmi va sta în înțelegere. I-am mărturisit, de asemenea, că sînt tot atît de nepriceput în arta colecționării, ca și în artă în general.

— Cu atît mai bine, în cazul ăsta ești oaspetele mult dorit. Ca vizitator al colecției mele să te pricepi în artă? Să știi emite o judecată de valoare, să ai cunoștințe de istorie, de mersul curentelor și al școlilor? Inutil!

Specificul obiectelor din colecția mea e tocmai lipsa totală de valoare, lipsa de durabilitate istorică.

N-am piese cu valori eterne sau cel puțin cu valori raportate într-un fel sau altul la esența și la geniul bun al unei epoci sau al unei țări.

Am colecționat numai piese total neimportante în ceea ce privește dezvoltarea omenirii.

M-a interesat reversul nemuririi și al geniului.

Recunoaște și dumneata că pentru o asemenea muncă de colecționar mi-a trebuit nu numai ceea ce dumneavoastră numiți originalitate. Am desfășurat o acțiune de selecție dintre cele mai pline de piedici. Mi-au trebuit cunoștințe și studii vaste, mai complexe, poate, decît acelea ale colecționarilor de valori autentice.

Deseori m-am înșelat. Plăteam bani grei pe obiecte pe care le socoteam prețioase — adică lipsite total de valoare umanistică — și cînd colo mă trezeam că ele au totuși cîte o minimă calitate, ceea ce pentru colecția mea însemna pur și simplu o depreciere categorică.

Mi s-a-ntîmplat deseori — de-a lungul trecutelor mele decenii de activitate — să mă las tîrît de climatul oficialității în aprecierea valorilor și să iau drept nereprezentativi pentru epoca lor pe unii artiști sau oameni de știință, care erau trecuți cu vederea, batjocoriți, proscriși, — și să-i consider creatori de opere pieritoare, aistorice, ridicole; în consecință, să mă aplec cu mult interes spre creația lor. Timp pierdut zadarnic. O bună parte din acești artiști și oameni de știință au intrat pînă la urmă în conștiința publică, au devenit celebri, iar eu a trebuit să mă descotorosesc de lucrările lor, să le dau pe un preț de nimica, regretîndu-mi amar credulitatea.

Dar m-am luat cu vorba și te țin încă în pragul muzeului meu... Poftim înăuntru. Un moment însă. Fă, te rog, un salt peste această groapă dintre prag și ușa odăii care se vede în fundul coridorului. Sări cu atenție, ai grijă să nu-i faci vreo stricăciune. Groapa asta e piesa cea mai originală din muzeul meu: e fără sens și absurdă ca o groapă.

Apasă acum pe clanța de la camera asta. Privește: aici e Sala cupelor de șampanie. Am expus aci serviciul complet de cupe de șampanie al unui parlament care n-a rezolvat nimic în istoria țării respective. Valoarea colecției de cupe de șampanie e extraordinară prin faptul că întreg serviciul a fost achiziționat nespălat, chiar în momentul unei schimbări neașteptate de guvern care a atras după sine și dizolvarea parlamentului.

Pentru a trece din Sala cupelor de șampanie în Sala literaturii clasice necitite, nu e nevoie să deschidem vreo ușă.

Iată opera în trei volume a unui poet de curte care n-a scris altceva decît laude pentru monarh și pentru adulatorii lui. Piesa aceasta de literatură e de o valoare incalculabilă. Ca să te convingi, deschide volumele: au filele netăiate. Ca să te fac să înțelegi cît de prețioase sînt exemplarele astea de literatură, permite-mi o comparație: pe planul valorilor autentice ele corespund cu tot ceea ce are mai tăios și sclipitor satira lui Voltaire...

— O remarcă — zic. Dumneavoastră sînteți o conștiință... sînteți, ca să zic așa, un colecționar satiric.

— Te-am prevenit că adevăratele calități nu mă interesează. Altceva nu găsești să spui despre mine? Ceva care să mă facă interesant și în propriii mei ochi?

— Imi mărturisesc încă o dată nepriceperea. Fiind un călător, un oaspete al dumneavoastră, îndrăznesc, însă, să vă întreb: în toată colecția asta ciudată, aveți ceva și despre țara mea?

— Țara dumitale? Cum se numește țara dumitale?

I-am spus cum se numește țara mea.

— Crede-mă, posed un material atît de vast, încît în unele sectoare e complet neclasat. Și acest lucru mă doare, gîndindu-mă că e posibil să am în sediul colecției mele și piese eterogene, adică din acelea care să prezinte interes pentru colecționarii obișnuiți, iar pentru mine să fie nule.

Chiar azi vroiam să mai clasez cîte ceva. Dar acum e noapte, e timpul să merg la odihnă.

Dumneata, tinere, nu te grăbi să pleci la drum. Rămîi și dormi aici. Dacă pleci, riști să rătăcești pe drumurile înșelătoare ale pustiului și să te învîrți pînă-n zori în jurul ruinelor castelului meu. Am un pod cu manuale vechi neclasate, unde există un pat și o pătură pentru oaspeți. Urcă-te acolo și odihnește-te. In zori îți voi fi călăuză pînă la drumurile adevărate.

Am urcat în podul cu grămezi prăfuite de manuale vechi. N-am putut dormi. Mă atrăgeau maldărele de manuale vechi ca drumurile unei țări fantastice, necunoscute. Ciudata personalitate a colecționarului insuflase vrajă pretutindeni în acest castel, pînă chiar și colbului care acoperea cărțuliile. Am lăsat patul nedesfăcut și am început să răscolesc vrafurile de manuale neclasate.

Cam la două ceasuri după miezul nopții am descoperit un manual vechi, fermecător, adică tocmai lucrul pe care-l căutam și speram să-l găsesc în colecția bătrînului: un manual despre țara mea. Neobișnuit manual: scris în formă de catrene, purtînd viza casei de Hohenzollern, circulase în special prin imperiile cu capital investit în țara noastră, fusese conceput pentru uzul acestora.

M-am grăbit să aleg și să notez cît mai repede catrenele cele mai prețioase — adică pe acelea mai lipsite de valoare — ca să nu mă apuce zorile și să mă surprindă bătrînul că-i răpesc bunuri atît de rare.

Iată catrenele extrase din poemul monarhic:

Romînia e o țară
De țărani — și e regat.
Ea se află-n Europa
Și e mică rău ca Stat.

Are grîu, petrol și miere,
Se bea multă secărică
Iar țăranii ei sînt proști
Și mănîncă mămăligă.

Țara a trăit sub turci
Cam de la Hristos încoace.
Poți s-o stăpînești — s-o spurci —
Țara dă și țara tace

Carte-n ea nu se învață.
Limba ei e o rușine.
Un romîn deștept (cînd e)
Scrie numa-n limbi străine.

Regii ei nu sînt din țară,
Ci aduși din altă parte;
Asta dovedește că
Oameni mari să dea nu poate

Trecut glorios nu are,
Ci doar răzvrătiri netoate,
Cum se zice că a fost
Cea din nouă sute șapte.

Cum s-a crăpat de ziuă, am coborît binișor din pod și, pășind fără să mă simtă bătrînul, am părăsit ruinele castelului. Pe la răsăritul soarelui, am dat de drumurile adevărate și am lăsat în urmă pustiul, păstrîndu-i bătrînului colecționar o amintire încărcată de stimă și recunoștință.

Ștefan Bănulescu

Desen de BENEDICT GANESCU

Popas înalt

Il înconjură cu nimbul lor tremurător
Ienuperii, caprele verzi ale pădurii —
Și nu se teme de vîntul spelb,
De steiul detunat,
De furtuna ascunsă poate în umbrele văii
Prelungi, cu asfințitul la capăt.
Răsturnat, ca un Walt Whitman pe creastă
Iși așteaptă prietenii și pasărea serii,
Sub trupul împuns de cremenea mută,
Uimire:
Aurul, Cărbunele, Fierul se sărută
Și suie, suie,
Magnetizate miraculos de trupul acela rar întîlnit,
Intins pe steiul învinețit de tăcere.
Și cînd prietenii la un loc îl strigară
Mîna lui se aprinse ca cel dintîi luceafăr de seară.

Liviu Călin

RĂDĂCINILE

CAP. IX

SMÎRCUL

Într-adevăr, pe fața mea se scrisese o mare mirare. O foarte mare mirare. Și cum nu s-ar fi scris? N-avusesem vreme să cunosc bine orașul. Plecam dimineața, uneori chiar în zori, cu somnul pe ochi. Mă întorceam noaptea, tîrziu. Cerusem să stau de vorbă cu muncitorii de la căile ferate și cu cei de la cărămidării. Mi se răspunsese:

— Nu e nevoie. La căile ferate avem tovarăși vechi și buni. Ce să le spui dumneata? Ce să-i convingi? Sînt cu noi: carne și unghie. Iar la cărămidării... ține contact cu ei tovarășul Stelea...

Cunoșteam, din fugă, strada mare, cu dughene, prăvălioare, bodegi. Zărisem și o librărie cu vitrinele încărcate de cărți prăfuite.

— Negustorimea e, aproape toată, cu boier Pierre... cu Țăpoiu... Ne-am bate gura degeaba...

Îmi aruncasem ochii și peste mahalale. Tot în fugă. Mă speriase înfățișarea jalnică a caselor și mă făcuseră să mă cutremur copiii agățați pe porți, galbeni, cu burțile mari, umflate. Tovarășul Licu Oroș oftase și șoptise ca pentru sine:

— Doamne, Doamne!... Cîte mai avem de îndreptat și de făurit... Am moștenit o situație îngrozitoare...

Teliu! Un biet oraș de provincie ca atîtea altele. Mă aruncase aci întîmplarea... Oroș îmi arătase într-o seară cîteva proiecte:

— Aici vom deschide un mare magazin central; vom reface grădina publică; vom pava străzile... Intenționăm să construim în partea asta, unde acum sînt vaste terenuri virane o fabrică de textile... Va trebui să aducem motoare pentru uzina electrică... Avem de lucru. Mai mult decît pentru o viață de om...

Multe mă așteptam să găsesc la Teliu, chiar un prefect ca Zenobie Bușulenga, dar nu-mi trecuse cîtuși de puțin prin cap că aș putea să cad aci, ca musca în lapte, într-un local de noapte, ba încă într-unul semiclandestin, pitit hoțește în încăpătorul subsol al unei case meșteșugit camuflată de mahala. Se vedea cît de colo că deochiata întreprindere e nouă-nouță. Pereții peșterii, căci altfel nu eram îndreptățit să-i spun, fuseseră spoiți de curînd pe ieftin, cu bidineaua. În varul subțire spoitoresele aruncaseră puțină vopsea și din amestecătură ieșise un roz spălăcit. Mesele, toate de lemn, lungi, și scaunele cu speteze erau tot roze. Perdeluțele de hîrtie, care acopereau ferestre imaginare, aveau aceeași culoare nesuferită. Sub scundul tavan atîrnau, pe lîngă lămpile cu pălării, lănțișoare și fundulițe de hîrtie de toate culorile. Fumul era acru și greu. Mirosea de trăznea a vin, a grăsime și a sudoare. În fundul localului se înălța, ca la două palme de dușumea o estradă nefericită, săracă. Urcați acolo se agitau de parcă ar fi fost loviți de streche patru jaz-bandiști. Văzui o tobă roasă, în care un bărbat, cu sprîncenele groase, bătea de zor; o trompetă care țipa; un pian care zdrăngănea, dezacordat; un acordeon cu foalele jupuite. În fața lor, un bărbat burticos și chel, cu mîinile scurte și groase, agita castagnetele. Mai alături, o fată cu fața mîncată de vărsat și cu nasul turtit, cu părul lung și roșu, revărsat pe umeri, îmbrăcată cu o rochie înfoiată în poale și dungată, cînta cît o țineau puterile:

Mina benita, dame tu amor,
Que por tus preciosos ojos me muero yo!
Pichoncita mia, dulce bella flor,
Ay! me das un gram tormento en el corazón.

Dacă n-ar fi fost decît atît și încă mirarea mea, marea mea mirare, s-ar fi găsit la locul ei. În Bucureștii a cărui față ne străduiam s-o schimbăm asemenea spelunci își puseseră de mult lacăte la uși. La Teliu mai dăinuiau. Poate că și înfloreau. Nu mă mira însă numai existența speluncii și faptul că o aflasem tixită de nu aveai cum să-ți tragi sufletul. La o masă mare — de onoare — așezată în imediata apropiere a estradei pentru ca artista cîntăreață să poată fi privită cît mai bine, l-am văzut, și ceea ce vedeam nu era o nălucire, pe don Alonzo, omul care vindea «idei», vechiul meu cunoscut din lagărul dintre munți, în care fusesem nevoit să viețuiesc un timp pe cînd bîntuia în lume războiul. Mă mai schimbasem nițeluș de atunci. Se mai schimbase și don Alonzo. Chelia, care pe atunci era numai la începuturile ei, îi devenise acum desăvîrșită. Cărnoteile fălcilor mari și căzute îi crescuseră și căzuseră și mai mult, ceea ce făcea ca nasu-i vulturesc să iasă și mai mult în evidență pe obrazu-i smead. Sta înclinat către trei clienți de soi. Unul era doctorul [illegible], al doilea Tîrnavu, al treilea însuși domnul Pierre Țăpoiu, candidat la Teliu în capul listei de opoziție. Un chelner care purta pe trup un frac verzui, uzat, veni către mine, îmi surîse profesional, se înclină și mă pofti să iau loc la o masă. Intrasem, fără voia mea, în horă. Trebuia să joc. Cel puțin o jumătate de oră, de ochii celorlalți. Mirarea îmi pieri. Îmi pieri și stînjeneala. În locul lor răsări, crescu și puse stăpînire pe mine curiozitatea.

După ce urmînd invitației amabile a chelnerului mă dezbrăcai de manta și mă așezai, îmi aruncai privirile avide împrejur. Tresări în mine reporterul. Îl sfătuii să se potolească. Doar nu venisem la Teliu să scriu reportaje.

La celelalte mese petreceau o sumedenie de alți clienți — bărbați, femei de consumație violent vopsite. La o masă, în fața aceleia la care se afla așezat grupul celor trei, zării chiar două doamne în vîrstă, dintre care una, cu obrajii uscați și nițeluș mustăcioasă, îi mînca din ochi privindu-i prin lornion, pe jerpeliții dar zdravenii jaz-bandiști.

Chelnerul, căruia nu i se topise încă pe gură surîsul profesional, mă întrebă:

— Cu ce să vă servim, cucoane? Șampanie? Avem Mumm, Pomery Greno, Veuve Cliquot...

Făcui din cap un semn pe care îl înțelese. Totuși stărui:

— Veritabile. Ultimele sticle.

Rămăsei, ca și mai înainte, indiferent.

— Poate vă poftește inima un vinișor: Bourgogne, Clo Vougeot, Chateau Ikem. Vechi.

— Aș prefera un Cotnar.

— Isăcescu, Rîșnoveanu, Terente.

— Rîșnoveanu.

Omul plecă grăbit și se întoarse și mai grăbit. Îmi vîrî sticla sub nas și îmi atrase atenția asupra vechimii ei, arătîndu-mi coaja care se prinsese pe pereții dinăuntru ai sticlei, precum și firele de pămînt și nisip lipite în straturi pe suprafața mată.

— Da. Da. Văd.

Șterse sticla atent cu șervetul, deși știa că stratul de pămînt și nisip nu se șterge. O desfăcu și îmi umplu paharul. Alături de paharul meu plin, observai că mai puse încă unul.

— Sînt singur. Și nu-mi place să am pahare goale pe masă.

— Tocmai de aceea l-am adus, cucoane. Să-l umplu și să vă trimit pe cineva, ca să nu fiți singur. Vinul băut de unul singur aduce tristețe.

Ridicai ochii întrebător:

— Pe cine?

— Uitați-vă în sală și spuneți-mi pe care. Sînt destule. N-așteaptă decît să fie poftite.

La doi-trei pași de mine, la o masă roză trei fete veștede fumau. Ochii le erau obosiți de nesomn și de lene. Păreau toate trei grozav de plictisite. Trăgeau din țigări, căscau și nici măcar nu se osteneau să-și acopere gura. Mă uitai la ele o clipă, și spusei:

— Blonda.

Chelnerul trecu lîngă fată. Îi șopti ceva. Fata mă cîntări din ochi. Îmi surîse. Căscă o gură cît o șură. Scoase o oglinjoară din poșetă, se uită în ea, își pudră fața, își rujă buzele. Îmi surîse încă o dată. Apoi se ridică plină de lene și de oboseală. Veni și se așeză în fața mea.

— Bonsar, șefule. Plictisit?

— Plictisit...

— Păi, să nu mai fii. Să ne distrăm în doi...

Trebuia să fac un mare efort ca s-o aud. Jazul urla, ca scos din minți. Fata cu fustă dungată și nas turtit se chinuia, în atîta zarvă, să fie auzită.

Si a tu ventana
Llega una paloma
Tratala con carino
Que es mi persona.
Quentala tus amores
De mi vida,
Coronala de flores
Que es cosa mia.

Fără să vreau, uitai pentru cîteva clipe unde mă aflu. Cîntecul rostit destul de scîlciat de fata cu nasul turtit avu darul să mă facă să retrăiesc vara mea spaniolă. Îmi reamintii de Madrid și de Barcelona. Revăzui munții de portocale din Valencia, sălile întunecate ale universității din Salamanca, turnurile Sevillei oglindite în apa vînătă a Guadalquivirului, mă pierdui prin grădinile de piatră ale Cordovei, mi se păru că aud «Paloma» cîntată într-o veche tavernă din Segovia... Toată Spania cînta în vara aceea... Căzuse monarhia. Spaniolii cîntau de dragul vieții și al Republicii.

— Azana... Azana...

Fasciștii atacaseră republica... La Madrid și la Oviedo, la Sevilla și la Salamanca, la Segovia și la Cordova poporul sărise să-și apere republica. Se prăbușeau sub tirul artileriei și sub bombardamentele aviației vechi orașe și vechi muzee... Cădeau și spanioli... Cădeau și străinii...

— Frontul popular... Frontul popular...

La București războiul civil din Spania era urmărit cu înverșunare. Fasciștii se bucurau de victoriile fasciștilor. Noi ne bucuram de succesele frontului popular, căutam să le popularizăm în toate chipurile, să creștem încrederea oamenilor în democrație și în libertate, să stîrnim ura împotriva fasciștilor care ridicau, tot mai semeți, tot mai cutezători capul.

Mulți prieteni și cunoscuți de ai mei plecaseră în Spania să lupte și să moară pentru republică. Rămăsei să lupt cu ajutorul cernelei. Tocmai înființasem un cotidian. Pe drept sau pe nedrept socotii importantă bătălia de presă și mă azvîrlii cu toată puterea asupra fasciștilor. Scriam și despre Spania populară. Încercam să arăt cum în spatele așa zișilor naționaliști spanioli se ascundeau Hitler și Mussolini. Deseori cenzura îmi ciopîrțea articolele ori mi le ștergea de la cap la coadă. Protestam. Șeful cenzurii, colonelul Păsculescu, mă certase:

— Ce-ai dumneata cu Spania? Ce te interesează Spania? Guvernul nostru l-a și recunoscut pe Franco.

Ministrul Spaniei la București vizita ziarele, asista la manifestările fasciștilor romîni, uneori încălcînd uzanțele diplomatice participa ținînd cuvîntări. Cele mai multe ziare ascundeau victoriile republicanilor, se întreceau în a ridica imnuri de slavă fasciștilor spanioli.

— Am cucerit Sevilla, urlau fasciștii noștri... I-am zdrobit pe comuniști la San-Sebastian... Le-am tras o lecție la Guernica...

Legionarii trimiseră cu mare zgomot nouă oameni în ajutorul lui Franco. La prima ciocnire cu armatele republicane muriră doi dintre ei. Le aduseră cadavrele în țară și le înmormîntară cu mare paradă. Guvernul lui Guță se temu. Îngădui uriașe manifestații fasciste. Comuniștii, din ilegalitate, demascară complicitatea guvernului liberal și a celorlalte partide burgheze cu fascismul, arătară pericolul, chemară poporul la luptă, acționară în vederea închegării Frontului Popular.

Muriră mulți comuniști romîni pe fronturile Spaniei. Numele lor nu-l cunoscu decît Partidul. Trupurile lor fură îngropate în aridul pămînt spaniol... Ceilalți continuară să se bată cu fasciștii pînă la sfîrșit... Sfîrșitul!...

Cu ajutorul lui Hitler și al lui Mussolini generalul Franco birui. Popii și fasciștii puseră din nou mîna pe Spania. Ajută la biruința fascismului spaniol și guvernul francez care susținu... neintervenția... Ajutară și englezii...

Vara mea spaniolă... Dulcea și neuitata mea vară spaniolă...

La o masă alăturată chelnerul desfăcu o sticlă de șampanie. Bubuitura ei, ca de pușcă, îmi aduse aminte unde mă aflu. Îi mulțumii fetei de lîngă mine pentru tăcere și mă uitai la mîinile ei subțiri, uscate aproape, cu pielea încrețită. Numai degetele erau roșii și umflate. Băgă de seamă și îmi spuse:

— Din cauza apei. Mai și spăl.

— Ce speli?

— Vase, albituri. La don Alonzo. Altfel nu ne ține la local. Zice că puținul pe care îl cîștigăm cu partea cu care stăm pe scaun nu-i ajunge pentru întreținerea noastră...

— Văd că aveți destui clienți.

— Eu știu cît o ține? Localul e nou. Și... nițeluș clandestin... Poate că într-o zi au să-l închidă.

— Cine?

— Cine ne-a închis și casa din oraș la care lucram...

— Faci de mult... meseria?

— De cînd mi-a murit bărbatul... La Donet. Noroc că n-am rămas și cu copii atîrnați de gît. Altele o duc mai greu...

— N-ai găsit altceva de lucru?

— Unde? Pe aici nu sînt fabrici. Iar la stăpîn...

Don Alonzo mă tot privea și parcă nu-i venea să creadă. Cînd s-a dumirit s-a lovit cu palma peste frunte de parcă ar fi vrut să-și spună: «Vai! Ce nătărău sînt» mi-a surîs larg și s-a îndreptat spre mine cu un scaun în mînă. Puse scaunul lîngă masă.

— Bucuros de revedere?

— Mai mult decît bucuros.

Îmi întinse mîna. Și fără să mai aștepte altă invitație se așeză.

— Ce bine îmi pare! Nu ne-am văzut de mult. Mi se pare că nu ne-am mai văzut de atunci...

— Da. Nu ne-am mai văzut... de atunci, din munți... Dar cum se face că ai ajuns tocmai aici?

Nu-mi răspunse numaidecît. Întoarse capul spre fată:

— Dacă nu se supără domnul, ia-ți paharul și treci lîngă celelalte. O să te reîntorci mai tîrziu.

Rămăseserăm singuri.

— Mă luaseră la ochi cei de la București. Pînă în '45, am putut să mă mențin. Dar după ce au venit la putere ăștia... ai dumitale... comuniștii, n-a mai prea fost rost de învîrteală. M-am stabilit la Timișoara. N-am reușit să fac nimic. Și acolo mă cunoșteau prea mulți. Am încercat la Cluj. Tămîie... S-a ținut necazul după mine ca pulberea după ciine. Mi-am mutat sediul la Roman, pe urmă la Iași. Zexe! A trebuit să mă înfund aici la Teliu. Am avut noroc cu domnul Țăpoiu. El m-a finanțat. Se arată destul de des pe aici. Îl cunoaște multă lume. Și cînd vine, nu mă ocolește.

Un băiețandru cu urechile murdare și îmbrăcat în halat, se apropie, se înclină și-i spuse ceva la ureche.

— Mă scuzi. Mă cheamă domnul Țăpoiu. Îi fac fetei semn să vină.

Îl rugai să renunțe. Doream să rămîn singur. Mă ascultă și dete porunca necesară.

Ținînd hangul jaz-bandiștilor, cîntăreața cu nasul turtit își urma cîntecul:

Ay! chinita que si
Ay! que dame tu amor
Ay! que vente conmigo
Chimita adonde vivo yo.

Pe mizera rotondă din mijlocul localului se încinsese, de mult, dansul. Bătrîna cu lornion dansa, de una singură, din umeri, pe scaun.

Lagărul fusese croit pe măsură mare. Să încapă în el multă lume, cît mai multă lume, dacă s-ar fi putut toată țara... Cuprinsul lui era compartimentat cu garduri înalte de sîrmă ghimpată. În partea cea mai păzită, în cabane, erau închiși comuniștii care aveau regim aspru, de suferință și exterminare.

În alte compartimente, amestecați, speculanți și prostituate, legionari simiști și imundă adunătură de la bursa neagră, scriitori și ziariști antifasciști, o faună ciudată pe care nu mă mai săturam s-o ascult și s-o privesc. Unii se abăteau pe la mine să-mi fumeze țigările, alții să-mi povestească, pe îndelete și cu mii de amănunte, „romanul" lor. Se găseau destui care își sfîrșeau penibilele spovedanii cu cuvintele:

— Poate că într-o zi, după ce se va termina războiul, cînd vom fi cu toții afară, o să te apuci să scrii. Mi-ar face plăcere să mă pomenești și pe mine într-o carte... Să se știe că am trecut și eu prin viață, și nu ca un prost...

Unul dintre ei mă bătea la cap cu insistențele lui aproape în fiecare seară. Era senor Alonzo, bărbatul cel mai voluminos din lagărul dintre munți, cel mai neastîmpărat, cel mai gălăgios. Semăna cu unul din acei actori pe care studiourile americane îl folosesc în acele filme în care apar gangsteri decăzuți. Și se bucura mult de cîte ori i-o spunea careva. Gangsterul era, după părerea lui, omul cel mai cumsecade și cel mai demn de invidie din lume. Dar nu numai că semăna cu gangsterii senor Alonzo. De fapt era gangster. Gangster sadea. Se și lăuda. Venea seară de seară în cabana unde locuiam, intra la mine, și cum știa că-l ascult cu interes, îmi povestea fel de fel de întîmplări din viața lui aventuroasă:

— Vrei să-ți spui cum l-am dat peste cap pe Grosz-Cagero?

Căutam să-l întărît:

— Cum l-ai dat peste cap? Justiția l-a înhățat. L-a condamnat. Pe urmă omul a mișcat din urechi și s-a ales cu averea adunată în doi timpi și trei mișcări și cu... expulzarea. Se aude că acum ar opera în America de Sud... Poate în Brazilia... Poate în Argentina...

— Nu făcea nimic justiția fără ajutorul meu. Crede-mă, domnule, eu l-am înfundat.

— Din gelozie?

— Îi dădusem o idee: cum să urzească o pungășie. Ne înțelesesem și asupra comisionului pe care trebuia să mi-l dea pentru că îi servisem ideea.

— Și s-a prins pungășia?

— Ca unsă.

— Și comisionul ți l-a dat?

— Bestia! Nu s-a ținut de cuvînt.

— Îl cunoșteai de mult?

— De mult. Încă de pe cînd tîlhăream amîndoi la Budapesta.

— Ai trăit mulți ani la Budapesta?

— Mulți.

— Și de ce ai plecat?

— Mă căutau. Mă ...bălțasem. Îmi pare rău însă că am venit în Romînia. Unul ca mine e prea mare pentru o țară atît de mică. O, dacă aș fi avut norocul să ajung în America! L-aș fi întrecut pe Capone... Iar pe Dillinger l-aș fi băgat în buzunar cît ai clipi din ochi...

Ofta. Ofta adînc. Și adăuga:

— Cum se termină războiul, o șterg spre America. Numai acolo e de mine. Un om cu un cap ca al meu... Cu un cap ca al meu... Doldora de idei... Nu, domnule, așa ceva nu se găsește pe toate drumurile...

La București, auzisem deseori vorbindu-se despre el. Era un fel de furnizor de idei în lumea comercială. Furniza idei cui i le cerea și-l lua complice... Se ocupa cu delațiunile. Și, în măsura în care-i sta în putere, trecea și la fapte. Era gangster. Gangster sadea. Însă avea o «onoare» a lui. Spunea: «Pe unde iese vorba, iese și sufletul. Mi-am dat cuvîntul, mort-copt, îl țin».

— Senor Alonzo, ai avut vreodată procese penale?

— Niciodată. Nici un fel de proces.

— Cum îți explici?

— Am știut totdeauna să mă strecor printre articolele codului penal.

— Ai studiat cumva dreptul? Ești avocat?

— Ce avocat, domnule?! Se poate! Făcea un cap, de parcă întrebîndu-l dacă n-a fost cumva avocat, i-aș fi adus cea mai gravă insultă.

— Clasele primare.

— Atunci, desigur, ai citit mult.

— Fii serios, domnule! Ce să citesc și de ce să citesc? Știu să citesc un contract. La nevoie, dar numai cînd e absolută nevoie, știu să pun și o iscălitură. Dar, de obicei, nu o pun nici pe aceea. Eu pun la cale combinația. Contractele le iscălesc alții. Asta, bineînțeles, cînd e nevoie să se încheie un contract. Cele mai bune afaceri însă sînt acelea în care nu sînt folosite decît hîrtiile Băncii Naționale. Eu, domnule, am instinctul afacerilor în stil mare. Le miros. Le combin. Le expun. Și totdeauna pun intermediari. Dacă afacerea iese prost — că se poate întîmpla și una ca asta — nu mă doare capul. Dacă afacerea iese bine, îmi iau partea de cîștig și baibai. Nu de puține ori m-a chemat chiar ministrul de Finanțe.

— Alonzo, vreau să fac cutare sau cutare lucru. Nu mă prea pricep. Ia servește-mi, mă gangstere, o idee.

— Lămuriți-mă, coane! Cam ce anume vreți să faceți. Aprind țigara, îi arunc fumul în nas și între timp ministrul îmi spune:

— Uite, vreau să fac asta. Sau: vreau să fac asta. Și vreau să ajung la rezultatul ăsta.

Cad pe gînduri. Mă uit la el. Mai aprind o țigară. Îi mai arunc fumul în nas. Pe urmă îi spun:

— O să vin mîine pe la unu la dumneavoastră și o să vă dau soluția. Pînă mîine reflectez.

— Să nu cumva să întîrzii, Alonzo... Îmi crapă buza.

Îl liniștesc. Cuvîntul e cuvînt. Mă duc la restaurant. Mănînc. Beau... țeapăn. După masă, dorm. Noaptea trag un chef. Pun lăutarii să-mi cînte la ureche. Pînă dimineața. Nu știu dacă poți să crezi. Oricine m-ar privi, ar avea impresia certă că don Alonzo chefuiește. Nu e cîtuși de puțin așa. Senor Alonzo, săracul, nu chefuiește. Senor Alonzo, domnule, elaborează. Toată noaptea bea. Mănîncă și bea. Ascultă cum cîntă lăutarii. Cheamă lîngă el două femei: pe una o așează pe un genunchi, pe alta pe alt genunchi. Și... elaborează. Dimineața, senor Alonzo se duce la baia centrală. Stă un ceas în aburi. Trece pe la frizerie. Se face frumos don Alonzo. Se duce la cafenea să-și ia capuținerul. Fumează un trabuc. La amiază se prezintă la ministru.

— Ei, senor Alonzo, te-ai gîndit?

— M-am gîndit, excelență.

— Dă-i drumul.

— Îi dau drumul. Și excelența sa mă ascultă... la note. Pe urmă, îl aud cum spune:

— Bravo, Alonzo! Ești dat dracului, senor Alonzo! Să știi că o să am succes.

Îi iau o țigară din cutia de fildeș de pe birou. O aprind. Îi arunc cîteva fumuri în nas. Îl întreb:

— Eu cu ce mă aleg, excelență?

— Cu onoarea de a fi stat de vorbă cu mine și cu mulțumirea de a ști că m-ai sfătuit.

Tac. Trag fumul în piept. Pe urmă mă strîmb:

— Păi din onoare trăiesc eu, excelență? Ca și dumneavoastră, cucoane, trăiesc din potlogării.

— Cară-te! Cară-te, senor Alonzo!

Mă car și mă gîndesc. Grozav de mult ține la mine ministrul. Dacă mi se va întîmpla să cad vreodată mesa, numai un telefon să-i dau și mă scoate basma curată.

— Și te-a scăpat vreodată, senor Alonzo?

— Cine, Canciu?

— Excelența de care vorbești.

— De cîteva ori a fost să-mi frîng gîtul. Canciu a sărit și m-a scăpat. Om de cuvînt. Au mai sărit și alții pentru mine.

— Tot miniștri?

— Miniștri. În primul rînd ăla mic și negricios de la Industrie și Comerț care a crescut în casa lui Porcu...

— Și lui i-ai dat sfaturi?

— Da... i-am dat. Nu sfaturi, ci idei. Te uiți dumneata la căpățîna asta?

Își ciocnea capul cu degetul.

— E plină de idei. Mii și mii de idei zac aici. Ca aurul în adîncul pămîntului. Dar ce să fac eu cu ideile mele într-o țară atît de mică? Domnule! Domnule! Dacă m-aș fi dus în America! De multă vreme eram și multimilionar și celebru.

Oftează. Pe urmă mai spune:

— Păcat că nu-l cunosc pe... Niciodată nu s-au făcut mai multe afaceri și mai multe porcării ca acum. Și toate, domnule, dacă vrei să mă-nțelegi, toate sînt cusute cu ață albă. Mare păcat... Ah, dacă aș avea o legătură la... cîte idei nu le-aș da! Cîte afaceri nu s-ar mai face! Dobitocii ăștia de fasciști! Îl au pe Alonzo în țară — și un singur Alonzo e în toată țara — și în loc să-l folosească la maximum, trimit poliția, îi strică somnul, îl poftesc pe senor Alonzo în lagăr. Crede-mă, domnule, merită să se prăbușească și se vor prăbuși. Carul dictaturii nu merge dacă este încărcat cu proști.

— Dar de ce te-au trimis pe dumneata în lagăr?

— Să-ți spun ceva: aveam legături și cu... De mult. Puneam la cale o afacere. Bineînțeles, o afacere necinstită. Și cînd lucrarea era gata, dădeam un telefon la... Ne înțelegeam din două vorbe. Descinderea era gata și negustorul era prins asupra faptului. Cădea în genunchi. Se ruga. Dădea oricît, numai să nu i se facă proces. I se luau banii omului și, bineînțeles, de ce să i se mai facă proces? După aceea, mă prezentam și eu: dă-mi partea. Aș! În loc să-mi dea ceea ce mi se cuvenea, mă mai și amenința.

Două lucruri îmi plac în viață, domnule. Șampania și femeile. Îmi plac în special femeile mici. Fiecare cu nebunia lui.

— Și dacă nu găsești mici?

— Mă mulțumesc cu cele potrivite.

— Dar tot nu mi-ai spus pentru ce te-au adus în lagăr.

— M-au învinuit că aș fi răspîndit diferite zvonuri. Parcă de zvonuri îmi ardea mie! Mi-au făcut-o. Le-am dat prea mulți ani pîine să mănînce. Dar ce spun eu „pîine"? Cozonac le-am dat! În vremea din urmă i-am băgat într-o combinație grozavă.

— Și a reușit?

— A reușit. M-am dus, ca de obicei, să-mi iau partea. S-au repezit la mine magistrații și chestorii cu pumnii.

— Nu-ți ajunge cît ai luat pînă acum? Te-am îndopat cît am putut. Din afacerea asta nu-ți dăm nimic, măcar să plesnești.

— Am să fac scandal, — le-am spus. Am să vorbesc prin cafenele. La toată lumea am să spun ce fel de oameni sînteți. Că n-aveți cuvînt... Că...

Au început să rîdă.

SÎNT AMARE

— Ai să faci scandal? Senor Alonzo, uiți unde trăiești. S-a dus de mult vremea cînd unul ca tine putea să facă scandal și unii ca noi să se teamă.

Noaptea m-au ridicat din pat, amețit de somn.

— Vai! don Alonzo... Atîta lipsă de considerație pentru un om ca dumneata? Sînt uluit...

— Nici nu mi-au îngăduit să-mi pregătesc și să-mi iau bagajele. Și m-au trimis aici. Intre sîrme ghimpate. Ce sînt eu să stau cu speculanții ăștia? A? Ce sînt eu?

— Nu face nimic, senor Alonzo. Nu te supăra pentru atîta lucru. O să se termine și războiul.

— Abia aștept. Și o tulesc. Pînă în America nu mă opresc. Acolo e de mine. Ai să auzi și dumneata. Ai să te minunezi de cîte isprăvi am să fac.

Se terminase războiul. Senor Alonzo nu ajunsese în America mult visată. ci la Teliu. Intr-o mahala. Mă uitam la el și-l vedeam cum sta plecat și asculta surîzător vorbele pe care i le spunea domnul Pierre Țăpoiu.

Se potolise dansul. Pocnete, ca pe un cîmp de luptă. Chelnerii desfundau sticle de vin vechi, de șampanie. Acordeonistul, cu capul lăsat într-o parte, pe umăr, îngîna o melodie iar cîntăreața cu nasul turtit, devenită sentimentală, ne spunea:

Quant nous étions petits
Nous avons fait des songes
Adorables mensonges
Depuis longtemps partis.

Boierul Pierre nu era nici boier și cu atît mai puțin nu era Pierre. Cel de al cincilea fiu al unui biet mătrăcar din Ploești, Țăpoiu Petre se pusese de mic cu burta pe carte. Invățase. Și nu învățase rău. Ajunsese inginer. Și cum Ploeștii era un oraș al petrolului, se specializase în petrol. După luarea diplomei căpătase un mic post la una din bogatele societăți anglo-americane care exploatau petrolul romînesc.

Făcuse primul pas, își asigurase pîinea și chiria odăii de la mahala. Nu mai era nevoit să alerge din casă în casă după meditații. Mic funcționar cu diplomă de inginer în buzunar!... Iși scotea deseori diploma, o făcea sul, o ducea la gură și sufla ca într-o goarnă, a pagubă. Mici funcționari cu diplome de tot felul în buzunare se aflau cu miile. Ii rodea mizeria. Organizau întruniri publice. Se jeluiau. Revendicau. Năvălea peste ei poliția și-i risipea cu bastoane de cauciuc și cu izbituri de toc de pistol.

Nu acela era drumul lui. Petre Țăpoiu voia să iasă din anonimat, să ajungă în fruntea întreprinderii, să joace un mare rol politic. Se simțea în stare să conducă nu o întreprindere ci un trust. Și nu numai un trust, ci o țară. Trebuia, în primul rînd, să aibă bani. Cît mai mulți bani. Munți întregi de bancnote. Munți întregi de aur.

In anii aceia, de după primul război mondial, folosind împrejurările, mulți se îmbogățiseră. De ce n-ar fi izbutit și el să prindă chiag? Inalt, voinic, nu lipsit de frumusețe, cu un obraz roșcovan, ușor prelung, cu ochelari pe nas, bine îmbrăcat, făcea impresie. Căsătoria! Numai căsătoria cu o fată foarte bogată îl putea ajuta să-și împlinească dorințele! Dar dragostea? Ridea că îi răsărise în minte, pe neașteptate, o asemenea întrebare neroadă. Cine vrea să ajungă cineva, cine rîvnește să devină ceva nu se gîndește la dragoste, nu-l interesează dragostea... Citise el și cîteva romane cu tineri care sufereau din cauza dragostei... Prostii... Generația lui rîvnea spre avere și spre putere. O mare parte din studențime se și organizase în vederea atingerii acestor scopuri... Napoleon Increțitu, Corin Vălescu, Eugen Ciolan, toți studenți, se agitau, vorbeau, proclamau greve, scriau la ziare, amenințau, acuzau, insultau. Inchegau congrese, atacau sedii democrate. La Oradea devastaseră magazinele ungurilor și pe ale evreilor... Omorîseră cîțiva oameni, ciomăgiseră mulți, spărseseră și cîteva capete. Incercaseră să-l atragă și pe el în mișcarea zisă a generației din «22». Refuzase. El, Țăpoiu, trebuia să fie dintre cei ce folosesc torța poliției împotriva altora, nu dintre cei ce puteau să fie striviți de poliție. Pe comuniști îi ura. Pe cei de dreapta îi disprețuia. Ii admira pe Brătieni. Aveau mînă tare. Aveau tradiții. Știau să guverneze. Acolo, la liberali, era locul lui. Ca să nu pornească de pe cea mai de jos treaptă avea nevoie de avere, nu adunată ban cu ban, ci de o avere în a cărei posesiune să intre dintr-o dată. Iar această avere nu i-o putea aduce decît o fată bogată. Fete bogate erau, slavă Domnului, destule în București. Se cuvenea să-ți dai puțină osteneală, ca să găsești ceea ce voiai. Țăpoiu găsise fără să caute prea mult. Dacă te plimbai pe marile bulevarde ale Bucureștilor, sau chiar pe străzile lăturalnice, era cu neputință să nu-ți cadă ochii pe niște afișe mari colorate, lipite aproape pe toate gardurile și care te îndemnau: „Consumați vinurile Bertisson". Franțuzul de mult stabilit în Romînia, François Bertisson, izbutise de-a lungul vieții sale să devină unul dintre cei mai mari proprietari de vii din țară și vinurile Bertisson ajunseseră să fie printre cele mai cunoscute și mai gustate, nu numai în țară dar și peste hotare, pînă departe în Nord, unde vița de vie nu creștea.

Bertisson avea o fată. Avusese franțuzul noroc la vinuri însă nu și la copii. Dorise să aibă un băiat căruia să-i transmită, după moartea sa, numele și afacerile. Nevasta îi născuse însă o fată. Și fata era mărunțică. Aproape pitică. Impodobită cu un cap neobișnuit de mare. Iar capul împodobit cu ochi nițeluș zbanghii. Era tocmai ceea ce îi trebuia lui Petre Țăpoiu. «Nevasta poate să arate oricum. Poate să aibă chiar înfățișarea diavolului. Amanta trebuie să fie frumoasă și să aibă șarm. Cu banii lui Bertisson, el, Țăpoiu, avea să-și ia cîte amante i-ar fi poftit sufletul».

Nunta se făcuse cu mare fast. Și bătrînul Bertisson, care avea destule cunoștințe în lumea politică, îl rugase pe unul dintre fruntașii partidului liberal, Murgu, să-i cunune fata.

Așa intrase Pierre Țăpoiu în politică. Nici nu trecuse prea mult timp și, cumpărînd cu banii socrului acțiuni în petrol, devenise director la societatea la care înainte fusese numai un mărunt funcționar. Ajunsese în Parlament. Ținuse cîteva discursuri. Și, la o remaniere, se pomenise subsecretar de stat. De aci nu mai era mult pînă să devină ministru plin. Nu era decît un pas. Și pasul fusese făcut fără întîrziere.

După asasinarea lui Jean Duca de către legionari, Pierre trecuse alături de Guță care se înconjurase de elemente... tinere. Adică de niște oameni care îi recunoșteau șefia și care nu-i ieșeau din cuvînt. După ce Adolf Hitler luase puterea în Germania, se vorbea cu înfrigurare, în întreaga lume, despre război. Politicienii, pe de o parte se temeau. Pe de alta, se bucurau. «Trebuie să ne înarmăm. Cu arme bune. Să fim gata. Să facem față împrejurărilor. Să ne lărgim țara spre Răsărit»... Incepu epoca marilor afaceri cu armamentul. Se crease un departament special și Pierre Țăpoiu, specialist pînă aci în petrol, și, oarecum, specialist și în vinurile socrului, fu găsit tocmai omul potrivit pentru a deveni la repezeală specialist și în armament.

Se înființară fabrici de armament. Se iscară prin localități ascunse între munți, pulberării. Și multe dintre micile metalurgii căpătară comenzi uriașe pentru a fabrica obuze, mitraliere, pistoale. Cu fiecare comandă, bani mulți ieșeau din casa Statului. Și în același timp, bani mulți intrau la bancă, în conturile ministrului Țăpoiu. Bătrînul podgorean și angrosist de vinuri Bertisson închise ochii mulțumit că și-a văzut ginerele ministru în țara de lîngă Dunăre în care venise odinioară, în tinerețe, cu mîinile goale.

Urita se închise în casă, se dedică gospodăriei, struni slugile și făcu cu ele instrucție, născu la fiecare trei ani copii. Iubi cu patimă pe bărbatul care o scotea rar în lume, la recepții, și se bucură că ziarele sînt pline de numele acestui bărbat. Nu vru să audă că o înșeală.

— Are dreptul, spuse ea. Muncește mult. Și apoi, nici nu-i stă bine unui ministru dacă nu are și o țiitoare de care să vorbească lumea bună.

Excelența sa Pierre Țăpoiu începu să fie socotit ca un om care sprijină artele. Fu văzut la marile restaurante și în localurile de noapte cu actrițe de teatru și cu vedete de reviste. Fu văzut cu dansatoare și cu trapeziste. Pînă la urmă ajunse să înființeze și o grădină de vară, în centru. Actori celebri începură să-i dea ocol. Se zvoni că de dragul fetișcanei cu picioare groase Vera Pantazi va înființa și finanța chiar un teatru de dramă. Acolo unde erau oase de ros se adunau cîinii.

Ministrul armamentului era fericit că ziarele de scandal îl prezentau, în caricaturi, călare pe un tun cu tragere lungă și purtînd pe umeri o dansatoare șuie de la Cărăbuș.

— Boier Țăpoiu s-a încurcat cu...

— Ministrul armamentului a lăsat-o pe...

— Pasiunea excelenței sale se îndreaptă către o dansatoare de la Colorado.

— Aruncătoarea cu cuțitul de la circ îl costă, într-o singură noapte, pe cuconul Pierre, cît o duzină de tunuri antiaeriene.

— Banii țării...

Vorbele umblau. Și nu erau numai vorbe. Insă lui Țăpoiu, care între timp se îngrășa și se buhăvea, îi crescu faima. Buzatul încoronat, care își avea partea lui grasă din comenzile de armament și din construcțiile militare de pe frontieră, într-un discurs radiodifuzat, spuse:

— Datorită domnului ministru Țăpoiu, cei ce vor încerca să se apropie de hotarele noastre vor fi nimiciți. Prin grija lui, am înconjurat țara de un brîu de foc. Focul îi va pîrjoli pe acei care se vor apropia de hotarele noastre. Armatele noastre, echipate prin grija și priceperea domnului ministru Țăpoiu, sînt în stare să țină piept oricăror forțe străine. Acum — adăuga Buzatul — vom înconjura țara de și mai multe cazemate și vom umple pămîntul Romîniei de cetăți de beton.

Odată cu renumele lui boier Pierre crescu și ambiția lui. Nu mai voia să fie un ministru oarecare. Țintea locul prim. Căderea lui Guță și apoi căderea Buzatului, îi rataseră cariera. Insă boier Pierre nu pierdu nădejdea. Se oferi, după rebeliune, ca specialist, lui Antonescu. Fu refuzat. Iși înghiți cu greu amărăciunea. Iși împătri averea furnizînd nemților petrol și își legă visurile de viitor de relațiile vechi pe care le avea cu politicienii apuseni, prin afacerile de petrol. Mărturisi intimilor săi că atunci cînd războiul se va termina și armatele anglo-americane din Orientul apropiat, străbătînd Balcanii, ori debarcînd la Constanța vor ocupa Romînia, el, fostul Petre Țăpoiu din ulița Trandafirilor din Ploești, va deveni, ca Pierre Țăpoiu, prim-ministru. Și dacă anglo-americanii vor stăpîni pe aceste meleaguri, cine l-ar mai putea oare clinti din loc? Se vedea dictatorul Romîniei pe viață.

— Țineți-vă bine de pulpana mea. Am să ajung departe. Numai moartea îmi va întrerupe cariera. Ei, dar pînă la moarte mai am. Sînt om tînăr.

Făcu ce făcu și intră într-unul din guvernele de coaliție care deținură un timp puterea în Romînia, după eliberare. Il ajută pe Rădescu. Sabotă pe cît putu războiul antihitlerist. Speculă și cîștigă cît nu visase. Alți vechi politicieni se năruiseră. El, Pierre Țăpoiu reușise încă o dată să se țină pe picioare. Il sprijineau apusenii. Credea în apuseni și mai credea că toți oamenii aceștia, noi, comuniștii, pe care ei, vechii guvernanți, nu izbutiseră să-i stîrpească, vor pierde în curînd puterea. Apusenii vor veni cu armatele. Vor doborî Rusia Sovietică și vor instala pretutindeni, la cîrmuire, burghezia. Așa se făcea că în alegerile care trebuiau să aibă loc peste puține zile, partidul lui Țăpoiu depusese pretutindeni candidaturi. El, Țăpoiu, candida în cinci-șase locuri în capul listei. Candida în capul listei și la Teliu. Oamenii lui erau, în primul rînd, aceia de care, în munca pe care o făceam, mă izbeam. Risipea bani cu nemiluita. Banii lui și, fără îndoială, banii care îi veneau pe canale ascunse, din Apus.

Mă uitam la el. Bea pahar după pahar și fața lui roșie devenise stacojie. Ca unul care-l finanța pe senor Alonzo. ținea să fie servit — și era servit — chiar de patron. Se pare că Alonzo îi semnalase prezența mea în local. Din cînd în cînd boier Pierre se uita către mine. Imi surîdea. La un moment dat, după ce Alonzo îi umplu din nou paharul, îl ridică și cum era întors cu fața spre mine, îmi spuse peste capetele celorlalți.

— Noroc, tovarășe. Noroc! Sper să te înving. Fără supărare...

Ii surîsei și eu. Și ridicai paharul. Jazul își începuse din nou nebunia. Cele trei fete de la masa alăturată, fumau și căscau. N-aveau noroc în noaptea aceea. Pe rotonda din mijlocul localului se începu, iarăși, dansul. Pe estradă, cîntăreața cu nasul turtit cînta:

Di Spagna sono la bella
Regina son del amor
Tutti mi dicono stella
Stella di vivo splendor.

Chelnerul se strecură cu abilitate printre întărîtații dansatori, veni la mine și îmi spuse încet:

— Vă rugăm să faceți plata. Pe urmă... o să vă arăt eu pe unde să plecați. Nu mă întrebați nimic. Surîdeți ca și cum v-aș povesti o anecdotă.

Zîmbii după sfat. Ii plătii. Imi luai haina pe mînă și omul îmi spuse:

— Luați-vă după mine. Cît mai discret.

Il urmai. Mă scoase pe o ușă ascunsă în cealaltă parte a localului. Intr-o altă uliță.

Ii strînsei mîna și-i mulțumii. Imi spuse:

— Am auzit vorbindu-se... Se punea la cale să se lege careva de dumneavoastră. Scandal. I-ar fi făcut plăcere lui boier Pierre.

— Senor Alonzo știa?

— Mi se pare că el a fost cu ideea. Boier Pierre se arăta încîntat.

Privii ulița îngustă, strîmbă, pustie. Chelnerul crezu că nu știu încotro s-o apuc,

— Dacă vreți să ajungeți în centru, la dreapta.

Ușa se închise în urma mea. O luai la stînga. Vîntul bătea cu violență. Arborii negri vuiau. Cerul se acoperise din nou de nori. Intuneric.

Mersei un timp și băgai de seamă că orașul s-a sfîrșit. Căutai o altă uliță și o apucai spre centru. Cîțiva paznici mă opriră și mă întrebară cine sînt. Le spusei și îi rugai să mă îndrepte către Județeană.

— Luați-o la dreapta, și apoi înainte, tot înainte. Urcați dealul.

Dibuii drumul prin beznă. Mă lătrară cîțiva cîini pe care bocancii mei îi treziră din somn. Mă înfășură și mă plezni în obraz vîntul. Urcai încet dealul. La Județeană luminile erau aprinse. Găsii pe tovarășul Oroș neliniștit.

— Ce s-a întîmplat? Am trimis cîțiva tovarăși să te caute. Mă rodea îngrijorarea. Aici, la Teliu, noaptea, ușor poate să te lovească unul la moacă. Tîrgoveții se culcă odată cu găinile.

— Nu toți... Unii mai și petrec.

— Poate. Dar... unde ai fost?

— Nu-mi era somn și m-am plimbat prin oraș.

— Imprudență...

— Cum vezi, nu mi s-a întîmplat nimic. Slavă Domnului.

— Dacă vrei, poți să te odihnești puțin.

Mă întinsei pe o canapea și căzui numaidecît într-un somn adînc. Nu trecu mult și tovarășul Licu Oroș mă trezi.

— Se face ziuă. Au sosit și Gînjii de la Molift. Aseară, după ce ai plecat la adunare, am telefonat la București și am cerut să vină aici un tovarăș competent. Ne așteaptă. Se duce să-i cerceteze pe oamenii pe care i-ați adus și pe cei de la Molift. Propun să mergem și noi să vedem ce o să iasă la iveală la primele cercetări.

— E îngăduit?

— Pentru noi doi, da. Trebuie să învățăm mereu. Nu numai teoria. Trebuie să învățăm să ne cunoaștem bine dușmanii. O să mai avem mult de luptat împotriva lor.

Lîngă perete se afla o mare grămadă de arme. Pistoale parabellum, pușci, cutii cu cartușe, o mitralieră de proveniență germană...

— Unde le-au găsit Gînjii?

— La Molift. La schitul preasfinților. Ascunse.

Imi spălai repede mîinile și fața, să-mi alung somnul.

— Sînt gata.

— Hai.

Ieșirăm. In fața sediului se afla o mașină. Intrarăm în ea.

— Tovarășul maior Lefter.

Motorul dudui. Plecarăm.

Pe drum, maiorul care stătea lîngă șofer, și a cărui față încă nu o văzusem, întoarse capul și ne spuse:

— S-au ținut dosiți. Dar acum au ieșit la suprafață. Cad în plasă ca muștele.

Tovarășul Licu Oroș îi răspunse:

— Nu chiar ca muștele. Pînă să fie prinși ne pricinuiesc destul rău. Ne omoară oamenii. Pe cei mai buni dintre ei ni-i omoară. Ticăloșii...

Mașina stopă și se puse capăt discuției. Coborîrăm și intrarăm în palatul cu scări late, de piatră, al prefecturii.

Ne salută un om de pază. Maiorul întrebă:

— Unde sînt?

— Vă conduc. Pe aici... La etaj.. In sala cea mare...

— Cum văd, au fost puși la lux...

Paznicul ridică din umeri.

Ii găsirăm cu sentinele la ușă într-o odaie largă, elegantă. Maiorul chemă ofițerul de serviciu și se legitimă.

— Aceștia sînt.

Aceia erau. Aceia și nu alții.

Pe o bancă lungă stăteau înșirați, unul lîngă altul și fumau: Bosoancă și Cosîmbescu, prințul Gion și ceilalți trei „martori ai lui Iehova". Pe o altă bancă, ceva mai departe de ei, se aflau trei călugări de la Schitul Molift. Nețesălați, cu pulpanele sutanelor pline de noroi și cu camilafcele pe cap, așteptau înghesuiți unul într-altul. Cînd intrarăm se uitară la noi cu ochi speriați.

Maiorul ceru să i se aducă o masă și trei scaune pentru noi. Scoase din buzunar un carnet și un stilou și, în timp ce îi scăldam în priviri începu să-i întrebe. Cercetarea ținu mult. Bosoancă nu voi să mărturisească nimic. Spuse că el se plimba călare de la un sat la altul, fără nici un scop politic. Avea chestiuni particulare de discutat cu țăranii. Pe unii îi împrumutase cu bani și se dusese pe la ei să-i întrebe cînd au de gînd să-și plătească datoriile. Altora le dăduse încă de pe vremea secetei, grîu și porumb. Ii iscodea asupra zilei cînd vor fi în stare să-i restituie, în bani sau în natură ceea ce îi erau datori. Nu avea intenția să-i tîrască pe săteni pe la judecăți.

Lumea îl cunoștea. Era milos și îngăduitor. De aceea se bucurase totdeauna de oarecare popularitate...

Gînjii? Parcă nu-i cunoaște tot județul? Niște sărăcani care vor să facă pe grozavii. Cu părintele Grămadă se întîlnise din întîmplare. Gînjii se repeziseră după ei și-i somaseră să stea. De ce să se oprească ei la cererea Gînjilor! Cine erau Gînjii? Polițiști? Nu! Atunci? Voiseră să scape de ei cu fuga. Să ocolească scandalul. Era adevărat că Gînjii traseseră cu pistoalele după ei. Și atunci și ei încercaseră să se apere. Dar parcă omorîseră pe cineva? Nu murise nimeni. Gînjii abuzaseră de putere. Erau șapte contra doi. Ii fugăriseră. Credeau că plezneșc caii sub ei. Părintele Grămadă a căzut de pe cal. Era gata să-și frîngă gîtul. Iar pe el, pe Bosoancă, unul dintre Gînji a îndrăznit să-l prindă — auzi nerușinare! — cu arcanul. Ce era el? Cal sălbatic?

Protestă vehement că este ținut sub stare de arest de cîteva ore și ceru să fie pus în libertate. Altfel, avea să se știe pînă la capătul lumii... El nu e un oarecine. Are prieteni. Are legături. A fost deputat. A fost senator. Dacă nu se schimbau lucrurile, ajungea și ministru. Și acum... pentru ce îl țineau acolo? Și pentru ce îl pusese pe el și pe părintele Calistrat Grămadă, pe care județul întreg îl cunoștea, laolaltă cu ceilalți bărboși care-și spuneau... dracu' să știe pentru ce? «martorii lui Iehova»?

Tovarășul Licu Oroș îl întrebă blînd. Blînd de tot:

— Dar cu Minotar Harpalete ce ai avut, domnule Bosoancă? De ce l-ai împușcat? După cîte știm era băiat de treabă.

— Eu? L-am împușcat eu pe Minotar Harpalete?

— Păi nu l-ai luat dumneata, cu părintele Grămadă, de la nuntă? I-ai spart bietului om nunta și pe urmă i-ai găurit capul cu pistolul.

— E adevărat că am trecut pe la nunta lui Minotar Harpalete și că l-am rugat să meargă cu mine pînă la Dolea. Aveam acolo niște treburi. L-am luat eu cu sila? L-am amenințat? Nu. L-am chemat cu vorba bună. Și Harpalete a venit cu noi. Pe cînd mergeam toți trei călări Harpalete, care se pare că trăsese cam mult la măsea, a și cîntat. Un cîntec de-al lor, țigănesc. Dar... Dar pe la jumătatea drumului Minotar Harpalete a întors calul și a început să fugă. Am oprit și eu calul. A oprit și părintele Grămadă calul. Am strigat după el:

— Unde fugi, mă, țigan nebun?

— La mireasă. Mă așteaptă Lurica.

— Du-te! — i-am spus eu. Dacă nu ai răbdare pînă diseară, du-te cu Dumnezeu...

— Petrecere frumoasă la noapte cu mireasa! — l-a strigat părintele Calistrat. E cam glumeț de firea lui părintele stareț. Să i se ierte aceasta. Omul nu e vinovat de firea pe care o are.

— Și atunci ce a făcut Harpalete?

— Minotar a dat calului pinteni și a fugit. Iar noi ne-am văzut de drumul nostru. Ce dovezi aveți dumneavoastră că eu l-aș fi împușcat pe Harpalete? M-a văzut careva? A spus careva că m-a văzut pe mine că m-am atins de Harpalete? Domnule maior, vă rog să nu mă lăsați să mă sucălească dumnealui. Vă rog să mă puneți în libertate...

Cosîmbescu nu negă nimic. Răspunse limpede la toate întrebările. Regimul îi confiscase pămînturile: și pe ale lui și pe ale lui taică-său. Și le dăduse țăranilor. Cu ce drept? Proprietatea e sfîntă. Lui taică-său, om în vîrstă, cu o vastă experiență și cu uluitoare cunoștințe, comuniștii îi stricaseră cariera politică. Și lui, inginerului Metodiu Cosîmbescu, și lui frate-său Chiril, comuniștii, de asemenea, le striviseră viitorul politic. Fasciști!... Fasciști! De ce li se tot scotea pe nas că au fost fasciști? Așa erau timpurile. Credeau în victoria Germaniei. Credeau în geniul lui Hitler. Dar ce? Parcă numai ei credeau? Și, la urma urmelor, ce își închipuie domnii comuniști? Că vor rămîne la putere cît lumea?

Se opri un timp. Iși șterse obrazul de sudoare. Răcni:

— Nu. Debarcă. Dacă nu săptămîna asta, săptămîna viitoare. Dacă nu săptămîna viitoare, luna viitoare. Dacă nu anul ăsta, anul viitor. Debarcă aceia, din apus, și vă mătrășesc de pe fața pămîntului. Și pe dumneata, domnule maior. Și pe dumnealor. O să vă stingă, odată pentru totdeauna, sămînța...

— De ce te-ai camuflat în călugăr, domnule Cosîmbescu?

— Ca să vă înșel. Ca să lupt de la adăpostul acestei sutane împotriva comuniștilor. Ca să-mi ajung scopul, ca să contribui la distrugerea comuniștilor, aș fi în stare să mă îmbrac nu numai în sutană, dar și în pielea dracului.

Prințul Gion răspunse și el curajos:

— Am fugit din București. M-am ascuns în munți.

— Te căuta cineva?

— Nu. Dar m-am gîndit că într-o zi sau alta tot are să mă caute. Așa că v-am luat-o înainte. Am stat o vreme în munți. Pînă cînd m-am întîlnit cu dumnealor și cu alții.

— Și v-ați lăsat barbă?

— De! Dacă am fi putut, ne-am fi lăsat păr pe tot trupul, ca maimuțele, să vă facem rău și să nu ne cunoașteți, să nu puneți mîna pe noi.

Ne proroci și el pieirea care ne aștepta pe curînd.

Declarară și ceilalți „martori ai lui Iehova" cine sînt și de unde sînt. Nu ascunseră nici scopul pentru care cutreierau satele. Unul dintre ei, Albineț, rînji:

— De împușcat, n-o să ne împușcați. Nu vă lasă legea. Și, după cîte știm, nici sîngele nu vă place. O să ne trimiteți la închisoare. O să avem răbdare și o să așteptăm. Prietenii noștri azi-mîine debarcă. Vin. Pe apă. Pe pămînt. Prin văzduh. Vor veni. Cu ce o să vă împotriviți? Aveți atomica? N-o aveți! Ei o au. O au. Și o perfecționează. Și o fabrică în cantități uriașe. Și au s-o arunce...

Il lăsarăm pe maior să-și continue munca. Plecai cu tovarășul Licu Oroș spre sediu. Ridicai ochii spre cer și căutai soarele. Nu-l găsii. Cerul era vînăt. Copacii negri vuiau. Se răsuceau. Și în copacii negri cîrîiau ciori negre, sute de ciori negre.

Ne întîlnirăm cu o sumedenie de copii care se duceau la școală. Tovarășul Oroș îmi spuse cum, cu o zi înainte, Bușulenga și cu Bărbuță se duseseră, fără să spună nimănui, cu mașina prefecturii la Temeiu. Și cum acolo stătuseră de vorbă îndelung cu cîțiva. Ii sfătuiseră în taină să reziste. Să nu primească în mijlocul lor nici un om al partidului. Iar dacă vreunul va îndrăzni totuși să intre în sat, să nu se sfiască să-l ciomăgi pînă îi vor lăsa fără suflare.

— Bine, spusei, pe Bușulenga îl înțeleg. Dar Bărbuță?

— Poate că pînă diseară, pînă mîine, o să te lămurești dumneata ce este și cu tovarășul Bărbuță. Mai mult nu vreau să-ți spun. Nici n-aș putea.

Căluțul fusese țesălat, hrănit și adăpat. Pusei șeaua pe el. Spusei tovarășului Oroș că vreau să merg pînă la Blajini.

— Nu cumva ai de gînd să te repezi și pînă la Temeiu?

— După cele ce mi-ai spus, nu.

— Ia cîțiva oameni din Teliu să te însoțească pînă la Dolea. Mai departe cere de acolo însoțitori. N-are nici un rost să te arunci singur în gura lupilor.

— Pînă la Dolea nu e departe. N-aș vrea să iau vremea tovarășilor, mai ales că nu văd nici o primejdie. Mai departe, da. Insă... însă nu prea știu cum o să trec apa. S-a revărsat mult peste maluri.

— A! Te gîndești la pod. Podul de la Dolea a rezistat. Se poate trece peste el ca și mai înainte.

Imi încărcai Beretta. Mai luai la mine încă două butoiașe Kisser. Incălecai. Plecai. După ce ieșii din oraș începui să fluier.

Trecui prin Dolea fără să mă opresc. Și drumul ce ducea spre Blajini mă purtă din nou pe lîngă smîrc. Ochiurile de apă aruncau, sub cerul vînăt, sclipiri moarte. In zare, dunga pădurii era neagră. Pe cînd, căzut pe gînduri, mergeam repede pe lîngă smîrcul mort, norii se mai subțiară fără să se spargă și să se risipească. Soarele îi lumină de sus și-i schimbă într-un vrăjit și uriaș puf auriu. Lumină difuză acoperi nesfîrșitele întinderi. Dunga pădurii din zare deveni albastră. Smîrcul se acoperi dintr-o dată de mii de oglinzi sparte în care întregul cer se răsfrînse vesel.

Minunea nu ținu mult. Vîntul aspru vui și aduse pe spinarea lui alte cirezi de nori negri. Văzduhul se întunecă. Smîrcul se posomorî. Ochiurile muriră. Mi se păru că a murit și pămîntul negru.

— Nu. Pămîntul nu moare. Fie că e luminat, fie că nu, pămîntul nu moare. Rabdă întunericul.

— Intunericul! Și oamenii rabdă întunericul. Și plantele. Și arborii. Și vietățile...

— Toate sînt pămînt!

Căluțul ridică botul. Sforăi.

— Dii! îi spusei bătîndu-l pe coamă. Dii! Prostuțule... Dii..

El însă continuă să sforăie. Imi aruncai ochii către smîrc și văzui cum la cîțiva pași de marginea prăpăstioasă a drumului, deasupra smîrcului stăteau încremenite picioarele unui om. Picioarele erau încălțate cu opinci. Tălpile opincilor, pline de noroi, lăsau totuși să se vadă că erau cu potloage mari.

— A fost sărac omul, spusei cu glas tare.

Mă auzi vîntul și vui sălbatic.

Mă auzi pămîntul și tăcu.

Mă auzi și căluțul și necheză ușor.

Mă uitai la picioarele mortului un timp. Mîhnit, lovii calul și plecai repede, mai departe, spre Blajini. Cum ajunsei întrebai de primar.

— Nu este aici. A plecat aseară spre Teliu.

— Singur?

— Singur. Călare.

Il rugai pe notar să caute cîțiva oameni cu cai care să mă însoțească pînă la smîrc.

— S-a întîmplat ceva?

— Se pare că s-a întîmplat.

— Eu aș putea să vă însoțesc?

— Cred că ar fi potrivit.

Trimise vătășelul după oameni. Nu trecu mult și cinci bărbați se înfățișară la primărie, cu ghebele pe ei, pregătiți de drum, cu noduroase ciomege la subsuoară și ținînd caii de căpestre.

— Luați și o funie lungă. Poate că o să ne trebuiască.

— Am eu una.

— Du-te, măi Ioane, și adu-o.

Plecarăm repede. Ajunserăm la smîrc. Le arătai picioarele. Oamenii făcură la capătul funiei un laț și-l aruncară. Prinseră picioarele mortului în laț. Strînseră lațul. Se înșirară cu socoteală de-a lungul funiei și traseră. După multă osteneală scoaseră mortul afară și-l tîrîră pînă lîngă drum. Omul era plin de noroi, de nerecunoscut. Il înfășurară într-o pătură și-l luară pe cal, ca pe o grea povară.

— O să-l spălăm în sat.

Zaharia Stancu

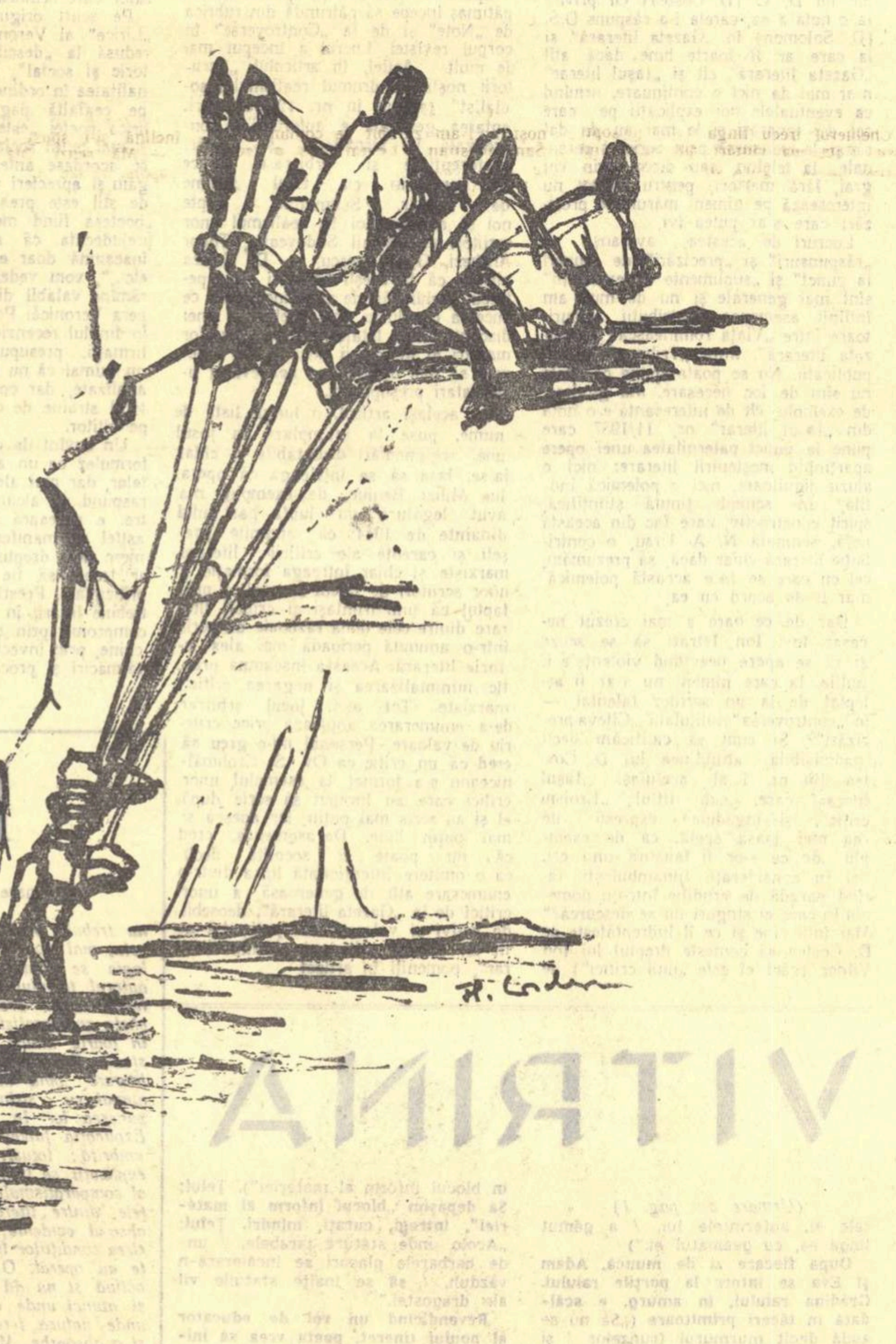

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cărți

Alexandru Cazaban, decanul de vîrstă al scriitorilor noștri, și-a adunat într-un volum de cîteva sute de pagini cele mai reprezentative schițe și însemnări. Cartea „Văzute și auzite", apărută de curînd la ESPLA, ne permite să cunoaștem lucrările unui scriitor apreciat încă din anii de la începutul secolului nostru și care și-a dat partea de contribuție în dezvoltarea schiței și memorialisticii romînești. Volumul lui Cazaban procură cititorului clipe de încîntare și destindere.

In curînd vom avea bucuria să ne reîntîlnim cu proza lui Gala Galaction. Volumul al doilea din seria „Opere alese" a acestui mare scriitor, este dedicat producțiilor sale pe tărîmul nuvelei: „De la noi la Cladova", „Gloria Constantini", „Moara lui Călifar", „La Vulturi" etc. Volumul este așteptat cu un deosebit interes de cititori. Și acum o întrebare: de ce nu se reeditează admirabila culegere „Oameni și gînduri din veacul meu", de multă vreme epuizată?

Mihail Ralea tipărește cel de-al treilea volum al seriei „Scrieri din trecut" care se va împărți în „Studii filozofice" („Ideea de timp și conștiința modernă", „Dualismul culturii europene și concepția omului total" etc.), „Portrete literare" (Rilke, Valery, Anatole France, Ibsen, Boileau) și „Reflecții". Volumul se află sub tipar la ESPLA.

Cezar Petrescu retipărește, sub titlul „Cele dintîi povestiri", pagini alese din volumul său de debut „Scrisorile unui răzeș", în care se află în germene atitudini și motive esențiale în scrisul de mai tîrziu al maestrului.

Mircea Șerbănescu, tînărul scriitor timișorean, cunoscut pînă acum ca autor de nuvele, a scris un roman a cărui acțiune se petrece pe un mare șantier, în anii regimului de democrație populară. Romanul se cheamă „O fată din cele multe" și va fi în librării peste cîteva zile.

Tudor Mușatescu a strîns într-un volum patru din piesele sale cele mai rezistente în fața timpului: „Titanic vals", „...escu", „Sosesc diseară" și „Visul unei nopți de iarnă". Volumul așteptat să apară peste cîteva săptămîni este însoțit de o prezentare ce urmărește evoluția operei dramaturgului și de note bio-bibliografice aparținînd lui Mihai Vasiliu.

Ștefan Gheorghiu a alcătuit un volum de schițe și povestiri intitulat „Cumpăna inimii", aflat sub tipar la ESPLA.

Dumitru Solomon va fi prezent în librării cu volumul său de debut: „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu" tipărit în colecția „Mica bibliotecă critică".

Noi traduceri din literatura franceză

VERCORS — „ANIMALELE DENATURATE" ESPLA) — O parodie de roman senzațional pe marginea unui caz patologic de atavism? Cituși de puțin. In ciuda acestei aparențe, cartea lui Vercors este de fapt un ingenios și pasionant eseu filozofic, prin care autorul încearcă definirea conceptului de om și determinarea diferențierilor care-l separă de animal. Concluzia finală: superioritatea omului consta în faptul că e „un animal denaturat", un emancipat față de legile generale ale naturii; factorul esențial al „denaturării" sale este conștiința. Astfel rezumată, concluzia scriitorului se întemeiază pe o impresionantă demonstrație științifică ce constituie însăși substanța acestui roman-eseu — un fel de summum antropologic care epuizează toate teoretizările și ipotezele mai importante în acest domeniu.

★

VICTOR HUGO — „MARION DELORME", „HERNANI" (ESPLA — Biblioteca pentru toți) — Cunoașterea atît de largă a acestor două drame și mai ales a lui „Hernani" — una dintre primele baricade ale romantismului în perioada afirmării sale — ne scutesc de obișnuitele prezentări, necesare în cazul unor opere mai puțin cunoscute. Semnalăm însă apariția acestor traduceri (prima semnată de Tudor Măinescu, a doua de V. Stoicovici) ca un fapt de cultură prin care E.S.P.L.A. își argumentează încă o dată statornicia cu care ține să pună la îndemîna publicului creațiile semnificative ale literaturii universale.

Menționăm cu același prilej prefața documentată, semnată de Aurelian Tănase.

M. M.

Recenzie profundă

Intr-o recenzie la volumul „Zilele care cîntă" („Scrisul bănățean", I/1958) întîlnim următoarele nume: Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, A. E. Baconsky, Ion Barbu, Mihai Beniuc, Lucian Blaga, Aurel Gurghianu, Victor Felea, Mallarmé, Aurel Rău, Petre Stoica, G. Topîrceanu, Villon și, la încheierea rîndurilor, al aceluia care le-a adunat cu atîta zel: Leonard Gavriliu.

Eulenspiegel

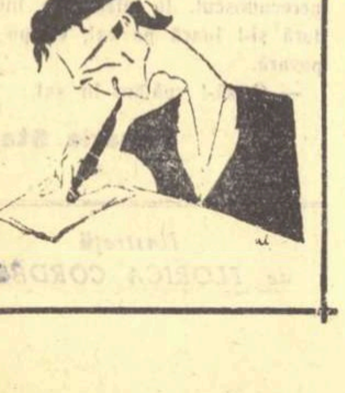

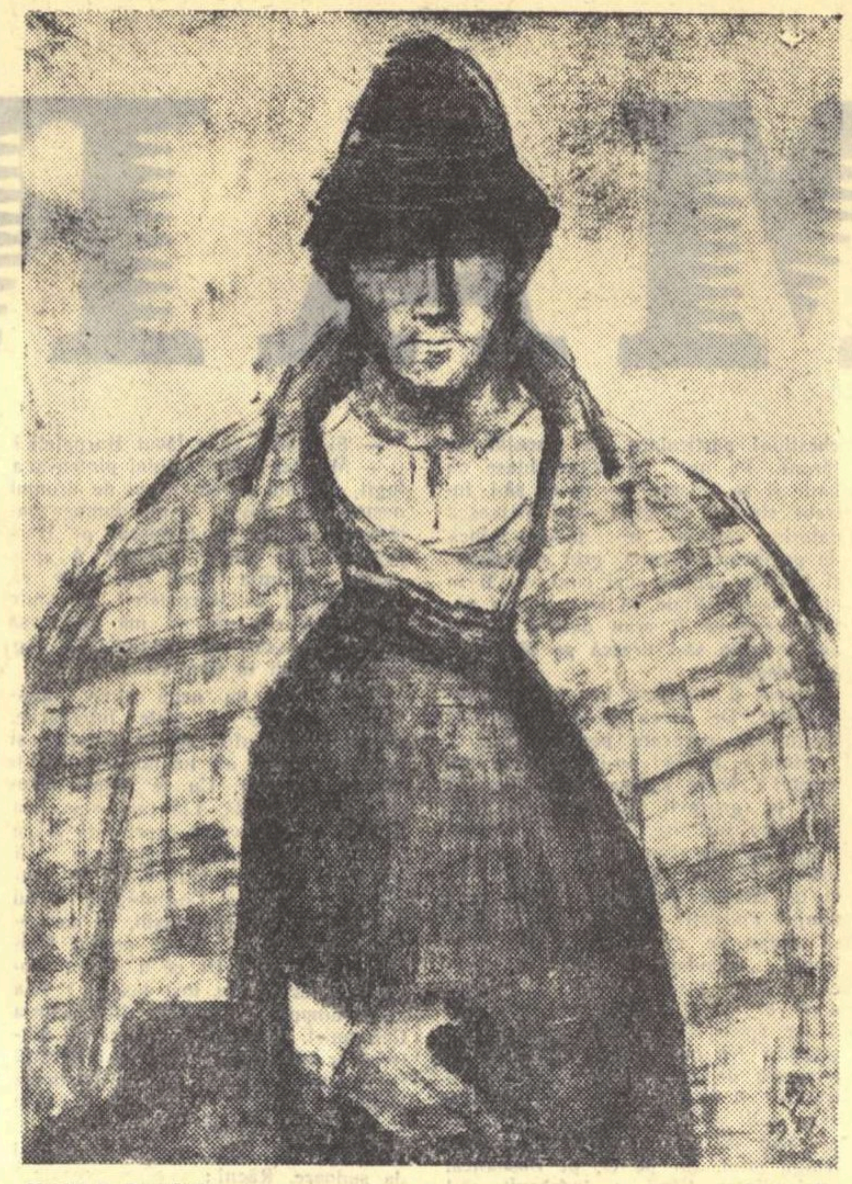

VASILE BABOIE „Cioban"

Critica literară și actualitatea

(Urmare din pag. 1)

înțeles diferit. Cîțiva ani au predominat articolele programatice, apelurile mobilizatoare, discuțiile de principiu. Faza aceasta trebuie, în orice caz, s-o considerăm depășită, chiar dacă a fost mai înainte, poate, utilă. Manifestele literare nu produc de la sine opere care „să apere și să ilustreze" tendințele proclamate. Azi însă ne aflăm în fața unei literaturi deja formate, cu opere însemnate, privind actualitatea, iar critica literară curentă are în obiectiv un număr relativ mare de opere noi, care apar mereu, pe teme actuale. Editorialele „juste" care repetă principii știute pe dinafară, referindu-se vag la opere și pomenind de „unii" și „unele", nu-și mai află rostul. Astăzi putem discuta, cum se spune, „la concret" și principala activitate de sprijinire, prin critica literară, a temelor actuale, este, după opinia noastră, analiza directă a operei, ampla ei discutare, în recenzii, cronici și articole care, pornind de la carte, să trateze cîte o problemă esențială, relativ la reflectarea artistică a realității revoluționare.

Critica literară din ultimii ani indică o experiență pozitivă și merită a fi valorificată. Cartea cu temă actuală a devenit obiectul, adeseori, al unor bogate analize și discuții critice, care au promovat valori ale noii noastre literaturi. In 1954 romanele cele mai discutate în critica literară au fost cele de actualitate: „Pasărea furtunii" de Petru Dumitriu, „Bărăgan" de V. Em. Galan și „In orașul de pe Mureș" de Francisc Munteanu.

Aproape n-a existat critic literar cunoscut prin intensitatea activității sale care să nu fi luat în discuție, integral sau parțial, la una sau alta dintre ediții, „Pasărea furtunii": în „Viața romînească" Ov. S. Crohmălniceanu, în „Gazeta literară" Radu Lupan, N. Tertulian, Paul Georgescu și alții, în „Scînteia" S. Fărcășan și M. Petroveanu (care a revenit în „Contemporanul" la ediția revăzută), în „Romînia liberă" S. Damian, în „Scînteia tineretului" D. Micu, în „Flacăra" Mihai Gafița, în „Steaua" Leon și A. E. Baconsky etc. Bibliografia critică nu este mai redusă pentru „Bărăgan". E destul să cităm articolele lui Mihai Gafița, Eugen Luca, Ov. S. Crohmălniceanu, Georgeta Horodincă, Dumitru Mircea, Radu Cosașu, Miron Dragu, Dan Costa, Șeo Șerban. Ion Mihăileanu a dat și un studiu generalizator despre „Arta tipizării în romanul „Bărăgan". Pe marginea cărții lui Francisc Munteanu, „Gazeta literară" a deschis una din cele mai aprinse dezbateri ale sale (la sfîrșitul lui 1954 — începutul lui 1955), care a cuprins și alte publicații, antrenînd în problematica reflectării realității un număr de critici: Ion Mihăileanu, Al. Simion, Lucian Raicu, Georgeta Horodincă, H. Bratu, N. Tertulian, Al. Mirodan.

Un progres însemnat în promovarea cărților pe teme actuale ni se pare a fi acela realizat în primul rînd de „Gazeta literară", de a nu rezuma critica unui roman valoros la un singur articol, ci de a reveni în repetate rînduri cu analize și discuții. In felul acesta se creează în opinia publică o prezență puternică a cărții, pe care dorim s-o promovăm și o diferențiere valorică implicită între producții și teme, evidențiindu-se cele ce privesc direct epoca noastră. Astfel, în 1955 critica literară a impus atenției romanul „Străinul" și pe autorul său Titus Popovici (printre critici: Val. Rîpeanu, G. Horodincă, Lucia Olteanu, M. Gafița, S. Fărcășan, A. Băleanu, L. Raicu, A. Martin, M. Petroveanu, D. Micu, Paul Georgescu, mai mulți din aceștia în paginile „Gazetei literare"). In 1956 critica a salutat apariția în prima ediție a „Cronicii de familie", reluînd amplu dezbaterea la apariția masivei ediții în trei volume, a cărei tematică e actuală nu numai în ultima parte, ci prin întreg sensul ei istoric. (Critici: I. Vitner, A. Băleanu, H. Bratu, M. Petroveanu, D. Micu, Perpessicius, G. Munteanu și alții).

O apariție tînără ca Teodor Mazilu, cu schițele sale satirice de strîngentă actualitate, a fost imediat semnalată. „Insectarul de buzunar" și „Galeria palavragiilor" au fost comentate de I. Mihăileanu, M. Petroveanu, A. Băleanu, C. Baciu, Al. Mirodan, S. Fărcășan, N. Mărgeanu, Al. Săndulescu, R. Cosașu, G. Horodincă, S. Radian, B. Elvin, Radu Popescu, Paul Georgescu, V. Mîndra și alții, întrunind poate cel mai mare număr de articole.

In ultimul an, pe lîngă întotdeauna mult discutatul Francisc Munteanu, prin excelență actual, au oprit asupra lor critica literară cărți ca „Neamul Gondoșilor", a tînărului prozator maghiar Szabo Gyula, „Pe-un picior de plai" a lui Eugen Barbu și mai ales „Eroica" lui Laurențiu Fulga, toate închinate actualității imediate sau trecutului apropiat, predecesor al frămîntărilor prezente.

Critica literară s-a dovedit nu o dată promptă în a descoperi apariții noi în publicații literare, revelîndu-le actualitatea problematicii. Eugen Barbu a fost relevat de „Gazeta literară" după publicarea nuvelei sale „Gloaba", consacrată unui proces de conștiință propriu zilelor noastre.

Totuși, cîteva manifestări — sau cîteva absențe ale manifestărilor, — reduc eficiența funcției critice în sprijinirea literaturii de actualitate.

In primul rînd, articolul de critică asupra unei cărți își potențează valoarea de orientare dacă se ridică de la analiza concretă la generalizări teoretice. Adeseori cronica literară a publicațiilor — principala tribună a criticii — izolează opera analizată de fenomenul literar integrant. Chiar dacă cercetarea nu e școlărească, prezentînd schematic probleme de fond și formă, chiar dacă, dimpotrivă, e fină și subtilă, sezisînd specificul artistic al scriitorului și al creației sale, stabilind o judecată de valoare și preconizînd dezvoltarea ulterioară a scriitorului, cronica literară e limitată în efectul ei îndrumător, dacă nu trece la concluzii valabile pentru posibilitățile de dezvoltare ale literaturii actuale în unele aspecte generale ale ei. In prezent, cîteva publicații literare au o cronică permanentă, susținută de cîte unul sau doi critici. In felul acesta, seria cronicilor unei publicații trebuie să constituie o demonstrație unică a unei viziuni critice combative, puse în slujba promovării literaturii actuale — actuale în primul rînd prin problematica ei. Subsemnatul, fiind în cauză, nu pot analiza seriile de cronici ale publicațiilor. Pot însă afirma acest mobil al integrării părții în tot cu finalitate îndrumătoare. Și analiza autocritică a fiecărui cronicar ar constitui în sine primul pas spre înfăptuirea ideii.

O carență ce trebuie să ne atragă atenția considerăm că este atitudinea criticii față de cărțile pe temă actuală, grav deficitare artistic. Critica literară de acum cîțiva ani confunda adeseori tema cu realizarea ei artistică, proclamînd valoroase lucrări mediocre și submediocre, numai pe considerentul problematicii atinse. Combaterea partinică a dogmatismului a reliefat caracterul neștiințific al unei asemenea critici. Problematica cea mai interesantă este anulată de tratarea ei anartistică, rămînînd necomunicată. Tema actuală e compromisă prin minimalizarea și sărăcirea ei într-o operă slabă și slăvirea ei dă opiniei publice o părere falsă despre posibilitățile de reflectare artistică a celor mai arzătoare procese actuale. O bucată de vreme, lucrările mediocre pe teme actuale rămîneau preocuparea criticilor începători, puși să sublinieze importanța problematică și să povestească subiectul rupt de viața artistică pe care ar fi trebuit să i-o confere opera. Astăzi tendința nu mai puțin vătămătoare este ignorarea de către critică — inclusiv de către cronicile literare — a cărților sub nivel acceptabil. Desigur, ignorarea înseamnă și un fel de judecată de valoare. Cartea ignorată nu e considerată în cîmpul literaturii. Esteticește, atitudinea se poate justifica. Nu însă în cadrul unui program combativ de promovare a literaturii vremurilor noastre. Paralel cu sublinierea realizărilor, trebuie întreprinsă critica deficiențelor, analizate nu pentru demonstrarea virtuților satirice ale criticului, ci pentru condamnarea procedeelor eronate, a viziunilor deformatoare, a practicilor compromițătoare pentru arta reflectării vieții în transformare revoluționară. „Pămînt și oameni" de Mihail Șerban este un volum imens care a consumat o însemnată cantitate de hîrtie editorială, spre dezavantajul temei actuale. Cu o risipă ceva mai mică de coli, „Făclia s-a aprins" a lui Dumitru Almaș, nu aduce un mai prost serviciu. Exemplele se pot multiplica. Este sarcina criticii literare curente de a discerne deschis valoarea de nonvaloare, ridicînd problemele concrete ale literaturii despre realitatea noastră nouă. Fără să ne referim la alte cronici literare, putem cu sinceritate dezvălui atitudinea cronicii noastre, din „Gazeta literară", care implică aprecierea de valoare în însăși selecția cărților discutate, dar evită dezbaterea unor probleme spinoase, legate de mediocritatea în marș asupra celor mai scumpe teme ale noastre. Cronica noastră literară — ceilalți cronicari să se aplece sincer asupra articolelor lor — a pierdut prilejul dezbaterii unor probleme de interes general pe marginea unor cărți ca: „Oameni în alb" de Maian, „Fata plutașului" de Andrei, „Destine" de Rovan etc. (Un exemplu pozitiv în această privință, l-a dat nu criticul, ci prozatorul de talent Eugen Mandric, prin articolul său „Hîrtia nu rabdă orice" din Scînteia nr. 4015 din 21 noiembrie 1957.)

In mare măsură, critica literară curentă este lipsită de unele forțe ale sale prin retragerea din cîmpul cronicii a unor critici de frunte. Ov. S. Crohmălniceanu de multă vreme trece alături de cărțile actualității. Aproape toate recentele creații cu tema actuală au rămas neluate în considerația sa critică (inclusiv monumentala „Cronică de familie"). Cronicarul literar este principalul promotor al luptei pentru actualitatea literară. Intrarea în rîndul cronicarilor a lui Paul Georgescu și V. Mîndra e un semn bun. Retragerea altora sau sporadica lor acțiune, e un semn rău.

Ne trebuie o puternică revenire a principalelor forțe critice, în discutarea cărților pe care le cere prezentul. Și o activă axare a cronicilor și recenziilor pe demonstrarea virtualităților marilor noastre teme. Și intensa activitate de generalizare, plecînd de la obiectul concret, cu inițiativă și combativitate.

Savin Bratu

La Casa Scriitorilor

Secția de proză invită pe scriitori la plenara de vineri 14 martie, ora 17,30, consacrată discutării romanului „Statuile nu rîd niciodată" de Francisc Munteanu.

Referent: Ov. S. Crohmălniceanu.

★

In aceeași seară, la orele 18, are loc cenaclul scriitorilor pentru copii.

Citesc: Costache Anton și Ion Jipa.

★

Duminică 16 martie ora 10 are loc a doua ședință a cenaclului tinerilor scriitori „N. Labiș". Citesc: Doina Sălăjan și Nichita Stănescu.

Despre răfuieli și invective

(Urmare din pag. 1)

exagerat și în orice caz un nedemn proces de intenție. Aceeași tendință se semnalează în nota iscălită N. A. cu privire la cronica în cinci părți scrisă de George Munteanu la romanul lui Petru Dumitriu „Cronica de familie". Nota e plină de aluzii puțin elegante dar foarte străvezii la adresa lui Petru Dumitriu, și care n-au nimic de-a face cu obiectul ei.

Apoi aluzii jignitoare despre Georgeta Horodincă într-o notă intitulată ostentativ: „Scuzele noastre" și semnată Janetta Marcopol, apoi polemici și explicații inutile ale lui D. C. (D. Costea) cu privire la o notă a sa, căreia i-a răspuns D.S. (D. Solomon) în „Gazeta literară" și la care ar fi foarte bine dacă atît „Gazeta literară" cît și „Iașul literar" n-ar mai da nici o continuare, urmînd ca eventualele noi explicații pe care cei doi tovarăși și le mai au de dat să și le transmită prin scrisori personale, la telefon, sau direct prin viu grai, fără martori, pentru că tot nu interesează pe nimeni măruntele precizări care s-ar putea ivi.

Lucruri de acestea, avalanșa de „răspunsuri" și „precizări" de „puneri la punct" și „suplimente de explicații" sînt mai generale și nu de mult am întîlnit asemenea contribuții lămuritoare între „Viața romînească" și „Gazeta literară", între „Tribuna" și alte publicații. Nu se poate spune că unele nu sînt de loc necesare. Mă gîndesc, de exemplu, cît de interesantă e o notă din „Iașul literar" nr. 11/1957 care pune la punct paternitatea unei opere aparținînd moștenirii literare: nici o aluzie jignitoare, nici o polemică inutilă, în schimb ținută științifică, spirit constructiv, care fac din această notă, semnată N. A. Ursu, o contribuție literară chiar dacă, să prezumăm, cel cu care se face această polemică n-ar fi de acord cu ea.

Dar de ce oare a mai crezut necesar tov. Ion Istrati să se scuze și să se apere neevitînd violențele inutile, la care nimeni nu s-ar fi așteptat de la un scriitor talentat — în „controversa" intitulată „Cîteva precizări"? Și cum să calificăm decît inadmisibilă atitudinea lui D. Costea din nr. 1 al aceluiași „Iașul literar" care, sub titlul „Eroism critic", își îngăduie expresii de cea mai joasă speță, ca de exemplu „de ce s-or fi lansînd unii critici în considerații funambulești, făcînd paradă de erudiție într-un domeniu în care ei singuri nu se descurcă?" Mai întîi cine și ce îl îndreptățește pe D. Costea să conteste dreptul lui Ion Vitner (căci el este „unii critici") de a cita și interpreta un text din „Banchetul" lui Platon! De ce atîtea ghilimele care vor să indice spiritul lui D. Costea în utilizarea unor epitete, adresate unui critic literar și cercetător de valoarea lui I. Vitner? D. Costea întrebuințează astfel de calificări: „Interpretarea lui I. Vitner e însă tare nostimă", pentru că..."; sau: „I. Vitner ignorează faptul că..."; sau „îl transformă — fără să știe — pe marele filozof"; etc.

Prin ce mijloace — ca să nu zic prin ce minune — conducerea revistei „Iașul literar" a fost convinsă să accepte astfel de formulări?

Spuneam mai sus că spiritul acesta pătimaș începe să pătrundă din rubrica de „Note" și de la „Controverse" în corpul revistei. Lucrul a început mai de mult. Astfel, în articolul „Scriitorii noștri pe drumul realismului socialist" (apărut în nr. 12/1957) orientarea generală a autorului, concretizată în formulări și citări preferențiale și arbitrare, duce la concluzii cu totul străine de adevăr. Semnalînd trepte noi și aspecte noi în realismul unor scriitori ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu, — D. Costea afirmă că la acești scriitori s-au petrecut „schimbări de atitudine", ceea ce duce la concluzia unei rupturi, a unei discontinuități totale în opera acestor maeștri ai literaturii noastre. Nu e nevoie să mai demonstrez neadevărul unei atari presupuneri.

In același articol, o lungă listă de nume, puse la întîmplare în josul unei argumentări discutabile și chiar false, lasă să se înțeleagă că opera lui Mihai Beniuc, de exemplu, n-a avut legătură cu lupta partidului dinainte de 1944; că anumite greșeli și carențe ale criticii literare marxiste și chiar întreaga formație a unor scriitori de talent se explică prin faptul că unii fruntași ai criticii literare dintre cele două războaie au scris într-o anumită perioadă mai ales istorie literară. Aceasta înseamnă practic minimalizarea și negarea criticii marxiste. Tot aici, jocul arbitrar de-a enumerarea anulează orice criteriu de valoare. Personal mi-e greu să cred că un critic ca Ov. S. Crohmălniceanu s-a format la exemplul unor critici care au început să scrie după el și au scris mai puțin, iar adesea și mai puțin bine. De asemenea, cred că nu poate fi socotită decît ca o omitere intenționată lipsa dintr-o enumerare atît de generoasă, a unor critici de la „Gazeta literară", deosebit de activi și valoroși, cel puțin tot atît cît cei doi critici ai „Iașului literar", pomeniți în articol.

Dacă pun față în față astfel de citări cu notele din nr. 1 al revistei, nu mă pot opri de a constata un fel de rivalitate manifestă, căreia „Gazeta literară" ar face un mare rău dacă i-ar răspunde cu aceeași măsură. Veninul, cît e, trebuie oprit de urgență.

Dar nr. 1 al „Iașului literar" mai are încă o modalitate nejustă de a discredita — modalitate utilizată, de exemplu și de Horia Bratu în articolul său din „Viața romînească" cu privire la cîțiva critici literari ale căror volume au ieșit de curînd de sub tipar. E vorba de lauda care compromite. In „Iașul literar" sînt aduse astfel de false laude Veronicăi Porumbacu de un colaborator care semnează discret Dv.

Pe scurt originalitatea volumului „Lirice" al Veronicăi Porumbacu este redusă la „descifrarea adevărului istoric și social", contestîndu-se „originalitatea în ordinea formelor artistice"; pe cealaltă pagină, spunîndu-se că lirica poetei „este mai mult personală și mai puțin socială", se retrage și ce se acordase anterior. Iar dacă adăugăm și aprecieri ca: „ajutorul figurilor de stil este prea puțin solicitat", sau „poetesa fiind mereu terorizată de prejudecata că artă realist-socialistă înseamnă doar energie, intransigență, etc..", vom vedea că prea puțin mai rămîne valabil din volumul și din opera Veronicăi Porumbacu, despre care în finalul recenziei se fac și cîteva afirmații, presupus binevoitoare, care nu numai că nu ajută înțelegerii liricii analizate, dar constituie amănunte cu totul străine de cele care-l interesează pe cititor.

Un cuvînt de concluzie aș vrea să-l formulez ca un apel și către autorii notelor, dar mai ales către tovarășii care răspund de alcătuirea revistelor noastre: e necesară intransigența față de astfel de manifestări, pe care le numesc de-a dreptul dăunătoare și care ar trebui să fie tratate cu fermitate principială. Prestigiul scriitorilor noștri trebuie întărit în ochii cititorilor, nu compromis prin răfuieli mărunte, meschine, prin invective și aluzii, prin răstălmăciri și procese de intenție.

Mihai Gafița

VITRINA

(Urmare din pag. 1)

țele ei, suferințele lui, / a gemut lîngă ea, cu geamătul ei.")

După fiecare zi de muncă, Adam și Eva se întorc la porțile raiului. Grădina raiului, în amurg, e scăldată în tăceri primitoare („Să nu se audă decît murmurul frunzelor / și suspinele dragostei"). Ore de desfătare, ore de destindere și de reculegere. Prevăzătoare e poeta, căci Adam poate repeta greșeala fatală. De aceea chemarea ei patetică e destinată să se graveze durabil:

Nu uita că tihna dragostei s-a dobîndit prin abnegație colectivă, prin eliberarea de opresiune.

Nu uita că trebuie să izgonești din lăcașele sfinte pe negustori, cu tarabele murdare, în care dragostea e ciuntită, pîngărită. (Se invocă, în sprijinul blestemului profetic, bătrînii vizionari, Whitman și Maiakovski, incoruptibili adversari ai fariseilor).

Nu uita că dragostea are datorii uriașe, dar are și dreptul la plenitudine. Ea este contopire sufletească dar și sensualitate, voluptate a simțurilor. Nu asculta glasul ipocrit al puritanului, care desfigurează ceea ce e natural în legea firii, deci uman și frumos. Leapădă sentimentul rușinii, artificial, bucură-te de darurile naturii. Nu-ți ascunde slăbiciunile („E numai sărmanul rob de pe vremuri, / bietul, crudul stăpîn de robi de pe vremuri"). Posteritatea va judeca realist („Vom fi pentru ei asemenea unor statui / pe jumătate create după legea frumosului, / pe jumătate îngropate încă, / în blocul inform al materiei"). Țelul: Să depășim „blocul inform al materiei", întregi, curați, mîndri. Țelul: „Acolo unde stătură tarabele, / unde barbarele glasuri se încăierară-n văzduh, / să se înalțe statuile vii ale dragostei."

Revendicînd un rol de educator al noului tineret, poeta vrea să inițieze și să vegheze, în versete biblice, ca „splendida unitate" să nu fie zdruncinată și nimeni să nu renunțe la integritate. Focul patimii, în accepția înaltă a demnității dragostei, așa cum o înțelegem noi, este tot atît de lăudabil ca și ardoarea muncii și a sacrificiului în luptă.

Nimic nu pare mai potrivit spre a transmite această Cîntare a Cîntărilor contemporană decît versul solemn și grav al Mariei Banuș. Ca să fii solemn și grav, trebuie să ai forța reducției, să desfaci nuanțele pînă la datele elementare, transpuse poate chiar în simboluri sau în parabole. Versul se încarcă astfel de la sine cu fiorul poetic pe care-l conține revelarea esenței. Nici o concesie umorului, asociațiilor gratuite, divertisment al fanteziei. „La porțile raiului" caută să păstreze nealterată evlavia marilor sentimente. Altcineva n-ar fi rezistat ispitei și ar fi adăugat, între paranteze, cel puțin un joc de cuvinte, cum că, de pildă, la porțile raiului se forțează porți deschise. Dar mușcînd din mărul cunoașterii, nu vrem să mușcăm și din cel al discordiei (varietatea curentelor și a stilurilor...).

S. Damian

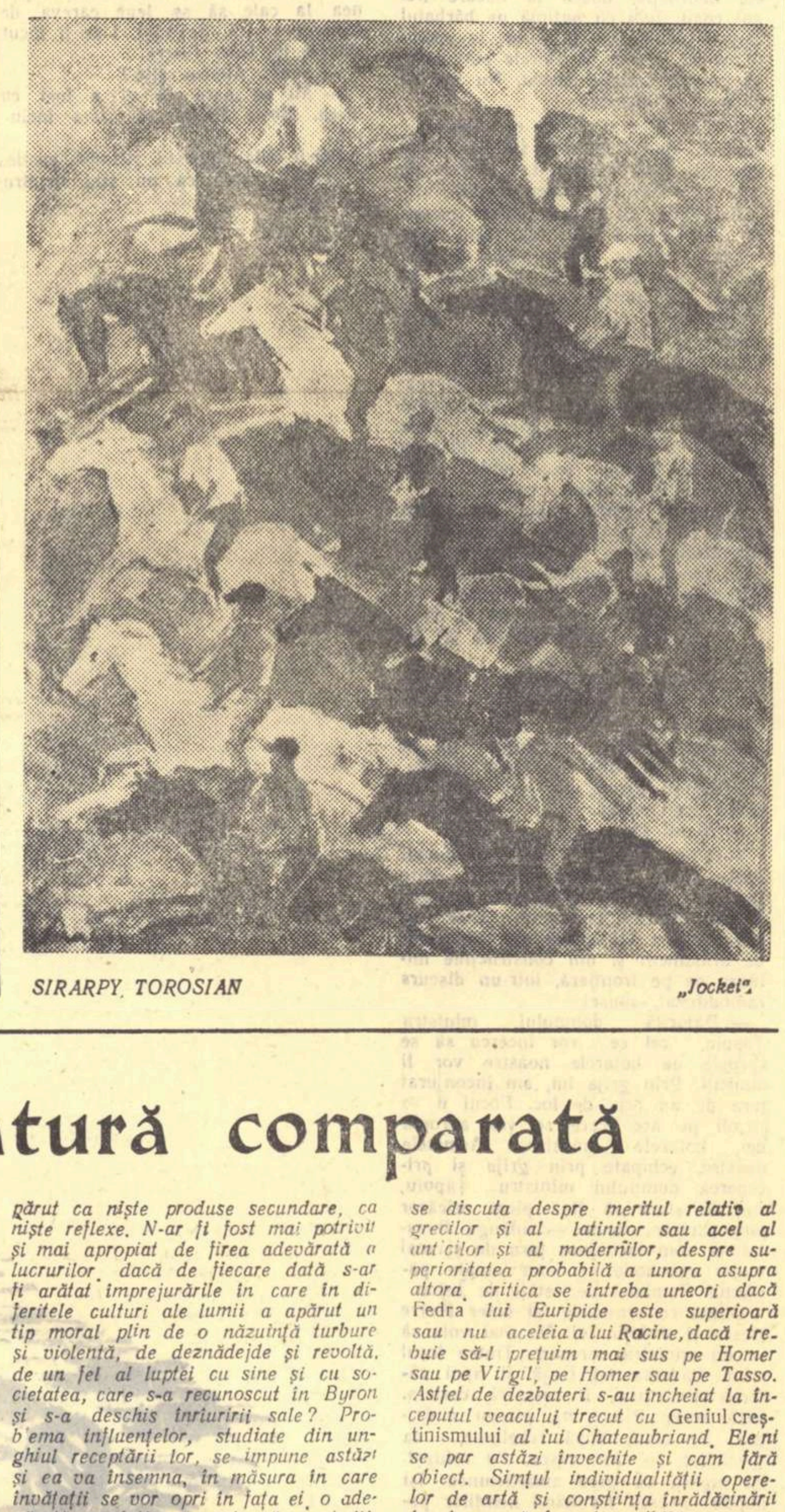

SIRARPY TOROSIAN „Jockei"

Literatură comparată

(Urmare din pag. 1)

nu trebuie însă considerat ca izvorul celui mai nou, decît atunci cînd analogia se poate însoți cu dovada că autorul textului mai nou a cunoscut textul vechi. Trebuie să spun că ancheta comparatistă modernă s-a oprit, în foarte multe cazuri, la acest prim stadiu. Disciplina pozitivistă a istoriei literare, pînă deunăzi, s-a mulțumit numai cu strîngerea faptelor și cu punerea lor în relații de succesiune. Explicația faptelor a rămas însă mai umbrită; totuși, în direcția acestei explicații se întinde drumul de viitor al comparatismului. Căci, dacă influențele dintre literaturi alcătuiesc fapte absolut evidente, este necesară lămurirea condițiilor în care aceste influențe au operat. O influență nu devine activă și nu dă rezultate decît acolo și atunci unde există nevoie de ea, unde natura terenului social o cere și o absoarbe. Mi se pare deci că cercetarea izvoarelor externe ale unei literaturi trebuie întreprinsă și desăvîrșită în cadrul mai larg al istoriei societății în care influențele au devenit fecunde.

Din acest principiu, care este atît de constrîngător încît surprinde greutatea cu care-l vedem adoptat, rezultă o problemă despre care nu mă îndoiesc că se va impune cercetării contemporane. Istoria literară a studiat, pînă azi, influențele, dar nu receptările, adică a urmărit presiunea trecutului și a străinătății asupra prezentului și a naționalului, dar nu și deschiderea acestora către trecut și străinătate. De ce o influență străină lucrează într-o literatură națională, rămîne un fapt inexplicabil, dacă nu ținem seama de condițiile sociale și intelectuale care au făcut-o posibilă. Problema receptării literare este astăzi întrebarea cea mai acută a studiilor noastre și nu cred îndepărtat momentul în care se vor scrie istorii literare, în care autorii vor fi prezentați nu în felul în care au suportat presiunea unor modele, ci în acela în care le-au căutat și le-au ales, pentru a răspunde uneia dintre nevoile lor. A fost studiată uneori influența lui Byron în diferitele literaturi ale secolului trecut, dar diferiți scriitori în ale căror opere poate fi semnalată această influență, au apărut ca niște produse secundare, ca niște reflexe. N-ar fi fost mai potrivit și mai apropiat de firea adevărată a lucrurilor, dacă de fiecare dată s-ar fi arătat împrejurările în care în diferitele culturi ale lumii a apărut un tip moral plin de o năzuință turbure și violentă, de deznădejde și revoltă, de un fel al luptei cu sine și cu societatea, care s-a recunoscut în Byron și s-a deschis înrîuririi sale? Problema influențelor, studiate din unghiul receptării lor, se impune astăzi și ea va însemna, în măsura în care învățații se vor opri în fața ei, o adevărată revoluție copernicană a studiilor literare.

Cred, de altfel, că literatura comparată este pe cale să depășească singura problemă a influențelor, căreia i s-a consacrat pînă acum. Uneori sînt constatate analogii tematice sau ideologice care nu pot fi deloc lămurite pe calea influențelor. Circulația temelor, a ideilor, a mijloacelor de artă, se produce uneori în afară de contactul direct și capabil de a fi dovedit cu un izvor. Nu se știe pe ce cale, din ce vorbă prinsă în vînt, din ce lecturi întîmplătoare, adică din ce alte izvoare intermediare, regăsim într-o operă mai nouă urma uneia mai vechi. A citit vreodată Bolintineanu pe Goethe? Nu știm. A putut să nu-l citească, dar în Sorin al său întîmpinăm o infiltrație din Faust. Deveniți liberi de preocuparea, adeseori stînjenitoare, de a identifica izvoarele, cercetătorii pot urmări filiația unei teme cu interesul de a vedea cum această temă dobîndește rezolvări felurite la diferiți autori și în diferite momente. Este una din anchetele cele mai pasionante, aceea de a urmări cum același mit literar, al lui Prometeu sau al lui Faust, este altfel rezolvat și se însoțește cu alte semnificații la Eschil, la Goethe și la Shelley, la Marlowe, la Lessing și la Goethe. Nu există alt mijloc mai bun de a înțelege evoluția societăților și de a constata ceea ce Taine a numit odată „temperatura lor morală", decît de a urmări această palingenezie a temelor în cursul istoriei culturii.

Mai există și un alt domeniu al comparației ca metodă în studiul literaturii. Este una din cele mai vechi forme ale ei. Intr-o vreme în care se discuta despre meritul relativ al grecilor și al latinilor sau acel al anticilor și al modernilor, despre superioritatea probabilă a unora asupra altora, critica se întreba uneori dacă Fedra lui Euripide este superioară sau nu aceleia a lui Racine, dacă trebuie să-l prețuim mai sus pe Homer sau pe Virgil, pe Homer sau pe Tasso. Astfel de dezbateri s-au încheiat la începutul veacului trecut cu Geniul creștinismului al lui Chateaubriand. Ele ni se par astăzi învechite și cam fără obiect. Simțul individualității operelor de artă și conștiința înrădăcinării lor în epocă face imposibilă comparația și o respinge ca pe o falsă problemă. I-a luat locul comparația în vederea stabilirii tipurilor literare. Așa a ajuns să se vorbească despre rococoul grecilor în alexandrinism, despre romantismul Renașterii sau despre prețiozitatea simboliștilor. S-a folosit adică o formă de artă apărută în anumite împrejurări istorice, pentru a aduce sub incidența ei forme deosebite, care într-un fel oarecare amintea pe cea dintîi și permitea generalizarea lor ca un tip oarecum durabil, sustras mobilității istorice. Apropieri de felul acestora sînt numeroase în critica de azi; le văd apărînd mereu sub condeiele cele mai felurite. Metoda este însă plină de riscuri, deoarece caracterizarea prin tipul ei a unei lucrări literare poate aduce unele servicii pentru o primă orientare, dar riscă să acopere specificitatea operelor și legătura lor cu vremea care le-a generat. De curînd, într-o discuție internațională, s-a cerut constituirea unei tipologii literare. Au încercat-o însă pe vremuri teoreticienii care puneau ultimele concluzii dezbaterii dintre antici și moderni: a căutat s-o construiască, înconjurat de succesele clasificărilor naturalistice, Sainte-Beuve și alții pe urma lui. Toate aceste încercări au dat palide rezultate și, întrucît îl privește pe criticul francez, proiectul lui a rămas o simplă veleitate. Progresele istoriei în epoca mai nouă au devalorizat generalizările tipologiei și nu cred că reluarea acelorași preocupări ar putea da astăzi rezultate mai apreciabile decît cele din trecut.

Tudor Vianu

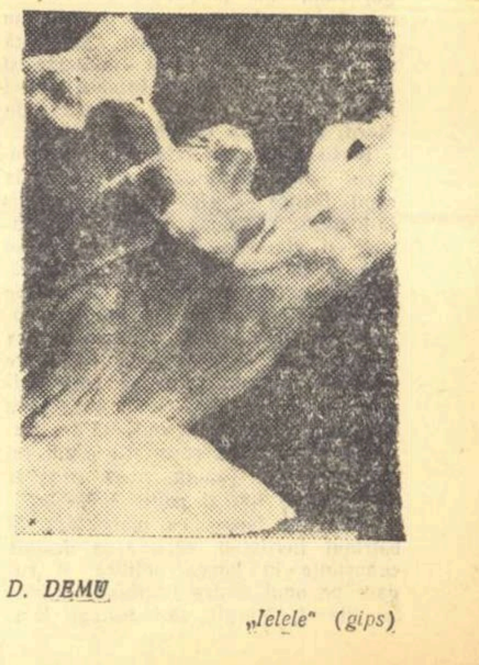

D. DEMU „Ielele" (gips)

MILIŢA PETRAŞCU „Călăreţul"

Insemnări despre arta sobrietăţii

Conform unei vechi şi îndreptăţite observaţii în legătură cu stilul romanelor lui Balzac, s-a creat prejudecata că prozatorul, dacă nu ignorează, în orice caz, nu pune mare preţ pe aşa-zisele potenţe afective ale limbii, acestea fiind îndeobşte specifice şi trebuitoare poetului. Deşi nu s-a teoretizat şi nici măcar nu s-a susţinut de către cineva o asemenea opinie, ea continuă să subziste în însăşi atitudinea criticii care omite adesea extinderea analizei pînă la aspectul stilistic, deopotrivă de interesant şi semnificativ. O operă fundamentală ca „Arta prozatorilor romîni", ca şi lucrări mai recente ale acad. Tudor Vianu, au demonstrat cu prisosinţă utilitatea unor astfel de preocupări în cadrul viziunii critice de ansamblu. Anume comoditate însă ţine pe loc cercetarea, încurajînd, în acelaşi timp, fără să vrea, ideea preconcepută a unei proze „prozaice", străină de orice fior poetic.

Lectura cu acest ochi meticulos a trilogiei lui Petru Dumitriu, de pildă, ne descoperă frumuseţi revelatoare neobservate, sau trecute uşor cu vederea de cititorul cucerit, în primul rînd, de evoluţia personajelor, de acţiune şi conflict.

Dacă „obiectivizarea", lege de bază a genului romanesc, nu îngăduie un joc mai larg al fanteziei metaforice, în schimb, nu-l obligă cituşi de puţin pe scriitor la o impersonalizare a stilului sau la o transcriere mecanică a vorbirii curente. Prozatorul autentic este, în felul său, un poet, un artist al cuvîntului, aşa cum este un constructor de situaţii şi tipuri. Exemplele clasice ale unui Flaubert sau Tolstoi, sînt unanim cunoscute. Acei care afirmă sobrietatea stilului romanesc, înţelegînd prin aceasta, uscăciune, lipsă de poezie, pornesc de la interpretarea unilaterală a „obiectivizării" ca lege specifică romanului, de la excluderea noţiunii de poet din sfera poeziei epice.

Referindu-ne la „Cronică de familie", constatăm că atmosfera miesmatică de „aquarium", tulburată de pofte animalice, de nesaţietate, impune un stil care, fără îndoială, nu poate fi caracterizat prin ardenţă romantică sau prin tumult liric. Scriitorul îşi alege mijloacele artistice în acord cu lumea evocată, punînd în descrierile, în portretele şi dialogurile sale aurul greu, cu luciri potolite, aparent stinse, al societăţii aristocratice. Vişiniul sau verdele somptuoaselor interioare, ca şi paloarea bolnăvicioasă a Davidei sau a lui Lascăr Lascari, ca să nu mai vorbim de a Elenei sau a Elvirei, ajunse la bătrîneţe, — cheamă un stil capabil să ne transmită observaţia obiectivă, relevant şi direct, dar niciodată sec sau impersonal.

In foiletoanele sale din „Gazeta literară", I. Vitner, apreciind arta portretistică a scriitorului, remarca, mai mult decît alţii, folosirea imaginii simbolice, profund semnificative pentru sensul etic şi filozofic al romanului. Una dintre acestea, poate cea mai puternică, „ochii Elvirei", cu luminile lor din ce în ce mai scăzute, capătă în final o forţă acut generalizatoare, sugerînd cu mare fineţe vlăguirea şi dispariţia treptată a stirpei boiereşti. Aflăm aci unul din secretele „Cronicii de familie", şi anume că arta portretistică a lui Petru Dumitriu, severă prin obiect, se bizuie în mare măsură pe ştiinţa simbolurilor. Totdeauna cu pondere, scriitorul foloseşte epitetul sau metafora, menite să plasticizeze, aureolînd sobrietatea iniţială. Să nu se creadă că astfel devine mai puţin sobru. Dimpotrivă, tonul grav, impus de atmosfera stătută a lumii Cozienilor şi Lascarilor, se îngroaşă, dobîndeşte prestanţă, dar într-o manieră care lasă mereu să se întrevadă preocuparea artistului pentru toate elementele compunerii sale.

Vrednic moştenitor, aşa cum s-a spus, al unei bogate experienţe literare, Petru Dumitriu construieşte excelente portrete în tradiţia clasică. Asociaţia metaforică sintetizează adevărate dominante psihologice, care, în condiţiile date, semnifică trăsături general-umane ca: răutatea, trufia, morbideţea, îngustimea intelectuală.

Parcă prevestind crima ce urma s-o săvîrşească, Elena Vorvoreanu „purta pe mîinile-i ofilite un singur smarald mare şi întunecat ca o băşică de cristal plină cu otravă" (Vol. II p. 223 — subl. ns.). Bărbatul ei, colonelul Vorvoreanu, e o fiinţă arogantă şi vulgară. Mistuit de aceleaşi nepotolite „pofte, pofte, pofte", cum zicea Sofia Cozianu Bodman, el respiră numai aviditate nesăţioasă. De aceea, privindu-i chipul, îi pătrundem definitiv psihologia tenebroasă abia cînd luăm cunoştinţă de următoarea comparaţie, întru totul caracterizantă: avea „gura mică, cu buze subţiri, îngustă şi dreaptă, ca o gură de puşculiţă" (Vol. I, p. 337 — subl. n.s.).

Consecvent procedeului, prin analogie cu „ochii Elvirei", putem vorbi despre figura bătrînei arierate Eleonora Smadoviceanu, care, în opoziţie cu crisparea răutăcioasă, acaparatoare a colonelului, exprimă neputinţa, descompunerea fizică, decrepitudinea: „Gura i se făcuse pungă, îngropată în obrazul moale şi veşted, mai mult într-o parte. Vorbea prin obrazul acela ca pufuiturile de aburi care răbufnesc din mămăligă cînd fierbe" (I. 437 — subl. ns.).

Instinctualitatea bestială face din aceşti oameni reprezentanţii unei faune respingătoare, unde lîncezesc moluşte inerte sau gîndaci mari, cleioşi, ca Lăscăruş Lascari: „Vesta albă îi scotea în evidenţă pîntecul umflat; pîntec alb, rotund, cap alb, şi împrejur aripi şi elitre negre. Lăscăruş părea o mare insectă răsturnată pe spate, şi care, obosită de încercările de-a se întoarce pe loc, s-a oprit" (I, 120). Prostia cu morgă, cu pompon şi eghileţi, e asemuită unor fiinţe ceva mai evoluate, pe acelaşi ton grav, dar acuzînd parcă un zîmbet sarcastic, ce reacţionează prompt în faţa situaţiei groteşti: „Acesta şedea cu spatele la un perete pe care atîrnau portretele regelui şi al reginei, iar dedesubt al mareşalului Averescu, cu bărbuţă albă şi cască, şoarece alb care a vîrît capul într-o jumătate de nucă seacă" (Vol. II, p. 260 — subl. ns.).

Puterea de fabulaţie se uneşte, aşadar, la Petru Dumitriu, de obicei cu imaginaţia plastică, generatoare de simboluri şi imagini, ce sporesc în fiecare pagină prestigiul artei sale.

Aproape fizic, simţim vibraţia intelectuală, care străluminează cuvîntul, dîndu-i o putere fosforescentă, capabilă să sugereze infinit mai mult decît aşa-zisul „proces-verbal", pus fără osebire, pe seama romanului. Această însuşire stilistică a „Cronicii de familie" nu exclude, ci presupune poetul.

Nu intenţionăm să aducem în sprijinul tezei noastre antecedentele literare ale scriitorului (faptul că Petru Dumitriu a scris cîndva poezie), care, de altfel, au importanţa lor, şi nici să inculcăm ideea că scriitorul s-ar întoarce la vechile unelte. Observînd cîteva detalii, mai cu seamă ale artei portretistice, am folosit cuvîntul „poezie", în măsura în care epitetul, metafora, comparaţia, sînt specifice acesteia, în primul rînd. Nu ne-am gîndit cituşi de puţin la un „stil poetic", de esenţă strict lirică, ci, mereu la stilul prozei epice, sobru şi franc prin definiţie. In fapt, am căutat unul din elementele acelui distinguo care face din stilul „Cronicii de familie" o expresie adecvată înseşi aspiraţiilor artistice ale autorului.

Evocarea unui veac de istorie socială romînească n-ar fi fost cu putinţă fără acest spirit al nuanţelor, dozat poate cu prea severă economie, dar subliniind mereu a treia dimensiune a portretului sau a tabloului, altfel umbrită de faptul brut şi cuvîntul întîmplător.

Dacă am extinde cercetarea noastră şi asupra modului cum e folosită limba ca instrument de caracterizare a personajelor, dacă am încerca să analizăm formele stilistice în care transpar psihologia ţărănească, mai complicată decît s-a crezut pînă acum, umorul aspru şi batjocoritor, limbajul orăşenizat, dacă am examina, sub acest aspect, tablourile de epocă, bogate în culoare şi ornamentaţii etc. — am obţine cu siguranţă argumente în plus pentru tot ceea ce am susţinut pînă aci. Şi exemplele de această natură, alături de cele discutate, ne-ar conduce la aceeaşi încheiere, că autorul „Cronicii de familie", departe de a ignora resursele afective ale limbii, le fructifică în chip constant; ar pleda pentru aceeaşi sobrietate filtrată, ale cărei sclipiri ne indică o înaltă conduită artistică.

Al. Săndulescu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

cresc şi pe celelalte plaiuri ale ţării, înţelept grădinărite de-o vreme încoace, mirozna lor moldovenească. In ce măsură am izbutit sau nu, asta este o problemă asupra căreia se vor pronunţa cititorii. In altă ordine de idei, să-ţi dau o informaţie:

La Iaşi, Comitetul executiv al Sfatului popular regional, mi-a tipărit recent, în cinstea alegerilor de la 2 martie, o lucrare de aproape 200 pag., „Prin ţara Moldovei", în care am încercat ca, prin cîteva reportaje literare şi povestiri, să înfăţişez chipul în care, clasa noastră muncitoare, ţărănimea muncitoare scot azi din necunoscut şi Moldova, (uitată ieri de Dumnezeu şi de toţi sfinţii de pe pămînt), astfel ca toate virtuţile umane din Moldova să contribuie şi ele la maturizarea noastră socialistă.

— Aştept veşti despre romanul „Ori—ori".

— Lucrarea, fie că se va intitula aşa, fie „Ora 12 fără cinci", sau poate altfel, e închinată eliberării Iaşului de către armata sovietică şi e aproape gata pentru tipar. De altminteri, am şi publicat cîteva fragmente în „Scînteia" şi în „Iaşul literar".

— Alte proiecte?

— Lucrez, pentru „Editura tineretului", la o carte de circa 200 pagini care sper că va vedea lumina tiparului în cinstea împlinirii a o sută de ani de la actul Unirii Principatelor. E o scriere pentru colecţia „Patria noastră" în care bătrînul Iaşi al tinereţii noastre va fi înfăţişat, de la origine pînă în zilele noastre, sub forma unui entuziast poem în proză clădit pe un schelet cu caracter monografic.

— Ce ne spui despre Iaşi în general şi despre viaţa literară din „dulce tîrgul Ieşilor"?

— Iaşul de fiecare zi e, precum prea bine ştii ca fost ieşean şi precum a spus-o cineva, un oraş care seamănă cu acele femei frumoase şi iubite care nu se lasă cumpărate decît cu propriile lor parale. Trebuie să trăieşti acolo ca să-ţi dai seama mai bine de construcţiile întreprinse acolo, de rîvna cu care se munceşte pentru întinerirea lui. Cît despre Iaşul tinereţii mele (şi a noastră) literare, trebuie încă făcute eforturi serioase pentru ca o serie de noi şi tinere talente să fie detectate şi, mai ales, declanşate.

Sorin Arghir

ANTI-MATERIA

(Urmare din pag. 1)

totul altceva şi anume reacţia în domeniul filozofiei idealiste a enormelor cuceriri ale ştiinţei actuale. In momentul în care conceptul de materie progresează, filozofia idealistă descoperă în locul unor noi particule materiale, anti-materia, pe care o denumeşte „fantomă". Se pare că numele de Berkeley este fatidic. Cu mai bine de două secole în urmă George Berkeley, pe care oraşul californian, deţinător al unui modern şi puternic accelerator de particule îl omagiază, decretase că Materia, cu o existenţă obiectivă, independentă de spirit, este o fantomă. Pentru Berkeley materia nu există. Deschid „Tratatul principiilor cunoaşterii umane" şi citesc: „Există adevăruri atît de limpezi şi naturale pentru spirit, încît un om nu are nevoie decît de a deschide ochii pentru a le vedea. In numărul acestora aşez acest însemnat adevăr că... toate corpurile care alcătuiesc ordinea puternică a lumii, nu există în afara unui spirit... A le atribui o existenţă independentă de un spirit, rămîne de neînţeles şi implică toată absurditatea abstracţiei".

Pline de un deliciu al sofismelor sînt „dialogurile dintre Hylas şi Filonous" ale aceluiaşi Berkeley. Filonous este spiritualistul convins, drapat în grandoarea gîndirii sale clericale. Hylas este un sărman materialist „zdrobit de argumentaţia partenerului său, recunoscîndu-i suficienţa, dar neavînd curajul de a se despărţi cu totul de blestematul nume al materiei, pe care şi l-a însuşit prin habitudinea lipsită de spiritualitate, a vieţii." După o teribilă luptă cu spiritul şovăielnic al lui Hylas, Filonous proclamă: „Astfel, Materia se reduce la nimic".

Şi, pentru nimicirea definitivă a rezistenţei adversarului său, exclamă în alt dialog: „... cuvîntul Materie nu va fi niciodată introdus în limbajul curent. Iar în discuţiile filozofice, cel mai bun lucru ar fi să fie lăsat cu totul deoparte: pentru că nimic nu a favorizat şi nu a întărit mai mult înclinarea depravată a inteligenţei către ateism, decît utilizarea acestui termen atît de general şi de confuz".

Toate acestea mai puteau avea o minimă legitimare istorică în 1713, cînd Berkeley încă nu era un oraş american al ştiinţei atomice, dotat cu un accelerator de particule, avînd o putere de şase miliarde electroni-volţi, ci un simplu pastor englez hulit de tagma materialiştilor şi ateilor. Dar astăzi? Astăzi, prin uriaşa evoluţie a ştiinţei, Filonous, pentru a pronunţa, totuşi, cuvîntul blestemat, a creat conceptul de anti-materie.

M-am oprit asupra acestui aspect al idealismului occidental, pentru că estetica nu poate ignora datele filozofiei ştiinţelor. Ca cercetător al literaturii, nu pot trece, de exemplu, peste noţiunile de timp şi spaţiu, pe care le aflu pretutindeni, ca elemente intrinsece, obiective, ale universului artistic. De aceea, nu pot fi indiferent la relaţia de incertitudine a lui Heisenberg, care-mi alungă structura cauzală, raţională şi dialectică a materiei, introducînd în sînul materiei şi al realităţii, al timpului şi spaţiului, principiul dizolvant al indeterminismului. De ce acest lucru? Pentru că indeterminismul mă întoarce, cel puţin prin unii din adepţii lui, la agnosticism şi clericalism. Dacă aş accepta, astfel, fără rezerve predica indeterministă a lui Sir Arthur Eddington, de exemplu, ar trebui să fiu de acord că relaţia de incertitudine mă obligă să cred într-un „viitor nedeterminat", într-o „indeterminare a fenomenelor mintale", într-o „indeterminare a spiritului uman" în genere, care promovează liberul arbitru. Din momentul în care electronul este dotat cu liber arbitru, fără îndoială că spiritul uman nu poate sta mai prejos, înlănţuit de diferite determinisme materiale şi sociale. Pe planul artei, relaţia de incertitudine a lui Heisenberg mă duce la actul gratuit gidian (liberul arbitru) şi la impasul iraţionalist. De altfel interpretarea idealistă a datelor ştiinţei fizice moderne, l-a făcut pe E. Meyerson — reprezentant al şcolii idealiste franceze a filozofiei ştiinţelor — să ajungă la o viziune iraţionalistă a structurii realităţii. Intre iraţionalism şi arta realistă nu există însă nici o compatibilitate. Iraţionalismul este filozofia şi estetica decadentismului. De aceea nu pot separa conceptul filozofic de anti-materie, de conceptul estetic de anti-realitate, care domină estetica şi arta burgheză occidentală în momentul de faţă. In ce constă acest concept şi care sînt manifestările lui, ne vom permite să arătăm într-un articol viitor.

Ion Vitner

CRONICA DRAMATICA

FILUMENA MARTURANO de Eduardo de Filippo

(Teatrul „C. Nottara")

Supoziţia după care Eduardo de Filippo ar fi de esenţă goldoniană ni se pare cu totul discutabilă. Piesele lui de Filippo nu strălucesc prin arabescul scînteietor al „quiproquo"-urilor molliereşti şi mai ales nu-şi propun să creeze portrete morale dăltuite cu arma teribilă a rîsului homeric. Vechile „măşti" goldoniene îşi găsesc cu greu corespondenţele într-o dramaturgie de un realism înverşunat, care aminteşte uneori excesele veriste. Comediile napolitane ale autorului „Filumenei Marturano" sînt totdeauna poveşti simple despre oameni simpli, în care naratorul stăruie mai mult asupra sensului etic al anecdotei, decît asupra caracterelor care evoluează în scenă. Dacă ţinem să-i găsim lui de Filippo un străbun, l-am putea numi mai curînd pe Boccaccio, adăugînd bineînţeles cuvenitele rezerve pioase. Ca şi istorioarele „Decameronului", piesele lui de Filippo moralizează cu simplicitate, utilizînd personajele exclusiv în limita intrigii şi eludînd conştient explorarea sufletească a eroilor povestirii. Ca şi bunele femei ale lui Boccaccio, oamenii care populează comediile lui de Filippo îşi întemeiază crezul etic pe dreptul fiecărui om la fericire şi acelaşi cuceritor cult al vieţii proclamat în „Decameron" patronează întîmplările mărunte în care de Filippo descoperă semnificaţii adînci.

De Filippo este însă mai ales un contemporan, deosebit de sensibil la mişcările epocii. Evident, tematica generală a pieselor sale nu este inedită. Reabilitarea morală a femeilor care se vînd într-o societate în care totul se negociază („Filumena Marturano"), deplîngerea procesului de sfărîmare a familiei („Familia mea"), stigmatizarea minciunilor convenţionale („Minciuna are picioare lungi") ş.a.m.d. au fost dezbătute nu o singură dată în dramele de idei din primele decenii ale veacului nostru. De Filippo reia această problemă surprinzînd-o în aspecte moleculare şi într-o ambianţă specifică ţărilor cuprinse de psihoza „războiului rece". Personajele sale, oameni mărunţi şi umili, par a fi înconjuraţi de ziduri nevăzute dar impenetrabile care îi împiedică să-şi savureze porţia lor modestă de fericire. Napolitanii aceştia zgomotoşi şi sentimentali nu abordă nici una dintre marile probleme piepţiş. La de Filippo discuţia de idei este în general absentă, semnificaţiile ideologice fiind conţinute şi conturate cu limpezime în liniile regulate ale conflictului. Autorul pieselor este un încercat actor de comedie care şi-a compus mult timp piesele pentru uzul său şi al companiei sale rătăcitoare, în felul vechilor barzi, fără pretenţia de a funda o „şcoală" şi fără intenţia de a profesa filozofie. Pentru că piesele sale sînt scrise în dialect napolitan, ne simţim îndemnaţi să le asemănăm celebrelor „canzonette" dar numai în ceea ce priveşte geneza şi caracterul lor popular. Altminteri, melodia pieselor este mai curînd aspră şi sentimentele mai ales discrete. Cititorul de un anume rafinament, obişnuit cu replica subtilă şi construcţiile cerebrale ale unor drame moderne, străbătute de ţipătul marilor deznădejdi, trebuie să se întrebe dacă nu cumva povestirile dramatice ale actorului de Filippo, minore într-un anume sens, se disting prin superioritatea unghiului de observaţie. Oricum, optimismul acestor anecdote napolitane nu ni se pare facil. El nu izvorăşte, desigur, din conştiinţa deţinerii marilor răspunsuri, dar se sprijină pe creditul nelimitat acordat omului de pe stradă, căruia autorul „Blestematelor fantome" îi descoperă largi rezerve de omenie şi generozitate.

Filumena Marturano este, fără îndoială, o asemenea apariţie tonifiantă. Analfabetă şi gură-spartă, gata să-şi potopească vrăjmaşii într-o avalanşă de imprecaţii şi invective dintre cele mai dure, Filumena îşi leagă întreaga sa viaţă de visul modest al încropirii unei familii onorabile. Ca toţi eroii lui de Filippo, Filumena nu-şi pierde nici un moment nădejdea. Ea pare să posede în patrimoniul său sufletesc acel dar dulce şi inefabil pe care un remarcabil cineast italian l-a numit „de doi bani speranţă!". O! Nu! Filumena nu este o eroină complicată şi lacrimogenă, iar viziunile sale de fericire sînt alcătuite din mici socoteli practice, în care jocul de iluzii n-are nici un amestec. Sub zgura naturii sale vulgare, Filumena este o statuă vie a bunului simţ. Ea îl „învinge" pe Domenico Soriano, împingîndu-l cu brutalitate pe terenul realităţilor, unde acest bărbat îmbătrînit în crailîcuri are revelaţia vîrstei sale şi a aspiraţiilor nebănuite spre un cămin familial.

Fost colaborator şi interpret al lui Pirandello, autorul „Filumenei" n-a reţinut din artificiosul eşafodaj filozofic al cunoscutului dramaturg sicilian decît ceea ce se potrivea robustului său bun simţ. Astfel, tragismul dedublării eului a fost retălmăcit fie în conflictul omului cinstit cu convenţiile înşelătoare ale unei existenţe în care valorile morale au fost falsificate (ca în „Minciuna are picioare lungi"), fie în acceptarea deliberată a unor măşti absurde, într-o societate care răsplăteşte rău luciditatea (ca în „Blestematele fantome"). Domenico Soriano, amantul Filumenei, este şi el victima unei confuzii de planuri, încercînd să-şi falsifice existenţa prin prelungirea abuzivă a traiului său din tinereţe, prin ignorarea adevăratei sale naturi, modificată substanţial de trecerea nemiloasă a timpului. Bineînţeles, toate aceste conflicte şi nu mai puţin cel din „Filumena Marturano", reproduc marile cataclisme în compoziţii miniaturale. Piesele lui Eduardo de Filippo nu trebuiesc supuse unor exigenţe nepotrivite. Ele nu sînt, desigur, drame patetice, destinate interpretării marilor tragedieni. Nu sînt nici simple comedii hazoase, cu aluzii satirice graţioase. Anecdotele dramatice ale lui de Filippo ni se înfăţişează ca o remarcabilă suită de documente omeneşti contemporane, care surprind prin coloritul lor autentic şi prin observaţia pătrunzătoare. „Filumena Marturano" este dintre cele mai izbutite exemplare ale acestui montaj de actualitate psihologică, realizat de un mare comedian cu uneltele sale aspre şi simple.

★

Glumele dramatice ale lui de Filippo, cu toată modestia lor, reclamă imperios prezenţa activă în spectacol a directorului de scenă. Tîlcul anecdotei nu se pronunţă întreg, decît într-un anume ritm al reprezentaţiei care dezvăluie în acelaşi timp acuitatea ideologică a piesei cît şi parfumul său original. Relevînd însemnătatea ritmului scenic în reprezentarea comediilor lui Eduardo de Filippo, nu ne gîndim bineînţeles, în primul rînd, la vivacitatea extremă a schimburilor de replici sau la scurtarea intempestivă a tăcerilor. Ne referim mai ales la obţinerea unui ritm interior armonios care să realizeze atît intensitatea specifică ciocnirilor zgomotoase, cît şi comentariul molcom al ultimelor scene. „Filumena Marturano" este, în definitiv, o ceartă de familie care se termină cu bine şi la care spectatorii sînt chemaţi să asiste pentru a reţine morala fabulei. Directorul de scenă trebuie să reziste atît tentaţiei de a contura patetic momentele lirice cît şi ispitei de a smulge risetele publicului prin tratarea prea insistentă a situaţiilor comice. In spectacolul de la Teatrul „C. Nottara", regia (Marius Popescu) a încercat vădit să nu cadă pradă unor asemenea excese (judecînd după scenele de ansamblu şi unele apariţii ale personajelor episodice), dar n-a ştiut să împace această linie cu temperamentele şi preferinţele interpreţilor principali. Excelenta actriţă de dramă, Ana Barcan a creat cu mare distincţie rolul unei femei necioplite. Inclinaţiile sale vădite pentru postura tragică au dat Filumenei Marturano o altă identitate morală, în scene altminteri remarcabile pentru posibilităţile interpretei. Aurel Munteanu, scînteietor interpret de comedie modernă (pe care Teatrul Naţional uită consecvent să-l distribuie) s-a apropiat simţitor de ritmul piesei, dar a acceptat foarte greu să devină ridicol, ceea ce pentru sublinierea rătăcirii lui Domenico Soriano ni se pare a fi fost indispensabil.

La Teatrul „Vahtangov" din Moscova „Filumena Marturano" (direcţia de scenă: Evghenii Simonov; interpreţi principali: Ruben Simonov şi T. L. Mansurova), a căpătat proporţiile unui proces, în care eroii s-au supus judecăţii spectatorului. Infruntările din primele două acte s-au desfăşurat cu faţa la public, considerat nu instanţă rigidă, ci dimpotrivă, semen interesat şi amuzat de cearta din vila Soriano. Mansurova şi-a strigat replicile cu amărăciune nereţinută, dar cu sufletul uscat, „fără lacrimi" (cum spune şi textul), adică fără să-şi stranguleze glasul ca sub povara unei emoţii colosale. Ea a dominat populaţia vilei cu aplombul său neostenit, în vreme ce Domenico se învîrtea în propria-i casă cu sentimentul unei inferiorităţi morale, greu de acceptat. Interpretul lui Domenico, Simonov, avea aerul unui om gol care străbate scena sub privirile oamenilor de bună cuviinţă. Toate s-au îmbinat în spectacolul de la „Vahtangov" pentru a întreţine impresia unei extreme autenticităţi a întîmplării pe care ne-o povesteşte de Filippo cu scopul de a ne invita la reflecţie pe calea nobilă a surîsului.

Bineînţeles nu ne gîndim că pentru „Filumena Marturano" nu se pot găsi alte zece idei regizorale tot atît de fericite. Esenţială rămîne păstrarea farmecului lui de Filippo, fără de care piesele lui, ca orice bună anecdotă, îşi pierd hazul şi-şi estompează înţelesurile. La Teatrul „C. Nottara" se reprezintă cu onestitate „Filumena Marturano", dar fără întreaga sa strălucire. In spectacol apar cel puţin trei actori de prim rang (Ana Barcan, Aurel Munteanu şi inegalabilul Neamţu-Ottonel), care la mişcarea magică şi fermă a baghetei regizorale nu ne îndoim că ar putea reda piesei gustul său inalterabil.

V. Mîndra

Finalul actului III

NOTE

Expoziţii

Miliţa Petraşcu e o artistă voluntară şi lucidă care-a gîndit îndelung asupra meşteşugului ei. Care-a vrut să dea creaţiei sale suportul unei continue meditaţii despre tehnică şi despre stil. Şi-a pus, de aceea, probleme variate, a abordat genuri deosebite. A produs o operă întinsă, pe care cu greu o poţi cuprinde în unitatea unei caracterizări coherente.

O operă ce pare, în prezentarea neselectivă de la Dalles, foarte inegală. De bună seamă, privitorul nu reţine unele exerciţii de sculptură abstractă, care nu-i spun nimic; dar apreciază stilizarea spirituală dintr-o piesă ca Gîngania. Nu gustă unele portrete pe care le simte exterioare, dar sezisează expresia subtilă pe care sculptoriţa a dat-o altora; un surîs inefabil, un aer puţin dureros în trăsăturile ascuţite, evocă elevaţia unor modele alese din lumea artiştilor. Dar solicită admiraţie şi alte reuşite ale artistei, cîteva nuduri nervoase, suple, cum e acela de femeie de la muzeul Zambaccian, ori piese mici, de vitrină, lucrate cu o vervă captivantă: Paparudele, de pildă, inspirate de muzica vioaie şi sarcastică a lui Theodor Rogalski. Şi se cer de asemenea semnalate panourile decorative pe care mîna sculptoriţei a scris cu eleganţă forme şerpuitoare.

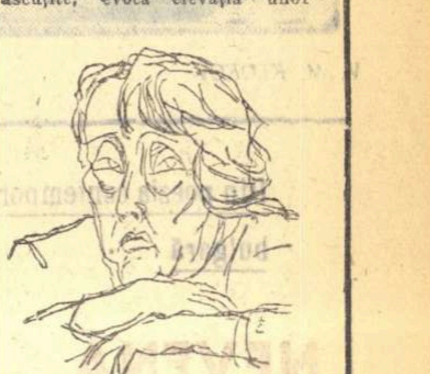

★

O expoziţie în care nu descifrezi nici un fior, nici un avînt. In care factura se vrea severă şi nu-i decît fadă, iar culoarea arată opacă şi chiar murdară. Constanţa Crişan — căci a ei este expoziţia — trebuie să dovedească, abia de aci înainte, că are ochi pentru pictură.

★

Nu totdeauna artiştilor le priesc călătoriile de documentare pe meleaguri străine. Petru Hîrtopeanu e mai puţin interesant în peisajele din Bulgaria, decît în acelea de la noi. Temperamentul său nu e al unui meridional îndrăgostit de lumină: imaginilor pe care le-a cules în timpul şederii în Bulgaria le-ar trebui o culoare mai transparentă. Şi ai dori mai multă variaţie în cromatică, redusă oarecum la ocruri.

Dar piesele care ne-au reţinut, în expoziţia sa din sala „Nicolae Cristea" sînt altele. Sînt florile pe fonduri întunecate, irişi, de pildă, strălucind somptuos, într-o pictură care are un timbru grav. Cum grav, de altminteri, se arată artistul şi atunci cînd înfăţişează un căruţaş, ori nişte case pe deal; le aşează pe pînză cu un penel viguros, într-o pictură hrănită, solidă, pusă, parcă, sub semnul lui Petraşcu. Astfel de tablouri mărturisesc nu numai daruri de executant onest, dar şi o simţire autentică şi discretă; o sensibilitate care, fără efort supărător, fără ostentaţie, poate dărui peisajului o prezenţă specific romînească.

D. H.

O realizare

Spectacolul cu „Domnişoara Nastasia" pe scena Teatrului din Oraşul Stalin nu s-a bucurat de comentariile meritate. Şi e păcat. Pentru că regizorul Ion Simionescu nu s-a mulţumit la simpla reeditare a unor înscenări mai vechi sau mai noi. Ceea ce a realizat acest tînăr şi talentat director de scenă în colaborare cu întreaga formaţie de actori, a fost o comedie tragică mult mai apropiată de intenţiile autorului şi de adevăratele ei înţelesuri. Ion Simionescu nu a evidenţiat în noua sa înscenare spectaculosul ieftin şi nici nu a îngroşat accentele comice şi tragice. Dimpotrivă, totul a fost măsurat şi bine echilibrat. Efectele de tragedie şi comedie realizate cu pondere, n-au mai părut stridente, iar unele scene au fost salvate de melodramatism. S-a realizat astfel un spectacol dinamic, unitar, care a subliniat tocmai elementele de adevărată rezistenţă ale operei lui G. M. Zamfirescu. Spectatorul a fost surprins de asemenea de linia sobră şi ingenioasă a decorurilor. Puţini ştiau că ele aparţin unei debutante, Elena Simirad-Munteanu. Nimic nu trădează însă stîngăcia începutului. Dimpotrivă: maturitate, siguranţă, multă fantezie şi o deplină înţelegere a sensului piesei. Ar putea exista discuţii în legătură cu interpretarea rolului principal. După noi, Vivi Candrea Neleanu, mergînd pe căi mai puţin bătătorite, ne-a dat o „Domnişoară Nastasie" energică, dinamică, plină de vitalitate, un personaj realizat cu un mare potenţial sufletesc. Ştefan Alexandrescu, Virgil Fătu, Mihai Popescu, Elena Stescu, Ion Neleanu şi ceilalţi interpreţi au reuşit în roluri principale sau episodice creaţii remarcabile, unele din ele meritînd menţiuni şi discuţii speciale. „Domnişoara Nastasia" pe scena Teatrului din Oraşul Stalin, se înscrie printre actele generoase şi pline de respect faţă de memoria lui G. M. Zamfirescu, rămînînd o realizare emoţionantă.

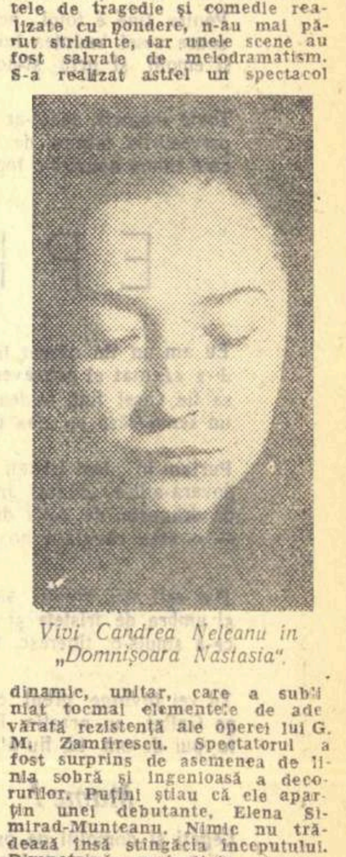

Vivi Candrea Neleanu în „Domnişoara Nastasia".

V. R.

CONTINENTE

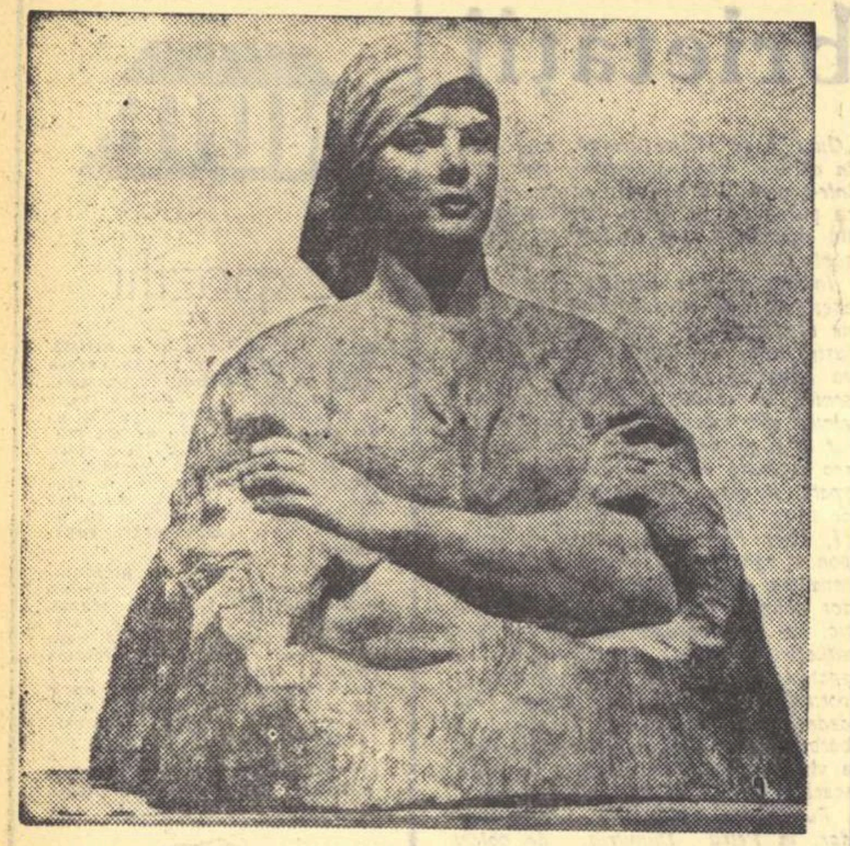

V. M. KLOKOV „Brigadieră"

Din poezia contemporană bulgară

NEVENA STEFANOVA

Sonete pentru cel ce nu s-a născut

PROLOG

„Eu sînt dragostea ce-aşteaptă să nască"
IRJI WOLKER

Grădina veche-ţi aminteşti, tăcută-n vara vastă ?
Chervan de nouri albi trecea pe cer deasupra noastră..
Noi îi priveam cum n-au sfîrşit şi n-au un început,
şi zilele ne-au curs de-atunci pe-un drum necunoscut..

Un simţămînt urca în noi aroma lui secretă,
şi dulce dureros a fost — şi nu se mai repetă,
şi să-l ajungem n-am putea, nici să-l oprim din mers:
mişcare, curgere e, timp, şi prea degrabă şters.

Trecu şi dragostea precum pe lume trece tot.
Dar începutul pentru noi atunci a fost, ştii bine!
Şi-mbrăţişîndu-ne flămînzi, să-mi amintesc mai pot,

cum visul nostru se-ntrupa în mijlocul grădinei,
şi pentru tine se-nchega, tu, fragedă viaţă,
tu, sărbătoare pe pămînt, necunoscută faţă...

★

Credeam atît de sincer în visare,
şi totuşi azi neverosimil pare
că visul verii — mincinos parfum —
viu adevăr va deveni acum,

că un al treilea va intra-n iubire,
luînd din firea fiecărui, fire,
şi, fără griji, uitîndu-şi anotimpul,
şi inima ne ia, simţirea, timpul..

Cît timp va fi-ntre noi? Cît rîul, poate,
ce între maluri dăinuie firesc,
ca-n nopţile de iunie-nstelate —

sau va fugi precum pîrîul care
nu dă măcar în goană-o sărutare
acelor două maluri ce-l doresc?

★

Făr-o clipă de tihnă-a ţesut noaptea castă
albe scutece-n cîmp, aşternîndu-le lin,
şi dantelele frumoase ne-a prins la fereastră
şi-a născut apoi ziua în albul cămin.

Cu cioc-cioc-uri în scoarţă-au trecut coţofane,
inspectînd pom cu pom şi rîzîndu-şi ades,
Telegrame-mi dădură bătrîne burlane,
şi materna mea inimă totu-a-nţeles.

Pentru tine e totul, acum, pentru tine,
soare vesel 'naintea lui marte născut:
şi emoţii, şi griji, şi-acest alb aşternut.

Toate mamele, toate-ar pricepe, ca mine,
prevestirile tainice de primăvară,
care inima noastră-o topesc iar şi iară...

EPILOG

Eu am un fiu născut în zorii-n care
l-a sărutat al primăverii soare;
să fie vesel fiul, totdeauna,
un semn lăsă pe alba frunte, luna.

Purtam în piept tristeţi de-atîtea zile,
povara-atîtor chinuri inutile,
de dragoste, de doliu după tată
— o stea căzută-n noaptea înstelată.

Dar eşti aici, respiri şi-n preajma-ţi piere
şi umbra de tristeţe şi durere
ce-a smuls-o, tineresc, torentul vieţii.

Tu vei învinge greul, ca în mit,
pe Goliat, cu praştia, David,
tu, pui de om, tu, fiu al tinereţii!

Mame!

Legaţi şi domoliţi pe psihopaţi,
ştiinţa care vrea nimicnicia.
Iubirea, pruncii, voi vă apăraţi.
Altminteri, piere tot — şi poezia.

In romîneşte de **Veronica Porumbacu**

Redactor-şef : Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional* : Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

Un roman viu discutat

In ultimele luni presa literară sovietică a adăpostit cîteva discuţii interesante. Avem în vedere în primul rînd discuţia în jurul romanului intitulat „In plină luptă" al talentatei scriitoare Galina Nicolaeva, autoarea „Secerişului" şi a „Povestirii despre agronomul principal", ambele producţii cunoscute în traducere şi cititorilor noştri. „In plină luptă", ultima scriere a prozatoarei, a fost întîmpinată de unii critici cu obiecţii nimicitoare. Intervenţiile în apărarea Galinei Nicolaeva nu au întîrziat însă şi, prin fermitatea, prin temeinicia lor, au devenit hotărîtoare. „Literaturnaia gazeta" şi-a însuşit cu multă căldură acest ultim punct de vedere.

Romanul nu e, desigur, scutit de slăbiciuni, remarcate chiar de cei mai fervenţi dintre apărătorii săi. In esenţă avem totuşi de-a face cu o carte pozitivă. Ea s-a bucurat de altfel de o bună primire nu numai în lumea literară, ci — lucru mai important — în masa largă a cititorilor. „Literaturnaia gazeta" a publicat fragmente din numeroase scrisori sosite la redacţie, semnificative în acest sens. După cum o dovedesc ecourile stîrnite în presă şi printre cititori de profesiuni şi pregătire intelectuală diversă, romanul se dovedeşte actual prin excelenţă.

Relatarea subiectului n-ar fi desigur în măsură să sugereze bogăţia de viaţă, cuprinsă în paginile cărţii. Acţiunea se desfăşoară într-o uzină. Eroii principali sînt: un director energic dar plin de sine, capabil dar carierist, şi, în ultimă instanţă, inconsistent moralmente. Producţie, plan, oameni contează în măsura în care pot să-i releve meritele. La modul opus trăieşte inginerul-şef, un om greoiu, cam tăcut, însă de o forţă interioară formidabilă pe care o pune în slujba unor ţeluri ferite de orice ambiţii meschine. Motivele concrete care declanşează conflictul sînt legate de asemenea preocupări comune cum sînt organizarea mai bună a muncii, calitatea produselor etc.

Inşelaţi tocmai de linia exterioară a fabulaţiei, nemulţumiţii s-au grăbit să declare că romanul nu aduce nimic nou. Se înţelege că astfel de subiecte se întîlnesc şi în numeroase alte cărţi. Subiectul în sine al romanului Galinei Nicolaeva, ca în orice carte de valoare, nu e însă mai mult decît un admirabil pretext pentru o mare discuţie despre viaţa de azi a oamenilor sovietici, un portativ pe ale cărui linii şi intervale autoarea înscrie notele unei muzici viguroase şi pasionante. S-a spus despre „In plină luptă" că e o adevărată frescă a societăţii sovietice contemporane. Mediile cele mai variate, perioade dintre cele mai dramatice intră în sfera atenţiei scriitoarei.

Nu e o carte întru totul omogenă. Compoziţional, e cam stufoasă şi pe alocuri greoaie. Capitolele închinate satului au un caracter mai descriptiv, ilustrativ. I s-au reproşat autoarei oarecari inconsecvenţe şi în nararea povestei de dragoste a unor eroi de prim plan ai cărţii. „In plină luptă" rămîne totuşi o biruinţă indiscutabilă a literaturii sovietice.

Romanul e îndrăzneţ în sensul superior al cuvîntului, ceea ce nu i-a împiedicat totuşi pe conformişti să se supere, să se amărască şi să facă observaţii sceptice asupra valorii lui, să-i minimalizeze calităţile. Despre ce e vorba, cine se înfruntă de fapt în paginile cărţii? Directorul şi inginerul-şef nu reprezintă doar caractere, ci stiluri de muncă, stiluri de conducere diferite.

De aici semnificaţia larg socială a conflictului, răsunetul romanului în masa cititorilor. Pentru ca să fie cît mai bine înţeles, conflictul e de altfel scos în mod deliberat, nu o singură dată din incinta propriu-zisă a uzinei. Directorul are legături la comitetul regional de partid, la conducerea ministerului de resort, unde persoane de răspundere îl sprijină fără rezerve. Nu e singur. Familia lui spirituală e destul de răspîndită. Inginerul-şef, pare-se că nu va rezista acestei presiuni, cu toată cinstea şi dreptatea lui. E supus unor acuzaţii calomnioase, demis din funcţie. Refuză totuşi să părăsească uzina şi continuă să lucreze mai departe în cadrul ei ca simplu şef de sector. Trece prin clipe grele, amare. Munca merge rău, tractoarele sînt livrate în stare proastă şi directorul vanitos om de faţadă, interesat în a-şi păstra mai presus de orice reputaţia de om capabil, răsluieşte lucrurile. Ceea ce e mai grav e că indivizi de aceeaşi speţă morală se pun la adăpostul unei întregi filozofii, şi se comportă mărginit, cu convingerea sinceră, nu mai puţin însă mărginită, că linia lor de conduită răspunde unor comandamente ale vremii. Infrîngerea inginerului apare, după cum se vede, ca o alternativă posibilă, ca o alternativă de moment însă. Acest moment poate dura mai mult sau mai puţin. E în fond un accident într-un ansamblu care-i contravine, firesc şi tipic, în măsura în care asemenea atribute aparţin oricărui „accident". Romanul comunică cu prisosinţă acest adevăr; de unde impresia de forţă şi încredere. Nimic lacrimogen şi panicard. Notele negre, pesimiste, descurajante sînt străine concepţiei despre viaţă a Galinei Nicolaeva. Ea e sobră, dură, obiectivă. Nu înfrumuseţează factice pentru că-i repugnă artificialitatea, nu e sumbră, pentru că îmbrăţişează peisajul de la înălţime. Are clară în faţa ochilor imaginea globală şi autentică a fenomenului social. Ca un chirurg, atras nu numai profesional de cazul în sine, ci stimulat de focul unei mari conştiinţe, al unor nobile idealuri, al unei iubiri străbătute de o mare pasiune, ea descoperă rana pentru a-i afla cauzele şi a o vindeca. Scepticismul mizantropic, negativismul miopului îi sînt străine.

Victoria inginerului e naturală, pe fondul moral al continentului U.R.S.S. şi nu aduce a happy-end. De altfel nu e vorba de meritele excepţionale ale unui supraom, ci mai ales de vigoarea spirituală a unui întreg colectiv, care-l sprijină, care-l corectează, care-l ceartă şi-i cere bărbăţie, energie, intransigenţă. In ultimă instanţă masa largă de comunişti şi de muncitori fruntaşi ai uzinei, ale cărei cerinţe le înţelege organizatorul de partid, determină cotitura în evoluţia conflictului. Paginile acestea sînt calde, dramatice, scrise parcă dintr-o singură răsuflare. Legătura cu poporul nu e o frază, nu e o teză goală.

Nicolaeva demonstrează încă o dată acest adevăr, care a constituit substanţa a nu puţine cărţi sovietice de imens prestigiu. Calităţi, fie ele rare, nu pot suplini ataşamentul organic la etica revoluţiei şi se dezmint pe ele însele, se transformă în contrariul lor, atunci cînd slujesc unei poziţii ostile normelor de convieţuire socialistă. Egoismul, antiumanul sînt grave boli sociale — generate de proprietate şi duse la limită de proprietatea burgheză — care şi-au pierdut terenul de propăşire în societatea socialistă. Ele trăiesc din trecut, ca recrudescenţe ale unor stări de spirit condamnate irevocabil la pieire. Cît rău ne mai pot face! Atenţie, deci, ne avertizează scriitoarea, desfăşurînd panorama vie a existenţei unui popor stăpîn pe istorie, care va birui tot ceea ce e urît pentru că aşa trebuie, pentru că aşa e bine.

Romanul demonstrează foarte bine că nu există teme, oricît de gingaşe care să nu poată fi abordate de scriitori. Depinde de unghiul sub care e înfăţişată realitatea, de interpretarea ei. Galina Nicolaeva e de o îndrăzneală matură, profund deliberată; nu se lasă purtată de şuvoiul subiectiv al primei impresii şi nu vrea să epateze. Ea cercetează ca să cunoască esenţialul şi relevă, cu răspunderea omului de stat şi a filozofului, ceea ce e într-adevăr important şi nou în viaţa contemporană. Romanul său, expresie a partinităţii comuniste, desfide monotonia potecilor bătute, respiră aerul proaspăt al autenticei creaţii. E deopotrivă o carte polemică împotriva conformismului şi a susţinătorilor lui, precum şi împotriva paginilor de literatură panicardă, teribilistă, de un curaj mărunt şi fals. E o carte comunistă.

Discuţia desfăşurată în jurul ei este semnificativă pentru starea de spirit a oamenilor de litere şi a cititorilor sovietici, pentru atitudinea lor în problemele de bază ale creaţiei literare.

Al. Simion

Noutăţi literare din ţările socialiste

MARIE MAJEROVA ŞI LITERATURA PENTRU COPII

● La Praga a apărut recent o interesantă culegere de cuvîntări, articole, eseuri, recenzii, — unele inedite — ale cunoscutei scriitoare cehe Marie Majerova, consacrate problemelor literaturii pentru copii.

Culegerea, care cuprinde lucrări scrise în perioada 1920—1940, comunică cititorului cîteva puncte de vedere interesante ale autoarei, la a cărei reputaţie de talentată şi harnică prozatoare se adaugă astfel şi cea de cercetător al teoriei literaturii.

CLASICII ANTICHITĂŢII ÎN LIMBA CHINEZĂ

● In China, — ţara unei atît de vechi şi bogate civilizaţii, — clasicii literaturii antice greceşti şi romane erau insuficient cunoscuţi. De curînd s-a trecut la editarea — în tiraje corespunzătoare uriaşei mase de cititori — a marilor opere clasice ale antichităţii.

Astfel, recent a ieşit de sub tipar primul din cele trei volume în limba chineză ale „Operelor complete" ale lui Euripide, următoarele două urmînd să apară în curînd. Vor apare de asemenea „Opere" de Eschil şi de Sofocle, „Poetica" lui Aristotel ca şi capodoperele lui Homer „Iliada" şi „Odiseea".

Din literatura Romei antice au apărut „Bucolicele" lui Virgiliu, urmînd ca într-un viitor apropiat să apară şi alte volume de „Opere alese" din creaţia lui Terentius, Ovidiu şi Plaut.

LITERATURA IUGOSLAVĂ PESTE HOTARE

● In ultimii ani, literatura iugoslavă a cunoscut o puternică răspîndire peste hotare. In China a fost publicată o culegere din poemele lirice ale poetului sloven France Presern, ale cărui poezii, traduse în limba bengală, sînt în curs de apariţie şi în India. Tot în China se află sub tipar patru alte volume ale unor scriitori şi poeţi iugoslavi. „Intoarcerea lui Filip Latinovici" de M. Krleza va apare în editura Calmann-Lévy la Paris şi se află sub tipar şi în R.P. Polonă. Din proza umoristică iugoslavă s-au făcut traduceri în Anglia (editura „Oxford U.P.") şi în Austria. Sînt sub tipar producţii literare iugoslave şi în Cehoslovacia, Bulgaria, Germania occidentală etc.

S. Carp

Carnet sovietic

CONFERINŢA UNIONALĂ A CINEAŞTILOR

La 27 februarie a început la Moscova Conferinţa unională a lucrătorilor din cinematografia sovietică. Conferinţa a fost deschisă de regizorul I. Pîriev, preşedintele comitetului organizatoric al Uniunii lucrătorilor din cinematografie.

Un raport consacrat problemelor cinematografiei sovietice în lumina hotărîrilor celui de-al XX-lea Congres al P.C.U.S. şi a declaraţiilor lui N. S. Hruşciov, a prezentat ministrul Culturii U.R.S.S., N. Mihailov, sub titlul: „Pentru o strînsă legătură a literaturii şi artei cu viaţa poporului". Raportul a analizat situaţia actuală a artei cinematografice sovietice, cerînd cineaştilor mai multă îndrăzneală şi chemîndu-i la luptă împotriva schematismului şi stilului cenuşiu. Legătura cu poporul, cu partidul, este, a subliniat raportorul, cheia principală a succesului creator. Au mai fost prezentate rapoarte despre scenaristică (E. Gabrilovici), despre măiestria regizorală (M. Romm), despre problemele măiestriei actoriceşti (S. Gherasimov) şi despre tradiţie şi inovaţie în arta cinematografică sovietică (R. Iurenev).

La dezbateri au luat parte numeroşi cineaşti, scenarişti, scriitori etc.

In salutul adresat Conferinţei de către Comitetul Central al P.C.U.S. se spune, între altele: „Izvorul de forţă şi chezăşia succeselor artei noastre a fost totdeauna legătura ei indestructibilă cu politica Partidului Comunist, care exprimă interesele radicale şi organice ale poporului. Partidul a considerat totdeauna şi consideră drept cea mai înaltă menire socială a lucrătorilor din domeniul artei ridicarea maselor la luptă pentru noi succese în construirea comunismului.

Acum, cînd ţara noastră trăieşte timpul îmbucurător şi emoţionant al unei impetuoase creşteri a economiei şi culturii socialiste, al unei creşteri nemaivăzute în activitatea politică şi de producţie a celor ce muncesc, în desfăşurarea creaţiei şi iniţiativei lor, cînd pulsează puternic viaţa spirituală a societăţii sovietice şi se afirmă limpede forţele puternice şi însuşirile poporului, — în faţa lucrătorilor din cinematografie se ridică noi şi mari sarcini de răspundere.

A întipări în imagini artistice aceste minunate procese ale realităţii socialiste, acel lucru nou care a intrat în viaţa noastră în ultimii ani şi a devenit determinant pentru etapa contemporană a dezvoltării ţării pe drumul spre comunism, — este datoria de onoare a lucrătorilor din cinematografie".

CĂRŢI NOI

Iată cîteva din cărţile tipărite în U.R.S.S. în ultima vreme: **I. Babel**, Opere alese, cu o prefaţă de Ilia Ehrenburg; **Serghei Vasiliev**, Un sfert de veac, versuri; **I. Grişaşvili**, Versuri; **G. Leonidze**, Versuri; **Alexei Surkov**, Orient şi Occident; **Konst. Fedin**, Scriitorul, arta, timpul; **I. Elsberg**, Problemele teoriei satirei; **A. Elistratova**, Robert Burns, studiu critico-biografic.

Dintre cărţile autorilor străini, traduşi în ruseşte, citām: **Ion Creangă**, Opere alese; **Beranger**, Opere; **Goethe**, Faust (trad. de Boris Pasternak); **B. Kellermann**, Dansul morţii, roman; **Alberto Moravia**, Beatrice Cenci, tragedie; **George Sand**, Indiana; **A. de Saint-Exupery**, Pămîntul oamenilor; **Nazim Hikmet**, Opere alese (în două vol.); **Louis Aragon**, Opere (în 11 volume) vol. I; **Charles Dickens**, Opere (în 30 vol.) vol. I şi II.

S-a mai editat şi o culegere de studii, **Arta contemporană a ţărilor europene socialiste**. Primul volum, apărut acum, prezintă arta plastică a Poloniei, Cehoslovaciei, Romîniei şi Bulgariei.

P. I.

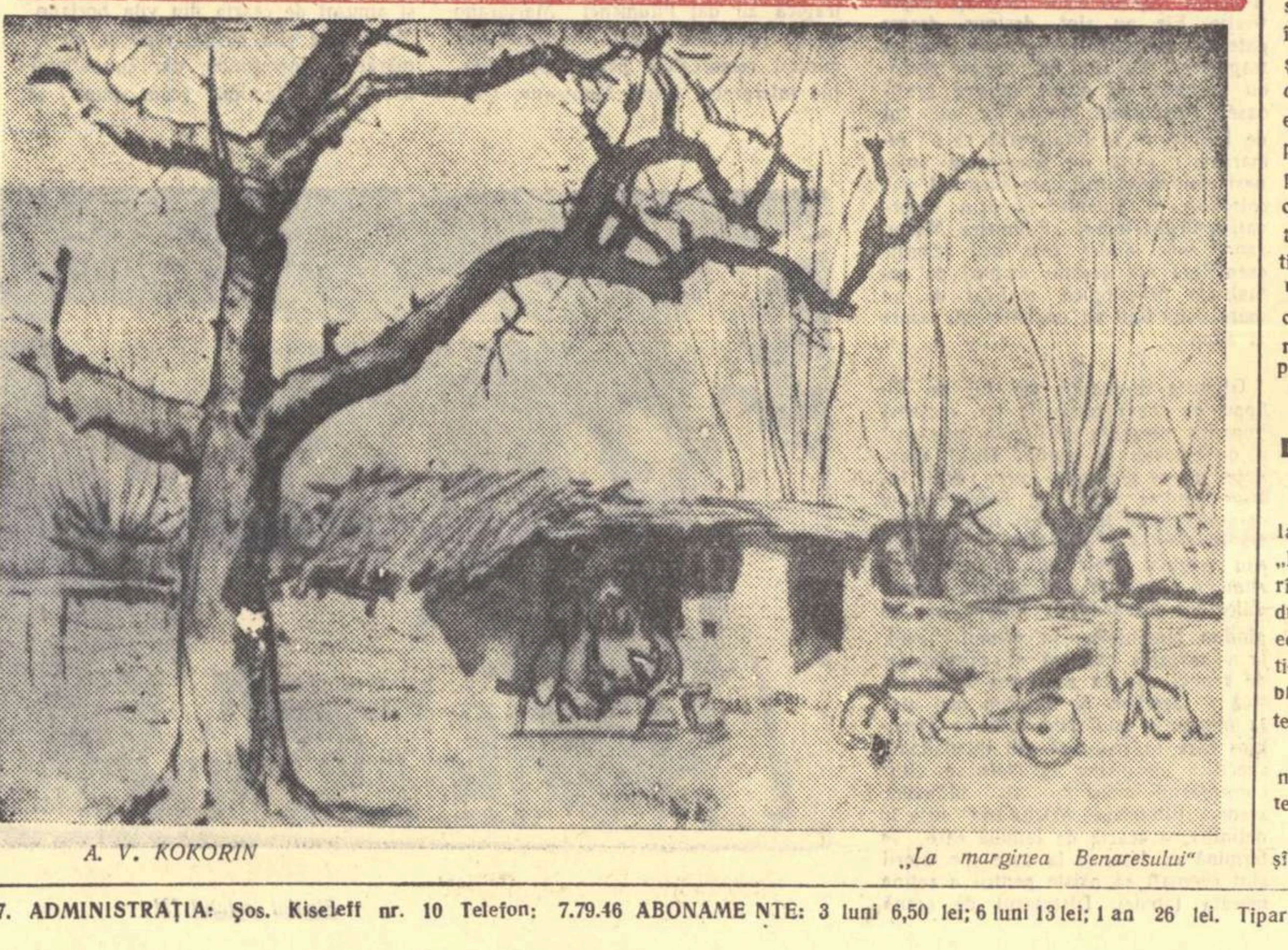

A. V. KOKORIN „La marginea Benaresului"

AGENDĂ

„A sunat ceasul"

Transformarea tînărului Werner Bertin dintr-un romantic idealist într-un dîrz luptător împotriva războiului imperialist — iată firul conducător al întregului ciclu de romane dedicat de marele scriitor german Arnold Zweig primului război mondial. Acest ciclu a fost inaugurat în anul 1927 şi din el au văzut pînă acum lumina tiparului următoarele cinci volume, oglindind evoluţia pro-

tagonistului în perioada 1914—1918: „Der Streit um den Sergenten Grischa", „Junge Frau von 1914", „Erziehung vor Verdun", „Einsetzung eines Königs" şi „Die Feuerpause".

Incă din 1931, în postfaţa romanului „Junge Frau von 1914", Zweig ne anunţase că va publica în curînd un „prolog" al acestui ciclu, intitulat: „Aufmarsch der Jugend", care va cuprinde evenimentele trăite de Werner Bertin în cursul anului 1913. Acest „prolog" apare de abia astăzi, cu o întîrziere de 27 de ani, sub titlul „Die Zeit ist reif" („A sunat ceasul"), la Aufbau Verlag din Berlin.

După cum îl caracterizează însuşi autorul prin ziaristul socialist Täuffer, prietenul lui Bertin, acesta este în această fază încă „un tipic revoluţionar „de sus", care ar dori sincer să contribuie la crearea unor mai bune condiţii de viaţă, fără însă a se alătura clasei muncitoare". Deşi îşi dă seama la Veneţia că „vaporaşele nu sînt conduse de îngeraşi", ci de oameni care muncesc din greu, el continuă să rămînă — după expresia lui Täuffer — „un fantast pe care nu te poţi bizui". Dar încetul cu încetul, sub presiunea brutalelor realităţi ale războiului, Bertin începe să se apropie de drumul tuturor intelectualilor cinstiţi, pe care ulterior — după cum prea bine ştim — va ajunge să calce cu paşi hotărîţi.

Doliu la editura Larousse

O foarte utilă revistă a fost, de la apariţia ei în 1908 şi pînă azi, „Le Larousse Mensuel". In primul rînd, completa şi ţinea la zi preţioasele dicţionare publicate de vechea casă de editură cu acelaşi nume. In acelaşi timp, dădea posibilitatea marelui public să păstreze contactul cu actualitatea mondială în toate domeniile.

Din nefericire, citim însă acum în nr. 520 (pe februarie 1958) al acestei publicaţii, următorul trist anunţ:

„O informaţie abundentă, îmbrăţişînd toate ramurile de activitate, este difuzată în momentul de faţă de multiple publicaţii periodice; astfel încît pot fi satisfăcute într-un ritm mult mai rapid necesităţile pe care le servea pînă acum revista noastră enciclopedică".

„Pentru a răspunde unei evoluţii atît de profunde ar fi trebuit o transformare radicală a lui „Larousse Mensuel", echivalentă cu înlocuirea ei cu un nou periodic. Am preferat, nu fără regret, să suspendăm publicarea revistei noastre".

Incontestabil că noile metode ultrarapide de difuzare a informaţiilor, ca şi noua organizare şi tehnică editorială, au aruncat peste bord o mulţime de formule publicistice desuete. Dar de aici şi pînă la a suprima o revistă care îndeplinea un atît de necesar rol educativ...!

O monumentală biografie a lui Byron

Zece ani a lucrat profesorul Leslie A. Marchand de la Rutgers University la monumentala sa biografie a lui „Byron" (3 volume, 1264 de pagini), recent apărută în editura „Alfred A. Knopf" din New York.

Biograful a mers pe urmele marelui poet, aproape pas cu pas, prin Anglia şi Scoţia, Franţa şi Spania, Elveţia şi Italia, Malta şi Grecia.

A cercetat absolut tot materialul privitor la Byron, păstrat atît la British Museum, cît şi la bibliotecile din Nottingham, New-York, Texas şi California. A adunat peste 6000 de cadre de microfilm după manuscrisele aflate în diferite depozite europene, plus alte 16.000 după importantele documente aflate în posesia lui Sir John Muray, descendentul direct al primilor editori ai lui Byron. Ceea ce nu l-a împiedicat totuşi să declare unui reporter de la „New-York Times": „Aş dori totuşi să-l cunosc mai bine pe Byron".

Absenţa totală a oricărei speculaţii fanteziste precum şi a oricărui accent retoric caracterizează această atît de obiectivă şi exhaustivă biografie, asupra căreia vom reveni în curînd mai pe larg. Pînă atunci, iată acest edificator pasaj din introducere:

„Singura mea teză este că Byron a fost un om croit de strania alianţă dintre trăsăturile sale ereditare şi nefireasca lui educaţie, dar fundamental simpatic. Nu mai inconsistent decît majoritatea bărbaţilor şi femeilor, ci doar mai cinstit în recunoaşterea inconsistenţei sale. Vina cea mare a lui Byron a fost onestitatea sa de a exprima anumite pasiuni pe care mulţi le resimt, dar pe care majoritatea le reprimă sau refuză a le cunoaşte".

Alf Adania

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 12 (210) - joi 20 martie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

MARXISMUL ȘI PREZENȚA ARTEI

Ideile au o însușire deseori neglijată: *intensitatea*.

Discuți sau citești. Iei act de o serie de idei și de înlănțuirea lor. Deodată sau treptat, după felul expunerii, o idee se detașează de celelalte, asemenea unei stele de o luminozitate deosebită ce se impune atenției dintr-o puzderie de alte stele. Această proprietate a unor idei o numim intensitate, — calitatea de a reda semnificații cu valoare potențată. Ea nu coincide cu sensul logic, deși se constituie pe baza lui, nici cu rezonanța — *halo*-ul emotiv — ce însoțește ideile. Intensitatea se referă la particularitatea ideilor, — dobîndită în virtutea reflectării unor esențialități adînci, — de a lumina aspecte atît de semnificative ale realității, încît ideea devine punctul de plecare al explicației teoretice. Intr-un studiu concis, dar deosebit de dens, Mihai Ralea vorbea despre saturația fenomenelor psihice. Insușirea relevată de noi ar putea fi asemănată cu aceasta. Intensitatea ideilor ar fi, sub acest raport, o saturație cu semnificații de ordinul esenței.

Ideile estetice ale lui Karl Marx posedă, în gradul cel mai înalt, calitatea amintită. Intensitatea, saturația lor cu semnificații adînci, esențiale, conferă ideilor estetice ale întemeietorului comunismului științific însemnătatea teoretică care explică de ce aceste considerații, aproape aforistice, în orice caz sumare, în comparație cu întregul operei, au putut îndeplini cu succes rolul unei teorii estetice elaborate.

Această înțelegere funcțională a rolului ideilor estetice formulate de Marx lipsește campionilor unui anumit „anti-dogmatism" care deplîng, cu îndoielnică sinceritate, puținătatea ideilor aduse de marxism în estetică, sugerînd și nu arareori afirmînd deschis dorința de a completa „lacunele" cu idei împrumutate din producția ideologică burgheză de azi. Astfel se propusese îmbogățirea esteticii marxiste cu psihanaliza, fenomenologia, existențialismul (nu-l revendica, oare, E. Mounier pe „existențialistul Marx"?). Intregirea propusă are sensul autentic al revizuirii marxismului.

Concepția estetică a lui Marx — ca de altfel întreaga sa operă — este „deschisă", în înțelesul că nu e rigidă, nici opacă față de actualitate. Dar elasticitatea, suplețea, caracterul „deschis" al esteticii lui Marx nu înseamnă o „deschidere" de tipul unei cafenele, unde se adună oricine și orice. Suplețea ei se datorește calității ideilor: ea rezultă din capacitatea acestora de a reproduce realitatea în *tendințele* ei esențiale, în mișcarea ei dialectică. Structura *dialectică* a teoriei estetice marxiste conferă ideilor sale acea „deschidere" spre actualitate, care face cu putință asimilarea și înțelegerea *dezvoltării* în momentele ei noi, diverse, plurale. Așadar, fidelitatea față de sine însuși investește marxismul cu suplețe. Ea se dobîndește în virtutea consecvenței față de fundamentarea sa *teoretică*, materialist dialectic, față de poziția sa *socială*, proletară, revoluționară, și nu prin asamblare cantitativă, simplă alăturare a unor idei, culese din locuri felurite, dar calitativ incompatibile nu numai cu marxismul, dar și cu textura complexă a fenomenului artistic. Estetica marxist-leninistă nu lasă în afara razei sale de cercetare dimensiunile psihologice ale fenomenului artistic, dar nu poate admite că opera de artă și creația *se reduc* la o compensație psihică, sexuală, ca principala determinantă. De bună seamă, fenomenul artistic trebuie văzut în esențialitatea sa, dar aceasta nu se desprinde, cum pretinde fenomenologul, *eliminînd* condițiile lui de existență, ci, dimpotrivă. Esența se relevă în raporturile multiple ale fenomenului cu alte procese umane. La fel, estetica marxistă nu are a învăța importanța „specificității evenimentului" (cum spune J. P. Sartre) de la existențialism, întrucît principial s-a orientat, de la început, spre sezisarea concretului, cu totalitatea determinărilor sale contradictorii. Desigur, concretul nu reprezintă pentru noi o țîșnire din neant sau o prăvălire în el, nici o stază statică, ci un proces, un dinamism, în care alături de aspecte singulare specifice („unice", spun existențialiștii), se manifestă, *simultan*, și aspecte generale, tendințe de dezvoltare ce leagă diferitele momente într-o totalitate. Sub aspect metodologic, prin urmare, cele trei poziții, menite să o „completeze" nu pot oferi esteticii marxiste vreo îmbogățire, ci invers, echivalează cu o sărăcire și schematizare a ei, întrucît ele reduc fenomenul artistic la unul sau altul din momentele sale, atunci cînd marxismul le examinează în *totalitatea* lui specifică.

Cerința unei estetici marxist-leniniste care să *înglobeze* idei disparate, afirmate în cugetarea burgheză, înseamnă, cum am văzut, regresarea, sub aspect teoretic, la poziții depășite. De altfel, sub aspect obiectiv, ea nici nu urmărește *dezvoltarea* marxismului, ci *revizuirea* lui. „Dialecticile" propuse de Merleau-Ponty sau Sartre, gasindu-și ferventi și în altă parte, *înlocuiesc* dialectica obiectivă și reflectarea ei în conștiință, cu o „dialectică" *sui-generis* în care contradicțiile sînt dizolvate, subiectul se revarsă în obiect, obiectul în subiect, nu într-o unitate articulată, ci într-o devălmășie, în care toate sensurile și valorile obiective devin indistincte. Numai o astfel de „dialectică" a confuziei generale permite să se vorbească de *convergența tuturor pozițiilor ideologice* în ideea „umanului", cum decretează revizionistul Ernst Bloch, sau de o „deschidere spre multilateralitate" despre care încearcă să ne convingă Henri Lefebvre. Am arătat că propusa „deschidere" nu aduce nici un spor metodologic. De altfel, rostul ei constă în fabricarea unei dialectici care neagă opoziția dintre cultura burgheză și cea socialistă, a clasei muncitoare.

Din contră, Marx a așezat *această* opoziție la baza înțelegerii fenomenului artistic. Ea se referă la *baza* socială de clasă și la *funcția* socială de clasă a artei.

Estetica marxistă, bineînțeles, nu reduce arta exclusiv la baza sau funcția ei socială. In afara funcției sale sociale, arta mai are una reflectorie — de cunoaștere, în sensul larg al cuvîntului — ambele realizate în modalitatea ei specifică, artistică. Opera există ca valoare artistică în virtutea funcției sale sociale și reflectorii, în virtutea *atitudinii* umane formulate în și prin ea. *Atitudinea*, exprimînd *poziția* globală a individului (atît intelectuală, cît și emotivă, volitivă etc.) reprezintă conținutul nemijlocit al operei. Realitatea apare în creație numai prin prismă atitudinală, deci mijlocit, nu direct. Perspectiva marxistă dă o explicație, în termenii realității umane, fenomenului, declarat adeseori miraculos, al *prezenței artei* în epoci și la latitudini diferite. *Această prezență permanentă* își găsește întemeierea în faptul relevat de Marx că arta este expresia modului de existență specific uman: societatea. *Umanitatea* omului nu rezidă în structura anatomică, morfologică a insului. Aceasta e doar condiția indispensabilă. Umanitatea este rezultanta unui mod de existență, specific numai omului, existența în societate, în anumite relații sociale, întruchipate în clase.

Sub acest unghi de vedere, caracterul social și de clasă este atît de profund *constitutiv* pentru specificul artei, încît neglijarea lui atrage după sine interdicția de a-l pricepe. Opoziția dintre arta burgheză și cea socialistă exprimă faptul — „specificitatea evenimentului" — că orice operă este creația *cuiva*, exprimînd atitudinea sa activă. Se reduce opera la această determinare socială? Acest lucru Marx nu l-a afirmat niciodată. Alături de determinarea ei socială, care o investește cu o funcție anumită, opera pune în valoare elemente de cunoaștere a lumii și o anumită modalitate emotivă, rezultînd din structura artistului. Cunoașterea și atitudinea subiectivă, emotivă cu precădere, sînt determinate în același timp cu poziția de clasă și de alte două structuri: cea a obiectului artei și cea a subiectului creator de artă. Arta nu este numai expresia poziției *sociale* a unui individ ci și expresia cunoștințelor lui despre *ceva*. Adică despre obiectul creației sale (care poate fi un lucru ce interesează destinul său, alți oameni sau el însuși). Deci arta reflectă în afara unei poziții sociale și *structura obiectului* ne dă cunoștințe mai mult sau mai puțin autentice despre el. Sub acest raport, arta poate comunica elemente de cunoaștere obiectivă. Intr-o anumită privință, dar nu exclusiv, acest element de cunoaștere autentică, de adevăr obiectiv, asigură dăinuirea sau actualitatea unor opere de artă, dincolo de epoca sau clasa a cărei poziție o exprimă. Această cunoaștere, cuprinsă în opera de artă, *ca orice cunoaștere*, are un caracter relativ, aproximativ, parțial. Ea nu se exprimă în opera de artă în termeni conceptuali, pur intelectuali, ci în modalitatea specific artistică a unei *atitudini* complexe în care elementul de cunoaștere este organic legat și *comunicat* printr-o structură emotivă, recurgînd la simboluri sau imagini formulate în limbajul simțurilor. Altfel spus, arta exprimă în modul său propriu unitatea complexă a atitudinii intelectuale, senzoriale, emotive,

Pavel Apostol

(Continuare în pag. 6)

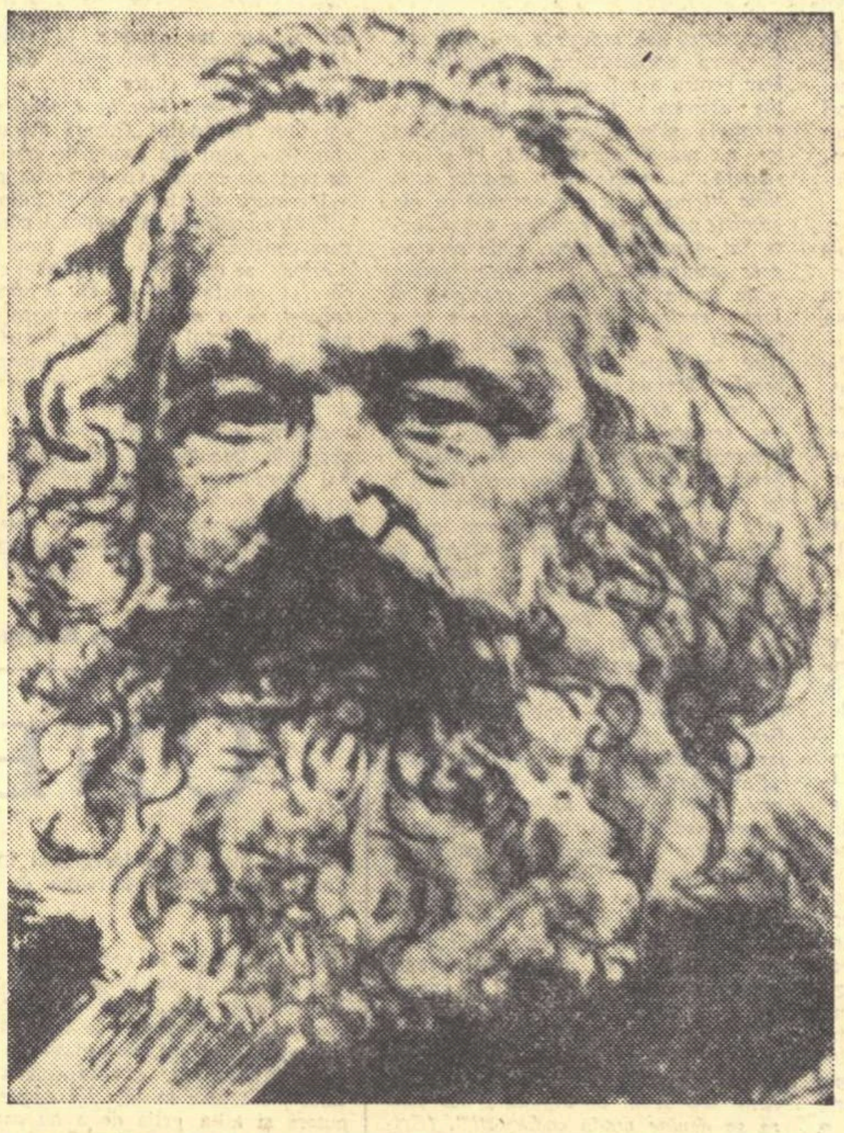

ÎNSEMNĂRI

Citire și recitare

Mi s-a întîmplat, în vremea din urmă, să ascult citind sau recitind din operele poeților pe mai mulți actori și diletanți. Este evident că diletanții imită pe actori, astfel încît obiecțiile care se pot face celor dintîi ating în esență pe cei din urmă, răspînditorii unui fel al citirii și recitării publice care nu corespunde condițiilor genului, creează o artă falsă și statuează un exemplu nerecomandabil. Mi se pare că împrejurarea aceasta n-a fost niciodată discutată în public, dar obiecțiile care se impun apar adeseori în reflecțiile ascultătorilor, uneori exprimate, și ele merită să fie adunate și înfățișate.

Citirea artistică și recitarea urmăresc să comunice o operă literară în formele unei interpretări mai bune, mai adecvate, mai expresive decît aceea la care poate ajunge cititorul solitar și acela care nu cultivă veleități artistice. Faptul că citirea se sprijină pe un text, în timp ce recitarea se desfășoară în absența textului, nu introduce între ele deosebiri atît de mari, încît cele două manifestări să nu poată fi grupate laolaltă. Recitarea, după cum ne-o spune cuvîntul, este a doua lectură, după ce textul a fost memorizat. Este adevărat că deoarece își coboară privirile pe o pagină de carte și nu le poate trimite către sală, încărcate de expresie, lipsește pe cititor de unul din mijloacele sale; dar de așa ceva nici nu este prea mare nevoie, după cum vom vedea îndată. Fiind lectură susținută de un text sau lectură memorizată, citirea și recitarea nu sînt în nici un caz joc dramatic. Iată însă o împrejurare care se uită deobicei. Cînd devine joc, *în loc să fie* lectură *directă sau reprodusă, citirea și recitarea se transformă într-o manifestare artistică atît de falsă, atît de abătută de la țintele ei, încît bunul gust o suportă cu greutate.*

Iată pe cititor, sau pe recitator, diletant sau artist, apărînd pe scenă sau pe tribună pentru a-și arăta indemînările lor. Au de comunicat, să zicem, poezia lirică a unui mare autor. Această poezie are un conținut trist, deznădăjduit și, atunci, se petrece un lucru cu adevărat uimitor. Actorul sau diletantul care citesc sau recită dau toate semnele că doresc să se transforme în autorul poeziei și, anume, în autorul stăpînit de emoțiile exprimate în opera sa: figura lor ia o expresie dezolată, glasul le tremură, pieptul li se umflă de suspine. Nu-mi place deloc expresia indiscretă a sentimentelor, mai întîi pentru că o bănuiesc de impostură. Disprețuiesc pe milogi, pe oamenii care varsă lacrimi cu ușurință, pe sentimentalii facili. Stimez pe omul demn și venerez durerea care se ascunde. De ce vreți, cititori și recitatori fără gust, fără măsură, fără demnitate, să vă așe-

Tudor Vianu

(Continuare în pag. 6)

Atomică

Pe oamenii aceștia din valea țării mele
Pe oamenii acasă suiți la munte, vreau
Să nu-i atingă trena acestui zbor de iele
Ce-n leagănul de moarte fantastică se dau

Și nu voi face cruce medievalei temeri.
Să spulber născocirea de diavolesc sabat,
Ci voi lovi în crucea de piept, în crunte gemeri
Să cadă vrăjitorul și-al ielelor palat.

O casă

Aș vrea să-mi fac o casă, din bîrne, țărănească
Cu hornul alb ca vîrful unei lulele mari
Din care să fumeze tăcerea muntenească
Suflînd pe nară neguri prin brazii drepți și tari.

Pe bîrne să-i lucească luceafărul de seară
Să lumineze tinda pe care te aștept
Pe care o să urce cîntînd ca o vioară
Prelungul păr de aur cuprins cu brațul drept.

Radu Boureanu

ANTI-REALITATE

Cultura burgheză cumulează de trei-patru decenii încoace o serie întreagă de fenomene, avînd un net caracter crepuscular.

Cel mai sezisabil pentru omul de pe stradă este desigur concentrarea întregului efort științific și tehnic al lumii imperialiste, în direcția fabricării unor arme cu un uriaș potențial distructiv. Creația burgheză este în momentul de față aproape exclusiv erostratică și dacă alăturarea acestor două noțiuni (creație și erostratic) este de domeniul absurdului, de vină nu este decît universul burghez, care generează în mod continuu și în proporții de masă, distrugerea și absurdul.

In momentul în care explorarea materiei se face, datorită științei sovietice, nu numai în hotarul limitat al pămîntului dar și în spațiile cosmice, filozofia burgheză inventează conceptul de anti-materie. In momentul în care realitatea umană și socială este dominată de fenomenul socialist, estetica burgheză promovează conceptul de anti-realitate. (Ar fi necesar de studiat fenomenul și în domeniul sociologiei).

In domeniul artelor s-a petrecut un fenomen extrem de caracteristic, pentru mutațiile survenite în mentalitatea burgheză. Cînd după primul război mondial a apărut dadaismul și suprarealismul, burghezia a refuzat să recunoască aceste vlăstare ale spiritualității sale, pentru că ambele curente publicau manifeste violente împotriva conformismului burghez. După ce dadaismul a dispărut în propriul său holocaust verbal și suprarealismul din „revoluționar" a devenit în mod deschis antisovietic, spiritualitatea burgheză a început să-și recunoască și să regrete dispariția timpurie a vlăstarelor sale. Acum apar, din ce în ce mai numeroase, studii care analizează apologetic curentele defuncte. Este clar că atît dadaismul cît și suprarealismul sînt excelente modalități de eludare a realității umane și sociale, a gravelor și complexelor ei probleme, net defavorabile soluțiilor lumii burgheze. Mentalitatea burgheză caută acum noi modalități, în aceeași direcție. Conceptul de anti-realitate a devenit obsesiv.

Deschid „Histoire des littératures" (vol. II; „Encyclopédie de la Pléiade", 1956) și citesc masivul studiu intitulat „Stilul noii literaturi" redactat de către Gaëtan Picon, unul din cei mai activi esteticieni și critici literari ai burgheziei franceze și care în momentul de față pare să preia magistratura lui Thibaudet. In ultimul capitol al studiului său, amplă generalizare a literaturii contemporane pe plan universal, capitol intitulat „De la figurație la creație", Picon afirmă valoarea absolută a conceptului de anti-realitate căruia îi explică sensul ultim, cel mai actual și mai modern. „Opera care aspiră să fie — scrie el — viziune esențială și totală revelație, nu poate accepta decupajul și ordinea pe care realitatea însăși le propune... Atingerea lucrurilor în adevăratul lor secret presupune o eliberare din aparențe, o distrugere dacă nu a realului, cel puțin a compoziției sale și transpunerea elementelor sale pe un plan în care spiritul creator le va dărui o nouă configurație. Abandonarea ficțiunii, a intrigii, a descripției, a psihologiei motivelor și caracterelor, părăsirea logicii narative care corespunde totodată aparenței evenimentelor și pantei naturale a discursului: tot atîtea modalități pentru spirit de a se depărta de real pentru a-l pătrunde mai bine. Trebuie ca realitatea să fie dăruită haosului, pentru ca din ea să poată lua naștere o imagine în cele din urmă, revelatoare: acel real mai adevărat decît realul, mai plin, mai semnificativ, care este cu adevărat o creație a domeniului artei". (p. 209—210).

Cititorul atent a sezisat desigur că Picon înlătură din discuție tot ce alcătuiește țesătura intimă a realității și a fenomenului artistic. Faptul este cu atît mai ciudat cu cît autorul studiului de care vorbim se ocupă de romanul modern. Or, noțiunea de roman în absența ficțiunii, a intrigii, descripției, psihologiei și logicii interioare, narative, este un nonsens. Ce a mai scăpat din această distrugere sistematică a noțiunii de roman? Limbajul. Din limbaj, Picon face obiectul și finalitatea artei romanești. Limbajul nu mai este un instrument, un intermediar, o modalitate expresivă, ci romanul însuși. Picon [illegible] valoarea absolută a unui aforism aparținînd lui Joyce, pentru care

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

Cu MIHAI BENIUC

despre critica literară, actualitate și patriotism

Impărțindu-și cu egal interes timpul între masa de lucru a poetului atît de fecund și sarcinile mereu numeroase și mereu urgente ale primului secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Mihai Beniuc a găsit și răgazul să ne primească pentru o convorbire în legătură cu unele probleme ce preocupă astăzi pe scriitori și, în egală măsură, pe cititori. O convorbire cu Mihai Beniuc nu are niciodată un caracter oficial; poetul spune lucrurilor pe adevăratul lor nume, fiindcă se găsește în miezul lor și fiindcă le are la inimă.

— Care sînt după părerea dv. — l-am întrebat mai întîi — trăsăturile esențiale ale literaturii ce se creează astăzi în patria noastră?

— Cum a reieșit și din ultima plenară lărgită a comitetului Uniunii Scriitorilor, precum și dintr-o discuție ce a avut loc în aceleași zile (20-22 febr. a.c.) cu conducerile publicațiilor noastre literare, două sînt principalele, dar nu singurele, dimensiuni ale literaturii noastre contemporane: actualitatea și patriotismul. Prin actualitate se înțelege, din punct de vedere literar, zugrăvirea artistică prin cuvînt a ceea ce oamenii muncii construiesc sub semnul socialismului: o țară liberă de exploatarea capitalistă și cu tendințe de sporire nelimitată a bunei stări generale și individuale. Patriotismul este cultivarea dragostei pentru această construcție, fără a uita o clipă de unde ne tragem, cum am ajuns la actuala etapă istorică și unde mergem. Ca scriitor, a-ți însuși această perspectivă în activitatea literară, înseamnă a continua, la nivelul zilelor noastre, al comunismului și al științei, pe Alecsandri, Bolintineanu, Eminescu, Coșbuc sau Goga pe Bălcescu, Filimon, Slavici, Creangă, Rebreanu, Sadoveanu... Acesta e drumul, restul e cărare și cărăruie.

— Aceste „dimensiuni", cum le spuneți, indică și sarcinile de prim ordin ale scriitorilor noștri. Mi-aș îngădui acum să vă cer părerea asupra succeselor ce s-au obținut pe drumul despre care vorbiți, drumul continuării tradiției marilor înaintași, în condițiile construirii socialismului.

— In ultimii 14 ani s-a realizat mult pe acest drum. Dacă în prim loc trebuie amintite numele lui Sadoveanu și Arghezi, prin ceea ce au scris după 23 August 1944, aceasta nu e numai o mîndrie că decanul prozei și cel al poeziei au înțeles timpurile noi, ci și o dovadă a continuității drumului mare al literaturii noastre.

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

Romînia văzută de doi pictori chinezi

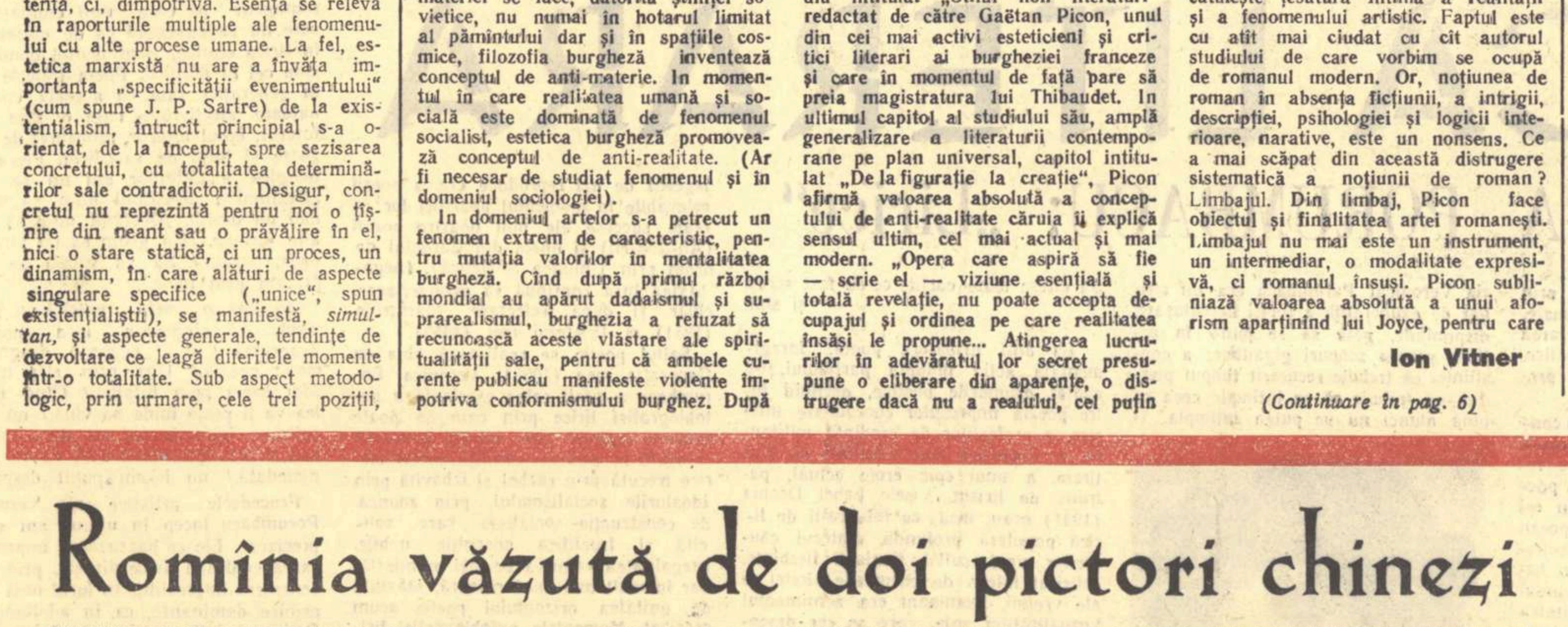

FU BAO-ȘI „Vedere din Bicaz" (tuș)

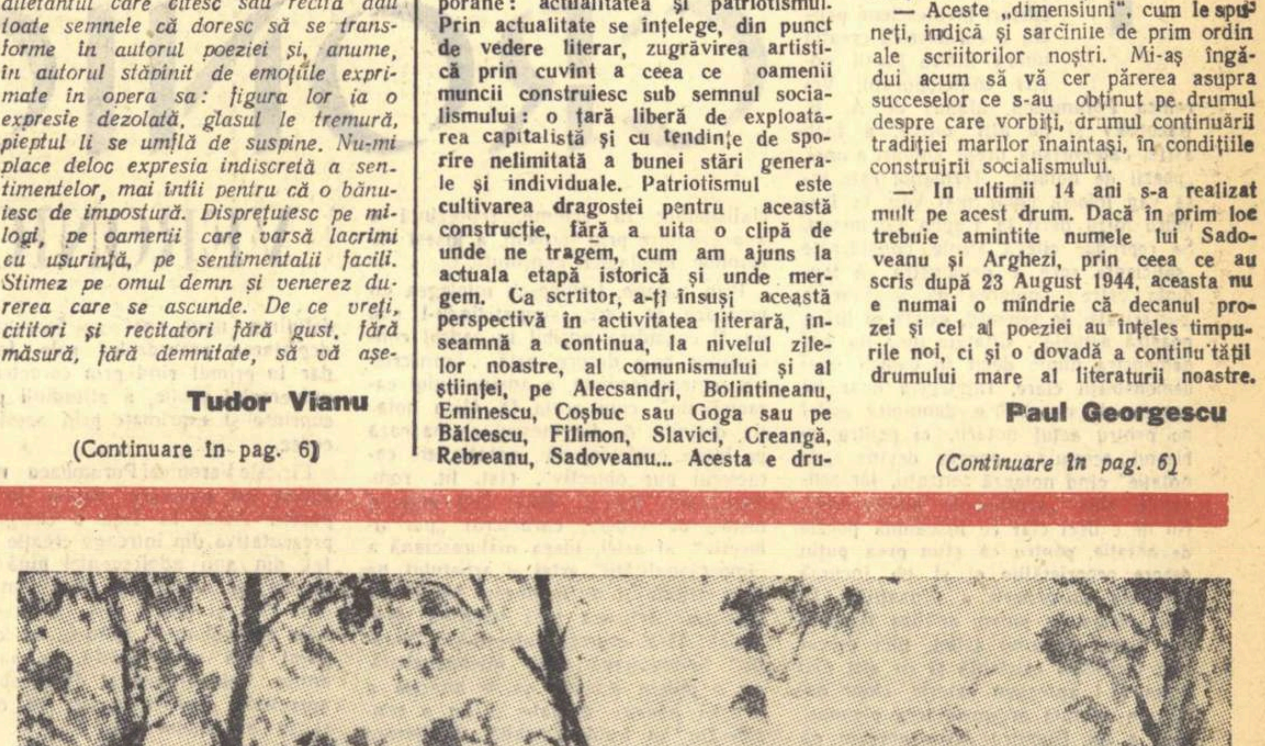

IAN TAI-IAN „Piatra Neamț"

CRITICA 1957

PASIUNE ŞI SPIRIT MILITANT

Evidențiind într-un eseu publicat acum vreo douăzeci și cinci de ani semnificația jertfei legendarului meșter de pe malul Argeșului, Mihai Beniuc formula patetic o profesiune de credință. Era profesiunea de credință a unui artist militant. In deceniile tulburi, în care literatura romînească se-mpleticea în algele vîscoase ale decadentismului, Beniuc a încrustat în versurile lui acea atitudine viguroasă ce-l așeza pe linia celei mai bune tradiții a poeziei ardelenești. In ciuda oprelіștilor ce interziceau afirmarea răspicată a unui crez politic, adevărul a fost totuși spus și a pătruns la inima cititorilor. N-aș putea găsi, în poezia noastră mai nouă, un exemplu mai limpede de opoziție decisă și absolută față de arta privită ca joc gratuit. Beniuc s-a situat întotdeauna în frontul asediatorilor turnului de fildeș. Cînd în articolul cu titlu semnificativ — „Funcțiunea socială a scriitorului" — publicat în toamna eroicului 1944, poetul afirma în obișnuitu-i limbaj energic: „trebuie dinamitat întîi turnul de fildeș", îndemnul era nu al unui convertit de ultima oră, ci al unei „cătane" vechi care se bucura împreună cu poporul că, prin luptă, pe creste se aprinseseră zările roșii.

Culegerea de cronici și studii literare *Meșterul Manole*, volum compact cuprinzînd rodul selecționat al unei activități publicistice de aproape un sfert de veac, a surprins poate pe aceia care, iubindu-i poezia, nu cunoșteau strădaniile, nu ocazionale și festive, ci susținute și permanente ale poetului pentru sprijinirea progresului literaturii noastre pe drumul realismului. Volumul acesta are deci și valoarea unui document pentru mai buna cunoaștere a unei biografii. Cel care, după 23 August 1944, se află în primele rînduri ale frontului nostru literar, duce mai departe, în condiții noi, de pe poziții mai înalte, dar duce mai departe o luptă începută de mult. Să reținem numai faptul că, în 1934, își afirma, pe marginea unei cărți, dorința de a vedea pe scriitori coborînd „în romanul social și anume în acea clasă atît de puțin aprofundată la noi, pînă acum, de scriitori — muncitorimea".

Legînd prezentul cu trecutul, volumul *Meșterul Manole* dezvăluie punctele de plecare și linia ascendentă a activității lui Mihai Beniuc ca militant pentru o literatură inspirată din viața poporului, pusă deschis, sincer și hotărît în slujba poporului care, eliberat, construiește socialismul. Un teoretician? Este și un teoretician cu pregătire științifică, cu bogată informație literară și estetică. Dar Beniuc este mai ales un activist în sensul cel mai bun al cuvîntului, adică un luptător pasionat pentru o cauză care-i e dragă. In studii și articole, la tribuna consfătuirilor, adunărilor de breaslă și congreselor, cuvîntul lui Mihai Beniuc, ca scriitor și ca prim-secretar al Uniunii Scriitorilor, răsună viguros, convinge și obține adeziunea prin acea flacără interioară care-l luminează și-l încălzește.

Cronicarul literar de altădată regreta irosirea talentelor în teme mărunte, nesemnificative, le propunea abordarea marilor probleme ale vieții. Indrumătorul de astăzi sprijină tineretul, pledează pentru o literatură a actualității revoluționare, pentru cunoașterea acestei actualități, evidențiază spiritul de partid ca trăsătură esențială a literaturii noi, teoretizează cu subtilitate analitică pe marginea realismului socialist. Sarcina principală a literaturii noastre este astăzi reflectarea *noului* în continuă înflorire pe tot întinsul patriei. Asupra acestei sarcini, Mihai Beniuc revine necontenit: *„Stă în fața noastră o țară care e primenită zilnic de mîini harnice, înfrumusețată, îmbogățită... Cînte cine vrea despre garoafa roșie, dar să nu uite nimeni ce importanță are, pentru noi, industria grea și transformarea socialistă a agriculturii".* Dar pentru a reflecta în imagini izbutite asemenea teme de însemnătate esențială, este obligatorie cunoașterea lor, nu numai aprofundată, ci și pasionată: *„...temele nu-ți aparțin atîta timp cît nu ai făcut cunoștință cu ele, adîncă, pasionată, pe teren, acolo unde se bat munții în capete, unde se ciocnesc contradicțiile și forțele sociale, unde inima bate ritmul precipitat al luptei pentru a dobori tot ceea ce e învechit și a face loc noului, realităților socialiste". (Cele trei laturi ale poeziei).* Scriind cărți despre realitățile majore și dramatice ale zilelor noastre, scriitorii își vor îndeplini rolul minunat de educatori ai maselor. Scriitorii *„trebuie să înaripeze în așa fel cuvintele, încît oamenii muncii din țara noastră să se simtă mai puternici, să devină tot mai conștienți de rolul lor în istorie și să facă mai mult pentru construirea socialismului în țara noastră, pentru bunăstarea celor ce muncesc și pentru pace" (O problemă esențială: educarea tinerilor scriitori).* Pentru a fi el însuși educator, scriitorul — subliniază Mihai Beniuc — are nevoie de îndrumare, iar îndrumătorul său este partidul: *„Cunoscînd bine drumul partidului, poți să te consideri tu însuți îndrumat și poți nădăjdui, la rîndul tău, să devi îndrumător". (Indrumarea partidului pentru scriitori).* Convingerea adîncă, intimă, că opera sa literară slujește construirii unei societăți noi, spiritul de partid conferă scriitorului realist-socialist calitatea primordială, transformîndu-l dintr-un martor al epocii, într-un element activ al construcției. *„Fără spirit de partid, însuși mesajul său de scriitor, care-și pune arta în slujba constructorilor socialismului, se pune sub semn de întrebare, iar opera sa devine prada caducității". (Spiritul de partid și scriitorul).*

Situată ferm pe pozițiile marxism-leninismului, publicistica lui Mihai Beniuc de după eliberare, reprezentată masiv, dar nu complet în volumul *Meșterul Manole*, îmbogățită cu contribuții recente (între altele, cu articolul *Realismul literaturii noastre* apărut de curînd în „Gazeta literară") constituie unul din capitolele cele mai de preț ale istoriei vii, în desfășurare, a literaturii noastre în plină înflorire.

Pentru confrații săi, ajutorul poetului care consideră că *„o poezie bună este o armă"*, se dovedește cu atît mai eficace și substanțial, cu cît e sprijinit concret de o activitate creatoare proprie, întru totul corespunzătoare cerințelor afirmate teoretic. Admirator al marilor noștri clasici, despre care scrie adesea cu dragoste și fină pătrundere, adept și propagandist, în deceniile trecute, al realismului, Mihai Beniuc e un militant activ și pasionat pentru o literatură a actualității revoluționare. Inima sa bate nu numai în propria-i creație poetică, ci și în succesele acestei literaturi privită în ansamblu.

Ion Roman

ESEUL ANALITIC

Obsesia clasificării stăpînește de la o vreme critica literară. Critici, după unii jurnaliști, au fost trecuți la rubrica profesori, iar profesorii au fost descoperiți printre jurnaliști. Eseiștii au fost amendați pentru lipsă de „profunzime" și „arbitrariul punctului de vedere", pledîndu-se indirect pentru genul studiu care e mai „serios", iar profesorilor li s-a imputat „banalitatea școlărească", didacticismul, sugerîndu-li-se abordarea manierei eseiste „care debordează cadrul strict al analizei" și asigură avantajul calității particulare.

Discutînd despre Sorin Arghir, operația încadrării într-una din modalitățile actului critic se dovedește anevoioasă. Ca formulă stilistică, Sorin Arghir este dincolo de orice îndoială un eseist, chiar dacă eseul său nu e, cum ar dori un cronicar al „Vieții romînești", „polivalent". Dar eseul lui Arghir are proprietatea penetrației, oferă posibilitatea judecății de valoare, nu duce la puncte de vedere arbitrare, nu folosește masiv artificiul și nici nu implică o inevitabilă calofilie. Adică, altfel spus, neagă total și absolut acele atribute care, după opinii public exprimate, ar caracteriza însuși eseul ca specie. Inseamnă aceasta că eseul lui Sorin Arghir nu e eseu? Cu siguranță nu. Mai curînd situația la care ne referim verifică încă o dată ineficacitatea criteriilor rigide, anchilozate, în analiza fenomenului literar. Că dreptatea este de partea noastră o dovedește studiul lui Sorin Arghir despre Zaharia Stancu. Subintitulat eseu, volumul este de fapt o monografie (sau cu un termen mult uzitat în ultima vreme o micromonografie) care ține seama de cerințele unei asemenea întreprinderi, în așa fel încît avertismentul din subtitlu vizează mai ales laturile stilistice și modalitatea critică.

Opera lui Zaharia Stancu, privită pentru prima oară monografic, este discutată după criterii sistematice, pe genuri, fără însă a se pierde din vedere aspectele de ansamblu, legătura interioară din care se degajă individualitatea artistică a scriitorului. Se creionează într-un capitol final profilul moral și intelectual al poetului, prozatorului și gazetarului Stancu, cu care ocazie cititorul capătă inedite și prețioase date biografice despre scriitor. Se emit judecăți de valoare pe baza unei atente supuneri la obiect. Aprecierile sînt cîntărite cu luciditate, fără a se izgoni entuziasmul față de o operă îndrăgită. Capitolul despre poezie „Itinerariu liric", cel mai bun din volum, surprinde trăsăturile specifice ale poeziei creatorului lui Darie, în raporturile sale profunde cu personalitatea și biografia. Activitatea gazetărească a lui Zaharia Stancu este sugestiv și documentat socotită o întregire pentru poet și un preludiu pentru prozator. E drept că în raport cu restul monografiei, capitolul despre „Desculț" e mai puțin realizat. De altfel, acest capitol va trebui oricum reluat, ținînd seama de noile cărți pe care Zaharia Stancu, „omul surprizelor", le publică sau le pregătește pentru tipar.

Deși monografie, volumul lui Arghir acuză eseul, pe care criticul îl practică aici, ca și în general în activitatea sa publicistică. Stilul sprinten, desul apel la metaforă și epitet, fac din paginile de critică ale lui Arghir pagini de efectiv eseu literar.

Dar ca și în micromonografia despre Zaharia Stancu, eseistul își propune peste tot să analizeze și să definească. Pare paradoxal, dar eseul lui Arghir este unul analitic, voind parcă să demonstreze falsitatea acelui punct de vedere care pretinde că eseistul cînd „tinde să facă studiu, banalitatea școlărească, didactică își arată colții". Din păcate, Sorin Arghir nu este unul din criticii cu activitate susținută, aparițiile sale în critica literară fiind — cum bine spunea un coleg al său de generație — capricioase. O mai vie participare la dezbaterea fenomenului literar ar fi cu mult binevenită.

Z. Ornea

UNELE LIPSURI

Critica noastră a înregistrat în ultimii ani o seamă întreagă de succese.

...Dar,

● se remarcă, în același timp, o atitudine destul de blajină la adresa literaturii proaste. Sînt unele cazuri cînd judecata precisă este înlocuită cu formulări echivoce, severității i-a luat locul edulcorarea, e atîta concesie și atîta plecăciune în fața lui cutare sau cutare și atîta grijă de a nu supăra, încît critica nu critică decît pe autorii de la 18 ani în jos. Dar a fi critic înseamnă, înainte de toate, a critica, adică a face selecție, distingînd valoarea de fals. Cernîșevski, referindu-se la asemenea manieră (vezi „Despre sinceritate în critică") spunea: „cauza ineficacității criticii actuale este (printre altele) aceea că a devenit prea îngăduitoare și prea puțin pretențioasă, ea se mulțumește cu opere cu totul deplorabile și admiră pe cele de abia suportabile... De aceea, toate revistele noastre care au dorit ca părerile lor critice să aibă influență și să se bucure de încredere, s-au distins prin sinceritate, fermitate, asprime (în sensul bun al cuvîntului), în critica lor, spunînd tuturor lucrurilor — pe cît era posibil — direct pe numele lor, oricît de crude ar fi fost aceste nume"...

Caragiale, în cronicile sale de teatru, nu s-a jenat să-l desființeze pe Schiller. G. Călinescu a „lichidat" în istoria literaturii trei sferturi din cărțile apărute pînă la el. Nu-l mai citez pe Sainte-Beuve pentru că îl citează toată lumea. Este adevărat că după asemenea cronică autorul cărții nu te va mai saluta pe stradă și te va reclama la Uniunea Scriitorilor, dar criticul este martir sau nu e nimic. Aș vrea să citesc o dată pe săptămînă un articol intitulat: „O carte proastă". Aș vrea să citesc o dată pe lună o cronică dramatică sub titlul: „O piesă plictisitoare". Dar nu voi citi.

Avem nevoie de severitate.

● Se remarcă de asemenea în unele cazuri o oarecare lipsă de precizie în formularea judecăților de valoare. Este estompată și critica, dar și elogiul (de ce nu s-au scris despre talentul lui Labiș, în timpul vieții, atributele oferite după moarte?). Se frecventează vagul și ambiguul. Același Cernîșevski — pe care-l vom cita din neconformism — condamna foarte aspru fuga de răspundere în afirmarea opiniei: „...dar care este în fond părerea dumneavoastră, domnule critic? In ce sens trebuie să înțelegem ceea ce spuneți dumneavoastră, domnule critic? Deoarece, în general, critica trebuie să evite, pe cît posibil, orice reticențe, rezerve, aluzii fine și confuze și orice fel de ocolișuri asemănătoare care sînt numai o piedică pentru expunerea deschisă și clară a problemei".

Scriitorii și critica

A discutat în acest sens, în „Gazeta literară", Mihail Petroveanu, despre critica făcută de Horia Bratu la volumul „Incercări critice" de Paul Georgescu. E frumoasă inițiativa lui Horia Bratu — în fond trebuia... să se termine odată cu Paul Georgescu — de a informa că autorul „Incercărilor critice" nu este critic literar, ci un fel de cronicar extern, mai mult sau mai puțin înzestrat. E frumoasă inițiativa confratelui mai tînăr al confratelui mai vîrstnic și sînt convins că lui Paul Georgescu, care este un om de spirit (fapt dovedit prin mania ce o are de a nu-și plictisi cititorii și de a le spune „ceva") i-ar fi făcut o deosebită plăcere să constate că după 10 sau 15 ani de activitate literară, e cazul de a alege o altă meserie. Din păcate — cum a remarcat și M. Petroveanu—recomandarea nu i-a fost făcută destul de clar, ci — vezi citatul de mai sus — în formulări pline de „reticențe, rezerve, aluzii fine și confuze etc." Avem nevoie de precizie, de atitudine netă.

● Se mai remarcă între alte lipsuri — lipsa discuțiilor de idei. A trecut un timp real de la începuturile artei socialiste din țara noastră, cunoaștem succese care au trecut frontiera, avem o experiență, dar nu și teoretizarea ei. Cronica la carte e — de-atîtea ori — pragmatică, articolul de generalizare abstract și cu citate din nemțește. Discuțiile, atîtea cîte sînt (inclusiv aceasta pornită de „Gazeta literară"), sînt pe sfere foarte largi și nu în contradictoriu. S-ar putea și ar trebui să se discute despre conceptele fundamentale și despre concepte specifice momentului. S-ar putea discuta despre realism, așa cum am auzit mai deunăzi discutîndu-se interesant, dar oral, la un cerc de studii al Organizației de partid de la Uniunea Scriitorilor, unde Ov. S. Crohmălniceanu, M. Davidoglu, Francisc Munteanu, Al. I. Ștefănescu și alții (în ordine alfabetică) s-au aprins pe o idee: „Ce e realismul"[1]. S-ar putea discuta despre idilism și negativism, pentru ca generația în viață să afle, înainte de a trece în lumea fără de conflicte, cînd ești idilist și cînd negativist. S-ar putea discuta despre problemele ideologice exprimate în ultimele lucrări literare, nu numai despre caracterul scurt sau lung, sacadat sau lent al frazei. S-ar putea discuta politică, deși cuvîntul nu sună subțire, adică s-ar putea discuta cum să facem literatură și autentică și de agitație „la zi". S-ar putea discuta — atunci cînd e vorba de literatură — nu numai despre proză, ci eventual și despre poezie sau chiar despre dramaturgie. S-ar putea discuta despre contradicția teatru — „anti-teatru" foarte de actualitate și preocupînd pe dramaturgii care se preocupă de artă. S-ar putea discuta despre contradicția text-regie, iarăși foarte contemporană. Spre deosebire de alții, noi credem, de pildă, că marea regie este aceea în care *nu se vede* directorul de scenă, dizolvîndu-se în text, precum dirijorul profund în simfonie, iar nu în gest dansant, spre deosebire de regia artificială, numită pe nedrept „modernă"; care se vrea „paralelă" cu textul, întru evidențierea „deșteptăciunii" regizorului. Avem nevoie de discuții.

Al. Mirodan

---

[1] Chestiune care a provocat interesante dezbateri, iarăși orale, și la Sinaia în rîndurile oamenilor de artă.

ARTE

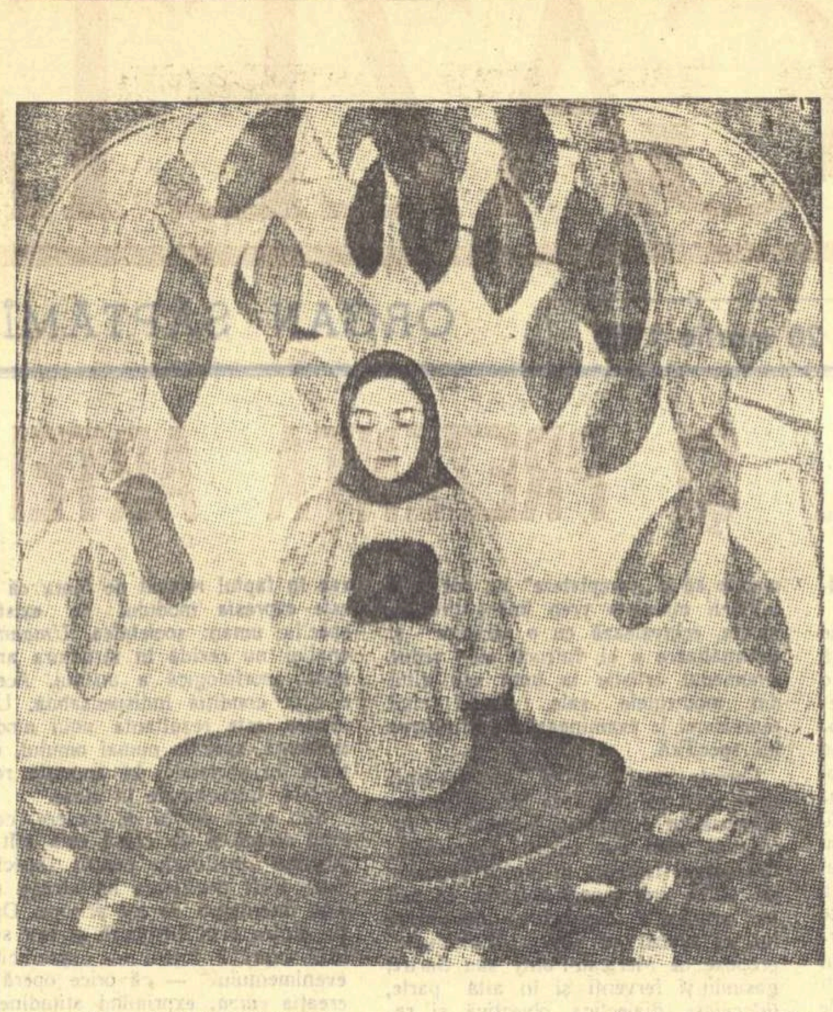

CECILIA CUȚESCU-STORCK „Maternitate" (1913)

Prin 1910, Cecilia Cuțescu-Storck făcea în arta noastră o figură singulară și contemporanii alăturau efortul său de acela al lui Brîncuși: „același spirit nemulțumit și cercetător", — zicea o revistă a vremii — îi călăuzește pe amîndoi. Astăzi sîntem înclinați, mai degrabă, să spunem că multe din pînzele artistei „datează" prea simțitor. Dar știm care e însemnătatea căutărilor sale. Ceciliei Cuțescu-Storck îi revine meritul de a fi anexat artei noastre moderne un capitol nou: acela al picturii decorative, desfășurate pe mari suprafețe.

A servit acest gen dificil cu o energie tenace, cîrmuită de o voință care nu îngăduie momente de relaxare ori de abandon grațios. Este în arta Ceciliei Cuțescu-Storck o impresie de efort continuu, de rigoare mereu susținută. Preferă să pară uscată, decît frivolă. Desenul ei e categoric și nu se ferește să acuze contururile; cu desenul — crede de altminteri pictorița — nu poți trișa, precum se întîmplă cu culoarea. Tablourile în ulei n-au un colorit seducător; cîștigă cînd sînt reproduse în alb-negru. Iar nudul nu-i de obicei, în pictura sa, decît un arabesc de linii, cu rost anume într-o compoziție. Natură cerebrală, Cecilia Cuțescu-Storck urmărește monumentalul și e atentă, înainte de toate, la arhitectura compozițiilor sale. Această arhitectură n-o vrea de obicei adunată în unitatea unei linii fluide, care să lege și să împreune; o închipuie discontinuă, ca o succesiune ritmică de goluri, întrerupte de coloane zvelte: căci siluetele figurilor se înalță liniștit și pur asemenea unor coloane. „A inventa într-o artă, înseamnă a gîndi în acea artă" — zicea demult Poussin. Cecilia Cuțescu-Storck a înțeles că pictura decorativă e soră cu arhitectura și a știut uneori să gîndească arhitectonic. A știut să citească într-un trup — care se cheamă, de pildă, „Omul în univers" — legile ce se rostesc și în arbori. Să dea membrelor un galb frumos, care e și al copacilor; să apropie arborele și omul într-o înfățișare fermă, sculpturală, împrumutată parcă stîncii.

Recunoști în arta Ceciliei Cuțescu-Storck aluviuni variate, de la amintiri de sculptură romanică pînă la ecouri din Puvis de Chavannes și Gauguin. Cutare figură alegorică, de exemplu, Muzica — pare aidoma cu corpul sucit al unui profet dintr-o sculptură de la Saint Pierre de Moissac. Dar, mai ales, recunoști la fiecare pas, în creația ei, o mare probitate, conștiința unei pictorițe laborioase, dornică mereu să adîncească problemele decorării de vaste suprafețe. O pictoriță care a articulat, prima la noi, acest limbaj artistic major, pe care, desigur, îl vom auzi răsunînd tot mai des în anii socialismului. Insă, îl vom auzi mai degrabă ca expresia altei simțiri și a altor emoții. Cecilia Cuțescu-Storck spunea odată despre pictura sa că e tragică. Poate n-avea dreptate. Dar sigur e că, voind să atingă neîncurmat noblețea stilului, pictorița s-a lăsat condusă spre zone în care respiri un aer rarefiat. Cine se scufundă prea îndelung în contemplarea primitivilor nu desprinde numai o anume lecție formală, ci deprinde și anume conținuturi. Dacă, de bună seamă, artiștii mai tineri se simt îndemnați să admire gravitatea calmă ce domnește în panourile Ceciliei Cuțescu-Storck, ei au însă a se feri de rigiditatea și de aerul de umilitate împăcată pe care-l au uneori figurile pictoriței.

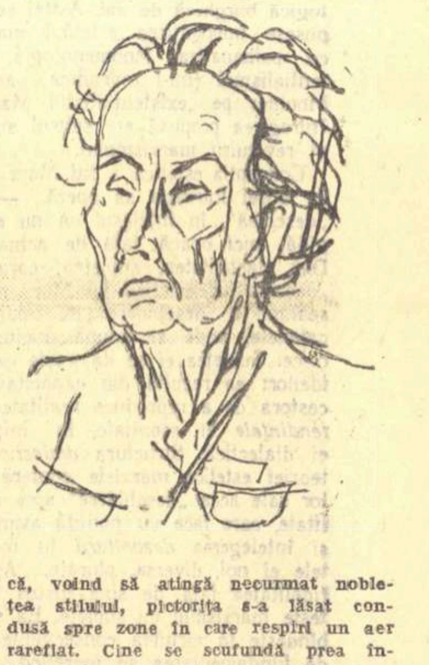

D. H.

CRONICA LITERARĂ

VERONICA PORUMBACU: „Lirice"

Intr-un articol recent, Dumitru Micu s-a folosit de termenii unei clasificări lovinesciene pentru a caracteriza creația unora dintre poeții noștri contemporani. Veronica Porumbacu, alături de A. E. Baconsky și de alți cîțiva, a fost astfel categorisită drept autoare a unei „poezii de notație". Termenul este însă vag folosit, chiar mai vag la Dumitru Micu decît la Eugen Lovinescu. Se reproduc cîteva strofe considerate „suficiente spre a demonstra că tendința către notarea de sentimente pulverizate, de senzații, există în lirica noastră actuală". Citatele însă nu pot demonstra nimic decît în cadrul unei demonstrații clare. Ințelegem doar că „poezia de notație" e denumită astfel nu pentru actul notării, ci pentru obiectul acestuia: poezia devine „de notație" cînd notează senzații, iar senzațiile sînt „sentimente pulverizate". Nu ne e deci clar ce înseamnă poezie de notație, pentru că știm prea puțin despre proprietățile ei și ne încurcă definirea sui-generis a senzațiilor. In felul acesta nu putem analiza fenomenul literar denumit astfel, nici măcar să-i verificăm existența și cu atît mai puțin să-l apreciem valoric, chiar dacă am accepta argumentarea pleonastică a lui Dumitru Micu precum că Bacovia, și el poet de notație, e mare, „dar numai în limitele unei modalități lirice limitate" (spre deosebire de alții care se află în limitele unei modalități nelimitate?). Observațiile de mai sus mi se par necesare pentru că, scriind despre volumul Lirice al Veronicăi Porumbacu, nu putem trece peste o încadrare clasificatoare făcută recent.

De fapt nu discut însăși problema clasificării, de vreme ce nu sînt încă bine lămurit asupra criteriilor ei. Ceea ce aș vrea să conchid este că nu e bine să preluăm termenii unei viziuni critice vechi fără să revizuim însăși baza acestei viziuni, din punctul nostru de vedere actual. Problema aceasta nu o pune numai articolul lui Dumitru Micu. Adeseori ni se pare că putem introduce în exprimarea noastră noțiuni promovate de istoriografia burgheză, fără să ne întrebăm în ce raport se află acestea cu propriile noastre concepții despre artă, întemeiate pe materialismul istoric și dialectic. Rezultatul nu poate fi eficient pe planul construcției culturale a socialismului; în schimb, reprezintă o supraviețuire prin termeni, a înseși viziunilor ideologice conținute.

Prin notație, Lovinescu înțelegea un procedeu pe care, simpatizîndu-l sau nu, îl considera posibil în cadrul concepțiilor sale despre artă. „Transcrierea, netransformată, a amănuntului caracteristic", cum arată D. Micu notația definită de Lovinescu, se bazează pe ideea criticului că „notația are caracterul pur obiectiv". (Ist. lit. rom. cont., vol. III, p. 409). Din punctul nostru de vedere, caracterul „pur obiectiv" al artei, ideea maioresciană a „impersonalității" artei și artistului, ne sînt străine și dușmănoase. Nu există reflectare artistică fără tendință ideologică, fără expresie afectivă. „Notația" lovinesciană rece, intelectualistă, nu o putem accepta ca o direcție a poeziei noastre actuale și nu o considerăm, în fond, posibilă. Indiferent de programul afirmat, nici naturalismul care „fotografiază", nici „suprarealismul" care proclamă „dicteul automat al subconștientului" nu pot realiza „notația" scoasă de sub controlul inteligenței și de sub presiunea afectivă, tendențioasă. Atunci de ce să ne folosim de un termen pe care nu-l putem lua cu înțelesul său definit anterior?

Discutînd despre lirica Veronicăi Porumbacu, nu e mai firesc s-o punem în raporturile ei concrete și reale? Este vreo legătură cauzală între poezia lui Camil Petrescu, „de notație", și poezia Veronicăi Porumbacu? Vreo afinitate? De ce să vedem lirica poetei definită abstract prin modalitatea în care Lovinescu l-a încadrat pe Camil Petrescu și să nu căutăm personalitatea ei proprie, cu determinatele ei trăsături social-istorice? Iar modalitatea ei poetică, în măsura în care se definește, să o vedem în raporturile ei cu arta poetică a socialismului, după aceea fiindu-ne permise oricîte considerații asupra „genului proxim" și al „diferenței specifice". Și să nu uităm că definirea unui poet se face și prin depistarea procedeelor sale formale, dar în primul rînd prin caracterizarea universului poetic, a atitudinii poetice, cuprinse și exprimate prin aceste procedee.

Liricele Veronicăi Porumbacu nu constituie un oarecare volum în opera poetei. Avem în față o culegere reprezentativă din întreaga creație a poetei, din anii adolescenței pînă în cei de azi, ai maturității. Aici sînt poezii din 1943 și poezii din 1957, selecționate din volumele apărute sau din bagajul pînă acum inedit, pe parcursul anilor. Volumul actual dă posibilitatea aprecierii creației poetei în evoluția și în ansamblul său.

Poezia adolescenței era o poezie a generației apăsate de război. Impresii numai aparent izolate erau conexate pe baza unei stări afective totalitare. Erau impresiile unei adolescente în spatele frontului, trăind războiul în ipostaza adăposturilor anti-aeriene, cu intensitatea simțurilor trezite și însetate de experiența încă necunoscută a ceea ce se cheamă viață. O poezie a nopților alarmate, cu oboseală, somn treaz, „burete de lacrimi cu ochii uscați", spaimă... Poeta înregistra nud stările: „Spaima înnoadă gîtlejul"; le potența imagistic: „claca toarce fuiorul de frică" și le transforma în prisme vizuale pentru descrierea naturii: „talpa de cer strivește adăposturi și dărîmă case". (In spartul nopții). Imagistica era uneori impermeabilă, dar puteai intui afectul subteran, coordonator (Cer de război — 1942; Bat clopotele — 1943; După bombardament — 1944).

Eliberarea patriei din războiul fascist relevă izbucnirea vitalității înăbușite a adolescentei și trezirea la luptă pentru schimbarea vieții. In 1945, poezia Veronicăi Porumbacu era un strigăt de exuberanță a forței descătușate, disponibile, gata să se pună în acțiune pentru scopuri gigantice; a conștiinței că trebuie recucerit timpul pierdut, că trebuie să se întîmple ceea ce pînă atunci nu se putea întîmpla. O poezie exprima această stare la optativ (Ecouri):

Aș vrea să sparg obloanele,
să năvălească înăuntru
lumini nemaivăzute
Să mă urc în carul mare, și să-l mîn,
fără cai,
pe cărări neștiute.
Să îmbrățișez toți copiii de pe
pămînt.
Să citesc toate cărțile ce-au fost scrise
și sînt.

In anii următori, poeta, înregimentată activ în lupta partidului, și-a căutat drumurile poetice, oscilînd între poezia impresiilor coordonate interior, a profesiilor de credință militante, a expresiei noii vitalități și, mai tîrziu, a unui epic eroic actual, pătruns de lirism. Visele babei Dochia (1947) erau, însă, cu infiltrații de lirică populară profundă, cîntecul căutărilor unui suflet feminin fierbinte, solicitat intens de chemările vîrstei și ale vremii. Dominant era sentimentul virtualităților sale, care se cer descoperite și mobilizate:

Dar ce sînt? Nu știu...
In mine e tot ce așteaptă să fiu

Anii aceștia (1950) indica orientarea definitivă spre realismul socialist. Aici apăruse vestita poezie „Mierla lui Ilie Pintilie", cîntec militant, bizuit pe simbol. In volumul selectiv de azi, poeta reproduce un număr de poezii, reflectînd diversitatea posibilităților încercate. Alături de Mierla lui Pintilie, cîte un Cîntec melodios de confesie sentimentală; o fabulă (Celui care nu are nimic de spus), o evocare filială cu tandrețe exprimată cuminte, tradițional (Doica mea) și o descriere lirică a politehnicii muncitorești (Noi cărturarii). Poeta cîștiga în claritate ideologică, se descoperise ca artist în slujba socialismului dar încă nu-și aflase calea creației. O greșită orientare a unei părți din critica literară a împins-o din lirismul spontan care-i era aproape, într-un anecdotism facil, cu „poantă" moralizatoare, cu epică descriptivă și portretistică.

Și în volumele următoare va continua dibuirea, strădania bine intenționată, dar cu rezultate inegale. Culegerea de azi reproduce cîteva poezii relevabile în momentul apariției lor ca reale succese ale noii noastre poezii (An-Son-Hi) și unele din Carnetul de drum prin Uniunea Sovietică). Inegalitatea însă continuă să caracterizeze, chiar și după selectare, Mărturiile (1951) și Prietenii mei (1953).

Saltul poetic se realizează abia cu Generația mea (1955). Veronica Porumbacu a găsit calea excelentă a autobiografiei lirice prin care se poate exprima sufletul unei întregi generații crescută în aceleași condiții social-istorice trecută prin război și izbăvită prin idealurile socialismului, prin munca de construcție socialistă care solicită și fructifică energiile nobile. Inegalitatea valorică se mai manifestă; dar în mult mai mică măsură, stăvilită de unitatea orizontului poetic acum precizat. Momentele autobiografiei lirice sînt emoționante prin însăși semnificația lor generalizatoare. Poeta le amplifică prin sensibila lor înregistrare ce recapitulează stările adolescenței, apoi sesizează noii pași gravi în viața contemporană.

Mai întîi, sentimentul ratării a ceea ce ar fi putut fi frumos, tineresc și bine în vîrsta peste care generația războiului a trecut fără s-o trăiască și fără putința s-o mai recupereze vreodată. Apoi, prin deșteptarea conștiinței revoluționare, „răscumpărarea anilor trădați". Poeta nu rezumă psihologia și drumul generației noastre printr-o formulă abstractă, valabilă pentru fiecare dintre noi. Dimpotrivă, totul e trecut prin individualitatea poetei, prin unicitatea specială a trăirilor ei. Dar ceea ce este esențial în noi se regăsește în autobiografia tovarășei noastre de generație.

Ceea ce poate acum defini universul poetic al Veronicăi Porumbacu este această trăire a vieții generației sale la intensitatea dată de o sensibilitate feminină, ascuțită prin introspecție. Poeta trece prin ea așteptările, bucuriile, reproșurile, năzuințele și luptele active ale vremii sale, trăind totul cu sentimentul unei mari dragoste mai puțin pasionale cît materne. Veronicăi Porumbacu îi lipsește total egoismul, sentiment pe care nu-l cunoaște și care nu se strecoară ca de obicei nici în lirica erotică. Sentimentul dominant este cel al dăruirii. Poeta trăiește viața generației sale cu această coordonatoare afectivitate care o face sora tuturor, ecoul tuturor, alimentat de dragoste și forță de sacrificiu. Piesa antologică a ultimilor ani mi se pare „Destinul": „Destinul mi-e să n-am nici un destin. /Destinul mi-e să port alte destine. /Un geam să fiu strălimpede, străin,/ Să vă vedeți pe voi, privind prin mine".

Și iată o artă poetică: „Am avut o singură-a mea poezie: dragostea / și-o singură dragoste-a mea: poezia./ Una prin alta trăia: /doi brazi pe-o tulpină./ Cînd noaptea va fi peste mine să vină,/ nu știu: suflarea îngemănată/ va dura un an sau o zi?/ Știu doar atît/ că nici eu, niciodată,/ nu le-am putut despărți".

Procedeele artistice ale Veronicăi Porumbacu încep în ultimii ani să se precizeze. Ele se bazează pe împrospătarea confesiei lirice directe, prin concentrarea impresiilor în jurul unei stări psihice dominante, ca în adolescență. Dar niciodată notarea impresiilor nu rămîne nudă. Sensul ei e subliniat fie prin însăși orientarea impresiilor spre un efect final, fie nemijlocit, printr-un fel de concluzie gnomică. Poezia anotimpurilor, aparent a unei înregistrări de impresii picturale, statice, de fapt consemnează un proces uman din drumul spre maturizare al generației.

Modalitatea poetică a Veronicăi Porumbacu nu poate fi limitată în perspectivele sale, de procedeele formale. Confesia lirică prin aglomerarea unor impresii la chemarea stării sufletești poate da cea mai mare poezie. Totul depinde de profunzimea stării sufletești și de implicațiile ei semnificative pentru descifrarea omului contemporan. Veronica Porumbacu riscă uneori să-și reducă orizontul la viața sentimentală. Ea și-a limitat implicațiile înalt umane, mai ales pe cele ce sînt cerute de conștiința filozofică a contemporaneității, de năzuința de a contempla și transforma universul uman în epoca sa de o grandoare fără precedent.

Savin Bratu

FUGA

Fragment din povestirea „PĂRUL SĂLBATIC"

Andrei, feciorul răposatului Manu Oroviceanu, învăța la școala unde era director Ivănucă Guruianu, frate de cruce cu Sofronie Ivănescu.

Atunci văzu el pentru prima dată prizonieri. Inima îi zvîcni în piept. Se învîrti în jurul trunchiului de salcîm crescut chiar în poarta casei lui Oroviceanu. Copacul căpăta în mintea lui o formă bizară.

Parcă își arunca în aer rădăcinile pentru ca apoi să cadă la pămînt.

Convoiul de oameni cu fețele supte, cu ochii pierduți în orbite, se scurgea mereu. In stradă, femeile plîngeau și-și chemau pe nume feciorii luați pe front. Un bătrîn cu umerii frînți și barba albă plîngea și el ca un copil. S-a repezit să îmbrățișeze pe un prizonier, asemănîndu-l cu nepotul lui. Sentinela l-a îmbrîncit cu brutalitate. Din mulțime se auzi un strigăt:

— Ce stați, fa!... Arde-i-ar focul de cîini!

Nedelețoaia se repezi la cea mai apropiată sentinelă și, cu furia omului ce nu poate să mai îndure chinul torturilor, îl plesni cu vadra de aramă în cap. L-a lovit cu atîta putere. de l-a dat grămadă. S-a prăvălit în țărîna străzii. Un obergefreiter a dat semnalul. Loviturile începură să cadă ca grindina asupra mulțimii. Convoiul prizonierilor se rupse. Au detunat salve de focuri. Care cum au putut s-au făcut nevăzuți." In stradă stăruie învălmășeala. Andrei s-a ascuns după poartă. E numai ochi și urechi la tot ce se petrece.

Sentinelele n-au mai putut să țină convoiul. Mulți dintre prizonieri s-au răspîndit prin curțile oamenilor. Unul se ascunse în dosul porții, cu Andrei. Avea buzele arse. Lacrămile îi curgeau șiroaie. Andrei a rămas țintuit locului, fără să poată să-i spună ceva. Spaima îi fu împrăștiată de vorbele pe care le rosti prizonierul. Deși vorbele i se înnodau în gît. ca și cînd ar fi fost sugrumat, ele erau rostite într-o curată limbă romînească: — „Să nu mă predai!... Să nu mă predai!..." Andrei s-a repezit la el și l-a îmbrățișat. I s-au umplut ochii de lacrimi. N-a fost în stare să-i spună o vorbă. L-a apucat de braț, luîndu-l cu el în casă.

Din casă zgomotul străzii se auzea ca un torent subteran. Străinul se temea... Tremura ca o pradă încolțită și nu putea să-și vină în fire.

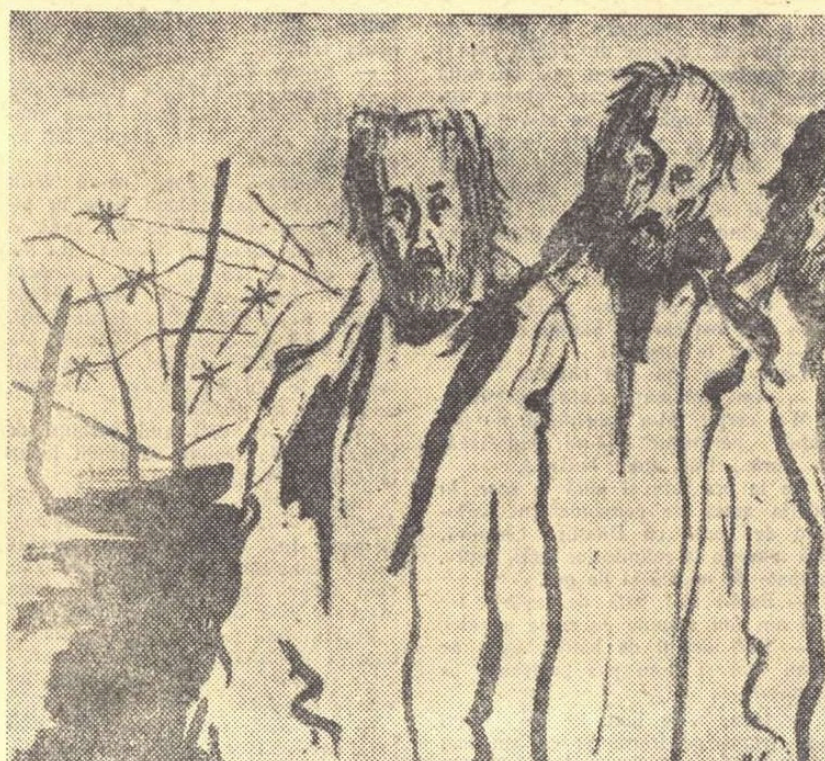

Hohotele de plîns se transformaseră în gemete. Nu știa unde se află... pe ce mîini a căzut. Andrei încercă să-l liniștească.

Străinul a holbat ochii mari și a rămas cu ei așa cîteva clipe. Andrei ieși afară, în curte, să caute un loc mai ferit, o ascunzătoare. Găsi sub un șopron, pe lîngă niște butoaie vechi, hodorogite. Acolo se ascunseseră alți prizonieri. Cu genunchii prinși între mîini, cu privirile pierdute aiurea, așteptau parcă sentința de moarte.

Andrei își simți pleoapele zbătîndu-se ca niște aripi, pe ochii care-i ardeau. Unul din ei, cel mai tînăr, îi ceru îndurare băiatului. Vorbea în aceeași curată limbă romînească. Erau de pe valea Timocului. Andrei spionă în dreapta și în stînga și cu multă băgare de seamă îi aduse jos, în vale. Acolo era o odaie părăsită, clădită pe o hrubă. La un pericol te făceai nevăzut în groapa de sub podea. Ieșirea da în lunca Dunării și a Oltului, dar apele în revărsarea lor se întinseseră pînă în pragul casei. De acolo nu vedeai decît apă, numai apă. Șoseaua care ducea la Verdea, peste Olt, era înecată. Nemții făcuseră în grabă un podeț. Pe acest drum se scurgeau nemții în oraș, venind pe la Corabia. Pe celălalt drum care venea din port nu era chip să treci. Șoseaua era blocată de mașini auto nemțești, pe podul de vase din dreptul portului treceau ziua și noaptea prizonierii...

— „Pe unde să-i facă scăpați", se gîndea Andrei! Trebuiau să plece chiar în noaptea aceea. De altfel se răspîndise zvonul în oraș, ajunseseră la urechile Hauptsturmführerului și ale domnului Sofronie Ivănescu că cei din fundătura lagărului au ascuns prizonieri sîrbi.

Trebuia să facă planul evadării. Prizonierii aveau de mers cale lungă, peste ape, prin zăvoaiele Dunării, prin bălțile ei. Trebuiau să ajungă la Calafat și de acolo... dumnezeu cu mila-!... Moartea îi pîndea la fiecare pas...

— „Vrem să ajungem în patria noastră", se înflăcără unul dintre ei. „Ajunși în țară ne vom ascunde în munți și vom lupta pentru patria noastră". Străinii s-au luminat la față. Parcă erau alți oameni. Citeai în ochii lor hotărîrea de a înfrunta orice greutăți pentru a se reîntoarce în țară. — „Vom porni la drum, după miezul nopții", spuse cel mai în vîrstă dintre ei... „Vom ține aproape malul Dunării".

Andrei le aduse vestea că în mai multe sate de pe Drava țăranii s-au răsculat și au omorît un ofițer german... Nemții s-au răzbunat și detașamentele S.S. au dat foc satului. Peste tot au ridicat spînzurători. Anchetele și execuțiile nu mai conteneau. Cei ce au supraviețuit au atacat detașamentele S.S. și s-au ascuns în munți.

Noaptea coborî ospitalieră. Învălui orașul într-o umbră albastră. Frînturi de nori alunecau între cer și pămînt. Capricios, schimbîndu-și direcția, se stîrni un vînt cald. Aducea de pe întinsul apelor miros amărui de salcie și de izmă... Vîntul alungă norii și se potoli.

Andrei era numai ochi și urechi, nu stătea locului. Aici îl vedeai spionînd în stradă, aici intra în casă. căutînd o hartă pe care o și găsi. Cu un creion roșu însemnă locul unde trebuiau să ajungă cei trei prizonieri. Vor lua-o de-a lungul Oltului pe la Verdea, Bechet. Ploșca. Rastu, Poiana, Cîmpureni, Cetatea, Salcia. Puțin mai sus, pe malul drept, este Bucovcea. Pe hartă drumul îi s-a părut scurt. Străinii se bucurau ca niște copii:

— „Noi știm să înotăm!... Ne vom tîrî numai pe brînci și de ajuns tot vom ajunge!"

Așteptau cu nerăbdare ora la care vor porni. Andrei le aduse niște haine vechi pe care le schimbară cu ale lor și ceva merinde. Și-au scos de la gît niște tinichele ce atîrnau ca niște mărțișoare. Erau numerele matricole după care se identifică cadavrele celor căzuți în bătălie.

Andrei a plecat în recunoaștere. La ieșirea din oraș, spre Verdea, podul era păzit de sentinelele noastre. Asta era bine.

— „Dacă vor fi legitimați?" se îngrijoră băiatul. Cred că nu, și dacă — se îmbărbătă el — o să spună că nu le-au luat de acasă. Nu toți țăranii pleacă la tîrg cu actele la ei...

Timpul se scurgea repede. Se apropia ora miezului de noapte. Clopotele bisericilor chemau credincioșii. Nu era primejdios să umbli în noaptea aceea pe străzile orașului. Străinii au pornit-o la drum. Înaintea lor — aproape de ei — mergea Andrei. Ajuns la „Botul Calului", acolo pe unde trebuiau să coboare spre Verdea, Andrei le-a arătat direcția cu mîna și a trecut pe partea cealaltă, la stînga, iar prizonierii au luat-o la dreapta.

I-a urmărit pînă s-au pierdut în întuneric. Aproape de pod, sentinela dădu alarma:

— Stai! Stai!... Culcat...

— Unde vă duceți?...

— Ne întoarcem acasă, la Verdea. Am plecat de acasă de azi dimineață. Am adus niște miei la tîrg... Au dat toți cu gura... Au spus ceva și despre sfînta zi, despre copilașii lor... Sentinela i-a crezut și i-a. lăsat să treacă... Au călcat cu dreptul, se simțeau ușurați ca și cînd învinseseră toate obstacolele...

Andrei s-a înapoiat acasă. In prag îl întîmpină speriată maică-sa. Era îngrijorată, doar pe el îl mai avea.

— „Nu te-ai culcat?" o întrebă Andrei, și el grijuliu.

— „Ce să mă culc!... N-auzi împușcături?! Mereu trec nemții pe aici!"

— „Trag și ei ca să-și facă singuri curaj" — spuse Andrei și se duse în odaia ale cărei ferestre dau la stradă. La lumina lămpii, care arunca în tavan o umbră ca un cap de mort, Andrei cercetă din nou harta. Cu privirile aievea urmărea drumul pe unde o luaseră cei trei străini. Străini au rămas unul pentru altul, căci nu se vor mai întîlni niciodată. Pe dinaintea ochilor lui se legănau tufișurile bălților pe unde se furișau nefericiții fugari. Îi vedea cu ochii minții cum se tîrau pe brînci, atingînd pămîntul numai cu degetele mîinilor și picioarelor. Dispăreau și iar apăreau. Sudoarea le îmbrobona fața. „Au ajuns!" se trezi strigînd.

In geamul odăii zorile băteau alburiu. La răsărit se aprinseră raze trandafirii.

Stelian Păun

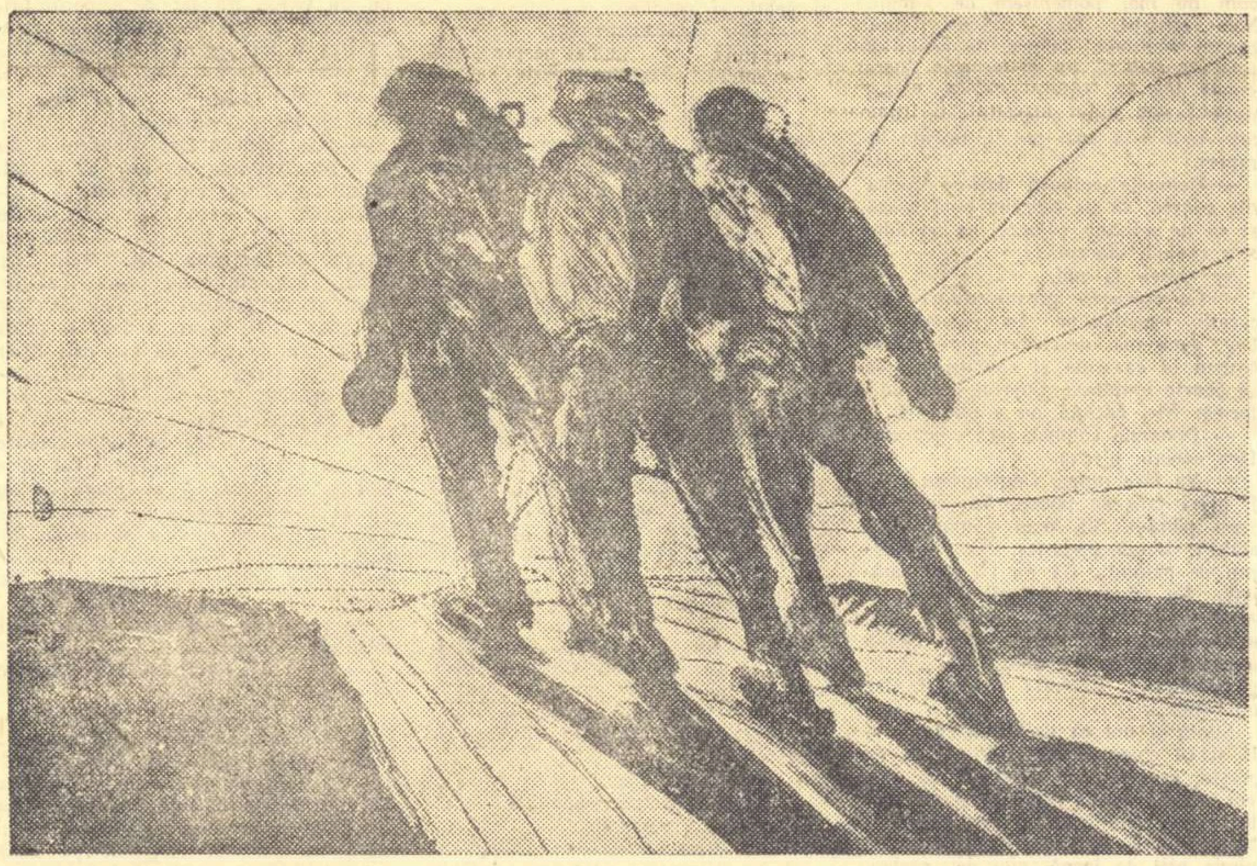

Desene de IULIAN OLARIU

Gravură

Omul acela avea ochii răi,
negri ca fumul,
ca smoala,
ca meterezele înnourate ale cerului,
vicleni,
amari ca fierea.

Ochii aceia mă priveau cu ură,
gura îi era prefăcută-n rînjet,
schimonosită,
ca de moarte,
dar mîinile nu-i tremurau cînd îmi punea cătușele,
poverile grele pe umerii goi,
zdrobiți de veacuri.

Rîdea cu hohote omul acela,
ca în fața unei gîze,
albină ce știe să strîngă doar mierea
și uita acul ce poate să-nțepe,
cu venin să-mpungă,
cu otrava adunată de milenii.

Cînd a înțeles adevărul,
rînjetul i s-a topit pe buze,
trupul i s-a cutremurat sub trăsnete nebănuite,
spaima i-a înghețat trupul,
și s-a retras în umbră ca un fur,

gemînd ca o fiară,
holbîndu-se la cătușele căzute,
asurzit de zornăitul lanțurilor rupte,
însîngerat de acul nemilos al albinei,
cu inima neagră,
amară,
pietrificată.

Omului acela doar ochii răi i-au rămas,
privirile care pîndesc fără-ncetare,
pline de așteptări tăcute,
mocnind răzbunarea,
gata să se repeadă asupra prăzii,
să sfîșie,
să rupă-n turbare,
să ucidă viața desfăcută-n floare,
clipind apoi mulțumit din pupilele brune,
precum lupul în umbra codrului.

Ochii omului acela sînt tot răi,
eu îi văd,
îi simt,
îi cunosc,
nu i-am uitat,
nu-i voi uita,
nu-i uitați nici voi,
oameni.

Mers...

Dintr-o stîncă a țîșnit izvorul,
dăruindu-și apa cristalină,
răcorind în taină călătorul,
tremurînd în unda de lumină.

Susurînd își taie sigur cale,
seceră zorită-n lanuri coapte,

Îi e dragă lunca, larga vale,
precum lanii miezul blînd de noapte.

Și aleargă, și-i zglobiu ca vîntul,
să-l oprească-n loc nu are cine,
e izvorul frate cu pămîntul,
și-i voinic, și-i tînăr, ca și mine.

Ștefan Gheorghiu

Bucurii

Dé-i lapoviță, mîzgă ori noroaie
Și chiar furtuni — pe omul ăsta-i vezi
Pe unde nici cu gîndul nu îți crezi
Și nici nu știi sub ce poveri se-ndoaie.

Prin lanuri și prin tinere livezi,
Cînd soarele ne curge ca-n șuvoaie,
El cercetează mlada din altoaie
Și sfaturi dă fruntașelor brigăzi.

Pe nimeni niciciînd nu-l supărat
Și de mătasă pare-n bucurii
Cînd colectivul drag l-a ascultat.

Și astfel gospodăria-n bogății
Din ou în ou ne crește ne-ncetat —
Și să ne-o vezi, noi te poftim să vii...

G. Talaz

Trecutul

Printre ruini rămas și printre morți,
In gropile comune stins și-n ceață,
Inger căzut și preschimbat la față,
Narcis împrăștiat în apa creață,
Timp încurcat în umbra care-o porți.

Soare-n eclipsă rătăcind pe sus
De ape tulburi neluat în seamă,
Stele ce nu mai ard și nu mai cheamă,
Sfinx clătinat și prins de teamă,
Timp atîrnat odată și apus.

Cer fals tăiat de nouri și rotund,
De vînturi zdrențuit, mort în nisipuri,
Semne-ncîlcite și uscate chipuri,
Așa te știu trecut prin anotimpuri,
Timp așezat ca mîlul sterp la fund.

Rămîne-n urmă cercul tău de fum
Și umbra ta amară, de cucută,
Nu te mai string din piatra ta căzută
Nici nu-ți mai strig pustietatea mută,
Timp măsurat nu știu de cînd și cum.

Din tine răsărit ca din altoi
Hotarul meu dă floare după floare
Și piscurile lui amețitoare
Te string, sub tălpi de piatră și te doare,
Timp surd chemării, și-n adînc te-ndoi.

In ceasul meu de-acum e scris mai mult.
Pasărea mea trezită din cenușă
Cu cerul strîns în aripi și sub gușă,
Deschide veșnicia ca pe-o ușă,
Și zborul lung i-l văd și i-l ascult.

Ion Horea

INTERVIU CU PIRAȚII

O MICĂ INCURCĂTURĂ...

Cu avionul, pînă la Iași, faci aproximativ un ceas și jumătate. Cu autobusul, pînă în „Valea Lupului", suburbia cu nume de baladă unde se află instalată, printr-un contrast ciudat, una dintre cele mai moderne uzine ale Republicii, ajungi cam în același timp, dacă ai nenorocul să-l aștepți după ora nouă dimineața. Iar ca să intri din blocul administrativ al uzinei în pavilionul nr. 1 de producție, așezat alături, la o depărtare de numai douăzeci de metri, îți trebuie... o, Zenon, crud Zenon!... cam de patru ori timpul pe care același avion l-ar cheltui străbătînd distanța dintre Capitala țării și vechea cetate de scaun a Moldovei. Contradicția aceasta modernă a relației spațiu-timp, atît de des remarcată, de obicei ne-o explicăm tehnic, prin diferența mijloacelor de transport, prin conviețuirea bizară, de pildă, a rachetei interplanetare cu birja provincială, însă de multe ori principiul întîrzierii trebuie căutat nu atît în încetineala turațiilor unei roți, cît în inerția, în reflexele prea condiționate ale conștiinței unei anumite categorii de oameni.

...ȘI, IN SFIRȘIT, PE TEREN

Ce am văzut însă după aceea, vizitînd pavilioanele de producție, m-a făcut să uit totul. Eram ca un ostaș ținut luni și luni de zile în lîncezeală la partea sedentară și care, deodată, din ordinul comandantului, se vede trimis afară, la aer, pe cîmpul de instrucție.

Noi abia de doi ani producem penicilină. Dar penicilina romînească, astăzi, este una dintre cele mai bune din Europa. Dacă vă gîndiți că o și exportăm, că e foarte căutată pe piața mondială, nu se poate să nu rămîneți mirați și în același timp să nu vă zvîcnească inima de mîndrie. Da, din țara cu nivelul sanitar cel mai scăzut de pe glob, Romînia a ajuns să concureze cele mai înaintate industrii medicale!

Construcția fabricii a început la 6 ianuarie 1953 și a fost isprăvită la 11 decembrie 1955, dată istorică pentru industria noastră chimică. Pe lîngă penicilină, se mai produc o serie întreagă de alte antibiotice: dicilină, procainpenicilină, aureomicină, se fac încercări și probe pentru procilină, retacilină și altele. Uzina cuprinde un complex de instalații, toate de proveniență sovietică: termocentrala, hala compresoarelor, stația de frig (se lucrează mult cu aer și cu soluții frigoriferate), casa pompe, apă și recirculație, pavilionul laboratoarelor, stația pilot (unde se fac încercări pe scară semiindustrială pentru noi antibiotice) și cele trei secții propriu-zis productive: secția fermentare, secția extracție și secția condiționare. Toată problema e ca ciuperca, miceliul, cultivată într-un mediu nutritiv (extract de porumb), o substanță cafenie cu un iz dulceag pe care îl simți în toată fabrica, să se dezvolte în condiții optime prin hrănire artificială, să fie apoi filtrată, izolată, pînă se preschimbă în pulberea cristalină ce o cunoaștem. Operațiile sînt extrem de delicate. Aici, patetismul muncii nu-i spectaculos. Ci discret. Umblînd prin uzină, nu veți auzi scrîșnete de macarale, duduit de cuptoare, larma metalelor izbite; nu veți vedea nădușala, nădușala umană, șiroind caldă pe fețe, sclipind în bătaia focurilor, amănunt plastic pe care un reporter, oricît de original s-ar vrea, nu poate să nu-l strecoare în descrierile sale. Trepidațiile mașinilor, efortul mușchilor, urmărind îndîrjit pînă la capăt, ceas cu ceas, într-o luptă strînsă cu ea, forma ultimă a piesei — toată orchestrația aceea amețitoare de sunete și mișcări ce alcătuiesc decorul obișnuit al fabricilor și în mijlocul cărora omul, tiranizînd materia, se pierde gingaș, plăpînd, nu vă va biciui nervii, ținîndu-vă auzul, văzul încordate într-o stare de permanentă alarmă. Nu, în locul lor, la fabrica de antibiotice, veți întîlni Liniștea, o liniște ciudată, vegetală, în care, fără să vezi, fără să auzi nimic, simți cum natura silită să lucreze în laborator, independentă de om și totuși supusă, își face de la sine neștiutoare, jocurile. Și totul se petrece la o scară „micro". In jur, — unde ți-ai arunca ochii — nimic altceva decît o învălmășeală de conducte, de țevi și cazane, multe cazane, unele aburind walpurgic, altele mute, acoperite de o chiciură polară, de la cele mai mici, numite inoculatoare, unde se însămînțează sporii în extractul de porumb, pînă la cele mai mari, „regimurile", de cîte zece tone, o aparatură fantastică, alchimistică — din clipă în clipă, parcă, te aștepți să-ți răsară în față, grav, dintr-un ungher al sălii, doctorul Alfa, marele vraci, sublimul Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus Paracelsus, cu o chivără lunguiață pe cap, cu ochelari mici și groși pe vîrful nasului, sub braț cu Opus paragranum și Liber paramirum și cu o retortă în mînă, în a cărei licoare opalină deține, prizonier, elixirul veșnicei primăveri, mult căutatul principiu al lucrurilor. Și ceea ce este uimitor, în tot procesul producției, e disproporția materială dintre mijloace și scop. Atîtea aparate, atîtea mașini, ca să obții la urmă, ce? — Un praf alb, cîntărit cu dramul. Poate că numai extracția aurului, prin complicațiile ei, rivalizează cu această alambicare laborioasă al cărei efect pare ridicol, dar care, în esența lui, are ceva miraculos.

Pe scurt, procesul tehnologic ar fi următorul: la secția fermentare suspensia de spori, materia primă a fabricii (păstrată în borcane închise, pe boabe de mei) este introdusă în mediul nutritiv din inoculatoare; de aici, amestecul, numit biomasă, este transvasat în fermentatoarele intermediare, apoi în regimuri, unde ciuperca, dezvoltîndu-se treptat, atinge un grad maxim. In continuare, lichidul de cultură este separat de micelia printr-o serie de operații, substanța obținută se strecoară printr-un filtru, apoi urmează purificarea chimică, penicilina este cristalizată sub forma unei sări de potasiu și produsul finit, uscat, este în cele din urmă trimis la secția condiționare și dozare. Aici, borcanele, dopurile, căpăcelele de aluminiu, sînt spălate, sterilizate, penicilina dozată automat în flacoane este capsată, verificată și, în sfîrșit, ambalată. După aceea urmează probele, testele de toxicitate și pirogenitate, care se fac într-un laborator special numit vivarium, pe șoareci albi, pisici, cîini, fiecare specie aleasă în funcție de sensibilitatea ei specială la o anumită reacție.

Oameni, în pavilioanele de producție, n-am prea văzut. Totul este automat. Uzina îți face impresia că e părăsită de mult și că merge singură, aidoma rîșniței năzdrăvane din poveste. Și precizia automatizării este atît de obsedantă, încît la secția condiționare, privind cum o fată ajuta cu mîna un flacon nărăvaș, ca să se așeze mai bine sub sursa de penicilină, mi s-a părut deodată, nu știu de ce, că mașina greșea. De altfel, aici, tocmai pentru că automatizarea are un coeficient de incertitudine, lucrează mai mulți oameni. Fete tinere, îndeosebi. Și munca e grea, periculoasă chiar, din pricina emanațiilor. Cînd începusem să vizitez pavilioanele, mi se dăduse un halat alb să-l îmbrac, iar pe cap îmi pusesem o tichie; dar cînd, ajungînd la secția condiționare, mi s-a recomandat în prag, la ușă, să îmi pun în picioare și niște pîslari, am înțeles că aici nu-i de glumit, că oamenii trăiesc și muncesc, ca într-o eprubetă.

Intreprinderea, însă, le asigură muncitorilor și tehnicienilor o asistență socială foarte atentă. Impresionantă ni s-a părut apoi înalta calificare a personalului și grija pe care direcția o arată pregătirii sau perfecționării profesionale a colectivului fabricii. Pe lîngă întreprindere funcționează un centru școlar chimic, cu o durată de trei ani, frecventat de 186 elevi, care au și un program practic (centrul școlar chimic a fost declarat fruntaș pe țară), douăzeci de muncitori, în primul semestru, au absolvit cursurile de calificare profesională, obținînd carnete de muncitori calificați. Cu sprijinul filialei Academiei R.P.R. și al Asociației de medici din Iași, întreprinderea organizează periodic simpozioane. O bogată activitate intelectuală însuflețește întreg colectivul, se țin conferințe, cursuri de limbi străine, biblioteca este aprovizionată regulat cu reviste și cărți de specialitate.

Cîteva date în legătură cu producția spicuite din Darea de seamă, după decernarea titlului de Intreprindere fruntașă pe semestrul I 1957.

Fabrica avusese 5 obiective mari de atins: asigurarea planului pentru export, asigurarea planului pentru consum intern, cercetări pentru introducerea în fabricație de noi antibiotice și trecerea la producție pe scară industrială a aureomicinei (și a streptomicinei — pavilionul e în construcție), măsuri în vederea îmbunătățirii produsului, a prezentării lui, reducerea prețului de cost. Măsurile tehnico-organizatorice luate în vederea ameliorării procesului tehnologic, ridicarea calificării muncitorilor, tehnicienilor, inginerilor, precum și introducerea de noi metode de muncă, au asigurat nu numai îndeplinirea, dar și depășirea planului propus. Față de anul trecut, de exemplu, volumul global al producției (pe zece luni) a crescut cu 65,30%; la export (primele trei trimestre) cu... 485%. In general se exportă cu mult mai mult decît se consumă intern. Exportăm penicilină în Iugoslavia, Finlanda, Egipt, Turcia și chiar în unele țări din Apus. Penicilina romînească este cerută, preferată în străinătate, puterea ei curativă fiind unanim recunoscută.

Și nivelul producției crește mereu. Știți cum arată un flacon de penicilină; cît de rar se găsea; ce preț avea în anii trecuți, cînd o importam; prin cîte operații complicate trebuie să treacă cele cîteva grame de pulbere albă pe care le conține sticluța. Inchipuiți-vă acum că, de la prima șarjă, — dată la 11 decembrie 1955 — pînă la 1 noiembrie 1957, din laboratoarele fabricii au ieșit pe banda rulantă 19.562.743 flacoane mici și 1.250 de vracuri, borcane de cîte 2 kilograme. O armată auxiliară redutabilă în lupta pe care organismul omului o poartă cu pirații infinitului mic.

O singură dezamăgire am avut, o dezamăgire mică, recunoaștem, de ordin estetic. Și asta, poate, fiindcă pornisem la drum cu o prejudecată. Credeam că acolo, la Fabrica Chimică, totul trebuie să fie nichelat, sclipitor, alb, curat, ca la farmacie. Cum însă în incintă se mai lucrează la o serie de construcții, peste tot te împiedici de grămezi de moloz, geamurile, — cînd privești dinăuntru afară, — au o opacitate curioasă, pe pervazuri zac mucuri de țigări, capetele de sfoară...

Și totuși, un amănunt mi s-a părut inexplicabil. Orologiile electrice din birouri (deși centrala electrică funcționează), au încremenit, nu se știe de ce, cu trei minute înainte de ceasul al doisprezecelea.

Nepotrivirea dintre ritmul febril al fabricii și indiferența acestui instrument convențional al timpului, te izbește. Dar și asta e o chestiune de administrație.

Constantin Țoiu

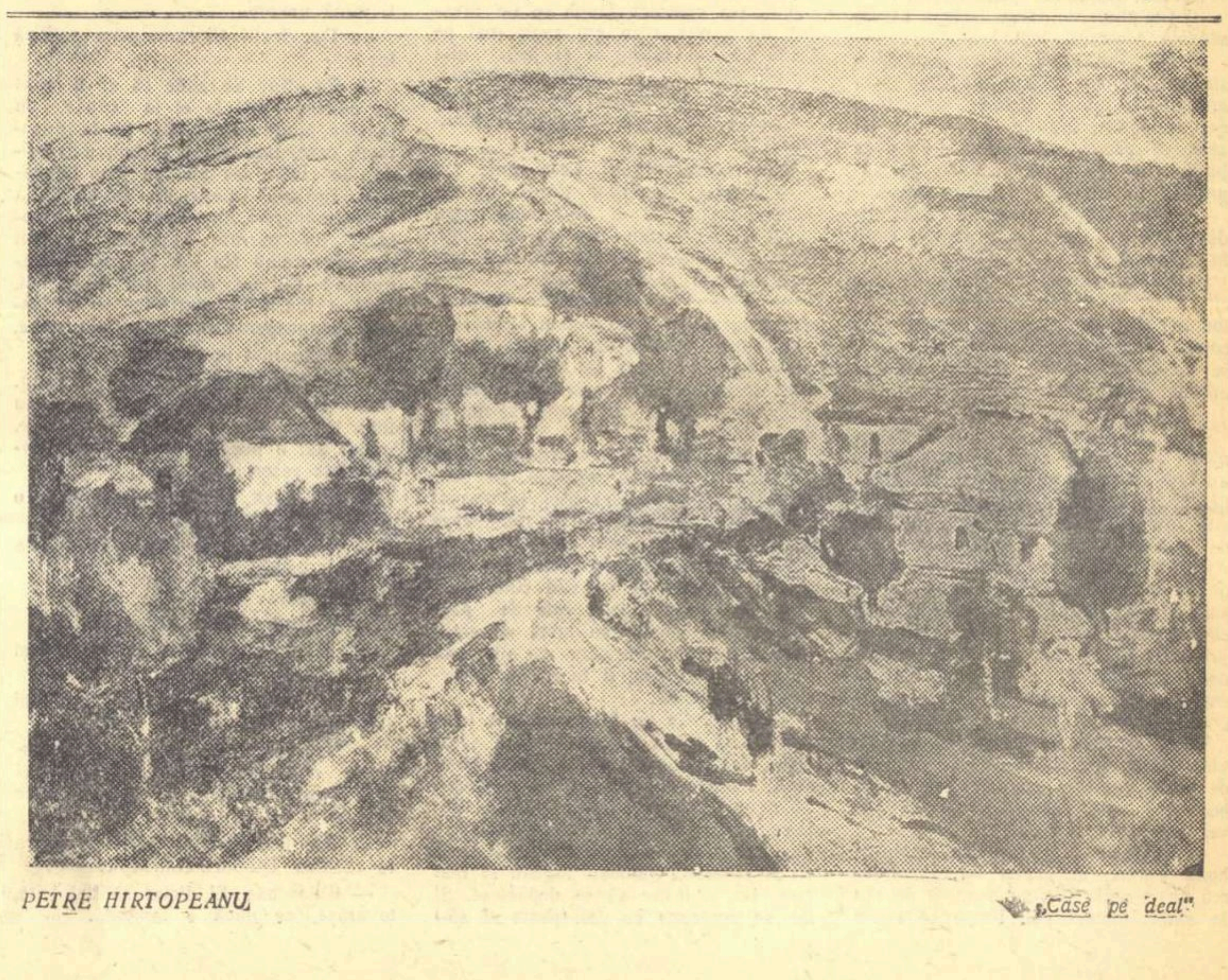

PETRE HIRȚOPEANU „Case pe deal"

RĂDĂCINILE

CAP. X

MIEL DE PAŞTE

Era vînat cerul. Aproape negru. Alergînd peste vastul şi straniul smîrc, peste cîmpurile nehotărnicite şi peste ondulatele dealuri, vîntul vuia. Inecaţi în năvala norilor, munţii nu se mai vedeau. Se apropia amiaza. Noi înaintam încet către Blajini. Sătenii tăceau. Tăceau şi-şi mînau caii. Tăceam şi eu. Nu-mi venea să le tulbur durerea şi tristeţea cu întrebări.

Cînd ajunsesem cu ei lîngă marginea rîpoasă a smîrcului şi le arătasem picioarele mortului, rămase afară de la genunchi şi cu tălpile îndreptate spre slăvi, călări cum se aflau, ei îşi scoseseră căciulile, se închinaseră şi şoptiseră:

— Dumnezeu să-l ierte...

Descălecaseră apoi şi pregătiseră laţul, să-l arunce, să prindă picioarele mortului şi să-l tragă din smîrc la drum. Il înfăşuraseră în pătură, îl luaseră pe cal şi plecasem. Nici plînsete, nici vaiete, nici măcar înjurături îndreptate către ucigaşi. Chipuri uscate. Ochi uscaţi. Inimi fierbinţi, învăţate de mult să adune şi să păstreze în ele durerea şi ura, bucuria şi iubirea. Unul spusese:

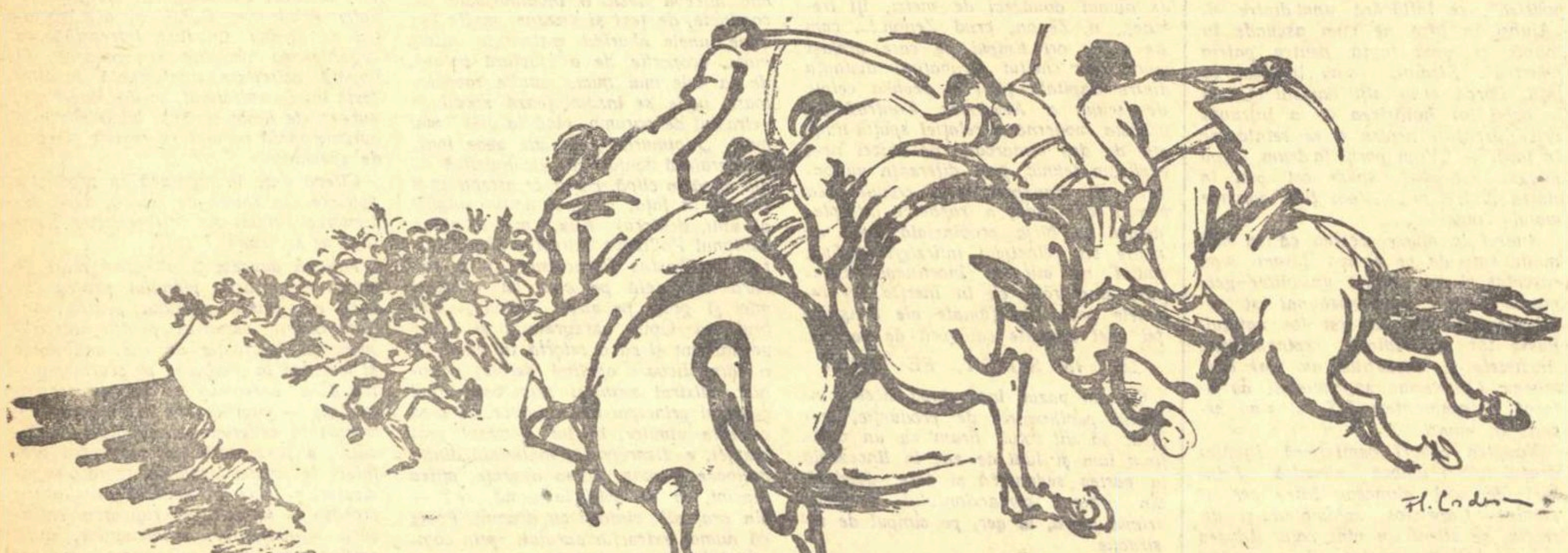

— Să mergem.

— Să mergem, răspunsese altul.

Plecasem tăcuţi. Caii se îndoiau sub noi. Parcă am fi fost de piatră.

Dar aşa, pe cînd înaintam cam de multişor pe sub vînatul cer, şi eram izbiţi în faţă cu putere de aprigul vînt, unul dintre ei, bărbat cu totul cărunt, cu barba nerasă de cel puţin o săptămînă şi cu mustăţile lungi, încetini calul pînă ce-l ajunsei şi, alăturindu-mi-se, începu:

— Ce soartă! Să mori în smîrc!...

— Moartea e tot moarte, oricum ai primi-o...

— Sînt morţi şi morţi... Parcă tot e mai potrivit să mori în casă, în pat, lîngă ai tăi...

— In timpul războiului mulţi au pierit şi mai greu...

— De! Războiul e război...

— Acum e pace, dar linişte nu este...

— Cînd se termină războiul, unii crezură că o să se pogoare pe pămînt odată cu pacea şi raiul... Nu trecu mult şi văzurăm că trebuie să ne batem şi pentru pămînt şi pentru pîine şi pentru drepturi... Şi de atunci ne tot batem... Am înţeles că altfel nu se poate.

— Nu, altfel nu se poate, îi spusei. Lupta pentru viaţa noastră cea nouă abia a început. Vreau să spun lupta pentru zidirea lumii noastre, noi.

— Imi pare rău că nu mai sînt tînăr, îmi spuse omul.

— Şi mie...

Ii zîmbii şi adăugai:

— Dar şi aşa cum sîntem o să ne dăm partea noastră de osteneală... Intre timp, cresc alţii.

— Cresc... Insă dacă nu vom şti să le deschidem mintea vor creşte strîmb.

Imi aruncai ochii peste mohorîtul smîrc. Vîntul trecea peste el vuind cu aceeaşi nepăsare cu care trecea şi peste noi. Şoptii ca pentru mine:

— Ce plină de taine trebuie să fie această vicleană baltă!...

— Noi, tovarăşe, cunoaştem bine smîrcul. Ne-am născut şi trăim prin apropierea lui. E grozav de adînc. Şi, de obicei, înghite cu nesaţ tot ceea ce prinde, de parcă n-ar avea fund. Nici urmă nu rămîne pe suprafaţa lui zbîrcită. Ticălos făptaş.

— De-a lungul timpului fără îndoială că au pierit mulţi oameni supţi în adîncuri...

— Numai Dumnezeu poate să ştie cîţi. Dar, în timpul războiului a avut loc aci o luptă între ai noştri şi o coloană nemţească de infanterie care se încăpăţîna şi nu voia să depună armele după armistiţiu.

— A durat mult lupta?

— O zi întreagă. Şi a fost straşnică. S-a vărsat mult sînge. Nemţii, apăraţi de rîpi, au rezistat de dimineaţă, de cu zori, şi pînă seara tîrziu. Inainte de a se retrage, acoperiţi de întunericul nopţii, şi-au aruncat morţii şi răniţii în smîrc. S-au auzit o vreme vaiete. Cine avea timp să sară şi să-i ajute? Şi dacă ar fi avut cineva timp, cum ar fi putut să-i ajute? Dacă faci un pas de la marginea lui, smîrcul te înghite. Tot în smîrc şi-au aruncat şi armamentul greu, — tunuri, chesoane cu obuze.

Tăcu. Incercă să-şi ferească faţa de vînt. Şi eu încercai să-mi feresc faţa de vînt. N-aveam cum. Vîntul ne izbea fără milă. Omul îşi reluă povestea.

— Ucigaşii de aseară au uitat, de bună seamă, în graba lor, întîmplarea cu nemţii. Şi l-au aruncat pe om în smîrc tocmai aci. Poate că i s-o fi oprit capul într-un cheson sau într-o ţeavă de tun. Altfel... Dumnezeu cu mila.

— Nu-l mai descopeream?

— Nu, nu i se mai găsea de urmă cît o fi lumea lume.

— Bănuiţi cam cine ar fi avut pentru ce-l ucide?

— Omorîtorul sau omorîtorii cu un păcat: cel ce umblă cu presupuneri, cu o mie. Parcă poţi să ştii cine? Poţi să bănui pe unul, poţi să bănui pe altul, dacă n-ai dovezi... Aici n-a fost un singur făptaş. Numai un om nu reuşea să ducă pînă la capăt isprava.

— Putea să-l împuşte şi să-l tîrască pînă lîngă rîpă.

— De! Poate că nici nu s-au mai ostenit să-l împuşte. Poate că l-au prins şi l-au aruncat în smîrc de viu. In atîta pustietate, să nu te miri. Pe întuneric, cine era să vadă şi cine să audă strigătele de spaimă? Dacă omul o mai fi izbutit să strige!

— Ar fi fost prea de tot.

— Prea de tot? Ce spui! Nici nu-ţi închipui, tovarăşe, pînă unde merg unii oameni cu sălbăticia! Cîte n-am văzut noi care ne apropiem de bătrîneţe şi ne-am cam trăit traiul...

— Da. Am văzut. Multe am văzut.

— Şi o să mai vedem. Cînd cu răscoalele, în 1907 — era tot cam ca acum, în martie — crescusem băieţandru. Aveam cincisprezece ani.

Şi-a întrerupt vorbirea şi s-a uitat cu pătrundere la obrazul meu, ca pentru a-mi aprecia vîrsta.

— Poate c-ai apucat şi dumneata răscoalele.

— Le-am apucat. Am şi văzut cîte ceva... Şi... n-am uitat ce-am văzut.

— Parcă a putut careva dintre noi, cei care am trăit acele timpuri, să le uite? Satul nostru Blajini — o să-l vezi dumneata acum, că ne-am şi apropiat de el — este unul dintre cele mai sărace ale ţinutului. Munceam pe atunci, înainte de răscoale, cum am muncit şi după, la Cîrna, la boier Leonida Cioranu. Au ajuns, pogorîndu-se din Moldova de Sus, şi pe la noi răscoalele. S-au tulburat şi în Moldova de Jos satele. S-a tulburat şi satul nostru Blajini. S-au adunat oamenii, cum aveau obiceiul, s-au sfătuit şi au pornit spre conacul din cîmp al boierului Cioranu. Slugile boiereşti prinseseră de veste despre mersul răscoalei. Se vedeau noaptea focuri din munţi şi pînă lîngă Prut. Se vedeau focuri şi spre miazăzi, către Dunăre. Au încercat oamenii să intre la conac şi să-l dea, după legile răscoalei, pradă pîrjolului. Au fost primiţi cu focuri de arme. Şi cum romînii din Blajini sînt, aşa cum arată şi numele satului, mai puţin colţoşi decît cei de pe lîngă Dunăre, s-au lăsat păgubaşi şi s-au întors acasă. S-au mai găsit cîţiva care să-i aţîţe şi să-i hotărască să-şi încerce norocul a doua zi. Poate că şi l-ar fi încercat unii. Erau destul de asupriţi şi batjocoriţi de boieri. Dar...

Dar abia răsărise soarele şi ne-am pomenit cu boierul. Era general de cavalerie. Cum a venit la noi, la Blajini, a şi început să aresteze oamenii. Cu călăraşi. După ce i-a arestat, i-a supus, cum am auzit mai pe urmă că s-a întîmplat şi prin alte locuri, bătăilor. De omorît, cu bătaia, n-a omorît pe nimeni. Pe mulţi însă i-a lăsat stîlciţi pe marginea drumului.

Şi-a chemat ofiţerii. Le-a spus:

— Acuma, domnilor grade, să ne jucăm niţeluş cu ei de-a vînătoarea.

— Să ne jucăm, dar nu cu toţi, domnule general. O să vă mai trebuie oameni pentru muncă.

— Poate că ai dreptate, căpitane, dar cum mi-au mai mîncat sufletul!... Dacă nu băgăm acum spaima în ei, peste un an-doi iar se răscoală... Au vrut să-mi dea foc conacului, afurisiţii, să-mi ardă acareturile, să-mi omoare slugile.

A ales vreo patruzeci-cincizeci dintre ei. Ii cunoştea aproape pe toţi, crescuse pe moşie. I-a scos la marginea satului. Le-a arătat cu mîna spre miazăzi. Le-a poruncit:

— Fugiţi cît vă ţin picioarele spre rîpi. Imi place să vă văd cum alergaţi. Vă dărui două sute de paşi înainte. Pe urmă, dau iureş cu călăraşii după voi. Pe care nu ştie să fugă şi-l ajungem, îi facem de petrecanie cu săbiile.

Au fugit. Ce nu face omul de frica morţii! O fi ea ticăloasă viaţa săracului, dar... oricum, parcă e mai bună decît moartea. Şi au fugit oamenii. Şi au fugit. Şi nici boier Leonida Cioranu, nici călăraşii nu i-au atins pe nici unul cu sabia. Se apropiau de ei. Ii speriau. Oamenii fugeau şi mai tare. Iar îi lăsau să se depărteze. Şi iar se repezeau cu caii peste ei să-i sperie şi să-i alunge... I-au gonit aşa şi le-au scos sufletul pînă la marginea smîrcului.

— Şi acolo i-au lăsat în pace? S-au mulţumit numai cu sperietura pe care le-au dat-o?

— Uite-te şi dumneata la dreapta.

M-am uitat încotro îmi arăta omul. Şi am văzut în marginea smîrcului pe lîngă care ne purta drumul o mulţime de cruci înfipte în pămînt. Unele erau de lemn. Altele de piatră. Le învechise pe toate timpul.

— Va să zică, i-a împuşcat.

Omul clătină din cap.

— Ar fi fost bine să-i omoare cu glonţul, tovarăşe.

Simţii că mi se încreţeşte pielea.

— Dar cum au avut inimă călăraşii să-i taie cu sabia?

— Nu i-au tăiat, — şopti omul. Ar fi fost bine să-i taie. I-au împins în smîrc. De vii. La cîţiva ani, după ce le-a mai trecut boierilor mînia, au venit rudele ucişilor şi au înfipt aci, pe marginea smîrcului, cruci. Mai vin şi acum, de ziua morţilor, femeile din Blajini şi tămîiază crucile, după legea noastră creştinească. De jelit pe cei morţi atunci nu-i mai jeleşte nimeni. Ii jelesc femeile pe cei care au murit mai de curînd.

— Se învechesc şi crucile. Se învechesc şi morţii... Viii mai au şi alte treburi decît să-i plîngă pe cei pieriţi.

— Şi dacă i-ar plînge, morţii tot n-ar învia. Nimeni nu mai înviază. Dar să vă spun mai departe povestea.

— Spune-o...

— După primul război s-a rupt o parte din moşia Cîrna. Şi s-a împărţit la oameni. Ni s-a dat şi nouă, celor din Blajini, ceva pămînt. Dar cu ce să-l muncim? N-am avut vite. Şi n-a trecut mult şi pămîntul nostru, ca şi pămîntul oamenilor din Lisa şi din Bolboaca, ca şi al acelora din Juguri şi de la Dealul Roşu, a căzut pe mîna bogătanilor din Temeiu. Şi de atunci ne-au tot stors de ne-au lăsat fără pic de vlagă în noi, nu numai boierii ci şi bogătanii din Temeiu...

Mi-a venit să-l întreb şi l-am întrebat aşa, într-o doară:

— Leonida Cioranu ăsta a lăsat moştenitori?

— Trei fii.

— Mai trăiesc?

— Trăiesc. La conacul din cîmp de la Cîrna. Au fost cîteşi trei, ca şi răposatul Leonida, ofiţeri. Li s-au luat de curînd uniformele. Locuiesc la conac cu nevestele lor şi caută să se descurce cu loturile care li s-au lăsat după împărţirea pămînturilor din '45.

— Prin Blajini mai vin cîteodată?

— Cum să nu. Vine cînd unul, cînd altul dintre ei, mai în fiecare zi. Caută mînă de lucru. Spun că plătesc bine. Dau şi mîncare. Dau şi ceva udătură. Se cunoaşte că s-au mai schimbat timpurile. Altădată... nici sare în ochi...

— Şi se duc oamenii la ei la muncă?

— Unii se mai duc. N-au încotro. Ii mînă nevoia.

— Dar fraţii Cioranu ceva politică fac?

— Eu ştiu? Se aude că ar fi venit de două-trei ori la ei la conac, cu maşina, unul Ţăpoiu de pe la Bucureşti, care, înainte de război, a candidat de cîteva ori aici pe lista liberalilor. Incolo... băieţii nu se arată a fi asemănători în cîinoşie cu răposatul lor părinte Leonida. Cumplit om era acela! Nu l-ar mai răbda pămîntul! Că tot satul l-a blestemat, cînd a murit. A murit cu puţin înainte de începerea războiului din urmă.

— Te-au luat la război?

— La război, nu. Am un beteşug. Sînt surpat. Nu m-au iertat. Tot m-au luat. Mi-au pus o raniţă în spinare, mi-au dat o puşcă şi m-au băgat lîngă nişte rezervişti.

— Ai păzit, desigur, un pod, o gară, cîteva magazii.

— Nu, tovarăşe. Am păzit nişte oameni închişi.

— Unde?

— Dincolo de Olt. In munţi.

M-am uitat mai bine la obrazul şi la ochii lui.

— Mi se pare că noi doi am mai stat de vorbă...

— Nu cred. N-am avut unde. Dumneata, după cîte pricep, ai venit acum pentru întîia oară prin părţile noastre.

— Da. E adevărat. Dar nu cumva te cheamă Dumitru Chiciură?

— Chiar aşa. Ei, fir-ar să fie! Uite, tovarăşe, ce mică e lumea!...

În partea de miazăzi a lagărului dintre munţi, dincolo de gardurile înalte de sîrmă ghimpată, se întindea un cîmp alb, de zăpadă. Dincolo de cîmp se aflau alte sîrme ghimpate şi, chiar lîngă ele, o pădurice de salcîmi. Lîngă pădurice, cimitirul cu mărunte cruci de lemn, multe şi simple.

Pe cînd trăiam în lagăr, mă gîndeam deseori că dacă aş putea să mă strecor printre cele două rînduri de sîrmă ghimpată care despărţeau închisoarea noastră vremelnică de cimitirul tăcut şi aş reuşi să ajung acolo, poate că aş citi pe cruci numele soldaţilor înmormîntaţi sub ele. Pentru că cele mai multe cruci de lîngă pădurice păstrau în sînul lor oase de soldaţi. Alături de aceste oase se aflau şi oasele internaţilor care, dintr-o pricină ori alta, îşi sfîrşiseră zilele prin barăci.

Poate că cititorii acestor rînduri îşi vor spune: că se află un cimitir lîngă lagăr, înţelegem; dar pentru ce majoritatea morţilor din acest cimitir s-o fi dat soldaţii? Cei de azi nu ştiu, însă noi, care am apucat acele vremuri, putem depune mărturie că în lagărul acela dintre munţi, soldaţii care îi păzeau pe internaţi erau tot atît de chinuiţi, ba poate chiar mult mai chinuiţi decît unele grupuri de internaţi cum erau acelea ale speculanţilor sau ale burghezilor cu care guvernul antonescian îşi avea socotelile lui.

Am trăit luni întregi între aceşti soldaţi. Ii întîlneam cînd mă plimbam prin lagăr sau, uneori, cînd mi se ivea prilejul, seara, înainte de a se suna stingerea. Schimbam cîteva vorbe cu ei. Cea mai mare parte dintre aceşti soldaţi erau oameni bătrîni, cu părul şi cu mustăţile albe, aduşi de spinare, cu dinţii căzuţi. Unii se apropiau chiar de şaizeci de ani, vîrstă la care ţăranii săraci, dacă mai au norocul să ajungă, arată ca nişte moşnegi în toată puterea cuvîntului. Pentru judeţele din jurul lagărului dintre munţi, aşezarea acelui lagăr acolo a însemnat o adevărată nenorocire.

Antonescu a umplut lagărul dintre munţi cu oameni cu multe luni înainte de începerea războiului. Iar rezerviştii bătrîni din regiune, între care au fost vărsaţi şi soldaţi inapţi de a fi trimişi pe front din alte judeţe, au fost concentraţi şi încadraţi în unitatea însărcinată cu paza lagărului. La început, aceşti ostaşi au păzit aci pe ofiţerii şi pe soldaţii polonezi care intraseră în ţara noastră după prăbuşirea Poloniei. După ce polonezii plecaseră către fronturile din apus, guvernul înţesase lagărul cu internaţi de tot felul, de la cei politici pînă la lăptarii speculanţi sau mînuitorii de valută străină de la bursa neagră. Mulţi dintre sărmanii soldaţi care ne păzeau, aveau fii şi gineri pe front. Mi se plîngeau:

— Ne-au rămas casele pustii. Pămînturile ni le muncesc nevestele şi nepoţii. Noi, cum vedeţi, ca vai de mama noastră... Imbrăcaţi în haine vechi, ponosite, cîrpite. Nemîncaţi... Nespălaţi...

Aşa era. De multe ori îi rodea foamea. Unii dintre internaţi băgau cîte o bucată de pîine în buzunar şi o dăruiau soldaţilor pe care îi întîlneau. Intr-una din acele zile de iarnă, am vorbit mult cu un soldat care mi-a spus că-l cheamă Dumitru Chiciură. Nu era altul decît omul care ajutase la scoaterea mortului din smîrc şi care acum mergea călare pe lîngă mine către Blajini. Atunci, în ziua aceea, avusesem amîndoi timp şi convorbirea noastră fusese îndelungată.

Dumitru Chiciură mă făcuse să aflu mai multe decît ştiusem pînă atunci. Unul dintre cei ce trăgeau cu urechea şi umblau cu urîte pîri mă reclamase colonelului comandant că nu mă astîmpăr, că nu-mi ţin gura şi că în odăiţa în care locuiam împreună cu alţii aveau loc în fiecare zi şi în fiecare seară pînă tîrziu lungi discuţii cu caracter politic. Acest soi de discuţii erau interzise cu stricteţe. Ne-o spuneau, aceasta, afişele lipite pe uşi, pe pereţi.

Către amiază, comandantul mă chemase să mă cerceteze. Un ofiţer de serviciu mă culesese din odăiţa mea şi mă însoţise pînă într-o sală cu două mese şi cu o sobă care fumega într-un colţ. Lîngă sobă se afla un soldat aşezat pe vine, care fuma dintr-un muc de ţigară şi îşi încălzea mîinile, apropiindu-le de gura sobei. Am fost uitat acolo pînă la ora şase seara, cînd colonelul, care plecase să ia masa cu familia în oraş, s-a reîntors în lagăr şi a dat peste mine.

— Ce e cu dumneata aici?

— Am fost chemat înainte de prînz.

— Cum te cheamă?

I-am spus cum mă cheamă.

— Am reclamaţii contra dumitale.

M-a certat. M-a ameninţat. M-a povăţuit „părinteşte“ să-mi pun lacăt la gură... Dar eram bucuros.

De la ora unu şi pînă la şase, în odăiţa aceea de comandament stătusem de vorbă cu Dumitru Chiciură. Mă uitasem la mîinile lui mari, aspre, crăpate de muncă şi de ger.

— Bată-l să-l bată de lagăr! De doi ani îmi mănînc eu zilele pe aici.

— Pari destul de bătrîn. Cum de te-au luat şi ţi-au pus „căţeaua“ în spinare?

— Iaca, m-au luat. Pe cei tineri i-au trimis pe front. Şi eu am fost pe front în războiul celălalt. Eram tinerel. Nici nu împlinisem nouăsprezece ani. Am fost rănit. Am fost şi decorat. Mi-au dat şi o bucată de pămînt mai pe urmă.

— Copii ai?

— Două fete şi trei băieţi. Mi-a mai rămas un băiat. Unul mi-a pierit la Odesa. Altul, mai departe, în Rusia. De la cel mic am primit o scrisoare. Pînă astă-toamnă se îndurase Dumnezeu de el. Mai trăia. Poate că mai trăieşte şi acum. In scrisoarea aceea spunea că se află la Stalingrad. E departe Stalingradul. Şi acolo aud vorbindu-se că ar fi acum nişte bătălii grozave.

— Da. La Stalingrad sînt lupte mari. Ii macină ruşii pe nemţi...

— Să dea Dumnezeu să-i macine, să rămînă cîţi am botezat eu, să se sfîrşească mai curînd războiul... Ginerii mei sînt şi ei pe front. De nici unul însă nu mai ştiu nimic de peste un an. Poate sînt vii. Poate sînt morţi. Maica-Domnului ştie. Cînd crezi că o să se termine războiul, domnule?

— Eu ştiu? Poate peste un an. Poate peste doi.

— A murit multă lume.

— Şi o să mai moară. Războiul mănîncă mulţi oameni.

— Anul ăsta sîntem mulţumiţi că iarna e mai blîndă. Dar anul trecut! Ne blestemam zilele şi ne blestemam mumele care ne-au născut. O iarnă cum nu mai pomenisem de mult. Noi, soldaţii, fără cojoace, fără căciuli. Mantaua, subţire. Ce poate să ţină mantaua la viscol, la ger? Suflă vîntul prin ea, parcă ar fi de hîrtie. Mulţi ostaşi s-au prăpădit anul trecut. Anul ăsta, mai puţini. Ieşeam la raport.

— Domnule colonel, daţi-ne cîteva zile conced, să ne repezim pînă acasă şi să ne aducem cojoace, să ne aducem căciuli, ciorapi...

Se răstea la noi.

— Ce cojoace, prostovanilor? Ce căciuli, mocofanilor? La carceră vă bag, dacă mai deschideţi gura. Aici sîntem la cazarmă şi soldaţii trebuie să poarte uniformă. Cojocul nu e uniformă. Nici căciula nu e uniformă.

— Domnule colonel, fără cojoace şi fără căciuli, pierim.

— Nu face nimic. Concentrăm alţii. E plină ţara de ţărani. Am auzit că vreţi pămînt. Vă dăm pămînt. Aici alături. Lîngă pădurice. Să vă săturaţi de pămînt... Că nu vă mai săturaţi... Nu vă mai săturaţi... Staţi cu ochii zgîiţi la moşiile noastre. Rîvniţi pămînt. Vă curg balele după moşiile noastre. Vă dăm... Aici... Lîngă pădurice... Căciuli! Cojoace! Dar uniforma?...

Ştiam şi noi că uniformă cu căciulă şi cu cojoc nu se poartă. Dar, ca proştii, credeam că la vreme de război şi pe timp de iarnă se poate. Colonelul ne tot lovea în cap cu regulamentul. Că la regulament nu scrie nimic nici de iarnă, nici de război. Soldatul e soldat totdeauna. Oameni bătrîni ca mine, alţii mult mai bătrîni ca mine, ne puneau de santinelă seara. Lagărul... e lagăr. Trebuie să-l păzeşti. Dar şi viscolul e viscol. Şi vîntul e vînt şi gerul e ger. Şi cum să stai de seara şi pînă dimineaţa în viscol şi în ger? Cădeau soldaţii seceraţi de frig. Ii aduceam dimineaţa şi-i duceam la baracă. La infirmerie. Le scoteau bocancii. Le scoteau mantalele. Le dezbrăcau tunicile. Le luau capelele din cap. Ii lăsau în cămaşă şi izmene, îngheţaţi os. Parcă mortul mai are nevoie de îmbrăcăminte? Nu mai are. De nimic nu mai are nevoie omul mort.

— Şi apoi îi duceaţi şi-i îngropaţi goi...

— D-apoi cum!... Goi... Cum veniseră pe lume...

Canunul cel mare era cu săpatul gropilor. Pămîntul, tare ca piatra. Morţii, creştini. Trebuia să le săpăm gropi. Ba încă trebuiau să fie gropile adînci, ca să nu-i scoată cîinii primăvara. Făceam foc în cimitir şi încercam să dezgheţăm pămîntul. Pe o parte-l dezgheţam, pe altă parte îngheţa iar. Numai cu tîrnăcopul răzbeam.

Ii aruncam pe oameni în fundul gropilor dezbrăcaţi. Ii acoperream cu bulgări şi le puneam cîte o cruce. Aveam cruci pregătite din vreme. O sumedenie. Pentru toată lumea care murea... Poate că ai văzut şi dumneata crucile.

— Le-am văzut.

— Multe sînt! Multe păcate şi-a luat pe suflet stăpînirea. Dacă mureau mai mulţi într-o noapte, iar ieşeam la raport.

— Domnule colonel, ne-au venit femeile. Au luat drumul lung în picioare şi-au venit să ne mai vadă la chip. Rîdea colonelul. Spunea: „Li s-a făcut dor de zdrîng!“ Nu, spuneam noi. Nu pentru asta au venit bietele bătrîne. Ne-au mai adus de-ale gurii. Ne-au adus şi cojoace şi căciuli. Vă rugăm, domnule colonel, să ne daţi voie să le purtăm măcar noaptea, cînd stăm de gardă.

— Dacă vă mai aud vorbind de cojoace şi de căciuli, vă trimit legaţi la Curtea Marţială.

Tăceam cînd auzeam de Curtea Marţială. Ştiam noi că nu ne aşteaptă acolo nici o dreptate. Ce să facem? Induram. Care vom avea zile, vom scăpa. Care nu... De la Curtea Marţială însă nu scapă nimeni.

Reamintindu-ne de convorbirea noastră de altădată, l-am întrebat:

— Şi, cum se vede, ai scăpat tovarăşe Chiciură?

— Am avut zile... Eu... Dar războiul mi l-a ucis şi pe cel de al treilea băiat. Mi-a rămas un ginere... Şi acum, după cîte pricep, duşmanii nu ne dau pas... Aseară l-au aruncat pe unul de-al nostru în smîrc... Poate că azi au să ne mai omoare un tovarăş. Poate că mîine au să ne omoare alt tovarăş... A? Ce credeţi? Cît o să mai răbdăm? Noi sîntem cei mulţi, nu ei... Cum de cutează?

— Cutează. Şi au să mai cuteze pînă le-om veni de hac. Altfel nu se poate...

— Da, tovarăşe, altfel nu se poate...

Am ajuns la Blajini tocmai către prînz. Ariile, mici. Casele, mărunte. Şi la porţi ieşit tot satul.

— L-aţi găsit? L-aţi scos? L-aţi adus? De ce l-aţi înfăşurat în pătură?

Se înşira toată lumea după noi. La primărie descălecarăm şi legarăm caii de gard. Primăria, o casă ţărănească măruntă, cu două odăi despărţite de o săliţă, asemănătoare aceleia de la Urlăvînt. Notarul, mîhnit de cele petrecute, mîniat a dat poruncă şi vătăşeii au scos în faţa primăriei două mese. Le-au pus cap la cap. Au luat mortul. Au desfăşurat pătura, l-au scos şi l-au întins pe mese.

— Aduceţi apă.

Aduse o femeie două vedre de apă, şi se apucă şi-i spălă mortului faţa. Ii spălă şi mîinile.

— Să-l dezbrăcăm?

— Nu.

— Săracu' Mardare!

— Bietul primar!...

— I-a rămas muierea văduvă...

Ne uitarăm atenţi la omul întins pe masă. Capul era întreg. Nici nu l-au lovit, nici nu i l-au găurit.

— L-au aruncat de viu.

— Mardare! Mardare! Te-au omorît! Mardare!

Intră în curtea primăriei şi se apropie de mort o femeie măruntică, slăbuţă, cu doi gemeni cam de jumătate an în braţe. Pe lîngă ea, ca un mic roi, cinci copii mai mărişori. Femeia măruntică şi slăbuţă, cu gemenii în braţe şi cu ceilalţi cinci copii care i se ţineau de poale, se opri lîngă mesele pe care era întins mortul şi tăcu. Se uită la omul ei. Ii privi obrazul. Ii privi mîinile. Ii privi trupul înfăşurat încă în nămol. Şi ţipă iarăşi de parcă ar fi înjunghiat-o cineva:

— Mardare! Mardare! Te-au omorît! Mardare! Ce mă fac eu cu copiii?

O lăsarăm să-şi plîngă nenorocul. Intrarăm în primărie. Cîţiva oameni veniră după noi. Ii spusei notarului:

— Ar fi bine să telefonezi la Teliu. Să vină cineva de acolo, să înceapă cercetările.

— Asta e o idee...

Şi puse mîna pe telefon.

— Cheamă partidul.

— Nu Prefectura?

— Nu. Cheamă-l pe tovarăşul Oroş la partid. Şi spune-i pe scurt ce s-a întîmplat.

După ce notarul a comunicat întîmplarea, am luat receptorul şi i-am spus tovarăşului Oroş:

— Să ştii că iau cu mine un om din Blajini şi mă duc la Temeiu.

— Dacă ţii negreşit... Te rog însă să fii cu băgare de seamă.

Afară se adunase tot satul. Femeia cu gemenii în braţe continua să se sbuciume. Dar nu mai ţipa. Plîngea numai. Două muieri mai în vîrstă o sprijineau de subţiori.

— Taci, maică! Potoleşte-te, maică! Ce să-i faci? Soarta!

— Soarta? Nu. Duşmanii. Duşmanii mînca-i-ar focul să-i mănînce că nu se mai satură de carne de om...

Sătenii vorbeau între ei.

— Cine l-o fi ucis? Şi de ce l-o fi ucis?

— Să ştiţi că...

— Da, da... Numai aceia... Nu i-au putut-o ierta lui Mardare că atunci, în primăvara lui '45, a intrat cu oamenii în pămînturile lor...

— Poate.

Văzurăm cu mirare cum pe şosea venea dinspre margine un cal fără călăreţ, cu urechile spintecate în două, de la rădăcină şi pînă la vîrfuri, cu cuţitul. Se repezi un om, îl prinse şi-l aduse în curtea primăriei.

— Calul lui Mardare.

— Ticăloşii!

— I-au furat şeaua.

— Şi căpăstrul i l-au furat.

Urechile spintecate erau năclăite în sînge uscat. Calul, cu ochi tulburi, plini de suferinţă, tremura tot.

— Inţelegem că l-au omorît pe Mardare. Pe primarul nostru. Dar cu calul ce-or fi avut?

— Ce să aibe? Să ne sperie. Să bage groaza în noi. Degeaba. Le-a trecut timpul.

Notarul era alb ca varul la faţă.

— Asta nu poate să rămînă aşa. Va trebui să chemăm organele competente să facă anchetă. Poate vor izbuti să-i descopere pe ucigaşi.

Un băieţaş ca de cinci-şase ani se desprinse de lîngă mamă-sa, se apropie de cal şi începu să urle:

— Calul... Căluţul...

I-au tăiat urechile căluţului nostru... Mamă... Mamă.. I-au tăiat urechile căluţului nostru...

Mi se păru că şi pe săteni îi impresionase mai puternic ciopîrţirea urechilor calului decît uciderea lui Mardare.

— Ce-au avut cu calul?

— De ce au spintecat urechile calului?

— Sălbatecii...

— Numai pentru asta şi încă li s-ar cuveni moartea cu cazne...

— Cine or fi? A? Cine?

Ieşi dintre oameni şi veni lîngă notar şi lîngă mine un omuleţ smead, îmbrăcat într-un cojoc slinos, lung pînă la pămînt.

— Să mă iertaţi, tovarăşi. Aş vrea să intrăm în primărie. Am să vă mărturisesc ceva. La secret...

Intrarăm în primărie şi ne aşezarăm pe scaune.

— Spune, tovarăşe Vanoga... Spune-ne ce ai de spus.

— Aseară, cînd se îngîna ziua cu noaptea, mă întorceam pe jos de la Teliu. L-am văzut pe primar venind către mine. Eram destul de departe. Dacă nu se întîmpla ce s-a întîmplat, ne-am fi întîlnit şi am fi schimbat vorbe...

— Spune, te rugăm, ce-ai văzut...

— L-am cunoscut întîi calul şi pe urmă căciula. Ştiţi că purta o căciulă înaltă, cu moţ.

— Ştim. Pesemne că o fi rămas în fundul smîrcului.

— O fi rămas. Mergea încet calul. Insă nu chiar la pas. Şi atunci i-am văzut, venind dinspre pădurice, în fuga mare, călări pe caii lor, pe cei trei boieri de la Cîrna.

— Pe fraţii Cioranu?

— Intocmai. Mi-am dat seama că nu e de-a bună. Şi m-am lăsat într-o adîncitură a rîpii. Mi-am scos căciula din cap şi mi-am pus în faţa ochilor un mărăcine. Să văd dar să nu fiu văzut. Să sar în ajutorul primarului? Cu mîinile goale cum eram, nu i-aş fi fost de nici un folos. Puneau cei trei boieri mîna şi pe mine, şi mă găbuiau cît a-i zice peşte...

— Şi ce s-a întîmplat?

— I-au ieşit în faţă primarului. Au sărit pe el şi l-au dat jos de pe cal. Omul s-a zbătut cît a putut. A încercat să se apere. Dar cum să te aperi de trei vlăjgani? I-au dat cu pumnii în cap pînă l-au ameţit. Pe urmă, doi dintre ei l-au luat de mîini şi de picioare şi l-au aruncat în smîrc. Cel de-al treilea, a prins calul... Mi se pare că cel mai tînăr dintre ei, Greg... Acela a tăiat urechile calului.

— Şi mai departe?

— I-au dat calului cîteva pe spinare şi l-au gonit spre pădure. Tot spre pădure au plecat şi ei. După ce au plecat, m-am apropiat de smîrc. L-am văzut pe primar cum se scufunda. Am văzut şi cum i-au rămas picioarele afară. Om sînt! M-am speriat şi am ţinut-o pînă acasă tot într-o fugă.

— Şi de ce n-ai venit să ne spui, tovarăşe Vanoga?

— De, tovarăşi! Să mă iertaţi. Mi-a fost frică.

— Ţi-a fost frică să vorbeşti?

— Păi cum să nu-mi fie? Boierii!... Totdeauna au căzut în picioare. Poţi să ştii ce-o să se întîmple de-acum înainte? Poate că într-o zi tot a lor o să fie puterea în ţara asta. Şi atunci un sărăcan ca mine pe unde o să scoată cămaşa? Dar acum, cînd l-am văzut pe primar mort, scos din smîrcul care n-a vrut să-l tăinuie şi întins pe mese cu noroiul pe el, cînd am mai văzut şi calul cu urechile spintecate, mi-am luat inima în dinţi. Ce-o fi o fi. Sînt gata să jur şi pe cruce. Altceva n-am văzut.

Notarul spuse:

— Vino. Vino cu noi.

Ieşirăm pe prispa primăriei. Notarul îi rugă pe oameni să se apropie. Rugă şi pe femeia mortului să se apropie şi, dacă se poate, să-şi stăpînească pentru un timp plînsul.

— Ascultaţi. Are să vă spună şi dumneavoastră ceva tovarăşul Vanoga. Spune-le şi lor, tovarăşe Vanoga, ce ne-ai spus nouă. Nu te sfii. N-o să ţi se întîmple nimic rău. Făptaşii vor fi prinşi de autorităţi şi pedepsiţi. N-au cum scăpa de lege. O să-i mănînce ocna...

Tremurînd, ascunzîndu-se parcă şi mai mult în cojocul lui larg, lung şi slinos, Vanoga mărturisi oamenilor ceea ce ne mărturisise şi nouă. Sătenii îl ascultară. Nici măcar nu clipiră din ochi. Şi după ce Vanoga spuse tot ce avea de spus, cei adunaţi acolo cu nevestele şi cu copiii lor rămaseră cîteva clipe tăcuţi şi parcă nemişcaţi. Femeia mortului ţipă iarăşi:

— Mardare!... Te-au omorît, Mardareee!...

Copiii se strînseră lîngă ea. Şi-i adună, le arătă mortul plin de noroi şi le spuse apăsat, apăsat:

— Uitaţi-vă la omul meu... Uitaţi-vă la tatăl vostru... A fost comunist. Şi ni l-au omorît boierii... Ni l-au omorît pentru că a fost comunist...

I se uscase buzele. I se uscase şi limba şi cerul gurii. Nu mai putu să vorbească. Işi stăpîni firea. Işi muşcă şi-şi umezi buzele. Apoi spuse apăsat, mai apăsat decît înainte:

— Boierii au fost duşmanii noştri. Au rămas duşmanii noştri. Ţineţi minte, băieţii mei... Şi voi, fetele maichii, să ţineţi minte. Cum l-au omorît pe tatăl vostru boierii de la Cîrna, feciorii boierului Leonida care i-au înecat pe alde bunică-tău în smîrc... Să ţineţi minte voi, puii mamei... Şi voi, puicele mamei, să ţineţi minte.

O podidi plînsul. Işi înghiţi lacrimile şi spuse încet, cu nesfîrşită deznădejde:

— Dar voi n-o să ţineţi minte, puii

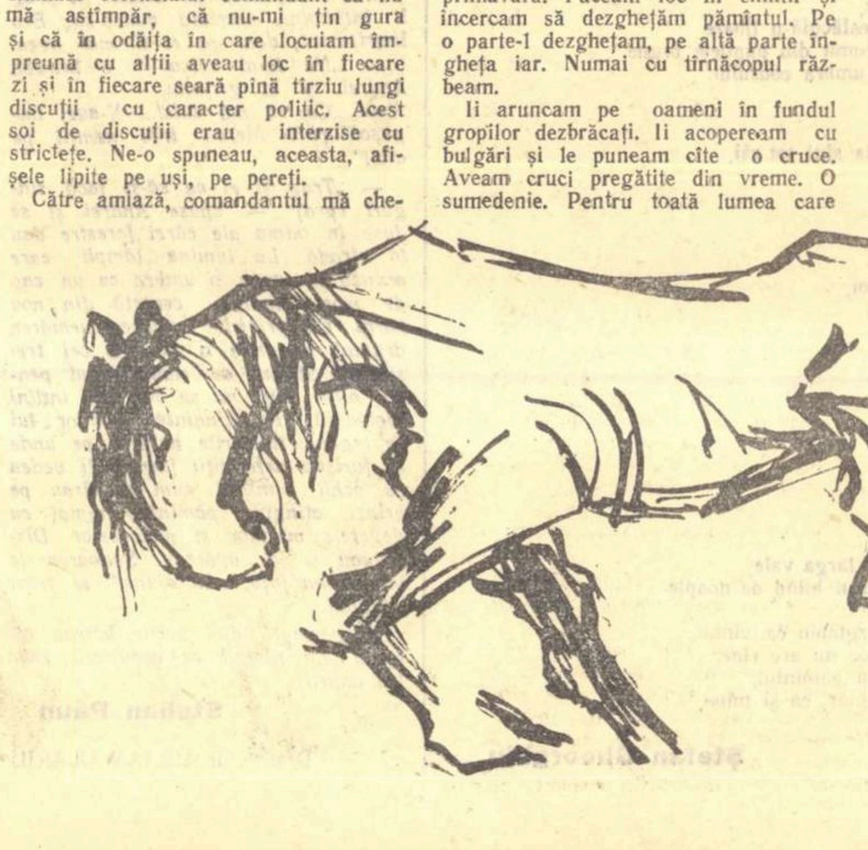

SÎNT AMARE

mei... Voi n-o să țineți minte, puicele mele... Sînteți micuți, prea micuți, prea micuțe...

Unul dintre bărbați strigă:

— Tovarăși, nu putem să stăm cu brațele încrucișate. Nu e drept. Să încălecăm pe cai. Toți care avem cai. Să ne înarmăm cu furci și cu topoare și să ne repezim pînă la conacul de la Cîrna.

Careva din mulțime spuse:

— Frații Cioranu au arme. Nu se poate să nu aibe arme. Au fost pînă de curînd ofițeri, în cadrele armatei. Sînt cutezători și nebuni. Au să se apere. Au să tragă în noi.

Unii se sfiiră. Se uitară la neveste. Se uitară la copii. Spuseră:

— Așa e! Au arme.

— N-au să se lase prinși cu una, cu două.

— Au să tragă în noi.

— Pe urmă au să fugă în munți.

— Poate că vor fi și fugit.

Alții însă, care făcuseră războiul, trăiseră ani întregi pe fronturi, trecuseră mereu prin primejdii și, la rîndul lor, uciseseră, se întărîtară și mai mult și spuseră:

— Să tragă!

— Să mergem! Să mergem! Numaidecît!

Notarul îi rugă din nou să se potolească.

— Stați liniștiți. Au să-și facă treaba organele competente. Nu se cuvine să vă amestecați voi.

— Cum să nu ne amestecăm, notarule? Trebuie să ne amestecăm.

Notarul mă privi întrebător.

— Dumneata ce spui?

— Nu mai stărui. Lasă-i să se ducă. N-ai cum să-i oprești. Poate că nici nu trebuie.

Mai mult de douăzeci de oameni plecară. Peste cîteva minute îi văzurăm trecînd prin fața primăriei în fuga cailor.

Îl lăsai pe notar învîrtind manivela telefonului și chemînd Teliu, pentru a aduce la cunoștința partidului mersul evenimentelor.

Trecui pe lîngă mortul întins pe mese, pe care acum două bătrîne îl dezbrăcau de hainele pline de noroiul smîrcului. Văduva suspina. Copiii se uitau la mort cu ochi mari, uscați și nițeluș mirați. Parcă nu le venea să creadă că omul acela fără suflare și plin tot de noroi lipicios era tatăl lor. Încălecai și rugai pe unul dintre oamenii care mă însoțiseră pînă la smîrc, să meargă cu mine la Temeiu. Omul tînăr se codi cîteva clipe.

— Dacă vrei...

— Merg.

Tîrziu după-amiază intrarăm amîndoi în Temeiu. Parcă m-aș fi aflat cu totul într-o altă lume. Curțile mari. Acareturile bogate. Ogrăzile pline de stoguri de nutreț. Casele înalte, acoperite cu olane sau cu tablă. Ferestrele și ușile vopsite. Dincolo de geamuri, perdele înflorate. Copiii pe care îi întîlnii pe uliță, bucălați la obraji, bine îmbrăcați. Iar femeile pe care le văzui trebăluind prin curți mi se părură, după îmbrăcămintea pe care o purtau pe ele, — rochii lungi de lînă, groase, broboade mari pe cap, pantofi în picioare — că sînt niște domnițe de pe vremea lui Rareș Voevod. Bărbații mi se părură și mai semeți. Întîlnii cîteva cete care se îndreptau, desigur, spre primărie. Notarul din Blajini îi înștiințase de sosirea mea și-i rugase să se adune ca să stăm de vorbă. Purtau pe cap căciuli mari, asemănătoare acelora pe care le purtau în veacurile trecute boierii. Bundrele lor erau lungi, încrețite în poale și cu umerii largi, împodobite cu găitane, iar încălțămintea, ca de zile mari. Toți purtau cizme negre sau galbene, înalte și răsfrînte deasupra genunchilor, cu rozete de argint.

Trecui pe lîngă ei și le dădui bunăziua. Se uitară la mine și la sărăcanul din Blajini cu ochi rîzători. Își spuseră între ei cuvinte al căror înțeles nu-l prinsei. Și nu-mi răspunseră. Însoțitorul meu privi îngrijorat în jos.

— E de rău, tovarășe. E rău de tot. Ne-am băgat singuri în gura lupilor.

Apoi zîmbi copilărește:

— Nu scăpăm cu pielea întreagă.

— De ce?

— O să vezi. Dintre lupi' ăștia înțoliți, eu vă spun că noi doi nu scăpăm cu pielea întreagă.

— Vom trăi și vom vedea...

Ajunserăm la primărie, unde se și strînseseră cîteva sute de oameni. Era mare satul Temeiu. Trăiau acolo peste șase mii de oameni. Toți înstăriți. Toți unul și unul. Mă uitai fără sfială la ei și mi se păru că mă aflu în fața unui sfat de boieri care s-au îmbrăcat pentru un mare bal mascat în straiele strămoșilor lor. Mi se făcu rușine de căciula mea roasă și roșcată. Mi se făcu rușine de încălțămintea grosolană pe care o purtam. Mi se făcu rușine și de haina de piele de pe mine, haină cu care mă tăvălisem, dormind pe multe bănci și chiar pe dușumele în timpul din urmă. Îmi spusei în gînd că poate ar fi fost mai bine ca între acești oameni să fi venit și eu îmbrăcat mai ca lumea. Cum nu mai aveam ce face, lăsai rușinea de o parte și-mi mînai gîndurile pe alt făgaș.

— Să stai prin preajma mea, îi spusei tovarășului din Blajini.

— Am să stau, îmi răspunse omul. Și... la nevoie...

Legarăm și aici caii noștri de gardul primăriei — o clădire impozantă, cu etaj — și intrînd în larga ei curte, dădurăm oamenilor adunați bună-ziua. Nici unul nu ne răspunse. Numai cînd ajunserăm în pragul primăriei, un bărbat groscior, bine legat, cu fața mare, grasă și roșie, binevoi să-mi vorbească.

— Bine v-am găsit.

Șovăi un timp, apoi grăi:

— De! Vom vedea.

— Aș vrea să... să spun cîte ceva oamenilor.

— Poftim. Întoarce-te cu fața la ei și spune-le. Dacă o să le placă ce o să le spui, răzeșii au să te asculte.

— Dumneata ești primarul?

— Ilie Ichim, primarul...

— Și dacă n-au să le placă ce-o să le spun?

— De! Vom vedea.

Mă întorsei cu fața spre oameni și le mulțumii pentru că s-au adunat. Lăsaseră un mare gol înaintea mea. Unul din mulțime rîse tare.

— Hă! Hă! Hă! Am venit de curiozitate. Să vedem și noi cum arată la chip un comunist. Pe la noi, domnule tavarăș, așa ceva nu a prins rădăcină.

Altul îi întregi gîndul.

— Și nici n-o să prindă. Nu ne trebuiesc tavarăși. Le trebuiesc tavarăși sărăcanilor din Blajini.

Se ridică în mine mînia și amenință să-mi înece buna judecată. Mă stăpînii. Vorbii calm:

— V-aș ruga, care vreți să-mi mai spuneți ceva, să-mi spuneți acum. Eu am să vă ascult cu multă răbdare. Pe urmă, după ce veți sfîrși dumneavoastră să-mi spuneți ceea ce vreți să-mi spuneți, o să vă rog să mă lăsați și pe mine să vă grăiesc, așa... cam un sfert de ceas. Cunosc și eu proverbul care spune că vorba multă e sărăcia omului.

— Sărăcanii din Blajini vorbesc mult. De aceea n-au zdrențe pe ei.

Unul mai din față făcu un pas înainte.

— De ce te-ai ostenit, domnule, pînă la noi? Vrei să ne propagandizezi? Lasă că știm noi ce vreți. Să ne luați pămînturile. Să le dați la săraci. Și să ne luați copilașii, să fabricați din ei comuniști.

Altul strigă:

— Încălecați și duceți-vă. Ne-am astîmpărat curiozitatea. Te-am văzut. Pe ăsta din Blajini îl cunoaștem. A slugărit, ca toți din satul lui, pe la mulți dintre noi. Nu-i așa, mă, cum te cheamă?

— Păi ce, Bracule, m-ai uitat?

— Te-am uitat. Am avut multe slugi.

Unii mai de pe margine, al căror obraz nu puteam să-l văd, mă înjurară. Le pomeniră pe răposata-mi mamă și pe răposata-mi bunică. Le spurcară cum le veni la gură. Îi ascultai tăcut, neclintit. Tăcut și neclintit îi ascultai și pe cei ce, în bătaie de joc, încercară să-mi ia apărarea.

— Lasă-l mă, Iordane, în pace. Nu mai înjura omul. Nu-l mai trimiteți în mă-sa. Nici în bunică-sa... C-or fi dat ortul popii...

Unul, cu mustața înspicată, dintre cei din față, rînji. Scoase din buzunar un cuțit scurt, cu teacă, și o țeavă de trestie. Duse trestia, care semăna a fluier, la gură și suflă în ea. Pe urmă îi spuse primarului:

— Ce zici, Ichime? Tot se apropie Paștele. Ce-ar fi să-i tragem pantalonii și izmenele jos și să...

Altul zbieră:

— N-are izmene! N-are izmene!

Îi mai sări încă unul în ajutor:

— Comuniștii sînt niște golani! N-au nici izmene pe ei! D-aia s-au făcut comuniști și umblă să împărțească averile bogaților.

— Tăceți, bă! Lăsați-l pe Răzvan Curcă să-și ducă pîn-la capăt cuvîntul.

— Ce-ar fi, Ichime, să-l lăsăm pantalonii jos — că văd că pantaloni are. Să-l atîrnăm de o cracă. Să-i facem o gaură la șold. Să-l umflăm cu țeava și să-l jupuim ca pe un miel de Paște? Că tot se apropie sfintele Paște!...

— Să-l jupuim! Să-l jupuim! Și să-l dăm sărăcanului din Blajini să-l ducă la spinare acasă. Că tot n-are el miel de Paște. Să-l mănînce pe ăsta...

Hohotiră îndelung. Unii mă mai înjurară. Alții încercară, ca și mai înainte, în bătaie de joc, să-mi ia apărarea.

Omul din Blajini îmi șopti:

— Cum ieșim noi dintre ăștia, tovarășe?

— Eu știu? De ce să ne gîndim la plecare?

În primărie se intra pe o scară cu cinci trepte. Urcai de-a-ndaratelea trei dintre ele. Pe a patra mă oprii. Mi se posomorîse fața. Scosei căciula din cap. O cumpănii o clipă în mînă. O potrivii și dădui cu ea de pămînt. Bubui. Nu-i lăsai pe bogătani să se dezmeticească. Și, strigînd cît mă țineau puterile, începui la rîndu-mi să-i înjur. Mulțumii lui Dumnezeu că de-a lungul vieții mele, căreia acum îi dădeam prețul unei cepe degerate, avusesem prilejul, între altele, să învăț și să înjur. Îmi scormonii memoria. Scosei din adîncurile ei cuvintele cele mai aspre și mai vînoase, expresiile cele mai fără perdea, le împerechiai și le legai și, pe toate, le zvîrlii în capetele lor cum aș fi zvîrlit niște pietroaie colțuroase. Și-i înjurai, îi înjurai pînă cînd mi se sleiră toate cunoștințele pe care le aveam în această materie. Făcui o pauză cît să-mi trag sufletul. Născocii cuvinte noi, urîte. Închegai expresii ciudate, barbare. Le presărai cu sudalme turcești și unguresți, cu vorbe de ocară spaniolești și italienești. Ieși o harababură grozavă. Cînd ostenii îmi culesei căciula de jos, o scuturai și o ținui în mîna stîngă.

Mă ascultară tăcuți și uimiți că le luasem piuitul. Pe urmă, căutîndu-le cît mai multora ochii, le mai spusei:

— Vreți să mă ucideți? Ce mai tura-vura! Ucideți-mă! Unde credeți voi că vă aflați? Hai! Ucideți-mă!

Băgai dreapta în buzunar și pipăii un Kisser. Apoi coborîi treptele și făcui cîțiva pași spre ei. Mă oprii și răcnii iarăși:

— Omorîți-mă, cîini grași ce sînteți! Omorîți-mă!

Se dădură îndărăt.

— N-aveți curaj, a!? Să mă înjurați știți. Să mă luați peste picior vă pricepeți. Să-mi spuneți măscări aveți curaj. Să-mi dezgropați mama și bunica și să le spurcați oasele cu balele voastre cutezați! Hai! Dați!

Întinsei capul:

— Plesniți-mă drept în creștet! Sau, dumneata, ăla cu cuțitul și cu țeava! Vino! Umflă-mă! Belește-mă! Atîrnă-mă în cui! Frige-mă! Mănîncă-mă! Lupule! Lupule rîios! Bășinosule...

Simții că mă apucă cineva de mînă. Zvîcnii mîna și-l izbii pe cel ce mă apucase cu cotul în piept.

— Stai, domnule, nu da!

Era primarul.

— Că ne-ai înjurat! Înțelegem. Noi o începurăm cu prostia. Dar nici așa! Vrea careva dintre noi să te omoare? Se poate, domnule tavarăș? Este adevărat că nu sîntem cu comuniștii și n-o să fim niciodată de partea comuniștilor. Dar de aici pînă la a face moarte de om, de! Gîndește-te și dumneata. Asta nu.

— Cum nu?

— Sîntem oameni de omenie...

— Se vede...

Mă lăsai tras îndărăt și mă urcai iarăși pe a patra treaptă a scării. Le vorbii:

— Pe Țăpoiu l-ați ascultat, nu? Era de-ai voștri. L-ați ascultat și pe oamenii lui Țăpoiu. Și aceia erau tot de-ai voștri! Sînteți romîni! Vă mîndriți cu neamul nostru. Și vă mai mîndriți cu vechile voastre hrisoave, cu pămînturile voastre, cu averile voastre, cu îmbrăcămintea voastră de preț... Pînă aici, să zicem că toate sînt bune... Dar țăranii din Lisa, ce sînt? Nu sînt tot oameni ca voi? Nu sînt și ei tot romîni, ca voi? Dar cei din Bolboaca? Dar cei din Juguri? Dar cei din Dealul Roșu? Dar cei din Blajini? Vreți să-i mai pomenesc și pe alții? Îi știți și-i prea știți. Îi cunoașteți și-i prea cunoașteți!... V-ați folosit de faptul că erau săraci, că nu aveau vite și pluguri și secerători și treierători ca voi. Le-ați luat pămînturile. I-ați făcut slugi la voi. I-ați adus în sapă de lemn. I-ați lăsat să se stingă de foame. I-ați lăsat să-i doboare frigul și să-i mănînce păduchii... Vorbind de ei le spuneți „sărăcani", „golani", „dezbrăcați"... Nu vă ajunge că le-ați supt snaga? Îi mai și batjocoriți... Cu ce sînteți voi mai romîni ca ei? Cu ce sînteți voi mai oameni ca ei? Și, mai buni, cu ce sînteți?...

Mă înfierbîntai. Îi certai. Îi batjocorii. Mai bine de un ceas... Apoi le arătai ce vrem noi. Nu-i rugai să ne ajute. Însă îi sfătuii să nu încerce să ne pună piedici, să nu caute să ne lovească... Le pomenii de crimele lui Bosoancă și ale lui Cosimbescu, care se ascunsese sub sutană și sub camilafcă. Le amintii de Ginjul mort și de Harpalete și de tovarășul Mardare, primarul din Blajini, pe care nu mai departe decît seara trecută, frații Cioranu de la Cîrna îl prinseseră pe drum și-l omorîseră, aruncîndu-l în smîrc... Voiau s-o apuce pe urmele acestora? Speră ei, cei din Temeiu, că vom fi nimiciți de puterile străine de peste mări și țări? Vrabia... Vrabia mălai visează... Să nu-și facă iluzii. Sîntem, laolaltă, milioane...

Mă ascultară. Nu mă întrerupseră. La plecare ne făcură loc să trecem printre ei. Unii se ținură cîțiva pași după noi. Domnul Ichim, primarul, îmi spuse:

— De ascultat, te-am ascultat, domnule tavarăș! Poate că o să fim cuminți... Să nu avem boclucuri. Nu ne trebuie. Dar să nu vă legați de pămînturile noastre. Și să nu ne împiedicați să ținem slugi... Că fără slugi nu avem cum ne munci pămînturile. Avem pămînturi multe... Cît despre voturi!... O să le dăm cui i se cuvin. Cui stă mai aproape de inima noastră. Și... de interesele noastre...

Plecarăm din Temeiu pe cînd din toate părțile năvălea amurgul vînăt. Ieșiți dintre curți și case, în cîmp, ne prinse vîntul care nu are odihnă. Ne prinse și se repezi asupra noastră, cu vuietul lui.

Ne folosirăm de faptul că vîntul zvîntase pămîntul și ocolind Blajinii și Dolea merserăm peste cîmpuri la Teliu. Văzîndu-ne, tovarășul Licu Oroș se bucură:

— Ei! Cum v-a mai mers între lupii din Temeiu? Bine?

— Bine!

— Iată, nu e dracul chiar atît de negru pe cît se spune... Te-au înjurat?

— M-au înjurat... Dar nici eu nu le-am rămas dator. Voiau... Voiau... să mă umfle și să mă jupoaie... Ca pe un miel de Paște...

— Trebuie să ținem minte, spuse tovarășul Oroș. Deocamdată să fim mulțumiți că au rămas numai la vorbe, că nu au trecut la fapte. Puteau să treacă.

— Mai ai ceva noutăți din județ?

— Destule.

Caii Ginjilor, legați de gardul județenei, clefăiau de zor cu bucăturile băgate în traistele cu grăunțe. Ginjii se plimbau posomorîți prin curtea județenei. Fumau, își frecau mîinile înghețate de vînt, își aruncau ochii spre mașina prefectului Bușulenga trasă în stradă, cu șoferul moțăind la volan și se cirtiau între ei. Unul dintre ei i se adresă tovarășului Oroș:

— Ei? Ce facem? Începem?

— Numaidecît, îi răspunse secretarul. Poftiți înăuntru. Se întoarse spre mine: vino și dumneata...

— E absolută nevoie? Sînt tare obosit.

— Treci peste oboseală.

Sala de ședință era plină. Ginjii se strecurară și-și făcură loc pe lîngă pereți. Făcură loc, pe lîngă picioare și printre picioare, și căciulilor. La masă se afla tovarășul prefect Bușulenga cu tovarășul Mosorel Bărbuță, de la Centru. Tovarășul Bărbuță era tras la față, ca după o noapte de nesomn și de mari eforturi. Tras la față era și tovarășul prefect Bușulenga. Mă așezai și eu alături de ei. Se așeză și tovarășul Licu Oroș. În timp ce vorbea unul sau altul dintre cei pe care tovarășul Oroș îi trecuse pe listă la cererea lor, tovarășul Bărbuță își aburea și-și ștergea ochelarii negri cu alba-i batistă. Își mușca din cînd în cînd mustața. Prefectul căsca și-și acoperea lenevos gura cu mîna. Cuvîntările nu-l interesau. Aceleași greutăți în satele pierdute printre dealurile ondulate și printre pădurile vechi din Miază-Noapte ca și în satele de cîmp dinspre Miază-Zi... Aceiași dușmani care scoteau ici și colo capul. După convingerea lui se exagerau greutățile. Vorbitorii exagerau și forțele dușmanului... Fuseseră omorîți cîțiva comuniști. Ei, și? Făcuse el și altădată alegeri. Și atunci muriseră oameni. Nu se putea să aibă loc alegeri și să nu cadă morți și răniți. Așa erau obiceiurile țării. Nu aveau cum sa fie schimbate de la o zi la alta... Adevărata situație din județ numai el, Bușulenga, o cunoștea. De altfel, era și singurul care cunoștea județul și oamenii lui pe degete... Să-l fi lăsat singur. Ce mai treabă ar fi făcut! Totul ar fi mers strună... Dar așa?... I l-au pus în cap pe Oroș, cu partidul... Dar, tresări dintr-o dată. Un tînăr cu fața brăzdată prematur de crețuri, îmbrăcat numai cu o flaneluță seină, îi rostise numele. Ciuli urechile.

— Tovarășul prefect Bușulenga de cîte ori vine pe la noi, la Izvoare, doarme noaptea, la maici... Sătenii vorbesc. Spun că tot așa proceda tovarășul Bușulenga și cînd era prefect sub alte partide... Oamenii nu-i aduc învinuire de cîte a făcut sau nu a făcut tovarășul Bușulenga altădată. Dar m-au însărcinat să spun aici, în ședință, că ei îl roagă pe tovarășul Bușulenga ca de acum înainte să-și schimbe comportarea... Să dezmintă proverbul nostru romînesc care spune că „lupul își schimbă părul, dar năravul ba"... Să-mi fie scuzat cuvîntul lup. Nu m-am crezut însă îndreptățit să modific proverbul...

Bușulenga, fără să-i ceară cuvîntul tovarășului Oroș, care prezida ședința, sări ca ars, se ridică în picioare și, scuturîndu-se dintr-o dată și de somnolență și de lene, răcni:

— Dar cine ești dumneata care încerci să pui aici în discuție persoana mea și comportarea mea? Și cu ce drept? Cu ce drept?

Bărbuță, bătînd ușor cu degetele în masă, și ritmic, ca pe clapele unui flaut, adăugă și el:

— Da... Cu ce drept?... Cu ce drept?...

Tovarășul Licu Oroș ciocăni în masă cu creionul și spuse blînd dar ferm:

— Vă rog, tovarășe Bușulenga, vă rog, tovarășe Bărbuță... Calmați-vă... Nu ați cerut cuvîntul... Și nici nu vi l-am dat din proprie inițiativă.

Cei din sală zîmbiră. Cîțiva rîseră tare. Ginjii hohotiră. Printre hohotele lor un Ginj roșcovan spuse:

— Să am iertare, tovarășe secretar, că spun și eu cîteva cuvinte fără să fi cerut cuvîntul. Pune-i la punct, tovarășe secretar, pe cei doi de lîngă dumneata... Sînt tovarăși... ridicați... Noi, Ginjii, vrem să învățăm de la dumnealor... Dar nu cum să ne petrecem noaptea cu maicile și măicuțele de la Izvoare... Și, acestea zise, vă rog să ne înscrieți și pe noi, Ginjii, la cuvînt. Pe cei care ne aflăm aici, în sală. Și înscrie-l la cuvînt și pe fratele meu, pe Iftodie Gînj, care a fost ucis ieri de „Martorii lui Iehova". Am să vorbesc pentru mine. Pe urmă am să vorbesc și pentru frate-meu, și pentru mort...

Se lăsă liniște. Oroș îl înscrise pe Ginj pe listă. Îl înscrise și pe Iftodie Ginj, ucisul. Bărbuță se calmă. Își aburi încă o dată ochelarii negri. Și încă o dată îi șterse cu alba-i batistă. Luă cuvîntul un om între două vîrste:

— După știrea mea, tovarășii Bușulenga și Bărbuță au fost ieri la Temeiu, au stat de vorbă cu bogătanii, i-au ațîțat împotriva noastră... Cum vine asta? Tovarășul Bușulenga e prefectul nostru sau e, tot ca altădată, prefectul bogătanilor? Și tovarășul Bărbuță în numele cui a venit printre noi, la Teliu? În numele partidului nostru sau în numele partidelor vechi pe care noi trebuie să le îngropăm și să le cîntăm aleluia?

Din sală se auzi un glas:

— Pot să pun o întrebare?

— Poftim, îi răspunse Oroș.

— De unde știe tovarășul Penca cele ce ne-a spus aici cu privire la cei „doi tovarăși"?

Penca ceru cuvîntul și preciză:

— Printre bogătanii din Temeiu mai trăiesc și argați. Comunicarea e sută la sută adevărată. Mi-a adus-o, cu sufletul la gură, fratele meu Penca Varava care e argat la bogătanul Gherlescu, ajutor de primar. Mi-a mai făcut și alte comunicări pe care am să i le spun între patru ochi tovarășului secretar.

Prefectul tăcu. Tăcu și Bărbuță. Ba chiar surîse. Mai departe ședința se desfășură fără nimic deosebit. În satele de sub munți situația părea mai bună. Sătenii erau săraci. Nu părea îngrijorătoare nici situația din satele dinspre răsărit. Țăranii din Juguri îi huiduiseră pe trimișii candidatului liberal Țăpoiu, niște avocați din Teliu. Femeile din Bolboaca, chemate la primărie de doctorița circumscripției, ceruseră să li se aducă mai multă chinină. Se apropie vara. Atunci o să li se bolnăvească iarăși copiii, ca în fiecare an, de friguri. O mai rugaseră să comunice tovarășului secretar Licu Oroș că ar dori să se închgheze la ele în sat o casă de nașteri, să nu mai nască fără îngrijiri medicale, ca vitele, și pe urmă să le moară pruncii de fălcariță... Răul și-a arătat chipul la Dealul Roșu... Acolo, trimișii domnului Țăpoiu au încercat să-i atragă pe țărani să le dea voturile. Țăranii i-au ascultat cu răbdare. Încurajați și crezînd că l-au apucat pe Dumnezeu de picior, unul din vorbitori, Clenciu Tîrnăcop, fost perceptor, s-a înfierbîntat și a început să-i ponegrească și să-i înjure pe comuniști care l-au alungat de pe tron pe rege, pe Mihai. Atunci țăranii și-au ieșit din pepeni. Primului orator care fusese mai cumpănit la vorbă i-au tras cîteva scatoalce la ceafă și l-au făcut scăpat. Pe Tîrnăcop însă l-au bușit bine de tot. I-au muiat oasele. Însă... au ferit să-l vatăme mai mult. Așa că Tîrnăcop o să zacă la pat, mai mult din sperietură decît din cauza loviturilor, o săptămînă, cel mult două. Călugării de la Molift, pe care Ginjii n-au izbutit să-i ia ca din oală fiind risipiți prin comune pentru strîngerea pomenilor, au fost văzuți trecînd peste munți, în Ardeal, și grăbindu-se să li se piardă urma... „Martorii lui Iehova", de cînd cu arestarea lui Cosimbescu și a celorlalți trei, în pădure, cînd a fost împușcat Iftodie Ginju, s-au dat și ei, cel puțin deocamdată, afund.

Luă cuvîntul cel mai bătrîn dintre Ginji. Spuse:

— Noi, Ginjii, sîntem oameni simpli, țărani. Multă învățătură nu avem. Am venit la comuniști pentru că partidul comunist e partidul săracilor, partidul celor care trăiesc numai din munca lor. Cine sînt dușmanii noștri? Nici nu e nevoie să-i căutăm cu luminarea. Ies singuri la iveală. Dușmanii noștri sînt toți cei care se opun ca noi să ne împlinim scopurile noastre. Trebuie să ne batem cu ei și să-i doborîm. Și noi, Ginjii, asta și facem... Nu ne place prefectul Bușulenga. Nu ne place nici tovarășul de la Centru care, fără să fie bolnav de ochi, și-i acopere, ca să nu poată omul să i se uite în ei, cu ochelari negri... Nu știu ce vor să spună ceilalți Ginji. Dar eu spun, fără să mă tem că mă va da vreunul din ei de rușine contrazicîndu-mă, că noi, Ginjii, dorim să se aducă la cunoștința partidului părerea noastră: aceștia doi nu sînt tovarăși buni. Să cerceteze partidul și să hotărască. La nevoie, vom da și fapte, și nu puține...

Bărbuță îl rugă pe Oroș să-i dea cuvîntul peste rînd. Se petreceau la ședință, ne spuse el șoptit, lucruri ciudate... Se aruncau suspiciuni asupra prefectului. Se aruncau suspiciuni asupra lui, om abia picat la Teliu, de la Centru, și împuternicit cu sarcini speciale și mari...

Tovarășul Licu Oroș lămuri sala asupra cererii lui Bărbuță. Sala aprobă și omul cu ochelari negri, de la Centru, surîse îndelung. Pe urmă vorbi.

Lui i se atrăsese atenția de la Centru, și mai ales de anumiți tovarăși de la Interne, că la Teliu există o situație anormală. Unii membri de partid, cum ar fi Ginjii, își cam fac de cap. Anumite organe de partid — nu, nu le va numi aci, le va numi numai cînd va trebui și numai acolo unde va trebui — sapă autoritatea prefectului, a bunului și a energicului prefect, tovarășul Bușulenga care se bucură de încrederea multora dintre cei mari de la București... Ce rost au avut insinuările cu maicile și măicuțele de la Izvoare? Bușulenga și cu el, cu Bărbuță, au străbătut sudul județului. Au vorbit cu cetățenii, au luat măsurile pe care le dictau împrejurările, au ostenit. Unde să ia masa și unde să doarmă? Țăranii nu au mîncare nici pentru ei iar de dormit... Nimeni nu le poate pretinde să doarmă în case cu purici... Toate acestea sînt fleacuri... fleacuri... A! Dar dacă era vorba de greșeli... Se făptuiseră în județ multe, mai ales în ultimele zile... De ce fuseseră arestați, și încă într-un chip sălbatic, Bosoancă și Cosimbescu de către Ginji? Cine îi autorizaseră pe Ginji să aresteze oameni? Dacă aveau plîngeri împotriva celor doi, trebuiau să-și îndrepte plîngerile către respectivele organe de stat iar organele de stat ar fi avut ele grijă să-i pună — dacă era cazul — pe Bosoancă și Cosimbescu în urmărire... Dar mascarada din pădure? Aceea ce mai fusese? „Martorii lui Iehova" — niște maniaci religioși, nimic altceva decît niște maniaci religioși — urmăreau o vulpe, s-o vîneze... Ginjii s-au năpustit asupra lor. I-au maltratat și i-au adus legați la Teliu. El, unul, e om cu experiență. Nu crede că „Martorii lui Iehova" aveau, într-adevăr, arme asupra lor... Armele, așa zis confiscate, le găsiseră, cine știe pe unde, Ginjii!... Cine-l omorîse pe Iftodie Ginju? Ceilalți Ginji, probabil din greșeală, nepricepîndu-se să umble cu armele. El, Bărbuță de la Centru, nu credea nici că sfinții călugări de la Schitul Molift ar fi amestecați în cine știe ce matrapazlîcuri politice... Și acolo pretind Ginjii că au găsit arme. Erau, de fapt, tot din stocurile lor... I s-a spus că Metodiu Cosimbescu și unii dintre călugări și-ar fi mărturisit vina... Se poate... Vor fi fost strînși, cum se zice, cu ușa... Își spune, cinstit, părerea lui. Și, ca om de la Centru, îl sfătuie pe Oroș să nu se pripească. E om încă tînăr. Să nu-și strice viața. Să nu-și periclitezе reputația și carnetul de partid. Să ia măsuri sau dacă nu e în drept s-o facă direct, să ceară insistent imediata punere în libertate a lui Bosoancă și a lui Cosimbescu, a prințului Gion, precum și a celorlalți călugări sau „Martori ai lui Iehova..." Dacă se va dovedi că vreunul din ei a călcat vreo lege, au să-i aresteze organele de stat... El, Bărbuță, nu răspunde pentru cele întîmplate. De altfel... De altfel va raporta numaidecît la... Interne... Știe el cui...

Bușulenga îl ascultă tăcut și, pe măsură ce Bărbuță vorbea, prefectului i se însenina obrazul.

Oroș își păstră firea. Făcui eforturi și mi-o păstrai și eu.

Sala rămase cu gura căscată. Bărbuță de la Centru juca tare... Ginjii însă nu căscară gura. Dimpotrivă. Își mușcară buzele. Își mușcară mustățile. Își împietriră fețele. Și, pe nesimțite, mișcîndu-și tălpile fără să și le dezlipească de dușumea, se grămădiră, unii la ușă s-o blocheze, alții la ferestre. Ginjul roșcovan se desprinse de ceilalți, se apropie de masa noastră și uitîndu-se în ochii lui Oroș îl întrebă:

— Tovarășe secretar, să-i legăm?

Licu Oroș nu avu vreme să-i răspundă. Tocmai atunci se auzi gălăgie mare în curtea județenei și pe sală. Ușa, împinsă cu putere de afară, se deschise și văzurăm în deschizătura ei pe oamenii din Blajini. Tîrîră după ei și aruncară lîngă masă, la picioarele noastre, trei oameni voinici, bine îmbrăcați, bucălați și rași, legați fedeleș.

— I-am adus, tovarășe secretar. Frații Leonida Cioranu... Omorîtorii tovarășului Mardare, primarul din Blajini...

Îi întrebai:

— S-au apărat?

— Ca leii... Dar, cum vedeți, tot ne-au căzut în mînă.

— Au mai omorît pe careva?

— Au încercat, însă fără folos...

Auzirăm mașina din fața județenei duduind și plecînd.

— Au șters-o... Bușulenga și Bărbuță au șters-o...

— Au plecat la prefectură, spuse tovarășul Oroș. Poate că au ceva hîrtii de rezolvat. Ori niscaiva telefoane de dat la București.

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cărți-reviste

„Anii de ucenicie", fermecătorul și atît de interesantul volum memorialistic al maestrului Mihail Sadoveanu, a apărut de curînd în „Biblioteca pentru toți". Retipărirea „Anilor de ucenicie", carte în care sînt evocate momente și figuri de mare însemnătate din istoria culturii noastre, era de multă vreme așteptată.

„Spicuiri" se numește volumul antologic cuprinzînd o selecție a lucrărilor publicate de Radu D. Rosetti. Rod al unei activități literare de peste șaizeci de ani, „Spicuirile" conturează profilul unui pasionat al artei, om de spirit și călător neostenit pe toate meridianele globului. Vom citi în paginile volumului epigrame, poezii, note de drum și prețioase pagini de evocare a Bucureștiului de altădată.

„Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu", primul volum al criticului Dumitru Solomon, a apărut zilele trecute. Studiul cuprinde următoarele capitole: „Doctrina neocrată", „Drama cunoașterii", „Inadaptabilitatea, formă de protest", „Suflete tari", „Bălcescu" și „Caragiale".

„Viitori", romanul lui Ion Dongorozi, apărut recent la ESPLA, relatează viața unui profesor secundar dintr-un oraș de provincie. Acțiunea cărții se petrece între anii 1921-1941.

„Lume de ieri" se intitulează volumul antologic din opera lui I. A. Bassarabescu ce va apare în curînd. Sînt strînse, în cele peste patru sute de pagini ale noii culegeri, portrete, schițe, nuvele și selecțiuni din volumul „Lume de ieri", interesant pentru cunoașterea biografiei scriitorului și a climatului moral în care s-a format. Antologia tipărită la ESPLA reprezintă prima ediție alcătuită pe baze științifice din opera lui I. A. Bassarabescu. Volumul se încheie cu o bibliografie.

„Zbateri", romanul lui Toma Spătaru, își desfășoară acțiunea într-un sat moldovenesc în anii din preajma celui de al doilea război mondial.

Peste cîteva zile va fi în librării „Din carnetul unui medic de plasă" de G. Ulieru.

„Soarele și liniștea", volumul de versuri al scriitorului clujean Victor Felea, se află sub tipar la ESPLA.

●

Cum se analizează o operă literară

Interesante și pline de miez sînt observațiile semnate de A. Coman pe marginea romanului „Făclia s-a aprins" de Dumitru Almaș, cuprinse în cronica apărută în n-rul din ianuarie 1958 al „Revistei de pedagogie". A. Coman confundă romanul cu o colecție de îndrumări didactico-pedagogice pentru uzul școlilor elementare. Astfel aflăm că: „Romanul pune pe plan literar o problemă pedagogică foarte importantă și anume aceea a rolului educației în dezvoltarea și transformarea omului, rezolvînd-o — așa cum e just — pe linia optimismului pedagogic". După aceea, d-sa simte nevoia să revină asupra acestei idei: „Problema rolului educației este pusă și pe plan mai larg". După ce demonstrația respectivă se face cu lux de amănunte, urmează alte cîteva coloane în care autorul sintetizează ideile pedagogico-educative din romanul lui D. Almaș. Dar să nu credeți că „Făclia s-a aprins" are numai calități. Dimpotrivă. Cronicarul observă și lipsuri: „Aspectele didactico-educative propriu zise ale muncii învățătorului sînt mai slab reliefate în acest roman, lăsate oarecum la periferia problemelor". Aceasta însă nu înseamnă că romanul poate fi blamat. Chiar și aceste lipsuri sînt acoperite de unele merite esențiale. Așa, de pildă,

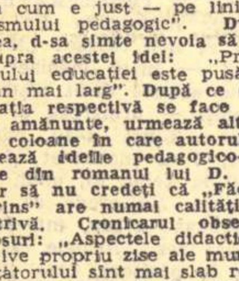

în roman: „Se subliniază rolul lecțiilor în pregătirea temeinică a elevilor, în trezirea interesului lor pentru școală, pentru învățătură". Sau: „...Sînt astfel schițate idei juste în legătură cu problema disciplinei" etc. etc. Romancierul mai e prețuit pentru că vorbește despre necesitatea cunoașterii temeinice a elevilor, canalizarea intereselor lor pe un făgaș util, organizarea unui muzeu al școlii etc. etc. Cronica nu este lipsită de observații subtile: „Uneori, în situații deosebite, și metodele sînt deosebite (cazul cu școlarizarea elevului Ciocîrlan)". Am fi încheiat aici nota noastră dacă nu ne-ar fi atras cîteva idei originale cu privire la dragoste. După ce citează, subliniind cu aldine, o idee a scriitorului care spune că dragostea „este un nesecat izvor de acțiune, de vis, de fericire", — A. Coman comentează astfel acest aforism: „Este aici o concepție optimistă, dinamică, care nu vede în dragoste un balast, o piedică, ci un stimulent în împlinirea unei misiuni sociale". După ce ne informează că în „Făclia s-a aprins" întîlnim „o mulțime de personaje", recenzentul mai face unele considerații cu privire la un personaj care „există", ocupă un loc în roman dar nu trăiește suficient" și încheie cu cîteva aprecieri asemănătoare. Credem că citatele ne scutesc de orice fel de comentarii.

Gh. Stănescu

●

O știre despre soția lui Caragiale

Deși a decedat de curînd (în 1953), despre Alexandrina I. L. Caragiale, soția marelui dramaturg, se cunosc puține date. Se știe că era a doua din cele trei fiice ale cunoscutului arhitect Gaetano Burelly și că a fost remarcată de Caragiale în timpul directoratului de la Teatrul Național în 1888, după care s-au căsătorit în 1889, 7 ianuarie (Vezi: Șerban Cioculescu „Viața lui I. L. Caragiale"). O știre apărută în ziarul „Romînul" din 27 iunie 1881, intitulată „Lista premiaților la Conservator" vine să îmbogățească informațiile. Aflăm de aici că premiații cu premiul I al anului I de la Conservatorul din București, clasa de plan a profesorului G. Raith, sînt trei „Alexandrine" și anume: Panteli Alexandrina, Băicoianu Alexandrina și Burelli Alexandrina. Desigur că cea de a treia elevă, dată fiind și vîrsta corespunzătoare (12-13 ani), este viitoarea soție a lui I. L. Caragiale. Ar fi interesant să se controleze registrele de evidență de la Conservatorul din București, spre a se obține și alte date.

Pompiliu Marcea

ANTI-REALITATE

(*Urmare din pag. 1*)

real nu este realul, ci relațiile de limbaj: „ordinea cuvintelor în frază". Ridicînd acest aforism la valoare axiomatică, Picon adaugă: „Asemenea poeziei și picturii, romanul încearcă și el să treacă din planul figurației în acela al creației. Un roman modern este în mod fundamental o operă, un cosmos particular: nu mai este nici imagine a realității, nici reflexul unei viziuni interioare... Romanul poate fi considerat ca o căutare și experiență a limbajului, ca o anumită ordine necesară între cuvinte și nu ca un reflex iluzoriu al realului care ne este dat. Romancierul știe acum că munca sa se exercită asupra cuvintelor, nu asupra lucrurilor... Dacă țelul romancierului este de a transmite o viziune care privește omul și lumea în care acesta trăiește, el nu primește această viziune nici din ascultarea vocilor interioare, nici din contemplarea lucrurilor reale: el o cucerește prin crearea unui limbaj" (p. 250—251).

Gaëtan Picon exemplifică această generalizare a sa cu opera lui Proust, Henry James, Kafka, Virginia Woolf, Joyce, etc. etc. In esență, Picon propune ca tip al romanului modern, prin excelență, un roman non-figurativ (aceasta este de fapt trecerea propusă de Picon, cu ajutorul exclusiv al limbajului, de la figurație la creație). Introducerea lui Proust în seria citată, nu este altceva decît un gest de abilitate demonstrativă. E clar că Proust nu este un non-figurativ și limbajul, la el, rămîne un intermediar, un mijloc expresiv, dar nimic mai mult. Nici ceilalți autori citați nu fac, în mod absolut, din limbaj, un univers în sine. Este adevărat că fiecare se apropie, mai mult sau mai puțin, de archetipul propus de Picon (mai ales Kafka). Modelul suprem, oferit de către critic ca modalitate de revoluționare a romanului, rămîne însă neîndoielnic James Joyce.

Cititorul se va fi întrebat, urmărind argumentația lui Picon, cum se poate face din limbaj un univers închis, opus realității, creat pe baza distrugerii sistematice a realului, ca o anti-realitate perfectă. Cînd spunem limbaj, noi înțelegem expresia logică a unui gînd, ca mijloc de comunicare între oameni. Picon, pe urmele lui Joyce, înțelege însă un act distructiv, care face imposibilă înțelegerea, limbajul său fiind de fapt un anti-limbaj, creat prin distrugerea normelor stabilite ale domeniului lingvistic. Este o proiecție violentă a absurdului, iraționalului, în universul cuvintelor. In felul acesta dispare figurativul și apare așa-zisa creație. Un exemplu va lămuri mai bine toată problema.

De curînd a fost salutată, ca un eveniment excepțional, apariția în versiune franceză (niciodată cuvîntul traducere nu a putut suna mai straniu!) a romanului „Finnegan's Wake" („Priveghiurile Finnegan-ilor") publicat de Joyce în 1939. Răposatul Valéry Larbaud care a trudit ani de zile la tălmăcirea lui „Ulysse", în care absurdul lingvistic este reținut și sporadic, a renunțat la traducerea ultimei cărți a lui Joyce. Așa cum vidul (sau absurdul) este egal cu sine însuși, neavînd corespondent, și textul lui Joyce nu poate avea un echivalent străin, nefiind scris în limba engleză, ci în limba lui Joyce. Totuși, André du Bouchet a încercat o versiune franceză, din care voi cita un fragment fără a-l transpune în romînește, și cititorul va vedea de îndată că nici nu este nevoie:

„Faites en sorte ce qui est à faire sorte et cela sera, là, notre ieu lac incleman, ce grief vide d'où la cité d'ls se hisse (qu'atlante!); urbaine et orbaire, dessourds les profambres d'entre les wassères d'Erie.

Flache!

Houhou! Dt où, chérines? Albords, assayes! Souspir de terre est encielIé.

Callinauvent, les filles des falaises, entonnent. Essoulée à la côte de samphire. De toi à toi, thouhou l'es thouha, qui là tout touhoutouhas...

Oyez! Oyezoui! Oyezouioui! Le primace des Gaules protonotoire, moi que moi, mitrogénérant dans l'état libre sur ces ondes, est evullement sur le point de souffler un signazl d'orage. Inopération Oeirlac de llieux, Méganésie. Habitant et le seulsauf mille îlots, Marches d'Ouest et d'Erien".

Cred că citatul poate fi curmat. Cititorul să fie încredințat că nu am ales citatul în mod special, pentru a stîrni rîs și senzație, ci am detașat pur și simplu un fragment dintr-un text care continuă imperturbabil, în același fel. (vezi „Les Veilles des Finnegans" în „La nouvelle nouvelle revue française" din 1 decembrie 1957).

Michel Butor (romancier și recent laureat al unui important premiu literar parizian) adaugă la textul lui Joyce o exegeză plină de savoare, prin involuntară naivitate. Astfel, Butor mărturisește că nu a putut citi niciodată „romanul" lui Joyce în întregime. „Lectura" cărții, înseamnă, pentru el, oprirea întîmplătoare la anumite pasaje, fraze, cuvinte etc. etc. socotind „pasionantă" o astfel de operație. De ce cartea lui Joyce nu comportă o lectură sistematică? In primul rînd nu este scrisă în limba engleză; ci într-un idiom inventat de către Joyce prin altoirea (să spunem) pe tulpina limbii engleze, a numeroase cuvinte împrumutate limbilor franceză, italiană, germană, rusă și latină. In afară de aceasta folosește extrem de numeroase cuvinte compuse, după o necesitate a sa, proprie și irațională, precum și cuvinte rezultate din contractarea sau topirea altor două. (Astfel, exemplificînd cu un procedeu similar din Lewis Carroll, în loc de William și Richard, se obține prin „topire", Rilchiam). Alteori, Joyce topește patru sau mai multe cuvinte, rezultatul fiind, după expresia romancierului „cuvintele fermentate". Textul este presărat, în plus, cu numeroase onomatopee, din cele mai ciudate.

Nici personajele lui Joyce nu mai păstrează atributele tradiționale. O ființă poate trece în alta, printr-un transfer de substanțe, sau se poate desface, în evantai, în alte două, trei sau patru. Astfel, Shaun („eroul principal" al celei de a treia părți a romanului) devine, pe rînd: Jaun, Haun și Yawn (= căscat). Alt „personaj", Glugg, devine Shem și se „divide" în patru bătrîni (cei patru evangheliști), care la rîndul lor se divid în cei 12 apostoli. „Intregul limbaj din „Finnegan's Wake" — scrie Butor — este un fel de prefigurație a acelei stări către care aspirăm ca limbajul să tindă. Limbajul lui Joyce este un vis asupra limbajului".

In materie de aspirații și visuri, fără îndoială că Butor este imbatabil! Noi ne declarăm învinși.

★

„Finnegan's Wake" este archetipul romanului modern (sau modernist), propus de către Gaëtan Picon, pe baza unui fenomen, după cum se vede existent. Romanul său non-figurativ este romanul anti-realității, numele de roman fiind, în mod evident, desuet.

Expunerea lui Picon și exemplul citat comportă cel puțin două deducții esențiale:

1. Nu sîntem în fața unui fenomen inedit de „creație", cum spune criticul francez, ci în fața unei tipice acțiuni de distrugere a elementelor componente și a esenței romanului, prin irațional.

Fenomenul se integrează în mod desăvîrșit în universul distrugerii, universul mentalității burgheze contemporane. Și nu pot să nu amintesc, aici, de previziunea uluitoare a fenomenului de astăzi, făcută de către romanticul Karl Philipp Moritz (1756-1793) în „Jurnalul unui vizionar": „Pentru că nu am putut deveni creatori, ne-am făcut distrugători; am creat în contra-timp pentru că nu putem crea în sensul viitorului. Ne-am alcătuit un univers al distrugerii și; pe urmă, cu o dulce complezență am contemplat propria noastră operă în domeniul istoriei, al tragediei și poemelor noastre".

2. Ceea ce Picon numește „foarte modern" este extrem de vetust. Este clar că între modern și nou, nu poate fi stabilită o relație de identitate. André Maisonneuve, vorbind despre „Finnegan's Wake" spune că este „capodopera alexandrină a secolului nostru", amintind — spre comparație — pe Lycophron, care în secolul III î.e.n. pentru a compune o tragedie a inventat cel puțin o treime din lexicul folosit. (Hist. des litt. p. 507). Aș aduce analogia mai aproape de timpurile noastre. Joyce și toți aceia care văd în limbaj posibilitatea de a crea împotriva realității o anti-realitate, sînt romantici extrem de întîrziați, rezultați dintr-o ciudată resuscitare și traducere în practică a unor preocupări romantice. Astfel Georg-Chr. Lichtenberg visa un limbaj capabil să exprime tumultul senzațiilor obscure; Karl Ph. Moritz considera cuvintele ca semne arbitrare și ineficiente și aspira către o magie verbală, un limbaj avînd virtuțile muzicii și capabil să traducă senzațiile pe care cuvîntul obișnuit nu le poate exprima; el visa de asemenea o gîndire fără cuvinte; G. H. von Schubert în „Simbolica visurilor" declară că limbajul comun este o limitare în calea către căutarea limbajului oniric, rămășița limbajului primordial și unic (înainte de apariția Babelului, care a creat confuzia limbilor) limbaj de origină divină, etc. etc.

De aici la Mallarmé, care cerea „să cedăm inițiativa cuvintelor" (Divagații: „Criza versului") și la Rimbaud care crea „halucinația cuvintelor" („Alchimia verbului") nu este decît un pas. Literatura decadentă occidentală traduce în practică, astfel, vechi aspirații. Singurul fapt inedit este trecerea de la aspirație la practică, dar este un fapt care măsoară abisul iraționalului și al decăderii.

Teoriile lui Picon și exemplele citate constituie cazuri-limită ale „modernismului" occidental, ilustrînd însă perfect pericolul unei asemenea tendințe.

Există în exegeza noastră critică, în momentul de față, o mare fervoare pentru noțiunile de „modern", „modernism", „modernitate", etc. etc. Un autor nu este bun decît dacă este „modern", dacă nu este „modern" este neinteresant ș.a.m.d. Adepții acestei terminologii au sentimentul că vor să reînvie perimata dispută dintre „vechi și modern". In orice caz, termenul de „modern" este utilizat cu multă imprecizie și pericolul confuziei ideologice mi se pare iminent. „Modernul", în accepția decadentă occidentală, am văzut că este o altă expresie a învechitului, a iraționalului și anti-realului. Avem în terminologia marxistă un cuvînt cu mult mai clar și mai adecvat: noul. In timp ce „modernul" este împotriva realității umane și sociale și împotriva istoriei (așa cum ne arată clar literatura decadentă occidentală), noul este în perfectă consonanță atît cu realitatea pe care o trăim, cît și cu viitorul umanității. Noul este ostil vechiului (în cazul nostru „modernul"). Noul este forța rațiunii umane și rezultatul creator, constructiv, al efortului uman. „Modernul" apare (cum exemplele au arătat cu claritate) ca irațional și distructiv. Noul este numai actualul (în sensul temporalului strict și imediat); el poartă semnificația marilor idealuri umane și poate fi găsit oriunde și oricînd acestea se manifestă. Un „modern" dotat cu simț autocritic, ar putea spune, adresîndu-se marilor figuri umaniste, cu adevărat novatoare, ale culturii:

„S-a întors mașina lumii, cu voi viitorul trece;
Noi sîntem iarăși trecutul, fără inimi, trist și rece;
Noi în noi n-avem nimica, totu-i calp, totu-i străin!"

Ion Vitner

Citire și recitare

(Urmare din pag. 1)

zați în tabăra acelor pe care nu-i cred și nu-i pot stima? Revizuiți arta voastră! Așezați vălul delicat al măsurii peste emoția pe care urmăriți să mi-o transmiteți. Nu învîrtiți ochii în cap, nu vă bateți cu pumnul în piept, nu-mi spargeți timpanul cu strigătele voastre și nici nu vă stingeți vocea, ca și cum v-ați găsi în pragul morții. Dacă vreți ca emoția poeziei să mi se transmită, puneți-mă mai bine în situația de a o ghici, decît de a o primi manifestarea ei exagerată și suspectă. Facem parte dintr-o societate de civilizați și, la nivelul dezvoltării noastre, este suficientă și o simplă indicație, pentru a înțelege ce se petrece în sufletul unui om. Coborîți deci tonul, măsurați-vă gesturile, atenuați expresia emoției, fiți mai ponderați! In felul acesta, mă veți mișca cu mai multă siguranță.

De altfel, este cu totul falsă închipuirea că, utilizînd mijloacele dezaprobate mai sus, realizați starea de suflet a poetului. Cînd scrie o poezie tristă, poetul nu mai e așa de trist. Poezia este o artă și poetul este un artist. Experiențele poetului au putut fi sfîșietoare, dar în momentul în care a ajuns să le exprime, el a trebuit să domine materia emoțiilor sale pentru a face din ele o lucrare de artă. Judecată din singurul punct de vedere artistic, poezia este un sistem de mijloace; fiecare cuvînt, fiecare construcție a ei apare cu atîta potrivire în momentul lor, încît, citindu-le sau ascultîndu-le din gura altuia, ajunge să mă stăpînească nu numai emoția fundamentală a poeziei, dar și admirația pentru măiestria artistului care a compus-o. Cititori și recitatori, faceți-mă să simt și să apreciez această măiestrie. Nu fiți deci actorii poeziei, ci interpreții ei inteligenți. La baza citirii și recitării trebuie să puneți un act de înțelegere critică. Distribuiți astfel accentele, ridicați sau coborîți tonul, accelerați sau încetiniți debitul, încît să mă faceți nu numai să simt conținutul emoțional al poeziei, dar și să înțeleg ce a voit poetul. N-aveți aerul că sînteți o victimă strivită de emoție, ci un artist inteligent și pătrunzător care interpretați pe un autor. Intelectualizați arta citirii și a recitării.

Am citat, ca exemple, o poezie lirică. Dar chiar dacă este vorba de o narațiune, de un fragment dramatic sau chiar de o dramă întreagă, nu cred că situația trebuie să se schimbe. Un artist care recită narațiunea unei bătălii nu trebuie să mă facă să cred că mă găsesc în mijlocul grozăviilor ei, ci trebuie să mă facă să simt și să înțeleg cum a văzut-o poetul, care au fost mijloacele sale. Dacă nu veți face așa, prieteni artiști, riscați să obțineți rezultate cu totul neașteptate, absolut nedorite.

A venit pe vremuri în București (sînt foarte mulți ani de atunci) o actriță străină cu mare reputație, dar care se vede că nu se lămurise în legătură cu scopurile și metodele artei recitării. La un recital de poezie, a spus o baladă în care este vorba de un tînăr cavaler care se grăbește către logodnica lui; ielele îl înconjoară și vor să-l ademenească, dar cum el rezistă seducției lor și spintecă cercul vrăjit, ielele se răzbună: în zorii zilei întîlnește fantoma iubitei moarte și se prăbușește și el. Marea actriță, în loc să spună balada, a jucat scena: a dansat în jurul cavalerului, i-a adresat chemări mieroase, cavalerul a replicat cu mînie, a sărit cu calul său, apoi i s-a făcut părul măciucă zărind fantoma iubitei, s-a prăbușit. Nimeni n-a fost cuprins de groază asistînd la această scenă, dar o anumită veselie a început să se anunțe de la prima strofă și, cînd nenorocitul cavaler se prăbușea, toată lumea rîdea cu cea mai bună dispoziție.

Este probabil că un eșec de felul aceluia povestit aici provine din credința, destul de generală, că mai mult este totdeauna mai bine decît mai puțin. Mare eroare! Excesul trădează totdeauna scopul; sobrietatea îl slujește mult mai bine.

După ce am trimis redacției această însemnare, am asistat la Teatrul Municipal, la un recital de poezie chineză. Ceea ce am auzit și văzut acolo mă obligă să revin. Mai întîi inteligentul regizor G. Ghițulescu, simțind poate riscurile recitărilor, așa cum se practică de obicei, le-a încadrat într-un spectacol, le-a dat ordinea desfășurării unei acțiuni. A fost aproape o piesă, în tot cazul ceva mai mult decît o simplă seară de poezie. Apoi, mi s-a părut că actorii și-au spus rolurile lor cu măsură și demnitate, indicînd tocmai linia care trebuie să se generalizeze. Poate că, împreună cu tinerii actori, împărtășiți de la o cultură mai întinsă, se poate izbuti acea reformă a recitării și chiar a întregii arte a spectacolului dramatic, atît de necesară în teatrele noastre.

Tudor Vianu

Constituirea Colegiului redacțional la revista „Viața romînească"

Marți, 18 martie, a avut loc la redacția „Vieții romînești" ședința de constituire a Colegiului revistei. Ședința a fost prezidată de academician Mihail Ralea, directorul publicației.

Colegiul constituit cu această ocazie are următoarea componență: academician Tudor Arghezi, academician Mihai Beniuc, academician Geo Bogza, Demostene Botez, Ov. S. Crohmălniceanu (redactor-șef), Lucia Demetrius, academician Iorgu Iordan, academician Atanasie Joja, Remus Luca, Aurel Mihale, Al. Philippide, membru corespondent al Academiei R.P.R., Marin Preda (redactor-șef adjunct), academician Mihail Ralea (director), academician Mihail Sadoveanu, academician Zaharia Stancu, D. I. Suchianu, Victor Tulbure (redactor-șef adjunct) și academician Tudor Vianu.

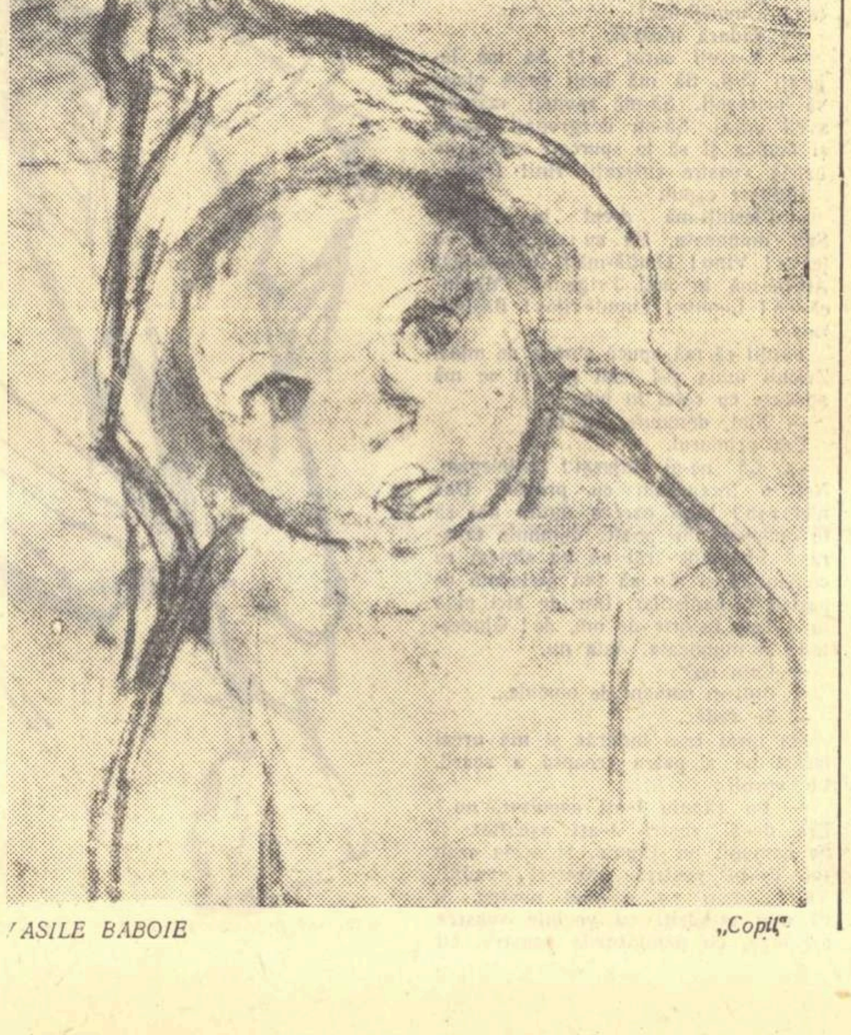

VASILE BABOIE „Copii"

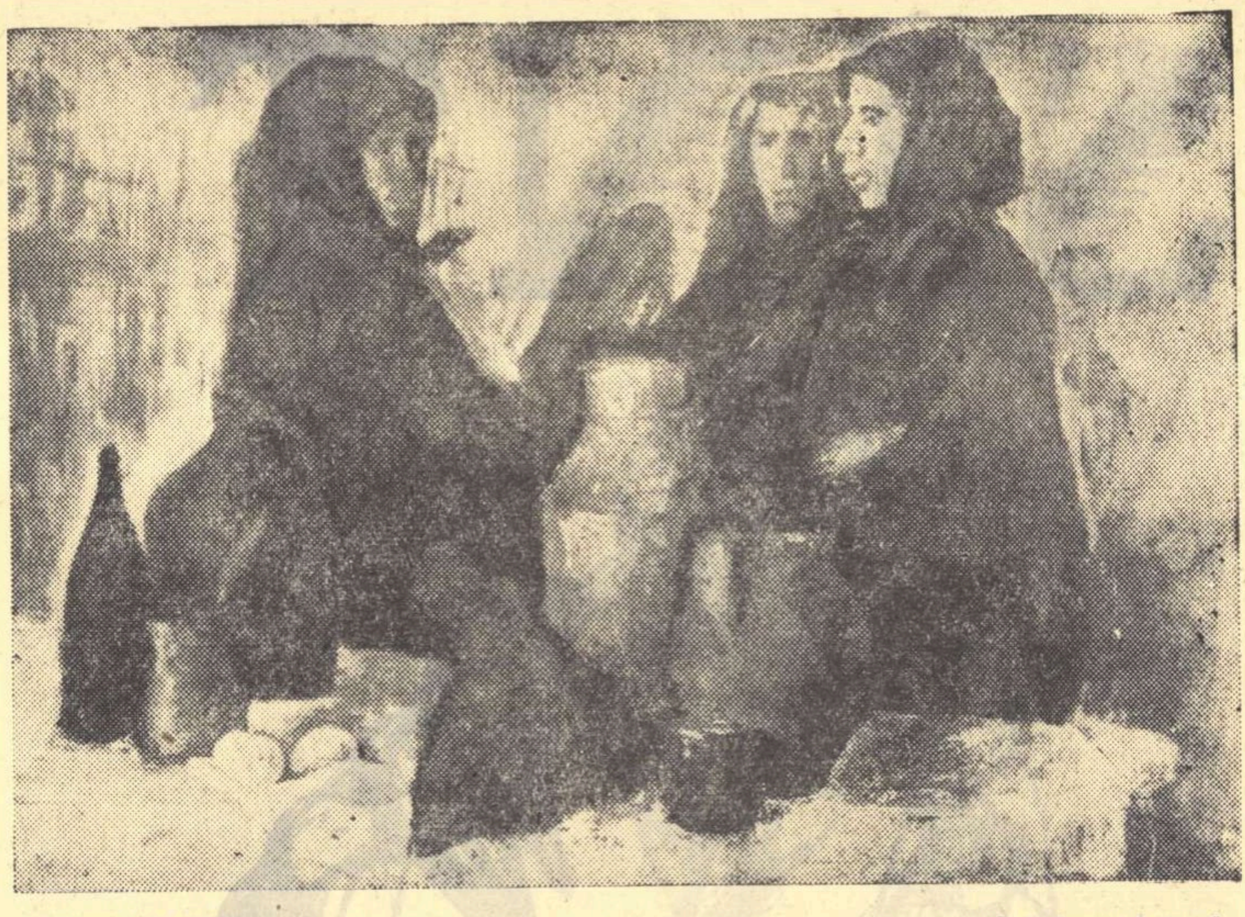

YVONNE HASSAN „Zi de toamnă la piață"

MARXISMUL ȘI PREZENȚA ARTEI

(*Urmare din pag. 1*)

sociale și individuale, restabilind plinătatea omului.

Năzuința imanentă spre împlinire conferă artei demnitatea unei *prezențe necesare* în viața omului. Examinînd arta epocii sale și a trecutului, Marx a arătat că realizarea acestei funcții specifice artei nu depinde numai de geniul sau talentul artistului, ci mai ales de determinări trans-individuale, sociale, ale artei. Afirmarea unității diferitelor laturi și manifestări umane se exprimă în opera de artă pe plan ideal, în măsura în care existența concretă oferă temei pentru această sinteză. Cu referire la aceasta, notează Marx, în *Teorii asupra plus-valorii* (în legătură cu A. Storch), că societatea capitalistă este ostilă artei și poeziei. Marx n-a fost orbit de prejudecăți și n-a contestat existența unei variate și adeseori valoroase producții artistice în capitalism. Aici, e vorba despre cu totul altceva. Arta societății capitaliste nu poate da omului un mijloc de realizare subiectivă a plinătății umane, dacă în mod obiectiv orînduirea burgheză acționează în sens contrar, în direcția *dezagregării omului*, potențînd la maximum ruperea artistului de cetățean, a muncii de plăcere, a gîndirii de simțire, a activității de teorie, a insului social, redus la îndeplinirea unei ocupații oarecare de personalitatea ce se vrea afirmată multilateral. Am amintit cîteva din contradicțiile reflectate în arta societății capitaliste de la Goethe, Balzac, Thackeray pînă la Roger Martin du Gard, Thomas Mann, Gide, Malraux sau Camus. Opoziția dintre arta burgheză și cea socialistă se reflectă între altele în felul în care redau aceste contradicții sfîșietoare. Pentru arta burgheză ele constituie limite absolute ale condiției umane. Analiza sociologică marxistă a lămurit că aceste contradicții sînt generate de structura societății capitaliste, și în general a societății bazate pe proprietate privată, astfel încît atitudinea care se închide în prejudecata eternității lor contravine realității și condamnă la soluții utopice, irealizabile. Faptul că marii artiști sezisează în mod spontan asemenea contradicții, nu justifică ceea ce G. Lukács numește „triumful realismului" asupra prejudecăților reacționare ale artistului. Realismul vizînd esența contradicțiilor caracteristice formei concrete a existenței omului ,nu va fi adecvat nici realității (care indică direcția depășirii lor în societatea socialistă) și nici năzuinței spre împlinire a omului pe care o exprimă arta, decît ridicat la nivelul înțelegerii modului de rezolvare efectivă a acestora. Aici nu ajunge „cinstea estetică lipsită de orgoliu", de care vorbește esteticianul ungur. Sezisarea contradicțiilor societății capitaliste la începutul veacului trecut de către Balzac —la care se referă Lukács în exemplificare — cu toată limitarea concepției marelui realist francez, era, în adevăr, dovada unei înalte capacități artistice de *a descoperi* tendințe și tipuri caracteristice capitalismului. Balzac a surprins în faza embrionară aspecte ce se vor dezvolta complet abia după moartea lui Lafargue îl numește, de aceea, pe bună dreptate, un „creator de tipuri profetice". Generalizînd acest exemplu în principiul supra-temporal de „triumf al realismului", cădem în greșeala de neiertat de a confunda realitatea din timpul lui Balzac cu realitatea epocii noastre. Sîntem *după* apariția marxism-leninismului, *după* victorioasa Revoluție din Octombrie, *după* extinderea socialismului de la o singură țară într-un *sistem* de state socialiste, *după* aproape un secol de mișcare muncitorească revoluționară. Scriitorul burghez care nu vede aceste tendințe și realități decisive pentru vremea noastră, mai trebuie oare admirat fără rezerve pentru oglindirea contradicțiilor sezisate încă de Balzac? Viziunea lui poate fi *realistă* dacă neglijează forța reală care duce către depășirea acelor contradicții? Limitarea lui la redarea contradicțiilor societății capitaliste și ale individului fără a indica sau sugera tendințele obiective ce acționează în vederea soluționării lor constituie un element de denaturare a configurației autentice a epocii. Opacitate intelectuală și insensibilitate sentimentală, rezultînd dintr-o poziție anti-realistă determinată de identificarea apologetică a artistului cu lumea capitalistă.

Analiza făcută de Marx fenomenului artistic, fenomen istoric, pune în lumină funcția anti-artistică a ideologiilor reacționare. In ansamblul operei și în procesul creației, pozițiile ideologice reacționare acționează ca frîne ce împiedică artistul nu numai să înțeleagă și să simtă realitatea, ci să o și înregistreze cu „cinste estetică lipsită de orgoliu". Iluzia autonomiei conștiinței (nu numai a gîndirii sau cunoașterii) introduce în artă un element de dezagregare. El constă în a considera ideile, sentimentele, dorințele, ca avînd temeiul lor în conștiință, transformîndu-le în principii atemporale, scheme veșnice. Privind și simțind lumea prin prisma acestor categorii ale conștiinței învestite cu autonomie absolută, artistul de fapt nu mai sezisează realitatea, ci doar propriile sale categorii ale conștiinței. O astfel de perspectivă e deformată și compromite autenticitatea artei. Luînd un exemplu extrem, ce valoare artistică poate avea menținerea unor categorii de sensibilitate proprii, să spunem, ritmului de viață de pe vremea diligențelor? Ce poate sezisa ea din viața noastră actuală de o intensitate incomparabil mai mare? Dacă anacronismul unor astfel de poziții este evident, de ce am considera cu altă măsură sensibilitatea îndreptată exclusiv spre trăirile proprii, caracteristică egotismului burghez? Incapacitatea de a vibra în fața a ceea ce e nou în epoca noastră, iluzia autonomiei conștiinței, gîndirea în marginile clișeelor ideologiei burgheze, îl lipsesc pe artist de instrumentele de neînlocuit ale creației sale. Aici, cum arătam, nu mai ajută dorința *sinceră* de a sezisa esențialul. *Putința* de a o realiza este condiționată de adoptarea unei poziții ideologice, teoretice, a unei sensibilități proprii pentru a putea pătrunde în miezul fenomenelor umane. Situarea pe o poziție ideologică avansată devine, astfel, acel factor formativ care orientează creația și reprezintă axa în jurul căreia se cristalizează opera.

De aceea, încă Marx a înțeles partinitatea ca moment constitutiv al artei, intern și *funcționînd cu semnificație specific artistică*. Ea înseamnă garantul *autenticității* viziunii artistice. Desigur, ea nu suplinește nici talentul, inspirația. Dar în condițiile existenței talentului artistic, partinitatea îl poate potența prin sporul de autenticitate cu care învestește opera, reflectînd epoca prin prisma celei mai avansate poziții cucerite de umanitate.

In lumina ideilor estetice ale lui Marx, fenomenul artistic își dezvăluie specificul, complexitatea și amploarea, ca mod de afirmare a însăși esenței noastre umane, concrete, istorice.

In perspectiva deschisă de Marx, *prezența artei* dobîndește sensul unei permanențe umane, cu atît mai certe cu cît se integrează mai adînc în existența și lupta de eliberare.

Pavel Apostol

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

Celelalte nume ca Stancu, Maria Banuș, Petru Dumitriu, Camil Petrescu, Alfred Sperber, Eugen Jebeleanu, Cezar Petrescu, Kovacs Gyorgy, Marcel Breslașu, Nagy Istvan, Eusebiu Camilar, Titus Popovici, Cicerone Theodorescu, A. E. Baconsky, Aurel Mihale, Mihail Davidoglu, Mihu Dragomir, Eugen Barbu, Francisc Munteanu, o parte dintr-o listă glorioasă — sînt de mult înscrise în inima cititorilor și nu rareori numele lor au răzbătut peste țări și mări. Calitatea acestei literaturi este nu numai de a întruchipa în imagini noi artistice trecutul și prezentul și de a pune în cîntar vechiul și noul pentru înalta prețuire a ceea ce s-a făcut măreț altădată și ceea ce se clădește mai durabil și mai impunător astăzi, ci și de a cultiva legitima ură și simțămîntul unei drepte apărări a ceea ce am realizat de tot ceea ce ne este potrivnic.

— Ne-ați vorbit numai despre prozatori, poeți, dramaturgi. Cum și dv. ați practicat critica literară, sînt convins că ați avea de adăugat ceva și despre aceasta, cu atît mai mult cu cît ea se află în prezent în centrul unei atenții speciale.

— Critica noastră, deși numai în parte merită această obiecție, n-a reușit să valorifice întotdeauna și cu exactitate ceea ce constituie esențialul literaturii noi: actualitatea și patriotismul ei. Una din cauze este dăinuirea, ici-colo, a unei vechi mentalități cosmopolite, la modă cîndva la noi în țară; altă cauză este că literatura realistă și patriotică necesită, din partea criticului, nu numai capacitatea de a compara o lucrare nouă căutîndu-i asemănare cu altele vechi, ci și de a compara, cu modelul ei de acum: realitatea nouă în desfășurarea istorică, lucru nu tocmai ușor; a treia cauză este că nu rareori cîte un critic, îndopat cu substanțială hrană cărturărească, nu totdeauna proaspătă, uită cui se adresează cărțile noastre și, în loc de criterii obiective, folosește ca unitate de măsură pentru judecarea operei literare gustul său format și de multe ori deformat prin lecturi irelevante. Aceasta nu e o situație generală, iar în ultimul timp cărți cu un bogat și nou conținut patriotic, cum este bunăoară volumul de povestiri „Nopți înfrigurate" de Aurel Mihale s-au bucurat de o dreaptă prețuire. Sînt însă și abateri de la această cale. Se întîmplă uneori ca vreunul sau altul din critici să alunece pe panta falselor aprecieri, cum este cazul lui D. Micu într-o confuză și răuvoitoare recenzie despre ultimul volum de versuri al lui A. E. Baconsky. Nu de mult, apoi, în „Contemporanul", Radu Popescu, un versat cronicar și un perspicace critic literar, a încercat să discrediteze complet poemul „Odă pămîntului meu" al lui Mihu Dragomir, aruncînd o trîmbă de ceață peste toată activitatea poetului din ultimii vreo 14 ani. Mihu Dragomir este unul din poeții în ale cărui versuri suflul patriotic, ca și la Victor Tulbure, ca și la Cicerone Theodorescu, este o coordonată care îl definește. Că un poet nu se ține mereu pe linia ascendentă, se poate. Nici vulturul nu zboară mereu la aceeași înălțime și nu urcă necontenit. Insă Radu Popescu pune la îndoială însuși avîntul patriotic al poetului. Argumentația, pe bază de citate, este de așa natură încît se aplică la orice poet din trecut sau din prezent.

— Referindu-mă din nou la propria dumneavoastră activitate mai veche de critic literar, v-aș mai întreba ce opinii aveți despre sarcinile criticii literare în cadrul literaturii noastre noi.

— Funcțiunea principală a criticii, care în ultimii ani a înregistrat importante succese pe drumul principialității și al aprecierii artistice competente, astăzi trebuie să fie tocmai de maximă valorificare și mai ales de îndrumare a literaturii de actualitate și patriotice, fără a înlocui rațiunea și simțul critic cu cădelnița și cu busuiocul. Numai astfel criticul poate fi și el, ca și scriitorul, o expresie a năzuințelor milioanelor de oameni ce muncesc și care vor ca viața să le fie sigură și demnă, fără exploatare și fără războaie. Criticul să nu fie ca Păcală, care gonește musca pălind omul în frunte cu muchia toporului.

De altfel, dragostea de actualitate și spiritul patriotic sînt și atribute ale criticii noastre, ca și ale literaturii în general.

Paul Georgescu

Gr. Alexandrescu într-o ediţie nouă*)

„Creatorul poeziei moderne a romînilor", aşa cum l-a numit N. Iorga pe Gr. Alexandrescu, a avut parte de un rînd de excelenţi editori postumi începînd cu Emil Gîrleanu, acum cincizeci de ani, continuînd cu Victoria Ghiaciou, în 1940 şi sfîrşind cu I. Fischer, căruia i s-a încredinţat editarea într-un cadru mai larg a operei marelui precursor. Intîiul volum, recent apărut într-o prezentare tehnică excepţională, cuprinde poeziile originale şi anume culegerea **Suvenire şi impresii, epistole şi fabule**, după ediţia din 1847, apoi poeziile întîia dată publicate în ultima ediţie dată de autor în 1863, sub titlul: **Meditaţii, elegii, satire şi fabule**, iar în anexă: poezii tipărite numai în ediţiile 1832 şi 1842, poezii tipărite în periodice, poezii netipărite de autor, poezii cu autenticitate nesigură, fragmente, poezii populare. Bogatul aparat critic de note şi variante e urmat de un glosar, de un indice cronologic şi de un indice alfabetic al poeziilor, precum şi de tabla ilustraţiilor. Editorul foarte informat duce mai departe cercetările mai vechi ale izvoarelor poetului, cu o precautā metodă comparatistă. Volumul următor va întregi publicaţia cu: „proza literară (**Memorialul de călătorie** şi schiţele publicate prin ziare), articole alese, corespondenţa generală (...), precum şi volumele de traduceri menţionate mai sus" (**Eliezer şi Neftali** de Florian, **Alzira** şi **Meropa** de Voltaire). Editorul a avut să rezolve mari dificultăţi de ordin filologic, în legătură cu limba şi ortografia autorului. Se ştie că nici una, nici alta nu erau constituite mai acum o sută de ani. Scriitorii se lăsau atraşi de curentele lingvistice succesive, care deformau atît aspectul ortografic, cît şi structura cuvintelor. La Grigore Alexandrescu problema se mai agravează prin suspiciunea oarecum generalizată asupra valabilităţii ediţiei din 1863. Poetul suferise cu trei ani înainte un acces de alienaţie mintală, la întoarcerea sa de la Focşani, unde se însurase cu Raluca Stamatin. Fusese pus sub interdicţie, la cererea unui frate, dar măsura se ridicase după vindecarea neîntîrziată a pacientului. Din păcate, interveni un incident, după doi ani, între poet şi primul ministru, N. Kreţulescu, care-i retrăsese un post de altfel onorific la Eforia Spitalelor Civile. Marele personaj, un bărbat cu însemnate merite ştiinţifice în mişcarea noastră medicală, dimpreună cu un alt eminent medic, doctorul Davila, ordonă o anchetă medicală, iar raportul comisiei, în doi peri, fu dat publicităţii. Aşa se stabili oficial neresponsabilitatea mintală relativă a marelui scriitor, tragic echivoc cu repercusiuni morale mai profunde asupra nefericitului Gr. Alexandrescu, decît însăşi boala. Faptul că autorul a mai trăit 25 de ani după accident, că n-a avut nici o recidivă calificată, că şi-a continuat activitatea literară, cu puteri de creaţie scăzute chiar înaintea unicei crize, ne îndeamnă a respinge categoric versiunea unui morb incurabil şi eticheta infamantă care l-a eliminat pe marele poet din viaţa publică. Nu aceeaşi e însă părerea semnatarilor prefeţei şi a notei editoriale. Cel dintîi, Silvian Iosifescu, vorbeşte de „boala din care (Alexandrescu) nu şi-a revenit", boală „care avea să-şi lase urmele asupra inteligenţei şi creaţiei lui", deşi „nu se poate vorbi de o totală absenţă şi de istovirea bruscă a creaţiei". Iar I. Fischer, în considerentele care-l duc la concluzia respingerii retuşelor făcute de poet în ediţia din 1863 asupra poeziilor mai vechi, afirmă următoarele: „în acea epocă, poetul se afla într-o perioadă de grav declin, de diminuarea forţelor sale intelectuale, ceea ce nu este lipsit de importante consecinţe pentru conţinutul şi forma ediţiei".

Ediţia îngrijită de poet în 1862 — 1863, după un exemplar în posesia noastră, dedicat de autor „Domnului D. Gusti, suvenir" şi semnat „autorul", poartă data 20 iuniu. Pe cît e de frumoasă această tipăritură in-8, executată la unul din cei mai buni tipografi din Bucureşti, Ştefan Rassidescu (sic), pe atît e într-adevăr viţiată de greşelile de tipar. Pe acelaşi exemplar, autorul a corectat numai două: una, uşor reparabilă de oricine, în ultimul rînd al **Memoriului, Serveru** în loc de **Sever**, cealaltă, la pag. 188, **D-nei M. C.** (Maria Cantacuzino), la versul 4: **imagini** în loc de **omagiuri**, — eroare conservată în toate ediţiile ulterioare. De bună seamă, numărul prea mare al greşelilor de tipar impune multă grijă editorului modern. Nu sîntem însă de părere că ea nu trebuie luată în seamă, cu privire la vechile poezii ale lui Gr. Alexandrescu, pe care le-a cuprins în această culegere, remaniindu-le. Editorul, punînd în balanţă o serie de motive care l-au determinat la respingerea textelor revizuite, afirmă cu o bună credinţă care-l onorează: „Latinizarea textului poate fi un argument, dar nu cel hotărîtor". In afară însă de regretabilul dublet „angel" pentru „înger" ridiculizat de Caragiale la posteritatea lirică a lui Gr. Alexandrescu şi de „rezbel" pentru „război", celelalte latinisme sînt moderate iar astăzi curente şi editorul conchide cu justeţe: „Trebuie să remarcăm însă că nici în această epocă Alexandrescu n-a depăşit limitele impuse de bunul simţ". Rămîn considerentele de neglijenţă conjugată, a autorului şi a culegătorilor şi criticabila distribuire a materialelor, la rubricele diferite. Nu le socotim suficiente pentru justificarea înlăturării parţiale a ediţiei. Să trecem însă în revistă unele îndreptări valabile aduse de autor în primele trei poeme din noua ediţie, îndreptări consemnate de editor numai la note şi variante. La **Trecutul la mănăstirea Dealului**.

Lecţiuni superioare:

versul 12: „să privesc" (conj.) în loc de „se privesc".

v. 59: Tîrgovişte pentru Tîrgoveşte.

v. 63: „să o cinstim" pentru „se o cinstim".

v. 65: „jertfe" pentru „jărtfe".

Variante:

v. 12: „Pe murii mănăstirei, şi'n vale să privesc", — **murii** în loc de **dealul**. Cuvîntul e folosit şi de Eminescu, pentru ziduri.

v. 14: „Ş-a cărui origină în secoli s-a răpus" (secoli pentru veacuri).

v. 26: „Lăsă urmele sale blestemul unui sînt" (sînt pentru sfînt, formă veche, încă în uz, în popor).

v. 44: „Intră o jună doamnă, frumoasă şi fugind" (pentru tînăra doamnă).

v. 55: „Astfel ziceau, şi timpul un pas a mai făcut" (timpul pentru vremea). **La Umbra lui Mircea la Cozia.**

Lecţiuni superioare:

v. 7: „se strecoară" pentru „să strecoară" (pron. reflex.)

v. 9: „se desveleşte" pentru „se desvăleşte".

v. 20: „să fie" pentru „se fie".

v. 63: „jelesc" pentru „jălesc".

Erori îndreptate:

v. 44: „fapte ce l-au strălucit" în loc de „l-a".

v. 53: „groaznic" în loc de „groaznec".

Variante:

v. 23: Traian gloria (în loc de cinste a) Romei ce se luptă cu Natura.

Ritmul defectuos în ambele forme: corect ar fi fost: glorie a.

v. 30: De la fii ai Romîniei (în loc de fiii) care tu o ai cinstit.

v. 49: Au trecut timpii acei, timpi (vremile-acelea, vremi) de fapte strălucite. Varianta defectuoasă ritmic, corect: „timpii aceia, timpi"; — greşeala poate fi imputată tipografiei.

La Răsăritul lunei la Tismana.

Lecţiuni superioare:

v. 3: privelişte pentru priveleşte.

v. 4: a admira pentru ammira (italienism! de la ammirare).

v. 9: tainicele pentru tainecile.

v. 15: stijarilor pentru ştejarilor.

v. 26: şoaptele pentru şoptele.

v. 28: vijelii pentru vijălii.

v. 36 erau pentru era.

v. 66: propăşirei pentru propăşîrei.

v. 26: „Şoaptele, adînci murmure ce iau viaţă (viaţa) în pustii". Insemnată restabilire de sens: „a lua viaţă" înseamnă a însufleţi pustiul, în timp ce „a lua viaţa" înseamnă contrariul, a suprima orice viaţă în pustiu. Sagacelui editor i-a scăpat contrasensul din ediţia „de bază" de la 1847, faţă de intenţia autorului şi a conservat greşala de tipar.

Variantă.

v. 2: A copilei dulce (iubitei mele) frunte cu vii umbre colora.

Din această „sondare", — pe care din economie de spaţiu nu o putem lărgi, — reiese limpede că autorul care şi-a revizuit textul, renunţînd la fonetisme provinciale, corectînd dezinenţe artificiale, restabilind acordul gramatical, introducînd variante bine cugetate (ca acea restrîngere a generalizării: fiii Romîniei, la fii ai Romîniei, referitoare la el şi la Ghica, excursioniştii de la Cozia din anul 1842), era în deplinătatea facultăţilor lui mintale. Conservarea fonetismelor provinciale şi a unor terminaţii îndoielnice, ca groaznec şi tainec, voite sau nevoite în 1847, nu ni se pare justificată decît printr-un respect exagerat faţă de o ediţie în general mai îngrijită dar nu impecabilă. Ediţia din 1863, consultată cu atenţie, din pricina greşelilor de tipar şi pentru îndreptarea lor, confruntată cu precedenta, ni se pare valabilă, întrucît oglindeşte evoluţia filologică şi estetică a unui mare poet, care şi-a revizuit producţia mai veche în genere cu justeţe şi cu un instinct artistic neslăbit.

Nu sîntem de acord cu editorul asupra urechii muzicale a lui Gr. Alexandrescu şi nu ne lăsăm convinşi de unele note în subsol, care justifică schimbarea de accent tonic după pronunţia grecească sau franceză a cuvîntului de origină. Gr. Alexandrescu ne oferă paradoxul pendulării între minunatele elegii muzicale, cu amintirea cadenţei lamartiniene, şi aritmiile cele mai supărătoare. Poetul începe o poemă cu metru iambic, dar nu-l susţine pînă la capăt. Trece la alta, cu metru trohaic, dar nici pe acesta nu-l duce multă vreme. Se vede că îşi întrerupea lucrul şi nu-şi regăsea ritmul originar, la el ca la mulţi alţi poeţi neconştient, cu toată intelectualitatea înaltă a gîndirii lui.

In prima poezie citată, iată două versuri care se împerechează logic şi prin rimă:

„Orcum va fi, mi-e scumpă cetatea ce-a domnit,
O iubesc căci e tristă şi căci a suferit". (pag 68, v. 35—36).

Intîiul vers e de o muzicalitate desăvîrşită şi începe iambic paragraful. Al doilea vers e simplă proză, de o urîţenie care nu mai trebuie relevată, iar dacă ar fi să înceapă iambic, ar cere accentul tonic imposibil: „O iubesc" etc.

Incă un exemplu? Să-l luăm îndată mai sus, cu alt cuplu de versuri:

„Căci mii de glasuri stinse d-al tiraniei fier
In strigări dureroase s-au înălţat la cer". (v. 31—32).

Iarăşi întîiul vers, iambic, sună fără greş, dar al doilea, mai bun decît corespunzătorul din citatul precedent, nu poate fi accentuat similar: „In strigări"!

Eliade, în vremea cînd îl dăscălea pe Grigore Alexandrescu, care avea să-l depăşească în poezie, simţise punctul slab al învăţăcelului său, dar nu i-a putut corecta neajunsul.

In n-rul viitor, vom continua examinarea acestei foarte meritorii ediţii.

Şerban Cioculescu

---

*) Opere, I. Poezii: Ediţie critică, note, variante şi bibliografie de I. Fischer, studiu introductiv de Silvian Iosifescu, 1957. ESPLA, in-8, 602 pag...

Luni 17 martie a.c. a încetat din viaţă tovarăşul Ion Boldici, membru al Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

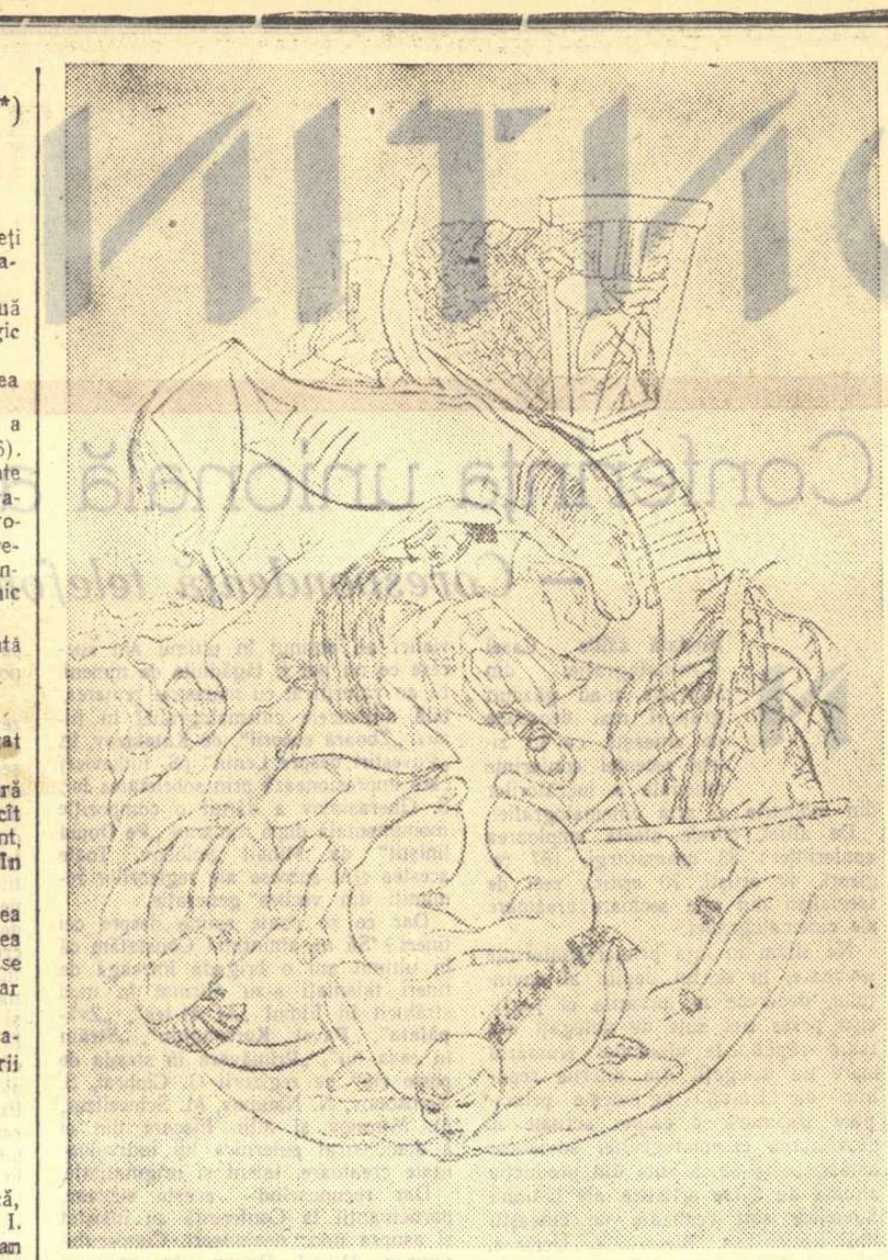

VASILE KAZAR „Butinari"
(Din seria de 12 desene „Pita de mălai")

ORIZONTURI NOI IN FILM

Către sfîrşitul lunii acesteia se va întruni la Bucureşti comisia internaţională a cinematografiilor din ţările socialiste, spre a stabili datele concrete ale Congresului filmului, pe care-l vom găzdui în Capitala ţării la toamnă.

Filmul romînesc a dobîndit, în vremea din urmă, un număr de succese pe plan internaţional care, dacă se poate spune, i-au răpit un „avantaj". Acela de a i se mai acorda circumstanţe atenuante pentru tinereţe. Cu puţine excepţii, acesta este şi cazul cinematografiei unor ţări prietene, cu o experienţă relativ mai avansată. In situaţia prezentă, cinematografia ţărilor socialiste poate şi trebuie să se ia la întrecere cu cele mai bune ţări producătoare de filme de pe piaţa mondială. Festivalurile internaţionale din ultimii ani au confirmat, cu strălucire, această posibilitate, deschizînd o nouă perspectivă filmelor lumii noastre.

Această perspectivă, bazată pe cooperarea şi emulaţia creatoare, a stat la temeiul dezbaterilor primei Conferinţe a cinematografiei din ţările socialiste, ţinută la Praga, în cursul lunii decembrie, cu o participare reprezentativă: U.R.S.S., R.P. Chineză, R.D. Germană, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, R.P.D. Coreeană, R.P. Mongolă, Romînia şi o delegaţie de observatori din Iugoslavia.

Rapoartele şi intervenţiile susţinute de vorbitori cu greutate, din toate aceste ţări, au ţintit mai întîi să lămurească, în lumina actualităţii, principalele probleme teoretice ale creaţiei de film, trecîndu-se apoi la stabilirea unor baze concrete de colaborare pentru viitorul cel mai apropiat. Zile şi seri întregi, o săptămînă şi jumătate, hotelul internaţional „Drujba" („Prietenia") din Praga a găzduit discuţii vii, vizionări ale ultimelor producţii şi multiple schimburi de păreri între cei 75 de cineaşti prezenţi, în jurul cărora roiau membrii remarcabilului aparat tehnic al cinematografiei cehoslovace, organizatoarea conferinţei.

In afara sarcinilor directe asumate în cadrul delegaţiei romîne, atras de frecvenţa referirilor, în majoritatea alocuţiilor la „artele surori" ale filmului, am întreprins, printre colegii străini, autori ai unor filme de seamă, un fel de „anchetă internaţională" (apărută, parţial, în „Contemporanul" şi „Utunk") cu privire la relaţiile actuale dintre: film şi literatură, film şi pictură, film şi teatru. M-a interesat în special raportul dintre aceste din urmă două arte, ale căror taine mă străduiesc, cu pasiune, să le deprind. In legătură cu aceasta, am avut fructuoase conversaţii cu regizorul sovietic Kozinţev (colaboratorul lui Cerkasov în „Don Quijotte"), şi cu cineaştii chinezi Cen Li-tin şi Cen Ciuan-mai, ale căror păreri şi experienţe în specificul naţional al artei spectacolului mi-au stîrnit o deosebită luare aminte.

Contribuţia romînească la lucrările Conferinţei de la Praga a fost utilă şi eficientă, atît prin raportul prof. George Macovescu, directorul general al cinematografiei noastre, cît şi prin contactul permanent, pe idei şi probleme, cu personalităţile proeminente ale tuturor delegaţiilor. De aceea propunerea delegaţiei noastre de a găzdui la Bucureşti următoarea conferinţă a cinematografiei din ţările socialiste, cu o participare internaţională mai largă, a fost primită cu unanimă căldură.

Una din problemele cele mai intens dezbătute, în legătură cu perspectiva filmelor ţărilor noastre, a fost aceea a neorealismului, a avantajelor şi dezavantajelor pe care le prezintă preluarea directă a calităţilor şi cusururilor acestui stil, de origine italiană, de către unii dintre creatorii noştri. Prezentarea unor filme de acest gen, realizate de regizori şi scenarişti din cîteva ţări (Ungaria, R. D. Germană, U.R.S.S. şi altele), a servit ca arenă a unui schimb lămuritor de opinii. S-a insistat asupra ideii că „arta nu numai că satisface o necesitate, ea stîrneşte o alta". Şi a fost impresionantă declaraţia lui Mihail Romm, care, aducînd un omagiu şcolii lui Zavattini, cineastul italian binecunoscut (al cărui interviu publicat în „L'Humanité" a circulat pe culoarele conferinţei), a exaltat marea tradiţie a operei lui Eisenstein şi Dovjenko, spunînd: „O bună bucată de vreme, noi am pierdut exact ceea ce neorealiştii italieni au luat bun din realismul nostru: aprofundarea vieţii de toate zilele".

Un înalt exemplu de prezenţă artistică în actualitate a cinematografiei sovietice, ilustrînd excepţionala ei adaptare la exigenţele cele mai înalte ale spectatorului contemporan din toate ţările, a fost filmul „Zboară cocorii", de Kalatazov, care (după părerea generală) va cîştiga laurii festivalurilor internaţionale ale anului acestuia. Filmul acesta şi altele ca el, demonstrează că sentimentul modern al progresului nu înseamnă neapărat „occidentalism", că piaţa occidentală poate fi cîştigată, într-un viitor apropiat, de filmele noastre, deoarece formele noastre de viaţă sînt forme superioare, dar că aceste forme noi cer un nivel superior de expresie artistică.

Ideea unui „Hollywood al socialismului", întrevăzută într-un fel de Zavattini, a cîştigat, la conferinţa, adepţi entuziaşti. Şi, spre mîndria noastră, cîţiva stimaţi cineaşti străini au indicat, în acest scop, Bucureştiul.

Prima întîlnire a cineaştilor din ţările socialiste a constituit un început foarte promiţător, pe care îl va dezvolta următoarea conferinţă, la toamnă, în capitala Republicii Populare Romîne, cînd am convingerea că recolta de filme romîneşti a anului în curs („Erupţia", „Dincolo de brazi", „Ciulinii Bărăganului", „Se ridică ceaţa", ş.a.) va ridica prestigiul cinematografiei la un nivel corespunzător celui dobîndit de prezenţa internaţională a ţării noastre ca factor de pace şi de cultură democratică.

Pînă atunci, pe cineaştii noştri îi aşteaptă confruntarea de la Cannes şi Karlovy Vary şi gala filmului romînesc de la Paris.

Mihnea Gheorghiu

NOTE

O cuime inversă

După ce ne-a demonstrat, în „Păunul de aur", că poate scrie un roman istoric mediocru, O. Pascaluţă a ţinut să ne încredinţeze — şi în nuvela „Echinox" a şi reuşit — că poate scrie mult mai prost. Nuvela „Echinox" este remarcabilă prin vulgaritatea gîndirii, vulgaritate care — ce e drept! — este echivalată de aceea a exprimării. O vulgaritate multilaterală în care unitatea dintre fond şi formă nu se rupe. O vulgaritate polivalentă care încearcă să murdărească toate domeniile spirituale, teoretice şi practice, pe care le atinge. Autorul reuşeşte să se menţină neîntrerupt la cel mai de jos nivel al înţelegerii şi expresiei, ceea ce constituie, fireşte, un merit deosebit.

O. Pascaluţă îşi vrea eroii intelectuali, şi anume pictori. Problemele de creaţie artistică, delicata şi complexa psihologie a creaţiei, problema iubirii, amiciţiei, dar ce probleme nu atinge şi nu frămîntă iscusitul autor, ce simţăminte umane nu face el a fremăta! Nivelul de gîndire şi simţire:

„Drept răspuns Lascu izbucni într-un rîs nefiresc, de om beat sau nebun. Dimitrie îl aşteptă să termine, apoi îi spuse:

— Ai sictir, că nu mai ştii ce-i cu tine". Dimitrie şi Lascu sînt, după autor, doi mari pictori.

Personajele nuvelei se-mbată, se droghează, se mint, se urăsc într-o egalitate care anulează distincţiile de pozitiv şi negativ. Totul se petrece, s-ar zice, într-un coşmar în care nici un personaj nu se poate închega, nici un act nu se declanşează, nici o acţiune nu se schiţează. Eroii par somnambuli, stinşi de o boală care duce la destrămarea personalităţii. Ei apar, pleacă, vin şi se duc fără sens, fără logică, fără consecinţe. Cînd două fantome se văd, îşi spun ceva neclar, nedefinit, apoi una pleacă brusc, nu se ştie de ce... (O lege a universului pascaluţian există totuşi: oamenii nu se salută, nu-şi dau mîna, anulînd orice convenţie de acest fel). Subiectul nu se poate povesti pentru că el nu există. Personajele nu pot fi definite fiindcă sînt inconsistente, în dezagregare.

Să încercăm totuşi să schiţăm măcar principalul personaj, acela care ar fi menit să preia destinul plasticii. Personaj? Greu de spus, fiindcă Dimitrie Merişor pare şi el grav atins de morbul descompunerii personalităţii. Să încercăm, totuşi... Gîndul lui „se împotmolea şi se zbătea neputincios" sau „obosit, accepta o înfricoşătoare goliciune". Nimic, zice Merişor, nu poate fi uitat sau iertat. „Dar atunci cînd nu ne rămîne nimic altceva de făcut, trebuie să ne împăcăm", adică să ne resemnăm. Tot eroul pozitiv: „Dacă n-aş fi rău, mi-ar fi silă de mine. Aşa, mi-e silă de alţii". Eroul nu vrea să se pronunţe, nu ia atitudine, ci tace: „Tăcerea are şi ea roadele ei..." Merişor renunţă uneori foarte greu, alteori foarte uşor, nu se poate şti de ce... El e stăpînit de o puternică nemulţumire, dar... tace: „Infricoşător este că mai am prea puţine dorinţi. Mi se pare că sînt laş..." Unui cunoscut, Merişor îi spune: „...E cu neputinţă să gîndeşti... Şi nici nu vreau". Sau: „Cîteodată impresiile şi presimţirile sînt mai răscolitoare decît certitudinile". Credem că e suficient. E o gîndire a neputinţei. Şi o neputinţă a gîndirii, justificarea laşităţii. Trecutul apare ca fatalitate, iar viitorul ca presimţire, strivit de greutatea unui trecut ce nu poate fi înţeles şi schimbat. Să nu fim acuzaţi că am scos aceste citate din context: ele sînt debitate fără nici o legătură, fiindcă totul apare aici ca fără nici o legătură, obscur, vag, penibil.

Fireşte, colegii noştri pictori s-ar putea simţi insultaţi de nuvela lui Pascaluţă, dacă realizarea ei literară n-ar face din ea doar o insultă la adresa propriului ei autor. Şi ar fi neserios să luăm în serios o penibilă elucubraţie, să discutăm ideile unei nuvele fără idei, a unui cetăţean prost informat care scrie o nuvelă informă. Nu ştiu dacă O. Pascaluţă va putea vreodată să scrie ceva ca lumea; e posibil. Dar ştiu că o asemenea insanitate n-ar fi trebuit publicată.

Paul Georgescu

●

La radio, poeţi şi compozitori anonimi

Eludabilă consecvenţa cu care posturile noastre de radio transmit în fiecare sîmbătă şi duminică, iar uneori şi în celelalte zile ale săptămînii, cîntece şi romanţe, de poeţi şi compozitori romîni mai vechi. Versurile cantabile şi melodiile sentimentale continuă să placă, — dovadă că modestele genuri sînt cultivate şi de către poeţi şi compozitori ai zilelor noastre.

E foarte frumos că se precizează totdeauna cine cîntă respectiva bucată: Mia Braia, Ioana Radu, Rodica Bujor, Alexandru Grozuţă, Ştefan Lăzărescu sau Ion Luican. Aceşti valoroşi artişti au incontestabile merite în popularizarea versurilor şi melodiilor respective, încît — poeţii şi compozitorii nefiind pomeniţi — puţin lipseşte să se creadă că versurile şi muzicile le-au compus chiar cîntăreţii. Afară bineînţeles de cazul că vreun ascultător neavizat îşi închipuie poate că le-a compus crainicul care le anunţă.

Desigur, minutele emisiunilor radiofonice dedicate versurilor puse pe muzică sînt numărate, deci cu greu ar putea încăpea în ele şi numele poeţilor şi compozitorilor care au făcut respectivele versuri şi melodii.

Dar, cu puţină bunăvoinţă, s-ar putea încerca. Numele actualilor anonimi nu sînt prea lungi. Pe unii compozitori îi cheamă: Ionel Fernic, George Cavadia, D. Mihăilescu-Toscani, Ionel Băjescu-Oardă (ultimii doi, în viaţă), iar modeştii poeţi se numesc: Cincinat Pavelescu, Artur Enăşescu, A. de Herz, Traian Demetrescu, Maria Cunţan, George Coşbuc, Mihail Eminescu, Vasile Alecsandri etc.

C. Cristobald

CRONICA DRAMATICA

„Arborele genealogic" de LUCIA DEMETRIUS

(Teatrul Naţional „I. L. Caragiale" — Studio)

Mezalianţele au făcut strălucită carieră în dramaturgia europeană de după 1900, prelungind într-un cadru pasional dezlegat de vechile canoane, conflictul romantic al iubirilor zădărnicite de legile aspre ale unui regim de castă. Bineînţeles, tratarea temei exclusiv şi intensiv pe versantul sentimental a dus repede la fixarea unui tipar stereotip care a schematizat incurabil producţiile de acest gen. De obicei fata nobilă descoperea în amorezul fără blazon mari calităţi morale adăugate unei construcţii fizice de o remarcabilă robusteţe. A apărut şi a persistat în aceste drame ideea salvării vechilor familii prin inocularea sîngelui proaspăt, inalterat al castelor inferioare. In literatura noastră dramatică, tema a cunoscut o amplă tratare în primele două decenii ale secolului, la unii dramaturgi astăzi uitaţi, gen Polizu-Micşuneşti şi, ceva mai tîrziu, în opera dramatică a lui Caton Theodorian.

„Arborele genealogic" de Lucia Demetrius, are meritul că reluînd, astăzi, conflictul stîrnit de pătrunderea unei fete de ţăran într-o familie boierească, tratează materialul dramatic sub aspect ideologic şi într-un climat care stabileşte limpede sensul social al problemei. Este lesne de observat că autoarea piesei nu creează personaje inedite, necunoscute dramaturgiei noastre. Suzana Manea-Voineşti, stăpînă cu ţîfne şi înalte principii, mergînd pe linia „boierilor de baştină" legaţi de moşie şi obiceiurile pămîntului (din familia literară a lui Miron Iuga), ca şi Alecu Băleanu, aristocratul sărăcit şi îmbătrînit în berbantlîcuri, ne sînt bine cunoscuţi. Cuplul Vardari, odrasle boiereşti rîzgîiate şi imorale (el cu monoclu, ea cu istericale) sau bătrîna slugă credincioasă Maranda, au condimentat nu o dată creaţii dramatice mai vechi. Populîndu-şi piesa cu asemenea personaje, Lucia Demetrius le urmăreşte reacţiile în vremea noastră, încearcă să le verifice rezistenţa în lumina actualităţii. Unui vechi conflict construit artificial, pe o bază etică falsă, autoarea „Arborelui" îi descoperă suportul social şi, astfel, înţelesuri noi. Fata de ţăran care se căsătoreşte cu Dragoş Manea-Voineşti este purtătoarea de cuvînt a idealurilor eticii comuniste. Ea se angajează în discuţii aprinse de idei, intenţionînd cu naivitate s-o convertească pe bătrîna Suzana la un nou crez moral. Cu oarecare întîrziere masca austeră a Suzanei va fi smulsă cu o bruscheţe salutară şi astfel finalul piesei va putea să consemneze prăpastia adîncă dintre două concepţii deosebite cu privire la viaţă şi fericire. Dragoş Manea-Voineşti, tînăr savant talentat, cu manii nobiliare adînc înrădăcinate, va opta, în cele din urmă, pentru principiile etice ale socialismului, urmînd îndemnurile tinerei sale soţii.

Aura Buzescu, Dina Cocea, Eugenia Popovici, Geo Barton, Alfred Demetriu, Al. Demetriad într-o scenă din actul III

Este incontestabil că Lucia Demetrius a ajuns la o formulă dramatică în care interesul pentru dezbaterea ideologică este strîns legat de pasiunea creării unor tipuri memorabile. Cele mai de seamă izbutiri ale piesei se găsesc, astfel, pe plan caracterologic. Ţinuta şi morga Suzanei sînt întreţinute de textul piesei cu dibăcie, în vreme ce comicul savuros al apariţiilor lui Tante Duky, caracterizează substanţial personajul. Faţă de galeria „vechilor", colorată cu generozitate în tonuri semnificative, făptura Laurei, care dă glas în piesă ideilor înaintate, apare, pe nedrept, simplificată şi discursivă. O sumară comparare a perechii Mariana-René Vardari, stigmatizaţi în acvaforte, cu cuplul Dragoş-Laura evidenţiază artificialitatea celor din urmă, în ciuda sarcinilor covîrşitoare care le-au fost repartizate în ansamblul dramatic al piesei.

După cum ne mărturiseşte în caietul-program, Lucia Demetrius a dorit să realizeze în „Arborele genealogic" o viguroasă demascare a acelor oameni care au stăpînit în trecut şi „a căror sensibilitate şi bunăvoinţă graţioasă izbuteau să te facă să te simţi fericit de mic, cumplit de neînsemnat", oameni care „exploatau cu amabilitate, pretindeau, apăsau şi la nevoie nimiceau". Se poate spune că autoarea s-a apropiat de obiectivul propus mai ales pe plan portretistic, prin tratarea atentă, în textul scris pentru acestia, a personajelor de asemenea speţă. Bineînţeles, aceste portrete ar fi căpătat un alt relief, la tensiunea unei înfruntări cu oponenţi viguroşi şi pe deplin viabili.

Oricum, „Arborele genealogic" poartă amprenta unei combativităţi remarcabile, stîrnită de un ucigător dezgust pentru peisajul moral al vechilor clase, condamnate de istorie.

★

Realizarea atmosferei vetuste a conacului Manea-Voineşti a creat piesei un cadru excelent la Studioul Teatrului Naţional. Intr-un decor cu elemente simple, regia (Moni Ghelerter) a realizat o ambianţă remarcabilă, la care participă mobila grea, întunecată, şi scara de o rusticitate pretenţioasă, lumina obosită a amurgului şi mişcarea lentă a întregii acţiuni.

Cum era şi firesc, directorul de scenă a acordat cel mai mare interes reliefării contrastului dintre cele două lumi care se înfruntă. Urmînd indicaţiile textului, el a apăsat mai cu seamă pe latura reprezentării caracterului anacronic al vieţii de conac boieresc, lăsînd tumultul vieţii noi să răzbată în răstimpuri şi atunci, în surdină. Este greu de apreciat contribuţia Aurei Buzescu la reuşita spectacolului. Prezenţa marii actriţe luminează magic contururile piesei şi dă replicilor virtuţi nebănuite. Aura Buzescu nu s-a lăsat captivată de aerele distinse, aproape sacerdotale, ale Suzanei Manea-Voineşti. Dincolo de mişcările aristocratice ale stăpînei clanului, spectatorul a putut urmări zvîcnirile firii sale mîndre şi aprinse, iar în meandrele vocii mîngîietoare s-au auzit, nu o dată, reflexe neaşteptate, mărturisind un caracter ardent, stăpînit cu deosebită pricepere. Eugenia Popovici, Dina Cocea şi Alfred Demetriu au valorificat cu măiestrie rolurile ce le-au fost încredinţate. Apariţia Elenei Sereda în rolul Laurei Ciobanu ne-a reamintit că acestei actriţe, utilizată aproape exclusiv în pale apariţii cu text plat, i s-ar cuveni marea verificare scenică de atîta vreme aşteptată.

V. Mîndra

CONTINENTE

AGENDA

● Sub titlul „Pămînt strămoşesc", a apărut la Calcutta, în editura „Sahitia Kone" un roman al scriitorului bengalez Krisnagopalla Bhattaciaria. Cartea se referă la anii celui de-al doilea război mondial şi în special la marea foamete din 1943. Cele mai impresionante pagini ale romanului sînt consacrate tragediei sutelor de mii de oameni simpli, care, rămaşi fără adăpost şi fără hrană, mureau pe străzile Calcuttei.

● Sub redacţia lui Mohacrişna Dhara, a apărut de curînd la Delhi o antologie de folclor intitulată: „Frunze de platan". Culegerea publicată de marea editură „Atma Ran and Sons" prezintă — pentru prima dată în istoria literaturii indiene — bogatul, dar puţin cunoscutul folclor din Caşmir.

● 35 de prozatori şi poeţi indieni din statul Kerala, printre care şi cunoscutul poet indian Vallathal, s-au adresat — după cum informează agenţia Press Trust of India — Organizaţiei Naţiunilor Unite, cerînd interzicerea tuturor experienţelor cu arma nucleară ca prim pas pe drumul spre dezarmarea generală şi interzicerea totală a armei atomice şi nucleare.

Mit indian

● In 1961 se împlinesc 100 de ani de la naşterea clasicului literaturii indiene şi universale, Rabindranath Tagore. Pentru a pregăti din timp festivităţile ce vor avea loc cu acest prilej, Academia Literară din India a constituit un comitet de organizare sub preşedinţia lui J. Nehru. Va fi publicată, printre altele, o ediţie jubiliară a operelor alese ale marelui scriitor, în 3 sau 4 volume, care va fi tradusă în toate limbile naţionale ale Indiei. In Bengalul de nord se desfăşoară acum cercetări în vederea adunării unor noi materiale pentru completarea biografiei lui Tagore.

● Revista „Pen-Clubului" indian remarca recent numărul mereu crescînd al traducerilor din literatura rusă şi sovietică apărute în diferite limbi indiene. Astfel, în editura „Eastern Trading Co." din Calcutta, au apărut în limba bengali „Rudin" de Turgheniev şi o culegere de povestiri pentru copii de L.N. Tolstoi. In limba malayalam, vorbită în sudul Indiei, au apărut în cursul anului trecut: „Război şi pace", „Crimă şi pedeapsă" şi „Pe Donul liniştit". Revista subliniază că aceste traduceri exercită o influenţă favorabilă asupra literaturii scrise în diversele limbi naţionale indiene.

● De curînd a luat fiinţă la Delhi, prin grija Ministerului Educaţiei, Trustul Naţional al Cărţii. Premierul Nehru, care a luat cuvîntul la ceremonia înfiinţării acestei organizaţii, a arătat că scopul ei este de a edita cărţi bune la preţuri accesibile maselor de cititori, bibliotecilor şi instituţiilor de învăţămînt.

In primul său plan editorial, Trustul Naţional al Cărţii şi-a propus să acorde o deosebită atenţie tipăririi lucrărilor clasice din literatura originală şi universală.

S. Carp

Conferinţa unională a cineaştilor sovietici

— Corespondenţă telefonică de la Moscova —

Niciodată sălile Casei Cinematografiei din Moscova n-au găzduit grupuri mai deosebite de cineaşti, ca în zilele recentei conferinţe unionale a lucrătorilor din industria şi arta cinematografiei.

De altfel, cifrele atestă amploarea conferinţei: 83 dramaturgi, 187 regizori, 40 artişti, 70 critici, zeci de specialişti din alte sectoare creatoare ale cinematografiei.

Ne aflăm în faţa primei conferinţe unionale, în sensul deplin al cuvîntului, deoarece la lucrările ei participă peste trei sute de delegaţi din toate republicile unionale. Numărul mare de delegaţii din diferite republici ale Uniunii oglindeşte principala trăsătură a etapei actuale în dezvoltarea cinematografiei sovietice: astăzi, peste 50 la sută din producţia anuală de filme artistice ale Uniunii Sovietice sînt realizate de cineaştii din Kazahstan, Bielorusia, Ucraina, Armenia, Republicile Baltice şi din Asia Centrală — într-un cuvînt, de acele republici unionale care încă nu de mult fie că nu produceau de loc filme artistice, fie că produceau prea puţine. Pe bună dreptate, majoritatea participanţilor la Conferinţă au fost unanimi în a declara: **„Incercăm o deosebită satisfacţie văzînd că au început să rodească din belşug toate ramurile puternicului arbore al cinematografiei multinaţionale din U.R.S.S.".**

Şi o confirmare concludentă a acestor cuvinte au constituit-o filmele noi vizionate la Conferinţă. Erau printre ele creaţii ale tuturor republicilor pomenite mai sus. A emoţionat profund filmul care evocă viaţa remarcabilului bolşevic **„Leninistul Kamo"** — o producţie a cineaştilor armeni. Studioul „Riga" a prezentat o ecranizare a dramei psihologice **„Nauris"**, maeştrii cinematografiei uzbece au bucurat Conferinţa cu filmul **„Avicena"**, iar cineaştii cazahi au prezentat comedia muzicală **„Simpaticul nostru doctor"**.

In raportul său, ministrul Culturii, N. A. Mihailov, a adus date statistice impresionante care vorbesc semnificativ despre saltul uriaş realizat în ultimii cinci ani de producţia cinematografiei sovietice; **de la 6—8 filme pe an, s-a ajuns la 144!** Dar nu e vorba numai de rezultatele cantitative. Atît raportul lui N. A. Mihailov cît şi raportul dramaturgului E. Gavrilovici, a regizorului Mihail Romm, a criticului R. Iurenev, concordă asupra concluziilor privind lucrările din ultima perioadă.

Anul trecut au fost realizate numeroase scenarii remarcabile, cum sînt de pildă, ultima lucrare a regretatului Alexandr Dovjenko **„Poemul mării"**, sau **„Comunistul"** de E. Gavrilovici — emoţionanta poveste a unuia din eroii generaţiei care a înfăptuit Revoluţia din Octombrie.

Numeroşi vorbitori au subliniat însă că uneori temele de actualitate sînt abordate de autorii scenariilor cinematografice mai ales în sensul conflictelor minore, într-un cadru îngust al vieţii cotidiene, acordîndu-se o atenţie mai mică temei principale: munca. Fără îndoială, dramaturgii sînt de vină că viaţa poporului sovietic, cu diversitatea infinită a aspectelor ei şi bogăţia ei de fapte eroice nu e reflectată îndeajuns în filmele artistice.

Numai prin dezbaterea problemelor majore ale epocii, prin reprezentarea realizărilor mari, eroice, poate fi înfăţişată în mod amplu realitatea, modul de viaţă al contemporanilor noştri, constructori ai comunismului. Omul nou poate fi prezentat veridic numai dacă tema e abordată cu mult curaj, fără a ne teme că-l situăm pe personajul principal pe poziţii critice, de mari şi adînci conflicte, fără a sărăci însă conţinutul spiritual al omului simplu. Trebuie subliniat faptul că la Conferinţă a domnit o atitudine exigentă, autocritică, faţă de neajunsurile constatate. Se poate afirma cu certitudine că regizorii sovietici au obţinut în ultimii ani succese ce nu pot fi tăgăduite de nimeni. Ei au valorificat cu măiestrie remarcabilă mijloacele cinematografiei în filmul **„Zboară cocorii", de Kalatazov,** în **„Povestiri despre Lenin"** (S. Iutkevici) care impresionează prin sobrietatea lor. S. Gherasimov a dăruit o compoziţie monumentală după romanul **„Pe Donul liniştit"** de Mihail Şolohov. Toate acestea sînt succese ale regizorilor renumiţi din vechea generaţie.

Dar ce se poate spune despre cei tineri? Să ne amintim! Constatăm că în ultimii ani o brigadă întreagă de tineri talentaţi s-au afirmat în mod strălucit în filmul **„Al 41-lea", „Zvăpăiata", „Pavel Korceaghin", „Străin în casa lui", „Primăvara în strada de peste rîu"** de regizorii G. Ciuhrai, S. Samsonov, N. Naumov, M. Schweitzer, M. Mironov şi alţii. Fiecare din ei a demonstrat puternica lui individualitate creatoare, talent şi originalitate.

Dar recunoscînd aceste succese, participanţii la Conferinţă au insistat şi asupra unor neajunsuri. Cunoscutul regizor Mihail Romm, în raportul consacrat problemelor de regie, a citat o serie de lucrări slabe, cenuşii, şi a dovedit că aceste insuccese se datoresc schematismului, neglijării mijloacelor proprii artei cinematografice şi tehnicii ei de montaj, decupaj, prim planuri etc. E semnificativ că tocmai în privinţa problemelor de strictă specialitate s-au încins cele mai aprige discuţii. Regizorul G. Kozinţev, autorul trilogiei lui Maxim şi al filmului **„Don Quijotte"** a obiectat împotriva concepţiilor lui Mihail Romm, declarînd că filmele slabe sînt o consecinţă nu a incapacităţii profesionale sau a pregătirii tehnice insuficiente, ci a rutinei şi inerţiei. Palide sînt unele filme pentru că autorii lor n-au înţeles profundele conflicte din viaţă. Remediul contra insucceselor constă nu atît în căutarea de trucuri originale, ci în sezisarea sensului adînc al fenomenelor vieţii, al psihologiei umane. Kozinţev şi-a amintit de un caz hazliu din propria lui activitate. Pentru a realiza una din secvenţele filmului **„Reîntoarcerea lui Maxim"**, a invitat un campion al biliardului. Acesta luă tacul şi, fără să ochească, lovi bila şi aceasta, izbindu-se de celelalte, le plasă în pungile mesei de biliard. Cei de faţă, uimiţi, l-au întrebat pe campion: „Cum de reuşiţi asemenea performanţă?" Acesta, cu chipul cel mai senin, răspunse: **„Nimic mai simplu. Trag direct la ţintă şi restul vine de la sine".**

„Intr-un sens la fel de simple sînt şi sarcinile noastre", spune Kozinţev. Să tragem la ţintă: să oglindim viaţa, omul nou, restul vine de la sine. Dar fireşte că e un mod de a vorbi. In realitate, nimic mai complicat decît noţiunea aparent atît de simplă: viaţa omului.

Dezbaterile de la Conferinţă au cuprins în genere toate aspectele esenţiale ale creaţiei cinematografice. Dacă discutarea detaliilor fiecărui film în parte a prilejuit opinii divergente, în privinţa problemelor de ansamblu s-a realizat o impresionantă unanimitate.

Cu aceeaşi pasiune cu care au fost discutate problemele de creaţie, s-au analizat la Conferinţă şi problemele organizatorice de producţie.

In raportul lui S. Gherasimov, ca şi în multe dintre cuvîntările vorbitorilor, s-a subliniat că în cinematografia sovietică s-a afirmat o pleiadă strălucită de actori. Are loc procesul continuu de completare a forţelor actoriceşti. Pe lîngă Cerkasov, Surkov, Bondarciuk, Kuzneţov, Orlova, pe care i-au îndrăgit nu numai spectatorii sovietici dar şi cei de peste hotare, s-au adăugat actori din generaţia mai tînără care au devenit şi ei iubiţi şi apreciaţi, cum sînt: Strijenov, Izviţkaia, Makarova, Haritonov şi alţii. Acest proces continuu de înnoire a forţelor actoriceşti nu poate să nu ne bucure, dar în nici un caz el nu poate să justifice risipa de cadre actoriceşti. Or, la Conferinţă s-a subliniat că în unele cazuri un actor sau o actriţă talentată nu reapar pe ecran ani întregi. S-a subliniat că trebuie prelungită viaţa actorului pe ecran, trebuie să existe o atitudine grijulie faţă de noile cadre.

Un loc deosebit de mare a fost rezervat relaţiilor internaţionale ale cinematografiei sovietice. G. Jukov, preşedintele Comitetului pentru legăturile culturale cu străinătatea, I. Raciuk, director adjunct la Direcţia de Producţie a Filmelor, dramaturgul V. Oleakov au vorbit despre însemnătatea filmelor realizate prin colaborarea cineaştilor sovietici cu cei din ţările de democraţie populară. Printre alte creaţii realizate de cineaştii sovietici în colaborare cu cei din ţările de democraţie populară, au fost menţionate şi lucrările cu cineaşti din Republica Populară Romînă. S-a menţionat că în prezent cineaştii sovietici şi romîni lucrează la un mare film artistic „Tudor Vladimirescu". Colaborarea dintre cineaştii sovietici şi romîni a fost mai rodnică şi mai vastă în domeniul filmelor documentare.

Pentru cinematografia sovietică prezintă o însemnătate excepţională cuvîntarea rostită la Conferinţă de tovarăşa E. A. Furţeva, secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, precum şi mesajul de salut al Comitetului Central al Partidului adresat lucrătorilor din cinematografia sovietică, căruia i s-a dat citire în şedinţă de către tovarăşa E. A. Furţeva.

Acest mesaj al Partidului constituie un program de luptă şi un îndreptar pentru cineaştii sovietici, un imbold în crearea de noi opere în care viaţa poporului făuritor al comunismului trebuie să fie oglindită profund şi veridic.

In salutul adresat de participanţii la Conferinţă Comitetului Central al P.C. al U.S. se spune: **„In numele tuturor lucrătorilor din cinematografia Uniunii Sovietice, asigurăm scumpul nostru Partid Comunist, Comitetul Central Leninist al P.C. al Uniunii Sovietice, că ne vom dărui toate forţele, întreaga noastră pasiune şi toată inspiraţia artei noastre pentru crearea unor opere ale artei cinematografice demne de marele nostru popor şi de faptele lui eroice".**

I. Mironov

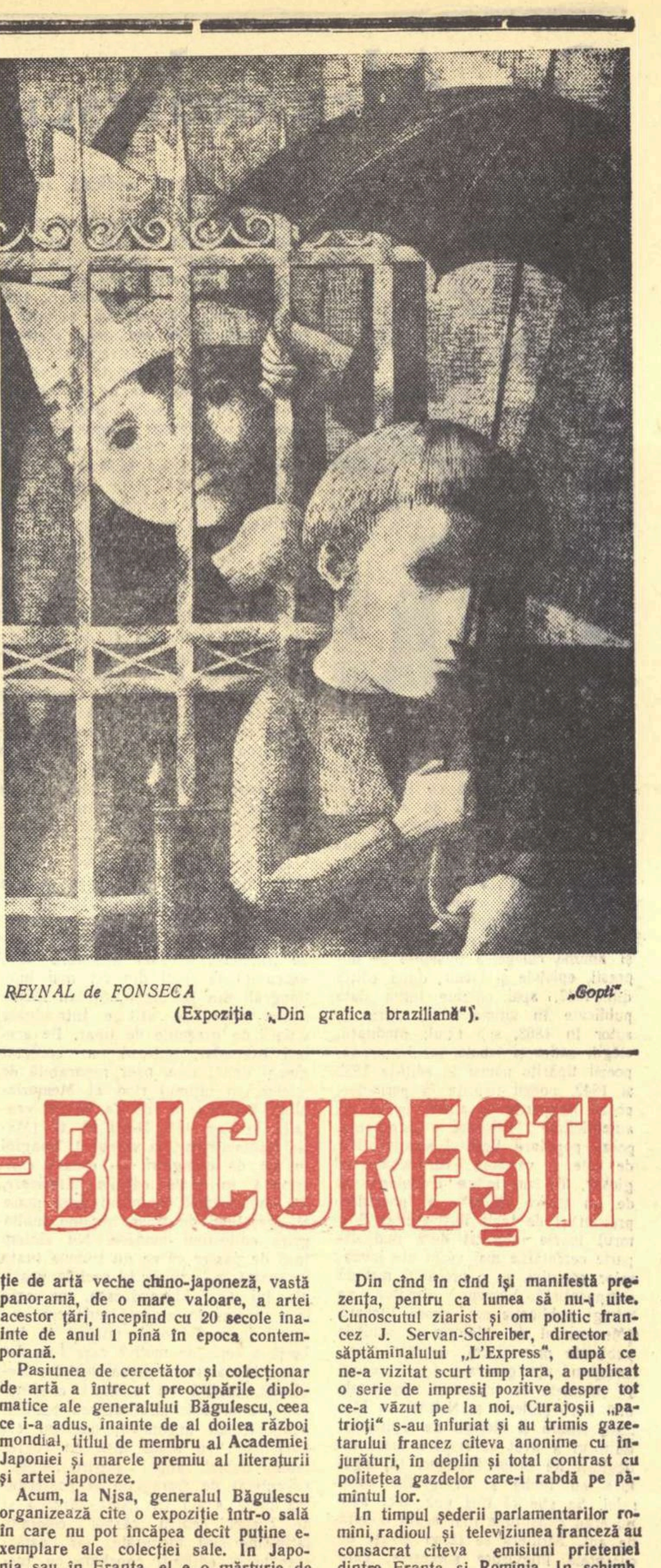
REYNAL de FONSECA *„Copii"*
(Expoziţia „Din grafica braziliană").

Note de drum din Franţa (IV)

PARIS-BUCUREŞTI

Pe Elvira Popescu ai privilegiul s-o întîlneşti, aproape în fiecare seară, la „Théâtre de la Madeleine". Ea joacă în rolul Rosariei din piesa „La Mamma" de André Roussin, adaptare liberă după romanul lui Vitaliano Brancati „Frumosul Antonio". „La Mamma" e o comedie uşoară, spumoasă, nu lipsită de aciditate împotriva ipocriziei prelaţilor catolici. André Roussin mărturisea că „într-o epocă în care teatrul este invadat de probleme americano-sexuale şi pare să se complacă în etalarea penibilă a unui anumit număr de asemenea cazuri, mi s-a părut salutar să tratez unul dintre acestea în comedie şi într-o culoare italiană".

In romanul italian, eroul principal era un bărbat, tatăl frumosului Antonio, căruia Raimu i-ar fi putut da o interpretare ideală. Preţuind-o pe Elvira Popescu, Roussin l-a transformat pe tată în „mamma", astfel că talentata actriţă romînă apare ca o siciliană mîndră de farmecele masculine ale fiului ei şi de escapadele sale galante. Farmecele lui Antonio se dovedesc însă a fi de domeniul fanteziei, escapadele inventate iar orgoliul matern se spulberă în vînt, pînă cînd un happy-end fatal readuce pe scenă un Antonio viril, care reface prestigiul mototolit al Rosariei.

Deşi polemizează subtil cu eroi introvertiţi, neputincioşi, psihopaţi, din anumite piese americane, „La Mamma" rămîne totuşi o comedie bulevardieră anti-bulevardieră în care intriga e uşurică, iar vorbele de duh cam exagerat fără perdea.

Elvira Popescu, comediană de înaltă clasă, a fost o italiancă îndrăcită, scînteietoare, de o inocenţă rafinată, parcurgînd între lacrimă şi zîmbet, între patetic şi ridicol, toată gama comicului burlesc. Secondată de ceilalţi parteneri, între care se remarcă în mod deosebit actorul Paul Faivre în rolul părintelui Giovanni, Elvira Popescu, pe scenă, e un magnet care polarizează tot spectacolul: hohote de rîs aproape la fiecare replică, zîmbete complice cînd „r"-ul e pronunţat ostentativ cu un fermecător şi autentic accent romînesc.

Directoare la „Théâtre de Paris", actriţă de mare prestigiu în Franţa, mereu tînără şi efervescentă, Elvira Popescu înalţă renumele artei romîneşti, pe drumul lui De Max, Maria Ventura, Yonell.

La Nisa, pe Coasta de Azur, am cunoscut un medic romîn plecat din ţară după primul război mondial. Doctorul Neagoe, fiul unor ţărani de prin părţile Olteniei, e un om cu părul argintiu, veşnic agitat, volubil, de o tinereţe a cărei vîrstă nu merită să fie trădată. Inainte cu cîţiva ani, ne-a vizitat ţara, a trecut prin locurile în care a copilărit, şi-a revăzut părinţii şi s-a reîntors la Nisa, uimit de transformările din satul şi din patria pe care a părăsit-o.

Cînd în 1956 răsunau cîntecele şi dansurile populare romîneşti pe Promenade des Anglais, în feericul decor al reflectoarelor care brăzdau cerul Mediteranei, doctorul Neagoe, aşezat pe un scaun din parc ca un modest spectator, rîdea şi plîngea. Bucurie, nostalgie? Inainte cu cîteva ore de spectacol, se agitase, se ocupase de scenă, de bilete, dar acum era liniştit. Vibraţiile muzicii şi sprinteneala jocului romînesc cuceriseră suflete pe Coasta de Azur cum n-au izbutit altădată milioanele stoarse de pe moşii şi aruncate la ruleta din Monte-Carlo.

In acelaşi imobil, împreună cu doctorul Neagoe, locuieşte la parter generalul George Băgulescu, fost ministru plenipotenţiar, care a făcut parte altădată din reprezentanţa diplomatică a Romîniei la Tokio. In 1942, din cauza unor aluzii la agresivitatea hitleristă dintr-o carte pe care a publicat-o în capitala Japoniei, Gestapoul a organizat împotriva sa două atentate neizbutite.

Cînd i-am trecut pragul casei, m-am aşteptat să găsesc nişte încăperi cu reminiscenţe ale confortului diplomatic de odinioară. Surpriză. Am intrat în 2 săli lungi de expoziţie, în care erau instalate picturi, gravuri, vase de bronz, ceramică reprezentînd o colecţie de artă veche chino-japoneză, vastă panoramă, de o mare valoare, a artei acestor ţări, începînd cu 20 secole înainte de anul 1 pînă în epoca contemporană.

Pasiunea de cercetător şi colecţionar de artă a întrecut preocupările diplomatice ale generalului Băgulescu, ceea ce i-a adus, înainte de al doilea război mondial, titlul de membru al Academiei Japoniei şi marele premiu al literaturii şi artei japoneze.

Acum, la Nisa, generalul Băgulescu organizează cîte o expoziţie într-o sală în care nu pot încăpea decît puţine exemplare ale colecţiei sale. In Japonia sau în Franţa, el e o mărturie de receptivitate a gustului artistic romînesc.

Magdalena Rădulescu e o pictoriţă cunoscută la noi. Anul trecut a fost în Romînia unde a avut posibilitatea să expună în cadrul unei expoziţii personale cîteva pînze lucrate pe Coasta de Azur. Expoziţia s-a bucurat de interes şi a stîrnit numeroase comentarii în revistele noastre. Am întîlnit-o pe Magdalena Rădulescu în atelierul ei modest, pe care-l dibui după ce treci prin interiorul unui magazin de pielărie. Atelierul: o cămăruţă aproape goală, dacă n-ar exista un scaun, pereţii plini de pînze cu o viziune fantastică, într-o beţie de culori care amintesc de fascinaţia luminii de pe însorita coastă a Mării Mediterane. O plimbare prin vechea Nisă, unde întîlneşti parfumul cetăţilor italieneşti de odinioară sau o raită prin vestita piaţă de flori deschisă numai între orele 2 şi 3 după masă, e întotdeauna binevenită mai ales cînd te-a ajuns din urmă oboseala (Magdalena Rădulescu a pictat în ultimele luni cîteva zeci de tablouri). Parcă pe faţa ei a trecut o umbră, parcă o răscolesc amintirile cînd îi dau veşti despre oameni cunoscuţi, despre prietenii din ţară. La revedere, la revedere, în Romînia, Magdalena Rădulescu...

★

Domnul Begouin. Domnul Castellani. Primul e fost ministru şi deputat radical. Al doilea e senator gaullist. Amîndoi preşedinţi, preşedinţi ai grupurilor de prietenie franco-romînă din Cameră şi Senat. In Cameră, 80 deputaţi francezi, în Senat 40 senatori de toate nuanţele politice, şi-au propus să militeze pentru o apropiere între Franţa şi Republica Populară Romînă.

Tot timpul cît a durat vizita parlamentarilor romîni în Franţa, la Lyon, Grenoble, Vienne, Marsilia, domnii Begouin şi Castellani au fost prezenţi. In autobuz, în Mistral sau în avion au guvernat gluma, şarja amicală, buna dispoziţie.

Două momente emoţionante. La Grenoble, la prefectura oraşului, am auzit imnul Republicii Populare Romîne iar pe masă, din loc în loc, se aflau steguleţe cu roş, galben, albastru.

In clădirea legaţiei romîne, la recepţia de adio, d. Begouin vorbeşte cu înflăcărare despre latinitatea comună a celor două popoare, despre pace şi prietenie. Efuziuni sentimentale, îmbrăţişări. La apel, coexistenţa răspunde prezent.

A doua zi, la palatul Bourbon, cu ocazia unui interviu, îl întîlnesc în cabinetul său pe d. le Troquer, preşedintele Adunării Naţionale a Franţei. El se declară partizan al prieteniei franco-romîne şi îşi exprimă dorinţa să ne viziteze ţara, despre care a auzit multe lucruri interesante. Daniel Mayer, personalitate marcantă a partidului socialist francez, din care face parte şi preşedintele Adunării Naţionale a Franţei, s-a reîntors de curînd din Romînia. D. Daniel Mayer, care a avut posibilitatea să-şi confrunte impresiile culese acum cu cele culese în 1934 cînd ne-a mai vizitat, a devenit un prieten apropiat al ţării noastre.

Parlamentari de diferite opinii, din care nu pot exclude nici măcar pe un deputat poujadist care a stat mai izolat într-un colţ al avionului ce ne ducea spre Marsilia, privesc cu sentimente care merg de la curiozitate pînă la simpatie Romînia de azi.

★

La Paris există şi Rrromîni verzi, eroi descinşi direct din opera lui Caragiale, Rrromîni verzi, la propriu şi la figurat. Ei scot şi publicaţii în care se îngrijesc de trecutul, prezentul şi viitorul neamului. Le-am căutat la cîteva chioşcuri. Nu le-am găsit. Parisul îi ignoră precum vulturul ciorile.

Din cînd în cînd îşi manifestă prezenţa, pentru ca lumea să nu-i uite. Cunoscutul ziarist şi om politic francez J. Servan-Schreiber, director al săptămînalului „L'Express", după ce ne-a vizitat scurt timp ţara, a publicat o serie de impresii pozitive despre tot ce-a văzut pe la noi. Curajoşii „patrioţi" s-au înfuriat şi au trimis gazetarului francez cîteva anonime cu înjurături, în deplin şi total contrast cu politeţea gazdelor care-i rabdă pe pămîntul lor.

In timpul şederii parlamentarilor romîni, radioul şi televiziunea franceză au consacrat cîteva emisiuni prieteniei dintre Franţa şi Romînia. In schimb, la radio Paris, în limba romînă, cei cîţiva lefegii de altădată ai serviciilor de propagandă fasciste din vremea legionarilor şi a lui Antonescu, continuă să calomnieze ţara din care au fugit pentru că simţeau că le umblă o anumită muscă pe căciulă. Că asemenea indivizi fac tot ce e posibil pentru a învenina relaţiile dintre Romînia şi Franţa, aşa cum au făcut-o cînd purtau cămaşa verde, nu e de mirare. E de mirare însă faptul că guvernul francez tolerează asemenea emisiuni, complet necunoscute auditorilor din Franţa, în contradicţie vădită cu politica sa oficială de stringere a relaţiilor de prietenie cu Romînia şi cu sentimentele pe care le poartă poporul francez poporului romîn.

In afară de cîţiva indivizi care au acces larg la dolarii americani, majoritatea celor care fac parte din emigraţia romînă o duc greu, fac tot felul de munci necalificate şi trăiesc de azi pe mîine. Odată, cînd a sosit la Paris un reprezentant al culturii noastre, la hotelul în care locuia a fost un adevărat pelerinaj. Fel de fel de oameni înşelaţi de o propagandă ostilă veneau să se intereseze de posibilitatea de a se reîntoarce în patrie, iar la plecare, cu un aer ruşinat, mărturiseau că ar avea nevoie de 1.000 sau 2.000 franci pentru ca să-şi cumpere de ale gurii.

★

La Legaţia noastră sosesc foarte des scrisori prin care învăţători, profesori, elevi, îşi exprimă dorinţa de a cunoaşte mai multe despre realităţile actuale ale Romîniei. Ar fi binevenită apariţia unui volum mai amplu, tradus în mai multe limbi, în care să fie prezentată geografia, economia, structura socială şi cultura ţării noastre. La Donzères-Mondragon am vizitat un baraj hidroelectric de o înaltă capacitate, iar în împrejurimile Parisului, construcţiile noi de locuinţe pe care le-am văzut dovedesc talentul şi originalitatea arhitecţilor francezi. Există largi perspective şi interes reciproc pentru dezvoltarea schimburilor ştiinţifice. Electronica, agricultura, viticultura, industria medicamentelor, construcţiile din Franţa îi interesează pe specialiştii noştri şi desigur, industria noastră chimică, petroliferă, industria lemnului şi celulozei îi va interesa pe specialiştii francezi.

Grenoble, Vercors, institutul Pasteur, Comedia Franceză. Patru nume cu rezonanţă în Franţa, dar şi 4 prezenţe romîneşti. Grenoble a dat odinioară cîţiva ingineri romîni străluciţi, pe cîmpul Vercors din inima Alpilor au căzut pentru libertatea Franţei maquisarzi romîni, în laboratoarele institutului Pasteur a studiat Marinescu, Comedia Franceză e ilustrată de numele unor De Max, Ventura, Yonell.

Afinităţi spirituale, tradiţii comune. Nici un conflict, de-a lungul istoriei, între Franţa şi Romînia.

Tradiţia e reînnodată acum. In ultimii ani, ştiinţa şi cultura romînească s-au impus în Franţa. Caragiale se întîlneşte cu Sebastian pe scenele Parisului, versurile lui Eminescu vor fi turnate în nobila limbă a lui Baudelaire, „Răscoala" lui Rebreanu şi „Cronică de familie" a lui Petru Dumitriu vor deveni familiare cititorilor francezi, C. Silvestri se consacră şi la Paris ca unul din marii dirijori contemporani.

Paris—Bucureşti comunică direct, prieteneşte pe calea artei, literaturii şi ştiinţei. Şi pentru ca să închei cu o butadă, deoarece de pe aeroportul Orly pînă la Bucureşti am ocolit cam mult, via Praga, aş fi preferat un „pod" aerian Paris—Bucureşti care ar transfigura oarecum puntea de legătură psihică care s-a restabilit între cele două popoare.

Ion Mihăileanu

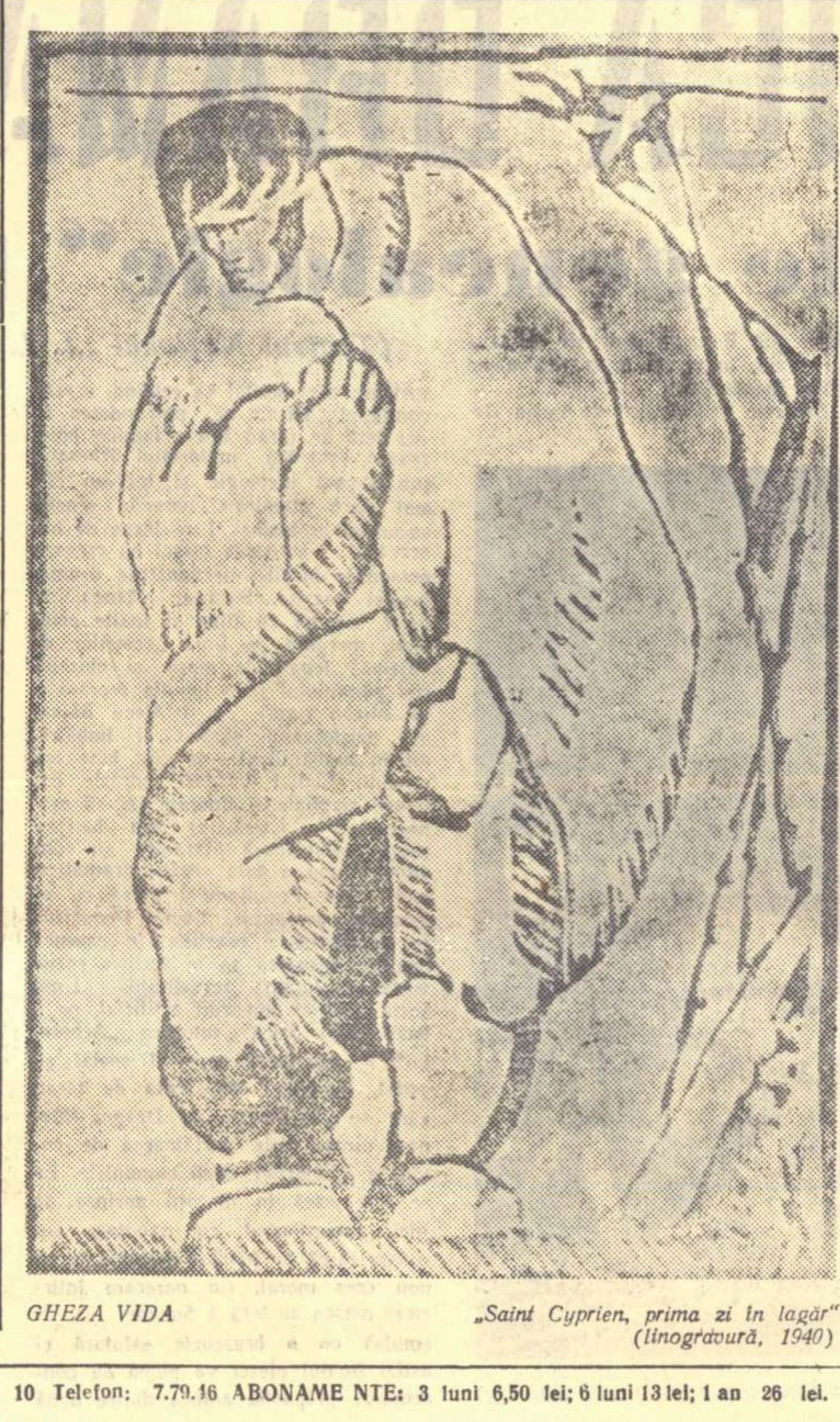
GHEZA VIDA

„Saint Cyprien, prima zi în lagăr".
(linogravură, 1940)

Desaga lui Carl Sandburg

Degetele întorc filele.
Filele se deapănă ca-n vechile
scripturi.
La început n-a fost nici o Americă.
Apoi s-a ivit pe-o filă întîia Americă,
fără de început
în care s-a născut Americanul.
Apoi a venit o Americă nouă
căutînd
şi găsind, mai mult căutînd
decît găsind, necontenit căutîndu-şi
drumul
prin furtună şi vis.

La fel ca şi această Americă, pe care — preluînd lira lui Walt Whitman — a slăvit-o în întreaga lui operă, Carl Sandburg (care a împlinit de curînd patriarhala vîrstă de 80 de ani) şi-a căutat veşnic drumul „prin furtună şi vis".

După cum mărturiseşte el însuşi, în prefaţa impunătorului său volum de „Complete Poems", în care editura „Harcourt, Brace & Co." din New York a reunit întreaga producţie poetică a îndelungatei sale cariere, multă lume s-a întrebat adeseori ce este, în fond, Carl Sandburg: „un poet, un biograf, un trubadur nomad cu o chitară, un Hans Christian Andersen al „Midwestului" sau un istoric al evenimentelor curente?"

Poetul este autorul celor peste 800 de poeme pe care le găsim în volumul mai sus citat, poeme numai despre omul de rînd şi pentru omul de rînd; fermieri, oţelari, mineri; vagabonzi şi soldaţi; albi şi negri, băştinaşi şi emigranţi. Biograful are la activul său şase volume despre Abraham Lincoln, pentru care nu mai puţin de 11 universităţi americane şi străine i-au acordat titlul de „Doctor Honoris Causa". Trubadurul a cules şi interpretat cele mai frumoase piese ale folclorului muzical american, publicîndu-le apoi în volumul „The American Songbag" („Desaga cu cîntece americane"). „Andersen-ul Midwestului" a scris patru cărţi de povestiri pentru copii. Iar istoricul evenimentelor curente şi-a publicat într-un impresionant volum reportajele despre „Incidentele rasiale din Chicago" („The Chicago Race Riots"). Pentru ca la 65 de ani să înceapă să scrie şi un roman: „Remembrance Rock" („Stînca amintirilor").

„Toată viaţa mea am încercat să învăţ să citesc, să văd, să aud şi să scriu", declară Sandburg. „Şi acum mai studiez încă verbele şi misterul prin care ele leagă substantivele. Şi suspectez mai mult ca oricînd adjectivele. De ar fi să trăiesc pînă la 89 de ani, aş spune: „Dacă Dumnezeu m-ar lăsa să trăiesc încă cinci ani, poate că aş deveni în sfîrşit un scriitor".

Alf Adania

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (*redactor-şef adjunct*), Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra (*redactor-şef adjunct*), Mihail Petroveanu (*redactor-şef adjunct*), Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.16 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

a

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 13 (211) - joi 27 martie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Sensibilitate artistică și partinitate

Marx a arătat, în introducerea la „Contribuții la critica economiei politice", că arta este însușire practic-spirituală a lumii. Asta înseamnă că în procesul de cunoaștere artistică se înfăptuiește o unitate de fiecare clipă a constatării cu aprecierea: artistul oglindește și valorifică totodată, în actul unitar al creației operei sale. Adevărul acesta fundamental al esteticii marxiste, oricît ar fi de cunoscut, cere analiză continuă. Densitatea lui iradiază, ca substanțele radioactive, emanații care trebuiesc mereu captate.

Artistul autentic oglindește — în modalitatea specifică a cunoașterii artistice — realitatea. Capodoperele tuturor epocilor stau mărturie. Această funcție cognitivă a artei se realizează prin intermediul funcției sale estetice și greutatea ei specifică, în ansamblul funcțiilor artei, variază de la gen la gen. In literatură — ca și în artele figurative în genere — funcția aceasta e de prim ordin.

Dar reflectarea artistică a realității este — ca orice act de cunoaștere — un proces activ. Subiectul care oglindește obiectul real nu este o inertă oglindă plană, nici în cunoașterea logico-științifică. Teoria leninistă a reflectării a demonstrat-o peremptoriu. In cunoașterea artistică participarea subiectului în actul reflectării este însă deosebit de intensă și de complexă. Sensibilitatea artistului are o amplitudine largă, la care contribuie și senzorialitatea și afectivitatea lui. El vede sau aude incomparabil mai nuanțat decît omul neînzestrat și vibrează cu o intensitate paroxistică la solicitările lumii în mijlocul căreia trăiește. Grație talentului, el poate să dea expresie reacției sale față de realitate și să reproducă actul lui de cunoaștere, pentru a-l face pregnant și altora. Reacția sa subiectivă, în prezența lumii obiective, are o puternică amprentă personală, originală, dar care nu denaturează realitatea ci o pune, dimpotrivă, într-o lumină mai vie, îi dă incandescență.

Pedalînd pe acest caracter original al reacției artistului față de realitate — dar smulgîndu-l din unitatea subiect-obiect a actului de cunoaștere artistică — estetica idealistă, și îndeosebi cea contemporană, face din expresia acestui act specific de cunoaștere nu o oglindire a realității, ci o încercare de denaturare și — cînd nu se poate altfel — o fugă din fața realității. Nu de mult a apărut la Paris un „Dicționar al picturii abstracte". Autorul său, Michel Seuphor, este un intim al multor pictori abstracționiști, împreună cu care a scos de-a lungul ultimilor treizeci de ani diferite publicații doctrinare ale curentului. Este deci o „persoană autorizată" pentru a furniza informații asupra temei tratate. „O pictură trebuie să fie numită abstractă, spune el, atunci cînd nu putem recunoaște în ea nimic din realitatea obiectivă, care constituie mediul normal al vieții noastre". (Op. cit., pag. 2—3). E limpede! Dar pentru a nu lăsa să subziste nici un echivoc, Seuphor insistă: „chiar în cazul în care reprezentarea figurativă, sau transpoziția sa, ar exista încă la plecare, fie în spiritul pictorului, fie chiar pe pînză, lucrarea este abstractă în fapt, de îndată ce nimic nu rămîne cu putință de recunoscut din acest punct de plecare..." (Ibid, p. 3). Iată deci cîtă înverșunare în repudierea realității, „care constituie mediul normal" al vieții pictorilor abstracționiști. Poziția aceasta nu este nici nouă, nici izolată. Este îndeobște cunoscută fuga de realitate a suprarealiștilor, care aveau orgoliul cinic al negării

Marcel Breazu

(Continuare în pag. 7)

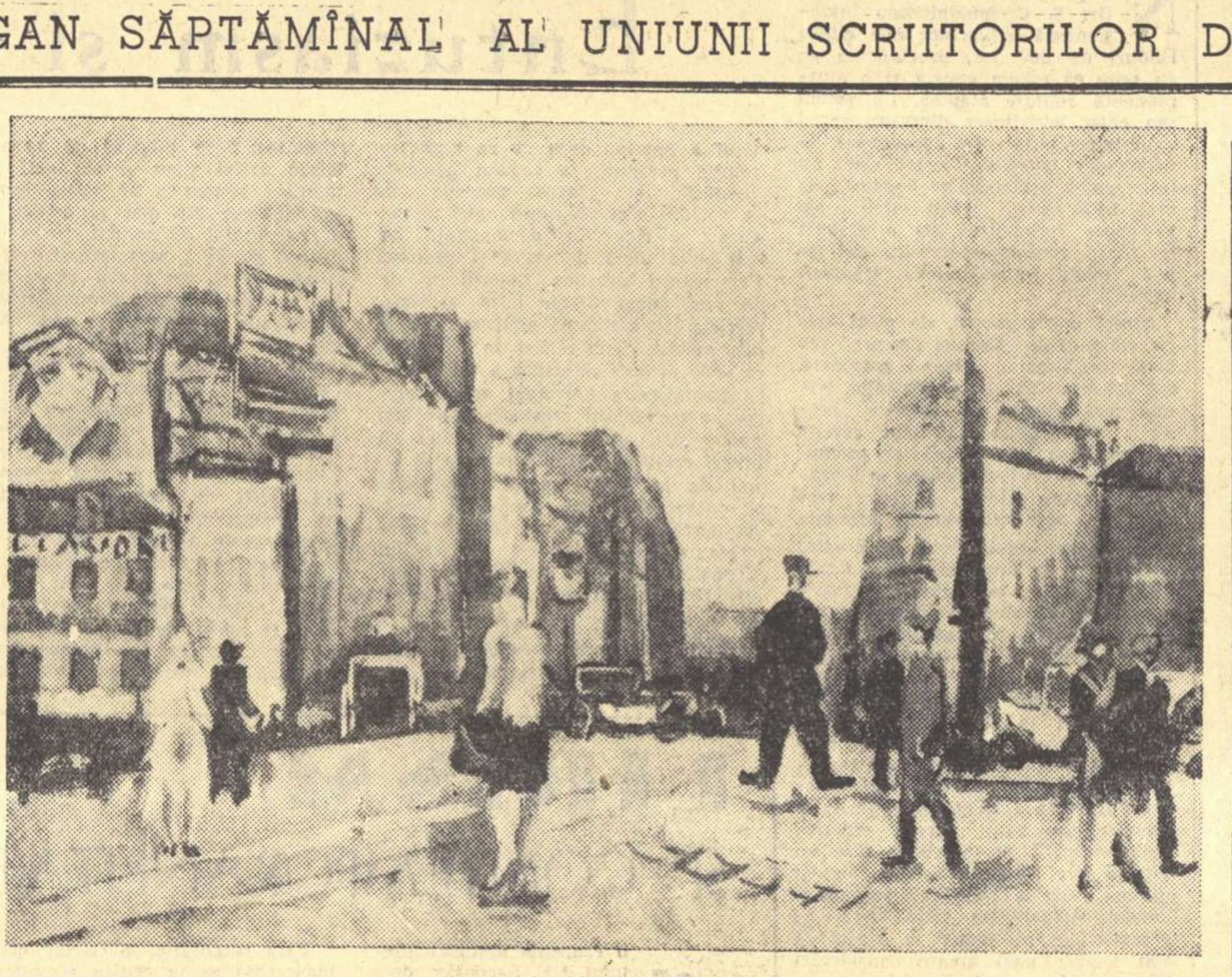

IOSIF ISER „Piață la Paris" (desen)

Gorki și punctul de vedere

Există două categorii de scriitori, spunea un critic. Sînt scriitori care, ocupînd un loc definitiv în literatură prin creația lor, au o situație și scriitori care, perpetuați mai curînd prin prestigiul personalității decît prin acela al creației lor, rămîn numai o prezență. Alexei Maximovici Peșkov, cunoscut sub numele emoționant de Gorki, posedă ambele titluri, ca beneficiar al unei mari conștiințe și al unei mari opere. Are o situație trainică, este o prezență eternă. Ca și contemporanii săi febrili, mergem la teatru pentru „Azilul de noapte" sau „Micii burghezi", acasă citim „Mama" sau trilogia sa autobiografică, pe stradă, în agora spiritul său umanist ne avîntă spre comunism. Urîm pe cei pe care i-a urît el. Iubim pe cei pe care i-a iubit el. Lîngă umbra lui înaltă, lupta noastră de eliberare a muncii de sub teroarea capitalului și a vieții de spaima războiului, se încordează, convinsă de triumful ei.

Scriitorii au motive personale de recunoștință activă față de Gorki. In orientarea mesajului și în stăpînirea meșteșugului lor artistic, Maxim Gorki le este, și postum, consilierul cu ușile casei veșnic deschise. Incercați să numiți o generozitate mai receptivă la înțelegerea altora, mai risipitoare în îndemnuri și mai încrezătoare în om decît a sa. Tolstoi îl pătrunsese bine cînd îi spunea: „Dumneata ai o inimă inteligentă!"

Realismul socialist guvernează inspirația unui număr impresionant de creatori din țările socialismului și ale capitalismului. Cum ar fi spus însuși Gorki, metoda a intrat în „carnea și sîngele" celor mai fideli artiști ai proletariatului. Cine dintre ei ar părăsi acest drum, singurul drum care îi scutește de rătăcirile prin desișurile inextricabile ale tentațiilor moderniste, burgheze?! Se poate însă uita că la rădăcina realismului socialist, plantă hrănită cu ideile întregii mișcări muncitorești, a curs neîntrerupt cuvîntul lui Gorki, mînios și domol, militant și sfătos, abstract și popular? Acum cîtva timp s-au auzit voci izolate de protest împotriva concepției gorkiene despre artă. Plîngîndu-se de caracterul artificial, elaborat în afara vieții, dogmatic, al realismului socialist, vocile aruncau răspunderea acestor pretinse vicii pe spinarea care a suportat atîtea poveri a blîndului uriaș. Ce absurd! Realismul socialist n-a țîșnit, gata înarmat, din capul lui Maxim Gorki. Produs necesar al luptei pentru putere și construcției, socialiste în Uniunea Sovietică, realismul socialist apare și în orice parte a lumii unde elanul proletar, partidele comuniste și viziunea marxist-leninistă cuceresc mințile străbătătoare ale sensului devenirii istorice. De aceea, o dată cu Gorki considerăm realismul socialist, forma cea mai aptă să cuprindă realitatea. Gorki n-a făcut decît să dea, alături de alții dar mai clar și mai consecvent decît alții, expresie impulsurilor obiective ale timpului său, ale societății sale, către o artă nouă. Și a făcut-o printr-un efort teoretic și practic, de ani și ani, prin adînciri și retușuri, prin accente și delimitări în vederea nuanțării și lărgirii cadrelor metodei, nu spre anchilozarea ei. Ca să-i apreciem calitatea lucrării, nu este de ajuns să ne oprim la faimosul său raport de la primul congres al Uniunii Scriitorilor sovietici; trebuie să-i parcurgem traectul gîndirii conferință cu conferință, articol cu articol, scrisoare cu scrisoare. Putem sau nu fi de acord cu o observație sau un verdict într-un caz anumit, dar nu putem să nu-l aprobăm pe Gorki în tendința generală, în ansamblul vederilor sale. Un scriitor corect față de sine nu poate să nu împărtășească chemarea lui Gorki la o artă care, combătînd ceea ce este încă trecut în prezent, sprijină ceea ce este viitor în prezent și contribuie astfel la consolidarea acestuia. Gorki dogmatic? Dar realismul socialist include pentru el, în mod necesar o accepție critică, posibilitatea deplină de a dezvălui contradicțiile vieții noi, ciocnirea patetică dintre nou și vechi. Vigoarea cu care Gorki blestema tarele ce apasă încă umerii constructorilor societății noi, este teribilă. Atunci? Principiile i-au fost, nu o dată, aplicate dogmatic.

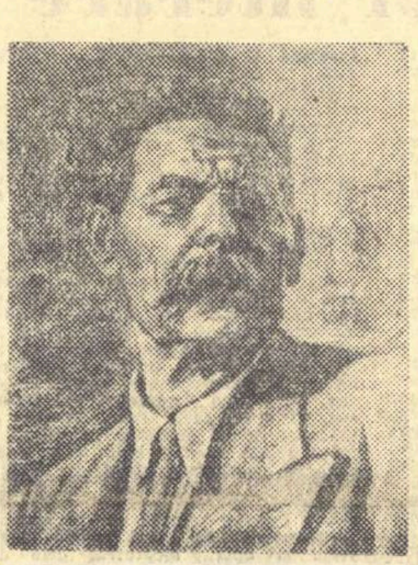

Mihail Petroveanu

(Continuare în pag. 6)

Criterii în cercetarea moștenirii literare

Discuția organizată recent cu un mare număr de cercetători și istorici literari, cu redactori din edituri și membri ai catedrelor de istoria literaturii romîne, a fost de un real folos pentru întreaga desfășurare a muncii editoriale în legătură cu valorificarea moștenirii literare.

De altfel, ca în orice sector. și în acela al moștenirii este bine ca, din timp în timp, să ne împrospătăm unele aspecte teoretice ale muncii și unele din criteriile noastre.

Problema moștenirii literare nu mai e, în liniile ei principale, una care să-și aștepte abia rezolvarea. Anii care au trecut au arătat o grijă cu totul nouă și de un fel deosebit față de ceea ce se obișnuia altădată în tipărirea operelor create în deceniile și secolele anterioare.

Mărturie stau progresele cu totul însemnate și continue pe care le-a făcut cercetarea noastră literară în anii regimului democrat-popular, munca editorială în acest domeniu și interesul cititorului pentru literatura noastră din trecut. Progrese de ansamblu chiar atunci cînd s-au ivit greșeli pe scară mai redusă sau mai largă, sau erori cu caracter local, în apariția unei cărți, sau la redactarea alteia.

Nu este greu să ne dăm seama de realizările cu totul remarcabile din acest sector, evidențiate în cadrul discuției atît de referat cît și de toți participanții. Mai întîi, tirajele excepționale ale fiecărei ediții din operele clasicilor literaturii și numărul mare de ediții repetate. Tirajul de treizeci de mii exemplare este azi destul de obișnuit; sînt colecții care depășesc și dublul acestei cifre. In cinci ani. din operele lui Creangă s-au tras, în volume cu un număr mai mare sau mai mic de pagini, în jurul a opt sute de mii de exemplare. Numărul de titluri din operele aparținînd moștenirii, tipărite în aceeași perioadă, este de 535 cu un tiraj total de 14 milioane exemplare.

Dar acesta este numai unul din aspectele problemei. Incă mai important este nivelul cercetării noastre în valorificarea moștenirii, concretizat în ediții alcătuite în mod științific, în aparatul critic — prefețe, note explicative și comentarii, bibliografii, indici etc. Spiritul care guvernează această muncă științifică este acela pe care-l dă gîndirii și activității noastre marxism-leninismul. Analiza obiectivă tot mai adîncită a epocilor și a personalităților literare, a curentelor ca și a fiecărei opere, se realizează cu seriozitate valorificînd în mod critic ceea ce ne-a lăsat trecutul literar.

Cercetarea consecventă a bazelor realiste ale literaturii noastre a dezvăluit valori rămase puțin cunoscute cititorilor chiar în opere ca ale lui Eminescu, Caragiale, Creangă, scriitori mult cercetați în anii anteriori eliberării. Sărbătorirea centenarului lui Eminescu în 1950 și al lui Caragiale în 1952 n-au fost numai un șir de adunări festive, nici n-au constat doar în popularizarea acestor mari figuri, ci au constituit și o etapă în fixarea, în mod științific, a marilor valori ideologice și artistice cuprinse în opera lor. Curente întregi literare, aproape complet necercetate de istoria literară anterioară, au fost redate istoriei literaturii. Așa s-a petrecut cu curentul „Contemporanul", cu operele de protest și de luptă dintre cele două războaie, adevărată literatură a rezistenței noastre împotriva fascismului și a războiului.

S-au scris numeroase studii și prefețe de o mare valoare în reliefarea personalității creatorilor, în fixarea profilului lor ideologic și artistic, în determinarea coordonatelor principale ale operelor lor. Studiul lui Tudor Vianu despre opera literară a lui Al. Odobescu, prefața scrisă de Mihai Beniuc la volumul de poezii al lui Octavian Goga, sînt exemple de analiză profundă, primul a artei unui mare creator, al doilea a drumului poetic și a raportului dintre concepția unui scriitor și opera pe care a realizat-o.

De asemenea, sub raportul prezentării științifice a textelor originale ale autorilor, s-a ajuns la realizări care cinstesc acest sector. Ediții ca acelea îngrijite de J. Byck („Țiganiada"), I. Fischer („Opere" de Gr. Alexandrescu), Iorgu Iordan (Cronica lui Neculce) și altele, sînt de un nivel rar atins pînă acum în acest domeniu.

Astfel de constatări și rezultate bucură pe toată lumea, și în primul rînd pe cititori; dar, tot cititorilor le sîntem datori; cu analiza greșelilor care s-au produs în preluarea moștenirii literare.

Din cauza persistenței la unii cercetători a unei orientări neclare și a unei concepții confuze cu privire la obiectivele pe care le urmărește munca de reeditare a literaturii din trecut, poate și din cauza nesiguranței unor tovarăși din edituri, în ce privește aprecierea unor scriitori și a unor scrieri literare, s-au adunat — la capătul unei perioade rodnice în ansamblul ei — și un număr de lipsuri și greșeli care. se cuvin lămurite și corectate.

Mai întîi, e vorba de proporția care trebuie să existe totdeauna între retipăririle operelor create în diferite epoci, proporție determinată de valoarea obiectivă a operelor respective. Să mă refer direct la felul în care s-a oglindit în producția de carte a anului editorial 1957 literatura noastră de pînă la 1900, aceea a marilor clasici, și literatura primelor patru decenii ale secolului XX. Cititorului i-a scăpat, poate, faptul că și în număr de titluri și în număr de exemplare cărțile scrise în epoca 1920—1944 au ocupat un loc mai mare decît acela al cărților create anterior.

In acest fel, s-a oferit cititorului un tablou neadevărat, neștiințific, asupra literaturii noastre, s-a răsturnat scara de valori absolut necesară în aprecierea literaturii noastre din trecut. Cititorului a putut să-i apară, din cauza cantității de titluri și volume ale literaturii dintre 1920—1944, că această literatură a realizat numai trepte superioare sub raport artistic și ideologic față de epoca marilor clasici. Or, un număr de lucrări reeditate din literatura acestei epoci n-a atins sub raportul artistic, și sub raportul înălțimii de idei, un nivel atît de ridicat încît să justifice o atît de bogată prezență în librării.

Este cazul unor volume de poezie, care întrunesc, pe lîngă creații cu adevărat valoroase, și lucrări slabe, șterse sub raportul mesajului pe care-l conțin.

Problema moștenirii este și una de conștiință și atitudine a fiecărei epoci față de epocile anterioare. Viitorul ne va judeca pe noi, cei de azi, și după felul cum am judecat și apre-

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu EUGEN JEBELEANU

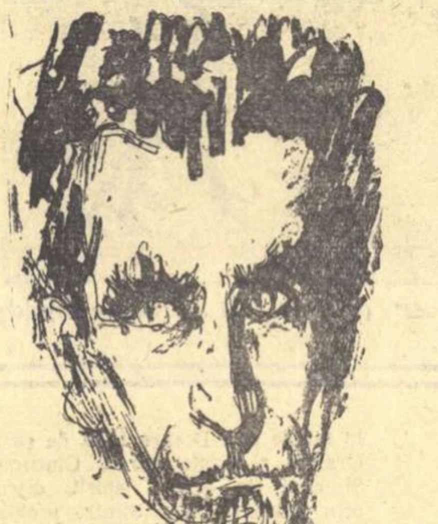

Sosesc la Eugen Jebeleanu, cu un sfert de oră întîrziere. Invoc sfertul academic — obligatoriu, mai ales pentru că e vorba de un academician... Gazda, care mă primește prietenos, respinge argumentul și-mi amintește că am fost colegi în redacția „Vieții romînești". Urmează o scurtă evocare. Climatul, ca să zic așa, redacțional, fiind stabilit, încep asaltul. Precaut, Eugen Jebeleanu își roagă soția, pictorița Florica Cordescu, să-l asiste. Nu mă las intimidat și atac frontal, ferm hotărît să-i smulg poetului secretele de laborator.

— In ce stadiu se află „Surîsul Hiroshimei"?

— Sper că în 1958 poemul — mai exact o suită de poezii grupate sub acest titlu provizoriu, se va afla în vitrinele librăriilor.

— O întrebare birocratică: ce dimensiuni va avea volumul?

— Cred că aproximativ o mie de versuri. Ești mulțumit?

— Aprioric, chiar. Vreau însă amănunte asupra genezei lui.

— Am fost în Japonia în 1956, ca membru al delegației romîne a Comitetului de luptă pentru pace la cea de a doua conferință internațională împotriva bombelor A și H și ca reprezentant al Organizației internaționale a ziariștilor (O.I.J.). Muzeu viu al ororilor războiului, Japonia m-a mișcat profund. Am fost la Hiroshima, am măsurat cu ochii mei dimensiunile crimei. (Poetul îmi arată un maldăr de fotografii, documente zguduitoare. Imi opresc privirile asupra unei imagini. Un pod pardosit cu umbre ciudate. Sînt singurele rămășițe ale oamenilor care în acea zi cumplită se aflau acolo). Pentru mine — îmi spune poetul — poemul acesta e o problemă de conștiință. Arta, în genere, e o problemă de conștiință.

„Fericirea (ne spunea la întîlnirea cu victimele de la Hiroshima și Naga-

Sorin Arghir

(Continuare în pag. 6)

Aniversarea unui dramaturg

Cu mai mult de zece ani în urmă, într-o seară de iarnă intram într-una din sălile Teatrului Național. Se juca „Nunta din Perugia" de Al. Kirițescu. Spectacolul era pe sfîrșite. Pe scările de scînduri și de pînză ale decorului, întruchipînd marmura cetății italiene, murea Griffone Baglioni. înconjurat de poporul uimit de marea dramă care se încheia. Sub focurile rampei iluzia se transformase aproape în realitate și, în sala plină, oamenii ascultau cu emoție ultimele replici, sonore, încărcate de un patos grandilocvent și colorat. Aceasta cu tot facticele tragism al unei sumbre povești, veche de sute de ani, reprezentată în fața unor spectatori pentru care dramele contemporane, atunci încă foarte recente, constituiau o bună parte din propria existență. Succesul se datora oare doar faptului că Renașterea, epocă de uriașe transformări, de avînt al spiritului, de înflorire artistică, dramatică prin excelență prin violența pasiunilor neînfrînate, este sortită să captiveze veșnic? Despre Borgia, de exemplu, au scris scriitori cu viziuni exaltante, atrași de culoare și de marile contraste ca romanticii, iubitori ai aventurilor presărate cu lovituri de pumnal și conspirații tenebroase, ca autorii de romane în fascicole, sau chiar contemporani ca același Kirițescu pomenit mai sus, care debutase în teatru cu drama modernă, criticînd societatea și moravurile, foarte legat de problemele timpului său și ale oamenilor din jur. Una din primele piese de valoare ale scriitorului, „Florentina", drama unor existențe ratate și înrăite de mediu, era făcută din acel amestec de duioșie, compătimire, ridicol și condamnare atît de frecvent întîlnit în teatrul nostru de după 1920 și care, urmărind critica socială, încerca totuși să salveze încrederea în posibilitățile inițiale sau latente ale sufletului omenesc. După o astfel de introducere a urmat „Gaițele", piesă de o factură foarte evident personală, comedie din cele rare în dramaturgia romînă de pînă atunci, cu vervă satirică, cu aversiune pentru personaje aparent inofensive sau comice, dar ascunzînd în ele tot ce este sugrumător, egoist, meschin în lumea burgheză. Al. Kirițescu nu părăsea însă viziunea unei realități complexe, drama fiind ascunsă în „Gaițele" în însăși viața cotidiană, în banal sau în aspecte ilariante la prima vedere.

Odată cu „Intermezzo", o piesă mai tîrzie, scrisă după „Borgia" și „Nunta din Perugia", Al. Kirițescu intra în drama pură, poate satirică prin violența demascării unei societăți învechite, în orice caz lipsită de cel mai mic element comic. Răbufnirea pasională din „Intermezzo" relua pe aceea inițiată în dramele istorice despre Renaștere, semn că pentru autor desfășurarea furtunoasă de patimi nu este atributul unei epoci, ci însuși unul dintre elementele vii ale existenței umane, indiferent de situarea în timp, capabile să producă schimbarea de la static la dinamic. In felul acesta nu e greu de înțeles ce a putut determina preocuparea pentru o epocă a cărei caracteristică este și ritmul rapid al transformărilor, haina lor dramatică, efectele lor fundamentale asupra spiritului uman. Este probabil că scriind „Borgia" dramaturgul a urmărit să pună în evidență personaje extraordinare, să aducă o ascuțită ciocnire de pasiuni și de caractere. Dar făcînd așa zisă dramă istorică, nu poți urmări numai reconstituirea, ci ești obligat să dezbați probleme care frămîntă epoca proprie și care trăiesc în conștiința spectatorului sau a cititorului tău, care pot să trezească interesul de problematică actuală. „Borgia" se încheia cu o condamnare a feudalității și a bisericii, cu previziunea prăbușirii, cu sublinierea germenilor care aveau să ducă la transformări în structura socială. In „Nunta din Perugia" tabloul de fond avea să fie al luptelor dintre feudalii italieni, — deci într-un fel continuînd pe acela de oroare tragică din prima operă a trilogiei, dar lărgirea concepției istorice și dramatice introducea un personaj nou — poporul — și sublinia adversitatea acestuia față de ruinătoarele războaie ale nobililor, preferința pentru lupta pentru libertate. In „Michelangelo" se punea limpede problema creației, a zbuciumului pe care aceasta îl presupune și mai ales a luării de poziție pe care o necesită. Creația nu este posibilă, conchide Al. Kirițescu, decît într-o strînsă legătură cu viața. Drama personală a artistului pentru care creația este dureroasă rămîne pe plan secundar; pe planul întîi stă artistul militant din „Michelangelo", omul de opinii politice nezdruncinate, cetățea-

Horia Stancu

(Continuare în pag. 6)

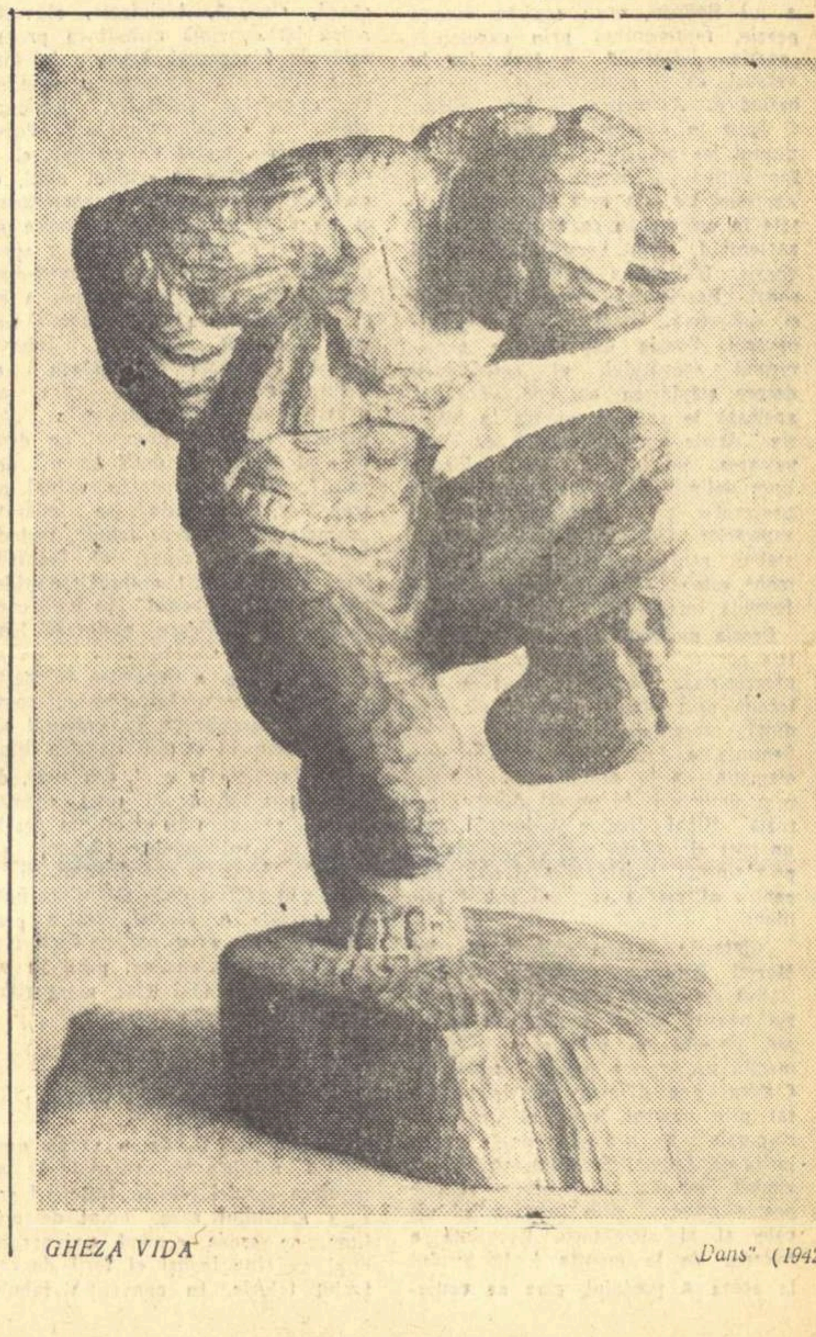

GHEZA VIDA „Dans" (1942)

DEMNITATEA ARTEI

Un element extrem de atrăgător și de viu al gîndirii marxiste este spiritul său prospectiv. Prin aceasta marxismul este iscodire și neastîmpăr. Dar este și onestitate intelectuală, adică dorință continuă de a stabili un acord între gîndire și procesele în neîncetată mișcare și transformare ale realității. Marxismul nu este o gîndire înțepenită, înghețată, privind universul sub specia absolutului. Certitudinea cunoașterii, pentru marxism pornește din certitudinea existenței unei mișcări și dezvoltări continue a materiei și gîndirii, a societății și complexelor ei fenomene spirituale. Fiind prospectiv, marxismul este ostil contemplării sau înregistrării simple, ca scop în sine. Cunoașterea ne este dată pentru a contribui la schimbarea lumii, în sensul progresului, pentru a accelera acea mișcare și dezvoltare care se dovedește utilă omului, umanității.

Idei arhicunoscute, va spune cititorul, și va avea dreptate. Idei arhicunoscute, aș adăuga, dar în oarecare măsură uitate, cînd pătrundem în exegeza literară. Mă gîndesc, cînd scriu aceasta, la colegii de breaslă critică, doritori de a orienta literatura noastră actuală într-o direcție „modernistă". Nu este vorba de a constata existența în cadrul literaturii actuale a unor reverberații clasice, romantice, realiste, critice, simboliste etc. etc., ceea ce nu mi se pare nefiresc, pentru că literatura socialistă nu înseamnă cîtuși de puțin anularea patrimoniului valoros cîștigat prin experiența secolelor, marxismul căutînd, dimpotrivă, o integrare a valorilor trecute în creația socialistă. Reverberații de acest fel, operînd asupra unei realități, privită din punctul de vedere al marxism-leninismului, nu cred că pot împiedica progresul literar. A milita însă pentru o direcție „clasicistă", „romantică" sau „modernistă" a literaturii actuale, înseamnă să anulezi mesajul și posibilitățile ei revoluționare, autentice, înlocuindu-le cu un simplu verbiaj despre revoluție (vezi, în acest sens, demagogia „revoluționară" a suprarealismului, și, recent, verbiajul anti-marxist despre revoluție al lui Lefebvre, în legătură cu preconizatul său „romantism revoluționar"). Asemenea direcții ar însemna anularea efortului prospectiv al gîndirii marxiste, în domeniul literar. Realitatea noastră literară demonstrează că nu există apologeți ai unei direcții „clasiciste" sau „romantice": s-au afirmat însă militanți ai unei direcții „moderniste".

Ce înseamnă „modernism"? Noțiunea a fost vagă în trecut și am sentimentul că este și mai vagă în momentul de față, mai ales pentru partizanii modernismului.

Pentru E. Lovinescu, de exemplu, modernism înseamnă cînd simbolism („simbolismul sau mai bine zis modernismul s-a dezvoltat... împotriva criticii oficiale sau în tăcerea ei, prin simplul determinism al sincronismului...", în „Istoria literaturii romîne contemporane", vol. II pag. 242), cînd tendință spre „poezia pură" („...în domeniul lirismului am căutat să fixăm conceptul unei poezii pure, inefabile, muzicale, care... se adîncește în stările de conștiință profunde, neorganizate..." tot în „Istoria literaturii romîne contemporane", vol. VI pag. 164), cînd individualism și subiectivism (poeții moderniști „au descătușat poezia lirică de eminescianism și tradiționalism și i-au întins mai departe evoluția în sensul individualismului și al subiectivismului", op. cit. vol. IV, pag. 215), sau, simplu, influența literaturii franceze („Am putea defini mișcarea modernistă ca o mișcare literară ieșită din contactul mai viu cu literaturile occidentale și îndeosebi cu literatura franceză..." op. cit. vol. III, pag. 266).

Cînd trasează „Evoluția poeziei lirice", Lovinescu desparte simbolismul de modernism. Poezia modernistă este reprezentată prin: T. Arghezi, A. Maniu, N. Davidescu, F. Aderca, Claudia Millian, D. Iacobescu, Luca I. Caragiale; Emil Isac, Lucian Blaga, Aron Cotruș (moderniști ardeleni); Demostene Botez, Al. Al. Philippide (moderniști ai „Vieții romînești): Ion Barbu, Camil Petrescu,

Ion Vitner

(Continuare în pag 6)

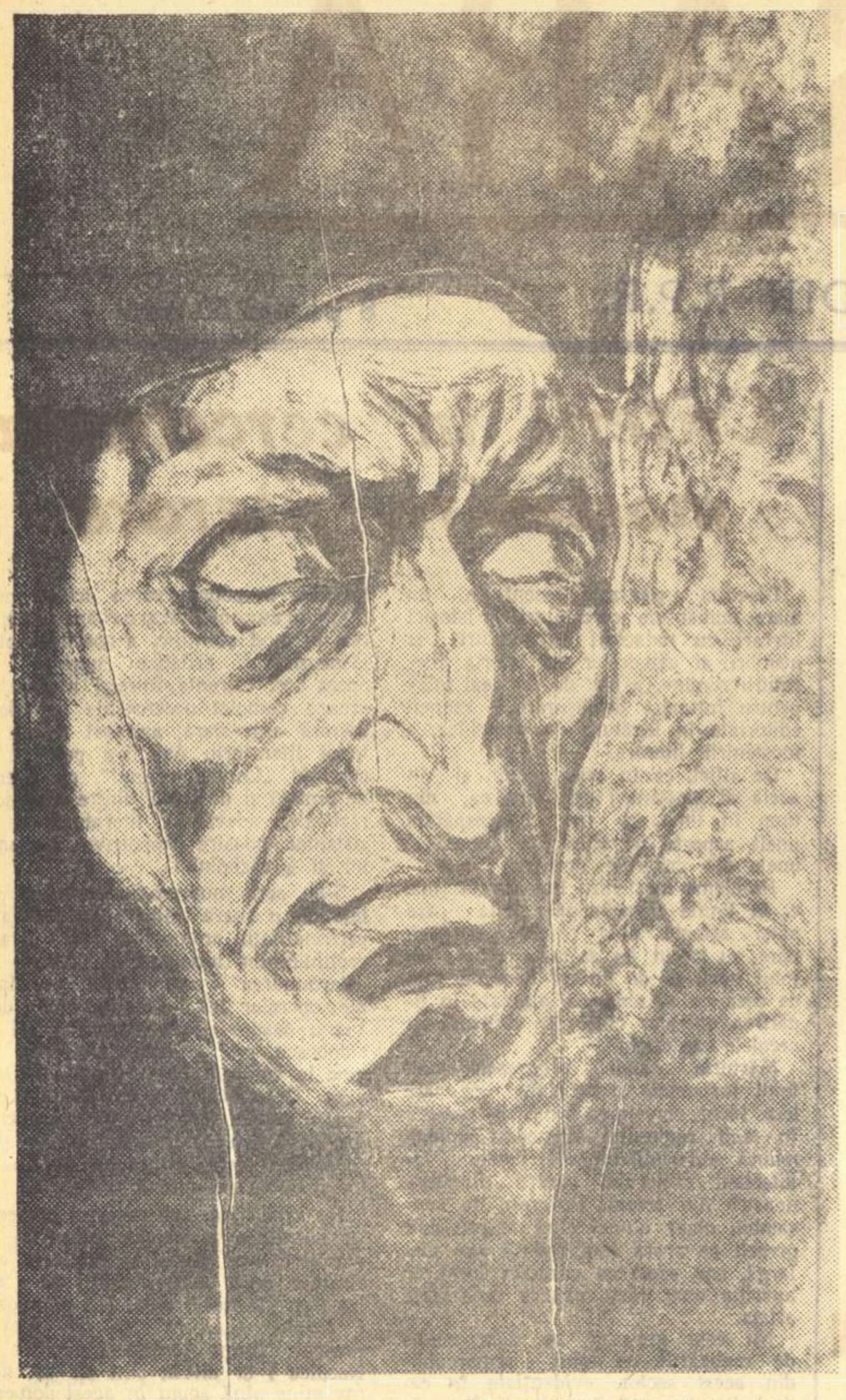

MARCEL GHIRNOAGA „Dante" (din seria «Infernul»)

CRITICA 1957

Entuziasm și rigoare

Nu profilul literar al criticului Ov. S. Crohmălniceanu intenționează a-l schița cele citeva rinduri de mai jos, precum nu au de scop să releve cumva vreo atotprezentă calitate stăpină. Un volum sau chiar activitatea dintr-un an al unui asemenea critic, preocupat de neincetata innoire a artei sale, nu le-ar putea evidenția pe deplin. N-aș vrea însă să fiu greșit înțeles. Nu se poate reconstitui aci o metodă in toate consecințele sale, dar se pot stabili totuși citeva trăsături definitorii.

Nimic mai personal, de pildă, decit volumul de „Cronici literare" sau decit activitatea, chiar sporadică, din acest an trecut, a criticului. Nimic mai grăitor ca amplele „cronici", din volum sau din reviste pentru ceea ce afirmă și promovează Ov. S. Crohmălniceanu în literatura noastră actuală, pe baza unor riguroase aprecieri estetice marxiste.

„Unde mai mult decit in cronica literară — se întreabă Ov. S. Crohmălniceanu în pasionata pledoarie cu care-și deschide volumul — nemijlocit legată de actualitate, are prilej criticul să-și dovedească într-adevăr priceperea? Unde poate găsi o mai directă satisfacție creatoare decit in participarea nemijlocită la promovarea unei noi literaturi, la sprijinirea tendințelor înaintate încălzite de flacăra rară a talentului și la respingerea diferitelor pseudocreații sau expresii artistice reacționare?" O întrebare care nu rămîne un artificiu retoric, ci își află un răspuns deplin in cuprinsul volumului. Actualitatea vieții literare e prezentă aci nu numai în sensul că sînt supuse unei atente considerări cele mai de seamă lucrări apărute între anii 1954—1956, ci și în faptul că o dată cu aceasta sînt evocate in chip pregnant realitățile a căror imagine literară o constituie scrierile discutate. Dintr-o mai veche frecventare a științelor exacte, criticul a deprins ceea ce se numește soluția personală a cazului general. Judecata de valoare precede de aceea, dar e și rezultatul unei minuțioase și riguroase demonstrații nu mai puțin plină de vervă și pasiune. Perspectivei artistice valorificate de un real talent literar i se asociază precizia și exactitatea unui spirit analitic ascuțit. Vom regăsi în „Cronici" ca și în activitatea critică a lui Ov. S. Crohmălniceanu universul artistic, propriu personalității creatoare ale cărei scrieri sînt analizate, reconstituit cu finețe, printr-o sensibilă evocare a lumii de probleme specifice autorului și operei sale. De asemenea, fără a părăsi terenul cercetării concrete a operei literare, critica lui Crohmălniceanu nu va fi lipsită de generalizări teoretice menite a ajuta la o ințelegere mai substanțială a fenomenului literar în unitatea și diversitatea sa, în relațiile sale cu realitatea. Este limpede că se stabilesc astfel premise din cele mai indicate pentru a se putea ajunge la definirea cit mai riguroasă atit a conceptului de actualitate in literatură, cit și a caracterului real de actualitate al uneia sau alteia dintre operele literare. Crohmălniceanu le observă — potrivit și unei enunțări mai vechi făcute în studiul închinat „Problemei originalității literare" — in exprimarea specificului epocii noastre, în rezolvarea inedită a modului in care contemporaneitatea pune și soluționează marile probleme omenești. Prezentul e constituit efectiv de ceea ce este expresia umanismului socialist, expresia lumii morale a omului nou. De aici și entuziasmul cu care discută criticul despre ceea ce e nou in literatura noastră, despre „tinerii nuveliști" (e vorba de Francisc Munteanu, Sütő Andras sau Remus Luca), pasiunea cu care vorbește despre „O biruință a liricii noi" (e vorba de „Mărul de lingă drum" de Mihai Beniuc), despre „O sărbătoare a poeziei noastre" („1907" de Tudor Arghezi), despre poezia politică, despre noile talente in dramaturgie sau critică etc.

Criticul releva astfel că „1907" ca și „Cintare omului" reprezintă in creația lui Arghezi o întoarcere violentă, fericită, către social. Sub efectul ei, insăși arta poetului și-a regăsit expresia ei cea mai valabilă și incă sub semnul unei concepții de viață, noi, superioare. Și continuind a pune in lumină multipla și fecunda iradiere a acestei noi concepții de viață, el observa, vorbind despre „Mărul de lingă drum": „Caracteristică pentru poemele lui Beniuc este o perfectă sudură între viața personală și cea cetățenească, ceea ce duce și la îmbogățirea temelor așa numite eterne ale poeziei, cum ar fi dragostea, trecerea timpului etc." Sau schițind trăsăturile poeziei politice actuale o găsea „o expresie puternică a noutății vremurilor pe care le trăim".

Nu putem de aceea decit să regretăm faptul că în anul care a trecut, Crohmălniceanu nu a fost intotdeauna prezent in discutarea fenomenului literar curent. Reluarea, la radio ca și in „Viața romînească" a cronicii literare, va ingădui desigur criticului să fie tot atit de prezent in actualitate, pe cit intreaga sa artă critică ii recomandă aceasta.

A-și miza prestigiul cu fiecare părere, prin anticipație, nu e o indeletnicire care după cit se pare ii repugnă criticului. A și-o continua este, desigur, o afirmare necontenită a acelui entuziasm și ascuțit simț al proporțiilor generale de o artă critică matură.

Radu Lupan

LIRISM ȘI CONTEMPORANEITATE

Cu elemente specifice poetului, A.E. Baconsky descoperă în colocviile critice filiații, desenează, scriind despre o operă literară, un cadru, ba mai mult desprinde dintr-un conglomerat filonul prețios, care în literatură se cheamă și originalitate. Asociații neprevăzute, elanuri comprimate, alternînd însă cu elogiul, portrete contrapunctînd metafore sînt cîteva din atributele „mențiunilor" sale. Dezinvoltura, o găsim susținută de o frumoasă cultură. Ea se ghicește în unduirea unui portret, în atîtea răspunsuri la problemele de azi ale literaturii noastre. Cititor sagace, Baconsky evită să-și transcrie impresiile plate, cu poncife. Are oroare de clișee, de formula didactică. O cerință a poeziei noastre actuale o rezumă în imagini: „Lirismul nu e un arbore cu rădăcini aeriene. El are nevoie de solul fertil al contemporaneității, în care, despletindu-și rădăcinile, să poată extrage seva necesară florilor și fructelor sale".

Din acest unghi al contemporaneității, ca într-o sărbătorească invocație, apar Eminescu, Sadoveanu, Enescu, Bacovia, Emil Isac.

Pe tonul unui simplu „colocviu" ne este sugerată ideea că opera lui Sadoveanu totalizează istoria poporului nostru, de unde și dimensiunea ei epopeică, uriașă. Ascendența lui Bacovia, poet cu sonorități atît de particularizate, nu o va iscodi prezumțios dincolo de tradiția eminesciană. Demonstrația se axează pe subtile referiri la cantilena lui Eminescu, la obsesiile emotive ale unui Macedonschi.

Baconsky nu pierde nici un prilej să se afirme ca un poet care a trecut prin școala lui Maiakovski. Rîndurile par scrise în chiar pragul atelierului său.

Cînd scrie despre o operă contemporană consacrată, Baconsky găsește să spună ceva nou. Paralel cu admirația — pentru că lectura cărții lui G. Călinescu despre China nouă prilejuiește într-adevăr clipe euforice — întîlnim cîteva rezerve de bun simț.

Fără ostentație, Baconsky declară inaderența sa la critica profesionistă ca apoi să supună discuției opinii demne să-l facă invidiat de critici. La entuziasmul descriptiv se adaugă de cele mai multe ori concluzia critică. Despre Zaharia Stancu din „Florile pămîntului" ți se spune că „povestește și cîntă, asemenea aezilor, poemul suferințelor și viselor unui popor robit și înjosit, supus întunericului și ignoranței". Caracterul liric nu împiedică „Florile pămîntului" să fie totuși cronica acelor „vremi apuse pentru totdeauna". Unui poet cu aptitudini critice ca Baconsky, „Pasărea furtunii" nu ar fi fost cu putință să nu-i apară drept cartea cea mai indicată de a se situa în centrul dezbaterilor. Răspunzînd acelor critici care întîrziau să-și spună cuvîntul, el relevă calitățile cărții lui Petru Dumitriu, o certă realizare a literaturii noastre contemporane.

Ca un poet autentic, distinge poezia de nonpoezie. Acele proze versificate, care nu fac decît să denatureze penibil realitatea, sînt obiectul cîtorva comentarii polemice. In aceste exerciții de floretă — e adevărat cu unele excepții, rare, de agresivitate inutilă — Baconsky pune agilitate, pasiune și eleganță.

Un confrate îmi declara cîndva superior că nu citește decît propria-i literatură. L-am asigurat, pe tonul cel mai placid, că nu cred în mitul scriitorului ignar, simplă masă gelatinoasă prin care se strävede jocul irizat de umbre și lumină. Am invocat atunci cîteva nume de scriitori, care n-au pierdut nimic din originalitate citind pe mulți alții, folosindu-și lecturile în ceea ce se poate numi critica artistică. Printre ei se numără și poetul A.E. Baconsky, a cărui publicistică literară sprijină — și ar putea-o face încă mai susținut și eficient — progresul literaturii noastre actuale.

Liviu Călin

Scriitori și critici

Acolo unde socialismul este în măsură să influențeze viața spirituală, s-a născut o sănătoasă atitudine față de carte. Bucuria originară de a citi se află în permanentă creștere, peste tot unde marile mase ale poporului muncitor, cărora înainte le erau închise porțile către carte și cultură, participă astăzi la toate binefacerile culturii. Niciodată n-a existat o asemenea sete arzătoare de carte, și este semnificativ faptul că tocmai literatura de înalt nivel artistic întrunește cele mai multe sufragii. Poezia, de pildă, n-a fost niciodată atît de mult cerută.

Ce consider eu, ca scriitor, drept menire esențială a criticii, în această situație nouă? înainte de toate cred că ea trebuie să-și exercite acțiunea nu atît asupra scriitorilor, cît asupra maselor de cititori. Așadar, critica nu are a distribui cu precădere creatorilor învățăminte înțelepte despre felul cum să scrie, adică nu are să-l învețe pe tată cum se fac copiii, ci se cuvine să acționeze ca un intermediar între scriitor și cititor. Criticii trebuie în primul rînd să arate tot ce este valoros din moștenirea literară, precum și din scrisul actual, să facă educația gustului literar al publicului, să trezească și să adîncească înțelegerea lui pentru comorile literaturii. E timpul să punem capăt avalanșei de formule și șuvoiului de etichetări și de găselnițe terminologice. Noi, scriitori ca și cititori, vrem să aflăm de la critic care este conținutul omenesc al unei cărți, viața ei trăită și frumusețea, adevărul și realitatea plămădite în ea; dacă în această carte se face perceptibilă vocea omeniei și a dreptății sociale; cu un cuvînt, dacă opera are de spus ceva contemporanilor noștri. Asta trebuie să ne spuie criticul: fără ocolișuri, fără subtilități, concis, deschis, fără răstălmăciri. Ne interesează mai puțin rețetele și recomandările cu privire la chipul cum trebuie folosită capacitatea poetică. Trăia la Nürnberg, acum vreo 300 de ani, un critic, Harsdörfer, care a scris o carte intitulată: „Pîlnie poetică pentru a se turna în 6 ore arta germană a poeziei și a rimei". Noi n-avem nevoie de pîlnia din Nürnberg.

Trebuie, în sfîrșit, să ieșim din labirintul și pustiul formulelor terminologice și să ne regăsim într-o considerare a literaturii potrivită timpului nostru, care să exercite o funcție vie în organismul viu al raporturilor noastre sociale. Cînd citim o cronică sau o recenzie, vrem să aflăm ceva despre cartea în sine și nicidecum despre înaltul nivel cultural al criticului.

Alfred Margul Sperber

MILIȚA PETRAȘCU „Paparude" (după poemul lui Theodor Rogalsky)

Metoda monografiilor literare

Vom poposi o clipă asupra recenziei lui Al. Piru din Nr. 2/1958 al „Vieții romînești" nu fiindcă obiectul ei îl formează — printre altele — și monografia despre Alecu Russo a semnatarului acestor rînduri. Criticul e liber să-și exprime orice opinie socotită de el întemeiată rămînînd ca cititorul să i-o compare cu celelalte păreri emise de alți comentatori și pînă la urmă să-și făurească singur propria lui convingere. Ceea ce ne simțim însă obligați să discutăm aci e altceva și anume concepția, după noi fundamental falsă și menită a dezorienta, pe care o dezvăluie mai sus-citatul istoric literar cu privire la însăși structura disciplinei pe care o servește și la cîteva probleme generale referitoare la monografii.

Al. Piru crede astfel că istoricul literar trebuie să posede nu numai „capacitatea de interpretare, de intuiție — cum spune el — a operei de artă", ci și „putința sugerării ei prin imagini" (rev. cit. pag. 155) adică e obligat în fond să fie și artist, creator el însuși. Pleeînd de la o premisă de acest fel, criticul se arată cumplit nemulțumit de lucrările cărora le lipsește „aripa fanteziei critice, viziunea de sus a omului și operei, savoarea expunerii", chiar dacă sînt „foarte științifice" (rev. cit. 158).

După cum se vede, Piru teoretizează și susține de fapt poziția criticii impresioniste caracterizată tocmai prin larga ei bază intuiționistă și prin capacitatea vehiculării artistice. Pentru el, critica și istoria literară științifică se situează pe plan secundar întrucît cerința supremă rămîne transformarea monografiei în „operă literară, de creație" (rev. cit. 158), în mod obligatoriu. Cel mai de seamă critic devine atunci — pentru Al. Piru — Eugen Lovinescu pe cînd Gherea și Ibrăileanu, despre care a scris totuși cu stăruință, urmează a fi calificați doar „critici și istorici literari științifici", dar — vai! — fără capacitatea artistică a creației, „fără putința sugerării prin imagini, fără savoarea expunerii" etc.

Cititorul e în drept să ceară lui Al. Piru modelul unui astfel de istoric literar, dar cine ar putea afirma că „Viața lui G. Ibrăileanu" (1946) se caracterizează prin însușiri literare, de creație, de tipul celor reclamate imperios de la alții? Studiul, foarte meritos de altfel, e o meticuloasă și conștiincioasă prezentare a vieții lui Ibrăileanu, saturată însă de amănunte, exact de felul celor pe care Piru le impută altora (reamintim doar povestirea înmormîntării criticului cu lista pe două pagini a celor 90 de persoane ce au asistat la ceremonie; la pag. 170—171).

In fond, principala menire a criticului și istoricului literar rămîne descoperirea adevărului — ca în orice disciplină științifică — și comunicarea lui în forme noționale obișnuite, fără excluderea desigur a mijloacelor artistice, dar și fără obligația de a le utiliza numaidecît.

Tot atît de eronată ne apare și concepția lui Al. Piru cu privire la raporturile dintre operă și biografie. In timp ce strădaniile monografiștilor noștri se îndreaptă foarte lăudabil spre tratarea dialectică a corelațiilor dintre operă și biografie, Al. Piru pledează cu preferință — ca acum un deceniu — pentru separarea lor, crezînd în posibilitatea unei biografii independente de operă. I. Popper a arătat — după opinia noastră — foarte nimerit, că separația e expresia unei tendințe metafizice și — se înțelege — că orice monografie cu adevărat științifică nu poate umbla pe drumul vetust propus de Al. Piru care merge pînă acolo încît socotește că uneori biografiile sînt chiar „mai importante" decît operele și-l citează ca ilustrare pe Bălcescu, ceea ce e desigur cu totul absurd. Este evident că mai cu seamă în perioadele de cotituri ale istoriei, ca de pildă cea de la '48, viața și opera scriitorilor sînt mai strîns legate și că o disjungere a lor ar însemna o gravă greșeală metodologică.

Al. Piru caută să se sprijine — în mai sus-citata recenzie — pe cîteva exemple recente de monografii și anume — printre altele — pe studiile fundamentale ale acad. G. Călinescu despre N. Filimon și Gr. Alexandrescu (1955) ca și cum acestea ar servi teza sa. In realitate, acad. G. Călinescu folosește aceeași metodă dialectică a corelației vieții cu opera, după cum se poate vedea chiar și numai din înșiruirea cîtorva titluri de capitole. Iată-le: cap. III: N. Filimon în timpul unirii, membru al comisiei documentale („Studii și cercetări de istorie literară și folclor, 1955, pag. 244—250), cap. IV: Fr. Staaps, întrupare a ideii de independență (pag. 250—254), cap. V: Mateo Cipriani (pag. 251—259), cap. VI: Slujnicarii (pag. 259—268), cap. VII: Arhivele statului, studiind trecutul (pag. 268—274) etc., apoi abia la cap. XII: „Ciocoii vechi și noi", iar ultimul cap. XIV: Ultimii ani și moartea (pag. 347—352). Se folosește adică exact metoda urmată și de monografia recenzată de Piru întrucît de fapt viața și opera alcătuiesc cele două fețe necesare ale unei personalități, exponent al epocii istorice respective.

Am mai vrea în sfîrșit să atragem atenția asupra felului apodictic de a discuta al lui Al. Piru. Referindu-se de pildă la monografia lui I. Popper, el citează teza acestuia după care Coșbuc ar fi fost rabelaisian și n-o împărtășește, dar credeți c-o combate cu vreun argument? Nu putem citi în recenzie decît: „Coșbuc nu e un autor rabelaisian" (pag. 157) și cititorul e obligat să se încline în fața sentinței nemotivate a criticului.

Socotim că în genere Al. Piru vede încă confuz problemele de istorie literară și cercetătorii disciplinei nu pot fi sprijiniți de pretențioasele sale obiecții și îndrumări.

Al. Dima

CRONICA LITERARĂ

MARCEL BRESLAȘU: „Dialectica poeziei sau Cîntece despre cîntec"

Actualul volum de versuri al lui Marcel Breslașu e așteptat de mult. „Dialectica poeziei" e un titlu pe care numeroase fragmente, publicate de-a lungul anilor, ni l-au făcut cunoscut și apropiat. Era clar că poetul pregătește un vast volum de „cîntece despre cîntec", adică de poezii pe marginea poeziei, comentînd-o, definind-o sau, pur și simplu, cîntînd-o.

„Artele poetice", întemeiate pe tradiția horațianei Epistole către Pisoni și pe vestita versiune franceză a lui Boileau, erau tratate despre poezie, reprezentînd prin excelență, „poezia didactică" a tratatelor în versuri, ca și prototipul lor, creația hesiodică. Asemenea lucrări puteau fi luate în considerație pentru conținutul lor științific, pentru valoarea lor normativă, indiferent de forma expresiei lor. Ca artă puteau fi privite în măsura în care depășeau caracterul de tratat versificat, devenind poezie. Tratatul e neutru și impersonal. Poezia e profund personală și subiectivă. Tratatul comunică adevărul. Poezia împărtășește sentimentul adevărului, al convingerii despre stăpînirea acestuia. Tratatul apelează la rațiune, poezia la intuiție. „Artele poetice" clasice au creat valoarea poetică a sentințelor, a unor definiții intuitive, bazate, ca și proverbele, pe o abordare afectivă a aspectelor tratate. Raportul exact stabilit pentru definirea unor fenomene este fixat în memorie printr-o formulă imagistică.

Poezia modernă a renunțat la „artele poetice" sub forma lor didactică propriu-zisă. Tratatele au fost înlocuite prin directe profesii de credință, accentuînd caracterul liric. Sentința a fost înlocuită prin proclamație, ca la Maiakovski. Alteori, prin simboluri. In poezia noastră actuală, Mihai Beniuc îndeosebi este un poet al „artelor poetice", minuind, prin sinteză, proclamația și simbolul, pentru afirmarea crezului poetic militant.

„Cîntecele despre cîntec" ale lui Marcel Breslașu constituie o inițiativă extrem de interesantă în poezia noastră nouă. Inclinațiile firești ale poetului au permis o ipostază inedită a „artelor poetice" moderne. Clasicul gen didactic e reîmprospătat prin umorul lucid al „parodiei originale". In același sens, e revalorificată fabula. Sentința, rostită cu zîmbet, nu cu solemnitate, reînvie poezia gnomică prin intermediul zicalei și al strigăturii. Esențială e trecerea de la poziția legislatorului la aceea a poetului, care se confesează, cheamă, biciuiește, slăvește, adică își exprimă atitudinea proprie față de fenomenul artei, e în fond liric. Prezența poetului e manifestă, angajată subiectiv, pasională chiar, în ciuda disimulării. Poetul nu face un tratat de estetică, ci își exprimă poziția în cîmpul artei, ca un participant care se introspectează și se definește. Formele clasice ale „artelor poetice" și ale altor specii didactice, nu sînt decît intermediare sui-generis, mobilizate pentru a exprima gîndurile și sentimentele unui poet discret. Intr-un interviu recent, Marcel Breslașu s-a definit ca „un liric care are oroare de exhibiționism": „Am preferat să arăt procesul de devenire al cîntecului, decît să mă dezvălui", de fapt, pentru ochiul pătrunzător, dezvăluindu-se îndărătul „caracterului aparent tehnic, metodologic, didactic chiar, al lucrării". Fără s-o fi arătat autorul, era evident că „Dialectica poeziei" „în fond constituie o părtinitoare, pătimașă luare de poziție, o spovedanie... — un act de prezență și o depunere de mărturie". De aceea, într-adevăr, poetul poate fi încredințat că volumul său e un „moment al noii noastre lirici".

O „Invitație la azi", din 1946, dădea de altfel tonul unei chemări directe, prezente în ciclul de deschidere al volumului: „Acum, aici, acasă". Alegoria va învălui și va reliefa în același timp conștiința funcției sociale a poeziei, piatră prețioasă care nu se valorifică decît ivită la lumină, descoperită, pusă în circulație: „Cel mai clar mărgăritar" și alte nestemate

n-or să aibă preț nicicînd
decît numai fremătînd
— vii — sub degetele noastre!

Fabula, slujită de o vervă umoristică neînfrînată, reconstituie atmosfera speciei clasice, înfierînd postura artistului care, izolat de mulțime, se crede centrul universului, egal cu sine însuși și ferit de contactul teluric. In convenția fabulei, acest artist e osia roții, care se ceartă cu spițele. Desigur, perfectă concordanță între eroii vizați și cei expuși nu există, esențial fiind dialogul dramatic dintre popor și artist.

Artistul — osie:
Eu lunec, nepăsător, și mă las dus..
veșnic egal cu mine însumi, acela
ce sînt suspendat între cer și pămînt!
De la superba mea singurătate
nimic și nimeni nu mă poate-abate!
Poporul — spițe:
Doar încordarea noastră ce se-adună
îngăduie hieraticu-ți huzur!
(Osia și roata)

Poezia autentică nu e suspendată între pămînt și cer, ci leagă cerul de pămînt. Cîntecul liric, într-o imagine simbolică, e un ied care gonește prin rîpe și saltă pe creste, e

„iedul cu stele-n cornițe și noroi pe pîntec".
(Coordonate)

In sensul contactului cu realitatea vie, pentru a realiza avîntul spre stele, poetul revizuiește miturile antice, înzestrîndu-le cu soarta pasărei Phoenix care renaște din propria-i cenușă:

„Pentru ca mitul să trăiască
trebui ucis... și înviat."

Mitul lui Anteu indică, în viziune nouă, „limitele realului". Poetul nu trăiește numai din legătura nemijlocită cu țarina bătută de drumuri (realismul tîrîtor!) ci și din capacitatea înălțării prin vis și aventură pe căi necercetate. Nu „numai șchiopătînd prin glodul făgașurilor":

„Nu! Maică-ta Țărîna
te-așteaptă și este
și colo sus pe brîna
neumblatelor creste!"

Pentru ridicarea la cer, poetul își dorește virtutea imponderabilității. Resturile aripilor de fulgi și șindrilă ale lui Icar nu mărturisesc prăbușirea lui, ci setea realizării „saltului calitativ" al desprinderii de sub legile gravitației:

„Ei nu știu — că-n azur, cutezătorul,
la vămile stihiei lui și-a frînt
aripile cu miros de pămînt
ce-ar fi putut să-i stinghereasca
zborul".

Această revizuire a miturilor exteriorizează de fapt drama și forța poetului, care e un fiu al pămîntului și unul care se înalță deasupra lui, cuprinzîndu-l din perspectiva înălțului. Condiția poeziei, afirmă în fond alegoriile sub variate forme, e îmbinarea realului cu fantezia, într-un virtuos „joc aerian" al eroului care întruchipează în același timp pe Anteu și pe Icar. Zvelta „fiică a aerului" e însuși poetul, nu numai prin virtuozități formale, ci și prin cele de fond. Iată un fragment din imaginea „Fiicei aerului" „pe calul în spume cu coapsa rebelă":

Inapoi pe crupă:
— nici lîngă nici după! —
Elastică, lină,
vie trambulină
pentru noul salt
încă mai înalt,
pentru-o și mai suplă
voltijă — cvadruplă! —
prin cerc și în cerc..

Poetul apără și limitează totodată drepturile fanteziei.

Hotarele „dintre-aievea și feeric" nu trebuie să fie șterse prin închiderea ochilor, în întuneric, ci clătinate sub controlul lucidității, potențînd realul. Căci:

ochii minții știu și mlădiază
treptatele hotare și-n amiază.
(Corolar tehnic)

Marcel Breslașu își înfrînge, cu luciditatea sa de umorist care-l ascunde pe sentimental, profesiunile de credință dramatice și sentințele grave, recurgînd, în aceeași problemă obsedantă, la fabulă. Pentru drepturile fanteziei pledează fabula „Un fluture și-o cîrtiță"; pentru „limitele fanteziei", fabula măgărușului care nu-și cunoaște condiția existenței.

Pe alt plan, care-l cuprinde pe celălalt, poezia în viziunea lui Breslașu este un

perpetuu incest
între suflet și minte,
între vis și cuvinte,
între preget și gest...
(Antedeluviană)

O confesie emoționantă a umoristului este cuprinsă în diferite formule poetice pentru proclamarea dăruirii totale a poetului în creația sa. O „pildă" aduce elogiul cocoșului de munte (Cîntec):

Ca și dînsul să te dărui
pîn'la ultimul răsuflet.

Fabula rîndunicii care, în zidirea cuibului, pune pe lîngă altele „bojocii mei pe care-i scuip" (Zidire) au același tîlc, ca și fabula Congresul cîntăreților, în care lebăda răspunde admonestărilor corului de broaște:

Un cîntec care nu te costă viața
nu merită a fi cîntat.

Marcel Breslașu nu glumește, deși e mereu cu gluma pe buze, cu poezia. Umorul lui provine, ca la Topîrceanu, din pudicitate lirică. Iată mărturisirea, izbucnită:

Gîndiți că-i joc?
Și că nu doare?
De loc!
E-o formă de pudoare!
Sub boaba rece de sudoare
se-ascunde lacrima de foc.
(Vîrf)

Calambururile meșteșugite, „așa-zisele jocuri de cuvinte", provin din adînc și ascund procesul sufletesc.

Poetul zeflemisitor și fabulistul locvace e, ca și Topîrceanu, un romantic incorigibil, care pozează pentru a arăta altfel de cum este. L-am auzit însă, la un cenaclu, citindu-și, cu glasul încărcat, uitînd să mai pufăie din vestita-i pipă, Curriculum vitae, atît de diferit de tonul de obicei întrebuințat și totuși atît de propriu:

O frunză, cea din urmă, s-a desprins
și-ncearcă pe spirala ce coboară
să-nvăluie-n rotitul ei cuprins
rotatul pom ce-a fost odinioară.
Dar nu-i mai află fragedul chenar
orbăcăind prin vîntul care-o poartă.
O mînă care dibuie-n zadar
să-și nălucească Primăvara moartă...
Apoi se-așterne, scurt, c-un ultim
spasm...
Va povesti, ca mîine, rădăcinii
cum a pornit și cum s-a-ntors în
basm
din marea aventură a luminii.

Acest poet trebuie regăsit în complicea sa poezie didactică. Și cînd revizuiește vechea înțelepciune a Eclesiastului că nimic nu e nou sub soare, în fabule ca: Despre fuga de șablon, Urmare și poate sfîrșit, Cintizoiul.. Și cînd, în același spirit, discută, prin parabole și sentințe, problema imitației și a modelelor literare (Despre clasici; Eclectism). Și cînd sfichiuiește pe poetul care, asemeni lui Chanteclair, crede că soarele răsare la glasul lui (Poetul; Invățăcelul). Și cînd, prin pilde și sentințe glumețe și calambururi, evocă unitatea dialectică între fond și formă (Te-nvață vrednica albină; Despre versul alb). Și mai ales în juvaerurile prin care poetul definește cheia expresiei poetice, imaginea, metafora, asociația: In marea galaxie a gîndului, ciclul Ciutelor, Măiestrie, cu corolarele satirice Păsărarul (împotriva manierismului) și Cerbul (împotriva imagismului). Poetul sesizează în nepătrunsa cale cerească a laptelui întîlnirea dintre două stele, realizînd, de fapt, minunea metaforei:

Numai — rareori,
la ceasul din zori
două stele fug
din strîmtul lor crug
— și-amîndouă cad
pe drum fără vad,
între rai și iad —
de-și încrucișează
prăvălita rază
înnodind-o-n hău
PENTRU OCHIUL TAU!

Aparentul glumeț prețuiește arta ca deschizător de lacăte încuiate, prin eficiența ei emoțională. Cîntecul dărîmă zidurile Ierihonului și ale „Impresuratului suflet".

Din păcate, jocul de-a ascunsul cu sine însuși nu e întotdeauna prielnic poeziei. Poetul se șterge uneori cu totul îndărătul anecdotistului de talent. Virtuozitatea pare uneori vană, cînd servește prea mult diversiunii verbale, pentru tăinuirea lirismului și a atitudinii grave. Manierismul pîndește permanenta spaimă de a se trăda liric sau de a fi luat în serios ca autor didactic: poți bănui momentul cînd autorul se va grăbi să spargă ficțiunea „intrînd pe fir", convorbind cu actorii și cu publicul, străduindu-se să șteargă orice solemnitate.

Există un erou liric al „dialecticii poeziei" care preferă să se îmbrace în veștmintele înțelepților care spun mari adevăruri sub aparența rîsului. Un asemenea rol trebuie să fie jucat cu curajul consecvenței. Pe Breslașu îl trădează și profundul sentimentalism, și necruțătoarea luciditate.

Savin Bratu

MÁRTON BACI

Am ajuns la marginea pădurii cînd se însera. Copacii de aici, rari şi frunzoşi, înalţi, îşi pierduseră umbra. Pe vîrfurile lor plutea ca o negură întunericul, care se îndesea. In coasta pădurii se întindea ţarina, pustie, cu miriştile arse şi cu lanuri întinse, uscate, de porumb. Dincolo de lanuri, departe, se vedea umbrirea şi mai neagră, cu îngrămădiri de case şi pomi, a unui sat. Drăgăniţă Petre, sergentul, molatic şi gînditor cum era, a rămas un timp cu ochii aţintiţi într-acolo, încurcat. Apoi a mustăcit nemulţumit şi l-a urcat pe Bija într-un copac.

— Ce vezi? l-a întrebat.

— Nimic... porumburi, grădini şi case.

— Vreo apă nu se vede?

— Nu... nu se vede! a mormăit Bija.

Ştiam că apa aceea trebuia să fie Someşul Rece, căci ţinta incursiunii noastre era podul de la Gilău.

Am luat apoi porumburile în şir, trecînd de la un răstav la altul, pînă ce-am ajuns lîngă sat. Bija s-a tîrît singur pînă la marginea porumbului, unde s-a oprit, lungit între muşuroaie. Noi am rămas ascunşi în porumb, cu armele pe genunchi şi ochii la el. După un timp, Bija ne-a făcut semn şi am ieşit cu toţii la margine, pe rînd. In faţa noastră, la cîteva sute de paşi, începea satul. Ne-am aşezat la pîndă... „Sînt sau nu sînt nemţi în sat?" — asta trebuia să ştim înaintea tuturor... Satul se pitulase însă în umbra pămîntului, în nemişcare şi taină, strivit parcă de întunericul care se tot îngrămădea deasupra lui. Nu se auzea nici un fel de zgomot şi nici un ochi de ferestruică nu lumina. Parcă era pustiu.

— Au fugit nemţii şi d-aici! a mormăit Bija într-o vreme.

Odată cu el ne-am ridicat şi noi, de cum stăteam pe burtă, şi ne-am aşezat pe muşuroaiele de pămînt de la marginea porumbului. Liniştea aceea nefirească stăpînea tot atît de adînc şi coastele dealurilor din jur, şi lanurile, şi pădurea lăsată în urmă. Stăpînea încă şi cerul întunecat, care tresărea numai în licărul îndepărtat şi rece al stelelor. De undeva, de departe, poate tocmai de pe drumul Clujului — pe care se îmbulzeau de cîteva zile armatele — răzbătea cîteodată un muget stins, rătăcitor, în care doar noi, soldaţii, puteam desluşi răbufnirile unei crunte bătălii de noapte.

Bija, care era din fire nerăbdător şi iute, s-a întors spre Drăgăniţă Petre şi iar a mormăit:

— Don' sergent, eu mă duc în sat!

— Aicea, la margine, a încuviinţat Drăgăniţă..., că dacă nu e Gilăul n-avem ce căuta în el.

Bija nu s-a sfiit şi m-a cerut şi pe mine, că zicea „că nu mă pierd cu firea, dac-o fi ceva". Asta cam aşa era: cînd luptaserăm în munţi, pe Arieş, am mai fost noi o dată la nemţi şi ne-am întors şi cu pradă şi cu prizonieri. Atuncea, însă, fronturile erau aproape şi numai pădure, de jur împrejur. Nu ca acuma, cînd fronturile se destrămaseră într-o mişcare grăbită către Cluj şi eram la cinci-şase kilometri de ai noştri.

— Ia grenade, mi-a şoptit Bija.

Am ieşit din porumbul acela şi ne-am furişat în prima grădină de la marginea satului. Bija mergea înainte, furişîndu-se pe sub pomi, iar eu cam la douăzeci de paşi în urmă. Am dat în curînd într-o ogradă cu acareturi pe-o margine şi cu casă bună de zid la uliţă. Ne-am oprit în umbra unei şure, ghemuiţi după colţ, aşa ca să putem ţine sub ochi şi curtea şi casa. Pînă ce ne-am obişnuit noi cu întunericul şi am desluşit toate aşezările gospodăriei, a mai trecut un timp. A trebuit însă să ne schimbăm locurile, căci a răsărit pe neaşteptate luna şi drept în peretele şurii bătea... Bija a tresărit atunci şi mi-a arătat curtea proaspăt măturată.

— Sînt acasă, a şoptit el.

Uite, d-aia îmi plăcea şi mie să merg cu Bija la nemţi. Era isteţ şi descurcăreţ ca nimeni altul. In misiuni d-astea de noapte, niciodată nu se grăbea fără rost şi nu punea mîna pe armă decît atunci cînd nu reuşea să-i păcălească pe nemţi.

Dacă s-a luminat noaptea, liniştea satului ni s-a părut mai uşoară. Aşa am simţit o aromă de gutuie coaptă, adusă de-o adiere caldă de toamnă timpurie. Bija a tresărit, adulmecînd:

— Al dracului mai miroase, mă! a şoptit el.

Ne-am tot sucit gîturile să vedem de unde venea mirosul acela de gutuie. Şi-abia într-un tîrziu ne-am dat seama că chiar deasupra noastră atîrnau nişte crengi pline cu gutui gălbui, aprinse de lună. Gutuiul era în curtea vecină şi-şi întindea crengile peste gard. M-am ridicat, am rupt cîteva gutui, de i-am dat şi lui Bija, şi m-am tras iară în umbra şurii. Am început să le mîncăm liniştiţi, pîndind încă limpezimea curţii şi casa cu geamurile dinspre noi negre ca de smoală. După ce am terminat de mîncat, Bija a adunat toate cotoarele de pe jos, în pumn. Apoi s-a ridicat şi a pornit să zvîrle cu ele, pe rînd, în geamurile casei... Poc!... Poc!... Poc!... Şi deodată s-a repezit chiar dintr-acolo o javră de cîine, care lătra ascuţit şi speriat, de parcă fusese lovit. Ne-am lipit repede de peretele şurii, în umbră, şi-am încremenit. Cîinele a mai făcut cîţiva paşi, dar n-a avut curajul să se apropie de noi. Lătra însă îndîrjit, înţepenit pe picioare şi repezind capul în sus, ca într-o joacă. Atunci a zornăit zăvorul uşii şi-n prag a apărut un ţăran c-o furcă de fier în mînă. Cîinele a prins curaj şi a mai făcut cîţiva paşi, lătrînd înverşunat, ca la lup, uitîndu-se cînd la stăpîn, cînd înspre şură. Ţăranul s-a apropiat de el şi l-a liniştit, mîngîindu-i capul cu palma. Apoi a rămas proptit în furcă, aşteptînd.

— Hei, bade! a strigat Bija.

Ţăranul a tresărit, a ridicat furca şi a asmuţit cîinele.

— *Ki az?* *) a răsunat glasul lui, gros ca de clopot.

Dac-am văzut că e ungur, eu m-am grăbit şi-am apucat arma. „N-am nimerit-o!" mi-am spus în gînd... Bija mi-a împins însă ţeava puştii în pămînt, s-a ridicat şi a ieşit liniştit din umbră. Ţăranul s-a tras speriat înapoi şi a întors colţii de fier ai furcii în faţă, spre apărare. Dar Bija s-a arătat nepăsător şi a înaintat în acelaşi pas mărunt şi măsurat.

— Bună seara, bade! a şoptit el.

Ţăranul maghiar a dat să răspundă, dar numai s-a bîlbîit, înfricoşat de apariţia aceea neaşteptată a unui soldat romîn. Au amuţit apoi amîndoi, neştiind parcă ce să-şi spună. Ţăranul a lăsat furca la pămînt, alături de cîinele ce-i tremura la picioare, mîrîind. Atunci am ieşit şi eu din umbră. Ţăranul s-a tras şi mai înapoi, bănuitor, apucînd iarăşi furca.

— Nu te teme, bade! a zis Bija.

Ţăranul ne-a privit bănuitor, cînd pe unul cînd pe altul, de mai multe ori. Apoi a vorbit pe romîneşte, încă temător:

— Dacă-i aşa, mereţi în casă. Nu ne vede nimeni...

M-am uitat la Bija, întrebător. „Cine ştie în ce încurcătură mai intrăm" îmi spuneam. Dar Bija a şi luat-o înainte şi a intrat de-a dreptul în întunericul tinzii. Eu am aşteptat să intre mai întîi ţăranul şi abia apoi am păşit pragul, cu degetul pe trăgaci.

— Mi-s singur, a mormăit ţăranul, arătîndu-ne scaunele de la masa din mijloc. Muierea şi fata or plecat az'-noapte la Sânădisla, ca să scape de tun.

Bija s-a aşezat nestingherit pe-un scaun, cu pistolul-mitralieră pe genunchi; apoi şi-a scos bereta de vînător de munte şi a pus-o sub pumn, pe masă. M-am aşezat şi eu, dar numai aşa, pe-o margine a scaunului, cu ochii la uşă şi mîna pe armă. Am simţit însă că nici Bija nu era nepăsător, că numai îşi ascundea înfrigurarea şi că nu-l slăbea pe ţăran nici o clipită din ochi. O vreme am rămas încă aşa, noi pe scaune — iar ţăranul în picioare, privindu-ne tăcuţi, pîndindu-ne...

Ţăranul s-a ferit de privirile noastre şi s-a aşezat şi el pe un scaun, aşa, mai într-o latură a mesei. Era încă neliniştit de tăcerea noastră.

— V-am aşteptat de ieri sară, — a început el, domolindu-şi răsunetul glasului său de clopot... că dac-or plecat nemţii, am fost tare îngrijaţi că ce-o să se întîmple cu noi?!

— Cînd au plecat? a sărit Bija.

— V-am spus... ieri sară.

— Unde?

— Păi, asta cine poate şti?... Or plecat încoace! şi a arătat cu mîna spre unul din pereţii tinzii... Poate s-or tras tot la Gilău, că d-acolo or vinit!

— Aha! a făcut Bija, lung, dezamăgit... Vasăzică, nu ăsta-i Gilăul!

— Nu, a scuturat ţăranul din cap. Aiasta-i Luna... Gilăul îi încolo, peste pădure şi Someş! şi iar a arătat cu mîna în partea unde plecaseră nemţii.

— Ne-am rătăcit, bade! a întors-o Bija... Noi la Gilău am vrut să mergem.

— Apoi, Gilăul îi într-acolo! a arătat iar ţăranul... Şi acolo poate-s nemţi!

In încăpere s-a aşezat o tăcere care ne stingherea. Bija îşi făcea cine ştie ce socoteli ascunse, că rămăsese cu ochii aţintiţi în perete, gînditor.

Şi-aşa, ne-am întors la lanurile de porumb împreună cu Márton Horváth. Ai noştri au cam strîmbat din nas cînd au văzut că le-am adus un maghiar. Drăgăniţă Petre l-a tras pe Bija de mînecă mai la o parte, înfruntîndu-l:

— De-aşa călăuză n-avem nevoie!

— Am trimis cîine surd la vînat! a mîrîit şi Samoilă Ion.

Dar Bija n-a ţinut seamă de astea şi-am luat-o împreună cu Márton înainte, către Gilău. Dac-am părăsit lanurile, am intrat într-o pădure tînără de tufani, crescută de curînd într-o tăietură.

La marginea păduricii ne-am oprit. In faţa noastră se întindea lunca Someşului Rece, cu lăstărişul de răchiţi şi plopi argintaţi de lună. Ici-colo, dunga apelor strălucea ca o oglindă murdară, uşor învălurată. Dincolo de zăvoaiele Someşului se desfăşurau aşezările satului Gilău. Mai încoace, chiar pe malul rîului, în umbrirea unor plopi înalţi, sta pitulată o casă.

— E moara lui István Horváth, a mormăit ţăranul... merem la el!

Drăgăniţă Petre şi ceilalţi doi au rămas la marginea pădurii; noi, cu Márton Horváth, am coborît spre rîu. In zăvoi ne-am furişat în umbra răchiţilor cu frunza îngălbenită, pe rînd, pînă la apă. Ne-am oprit în dreptul unui stăvilar de lemn, în care clipocea uşor, ca într-o adormire, unda de argint a rîului.

— ...'mîneţi aicea, ne-a îndemnat Márton... s-ar putea să fie nemţi acolo!

Márton a trecut apoi rîul pe stăvilar, ca pe o punte, cumpănindu-se cu furca. In limpezimea nopţii de deasupra apelor, umbra lui ne-a apărut înaltă şi singuratică, subţire. Ea a alunecat parcă pe stăvilar şi s-a pierdut ca o vedenie în îngrămădirea aceea de întuneric de la moară. Nici n-am apucat să ne obişnuim privirea cu luciul argintat al apei, că Márton s-a şi întors, grăbit, cu răsuflarea tăiată.

— Ii satul plin de nemţi! a îngăimat el, speriat.

Bija m-a trimis după cei de la marginea păduricii şi i-am adus şi pe ei la sfatul acesta.

Trecuse, cred, de miezul nopţii cînd ne-am ridicat. N-avea nici un rost să ne întoarcem la batalion fără schiţa întăriturilor de la pod, cînd pînă la pod nu mai erau decît şapte-opt sute de paşi. Ne-am despărţit de Márton Horváth, strîngîndu-i cu putere mîna, şi ne-am înfundat în umbrirea şi mai adîncă a zăvoiului dinspre pod.

Dar n-am ajuns să vedem nici măcar picioarele podului, pe care mi le închipuiam ca pe nişte stîlpi înalţi de piatră, că din faţă şi din dreapta noastră au clempănit deodată două mitraliere. Focurile lor s-au încrucişat chiar între noi, culcîndu-ne pe toţi la pămînt. Eu am apucat atunci arma în braţe şi m-am rostogolit fulgerător către malul rîului. M-am ghemuit sub mal, aproape de unda apei care umezea pînă la un pas nisipul. O durere grozavă îmi înţepenise genunchiul zdrobit de glonţ. Sîngele gîlgîia la încheietură, cald, usturător. Am început să gem, cumplit, cu pumnul vîrît în gură ca să nu ţip. Acolo unde căzuseră ceilalţi, mitralierele băteau încă, înverşunat, secerînd răchita. Cîte un glonţ scăpat din lăstăriş trecea pe deasupra apei, ţiuind. Valea Someşului răsuna îndepărtat, rănind îndelung liniştea acelei nopţi atît de luminate...

Am aşteptat pînă ce focul nemţilor s-a stins şi m-am răsucit, de mi-am înfăşurat genunchiul, strîns, cu o moletieră. Apoi am început să mă tîrăsc pe sub mal, înapoi, către stăvilar. Mă tîram mai mult pe piept şi coate, cu piciorul drept atîrnînd ca o tlendură, cu dinţii încleştaţi de arsura ca de fier înroşit a rănii. Simţeam că puterile mă părăsesc, că m-apucă încet ameţeala, ca privirile mi se împăienjenesc, iar sudoarea de pe frunte îmi îngheaţă... Cînd am zărit umbra stăvilarului, plutind mişcătoare peste apă, nu mai simţeam nici oboseala, nici durerea. M-a cuprins o moleşeală dulce, ca o amorţire a simţurilor, şi m-am ghemuit pe puşcă... „Poate că chiar Márton Horváth ne-a împins în capcana nemţilor!" mi s-a năzărit şi m-au părăsit apoi şi gîndurile...

M-am trezit cu piciorul drept înţepenit şi cu o durere grozavă, sfîşietoare în osul genunchiului. In prima clipă n-am ştiut nici ce-i cu mine, nici unde mă aflu. O sete cumplită mă chinuia.

Capul îmi vîjîia şi-l simţeam ca plumbul de greu. Mai apoi am auzit clipocitul apei şi mi-am amintit deodată de toate. Am deschis ochii. Luna dispăruse. Zăvoaiele erau cufundate în întuneric. Pe Someş, sufla la vale un vînt subţire şi rece, de toamnă timpurie. Umbra stăvilarului nu o mai vedeam, dar ştiam că nu eram prea departe de cărarea care ducea spre pădurice.

M-am tîrît cum am putut, pe prundiş, pînă la marginea apei. Cînd buzele au atins unda înviorătoare a Someşului, am sorbit îndelung ca într-o nebunie. Apoi mi-am scos bereta şi-am vîrît capul în apă, să-i mai alung din fierbinţeală... Un val de putere nouă mi-a trezit cu adevărat toată simţirea... Şi-aşa, mi-am amintit iarăşi de Márton Horváth. „El ştiuse de la morar că în zăvoi sînt nemţi... Da' anume ne-a împins acolo, ca să ne dea pe mîna lor!..." Atunci am întrezărit în întuneric, aievea, limpezimea ochilor lui albaştri şi gîndurile mi s-au frînt. „Nu, n-ar fi putut să fie atîta de cîinos!" mă îndoiam... „De ce însă nu ne-a luat, nici pe mine şi nici pe Bija, la morar?... De ce?" mă întrebam... „A fost de-al nemţilor, desigur!" au început să mă chinuie iarăşi gîndurile...

Deasupra apelor, în sus, către munţi, noaptea se destrăma. „Acum se face ziuă!" m-am speriat eu... Am pipăit înfrigurat sacul de merinde de pe şold, plin cu grenade, şi m-am întors sub mal, acolo unde îmi lăsasem arma. M-am lungit iarăşi pe ea. Inviorarea asta îmi trezise toate simţurile şi aşa am simţit din nou, şi mai puternică, durerea de la genunchi. Ba, încă, fulgerările şi înţepăturile rănii urcau acum pe coapsă, către şold. Şi tot mai mult simţeam greutatea istovitoare, ca de piatră, a piciorului drept... „Oricum, îmi spuneam, tot trebuie să ajung înapoi la batalion!"

Mi-am împins bereta pe creştet, să am privirile cît mai slobode, am apucat arma şi am pornit. N-a fost însă chip să mă tîrăsc decît pe stînga, sprijinit pe coate şi piept. Durerea crescuse dintr-o dată, ca o fulgerătură de cuţit care-mi tot ardea osul genunchiului. Şi durerea asta urca mereu, prin inimă şi trup, la creier... „Ei, aşa e la început, mă amăgeam eu... dac-o să mă încălzesc, îmi trece... n-o să mai simt!" Şi-am tot ţinut-o pe sub mal, cu dinţii strînşi, pînă la stăvilar. Aici n-am mai putut şi iar m-am lungit peste armă.

Şi chiar atunci a răsunat zăvoiul de împuşcături. Se trăgea în urmă, cam pe acolo pe unde rămăseseră întinşi alde Biţă, cu Drăgăniţă Petre şi ceilalţi... „Cine ştie? mă gîndeam. Au ieşit nemţii din ascunzători să ne caute!"... Mi-am adunat iarăşi puterile şi m-am tîrît cîineşte pînă la cărăruia care cobora spre stăvilar. Cărăruia, umedă de rouă, şerpuia prin lăstărişul de răchită către păduricea de tufani. Mă apuca ameţeala numai cînd săltam capul şi mă uitam de-a lungul ei... „Trebuie să ajung la pădurice!" am hotărît. Acolo mă puteam mai bine apăra de nemţi.

Liniştea zăvoaielor a fost curînd tulburată de o nouă împuşcătură. O împuşcătură singuratică, dar care a răsunat atît de aproape şi de plin că m-am îngrozit... „Nu, nu puneţi voi mîna pe mine!" i-am ameninţat pe nemţi. Şi am pornit pe cărăruie, tîrîş-tîrîş, scrîşnind, gemînd înverşunat, chinuindu-mă. Inaintam încordat ca un arc, cu capul în piept, cu degetele înfipte adînc în prundiş, sprijinindu-mă mai mult pe coate... După patruzeci-cincizeci de paşi, însă, mi s-a tăiat răsuflarea. M-am oprit. Durerea mă copleşea. Tăişul acela de flacără îmi despica tot mai adînc genunchiul. In jurul capului încins simţeam necruţător un cerc de fier... „Nu trebuie să mă las!" îmi spuneam, luptîndu-mă ca gîndurile să nu mi se stingă... In zăvoiul de răchită a răsunat însă o nouă împuşcătură... „Se apropie!" am socotit eu, după puterea ecoului...

Noaptea se destrăma, albind. Pînă la pădurice tot mai era ca la o sută de paşi. Mi-am scos bereta de vînător de munte, am întors-o şi mi-am şters cu ea faţa de năduşeală. Apoi am făcut-o sul şi am vîrît-o în gură, ca să nu urlu de durere. Şi aşa, am pornit-o iar.

Pînă la pădurice nu m-am oprit decît o singură dată, de mi-am trecut sacul cu grenade pe umărul stîng. Acolo m-am rostogolit de pe cărare pînă într-un lăstăriş de tufă, troienit de frunză. Nu mă mai puteam nici măcar mişca, atît eram de istovit... „Ii aştept aicea!" m-am hotărît, gîndindu-mă la nemţi. După cum îmi făceam socoteala, i-aş fi curăţat de cum ar fi încercat să se apropie de pădurice... „Da' dacă nu mai vin?" m-am întrebat, speriat... „Nu, trebuie să vină! m-am împotrivit. Doar n-o să mor aicea degeaba, ca o sălbăticiune!"... Mai rău decît toate era însă faptul că nici unul din patrula noastră nu scăpase. Cel puţin unul să se fi întors! Ar fi dus la batalion ştiri despre nemţii din Gilău şi de la pod... „Hei, Márton, Márton! am scrîşnit eu cu ură... Cineva tot va trebui să ne răzbune! Măcar dumnezeu!"

Tocmai atunci am auzit lăstărişul de la marginea pădurii foşnind şi-am tresărit, cu mîna pe armă. Am tras şi sacul cu grenade alăturea, la îndemînă. Mi-am lipit apoi pieptul de pămînt şi am întins arma... Lăstărişul din faţă a prins mai întîi să se mişte, despicat ca de-o cărare şi, deodată, în marginea pădurii a apărut un om. Era Márton Horváth... Degetul mi-a tremurat cîteva clipe pe trăgaci... Am aşteptat apoi, stăpînindu-mă, fără să-l pierd din vîrful cătării... Márton Horváth a privit mai întîi în urmă, îngrijorat, şi-apoi a înfipt furca de fier în pămînt, la picioare. A răsuflat îndelung, uşurîndu-se ca de-o apăsare a pieptului, şi s-a aşezat alături de furcă. Lumina zorilor bătea de acum toată marginea pădurii şi aşa am văzut cum şi-a răsucit mîneca flanelei pînă peste cot şi cum şi-a dus braţul însîngerat la gură. A supt rana cu ochii închişi, strîmbîndu-se de durere. Apoi a rupt din poalele cămăşii o fîşie de pînză şi şi-a înfăşurat braţul. A făcut nodul cu dinţii şi cu mîna dreaptă şi-a tras mîneca flanelei pe deasupra. După ce s-a ridicat, a mai întîrziat cîteva clipe, cu privirile întoarse spre zăvoaiele Someşului. Intr-acolo răsunau, şi mai aproape, alte împuşcături... Márton Horváth a mormăit o înjurătură tare spurcată în ungureşte, a apucat furca şi a dat să plece...

— Hei, Márton-báci! am îngăimat eu şi-am început să mă tîrăsc înspre cărare.

— Tii, fătule! a izbucnit Márton, surprins. Toată noaptea v-am căutat prin luncă... Apoi mi-a arătat braţul bandajat, mormăind: — M-au atins şi pe mine, blestemaţii!

N-am mai avut putere să-i răspund şi-am rămas lungit pe cărare cu nasul în pămînt. Márton s-a aplecat şi m-a răsucit, speriat, cu faţa în sus.

— Ai pierdut sînge mult! a tresărit el, văzîndu-mi obrazul.

Eu am închis ochii. Am simţit însă cum mi-a scos sacul cu grenade de după gît şi cum şi l-a aruncat pe umăr. Cînd a dat să-mi ia şi arma, m-am împotrivit, răsucindu-mă iarăşi peste ea.

— Trebuie să mergem, mi-a apucat el umărul... să nu ne-ajungă nemţii!

— Du-te singur, Márton-báci, am îngăimat... Acuma, tot un drac! Cît oi mai apuca să răsuflu, am să le-aţin aicea calea.

Márton Horváth a mormăit ceva pe ungureşte, supărat, şi m-a apucat de subsuori. M-a ridicat apoi pînă la pieptul lui, aşa că ne-am putut privi o clipă, cu tărie, drept în ochi.

— Márton-báci, am şoptit eu, rugător... cînd or ajunge ai noştri la Luna, spune-le cum a fost!

— Ei, a tremurat glasul lui de clopot, poruncitor... meri cu mine!

Márton a îngenuncheat, de i-am putut cădea în spate şi încolăci mîinile pe după gît. Durerea mi-a cuprins iară şi trupul şi capul în fierbinţeala ei. Inainte de a pleca, am mai auzit o singură dată împuşcăturile nemţilor din lunca Someşului. Nemţii se tot aţineau către pădure, după noi. Curînd, însă, mi s-au învălmăşit gîndurile din nou şi n-am mai simţit decît legănarea paşilor lui Márton, de parcă eram purtat pe valuri.

M-am trezit abia între porumburi, cu capul lăsat pe umărul bătrînului şi pleoapele mîngîiate de lumina zorilor. Márton-báci răsufla întretăiat şi aprins, şuierător. M-a lăsat jos, între nişte muşuroaie de pămînt, ca între nişte perne.

Alături de mine s-a aşezat greoi şi Márton-báci.

A răsuflat apoi prelung şi adînc, de cîteva ori, ca să se liniştească. Speriată de noi, o pasăre a fulgerat în zbor vîrfurile porumburilor, înspre pădure. Cerul s-a luminat pe neaşteptate, strălucind în para răsăritului. Numai către Someş, unde norii se bolovăniseră peste noapte, rămăsese întunecat. Primele raze ale soarelui au căzut pieziş pe frunzele uscate ale porumburilor, scînteind în boabele de rouă.

— Merem! s-a ridicat Márton.

Şi iar a îngenuncheat, în faţa mea, de i-am căzut iarăşi în spate. Márton m-a purtat şi printre porumburi în acelaşi pas legănat şi grăbit, gîfîind. M-a mai lăsat o dată jos, în grădina lui de pomi, de la marginea satului. Aici mi s-au învălmăşit din nou gîndurile şi n-am mai simţit cum m-a purtat pînă acasă.

Am deschis ochii în întuneric. In jur stăruia un miros de aer stătut, de praf, de cîlţi de cînepă topită şi de piei uscate. Eram în podul casei lui Márton. Printre ţigle, pătrundeau ici şi colo razele soarelui, scînteind. Arma, sacul cu grenade, bereta, vestonul şi centura erau îngrămădite alături, la căpătîi; bocancii de vînător de munte cu colţarii de oţel, la picioare, mai sub streaşină. Cerga pe care stam întins era desfăşurată pe un pat de cîlţi de cînepă, moale şi cald. Piciorul însă era nedesfăcut, înfăşurat în aceeaşi moletieră năclăită de sînge. Mi-am dat seama că tocmai durerea mă trezise; genunchiul mă înjunghia, strîns ca într-un cleşte de foc. Imi venea să ţip, să strig după Márton, dar nu ştiam ce este în casă şi afară şi a trebuit să mă stăpînesc.

M-am tîrît apoi pînă sub streaşină, unde am săltat cu grijă, pe nesimţite, cîteva ţigle. Bătătura lui Márton Horváth era pustie şi curată, proaspăt măturată, aşa cum o văzusem şi peste noapte la lumina lunii. Pustie era şi grădina de pomi, întinsă către porumburi, şi toată marginea aceea de sat arămită de toamnă. La capătul grădinilor însă, pe sub pomi, apăruseră nemţii. Frontul lor se întindea acum ca un arc deschis dinspre păduricea de tufani peste sat. Din loc în loc, sclipea în soare oţelul mitralierelor ascunse în spatele valurilor de pămînt şi îndreptate înspre porumburi, către ai noştri. Intre ele nemţii, în straie vineţii şi cu căşti întunecate ca cenuşa, săpau de zor gropi şi şanţuri pentru adăpost... „Au de gînd să reziste aicea!" am înţeles eu, îngrijorat... Eram de-acuma prins în spatele frontului lor şi ca să mă strecor printre ei, în starea în care mă găseam, nu mai era cu putinţă.

Acolo m-a găsit Márton, lungit sub streaşină şi cu privirile aţintite printre ţigle, la nemţi. Nu l-am simţit decît atunci cînd s-a oprit în spatele meu. Adusese o găleată cu apă caldă, un lighean, o sticlă cu creolină. — care umpluse tot podul de miros — şi nişte feşe de pînză.

— E bucluc, fiule, a mormăit el... s-or întors nemţii!

M-am tras de sub streaşină, tăcut, şi m-am lungit iară pe cergă. Márton Horváth devenise şi mai posac, cuprins de-o îngîndurare pe care voia să mi-o ascundă, dar care devenea astfel şi mai îngrijorătoare... „E viaţa lui în joc, am recunoscut, îndatorat... Dacă află nemţii de mine, îl împuşcă!"... N-am mai apucat să-i spun vorbele bune la care mă gîndeam, că el s-a şi apucat de lucru. A îngenuncheat, alături de ligheanul în care pusese apa caldă şi picurase creolina, şi-a început să desfacă moletiera îmbîcsită de pămînt şi sînge.

— Pînă ce nu dau de carne sănătoasă, nu te las! a mormăit Márton. Altfel pierzi piciorul.

Dar creolina ustura mai mult decît puteam îndura şi mi-am pierdut iară simţurile... M-am trezit cu mîna lui Márton, mare şi grea, aspră, răcoroasă, întinsă pe fruntea mea. Podul mirosea cumplit a creolină, iar lumina care bătea de afară îmi apăsa pleoapele ca o greutate. Márton-báci mai ridicase şi alte ţigle ca să vie mai ales aer. Piciorul nu mă mai durea; îl simţeam însă greoi şi umflat, ca într-o amorţire. Era ţeapăn ca lemnul, de nu-l puteam îndoi. Márton Horváth mi-l înfăşurase strîns în fîşiile de pînză albă şi apoi mi-l legase de o scîndură. „Ce făceam dacă nu dădea Márton-báci de mine? mă întrebam. Muream acolo, în pădure, ca un cîine!"... Mi-am întors privirile aprinse, pline de lacrimi, către el. L-am văzut însă atît de îngîndurat, că m-am speriat şi mi-am amintit iară de situaţia lui.

— Ingăduie-mă numai pînă la noapte, Márton-baci! m-am rugat eu.

Márton a tresărit, părăsind gîndurile ce-i întunecaseră şi privirile şi faţa. Apoi a întins mîna şi a început să-mi mîngîie cu grijă părintească fruntea.

— Eşti copil, fiule! m-a mustrat el. Unde o să pleci?

— Márton-báci, m-am încăpăţînat eu, înţeleg...

— Nu înţelegi nimic! m-a întrerupt el, acoperindu-mi gura cu palma... Adică de ce-ţi închipui c-am făcut cu asta?! a răbufnit glasul lui de clopot, aspru, răsunător... Doar n-o să uit că András, fiul meu, a fost trimis în foc de Horthy!

Márton Horváth a tăcut un timp, copleşit parcă de amintirea fiului.

I-am căutat mîna şi i-am strîns-o tăcut, înfiorat. Aşa cum era, aspră şi grea, bătucită de muncă, mi-a amintit de mîna de ţăran a tatei. O clipă numai mi-a trebuit ca să nu mă răsucesc şi s-o sărut.

— Iartă-mă, Márton-báci, am îngăimat eu, după un timp... dar trebuie să-ţi spun... azi noapte am crezut că te-ai înţeles cu morarul şi ne-aţi dat pe mîna nemţilor!

Márton Horváth s-a ridicat înfuriat şi m-a privit rece, bănuitor.

— Ai gîndit prost, fiule! m-a repezit el.

Apoi mi-a arătat oala cu lapte pusă alături şi a coborît supărat pe gura podului. L-am strigat de mai multe ori, îndurerat, dar nici ochii nu i-a mai întors spre mine.

Aşa am rămas iarăşi singur, întins pe patul acela din cîlţi de cînepă. Imi părea rău că-l supărasem într-atîta pe Márton-báci. Toată ziua am tînjit, chinuit de gînduri, mustrîndu-mă şi pîndind mişcările nemţilor de dincolo de grădinile de pomi. Nici de lapte nu m-am atins, că nu mi-ar fi priit nici măcar o înghiţitură. Parcă aveam sufletul bolnav şi nu piciorul.

Tîrziu, după prînz, în toiul căldurii, am auzit hămăit de cîine speriat şi vorbă nemţească în bătătură... „I-au dat de urmă, m-am gîndit eu la Márton, şi-au venit să-l ia!"... M-am tîrît pînă sub streaşină, în dreptul ţiglelor săltate şi am privit afară. Doi soldaţi nemţi, tineri şi rotofei, bălani, cu căştile împinse pe creştet, veniseră cu două ciorchine de bidoane după apă. Márton-báci ieşise cu găleata şi le turna cu grijă, parcă îndatorat. Apoi, pînă ce nemţii au dispărut sub pomii din grădină, a rămas în mijlocul bătăturii cu găleata în mînă şi cîinele la picioare.

Curînd după asta am auzit scara scîrţîind şi-n gura podului a apărut Márton-báci. S-a aşezat din nou la căpătîiul meu, tăcut, aşa cum îi era şi firea, şi-a căzut pe gînduri. Nu mai era supărat şi asta m-a liniştit dintr-o dată. O vreme m-a privit cercetător, răsucindu-şi în acelaşi timp mustăţile stufoase şi negre.

— Iţi mai cer un lucru, Márton-báci! l-am rugat eu. Márton Horváth m-a privit şi mai bănuitor, aşteptînd. Cînd privirile noastre s-au întîlnit, am urmat, şoptind: — Márton-báci, scoate-mă la noapte la porumburi... trebuie să ajung înainte de miezul nopţii la ai noştri!

— Cum o să pleci? s-a împotrivit Márton şi mi-a arătat piciorul înţepenit pe scîndură.

— Am mai prins putere, Márton-báci, l-am încredinţat eu... Dacă ajung între porumburi, e mai uşor... am să mă tîrăsc...

Márton Horváth a scuturat iarăşi capul şi a căzut într-o muţenie aspră. Dacă am văzut asta, m-am ferit să-i mai destăinui şi alte gînduri şi am tăcut şi eu. Intr-o vreme m-am tîrît iară pînă sub streaşină şi-am rămas să privesc cîmpurile de porumb de dincolo de nemţi... „Dac-aş fi acum acolo, îmi spuneam, poate că aş găsi totuşi putere să ajung pînă la batalion"... Trebuia să ajung, căci în noaptea care urma batalionul avea să iasă la şoseaua Clujului, să taie calea nemţilor care fugeau. Pentru asta, însă, trebuia să treacă mai întîi prin Luna, şi-aicea erau nemţi...

— Am să plec eu! a şoptit el, răspicat... Ce să le spun?

Eu am rămas încurcat, fără de cuvînt. Nici nu îndrăznisem să mă gîndesc măcar la asta. Mi se părea mult mai uşor să mă tîrăsc eu, aşa schilodit cum eram, prin porumburi şi pădure, pînă la ai noştri — decît să plece Márton Horváth într-acolo... El însă mi-a smucit umărul, încredinţîndu-mă:

— Mă duc, fiule!

— O să fie greu, Márton-báci, m-am împotrivit eu...

Márton Horváth mi-a făcut însă semn şi ne-am apropiat iară de ţiglele săltate. In lumina amurgului, frunza zdrenţuită a porumburilor părea ca de aramă. In fund, tremura geana fumurie a pădurii în care se aflau vînătorii, iar în dreapta, către Someş, păduricea de tufani, pustie şi împietrită, era ca de bronz.

— Am să mă duc călare, şi-a dezvăluit Márton gîndurile. O iau mai întîi înspre Gilău, ca să-i mint pe nemţi, intru în pădurice şi apoi ies în coasta porumburilor, în fugă, către front...

Şi acolo, în întunecimea podului, am scris cîteva rînduri pe o hîrtie. Márton Horváth a privit hîrtia ca pe un lucru de mare preţ, a împăturit-o şi a vîrît-o cu grijă sub căptuşeala de la betelia pantalonilor. Apoi a coborît scara proptită la gura podului şi a apărut în bătătură.

Am văzut apoi tot ce s-a întîmplat. Márton Horváth a scos calul din grajd, a ieşit la drum şi a dispărut în păduricea de tufani, crescută în tăietură. A întîrziat acolo pînă ce negurile serii se îndesiseră, într-atît că-i puteau ascunde fuga, dar nu-i întunecau drumul către ai noştri. Şi deodată, a zvîcnit din pădurice în galopul calului, gonind către porumburi. Primii cinci-şase sute de paşi i-a făcut în zbor de nălucă, plutind... Eu am încremenit cu privirile la el, cu răsuflarea tăiată şi pumnul între dinţi... „Dacă scapă pînă la porumburi, totul este salvat, mă gîndeam... şi viaţa lui, şi misiunea noastră!"... Dar nemţii au tras înverşunat, cu cîteva mitraliere, cînd nu mai avea decît o singură sută de paşi... Márton Horváth s-a lipit de gîtul calului şi şi-a întărit fuga... Focul mitralierelor, însă, s-a ţinut cîineşte de el, spulberînd ţărîna — cînd înaintea, cînd în urma lui... Şi, numai la treizeci de paşi de marginea porumburilor, calul s-a prăbuşit din fuga aceea nebună, rostogolindu-se de mai multe ori cu Márton cu tot...

Toată noaptea am stat la gura podului, cu mîna pe armă şi sacul de grenade alături. Mă mustra amarnic cugetul că-l lăsasem pe Márton Horváth să plece şi voiam să mă răzbun pe nemţii care-i vor deschide uşa. Mă gîndeam în acelaşi timp la ai noştri, care ne vor fi aşteptat în zadar cu veşti. Către miezul nopţii, mitralierele nemţilor au mai cîrîit o dată, înfricoşate, stîrnite poate de foşnetul porumburilor. După asta, totul a fost cuprins de linişte şi taină.

Spre ziuă însă, dinspre Gilău a răzbătut un vuiet înverşunat de bătălie... Răpăiau clocotitor, ca la asalt, mitralierele... Gemeau, înfundat şi dur, îndepărtat ca o răbufnire adîncă a pămîntului, tunurile... „A ajuns! a ţipat gîndul în mine... Márton-báci a ajuns!"... Bătălia se dădea în coasta şi spatele frontului nemţesc de la Luna, înspre Gilău. „Vasăzică, Márton-báci a scăpat! m-am încredinţat eu... Trăieşte! îmi venea să strig... trăieşte!"

Bucuria mi-a năboit inima de sînge.

M-am tîrît iară la locul de pîndă de sub streaşină. Afară, noaptea se destrăma. Din întuneric apăreau treptat rariştea porumburilor şi lăstărişul păduricii de tufani. Nemţii se îngrămădiseră pe mitraliere, speriaţi de focul care le bătea în coastă şi spate, dinspre Someş şi Gilău. Ştiau că retragerea le era de acum tăiată şi-i cuprinsese neliniştea sălbăticiunilor ce presimt furtuna.

Odată cu zorile, în sat au intrat primele patrule de vînători de munte. Şi, tot atunci, au năvălit asupra nemţilor companiile împinse peste noapte în porumburi şi păduricea de tufani. Ciocnirea a fost scurtă, dar aspră şi grea, înviforată.

Atunci a răbufnit şi viaţa satului, ascuns de zile şi săptămîni întregi în şuri şi poduri. Uliţa din faţa casei lui Márton Horváth s-a umplut dintr-o dată de larmă, de chiote şi strigăte de bucurie, de plîns nestăpînit. Cineva bătea nerăbdător în poarta lui Márton Horváth, tunînd:

— Hei, Márton-báci, ieşi afară cu pită şi slană, că vin cătanele!

„Lasă, îmi spuneam, ai să vezi tu cum intră Márton-báci triumfător în sat!"

In curînd, valurile vînătorilor s-au revărsat şi prin grădinile de pomi şi pe uliţe. Innebunit aproape de bucurie, am spart ţiglele şi am scos arma de am tras cîteva focuri. Din rîndurile alor noştri s-au desprins atunci şapte-opt vînători şi s-au îndreptat spre mine, fluturînd beretele.

In aceeaşi clipă, însă, zîmbetul mi-a îngheţat dintr-o dată pe buze. In urma lor, doi ostaşi purtau o targă cu un om neînsufleţit întins pe ea. Intr-o singură străfulgerare de gînd, am recunoscut în omul acela pe Márton-báci!...

Aurel Mihale

Ilustraţii de IULIAN OLARIU

---

*) Cine-i?

RĂDĂCINILE

CAP. XI

MUȘCATA

Veniră și zile cu soare la Omida. Imi bătură în geam. Mă îmbiară să părăsesc odaia, să colind cîmpurile pe care vîntul le zvîntase, să mă bucur.

Una îmi spuse:

— Vino! Plimbă-te prin soare. Nu vezi că s-a apropiat strîmba de tine? Destul o să stai la întuneric!

Imi amintii visul care-mi arătase celălalt tărîm. Răspunsei:

— Și-acolo e lumină, o lumină albă, ca luciul argintului vechi.

— Ca să vezi în lumina de subt pămînt trebuie să ai ochi morți. Ochii tăi sînt încă vii, omule...

Nu mai răspunsei. Mă mulțumii să mă întorc și să mă uit afară prin geam. Cerul era albastru. Albastru și înalt și sclipitor de parcă ar fi fost de sticlă. Dar pămîntul rămăsese tot negru. Copacii tot negri rămăseseră. Ciorile, în salcîmi: crau-crau-crau...

Soră-mea mă privi. Adună de pe dușumea maldărele de foi mîzgălite, le rîndui și le așeză pe masă. Dădu abătută din cap. Imi spuse:

— Nene, nene!... Ți s-au umflat picioarele. Parcă ar fi niște butuci... Și chipul! Galben ceară ți-a devenit... O să te prăpădești... Și dada Evanghelina spune că o să te prăpădești... Și Filimona...

Imi păru rău că-mi aduse aminte de Filimona. Aș fi vrut s-o uit. Aș fi vrut să-mi uit adolescența. Tinerețea aș fi vrut să mi-o uit. Cheltuisem pe puțin, poate pe nimic, banii de aur ai celor mai buni ani ai mei... Ii zisei soră-mi:

— Poate că nu... Mai am de scris...

— Mai ai de scris!... Te-ai apucat să-ți povestești viața... Parcă ar fi fost cine știe ce de ea! Acum, nene, e și cam tîrziu... Sapa și lopata...

— Poate. Poate nu a fost mare lucru de ea. Poate că e și prea tîrziu. De aceea și dau zor... Dar aici — și-i arătai foile albe — aici va fi vorba și despre viețile altora...

— Alții!... Totdeauna te-ai gîndit prea mult la alții... Ar fi fost bine să te fi gîndit și la tine. O dată trăiește omul... Nu de două ori. O dată... Ai trăit ca un cîine. Uneori i-ai mușcat tu pe dușmani. Alteori te-au mușcat dușmanii pe tine. Arăți de parcă ai ieșit, ca strigoii, din groapă...

Tăcu un timp. Imi pipăii fruntea fierbinte. Imi zise:

— In patul în care te odihnești a murit tata...

— Știu...

— Și mama tot în patul în care te odihnești a murit...

— Știu...

Plecă. Și se întoarse purtînd în brațe un ghiveci de pămînt ars în care crescuse și înflorise o mușcată roșie... Era veștedă, gălbuie, tulpina mușcatei. Ca obrazul meu.

— Deși ne aflăm în mijlocul iernii, mușcata a înflorit, îi spusei.

— Sînt flori care se deschid și înfloresc iarna... Dacă le ferești de frig și le așezi la fereastră, în lumină...

— Da... Dacă le ferești de frig... Și... dacă le așezi la fereastră.... în lumină...

Rămas iarăși singur, privii pereții... Unul, doi, trei, patru... Patru pereți avea odaia... Pe unul văzui într-o ramă veche un chip tînăr... Părul stufos... Stufoase sprîncenele... Ochii căutînd cu nesaț lumea și lumina... Imi adusei aminte. Așa fusesem altădată. Acum... Acum semănam cu mușcata. Incercam să înfloresc în miez de iarnă... Flori mîndre și roșii mă străduiam să desfac deasupra tulpinei mele... Atunci... Atunci năzuiam să înfloresc în primăvară... Era mult de atunci... Mult... Nu puteam să uit. Nu aveam cum să uit. Incepură să-mi fugă prin față anii, cu fumul lor, cu imaginile lor, cu nădejdile lor...

Unchiul Tone se uita ponciș la mine. Mai îmbătrînise. Mustățile îi mai albiseră. Acum le purta nepotrivite, zburlite. I se lăsaseră și obrajii. Incepuse să chelească. Cu toate acestea mi se părea că seamănă și mai mult la chip cu bunica. Numai că ochii bunicii rămăseseră tot tineri. Vedea uliul cînd se rotea în zbor în slăvile albastre deasupra satului. Cînd avea ceva de cusut băga singură ața în ac. Cît despre mîini, nici vorbă să-i tremure. Ochii unchiului Tone obosiseră. Dacă trebuia să facă socoteli, scotea ochelarii din buzunar și și-i punea pe nas. Strîmb și-i punea. Se chiora prin ei.

După ce-i dădui bună ziua din prag, intrai în prăvălie și rămăsei lîngă ușă cu pearca în mînă. Imi era drag unchiul Tone. Erau mulți ani de cînd știam că pe undeva prin lăuntrul meu, unde se iscă și se zbat gîndurile, într-un fel, semăn cu el cum semăn și cu aspra-mi bunică de la Cîrloman. De! Cu mulți din vechile spițe din care mă trăgeam semănam. Găseam în mine cîte ceva din firea lor, din visurile lor. Uneori mi se părea că aflu în mine și lacrimile lor neplînse. Aveam de gînd să le înăbuș, nu să le plîng. Nu-mi plăcea să trec drept plîngăcios. Nici nu treceam.

Nu-mi răspunse la bună ziua. Mă măsură de cîteva ori din creștet pînă-n tălpi și din tălpi pînă-n creștet. Văzu că sînt îmbrăcat în straie curate. Mai văzu că am obrazul palid. Și se miră nițeluș că mă tunsesem chilug și că mai purtam și o geantă în mînă. Iar geanta doldora de cărți era. Nu prea știa ce e cu mine. Și nu-i venea să creadă că l-am intrat în birt așa, de florile mărului, numai ca să-i dau bună ziua. Neamurile lui de pe la țară — țărani proști — îl credeau înstărit. Pe toți oamenii care locuiesc la oraș, cei de la țară îi cred înstăriți. Iar rubedeniile... mai bine nu le-ar fi avut. Cum îi călca una pragul, îi și cerea s-o miluie. Mă bănuia pe bună dreptate, și pe mine. Osteneala din ochi i-a pierit. Țanțoș ca un dulău care își vede ciolanul amenințat, mi-a spus:

— Ce e, mă, beteagule? Ai sfîrșit de colindat lumea? Am auzit că te-ai apucat să colinzi lumea într-un picior! Terchea-berchea!... Ai venit să-mi cazi pe cap?

— Nu, dragă unchiule. Am de dat un examen aici, la liceu.

— Și ce-am eu cu liceul?

— Dumneata n-ai nimic, unchiule. Eu am treabă la liceu. O să rămîn la oraș cam o săptămînă.

— Să rămîi.

— Te-aș ruga să-mi îngădui să dorm la dumneata.

— Să dormi!... Și de mîncat unde-o să mănînci? Tot la mine? Ce te-ai gîndit? Mă duc la Ruși. Nu mă costă nimic. Dorm la unchiul Tone. Mănînc la unchiul Tone...

— Nu, unchiule. De mîncat o să găsesc eu ceva. Am cîțiva gologani la mine. Pentru pîine. Mi-ajunge pîinea.

Unchiul Tone nu se mai uită la mine. Il furară alte gînduri. Privi strada goală, prin geamul cel mare de lîngă tejghea pe care scria cu litere albe și mari:

LA ANTON
BIRT ECONOMIC
SERVIM CIORBE CALDE
și
MINCARI CU SOS
GUSTOASE!..
SEARA SERVIM
FRIPTURI
și
MITITEI
AVEM
VIN — TUICA — SECARICA

De peste douăzeci de ani unchiul Tone sta zi de zi pe același scaun tare, cu coatele rezemate de aceeași tejghea de pe care s-a șters de mult vopseaua, privind prin același geam, aceeași stradă pavată cu bolovani scoși din apa cu toane a rîului care trece pe lîngă oraș, aceleași trotuare de cărămidă roșie, tocită.

Nu cutezam să-l mai tulbur cu nici o rugăminte. Poate se gîndea la îndepărtata lui tinerețe, cînd s-a însurat cu mătușă-mea Finica și a luat zestre locul îngust pe care cu greu își clădise casa. Poate se gîndea la timpul petrecut în tinerețe la noi în sat la Omida, unde a pus ban lîngă ban. Poate se gîndea la vara în care și-a ridicat birtul și la nădejdile pe care și le-a pus în negustoria lui. Visase să strîngă avere unchiul Tone. Abia avusese cu ce trăi. Casa i se umpluse de copii. Apoi mătușă-mea Finica murise. O iubise? Poate. Nu l-a mai prins nimeni uitîndu-se la o altă femeie, după moartea nevestei. Poate i se uscase inima. Ca iasca. Nu știam atunci că mai tîrziu o să mi se usuce și mie inima.

Era tîrziu după amiază și birtul unchiului Tone tînjea după mușterii. Vară-mea Vastea, care se făcuse mare, avea părul blond, lung, cîrlionțat. Din mucoasa pe care o știam, care îmi sărea în circă, îmi ciufulea chica și-mi răsucea urechile, ieșise o mîndrețe de fată. Numai de n-ar ocoli-o norocul!.. Ca mai toți ai casei, ajuta și ea la negustoria unchiului Tone... Atunci mătura prăvălia, așeza scaunele pe mese cu picioarele în sus, scutura praful de pe polițe. Ii era rușine să se uite la mine. De tăcerea unchiului Tone îi era rușine, dar nu crîcnea.

Dincolo, în bucătărie, vasele ieftine ale birtului le spăla vară-mea Nigrita. O, ce înaltă era, cu mijlocul subțire, ca tras prin inel. Părul șaten îl avea, iar pe undeva pe la ochi, pe la gură, semăna cu mama cînd era tînără. Mi-era milă de mîinile vară-mi Nigrita. Erau mari, roșii, umflate. Poate pentru că le ținea toată ziua în apa caldă în care spăla sute și sute de farfurii și de pahare. Plăcut îi era glasul. Și mă simțeam pierdut cînd o ascultam cîntînd. Acum, în vreme ce unchiul Tone tăcea, vară-mea Nigrita cînta un cîntec vechi. O mai auzisem eu cîntînd cîntecul acela, de mult, tare de mult, înainte de război, cînd eram micșor și slugăream la Bănică Vurtejeanu, la Mielu Gușă și la toți ceilalți stăpîni pe care-i mai avusesem la Rușii de Vede. Atunci, da, cîntecul era la modă. Dar acum, în întinsul și prăfuitul și melancolicul oraș, poate că numai vară-mea Nigrita îl mai cînta. Era legat cîntecul de adolescența ei pe care și-o petrecuse în curtea unchiului Tone — curte îngustă și lungă, umbrită de un singur măr zbîrcit, căruia acum îi plesnise de tot coaja și i se uscaseră, în afară de două sau trei, ramurile îmbătrînite.

Dracul să mă ia, îmi spusesem, dar nu știam pentru ce, cînd intrînd în curte cu puțin mai înainte și revăzînd mărul, după atîția ani, mi se păruse că văd o fată bătrînă cu urechile clăpăuge și cu dinții căzuți. Imbătrînesc luceferii. Imbătrînesc și fetele. Și arborii îmbătrînesc. Cînd trăiești la sat, nu prea bagi de seamă că arborii îmbătrînesc. Lîngă cei bătrîni, răsar alții, și cresc, cu frunzișul proaspăt și verde, cu tulpinile pulsînd de sănătate. Arborii tineri acoperă cu tinerețea lor bătrînețea celor din jur, pe care securea nu întîrzie să-i doboare. Dar într-o curte împrejmuită de ziduri crăpate, cum era curtea unchiului Tone, cu tencuiala mîncată de ploi, un pom singur e mai frumos parcă dacă e tînăr. Și e deznădăjduitor de trist cînd îmbătrînește și scoarța prinde bube.

Timpul mergea către toamnă. Orașul era scăldat în soare ca și cîmpul pe care îl străbătusem ca să ajung pînă aci. Dar, între atîtea ziduri și acoperișuri lumina soarelui era mai galbenă parcă decît lumina care scălda cîmpurile. Mai galbenă și, poate, întrucîtva mai tristă, ca și vara-mea Nigrita care cînta încet, aproape șoptind:

Și-atunci a plecat la război
Călin cel mai tînăr băiat,
A plecat la război...

Ca să-și curme gîndurile care-l măcinau, unchiul Tone și-a umplut o halbă. Berea, scoasă din butoiul pus la gheață, era rece. Gulerul halbei creștea, se umfla. A sorbit-o pe nerăsuflate. Cu dosul mîinii și-a șters mustățile de spumă. Răcorit și pogorît pe pămînt, și-a adus aminte de mine.

— Și de mîncat unde spui că vrei să mănînci?

— O să văd eu.

— Ce să vezi? O să aciri în fiecare zi la masa mea. Cară-te.

Vastea s-a oprit din scuturat, s-a uitat la mine. A tăcut și glasul din bucătărie. Vroiam să plec. Nu puteam. Imi simțeam picioarele grele. Parcă aș fi fost lipit de scîndurile îmbibate cu praf ale dușumelei birtului. Mai așteptam un cuvînt. Nu venea cuvîntul.

Văzînd că rămîn neclintit, unchiul Tone s-a răstit:

— N-auzi? Cară-te!

Din prag m-am întors și i-am spus dulce, dulce de tot:

— Mulțumesc, dragă unchiule. Din toată inima.

Halba a zburat pe lîngă urechea mea și s-a spart în țăndări în mijlocul străzii. Noroc că nu m-a lovit cu ea în cap. Era cît pe-aci. Am zîmbit. Și mi-am spus: „Sînt plin de noroc. Plin de noroc. Mă puteam alege cu capul plin de sînge. Numai atît îmi lipsea. Să umblu bandajat!"

Bucuros că scăpasem ieftin, am luat-o către grădina publică. O! Rușii ... Rușii de Vede! Oraș!... Păcat că nu-l cunoașteți. Păcat mai ales că nu l-ați cunoscut în anii în care eu am trăit acolo... Rămăsese așa cum îl știam. Tot așa! Numai oamenii mi se păreau a fi alții. Poate pentru că mai îmbătrîniseră și ei. Pe mulți nu-i cunoșteam. In locul celor care se mutaseră sub coastă și dormeau acolo liniștiți, nemaizbuciumîndu-se pentru negoțul lor, veniseră și se statorniciseră la centru alții, de pe la mahalale, de prin satele apropiate.

Bate clopotul din limbă,
Lumea se schimbă...

Și eu mă mai schimbasem de cînd plecasem din Rușii de Vede. Trecuseră și pe lîngă mine anii și mă crescuseră. Trecuse și războiul. Devenisem un băiețandru înalt și slab. Dar obrajii tot galbeni și plini de pete îmi rămăseseră. Apoi... Apoi... Cu cît crescusem, vechiul meu beteșug se agravase. Greu tîram după mine piciorul. Uneori mi se părea că nici nu mai face parte din trupul meu. Imi atîrna de șold bleg și rece, ca un lucru străin. Devenea al meu numai cînd mă durea. Dar cu durerile fizice mă obișnuisem. Puteam să lucrez cu brațele, puteam să scriu, puteam să citesc, puteam să învăț, fără să le iau prea mult în seamă.

Am trecut pe lîngă „Inger". Mi-am adus aminte cu plăcere că altădată slugărisem un timp în această prăvălie cu haine pentru morți și cu sicrie. Moda se schimbase. Chiar hainele pentru morți aveau acum altă croială. Numai sicriele își păstraseră vechea lor formă: lungi, înguste, cu capacul ușor boltit. Firma rămăsese aceeași. Jupîn Gușă încă nu simțise nevoia s-o înnoiască. Aceeași rămăsese firma. Numai că îngerului îi căzuseră aripile și-i rămăseseră agățate de umeri doar flendurile pelerinii. Vopseaua albă o rosese ploaia. Se mai vedeau doar cîteva litere răzlețe... M-am gîndit că jupîn Mielu Gușă ar fi trebuit să dea firma jos și s-o trimită, în schimbul cîtorva gologani, la reparat. Un înger fără aripi, chiar pictat, nu e atracțios. Iar o firmă cu literele șterse face o impresie proastă. Mai știam că în oraș se afla un bun pictor de firme. Altădată, cînd mai trăisem eu pe aici, îl văzusem deseori. Era tînăr pe vremea aceea. Și abia se întorsese de la niște școli din străinătate. Inceputul războiului îl silise să se întoarcă. Purta lavalieră și o pălărie cu margini mari. Și mustață subțire purta. Lipită pe buza de sus. Pictorul!... O raritate a orașului. Il chema Caba. Și după cîte pricepeam, năzuise și mai năzuia încă să devină un artist ilustru. Locuia pe lîngă cimitir, într-o căsuță cu acoperiș țuguiat, verde. Pe înserate, se plimba de unul singur, îngîndurat, pe strada principală. Iși ridica ochii și zîmbea de cîte ori trecea pe lîngă statuia generalului Mantu. O găsea, fără îndoială, de prost gust. Mulți îl luau în rîs. Orașul era al măcelarilor și al cojocarilor, al tăbăcarilor și al negustorilor de piei de cloșcă.

— Ce mai vrea și ăsta? Ce ne trebuie nouă pictor? Avem doi fotografi care ne trag oricînd în poză, la minut și pentru mărunțiș...

In orașul întins cît șapte sate, cu case mărunte ascunse în fundul grădinilor, nu trecuse mult și tînărul pictor încetase de a mai stîrni vreo curiozitate. Picta peisaje, copii zdrențăroși de prin mahala, cerșetori picta. Odată s-a apucat și a schițat niște hoți pe care îi purtau pe străzile orașului, în lanțuri, jandarmii. L-au chemat pe undeva și l-au bătut. Tablourile și le expunea uneori în vitrina librăriei, unde vindea cărți de școală, creioane și penare nenea Papagal. Nimeni nu se oprea să le privească și nimeni în tot orașul acela nu se gîndea să i le cumpere. Le bătea soarele pînă le decolora. Atunci venea pictorul, le lua, le înfășura în jurnal și le ducea acasă. Pe urmă au început să-i dea pictorului comenzi de firme. Le-a primit. Gură de om, gură de cîine, cere pîine. Cînd a început să lucreze firme, rușinîndu-se, poate, nu-și scria numele pe ele. Mai tîrziu i s-o fi părut că totuși munca mîinilor lui nu trebuie să rămînă anonimă. Semna firmele pe care le lucra cu inițiale. A sfîrșit prin a le iscăli cu numele întreg: Constantin I.A.M. Caba. Caretașului Tibor Ioșca-Fiul, care își avea atelierul în apropierea băcăniei lui Bănică Vurtejeanu, îi făurise cu mult meșteșug o firmă pe care desenase în multe culori, alături de un vechi landou roșu cum nu mai comanda nimeni de multă vreme, o mîndră și sprintenă căruță țărănească din acelea care plac atît de mult oamenilor noștri de la Deliorman. Imaginea acestui landou roșu, de modă veche, care parcă zbura singur și gol prin albastre văzduhuri, mi-a rămas mulți ani în amintire pînă tîrziu de tot cînd am scris poemul „Landoul roșu" în care spuneam:

Prin păduri de porumb
Landoul roșu ne legăna,
Inima mea lîngă inima ta,
Negru hulub lîngă negru hulub.

Norii, cîți au trecut peste noi,
Cu viscolul, cu soarele, împreuna
s-au dus
Către colina dinspre Apus.
Doar noi în neguri, în ploi.

Dar roșul, eternul nostru landou
Ne poartă mereu înainte, ne poartă.
Se-nchide o poartă, se deschide
o poartă
Peste sufletul vechi, peste sufletul
nou...

Nu mă plimbasem niciodată cu nimeni într-un roșu landou. Și nici nu aveam să mă plimb... Pictorul Caba care vegeta, căruia nimeni nu-i cumpăra pînzele, pe firma gălbuie a lui Bănică Vurtejeanu zugrăvise cîțiva drobi de sare, alături de un butoi cu păcură. Lîngă butoi schițase, în glumă, parcă, un ștreang. Voia să spună că în prăvălie se găsesc de vînzare și funii. Auzisem de la rușani că pictorul Caba începuse să-și piardă vederea. Să fi văzut odată lumea cu frumusețile ei, cu de-alde Mielu Gușă și de-alde Stănică Paleacu, devenit de cîțiva ani stăpînul orașului, și apoi să n-o mai poți vedea... Sub „Inger", pe aceeași bancă strîmbă pe care îmi odihnisem de atîtea ori oasele înșirate, iată-l — parcă putea să lipsească? — sta tolănit la soare și moțăia fostul meu patron Mielu Gușă. Era neras de cîteva zile. Și peri albi îi răsăriseră și lui în barbă. Cînd am trecut pe lîngă el, fără voia mea, mi-am scos pălăria.

— Bună ziua, jupînule Gușă.

— Bună...

Și-a ridicat spre mine ochii pe jumătate adormiți. Apoi și i-a lăsat repede în jos. Nu-l interesam. Parcă nu mă văzuse niciodată. Am mers mai departe. La librărie m-am oprit. M-am uitat la noutățile din vitrină, care de mult nu mai erau noutăți, și l-am întrebat pe un băiețandru care sta pe prag și căsca dacă n-aș putea să vorbesc cu nenea Papagal. Mi-ar fi făcut atîta bucurie să-i văd nasul lung și întors și să-i aud vorba caldă. Băiețandrul cu mustață răsucită la vîrfuri, m-a privit mirat.

— Dar pe ce lume trăiești dumneata, măi băiete?

— Pe lumea asta.

— Și vrei să vorbești cu nen-tău Papagal?

— Negreșit.

— Atuncea... scumpule, trebuie să te ostenești să zbori nițeluș pînă ajungi la poarta raiului. Și acolo să bați cu degetul în ușă și să-l rogi pe sfîntul Petru să te lase să intri înăuntru...

— A murit nenea Papagal?

— He, he, să fii dumneata sănătos.

— Cînd?

— In timpul războiului. Atunci cînd au ocupat nemții orașul.

Eu aveam timp de pierdut, iar vînzătorul fără clienți chef de vorbă avea. M-am uitat în jur, m-am uitat... Parcă se mai aflau pe aci și alte prăvălii. Cafeneaua domnului Miltiade... magazinul „La mireasă" și ... Un sfert de stradă era ars. Rămăseseră cîteva ziduri negre... Războiul... Imi aminteam. Nu avusese loc nici o luptă, nici în preajma orașului, nici în oraș. Soldații noștri, după ce fuseseră rupte fronturile de pe Carpați și cele de pe Dunăre, se retrăseseră cu chiu cu vai spre Moldova. Nemții ocupaseră cea mai mare parte din șesul Munteniei, fără să dea mari bătălii. In Rușii de Vede intraseră într-o zi umedă și vînătă de octombrie. Poate că în aceeași zi chiar în care intraseră în satul nostru Omida. Cum patrulele lor nu semnalaseră trupe, cavaleria bavareză înainta pe strada principală venind dinspre soare-apune, fără nici o grijă. Orașul părea pustiu. Strada moartă părea. Oamenii, înfricoșați și triști, se cuibăriseră prin case și trăseseră obloanele. Pe neașteptate ieșise dintr-un gang un tînăr și trăsese cîteva gloanțe. Căzuse de-a berbeleacul de pe cal ofițerul din frunte care purta coif lucitor de război pe cap. Tînărul, care nu fusese altul decît blajinul nenea Papagal, prins de ulani și cercetat, declarase că el trăsese cu pistolul în nemți pentru că nu putea răbda rușinea de a-și vedea țara sub călcîi și orașul lui ocupat fără a se încerca cît de cît apărarea. Il împușcaseră. Orașul fusese pus la mare amendă, iar străzii principale unde avusese loc atentatul îi dăduseră foc. Arsese în parte strada. Rușanii de cîte ori își aduceau aminte de nenea Papagal îl înjurau. Fără isprava lui orașul ar fi rămas întreg iar ei nu ar fi fost siliți să plătească amendă...

— Era cam țăcănit la cap nen-tău Papagal...

Toamna era de aur și de aramă. Castanii bătrîni, cu coroane rotate, păreau de flăcări în lumina amurgului roșu. Așteptam ca din mijlocul acestor flăcări să aud, ca în străvechea legendă biblică, vorbindu-mi îngerul Domnului... Nu mi-a vorbit nici un înger... Au trecut, una după alta, la pas, două căruțe țărănești la care erau înhămați cai costelivi.

— Strugurii... Strugurii... striga țăranul care mergea pe lîngă prima căruță. Cel ce venea după el îi făcea concurență:

— Pepenii... Luați pepenii... zemoșii... Luați lubenițele... Lubenițele...

Am plecat de lîngă vorbărețul flăcăiandru și multă vreme am umblat hai-hui pe străzi și pe uliți. Cunoșteam toate casele, toate porțile le cunoșteam. Cunoșteam pînă și copacii. Numai pe cei tineri nu-i cunoșteam. Seara pogora peste oraș și mă apăsa de parcă fumuriul ei ar fi fost de plumb. De unde vine oare seara cu întunericul ei fumuriu, vestind greul întuneric al nopții? Poate că vine, ca și vîntul, de dincolo de marginile pămîntului. Poate că vine mai de aproape, din cîmpuri. Poate că vine chiar din pădurea de dincolo de rîu, ca o pasăre cu mii de aripi.

S-au aprins lumini mărunte și rare. Mă plimbam pe sub copacii drepți, groși și înalți ai parcului. Căldura era încă înăbușitoare. Aș fi vrut să mă așez pe o bancă. Dar băncile erau ocupate de alții care veniseră aci înaintea mea. Mă dureau oasele. Imi intraseră unul într-altul de atîta umblet. Rîvneam să mă întind undeva. Să mă odihnesc. Să prind puteri. Imi plăcea atît de mult să stau lungit pe pămînt, culcat în iarbă! De cîte ori mă culcam în iarbă, mi se părea că pămîntul îmi dă cu generozitate ceva din forța și din tăcerea lui. Din tinerețea lui fără de bătrînețe. Din liniștea și din răbdarea lui fără de margini. Alteori, mi se părea că pămîntul tăcut pe care-l călcam cu sfială, chema lîngă el pămîntul însuflețit din făptura mea. Și-l ademenea cu odihna fără sfîrșit. Atunci nu-mi mai plăcea pămîntul. Călcam pe el ca și cum aș fi călcat pe jar. Și mă temeam să mă întind pe pămînt. Mă temeam că odată culcat nu mă voi mai putea desprinde de țărîna care mă ademenea să devin țărînă.

In seara aceea însă, ostenit, aș fi vrut într-adevăr să mă lungesc pe pămînt, să trîndăvesc un timp pe iarbă. Dar parcul din Rușii de Vede nu avea nici un boschet în care m-aș fi putut aciuia. Numai copaci înalți și drepți avea. Cu vîrfurile încremenite în aerul vîscos de seară de toamnă.

Dintr-o dată nu mi-au mai plăcut umbrele parcului. Cunoscusem de-a lungul drumurilor mele prin lume parcuri mai întinse, mai gătite și mai bogate, mai strașnic păzite, dar în care izbutisem totuși să găsesc culcuș și odihnă. Și nu numai pentru o noapte.

Plin de sila pe care mi-o dăruia sleiala trupului, m-am reîntors în oraș și am trecut fără nici un gînd din nou pe lîngă fereastra birtului economic al unchiului Tone. Am aruncat o privire înăuntru. Și am văzut-o la tejghea pe vară-mea Nigrita. Acuma birtul era aproape plin. Mușteriii consumau. Făceau gălăgie. Vară-mea Nigrita m-a ochit și mi-a făcut semn să intru. Am intrat. Fum, fum acru. Miros de mititei, miros de friptură, miros de pîine proaspătă. Grătarul sfîrîia ademenitor.

— Darie, treci dincolo, la bucătărie. Să-ți dea Vastea ceva de mîncat.

— Dar iubitul meu unchi?

— A plecat pînă la măcelărie.

M-am strecurat ca un cîine bătut în bucătărie. Acolo se aflau în treabă Vastea și încă o femeie bătrînă, groasă, pe care n-o mai văzusem pînă atunci, grataragioaica. Vastea a luat o bucată de pește prăjit și un codru de pîine. Le-a înfășurat într-un jurnal și mi le-a dat.

— Du-te, vere. Că dacă te prinde tata cu mîncarea la subțioară ne omoară.

M-am simțit umilit și netrebnic. Mi-am urît trupul care ostenea și-mi cerea cu stăruință să-l arinesc. De ce eram osîndit să rămîn mereu robul lui? O! Dacă aș fi putut să mă lepăd de el și totuși să trăiesc, să trăiesc... Să fiu umbră dar să văd și să aud. Umbră să fiu dar să gîndesc și glas de vioară să fie glasul meu...

M-am izbit de un om cu baston și gambetă.

— Ești orb? Boule!..

— Ba tu ești bou...

A ridicat bastonul să mă lovească. Mi-au pierit gîndurile mohorîte. S-a trezit în mine sălbăticiunea care-și iubea pielea și se încorda să și-o apere. Am scos fulgerător șișul din buzunar și am făcut să i se vadă vîrful.

— Dă!...

A mormăit ceva și și-a văzut de drum.

Peste oraș, peste cîmpuri, peste lume se lăsase noaptea. M-am strecurat pe lîngă zidurile pe care le cunoșteam și cînd am trecut pe lîngă felinare, am văzut cum se ține umbra după mine. De obicei, dacă mă aflam într-un oraș și nu găseam unde să dorm, pașii mă duceau singuri spre gară. Tot așa am făcut și atunci. Intre oraș și gară, pe o străduță lăturalnică, se sprijineau una de alta noile case cu fete ale tîrgului. Felinarele își aruncau în străduță luminile lor plăpînde. Auzeam chiote. Auzeam înjurături. Auzeam și cobze scărpinate. Am trecut mai departe. Am ajuns la gară și m-am așezat în sala de așteptare pe o bancă. Am început să înghit hulpav mîncarea.

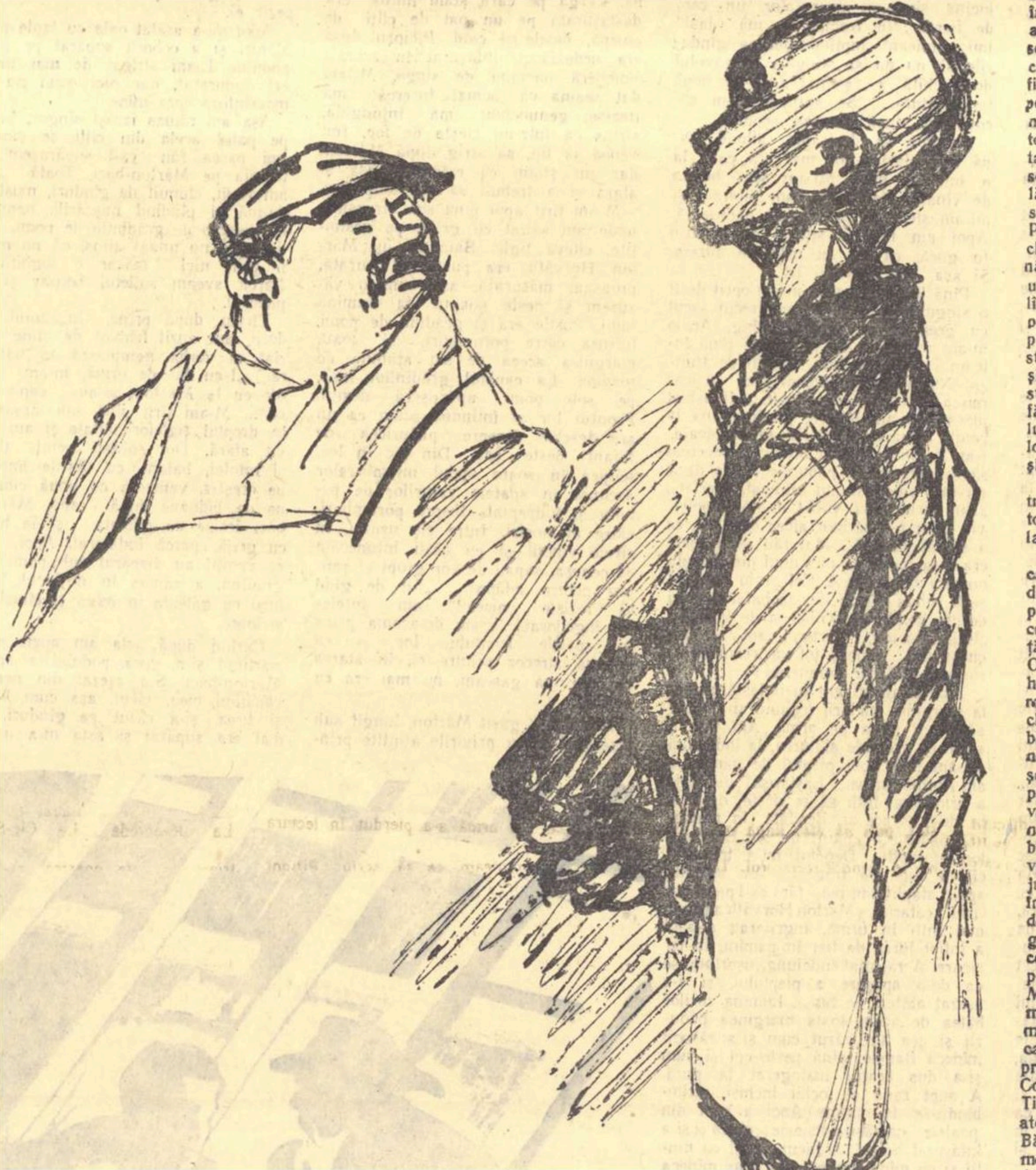

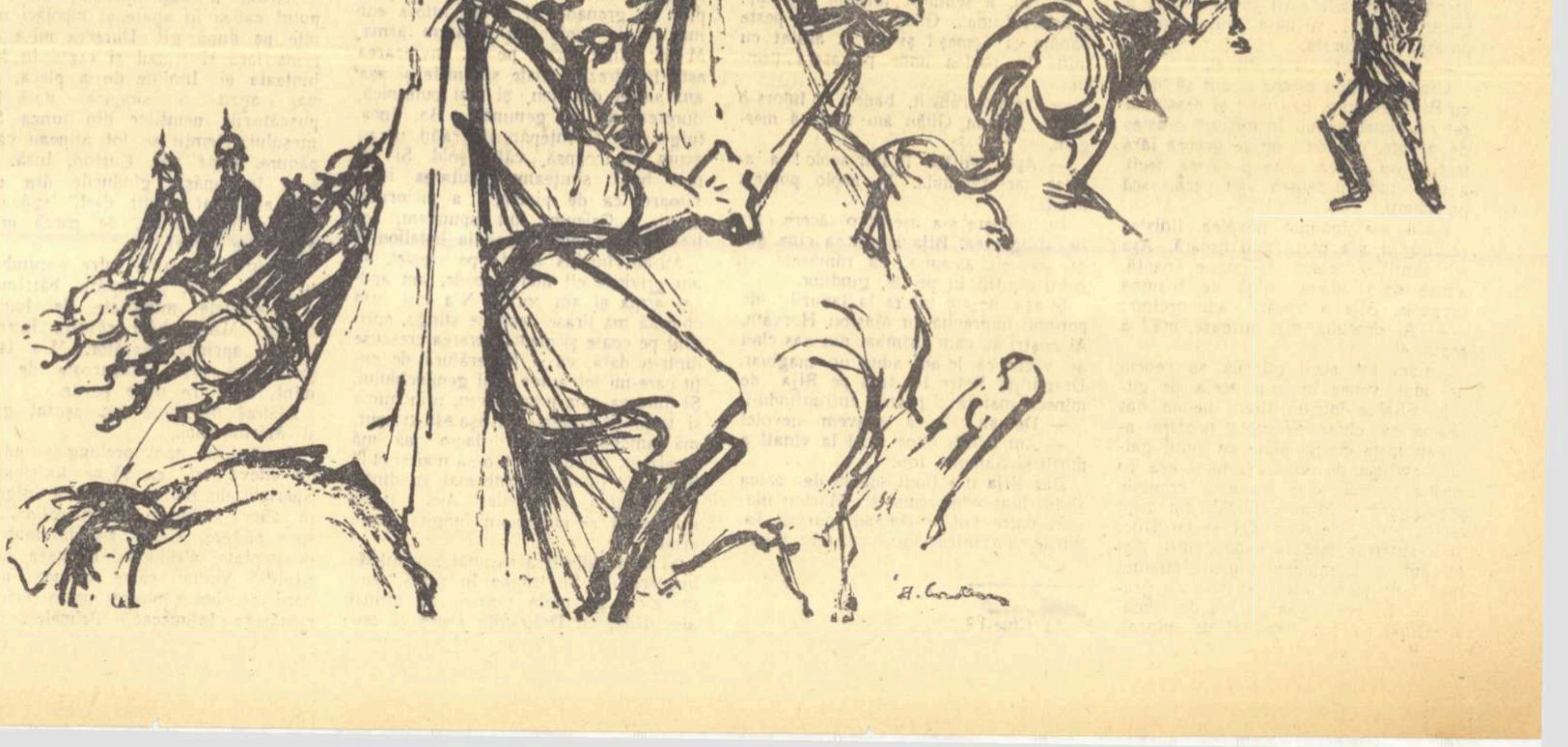

SÎNT AMARE

La orice oră din zi și din noapte, în gările orașelor din provincie, dădeam peste cîțiva oameni care așteptau. Unii așteptau un tren care întîrziase. Alții un tren care trebuia să se formeze și să plece. Erau destui care așteptau pur și simplu să treacă timpul. Unii așteptau să treacă numai noaptea. Căci pretutindeni se găseau oameni pe care căderea întunericului îi speria pentru că nu aveau unde dormi. Am auzit pe cineva lîngă mine spunîndu-mi:

— Poftă bună.

Nu băgasem de seamă cînd venise, cînd se așezase. Am întors capul și m-am uitat. Era un unchiaș adus nițeluș de spate, care ținea o traistă goală pe genunchi, legată la gură și prinsă de un toiag. Umerii obrajilor îi erau ieșiți și sprîncenele stufoase.

— Mulțumesc, moșule.

— Nu cumva ai o țigare?

M-am căutat prin buzunare, am scos pachetul în care se mai aflau cîteva țigări și chibrituri și i le-am întins.

— Să te țină Dumnezeu. N-am mai tras tutun de ieri.

Fuma cu sete. Trăgea fumul adînc în piept, îl ținea cîteva clipe în plămîni, îl arunca afară pe nări. După ce-a fumat de n-a mai rămas nimic din chiștoc, unchiașul a început să-și treacă mîinile cînd pe un genunchi, cînd pe altul. Îi cam tremurau mîinile. Nu apucasem să mănînc coltucul de pîine în întregime. Nici peștele nu-l mîncasem tot. Bătrînul se uita stăruitor la fîșia de jurnal în care înfășurasem restul mîncării. Îi tremurau și buzele.

— Nu știi dumneata unde se află pe aici o cișmea? Mi s-a cam făcut sete.

— La capătul peronului, în dreapta. Dar apa ai după ce s-o bei?

— Nu prea. Dar cîteodată, poate c-oi fi știind și dumneata, apa potolește foamea.

— Poftim...

— Să trăiești, domnule.

Nu prea semănam eu a domn, dar în sfîrșit...

Cum nu aveam ce face, în vreme ce bătrînul de lîngă mine clefăia resturile de mîncare pe care i le dădusem, zgîiam ochii la afișele colorate care împodobeau pereții sălii de așteptare. Pe unul scria: „Petreceți-vă vara la Sinaia. Cazinou. Dans". Pe altul „Veniți cu noi la mare". Afișul care ne chema la Sinaia înfățișa un peisaj cu munți și brazi și o vilă cochetă cu ferestre largi, deschise în soare. Afișul care ne poftea la mare ne arăta o plajă însorită de pe care surîdeau două fetișcane bronzate, în costume de baie. Al treilea afiș ne îndemna să luăm înainte de masă un aperitiv și să nu uităm să bem negreșit un Martini. Mă gîndeam: nu mi-ar strica Sinaia. Nici marea nu mi-ar strica. Iar un Martini... Sub afișe, rezemați de zid, stăteau ciuciți cîțiva soldați cu armele întinse la picioare. Moțăiau unul cu capul pe umărul celuilalt. Erau negri ca pămîntul la față. Prin bocancii scîlciați, cu boturile desfăcute, li se vedeau degetele picioarelor. Moletierele păreau culese de prin gunoaie. Pantalonii boțiți, plini de petice. Tunicile soioase de nici nu le mai puteai ghici culoarea pe care o avuseseră cîndva cînd fuseseră îmbrăcate întîia oară de alți soldați. Unul din grup, cu gura larg deschisă, sforăia. Nu trecu mult și adormiră și ceilalți. Și adormind, căzură într-un somn adînc și lin. Romînii de pe la țară dorm oricum. Întinși pe pămîntul tare ca piatra, cu mîinile sub cap cînd e cald și cu picioarele larg deschise, zgribuliți și făcuți covrig cînd vremea e rece. Dorm și pe un scaun ori pe un colț de bancă. Și somnul lor e totdeauna adînc, pentru că adîncă e oboseala trupurilor.

Unchiașul clefăia lîngă mine mestecînd îndelung, de parcă ar fi vrut să se amăgească singur. Prelungind mestecatul, el își crea, fără îndoială, iluzia că mănîncă mult, că mănîncă pînă la saț. În sfîrșit, cînd se sătură de mestecat și înghiți ultimul dumicat, îmi spuse mulțumit:

— Ei, domnule, acum știu și eu că am după ce bea apă.

Străbătu peronul gol, căută cișmeaua, bău, se răcori pe obraz, își spălă și mîinile, și le șterse pe nădragi și se întoarse. Îl întrebai, ca să mai omor timpul:

— Pleci undeva cu trenul?

— Cu trenul? Cum o să plec cu trenul, domnule? Cu ce să cumpăr bilet? N-am chioară în pungă.

— Atunci?

— Îmi voi lua picioarele la spinare mîine dimineață și voi pleca pe lîngă linie, în sus, către Parepa.

— Ce te-a adus la oraș? O judecată? O supărare?

— Nu, domnule. M-a ferit Dumnezeu de judecăți. Nu sînt cîrcotaș. Am venit să-l văd pe fiu-meu.

— Trăiește aici la Rușii de Vede?

— Aici. E avocat. Poate c-oi fi auzit dumneata de dumnealui. Îl cheamă Olimpie Chelu. Grozav avocat, domnule. Ce de mai parale cîștigă!.. Parc-ar avea guriță de aur. Cînd începe, domnule, să vorbească, nu mai poate să-l oprească nimeni. Se oprește singur cînd isprăvește să spună ce are de spus.

— Și l-ai văzut?

— L-am văzut. La poartă, cînd pleca la judecătorie cu o droaie de împricinați după el.

— De ce la poartă?

— În casa lui nu intru.

— Cum nu intri în casa fiului dumitale?

— D-apăi cum să intru, domnule? Fiul meu e domn. Are și cucoană. Și cucoana e cam supărăcioasă. Cum mă vede, sare cu gura pe mine.

— Și vii des la oraș să-ți vezi feciorul?

— Destul de des, că mi-e dor de el. Două poște și jumătate de la mine pînă la Ruși, nu sînt cine știe ce... Merg două zile. Merg cam încet, că nu mă mai țin puterile cum mă țineau în tinerețe. Vin la oraș. Dau ocol casei băiatului. Stau lîngă un gard sau lîngă un zid. Îl văd cum pleacă. Uneori stau și aștept ca să-l văd și cum se întoarce de la judecătorie. Grozav avocat fiu-meu, domnule! Pleacă la judecătorie cu o landră întreagă după el. Se întoarce acasă cu altă landră. Îi bagă în casă. Stă cu ei de vorbă. Îi ușurează de gologani. Înainte de a intra în casă, trece pe lîngă mine. Îi zic și eu: „Bună ziua, domnule Olimpie!" „Bună ziua, moșule", îmi răspunde. De! Bine face. Nu trebuie să-l vadă clienții că e băiat de om sărac lipit. Mai mă-nvîrtesc prin tîrg, și-o iau spre casă.

— Atîta tot?

— Atîta. Mi-e dor de fecior? — Vin și-l văd. Mi-astîmpăr dorul și mă-ntorc la babă. Să știi, domnule, grozav avocat feciorul meu. Dacă-i avea vreun proces, la el să te duci. Chiar dacă omori om, Olimpie Chelu, fiu-meu, te scapă. De furtișaguri, nici nu mai vorbesc. El e tata hoților. Cu gurița lui de aur îi scoate basma curată. Să nu-l uiți, domnule, Olimpie Chelu îl cheamă. Pe mine Carp Chelu. Și să-ți mai spun ceva: acum s-a băgat în politică cu unu' vestit: Mitiță Bîrcă. Oi fi auzit dumneata de dumnealui. E unu' chior. Și cu Stănică Paleacu de-aici din Ruși. Poate că ai auzit și de Paleacu...

— Am auzit.

— Păi cum să n-auzi? Dacă fac politică... Pe domnii care fac politică îi cunoaște toată lumea... Ferice de ei...

Îmi venea greu să-ndur mirosul muced al gării. Mă supărau pereții coșcoviți și afumați ai sălii de așteptare. Dușumeaua mă supăra. M-am ridicat și am plecat. Gara, aproape pustie. Numai în restaurant telegrafistul cu doi-trei macagii ciocneau țoiuri cu secărică. La tejghea sta țanțoșă o femeie înaltă și blondă, cu fața uscățivă, ciupită de vărsat. Mi se păru că o cunosc de undeva. Dar nu-mi adusei aminte de unde. Poate din pricina ostenelii nu-mi aduceam aminte. O să-mi treacă osteneala. Știam că dincolo de gară se întindea zăvoiul pe lîngă care curge Vedea. Cunoșteam drumul. Am apucat-o într-acolo. Ceva mai departe, am văzut o uriașă pată de umbră, pădurea. M-am oprit și i-am auzit freamătul ușor. Noaptea era caldă. M-am depărtat de magaziile gării pînă cînd am simțit sub tălpi iarba sălbatică. M-au copleșit dintr-o dată luminile albastre și tremurătoare ale slăvilor cerului. Mi s-a părut înalt, înalt cerul. Și senin mi s-a părut. Nisipul de pe malul apei era mărunt ca făina. Moale și căldicel. M-am ferit de tufișurile de iarbă săracă și aspră care foiau de gușteri și șopîrle. Mi-am făcut o pernă de nisip și m-am tolănit. Somnul venea, îmi da tîrcoale cu pași de vulpe. Nu voia să se lipească de mine. Se îndepărta. Și iarăși se apropia. Întindeam mîinile după el să-l prind. Dar poți să prinzi somnul cu mîinile? Poți să prinzi vîntul? Poți să prinzi timpul?... Am început să număr stelele. Și tot numărîndu-le, am adormit. Peste mine a început să curgă ca o uriașă apă neagră noaptea proaspătă...

A doua zi dimineața, pe cînd mă îndreptam spre oraș, am întîlnit-o pe lîngă uzina electrică pe Zoe. După ochii ei mari și verzi ca iarba luncii am cunoscut-o. Mi-am ridicat pearca și am salutat-o.

— Bună ziua, i-am spus abia șoptit.

Nădăjduiam să nu mă vadă. Să nu mă audă nădăjduiam. Și am simțit că intru în pămînt. Că mi s-au aprins obrajii am simțit.

— Bună ziua, mi-a răspuns.

Și s-a oprit. M-am oprit și eu.

— Tu...

— Da, eu.

— De cînd nu ne-am văzut!

— De șase ani.

— Ce înalt ai crescut.

— Și tu ai mai crescut.

— Nu cît tine.

—Ai crescut destul, îi spun. Fetele nu trebuie să fie prea înalte.

— Dar nici bondoace.

— Nu. Tu nu ești bondoacă.

— Slavă Domnului. Nu sînt.

A căzut între noi tăcerea, o clipă, două, trei. Obrazul îi era palid, plin de pete mari. Pîntecul mare, mare, rotund. I se umflase. Purta o rochie albastră deschisă. O rochie ușoară de vară. Scria ceva cu vîrful pantofului pe trotuarul de cărămidă roșie.

— Știi, tu, eu... eu... m-am măritat.

M-am uitat la pîntecul ei gata să plesnească.

— Mi-am închipuit. Dar cînd te-ai măritat?

— Acum doi ani. Am și născut o fetiță. Și... și... o să mai nasc una.

— Poate o să naști mai multe.

— Poate. Pandele ține să avem copii mulți. Vrea și băieți. Zice că dacă nu-i nasc și băieți, mă lasă... Zice că sînt pline drumurile de fete mai cevașilea ca mine, zice că numai să vrea și vin la el stol...

— Așa zice Pandele?

— Așa... Dar... tu... știi ceva?

—Ce?

— Vino într-o zi pe la noi. Cînd vrei. Stau toată ziulica acasă. Cu mama. Tata nu mai trăiește. Mama a vrut bărbat la casă. M-a măritat.

— Fetele trebuie să se mărite.

— Da. Nici nu m-a lăsat, tu, să mă bucur de tinerețe. Pandele, toată ziua cu prăvălia. Vino să mai stăm de vorbă. Vreau să mai stau și eu de vorbă cu un om... Tot cu mama... Tot cu mama... Mi s-a acrit, tu...

Îi tremurau buzele. Și buzele îi erau albe.

— Scuză-mă, am să plec. Am ieșit așa, nepregătită, doi pași. De unde era să bănui că am să te întîlnesc? Credeam că te-ai pierdut pe undeva prin lume. Am aflat de la vară-ta Nigrita că ai umblat mult prin lume. Să-mi spui și mie, tu, cum e lumea...

Acum mie îmi tremurau buzele.

— Am să vin mîine. Spre seară.

— Te aștept, tu... Dar să nu mă faci să te aștept degeaba...

Oriunde mă duceam, la orice poartă băteam, cum deschideam gura eram întrerupt și întrebat:

— Ai patalama?

— N-am.

— Fără patalama... Om de serviciu... Dacă-ți convine!

— Bine, dar eu...

— Poți să fii doldora de carte. Dacă n-ai patalama la mînă, degeaba!.. Ori... stai... stai... Poate ai niscaiva rude la Ierusalim...

— Nu am. Rudele mele...

— Opincari?

— Opincari... cînd au opinci...

— Regretăm, băiatule...

Mă hotărîsem să dau examene. Să devin și eu un om cu patalama.

La Ruși se înființase de curînd un liceu. Mă hotărîsem să-mi dau acolo examenele. Înscrierea o trimisesem prin poștă. Liceul funcționa în clădirea unei foste școli primare, la mai puțin de cincizeci de pași de statuia din centru a generalului Mantu. I-am dat de urmă. Curtea liceului era largă, prăfoasă. Și plină de băieți și de fete. Și încă, ce mai băieți... Și încă, ce mai fete... Unii, cu mustață groasă ca vrabia, erau bărbați în toată legea. Cît despre fete... Lîngă ghindoace, se aflau destule care de mult ar fi trebuit să fie neveste cu copii legați de poale. Cîțiva măgădani stăteau pe lîngă ziduri, răsfoind cărți. Alții, gălăgioși, discutau în grupuri, se îmbrînceau, jucau leapșa. Doi, băteau mingea.

Nu cunoșteam pe nimeni și mă simțeam străin. Mi se părea că, înalt cum eram, cînd vor afla ceilalți că m-am prezentat să dau examen pentru clasa întîia, vor rîde pînă se vor prăpădi de mine. Dar m-am scuturat lesne de teamă. După cărți și discuții mi-am dat seama că erau mulți mai în vîrstă decît mine chiar, care veniseră să dea examen tot de clasa întîia... Băieți de la țară sau de pe la marginea orașului. Așa cum am spus mai înainte, liceul fusese înființat de curînd în urma insistențelor pe care orășenii le făcuseră pe lîngă Stănică Paleacu, deputat, în care mulți vedeau un viitor ministru. Rușanii și locuitorii din satele dimprejur aveau acum liceul sub nasul lor și-și trimiteau feciorii sau fetele să dea examene, să încerce fiecare marea cu degetul. O clasă, două de liceu era ceva. Cu o mică patalama la mînă puteai intra copist la judecătorie, la primărie. Iar cu patru clase, urmînd și o școală de cîteva luni la Craiova, ajungeai să mănînci la căile ferate o pîine amară, dar în tot cazul o pîine, ca impiegat, ca telegrafist... Era ceva. Cu două-trei clase trecute în grabă, fetele găseau posturi de învățătoare suplinitoare la sate.

S-a apropiat de mine unul mărunt și îndesat, cu ochelari groși prinși cu cîrlige de sîrmă pe după urechi.

— Ce clasă dai, vericule?

— A-ntîia.

— Și eu tot a-ntîia. Îmi dai voie? Mă cheamă Pițigoi. Pițigoi Filipache.

A mișcat din umărul drept și mi-a întins un ciot. I l-am strîns. S-a grăbit să mă lămurească.

— Scriu cu stînga.

Și a început să rîdă, arătîndu-mi un șir de dinți albi și mărunți.

— De ce nu mi-ai întins stînga?

— Pentru surpriză. Asta e figura mea cînd fac o nouă cunoștință. Întind ciotul.

— Ai putea să te lași de figuri.

— Hai să ne plimbăm prin curte.

Am început să măsurăm curtea cu pași mari. M-a întrebat:

— Mă, spune drept, tu știi ceva?

— Nu mare lucru.

— Aș vrea să te rog...

— Roagă-mă.

— Aș vrea să stau lîngă tine. Azi avem examen la limba romînă. Mi-e capul gol. Am tras un chef as'noapte. Dacă mă lași să copiez după tine, vericule, diseară trag un chef și cu tine.

— Chef? Deocamdată nu-mi arde cîtuși de puțin de chefuri... Dar de stat, poți să stai lîngă mine. Și dacă vrei să copiezi, n-ai decît. Numai să nu te prindă profesorul. Te scoate din clasă...

— Cum o să mă prindă? Nu întorc capul. Mi-arunc numai ochii.

Mi-a plăcut Pițigoi. Era, în viermăraia aceea, întîiul băiat care se apropia de mine.

— De unde ești?

— De-aici, din oraș. Dar tu?

— De la Omida.

— Ești rudă cu vreun rușan?

— Nu.

— La cine-ai tras în gazdă?

— La nimeni.

Pițigoi a holbat ochii.

— Cum la nimeni? Unde dormi, unde mănînci?

Era rîndul meu să fiu vesel și să rîd. Am rîs și i-am răspuns.

— Ca păsările cerului.

Filipache a luat dintr-odată un aer serios și a început să-mi dea ocol, ca și cum ar fi vrut să-mi vadă aripile. Apoi s-a pornit pe un rîs nebun.

— Dă-le-ncolo de păsări! Văd că n-ai aripi. Nu ești pasăre, vericule...

— Din nefericire, nu sînt...

Am auzit sunînd un clopoțel care ne chema în sală. Ne-am luat și noi după ceilalți. Sala era spoită proaspăt cu var. Dușumelele spălate de curînd erau. Iar băncile, micuțe, ca pentru elevii de curs primar. Ne-am înghesuit cum am putut fiecare. Ne încurcau picioarele. Dacă le-am fi putut lăsa pe sală, am fi stat mai bine în bănci. Pițigoi s-a ținut scai de mine. Mi s-a așezat alături.

— Să mă lași să copiez după tine, vericule. Te cinstesc...

Îmi cerea atît de puțin! Și cu glasul atît de rugător, cu ochii atît de calzi. Altora, care nu-mi ceruseră nimic, le dăruisem totul. Cîtorva le dăruisem și inima. Întreagă le-o dăruisem. Făcuseră din ea minge unii. Alții scuipătoare făcuseră din ea. Ei!

— Să copiezi, Pițigoi. Numai să bagi de seamă să nu te observe profesorul... Cum ți-am mai spus: te scoate din sală...

— Nu-mi purta grija...

Profesorul tocmai intrase în clasă. Era un bărbat ca de treizeci de ani. Avea un nas lung și purta mustață subțire și ochelarii pe nas. Îmbrăcămintea lui era destul de modestă. Prin pletele negre pe care le purta ca pe la sfîrșitul celuilalt secol, îi răsăriseră fire albe. S-a așezat la catedră, și-a plimbat mult timp privirile peste noi, a tușit, s-a șters la gură cu batista de cîteva ori, iar a tușit, apoi ne-a spus:

— Hm, hm, hm... ați venit să dați examen, nu? Sînteți cam bătrîiori. Și voi, fetelor, sînteți cam stătute. Bine, bine. O să trecem peste astea. Dar chestiunea este... dacă ați și învățat ceva? Cît de cît!

I-a răspuns unul din fundul clasei cu glas gros:

— Tobă. Sîntem tobă de carte, domnule profesor.

— Să vedem... Să vedem... a spus profesorul. Dar... cum te cheamă pe dumneata?

— Mătrăgună... Mătrăgună Iscru...

Pițigoi mi-a șoptit la ureche:

— Tu ai auzit ceva despre profesorul ăsta?

— Nu. N-am auzit. N-am mai fost pe la Ruși de șase ani.

— Îl cheamă Casiu Turtulă. A făcut războiul. O să ne piseze.

Împotriva celor spuse de Pițigoi, profesorul n-a mai rostit nici un cuvînt. S-a plimbat printre bănci, ne-a măsurat pe fiecare cu privirea, apoi s-a întors la catedră și s-a sprijinit cu cotul pe ea. Ne-a îndemnat să scriem fiecare cît mai bine, povestind cîte o întîmplare din viața noastră. Din felul cum o să scriem, o să-și dea el seama dacă noi cunoaștem gramatica elementară și compoziția. Să nu ne fie teamă. O să se poarte cu destulă indulgență. Înțelege foarte bine că nici unul dintre noi nu rîvnește să ajungă cine știe ce cărturar. Și că umblăm după niște patalamale care să ne mai ușureze viața. O să mai stea de vorbă cu fiecare dintre noi și la examenul oral. A scos o carte din buzunar și a început să o răsfoiască. Pe urmă s-a pierdut în lectura ei.

Mă gîndeam ce să scriu. Pițigoi mi-a dat un ghiont în spinare.

— Ei? Nu începi? Ție nu ți s-a întîmplat nimic în viață pînă acum?

— Nu. Nu mi s-a întîmplat nimic deosebit. Dar ție?

— Mi s-au întîmplat. Dar nu știu ce să aleg și cum să scriu. N-am scris pînă acum nici o carte poștală.

Își agita ciotul.

— Scrie despre felul în care ți-ai pierdut mîna.

— Într-o vară, la treierat mi-am pierdut-o. Mi-a prins-o batoza.

— Povestește despre asta.

— Crezi c-o să iasă bine?

— Încearcă.

Sala foia. Se auzeau șoapte. Se auzeau rîsete înfundate. Nici o peniță nu scîrțîia încă pe hîrtie. Mă pregăteam să încep să scriu, cînd am văzut ridicîndu-se într-o bancă o vîjpancă de fată cu bărbia ieșită înainte și cu sînii mari, ascuțiți, împungîndu-i cu neobrăzare bluza cu picățele.

— Domnule... Domnule profesor...

Ca adus de glasul voinicei fete de pe altă lume, profesorul a tresărit și și-a scuturat pletele. S-a mirat că o vede acolo și că pînă atunci încă nu o observase.

— Ce dorești dumneata?

— Domnule profesor, vă rog...

— Dar cine ești dumneata? Și de ce ai venit dumneata aici?

— Parcă nu mă cunoașteți! Mă cunoașteți... Valentina... Valentina... De la madam Hans... Toți domnii profesori mă cunosc...

— Da... da... Parcă... Și... ce dorești?

Mulți rîseră. Cum nu pricepeam motivul, tăcui. Pițigoi îmi șopti:

— Madam Hans ține casă deschisă... Pricepi tu... Profesorii se mai duc seara pe acolo. Valentina nu e, cum să-ți spun, din... alea. Slujește. Ține curat. Clienților le servește cafeaua. S-a înscris și ea să dea examene. E fată deșteaptă. Nu vrea să îmbătrînească slujnică. Să vezi, vericule, profesorii au s-o treacă.

— Domnule profesor, începu Valentina, dumneavoastră povestiți frumos... V-am auzit... Povestiți-ne ceva din viața dumneavoastră, cum le povestiți seara, fetelor, cînd veniți pe la madam Hans... Din război... Sau... Sau de pe cînd erați student... O să avem un model de povestire... Să știm cum să scriem...

— Da... Da... Povestiți-ne, domnule profesor, se auziră o sumedenie de voci feminine... Toată lumea știe cît de frumos povestiți.

— Vi s-a dus buhul...

— Toată lumea care v-a auzit povestind vă admiră...

— Zău, domnule profesor, povestiți-ne ceva... Vă rugăm...

Valentina se așezase în bancă. Profesorul Turtulă se lăsă convins. Ușoara jenă de la început îi trecuse. Puse cartea deoparte.

— Bine, copii... Dacă doriți...

Ne povesti viața lui Cerna din anii studenției. Ne recită cîteva poeme. Ne zugrăvi, nu fără talent, epoca. Vărsă și cîteva lacrimi cînd ne descrise împrejurările în care poetul se săvîrșise din viață... Tăcu, crezînd că s-a ostenit îndestul. Dar Valentina care îi servea uneori, seara, cafeaua la madam Hans, nu se lăsă:

— Războiul, domnule profesor, spuneți-ne ceva despre război...

— Valentino... Valentino...

O amenință, profesoral, cu degetul. Valentina rîse complice.

Turtulă vorbi la început încet. Descrise concentrările care-l împiedicaseră să-și desăvîrșească studiile în anii neutralității. Părea copleșit de tristețe după tinerețea lui irosită în tunică militară. Ne zugrăvi mobilizarea. Plîngeau femeile. Bărbații se îndreptau spre cazărmi tăcuți, cu ochii în pămînt. Se încălzi cînd ne aminti despre trecerea Carpaților și despre primele lupte victorioase.

— Eram sublocotenent. Îmi duceam soldații la atacul cu baioneta... La Cic-Sereda... La Cic-Sereda nu i-am mai găsit, ca de obicei, pe austriaci în fața noastră, ci pe nemți. Ne-au topit cu mitralierele...

Ne înfățișă patetic retragerea pe Valea Prahovei pe care specialiștii englezi o aprinseseră să nu cadă petrolul în mîinile ocupanților. Trecu apoi la anii grei din Moldova refugiului cu foamete, cu păduchi, cu tifos. Își plînse soldații pierduți. Îi plînse pe schilozii războiului... Cît despre cei ce s-au întors pe la casele lor!... Să nu vorbim. Ar însemna să facem politică. În școală nu facem politică...

Valentina îi mulțumi. Turtulă veni lîngă ea, o apucă de ureche și i-o răsuci:

— Afurisito! Mi-ai surprins slăbiciunile...

Nouă ne spuse:

— Hai! Hai, copii, scrieți... Că ne apucă amiaza... Fiecare cum vă pricepeți... Nu avem pretenții prea mari.

În timp ce Pițigoi zgîria hîrtia, am început să mîzgălesc și eu foaia din față. Și-am mîzgălit, am mîzgălit, pînă cînd am umplut patru pagini. Am povestit într-un stil aspru, nervos, o întîmplare de pe vremea ocupației germane, pe cînd mă aflam la București și vindeam în piața Buzești ziare. Am descris «bomba» în care dormisem la un loc cu o ceată întreagă de derbedei și l-am zugrăvit pe cît m-am priceput mai bine, pe Teică Dumbravă, hoțul stricat pînă în măduva oaselor, cocoșat și cu fălcile strîmbe. Am arătat cum acolo, în «bomba» umedă, în fiecare noapte, Teică Dumbravă încerca să ne fure, pe cînd dormeam, puținul nostru avut. Uneori izbutea. Alteori victima se trezea. Atunci începea hărmălaia. Se aprindea lumina. Începea bătaia cu pumnii, folosirea cuțitului fiind, prin bună învoială, oprită între noi. Am spus mai pe larg cum, în timp ce bătaia se desfășura cu toată cruzimea noi, cei de pe margine, făceam pariuri ca la un spectacol de box. Va cîștiga cocoșatul vicios sau adversarul lui?

Multe aș fi avut de povestit, dar nu mai aveam hîrtie. Nu mi-am mai aruncat ochii pe pagini. Eram mîhnit. Stilul ieșise gîtuit. Cuvintele bolovănoase. Expresiile sălbatice. Erau pagini nemeșteșugite, căzute la repezeală de sub condeiul unui barbar. Credeam, abătut și trist, că paginile îl vor supăra pe distinsul profesor, că îl vor irita și mă va elimina din examen. Dar mi-am luat inima în dinți, am iscălit cele scrise, m-am ridicat și ajungînd la catedră am întins foaia profesorului. Am ieșit în curtea școlii și am început să mă plimb pe lîngă ziduri. N-a trecut mult și a ieșit și Pițigoi. Nădușise de parcă săpase singur o fîntînă.

— A dracului compoziție. Mai ușor tăiam o pădure, cu fierăstrăul și cu securea, deși nu am decît o mînă, decît să scriu două pagini.

— Le-ai scris?

— Le-am scris. Merge greu cu stînga.

Soarele era la amiază. Curtea acoperită de pietriș și de praf făcea ca văzduhul să-mi pară și mai aprins și mai fierbinte. Pițigoi își ștergea sudoarea de pe frunte cînd cu mîna întreagă, cînd cu oribilu-i ciot.

— Vericule, cam cînd crezi că o să dăm oralul?

— Cum scrie la afiș. Mîine dimineață, începînd de la ora opt.

Mă uitam la umbrele salcîmilor. Erau lungi, subțiri, sărace. Nu mă puteau feri de soare. Pițigoi m-a întrebat:

— Vrei să mergi cu mine?

— Unde să merg?

— La noi acasă. Pe Calea Dunării. Aproape de barieră.

— Dacă spui tu...

Am trecut iarăși pe lîngă locul unde fusese odinioară cafeneaua lui Miltiade și magazinul „La mireasă". Am trecut iarăși pe lîngă statuia mereu zîmbitoare dar mereu încremenită a generalului Mantu. Am trecut iarăși prin fața „îngerului" și am luat-o către partea de jos a orașului pe strada lungă și largă care, după ce treci de primărie, se schimbă într-o șosea de țară și străbate astfel periferia dinspre miazănoapte.

Era umbrită strada. De umbrele bătrînilor castani era umbrită. Frunzele roșcate, groase, rămăseseră încremenite în împietritul văzduh. Mă copleșiseră amintirile. De cîte ori nu străbătusem de-a lungul, mergînd greu, acest bulevard. Cu sufertașul în mînă îl străbătusem, ducînd mîncare la prăvălia lui Mielu Gușă. Devenisem tăcut. Se abătuse asupra mea tristețea și nu știam cum voi izbuti să ies de sub povara ei. Uneori îmi purtam zile întregi și nopți întregi tristețea, așa cum își poartă broasca țestoasă carapacea din care nu poate ieși.

După ce am trecut de casele Dudescului, ciungul mi-a arătat o uliță largă, ca de sat, care plecînd din șoseaua cu castani, trecea dreaptă printre mari oboare pline de salcîmi și undeva la margine urca dealul acoperit de păduri de floarea-soarelui și de porumb.

— Pe aici, pe ulița asta stăm noi.

Familia Pițigoi trăia într-o casă mare, țărănească, cu patru odăi și cu pridvor. Ograda întinsă, cu hambar pentru grîne, cu pătule pentru porumb, cu grajduri pentru vite. Într-o parte a curții se ridicau strîmbi cîțiva corcoduși. Către fundul ogrăzii se înălța o adevărată pădure de sălcii. Un cîine mare, lățos, a început să mă latre. Pițigoi l-a strigat:

— Nia! Ciulule! Nia!

Și l-a pocnit cu piciorul în coaste.

M-a dus într-o odaie spoită cu pămînt pe jos, în care se afla un pat mare, acoperit de rogojini.

— Aici, vericule, dormim noi, băieții.

— Dar cîți sînteți?

— Numai cinci. În odaia de vizavi doarme soră-mea. Odrasla mai mică a mamei. Și bineînțeles dragostea ei. La noi nici nu se uită mamaca. Numai la fie-sa.

— Poate ți se pare, Filipache.

— Aș! Așa este. Dar n-are a face...

Odaia era răcoroasă. Mirosea a levănțică și a busuioc. Pe perete cîteva poze de familie. N-am apucat să întîrzii cu ochii pe ele, cînd s-a arătat în prag o femeie ca de cincizeci de ani, voinică, ciolănoasă, cu niște mîini mari. Era desculță.

— Ce făcuși, Filipache maică?

— Scrisei, mamă.

— Bine?

— Cred că bine.

Femeia se uită la mine fără nici o mirare. Era probabil obișnuită ca fiu-său să-i aducă în casă musafiri nepoftiți.

— V-o fi foame?

— E timpul... Mai ales după oboseala cu examenul...

— Hai la masă, maică.

Ne duserăm. O masă mică, rotundă, cu trei picioare, ne aștepta în tindă. Am luat fiecare cîte o buturugă din cele cîteva care se aflau așezate pe lîngă zid și ne-am așezat. Femeia ne-a adus o oală mare cu lapte acru, o jumătate de mămăligă, două strachini de pămînt ars și două linguri de lemn tocite de multa întrebuințare la care fuseseră supuse.

— Luați, maică. Mîncați, maică. E bun lăpticu, maică. Și mămăliguța e bună, maică.

N-am așteptat nici unul să ne spună de două ori. Am mîncat pînă ni s-au umflat burțile. Filipache m-a îndemnat:

— Acum, vericule, să-i tragem cîte-un pui de somn.

Ne-am întins pe rogojină și am adormit. Și-am dormit, am dormit, pînă către seară, cînd ne-au trezit niște pași ușori pe care i-am auzit prin odaie. Și un glas dur, arțăgos.

— Da' ce, nene, ai de gînd să dormi pînă mîine? Ziua dormi, noaptea... N-oi fi bivol...

— Ihî!

Vorbea cu Pițigoi. Dar se uita la mine cu niște ochi mari, rotunzi, negri ca smoala. Codana era mai mult decît oacheșă. Două coade lungi, negre, sclipitoare, împletite, îi atîrnau pe spate, cu panglici roșii legate la vîrf. Filipache mi-a recomandat-o:

— Soră-mea. Fă bine și sărut-o.

Fata a sărit arsă:

— Dar ce, n-am nume? Mă cheamă Despa.

— Despa?

— Despa. N-ai mai auzit așa nume?

— Am mai auzit. Cam rar.

— Tocmai de-aia m-a botezat mama Despa.

— Ești drăguță, i-am spus. Ca și numele.

— Drăguță? Nu vezi că sînt neagră? Neagră ca o țigancă.

— Ești cam negrișoară, i-am spus.

— Ba sînt neagră, neagră de tot. Neagră ca păcura. Gălbejitule!

A plecat furioasă.

Filipache m-a lămurit:

— E cea mai arțăgoasă din familie. Gîndește-te și tu: singura fată între atîția băieți... O răsfață părinții, o mai răsfățăm și noi. Ne terorizează. Să nu te sperii de ea. Are inimă bună.

— N-o să mă sperii.

Filipache s-a dus și a stat de vorbă cu maică-sa. Cînd s-a întors m-a întrebat:

— Tot n-ai gazdă. N-ai vrea să rămîi la noi? Am vorbit cu mama. O să dormi aici. Și-o să mănînci cu noi. Cît țin examenele. Dacă vrei, și mai mult. În schimb, o s-o meditezi pe Despa. Merge și ea la școală anul ăsta. La liceu. Și nu-i prea place cartea.

Din ziua aceea am rămas în gazdă la familia Pițigoi, pe care chiar în seara aceleiași zile am cunoscut-o.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cărți-reviste

● Apărută la sfîrșitul anului 1955, ultima ediție a „Letopisețului Țării Moldovei" de Grigore Ureche este actualmente epuizată. Editura de stat pentru literatură și artă a luat inițiativa retipăririi lui într-un tiraj sporit. Studiul introductiv aparține lui P. P. Panaitescu, care a și îngrijit textul letopisețului și a alcătuit un aparat critic deosebit de util, cuprinzînd un indice de nume proprii și localități, un indice de termeni privitor la organizarea social-politică a epocii și un glosar.

● In cel de al doilea volum al romanului „Nedeia din Poiana Miresii" de Nicolae Deleanu, acțiunea se petrece tot în Valea Jiului. De data aceasta, cititorul va urmări luptele minerilor în preajma anului 1848 și revoluția pașoptistă din Ardeal. Odată cu apariția volumului II se retipărește într-o nouă ediție și primul volum al romanului „Nedeia din Poiana Miresii".

● Titus Popovici a predat la sfîrșitul anului trecut Editurii de stat pentru literatură și artă romanul „Setea" ce va apare în cursul viitoarelor săptămîni. Acțiunea noului său roman, așteptat cu un deosebit interes de cititori, se petrece în epoca imediat următoare actului de la 23 August 1944.

● Virgil Teodorescu a alcătuit un volum de versuri cu teme diferite intitulat „Drepturi și datorii".

● Savin Bratu publică la ESPLA volumul al doilea din seria „Cronicilor" sale literare. Actuala culegere înglobează cronici apărute între octombrie 1956—octombrie 1957 și trei studii de proporții ample despre arta lui Petru Dumitriu, despre Mihai Beniuc — critic literar, și despre „Arta poetică" a lui Boileau.

● Dumitru Radu Popescu, prozatorul clujean, publică în curînd volumul său de debut intitulat „Fuga" și care va cuprinde schițe și nuvele scrise în ultimii ani.

● „Candidat la însurătoare" se numește volumul de schițe și povestiri al lui Florian Grecea, aflat sub tipar la Editura tineretului.

●

Conferințele lui Ion Marin Sadoveanu

In cadrul ciclului de conferințe experimentale asupra celor mai reprezentative figuri ale dramaturgiei universale — organizat de Teatrul Național din București, Ion Marin Sadoveanu a vorbit de două ori despre George Bernard Shaw. Prima sa conferință a fost urmată de cîteva scene din „Candida" (interpretate de Marieta Sadova, Al. Critico și A. Pop-Marțian) și „Cezar și Cleopatra" (în care au apărut Toto Ionescu și N. Bălțățeanu). La a doua prelegere s-au jucat — în traducerea lui Florian Nicolau și în regia lui Mihail Berechet — fragmente din „Cezar și Cleopatra" (cu Valeria Gagialov și Virgil Popovici), „Maior Barbara" (cu Marcel Enescu și Matei Gheorghiu) și „Androcles și Leul" (cu N. Enache, Draga Mihai și Tedi Dumitrescu). Acest festival a avut loc duminică 23 martie 1958, în sala Comedia. Cel dintîi, tot într-o duminică de 23, dar din octombrie 1932, și. în vechea sală a Naționalului.

Foarte fericită a fost, acum un an, inspirația Consiliului Artistic al primei noastre scene, atît în clipa în care a hotărît reînceperea acestor conferințe experimentale, cît și atunci cînd a făcut apel în acest scop la același Ion Marin Sadoveanu care — după ce le-a inaugurat cu aproape 30 de ani în urmă — le-a continuat cu o exemplară conștiinciozitate, din două în două săptămîni, pînă la izbucnirea războiului. Fiindcă, pe lîngă o profundă cunoaștere a istoriei literaturii dramatice, Ion Marin Sadoveanu posedă și acel extrem de prețios dar al expunerii concise, clare și fluente, datorită căruia izbutește întotdeauna să creioneze în scurtul interval al unor 45 de minute, medalionul sugestiv al unui autor și profilul cuprinzător al unei opere.

Alf Adania

●

O colecție de poezii

A apărut, în colecția „Cele mai frumoase poezii" a Editurii tineretului, un nou volumaș, — acesta, cu versuri din Eminescu.

In numita colecție, una din cele mai inspirate realizări ale pomenitei edituri, iată așadar că — după primele cinci numere, cu mici antologii din Goethe, Shelley, Lenau, Ovidiu și Maiakovski — acesta, al șaselea, dedicat lui Eminescu, deschide drum și marilor noștri poeți: pentru unul din viitoarele numere e anunțat, între Victor Hugo și Whitman, încă un romîn: Arghezi.

Pentru că prețuim această izbîndă a Editurii tineretului, ne simțim datori să observăm și cîteva amănunte care ne plac sau nu în legătură cu frumoasa colecție.

Intîi, ne place coperta: de o sobrietate și un bun gust, cum nu totdeauna se întîlnesc laolaltă pe copertele cărților cu care ne bucură editurile noastre. (Autoare: Florica Vasilescu).

Dar nu ne place portretul-desen, din ultimul volum al colecției, care vrea să-l înfățișeze pe Eminescu. In două antologii anterioare, cele dedicate lui Lenau și Maiakovski, portretele poeților, datorite tînărului desenator Eugen Mihăescu, sînt realizate: redau caracteristic chipul, spun privitorului ceva, sînt în sfîrșit niște desene. Dar, în recentul volum, portretul desenat al lui Eminescu nu e deloc la nivelul artei pictorului și desenatorului Löwendal, pe care îl prețuim tocmai ca portretist.

Și încă ceva: în volumul — pe a cărui copertă se află o vinietă cu eminescianul motiv al plopilor fără soț — tocmai poezia „Pe lîngă plopii fără soț" nu se află printre cele 24 de poeme, — acestea, avem impresia, bine alese. Poate că redacția respectivă a editurii trebuia: sau să pună în volum și poezia motivului de pe copertă, sau să împrumute vinietei motivul unei poezii aflate în carte.

C. Cristobald

In poezia „Bucurii" de G. Talaz din nr. 12 al „Gazetei literare", versul 1 din terțina întîia se va citi: Pe nimenea nici cînd nu-i supărat, iar versurile 1 și 2 din a doua terțină se vor citi: Și-astfel gospodăria-n bogății/ Din an în an ne crește ne-ncetat.

CECILIA CUȚESCU-STORCK „Imprejurimile Nisei"

DEMNITATEA ARTEI

(Urmare din pag. I)

Camil Baltazar, M. Celarian, I. Valerian etc. etc. (moderniști ai „Zburătorului").

Vlăstare ai căror înaintași sînt „moderniștii" noștri de astăzi? In această privință tăcerea este aproape completă. Antecesorii rămîn obscuri, nemărturisiți public, poate incerți chiar în soliloc vii. Un fapt însă trebuie subliniat. In timp ce înaintașii au creat o operă, supusă desigur discuției, descendenții de azi se complac într-un epigonism fantomatic, din care se desprinde doar ideea implicită că realismul nu mai este viabil și că trebuie revigorat cu o experiență modernistă. Dat fiind însă că realismul întrunește adeziunea creatoare a celor mai străluciți reprezentanți ai literaturii actuale, lupta moderniștilor este extrem de prudentă, aluzivă, păstrîndu-se în umbra, oarecum, a creației literare, dar nu mai puțin existentă, totuși.

Adepții realismului, ai unei literaturi democratice și socialiste, propun principii clare, lipsite de echivoc, peste care nu putem trece. Reprezentantul unei astfel de atitudini este și Petru Dumitriu. „Cronica de familie" se încheia cu o aspră și adevărată diatribă împotriva modernismului („Tinerețea lui Pius Dabija"). In momentul în care tînărul Dabija își manifesta patetic dorința unei arte democratice („Da, o artă democratică. Ori are să fie democratică, ori n-are să mai fie de loc!"), eroul intuia o realitate istorică și o finalitate, implicată în procesul artistic. O creație care nu spune nimic rațiunii și sensibilității umane, circumscrisă, prin obscuritate voită sau absurditate, la satisfacția unui cerc sybarit, încetează de a face parte din domeniul artei, prin ostilitate manifestă față de conceptul de *artă*. Ideea este amplificată eseistic în „Noi și neo-barbarii", volum a cărui contribuție în lupta împotriva estetismului și iraționalismului trebuiește subliniată. Intr-un climat spiritual, cum este al nostru, în care ideile maiorescianismului, exacerbate în lumina decadentismului occidental contemporan, continuă să opereze pe diferite căi, opoziția față de o astfel de moștenire și influență din partea unui scriitor de talent și prestigiu, nu poate rămîne ignorată.

Sistemul ideilor estetice este clar exprimat la Petru Dumitriu. In primul rînd el nu crede în autonomia artei, este deci ostil uneia din marile teze ale esteticii idealiste. „Independent de ce simte sau crede creatorul de artă — scrie el în „Noi și neo-barbarii" — există condiții obiective, există necesitatea obiectivă. Nu poți scăpa din univers și nici din societate. Arta nu poate crea un univers decît cu materiale din realitate. Nu poate crea din nimic. Ceea ce creează ea sînt sinteze de materiale disparate la origine, reorganizări și coordonări de fapte".

Punctul de plecare al fenomenului artistic este, prin urmare, într-un dat perfect obiectiv, independent de conștiința noastră și care trebuiește descoperit pas cu pas, luminat pînă în zonele lui cele mai îndepărtate de cunoașterea directă. Obligația artistului este legată de o muncă de prospecțiune: „să scoți cît mai mult material din infinita realitate" (p. 112). Realitatea (sub aspectul concret al vieții individuale și sociale și al adevărului, ca implicație etico-estetică) constituie pivotul crezului estetic al romancierului: „Frumosul nu e valoarea supremă, ci viața și adevărul: frumosul e un produs și o derivație, o formă a lor: acesta mi se pare principiul de bază al literaturii noastre. Iar viața și adevărul sînt marea sursă de originalitate" (p. 114).

Primatul vieții reale, concrete și complexe, în geneza operei de artă este extins la toate elementele care privesc arta cuvîntului. Astfel „interesul estetic și plăcerea estetică nu sînt legate numai de așa-zisul „frumos", ci de foarte variate forme ale reflectării vieții în opera de artă..." (p. 56). Bogăția stilistică nu este legată de căutări în sine și exclusive, din sfera cuvîntului. Artistul face o excelentă corelație între *cunoaștere* și strălucirea stilistică (p. 84).

De aceea originalitatea nu constă în inovații formale ci în exprimarea unor „conținuturi noi, cît mai clar și mai convingător" (p. 115). Prin însăși această formulare categorică, noțiunea *conținut* capătă la Petru Dumitriu o valoare excepțională și are o configurație de extremă complexitate. Aici este nucleul activ al dezvoltării creației artistice, a cărei direcție este dinăuntru în afară. „Stilul vremii — scrie Petru Dumitriu — se va vedea din opere. Și va fi determinat de conținuturile noi. Ele sînt singurele care pot transforma dinăuntru (și e singurul fel de transformare autentică în literatură) formele artistice" (p. 53).

Am precizat în primul rînd aceste date ale viziunii estetice care a cîștigat adeziunea lui Petru Dumitriu, pentru că ele sînt fundamentale pentru realismul epocii noastre. Impotriva modernismului și iraționalismului, direcții idealiste din punct de vedere filozofic și ostile cunoașterii profunde, raționale, a unui univers înconjurător obiectiv, autorul eseurilor din „Noi și neo-barbarii" luptă în numele marxism-leninismului, al materialismului dialectic.

Este îndreptățit Petru Dumitriu să identifice modernismul cu iraționalismul? Obiecțiile ridicate în acest sens în agora literară (pentru apărarea modernismului) sînt anihilate prin desăvîrșita bună credință a scriitorului. El subliniază cu claritate ce înțelege prin modernism: «Prin „modernism" înțeleg mereu literatura și arta întemeiate pe o concepție iraționalistă asupra lumii, pe ruptura *totală* cu tradiția și care se adresează unui public restrîns: în special a suprarealismului, arta non-figurativă, muzica atonală și serială, arta „universului absurd", lettrismul și alte asemenea: tot ceea ce cred că trebuie depășit pentru a edifica literatura și arta celei de a doua jumătăți a veacului al XX-lea» (p. 73).

Obiecțiile împotriva noțiunilor cît se poate de clare ale lui Petru Dumitriu, sînt de natură, prin ele însele, să semnifice o adeziune cu obiectul criticii sale. Este clar că „moderniștii" de azi nu sînt lovinescieni; au evoluat și ei, în orbita modernismului occidental! Cu o singură rezervă, și anume asupra faptului că evoluția temporală a modernismului marchează un enorm regres spiritual. Modernismul este vetust nu prin vîrstă, — dar prin înfiorătoarea lui vacuitate ideologică. Oricîte forme noi, senzaționale, ar mai genera decadentismul occidental, el va rămîne gol și neinteresant. Petru Dumitriu are perfectă dreptate atunci cînd caracterizează modernismul ca pe un fenomen epigonic.

Cred că trebuie subliniată o trăsătură fundamentală a esteticii lui Petru Dumitriu. El combate modernismul și iraționalismul nu în numele unui raționalism indistinct și al unui vag umanism. In „Noi și neo-barbarii" realismul este apărat dintr-un punct de vedere marxist și finalitatea pledoariei sale este construcția socialistă în domeniul artei. Prin aceasta, eseistica lui Petru Dumitriu este net prospectivă. Pe el nu-l interesează „modernul", dar îl pasionează *noul* epocii sale, lupta încordată dintre ceea ce este *vechi* și sortit dispariției și *noul*, elementul care a schimbat și schimbă neîncetat fața lumii. Noul este desemnat, de către scriitor, fără echivoc: „Poate că prezența sau absența fibrelor sintetice n-a schimbat esențial lumea. Dar prezența eroilor și militanților revoluțiilor socialiste de-a lungul primei jumătăți a secolului, a schimbat accentul uman al globului. In legătură cu el a înregistrat seismograful firii omenești cele mai mari oscilații... Deci nu mă voi întreba dacă sînt modern, sau cum să devin modern, ci *voi fi modern*, de la sine, punîndu-mi problemele epocii în care trăiesc, la nivelul de conștiință cel mai înalt al epocii. Și voi încerca să servesc, prin opera de artă, nu „arta" sau opera însăși, ci altceva, superior și artei și operei" („Răscruce și drum", în „Contemporanul" din 7 februarie 1958).

Nu pot trece peste o frumoasă nuanță etică, în viziunea estetică a lui Petru Dumitriu. Valoarea de cunoaștere și funcția socială, democratică, a artei, el le numește *demnitatea artei*. Apărarea acestei demnități, constituie o cauză căreia merită să-i fie închinate toate eforturile noastre.

Ion Vitner

ERATA. — La articolul din numărul trecut, „Anti-realitate", se va citi în loc de: „Noul este numai actualul", „Noul *nu* este numai actualul". Ii rog pe tovarășii corectori să-mi lase întreaga responsabilitate a cuvîntului scris!

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. I)

saki un supraviețuitor) stă în speranța de a trăi. La înapoiere comunicați popoarelor voastre starea noastră de groaznică mizerie".

Cuvintele acestea rostite cu ochii în lacrimi, și cîte altele, mi-au pricinuit multe nopți de nesomn. La baza poemului meu stă o imensă milă, sentimentul datoriei față de victime, față de lumea întreagă, față de propria-mi conștiință. Sentiment exaltant uneori, alteori chinuitor.

Subiectul? Nu există nici un subiect propriu-zis. De altfel, dă-mi voie să cred că întrebările: e liric? e epic? își au rostul mai curînd în manualele didactice. O poezie trebuie să transmită un mesaj, să convingă, să emoționeze. Cu asta nu vreau să spun că nu există o poezie lirică și una epică. Dar delimitările rigide sînt totdeauna defectuoase. Poezia relevă cititorului adevăruri și frumuseți — cu neputință adeseori de a fi descoperite pe alte căi. Da, frumusețea adevărului și adevărul frumuseții, îngemănate...

Poemul meu se deschide cu un capitol intitulat „Intîlnire cu Hiroshima" — orașul de azi. Urmează evocarea sfîrșitului zilei de 5 august, ajunul catastrofei... E sfîrșitul unei zile de muncă asemănător cu sfîrșitul unei zile de muncă de oriunde. Oameni de toate categoriile se întorc acasă: muncitorul, pescarul, negustorul, șomerul, etc. In capitolul următor, arăt cum sfîrșitul zilei îi strămută pe oameni în domeniul visului. Am avut nevoie de acest capitol pentru a descoperi gîndurile și dorințele oamenilor.

Fac o incursiune, așadar, în lumea visului. Iată visul pescarului bătrîn — căruia i se realizează dorința: o plasă nouă, nesfîșiată de atîta muncă și o pereche de cizme pentru picioarele reumatice; visul mutilatului de război, care-și regăsește picioarele (s-ar mulțumi și cu o pereche de proteze); visul unui copil căruia îi e milă de călușul zdrobit de poveri, pe care-l vede în fiecare zi (în vis, îl zărește așa cum l-ar vrea el: scăpat de poveri, voios, călărit de el însuși, copilul); visul negustorului... de fapt, negustorul nu visează: el vede; el e convins că tot ceea ce are e solid, inebranlabil, că nimic nu-i poate sfărîma liniștea și puterea (se va vedea că se înșeală...).

Dar văd că am început să mă contrazic. Spuneam că poemul n-are subiect și iată că îți povestesc „subiectul". Mă opresc. Totuși... ceea ce aș vrea să-ți mai spun e că bombele lansate la Hiroshima și Nagasaki n-au izbutit (așa cum era în intenția celor care le-au lansat) să întoarcă omenirea la stadiul animalității primare. In fața marilor nenorociri, omenirea nu dezarmează. Hiroshima a fost semnalul pentru solidarizarea întregii umanități. E ceea ce încearcă să sugereze lucrarea mea.

Visele — mă gîndesc la visele majore ale umanității — se înfăptuiesc cu luptă, cu ochii deschiși. Hiroshima a devenit un receptacul al efortului umanității pentru evitarea catastrofei. Hiroshima, cu o jumătate a feței arsă, dar cu cealaltă jumătate luminoasă, iese la suprafață ca o expresie a încrederii în viață. Zîmbetul acesta — surîsul Hiroshimei — conține în același timp un avertisment sever, ca al Naturii.

(Poetul citește fragmente din poem. Știu acum că lui Eugen Jebeleanu îi repugnă clasificările; doresc totuși să relev solemnitatea versului care răsună grav în încăperea tăcută).

— Ce impresie v-a făcut Japonia?

— O impresie de neuitat. Japonezii sînt un popor obișnuit cu nenorocirile (cutremure, taifunuri, etc.; la cîteva zile după ce am părăsit Nagasaki, orașul a avut 15.000 de case distruse de taifun. De altfel, ca să scăpăm de coada taifunului, la înapoiere n-am mai zburat pe linia Tokio—Hong-Kong—Bangkok, etc., ci a trebuit să facem un ocol pe la Manilla)... Insă oricît ar fi fost de obișnuiți cu calamitățile naturale — crima de la Hiroshima le-a schimbat japonezilor înșuși felul de a simți și de a gîndi. Amintirea Hiroshimei stăruie în fiecare japonez ca un element organic, biologic, ca sîngele cu care te naști. Pierre Loti văzuse în japoneze niște păpuși, iar în japonezi niște ființe „grotești" (e drept că distinsul stupid apreciase, în schimb, pe Carmen Sylva ca pe „une fée").

Am luat parte, la Nagasaki, la lucrările Comisiei pentru diferitele aspecte ale luptei pentru pace. Nu mi-aș fi putut imagina forța extraordinară pe care și-au manifestat-o delegații japonezi. Și să nu-ți închipui că toți aveau aceleași păreri politice. Dar, în Japonia, problema interzicerii bombelor A și H e o problemă de viață și de moarte, și nu există japonez conștient care să nu participe la lupta pentru rezolvarea ei.

— Literatura romînească e cunoscută în Japonia?

— Destul de puțin. Am încercat în scurtul timp cît am vizitat țara să contribui la popularizarea literaturii noastre. Am vorbit despre literatura noastră la Tokio, Osaka, am publicat articole. O poezie a lui Beniuc, luată cu mine, a fost publicată, în timpul șederii mele, în marele ziar „Asahi" (8 milioane de exemplare).

Eugen Jebeleanu îmi arată gazeta în care, din mijlocul unor caractere grafice ciudate, surîde cu ochi niponi, Mihai Beniuc.

— Tot atunci am aflat că „Desculțul" lui Zaharia Stancu ajunsese, în drumul lui glorios, pînă în Japonia și că se traducea. După cîte știu, cartea ar fi și apărut.

La rugămintea mea, Eugen Jebeleanu vorbește despre Bacovia. Și citește cîteva pagini pe care le-am dori publicate din jurnalul său, în care este evocată o vizită la marele poet.

Ceasurile au trecut ușor... pentru mine, în orice caz. Ii mulțumesc lui Eugen Jebeleanu pentru că s-a supus răbdător examenului meu indiscret, și-mi iau rămas bun.

Sorin Arghir

Criterii în cercetarea moștenirii literare

(Urmare din pag. I)

ciat noi epocile premergătoare. Așa cum literatura are datoria să lase urmașilor icoana vremii noastre, și să aprecieze în același timp în opere noi și vremurile trecute, să realizeze deci punctul *nostru* de vedere asupra întregii dezvoltări a vieții poporului nostru — tot astfel, studiul moștenirii ne obligă să apreciem, să reconsiderăm și să ne spunem părerea *noastră*, a epocii și a orînduirii în care trăim, a modului nostru de a gîndi, despre tot ce s-a scris anterior.

Iar noi gîndim marxist. Noi nu putem și nu trebuie să cercetăm literatura dintre cele două războaie din punctul de vedere dominant în istoriografia aceleiași epoci. Cititorul nostru va fi fost de aceea nedumerit și contrariat de unele aprecieri și concluzii rezultate din cărți pe care le-a citit. Apariția volumelor fără o explicație științifică marxistă a evoluției personalității și operei creatorilor, ar putea provoca impresia că noi acceptăm total și fără rezerve experiența artistică și mesajul unor scrieri de valoare scăzută sau de-a dreptul necorespunzătoare.

De altfel, trebuie spus că, în locul unor studii lămuritoare, serioase, cu atît mai necesare pentru scriitorii de după 1900, cu cît în creația și în viața lor s-au manifestat adesea mari contradicții, șovăieli, alunecări primejdioase, ESPLA recurge tot mai des la postfețe binevoitoare, pline de căldură pentru om și puțin concludente pentru operă. Este cazul volumelor de poezii ale lui Ion Minulescu sau Mihai Codreanu, unde frumoasele evocări semnate de Tudor Vianu și Al. O. Teodoreanu, dacă fac o reconstituire a profilului uman al scriitorilor respectivi, lasă în schimb slab luminate elementele centrale, definitorii ale profilului lor ideologic.

Opera lui Ion Minulescu, a lui Mihai Codreanu trebuiesc explicate, apreciate pe baza modului nostru de a gîndi, la nivelul nostru, al celor de azi, și aceasta în chiar cuprinsul volumelor respective, pentru clarificarea deplină a cititorului în problemele esențiale ale moștenirii celor doi scriitori.

Cu atît mai puțin e recomandabilă tipărirea fără nici un fel de prefață a unor volume care reclamau neapărat existența unor lămuriri de ordin ideologic — așa cum s-a întîmplat de exemplu cu ediția în 2 volume din opera lui Dobrogeanu-Gherea, sau cu volumul „Vinul de viață lungă" de N. D. Cocea.

Activitatea de editare nu are rolul exclusiv de a informa — oricît și despre orice —, ci face parte din căile de orientare a publicului, ea se adresează conștiinței publicului cititor și de aceea pe viitor urmează să se țină mai bine seama de proporțiile reale ale fiecărei opere și ale fiecărui scriitor în ansamblul moștenirii literare. Firește că, în stabilirea acestor proporții, trebuie ținut seama de toți factorii care determină dimensiunile unei personalități. Latura socială și alte laturi, ținînd de viața scriitorului, atîrnă cu greutate respectivă atunci cînd stabilim profilul ideologic și artistic al oricărei personalități, mai ales cînd aceste laturi s-au oglindit în poezia sa. Noi apreciem cu justețea cuvenită faptul că Octavian Goga a fost șeful primului guvern fascist de la noi, și că naționalismul său s-a oglindit și în creația sa literară; că filozofia lui Lucian Blaga ne este străină în spiritul și în sistemul ei de valori, și că această filozofie derutantă s-a oglindit și în creația poetului; etc. Astfel de aprecieri nu ne vor împiedica niciodată de a recunoaște și de a comunica cititorilor contribuția importantă a acestor poeți la lărgirea peisajului nostru poetic, la îmbogățirea sistemului de imagini specific poeziei noastre și la progresul limbii noastre artistice, la continuarea unor tradiții și la crearea unora noi.

Dar, raportînd mereu fiecare personalitate creatoare la întreaga dezvoltare a literaturii noastre, cititorul e bine să știe că principalul criteriu al sistemului editorial în ce privește moștenirea, stă în valoarea conținutului de idei, în actualitatea mesajului fiecărei opere. Firește că aici gustul cercetătorilor și editorilor, părerile lor subiective își vor avea partea lor de contribuție în ce privește opera de selecție și valorificare a moștenirii. Dar, mai presus de gusturile și părerile personale ale fiecăruia din cercetători, există criteriile noastre ferme, de la care nu ne abatem. Din acest punct de vedere trebuie să condamnăm o practică pe care o aflăm în diferite prefețe. dar și în articole publicate în reviste, mai cu seamă prin „Viața romînească" și „Steaua". Această practică, foarte nepotrivită, constă în a raporta creația unor scriitori contemporani la scrieri ale unor poeți sau prozatori dintre cele două războaie ca la niște valori definitiv constituite și pe deplin clare, fără precizarea valorii ideologice și artistice a operei acestor scriitori. Ne gîndim, de exemplu, la felul cum au fost citați în cîteva articole scriitori ca Lucian Blaga sau Ion Barbu. Lăsăm la o parte neclaritatea pentru cititor a acestor referiri și comparări făcute la întîmplare. Subliniem însă că astfel de referiri pot însemna — și înseamnă practic — însușirea necritică, de-a valma, a moștenirii respective, ceea ce nu poate să nu producă serioase confuzii.

Preluarea în mod critic a moștenirii înseamnă aprecierea din punctul nostru de vedere, pe baza marxism-leninismului, a contribuției aduse de orice creator. Această contribuție o stabilim raportînd-o, cum s-a spus, la mișcarea întreagă a literaturii, și nu la opere sau scriitori luați în mod izolat, neprecis, necritic. Firește că, în această acțiune nu poate și nu trebuie să lipsească analiza condițiilor istorice și sociale în care a fost creată opera, în care a trăit scriitorul; după cum nu poate să lipsească analiza tabloului pe care l-a realizat scriitorul prin opera sa, oglindind dintr-un anume unghi gîndirea și simțirea epocii sale. Este limpede că toate acestea compun profilul ideologic și artistic al scriitorului, al operei sale, noutatea sa în literatură.

Termenul „critic" raportat la munca de valorificare a moștenirii mai are însă un sens, care produce adesea confuzie și în activitatea editorială și printre cititori. Se vorbește adesea despre „ediții critice". Prin aceasta se înțeleg edițiile în care textul operei e confruntat cu diferite variante din presă și cărți apărute în timpul vieții scriitorului, cu manuscrisele, notîndu-se deosebirile, interpretîndu-se modificările, făcîndu-se istoricul textelor respective. Este o muncă științifică, fără îndoială. Cel mai strălucit exemplu în acest sens este ediția de „Opere" Eminescu, îngrijită de academicianul Perpessicius. Vom avea, cu această ediție, o adevărată comoară, în care să putem urmări nu numai opera unui mare poet, dar vom intra în laboratorul lui, vom pătrunde ceva din procesul său de creație, vom cunoaște etape și aspecte ale misterului creației, la un creator de nivel mondial. Mai ales ESPLA manifestă un zel foarte ridicat în prezentarea deosebit de atentă din punct de vedere textologic. Dar atenția față de acest aspect al preluării critice nu trebuie să ducă la neglijarea celuilalt aspect — și principalul, — al muncii în acest sector — nu trebuie să ducă la ținuta necritică, sau fals critică, din prefață și din aparatul explicativ și interpretativ. Din acest punct de vedere, prefețele foarte slabe ale multor volume din „Biblioteca pentru toți" și din „Biblioteca școlarului" nu sînt deloc de domeniul preluării critice a moștenirii, oricît spirit critic a fost desfășurat în stabilirea exactă a textului original al scriitorului. In general, ațintirea privirii numai la manuscrise și variante s-a dovedit că duce adesea la pierderea esențialului — adică a problemelor de conținut și de artă ale operelor respective.

Abuzul de istorism face de pildă ca, în foarte informatele articole pe care le publică, de la o vreme, învățatul cercetător Șerban Cioculescu în „Gazeta literară", să dispară adesea interpretarea, spiritul critic, în așa măsură, încît să se ajungă, de pildă, la contestarea valorii unei ediții ca aceea recentă din opera lui Alexandrescu. Aceasta din cauza proporției necorespunzătoare pe care o iau controversele asupra lecțiunii posibile ale unor forme lexice, gramaticale și chiar ortografice.

Abuzul, pe nici o linie, nu e un bun sfătuitor. Nu e un bun sfătuitor cînd, în interpretarea operelor din punct de vedere al tabloului social-politic realizat de scriitori ai trecutului, se ajunge la sociologism și la vulgarizare, nu e bun nici cînd se părăsește criteriul social al stabilirii valorii, în favoarea cercetării strict stilistice, sau închinate numai iscusinței imaginilor; așa cum face A. E. Baconsky în articolul său recent despre Matei I. Caragiale („Steaua", nr. 1, 1958). Nu e bun nici în exagerarea dorinței de a tipări (la întîmplare și fără alegere, sau cu o alegere pe criterii discutabile) întreaga operă a unui scriitor de dimensiuni mai modeste.

Greutatea muncii editoriale cată să se îndrepte așadar către valorile mari ale literaturii, din toate epocile. Iar spiritul critic, întemeiat pe marxism-leninism cată să fie călăuza în examinarea și prezentarea tuturor acestor valori ale tezaurului de gîndire și simțire al poporului nostru.

Planul editorial elaborat de principalele noastre edituri pe perioada 1958—1961 în domeniul retipăririi operelor valoroase din trecut, și analizat în cursul recentei discuții, stabilește în linii generale o proporție dreaptă, a epocilor și scriitorilor, a operelor reprezentative ce vor apare în ediții diferite, pentru a pune la îndemîna cititorilor principalele volume care marchează drumul ascendent al literaturii noastre, valorile prin care literatura romînă își înscrie contribuția ei de seamă la cultura și arta tuturor timpurilor.

Mihai Gafița

De la Casa Scriitorilor

— Vineri, 28 martie, orele 18, are loc ședința cenaclului scriitorilor pentru copii.

Citește: Costache Anton.

— Duminică, 30 martie, ora 10 dimineața, în cadrul cenaclului tinerilor scriitori „Nicolae Labiș", citesc: Pop Simion (proză), Ion Gheorghe (poezie).

Aniversarea unui dramaturg

(Urmare din pag. I)

nul care luptă laolaltă cu poporul său pentru libertatea statului. Piesa se încheie cu tragica exclamație a artistului pus în fața înfrîngerii: „Finis Florentiae", subliniere a faptului că înscăunarea tiraniei închidea o întreagă perioadă de înflorire. Ascunzînd în dramele sale istorice o problematică putînd fi foarte bine aceea a actualității, Alexandru Kirițescu intenționa să dea o nouă viață genului. Căutarea de formule proaspete era evidentă nu numai în conținutul și tratarea tematică, ci și în construcția dramatică. „Borgia" era axată pe o multiplicitate de episoade, aparent slab legate între ele, dar țintind să demonstreze un același lucru; „Nunta din Perugia" se clădea pe un singur conflict și trăia aproape prin forța unui singur personaj; în „Michelangelo" acțiunea și textul erau subordonate ideii fundamentale a piesei. Interesantul amestec de justă interpretare a realității, de convențional tehnic și de inovație dramatică prezent în întreg teatrul lui Al. Kirițescu este întîlnit și într-o lucrare mai recentă, „Ruxanda și Timotei", reluare dramatică a cunoscutului episod istoric folosit și de Sadoveanu. Aici, scriitorul încearcă să reia drama istorică în versuri, tratînd subiectul într-un stil popular, aproape cu note de poveste. La această atmosferă contribuie și tonul sărbătoresc al versificației, elementele folclorice folosite, viziunea întîlnirii dintre Timotei și Ruxanda ca a uneia dintre un erou de basm și o Ileană Cosînzeană. Ruxanda este de un erotism romantic, Timotei de o bărbăție tinerească, Vasile Lupu de o ambiție calculată, sfetnicii au disimulări de conspirație. Dincolo de personaje se evidențiază interpretarea istorică care pune în lumină contradicția dintre cazacii reprezentînd o mișcare antifeudală, populară, și feudalitatea decadentă a secolului al XVII-lea moldovenesc. In acest sens, opoziția dintre Ruxanda și Lupu nu rămîne doar una de caracter, ci se încadrează în însuși contextul piesei, exaltarea domniței depășind pe aceea pur erotică. Intensitatea dramatică e alta decît în trilogia Renașterii, tabloul social este mai atent studiat, iar personajele, fără înfățișarea extraordinară, aproape de patologic, a lui Cesar Borgia sau a lui Griffone Baglioni, au un caracter decorativ. Așadar, drama istorică „Ruxanda și Timotei" se înscrie în alte regiuni decît acelea ale celorlalte mari piese istorice ale scriitorului, putînd reprezenta eventual începutul unei alte perioade în creația sa.

Scriitorul a scris însă mult mai mult decît atît: piese scurte într-un act, adaptări dramatice, scenarii radiofonice, care, dacă s-ar face un studiu amănunțit al dramaturgiei sale, ar trebui fără îndoială utilizate. In mare însă, coordonatele operei sale dramatice rămîn acelea discutate pe baza pieselor mari, neîndoielnic valoroase, — una, aceea a reeditării dramei burgheze critice, cu vervă satirică, — cea de a doua, a încercării sortite de altfel succesului, de a reintroduce pe scena modernă drama istorică, pătrunsă de un suflu nou și de o altă intensitate de conflict. In literatura contemporană dramatică, Alexandru Kirițescu este înscris, pînă astăzi, prin aceste două fecunde orientări, viitorul putînd să aducă noi opere. In sufletul simplului spectator de teatru, de numele lui Alexandru Kirițescu vor fi pentru totdeauna legate cîteva dintre cele mai frumoase succese ale scenelor noastre.

Horia Stancu

Gorki și punctul de vedere

(Urmare din pag. I)

Asta e însă altceva. De ce, dacă unii elevi nu au înțeles învățătura dascălului, să-l condamnăm pe el? Noi credem că, pricina profundă a iritării recente a provocat-o optimismul lucid dar inflexibil, care l-a însoțit totdeauna pe Gorki (mă simt optimist eu, bătrînul, ca primii oameni făuritori de mituri, spunea el) și care intră în esența realismului socialist. Optimism temperamental? Poate, deși experiența copilăriei și adolescenței sale, vîrsta la care se formează firea, ar fi fost logic să-l împingă spre convingerea opusă. Optimism caracteristic vizionarilor și în genere luptătorilor sociali pentru care, altfel, acțiunea nu are rost? Da, în parte. Originea optimismului gorkian, al artei sale, al artei realist-socialiste rezidă în însăși substanța vieții. Comuniștii, oamenii educați de ei, biruințele lor pe frontul transformărilor socialiste, și în principal întreaga *direcție a mișcării sociale sînt argumentele vii, de nezdruncinat, în favoarea optimismului scriitorului de tip nou. Totul este să știi să privești, să alegi punctul de perspectivă, unghiul de contemplare din care raporturile dintre nou și vechi se înfățișează în lumina lor exactă, conform progresului, victoriei forțelor pozitive asupra celor negative.* „Există punct de vedere după cum există și «perspectiva» mușuroiului", *spunea Gorki.* „Aici se impune o distincție. Se știe că după secarea mlaștinilor rămîn un fel de mici mușuroaie care sînt o particularitate a terenurilor mlăștinoase. Din vîrful unui mușuroi nu poți vedea mare lucru. Punctul de vedere este însă cu totul altceva: el se formează în urma observațiilor, comparațiilor, studiilor făcute de scriitori asupra celor mai variate fenomene ale vieții. Cu cît experiența socială a scriitorului este mai vastă cu atît punctul său de vedere este mai înalt, cu atît orizontul lui intelectual este mai larg, cu atît vede el mai clar lucrurile ce vin în contact pe fața pămîntului și care sînt influențele determinate de aceste contacte, de aceste apropieri". *(„Intre punct de vedere și «perspectiva» mușuroiului". Gorki: Despre literatură, pag. 521).*

Scriitorii noștri și în special cei tineri (vezi articolul lui Al. Mirodan din nr. precedent al „Gazetei literare") cer în diverse forme să li se dea răspuns la una și aceeași întrebare: cum să prezentăm viața în așa fel încît să o respectăm, nealunecînd nici în idilism, nici în negativism? Răspunsul trebuie căutat în indicația lui Gorki și care, tocmai din acest motiv este de o deosebită actualitate. Scriitori, dominați faptele prin înțelegerea esenței lor, evitînd perspectiva mărginită a „mușuroiului", a fenomenului izolat, desprins din contextul istoric, sustras desfășurării spre viitor a lucrurilor. Cum se obține „punctul de vedere"? Cercetînd realitatea și omul de pe pozițiile marxism-leninismului: «Socialismul științific a creat pentru noi o foarte înaltă platformă intelectuală, de pe care putem vedea foarte lămurit trecutul și care ne înfățișează drumul drept, singurul drum spre viitor, drumul ce duce „din imperiul necesității în imperiul libertății".»

Mihail Petroveanu

CRONICA FILMULUI

„Ciulinii Bărăganului"

Scenă din film

Un film după o povestire a lui Panait Istrati! Vagabondul genial, febril și romantic, e autorul unei opere cu inepuizabile valențe cinematografice. Umanitatea care populează această operă se mișcă după legile cinematografului. Eroii lui Panait Istrati sînt autentice personaje de film iar comentariul scriitorului însuși conține indicații regizorale plastice.

Un ciudat parfum învăluie opera nu mai puțin ciudatului brăilean și e greu să reții asemenea parfum pe pelicula unui film. Lirismul lui Istrati, extras din esențe rare, în care fuzionează, datorită unei alchimii tainice, afluenți romînești și orientali, este însă, după părerea mea, dacă nu anticinematografic, în orice caz necinematografic. Există, și e firesc să fie astfel, elemente care pot fi comune tuturor artelor. Impodobită cu unele din atributele cinematografiei, poezia ar avea o înfățișare probabil interesantă, încetînd însă a fi poezie. E drept, cinematograful folosește cu har sintetic virtuțile tuturor artelor. E drept, muzica, literatura, arta plastică, fotografia pun cărămizi la edificiul uneori baroc al filmului. Nu tot ceea ce este propriu artelor pe care le folosește cinematografia este însă, totodată, cinematografic. Sferele nu coincid. Nu aș imputa deci „Ciulinilor" — cum a făcut-o un confrate — incapacitatea de a exprima întreg lirismul povestirii lui Panait Istrati. Voi continua însă să cred că nu „Ciulinii Bărăganului" constituiau cel mai indicat text pentru un film inspirat din opera lui Panait Istrati. Evident, există și în această povestire destule elemente care pot germina într-un film. Dar, ceea ce este specific în „Ciulinii Bărăganului", euforia lirică, culoarea afectivă, viziunea dominată de fabulos, — toate acestea trec hotarul imaginii cinematografice. (Cine s-ar încumeta să convertească în peliculă armonia eminesciană din „Sara pe deal"?).

Scenariul a exploatat filoanele cinematografice ale povestirii. A plăzmuit personaje acolo unde existau doar sugestii. A făcut lăudabile eforturi pentru ca să închege „intriga". A tins să creeze eroi. A sudat elemente disparate. S-au creat chiar situații noi care întregesc și colorează peisajul natural și uman.

Regizorul francez Louis Daquin, creatorul filmului „Bel-Ami", a transpus pe ecran o tragedie romînească exprimată de un romîn, în franțuzește. Francezul Daquin receptează peisajul romînesc cu comprehensiune dezinvoltă, uneori exagerat de dezinvoltă. De aici un oarecare abuz de autenticitate, de culoare locală. Excesul acesta nu e prejudiciabil. Adaugă, dimpotrivă, un spor de farmec.

Darul veritabilului scriitor — observa Călinescu — e de a descoperi universuri ignorate. Localizînd observația, regizorul filmului are acest dar. Lucrarea sa se oferă inedită, chiar pentru spectatorii cărora peisajul Bărăganului ar trebui să le fie familiar. O abilă mînă de regizor a contopit elemente izolate și a creat un tablou cinematografic interesant și nuanțat, deși inegal. Aș pomeni, între primele merite ale acestui film, unul care s-ar părea că nu intră în tiparele analizei estetice, — umanitatea. „Ciulinii Bărăganului" are o respirație umană caldă, sensibilă pe toată traiectoria filmului. 1907 pe Bărăganul romînesc este în film o prezență copleșitoare și încărcată de sensuri. (Regizorul a procedat totuși bine atunci cînd nu a făcut din „Ciulinii Bărăganului" un film despre răscoalele din 1907. S-ar fi trădat astfel evidențele textului literar, dominat de răscoalele țărănești, dar nu redus la ele. Povestirea lui Panait Istrati e, în mare parte, o monografie lirică a Bărăganului, care culminează cu episodul răscoalelor).

Filmul este inegal. Insumează, ne armonic, episoade remarcabile care atestă o gîndire regizorală îndrăzneață și subtilă și fragmente statice lipsite de sevă artistică. Există aici o scenă care ar putea figura cu cinste în oricare din marile producții contemporane — hora țăranilor care boicotează o nuntă patronată de boier. Tristețea, disperarea, energia crispată sînt exprimate coregrafic și filmate într-o gamă cromatică puternică. Noaptea în care tatăl micului erou al filmului este sfîșiat de dulăi, e exprimată artistic, cu o intensitate pe care am fi dorit-o distribuită pe întreg parcursul filmului.

E de salutat în acest film — cum au făcut-o și cronicarii „Contemporanului" — elocvența decorului acustic și autenticitatea figurației care face... figură bună. Muzica lui Radu Paladi este excelentă și se suprapune perfect imaginii.

O calitate majoră, poate cea mai însemnată a filmului, este imaginea. E, cred, primul nostru film în care imaginea este nu numai fără cusur, dar, în sine, o operă artistică de primă calitate. Imaginile au aer și adîncime, vibrație și formă. Emoționează, chiar, luate izolat. Asemenea imagine e un model de transfigurare artistică a substanței brute, amorfe.

Spuneam că filmul e inegal. Prima parte e statică, monografie destul de puțin vibrantă, a Bărăganului. Imaginile se succed fără o legătură subterană. Ai senzația că rulează fotografii care însoțesc un text. Filmul, ca atare, se închegă abia în cea de a doua jumătate, cînd cîștigă echilibru și unitate.

Un cusur uriaș al acestui film, sensibil din prima clipă și obsedant de-a lungul întregii pelicule, este dialogul. Pe generic figurează o indicație alarmantă: traducerea dialogului... S-ar putea obiecta că Panait Istrati și-a scris povestirea în franțuzește. E drept, dar franțuzeasca brăileanului avea culoare și farmec, datorită... romînismelor ei și se evidenția printr-o topică barbară și fantezistă. Omul care o scria era romîn, realitățile pe care le evoca erau realitățile lui, familiare și intime. E o eroare regretabilă faptul că dialogul, fluidul viu al scenariului, nu a fost opera unui scriitor pentru care țăranul din Bărăgan și vorbirea lui să fie elemente familiare și firești. Asta în ceea ce privește autenticitatea. In plus, un coeficient de patinare a limbajului. Țăranii folosesc aci o limbă artificială și găunoasă. O perfectă, regretabilă, unitate este între acest text și modul în care el e rostit. In afara lui Marcel Anghelescu, într-o măsură și a lui Iulian Necșulescu, (ambii joacă, de altfel, bine), toți interpreții filmului rostesc cuvintele fals și grandilocvent. Se spune de obicei că în asemenea cusur se evidențiază rămășițele teatralismului. Eroare! O asemenea pronunție contravine și bunului simț scenic, fireștii măsuri dramatice. Sînt cuvinte care nu comunică deloc cu sufletul, care răsună în cavitatea gurii și din păcate și în urechile spectatorilor. Directorul dialogului (Radu Beligan) nu și-a făcut simțită prezența.

Ceea ce e bun în „Ciulinii Bărăganului" face și mai acută prezența unor asemenea lipsuri.

Sorin Arghir

Sensibilitate artistică și partinitate

(Urmare din pag. 1)

oricărei încercări de a face lumea inteligibilă prin lucrările lor. Salvador Dali declara încă prin 1935, în legătură cu tablourile lui: „Cum vreți ca ei (privitorii) să le înțeleagă, cînd eu însumi care sînt cel ce le fac, nu pricep din ele nimic?" (v. M. Nadeau „Histoire du surréalisme" — pag. 329). Iar ultimul număr apărut în 1957 din „Revue d'Esthétique" se deschide cu un articol al lui M. Guiomar, despre „Insolit", analizat ca o categorie estetică, și încă nu ca o categorie oarecare, ci ca una care constituie esența oricărei opere de artă. Făcînd risipă de informație literară, pornind de la E. Brontë, Edgar Poë, Anne Radcliffe și ajungînd la Julien Green, Rimbaud și Mallarmé — autorul conchide că: „Funebrul și Insolitul pot fi socotite ca etape obligatorii ale faptului artistic, plecind de la care s-ar efectua recucerirea unui real transcendent prin soluțiile categoriale ale acestui insolit: macabru, fantastic, apocaliptic, romantic, clasic, tragic etc., după greutatea ideii de Moarte și soluția eliberatoare pe care artistul va fi știut să o obțină". („Revue d'Esthétique", tome X, fasc. 2 — 1957, pag. 144). Este vorba prin urmare despre aceeași încercare de evadare din realitatea socială, din viața noastră de fiecare zi, pe care spaniolul americanizat Santayana a teoretizat-o ca fiind o tendință generală și denumind-o „escapism".

Nu vom întreprinde acum procesul de intenții al tuturor acestor teoreticieni. Ce importanță are că unii dintre ei pot crede cu toată seriozitatea cele afirmate, de vreme ce funcția socială a acestor teze este aceeași: îndepărtarea artistului de realitate, pervertirea gustului consumatorului de artă. Cui poate folosi asta, este foarte limpede!

Estetica marxist-leninistă, analizînd funcția cognitivă a artei, nu neglijează sublinierea caracterului de originalitate al cunoașterii artistice. Relevînd aspecte esențiale ale realității zugrăvite, scriitorul sau pictorul transmite totodată un mesaj personal, ideologico-emoțional. Este adevărat că nu o dată, în focul luptei împotriva estetismului, unii dintre criticii noștri subliniau, în anii de creștere a criticii marxiste, în primul rînd, justețea sau injustețea elementelor tematice ale lucrărilor apărute și se preocupau în mult prea mică măsură de expresia artistică a temelor abordate. Asta a dus cîteodată — și din păcate nu rareori — la orientarea unor scriitori și artiști către făurirea unor lucrări de factură didactică, în care ideile expuse nu erau idei artistice, ci logico-teoretice. Dar pentru că foloseau numai mijloacele exterioare ale meșteșugului artistic — versul, culoarea, ritmul — și nu aveau nici structura argumentativă a unor lucrări științifice, nu convingeau pe nimeni: nu beneficiau nici de forța emotivă a artei, nici de limpiditatea și stringența științei. Repudierea unor asemenea încercări didacticiste a fost firească și s-a făcut la timpul potrivit, cu toată tăria. Critica noastră de artă marxist-leninistă, apropiată de maturitate, avînd o viziune limpede a specificului artei, nu poate încuraja asemenea lucrări.

Dar — așa cum remarcă, pe drept cuvînt, esteticianul sovietic V. Razumnîi, într-un articol din „Kommunist" — lupta împotriva didacticismului unilateral înțeleasă poate să ducă la tendința „de-a zugrăvi banal-cotidianul din viață, la micșorarea patosului civic al creației anumitor artiști" (sublinierea mea, M. B.). Firește, nici o temă nu poate fi din principiu prohibită pentru artist. „Nihil humani a me alienum puto" — nimic din ce este omenesc nu mi-e străin — era, după cum ne relatează una din fiicele lui, maxima preferată a lui Marx. Nici pentru [illegible] artist nu poate fi străin nimic din ceea ce este omenesc. Orice temă poate fi abordată într-o operă de artă. De la gingașa dragoste pentru „Laura" din sonetele lui Petrarca, pînă la uriașa mișcare a celor „150.000.000" din poemul lui Maiakovski, cele mai variate acțiuni, idei și sentimente omenești s-au oglindit în capodoperele literaturii universale; miniaturile „Mărțișoarelor" lui Arghezi sînt bijuterii literare ca și expresia temei de cea mai largă amploare din „Cîntare omului".

Dar tocmai pentru că sensibilitatea artistică este de o mare finețe, tocmai pentru că ceea ce este mai adînc omenesc nu poate să nu pună în vibrație această subiectivitate ultra-receptivă la solicitările realității obiective — tocmai de aceea, într-o epocă de uriașe frămîntări, încă neîntîlnite în istorie, așa cum este epoca noastră, nu se poate înțelege cum un artist ar putea rămîne insensibil la marile mișcări în mijlocul cărora trăiește. Patosul civic, despre care vorbește Razumnîi, este tocmai reacția normală față de asemenea solicitări. Iar acest patos civic are în zilele noastre, în lumea pe care o construim, un nume adînc grăitor: partinitate! Ca orice om, artistul trăiește în societate și nu poate să nu se situeze, vrea, nu vrea, pe pozițiile unei clase sociale. Viziunea lui despre lume, întreaga lui afectivitate, năzuințele lui intime, sînt întrețesute, orice ar face, cu interesele mari ale clasei ale cărei idealuri le împărtășește. Sigur, reacțiile lui emotive au un timbru propriu, cum are flautul, într-o orchestră, timbrul lui, altul decît al violoncelului. Oglindirea realității în conștiința artistică este tincturată puternic de personalitatea originală a artistului. Iar criticul trebuie să fie receptiv la această culoare specifică a oglindirii artistice, în opera fiecărui creator de artă. Dar nici artistul, nici criticul, nu pot uita că, dacă vor să fie lucizi și cinstiți cu ei înșiși, trebuie să găsească consonanța timbrului original în structura generală a orchestrației sociale.

Astăzi, mai bine decît oricînd, înțelegem că literatura și arta sînt „o parte integrantă a cauzei generale proletare", a cauzei generale a clasei care reprezintă viitorul, viitorul ce devine însă cu o uluitoare rapiditate prezent. Antenelor fine ale sensibilității artistice le revine datoria de a depista, cu mijloacele artei, cît mai urgent, în pas cu accelerația continuă a realității, acest viitor al omenirii care se transformă neîncetat în realitate prezentă.

Banalul cotidian despre care pomenea Razumnîi face și el parte din viața noastră. Dar seismograful ultrasensibil al artistului are posibilitatea să simtă, în fiecare moment, trepidația fină a cutremurului pe care uriașa frămîntare mondială o imprimă celor mai neînsemnate acte ale vieții cotidiene, banale în aparență. Cine, dacă nu artistul, este chemat să ne releve și nouă, celor fără înzestrare, această trepidație? Cine, dacă nu criticul, cu instrumentele pe care învățătura partidului i le pune la îndemînă, este chemat să încurajeze, să sublinieze și să aducă la cunoștință existența acestei relevări în opera artistului?

Artistul observă și valorifică totodată faptele pe care le oglindește opera sa. Valorificarea lui nu se face la întîmplare, după capricii subiectiviste. Reflectarea artistică este act de subiectivitate nu de subiectivism. Criteriile de valorificare sînt determinate obiectiv, în fiecare etapă istorică, de situația social-economică, de legătura cu ansamblul celorlalte elemente ale conștiinței sociale ale epocii. Aceste criterii sînt deci și determinabile științificește. Criticul avizat, limpede orientat de coordonatele esteticii marxist-leniniste, poate arăta de ce Mihai Beniuc sau Zaharia Stancu, Maria Banuș sau Cicerone Theodorescu (e nevoie să menționez că n-am făcut o înșiruire exhaustivă?) au valorificat într-un anume fel, și nu într-altul, lumea pe care au zugrăvit-o. El nu poate eluda această obligație, menținîndu-se exclusiv la o analiză exterioară a meșteșugului lor. Așa cum creația scriitorilor analizați este partinică — și analiza lui trebuie să fie. Lupta aprigă pentru cucerirea desfășurării istoriei, lupta dintre clasa care vrea să conserve trecutul mumificîndu-l în prezent și clasa care aduce prezentului iradierile viitorului, nu poate lăsa în afara ei nici pe artist, nici pe critic, cum nu lasă pe nici un om.

Marcel Breazu

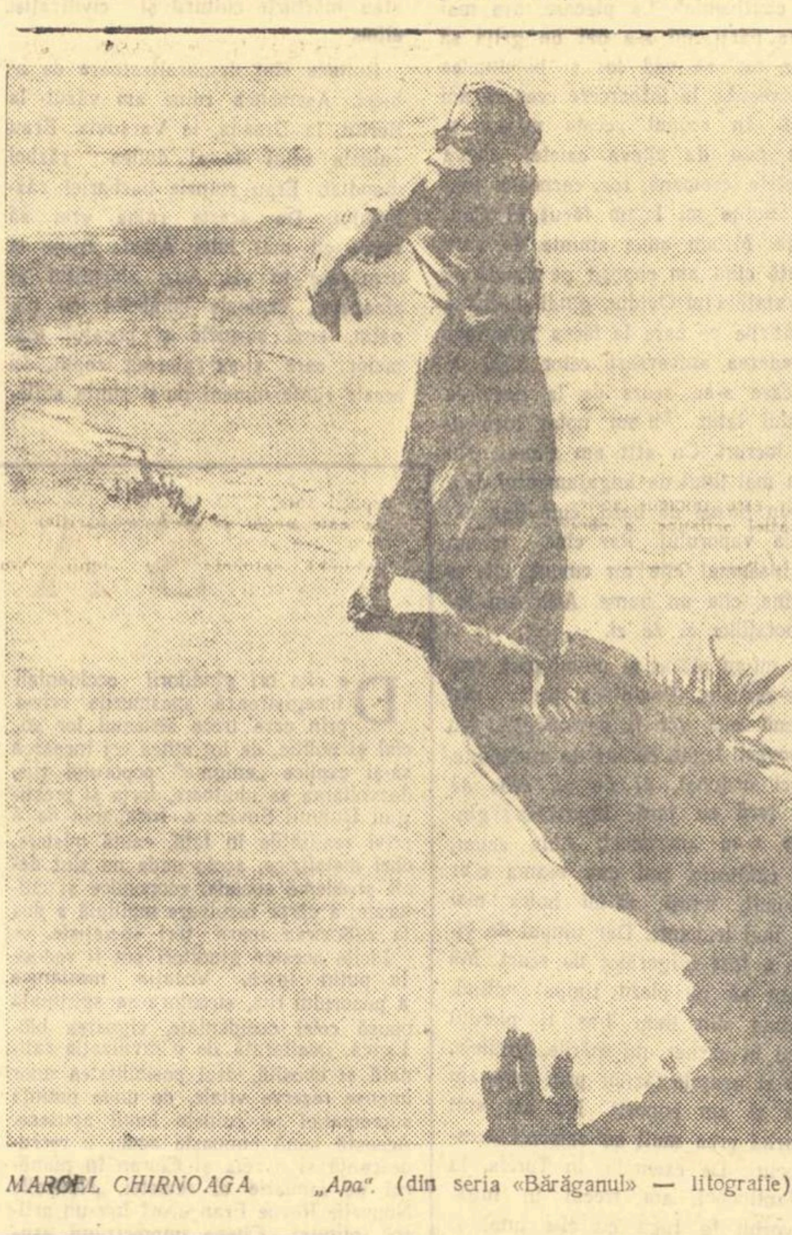

MARCEL CHIRNOAGA. „Apa" (din seria «Bărăganul» — litografie).

NOTE

ARTE

Marcel Chirnoagă și-a așezat în vitrina expoziției, în văzul trecătorilor, uneltele de sculptor; le-a alăturat chiar niște bulgări de piatră. Insă, în ciuda acestei demonstrații insolite, dacă nu lipsite de gust, vizitatorului nu-i rămîn în memorie, după ce a vizitat expoziția, calitățile de sculptor ale artistului. Pleacă, în schimb, cu impresia că a întîlnit un grafician interesant.

Interesant pentru multe motive. Pentru că, de pildă, M. Chirnoagă e unul din puținii noștri artiști care nu se lasă absorbit de peisaj; care, chiar atunci cînd își propune să înfățișeze Bărăganul, folosește priveliștea ca un fond aproape uni, aproape convențional, pe care proiectează o siluetă ori un grup. M. Chirnoagă pare apoi un artist căruia nu-i șade deloc să fie doar „călduț"; care e mediocru atunci cînd nu are putința să se înfierbînte (vezi, de exemplu, monotipurile cu bărci). Dar îi place și îi stă în fire să se aprindă: să arate un antren fugos, în scene de luptă, cu cai dezlănțuiți în galopuri furioase, sau aruncați cu un elan sălbatic, spre înălțuri. O pointe sèche izbutită, cu un „cal zburător", aduce aminte de „calul speriat" al lui Delacroix. Și nu cred că ne înșelăm dacă spunem că acesta e maestrul de care temperamentul lui M. Chirnoagă s-a lăsat mai mult înrîurit. Insă tînărul nostru artist n-a reținut din lecția marelui romantic tragismul. Caii superbi care-i sînt dragi, cu coama nobil arcuită, nu-s totdeauna zbuciumați. Iar pescarii lui viguroși respiră mai degrabă calm. Romantică la M. Chirnoagă e, așadar, febra generoasă a inspirației. Iar pericolul ascuns aici e acela al unei anume truculențe, al „efectelor". M. Chirnoagă știe pune ingenios în pagină o compoziție și cîteva bucăți din ciclul „1907". La boier, de exemplu, sînt remarcabile. Dar nu se întrezărește amenințarea unei maniere în obiceiul de a-și alege sistematic punctul de vedere mai jos sau, mai ales, mai sus — și uneori foarte sus — decît obiectele reprezentate? E bine să fim simpli; dar fără ostentația pe care i-o surprindem uneori lui M. Chirnoagă (să zicem, în piesele Pe drum, Bou sau Arături din ciclul — altfel nelipsit de reușite — „Bărăgan"). Cînd nu-i discretă, simplitatea ne distrage de la contemplarea înțelesului operei; atenția noastră se vede atunci purtată spre exterioare probleme tehnice.

Și pentru că e vorba de tehnică, ar mai trebui, poate, să-i semnalăm artistului aspectul cam îmbîcsit pe care-l are execuția în unul din monotipurile sale. Dar e mai înțelept să ne oprim aici. Fiindcă ne vine în gînd ceea ce a spus odată Baudelaire, vorbind chiar despre Delacroix: „un bun pictor poate să nu fie un mare pictor; dar un mare pictor este în chip necesar un bun pictor". „Fiindcă imaginația universală — explică Baudelaire — închide într-însa înțelegerea tuturor mijloacelor și dorința de a le dobîndi". Un artist capabil de viziunea intensă pe care a dovedit-o M. Chirnoagă în ilustrațiile sale la „Infernul" lui Dante (și ce bine se potrivește tehnica monotipului cu acest gen de inspirație!) e obligat să cucerească răbdarea și siguranța care, singure, fac dintr-o operă o realizare cu adevărat plină și armonioasă.

D. H.

Numele lui Mircea Cristescu nu mai este astăzi necunoscut iubitorilor de muzică din țară. A urcat pentru întîia oară la pupitrul primei noastre formații simfonice, după o ucenicie de bun augur, ca instrumentist în rîndurile acestei orchestre și s-a prezentat publicului bucureștean numai după ce a dirijat numeroase concerte în provincie. Nu a căutat să epateze, nici să se înfățișeze cu lucrări de succes sigur și răsunător. Dacă nu ne înșelăm, cînd a debutat ca dirijor al Filarmonicii „George Enescu", a condus în prima audiție concertul pentru pian și orchestră al unui alt talent remarcabil al generației tinere: Virgil Onițiu. Gest lăudabil și semnificativ. A apărut apoi la pupitrul unei orchestre de cameră, alcătuită din elemente tinere dar pasionate, ca și el, de muzică executînd un repertoriu dacă nu inedit, cel puțin foarte rar înscris în programele orchestrelor simfonice din Capitală. A dirijat în cîteva rînduri orchestra medicilor, iar acum în urmă îl întîlnim mai des la pupitrul orchestrei cinematografiei, atît în concerte publice cît și ca dirijor al muzicii de film. Deși n-a revenit prea des în fruntea marilor orchestre, deși a condus formații lipsite de omogenitate, fără experiență, a reușit totuși să parcurgă în programele sale un repertoriu ce poate stîrni invidie: Bach, Händel, Mozart, Corelli, Cimarosa, Respighi, Enescu, Toduța, Ravel, Castaldi, Rogalski. Sînt numai cîteva nume culese la întîmplare. Un îndrăzneț în sensul pozitiv al cuvîntului. Un artist plurivalent și o personalitate complexă în formație. Dar se poate obiecta: prezentarea unui repertoriu, cît ar fi el de bogat, nu poate spune totul despre posibilitățile unui dirijor. Dar în cazul unui tînăr, această lipsă de închistare, curajul conștient și căutare febrilă de orizonturi noi, dorință de a fi mereu nou, și mereu altul, este salutară.

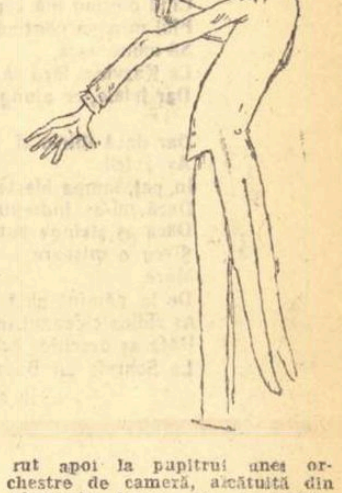

Trăsăturile dominante ale artei sale interpretative, finețea și sensibilitatea, grija pentru redarea nuanțelor ne fac să vedem în el o personalitate originală a artei romînești dirijorale. Mircea Cristescu nu și-a valorificat bineînțeles pe deplin resursele. Dar nu-i manierist, nu-i pedant și mai ales nu-i unilateral. Se poate realiza, cu aceeași pregnanță și poate da interpretări demne de laudă, atît într-o simfonie de Mozart cît și în muzica pentru film a lui Radu Paladi. Ne place să credem că de acum înainte eforturile sale se vor risipi mai puțin și că va depăși totuși vîrsta entuziasmului, după cum sperăm să-l vedem mai des la pupitrul primei noastre orchestre simfonice.

V. R.

CRONICA DRAMATICA

„Cinstea noastră cea de toate zilele" de AL. I. ȘTEFĂNESCU

(Teatrul Municipal)

Nu sînt puțini dramaturgii care rezolvă problemele actualității colorînd cu tinctură socialistă vechi și încercate drame de bulevard sau farse zglobii, fanate de cînd și-au împărțit laurii cu operetele familiei Strauss. Al. I. Ștefănescu n-are nimic comun cu soiul acesta pestriț al negustorilor de glorie teatrală. Piesa sa își propune să dezbată la un ton de extremă gravitate probleme de prim ordin și împotriva oricăror tentații ale genului, se complace într-un lung șir de discuții înflăcărate pe teme care atrag luarea aminte. Este, cum s-ar spune, o piesă de idei la care spectatorul este invitat să participe activ.

La prima vedere, piesa lui Al. I. Ștefănescu este o nouă variantă la „Chestiunea personală" a lui Alexandr Stein. Dar, de fapt, în „Cinstea noastră cea de toate zilele" autorul trece destul de repede peste semnificația „chestiunii personale" a eroului său Alexandru Mantu, vizînd — desigur — alte obiective. Al. I. Ștefănescu pare să-și fi scris piesa cîștigat de înalta ambiție a definirii sensului onestității. Intregul proces intentat de autor carieristului Vicențiu Holca tinde astfel să sublinieze contrastul între o „onorabilitate" de suprafață menținută cu prețul unor minciuni convenționale de fabricație nouă și cinstea autentică, verificată în raport cu răspunderea morală a individului față de societatea socialistă. Mințind sau falsificînd, Holca nu se teme decît de eventualele repercusiuni asupra bunului mers al carierei sale, ignorînd asprimea teribilă a sancțiunilor morale, elaborate și aplicate de o colectivitate intransigentă.

Unul dintre țelurile piesei este, desigur, condamnarea convențiilor searbede, promovîndu-se, dimpotrivă, sinceritatea cea mai înflăcărată. Mircea, fiul fățarnicului Vicențiu, pare a fi, astfel, covîrșit de remușcări pentru o poltronerie din anii adolescenței, Florica, activistă febrilă, trăiește după un cod moral destul de simplist, dar înconjurat de nimbul sincerității, iar Veronica, soția lui Holca, rostește cu sînge rece cele mai neplăcute adevăruri despre propriul său bărbat. Personajele pozitive (destul de numeroase) se mișcă fascinate de un tentant „joc al ielelor". Iată de ce singurul „negativ" stîrnește indignare prin comportamentul său surprinzător de practic și terestru. Dintr-o lume de luptători idealiști el se exclude prin preocuparea excesivă și exclusivă pentru dividendele de fericire personală.

Piesa lui Al. I. Ștefănescu se remarcă prin directivele sale civice și asta nu este puțin lucru. Ceea ce ni se pare însă ciudat este tocmai faptul că într-o piesă de moravuri reliefarea caracterelor este cel puțin modestă. Personajele dramei își declară în primele apariții opiniile și preferințele și se străduiesc mai apoi să nu contravină datelor inițiale, refuzînd nuanțarea subtilă și — în general — complicațiile psihologice. Drama se petrece tot timpul într-un prim plan declarativ, care așteaptă fără succes profilarea celorlalte dimensiuni ale vieții. Textul piesei cuprinde replici de spirit, substanțiale și atestă prezența unei minți efervescente, dar demonstrația ideologică este cel mai ades uscată din pricina interesului scăzut pentru viața psihică a personajelor.

Este desigur posibilă construcția unor drame severe în care, pentru dezvoltarea unui cutremurător proces de idei, tipurile umane sînt înlocuite cu personaje convenționale. In asemenea cazuri se renunță deschis, conceptual, la obligațiile caracterologice, obținîndu-se în schimb o tensiune excepțională a schimbului de opinii, un dramatism neobișnuit al ciocnirilor ideologice, servit de un text suculent, care izvorăște din mișcările neîntrerupte ale unui caleidoscop înțelept. „Cinstea noastră, cea de toate zilele" nu a intenționat desigur să părăsească drumul cunoscut al dramelor în care conflictul de idei este alimentat de înfruntarea unor oameni vii, care-și dispută dreptul la fericire. Dotată cu un bagaj de bune intenții indiscutabile, sensibilă la probleme de actualitate, piesa lui Al. I. Ștefănescu solicită cugetul spectatorului, cu stîngăcii certe, dar de o deplină onestitate.

La aceste considerații ar trebui să adăugăm că nici ineditul tulburător al datelor conflictului și nici chiar îndrăzneala tratării unor probleme deosebit de vii și sensibile, nu asigură compoziția dramatică împotriva pericolului uricios al schematismului. Reducerea la schemă poate surveni fie din cauză că ciocnirea caracterelor a fost construită artificial, fie pentru că pornirea curajoasă a autorului s-a descurajat înainte de final, dar mai ales din pricina mijloacelor restrînse de abordare a meandrelor dramei de actualitate. Al. I. Ștefănescu, debutînd în dramaturgie cu o piesă merituoasă, este destul de puternic pentru a cîștiga dreptul la o privire critică atentă și destul de nur pentru a trezi nădejdi bune de viitor.

*

Scheletul dur și zgrunțuros al dramei avea nevoie de întreaga competență a direcției de scenă, pentru topirea în spectacol a unor inabilități regretabile. Virtuțile principale ale piesei aparținînd totuși duelurilor de idei, regia s-ar fi cuvenit să dea acestor înfruntări decisive pentru spectacol, un ritm, o temperatură și o sonoritate ieșite din comun. Oricum caracterul intelectual al conflictului obliga acțiunea scenică la o sobrietate marcată. In loc de toate acestea, la Teatrul Municipal, regia (Ion Olteanu) a preferat un spectacol plat, meșteșugăresc. Actorii au fost lăsați „să-și facă" tipurile, pe măsura manierei ce le convine. Jules Cazaban a realizat astfel un comunist bătrîn și sfătos pe linia sa preferată, stîrnind rîsul și simpatia, dar rămînd greu cu compoziția „angoissată" a excelentei actrițe Clody Bertola (Veronica). Vili Ronea a adus un considerabil aport intențiilor autorului, descoperind în rolul lui Vicențiu, fațete și lumini surprinzătoare. Alți actori (Gina Petrini, Ileana Predescu, Ion Manta, Anca Verești) au fost puternic dezavantajați de textul uniform al rolurilor respective.

Scena ingrată a sălii „Filimon Sîrbu" a avut, deseori, meritul de a fi provocat găsirea unor soluții scenografice ingenioase care au sfîrșit prin a favoriza unele spectacole. Pentru „Cinstea noastră cea de toate zilele" această servitute stimulatoare a scenei n-a funcționat. Decorurile (Nicolae Savin) sînt de o banalitate deconcertantă.

V. Mîndra

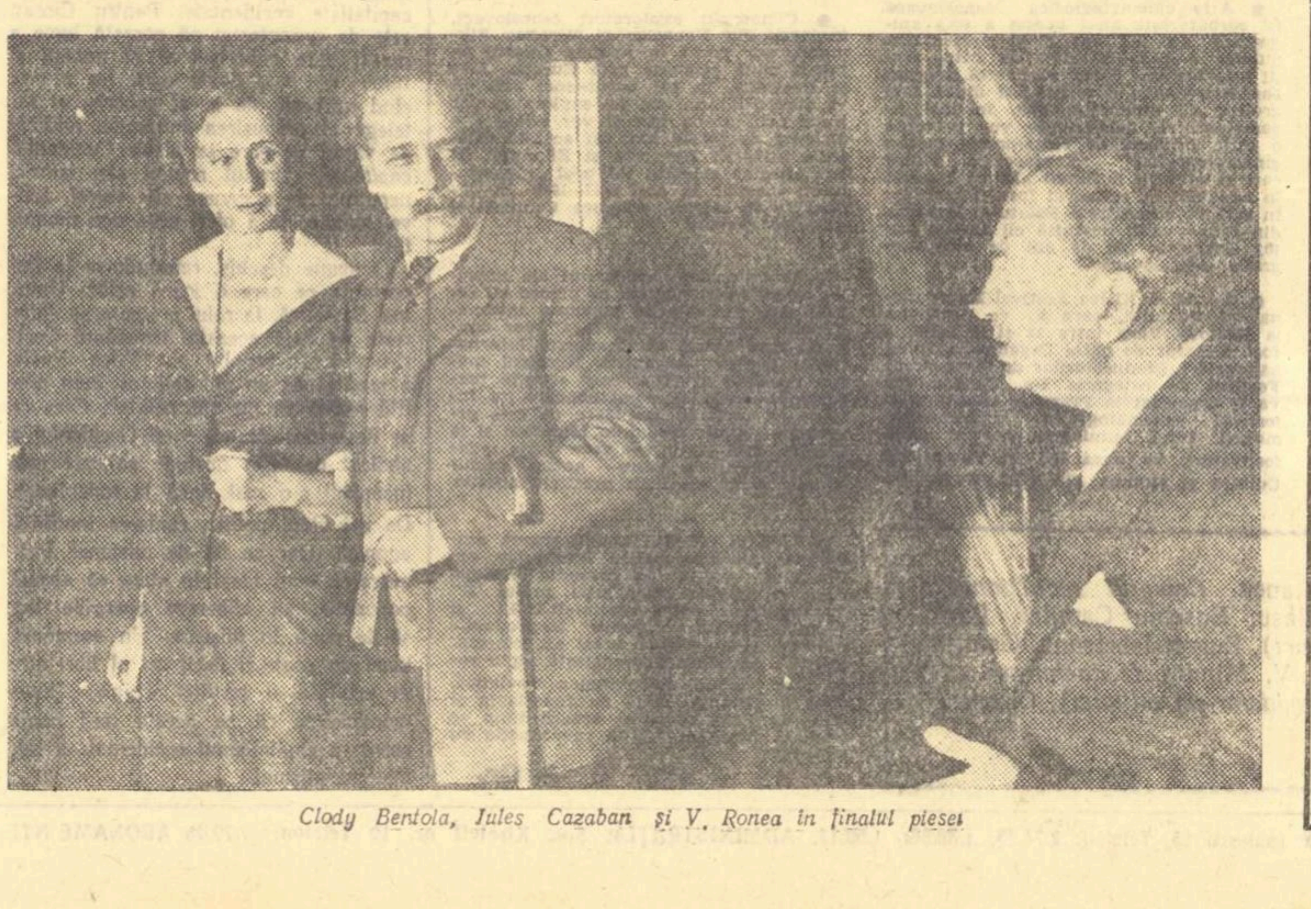

Clody Bertola, Jules Cazaban și V. Ronea în finalul piesei

1958
PRIATEĽSTVO-LÁSKU

R. DUBRAVEC „Dragoste și prietenie".

PETR BEZRUC

(1867—1958)

Apariția volumului „Cîntece sileziene" (1900) din care face parte poezia de mai jos, a fost ca un strigăt de alarmă pornit din țara neagră de huilă a Sileziei, unde 70.000 de mineri cehi agonizau sub jugul exploatării asupritorilor străini.

MINERUL

Muncesc sub pămînt, muncesc,
Sap sub pămînt la Polska Ostrava,
Pietrele ca pielea de șarpe sclipesc
Cînd le lovesc.
Lampa mea se stinge și din părul vîlvoi.
Șuvițe cu sudoare,
Imi cad pe frunte, moi.
In ochi am fiere,
Capul și vinele-mi aburesc,
Unghiile de sînge uscat se roșesc,
Eu sap sub pămînt, muncesc.

Jos în galerie, cu ciocanul lovesc,
La Salmovec, muncesc.
La Rychvald muncesc, la Petrovald muncesc,
Lîngă Gudula, soția înghețată sîngerează,
Pe genunchii-i, copiii-mi flămînzi
Plîng și oftează,
Se prăpădesc.
Eu sap sub pămînt, muncesc.

Snopi de scîntei din ochii mei țîșnesc
La Dombrova,
La Orlova,
La Poremba,
Sub Lazy, muncesc, muncesc, muncesc.

Deasupra capului meu răsună copite de cal
Trece, mîndru, al Ținutului Crai
Cu întreaga suită;
Contesa rîde fericită
Și vesel e-ntregul alai!
Muncesc și lovesc cu sapa,
La castel mi-e nevasta sărmana
Să ceară de pomană
O bucată de pîine, că-n pieptu-i uscat,
Laptele a secat,
Cum seacă în mlaștină apa.

. . . .

De ce a mers să se roage la poarta castelului?
Să cerșească?
Grîul pentru o nevastă de miner
e pus să crească
în cîmpul stăpînului.
Sap la Hrusov și Mihailovca.

Ce vor ajunge fetele mele, ai mei copii,
Cînd din puț mă vor scoate mort într-o zi?
Fiul meu va continua să trudească,
Să muncească,
La Karvina, fără să vadă un pic de cer;
Dar fetele, ce ajung oare fetele de miner?

Dar dacă într-o zi
Aș zvîrli
In puț, lampa blestemată,
Dacă mi-aș îndrepta spinarea încovoiată,
Dacă aș strînge pumnul meu de miner,
Și cu o mișcare
Mare,
De la pămînt pînă la cer,
Aș ridica ciocanul meu,
Dacă aș deschide ochii la Soare,
La Soarele lui Dumnezeu?

In romînește de **Constantin Victor**

CONTINENTE

De peste mări și țări (I)

Sînt cîteva decenii de cînd visam la o călătorie cu vaporul pe nesfîrșitul întins al apelor. Visam de cînd eram la școala primară. Mi-aduc aminte că nu eram în clasa a IV-a decît zece, doisprezece elevi. Și satul meu nu este un sat din cele mici... Cînd nu venea învățătorul — și asta se întîmpla destul de des — ne duceam la hărțile de pe pereți și începeam a călători...

Eram emoționat cînd m-am îmbarcat pe frumosul și elegantul vapor romînesc „Transilvania". Veneam pe acest vapor pentru a doua oară. Făcusem cu acest vapor o excursie cu peste douăzeci de ani în urmă. Era și atunci frumos, proaspăt ieșit din șantierele navale din una din țările europene. Acum, după douăzeci de ani, l-am găsit tot atît de frumos, tot atît de primitor pe covertele sale. Nava noastră a fost renovată și înfrumusețată pe unul din șantierele navale din țara vecină, din Iugoslavia. Eram emoționat și pentru altceva: îmi vedeam îndeplinindu-mi-se visul din copilărie. Imi spuneam în gînd: „Voi vedea Turcia, Grecia, Egiptul și Italia. Voi vedea Marea Mediterană, voi putea vedea trei continente". La plecare, din mai multe părți, mi s-a dat de grijă să notez tot, să văd tot și bineînțeles să povestesc la întoarcere ceea ce am văzut. In scopul acesta mi-am și făcut rost de cîteva caiete, cîteva carnețele, creioane, toc, cerneală. Primele notițe mi le-am făcut la Constanța. Mi-am adus aminte de vara trecută cînd am poposit pe banca de lîngă statuia lui Ovidiu, gîndindu-mă la pregătirile pe care le făcea țara mea în vederea aniversării celor 2000 de ani care s-au scurs de la nașterea poetului latin. Mi-am notat încă unele lucruri. Cu atît am rămas. Nu m-am mai ținut de angajamentul de a ține un jurnal de bord, cum ține căpitănia vaporului. Rar cînd mi-am mai însemnat cîte un cuvînt, cîte o imagine, cîte un nume. Atît. Am fobia notațiilor zi de zi.

Nu mi-au plăcut și nu-mi plac procesele-verbale. Poate că unii din prietenii mei vor fi dezamăgiți. Nu voi povesti legat, cu lux de amănunte, și nici ordonat, zi de zi, ceas de ceas, țară cu țară. Impresiile și gîndurile s-au amestecat. Abia acum, după călătorie, îmi dau seama c-ar fi trebuit, totuși, să-mi notez mai mult, mai temeinic. Dar timpul de vizitare a fost fulgerător de scurt. Mă temeam să nu pierd timpul notînd. Jumătate din timp l-aș fi pierdut privind în carnet, nu mările, insulele, satele și orașele țărilor prin care am trecut și am poposit. Nu am stat de vorbă prea mult cu oamenii acestor locuri. De exemplu, în Turcia, la Constantinopol, am trecut în fugă, am vorbit în fugă cu cîte unul și altul; în Egipt și în Italia am fost ceva mai norocos, iar în Grecia, la Atena și Pireu, la fiecare pas te întîmpina un grec care știe romînește, care ducea dorul țării părăsite... Nu-i vorbă, în Grecia nici nu-i recomandabil pentru un vizitator de-o zi sau două să se întindă prea mult la vorbă... Acropola nu te lasă să vorbești prea mult... Această celebră ruină a arhitecturii antice are atîtea și atîtea de povestit... Atena întreagă îți povestește. Iți povestesc monumentele care te întîmpină la tot pasul, ruinele templelor, îți povestesc statuile și statuetele din muzee, munții și stîncile din împrejurimi.

Printre călători erau pictori, sculptori, scriitori, savanți, ziariști și muncitori. Erau turiști și din alte țări frățești de democrație populară: Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria. I-am văzut și i-am auzit vorbind. I-am văzut pe pictori cum își luau schițe, fie pe vapor, pe cele cinci mări pe care le-am străbătut, fie pe locurile pe care le vizitam în țările din bazinul Mării Mediterane. I-am văzut cum s-au scăldat în soarele și marmura albă a Pentelicului, întocmai cum se scălda rîndunica în colbul drumului, primăvara, cînd revine la cuibul părăsit toamna. In aceeași apă antică, de frumuseți neegalate, mi-am înmuiat și eu sufletul și inima și am rămas umil în fața pădurii de coloane a Parthenonului, în fața lojii Cariatidelor. Rămîi umil și în fața coloanelor Templului lui Jupiter Olimpicul, de la poalele Acropolei, și în fața altor ruine, și mai vechi, de cîteva mii de ani, de la Corint, care stau mărturie culturii și civilizației eline.

Ruinele sînt demoralizatoare de obicei. Asemenea ruine am văzut la Berlin, la Dresda, la Varșovia. Erau ruinele celui de al doilea război mondial. Erau ruinele barbariei războiului. De aceste ruine vrei să scapi cît mai iute. Aceste ruine te urmăresc în vis. Auzi zbîrnîitul avioanelor, explozia bombelor cu napalm, auzi sirenele și bocetul mamelor care și-au pierdut copiii. In aceste ruine nimeni nu-și simte sufletul înălțat, nimănui nu-i cîntă inima de bucurie.

Ruinele templelor au ceva vindecător în ele, au ceva de liniște și înălțare, de bucurie și nostalgie parcă. Nu întristează. Le simți puterea, tăria, frumusețea, așa cum sînt, așa cum le-am cunoscut din cărți de istorie și de artă, din legende și basme.

Ceasuri la rînd stam și priveam în zarea întunecată a apelor. In minte îmi mai stăruiau cele văzute ziua pe mare. Distracția cea mai plăcută era, desigur, zborul pescărușilor. Nu puteau înfrunta marea decît cei mai puternici, cei cu antrenament îndelungat în acest sport... Se luau după vaporul nostru un cîrd, dar se lăsau unul după altul, dispăreau fără să știi cînd și cum. Mi-aduc aminte că de la Alexandria au pornit după noi un cîrd de pescăruși. Pînă seara n-au rămas decît patru sau șase, atît am putut număra. Unde rămăseseră restul? In drum? Nu știu. O zi întreagă pe mare, contra curentului. O dată cu înnoptarea. Își calculaseră cu precizie distanța, s-au oprit în insula Creta, puntea cea mai de sud a Greciei în Mediterana.

Fiecare căuta să identifice o insulă cu ajutorul hărții, busolei, dar de cele mai multe ori ne orientau marinarii... Ei știau mai bine și mai sigur pe unde treceam. Radarul era cel dintîi care zărea țărmul, insula. Nu-i vorbă, putea să vadă și stîncile submarine, de la mari distanțe, mai ales ziua. Zona de pătrundere a radarului se micșora în timpul nopții. Aș fi vrut să am puterea radarului.

Dumitru Corbea

SALTUL IN GOL

De cîte ori gînditorii occidentali înregistrează spasmurile crizei prin care trece sistemul lor social și politic, de tot atîtea ori încearcă să-și explice „enigma" poporului rus, dezvoltarea sa uluitoare, forța și prestigiul Uniunii Sovietice. Incapabili de a privi realitățile în față, caută mistere, chei metafizice, acolo unde nu sînt decît probleme sociale, economice și culturale, a căror rezolvare multiplă a dus la înflorirea marii țări socialiste.

Ideile acestor gînditori pot fi reduse la puțin lucru. Vocația mesianică a poporului rus, structura sa spirituală opusă celei occidentale, vigoarea biologică, nealterată de o civilizație rafinată și obosită, deci posibilitatea unor imense rezerve vitale, de unde putința supremației pe ruinele lumii apusene. Această temă cunoaște acum o recrudescență și o reia și Cioran în numărul pe ianuarie al revistei „Nouvelle Nouvelle Revue Française" într-un articol intitulat „Cîteva imprecizinni asupra Rusiei".

Ideile lui nu sînt noi și nici originale. Sursa lor este ușor de identificat: ea se hrănește din Cestov, Berdiaieff, Soloviev etc., grefată pe o interpretare biologică a valorilor. A ne ocupa de aceste idei este inutil, deoarece sînt de mult răsuflate. Golite de un conținut real, au încetat să fie „idei", în schimb au devenit niște iluzii, mituri derizorii și totodată marote. De altminteri, termenul de „imprecizinni" fixează el însuși caracterul observațiilor cuprinse în scurtul eseu al fugarului.

Acest teoretician al iraționalului, al vagului și al nebulosului face însă o serie de considerațiuni asupra Rusiei, în contrast cu Occidentul, interesante nu prin ceea ce vrea să spună, ci prin ceea ce trădează profunda sa neliniște, expresia dilemei în care se află o parte a intelectualității apusene. Dacă înlăturăm limbajul mistic și cețos, formulările nedefinite, va fi ușor de descoperit că, împotriva voinței sale, Cioran trebuie să recunoască situația dramatică și fără ieșire a lumii capitaliste occidentale. Pentru Cioran este de necontestat că această lume a pornit spre coborîșul ei și nimeni și nimic n-o mai poate opri. Iar atunci cînd vorbește de acest coborîș, el înțelege și prăbușirea întregului edificiu de valori pe care se bizuie Occidentul *capitalist*, sfîrșitul rolului său istoric, neputința de a genera alte valori, active, viabile, de a oferi ceva nou umanității.

O spune deschis, referindu-se la importanța pe care o joacă astăzi Uniunea Sovietică, la rolul ei „care se datorește de data aceasta demisiunii Occidentului. In secolul al XV-lea, Rusia a profitat de un vid religios, cum profită astăzi de un vid politic". Ceea ce se desprinde de aci e că Occidentul a abdicat de la o misiune pe care este incapabil s-o mai ducă la îndeplinire. De aci vidul politic, zbaterea inutilă și agonică. Dar ce fel de misiune? Promovarea unui ideal în stare să atragă popoarele, să elibereze energiile lor, să le pună în mișcare. Un asemenea ideal nu poate fi decît cel al libertății, al echității și justiției sociale. Este neîndoielnic că pe acesta nu-l poate promova capitalismul occidental, ci numai socialismul.

Simpla deținere a forței materiale, exercitarea ei nu poate înlocui și nici combate ideea-motor a epocii noastre. Capitalismul a făcut în acest sens un efort suprem prin intermediul Germaniei naziste. Dar naziștii, spune însuși Cioran, „au atins culmea puterii lor materiale, *cînd nu mai aveau nimic ce să ne propună*, cînd erau puternici și goi". Ei au „propus" lumii o morală de canibali, lagăre și cuptoare de incinerare, iar falimentul lor răsunător este una din cele mai aspre lecții ale istoriei. Și totuși imperialismul mai încearcă să repete acest efort, deși nu are nimic ce să ne propună, în afară de exercițiul forței brutale, limitat însă astăzi de puterea mereu crescîndă a lumii socialiste. Cioran, fără să vrea, îi denunță ferocitatea și urmările nefaste; înrobirea ființei umane, mutilarea și degradarea ei. „Ii subjugi pe ceilalți pentru ca să te imite, ca să se modeleze după tine, după credințele și obiceiurile tale; după aceea vine imperativul pervers de a face din ei sclavi". Bineînțeles, după ce i-ai deposedat de toate bunurile, după ce i-ai silit să trăiască în condiții de mizerie ignobilă. Așadar, imperialismul înseamnă un atac la existența fizică și națională a oricărui popor, urmărind anihilarea conștiinței lui, a specificului propriu, reducîndu-l la un fel de caricatură ridicolă a celor ce-l asupresc.

Cioran nu ne relevă o trăsătură surprinzătoare din fizionomia imperialismului. Ea ne este cunoscută. Dar ajungînd la aceste concluzii, el pune unul din termenii dilemei sale. In opoziție cu Occidentul capitalist, supus declinului, descoperă „zone de vitalitate" în Răsărit, în care include Uniunea Sovietică și țările din sud-est. Acesta este al doilea termen al dilemei. Cu o secretă și amară nostalgie afirmă: „de ce cînd îl părăsești (sud-estul, n.a.) și te îndrepți spre această parte a lumii (Occidentul, n.a.) resimți ca o cădere, e adevărat admirabilă, în vid?"

Vidul este deci nu numai politic, ci și moral și spiritual. Civilizația capitalistă nu-i mai oferă nici un suport lui Cioran. In felul lui nebulos, este silit să destăinuie că de la această civilizație epuizată nu mai e nimic de așteptat. Evident că el ignoră forțele populare, sănătoase, progresiste din sînul societății capitaliste, apte să promoveze noile idei, dar asta este altă problemă. Recunoscînd prin constrîngerea realităților, vitalitatea Uniunii Sovietice și a țărilor sud-estice, recunoaște de fapt preponderența ideilor socialiste, a căror influență este din ce în ce mai mare. Ințelesul acestei vitalități nu este însă biologic, ci istoric, deoarece a generat un ideal în stare să mobilizeze milioane de oameni, să-i îndrepte spre realizarea lui. Primul semnal al acestei regenerări a fost Marea Revoluție din Octombrie, care a însemnat cel mai considerabil efort făcut de un popor, pentru a restabili integritatea omului, valoarea și demnitatea sa. Este unicul exemplu în care un popor s-a *realizat istoricește*, prin descătușarea sa și a celorlalte națiuni, prin cucerirea unei libertăți pentru sine și ceilalți, prin sfărîmarea servituților sociale, rasiale sau religioase.

Este limpede deci că a da un sens lumii, a-i reface unitatea pierdută, a restabili caracterul umanist al culturii, a repune ființa omenească în drepturile ei firești, aceasta n-o poate face decît socialismul. Din aceste idei se hrănește „vitalitatea" Uniunii Sovietice și a țărilor din sud-est, lor li se datorează atracția pe care o exercită asupra popoarelor dornice de libertate și justiție socială. Dacă aspirațiile, idealurile lor sînt întruchipate de lupta Uniunii Sovietice și a celorlalte țări socialiste, atunci este de înțeles strigătul deznădăjduit al lui Cioran: „Cariera noastră *în timp* depinde de ceea ce Rusia va decide sau întreprinde; viitorul nostru îl ține în mîinile sale". E un mod de a confirma victoria finală și inevitabilă a socialismului. Este singura exclamație lucidă în această clamoare a disperării.

Pînă și un filozof al negației ca Cioran nu poate nega că aceste idei determină dezvoltarea viitoare a societății umane. Mersul lor implacabil îl înspăimîntă, deoarece el însuși este strivit între termenii tragicei dileme. Cazul lui e simptomatic și numai în această măsură interesant. Făcînd rechizitoriul civilizației capitaliste, arătîndu-i viciile, este totuși legat prin mii de fibre de ea, este prizonierul „farmecelor ei dizolvante". A opta pentru socialism? Nu poate. A i se opune? E zadarnic. Care este deci soluția? Această Casandră a declinului Occidentului capitalist, acest prestidigitator al pseudo-ideilor, acest echilibrist pe marginea prăpastiei, a găsit scăparea: saltul în afară de istorie. Dar asta nu e o soluție, ci o disoluție. A fi deci împotriva socialismului, înseamnă implicit a risca expulzarea din istorie, saltul în gol. Este o concluzie care decurge în mod necesar. O astfel de ieșire din impas este însă egală cu sinuciderea. E tot ce poate propune filozoful neantului, care și în această clipă supremă rămîne un iremediabil și cinic pozeur. Fiind gata să execute saltul, el sfătuiește pe eventualii sinucigași să-și păstreze măcar schima unui „rictus sau serenități", în fața vidului de neînlăturat care-i va înghiți. Ce tristă, ce penibilă, ce deșartă consolare!

Ieronim Șerbu

Știri culturale din R. Cehoslovacă

AGENDĂ

● Editura de Stat pentru literatură și artă din Praga a hotărît să publice din opera celui mai cunoscut scriitor romîn în R. Cehoslovacă, Mihail Sadoveanu, trei volume cuprinzînd cîteva din cele mai reprezentative lucrări ale scriitorului. Primele două volume care au și apărut cuprind: romanul „Nicoară Potcoavă", în traducerea lui Vladimir Horejsi, „Venea o moară pe Siret", în traducerea revăzută a Mariei Karaskova-Kojecka, „Baltagul" și „Mitrea Cocor" în excelenta traducere a prof. Otakar Jirouș. Al treilea volum, care va apare la începutul anului 1960, va fi în așa fel alcătuit, încît să scoată în relief principala caracteristică, de mare povestitor, a lui Mihail Sadoveanu. Volumul va fi tradus în întregime de Otakar Jirouș.

● Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la nașterea lui Konstantin Biebl, unul din cei mai de seamă reprezentanți ai poeziei moderne cehe, în Editura de Stat pentru literatură și artă din Praga a apărut un volum omagial, ilustrat, cuprinzînd cele mai izbutite versuri ale autorului.

● Editura Uniunii Scriitorilor din R. Cehoslovacă (Cehoslovensky Spisovatel) a scos de curînd de sub tipar un nou volum din opera lui Karel Capek, în care sînt publicate două nuvele: „Troița" și „Poveste tristă", scrise în perioada primului război mondial.

● Arta cinematografică cehoslovacă își sărbătorește anul acesta a 60-a aniversare. La doi ani după prezentarea publică a primului film de către frații Lumière din Paris, arhitectul praghez Jan Krizenecky a turnat cel dintîi film grotesc de producție cehă. In 1958 cinematografele cehoslovace vor prezenta o serie întreagă de remarcabile lucrări cinematografice retrospective, dintre care primul va fi filmul „Rîul", realizat în anul 1933 de regizorul Iosef Rovensky. In sala de expoziție a Palatului Hyberna din Praga va fi deschisă cu același prilej expoziția „60 de ani de cinematografie cehoslovacă".

● Cel de al XI-lea Festival Internațional al Filmului, care se va desfășura la Karlovy Vary între 12 și 27 iulie, a fost declarat de către Organizația Internațională a Producătorilor de filme drept Festival de categoria I-a. Concomitent va fi organizat la Praga și tradiționalul festival cinematografic al oamenilor muncii. După terminarea acestor două festivaluri, va avea loc în Parcul de Cultură și Odihnă JULIUS FUCIK din capitala Cehoslovaciei un mare carnaval al filmului, la care vor participa și oaspeți de peste hotare.

● Cunoscuții exploratori cehoslovaci, inginerii Jiri Hanzelka și Miroslav Zikmund, vor porni în toamna acestui an într-o nouă călătorie prin Europa, Asia și Australia. In cei patru-cinci ani, cît va dura călătoria, cei doi exploratori vor trece prin 30 de țări și vor străbate o distanță de 100.000 km. Cu această călătorie inginerii Hanzelka și Zikmund își vor termina celebrul lor ocol al pămîntului, început în anii 1947—1950 cu călătoriile în Africa, America Centrală și America de Sud.

● Tradiționalele concursuri ale tinerilor artiști instrumentiști ce preced cu regularitate festivalurile muzicale internaționale „Primăvara la Praga" vor continua anul acesta cu Concursul Internațional pentru organiști. Numărul mereu crescînd al celor ce-și anunță participarea arată că acest concurs va întrece cu mult în amploare pe cele organizate anul trecut la München și la Geneva. Din juriu vor face parte organiști virtuoși de peste hotare, asigurîndu-i astfel un înalt prestigiu artistic.

● Pînă la sfîrșitul anului trecut, studiourile cinematografice Barrandov din Praga au realizat în coproducție două filme și anume: „Generația anului '21" (coproducție Cehoslovacia—R.D.G.) și filmul „Printre torente" (coproducție ceho-franceză). Pentru acest an, cinematografia cehoslovacă pregătește șapte coproducții (două cu Uniunea Sovietică, două cu Franța, două cu Iugoslavia și unul cu Polonia) și în același timp se studiază posibilitățile de coproducție cu alte țări

J. Gr.

RENINA KATZ „Copii jucîndu-se"

(Expoziția „Din grafica braziliană")

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

d

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 14 (212) - joi 3 aprilie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

A FI SCRIITOR...

A fi scriitor este o meserie? Intr-o măsură, da. Scriitorul depune o muncă pe care, adesea, poeții noștri au comparat-o cu aceea, grea, de miner și dacă ar fi să ne gîndim numai la cantitatea de muncă pe care o presupune opera lui Mihail Sadoveanu, ar fi de ajuns pentru a ne da seama că imaginea poeților nu hiperboliza. Faptul că există și scriitori care iau lucrurile ușor, care nu depun efortul necesar, nu e concludent, fiecare meserie avînd exemplare cu care nu se poate mîndri.

Dar dacă fiecare profesie e un front de luptă al umanității care umanizează natura, aceea de scriitor presupune teribile răspunderi. Scriitorul creează imaginea epocii despre ea însăși, însumează mesajul unei generații.

Scriitorul răspunde pentru prezent în fața eternității. El nu este numai un cetățean ci este cetățeanul emisar al opiniei publice, tribun, formînd opinia publică. De aici decurge imensa răspundere a scrisului și atitudinii sale publice (scriitor lipsit de atitudine e un non-sens!)

Partidul nostru a fost singurul care a restituit artistului întreaga sa demnitate, recunoscînd implicit și întreaga răspundere a scrisului său. De aceea, problemele Uniunii noastre nu pot fi, în nici un caz, simple chestiuni tehnico-profesionale ci au, întotdeauna, o mult mai amplă rezonanță.

Maxim Gorki, exemplu și mîndrie a creatorilor de pretutindeni, a arătat, cu obișnuita lui înflăcărare și putere de convingere, că artistul pătruns de menirea sa, apărător al valorilor omenirii, nu poate fi decît alături de clasa muncitoare, de oamenii muncii, singurele forțe, care luptînd pentru idealurile lor, luptă și pentru idealurile lui. De aceea scriitorul angajat pe acest drum trebuie să se lase călăuzit în propria sa operă de ideologia cea mai înaintată a societății, de concepția marxist-leninistă. De aceea scriitorului îi revine o uriașă răspundere față de publicul său, față de popor iar, în cazul nostru, față de un popor care, integrat în mărețul front al socialismului și al păcii, își clădește neabătut o viață nouă, liberă.

Atît din statutul nostru cît și din acele documente care stau la baza activității noastre reiese clar că Uniunea Scriitorilor este o asociație profesională, în sensul că nu pot face parte din ea decît cetățenii cu o calificare profesională — adică scriitori — dar în același timp ea este o organizație de luptă a acelor scriitori care-și propun să sprijine prin scrisul lor construirea socialismului în țara noastră, care-și propun să militeze pentru ideile socialismului.

Noi nu am ascuns niciodată și nu vom ascunde niciodată faptul că privim literatura ca un sector al frontului ideologic, că privim literatura ca făcînd parte integrantă din cauza generală a proletariatului, că recunoaștem deschis principiul leninist al îndrumării literaturii de către partid. Uniunea noastră este deci o uniune profesională, a acelor scriitori care recunosc principiile marxism-leninismului și care luptă, cu mijloacele lor specifice, pentru aplicarea lor. Așadar, n-au ce căuta în rîndurile noastre scriitori ostili principiilor socialismului. Cu atît mai puțin nu-și găsesc locul în mijlocul nostru scriitori care, avînd în trecut o susținută activitate antidemocratică sau chiar fascistă, se mențin astăzi pe o poziție echivocă sau chiar ostilă, nu vor să demonstreze prin nimic că sînt alături de popor.

Din ultima ședință a Comitetului Uniunii noastre — la care s-a discutat, între altele, despre primirea unor noi membri, a reieșit că nu toți scriitorii din comitet, și nu în toate cazurile, folosesc aceleași criterii atunci cînd propun, susțin sau combat o candidatură. Este firesc să aibă loc discuții în jurul unei candidaturi, dar nu e de loc firesc că anumite criterii folosite la examinarea unei candidaturi să-și piardă eficiența atunci cînd se pronunță un alt nume. Vreau să spun că e necesar să existe o unitate de măsură pentru toate cazurile. Astfel s-ar evita situații curioase, cum ar fi aceea de a primi în Uniunea noastră oameni cu merite mai mari sau mai mici în domeniul istoriei sau al filozofiei idealiste și de a respinge un tînăr care a publicat volume de literatură (bine primite de critică) și care scrie despre oamenii vremii noastre. Care a fost aici criteriul? Greu de presupus că unul obiectiv.

Literatura nouă este creată de un front larg al scriitorilor aparținînd tuturor generațiilor. Acest front larg și-a manifestat forța creatoare și combativitatea și se poate afirma că el sprijină cu entuziasm construirea socialismului în republica noastră.

Paul Georgescu

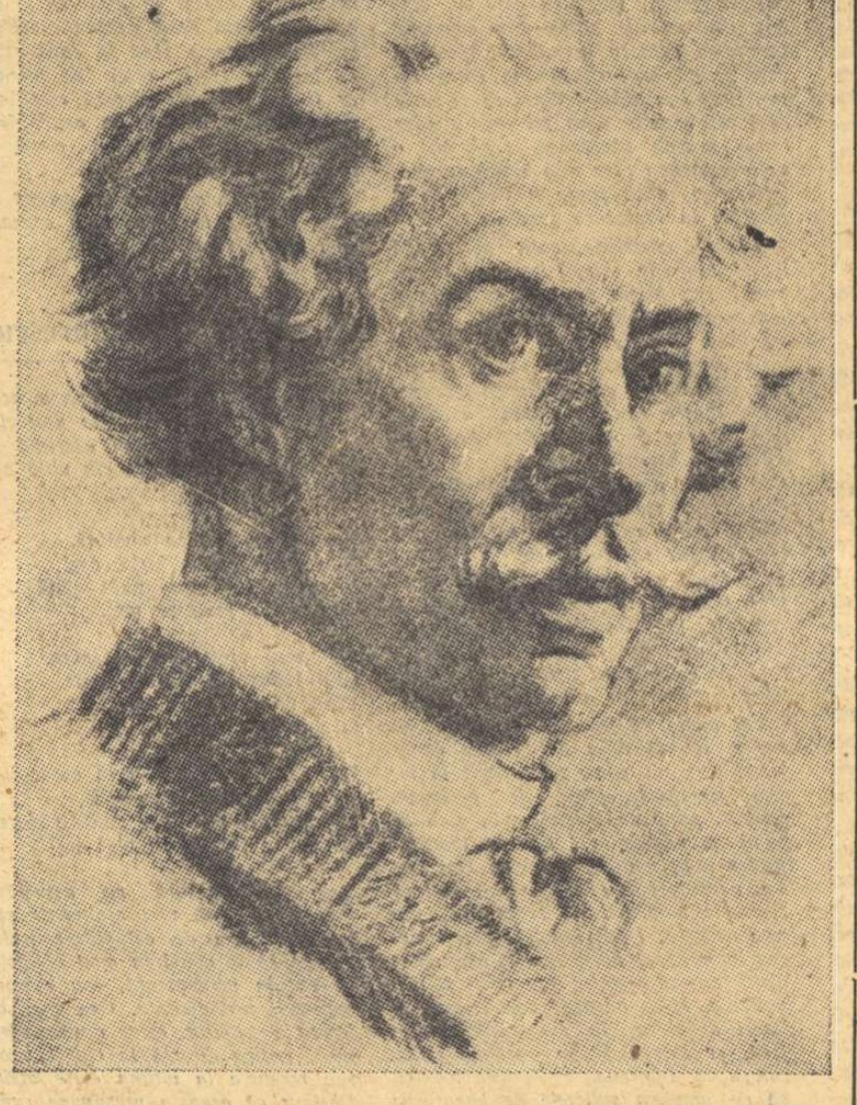

BARBU ȘT. DELAVRANGEA Desen de A. Stoicescu

1858—1958

O hotărîre istorică

Pentru pace, viață și viitorul omenirii

Declarația tovarășului Andrei Gromiko, ministrul Afacerilor Externe al Uniunii Sovietice, și Hotărîrea Sovietului Suprem al U.R.S.S. prezintă o importanță extraordinară. Consecventă politicii ei de pace și de conviețuire pașnică între popoarele cu sisteme politice și sociale diferite, Uniunea Sovietică a pus, de nenumărate ori în ultimii ani, problema dezarmării, făcînd de fiecare dată propuneri concrete marilor puteri capitaliste și cerînd discutarea acestor propuneri în chip larg și cu sinceritate deplină pentru a se ajunge la destinderea încordării internaționale, la înlăturarea războiului rece, la întărirea și consolidarea păcii.

Descoperirea energiei termo-nucleare și punerea acestei epocale descoperiri în slujba războiului prin fabricarea bombelor atomice și cu hidrogen de distrugere în masă reprezintă astăzi, după înseși declarațiile savanților atomiști, un pericol cum încă nu a cunoscut omenirea în lunga și zbuciumata ei istorie. Uniunea Sovietică, în grija ei pentru pacea, viața și viitorul omenirii, a cerut ca marile puteri, posesoare ale armelor atomice, să renunțe la experiențele cu bombele atomice și cu hidrogen — aceasta ca prim pas — apoi să cadă de acord ca fabricarea acestor arme să înceteze, războiul atomic să fie abolit, iar bombele cîte s-au fabricat pînă acum să fie distruse. Marile state capitaliste care posedă și fabrică bombe atomice și cu hidrogen nu au luat pînă acum în seamă aceste propuneri susținute nu numai de popoarele din lagărul nostru socialist dar și de state mari ca India precum și de milioane și milioane de oameni din chiar statele capitaliste.

Prin Hotărîrea Sovietului Suprem, Uniunea Sovietică a făcut un nou și mare pas înainte. Uniunea Sovietică a hotărît să înceteze unilateral experiențele cu arma atomică și cu hidrogen. Uniunea Sovietică speră că Statele Unite Americane și Marea Britanie nu vor întîrzia să-i urmeze exemplul. Uniunea Sovietică este însuflețită de credința că „dacă Statele Unite ale Americii și Marea Britanie se vor alătura Uniunii Sovietice și vor lua la rîndul lor o hotărîre cu privire la încetarea experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen, atunci problema care neliniștește adînc în momentul de față toate popoarele, își va găsi în sfîrșit rezolvarea: pretutindeni și pentru totdeauna se va pune capăt exploziilor experimentale cu arma atomică".

Poporul nostru doritor de pace sprijină din toate puterile noua inițiativă a Uniunii Sovietice.

Poporul nostru nădăjduiește că toate popoarele lumii vor sprijini această declarație și își vor înteți lupta lor pentru a feri omenirea de catastrofa pe care ar aduce-o asupra tuturor un eventual război atomic.

Acad. Zaharia Stancu

Un gest de înaltă conștiință etică

Voința de pace, copleșitoare, a popoarelor, s-a întrupat încă o dată prin gestul de înaltă conștiință etică al Uniunii Sovietice. Hotărîrea Sovietului Suprem de a renunța unilateral la experiențele cu arme atomice ne umple inimile cu mîndrie.

Deși Departamentul de Stat al S.U.A. a răspuns printr-o declarație care încearcă să provoace neîncredere, popoarele din întreaga lume văd, în acțiunea întreprinsă de Uniunea Sovietică, o cale deschisă spre salvarea omenirii de primejdia războiului atomic. Hotărîrea Uniunii Sovietice umple de încredere și bucurie inimile milioanelor de oameni ai muncii din lumea întreagă; ei așteaptă o inițiativă asemănătoare din partea Americii și a Angliei.

Ecoul acestui gest tulburător și unic întărește glasul popoarelor afirmînd necesitatea încetării imediate a experiențelor cu arme atomice în lumea întreagă.

Alexandru Kirițescu

SELMA LAGERLOF

Selma Lagerlöf era învățătoare cînd a încercat să strîngă într-un mănunchi legendele și basmele patriei sale, ca să compună apoi marea epopee a provinciei natale Vermland. Legenda lui Gösta Berling, apărută în anul 1891, și primele ei povestiri (adunate în culegerea de nuvele „Lanțuri nevăzute") au fost scrise în Vermland. In Sconia a scris apoi „Miraculoasa călătorie prin Suedia a lui Nils Holgersson", apărută în anii 1906—1907, singura carte a ei pentru copii.

Cîțiva ani după ce povestea lui Nils Holgersson a devenit o carte de citire în școlile suedeze, Selma Lagerlöf a obținut premiul Nobel (1909), iar peste alți cinci ani a fost aleasă membră a Academiei suedeze, fiind prima femeie din țara ei care s-a bucurat de asemenea prețuire. Scrierile ei își cuceriseră încă de pe atunci un loc de cinste în literatura universală. Selma Lagerlöf a scris basme minunate pentru adulți și tineret, cu subiecte din viața contemporană și din trecutul istoric al patriei sale, cărora imaginația ei bogată le-a dat atîta strălucire și farmec. Galeria vastă a eroilor din romanele, nuvelele, povestirile și legendele ei, înfățișează cititorului o lume care trăiește aievea.

Cele mai atractive personaje din creațiile sale literare sînt oameni din popor pe care Selma Lagerlöf îi prezintă cu deosebită dragoste. In imaginile Selmei Lagerlöf, cititorul descoperă cu ușurință trăsăturile specifice ale vieții și caracterului omului sue-

Henri Peter Matthis

(Continuare în pag. 6)

Tradiția „Vieții romînești"

De curînd a avut loc constituirea colegiului de redacție al revistei „Viața romînească", sub direcția academicianului Mihai D. Ralea. In chip semnificativ, colegiul de redacție leagă acum vechea generație a „Vieții romînești" cu marile valori contemporane ale literaturii noastre și cu tînăra generație scriitoricească.

„Viața romînească", revista care, zilele acestea, a împlinit 52 de ani de la apariție, reprezintă un strălucit exemplu de continuare, în condițiile superioare ale puterii de stat democrat-populare, a vechilor tradiții progresiste. In ciuda unei ideologii confuze, care i-a frînat, mai ales în prima perioadă a apariției, avîntul pozitiv, „Viața romînească" a fost din 1906 pînă în 1940, cea mai mare publicație literară democratică din țara noastră. Ea a izbutit să cimenteze, în paginile ei și în jurul lor, un larg și puternic front împotriva decadentismului și cosmopolitismului. Depășindu-și propriile contradicții ideologice, revista a promovat o literatură originală, care oglindea viața poporului și-i exprima, cel puțin parțial, năzuințele. Marile campanii literare ale „Vieții romînești" rămîn înscrise în istoria publicisticii noastre ca un model de militantism: în paginile „Vieții romînești" s-a dus luptă activă pentru realism și pentru specific național, împotriva curentelor decadente și a snobismului cosmopolit, disprețuitor al creației originale a poporului nostru; pentru caracterul social, angajat, combativ, al artei, împotriva estetismului și a retragerii în turnuri de fildeș; pentru nobilul raționalism umanist, împotriva iraționalismului promovat de filozofia burgheză descompusă.

Noua conducere, destinată, prin compoziția ei complexă, să continuie într-adevăr tradițiile „Vieții romînești" de pe pozițiile ideologiei noastre revoluționare, își poate trage puteri inepuizabile din vechile serii ale „Vieții romînești", știind să nu cadă sub influența dușmanilor noștri ideologici, știind să ducă împotriva lor o campanie neobosită. In „Viața romînească" a lui G. Ibrăileanu nu exista repaos în combaterea maiorescianismului, continuat prin discipolii junimiști de variate orientări, în frunte cu Lovinescu și Dragomirescu. Nu exista repaos în acțiunea de curățire a atmosferei de ceea ce, în limitele viziunii lui Ibrăileanu, constituia primejdia reacționară, în literatură și gîndire. Condiția principală a existenței „Vieții romînești" a fost întotdeauna polemica de idei nu pe chestiuni mărunte, nu pentru șicanarea unor confrați, nu din meschină invidie și lăcomie orgolioasă, ci pe marile probleme de orientare, împotriva inamicilor ideologici.

G. Ibrăileanu, al cărui nume rămîne veșnic legat de cele mai frumoase tradiții ale „Vieții romînești", ca promotor al lor și întemeietor al revistei, a asigurat creației sale acest neîncetat caracter militant. Cei mai apropiați colaboratori ai săi și continuatorii săi efectivi au dus mai

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

REALISMUL LUI DELAVRANCEA

100 de ani de la nașterea marelui scriitor

De imaginea literară a lui Delavrancea se asociază eticheta veche a trubadurului, datorită nuvelei și volumului cu același titlu și unui anumit lirism, imanent scriitorului. Incă din tinerețe, cînd viitorul mare prozator nu era decît autorul unei plachete de versuri (**Poiana-Lungă**, **Amintiri de Barbu**, Bucuresci, Typographia Alessandru A. Grecescu, 4, Piața Teatrului, 4, 1878), el încerca să-și reprime pornirile tumultuoase ale inimii și lua în derîdere portretul trubadurului, fără să bănuiască măcar ce avea să-l aștepte. Iată ce flegmatic și sardonic scria mamei scriitoarei Margareta Miller-Verghi, „mamiticăi", în casa căreia își găsise o nouă familie „...și eu am inimă: e de mărimea unui pumn, de tăria unui granit, de forma unei pere cu baza în sus și vîrful în jos, între a cincea și a șaptea coastă. Un rezervoriu în care se adună și se asvîrle sîngele. O mașină: aceeași funcție nu diferă decît prin materia din care e plămădită. In scurt vorbesc de-a mea. Nimeni nu-mi va contesta ceea ce eu pipăi, simt, ascult, înțeleg. Aș bufni în rîsul cel mai veninos să văd un **trubadur**-modern: cu inimă imensă, cu bătăi patetice, cu văpăi erotice, cu joben înalt, cu mănuși ca paiu, cu havană în dinți, cu lacrimi de porunceală, cu baston de abanos, cu mustățile strașnic arcuite, cu buza de jos mieroasă de scuipat, c-o scrisoare numai foc în flancul inimii: fără adresă: gata să prefere o adresă blondă uneia brune și viceversa" (I. E. Torouțiu, **Studii și documente literare**, V, „Junimea", București, 1935, pag. 309, scris. IX de la 1 august 1881).

După această șarjă viguroasă, prin asociație firească, urmează șfichiul cu caracter social: „Cît pentru boieri: toți sînt ciocoi: sînge de nearticulate: nu sînt ofticoși fiindcă nu au plămîni: nu sînt nebuni fiindcă nu au creieri. Decrepitudini. Ruine. Pachiderme bisulci".

Mondenitatea îi este nesuferită acestui vlăstar popular, rămas pînă la urmă credincios obîrșiei sale țărănești:

„Am asistat cu Patan (viitorul naturalist Ștefan Sihleanu) la un bal în Sinaia: ridicolul pretutindeni e fiu bun și cuviința fiică bastardă. Canalia crește repede ca ciupercile pe mucegai. Mi-e silă de-a mai pomeni. Era oribil. Scandalos. Murdar. Și toți erau bine îmbrăcați deși unii își împrumutase hainele. Erau și parfumați și parfumate și totuși mirosea greu a năduf și nesimțire" (**ibid.**, pag. 310). Poziția este clară: Delavrancea se situează încă înainte de a debuta în proză ca un neadaptabil social, cu o repulsie care-l angajează total, intelectualicește și fiziologic.

Cînd „mamitica", buna d-nă Miller, care-i cunoștea zbuciumul crizei de creștere, îi aruncă în față explicația-cheie: „Dragul meu, ești fiul veacului!", tînărul răspunse cu impetuozitate: „Fiul veacului? Ai veacului sînt șarlatanii, hoții, pungașii, tîrîtorii, omizile, caricaturile, ciocoii, falițiii, decrepitudinile, blestemații" (**ibid.**, pag. 313).

Delavrancea era la acea dată un revoltat, cu o concepție dinamică și militantă a vieții. Cu aceste dispoziții petrecu doi ani la Paris pentru completarea studiilor sale juridice. Parisul nu i-a plăcut, avivîndu-i sensibilitatea și îndoielile, dar surprinzîndu-l pregătit să reziste, cu gîndul la cele lăsate în urmă: „Spuneți lui Tătucu că în cea mai cumplită îndoială atunci cînd ca mulțumire curat egoistă și subiectivă m-aș simți nimicit, totuși idealul de țară, de colectivitate, de năzuință socială, de luptă pentru binele comun, de mîndrie națională, acest ideal îl simt cum mă deșteaptă, mă ațîță, mă aprinde, mă scoate din toate nevoile și dezgustul ce-mi prilejuiește viața individuală". (Paris, 27 mart. 1882).

Corespondența din acea vreme nu e revelatoare pentru preferințele lui literare, în ambianța pe atunci naturalistă. Un cercetător tînăr a dovedit însă, într-un remarcabil studiu stilistic, tot ce datorează Delavrancea mișcării literare triumfătoare și mai ales lui Alphonse Daudet, cu procedeele sale impresioniste ale scrisului (Al. Niculescu: **Structura frazei în stilul lui B. Delavrancea**, în **Contribuții la istoria limbii romîne literare în secolul al XIX-lea**, Edit. Academiei R.P.R., 1956). De altfel, **Naturalismul în opera lui B. Delavrancea** fusese obiectul unui studiu semnat de Octav Botez, în 1936. Descrierile minuțioase, arborescența frazării, cumulul epitetelor, procedeele coloristice, sînt calități pe care le cultivaseră frații Goncourt, nu fără o prețiozitate care astăzi e mai agasantă ca atunci, și cu mai mult succes creatorul lui **Jack** și al lui **Petit Chose**, care avea să-l influențeze mai adînc pe autorul **Bursierului**. Mai slabă e influența lui Zola și a grupului de la Médan, sub semnul scientismului și cu deosebire preocupat de problema eredității. Totuși interesul lui Delavrancea pentru cazurile rare, din domeniul psihopatologiei, ca în **Zobie**, **Trubadurul** și **Liniște**, nu poate fi străin naturalismului zolist.

In marile nuvele de moravuri, ca **Iancu Moroi** și îndeosebi **Parazitii**, tehnica realistă mai sobră este dominantă. Către excesele naturaliste îl

Șerban Cioculescu

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

Cu EUGEN BARBU,

despre roman, teatru și actualitate

Eugen Barbu se caracterizează prin: autenticitate literară (deci posibilitate de a comunica intim cu tot ceea ce ține de arta scrisului); umor (deci facultatea de a face uneori „haz de necaz"); o profundă, dar deloc ostentativă încredere în sine (ceea ce-l ajută să privească cu simpatie și comprehensiune lucrările colegilor săi).

Această „tripletă de aur" ne-a facilitat discuția. Am început cu gravitate:

— Care este situația pe șantierul literar personal?

— Trebuie să apară peste o lună, la E.S.P.L.A., „Oaie și ai săi" care nu este un roman, ci un volum de nuvele, cu întîmplări care se petrec în perioada de după 1944. Un singur fragment, intitulat „Trudă" se petrece în 1920 și are ca obiect o grevă a tramvaiștilor. Pășesc cu acest volum și pe țarini. Scriitorul nu trebuie să fie unilateral.

Predau, zilele acestea „Editurii tineretului", „Jurnalul", din care am publicat, pînă acum, fragmente, în „Iașul literar" și „Viața romînească".

— Vorbește-mi despre „Jurnal".

— Pe scurt, el rezumă, literar, drumul meu și al generației mele spre revoluție.

— Și acum o întrebare inedită. La ce lucrezi?

— Ce scriu acum? Fac ultimele

S. A.

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

RADU D. ROSETTI: „Spicuiri"

Autorul, ceva mai mult decît octogenar (unele notițe biografice indiscrete înregistrează ca an al nașterii... 1874), adună în volumul *Spicuiri* ceea ce s-a dovedit mai reprezentativ și mai durabil într-o activitate literară de aproape 70 de ani.

Lira poetului, firavă poate și desuetă, dovedește o sensibilitate, o duioșie și o sinceritate pe care o mărturiseau unele din întîile-i volume apărute la sfîrșitul secolului trecut (*Din inimă*, 1895, *Duioase*, 1897, *Sincere*, 1897). Nu lipsite de accente sociale, versurile poetului sînt încălzite de un vag romantism, care le oferă cîteodată vibrație emoțională.

Dar, desigur, nu această latură în care improvizația predomină contribuie cel mai mult la conturarea profilului literar al lui Radu D. Rosetti. Ceea ce dă consistență volumului *Spicuiri* sînt notele de călătorie și, mai ales, paginile cu caracter memorialistic. Citim cu interes amintiri despre Caragiale profesor, despre Macedonski, Ion Gorun, Const. Mille sau George Ranetti și ne surprind uneori, prin firescul narațiunii, imaginile din vechiul București. Informația bogată, alături de căldura evocării, contribuie la reconstituirea fragmentară a unei lumi și a unor locuri care astăzi s-au topit în timp.

Insemnările de călătorie ale unui drumeț pasionat evită aprecierile banale, cultivînd adeseori anecdota, preferată plictisitoarelor enumerări monocrome. Impresia personală este transcrisă conștient (*„Scopul meu nu e să repet ceea ce s-a mai scris de mii de ori, ci să redau în fugă impresii personale"*) și aceasta oferă cititorului de astăzi prilejul unei lecturi agreabile.

T. Avramescu

ION ISTRATI: „Din neagra țărănie"

Volumul *„Din neagra țărănie"* ar putea apărea ca o scriere idilizantă și tardivă cu cîteva decenii, epatînd prin minuția lexicală, căruia îi lipsește însă nervul scriitorului modern. Dar pentru că Istrati provine dintr-o lume cu cultură folclorică, în care tradiția se dezvoltă sub ochii noștri și cîntecul se sloboade spontan, el reușește de multe ori să dea glas aspirației spre nou, prin mijlocirea unor forme de existență seculară. El crede în această lume din care au ieșit baladele vitejești și risipa de fantezie a culorilor de pe scoarțe și a motivelor de pe zidurile Sucevitei.

Este un risc în această voluptate a povestirii, în grija nemărginită de a nu scăpa nici un amănunt specific satului moldovenesc, în plăcerea de a caligrafia în colorit firesc absolut toate mișcările și gesturile vieții rurale: riscul de a scăpa din vedere ideile și de a nu se concentra asupra omului — ceea ce scriitorului i se întîmplă — de a lucra mai mult decorul (prefața și pseudo-postfața concepute ca prolog și final, cu un entuziasm sănătos, sînt inutile și sentimentaliste).

Autobiografia scriitorului e un pretext în jurul ei, autorul își dezvoltă improvizațiile privind lumea satului, *țărănia* țăranilor, universul sufletesc al desculților din Alba Dorohoiului. La un moment dat „autobiografia" se obiectivează, devenind biografia posibilă a oricărui personaj din această lume, care foiește împrejurul copilului.

Acești oameni fac risipă de vervă, folosesc puzderie de maxime și expresii de duh, un limbaj mereu metaforic. Istrati a rămas el însuși, la un grad evoluat, un țăran al Albei, cu un fel de mîndrie a neamului său, crescut la școala anonimă a poporului. Se alătură, de altfel, celor cîțiva scriitori actuali care au un fond primar de cultură folclorică, însușit direct, la care noțiunea de documentare apare inutilă, deoarece o scriere despre țărani înseamnă la ei coborîrea în propriul suflet. De aici, debitarea orală degajată și naturalețea, un aer de prospețime.

Sfătoșenia narațiunii, dialogul corect, melancolia ușoară a evocării și acea patină cvasi-cronicărească a limbajului său îl situează pe Ion Istrati în descendența prozatorilor moldoveni. De altfel, o demarcație între ceea ce aparține autorului și ce datorează el maeștrilor prozei moldovenești sau cîntăreților anonimi ar fi imposibil de întreprins, scriitorul fiind, cu gîndurile și cu simțirea lui prea legat de aceștia.

Marin Bucur

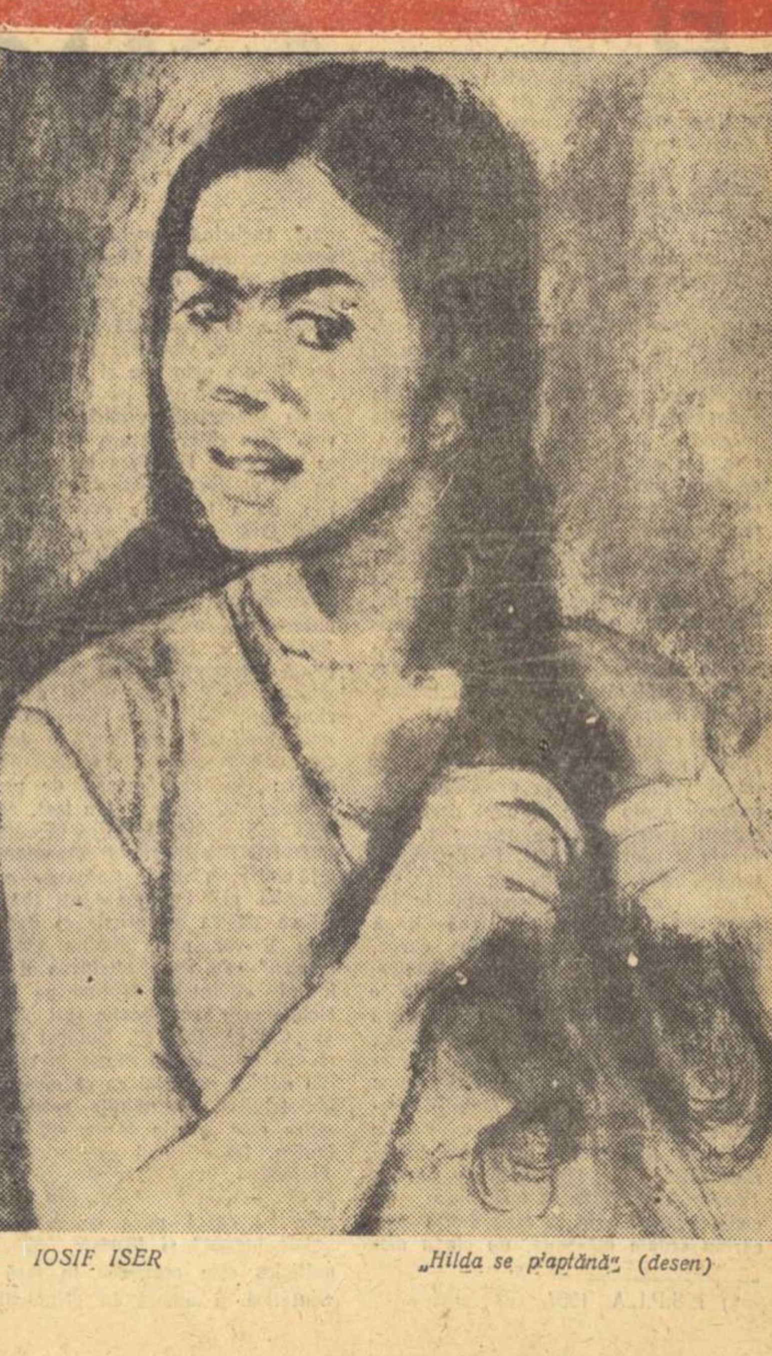

IOSIF ISER „Hilda se piaptănă" (desen)

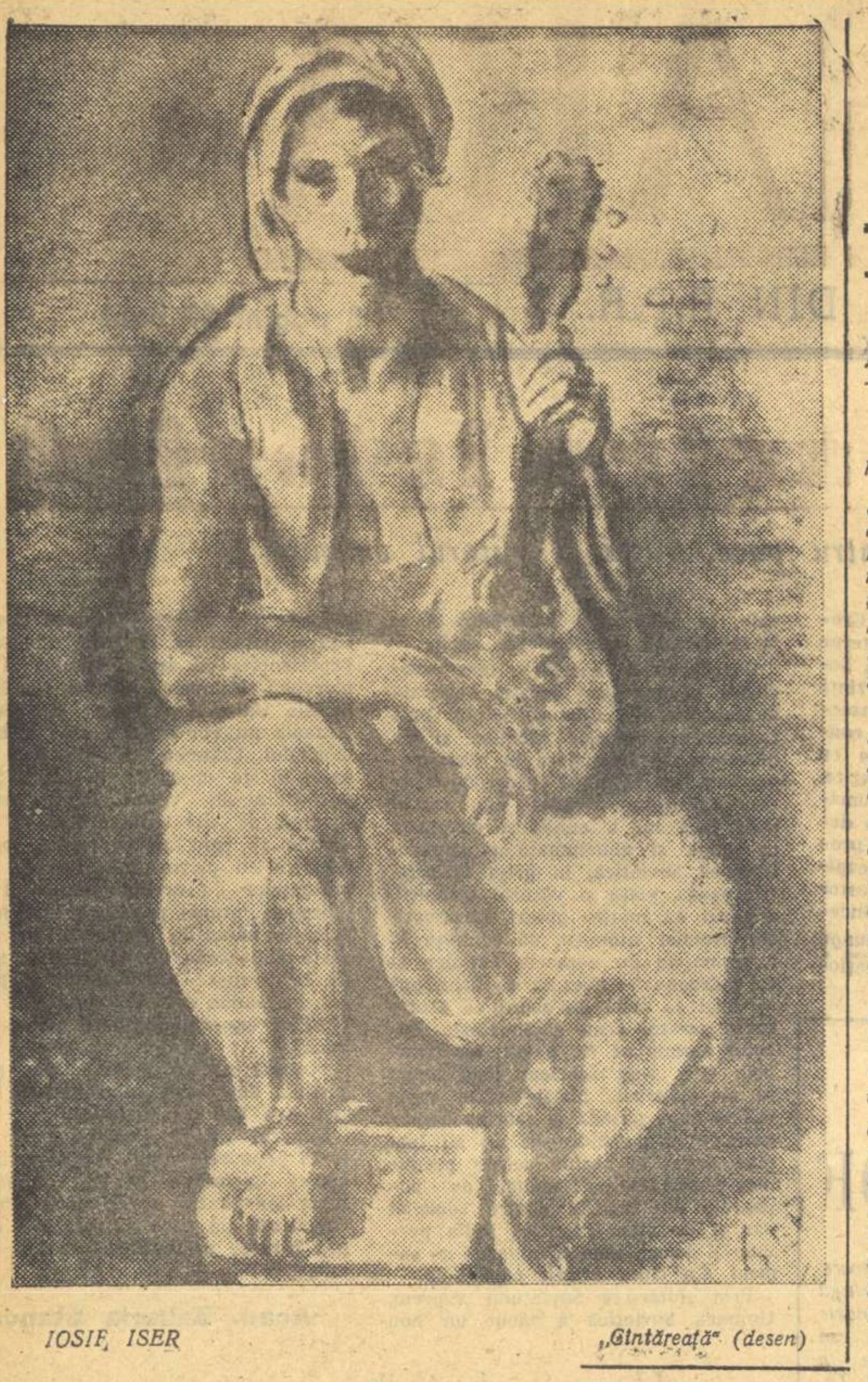

IOSIF ISER „Gîntăreață" (desen)

ANCHETA NOASTRĂ

— Cum ajută critica literară dezvoltării literaturii de actualitate?
— In ce măsură critica noastră literară este științifică, marxist-leninistă?

Marcel Breslașu

Cele două întrebări ale dvs. își răspund reciproc:

Critica ajută literatura noastră de actualitate în măsura în care este o critică științifică marxist-leninistă. De altminteri, în aceeași măsură ajută, de pe pozițiile noastre de acum, și la preluarea judicioasă a valorilor din trecut și la netezirea drumului către etapele de viitor ale frontului literar.

Inversînd rolurile și încercînd noi, scriitorii, o judecată critică a criticii noastre — ne este greu să „măsurăm" în ce măsură această anevoioasă și nobilă misiune este dusă la îndeplinire de către colegii noștri critici, dat fiind că sîntem pîndiți de primejdia de a fi — la rîndul nostru și mai mult decît dînșii — ne-științifici și implicit nedrepți!

Mă voi mărgini să semnalez un aspect care îmi apare ca deosebit de însemnat în problematica activității și eficienței criticii noastre: riscul de a vedea împămîntenindu-se o critică pseudo-științifică, una care mimează (uneori, vai, cu bună credință) gîndirea materialist-dialectică, împrumutînd formal și exterior terminologia, nomenclatura, stilul formulărilor marxist-leniniste, dar rămînînd în fond o critică impresionistă, temperamentală, intuitivă, capricioasă, arbitrară...

Firește, actul de creație al criticului nu poate fi conceput în afara coordonatelor personalității lui; criteriile lui poartă reflexul afinităților și predilecțiilor sale individuale (ca și al idiosincrasiilor și... limitelor proprii) și dacă nu ar fi așa, toți criticii ar scrie la fel despre toate celea și despre toată lumea. Judecata „științifică" a criticului însă constituie o a doua fază a procesului de investigație, în care, completîndu-și opinia formată cu o cercetare autocritică a propriilor sale afinități și predilecții — să se autodepășească pentru a accede la o viziune limpede, obiectivă (nu obiectivistă) capabilă să-l orienteze și pe scriitor și pe cititorii de literatură (și de critică!).

Numai în felul acesta critica făcută unui autor și lucrării sale poate dobîndi caracterul unei vehiculări a principiilor marxist-leniniste, studiul la obiect și la concret rămînînd ceea ce în fond trebuie să fie: ilustrarea și aplicația legilor generale care guvernează concepția noastră despre lume.

Contrafacerea, pastișarea, simulacrul gîndirii științifice pentru a „fundamenta" păreri părelnice — iată una dintre fațetele negative ale unor manifestări în critica noastră. Fenomenul este în aceeași măsură de ordin etic ca și estetic, și detectarea, combaterea, limitarea și — cît mai curînd — lichidarea lui, vor contribui la creșterea nivelului științific al criticii noastre, la afirmarea poziției de clasă a acesteia, la salvgardarea comandamentului nr. 1: a spiritului de partid în literatură — că este vorba de poezie, de roman, de dramaturgie sau de critică.

Eusebiu Camilar

In ultimii zece ani, critica m-a ajutat extrem de mult în îndepărtarea unor balusturi care au venit din începuturile mele literare. In primul rînd datorită criticii calde, prietenești, am putut să dezbar literatura mea — dacă pot vorbi despre o literatură a mea — de o înclinație spre întunecos, o înclinație către elemente mistice care-și aveau originea într-o copilărie foarte zbuciumată petrecută între evenimente grave — războiul mondial, foametea care a bîntuit, molimele și atîtea alte elemente care s-au cuibărit în sufletul meu și care mi-au acoperit lumina către lume. Dacă am lichidat din ceea ce scriu acest element și dacă pot să-l gradez într-o prismă sănătoasă, aceasta o datorez criticii care m-a ajutat în evoluția mea, dacă poate fi vorba de o evoluție în literatura mea.

A doua chestiune, care se leagă foarte bine de prima: critica literară m-a ajutat foarte mult în ce privește judecarea istoriei, judecarea evenimentelor. Inainte vreme, în cărțile mele despre trecut am sezisat foarte vag deosebirile dintre oameni, deosebirile dintre clase și lupta necontenită care se dă pentru dobîndirea și stăpînirea bogățiilor. In „Cordun", lucrul acesta a răzbătut la fața datorită experienței mele personale, de mic văzînd unele nedreptăți și de mic fiind obligat să slujesc la cei mai bogați. Dacă pot judeca astăzi oamenii prin prisma materialismului istoric o datorez învățăturii marxist-leniniste, dar în mod practic o datorez criticii care s-a aplecat cu mare grijă asupra încercării mele de a face literatură.

Voi căuta să folosesc așa cum se cuvine tot ce mi-a dat critica sănătoasă care nu poate duce decît la lucrări sănătoase, pline de optimism creator, pline de încredere în ziua de mîine a oamenilor. Critica literară, pentru a ne veni în ajutor și mai masiv, n-ar face rău dacă ea însăși ar cunoaște mai profund realitățile din țara noastră. Dacă criticul ar ieși mai des în mijlocul bucuriilor și asprimilor vieții, atunci ajutorul său ar fi și mai puternic. M-aș bucura grozav dacă alături de mine, în peregrinările prin țară, ar merge și un confrate critic pentru ca, împreună și la fața locului, să ne umplem sufletele de bucurii și de nădejdi.

Consider că, după cum cărțile nu sînt izvor suficient pentru scriitori, tot astfel nu sînt suficiente nici pentru critic, care în fond este un mare artist căruia i se cere o viziune foarte cuprinzătoare asupra lumii. Iar viziunea aceasta nu va fi niciodată completă fără cunoașterea pe viu a realităților.

Lucia Demetrius

Tendința generală a criticii noastre este de a fi științifică, marxistă dar, fără să deroge de la această linie, există unii critici care, încercînd să atingă un nivel înalt de gîndire și de analiză, ajung la un soi de împărțire a firului în patru, de „rafinament", care pierde contactul cu realitățile noastre. Nu ceea ce spun acești critici este eronat și depărtat de problemele noastre specifice, ci felul în care au ajuns s-o spună, fel care — căutînd expresia cea mai intelectuală — ajunge să fie expresie intelectualizată, pretențioasă, ermetică. Nu pledez pentru simplism, dar fără îndoială pentru simplitate. Pentru acea simplitate care nu înseamnă sărăcie, ci limpezime. Cele mai înalte și mai conștiente, cele mai personale chiar și mai noi idei, se pot spune așa ca să poată fi înțelese. Imi pare uneori că asist la o competiție între intelectuali pentru izbînda celui mai intelectualizant.

Teoria marxistă, care este o teorie clară, cere claritate de formă și aceasta implică firesc o claritate de poziție.

Analiza marxist-leninistă a unei opere de artă nu presupune numai analiza concepției ei ideologice. Criticii de artă — în momentul în care se ocupă concret de o operă și nu fac numai teorie de artă, — neglijează partea de meșteșug, de tehnică, de mijloace, a artistului. Există o falsă înțelegere a criticii științifice marxist-leniniste a operei de artă, ca și cum opera de artă dacă exprimă idei și-a îndeplinit datoria pînă la capăt. Ceea ce face ca ideile, oricît de meritorii ar fi ele, să devină artă este într-o mare măsură neglijat în articolele la obiect despre o carte, o piesă, un poem.

Ceea ce abundă într-un articol teoretic, lipsește total într-unul consacrat unei anumite opere.

Cicerone Theodorescu

Eu cred că am răspuns la aceste întrebări, în destule versuri pe care le puteți cu ușurință găsi în volumul „Un cîntec din ulița noastră".

Nu sta cu fruntea abătută.
Știu calde critici juste, deci,
Și-acelea mult mai mult ajută...
Nu-s juste criticile reci.

...Copacul crește nu-n asceze,
Ci-n fierbere și-adîncă luptă,
Dînd drumul sevei să viseze
O primăvară ne-ntreruptă.

Bolnav, nu-l vindeci prin secure!
Iar dacă-i tînăr și gingaș,
Te-apleci cu-atît mai mult, pădure!
Să nu se piardă, să nu-l lași...

...asta în legătură cu actualitatea. Pentru că dacă vrei realmente să ajuți literatura de actualitate, atunci trebuie să te ocupi în mod obligatoriu de ea, în permanență, sau măcar cu oarecare periodicitate. Cea mai bună formă de ajutor este, după părerea mea, critica directă la obiect, cronica sau recenzia la ultima carte apărută. Desigur că aceasta presupune cunoașterea temeinică a personalității autorului, a operelor lui anterioare și a trăsăturilor artistice prin care actualitatea se exprimă în ultimele lui lucrări. Eu consider critica un act de mare și sinceră iubire față de țelurile noastre comune, ca și față de literatura și cititorii care le înfățișează.

In jurul reeditării lui Dimitrie Anghel

Ediția Dimitrie Anghel „Poezii și proză" (E.S.P.L.A.-1957) s-a bucurat din partea criticului Șerban Cioculescu de cuvinte bune[1], cu atît mai prețioase cu cît vin din partea unui cercetător cunoscut pentru exigența sa. Totodată criticul face cîteva observații care pun problema modului de editare a textelor clasice. Dînd, din recenta ediție Anghel, cîteva exemple de versuri care șchioapătă prin lipsa unei silabe, presupune că este vorba de „puținele lecțiuni dubioase" ale editorului. Repetînd consultarea textelor, am constatat că formele relevate sînt cele din reviste, iar în cazul poeziei „Oluf" versul incriminat apare în aceeași formă și în revista „Sămănătorul", II, nr. 50; 14 dec. 1903, pag. 797 și în volumul „Fantezii", 1909, pag. 93. S-ar presupune că Ș. Cioculescu cere editorului să îndrepte greșelile de ritm ale autorului, chiar cînd ele se repetă în revistă și în volumul antum. O asemenea libertate dată celor care reeditează pe clasicii noștri, ar putea duce la o adevărată colaborare literară între editor și autor — după a noastră părere — neindicată. Sînt de părere că textele apărute în timpul vieții autorului, atunci cînd nu avem motive temeinice să presupunem greșeli de tipar, trebuie reproduse întocmai, chiar dacă astfel păstrăm unele greșeli ale scriitorului. In cazul lui D. Anghel, lipsa manuscriselor restrînge problema la textele din revistă și din volume. Mai adăugăm că poeziile ale căror deficiențe de ritm le relevă Ș. Cioculescu sînt publicate cînd autorul avea 18—24 ani; greșelile sînt deci explicabile.

Neglijențele lui D. Anghel în versificație au fost relevate și de contemporani. In „Figuri contemporane din Romînia" de Th. Cornel, Buc. 1909, pag. 67, citim: „In creația sa personală, D. Anghel se arată cu calități poetice reale, dar și cu lipsuri din cele mai uimitoare: lipsuri de euritmie". Intr-o notă se adaugă: „In traducerile și operele originale făcute în colaborare cu Șt. O. Iosif nu se observă asemenea anomalii de ritm". Ca o confirmare a faptului că deficiențele de ritm ale versurilor în discuție aparțin lui D. Anghel citez și declarația pe care mi-a făcut-o Natalia Negru, în august 1957, anume că Șt. O. Iosif, mai exersat stihuitor, îi corecta uneori versurile lui D. Anghel.

Intr-o notă, Ș. Cioculescu pune la îndoială corectitudinea formei „ganguri" în loc de „granguri". Voi preciza însă că forma „ganguri" este însă un moldovenism, folosit, ca atîtea altele, de D. Anghel și care este atestat în toate dicționarele limbii romîne: Dicționarul lui I. Candrea la pag. 528 îl menționează ca formă paralelă, în timp ce Lazăr Șeineanu îl dă ca formă dominantă, la pag. 267: „Ganguri (granguri) m., pasăre cîntăreață, galbenă și mare cît mierla (oriolus galbula): ganguri de aur ce au cuiburi de mătase — Alecsandri (lat. galgulus; forma munteană grangur e analogică (cf. graur). „Dicționarul limbii romîne contemporane", Edit. Academiei R.P.R., 1957, înregistrează forma gangur la pag. 355 iar la pag. 405 o menționează ca variantă folosită de Eusebiu Camilar în „Temelia" (pag. 298) și Mihail Sadoveanu în „Divanul persian" (1945, pag. 94).

In al doilea articol, Ș. Cioculescu dă ca dată a apariției volumului „In grădină" anul 1904; G. Adamescu în „Contribuțiune la bibliografia romînească" (1921) la pag. 169, notează anul 1903; la fel G. Călinescu în „Istoria literaturii romîne" pag. 915. In ediția E.S.P.L.A.-1957 am corectat anul apariției acestui volum ca fiind 1905, sprijinindu-mă pe faptul că revista „Moldova" din Botoșani, scoasă de Alecu Smelț, bun prieten al poetului, anunța în numărul din ianuarie 1905: „D. Anghel va scoate în curînd la lumină un volum de poezii". De altfel primele recenzii făcute volumului sînt din 25 februarie 1905 în „Literatura și arta romînă", 1 aprilie 1905 în „Viața nouă" și 10 aprilie 1905 în „Sămănătorul".

Problema folosirii limbajului popular în opera lui D. Anghel și în general a interesului pentru folclor arătat de poet merită să fie tratată aparte.

Mihail Dragomirescu

---

[1] Ș. Cioculescu „D. Anghel poetul" în „Gazeta literară", IV, nr. 51 (197) 19 dec. 1957 și „D. Anghel prozatorul" în „Gazeta literară" V; nr. 2(200) 9 ian. 1958.

Acești zori limpezi...

Mă leagănă tramvaiul și bulevardul țipă,
tăiat de-a lungul cum e butucul pus la gater —
gotcanul dimineții larg bate din aripă,
stufos așa ca fumul suflat de bloc prin crater.

Alcoolul nopții grele mai stăruie în mine—
dar Tudor vine încă; și sînt cu el pandurii...
și e Bălcescu, ochii pe țara toată-i ține,
dînd pietrelor lumină, cum soarele pădurii,

cînd orice colț grădină devine peste noapte
gîndită și adusă în viață. Sînt mari febre
ce-abia le-ntrezărim; cum strigătul e-n șoapte

la fel iubim orașul cu noile algebre
și noua geografie de-artere, oameni, fapte,
ca să-necăm sub cîntec sfărmatele tenebre.

George Demetru Pan

De-am greșit

De-am greșit în fața mamei mele,
In fața celor dragi ce m-au crescut,
Iertare cer, și martor fac din stele,
Că întristarea voastră m-a durut.

Dar de-am greșit în fața ta, popor,
In fața humii ce m-a plămădit,
Nu mă ierta — poruncă dă să mor,
Și blestemă pe cel ce m-a sădit.

George Sanda

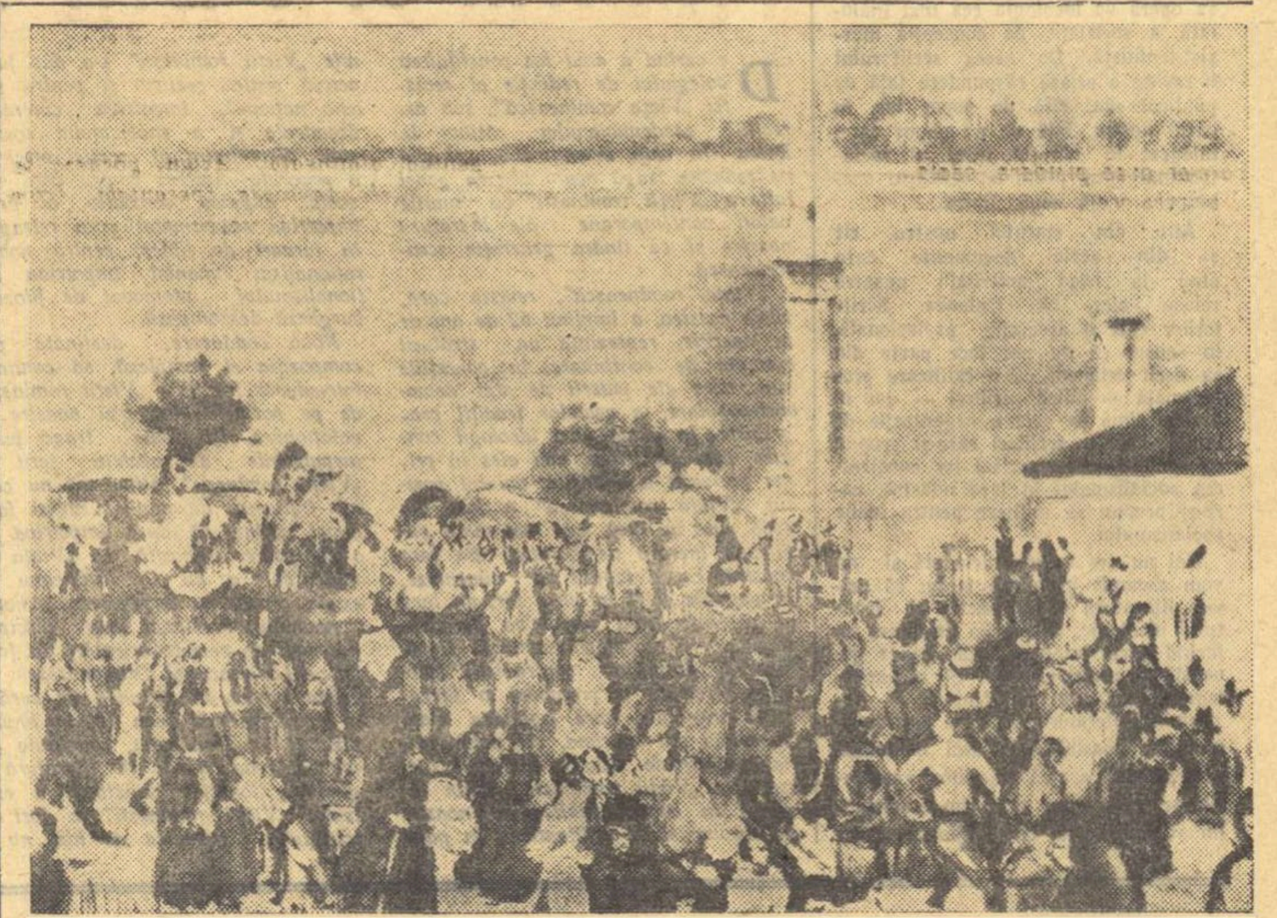

IOSIF ISER „Zi de tîrg la Turtucaia" (desen)

CRONICA LITERARĂ

NINA CASSIAN: „Dialogul vîntului cu marea"*)

Bulgaria văzută de Nina Cassian este o Bulgarie pitorească numai în parte. Primul ciclu „Drumuri" din volum e peisajistic prin cîteva puncte de reper. Poeta a alunecat cu lotca prin mica deltă a rîului Ropotamo, a atins „pietrele verticale", vestitele și bizarele vestigii sarmatice, s-a uitat fascinată la un „rechin mărunțel, subțirel" dintr-un acvarium la Varna, a pus piciorul pe „stînca trandafirie" a Balcicului, a făcut plajă la Sozopol și, cum aflăm din ultimul ciclu „Dragoste", s-a plimbat prin grădinile Sofiei, a vizitat mînăstirea de la Aladja. In lumina albă a șesului și pe litoralul bulgar al Mării Negre, Nina Cassian se mișcă în elementul ei. O cunoaștem ca poetă marină și a spațiilor deschise și colorate. Iar oamenii, ospitalieri și legați de țara din care sosea prin idealul socialist comun, i-au întregit ambianța favorabilă. S-a și despărțit de el cu nostalgia părăsirii unor prieteni: „Mi-e foarte greu să mă despart de voi / Pămînt bulgar, prietenii mei noi". Regretul nu e circumstanțial, versurile ei turistice sînt scrise cu libertatea de reacție a contactului cu o geografie familiară (Bulgaria e o Dobroge mai mare).

Constantin Țoiu, în recenzia sa din „Viața romînească" nr. 2 (1958) la același volum, constată dezlănțuire de impresii acolo unde nu sînt decît satisfacții senzitive acute, nervoase dar fugare și ușor fanteziste. Pe Ropotamo totul, „lemnul, hîrtia, sărutul... cuvîntul și aripa gîzei" se-neacă în lumină. La masă, luată pe iarbă lîngă apă, roșiile se mușcă, zeama curge, hamsiile par niște bricege albăstrii, măslina e lunecoasă, ceapa iute e sticloasă și rachiul „din gură în gură trece cu aburu-i de foc". Pe nisip, melcii au aspectul a „sute de minuscule turbane/dintr-o născocită lume turcă", spinii își clatină ciufuliți moțurile, meduza e un „fum cleios de ape". In „Baraca de tir", dacă nimerești ținta toate figurile încep să acționeze: ursul bate în tobă, nuca o să cadă, iepurele o ia la fugă, dentistul de carton scoate măseaua, un clovn disperă. Incheind uneori cu o poantă, poeta cochetează înveselitor cu sine: „Toate-ncap... doar duhul Mării Negre, / vai, în poezie nu încape". Nina Cassian se manifestă de obicei ca o sensibilitate violentă, explozivă, surprinzătoare prin șoc și rafinament. In „Dialogul vîntului cu marea" exuberanța senzorială, vitalitatea e temperată prin chiar natura stării în care se complace. Fericirea lină, plutitoare ca lotca, dorința de a colinda locurile, de a le gusta savoarea în trecere, fără consecințe și o anume pornire meditativă sînt incompatibile cu intensitatea, cu frenezia emoției totale. Pietrele verticale închid în ele durerea de a fi un produs al unor forțe oarbe, fără sens. Sînt o formă goală a timpului și atît. Timp pe care, precum A. E. Baconski, îl aude picurînd din sălcii, din vîsle. Dunărea, aruncîndu-se spre mare o duce la concluzii bogziene formulate mai laconic: «Lichidul ostenit de propria-i istorie / Mai spune: „Am fost, am umblat... am văzut / Și intră în odihna lui iluzorie"». Nu lipsită de ingeniozitate— altă calitate a Ninei Cassian — e și melancolia ei. Ea nu se întreabă dacă își va păstra amintirile ci dacă ruinele îi vor păzi „patina ștearsă a privirii" sau dacă altcineva îi va reîntîlni cuvintele plutind pe țărmuri. Nobile prin semnificație sînt „Nufărul" și „Cei ce devoră". Nufărul care „alb și orb ca oul / și închis în sine" iese din mîinile mocirlei ca să moară „fără împotrivire" în mîinile celei ce l-a cules este istoria frumuseții opace și inutile. Dacă tîlcul este absorbit aci în simbol, în „Cei ce devoră" este explicit. Rechinul — pui din acvarium, care își cască gura cu dinții de-un „cinic îngheț" și țîșnește cu trupul pofticios este cruzimea în fașă încă. Sintetică și amară în „Nufărul", îngrozită și analitică în „Cei ce devoră" — descrierea semnelor ferocității e exactă — Nina Cassian reapare ca autoare a „Muzeului de vechituri", ca moralistă. Poate poezia ce dă titlul volumului se apropie de modul ei propriu, expansiv. Procedeul personificării scade însă tensiunea abandonului voluptuos al mării în îmbrățișarea vîntului, figurat fabulos, ca un călător ciudat în părul căruia „păsări solemne se zbat".

Convocîndu-și fictiv iubitul („Singurătatea asta de ce mi se cuvine? / Am să scriu de parc-ai fi aproape"), poeta își imaginează o dragoste în cadrul bulgar. Vîntul și marea devin în al treilea și ultimul ciclu „Dragoste", o prezență activă. Momentele de contopire alternează cu cele de înstrăinare, aproape paralel cu fazele de calm și tulburare ale naturii. Coincidența nu e factice, teatrală. Sentimentul mării fiind organic Ninei Cassian, elementele participă complice, din lăuntru, ca modalități ale eului, nu ca personaje exterioare. De aceea precizările finale referitoare la semnificația tablourilor, la climatul sufletesc, mi s-au părut adesecori zadarnice. Pornirea sentențioasă a autoarei are alte obiecte de aplicație. In încremenirea grea, inertă, de amiază a valurilor, perechea e într-o armonie fierbinte: „Noi singuri stam pe țărm, între nisipuri / împleticiți în dragoste / răpuși de-o contemplare fără chipuri". In atmosfera leșioasă, sufocantă din preajma furtunii, cînd soarele lunecă „sub nouri ca un ganglion" legătura se dizolvă. Asaltul firii străpunge dragostea, „singurul nostru scut". De înregistrat poezia „Durere", romantică în genul lui Edgar Poe, în care furtuna invadează amanții în chip mitic, sub forma unor păsări sinistre, a unor cobe ce scot bocete și clămpănesc sarcastic: „Ce rîs, ce desmăț! Recile batjocuri / Mă căutau pe mine / prin singurătăți / O, cum hohoteau, stranii citadine / păsările-n noapte..." Speranța reînnodării firului o salvează de la disperare. Iubirea e de esență fragilă, frunziș gingaș cum zice Nina Cassian. Totuși se reaprinde din propria pulbere, cu condiția ca partenerii să-și fi păstrat încrederea în ea. Filozofia erotică a poetei e optimistă, ca a unor constructori sau grădinari tenaci, capabili să refacă de fiecare dată lucrarea năruită: „Poduri/, semănături, iubiri/ atîtea vor trebui luate de la început". Nu știu însă dacă mai era nevoie de dedicația „Iubirii", care rezumă caracterul alternant al pasiunii: „Cad în genunchi și-ți mulțumesc, iubire".

Am lăsat la urmă ciclul al doilea, „Documente", subintitulat „din lupta revoluționară și rezistența antifascistă bulgară". „Drumuri" este agreabil, smălțat vioi, spumos, dar rămîne la suprafața lucrurilor. Mai spectaculos, „Dragoste" nu are capacitatea de răscolire a întregei ființe pe care o presupune marea frămîntare amoroasă. Oscilațiile între plusul și minusul pasiunii se desfășoară în straturi elementare. Ciclul „Documente" e cel mai interesant. E și politic și liric. Sarcina a fost dificilă. Ce să spui în fața unor mărturii prin ele însele zguduitoare? Poți să iei ca pretext pentru o dezvoltare independentă cazul unuia sau altuia dintre partizanii sau deportații aflați înaintea morții, să refaci, cu alte cuvinte, procesul spiritual, starea conștiinței sau biografia eroului. Ar fi o cale. Alta este a declarației vehemente, de la tribuna lumii. Temperament antiretoric și prompt în răspunsul liric, Nina Cassian știe că adevărata emoție e scurtă și mută. Pudoare? Discreție? Da, dar în principal, conștiința că, pe calea parafrazei documentelor, a limbajului direct de scrisoare intimă folosit de autorii lor, va declanșa durerea și respectul cititorilor față de combatanți ca și cum suferința acestora ar fi a lor. Adresîndu-se rudelor sau prietenilor, fără considerații solemne, de parcă nu s-ar fi gîndit la istorie, avînd convingerea că ideea pentru care pier nu mai trebuie proclamată, — ea vine de la sine, printre rînduri — luptătorii își iau rămas bun ca pentru o călătorie mai lungă, în vederea căreia trebuie să lase totul în ordine. Indemnurile tipice de luptă, de menținere a curajului, a demnității, se înșiră alături de altele banale, se amestecă cu reflecții și cerințe personale: „Nu-mi trimite haine. Pîine/ Pîine vreau și doctorii/... Toate sînt precum le știi/, Astăzi seamănă cu mîine.../ Conștiința nu uita / S-o păstrezi ca pe-o comoară / E atît de necesară/ In această vreme grea". Nicola Șopov, muncitor, se desprinde de viață cu imaginea familiei sale de mîine, confundată cu cel ce vor clădi lumea mai bună: „Așa vă vedeam pe cîmp, în pădurile fumurii/ Și în popor vă vedeam tot pe voi..." Nu regăsiți amintirea poeziei „De-a v-ați ascuns" a lui T. Arghezi în: „Ce să vă spun?/ Iertați-mă pentru toate/ Pentru clipele de neliniște, de singurătate.../ Altfel nu se putea,/ Așa... Sărută-i pe copii"? Umanitatea luptătorului, comportarea sa de om obișnuit, stînjenit poate în clipa marii încercări, se relevă în situații mai puțin observate de poeții noștri. Pentru Tanca, deportata în Germania hitleristă, moartea este îngrozitoare fiindcă, prematură, a alienat-o, a separat-o de ea însăși, împiedicînd-o să parcurgă normal ciclurile vieții, să-și încheie tinerețea, să ajungă la maturitate, să îmbătrînească. După refrenul villonesc: „Unde-i Tanca de-altădată?", constatarea absurdului împrejurării este cutremurătoare prin liniștea ei: „Mai trăiesc o săptămînă / Se prea poate! Ce ciudat! / N-am să știu cum sînt bătrînă... / N-am să-mbătrînesc, vreodat'/ Ce ciudat, ce ciudat!..." Petr Kiriacov știe că: „Pe mine nu au dreptul să mă omoare / N-am încă vîrsta". Bravura sa decurge din sentimentul propriei sale țării, fie și izolate („Deși puternic, înarmat, viclean, cumplit / Dușmanul s-a temut de mine... / Se tem de mine: atît c-au trebuit să calce-o lege"), dar și din seninătatea cu care contemplă viitorul iubitei ce urmează să-și trăiască viața proprie: „Rămîi în crînguri verzi, rămîi". Și cînd vorbește direct în numele martirilor, Nina Cassian rămîne ea însăși. Evocînd convoiul unor femei care, mergînd la moarte, sînt silite să treacă pe lîngă „Zece capete de bărbați / Pîn'la gît îngropați", atitudinea e bărbătească și feminină. Strigătul ei: „Nu țipați, nu țipați... / Nu vă temeți, ei nu s-au temut. / Cu capul mai stau în lumină, / Părul mai tremură-n vînt. / Nu țipați, încă v-aud", comprimă groaza în energia apelului și pare a aparține uneia din femeile ce compun coloana.

Vibrant în secret, îndărătul tonului familiar care nu e nici măcar sobru, sever, ci intim, de conversație blajină, — grupajul „Scrisorilor" este, cu excepția testamentului cam pompos al ziaristului Anton Popov („Lumea va străluci într-o zi / Ca o garoafă de aur") și a „Biografiei" (reportaj telegrafiat), rodul cel mai copt al călătoriei poetei.

Mihail Petroveanu

---

*) E.S.P.L.A. 1957

SURISUL HIROSHIMEI

(Fragmente)

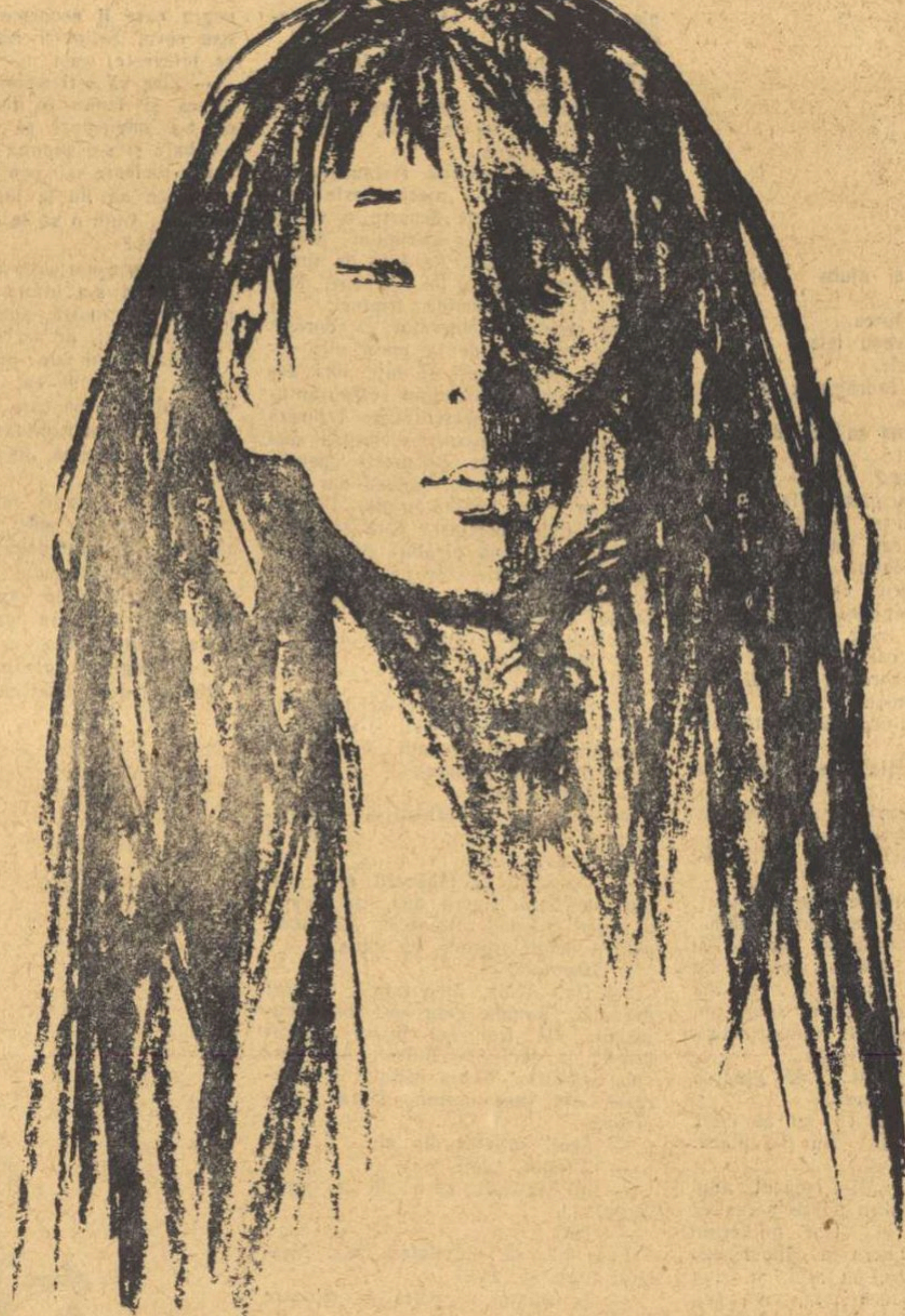

Intîlnire cu Hiroshima

Pămînt, pămînt tăcut.
Tăcută,
Cu pielea pîrjolită, cu statura goală.
Iertare, Hiroshima...
Iertare pentru fiecare pas
Ce-atinge-o rană, rupe-o cicatrice...
Iertare pentru fiece privire,
Ce — chiar de-i mîngîioasă — doare..
Iertare pentru fiece cuvînt
Ce tulbură văzduhu-n care-ți cauți
Copiii,
Noroadele de prunci pe veci pierduți..
Mormînt
Inexistent... Vînt... vînt... vînt... vînt...
Și glasul lor, acum încet sunînd,
Din zi în zi mai stins,
Numai în amintire...
O, cimitire
Inexistente... inexistente...
De vrei să plîngi, să nu poți strînge-n brațe
Măcar o urnă, un mormînt măcar...
Unde ți-s pruncii, Hiroshima? Poate
In oceanul
De-argint nepăsător...
Poate-n cavoul infinit
Al cerului...
Sau, poate, chiar pe-acest pămînt
Pe care-l calc...
Fiece pas ce-l fac, îl fac cu teamă...
Fiece palmă de pămînt
Ascunde-un catafalc...
Parc-a strigat pămîntul
Călcat de mine: — Mamă...
Oh, aripi dă-mi, văzduhule de smalț,
Să fiu ușor ca tine, să mă-nalț,
Să nu ating cu pasul nici o rană,
Să taie-aripa-mi cerul, îngerește...

...Dar, scăpărînd din miile-i de răni,
Se-apropie de mine Hiroshima,
Se-apropie și se înclină lin
Și-mi face semn:
Poftește, prietene,
Și vezi ce-a fost,
Ce e,
Și povestește...

Un glas

Lăsați-mă să plîng, căci a murit Speranța...
A fost asasinată în plină zi, acum...
Aduceți-mi din beznă cea mai cernită haină
Și-așterneți-mi pe față un văl imens, de fum!

A vrut să-mbrace pruncii, și iat-o: goală, mută,
Ucisă-n fața noastră sub reci dărîmături...
Un ocean mi-aduceți fierbînd, greu, de cucută,
Să-l beau, să-mi stingă sila mîhnitei mele guri!

O, mare! Imprumută-mi să-mbrac a tale zale
Și-naintînd cu ele, sclipind spre ucigași,
Să-i scuip cu milioane de valuri infernale,
Să-i îngenunchi în fața Speranței moarte, — lași!

. . . .

Tăcere. Marea tace. Tac zările. Nimic.
Și ucigașii-n taină, ca viermii grași, se zbat
Grăbiți să o ridice și s-o arunce-n dric.

Dar inima Speranței din mîini le-a și zburat!

Cuvîntul japonezului către asasini

Nu pot să fiu alături de tine,-n veci nu pot!
Mi-ar crește, dac-aș face-o, lungi ghiare, aspru bot,
Mi-ar crește colți de fiară prădalnică, mi-ar crește
La cele patru labe, apucătoare clește —
Și m-aș tîrî cu ele-n păduri, și aș pîndi
Ani după ani, și lună de lună, zi de zi...
Urlînd aș sta acolo, sub mutul corn de lună
Cu inima-mi ca iadul în care jalea sună
Și-n care, despletite, scrîșnesc tăcute furii
Ce propria lor carne și-o dau mîncare gurii...
Pîndind aș sta, ferindu-mi făptura-ntunecată
De soare și de lună, de apa ei curată...

Cu ochii mei de fiară lungi ani aș sta la pîndă
Și — în sfîrșit! — cînd falnic mi te-ai ivi în șea,
Lin m-aș tîrî spre tine, mi-aș face blana blîndă,
Și, surîzînd, la pieptu-ți căzînd, — te-aș sfîșia!

Visul mutilatului de război

Se leagănă odaia lunecînd...
Parc-ar avea picioare, odaia...
Desigur, are...
Nu le zărești..., dar să se mișt
Cum ar putea altfel?
Odăile-au picioare
Ce-l poartă ușurel...

Se leagănă odaia lunecînd
Spre rîpi de-oglinzi ce curg.
Rîpi de oglinzi,
Cu line rîuri care merg și ele
(Nu-i rîu să meargă fără de picioare...)
Rîpi de oglinzi ce curg, rîpi de oglinz
Cu line rîuri unde poți să prinzi
Argint, din care ies păuni cu ochii
De șerpi, de floare, de femei, cu roch
De pajiști roze-albastre, surîzînd
Ca marea...

— Treci acuma înotînd
In mare chiar...
„Și-n viață nu știam..."
— Cum?... nu știai să-noți?... Poți și prin geam

Surîsuri... șoapte... alge legănate...

Și trupul printre ele-ncet străbate...

„Dar mi-am lăsat picioarele-n război..."
— Picioarele? Dar altele ai, noi...
Incearcă...

Raze-i curg, tăcut, mănunchi,
Pe fruntea asudată, pe genunchi,
Și din genunchi ies trandafiri, cresc foi
Și-i înfloresc genunchii amîndoi
Și rîpile de-argint se-nflăcărează

— Vezi, nu credeai... înoată, nu-nțelegi?...

Rîpi, fluvii, șoapte...
„Picioarele-s întregi .. întregi... întregi..."
— Da, sînt întregi...

Dar, doamne, vin acuma către ele
Puști, rînduri-rînduri... Cu picioare grele,
Vin puștile spre el...
— Fugi! — Stai! — Fugi! — Stai!

Voci ce se-nfruntă: blînde, mînioase...

— Inoți lin printre puști...
Nu scoate-o vorbă!
Ești mîntuit...
Prin rîpi de-argint înoți,
O, fericire!
Picioarele-s întregi... întregi... întregi...

Și-n urmă, undele melodioase...

Zorile

Senină, dimineața... Acum, pornesc la drum
Cu spițele de soare, speranțele. Acum,
Foșnind își spală marea mătăsurile-albastre,
Din care țărmul smulge lungi broderii de astre...
Acuma, se deșteaptă orașul șuierînd:
— Te pomenești că-s oameni ce-n pat or mai fi stînd...
Hamalii unde-s? Ziua nu se năștea din noapte
Cînd ei porniră,-n cîrcă ducîndu-și cîte șapte
Poveri ca șapte turnuri de fier zăcînd pe fier...
Și unul, înainte, cînta zîmbind la cer...
Acum, din scoica roză a beznelor ies zorii...
In vuiet de metale, acuma muncitorii
Nasc fulgere, cascade, și strîng tăcut din dinți
Sub ploile de stele ce-i căruntesc, fierbinți.
Ca de-un galop, sonore, pavajele răsună.
Trec mamele cu pruncii-n spinare, împreună,
Și boncăne galenții de lemn, ducînd spre munci
Femeile grăbite cu somnoroșii prunci.
E dulce greutatea și mică ești, distanță,
Cînd știu că în spinare povara e speranță.
Speranțe se-ntretaie cu zorii prin oraș:
Speranțe fără margini, cu pasul uriaș,
Speranțe mici ce-ajută să te mai ții în viață,
Speranțe — iederi care în jurul tău se-agață,
In zori, iar către seară te părăsesc din nou.
Speranțele tăcute, speranțele — ecou,
Speranțele crescute cu pruncii,-o viață-ntreagă,
Tari rădăcini, speranțe care de viață leagă,
Speranțe zămislite de ochi de muribunzi,
Nespusele speranțe pe care le ascunzi...

Speranțe... Mutilatul, ieșind din vis, tresare
Și-i tot pe-o rogojină, și tot fără picioare.
Și-ar vrea în vis să-noate din nou și să viseze
Ce nici în zorii-aceștia nu i-au trimis: proteze.
Și plînsu-n gît îi suie, dar îl sugrumă: nu!
Și-l doare amintirea picioarelor acu...
Se vede întreg în luptă... război... în Filipine...
E el acel ce-aleargă?... și-aleargă pentru cine?...
Și-n urmă prăbușirea... spitalul... și apoi...
Unde e cel ce teafăr plecase la război?
De-atunci, în el se zbate un zumzet ca de muște,
Intunecate gînduri ce-așteaptă doar să muște
Și care și acuma greoi îi dau ocol...
Privește mutilatul, tăcut privește-n gol...
...Dar pe tavanul negru — minune! — crește-o pată
De soare cît o frunză de toamnă legănată,
O pată de lumină, ușoară ca un duh...
— E soare bun afară și-albastru în văzduh...
Și mutilatu-acuma privirile-și aține
Spre frunza-i de lumină, și parcă-i e mai bine...
I-anină un strop de soare, pe frunte, în sălaș...

Speranțe se-ntretaie cu zorii în oraș...
Acuma, ambulantul, bătrîn din cale afară,
Ce n-a mîncat nici dînsul și nici nepoții — aseară,
Și-orezul în bomboane-aurii l-a prefăcut, —
Și-mpinge căruciorul și iese la vîndut.
Pe biciclete-n goană, în gură cu o goarnă,
Trec slugile la treburi, revin și iar se-ntoarnă,
Ca niște îngeri negri căzuți, dar căutînd
In pulberea din zare Speranța tremurînd...
Departe, unde munții împăduriți și-arată
Spinarea sub lumina de toamnă argintată
In inima pădurii, acolo unde nu-i
Nici zi și nu-i nici noapte, și n-ai putea să spui
Dacă-i afară soare sau se întinde bezna,
Lumini fac tăietorii însîngerîndu-și glezna.
Le sîngerează talpa, un cer de bătături,
Le sîngerează pumnii pe iuțile securi.
Sub piele, omoplații lucesc ascuns ca niște
Securi, ce pot toți codrii pămîntului să-i miște.
Și dîrele de sînge-n pădure fac cărări
Și iată-acum și zorii vin după ei călări...
Cum ar putea în beznă tăind să-nainteze
De nu ar fi aceste lumini de-a pururi treze,
Ce scapără din sînge, din ochi, din dinții strînși
Din cremenea izbită de pumn, din ochii plînși,
Și care istovindu-și puterea, fac să-nvie
Din arborele negru cosit de fier, făclie,
Din noaptea izgonită — un răsărit trufaș?...

Speranțe se-ntretaie cu-nsîngerații pași...

In mare despicîndu-și cărare, bărci se-avîntă
Și fiecare barcă-i lăută care cîntă.
Și, muți, sau împletindu-și cîntarea cu a lor
Pescarii-și desfășoară năvodul lucitor
Ce-n gîndul lor se-ncarcă de-o pradă grea cum nu e
Și nu va fi vreodată sub soarele ce suie...
Că-s pînzele zdrențoase pe putredul catarg?
Le peticește cerul cu-albastrul lui în larg
Și poate că din marea ce sălbile își sună
In asfințit, sui-va un templu ud de lună
Din care-o să se-audă mîngîietor un glas:
„Ți-i greu năvodul astăzi... poți face un popas...
Vezi, sînt și zile-n viață ce trec fără de jale...
Te du la tine-acasă, bătrîn și frînt de șale,
Și-umflatele picioare întinde-le cît vrei
Și dacă simți că truda te ține în bordei,
Că tremuri din tot trupul cînd mîna pui pe plasă,
Și că ți-ar face bine de-ai sta o zi în casă
Și ai rămîne-alături de-ai tăi o zi, — rămîi
Cu toți copiii-n preajmă veghind la căpătîi...

. . . .

Se-nalță oceanul...

...Dar iată oceanul se înalță
Cu coasta lui lucind din milioane
De răni și amintiri, smulgînd marama
Cenușei — și se zguduie văzduhul
Clintindu-și cărămizile-i albastre,
Și, plăgile surpîndu-și, îi răspunde
Fratele Hiroshimei: Nagasaki
Cu golful lui cătușă-n loc de brîu,
Și sora-i, roabă și ea; Yokohama,
Shimonoseki iadul de furnale
Cu mii de coarne împungînd tăria,
Dragoni de-aprins metal ce-și undulează
Solzi de pucioasă, de venin și fier...
Și hohotește marea cea mai mare
Din cîte sînt, înaltă pîn-la cer,
Marea Sudorii,-amară și sărată,
Mereu crescînd din rîuri milioane;
Din vadu-atîtor chinuite frunți:
De mineri ce-și scuipă la Jawata
Plămînii; de țărani, stînd îngropați
Ca niște zei ai foamei, pîn-la brîu
In tristele plantații de orez;
De sclavii japonezi din Okinawa,
De palii oameni-cai ce trag la rikșe
Pe ocupanții-n perne răsturnați...
Și oceanul, nechezînd, se-nalță
Cu furie, spre cer zvîrlindu-și șaua.
Și oceanul scînteie de zale,
De zale și de trîmbiți înspumate,
De gurile-i turbate, infernale —

. . . .

Și iată-acum pe asasini se-abate!

Se-abate oceanul pe-asasini,
Strigînd spre rîurile de desculți,
Spre cei nevinovați, tăcuți și mulți:
— Luați-mi armele, izbiți în ei!
Intreaga mea otravă, tot veninul,
Turbarea mea luați-o din adîncuri,
Amarul meu, veninul meu perfid,
Prăpăstiile-mi negre-ale mîniei!
Priviți-mă! Arterele-mi deschid,
Să curgă tot veninu-mi, să-i înece!...
Și urlă oceanul înspumat:
— Să plece ucigașii!

Și-și zvîrle-n hohot armele la mal!...

Eugen Jebeleanu

Ilustrații de Florica Cordescu

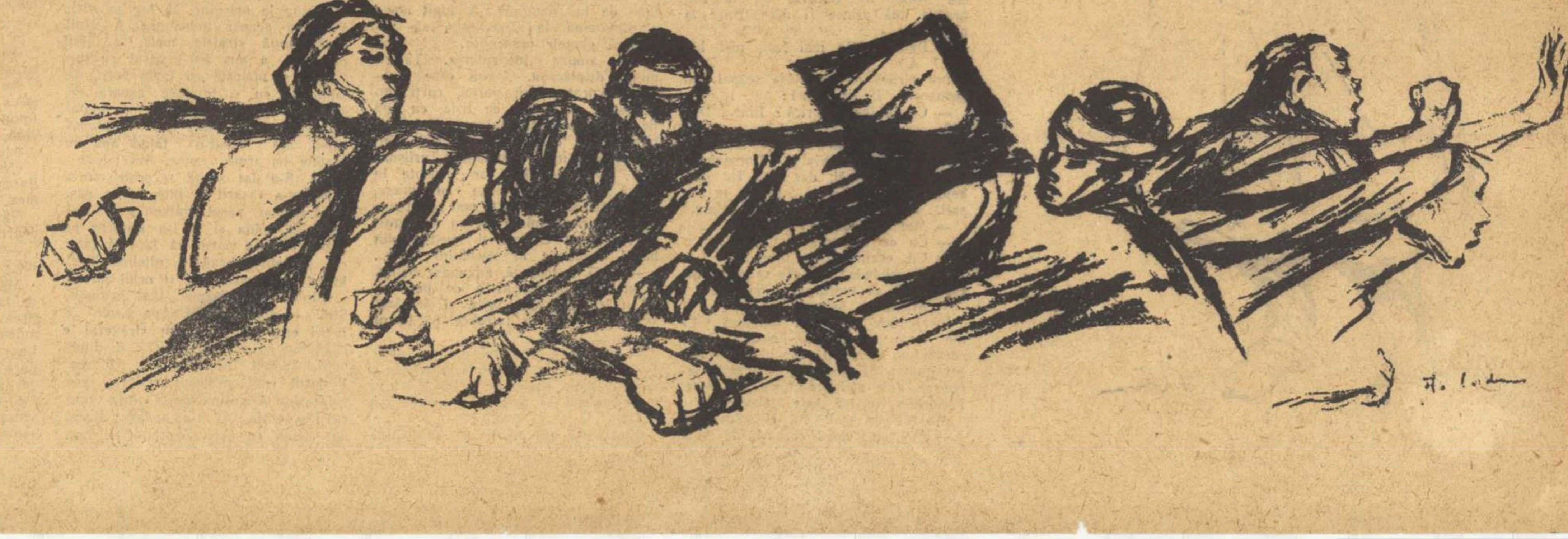

RĂDĂCINILE

CAP. XII

URUMA

Filipache căscă. Ii trosniră fălcile. Işi puse ochelarii şi se uită la ceasul cu cuc din perete. Imi spuse:

— Nici şase!... Nu m-am săturat de somn. M-aş mai culca un pic, vericule.

— O să dormi la noapte.

— La noapte o să-i trag iar un pui de chef. Tu ce vrei să faci?

— M-aş duce în oraş. Am ceva treburi.

— Mîncăm devreme. La nouă. Dacă-ntîrzii, se supără mamaca. Ii vine greu să-ntindă masa de două ori.

— N-o să fie nevoie.

In poartă, codana negricioasă mă ajunse din urmă. Ca o sălbăticiune de pădure venise. Nici nu-i auzisem paşii.

— Ai văzut? L-am pus pe Ciul în lanţ, să nu te muşte.

— Mulţumesc, Despa, eşti foarte drăguţă.

— Iar începi? Dacă mai îmi spui o dată aşa, te drăcui de te trec Dunărea...

— Aş! Cum o să mă drăcui! O fetiţă ca tine... Frumoasă coz. Cuminte...

Se supără. Ochii îi scinteiară năprasnic.

— Fetiţă? Am crescut. Nu mai sînt fetiţă...

Ii spusei, ca s-o potolesc:

— Da. Ai crescut. Eşti o adevărată domnişoară...

— Crezi într-adevăr?

— Cred...

— Ştiu nu numai să drăcui. Ştiu să şi ocărăsc... Am învăţat de la mama. Ce-i mai drăcuie pe alde frate-meu... Ce-l mai ocărăşte pe tata...

— Vai! O doamnă, înţeleg... Dar o domnişoară, dacă drăcuie şi ocărăşte... Nu îmi îngădui să sfîrşesc fraza. Se repezi şi mă împunse cu pieptul. Ii simţii sînii încă mici şi tari ca merele creţeşti. Făcui un pas îndărăt şi mă sprijinii de stîlpul porţii.

— Era cît p-aci să mă dobori...

Băgă de seamă că m-a tulburat. Rîse scurt şi-mi arătă dinţii mici şi albi ca de căpriţă. Işi reteză brusc rîsul şi se încruntă:

— Ce li se întîmplă fetelor care drăcuie şi ocărăsc? Spune-mi...

— Le miroase gura urît.

Rămase o clipă pe gînduri.

— De unde ştii? Te-ai sărutat cu fete?

— Nu. N-am sărutat încă nici o fată. I-am auzit şi eu pe alţii vorbind...

— Minţi...

— Nu mint, Despa...

Mă învălui tot în priviri şi îşi strîmbă gura a silă:

— La urma urmelor, s-ar putea să spui drept. Cine să se uite la un gălbejit ca tine... Şi... şi... după ce că eşti gălbejit, de parcă ai fi trăit fără să dai ochi cu soarele, văd că mai eşti şi şontorog... Abia tragi piciorul după tine...

Se auzi de undeva, din ogradă, un glas:

— Despa!... Nu ţi-e ruşine?

Se întoarse şi răspunse:

— De ce să-mi fie ruşine, mamă? De ce să-mi fie ruşine? Ce? N-am spus adevărat? Am spus adevărat... E urît... E gălbejit... E şontorog... Are ochi verzi ca gînsacul. Cum poate să vadă cu ei? Gînsacul...

Le lăsai să se ciorovăiască departe de urechile mele. Plecai şi-mi grăbii paşii. Cu cît mergeam mai repede, cu atît şchiopătam mai rău şi atrăgeam atenţia asupra mea. Oamenii cu care mă întîlnii nu se prea uitau la faţa mea. Se uitau la picioarele mele. Unii rîdeau. Alţii mă compătimeau. O femeie bucălată, mîndră de picioarele ei groase, după ce trecu de mine, îi spuse bărbatului care o ţinea de braţ:

— Săracul!...

Bărbatul îi răspunse repezit:

— Ce sărac? Trebuia să se înece... Ori să se spînzure... Cînd sînt atîţia oameni sănătoşi pe lume, de ce să mai facă şi betegii umbră pămîntului?...

Imi veni să mă opresc, să adun pietre de pe jos şi să i le arunc în cap. Il iertai.

Ca să ocolesc birtul unchiului Tone şi să nu-i mai dau prilej să mă vadă prin fereastră şi să-şi facă iarăşi inimă rea, am luat-o pe o stradă lăturalnică. Vai mie! In poarta casei lor am dat peste domnişoarele Vurtejeanu... Imbătrîniseră... Şi nici una din ele nu se măritase. Mă gîndii la găleata de sub patul îngust, din săliţa strîmtă în care dormisem cu ani în urmă, un timp. Mi se făcu greaţă. Le salutai. Imi răspunseră mirate. După ce mă mai depărtai, o auzii pe una din ele, pe Fify:

— Fetelor... E ăla şchiopul, care a fost slugă la noi...

— Ce găligan... Inalt ca o prăjină...

Pe Zoie o găsii în curte. Aşternuse un ţol vechi la umbra dudului. Se odihnea întinsă pe şold. O fetiţă cîrnă, cu părul cîrlionţat, se juca pe lîngă ea cu o păpuşă cheală, din pîntecul căreia ieşeau scame. Se ridică, îşi potrivi fusta galbenă şi-mi întinse mîna. I-o sărutai. Roşi.

— Tu... Nu trebuie...

— Eşti măritată...

— Da... Da... Sînt măritată... Ai venit... Tu... Credeam că n-ai să vii... C-oi fi uitat...

— N-am uitat...

— Stai... Stai... S-aduc nişte scaune.

A adus din casă două scaune de lemn, fără speteze.

— Scaunele... De pe cînd ţineam şi noi birt.

Mîncasem odată, de mult, cu tata, în birtul lor, iahnie de cartofi, de post, — era într-o vineri — stropită cu mult ardei roşu, pisat. Imi amintii totul. Ploua. Şi eram ud şi-mi era frig... Imi plăcuse iahnia. Mirosul năvăli prin ani şi-mi gîdilă nările... Ne aşezarăm. Muierea tînără, cu ochi verzi şi cu burta la gură, zise:

— De cînd nu te-am văzut!... De cînd nu te-am văzut, Darie... Eram copilandri... Parc-ar fi trecut o mie de ani de atunci... O mie de ani...

Toanta!... Sta gata să plîngă. Parcă mai era ceva de plîns!... Nu mai era nimic. Anii trecuseră. Nu aveam cum să-i aducem îndărăt şi să-i mai trăim, încă o dată, altfel.

— Intr-adevăr! Parc-ar fi trecut o mie de ani de atunci... Uneori timpul trece greu...

— Tu... spune-mi pe unde-ai fost... Tu, spune-mi ce-ai văzut... Dar... Stai... Stai... Am uitat... S-aduc dulceaţă...

S-a repezit în odaie şi s-a întors cu două farfurioare cu dulceaţă de piersici şi cu două pahare cu apă...

— Şi mie... Şi mie... a scîncit fetiţa.

Zoie i-a dat farfurioara ei cu dulceaţă şi-a potolit-o.

— Povesteşte-mi...

I-am povestit cum îmi petrecusem o vară într-un sat tătărăsc din Dobrogea. Cum îngrijeam de caii unui tătar... Cum mă duceam cu el la păscut, pe cîmp... Cum mă hrăneam cu lapte de iapă şi cu carne friptă de berbec...

— Dar cum ai ajuns acolo, la tătari?

— Căutam de lucru.

— Şi tătarii aveau fete?

— Aveau. Destule.

— Şi nu te-ai îndrăgostit de nici una?

— Ba da. De una cu ochi de iarbă, ca ai tăi.

— Cum o chema?

— Uruma... Era gălbuie la chip şi purta şalvari roşii şi feregea... Şi-mi propunea să mă fac tătar, să rămîn acolo pentru totdeauna... Să creştem cai şi să ne făurim casă la marginea satului. Imi făgăduia că dacă mă fac tătar şi mă însor cu ea o să ţină casa curată ca ghiocul şi că o să-mi nască în fiecare an un tătăruş...

— Dar n-ai rămas...

— Cum vezi, n-am rămas. Uneori îmi pare rău...

— Şi... Uruma ştia ce e dragostea?

— Ştia...

— Tu... Tu... Darie... Aş vrea să ştiu şi eu ce e dragostea...

— Nu ştii? Ştii... doar eşti măritată...

— Nu ştiu... Pandele vine, mănîncă, se culcă. Se suie pe mine. Gîfîie... Pe urmă îmi întoarce spatele şi adoarme. Şi cum adoarme sforăie... Eu rămîn trează, tu, şi tristă... Şi mă gîndesc... Mă gîndesc... Tu, spune-mi, tu, asta e dragostea? Numai asta?

— Uneori e numai asta...

— Tu... Tu... Vezi... Mă gîndesc aşa... Mai bine aş muri...

— Ascultă, Zoie... Tu nu ai iubit niciodată pe nimeni? Nu ţi-a plăcut nimeni?

— Ba da, tu... Mi-a plăcut unul Sabu. Cînd îl vedeam mi se părea că mă topesc după el... Dar nu eram încă de măritat. Lucra la căile ferate. Venea uneori seara, cu alţii, şi lua masa la noi... Ţinea tata, cum ştii, birt... Imi făceam de lucru la tejghea şi-l priveam. Aş fi vrut să nu mai plece. Să mă uit, să mă tot uit la el... Mă apuca tata de coade, mă trăgea şi mă trimitea să mă culc...

— Şi mai tîrziu, cînd ai ajuns fată de măritat, de ce nu l-ai luat pe acela, pe Sabu?

— Murise. L-au împuşcat la gară. Atunci. După război, tu, cînd făcuseră grevă. Pe mulţi i-au împuşcat atunci... Stam în pragul birtului. Auzeam cum trag în ei, cum îi împuşcă, tu... Plîngeam după Sabu... «De ce plîngi?» m-a întrebat tata. «Mă doare un dinte» i-am răspuns. «Care?» «Asta». I-am arătat, tu, un dinte, la întîmplare. Mi l-a scos, tu, cu cleştele... Apoi am plîns cît am vrut, tu... Spuneam că mă doare locul din care mi-a scos dintele.

Soarele căzuse peste acoperişuri spre asfinţit. Umbrele duzilor se lungiseră. Fetiţa se făcuse ghem cu cheala-i păpuşe în braţe şi adormise.

Atrase de dulceaţa ce-i rămăsese spoită pe obraji, o bizîiau muşte cu aripi străvezii, albastre.

— Uite-l şi pe Pandele...

Veni un omuleţ cu mustaţă neagră, cu faţa vînătă-stafidie şi cu ochii mici şi negri ca nişte măsline. Purta haine cenuşii, de doc, şi pălărie tare, de paie. Zoie mă prezentă. Omuleţul îmi strînse mîna, se aşeză turceşte pe ţol, îşi luă fetiţa adormită în braţe, îi sărută creştetul, o puse la loc şi-i porunci femeii:

— Dă-mi un rachiu!

Zoie se ridică şi plecă să-i împlinească porunca. Omuleţul se uită după ea cum mergea greu şi cu grijă din cauza pîntecului mare care-i tăia răsuflarea. Imi spuse:

— E cam tofoloagă, nevestica mea... Şi niţeluş cam zăpăcită... Rămîne uneori cu ochii rătăciţi ore întregi... Visează cai verzi pe pereţi... O cunoşti de mult?

— N-am văzut-o de cînd era mică, dinainte de război...

Clătină din cap:

— Are casă, are masă, are ce-mbrăca, o are şi pe soacră-mea care-i ajută la gospodărie... Copii îi fac, unul pe an... Nu-nţeleg ce-i lipseşte... Tînjeşte... Nu ştiu după ce tînjeşte, domnule... Mă scoate din sărite cu aiurelile ei... N-am avut parte de nevastă...

Zoie îi aduse un pahar burticos plin cu rachiu. Il dete peste cap.

— Mai adu-mi unul.

După ce-l bău şi pe al doilea ordonă:

— Masa...

Mă despărţii de ei. Se înserase. Către apus era roşcat cerul. Deasupra albastru-fumuriu... Auzii în urmă ţipete.

— Au! Au! Nu mă bate, Pandele... Nu mă bate... Că lepăd... Auuu...

— Dar de ce să nu te bat?

— Auuu!...

Ajunsei la capătul străduţei. Aproape că mă lovii nas în nas cu Dobrică Tunsu... Mai-mai să nu-l cunosc. Inalt, ars de soare, lat în umeri. Devenise un vîşpan de om! Era îmbrăcat ca un negustor. Cravată în dungi la gît, pantofi galbeni, cu şireturi şi bombaţi la vîrf, cum era moda. Se bucură. Işi desfăcu braţele, mă prinse şi mă strînse la piept.

— Darie... Ce mai faci, măi băiete? A?

Imi pîrîiră oasele. Abia scăpai din strînsoare. Ii răspunsei:

— Ce să fac, Dobrică? Bine... Dar tu?

— Uită-mi-te în faţă şi întreabă-mă de viaţă... Slavă Domnului... Măi băiatule, măi, dar tu... Tot gălbejit... Tot golaş... şi... să nu te superi... mai şchiop decît te ştiam...

— Mai şchiop...

— Cu ce treburi?

— Un examen... la liceu...

— Neghiobule!... Te-apuci de carte... O să mori pe rogojină...

— Şi tu pe saltea...

Incepurăm să rîdem amîndoi... El din toată inima, ca omul sănătos, căruia i-au mers toate din plin... Eu, din gît numai. Mi se părea c-o aud mereu pe Zoie strigînd: „Nu mă bate, Pandele... Nu mă bate... Că lepăd"...

Mă luă de braţ. Mă tîrî după el.

— Mai sînt două ceasuri pînă îmi pleacă trenul. Hai să mîncăm la Sotir.

— E scump, îi spusei. Acolo se duc numai domnii.

— Dispun, îmi răspunse Dobrică Tunsu. Dispun şi te invit.

— Dacă dispui...

Intrarăm în grădina restaurantului şi luarăm loc la o masă. Peste oraş veni de undeva, de departe, o adiere de vînt. Vîrfurile salcîmilor dintre ziduri se clătinară. Pe faţa de masă albă căzură cîteva foi galbene. Dobrică Tunsu comandă fripturi. Ii atrase atenţia chelnerului că doreşte să nu lipsească de la masă nici salata de ardei graşi şi iuţi, nici bateria la gheaţă. Grădina restaurantului era plină de orăşeni care veniseră cu familiile să asculte orchestra special adusă de la Bucureşti „pentru onor clientelă" cum spunea un afiş lipit pe geam, spre stradă. Printre mese, doi băieţaşi care semănau între ei ca două picături de apă — probabil gemeni — se jucau alungîndu-se şi strigînd: „prinde-mă, prinde-mă, dacă poţi..."

— După cîte văd, te-ai ajuns!...

— M-am ajuns, Darie...

— Cum ai făcut?

— Semplu!... După ce-ai plecat tu din oraş, n-a trecut mult şi-a început războiul. Au venit nemţii. Au ars o parte din strada mare...

— Am văzut...

— Am învăţat tăbăcăria şi cojocăria.

— Şi asta ştiu...

— Cojocarii şi tăbăcarii s-au umplut de bani. Lucra aici, cu nemţii, unul Stănică Paleacu. Comanda pentru nemţi cojoace, cu miile...

— Deputatul?

— Da. Acela. Deputatul... E dat dracului. S-aude c-au să-l facă ministru... De trei ani m-am stabilit băiete, la ţară, la Balaci. Am deschis cojocărie. Mi-am instalat şi tăbăcărie. Am şase ucenici, Darie... Lucrează...

— Scoţi sufletul din ei.

— D-apoi cum?

— Ai învăţat ceva de la jupîn Moţatu!...

— Tot.

Face haz de naivitatea mea. Mestecа. Inghiţea. Bea.

— Totdeauna ai poftă de mîncare ca astă seară?

— De ce n-aş avea? Sînt sănătos tun. La Balaci aerul e tare. Am casă la marginea satului.

— Nouă?

— Nouă. Mi-a dat-o de zestre socrul, odată cu pogoanele.

— Te-ai şi însurat...

— Am şi copii.

— Mulţi?

— Numai doi...

— Mai ştii ceva de Gogu Şoric?... Acela care m-a bătut cînd m-am angajat ucenic la jupîn Moţatu... Ai dat şi tu în mine atunci...

— Am dat în tine? Oi fi dat. Am uitat... Intrebai de Gogu Şoric... A murit, Darie. L-a înjunghiat, într-o seară, la un bal, Benţe Cotelici...

— Iţi struneşti bine ucenicii, Tunsule?

— Ca jupîn Moţatu.

— Te pomeneşti că-i şi baţi...

— Dacă nu-i mai atingi din cînd în cînd, ucenicul îşi pierde vremea degeaba. Nu prinde meseria... Pe ucenicii mei îi duc şi la cîmp la muncă... Am mult pămînt. Mai mult de zece hectare... Şi cumpăr, băiete, cumpăr mereu. Toţi banii pe care-i cîştig îi bag în pămînt...

— Pe la voi, sătenii îşi vînd pămîntul?

— Sărăcanii... N-au cu ce-l munci. Sînt înglodaţi pînă în gît în datorii. Vînd pămîntul şi scapă de angarale... Rămîn cu sărăcia...

— Poate dai şi bani cu dobîndă, Tunsule...

— Dau. E bună dobînda. Ban nemuncit.

Orchestra cînta romanţe. Nevestele negustorilor rămăseseră pierdute în gînduri... Dobrică Tunsu s-a uitat la ceas, a făcut plata şi-a plecat spre gară.

— Chiar dacă nu mă grăbesc ajung la timp... Să ne vedem cu bine.

— Cu bine, Tunsule.

Ah! Dacă aş fi izbutit şi eu să fiu atît de cumpănit în tot ce gîndeam, în tot ce făptuiam, ca Dobrică Tunsu!... Eram un zgîrie-brînză, un neisprăvit. Imi ardeau tălpile. Nu izbuteam să prind nicăieri rădăcini. Visam şi eu, ca şi toanta de Zoie, cai verzi pe pereţi...

Ameţit de neaşteptata întîlnire şi poate şi de vinul pe care îl băusem tot ciocnind cu Tunsu şi urîndu-i şi mai mult noroc, nu-mi veni pofta de somn. Mă pierdui pe uliţi de mahala, fără felinare... Aşa era... Visam cai verzi pe pereţi şi-mi plăceau caii adevăraţi. In vara pe care o trăisem în Dobrogea, dacă aş fi vrut, aş fi găsit de lucru la bogătanii romîni, ale căror gospodării le stricase tăvălugul războiului, sau la bulgari, ca paznic de cornute. Fugisem şi de unii, fugisem şi de alţii. Ţinînd malul mării, mă pomenisem înserînd la Sorg, printre tătari. Primarul Selim, după ce se uitase prin hîrtiile mele ca mîţa în calendar, ca să-şi dea seama cu ce fel de vîntură pulbere are de a face, mă întrebase dacă nu aş dori să rămîn la caii lui, să-i îngrijesc. Nu avea prea mulţi, numai douăzeci şi trei, mai mult iepe, başca vreo cincisprezece mînji...

— Am avut slugă un păcătos de turc de la Mangalia. A fugit acum o săptămînă la Constanţa, să văxuiască ghetele orăşenilor.

Mă amuza întîmplarea. Tătarii nu-mi displăceau. Aveau case răcoroase, curate, fără purici, curţi împrejmuite cu ziduri de tizic, cu viţă de vie şi salcîmi umbroşi. Mai dormisem prin case tătăreşti. Mai mîncasem la mese tătăreşti. Turtişoarele plămădite fără sare, coapte în spuză, pe vatră şi unse cu miere, erau gustoase... Mult mai gustoase decît felуritele mîncăruri cu sos gras, în care mai cădeau şi muşte, din birtul economic al unchiului Tone...

— Pînă la toamnă, adăugase Selim. Atunci pleacă sezoniştii de pe malul mării cu bacşişurile şi farafasticurile lor şi se întoarce păcătosul de turc...

— Şi leafă? Cîtă îmi dai pe lună?

— Treizeci de lei bătuţi pe muche...

— E puţin, domnule Selim...

— Treizeci şi doi... Fie treizeci şi doi...

Tătăroaica mă privise pe sub vălul negru care îi acoperea faţa. Bolborosise ceva. Selim îi răspunsese rîzînd pe tătăreşte, apoi mă lămurise:

— Zice că eşti şchiop... I-am amintit că şi Timur a fost şchiop. Asta nu l-a împiedicat să colinde lumea, s-o bată şi s-o supună cu sabia... Are calul picioare şi pentru tine... Şi mai zice să nu te legi de fată, de Uruma... Cum o să te legi tu de fata stăpînului?

Pe Uruma am cunoscut-o în aceeaşi seară, cînd s-a întors cu caii de la tabun. Era înaltă, subţire ca trestia, cu ochi verzi, de iarbă.

Numai ochii am putut să-i văd atunci. Purta şi ea, faţa acoperită, după obiceiul pe care unii tătari dobrogeni îl împrumutaseră mai de mult, în vechime, de la foştii lor stăpîni, turcii.

— Mîine, în zori, mi-a spus Selim, pleci cu Uruma să-ţi arate unde e tabunul. Acum adăpaţi caii...

In curtea tătarului se afla o fîntînă cu roată. De capătul frînghiei de cînepă spînzura, gol, burduful de piele. Fîntîna era, ca toate fîntînile dobrogene, grozav de adîncă. Jgheabul de adăpat caii, de lîngă fîntînă, era lung şi larg, un jgheab de piatră scos din pămîntul pietros, de lîngă mare, unde a fost în alt mileniu cetate grecească.

Să scoţi apă cu burduful pentru a astîmpăra aprigă sete a aproape patruzeci de cai, nu era uşor. Dar nici prea greu nu mi s-a părut. Eu învîrteam la roată, încordat, îmi trosnea spinarea, fruntea mi se umplea de sudoare, aduceam din adînc, la buduroi, burduful plin. Uruma îl prindea şi-l răsturna în jgheab.

Cînd caii s-au săturat de băut, s-au tras în arie. Am ridicat ochii şi-am văzut cerul spuzit de stele... Dincolo de marginea satului foşnea ca o vastă pădure marea.

M-am culcat sub un şopron acoperit cu scaieţi, pe nişte piei de oaie. In zori m-am trezit tras de picior.

— Hei! Lenk...

Am înţeles că eu eram Lenk... Aşa binevoise să mă boteze Uruma... adică Şchiopul.

Am încălecat fiecare pe cîte un cal, pe deşelate. Caii nu aveau căpestre. Meşteşugul era să te ţii bine de coamă şi să-i îndemni la mers cu călcîiele goale.

Tabunul se mărginea într-o parte cu marea. Era un cîmp aspru, neted, acoperit cu iarbă măruntă şi cu mărăcini. Uruma a plecat fără să-mi spună o vorbă. M-am dezbrăcat în singurătatea cîmpului şi a ţărmului şi m-am întins, gol, pe nisipul fierbinte. Prin largul mării treceau, venind din larga lume ori plecînd către larga lume, vapoare. Lăsau dîre de fum negru în urma vapoarele. Vîntul uşor le destrăma şi le risipea. Caii aproape sălbatici se resfirau pe tabun, păşteau, mînjii se mai şi jucau muşcîndu-se unii pe alţii cu dinţii... Mi se odihnea trupul. Soarele mă pătrundea, mă umplea de lumină şi de putere. Dacă nu mai eram în stare să-i rabd arşiţa mă azvîrleam în mare, înotam pînă osteneam.

De ce îmi plăceau caii? De ce îmi plăcea apa?...

Pe cal eram om întreg, mai îndemînatic şi mai ager poate decît alţii. Tot aşa şi în apă. Sfiala, stînjenirea, îmi pierea. Mişcările îmi erau sprintene, vioaie. Imi pierea şi tristeţea. Mă cotropea bucuria vieţii şi toată făptura mea cînta ca o vioară vrăjită. Pe cînd înotam în picioare şi îmi dădeam la o parte părul ciufulit care îmi căzuse pe ochi, am zărit-o venind călare pe Uruma. Soarele era drept la amiază. Am înţeles că-mi aducea hrana. Prea aproape era de ţărm ca să mai am timp să ajung la margine, să fug pe nisip şi să-mi acopăr goliciunea. A venit pînă lîngă straiele mele, a sărit pe nisip, a pus jos coşul cu turtişoare şi ulciorul cu lapte acru, de iapă, şi cu o lovitură uşoară pe gît a alungat calul. Am înotat mai în larg un timp apoi, întorcînd capul, am văzut-o tăind apa cu braţele în urma mea. Am luat-o pieziş. S-a dat afund şi peste cîteva clipe mi-a răsărit în faţă la un pas. Şi-a adunat părul galben ca aurul vechi cu mîna şi şi l-a aruncat pe spate. Mi s-a părut că faţa ei lată, cu pomeţii obrajilor niţeluş ieşiţi înainte, cu nasul mic şi ochii pieziţi, e plină de un farmec fără seamăn. Sînii — două gutui. Apa verde a mării era străvezie cum străveziu e văzduhul în ceasul dintîi al dimineţii. Trupul întreg gălbui îi era. Pîntecul supt, mijlocul subţire, mici şoldurile. A întins mîna, m-a apucat de ceafă şi m-a apăsat. M-am dat afund cu ochii deschişi şi am văzut-o pogorînd în adînc după mine ca o lungă şi ciudată vietate de apă. Eram goi, cum goi vor fi fost oamenii la începutul leaturilor. A lunecat pe lîngă mine, mi-a dat un bobîrnac peste nas şi a ţîşnit ca fulgerul în sus... Am găsit-o la suprafaţă făcînd pluta. Mi-a strigat:

— Lenk, eşti grozav de urît... Ai nasul lung... Ce-ţi trebuie un nas atît de lung...?

Şi a chicotit. I-am răspuns:

— Sînt cîrn...

— Nu, mi-a spus Uruma, din nasul tău se pot face cinci nasuri de tătar...

Nu am mai contrazis-o... M-am îndreptat spre ţărm şi fără să mai aştept să mă usuc, m-am îmbrăcat. A venit şi Uruma. M-am depărtat şi-am urcat măruntă ridicătură care despărţea marea de cîmp. Caii, osteniţi de arşiţa amiezii, se adunaseră în stoluri, se apărau cu cozile şi cu boturile de muşte.

Pe Uruma am găsit-o întinsă pe nisip. Işi pusese şalvarii roşii şi pieptul şi-l acoperise cu un văl subţire de borangic.

— Să mîncăm, Lenk... Ţie nu ţi-e foame? După ce înot, totdeauna mi se face foame...

Turtişoarele erau dulci. Laptele acru, din ulciorul pe care Uruma îl îngropase pe jumătate în nisip, lîngă ţărm, să-l ajungă şi să-l învăluie talazurile, era rece. Tăia şi potolea setea.

— De unde ai venit tu, Lenk?

I-am arătat zarea depărtată.

— Cred, Lenk, că pe tine te-a adus la Sorg marea.

— Da, m-a adus marea, dar nu sînt un om al mării. Sînt om de cîmp.

— Am văzut că ştii să umbli cu caii...

— Dar aici m-a adus marea...

I-am povestit cum colindasem cîteva luni, pe jos, Italia şi cum dintr-un alb port sicilian mă adusese pînă la Constanţa un vas petrolier...

— Şi cu ce te-ai îndeletnicit pe vas?

— Am spălat vesela. Am mai spălat şi puntea. I-am pregătit cafea — pe cărbuni, ca la Istambul — căpitanului Melcu...

— Lenk...

— Da...

— Vino mai aproape...

Am tăcut. Un val mai înalt s-a spart de ţărm, s-a prelins pînă lîngă noi şi ne-a răcorit tălpile. I-am spus:

— Au să ne vadă caii...

— Au să ne vadă... Dar nu au să ne pîrască taţii... N-au grai omenesc... Numai oamenii au grai. De aceea şi sînt ticăloşi.

— Nu toţi, Uruma.

— Da... Poate.

— Uruma...

— Da...

— Cine te-a învăţat dragostea? Turcul?

— Nu. Memet era nespălat. Altcineva... Dar tu... Nu mă întreba. Imi frigi inima dacă mă mai întrebi...

— N-am să te mai întreb nimic. Niciodată.

M-am lipit de Uruma.

— Nu ţi-e teamă că ai să aduci pe lume un tătăruş?

— Nu... Nu te gîndi... Ştiu eu... N-o să rămîn de ruşine...

Am păscut pe tabun şi am adăpat herghelia lui Selim din Sorg pînă cînd s-a pogorît asupra Dobrogii toamna, cu vînturile ei aprige şi cu ploile ei năprasnice. Atunci ţărmul a rămas pustiu. Pustiu şi gol. Turcul văxuitor s-a întors de la Constanţa şi Selim din Sorg şi-a reprimit cu bucurie vechea slugă.

— Acum, Lenk, poţi să te duci de unde ai venit. Memet se mulţumeşte, pe iarnă, cu un sfert din leafa pe care ai cerut-o tu.

Am încheiat cinstit socotelile. Uruma mi-a spus:

— Poate la vară te reîntorci, Lenk.

— Poate...

Am plecat prin vijelie şi ploaie tîrînd greu, după mine, piciorul.

Nu mă mai întorsesem în Dobrogea... Mă apucasem de... carte... Prin întunericul unei uliţi copleşită de salcîmi, hoinăream, bătut şi chinuit de gînduri prin Ruşii de Vede.

«Nu da, Pandele... Nu mă bate, Pandele... Că lepăd...» Pandele dormea. Zoie... cu caii ei verzi pe pereţi.

Năzării, în umbră, pe bancă, la o poartă, două fete. Una mă strigă:

— Gaie! Ei! Gaie... Incotro te duci, mă?...

Mă pufni rîsul. Doctorul Ganciu, de la Omida, ca să nu se ostenească prea mult cînd mă striga şi mă trimitea să-i aduc o gingirlie de la ţaţa Lenca, îmi scurtase numele la o singură literă, îmi spusese I... Diplomatul mă botezase Scaurus... Unii, Dinţosu îmi spuseseră... Doamna Cîrlan îmi spusese, nu înţelesesem niciodată pentru ce, Cioacă. La Turnu, Vasilica nu mă scosese din Gicu... Uruma îmi spusese Lenk, fără să se gîndească măcar că m-ar putea jigni... Despa, cum mă văzuse, îmi dăduse numele de Gălbejitul... Acum, drăcoaicele al căror chip în lumina albăstrie a lunii pline care cădelniţa peste oraş nici nu-l desluşisem, necum să-l văd ca lumea, mă strigaseră Gaie...

— Nu sînt Gaie, îi răspunsei. Sînt frate-său...

— Zexe!... spuse cealaltă. Gaie n-are nici un frate...

— Ba are...

Mă dusei spre ele şi, înclinîndu-mă adînc, le salutai.

— Ia te uită la el! Ce spui, Marghioalo, de caraghiosul ăsta? Ne crede contese...

Marghioala se răsti la mine:

— Indreaptă-te şi stai între noi, Puiule... Intr-adevăr, nu e Gaie, Bibino, e Puiu...

— Aş! Taci, ghia... Nu e Puiu... E frate-său Mogîlea...

— Nu vă mai certaţi, le spusei. Sînt cine vreţi voi să fiu...

— Atunci e bine.

Se zgîiră un timp la mine.

— E chel, tu, spuse Marghioala.

Bibina întinse mîna şi-mi pipăi capul.

— Nu, tu, nu e chel. E tuns chilug.

— Il luăm între noi? întrebă Marghioala.

— Să-l luăm, îi răspunse Bibina.

Imi făcură loc între ele. Mă aşezai. Banca de lemn era scurtă. Furăm nevoiţi să ne înghesuim. Intîi mă luă de gît Marghioala. Pe urmă mă luă de gît şi Bibina. Mă cuprinse un val de căldură. Mă simţii bine. Oboseala pe care o purtam de cîteva zile în trup pieri. Le întrebai:

— Dar cum de sînteţi singure? V-au părăsit amurezii?

— Ne-au părăsit, spuse Marghioala. Au zis că...

— Taci, tu, o întrerupse Bibina, nu-i spune secretele noastre...

Marghioala mă întrebă:

— Tu, Puiule, eşti ruşan? Nu te-am văzut pînă acum.

— Sînt de la Omida...

Bibina pufni în rîs.

— Hoţule!... Vrei să ne duci cu preşul. N-ai de loc mutră de ţăran.

Imi adulmecă obrazul şi adăugă:

— Nu miroşi a ceapă... A vin miroşi. Ai băut.

— Cîteva pahare. Cu un prieten...

— Nu. Nu eşti ţăran...

— Am mai trăit şi pe la oraş...

— Aşa, da...

Răsări luna. Din cînd în cînd trecea peste vîrfurile salcîmilor o pală de vînt. Răsucindu-se uşor şi parcă vrînd să întîrzie atingerea cu pămîntul, cădeau frunze moarte. Fetele mă strînseră, mă înghesuiră, mă înghiontiră în coaste, mai vorbirăm. Trecu repede vremea. Adormi oraşul. Se făcu tîrziu. Vrusei să plec.

— Hai să mai stăm de vorbă şi în casă, spuse Bibina.

— Să ne dai vamă, o întregi Marghioala.

— Staţi singure?

— Singure, îmi răspunse Bibina.

Intrarăm în curte. Trecurăm printre steble de flori. Casa scundă, cu acoperişul teşit. Văzui un om dormind pe prispă.

— Parcă ziceaţi că sînteţi singure, spusei şi le arătai omul adormit.

Bibina îmi răspunse:

— Bunicul. Are somnul greu. Şi e surd...

Aprinseră lumina şi mă poftiră să mă aşez comod, cît mai comod. Luai loc pe marginea patului. Singurul scaun care se afla în odaie mi se păruse prea şubred. Işi potriviră părul în oglindă. La lumina lămpii le observai mai bine. Marghioala era niţeluş bucălată şi avea obrazul uşor ciupit de vărsat. Bibina mi se păru uscăţivă şi mai ageră. Mi se părură frumoase. Aprinseră o lampă de spirt şi pregătiră cafele. Aprinseră ţigări. Fumarăm.

— Tu... Ai să rămîi mult în oraş?

— Două săptămîni.

— Şi pe urmă?

Ridicai din umeri.

Se crăpa de ziuă cînd le părăsii. Mă conduseră pînă la poartă. Imi puseră şi o garoafă la butonieră.

— Tu, Puiule, să mai vii pe la noi. Seara. Ne găseşti la poartă.

— Şi dacă nu sînteţi singure?

— Treci, ne saluţi şi te duci. Şi încerci seara următoare.

In drum spre gazdă, mă întîlnii cu soarele. Eu mă uitai la soare. Se uită şi soarele la mine. Nu se miră. De cînd mă cunoştea, tot treaz mă găsea cînd răsărea, tot pe drumuri.

Ciulu, slobod, mă lătră. Gazdele se treziseră. Filipache, gol pînă la brîu, se spăla pe prispă. Lua cana cu apă, o ducea la gură, îşi umplea gura cu apă, punea cana pe scaun, slobozea apa din gură în palmă, se freca pe obraz, pe gît, pe ciotul mîinii drepte. Mă luă în primire:

— Mi-ai tras chiulul, vericule. Din prima noapte. Să ştii că nu se face.

— M-am întîlnit cu unul Dobrică Tunsu, cu care am lucrat pe vremuri, la jupîn Moţatu... Am mîncat la Sotir...

— Dar garoafa?

Mă dezmeticii. Luai garoafa de la butonieră şi o strivii în mînă. Degetele mi se umeziră.

— Mi-a pus-o în piept o florăreasă...

— Pe altul să încerci să-l îmbrobodeşti, vericule. Filipache cunoaşte toate cotloanele oraşului. Ţi-ai petrecut noaptea cu fetele Scutelnicu, cu croitoresele.

— Cum de-ai ghicit?

— După garoafă... Ele au obiceiul... Cine doarme noaptea la ele, pleacă în zori cu garoafă la butonieră... Le cunoşteai mai dinainte?

— Nu. După ce m-am despărţit de Tunsu nu mi-era somn. M-am plimbat la întîmplare, pe uliţi...

— Bine că n-a dat peste voi Timon... Nu mai pupai examen, vericule...

— Timon? Cine e Timon?

— Profesorul de franceză... Trăieşte cu fetele Scutelnicu. Mai trăieşte el şi cu altele. Dar cel mai mult are boală la fetele Scutelnicu...

— Trăieşte cu amîndouă?

— Dar ce? Strică?

Il lăsai să se spele mai departe şi să se îmbrace. Intrai în odaie să-mi iau cărţile. Intră după mine şi Despa. Era desculţă, cu părul lung şi negru despletit, şi îmbrăcată într-o cămaşă de noapte albă şi lungă pînă la pămînt. Mă întorsei şi o privii. Se

SÎNT AMARE

uită cîteva clipe la mine. Părea supărată foc. Se repezi ca o pisică sălbatică, mă cuprinse cu braţele de gît, mă încolăci şi-mi muşcă pînă la sînge gura. Sări îndărăt. Din prag îmi şopti:

— Ei! Spune-mi! Imi miroase mie gura urît, Gălbejitule? Nu-mi miroase... A... Lipiciosule... Lipiciosule... Gălbejitule... Lua-te-ar dracul...

La examenul oral Valentina străluci. Spuse pe dinafară, «Chemarea» lui Cerna şi-l ameţi pe Turtulă. Scrise cu creta pe tablă frazele complicate pe care i le dictă profesorul, fără să facă nici o greşeală. Deschise cartea la întîmplare, cum i se ceruse, şi citi frumos.

— Bravo, Valentino, îi spuse Turtulă. Bravo... Dacă te duceai mai de mică la şcoală, ajungeai artistă...

Se descurcă destul de bine şi Filipache. Ca să-l emoţioneze pe Turtulă şi să-i smulgă o notă mai mare, îi agită mereu ciotul urît. Izbuti. Turtulă mă strigă. Văzîndu-mă cum şchiopăt, nu-şi putu opri zîmbetul. Zise, adresîndu-se clasei:

— Stăm bine! După un ciung, un şchiop.

Işi aruncă ochii peste lucrarea mea scrisă, în timp ce sala, în care pe lîngă elevi se aflau o sumedenie de orăşeni veniţi să asiste, hohotea de rîs de gluma cu ciungul şi cu şchiopul. Mă rezemai de tablă şi aşteptai întrebările. Aşteptai cam mult. Lucrarea îl prinse. O citi de la un cap la altul. Mai citi o dată pagina întîia. Apoi se întoarse cu scaun cu tot spre mine, rînji şi-mi spuse acru:

— Mi-ai umblat cu pezevenclicuri, domnule, cum te cheamă... Ai încercat să mă înşeli, boierule de trei parale... Să mă păcăleşti pe mine, ostaş care am îndurat războiul... Logofete brînză-n bete... Să-ţi baţi joc de obrazul meu, profesor cu practică... Plevuşcă... Ai copiat... Ai venit cu o carte de literatură, ai deschis-o şi ai copiat cu neruşinare... De ce? V-am spus că mă mulţumesc cu puţin! Tîlharule!... Doi îţi dau la lucrarea scrisă... Auzi? Derbedeule!...

Mă bălăcări, pînă se sătură, în hohotele de rîs ale asistenţei. Indurai cu răbdare. Indurai neslăbindu-l din ochi. Faptul că nu crîcneam, că nu mă ruşinam şi nu mă roşeam, îl scoase, în cele din urmă, din pepeni. Părăsi scaunul, veni lîngă mine şi ţipă:

— Ce să-ţi fac? A? Ce să-ţi fac? Te elimin din examen... Ai umblat să mă înşeli... Banditule...

Ridică mîna să mă pălmuie. Mă ferii. Palma destinată obrazului meu şuieră în gol. Sala tăcuse. Oamenii aşteptau cu sufletul la gură. Poate că îl sperie tăcerea grea. Işi dădu seama că mersese cam prea departe. Se aşeză din nou pe scaunul lui, începu să se legene şi-mi spuse:

— Ce să fac cu dumneata, domnule cioflingar? A? Ce să fac? Spune-mi, după cine ai copiat? Din ce carte ţi-ai furat teza? A? Din ce carte? Că... oricît aş fi eu de profesor, n-am citit toate cărţile... Mărturiseşte-mi după ce carte ai copiat...

— N-am copiat, domnule profesor... N-am copiat... M-aţi batjocorit degeaba...

Filipache prinse curaj. Se ridică şi declară curajos:

— Domnule profesor, a stat în bancă lîngă mine. N-a copiat. A scris... din cap...

Mai depuseră mărturii de acelaşi fel şi alţii. Vorbi şi Valentina.

— N-a copiat, domnule profesor... N-a copiat. Zău că nu!... Să-mi plesnească ochii dacă mint...

Turtulă spuse:

— Inţeleg. Vreţi să-l scăpaţi. Nu merită. Cine fură azi un ou, mîine fură un bou... Nu putem încuraja necinstea...

Se auzi din fund glasul gros al lui Iscru Mătrăgună:

— Probă, domnule profesor, ce mai atîta vorbă. Puneţi-l la probă... Să scrie în faţa dumneavoastră şi a noastră o lucrare. Să-i daţi alt subiect, mai greu. Să-l vedem ce poate.

— Da, da, probă, puneţi-l la probă, mai spuseră şi alţii.

Turtulă nu se supără, cum mă aşteptam. Rîse:

— S-ar putea, deşi nu văd unde-o să ajungem. Dar, în sfîrşit, să ne distrăm. Rar avem prilejul să ne distrăm în oraşul acesta păcătos.

Se întoarse iarăşi spre mine:

— Primeşti, domnule, proba?

— Da, o primesc...

Scoase din geantă o coală de hîrtie, o iscăli la colţ, mi-o întinse.

— Poftim, stai aici, la catedră, în locul meu, pe scaunul meu, să te văd şi eu şi să te vadă toată sala... Şi să-mi scrii dumneata, să-mi scrii... despre... Ba nu. Să-mi aşterni pe hîrtie impresiile dumitale... Impresiile pe care le-ai avut ieri, aici, la şcoală... Din viaţă, domnule, din viaţă...

Mă aşternui pe scris. Turtulă trimise şi i se aduse alt scaun din cancelarie, îşi găsi loc mai lîngă fereastră şi continuă examinarea orală a celorlalţi...

Povestii cum îl cunoscusem pe Filipache, arătai impresia pe care mi-o produsese el, Turtulă, cînd intrase în clasă. Ii zugrăvii chica, obrazul, ochelarii, mîinile. Ii zugrăvii straiele şi nu-i uitai nici pantofii. O descrisei pe Valentina şi reprodusei cît mă pricepui mai exact intervenţia ei. Adăugai cîteva date despre Cerna, culese în satul în care se născuse, în vremea hoinărelilor mele prin Dobrogea, şi încheiai reîntorcîndu-mă şi arătînd cum fusesem batjocorit în chiar ziua aceea, acolo, în clasă... Nu-i uitasem nici un cuvînt şi nu-i trecusem cu vederea nici un gest... După o oră îi spusei:

— Am terminat.

Ii întinsei hîrtia şi mă dusei în bancă. Găsii un loc gol lîngă Valentina. Mă aşezai acolo. Turtulă luă curios lucrarea şi se adînci în lectura ei. O citi o dată. O citi de două ori. Se ridică în picioare. Spuse:

— Să mă scuzi, domnule, te rog să mă scuzi. Nu mi s-a mai întîmplat...

— Nu face nimic, domnule profesor...

Luă hîrtia şi o citi cu glas tare. Sala ascultă tăcută. Cînd sfîrşi, zise:

— M-am pripit, domnilor... Era cît pe-aci să săvîrşesc o greşeală... Am ponegrit băiatul pe degeaba.. Dumneata, domnule, cum te cheamă... S-ar părea că ai talent... Vrei să te faci scriitor?

— Nu, domnule profesor... Vreau să devin telegrafist la căile ferate...

— Aşa... Aşa... Telegrafist... Dar dacă nu poţi să ajungi telegrafist, mai bine să te faci căcănar decît scriitor... Căcănar... N-are nimeni nevoie de scriitori în ţara asta...

Faţa i se întristă.

Işi aminti iarăşi de anii studenţiei lui.

— Locuiam într-o casă, la mahala... Intr-o odăiţă... Mai locuia acolo... dar nu într-o odăiţă, ci într-un fel de hrubă, un scriitor, Bronislav... I-aţi citit poate cărţile... Se hrănea cu dovleac... N-avea sobă... A murit, ca şi alţi scriitori, de mizerie...

Mă mai îndemnă încă o dată:

— Dacă nu izbuteşti să ajungi telegrafist, să te faci căcănar, domnule, nu scriitor, în nici un caz scriitor...

Ii făgăduii solemn deşi chiar în timp ce-i vorbeam în capul meu aprins reînviase peisajul dobrogean de toamnă, şi Uruma, cu trup gălbui, ca de fum, mi se închegau versuri.

Cerul e vînăt, cîmpul gol şi sur,
Vîntul uscat miroase a mour...

Valentina îmi apucă mîna şi mi-o mîngîie. Cînd plecarăm, mă întrebă:

— Incotro?

— Pe Calea Dunării.

— Dacă nu eşti grăbit, însoţeşte-mă către gară...

Il anunţai pe Filipache că n-am să mă întorc la ei decît spre seară.

— Pleci cu Valentina! Şmechere... Dar să ştii că Valentina nu seamănă cu surorile Scutelnicu... O să-i tragi clopotele degeaba...

Nu-l luai în seamă.

— Măi, ce bine-mi pare de întîmplare... Măi, băiete, mă... Mi-a plăcut cum ai scris... Măi, băiete, mă... Noi trebuie să ne punem cu burta pe carte. Să învăţăm carte.

— Da, Valentina... Trebuie să ne punem cu burta pe carte, să învăţăm.

Oamenii cu care ne întîlneam, vînzătorii care aşteptau clienţi în pragurile prăvăliilor se uitau la noi. Pe unii îi interesa mersul meu şoldiu. Altora făptura voinică şi plăcută a Valentinei le atrăgea privirile.

— Valentina s-a dus la şcoală, spuse unul din pragul unei stămbării.

— Vrea să ajungă profesoară...

— Nu-i mai place la doamna Hans...

Ne făcurăm că nu-i auzim.

— Cînd am venit la oraş n-am găsit nicăieri de lucru. M-am angajat la doamna Hans... Au crezut cu toţii că n-o să treacă mult şi-o să deviu şi eu ce-au devenit celelalte... S-au înşelat, băiete... Nu mă atinge stricăciunea pe care o văd acolo... Mă întăreşte să nu lunec... Şi n-am să lunec... Am să învăţ... Am să învăţ... Ai să înveţi şi tu...

— Am să învăţ.

— De la profesori n-o să prea avem ce. Trebuie să citim, să citim... Profesorii! Turtulă... Timon... Tuie... Alburiu... Mielescu... Ai să-i cunoşti... Parcă i-a cules cu arcanul... Să-i vezi seara, la madam Hans, cum se prostesc... Ca să se mai amuze şi ele, fetele îi îmbată şi le pun ligheanele în cap...

Am ajuns prin preajma gării.

— Acolo, în dreptul felinarului, e casa doamnei Hans... Ne revedem mîine... Avem geografia...

Am luat uşor examenul. Intîmplarea cu profesorul Turtulă a atras atenţia celorlalţi profesori asupra mea şi mi-a făurit, de la început, o mică faimă.

Filipache mi-a propus să rămîn la ei:

— Unde mănîncă zece, mai poate mînca şi al unsprezecelea... Iar de dormit... Casa e destul de încăpătoare. Mama te roagă s-o meditezi pe Despa... S-o convingi să înveţe. E grozav de încăpăţînată...

Am rămas acolo şi m-am înscris, ca mulţi dintre cei ce-şi luaseră examenul, să urmez clasa a doua la curs. Cum eram destul de înaintaţi în vîrstă, dacă învăţam bine, aveam dreptul să dăm vara viitoare încă o clasă. Taxele de examen erau mari. Profesorii şi le împărţeau între ei. Aveau interes să ne treacă. Dacă s-ar fi arătat severi, le rămînea şcoala pustie. Se mai înfiinţaseră şi prin alte orăşele licee...

— Inţelegi? îmi spusese Filipache, în doi ani luăm patru clase... Pe urmă ne facem învăţători suplinitori.

Liceul era mixt. In fiecare clasă fetele învăţau laolaltă cu băieţii. Se înscrisese şi Valentina la cursuri şi veni cu sîrguinţă în fiecare dimineaţă, cu ochii roşii de nesomn... Dar nimeni n-o prinse picotind.

Intr-o zi îmi spuse:

— Sînt sănătoasă ca o vacă. N-o să mă doboare nici munca la doamna Hans, nici şcoala... Am să-mi duc liceul pînă la capăt, Darie...

Ii dădui lecţii Despei care încercă să-mi facă viaţa amară. Mai găsii şi alţi şcolari în oraş care mă chemară să-i meditez. Nu-i refuzai. Eram învăţat să-mi cîştig pîinea de mic.

Plecă toamna de aur şi veni un început de iarnă cu lapoviţă, cu ceaţă, cu negură. Umezeala îmi înfăşură trupul şubred, mi-l cuprinse şi mi-l străbătu şi mă chinui ca pe hoţii de cai.

Ocoleam rudele mele din oraşul care îşi ieşise din calmul obişnuit. Lucrătorii de la căile ferate intrară în grevă. Li se alăturară calfele cismarilor. Veniră lîngă grevişti şi calfele din uliţele cojocarilor şi tăbăcarilor, aducînd şi ucenicii plăpînzi şi golaşi. In oraş începură demonstraţii. Grupuri de lucrători şi ucenici străbăteau străzile cu steaguri roşii, cîntînd:

Sculaţi voi oropsiţi ai soartei,
Voi osîndiţi la foame, sus...

Negustorii se alarmară. Se alarmară şi autorităţile. Deputatul Stănică Paleacu şi senatorul Colţan veniră în grabă de la Bucureşti şi aduseră armată. Se închise clubul muncitorilor. Soldaţii ocupară gara şi împînziră oraşul din centru unde sta, mogîldeaţă, în ploaie, statuia generalului Mantu, pînă la mahalalele în care vieţuiau zarzavagiii, lăptarii şi ţiganii fierari şi lăutari. Se închiseră barierele. Peste ferestrele prăvăliilor căzură obloanele. Se închise şi liceul nostru. Rămaseră să primească muşterii numai cîrciumile, berăriile, restaurantele şi birturile economice. Ziua se auzeau împuşcături cînd într-o parte a oraşului cînd în alta. De cum se lăsa întunericul şi pînă către ziuă, pocnetele armelor nu mai încetau. Auzii că greva a cuprins toată ţara, că trenurile nu mai merg, că la Bucureşti se varsă sînge. Mă gîndii la prietenii pe care îi lăsasem acolo. Noaptea citii şi lucrai. Despa mă întărîta şi mă ademenea. Ca să am pace şi să văd ce se mai întîmplă, îmi făcui obiceiul de a colinda, cît era ziua de lungă, oraşul. Intîlnii oameni în lanţuri purtaţi spre primărie. Aflai că acolo sînt aruncaţi în beciurile vechi. Pe strada principală, în apropierea „Ingerului", fusei nevoit să părăsesc trotuarul pentru a ocoli doi lucrători care căzuseră împuşcaţi cu puţin mai înainte şi lăsaţi acolo, întinşi. O revăzui pe Zoie. Avea obrazul umflat într-o parte şi negru tăciune. Ochii îi erau obosiţi şi de un verde şters, de iarbă de toamnă...

— Tu... N-ai mai călcat pe la noi.

Burta îi atîrna grea. Abia se mişca. Mă temui să n-o apuce chinurile facerii acolo, în strada goală şi umedă.

— Cine te-a lovit?

— Cine? Pandele... Stă închis în casă. Bea. Se îmbată. Şi ca să-i treacă urîtul, mă bate.

Ii căzură privirile pe trupurile udate de ploaie ale morţilor. Tremură. O trecură şi lacrimile.

— Tu... Aşa l-au împuşcat şi pe Sabu... De ce împuşcă oameni? De ce?... Cînd o să se termine?... Pandele mi-a spus că Paleacu şi Colţan sînt hotărîţi să-i omoare pe toţi lucrătorii dacă nu se astîmpără... Tu, Darie, spune-mi, de ce-i omoară? De ce?

Răsunară spre gară împuşcături dese ca grindina. Zărirăm, la capătul străzii, prin dreptul uzinei electrice, un grup de soldaţi. Alergau ca la atac cu baionetele puse la arme. Ne despărţirăm. Soldaţii se apropiară. Intrai în curtea unchiului Tone, să mă feresc. Mă văzu de la o fereastră văru-meu Mişu. Crescuse. Ajunsese tîmplar de mobile. Ii răsărise şi mustaţa şi după felul cum o purta, îngrijită, îmi dădui seama cîtă plăcere îi face să arate că nu mai e un băieţandru ci bărbat în lege. Imi făcu semn să mă duc în casă. Imi ieşi în întîmpinare chiar. Nu îmi surîse cum avea obiceiul. Imi spuse:

— Calcă încet. In vîrful picioarelor...

— Pentru ce?

— Tata... Trage să moară...

Vînătă şi tristă, căzu peste oraş înserarea. Oraşul răsuna de împuşcături de parcă ne-am fi aflat în plin război.

— Am fost la „Inger" să caut cele de cuviinţă pentru îngropare. Am găsit închis... Va trebui să mă duc mîine dimineaţă la Mielu Guşă acasă, să-l aduc la prăvălie. Noroc că am dat în casă peste nişte lumînări.

— Il ştiam sănătos.

— Da. Era.

— Din ce i s-a tras?

— O să afli.

— Aş putea să merg şi eu să-l văd pe unchiul Tone?

— De ce nu? S-au adunat toate neamurile din oraş. Se află aici şi bunica de la Cîrlomanu. Din întîmplare... Venise să ne vadă... Inchipuieşte-ţi, vere, pe jos... Peste treizeci de kilometri...

Din liota de copii pe care îi născuse şi-i crescuse, trei îi mai rămăsese bunicii în viaţă: mama, nenea Dumitrache, căruia ţaţa Anica îi umpluse casa de copii, şi unchiul Tone, adică cel mai vîrstnic dintre băieţii ei, acest unchiul Tone care, acum, după spusele vărului Mişu, trăgea să moară. Mă păli mihnirea... Dar...

Ciudat om mai eram şi eu!... Incepu să mă sfredelească şi să-mi dea ghes curiozitatea. Mă întrebai dacă acum s-o fi trezit un pic de înduioşare în inima bunicii... Dacă acum şi-o fi adus ea aminte de anii tineri şi de ceasul în care crudă, voinică şi frumoasă, căsătorită abia de un an cu bunicu-meu Delcea, şi-a privit pentru întîia oară copilul, întîiul ei copil.

— Te pomeneşti, vere Mişule, că bunica o fi şi plîns...

— Pînă acum, nu. Tata încă mai vorbeşte. Poate o să plîngă mai tîrziu, după ce l-o vedea mort... Dar nu prea îmi vine a crede...

— Nici mie...

Dădu peste noi vară-mea Nigrita. Ţinea în mînă o sticlă de ţuică. Avea ochii plînşi, osteniţi. Imi spune:

— N-ai mai trecut de mult pe la noi, Darie.

— N-am vrut să-l supăr pe unchiul Tone.

— De acum înainte nici n-o să-l mai superi. Hai să-l vezi. Mai cunoaşte. O să-i pară bine.

— Crezi?

— Hai, Darie... O dată moare omul...

Urcarăm scara care ducea la odaia de sus. Cunoşteam odaia de pe vremea în care trăia mătuşă-mea Finica şi care acum mi se părea atît de îndepărtată... Era largă şi înaltă odaia şi avea o fereastră luminoasă care da în curte.

Casele din fund rămăseseră pe atunci pentru copii.

In odaia aceasta de lîngă birt dormea unchiul Tone singur după ce rămăsese văduv. Trăise mulţi ani de văduvie.

Am intrat toţi trei fără să batem în uşă. Aerul era greu. Mirosea a sînge, a seu, a tutun. Unchiul Tone sta lungit în pat, cu ochii larg deschişi, îndreptaţi spre uşă, să vadă cine vine, cine iese... Ştiam mai de mult că dacă omul care trage să moară se află într-o odaie, se uită mereu spre uşă. Omul crede că îngerul negru şi mihnit, care vine să-i ia sufletul, să-l ducă şi să-l înfăţişeze lui Dumnezeu pentru judecată, pe uşă intră şi pe uşă iese... M-am înclinat în faţa lui şi în faţa morţii pe care o simţeam pe aproape. Unchiul Tone mi-a răspuns prin clipiri din ochi. Moartea s-a făcut că nu mă vede.

Vară-mea Vastea, pe un scaun, lîngă unchiul Tone, sta aplecată şi-i potrivea lumînarea în mînă. Pe un scaun înalt, ceva mai departe de muribund, se afla bunică-mea de la Cîrlomanu. Vară-mea Nigrita a răsucit un buton şi s-a aprins lampa cea mare atîrnată de tavan. Pe urmă a scăpărat un chibrit şi-a început a-şi pîlpîi lumina mică, deasupra patului în care zăcea lungit, unchiul Tone, o candelă.

Unchiul Tone sufla greu, greu. I-a spus cu glas slab vară-mi Nigrita:

— Ţuică...

I-a întins vară-mea un pahar. Cum mîna unchiului Tone tremura, a trebuit să i-l ducă la gură.

— Buuun...

Bunică-mea era tot aşa cum o ştiam. Sta dreaptă pe scaun, de parcă n-ar fi apropiat suta de ani. In urechile ei ferfeniţite, mai purta doi galbeni. Atît îi mai rămăseseră din şiragul cel lung pe care-l purtase în tinereţe şi care-i bătuse ani întregi umerii. Poate că dacă m-aş fi uitat mai bine la obrazul ei, i-aş fi văzut o încreţitură, două mai mult. Ochii îi avea tot mari şi limpezi, şi de sub marama albă cu care îşi acoperise capul, îi ieşea în dreptul fiecărei tîmple cîte-o şuviţă de păr înspicat. Anii, care pe mine mă crescuseră iar pe alţii îi îndoise şi-i prăpădise, trecuseră pe lîngă bunica fără s-o atingă. A binevoit, după un timp de tăcere, să se uite spre mine. I-am şoptit:

— Sărut mîna, bunico.

— Sărut-o...

Şi mi-a întins mîna, mîna ei cu degete lungi, subţiri şi albe.

I-am sărutat-o. Nu mi-am dat seama pentru ce, dar m-a străbătut un fior. Mi s-a părut că sărut mîna Maicii Domnului, o Maică a Domnului bătrînă, cum nu fusese zugrăvită în nici o biserică, pe nici o icoană.

M-am apropiat de patul unchiului Tone. Era acoperit pînă la bărbie cu o pătură. Avea faţa lipsită de sînge. Ochii îi ardeau. Mustaţa lui groasă şi lungă i se lipise de obraz. Broboane mari de sudoare îi răsăriseră pe frunte şi pe chelie.

— Cum te simţi, unchiule?

— ...Bine...

Parcă n-ar fi fost al lui glasul. Blînd. Dulce.

Mai ceru un pahar de ţuică veche. Il bău. Işi linse buzele arse de fierbinţeală. Prinse, probabil, puteri. Surîse şi vorbi:

— Nu te-am văzut de mult. Tot în oraş?

— Tot. Am avut multă treabă. N-am putut să trec să te văd.

— Treabă! Oricum! Ar fi trebuit să treci să mă vezi. Iţi sînt unchi. Dar... dar ce faci tu în oraş? Mi se pare că înveţi carte. Tragi a cioclovină...

— Invăţ.

— E bună cartea. Să te ţii cu dinţii de ea. Fără carte, viaţa e grozav de grea.

— E grea, unchiule.

— Stai aci lîngă mine, pe pat...

M-am aşezat lîngă unchiul Tone.

— Rău! Mă simt rău de tot... Şi mi-e frig. Parcă n-aş mai avea sînge în vine... Parcă aş avea gheaţă... Mă duc. O să mă-ntîlnesc cu tata. Mereu îl visez. Cum aţipesc o clipă, îl visez. Se face că sînt băieţandru şi tata e tînăr, tînăr... Aşa cum îl ştiam eu pe vremuri. Mă pomenesc că vine, se aşează lîngă mine pe pat, cum te-ai aşezat tu. Dar patul e altul: un pat larg, acoperit cu rogojină, cum aveam noi la Cîrlomanu. Imi prinde mîinile într-ale lui şi-mi spune: „Hai, Tone. Hai cu mine. Acolo unde sînt eu, e bine. N-o să te mai doară nimic, Tone... Nimic n-o să te mai doară..." Mă ajută să mă ridic. Vreau să mă duc cu tata. Şi atunci, dintr-o dată, mă taie un junghi aici... aici... Aici, în capul pieptului, pe unde a trecut glonţul soldatului... Şi mă trezesc. Şi o văd lîngă mine pe Vastea ori pe Nigrita... Săracul tata... Nu i-am dat nimic de pomană. Nu i-am făcut nici o colivă măcar. M-a iertat... De patruzeci de ani nu l-am mai visat...

Bunica ascultă ce ascultă. Nu-i plăcu tînguirea. Se strîmbă. Sări cu gura pe el.

— Tone!... Eşti om în toată firea! Ce-ţi veni să te iei după vise? Nu ţi-e ruşine, Tone? Pun băţul pe tine, dacă mai spui prostii în faţa copiilor!... Ce pot să creadă copiii de tine dacă te aud vorbind aşa?

Nici un băţ n-are în mînă bunica. Şi chiar dacă ar mai avea, greu îmi vine să cred că ar tăbărî cu el pe omul acesta bătrîn, galben şi slab, care îşi trăieşte aci, între cei patru pereţi ai odăii lui, ultimele ceasuri.

— Auzi! Visează! Şi-i e frică de vise! Omul cînd doarme, visează tot felul de fleacuri... E mai mult de jumătate de veac de cînd o visez pe maică-mea şi tot aşa îmi spune: „Vino cu mine, fetiţo". Şi iaca, eu nu mă duc cu ea. N-am nici o poftă să mă duc cu ea. Doarme la cimitir cu pămînt pe piept. Să doarmă. Toţi o să dormim somnul morţii. O să-l dorm şi eu, dar pînă atunci, mai va.

Vară-mea Nigrita o întreabă:

— Dar pe bunicul nu-l visezi niciodată?

— Il visez. Tînăr, cu mustaţa galbenă, cum era cînd l-am cunoscut. Şi el, nătîngul, tot aşa: „Hai cu mine. Vino cu mine!" Uneori, de, parcă m-aş duce. Delcea mi se arată în vis tînăr, frumos. Mă ridic să plec cu el. Şi deodată mă fulgeră un gînd prin minte: cum o să mă duc după Delcea? Delcea e mort şi putrezit de mult. Unde mă cheamă el pe mine? Asta nu poate să fie aievea. Asta e vis. Şi... mă trezesc. Arunc ceva pe mine. Ies în grădină, mă plimb. Cerul e înstelat. Grădina miroase a flori şi a frunze. Pîrîul care o taie în două susură. Mă bucur că trăiesc. Imi pare rău că nu trăieşte şi Delcea. Dar dacă a murit, pot eu să-l înviez? Nimeni nu mai înviază din morţi...

Unchiul Tone ascultă, ascultă... Ochii uscaţi îi ard, strălucesc.

— Nu mai înviază, bunico...

— Tot ce se naşte, moare. Te-ai uitat vreodată noaptea pe cer? Stelele par neclintite. Le priveşti şi spui: ce frumoase sînt! Şi stelele sînt fără moarte. Şi deodată, steaua la care te uiţi, sau alta din apropierea stelei la care te uiţi, tremură o clipă, se desprinde, aşa cum se desprinde fructul prea copt de pe ramură, cade. Arde şi se stinge.

Unchiul Tone a ascultat tot ce-a spus bunica. In mîna dreaptă îi tremura lumînarea aprinsă. S-a mîniat şi a zvîrlit lumînarea izbind-o de perete. Se stinge lumînarea. Spune:

— Tot ce se naşte trebuie să moară... Sînt om, nu stea. Steaua nu ştie că trăieşte. Abia am împlinit şaptezeci de ani... De ce m-au împuşcat? Am ieşit din birt să trag obloanele... Soldaţii m-au văzut... Au tras în mine şi m-au împuşcat... De ce au tras? Mi-am crescut copiii... Numai eu ştiu cum i-am crescut. Şi acum, îi văd mari. Unii sînt mai buni, alţii mai răi. Dar sînt copiii mei. Şi eu pe toţi îi iubesc la fel.

Vară-mea Vastea găseşte că e potrivit să-i facă reproşuri:

— Lasă, că ne-ai mai şi bătut, tată... Şi nu o dată...

— V-am bătut cînd m-am supărat. Dar de iubit, v-am iubit totdeauna. Poate că cel mai mult v-am iubit atunci cînd v-am bătut...

Bunica stă dreaptă în scaun. Un singur dinte îi mai atîrnă, ca şi acum cîţiva ani, pe buză.

— Poate că n-o să mori, maică. Poate... Glonţul nu ţi-a atins inima.

— Mi-a rupt ceva, aici, înăuntru... Am pierdut prea mult sînge... Doctorul m-a pansat... Nu mi-a dat nici o nădejde... O să mor... Nu apuc dimineaţa...

Afară s-a lăsat întunericul greu... Dincolo de fereastră, casa vecină rămîne întunecată... Tot oraşul e în întuneric. Şi în tot oraşul răsună împuşcăturile. Undeva, mai departe, latră o mitralieră.

— Măreşte lumina, Vastea...

Vastea mai întoarce o dată butonul. Dar al doilea bec tot nu se aprinde. S-a ars.

— Ce faci, fată? Ţi-am spus să măreşti lumina. A năvălit întunericul în odaie. Nu mai văd nimic...

Işi vîră mîinile sub pătură şi-şi apasă pieptul, acolo unde îl strînge tare bandajul.

— Mă-năbuş. Deschideţi fereastra, să intre aer...

Deschid fereastra. Pătrunde în odaie un val de aer rece, jilav. O dată cu aerul străbat pînă la noi, şi mai puternice, împuşcăturile. Mitraliera latră înteţit. Ca o căţea turbată latră.

Dinspre gară se aude, printre împuşcăturile dese, o goarnă. Ceasornicul bate în perete rar: tic-tac, tic-tac, tic-tac...

Aleargă timpul, aleargă...

— Mi-e frig. Inchideţi fereastra...

Inchid fereastra. Lampa se clatină în tavan. Pe perete, se leagănă umbra rotundă a lămpii.

Bunica îi spune vară-mi Vastea:

— Cheamă-i şi pe ceilalţi. Lui Tone i se apropie ceasul...

Vastea îşi adună fraţii, surorile.

Bunica ia mîinile galbene şi mari între ale ei şi începe să le mîngîie.

Unchiul Tone surîde:

— M-ai mîngîiat o singură dată, mamă: cînd eram bolnav de friguri. Să tot fi avut zece ani pe atunci...

Bunica îl corectează aspră:

— Nouă ani jumătate aveai. Credeam că te pierd.

— Acum e a doua oară...

— Da. A doua oară, spune bunica.

Nici unuia dintre noi nu i se mai aude răsuflarea. Văru-meu Mişu îşi şterge nasul. Văru-meu Jorj, cu sprîncenele mari şi groase — ce mult seamănă văru-meu Jorj la faţă cu bunica! — rămîne împosocat, dîrz, parcă ar fi cioplit în piatră.

Mărunt şi cu faţa rotundă, alături de mine, văru-meu Călin, care lucrează la căile ferate, pare dus cu gîndul în altă parte, la împuşcăturile care se aud, la goarna care n-a încetat să sune. Vară-mea Nigrita se ţine bine. Cît se ţine. Dar parcă deodată se rupe înlăuntrul ei un zăgaz. Ii năvălesc şuvoaie de lacrimi în ochi. Caută să se stăpînească. Vastea îşi lasă capul în jos. Poate numără scîndurile duşumelei...

Lîngă patul în care zace unchiul Tone se află întins, peste duşumeaua de scînduri, un covoraş lung şi îngust cu un desen: o barză cu aripile întinse, stînd parcă gata să zboare...

— Mă duc, mamă.

Unchiul Tone vorbeşte ca din fundul unei gropi adînci. Buzele îi ard şi faţa îi e cu totul înecată în sudoare. Acum bunica îi ţine mîinile într-o singură mînă. Cu cealaltă îi şterge fruntea, obrajii, bărbia — pe care a crescut barba pe jumătate albă.

— Nu... Nu... Nu muri... Nu muri... Tone... Nu muri, băiatule...

Bunica se apleacă peste fiul ei, peste acest fiu al ei care acum e bătrîn — o mînă de oase înfăşurată în piele galbenă — şi-l sărută.

Ii sărută întîi fruntea, obrajii.

Ii sărută ochii stinşi aproape.

Ii sărută colţurile gurii acoperite de mustaţa groasă şi lungă...

Unchiul Tone încearcă să se scoale. Scoate un geamăt uşor. Se frînge.

Atunci bunica sprinţenă sare în picioare. Dă un chiot de fiară rănită de moarte.

Niciodată nu am auzit un strigăt mai sălbatic.

Am îngheţat cu toţii.

— Unde e Lina? De ce n-a venit?

— Cum o să vie! N-are cui lăsa copiii în grijă... Şi Pavel, e la gară.. Dacă nu l-or fi împuşcat. S-aude că pe mulţi i-au împuşcat... Lumînarea aprinsă din nou arde în mîna unchiului Tone. Aşteptăm toţi, în picioare, deznodămîntul.

Numai bunica a rămas pe scaun. Devine palidă. Se trage cu scaun cu tot lîngă fiul ei. Işi scoate batista. Şterge cu ea fruntea şi obrazul unchiului Tone.

— Te simţi rău, băiete?

— Acum mă simt mai bine, mamă.

Bunica se ridică de pe scaunul cu speteze înalte, în care a stat pînă acum dreaptă şi mîndră ca o împărăteasă pe tronul ei de aur. Face trei paşi prin odaie. Se întoarce şi se aşează pe pat, lîngă unchiul Tone. Ii prinde mîinile.

Mîinile bunicii sînt lungi şi albe. Peste oasele degetelor, vinele se văd vinete şi subţiri. Mîinile unchiului Tone sînt mari, aspre, cu degete groase, butucănoase. Şi bat în galben. Poate că mîinile i-au şi murit.

Am înţeles că omul bătrîn şi galben, cu capul plecat într-o parte, lungit în patul lui, şi-a dat sufletul.

Dar bunica şi-a sugrumat numaidecît sălbaticu-i strigăt. A tăcut. Pe urmă a început să suspine greu, adînc.

S-a repezit la mîinile fiului ei şi a început să le acopere cu sărutări.

— Băiatul meu... Băiatul meu... Dragul meu, drag... Tone... Tone...

Fetele au început să plîngă. A început să plîngă şi văru-meu Mişu. L-am luat de braţ:

— Hai afară!... E grozav de cald în odaie.

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cărţi

● Peste cîteva zile va fi în librării volumul „Vine doamna şi domnul gheneral" de Gh. Brăescu, cuprinzînd o selecţiune reprezentativă din lucrările acestui maestru al schiţei romîneşti. Volumul de peste 300 de pagini este tipărit de Editura de stat pentru literatură şi artă.

● „Tătăroaica" se intitulează nuvela cunoscutului scriitor de limbă germană din ţara noastră Oscar Walter-Cisek; nuvela a apărut recent la ESPLA în traducerea lui Iosif Cassian-Matasaru.

● „Insemnări despre literatură şi teatru" de V. Mîndra reprezintă o culegere din articolele şi studiile publicate în ultimii ani în paginile periodicelor noastre literare. Volumul mai cuprinde şi cronicile dramatice scrise în stagiunea teatrală 1956-1957.

● „Pilot fără noroc", volum de schiţe şi povestiri umoristice despre viaţa aviatorilor de Constantin Argeşeanu, va fi peste cîteva săptămîni în librării.

● „Enescu" — suită lirică — volumul tînărului poet Vasile Nicolescu apare în luna aprilie la ESPLA.

● Volumul II din „Insemnările unui marinar" de N. Ionescu-Johnson — prezentare literară de S. Păstorescu — a apărut de curînd la ESPLA. In acest ultim volum, „căpitanul de cursă lungă" N. Ionescu relatează fapte şi întîmplări petrecute de pe la 1907 şi pînă în preajma celui de al doilea război mondial.

● „Nici o moarte nu e bună" de H. Rohan include schiţe, reportaje şi povestiri.

● „Nicolae Filimon", monografie de H. Zalis se află sub tipar în colecţia „Oameni de seamă" a „Editurii tineretului".

● „Orientări în literatura străină", volum de studii şi articole despre clasicii literaturii universale de Mihnea Gheorghiu, va apare la ESPLA.

● „Fetele lui Barotă", roman de Celia Serghi va apare în cursul lunii viitoare.

● „Bernard Shaw", monografia lui Radu Lupan, a ieşit de sub tipar zilele trecute.

● De asemenea a văzut lumina tiparului o nouă ediţie din „Cîntec despre anul 1437" de Méliusz Iozsef.

●

Ce limbă o mai fi şi asta?

— Tăticuţişorule, în ziulica asta nu mă duci să văd un filmuleţ? Doar mămicuţa a zis că m-am purtat binuleţ, că am fost cuminte, n-am tras-o de codiţă pe miaulica, nici pe cuţulache nu l-am ciupit de mustăcele. Mă duci tăticuţache la cinematografel?

Mărturisesc că am holbat ochii cînd l-am auzit vorbind astfel pe băiatul meu care, deşi a împlinit şase ani în iarnă, ştie s-o rupă corect pe romîneşte.

— De unde ai învăţat să vorbeşti aşa?

— Vai, tăticuţule! Uiţi că m-ai trimis ieri la teatruleţ, la „Ţăndărică" să văd „Mingica, piciulică şi gîscănelul"?

— Mda! am mormăit, cutremurîndu-mă la auzul acestei limbi nesuferit de dulcege şi am început să reflectez asupra căilor prin care unii scriitori cred că se pot apropia de sufletul şi înţelegerea copiilor, stîlcind cuvintele, agăţîndu-le sufixe ca zurgălăii la coadă, confecţionînd în laborator un vocabular de uz infantil. Şi acest surogat le este oferit preşcolarilor tocmai la vîrsta cînd au nevoie să-şi dezvolte un limbaj cît mai sănătos. Dar vocea crainicei Radiodifuziunii m-a readus la realitate:

— Transmitem emisiunea „Noapte bună, copii". Ascultaţi schiţa: „Miauliţa".

Am scrîşnit din dinţi şi am părăsit camera pentru cinci minute. Cînd m-am întors, Gigel s-a apropiat de mine cu o nouă rugăminte:

— Tăticuţişorule! Nu vrei să dai drumul la televizoraş?

Am deschis „televizoraşul" şi pe ecranul albăstrui şi-a făcut apariţia chipul cunoscut al crainicei:

— Dragi copii, veţi viziona acum emisiunea: „Mingiulică, piciulică".

Spre stupefacţia lui Gigel, am închis cu o mişcare bruscă aparatul şi am făcut lumină.

— Am de lucru — i-am lămurit întrebarea mută. Scriu!

— Ce scrii, tăticuţişorule? — a întrebat Gigel amărît.

Şi răspunsul mi-a scăpat şi mie printre dinţi:

— O... criticuţă!

T. Caranfil

●

Numele scriitorului

Grija ce-o depun editurile noastre pentru o cît mai bună realizare a cărţii (sub toate felurile aspecte: conţinut, prezentare grafică, tiraje tot mai mari, etc.) are un corespondent în atenţia crescîndă cu care rezultatele acestor silinţe sînt apreciate şi, cînd e cazul, în cîte unele privinţe, criticate.

Dintre criticile ce s-au putut aduce, în ultimul timp, unor tipărituri, sînt de subliniat acelea care au manifestat o deosebită atenţie faţă de... atenţia dată (sau nu) de către edituri, pe copertele cărţilor respective, numelui autorului.

Iată şi un caz: publicînd un volum de „Opere alese", traduse din proza clasicului maghiar Moricz Zsigmond, ESPLA — nerespectînd modul de scriere a numelor maghiare de persoane: întîi numele de familie şi apoi numele mic — a procedat astfel: în loc să pună pe copertă şi pe cotorul cărţii numele de familie al autorului: Moricz, a pus numele celălalt: Zsigmond. Mai pe înţelesul cititorilor romîni, a fost ca şi cum — în loc de „Opere" de Alecsandri — s-ar fi scris pe copertă „Opere" de... Vasile. E clar că, în cazul de faţă, grija faţă de numele scriitorului n-a funcţionat.

Un alt caz de nesuficientă atenţie faţă de numele autorului e de reproşat „Editurii tineretului". De curînd, în această editură a apărut, tradusă, cartea „Trei într-o barcă" de Jerome K. Jerome, frumos tipărită, cu copertă desenată şi spirituale ilustraţii de Eugen Taru, — dar, pe coperta interioară a volumului, primul Jerome din cei doi ai numelui autorului e cules Yerome, cu Y în loc de J.

Desigur, o „mică neglijenţă". Dar e la numele autorului! Şi e în... 30.000 de exemplare.

C. Cristobald

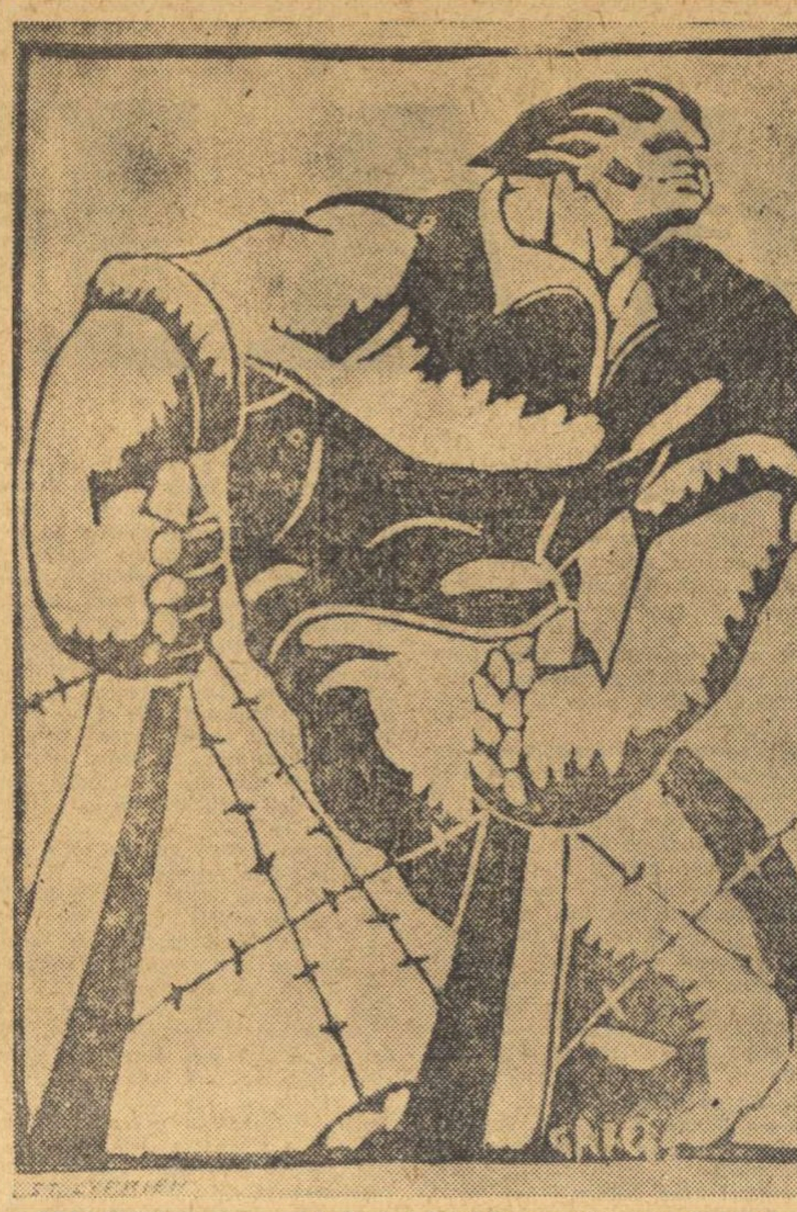

GEZA VIDA — In lagărul Saint Cyprien (linogravură, 1940)

De la Casa Scriitorilor

Joi 3 aprilie a.c., orele 17,30, la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" din Bucureşti, Calea Victoriei nr. 115, se va sărbători 100 de ani de la naşterea marelui scriitor Barbu Delavrancea. Despre viaţa şi opera lui Delavrancea va conferenţia tov. Mihai Gafiţa, secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Va urma un program artistic cu lecturi din opera scriitorului.

★

— Uniunea Scriitorilor din R.P.R. invită pe membrii săi şi pe cronicarii dramatici din Capitală la şedinţa de lucru a secţiei de Dramă care va avea loc vineri, 4 aprilie, ora 17 şi va fi consacrată discuţiei despre Unele probleme ale dramaturgiei noastre actuale, pe baza referatului tov. Andrei Băleanu.

★

— In aceeaşi zi, la ora 17,30, în cadrul secţiei de Traducători, tov. C. Borănescu-Lahovary va prezenta un referat despre traducerea în limba franceză a romanului „Cronică de familie" de Petru Dumitriu.

Manifestările vor avea loc în săli diferite.

LA IAŞI

„MUTTER COURAGE" de Bertolt Brecht

La Teatrul Naţional din Iaşi, revirimentul marcat prin noua montare a lui Despot Vodă semnată de Dan Nasta, continuă acuma cu primul spectacol valoros Brecht, pe scenele noastre.

Tragedia anti-războinică modernă Mutter Courage, „cronică din războiul de treizeci de ani", de Bertolt Brecht (versiunea romînească de Tudor Arghezi) se joacă la Iaşi în regia artistului emerit Mauriciu Sekler, actor şi director de scenă de bună şcoală germană.

Ceea ce regia a căutat să transmită colectivului ieşean, încă neobişnuit cu teatrul contemporan (dar pregătit pentru el, prin precedentul lui Winterset în regia Soranei Coroamă şi mai ales prin munca şi talentul lui Dan Nasta) a fost detaşarea actorilor de falsa personalitate, de rutină. In acest scop, teatrul „epic" al lui Brecht constituie cel mai bun exerciţiu.

Spre a realiza însă un spectacol Brecht, — al cărui specific este „distanţarea" actorului de rol şi apropierea de public prin natura epică şi didactică a textului poetic, — regia avea de înfruntat nu numai receptivitatea insuficientă a actorului nedeprins cu acest stil, dar şi rezistenţa unui public încă neobişnuit să renunţe la iluzia scenei şi să primească „lecţia" fără sentimentalism.

De aceea, M. Sekler a crezut că e bine să caute un „stil intermediar", să cedeze puţin (publicului şi actorului) ca să creeze climatul brechtian pentru un viitor spectacol autentic. Astfel, a admis pe scenă un decor mai puţin „alb" şi a recurs la lumina colorată şi distribuită parţial. (De altminteri o montare fidelă necesită o aparatură scenică superioară pe care Iaşul nu o posedă încă; după cum nici muzica originală nu poate prea lesne fi adoptată). Iar actorii au jucat, mai mult sau mai puţin, realist.

Considerăm spectacolul de la Iaşi o încercare meritorie şi de aceea o reuşită. Un gest deschizător de orizonturi, pentru care le mulţumim ieşenilor încă o dată şi anume, în primul rînd, regizorului şi asistentului său (C. Dinulescu), apoi actorilor: Margareta Baciu, Gilda Marinescu (felicitări!), Raluca Sterian, C. Sava, C. Săsăreanu, A. Blehan, T. Ghiţescu etc. şi scenografului (B. Gorenbuch), regretînd numai că traducerea a fost victima unui atît de mare număr de modificări, iar cîntecele (traduse de I. Kara) n-au avut totdeauna ce le trebuie: ritm şi poezie.

Mănuşa fiind aruncată, aşteptăm replica Naţionalului bucureştean.

M. G.

Tradiţia „Vieţii romîneşti"

(Urmare din pag. 1)

departe angajamentul luptei active.

Actualul director al „Vieţii romîneşti", acad. M. D. Ralea, este cel ce a condus revista întemeiată de Ibrăileanu ani îndelungaţi, ducîndu-i mai departe tradiţia militantă şi punînd-o mereu în circuitul dezvoltării literare contemporane.

Un document pînă acum inedit îl indică pe Mihai Ralea ca principal colaborator — şi mai mult decît atît — al lui Ibrăileanu, încă din toamna anului 1923. Intors de la studii, după ce-şi luase doctoratul în litere la Sorbona, cu menţiune maximă, Mihai Ralea îi scrie conducătorului revistei „Viaţa romînească", referindu-se la aşezarea sa în Iaşi şi la angajamentul de a reorganiza revista, preluînd în cea mai mare măsură vechile atribuţii ale spiritului rector. Scrisoarea e trimisă din Huşi, la 20 iulie 1923, şi parvenită lui Ibrăileanu la mînăstirea Văratic, la 22 ale aceleiaşi luni. Ideea esenţială a scrisorii este reactivizarea „Vieţii romîneşti", în anii cînd Ibrăileanu începea să se resimtă de oboseala vîrstei: „Reforma cea mare însă, care trebuie introdusă — îi scria Ralea — e reînfiinţarea atitudinii active, militante *(sublinierile aparţin autorului scrisorii) în critica revistei... O revistă de autoritatea „Vieţii romîneşti" trebuie să-şi spună cuvîntul în toate chestiunile la ordinea zilei".*

„Viaţa romînească" a apărut efectiv sub conducerea lui Mihai Ralea fără întrerupere, din anii colaborării strînse cu Ibrăileanu, în anii îmbolnăvirii şi retragerii profesorului, pînă în ziua interzicerii ei de către fascişti, la 6 septembrie 1940. Imediat după eliberarea patriei, prin întoarcerea armelor, alături de armata sovietică, împotriva fasciştilor, „Viaţa romînească" reapărea, prin energia mereu tînără a lui Ralea. In primul număr (noiembrie 1944), Mihai Ralea preciza din nou esenţiala atitudine a „Vieţii romîneşti": militantismul social al scriitorilor, al artei. In timpul dictaturii antonesciene, arăta Ralea, i s-a propus revistei reapariţia cu condiţia de a fi „o revistă pur literară"; „Estetismul pur în timpuri apocaliptice mi s-a părut o impietate şi o trădare. Revista noastră a fost totdeauna o publicaţie de atitudini". Tradiţia „Vieţii romîneşti" nu putea fi reluată decît după 23 august 1944; din această tradiţie, Ralea amintea: lupta pentru reforma agrară şi pentru votul universal, „pentru literatura militantă şi socială ca şi pentru triumful raţionalismului contra misticii reacţionare şi obscurantiste", „rînduri numeroase pentru Rusia Sovietică, pentru dezrobirea muncitorilor, contra odioaselor doctrine rasiste".

Reapariţia revistei în 1944 evoca memoria celor „două generaţii de scriitori şi gînditori de stînga" care „şi-au aşternut în paginile ei talentul şi credinţele lor" şi-şi exprima convingerea că „tineretul revoluţionar de azi va aduce contribuţia celei de a treia generaţii..."

Această a treia generaţie, care duce azi mai departe „Viaţa romînească", e crescută de partidul clasei muncitoare, în focul luptei pentru cucerirea puterii şi pentru înfăptuirea revoluţiei socialiste, nu numai în economie şi în raporturile sociale, ci şi în cultură. „Viaţa romînească" de azi are avantajul clarităţii ideologice, al partinităţii şi al regimului politic ce înseamnă încununarea istorică a ideologiei marxist-leniniste. Este firesc ca „Viaţa romînească" de azi, în continuarea pe o treaptă superioară a celei vechi, să fie pe poziţii combative, pentru victoria realismului socialist, a esteticii marxist-leniniste, împotriva ideologiilor străine, duşmănoase, ce se infiltrează prin confuzia liberalistă.

Alături de celelalte publicaţii literare ale noastre, „Viaţa romînească", revistă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R., şi-a cîştigat un binemeritat prestigiu în anii revoluţiei culturale.

Am vrea să vedem însă din nou întărit militantismul revistei, pus, azi, în slujba acţiunilor majore indicate de partid pentru întreg frontul cultural. Am vrea să vedem din nou la loc de cinste polemica ideologică ascuţită şi neobosită, pentru combaterea influenţelor străine şi a confuziilor. O asemenea polemică am vrea s-o vedem luînd locul atacurilor mărunte pe chestiuni mărunte şi insinuărilor lipsite de principii, răuvoitoare şi incompetente. Am vrea să vedem în orice caz intransigenţa împotriva estetismului, decadentismului şi iraţionalismului, azi, cînd, de pe poziţiile ideologice scumpe nouă, intransigenţa revistei are posibilitatea de a fi superioară celei de odinioară. Am vrea să revedem unite în jurul revistei toate forţele active ale literaturii şi criticii de azi, pe baza unităţii esenţiale a orientării şi combativităţii ideologice.

Noul colegiu de redacţie al „Vieţii romîneşti" constituie, de fapt, chezăşia orientării, a principialităţii, a competenţei şi a energiei necesare pentru militarea efectivă în frontul literar al revoluţiei culturale socialiste.

Savin Bratu

SCRISORI DIN MOSCOVA

Vizita lui Eduardo de Filippo

In cursul lunii martie, cunoscutul dramaturg italian Eduardo de Filippo a sosit în Uniunea Sovietică pentru a asista la reprezentarea cîtorva dintre comediile sale puse în scenă în diferite oraşe. Criticul sovietic Pavel Markov şi regizorul Serghei Gherasimov l-au însoţit pe oaspete de la Neapole pînă la Moscova. Publicul sovietic cunoaşte bine opera dramatică a lui de Filippo. După filmele „Napoli, oraşul milionarilor" şi „Napolitanii la Milano" vizionate în urmă cu trei ani, recent sînt puse în scenă numai la Moscova, la Teatrul Central al Armatei Sovietice şi la numeroase alte teatre din capitala Uniunii Sovietice şase piese din repertoriul lui Eduardo de Filippo. Patru dintre ele fac săli pline, iar alte două sînt acum în pregătire. Este vorba de piesele „Filumena Marturano", „Familia mea", „Fîntîna", „Minciuna pe picioroange", „Un hoţ în paradis" şi „Crăciunul segnorului Cupiello".

Autorul acestora a fost oaspetele poporului sovietic aproape o lună de zile, apreciat pentru varietatea talentelor sale de actor, regizor şi scriitor. Am avut deseori posibilitatea să asist la întîlnirile dramaturgului italian cu spectatorii sovietici, cu actori şi cu scenarişti din Moscova. Pline de semnificaţie mi s-au părut îndeosebi cuvintele lui de Filippo, impresiile sale în legătură cu spectacolul piesei „Familia mea": „Am asistat la acest spectacol nu o dată pînă acum. Trebuie să spun însă că am constatat, cu prilejul venirii mele în Moscova, că spectatorii sovietici urmăresc piesa cu o sensibilitate şi un interes excepţional. Am uitat eu însumi că sînt autor şi actor, deşi cunoşteam dinainte desfăşurarea acţiunii şi toate detaliile ei, în mijlocul acelei mulţimi de oameni atenţi şi receptivi care urmăreau pas cu pas episoadele dramei care se prezenta. Trebuie să mărturisesc că moscoviţii pe care-i vedeam în jurul meu în sală sînt cei mai buni spectatori din cîţi am întîlnit: de o fineţe uimitoare, reacţionînd cu promptitudine la fiecare replică a actorilor, ei pătrund mesajul profund al dramei. Şi într-un fel parcă prin atitudinea lor faţă de personaje, ei completează tot ce are loc pe scenă şi conferă spectacolului o semnificaţie deosebită".

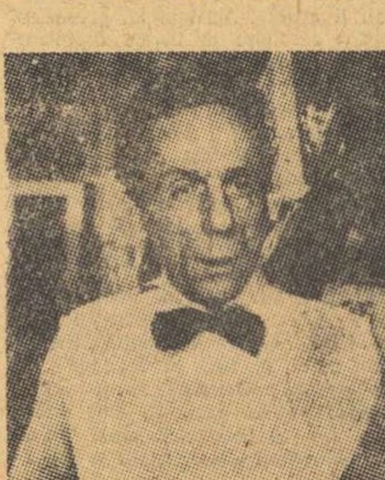

Eduardo de Filippo în filmul „Napoli, oraşul milionarilor"

De Filippo a vizitat şi alte teatre din Moscova, urmărind îndeosebi modalitatea variată a punerii în scenă a pieselor sale de către regizorii sovietici: „Am întîlnit pretutindeni — mi-a spus dramaturgul — o atenţie deosebită faţă de text, o strădanie de a realiza prin interpretare la maximum ideaţia şi sensurile piesei. Cu acest prilej, am putut înţelege într-o şi mai mare măsură problematica generală a repertoriului sovietic ca şi a dramaturgiei clasice ruse. Trebuie să spun că în special piesele din repertoriul sovietic mi-au lăsat o impresie de neuitat. Cel puţin piesa lui Maiakovski, „Ploşniţa", pe care am văzut-o la Moscova în admirabila regie a lui Plucek m-a entuziasmat şi m-a făcut să iau decizia fermă de a o pune în scenă în Italia, la teatrul meu. Vreau în acelaşi timp să vă mai destăinuiesc un secret — a spus în continuare de Filippo. — Mă consider un discipol al şcolii teatrale ruse, şi, ca de altfel numeroşi alţi dramaturgi şi actori italieni, ne călăuzim după principiile sistemului lui Stanislavski. Cred că sistemul acesta oferă cele mai vaste perspective pentru manifestarea completă a individualităţii fiecărui regizor, şi nu pot să nu recurg la exemplul teatrelor din Moscova, pentru a dovedi aceasta, referindu-mă la spectacolele atît de diferite, cum sînt „Familia mea" în regia lui Satrin, la Teatrul Central al Armatei, sau „Ploşniţa" la Teatrul Satirei. Aceasta este o consecinţă a înaltei culturi teatrale sovietice, o mărturie a diversităţii curentelor care îmbogăţesc această cultură".

Vorbind despre impresiile sale în urma călătoriei în Uniunea Sovietică, înainte de plecare Eduardo de Filippo a precizat că „întîlnirile cu reprezentanţii teatrului sovietic, cunoaşterea vieţii teatrale ruse, legăturile de prietenie cu oamenii sovietici vor constitui o contribuţie la întărirea prieteniei dintre Italia şi Uniunea Sovietică... Voi povesti în Italia tot ce am văzut, auzit şi simţit în mijlocul oamenilor sovietici".

R. N. Matus

REALISMUL LUI DELAVRANCEA

(Urmare din pag. 1)

îndeamnă pe Delavrancea impetuozitatea temperamentului său, în timp ce frîna spiritului critic îl menţine în limitele observaţiei obiective şi ale măsurii. Autorul, în definitiv, îşi stăpîneşte impulsiile, ferindu-se să dea literaturii lui de imaginaţie, coloratura subiectivă din corespondenţa sa cu d-na Miller. Orice luptă dintre temperament şi raţiune e impresionantă, mai ales cînd aceasta din urmă îşi impune supremaţia, cu sacrificarea marilor elanuri.

Delavrancea şi-a tras puterile din viziunile limpezi ale copilăriei şi din nesecatul tezaur folcloric al nostru. O bună parte a literaturii sale e autobiografică, evocînd mahalaua Orzarilor din Delea-Veche, bunicul, bunica cu minunatele-i poveşti, bătrînii sfătoşi, apoi amintirile din anii şcolarităţii. Un alt sector, mai întins chiar, e acela al basmelor propriu zise, prin care marele prozator, altădată culegător ocazional, dar totdeauna apologet al creaţiei populare, îşi manifestă legăturile indisolubile cu producţiile populare. S-ar putea spune chiar că fabulosul meliorist al basmelor a fost pentru sensibilitatea totdeauna ulcerată a observatorului viciilor de structură socială contemporană, o adevărată terapeutică morală. Realismul strict biruie mai ales în **Hagi Tudose**, în care notele particulare, oricît de pronunţate, se subordonează tipicului, ca la Balzac şi la Molière, marile modele tematice.

In ultimul deceniu de viaţă, scriitorul îşi amendează reeditările, eliminînd necruţător tot ce i se pare încărcătură. Cu aceste retuşări, se reduce simţitor prisosul de lumină şi de culoare din bogata sa paletă descriptivă. Unele din frazele sau propoziţiile sacrificate conţineau netăgăduite frumuseţi de ordin plastic şi chiar lexical, din domeniul dialectical muntenesc, pe care Delavrancea l-a reprezentat cu mai multă planturozitate decît oricare din înaintaşii şi urmaşii săi. Marele scriitor putea spune, ca şi Théophile Gautier, că e un om pentru care lumea exterioară există: cu o enormă exuberanţă a vegetalelor, într-o baie necontenită de lumină, după ceas şi anotimp, cu afirmaţia viguroasă a elementului uman popular, oropsit socialmente, dar neîncovoiat biologiceşte, cu parazitarea birocraţiei şi a politicianismului, la oraşe, — singura notă întunecoasă în tabloul viziunii sale, realistă şi totodată optimistă. Ultima lui bucată literară, **Vacanţie...** (pe care ne-a comunicat-o Emilia St. Milicescu, ferventa bio-bibliografă şi editoare a lui Delavrancea, în Epoca, 10—22 aprilie 1916), e o colecţie de întîmplări şi anecdote pe care şi le povestesc trei prieteni profesori, în periodicele lor revederi. Aici regăsim ceva din critica socială aspră, ca în **Iancu Moroi** şi **Paraziţii**, dar şi anecdota orientală, cu tema recunoştinţei abuzive, precum şi muntenismele lexicale, fonetice şi morfologice.

Pentru excepţionalele calităţi artistice şi cetăţeneşti ale scrisului său, Consiliul de Miniştri al ţării noastre a decis sărbătorirea solemnă a lui Barbu Delavrancea, prin conferinţe, spectacole teatrale, emiterea unui timbru şi alte manifestări culturale.

Şerban Cioculescu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

modificări la piesa „Să nu-ţi faci prăvălie cu scară" care se va juca în stagiunea de toamnă la Teatrul Municipal. Iţi pot spune doar că e vorba despre descompunerea unei familii de negustori şi că acţiunea se petrece între 1942—1950.

— Ce surprize ne mai pregăteşti?

— Mă retrag...

— In turnul de fildeş?

— Nu, în „turnul" de creaţie. Mi-am luat un lung concediu de creaţie pentru a pune la punct şi a termina „Calea Negustorilor".

— Calea Griviţei?

— Calea Griviţei, da! E înfăţişată aici viaţa negustorilor, a hamalilor, ceferiştilor, a lumii din jurul Gării de Nord şi Atelierelor.

— In ce epocă?

— 1932—1950. Va fi un roman vast, de 1.000 de pagini, într-o formulă pe care o socotesc inedită şi n-o trădez. Sper să fie a doua carte pe care să pot pune bază. Prima, continui să cred că este „Groapa". Paralel voi lucra la o carte de reportaje despre URSS şi Grecia.

— Deşi — sau poate tocmai pentru că — văd că eşti un militant pentru actualitate, te întreb ce crezi despre necesitatea unei literaturi care să reflecte viaţa contemporană?

— Ce cred? Am spus-o şi într-un articol, o spun şi aici. Avem nevoie de o literatură care să fie oglinda epocii noastre. După 14 ani de la eliberare, nici un scriitor nu mai poate invoca argumente serioase în sprijinul unei himerice izolări. Trăim o epocă măreaţă şi nouă ne revine misiunea de a fi cronicarii ei.

Discuţia a mai continuat pe teme sportive. Eugen Barbu, — vechi fotbalist — mi-a cerut să nu divulg opiniile sale pe acest tărîm. Ceea ce şi fac.

S. A.

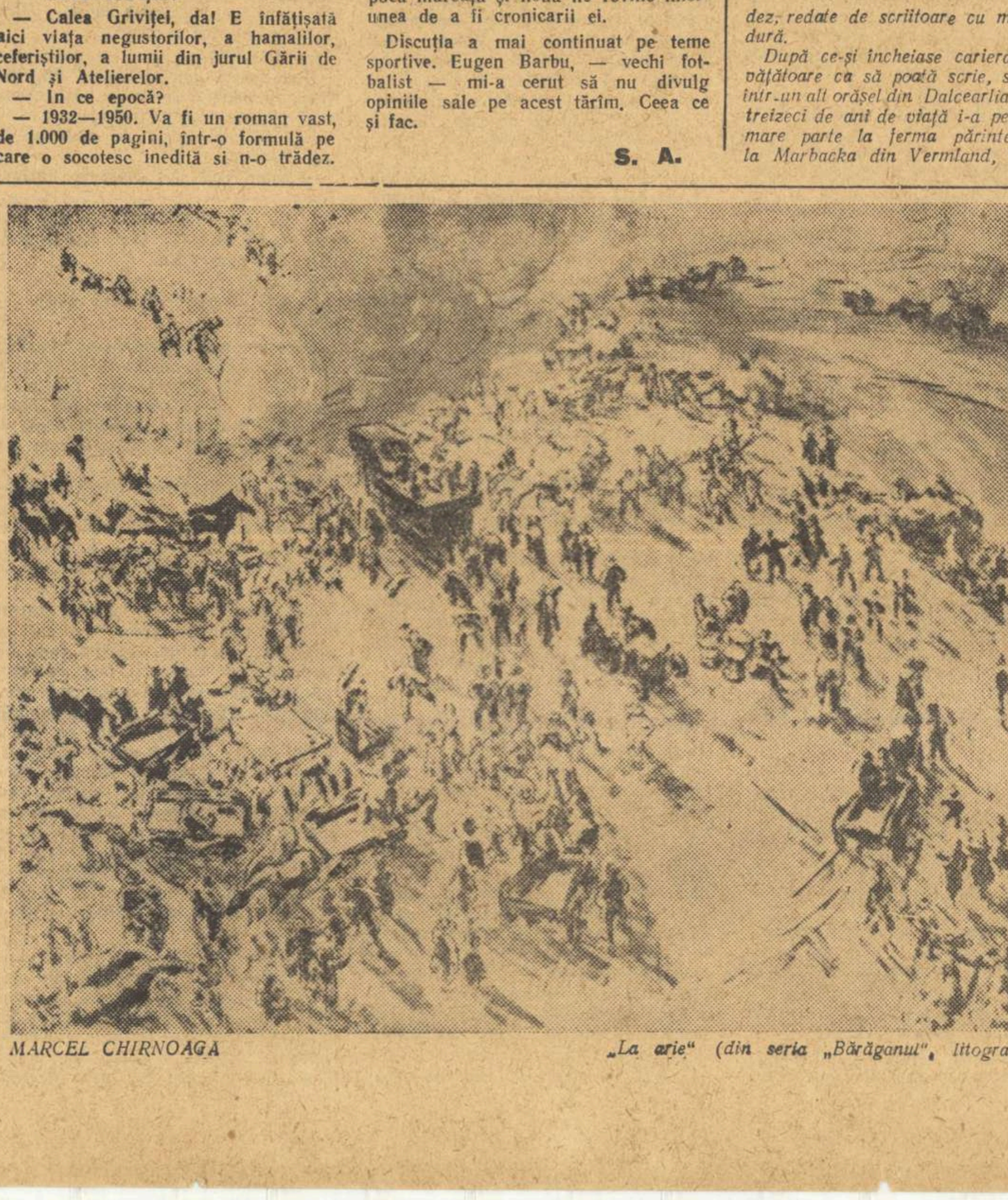

MARCEL CHIRNOAGĂ — *„La arie" (din seria „Bărăganul", litografie)*

Selma Lagerlöf

(Urmare din pag. 1)

dez, redate de scriitoare cu multă căldură.

După ce-şi încheiase cariera de învăţătoare ca să poată scrie, s-a mutat într-un alt orăşel din Dalcearlia. Ultimii treizeci de ani de viaţă i-a petrecut în mare parte la ferma părintească de la Marbacka din Vermland, leagănul copilăriei sale. Ducînd o viaţă retrasă, înconjurată de rudele cele mai apropiate şi de cîţiva prieteni a continuat să întreţină o intensă corespondenţă cu cititori din cele mai îndepărtate colţuri ale lumii. Scriind neobosit pînă în ultimele clipe ale vieţii, a manifestat aceleaşi năzuinţe de adevăr, dreptate şi dragoste de oameni, care i-au caracterizat debutul.

Selma Lagerlöf a luat parte la lupta pentru pace şi la mişcarea feministă din vremea ei. „Căminul şi Statul" (1911) e o pledoarie pentru dreptul de vot al femeilor, iar romanul „Afurisit" (1919), un violent protest împotriva războiului.

Interesante pentru problemele psihologice pe care le ridică sînt romanele „Impăratul Portugaliei" şi „Povestea unui conac". Punctul culminant al creaţiei Selmei Lagerlöf îl reprezintă romanul în două volume „Ierusalim" (1901—1902) care zugrăveşte viaţa ţărănimii suedeze într-una din cele mai frămîntate epoci ale istoriei patriei sale. Menţionăm de asemenea pentru umorul lui romanul „Charlotte Löwenhald" (1920).

Referinţele succinte de mai sus, sînt departe de a prezenta complexitatea şi importanţa operei Selmei Lagerlöf. E semnificativă marea răspîndire de care se bucură cărţile scriitoarei în rîndurile cititorilor din patria ei, precum şi în lumea întreagă unde pînă azi este cel mai tradus autor suedez. O asemenea răspîndire vorbeşte cu prisosinţă de recunoaşterea unanimă a meritelor artistice şi sociale ale operei Selmei Lagerlöf.

La 20 noiembrie 1958 se sărbătoreşte în Suedia centenarul naşterii scriitoarei. Pînă la această dată vor avea loc în întreaga ţară mari festivităţi care vor căpăta proporţiile unui adevărat jubileu naţional.

Uniunea Scriitorilor suedezi pregăteşte, în cinstea marelui eveniment, un congres închinat operei şi personalităţii Selmei Lagerlöf.

Henri Peter Matthis

CRONICA FILMULUI

„STRADA MARE"

Bucureștiul cinefil a salutat-o, de curînd, pe Betsy Blair. Actrița americană și-a scris aici primul articol, intitulat, aproape programatic, „Tehnica simplității" iar mase uriașe de spectatori au putut să-i verifice asertiunile. Publicul a dat năvală în cinematografe, cronicarii s-au ocupat de personalitatea (care ispitește la speculații) regizorului, Betsy-ei Blair i s-au luat interviuri; s-au rostit de asemenea, cu acest prilej, aprecieri care ni se par nițel exagerate și care, într-o măsură, violentează o dreaptă ierarhie de valori. Cu entuziasm, de sufragetă, Ecaterina Oproiu își exprimă admirația pentru simboluri destul de facile și emite chiar decrete cu valabilitate pe întreg teritoriul artelor: „Nici un dialog nu putea să fie mai dramatic decît dialogul acesta mut de imagini. Nici o artă nu putea obține acest efect, în afară de cinematograf. Care-l are pe Bardem"... Care Bardem primește în dar „crescendouri eisensteiniene".

Nici un element artistic nu-l apropie pe Bardem de Eisenstein. Crescendoul eisensteinian, aproape retoric în impetuozitate, îi este străin lui Bardem, care cultivă detaliul mărunt și simbolul discret.

In rest, spațiul nu-mi îngăduie să indic bibliografia dialogurilor „mai dramatice decît dialogul acesta mut de imagini" care, de altfel, e ceva „déjà vu" în cinematografie, chiar de pe la începuturile ei. Iar artele se deosebesc prin specificitatea imaginii cu care lucrează și nu prin locul pe care l-ar ocupa într-un clasament arbitrar.

Bardem este un fel de neorealist de bună calitate, care a moștenit, de la sîngele său spaniol, patos cenzurat de luciditate intelectuală. Omul e ispitit de problematica gravă; arta lui se definește adesea printr-o simbolistică directă; regizorul e un moralist și încearcă să fie, cu mijloacele specifice, un filozof. Prin minuția detaliului, prin avalanșa lentă și irezistibilă a amănuntului, „Strada Mare" a lui Bardem ne-a amintit de „Umberto D" al lui Vittorio de Sica. Maestrul neorealismului italian are mai multă siguranță în gestul regizoral și morala e mai absorbită în imagine. Bardem e înclinat spre tragedie. Situațiile în filmele sale converg, sau sînt împinse, spre un loc vid din care eroii nu pot ieși. Regizorului spaniol îi place rotația cercului vicios căruia îi dă un sens profund tragic. Bardem este însă un tragedian modern. Nimic din arta sa nu frizează vetustul. Eroii săi sînt oameni ai secolului, iar pe regizor îl intuiești, lesne, ca pe un artist cu mentalitate modernă, deloc tentat însă de extravaganțe moderniste, și cu o anume pietate, poate nemărturisită, pentru tradițiile bune ale cinematografiei universale. Bănuiesc că Bardem are vocație și formație clasicistă. In alt secol s-ar fi alăturat lui Racine. In era modernă, localizează dramele eterne în condiții contemporane. Totul în arta sa vizează ceea ce ne-am obișnuit a numi „problemele eterne", Bardem e însetat de veșnicie, iubind sau urînd fragmentele realității contemporane. Căci acest spaniol încăpățînat este, asemeni neorealiștilor italieni, cu care însă nu trebuie confundat, un protestatar și anume un protestatar de substanță moralistă. Critica sa nu țintește în viciile fundamentale ale societății contemporane, ci vizează, mai ales, consecințele lor antimorale. Regizorul, care este și un bun scenarist, are oroare de minciună, de ipocrizie și pledează consecvent în favoarea adevărului, a franchețea cu orice preț. Are chiar o filozofie a ispășirii prin adevăr (Vezi și „Moartea unui ciclist").

Grav, Bardem nu este totuși opac în fața aspectelor mai senine. „Bun venit, domnule Marshall!", atestă o receptivitate la umor și un sarcasm benign de bună origine.

„Strada Mare" e un tratat riguros întocmit al mizeriei etice, fatală pe coordonatele provinciei mic-burgheze. Prinși într-un mecanism implacabil, oamenii se imbecilizează și devin nocivi. Imbecilitatea se convertește în ticăloșie, iar însușirile bune, neavînd teren de dezvoltare, se închircesc și pier. „Strada Mare", centrul unui asemenea oraș de provincie, dă nu numai titlul, ci și simbolul filmului. Intr-un preambul, Bardem își avertizează spectatorii că orașul luminat de proiectorul său nu are coordonate geografice precise. Regizorul vizează deci universalul. Orășelul nu este mai puțin însă o emanație spaniolă, prin peisaj, atmosferă și oameni. Problematica e însă, evident, universală. Scenariul e interesant, dar nu deosebit. Il preferăm pe regizorul Bardem scenaristului cu același nume. Intriga? Simplă. Un grup de cheflii, farsori cruzi, — din inerție și plictis regizează o farsă Isabelei, statornicită fată bătrînă de opinia „Străzii Mari". Instrumentul farsei: Juan, tînăr frumos, cu chipul deschis, cu fond bun, ins laș și cuprins de toropeală sufletească. Raisoneurul filmului — Frederico, prietenul lui Juan (prietenie cam hibrid motivată și sub zodia unui exagerat convenționalism artistic). Frederico va încerca să salveze nefericitul obiect al farsei, dar (vezi aici substanța tragică a lui Bardem) Isabelei îi lipsește energia de a ieși din inerție. Juan însuși e torturat de remușcări dar îi lipsește curajul moral pentru a evada din cercul vicios.

„Strada Mare" a lui Bardem e o instituție cu legi, obiceiuri și orar—zilnic și duminical.

E o mlaștină care te cuprinde fără putință de a te salva. Un moloh flămînd de noi victime. Un tiran care cere supunere absolută. (Juan se supune prietenilor săi, deși are reflexe de revoltă).

Caragiale, care a întocmit în „Telegrame" o enciclopedie satirică a provinciei, a surprins drama omului amenințat să iasă din tabieturi care au devenit legi de fier. „Nu mai putem merge ‚cafine" răcnește disperat eroul său, cuprins de groază că în jurul său se va așterne tăcerea și că va fi lipsit de vecinătatea caldă, culcuș de vată, a cafenelei.

Bardem este, hotărît lucru, un regizor eminent. Nu revoluționează cinematografia, nu o înnoiește substanțial, dar o împrospătează și îi descoperă noi resurse.

Simți că regizorul își stăpînește actorii și că totul în film se subordonează unei voințe ferme, unitare, luminată de un spirit captivat de geometrie artistică. Bardem stăpînește, poate ca nimeni altul, știința acumulării detaliilor, fiind în același timp un virtuos al montajului. Ca poet, regizorul spaniol s-ar preocupa de rimă în disprețul ritmului.

Este în film o scenă care bate la porțile geniului — scena procesiunii. Prima declarație de dragoste a lui Juan e rostită într-un decor cvasimedieval, sub privirile unui șir de femei cu obraz alcătuit parcă dintr-un pămînt uscat de arșiță. După plecarea din coloană a lui Juan, Isabel își reia cîntecul care (subtil detaliu) sună acum aproape frivol. Memorabilă e discuția Frederico—Isabel. Fata bătrînă contemplă cu triumf candid sala de dans în care ani în șir, pe același scaun, a suportat umilința așteptării zadarnice. Se bucură că între aceiași pereți își va sărbători intrarea în viață. Cuvintele lui Frederico o îndreaptă însă din nou spre vechiul scaun de suferință. Există o ostentativă intenție simbolistică, dar cît de intens și firesc e acest simbol!

Alături de asemenea remarcabile momente, mai întîlnești, rar e drept, clișee uzate. Juan face, în silă, schița viitorului apartament conjugal. O aruncă apoi, sau o pierde, într-o băltoacă. Reflectorul se oprește un timp asupra bietei bucăți de hîrtie pe care apa o distruge. E aici o simbolistică primitivă și lipsită de originalitate.

In Betsy Blair, protagonista principală a filmului, Bardem a găsit un excelent instrument artistic. Actrița e permeabilă zbuciumului intens și autentic și are vocația interiorizării. Joacă într-adevăr simplu, deși din articolul pe care l-a scris nu se prea înțelege care e „tehnica simplității". Posedă discreția gestului și expresivitate. Surîsul are glas. Ochii au glas. Știe să se miște, să vorbească și să tacă. E, într-un cuvînt, o mare artistă de cinema.

Excelent și restul echipei de interpreți. Artiștii au individualitate, dar nu sparg unitatea armonică a filmului.

„Strada Mare" e un film trist. Un bărbat consemnează aici tragedia unei femei. O consemnează cu virilitate și cu stăpînire, aproape cu răceală artistică. Rezistă ispitelor melodramatice și se menține oarecum deasupra tragediei. Ca un clasic.

Sorin Arghir

Betsy Blair într-o scenă din film

Constantin Ramadan

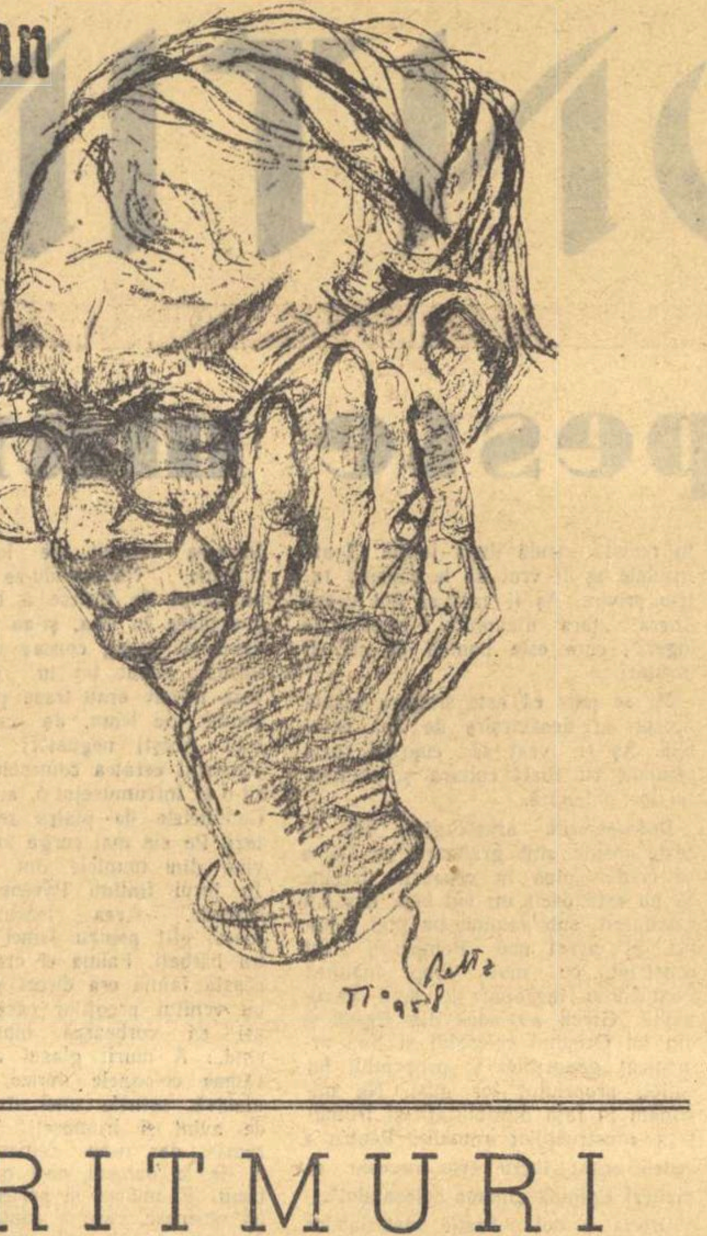

In seara zilei de 24 martie, televiziunea transmitea piesa „O zi de odihnă". Era, în fața aparatului, o rostogolire neoprită de peripeții, întîmplările se alungau precipitat, verva țîșnea generos la fiecare pas. Cine, din cei care urmăreau încîntați spectacolul, ar fi crezut că eroul acestei curse trepidante, că actorul care-o însuflețea cu prezența lui cuceritoare, cu flacăra talentului său irezistibil, avea să moară peste cîteva ceasuri?

Implinea în 1958 patruzeci de ani de cînd fusese angajat la Teatrul Național din Iași. Patruzeci de ani în care s-a cheltuit fără preget, ca să aducă aproape de inima publicului făptura atîtor personaje, din atîtea felurite piese: de la comedii spumoase, pînă la texte grave, precum „Puterea întunericului" sau dramatizări ale lui Dostoievski; de la repertoriul clasic, de la Lope de Vega și Molière, pînă la piese contemporane, „Invazia", de pildă, a lui Leonov. Cîteva sute de roluri, plăsmuite cu aceeași putere, neostenită, de a se dărui. Căci își trăia cu o pasiune mereu proaspătă, arta.

Această artă părea izvorîtă din harul unei admirabile spontaneități, dintr-un firesc inepuizabil; dintr-un umor, care era al omului, nu numai al actorului. C. Ramadan a fost o vreme actorul cel mai popular al Iașului și cine vrea să înțeleagă, în dimensiunile ei adevărate, pierderea pe care a suferit-o teatrul nostru prin dispariția sa, trebuie să-și spună ce a însemnat el pentru publicul orașelor moldovenești; trebuie să-și evoce entuziasmul pe care-l deștepta în turneele sale.

La București, pe scena Teatrului Armatei, unde și-a cîștigat repede admirația și devotamentul spectatorilor, la radio sau în filme, C. Ramadan a făcut de asemenea, în chip exemplar, dovada talentului său excepțional. A devenit, după ce fusese un mare actor al Moldovei, un artist al țării întregi. Un Artist al Poporului, cum glăsuiește și titlul care — alături de Ordinul Muncii cl. I-a și de Premiul de Stat — venise să încununeze, în ultimii ani, activitatea lui neobosită.

ALTE RITMURI

Spectacolele de balet care au avut loc la noi în ultima vreme — ne referim la producția indigenă — punînd la socoteală atît repertoriul operei, cît și recitalurile organizate de O.S.T.A., au fost (exceptînd baletul „Cînd strugurii se coc" de Mihail Jora, scenariu și coregrafie de Floria Capsali—Mițiță Dumitrescu, experiențele folclorice ale Verei Proca) de o concepție clasică riguroasă, mai toate reluînd manejul figurilor obișnuite, implacabile în succesiunea lor: variațiile, pas de deux-urile, coda, adagiourile, în care se toarnă mereu aceleași și aceleași povești dulcege, cu crai și crăiese, atrăgătoare în felul lor, bogat montate, însă, vai! atît de desuete, atît de străine de noi!

(Recitalul de balet Miriam Tausinger)

Să nu fim greșit înțeleși. Nu respingem genul clasic — ceea ce ar fi o aberație — ci problema e cum se poate atinge un stadiu original, în care actualitatea noastră să-și găsească expresia. Firește că numai prin însumarea stilului vechi într-o formă inedită, superioară, numai printr-o angajare în prezent, baletul va putea să ajungă la nivelul celorlalte arte, mult mai înaintate decît el, indiscutabil, pe frontul cunoașterii artistice.

Dar pentru asta este nevoie de o gîndire coregrafică vie, creatoare, de subiecte, de librete muzicale noi, de alte ritmuri, — într-un cuvînt, de un stil în care omul zilelor noastre să-și recunoască sufletul.

Un pas îndrăzneț în direcția aceasta, trecînd bariera convenționalului, l-a făcut de curînd dansatoarea Miriam Tausinger, la Teatrul Evreiesc de Stat.

Miriam Tausinger, trebuie să mărturisim, ne-a surprins. Lucrînd singură (regia și coregrafia îi aparțin), această balerină talentată ne-a dovedit un lucru care acum, după ce i-am văzut recitalul, ni se pare simplu (simplu prin neobișnuință) și anume că dansul, în afara limbajului său tehnic — împins cîteodată pînă la manierism — mai presupune și un element, în absența căruia totul nu este decît o dantelărie de poziții simetric decupate în spațiu: viața. Intre punctele adiționate ale evoluției coregrafice, de astă dată n-am mai întîlnit durata mecanică a marionetei lui Delibes, ci vibrația, dezordinea emoției, zvîcnetul asimetric al existenței. Cu inteligență, cu finețe, cu spontaneitate, Miriam Tausinger a știut să realizeze postulatul acesta. Dar mai ales, și asta credem că este însușirea ei cea mai de seamă, cu o forță dramatică impresionantă, atît de puternică în emisia ei, încît, în timpul reprezentației, expresia feței, intensitatea sentimentului, nu o dată ni s-a părut că îi evaporă corpul, anulîndu-i structura anatomică, pulverizîndu-l: numai spirit.

Asta am simțit văzînd „De veghe" (muzica, foarte sugestivă, de Nina Cassian) și „Adolescență" (Debussy). Tînguirile mamei în fața pruncului bolnav, spaimele, mișcarea de legănare la sol, cînd razantă, cînd înălțîndu-se, pîlpîind, ca o flacără bătută de vînt, potolirile; apoi iarăși alarmele, veghea istovitoare, pendularea obsedantă a bustului, redeșteptările, plastica plină de nerv a capului și gîtului, în răsucirile lor repezi, de șarpe țintuit la pămînt. Extazul adolescenței, trezirea la iubire sub clarul malefic al lunei, apoi rostogolirea pe podea, reîntoarcerea la verticală, cu gestul acela moale, frînt, al mîinilor, în care ochii își descoperă ca într-o oglindă transfigurarea; înaintarea tîrîșă, cu umărul stîng înainte, cu privirea fascinată, toropeala din final, cînd trupul se destinde, în așteptare... Ghidușiile fetișcanei din „Copilărie" (muzica de D. Mangoianu), dans plin de fantezie, de umor, poate că nițel prea lung, Grațiile pajului în tunică verde-pal din „Cu tine însuți", muzica de Vivaldi-Friedeman Bach, dans care necesită (totuși!) un exercițiu clasic ceva mai susținut, singurul lucru asupra căruia balerina ar trebui să mai stăruie. In fine, cearta dintre evreul bogat și cel sărac pe muzică de Mussorgski (cu un mic accident de eclerai, care nu a avantajat-o totdeauna pe interpretă). Toate ipostazele acestea demonstrează că Miriam Tausinger — dansatoare de caracter — este o balerină cu o sensibilitate aleasă, cu o viziune originală. Și, am spune, chiar, cu un stil modern, dacă termenul nu ar fi atît de confuz.

De aceea, așteptăm cu interes s-o revedem. Insă, în orice caz, — ne îngăduim să-i sugerăm — nu în cadrul unui spectacol eteroclit, ca acela în care i-a fost inserat programul. Un recital de dans, oricît de izbutite ar fi manifestările care îl contrapunctează — și cele două scenete de Bertolt Brecht „Denunțătorul", „Femeia evreică", printre alte producții, ne-au plăcut mult, — trebuie să aibă, oricum, respirația lui.

Constantin Țoiu

CRONICA DRAMATICA

Pericolul melodramei (I)

Se cunoaște legenda Meșterului Manole. Truda remarcabilă a zidarilor care clădeau ziua întreagă ceea ce se surpa noaptea și-a găsit rezolvarea într-un tîrziu. Absorbind viața unui om, zidurile au căpătat trăinicie și o maiestuoasă frumusețe. Opera de artă ridicată cu atîta osteneală și-a îngăduit atunci să aspire în liniște la nemurire.

Teatrele noastre au reprezentat cu seninătate în ultima stagiune un număr de piese aparent inedite, care au trecut cu dezinvoltură peste neliniștile și bucuriile actului de creație. Autorii acestor piese n-au simțit nevoia să așeze la temelia operei lor tumultul sufletesc al oamenilor de astăzi, definind — după cîte se pare — o soluție mai igienică și mai convenabilă pentru a atinge perfecțiunea. De la bun început ei au făcut economie de materiale scumpe. Au fost sacrificate sclipirile originalității și reduse la minimum exigențele caracterologice. In locul portalurilor mărețe ale clădirii lui Manole, în schimbul zidurilor înalte și semețe de piatră dură, autorii la care ne referim au întins vopsele țipătoare pe pereți de mucava. Cartonul, papul și tencuiala searbădă au fost recuperate din magazia vechilor melodrame, peste care s-a așternut un nou strat de sulimanuri.

Vom închina cîteva cronici analizării acestui soi de literatură, încercînd să înlăturăm grima de circumstanță. Ne propunem totodată să evidențiem ereditatea acestor odrasle degenerate ale unor părinți stupizi, care au decedat în primele decenii ale veacului.

★

Vă mai amintiți povestirile măicuței Smara? Pelteaua filantropică stîrnea în istorioarele fade ale Smarei, mai curînd zîmbetul iritat decît mizericordia. Aci trebuie pusă la socoteală și inabilitatea scriitoarei.

Melodramele[1]) franțuzești de duzină învăluiau aceleași scheme în veșminte strălucitoare. In centru se afla mereu același suflet pur, peste care se rostogolea o avalanșă necurmată de nedreptăți și nefericiri. Lîngă eroul principal rînjea sarcastic intrigantul, personaj mefistofelic de fabricație simplă și care avea să fie teribil pedepsit în scena finală. Grupul inocenților putea fi mărit după necesități, în vreme ce inumanii alcătuiau obligatoriu o bandă mîrșavă de o abilitate suspectă care dispărea brusc în vederea finalului fericit.

Nu este locul să apreciem în ce măsură melodramele de genul Pixérecourt și mai tîrziu producțiile de tip Dennery au îndeplinit, atunci cînd au apărut, un comandament al vremii. Caracterul lor anacronic a început să devină însă atît de evident după primul război mondial încît numai șterse de praf cu violență în prelucrări și modernizări disperate, ele au recîștigat ceva din vechiul lor farmec.

Refuzînd, prin definiție, să aborde complicațiile psihologice și simplificînd viața în linii groase, producțiile melodramatice se exclud dintr-o dată de pe tărîmul artei autentice. Mînuind cu o abilitate tristă situațiile lacrimogene ca și — în general — grandilocvența sentimentală, nepoții „Curierului de Lyon" și ai celor „Doi sergenți" solicită naturi afective neatinse încă de morbul gîndirii complexe. Ca și vata de zahăr care se vinde pe lîngă circuri și menajerii, melosul dramatic poate fi consumat cu poftă în anii fragezi (și atunci numai în formele sale decente). Bineînțeles, cu oarecare efort, teatrul poate copilări și o sală de spectatori maturi, nepreveniți și neinițiați. Asemenea tentative ne apar astăzi absurde și de-a dreptul dăunătoare operei de culturalizare. Cînd invităm marele public la teatru, o regulă elementară de politețe ne cere să-i vorbim despre propriile lui frămîntări și să lăsăm basmuirile fade pentru totdeauna la arhivă.

★

„Flacăra vie" de Ștefan Tita și Liviu Floda (Teatrul Tineretului) utilizează, fără rezerve, moștenirea bătrînelor melodrame, în varianta biografiilor romanțate. Ideea inițială a piesei a fost realizarea unei transpuneri literare a vieții unei mari personalități științifice (în text cu nume schimbat). A fost abordată astfel tehnica legării unor episoade sentimentale care surprind personajul vizat în diverse etape ale drumului său spre deces, acesta fiind rezervat pentru ultima scenă. Săbiilor sîngerînde li s-au substituit bisturiile chirurgicale, iar peste scheletul vechilor intrigi s-a presărat o brumă de aluzii la viața politică a țării noastre în anii dintre cele două războaie. Eroul principal, medic de seamă, cu idei umanitare și îndrăzneală științifică, este supus din primul act unor lovituri crunte, regizate de un intrigant în frac și cu monoclu. In jurul eroului se grupează o mînă de personaje angelice de o uniformitate psihică care duce la anularea trăsăturilor personale. Cei trei medici care-și trec unul altuia printr-o scurtă ceremonie sentimentală trusa de operații nu se deosebesc decît prin amănunte de suprafață, deși aparțin unor generații deosebite și cu toate că figurează în distribuție cu nume distincte. Intrigantul își are, la rîndul său, anumiți acoliți dintre care nu lipsesc o femeie de o sensualitate diabolică și un borfaș de rînd, văzuți de asemenea în linii drepte și negeluite. Se află la locul său cuplul de tineri înamorați care, despărțiți prin uneltiri veninoase, se vor regăsi în ultimii timpi ai dramei.

Ce legătură au figurinele acestea costumate în alb și în negru cu oamenii vii, adevărați, și cu problematica îndrăcită a vieții, este greu de spus. Judecînd după prezentarea din programul teatrului, „Flacăra vie" urmărește să fie o dramă cu adînci resorturi sociale, imortalizînd lupta pentru adevăr a oamenilor de știință onești. Intențiile sînt așadar excelente, dar uneltele folosite au compromis iremediabil bunele îndemnuri. O dramă socială, o dramă care să reflecte ciocnirile aprinse între oameni, obligă la o tratare atentă a mișcărilor conștiinței umane și cere cu stăruință o anume înălțime în dezbaterea ideilor. Năclăită în sentimentalisme și redusă la o elocvență de suprafață, „Flacăra vie" a simplificat termenii disputei ideologice cu vehemență. Astfel numai „argumentul" dramei și-a păstrat coloratura socială, în vreme ce piesa propriu-zisă a deturnat intențiile inițiale într-o localizare de suprafață a unei construcții dramatice de vîrstă matusalemică.

Ni se pare obligatoriu să subliniem că avem toată considerația pentru eforturile unor actori de mare prestigiu ca Al. Critico, A. Pop-Marțian și H. Polizu, care au încercat să descopere și să valorifice în personajele încredințate cele mai vagi posibilități de nuanțare. Din păcate „Flacăra vie", ca orice product lipsit de seva autenticității, n-a avut cum să depășească luminile rampei. In sală, piesa a smuls unei anumite categorii de spectatori lacrimi, dar nici unuia adeziunea inteligentă.

V. Mîndra

Scenă din „Flacăra vie" (actul I)

---

[1]) După cum se știe, Stanislavski n-a disprețuit integral melodrama ca gen, considerînd că numai „melodrama de moravuri sau istorică" poate atinge sfera artei, în vreme ce celelalte, chiar dacă erau iscălite de Victor Hugo i se păreau lamentabile. Se poate spune că întemeietorul Teatrului de Artă utiliza termenul „melodramă" în sensul textului și spectacolului popular, lipsit de convenții și caracterizat printr-o „formă concentrată a vieții de toate zilele". Bineînțeles, o asemenea accepție a termenului deschide cu totul alte perspective discuției. In ce ne privește, socotim prin „melodramă" tocmai acele producții „pseudo-poetice și prea pline de efecte deșarte" pe care le disprețuia și K. S. Stanislavski.

ARTE

Vida Geza

Am avut atîtea sculpturi înfățișîndu-l pe Doja sau alte figuri de țărani răsculați. Am văzut atîtea gesturi largi și amenințătoare, atîtea brațe furioase, agitînd furci și securi. Dar n-am văzut nici un chip care să respire atîta copleșitoare tărie, cîtă se desprinde din imensul „cap de țăran", sculptat în lemn de Vida Geza. N-am întîlnit, în expozițiile din ultimii ani, nici un obraz asemenea acestui cap aspru și grav, de titan superb și îndurerat. Ar fi trebuit, fără îndoială, să se cheme „cap de erou".

Nu știu dacă în celelalte lucrări din expoziția sa, Vida mai atinge astfel de înălțimi; dacă mai face să vibreze coarda eroicului. Dar nici nu se concentrează asupra expresiei; vrea să ne convingă prin elocvența volumelor, prin forța imperativă a mișcării. Și se pricepe să dăruiască forță și celei mai mici compoziții; să adune forma, s-o strîngă, ca pe un resort, din tensiunea căruia știi că vor izbucni energiile zăgăzuite. De obicei, un corp încordat sugerează mai mult latențele dinamice, decît unul angajat într-o mișcare dezlănțuită. Dar chiar atunci cînd sculptează oameni avîntați în dans, prinși cu toată ființa lor în vîrtejul jocului, Vida te face să ghicești în ei rezerve de mișcare neconsumate; să simți cum, de pildă, un picior ridicat în aer va atinge, în clipa următoare, mai spornic pămîntul. De aceea, țăranii aceștia de o energie masivă, nu dau, în jocurile lor, impresia frenezieі. Precum un urs, oricît de greoi, are în călcătură ceva ușor, nu știu ce delicatețe în felul cum întoarce laba, tot astfel tălpile lor se lipesc apăsat, dar lent și parcă fără zgomot, de sol. La Vida, mișcarea, chiar intensă, nu pare dezordonată și capătă o anume greutate, fiindcă artistul a înscris-o într-un desen de curbe, de obicei închise. Cînd taie lemnul, sculptorului îi convine mai ales ronde-bosse-ul și relieful intitulat „Balada lui Pintea" n-are, cu toată frumusețea liniilor, aceleași merite ca alte lucrări din expoziție. Lemnul nu e materialul cel mai indicat pentru astfel de compoziții. Se simte aici prea net ecranul unui plan unic, secționînd volumele cele mai apropiate de ochiul privitorului și aplatizîndu-le uniform. Cu atît mai mult, surprinde încercarea de a ieși din limitele impuse de convenția genului, de a da scenei povestite adîncime, prelungind-o într-un al doilea plan, sensibil distanțat față de primul. Dar acest ultim plan încarcă supărător compoziția; și, vrînd să construiască perspectival spațiul, sculptorul mai degrabă forțează perspectiva. Cred că e mult mai realizat relieful în ghips expus cu vreo doi ani în urmă de Vida Geza și gîndit cu rigoare în limitele genului: „Pintea Grigore judecînd un boier". Că artistul e destinat mai ales sculpturii în ronde-bosse o dovedesc și gravurile sau desenele lui. Forma izolată e mai izbutită acolo decît ansamblul și, peste preocuparea de compoziție, se așează aceea de a construi volume în mișcare: volume care par niște buturugi aruncate în dans, într-atît artistul decupează siluetele în planuri mari, dîndu-le nu numai aparența unor sculpturi, dar chiar aceea a unor sculpturi în lemn. Și în linogravuri ca acelea intitulate „Sirena 1933" ori „Alianța" (1940), umbra și albul se alungă astfel pe corpuri, încît rețeaua lor amintește urmele lăsate de mușcătura măruntă ori mai largă a dălții în trunchiuri de lemn.

Prin compoziții precum aceste gravuri, Vida își spunea, în anii grei de lagăr, credințele democratice care au biruit odată cu înfrîngerea fascismului. Și dacă un oarecare gigantism, o dilatare a formelor, prezente în astfel de lucrări, artistul avea să le părăsească, el se poate mîndri cu calitățile pe care le relevă aceste gravuri: cu energia trăsăturii și cu forța generoasă a simțirii. A unei simțiri care a știut să coboare la izvoarele afunde ale vieții celor mulți. Căci nu atinge sănătatea și forța solemnă a artei lui Vida, decît un creator care trăiește din plin, pe dinăuntru, viața a lor săi.

Dan Hăulică

Cîteva întrebări

După mai bine de șase luni de la începutul stagiunii ne aflăm în situația de a ne afirma dezamăgirea noastră cu privire la anul muzical în curs. Turneul filarmonicii „George Enescu" a lăsat, timp de aproape trei luni, un gol ce nu a putut fi umplut. Dar în special absența marilor noștri dirijori, artiști de renume mondial, din fruntea orchestrelor simfonice din Capitală este un fapt care nemulțumește pe iubitorii de muzică. Ne bucură, și cu toții încercăm un sentiment de legitimă mîndrie, atunci cînd citim entuziastele ecouri ale presei străine cu privire la strălucitele succese ale maeștrilor Constantin Silvestri și George Georgescu. Sîntem bucuroși să știm că publicul din metropolele Europei aplaudă entuziasmat pe acești desăvîrșiți reprezentanți ai artei noastre. Dar ne întristăm gîndindu-ne că trebuie să așteptăm luni și luni de zile pînă cînd să putem aplauda și noi pe maeștrii Georgescu și Silvestri. Maestrul George Georgescu a condus Filarmonica numai de trei ori în actuala stagiune, iar maestrul Silvestri a preluat numai o singură dată bagheta orchestrei simfonice Radio și niciodată în șase luni pe cea a Filarmonicii „George Enescu". (Dacă nu ne înșelăm, în stagiunea trecută, Constantin Silvestri a dirijat numai o singură dată Filarmonica). Desigur că ne bucură apariția la pupitrul Filarmonicii a unor tineri și talentați dirijori din provincie, valori reale, care prilejuiesc manifestări artistice demne de laudă. Apreciem concertele dirijate de Dinu Niculescu, Mircea Popa, Nicolae Boboc, Henri Selbing, Paul Popescu și alții. Dar prezența mai mult decît sporadică a dirijorilor de mare prestigiu nu poate avea decît consecințe neplăcute pentru educarea muzicală a publicului și pentru creșterea exigenței sale. Dacă mai vorbim și de imposibilitatea unei emulații creatoare, din momentul în care programele se alcătuiesc la întîmplare și se improvizează, dacă mai adăugăm și faptul că orchestrele nu pot face pași serioși înainte în interpretare decît dacă vor concerta mai des sub conducerea unor maeștri cu experiență, — ne dăm seama ce consecințe poate avea o asemenea absență. In ultima vreme, din ce în ce mai rar a dirijat și Alfred Alessandrescu, dirijor de prestigiu și deosebit de apreciat, iar Mircea Basarab care a adus în stagiunile trecute programe noi și interesante, dirijate cu strălucire, revine și el, după mari pauze la pupitrul Filarmonicii.

Sîntem dornici să se găsească cele mai bune soluții pentru remedierea acestor stări de lucruri pentru echilibrarea și proporționarea prezenței dirijorilor din toate generațiile la pupitrul marilor noastre orchestre simfonice. Credem că nu se face un serviciu dirijorilor permanenți ai diferitelor formații, unii din ei destul de tineri și lipsiți de experiență, programîndu-li-se foarte repetate concerte publice.

Meloman

CONTINENTE

De peste mări și țări (II)

În Marea de Marmara am avut un noroc unic aproape: am putut vedea jocul unui cîrd de delfini, așa cum numai la cinema văzusem. Alergau cu o viteză amețitoare. Aproape zburau. Făceau salturi de zeci de metri. Se aruncau unul după altul, ca la o întrecere, ca la un concurs olimpic de nautică. Din toate mările, cea mai primitoare, Marea de Marmara a fost. Vreme de primăvară. Am plutit ca pe un lac. Era soare, iar delfinii parcă porneau în procesiune către zeul luminii... Am ieșit în Marea Egee. In dreptul insulei Tenedos, am auzit pe cineva strigînd și arătînd cu mîna un punct, o localitate, ca un sat:

— Aici a fost Troia! Aici a fost Troia!

Zarea este scrutată cu ochiul liber și cu ocheanul. Vaporul nostru navighează prin apele grecești. Pe catargul de la proră flutură culorile statului grec. Am intrat în patria basmelor și legendelor, în țara zeităților antice și eroilor, în țara lui Homer și Herodot, în patria lui Platon și Socrate, lui Eschil și Sofocle, lui Solon și Pericle, lui Phidias și Praxitele. Am intrat în patria nimfelor și vrăjitoarelor și a animalelor fabuloase. Am intrat în imperiul apelor grecești, în imperiul lui Neptun și Polifem. Prin acest imperiu și-au plimbat pașii și imaginația toți zeii Eladei. Pe aceste ape au umblat arabii, perșii, egiptenii, mahomedanii, grecii, apoi englezii, francii, venețienii... Toți porneau în căutarea aceleiași „Lîne de aur" pe care au căutat-o și Argonauții... In acest imperiu al apelor grecești zace multă flotă scufundată, zac multe oseminte...

Am străbătut acest imperiu al apelor. N-am văzut nici regatul zînei Calipso, insula Ogygea, nici insula plutitoare, plaurul lui Ulise, nici o vrăjitoare n-am văzut și nici un cîntec de sirenă n-am auzit... Nici un turist n-a cerut să fie legat de catarg...

Cu ochi de radar aș fi putut trece în revistă insulă după insulă. Toate insulele aș fi vrut să le cuprind într-o privire. Aș fi vrut să pot vedea Thera, „țara diavolului, locuită de îngeri", cum este numită de ceilalți insulari.

Mi se pare că este singura insulă lipsită cu desăvîrșire de apă potabilă. Aș fi vrut să cuprind toate insulele, cu toată cultura și civilizația lor milenară.

Descoperirile arheologice din aceste insule sînt grăitoare. In Delos se credea pînă în veacurile trecute că nu este decît un vin bun, dar s-a descoperit, sub pămînt, un nou Pompei. Și acest nou Pompei a fost construit cu mult timp înaintea Pompeiului îngropat de lava Vezuviului. Grecii au adus din Egipt și din tot Orientul colosalul și l-au armonizat geografiei și propriului lor suflet, propriului lor gust. Ne minunăm în fața durabilității și frumuseții construcțiilor romane. Pentru a vedea acest lucru este necesar să vizitezi Egiptul, „mama colosalului".

Grecia a dat vibrație materialelor din care și-a construit templele, cetățile. A dat vibrație operelor de artă, menite să înfrumusețeze aceste temple și cetăți. N-a impresionat pe nimeni, cred, canalul Corint, dar am văzut că a impresionat mai mult coloanele din piatră masivă ale Templului lui Apollo, a impresionat arta și cultura corintiană, urmele ei, pe care le-am putut vedea la muzeu.

Planul de a tăia istmul și de a scurta drumul dăinuia de două mii de ani. Corintul a fost așezat la încrucișarea drumurilor comerciale dintre Orient și Occident. La Corint se văd nu numai ruinele unui vestit templu, cu toată gama riturilor și vicleniilor religiilor păgîne, dar se văd și ruinele prăvăliilor, locuințelor. Corintul era, prin excelență, un oraș de negustori, cum a fost și Pompeiul roman. In inventivitate nu-i întrecea nimeni pe locuitorii corintieni. Nebizuindu-se să sape un canal de trecere a bărcilor dintr-o mare în alta, și-au construit un drum de uscat, concav mai mult ca formă, săpat tot în pămînt, prin care navele erau trase pe un fel de șenile de lemn, de catîri sau de robi. Acești negustori inventivi au construit cetatea comercială, au întărit-o și înfrumusețat-o, au canalizat-o. Conductele de piatră rezistă și astăzi. Pe ele mai curge încă apă. Apa vine din muntele din împrejurimi. In jurul fîntînii Pyrène s-au creat legende. Avea leacuri miraculoase, atît pentru femei cît și pentru bărbați. Faima ei crescuse, și această faimă era direct proporțională cu venitul preoților care plăteau pe zei să vorbească muritorilor de rînd... A murit glasul zeilor și au rămas coloanele dorice, din piatră masivă, urmele unei strădanii pline de avînt și frumuseți. Templele au rămas, dar n-au rămas de la zei, ci de la oameni, căci oamenii le-au făcut. E munca și priceperea geniului omenesc, care a căutat să se ridice pe culmile cele mai înalte ale gîndirii și creației. Și s-a ridicat.

Din tot ce au construit grecii mai măreț și mai sublim este Parthenonul. L-am văzut de două ori, în două zile la rînd, și aș vrea să-l mai văd. Prima oară, în prima zi, l-am văzut cu ghidul. Treceam prea repede prin el. A doua zi am trecut singur, mult mai încet.

Acropola a dat lumină Atenei sau Atena a aprins farul de marmură de pe stînca sfîntă? Una pe alta s-au pătruns de lumină. Atena a strălucit și înainte de Parthenon. Spiritul ei strălucea. Pentru strălucirea și mai puternică a acestui spirit a fost clădit Parthenonul. Pe lîngă el, Erectheionul a rămas ca o căsuță de țară, străjuit de măslinul veșnic verde, de vestitele Cariatide, anume parcă așezate să păzească „Marea lui Poseidon" și micul templu al Atenei,

S-ar putea ca unii să dea nedumeriți din umeri cînd ar fi întrebați ce-au găsit atît de strălucit în niște ruine. Cred că sînt destui. In primul rînd sînt mulți greci, locuitori ai Atenei. A doua zi, cînd m-am urcat pe Acropolă, era zi de sărbătoare la Atena. O sărbătoare calendaristică creștină. Era zi cu soare, iar locuitorii Atenei au ieșit la plimbare. Nu s-au dus pe malurile mării. Acropola i-a atras mai mult. Au venit cu familiile lor. Au venit și perechile de îndrăgostiți. Se plimbau pe Stînca Muzelor, pe pajiștea verde din preajma Areopagului și Teatrului antic grec, se plimbau pe pajiștea verde din preajma pîrîului Illyssos. Ochii lor erau plini de flacăra pe care le-o aprinsese dragostea în inimi. Erau și vizitatori străini pe Acropolă. Din toate țările, de toate neamurile. Toate limbile pămîntului se auzeau vorbind. Locuitorii Atenei îi priveau pe unii cu atenție. Parcă voiau să le descifreze graiul, neamul și țara de baștină. Ii priveau pe cei mai exotici și pe cei mai extravaganți. Primii erau din Orient. Atrăgea graiul, îmbrăcămintea, culoarea pielii, poate. Alții, americani și englezi, atrăgeau prin eleganța mașinilor din care coborau, prin luxul și glasul tare, de om bogat și încrezut.

Grecii s-au obișnuit cu vizitatorii străini. De cîteva decenii îi tot privesc... Atenienii n-au venit pe Acropole pentru a admira frumusețea ruinelor. Ei au venit pentru soarele de pe Acropolă, pentru priveliștea pe care ți-o oferă o zi cu soare la Atena anotimpul de iarnă. Unii atenieni îi privesc pe vizitatori cu ochii țăranului care își bate coasa la umbra unui stejar și nu vede nimic extraordinar în natura ce-l înconjoară, de care se minunează și se extaziază poetul cu plete lungi, venit să vadă cum e la țară. Natura face parte din viața lui intimă, din viața de toate zilele. Tot așa și Acropola face parte din „natura sufletului grec". Pentru el nu-i nimic extraordinar la Parthenon. E un loc vechi, frumos, de unde se văd pînă departe Atena, munții și văile din împrejurimi, unde poți visa și îți poți făuri visuri de viitor, unde îți poți odihni trupul, dacă e obosit de muncă. Iți poți odihni trupul și mintea. De pe aceste stînci atenianul obosit ori plictisit, căci sînt și oameni plictisiți la Atena, poate cuprinde cu privirea orașul, văile și munții. Poate privi toată valea Illyssos, Parnes și mai departe, pînă la cîmpia Marathon, la poalele Pentelicului. In zilele cu soare, întreaga boltă cerească, sprijinită ca o cupolă uriașă pe munți, pare un templu, mai frumos decît toate templele zidite lui Apollo, Jupiter, zidite Atenei. Măreț templu! Poate că acest templu a căutat să-l egaleze Phidias. Poate că natura Atenei l-a luminat și pe Pericle. De aceea s-a înconjurat de filozofi, de poeți, de sculptori și constructori. Visa la o construcție mare, unică. Pentru această construcție l-a ales pe Phidias. Pînă la dînsul s-au ridicat numai Myron, Policlet și Praxitele.

Pericle și Phidias! Au visat și au realizat. Atenienii, oameni practici, învățați să străbată mările cu navele lor pline de mărfuri și aur, nu le-au fost recunoscători. Pe primul l-au acuzat de risipă nebunească „pe lucruri nefolositoare"; pe al doilea l-au izgonit din Atena îndată ce Pericle a închis ochii. Phidias era să fie condamnat la moarte. A fost chemat în fața Areopagului. Călcase în picioare tradiția și pîngărise pe zei. Făcuse statui de femei goale. Povestea am aflat-o de la eminentul matematician clujean, profesorul Popovici. Pînă la Phidias nu se sculptau femei goale. Iar canoane religioase, iar preoții... Artiștii găseau, totuși, formula de a scoate în evidență frumusețea trupului omenesc cu acel văl transparent care pare lipit de trupul ud al oricărei Venere ieșite din spuma mării. Phidias a îndrăznit să iasă și din îngrădirea acestui văl subțire și să facă statuia unei fete. Pentru această îndrăzneală a fost chemat în fața Areopagului. El sfida regulile moștenite de la strămoși... Cum a sfidat și Socrate puterea și cultul zeilor și mai ales... datina păgînă. Socrate s-a împăcat cu soarta și a băut paharul cu otravă. Mi se pare că a băut paharul cu otravă chiar în templul Atenei, în încăperea întunecoasă ce i-a servit de închisoare cîtva timp. Phidias, prietenul lui Socrate, n-a vrut să moară. El s-a gîndit cum să scape și a adus în fața tribunalului modelul său. Cînd Phidias a fost întrebat pentru ce a călcat datina, a făcut un semn și „modelul" pe care l-a sculptat și-a aruncat mantia de mătase și a rămas goală în fața bătrînilor care judecau pe marele sculptor. La îndrăzneala de a ieși din încorsetarea artei impusă de datină, altă îndrăzneală și mai mare, de a aduce o femeie goală în fața Areopagului. Era o sfidare a celor ce urmau să-l condamne la moarte? Era argument? S-a dovedit a fi cel mai bun răspuns. Tribunalul nu l-a condamnat la moarte pe Phidias. Judecătorii înșiși i-au dat dreptate. Ar fi fost un sacrilegiu la adresa frumuseții corpului unei fete tinere și frumoase să fi fost sculptată în văl... Era prea frumoasă. Trupul său era prea desăvîrșit. Phidias îi redase toată splendoarea în marmura albă a muntelui Pentelic. Se întrecuse pe sine însuși, întocmai cum se întrecuse Leonardo da Vinci, redînd frumusețea și sufletul Giocondei, cu aproape două mii de ani mai tîrziu.

Dumitru Corbea

PARTHENONUL

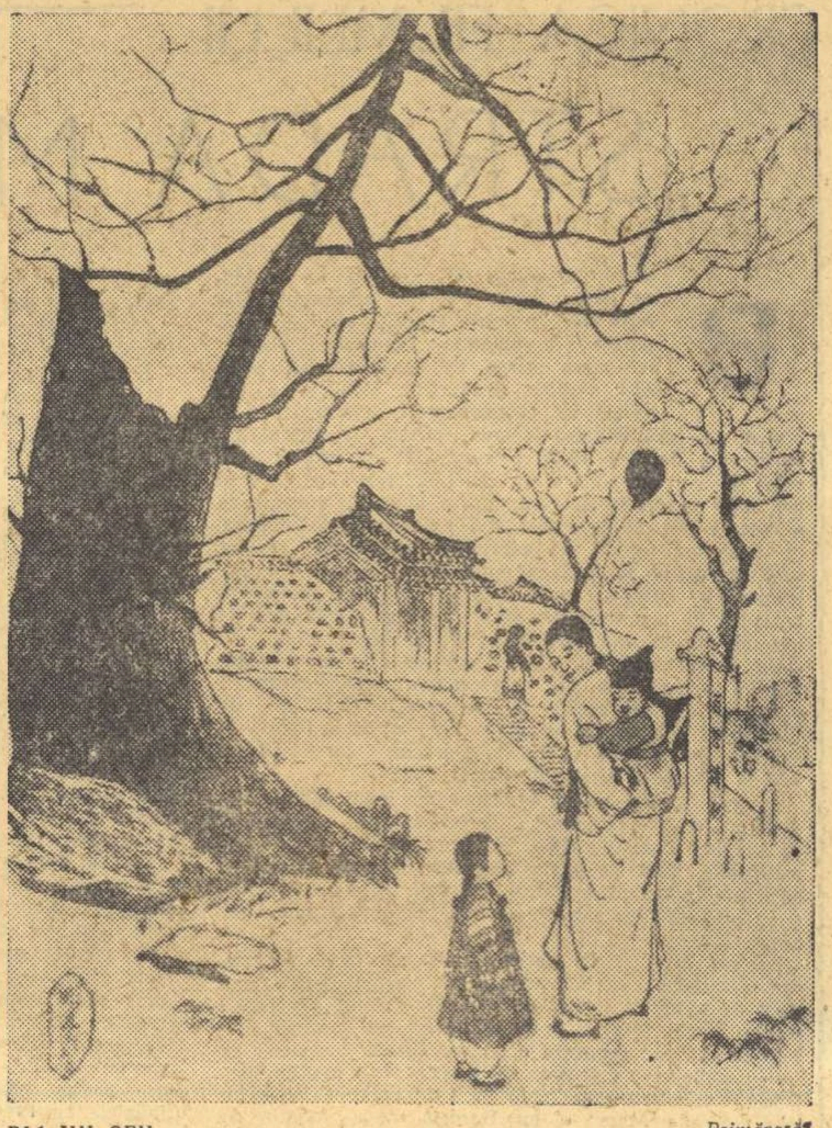

BIA UN SEN „Primăvară"
(Din Expoziția „Arta plastică în R.P.D. Coreeană")

Poeții lumii

VILJO KAJAVA

Scriitoare finlandeză, născută în 1909. Debutul literar și-l face în 1935; a scris romane și poezii. A tipărit și o culegere de versuri în limba suedeză.

IRINA

Pe fațada unei case cu opt etaje
era un orologiu luminos.
Un grup de păzitori de noapte patrulau prin fața clădirii
cu chei sunînd la cingătoare.
Strada era agitată,
domni în frac
treceau în automobile,
oameni, cu mîinile înghețate în buzunare
o măsurau încet.

Irina, fata care lucra la restaurantul din față,
își petrecea noaptea înaintea ferestrelor luminate ale magazinului.
Ochii ei erau ca niște mari flori mirate,
care în strada aceasta costau mai mult ca leafa ei pe-o săptămînă.

Ea privea broșele false din vitrine,
ea nu se urca niciodată în taxiurile care se opreau
și nu se ducea niciodată cu băieții
să danseze la Flamingul Alb.

In strada aceasta, virtutea se numea Irina.

In romînește de **Tașcu Gheorghiu**

AGENDĂ

Actualități culturale din R. P. Ungară

O cît de fugară lectură a scrierilor despre literatură și artă care apar astăzi în R. P. Ungară lasă cititorului o acută impresie că pe întreg frontul cultural al țării vecine și prietene are loc o puternică ofensivă a forțelor democrației populare împotriva liberalismului și a concepțiilor revizioniste. Faptele vorbesc de la sine. Oamenii muncii maghiari preferă acea artă care le comunică un mesaj uman în locul lucrărilor care vehiculează idei dubioase, rod al unor minți torturate de mitul artei „rafinate". Succesul deplin al „Tragediei optimiste" pe scena teatrului „Petöfi", cele 7 milioane de spectatori la Festivalul filmului sovietic, sau căderea filmului „Legenda mahalalei" explică multe. Pentru cea mai mare parte a lucrătorilor din domeniul culturii a devenit clar că fără o responsabilitate socială — arta și literatura sfîrșesc prin a agoniza în exhibițiile de mult devenite anacronice ale „artei pentru artă". Aceasta e de altfel ideea fundamentală care trece prin întreaga convorbire pe care a avut-o tovarășul Doby István, președintele Prezidiului Republicii Populare Ungare, cu un redactor al revistei „Viața și literatura". Faptul că unul dintre conducătorii statului s-a ocupat pe larg de problemele care frămîntă astăzi literatura și pe scriitorii maghiari a stîrnit un viu interes în rîndurile intelectualității din Ungaria.

„Opinia publică, arăta publicistul maghiar Rényi Peter, a constatat cu satisfacție că trezirea conștiinței și luciditatea au readus pe drumul cel bun chiar și pe unii dintre cei grav rătăciți. Această satisfacție a evidențiat și mai mult învățătura, dobîndită cu atîtea jertfe, că în problemele ideologice nu mai pot exista compromisuri în Ungaria. Ca atare, lupta partidului pe tărîm ideologic a devenit și mai cuprinzătoare".

Este evident că au rămas foarte puțini creatori care sînt dispuși să susțină poziții pe care însăși viața le-a infirmat. Astăzi nu mai e posibil ca idei și opere viciate de ideologia reacționară să nu treacă prin tăișul unui ascuțit spirit de vigilență revoluționară. Caracteristic este focul violent ce a fost deschis împotriva studiului „Revalorificarea" în cadrul căruia criticul Erdei Sándor se ocupă de opera scriitorului Szabó Dezsö. Erdei Sándor a încercat în acest articol, publicat în revista „Kotárs" (Contemporanul — 1958), să reabiliteze teoria „mitului sîngelui" și teoria rasială care l-au pierdut pe Dezsö ca om și ca scriitor, ducîndu-l spre fascism. Cu o vehemență asemănătoare au fost criticate și filmele „Legenda mahalalei" și „Răufăcătorul necunoscut". Primul film, sub pretextul prezentării modului cum regimul capitalist a schilodit sufletul oamenilor, înfățișează un cartier muncitoresc într-o stare de perdiție, cu oameni roși de boli fizice și sociale, cu caractere josnice și instincte bestiale. O părere unanimă s-a cristalizat în focul discuțiilor: arta cinematografică maghiară nu poate urma drumul acestui fals neorealism sub egida căruia au fost create filmele mai sus amintite.

In procesul complex de clarificări ideologice, în focul acestor discuții creatoare purtate în numele și pentru apărarea realismului socialist, scriitorii și artiștii fac front comun cu lupta partidului pentru făurirea culturii noi. In ultimele luni au apărut destule opere în literatură și teatru, în cinematografie și artă plastică pentru ca insinuările referitoare la o pretinsă criză a artei maghiare contemporane să se spulbere. Și e pozitiv faptul că majoritatea lor abordează cu îndrăzneală teme de strictă actualitate.

Editura „Mora Ferencs" tipărește în prezent romanul scriitoarei Kantor Zsuzsa „Revoluția în str. Prater", a cărui acțiune se petrece în timpul sîngeroaselor evenimente ale contrarevoluției din octombrie. In ziarul central al Partidului, „Népszabadság", apare în foileton romanul cu aceeași temă „Două butoaie de rom" de Urbán Ernö. Actualitatea o întîlnim în filmul „La miez de noapte", în piesa „Fulgerul" de Dobozi Imre, în scrierile lui Bölöny Gyorgy, Illés Bela, Gergely Sándor, ș.a.

Mai există în viața literară și artistică din Ungaria fenomene contradictorii și rămîneri în urmă dar e caracteristică — așa cum arată publicistul Rényi Peter — ofensiva largă, din ce în ce mai puternică, a forțelor credincioase idealului socialist, care luptă necontenit pentru traducerea în viață a politicii partidului.

Teșu Milcoveanu

„O nouă mărturie a dragostei de pace a Uniunii Sovietice"

— Cuvîntarea lui Leonid Leonov în ședința Sovietului Suprem al U. R. S. S. —

In ședința Sovietului Suprem al U.R.S.S., cunoscutul scriitor Leonid Leonov a vorbit în chestiunea încetării experiențelor cu arma atomică și cu hidrogen, arătînd însemnătatea covîrșitoare a acestui act al Statului Sovietic.

„Opinia publică mondială", a spus Leonid Leonov, „are în față o nouă mărturie a dragostei de pace a Uniunii Sovietice. Acum e rîndul altor state să-și spună cuvîntul, răspunzătoare ca și noi pentru perspectivele zilei de mîine și pentru soarta generațiilor ce vor veni. Popoarele globului pămîntesc se îndreaptă cu nerăbdătoare așteptare spre guvernele respective. Să nu anticipăm, dar ecoul Occidentului la acest act va dezvălui calculele și intențiile lui cele mai de seamă".

Arătînd apoi că guvernele marilor puteri vor avea nevoie de timp pentru a alunga treptat, pe calea unei colaborări de bună credință, norii îngrămădiți pe cerul nostru, L. Leonov a spus în continuare:

„După cum ne amintim, guvernul sovietic a și propus marilor puteri amintite în cîteva variante, și din păcate pînă azi fără rezultat, să se înfăptuiască dezarmarea și în primul rînd interzicerea armei de exterminare în masă. Guvernul sovietic a căutat mereu să obțină înlăturarea încordării internaționale atît de primejdioase care se produce din cauza neîncrederii și suspiciunii.

Judecînd după comunicatele din Occidentul apropiat și îndepărtat, neîncrederea în ziua de mîine, teama de necunoscut cuprinde tot mai larg populația. Și această teamă neîntreruptă de a te trezi într-o zi în haosul unei catastrofe atomice fără precedent, este lesne de înțeles. Nu-i vorba aci de teama pentru propria viață, ci de neliniștea firească pentru cei dragi, pentru cei mici, care depind de noi cei vîrstnici, de grija pentru atît de complexul mecanism al civilizației, pentru valorile creației umane adunate secole în șir".

„E greu de prețuit adînca semnificație a inițiativei sovietice. Orice om rațional pricepe non-sensul experiențelor nucleare ulterioare. Este greu de crezut că acest mijloc de distrugere totală și fulgerătoare a ființelor vii ar mai avea nevoie de perfecționare. Arma atomică și-a vădit însușirile ucigașe încă la Hiroshima, și cerul negru al acestei crime va atîrna ca un memento și ca un reproș în amintirea generației noastre, pînă la capătul vieții. Se poate spune fără exagerare că sîngeroșii cuceritori din trecut par față de această monstruozitate numai niște ștrengari cu pantaloni scurți. Atunci ce rost

mai are cheltuirea sevelor minții și a bună-stării popoarelor pentru a inventa bombe de calibru superior și de putere de acțiune și mai distrugătoare?"

După ce s-a referit la înarmările nucleare din Occident și la straniile patrulări de bombardiere pe deasupra frumoaselor capitale apusene, scriitorul Leonid Leonov a subliniat:

„Arma nucleară se mai deosebește de armele precedente și prin faptul că acțiunea ei se întinde mult peste data exploziei ei. După ce pestrița ciupercă hidrogenică, înaltă de un kilometru, se va risipi, iar participanții acestei crime vor părăsi arena istoriei, explozia propriu-zisă va continua să ucidă, va otrăvi încă prin tainicul ei prisos de putere. Mă gîndesc la radioactivitatea atomică, ale cărei urmări biologice distrugătoare sînt azi știute de toți".

„Chiar și în cel mai îndepărtat Occident, care pînă mai de curînd părea apărat, înțelege astăzi oricine că nu mai există pe toată planeta nici ascunzători din peșteri, nici desișuri binecuvîntate unde să nu se poată strecura calamitățile războiului. Și într-adevăr, războiul modern e capabil de orice ticăloșii, el putînd folosi cele mai neașteptate manevre și metode. Moartea poate veni astăzi sub forma unei ploi vioaie de vară, sau în chipul unui zefir care înviorează zăduful unui adăpost subpămîntean închis ermetic". „Trebuie să apărăm pacea cu de șapte ori mai multă grijă, decît chiar lumina ochilor noștri". „Cel mai greu își însușesc aceste idei unele cunoscute personalități ale politicii mondiale, pentru care orice rememorare a trecutelor suferințe de pe pămînt, a durerii materne, a cărnii de om lovite, arse și sfîrtecate — nu e decît «propagandă roșie»". „Trebuie să recunoaștem cu amărăciune că unii oameni de stat influenți din Occident, cei care fac atît de ușuratic tapaj în jurul exploziilor, se uită prea rar în ochii copiilor lor. Și totuși, pentru rezolvarea acestei chestiuni la ordinea de zi, trebuie să privim mai des copilașii, în joaca lor pașnică: aceasta trezește capetele înfierbîntate; căci în această privință nu putem greși decît o singură dată".

„Toate aceste idei merită o deosebită atenție în zilele noastre, cînd Bundestagul vest-german a adoptat hotărîrea de a-și înzestra armata renăscută cu arma atomică. In atitudini cunoscute se agită oameni pe care-i cunoaștem bine și care sînt gata să arunce cunoscuta flacără a războiului în Europa, abia restabilită.

Pericolul e de o sută de ori mai mare, deoarece acestor sfîrtecători de suflete omenești li se dă pe mînă cea mai primejdioasă, cea mai plină de otravă dintre arme".

„Mă adresez astăzi intelectualilor Europei, conștiinței lor nu o dată verificată în furtuni și spiritului lor de dreptate, — savanților care au obținut focul astral, gata să devină izvorul celor mai crude decepții; scriitorilor contemporani al căror cuvînt e capabil să străbată prin blindajul scepticismului, al îndoielilor și al neînțelegerilor; mă adresez tuturor oamenilor care produc mașini și idei și tot ceea ce face forța neamului omenesc".

„Noi chemăm — și-a încheiat Leonid Leonov cuvîntarea, — pe toți oamenii cu rațiune, pe toți oamenii de bună credință să se ridice întru apărarea păcii și a viitorului! Astăzi, parlamentul sovietic face în această direcție pasul cel mai important. Dar hotărîrea noastră își va aduce roadele sale binefăcătoare, numai în condiția unor acțiuni concomitente din partea celorlalți stăpînitori ai forței atomice. Poarta spre viitor se deschide nu cu o singură cheie, ci cu mai multe simultan.

Oamenii progresiști trebuie să se unească, pentru a restitui omenirii speranța păcii".

(Text prescurtat din ziarul „Pravda" nr. 91 din 1 aprilie 1958).

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Ciceron Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 15 (213) - joi 10 aprilie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Glasul Partidului

În 1949, primăvara, apărea prima rezoluție a partidului care vorbea despre noua înfățișare, socialistă, a satelor noastre. Oamenilor de pe ogoare, crescuți în calicia și vitregia vremurilor trecute, bătuți de arșiță și ploi, de viscole și vînturi, li se deschidea un drum luminos spre fericire. Ei erau chemați să pășească cu încredere pragul singurei lumi în care era cu putință eliberarea deplină a omului de orice asuprire, materială sau morală.

Glasul partidului a răsunat atunci plin de avînt și gravitate, înalt, tulburător. El a răscolit ca o furtună visurile de veacuri ale țărănimii muncitoare, înviorîndu-le și dîndu-le o strălucire nouă. Glasul acesta era de fapt glasul poporului nostru, expresia cea mai frumoasă a luptei sale din trecut pentru pămînt și libertate. Truditorii pămîntului, abia scăpați din chingile exploatării boierești și de prea puțină vreme ieșiți din bezna în care orbecăiseră, începeau o luptă nouă, cu un țel nou. Imaginea vieții pe care trebuia s-o făurească, atît de îndrăzneață, avea de-acum un contur precis, revelator.

Și numai peste cîteva luni, în cîteva părți de țară luau ființă primele gospodării agricole colective. Cei dintîi dintre țăranii muncitori își uneau pămînturile și bruma de avere ce-o aveau, visurile, își dădeau mîna și treceau cu plugurile peste haturi. Făceau primii pași într-o lume în care nu mai trona legea pămîntului și a bogăției, ci legea muncii, a hărniciei și a omeniei.

Au trecut de atunci nouă ani. In tot acest timp, glasul partidului n-a încetat nici o clipă să răsune, trezind la luptă mii și milioane de oameni. Milioane de fîșii ale pămînturilor din Dobrogea și de pe Bărăgan, din Moldova și din Ardeal, din cîmpia Banatului și-n sus către Carei și Baia Mare sînt unite acum în devălmășie și dau o față nouă unor părți întregi de țară. Numărul întovărășirilor, al cooperativelor și al gospodăriilor agricole colective a ajuns astăzi la peste 14.000. Aproape jumătate din numărul familiilor de țărani muncitori din țara noastră au apucat să bată drumul cooperativizării. Pămînturi întinse, de aproape 4 milioane ha., sînt răscolite adînc de mii și mii de tractoare, străbătute și sfărîmate de fel de fel de mașini, acoperite la vremea culesului de lanuri bogate și nesfîrșite. Oamenii au prins gustul și patima vieții noi; în casele lor a pătruns lumina și bunăstarea.

Astăzi, visul de acum nouă ani nu mai este vis. A fost în puterea oamenilor să-l dorească și să-l înfăptuiască. Este în puterea lor să-l stăpînească și să se bucure de roadele lui. Lumina lui bate de acum înainte tot mai puternic și înspre părțile de țară neluminate încă. In curînd va sosi vremea cînd peste tot va dăinui, biruitoare, această lumină a lui.

Iată, însă, că în această primăvară glasul partidului a răsunat din nou, cu același avînt și aceeași gravitate, chiar în inima Dobrogei colectivizate. Aici, la Constanța, glasul partidului a fost întărit de glasul a mii și mii de colectiviști care au statornicit

Aurel Mihale

(Continuare în pag 3)

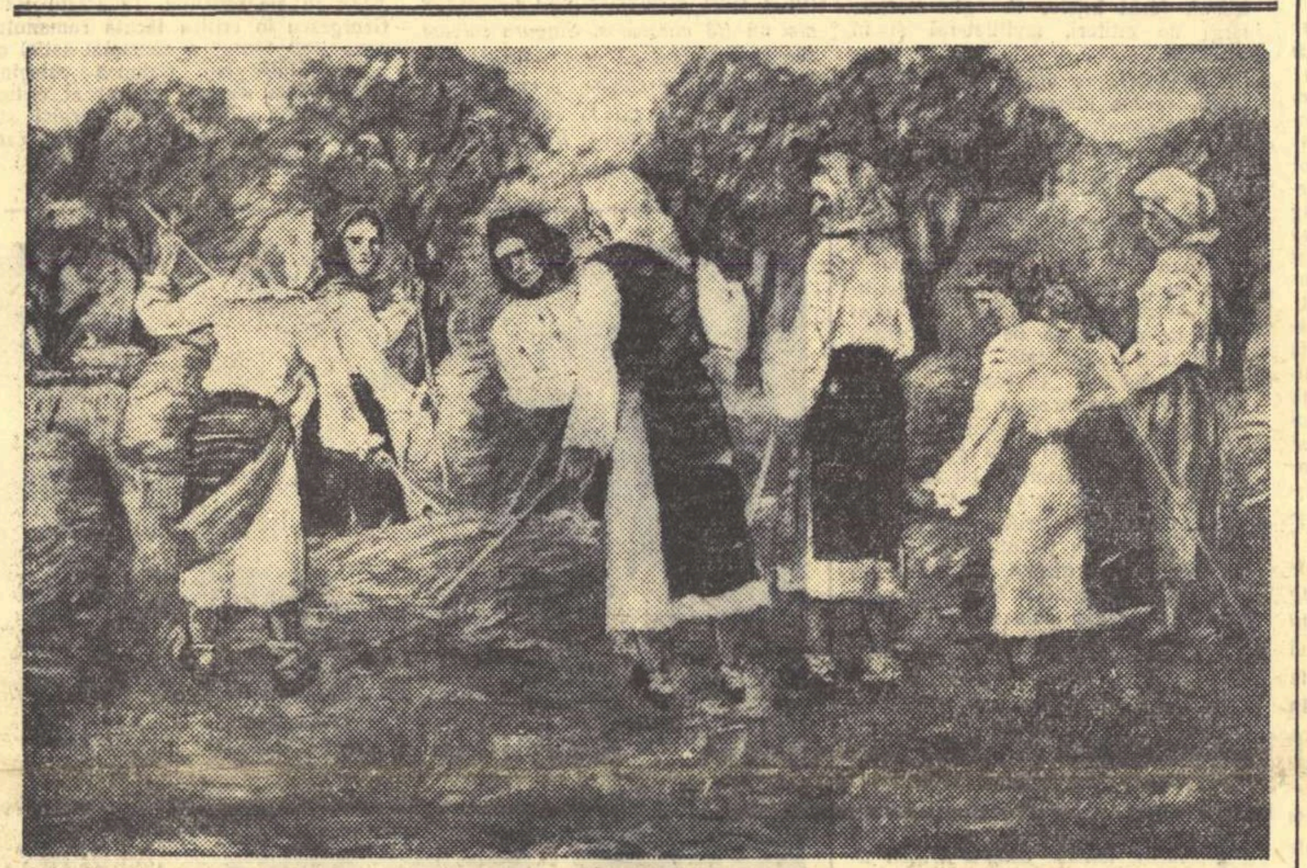

MARIUS BUNESCU „La strînsul fînului“

PENTRU VIAȚA POPOARELOR

Dragostea pentru omenire

Popoarele se pregătesc să participe la Congresul pentru pace, dezarmare și colaborare internațională, care se va desfășura în vara aceasta la Stockholm. Se împlinesc, tot în această vară, zece ani dela Congresul Mondial al Intelectualilor, care s-a ținut la Wroclaw, leagănul mișcării partizanilor păcii. Creșterea uriașă a acestei mișcări de-a lungul unui frămîntat deceniu, masele tot mai largi care au ajuns la conștiința responsabilității lor — și a eficienței acțiunii lor — angrenarea în lupta pentru pace a noi și noi popoare din toate continentele, ne fac să întîmpinăm viitoarea întîlnire din capitala Suediei cu sporită încredere și cu mari nădejdi în rezultatele ei.

Dar dacă oamenii simpli de pretutindeni au găsit și continuă să caute platforme tot mai largi pentru rezolvarea pe cale pașnică a litigiilor internaționale, dacă ideea conviețuirii și colaborării între statele cu orînduiri sociale diferite a obținut adeziunea marii majorități a populației globului, nu același lucru se poate afirma despre cîrmuitorii statelor, despre aceia în mîinile cărora stau destinele omenirii: în lumea socialismului există acord perfect între masele populare și conducătorii lor firești, crainici și înfăptuitori ai năzuințelor opiniei publice, pe cînd în lumea capitalistă partizanii păcii au a lupta în primul rînd împotriva politicii duse de către propriile lor guverne, fie că este vorba de a pune capăt unor războaie, cum e acela îndreptat contra poporului algerian, fie că este vorba de a determina o schimbare în atitudinea neconciliantă, provocatoare, ostilă tuturor eforturilor de a se ajunge la slăbirea încordării ca o primă treaptă pentru pacificarea lumii.

La temelia societății socialiste stau principiile dragostei față de om, ale grijii pentru condiția lui fizică și morală. Omul este și rămîne cel mai prețios capital, salvgardarea existenței lui, a fericirii și libertății lui, supremul

Marcel Breslașu

(Continuare în pag. 6)

În fața gravei răspunderi

Graba cu care guvernul S.U.A. a comentat nefavorabil Hotărîrea Uniunii Sovietice de a înceta experiențele cu arme atomice m-a surprins și întristat. Ea dovedește și ușurință și încăpățînare. Incăpățînare în menținerea nefastei politici de pe poziții de forță; ușurință față de cea mai vie aspirație a sute de milioane de oameni, de problema cea mai gravă ce s-a pus vreodată omenirii.

Această atitudine nu știu de cine poate fi aplaudată. Ea primește în orice caz cea mai categorică dezaprobare a conștiinței mele. Și sînt sigur că primește o dezaprobare tot atît de categorică din partea conștiinței a sute de milioane de oameni.

Alături de glasul lor îmi ridic propriul glas — un glas veteran pe care l-am mai ridicat și împotriva celor ce pregăteau al doilea război mondial — spre a cere conducătorilor S.U.A. să renunțe la ambițiile deșarte, la visul absurd și monstruos de dominare a lumii printr-o fantastică mașină de război și să găsească drumul spre înțelegere cu popoarele Asiei și Europei care, cu eroism și abnegație, construiesc o nouă societate omenească.

Acad. Geo Bogza

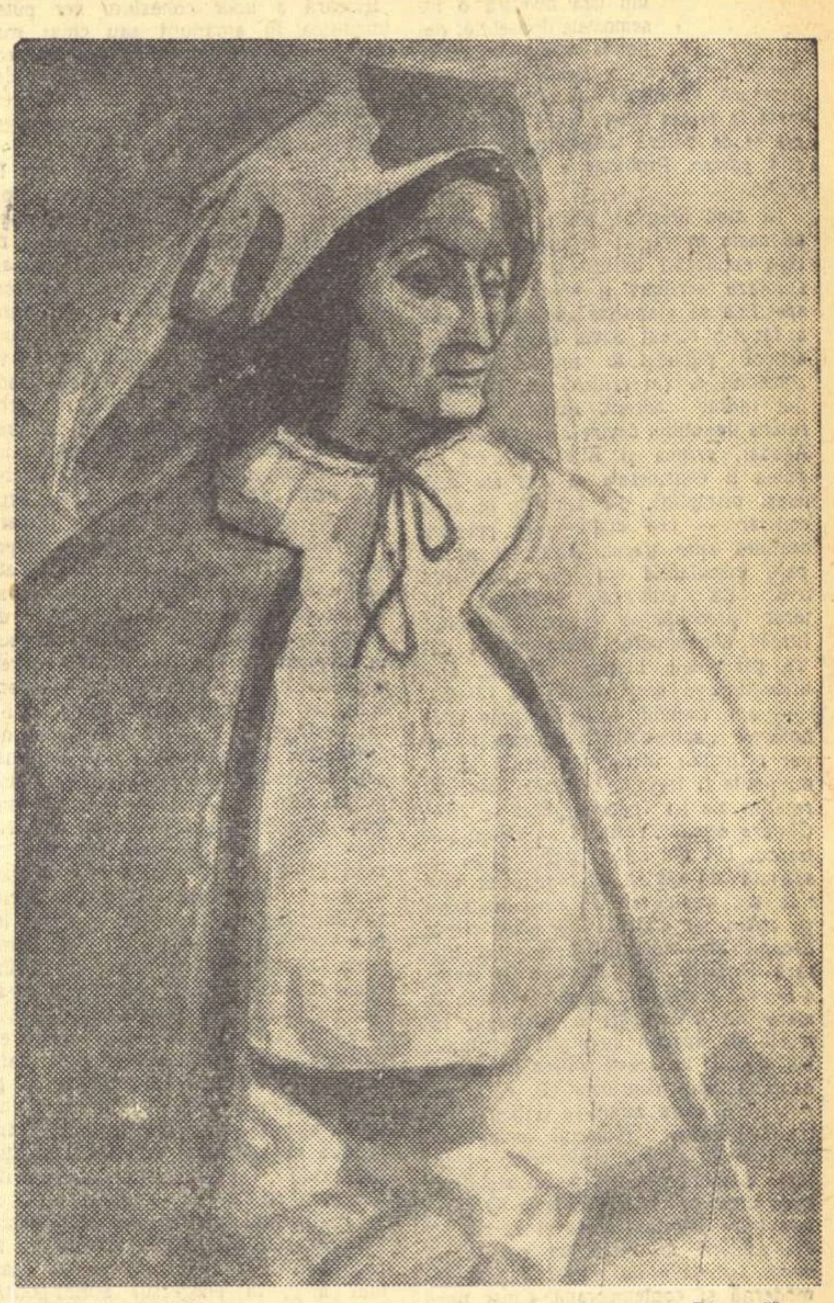

VASILE BABOIE „Țărancă“

COORDONATE...

Ultimul număr din „Scrisul bănățean“ (ianuarie, 1958) conține între altele un articol alambicat și confuz intitulat „Coordonate în creația lui Eusebiu Camilar“ și semnat Radu Theodoru. Acest articol are, drept pretext. apărarea creației lui Eusebiu Camilar de criticii care se pronunță asupra ei, după părerea lui Radu Theodoru, rar și condescendent. Inițiativa autorului articolului de a dezvălui ceea ce socoate el a fi o carență a criticii, ar fi lăudabilă dacă ar urmări exclusiv scopul mărturisit. Dar Radu Theodoru se folosește de opera scriitorului pentru a milita, la adăpostul ei, în favoarea unor idei străine atît ideologiei marxiste, cît și lui Eusebiu Camilar.

Primul reproș pe care Radu Theodoru îl aduce criticilor presupuși detractori ai lui Eusebiu Camilar este acela că ei consideră literatura apanajul „insului citadin“ cu arbore genealogic dubios și nu „reflectarea conștiinței poporului și a epocii“. Cel puțin două erori sînt cuprinse în această afirmație. „Insul citadin“ este opus țăranului după o idee poporanistă, sugerîndu-ni-se că reflectarea vieții citadine nu ar însemna „reflectarea conștiinței poporului și epocii“. (Dar clasa muncitoare nu trăiește la oraș?) Și pe acest temei, evident, este apoi contestată și capacitatea „insului citadin“ de a face literatură, deși, de cel puțin treizeci de ani, literatura noastră a cunoscut „inși citadini“ care s-au numit Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu, George Călinescu... N-ar fi de mirare ca, la auzul acestor nume, Radu Theodoru să tresară contrariat, susținînd că nu s-a referit la asemenea „inși“. Nici noi nu credem că Radu Theodoru a făcut o asemenea confuzie. Trebuie să ținem seama, deci, de aluzia transparentă cu iz naționalist cu ajutorul căreia Radu Theodoru stabilește „citadinilor“ în cauză o anume ereditate. Mai departe falsa pledoarie în apărarea lui Eusebiu Camilar susține cum că meritul scriitorului ar fi acela că nu aduce în literatură o zestre care e „a tuturor și a nici unuia în fond“, ci aceea a unui popor cu... istorie. Așadar opoziția (care există numai în concepția lui Radu Theodoru) are loc între scriitori proveniți dintr-un popor care are istorie și scriitori-impostori proveniți dintr-un popor fără... istorie. Nu vă mirați! Există, după Radu Theodoru, două feluri de popoare: popoare cu și popoare fără istorie.

In concepția lui Radu Theodoru nu a pătruns noțiunea de clasă; contradicțiile sociale nu au loc — după el — între exploatați și exploatatori, ci între popoare, pe temeiul că unele au istorie, iar altele n-au... Conform acestei concepții, Radu Theodoru exaltă „coordonatele“ creației lui Eusebiu Camilar, care, după el, ar fi: elementul autobiografic (care e atît de valoros din pricină că scriitorul e fiul unui popor cu istorie), Timpul (cu T), la care se adaugă „dimensiunea epică“: „Ciclul lor solemn (ciclul anotimpurilor — n. n.) îți dă sentimentul infinitului, al veșnicei deveniri în ritmuri lente, sub cerul încărcat de eresuri!“

Acest mod de a lăuda un scriitor este de fapt o insultă. Radu Theodoru găsește la baza creației lui Camilar o concepție retrogradă și exaltă însușiri care, dacă ar exista în opera scriitorului, ea ar fi de un tradiționalism gîndirist, de mult repudiat ca o concepție profund reacționară. Or, accentele șovine sînt complet străine scriitorului iar activitatea sa literară și pe tărîm cultural, după 23 August 1944, a fost călăuzită de ideile înaintate ale clasei muncitoare. „Cerul încărcat de eresuri“ ca și folclorul cu ajutorul căruia „eul artistic“ al lui Eusebiu Camilar „capilarizează magma primordială“ reprezintă un limbaj în deplină concordanță cu gîndirea care se extazia în fața celor mai înapoiate tradiții, obiceiuri, elemente folclorice, în fața ortodoxismului și în fața spațiului mioritic.

Articolul scurt dar violent al lui Radu Theodoru, scris într-un spirit retrograd și cu mentalitate naționalistă, țintește dincolo de unii critici cu care, în aparență, vrea să polemizeze și ale căror nume ne rămîn, de altfel, necunoscute. Asemenea idei, străine marxismului și străine vieții noastre literare, trebuie repudiate categoric.

G. Horodincă

MITUL FAUSTIC

Este capabil mitul faustic să ofere o interpretare adecvată fenomenelor complexe ale timpului nostru? In a doua jumătate a veacului trecut Marie de Flavigny, contesă d'Agoult (cunoscută sub pseudonimul Daniel Stern) prietenă a lui Goethe și subtilă interpretă a umanismului goetheean, scria în Jurnalul ei (la data de 25 martie 1862): „Vei fi om, în secolul al XIX-lea, în măsura în care îl vei înțelege pe Faust“1). La cinci sferturi de secol de la terminarea operei capitale a întregii sale existențe, mitul faustic în interpretarea lui Goethe trezește vibrația profundă a celei mai bune părți din umanitatea secolului nostru. Ultimul cuvînt al lui Faust, testamentul său, apoteoză a umanului, nu mai răsună anticipativ. In „Faust“ nu mai citim un îndemn profetic, ci o temporalitate împlinită. Acela care, la marginea disperării, a făcut pact cu diavolul, visează în ultima clipă a existenței sale o umanitate salvată din chinuri, prin efortul rațiunii, al tehnicii, al muncii creatoare. Mlaștina fetidă trebuia înlocuită cu o cîmpie fertilă:

Aceasta-ar fi izbînda cea mai mare.
Un spațiu voi deschide multor milioane,
Să locuiasc-aci, nu sigur, dar în libertate:
Sînt verzi cîmpiile și om și turmă
Pe nou pămînt, de tihnă, se îndrumă
Spre așezările, pe cari pe dîmbul falnic
Viteaz norod le-a ridicat strădalnic“.

Faust își imaginează o umanitate deplin unită, într-un imens efort colectiv, închinat gestului elementar de apărare a vieții:

„Intrezăresc aici o țară-paradis.
Inverșunat talazul bată în limanuri,
Unde spărtură face, ca să cutropească,
Aleargă obștea. Știrbitura s-a închis“.

Și dorința lui ultimă este de a mai putea vedea spectacolul sublim al umanității fericite:

„Și astfel își petrec aicea pe limanul
Primejdiei, copii și tineri,
Bărbați, moșnegi, cu vrednicie anul.
Aș vrea să văd asemenea devălmășie,
Să locuiesc cu liberul popor pe liberă cîmpie.
Acelei clipe aș putea să-i spun, întîia oară:
Rămîi, că ești atîta de frumoasă!“

Din testamentul lui Faust răsună ca un aforism, definitoriu pentru însăși noțiunea de progres a epocii noastre, versurile:

„Iși merită viața, libertatea-acela numai
Ce zilnic și le cucerește ne-ncetat“. 2)

Aici, în ultimele cuvinte ale lui Faust, este concentrată partea de sublim a gîndirii goetheene, ceea ce de atîtea ori a fost numit „comunismul“ lui Goethe, viziunea unei comunități umane fericită prin efort constructiv și deplină libertate.

Faust, prin urmare, sîntem, într-un fel, chiar noi, generația unei duble temporalități, atît de mult diferă ceea ce construim astăzi cu entuziasm, de ceea ce am urît ieri cu toată răspunderea și pasiunea noastră. Faust s-a dăruit unei trinități pe care și noi o venerăm: ȘTIINȚA, FRUMUSEȚEA, ACȚIUNEA. Faust a scăpat de sub imperiul damnațiunii prin forța rațiunii și prin trăirea profundă a umanului. Iată de ce în „Faust“ nu este închisă numai problematica restrînsă a unei epoci, ci însuși destinul umanității, în accepția plină de optimism, de vitalitate și speranță, a acestui cuvînt dăruit de atîtea ori ambiguității.

Acesta este mesajul mitului faustic în accepția goetheeană, sau mai exact spus a lui Lessing-Goethe, pentru că olimpianul creator al lui „Faust“ a desăvîrșit o inedită schiță propusă de către Lessing. Sîntem în fața interpretării active, creatoare, profund progresiste a străvechiului mit, dar nu a unicii interpretări.

Există și o direcție Marlowe-Klinger-Lenau a mitului faustian (pentru a lăsa deoparte „El Esclavo del Demonio“, al lui Antonio Mira de Amescua sau „El Magico prodigioso“ al lui Calderon, care a servit, printre altele, ca model relativ mitului goetheean, sau fantastica interpretare satirică a lui Grabbe: „Don Juan und Faust“, profund tragică sub epiderma de joc absurd al ironiei). Este accepția tragică a legendei, în deplin consens cu vechile cărți populare. La Marlowe, Faust este tînăr, iar Mefistofel o făptură melancolică, zbuciumată de regretul după cerul pierdut. Pactul prevede depline puteri pentru Faust, pe un răstimp de douăzeci și patru de ani. La capătul termenului, dorința de viață a aceluia care a golit cupa juisărilor este curmată. Diavolul îi va lua sufletul. Izbăvirea este imposibilă la Marlowe, pentru că în sufletul eroului nimic nu vădește comuniunea cu umanul, nici măcar sub raportul erosului, care este simplă desfrăbălare, posesiune cantitativă. Simbolul purității feminine (Margareta), deci al redempțiunii prin iubire, pentru Faust, lipsește la Marlowe. Faust-ul său, cufundat în orgiac, este de fapt un ascet involuntar.

Faust-ul lui Maximilian Klinger, contemporanul lui Goethe și părintele (sau nașul) „Sturm und Drang-ului“, este covîrșit de spectacolul imensei nedreptăți și josnicii care domină lumea. Pactul său cu Diavolul (sub figura biblicului Leviathan) l-a ajutat să identifice Viața cu Răul. In final, deznădăjduit, Faust îl roagă pe Leviathan să-l ducă în iad. Damnarea este cerută de el ca o scăpare de sub imperiul viziunii răului. Același final aflăm și în seria de scene dramatice a lui Lenau. Deznădejdea îl face pe Faust-ul său să se arunce în abis, din înălțimea unei stînci, după care Mefistofel îi ia sufletul.

Dominat de forța geniului de la Weimar, mitul faustic părea definitiv identificat cu accepția dată de Goethe. Dar iată că epoca noastră reînvie mitul faustic în accepția lui primitivă, populară, de mit al damnării și distrugerii naturii umane. Latura tragică a legendei își cere drepturile, într-un timp în care tragicul abundă și umanitatea este amenințată de forțe ale tenebrelor. Acela care a dat curs sensului inițial al mitului, într-o formulă cu totul nouă, este Thomas Mann, cu al său „Doktor Faustus“. Se pare că marele romancier german era predestinat, într-un fel, să dea o astfel de operă. Walter Muschg într-o „Tragische literaturgeschichte“ (1953) spune că: „viitorii săi cititori vor putea înțelege, mai înainte de orice, grație cărților sale, pentru ce Germania pe care el o reprezintă a fost luată de Diavol“. Această Germanie (a imperialismului și fascismului) a avut și are în creatorul lui „Buddenbrooks“ unul din cei mai redutabili adversari. Extraordinara forță analitică balzaciană (avînd ca obiect destrămarea lumii aristocratice) a fost preluată de Thomas Mann, balzacul contemporan al ruinării lumii burgheze. In acest sens „Doktor Faustus“ constituie, poate, cheia întregii opere a lui Thomas

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu TITUS POPOVICI

Efervescența intelectuală îi e caracteristică lui Titus Popovici. Un om preocupat de idei, de întrebări, de căutări creatoare. Scriitorul lucrează totuși metodic. Se simte adesea nemulțumit de ceea ce a scris, reface, rescrie, renunță și încredințează tiparului paginile redactate direct la mașina de scris, numai atunci cînd crede că a reușit să spună ce avea de spus. Prima întrebare, banală și obișnuită:

— Am vrea să ne împărtășiți cîteva amănunte despre noul dvs. roman „Setea“.

— Imi vine destul de greu să vorbesc despre o carte care peste puțină vreme va fi în librării la îndemîna criticii și a cititorilor, al căror verdict îl aștept cu emoția și îngrijorarea inerentă. Acum patru ani, cînd am început să lucrez la roman, intenția mea — nu din cale afară de limpede — era ca el să fie un fel de intermezzo între volumul I și II al „Străinului“. Aș fi îmbrățișat o perioadă și un complex de probleme care ar fi făcut prolix volumul II. După o primă versiune, mi-am dat seama că nu izbutisem să spun aproape nimic, în afară de faptul că în 1945 s-a înfăptuit reforma agrară, adică niște pagini de sociologie optimistă, din care lipseau frămîntările, tragediile și încordarea spirituală proprii epocii noastre. Cred că oricît de interesante, de noi și tulburătoare sînt fenomenele pe care le trăim, ele nu-și primesc adevăratele proporții în artă decît în măsura în care ecoul lor, proiecția lor, este urmărită în straturi adînci, puțin explorate ale sufletului oamenilor contemporani, buni sau răi, aduși la o nouă viață sau condamnați de epocă, ridicîndu-se la înțelegere, transformîndu-se ori dorind sincer să se transforme sau plecîndu-se în fața istoriei neînțelese ca în fața unei fatalități. In acest sens și urmărind aceste semnificații (dacă am reușit sau nu, asta e altceva

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag 6)

VITRINA

CEZAR PETRESCU:

„Cele dintîi povestiri“

Literatura lui Cezar Petrescu își află în schițele și povestirile acestui volum toate premisele dezvoltării ei ulterioare. Ceea ce a fost reunit sub titlul de mai sus însumează lucrările tipărite în 1922 în volumul de debut „Scrisorile unui răzeș“. Din perspectiva lor căpătăm o mai judicioasă înțelegere a celor mai bune pagini de psihologie socială pe care ni le-a dat fecundul lor autor.

Astfel, geneza „Aurului negru“ trebuie căutată în schița „Lingă o piatră veche de hotar“ ce surprinde, în notații revelatoare, acțiunea nefastă a capitalismului; aceea a romanului „Apostol“, în nuvela „Povestire de iarnă“ al cărei erou, doctorul Negru, prefigurează ca destin și soluție (tot semănătoristă) drumul învățătorului Apostol, intelectual plecat în popor, convins că numai o ridicare culturală îl va smulge pe acesta din sărăcie și beznă.

Din narațiunile „Prietenul Jan“ sau „Intoarcerea eroului“, cu rechizitoriul adresat fățiș unei clase asupra căreia lecția dură a războiului n-a produs nici o zguduire morală, avea să se desprindă tema romanului „Intunecare“. Dacă am continua, vom găsi pentru fiecare schiță sau povestire a volumului un echivalent în scrierile ample ce au ieșit mai tîrziu din pana aceluiași scriitor.

Evident, în aceste pagini de început nu lipsesc stîngăciile, viziunea autorului se resimte de un anumit

H. Zalis

(Continuare în pag. 6)

LUCIA DEMETRIUS:

„Oglinda“

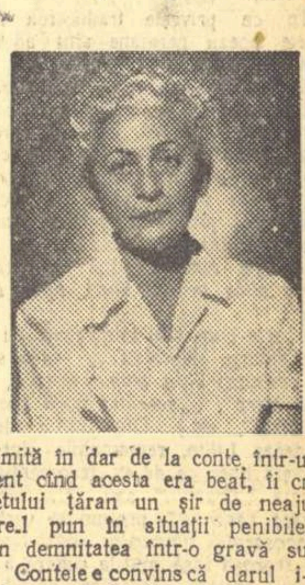

Eroii pieselor Luciei Demetrius se situează la răscrucea dintre două lumi. De aici dramatism, acțiune dinamică. Senzația aceasta, pe care o are spectatorul atunci cînd sala se cufundă în întuneric și cortina se ridică, o retrăiește intensă cititorul volumului de nuvele, recent apărut, „Oglinda“. Sînt povestiri scrise aspru, colțuros parcă, fără reticențe și șovăială. In casa țăranului Ianoș Deneș, eroul central al nuvelei „Oglinda“, se încheagă un conflict dureros care readuce deodată tot trecutul omului într-o imagine semnificativă care alternează amintiri cu situații prezente. Oglinda primită în dar de la conte într-un moment cînd acesta era beat, îi creează bietului țăran un șir de neajunsuri care-l pun în situații penibile, și-i pun demnitatea într-o gravă suferință. Contele e convins că darul i-a legat pe amîndoi într-un singur destin. Dezmeticirea eroului, clarificarea conștiinței de om liber care nici în trecut, nici în prezent nu trăiește din mila nimănui, se realizează succesiv. Credincioasă virtuților sale realiste, prozatoarea deslușește zbucium, umilință și amintiri dureroase care plătesc cu monedă grea gestul plin de demnitate al țăranului. Ianoș Deneș îi zvîrle nobilului faimosul dar.

Este un gest lapidar, care surprinde într-o sclipire, sensul brutal al procesului de conștiință. Conflictul angajează discuții penibile între bătrînul țăran și copiii săi, prilejuiește o întîlnire aspră de păreri. Este, în genere, at-

Miron Dragu

(Continuare în pag. 6)

ISTORIA LITERARĂ ŞI ACTUALITATEA

Disciplină de interes limitat altădată, istoria literară a cîştigat în cadrul revoluţiei culturale din ţara noastră o însemnătate deosebită; delimitarea obiectului şi obiectivelor ei ni se pare cu atît mai necesară. Chestiunea ar putea fi apreciată la prima vedere drept foarte simplă şi de natură scolastică. Sîntem de altă părere. Problema e una de concepţie.

In mod obişnuit, istoria literară se defineşte în raport cu critica literară, fapt explicabil întrucît şi una şi alta studiază scriitori şi opere. Diferenţa specifică se stabileşte adesea aşa cum a făcut-o recent Savin Bratu, într-un articol publicat în revista noastră: „obiectul ei (al criticii) este fenomenul literar curent; aplicată la literatura trecutului devine istorie literară". Aşadar, critica şi istoria literară ar putea fi considerate ca feţe ale aceleiaşi discipline, dar întoarse în sens contrar — cea dintîi către prezent, cealaltă spre trecut. Afirmaţia ni se pare discutabilă din mai multe motive. Ea interzice istoricului literar preocuparea pentru fenomenul literar contemporan, împingîndu-l către perioadele literare trecute. Dar unde începe acest trecut, ce răstimp — ani, decenii — se cuprinde între hotarele „actualităţii", domeniu rezervat criticului literar? O limită fermă nu poate fi trasată. Volumele cele mai recente ale lui Tudor Arghezi — *1907, Cîntare omului,* romanul lui Camil Petrescu, *Un om între oameni,* piesa lui apărută de curînd, *Caragiale în vremea lui,* trebuie să intereseze exclusiv pe critic, iar scrierile de acum cîteva decenii ale aceloraşi pe istoricul literar? Poeziile lui Eminescu şi comediile lui Caragiale nu au ce căuta în sfera de preocupări a criticului, întrucît ele aparţin literaturii trecutului? Răspunsul la aceste întrebări ne îndeamnă spre concluzia că, dacă admitem *în mare* înrudirea criticii şi istoriei literare (obiectul amîndurora constînd în studiul scriitorilor şi operelor), diferenţierea n-o putem stabili pe baza unor criterii cronologice. O paralelă între istoria literară şi istoria social-politică ne oferă un nou argument. Istoria e nu numai antică, ci şi modernă şi contemporană. Chiar dacă o oarecare distanţă între un eveniment şi cercetarea lui îngăduie înţelegerea mai clară şi mai profundă a evenimentului, istoricul poate şi trebuie să-l consemneze în desfăşurare. Consecinţele, perspectiva, stabilirea ulterioară a unor conexiuni vor putea modifica în amănunt sau chiar mai adînc interpretarea dată de cronicarul contemporan al evenimentelor, dar notele lui, căpătînd ele însele caracterul unor documente istorice, vor avea valoarea lor.

Sîntem deci de părere că din fişele istoricului literar nu poate lipsi literatura ce se creează astăzi, după cum din cele ale criticului literar nu se exclude literatura trecutului. In ale sale *Note asupra versului* lui Eminescu, Ibrăileanu a făcut critică, nu istorie literară, iar acela care va scrie o monografie despre Mihail Sadoveanu va face istorie literară, nu critică. Dacă diferenţa specifică nu e dată de cronologia obiectului studiat, ea se precizează cînd luăm în considerare modul de abordare a obiectului, interesul arătat unui aspect sau altuia, procedeele, ţelul urmărit. Critica literară cercetează opera cu scopul principal de a argumenta şi formula o judecată de valoare. Analiza critică, aplicîndu-se conţinutului de idei şi mijloacelor de expresie, evidenţiind valoarea artistică şi, implicit, pe cea educativă a operei, o studiază pe aceasta oarecum independent, deşi nu neglijează realitatea ce i-a dat naştere, şi nici nu o izolează de ansamblul fenomenului literar naţional sau de restul creaţiei scriitorului respectiv. Această încadrare e uneori numai subînţeleasă, de obicei sumară, redusă la datele esenţiale. Pentru istoricul literar, opera devine fapt istoric; de aceea reconstituirea biografiei scriitorului, studiul epocii, al mişcării literare generale trec pe un plan principal. Istoricul literar duce în adîncime cercetarea raportului dintre creaţia scriitorului — privită în desfăşurarea ei cronologică — şi realitatea înconjurătoare, impulsurile prin care această realitate social-politică, ca şi experienţa de viaţă şi mişcarea de idei a epocii, au orientat tematic şi din punctul de vedere al concepţiei creaţia scriitorului. Toate acestea îngăduie istoricului literar să stabilească locul şi rolul unui scriitor în dezvoltarea literaturii, să evidenţieze aportul lui la progresul realismului şi, pe un plan mai larg, la progresul social-politic al poporului. Indiferenţa faţă de valoarea estetică a creaţiei literare studiate nu e caracteristică istoriei literare, dar atunci cînd această valoare nu este un element dat şi cînd istoricul literar îşi ia sarcina s-o stabilească, el face apel la mijloacele de analiză ale criticului literar.

Aici ni se pare necesară o precizare. Dacă discutăm despre relaţiile dintre critică şi istoria literară pentru a stabili deosebirile, se impune să precizăm că ambele discipline se sprijină reciproc. In însemnările noastre ne referim mereu la critica şi istoria literară care au la bază concepţia marxist-leninistă. Inrudirea lor, datorită acestui fundament ştiinţific, are consecinţe însemnate, şi explică, după părerea noastră, şi interferenţele ce se afirmă pregnant în critica şi istoria literară actuală. Concepţia marxist-leninistă interzice criticului interpretarea fenomenului literar ca pe un fenomen independent faţă de realitate şi fără consecinţe asupra acestei realităţi. Aceeaşi concepţie îl obligă pe istoricul literar să nu cerceteze operele literare ca pe simple documente de arhivă, ci ca mesaje ale unor creatori adresate contemporanilor şi urmaşilor. Faptul că istoricul literar împrumută de la critic — prin excelenţă mai angajat în afirmarea unor principii militante — procedee şi mijloace, contribuie la eliberarea lui de unele tendinţe spre cercetarea ştiinţifică „obiectivă", pînă la urmă obiectivistă, a fenomenului literar.

Nu ne propunem aici să epuizăm consecinţele pe care le are aşezarea concepţiei ştiinţifice la temelia criticii şi istoriei literare. Am reţinut numai un aspect care explică de ce critica literară face apel la procedeele istoricului literar (pentru a încadra o operă în epocă şi în biografie), şi de ce istoria literară recurge la mijloacele criticului literar (pentru a evidenţia valoarea artistică şi educativă, rolul activ pe care o operă literară l-a putut avea în momentul apariţiei ei şi în actualitatea imediată). Colaborarea istoricului şi criticului literar e un fenomen caracteristic culturii noastre noi, socialiste. Fenomenul se observă însă şi în istoria literară scrisă înainte de 23 August 1944, în spirit modern. Dacă, de pildă, un Adamescu, Petre V. Haneş, Bogdan Duică şi alţii nu s-au arătat preocupaţi de *valoarea* operei scriitorilor încadraţi în istoria literaturii sau studiaţi monografic (cu unele rezerve, şi parţial, Iorga ar putea fi şi el citat în această serie), Densuşianu şi mai ales acad. George Călinescu au făcut loc larg în lucrările de istorie literară analizei estetice, aprecierilor de valoare. Faptul acesta este însă nu rezultatul unei concepţii ştiinţifice ferme, ci, după părerea noastră, al formaţiei celor citaţi, care au ajuns la istoria literară prin critică şi le-au practicat pe amîndouă.

Critica şi istoria literară actuală colaborează însă, aşa cum subliniam, datorită concepţiei ştiinţifice care le călăuzesc în egală măsură. Se poate spune într-adevăr că nu e întîmplător faptul că mulţi, dacă nu toţi, criticii noştri se arată interesaţi de istoria literară. Analiza critică a operelor literare contemporane capătă la rîndul ei adîncime prin împrumutarea unor procedee din arsenalul istoriei literare: un rezultat al acestui fapt îl vedem în acele „micromonografii" despre care se vorbeşte în ultima vreme atît de des şi care nu constituie numai un deziderat. Intre altele, studiul lui Savin Bratu despre *Cronică de familie* a lui Petru Dumitriu (în „Caiete critice" 1), urmărind formaţia scriitorului şi evoluţia creaţiei lui, poate fi încadrată în seria acestor „micromonografii".

Insemnările noastre au urmărit nu numai precizarea raporturilor dintre critică şi istoria literară, ci şi un alt scop şi anume afirmarea necesităţii ca istoria literară să acorde o atenţie susţinută şi fenomenului literar actual. Trebuie să scriem fireşte istoria literaturii noastre de la începuturile ei, să studiem etapele dezvoltării sale de-a lungul veacurilor. Va trebui să aprofundăm în spirit ştiinţific studiul operei clasicilor noştri; monografiile dedicate lui Eminescu şi Creangă, lui Grigore Alexandrescu şi Alecsandri, lui Rebreanu şi Octavian Goga nu mai pot întîrzia mult. Ne interesează şi Hrisoverghi sau Ion Barac, dar ne interesează — şi ca istorici literari — încă mai mult decît scriitorii mărunţi de altădată, literatura noastră de astăzi. E timpul să începem, chiar dacă lucrarea noastră va întîmpina unele dificultăţi şi va trebui corectată mai tîrziu în unele puncte ale ei, alcătuirea unor monografii dedicate lui Mihail Sadoveanu şi Tudor Arghezi, lui Camil Petrescu şi altora dintre scriitorii noştri fruntaşi. Cei ce vor veni după noi vor avea o perspectivă ce le va înlesni poate viziunea istorică, dar noi avem mai la îndemînă posibilităţi de informare bogate (la scriitorii înşişi şi la contrarii lor). Se poate şi credem necesar să scriem istoria literaturii noastre noi angajată pe drumul realismului socialist, cercetînd evoluţia prozei, a poeziei şi dramaturgiei. In felul acesta, vom pregăti documente de valoare incalculabilă pentru lucrările de sinteză de mai tîrziu, dar, mai ales, vom contribui, ca istorici literari, la popularizarea literaturii noastre noi, la cunoaşterea mai clară a drumului ei, la progresul creaţiei literare actuale.

Istoricul literar marxist e un militant pe frontul culturii socialiste, ca şi criticul literar. Misiunea lui, ca şi a acestuia, e o misiune partinică, pe care şi-o poate îndeplini cercetînd în lumina învăţăturii marxiste nu numai moştenirea literară, ci şi contribuţiile actuale la îmbogăţirea tezaurului literaturii noastre naţionale.

Relaţiile istoriei literare cu actualitatea mai dezvăluie şi alte aspecte, asupra cărora ne cerem îngăduinţa să revenim.

Ion Roman

Mihai Beniuc
în limba germană

In ciuda unor păreri întemeiate în parte, sînt convinsă că poezia îşi poate transmite mesajul şi în traducere. E adevărat, ea nu are de străbătut dintr-o limbă în alta, drumul mare, asfaltat aş spune, al prozei. Poezia urcă pe poteci abrupte, sare peste abisuri, se leagănă în aer, căutîndu-şi cadenţa în alt grai, şi, atunci cînd traducerea vrea să treacă în altă limbă şi muzicalitatea rimelor, găsirea echivalenţelor necesită uneori ani de trudă! De aceea nu mă miră că, în volumul de versuri apărut în germană la ESPLA, am regăsit versuri pe care Alfred Margul Sperber mi le-a citit într-o primă formă, acum zece ani de zile! Dar truda lui, ca şi a lui Wolf Aichelburg, Andreas Lillin şi Hedy Medrea, care şi-au înmănunchiat strădaniile pentru a oferi cititorilor germani imaginea poetului romîn, merită lauda noastră. In volum îl regăsim pe Mihai Beniuc, cu vigoarea din poeziile *„Aleea printre Ardeleni"* sau *„Cu mii de cai putere"*, cu durerea amară din *„Ursul romînesc"*, *„Calea moţului"*, *„Tatuaj"*, cu conştiinţa clară a misiunii sale de *„Toboşar al timpurilor noi"*, cu înălţimea concepţiei despre creator şi om din *„Mărul de lîngă drum"*, cu originalitatea frazării poeziei *„Pe o scîndură cu actinii"*, cu nenumăratele sale moduri de a cînta copacii, peisajele patriei, şi cu forţa deosebită a cuvîntului său pentru pace (în *„Umbra de la Hiroşima"* d. ex.). Cu alte cuvinte, volumul reuneşte — deşi nu în măsura în care am fi dorit — poezii reprezentative ale poetului. Spunem „nu în măsura dorită" pentru că am fi vrut să regăsim în acest volum german o poezie ca *„Meliţa"* sau poemul *„Chivără Roşie"*, din care nu există decît un infim fragment ce nu-ţi dă o idee asupra întregului, şi poezia *„Drum în sus"*, (care de altfel deschide „Versurile alese" ale lui Beniuc publicate imediat după eliberare, şi din care s-a tradus numai prima strofă!!).

In ce priveşte traducerea însăşi, unele poezii germane sînt adevărate bijuterii. Aşa sînt *„Mărul de lîngă drum"*, *„Ursul romînesc"*, *„Pasărea albastră"*, *„Umbra de la Hiroşima"*, în versiunea lui A. M. Sperber, care îmbină fidelitatea faţă de text, cu armonia sonoră mergînd pînă la aliteraţie. Un singur vers s-a tocit în traducere, prin transformarea negativului, în afirmativ. *„Să nu dai libertatea pe nimic"*, sună în germană: *„Um alles in der Welt, bleib immer frei"*.

Foarte bune sînt tălmăcirile lui Wolf Aichelburg, specialist aş putea spune, în pasteluri (*„In trupul livezii"*, *„Pomul sterp"*, *„S-adună norii păcură"*, *„Codrul"*, etc.). Din traducerile lui Andreas Lillin, remarcabile sînt cele în vers liber, ca de ex. fragmentul din poezia *„Drumuri"* sau *„Un om aşteaptă răsăritul"*, precum şi versiunea *„Toboşarului timpurilor noi"*. I-aş putea reproşa însă inutila rimare a poemului adresat *„Tinerilor poeţi"*. Din poeziile traduse de Hedy Medrea, delicată e în special *„Ileana"*, cu farmecul atmosferei de basm a codrului romînesc.

O observaţie însă, în ce priveşte structurarea volumului, împărţit arbitrar în patru mari capitole: Zorii, Copacii, Ţara, Lumea, care adună poezii grupate *tematic*, deci scrise uneori la două decenii distanţă! Logic e ca un volum de *„Versuri alese"*, mai ales pentru străini, să ofere un portret cronologic al poetului, spre a îngădui noilor cititori să-i cunoască personalitatea în liniile de dezvoltare.

In ciuda acestei obiecţii, se poate spune că lectorii germani ai volumului se apropie de poezia lui Mihai Beniuc. Ceea ce este un real merit al acestei culegeri.

Veronica Porumbacu

ANCHETA NOASTRĂ

— Cum ajută critica literară dezvoltării literaturii de actualitate?

— In ce măsură critica noastră literară este ştiinţifică, marxist-leninistă?

Aurel Baranga

Critica literară exercitată la noi în primii ani de după cel de-al doilea război mondial — şi în perimetrul căreia nu au încăput doar dogme, erori şi erezii — n-a ajuns să contureze profilul pregnant al unor capi de şcoală. Manifesta, în schimb, un soi de profil distinct comun, exprimat în criterii limpezi şi sigure, chiar dacă aceste criterii erau administrate uneori cu rigiditate sau intoleranţă.

Talentata generaţie critică, apărută tumultuos în ultima vreme, n-a ajuns la profilarea unor personalităţi de un contur distinct.

In plus mi se pare alarmant faptul că înseşi criteriile care stau la temelia judecăţilor critice sînt mai puţin limpezi şi mai puţin sigure.

Dacă te conduci după declaraţiile programatice darnic cheltuite în coloanele revistelor, întreaga noastră critică literară e marxist-leninistă. Dacă stai însă să observi modul în care principiul devine instrument în munca de analiză a fenomenului literar, eşti uimit de cît de „elastice" pot fi criteriile şi cît de esenţiale aprehensiunile personale ale criticilor. Şi astfel, aceeaşi operă, pe baza aceloraşi criterii, poate întruni, în acelaşi timp, în aceeaşi revistă — şi ceea ce este şi mai extraordinar, uneori sub aceeaşi semnătură — şi aprecieri apologetice şi sentinţe denigratoare, absolute. Aceeaşi poezie, nuvelă sau piesă de teatru, judecată din acelaşi unghi, măsurată cu aceleaşi instrumente, cu aceeaşi grijă pentru precizie, este în acelaşi timp şi o capodoperă şi un dureros eşec, şi un pas înainte în creaţia respectivului autor şi zece înapoi, şi un model care trebuie să servească tinerilor drept steag şi un dezastru de care trebuie să se ferească oricine. Odată ajuns la acest punct se iveşte în discuţie un argument aparent irefutabil: GUSTUL. Gustul personal al criticului. Departe de noi gîndul de a nega importanţa gustului ca factor purtînd un coeficient însemnat în procesul judecăţii critice. Dar mă întreb: poate gustul să explice faptul că un critic marxist are aceleaşi egale preferinţe şi pentru Rilke, şi pentru Maiakovski, şi pentru Blaga, şi pentru Beniuc, şi pentru Camus, şi pentru Leonov? Am dimpotrivă sentimentul că un critic devine marxist pe baza unui lung proces de confruntări şi de selecţii care operează şi înlăuntrul gustului său, că această adeziune liberă la marxism impune o consecvenţă în plan ştiinţific şi moral, fără care criticul nu-şi dobîndeşte profilul iar lectorul siguranţa unei orientări.

Fără această consecvenţă — oricît s-ar agita în aer faldurile purpurii ale adeziunii la marxism — riscăm să plutim nu pe valurile tenebroase ale criticii impresioniste (critica impresionistă are totuşi liniile ei de forţă), ci pe talazurile arbitrarului şi ale confuziei.

Cred că forţele numeroase şi înzestrate ale frontului nostru critic sînt moralmente obligate să se delimiteze.

Nimeni nu te obligă să fii critic şi nimeni nu te sileşte să devii marxist. Dar dacă ai acceptat această funcţie socială, trebuie s-o îndeplineşti pînă la capăt.

Procesul delimitării oneste va feri viaţa noastră literară de atîtea aspecte discutabile şi triste: reveniri, retractări, opinii particulare ce nu se văd în scris, opinii scrise contrazise de confesiunile verbale, atît de comode fiindcă „nu angajează", fenomenul „cartelului" critic, al timidităţii faţă de persoanele „tabu", al ireverenţei iconoclaste subit covertită în stimă pioasă în zaţul cronicii, şi atîtea alte manifestări cîte înveninează atmosfera creaţiei artistice. Actul delimitării va grăbi un proces necesar şi firesc: gruparea unor scriitori, pe bază de înţelegere şi încredere în jurul cutărui sau cutărui critic — fără ca această grupare să însemne o fărîmiţare a frontului nostru literar — şi va pune în mîna lectorului dornic de orientare o busolă certă, liberă de fluctuaţii şi de aproximaţii inexplicabile.

Inlăuntrul acestei delimitări îşi vor găsi răspunsul şi întrebările ridicate de „Gazeta literară".

Mihai Beniuc

1. Deşi nu se poate afirma în general acest lucru, totuşi se poate spune că nu ajută îndeajuns critica literatura de actualitate prin faptul că n-o pune în prim plan, scoţînd-o net în evidenţă faţă de orice altă manifestare literară. Literatura de actualitate este noul în viaţa noastră literară şi ca atare merită o grijă deosebită, reprezentînd totodată şi viitorul literaturii noastre. Acest nou trebuie făcut înţeles de către masele largi de cititori, multilateral şi în adîncime.

2. Adeseori, cu unele onorabile excepţii, critica literară, chiar dacă nu poate fi socotită impresionistă în sensul istorico-literar, al acestui cuvînt, ea se clădeşte pe impresie, fără să răzbată din articole, cronici, recenzii sau studii în mod convingător examinarea dialectică şi obiectivul criticului, care n-ar trebui să fie niciodată altul decît acela al deplinei valorificări pentru masele cititorilor a unei literaturi menite să fie parte constitutivă într-o societate constructoare a socialismului. Indeosebi criticilor tineri le revine această sarcină, greu de dus la capăt fără o temeinică pregătire ideologică şi fără cunoaşterea realităţilor atît materiale cît şi psihosociale create în ţara noastră de revoluţia socialistă. Pentru o astfel de critică modele în trecutul nostru literar cu greu se găsesc, de aceea nu poate fi recomandată îndeajuns pentru tinerii critici adînca pregătire filozofică marxist-leninistă şi experienţa literaturii sovietice.

Laurenţiu Fulga

In toate vremurile s-au făcut felurite butade asupra criticii literare. Calificările, onorînd cu dreptate sau fără pe criticii literari, au fost adeseori triste. Mai totdeauna răzbunarea celor sortiţi să fie mereu judecaţi de cîte cineva s-a învăluit într-o undă de umor amar. Dacă mi-aduc bine aminte, un mare cinic al dramaturgiei engleze, exasperat de absurditatea unor observaţiuni, propunea cu destul haz schimbarea uneltelor de lucru. Criticii să facă literatură, literaţii să se instaleze în fotoliile foarte comode ale clanului respectiv. Şi cred că avea dreptate cînd îşi imagina astfel o comedie bufă dintre cele mai reuşite.

Dar nu-i vorba aci de a aduce, chiar şi indirect, un elogiu gratuit celei mai vitrege dintre fiicele literaturii — pentru care satisfacţiile sînt atît de limitate şi gloria atît de relativă. Ci, dimpotrivă, e vorba de a observa în ce măsură critica răspunde cu patimă şi exactitate riguros ştiinţifice funcţiei sale.

Evident că se pot face multe observaţiuni. Spaţiul acestei coloane mi se pare însă prea strîmt pentru toate cîte se pot spune. Am să reţin o singură observaţiune şi pe care o anunţ, dînd într-un fel oarecare semnalul de alarmă.

Am tot mai mult impresia că spiritele critice şi-au pierdut din eficacitatea cu care porniseră mai acum cîţiva ani la atac. Indrăznelei afişate poate ostentativ altădată, i-a luat astăzi locul un fel de îngrijorătoare autopastişare. S-a ajuns a se stăpîni un summum de legi, criterii şi judecăţi de valoare, peste plafonul cărora nu se mai poate închipui nici un fel de salt. Patul lui Procust funcţionează ideal şi măsurătorile sînt aceleaşi pentru toţi. Funcţia a fost redusă la o singură dimensiune: a se sta la pîndă şi a se aştepta obiectul ce urmează să fie supus operaţiunii critice.

Cronicarii dramatici sînt conştiincioşi în a-şi publica săptămînal părerile lor despre o piesă sau alta. Cronicarii celorlalte genuri îşi aşteaptă rîndul, la mai multe săptămîni, în acelaşi periodic, pentru o carte sau alta. Vagi note cu litere minuscule sau chiar cu aldine groase, dar pierdute printre ştiri despre fotbal şi gastronomie, informează sporadic asupra şantierului literar ori asupra ultimelor apariţii. Intr-un cuvînt, toate sînt calme şi sortite unei vieţi îndelungi, pentru a cărei prelungire nu-i nevoie de nici un H3 miraculos. Singura salvare constă în faptul că se mai organizează, printre picăturile evenimentelor, cîte o plenară (sic!) care mai are darul să descreţească frunţile şi să suscite discuţiuni.

In concluzie, mi se pare că „problema" a fost înlocuită cu unul sau altul dintre elementele ei. O simplă recenzie nu poate declanşa procesul discutării problemelor mari. Faptul că un critic e mai atent la o lucrare sau alta nu poate dispensa toată critica romînească să observe, la rîndu-i, epoca şi să generalizeze problemele-cheie legate de literatura acestei epoci. Sectarismul şi-a pus prea mult pecetea pe spiritul critic, orizonturile s-au îngustat, fiecare a devenit propriul său idol şi astfel a dispărut din atenţia generală fenomenul în întregul său.

Aş putea încheia şi eu cu o butadă dar renunţ, dat fiind că nici un gen nu-i mai iritabil decît critica.

Ion Marin Sadoveanu

Critica literară de astăzi ajută evident şi nu numai critica îndreptată asupra propriilor tale lucrări. Poţi învăţa şi din critica făcută altora. Cred, de altfel, că lucrul acesta l-am învăţat şi eu într-o măsură oarecare deşi nu sînt un începător în ale scrisului. Tovarăşul Paul Georgescu în critica făcută romanului meu „Ion Sîntu" a constatat astfel că mi-am îmbogăţit viziunea culegînd roadele din mersul general al criticii noastre din ultimul timp, a criticii ştiinţifice marxist-leniniste, fireşte, care se dezvoltă mereu, sub ochii noştri.

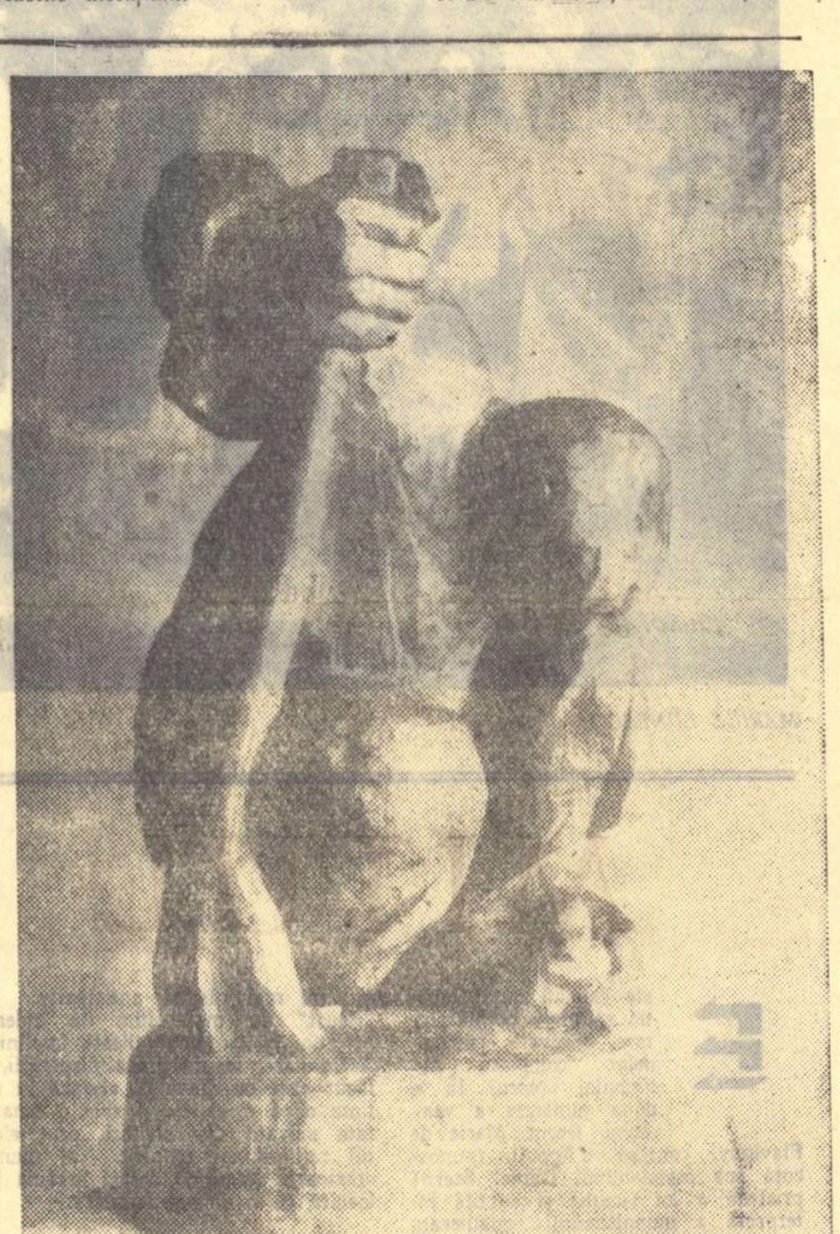

GEZA VIDĂ „La fin" (1957)

CRONICA LITERARĂ

VICTOR TULBURE: „Cornul pădurarului"

Victor Tulbure şi-a precizat profilul devreme, de la întîiul volum „Vioara roşie". De atunci, fiecare carte îl accentuează, eventual îl retuşează, în nici un caz nu-l schimbă. Inseamnă că poetul nu mai e capabil de surprize? Nimeni n-are dreptul să tragă o asemenea concluzie. Talentul este, pînă în ultimul moment, o necunoscută.

V. Tulbure a fost şi este un patriot neocazional. Tot ce scrie se leagă într-un fel sau altul de ţara sa. Urcă munţii: Carpaţii „răzimaţi în bîte" îi amintesc de Mioriţa şi vîrstele seculare ale păstorilor săi. Plaiul „scump şi dulce" este al babei Dochia. Şesurile îşi apleacă înaintea lui cumpenele cu ciuturi. Codrii îl adăpostesc şi-i oferă crengile ca să taie din ele fluiere: „Şi voi tăia spre ziuă creanga să-ţi fac un fluier, cum nu-i altul. / Ingemănat cu dorul lumii, cu dorul inimii de-o seamă". Din fluier cîntă doinele ce spun de jalea răsculaţilor din 1907 şi, mai departe în trecut, de suferinţa oştilor lui Horia. Deşi reşedinţa sa preferată e Moldova cea „dulce / Unde printre ruşi şi moldoveni / Fruntea mea cîndva o să se culce", pretutindeni umblă ca acasă. De aceea, poet călător, Victor Tulbure nu are sentimentul dimensiunilor, al distanţelor străbătute, al varietăţilor şi contrastelor. Romînia e o gospodărie unică, împodobită ca de sărbătoare, totdeauna ospitalieră şi pentru ai săi şi pentru străini; e o grădină fermecătoare şi fermecată, cu aparenţe de basm blînd. (Nu o dată o numeşte Ileana Cosînzeana). Aici a copilărit poetul, aici a învăţat el să-şi respecte moşii şi strămoşii, să guste pîinea coaptă, să soarbă vinul podgoriilor, să iubească şi să vorbească graiul poeziei. In război nu i-a uitat o clipă chipul matern. Cînd îl încearcă vreo durere, tot în peisaj şi printre ţărani se întoarce. Aici se împrospătează şi se alină, fără frămîntare. Trecut prin Esenin, cum se vede uşor din unele imagini şi cum o şi mărturiseşte, nu este un temperament eseninian, un rătăcit la oraş, tînjind după sat. Tulbure nu şi-a rupt vreodată rădăcinile. Conştiinţa apartenenţei la o colectivitate istorică, un rol hărăzit, i-au asigurat o linişte netorturată de îndoieli. Victor Tulbure nu are probleme. Se descoperă pe sine fără să se caute: „Cu fiecare clipă mă-nţeleg / Atît de clar mă desluşesc în mine / Mi-e sufletul tot tînăr şi întreg..." Impăcat fără să fi fost vreodată în conflict cu lumea lui, n-a fost şi nu vrea să fie „modern", înţelegînd prin asta, cam simplist, pe poetul evazionist. Ca fecior al neamului său, a ales, neezitînd, calea pe care acesta a păşit la 23 August 1944, calea socialismului şi a păcii, fiindcă a simţit într-însa o prelungire firească a aspiraţiilor străvechi şi plină de promisiunile frumuseţii: „E-un drum cu vorbe de bineţe. / Cu soare, cu fîntîni şi ciuturi / Cu pomi sub care, tinereţe, / Deprinzi întîile săruturi".

Simplu membru al unei familii, nu are nici mîndria de a fi, în calitate de poet, o fiinţă de excepţie. Refuză onorurile, polemizează cu artiştii — colegii de generaţie — care se oglindesc exclusiv pe sine, precum Adonis (era mai exact Narcis), în stilul lui Mihai Beniuc: „Dece-ţi pierzi zadarnic timpul? / Lasă alţii să o spuie / De-ai fost mare ca Olimpul / Singur nu-ţi urca statuie". El, care a „prins putere pe-un picior de plai", merge în şirul oamenilor harnici. Dacă gospodăria ţării va fi călcată, o va apăra cu sîngele său. Ca un pădurar sună din corn (de unde şi titlul volumului) dacă trebuie să avertizeze pe ceilalţi pădurari asupra încercării „lupilor" de a ieşi din „văgăunile" unde se ascund. Foarte vigilent, poetul poartă puşca la umăr — chiar cînd întîrzie la iubită — avînd pregătit şi un paloş ascuţit împotriva vrăjmaşilor, ca armă mai potrivită pentru străjuirea Cosînzenei care este ţara. Caracteristic e că şi dragostea are un nimb patriotic. Locurile de întîlnire şi le fixează la izvor, în poiană, într-o casă ţărănească. Altă dată oftează decent după circiumăriţele văduve de la hanuri. (Are o poezie dedicată hanului Ancuţei).

Patriotismul lui Victor Tulbure este un sentiment poetic: tandru, adeseori graţios, uşor duios, cursiv ca o melodie vioaie, stropit cu aromă de bărdace, sonor ca un cîntec de drumeţie nepretenţios, tineresc prin alura spontană, prin cîteva izbucniri flăcăieşti, mai mult decît prin fondul lui care e tradiţional. Tendinţa poetului e pozitivă şi capătă o rezonanţă deosebită în raport cu relativa îndepărtare de temele mari a unei părţi din poezia noastră actuală. Avem nevoie de o literatură patriotică.

Patriotismul nostru, însumînd tradiţia, nu poate fi redus la tradiţie. Socialismul i-a injectat o substanţă nouă. Patria, astăzi, este şi geografie şi virtuţi patriarhale şi costume populare, doine, fluiere, mioare. In primul rînd însă este luptă pentru socialism. Ca participant la înnoirea ţării mele, sînt sensibil la trilul privighetorii, mă uit la cerul albastru şi lumina toamnelor şi îngenunchiez pe pragul trecutului de amărăciune. Ţara toată este însă un şantier al uzinelor şi al pasiunilor iscate din marea încleştare dintre nou şi vechi. Ţara socialistă o clădesc muncitorii, odată cu ţăranii, călăuziţi de comunişti. Peisajul se modernizează, locuitorii ei sînt contemporani cu ştiinţa. Poetul este recunoscător partidului că i-a „turnat în piept dragoste de ţară". Nu e semnificativ însă că dragostea, la el, este asociată mai totdeauna cu „bunii mei, suind cu ţundre sparte / Turme de miori pe guri de rai"? Nu zic, el îşi precizează, la intervale, solidaritatea cu urmaşii lui Roaită şi cu „cei în salopete", se socoteşte poet al clasei muncitoare, dar la un mod în care astfel de declaraţii se dizolvă pe tapetul trandafiriu, bucolic, al inspiraţiei sale, cum i-au arătat de-a dreptul sau indirect şi alţi critici, înaintea mea. (Vezi cronica lui Paul Georgescu în „Romînia liberă" şi I. Oarcăsu în „Tribuna"). Problemele oamenilor muncii sînt ale lumii noi. Ei caută alte răspunsuri decît cele date de străbuni. De aceea nu prea credem că ţăranii întruniţi la Constanţa, de exemplu, se regăsesc pe de-a-ntregul în viziunea lui Victor Tulbure, idilică chiar cînd se vrea viguroasă. Fericirea pe care o cîntă Tulbure nu este deloc aşa de lină. Optimismul facil cu care el ne anunţă succesul întreprinderii socialiste, imaginea însăşi a acestuia, decorativ-rustică, de dans folcloric, trădează o concepţie numai pe jumătate fidelă despre prezentul ţării, pe care Tulbure o îndrăgeşte cu devotament şi o spontaneitate meritînd aprobarea noastră, dar reclamînd şi exigenţele pe care i le-am formulat în numele realităţii însăşi. Nu afirm ca Dumitru Micu că, în mod obligatoriu, poetul trebuie să fie un zbuciumat în văzul universului. Există poeţi ai calmului. Victor Tulbure se socoteşte discipol al lui Sadoveanu. („Moartea cerbului" reia liric „In pădurea Petrişorului"). Dar Mihail Sadoveanu are calmul celui ce a cuprins prin înţelegere sensul marilor frămîntări. Calmul lui Victor Tulbure nu acoperă urma de foc a pasiunilor depăşite. E calmul unui poet de talent, dar care, cuminte, la adăpostul unor tradiţii insuficient prelucrate, ocoleşte dificultăţile cărărilor nestrăbătute. Spuneam că avem nevoie de literatură patriotică, de o literatură pătrunsă de patriotismul dinamic, dramatic, al omului nou. Lirica, în ansamblul ei, lirica lui V. Tulbure în speţă, va avea numai de cîştigat. Va dobîndi forţă, tumult, originalitate. Aşa cum îşi doreşte şi poetul: „Cînt pentru zbucium, pentru liniştea din noi, / Şi pentru fruntea asta pămînteană".

Mihail Petroveanu

TUNETUL A BRĂZDAT VĂZDUHUL...[*]

RÎNDUNICA

I

Întîmplarea asta mi-a spus-o fruntașul cu termen redus Zlăvog, de la a IV-a Mitraliere:

— Vere! Vere Căline! Amară mi-i inima, de cîte ori îmi aduc aminte! Cuibul de mitralieră se afla sub o căsuță singuratică. In față, era un arbore ciunt. Mai încolo, o fîntîniță și o cruce de lemn cu un Crist nespus de chinuit în cuie. Acolo, cu întinderea albă dinainte, am stat multe săptămîni. Cînd și cînd, venea cîte-un obuz, zdrobind mai tare arborele ciunt. Incolo, nu se mai întîmpla nimic, nimic. Parcă încetase existența în Univers! Deodată, undeva departe, a vuit vîntul și streașina casei a lăcrămat. Picurușul mi-a căzut drept în palmă. L-am sărutat și l-am sorbit. Am ieșit din adăpost, mi-am scos casca, și mi-am făcut o cruce largă, largă, spre văzduhul înseninat. Insă, o rafală de mitralieră m-a repezit înapoi sub talpa casei. Și iar am stat îngropat acolo, vreme lungă. Venise moloșagul. Intinderile abureau. Intr-o dimineață, am auzit un ciripit. Venise cea dintîi rîndunică! Se așezase sub streașină, lîngă urma cuibului ei vechi, ras de o rafală.

— O ... bine ai venit ... bine ... bine ... am murmurat eu, și-mi venea să mă ridic, să-i spun niște cuvinte înspăimîntător de calde. După aceea nu m-am mai simțit nici străin, nici singur. Mă trezeam dimineața, în ciripitul ei. O urmăream, vere, vere Căline! o urmăream cum zboară spre fîntînă, cum apucă lut în plisc, și cum îl frămîntă, și cum vine sub streașină și-l lipește de temelia cuibului distrus! Incet, încet, cuibul creștea, creștea! Iar într-o bună zi, cînd a venit altă rîndunică, bărbătușul ei, s-au așezat sus, pe cablul artileriei, și au prins a ciripi plisc în plisc, și-și înfoiau aripioarele, și se mirau una de alta și împreună, de cîte și mai cîte întîmplări... Intreba ea, parcă:

— O, cît ai întîrziat, cît ai întîrziat... cît!

Și el răspundea ciripind, cald, cald:

— E drept, nevestuică, e drept că am întîrziat, dar m-am rătăcit de tine... știi, m-am rătăcit cînd ne-a învîrtejit furtuna de nisip... Credeam că ai pierit... și m-a cuprins o jale de moarte! M-am ascuns într-o pleoapă a Sfinxului, pînă 'n zori, cînd a stat furtuna...

— Ei! Acum hai, hai la treabă! a ciripit ea. Să lăsăm jalea, căci dau navală, primăvara și iubirea...

Și au coborît împreună de pe cablul artileriei, și umblau prin glodul de la fîntînă, și apucau lut, și-l frămîntau. Cuibul a crescut uimitor de repede. Au început a aduce pene, fire de lînă, păițe moi. Și acum vesteau amîndoi puhoaiele de foc ale răsăritului de ziuă.

Intr-o dimineață, cînd cuibul era gata cu totul, și pe cînd rîndunelele ciripeau pe cablul artileriei, a venit năprazna! Prima rafală a smuls șindrila din streașină. A doua, a spart ultimul ochi dintr-o fereastră. Iar rafala a treia, vere, vere Căline! a treia rafală a nimicit cuibul... S-a întunecat lumea, vere Căline! de jalea ce m-a cuprins! Am răspuns rafalelor, cu ură, cu ură, prin rafale înspăimîntătoare! Și din nou a venit liniștea. Rîndunelele au stat, întîi pe cablul artileriei, tăcute, tăcute, apoi s-au apropiat de ruina cuibului, dîndu-i tîrcoale repezi.

— Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? Ce-i de făcut?

Și iar le-am văzut la fîntînă, iar frămîntau mortar, și iar au prins a zidi. Și zideau, zideau, cu grabă nespusă, spre a nu pierde timpul iubirii. Și cînd cuibul era pe jumătate gata, vere, vere Căline! a venit iar rafala... iar le-a distrus cuibul! Și rîndunelele iar au dat ruinii tîrcol uimitor de repede, și iar le-am văzut la fîntînă frămîntînd mortar. Era în lucrul lor o îndărătnicie ca a rădăcinilor ce disloca stîncile.

2

Fruntașul cu termen redus Zlăvog se uita drept înainte, într-o profundă tăcere. Simțeam că inima lui lăcrămează. Vrola însă, să se țină tare, căci oare nu s-ar fi făcut de ocara companiei, dacă și-ar fi dat drumul lacrimilor de jalea unor rîndunele?

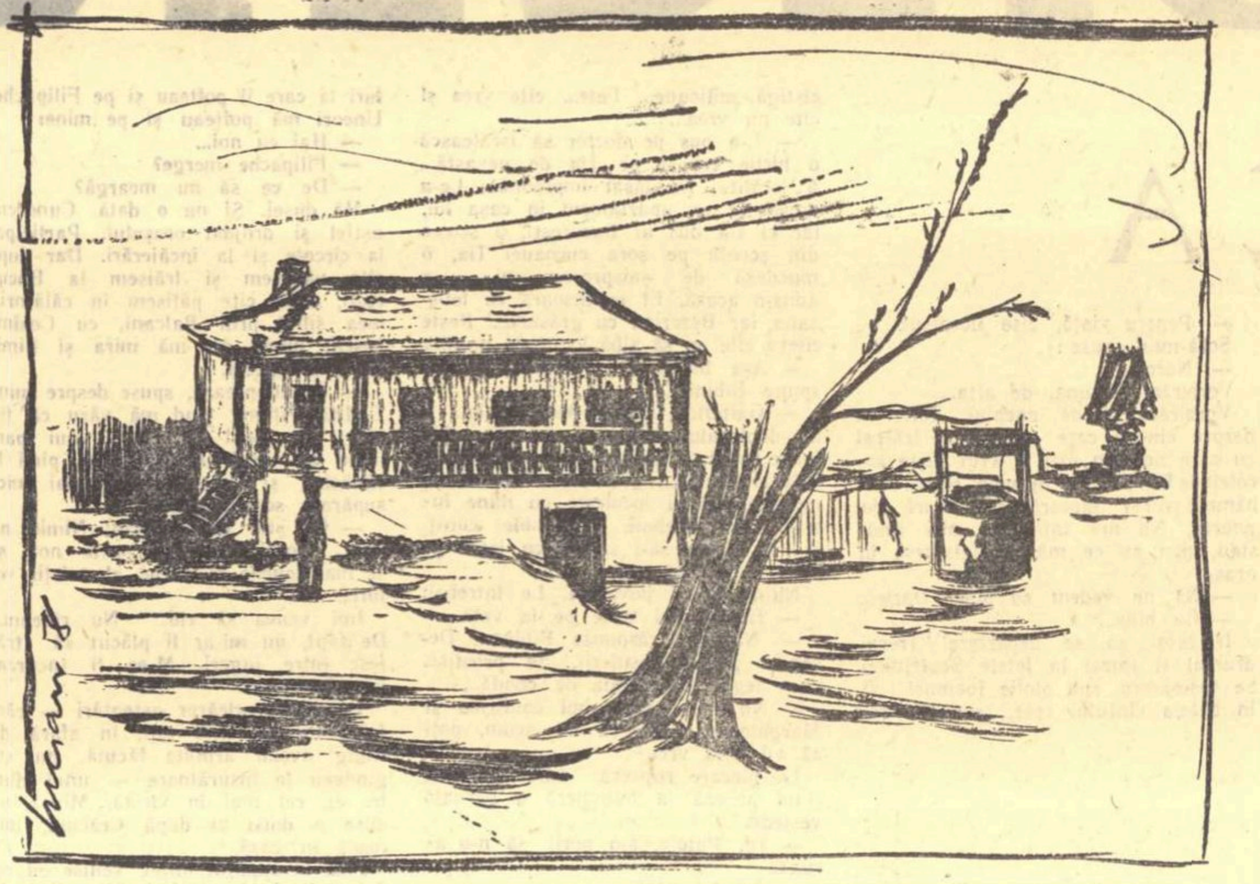

— Oh, vere, vere Căline! a reluat într-un tîrziu. Drama a început abia cînd s-a arătat a treia rîndunică, o fată desculță și cu ochi albaștri. Venea pe-o cărare, cu traista-n băț. Venea și ea acasă, după cine știe cîtă pribegie! Și-a privit căsuța, lung, lung, și s-a uitat apoi la cuibul de mitralieră. S-a dat înapoi, îngrozită. Apoi s-a îndepărtat. Am simțit că-mi piere inima-n mine!

— Cînd vine? Cînd? am întrebat spre rîndunele.

— Nu știu... Nu știu! au strigat amîndouă rîndunelele, speriate, zburînd în văzduhul larg.

Cuibul lor era gata de mult, și pe rînd stăteau și acopereau oușoarele cu aripile. Iși aduceau una alteia merinde și apă, clocind pe rînd. Și cu cît primăvara înainta, mă cuprindea o grijă neagră: oare nu cumva va veni din nou rafala, să le distrugă cuibul, tocmai acum, în binecuvîntatul timp? Nu mai ciripeau tare. Ciripeau încet, încet, ca-ntr-un ceas de taină, în templul Firii unde viața se muncea germinînd, înfiripînd în oușoare cît grăuntele generația înaripată ce avea să vestească zorile, să înfrunte cerul imens, și care avea să se întoarcă în a doua patrie din Africa, fixată în amintirea din instinct; va înfrunta vînturi, furtuni pe mări, dar nimic nu va abate din drum ceea ce acum era doar cuprinsul searbăd al unor oușoare cît grăuntele... A!... cîți oameni vor bucura drăciile înaripate de mîine! Cîte primăveri vor vesti ele! Și rîndunelele ciripeau încet, încet, parcă spre a nu detuna cu glasul lor cald liniștea adîncă a Creațiunii... Insă, deodată a venit iar nenorocirea! Vere, vere Căline! a gemut fruntașul cu termen redus Zlăvog. Abia atunci am înțeles tragedia, în tot cuprinsul ei!

— De ce? De ce? De ce? Fugi de-aici... Fugi... Fugi... Fugi! țipau rîndunelele, dînd tîrcoale peste boturile mitralierelor. Fugi... Fugi...

— De fapt, vere Căline, era glasul conștiinței mele. Și atunci, a reluat fruntașul cu termen redus Zlăvog, atunci am înțeles profund tîlcul nefericirii lor! Cauza nefericirii lor eram eu, era mitraliera mea! Mi-am dat seama că atîta vreme cît voi sta sub talpa casei aceleia, cuibul va fi ținta mitralierelor și artileriei! Așteptam înaintarea, o așteptam, vere Căline! o așteptam ca pe-o mîntuire...

— Dar rîndunelele? Dar mai ales a treia rîndunică?

— Rîndunelele? A treia rîndunică? a gemut fruntașul cu termen redus Zlăvog. Tustrele nu se puteau apropia de căminul lor, cît mă aflam eu acolo. Eu eram vrăjmașul vieții lor! Pe rîndunica a treia am mai zărit-o o dată. Crescuseră holdele sălbatice și buruienile. Am zărit-o pe rîndunica a treia ferind holdele sălbatice și ultîndu-se la căminul ei, cu jind. M-a zărit, și s-a întunecat de ură. Oh, vere, vere Căline! Celelalte două rîndunele stăteau deoparte, pe cablul artileriei, mîhnite. Numai cîteodată dădeau tîrcol ruinei de sub streașină și țipau, țipau cu imputare:

— Vezi? Vezi? Vezi?

— Apoi, vere, vere Căline! a venit ordin de înaintare. Am înșfăcat mitraliera. Am sărit din adăpost.

— Așa! Așa! Cu bine! Cu bine! Așa! țipau rîndunelele cele două. A treia n-am mai văzut-o. Degeaba am tot căutat-o cu ochii, prin holdele sălbatice. Și astfel, vere Căline, am înaintat, am dat asalturi înspăimîntătoare. Un glonț mi-a zdrobit brațul drept. M-au bandajat repede sanitarii. Apoi, după trierea la postul de prim ajutor, am fost trimis în spatele frontului, la ambulanțe. Și iar am trecut prin locul acela. Am rugat căruțașul să oprească. Am coborît. Căsuța era albă, curată ca un pahar. M-am uitat în sus, sub streșini! La gura cuibului se aflau patru pliscuri cu caș...

Fruntașul cu termen redus Zlăvog s-a oprit.

— Hai! Hai! I-am îndemnat eu.

— Stai oleacă, vere Căline, stai oleacă! mi-a spus el, ștergîndu-și ochii cu mîneca, în ascuns. Țin minte că m-am oprit și am spus cu glas mare, mare, de sfadă, către pliscurile așezate pe marginea cuibului, unul lîngă altul:

— Așa, va să zică? Dracilor! Broscoilor! Golanilor! Unde sînt părinții voștri?

— Aici! Aici! Aici! au ciripit rîndunelele, vesele, în văzduh.

— Așa? Așa? Bine!

Și iar m-am întors spre cele patru pliscuri:

— Și nu vi-i rușine să vă arătați așa, soarelui, pliscurile cu caș? Dihăniilor! Broscoilor!...

— Apoi, a continuat fruntașul cu termen redus Zlăvog, apoi am simțit un umăr cald lipindu-se de umărul meu. Venise a treia rîndunică! Mi-a întins o cană cu apă. Am băut-o. Mai apoi stam alături, și ne uitam la cuib. Ne-am cuprins pe după cap, firesc, potopiți de aceeași imensă, nestăvilită bucurie. Am vrut s-o sărut. Ea și-a lăsat capul pe umărul meu. Și rîndunelele ciripeau în văzduh, deasupra noastră, îndemnîndu-ne:

— Vezi? Vezi? Așa! Așa!... Așa!...

— Asta mi-i istoria! a încheiat fruntașul cu termen redus Zlăvog. De atunci, vere, vere Căline! de-atunci, de cîte ori vine primăvara, oftez după o anumită rîndunică...

Glasul Partidului

(Urmare din pag. 1)

pe meleagurile celui mai vechi pămînt al țării, pe deplin, lumea cea nouă. El a fost întărit de glasul a mii și milioane de oameni de dincoace și de dincolo de munți, care și-au trimis la această adunare reprezentanții lor.

A sosit vremea unui scurt popas, hotărîtor. S-au întîlnit la sfat, colectiviști și întovărășiți, mecanizatori și ingineri, activiști de partid și oameni de știință. Inima țărănimii muncitoare a bătut aici, la Constanța. In marele palat al sporturilor au plutit ca o adiere aromele pămînturilor de pe întreg cuprinsul țării. Cu răspundere și îndrăzneală, cu pricepere și calm, încrezători, oamenii au socotit și analizat, au urmărit pas cu pas desfășurarea drumului de pînă acum, au învățat unii de la alții și toți la un loc, au scrutat prevăzători viitorul socialist al țării.

In aceste zile, aici, la Constanța, au pus bazele victoriei depline a vieții noi, pretutindeni și cît mai curînd. Au stat la sfat și au hotărît planuri și cifre amețitoare, angajamente de care sînt legate bunăstarea și liniștea poporului.

Lanurile gospodăriilor trebuie să fie mai întinse și mai bogate, turmele mai mari și mai grase, livezile mai roditoare, viile mai încărcate de struguri, laptele mai mult și mai bun, mierea mai dulce, pentru ca viața noastră a tuturor să fie mai îndestulată și mai frumoasă. Lumea cea nouă trebuie să se întărească și să înflorească, să cuprindă sate și pămînturi noi, inimile celorlalte milioane de țărani, pînă ce întreaga țară va intra pe făgașul ei.

Oamenii au vorbit aici și despre greutăți și lipsuri, dar nimeni nu s-a văicărit, precum nimeni n-a spus că va fi ușor. Toți cei din sală știau că împlinirea mărețelor sarcini ale luptei pentru socialism în agricultură va cere încă mult zbucium și multă muncă. Și ei și cei de acasă știau că belșugul va fi realizat tot cu frunțile îmbrobonate de sudoare și tot cu aceleași mîini bătucite de muncă. Dar în același timp cu siguranța deplină că zidesc această viață nouă pentru ei și copiii lor, pentru întărirea și înflorirea patriei noastre. Și de asemenea știau că în această bătălie vor avea alături, și în viitor, umărul clasei muncitoare și reazemul de nădejde al partidului.

In aceste zile, glasul Partidului n-a răsunat numai aici, la Constanța. El este purtat de vîntul acestei primăveri peste toată țara. El răsună cu același avînt și aceeași gravitate din totdeauna, pentru toți fiii ei. El animă și trezește, înalță conștiințe noi. El răsună deopotrivă și pentru noi, scriitorii, compozitorii și artiștii. Cronica acestor zile, atît de vie și de tumultuoasă, ne așteaptă, deschisă...

Aurel Mihale

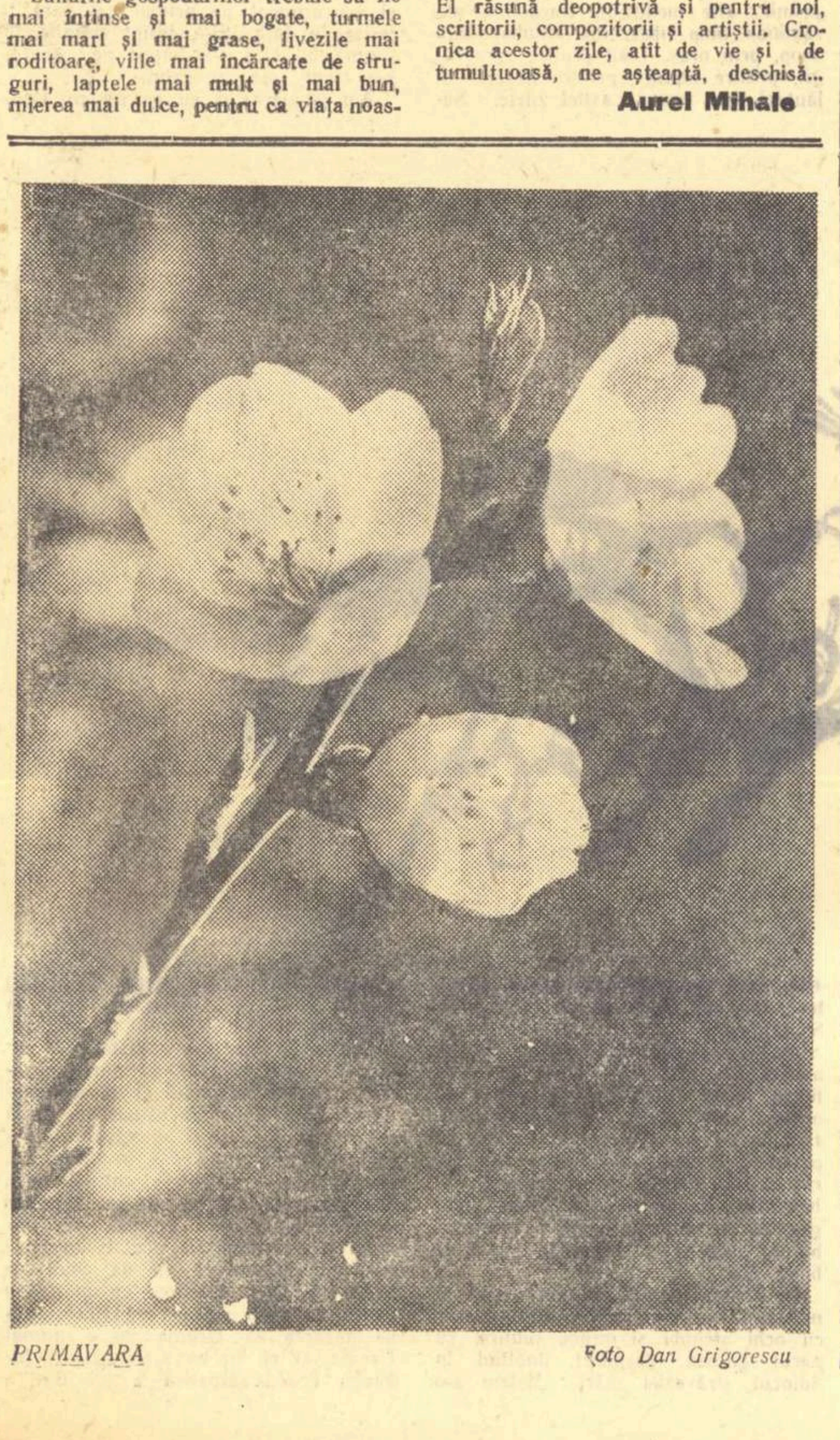

PRIMĂVARĂ Foto Dan Grigorescu

Cu jumătate față...

Cu jumătate față globul rîde:
Flori carnivore, lacome de sînge,
Din lumea noastră ați fost smulse,
Iar grădinarul v-a strivit sub talpă
Petală cu petală...
De-acum nu s-or mai spăimînta prigorii,
Albinele vor coborî în voie —
O, binecuvîntat să fie grădinarul!
In straturile lui cresc gladiole
Iar omenia își deschide trandafirii
Zăplazurile-i sînt pășite
De milioanele de oameni
Ce ierburile și le țes tot mai departe
Peste meridiane, peste munți, departe,
Tot mai departe-învăluind planeta...

Cu jumătate față globul plînge:
Paianjeni-flori se-ntind peste oceane,
Tentacular răsar peste pămînturi,
Cresc în Florida, ard peste Bermude,
Vegheate nu de-un grădinar — de-un gide!
Copiii dorm, și ora e tîrzie,
Bărbații și femeile se-mbrățișează,
Luna, cu cearcăne de sînge,
Pare un spînzurat... în nori.

Trec greu orele cînd
Cu jumătate față globul rîde,
Cu jumătate față globul plînge!

Cu jumătate față globul rîde:
Flori carnivore, lacome de sînge,
Din lumea noastră au fost smulse,
Iar grădinarul le-a strivit sub talpă
Petală cu petală...
De-acum nu s-or mai spăimînta prigorii,
Albinele vor coborî în voie —
O, binecuvîntat să fie grădinarul!

Tiberiu Utan

Țarină

Smaragde-i holda, griul — perii dese,
Pe unde-n toamnă duduiau tractoare;
Cernoziomul gras întinde lese,
Cîmpia toată strălucește-n soare.

Se plămădește-n spice bobul plin
Și calde adieri de vînturi vin să
Intoarcă ape, ape de pelin
Cînd pe răzor dau macii floare-aprinsă.

Minore muzici, greierii, o mie,
Rîșnesc metalic prin desișul ierbii;
Ca mîine-n marea spicelor, gălbie,
Intra-vor coase șuierînd ca șerpii.

Și iarăși plin de oameni, ca la nunți,
Va fi cuprinsul șesului de-a rîndul;
Broboane mari pe însorite frunți
Cu pînzele-i de in va șterge vîntul.

Vlaicu Bîrna

Dimineața sosirii

Crescut din zări asemeni unei oaze
Pireu-și freacă ochii somnoroși
Elada se ridică din talaze
și vine către noi, cu pași spumoși.

Chiar marea cu aromele-i jilave
cuprinsă pare-aicea de fiori...
Măslinii-și 'nalță brațele firave
spre sterpul Lycabeth, drapat în nori.

Albastre stînci, precum turnate-n fier
de hărnicia unui antic faur
veghează malul neospitalier
al țării Evului de aur.

Dar înainte de-a călca țărîna
în care dorm Eschil și Aristot,
dintr-o șalupă, fluturîndu-și mîna,
cu „kali mera" ne salut-un matelot.

Pavel Cîmpeanu

LUPOAICA...

Prietenul meu a sorbit adînc din pahar. A continuat:

— Să fi fost trei noaptea. Am pornit de la postul de comandă al regimentului, cu misiunea îndeplinită. Mergeam repede, pe sub văzduhul sticlos, înapoi spre cota 408. Era așa de senin, încît se vedeau munții departe. Dintr-o dată însă, am văzut în cărare, în fața mea, ca un ghem de vipere, trezindu-se și zbătîndu-se. Mi-am dat seama că era cel dintîi semn al viforului. Inainte de a mă strînge mai bine în manta, și înainte de a-mi înfunda casca pe cap, mi-am fixat ca reper munții. Intr-o secundă, viforul s-a dezlănțuit. A venit un vălmășag al zăpezilor și s-auzeau chiote. Cerul s-a făcut una cu pămîntul. Poate n-o să mă credeți dacă vă voi mărturisi că am deslușit ca niște cavalerii albe, învîrtejindu-se cumplit, pornind galop, mai departe și mai departe! Mă țineam bine, să nu mă răsucească viforul în loc și să pierd direcția. Insă de ce m-am temut n-am scăpat. Cavaleriile stihiei m-au izbit în față și-n piept, m-au luat între caii fantasmelor, și alergam și eu printre chiotele sălbatice. Deodată mi-am adus aminte de Vadul Lupilor, punctul de frontieră însemnat doar printr-un stîlp. Trebuia să mă opresc cu orice chip, să mă orientez, spre a nu trece pe teritoriul inamic...

— Și? Și? am întrebat noi, nerăbdători.

Prietenul a sorbit paharul pîn' la fund, și a făcut semn să-i mai torn:

— Fraților! Imi aduc aminte că alergam prin vifor, mă împiedicam de haturi, mă prăbușeam și mă ridicam, cuprins și eu de nebunia elementelor. La o vreme, strigam îngrozitor:

— 703! Fraților...

Strigam așa, încredințat că viforul mă răsucise și mă îndreptase înapoi spre postul de comandă. Imi era frică să nu ajung la linia santinelelor și să tragă în mine! Deodată, m-am împiedicat de-un stîlp gros. Am căzut. M-am rostogolit într-o vale. Eram bine încredințat că în curînd am să aud somația:

— „Stai! Cine?"

— Om bun! am răcnit din răsputeri. Om bun! 703?

Insă nu mi-au răspuns decît nechezăturile cavaleriilor viforului. „Se vede că am trecut prin linia de santinele!" m-am socotit, și mi s-a înmuiat inima de bucurie cînd am zărit lumină. Treceau prin dreptul luminii ciurde de sălbătăciuni ale vifornițel, parcă se auzeau haite urlînd... cavalerii galopînd îngrozitor... treceau necontenit, și cîteodată lumina pierea, acoperită de mantiile călăreților din vînturi!

— Și? am stăruit noi. Și?

— Nu știu cum s-a întîmplat! M-am pomenit sub o streașină. Zgrepțănam la o ușă, căutînd clanța. Să fi tot bojbăit, cam două secunde. Ușa s-a deschis. Viforul m-a repezit înăuntru. Am întins brațele, orb în întunecime. Deodată, am întîlnit două brațe întinse...

Prietenul meu s-a oprit scurt. Noi ne-am foit în scaune:

— Și? Și?

— Dintr-o dată, m-au cuprins strîns de după cap. Am simțit cum mă gîdilă pe față niște bucle mirosind a romaniță, și gura fierbinte a unei femei. Imi căuta gura. M-a sărutat înspăimîntător de adînc. I-am simțit sînul zbătîndu-i-se! Gemea profund, profund. M-a lăsat din îmbrățișare, însă m-a apucat strîns de mînă. A deschis repede ușa spre încăpere, să mă tragă înăuntru. Cum m-a văzut în lumină m-a măsurat dintr-o privire și cînd mi-a deslușit mai bine uniforma, a dat un răcnet de groază. Viforul a trîntit ușa tindei, zăvorul a răsunat surd. Pe casă răcneau fantasmele. Femeia mă ținea strîns de mînă. Tremura toată. M-am uitat repede în încăpere, prin ușa întredeschisă. Am văzut în cui o cască. Am înghețat. Trecusem dincolo de Vadul Lupilor! Femeia m-a lăsat de mînă, a fugit în încăpere. S-a furișat într-un colț, în apărare. Și-a acoperit pieptul cu amîndouă mîinile. Avea ceva de lupoaică tînără, gata-gata să se repeadă! Drept deasupra umărului ei se afla un pistol. L-a ochit, l-a apucat repede. Eu mi-am tras repede pistolul...

— Și? Și? Și? De ce te-ai oprit?

— Mai toarnă-mi! mi-a răspuns prietenul, asudat tot. Vinul a gîlgîit repede în pahar. Povestitorul l-a sorbit dintr-o înghițitură:

— Ne-am ochit, amîndoi deodată! Cînd, ea a întrebat cu toată făptura ei, cu o îngrozitoare imputare:

— Pentru ce? Pentru ce?

— De ce? De ce? am întrebat și eu, cu aceeași îngrozitoare imputare. Nu știu cum, deodată mi-a venit să plîng, de o rușine înspăimîntătoare, de rușinea de a fi om! Mi-am dat repede seama că ea își așteaptă iubitul sau bărbatul... Mi-am dus mîna la cască, să salut, să plec. Și ea se roșise, punînd pistolul la loc în cui. Cred că se roșise de aceeași rușine, de rușinea de-a fi om! Ii pierise sălbătăcia de lupoaică tînără la pîndă. A repezit la o parte ștergarul de pe masă, și am văzut cina aburind. In mijloc, se aflau o sticlă cu băutură și două pahare. M-a îmbiat printr-un semn, însă stam locului. Ea s-a apropiat de mine zîmbind, și era înspăimîntător de tînără și de frumoasă. Mi-a apucat mîinile înghețate, și mi le-a apăsat pe sînul ei. I-am simțit inima zbătîndu-i-se îngrozitor de tare! Am cuprins-o strîns, strîns, și nu s-a împotrivit cînd mi-am apăsat gura pe gura ei. Dintr-o dată, a pierit realitatea, existența. Eram doi oameni tineri, potopiți de setea de iubire. Conștiința dușmăniei se furișase departe, dincolo de începutul de ziuă al istoriei! Am apucat-o de umeri, am îndepărtat-o s-o văd mai bine în lumina lămpii. Murmuram nesfîrșite cuvinte de iubire. Și am văzut că ea înțelege totul, că fierbințile cuvinte străbăteau dincolo de necunoașterea graiurilor, și mergeau drept la inima ei! Mi-am lepădat mantaua. Eram gata să mă așez la masă. Pe acoperiș galopau fantasmele. Deodată, s-au auzit bocănituri afară!

— Și? Și? Și?

— Am sărit în picioare. Mi-am îmbrăcat repede mantaua. Mi-am scos pistolul. Femeia căpătase iar înfățișarea de lupoaică la pîndă. Mi s-a așezat în față, să mă apere. Ușa s-a deschis. S-a arătat un soldat, mi se pare în uniformă neagră. A rămas înlemnit în prag. M-a măsurat din cap pînă-n picioare. Și-a scos pistolul. A ochit, făcînd întîi semn femeii să se deie la o parte!

— Oh! a răcnit ea, și m-a apucat de mînă, trăgîndu-mă spre prag, apărîndu-mă cu trupul ei. Am simțit în față răsufletul străinului. Femeia a deschis ușa de-afară. Mi-a arătat drumul drept înainte... Curînd, m-a învăluit viforul.

— Și? După aceea? După aceea?

— Mai toarnă-mi! a poruncit povestitorul. Curînd, alergam printre cavaleriile fantasmelor! Am întors capul, am mai zărit o clipă lumina. După aceea, mereu voiam să mă întorc înapoi la vizuina lupoaicei. Parcă-i auzeam răcnetele, tînguirea! Viforul m-a repezit înainte, mereu înainte. Am rătăcit toată noaptea. Cum s-a luminat de ziuă, viforul s-a stins. Era liniște și senin. Am ajuns la cota 408. Unitatea mea tocmai se pregătea de plecare, către altă poziție, departe. De-atunci a trecut timp. Insă lupoaica n-am uitat-o, oh, nu!

— Mai toarnă-mi... toarnă-mi! a gemut prietenul meu, după o clipă. Și a băut paharul pe nerăsuflate.

Eusebiu Camilar

Ilustrații de LUCIAN POPA

---

[*] Din volumul cu același titlu, gata de tipar.

RĂDĂCINILE

CAP. XIII

PĂDUREA

Se răriră împușcăturile. Apoi încetară. Mai auzirăm din cînd în cînd sunînd goarnele. Pe unchiul Tone îl gătirăm cu haine de mort, cumpărate pe datorie de la „Inger", îl încălțarăm și după ce un bărbier din vecinătate îi rase obrazul și-i potrivi mustața, îl așezarăm în sicriu. Veniră și-i făcură slujba de îngropare cei trei popi de la biserica Sfînta Vineri care îmi citiseră și mie maslul cînd mă bolnăvisem și rămăsesem beteag.

— Iți mai aduci aminte de ei? mă întrebă tata.

— Da. Te-au înjurat și ț-au batjocorit atunci, în biserică. Erau nemulțumiți că nu le-ai dat destui bani pentru rugăciunile lor.

— Uită și tu, omule, spuse mama. Au trecut atîția ani de atunci...

— Cum o să uit? M-au bălăcărit cum le-a venit la gură... In biserică... Pentru cîțiva gologani...

— Sînt totuși oamenii lui Dumnezeu...

Tata auzise de moartea unchiului Tone. Venise cu căruța cu cai. O luase și pe mama, să-și mai vadă, o dată, fratele. O luaseră și pe soră-mea Elisabeta. Mama și soră-mea jeliseră mortul după datină. Le potolise bunica.

— Gata! Nu mai zbierați, că tot n-o să-l înviați.

Tăcu soră-mea și își șterse ochii. Tăcu și mama. Dar nu se putu stăpîni multă vreme. Mai avea un of la inimă. Se apropie de mortul care dormea liniștit și gătit în sicriul pe care-l aduseserăm la spinare cu văru-meu Mișu de la „Ingerul" lui Mielu Gușă, și-i strigă:

— Nene, nene... Ai murit, nene Tone, și tot nu mi-ai dat îndărăt banii... Ți-am încredințat boii, nene Tone, cînd am rămas văduvă, nene Tone... I-ai vîndut, nene Tone, și mi-ai mîncat banii, nene Tone... Mi-ai mîncat boulenii, nene Tone...

Tata o apucă de mînecă și-o trase de lîngă mort:

— Taci, femeie... Ce-ți veni cu boii?

— Cum, ce-mi veni? Mi-a mîncat banii luați pe bouleni... Și-acum a murit...

Vară-mea Nigrita îi spuse:

— Lasă, tușă Mario, o să vindem casele, să împărțim moștenirea și o să-ți plătim datoria tatei.

Văru-meu Jorj ieși din muțenie.

— N-o să-i dăm nimic. De ce făgăduiești? Dacă o să ne apucăm să plătim datoriile tatei, o să fim nevoiți să scoatem la mezat și pieile de pe noi...

— Nu vă supărați, le spuse mama, n-o să vă cer nimic... Am zis și eu așa... Mi-a fost necaz... Mi-a mîncat banii.

Oamenii lui Dumnezeu cu țîrcovnicii lor slujiră mortul ascultînd harța. Terminară. Unul spuse:

— Să nu întîrziem. Mai avem și alți morți de îngropat astăzi.

— N-o să întîrziați, le răspunse vară-mea Nigrita.

Urcarăm sicriul în căruța tatei. Preoții o luară înainte într-o birjă de piață. Trecurăm prin orașul cu obloanele lăsate. Puținii oameni pe care îi întîlnirăm se descoperiră. Unul întrebă:

— Cine a murit?

— Tone Brătescu, cel cu birtul...

— Aha!... Era bătrîn.

Bunica mergea țanțoșă la un pas în urma căruței. Işi pusese pe cap cimber negru. Intoarse capul spre omul de pe trotuar:

— Fiul meu nu era bătrîn. Avea numai șaptezeci de ani. L-au împușcat, altfel ar fi atins suta. A murit pentru că l-au împușcat.

— I-au împușcat și pe alții mai tineri, bunico...

— N-am nimic cu aceia... Dar... Dar... Să se aleagă praful și pulberea de cei care împușcă oameni.

Văru-meu Mișu mergea pe lîngă mine. Din cînd în cînd își mușca buzele.

— Mă doare al dracului de tare. Gîndii că suferă din cauza morții unchiului Tone. Il întrebai totuși:

— Ce?

Imi arătă mîna înfășurată în bandaj:

— Mîna... M-am lovit la tîmplărie, din greșeală, c-o teslă...

— Nu băgasem de seamă.

— Așa ești tu croit. Cam lunatic. Nimic nu bagi de seamă...

Trecu vîntul pe lîngă noi, ne luă cuvintele și le risipi.

După ce l-am îngropat pe unchiul Tone, am lăsat rudele la cimitir să bătătorească bine pămîntul pe mormînt și să mai jelească pe la mormintele mai vechi ale familiei. Ne-am luat ziua bună de la toți și ne-am suit în căruță.

— Să trecem pe la Lina. N-a venit la înmormîntarea lui taică-său. I s-o fi întîmplat ceva lui Pavelescu...

— Să trecem, omule, l-or fi împușcat și pe el, a spus mama.

— Știi unde stă Pavelescu, Darie?

— Știu, tată.

L-am găsit casa pe Răsuri, chiar peste drum de fetele Scutelnicu... Am intrat cu căruța în curte, am deshămat caii, le-am pus un braț de fîn sub boturi.

Tanti Lina adormea doi băieți gemeni într-un leagăn de tinichea. Să tot fi avut cinci-șase luni gemenii. Pe perete cîteva rafturi cu cărți. Un băiețandru ceva mai mic decît mine sta pe scaun în fața patului. Pe pat, întins cît era de lung, se odihnea nenea Ghincu Pavelescu.

S-a bucurat de vizita noastră. Tata îl avea drag pe nenea Ghincu. Drag îl avea și mama. Era harnic, cinstit și avea fire veselă.

— Te-au lovit, Ghincule?

— Mi-a trecut un glonț printre coaste... Am avut, cum se spune, noroc.... Ceara lor de cîini... Dar într-o săptămînă am să fiu pe picioare. O să mă duc la lucru. Mai tîrziu, cînd se va putea, vom începe de la capăt...

Făcuse războiul pe front, ca soldat. Mai avusese răni. Nu se speria de gloanțe. După cîte știri ajunseseră la urechile lui, greva fusese în toată țara înfrîntă cu armata.

— Soldații au tras în voi? a întrebat tata.

— Au tras. Țărani... I-au rupt de noi... I-au amăgit cu pămînt. Le dau pămînt...

— Păzeau bariera, spune tata. Abia m-am strecurat în oraș.

— Bariera!... Va veni o vreme cînd vom înlătura toate barierele...

— Va veni, Ghincule...

Sămînță, ucenicul de la atelierele căii ferate unde nenea Ghincu Pavelescu era forjar, se trăsese într-un colț al odăii și-i dădea ocol soră-mi Elisabeta. Soră-mea, sfioasă, se uita și ea la băiat. Nenea Pavelescu spuse în glumă:

— Ce e, Sămînță? Iți place fata? Intr-adevăr e frumoasă de pică.

— Imi place, meștere...

— Dar ea te place pe tine? Ești cam smolit...

— Nu știu, meștere...

— Dacă vă placeți, să așteptați să mai creșteți. Vă cunun...

Soră-mea se roși. Lăsă nasul în jos și duse mîna la gură să-și ascundă zîmbetul care-i înflorise pe buze. Ucenicul, îndrăzneț, preciză:

— Peste un an, meștere, cînd ies calfă.

— Mai avem și noi un cuvînt de spus, zise mama.

— O să-l spuneți, dadă Mario... Sămînță e băiat bun. A crescut sub mîna mea...

Scoaseră pîinea și brînza pe care o aduseseră de acasă, în traistă. Tanti Lina întinse masa și mîncarăm.

— Dă și vin, Lino. Să bem pentru pomenirea lui socru-meu.

Aduse tanti Lina o bărdacă de vin.

— Dumnezeu să-l ierte, spuse tata.

— Să-i fie țărîna ușoară, adăugă mama.

Sămînță ciocni cu soră-mea.

— Pentru viață, zise ucenicul.

Soră-mea spuse:

— Noroc...

Vorbirăm de una, de alta...

Vorbirăm și de unchiul Tone ca despre cineva care ar mai fi trăit și cu care noi am mai fi avut niște socoteli de făcut... Se apropie seara. Inhămară caii și plecară. Mă lăsară în poartă. Nu mă întrebară nici unde stau, nici cu ce mă îndeletnicesc în oraș.

— Să ne vedem cu bine, Darie...

— Cu bine...

Ii lăsai să se depărteze. Trecui drumul și intrai la fetele Scutelnicu. Se veștejiseră, sub ploile toamnei și în bătaia vîntului rece, garoafele roșii. Dar, lîngă prispă, înfloriseră, ca o spumă albă, tufănicile... In tindă, pe vatră, moșneagul surd punea găteje ude pe foc. Deasupra focului, pe pirostrii, clocotea apa într-o căldare de aramă. Le găsii lucrînd. Marghioala tocmai prindea volan unei fuste largi, încrețite, la mașina de cusut Singer. Bibina cosea nasturi de sidef la o cămașă de mătase albă.

— Aveți de lucru, fetelor.

— Avem, îmi răspunse Marghioala.

Bibina o completă:

— N-ai auzit? Se însoară doctorul Sesam Bezerian... Ni s-a comandat două duzini de cămăși...

Marghioala găsi că soră-sa nu mi-a spus totul:

— Și o duzină de izmene scurte...

Făcui un cap mirat:

— Doctorul Bezerian? N-am auzit de el!

Surdul deschise ușa. Spuse:

— Fierbe apa...

Bibina ieși să arunce mălaiul în căldare și să mestece mămăliga:

— Nu mai e pîine în oraș. Greva... Mîncăm mămăligă... Ca țăranii...

— E bună și mămăliga, spusei.

Marghioala dădu din cap:

— Pe dracu!... Cum o să fie bună? Franzela e bună...

Pregătiră jumări și mîncară cu surdul.

— Tu... N-ai auzit de scandal?

— Am auzit numai împușcăturile...

— Le-am auzit și noi... Dar nu era vorba de împușcături. Era vorba de scandalul din casa morarului, a lui Iani Feratos...

— Tu, Puiu se preface...

— Nu mă prefac...

Cu greu mă crezură. Imi imputară:

— Trăiești în oraș și nu știi ce se întîmplă.

— Tu, nu-l mai certa, îmi sări în ajutor Bibina... Trăiește în oraș dar capul și-l plimbă prin nori. Mai bine să-i spunem și lui, tu...

— Morarul are casă mare, aceea împrejmuită de parc, de lîngă liceu...

— Cunosc casa...

— Are și nevastă. Pe una Tia... A cules-o de pe strada noastră, de pe Răsuri... A scos din ea cucoană mare. Inainte de război a purtat-o și pe la Paris. I-a cumpărat și mașină... Cel mai bun prieten al casei era doctorul Bezerian, unul mărunt și roșcat... Trebuie să-l fi văzut și tu. Se fițîie în fiecare seară pe Strada Mare... Acum cîteva zile morarul s-a urcat în mașină și-a spus că se repede pînă la București. Noaptea s-a întors acasă pe neașteptate...

— Și?

— L-a găsit la el pe doctor...

— Dacă era prietenul casei!...

— Nu mai face pe tontul! L-a găsit într-o situație caraghioasă...

Imi dădu toate amănuntele de parcă ar fi fost de față.

Marghioala rîde:

— Iți închipui, tu, ce cap a făcut madam Moară... Așa-i spune orașul Tiei, doamna Moară...

— Doctorul s-a speriat și mai tare... Morarul nu s-a supărat... S-a jucat numai nițeluș cu pistolul... Ca să nu mai fie discuție.

— Om deștept... De ce să se supere pentru atîta lucru? Pentru unul ca Feratos... Moară cu patru etaje care macină zi și noapte... Milioane... cîștigă milioane... Fete... cîte vrea și cîte nu vrea...

— L-a pus pe doctor să iscălească o hîrtie c-o ia pe Tia de nevastă... A iscălit... i-a lăsat împreună... Le-a amenajat un apartament în casa lui, iar el s-a dus la București, a scos-o din școală pe sora cucoanei Tia, o mucoasă de șaisprezece ani —, a adus-o acasă. El se însoară cu fetișcana, iar Bezerian cu grăsana... Peste cîteva zile au să aibă loc două nunți...

— Așa bărbat, mai înțeleg și eu, spune Bibina...

— Galanton, adaugă Marghioala... Ii dă doctorului casă, masă... Și albiturile pentru doctor tot morarul ni le-a comandat... „Dacă se însoară cu nevastă-mea și locuiește cu mine într-o casă, trebuie să umble curat. Nu aș putea să-l suport cu jegul pe el..." ...Așa spunea...

Nu-mi plăcu povestea. Le întrebai:

— Timon mai trece pe la voi?

— Nu, îmi răspunse Bibina... Devenise gelos, nesuferit. Se prostise. I-am legat tinicheaua de coadă...

— Nu mai trece, îmi confirmă și Marghioala... Așa că tu, acum, poți să vii cînd vrei.

La plecare rupseră din grădină și-mi puseră la butonieră o garoafă veștedă.

— Tu, Puiule, s-o porți, să n-o arunci.

— Am s-o port...

La capul străzii o sfărîmai între degete și o aruncai.

Toamna își ințeți ploile. Copacii se dezgoliră și-și arătară trunchiurile și ramurile negre. Totul se urîți. Veni și lapovița și după lapoviță vîntul uscat și rece aduse zăpada. In orașul întins pe spații mari drumurile pe care trebui să le bat zilnic ca să ajung la casele în care meditam școlari mă istoviră. Imi încordai puterile și-mi biruii slăbiciunea. Aerul de iarnă, curat, mișcarea la care mă supuneau distanțele, soarele care uneori se arăta și-mi vedea obrazul, mă întremară. Chipul mi se aspri dar galbenul spălăcit care mă făcea să par ros de boală pieri. Orele pe care eram obligat să le petrec alături de fetișcana negricioasă a gazdei treceau greu. Venea în odaia Despei gazda să vadă cum o ajut pe fată să-și pregătească lecțiile. Se așeza tăcută pe scaun, cîrpea o cămașă sau torcea lînă. Mă străduiam s-o învăț cum se desenează o hartă, îi repetam de cîteva ori lecția de istorie, îi făceam problemele și-o îndemnam să și le copieze pe caiet. Imposocată se uita pe fereastră cum fulguie, număra ciorile negre care cîrîiau în salcîmi ori își ducea degetele la gură și-și rodea pînă la sînge unghiile.

— Ai înțeles, Despa?

— N-am înțeles nimic. Nu mi-ai explicat bine. Explică-mi mai bine de la început...

— Chiar de la început?

— De la început...

— Războiul daco-roman...

Mai bine de o jumătate de oră ținea lecția de istorie.

— Tot n-am priceput...

Gazda se uita la mine cu ochi drăgăstoși.

— Mai spune-i o dată, maică...

Ii mai spuneam lecția o dată, și încă o dată. Imi răceam gura degeaba. Pleca gazda. Despa mă întreba:

— Ți-a plăcut?

— Ce să-mi placă?

— Cum i-am dovedit mamei că nu știi să meditezi... Că nu știi să explici așa ca să înțeleg...

— Am să plec de la voi dacă te mai porți așa. Intr-o bună zi o să-mi iau tălpășița.

— N-ai să pleci. Atîta vreme cît vreau eu să rămîi aici, ai să rămîi aici...

Bătea cu pumnul în masă, ca o mică regină neagră.

— Ia caietul și scrie-ți lecția...

— Nu vreau... Mai bine spune-mi tu mie cum sînt fetele Scutelnicu? De ce se duc băieții seara pe la fetele Scutelnicu?

— Intreabă-i pe cei ce se duc pe-acolo... De ce mă întrebi pe mine?

— Fiindcă și tu te-ai dus... Ce secret au fetele Scutelnicu?... De cînd l-au izgonit din casa lor, Timon e nenorocit...

— De unde știi că Timon e nenorocit? Ți s-a spovedit?

— Treaba mea... Tu să-mi spui mie ce găsesc băieții la fetele Scutelnicu?

O lăsam fără răspuns. Plecam. Imi striga:

— Mîine mă duc la școală. Dar să știi, nu răspund la nici o întrebare.

— Ai să rămîi repetentă...

— Asta și vreau....

Frații Pițigoi culeseseră bucatele de pe cîmp, araseră, semănaseră. Acum îngrijeau de vite, cu rîndul. Ziua dormeau. Noaptea plecau și-și treceau vremea prin cafenelele orașului în care se jucau cărți. Trișau și cîștigau. Cu banii cîștigați făceau nesfîrșite chefuri la care îl pofteau și pe Filipache. Uneori mă pofteau și pe mine:

— Hai cu noi...

— Filipache merge?

— De ce să nu meargă?

Mă dusei. Și nu o dată. Cunoscui astfel și drojdia orașului. Participai la cîrcote și la încăierări. Dar după cîte văzusem și trăisem la București, după cîte pățisem în călătoria mea silită prin Balcani, cu Cosîmbescu, nimic nu mă mira și nimic nu mă speria.

— Se adaptează, spuse despre mine Codiță Pițigoi, cînd mă văzu că țin piept, la jocul de cărți, unui parlagiu cu nasul crestat adînc, pînă la rădăcină și care la cea mai mică supărare scotea cuțitul.

— Ce știe el! Săracul! Nimic nu știe... Noroc c-a dat peste noi, să se mai legene și el pe ale vieții valuri...

Imi venea să rîd. Nu rîdeam... De fapt, nu mi-ar fi plăcut să trăiesc între îngeri. M-aș fi încurcat în aripile lor.

Impotriva oricăror așteptări — căci frații Pițigoi, deși toți, în afară de ciung aveau armata făcută, nu se gîndeau la însurătoare — unul dintre ei, cel mai în vîrstă, Mincă, aduse a doua zi după Crăciun, mireasă în casă.

Pînă în capătul uliței, venise cu ea de mînă. Acolo, văzînd ulița plină de zăpadă și de noroi, fata ezitase.

— Mincă... O să-mi rămînă pantofii în noroi...

Voinic cum era, o luase ca pe un fulg pe umăr.

— N-o să-ți rămînă.

Străbătuse ulița cu ea, intrase în curte și numai cînd ajunsese în prag îi spusese:

— Sări!

Și fata sărise.... O luase de mînă și venise cu ea în casă.

— Mamăăă... Mamăăă... M-am însurat, mamăăă...

Striga și sărea prin casă ca un nebun. Maică-sa auzise și venise.

— Ce e, mă, afurisitule? Ce țipi așa?

— M-am însurat... Ți-am adus mireasă...

Mireasa era o fetișcană bălăioară, cu păr aspru, roșcat, ieșit pe sub tulpan, pe frunte, măruntică, subțirică, firavă, s-o dea vîntul jos. Se ascunsese la spatele lui Mincă și numai botișorul și-l scosese pe sub brațul lui...

— Fără să ne spui...

— N-am avut cînd... Acum un ceas m-am hotărît...

— N-am mai văzut-o, spuse maică-sa, și întrebă: Din ce mahala e?

— Dintr-a Duzilor. Rusancă de-a noastră.

— Să fie într-un ceas bun, Mincă.

Nu avură ce să mai zică... Frații o luară pe rînd în brațe, o aruncară în sus ca pe o minge, o prinseră, o pupară... Despa tăcu. Tăcu, se încruntă și încruntată rămase toată seara. Tăiară o oaie și o puseră la fiert și la fript. Plecară și aduseră vin. Aduseră și lăutari. Incepu, după obiceiul mahalalei, tămbălăul. Mai către miezul nopții, cînd petrecerea fu în toi, Despa se apropie de ginere. Ii zise:

— Nene, apleacă-te puțin să-ți spun ceva la ureche.

Mincă vru s-o ia în brațe, s-o ducă cu gura pînă la urechea lui, dar fata se feri.

— Nu vreau să mă iei în brațe, pe mine, după ce ai luat-o pe... pe... aceea...

Mincă se aplecă. Despa îi fulgeră două palme pe obraz. Fugi, se încuie cu ivărul în odaia ei, stinse lumina. Nu deschise. Nu răspunse. Nu se mai arătă.

In zilele care urmară, Petrița, mireasa, căută să-i intre în voie. Despa nici nu se uită la ea. Refuză să mă primească pentru lecții. Se duse la școală. Cînd fu chemată la tablă răspunse obraznic:

— Pot să tac și în bancă. Nu știu nimic...

In recreație se certă cu cîteva fete mai mari. Le ocărî și le trase de păr. In ora de franceză — lucru nemaiauzit — se răsti la asprul Timon care voise s-o scoată la lecție:

— Nu-ți răspund. Degeaba faci pe grozavul. Să-ți răspundă fetele Scutelnicu... Du-te la ele și scoate-le la lecție... Du-te la ele dacă te mai primesc...

Clasa — băieți și fete — rîse cu hohote. Timon puse mîna pe nuia și-i bătu la palme pe toți. Cînd ajunse la banca Despei îi făcu semn să se ridice în picioare și să întindă palmele. Despa nu se sinchisi. I se uită în ochi și-i spuse liniștită ca și cum ar fi vorbit cu un băiețandru de seama ei:

— Timon, dacă mă atingi cu nuiaua sau cu palma, plec de la școală și mă arunc în fîntîna din fața casei tale.

Timon își luă catalogul și se duse în cancelarie. Veni secretarul și trimise școlarii acasă.

Ne așteptam ca Despa să fie alungată din școală. Nu se întîmplă nimic. Zvonul se răspîndi în oraș, circulă un timp și se stinse. Filipache o întrebă pe soră-sa:

— De ce ai fost obraznică cu Timon? Nu ți-a fost teamă de el?

— Obraznică? Timon a fost obraznic cu mine. Și teamă?... De ce să-mi fie mie teamă de el? Lui să-i fie teamă de mine... Și-o să-i fie!...

Filipache nu înțelese nimic. Ridică din umeri:

— Ești o proastă...

— Mi se pare că dintre noi doi tu ești prostul...

Petrița intră pe sub pielea soacrei. Intră pe sub pielea socrului. Mincă nu-și mai vedea nasul de fericire. Nu mai bău. Nu mai plecă nopțile de acasă. Ii lăsă pe ceilalți să se ducă unde vor. Nu dori nici măcar să le audă isprăvile. Dacă se ducea după treburi ori după cumpărături în oraș, își ruga nevasta să se gătească, o lua cu el. Pînă la capătul noroioasei ulițe o purta pe umeri. Despa își pierdu somnul, începu să slăbească, să se jigărească. Reîncepurăm lecțiile, dar se vedea cît de colo că mintea ei e dusă pe altă lume. Uneori izbutea să-și țină trează atenția, mă asculta, ba chiar îmi și răspundea la întrebări. Tocmai cînd mă așteptam mai puțin, mă apucă de nasturele hainei:

— Spune-mi, Gălbejitule, cum a izbutit roșcovana asta să-l cîștige pe frate-meu, ditamai găliganul, și să și-l facă rob?

— Nu știu.

— Minți. Iarăși minți...

Imi întoarse spatele și săptămîni de zile rămase tăcută, încruntată...

Filipache împreună cu ceilalți frați lipsiră din ce în ce mai des de acasă. Mincă și cu Petrița își aveau acum odaia lor, lîngă odaia Despei. Mă folosii de prilejul cu care nu mă mai întîlnisem de multă vreme, acela de a rămîne singur. Citii cărți după cărți și-mi făcui obicei din a scrie cîteva pagini în fiecare noapte. Mă convinsesem că nu am talent deosebit la desen. Marile muzee în care întîrziasem îndelung pe vremea hoinărelilor mele prin Italia îmi făcuseră cunoscută Renașterea cu toate minunile ei. Cunoașterea lui Andreescu și a lui Luchian mă îndemnase să mă las păgubaș. Nu eram ursit succesului. Aș fi putut să ajung cel mult pictor de firme... Mă apucai de scris. Mîzgălii maldăre de hîrtie. Citii ceea ce mîzgălisem și mă cuprinse deznădejdea... Arsei hîrtiile mîzgălite. Cuvintele care-mi ieșeau de sub condei mi se părură slăbănoage, nemernice... Frazele erau fără vigoare, ba chiar mălăiețe... Imi lipsea ceva. Nu prea știam ce-mi lipsea... Aplecat asupra hîrtiei căutai... căutai... Și-mi adusei iarăși aminte de Uruma. Poate o iubisem... Poate n-o iubisem... Dar făptura ei învie în amintirea mea și-mi umplu de înfrigurare imaginația. Cu gîndul la Uruma scrisei cîteva sonete, le iscălii cu un nume de împrumut, le pusei într-un plic pe care-l timbrai și-l aruncai într-o cutie poștală.... Mă potolii.... Voi avea dovada că sînt lipsit de talent. Voi renunța și la literatură.. Voi căuta un alt făgaș pentru a-mi împlini rostul meu pe lume... Dar, după două săptămîni, îmi văzui versurile tipărite. O însemnare la „Poșta redacției" mă ademenea: „Mai trimiteți"... Citii sonetele mele imprimate undeva, într-un colț. Mă bucurai cîteva clipe. Dar bucuria îmi trecu repede. Poate îmi tipăriseră versurile din greșeală. Poate că mi le tipăriseră din lipsa altora mai bune. Făcui o mie de presupuneri, una mai ciudată decît alta. Scrisei o povestire inspirată dintr-un fapt divers... Copiai manuscrisul și-l trimisei, sub alt nume, la aceeași revistă. Apăru și povestirea. O citii tipărită. Mi se păru fadă. Dacă aș fi iscălit-o cu numele meu, aș fi avut pentru ce mă căi...

Părăsii pentru multe luni încercările mele de a scrie literatură. Mai primii și alte meditații. Dacă îmi mai rămînea timp liber, mă plimbam, fără scop, prin oraș. Trăii printre zarzavagii, printre lăptari, printre fierari și lăutari. Imi trecură astfel zilele. Serile, dacă nu rămîneam acasă, să citesc, mă mai duceam pe la surorile Scutelnicu.

Mă gîndii mult la Uruma. Nu. Nu aveam s-o mai văd. Chiar dacă va fi să revăd Dobrogea, va trebui să ocolesc satul Sorg... O Urumă măritată cu un tătar cîrn... O Urumă cu patru-cinci copii învîrtindu-se în jurul ei... O Urumă grasă, puhavă, îmbătrînită înainte de timp... Imi ajungea că o văzusem cum o văzusem, bătută măr și cu burta la gură, pe biata Zoie...

Pe Uruma voiam s-o păstrez în amintirea mea așa cum o cunoscusem, cu ochi strîmbi și mijloc subțire, cu părul galben, despletit, înotînd în adîncul străveziei mări... Voiam s-o păstrez așa cum o cunoscusem pe nisipul fierbinte... Și mai ales voiam să mi-o amintesc cum..

Selim din Sorg îmi spusese:

— Lenk, s-a uscat iarba pe tabun. N-a mai plouat de mult. E prea cald ziua...

— Da...

— Caii nu se mai satură de iarbă... Trebuie să-i duci și noaptea la păscut.

— Ne-am tocmit să ți-i duc numai ziua.

— O să mai adaug cîțiva lei lîngă leafă. Fă-mi hatîrul....

— Dacă e vorba de hatîr, tătarule, nu pot să te refuz. Ai fost omenos cu mine...

Veneam seara cu caii mînîndu-i vijelios cu harapnicul din care plesneam, îi adăpam cu Uruma. Tătarul mă hrănea cu carne de oaie friptă și cu același și același lapte de iapă... Cu aceleași și aceleași turtișoare dulci... Selim și grasa-i tătăroaică mulgeau iepele.

Cerul se acoperea de stele. Dinspre mare se iscau adieri care aduceau răcoare. Incălecam și plesneam din harapnic. Caii alergau, alergau... Mi se părea că am să alerg cu ei pînă la marginea lumii...

Se resfirau caii pe tabun... Intindeam pătura pe nisipul țărmului... Ascultam foșnetul ritmic și calm al mării. Dacă vîntul se ințeța, valurile creșteau, se frămîntau și izbeau furioase țărmul... Cînd răsărea luna, pod de aur se întindea peste mare, din zarea unde cerul se împreuna cu marea pînă lîngă tălpile mele. Frumusețea mă năucea. Imi pierdeam mintea și nu o dată m-am pomenit aruncînd ușoara îmbrăcăminte de pe mine. Repezindu-mă în apă încercam să merg pe podul de aur cu tălpile goale, către zarea fumurie care mă chema. Nu eram Iisus. Nu puteam merge pe ape... Inotam pînă osteneam. Intors la uscat fugeam pe țărm, speriind gușterii și șopîrlele, pînă mă încălzeam. Luam pătura pe mine, mă înfășuram în ea, ca într-o grea și țepoasă togă de sclav și număram caii și mînjii lui Selim din Sorg, să văd dacă nu s-a rătăcit vreunul... Era bună cu mine viața.

Intr-una din aceste nopți cu lună plină, în care nici eu nu vroiam să mă apropii de somn, dar nici somnul nu vroia să se apropie de mine, mă odihneam pe țărm, după ce înotasem mult în larg... Văzduhul fumuriu, plin de vinul lunii, era prielnic închipuirilor. Prielnică închipuirii era marea. Inchipuirii îi era prielnic și asprul și netedul cîmp pe care caii risipiți prindeau iarba în bot. Mi s-a părut că văd venind grăbite pe mare, din alt mileniu, corăbii cu botul lung și înalt, grecești... Trireme romane mi s-a părut că văd venind către țărm... Nave turcești cu pînze verzi umflate de vînt...

Țărmul!... Țărmul era plin de oameni îmbrăcați în mițoase straie... Mărunți și mițoși erau și caii lor... Iar sulițele pe care le țineau în mîini, multe și dese ca o pădure, erau atît de lungi, că purtau în vîrfurile lor stele. Stelele erau vîrfurile sulițelor. Luna, o tobă de piele galbenă de vițel era, în care cineva bătea cu îndîrjire alarma... Am tresărit cînd a răsărit, ca din pămînt, lîngă mine, o umbră și am vrut să sar, să mă apăr. Dar umbra mlădioasă mi s-a lungit alături.

— Lenk... Tata a plecat la Constanța. Mama doarme somn greu... Mi s-a făcut dor de cai..

— Numai de cai?

— Da. Numai de cai...

Am vrut s-o prind în brațe...

— Nu, Lenk... Nu...

S-a încordat ca un arc și într-o clipă a sărit la cinci pași de mine. Ii vedeam în lumina lunii dinții albi și ochii mici, piezîși care mă tulburau atît de mult...

— Lenk... Vreau... Dar nu ca de obicei... Numai dacă mă prinzi... Eu am să încalec pe un cal, la întîmplare. Și am s-o rup la fugă... Ai să încaleci și tu pe un cal... Tot la întîmplare... Să alergi după mine... Și... dacă mă prinzi...

S-a îndreptat în goană spre tabun și s-a aruncat pe primul cal care îi ieșise în față. Și-a înfipt mîinile în coama lui și i s-a lungit pe spate, s-a făcut una cu calul...

Am încălecat și eu pe un cal. Uruma a șuierat ca un șarpe. Calul și-a ridicat botul spre lună, s-a rupt de herghelie și s-a așternut drumului... A început o alergare sălbatică. A rămas în urmă tabunul. Și marea a rămas în urmă cu podul ei de aur care ducea spre zare. A rămas în urmă și Sorgul. Uneori o ajungeam. Mă aflam la numai un pas în urma ei... Uruma auzea tropotele calului meu, întorcea capul și-mi rînjea. Vedeam în ochii ei sclipind fulgere. Mă miram că nu ridică în văzduh un hanger, mă miram că nu dă chiot de luptă, că nu-și întoarce cu meșteșug calul și nu-mi retează căpățîna... Mi se năzărea că Uruma nu e numai Uruma, ci că în ea s-a întrupat întreaga hoardă sălbatică a lui Batii...

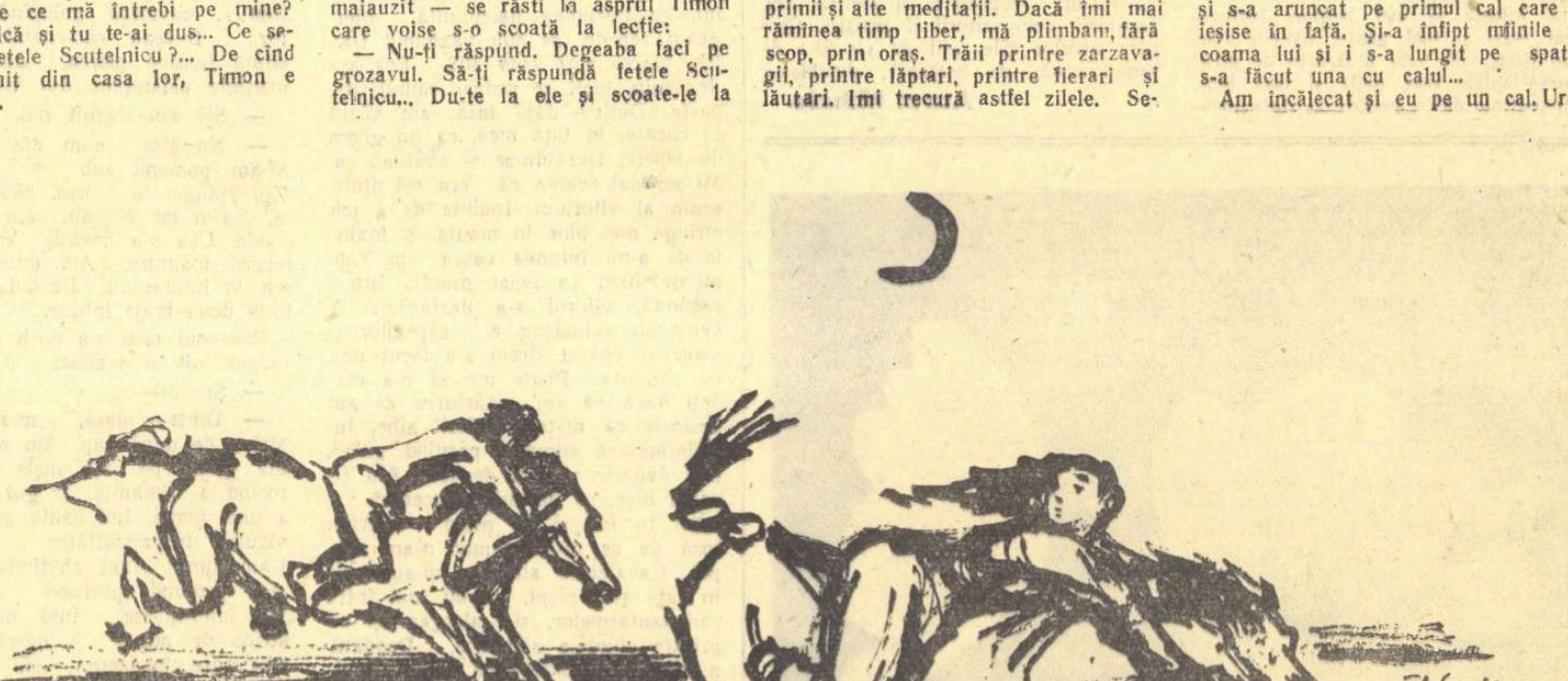

SÎNT AMARE

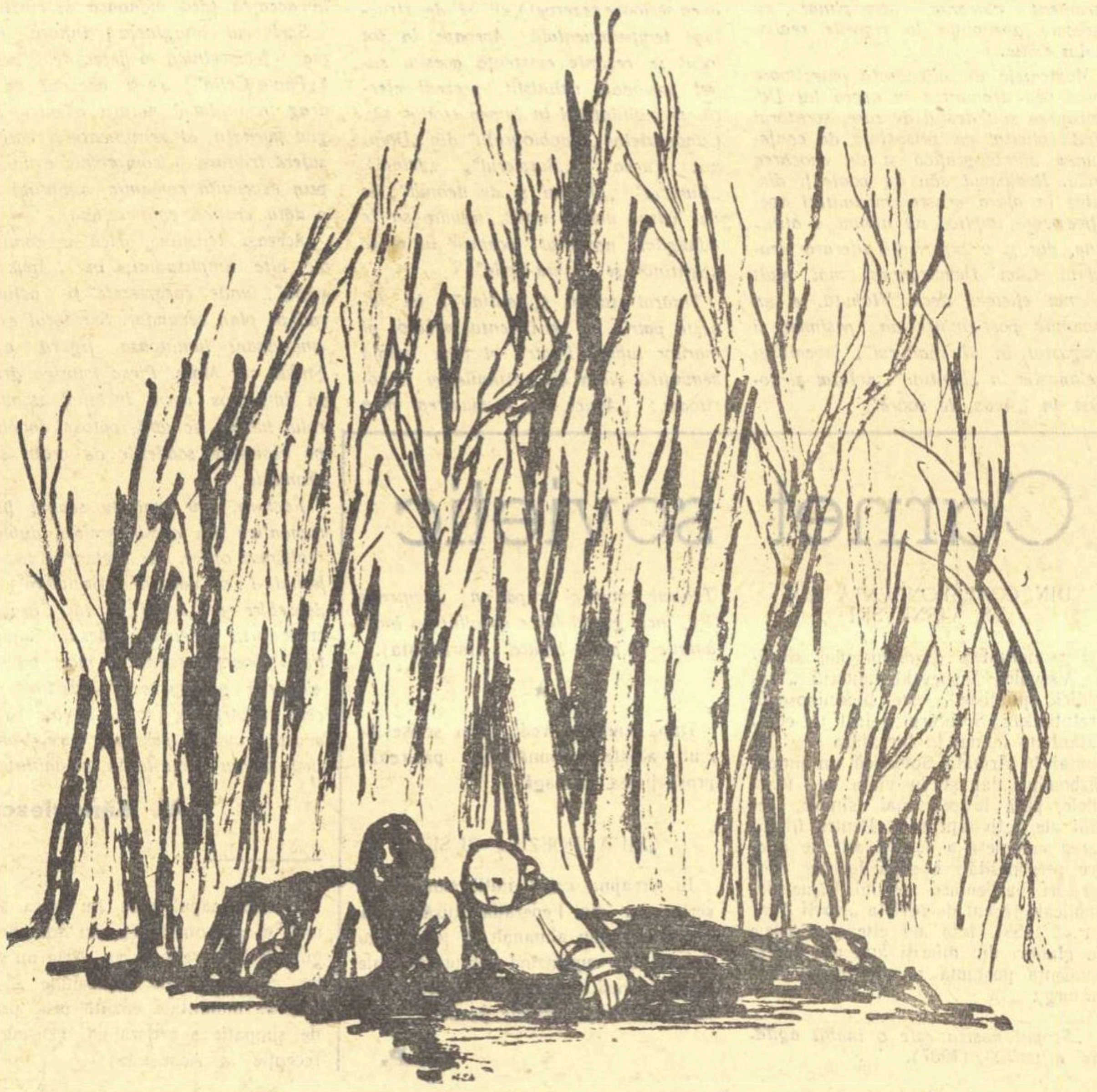

După ce îmi rînjea, Uruma șuiera iarăși șerpește, mă ocolea brusc și nebuna goană, încetată o clipă, reîncepea... Am ocolit alte herghelii și alte tabunuri, am ocolit un sat cu clopotniță, ba chiar o pădurice... Uruma a întors calul într-un ocol larg și atunci am văzut în fața noastră țărmul și podul de aur întins de lună spre zarea unde marea se împreuna cu cerul. Uruma a sărit pe nisip și calului din care ieșeau văpăi, i-a făcut vînt spre tabun. Am sărit și eu pe nisip.

— Nu m-ai prins, Lenk...

— N-am izbutit, Uruma...

— Nici nu mă așteptam...

M-am înfășurat în aspra-mi pătură și m-am culcat nepăsător de parcă Uruma nici n-ar fi fost acolo. Tătarca mi-a spus:

— Lenk, fă-mi loc lîngă tine. M-a înfierbîntat fuga. Mi-e teamă să nu răcesc.

Mai pe urmă am plecat amîndoi, năuci, ținîndu-ne de mînă, pe podul de aur, pe care luna îl întinsese peste mare. Tălpile noastre goale călcau pe acest pod de aur, subțire, străveziu, care se legăna în ritmul lin al mării...

Sosi primăvara. Copacii înverziră și acoperiră cu frunzișul lor bogat casele strîmbe, zidurile crăpate, gardurile dărăpănate. Urîțenia orașului se văzu mai puțin. La mahalale bîntuiră boli. Unii copii muriră, ca la noi la Omida, cu gîturile umflate. Alții se stinseră de pîntec. Jupîn Mielu Gușă vîndu sicrie mici și chimbrică albastră și roză, adună bani buni. Chemă un zugrav și-i vopsi fațada prăvăliei. Se îndură și de firmă. Trimise după Caba și-i comandă un „Inger“ nou. Avu noroc. Pictorul nu mai lucrase de mult. Munci cu rîvnă și ceea ce ieși de data aceasta din mîinile lui fu o adevărată minune. Caba își zugrăvi îngerul pe un cer orbitor de albastru și încărcat tot cu mari și strălucitori luceferi. Aurii erau luceferii. In colțul de sus zîmbea însuși Dumnezeu. Fața stăpînului lumilor văzute și nevăzute era blajină, ochii mari și albaștri îi erau și barba îi lumina ca zăpada neprihănită. Dumnezeu era înconjurat de nori albi. Ținea brațele desfăcute de parcă le-ar fi spus oamenilor: „Grăbiți-vă și veniți la mine... Aici vă așteaptă fericirea pe care n-ați aflat-o pe pămînt....“ In prim plan îngerul cu aripi străveziialburii și mantie gălbuie zbura pieziș dinspre pămînt către cer. Cu o mînă, îngerul îl arăta pe blajinul Dumnezeu, în timp ce, cu cealaltă, cuprinsese pe după mijloc un copilandru lung și slăbănog, îmbrăcat într-o cămașă albă. Era bucălat copilandrul și tălpile goale le avea trandafirii. Sufletul copilandrului ținea de mînă alt suflet... Un șir de suflete călătoreau prin văzduh către Dumnezeu, surîzătoare... După ce firma fu spînzurată deasupra prăvăliei lui jupîn Mielu Gușă, tîrgoveții se bulucîră pe trotuar cu mîinile la gură: Ți! ți! ți!... Pînă prin sate depărtate se duse vestea. Unii veniră la oraș anume ca să vadă îngerul lui jupîn Mielu Gușă. Ii crescu deverul. Cine n-avu nevoie de haine de mort ori de sicrie, cumpără lumînări, tămîie cumpără. Să se găsească la casa omului. Parcă strică?

— E mai frumos decît îngerii din biserica de la noi.

— Meșter mare l-a zugrăvit...

Armata rămăsese în oraș. Prin apropierea gării se construise în grabă o cazarmă de paiantă. Pe lunca nisipoasă de lîngă Vedea, soldații făcură, pe vreme bună și pe vreme rea, instrucție. Acum împușcăturile se pierdură în vuietul obișnuit al orașului. Nu mai miră pe nimeni și nu le mai ascultă nimeni. Fetele din negustorime se bucurară. Prin casele bogate se încinseseră petreceri. Se organizară și baluri în sala cea mare a primăriei. La baluri, ca și la petreceri, galonații își dădură toată osteneala să danseze domnișoarele și cuconițele care tînjeau și se ofileau în monotonia orașului. Domnul Sotir aduse din Capitală orchestră după orchestră. „Avem program nou. Orchestră nouă. Astă seară cîntă mamzel Jeanette“... Berăria Giuvelca nu se lăsă nici ea mai prejos. Patronul angajă pentru vasta-i și umbroasa-i grădină de vară fanfara militară... Niciodată prăfosul și somnorosul oraș din cîmpia Deliormanului nu cunoscuse mai multă forfotă și mai multă hărmălaie.

Meditațiile care mă osteneau îmi aduseră răsplată destui bani de buzunar. Dispusei și eu — ca să folosesc cuvîntul lui Dobrică Tunsu — așa că îmi permisei uneori să-l poftesc pe Filipache la Sotir, să auzim romanțe și să vedem lume.

— Mergem astă-seară la Sotir, Filipache?

— Dacă vrei. Și dacă plătești.

— Vreau. Și plătesc.

Ne duserăm. Luarăm loc printre oamenii de soi, ca niște oameni de soi. Tot omul care are în buzunar cîțiva gologani începe să se creadă om de soi. De ce-aș fi fost eu mai breaz decît alții? Și pe cînd stăteam la masă, ascultînd orchestra și așteptînd să ni se aducă bucatele comandate, Filipache se plecă spre mine:

— Vericule, te-a făcut maică-ta cu lipici...

— De ce, Filipache?

— Te mănîncă din ochi o cocoșneață.

— Ce, ești nebun?

— Zău! De cînd am intrat în local te mănîncă din ochi.

— Care?

— Aceea... cu plutonierul.

Imi aruncai ochii încotro-mi arătase Filipache și văzui că avea dreptate. O femeiușcă dolofană, cam între două vîrste, tare vopsită și care purta pe cap o pălărie bleagă cu margini mari, se chiora la mine. Cum îmi prinse ochii îmi și zîmbi și-mi arătă două șiruri de dinți îmbrăcați toți în aur. Ce era să fac? Ii zîmbii și eu, regretînd bineînțeles că nu pot la rîndu-mi să-i arăt două șiruri de dinți îmbrăcați în aur. Muierușca se plecă peste masă și-i spuse ceva pe șoptite bărbatului. Plutonierul de infanterie era scurt, burticos, mustăcios și-și păstrase capela pe cap pusă cam pe-o ureche. Plutonierul se miră. Intoarse și el fața spre mine și-mi surîse. De data asta îmi ferii ochii și-i spusei lui Filipache:

— Mi se pare că e o cunoștință.

Femeia nu se jenă de lumea de la celelalte mese. Imi strigă peste capetele tuturor de parcă nu ne-am fi aflat în local decît noi doi.

— Ce... frateo... nu mă mai cunoști?

I-am făcut semn că nu.

— Sînt Sița! Țaică-ta Sița!

Plutonierul îmi zîmbi din nou și-mi arătă un scaun gol de lîngă el. Cu alte cuvinte mă pofti la masa lor. La rîndul meu i-l arătai pe Filipache. Plutonierul îmi făcu din cap un semn că înțelege. Se sculă și trase de la o masă la care încă nu se așezase nimeni un scaun pe care-l puse lîngă celălalt.

— Filipache, ne invită la masa lor. Ce zici?

— Zic să-i primim poftirea. Mîncăm pe gratis. Cu banii pe care-i destinasei tu mesei, facem noi doi pe urmă un chef.

Plutonierul s-a ridicat, ne-a salutat ducîndu-și mîna la capelă și s-a recomandat:

— Plutonier major Burtan, din infanterie...

Ne-a arătat femeia:

— Nevastă-mea: madam Burtan.

— Ne pare bine, spuse Filipache.

— Frateo, frateo! Să nu mă mai cunoști tu pe mine! Să n-o mai cunoști tu pe țaică-ta Sița! Frateo, frateo! Ce-ai mai crescut, frateo! Parcă te văd, frateo, cum veneai la noi, frateo, la nen-tău Iancu, frateo, și cum băteai cu ciocanul, frateo, pînă te speteai!...

Am căzut ca din cer.

— Dumneata ești țaica Sița?

— D-apoi cine năbădăile credeai că sînt?

— Te știam văduvă.

— Am văduvit, frateo, m-am uscat, frateo, aproape cinci ani. Pentru o biată viață de om, e destul, nu?

— Da... Chiar prea destul.

— M-am măritat cu dumnealui, astă iarnă.

— Imi pare bine, țaică Sițo.

— Am vîndut casa de la Omida. Cu fierărie cu tot am vîndut-o, țaică. Ne-am cumpărat casă aici.

— Ți-au ajuns banii?

— Mi-a mai dat tata zestre. La măritiș nou, zestre nouă.

Plutonierul ne tăie conversația.

— E, domnule, cum o găsești pe țaică-ta? Schimbată?

— Schimbată, domnule Burtan. Dacă nu mi-ar fi spus, nici vorbă s-o recunosc.

— Am îmbrăcat-o ca la oraș.

— Țaică, Darie, nu vezi? Mi-a pus și pălărie dumnealui. Dosăditul de nen-tău Iancu nici nu se gîndea să-mi pună pălărie. Mă îngropase în noroaiele de la voi de la Omida. Dumnealui mi-a pus pălărie... Cum m-a luat mi-a pus pălărie!

Domnul plutonier se frecă pe burtă și spuse satisfăcut:

— De, Sițo! Trăim și noi în societate. Sîntem cinevașilea!... Avem și decorațiune.

— Din război?

— Nu! C-atunci eram de administrație și nu ne-au decorat. Pentru ce-a fost aici astă toamnă. Pentru reprimarea grevei.

— Atunci ați cam împușcat oameni, domnule plutonier...

— De ce să nu-i împușcăm? Dacă nu se potoleau cu vorba bună. Se ridicaseră împotriva stăpînirii.

— Și dumneavoastră...

— Slujim stăpînirea.

— Frateo, frateo! — interveni țaică-mea Sița — domnul Burtan mi-a pus pălărie. Imi stă bine, frateo?

— Bine, bine! Parc-ai fi o domnișoară.

Mă gîndii la văru-meu Iancu Brătescu, pictorul fierar care murise în război. Trăise cîțiva ani lîngă femeia aceasta vulgară... Ii îndurase dondănelile...

Cînd te afli la masă cu oamenii trebuie să fii vesel... Fusei vesel. Plutonierul ne povesti anecdote cazone. Țaica Sița, deși le cunoștea, făcu mare haz. Ii ținui și eu hangul. In sfîrșit, fu o seară încîntătoare. Numai inima îmi rămase plină cu cenușă. Dar așa era inima mea și nu aveam cum s-o schimb... Dacă și-ar putea schimba omul inima!...

Ne despărțirăm tîrziu. Țaica Sița ne pofti s-o vizităm și acasă. Ne pofti și domnul plutonier Burtan și ne dădu adresa. Le făgăduirăm c-o să-i vizităm. Filipache îmi spuse:

— Să știi că eu am să mă țiu de cuvînt.

După moartea unchiului Tone, moștenitorii vorbiră, se sfătuiră și se hotărîră, în amintirea răposatului, să nu vîndă birtul unui străin, ci unuia dintre ei. Ceru să-l cumpere văru-meu Jorj. Il întrebară:

— Ai bani?

— N-am. Dar pot să găsesc într-o săptămînă.

— Cine-ți dă ție bani?

— Mă însor.

— Așa repede?

— D-apoi cum? Am și găsit.

— Pe cine?

— Pe Cernicica. Fata lui Bogov, fabricantul de brînză.

— Te umpli de bani, norocosule, spuse văru-meu Mișu.

— De ce să nu mă umplu? Ați fi vrut să mă însor c-o sărăcie? Să trag targa pe uscat după mine toată viața?

Peste trei zile văru-meu Jorj se însură și odată cu nevasta luă și zestrea. Cumpără birtul, cumpără firma, cumpără brevetul de băuturi spirtoase. Inchise localul „pentru renovare“, aduse meșteri, îi puse la lucru și dădu întregii case o altă înfățișare. Schimbă și firma. Caba îl zugrăvi pe geamul cel mare dinspre stradă pe însuși văru-meu Jorj în mărime naturală cu zîmbetul pe buze și cu un șervet alb pe mîna stîngă, iar în dreapta purtînd o tavă încărcată de farfurii. Alături de chipul vărului Jorj, Caba scrise:

LA JORJ
RESTAURANT
DESCHIS
DE LA 6 DIMINEAȚA
LA 2 NOAPTEA
SERVIM PROMPT.

Inlăuntrul prăvăliei lustrui tejgheaua, lustrui și restul mobilierului. Pe pereți atîrnă portretele familiei regale, de la rege și regină pînă la răposatul principe Mircea. Cumpără altă veselă. Fața vărului Jorj, care mai înainte era de piatră, deveni zîmbăreață, ca să semene aidoma cu fața zugrăvită de pictor pe geamul care da spre stradă. Angajă și doi picoli și-i îmbrăcă în halate albe. Mai mare peste bucătărie deveni Cernicica, nevasta oacheșă, voinică, sănătoasă de-ar fi putut să spargă pietre în mîini, a vărului Jorj.

Vară-mea Nigrita și Vastea își luară partea lor de moștenire și plecară să-și încerce norocul la... București. Auziseră și ele, cum auzisem și eu altădată, că în Capitală pe toate străzile umblă cîinii cu covrigi în coadă. Mai neîncrezător decît ele, văru-meu Mișu rămase în oraș la gazdă. Imi mărturisi că umblă să găsească și el, ca frate-său Jorj, fată cu zestre. Că se însoară și își deschide tîmplărie pe cont propriu. Ii urai din toată inima noroc.

— Crezi c-o să am noroc?

— De ce să n-ai?

— Eu știu? Frate-meu Jorj rîde de mine.

— De ce rîde?

— Spune că sînt urmărit de piaza rea...

La răsărit de oraș se afla rîul iar dincolo de rîu, pe luncă și pe coasta dealului, se afla pădurea întunecată, rămasă din vechime și ca o mărturie a vechimii. Ii cunoșteam potecile și-i cunoșteam și ascunzișurile. Uneori mă duceam și-mi pierdeam după-amiezile printre copacii cu scoarța crăpată. Băieții spuneau despre mine că sînt cam într-o ureche. Eram. Fără nici o îndoială eram. Rușanilor nu le plăcea pădurea. Cînd aveau timp de risipit — și aveau destul — înfundau cîrciumile, berăriile le înfundau și cafenelele. Era plin orașul de cîrciumi, de berării, de cafenele. Pentru toate gusturile și pentru toate pungile. Tinerii se plimbau în fiecare seară pe Strada Mare, priveau vitrinele, dau ocol statuii generalului Mantu și cînd osteneau intrau să se înfrupte cu dulciuri ori să se răcorească cu siropuri și înghețate la „Cofetăria Vieneză“ a domnului Ferdinand Scholtze... Seara năvăleau în cîrduri în parcul neluminat... Acolo se legau și se dezlegau tristele și lîncedele lor iubiri.

Nu întîlnisem niciodată prin pădure orășeni, ci doar țigănci din Didești, satul din apropiere, venite să culeagă vreascuri ori să adune melci-codobelci și bureți.

O văzui pe Valentina în oraș. Mă întrebă:

— Darie, ce-ai de gînd să faci tu azi după-amiază?

— O să mă duc să mă plimb prin pădure, ca în fiecare duminică.

— Singur?

— Lui Filipache nu-i place pădurea și alt prieten de hoinăreală n-am.

— Ai vrea să mă iei și pe mine? N-am fost niciodată în pădure. Știi... măi băiete, măi... Mi s-a urît. Așa mi s-a urît...

— Dacă-ți dă voie doamna Hans...

— O să-mi dea voie. O slujesc destul. Vino să mă iei la ora trei.

— Am să vin, Valentino.

Mă poftea la madam Hans, ca la ea acasă...

Ca să nu mă mai ostenesc pînă la gazdă, am intrat în restaurantul vărului Jorj, i-am dat bună-ziua și m-am așezat la o masă. Văru-meu Jorj s-a mirat. Nu ne mai văzusem de la moartea unchiului Tone. Și-a țuguiat buzele, a venit la mine și m-a întrebat ca pe un mușteriu oarecare:

— Ce dorește domnul?

— Doresc să iau masa la dumneata.

Mi-a întins lista de bucate. Am ales două feluri și am făcut comanda. Văru-meu Jorj a transmis-o cu glas tare la bucătărie și cînd picolul mi-a adus mîncarea nici n-am apucat să gust din ea că văru-meu s-a și înfățișat cu nota de plată. L-am întrebat:

— Așa e obiceiul la restaurantul dumitale? Clienții trebuie să plătească înainte?

— Nu, mi-a răspuns văru-meu Jorj. Favoarea asta ți-o fac numai dumitale. Rude — rude, dar brînza e pe bani.

— N-am venit să-mi dai de pomană...

— Banii... Să văd banii...

Am scos banii din buzunar, i-am plătit și am mîncat în lege. Inainte de a-i părăsi restaurantul, m-am dus la el la tejghea și i-am spus:

— Vere Jorj, văd că-ți merge bine.

— Imi merge, slavă Domnului...

— Imi pare bine, vere. Imi pare bine mai ales că astă toamnă cîinele care trăia în unchiul Tone n-a murit. S-a mutat cu coteț cu tot în sufletul dumitale.

— N-am suflet, mi-a răspuns surîzînd văru-meu. Am numai restaurant.

La ora hotărîtă, am pătruns pentru prima oară în deochiata casă a doamnei Ilse Hans. Am nimerit ca orbul de-a dreptul în salonul capitonat cu roz. Cîteva fetișcane înveșmîntate sumar se luptau cu lenea, întinse pe niște canapele. Se vedea cît de colo că abia se treziseră din somn. Una dintre ele, spelbă, ca să mai alunge plictiseala, zdrăngănea la pian. Careva mă întrebă:

— Pe cine cauți, craiule?

— Pe Valentina.

Rîseră. Ca prin farmec se înviorară. Se repeziră stol la o ușă, o deschiseră și strigară:

— Valentinooo... Valentinooo... ți-a venit un client! Valentinooo... S-a zis cu fetia ta, Valentinooo...

Valentina se arătă îmbrăcată simplu și frumos pentru plimbare. Le ocărî pînă se sătură. Tăcui și ascultai cum le ocărăște. Plecarăm. Cînd ieșirăm în tîrg, pe cînd ne îndreptam către margine, îmi spuse:

— Nu te-ai supărat de glumele fetelor?...

— Nu, Valentino, nu m-am supărat.

— Tu... nici nu trebuia! Așa sînt ele. Rele de gură. Dar au inimă bună, bună. Ca pîinea caldă.

— Atunci pentru ce le-ai ocărît?

— Ca să nu se obrăznicească. Și... ca să fiu în nota casei.

Ajunserăm în cîmp. Trecurăm apa. Ne apropiarăm de pădure. Soarele ne învăscu în lumina lui.

— Avem și noi un prieten pe lume, îmi spuse Valentina, și-mi arătă soarele. Atît de mult îmi place soarele! Atît de mult!

Pădurea ne primi cu răcoare. Ghionoaiele ciocăneau în scoarța veche și crăpată a copacilor. Parcă tocau în clopotnițele unor biserici străbune. Copacii sunau înfundat. Un arici se sperie de pașii noștri și se făcu ghem. Il rostogolirăm lovindu-l ușor cu boturile pantofilor. Mă apucai să-i cînt:

Arici, arici
Pogonici,
Mergi la moară,
Și te-nsoară
Cu bălana lui Cicoară...

Ariciul se dezghemui. Nu plecă spre moara lui Cicoara. Ne arătă botul ascuțit și roșu și clipi spre noi din ochii mici înconjurați de cearcăne vișinii, subțiri. Rămaserăm nemișcați. Poate crezu că sîntem copaci. Fugi cu pași mărunți și se pierdu sub pavăza frunzișului albăstriu al desișurilor.

— Tu, Darie — îmi spuse Valentina, tu semeni cu ariciul.

— Cu ariciul?

— Da, cu ariciul. Cum vezi omul, te ghemui în tine și nu-ți arăți decît țepii. Eu cred că ție de fapt îți e teamă de oameni.

— Mi-o fi. Mi s-or fi întîmplat și mie multe.

— Oricărui om i se întîmplă cîte ceva. Numai că la tine totul lasă urme adînci, de neșters... Tu... N-o să fii niciodată fericit.

Tăcui. Nu-mi plăcea să vorbesc nici despre fericire, nici despre nefericire. Intrarăm în pădure mai adînc și-i arătai copacii bătrîni cu scorburi în trupurile lor. Un timp ne ținurăm după un roi de albine care-și căuta loc de popas. Intîrziarăm prin poiene acoperite cu ierburi proaspete și înalte, mustind de sevă. Ne oprirăm și ascultarăm neliniștea pădurii. Plecarăm și iar ne oprirăm și iar plecarăm și ajunserăm într-o parte a pădurii, pe coastă, unde pămîntul era roșcat și pietros și toți copacii crescuseră strîmbi, răsuciți, chinuiți și cu coaja plină de bube care supurau. Urcarăm, ținîndu-ne de mîini și sprijinindu-ne unul de altul, coasta. Trupul tînăr și cărnos al Valentinei mă întărîtă. Roșii. Mă bîlbîii. Pînă la urmă mă cuprinse rușinea că puteam să fiu atît de slab și că eram atît de puțin stăpîn pe biata carne uscată pe care o acoperea netrebnica mea piele. Valentina mă simți. Se depărtă de mine. Mări pașii. Se agăță de ramurile răsucite și urîte ale copacilor strîmbi și buboși. Mi-o luă înainte. Pe culme se opri. Aci se întindea o poiană acoperită de iarbă deasă, sănătoasă, măruntă de parcă de curînd ar fi trecut peste ea coasa. Imi arătă pădurea. Soarele căzuse către apus și-și resfira lumina roșietică peste vîrfurile arborilor.

— Tu, Darie, niciodată n-am văzut ceva atît de frumos!

— Mi se pare că nici eu n-am văzut ceva mai frumos, Valentino!

Imi tremura glasul. Iarăși mă rușinai. De mine însumi mă rușinai. Mă depărtai de Valentina. Intrai în pădure. Scoșei cuțitul din buzunar. Tăiai o ramură tînără. O curățai de lăstari și începui să mă joc cu ea șfichiuind aerul proaspăt și tare care mă amețise și-mi tulburase inima.

— Ai pregătit un ciomag, îmi spuse Valentina. Ce-ți trebuie?

— Pentru cînd o să ne întoarcem. S-ar putea să ne iasă în cale un dulău. Nu strică niciodată să ai în mînă ceva cu care să te aperi.

— Aș! Pădurea e pustie.

Se cuică în iarbă. Mă trîntii și eu într-o rînă, la cîțiva pași de ea. Căutai creionul și hîrtia și începui să mîzgălesc. Valentina mă pîndi dar nu se clinti de la locul ei. Cînd mă văzu că bag creionul și hîrtia în buzunar veni lîngă mine și mă întrebă:

— Ce-ai scris?

— Cîteva strofe.

— Citește-mi-le.

I le citii. Le ascultă. Iși mușcă de cîteva ori buzele. Obrazul i-l învălui o umbră de mîhnire. Rosti:

— Credeam c-ai scris despre mine... Adineauri, la urcuș, mi s-a părut că...

— Ți s-a părut. Din pricina urcușului îmi bătea inima mai repede ca de obicei.

— Numai din pricina urcușului?

— Da. Numai din pricina urcușului.

— Și ochii-ți sticleau tot din pricina urcușului? Ca unui lup îți sticleau ochii.

— Dacă într-adevăr îmi sticleau ochii, nu știu de ce-mi sticleau.

— Atîta lucru am învățat și eu acolo... unde lucrez... Să știu pentru ce le sticlesc uneori bărbaților ochii.

Mă simții cuprins de ciudă și de ură împotriva ei. Ii spusei:

— Acolo unde... lucrezi... poate că ai mai învățat și altele... Iți place să faci pe sfînta... Lasă... că știu eu.

Valentina se mînie. Țipă la mine:

— Ce știi tu, a? Ce știi tu despre mine? Nu știi nimic! Nici unul din oamenii care mă cunosc nu știu nimic despre mine! Nimic! Nimic!

Vrusei să-i arunc în obraz grosolănii. S-o jignesc. S-o umilesc. S-o fac să verse fiere. Auzii glasuri:

— Indrăgostiții!

— Ce spui, Stroe?

— Indrăgostiți, Nae!

Sărirăm în picioare. La numai cîțiva pași de noi se opriseră doi țigani tineri, voinici, ochioși, îmbrăcați orășenește. Ne priveau cu mîinele în șolduri. Unul întrebă:

— Ce facem cu ei, Stroe?

Celălalt răspunse:

— Ce să facem, Nae? Băiatului îi dăm un pumn în cap și-l amețim. Pe fată...

— Vedeți-vă de drum, le spuse Valentina. Vedeți-vă de drum și lăsați-ne în pace.

Țiganii rîseră.

— Ce spui, frumușico? De ce să ne vedem de drum? Cînd ne mai întîlnim noi cu un asemenea chilipir?

Cu pași rari și apăsați, se îndreptară spre noi. Stroe întinse mîna să mă prindă. Imi căută gîtul. Mă ferii. Nae se năpusti asupra Valentinei. Fata se feri și ea. Stroe ridică pumnul să mă lovească în cap. Izbutii să mă feresc pentru a doua oară. Dar pumnul, de fier, al țiganului, îmi căzu ca un ciocan pe umăr. Imi trosni umărul, mă-mpleticii și mă prăbușii. Țiganul se aplecă asupra mea să mă izbească cu dosul mîinii peste ochi. Il pocnii peste mînă și i-o îmlăturai. Atunci ridică pumnul. Rînji. Ii urmării mișcările și cînd își repezi pumnul spre obrazul meu cu toată forța, îndreptai cuțitul cu vîrful în sus și-i strînsei cît putui mai tare mînerul. Pumnul încleștat al țiganului se izbi cu putere în ascuțiș. Fusei nevoit să strîng și mai tare cuțitul pentru a-l scoate din mîna lui. Chiui și se trase îndărăt. Durerea cumplită, și grija de a opri sîngele care țîșnea ca apa dintr-o stîncă spartă, îl făcu să mă uite. Mă ridicai iute și mă apropiai de el să-i caut coastele. O rupse la fugă. Mă întorsei în partea cealaltă și văzui cum Nae o răsturnase pe Valentina în iarbă și se căznea să-i desfacă genunchii. Valentina nu scosese nici măcar un strigăt. Țiganului care acum sîngera și se lupta cu ea îi gherăise obrazul. Mi se păru o clipă că a fost înfrîntă. Il apucă pe țigan de după gît, ca și cum i-ar fi cerut gura să i-o muște cu poftă. Bărbatul căzu în cursă, se muie și o slăbi o clipă. Atunci Valentina îl lovi puternic, zvîcnindu-și genunchiul în sus, în boașe. Țiganul, leșinat, se rostogoli în iarbă.

Lupta dintre cei doi se desfășurase fulgerător, atît de fulgerător încît mă uluise și mă paralizase. Dezmeticit, în sfîrșit, de lovitura meșteșugită a Valentinei, vrusei să mă reped asupra țiganului, care își venise în doage și se rostogolea de durere prin iarbă, să-l înțep de cîteva ori și să-l las sîngerînd. Valentina își potrivi fusta mototolită și mă întrebă:

— Unde ți-e voinicul?

— A fugit.

Se uită la cuțitul din mîna mea.

— L-ai înțepat adînc?

— Și-a repezit mîna în cuțit.

— Strașnic! Pe ăsta lasă-mi-l mie mai departe.

Căută ciomagul prin iarbă, îl luă și se apropie de țigan. Intîi îi dete cîteva lovituri cu boturile pantofilor. In coaste îl lovi. Il lovi pînă cînd oacheșul flăcău se întoarse cu fața în sus și rînji la ea. Atunci Valentina începu să-l izbească cu ciomagul peste față. Il pocni peste nas, peste ochi, îi căută gura și-i sfărîmă cu sălbăticie dinții. Omul încercă să-și acopere obrazul cu mîinile. Cu cît omul gemu mai tare, cu atît Valentina îl lovi mai puternic. Auzii cum îi trosniră degetele și încheieturile mîinilor. Ostenită și scăldată toată în sudori, fata se aplecă asupra lui, îl scuipă și aruncă ciomagul în iarbă:

— Hai, Darie. Viteazul tău o fi ajuns în sat. S-ar putea să vină cu toată liota după noi. Dacă ne prind, la loc închis și pustiu, în pădure, ne omoară.

Iși potrivi încă o dată fusta și-și scutură mîinile.

Pogorîrăm coasta în goană. Copacii răsuciți, strîmbi, chinuiți se uitară la noi. Trecurăm prin poienele cu iarbă înaltă. Trecurăm prin pădurea peste care se prăvălise asfințitul roșu și nu schimbarăm între noi nici o vorbă.

Pe podul de peste Vedea își pierdeau vremea, aruncînd pietre în apă, niște soldați. Unul ne întrebă:

— Ați cules fragi în pădure, tinereilor?

— Da, îi răspunse Valentina. Am cules.

— Dați-ne și nouă.

— N-avem. Cîți i-am cules... i-am mîncat.

— Și-au fost dulci?

— Dulci. Și-acuma ne lingem buzele.

Se porniră pe rîs soldații. Ne molipsirăm și noi de la rîsul lor. Altul interveni:

— Lasă-i în pace, Macovei. Nu-l vezi cît sînt de osteniți? S-au drăgostit toată ziua în pădure.

După ce ne depărtarăm, Valentina spuse încet, ca și cum ar fi vorbit cu soldatul care rămăsese departe în urmă:

— Ar fi fost bine dacă ne drăgosteam.

— N-ai fi vrut.

— N-aș fi vrut? Idiotule...

Mă acoperi de ocări tot una și una. Mă făcui că n-o aud.

Venise seara. Deasupra orașului spînzura în văzduh o lună mare și rotundă de aur. Mi se păru dintr-o dată că luna-și pierde strălucirea. Că devine întîi cenușie și pe urmă se face neagră, neagră, ca o ghiulea și că se repede cu toată puterea, sfîrîind prin spațiul nemărginit, spre fruntea mea. Ii auzii chiar vîjîitul. Imi pusei mîinile scut deasupra feței, să mi-o apăr. Și mă oprii. Valentina mă apucă de mînă.

— Ce s-a întîmplat?

— Nimic.

Ii îndepărtai cu brutalitate mîna pe care încerca să mi-o pună pe frunte. Mă așezai pe marginea drumului. Valentina veni și se așeză și ea lîngă mine. Tăcurăm. Multă vreme tăcurăm. Auzeam unul respirația celuilalt. In gară fluieră o locomotivă. Străluciră niște felinare verzi. Străluciră și niște felinare roșii. Apoi totul se potoli. Valentina spuse:

— Să mergem, Darie... S-a făcut tîrziu.

Nu-i răspunsei. Plecă singură. Ii ascultai pașii cum se depărtează prin întunericul străveziu.

Ii ascultai pînă nu-i mai auzii...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Cărți

● La ESPLA se află sub tipar o nouă ediție din „Florile pămîntului" de Zaharia Stancu.

● A apărut „Vine doamna și domnul gheneral", volumul de nuvele, schițe și amintiri de Gheorghe Brăescu, cu un cuvînt înainte de B. Elvin.

● „Parada dascălilor" de Anton Holban a apărut zilele trecute la ESPLA. Sînt reunite în actuala ediție romanele „Parada dascălilor", „Romanul lui Mirel" și volumul de nuvele „Halucinații". Studiul introductiv intitulat „Un analist" aparține lui Paul Georgescu.

● „Teatru" de Tudor Mușatescu se află în librării. Sînt incluse piesele „Sosesc deseară", „Titanic vals", „...escu", „Visul unei nopți de iarnă". Postfață și note de Mihai Vasiliu.

● A apărut volumul de nuvele și schițe „Nici o moarte nu e bună" de H. Rohan.

● Romanul „Ultima toamnă" de Haralamb Zincă va fi în librării peste cîteva zile.

● „Strada liniștită", volum de schițe de Paul Daniel, apare în Editura de stat pentru literatură și artă în luna aprilie.

●

Seri „Delavrancea"

Implinirea unui secol de la nașterea marelui scriitor Barbu Ștefănescu Delavrancea prilejuiește în întreaga țară importante manifestări culturale.

Joi, 3 aprilie, la Casa scriitorilor, Mihai Gafița, secretar al Uniunii scriitorilor, a ținut o conferință despre acest clasic al prozei și dramaturgiei noastre. In continuarea festivității prezidate de scriitorii Al. Cazaban și Mihail Sorbul, au citit din opera lui Delavrancea actorii Fory Etterle și Vasile Florescu.

Manifestări similare sînt organizate la Teatrul Național I. L. Caragiale din București, la Teatrul Național din Iași, precum și la teatrele și filialele Uniunii scriitorilor din Cluj, Timișoara, Tg. Mureș, Orașul Stalin, Craiova, Constanța și Bacău.

T. M.

●

O capodoperă a literaturii finlandeze în romînește

Rapsod al țăranilor finlandezi, Frans Eemil Sillanpää realizează o compoziție epică în care, cu mare forță realistă, sînt luminate ungherele cele mai ascunse ale unei existențe cenușii, aparent fără relief. Efortul creator al scriitorului se concentrează în direcția unei analize profunde a psihologiei eroilor săi. De aici, lipsa elementelor exterioare, de culoare, de peisaj, pe care le întîlneam, de pildă, în opera lui Aleksis Kivi. Sillanpää surprinde jocul aproape imperceptibil de nuanțe al mișcărilor sufletești. Eroii săi se desprind cu greu dintr-o inerție copleșitoare. Au căpătat ceva din neclintirea fantastică a pădurilor în mijlocul cărora trăiesc.

Julia Toivola, personajul central al romanului „Sfîntă mizerie" — pentru care scriitorul a primit premiul Nobel — duce o viață lipsită de orice bucurii. Orfan, muncind pe rînd la cîteva ferme, socotit doar o vită de povară, el își pierde — ca semn suprem al umilinței — pînă și numele, luîndu-l pe acela al fermei la care lucrează. Multă vreme suportă traiul acesta chinuitor, fără să cuteze să gîndească măcar că soarta sa ar putea fi schimbată. Pînă cînd, luat de curentul revoluționar, devine luptător pentru o cauză pe care n-o înțelege prea bine. Nici în clipa morții, în fața plutonului de execuție, în conștiința sa nu se produce o schimbare hotărîtoare; el piere, fără să-și dea seama că e ostașul și martirul unei idei mari. Contrastul dintre omul umil, înfricoșat, cam mărginit și grandoarea revoluției e realizat de scriitor cu o remarcabilă economie de mijloace. Drumul ascendent al lui Julia e descris de-a lungul unui singur fir epic, într-un singur plan. Romanul conține — poate fără voia autorului — un sens etic profund: revoluția ridică pînă la dimensiuni eroice chiar și pe cei mici, umili și slabi.

Remarcabilă ni se pare traducerea lui R. Joil care a știut să păstreze echilibrul de mijloace al originalului.

Gr. Br.

●

Editarea lui Eminescu

Deosebit de numeroasele ediții felurite ale poeziilor lui Eminescu (culegeri compacte sau antologice, destinate cititorilor maturi, școlarilor sau copiilor, ilustrate sau nu, inclusiv albume cu versuri puse pe muzică de către compozitori notorii) prin care — de zece ani încoace — editurile noastre răspîndesc în mase lirica eminesciană, în tiraje însumînd pînă azi cam un milion de volume și broșuri, se efectuează — după cum se știe — și editarea operei complete a lui Eminescu, sub auspiciile Academiei R.P.R.

In curînd va apărea volumul V, cu care se încheie publicarea poeziilor, inclusiv cele postume, ale marelui poet, — iar următoarele volume vor conține: al VI-lea, literatura populară eminesciană; volumul VII, proza literară; volumul VIII, teatrul; — și așa mai departe, pînă la numărul de volume necesar a cuprinde întreaga operă.

Potrivit catalogului-prospect al Editurii Academiei R.P.R., acest număr este evaluat la XII volume. Planul de perspectivă al editurii pe anii 1959-1961 prevede apariția, în cuprinsul acestui termen, a inclusiv volumului IX, următoarele rămînînd viitorilor doitrei ani.

Uriașă muncă, meritorie muncă, ce nu va întîrzia a-și primi recunoștința maselor cititoare.

Totodată, în legătură cu această laborioasă acțiune, se mai ridică o problemă: a retipăririi primelor patru volume, care sînt de mult epuizate și a căror cunoaștere e strict necesară pentru cercetarea întregului tezaur eminescian. Incît credem că forul editorial va ține seamă și de această legitimă cerință a publicului cititor.

Cbd.

IOSIF ISER „Odaliscă tînără" (desen)

Vitrina

CEZAR PETRESCU:

„Cele dintîi povestiri"

(Urmare din pag. 1)

idilism patriarhalizant. Altceva reține însă atenția: prospețimea caracterizărilor, efortul înțelegerii celor umili și înjosiți, interesul viu pentru faptele de viață ce degajă o anumită semnificație umana și politică.

Astăzi repetăm un lucru știut afirmînd că literatura lui Cezar Petrescu se bucură de o rară unitate, datorită obiectivului urmărit: acela de a face radiografia contemporaneității. Acest țel naște înlăuntrul operei un alt element unificator: reacția la împrejurările vitrege ale dezumanizării. De aceea pentru cine recitește scrierile lui Cezar Petrescu impresia că parcurge o cuprinzătoare monografie a dezamăgiților și învinșilor se impune.

Urmărind drama inadaptabilului, Cezar Petrescu a nuanțat în paginile sale, aidoma unor variațiuni pe aceeași temă, un tip, o tendință morală și un comportament civic, așa cum apar și se înăbușă sub presiunea brutală a rînduielilor capitaliste. In linii mari, această preocupare pentru suferința unor conștiințe în divorț cu societatea burgheză se dezvăluie și își pune pecetea de la „Cele dintîi povestiri". Universul artistic însuflețit de scriitor este unitar de la debut, efortul de investigare realistă exercitîndu-se concentric față de punctul de plecare inspirator.

H. Zalis

LUCIA DEMETRIUS:

„Oglinda"

(Urmare din pag. 1)

mosfera volumului. Intr-o altă nuvelă, „Prăpastia", se evocă viața a două femei, mama și fiica, care se reîntîlnesc după ani de zile de la terminarea războiului. Viața care le-a format firea în chip deosebit, în tabere vrăjmașe, a zdruncinat pentru totdeauna prietenia și acea comuniune duioasă de sentimente care le legase înainte pe cele două femei. Fiica, activistă conștientă, nu poate înțelege de ce mama trebuie să continue să se ascundă sub o carapace individualistă, pentru a se feri de alte lovituri asemănătoare celor primite demult. Calea către oameni însă nu se poate expune didactic. Fiorul dramatic al nuvelei rezidă tocmai în această incompatibilitate care rănește pe mamă și pe fiică deopotrivă, determinînd despărțirea lor. Cititorul recunoaște în aceste nuvele accente dramatice din piesele Luciei Demetrius și trăiește în „Prăpastia", dar mai ales în „O vindecare miraculoasă" o atmosferă de un bun efect artistic. Scriitoarea deschide o perspectivă nouă în maniera obișnuită a prozei sale de pînă acum asupra conflictelor contemporane. Ea se caracterizează prin simplitate și firesc, printr-o cadență sobră a frazei, definind concis și plastic. Volumul de nuvele „Oglinda" de Lucia Demetrius confirmă un proces evolutiv către o reliefare dramatică, plină de nerv a imaginii oamenilor de astăzi, cu un colorit și o prospețime remarcabile.

Miron Dragu

Romanticul Delavrancea

Din cîte știm, Delavrancea n-a lăsat o profesie de credință romantică, așa după cum n-a lăsat una realistă sau naturalistă. Dar alături de creatorul lui „Hagi Tudose", a trăit mereu un liric exaltat, un patetic, un tumultuos. Și nu numai în discursurile și pledoariile, a căror valoare oratorică fusese recunoscută cu brio în epocă, ci în chiar opera sa de proză și teatru, expresie a unui temperament vulcanic, disciplinat cu oarecare anevoință la rigorile realismului critic.

Momentele de adevărată obiectivare epică sau dramatică în opera lui Delavrancea sînt destul de rare, scriitorul fiind solicitat cu prisosință de confesiunea autobiografică și de evocarea lirică. Realismul său nu poate fi discutat în afara acestei modalități specifice care implică nu numai o atitudine, dar și o experiență literară deosebită. Căci Delavrancea, mai mult și mai eficient decît Vlahuță, e un romantic post-eminescian, pesimist și dezgustat în „Trubadurul", juvenil și melancolic în „Sentino", avîntat și robust în „Apus de soare".

Ca și marele său înaintaș, pictează natura cu o paletă fermecătoare, cîntă iubirile pătimașe ca în „Călin", adoră poezia populară, în spiritul căreia scrie basme, reînvie trecutul de glorie în ample tablouri istorice. Motivele sînt neîndoios de origine romantică, dar romantismul scriitorului nostru nu e atît de metodă, *față de care avea serioase rezerve*[1]*), cît și de structură temperamentală. Aproape în tot locul se resimte existența acestui suflet pasionat, neliniștit, prezent efectiv și multilateral în lumea eroilor săi. Cunoscutelor „autobiografii" din „Domnul Vucea", „Bursierul", „Irinel", „Bunicul", „De azi și de demult", de un lirism uneori idilic, trebuie să le adăugăm neapărat poemele în proză „Sentino" și „Fanta-Cella".*

Tînărul italian („Sentino") își iubește patria cu sentimentul arzător al marilor iubiri. Pentru el țara natală semnifică viața cu pasiunile ei dogoritoare: „Amici, în frumusețea mea murdară, ca într-o oglindă prăfuită, s-au oglindit Neapole și fetele zvăpăiate cu gura aromată de struguri și mandarine și gata de a-și înșela mirele pentru un sărutat mai cu foc, întîlnit la răspîntie, la văpăile roșietice ale Vezuviului și la lumina argintie a lunii. Mai bine să mor sub poalele Vezuviului decît să mă îngraș în această țară mănoasă și cinstită".

Scriitorul imaginează înfiorat iubirea feciorelnică a fetei de pescar („Fanta-Cella") ce-și cheamă pe cel drag în mijlocul naturii edenice. Elogiul purității, al sentimentului care nu suferă trădare și compromis e un gest prin excelență romantic, amintind încă o dată erotica eminesciană.

Aceeași tensiune lirică se continuă, cu alte amplitudini, în „Apus de soare", unde caracterele și acțiunea cad pe plan secundar. Scriitorul exaltă emoționant luminoasa figură a lui Ștefan cel Mare. Piesa istorică devine un impetuos poem închinat domnitorului iubitor de țară, patosul învăluind pe nesimțite scăderile de ordin strict dramatic.

Factura, dar mai cu seamă ținuta romantică din aceste scrieri, dublează realismul operei lui Delavrancea, conferindu-i o valoare afirmativă, spre deosebire de acela al lui Caragiale, critic *prin excelență. Mesajul său artistic poartă astfel și mai pregnant elanurile generoase ale credinței sincere în virtuțile omului și ale patriei, evocate cu un patetism care-i amplifică mereu ecourile în actualitate.*

Al. Săndulescu

---

[1] „In capul meu nu intra sistemul, ci personalitatea, nu anumite reguli de la care nu s-ar abate un scriitor, ci puterea de expresiune a unui colț de umanitate văzută prin prisma de simpatie a artistului". (Discurs de recepție la Academie).

Carnet sovietic

DIN CORESPONDENȚA LUI VS. VIȘNEVSKI

Personalitatea dramaturgului sovietic Vsevolod Vișnevski, autorul „Tragediei optimiste", este binecunoscută pretutindeni. Scriitorul a fost un combatant nu numai în literatura sa, nu numai în Armata Sovietică, în timpul războiului, dar și în viața de toate zilele, pînă la cele mai simple detalii ale activității sale. Pentru înfățișarea completă a acestei atît de integre personalități e utilă lectura unor scrisori particulare ale lui Vișnevski, publicate recent de revista „Novîi Mir" (nr. 2/1958). Iată aci cîteva crîmpeie de gînduri din diferiți ani, din corespondența postumă a valorosului dramaturg:

„Scopul nostru este o înaltă agitație artistică" (1937).

★

„Trebuie(...) să i se arunce adversarului drept în față documente autentice, învinuiri care să poată răsuna în lumea întreagă". (1938).

★

„In clipa de față avem nevoie în teatru nu de rîsul stîrnit de temele familiale, nu de rîsul stîrnit de soții sau de soțiile cu ghinion, ci de piese combative, tonice, adevărate". (1946).

★

„De ce e atît de neînduplecată lupta cu decadenții, cu apolitismul ș.a. în literatura noastră? — Pentru că prin aceste crăpături se strecoară lumea capitalistă dușmană, agentura ei" (1938).

★

„Teatrul nostru nu e un teatru, ci o colosală tribună artistică și politică. Teatrul sovietic ocupă un asemenea loc, încît glasul lui e ascultat cu luare aminte și peste hotare". (fără dată).

★

După cum se vede, deși scrise de mult, aceste însemnări își păstrează prospețimea întreagă.

„ZIUA POEZIEI RUSE"

In preajma celui dintîi Congres al scriitorilor din Federația Rusă va apare un amplu almanah de poezie, cu acest titlu, cuprinzînd versuri noi ale poeților ruși, precum și articole în legătură cu problemele poeziei.

I. P.

Dragostea pentru omenire

(Urmare din pag. 1)

comandament al politicii noastre. De cealaltă parte a lumii, omul e considerat în vreme de pace „mînă de lucru" și în vreme de război „carne de tun": viața, fericirea și libertatea lui sînt subordonate intereselor castei de privilegiați care conduc, fățiș sau din umbră, carul statului. Pentru magnații banului, războiul este o formă a exploatării, un business ca oricare altul și moartea milioanelor de oameni, o investiție, ce-i drept costisitoare, dar care aduce, pe deasupra profiturilor, soluții (precare dar utile) în problemele crizelor de producție, ale șomajului, ale revendicărilor economice și sociale...

Dar iată că între război și pace, între războiul rece al nervilor și acela al vărsării de sînge, tineresc și fierbinte, era atomică în care am pășit, a adus cu ea — o dată cu premisele unei nemaiîntîlnite înfloriri a culturii și bunei stări pentru toți oamenii — o a treia stare: aceea a primejduirii vieții pe pămînt, înainte ca amenințarea războiului să se prefacă într-o catastrofală realitate. Experiențele cu arma atomică și cu hidrogen au încărcat atmosfera planetei noastre cu substanțe nocive care periclitează de pe acum însăși viața generației actuale, care au o nefastă înrîurire asupra perpetuării speciei, care anunță un apocaliptic cortegiu de calamități... Avertismentele și apelurile oamenilor de știință din întreaga lume nu au fost însă ascultate în același fel de către guvernanții diferitelor popoare. Puterile pactului atlantic se străduiesc să înșele mulțimile îngrijorate cu basmul unor „bombe curate" care, chipurile, nu contaminează solul cu substanțe radioactive — sau o fac într-o măsură ce nu dă loc la vreo alarmă. Savanții sînt decretați niște „panicarzi" și lumea e invitată să doarmă liniștită sub zumzetul avioanelor care cărăușesc moartea atomică, ori să-și cultive pașnic grădinile în preajma rampelor de lansare a inofensivelor bombe... Experiențe spectaculoase sînt programate din nou în paradoxal numitul ocean Pacific... Alți nori de pulbere radioactivă vor învălui pămîntul, picurînd otrava lor peste orașe și sate, peste copii și flori, peste realizările și nădejdile noastre. I-a fost dat omenirii de astăzi ca o dată cu spargerea hotarelor în spațiu ale lumii, prin trimiterea solilor civilizației noastre — sputnicii — în minunata lor călătorie împrejurul pămîntului, să ajungă la monstruosul act de sinucidere lentă, la restrîngerea hotarelor în timp, ale vieții.

Imi revin în minte cuvintele de atîtea ori citate la congresele pentru pace, profesia de credință a lui Pierre Curie, unul dintre descoperitorii energiei atomice, în clipa în care munca sa era încununată cu premiul Nobel. „Ne putem gîndi că încăput pe mîini criminale, radiumul ar putea deveni foarte primejdios și ne-am putea întreba dacă omenirea are de cîștigat prin cunoașterea tainelor naturii, dacă este îndestul de matură ca să tragă foloase din aceasta, sau dacă, dimpotrivă, această cunoaștere nu-i va fi dăunătoare... Sînt dintre aceia care gîndesc, ca și Nobel, că omenirea va avea mai mult de cîștigat decît de pierdut din noile ei descoperiri".

Sînt de atunci cincizeci și cinci de ani și problema se pune cu aceeași acuitate, cu aceeași stringență. Dar și răspunsul sună la fel de ferm și de limpede, cîtă vreme campion al folosirii exclusiv pentru scopuri pașnice a energiei atomice este Uniunea Sovietică, cea mai generoasă, mai activă și mai consecventă apărătoare a păcii, apărătoare a omului, a tuturor oamenilor. Prestigiul și autoritatea ei în lume, dragostea, admirația și recunoștința cu care este înconjurată, speranțele care se nasc în inimile noastre la fiecare nou pas întreprins pe gloriosul ei drum către pace, au crescut încă și mai mult în zilele acestea. Istorica inițiativă a Uniunii Sovietice de a înceta unilateral experiențele cu bomba atomică și cu hidrogen, măreția gestului, forța lui pilduitoare, semnificația lui morală dau o nouă strălucire rolului său de purtătoare a celui mai înalt umanism pe care l-a cunoscut istoria, dar învederează — chiar pentru cei mai obtuzi și mai de rea credință dintre dușmanii păcii — imensele resurse pe care își poate bizui o asemenea hotărîre: inepuizabilele resurse materiale și morale, care au triumfat în cei patruzeci de ani de la revoluție, asupra tuturor celor ce s-au abătut împotriva ei.

In ultima zi a lunii martie 1958 — a lunii pusă sub semnul zeului războiului — oamenii sovietici au înscris încă o radioasă filă a istoriei Patriei lor și în istoria omenirii luptătoare pentru pace.

Răsunetul acestui act în conștiința umanității acoperă de pe acum tunetele experiențelor nucleare care se mai pregătesc încă de către ceilalți deținători ai armei atomice. El redeșteaptă, în cele patru colțuri ale lumii, speranța — vai, de atîtea ori înșelată în anul din urmă — că exemplul va fi urmat și că pînă la rezolvarea definitivă a problemelor conviețuirii pașnice, măcar de coșmarul obsedant al ploii cu stronțiu 90, ne-am putut elibera, datorită acestei mărinimoase inițiative.

Marcel Breslașu

Mitul faustic

(Urmare din pag. 1)

Mann, dăruindu-ne spectacolul și explicația cauzală a tragicului crepuscul al spiritualității burgheze.

M-am oprit asupra mitului faustic, în viziunea proprie lui Thomas Mann, deoarece am sentimentul că „Doktor Faustus" este una din cărțile fundamentale în marea dezbatere asupra destinului artei, care are loc în lumea de astăzi. Faust-ul lui Thomas Mann este un artist, un muzician: Adrian Leverkuhn. Creatorul noului Faust s-a oprit asupra problemelor artei în acel domeniu în care s-a exercitat cu extremă subtilitate măreția poporului german. In Leverkuhn, creatorul său a concentrat, ca într-un focar, forța distructivă a inumanității, rezultat al izolării de umanitate și problemele ei, a izolării sunetelor nu numai de sfera rațiunii și sentimentelor comune oamenilor, dar și de muzică, în înțelesul ei grandios și tradițional. Printr-un efort de cerebralizare, muzica devine la Leverkuhn o algebră a sunetelor, un „joc de șah", cum spune el undeva, adică rezultatul unui complicat calcul matematic. El creează o muzică nu pentru auz ci pentru văz, spectacolul fiind nu al audiției, ci al contemplării magicelor semne ale partiturii.

Asupra lui Leverkuhn, ca exponent al unui fenomen extrem de complicat și răspîndit al timpului nostru, voi mai reveni.

Doresc să atrag atenția, acum, asupra unei laturi a cărții lui Thomas Mann.

In „Doktor Faustus" el dezvoltă, sub raportul epicului ideilor (acesta este mai ales pasionant în cartea sa) și a imaginii artistice, una din interpretările subtile ale mitului faustian. Faust ar fi, în același timp, și Diavolul. Mefistofeles nu este decît proiecția spațială a tenebrelor personalității morale și psihice a lui Faust, a ceea ce este confuz, irațional și inuman în conștiința sa. Triumful lui Faust, izbăvirea sa, este victoria fondului său uman și rațional. (v. Daniel Stern, Karl Rosenkranz, Henri Lichtenberger etc. etc.) Pentru Daniel Stern, Faust este depozitarul paradisului, purgatoriului și infernului, pe care le deține în el însuși. Mitul nu face decît să exteriorizeze, prin imagini, o dispută care are loc în sfera conștiinței umane, individuale.

Era aproape firesc ca Thomas Mann să meargă pe linia unei astfel de interpretări, într-un veac scientist și raționalist, în care divinitatea și demoniacul există mai ales în mituri și opere de artă, dogmele religioase fiind profund zdruncinate în efectul lor asupra conștiinței umane.

Adrian Leverkuhn este în același timp Faust și Diavolul. Tragismul destinului său stă în pactul pe care-l face cu demoniacul, expresia însăși a iraționalului, din el, și a disprețului său față de umanitate (la Thomas Mann noțiunile de **irațional** și **inuman** sînt aproape identice).

Capitolul lungului său dialog cu Diavolul nu este decît un soliloc.

Pactul cu **Diavolul**, în cazul lui Leverkuhn, este pactul cu **Iraționalul**, cu negarea rațiunii umane. Faust-ul lui Thomas Mann nu poate fi salvat, el este destinat disoluției prin însuși refuzul audierii și celeilalte părți a personalității lui. Dacă urmează firul cărților populare și al soluției Marlowe-Klinger-Lenau, sancțiunea este rostită de romancier în numele umanismului și raționalismului goetheean, al sentimentului comunității umane, puternic atît la Goethe, cît și la creatorul „Muntelui magic". Prin urmare, Mann nu rupe cu tradiția umanistă a marii literaturi germane. Ii oferă o nouă validare și accentuare, în noi condiții istorice.

Ion Vitner

---

[1] Vezi, în privința interpretării operei lui Goethe de către contesa d'Agoult: „Un exégète de Faust: Daniel Stern" de Jacques Vier, în „Revue de littérature comparée" nr. 2, aprilie-iunie 1957, pag. 204-228.

[2] Versurile citate aparțin excelentei traduceri a lui Lucian Blaga (ESPLA, 1955, pag. 523).

La Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu"

Vineri, 11 aprilie, orele 18, în cadrul ședinței de lucru a comisiei de literatură pentru copii, se vor prezenta următoarele comunicări:

— **Conferențiar universitar Ilie Stanciu**: Despre preferințele micilor cititori. Cîteva date dintr-o anchetă printre cititorii copii.

— **Sen Alexandru și Valentina Ionescu**: Contribuții la problema dezvoltării spiritului critic la copii (în aprecierea literaturii).

Sîmbătă, 12 aprilie, orele 18, are loc ședința cenaclului tinerilor scriitori „Nicolae Labiș". Citesc: *Florin Mugur* (poezie) și *Liviu Maior* (proză).

IOSIF ISER „Modelul meu" (desen)

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

am analizat în „Setea" destinul a cinci oameni într-un moment cînd istoria îi obligă pe unii să înțeleagă și să lupte, pe alții să aleagă sau să se opună. Cu toate că unele personaje, care apar mai mult sau mai puțin sporadic în „Străinul", vor fi întîlnite și aici, personal sînt înclinat să consider „Setea" drept o carte de sine stătătoare, cu un alt accent dominant.

— „Străinul" aducea pe prim plan destinul intelectualului într-un moment de răscruce al istoriei noastre. In „Setea" continuați să dezbateți această problemă?

— Deși romanul se petrece în mediul sătesc în decursul a două săptămîni din primăvara anului 1945 prin personajul principal al cărții, un învățător întors cu divizia „Tudor Vladimirescu", reiau una din problemele care mă preocupă în mod special: rolul intelectualului în revoluție, de data aceasta nu un adolescent, suficient de prăpăstios, al cărui moment de „găsire de sine" coincide cu revoluția în faza ei eroică (deci mai accesibilă lui Andrei Sabin), ci un om matur, mult mai lucid, cu sentimentul acut al vinovăției sociale și cu încrederea, plătită prin suferință, într-o lume în care să se poată trăi demn.

— După cîte știm, firul epic al romanului „Străinul" nu se va opri la primul volum. Aveți de gînd ca, prin viitoarele componente ale ciclului, — sau prin volume de sine stătătoare — să dezbateți evoluția tinerei generații de intelectuali din țara noastră?

— Ambiția legitimă a fiecărui om care scrie, deci și a mea, e să creeze tipuri reprezentative, să dea un răspuns personal problemelor care l-au frămîntat (și care, în cazurile fericite, sînt și ale vremii sale, cerîndu-se reprezentate). Prin vîrstă, formație și aspirații, fac parte dintr-o „generație" (termenul e impropriu, dar nu găsesc altul mai bun) a cărei conștiință de lume și de sine a început să se formeze în anii eliberării. Mi se pare firesc să încerc a răspunde în felul meu la întrebările, la căutările și găsirile ei. In ce măsură dorința aceasta își va afla realizare, în ce măsură ceea ce știu și cred că e lumea este într-adevăr lumea, rămîne să hotărască judecătorii imparțiali ai cărților: — cititorii și timpul. Am în lucru un roman care se petrece în zilele noastre în mediul studențesc, și un volum de nuvele pe care nădăjduiesc să le termin încă anul acesta. Voi începe apoi volumul II din „Străinul" la care am adunat mult material, am scris destule pagini, dar care nu se află încă în faza cînd nu se mai poate să nu-l scrii. Ce vor cuprinde aceste cărți? In linii mari: cum și de ce unii au rămas credincioși idealurilor revoluției, cum și de ce alții le-au trădat, primind sau neprimind încă sancțiunea istoriei.

— S-a remarcat, la apariția „Străinului", faptul că, deși romanul urmărea existența unui tînăr, incursiunile masive în viața socială, politică și morală a timpului confereau cărții un caracter evident de roman-frescă. In lucrările aflate acum în curs de elaborare rămîneți credincios acestei formule epice? O considerați ea o modalitate superioară și potrivită pentru dvs.?

— Răspunsul e greu de dat. Inteleg un răspuns definitiv numai în ceea ce mă privește. Cărțile își au soarta lor nu numai după ce au apărut, dar chiar în timpul cînd le gîndești și le cauți sensurile încă neclare. Dorința de a crea un univers care să-ți poarte amprenta nu include obligația ca acest univers să fie „vast" cantitativ. (Și ca să fiu sincer, am impresia că „Străinul" se resimte de căutarea cam temerară a acestei „vastități"). Cred că maturitatea în artă înseamnă găsirea echilibrului și a armoniei între mesajul uman pe care vrei să-l transmiți și universul în care acest mesaj devine comprehensibil în mod natural, fără nici o sforțare evidentă, fără nici o ostentație. Iar epoca în care trăim, cu transformările ei, uneori vertiginoase, cu perspectivele ei, cu responsabilitățile ei se pretează foarte puțin la tipare preconcepute. Cred că prezența în actualitate nu înseamnă consemnarea conștiincioasă (și ingenioasă uneori) a evenimentelor și a ecoului lor de suprafață, ci descifrarea atentă, lucidă, a procesului imens în care se trezesc și acționează conștiințele milioanelor de oameni care înțeleg.

— După cîte se pare, dvs. considerați responsabilitatea drept una din trăsăturile esențiale ale scriitorului din epoca socialistă.

— Intr-adevăr, am subliniat mai sus responsabilitățile, pentru că acest lucru mă preocupă în mod special în cărțile pe care vreau să le scriu. Problema responsabilității tuturor față de toți în societatea socialistă; procesul de creare a unei fraternități umane, de neconceput atît timp cît omul exploatează pe om, atît timp cît niște relații inumane schilodesc ființa umană.

Am părăsit pe Titus Popovici după o discuție mult mai amplă decît cea relatată aici; spațiul restrîns nu ne-a îngăduit să transcriem totul. „Momentul" nostru literar, după cum se poate vedea, s-a prelungit peste măsurile cuvenite.

Valeriu Rîpeanu

CRONICA FILMULUI

„Casa în care locuiesc"

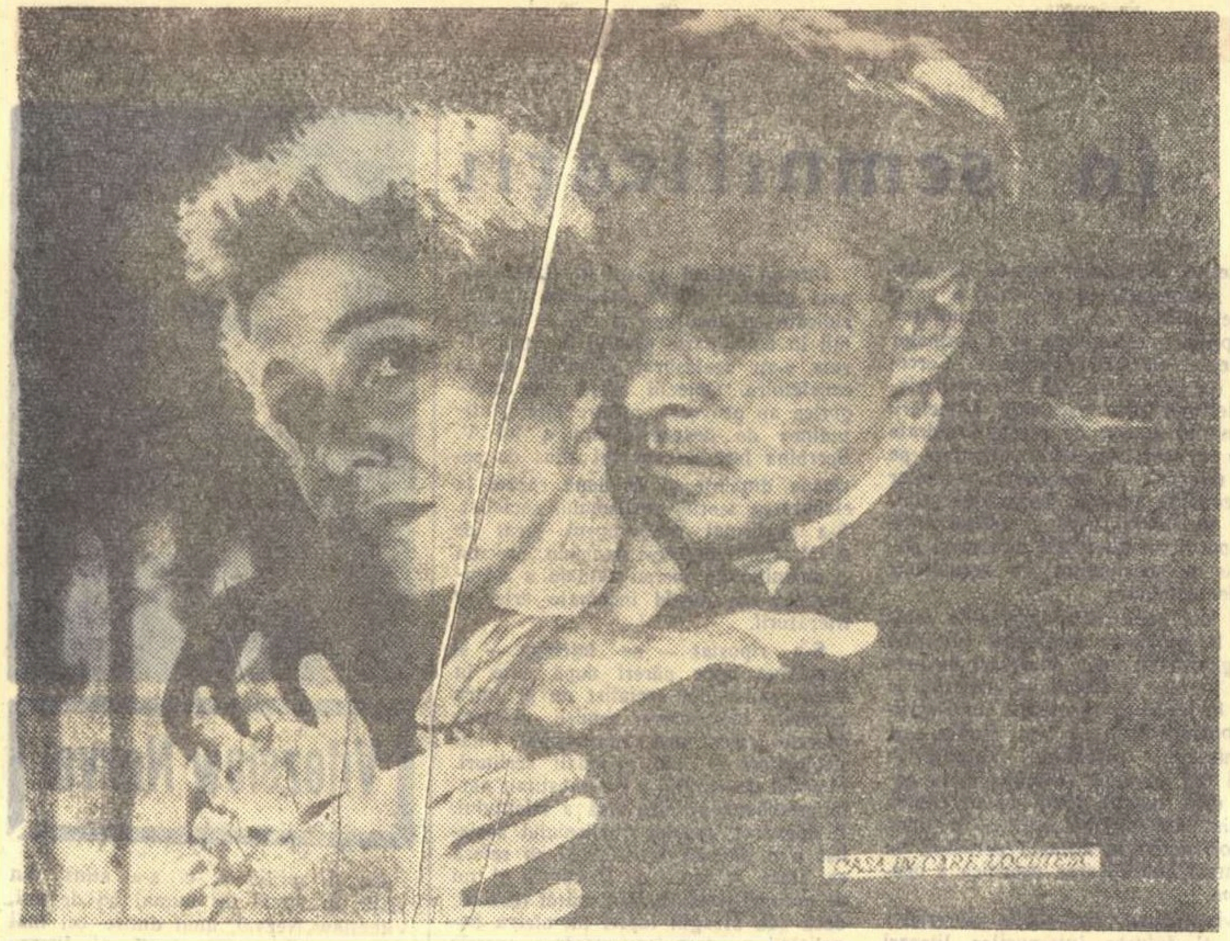

Scenă din film

Filmul lui Lev Kulidjanov și Iakov Seghel nu este, totuși, monografia unei case, ci istoria — cuvîntul are aici o valoare proprie nu metaforică — unor oameni. „Casa în care locuiesc" acești oameni este, oarecum, o ficțiune sau un accident, din categoria acelor ficțiuni sau accidente pe care viața le zămislește, cotidian, prilejuind oamenilor comunicarea reciprocă pe planurile cele mai diverse.

Recenta producție sovietică, care se bucură de harul divin al simplității, stilizată nu brută, vizează ciclurile majore ale existenței umane. Oamenii din „Casa în care locuiesc" se nasc, trăiesc și mor. Cum se nasc, trăiesc și mor, cum își creează viața — după „legile frumosului" spunea Marx — aceasta au ambiționat să surprindă regizorii filmului. Emoția pe care pelicula o transmite spectatorilor echivalează cu laurii învingătorilor și în orice caz e o mărturie — și nu cea mai neglijabilă — a victoriei.

De ce te emoționează acest film? Au urmărit oare regizorii să obțină, cu orice preț, lacrimile spectatorilor, drept obol și omagiu? E puțin probabil. „Casa în care locuiesc" se oprește asupra unor fenomene omenești majore și asupra acelor laturi ale existenței omului care au emoționat și vor emoționa de-a pururi. Lev Kulidjanov și Iakov Seghel își trădează în acest film lirismul, în cea mai bună și rusească accepție. Regizorii au percepția „universului mic", receptează puzderia de amănunte care definesc copilăria și, mai apoi, adolescența. (Căci filmul este, poate mai presus de orice, un film al adolescenței iar cele mai frumoase, mai adevărate și mai copleșitoare secvențe sînt și vor rămîne acelea închinate vîrstei în care lumea îți apare nudă și pură). Creatorii filmului au intuiție psihologică — însușire firească pentru un artist pe orice tărîm al artei ar lucra — și capacitatea de a o materializa pe pînză — virtute a regizorului adevărat.

Lirismul filmului nu este estompat, înăbușit. Fără să fie gălăgios, strident, este intens și patetic.

Regizorii producției moscovite fac sondaje îndrăznețe investigînd și zonele de tristețe ale sufletului omenesc. Alături de alte lucrări remarcabile, „Casa în care locuiesc" demonstrează diversitatea realismului socialist. care nu poate fi strangulat în tipare strîmte. Tristețea, durerea — uneori fără leac — nu contravin, firește, spiritului realist socialist. Aducerea unor asemenea stări în bătaia reflectoarelor filmului este o lucrare interesantă și, artisticește, îndrăzneață. După cum și tratarea de loc misogină a adulterului e un act de curaj și fină psihologie. Sentimentali și romantici, cei doi regizori ai filmului nu sînt însă, nici o clipă liricoizi și romanțioși grație optimismului lor bărbătesc, funciar. Optimismul luminează secvențele care îi urmăresc pe eroii filmului în anii războiului. Lirismul cîștigă aici printr-o notă de gravitate, de tristețe profundă, dar rețiuntă. Aș intitula acest capitol al filmului descrierea sufletului sovietic.

Filmul are o ușoară tentă neorealistă, mai exact ușoare elemente care amintesc de factura curentului fundat de cineaștii italieni. Primele imagini ale filmului — care se împletesc cu rîndurile genericului, — anume secvențe, anume dozare a luminii și întunericului, toate acestea atestă o influență, destul de puțin substanțială, asimilată inteligent. Filmul rămîne însă o producție profund autentică, legată de cele mai bune tradiții ale cinematografiei sovietice. Un film rusesc. Căci rusesc este cîntecul care se aude în noapte, rusească vibrația ghitarei și sunetul armonicii, rusești apusurile de soare și zorii. Și, mai ales, personajele, oameni sovietici simpli, „cotidieni" unii dintre ei stăpîni ai unui univers sufletesc complex.

Actorii au intrat în pielea personajelor pe care au avut a le întruchipa. Regizorii și actorii noștri de film au un prilej în plus pentru ca să mediteze la taina firescului, a naturaleței, care nu exclude însă plusul de stilizare implicat de artă. Fără a demonstra virtuozitate, regizorii „Casei în care locuiesc" au știința petelor de culoare, a umbrelor, a contrastelor. Oamenii sînt plasați adesea, cu finețe, pe fundaluri aproape eterice. Muzica filmului bună și mai ales „la text".

Succesul filmului este o victorie a regizorilor, dar și a spectatorilor care își demonstrează astfel bunul gust.

Sorin Arghir

MAEŞTRII ARTEI ROMINEŞTI

De vorbă cu Marius Bunescu

Deschizi un ziar: afli că expoziția romînească de pictură care se va organiza în luna mai în Bulgaria va cuprinde și lucrări ale maestrului Marius Bunescu. Deschizi o revistă: citești că la recentele dezbateri de la Uniunea Artiștilor Plastici, un critic de artă a invocat „operele de maturitate ale unor maeștri ca Iser, Marius Bunescu...", *între ale altor mari artiști ai noștri. Din alt ziar afli că în luna august vom deschide în Uniunea Sovietică o expoziție documentară* „Zece ani de muzeografie în R.P.R." *și te gîndești la Marius Bunescu, decanul muzeologilor noștri și totodată unul dintre cei mai pasionați și mai competenți.*

Continuu prezent în actualitatea artistică, dinamic și stimulator, maestrul Marius Bunescu dezminte total cei 77 de ani pe care îi împlinește luna viitoare. Un artist care, la notorietatea sa, nu se culcă pe lauri și, la vîrsta sa, muncește tinerește, este un om care mai are, desigur, ceva de spus. Prin urmare, să-l întrebăm:

— Știți desigur, maestre, că se pregătește sărbătorirea a 500 de ani de la întemeierea orașului București. Cum veți participa la această aniversare, ca artist și cetățean devotat acestui oraș, căruia — în decurs de peste 40 de ani — i-ați dedicat o însemnată parte din munca și opera dvs., ca pictor al peisajului bucureștean și ca diriguitor de muzee?

— *Omagiul pe care îl voi aduce Bucureștiului cu prilejul aniversării sale va fi o expoziție personală a peisajului bucureștean, în care voi strînge atîtea cîte voi putea din picturile mele mai vechi, precum și din cele noi pe care le voi realiza pînă atunci. Dar e cazul să vă fac o mărturisire: edilii de pînă în 1944 ai acestui oraș nu s-au sezisat deloc de dragostea mea pentru peisajul bucureștean. Poate a fost în mare parte și vina mea: credeam că — prezentîndu-mi opera în expoziții — făceam destul spre a atrage atenția asupra ei. Ceea ce nu corespundea cîtuși de puțin realităților de atunci. Incît, picturile mele bucureștene mi-au fost cerute pentru Municipiu, întiia oară, abia după 23 August 1944... Cînd, de altfel, am fost și invitat să organizez după cuviință „Pinacoteca municipală", care nu întrunea atunci nici una din condițiile muzeografice moderne.*

— Va să zică mă asemăn oarecum cu Municipiul. Fiindcă și eu venii la dvs. cu întîrziere. Imi propusesem să vă vizitez mai de mult. Dar am tot amînat... trebuind mai întîi să mă documentez.

— *Și v-ați... documentat?*

— Da. Intre altele am recitit ce-a declarat criticul de artă iugoslav Djordje Petrovici într-un interviu, în „Scînteia" din 31 mai 1956, despre expoziția dvs. retrospectivă din acel

an: că ea „*depășește cadrul strict național, fiind de importanță europeană*". (Maestrul tace, modest). Și citind aceste cuvinte, am reflectat, stimate maestre, la alt episod: că pînă să ajungeți la această importanță, ați vrut, la vîrsta de 22 de ani, să străbateți Europa pe jos, fiindcă n-aveați bani de tren, ca să ajungeți la o școală în care să învățați pictura.

— *Ca să învăț la o școală de belearte din țară, eram prea vîrstnic. Am izbutit abia la 25 de ani să ajung la München... cu trenul. Păstrez și azi recunoștință oamenilor care m-au încurajat. Imi aduc aminte cu emoție de bunul meu dascăl „de-a patra", I. Șerbănescu, de la școala primară din Caracalul natal, și de „domnul" Constantinescu, profesorul de desen de la gimnaziul „Ioniță Asan", care mi-au luat în seamă primele desene și picturi ce le făceam la vîrsta de zece ani, precum și de pictorul Dimitrie Hîrlescu, care, cît timp am lucrat cu el la Constanța, mi-a îndrumat pașii mai departe.*

— La München, apoi la Paris...;

— *Da: la München, unde am studiat în special cu profesorul de școală avansată realistă Herman Groeber, apoi la Paris, unde m-am mulțumit cu școala Luvrului.*

— Pictați portrete și nuduri, naturi statice și peisaje marine, fiind totodată prețuit ca pictor al peisajului urban și îndeosebi al Bucureștiului. O seamă de colțuri sau clădiri bucureștene, azi dispărute, trăiesc mai departe în peisajele dvs.

— *M-au atras și alte regiuni ale țării: Constanța, Sulina, Mangalia, Cazane, Muscel, Iași, Suceava, Făgăraș, Sibiu, Borsec. Peisajele mele bucureștene sînt însă mai numeroase.*

— Ce alți pictori de azi, maeștri sau tineri, se remarcă în redarea Bucureștiului?

— *Mulți dintre colegii mei privesc cu drag Bucureștiul. Unul a fost regretatul Steriadi. Alții sînt: Ștefan Constantinescu, Ciucurencu, Baltatu, Sîrbu, N. Stoica, Ion Mirea, Nicodim, Gheorghe Ionescu, Höllich, Vinătoru... A apărut în ultimul timp Ileana Rădulescu, devotată și talentată observatoare a trecutului și prezentului orașului lui Bucur.*

— Ca director, timp de aproape 30 de ani (1920—1949) al Muzeului Simu, și ca director de aproape zece ani, din 1949, al Galeriei Naționale din Muzeul de Artă al R.P.R., aveți o indiscutabilă experiență de muzeolog. Pe temeiul acestei experiențe, ce probleme de muzeologie credeți că se pun vieții noastre artistice de azi, și cum vedeți rezolvarea lor?

— *Țara noastră a făcut progrese uimitoare în anii puterii populare. Altădată arta noastră bătea timidă la porțile puternicilor zilei, fără nici un ecou, pe cînd azi Statul însuși a luat-o sub aripile lui, asigurîndu-i o viață continuă și demnă. Altădată capitala țării se mulțumea cu vreo douătrei muzee mici de artă, care și acelea erau particulare. Azi, statul a creat un muzeu de artă, de proporții europene, care face admirația tuturor vizitatorilor romîni sau străini. Pe temeiul acestor realizări concrete, aș crede că pentru completarea lor e o stringentă nevoie ca aripa dinspre Ateneu a Palatului Republicii să fie terminată în interior, spre a se da cuvenita dezvoltare secțiilor marelui nostru muzeu de artă, cît și spre a se asigura la parterul acestei aripi sălile necesare pentru expozițiile temporare. Și aș mai crede, pe linia unui plan de perspectivă, că fiecare raion al Capitalei trebuie să ajungă a avea cîte o mare casă a artei, cu suficiente săli de expoziții, cu laboratoarele și depozitele necesare... Expozații permanente de pictură în cartierele orașului, e unul din visurile mele din tinerețe, de pe vremea Sindicatului artelor frumoase. Unul din visurile mele și ale marilor mei colegi, dintre care mulți au răposat fără să și le vadă împlinite. Noi le vom vedea.*

— Și acum, o întrebare de rigoare: ce pictați în prezent și ce-aveți de gînd să mai pictați?

— *Trebuind să-mi înjumătățesc timpul între artă și munci obștești, e firesc ca pictura mea să nu se poată bucura de răgazul cuvenit dezvoltării ei. Mai ales la un om încet ca mine, care de vreo 40 de ani mă tot lupt să fiu echilibrul just între cele două pasiuni. De aceea, dacă aș spune: voi face cutare lucru și în realitate nu-l voi putea face, ar fi pentru mine ca și cum aș da un cec fără acoperire. Or, în artă, știu bine că nu se pot da asemenea cecuri. Apoi, eu iubesc mai mult surprizele decît proiectele trîmbițate și nerealizate.*

* * *

Ieșind din atelierul maestrului, unde conversasem, am și constatat valabilă teza surprizei. Venisem la dînsul, într-o zi de martie, la o oră de primăvară, dar — în interval de conversație — vremea se schimbase, și acum era din nou iarnă.

Tabloul era superb: „București, iarna". Am pășit în stradă, cu emoție: mergeam printr-un peisaj de Marius Bunescu.

C. Cristobald

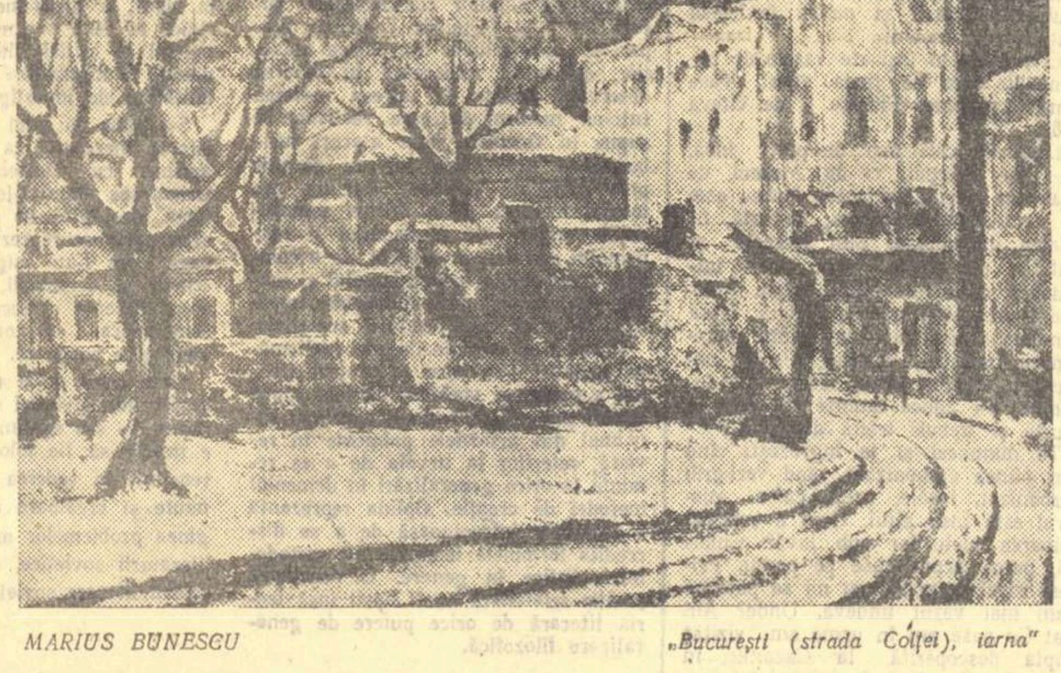

MARIUS BUNESCU „București (strada Colței), iarna"

ARTE

Expoziția Iser

Maestrul Iser a atins de mult vîrsta glorioasă și melancolică a expozițiilor retrospective; și-a avut-o pe a sa în 1956, cînd împlinea 75 de ani. Dar n-a convocat atunci publicul ca să-și ia de la dînsul rămas bun. Căci în mai puțin de doi ani, a fixat admiratorilor săi o nouă întîlnire: o altă expoziție, alcătuită, de data aceasta, din lucrări care, mai toate, sînt din 1956—1957. Un ansamblu impunător de 117 desene și guașe, înrudite ca preocupări și ca aspect, precum piesele unui ciclu. Ți se pare că greșești dacă le judeci despărțite de unitatea cuprinzătoare a întregului și pleci din expoziție mai puțin cu amintirea cutărei sau cutărei reușite, și mai mult cu impresia acestei unități. Vreo două-trei peisaje, un număr de compoziții și mai ales figuri izolate. Portrete? Le apropie un aer stăruitor de familie, căci recunoști în ele chipul cîtorva modele, reluate în nenumărate variante; le zice Maria ori, de pildă, Domnica. „Modele" — acesta e termenul. Dar cînd un artist observă la modelul său obișnuit — ca să nu-i zicem profesionist — anume atitudini sau expresii care-l interesează, înseamnă numaidecît că-i face portretul? Acum, ca și altă dată în trecut, maestrul Iser nu urmărește cu precădere individualitatea strictă a trăsăturilor, ci o valoare mai generală. Chipurile de femei pe care le desenează sînt mai ales capete de expresie. Două obraze, schimonosite de un sentiment paroxistic, se și intitulează „Groază". Iar o femeie pletoasă, cu înfățișare de Furie corpolentă, este „Domnica supărată".

Se înțelege, ceea ce dă un accent particular acestor imagini e mai ales ținuta și gestul. Gestul pe care desenatorul știe să-l noteze cu o mare libertate, cu o trăsătură promptă, cu o linie mereu sigură. Gestul Dumitrei văduva, care și-a culcat abătută capul pe brațe, sau al Hildei, oprindu-se pentru o clipă din pieptănat, — într-un desen magistral — ca să tresară, cu chipul puțin rătăcit, puțin dureros, unui gînd. Gestul care însoțește ostenit o privire visătoare ori zîmbetul ascuns al unei odalisce cîntînd. Aceste desene nu-s nicidecum pretexte caligrafice, sau goale exerciții de virtuozitate.

Dar cîteodată se simte că mișcarea nu întregește fizionomia personajului ci, dimpotrivă, acesta „pozează" pentru a oferi artistului un gest caracteristic. Am putea întrezări aici primejdia unei căderi în convențional. Insă, acum mai apăsat decît oricînd, Iser pare a proclama că nu vrea să fie agreabil. Caută modele urîte, precum odalisca din desenul nr. 98, cu fața lată și mustăcioasă, cu trupul abundent și trudit. Le observă cu un scrupul necruțător, cu acel ochi pe care i-l lăuda, în 1920, Tonitza: al realistului „de o sinceritate feroce". Recunoști, în această expoziție de desene, parcă un ecou din vigoarea crudă pe care Iser a adus-o picturii noastre, în anii cînd a luat în mîini pensula.

Unui artist grav cum e Iser nu-i șade să întîrzie asupra bibilurilor și al altițelor. Dacă-și încearcă precizia mijloacelor, obligîndu-se să prindă în negru de cărbune tremurul unei marame diafane, știe de multe ori să nu rămînă la pitorescul etnografic al costumelor; să-l folosească spre a sublinia, la țăranii pe care-i zugrăvește, un port statuar și demn ori prestanța unor trupuri învăluite în veșminte ample, căzînd drept. Cît despre lumina ce stăpînește aceste lucrări, nu ni s-a părut nicidecum specifică, așa cum o vestea maestrul într-un interviu. Nu e o lumină de undeva anume. Nu are nevoie și nu suferă astfel de localizări. Și nici nu știu dacă unei inspirații ca aceea din desenele lui Iser, orientată spre caracteristic și chiar spre expresivitate exacerbată, îi poate conveni o lumină specifică, înțeleasă ca un „motiv poetic". Nici culoarea și nici lumina nu se comportă așa fel, în aceste lucrări, încît să ne facă sensibilă o ambianță poetică. Ele ne conduc spre arhitectura solidă a compozițiilor, spre osatura limpede a formelor. Să le privim de la distanță: nu este nici o siluetă care să nu se detașeze net, tranșant. Ba, chiar, cu o nuanță de surpriză, deși artistul își reia figurile mereu, precum în niște variații pe aceeași temă. In acest univers limitat, este loc pentru neprevăzut. Un neprevăzut de ordinul compoziției, al construcției. Căci fără a căuta propriu-zis efectul, nedisimulîndu-și mijloacele, Iser știe să aducă, chiar atunci cînd se repetă, ceva neașteptat. E virtutea unui spirit lucid? Mai degrabă a unui temperament puternic și generos: a temperamentului care-l făcea — cum zice Arghezi — să arate, în expozițiile sale, „frămîntat ca o vîltoare și ca un torent".

Dan Hăulică

P.S. Fiindcă la apariția acestor rînduri, expoziția maestrului Iser se va fi închis deja, s-ar cuveni, poate, să înlocuim, în text, timpul prezent prin trecut. Creația lui Iser ne dispensează însă de asemenea corecțiuni: căci ea se află oricînd în prezentul nostru artistic.

●

Carnet artistic

O vizită la „Oficiul de spectacole și turnee artistice" ne-a prilejuit aflarea unor interesante date.

● Dirijorul grec Andreas Paridis va întreprinde un turneu în țara noastră. In luna aprilie va apare la pupitrul Filarmonicii din București, dirijînd, în primă audiție, poemul simfonic „Minas Corsarul" de Manolis Calomiris.

● Cunoscutul bas iugoslav Miroslav Cangalovic va interpreta — între 21 și 23 aprilie la Opera din Cluj, 28 și 30 aprilie la Opera din Timișoara și 4 și 7 mai la Opera din București, — rolurile principale în „Faust". „Don Juan", „Aida". In luna mai ne va vizita dirijorul iugoslav Bogo Lescovikc și mezosoprana Melania Bugarinovici, primă solistă a Operei din Belgrad.

● In luna iunie, pianista Monique de la Brouchollerie va fi solistă în două concerte ale orchestrei filarmonice „George Enescu" și va susține în Capitală două recitaluri.

● In luna mai, după cum s-a anunțat, Orchestra simfonică din Philadelphia va prezenta două concerte în sala Ateneului din București, sub bagheta cunoscutului șef de orchestră Eugène Ormandy. Programul primului concert cuprinde: „Toccata" și „Fuga" de Bach, transcripție orchestrală de Eugène Ormandy; „Simfonia a V-a" de Șostakovici; „Un american la Paris" de George Gershwin și suita „Pasărea de foc" de Stravinski. Cel de-al doilea program cuprinde uvertura „Egmont" de Beethoven, Simfonia în re minor de Cezar Franck, Variațiuni, Chaconă și Final de Dello Joio și Suita nr. 2 „ Bachus și Ariana" de Roussel.

Reporter

CRONICA DRAMATICA

Pericolul melodramei (II)

Răsfoit la gura sobei, oricare dintre marile succese ale melodramei surprinde prin natura aliterară (uneori de-a dreptul antiliterară) a textului. In ciuda beției de cuvinte, mult cultivată în asemenea producții, este vizibilă lipsa oricărei considerații pentru arta cuvîntului. Melodrama pare să fi făcut la originile sale un pact rușinos cu diavolul, care i-a dăruit plăcerea deșartă a succesului efemer în schimbul suflului cald, omenesc, al creațiilor autentice. Dintre toate scrierile adresate teatrului, melodrama este poate cel mai mult legată de mirajul actului scenic, de la care primește întreaga sa forță. Interpretarea rutinată a actorului, aluziile sentimentale ale orchestrei, luciul nemaivăzut al săbiilor și masca sordidă a intrigantului se unesc într-o conspirație magică care își încearcă opera de seducție asupra spectatorului neofit. Caracterul său de libret sumar care își așteaptă întreaga sa împlinire în raport de imagistica spectacolului, i-a procurat de altfel melodramei și atenția neostenită a cinematografiei, care a îmbrățișat genul de la primii săi pași cu un entuziasm explicabil.

In controversa, încă actuală, stîrnită de ideea hegemoniei textului în spectacolul de teatru, melodrama [1]) n-are, desigur, ce căuta. Natura sa neliterară o exclude dintr-o discuție asupra raporturilor dintre literatură și teatru, așadar și a relației dintre mesajul ideologic al literatului și sarcinile artiștilor care elaborează reprezentarea scenică. Păcatul originar al melodramei fiind tocmai simplificarea vieții și vulgarizarea ideației, este lesne de înțeles că într-o mișcare teatrală care-și propune să atingă un înalt nivel al artei realiste, cu un caracter programatic substanțial, tolerarea unei asemenea influențe este inadmisibilă. Vechile melodrame și-au valorificat totdeauna artificiile în jurul unor teme de largă generozitate, simulînd tratarea problemelor umanitare, dar reducînd totul la un comentariu gros și de suprafață. Tenta socială a bătrînelor creații de acest fel îmbrăca într-un văl subțire, de circumstanță, aceeași poveste dulceagă, care muta totdeauna centrul dramei pe un plan exterior mecanismului societății umane. Apăreau astfel bogați și săraci, pușcăriași și temniceri, infirmi și bruți, dar împărțirea pe cele două versante obligatorii ale speței umane: cei buni și cei răi se petrecea dincolo de orice considerente ale luptei pentru existență.

Noile confecții melodramatice au preluat de la bunici și tați nu numai aparatura intimă, ci și pretențiile umanitare. Bineînțeles, s-a încercat aplicarea experienței lui Dennery la procesul luptei de clasă în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Din această operație absurdă, de schematizare a celei mai complexe metamorfoze prin care a trecut umanitatea, n-au putut ieși decît progenituri condamnate de structura lor rachitică la o existență limitată și penibilă.

★

„Visul nopților noastre", piesă în trei acte de Ana și Eugen Naum, poartă amprenta melodramatismului desuet în ciuda caracterului recent al întîmplărilor despre care se discută în scenă. Primul act se petrece în anii ultimului război. Celelalte două, cîțiva ani după eliberare. Unii dintre eroi sînt costumați ca luptători comuniști, alții se pronunță cu privire la probleme ale zilelor noastre. In sfîrșit, autorii par a fi interesați de destinul unui intelectual cinstit dar șovăielnic, care găsește cu greu calea cea bună. Tema nu este inedită în dramaturgia de azi, dar spectatorului i se pune rezerva oricînd surprinzătoare a unei viziuni de o profunzime neașteptată. S-ar fi cuvenit astfel ca piesa semnată de Ana și Eugen Naum să sape adînc la rădăcina sterilității subite a compozitorului Grigore, mecanica de neîncredere în oameni și în cauza pentru care și-a riscat viața. Ce s-a petrecut în conștiința acestui comunist inițiat în primele bătălii? Ce s-a prăbușit în sufletul său și cum se va rezolva criza care-l aduce pe marginile disperării? La toate aceste întrebări autorii răspund scurt, dezamăgind prin simplism. Cauza tuturor relelor este „negativa" Dana, fata fabricantului lacom, care se căsătorește cu Grigore și-i provoacă, pe rînd, toate nenorocirile. In final răsună un foc de revolver ratat și cauza cauzelor este eliminată. Odată demascat intrigantul, Grigore se va însănătoși total și va rosti morala fabulei. Peste tema gravă a piesei s-a prăvălit așadar scheletul osificat al melodramei. Procesului de conștiință i s-a substituit intriga facilă, factorii morali au fost confundați cu uneltirile diabolice ale unei femei cu suflet negru. Eroul pendulează vreme de trei acte (însumînd ani în șir) între atracția carnală pentru mefistofelica Dana și puritatea desăvîrșită a unei fete angelice. Nedecis un timp între Venere și Madonă, Grigore alege fatal ispita păcatului și plătește scump, îndurînd vicisitudini de tot felul, care stîrnesc vagi unde de compătimire. Intr-una din ultimele scene se produce cea mai grozavă dintre mîrșăviile intrigantei, încercarea de a răsplăti binele ce i l-a făcut Grigore printr-o minciună teribilă, care-l compromite în chip odios. Clișeele uzate apar astfel din umbră și intră pe rînd în joc, suplinind motivarea psihologică a evoluției conflictului. Textul literar renunță la virtuțile sale înalte, servind cu aplomb, dar fără emoție, scurgerea înceată a piesei către ultimele sale replici.

Deosebit de semnificativă ni s-a părut înfățișarea ciudată a spectacolului teatral provocat de această tentativă de a aborda teme actuale cu procedee vechi și răgușite. Regia (M. Berechet) ca și tinerii interpreți ai piesei (Eva Pătrășcanu, Gabriel Dănciulescu, Valeria Gagialov, Emanoil Petruț) s-au străduit să ignore factura simplistă a textului, încercînd să înconjure rolurile primite într-un abur de sensibilitate și să dea fiecărei replici o vibrație cutremurătoare. Asemenea eforturi trebuie apreciate, dar intriga măruntă a piesei a apărut astfel mai evidentă. Tratarea gravă și involburată a unei construcții dramatice liniare a dat reprezentației un ce nefiresc și a servit poziției de principiu a negării melodramei un material ilustrativ excelent. Generozitatea interpreților, talentul și rîvna lor au trecut peste trupul uscat al piesei, căutînd zadarnic să prindă rădăcini. Incercarea de a da accente puternice unor replici plate a stîrnit neașteptate confuzii. Elanul actorilor a condamnat radical piesa, care — redusă și pe plan scenic la valorificarea efectelor sale mărunte — ar fi suportat altfel confruntarea cu propria sa esență. Conformarea spectacolului cu textul melodramatic duce, desigur, la alte consecințe care — raportate la altă lucrare recent reprezentată — vor face obiectul cronicii următoare.

V. Mîndra

„Visul nopților noastre" (scenă din primul act).

---

1) Reamintim că înțelegem prin melodramă maniera schematică, solicitînd exclusiv zonele afective și în care conflictele vieții sînt înlocuite cu intriga facilă prefabricată, de tipul „Curierului de Lyon", iar caracterele omenești reduse la apariții convenționale și fade. Socotim, de asemeni, definitorie viziunea idilică și dulceagă care desparte și unește personajele sub zodia unui sentimentalism unsuros, străin de spiritul vieții oamenilor pe acest pămînt. Alții, am auzit că numesc melodrame, piesele calde, străbătute de o sentimentalitate autentică. După aceștia chiar și „Mutter Courage" a lui Brecht ar figura printre melodrame, mai ales că utilizează amplu muzica. O asemenea înțelegere a termenului, cum s-a mai arătat, nu intră în vederile cronicii noastre.

HAM TAN EN   Ilustraţie din seria „Insulele Kociedo"

CONTINENTE

O discuţie bogată în semnificaţii

Nu de mult a avut loc o şedinţă comună a secretariatului conducerii Uniunii Scriitorilor Sovietici şi a consiliului ştiinţific al Institutului de literatură universală „A. M. Gorki", în cadrul căreia a fost discutată pe larg activitatea revistei „Probleme de literatură". Această revistă apare din anul 1957, avînd ca scop realizarea unei sinteze între diversele sectoare ale cercetării literare. Ea şi-a propus de asemenea să imprime ştiinţei despre literatură un caracter mai combativ, iar criticii literare greutate şi adîncime teoretică.

După cum s-a remarcat, revista a obţinut succese în activitatea sa. Studii bogate în idei şi observaţii au semnat în „Probleme de literatură" Karaganov, Ivascenco, Petrov, Asmus, Borev, Samarin etc. Revista s-a străduit să aducă o contribuţie substanţială în dezbaterea unor probleme ideologice şi artistice de un interes acut.

S-au relevat în acelaşi timp slăbiciunile publicaţiei. In intervenţiile lor, participanţii la discuţie au supus activitatea revistei unei ample analize şi adesea unei critici aspre. Socotim utilă relatarea lor — cu atît mai mult cu cît unele dintre chestiunile ridicate erau din acelea care se pun şi în literatura noastră.

E vorba în primul rînd despre actualitate, despre prezenţa criticii literare în miezul frămîntărilor contemporane. Acestei probleme i s-a acordat o importanţă deosebită. Prin numeroase intervenţii s-a cerut ca fiecare număr de revistă să aibă o ţintă precisă, să fie axat pe o idee sau pe o temă centrală. Au fost condamnate tendinţele de fals enciclopedism, resimţite uneori în paginile publicaţiei. Cu faţa spre ceea ce e esenţial în viaţă şi în literatură, spre ceea ce formează principalele preocupări actuale — iată deviza sub care s-a desfăşurat discuţia. Combativitatea politico-ideologică în aprecierea faptelor de literatură nu e de natură conjuncturală, ci e o caracteristică organică, o îndatorire permanentă a criticii literare marxist-leniniste. Grija pentru afirmarea valorilor reale artistice, pentru dezvoltarea unei mari literaturi realist-socialiste, e indisolubil legată de apărarea principială, consecventă, a purităţii ei politice, ca şi de denunţarea concepţiilor retrograde şi a formelor decadente ale artei burgheze. Cercetările de istorie literară într-un periodic destinat prin excelenţă reflectării prezentului se cer, de aceea, încadrate şi ele în acest ansamblu, orientate pe linia relevării cu precădere a ideilor cu rezonanţă actuală. Pedanteria ştiinţifică, rezistenţa surdă şi aristocratică la imperativul abordării directe şi pasionate a chestiunilor de actualitate trebuie repudiate.

Au fost reafirmate principiile leniniste în problema moştenirii culturale în legătură cu unele încercări de preluare în bloc a trecutului artistic, de pildă în legătură cu creaţia unui scriitor contradictoriu ca Ivan Bunin sau cu întreaga literatură apărută în primii ani de după revoluţie şi în genere de-a lungul celui de al treilea deceniu. Reabilitarea politică a unor scriitori activi în această perioadă nu înseamnă îmbrăţişarea necritică a operei lor.

Revizionismul, încercările teoreticienilor şi tuturor interpuşilor literari burghezi de a discredita principiile fundamentale ale artei şi literaturii sovietice au primit riposte categorice. S-a subliniat, pentru literatura realismului socialist, necesitatea de a se respinge ferm orice atacuri defăimătoare. S-a insistat asupra rolului care revine criticii literare în dezvăluirea tarelor esenţiale ale teoriei şi practicii literare decadente, în problema limitelor ideologice ale literaturii apusene, în demonstrarea convingătoare a superiorităţii metodei noastre de investigaţie artistică. E necesară vigilenţa politică cea mai ascuţită în depistarea şi combaterea oricăror manifestări ale revizionismului pe tărîmul artei şi literaturii.

In ultimii ani literatura sovietică a continuat să se îmbogăţească cu opere foarte interesante. L. Leonov, G. Nicolaeva, M. Stelmah, V. Ovecikin, V. Tendreakov, au ridicat în pagini de o excepţională valoare probleme mari ale contemporaneităţii. Intensificarea muncii de generalizare a acestei experienţe se impune în mod evident.

Au fost discutate în cadrul consfătuirii unele aspecte teoretice ale literaturii şi cercetării literare. Revista „Probleme de literatură" a continuat dezbaterile purtate în urmă cu un an privitoare la realism. S-au adus unele puncte de vedere noi, preţioase în elucidarea chestiunilor controversate. Totuşi nu s-au formulat concluzii limpezi şi cuprinzătoare din partea redacţiei, deficienţă remarcată în diverse observaţii critice la adresa revistei. Intr-un moment în care realismul e supus în Occident unor atacuri furibunde şi problemele lui au devenit prin excelenţă politice, discuţia are tocmai menirea de a afirma semnificaţiile majore ale realismului şi realismului socialist în deosebi, de a combate propaganda modernismului şi manifestările revizioniste îndreptate împotriva esteticii şi literaturii socialiste.

Problemele nemijlocite ale realismului socialist s-au aflat în centrul atenţiei a numeroşi vorbitori. A fost supus criticii punctul de vedere, exprimat într-unul din articolele publicate în revistă, referitor la nevoia de a se renunţa la orice generalizări în domeniul metodei de creaţie. Opinia reprezenta o încercare infructuoasă de a se discredita formulele teoretice ale metodelor artistice în genere. O asemenea poziţie relativistă ar fi lipsit însă teoria literară de orice putere de generalizare filozofică.

Intr-un articol apărut în „Literaturnaia gazeta" aceste probleme au fost ridicate cu ascuţime şi ele au constituit în bună parte pivotul în jurul căruia s-au desfăşurat discuţiile de la consfătuire. Obiecţii extrem de categorice au provocat, printre altele, atitudinea de desconsiderare a lui V. Scerbina faţă de aportul adus de perioada dinainte şi de după război la elaborarea teoriei realismului socialist. S-a reafirmat rolul imens jucat de A. M. Gorki în acest domeniu, precum şi semnificaţia mereu actuală a documentelor de partid închinate artei şi literaturii.

S-a ripostat — se înţelege — şi împotriva unor păreri după care în sfera realismului socialist nu ar intra lucrările inexpresive, cenuşii, ci doar operele celor mai remarcabili, mai strălucitori şi mai originali scriitori. Metodei de creaţie i s-a substituit astfel problema propriu zisă a talentului. E adevărat, metoda realismului socialist e o metodă artistică şi se referă ca atare la fapte de literatură şi nu de pseudoliteratură. S-a arătat însă că, dacă sub steagul luptei împotriva banalităţii nu trebuiesc respinse operele fie şi neexcepţionale dar totuşi cu merite, pe teme actuale, ar fi greşit să se facă concesii neprincipiale lucrărilor slabe, lipsite de orice altă calitate în afara temei contemporane abordate. N-avem de ce să întindem paravane înaintea incapabililor care-şi caută justificări pentru munca lor proastă. „Dezvoltarea literaturii e un proces grandios şi delicat. Găsim aici şi munţi înalţi şi dealuri mai scunde. Trebuiesc relevate în cadrul acestui proces toate fenomenele caracteristice. Ceea ce e fad niciodată nu va putea servi drept obiect de ştiinţă literară serioasă". (A. Surcov).

Au existat cazuri în care problemele metodei de creaţie au fost reduse în mod unilateral la probleme de ordin tehnic privind procedeele de elaborare artistică a conţinutului. Metoda de creaţie nu e doar un mijloc de pură transcripţie în limbajul artei a unor idei şi probleme. Important de relevat e în primul rînd legătura strînsă dintre metoda de creaţie şi concepţia despre lume.

Socotim deosebit de semnificative intervenţiile privitoare la pericolul pe care-l reprezintă în practica unor cercetători şi critici literari tendinţa de a se discuta chestiunile literare pe planul pur al fenomenelor de suprastructură. Fără o referire permanentă la viaţă, la problemele pe care ea le ridică în faţa noastră, istoricii, teoreticienii şi criticii literari se autocondamnă la îngustarea artificială a posibilităţilor de investigaţie.

S-a spus că anul 1957 va intra în istoria literaturii ca un an de lupte aprinse cu elementele revizioniste. Orientarea marxist-leninistă, combativitatea ideologică de pe poziţii consecvent partinice reprezintă trăsăturile de bază care i-au asigurat şi-i asigură criticii şi cercetării literare sovietice preponderenţa şi succesul în conflictul contemporan cu concepţiile artistico-ideologice burgheze.

Data celui de-al treilea Congres al scriitorilor sovietici se apropie. Timpul rămas — s-a subliniat în concluzii — e nevoie să fie folosit cu sporită intensitate în vederea unei largi, pasionante şi creatoare dezbateri pe marginea problemelor mari ale dezvoltării literaturii sovietice, ale criticii şi cercetării literare sovietice.

Al. Simion

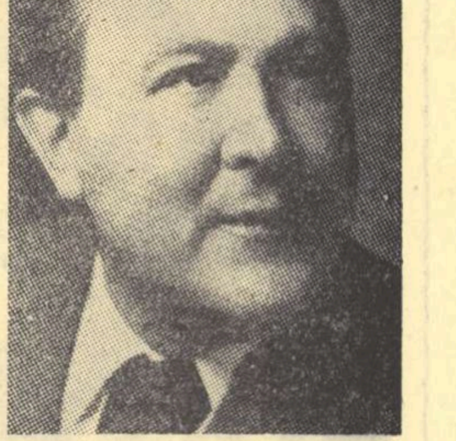

Vitezslaw Nezval

La 6 aprilie a. c. s-a stins din viaţă, în vîrstă de numai 58 de ani, Vitezslaw Nezval, unul dintre cei mai proeminenţi reprezentanţi ai literaturii contemporane cehe. Poet fecund, de o imaginaţie cutezătoare, Nezval şi-a închinat întotdeauna versul său, plin de patos revoluţionar, ideilor generoase ale vremurilor în care a trăit. Momentul culminant al creaţiei sale îl aflăm în ultimele lucrări: „Cîntul Păcii", „De pe meleagurile patriei" şi „Aripi", în care cu o desăvîrşită măiestrie artistică poetul cîntă lupta omului nou pentru progres, pace şi socialism. Opera lui Nezval a devenit astfel o şcoală însufleţitoare pentru noua generaţie de poeţi din Republica Cehoslovacă. Activitatea sa neobosită pe tărîm literar şi obştesc i-a adus recunoaşterea unanimă. Titlul de artist al poporului, de dublu laureat al Premiului de Stat şi „Premiul internaţional al Păcii" decernat de Consiliul Mondial al Păcii, sînt mărturii grăitoare ale înaltei preţuiri de care s-a bucurat poetul revoluţionar. Din păcate, după un şir întreg de victorii strălucitoare, care au devenit un bun al întregului său popor, Vitezslaw Nezval a părăsit, prea de timpuriu, cîmpul de bătălie. Figura sa luminoasă va dăinui însă, neştearsă, în inimile tuturor acelor care l-au cunoscut şi i-au preţuit opera.

Kuan Han-Cin

China pregăteşte sărbătorirea a 750 de ani de la naşterea marelui scriitor dramatic Kuan Han-Cin. Se presupune că dramaturgul s-a născut în jurul anului 1214 şi a murit 70 sau 80 de ani mai tîrziu. După o versiune, era un mic slujbaş, după alta — medic. Cea mai mare parte a vieţii sale a închinat-o scrierii dramelor. Se ştie că a scris peste 60 de drame, dintre care astăzi se mai păstrează doar 17. Operele şi le punea singur în scenă, interpretînd totodată personajele principale. Tematica lor, inspirată din viaţa de toate zilele, aducea pe scenă oameni simpli chinezi, ţărani, osteni, tineri cărturari, slujbaşi, — cu necazurile şi cu micile lor bucurii.

Valoarea operelor realiste ale lui Kuan Han-Cin este cu atît mai mare, cu cît în vremea sa scriitorii cultivau drama romantică. Umanismul lui Kuan Han Cin a făcut ca operele sale să treacă graniţele Chinei, devenind valori ale tezaurului literaturii mondiale.

D. A.

De peste mări şi ţări (III)

Itinerariul călătoriei noastre avea şi un punct pe care îl doream foarte mult. Cu atît mai mult îl doream cu cît m-apucasem cu vreo două decenii în urmă să răscolesc cărţi şi manuscrise vechi despre revoluţia de la '48, să studiez şi să cercetez viaţa şi opera lui Neculai Bălcescu. M-a pasionat, şi de atunci aş fi dorit să văd locul unde a murit marele nostru compatriot, în jurul căruia s-a polarizat tot avîntul revoluţionar de la jumătatea veacului trecut.

Palermo era acel punct scump inimii mele şi, cred, scump tuturor turiştilor romîni.

Vederea casei în care a locuit m-a emoţionat. Sînt două plăci de marmură pe clădire. Una vesteşte despre Neculai Bălcescu, alta despre Garibaldi.

„In questa casa mori in esilio, solo, sconosciuto, il 29 Novembre 1852, Neculae Bălcescu...". Clădirea a fost pe vremuri, un han. Are o curte interioară. Din curtea interioară se urcă, pe nişte scări strîmte, la etaje. Nu se ştie în ce cameră a locuit. Nu se ştie din ce cameră a fost izgonit de hangiu, vînzîndu-i-se, la licitaţie, după moarte, cele cîteva lucruri pe care le mai avea cu el.

M-am urcat pe piscul de la Montepellegrino împreună cu un grup de ziarişti şi scriitori. Am mers împreună cu Brancati Salvatore, cu Basile Giuseppe, cu poetul sicilian Mario Farinella.

De aici se vede marea şi portul. Se vede vechiul cimitir. Nu-i nici o îndoială că numai aici, pe undeva, putea fi aruncat şi Bălcescu.

In Italia m-au emoţionat casa în care a murit Bălcescu şi două statui, două sculpturi de la Muzeul de Stat din Napoli. Cele două statui sînt denumite, de sculptorul necunoscut, „Rex Daciae". Cei doi regi sînt aşezaţi la intrare, la cele două scări largi ce urcă la etaj. Unul stă de o parte de scară şi altul de alta. Ca doi sclavi care luminează intrarea în palatele Cezarilor cuceritori. Sînt îmbrăcaţi ţărăneşte. Au opinci în picioare şi căciuli de miel pe cap. Pletele le ies de sub căciuli.

Nu cred să fi fost doi regi daci. Mai degrabă doi daci luaţi prizonieri, luaţi sclavi, vînduţi negustorilor napolitani. Poate sculptorul i-a văzut în Sicilia, insula cu cel mai mare număr de sclavi din acea vreme.

Sicilia a rămas pînă în ziua de astăzi „grădina înfloritoare" a prinţilor şi baronilor, ducilor şi conţilor. Insula în sine este o pepinieră întreagă de nobili. Ei au stăpînit şi stăpînesc pămîntul, bogăţia. E insula cu cei mai mulţi săraci totodată. La un pol este bogăţia şi la altul sărăcia. Micul proprietar de pămînt a fost „înghiţit" de prinţi şi conţi. Incă mai dăinuie relaţii feudale în Sicilia. Sînt şi aici cafoni, ţărani care n-au decît sufletul şi braţele de muncă. Mizeria unei familii din Palermo mi-a rămas vie. Locuia chiar în faţa casei în care a murit Bălcescu. Locuia într-o cocioabă întunecată, fără uşi, fără ferestre. Cinci persoane într-un sicriu. In loc de uşă aveau un ţol şi în loc de fereastră un cearşaf rupt. Femeia era palidă şi bolnavă. A spus cît cîştigă bărbatul, cît costă o pîine şi un kilogram de carne. Mîncarea şi chiria îl dau gata pe cel sărac. Cît cîştigă nu poate să se hrănească bine, să locuiască în condiţii omeneşti, deşi în Italia se construiesc enorm de multe locuinţe. Se construieşte la Napoli, la Messina, la Palermo. Blocuri frumoase, luxoase. In ele nu stau muncitori, nici funcţionari mici. Stau negustori şi nobili, foşti miniştri şi viitori miniştri burghezi. Fac afaceri bune şi banii şi-i bagă în construcţii. Sînt cele mai rentabile plasamente de capital. Materialul de construcţie este ieftin, iar chiriile sînt scumpe. Vînd apartamente. Pe fiecare bloc văd plăci pe care scrie: „De închiriat", „De vînzare". Preţul de vînzare nu scrie, dar mi s-a spus că un apartament costă enorm de mult. Aici are rădăcini şi Lauro, omul cel mai bogat din toată Italia. Are moşii şi vapoare. Lauro este preşedintele partidului creştin regalist. La viitoarele alegeri de deputaţi vrea să aibă un grup de şaizeci de deputaţi regalişti. Deocamdată nu ştie nici el ce program are partidul pe care-l conduce. Nu ştie ce vrea, dar vrea ceva. Şi el nu face decît să strîngă în jurul lui pe regalişti şi creştinii catolici conservatori. Lauro e darnic. Dă cadouri. Oamenii lui, trepăduşii, aleargă, duc pachete cu alimente prin mahalalele sărace. A început „campania electorală". Are „principii" Lauro. Nu contează cît va cheltui. El vrea şi voinţa lui e lege. După alegeri nu va mai da nimic calicilor din Italia, din Sicilia... A fost şi primar la Napoli. N-a ieşit tocmai cu obraz curat...

La Napoli ne-am urcat pe creasta din faţa insulei Ischia. De aici se vede tot oraşul. Tot oraşul este o panoramă nesfîrşită. Napoli, — ca şi Roma, ca şi Moscova, ca şi Constantinopole, este construit numai pe coline. Nu ştiu pe cîte coline este construit Napoli. Poate că-i construit tot pe şapte coline... Dar nu asta interesează. Oraşul e frumos, e elegant. E vrednic de cea mai frumoasă metropolă europeană. E vechi oraşul. E mai vechi decît Roma. Roma era un sat, o paragină, în care abia îşi făcuseră colibele cei doi gemeni lăptaţi de lupoaică, pe cîtă vreme Napoli era încă de pe atunci un mare centru comercial, o capitală civilizată.

In faţa noastră, nu departe, insula Capri. Se vede şi Vezuviul. Doarme Vezuviul. E acoperit de zăpadă. Rar cînd este acoperit de zăpadă. Din cauza zăpezii, cultivatorii şi-au acoperit plantaţiile cu rogojini...

Munţi de jur-împrejur. In aceşti munţi şi-a adăpostit tabăra Spartacus. Gîndul lui era să coboare prin Calabria şi să treacă strîmtoarea Siciliei, în insulă. Dacă Spartac ar fi reuşit să-şi pună planul în aplicare înainte de-a veni Crassu, înainte de-a fi încercuit, istoria imperiului roman ar fi avut un capitol nou şi surprinzător.

Sudul Italiei era locul cel mai preferat de romani. E ca o grădină veşnic înflorită. Spre Ischia, Sorrento şi Capri se îndreptau împăraţii şi patricienii. De aceste locuri au fost atraşi şi marii artişti, marii scriitori. Napoli şi împrejurimile lui nu erau străine nici lui Leonardo da Vinci, nici lui Raffael, nici lui Dante. In Napoli au trăit şi marii umanişti, Petrarca şi Boccaccio.

O zi întreagă am cutreierat prin Napoli. Pe malul mării, în cartierul Santa Lucia, se află cel mai mare Aquarium din lume, iar la Capodimonte se află Pinacoteca, unde sînt cîteva pînze celebre. Şi palatul este minunat. Este unul din palatele regale. Are o intrare şi o poziţie rar de întîlnit. Privit pe dinafară, n-ai crede că-i atît de frumos pe dinăuntru. Eleganţa şi lumina te uimesc chiar mai mult decît la Palatul de Iarnă din Leningrad, unde este vestitul Ermitaj. In schimb, Palatul de Iarnă e bogat în valorile de artă pe care le adăposteşte. Pinacoteca din Napoli este valoroasă prin pînzele lui Raffael, Goya şi Tiţian. Palatul însuşi este o operă de artă. De pe terasa lui poţi privi nu numai oraşul, dar şi toate împrejurimile lui, poţi privi marea şi munţii, colinele şi văile pline de verdeaţă şi portocali.

In Napoli venisem cu gîndul la cîntecele sale celebre, vestitele „Napolitane", cîntece răspîndite şi cunoscute, prin melodia lor, pe tot pămîntul.

Surpriză! N-am auzit nici un cîntec. N-am văzut decît o singură fată frumoasă. Am văzut-o dimineaţa, la fereastră, în cartierul Santa Lucia. Privea marea liniştită, privea depărtarea. Abia se sculase din somn. Era cu îmbrăcămintea de noapte, cu părul despletit. Poate că tot atît de frumoasă era şi Beatrice, fiica lui Folco Portinari, a cărei frumuseţe l-a făcut pe Dante să strige: „Iată zeul care mă va domina!".

Am stat o clipă cu ochii ridicaţi. Fata nu mă vedea. Ea vedea depărtarea şi frumuseţea mării, depărtarea şi frumuseţea colinelor înverzite. Visa. Vîntul îi clătina părul. Era ca o regină în mantie albă. Sînt convins că pe stradă, încotoşmănată în haine scumpe şi grele, n-ar mai fi avut farmecul pe care-l avea. Şi-ar fi pus masca de ruj şi rimel şi n-aş mai fi recunoscut-o. Aşa..., era ea, napolitana frumoasă, sprintenă, visătoare. Mai visătoare şi mai tînără ca napolitana pe care a imortalizat-o Leonardo da Vinci, ca Mona Lisa. Patru ani l-a ţinut Gioconda lîngă dînsa pe titanul Renaşterii italiene. In patru ani i-a dat un suflet pe care poate nu-l avea, i-a dat un zîmbet pe care numai artistul l-a văzut, căci era mai mult înăuntru decît în afară, i-a dat frumuseţea femeii care se vrea adorată de cît mai mulţi.

Capodimonte mi-aduce aminte de Maria d'Aquino, fiica regelui Napolului, de care s-a îndrăgostit Boccaccio. Fiametta l-a trădat pînă la urmă pe scriitor, căci italianca s-a născut cu nestatornicia şi-i place să cînte „La donna e mobile", ca-n Rigoletto lui Giuseppe Verdi.

La poalele Vezuviului, ruinele oraşului Pompei, oraşul negustorilor bogaţi, oraşul proprietarilor de sclavi. Sodoma şi Gomora s-au mutat de pe ţărmul de nord al Africii în Italia de sud, la Pompei şi Herculanum. Vezuviul le-a învelit sub lavă, sub noroi. Puţini au scăpat cu viaţă.

O mie opt sute de ani a stat Pompeiul învelit sub stratul gros de noroi, de lavă.

Intrăm în cetate printr-un tunel. Intri ca într-un oraş din care au plecat toţi locuitorii în refugiu. Iată străzile, casele, pieţele şi templele. Unele păstrate perfect, altele distruse. Distruse de lavă, distruse la descoperire. Unele distruse de bombe în cel de-al doilea război mondial. Hitleriştii aveau în Pompei un depozit de explozibile. Şi Turcii au transformat Acropola în depozit de muniţii în secolul 17. Exploziile pulberii turceşti au transformat în ţăndări operele de artă ale lui Phidias. Exploziile muniţiilor fasciste au ruinat şi ele oraşul dezgropat. Au desăvîrşit opera Vezuviului. Păcat de casele romane distruse! Păcat de picturile murale dispărute. Păcat de zidurile templelor pe care le-au dărîmat bombele.

Răsună paşii vizitatorilor prin oraşul pustiit. Uliţe înguste şi uliţe mai largi, principale. Toate uliţele sînt pietruite; toate casele au canalizare. Am vizitat zeci de case, temple, instituţii publice, magazine şi brutării, localuri şi crîşme, case mici şi case mari. Pe uliţele principale se mai văd urmele carelor romane. Tot pe aici treceau şi sclavii care îşi purtau stăpînii graşi în lectici de aur...

Mă opresc la brutărie. Intru înăuntru. Brutarii coceau pîine cînd a izbucnit lava Vezuviului. Pîinea arsă se află la Muzeu. Şi grîul se află la Muzeu. Se află la Muzeul Pompeiului şi mulajul tînărului în agonie, aşa cum l-a surprins moartea; se află mulajul unui cîine în agonie, încovoiat, urlînd şi zvîrcolindu-se.

In curtea brutăriei se află rîşniţa primitivă, moara. Moara este în faţa brutăriei. Sclavii şi catîrii învîrteau pietrele de moară.

Crîşma. Stau înşirate vasele de pămînt în care se ţinea vinul. Vase mari, îngropate. Fiecare e de cîteva vedre.

Lucrurile cele mai de preţ însă, nu-s la Pompei, ci la Muzeul de Stat din Napoli. In acest Muzeu este tot ce s-a găsit valoros, ca artă, în cetatea dezgropată. Sînt frescele şi statuile pompeiene. Tot ce împodobea casa romanului bogat. Frescele reprezentau istoria, religia, viaţa contemporană. Dar mai mult reprezentau orgiacul, desfrîul. Pentru negustor, acestea erau făcute a-l îndemna, a-i aduce aminte că viaţa e scurtă şi trebuie trăită din plin.

Te minunezi şi te îngrozeşti cînd vezi pîinea carbonizată, cînd vezi grîu carbonizat, fasole, orez, cafea. Misterul este însă altul. Cum a rezistat culoarea picturilor sub lavă? Culori vii, parcă acum puse pe pereţi. Privesc roşul pompeian şi mi se pare că l-am mai văzut undeva. Unde? Ah! Da! Cu şase ani în urmă am vizitat cripta descoperită la Cazanlîc, în Bulgaria. In timpul războiului s-a dat peste această criptă. Specialiştii cred că este vorba de cripta lui Lysimach, căpetenia lui Alexandru cel Mare, ajuns rege în Tracia. Frescele din cripta de la Cazanlîc au şi culorile roşului pompeian.

Unii spun că Italia merită vizitată numai pentru Roma. Se poate. Eu n-am văzut Roma, dar mi se pare că Italia are mai multe puncte, mai multe centre pentru care merită văzută. Pentru fiecare din aceste puncte merită vizitată. Strălucirea ei nu s-a acumulat numai la Roma, cum s-a întîmplat cu Elada, cu Atena. Situaţia politică a fost de aşa natură. Situaţia politică a făcut să se dezvolte chiar mai multe oraşe: Napoli, Florenţa, Veneţia. Geniile mari nu s-au strîns numai la Roma. Nu degeaba se spunea despre Raffael: „La Napoli a trăit; la Veneţia a visat; la Roma s-a gîndit şi la Florenţa a creat".

După ce vizitatorul s-a săturat de frumuseţea oraşelor din nord, vine în sud, pentru frumuseţea locurilor, pentru poezia locurilor pe care nu le întîlneşti în nord.

Climă mai dulce, mai plăcută, nicăieri ca în Sicilia nu vei găsi, iarna, în Italia. Inchipuiţi-vă! La Bucureşti era zăpadă de un metru, iar în Sicilia, la Taormina se făcea plajă; în Moldova crengile merilor se rupeau de polen şi promoroacă, iar la Sorrento se rupeau crengile de portocale şi mandarine. Ochii romînilor jinduiau aceste fructe dulci şi parfumate. Eram la Sorrento. Portocalii erau în faţa magazinelor. Se vede că negustorul a ghicit gîndul romînului şi a zis: „Non per mangiare, per belezza". A zîmbit. Am înţeles cu toţii... Pentru frumuseţe, nu pentru mîncare... In tot sudul, e la fel. Oamenii cultivă portocalul pentru frumuseţe în urbiile lor.

Era plină de portocali şi piaţa în care se află statuia lui Tasso.

Tasso a fost urgisit în viaţă. Toţi contemporanii lui l-au umilit, l-au lovit. A murit cu o zi înainte de-a se fi terminat pregătirile pentru încoronarea lui în Capitoliu. Incoronarea a primit-o opera sa.

Parcă şi Tasso admiră frumuseţea fructelor coapte, parcă şi el zice: „Per belezza, non per mangiare".

Dumitru Corbea

SORRENTO — vedere generală

AGENDĂ

● Publicaţia „Caietele trupei teatrale Jean Louis Barrault—Madeleine Renaud" consacră problemelor teatrului istoric ultimul ei număr, apărut cu prilejul prezentării de către această trupă a piesei „Madame Sans-Gêne" de Victorien Sardou şi Emile Moreau. Numeroase studii, semnate printre alţii de René Salou şi Jean Louis Barrault, discută cîteva dintre cele mai reprezentative din piesele istorice intrate în repertoriul teatrului universal şi înfăţişează aspecte din prezentarea unor asemenea piese de către teatrele franceze.

● Scriitorul tunisian A. Memmi a publicat în editura pariziană „Julliard" volumul „Portrait du Colonisé, précédé du portrait du Colonisateur" („Portretul colonizatului, precedat de portretul colonialistului"), în care trasează, în linii dure, citînd fapte şi documente istorice, o imagine a dominaţiei coloniale instaurate prin forţă de Franţa în ţările Africii de nord.

● In editura „Otto Müller" din Salzburg a apărut primul volum din „Istoria teatrului european", lucrare proiectată în trei volume de Heinz Kindermann, preşedintele Institutului de teatru de pe lîngă Universitatea din Viena. Primul volum, avînd 550 de pagini şi cuprinzînd 150 de ilustraţii, se ocupă de teatrul antic şi de cel medieval. In concepţia autorului, lucrarea va constitui o istorie a teatrului din toate ţările Europei, precum şi o discuţie asupra rolului pe care l-au jucat spectacolele teatrale în istoria civilizaţiei popoarelor europene.

● La „Oxford University Press" au apărut într-un singur volum traducerile a trei piese de Aristofan — „Acharnienii", „Lysistrata" şi „Pacea". Vorbind despre publicarea acestor traduceri — a căror calitate literară şi fidelitate faţă de originalul grecesc a fost subliniată de critica de specialitate — elenistul britanic K. W. Gransden arată că: „Toate aceste trei comedii au în comun tema anti-războinică care le făcea tot atît de urgent necesare pe vremea lor ca şi acum... Atunci ca şi acum, locuitorii oraşelor şi ţăranii, ca şi femeile — soţii sau mame — doreau pacea, nu ca o revendicare politică, ci pentru că doreau să se bucure de viaţă. Pentru ei el putea să vorbească pentru toţi oamenii la fel de limpede şi de categoric, chiar şi astăzi!".

● In editura „Einaudi" din Torino a apărut al doilea volum al operelor dramatice ale lui Eduardo de Filippo, cuprinzînd piesele scrise de acesta între 1940 şi 1957. Pe lîngă piese mai lungi ca „Non ti pago" (Nu te plătesc) sau „Bene mio e core mio" (Bunul meu şi inima mea) pe care critica italiană le consideră capodopere ale dramaturgului, volumul mai cuprinde patru dintre piesele într-un act — scurte drame pe care un critic le numeşte „ferestre deschise spre Neapolul cunoscut şi iubit de de Filippo".

● In Germania occidentală, în editura „Suhrkamps" (unde au apărut şi operele lui Brecht) a văzut lumina tiparului ultimul volum din traducerea cunoscutului roman al lui Marcel Proust, „In căutarea timpului pierdut". Primul volum apăruse încă înainte de 1933, dar apoi, regimul nazist a oprit publicarea acestei opere în Germania.

● Recent editura „Julliard" a publicat un nou volum din memoriile popularului actor şi cîntăreţ de music-hall Maurice Chevalier, continuînd ciclul „Ma vie et mes chansons" (Viaţa şi cîntecele mele).

● Guvernul cehoslovac a dăruit Academiei de Arte a R.D. Germane un mare număr de documente şi cărţi care au aparţinut marelui scriitor german Heinrich Mann. Se ştie că, după instaurarea regimului nazist în Germania, Heinrich Mann s-a exilat în Cehoslovacia, unde a lăsat apoi numeroase manuscrise, scrisori şi biblioteca sa personală. Toate acestea au fost predate acum Academiei de Arte a R.D.G.

● Cunoscutul scriitor german Arnold Zweig a publicat de curînd la editura berlineză „Aufbau" un nou roman „Die Zeit ist reif" (S-a copt vremea). Critica din ambele părţi ale Germaniei a salutat această carte de peste 600 de pagini care contribuie la celebra „Luptă în jurul sergentului Grişa" apărută după primul război mondial, ca una dintre lucrările de seamă ale acestui fruntaş al literelor din R.D.G.

● „Beaux enfants qui n'hésitez pas" (Frumoşi copii, care nu şovăiţi) se intitulează noul roman al Simonei Téry, apărut la „Editeurs Français Réunis". Acţiunea acestei cărţi se petrece în zilele frămîntate ale anilor 1935—36, cînd Frontul Popular constituit de clasa muncitoare franceză a jucat un rol important în dejucarea manevrelor fasciştilor din Franţa.

● In editura „Vallechi" va apare primăvara aceasta o nouă carte de Vasco Pratolini, care va constitui partea a doua a trilogiei „Una storia italiana" (O poveste italiană). Partea întîia a trilogiei este cunoscutul roman „Metello", apărut de curînd şi în traducere romînească.

● De curînd a apărut în editura „Denoël" un volum de teatru de Cehov în traducerea lui André Barsacq şi a actorilor Georges şi Ludmila Pitoeff.

● Scriitorul american William Faulkner a terminat de curînd un nou roman „The Mansion" (Conacul) care încheie o trilogie începută încă din 1940 cu romanul „The Hamlet" (Cătunul) şi continuată, acum cîţiva ani, cu „The Town" (Oraşul). Acţiunea acestei trilogii se petrece într-un orăşel din regiunea imaginară Yoknapatawphao situată undeva în sudul Statelor Unite.

M. C.

Redactor-şef : Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional*. Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (*redactor-şef adjunct*), Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra (*redactor-şef adjunct*), Mihail Petroveanu (*redactor-şef adjunct*), Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAŢIA: Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.16 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 16 (214) - joi 17 aprilie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

La a 88-a aniversare a nașterii lui V. I. LENIN

Măreția principiilor leniniste

In amintirile sale despre Lenin, Gorki citează cuvintele apărute într-un ziar german burghez, la moartea genialului conducător al proletariatului: „Mare, de nepătruns și teribil apare Lenin, chiar și în moarte". **Nedumerirea și admirația luau în tabăra dușmanilor proporții imense.**

Pentru noi, evident că sentimentele sînt de altă natură. Dar senzația de copleșire e greu să n-o împărtășim.

Perspectiva în timp și vastitatea amețitoare a operei leniniste, care, vie, crește și se adaugă mereu cu fiece victorie a celor ce muncesc, fac ca figura lui Lenin să se ridice tot mai înalt la orizontul epocii noastre, pe care hotăritor o domină. Oricît aș încerca să fiu de rezonabil deci, trebuie să mărturisesc că sfiala și perplexitatea cu care dau tîrcoale, hăt de departe, personalității lui Lenin, au ceva din simțămintele tulburătoare iscate de fenomenele mari ale naturii.

Iată de ce nu mă satur să citesc o scenă evocată tot de Gorki. Ea îmi dă acea bucurie rară pe care o ai cînd izbutești să intuiești, într-o străfulgerare, un univers pe care-l socoteai ermetic, inaccesibil. La aniversarea leninistă pe care o sărbătorim, vreau să citez această scenă revelatoare: „Odată, într-o seară la Moscova — scrie Gorki — în locuința lui G.P. Peșkova, Lenin, ascultînd sonatele lui Beethoven în execuția lui Isaia Dobrovein, a spus: — Nu cunosc ceva mai puternic decît „Apassionata"; aș asculta-o în fiecare zi. O muzică uimitoare, supraomenească. Intotdeauna mă gîndesc cu o mîndrie poate naivă: iată ce minuni pot face oamenii!

Și, închizînd puțin ochii, surîzînd, a adăugat trist: — Dar nu pot să ascult prea des muzică, influențează nervii și îmi vine să spun nimicuri plăcute și să-i mîngîi pe căpșoare pe oamenii care, trăind într-un iad murdar, pot crea atîta frumusețe. Dar azi nu poți mîngîia pe nimeni pe căpșor: îți vor mușca mîna — ba trebuie să-i lovești chiar pe căpșoare, să-i lovești fără cruțare, cu toate că, în mod ideal, noi sîntem împotriva constrîngerii oamenilor. Hm, hm, afurisit de grea funcție!".

Horia Lovinescu

(Continuare în pag. 3)

Verdictul Istoriei

A trăi în actualitate? A acționa și a reacționa sub semnul actualității — mai exact încă: sub presiunea actualității?

Desigur...

Datorită cărei infirmități sau aberații, omul, creatură socială prin însăși esența sa, s-ar putea sustrage oare actualității? Mai ales în asemenea epocă a mijloacelor vertiginoase de comunicație, de interdependență economică și de transmisiune aproape instantanee a știrilor, cînd orice eveniment de oarecare importanță e răspîndit simultan pe undele emisiilor radiofonice de jurîmprejurul planetei, din ghețoasele pustiuri ale banchizelor polare pînă-n toridele nisipuri ale Saharei, din atolii Polineziei pînă pe înaltele podișuri ale Tibetului, unde mai rătăcește încă pitecantropul enigmatic al zăpezilor?

Totuși, în tumultul acesta de evenimente, de manifestări și știri atît de diverse și de contradictorii cîte dau asalt din ceas în ceas conștiinței umane, nu întotdeauna cugetul e capabil să discearnă cu toată luciditatea semnificația justă a faptului într-adevăr istoric. Dimpotrivă. Cum să-l aleagă fără de greș și fără părtinire?

Marele Anatole France, într-o admirabilă povestire „Procuratorul Judeii" pe cea mai fidelă tradiție a lui Voltaire, n-a condensat oare cu o melancolică ironie miopia contemporanilor față de unica substanță durabilă a prezentului? Indeosebi, tocmai cei cu mai grea răspundere politică, socială sau administrativă din Apus; tocmai aceștia nu văd, nu pricep, nu intuiesc, nu presimt nimic. Iau notă și rețin numai umbra fugitivă a efemerului. Neantul.

Fără îndoială, nu acesta e cazul actului de profundă conștiință umanistică a Sovietului Suprem al U.R.S.S., cînd a renunțat la experiențele cu armele atomice de orice fel pentru a îndemna și celelalte două state deținătoare ale energiei nucleare s-o pună în slujba păcii constructive și creatoare, în slujba culturii și civilizației, în slujba vieții și a viitorului, nu a morții.

Terenul era pregătit de cîțiva ani. Alarmele din ce în ce mai întețite așteptau numai inițiativa curajoasă și salvatoare.

Cezar Petrescu

(Continuare în pag. 7)

Mesajul

Un vechi iscoditor de buchii și de hîrțoage, cu auzul poate nu prea treaz, refuză să creadă că lumea va sfîrși în pulbere, ruină și suferință după cincizeci de secole de cultură și civilizație. Intr-o epocă de cuceriri științifice fără precedent, care rămîne încă datoare culturii, literatura, menită a înfățișa omului, într-o lumină înțeleaptă, stihiile sale lăuntrice, spre a-i înnobila suferințele și a i le preface în puteri de viață, primește misiunea de a completa vocabularul spiritual al fiecărui om cu noțiunea de însemnătate vitală: **pacea.**

Mesajul literaturii, într-adevăr, este unul de înțelegere, de pace, de umanism. Mă socot printre cei care consideră că istoria trebuie înțeleasă. **Inlăturarea** primejdiei atomice, care amenință nu numai capetele albite, dar mai cu seamă pe cele tinere, găsește o totală înțelegere la toți cei care au supraviețuit celui de al doilea război mondial.

Ridicînd condeiul, sortit să scîrțîie pe foile prăfuite ale lucrărilor de specialitate, îl încerc să salute noile posibilități de pace pe care le permite recenta hotărîre a Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice de încetare unilaterală a experiențelor atomice.

Șerban Cioculescu

CORNEL MEDREA — Fragment din monumentul „1907"

Ce e principal?

In trei numere din „Viața romînească", Horia Bratu își dă toată osteneala să afle și să delimiteze profilul unora din criticii noștri literari, pe baza volumelor lor recente; adică personalitatea lor critică, adică, în ultimă instanță, locul lor în literatura și în critica actuală. Acest gen de clasificare merită atenție în măsura în care spune cîteva lucruri utile pentru criticii respectivi, interesante pentru cititor, și, întrucîtva, de folos și pentru istoria noastră literară. Căci doar se discută modalități în critica literară contemporană. Așa cum există în poezie modalități distincte în construcția imaginii, așa cum există diferite modalități în proză, firește că nu pot să nu existe și în critică modalități și personalități diferențiate. In căutarea acestora a purces Horia Bratu în articolele sale intitulate „Pornind de la critici".

De altfel, cercetarea modalităților pentru definirea lor este o preocupare mai largă a criticii noastre în momentul de față. Ea se aplică nu numai asupra lucrării criticilor, ci, de bună seamă, asupra literaturii. Și se aplică atît de stăruitor uneori, încît mi se pare că ceea ce rămîne dominant în astfel de cazuri e critica mijloacelor de expresie.

Departe de noi gîndul de a înlătura critica mijloacelor de expresie dintre modalitățile și domeniile criticii; așa încît, departe și gîndul de a socoti minoră preocuparea de a stabili profilul unui scriitor pe baza modalităților folosite în lucrarea sa literară.

Socot numai că, limitîndu-se la analiza modalităților, critica poate pierde din vedere esențialul — și anume confruntarea operei cu viața pe care o reflectă, deci însăși baza judecății de valoare.

In consecință, pornind de la Horia Bratu, m-aș încumeta să discut, în puține cuvinte, nu ceea ce distinge pe criticii noștri unul de celălalt, ci ceea ce îi unește, sau ceea ce ar trebui să-i unească.

Obișnuim cu toții să spunem că literatura noastră nouă, în ansamblul ei, a dobîndit față de literatura trecutului calități noi, perspective noi, un nou erou, noi aspirații, puterea de a năzui și de a concretiza năzuința, optimismul, spiritul revoluționar și, mai cu seamă, spiritul partinic. Acestea și altele încă le-a dobîndit literatura nouă, care și înscrie în dezvoltarea istorică a literaturii noastre o treaptă superioară, manifestată nu numai cînd privim creația nouă în ansamblul ei, ci concret, în opere literare, pe care avem tot dreptul să le socotim de pe acum că vor înfrunta cu succes timpul.

Cîștigurile subliniate mai sus aparțin, firește, și criticii literare. Ea are atunci obligația să-și exercite aceste noi instrumente și capacități de investigare nu numai în analiza creației contemporane, — deși asupra ei în primul rînd—ci și asupra întregii literaturi. Analiza moștenirii literare trebuie făcută nu concurînd cu Lovinescu, Mihail Dragomirescu sau cu alți

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

VEGHE

Oricît ni-i de grea-ntîlnirea,
Pună-și moartea orice mască,
Fapta noastră și-amintirea
Veacuri, pot să dăinuiască!

Necuprinse, bune genii,
Oameni simpli, oameni-torță,
Mari și scumpe căpetenii,
Lasă-n noi lumină, forță.
Moștenirea lor dintîi
E-o idee-căpătîi;
...Nu-i stăm morții sub călcîi!

Și e-o veghe pătimașe:
Veghea din laboratoare,
Veghea muncilor pălmașe,
Veghea lumii muncitoare.

Veghe e și legămînt
Tot ce-i viață pe pămînt.

Fie moartea de-orice soi
Din pămînt, din nor, din frunză,
Ochi în ochi, nu da-napoi,
N-o lăsa să te pătrunză.
Bob cu bob, în arătură,
Fir cu fir, în țesătură,
Apără-l de-a ei putere
Cînd ți-l fură,
Cînd ți-l cere!
Licărul cel mai gingaș —
Viață e?... Să nu i-l lași.

Omul, c-o descoperire
Face dintr-un vis, unealtă.
Ce părea o-nchipuire
Naște-o eră din cealaltă.

Uragane, din uraniu,
Se-mblînzesc la om în craniu.
Spaime-n cușca din atom
Vin, supuse, după om.

Suferinței, cît de mare,
Viața-i dă semn după semn:
Leacuri pentru vindecare,
Drumuri de curaj și-ndemn.

Vracii marilor dezastre,
Stîlpii lumii ce dispare,
Pot s-azvîrle lumii noastre
Tunetele călătoare,

Putregaiul să sclipească
Pot să-l facă — înc-o zi, —
Codrului i-e dat să crească
Muguri chiar dac-or pieri!

Dacă de popoare-ntregi
Viața ai visat să-ți legi,
Să tragi omul la liman,
Să-i fii scut, să-i fii oștean,

Poți să-nfrunți acuma faima
Răutății și prostia;
Poți trezi în fiare spaima
Iar în oameni, omenia;

Poți să-ncui moartea-ntr-o carte,
Intr-un ser, într-o statuie,
In furnal — pînă va arde
Ca o flacără verzuie;

Poți găsi un cîntec nou
Care-nconjurînd pămîntul
Duce, după-al lui ecou,
Omul, valul, norul, vîntul...

In tristeți de mîntuială
Despre rai, despre infern,
Și-ostenind, cu îndoială,
Pentru-un „dincolo" etern,

N-om mai aștepta să vie
Vechii vremii colți de lup
Care trupul ni-l sfîșie, —
Care inima ne-o rup...

Tot ce nu știi — e-o sentință
De pierzare-n neființă:
Viu te-arunci, cu tot ce nu știi,
Pasăre-n bătaia puștii...

Treaz să fii, de-i noapte, zi,
Fără preget, treaz să fii!
Și vom prinde moartea-n uliți,
Pusă-n lanțuri, dusă-n suliți.
Pas cu pas — e cu putință, —
Smulge-ne-om de neființă!

Moartea orice chip să-și ia,
Ochii țintă după ea...
Cu-orice mască, pe-orice treaptă.
Numai suliți o așteaptă.
N-are să mai dea tîrcoale:
I-om ieși mereu în cale!
Și-om izbi-o, cu-o secure,
De-un copac, într-o pădure;
Și-o vom ținti de-aripă;
Și-o vom auzi cum țipă
Țipătul fără putere
Cel pe care, ea, ni-l cere...

O vom prinde: colo-n rîu.
Colo-n lanuri, colo-n grîu,
Mărunțită, micșorată;
Fără tihnă și popas,
Pas cu pas împresurată,
Urmărită pas cu pas

Omului de azi — sub haină.
Sub tunică, ori sub zeghe —
Nu-i mai bate spaima veche,
Ci nădejdea lui, de taină,
Legămîntul lui, de veghe:
...Mari și scumpe căpetenii!
Genii bune și eroi!
N-or să se mai scurgă veacuri
— Veacuri? Nici măcar decenii —
Și-om urca mai multe praguri,
Și-om avea mai bune leacuri,
Ani mai mulți vom fi cu voi!

Noul timp o să ne-nvețe
Viața fără bătrînețe.
Viața noastră o s-ajungă
Doar o tinerețe lungă.

Măcinărilor deșarte
Omul le ridică-n față
— Peste spaimele de moarte —
Neclintirea lui semeață.

Din volumul în pregătire „OAMENI ȘI DRAGOSTE".

Cicerone Theodorescu

VITRINA

TUDOR ARGHEZI:

„Lume veche, lume nouă"

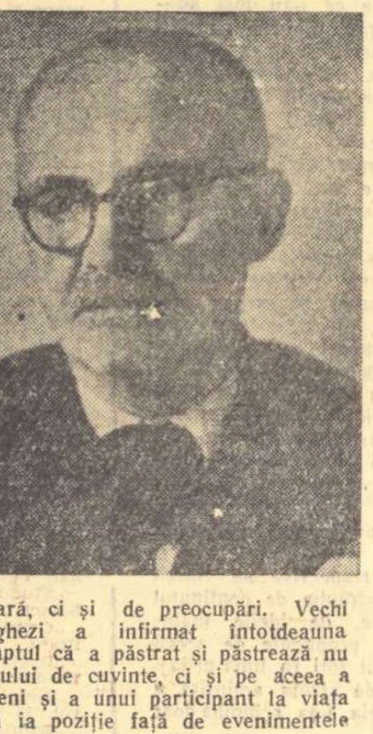

S-a înrădăcinat în ultimii ani obiceiul ca scriitorii noștri, prozatori sau poeți, sau și una și alta, să-și strîngă și să-și tipărească în volum și lucrările numite de publicistică. Trecerea în revistă a unei asemenea cărți este deosebit de interesantă, mai ales cînd arată că o activitate aparent fragmentată în articolul de ziar, — sau pentru Arghezi în tableta într-o vreme aproape cotidiană, — poate să aibă unitatea unei opere. O unitate nu numai de stil sau de personalitate literară, ci și de preocupări. Vechi pamfletar, Tudor Arghezi a infirmat întotdeauna turnul de fildeș, prin faptul că a păstrat și păstrează nu numai patima potrivitorului de cuvinte, ci și pe aceea a unui cunoscător de oameni și a unui participant la viața socială, gata oricînd să ia poziție față de evenimentele cele mai diverse. Căci asupra cărei probleme nu-și spune cuvîntul poetul devenit din pasiune gazetar de opinii? El va semnala faptul obișnuit, evident, cel cu implicații morale, se va indigna violent într-o limbă a cărei bogăție și culoare aduce aminte de „Flori de mucigai", se va înduioșa de soarta în trecut tristă a omului simplu de pe stradă. Arghezi a dovedit aceeași participare la evenimente, fie scriind, în 1946, împotriva speculanților și profitorilor de război, fie făcînd considerații pe marginea unui fapt oarecare, dar invitînd la gînduri filozofice despre frumusețe sau moarte, fie trecînd la tonul festiv, entuziast și cald, în fața transformării lumii vechi într-o alta. Ține tableta, așa cum o găsim în recentul volum „Lume veche, lume nouă", de literatură sau de gazetărie? De fapt, scriitorul face oricum literatură, prin stil sau prin notația tipurilor și a întîmplărilor cu valoare emoțională directă. Prin alegerea subiectelor și prin inserarea în realitatea imediată, tableta ține mai mult de gazetărie. In schimb, între volum și bucată, există diferența sensibilă între un tot închegat și părțile sale, și însăși alcătuirea cărții, folosind amplu metoda contrastelor învecinate și a grupării pe categorii mari de probleme — în loc de acea înșirare cronologică a articolelor mai des folosită de alții — este literară. Cartea e astfel alcătuită, încît alternanța tabletelor mai vechi cu cele mai noi, slujește scopul general: opunerea unor stări de lucruri altora, fundamental schimbate. Data e scrisă mărunt, la sfîrșitul fiecărei tablete, astfel că lectorul pare practic solicitat să diferențieze între lumea veche și cea nouă prin contrastul fondului și nu al anilor. Felul de construcție subliniază încă un lucru: continuitatea de poziție a scriitorului în raport cu viața, aspectul critic în trecut completîndu-se cu aprobarea admirativă pentru ce s-a realizat în prezent. Cartea este una care trebuie citită lent, gustată nu numai pentru stil, ci și pentru materialul faptic. Acesta din urmă ne este util, ca orice experiență generalizată, pentru a înțelege realitatea, dar și util prin chiar alegerea lui, pentru definirea personalității artistului. Ceea ce izbește ochiul unui scriitor se deosebește de ceea ce îl impresionează pe al altuia. Arghezi pare într-o măsură egală preocupat de aspecte opozabile ca și de aspecte a căror diversitate permite contingențe directe, aceasta subliniind caracterul complex al preocupărilor. Această bogăție te face ca la finele lecturii să încerci a interpreta și ordona, desigur sub influența scriitorului, propriile impresii despre viață. „Lume veche, lume nouă" e o carte care îndeamnă la meditație, — deci una dintre acelea care se uită greu. Și o carte care confirmă obligația scriitorului de a se rosti asupra evenimentelor legate de materialul cu care și pentru care lucrează: omul.

Horia Stancu

DESTINUL lui ADRIAN LEVERKUHN

Nu mă pot opri asupra tulburătorului erou al lui Thomas Mann înainte de a-l integra într-un tablou literar mai larg al timpului nostru, în care alături de Leverkuhn răsare, aproape involuntar, Jean-Cristophe. Literatura contemporană a cîștigat doi eroi, fundamentali pentru înțelegerea destinului artei în epoca pe care o trăim. Paralela dintre Jean-Christophe și Adrian Leverkuhn se impune de la sine. Dar nu asupra unui astfel de exercițiu, absolut necesar, voi insista aici. Romain Rolland a figurat în Jean-Cristophe drumul spinos, eroic și victorios al artei, credincios adagiului beethovenian „Durch Leiden Freude" („Prin suferință către bucurie") pe care-l citim în amețitoarele acorduri ale **Eroicei, Simfoniei în ut minor** sau **Simfoniei a noua.** De altfel Jean-Cristophe nu este numai Beethoven (sau Bach, Haendel, Mozart etc.). In egală măsură este Michel-Angelo și Tolstoi (prin urmare personajele vieților eroice și exemplare ale lui Rolland) fără ca din structura intimă a titanului să lipsească proiecția spiritualității goetheene. Pentru gîndirea și sensibilitatea socialistă, Jean Cristophe este un drum de urmat (adică un drum de continuat și de împlinit, în sensul cerințelor umanității de astăzi și de mîine).

In Adrian Leverkuhn, Thomas Mann a indicat, cu tragism, drumul marilor tentații și al marilor primejdii de care este amenințată arta în secolul nostru. Drumul lui Leverkuhn este al izolării de umanitate, de zbuciumul și de problemele ei încordate, dureroase dar înălțătoare, drum menit să ducă, prin dezumanizare, la disoluție și damnare. Tragedia eroului din „Doktor Faustus" nu interesează numai domeniul artei; este o înfiorătoare dramă a umanității. Trăim într-o epocă în care, mai mult ca oricînd, diferitele categorii și domenii ale spiritualului (esteticul, politicul etc. etc.) nu mai pot fi privite izolat, pentru că au devenit categorii esențiale umanului sau inumanului.

Serenus Zeitblom, prietenul și biograful compozitorului Leverkuhn, atunci cînd acesta din urmă susține că în artă „este vorba numai de estetică", îi răspunde: „E o mare greșeală de a vedea în estetică un compartiment îngust și special al umanului. Ea este cu mult mai mult, în fond ea este totul, în acțiunea ei captivantă sau deconcertantă... Izbăvire sau damnare estetică, iată destinul, iată ce decide asupra fericirii sau nefericirii, ceea ce face să te simți sociabil, la tine acasă, pe pă-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu AUREL BARANGA

Deoarece Aurel Baranga se afla, în momentul sosirii noastre, chiar la masa de lucru, prima întrebare a fost:

— Ce lucrați?

— Mi-ar conveni mai degrabă întrebarea: „la ce ați lucrat?" Și ai să vezi pentru ce: iată, de pildă, aici, în a treia versiune „de mînă", cum o numesc în limbajul meu de atelier, piesa „Buturuga mică", gata în formă definitivă din 1957. Iată, de asemenea, gata din 1951, o piesă provizoriu intitulată „Trei focuri de revolver" și cunoscută doar de cîțiva intimi. De ce-ți arăt aceste piese? — dintr-un motiv simplu pe care-l vei înțelege imediat. Vezi această stivă de hîrtie, înaltă de jumătate de metru? (Cercetăm cu ochii și certificăm exactitatea). Știi ce reprezintă? — „Mielul turbat". In acest caiet, primul, cu scoarțe negre, se găsesc detaliate biografiile eroilor, așa cum îmi apăreau cu mult înainte de a trece la scrierea primei linii de dialog. Aici, pe 50 de pagini de notații, doar pentru mine inteligibile, e povestea piesei — redactată în proză — de asemenea pentru uzul personal al autorului. In acest caiet se află scenariul piesei, urmărit moment cu moment, cu toate avatarurile prin care a trecut construcția, arhitectonica lucrării și, în sfîrșit, în aceste caiete sînt versiunile așa cum le-am numit pentru orientarea mea:

Valeriu Rîpeanu

(Continuare în pag. 6)

UN MARE POET RUS TRADUS ÎN ROMÎNEȘTE

Poezia poate suferi în dezvoltarea ei de două excese, de uscăciune sau de prea multă culoare. In primul caz rezultatul este o frumusețe rece care, chiar dacă are strălucirea diamantului, are și recea duritate a acestuia; în cel de-al doilea caz, culoarea prea multă năclăiește expresia și întunecă simțirea poetică însăși, iar cînd aceasta este puțină nu izbutește să o sporească, ba chiar dimpotrivă, o împuținează și mai tare.

Serghei Esenin, prin firea lui, era înclinat către acest din urmă exces. Din fericire însă, el avea o adîncă simțire poetică pe care belșugul de imagini n-o copleșea acoperind-o cu strălucire superficială. Și pe lîngă asta, interpretarea metaforică însăși era la dînsul o însușire firească. Poetul acesta întrunește în chip adînc sentimentul naturii cu un rafinament al expresiei care pare nemijlocit, ai zice chiar aproape nativ. In postfața plină de informații și de observații pătrunzătoare, iscălită de Tamara Gane, și care însoțește excelenta traducere a lui George Lesnea din poeziile și poemele lui Esenin, aflăm un citat din jurnalul intim al poetului în care acesta notează o amintire din copilărie: „Noaptea, pe vreme frumoasă, luna stătea înfiptă în apă. Ori de cîte ori caii se adăpau aveam impresia că, uite chiar în clipa asta, vor sorbi și luna. Cît de fericit eram cînd împreună cu cercurile de apă luna aluneca de sub boturile lor". Notația e prețioasă fiindcă arată cum ia naștere poezia. Copilul poet transfigurează metaforic realitatea în chip firesc, fără căutare; el îndeplinește o funcție poetică așa cum ar îndeplini o funcție fiziologică. Lectura, experiența vieții, meșteșugul căpătat prin exercițiu și învățătură vor mlădia, vor șlefui, vor cultiva această funcție originară. Imaginile însă se vor naște întotdeauna fără sforțare. Așa cum dovedește amintirea citată mai sus ele izvorăsc dintr-o sensibilitate care, în chip spontan, interpretează metaforic natura: „In suflet și pe vale e răcoare, / Amurgu-i turmă vînătă de oi, / La marginea grădinii foșnitoare / Se stinge-un zvon de zurgălăi vioi." Sau: „Peste lunca mea sihastră, / Sus, pe cerul bărăgan, / Plimbă-se prin iarba-albastră / Luna, bucălat cîrlan / Cu cornițele împunge / Iazul de tăcere plin, / Pe cînd apa-n care-ajunge / Valurile-și mișcă lin."

Fiu de țăran care nu și-a uitat niciodată obîrșia și priveliștile în mijlocul cărora a copilărit, Esenin își ia aproape întotdeauna din natură termeni de comparație pentru ilustrarea sentimentelor lui. Se aseamănă singur cu un copac: „Cum frunzele copacu-și risipește / Cuvinte triste risipesc și eu." Viața, mai tîrziu, l-a purtat departe, prin străinătate. Căsătorit în 1921 cu dansatoarea americană Isadora Duncan, își însoțește soția, care era cu șaptesprezece ani mai în vîrstă decît el, în turneele ei prin Europa și prin Statele Unite. A lăsat această călătorie urme în poezia lui? Din ceea ce s-a tradus acum în romînește nu se vede nimic. Dacă în opera lui sînt poezii cu ecouri din viața lui în Occident (și ar fi puțin probabil să nu fie), e păcat că nu s-au dat măcar cîteva, chiar dacă ar fi distonat față de celelalte bucăți pe care le cuprinde volumul de traduceri apărut acum și care, de altfel, sînt suficiente ca să dea din belșug cititorului romîn necunoscător al originalului convingerea că are de-a face cu un poet mare. Poate că în acele poezii scrise în străinătate — dacă vor fi existînd — s-ar desluși și mai mult motivul dezrădăcinării, vizibil și în unele poezii din cele traduse acum. In mai multe bucăți, poetul pomenește de mama lui rămasă acasă și care plînge după el, cel dus în lume. Intr-o **Scrisoare mamei**, el spune: „Mi se scrie că ești tulburată, / Că ți-i dor de mine ne-ncetat. / Că ades bați drumul, supărată, / In paltonul vechi și demodat. / In albastre seri ți se năzare, / gînd pustiu ce lacrimei dă val, / Că la crîșmă-ntr-o încăierare / Mi s-a-nfipt în inim-un pumnal... / Ca-n trecut mi-i inima duioasă, / Am un vis, un vis pe care-l storc; / Să mă smulg din dorul ce m-apasă / Și la noi acasă să mă-ntorc." E drept că în altă poezie poetul se leapădă de gîndul întoarcerii și spune: „Destul cu jalea! Nu mai plînge-ntr-una; / E vremea să pricepi ce e firesc, / Că și copacii sufăr totdeauna / Cînd frunzele de-aramă-și prăpădesc. / Vezi, bucuria-i rară, cum la geamuri / Un zvon primăvăratec s-a răsfrînt... / Și eu — decît aș putrezi pe ramuri / Mai bine ard cu flacără, în vînt."

Resemnarea, duioșia, statornicirea în ceea ce este obișnuit și mai dinainte prevăzut, nu se potrivește cu firea lui zbuciumată, neconformistă, nestatornică, nesupusă, răzvrătită. Vieții și poeziei lui Esenin li s-ar potrivi bine ca epigraf versul din **Faust** al lui Goethe: „Vîrtejului mă dărui, plăcerii dureroase." Singur compară zbuciumul din el cu un viscol: „Vreau sorbind privirile-ți blajine / Viscolul simțirii să-l ascult." Sau, într-un dialog cu femeia iubită: „M-a-ntrebat: «Afară viscolu-i buimac? / Să-ncălzesc căminul? Patul să ți-l fac?». / Am răspuns iubitei: Azi prin vînt și ger / Cineva flori albe leapădă din cer. / Poți așterne patul și sufla-n cămin, / Eu și fără tine sînt de viscol plin."

Natura este confidenta, prietena statornică și fără șovăire, a lui Esenin. Asta este o trăsătură tipic romantică și prin ea poetul se înrudește cu marii romantici ai secolului trecut. Lucrul nu surprinde dacă ne gîndim că romantismul nu este numai o școală literară, un simplu curent literar, ci un mod de a simți, mai exact, o atitudine care ține de însăși firea profundă a omului. Poeții romantici n-au dispărut o dată cu școala romantică, dominantă în literaturile Europei de pe la 1790 pînă către mijlocul veacului al nouăsprezecelea. Vor fi mereu firi romantice și dintre aceștia se vor alege mereu poeții romantici. Esenin este o fire romantică, adică o fire în care răsună două chemări la fel de adînci, deopotrivă de puternice, una către realitate, alta către vis. Expresia lui este însă lipsită, de obicei, de patetismul, nu rareori magnilocvent, al multor romantici. La Esenin nu este nici o elocvență decît doar aceea a entuziasmului poetic, care nu are niciodată stridențe fiindcă este înrudit cu adorația. Asta nu înseamnă că poezia lui Esenin este domoală și lină. Poetul știe să spuie minunate lucruri cu glasul în șoaptă, dar tonul lui preferat este altul. Ii place mai mult să hăulească chemînd la joc copacii, stelele, iazul și luna — dar fără nici o stridență: „Tu albă minune, tu limpede seară, / Fierbinți mi-s obrajii de gerul din crîng, / Răchitele svelte, cu sînii afară / Imi vine deodată la piept să le strîng. / O, codrul ce-n piclă cîrchit picotește! / O, ninsele lanuri sub teafăr îndemn! / Imi vine în brațe s-apuc voinicește / Frumoasele sălcii cu șolduri de lemn." Sau această evocare dionisiacă a unei plimbări, iarna: „Sania gonește, zările se sparg. / Bine-i cu iubita să te pierzi în larg. / Vîntul cerne stele pe surîsul tău. / Peste cîmp de-a dura fuge-un zurgălău. / Prin troiene șargul uite-l c-a turbat. / Undeva-n poiană joac-un paltin beat. / Ne-om opri-ntrebîndu-l: «Ce-i cu tine, ce-i?» / Și-auzind armonici vom juca tustrei."

Este în Esenin ceva din firea unora dintre eroii povestirilor cu vagabonzi ale lui Gorki: Conovalov, Emelian Piliai, Celcaș, pe care îi mînă mereu din loc în loc dorința de schimbare sau o neliniște care nu-i lasă să prindă rădăcini nicăieri. Nu-i de mirare deci că Esenin a evocat într-un poem pe Pugaciov-răzvrătitul, conducător al mișcării țărănești de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea. Poemul acesta scris cu un mare belșug de metafore și de imagini este desigur o interpretare poetică și foarte personală a lui Pugaciov, probabil cu o minimă fidelitate față de realitatea istorică, dar scris cu o putere de expresie splendidă. Pugaciov este înfățișat ca tipul Răzvrătitului și al Neconformistului, avînd deci trăsături din firea poetului. Versurile, fără un ritm regulat, se revarsă ca un șuvoi de ape, primăvara. Iată-l pe Pugaciov, monologînd la porțile tîrgușorului Iaik: „Ah, sînt istovit și piciorul crîncen mă doare! / Nechează drumu-n Zarea ce turbură avan. / Sălaș celor sălbateci și zdrențăroși, tu oare, / Chiar tu ești, haiducescule Clagan? / Imi place arama stepelor tale / Și pămîntul din care sarea s-a scurs. / Prin iarba udă se tăvălește agale / Luna ca un galben urs. / In sfîrșit sînt aici, sînt la ținta rîvnită. / Ca lanțurile talazurilor s-au frînt vrăjmașii mereu. / N-au izbutit ca într-o țeapă de plop ascuțită / Să înalțe vîntreaua capului meu. / Iaik, Iaik, tu m-ai chemat încoace / Cu geamătul norodului asuprit și răpus! / Holbau în inima mea ochi de broaște posace, / Satele mîhnite sub apus. / Dar eu știu că aceste izbe / Sînt clopote de lemn ce sună. / Glasurile lor ca pe niște nouri le-a semănat vîntul suflînd. / O, ajută-mă, tu negură a stepei, ca prin furtună / Să-mi pot împlini grozavul gînd."

Un ostaș care toamna pe ploaie face de strajă în tabăra lui Pugaciov, monologhează și el astfel: „Mii de draci, mii de scorpii, mii de vîntoase! / Ce mai ploi, / Ce mai scîrboase ploi! Scîrboase, scîrboase! / Parcă udul puturos al unor boi / Curge din nori pe cîmpii și sate glodoase. / Scîrboase ploi! / O, toamnă, toamnă! / Crengile golașe și plînse / Ca zdrențăroșii lîngă drum stau ghem. / Pe-așa vremuire, cînii, cu cozile strînse / Să-și scoată capul peste prag se tem. / Și tu stai, stai, chiar de-ai crăpa-n șuvoi, / Mîncînd cu ochii întunecimea firii..."

Comparațiile și imaginile truculente abundă în poem, aducînd asociații îndrăznețe și neașteptate: „Răzbunarea față de cățel sîngeroși" — „De ce ochii tăi / Ca doi zăvozi pe care lanțul îi ține / Prin umezeala sărată se învîrt neliniștiți?" — „Amurgul, lup flămînd, a ieșit să linchească sîngele zării" — „Ca niște broaște negre prin nămoluri tunurile își vor lepăda icrele lor de oțel."

In „Omul negru", poem scris cu puțin timp înainte de moarte (Esenin s-a sinucis, tăindu-și vinele, la 28 decembrie 1925, cînd împlinise abia treizeci de ani), poetul tratează o temă romantică, tema dublului, a celui de-al doilea eu. Tema, după cum se știe, a fost ilustrată de Edgar Poë în povestirea sa **William Wilson** și de Dostoievski în **Dublul**. Poetul e urmărit de un **om negru**, personaj obsedant care „vine și pe pat s-așează" și citește dintr-o „carte ticăloasă", „viața unui zurbajiu, de patimi roasă", care e chiar viața poetului. Acest musafir nepoftit îl chinuiește pe poet desfășurînd în fața lui povestea scurtei și zbuciumatei lui vieți. Exasperat, poetul strigă: „Omule, omule negru! / Ești un oaspăt de ocară. / Faima ta de cînd e lumea se lățește peste tot!" Ia bastonul și „cu nebună-nverșunare îl izbește drept în bot." Dar poetul își dă seama acum că nu-i nimeni în fața lui; el vede doar oglinda spartă în bucăți. Omul negru era chiar el însuși, imaginea lui din oglindă, cu care stătea de vorbă și care îl mustra. Simbol, deci, al conștiinței acuzatoare.

Traducerea lui Lesnea este cu totul remarcabilă. Datorită ei, un mare poet rus, unul din poeții de seamă ai secolului nostru, pătrunde în literatura noastră și ne vorbește într-o frumoasă limbă romînească, parcă și-ar fi scris poeziile în romînește. Nici o poticnire, totul se desfășoară cu o minunată fluență. Substanțiala postfață pe care am avut prilejul s-o citez mai sus, oferă, pe lîngă date biografice, o situare a poetului în ambianța epocii lui, arătînd între altele tragica lui pendulare între „o stare de spirit euforică" și „sentimentul sumbru al morții, al inutilității". Cu această prezentare valoroasă, atît prin conținut cît și prin expresia ei literară, nu-i nici o primejdie ca poezia lui Esenin să fie înțeleasă greșit. Ar trebui așadar, ca pe lîngă poeziile cu măiestrie tălmăcite de Zaharia Stancu și cele publicate în volumul de față, să mai apară cît de curînd și alte poezii necunoscute încă cititorului romîn. Cînd un poet ca Esenin se bucură de osîrdia unor traducători de talent, avînd adînci afinități cu originalul, el ar trebui tradus în întregime, și traducerea dată publicității fără nici o omisiune.

Al. Philippide

Decernarea premiilor literare în R. P. Ungară

La începutul lunii aprilie, în R. P. Ungară au fost decernate premii pentru cele mai bune lucrări literare apărute în anii 1957—1958.

Premiul pentru literatură „Jozsef Attila" clasa I-a a fost acordat scriitorilor:

Keszthelyi Zoltán pentru volumul de versuri „Ascultați".

Földeák János pentru volumul „Soarta de bărbat".

György Dézsö pentru romanele scurte publicate în 1957.

Clasa II-a

Bihari Klára pentru romanul „Setea" și nuvelele scrise în anii 1957—1958.

Fejér István pentru piesa „Cu ochii legați".

Csepeli Szabó Béla pentru versurile publicate în 1957.

Thurzó Gábor pentru nuvelele publicate în 1957.

Rákos Sándor pentru volumul de versuri „In curtea focului" și alte poezii apărute în 1957.

Viața Uniunii Scriitorilor

Vineri, 11 aprilie, în cadrul obișnuitei ședințe de lucru a scriitorilor pentru copii, s-au prezentat două comunicări.

Conf. universitar **Ilie Stanciu** a relatat cîteva date dintr-o anchetă întreprinsă de d-sa printre școlarii de la 10—17 ani.

Din datele centralizate pînă acum, se poate constata o preocupare deosebită a copiilor pentru lucrările literare. In comparație cu anchete similare întreprinse în trecut, se observă interesul sporit al copiilor pentru romanele istorice și pentru literatura artistico-științifică. In unele cazuri, preocupările pentru problemele științifice depășesc chiar interesul pentru lucrările beletristice. Se observă o creștere a interesului pentru lucrările științifice, cu deosebire la fete.

O altă concluzie care se desprinde este necesitatea imperioasă a îndrumării lecturii copiilor. S-a putut constata că mai există un procent de copii între 10—14 ani, care, neîndrumați, au rămas fideli cititori ai unor romane total lipsite de valoare literară sau educativă.

Sen Alexandru a prezentat cîteva rezultate preliminare ale cercetării efectuate împreună cu **Valentina Ionescu**, cercetătoare științifică la Institutul de Psihologie. Lucrarea are ca temă studierea dezvoltării funcției critice a gîndirii. Autorii au prezentat acea parte din cercetare care se referă la psihologia judecății de valoare la copii, manifestată în aprecierea operei literare. S-a arătat că se poate vorbi de un proces de dezvoltare pe plan ontogenetic, sistemul de referințe al copilului cititor în raport cu care se orientează judecata de valoare crescînd și îmbogățindu-se o dată cu vîrsta, școlaritatea, etc. Autorii au arătat că există un stadiu în care criteriul la care se referă copilul este exterior însăși operei apreciate, de ex.: în raport cu persoana care citește. Autorii au subliniat că acestea reprezintă numai aspectele preliminare ale unei cercetări în curs, care tinde să înfățișeze funcția critică a gîndirii începînd cu aspectele genetice elementare și terminînd cu critica profesionistă.

Intîlnire tovărășească

Organizația de bază P.M.R. a Uniunii Scriitorilor a inițiat o nouă formă de manifestări cultural-educative pentru sprijinirea muncii de creație. De curînd a avut loc o întîlnire a unor vechi activiști de partid, luptători în ilegalitate, cu scriitorii. Tema convorbirii a fost evocarea evenimentelor eroice de la Grivița 1933. In cuvîntul său introductiv, tov. Marcel Breslașu a arătat însemnătatea unor astfel de acțiuni pentru documentarea scriitorilor și a relatat aspecte din propria sa activitate literară: cum l-au ajutat îndrumările celor care au luat parte la luptele ceferiștilor pentru alcătuirea poemului său „Grivița Roșie". Apoi scriitorii au pus diferite întrebări despre desfășurarea pe etape a grevelor muncitorești, despre figuri reprezentative ale mișcării revoluționare. Au răspuns participanții la evenimentele de la Grivița 1933, oferind date noi, sugestii bogate pentru crearea viitoarelor lucrări literare.

Intîlnirea a constituit un bun început, dovedind utilitatea acestor manifestări cultural-educative.

Rep.

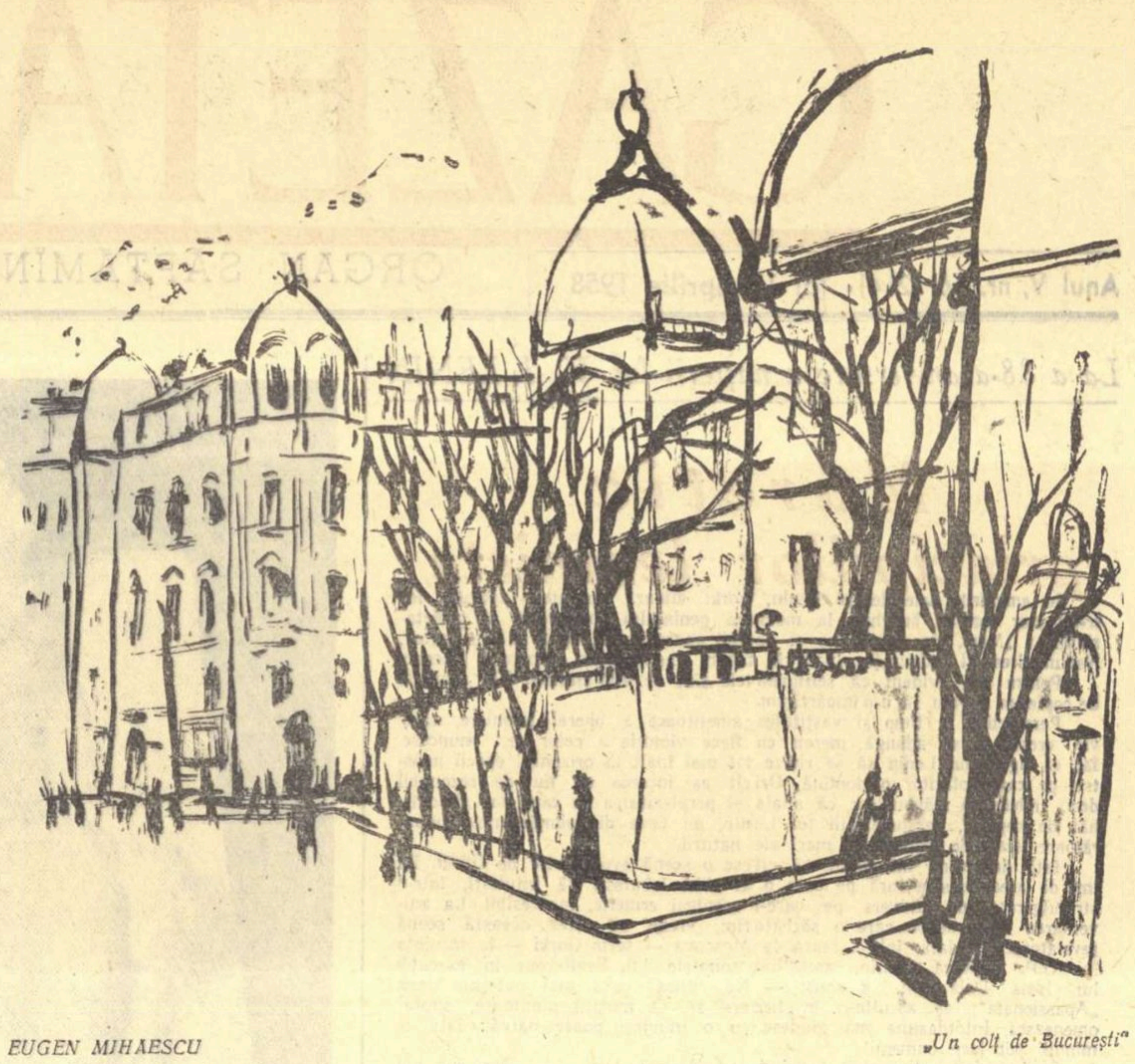

EUGEN MIHAESCU

„Un colț de București"

CĂRȚI

Dr. GEORGE ULIERU: „Din carnetul unui medic de plasă"

Publicarea postumă a „însemnărilor" medicului George Ulieru, cu aproape doisprezece ani în urmă, a produs o adevărată surpriză. „Din carnetul unui medic de plasă" (consemnări intermitente într-un carnet de diagnostice) nu s-a vrut neapărat literatură destinată tiparului. Descoperit întîmplător, „carnetul" s-a dovedit însă a fi literatură autentică, înscriindu-se în rîndul acelor cărți ce contribuie la reconstituirea vieții satului nostru dintre cele două războaie. In paginile cărții, net antisemănătoristă, sînt dezvăluite printr-o subtilă ironie practicile electorale burgheze, năravurile „culturalilor", organizatori de „sărbători naționale" grotești, abuzurile autorităților statului burghez, superstițiile întreținute cu grijă de „luminătorii" satului etc. Printre rîndurile acestor însemnări citești protestul vehement al intelectualului onest, împotriva unui regim de corupție și asuprire. Reeditarea „Carnetului unui medic de plasă" se justifică astfel pe deplin. Prefața profesorului academician Al. Rosetti, scrisă cu multă căldură, explică caracterul critic al „însemnărilor", schițînd, în același timp, fizionomia morală a doctorului George Ulieru.

Petre Stoica

DUMITRU SOLOMON: „Problema intelectualului în opera lui Camil Petrescu"

Pornind de la ideea unității tipologice a lumii intelectuale din opera lui Camil Petrescu, Dumitru Solomon subliniază că fiecare personaj reprezintă ipostaza unui moment al evoluției spre desăvîrșirea bogatei diversități. Eroul lui Camil Petrescu, planînd în sferele înalte și pure ale conștiinței, trăiește acute drame ale cunoașterii. Aceasta e — demonstrează criticul — „miezul problematic al romanelor și pieselor lui Camil Petrescu", sfîșietoarea tragedie a zbuciumului lăuntric al eroilor săi. Nu e locul să discutăm aici dacă dreptatea este de partea celor care afirmă că drama eroului lui Camil Petrescu este prin excelență „drama provocată de golurile cunoașterii, de permanenta nedesăvîrșire a acțiunii de cunoaștere" sau a celor care demonstrează că eroii aceștia sînt mai curînd victime ale năzuinții obsesive spre un absolut radicalism moral. Dumitru Solomon crede a avea dreptate să considere ca izvor al suferinței lor deopotrivă factorul gnoseologic ca și cel etic „întrucît sferele lor sînt interferente", „drama etică e tot o dramă a cunoașterii, așa cum și drama cunoașterii implică elementul moral". Dar, cum spuneam, colocviul acesta nu se poate purta aici. Important e faptul că tînărul critic a surprins cu înțelegere trăsăturile specifice creației lui Camil Petrescu, că a știut să descifreze cu pătrundere analitică amploarea saltului produs în concepția scriitorului după 23 August. Bălcescu, autentic intelectual, de o inegalabilă puritate morală, înrudit tipologic cu Ladima și Gelu Ruscanu, cu Andrei Pietraru și Pietro Grala, este imaginea reală a menirii și problematicii intelectualului în orientarea realistă a lui Camil Petrescu. „Cu Bălcescu — observă D. Solomon — scriitorul a dat și cheia zbuciumului vechilor săi eroi, a oferit în chip exemplar rezolvarea problemei intelectualului".

Dumitru Solomon face parte din cea mai tînără generație de critici literari. Il întîlnim adeseori în paginile publicațiilor literare aplecat asupra unei cărți abia apărute în librării, amendînd spiritual cu pătrunzătoarea lampă a lui Aladin sau polemizînd în ținuta gravă a „articolului de problemă". Cu volumul de debut se dezvăluie într-o nouă și fericită ipostază.

Z. Ornea

MIRCEA MANCAȘ: „Aristizza Romanescu"

Un merit al monografiei lui Mircea Mancaș constă în izbutita integrare a marii artiste în ansamblul mișcării teatrale romînești și europene din epoca respectivă. Autorul a căutat să înfățișeze rolul Aristizzei Romanescu în dezvoltarea artei noastre teatrale și în ridicarea prestigiului acesteia dincolo de hotare, subliniind în permanență caracterul realist al interpretărilor sale. Și este desigur interesant de urmărit evoluția personalității artistice a Aristizzei Romanescu sub influența sănătoasă a tradiției realiste din teatrul romînesc și a înfloririi dramaturgiei realiste a lui Alecsandri, Caragiale, Hașdeu. In același timp, Mircea Mancaș evidențiază aportul hotărîtor pe care l-a adus artista în consolidarea realismului în teatrul romînesc, sprijinul pe care l-a oferit necontenit literaturii dramatice originale.

Cartea lui Mircea Mancaș insistă asupra atenției pe care Aristizza Romanescu a arătat-o studiului temeinic și însușirii culturii — elemente de prim ordin în munca de creație scenică. „Talentul ajută mult — spunea Aristizza — dar n-ajunge". De altminteri o bună parte din monografie este închinată activității didactice a artistei, înfățișate pe baza cursului ei sintetizat în cartea apărută în 1906, sub titlul *Arta dramatică. Noțiuni.*

Am fi dorit ca autorul să analizeze mai pe larg creațiile capitale ale Aristizzei Romanescu, după cum de multe ori ne-a nemulțumit stilul greoi, lipsit de vioiciune. Monografia lui Mircea Mancaș constituie totuși în spinoasa activitate de cercetare a istoriei noastre teatrale un început merituos.

Mihai Vasiliu

CRONICA LITERARĂ

Negativism critic?

Diversă și răspîndită, uneori chiar necunoscută nouă, poezia lui Marcel Breslașu se refuză sistematic unui volum autoantologic și reprezentativ, înfățișîndu-se doar sub aspecte mai mult sau mai puțin esențiale și pe care ne e greu să le închegăm într-o imagine unică. Dacă poetul trebuie acuzat de ceva, nu de dorința de a-și face reclamă trebuie acuzat (așa cum face, cu o ciudată lipsă de... delicatețe Oarcăsu) ci, dimpotrivă, de un exces de exigență care-l face să se derobeze unei cunoașteri integrale. In „Dialectica poeziei" aflăm un alt poet decît în „Donca...", un poet mai aproape de acela din „Fabule pentru mari și mici".

„Dialectica poeziei" e un tratat de estetică? O nouă poetică? iar autorul un nou Boileau? Nu! Breslașu întinde criticilor (cărora le face mereu vesele declarații de război) o capcană (de altfel, volumul e plin de capcane pentru prins critici). Mă mir doar că a căzut în această capcană un critic inteligent ca Oarcăsu (dar nu s-a prefăcut oare și el că nu-nțelege despre ce e vorba?) Fapt este că nu putem vedea în volumul lui Breslașu o Estetică versificată pe care s-o judecăm ca pe un sistem, cu toate desele referiri ale poetului la chestiuni de specialitate. Și, ca să vorbim în stilul autorului, în fond nu-i vorba despre formă...

Dacă am judeca „Povestea vorbei" ca pe un tratat de etică sau „Horele" lui Arghezi ca pe unul de pedagogie („Așa școală, frate-mio, parc-aș învăța și eu"), firește că le-am putea anula, dar a proceda așa e ca și cum am confunda un volum de fabule cu o zoologie. „Dialectica poeziei" e un fals tratat de estetică sau, dacă vreți, de „măiestrie". Deci perechea de cronici a lui Oarcăsu e alături de obiect, iar altă obiecție — învinuirea de clasicism desuet — este aproximativă. Imi place, între altele, la Oarcăsu, campania eficace pe care o duce împotriva formelor desuete care — evident! — nu pot fi modalitatea de expresie a unei realități revoluționare. A scrie despre construirea socialismului la modul Sandu Aldea sau Bucura Dumbravă este o enormitate! Deci Oarcăsu are dreptate, dar la acest volum nu e cazul... Marcel Breslașu are mari merite față de versul romînesc, sporindu-i suplețea și expresivitatea. El a înnoit forme clasice ceea ce nu e un mod de a fi vechi, ci unul de a fi nou. Eu sînt de acord cu Oarcăsu și în filipica sa împotriva poeziei moralizatoare. Nici mie nu-mi place genul: „Dimineața, cînd mă scol / Mă-mbrac iute și mă spăl. / Fața toată, gîtul tot / Și mîinile pîn'la cot!"

L-am putea oare acuza de didacticism îngust pe Arghezi fiindcă a scris:

„Cum e cercul? Un pătrat.
Cum e unghiul? Crăcănat.
Un cățel? E un purcel.
Ce-i altfel? Tot ce-i la fel.
Sînt acum încredințat,
Tînăru-i om învățat,
Zice Președintele,
Potrivindu-și dintele.
Și noi, zise adunarea,
Ne-am făcut încredințarea".
(Examen de ucenici).

Se poate replica — și pe drept cuvînt — că la Arghezi e vorba de un anti-moralism prin reducere la absurd, în vreme ce Breslașu își manifestă în vers propriile lui convingeri despre literatură. Dar e aici o nuanță importantă pe care subtilitatea reală a cronicarului de la „Tribuna" nu se poate să nu o fi sezisat. Ne referim la o strofă citată chiar de Oarcăsu:

„Stilul e raportul just
dintre conținut și formă,
Nu cunoaște altă normă
decît pondere și gust".
(Insemnare despre stil).

„Morala" mi se pare totuși limpede. Marcel Breslașu nu neagă, firește, ideea afirmată în prima frază (și care nu este, cum zice criticul clujean, numai comună dar ne este comună) ci o apără de interpretări dogmatice, rigide. Am citat versurile acestea pentru că ele cuprind, mi se pare, o idee importantă a volumului și anume aceea că în domeniul artei, ca și în general, în viață, normele estetice sau etice trebuiesc aplicate cu măsură și bun simț și că unilateralizarea unei norme juste duce la falsificarea ei. Ponderea și gustul nu anulează norma, dar o relativizează, o umanizează.

E nedrept să acuzăm de rigiditate pe autorul „Dialecticii poeziei" care elogiază — ca și Pann — măsura, bunul simț, tactul și delicatețea care fac umane relațiile dintre oameni (firește, e vorba de... oameni). El pledează pentru omul întreg care cunoaște visul fără a disprețui cotidianul, își stăpînește — din pudoare — sentimentele pentru a nu deveni sentimental, ascunzîndu-și înduioșarea printr-o glumă. El practică deci valorile clasice, iubind măsura și respingînd ne-măsura (vechiul Libris elin), fiind un clasicist fără a fi clasicizant, un moralist anti-moralizator sau (în spiritul poetului) dacă nu stă sub soarele atic, folosește sarea atică.

Aș vrea să-l încredințez pe Oarcăsu, pe care nu-l cunosc decît din scris (și pe care-l stimez) că nu e vorba aici de o dorință de a face polemică sau de a-i da „lecții". Este însă în cronica sa despre volumul lui Breslașu foarte multă dorință de a nu înțelege, aliată cu dorința de a jigni. Cronica sa cuprinde pasaje atît de jignitoare pentru poet, încît nu vreau nici măcar să le citez. Or, Marcel Breslașu e nu numai un fruntaș al scrisului romînesc, dar și un cetățean demn de întreaga noastră stimă și dragoste. Vechi militant comunist, dăruindu-se cu veselă generozitate sarcinilor obștești, încurajîndu-i prietenește pe tineri, Breslașu e un om modest care n-a solicitat elogiile criticii. Mă simt dator față de mine însumi de a protesta pentru insultele ce i-au fost aduse. Firește, părerile literare sînt libere. Aș vrea însă să atrag atenția asupra unui... nu, nu e încă un fenomen, dar poate deveni unul: negativismul criticii literare.

S-au ridicat recent voci (zic voci fiindcă ele s-au manifestat mai puțin în scris) cerînd o mai mare exigență a criticii care, fără spirit critic, nu poate viețui. Just. Revendicarea e foarte bună. Aș vrea să atrag doar atenția asupra unei viitoare posibile greșeli: negativismul în critica literară. Intr-adevăr, în doar trei săptămîni, criticii noștri au „lichidat", pe cerințe și principii varii, pe A. E. Baconsky și Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu și Victor Tulbure, Petru Dumitriu (vezi articolul din „Luceafărul de ziuă") și Marcel Breslașu (restul fiind programat pînă la 30 aprilie!). Eu zic să mai oprim totuși cîțiva scriitori: poate mai trebuie și altă dată...

In articolele respective se făcea (curios, nu?) abstracție de conținutul operelor analizate, de ideile înaintate, ale noastre, propagate de acești scriitori (care sînt toți în linia-ntîia). Să ne amintim de strofa amintită a lui Breslașu (căreia i-aș schimba doar o vorbă):

„Critica-i raportul just
dintre conținut și formă.
Nu cunoaște altă normă
decît pondere și gust".

Paul Georgescu

ȘANTIER

A apărut „Opere" vol. XII de Mihail Sadoveanu. Sînt incluse volumele: „Creanga de aur", „Viața lui Ștefan cel Mare", „Nopțile de Sînziene", „Cele mai vechi amintiri"; Note de Profira Sadoveanu.

„Scrieri în proză" vol. III — „Cartea Oltului" de Geo Bogza.

Se află în librării:

„Casa șoarecilor" — schițe fără umor și nuvele — de Ion Călugăru. Cuprinde lucrări apărute în periodice între anii 1921-1947; ediția este îngrijită de Sașa Pană.

„Versuri" de Maria Banuș, volum reunind poezii publicate între anii 1937—1957, a apărut în Editura de stat pentru literatură și artă.

In aceeași editură s-a tipărit și culegerea de versuri „Prin ani" de Demostene Botez.

„Tătăroaica", nuvelă de Oskar Walter Cisek, în romînește de Iosif Casian-Mătăsaru.

„Pilot fără noroc", schițe de Constantin Argeșeanu.

La E.S.P.L.A. se află sub tipar:

„Poezii" de Al. Macedonsky (Biblioteca pentru toți).

„Nuvele", vol. I și II de Ion Slavici, studiu introductiv de Ion Breazu.

„Insemnări despre literatură și artă" de V. Mîndra.

„Fuga", nuvele de Dumitru Radu Popescu.

„Orientări în literatura străină", culegere de studii de Mihnea Gheorghiu.

„Pagini critice", culegere de studii, cronici și articole de Mihail Petroveanu.

„Studii italiene" de Alexandru Balaci.

„Cronici", vol. II de Savin Bratu.

„Drepturi și datorii" de Virgil Teodorescu.

„Nedeia din Poiana Miresii" vol. II de Nicolae Deleanu.

„Istoria teatrului universal", vol. I de Ion Zamfirescu.

„George Mihail-Zamfirescu" de Valeriu Rîpeanu.

Vom citi peste cîteva zile:

„Setea", roman de Titus Popovici.

„Soarele și liniștea", versuri de Victor Felea.

NOTE DE DRUM

PRIVELIȘTI DOBROGENE

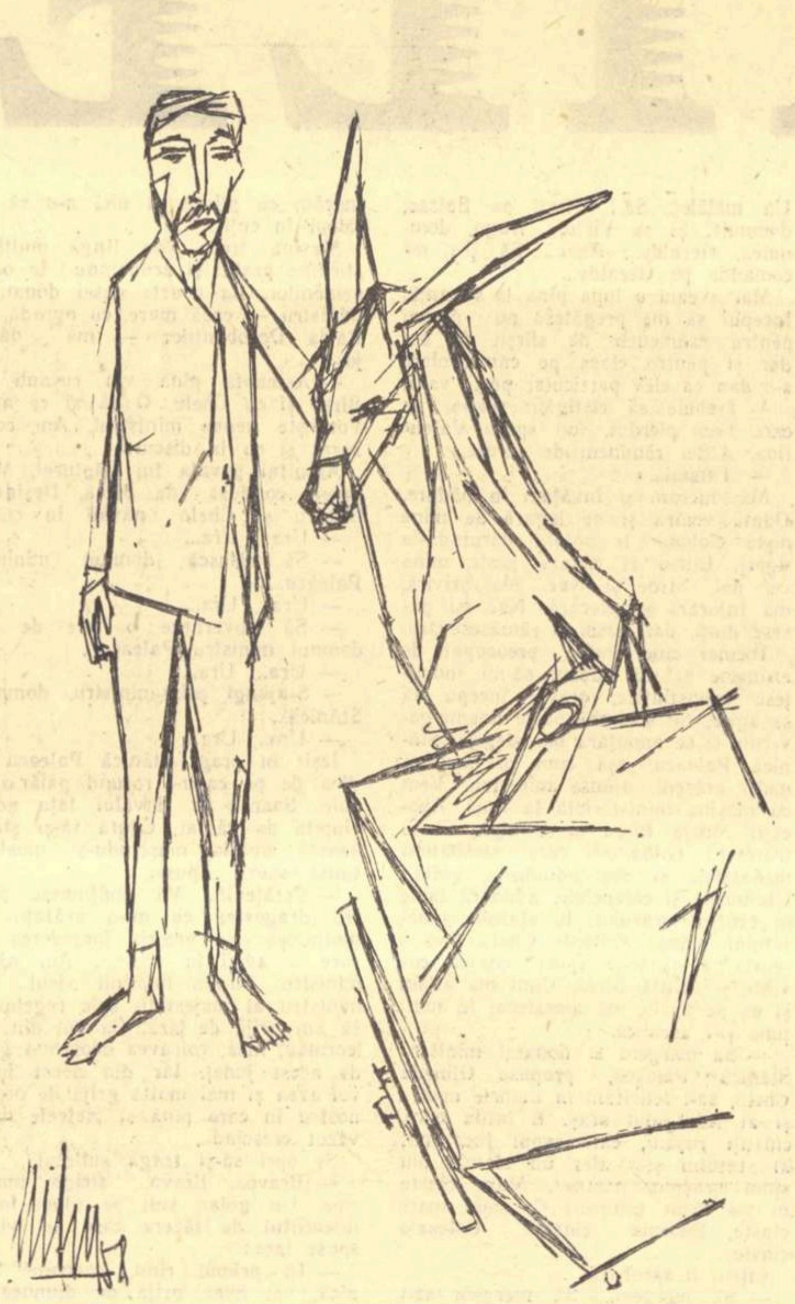

Fiare vechi... Fi-a-ā-ā-re vechi cumparim...

Acest slogan negustoresc, debitat cu o voce guturală, ca o melopee de muezin, ajunsese de pomină în mai toată regiunea Constanța.

— Trece Mamut. Asta înseamnă că e marți... — se comenta prin satele dobrogene cînd Iaia, îndemnîndu-și măgărușul sur, lipăia prin glod pe lîngă un ghioci pitic, pe care săltau cu huiet cîteva fiare ruginite și încovoiate. Țînci de tătari, desculți și zdrențuiți, se luau cu droaia după acest „echipaj" ciudat. Unii mîngîiau măgărușul, îl scărpinau între urechi, alții, mai arțăgoși, îl ochiau cu pietricele, nepăsători la privirile dojenitoare ale asinului. Iaia alunga alene ceata de mici zurbagii, amenințînd-o c-un bețigaș de alun și pornea mai departe, să frămînte alte noroaie dobrogene, însoțindu-și umbletul anevoios cu litania monotonă:

— Fiare vechi... Fi-a-a-a-re vechi cumparim...

L-am cunoscut pe Iaia Mamut într-o împrejurare dureroasă pentru el. Era prin 1946 în timpul alegerilor. Colindam prin raionul Medgidia într-un Jeep al Județenei de Partid, împreună cu doi agitatori. La ieșirea din Cobadin, în fața unei cîrciumi, pe prispă, plîngea pe înfundate un tătar scund, cu ochii oblici, pomeții obrajilor proeminenți și nasul cît aluna. Ne-am apropiat de el cu gînd să aflăm ce năpastă i-a adus lacrimi în ochi. Înțelegîndu-ne întrebarea nerostită, tătarul ne-a arătat c-un gest: „Acolo!" Și am observat, ceva mai departe, pe cîmp, măgărușul mort, învelit pios c-un covoraș rupt, lîngă harabaua cu hulubele ridicate în sus ca două semne de exclamare.

— S-a dus!... a oftat cu obidă Iaia și și-a șters lacrimile pe furiș.

L-am poftit în cîrciumă, să stăm puținel de vorbă. Tătarul a refuzat să mănînce cu noi. A scos dintr-o tolbă peticită o bucată de kalakai (un fel de pîine tătărească pentru drum), un sugiuc (ghiudem de cal) și un boț de brînză frămîntată. Le-a așezat grijuliu în poală, pe un capăt de ziar și a-nceput să mestece fără grabă. A acceptat din partea noastră doar un pahar cu vin. Ba a băut chiar trei, dacă nu mă-nșeală memoria.

— Oare Coranul vă îngăduie băutura? — îl zădărî în glumă Dănilă, unul dintre agitatori.

— Dacă nu dai mînînc la mine, Coran nu pot împedica băut...

In ceasul cît am poposit în cîrciuma din marginea Cobadinului, am aflat povestea tristă a lui Iaia Mamut — asemănătoare pe atunci cu a multor tătari din Dobrogea. Era de fel din Mamut Kuiuz, pe romînește Izvorul Mare, un sătuc azvîrlit printre văile Stireșului și Peșterii, fără drum de acces, în care un străin pătrundea anevoie. Localnicii argățeau pe tarlalele moșierilor Gilică Golea și Traian Oancea, care dețineau mai tot pămîntul arabil din comună: primul 1000, al doilea 1500 de hectare. Boierii aveau conace arătoase prin împrejurimi și dădeau pe la moșii, călare, abia la strînsul bucatelor, toamna. In restul anului, vechilii își făceau mendrele, jecmănind deopotrivă pălmașii romîni și tătari. El, Iaia, tată a șapte copii, nu apuca să-și sature plozii cu ce bruma i se cuvenea pentru zilele muncite pe ogor. Ajuns la aman, a umblat pe la rude și vecini, s-a împrumutat cu bani și a cumpărat ghiociul și un măgăruș. A pornit apoi să cutreiere satele dobrogene în căutarea unor fiare ruginite, nefolositoare, pe care le dădea la un preț derizoriu unui tarabagiu din Medgidia.

— Cum așa? — s-a mirat Dănilă. Moșiile au fost doară expropriate anul trecut și împărțite la țărani. Dumitale nu ți s-a dat pămînt?

— Ioc! Nu dat la mine fiindcă spus: „tu negustor, cu magar și căruță", „isplotor" va să zică, n-ai drept! Și nu primit. Dat la toți. Și lui Iusuf, și lui Regep, și lui Geapar, și lui Musa — văr la mine. Eu ramas buza umflată...

La despărțire ne-a rugat că de vom trece cumva prin Izvorul Mare să ne abatem și pe la Musa Mamut, vărul său. Să-l înștiințăm că i-a murit măgarul, și, dacă are bunăvoință, să-i trimită la Cobadin un bou ca să aducă ghiociul acasă. I-am făgăduit și ne-am îndeplinit promisiunea. Am trecut apoi și pe la casa lui Iaia — un bordei de lut, mărunt, cu două încăperi joase, avînd drept mobilier niște rogojini ferfenițite, o „cona", adică o măsuță rotundă cu trei picioare și cîteva oale și crătiți, cu smalțul plesnit de prea multă întrebuințare. Nevastă-sa, Agiré, ne-a mulțumit că i-am adus vești de la omul ei, plecat de aproape o lună. Vreo patru copilași mărunți — Kemal, Urcan, Murané și Fatma — se ascundeau după poalele femeii, de teamă să nu le facem... injecții. Ne bănuiau, pasă-mi-te, medici — singurii străini ce se-ncumetau uneori să se cațere pe gorganele sătucului dintre dealuri. Cînd s-au convins că nu-i nici o primejdie de acest soi și, îndeosebi, după ce i-am îmbunat cu dulciuri, plozii au început să țopăie-n jurul nostru, fălindu-se cu niște jucărioare grosolane, cioplite stîngaci din lemn de tei. Din spatele gardurilor ne spionau, curioase, niște femei bătrîne cu șalvari, ascunse după feregele negre, cu aspect funerar, în vreme ce Hogea, cocoțat pe doi stîlpi ridicați alături de geamie, chema dreptcredincioșii la rugăciunea de seară:

Allah ekber... Allah ekber...

Am refăcut același itinerar la-nceputul iernii, după 12 ani. Același? Da. Așa s-ar părea... Denumirile satelor au rămas. Poarta Albă, Amzacea, Basarabi, Topraisar, Ciocîrlia, Cobadin... Dar nu le-am mai recunoscut. Imi apăreau aidoma unui spectacol cunoscut, dar cu decorurile schimbate în întregime. Ce s-or fi făcut oare bordeiele de lut și chirpici, cu ogrăzile pustii și solul crăpat de arșiță, străjuite de cîte un dulău melancolic, cu lătratul răgușit? Nu le-am mai regăsit! Am dat în schimb peste case gospodărești. Unele-s din cărămidă, altele din piatră, cu acoperișuri de țiglă, grădinițe cu flori și garduri împrejmuite din bolovani calcaroși. Sînt case de colectiviști. Ei le-au zidit, ei le locuiesc. N-am mai regăsit nici cîrciumile afumate, cu sticle goale așezate pe rafturi strîmbe și cu covrigi înșirați pe ață, în dreptul ferestrelor pătate de muște. Și-au dat și ele duhul, deși nu fără oarecare împotrivire.

Azi, în satele amintite, vei găsi magazine universale și cooperative sătești bine aprovizionate, școli noi, clădite în ultimii ani și cămine culturale, — adevărate podoabe arhitectonice răsărite în peisajul dobrogean, dezolant pe vremuri. S-au modernizat și fostele drumuri noroioase de pe aici. Unele au devenit chiar șosele respectabile, din piatră sau asfalt.

Parcă nu-mi venea să cred că mă aflu în bătrîna Dobroge. Imi părea că sînt victima unui miraj, cum li se întîmplă călătorilor însetați în deșertul torid, cu dune uriașe de nisip mișcător. Și ca să alung această impresie obsedantă, supărătoare, am intrat în curți, am pipăit ziduri... Da, toate erau aievea...

N-ar fi exclus ca unii vizitatori, pretențioși, să strîmbe din nas: „Nu-i cine știe ce..." N-au de cît! Desigur, nu-i ca la oraș. Satele n-au bulevarde, nici lămpi de neon. Dar cei care au cunoscut Dobrogea de odinioară, pauperă, secătuită, consemnează o realitate plină de făgăduieli și de realizări, etalîndu-și frumusețile la lumina becurilor electrice.

Cînd am ajuns cu mașina în Bărăganul — un sat aflat la o depărtare de opt kilometri de Izvorul Mare — mi-am adus aminte și de vechea mea cunoștință din Cobadin, Iaia, precum și de pățania lui cu măgărușul. „Ce-ar fi dacă am trece și pe la el?" — am propus însoțitorului meu, un gazetar constănțean. „Să vedem cum o mai duce..." Și ne-am repezit pînă-n satul de peste dealuri.

Era o zi de duminică...

Am oprit la poarta gospodăriei colective. Pe o firmă boltită, așezată pe vîrful a doi bulamaci, i-am citit denumirea: „Viața Nouă". Sugestiv titlu! Localul sediului îmi părea cunoscut. N-o fi cumva...? Ba da. Aparținuse atunci, în 1946, lui Ali Murat, un bogătan cu zeci de hectare, cu batoză și acareturi, care, după un pelerinaj la Mecca se întorsese cu o particulă nobiliară: „Hagi". Și tare se mai umfla în pene cînd unchieșii își săltau căciulițele teșite și îi făceau temenele cu evlavie. N-aveau încotro! Era doar dita-mai „hagiul", om „sfînt" cu alte cuvinte...

Ograda gemea de colectiviști în straie de sărbătoare. Romîni și tătari, fără deosebire. Se gătiseră cu tot ce aveau mai bun. Nu este în fiecare zi doar Adunare Generală... Am urcat cîteva trepte și am împins o ușă. La o masă lungă, în stînga, un bărbat voinic, tuns chilug, răsfoia un manuscris dactilografiat și corecta, cînd și cînd, o greșeală de mașină. In dreapta lui, la altă masă, o tătăroaică tînără, cu tenul măsliniu și ochii focoși, socotea de zor. La „bună ziua" noastră, pronunțată destul de sonor, fata a tresărit imperceptibil, s-a sculat în picioare și s-a prezentat scurt, aproape milităřește: Șukran, socotitoarea colectivei...

— Am vrea... Cu președintele, dacă se poate...

— Desigur! Poftiți cu mine. Vă conduc...

In odaia către care ne îndreptasem, purtați de pașii socotitoarei, pluteau rotocoale dese de fum. Președintele, om între două vîrste, slab, cu crețuri fine pe obraji, pufăia dintr-o lulea pe care o strîngea între dinții îngălbeniți de mahorcă. Am intrat pe o discuție „aprinsă":

— Să punem și un punct „diverse"...

Cel căruia îi era adresată această sugestie, Regep Suleiman, secretarul organizației de partid, ridică mîinile într-o implorare disperată:

— Ce ți-a căşunat, Musa, cu „diversele"? Asta-i formalism, bre! Pentru colectiva noastră nu există chestiuni „diverse", adică neînsemnate. Beliorăsîn? Totul e important, totul... Și dacă au colectiviștii o nemulțumire, să ia cuvîntul și să spună fără ocol ce-i doare. Șindi, asta interesează pe toți, Musa arkandaș. Nu șade frumos să spui omului de la obraz: „Asta-i chestie personală. Cere cuvîntul la urmă, la „diverse"... Și mușcă înciudat un capăt de creion.

— Te caută dumnealor, babai, îi întrerupse socotitoarea.

— I-a spus „babai". E fiica lui — îmi șopti gazetarul.

Președintele ne pofti să ședem, ne strînse mîna, apoi zîmbi către mine:

— Mai cunoști la mine?

L-am cîntărit cu luare aminte. Nu. Eram sigur că-l văd pentru prima dată. Pe semne că m-a confundat cu altcineva...

— Eu Musa Mamut, văr de la Iaia. Noi mai văzut, în 1946. Știi... cînd murit magar. Cerut la mine bou... Am rîs amîndoi.

— Greu să te fi recunoscut. Te-ai schimbat...

— Aferim! Atunci eu vacar la moșie Traian Oancea și mai tiner cu doiș' pe ani. Și dvs. ai păr alb...

— Ești de mult președinte, Musa, aci?

— Din 1950, cînd ființat colectiva: 38 famil, 112 hectar, șase bou și nouă plug...

— Și colectiviștii aleg mereu pe el — confirmă Regep... Bun gospodar, arkandaș Musa și asta... cinstit.

La auzul laudelor aduse lui taică-său, fata roși ușor.

— Acum cîți colectiviști aveți?

— Cum cîte? Toate din comună. 238 famil. Avem 2.350 hectare pămînt arabil, izlaz, vie... adică tot moșie de la boieri.

Pînă la Adunarea Generală mai erau încă trei ceasuri bune. Am avut deci tot timpul să tăifăsuim pe-ndelete. Musa mi-a istorisit că fecioru-său cel mare, Zaid, e tractorist, că și-a clădit casă nouă și că-n anul ce a trecut, la împărțirea veniturilor, el și cu ai săi au primit pentru 1.090 zile-muncă 5.400 kgr. grîu, 2.500 kgr. porumb, 12.000 lei în numerar, plus brînză, ulei, lînă... După aceea, ca un gospodar harnic și mîndru de avutul său, Musa m-a plimbat pe la grajdul de vite și crescătoria de porci, apoi a deschis porțile garajului și mi-a arătat două camioane „Molotov" curate și bine întreținute. Chiverniseală, ce mai vorbă...

— Dar Iaia cum o duce?

— Bun... Foarte bun! Responsabil la cooperativă. Vrei vezi la el? Merge cu Șukran, menîm kîză, fiica mea...

Am pornit cu socotitoarea către Iaia. Am găsit acolo, în locul bordeiului de altădată, o casă nouă, clădită în 1952. Nevasta lui, Agiré, ținea în mîini o scrisoare și o-nvîrtea pe toate fețele, supărată:

— Scris Enver, dar eu nu citit romînește. Știți, Enver la Rusia, Kazan, școla...

— E student în anul cinci la istorico-filologice, întregi Șukran, mai în curent cu studiile lui Enver decît mătușă-sa.

— Fost vara la vacanță, turuí Agiré cu ochi radioși. Adus radio nou... Asta... Pune tu, Șukran, cînte. Eu nu știi umblă la buton...

Incăperea fu năpădită de acordurile unui vals vienez. Ne aflam într-o odaie mobilată binișor, cu gust. Avea dulap, masă, patru scaune, o laviță acoperită cu o carpetă și cîteva perne cu fețe de creton. Agiré, măruntică și vioaie, se-nvîrtea ca o sfîrlează prin odaie, ieșea în prag, scruta zarea...

— Copiii plimbare sat. Trebuie vine. Iaia plecat Medgidia, pentru marfă. Intoarce seara. Așteptați la el, va rog. Mare bucurie facem. Mîncat la noi... Și cum schițam un gest de împotrivire, tătăroaica ne privi cu reproș. Am capitulat.

De afară se auziră chihoteli și rîsete. Pe ușă năvăliră doi flăcăiandri bine legați și trei fetișcane. Cînd au zărit musafiri s-au oprit în prag și au încercat să se strecoare în odaia alăturată. Mai ales fetele. Agiré le-a apucat de mînecă: Dumnealor arkandași... prieteni... Și întorcîndu-se către mine: „Asta Kemal. Utemist. Ala doi Urcan și Murané. Gemeni. Are 17 ani. Ala cu bluza roșie Fatma. Pe Gyulșe, nu cunoașteți. Mică. Născut la... și socoti în gînd: 1946...

In timp ce bătrîna vorbea aproape pe nerăsuflate, mîngîind adesea cu privirea aparatul de radio cu marcă sovietică, de parc-ar fi îmbrățișat feciorul plecat departe, la studii, fetele, împreună cu Șukran, așterneau masa cu îndemînare.

— Dar ceilalți feciori? M-am interesat.

— Akîm șofer la colectivă. Plecat la Adunare. Crescut. Trebuie însoară. Făcut și casă la el... Și ne arătă, în dreapta ogrăzii, o casă netencuită. Alta, Muzafer, la armată. Sprăvește la octombre...

Curînd, Murané a adus din bucătărie un castron aburind, plin cu lakșa — o ciorbă gustoasă cu fasole și tăiței, bătută cu iaurt. S-au mai adus apoi o kapamá — carne de berbec friptă, cu orez și ceapă prăjită, niște kobété — o plăcintă cu carne — iar ca desert kîigașa — scovergi umplute cu magiun de caise.

Gazda ne-mbia mereu și ne-ntreba cu teamă:

— Poate nu place? Așa-i mîncare la tatari..

Pe-nserat s-a înapoiat și Iaia din Medgidia. M-a recunoscut și mi-a scuturat mîna energic. Se mai împlinise la trup, dar îmbătrînise. Oricum, doisprezece ani...

— Iertați la mine, se scuză Iaia. Noi duminica la depozit, Medgidia. Aprovizionam cooperativa... Și începu să-mi înșire toate cîte le adusese, cu o competență de marchitan experimentat. Se vedea că ucenicia cu fiarele vechi îi folosise la ceva...

Ne-am îndreptat apoi către Căminul Cultural, unde se ținea o șezătoare închinată Adunării Generale. Am ascultat un concert de dairele și alte instrumente muzicale tătare, însoțite de soliști vocali, un cor format din băieți și, la final, un buchet de fete sprințare, îmbrăcate în port național tătăresc, s-au legănat armonios într-un dans oriental. Intre fete se aflau Șukran și Murané...

Inainte de a ne despărți am pus o ultimă întrebare:

— Cînd termină Enver facultatea, se-ntoarce aici?

— Nu știi — oftă Agiré. El vrei București, faci aspirantur...

Pe drumul de întoarcere, în mașină, am cugetat la cele văzute în Dobrogea și, mai cu osebire, în Izvorul Mare. Toate erau schimbate, întinerite, noi cu desăvîrșire.

Tudor Mihail

Desene de MIHU VULCĂNESCU

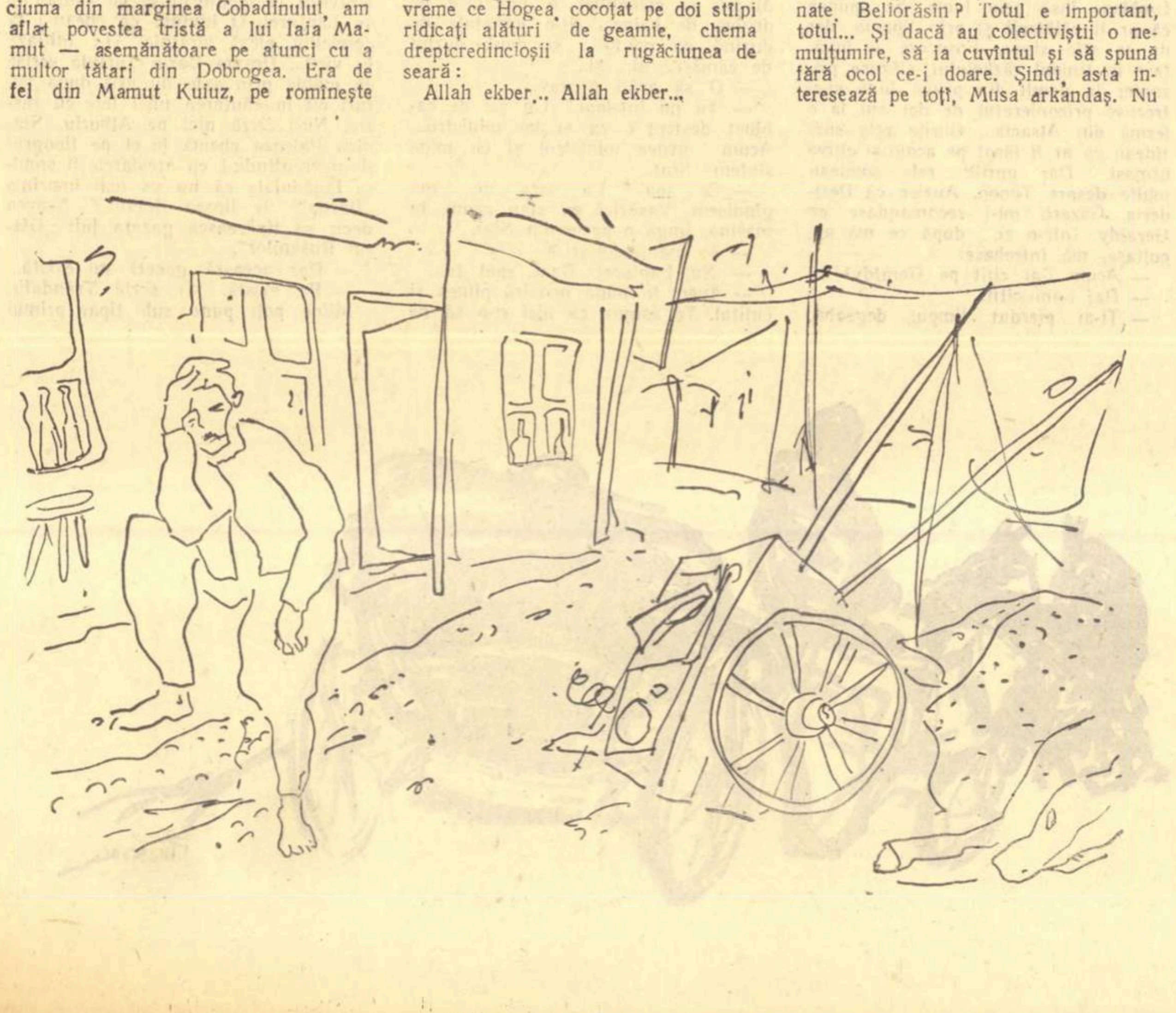

DESPRE POEZIA NATURII

Ah, în iarbă să zaci, în visări să te pierzi,
Sub azur, lîngă-un pom încă plin de foi verzi!
Din adînc, din pămînt, auzi însă un vaer:
Parcă duhuri ciudate se mișcă în aer!

In adînc hodinesc ai pămîntului fii.
Ei belșugu-l sădeau și mînau plugu-n glii,
Cu Nevoia luptau, și trăiau de-azi pe mîine,
Pe cînd alții mîncau miresmata lor pîine.

In sudoare și sînge-i pămîntul scăldat.
Nu-i pădure, războiul să n-o fi-ntinat.
Ce poet ar fi-n stare, vrăjit de un pom,
Să rămînă senin și să uite de om?

Ce frumos e-acest nor! In înalturi plutind,
Ca un dor luminos, ca un vis de argint...
S-ar cădea să-l privești fermecat, dar privirea
Impietrită-i acum, cînd învie-amintirea.

Da, odată au fost — ne mai doare și-acum! —
Oameni vii, prefăcuți de alți oameni în scrum.

Zi și noapte ardea, mistuindu-i, cuptorul,
Fumul gros se pierdea-n depărtare, ca norul.

Să iubești un nor alb, dus de vînturi în zare —
Oare ce ne-a răpit a privirii candoare?
Pentru ce ni se pare că-amurgul e sînge,
Că izvoru-i sudoare, că roua chiar, plînge?

Cîtă vreme în lume-asupriți sînt săracii,
N-are dreptul Poetul să cînte copacii.
Strălucirea pălește-n priveliști, și piere
Cît mai e nedreptate pe glob, și durere.

Nu-i poiană, sau cîmp, sau izvor pe pămînt
Unde-o tînără viață să nu se fi frînt.
Chiar Atomul, chemat tot de oameni la viață,
Ne amenință-acum cu-a prăpădului față.

Intr-o lume mai bună, noi o să-nvățăm
Despre pomi, despre nori, despre cîmp să cîntăm.
E frumoasă natura, și-mi cere s-o cînt —
Doar cînd omul e om peste tot pe pămînt!

Alfred Margul Sperber

In romînește de **Petre Solomon**

ROSTURI

Cum și-a schimbat pasărea plugului
Ciocul de lemn cu unul de fier
Și-n teasc, nu sub călcîie,
Stoarce tata soarele viilor,
Frații mei, mulți și tineri,
Ca o grădină sub cer,
Au dat negrul pămîntului
Pe aurul meseriilor.

Hefaistosul modern
I-a chemat la cuptoare-ajutor,
Pe schele forjate de ei
Suie țara-n lumina bogată.
Eu le duc ca pe-o busolă a satului
O floarea-soarelui, tuturor,
Din drumul frumosului să nu se abată.

Ion Brad

PESTE CRENGI

Peste crengi, lacrimi galbene, frunzele
și nucile,
mătăniile verzi ale văzduhului
și veverițe,
sprintene ca zmeele copilăriei...

Atît...
Numai în amintiri, ierburile

se leagănă peste priveliștea mută.
Asurzitoare liniște,
și doar o fată
culege nuci, din nucul copilăriei,
cu mîinile albe,
albe
cu care-ar fi putut să-mi mîngîie pleoapele.

Gh. Tomozei

ASEMĂNARE

L-am mai văzut pe-acest sudor odată
Cum își rotea privirea încordată
Peste fîntînile care țîșneau în parc
In zeci de curcubee lucitoare,
Inmlădiate de lichidul arc
Ce-n stropii mici purta sclipiri din soare.

Dar cînd în hală am intrat apoi
Am înțeles o mare-asemănare;

La fel de-atent el urmărea cum sare
Metalul în multicolore ploi.

In pulberi fine-albastre, violete,
Măruntа ploaie îi stropea pe gene
De-aceea poate el privea cu sete
La marile fîntîni arteziene.

Negoiță Irimie

Măreția principiilor leniniste

(Urmare din pag. I)

Mîndria „naivă", surîsul trist, nervii sensibili, pornirea de a mîngîia, uitînd totul, și apoi acel lucid „fără cruțare, cu toate că...", cred că nu exagerez cînd spun că, pornind de la aceste date, s-ar putea scrie o carte întreagă, o carte arzînd ca o flacără și care s-ar intitula „Măreția responsabilității". In lumina acelui „îmi vine să spun nimicuri plăcute...", cu cît pătrund mai bine și ader mai profund la principiile leniniste în probleme de artă!

— Da, „libertatea absolută este o frază burgheză sau anarhistă".

— Da, „problema literară nu poate fi un instrument în folosul unor persoane sau al unor grupuri", ci „o parte integrantă a cauzei generale-proletare".

— Da, literatura adevărată are menirea să servească „nu unei eroine suprasătule, nu „celor zece mii" din pătura de sus care se plictisesc și suferă de obezitate, ci milioanelor și zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei!".

Și toate acestea chiar dacă, sîngerînd deasupra foii de hîrtie, scriitorul poate va spune: „Hm, hm, afurisit de grea funcție!".

A servi e funcția omenească cea mai nobilă, dar și cea mai aspră. Cred că uneori ni se întîmplă să ne cam gargarisim cu noblețea îndeletnicirii de artiști, uitînd că ea înseamnă raniță și marș. Altfel, nu se explică ușurința cu care se confundă cîteodată caracterul popular al artei cu vulgaritatea, misiunea ei transformatoare cu pedagogia măruntă, dar și, pe de altă parte, confundarea noului cu exhibiția gratuită, cînd nu se ajunge chiar la desfacerea de marfă veche și stricată drept trufanda

A servi înseamnă a ne simți „parte integrantă a cauzei generale-proletare". A servi acestei cauze înseamnă a ne dedica talentul idealurilor „milioanelor și zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei". Făcînd corp comun cu poporul, cu ziditorii socialismului și apărătorii păcii, înfățișîndu-le lupta, tensiunea și măreția ei, regăsim adevăratul drum al artei mari, al artei realist-socialiste.

A servi cauza maselor, a omenirii, a vieții, înseamnă a accepta, în mod deschis, principiul îndrumării de către partid a artei și literaturii, principiul partinității — moștenirea cea mai prețioasă transmisă nouă, creatorilor, de Vladimir Ilici Lenin!

Horia Lovinescu

Adunare festivă la Casa Scriitorilor

Marți 22 aprilie a.c. la orele 18, va avea loc la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" ședința festivă a scriitorilor din București consacrată celei de a 88-a aniversări de la nașterea lui Vladimir Ilici Lenin.

Va vorbi criticul literar Silvian Iosifescu.

RĂDĂCINILE

CAP. XIV

CIREȘE

Întinsei gîtul. Ciulii urechile. Imi încordai auzul. Sperai mult timp că voi auzi pașii Valentinei făcînd drumul întors. Și în tot timpul în care îmi hrănii carnea aprinsă și flămîndă cu această speranță privii pămîntul aspru și negru din fața mea. Imi pierdui speranța. Vîlvorile care mă ardeau se micșorară treptat și se stinseră. Mi se păru că trupul mi s-a schimbat într-un maldăr de cenușă. Pe neașteptate, prin văzduhul vîscos, veni dinspre pădure o pală de vînt. Mă mirai că pala de vînt nu mă spulberă. Mă mirai că-mi răcorește obrazul. Mă mirai că văd. Mă mirai că aud. Mă uitai spre cer. Imi surîse luna. Cu surîs galben îmi surîse. Steaua la care mă uitam îmi surîdea. Mi se făcu frică de tăcerea care începu să-mi țiuie în urechi. Mi se făcu frică de mine însumi. De pofta care mă durea mi se făcu frică. De gîndul care mă biciuia... Șoptii pentru mine, ca unchiul Tone pe patul de moarte:

— Eu nu sînt stea. Sînt om...

Amintirea morții unchiului Tone mă întristă. Mă cuprinse o adîncă, o arzătoare sete de moarte. Moartea era leacul. Plecai spre pădure. Mersei încet, dar cu pași mari, hotărîți. Pătrunsei sub întunecatele bolți. Luna se ținu după mine. Cînd mă prinse trecînd prin luminișuri mă îmbrăcă în aurul ei. Neliniștea pădurii mă duru. Urcai iarăși coasta printre copacii strîmbi, răsuciți, chirciți. Intunericul le acoperi și le ascunse bubele dar le accentuă răsuciturile și le dădu o înfățișare stranie, halucinantă, care îmi mări tulburarea. Ajunsei, după destulă trudă, în poiana de pe creastă unde mă odihnisem cu Valentina și fusesem atacați de cei doi țigani. Privii pădurea. Era acoperită cu argint. Țipară păsări. In satul apropiat auzii larmă. Mă temui de singurătate și mă îndreptai spre sat. Imi spusei:

— Poate îi întîlnesc pe cei doi. Mă vor recunoaște. Vor sări asupra mea. Ii vor asmuți și pe alții. Mă vor ucide... De data aceasta mă vor ucide.

Imi păru bine... Cuțitele țiganilor vor pune, în sfîrșit, capăt tristeii mele existențe. Vor sătura setea mea de moarte. Da. Imi păru bine. Fluierai încet o melodie veselă. Și, fluierînd, ajunsei în sat. Mai fusesem eu cîndva pe acolo. Trecui pe lîngă un cîrd de fete. Intîlnii și niște flăcăi băuți, gălăgioși. Unul cînta cît îl ținea gura:

Cînd eram pe Ialomița
Cu mustață-n furculiță...

Se acompania cu un acordeon pe care-l ținea atîrnat, cu o curelușă, de gît... Mă supără luna care nu-mi da pas. Ca să scap de ea, intrai într-o circiumă. Era plină de oameni tuciurii la obraz. Bărbații se otrăveau cu vin acru. Muierile grase, pieptoase, îmbrăcate cu fuste largi și crețe, galbene sau albastre, și purtînd pe cap tulpane înflorate, se răcoreau cu bere. Doi țambalagii cu mustățile mari băteau coardele instrumentelor cu bețișoare. Nu-i asculta nimeni. Intr-un colț, la o masă, sta de unul singur țiganul care sărise asupra mea. Avea mîna dreaptă înfășurată într-un mare bandaj alb. Ii ardeau ochii. In fața lui, pe masă, se afla o găleată plină cu vin. Din cînd în cînd, țiganul Stroe băga un pahar în găleată, îl umplea, da vinul pe gît pe nerăsuflate... Cerui și eu vin. Luai paharul și mă dusei la el.

— Noroc, îi spusei, noroc și sănătate, nene Stroe.

— Noroc, îmi răspunse omul...

Ciocnirăm și băurăm ca doi vechi și buni prieteni.

Stăruii cu ochii asupra mîinii lui înfășurată grosolan în bandaj. Il întrebai cu glasul plin de dulceață, mieros:

— Dar ce ți s-a întîmplat?

Omul ridică din umeri.

— Mai nimic...

Ne auzi convorbirea o femeiușcă balaoacheșă, care se lupta cu o bărdacă de bere și nu izbutea să-i ajungă la fund. Sări cu gura pe Stroe:

— De ce nu-i spui? Spune-i, Stroe, să știe și dumnealui ce s-a întîmplat...

— Spune-i tu, dacă nu te doare gura...

— De ce să mă doară gura? Ii spun.

Apucă un scaun și se așeză lîngă mine. Mă împunse cu genunchiul și începu:

— Ruminico... Vai de sufletul nostru, ruminico.. Altădată țiganii noștri erau spaima ținutului și-a orașului... Ciordeau cai... Ciordeau boi... Ciordeau mărfuri... Făceau prăpăd pe la bîlciuri... Vei fi știind și dumneatale, ruminico...

— Știu... Știu... De mult li s-a dus buhul în țară voinicilor din Didești.

— Acum... Vai de sufletul nostru, ruminico... Nu mai e de trăit, ruminico... Ne omoară soldații...

— Cum vă omoară soldații?

— Cum? Păi nu mai departe decît astăzi... Să vezi ce-a fost și cum a fost, ruminico... Stroe și cu Nae s-au dus și ei, ca flăcăii, să se plimbe prin pădure... Și-acolo, mamă... mamă... S-au întîlnit cu niște soldați... Și soldații... mamă... mamă... nici una, nici două, s-au repezit asupra băieților să-i jecmănească de părăluțe... Lui Stroe i-au spintecat mîna cu baineta... Pe nenorocitul de Nae... L-au călcat în picioare... I-au spart nasul... I-au rupt dinții... L-a oblojit și pe Nae, farmacistul... Nas n-o să-i puie nimeni... dar dinții... Dinți o să-și pună Nae la oraș. O să spargă o casă. O să fure ce-o găsi. O să vîndă ce-a furat și-o să-și pună dinți frumoși, de aur. Trăiește omul și cu dinți de aur.

— Va să zică așa s-au purtat soldații cu flăcăii voștri?

— D-apoi cum, ruminico? Spune și matale! Drept e? Soldații, șapte la număr... voinicii noștri, numai doi...

— Și flăcăii nu s-au apărat?

— Ba s-au apărat. Dar soldații pe lîngă că erau șapte aveau și bainete. I-au ciopîrțit cu bainetele.

Stroe mai ciocni cu mine încă o dată.

— Așa, domnule... Mîine ne ducem la comandament cu reclamația...

— Da, da... Să vă duceți. Să vă duceți negreșit. Dar nu cumva prin pădure v-ați întîlnit și cu o fată?

Flăcăul clătină din cap:

— Nu... N-am întîlnit pe altcineva. Numai pe soldații care au sărit asupra noastră să ne punguie. Și erau șapte, domnule, șapte.

In șosea se opri o birjă. Birjarul intră în circiumă și-și cumpără tutun.

— Te duci la Ruși? îl întrebai.

— La Ruși.

— Ai mușterii?

— Nu. Am dus un negustor pînă la Glăvani...

— Poți să mă iei și pe mine?

— De ce nu? Te costă cinci lei...

— Mă lași la gară.

— Pot să te las unde vrei. Și la cimitir. Că stau alături...

— Nu, la gară.

— Mă rog, voia clientului...

Țiganii mințiseră. Cum să mărturisească Stroe bătăușul că și-a spintecat mîna în cuțitul unui băietandru? Și Nae, despre care aflasem că e un temut spărgător, cum să spună el că l-a cotonogit și l-a desfigurat Valentina?

Făcusem drumul prin pădure, și-i căutasem în cuibul lor pe cei doi, fără folos. Il întrebai pe birjar:

— Și cum îl chema pe negustorul dumitale?

— Era unul tinerel, de la Balaci mi se pare, Dobrică Tunsu. Umblă după piei. Cumpără piei. L-am mai purtat eu și prin alte sate.

— E un tăbăcar bun, spusei. Are și cojocărie. Croiește bine, Tăbăcește frumos.

— Da, așa se zice. Și se mai zice că dacă ar putea ar tăbăci și piele de om.

Trăsura, lunecînd la vale, mă legăna lin. In dreptul gării îi plătii omului, mă dădui jos și mă dusei la doamna Ilse Hans. In salon se dansa. Lîngă pianul negru găsii o masă. Mă așezai. Veni o fetișcană smeadă, cu ochi cenușii, costelivă, să-mi țină de urît. Veni și Valentina să ia comanda. Era îmbrăcată într-o rochie neagră, lungă, bine turnată și strînsă pe trup, încheiată pînă sub bărbie. Semăna cu o smerită și tînără călugăriță. Se făcu că nu mă cunoaște. O intrebai pe costelivă:

— Ce dorești?

— Vin.

Valentina aduse o sticlă de vin, o desfundă și ne umplu paharele.

— Noroc, domnișoară.

— Noroc, tu... Dar nu mă lua peste picior că-ți arunc vinul în obraz.

— Nu am vrut să te jignesc. Scuză-mă.

— Sînt domnișoară, dacă și bunică-ta e domnișoară.

Aspra-mi bunică! Ce-ar mai rîde dacă ar ști ce nimicuri mă dor și mă macină...

— S-ar putea să fi devenit. E cam de mult văduvă.

Uscățivei îi plăcu toanta mea glumă.

— Ai haz, îmi spuse.

— Da, îi răspunsei, mai ales astă-seară.

— Să mai aduci o sticlă, îi porunci uscățiva Valentinei.

— Numaidecît.

Valentina desfundă a doua sticlă. Se uită la mine. Nu-mi spuse nimic. Imi umplu paharul.

Nu trecu mult și în capul meu începură să freamăte copacii pădurii. Peste copaci se prăvăli și se sparse în țăndări luna. Cerul rămase plin de stele dar începu să se învîrtească și să vîjîie. Din acest cer nemărginit care se învîrtea și vîjîia se desprinseră și stelele. Căzură toate, deodată, peste pădure și o aprinseră. Vrusei să mă feresc de înaltele și albele flăcări. O apucai pe fetișcana uscățivă de mijloc. Mă încolăcii în jurul ei ca iedera în jurul copacului. Ne apucarăm să ne învîrtim în mijlocul salonului într-un dans grotesc. Flăcările mă ajunseră și mă orbiră. Speriată, fata uscățivă se desprinse de mine. Strigai. După aceea nu mai știui nimic...

Tîrziu mă trezi un miros tare și iute. Deschisei cu frică ochii. Mă aflam întins pe o canapea într-o odaie cu perdele groase la fereastră. In tavan ardea becul. Valentina îmi freca tîmplele. Mă văzu clipind des din ochi.

— Slavă Domnului! îmi spuse, te-ai trezit...

Tăcui. Plecă pentru cîteva clipe și se întoarse cu o ceașcă mare în care fumega fiertură neagră.

— Cafea?

— Cafea amestecată cu cenușă.

— De ce cu cenușă?

— De ce? Așa trebuie. Bea.

Ii ascultai porunca. Băui. Mi se limpezi mintea. Imi acoperii obrazul cu mîinile.

— Nu... Nu-ți acoperi ochii, îmi spuse Valentina. Și-mi luă mîinile într-ale ei.

Imi venea greu să mă uit în ochii ei. Mă uitai în tavan.

— Uită-te în ochii mei, spuse Valentina. Ai curaj și uită-te în ochii mei. Pe tavan n-ai să găsești nimic. Nici măcar muște.

Mă uitai în ochii ei. Erau verzi, mari și grozav de triști. Fața bucălată îi era trasă, obosită, tristă. Mai triste mi se părură buzele ei mari și cărnoase.

— Darie, n-am să te cert... Treaba ta ce faci și ce nu faci... Pentru cele întîmplate în noaptea asta am și eu o vină... Dar vreau să te întreb: pentru ce ai plecat tu de la voi, de la Omida? Ca să intri în case deocheate și să-ți bei mințile?

Tăcui ca pămîntul. Mă sculai. Mă dezbrăcai de haina mototolită și mă spălai îndelung pe obraz și pe cap, cu apă rece, la o chiuvetă. Imi clătii și gura care mi-era amară, coclită.

Valentina îmi aduse un prosop.

— Șterge-te...

— Mulțumesc.

— Ți-ai venit în fire?

— Da...

— Și cum te simți?

— Aș vrea să mor...

— Să mori!.. E ușor.. Mai greu e să trăiești. Trebuie să trăiești, băiete!

— Da... Trebuie să trăiesc.

Valentina îmi luă obrazul între mîinile ei moi și calde, mă sfredeli cu ochii și mă întrebă încă o dată:

— De ce ai plecat tu de la voi de acasă, de la Omida? Ca să intri prin localuri, să bei și să te faci de rîs?

— Ești și tu vinovată, Valentino. Singură ai spus-o.

— Sînt. Dar tu trebuie să fii tare, ca piatra. Trebuie să-ți stăpînești pornirile... Trebuie să... Poate că noi doi nu avem dreptul la nimic. Poate că nu avem dreptul nici la dragoste... Nici la dragoste. Darie...

Izbucni în plîns.

Pusei haina pe mine. Trîntii ușa. Fugii... Mă văzu un vardist. Strigă după mine. Fluieră. Fugii și mai repede pînă mă depărtai și o luai după colț.

Se scuturară florile primăverii. Frații Pițigoi repararară secerătoarea.

— S-a copt secara. Mîine-poimîine se coace și grîul.

Petriței îi crescu pîntecul și-i răsăriră pete galbene pe obraz. Mincă nu-i mai îngădui să muncească.

— Să stai liniștită. Să nu se întîmple ceva cu fetița.

— N-o să fie fetiță, îi spuse Petrița șireată. O să fie un gogeamite băiat, voinic, zdravăn ca tine, Mincă.

— De unde știi?

Petrița rîse. Ii arătă pîntecul:

— Nu vezi? Ori te-a lovit orbul găinilor?... Am pîntecul țuguiat... O să nasc băiat.

Despa scrîșni:

— Cine mai e ca tine!... O să-i naști lui frate-meu băiat... Un băiat cu două capete... Poate chiar cu trei...

Mincă ridică mîna:

— Obrăznicătură...

— Obrăznicătură e nevastă-ta, spuse pusă pe harțag Despa. Și tu, namilă fără minte, să nu ridici mîna. Dacă mă lovești îți scot ochii. Te las orb. Chior ai fost. Cînd te-ai însurat ai fost chior. Mori după ea? Cu ce te-a fermecat?

Despa continuă s-o ocolească pe cumnată și să-i arunce vorbe urîte cu orice prilej.

La liceu școlarii și școlărițele erau cum erau. Unii învățau pe brînci, să ia note mari și se pregăteau să dea pe vară examene pentru încă o clasă. Alții se lăsau pe tînjală. Plăteau taxe mari, nu se grăbeau să termine liceul. Viața era dulce și, oricum, profesorii tot aveau să-i treacă.

La școlarii de adunătură care eram, ministerul trimisese profesori culeși din gunoi. Războiul făcuse ca hotarele țării să se lărgească. Sub presiunile alegătorilor se înființaseră gimnazii și licee în mai toate tîrgușoarele, ba chiar în unele sate mai mari. Era deci cu neputință să se găsească atîția profesori calificați, dintr-o dată. La liceul din Ruși, în afară de Casiu Turtulă, numai Ilie Tuie, profesorul de matematici care era și director, trecuse pe la Universitate. Turtulă venise la Ruși pentru că încă nu-și trecuse licența și nici unul din liceele mai vechi, cu renume, nu-l primise. Pe Tuie, despre care se spunea că în tinerețe ar fi fost o mare capacitate, îl doborîse și-l prăpădise bețiа. In epoca în care ne preda nouă matematicile, nu mai rămăsese din el decît o jalnică epavă. La opt dimineața era treaz, dar cu ochii tulburi și cu glasul răgușit. In prima recreație însă se repezea la o circiumă din apropierea școlii și din două-trei cinzeci de țuică se amețea. Uneori o scotea la tablă pe Valentina și o asculta. Fata îi răspundea la întrebări mîndră și demnă. Tuie lua nuiaua de pe catedră și-i înțepa cu vîrful ei sînii mari, pietroși.

— Tu... școlărițo... Tot acolo lucrezi?

— Tot acolo, domnule director.

— Tu... școlărițo... Să treci diseară pe la mine...

— Mai bine să treceți dumneavoastră, domnule director, pe la noi... Doamna Hans e totdeauna bucuroasă de oaspeți aleși. Cît despre fete! Ce să mai vorbim! Le cunoașteți și vă cunosc...

— Clanța!... Ține-ți clanța...

— Dumneavoastră ați început.

— Treci la loc. Vacă!

Tuie aflase de la Turtulă, care-mi citea lucrările scrise în cancelarie, că-mi încerc norocul în literatură. Mă striga la tablă. Mă sucălea o jumătate de oră. Pe urmă îmi înfigea nuiaua în burtă și începea s-o răsucească:

— Ia spune-mi, cum faci poezii? Cum îți vine inspirația? Noaptea vin muzele peste tine sau dimineața, pe nemîncatelea? Ha! Ha!... Poezie... Tranca-fleanca, mere acre... Matematica, da... Matematica e temelia lumii. Nu cunoști matematica, nu ești om, domnule. Invață matematica...

— Am să învăț, domnule director.

— Să te văd... Să te văd. Dă-o încolo de literatură. Palavre... Ascultă-mă pe mine... Palavre...

Științele naturale și fizico-chimice ni le preda domnișoara Desideria Găzaru. Era trupeșă, pieptoasă, înaltă ca un jandarm. Unii spuneau că s-ar trage din Giurgiu, alții că ar fi de pe la Cîmpulung. Cu catedra o pricopsise senatorul Colțan. Punea ochii pe cîte un vlăjgan:

— Adamian...

— Da, domnișoară...

— Ți-am dat trei la teză. Nu știi nimic...

— Nu știu nimic, domnișoară...

— Să treci diseară pe la mine să-ți explic.

— Am să trec, domnișoară...

— Mătrăgună...

— Da, domnișoară...

— Tu să treci azi după-masă, pe la patru...

— Am să trec, domnișoară...

Pe mine mă socotea nevrednic și nemernic. Nu mă poftea să-i văd casa. Mă lua în coarne.

— Mie nu mi-ai scris nici o poezie?

— Nu scriu poezii, domnișoară.

— Lasă, lasă... Știu eu că scrii... Să-mi scrii și mie o poezie... Ca Geraldy...

— Nu-l cunosc pe Geraldy...

— Cum? Scrii poezii și nu l-ai citit pe Geraldy? Am să ți-l aduc mîine pe Paul Geraldy. E... mon amour... mon amour... Să-l citești, băiete. Și să scrii ca el dacă vrei să te admire domnișoarele și cuconițele. Geraldy e un mare poet. Face furori.

Timon purta barbă. Era smead, aproape rotofei și trecea drept craiul orașului. Nu avea liceul terminat. Umblase însă prin lume. Se spunea că ar fi călătorit și prin Spania, dar nu se știa sigur. Franceza o învățase în timpul războiului. Căzuse prizonier la nemți din prima lună și-și trecuse prizonieratul de doi ani la o fermă din Alsacia... Gurile rele susțineau că ar fi lăsat pe acolo și cîțiva urmași. Dar gurile rele spuneau multe despre Timon. Auzise că Desideria Găzaru mi-l recomandase pe Geraldy. Intr-o zi, după ce mă ascultase, mă întrebase:

— Acum l-ai citit pe Geraldy?

— Da, l-am citit.

— Ți-ai pierdut timpul degeaba. Un mălăieț. Să-l citești pe Balzac, domnule. Și pe Victor Hugo, domnule... Geraldy... Auzi... Să ți-l recomande pe Geraldy...

Mai aveam o lună pînă la vacanță. Incepui să mă pregătesc nu numai pentru examenele de sfîrșit de an, dar și pentru clasa pe care voiam s-o dau ca elev particular peste vară.

— Trebuie să cîștigăm timpul pe care l-am pierdut, îmi spuse Valentina. Altfel rămînem de căruță.

— Timpul...

Mă duceam și învățam în pădure. Odată veniră și se legară de mine niște ciobani. Ii potolii dăruindu-le țigări. Intr-o zi căzură peste mine cei doi, Stroe și Nae. Mă priviră, mă înjurară și plecară. Nae își pusese dinți, dar nasul îi rămăsese cîrn.

Tocmai cînd eram preocupat de examene și mă sileam să-mi înmulțesc cunoștințele, orașul începu să se agite. Se schimbă peste noapte guvernul și se anunțară noi alegeri. Stănică Paleacu, așa cum prevăzuseră mulți orășeni, ajunse ministru. Veni cu mașina ministerială la Ruși. Avocații Mitiță Bîrcă și Olimpie Chelu trimiseră haidamaci care, străbătînd mahalalele și desfundîndu-le, golind circiumele și cafenelele, adunară lume în centrul orașului, la statuia generalului Mantu. Olimpie Chelu ținu o scurtă cuvîntare. Spuse cîteva cuvinte și Mitiță Bîrcă. Cum mă aflam și eu pe acolo, mă amestecai în mulțime și-i ascultai.

— Să mergem la domnul ministru Stănică Paleacu, propuse Olimpie Chelu, să-l felicităm în numele nostru și al întregului oraș. E întîia oară, cinstiți rușani, cînd capul încoronat al statului și-a ales un sfetnic din sînul orașului nostru... Mare cinste ni s-a făcut tuturor! Ce spun mare cinste. Enormă cinste! Colosală cinste...

Cîțiva îl aprobară:

— Să mergem... Să mergem să-l felicităm...

— Cuconul Stănică e gloria noastră.

— Mîndria noastră.

— O să îmbogățească județul și orașul.

— Să mergem să-l felicităm.

Mitiță Bîrcă și Olimpie Chelu o luară înainte. Se vîrî între ei și-i luă de braț și profesoara noastră, Desideria Găzaru. Mulțimea se înșirui după ei. Unul spuse:

— Poate ne iese ceva.

Altul zise:

— Oricum, să mergem. Stăpînirea e stăpînire. Nu strică dacă te dai bine cu ea...

Vrusei s-o apuc pe Calea Dunării în jos, către casă. Imi tăiară drumul surorile Scutelnicu.

— Tu, n-ai mai venit de mult pe la noi, îmi reproșă Bibina.

— Am avut treabă. Examenele. Se apropie.

— Nu te mai scuza, mi-o reteză Marghioala, că nu te prinde. Am auzit că te-ai încurcat cu fata gazdei, cu Despa. Iți plac merele acre...

— Cu Despa?

— Așa vorbește lumea...

— Să vorbească...

— Tu, nu glumi. Despa te înșeală. Trăiește cu Timon... O să-ți dăm amănunte. Să știi că negricioasa te bagă la apă.

— Copilării...

— Să mai vii pe la noi, îmi spuse Bibina. Să ne mai distrăm. Viața e scurtă.

— Au înflorit trandafirii, adăugă Marghioala. Avem ce să-ți punem la cheutoare.

— Poate, le răspunsei...

— Nu «poate», zise Bibina. Vino negreșit. Și cît mai curînd. N-o să-ți pară rău, Puiule.

Mai-mai că nu mă călcă o mașină. Noroc că șoferul stopă la timp. Era un Lincoln albastru, deschis, de toată frumusețea. Pe perne se lăfăia Lăpturel. Mă strigă:

— Urcă-te lîngă mine, frate-meu...

Nu-mi crezui ochilor. Lepădătura de Lăpturel în mașină!...

— Nu te sfii! Vino... Sîntem la putere... Sîntem mari...

— Cum adică?

— Ce mai calea-valea! Urcă-te...

Mă urcai lîngă Lăpturel.

— Ocolește mulțimea s-ajungem înaintea ei acasă la domnul ministru, îi porunci Lăpturel șoferului.

Mașina porni. Lăpturel îmi spuse:

— Cine s-ar fi gîndit astă iarnă cînd jucam cărți cu frații Pițigoi la cafenea că n-are să treacă anul și-are să-mi puie Dumnezeu mîna în cap...

— Nu-nțeleg, Lăpturel.

— M-a luat nenea Stănică șef de cabinet, la Comunicații...

— Mare lucru!... Să te fi luat cel puțin secretar general...

— Habar n-ai, băiete... Avem țara în mînă... Facem avere la repezeală... Profit de ocazie și mă și însor... Deocamdată trebuie să mă înțolesc. Mi-am și comandat o jumătate de duzină de haine... Și-o jumătate de duzină de pantofi... și două duzini de cămăși... și... și...

— O să arăți grozav...

— Tu nu înțelegi? Un șef de cabinet deștept e ca și un ministru... Acum nenea ministrul și cu mine sîntem Stat...

— Ce spui? La asta nu mă gîndisem. Vasăzică eu stau acum, în mașină, lîngă o parte din Stat.

— Te mai îndoiești?

— Nu, Lăpturel. Dacă spui tu...

— Avem în mîna noastră pîinea și cuțitul. Te asigur că nici n-o să ne înecăm cu pîinea și nici n-o să ne tăiem în cuțit.

Mașina trecu pe lîngă mulțime stîrnind praful și aruncîndu-l în ochii oamenilor. La poarta casei domnului ministru — casă mare, cu ogradă, pe Calea Dorobanților — mă dădui jos.

— Așteaptă pînă vin rușanii cu Bîrcă și cu Chelu. O să ai ce auzi. Vorbește nenea ministrul. Am colaborat și eu la discurs.

Ascultai povața lui Lăpturel. Mulțimea, condusă de Bîrcă, Desideria Găzaru și Chelu năvăli în curte.

— Ura... Ura...

— Să trăiască domnul ministru Paleacu...

— Ura... Ura...

— Să guverneze o mie de ani domnul ministru Paleacu...

— Ura... Ura...

— S-ajungi prim-ministru, domnule Stănică...

— Ura... Ura...

Ieșit în prag, Stănică Paleacu ridică de pe capu-i rotund pălăria de paie. Soarele îi învălui fața adînc ciupită de vărsat. Căută să-și stăpînească emoția mușcîndu-și mustața tunsă scurt. Spuse:

— Cetățeni!... Vă mulțumesc pentru dragostea ce mi-o arătați. Vă mulțumesc și pentru încrederea pe care o aveți în mine.... Am ajuns ministru. Mi-am împlinit visul... Ca ministru al majestății sale regelui, o să am grijă de țară. Ca om din Teleorman, însă, voi avea deosebită grijă de acest județ. Iar din acest județ voi avea și mai multă grijă de orașul nostru în care pînă și pietrele m-au văzut crescînd...

Se opri să-și tragă sufletul.

— Bravo... Bravo... strigă mulțimea. Un golan suit pe uluci folosi momentul de tăcere care se ivi și spuse tare:

— In primul rînd, cucoane Stănică, vei avea grijă de dumneata... In sfîrșit, te vei pricopsi...

Lăpturel se afla lîngă Paleacu. Făcu un semn cu mîna peste capetele mulțimii. De undeva de la margine cîțiva vlăjgani săriră pe îndrăzneț, îl deteră jos de pe uluci, îl înghesuiră, îl pocniră, îl călcară în picioare și, cînd omul nu mai avu putere să se vaiete, îl luară de mîini și de picioare, se depărtară și-l aruncară ca pe un bolovan în iarbă, pe un teren viran care mirosea urît din pricina gunoaielor aruncate acolo de vecini.

Ministrul își reluă cuvîntarea:

— Am să fac din județ o grădină iar din orașul nostru... Din orașul nostru... Voi ați auzit ce e Parisul?... Din orașul nostru am să fac un Paris... Un Paris mai ceva ca Parisul...

— Brava...

— Ura...

— Brava...

— Să ne trăiești!...

După Stănică Paleacu se lansă într-un lung discurs Mitiță Bîrcă. Deasupra găurii ochiului pe care i-l scoseseră, cu cincisprezece ani în urmă țăranii din Omida, avocatul purta monoclu negru. Il ridică pe Paleacu în slăvile cerului. Ii elogie inteligența și energia. Ii preamări bunătatea inimii și dărnicia. Ii laudă pînă și frumusețea fizică.

Paleacu îl ascultă plin de modestie. Cînd oratorul termină vărsînd o lacrimă din ochiu-i sănătos, Paleacu îl îmbrățișă. Il îmbrățișă și pe Olimpie Chelu.

Desideria Găzaru întinse brațele:

— Și pe mine, domnule ministru... Și pe mine... Sfințește-mă și pe mine cu îmbrățișarea dumitale.

Orașul a intrat în fierbere, cum în fierbere a intrat toată țara. Intre profesorii liceului s-a iscat dihonia. Casiu Turtulă candidă pe lista liberalilor. Alburiu, profesorul de desen, își încercă norocul pe lista care nu avea nici o șansă, a conservatorilor. Timon trecu la țărăniști. Ilie Tuie, solicitat de Lăpturel, refuză să se înscrie în partidul lui Stănică Paleacu.

— Să-i spui domnului ministru că nu-mi plac mascaradele. Nu am făcut și nu fac politică.

— O să te căiești, domnule Tuie...

— Vax! Mai am de trăit cel mult un an.

— Destul, ca să simți cum o să-ți băgăm unghia în gît.

Drept urmare, Lăpturel a chemat-o pe Desideria Găzaru la București, s-a dus cu ea, în numele lui Paleacu, la Instrucție și i-a smuls numirea de directoare... Tuie se îmbătă o dată mai mult. Profesorii plecară să țină discursuri. Pe unii îi prinseră și-i bătură jandarmii, din ordinul lui Stănică Paleacu. Pe alții îi ciomăgiră și-i alungară țăranii. Timon căpătă bani și scoase, scriind-o singur de la un cap la altul, o gazetă săptămînală botezată „Barda". Ii bălăcări pe Stănică Paleacu și pe Colțan, o batjocori pe Desideria Găzaru și făcu aluzii străvezii la legăturile ei cu Colțan și cu Lăpturel. O învinui că cheamă la domiciliu elevi vîrstnici și-i inițiază în vicii... Despre Casiu Turtulă scrise că umblă prin sate nu atît după voturi cît în căutarea unei fete cu zestre. Nu-l iertă nici pe Alburiu. Stănică Paleacu chemă la el pe tipograf și amenințîndu-l cu arestarea îi smulse făgăduiala că nu va mai imprima „Barda". Ii lipsea lucrul? N-avea decît să tipărească gazeta lui: „Glasul Rușanilor".

— Dar această gazetă nu există...

— Ba există. O scrie Trandafir. Mîine poți pune sub tipar primul

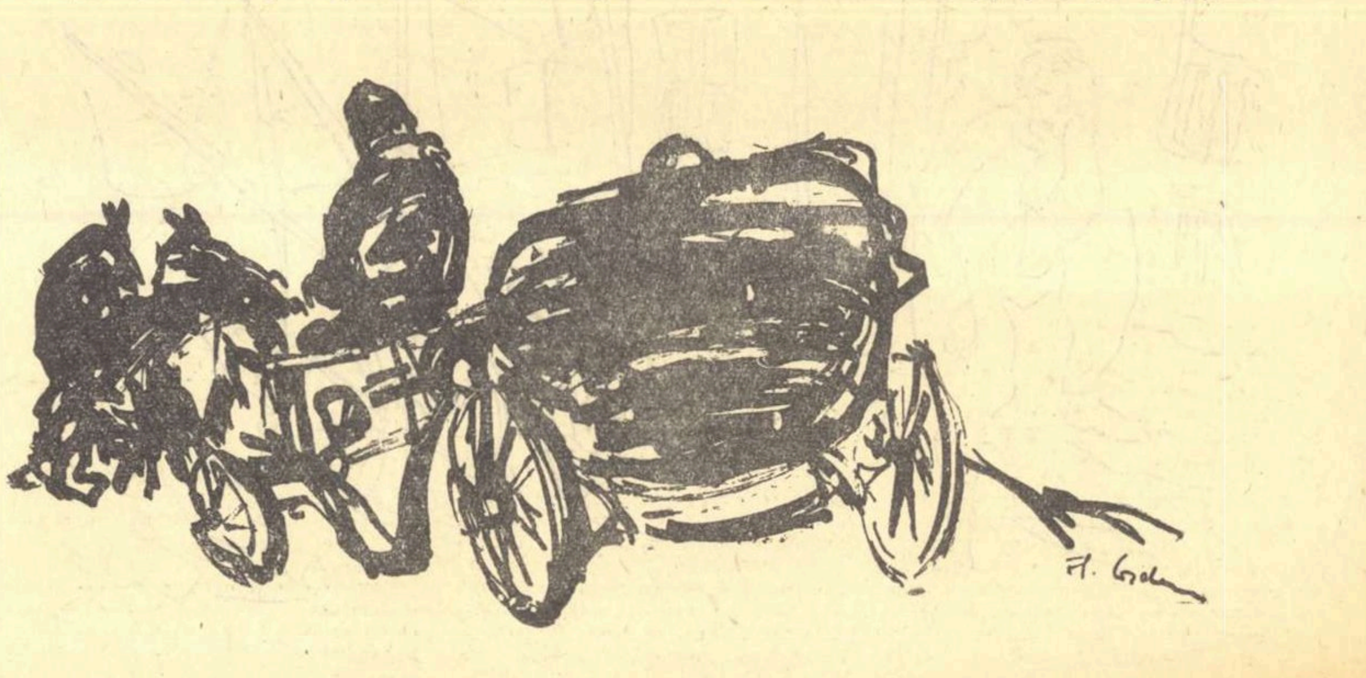

SÎNT AMARE

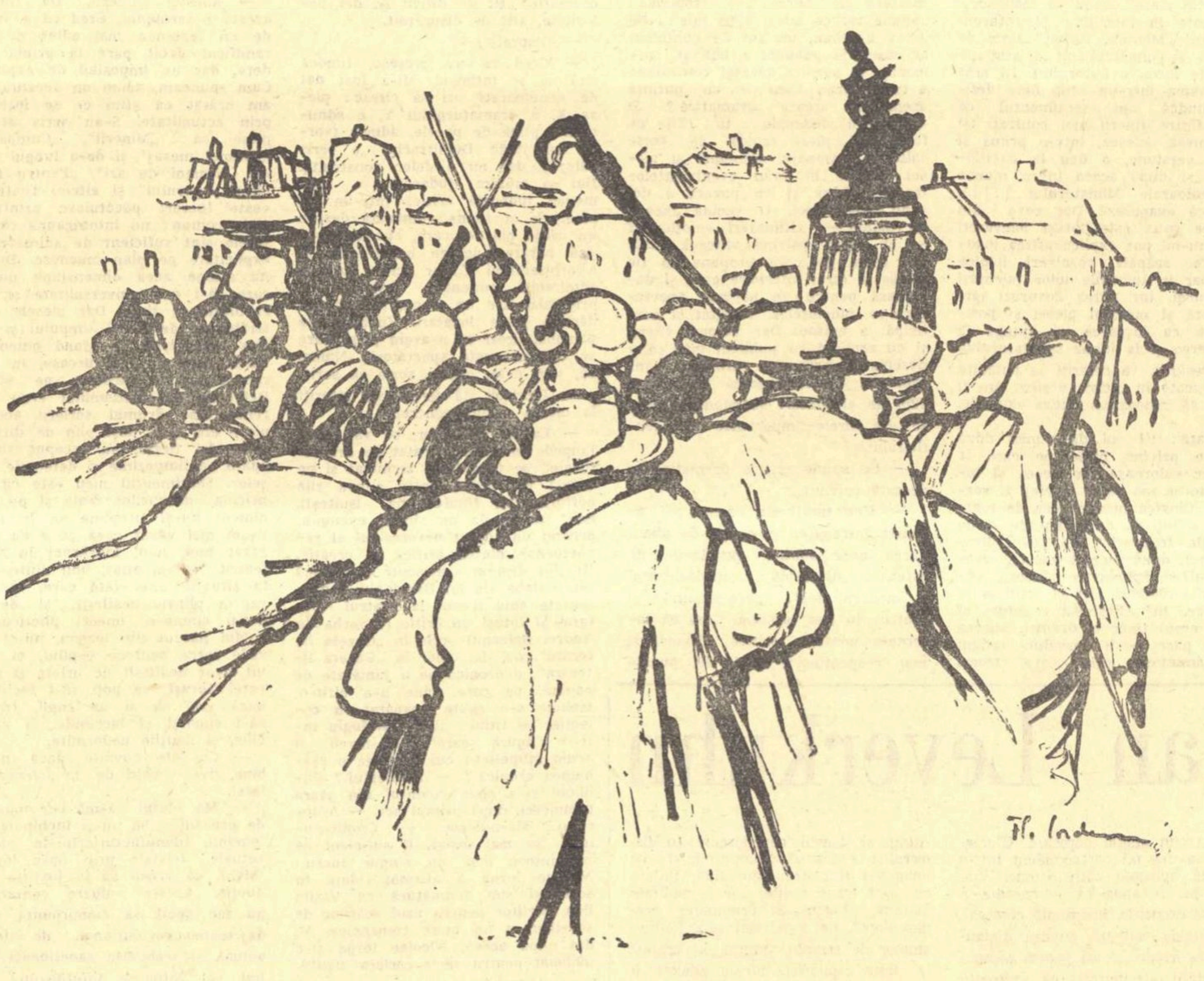

număr. Te asigur că va fi o bombă...

Trandafir Trandafirescu era un institutor cu condei ager care se înscrisese de curînd în partidul lui Stănică Paleacu.

Cînd apăru „Glasul Rușanilor" Timon o băgă pe mînecă. Trandafir Trandafirescu îl acuză fățiș de imoralitate... Apărură în gazetă siluetele surorilor Scutelnicu. Se vorbi de casa deochiată a doamnei Ilse Hans. Timon fu învinuit și de ademenirea de minore. Nu se preciză nici un nume dar se făgădui amănunte pe săptămîna viitoare.

Orașul se bucură:

— O să avem de ce rîde. Timon o să-l batjocorească și mai mult pe Paleacu.

— Am auzit că Timon o să dea în vileag afacerile necurate ale lui Colțan.

— Paleacu l-a atras lîngă el pe Feratos. Timon o să dezvăluie povestea cu nevestele și cu doctorul Bezerian.

—Se zice c-o să publice și fotografii picante.

Dar, în pofida tuturor presupunerilor, profesorul Timon se repezi la București, năvăli în minister peste Stănică Paleacu și propuse pacea. Ministrul, bucuros, îi făgădui larg sprijinul pentru viitor și-l înscrise în partid. Timon oftă. Suspendă „Barda", își retrase candidatura de pe lista țărăniștilor și în cel de al doilea număr al „Glasului" în locul făgăduitelor amănunte cu privire la „Timon, ademenitor de minore" apăru, pe o pagină întreagă, un articol intitulat: „Pentru ce lupt alături de d-l Stănică Paleacu" iscălit de însuși Timon.

Profesorii se certară în cancelarie, se insultară, se și încăierară lovindu-se cu scaunele și cu cataloagele. Rămăserăm de capul nostru. Intra secretarul prin clase și ruga pe cîte un elev mai destoinic să stea la catedră, să le dea școlarilor ceva de scris și să aibă grijă să fie păstrată liniștea. Tuie nu se mai îmbătă. Veni zi de zi la școală. Își făcu orele. Mai făcu și orele altora cu multă competență. Mulți se bucurară de schimbarea guvernului. Cîrciumile, bodegile, restaurantele, birturile economice și cafenelele se umplură de lume, iar zidurile fură năpădite de afișe.

VOTAȚI-L PE
STANICA PALEACU

Părintele județului și al orașului
Mîndria
ROMINIEI MARI

Văru-meu Jorj puse în vitrină fotografia mare și înrămată a domnului ministru Stănică Paleacu. Il mai imitară și alți negustori. Moșierul Oană Banaoaie, fost pînă la schimbarea guvernului primar al orașului, le trimise vorbă:

— După ce cade Stănică Paleacu de la putere, vă duc pe toți la faliment.

— Spuneți-i lui cuconul Banaoaie că atunci cînd vor veni liberalii la putere o să punem portretul dumnealui în vitrină... Acum, dacă nu sîntem cu Paleacu ne mănîncă de vii, răspunsese văru-meu Jorj. Noi, negustorii, sîntem totdeauna cu guvernul.

Lăpturel revăzu «Ingerul» lui Mielu Gușă, îi veni o idee, își aduse aminte de Caba. Il chemă și-i comandă un panou.

— Mi s-au stricat ochelarii, spuse pictorul. Văd ca prin ceață. Dacă vreți să vă execut panoul să-mi faceți rost de o pereche de ochelari buni.

— Cîte dioptrii?

— Paisprezece.

— Dar chior ești, nene.

Lăpturel se juca cu banii. Buzunarele îi erau doldora de bancnote noi nouțe. Il ferici pe Caba. Ii cumpără ochelari, pînză, vopsele. Nu trecu mult și în fața berăriei Giuvelca se ridică într-o noapte un panou înalt de zece metri și lat de șase. Pe panou surîdea d-l ministru Stănică Paleacu, rezemat cu o mînă de o masă. Cu cealaltă, saluta o mulțime de țărani și tîrgoveți care se uitau la el ca la Dumnezeu și-l implorau cu brațele întinse. Pe masă se aflau uriașe pachete de bani. In dreapta domnului Paleacu se înghesuia o cireadă de boi voinici, de Piatra-Neamț, care-și așteptau stăpînii cu lanțurile în coarne. Caba le zugrăvise boilor ochi omenești, plini de șiretenie și de o ascunsă bucurie. Pe boturile argintii ale boilor pictorul schițase fericite surîsuri. In cealaltă parte a ministrului se înșirau pluguri și grape, secerători și semănători iar în fund de tot chiar o batoză de treierat. In partea de jos a panoului scria, cu litere mari, aurii, pe un mătăsos fond verde:

Votați-l pe
Stănică Paleacu

care

prin «Banca Tuturor»

de sub conducerea d-sale

vă asigură

împrumuturi cu dobîndă frățească.

Astfel

prin bunăvoința excelenței sale

Stănică Paleacu

vă puteți cumpăra

boi, unelte agricole, și tot ce vă
poftește sufletul!...

Votați-l!... Votați-l!... Votați-l!...

Trecătorii zgîiră ochii. Unii se opriră și admirară panoul. Alții scuipară și merseră mai departe.

— Reclama lui Stănică Paleacu e mai tare ca a lui Mielu Gușă cu „Ingerul" care duce sufletele spre cer.

— Ideea a fost a lui Lăpturel.

— Trebuie să-l fi plătit bine pe Caba.

— Aș! I-au făgăduit zugrăvirea bisericii de la Vîrtoape.

Tineretul universitar se mișcă. Grupul Napoleon, Increțitu-Celan-Velescu, numit „Generația nouă" intră în acțiune. O parte din studenți părăsiră universitățile. Max Scholtze, fiul cofetarului vienez, Candid Feratos, fratele mai mic al morarului, Șerban Petrian, moștenitorul moșiei Poroschia, Benedict Berindu, de la Papa, cărora li se alăturase în chip neașteptat pentru mine Mărin Sărăcilă din Turnu, ai cărui părinți erau goi și lipiți pămîntului, se arătară în oraș. Imprăștiară în negustorime și pe la mahala o foaie studențească și noaptea umplură zidurile de afișe. „Generația nouă" se declară cu violență împotriva tuturor partidelor politice vechi. Sublinie primejdia evreiască. Pe comuniști îi atăcă și ceru să fie stîrpiți pînă la unul. Afișele anunțară venirea pe curînd, în Rușii de Vede, pentru „a se sfătui cu romînii adevărați" a profesorului Mitridat Velinski...

Studenții ademeniră cîțiva parlagii și chiar cîțiva elevi de liceu, dintre cei mai vîrstnici și mai voinici. Adamian și Mătrăgună părăsiră școala și fură văzuți ținîndu-se de brîu cu cei cinci. Intr-o noapte tinerii devastară o farmacie. In alta încercară să incendieze o dugheană și două pînzării din gura oborului. Din fericire fură surprinși de vardiști. Fugiră. Vardiștii chemară pompierii care stinseră focul și pagubele rămaseră mărunte. In oraș însă începu panica. Noaptea, pe unele străzi, se produseră încăierări și se auziră pocnete de pistoale. La biserica Sfîntului Teodor fură trase clopotele în miez de noapte.

— Vine profesorul vostru?

— Vine. E pe drum. Și, într-o zi, sosi și faimosul profesor Velinski. Ceata tinerilor din „Generația nouă" îl primi la gară cu flori. Il aduseră cu lăutari, care cîntară doine romînești, pînă în centrul orașului, lîngă statuia generalului Mantu. Acolo se cîntă „Deșteaptă-te romîne". Lumea, curioasă, se adună ca la urs. Profesorul Velinski se urcă pe o bancă și vorbi. Aminti despre Dragoș întemeietorul și despre Ștefan cel Mare. Il pomeni pe Vasile Lupu și pe Matei Voevod... Plînse halul în care a ajuns biata Romînie din cauza... Inșiră multe cauze... Ridică glasul și tună:

— Moarte comuniștilor...

Cîțiva derbedei strigară:

— Moarte... Moarte...

Studenții îngenunchiară și spuseră cu glas tare o rugăciune. După ce spuseră lunga rugăciune se repeziră și sparseră geamurile la cîteva prăvălii. Păruiră, în învălmășeală, pe cine se nimeri. Apoi se adunară din nou la statuia generalului Mantu și cîntară încă o dată „Deșteaptă-te romîne"... Tocmai cînd răcneau mai cu foc veni pe o uliță lăturalnică și se năpusti asupra lor un cîrd de partizani ai lui Stănică Paleacu, condus de Trandafir Trandafirescu și de Timon, și întărită cu cîțiva polițiști. Ii înconjurară pe tinerii din „Generația nouă" și începură a-i izbi cu bîtele. Unii scăpară cu fuga. Alții încercară să se opună și fură zdrobiți. Profesorul Velinski, de la început, se făcu nevăzut. Dar noaptea se comiseră noi spargeri și se încercă aprinderea cîtorva dughene... Cu cîteva zile înainte de alegeri circulația fu întreruptă. Armata căpătă ordin să păzească barierele și drumurile. Satele pe care oamenii lui Stănică Paleacu nu le putură cîștiga fură declarate contaminate de boli molipsitoare.

— La Merigoala a izbucnit exantematicul.

— La Peret holera.

— Ciuma face victime la Scrioștea...

— Buba neagră nu s-a arătat încă?

— Nu. Dar n-are să mai întîrzie mult. O aruncă mîine-poimîine asupra satelor de pe Călmățui d-l ministru Stănică Paleacu...

Cu o săptămînă înainte de alegeri armata ocupă gara. Fură arestați cei bănuiți a fi capii muncitorilor. Il arestară, printre mulți alții, și pe nenea Pavelescu. Nu scăpă nici ucenicul Sămînță. Patrule înarmate colindau zi și noapte străzile și ulițele. Cîte o fată de pe la mahala se urca pe gard și-i întreba pe soldați:

— Ce căutați, ostașilor, cu atîta strășnicie?

— Ziua de ieri, fetițo.

— Apoi, cu ziua de ieri n-o să vă mai întîlniți niciodată.

Intruniri. Vorbărie. Scandaluri. Arestări... Să tot trăiești, să vezi și să crezi...

Ziua alegerilor fu plină de sînge. Ciomăgașii rechiziționară birjele tîrgului și alergară de la o secție de votare la alta. Frînseră mîini. Frînseră picioare. Rupseră coaste. Ciomăgiră spinări. Sparseră destule capete. Nu lipsiră nici omorurile.

A doua zi ziarele anunțară marele succes în alegeri al guvernului. Excelența sa, d-l Stănică Paleacu, care condusese operațiile alegerilor de la Teleorman din localul prefecturii, cu telefonul, fu dat ca exemplu de energie și pricepere politică. „In toate județele opoziția a luat ici un loc, dincolo două. La Teleorman însă, unde își are reședința d-l ministru Stănică Paleacu, guvernul nu numai că nu a pierdut nici un loc, dar, putem spune, s-a bucurat de o desăvîrșită unanimitate. Opoziția nu a cîștigat nici un vot, unul măcar, de leac"...

Spre ziuă, cînd Stănică Paleacu trecu spre București cu rezultatul alegerilor, se opri pentru un ceas acasă. Nevastă-sa îl primi plîngînd:

— Stănică, ce-ai făcut, Stănică... Ai pus hăndrălăii să omoare oameni nevinovați, Stănică...

— De ce să nu-i pun? Așa se face politică, proasto...

— O să te bată Dumnezeu, Stănică...

Lăpturel, care asistase și-mi povestise mai tîrziu întîmplarea, spusese:

— Lasă, cucoană Aglaie... Dumnezeu mai are și alte treburi decît să se ocupe de ce a făcut ori de ce nu a făcut d-l ministru...

Țara își linse rănile și se calmă. Se calmă și orașul în care trăiam și treceam de cîteva ori pe zi și pe noapte pe lîngă statuia generalului Mantu.

— Alegerile? Parcă nici n-ar fi fost alegeri.

Profesorii se întoarseră la catedre și se împăcară. „Glasul Rușanilor" își încetă apariția și talentele publicistice și pamfletărești ale lui Trandafir Trandafirescu și ale lui Timon nu mai avură unde se dezvolta. Directoarea Desideria Găzaru le ceru profesorilor să pregătească serbarea de închidere a anului școlar. Profesorul Casiu Turtulă alese cîțiva elevi mai răsăriți și cîteva eleve mai chipoase printre care și pe Valentina și se apucă să pună în scenă — ca unul care văzuse pe vremea studenției lui patru-cinci spectacole la Teatrul Național din București — piesa „Se face ziuă" a lui Zaharia Bîrsan. Pe Adamian îl puse să învețe pe dinafară două poezii patriotice de Mircea Rădulescu iar pe Iscru Mătrăgună să recite o anecdotă de Theodor Speranția. El personal avea să țină o conferință despre pastelurile lui Vasile Alecsandri. Alburiu se obligă să decoreze sala și scena...

— Dar să-ți pui la bătaie tot talentul, îi spuse directoarea.

— Tot, domnișoară, tot...

Lăpturel mai veni de vreo două ori cu mașina prin oraș. Inspectă primăria. Inspectă liceul. Vizită și școala de meserii unde ținu un discurs în care le aminti elevilor că «meseria e brățară de aur».

— Mă însor, băiete. Mă însor, îmi spuse. Am găsit. Cu fata unui petrolist.

— Cîte sonde?

— Deocamdată douăsprezece...

— De ce te grăbești? Poate găsești una cu douăzeci și patru de sonde?

— Ar fi o prostie dacă aș mai aștepta.

— De ce, Lăpturel?

— Guvernul e șubred. Nu ne apucă Nașterea Domnului la putere...

— Dar abia ați fost chemați să guvernați.

— Liberalii... Nici nu pot, nici nu vor să-i vadă pe alții mulgînd vaca cea grasă. Brătianu a și început să-l preseze pe rege. Nenea ministrul spune că Brătianu îl are în buzunar pe rege... Prin Barbu Știrbey...

— Și Paleacu se resemnează la numai cîteva luni de guvernare?

— Cum o să se resemneze! Tratează cu Porcu. Cum se apropie sorocul, cum trecem la liberali cu organizație cu tot.

— Dar Banaoaie?

— Liberalii îl sacrifică. Se poate compara Banaoaie cu nenea ministrul? Elector ca nenea ministrul n-au avut liberalii în partidul lor de cînd au ei partid. Și au partid cam de multișor.

Serbarea de sfîrșit de an avu loc într-un entuziasm general. Turtulă conferenție trei ore în fața unei săli arhipline. Biletele fuseseră vîndute de elevi prin familii. O parte din asistență căscă și adormi. Alta făcu gălăgie și-i ceru profesorului să-și scurteze conferința. Turtulă veni pînă la marginea scenei, își potrivi ochelarii pe nas și spuse:

— N-am s-o scurtez. Trebuie s-o ascultați. E lucrarea mea de licență. Am muncit la ea și-n timpul războiului, pe cînd mă aflam în tranșee...

Odată ce-și aminti de război nu se mai putu opri. Își depănă amintirile de pe front. Cîțiva sughițară. Niște femei mai în vîrstă plînseră. Un găligan de la galerie strigă:

— Alecsandri!... Revino la Alecsandri!... Erai la: «Noroc, pe cîmpul vesel...»

— Revin....

Urmară recitările și dansurile populare. Recitările, răcnite, înviorară sala însă dansurile populare, cu băieții îmbrăcați în ciobănași și cu fetele în ciobănițe, o zguduiră. Praful de pe scena cinematografului Giuvelca sări în grindă și umplu sala, intră în urechile și nările spectatorilor, dar nu-l lua nimeni în seamă. Piesa „Se face ziuă" se termină tocmai pe cînd se făcea ziuă. Ieșind de la serbare întîlnii lăptarii, brînzarii și zarzavagiii care își duceau mărfurile la piață. Mă gîndii la Despa. Ce avea? Parcă nu se simțea într-ale ei. Rămăsese acasă. Filipache dispăruse încă de pe cînd conferenția Turtulă.

Pe cînd mergeam pe Calea Dunării către casă, o țărancă frumușică, ieșită în poartă, zîmbitoare și cu busuioc la ureche, mă opri și mă întrebă dacă n-aș vrea să cumpăr o găină neagră.

— Unde ți-e găina?

Imi arătă o cușcă ascunsă printre salcîmi în fundul curții:

— Acolo... Imi trebuie zece lei.

— E mare găina?

— Nu. E micuță.

— Și... cum te cheamă?

— Evușca.

Ii dădui zece lei. Ii luă, îi numără. Văzîndu-mă că plec, mă întrebă:

— Păi, daică, nu mergi să-ți dau găina?

— Am să trec altă dată. Pînă atunci te rog să ai grijă de ea, să nu slăbească.

— Cine să slăbească? Găina mea? Nu! Nu slăbește.

Profesorii se arătară indulgenți. Toți școlarii trecură clasa. Cei mai vîrstnici dintre noi furăm sfătuiți să ne înscriem să mai dăm o clasă pe vară și, dacă se poate, să depunem la cancelarie, odată cu cererea de înscriere, și taxa pentru examen. Secretarul ne lămuri:

— Profesorii pleacă în vacanță! Au nevoie de mărunțiș.

Rămăsei în oraș. Studenții veniră în vacanță și începură iarăși să se agite. Mărin Sărăcilă trase în gazdă la Scholtze, cofetarul vienez. Mă întîlnii cu el și făcurăm împreună lungi plimbări prin preajma orașului. Era blond, avea capul neobișnuit de mare pentru făptura lui firavă, și ochii rotunzi, cenușii, visători. Imi citi, la umbră de salcîm, cîteva sonete. Imi citi și un mic dar arzător și inspirat roman de dragoste.

— Ai avea succes dacă te-ai ține de literatură, îi spusei.

— Incercări tinerești, îmi răspunse. Numai încercări....

— De ce nu ai persista?

— M-a prins politica. Rostul generației noastre, este să curățim țara de vechii politicieni și s-o scăpăm de ovrei. Romînia trebuie să fie numai a romînilor. Comuniștii...

— Ce este cu comuniștii?

— Comuniștii trebuiesc lichidați pînă la unul. Ai auzit de Mussolini?

— Am auzit. Hoinăream prin Italia cînd da asalt, cu cămășile negre, să ia puterea.

— Dar de Adolf Hitler ai auzit? Acum l-au închis. Il țin într-o pușcărie la München. Dar are să iasă și-o să răscolească Germania. Ovreilor li s-a apropiat ceasul din urmă... Hitler o să-i omoare pe ovreii din Germania. Trebuie să-i omorîm și noi pe ovreii noștri...

— Sărăcilă, dar cum de te poți împăca tu cu părerea asta? Și cum poți fi prieten cu Scholtze, cu Berindu, cu Feratos, cu acela din Poroschia?

— Vrei să spui că aceștia nu sînt romîni de sînge? Nu are a face. S-au asimilat. S-au identificat cu aspirațiile neamului nostru. Napoleon Increțitu spune că nu o să treacă mult și vom birui. Profesorul Mitridat Velinski...

I se aprinse obrajii. Tuși. Duse batista la gură și se șterse. Batista se roși.

— Sînge. Sînt ofticos...

— Du-te la un sanatoriu.

— Cu ce? Crezi că degeaba mă cheamă Sărăcilă?

— Mărine, Mărine...

Filipache se împrietenise la cataramă cu țaică-mea Sița și cu plutonierul Burtan. Toată ziua îi pica mucul în casa plutonierului. Seara ieșeau în trei, petreceau.

— Intr-o zi o să dea peste voi plutonierul și-o să vă omoare, Filipache.

— De ce să ne omoare? Sița spune că Burtan nu e gelos, că știe dar se face că nu știe.

— Poate că într-o zi îl apucă gelozia.

— Nu-l apucă. E prea gras.

Ceilalți feciori ai gazdei plecau de acasă înainte de revărsatul zorilor și se întorceau osteniți morți după scăpătatul soarelui. Petrița abia se mișca. Pîntecul îi crescuse și i se țuguiase. Uneori venea la mine în odaie și mă ruga să-i citesc cîte ceva. Alteori îmi spunea să mă urc într-unul din duzi și să-i scutur dude.

— Tu, mereu mi se face poftă de altceva.

— Din cauza sarcinii.

Seara, Mincă îi lăsa pe ceilalți frați să vină acasă cu carul. Incăleca pe cal și venea înaintea lor, în goană, intra în curte, se repezea și-o lua pe Petrița în brațe:

— Cum ți-a fost astăzi?

— Bine, Mincă.

— Cînd crezi că ai să naști?

— Eu știu? Intr-o zi-două. Poate într-o săptămînă.

Toată casa o mîngîia, o giugiulea, în așteptarea evenimentului. Numai Despa, posomorîtă, închisă, tăcea și ne privea pe toți chiondorîș, cu dușmănie.

Intr-o zi o privii mai cu băgare de seamă. Văzui cu mirare că i s-a lungit nițeluș fața și că pe pielea ei negricioasă i-au apărut mici pete gălbui. Mai văzui ca i s-a cam îngroșat mijlocul. Nu-mi trecu prin cap să fac vreo presupunere. Eram prins de învățătură. Deseori îmi petreceam serile cu fetele Scutelnicu care mă omorîseră cu florile lor pe care mi le tot puneau la cheutoare.

E supărată Despa! Să fie!... Ce mă priveau pe mine supărările ori nazurile ei?

— Ce-o fi cu fata mea? mă întrebă gazda. S-a schimbat și nu pricep de ce.

— Crește. E firesc să se schimbe. Ai fost și dumneata fată. Poate că tot atît de plină de nazuri.

— M-a ferit Dumnezeu. Eram cinci fete la casa mamei. Munceam pe ruptelea. N-aveam timp să ne sclifosim. Poate o fi bolnavă.

— Poate. Du-o la un doctor.

— Am vrut s-o duc. Mi-a spus că merge dar că îl ia pe doctor la palme.

In aria lor se aflau salcîmi și sălcii iar în partea apropiată de fosta mlaștină secată răsăriseră și crescuseră înalți o sumedenie de plopi. Noaptea mă duceam și mă lungeam pe iarbă în apropierea lor să le ascult neliniștea frunzelor.

In cealaltă parte a curții, unde pămîntul era mai negru și mai sănătos, gazdele sădiseră mai de mult cîțiva pomi. Nucii prinseseră rădăcini dar cu vremea se uscaseră. Merii și corcodușii, vișinii și cireșii se ținuseră bine. Imbătrîniseră, dar mai înfloreau și își mai încărcau ramurile cu fructe în fiecare an.

In ziua aceea, al cărei sfîrșit avea să ne facă martorii unei întîmplări pe care nici unul dintre noi nu o presimțise, feciorii gazdei plecaseră la cîmp, din zori, cu secerătoarea. Se copsese grîul. Il luaseră și pe Filipache.

— Să ai grijă de Petrița, îmi spusese Mincă. Dacă o apucă durerile facerii poate o să fie nevoie de moașă. O să-ți spună mama unde să te duci și ce să faci.

Petrița picotase toată ziua în casă, la răcoare. Mă dusesem de cîteva ori la ea în odaie și o întrebasem:

— Cum te simți?

— Bine. Dar mă apasă. Mi se pare că mă sufoc.

— Căldura. E prea cald.

— Poate....

Trecuse ziua. Trecuse și înserarea. Mă lungisem, după prostul meu obicei, pe iarbă, în apropierea plopilor. Răsărise luna. Așteptam să ajungă în vîrful lor. Ascultam cum susurau frunzele neliniștite. Și, fără voia mea, în cap mi se închegau versuri.

Plopii mi-au ieșit în drum; beți
Iși legănau vîrfurile moi
In vîntul ce rostogolea scaeți
Și fum de păpădie spre zăvoi.

Plopilor, le-am spus, plopi de platină,
Ca și voi sînt drept și înalt.
Creștetul zburlit mi se clatină
De parcă-s pe tărîmul celălalt.

Ca și voi sînt legat de pămînt,
In pămînt ca și voi m-oi întoarce.
Am cu țărîna un legămînt
Pe care nimeni nu-l poate desface.

Poate-mi sînteți frați; vă ascult
Dar frunza voastră nimic nu-mi mai spune.
Strămoșii care-au viețuit de mult
Incep în mine oasele să-și sune.

Am auzit pași. M-am pomenit cu Despa lîngă mine. Purta o rochie lungă și albă. Semăna cu o fantomă.

— Tu, Gălbejitule, vreau să te întreb ceva.

— Intreabă-mă.

— Tu, Gălbejitule, ce crezi tu despre Timon?

— Dacă ai să stai jos, am să-ți spun. Nu-mi place să te văd cum stai lîngă mine în picioare, ca o făclie aprinsă.

— Ca o făclie aprinsă...

S-a culcat pe o rînă ceva mai departe de mine.

— Ce vrei să știi despre Timon?

— Dacă e sau nu om de treabă...

— Dar ce te interesează pe tine Timon?

— Ce mă interesează? Iată...

S-a apropiat, s-a așezat turcește, mi-a prins mîna și mi-a lipit-o de pîntecul ei.

— Ce vrei să spui?

— Nu-l simți? Mișcă! Copilul lui Timon. E aici. Și de două săptămîni a început să miște...

— Dar tu de cînd trăiești cu Timon?

— De astă iarnă. N-ai știut? Am crezut că știi.

— N-am știut.

— Nu mă mir. Nătîng cum ești...

Avea dreptate. Eram nătîng. Mulți știau. Iar surorile Scutelnicu mi-o spuseseră nu o dată. Obișnuit cu bîrfelile orașului crezusem că vorbele care umblau din gură în gură despre legăturile lui Timon cu Despa nu erau altceva decît bîrfeli.

— Lui Timon i-ai spus de copil?

— I-am spus.

— Și ce-a zis?

— Să mă descurc singură.

— Cum să te descurci singură?

— Să-l lepăd. Sau să-i spun mamii că-l am de la tine și să-l nasc.

Incepui să rîd.

— Iată-mă deci și tată. Ba încă tatăl copilului lui Timon.

— Nu rîde, se răsti la mine Despa. Nu rîde. Dacă le spun alor mei că e copilul tău au să mă creadă. Și-au să te silească să mă iei de nevastă.

— Și dacă n-o să vreau?

— Au să te hărtănească cu cuțitele.

Imi oprii răsuflarea. Ascultai plopii. Sunau ca niște lungi și subțiri viori de argint. Vîntul lin era arcușul plopilor.

O întrebai pe Despa:

— Cum ai să faci tu una ca asta? Ar însemna să minți. Mai bine spune-le adevărul.

— N-au să creadă că Timon și-a pus mintea cu mine. Nimeni n-are să mă creadă. Sînt atît de tînără! Și, tu, sînt atît de neagră. Iar orașul e plin de fete frumoase care se și pricep la dragoste. Nimeni, tu, nimeni n-o să mă creadă.

— Am să mă duc să vorbesc cu Timon.

— Și unde ai să-l găsești? A plecat din oraș. N-o să se mai întoarcă. La toamnă au să-l numească la alt liceu, în alt oraș. Așa că eu, Gălbejitule, am să le spun alor mei că tu te-ai legat de mine și mi-ai făcut rușinea.

Curiozitatea mă povățui să mă resemnez. Voii să văd ce o să iasă din toată povestea. Nu credeam că frații Despei m-ar fi putut tăia așa, fără să încerce să afle adevărul adevărat. Ii zisei glumind:

— Spune-le. Dacă vrei, spune-le...

Despa tăcu un timp. Pe urmă își puse amîndouă mîinile pe pîntecul rotund:

— Mișcă. Iar mișcă. Uneori uit, dar copilul mișcă și-mi aduce aminte de tot... De tot ce-am făptuit.

— Cel puțin l-ai iubit pe Timon?

— Nu l-am iubit. Nici o clipă nu l-am iubit.

— Dar el te-a iubit pe tine?

— Nu m-a iubit. Tot timpul glumea și-și bătea joc de mine. Pe mine nu m-a iubit niciodată, nici un băiat. Nici ție nu ți-am plăcut.

— Nu mi-ai plăcut.

Luna ajunse în vîrful plopilor. Despa mă privi scîrbită și-mi spuse:

— N-am să arunc vina pe tine. Ar rîde mahalaua. Ar spune: „Despa s-a culcat cu-n strîmb. Cu-n șontorog. Nu se uita nimeni la ea. Era urîțică. Și prea neagră"...

— Dar atunci ce ai să faci? N-ai să poți să-ți mai ascunzi sarcina multă vreme.

— O să vezi tu...

Se deschise poarta. Feciorii gazdei intrară cu secerătoarea în curte. Mincă se repezi la Petrița:

— Ei, dragostea mea? Cum te mai simți?

— Mi s-a apropiat ceasul, Mincă. Mă doare. Mă doare de parcă aș avea un lup în mine. Un lup care mă mușcă.

Filipache plecă după moașă. Mincă își luă nevasta în brațe și o duse în odaie. Ne așezarăm, pe prispă, la masă. Despa se uită la noi toți îndelung. Nu mîncă. Nu bău. Numai ne privi. Cu milă parcă. Se ridică și intră în casă. Peste cîteva clipe ieși purtînd în mînă un pachet rotund, înfășurat în jurnal. Mamă-sa o întrebă:

— Unde te duci, Despa?

— In grădină. Să culeg cireșe. Am văzut că s-au copt cireșele. Mi s-a făcut poftă de cireșe, mamă.

— Adu-ne și nouă cîteva. De gustare.

Nu mai răspunse. Se pierdu în întuneric printre pomii înecați în fumul alburiu al lunii.

Nu trecu mult și văzurăm în fundul grădinii izbucnind și ridicîndu-se printre ramurile cireșilor o flacără înaltă. Auzirăm un strigăt. Flacăra începu să alerge. Oarbă, se izbi de un cireș și se opri continuînd să se zbuciume de parcă ar fi fost suflată de vînt din toate părțile. Ne repezirăm. Pînă să ajungem le ea, flacăra scăzu și se stinse. Ne lovi nările miros puternic de păr ars, de carne arsă, de benzină. Despa sta chircită lîngă trunchiul bătrîn al unui cireș încărcat de cireșe abia date în pîrg. Flăcările îi arseseră părul, rochia, carnea. Trupul ei gol era negru, negru... Mai negru de cum i-l știam. O privirăm și lăsarăm să i se răcească rămășițele. Gazda mă întrebă:

— Tu, de ce s-a omorît Despa? Ce i s-o fi întîmplat?

Ridicai din umeri:

— De unde vreți să știu eu?

O vecină care venise să ajute la moșit spuse:

— Ce burtă mare...

— Din pricina focului, tu.

O înfășurară într-un cearșaf. Codiță o luă în brațe și o duse în casă. Mincă ieși din odaie și ne spuse:

— A născut Petrița.

Mamă-sa întrebă:

— Băiat?

— Nu, răspunse Mincă. Fată!

A doua zi după înmormîntarea Despei părăsii pentru totdeauna orașul din cîmpul Deliormanului.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Moduri de lectură

Scriam o dată că Dosoftei, primul nostru poet, este nedreptățit de aproape trei sute de ani, pentru că nu este citit. Intr-o cronică din Contemporanul (nr. 14 din 11 aprilie 1958), tov. Al. Dimitriu-Păușești confirmă această afirmație. Vorbind, între altele, de poemele închinate luptelor de la Grivița de tînărul poet Nichita Stănescu (Tribuna nr. 12 din 22 martie același an) Al. Dimitriu-Păușești se ocupă cu solidă competență și de Dosoftei. In poezia Propovedanie a lui Nichita Stănescu este o strofă (citez după Tribuna): „Cazi vărgură-n genuche și te rogi / la urmele păstrate în arire. / Au fost umblînd cu chipure de inorogi / jivinele pre ceia hire.“ unde este vorba de femeile care plîngeau moartea muncitorilor uciși în piețe (arire, formă rotacizantă a latinului arena = nisip, amfiteatru). Cronicarul Contemporanului combătînd aceste versuri (pe care nu-mi propun să le discut aci și nici argumentele, poate discutabile, din articolul amintit), le citează însă cu denaturări, (afară de genuche schimbat în genunchi, arire în arine) mai ales în versul al treilea, căruia îi schimbă și înțelesul: astfel, la Al. Dimitriu-Păușești, arirele „au fost umplute cu chipuri de inorogi“.

Al. Dimitriu-Păușești vede în îndurerata vărgură a poetului un fenomen mai grav chiar decît invocarea Fecioarei Maria („care, subliniază cronicarul, nu-i chiar Fecioara Maria din Dosoftei“). Al. Dimitriu-Păușești nu știe însă că Dosoftei, în Psaltirea sa în versuri, nu s-a ocupat de Fecioara Maria, de care nu auzise regele David, psalmistul. Confundînd la transcriere cuvintele arhaice întrebuințate de Nichita Stănescu și confundîndu-l pe Dosoftei poate cu unul din cei patru evangheliști, neavînd așadar imaginea clară a obiectului asupra căruia s-a oprit, Al. Dimitriu-Păușești pățește în articolul din Contemporanul ca eroul unei notații din suita „Lanterna magică“ publicată în 1929 (Unu, anul II, nr. 19) de Al. Dimitriu-Păușești: „Copilul se joacă în cuburi. (sic!). Dar fără imaginea lămuritoare va încurca totul și se va trezi ca între niște cuvinte sibiline“.

S-a și trezit.

Iar dacă Al. Dimitriu-Păușești va citi Psaltirea lui Dosoftei (o poate consulta fie în ediția tipărită la Uniew, în 1673, fie în ediția publicată în 1887 de Academia Romînă sub îngrijirea lui I. Bianu), va afla două versuri folositoare în „Psalomul lui Asaf, piavețul dat de David, 49“ (versurile 69—70):

Ce-mi spui tu de dereptate
Şi de dînsa stai departe?...

V. K.

Paiul din ochiul altuia

Revista „Teatrul“ publică mai în fiecare număr o rubrică intitulată Clar-Obscur, care-i împărțită în două: de o parte sînt reproduse texte din alte publicații care exprimă limpede și just niște păreri despre spectacole; în cealaltă parte ni se servesc mostre de exprimare confuză, alambicată, aproape cu neputință de înțeles.

Ca să dăm o pildă, vom spune că la rubrica amintită, și anume în a doua subîmpărțire, s-ar încadra cu succes „Insemnările de spectator“ pe care I. Safir le semnează în ziarul „Inainte“ din Craiova (nr. 4073/1958 — măcar cele referitoare la spectacolul cu „Tragedia optimistă“ pe scena craioveană.

Astfel, I. Safir începe așa: „Amatorii de teatru din Craiova — mulți la număr — s-au obișnuit de acum de mult timp să asiste la spectacolele Teatrului Național — de fiecare dată cînd este vorba de o premieră — cu un interes mereu crescînd“.

Mai departe, I. Safir enunță această noutate:

„Punerea în scenă a „Tragediei optimiste“ nu constituie o noutate. Ea a mai văzut lumina rampei nu numai în teatrele Capitalei, ci și la teatrele din Pitești, Arad, etc.“.

Dar însă totuși, cu toate astea, care să fie oare „semnificația punerii în scenă a acestui spectacol la Craiova“? Ea „este dublă“ — ne spune I. Safir. Și anume:

„...în afară de faptul... că EL (sublinierea noastră) contribuie direct și efectiv la educarea maselor de oameni ai muncii în spiritul sacrificiului și intransigenței revoluționare, constituind o școală vie a comunismului, LUCRAREA ACEASTA (iar sublinierea noastră) mai este și greu de pus în scenă, avînd în vedere elementele de epopee clasică pe care le cuprinde“.

Deci dară, e clar ca bună-ziua: cum cuprinde elemente de epopee clasică, el — adică lucrarea — contribuie direct și efectiv, iar pe deasupra ea — adică spectacolul — e greu de pus în scenă, ceea ce duce fatal și logic la o dublă semnificație, care ilustrează un împătrit galimatias. Cum s-ar zice, ea — adică articolul lui Safir e o adevărată perlă. Perlă demnă a se încorpora în rubrica „Obscur“ a revistei „Teatrul“.

In adevăr, I. Safir, în ale sale „Insemnări de spectator“, citează, întru sprijinirea celor „susținute“ de dînsul, un pasaj dintr-un articol al lui Horia Deleanu la revista „Teatrul“. Pasajul acela care exprimă nu se știe ce, este atît de alambicat și de confuz încît nu e de mirare că I. Safir îl citează, sprijinindu-se pe el. Noi n-o să-l mai re-reproducem, pasajul obscur fiind și lung. Insă, pentru încredințarea cititorului, o să redăm mai jos alt pasaj, desprins din proaspătul articolaș tipărit recent (cu litere cursive) în revista „Teatrul“ nr. 3/958) de către criticul citat de I. Safir. Zice Horia Deleanu chiar în capul articolului:

„Li se întîmplă uneori oamenilor de artă să se simtă stingheriți de presupusa boemă a profesiunii lor, de limitele mai flexibile, mai puțin susceptibile de compartimentare excesivă ale existenței lor în muzică, plastică ș.a. In această perspectivă, ei ajung să realizeze un complex de inferioritate — desigur nemotivat — în raport cu mînuitorii științelor care funcționează prin axiome, teoreme, reciproce infailibile“.

Trebuie să recunoaștem că, chiar flexibile, limitele sînt limite, că autorul e tare în matematici și că e infailibil. Mai ales trebuie să recunoaștem că e foarte clar obscurul.

L. Sb.

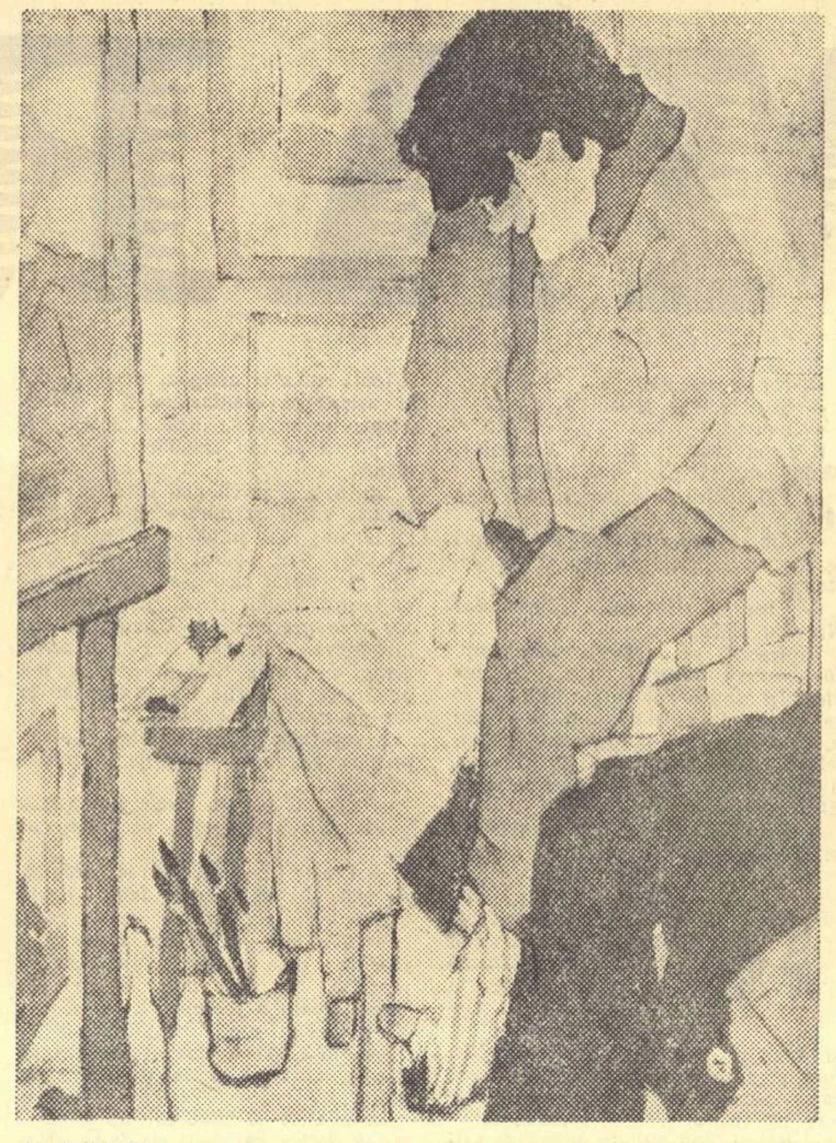

C. ALBANY „Munca de creație“

(Expoziția Institutelor și Școlilor de arte plastice deschisă în cinstea Festivalului Republican al Tineretului)

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

„versiunea unu“, „versiunea de mînă“, „versiunea transcrisă“, „versiunea caligrafică“, „textul definitiv unu“ și „textul definitiv doi“ (timp de o jumătate de oră, parcurgem zeci și sute de ciorne, fișe, însemnări, tăieturi din ziare, pagini de manuscris modificate în întregime și refacem itinerarul „Mielului turbat“ timp de doi ani și jumătate cît a stat pe masa de lucru a autorului). Iți arăt toate astea într-un scop bine definit. Fiindcă am sentimentul că mulți dintre tinerii mei confrați își scriu piesa, adesea, într-o primă și ultimă versiune, o dau la dactilografiat și după aceea încep munca pe... culoarele Ministerului (!!!). Crezi că exagerez? Dar ceva din ceea ce spun este totuși adevărat, altfel nu-mi pot explica atîtea inadvertențe, scăpări, rezolvări ilogice cîte apar în lucrările unor talentați dramaturgi, tot atîtea cusururi cîte afectează și mesajul piesei și posibilitatea ca lucrarea să ajungă la înțelegerea și la inima spectatorului.

— Desigur, vă referiți la anumite piese jucate în ultima vreme. Am fi curioși să cunoaștem cîteva exemple.

— Iată: iți voi da numai două exemple privind piese pe care le consider valoroase (de aceea și îndrăznesc să mă refer la ele). E vorba de „Cinstea noastră cea de toate zilele“ a lui Al. I. Ştefănescu și de „Zile de februarie“ de Liviu Bratoloveanu, două lucrări oneste, izvorîte dintr-o frămîntare sinceră, vehiculînd amîndouă idei și sentimente autentice. In „Cinstea...“ actul al doilea, eroul tînăr al dramei, Mircea — îmi pare — îi dezvăluie tatălui său frămîntarea prin care trece. Tulburat, îngrozit chiar, tatăl îi spune fiului: „Mărturisește și mamei ce mi-ai spus mie“. Și, într-adevăr, Mircea își face și a doua oară spovedania. (In treacăt fie spus, n-am înțeles deloc de ce era obligatoriu ca mama să fie vitregă). Dar, în sfîrșit, stupefiată de cele auzite, maștera lui Mircea îi răspunde: „Spune tot ce mi-ai spus mie“... lui Jules Cazaban, un soi de confident al casei. Şi publicul e obligat, sărmanul, să asculte aceeași confesiune a treia oară. Cum e cu putință asemenea eroare dramatică? Şi al doilea exemplu: în „Zile de februarie“, piesă eroică de certe calități, personajul principal al piesei rămîne în toiul evenimentelor tragice văduv și cu povara a doi copii nevîrstnici. O vecină începe un dialog — altminteri emoționant — cu eroul, privind viitorul unuia din copii, pe care propune să fie trimis la țară. Intrebare grea și dureroasă pentru un părinte. Spectatorul e, bineînțeles, solicitat și participă la episod. Dar autorul vitreg și cu eroii și cu publicul uită că a deschis o paranteză dramatică însemnată și abandonează ideea, așa cum de altminteri abandonează multe din firele importante ale conflictului.

— Ce spune critica dramatică în această privință?

— Sînt mulțumit că-mi pui această întrebare. Se ocupă de abordarea unor subtile probleme de estetică, discutînd: „modernismul și modernitatea“, „brechtismul și teatrul de idei“ ș.a.m.d. Cred că talentata noastră critică dramatică, mai respectuoasă față de bunele tradiții în materie — e bine de amintit că au făcut strălucită cronică dramatică Eminescu, Caragiale sau Arghezi — ar fi mult mai utilă mișcării noastre dramatice, dacă ar accepta să facă o cronică mai concretă, mai tehnică, mai legată de problemele meșteșugului dramatic, atît de dificil și, din nefericire, atît de disprețuit.

— Disprețuit?

— Cred că nu greșesc, fiindcă iată ce se întîmplă. Mi-a fost dat de nenumărate ori să citesc: piesa X, a dramaturgului Y, e admirabilă, plină de poezie, adîncă (vorba lui jupîn Dumitrache „e scris adînc“), dar nu e deloc construită. Hai să mutăm judecata, o asemenea judecată critică într-un alt plan. Ce ai spune dumneata despre un critic plastic, care, chemat să-și dea părerea despre construcția X, a arhitectului Y., ar scrie: casa e admirabilă, minunată, inspirată și originală. Are un singur defect: se dărîmă peste locatari. Zîmbești de pomană. Crezi că n-avem piese care se dărîmă peste spectatori? Numai că, vezi d-ta, critica scrie ce scrie.

— Probabil că iarăși vă referiți la cîteva cazuri concrete.

— La ce mă refer, se va vedea limpede în „Falsul tratat de dramaturgie“ pe care l-am terminat și pe care-l voi preda peste cîteva zile editurii. Dar fiindcă mă ispitești, iată, iți voi da un singur exemplu, privind un aspect neverosimil al raporturilor dintre critică și creație. Iți sînt desigur cunoscute cele două piese slabe ale lui Davidoglu, reprezentate anul trecut la Teatrul Nottara. Şi totuși un critic (e vorba de Andrei Băleanu) scrie în „Gazeta literară“, da, da, chiar în „Gazeta literară“, o cronică pe o jumătate de pagină, pe care, cine n-a citit-o, trebuie s-o caute neapărat în colecție, cu titlul: „Doi Davidoglu într-o singură seară“. Mă-ntreb și acum stupefiat: cui servește o asemenea cronică? — Publicului? Publicul și-a spus cuvîntul din seara premierei, după primul act. — Autorului? Mă-ndoiesc. — Cronicarului? Nu mai insist. E suficient să reamintesc însă un singur lucru: Nicolae Iorga a afirmat odată în scris și sub semnătură că Vasile Pop, scriitor pentru uzul scărilor de serviciu, e un mare romancier. Şi, din clipa aceea, Nicolae Iorga și-a încheiat pentru vecie cariera critică.

— Atunci?

— Atunci înseamnă că e utilă o mai mare pondere, un simț de răspundere mult mai pronunțat din partea cronicarilor noștri și cînd e vorba de sentințe apologetice, și cînd se dau verdicte ce pun pe o lucrare pecetea netrebniciei.

— Pentru că ne aflăm la capitolul „critică“, ar fi interesant acum să cunoaștem care sînt, după părerea dvs., cerințele unei adevărate critici dramatice?

— Simt nevoia unei critici teatrale talentate, pasionate, aprige, necruțătoare, privind dramaturgia ca pe o cauză a ei. Simt nevoia unei critici polemice, în sensul nobil al cuvîntului, provocînd discuții înflăcărate, în care nici una dintre părți să nu-i pună celeilalte în discuție bunacredință.

— Şi totuși, critica noastră dramatică...

— Aş fi nedrept, și „Falsul meu tratat de dramaturgie“ arată acest lucru, dacă aș spune că nu avem asemenea cronicari. Aş voi însă ca fenomenul să fie mult mai general.

— Cred că pînă acum am supărat destui critici și dramaturgi. Să trecem la altceva. Ce ne puteți spune în legătură cu atît de discutata și controversata problemă a ACTUALITĂȚII în teatru?

— Am impresia că stăm să căutăm și vrem să descoperim, în 1958, ceea ce am arătat că știm să înțelegem bine în 1947. Explică-mi dumneata cum vine asta. Acum un deceniu, cînd Lucia Demetrius scria „Cumpăna“, cînd Davidoglu scria „Minerii“ și cînd, dacă îmi îngădui, scriam eu „Iarbă rea“, știam ce este actualitatea. Şi acum, zece ani mai tîrziu, ne întrebăm, naivi și ingenui, ce ascunde acest termen?

— Atunci, dacă-mi permiteți, care este totuși cauza?...

— Acestei amnezii... Da, fiindcă acesta e termenul. Cred că e vorba de un fenomen mai adînc și mai ramificat decît pare la prima vedere, dar nu imposibil de explicat. Cum spuneam, acum un deceniu noi am arătat că știm ce se înțelege prin actualitate. S-au scris atunci piese ca: „Minerii“, „Cumpăna“, „Ultimul mesaj“ și de-a lungul anilor „Oameni de azi“, „Pentru fericirea poporului“ și altele. Toate aceste lucrări păcătuiesc printr-un viciu comun: nu întotdeauna caracterele sînt suficient de adîncite, de explicitate pe plan omenesc. Drama nu atinge acea dimensiune umană care să-i dea universalitate și durabilitate în timp. Dar piesele erau străbătute de fiorul timpului și mai ales îmbrățișau un „fond omenesc“ inedit care nu mai urcase, în literatura noastră vorbesc, pe scenă. Defectele schematismului erau inerente. Dar drumul scrierii acestor piese era bun, deși plin de dificultăți. Mai tîrziu, au început să ne apară cu limpezime și defectele pieselor. Sentimentul meu este că din pricina cusururilor reale și pe care nimeni nu-și propune să le nege, n-am mai văzut ceea ce e cu adevărat bun, nou, îndrăzneț în acest teatru. Ne-am aflat, unii dintre noi, în situația unui tată care, exasperat de plînsul nesfîrșit, și de ce n-am spune-o, uneori plicticos al noului născut din leagăn, nu-și mai vede între scutece copilul, ci doar un izvor nesfîrșit de urlete și scîncete. Totuși, ce poți să-i faci? — dacă vrei să ai un copil, trebuie să-i suporți și lacrimile, și capriciile, și nopțile nedormite.

— Cu alte cuvinte, dacă înțeleg bine, dvs. vorbiți de un schematism fatal.

— Mă obligi să-mi iau măsurile de precauție. Să nu-și închipuie grafomanii, manufacturierii de „drame actuale“ triviale prin lipsa lor de talent, că vreau să le justific producția. Aceste vulgare confabulări nu fac decît să compromită ideea de teatru revoluționar, de teatru actual, și trebuiesc sancționate. Dar îmi voi întoarce întotdeauna fața spre o piesă bună, cutezătoare, în care intuiesc talentul, onestitatea, dorința de a spune ceva nou, chiar dacă voi simți acolo și stîngăcia, și dificultățile inerente ale începutului.

— Ar fi timpul acum să ne întoarcem totuși la prima întrebare. Ce lucrați în prezent?

— Sper să termin pînă-n toamna „Bastonul de mareșal“. E vorba de o comedie lirică din lumea tineretului nostru. Nimeni nu va putea să bănuie că nu m-am documentat, fiindcă, precum vezi, am tineretul în casă. (Facem cunoștință cu fiul autorului, un tînăr student, în vîrstă de 18 ani). Cu prilejul ultimei mele călătorii în Uniunea Sovietică, am povestit amănunțit unor oameni de teatru subiectul. A trezit interes iar teatrul leton mi-a... achiziționat într-un fel lucrarea, piesa urmînd să se joace în același timp la București și la Riga. Sînt de asemenea destul de avansat — și mi se întîmplă pentru prima dată în viață să lucrez concomitent la două piese — cu „Simfonia patetică“, dramă de familie, constituind partea a doua dintr-o trilogie ce se va încheia cu „Intoarcerea fiului risipitor“ și al cărui început l-am făcut cu „Rețeta fericirii“.

Şi după ce am epuizat întrebările noastre (asigurăm cititorii că cele mai multe s-au iscat pe parcursul discuției) l-am părăsit pe Aurel Baranga, cerîndu-i scuze pentru faptul că l-am stingherit de la lucru.

Valeriu Rîpeanu

Destinul lui Adrian Leverkuhn

(Urmare din pag. 1)

mînt, sau închis într-o izolare iremediabilă deși mîndră“. In fața încercărilor juvenile ale lui Leverkuhn de a crea o muzică formal extrem de îndrăzneață, de liberă față de tradițiile muzicale și de umanitate, Serenus Zeitblom reflectează: „Ce este libertatea? Liber poate fi numai ceea ce este perfect neutru. Ceea ce are caracter nu poate fi niciodată liber, este marcat, determinat, legat“. Creația și viața lui Leverkuhn vor fi și ele marcate cu semnul unui destin tragic, pentru că făptură purtînd însemnele unei genialități impure (cum se exprimă biograful) el are un caracter ferm, cu neputință de modificat, mergînd cu pași lipsiți de șovăire către damnare.

Dar cu Serenus Zeitblom am introdus în exegeza lui „Doktor Faustus“ celălalt termen esențial pentru disputa dramatică al cărei obiect este romanul lui Thomas Mann. Intr-adevăr, biograful și amicul lui Leverkuhn nu este un simplu „raisonneur“ al tragediei compozitorului, nu este numai acela care, urmărind pas cu pas evoluția către damnare a prietenului său, ne oferă împreună cu datele esențiale ale dramei și sancțiunea ei, explicația ei cauzală. Serenus Zeitblom, fără a avea relieful extrem de nuanțat al eroului cărții, este cel de al doilea personaj necesar. Dacă prin însăși forța creației realiste a romancierului (care este și o forță a generalizării subtile și cuprinzătoare). Leverkuhn simbolizează damnarea prin izolare de uman și prin specularea iraționalului, Zeitblom este acea parte a tragediei germane care a prevăzut dezastrul și, scăpată de marasm, are puterea de a privi în viitor, într-un viitor mai bun, ca urmașă a umanismului tradiției progresiste germane.

Disputa în „Doktor Faustus“ este între cele două Germanii ale epocii noastre: Germania demoniacului și anti-umanului, împrăștiind în juru-i numai distrugere și nefericire, și Germania marilor culmi ale umanului. De la început, Serenus Zeitblom se recomandă ca „succesor al umaniștilor germani din epoca „Scrisorilor către oameni obscuri“ — ale unui Reuchlin, unui Crotus von Dordheim, unui Mutianus, unui Eoban Hesse. Demoniacul — adaugă Serenus — cu toate că mă feresc de a-i nega influența asupra vieții noastre, mi-a părut întotdeauna străin prin esență, l-am exclus prin instinct din concepția mea asupra lumii...“ El este un dascăl de umanistică, dintr-o provincie germană, retras înainte de timp din exercițiul funcțiunii sale, ca adversar al gîndirii fasciste. Serenus Zeitblom nu este un militant antifascist, este un simplu intelectual, pentru care nazismul constituie o plagă a umanității și tradiției umaniste germane. El începe să scrie biografia lui Leverkuhn în ziua de 27 mai 1943 și trăiește ca patriot, cu intensitate, întreaga dramă germană. Ca patriot și umanist, el exclamă îndurerat, în paginile însemnărilor sale zilnice: „...mai înfiorătoare decît înfrîngerea germană, ar fi victoria germană“. Paginile în care Zeitblom își așterne impresiile sale asupra nazismului și imensei tragedii a unei Germanii care îi apare identificată pentru totdeauna, în ochii umanității întregi, cu crimele și ororile hitlerismului, sînt pagini antologice pentru gîndirea germană progresistă.

Dascălul de umanistică trăiește în izolarea sa de la Freising pe Isar, într-un fel, drama națiunii căreia îi aparține. El notează undeva că cei doi băieți ai săi, adepți fervenți ai hitlerismului, dacă ar avea cunoștință de însemnările sale, nu ar ezita să-l denunțe autorităților fasciste.

Biografia pe care o scrie Zeitblom este o retrospecție, dar trecutul, pentru biograf, nu este decît un prezent dispărut și care trebuiește recreat. Fiecare linie a portretului moral al lui Leverkuhn este impregnată de drama pe care o trăiește biograful, astfel încît la urmă, aproape fără surprindere, pentru biograf sau pentru cititor, în tragedia compozitorului Leverkuhn ai proiectată tragedia Germaniei lui Hitler, fără nici un raport de identitate, totul exprimat în extrem de fine corespondențe.

Cele două planuri temporale și istorice se întrepătrund, prin pana lui Zeitblom, și se explică reciproc. In orice caz, Zeitblom este rațiunea istorică și politică a fenomenului estetic de ordin irațional: Leverkuhn. In cele două figuri de prim plan ale romanului, cititorul are cei doi termeni ai marii dezbateri a secolului nostru.

Adrian Leverkuhn este vlăstarul unei vechi și înstărite familii de cultivatori saxoni. Prin intermediul lui Zeitblom, Thomas Mann trasează cu o extremă amănunțime antecedentele familiale și personale ale geniului damnat. Problema pentru romancier era, în mod clar, de a desprinde organic, din țesătura deasă, realistă, a intrigii, proiecția mitică: transformarea lui Leverkuhn într-un Faust pentru care redempțiunea este exclusă și apariția Diavolului, stăpînul elanului creator al compozitorului. Dacă în „Doktor Faustus“ trecutul este un timp al prezentului, fantasticul sau straniul este un element al realului, validat prin știință, perfect explicabil rațional. Leverkuhn aparține unei infirmități psihice pe care Zeitblom o definește ca frigiditate. De o inteligență excepțională, capabil să recepteze cerebral și în mod uimitor fenomenele vieții, Leverkuhn are de tînăr o carență a simțurilor și sentimentelor.

Reacțiile sale sentimentale sînt aproape nule. Incapabil de iubire în sensul comun al cuvîntului, el este complet indiferent față de contingențele exterioare, față de viața socială din care face parte ca un atom constitutiv. Este înconjurat de un halo de glacialitate. „Voi compara izolarea sa — scrie Zeitblom — cu un abis, în care toate sentimentele ce i se ofereau se cufundau tăcute, fără a lăsa vreo urmă“. Nu are afecțiune filială și dintr-un sentiment de superioritate nu afirmă nici o preferință pentru vreun studiu oarecare. Glacialitatea sa are un corespondent într-o puternică aplecare către ironie. Viața, lumea, îi apar ca o parodie a unei alte existențe, imaginată cerebral. In realitatea comună, supusă distanțării sale ironice, totul poartă semnul ambiguității, desființării ca existență concretă, cu un contur cert. Faptul că aproape întreaga sa creație artistică va porni din imboldul parodierii, al distrugerii prin negare ironică sau tragică, devine de înțeles. Ca tînăr el este atras de glacialitatea maeștrilor olandezi ai stilului polifonic, de lipsa lor de sensualitate, înlocuită prin expresia unor complicate calcule cerebrale. Incă înainte de a fi pătruns arcanele creației muzicale, în muzică îl atrage raportul mental al acordurilor: „Raportul este totul — spune el. Şi dacă vrei să-i dai un nume mai precis, acest nume ar fi ambiguitate... Muzica este ambiguitatea erijată în sistem“.

La vîrsta studiilor își manifestă dorința de a urma teologia, în credința (mărturisită mai tîrziu) că dogmele religioase vor înfrînge orgoliul său glacial, înclinarea către ironia distructivă. Dar mediul teologal, cu ipocrizia lui inevitabilă, îi oferă o latură comică, de natură să intensifice înclinările-i native și părăsește teologia pentru muzică. Acum, Leverkuhn trăiește una din dramele hotărîtoare ale existenței sale. La Leipzig, un ghid ocazional îl conduce, fără să i se fi cerut, la o casă de toleranță. In prezența femeilor, Leverkuhn este siderat de emoție. Din studiile teologale a rămas cu ideea că femeia este un domeniu al impurului, un instrumentum, intermediu al demoniacului. Ca să-și ascundă emoția se așează la inevitabilul pian al instituției, și cîntă. De el se apropie o brunetă, cu ochi migdalați și gură senzuală, și cu brațul gol îi mîngîie obrazul. Innebunit, tînărul sparge „cercul de voluptate infernală“ și fuge. Atingerea femeii necunoscute (o Esmeralda spune el, amintindu-și de imaginea Haeterei Esmeralda, fluture cu aripi transparente, „de o nuditate diafană, prieten al penumbrei crepusculare“, pe care tatăl său, fantasc amator de straniu natural, i-l arătase la vîrsta copilăriei, într-un album), îl zguduie. In acest contact cu „demoniacul“ este tulburat de căldura ființei, care a pătruns pentru o clipă în glacialitatea lui suverană. Chinuit de amintirea clipei va reveni mai tîrziu la locul întîlnirii cu Esmeralda — dar femeia a plecat. O caută cu înfrigurare și o găsește în cele din urmă într-o casă de prostituție dintr-un tîrg depărtat. Femeia nu-l recunoaște decît cu greutate, dar emoționată de pasiunea stranie a tînărului, îl pune în gardă împotriva ființei sale, rîvnită cu atîta puritate, mărturisindu-i maladia gravă de care suferă. In „instrumentul diavolului“ răsună glasul prevenitor al unor profunde sentimente umane. Leverkuhn trece peste prevenire și săvîrșește, pentru prima și ultima dată în viața lui, o comuniune care îi este fatală. Stigmatul infecției luetice îi va curma viața, în plină maturitate, prin marasm cerebral. Apropierea de uman este pentru Leverkuhn distructivă. Iubirea îi este interzisă prin însăși frigiditatea lui constitutivă. Am sentimentul că Thomas Mann a insistat asupra acestui moment din biografia lui Leverkuhn nu numai pentru a explica științific finalul faustian (în sensul vechilor cărți populare), dar mai ales pentru a sublinia sensul tragic, inuman, al gîndirii lui Leverkuhn. Erosul și umanul sînt pentru el expresii ale răului, care trebuiesc desființate. Prin muzică, manifestare atît de profund umană, el caută să distrugă rațiunea, bucuria, umanul.

Ion Vitner

CE E PRINCIPAL?

(Urmare din pag. I)

critici anteriori nouă, pentru a afla cum sînt construite romanele, poeziile etc. Critica nouă are a spune ceea ce critica veche n-a spus și nu putea spune, nu a repeta sau a parafraza ceea ce a spus mai bine sau mai puțin bine critica din trecut despre structura intimă a imaginii, despre stil, mijloace de expresie etc.

In acest sens, din cele trei articole recente, scrise despre Matei I. Caragiale — al lui A. E. Baconsky în „Steaua“, al lui Ov. S. Crohmălniceanu în „Viața romînească“ și al lui M. Petroveanu, însoțind volumul „Craii de Curtea veche“ apărut de curînd — cred că primele două, oricît de subtile ar fi comentariile pe care le conțin, nu spun lucruri în esență nói despre scriitorul analizat. Ba chiar, rămînînd, fiecare într-o măsură diferită, la nivelul unei viziuni pe care noi, cei de azi, trebuie s-o depășim, nu clarifică adevăratul profil al lui Matei I. Caragiale și, prin aceasta derutează pe cititor.

Folositor mi se pare articolul lui Mihail Petroveanu, care aduce multe lucruri noi, dintr-o perspectivă actuală, cu privire la personalitatea și opera scriitorului în cauză. Dacă acest articol ar fi cuprins și o mai susținută analiză a felului în care profilul scriitorului se definește nu numai ideologic ci și artistic, atunci ar fi răspuns bine principalului obiectiv al criticii literare. In schimb, cred că recenta cronică a lui Mihail Petroveanu despre volumul „Călători prin constelații“ de Mihai Beniuc nu răspunde obligației de care vorbeam: criticul ia aici în cercetare, cu atenția care-l caracterizează și cu dragoste evidentă față de poezia analizată, ceea ce e permanent în creația lui Beniuc. Adică el se străduiește să demonstreze că, și în acest volum, Beniuc e tot Beniuc. Și demonstrează! — lucru de altfel nu prea dificil, întrucît la poeții mari vei recunoaște totdeauna elementele lor permanente, în orice lucrare.

Cred că aici criticul trebuia să mai facă încă ceva — și anume, demonstrînd că Beniuc e tot Beniuc, să vadă cum slujește arta permanentă a lui Beniuc temele noi pe care și le propune poetul în acest volum. Poate că ajungea la concluzii mai puțin favorabile sau mai favorabile poetului — în orice caz, pentru cititor și pentru literatură și chiar pentru poet însuși, era mult mai folositor, căci se stabileau bazele judecății de valoare prin raport cu aspirațiile vremii noastre, cu mentalitatea, trebuințele intelectuale și materiale, cu trebuințele estetice ale orînduirii noastre.

Ceea ce socot că trebuie să aibă critica noastră în vedere, în primul rînd, e, deci, acest criteriu general și comun de apreciere, în aplicarea căruia, apoi, se pot observa diferitele modalități critice, diversele feluri de a găsi și stabili esențialul în opera literară.

Adică, cer criticii, ceea ce ea, la rîndul ei, trebuie să ceară literaturii. Din acest punct de vedere, dacă critica literară s-ar preocupa mai ales de modalitățile stilistice ale scriitorilor și operelor, socot că s-ar ivi cea mai nedorită contradicție între scopurile literaturii și scopurile criticii, care-și revendică totuși țeluri comune.

Şi anume, critica literară cere creației o cît mai strînsă legare de actualitate, de viața vie a timpului nostru, de oamenii contemporani. (Evident că discutăm despre acele lucrări care îndeplinesc cerințele artei, care sînt literatură și nu despre pseudoliteratură.) Dacă ea cere acest lucru, e obligatoriu atunci ca să și analizeze literatura din perspectiva acestei cerințe, adică din punctul de vedere al vieții noi, al actualității, al problemelor și bucuriilor și felului cum se rezolvă necazurile oamenilor contemporani. Să confrunte deci creația cu modelul ei sau, mai bine, cu izvorul ei, analizînd mijloacele cu care se face acest lucru, în măsura în care aceste mijloace au slujit la realizarea scopului esențial al operei.

Altfel, se creează contradicția de care vorbeam — creația literară se preocupă de actualitate, de viață, iar critica de modalități artistice. Undeva ele se vor întîlni totuși, dar nu în ceea ce e esențial.

Aşa încît, în ce mă privește, apreciez meșteșugul criticilor care refac cu talent atmosfera unei cărți, clădind o nouă operă, succintă, cu mijloacele pe care i le oferă un scriitor — este cazul multor articole ale lui Dumitru Micu — apreciez subtilitatea în analiza structurii imaginilor, în descoperirea unor valori neașteptate de stil și limbă, cu care mă întîlnesc în destule cronici ale lui Savin Bratu; prețuiesc mult spontaneitatea aprecierilor și raportărilor lui Radu Popescu, totdeauna surprinzătoare, captivante, chiar dacă neacceptabile. Dar, dacă e să prefer, apoi prefer pe Dumitru Micu, pe Savin Bratu, pe Radu Popescu, din acele articole și cronici în care modalitățile de mai sus sînt analizate nu izolat, în sine, ci în scopul valorificării operelor literare din perspectiva vieții, a realității, pe care și-au luat-o de model scriitorii.

Aceasta îi unește pe critici și, dacă există o problemă care să dea de gîndit criticilor în momentul de față, socot că aceasta este: întărirea și fundamentarea tot mai serioasă a ceea ce trebuie să fie comun criticii noastre, adică, în ultimă instanță, a criteriului esențial de apreciere a literaturii, care este viața. Mă gîndesc că nimeni nu va înțelege de aici că pledez cumva pentru o uniformizare a modalităților criticii, pentru anihilarea personalităților în critica literară sau pentru ca să nu fie relevate de către critică profilurile distincte ale scriitorilor, stilurile lor, mijloacele lor artistice.

Dintre modalitățile criticii, socot că exersarea asupra mijloacelor, modalităților literare, frecventă de exemplu la Dumitru Micu, e cea mai ușor îndrumătoare spre estetism. Pe de altă parte, pasiunea de a încadra numaidecît un scriitor într-o direcție, într-o școală, într-o familie, poate duce lesne la pierderea tocmai a specificului, a originalității, a noutății sale, în favoarea elementelor comune ale scriitorului cu direcția, școala, familia literară în care urmează să fie încadrat. Este capcana în care a căzut S. Damian în cele două articole din „Tribuna“, unde, preocupat — împotriva evidenței — să afle dacă Petru Dumitriu este un scriitor modernist, ajunge să slăbească din atenția sa tocmai sensul contribuției lui Petru Dumitriu, și anume linia sa realistă, impresionantă în tot ce-a scris el pînă acum, de la nuvela „Dușmănie“ încoace.

Din acest punct de vedere, cred că e nepotrivită clasificarea pe care o întîlnim cîteodată făcîndu-se între criticii noștri literari contemporani — în critici propriu-ziși și eseiști. Prototipul primilor ar fi Ovid S. Crohmălniceanu, lîngă el stînd Silvian Iosifescu, Dumitru Micu, Lucian Raicu și alții; din rîndurile celorlalți ar face parte Ion Vitner, Paul Georgescu, poate Mihail Petroveanu, și alții.

Mai întîi, nu cred că o asemenea diferențiere corespunde realității, deși ea a fost și este făcută; de exemplu, în numele ei Radu Enescu hotărăște astfel despre Ion Vitner într-un număr recent al „Tribunei“: „Ion Vitner nu este propriu-zis un critic literar (pentru aceasta îi lipsește aplicația la fenomenul literar concret în curs de desfășurare)“; „Ion Vitner ne apare în recentul său volum, „Firul Ariadnei“, înainte de toate „un eseist“

Şi nu corespunde realității, pentru că nici unuia din criticii care sînt repartizați uneia din cele două categorii nu i se poate contesta capacitatea de a ilustra perfect categoria cealaltă și chiar calitatea de a o fi făcut cu stăruință și cu succes.

Mi se pare însă că diferențierea aceasta este negativă și din alt punct de vedere, și anume prin tendința de a lua dreptul unor critici de a pronunța judecăți de valoare, acordîndu-li-se numai latitudinea de a comenta, spiritual dar puțin concludent, în jurul fenomenului literar. E o procedare pe care n-o socot dreaptă și nici cinstită. Aș remarca, dimpotrivă, că judecăți de valoare întemeiate pe punctul marxist de vedere în aprecierea literaturii am aflat mai des în articolele „eseiștilor“ decît în cele ale „criticilor analiști“. Mi se pare deci aportul lor mult mai aproape de ceea ce e sarcină principală a criticii actuale și prin aceasta îi socotesc mai „critici propriu-ziși“ pe aceștia, socotiți „eseiști“. Mă refer la claritatea și fermitatea poziției din volumul lui Paul Georgescu apărut anul trecut și din volumul lui Ion Vitner apărut mai de curînd, volumele cele mai bogate sub raportul contribuției la stabilirea a ceea ce e nou în literatura noastră nouă, a unui punct de vedere nou în considerarea literaturii și culturii anterioare. Şi, în același timp, volume în care se face și dovada capacității și aplicării la analiza literară, însă legată de obiectivul central al criticii.

Apăr, cum se vede, nu o modalitate a criticii în defavoarea alteia, ci un sistem de critică, o orientare a criticii, față de lipsa ori numai față de slăbirea criteriilor fundamentale în critica literară.

Căci, în fond, mi se pare că tocmai situarea fermă a principiilor marxiste, care reprezintă însuși punctul de vedere al vieții, la baza criticii, orientează, organizează și subordonează toate modalitățile de a face critică literară sau critica criticii literare. Şi cred că astăzi principalul în critică e să se petreacă acest fenomen de orientare, organizare și subordonare a tuturor modalităților criticii de către scopurile și criteriile pe care le indică și le impune viața noastră actuală.

Mihai Gafița

CRONICA FILMULUI

„OFIŢER PENTRU O ZI"

Un film reconfortant. Construită pe scheletul celebrului „Căpitan din Köpenick", producția vest-germană aplică militarismului prusac tratamentul farsei. Militarismul german a fost un fenomen destul de complex în a cărui formulă au intrat și o zdrobitoare mașină birocratică și un filistinism acut, împotriva căruia la timpul lor Marx și Engels au lansat proiectile de sarcasm intelectual.

O asemenea temă e firesc să-i preocupe pe cineaștii germani, martori apropiați și victime ale neoprusianismului reprezentat de nazism. Ne este încă proaspăt „Supusul", excelent film realizat după romanul lui Heinrich Mann. Procesul îndelung, minuțios, de macerare intelectuală, de zdrobire lentă a resorturilor afective, de inculcare a unei obediențe specifice robotului era, în romanul lui Mann și în film, transpus cu o fidelitate care nu excludea șarja. Evident „Ofițer pentru o zi" nu merge pe același drum. — obiectul e mai limitat — și este lipsit de luciditatea și profunzimea „Supusului". Fără să zăbovească asupra laturilor majore, filmul este totuși o bună și ades spirituală satiră. Umorul e tipic german, comicul, de situații — nu prea abundent de altfel, — ritmul alert, fără exagerare. Un film destul de „cuminte", jucat bine și regizat de meșteșugari experimentați. Imaginea clară, remarcabilă prin precizie și acuratețe, dar fără strălucire.

„Ofițer pentru o zi" nu se distinge printr-un montaj care să demonstreze virtuozitate — cum ne-a obișnuit de pildă Bardem, ci prin omogenitatea imaginii. Decorul, uneori frizînd opereta; e greu de luptat cu moștenirea considerabilă a filmului-farsă, în care au excelat înainte de război studiourile germane.

Nu se rîde prea mult la acest film. Umorul e dozat cu parcimonie și scăldat în apele fără adîncime ale unui sentimentalism de modă cam veche. In general, filmul are un iz cam vetust, cam „fin du siècle"... E drept, filmul se petrece în vremea „împăratului Germaniei, rege al Prusiei", dar creatorii lui sînt contemporanii sateliților artificiali, ai cinematografiei sovietice moderne și ai neorealismului italian. Așa încît realizatorii filmului s-ar fi cuvenit să depășească cu totul epoca în care au poposit, vremelnic, cu aparatul de filmat.

Reintîlnim în „Ofițer pentru o zi" pe Heinz Rühmann, inepuizabilul Heinz Rühmann. O voce miloasă din critica noastră cinematografică deplîngea îmbătrînirea reputatului actor. De, ce să-i faci, anii și-au pus pecetea, dar arta actorului nu a îmbătrînit. In „Ofițer pentru o zi" Heinz Rühmann este exact ceea ce trebuia să fie și ceea ce i s-a hărăzit să fie. E un fel de „Cănuță om sucit" în spațiu prusac, un ins cu aparență ștearsă, în conflict perpetuu, prin structură, cu autoritățile prusace, cu spiritul prusac, cu armata prusacă.

Tînăr, personajul lui Heinz Rühmann falsifică un mandat poștal, în speranța că, posesor al unei modeste sume de bani, va avea mai mult succes în dragoste. E supus unei lungi detențiuni, după care pleacă din țară. Rătăcește prin lume și se înapoiază acasă, căci acest umil cizmar profesează, fără patos dar cu lirism, patriotismul.

Mașina administrativă îi închide toate porțile și îi refuză și pașaportul. Condamnat la o perpetuă rătăcire, omul încearcă să fure un pașaport. Evident, e prins, mai stă 12 ani în pușcărie și apoi își reîncepe calvarul prin cancelariile prusace...

Exasperat, omul hotărăște să se răfuiască. personal, cu armata prusacă și în genere cu spiritul prusac. Convins că în Germania, poți, drapat într-o haină militară, să faci orice, cu sentimentul impunității, intră în pielea, adică în uniforma unui căpitan. De aici începe farsa. Proaspătul căpitan adună cîțiva soldați, ocupă o primărie, arestează pe primar, rechiziționează banii casieriei și violentează ordinea încremenită. Eroare de concepție: nu-și poate procura pașaport, întrucît biroul respectiv ființează doar în cadrul prefecturilor. Farsa are un răsunet uriaș. Temeliile statului prusac par a fi clătinate de acțiunea izolată a fostului deținut. Pînă la urmă, evident, totul se sfîrșește cu bine. Oficialitatea, îndeosebi Coroana, consideră că întîmplarea dovedește, la un înalt grad, obediența față de uniformă, fapt pozitiv pentru opaca optică militaristă. Eroul nostru e eliberat, capătă și pașaport, dar preferă să rămînă la el acasă, convins că a intrat în istorie.

In ciuda acestui final, cu melodie de vodevil, în care drumul eroului se intretaie cu acel al soldaților defilînd țepeni în sunet de fanfară, satira are o adresă precisă pe care o atinge cu succes adeseori. Și să nu uităm, filmul a fost realizat în Germania Occidentală. Piesa după care s-a inspirat e mai ardentă, firește, filmul are însă o mai mare audiență la public și, pentru rigorile cenzurii vest-germane, e destul de mult ce s-a făcut.

Heinz Rühmann își trăiește personajul cu o dezinvoltură uimitoare. Intotdeauna ne-a izbit capacitatea actorului de a se integra personajului său, iar noua sa realizare confirmă vechile virtuți. Actorul e acum mai uman, mai simplu și mai convingător. A pierdut vechiul obicei de a „face cu ochiul" spectatorilor. Jocul e firesc și șarja implicată, nu adăugată ca un plus neorganic. Scenele în care, în temniță, eroul aplică principiile de strategie militară sînt de un comic irezistibil. Și aici, jocul lui Heinz Rühmann are pondere. In „Ofițer pentru o zi" actorul a reușit performanța de a înceta să fie el însuși, pentru a fi personajul său, rămînînd însă, pentru fideli ușor de recunoscut.

Fără să strălucească, — striviți de personalitatea actorului principal, — ceilalți interpreți au jucat onorabil, în limitele rolurilor.

Farsă agreabilă, satiră bine intenționată, cu infuzii lirice de calitate îndoielnică. „Ofițer pentru o zi" e făcut să se bucure de grațiile publicului.

Sorin Arghir

Verkauf
OFIŢER PENTRU O ZI

Scenă din film

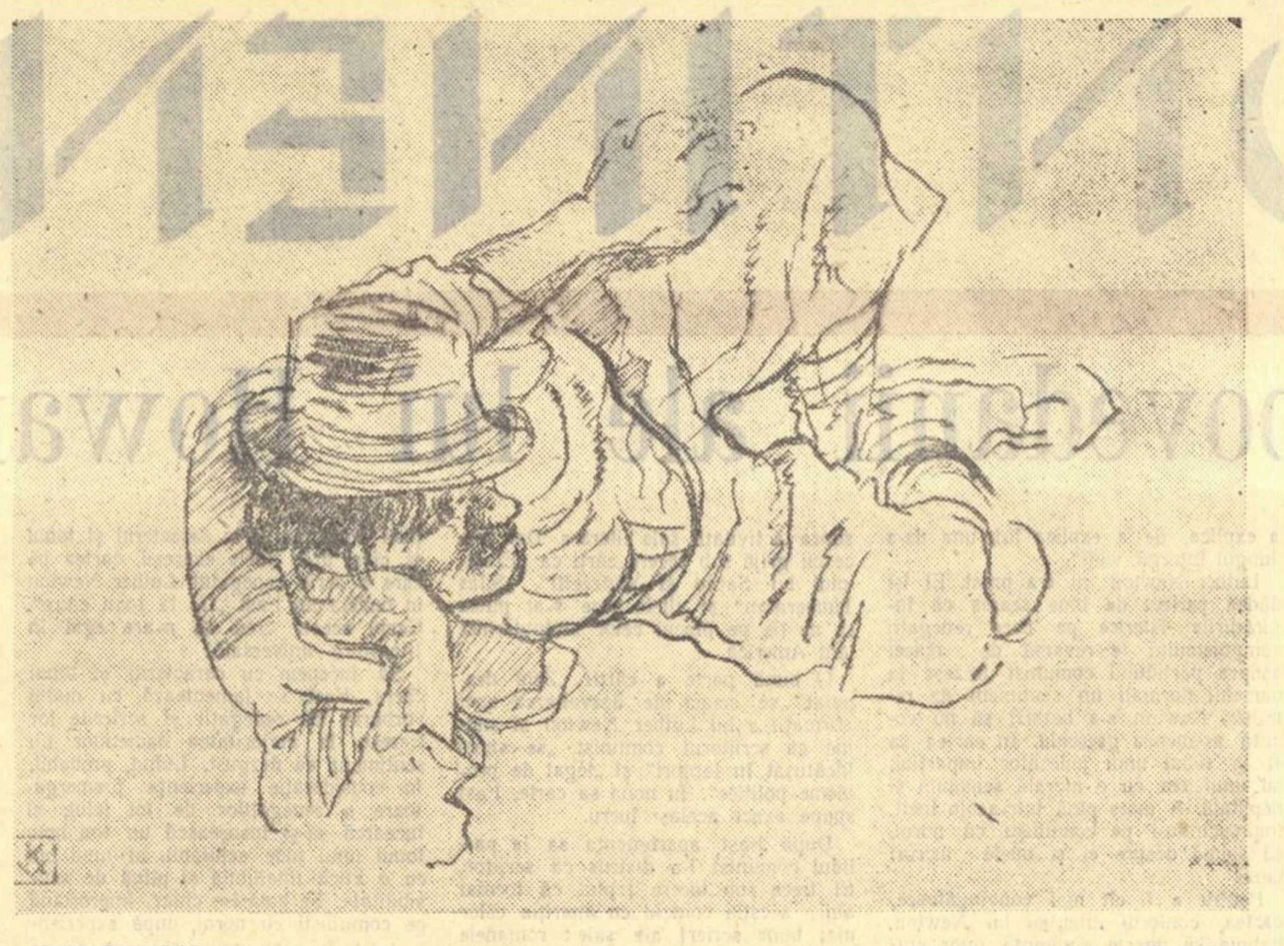

VASILE KAZAR

„Pe gînduri" (1957)

Verdictul Istoriei

(Urmare din pag. I)

Astfel, într-un singur glas popoarele trudnice și savanții de pretutindeni — chiar popoarele și majoritatea savanților din țările cu pricina — n-au pregetat a se rosti cu o impresionantă energie alături de Uniunea Sovietică. Popoarele, din robustul lor instinct de conservare. Savanții, din profundul lor simț al răspunderii față de misiunea științei; față de viitorul omenirii amenințat de cele mai monstruoase forme ale degenerării biologice din pricina iresponsabilelor experiențe cu repercusiuni pînă peste o sută de generații, cum demonstrează și o afirmă specialiștii geneticii; față de însuși destinul planetei amenințată să evolueze curînd-curînd în univers ca un astru mort și pustiit, ca un sinistru cavou al culturilor și civilizațiilor spulberate în nimic.

Evident, jocul acesta de-a războiul rece, pe cît de cinic, pe-atît de macabru, se va curma repede și degrabă, acum, sub dubla presiune a popoarelor și a savanților, de pe celelalte poziții ale unei altfel de forțe. De pe pozițiile de forță morală ale conștiinței și solidarității umane, galvanizate de hotărîrea Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Asistăm doar la cele din urmă zvîrcoliri. Priviți-le, cît de jalnice și de hide! Ascultați-le, cît de bîlbîit îngăimate! Mîine, poimîine, în cel mai scurt timp, omenirea va respira întorcîndu-se exclusiv la îndeletnicirile sale de pace pentru a pune în valoare și în practică nelimitatele și fantasticele resurse ale energiei nucleare, captată, domesticită și dirijată de geniul cercetător și creator al urmașilor lui Democrit și Aristot, Arhimede și Newton, Lomonosov și Lavoisier, Mendeleev și cei trei Becquerel, Pierre și Marie Curie — nu exploatată de către pirații industriei de armament și de către politicienii în solda lor, întru terorizarea lumii și întru degradarea științei. Cine se mai îndoiește de aceasta? Cine e atît de orb să nu vadă, atît de surd să n-audă încotro bat talazurile mulțimilor, care se ridică să-și apere dreptul lor la viață și la viitor?

Cezar Petrescu

Salutul regiunii natale

(Desenele lui Vasile Kazar)

Ca și statuile lui Vida Geza, desenele lui Vasile Kazar ne-au adus atmosfera și oamenii Maramureșului. Numai arta este capabilă să redea ceea ce nu pot da nici atlasele, nici cele mai amănunțite studii sociologice. O deosebită putere de impresionare iradiază din aceste tablouri. Se simte în aer, în lumina care cade asupra obiectelor, ce tumult de simțiri a înmănunchiat aici artistul. Se recunosc rădăcinile adînci ale graficii lui Kazar, rădăcini care promit pentru viitor roade bogate. In fiecare desen regăsim școlarul care, la timpul său, cu o mînă șovăitoare încearcă să schițeze pe hîrtie peisajul natal, oamenii de munte: îl regăsim pe tînărul artist de mai tîrziu, căruia hoinărelile i-au deschis orizonturi noi, dar pe care nici maiestatea munților elvețieni, nici farmecele Parisului nu l-au putut îndepărta de țăranii lui maramureșeni.

Găsim la el desigur și urme stilistice ale „ismelor", prășite în perioada dintre cele două războaie mondiale, și a căror influență s-a exercitat și în creația unor artiști progresiști.

Kazar și-a format personalitatea după priceperea și simțul său artistic, uzînd de toate experiențele, dar eliminînd din ce în ce mai mult influența artei decadente. El și-a creat astfel un limbaj propriu, veridic, cu efecte expresive, fără să renunțe la realismul la care-l îndeamnă tematica sa. Dar mai decisiv decît orice este faptul că fiecare desen al lui Kazar poartă pecetea dragostei și a devotamentului său nemărginit față de mica sa patrie, Maramureșul.

Patrie comună... In primul moment — pînă nu înțelegi despre ce e vorba — patria lui Kazar ți se pare redusă la proporțiile unui mic ținut, cu „băștinași". Spectatorul s-a crezut o frîntură de secundă în fața unui pericol: regionalismul. Destule necazuri ne-au pricinuit în trecut regionalismele cu diferitele lor nuanțe, începînd de la așa-zisa nevinovată „păstrare a tradițiilor locale" și pînă la naționalismul fățiș, — încît aceasta să nu dea de gîndit; dar opera lui Kazar este departe de această primejdie.

Artistul nu este numai interesat de viața poporului, o trăiește, se contopește cu eroii săi, cu grijile și bucuriile țăranilor maramureșeni. In general, creația lui Kazar e caracterizată prin poezia zilelor de lucru. Intîlnim oameni pe care nu i-am văzut vreodată dar, regăsind situații de mult uitate, ne dăm seama că sîntem totuși acasă, în patria noastră. Ne este de pildă cunoscut momentul din „Dimineața" de duminică cînd, după o săptămînă de muncă grea, țăranul, în fața unui ciob de oglindă, se pregătește să se bărbierească. Ne e cunoscut și „Inceputul nou", chiar dacă n-am văzut niciodată un joagăr, chiar dacă n-am trăit momentul cînd deasupra noii exploatări se arborează steaua roșie. Căci graficii lui Kazar, ca și sculpturii lui Vida, de altfel, îi dau conținut sentimente ce nu privesc numai o regiune și oamenii de acolo. Emoțiile provocate de tablourile lui sînt ca imaginea mării în picătura de apă: țara toată în pămîntul natal, omenirea în om.

d. i.

ARTE

Expoziția Trnka

Poate fi gîndit un film fără mișcarea care-l străbate și care-l face să fie film? Poți pătrunde gîndul care-a organizat o creație cinematografică și-l poți judeca după cîteva frînturi de peliculă? După cîteva fotografii, care-s opriri în curentul viu al filmului? Da, dacă acest film nu e făcut dintr-o poveste despre oameni vii, ci dintr-o întîmplare cu păpuși. Atunci „povestea" care dă un sens operei nu începe cu invenția subiectului, ci pornește chiar de la figura marionetelor. Atunci — cum observă Béla Balász — „însuși felul cum arată ele este o poveste". Și înțelegi semnificația lor, chiar cînd nu ai putința să le vezi acțiunile. E destul să privești aceste ființe minuscule, ca să simți că ai pătruns într-un orizont misterios de ficțiune; ca să simți forța creatorului care le-a dat chip. Pe Jiri Trnka îl admiri chiar dacă ai în față doar fotografii ale păpușilor sale.

Ele sînt mereu variate, mereu ingenioase; întotdeauna zămislite cu o fantezie care te încîntă: Theseu, prestant și voinic, cu o armură de imperator, Oberon, cu un cap aparte, cu un ochi imens, figură elegantă, desprinsă parcă de pe un vas cretan de la Cnossos. Costumele? Hitonul ionian unduiește grațios și învolt ca rochia de muselină a unei dansatoare de operă. Iar stilul se rostește pregnant, și în detalii, și în accesorii: un cioban, de pildă, din basmul liric „Bajaja" are în mînă o cîrjă curbată ca un gît șerpuit de lebădă. Păpuși expuse în vitrină, desene pentru costume nu dau însă dimensiunea adîncă a acestei lumi de basm: par numai amuzante. Descoperi atunci, în prim-planuri sezisante, niște chipuri smulse din lanțurile grotescului. Ca printr-un miracol, izolînd imaginile din succesiunea acțiunii, fotografia le înalță în zone nebănuite. Această jucărie de cauciuc și cîrpe care e marioneta poate deveni hieratică într-un fel patetic, precum preoteasa din „Vechi legende cehe"; o imagine din același film, proiectată pe un cer tragic, e dureroasă și teribilă. Și, mai ales, aceste făpturi, fragile și mărunte, par aspre. E efectul planurilor mari în care sînt lucrate, al metamorfozei pe care-o operează griurile? Nu știu.

Jiří Trnka

Dar pare, de bună seamă, fantastic să constați cum materialitatea de cîrpă și gumă a marionetelor s-a transmutat în volum tranșant și în asprime nobilă. Asprime, pe care-o servește admirabil îmbrăcămintea de postav tare și plin — precum în Švelk — a unor păpuși.

Dispune fotografia în culori de asemenea prestigii? Trnka o folosește ca să sugereze, în „Visul unei nopți de vară" o atmosferă; ca să învăluie în lumina feeriei grația fluidă a silfilor și a zînelor. Căci creatorul ceh încearcă să împingă în toate direcțiile limitele artei sale. Nu se teme că automatismul inerent mișcării marionetelor ar stînjeni neastîmpărul perpetuu, de sprințară voioșie, al micului Puck, pe care l-a fixat în contururi fericite, șovăitoare între infantil și grații de efeb. Și nu se teme să alcătuiască, în „Bajaja", un balaur greoi, care n-a izbutit să-și mascheze de ajuns ființa confecționată din pielărie și din conjugarea atîtor altor materiale (v. fotografia 86). Nu-i sînt interzise artei păpușerești emoțiile grave. Dar este loc pentru reprezentarea monstruosului și a haoticului în această ordine de lucruri delicate, cu articulații net stabilite, unde mișcările se efectuează precis și sincopat, unde totul este reglat cu minuție? Trnka nu vrea de obicei, lărgind simțitor virtuțile expresive ale artei sale, să ne facă să uităm că minuiește totuși, marionete. Cutare personaje din „Cîntecul preeriei", gangsterii care au în față o ladă pe care scrie „Gold" și sticle cu etichete de „Old Whisky" șed exact ca niște păpuși în galantar, privind în față vizitatorii. Și tocmai pentru că măștile lor de bandiți și bețivi sînt surprinse în această postură franc păpușerească și comică, efectul este excelent. Cum excelentă, de altminteri, este mai tot timpul impresia pe care-o lasă creația acestui remarcabil artist. Masiv și planturos, dar cu un obraz mai degrabă concentrat și trist, el s-a luat, s-ar zice, la întrecere cu istețul Puck: ca dînsul, știe oricînd „să facă tot ce poate, să ne placă".

Dan Hăulică

●

Cîntice țigănești

Nu toate cîntecele „de la lume adunate" pot fi mereu „la lume date". Unele se trec și suspinul lor se uită. Acelea, însă, culese de Miron Radu Paraschivescu ți le amintești totdeauna. Fiindcă focul trecător al cîntecului de lăutar, poetul l-a prefăcut în nestemată fără moarte. In rubin, de bunăseamă; căci (vă aduceți aminte?)

„Mi-a fost drag de cînd mă știu
roșu-aprins și stacojiu".

Pentru aceste „Cîntice țigănești" trebuia un ilustrator care să simtă ardența ciudată din versurile lui Miron Radu Paraschivescu, care să înțeleagă farmecul lor secret și să pășească, alături cu poetul, pe o punte aruncată între fantastic și grotesc dureros („țigănie, rai beteag"!). Magdalena Rădulescu a fost acest ilustrator. Și noua ediție a „Cînticelor țigănești" aduce cîteva imagini de acută și rafinată sensibilitate. Ne opresc perechea de pe copertă, piranda care pornește parcă în pași mărunți de dans, ori Viana cu port nobil și plete curgînd val. Și, mai ales, eroul de căpetenie al acestor balade. Să zicem, împreună cu poetul, recunoscîndu-l într-un desen:

„Uite-l, ăsta era Rică".

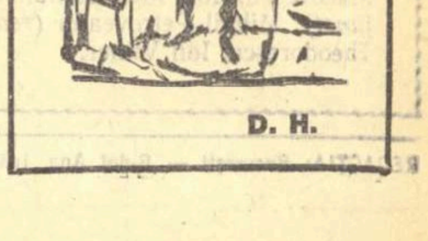

D. H.

CRONICA DRAMATICA

Însemnări despre „Furtuna" și despre seninătate

„Furtuna" a fost reprezentată, zilele trecute, pentru întiia dată pe scena teatrului romînesc. Imaginar, o montare a „Tempestei" a ocupat un spațiu larg cu rezonanțe simbolice în romanul lui Victor Eftimiu „Omul fără nume", în care fantasmagoricul Strzcky interpreta într-o viziune înfricoșătoare rolul lui Caliban. Dar de abia azi textul ultimei făpturi shakespeariene dăruită scenei a cunoscut la noi, aievea, îmbrățișarea focurilor rampei și acest lucru s-a săvîrșit într-o atmosferă sărbătorească.

Inscrierea „Furtunii" în repertoriul Naționalului și respectarea acestui înscris este, neîndoielnic, un fapt de merit. S-a acordat, de altfel, montării toată considerația. Orga de lumini a „Comediei" a fost supusă la mari generozități, scripeții au funcționat impecabil, costumele și divertismentele au încîntat ochiul. Pe scenă s-a desfășurat în sunetele unei muzici armonioase un cuceritor basm feeric, spus adeseori cu inflexiuni nottariene și într-o tălmăcire regizorală cuminte și tradițională cum ar fi făcut-o desigur și Paul Gusty. Cum să ne explicăm simțămîntul de nemulțumire care ne-a invadat la ultima cădere a cortinei?

★

Am citit unele opinii recente, după care nu „Furtuna" s-ar fi cuvenit să ocupe locul singurului spectacol shakespearian de pe scena primului teatru al țării. Acest punct de vedere se referea implicit la faptul că nu avem în repertoriul permanent un Hamlet, un Macbeth, una dintre marile comedii, una dintre dramele romane ale uriașului de geniu. La asemenea aserțiuni s-ar putea răspunde că „Furtuna" a fost văzută nu o dată ca o magică lucrare antologică în care se aude în răstimpuri glasul înțelept al lui Lear, vorba inocentă a Ofeliei, setea de puritate a lui Othello, vorba de spirit a năzdrăvanului Puck și setea de libertate a atîtor altor figuri din vastul peisaj shakespearian.

Dacă n-ar fi decît faptul că „Furtuna" și nu altă piesă este ultimul mesaj lansat de scriitor viitorimii și încă ar fi de înțeles de ce oamenii de teatru se trudesc să descifreze mereu altfel acest manuscris uimitor și deconcertant prin aparenta sa simplitate. Ceea ce dezamăgește în recenta montare a Teatrului Național din București este însă resemnarea regizorului în fața aparențelor, refuzul de a porni în explorarea unor frumuseți necunoscute, acceptarea unui rol limitat, lipsa impulsului de a descoperi sensuri noi. Este greu de înțeles cum un artist ca Moni Ghelerter care a știut să dea relief fiecărei fraze din piesele lui Cehov se mulțumește aici să vegheze asupra atmosferei de miraj, se complace în redactarea scenică a unui album colorat pentru copii cu mustăți.

Furtuna dezlănțuită pe cale ocultă de ducele-mag Prospero se dezlănțuie paralel pe planul conștiințelor umane și se prelungește în cele trei ceasuri de zbucium sufletesc care-i cuprinde pe principalii eroi ai acestei ciudate întîmplări. Prospero, în primul rînd, judecător aspru al nedreptății și silniciei, parcurge scena într-o frămîntare continuă, cîntărind oamenii și faptele cu gravitatea unui demiurg capabil să răstoarne lumi și să ridice altele, mai demne să aspire la fericire. El pare a fi o reîncarnare a umbrei de pe terasa castelului Elsenor, funcționînd pe baza unui mandat special, sprijinit de astă dată pe temeiurile științei, care-i dezleagă drumul către o cunoaștere mai deplină a lucrurilor. Izolat pe insula sa misterioasă, Prospero capătă cu încetul o nouă viziune a lumii și societății umane. Stînca în care sălășluiește pare a fi turnul unui mag care vreme de ani a studiat nu atît contururile astrale, cît relieful umanității prin cercetarea de pe un plan superior a propriei sale experiențe de viață. In cuvintele adresate Mirandei, lui Ferdinand, sau de-a dreptul spectatorului, sînt comunicate cel puțin parțial roadele acestei căutări. Ideea încercărilor la care-l supune pe viitorul mire al fetei sale, pare a veni din dorința de a-l compara cu imaginea ideală a omului, imagine pe care Prospero și-a zămislit-o în anii de adîncă cugetare. Preceptele și indicațiile lui Prospero desemnează liniile directoare ale unui cod moral de o remarcabilă intransigență. Alăturarea atît de des făcută între Prospero și marele Will în persoană este poate facilă, dar oricum tentantă. Nu ne aflăm oare aci în fața unui testament de largi resurse și nu se cuvine să accentuăm alura filozofică a chinuitului Prospero, pe care M. Ghelerter l-a situat în zona unei seninătăți tulburate doar de undele unei mînii blajine? Sarcina principală a spectacolului s-ar fi cuvenit să devină tocmai evidențierea sensului grav al intervențiilor lui Prospero, nuanțarea deplină a preceptelor sale și, prin urmare, tratarea întregului text de pe un postament de o severitate ideologică salutară. Excelent discipol al marelui Nottara, Toma Dimitriu ne-a oferit, respectînd viziunea regiei, un Prospero declamator și decorativ, de cea mai bună școală romantică, în vreme ce noi așteptam prin intermediul autenticului duce al Milanului, o tălmăcire contemporană a unui mănunchi de idei care au aparținut unuia dintre marii gînditori ai lumii, din întîmplare actor și dramaturg.

★

Prospero și-a recitat așadar în armonii uniforme întrebările, neliniștile și chiar pildele înțelepte (v. scena Harpiei, sau povestirea plină de tîlcuri din tabloul II). Cu atît mai mult, regia a menținut celelalte personaje pe linii monocorde, vizînd mai ales închegarea unor imagini onirice de efect sau a unor scene de divertisment grotesc, utilizînd cu meșteșug cert posibilitățile pe care i le oferea, în acest sens, textul. Caliban devine astfel în spectacolul de la Teatrul Național o apariție mai ales comică, un soi de maimuță hăitoare și rizibilă. In scenele care-l plasează în preajma cuplului buf Stephano-Trinculo, „sclavul sălbatic și pocit" preia a treia voce în corul alcătuit de bețivii pe care, în ignoranța sa, îi crede atotputernici. Zbuciumul intens al acestui deposedat, dornic să se elibereze de persecuțiile lui Prospero și avid de armoniile dulci care stăpînesc insula, este simțitor estompat în spectacol. Nu este de mirare că în actul IV, spectatorul aproape că nu distinge intervențiile lui Caliban care, net superior lui Trinculo și Stephano, știe să disprețuiască boarfele și podoabele, țintind dimpotrivă la obținerea unor valori etice. Acest elev al lui Prospero care se ridică, în numele principiilor învățate, împotriva magistrului său, are în momentul hoției revelația tragică a micimii oamenilor de nimic în care a crezut. In spectacolul de la „Comedia", toată scena cu pricina este însă covîrșită de efecte hazlii și „monstrul diform" nu le solicită mai puțin decît ceilalți.

Nu știm dacă trebuie să-i mulțumim Evei Pătrășcanu, sau regiei care a simțit măcar aici nevoia unei viziuni mai adînci, dar în aparițiile lui Ariel au răsunat deseori acorduri grave care au atras luarea aminte. Ariel în interpretarea Evei Pătrășcanu ne-a făcut să simțim tumultul său interior, aspirațiile sale suave, fascinația idealului de libertate și totodată atracția irezistibilă către farmecul umanității. Direcția de scenă n-a limpezit pînă la capăt linia rolului, dar mișcările acestui paj aerian și demonic, dezvăluind parțial trăsături demne de interes, a semnalat (vai! numai în treacăt) ce material revelator și sensibil se află în această „Furtună", îmbrăcată de astă dată în veșmintele grele ale vechilor convenții.

★

Am așteptat cu nerăbdare legitimă o „Furtună" vie și clocotitoare, strălucind într-o nouă lumină, pe măsura interesului pe care oamenii de azi îl poartă lumii ideilor și dezbaterilor despre om și viața sa pe acest pămînt. Vara trecută N. P. Akimov ne-a mărturisit, la Leningrad, că pregătește o nouă montare a piesei, în lumina reabilitării lui Caliban, ca principal acuzator al unui Prospero culpabil. Știm că la Stratford, Peter Brook a luminat neașteptat de puternic conflictul mut dintre Prospero și Ariel. Aceste viziuni, ca și altele înregistrate în alte părți ale lumii, nu sînt — cel mai ades — simple „trouvaille"-uri de regie născocite pentru uzul snobilor sau al adolescenților teribili. In jurul „Furtunii", ca și în jurul altor opere remarcabile ale literaturii dramatice, teatrele lumii au angajat de mult discuții vii cu luări de cuvînt la scenă deschisă. Se petrece, și pe acest tărîm, o bătălie ideologică care stîrnește un larg și profund ecou. Nu ni s-ar fi părut nefiresc să asistăm, în sala Teatrului Național din București, la o replică substanțială și originală în această dezbatere pasionantă. Am întîlnit, în schimb, un spectacol corect și bine dichisit, cu mijloace de seducție naive, totul într-o viziune a cărei seninătate patriarhală — pentru ca să parafrazăm un poet contemporan — „nu ne vede, nu ne are, nu ne știe cu nimic".

V. Mîndra

P. S. Trebuie să adăugăm la aceste rînduri critice privind linia de orientare a „Furtunii" că, în limitele subliniate mai sus, spectacolul Teatrului Național se distinge printr-un efort artistic susținut. Trebuie, mai ales, să relevăm aci meritul interpreților care și-au dăruit talentul cu multă generozitate. Merită a fi citați în acest sens Toma Dimitriu, Marcel Anghelescu, Nicu Dimitriu, Radu Beligan, Al. Giugaru, Ileana Iordache și, bineînțeles, Eva Pătrășcanu. Regizorul spectacolului este el însuși un virtuos, dar cu ciudate preferințe pentru o cumințenie vetustă.

V. M.

— NOTA. *A treia parte din ciclul de cronici dramatice „Pericolul melodramei", va apare în numărul nostru viitor.*

CONTINENTE

Două spovedanii ale lui Howard Fast

Un articol de Boris Izakov

Acum vreo patru ani, un scriitor a scris o nuvelă care n-a apărut. Din motive pe care le voi arăta mai jos, nuvela aceasta intitulată „De la Ioan citire" („According to John") prezintă oarecare interes.

Acţiunea se petrece în Statele Unite ale Americii, iar eroul ei este un scriitor nenorocos — Luther Newton. In primii ani, după 1920, începe să lucreze în redacţia unei reviste de stînga, se apropie de mişcarea progresistă şi apoi se înscrie în rîndurile partidului comunist. Mulţi ani mai tîrziu, el dă următoarea explicaţie atitudinii sale din tinereţe: „Era după o mie nouă sute douăzeci — ani cînd viaţa era nu numai grea, ci de-a dreptul insuportabilă. Singurul drum părea cel pe care-l indicau comuniştii, — drumul spre o Americă socialistă, spre frăţia oamenilor, spre o ţară în care să nu existe nici mizerie şi nici bogăţie fabuloasă. Pentru mine, acesta era idealul creştinismului, dar idealul acesta a pălit şi a dispărut treptat, pe măsură ce au trecut anii. La început am văzut masa pusă şi pe Christ în capul ei. Apoi am zărit la masă diavolul".

Aşa explică ulterior Luther Newton motivele care l-au îndemnat să intre în partid. Autorul nuvelei face însă o precizare: eroul său nu s-a lăsat condus numai de motive ideologice şi de idealuri creştine. Cauzele care l-au determinat să facă acest pas au avut, în primul rînd, un substrat carierist. Şi, în afară de asta, una din trăsăturile principale ale caracterului său a fost invidia; îi invidia cu turbare pe bogătaşi — banii lor, casele, îmbrăcămintea lor luxoasă, femeile lor.

Luther Newton avea un deosebit talent literar. Scria articole strălucite, iar evenimentele l-au făcut martor al asasinării muncitorilor grevişti de către poliţie; a şi publicat un reportaj, „Moartea muncitorului", care i-a adus celebritatea. Apoi a devenit un nume în lumea literară, a fost numit redactorul şef al revistei la care lucra.

Chipul lui Iuda a început să pună din ce în ce mai multă stăpînire pe imaginaţia lui Luther Newton. Visa să scrie un roman al cărui erou principal să fie Iuda — veşnicul renegat şi trădător. Odată, îi mărturisi unui prieten: „Mi se pare că oricine, absolut oricine, fără excepţie, poate deveni trădător. Trădarea nu-i o trăsătură de caracter; ea nu e decît reacţia inversă a oricărei constrîngeri".

Frămîntat de asemenea gînduri, nu i-a trebuit mult ca să nimerească în mreaja „vînătorilor de suflete", care în America roiesc cu duiumul în jurul celor slabi şi şovăielnici. In cazul lui Luther Newton rolul de „vînător de suflete" l-au jucat preoţii catolici. Ei l-au pus în legătură cu editorul milionar J. Cottongrowe. Newton a părăsit munca la revista de stînga. Rupînd relaţiile cu foştii săi prieteni, s-a simţit la început „gol şi lipsit de apărare", dar căpătînd o mare sumă de bani ca avans pentru articolele publicate în presa lui Cottongrowe, s-a liniştit. Iar cînd a semnat un contract convenabil prin care editura se obliga să-i publice articolele într-o culegere separată, a început să ducă o viaţă de-a dreptul înfloritoare.

Aşa s-a născut în nuvelă cartea renegatului şi trădătorului Luther Newton, care chiar din primele rînduri scria: „Setea de libertate e adînc sădită în om. Numai adevărul îl face liber pe om... Voi scrie despre mine însumi... despre bolnavul care s-a făcut sănătos, despre ologul care a aruncat cîrjele, despre orbul care şi-a recăpătat vederea... Pentru mine şi pentru cei asemeni mie nu există un refugiu liniştit. Datoria noastră e de a explica, de a explica într-una de-a lungul întregii vieţi".

Luther Newton nu era prost. El îşi dădea perfect de bine seama că înjurăturile isterice pe care renegaţii comunismului le revarsă de obicei asupra partidului comunist trezesc la oamenii normali un sentiment de repulsie. Newton s-a hotărît să nu comită asemenea greşeală. In cartea sa el ia tonul unui judecător imparţial, al unui om cu o morală sensibilă şi nepătată. A mers pînă într-acolo încît, împroşcîndu-i pe comunişti cu noroi, să spună despre ei şi unele lucruri bune.

Pentru a fi cît mai convingătoare, cartea, conform intenţiei lui Newton, trebuia să poarte amprenta unor chinuitoare frămîntări sufleteşti. Mulţi din foştii lui amici se agăţau de iluzia că pe Luther îl sfîşie puternice contradicţii lăuntrice, care ar putea, în cele din urmă, să-l distrugă. Lucrurile însă nu stăteau aşa. Nu-l sfîşiau nici un fel de contradicţii lăuntrice. Astfel de contradicţii nu erau de prevăzut nici în viitor măcar.

In ultimele pagini ale nuvelei îl întîlnim pe Newton în vizită la atotputernicul editor Cottongrowe. Renegatul care — în sfîrşit! — a fost admis la masa milionarului, încearcă o puternică desfătare în discuţia şi apropierea de Cottongrowe. Milionarul îl întreabă pe renegat: „Un comunist ar putea oare să scrie adevărul? Răspunsul dat e următorul:

— Nu cred. Te simţi încătuşat. Artistului i se impun probleme politice. Arta urmează instrucţiuni — totul nu-i decît încă un mijloc de a atinge scopuri de partid.

— Dar acum vă simţiţi liber?

— Mai liber ca oricînd în viaţă".

De altfel, ceva mai tîrziu, cînd milionarul îl întreabă pe renegat făţiş despre cauzele plecării sale din partid, acesta îi răspunde cu mult cinism: „Imi plac banii, mister Cottongrowe. Vreţi să ştiţi adevărul? Iată, vi l-am spus. Imi plac banii. Imi place să-i simt în buzunar. Imi place ceea ce se poate cumpăra cu ei".

Colaboratorii revistei progresiste al cărei redactor şef fusese cîndva Newton, încearcă să-şi explice cauzele ascunse care l-au împins la trădare. Unul din ei găseşte în sertarul mesei de lucru a lui Newton nişte însemnări uitate:

„Iuda este veşnic. Diavolul s-a născut o dată cu el şi el trădează nu numai omul — el trădează tot ce este mai bun în om şi în visurile sale. Şi de se va întîmpla să trădez vreodată bazele frăţiei omeneşti în care cred şi cărora atîţia oameni curajoşi le-au închinat viaţa, — fie ca în memoria tuturor oamenilor nobili sufletul meu să ardă veşnic în acel iad îngrozitor care există într-adevăr".

Colaboratorii revistei au discutat aceste însemnări:

— „Da, acesta e stilul lui Luther... Ii plăcea să se exprime frumos.

— Ce l-a făcut să scrie aceste cuvinte?

— Probabil că frica... Frica faţă de sine însuşi, faţă de propria-i slăbiciune. Frica în faţa forţelor întunericului care asediau jalnicu-i suflet dezgustător, frica în faţa diavolului care trăia în el... El spune: „dacă voi trăda", dar cînd scria simţea de acum că va trăda.

— Prea îl complici pe acest porc de cîine.

— Aş scrie un epitaf mult mai simplu pentru păduchele ăsta".

Am expus întocmai conţinutul nuvelei „De la Ioan citire" şi am redat citatele textual. Am în faţă manuscrisul, bătut la maşină, plin de corecturi făcute de mîna autorului. Data de pe manuscris indică anul 1953.

Rămîne să-l numim pe autor: Howard Fast.

Trădarea

N-au trecut nici patru ani şi, în februarie 1957, ziarul „New York Times" a publicat un interviu al lui Howard Fast, în care se comunica ieşirea lui din partidul comunist. In noiembrie a apărut cartea lui Fast „Zeul despuiat" („The Naked God"). O am în faţa mea alături de manuscrisul nuvelei sale nepublicate.

Din cartea „Zeul despuiat" aflăm împrejurări din biografia lui Fast şi luăm cunoştinţă despre unele trăsături ale caracterului său, ce merită atenţie.

In primii ani după 1920, Howard Fast se apropie de mişcarea progresistă şi antifascistă. Era o perioadă de cumplită criză economică. Aşa cum ne aminteşte şi în nuvela „De la Ioan citire" în America viaţa era nu numai grea, ci de-a dreptul insuportabilă, milioane de oameni făceau coadă pentru o farfurie de supă gratuită, alte milioane rătăceau în vagoane de marfă în căutare de lucru şi a unui codru de pîine. Orice om, care gîndea cîtuşi de puţin, putea să se convingă cît de prost e alcătuită societatea capitalistă, iar partidul comunist arăta unica ieşire din impas. A venit apoi războiul şi toţi au văzut că Ţara Sovietelor, ţara socialismului, a dat lovituri hotărîtoare maşinii de război hitleriste. Asemenea miilor de intelectuali, şi în special multor scriitori (în cartea „Zeul despuiat" se subliniază stăruitor că el nu era singurul, ci că n-a făcut decît să meargă pe urmele altora), Howard Fast a intrat în rîndurile partidului comunist. Era în anul 1943.

Howard Fast avea un deosebit talent literar. A scris articole, povestiri, romane, piese închinate luptei oamenilor pentru progres, pentru o lume nouă, mai bună. Faţă de lumea aceasta nouă îşi făurise un fel de viziune creştină; nu în zadar îi plăcea atît de mult să folosească în opera sa chipuri biblice. Luînd parte în 1949 la evenimentele din Peekskill unde un grup de fascişti inveteraţi au încercat să se răfuiască cu Paul Robeson, el a scris despre aceste întîmplări un reportaj care a făcut înconjurul lumii.

In cartea „Zeul despuiat", Fast comunică însă amănunte care ni-l înfăţişează într-o lumină nouă. Aflăm că încă de pe cînd intrase în partid a început să fie chinuit de dorinţa de a ieşi din partid şi dorinţa aceasta nu l-a părăsit toţi anii următori. „E posibil oare ca, intrînd în partid, să începi să-l părăseşti, oare aşa se întîmplă întotdeauna?" — se întreabă dînsul. Şi scrie cu amară părere de rău despre „cariera strălucită, succesul şi bogăţia la care a renunţat grupul de scriitori şi ziarişti care au intrat în rîndurile partidului. „După Peekskill, vedeţi dumneavoastră, a căutat moartea („aproape am salutat moartea"), ce l-ar fi izbăvit de „coşmarul care se prelungea" şi care se datora rămînerii sale în rîndurile partidului.

Fast se opreşte foarte amănunţit asupra activităţii sale literare. Dar trece cu grijă sub tăcere cărţi ca „Eroismul lui Sacco şi Vanzzetti", „Silas Timberman" şi altele care s-ar putea să nu fie pe placul celor atotputernici din America.

O bună parte a cărţii „Zeul despuiat" se ocupă de dezvoltarea unei afirmaţii a lui Luther Newton şi anume că scriitorul comunist „se simte încătuşat în lanţuri" şi „legat de probleme politice". In noua sa carte, Fast spune exact acelaşi lucru.

După Fast, apartenenţa sa la partidul comunist l-a distrus ca scriitor. El trece sub tăcere faptul că tocmai anii aceştia coincid cu apariţia celor mai bune scrieri ale sale: romanele „Drumul libertăţii", „Americanul", „Clarkton", „Mîndri şi liberi" „Spartacus", „Silas Timberman", nuvela „Eroismul lui Sacco şi Vanzzetti", reportajul „Peekskill U.S.A.". Tocmai aceste scrieri i-au adus celebritatea şi i-au cucerit numeroşi cititori, departe peste hotarele SUA.

Fast trece, bineînţeles, sub tăcere şi nuvela nepublicată „De la Ioan citire". Păcat însă că nu spune nimic despre interesul său bolnăvicios pentru chipul contemporan al lui Iuda. De altfel, chipul acesta mai poate fi întîlnit şi în alte lucrări ale lui Fast. Intîlnim aceeaşi figură şi în David Graham din piesa „Treizeci de arginţi" şi în Harvey Craine din povestirea „Cina cea de taină", şi în Bob Allan din „Silas Timberman" etc.

Fast afirmă că una din cauzele părăsirii rîndurilor partidului a fost critica adusă cultului personalităţii lui Stalin şi, chipurile, încălcarea legalităţii în URSS. In Hotărîrile Congresului XX al PCUS noi am văzut o mărturie a vitalităţii şi forţei orînduirii socialiste; noi nu ne temem să vorbim nici de cele mai grele nenorociri şi greşeli ale noastre pentru ca nici noi şi nici alţii să nu le mai repete în viitor; fireşte că ceea ce am aflat în legătură cu asta a fost o grea încercare atît pentru noi cît şi pentru adevăraţii noştri prieteni de peste hotare. Dar nu pot să cred că lucrul acesta a putut constitui o lovitură pentru cel care, abia intrat în rîndurile partidului, a şi început să fie frămîntat de dorinţa de a-l părăsi. Pentru Fast, aceasta n-a putut fi decît un pretext şi încă unul binevenit — pentru a păşi pe urmele eroului său — Luther Newton.

Fast descrie amănunţit cum în 1956, împreună cu un grup de tovarăşi de idei, s-a străduit să lichideze partidul comunist din SUA. El se vaietă că eforturile grupului său au dat faliment încă înainte de congresul Partidului Comunist din SUA. Atunci s-a îndepărtat de munca de partid.

Şi atunci au apărut în scenă „vînătorii de suflete" din lagărul reacţiunii şi al războiului rece. In cazul lui Fast, aceştia au fost vestiţii „specialişti" în problemele sovietice — mai exact antisovietice — de la „New York Times". In cartea sa, Fast povesteşte cu lux de amănunte cum s-au petrecut lucrurile. Totul a fost foarte simplu, de o simplitate aproape trivială.

O dată, pe la sfîrşitul lui ianuarie 1957, a primit un telefon de la unul din colaboratorii lui „New York Times", Harry Schwartz, o figură destul de cunoscută. Insuşi Fast scrie despre el: „Mi-am dat perfect de bine seama de reputaţia lui Harry Schwartz ca specialist neamical în problemele sovietice, eu însumi l-am atacat adesea în trecut". Dacă am înlocui în fraza aceasta pudicul epitet „neamical" cu cuvîntul mai făţiş, „duşmănos", caracteristica lui Schwartz ar fi cea exactă. Acesta e omul care l-a întrebat pe Fast dacă e adevărat că a părăsit rîndurile partidului. La răspunsul afirmativ al lui Fast, Schwartz l-a rugat să-i dea un interviu pentru „New York Times". La început, după propria-i afirmaţie, Fast a refuzat. Au urmat încercările de înduplecare, îndemnurile. Schwartz i-a făgăduit lui Fast să-i arate interviul şi a adăugat că redacţia nu va aduce textului nici un fel de schimbări. Se pune întrebarea, ce ar fi putut îndemna redacţia lui „New York Times" să schimbe textul? Dacă ar fi fost vorba nu de părăsirea partidului comunist, ci de înscrierea în partid, era altă vorbă. Asigurările date de Schwartz au constituit pentru Fast un pretext destul de temeinic pentru a bate în retragere şi a da un interviu. Acum nu avea nevoie decît de pretexte — de nimic altceva. Calea era hotărîtă.

Asta nu l-a împiedicat pe Howard Fast, două săptămîni mai tîrziu, să scrie într-o scrisoare, adresată semnatarului acestor rînduri: „Problema care se pune pentru mine acum, aşa cum cred prietenii mei, constă în următoarele: poate oare un om care a părăsit partidul să rămînă alături de umanitate şi progres? Spun doar atît: nădăjduiesc că voi putea".

„Presa mare" din America, companiile americane de radio au început să-i facă reclamă lui Fast. Se ştie că s-au găsit oameni cu bani mulţi, un fel de Cottongrowi, care au hotărît să finanţeze apariţia unei reviste speciale anticomuniste, numită „Prospectus", unde, alături de „specialiştii neamicali" va publica şi Fast. Primul număr al revistei a apărut în octombrie — cu un articol mare, al lui Fast. Acest articol a stat la temelia cărţii sale „Zeul despuiat", pe care a tipărit-o marea editură Frederic Prager.

Inchipuiţi-vă uimirea mea cînd m-am convins că noua carte a lui Fast repetă nu numai prin caracterul şi tonul ei, ci şi prin unele expresii, cartea pe care o scrie renegatul Luther Newton în nuvela lui Fast „De la Ioan citire". Cazul acesta cred că n-are egal în literatura universală.

Să începem cu caracterul şi tonul cărţii. Fast se lamentează, cu multă vorbărie, că renegaţii şi scrierile lor trezesc la majoritatea oamenilor un sentiment de dezgust. Luînd, probabil, în consideraţie experienţa premergătoare a renegaţilor de tot felul, el încearcă să-şi însuşească un ton nou, tonul unui jude echitabil, al unui om cu o etică infailibilă şi plină de sensibilitate. Se hotărîse chiar, împroşcînd pe comunişti cu noroi, după experienţa lui Luther Newton, să spună despre ei şi ceva bun: de pildă, recunoaşte că în partidul comunist există oameni cinstiţi şi îndrăzneţi şi că versiunea despre „complotul comunist cu ţelul înlăturării guvernului S.U.A. pe calea violenţei" (în care oricum nimeni nu mai crede, — *B.I.*) nu rezistă nici unei critici. Lupta împotriva comunismului este o luptă de idei, scrie Fast.

In prefaţă, Fast cel de astăzi e asemuit unui orb căruia i s-a făcut o „operaţie complicată" în urma căreia şi-a recăpătat vederea; „în sfîrşit vede", se spune în prefaţă (Luther Newton scria şi el despre sine însuşi ca despre „un orb care şi-a redobîndit vederea"). Chiar din alineatul al doilea al cărţii se aminteşte de basmul lui Hans Christian Andersen despre regele cel gol. „După mulţi ani, scrie Fast, m-am regăsit pe mine însumi, libertatea personalităţii mele pe care eu o consider bunul cel mai de preţ al omului". „...Mi-am regăsit libertatea". (Comparaţi cu ceea ce Fast a scris despre acelaşi lucru în numele lui Luther Newton). Referindu-se la mişcarea comunistă, Fast aruncă observaţia următoare: „Inaintea mea e o singură sarcină importantă — să-i dau o definiţie, s-o explic". („Trebuie să explicăm, să explicăm într-una..." scria renegatul Luther Newton).

Poate că unica teză a renegatului Luther Newton, care nu a fost îndeajuns de dezvoltată în cartea „Zeul despuiat", este teza despre valoarea minunată pe care o constituie banii.

...Cînd am luat pentru prima oară în mînă cartea „Zeul despuiat", am încercat un sentiment ciudat: mi s-a părut că citisem undeva ceva asemănător, scris de pana aceluiaşi autor, şi, în acelaşi timp, mi s-a părut că e aici ceva de neconceput. Nedumerit, m-am apropiat de raftul cu cărţi şi am început să răsfoiesc cărţile lui Fast pe care le cunoşteam; dar nu, taina nu putea fi dezlegată aici. Imi amintii deodată de un manuscris pe care Fast îl trimisese la Moscova acum patru ani.

Cînd am văzut manuscrisul, mi-am dat seama că aici se află cheia noii cărţi a lui Fast. Recitind nuvela „De la Ioan citire" m-am întrebat, aşa cum s-au întrebat şi prietenii lui Luther Newton cînd au găsit însemnările sale despre „Veşnicul Iuda", ce l-a determinat s-o scrie? Diferitele variante ale răspunsurilor la o întrebare similară, propuse altădată de Fast însuşi, cititorul le află mai sus. Intr-un fel sau altul, cînd, în urmă cu patru ani, a scris această nuvelă, el simţea că va trăda.

„Popularitatea"...

In „Zeul despuiat", Fast compară situaţia scriitorului în lumea capitalistă cu situaţia scriitorului în ţările socialiste — bineînţeles, într-o lumină neavantajoasă pentru aceştia din urmă. Dacă vorbim de situaţia scriitorului în lumea capitalistă, avem exemplele la îndemînă. Să-l luăm, de pildă, chiar pe Fast. El nu trece sub tăcere nici acum faptul că în trecut editurile şi librăriile din America au ridicat obstacole între el şi cercurile largi de cititori. „...Ajunsesem la un punct cînd distrugerea mea ca scriitor, făcînd parte din torentul literaturii americane, a fost mai mult sau mai puţin completă", — scrie el.

Nu-i o exagerare. Boicotul editorilor a fost atît de mare, încît Fast s-a văzut nevoit să înfiinţeze o firmă minusculă „Blue Heron press", care tipărea mai ales propriile lui scrieri. Dar n-a reuşit să învingă complotul tăcerii „marii prese" şi boicotul librarilor. In condiţiile „democraţiei" americane, al cărei bard a devenit acum, Fast a fost izolat de cititori tocmai în acele zile cînd spunea poporului adevărul. Pentru Fast situaţia era chinuitoare: în corespondenţa lui personală, se plîngea necontenit de soarta grea a scriitorului progresist în SUA, se chinuia, se frămînta. Democraţia dolarului a avut grijă ca, dincolo de cercul restrîns al participanţilor la mişcarea progresistă, scriitorul Howard Fast să rămînă necunoscut americanilor.

Imi amintesc următoarea întîmplare. In timpul unei călătorii în America, făcută cu o delegaţie de ziarişti sovietici, am vizitat mormîntul lui George Washington. Potrivit unui vechi obicei, am luat un pumn de ţărînă de pe mormîntul acestui remarcabil american. Corespondenţii care ne însoţeau ne-au întrebat dacă numele lui Washington e cunoscut în Uniunea Sovietică. I-am explicat că nu numai că-l cunoaştem, ci şi cinstim memoria generalului Washington, comandantul armatei de eliberare în războiul revoluţionar pe care coloniştii l-au dus cîndva împotriva asupritorilor englezi. Mi-am amintit cu acest prilej de romanul istoric „Neînvinşii", în care este vorba de generalul Washington şi am rostit numele autorului: Howard Fast. „Howard Fast? — au întrebat corespondenţii. Cine-i ăsta?" Nici unul din ei nu auzise de acest nume.

Astăzi, lui Howard Fast i se face în America o reclamă stridentă. De aceasta se îngrijesc aceleaşi ziare, companii de radio şi televiziune care timp de mulţi ani au trecut sub tăcere cărţile şi cuvîntările lui. Pe Fast cel de azi nu-l mai ameninţă boicotul editurilor şi al librăriilor. Va avea un venit mai mare şi va trăi mai uşor. (Luther Newton din cartea „De la Ioan citire" a căpătat pentru cartea sa zeci şi zeci de mii de dolari). Pentru a obţine bunăstarea, Howard Fast a fost nevoit să trădeze şi să vîndă tot ce a apărat ani de-a rîndul, să se dezică de cărţile şi de cititorii săi.

Aceasta este, servindu-ne de exemplul pe care ni-l oferă însăşi persoana lui Fast, situaţia scriitorului în ţările capitaliste. Ca o completare, citez propriile lui cuvinte din articolul „Scrisoare către Maxim Gorki", publicată în „Pravda" din 18 iunie 1951. „In America de azi condiţiile pentru creaţia literară nu sînt nici pe departe cele mai bune. Lista de opere din literatura americană a fost revizuită cu multă severitate şi din ea au fost excluse numele scriitorilor pe care-i preferaţi: Mark Twain şi Walt Whitman, Jack London şi Theodore Dreiser. Literatura noastră a fost pîngărită, în cultura noastră a pătruns spiritul descompunerii. Editurile comerciale revarsă un şuvoi nesfîrşit de scrieri pornografice, pline de sadism şi de propagandă militaristă, iar floarea literaturii americane actuale s-a strîns şi tace speriată. Guvernanţii Americii, cuprinşi de turbare belicoasă, cinstesc numai pe delatori şi renegaţi".

Să nu-l contrazicem astăzi pe Fast cel de atunci.

Eroii cărţilor lui anterioare ştiau să-şi apere convingerile fără să se lase înşelaţi de ispitele ce-l pîndesc pe un revoluţionar, fără să-şi plece capul nici în faţa morţii.

Mărturiile renegării

Fast cel de azi blestemă comunismul, şi acest lucru nu-i, bineînţeles, ceva nou. El se străduieşte să nu folosească epitete prea triviale, dar literatura anticomunistă ce apare de ambele părţi ale Atlanticului e atît de voluminoasă, încît strădania lui zău dacă este realizabilă.

Intrucît o operaţie foarte simplă i-a ajutat lui Fast să-şi capete în sfîrşit „vederea", el a văzut fireşte într-o lumină nouă lumea întreagă şi, în primul rînd, America. Iată că orînduirea nu-i rea de loc, oftează Fast. Statele Unite nu pot fi considerate o „democraţie fără cusur" şi sînt totuşi o „ţară unde personalitatea omului, munca şi drepturile lui sînt recunoscute şi apărate". E drept, personalitatea lui Fast a fost nevoită să stea cîtva timp la închisoare, deoarece această personalitate apăra cu prea mare înverşunare drepturile propriei personalităţi şi ale altora, — în schimb directorul închisorii „era un om de inimă şi milos".

Nu, n-am să întreb ce-i de făcut cu imaginea acelei Americi pe care a zugrăvit-o Fast toată viaţa lui în romanele, nuvelele, piesele, povestirile, reportajele, articolele sale. Era doar orb şi acum a căpătat vederea. Ce poţi să-i mai spui?

M-am străduit zadarnic să găsesc în „Zeul despuiat" vreo indicaţie asupra modului cum înţelege Fast să îndrepte imperfecţiunile care, după cum recunoaşte şi el, există totuşi în sistemul economic, social şi politic al Americii. Intregul program pozitiv, ca să zicem aşa, al lui Fast cel de azi, se reduce la un singur lucru: trebuie distrus partidul comunist din SUA; se vede că partidul comunist e vinovat de toate păcatele Americii de azi. Fast făgăduieşte să-şi închine toate forţele luptei împotriva acestui partid. E drept, cu un asemenea program bogat n-o să fie niciodată singur, are să aibă întotdeauna o mulţime de aliaţi... Nu, n-am să mă apuc să-i înşir — cititorul îşi poate închipui şi singur cît de impunătoare e lista lor.

Fast are un program al său pozitiv şi pentru Uniunea Sovietică. Nu s-a exprimat direct împotriva orînduirii sociale pe care am creat-o, e chiar gata să recunoască unele realizări ale acestei orînduiri (lucrul acesta îl fac azi aproape toţi cei care scriu despre Uniunea Sovietică). După cuvintele lui Fast, „poporul rus şi poporul chinez se află la hotarul unei asemenea dezvoltări şi înfloriri cum nu şi-ar fi putut închipui nimeni în primele decenii ale veacului nostru". Care este totuşi programul lui Fast pentru poporul nostru? Esenţa e cam aceasta: soviete fără comunişti şi fără „comisari". Un program analog pretinde el şi pentru China, ca şi pentru celelalte ţări ale lagărului socialist.

Bine, va spune cititorul, dar am mai auzit propunerea asta şi nu numai o dată!

Şi cititorul va avea dreptate. Am auzit pentru prima oară propunerea aceasta încă în timpul războiului civil: se cramponaseră de ea toţi albgardiştii şi intervenţioniştii. Vladimir Ilici Lenin demascase încă de pe atunci lozinca contrarevoluţionară „soviete fără bolşevici"; sensul adevărat al acestei lozinci consta în a decapita revoluţia, a o lipsi de o conducere de nădejde şi a o îneca în sîngele muncitorilor şi ţăranilor. Ulterior, această lozincă perfidă au căutat să ne-o impună cei mai înverşunaţi duşmani ai patriei şi poporului nostru; în anii Marelui Război de Apărare a Patriei, am regăsit-o în proclamaţiile hitleriste. Astăzi aceeaşi reţetă ne-o oferă şi Fast.

Dacă am rezuma imaginea pe care Fast încearcă s-o dea despre Uniunea Sovietică, ea s-ar încadra perfect în cuprinsul mărturiilor pe care Luther Newton le dă în faţa comisiei congresului SUA din nuvela „De la Ioan citire". Intre preşedintele comisiei, Winken, şi renegatul Newton are loc următorul dialog: „Winken: Aţi fost vreodată în Rusia, mister Newton?

Newton: Nu, sir... n-am fost. Dar ştiu cîte ceva despre Uniunea Sovietică din ceea ce am citit şi din ce am aflat de la alţii.

Winken: Mi s-a spus că toată ţara asta nu-i decît un lagăr de robi... Aşa e?"

Şi renegatul, folosindu-se de argumente antisovietice răsuflate, îi răspunde: „Newton: Sînt mulţi ruşi care se consideră, poate, relativ liberi. Asta pentru că nu au nici o idee despre ceea ce este libertatea personală, ca la noi. In orientul totalitar drepturile omului n-au aceeaşi semnificaţie ca în lumea liberă..."

In „Zeul despuiat" Fast îşi repetă eroul, pe Luther Newton, şi în această direcţie.

Nu, Fast nu este pentru politica „eliberării" prin forţă a poporului nostru de puterea sovietică, aşa cum o cerea Dulles; în zilele noastre asemenea politică nu mai e la modă, ea nu-şi află partizani făţişi nici măcar în cercurile guvernante ale multor ţări din NATO. Repetînd însă argumentele lui Harry Schwartz şi ale altor „specialişti neamicali", Fast aderă la războiul rece împotriva URSS.

Fast afirmă, de pildă, că Uniunea Sovietică „este profund interesată în lupta pentru petrolul din Orientul Mijlociu". Se vede că lui nu-i pasă de fapte, iar faptele arată că Uniunea Sovietică nu posedă dincolo de hotarele sale, nici în Orientul Apropiat şi nici în Orientul Mijlociu, nici o concesie petroliferă, nici o conductă petroliferă, nici măcar o singură sondă petroliferă. Lupta pentru petrolul din Orientul Mijlociu se dă între puterile imperialiste şi, în primul rînd, între Statele Unite şi Anglia. Uniunea Sovietică se mulţumeşte cu propriul ei petrol pe care-l posedă în cantitate suficientă.

Pe Fast îl ia gura pe dinainte pînă într-atît încît să afirme că politica Uniunii Sovietice faţă de Israel are un caracter antisemit. Incă o clevetire răutăcioasă, dar lipsită de inteligenţă.

Uniunea Sovietică, Constituţia sovietică arată popoarelor calea spre rezolvarea problemelor naţionale. Pentru prima oară în istorie, legile statului socialist sînt acelea care au declarat drept crimă gravă aţîţarea dezbinării naţionale. Uniunea Sovietică a adus o contribuţie hotărîtoare la victoria împotriva bandei hitleriste, care ridicase la cîrma Germaniei steagul negru al antisemitismului; victoria aceasta a salvat milioane de evrei de la exterminarea fizică în camerele de gazare. Cine ştie în ce lagăr de exterminare şi-ar fi sfîrşit viaţa şi Howard Fast, dacă hitleriştii ar fi reuşit să pună stăpînire pe lumea întreagă.

Să atribui guvernului sovietic o orientare antisemită în politica externă pentru faptul că Uniunea Sovietică condamnă participarea Israelului la atacul armat de anul trecut împotriva Egiptului (cum face Fast) e ca şi cum ai acuza guvernul nostru de antigalicism, pe simplul temei că condamnă acţiunile militare ale Franţei în Algeria. Imperialiştii au plănuit anul trecut să dea în Egipt o lovitură mortală mişcării de eliberare a popoarelor din Orientul arab, popoare care-şi fărîmau lanţurile robiei şi năzuiau să se ridice din mizeria seculară, iar statul Israel s-a dovedit a fi o unealtă supusă în mîinile imperialiştilor. Cauza Egiptului, cauza arabilor care luptă pentru libertatea lor, e o cauză dreaptă, iată de ce ea se bucură de sprijinul guvernului sovietic şi al întregului popor sovietic.

N-o să mă opresc asupra numeroaselor alterări de sens pe care le strecoară Fast în „Zeul despuiat". Şi Luther Newton din nuvela lui Fast avea o imaginaţie bogată. Ii era uşor să spună tot ce voia şi, după aceea, să creadă el însuşi în cele spuse: „pur şi simplu dispreţuind logica şi faptele din trecut, se scutura de orice vină".

Aceasta e trusa de argumente şi metode cu ajutorul cărora Luther Newton... scuzaţi, Howard Fast s-a inclus acum în campania propagandistică, împotriva comunismului şi a Uniunii Sovietice. După cum vedeţi, n-a inventat nimic original. Cu toate acestea îşi pune candidatura la unul din rolurile principale în campania antisovietică.

In legătură cu asta e cazul să cităm înseşi cuvintele lui Howard Fast publicate în „Literaturnaia gazeta" din 4 noiembrie 1950: „Minciunile antisovietice au devenit o ramură importantă a „businessului" american, în care se strecoară „specialişti" — o ierarhie întreagă de specialişti, începînd cu persoanele sus-puse şi sfîrşind cu prostituatele şi provocatorii politici obişnuiţi".

Aceste cuvinte spuse de Howard Fast în mare cunoştinţă de cauză sînt valabile şi astăzi.

Pentru „treizeci de arginţi"...

Cîteva cuvinte în încheiere... Fast e cumplit de dezamăgit că în Uniunea Sovietică ieşirea lui din partidul comunist, ca şi purtarea lui ulterioară, n-au trezit o atenţie deosebită. Lucrul acesta îl enervează peste măsură. „M-am aşteptat la orice altceva — scrie el în cartea sa, — la furie, încercări de înduplecare, batjocură..." Nu s-a întîmplat nimic din toate acestea. „In Uniunea Sovietică m-au respins şi din viaţă şi din moarte" se plînge Fast.

De fapt, ce doreşte Fast? Nu e primul care a fugit în tabăra duşmanului. Ca să poţi lupta în America de azi pentru pace şi progres, trebuie într-adevăr să uiţi de „o carieră strălucită, de succes şi bogăţie", iar pentru aceasta e nevoie de multă fermitate, de o mare bărbăţie, de o conduită absolut dezinteresată. Asemenea însuşiri nu posedă oricine. Nu le posedă nici Fast. In noua sa carte am văzut nu un „Zeu despuiat" ci, cum spunea Dostoievski, un renegat „despuiat şi dezgolit". Devenind renegat — Fast a încetat să ne mai intereseze. Nu ne-au preocupat şi nu ne vor preocupa niciodată frămîntările sufleteşti ale dezertorilor; un dezertor cu ciudăţenii psihologice, un personaj cu aer de Karamazov prezintă interes doar pentru un psihiatru. E mai bine ca Fast să înţeleagă acest lucru spre evitarea unor viitoare dezamăgiri. Peste puţină vreme, cei ce dirijează propaganda antisovietică nu-l vor mai considera drept o noutate. Atunci vor uita cu toţii de el.

Intrucît Fast are o pasiune psihologică pentru Iuda Iscariotul, am să dau un citat dintr-un izvor căruia Fast i se adresează atît de des — din evanghelie: „Atunci Iuda, care-l trădase pe El, văzînd că El e judecat, căindu-se, a înapoiat cei treizeci de arginţi preoţilor şi bătrînilor, şi le-a grăit lor: am greşit, vînzînd sînge nevinovat. Ei i-au spus şi lui: ce ne pasă nouă? priveşte singur. Şi, aruncînd arginţii în templu, a ieşit; şi s-a dus şi s-a spînzurat".

Nu, în zilele noastre Iuda nu aruncă cei treizeci de arginţi.

(Text prescurtat din „Inostrannaia literatura" nr. 2/1958. Subtitlurile aparţin redacţiei noastre).

Paul Robeson are 60 de ani

„Here I stand" — aceasta e poziţia mea!

Cu patru secole în urmă, un alt luptător al libertăţii de conştiinţă rostise în obrazul inchizitorilor cuvintele pe care Paul Robeson, în al şaizecilea an al existenţei sale, le aruncă sfidător maccarthyştilor:

„Aceasta este poziţia mea şi nu pot altfel!"

Nici Robeson „n-a putut altfel". Evul scurs între dieta de la Worms şi huliganismul walpurgic de la Peekskill n-a schimbat bestia. Fiu de sclav de pe plantaţiile Sudului, care a evadat în căutarea libertăţii pe care n-a găsit-o nici în Nord, Robeson n-a uitat decenii la rînd că este unul din cele 18 milioane care ispăşesc în raiul transatlantic fatalitatea culorii pielei.

Ajuns la peste jumătatea vieţii, după ce gustase din plin toate faţetele mizeriei, stea de primă mărime a artei mondiale, cîntăreţul celui mai întins portativ al sentimentelor umane a refuzat categoric calea comodă a compromisului. Şi-ar fi putut edulcora protestele, ca Washington Caver; ar fi putut închide ochii, ca d-rul Ralph Bunche sau astupa urechile ca Marion Anderson. Dar asemenea bătrînului şi mereu neastîmpăratului dr. Dubois, altă expresie a geniului negru, Paul Robeson a avut temeritatea costisitoare a sincerităţii.

„Cred în principiile socialismului ştiinţific. Adînca mea convingere este că societatea socialistă reprezintă un pas înainte spre un stadiu mai înalt de viaţă pentru întreaga omenire." A mărturisi asemenea erezii într-o societate în care pitecantropii în cagule taie şi spînzură (fără forme de stil); a predica cucerirea libertăţii negrilor neîntîrziat şi cu propriile lor mijloace, în atmosfera suprasaturată de „jimcrowism", echivala cu o sinucidere. Dar prea covîrşitoare era personalitatea lui Robeson şi prea adînc ecoul ei peste oceane şi mări pentru ca stiletul reacţiunii şi rasismului să nu se transforme în bumerang.

La şaizeci de ani, Paul Robeson are tinereţea unei energii tot atît de neostoite ca şi cauza pe care o serveşte şi a entuziasmului aprobativ al omenirii.

„Sînt fiul tatălui meu, negru american!"

Atîta tot?

Nu! Paul Robeson este un alt „moment al conştiinţei umane".

M. R.

Redactor-şef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacţional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslaşu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-şef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-şef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-şef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACŢIA: Bucureşti — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. **ADMINISTRAŢIA:** Şos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 **ABONAMENTE:** 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. **Tiparul:** Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxx

9

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 17 (215) - joi 24 aprilie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

LENIN

Era în 22 aprilie 1870. In orașul ce se numea pe atunci Simbirsk, acum Ulianovsk, pe Volga, într-o primăvară biruitoare, vedea lumina zilei Vladimir Ilici care trebuia să devină el însuși mai tîrziu primăvara biruitoare a lumii. O întreagă lume de simboluri — semnificînd triumful luminii asupra beznelor, înfrîngerea obscurantismului prin știință, alungarea rutinei prin dinamism — a străjuit apariția lui Lenin pe pămînt.

Sloiurile de pe Volga proiectau în adîncul apelor întunecate, imaginea dezghețului universal căruia avea să-i urmeze dezghețul inimilor moarte și al prejudecăților înțepenite.

Apele încă își mai scrîșneau colții de gheață, dar o stea călăuză se ivise mînîndu-le după trena ei de lumină, spre mările largi unde se macină și se topesc toate sloiurile îndărătnice.

22 aprilie 1870: oamenii din lumea întreagă păstrează neștearsă amintirea acelei zile.

De ce, cu atîta dragoste, o păstrează ?

In primul rînd pentru că omul născut atunci, imagine oricui pilduitoare și pururi vrednică de a fi urmată cu propria faptă de fiecare zi,—

Era ca mine
și ca voi,
ca sute
de oameni din mulțime,
doar pe la ochi
— de gînduri —
avea mai multe cute,
și-avea
o mai ironică,
a buzelor,
asprime.
Dar nu asprimea de satrap
care-n triumf să vie
strivindu-te
sub carul lui,
smucindu-și hamul...
Pentru tovarăși —
pîlpîia
de omenie.
Mai aspru decît fierul —
cu dușmanul.

Biograf inspirat al marelui conducător de popoare, Maiakovski prezintă apariția pe pămînt a lui Vladimir Ilici nu ca un miracol ci ca o necesitate istorică de mult simțită, ca un răspuns logic la îndelungata chemare a umanității :

De mult,
sînt ani vreo două sute
înapoi,
vin cele dintîi vești
despre Lenin
spre noi.

De mult, celor care-și pavaseră drumul spre aur cu trupuri și vieți muncitorești, oamenii muncii le răspundeau cu credința lor fierbinte că furtuna trebuia să măture pe asupritori, că salvarea trebuia să vină pentru asupriți:

Cu noi,
drumul spre aur
oricît de strivitor
vi l-ați pava de zor,
dintre noi
va ieși,
va veni,
vom trimite pe unul,
cîndva —
om,
luptător,
județ,
răzbunător !

Consider că Maiakovski a înfățișat cititorilor mai bine ca oricare dintre noi drumul greu al omenirii pînă la Lenin. Mi se va îngădui așadar ca, amintind acest drum, să prefer propriilor mele cuvinte, cuvintele poetului.

In versuri de o unică ardere interioară și în același timp de o atletică frumusețe, el a făcut să răsune chemarea unei întregi lumi chinuite dar neînfrînte.

Nu cu speranța deșartă a sufletelor risipite în utopii, ci cu încrederea fermă a conștiințelor treze și luptătoare, vorbeau acele „glasuri de jos" auzite neîncetat și aievea de Maiakovski:

— Din fundul orb
al hrubelor de piatră
noi vom răzbi-n albastrul bolții
larg.
Așa va fi!
Iar fiul clasei muncitoare
va apare
de pe acest culcuș
de scînduri goale,
să fie
proletariatului
catarg.

Prin versul poetului care adună în receptacolul său nenumărate experiențe, înfrîngeri și nădejdi, transformîndu-le în certitudinea absolută a biruinței finale, „glasul forțelor de jos" anunță cu puterea tunetului:

Va veni
un conducător
înțelept,
mai simplu ca pîinea,
ca oțelul mai drept !

Glasul mulțimilor muncitoare concretizează desfășurarea revoluționară a istoriei în formule de neobișnuită vigoare poetică, vestind apoi — ca o firească încoronare a atîtor eforturi și lupte — nașterea lui Lenin:

Se pîrguie
zilele,
ca pepenii galbeni, pe deal...
Proletariatul
ieși
din pruncie :
fortărețele capitalului izbindu-le
— val —
le surpă,
le macină,
n-or să mai ție.
Și vremea
curînd
izbucni în rafale :
cu vuiet,
și creșteri,
și furtuni,
vine ea.
Mînia
în creștere
aprinde răscoale,
scînteia răscoalelor —
revoluții-aprindea.
...Stafia
comunismului
străbătea
Europa...
Cînd
pălea-n depărtare,
cînd
sclipea-n zarea genii.

Și iacătă-așa
în Simbirsk undeva
se născu
un băiat oarecare
cu numele :
LENIN.

Urmînd exemplul și folosind experiența scriitorilor sovietici, nemaizburînd lunateci prin umbrele bolnave iubite liliecilor, ieșind cu tot dinadinsul la lumina sănătoasă a zilei iubită oamenilor, așadar călăuzindu-se de lumina învățăturii marxist-leniniste, preluînd moștenirea nemuritorului Lenin, scriitorii din țara noastră se înțeleg astăzi pe ei înșiși mai bine și se ostenesc să realizeze opere demne de timpul în care trăiesc.

Ca și pentru celelalte categorii de oameni ai muncii, Lenin a formulat și în folosul scriitorilor idei fundamentale, principii directoare, de un preț uriaș:

„A opune literaturii fățarnic-libere, în realitate legată de burghezie, o literatură într-adevăr liberă, legată în mod deschis de proletariat" e unul dintre aceste principii de bază. Și în adevăr, de la Lenin încoace, nici un scriitor cinstit de pe lume nu-și mai poate închina cu dragă inimă activitatea sa „celor zece mii, din pătura de sus, care se plictisesc și suferă de obesitate — ci milioanelor și zecilor de milioane de muncitori care alcătuesc floarea țării, forța ei, viitorul ei."

A socoti „chestiunea literară — parte integrantă a cauzei generale proletare" . . . e una dintre aceste idei călăuzitoare. Și în adevăr, de la Lenin încoace, orice scriitor cinstit — a cincea roată la căruța de altă dată a statului burghez — privește acum cu recunoștință această înaltă și reală prețuire pe care și-a aflat-o în regimul puterii populare.

Astăzi, o mai mare bogăție de teme și frămîntări a fost obținută în gîndirea artistică, mutilată în trecut de automatisme și limitată — în fond — la variante repetitorii fără sfîrșit.

Iată de ce — și datorită cui — cea mai mare parte dintre oamenii creației s-au îndepărtat considerabil de insula cu șerpi a orgoliului individualist, din vanitățile de tradiție ale gintei lor sau numai din erorile de lentilă ale ochelarilor, din turnul ereziilor romanțioase sau direct din captivitatea propriului „eu" unde (ne vom sili să arătăm totdeauna) nu se refugiaseră chiar după voia inimii lor (cum în deobște se crede) și nici de capul lor într-atîta, de vreme ce în acea închisoare a „eului" nimeni alt decît o societate opacă, opresivă și deprimantă îi expediase, încătușați.

Iată de ce — și datorită cui — operele scriitorilor noștri exprimă astăzi tot mai mult o dinamizare a inspirației, o lărgire a unghiului vizual, o trecere de la autoportret la compoziție și de la „natura moartă" a contemplației încremenite la viața în mișcare, o participare literară și cetățenească tot mai activă, un interes tot mai adînc pentru omul stăpîn al naturii prin înrîurirea atotputernică a muncii sale.

Cicerone Theodorescu

Casa-muzeu V. I. Lenin din Kuibîșev. Camera lui Lenin

ELEGIA RAZLIV

Mesteceni, albe facle aprind în elegie ;
E lunca luminată de-al amintirii aur.
Noiembrie mai pune o rece poleială
Și brumele argintul în dimineața rece.
Te-apropie de lacul de valuri încrețitul ;
La mal o luntre neagră. Poate că este luntrea
Ce aducea curierul din Petrograd, și noaptea;
Poate că este luntrea ce-i aducea cuvîntul
Cel ce aprinse flacări să lumineze drumul;
Poate că este umbra care-a lăsat-o luntrea
Furată de răsfrîngerea cerului pe lacul
In care-a stat adesea și umbra lui răsfrîntă...
Cosașii amintirii cosesc în lunca asta...
Țin coase de ivoriu în mîinile albastre,
Albi, inclinați mesteceni în mîinile albastre..
El a cosit pămîntul de umbră și de jale
Și a strivit sub talpă girezile-adunate
Cum ai strivi sub mers afînate mușuroaie
De cîrtiți.

Vino-n luncă! O arie în mijloc;
Făcîndu-i cerc, mesteceni ard alb în elegie.

Doi și-au oprit suișul, i-a retezat securea ;
O masă și un scaun între mesteceni lirici ;
In umbra tufei focul mocnit și prometeic
Mai mîngîie un ceainic, uitat, în nălucire..
Granit cioplit, bordeiul, l-a împietrit durerea
Că niciodată umbra n-osă-i mai prindă somnul
Lui Ilici... Nici bolta de trestii nu răsună
De arme, nici uzina din Sestroreț de iunkeri
Nu e încercuită...
Doar noaptea-n lunca albă
A lunii, vin cosașii albaștri-ai amintirii...
Lăsînd în urmă, toate, în rosturile simple,
Și noi, din largul lumii, venim, privim, și ducem
Lumina frunții care din nou clădi o lume.
In urma noastră, noaptea, în luncă vin cosașii
Albaștri-ai amintirii ; — privesc, sticlind granitul
Bordeiului — și trunchii cei retezați să fie
Drept masă, scaun, focul de-atunci nestins sub
ceainic,
Jucată, luntrea, lacul de valuri încrețitul,
Cînd asfințitul suie tot aurul spre stele
Cînd albi mesteceni facla și-o sting în elegie.

Radu Boureanu

A scrie cu tendință

Cu cît citești mai multă literatură burgheză veche sau actuală, acea literatură care se socotește pe sine sau se intitulează, sperînd să fie crezută, liberă — cu atît devine mai evidentă absurditatea și netemeinicia unei atare libertăți.

In ce sens poate fi liberă literatura, în ce constă această libertate de care anumiți scriitori din Apus încearcă să fie mîndri ca de un mare merit personal, frate cu demnitatea omenească? In a servi ceea ce vrei tu, sau a nu servi nimic? Dar ceea ce vrei tu se încadrează oricum împotriva oricărei originalități voite sau făcute, în ceea ce vor sau nu vor oamenii, în ceea ce gîndesc sau refuză și alți oameni, în gama sentimentelor și gîndurilor omenești.

Așa cum visul nu poate fi alcătuit decît din elemente cunoscute, fie că acea configurație în care le rînduiește starea de somn e neașteptată și nelogică, nici fantezia în stare de veghe nu poate lucra cu alte elemente decît cele care constituie zestrea spiritului omenesc, și nu le poate organiza sau dezorganiza, căutînd logica sau ilogicul, firescul sau nefirescul, neașteptatul, decît după legile aceluiași spirit omenesc. Libertate dincolo de aceste limite nu există, și atîta vreme cît te învîrtești înăuntrul lor, te aliezi cu vrere sau fără, conștient sau inconștient, la un anumit fel de a gîndi, la un anumit fel de a formula, te aliezi și te înglobezi într-un punct de vedere care nu e numai al tău și care, în chip necesar, e un punct de vedere asupra vieții, a rostului ei, a oamenilor, a naturii și capacității lor, a societății, din care vrei să pari o excepție sau cu care vrei să te asemui, și a sensurilor ei, a evoluției ei, a orizontului ei.

Cînd un scriitor înfățișează lumea ca pe o grămadă de imbecili sau de vicioși, spune ceva, neagă ceva. Oricît de personală și de originală i-ar părea formula găsită, el s-a încadrat inevitabil nu numai într-o modă sau într-un curent literar, ci într-o concepție, într-o ideologie, s-a supus unei opinii care este a celor ce disprețuiesc omul, posibilitățile lui, îl robesc și îl exploatează.

Cînd alt scriitor afirmă inutilitatea oricărui efort omenesc, zădărnicia speranței, așteptării, friabilitatea frumuseții, grotescul eroismului, se înregimentează, cu disperarea lui pe care o crede unică și fără îndoială splendidă, pentru că altfel n-ar etala-o, în tagma celor care nu pierd nimic dacă aceste idei cresc în alții sau poate, dimpotrivă, au ceva de cîștigat. Dacă această convingere ar fi adevărată, profundă, mistuitoare, ea ar duce pe autorii și purtătorii ei la sinucidere, fără îndoială, dar iată că ea nu dă naștere la enorme autodafeuri, cum ar fi de așteptat, ci constituie materialul unor cărți care se vînd pe bani buni altor „disperați", aduc drepturi de autor bunicele primului dezolat și-l fac părtașul, — cu atitudini de cinic și melodramatic dezgust — al unui profitabil și rușinos comerț cu conștiință umană.

Se poate oare ca scriind cuvinte, care sînt noțiuni, și care înlănțuite dau idei, oricît de șubrede ar fi ele, să pretinzi că nu slujești nici o idee ?

Lucia Demetrius

(Continuare în pag. 6)

Intîlnire cu Lenin

L-am cunoscut, oare, pe Lenin? Ciudată și totuși firească întrebare! Aș fi putut foarte bine să-l cunosc, să vorbesc cu el fără să știu cine era: am umblat în aceleași locuri cu el, de atîtea ori.

E mult de-atunci. O jumătate de veac. Parisul, „Cartierul latin", al studenților și al intelectualilor săraci. Bulevardul Saint-Michel, numit, în prescurtare, „Boul' Mich". Rue Racine, rue Saint-Jacques, rue des Ecoles, rue Cujas. Aceasta din urmă, purtînd numele marelui jurisconsult francez, urcă, ușor, din bulevardul Saint-Michel, colina Pantheonului. O stradă îngustă, întunecoasă, case vechi, cenușii, circiumi luminate slab, în care-și petrecea nopțile poetul Verlaine. Intr-una din aceste case locuiau tineri revoluționari ruși. Se adunau în încăperea spațioasă dar sărăcăcioasă, a unuia dintre ei.

Era în anul 1909. Indrăgostit de-o tînără rusoaică, Lidia Ivanovna B. din Novocerkask, de pe malul Donului, mă duceam cu ea în rue Cujas, în acea casă, în apartamentul încărcat de fumul țigărilor, în ceața cărora pluteau chipuri blonde, capete pletoase, mîini elocvente, vizionari care gesticulau lent și vorbeau patetic, fără să ridice glasul. Un tablou animat, un Rembrandt, în lumini, umbre și ceață...

In toate biografiile lui Vladimir Ilici se vorbește de prezența lui la Paris în 1909 și de întîlnirile lui cu tineretul revoluționar în casa din rue Cujas. Lenin avea atunci treizeci și nouă de ani. Omul care peste opt ani era să stea în fruntea revoluției ce-a zguduit din temelii uriașa împărăție țaristă și a tras o adîncă linie de demarcație între două evuri ale planetei, în plină bărbăție, cobora în cartierul latin, alături de tineretul înflăcărat care visa o lume nouă și o pregătea. In casa din rue Cujas, Lenin a petrecut multe nopți... Am fost și eu acolo. Cine știe de cîte ori nu voi fi stat alături de el, nu-l voi fi ascultat vorbind, fără să-mi dau seama cine era și, mai ales, cine va fi!

★

Aș fi putut să-l mai întîlnesc pe Lenin la cîțiva pași mai departe de rue Cujas, în colțul străzii Racine cu bulevardul Saint-Michel. Funcționa o „boulangerie", cuvînt care înseamnă „brutărie" deși acea prăvălioară nu era chiar o brutărie — există azi — ci o cofetărie în care, pe lîngă prăjituri, se mai vindeau pîinișoare proaspete, cîrnat uscat de Lyon și sandviciuri cu ficat de gîscă. Acolo, la miezul nopții, după ce se închideau restaurantele și cafenelele din împrejurimi, se adunau, revărsîndu-se în piață, noctambulii cartierului, studenții, poeții, pictori cu modelele lor, boemi și „grizete", o tinerețe vorbăreață, în mijlocul căreia mă strecuram și eu, sărac, flămînd și singur, fără să am totdeauna cele douăzeci și cinci de centime cît costa o pîinișoară unsă cu ficat de gîscă sau împănată cu salam de Lyon.

Cîți oameni, francezi și străini, care-au ajuns celebri, n-au trecut prin cofetăria din cartierul latin, care, după miezul nopții, se anima de-o viață intensă, de-o tinerețe exuberantă.

Cărțile despre epoca pariziană a lui Lenin (1909) vorbesc despre această „boulangerie" în care venea Vladimir Ilici după ore lungi, dacă nu după zile și nopți întregi, petrecute la punctul de întîlnire revoluționar din rue Cujas.

— Odată, în 1909, după miezul nopții, povestește romancierul-academician Edouard Estaunié, în colecția ANAS (Noua revistă franceză) coboram pe strada Cujas, cînd, în lumina palidă a unui reverber, văzui un bărbat mărunt, încă tînăr, care se rezema de un zid, gata să leșine. M-am apropiat de el, l-am sprijinit. Omul acela își trecu mîna pe frunte, surîzînd, și-mi spuse:

— Iartă-mă, domnule, dar de azi dimineață stau într-o discuție cu compatrioți de-ai mei și am uitat să mîncăm!

L-am luat de braț și l-am condus la „boulangeria" din rue des Ecoles, unde a îmbucat ceva și după ce s-a mai întremat, am început să vorbim. Companionul meu era un om amabil și instruit. Mi-a vorbit despre Tolstoi, despre noua lume socialistă, despre scriitorii epocii. S-a recomandat: „Vladimir Ulianov". Era Lenin!

★

Aș mai fi putut să-l văd pe Vladimir Ilici la cafeneaua „Clauserie des lilas", din spatele grădinii Luxemburgului, locul de întîlnire al poeților epocii, în frunte cu Jean Moréas, Francis Jammes, Paul Fort, Saint-Pol-Roux-Magnificul, Guillaume Appollinaire și alții.

Paul Fort, pe atunci „prinț al poeților", astăzi un venerabil nonagenar, povestește că într-o seară, intrînd la „Clauserie des lilas", a întrebat pe garçon înainte de a se așeza la masă:

— D. Saint-Pol-Roux e aici?

— Nu. A plecat la Camaret. (Camaret era reședința din Bretania, a marelui scriitor).

— Dar d. Francis Jammes?

— E plecat în Sud...

— Dar d. X?

— In provincie.

— Dar d. Jean Moréas?

— N-a venit încă... Trebuie să fie la Vachette.. (Vachette era celebra cafenea din colțul străzii Școalelor cu bulevardul Saint-Michel, peste drum de „boulangerie". Printre clienții obiș-

Acad. Victor Eftimiu

(Continuare în pag. 6)

CONCEPTUL POLITIC IN LENINISM

Politicul constituie domeniul principal în dezbaterea marxist-leninistă. Fundamentalele descoperiri făcute de Marx în domeniul economicului sînt rezultatul unor prescripțiuni realizate în lumina unor finalități politice. Pentru Lenin politicul este „expresia concentrată a economicului". Aforismul desemnează locul extrem de important pe care politicul îl ocupă în suprastructură, dar în același timp și dificultățile perceperii lui exacte, reale. Marile examene se dau în domeniul politicului. Un examen extrem de greu de trecut, chiar pentru personalități remarcabile. Balzac, uriașul creator al „Comediei umane", eșuează în domeniul politicii militante ca legitimist. Tolstoi „oglinda revoluției ruse", criticul atît de puternic al țarismului, cade la acest dificil examen prin așa-zisă renunțare la politică, prin aderare de fapt la politica pasivității, a misticii religioase, a narodnicismului și anarhismului. Taine, materialist în filozofia artei, este idealist în concepția asupra istoriei, prin deficit de viziune politică. Dramatic este, fără îndoială, naufragiul politic al lui Gherea. Excepționalul critic al concepțiilor estetice junimiste este, în „Neoiobăgia" și în „Asupra socialismului în țările înapoiate", un adept al teoriei maioresciene a formelor fără fond. Exemplele au fost luate cu totul la întîmplare, dar pot fi înmulțite aproape la infinit. Fenomenul este revelator pentru enorma dificultate de orientare în acest domeniu al politicului. In secolul nostru, examenul politic este și mai dificil, prin însăși presiunea ideologică uriașă a claselor exploatatoare. Eroarea politică poate fi fatală operei unor creatori extrem de talentați. Din momentul în care trădează comunismul, Malraux, creatorul „Condiției umane" și al „Nădejdii", este atins de o penibilă sterilitate, pe care lucrările sale idealiste din domeniul filozofiei artei nu o ameliorează. Ignazio Silone, pe care nu-l putem uita pentru „Fontamara", este astăzi director al unei publicații antisovietice și autor de romane fără răsunet. Nu vrem să spunem prin aceasta că adeziunea la comunism este singura care, în zilele noastre, poate oferi talent sau geniu. Problema este de cu totul altă

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Pornind de la LENIN

Aniversarea nașterii marelui Lenin surprinde critica noastră literară în cursul unui examen pe care îl pretinde propria ei conștiință.

In ultimii ani, critica s-a resimțit favorabil de pe urma succeselor obținute de partid în ofensiva generală împotriva revizionismului și a dogmatismului. „Munca literară — constata Lenin în articolul „Organizația de partid și literatura de partid" — este mai puțin decît oricare alta susceptibilă de egalizare mecanică, de nivelare. Nu încape vorbă că în acest domeniu este nevoie să fie asigurat un cîmp mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, și să se dea cîmp liber gîndirii și fanteziei, formei și conținutului". Aplicarea indicației leniniste a întremat critica. Critica și-a dobîndit dreptul de a-și studia obiectul, literatura, în funcție de specificul acesteia, imaginea. Elementele măiestriei artistice, atmosfera caracteristică operei de artă, fizionomia originală a creatorului sînt reconstituite tot mai satisfăcător cu mijloace proprii criticii. Inteleasă mai nuanțat, ca producătoare de valori estetice, de frumusețe, literatura a cîștigat, ea în primul rînd, pe baza progreselor criticii. Iar critica s-a scuturat din inerția placidă, și-a lepădat armura de șabloane care-i împiedica mersul zvelt înainte. Diferențiindu-se, critica și-a diferențiat peisajul intern. Se poate vorbi azi de o expresie critică, de temperamente variate — embrionul viitoarelor personalități dorite de A. Baranga în răspunsul său la ancheta „Gazetei literare" — de stiluri. Ion Vitner are o argumentație larg desfășurată, de o eleganță aproape academică și hrănită cu o informație literară proaspătă. Ov. S. Crohmălniceanu îmbină spiritul analitic cu o înclinație către fantezie critică și limbajul familiar, neglijent și anecdotic (cu tîlc). Silvian Iosifescu este criticul judicios, guvernat, cum ar spune M. Breslașu, de „pondere și gust" și nuanțat cu o undă de maliție binefăcătoare. Paul Georgescu preferă stilul sintetic, concizia aforistică și incisivă, mînuind instrumentul polemic o dată cu asociația îndrăzneață. Alături de generația de critici afirmată după 23 August, își continuă activitatea pătrunsă de efortul apropierii de ideile marxism-leninismului reprezentanți ai pleiadei de esteticieni și critici mai vechi ca G. Călinescu, Tudor Vianu și Perpessicius. In sfîrșit s-au evidențiat cu o vocație teoretică sau de aplicație critică alții, tineri ca N. Tertulian, Oarcăsu, L. Raicu, S. Damian, Dumitru Micu, G. Munteanu, Geo Șerban, Aurel Martin.

Mihail Petroveanu

(Continuare în pag. 6)

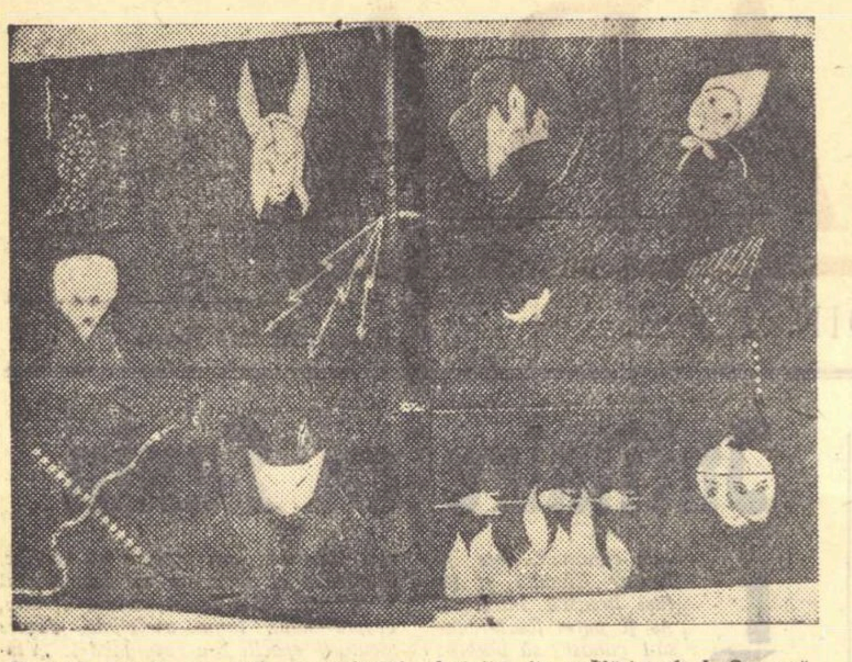

Copertă legată în piele la volumul „Amintiri din copilărie", de I. Creangă

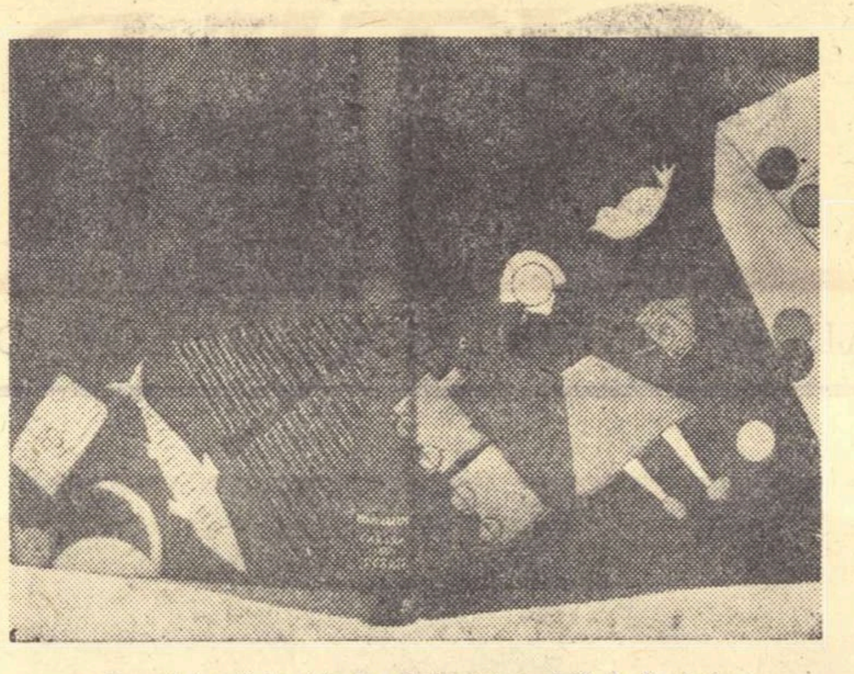

Copertă legată în piele la „Cartea cu jucării" de T. Arghezi

Coperte de ELLA CANCICOV

Gr. Alexandrescu: „OPERE"*)

Ediţia I. Fischer este cea mai completă dintre culegerile postume ale poeziilor lui Gr. Alexandrescu, atît prin materialul adunat, cît şi prin întinderea aparatului critic. In discutarea izvoarelor de care s-a folosit autorul, contribuţiile editorilor mai vechi sînt de regulă menţionate şi adeseori retuşate, cu o metodă critică sigură. Onestitatea ştiinţifică a procedeului trebuie relevată. De aceea credem că dintr-o simplă scăpare se omite în finalul de text al poeziei *Vinătorul* (pag. 348), unde e propusă o altă lecţiune mai logică, menţiunea că ea a fost făcută întîi de E. Lovinescu, în *Post-Scriptum (Grigore Alexandrescu, Viaţa şi opera lui* şi *Corespondenţa lui cu Ion Ghica*, Editura literară a Casei şcoalelor, 1928, pag. 327, nr. 2). De altfel, noul editor aduce în aceeaşi poezie o lecţiune corectă faţă de alta greşită, a lui E. Lovinescu („Din *sigura*-i cetate", în loc de „Din *singura*-i cetate"), eroare care-l îndemnase pe critic să deducă din „această construcţie nefirească", conjugată cu altele, nenumite, concluzia „că avem a face cu o traducere". Deoarece I. Fischer nu-şi însuşeşte, cum era îndreptăţit să o facă, prioritatea acestei lecţiuni mai logice şi fireşti, şi cum, pe de altă parte, nu atacă nici chestiunea dacă poezia e originală sau traducere cum credea Lovinescu, sîntem convinşi că printr-o omisiune involuntară nu întîlnim aci menţionată contribuţia întîiului monografist al lui Gr. Alexandrescu. Asemenea omisiuni sînt fatale, cînd editorul critic manevrează un aparat uriaş de note, înainte de a le pune la punct, spre a le da utilizarea definitivă. Mărturisim că străbaterea aparatului critic de „note şi variante", neobligatorie pentru cititorul care se interesează numai de textele literare, procură deosebite satisfacţii cercetătorului familiarizat cu metodele critice moderne. Subsolul notelor e cît se poate de nutritiv şi ne impune consideraţie faţă de tînărul editor care a urmărit pînă în ramificaţiile cele mai îndepărtate cîte o chestiune ca aceea a speranţelor puse de poet şi de contemporanii săi în realizările anului 1840 (vezi n.5, pag. 430, cu prorocirile lui Agatanghel, etc.).

Tematica romantică a lui Grigore Alexandrescu e urmărită de informatul editor în rădăcinile preromantismului occidental şi apoi la posteritatea marelui poet romîn, a cărui influenţă asupra generaţiei sale şi a celei următoare apare mai limpede în toată întinderea ei. Interesantă e indicarea unui izvor, nerelevat pînă acum, al poemei *Rugăciunea;* este „celebra *Rugăciune universală* a lui Pope, pe care Alexandrescu a putut-o cunoaşte în traducerea lui Lally-Tollendal, intercalată în ediţiile operelor lui Delille".

Mai scurtă e în genere raza anchetei genetice în domeniul poeziei lirice, mai ales cînd autorul studiat n-a fost un poliglot sau cînd se cunoaşte limba sa străină predilectă, cum a fost cea germană la Eminescu sau cea franceză la Grigore Alexandrescu.

Nu mai vorbim de multiplicitatea aspectelor în simpla chestiune a lexicului, cînd dispunem de un număr de patru-cinci ediţii îngrijite de autor, dar nu şi de manuscrisele sale, în mod obişnuit.

Să dăm un singur exemplu. In poezia „Aşteptarea", elegie socotită de Lovinescu ca inspirată de una din muzele poetului, anume Eliza, întîlnim o formă verbală bizară:

Luna aci s-arată, aci iar se ascunde:
Abia cîteodată *întunecul* pătrunde,
Şi norii înainte-i se pun ca o perdea.

In ediţia din 1838, unde apare întîi poezia, lecţiunea este: *-ntunerecul*. Ultima ediţie, din 1863, propune textul lungit cu o silabă: *întunerecul*. Ediţiile din 1842 (Iaşi) şi 1847 (Bucureşti), dau forma contrasă: *întunecul*, cea mai bună din punct de vedere metric.

I. Fischer înseamnă în notă: „Formă reală? O păstrăm în text, fiind posibilă din punct de vedere lingvistic. Este însă, pe cît se pare, o creaţie a editorilor de la Iaşi". (p.461,n.2). Nu se motivează această din urmă ipoteză. La Tiktin găsim însă menţiunea formei *întunec* „cu totul izbitoare", la C. Negruzzi, *Convorbiri literare* 1868. E ulterioară lui Grigore Alexandrescu (*Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, pag. 843,1909).

După cum era de aşteptat, *Dicţionarul limbii romîne literare*, vol. II, Editura Academiei RPR, 1956, nu înregistrează printre variante decît *întunerec*, menţionînd ca formă uzuală predominantă *întuneric*. Noul editor ia ca ediţie de bază aceea din 1847, care păstrează lecţiunea introdusă în ediţia ieşeană, „la Cantora Foaei Săteşti, 1842". Nota dubitativă, la note şi variante, ridică un semn de întrebare, dar declară lecţiunea plauzibilă „din punct de vedere lingvistic", atribuind-o totuşi iniţiativei editorilor ieşeni. Noi credem că I. Fischer a păstrat lecţiunea ediţiei ieşene pentru eufonia versului, iar nicidecum din motive lingvistice. Se ştie că noul editor ţine să reabiliteze pe marele poet de faima generalizată a urechii nemuzicale şi ca atare îndrăzneala morfologică din cuvîntul *întunecul* serveşte tezei sale. Nu este însă o „formă reală" şi nici una „posibilă", decît ca o licenţă poetică. De ce lipseşte această explicaţie în notă? Ca atare e interesantă, dar dacă editorul o atribuie editorilor ieşeni, nu trebuia să-i facă loc în text, ci la variante.

Ediţia e precedată de un studiu semnat de Silvian Iosifescu. Cercetarea aduce o contribuţie pozitivă la cunoaşterea operei lui Grigore Alexandrescu. Regretabilă e însă frecvenţa greşelilor de tipar, într-o ediţie ca aceasta, de excepţională prezentare grafică şi neprevăzută cu nici o erată 1). Dezacordurile gramaticale nu pot fi imputate decît editurii. La pag. 15: „Dar *cuprinsul* celor două scrisori pe care poetul francez şi cel romîn le adresau spiritului lor *se deosebesc* în problematică şi atmosferă..." La pag. 40: „Cînd *apar* comparaţia, forma figurată de expresie *au* menire comică". Nici numele proprii greşite nu pot fi atribuite autorului introducerii: Stanciu *Căpăţinea*, în loc de *Căpăţineanu*, la pag. 17 sau Dositei *Obrenovici*, în loc de *Obradovici*, la pag. 29. Corect e de asemenea: „Arta oferă oamenilor oglinda realităţii, fi ajută să distingă *binele* (nu *bunul*) de rău..." (pag. 15). Prefaţatorul cunoaşte bine opera lui Grigore Alexandrescu, dar nu se orientează cu aceeaşi siguranţă ca I. Fischer în cronologia ei. Astfel, în primul paragraf din pag. 21, afirmă: „*Anul 1840* e piatră de hotar în creaţia poetului". Şi mai departe: „Ceea ce cuprindea ca zbucium încă nerezolvat *Cînd doar o să guşti pacea* e spus aici cu o fermitate ce dă versurilor acea particulară linişte venită din adînc". In realitate, compunerea acestei poezii, după *note şi variante*, e „fixată prin anul 1840", în timp ce *Anul 1840* pare a fi fost compusă la sfîrşitul anului precedent. In nici un caz însă cunoscuta *Epistolă d.V.II* (către d. Voinescu II), care apăruse întîia oară în ediţia 1842, nu a putut fi concepută după ce Alexandrescu „refuzase a fi poet de curte" (pag. 35). Gheorghe Bibescu se suise pe scaun chiar în acel an, iar apropierea dintre domn şi poet e ulterioară sus-numitei epistole. Ideea originală din introducere e prezentarea lui Grigore Alexandrescu ca „scriitor prin excelenţă al 48-ului", adică al spiritului progresist şi revoluţionar. Interesantă e de asemenea notarea evoluţiei poetului „de la epic la dramatic", în fabulele sale, precum şi relevarea transformării *Satirei duhului meu* „într-o serie de scenete" şi a „caracterului scenic" din „monologul *O profesiune de credinţă.*" Prefaţatorul stabileşte o apropiere, pe care o socotim discutabilă, între „comparaţia cu stejarul trăsnit şi încă în picioare" şi „limbajul poetic al cîntecului poporan", în timp ce editorul notează mai plauzibil că poetul, deşi a cules folclor în timpul călătoriei sale cu Ghica la mînăstirile din Oltenia, nu a suferit influenţa poeziei populare, ca alţi contemporani ai săi. E aceasta o notă distinctivă a lui Grigore Alexandrescu, pe care trebuie s-o reţinem. In culegerea de „Cîntece de peste Olt", I. Fischer aduce iarăşi un aparat critic impresionant. La fragmentul IX, ne exprimăm însă o nedumerire. Cîntecul începe astfel: „Cuculeţ, unde-ai iernat? / Peste Jiu, la Vadul lat, / Intr-un cătun afumat, / Cît e Cladova de mare, / Haz ca Siberelul n-are! / Siberelu-i mititel / Şi-a-mpuiat dragostea-n el," etc. Apropierile geografice sînt uimitoare. Cladova e un orăşel dunărean din Iugoslavia, în faţa oraşului Turnu-Severin. Siberelul nu poate fi decît Săbărelul, — diminutiv de la Sabar — pîrîu din Muntenia şi afluent al Argeşului, cunoscut prin versurile populare:

Cît e Argeşul de mare,
Haz ca Săbărelul n-are.

Cîntecul oltenesc, dacă a fost cules cu fidelitate, e contaminat de acest model muntenesc bine cunoscut. Trebuie să menţionăm însă că n-am confruntat textul lui Grigore Alexandrescu cu variantele indicate de I. Fischer la Anton Pann, G. Dem. Teodorescu şi Ciauşeanu-Fira-Popescu.

Unele forme moldoveneşti neîntîlnite peste Olt, ca *macar*, *a primbla*, *şepte* şi *a gici* (XXIX şi XXXI), se datoresc lui Vasile Alecsandri, care a publicat *Cîntece de peste Olt*, în *Convorbiri literare*, mitocosindu-le după obiceiul său.

In bucata cu n-rul XLII, comparaţia:

Şi voinicii stau culcaţi
Ca stejarii răsturnaţi

e aceea care l-a îndemnat pe Silvian Iosifescu la apropierea mai sus relevată.

I. Fischer subliniază cu justeţe „un pronunţat caracter de protest social", mai ales în poeziile populare haiduceşti.

Faptul că Grigore Alexandrescu, poet original, neinfluenţat de folclor, a cules poezii populare, întregeşte imaginea marelui poet şi dovedeşte că nici una din aspiraţiile poporului său nu i-a rămas străină.

Şerban Cioculescu

---

*) *Poezii*. Ediţie critică, note, variante şi bibliografie de I. Fischer. Studiu introductiv de Silvian Iosifescu, 1957, Editura de stat pentru literatură şi artă.

1) Mai ales în prima coală, pag. 6, rîndul 1, pag. 7, r. 1,3,6, 23, 24, 25, etc.

CĂRŢI

GH. BRĂESCU:
„Vine D-na şi D-l General"

O carieră militară lipsită de strălucire şi încheiată la gradul de maior i-a oferit lui Gh. Brăescu un bogat material pentru literatura sa care este, în cea mai mare parte, o satiră a armatei burghezo-moşiereşti. Culegerea de schiţe publicată de ESPLA sub titlul *„Vine D-na şi D-l General"* reprezintă o selecţie a celor mai bune producţii literare ale scriitorului. Proza lui Brăescu surprinde cu vioiciune, dar şi cu multă fineţe uneori, aspectele de un trist ridicol ale vieţii militare. Disciplina bazată pe teroare, servilismul faţă de superiori, incultura ofiţerilor („La popotă"), abuzurile comandanţilor, folosirea oricăror mijloace pentru avansare, corupţia din familia militarului burghez („Maiorul Boţan" etc.), toate acestea furnizează scriitorului elementele unor excelente tablouri comice de nuanţa grotescului,

Unul din elementele cele mai subtil exploatate ale comicului lui Brăescu este „prostia" soldaţilor atunci cînd ei sînt puşi faţă în faţă cu comandanţii lor. Această „prostie" este însă numai o reacţie de apărare — voluntară şi deliberată. In ea soldatul îşi găsea un refugiu. „Sînt insecte mici care simţind primejdia se strîng, se fac moarte şi orice le-ai face nu mai dau semne de viaţă. Tot astfel prostia este arma inofensivă cu care recrutul speră să se împotrivească tuturor teoriilor chicheroniene îndreptate împotriva lui" — scrie Brăescu într-un loc. Armata burgheză ca instituţie mutilează *omul* cu pornirile lui fireşti, îl dezumanizează. Pe comandant într-un anume sens, pe comandat în altul. Iată care este subtextul amar al comicului aparent facil, din schiţele lui Gh. Brăescu.

Matei Călinescu

B. ELVIN:
„Anatole France"

Cartea lui B. Elvin despre Anatole France e mai puţin un studiu „clasic", ordonat după calapodul obişnuitelor biografii aşezate, cuminţi şi informative, cît mai ales un substanţial eseu. Asta nu înseamnă însă că dacă autorul eseului explorează personalitatea omului şi opera dintr-un unghi de afecţiune el s-ar priva aprioric de analiză, situîndu-se în arbitrar şi subiectiv. Evident există riscul de a nu atinge întreaga claviatură a gîndirii franciene, lucru pe care îl şi recunoaşte criticul: *„Niciodată nu ştim totul despre un scriitor, iar Anatole France nu va consimţi niciodată să ne spună ultimul său secret. Mereu alte şi alte generaţii se vor strădui să afle secretul scriitorului, iar truda lor nu va rămîne zadarnică, fiindcă vor dezlega fiecare o enigmă şi această enigmă dezlegată vor fi ei înşişi"*. De aici nu se poate trage concluzia că autorul pierde din vedere ceea ce este dominant, specific la Anatole France.

Efortul lui B. Elvin se face simţit tocmai pe linia evidenţierii şi sublinierii a ceea ce este mai valoros, mai vibrant, mai nepieritor şi uman în creaţia scriitorului.

Incursiunea biografică din „Itinerar", primul şi cel mai mare capitol al cărţii, avînd menirea de a profila evoluţia lui France în complexul social-politic al vremii sale, depăşeşte ca viziune detaliul informativ, se ridică la scara unei înţelegeri mai largi a faptelor. Mai pline de fantezie îmi par următoarele două capitole: „Cele trei iubiri ale domnului Anatole France" (botezat în spiritul ironic al creatorului) şi „Surîsul". Profilul autorului „Crimei lui Sylvestre Bonnard" se detaşează limpede, iradiind inteligenţă, simplitate, căldură. Atributele omului: superioritate morală, nobleţe de caracter, atitudinea lucidă, activă în faţa vieţii şi a umanităţii (de unde şi înflăcărata lui pledoarie pentru cauza raţiunii şi adevărului) sînt, aşa cum sugerează criticul, izvoarele pure şi veşnic vii care păstrează nealterată opera marelui umanist francez.

Se simte din păcate — mai ales în tratarea stilului francian — lipsa unei percepţii estetice mai profunde, lucru care face ca puţinele consideraţii în jurul acestuia să rămînă simple locuri comune, fără vreo semnificaţie pentru cititorul contemporan.

Eseul lui B. Elvin răsfrînge parcă frînturi dintr-un lung şi intim dialog cu France. Şi cum dialogul a avut loc în plină zi, în plină lumină, ditirambii şi poza extatică sînt excluşi. De aici şi puterea de convingere a cărţii, care rămîne o invitaţie caldă la cunoaşterea, la adîncirea mesajului plin de generoase şi avîntate învăţăminte al lui Anatole France.

Vasile Nicolescu

I. A. EFREMOV:
„Nebuloasa din Andromeda"

Cartea a apărut în colecţia de povestiri ştiinţifico-fantastice. Păcat! Departe de noi gîndul că în sus-zisa colecţie ar vedea lumina tiparului lucrări fără valoare. Este păcat însă pentru că ea nu este frecventată îndeobşte de către oamenii care citesc literatură „adevărată", socotind că aceste volume nu sînt compatibile cu gustul lor. Astfel a trecut neobservată apariţia unei cărţi care altfel trebuia să se bucure de toate onorurile.

„Nebuloasa din Andromeda" este o viziune a societăţii umane în anii (aproximativ) 8000—9000 ai erei noastre. Lăsînd în urmă antichitatea, Anii Marii Sciziuni, Anii Primului Belşug, oamenii sînt acum o comunitate de savanţi, tehnicieni şi artişti, care muncesc şi se bucură de viaţă. Felul în care pune autorul problemele educaţiei, caracterului, muncii, are darul să ne dea o „nostalgie a viitorului" (acest termen trebuia inventat).

Scrisă cu o rară fantezie, dominată de un optimism de neclintit, cartea este un imn înălţat lui Homo Sapiens, care, după ce sute şi mii de ani a dus o luptă gigantică pentru conservarea focului, după un suiş triumfal, luptă acum (acum, în accepţia secolelor 80—90) pentru anihilarea spaţiului şi timpului.

Perfect stăpîn pe teoria relativităţii, I. A. Efremov ridică în finalul romanului problema explorării altor lumi, situate la mii de ani lumină, într-o singură viaţă.

Caracterele, viziunea, conţinutul ideologic fac din „Nebuloasa din Andromeda" o carte de reală valoare.

G. R. Chirovici

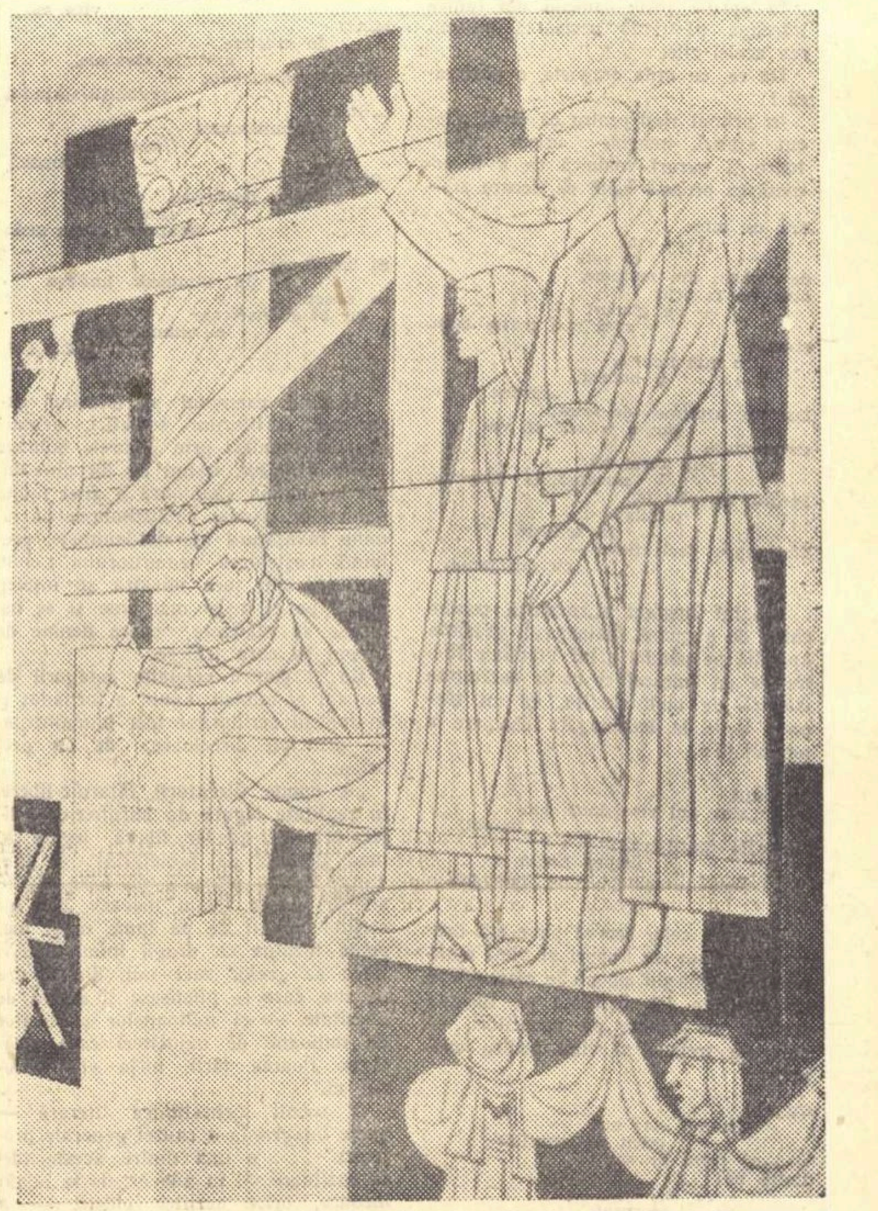

Panou monumental executat de arhitecţii: Baroiu, Ciocirdel şi Oroveanu pentru Expoziţia de la Paris. (fragment)

La Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu"

Cu prilejul împlinirii a 88 de ani de la naşterea lui V. I. Lenin, a avut loc marţi 22 aprilie a.c. o şedinţă festivă la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu". A conferenţiat criticul literar Silvian Iosifescu. Şedinţa a fost condusă de tov. Marcel Breslaşu, secretar al organizaţiei de partid a Uniunii Scriitorilor.

★

Vineri 25 aprilie 1958 ora 18, are loc cenaclul Secţiei TRADUCĂTORI.

Se vor prezenta poeme de Mihai Beniuc în traducere germană şi traduceri în romîneşte din lirica cehă şi polonă.

Referenţi: M. Isbăşescu, Elena Eftimiu şi Rodica Ivănescu.

★

Duminică 27 aprilie, ora 10, are loc şedinţa cenaclului tinerilor scriitori „Nicolae Labiş". Citesc: Radu Cosaşu (proză) şi Cezar Baltag (poezie).

CRONICA LITERARĂ

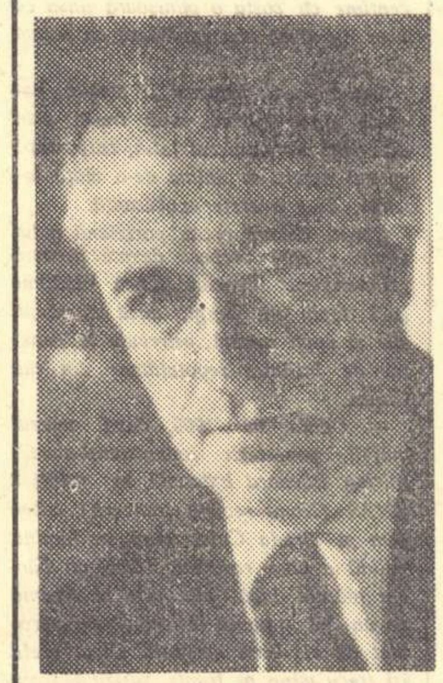

Radu Boureanu: „UMBRA STELELOR"

„Umbra stelelor" este o amplă antologie reprezentativă a poeziei lui Radu Boureanu.

Sînt cuprinse aici versuri scrise de-a lungul a peste treizeci de ani, înfăţişînd aproape integral cicluri şi volume apărute din 1932 („Sbor alb", în colecţia Azi) pînă în prezent, şi un număr de inedite.

Unul dintre cei mai talentaţi poeţi al generaţiei sale (n. 1905), Radu Boureanu a străbătut, în trei decenii, un drum care i-a confirmat măsura potenţelor artistice şi care e semnificativ ca evoluţie istorică.

Debutul său poetic s-a desfăşurat sub semnul diferitelor curente ale epocii, convenţional denumite, mai ales în terminologia lovinesciană „modernism". Semnificativ e, pentru caracterizare, universul poetic din această fază a creaţiei lui Radu Boureanu. Acesta pornea de la realitate, pentru a fugi de ea, transfigurînd-o în cîmp de halucinaţii. Peisajul concret al patriei, cu natura vie şi cu oameni în carne şi oase, se prefăcea în „tărîm cu vedenii". Pitorescul naţional căpăta culori exotice. Irealul, care copleşea realitatea văzută, reflecta straniu şi realitatea istorică, însuşită livresc: trecutul devenea legendar, într-o poveste cu voivozi şi feţi-frumoşi. Chiar dragostea se ascundea în legendă, poetul cîntînd o nostalgică apariţie de hrisoave şi de vis în Anna Maria de Valdelièvre. „Sborul alb" al poetului plutea deasupra pămîntului, ridicîndu-se de pe el, rupîndu-se de el. Mitologie, călătorie imaginară, pe meridiane geografice şi istorice, cu arome uneori biblice, se îmbinau într-o poezie în care fantasticul se desprindea din cel mai autentic contact cu viaţa, parcă negîndu-l cu ostentaţie. Poetul se ferea de confesia directă, îşi ascundea inspiraţia, gesticula parcă altceva decît ar fi fost îndemnat spontan. Şi versul lui era frînat, adeseori contorsionat aglomerînd dens imagini îndărătul cărora nu descifrai decît cu greu sensul adevărat. Pegasul său zbura neîncetat la supreme altitudini, dar nu descoperea marile taine pe care le căuta poetul. „Calul roşu" al său „se mistuia spre neunde":

Zadarnic apoi am bătut
la porţi albastre, grele, de vis;
nici o poartă nu a gemut,
nici un vis nu s-a deschis...

La capătul a jumătate din drumul parcurs pînă azi, Radu Boureanu a făcut o cotitură calitativă. El a fost unul dintre cei dintîi poeţi politici ai noştri în anii de după eliberarea patriei. Volumul său „Sîngele popoarelor" a stat la începuturile poeziei noastre noi, de luptă conştientă în slujba celui mai înalt ideal al omenirii. Poetul „Sborului alb" a devenit un poet al contemporaneităţii angajate în marş istoric spre o lume a păcii şi a socialismului.

Cum are loc o asemenea trecere în creaţia unui poet?

Intrebarea nu priveşte numai poezia lui Radu Boureanu. Atinge un aspect esenţial al artei literare moderne, acela al condiţiei de existenţă într-un veac decisiv pentru soarta omenirii.

Poetul autentic nu poate plana deasupra pămîntului frămîntat, însîngerat, transformat, aflat într-un proces de cataclisme şi de edificări esenţiale. Fugit într-o iluzorie irealitate, poetul dispare din însuşi planul artei, care trăieşte prin osmoza poetului cu lumea şi prin expresia acestei osmoze. Pentru a se salva, pentru a-şi întoarce pegasul din drumul ce duce spre impas, poetul are nevoie de sprijin în sine şi în societate totodată.

In sine, în sensul că numai substanţa sa proprie de om sensibil, receptiv şi căutător, poate constitui elementul prim al unei poezii reale, de reflectare lirică a vieţii contemporane.

In societate, în sensul că numai prin înţelegerea ţelurilor ei supreme poetul îşi poate găsi mesajul care să transforme substanţa sa poetică din virtualitate în realitate expresivă, cu funcţia nobilă de cunoaştere şi transformare a lumii.

Radu Boureanu este un poet care şi-a putut găsi suportul necesar cotiturii sale artistice şi în propria sa substanţă poetică.

Creaţia sa transforma dintr-o greşită aspiraţie formală, un fond de adîncă umanitate. „Vedeniile" nu puteau acoperi cu totul imaginile calde ale naturii şi oamenii simpli ai acesteia. Coloritul exotic nu anula capacitatea poetului de a da tablouri plastice ale vieţii cunoscute într-adevăr. Legendarul, parţial gotic, parţial autohtonizant, nu înăbuşea deplin viziunea emoţionantă a unor strămoşi intimi prin modul lor de viaţă şi simţire. „Lipoveanul", „Lipoveanca" nu pluteau într-un tărîm fantastic, ci erau oameni de rînd, cu dureri şi cu lacrimi, priviţi cu dragoste, ca nişte fraţi. „Mistreţul" nu e o halucinantă apariţie de vînătoare medievală, ci expresia aceluiaşi suflet fierbinte ce l-a făcut pe Nicoară Potcoavă să înţeleagă spaima lupului hăituit şi pe Esenin să se pătrundă de durerea vulpii vînate... „Voevodul mrejer" nu rămîne un Petru Rareş împlătoşat în legendă fantastică, ci un om de prin părţile noastre, evocat în aşezări specifice ţinutului şi epocii şi prin sentimente asemeni celor din poezia populară, pentru mamă şi tovarăşi.

Poezia lui Radu Boureanu, datată din anii războiului, cobora din altitudini astrale şi exprima căutarea dramatică a adevărului. Această poezie încerca să vorbească în numele generaţiilor apăsate de dezorientare ideologică, răzvrătite şi aşteptînde: „Noi cei din veacul XX":

Noi nu mai ştim de unde vine
somnul;
vor sparge-odată zările, trîmbiţaşii:
cocoşii
şi un incendiu să ne pîrjolească
nările
fîlfîind peste perne steagurile
roşii...
(noiembrie 1943).

Un proces de valorificare a propriei sale substanţe de caldă umanitate se petrecea sub îndemnul realităţii imediate, de a cărei complexă şi tragică problematică nici un „zbor alb" şi nici un „cal roşu" nu-l mai putea rupe pe poetul în fond apropiat de oameni şi de aşezările lor paşnice, de dorurile lor cuminţi şi drepte, de suferinţele lor adînci, de visurile lor fierbinţi.

Saltul revoluţionar nu putea fi însă înfăptuit decît în contact cu lupta efectivă a celei mai frumoase părţi din omenire, a comuniştilor înfrăţiţi peste hotare în eroica şi lucida lor acţiune de eliberare a omenirii. Radu Boureanu, alături de cei mai buni colegi de generaţie, a avut norocul să trăiască revelaţia forţei poporului, condus de clasa muncitoare, în bătălia pentru construirea unei vieţi noi, socialiste.

„Sîngele popoarelor" este rodul luminării poetului de către Partidul clasei muncitoare. Mesajul cîştigat prin înrolarea în rîndurile intelectualilor îndrumaţi de partid a schimbat sensul şi a potenţat valoarea poeziei lui Radu Boureanu, colorist virtuos în evocarea peisajelor. Exotismul formal a fost înlocuit printr-o viziune internaţionalistă, sensibilizată prin tablouri sugestive, capabile să învie o lume puţin cunoscută. Grecia, Spania, China, Indonezia, America, Vietnam, pămînturi mai depărtate şi mai puţin depărtate, au renăscut în imagistica plastică a poetului, nu ca tărîmuri pitoreşti şi fantastice, ci ca materializate cîmpuri de bătaie între bine şi rău, între forţele războiului şi ale păcii, între culorile robiei şi cele ale libertăţii.

Chiar dacă azi ciclul din 1948 ne apare pe alocuri depăşit, prin limitarea viziunii şi schematizarea ei simbolică, prin însuşirea încă neorganică a unor proaspete influenţe maiakovskiene şi prin oarecare retorism, nu putem uita ce a însemnat acelaşi ciclu în anul apariţiei sale, în anii sforţărilor şi dibuirilor pentru a întemeia poezia nouă de care aveam nevoie.

De atunci, Radu Boureanu a ţinut pasul, în general, căutărilor şi creşterii poeziei noastre noi. Inegal, ca realizare artistică şi ca prezenţă poetică în contemporaneitate, reflectînd adeseori succesele dar şi slăbiciunile de creştere ale poeziei în formare revoluţionară, volumul actual reprezintă, în ciuda selecţiei, această inegalitate, şi e firesc să fie astfel.

Cronicarul actual trebuie să înregistreze neapărat, printre realizările poeziei noastre de azi, ciclul „Imaginilor din Cenad", care nu e ferit de schematism şi clişee, dar care relevă din plin calităţile poetului Boureanu: capacitatea evocării vieţii de fiecare zi, a sugerării „atmosferei" locale, a portretizării plastice. „Imaginile din Cenad" aparţin tablourilor realizate, în ansamblu, din viaţa satului nostru în prefacere revoluţionară. O poezie ca „Urbs morisenum" e o bună prefaţă poetică la evocarea Cenadului de azi.

Ciclul „Ion Creangă" se integrează aceloraşi virtuozităţi evocatoare ale poetului, ce leagă trecutul de prezent.

„Fata cu părul de aur", împreună cu alte poezii, disparate (ca: „Ad uxorem", ş.a.) dovedesc drumul unei interesante erotici, pasionate deşi pure (chiar casnice), în care se valorifică inedit vechea viziune de aureolare legendară a poetului.

Ciclul „Histriei" aminteşte, într-o altă perspectivă ideologică, orizontul lumilor apuse, cu poezia numelor proprii şi a peisajelor scufundate în mister. In timp ce ciclul „Viorii cosmice" indică abordarea unei tematici contemporane majore, legate de evul atomic, de perspectivele revoluţiei sociale şi ale ştiinţei omului înaintat al secolului XX.

E deplin realizat, la ora actuală, poetul Radu Boureanu? Răspunsul nu trebuie chemat în grabă. Se impune însă evidenţierea unor particularităţi ale evoluţiei sale poetice, riscînd s-o limiteze, s-o frîneze şi s-o împingă, uneori, pe căi înfundate.

Orizontul ideilor poetice apare uneori difuz la Radu Boureanu. Poezia sa se împrăştie fără o mare temă personală, coaguiantă. Radu Boureanu apare adeseori ca un poet care răspunde chemărilor vremii, prompt, dar cîteodată şi ca un poet izolat, în ipostaze rupte de vreme, ca şi cum s-ar rătăci din cînd în cînd pe vechi drumuri părăsite. Simbolismul legendar întunecă uneori perspectiva ideologică şi poetul poate să surprindă printr-o apariţie străină de aspiraţiile sale, explicit relevate de ansamblul creaţiilor sale recente. Virtuozitatea îl duce uneori la exerciţii sterile (v. „Rime în cap de vers"). Nu o dată versul, tinzînd spre perfecţie parnasiană, e uscat, şi nu o dată, ca în trecut, e dimpotrivă încărcat şi greoi. Toate acestea prelungesc inegalitatea unui poet autentic, aflat de mult în stăpînirea matură a mijloacelor sale de expresie.

Ce-i lipseşte? Poate încă un pas, care să facă din poezia sa o unitate ideologică şi artistică sigură, bine cimentată, la nivelul celor mai bune creaţii ale sale.

Savin Bratu

VISCA

În pădurea de la Măgura, furturile de lemne se cam înmulțiseră și nu mai era chip să tacă multă vreme Ocolul silvic. Mă simțeam dator ca inginer-șef să trag pădurarului luarea aminte că așa nu mai merge.

— Ascultă, Matei, cum de nu prinzi tu pe nimeni dintre cei ce fură lemne din pădure? i-am zis. Azi-mîne pasc aici oile, că n-o mai fi un brad și tu nu știi cine-i taie.

— Ba știu, că și ieri am prins doi țigani din Bolhoci, cu săniile; unul era Visca, celălalt un altul, dracu' știe cum îl mai cheamă.

— Ce sănii, mă? Că nici un țigan din Bolhoci n-are atelaj. E numai unul cu un cal în Modoleni.

— Erau cu sănluța.

— Cu săniuța! Și ce cărau? Tulpină de brad? Sau acolea niște uscături... Tu știi doar că într-o săniuță, chiar dacă furi lemn tăiat, poți duce preț de 25 lei. Alții fură, nu țiganii, dar nu-i prinzi tu...

— Ba, așa-i cum spun. Țiganii fură. Că rumînu-i dat dracului. Cînd mă simte că-s pe pîrăul Nuțului, el taie la Smida; cînd îs eu la răsărit, el e la scăpătat. Apoi mai săptămîna trecută nu s-a răstit la mine blestematul de Indrei Fîciu și a vrut să-mi ieie pușca? Oameni afurisiți, tovarășe inginer-șef. De n-aș avea eu nouă copii, m-aș lăsa de slujbă. Că așa slujbă-i tot atîta cît frontul; nu știi cînd și de unde-ți vine moartea.

Pe Matei Handrea îl bănuiam, și nu numai eu, că-i înțeles cu sătenii, dar nu-l puteam găbui și nimeni nu venea să-l pîrască, unii pentru că erau „pe-o brîncă“ cu el, adecă jăfuiau împreună, alții de teamă, că era rău și aspru cu cei slabi și săraci. Venisem în pădure, anume, doar-doar îl înhaț cu ceva. Era o zi frumoasă de ianuarie, un ger tăios, dar soare și senin, de mai mare dragul să umbli pe afară. Respiram adînc, după multe zile de stat în biroul închis, cu fum de tutun și cu aceleași discuții, pe care nici nu le mai auzeam, ale funcționarilor. Lăsasem caii cu sania în ultimul sat pe vale și o luasem pe jos, cu arma de vînătoare în spate și cu „Lux“ după mine, cînele meu, un minunat cocker alb cu șa neagră pe spinare și cu niște urechi mițoase, pînă-n pămînt. N-aveam de gînd să vînez, de altfel ce putea să-mi iasă în cale? Vr-un iepure ce jucase toată noaptea de frig, vr-un lup, care pe la noi nu se dă la om, vr-o vulpe? Cînele-l luasem ca să se mai aerisească și el. Acum fugea vesel și din cînd în cînd se oprea, cu botul și urechile argintate de omăt, să vadă dacă viu și eu, apoi iar o lua la goană. Zăpada scîrțîia sub picioare și te orbea ca o mare de diamante. Prin vale, noaptea fusese buroasă, dar acum bura se ridicase, iar arborii scuturați de zăpadă, erau plini de promoroacă. Pe coastele văii pădurile de fag erau parcă încremenite și semănau cu niște plantații din basme, cu trunchiurile lor întunecate în contrast cu neaua și cu rămurișul ca un păr de colilie subt broboada de brumă. Drumul începu să urce printre brazi și se făcu mai frumos. Conurile verzi se profilau pe strălucirea zăpezii subt azurul curat ca safirul. Nici o mișcare, nici o vietate, numai soarele stăpînea din înălțime peste aceste frumuseți înghețate, peste tăcerea tulburată doar de pașii mei sau de alergăturile lui Lux. Se încălzise. Razele erau așa de fierbinți încît îți venea să te dezbraci la cămașă. Simțeam sudoarea pe frunte sub cușma de oaie și stătui o clipă, să mai răsuflu.

Cînele se oprise și el, dar nu se uita la mine, ci foarte atent în sus, pe coastă. Apoi începu să latre, întorcînd capul spre mine. De sus, din întunericul cetinei, venea un om cu securea subsuoară. Desigur tăiase pe undeva un lemn. Cînele se repezi spre el, dar fără să mai latre, și de departe auzii cum omul strigă prietenos: Lux, Lux! Era va să zică un cunoscut și, desprinzîndu-se din negurile brădetului, mă dumirii că este un țăran, nu dintre cei mai săraci, din satul unde lăsasem sania și caii. După schimbul de binețe, îl luai de-a dreptul:

— Eu știu că ai tăiat un lemn.

— Să mă urbghească Dumnezeu, să nu văd pe soacră-mea, tovarășe inginer-șef, dacă am tăiat. Fusei și eu pînă la Modoleni și luai securea asta, să nu se dea un lup ori altă fiară la mine.

— Arătă-mi palmele, zic, și ce scrie în ele aceea rămîne. Nimica nu pătești.

Mi le arătă, convins că de data asta m-a păcălit și că n-are temei învinuirea mea.

— Ai furat.

— După ce cunoști, tovarășe inginer-șef, că dacă-mi spui, îți spun și cu adevărul.

— Ai mîinile pline de rășină.

Se uită la mine, se scarpină după ureche și plecîndu-și capul zice:

— La asta nu m-am gîndit. Altă dată mă spăl cu apă.

— Poți să te tot speli, că rășina nu se duce. Mai bine nu mai furați atîta. Matei nu te-a prins?

— D-apoi, nu m-a prins, zise săteanul, frecîndu-se pe la mustățile-i pline de stropi de apă de la promoroaca topită și spunînd parcă: Ce să mă prindă? Că altă treabă n-are Matei!

Astea toate se întîmplaseră după ce-l apostrofasem eu pe Matei că nu prinde pe nimeni și el începuse a baga vina pe țigani. Pînă la Matei, avusesem alt pădurar, pe care într-o zi l-am găsit doborît cu toporul. Acela păzea pădurea cu sfințenie și din cauza vigilenței lui nu mai prididieau cu procesele silvice la sediul raional. Amenzile curgeau dunăre pe capul sătenilor, ei le primeau cum primești vremea rea și se duceau iarăși în pădure. Ce vrei? spuneau ei. De zece ani numai uscătură ne lasă să aducem. Parchet nu mai avem, ca pe vremuri. In zece ani uscăturile s-au gătat. Foc trebuie să faci? Trebuie, că-ți îngheață iarna pruncii lîngă vatră. Casa, grajdul trebuie să le mai repari? Trebuie, că se hiie pe noi și pe vite! Ce să faci? Mergi în pădure și tai, ș-apoi dacă-i să te prindă, barem să știi de ce: tai ce-i mai frumos. Te prinde și te amendează. Apoi ce să-i faci? Te duci, ca să-ți faci bani de amendă și o leacă mai mult.

— Măi, oameni buni! le spuneam. In sat la voi s-au făcut numai din anul 1950 și pînă astăzi peste o sută de case și grajduri noi, toate de lemn. Nu statul v-a dat materialul? Lemne de foc dăm și anul acesta, numai că n-a venit nimeni sa se anunțe, sfatul n-a înaintat pînă acuma nici un tabel. E drept că-s peste mînă lemnele, dar acolo-s. Veniți și le luați.

Aș! jaful în pădurile statului continua și hoții nu se prindeau sau dacă se prindeau, amenzile în loc să-i frîneze pe oameni, îi provocau la alte delicte silvice. Cîteodată, cel prins era un biet țigan, care ajungea țapul ispășitor și i se încărcau în spinare toate furturile dintr-o pădure. Îi ardea o amendă grea, el n-o putea plăti, căci în afară de droaia de copii, casa-i era pustie și rece; mergea la închisoare, sta șase luni, venea acasă și iarna iară se ducea cu săniuța să fure o sarcină de lemne, că mai multe n-avea cu ce.

Și nebunia construcțiilor este, fără îndoială, vinovată de toate acestea. Fiecare vrea casă nouă, grajd nou, și nu așa ca pe vremuri, o cocioabă, un coteț, ci așa, mai modern, cum a văzut omul în altă parte, cu odăi mai multe, cu scîndură pe jos, nu cu pămînt, cum era pe timpul nostru. Socialismul a trezit pofta de viață a oamenilor. Statul n-are nimic împotrivă, dar nici lemnul nu-i fără sfîrșit. Să spun drept, și eu ca inginer adeseori sînt frămîntat de aceste probleme și nu văd încă soluția lor. Deocamdată execut legea, dar îmi dau seama că aici e nevoie de un studiu mai adînc.

Pădurarii, la rîndul lor, se țin și ei de lege sau se ascund cum pot mai bine după ea și unii o duc foarte bine cu sătenii. Așa e și Matei al nostru, dacă nu mă-nșel. El nu vrea să pățească ceea ce a pățit înaintașul său Ilie Cozea, de care au rămas orfani cinci copii și o nevastă cu 43 ari de pămînt. Poftim și trăiește!

— Da, e tare greu, zice Matei pe care-l întîlnisem în timp ce coboram spre tăietura de unde oamenii au primit lemn de fag pentru foc și le cărau fiecare cum putea, cu căluții sau cu boii, din niște pîraie și rîpi, de te apucau spaimele să pătrunzi în ele, ca să nu dai de pacoste, să-și rupă vr-un cal sau bou piciorul sau să se răstoarne sania cu lemne peste tine. Numai o parte din lemne se găseau în loc mai bun.

Vine un sătean către noi cu sania trasă de niște mîrțoage numai piele și os, să te miri ce le mai ține în picioare. Și omului i se vede soarele prin urechi și-i trece vîntul prin țundra zdrențuroasă ca prin gardul de stobori. E cel mai sărac rumîn din Modoleni.

— Tu te duci după lemne-n pîrăul lui Dat. Nu cumva să încarci mai multe, că te vezi cu Iuda Iscariot!

— D-apoi tocmai acolo mă trimiți, tovarășe pădurar, cu bietele estea iepșoare a mele? Acolo rămîn cu ele cu tot... Dă-mi și mie lemne de aici din Padina lui Mihai, să te țină Dumnezeu și să-ți deie sănătate! zice săteanul rugător.

Matei se ține tare și neînduplecat și omul pleacă, îndemnîndu-și cu blîndețe mîrțoagele, dar cu fața îmbotită de amărăciune și cu ochii de cîne bătut. Pesemne se așteptase să intervin eu, dar n-am zis nimic.

Veniră alți doi săteni, aceștia din Bălcești, oameni înstăriți, îmbrăcați cu bunzi de oaie și cu săniile trase de boi bine hrăniți. Pînă a nu se apropia de noi, Matei se îndreptă către ei și văzui că schimbă vorbe, apoi băgă ceva în straiță și veni la mine. Dar se opri și strigă spre un sătean:

— Da' lămpașul cu oloi de creangă adusu-l-ai?!

— Adus, da! răspunde omul și Matei merse la el și pe furate mai băgă ceva în straiță.

— Astora unde le dăduși lemne? întrebai pe Matei, care venea spre mine răsucindu-și o mustață.

— Unde să le dau? In Padina lui Mihai.

— De ce?

— Pentru că ăștia vin **de-acasă.**

— Da? cel din Modoleni de unde venea?

Matei scoase ceasul din buzunar. Mă uitai și eu la ceas, era unsprezece. Matei se mai uită o dată la ceas și zise:

— Iți spun la ora 1 exact!

De! Ce să fac? trec și-mi văd de treabă. Umblu prin pădure, verific locurile de unde s-au tăiat brazii și, mai vorbind cu Matei, mai jucîndu-mă cu Lux, vremea tăcea și trecea, iar mie mi se făcu foame.

La ora 1 exact Matei se apucă să facă foc, scoase din straiță niște fleici de porc și se apucă să le frigă. Cînd fură fripte, mă chemă și, închinînd cu o ploscă, bău el apoi mi-o întinse mie, ștergînd cu mîna gura ploștii.

— Bea, tovarășe inginer-șef! Luai o gură de țuică și zisei:

— Asta-i lampașul cu oloi de creangă?

— D-apoi care altul?

Aerul de munte face foame, fleicile de porc miroseau frumos. Scot pînea și eu din tașcă, tai o felie de slănină îngustă, cu două dungi de mușchi prin ea, și încep să mînc.

— Lăsați, tovarășe inginer-șef, că doară fleicile n-or fi numai pentru Lux.

Lux se și ridicase în două labe în fața fleicilor și „făcea frumos“, în timp ce balele-i curgeau mai dihai ca-n experiențele lui Pavlov.

— Mulțumesc, nu mănînc, — zic împotriva dorinței inimii.

— Nu mă vătămați, tovarășe inginer și mai ungeți-vă cu o gură de oloi de creangă.

Trebuie să mărturisesc, n-am ce face, că în fața unei mîncări gustoase mă dovedesc un om slab, deși nevasta mă ceartă acasă. „Nu vezi că ai ajuns gras ca un porc la Crăciun?“ — zice ea.

— Știi ce, Matei? — zic. Iau o fleică, da'ți-o plătesc. Altminterea nu primesc o dată cu capul.

— Luați numai, c-om vedea la urmă.

Și așa mă ispiti dracu' și pe mine, și mă mînjii cu o fleică și cu două guri din lampașul cu oloi de creangă. Înțelesei în sfîrșit ce înseamnează „vă spun la ora 1 exact“ din partea lui Matei. Mai zi ceva! — gîndii în sinea mea. Dacă eu, cărturar și inginer, nu rezist la o fleică, de ce să reziste Matei? Totuși nu mă răbdă inima, după ce-l „vătămai“, în ciuda protestelor lui, cu 10 lei, să nu-i spun:

— Ascultă, Matei, asta nu-i treabă cinstită și mie mi-e să nu faci lucruri și mai grave. La urma urmei n-ai ieșit din lege și nu-ți pot face nimic, dar nu-i omenește și mă tem că mai faci și altele...

— Tovarășe inginer-șef, să mă bată Dumnezeu și soarele de pe cer! Eu nu ies din lege! Eu știu legea și umblu pe ea ca pe șchiuri! Pe onoarea mea!

In sfîrșit, prea mult preț nu puneam eu pe onoarea lui Matei. Dar mă mînjisem, mă mînjisem! N-aveam ce face, plecai mînios pe mine însumi, cu gîndul că tot pun eu raful pe Matei într-o zi. Strigai pe Lux care se despărțea cu inima îndoită de un os ce mai rămăsese.

★

Peste cîteva zile, cine vine la mine? Matei.

— Am prins hoțul, tovarășe inginer-șef.

— Unde-i?

— Aci, afară.

— Adu-l înăuntru.

Iese Matei și se întoarce, cu cine credeți? cu un țigan amărît, din Bolhoci, cu Visca. Il cunosteam bine, căci stătusem o vreme la Bolhoci, unde soția mea lucrase ca medic. Avea nouă copii țiganul, de toate mărimile, de la cel de supt, pînă la cel ce-i bun de trimis după apă la gîrlă cu olul. Apă Visca n-avea după ce bea, decît cînd mai dădea ciuma în găinile sătenilor. Dar oamenii-l iubeau, căci primea să lucreze și nu umbla vara numai după umbră prin codru. Apoi, nici nu fura, — lucru rar la neamul lui. Odată, cu soția mea, am intrat la el în casă. Ce casă? O colibă de bîrne, de te-ndoiai din șale ca să poți intra. Nu mai spun cum mirosea înăuntru, căci ferestruica, singura la casă, era bătută cu cuie, ca să n-o deschidă pruncii. Era dimineața și era frig și toți țigănușii întinși unii lîngă alții ca sardelele în cutie, pe jos, acoperiți cu un țol murdar. N-aveai unde pune piciorul de ei. Mi s-a făcut o milă de mi se rupea inima.

— Hai afară, zisei către nevastă. Căci mă gonea și putoarea de nesuferit, dar și mai rău sărăcia.

De-atunci n-am mai pierdut un prilej să nu le dau ceva pruncașilor lui Visca, cînd veneau la cerșit pe la noi. Am avut, însă, o pățanie cu ei într-o zi de Paște, pățanie ce n-o mai pot uita.

Nevastă-mea se pregătea să se-mbrace de sărbătoare, ca să mergem la niște prieteni. Își pusese toate lucrurile la îndemînă, și, mai ales, cu multă grijă, pe colțul de la masă, o păreche de pantofi de șarpe, pentru cumpărarea cărora făcusem economii nu mai știu cît timp. Pe cînd ea se moșmîndea pe la bucătărie, iar eu mă rădeam, mi se păru că cineva deschide încet ușa.

— Leno, tu ești? întreb pe nevastă-mea. Dar nu era ea. Mi s-o fi părut.

— Ei! hai să ne îmbrăcăm repede, zic, și să plecăm.

Dar cînd să încalțe pantofii, ia-i de unde nu-s!

— Că doară nu i-o fi mîncat Sfîntul Haralambie din icoană! — zice nevastă-mea. Căci aveam un astfel de sfînt pe părete, care ținea legată cu lanțul pe Muma Ciumii. Era o icoană zugrăvită pe sticlă și tare-mi plăcea.

Nevastă-mea caută, se enervează, dar degeaba, pantofii nu-s și nu-s!

— I-ai pus tu în altă parte, — zic eu.

— Ce tot vorbești? Aci i-am pus, pe colțul mesei! Nu i-ai văzut? Poate i-ai mutat tu, că mereu te amesteci în treburile mele!

— Eu? — zic speriat și-mi venea să-mi mușc limba că n-am tăcut. Să vezi, acum se descarcă toată furtuna pe capul meu! și tac și-o las să trîntească lucrurile și să boscorodească ce vrea. Tot la trei cuvinte îi venea în gură și numele meu, că așa-s eu, că nu-s atent la nimic și cîte și mai cîte! Eu, nimic. Tăcerea-i sfîntă, cînd muierea-i supărată. Totuși mă frămînta și pe mine dispariția misterioasă a pantofilor de șarpe!

Dar nu se mînă mult și iacă bate cineva la ușă. Intră! — strig mînios. Ușa se deschide încet și prin deschizătură se strecoară fricos, tocmai aproape de pragul de sus, capul lui Visca; căci era om înalt, cît un pirpilig. — Slobodu-i? — întreabă cu glasul timid. — Slobod! răspund. — Christos-o-nviet, zice intrînd și tîrînd încet după el una din fetițele lui, pe una Mura, cu niște ochi mari, care tare-mi era dragă.

— Ce-i Visca?

Fetița începu să plîngă tare și încerca să se smulgă din mîna lui tată-său. Zadarnic.

— Să ne iertați, că ne-a bătut bunul Dumnezeu să furăm în sfînta zi de Paști.

Înțelesesem ce s-a întîmplat. Visca povesti apoi toată întîmplarea. Fetița intrase încet în casă la noi, atunci cînd mi s-a părut mie că aud ușa, văzuse că nu-i nimeni, s-a uitat împrejur, a zărit pantofii pe masă, i-a luat așa cum ia o pisică un picior de găină fript, i-a băgat în straiță și — ață acasă cu ei!

— De unde ai tu păpucile, Mura tatii? — Mi le-a dat o doamnă să le am de sărbători. S-a codit Mura să spună care-i acea doamnă cu inimă așa bună, dar pînă la urmă, fără bătaie, a mărturisit.

— Omorîți-o, domnu' injeler șăf, că io n-o pot bate chiar amu' la sfîntul praznic. Destul a bătut Dumnezeu alduitul casa mea.

Asta era Visca țiganul!

Acum, adus de Matei, iarăși stătea în fața mea, cu ochii în pămînt, cu umerii și cu brațele lăsate în jos. Iar îl bătuse Dumnezeu alduitul! Matei se așezase pe o bancă și-și răsucea mulțumit o țigară.

— Ce-i mă, Visca?

— Am furat, tovarășă injeler șăf.

— Toată iarna a cărat la lemne din pădure, tovarășe inginer-șef, se amestecă Matei. A rărit pădurea pe unde a trecut.

— Cît ai furat, mă Visca?

— Trei săniuțe de uscături, cît am putut încărca pe săniuță, să fie cu iertare și să trăiți, domnu' injeler șăf.

— Du-te acasă, mă Visca, și nu mai fura.

Matei a fost, însă, tare nemulțumit de hotărîrea mea și s-a plîns peste tot. Intre timp eu am fost mutat la alt serviciu și iarăși l-a prins Matei pe Visca. De data aceasta n-a mai scăpat. La judecată l-au învinuit vr-o cinci țărani, care căraseră lemne groase de brad din padure, și a făcut amărîtul șase luni de închisoare. Vai de capul nevestii lui cu ce și-a „hărănit pruncheșii“ — cum zicea ea — în acele șase luni!

După ce a ispășit săniuțele de crengi uscate, să fi fost vr-o patru, deci preț de 100 de lei ca amendă, și mai ales după ce a ispășit toate lemnele mari furate de cîțiva țărani mai șmecheri înțeleși cu Matei, a mai făcut o ispravă. Tot din sărăcie, căci omul sărac din sărăcie face isprăvi. Un hoț de buzunare, tot din Bolhoci, unul Țopinghel, care fura banii oamenilor pe la tîrgurile de țară, a vrut să și-l facă pe Visca asociat. Țopinghel șparlea banii omului, apoi i-i dădea lui Visca, la rîndul lui acesta îi strecura la un al treilea, care o ștergea. Lucrul acesta s-a petrecut cu Visca o singură dată. Un țăran își vînduse boii, băuse aldămașul, pusese bine banii în pungă și și-o potrivise la loc sigur. Țopinghel, de la o masă din crîșmă, urmărise tot. Țăranul a ieșit apoi să se mai uite prin tîrg. Țopinghel pe urmele lui, Visca pe-aproape, celălalt, Gîlmă, la fel. La înghesuială, Țopinghel s-a apropiat și nici n-a simțit țăranul ce-a pățit. Iar Visca s-a trezit cu punga în mînă. Trebuia s-o deie lui Gîlmă. Dar a început să tremure și să șoptească: Nu pot! Nu pot! Nu pot! Pe Țopinghel însă-l înghițise pămîntul, iar Gîlmă văzînd tremuriciul lui Visca s-a făcut nevăzut. Țăranul cu pricina pierise și el printre oameni. Numai Visca tremura și bîlbîia nestiind unde să pună punga.

— Du-te, mă țigane, colo lîngă gard dacă nu mai poți, că altfel te slobozi în nădragi! — zise un flăcău dat dracului. Cîțiva inși izbucniră în rîs. Visca plecă împletecit și, nemaigăsind pe ortacii lui, se urcă în tren și se întoarse la Bolhoci. Acolo se duse de-a dreptul la miliție și povesti ce-a pățit. Milițienii au dat din umeri și l-au lăsat să se ducă în treaba lui, după ce au făcut proces-verbal.

Alte isprăvi bietul Visca n-a mai apucat să facă. A murit nu de mult, de moarte năprasnică. Astă-toamnă, pe cînd ciocîrtea să repare ceva la o încheietură din peretele colibei, s-au dărîmat bîrnele peste el. L-au scos tot dărăburit. Avea cîteva fracturi deschise la picioare, pe lîngă multe răni la cap și pe tot trupul. Așa frînt cum era, o singură grijă-l rodea printre vaiete: „Să te duci, nevastă, la Partid și să-i rogi să nu uite pe Todoruț al meu! Lumina mea!“ Todoruț era unul din cei nouă copii, ajuns student la politehnică. Aceasta era singura lumină în viața lui Visca: pruncheșul lui inginer! Această lumină îi strălucea în ochii înfierbîntați și pe fruntea galbenă cu broboane mari de sudoare, în timp ce zăcea pe jos, acoperit cu țolul murdar.

După ce l-au lecuit băbește, fără rost, cînd să-l ducă la spital, la ordinul medicului care aflase de nenorocire, era prea tîrziu, căci rănile se infectaseră și dăduse în septicemie. Ultimul său cuvînt a fost: „Todoruț...“.

Matei, însă, trăiește și nu-i lipsește nimic. Dimpotrivă, am aflat că și-a făcut o casă frumoasă, cu parchet pe jos, la Bolhoci.

Mihai Beniuc

Ilustrații de IULIAN OLARIU

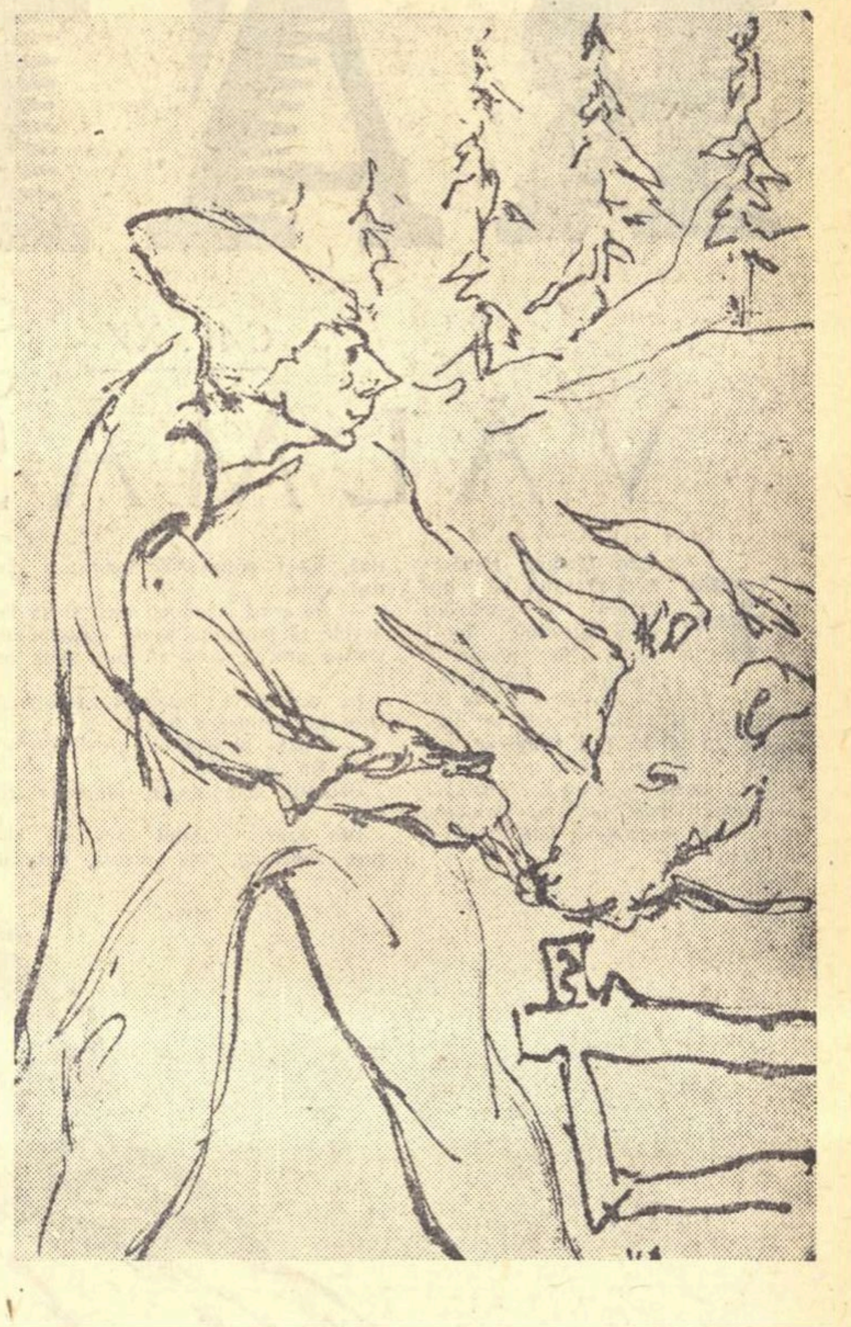

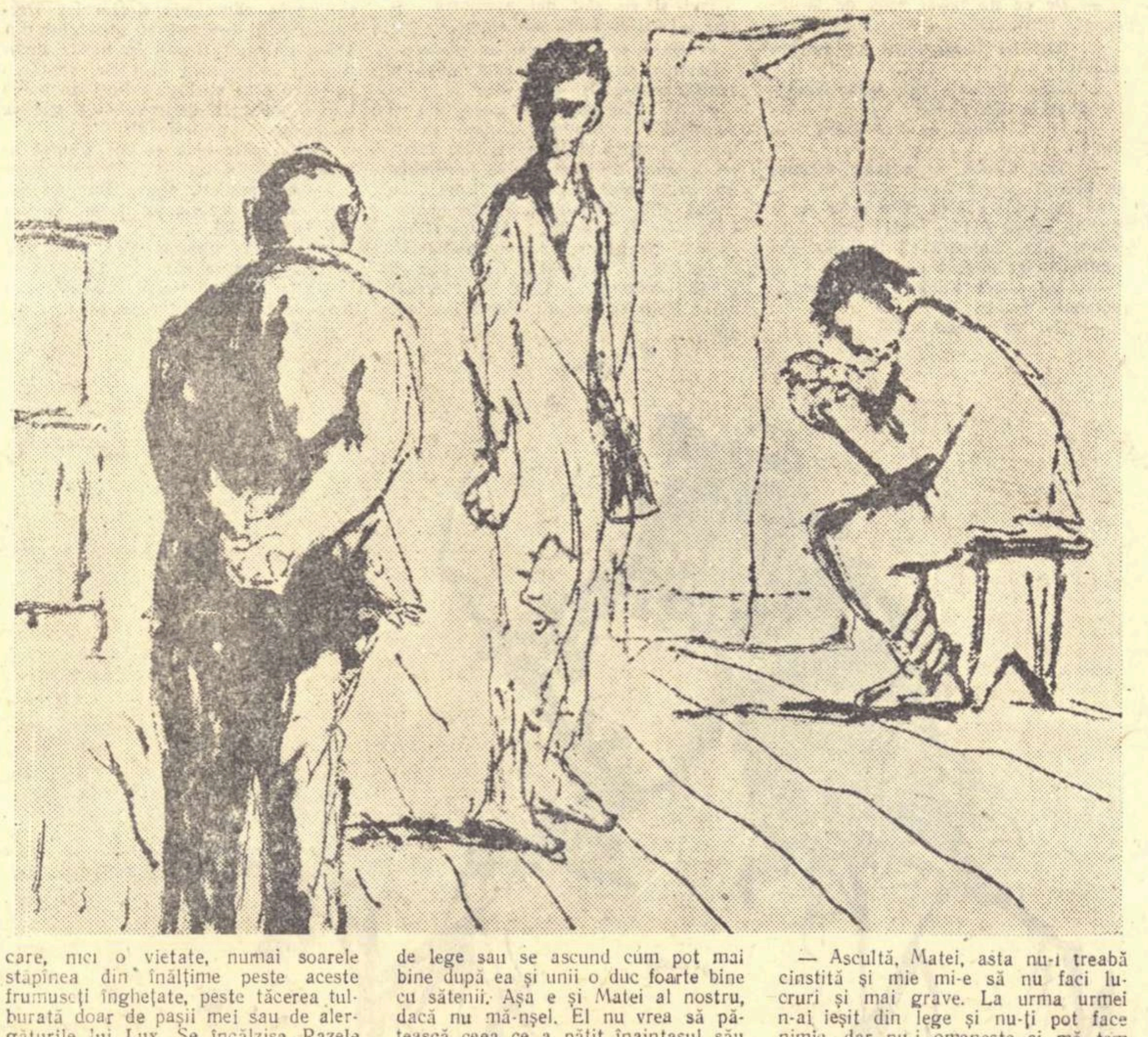

PENTRU LENIN

Oră în Simbirsk

Ce e acolo, în ierbi sau zăpezi
In mustul iernii, încălzit de soare?
Cineva se naște, în muguri, în soare,
In stepe, în oameni, în livezi.

Parcă s-a urcat în pieptul lumii
Aerul filtrat al altui timp.

In Simbirskul ne-nsoțit de hartă
S-a născut un anotimp,

Primăvara, poate Lenin,
Sau învioratul nostru Timp.

Victor Kernbach

Mă gîndesc la Lenin

Cerul stepei, coborît mai aproape
și fără să știi de ce, surizi și te bucuri,
vibrația stelelor te răsfrînge în curgeri de ape
arc omenesc, fără benți, fără ciucuri

Poate te gîndești la Lenin, ori poate
la rotirea liniștită a sorilor,
flăcări albastre, ivind susurate
la căpătîiul comorilor.

Nichita Stănescu

Celula 193

Un pat de fier,
O masă pornită spre ieșire
Spre petecul de cer
O-nchipuire
De fereastră: o firidă
Prin care nici întunericul nu îndrăznește
Să cerceteze pereții celulari
Negri, umezi, murdari.

Înmărmurite-n zidurile reci,
Ceasurile oarbe măsoară
Zborul clipelor fără să știe,
Dacă pe ramuri luna s-a stins

Și-i seară
Sau amiază
Păstrînd peste timpul ucis
Fiecare amintire trează.

Linii și cercuri nervoase
Spînzură deasupra ușii
Numărul o sută nouăzeci și trei
Ușa se deschide cu greu
Parcă-i e teamă să spună:
— „Aici, în patul meu
A stat Lenin“.

Darie Novăceanu

Din ciclul „Mările Sudului“

Am colindat pe mări...

Am colindat pe mări și-am căutat meduze
și antice făpturi flămînd am căutat,
dar am găsit vapoare-ncărcate cu obuze,
americane nāvi sub ceru-nnourat.

Instantaneu

Străvechiul port nu doarme, cu mii de ochi clipește
în noaptea ce-și pogoară un văl cernit pe chei.
Bătrînul cerșetor din locu-i trist privește
mașinile luxoase ce-i plimbă pe ianchei.

Istanbul, noiembrie 1957.

Vapoare stau la țărm...

Vapoare stau la țărm, cu pîntecele goale
și dorm în copleșire, cu provele spre larg,
coloși de fier veniți pe-a mării lungă cale,
cu steaguri spălăcite în vîrfuri de catarg.
Tăcut și trist e portul sub cerul de cristal,

iar matelotii beți de dorul depărtării
privesc întunecați spre zarea de opal.

Flămînzi,
pe chei așteaptă de lucru muncitorii.

Pireu, octombrie 1957

Sînt mări îndepărtate..

Sînt mări îndepărtate sub cerul străveziu,
nepotolite valuri în fierbere de spumă,
a apelor sahare în nesfîrșit pustiu,
cînd ursitori amare, cînd bune ca o mumă.

Din ele cea mai blîndă-i Mediterana largă,
cu undele domoale, pierdute pînă-n zări,

dar marea Neagră-mi este de zece ori mai dragă,
cu zbuciumul ei tainic și fără de-ncetări.

Și-ale Egeei valuri de soare desfătate
sînt moi precum mătasea ce-i resfirată-n vînt,
dar mai frumoasă-i marea cea Neagră dintre toate
cînd își lipește buza de-al patriei pămînt.

Constanța, noiembrie 1957

Ștefan Gheorghiu

RĂDĂCINILE

CAP. XV

VĂLMĂŞAG

Fraţii Cioranu rămăseseră prăvăliţi pe duşumea şi grămădiţi unul într-altul, lîngă masă, la picioarele noastre. In încăierarea care avusese loc la conacul de la Cîrna, boierii se apăraseră. In ultima fază Gînjii se luptaseră cu ei corp la corp. Cîţiva Gînji purtau semnele bătăliei pe chipuri: buze umflate, sprîncene sparte care sîngeraseră, fălci izbite şi învineţite.

Purtau semnele bătăliei pe chipuri şi fraţii Cioranu. Doi dintre ei aveau pometii obrajilor buşiţi şi înnegriţi. Ne bucuram că nu au fost pierderi de vieţi. Ne uitam cu toţii la ei, ca la nişte dihănii de pădure. Boierii, care pe drum se temuseră să nu fie bătuţi ori chiar omorîţi de Gînji, odată ajunşi în faţa atîtor oameni îşi regăsiseră calmul şi speranţa. Priveau curioşi, fără spaimă, la secretarul judeţenei, de parcă atunci l-ar fi văzut întîia oară. Unul dintre ei, care arăta mai în vîrstă, era răcit. Ii curgea nasul spart şi turtit. Mucii i se adunaseră pe buza de sus şi i se scurgeau în firişoare subţiri în gură. Se simţea jenat pentru că, legat fedeleş cum se afla, nu putea să-şi şteargă nasul. După ce comentariile celor din sală se mai potoliră, Licu Oroş făcu un semn. Pogorî liniştea. Spuse:

— Tovarăşi, întrerupem şedinţa pentru o jumătate de oră. Vă rog să vă duceţi la cantină unde vă aşteaptă masa.

Activiştii plecară. Trecînd pe lîngă boierii de la Cîrna unii le aruncau ochiri pline de mînie. Alţii nici nu-i luau în seamă.

Gînjii făcură cerc în jurul nostru. Un Gînj blond îi privi cîteva clipe atent pe cei trei, vru să-i scuipe, se stăpîni şi-l întrebă pe tovarăşul Oroş:

— Cu ăştia ce aveţi de gînd să faceţi? Dacă-i trimiteţi la prefectură s-ar putea ca Buşulenga şi Bărbuţă, care astă-seară şi-au dat aici, mai mult ca oricînd, arama pe faţă, să intervină să li se dea drumul. Şi mîine...

— Prinde orbul, scoate-i ochii.

— Luaţi-i în primire, grăi Oroş. Duceţi-i. Ştiţi unde. Răspundeţi de ei.

— Răspundem cu dragă inimă, spuseră Gînjii.

Ii ajutară pe fraţii Cioranu să se ridice. Văzui că le tremură picioarele. Un Gînj oacheş se îndură de mucos, scoase o batistă şi-i şterse nasul. Altul, roşcovan, protestă:

— De ce faci pe dădaca, Vasile?

— Nu-mi place să-i văd pe boieri cum îşi mănîncă mucii. Sînt obişnuit să-i văd mîncînd oameni.

— Ieri i-au mîncat zilele tovarăşului Mardare.

— Au mai mîncat ei şi zilele altora. In Rusia, în timpul războiului, cîţi oameni au mîncat...

—Au să dea acum socoteală de toate.

— Hai!... Hai, boieri dumneavoastră...

Se duseră. Afară îi înghiţi întunericul.

Oroş îi povăţui şi pe sătenii din Blajini care-i prinseseră pe fraţii Cioranu să se ducă după ceilalţi la cantină, să-şi potolească foamea. Le mai spuse:

— Pe urmă, rămîneţi aici. O să fie nevoie să povestiţi, să se consemneze pentru proces, cum aţi pus mîna pe ei.

In cancelaria judeţenei, tovarăşul Oroş îmi întinse o ţigară.

— Poate ai isprăvit provizia.

— Am isprăvit-o.

Osteniţi cum eram, fumarăm cu sete.

Din cauza vîntului care mă bătuse îndelung, mă ustura obrazul tăbăcit. Mă usturau şi buzele de care se lipea mereu foiţa proastă a ţigării. Secretarul era sleit. Părea trist, abătut. Mă întrebă:

— A fost greu la Temeiu?

— Greu...

Ii povestii pe scurt ce se întîmplase. Se înveseli. De cîteva ori izbucni chiar în rîs:

— Dacă nu-i înjurai, poate că te omorau. N-ar fi făptuit prima crimă. Aceia au mai ucis oameni.

— Dar altădată ce politică au făcut? Sînt grozav de îndîrjiţi împotriva noastră.

— Au fost din tată în fiu cu liberalii.

— Şi tineretul?

— O parte din tineret a rupt-o Bosoancă şi-a tîrît-o după el la legionari.

Aş fi vrut să-l întreb dacă Bosoancă mărturisise că l-a ucis pe Minotar Harpalete. De dragul Zambilei, şi poate şi pentru nefericita de Lurica, ţineam să se facă lumină deplină în această crimă. Amînai întrebarea care-mi sta pe limbă. O schimbai cu alta:

— Ce fel de muncă politică aţi făcut pînă acum la Temeiu?

— Ne-am străduit să-i cîştigăm pe argaţi. Insă am întîmpinat şi întîmpinăm mari neajunsuri. Cum îi miroase moşnenii că stau de vorbă cu tovarăşii noştri, îi ciomăgesc şi-i alungă din sat. O să biruim însă şi la Temeiu, cum o să biruim pretutindeni.

— N-am nici o îndoială.

— Cred. Dacă te-ai îndoi, n-ai avea ce să cauţi între noi. Ne fac mult rău şovăielnicii... Dar o să ne scuturăm de ei. Viitorul...

Lumina îi năvăli în ochi. Mi se păru că se uită departe, înainte, peste ani şi vede întreaga ţară schimbată la faţă. Furnale şi coşuri de fabrici uriaşe. Drumuri asfaltate. Sate şi oraşe înfloritoare. Şcoli şi spitale. Oameni bine îmbrăcaţi şi bine hrăniţi. Şi pretutindeni fluturînd mîndru steagul nou al patriei, cu secerea şi ciocanul.

Imi plăcu să-l încerc. Spusei:

— Imi pare rău de tovarăşul Mardare. Dacă i-ai fi văzut nevasta şi copiii... Dacă i-ai fi văzut calul cu urechile spintecate. Pe mine m-a cuprins jalea. A trebuit să mă chinui să-mi stăpînesc nervii ca să nu lăcrimez.

Licu Oroş se posomorî.

— Era un om de nădejde. Cunoscuse partidul din ilegalitate. Din vremea războiului. Ne puneam mari nădejdi în el... In primăvara lui '45, cînd am atacat prefecturile şi conacele boiereşti, a fost mereu în frunte, acolo unde primejdia era mai mare... Tovarăşul Mardare...

A ciocănit cineva în uşă.

— Intră...

— Bună seara, tovarăşi.

— Bună, tovarăşe Lalu.

— Doctorul Darvari ne trimite vorbă că s-a înrăutăţit pe neaşteptate starea tovarăşului Ţigănuş...

Oroş nu tresări. Nu se miră. Se părea că se aştepta chiar la o veste mai rea. Spuse:

— Darvari...

Se întoarse şi mă întrebă:

— Vrei să te duci dumneata să-l vezi? Spune-i că am să viu şi eu ceva mai tîrziu, după ce termin şedinţa şi cer instrucţiuni de la Bucureşti. O să înţeleagă. N-o să se supere... Munca nu suferă amînare.

— Mă duc.

— Ar putea să te însoţească tovarăşul Lalu.

— Nu trebuie. O să ai nevoie de el la şedinţă.

— Şi încă mare.

Spiritele erau agitate. Mulţi tineri, care se izbiseră de greutăţi prin sate ceruseră să se ia numaidecît măsuri împotriva lui Buşulenga. Prefectul, între altele, lăsase pe unde trecuse pachete cu afişe în care se făcea propagandă pentru Maneu şi pentru Matache.

— E duşman.

— Duşman înveterat.

Ieşeau la iveală dovezi că împrăştiase chiar manifeste fasciste. Oroş trebuia să-şi folosească energia şi priceperea pentru a-şi potoli oamenii şi a le insufla încredere să-şi continuie munca. Cu Buşulenga şi cu toţi cei ce se dovediseră duşmani socotelile aveau să fie încheiate după alegeri.

Frontul, oricît de şubred se arata, nu trebuia spart în toiul campaniei. Aceasta ar fi dus apa la moara adversarilor. Tîrnavu, Ţăpoiu s-ar fi îngrăşat de bucurie.

In poarta spitalului mă întîlnii cu cîţiva orăşeni cu chef. Vorbeau tare.

— A fost grozavă Miţa.

— Habar n-ai de Mimi.

— Nici una n-o întrece pe Sofica.

— Să nu ne certăm. Fiecare ştie cîte ceva.

Se îmbrăţişară, se pupară, se împăcară.

— Domnule, dar ce bine s-au camuflat... La spital! Colosală ideie!

— Nu tu poliţie de moravuri. Nu tu „nene"...

— Au mărit preţul...

— Cam mulţi patroni... Buşulenga, Darvari, comisarul Năstase, Polidor intendentul...

Mă văzură. Mă socotiră unul de-ai lor şi-mi strigară:

— Cere-o pe Miţa.

— Ba pe Mimi

— N-o ocoli pe Sofica, ascultă-mă pe mine. Aştia nu se pricep. Şi-au cam băut minţile...

Vîntul vuia şi răsucea crengile copacilor negri. Negru era şi cerul. Văzduhul mirosea a ploaie. Simţii că în piept mi se înnegreşte inima. Cînd aveau să se sfîrşească toate aceste nemernicii? Cînd aveam să izbutim să ştergem toate aceste urîte urme ale trecutului? Ştiam că trebuie să avem răbdare, să cucerim terenul pas cu pas, să înlăturăm cu nesfîrşite strădanii miile şi miile de piedici care ni se iscau în cale. Mai ştiam că nici o forţă din lume nu putea pogorî raiul din cer pe pămînt nu într-o zi, dar nici măcar într-un număr limitat de ani. Cu toate acestea cădeam uneori pradă deznădejdii. Mi se părea că înaintăm cu paşi de melc spre viitorul visat, că avem prea puţin elan, că duşmanii sînt mai mulţi şi mai tari decît noi. Pe urmă îmi era ruşine de deznădejdea mea. O aruncam ca pe o manta jerpelită. Mă scuturam de tristeţe. Mă gîndeam la milioanele de săraci care se uitau la noi cu ochi plini de speranţe, care credeau în noi, care aşteptau să-i înflăcărăm şi să le arătăm drumul. Il iubeam pe Licu Oroş. Nu se lăsa niciodată pradă deznădejdii. Nu-şi pierdea niciodată calmul. Trecuse prin focul ilegalităţii şi-al puşcăriilor. Se oţelise. Aveam să mă oţelesc şi eu. Năzuiam să mă oţelesc. Imprejurările în care munceam mă ajutau cu prisosinţă.

Intîlnii un sanitar. Il întrebai de doctorul Darvari. Mă sfătui să-l caut în cancelarie. Il găsii lungit pentru odihnă pe canapea. Sări în picioare şi-mi strînse mîna. Văzui cu mirare că se mai afla cineva acolo. Era un bărbat bondoc, gras, cu faţă mare. Ochii rotunzi şi spălăciţi îi avea uşor bulbucaţi. Bondocul rînji, crezînd probabil că în felul acesta mi se făcea simpatic. Parcă îl mai văzusem cîndva, undeva, de mult. Nu-mi silii memoria să se limpezească.

Darvari se grăbi să-mi spună:

— Mi se pare că vă cunoaşteţi. Daţi-mi voie, totuşi, să vă prezint pe colegul meu, doctorul Ganciu, de la Stolnici.

Il privii atent pe bondoc. Era într-adevăr doctorul Ganciu. Dar cît îmbătrînise! Nu-mi plăcu întîlnirea, ceea ce se şi simţi în glasul meu cînd spusei:

— Da, da, ne cunoaştem. Dar eu am venit aici să-l văd pe Ţigănuş. Nu mă aşteptam să-l revăd, şi încă aici, la Teliu, pe domnul doctor Ganciu.

Rînjetul, care voia să inspire simpatie, se risipi de pe gura bondocului.

— Tot din cauza Ţigănuşului dumitale mă aflu şi eu la spital la această oră. Am lăsat partida neterminată la Tîrnavu şi-am venit.

— Era de datoria dumitale.

— Parcă eu zic altfel? O să vă rog să mai aşteptaţi şi să mă aşteptaţi...

Deşi contrariat nu-i cerui nici o lămurire. Imi dezbrăcai mantaua, o atîrnai în cuier şi luai loc pe un scaun. In cîteva clipe numai mi se desfăşură în minte un întreg film.

Doctorul Ganciu! Parcă picase din cer. Nu-l mai văzusem de treizeci de ani, de atunci de cînd părăsise Omida şi plecase la război îmbrăcat în uniformă militară, să-şi întregească cunoştinţele tăind mîini şi picioare şi să se îmbogăţească făcînd speculă cu medicamente. Parcă-l auzeam:

— I... Adu-mi o cafea şi o dulceaţă de la Lenca...

Mă făceam că plec. Mă striga:

— Stai, stai, nătărăule... N-auzi? O cafea costă zece bani, o dulceaţă cinci bani. Nu!... Nu-mi pot permite să cheltui cincisprezece bani dintr-odată pentru a-mi împlini pofta. Nu... Trebuie să adun avere, să adun avere... Tata e atît de sărac... Are o dugheană... Şi surorile, toate sînt nemăritate... N-au zestre... Trebuie să adun avere, I. Trebuie să adun avere.

— Adună, domnule doctor. Adună...

— Tu să nu te bagi în socotelile mele, măgarule, golanule... Să nu te bagi în socotelile mele...

— Nu mă bag, domnule doctor. Nici nu ştiu să socotesc. Dar ce să vă aduc de la ţaţa Lenca? Dulceaţă? Sau cafea?

— O cafea, numai o cafea. S-o pregătească bine. Spune-i că doresc s-o pregătească cu grijă. Cu caimac. Altfel... Altfel mă supăr. Imi ies din ţîţîni. O înjur şi-i închei proces-verbal de contravenţie. Scriu negru pe alb că am prins-o vînzînd mărfuri alterate. Auzi? Aşa să-i spui. Că-i închid hardughia. Auzi? Ii închid hardughia. O nenorocesc. Aşa să-i spui.

— Aşa am să-i spun, domnule doctor.

— Ţii minte?

— Ţin, domnule doctor.

— Ca vîntul... Aleargă ca vîntul...

Ah!... Dacă eu aş fi putut alerga ca vîntul!... Pămîntul l-aş fi ocolit. Aş fi făcut să se zbuciume mările. Ţări şi oraşe aş fi văzut. Şi munţi. Ca vîntul nu putea să alerge decît vîntul. Ca să nu mă mai înjure doctorul Ganciu, mă grăbeam totuşi.

Pe ţaţa Lenca o găseam la tejghea citind romanul la modă „Erica, domniţa lanurilor" împrumutat de la învăţătorul meu Popescu-Bragadiru, care o plăcea şi-o poftea uneori pe la el să-i arate cărţi. Cafeneaua era goală. Muştele zbîrnîiau în jurul unui şir de covrigi atîrnaţi de tavan. Altele nu mai zbîrnîiau. Muriseră prinse în cleiul cu care erau unse lungi fîşii de hîrtie prinse de grinzi.

— Ce s-a mai întîmplat cu Erica, ţaţă Lenca?

— Au răpit-o bandiţii mascaţi. Lordul e disperat.

— O s-o găsească.

— Pînă atunci stau cu inima la gît. Dar... Ce doreşti?

— M-a trimes domnul doctor...

— Ce vrea Zgîrcilă?

— Intîi a poftit o cafea şi-o dulceaţă Am plecat. M-a strigat din urmă şi mi-a spus că nu poate cheltui dintr-odată cincisprezece bani. Că trebuie să adune avere. Că se mulţumeşte numai cu o cafea de zece bani. Să fie cu caîmac cafeaua.

— Dar cînd am servit eu cuiva cafea fără caimac?

Ii ştia, ca toată valea Călmăţuiului, de frică. Aprindea maşina cu spirt şi-i pregătea încet şi cu grijă cafeaua, să iasă cu caimac gros. O turna în ceaşcă. O punea pe o tăviţă. Alături, pe o farfurioară, punea o linguriţă de dulceaţă şi două-trei boabe de vişine.

— N-a vrut dulceaţă.

— Spune-i că dulceaţa e pe gratis. Cinste, din partea mea. Dacă a poftit şi nu-şi astîmpără pofta, îi piere sămînţa. Ar fi păcat. E sămînţă bună de om.

— Crezi?

— Mă mir că-l rabdă pămîntul. Se bulguie la sărăcia mea.

Ii duceam cafeaua şi dulceaţa pe tăviţă. Cum mă vedea, se răţoia la mine:

— De ce mi-ai adus şi dulceaţă? Vită încălţată...

— Sînt desculţ, domnule doctor.

Imi privea picioarele să se încredinţeze că nu-l mint. Corecta:

— Vită desculţă!... De unde să-ţi dau eu cincisprezece bani? N-am cincisprezece bani. N-am. De unde? Plăteşte-i tu. Dacă ai de unde... Poate că ţie îţi permite punga.

— N-am pungă, domnule doctor.

— N-ai nici minte. O să mori prost.

— Dacă mori, prost, deştept, e totuna. Morţii nu mai sînt nici proşti, nici deştepţi. Sînt morţi. Miroase la fel.

— Haha! Ce dă din el! Ce dă din el. Haha! Vita. Cugetă vita. Nu s-a încălţat vita, dar cugetă...

Mă făcea cu ou şi cu oţet. Il lăsam să-mi zică tot ce-i venea la gură. Mai şi rîdeam ca să-i crească furia. Invăţam de la doctorul Ganciu, fiind eu prost de felul meu, cum nu trebuie să mă port cu oamenii cînd voi fi mare. Cum să mă port, nu aveam, acolo la Omida, de la cine să învăţ. Cînd se potolea, îi spuneam:

— Ţaţa Lenca îţi face cadou dulceaţa. Te cinsteşte cu dulceaţă. Spune că eşti sămînţă bună de om. Nu vrea să-ţi piară sămînţa.

Ochii bulbucaţi i se bulbucau şi mai mult, de parcă ar fi vrut să-i iasă cu totul din cap, să-i cadă în ţărînă. Iarăşi sărea cu gura pe mine:

— De ce nu mi-ai spus de la început, ticălosule?

— Nici nu m-aţi lăsat să deschid clonţul.

Cîntărea dulceaţa din ochi. Număra boabele de vişine.

— Trei... Numai cu trei boabe m-a cinstit... Iapa...

— Ţaţa Lenca nu e iapă, domnule doctor.

— De unde ştii tu ce e şi ce nu e ţaţă-ta Lenca? Ţi-o fi dat mai multe vişine. Fără îndoială că ţi-a dat mai multe. Le-ai mîncat pe drum.

— Nu m-am atins de dulceaţă, domnule doctor.

— Nici de cafea?

— Nu. Nu m-am atins nici de cafea.

— Jură-te.

Ingînam cîteva cuvinte pe care nu le înţelegea. Ii ascundeam adevărul. De teamă să nu-i vărs cafeaua şi să mă aleg cu o cotonogeală zdravănă — cum mi se întîmplase nu o dată — luasem un obicei. După ce ieşeam din prăvălie, mă opream în prag şi sorbeam din cafea pînă goleam ceaşca pe jumătate. Ţineam cafeaua în gură. N-o înghiţeam. Imi îndulceam gura. Imi îndulceam şi limba. In apropiere de casa doctorului puneam cafeaua la loc, în ceaşcă. Scuipatul cu care o amestecam fără să vreau îngroşa şi mai mult caimacul şi-i da cafelei un gust mai plăcut. Nu-mi părea rău că-l cinstesc pe doctor cu scuipat. Nu mă costa nici o osteneală. Pentru felul cum se purta cu mine şi cu alţii aş mai fi vrut să-l cinstesc şi cu alte bunătăţi, dar nu aveam nimic. Eram gol puşcă şi sărac, de nu aveam nici după ce bea apa.

Il pîndeam cum mănîncă dulceaţa şi-l vedeam cum se linge pe buze. Cafeaua o sorbea picătură cu picătură. Şi iarăşi, după fiecare picătură, îşi lingea buzele. Diavolul ascuns în mine se bucura şi mă îndemna să-l întreb:

— A fost bună cafeaua, domnule doctor?

— Bună, bună. Tu n-o să cunoşti niciodată gustul cafelei, dezbrăcatule, derbedeule, ţărănoiule

O pomenea pe maică-mea, pe bunică-mea. Se mai lega şi de surori.

Mă acoperea încă o dată cu ocări. Cu pofta împlinită, rîgîia. Imi da tăviţa cu ceaşca şi farfurioara să le duc îndărăt ţaţei Lenca.

— Zece bani, domnule doctor...

Bulbuca ochii:

— Pentru ce?

— Pentru cafea...

— Spune-i negustoriţei să mă treacă la cont.

— O să mă ocărască şi ea, domnule doctor.

— Şi ce? Iţi cade nasul dacă te ocărăşte? Nu-ţi cade.

Acum, la Teliu, se uita la mine şi nu-i venea să-şi creadă ochilor.

Imi da ocol. I se părea ciudat că în cei treizeci de ani cîţi se scurseseră de cînd nu ne văzusem, şi în care timp el se îngrăşase şi îmbătrînise, crescusem atît de mult, ba încă mi se umpluse obrazul de creţuri şi mi se albise şi părul pe la tîmple.

— Da. Cînd ţi-am citit numele în ziar, nu m-am înşelat. Aşa este cum am bănuit. Nu m-am înşelat. Eşti dumneata. Chiar dumneata. Băiatul de la Omida.

Doctorul Darvari, pe care îl crezusem plecat, dar care stătuse ceva mai deoparte, spuse:

— Scuzaţi-mă. Vă las în doi. Mă duc să-l mai văd pe domnul Ţigănuş. Dacă se simte ceva mai binişor ca acum un ceas, trimit după dumneata. Pînă atunci vă puteţi spune destule.

— Chiar trebuie. După atîta vreme...

— Mi se pare că doctorul Ganciu, colegul meu, vrea să te roage ceva. Stărui şi eu să-i dai ascultare şi să-i întinzi o mînă de ajutor.

— Dacă se va putea, cu plăcere.

Darvari plecă iar Ganciu, după o scurtă ezitare, îşi dădu drumul.

— Da. Tocmai. De aceea am şi venit de la Stolnici. Voiam să te rog ceva. In amintirea vechilor noastre legături de prietenie de la Omida. Au trecut anii, domnule... Cum au trecut anii, domnule... Şi dumneata! Cine s-ar fi gîndit?... Ai ajuns jurnalist... Şi acum... Acum candidezi... O să fii şi deputat... Cine s-ar fi gîndit, domnule?... Cum au trecut anii... Cum au trecut... Parcă i-a luat apa...

Mă întrebă tam-nesam de părinţi.

— Mai trăieşte mama? Mai trăieşte tata?

Arboră un obraz întristat cînd află că au murit. Pe faţa lui lată şi grasă tristeţea se potrivea ca nuca în perete.

— Şi ai mei au murit. Şi ai mei... Am rămas orfan, domnule.

— La şaizeci şi ceva de ani cîţi aveţi...

— Părinţii sînt părinţi. E greu fără părinţi.

— După cîte ştiu de cînd locuiaţi la Omida, îi vizitaţi destul de rar. La cîţiva ani o dată.

— Din păcate, da. Din păcate... Ne gîndim la părinţi abia după ce i-am pierdut...

Işi băgă mîinile mici şi grase în buzunar. Oftă din inimă. Aşadar avea inimă. Fui gata să mă înduioşez. Il întrebai cam repezit, ceea ce, recunoscui numaidecît în gînd, nu se cam cuvenea:

— Cred însă, domnule doctor, că nu v-aţi ostenit cu căruţa pînă la Teliu ca să mă întrebaţi dacă îmi mai trăiesc sau nu părinţii. Şi ca să le regretăm moartea.

— Nu... Nu... Dar, domnule...

— Spuneţi-mi I... Cum îmi spuneaţi altădată... Se pare că am un nume lung şi greu de pronunţat. Cel puţin aşa mi-aţi băgat în cap atunci cînd m-aţi botezat I...

— Vai!... Chiar aşa îţi spuneam? I... I... Glumeam şi eu.

— Desigur. La Omida viaţa nu era tocmai veselă...

— Cum nu erau veselă? Era.

— Poate că am uitat eu.

Nu-i făcu plăcere că-i amintii de porecla pe care mi-o dăruise odinioară. Căută alt făgăş pentru discuţie. Vorbi despre război. Despre primul război mondial la care participase ca medic maior în rezervă.

— Ştii... In război nu mi-a mers rău.

— Imi închipui. Un doctor nu merge pe front.

— Ce să caute? Are destul de lucru în spatele frontului. Taie mîini. Taie picioare. Cîrpeşte burţi.

— V-aţi făcut, cu alte cuvinte, datoria.

— Din plin, domnule... După război nu m-am mai întors la Omida. Mă săturasem de sărăcanii de acolo. Am auzit că în Ardeal satele sînt mai înstărite iar oamenii, cum să-ţi spun, mai... mai curăţei... Mai civilizaţi... Aşa că am cerut un loc în Ardeal, pe lîngă Cluj. Dar se găseau prea mulţi doctori pe acolo. Şi ţăranii... Curăţei... Civilizaţi... dar strînşi la mînă. Neospitalieri. M-am mutat repede în Moldova, la Ruginoasa.

— Şi la Ruginoasa v-a mers mai bine?

— Infinit mai bine. Am strîns bani. Am strîns bani... Acum zece ani am devenit şeful spitalului din Stolnici. Şi la Stolnici mi-a mers bine.

— Aţi strîns bani...

— Am strîns... Aur. Am săculeţi plini cu aur. Mulţi...

— Dar nu destui.

— Niciodată, domnule, omul nu adună atîţia bani cîţi ar dori să adune.

Se plimba cu paşi mărunţi, măsuraţi, prin cancelaria doctorului Darvari. Foştii directori ai spitalului din Teliu, de mult trecuţi în lumea drepţilor şi încremeniţi în rame, se uitau la el cu ochi sticloşi, fioroşi de parcă l-ar fi auzit trădîndu-mi cine ştie ce mari secrete profesionale.

—Imi pare bine că aţi adunat avere.

— Am adunat. Dar... Dar mi s-a urît să tot trăiesc la ţară. Mi s-a urît la Stolnici.

Imi căută ochii şi cînd mi-i găsi se uită drept în ei:

— Pe temeiul vechii noastre prietenii de la Omida, vreau să te rog...

— Poftiţi...

SÎNT AMARE

— Vreau să te rog să intervii la Minister — ești om cu trecere — să intervii la Minister ca să fiu mutat aici, la Teliu. E un loc liber. Un loc de director. La spitalul cel mic.

Tăcui. Aprinsei o țigară. Ii oferii una și doctorului Ganciu. O luă. Scoase din buzunar o tabacheră și puse țigara în ea.

— N-o aprindeți?

— Nu. Nu fumez. Nu-mi permit veniturile. Dar dacă îmi oferă cineva o țigară, n-o refuz. Nu se cade să refuzi oamenii. Bună-cuviința...

— Să văd, domnule doctor. Dacă se va putea...

— Trebuie, domnule. Gîndește-te și dumneata. Am trăit o viață întreagă la țară. Mi s-a urît...

— Și ați adunat bani cu lopata...

— Am adunat. Dar nu destui... Am pus ban lîngă ban. M-am abținut de la cheltuieli... Acum însă aș vrea să mă mut la oraș. Vezi dumneata, la oraș e altceva. Orașul e oraș. Faci azi o cunoștință. Faci mîine altă cunoștință. Azi te poftește unul la masă. Mîine te poftește altul la masă. Economisești. Cheltui mai puțin. Ba, se mai găsesc și generoși care te invită la masă chiar la un local. Ai ocazia să asculți și muzică, pe gratis. Pe urmă, să-ți spun, domnule, mă mai roade un gînd. In lumea bună a orașului poate dau și peste o văduvioară, cu avere, cu casă gata mobilată, fără copii, fără moștenitori. Scutesc chiria. Aștept moștenirea. Făgăduiește-mi ferm că intervii la Minister pentru mutare. Direct la ministru. Nu se poate ca dumneata să nu-l cunoști pe tovarășul ministru.

— Il cunosc, desigur.

Doctorul Darvari deschise ușa și-mi spuse din prag:

— Dacă vrei, poți să-l vezi pe domnul Țigănuș. Arde de nerăbdare...

Ganciu îmi strînse iarăși mîna.

— Sper să intervii. Gîndește-te! Orașul e oraș. Azi te invită unul la masă. Mîine te invită altul. Poate dau și peste o văduvioară...

— Fără copii. Fără moștenitori...

— Copiii! Cine are, să-i trăiască — cine nu, să nu-i dorească... Eu n-am. Și nici n-aș dori să am. Te bagă la cheltuială...

Pe cînd îmi purtam pașii pe sală, prin dreptul bustului ascuns pe jumătate în nișă al lui Albu Dolea Cruntul, doctorul Darvari îmi spuse liniștit:

— Să știi, domnule, și să comunici și la partid, că am făcut tot ce mi-a stat în puteri în cazul pacientului Țigănuș... Tot ce mi-a stat în puteri...

Mă oprii și-l întrebai:

— Ce vrei să zici?

— Că am făcut tot ce mi-a stat în puteri. Mai mult chiar decît mi-a stat în puteri. Vă asigur încă o dată. I-am amputat piciorul. Operația a decurs în cele mai bune condiții. Am luat cu grijă măsurile de rigoare. Dar...

— Spune o dată!...

— Dar, din nefericire, pacientul ne-a fost adus prea tîrziu. Cangrena...

N-am mai ascultat pălăvrăgeala doctorului. M-am repezit în odaia în care îl mai văzusem și l-am găsit pe tovarășul Clemente Țigănuș calm, dar suflînd greu și avînd ochii aprinși. Lîngă patul în care zăcea scăldat tot în sudori, sta pe scaun o fetișcană smeadă, cu ochi mari, negri, și-i ținea mîinile în mîinile ei. Cînd m-a văzut, tovarășul Țigănuș s-a bucurat și mi-a surîs:

— Bine că ai venit. Am auzit că te-ai aventurat azi pînă la Temeiu. Ai intrat, cum se spune, în gura lupilor.

— Am fost.

— Ai avut de furcă cu moșnenii.

— Nu cine știe ce. Ne-am ciondănit nițel.

— Mi-a povestit tovarășul Lalu. Aflase cum a decurs întîlnirea de la tovarășul din Blajini care te-a însoțit. Se mira că ați scăpat teferi. Bușulenga și Bărbuță...

— Cunosc tot ce puseseră la cale.

— De multă vreme țin eu ochii pe Bușulenga. Sper că acum i se va înfunda.

— Nu-i duc grija. Dar... spune-mi, tovarășe Țigănuș, cum te simți?

Țigănuș îmi surîse din nou.

— Cum să mă simt! Rău! Mă curăț, tovarășe... Dar... Scuză-mă. Am uitat că n-ai de unde s-o cunoști. Dă-mi voie să-ți prezint pe logodnica mea, tovarășa Sarmiza Ciobanu. Lucrează la Galați, la regiune.

Incercai, cu inima plină de cenușă, să înveselesc puțin conversația noastră. Mintea nu mă ajută. O nimerii ca Irimia cu oiștea-n gard. Zisei prostește:

— Mi se pare că mi-ai spus că-l place să danseze.

Fetișcana zîmbi cu zîmbet amar:

— Imi plăcea...

Il sorbi din ochi pe Țigănuș și-l întrebă:

— Poate vreți să vă las singuri. Poate vreți să vorbiți.

— Două sferturi de oră, îi răspunse Țigănuș. Numai două sferturi de oră. Pentru cît mai am eu de trăit, e mult.

— De ce vorbești așa?

— Dar cum aș putea să vorbesc? Caută loc într-o odaie goală și odihnește-te. N-ai dormit două nopți la rînd...

— Din cauza drumului, spuse fetișcana. Am venit tocmai de la Galați cu niște tovarăși, cu camionul. Am adus mărfuri la Teliu. Aici... Aici e raiul sabotorilor și-al speculanților. Bușulenga ar fi trebuit să fie izgonit de mult de la prefectură. Nu înțeleg cum de nu l-ați dibuit mai din vreme. Trebuia să-l izgoniți ca pe un ciine.

— O să fie izgonit. Acum du-te să te odihnești. Nu numai drumul te-a obosit. Ai stat lîngă mine mereu, de cînd ai venit. Nu te-ai mișcat de lîngă mine.

După ce fetișcana închise ușa în urma ei, lui Țigănuș i se stinse surîsul ca o lumînare în care ar fi suflat cineva brusc.

— Nu-mi fac nici o iluzie, tovarășe. Nu mai am dreptul la iluzii. Mă curăț. Negreșit. Intr-o zi, două. Poate am venit prea tîrziu la spital. Poate doctorul nu și-a dat destulă osteneală. N-aș vrea să grăiesc cu păcat.

Rivneam să-i spun cîteva vorbe măcar, care să-l întărească și să-i mai lumineze sufletul. Dar capul îmi era gol ca un butoi, iar buzele mi se lipiseră una de alta. Țigănuș tăcu multă vreme. Imi privi ochii. Imi privi obrazul, de parcă eu m-aș fi aflat în pragul morții, iar el, avînd o viață întreagă de trăit, ar fi dorit să nu mă uite, să mă țină mereu minte, așa cum arătam atunci, lîngă patul lui. Trase aerul în piept adînc și rupse tăcerea:

— Imi pare rău. Aș mai fi avut de lucru. Avem atît de multe de făcut, atît de multe... Oameni care nu înțeleg încă ce vrem... Și dușmani... Avem o sumedenie de dușmani pe care trebuie să-i culcăm la pămînt... Și aș mai fi vrut să trăiesc. Să mă bucur de viață... Să mă căsătoresc... S-o dansez pe Sarmiza. Să cîștig și să cresc copii. Un om fără copii e ca un copac care nici nu înflorește, nici nu rodește.

Auzirăm vuietul vîntului. Auzirăm și duduitul unei mașini care străbătea în viteză orașul deasupra căruia atîrna greu cerul încărcat de nori negri ca smoala.

— Imi pare rău și de Sarmiza. Mă mîngîi cu gîndul că e tînără și că o să mă uite.

— Poate că n-o să te uite.

— Cu vremea au să mă uite și tovarășii.

— N-au să te uite. Nici tovarășii n-au să te uite!

— Nu trebuie să mă consolezi. Nu simt nevoie. Aï atîta muncă. Cine mai ține minte numele tuturor soldaților care au căzut în război? Noi sîntem ca soldații, dar lupta noastră va dura mai mult decît cel mai lung război. Ah! Și cît de nobil e scopul luptei noastre, Doamne! Să schimbi lumea! S-o faci mai bună, mai fericită...

Pe sală trecură grăbiți niște sanitari.

— La camera 19... Moare...

— Cine?

— Femeia care a născut azi dimineață...

— Și ce dacă moare? Ce să-i fac eu? Nu mai pot s-o ajut cu nimic.

Se depărtară glasurile. Se depărtară și pașii zoriți.

In tăcerea care se lăsă, îmi auzii ceasornicul cum îmi bătea în buzunar. Mi se păru că bate în același ritm cu inima, că s-a făcut una cu inima. Dorii să am inimă de metal. Să nu simtă nici bucuria, nici durerea. Numai să bată. Dorința mă îngrozi. O socotii numai un semn de slăbiciune. Il întrebai pe bolnav:

— De unde ești? Să-ți înștiințăm familia.

— Familia? Nu am, tovarășe. M-a scutit soarta.

Se răsuci chinuitor de greu și scoase o batistă de sub pernă. Iși șterse fața năclăită de sudoare și acoperită de barba deasă și măruntă nerasă de cîteva zile.

— Parcă aș avea foc în mine, așa mă arde. Totuși mi-e frig.

Il acoperii mai bine.

— Să mai cer o pătură?

— Nu-mi ajută. Parcă aș fi prins într-o carapace de gheață... Și... Cum spuneam. De familie m-a scutit soarta...

— Dar niscaiva neamuri pe undeva tot trebuie să ai.

— Neamuri! N-am nici neamuri. Ori poate voi fi avînd, dar nu le știu.

— Toți avem neamuri. Nu se naște nimeni din văzduh.

— Uneori îmi aduc aminte ca prin vis. Eram micuț de tot. Mi se năzare că mă luluia în brațe o femeie tînără cu ochi albaștri și păr ca orzul. Mă luluia în brațe și mă arăta rîzînd unui bărbat negricios, cu mustață. Altceva nu-mi mai amintesc. Cînd am început să-mi dau seama de ce se petrece în jurul meu și-am prins a vorbi am văzut că trăiam în mijlocul unor șătrari. I-am întrebat dacă sînt de-al lor. Mă băteau mai mult decît pe ceilalți puradei.

— Țiganii își bat destul de des copiii. Și țăranii și-i bat. Au și născocit o zicală: «Unde dă tata și mama crește carnea».

— Cum o să crească? Invinețește. Doare și învinețește.

— Ți-au spus de unde și al cui ești?

— Doar că mă cheamă Clemente și că m-au găsit aruncat la o fîntînă. M-au cules de-acolo de milă, să nu mă mănînce porcii ori cîinii... Poate m-au găsit într-adevăr la o fîntînă. Poate m-au furat. N-am avut cum să aflu adevărul.

— Ai crescut cu șatra?

— Cu șatra. Am colindat toată țara sub coviltir. Am învățat să lucrez fierul. Mă simțeam străin de nomazii aceia. La doisprezece ani n-am mai putut răbda și am fugit de la ei. Am intrat ucenic la un fierar din Brăila. I-am spus meșterului că am fugit de la țigani. Mi-au spus Țigănuș. Așa mi-a și rămas numele... La meșter am învățat mai bine meseria. Carte, tot atunci am învățat... Iată povestea simplă și neînsemnată a lui Clemente Țigănuș. Născut... Nu se știe unde. Și nici din cine. Mort — căci nu încape nici o îndoială că mă voi curăța în cîteva zile — în spitalul ridicat la Teliu de boier Albu Dolea Cruntul, în vîrstă de nici treizeci de ani...

— Nu te lăsa copleșit de gînduri negre. S-ar putea să scapi cu viață.

— Cum să scap? Doctorul mi-a spus limpede că nu mai are nici o speranță. Și mi-a arătat pe trup cum urcă otrava tot mai sus...

— S-a purtat ca un sălbatec.

Se arătă în ușă tovarășul Licu Oroș. Țigănuș îl întrebă:

— Ai terminat ședința?

— Am terminat-o.

Mă grăbii să-i arunc și eu o vorbă. Spusei la întîmplare:

— Vreo veste nouă?

— Ți se pare că n-am avut destule astăzi?

— Am avut și-am prea avut.

— Totuși, am una. A sosit în localitate acum cîteva minute inspectorul general de la Interne, Alistar Mînzu. A intrat imediat în consfătuire la prefectură cu Bușulenga și Bărbuță.

— He! He! rîse Țigănuș. A tunat și i-a adunat... Ticăloșii! Cine știe ce mai pun la cale!

Oroș continuă:

— Pentru dumneata mai am încă o noutate. Ne-au sosit ziarele din Capitală. Mi-am aruncat ochii pe ele. Te atacă violent în „Curierul Național" unul Balbus Mierlă, sau așa ceva... Iar în „Liberalul" te dă în stambă o muiere care iscălește Brîndușa Berbec...

Imi întinse sulul cu ziare. Il luai, îi mulțumii și-l băgai în buzunar.

— O să le citesc mai tîrziu.

Mă gîndii că în ziua lui din urmă, tovarășul Clemente Țigănuș s-ar putea să mai aibă ceva de spus lui Oroș. Ii salutai, invocînd oboseala, și-i lăsai singuri. Ieșii, mergînd în vîrful picioarelor, în aerul rece al sălii. O găsii pe Sarmiza Ciobanu așteptînd pe bancă, sub bust. Frîntă de mijloc, ghemuită aproape, plîngea cu capul în mîini.

— L-au omorît. Mi l-au omorît. A trecut prin închisoare și a scăpat. A făcut războiul pînă lîngă Praga și-a scăpat. Și mi l-au omorît acum. Tocmai acum s-au găsit să mi-l omoare. Tocmai acum...

Rămăsei tăcut și abătut lîngă ea. Pierdeam oameni. Mereu pierdeam oameni. Și de cîte ori pierdeam un om mi se părea că pierd ceva din carnea și din inima mea. Știam că locul celor pierduți îl luau alții, mai tineri. Știam că rîndurile partidului cresc într-una. Totuși... Firea mea nu se împăca cu pierderile, nu se împăca cu moartea, mai ales atunci cînd moartea o arunca între noi dușmanul.

Iar bătălia... Bătălia era crîncenă și nu avea să se sfîrșească prea curînd.

Nu trecu mult și se apropie de noi Licu Oroș.

— Du-te lîngă el, tovarășă Sarmiza. Te cheamă.

Ieșirăm din spital. Vîntul se năpusti asupra noastră și ne învălui.

— Ce crezi? Mai apucă ziua de mîine?

— Ziua de mîine? Cred că da. Insă pînă mîine seară se prăpădește. Dacă...

— Mai ai o speranță?

— Una singură.

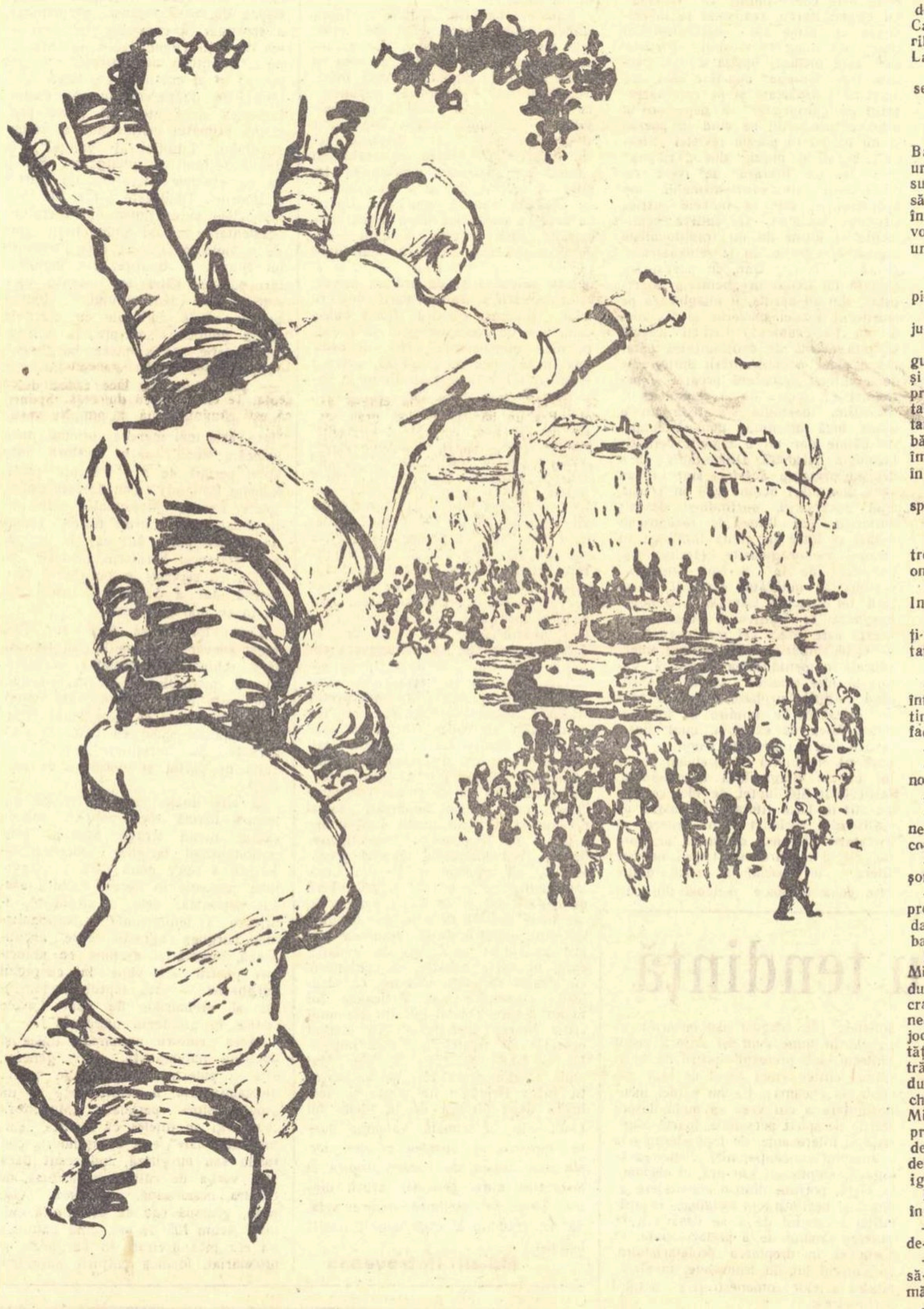

Prin orașul căzut în somn, trecu pe lîngă noi, în goana cailor, o birjă hodorogită. Birjarul biciuia caii cu sălbăticie. Zărirăm în birjă două mogîldețe ghemuite.

Ajuns la județeană, mă dezbrăcai și mă culcai. Abia atunci simții cum mă chinuie, neîndurătoare, oboseala. Trupul mă durea ca și cum cineva mi l-ar fi sfărîmat în bucăți cu toporul. Imi vîjîia capul. Imaginile se perindau, se suprapuneau. Peste chipurile îndîrjite și pline de ură ale moșnenilor din Temeiu se așternea trupul scos din smîrc al lui Mardare și ochii aprinși de febră ai lui Țigănuș. Ca să alung obsesiile am desfăcut sulul cu ziare și m-am apucat să le răsfoiesc. Mi se păru că mă afund într-o mlaștină și că din toate părțile năvălește asupra mea, mă copleșește și mă îneacă mîzga.

Prin zidurile subțiri îl auzii pe Oroș strigînd tare în receptor:

— Trebuie, tovarăși. Trebuie. Trimiteți chiar în noaptea asta. Acum. E greu? Știu. Totuși, trebuie. In noaptea asta. Mîine în zori să fie aici. Nu se poate? Trebuie să se poată! Cel mai tîrziu mîine în zori...

Ii mai auzii pașii. Pe urmă nu mai auzii nimic. Imi reluai gîndurile. Presa!... Presa pentru care prinsesem, încă din tinerețe, patimă. Presa căreia îi dăruisem zile și nopți și ani după ani...

După doborîrea dictaturii fasciste a lui Antonescu și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, unele dintre ziarele care susținuseră dictatura și militaseră pentru războiul antisovietic își încetară apariția sub presiunea opiniei publice. Patronii lor fugiseră din țară cu puțin înainte de semnarea armistițiului, se strecuraseră printre fronturi și ajunseseră din urmă armatele germane în retragere. Cu ajutorul hitleriștilor străbătuseră o mare parte a Europei în flăcări și se oploșiseră în Apus. Alte ziare, mai dibace, își schimbară peste noapte atitudinea. Redactorii acestor foi, parcă nici usturoi nu mîncaseră și nici gura nu le mirosea. Incepură să se explice și să combată. Fascismul? Da. Trebuia să fie înfierat. De ce nu-l înfieraseră pînă atunci? Cum să-l înfiereze dacă țara trăise atîta vreme sub dictatură fascistă? Curaj? Avuseseră. La ziar scriseseră ceea ce se cunoștea, ceea ce li se ceruse, ceea ce nu credeau. Gîndurile lor adevărate însă, părerile lor sincere, și le notaseră pe paginile „jurnalelor intime". Făgăduiau să publice într-o zi acele „jurnale". Pînă atunci de ce nu ar fi crezuți pe cuvînt? In inima lor au fost totdeauna democrați. Acum, cînd democrația era la preț, aveau să se devoteze democrației. Iși dădeau cuvîntul de onoare și se jurau pe cruce.

Unii se jurau pe cruce mîngîind «crucile de fier» cu care îi miluise Adolf Hitler și pe care acum nu le mai purtau cu mîndrie, pe piept, ca mai înainte, ci în buzunar, ascunse.

Se găsiră destui care încercară să se spele de păcate susținînd că ei au stat totdeauna, din patriotism, lîngă steagul țării. Cînd steagul țării s-a aflat în mîinile dictaturii regale, ei, din iubire de patrie, au slujit dictatura regală. A trecut steagul țării în mîinile dictaturii fasciste a lui Antonescu? Ei, tot din iubire de patrie, au slujit steagul dictatorului. Acum... Ei!... Acum, acum alta este povestea: a sosit, în sfîrșit, și pe meleaguri romînești, libertatea. Ei vor sluji cu dîrzenie libertatea.

— Dar cine amenința libertatea?

— Cum cine? Comuniștii!..

Deși războiul continua și cerea mereu noi jertfe, unele din misiunile militare ale statelor apusene aflate în război cu hitleriștii încurajară asemenea ziare și le asmuțiră și mai mult asupra comuniștilor. Susținuți pe de o parte de acești străini, pe de alta de toată vechea lume politică, reacționarii își adunară și își uniră forțele și se apucară să strige zi de zi în ziarele lor — întocmai ca pe vremea democrației burgheze, întocmai ca pe vremea dictaturii regale, întocmai ca pe vremea dictaturii fasciste a lui Antonescu — „Jos comuniștii!"...

— Jos comuniștii?

— Da! Jos comuniștii. Nu ne lăsăm pînă nu-i nimicim.

— O să vedem care pe care...

Fruntașii clasei muncitoare, abia ieșiți din închisorile și lagărele în care-i aruncase vechii politicieni, fură acoperiți cu calomnii și insulte. Li se contestă, într-o formă sau alta, dreptul de a juca vreun rol de seamă în viața publică. Li se impută că n-au trecut — ei, muncitorii care suferiseră închisori cu zecile de ani — prin universități. Li se scormoni viața și li se născoci păcate. Li se puse sub semnul infam al bănuielii dragostea de patrie și de popor.

— Comuniștii? Dar pe cine reprezintă comuniștii? Muncitorii rămîn lîngă bunii lor patroni. Țăranii au fost totdeauna cu Maneu și cu Matache și chiar cu Brătienii. Comuniștii atacă proprietatea. Dar proprietatea, cum bine se știe, e sfîntă. Cine vrea pămînt, să muncească și să-și cumpere. Cine vrea fabrică, să-și construiască.

Apărură și ziare noi, unele mai harțăgoase decît altele. Partidul lui Maneu și al lui Matache își reorganiză și-și întări presa, își strînse liotele și chemă, printr-o declarație publică, în jurul lui, pe legionari. La acest apel răspunse în numele mai multora, un tînăr, Catul Comăneanu, care susținea a fi mai puțin amestecat decît alții în crimele făptuite cu prilejul rebeliunii.

Ieșiră ca din pămînt și partide noi, de diversiune, care încercară să-i cîștige pe muncitori și pe țărani și să-i arunce împotriva comuniștilor.

Nu se lăsară mai prejos nici liberalii. Sunară din trîmbițe:

— Tu-tu-tu! Să vină întregul tineret romîn la noi.

— Tu-tu-tu! Romînia e în pericol...

— Tu-tu-tu! Jos comunismul...

Il scoaseră, cu surle, de la naftalină, pe ultimul din cei trei Brătieni care guvernaseră țara aproape jumătate de veac. Era un nonagenar care abia își mai amintea cum îl cheamă. Făcură din el un simbol al Romîniei vechi, moșierești, care trebuia să dăinuie. Ii spuseră:

— Cucoane Dinule, trebuie să ții sus steagul partidului. Cu numele dumitale... Cu prestigiul dumitale...

— E vreo primejdie pentru țară?

— Au ieșit la suprafață comuniștii.

— Care comuniști?

— Comuniștii...

— Nu i-a omorît frate-meu Ionel? Parcă i-a omorît frate-meu Ionel...

— I-a omorît. Dar i-au mai scăpat.

— Rău!... Rău!... Și pe cei care au scăpat, nu i-a omorît frate-meu Vintilă?

— I-a omorît... I-a omorît... Dar, cucoane, tot au mai scăpat cîțiva.

— Și pe aceia care i-au scăpat lui Vintilă, nu i-a omorît Averescu?

— A mai omorît și Averescu, dar n-a izbutit să-i omoare pe toți.

— Rău!... Rău!... Și Maneu cu Matache ce au făcut cînd au guvernat? Nu i-au omorît ei pe cei care scăpaseră celorlalți?

— Au mai omorît și ei, dar tot n-au reușit să-i omoare pe toți.

— Rău!... Rău!... Dar iubitul nostru Antonescu ce-a păscut? El știa să împuște. Toată ziua împușca...

— A împușcat și el cît a putut, dar tot au mai rămas...

— Rău!... Rău!... Și-au mai rămas mulți?

— Mulți, cucoane Dinule.

— Să dăm ordin să-i omoare...

A apăsat violent pe butonul soneriei. A intrat un lacheu cu barbă și mustăți, fasonat la obraz după obrazul stăpînului cum cerea tradiția boierească.

— Să vie la mine cine este mai mare peste poliție să-i dau ordin să-i omoare pe toți comuniștii.

— Nu vă supărați, cucoane Dinule — i-a spus careva. Nu sîntem la guvern. Nu puteți să dați nici un ordin...

— Rău!... Rău!... Să mă anunțați la Palat. Am să-i cer regelui Ferdinand puterea.

— Ferdinand a murit...

— Atunci cine e rege?

— Mihai...

— Am să-i cer regelui Mihai să ne aducă la putere...

Acestea se petreceau între intimi, în casa cuconului din strada Dorobanți. Insă tot ce se vorbea și se unelțea acolo ajungea la urechile oamenilor.

— Totuși...

In presa liberală scoseseră capul vechi și binecunoscuți fasciști. Se remarca printre ei flăcăiandrul Octavian Țemboca. Acesta adoptase în caricatură stilul focos al lui Bălcescu. Il unseră șef peste „tineret", și-i trecură pe sub nas eventualitatea instalării într-un portofoliu ministerial dacă... Dacă vor fi zdrobiți comuniștii și liberalii vor cuceri, încă o dată, puterea. Se mai remarcă, pentru articolele ei polemice, și poeta Brîndușa Berbec, descoperită și culeasă dintr-o casă deocheată de publicistul fascist Verge Carian care, după schimbarea vremurilor, i-o trecuse prozatorului liberal Landriș Zurzuc.

— Se lansează Brînduș, se lansează.

— Are pană.

— Mai are și altceva...

Prietenul meu, filozoful și sociologul Balbus Mierlă, — care cu cîțiva ani în urmă se lăudase cu o listă de două sute de mii de oameni ce vor trebui să fie uciși pentru democratismul lor în prima săptămînă după ce legionarii vor prelua puterea în stat — deveni un temut pamfletar în presa țărănistă.

— Și-a schimbat pielea, Mierlă.

— Băiat deștept. A intrat pe sub pielea lui Maneu.

— Ardelean de-ai lui. O să ajungă... Mîine îl vezi ministru.

Intr-una din zilele de după 23 August mă plimbam pe Calea Victoriei și mă uitam cum treceau pe această principală arteră a orașului marile tancuri rusești. Se aflau pe acele tancuri soldați tineri de tot și soldați bătrîni. Pe unele se aflau și femei îmbrăcate în haine militare și ținînd în brațe puști mitraliere.

Mierlă se oprise lîngă mine și îmi spusese, după obiceiul lui ardelenesc:

— Salve!

— Salve! îi răspunsesem. Și-l întrebasem: cum stai cu lista? Cînd ne omori?

Privise un timp tancurile și soldații. Inghițise în sec și-mi răspunsese:

— Deși a trecut atîta vreme de cînd ți-am vorbit de listă, văd că n-ai uitat.

— Nu, n-am uitat.

— Lista!... O păstrez încă. M-ai întrebat cînd vă omorîm. N-a trecut timpul. Numai că listei noastre o să-i facem niște modificări.

— Adică?

— O să ștergem de pe ea pe aliații noștri de azi.

— Pe Maneu și pe Matache?

— Nu numai pe ei. Pe toți cei care ne ajută în lupta noastră împotriva comuniștilor.

— Atunci lista voastră o să se micșoreze considerabil...

— Te înșeli. O să crească. Toată protipendada e cu noi. Toată protipendada... Și toată negustorimea. Și bancherii, băiete, tot cu noi sînt.

In paginile „Curierului Național", Mierlă ne trăgea de urechi, învinuindu-ne că nu sîntem destul de democrați. Ne ciomăgea că ne-am uitat neamul din care avem obîrșie. Ne batjocorea că am pierdut „gustul libertății". Ne denunța opiniei publice că trădăm. Ii răspunsesem în cîteva rînduri reproducîndu-i cîte ceva din vechile lui articole și arătînd că nu el, Mierlă, care îndemnase la omor în presa fascistă era îndreptățit să ne dea lecții și să ne învețe ce este democrația și libertatea. Mierlă îmi ignorase articolele.

Dar într-o seară venise peste mine într-un restaurant.

— Cu cît te-au cumpărat comuniștii, de-ai trădat?

— In chestia cu cumpărarea, am să-ți răspund la gazetă. Dar de ce mă faci trădător? Pe cine am trădat?

— Cum pe cine? Pe Maneu, pe Matache, pe Brătieni.

— Ca să-i fi trădat, ar fi trebuit să fiu mai înainte cu ei. Cînd am fost eu cu ei?

—N-ai fost. Dar acuma ar fi trebuit să fii. Ca bun romîn... Ca bun romîn ar fi trebuit să fii cu noi, nu cu comuniștii.

Cu formula „bunului romîn" mă mai întîlnisem și mă mai încăierasem și altădată. Țăranii care se răsculaseră la 1907 împotriva cîinoșilor moșieri și a statului burghezo-moșieresc pe care îl conducea Carol de Hohenzollern und Sigmaringen fuseseră „răi romîni". „Buni romîni" se arătaseră a fi în acel timp numai aceia care participaseră sau contribuiseră într-un fel oarecare la înecarea în sînge a răscoalei, la incendierea ori ștergerea de pe fața pămîntului, cu tunurile, a satelor, la schingiuirea și asasinarea țăranilor, a „răilor romîni" răsculați. „Buni romîni" fuseseră, între 1916-1918, toți cei care muriseră pe front, de glonț, ori în spatele frontului, de boli. Cei ce scăpaseră cu viață de pe front, deveniseră, imediat ce încetase războiul, „romîni răi". Dacă erau țărani, cereau pămînt și drept de vot. Muncitori de erau, cereau dreptul de a se organiza în sindicate, stăruiau pentru dreptul la grevă, își organizau un partid al lor, al muncitorilor. Cum puteau deci să mai fie „buni romîni"? Rupeau mult cîntata „unitate a neamului"...

In presă se întîmpla la fel. Dacă sprijineai monarhia și lingeai treptele tronului, dacă slăveai „Coroana de oțel", dacă te alăturai unuia sau altuia din vechile partide politice erai recunoscut, fără nici o rezervă, „bun romîn". Scriai cumva la un ziar, fie el cît de micuț, care încerca să apere cauza muncitorimii și a sărăcimii satelor? Erai „rău romîn", „trădător" erai, iar de epitetul de „vîndut" era cu neputință să te mai debarasezi.

— Cutare? S-a vîndut!

„Răi romîni" erau, deci, sutele de mii de muncitori ai țării. „Răi romîni" erau milioanele de țărani ai țării. „Răi romîni" erau și intelectualii care, scîrbiți de ceea ce vedeau petrecîndu-se în jurul lor, se alăturau luptei muncitorimii și țărănimii.

„Bunii romîni", avînd în mîinile lor puterea Statului, îi împușcară în nenumărate rînduri pe „romînii răi", iar cu cei pe care nu avură curajul să-i împuște, fiind prea mulți, umplură pușcăriile.

Asistai, în această veche Valahie, înainte de primul război mondial, între cele două războaie mondiale, și în lungul și întunecatul timp al celui din urmă, la crime și nelegiuiri pe care poate că m-aș fi sfiit să le cred dacă le-aș fi găsit scrise într-o carte...

Crezui cu ardoare că domnia cruntă a burghezo-moșierimii, care culmină cu domnia de fiare a fascismului, trebuia să fie strivită într-o zi. Mi se păru că această zi ar putea fi aceea a doborîrii singerosului regim antonescian. Mă înșelai însă. „Bunii romîni" nu înțeleseră, sau nu voiră să înțeleagă, că le-a trecut veleatul. Ei crezură că se mai pot folosi de libertate pentru a împușca iarăși, în numele libertății, pe „răii romîni". Ei crezură că în același nume al libertății mai pot pune mulțimile în cătușe.

Soldații romîni — muncitori și țărani — înaintau alături de sovietici prin ținuturile transilvane către cîmpia maghiară. Inaintau dînd lupte grele și plătind fiecare pas cu sînge. „Bunii romîni" sabotară pe cît se pricepură și pe cît putură războiul antihitlerist pe care îl socotiră un război al „răilor romîni". Gîndul lor nu se îndreptă către victorie. Fusese ucis Mussolini și aruncat — să-l vadă lumea — pe treptele unei catedrale din Milano. Dar Adolf Hitler trăia încă. „Bunii romîni" mai sperau încă în arma „fenomenală" pe care conul Führer o va scoate la iveală în ultimul moment și-și va nimici adversarii.

— Conul Führerul se va uni în ultimul moment cu englezii și cu americanii și se vor năpusti asupra rușilor.

— Vor nimici Uniunea Sovietică și vor distruge bolșevismul.

— Mitică! Mai desfundă un Cotnar și spune-i lui Boboc să ne cînte «La Crimeia, peste mare»...

— Vin vă aduc, cucoane, dar cîntecul pe care-l cereți nu se mai poate cînta...

— Libertatea! Ni s-a dus libertatea.

Maneu, prin „tineri de încredere", organiză bande și le aruncă în Ardeal în spatele frontului. Bandele lui Maneu pătrunseră prin sate — în numele naționalismului romîn și pentru fericirea neamului romînesc — sparseră case și schingiuiră țărani și muncitori. Nu se mulțumiră cu atît. Ridicară spînzurători și spînzurară. Puseră butuci și decapitară cu securile.

— Maneu e patriot.

— Gărzile lui Maneu îi învață minte pe unguri.

Cînd vechile partide văzură că nu mai pot să facă singure față presiunii maselor, scoaseră din cutie un bătrîn general, și-l promovară prim ministru. Noul „bărbat politic" așeză — ca în vremurile bune ale stăpînirii burghezo-moșierești — mitralierele în bătaie.

— E tare Rădescu.

— Il sprijină Maneu și Matache.

— Il sprijină și Brătianu.

— E omul de încredere al regelui.

— Il sprijină și ambasadele cutare și cutare.

— In sfîrșit, s-a găsit omul cu pumn de fier care le va veni de hac comuniștilor.

Cuconul Dinu îl pofti pe general în Calea Dorobanți.

— Bravo, generale. Să ne trăiești, generale. Să-i omori pe comuniști, generale. Să nu mai rămînă unul, generale...

Se stinse însă curînd și steaua generalului... Bătălia continuă. Bătălia continua. La Teliu participam numai la o parte a ei.

Mă trezii tîrziu, după răsăritul soarelui. Il găsii pe tovarășul Licu Oroș în cancelarie.

— Mai am o veste.

— Bună?

— S-ar putea să fie bună.

— Care?

— Azi dimineață, în zori, a venit o mașină de la București.

— Cu instrucții?

— S-au adus și instrucții. Dar partidul a trimis un doctor mare, cu renume. Pentru tovarășul Țigănuș. L-am condus la spital. L-am lăsat acolo să-l examineze pe tovarășul nostru.

Intră un ofițer. Oroș mi-l prezentă:

— Tovarășul maior Radulian.

Imi spusei, cum se obișnuiește, numele.

Licu Oroș îl întrebă:

— Ai scos ceva de la ei?

— Am scos. Să știți că boierii de la Cîrna nu sînt numai niște asasini de rînd. Iată ce am găsit asupra unuia din ei.

Scoase din buzunar o hîrtie și începu să ne-o citească:

— Către toate...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Șezătoare Delavrancea

Societatea de științe istorice și filologice, în colaborare cu Cenaclul literar „Mihail Sadoveanu" au sărbătorit la clubul Sindicatului Muncitorilor din Invățămînt, 100 de ani de la nașterea lui Delavrancea. In cuvîntul de deschidere, prof. Dimitrie Goga a împărtășit celor prezenți amintiri despre Delavrancea din timpul primului război mondial. Prof. Emilia St. Milicescu a conferențiat despre copilăria și începuturile literare ale scriitorului. Apoi Agepsina Macri-Eftimiu, artistă emerită, și Nicolae Făgădaru au interpretat un fragment din actul III și două scene din actul IV al piesei „Viforul". Agepsina Macri a mai citit schița „Bunicul".

Petre Pascu

Un studiu de M. Beniuc în „Voprosî Filozofii"

Revista sovietică „Voprosî Filozofii" nr. 1/1958 (Problemele filozofiei) a inițiat publicarea unui ciclu de articole scrise de scriitori străini și axate pe tema: „Ideile Revoluției din Octombrie și cultura contemporană". In numărul 1/1958 a apărut, în cadrul acestui ciclu, un studiu al academicianului Mihai Beniuc. In prima parte a lucrării, autorul făcînd un bilanț al marilor realizări obținute de literatura sovietică în cei 40 de ani de la Revoluție, subliniază înalta semnificație ideologică a acestei literaturi.

Cercetînd logica procesului de formare a metodei realismului socialist, acad. Mihai Beniuc arată că realismul socialist a existat ca metodă de creație, în diverse opere literare, înainte de a fi definit ca atare.

Mai departe, acad. Mihai Beniuc subliniază că ideile literaturii sovietice au fecundat rodnic și au influențat literatura romînă, atît înainte, cît și după 23 August.

Autorul vorbește amplu despre realizările literaturii noastre noi și întreprinde o interesantă analiză a dezvoltării și îmbogățirii conținutului său ideologico-filozofic.

S. Carp

●

Biblioteca ostașului

Sub acest titlu, editura M.F.A. tipărește o nouă colecție literară. După „Cîntecul redutei", (cuprinzînd poeziile lui George Coșbuc pe tema lui 1877), „Nuvele" de Al. Sahia („Execuția de primăvară", „Moartea tînărului cu termen redus", „Intoarcerea tatei din război" și „In cîmpia de sînge a Mărășeștilor"), recent a apărut culegerea de versuri „Deceniul primăverii" de Al. Andrițoiu. Remarcăm o serie de poezii inedite, de reală valoare: „O nouă Romînie pitorească" (plecînd de la „Lauda toamnei" de Geo Bogza), ciclul „Pămîntul", „Aurul", „Focul" și „Apa".

Ar fi de dorit însă ca în prefețele viitoarelor volume din această utilă colecție să nu mai apară asemenea prezentări încîlcite: „Neuitate prin frumusețea și puterea lor emoționale, poeziile închinate de Coșbuc războiului pentru independență reînvie (ce ?) în mintea noastră, a oricăruia dintre noi, ori de cîte ori ne îndreptăm gîndurile spre acele vremuri de bărbăție, de luptă neînfricată..." etc. etc.

T. M.

●

Invitație la... informație

Am acceptat cu o deosebită plăcere, acum cîteva săptămîni solicitarea secretariatului literar al Teatrului Național „I. L. Caragiale" de a scrie un medalion al lui Jean Anouilh pentru programul „Invitației la castel".

Dar am remarcat, cu o la fel de mare neplăcere, în seara premierei acestei piese că, fără să mă consulte, același secretariat — pe cît de prost informat, pe atît de nefericit inspirat — a adus prezentării mele două inoportune amputări.

Neștiind că Anouilh nu are pînă astăzi la activul său decît un singur volum de „Pièces Grinçantes" (conținînd doar următoarele patru piese: „La Valse des Toréadors", „Ornifle", „Ardèle" și „Pauvre Bitos"), a înlocuit cu fantezista asertiune: «cele peste douăzeci de piese reunite în volumele „Pièces Grinçantes"», prozaica mea constatare: « cele peste douăzeci de piese reunite în volumele „Pièces Noires", „Nouvelles Pièces Noires", „Pièces Roses", „Pièces Brillantes" și „Pièces Grinçantes"».

Și neștiind, de asemenea, că cea mai recentă piesă a lui Anouilh, reprezentată în 1956, este „Pauvre Bitos" a suprimat un cuvînt esențial din pasajul meu: „ultima sa piesă majoră „Ornifle" (1955)", lăsînd să apară numai: „ultima sa piesă „Ornifle" (1955)".

Dacă secretariatul literar al Teatrului Național intenționează (fie că este sau nu cazul) să comprime și pe viitor articolele colaboratorilor săi, n-ar fi rău ca în prealabil să facă un mic efort suplimentar... de informație.

Alf Adania

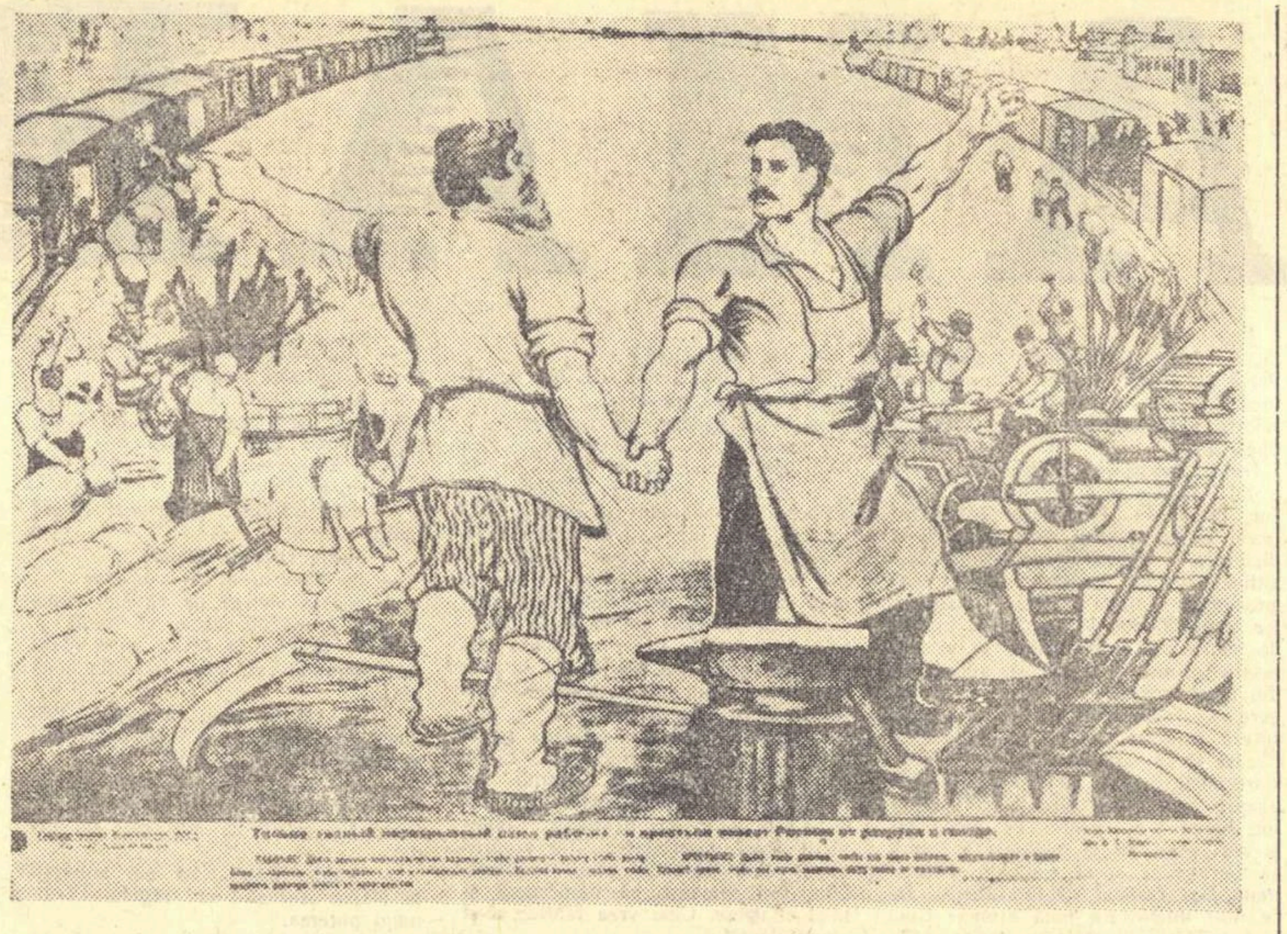

Alianța strînsă și indisolubilă a muncitorilor și țăranilor (afiș — 1920)

Pornind de la LENIN

(Urmare din pag. 1)

Indreptată în ansamblu către cucerirea legitimă a profilului propriu, către reflectarea specificului artistic, critica nu poate să nu sesizeze pericolele născute sau pe cale de a se naște din unilateralitatea acestei practici. Consecința cea mai evidentă este o anumită pasivitate manifestată uneori față de atitudinea ideologică și politică inclusă în opera studiată. Limitarea exercițiului critic la descrierea operei, în tratarea pe același plan a aspectelor ei antrenează minimalizarea rolului social și educativ al artei, considerarea literaturii în afara caracterului ei militant, în afara sarcinilor actuale impuse de construcția socialistă. Criticul liber de prejudecățile dogmatice, atent la „înclinațiile individuale", cum îl îndeamnă Lenin, nu poate omite principala învățătură leninistă: principiul spiritului de partid. „Toate acestea (condițiile înfățișate mai sus n.n.) sînt incontestabile dar ele nu dovedesc decît că partea literară a muncii de partid a proletariatului nu poate fi pusă pe același calapod cu celelalte părți ale muncii de partid a proletariatului. Toate acestea nu infirmă cîtuși de puțin principiul — principiu străin și pentru burghezie și pentru democrația burgheză — că munca literară trebuie să fie neapărat și în mod obligatoriu o parte integrantă a muncii partidului social-democrat, strîns legată de celelalte părți ale muncii lui" — arată Lenin.

Principiul partinității, dacă se referă la artiști, îl privește cel puțin în egală măsură, și pe critic, pentru că prin menirea sa el este exponentul idealurilor poporului său în literatură. Analiza întreprinsă pe baza spiritului de partid înseamnă înainte de orice afirmarea categorică din partea criticului a concepției sale, a marxism-leninismului, față de poziția artistului. Comandament pe care uneori criticii și cu deosebire cronicarii îl uită, așa cum se întîmplă și în cronica literară a gazetei noastre unde, recent „Lupta de clasă" a semnalat pe bună dreptate manifestări ale tendințelor descriptive, obiectiviste, lipsite de claritate și orientare ideologică fermă. (Vezi „Lupta de clasă" nr. 3 a.c.).

Literați din străinătate pun întrebarea: de vreme ce literatura dedicată societății noi beneficiază de un conținut nou, socialist, de ce ar mai fi nevoie de o critică tendențioasă, militantă și nu de una care să se ocupe doar de valoarea estetică a literaturii în curs de făurire? Premisa și deci și concluzia sînt greșite și dăunătoare. Dacă metoda realismului socialist este acceptată de mai toți scriitorii noștri, începînd cu cei proeminenți, dacă prin intermediul realismului socialist s-au realizat lucrări remarcabile, nu tot ce apare, propagă, încurajează și contribuie la dezvoltarea metodei. Realismul socialist coexistă cu elemente ale realismului critic nu numai la autori diferiți, dar chiar la unul și același autor în cadrul aceleiași opere. Și acesta este cazul optim. In „Groapa" lui Eugen Barbu, realismul se învecinează cu urme ale naturalismului chiar sub raportul viziunii globale, care este închisă, lipsită de perspectivă. Dar „Groapa" aparține unei faze oarecum îndepărtate și pe care talentatul ei „proprietar" a depășit-o în ultimele producții; pe cînd în poezie, și nu numai în poezia revistei „Steaua", ci și în poezia din „Tribuna" sau „Gazeta literară" se ivesc recrudescențe ale evazionismului, ale apolitismului sau, în numele patriotismului socialist, se cultivă sentimente și forme de un tradiționalism îngust, etnografic, cu iz semănătorist. (Pînă și George Dan, în poezia închinată lui Lenin în „Scînteia tineretului" din 20 aprilie, îl imaginează pe făuritorul Rusiei moderne și socialiste un Făt-Frumos!) Criticii trebuie să țină seamă de continuitatea bătăliei de idei, a confruntării dintre cele două culturi, trăsătură proprie și perioadei de trecere de la capitalism la socialism. Ideologia socialistă nu a ajuns încă absolută; domină cîmpul de bătaie dar nu a izgonit definitiv ideologia burgheză. Dificultățile de a depista prezența acesteia sînt într-un sens mai mari acum decît în trecut, cînd adversarul, purtîndu-și deschis uniforma, era lesne de recunoscut. Astăzi el intră în arenă înfășurat în steagul ideilor noastre. (Ieșirea naționalistă de la „Scrisul bănățean" s-a mascat îndărătul exaltării literaturii lui Eusebiu Camilar). Ideologia burgheză se infiltrează însă — și acesta este poate cel mai grav lucru — și în rîndurile criticilor mai tineri, educați în mentalitatea socialistă. Valori și idei estetice vechi, aparținînd culturii burgheze, întunecă uneori orizontul de gîndire al lui Dumitru Micu de exemplu, unul dintre criticii foarte înzestrați. Dumitru Micu pare că ne invită să preluăm poezia lui Lucian Blaga fără discernămînt. Particularitățile luptei de idei ce are loc atît în jurul literaturii noastre, al realismului socialist și în general al literaturii pătrunse de spirit de partid, cît și în jurul moștenirii noastre literare, în special a epocii dintre cele două războaie, reclamă din partea frontului critic o conduită fără echivoc. Intr-o cuvîntare ținută în anul 1920 Lenin, credincios întregii sale linii de comportare de pînă la preluarea puterii, spunea: „Despre această luptă a proletariatului vorbim absolut deschis și fiecare om trebuie să se situeze sau de partea aceasta, a noastră, sau de partea cealaltă. Orice încercare de a nu se situa nici de o parte, nici de alta, se soldează cu faliment și scandal". („Lenin despre cultură și artă" pag. 356 Ed. pt. lit. politică).

Situarea deschisă „alături de lupta proletariatului" decurge și din cerințele metodologiei noastre, din caracterul științific al esteticii pe care o apărăm. Știința autentică, deci marxism-leninismul, implică supunere la obiect ca pe o condiție indispensabilă — și numai miopii, dogmaticii o pot ignora — dar și distanța față de obiect, examinarea obiectului în natura lui specifică, dezvăluirea legilor lui proprii, dar și a relațiilor lui cu celelalte obiecte, fenomene. Opera de artă se constituie după legile frumosului, însă procură, o dată cu plăcerea estetică, satisfacții mai înalte, de ordinul cunoașterii vieții și a naturii omenești și de ordinul moral, al influențării și transformării conștiințelor. Judecata estetică fidelă obiectului este de aceea obligată să reflecte toate dimensiunile artei, în ordinea în care ele se grupează, potrivit ierarhiei lor intime, cauzalității ei interne care atestă determinarea formei, a mijloacelor de expresie de către conținutul de idei. Judecata critică presupune prin natura ei valorificare. Valorificare în raport cu ce? Cu un criteriu superior, capabil să domine datele obținute prin analiză. Un asemenea criteriu nu-l poate furniza decît o concepție de ansamblu, o filozofie. Iată deci că pentru a-și realiza dublul scop, promovarea personalității artistului și a propriei personalități, criticul trebuie să aibă un punct de vedere. Marele critic este acela care pe lingă aptitudini estetice, gust și finețe, mărturisește un punct de vedere larg, capabil să întrunească vederile unei clase, al unui tip de societate. Belinski și Cernîșevski sînt personalități fiindcă au interpretat strălucit năzuințele democratice revoluționare ale epocii lor. Se vorbește mult de Sainte-Beuve la noi. Dar Sainte-Beuve, ca și Taine, au rămas în istoria ideilor estetice grație tocmai sistemului lor de vederi (pe care, firește, nu-l putem împărtăși astăzi tale-quale). Criticul actual pasionat de artă și de propria sa îndeletnicire, dornic să-și manifeste curajos predilecțiile, să colaboreze la stabilirea unei autentice scări de valori, liberă de negativism și de spirit apologetic, are toate șansele de a-și face ascultat cuvîntul, mobilizîndu-și resursele proprii în slujba idealului său artistic, care, în zilele noastre, se contopește cu idealul societății noastre, cu idealurile oamenilor noi. Articolele lui Lenin despre Tolstoi nu sînt ale unui critic literar profesionist. In studiul operelor lui Tolstoi este însă imposibil a face abstracție de ele. Mai mult, creația genialului „moșier scrintit întru Hristos" nu poate fi deslușită decît plecînd de la ideile lui Lenin. In ce constă valoarea lor? In vigoarea și justețea poziției lor, ale unui punct de vedere propriu și în același timp general, izvorît dintr-o concepție partinică despre artă. Să ne străduim a urma marele model leninist!

Mihail Petroveanu

A scrie cu tendință

(Urmare din pag. 1)

Și, slujind o idee, să susții că literatura ta e independentă total, că nu se pune în slujba a nimic? Scriitorul care pretinde că nu sprijină nici o teză, poate să nu-și dea seama că implicit afirmă: nu gîndesc, nu cred, nu văd, nu înțeleg, cu alte cuvinte, sînt un imbecil și scriu degeaba? Probabil că nici un scriitor dintre cei care susțin că sînt „liberi" nu ajunge la această tirească concluzie, ci își închipuie că se poate dezlipi total de ideea pe care o exprimă, ca o muscă de peretele pe care stă, și că poate zbura, tot ca musca, de la zahăr la gunoi, cu o admirabilă nepărtinire. Noi știm că această nepărtinire, numită în grai savant independență, nu există. Deșuchiată, mediocră, stupidă, sălcie, literatura înfățișează totuși un punct de vedere deșuchiat, mediocru, stupid sau sălciu, punct de vedere care e neapărat al unei categorii sau al alteia, categorie de oameni care are asupra vieții și a lumii o atitudine nevrednică.

Lenin, care e atît de limpede și lapidar, încît a nu-l înțelege înseamnă a pretinde numai că nu l-ai înțeles sau a nu vrea să-l înțelegi și a nu-i recunoaște, cucerit, întreaga dreptate, spune: „A trăi în societate și a fi liber de societate, e un lucru imposibil".

Această dependență implică, de neînlăturat, mii de legături reciproce care leagă individul cu colectivul. Arta, literatura deci, sînt o modalitate de expresie a acestei legături, a acestei interdependențe. Dar pe cînd literatura burgheză, spune Lenin, este „fățarnic liberă, în realitate legată de burghezie", noi îi opunem: „o literatură într-adevăr liberă, legată în mod deschis de proletariat".

Noi recunoaștem că vrem să afirmăm ceva cu literatura noastră, cui e închinată ea, ce vrem să spunem în ea, cui ne adresăm și ce nădăjduim că va izbuti această literatură. Pentru noi nu există artă gratuită, cum nu există act gratuit. Pentru noi literatura a depășit de mult stadiul de exprimare a unui prea plin sufletesc (de dezgust sau bucurie), aruncat în lume cum își aruncă cucul cîntecul, sub pretextul ipocrit că ar fi numai cîntec (nici cucul de fapt n-o crede, ci cheamă). Ea nu e nici încunoștiințare a cui vrea să audă despre stările de spirit personale, foarte originale și interesante, de fapt aderente la o anumită concepție, nici chemarea la tăgadă, scepticism sau ură, ci chemare la viață, pornită dintr-o convingere adîncă și neclintită în socialism, în posibilitatea omului de a se desăvîrși, în puterea omului de a preface viața, în forța și în dreptatea proletariatului, în viitorul lui, în frumusețe, în eficacitatea actelor omenești și a actului scriitoricesc.

Cuvintele lui Lenin „să organizăm o vastă activitate literară, variată, în strînsă și indisolubilă legătură cu mișcarea muncitorească", însuflețesc munca și existența noastră. Nu confundăm ceea ce avem de spus cu felul cum spunem și nu socotim că orice fel e bun pentru a rosti adevărul, cu condiția ca acest fel să fie original. Originalitatea se naște odată cu nevoia de a crea. Originalitatea nu se caută cu luminarea. Un prunc se naște cu chipul lui, așa cum se naște cu aptitudini și posibilități. Originalitatea nu se poate fabrica cum nu se pot fabrica bunele intenții de a scrie despre un lucru foarte actual, foarte real, foarte eficace. Dacă acest lucru te zguduie și crește în tine, el va prinde trup într-un chip original. Dar mai întîi el trebuie să existe în tine, să se nască în tine, să nu-l fabrici. Și ca el să se nască în conștiința ta, trebuie tu întreg să crezi. Crezînd — vei sluji ideea, teza, orînduirea, cu mijloace bune, potrivite, originale. Și vei recunoaște deschis, cinstit că slujești, că literatura ta, ca și tine întreg, e angajată. E pusă în slujba celor mai rodnice, mai umane, mai generoase idei, ideilor lui Lenin. Ești un scriitor tendențios, așa cum e fiecare scriitor care o recunoaște sau ba, dar tu o știi, o vrei, o făptuiești cu toate puterile, pentru că știi că așa îți împlinești misiunea ta de om, de scriitor.

Lucia Demetrius

CONCEPTUL POLITIC IN LENINISM

(Urmare din pag. 1)

natură. Politicul constituie în secolul XX, secolul disputei dintre socialism și imperialism, dintre pace și război, dintre umanitate și inumanitate esența celor două direcții esențiale ale timpului pe care-l trăim. Adeziunea la sfera inumanului, în mod direct sau indirect, conștient sau inconștient, este fatală artei, această subtilă expresie a tot ce este mai bun în om.

In opera lui Lenin există cîteva preveniri asupra unor primejdioase iluzii sau manifestări ale ideologiei burgheze, în sfera politicului, preveniri care sînt fundamentale pentru procesul creației.

In primul rînd mi se pare extrem de însemnată denunțarea iluziei burgheze cu privire la libertatea absolută, individuală, a creatorului, în societatea dominată de puterea banului. Clasele care exercită oprimarea socială, economică și politică își imprimă ideologia lor proprie prin mijloace directe și indirecte. Lupta unui creator, ostil servituților burgheze cu editorii, presa sau publicul, este o aprigă dispută, în ultimă instanță, cu această uriașă și proteiformă putere a banului.

Ideea lui Lenin este validată de un gînditor nemarxist ca Julien Benda, în cartea „La trahison des clercs" care a făcut carieră în jurul anilor 30. Benda întreprinde o sistematică analiză a fenomenului politic care în secolul nostru influzează întregul domeniu al activității intelectuale. „Secolul nostru — scrie Benda — este secolul organizării intelectuale a urilor politice". Veacul XX este „un veac al politicului". Consecințele acestui fenomen? In creația intelectuală s-au impus idei și valori cu un aspect bine definit: exaltarea instinctului războinic (după Benda de sursă exclusiv germanică), a sportului, a curajului fizic, exaltarea durității (Benda vorbește chiar de un „romantism al durității", al asprimii) și al cruzimii, exaltarea militarului în dauna omului de studiu, formarea unei literaturi „care proclamă primatul instinctului, al inconștientului, intuiției, al voinței", în dauna rațiunii și inteligenței. Benda dă ca exemple literatura lui Barrès și Bourget. Tipul este astăzi învechit, instinctele și cruzimea din literatura occidentală actuală îmbrăcînd forme de o violență față de care literatura lui Barrès și Bourget par manifestări puerile. Cînd se întreabă care sînt cauzele fenomenului, Benda printre altele deținește cu claritate cauza politică: „dorința, la scriitorul practic, de a place burgheziei, care creează celebritate și dăruiește onoruri. Se poate chiar susține că necesitatea, pentru acest fel de scriitor, de a menaja pasiunile acestei clase, este mai mare ca oricînd, dacă judecăm după soarta acelora care și-au permis de a o înfrunta (Zola, Romain Rolland)". Din această cauză, spune Benda, intelectualul este pus în situația „de a urma turma" (adică de a face parte din ea) în loc de a o conduce. Scriitorul modern „nu numai că servește o burghezie neliniștită, dar a devenit el însuși din ce în ce mai burghez".

Lenin formulează încă din 1905 acest adevăr fundamental, în termeni fără echivoc: „Libertatea scriitorului, a pictorului, a actorului burghez este doar o dependență camuflată, sau care se camuflează fățarnic, față de sacul cu bani, față de corupție, de întreținere". („Organizația de partid și literatura de partid").

O altă iluzie, cu caracter de puternică toxină social-politică, asupra căreia Lenin atrage atenția, este naționalismul burghez. Doctrina leninistă a celor două culturi antagonice, prezente în fiecare cultură așa-zis națională, este o strălucită afirmare a leninismului. „Naționalismul burghez agresiv, care abrutizează, înșeală și dezbină pe muncitori pentru a-i pune la cheremul burgheziei — iată faptul fundamental al vremurilor de azi" („Note critice în problema națională").

Ideea **„culturii naționale"** unice și doctrina naționalistă, în general, este o puternică retrospecție ținînd de feudalitate, o reintoarcere la un proces istoric perimat: „Muncitorii conștienți au înțeles că lozinca „culturii naționale" este o înșelătorie clericală sau burgheză, indiferent dacă este vorba de cultura velicorusă, de cultura ucraineană, evreiască, poloneză, gruzină sau de orice altă cultură. Acum 125 de ani, cînd națiunea nu era încă divizată în burghezie și proletariat, lozinca culturii naționale putea să reprezinte o chemare unică și generală la lupta împotriva feudalismului și a clericalismului. Dar de atunci lupta de clasă dintre burghezie și proletariat s-a încins pretutindeni. Scindarea națiunii „unice" în exploatatori și exploatați a devenit un fapt împlinit". („Cum apără episcopul Nikon pe ucrainieni", 1913).

Spiritul critic leninist stabilește delimitări extrem de clare, în această privință: „noi luăm din fiecare cultură națională numai elementele ei democratice și elementele ei socialiste, le luăm numai pe acestea și **în mod exclusiv** în opoziție cu cultura burgheză, cu naționalismul burghez al fiecărei națiuni" („Note critice în problema națională", 1913).

Noțiunii de patriotism, profund denaturată în doctrina naționalistă, Lenin îi conferă o splendidă accepție politică și socială, care nu poate fi neglijată de creatorul valorilor literar-artistice: „In secolul al XX-lea, în Europa... nu poți „apăra patria" altfel decît luptînd cu toate mijloacele revoluționare împotriva monarhiei, împotriva moșierilor și capitaliștilor din **propria** ta patrie, adică împotriva **celor mai răi** dușmani ai patriei noastre" („Despre mîndria națională a velicorușilor", 1914).

Precizările lui Lenin în această privință constituie un instrument de investigație absolut necesar cercetătorului culturii noastre, infestată și ea de naționalism, care-și are izvorul în ideologia „Junimii" și dăinuie, sub diferite aspecte, pînă în epoca actuală. Sub influența ideologiei burgheze, recrudescențele naționaliste sînt de temut oricînd.

Constituie simpla afirmare a importanței factorului politic un specific al leninismului? Este clar că răspunsul nu poate fi decît negativ.

Sublinierea rolului excepțional al politicului o aflăm și la Max Weber, creatorul **sociologiei** comprehensive, care conferă acestui concept o putere charismatică, în sensul misticei religioase. Dar Max Weber vede concentrarea virtuților politice într-un „Führer" și politica germană, esențială, este redusă la o formulă asupra căreia revine mereu: aversiune față de Rusia și înțelegere cu lumea anglo-saxonă, fiind astfel un precursor, în multe privințe, al național-socialismului.

Pentru George Sorel, politicul în proiecția omului simplu, a omului din masă, capătă proporția miturilor. Un discipol al lui Sorel, Francis Delaisi, a elaborat, în consecință, o „schiță de mitologie politică" (v. „Les contradictions du monde moderne", Payot, 1925).

Chiar Benda, care constată cu un ochi critic destul de bun consecințele nefaste ale politicii burgheze în domeniul culturii, are iluzia ca liberalismul burghez ar putea corecta neajunsurile.

Ca strălucit marxist, Lenin face din factorul politic o forță a teoriei și practicii proletariatului. Iluzia libertății burgheze nu poate fi înlăturată decît prin înțelegerea libertății reale pe care o conferă lupta proletariatului. Pentru creator, problema nu este a unei adeziuni platonice, ci acceptarea deliberată a faptului că literatura (arta) nu poate fi salvată decît prin integrarea ei deplină în cauza generală proletară, în sensul de a deveni **„parte integrantă a muncii de partid"**, cu păstrarea în același timp a specificului creației artistice („Nu încape îndoială — adaugă Lenin — că în această chestiune este necesară asigurarea unui spațiu cît mai larg inițiativei personale, înclinațiilor individuale, mai mult spațiu pentru gîndire și imaginație, formă și conținut").

Principiul partinității este un concept într-adevăr specific leninist și nu întîmplător împotriva lui se concentrează în momentul de față toată înverșunarea adversarilor leninismului. Adeziunea la socialism și la mișcarea muncitorească implică în mod firesc adoptarea ideilor partidului, a orientării de partid în toate problemele vieții sociale, implicit cele estetice. Clasa muncitoare singură nu poate cuceri libertatea reală, lipsită de exploatare, fără orientarea oferită de statul ei major, de expresia concentrată a idealurilor ei, care este **partidul**, creierul marii mișcări colective a proletariatului. Cucerirea puterii de stat, instaurarea dictaturii proletariatului, construcția socialismului sînt de negîndit în absența unui partid leninist unit și puternic. După cum apărarea cuceririlor socialismului în fața acțiunilor agresive ale lumii imperialiste este iarăși de negîndit în absența unor puternice partide comuniste și muncitorești. Ofensiva împotriva acestor partide, în momentul de față, exercitată de reacțiune și de toți aceia influențați de către spiritul reacționar, și în primul rînd atacurile îndreptate împotriva Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, sînt explicabile. Propaganda revizionismului modern se exercită mai ales în sensul atacului dat **ideii de partid**, ca forță conducătoare (în toate domeniile), a lumii socialiste.

O parte a creatorilor, chiar din lumea socialismului, sînt influențați de o astfel de propagandă. Numărul din „Temps modernes" (februarie-martie 1957) închinat „socialismului polonez" constituie o puternică manifestare a unei astfel de greșite înțelegeri a socialismului și comunismului. Colaborează cu poeme, schițe și mai ales articole teoretice scriitori ca Adam Wazyk, Jan Kott, Anton Slonimski, Krzystof-Teodor Toeplitz ș.a.

Cum luptă confrații polonezi, citați mai sus, împotriva acestui spirit neast? Anulînd ideea de partid, ca îndrumător al creației literare, de cele mai multe ori, și respingînd, în articolele publicate, ideea realismului socialist, pe care-l identifică în mod cu totul grosolan, anti-istoric, cu manifestarea cultului personalității. Denunțarea acestei extrem de dăunătoare manifestări a cultului personalității de către Congresul al XX-lea al P.C. al Uniunii Sovietice, este văzută de către Jan Kott ca „prăbușire a unor **mituri**" (filiația soreliană la Kott este vizibilă) și de către Toeplitz ca un „crepuscul al profeților". Autorii citați sînt victime ale unor concepte nefaste. Nu s-au prăbușit mituri și nici profeți ci, pur și simplu, cu toată onestitatea comunistă, s-au reparat serioase erori, în sensul restabilirii forței colective, unice și necesare, a partidului. De aceea, construcția comunismului în Uniunea Sovietică a putut lua avîntul actual, care incită admirația umanității iubitoare de spirit democratic și de pace.

Ceea ce-i caracterizează pe autorii culegerii publicate de „Temps modernes" este un vădit spirit erostratic. Ei dărîmă realismul socialist, dărîmă ideea conducerii de către partid a fenomenului cultural, dar nu propun nimic constructiv. Cu toții afirmă necesitatea unei literaturi politice, dar **politicul fără partid** este un monstru acefal, destinat să răspîndească haos.

Creatorul care a aderat cu sinceritate, și mai ales cu luciditate, la socialism, nu poate decît sublinia valoarea unei idei, cum este aceea a lui Lenin: „Proletariatul socialist trebuie să treacă pe primul plan principiul **literaturii de partid**, să dezvolte acest principiu și să-l aducă la îndeplinire..."

Ion Vitner

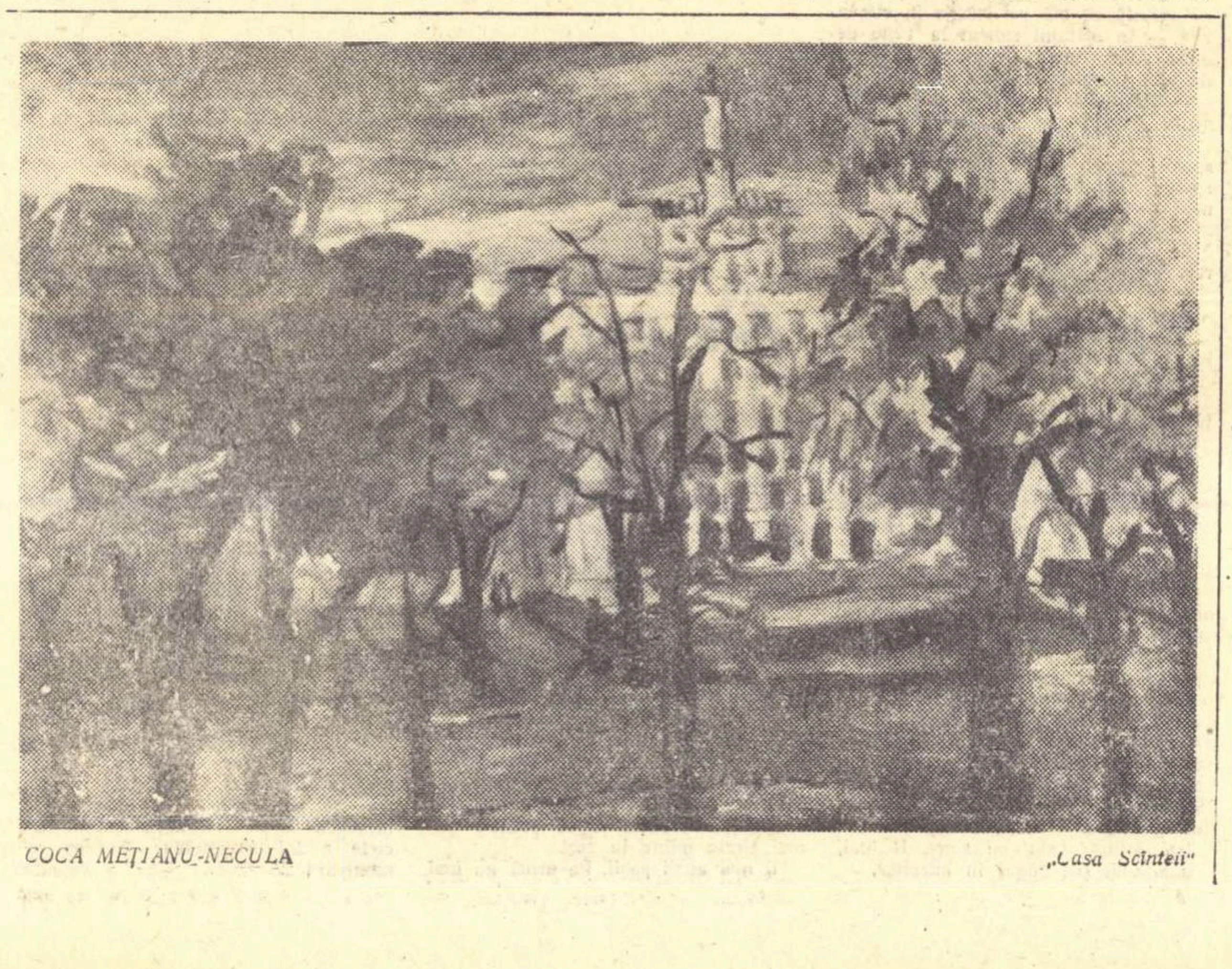

COCA MEȚIANU-NECULA

„Casa Scînteii"

Intîlnire cu Lenin

(Urmare din pag. 1)

nuiți ai lui Vachette erau Oscar Wilde, Paul Verlaine, Jean Moréas).

— Atunci, nu e nimeni astă seară? încheie prințul poeților.

— Nimeni! (adică nici un om cunoscut, nici o personalitate de seamă) îi răspunse „garçonul".

Și Paul Fort adaugă:

— Nu era nimeni, afară de Lenin, care juca șah la o masă din colț.

★

In 1917, cu cîteva luni înaintea lui 23 octombrie, l-am văzut pe Vladimir Ilici Ulianov la Geneva, într-o cafenea, înconjurat de ucenici și de admiratori. In acel local, atrași de prezența marelui teoretician al revoluției, veneau clienți străini care se așezau, respectuos, la mesele învecinate, ca să-l privească și să-l audă vorbind.

...Și l-am mai văzut în mausoleul de la poalele Kremlinului, dormind senin, împăcat, aproape surizînd, sub cristalul translucid, pe un fond de catifea roșie, primind defilarea solemnă, tăcută, pioasă, a miilor și miilor de pelerini, veniți din întreaga Uniune, de pe toate colțurile pămîntului.

Era o zi de iarnă, treizeci și mai bine de ani după ce prezența lui spirituală — dacă nu și fizică, îmi dictase drama „Mireasa roșie".

La hotelul din Moscova, după ce vizitasem cripta luminoasă în care Lenin își doarme somnul eternității, am scris un poem care se încheie astfel:

Amurg de iarnă. Soarele-și declină apogeul... Privesc de la fereastra mea, mausoleul; vin pelerinii, rînduri-rînduri, de departe, să vadă chipul celui ce-a rămas atît de viu în moarte. In șiruri lungi, i-aduc, doi cîte doi, prinosul inimii în toi. Kremlinul secular, gigantic, în amurg, le priveghează valurile care curg.

Ivan cel Groaznic, Boris Godunov, și țarii toți, stăpînii unei lumi de pravoslavnici, de iloți, n-au cunoscut asemenea blagoveștenii unanime, ca Vladimir Ulianov, om din mulțime, un pumn de om care-a crescut și s-a-nălțat — și-a întrecut a zidurilor înălțime și steaua roșie cu mîna lui a implîntat pe turnul cel mai nalt al marelui Kremlin, el Ilici, Vladimir Ulianov, — Lenin!

Acad. Victor Eftimiu

CRONICA FILMULUI

„FAMILIA ULIANOV"

Scenă din filmul „Familia Ulianov"

Au rămas posterității cîteva fotografii reprezentînd un Lenin adolescent, cu chipul grav, de o inefabilă candoare. Ochii adolescentului sînt visători și abstractizați, trăsăturile atestă deciziunea unei personalități închegate. Intregul degajă o impresie de neasemuită puritate. Asemenea imagine trebuie să-i fi călăuzit pe creatorii filmului „Familia Ulianov" al cărui erou este adolescentul de intensă puritate și vibrație interioară.

Producția studiourilor sovietice umple un gol important, reconstituind, pe peliculă, o etapă importantă din viața marelui conducător al revoluției. Ne era apropiat pînă acum, prin intermediul cinematografiei, un Lenin al anilor revoluției, tribunul și strategul; ne rămăsese însă necunoscut adolescentul. „Familia Ulianov" are în centrul său figura adolescentului care avea să devină marele Lenin.

Filmul debutează cu momentul plecării spre Petersburg a lui Alexandr Ulianov, culminează cu arestarea și execuția acestuia și ia sfîrșit cu plecarea lui Vladimir Ilici la Universitatea din Kazan.

Regizorul filmului a avut de rezolvat o problemă destul de complicată: să înfățișeze un adolescent cu toate proprietățile vîrstei și, în același timp, să transmită spectatorilor săi acele trăsături care, maturizate, aveau să profileze chipul lui Lenin. Fundamentați pe documentele contemporanilor, fideli artistic adevărului istoric, realizatorii „Familiei Ulianov" au creat un Volodea Ulianov în care întrezărești pe Vladimir Ilici Lenin. Regretăm doar că marele, plurivalentul umor al lui Lenin și replica sa fulgurantă, acidă, care i-au fascinat pe contemporani, sînt palid figurate. Regisorul filmului a insistat îndeosebi asupra frămîntărilor creatoare ale adolescentului, asupra aspirațiilor sale și a dăruit o figură cuceritoare prin intensitatea cu care sînt trăite sentimentele, filtrate de o inteligență, de pe atunci stăpînitoare și lucidă.

Remarcabile sînt, îndeosebi, scenele de familie.

Filmul izbutește să sugereze atmosfera revoluționară, profund intelectuală în care a crescut Lenin. In rolul mamei lui Lenin a jucat, simplu și sobru, marea actriță Sofia Ghiațintova (elevă a lui Stanislavski) care ne-a fost acum cîțiva ani oaspete.

Adolescentul Lenin a prilejuit tînărului interpret Vladimir Korovin valorificarea unor remarcabile virtuți artistice.

„Familia Ulianov" e un film care te cîștigă prin prilejul de a întîlni pe pînză chipul tineresc al unui îndrăgostit de tinerețe.

„OMUL CU ARMA"

...face parte din seria memorabilelor filme sovietice inspirate de Revoluția din Octombrie. Inchinat „omului cu arma", primelor detașamente care au constituit nucleul viitoarei Armate Roșii, filmul este impregnat de personalitatea lui Lenin. Dacă în „Familia Ulianov" comunicăm cu un Lenin adolescent, aici îl întîlnești pe Lenin în anii maturității sale, într-o imagine pe care fotografia și jurnalul documentar au făcut-o, pentru milioane de oameni, familiară. E un Lenin tumultuos, ardent, spiritual, de o umanitate cuceritoare. Un om scund de statură, de o mare mobilitate fizică și spirituală, cu ochi scăpărători, cu fruntea imensă.

Lenin se profilează, în film, pe fundalul de o impunătoare măreție a Revoluției din Octombrie. Masele revoluționare sînt, în acest film, ca și în cele mai bune producții asemănătoare, un personaj, un erou. Eroul acesta ciudat, de o factură cu totul neobișnuită și care pînă la cinematografia sovietică nu a pășit pe peliculă, e exprimat prin oameni, întîmplări, peisaj transfigurat, muzică (despre muzica lui Șostakovici la „Omul cu arma" nu se poate spune decît că e măreață, pe măsura evenimentelor pe care le cîntă; e melodia Revoluției!

Climatul romantic revoluționar, de aspră poezie, e exprimat prin detalii inteligente. O aură patetică întovărășește acest film magistral care posedă patosul creațiilor eisensteiniene. Un patos care nu frizează, nici o clipă, grandilocvența, ci este o prezență spontană și firească.

Eminentul Iutkevici, regisorul filmului, manifestă o evidentă predilecție pentru scenele frescă, pentru marile mișcări de mase, în care dovedește o intuiție și o siguranță de maestru. Ceea ce nu-l împiedică, folosind, fără abuz, prim-planul, să lumineze cele mai intime resorturi afective. Această îmbinare armonioasă constituie, alături de patetismul, aș spune simfonic, farmecul și valoarea filmului.

Sorin Arghir

Turneul Teatrului Mic din Moscova

De vorbă cu Mihail Ivanovici Jarov

Intr-una din primele zile ale sosirii în Capitală a ansamblului Teatrului Mic Academic din Moscova, am avut prilejul să vorbesc cu unul din cei mai reprezentativi artiști ai scenei sovietice contemporane, Mihail Ivanovici Jarov, distins cu titlul de artist al poporului al U.R.S.S.

Interpretul de neuitat al unora dintre rolurile care s-au bucurat de un răsunător succes în Uniunea Sovietică, ca și în străinătate, printre care „Petru cel Mare", „Ordinul Ana" și altele, Mihail Jarov este astăzi unul dintre fruntașii artei dramatice din Uniunea Sovietică. In discuția noastră a fost vorba de două roluri importante ale artistului; de Mitrici din „Puterea întunericului" de Lev Tolstoi și de Lînaev din „Lupii și oile" de A. N. Ostrovski.

— Sînt rolurile mele favorite... Unele dintre ele, bineînțeles. Dacă vorbesc acum despre ele, este pentru că în interpretarea lor voi apărea pe scena teatrului bucureștean.

— Ce v-a atras îndeosebi în realizarea personajului Mitrici?

— M-a preocupat întotdeauna istoria literară a realizării operei dramatice. In cazul de față știu că Tolstoi a revenit asupra piesei sale, care i se părea mult prea sumbră, și a urmărit destinul unui nou personaj care avea menirea de a înviora atmosfera, de a străbate întregul conflict dramatic cu un șuvoi de aer proaspăt care să îmbărbăteze. Este tocmai rolul pe care mă voi strădui să-l interpretez în cele mai bune condiții în cadrul reprezentațiilor de la București.

— Sînteți satisfăcut de aprofundarea personajului pe care l-ați interpretat în acest rol?

— Incep să fiu mai sigur de mine, în gesturi și în dicțiune, tocmai pe măsura interpretării și acum mă consider într-un proces de creștere în această privință...

Mihail Jarov este un pasionat al rolurilor pe care le interpretează. Trăirea intensă a problemelor sufletești ale personajului, pe scenă, își găsește un reflex firesc în preocuparea statornică pentru perfecționarea artei sale interpretative.

— Despre unul dintre rolurile d-voastră cele mai reușite ne-ați putea vorbi?

— Da. Dar asta înseamnă să mă refer la cele viitoare, pentru că nu sînt niciodată mulțumit de cele de pînă acum. Și nu întîmplător acord o foarte mare importanță interpretărilor mele viitoare. Năzuiesc de mult să joc într-o piesă care să dezbată, cu acuitate, problemele contemporane ale oamenilor din zilele noastre. Și sînt bucuros să vă pot împărtăși vestea că la Moscova, noi am început repetițiile pentru piesa lui Alexandr Korneiciuk **„De ce surîd stelele?"**.

— Este o piesă inspirată din actualitate?

— Bineînțeles, se referă la probleme de viață contemporană ale tineretului nostru. Părerea mea este că reușita rolului unui artist, pasionat de problemele realității imediate, depinde în foarte mare măsură de profunzimea reflectării vieții de către dramaturg. Deoarece teatrul se bazează în mare măsură pe literatura dramatică și deoarece această literatură trebuie să se inspire din actualitate, este foarte firesc pentru noi, artiștii, să așteptăm din partea dramaturgilor roluri inspirate din personalitatea omului nou. Eu sînt fascinat de inedilul și de complexitatea vieții noastre contemporane și mă gîndesc cu entuziasm la interpretarea unui asemenea rol.

— Ne-ați putea vorbi despre unele idei noi, îndrăznețe, afirmate în viziunea regizorală a pieselor care sînt montate acum la Moscova?

— Noi prețuim foarte mult tradiția realistă a teatrului clasic rus. Dar aceasta nu înseamnă copierea superficială a vechilor montări. Idealurile pline de noblețe ale pieselor lui Tolstoi sau Ostrovski le trăim și le exprimăm astăzi transfigurate în lumina vieții noi. Pe vremuri teatrul nostru, Teatrul Mic Academic de Stat se numea „Teatrul Mic al împăratului" și, cu toate acestea, încă de pe atunci, artiștii — înaintașii noștri — nu prezentau spectacole de paradă pentru curte, ci piese însuflețite de un puternic suflu popular. Noi preluăm astăzi această tradiție în modalități diferite. Astfel, Boris Ranevski, care a montat spectacolul „Puterea întunericului" a realizat o viziune originală bazată pe o înțelegere profundă a mesajului ideologic al piesei.

Urmărind să exprime mai plastic esența ideilor lui Lev Tolstoi — Boris Ranevski a găsit mijloace, specifice și ingenioase, pentru a demonstra vitalitatea forțelor poporului, așa cum se manifestă ele în această piesă clasică, reușind să imprime întregului spectacol un sens optimist.

— Ce ne puteți spune despre manifestarea unor viziuni regizorale variate în montarea pieselor inspirate din actualitate?

— Eu însumi pregătesc un rol important în piesa lui Korneiciuk, aflată în pregătire, despre care am vorbit mai înainte.

Regizorul Boris Ranevski lucrează acum împreună cu Alexandr Korneiciuk pentru a finisa piesa. Regizorii noștri acordă în genere o deosebită importanță exprimării originale și plastice a unui anumit mesaj dramatic. In cadrul realismului socialist o asemenea varietate stilistică pe planul concepției regizorale este firească și foarte necesară. In același timp, însă, varietatea implică desigur mai multă profunzime, o atenție deosebită pentru a urmări sensul firesc obiectiv al vieții, pentru a exprima realist problematica umană a societății...

Mihail Jarov mi-a vorbit pe larg despre rolurile numeroase pe care le-a jucat în decursul activității sale dramatice. Am ales aici doar cîteva dintre părerile sale despre pregătirea artistului pentru aprofundarea rolurilor sale, despre problemele noi și variate pe care le pune astăzi montarea regizorală a pieselor contemporane.

Miron Dragu

Mihail Ivanovici Jarov ne-a încredințat acest facsimil:

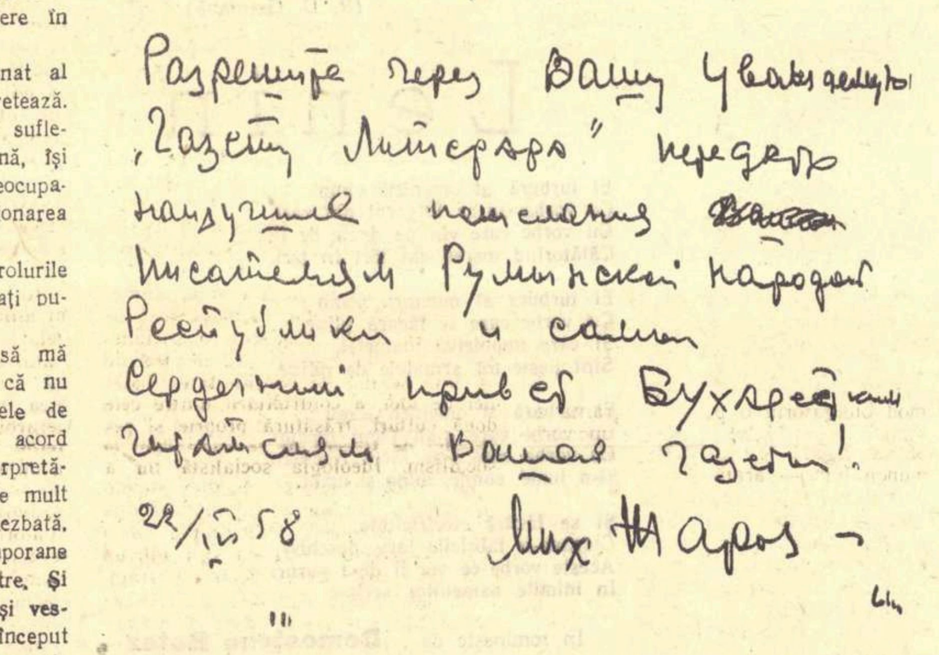

Разрешите через Вашу уважаемую
„Газету Литерара" передать
наилучшие пожелания
писателям Румынской Народной
Республики и самый
сердечный привет бухарестским
читателям Вашей газеты!
22/IV 58 Мих Жаров

Dați-mi voie să vă transmit prin stimata „Gazetă literară" cele mai bune urări scriitorilor din Republica Populară Romînă și cel mai cordial salut cititorilor bucureșteni ai gazetei dumneavoastră.

22 IV 58

Mihail Jarov

ARTE

Concert coral

Conducătorul ultimului concert „a capella" prezentat de corul Filarmonicii nu mai este un nume necunoscut în viața noastră muzicală. Vasile Pintea, dirijor adjunct al acestei formații artistice, are privilegiul să lucreze alături de excelentul pedagog și muzician D. D. Botez, a cărui manieră de interpretare se pare că o urmează. Săptămîna trecută și-a compus un program spectaculos, de natură să asigure, el singur, trei săli pline. A ales lucrări corale din operele lui Verdi și Wagner. Interesantă și dificilă alăturare! Două mari personalități ale veacului trecut, dar și două stiluri și concepții aflate la antipod. Cu toate că selecțiunea corurilor din Wagner a cuprins mai ales lucrări aparținînd operelor de tinerețe, nu-i mai puțin adevărat că „Rienzi", „Vasul fantomă" și mai ales „Tannhäuser" poartă în grade și intensități diferite amprenta marilor inovații ce vor triumfa deplin în lucrările de maturitate ale maestrului de la Bayreuth. Am așteptat deci cu interes acest program atrăgător în care figurau și cinci prime audiții. La sfîrșitul celor aproape trei ore (au fost bisate patru sau cinci piese) ne-am dat seama că ultimul concert al corului a răsfrînt evident calitățile și defectele acestei formații artistice atît de capricioase în aparițiile sale (ne referim la calitatea interpretării). Dirijorul și corul s-au mișcat mai în voie, au fost mai în largul lor atunci cînd executau lucrări de Verdi. De aceea, ne-a impresionat îndeosebi finețea, precizia și tensiunea dramatică cu care s-a cîntat corul cruciaților și pelerinilor din „Lombarzii", scena din actul al II-lea al operei „Don Carlos" și chiar, într-o oarecare măsură, corul final din „Requiem". După cum execuția plină de poezie, prospețime și farmec a corului torcătoarelor din „Vasul fantomă" și impetuosul cor al pelerinilor din „Tannhäuser", prezentate într-un crescendo gradat cu o mare artă, au creat momente de reală emoție. Și totuși ceva nu a mulțumit. Anume, inegalitatea interpretării de la o lucrare la alta și chiar (vai!) din cuprinsul aceleiași bucăți muzicale. Oricine a observat că această splendidă pagină de poezie wagneriană, „Imnul nupțial" din opera „Lohengrin" (aflat în repertoriul corului de vreo patru stagiuni) a părut stîngace, datorită nesiguranței cu care în partea mediană au răspuns vocile feminine sugestiilor dirijorului. Dezechilibrul o dată creat, s-a ajuns ca pînă la sfîrșit totul să meargă șchiopătînd, iar bucata să rămînă văduvită de strălucirea cuvenită. Iar „Corul pelerinilor", admirabil realizat pînă în punctul său culminant, a fost apoi ratat printr-un descrescendo imprecis. Dar carențele cele mai serioase s-au evidențiat în interpretarea corului final din „Maeștrii cîntăreți" și a corului cavalerilor din „Tannhäuser". Aici finalurile de apoteoză, grandoarea partiturii wagneriene s-au transformat într-o muzică stridentă, lipsită de măreție. Corul n-a dovedit omogenitatea și coeziunea cerută. In timpul execuției, se mai auzeau „voci" iar partidele nu „intrau" cu preciziunea dorită.

Spunem toate acestea cu un sincer sentiment de regret. Pentru că, auditor credincios al concertelor prezentate de acest cor, ne-am dat seama că nivelul realizărilor sale nu este în mod categoric cel din ultima săptămînă. Această linie sinuoasă nu-i deloc de dorit în activitatea unei formații artistice care a dăruit neîncetat vieții noastre muzicale un aport considerabil și demn de laudă sinceră. Sînt merite ce nu se pot trece cu vederea, sînt satisfacții artistice care nu se pot uita. Dar, cu atît mai mult ne supără inegalitățile și prea prelungita epocă de tinerețe.

Recital Secăreanu

Săptămîna trecută iubitorii muzicii s-au întîlnit din nou în sala Dalles, pentru a asculta recitalul unuia din cei mai de seamă reprezentanți ai muzicii vocale romînești: Nicolae Secăreanu. De obicei maestrul Secăreanu aduce în întîlnirile sale cu publicul, care au loc odată sau de două ori pe an în sala Dalles, un program saturat de prime audiții, de lucrări romînești aparținînd tinerilor compozitori, de noutăți muzicale. Puțini cîntăreți ajunși la maturitatea și notorietatea sa acordă atîta grijă școlii componistice romînești și împrospătării repertoriului cu tot ce poate să trezească o veritabilă emoție. In recitalul de vineri seară, maestrul Secăreanu a prezentat publicului un florilegiu din repertoriul său obișnuit, o selecție din cele mai cunoscute și mai populare lieduri ale tezaurului universal și romînesc: „Sora mea", „Craiul ielelor" și „Tom poetul", „Legănușul gol" și „Cei doi grenadiri". Pentru a cita oară le ascultăm! Și totuși pe măsură ce se perinda fiecare piesă din acest program atît de cunoscut și atît de cîntat, ne dădeam seama că maestrul Secăreanu nu se dezice: totul era fermecător de nou și inedit, totul căpăta în interpretarea lui valențe și înțelesuri încă nebănuite. Ca să percepi adevărata esență și valoare a artei lui Secăreanu, trebuie să-l vezi, pentru că Secăreanu, cîntărețul de mari și mereu proaspete resurse, este dublat și de un actor în adevăratul înțeles al cuvîntului. Repudiază gestul larg, patetic și spectaculos. Mușchii feței sale tresar și se mișcă aproape imperceptibil, expresia ochilor abia o bănuim prin lentilele ochelarilor, mîna dreaptă are mișcări discrete și nu se rotește solemn în aer. Artistul trăiește și simte cu adevărat fiecare bucată și frază muzicală. Ați auzit „Craiul ielelor" vineri seară? Capodopera lui Schubert s-a transformat într-o adevărată piesă dramatică, cu trei personaje și un comentator, desfășurată într-o cavalcadă sublimă. Te înfiori la auzul șoaptelor dulci, amăgitoare ale craiului ielelor, te înspăimînți de teama crescîndă a copilului, te face să suferi neînțelegerea tatălui, iar finalul zguduitor, spus, simți că-ți îngheață inima. Să mai vorbim de melodioasa și sfîșietoarea „Sora mea" sau de fermecătoarea și nobil inspirata baladă „Tom poetul" de Loewe? Poezia ei, atingînd aripile visului, armonia ei aeriană au aflat în Nicolae Secăreanu un interpret care s-a trădat ca un liric autentic. Dar acel voios „Cîntec medieval" de Saint-Säens, în a cărui interpretare Secăreanu ni s-a arătat plin de vervă, de umor și de exuberanță?

Ar trebui mult spațiu pentru a vorbi despre fiecare din bucățile executate săptămîna trecută în cadrul recitalului. Noi n-am urmărit să analizăm arta interpretativă a lui Nicolae Secăreanu. Am vrut numai să subliniem respectul pe care acest adevărat artist îl arată publicului său.

Meloman

CRONICA DRAMATICA

Pericolul melodramei (III)

„Umbra baroanei" de Tiberiu Vornic la Teatrul Armatei — Finalul piesei

Moda feminină de după primul război mondial a abandonat extravaganțele vestimentare de la 1900, dar a ținut să valorifice decolteul larg, ca remarcabil element de seducție, preluat din arsenalul vechilor toalete. Drama pasională burgheză a știut, la rîndul său, să dea extensiunea cuvenită nurilor melodramei, ruda sa mai vîrstnică, care poseda o atît de strălucită carieră de curtezană. Porto-Riche și emulii săi, apoi Bernstein și Bataille au înmulțat totdeauna într-o infuzie pătrunzătoare de sentimentalism micile lor conflicte în triunghi, covîrșind aparent, printr-o afectivitate groasă și abundentă, insuficiența artistică a acestor piese mărunte. Dramele de alcov au utilizat experiența melodramei, transplantînd-o însă în spațiul îngust al înfruntărilor amoroase. Publicul era invitat din nou la compătimirea nefericiților eroi. Aceștia își dezvăluiau de astă-dată rănile sîngerînde în felul indiscret, obișnuit în reportajele proceselor criminale de la sentimentala curte cu juri. In această nouă viziune, intrigantul continua să unelteasca dar — cel mai ades — era totodată victima unor porniri erotice impetuoase, care solicita înțelegerea spectatorilor. Mizericordia se cuvenea așadar tuturor persoanelor implicate în ițele dramei, întrucît toate duceau cu ele povara săgeților înveninate ale micului Eros. Intr-una din piesele reprezentative ale lui Henri Bernstein (care, prin coincidență, se intitulează „Melo") soția îndrăgostită de amicul casei încearcă să-și otrăvească soțul, dar neavînd forța morală necesară unei asemenea mîrșăvii (scuzabile în dramele de această speță) se sinucide. Ea lasă astfel pe lume doi nefericiți: bărbatul și amantul, la care se adaugă un al doilea personaj feminin, noua soție a proaspătului văduv, care îndură cu fruntea sus durerea de a fi numai utilă și nicidecum obiectul unei mari pasiuni. In acest chip, eroii se înfrățesc prin nefericire, și se „umanizează" prin gemete insistente. In „Curierul de Lyon" sau în „Crima celebră", lumea era împărțită în oameni buni și oameni răi, în linii evident simpliste, dar cu unele vagi implicații sociale. In drama pasională burgheză nu se mai cunosc bariere de nici un fel, întrucît izvorul nefericirii este de natură erotică și autorilor specializați în asemenea producții nu le rămîne decît să demonstreze că în această privință toți oamenii sînt în mod egal vulnerabili. Problematica devine cu totul minoră, iar sarcina reflectării realității este abandonată fără rezerve.

In cronicile trecute am observat persistența nefastă a influenței melodramei asupra unor piese romînești recente. Trebuie să subliniem însă că, într-o largă măsură, această tutelă de rău augur domină unele lucrări dramatice prin filiera dramelor sentimentalismului burghez. Teatrul „cu un singur accesoriu" [1]) comunică încă prin canale ușor de detectat, cu anume laturi periferice ale dramaturgiei noastre contemporane. Fenomenul este contagios și merită, desigur, toată atenția.

★

Prima piesă semnată de Tiberiu Vornic (în colaborare cu Ioana Postelnicu) a fost înregistrată ca o încercare meritoasă de tratare a unor probleme din imediata actualitate. „Impărătița lui Machedon" prezenta slăbiciuni și delimitări confuze, dar semnala, deocamdată sub forma unui reportaj dramatic modest, buna intenție de a surprinde idei, tipuri și simțăminte proprii zilelor noastre.

„Umbra baroanei" este, dimpotrivă, o dramoletă languroasă, costumată sumar și țipător, pentru a trece drept piesă de actualitate. Legăturile piesei cu vremea și oamenii de azi sînt convenționale. Este adevărat că într-unele dintre replicile rostite pe scenă se fixează, formal, cîteva coordonate istorice. Nu se poate nega, de asemenea, că sînt introduse în piesă referiri la evenimente care s-au petrecut în ultimii 15 ani. Unul dintre eroi scoate din buzunar un protest împotriva războiului antonescian. O baroană sărăcește din cauza naționalizării. Se pronunță de cîteva ori aprecieri cu privire la comuniști și o dată se rostește chiar numele partidului. Substanța dramei nu se alimentează însă din aceste elemente de suprafață. Efectele tari ale piesei țîșnesc din alte resorturi, care ne apar, vai!, atît de cunoscute și atît de uzate.

Publicul asistă la reluarea uneia dintre edițiile de succes ale genului. Se reprezintă anume povestea fetei inocente care este părăsită de fiul omului care înșelase, cu ani în urmă, pe mama actualei victime. Catinca a fost lăsată pradă nenorocirii, cu un copil în brațe, și fără sprijin. Fiica ei, Cireșica, va repeta, cu o lipsă flagrantă de imaginație, aceeași dramă după douăzeci de ani. Evident, pe scenă se vor produce scene de amare reproșuri, ca și întîlniri dulci. Vor fi clamate strigăte deznădăjduite, de o invenție descurajantă ca: „Mamă, îl iubesc!" „Tată, ce bine că ai venit!..." ș.a.m.d. Unele personaje mimează interesul pentru problematica etică și socială, dar replicile sau scenele respective sînt plictisitoare, deoarece se alătură neorganic conflictului real al piesei. Uneori aceste aplicații stîrnesc contradicții neașteptate. In intriga sentimentală a piesei, Emil Opriș figurează astfel ca soț nefericit, respins de o soție nenorocită. Cînd aflăm că omul acesta searbăd, disprețuit de una dintre victimele pozitive, este un vajnic luptător, pomenit după moarte cu sfințenie de femeia care l-a repudiat, ni se pare că asistăm la un joc arbitrar în care unor eroi lamentabili de dramă pasională li s-au distribuit, la întîmplare, poziții și atitudini.

Este ușor să observi că, de fapt, întreaga piesă a mijlocit — cum zice Caragiale — o contabilitate dublă. Cu cerneală violentă a fost scrisă o nouă și totuși veche melodramă de amor. Pe marginea acestui text s-a însăilat, printre rînduri, actualizarea aparentă a ciocnirilor dintre personaje. Nici măcar conflictul dintre Eugenia, baroană de Șendrea, și soțul său nu are rădăcini sociale de primordin. Evoluția tot mai marcată a profesorului Teofil Bogdan către o linie democratică se calchiază cu insistență pe ideea răscumpărării păcatului său de tinerețe față de o fată săracă, față de fata acestei fete sărace. Euforia încrederii acordate, pe care o interpretează în ultimul act acest intelectual revenit alături de popor, ar fi putut să fie cu adevărat semnificativă dacă, în primele două acte (și în general în substanța vie a piesei), s-ar fi creat climatul tratării serioase a unor asemenea probleme de o deosebită gravitate. Intr-o piesuță romanțioasă, asemenea tirade n-au însă cum să capete autenticitate.

Nu trebuie să se înțeleagă din cele spuse mai sus că autorul a făcut — cu bună știință — o tentativă de a ne vinde marfă sentimentalistă în ambalaj ideologic de ultimă oră. Nu încape îndoială că Tiberiu Vornic a crezut sincer în posibilitatea de a utiliza maniera melodramatică pentru a comunica publicului mai ușor idei prețioase. Dorința de a obține adeziunea publicului apare însă atît de stăruitoare în această „Umbră a baroanei", încît este lesne de înțeles de ce scriitorul a pierdut din vedere obiectivele principale, căzînd în plasa „efectelor" socotite ca sigure. El a realizat astfel o galerie de siluete rănite de focul amorului, flagel care n-a iertat pe nici unul dintre eroii de prim-plan. Catinca, Cireșica, Teofil Bogdan și cei doi fii ai săi, Emil Opriș și baroana de Șendrea în persoană, se zbat cu toții, fie din pricină că n-au fost leali în iubire, fie pentru că n-au fost iubiți, fie din pricină că au fost părăsiți. Baroana, — eroul negativ — este, în fapt, o femeie părăsită care imploră, în felul ei, înțelegere și compătimire. Cum să mai capete relief și adîncime mesajul ideologic, într-o asemenea înghesuială de țipete și consternări?

★

Trebuie să înțelegem tendința direcției de scenă (Ion Șahighian) care a dat la Teatrul Armatei toată importanța valorificării singurelor virtuți ale piesei. Cu pricepere, regia a cerut interpreților să dea culoare scenelor sentimentale și a căutat, pe cît a fost cu putință, să justifice scenic inabilitățile de construcție ale piesei. (De pildă, repetata ascultare din umbră a unui duet dramatic de către un al treilea personaj intrat pe tăcute).

Buna deservire a piesei a smuls, în repetate rînduri, lacrimi sau rîsete nestăpînite spectatorilor încă neformați și ne-a pus, astfel, pe gînduri. Cu teama de a nu cădea la rîndul nostru în păcatul sentimentalismului, trebuie să mărturisim că aplauzele la scenă deschisă, provocate de scenele lacrimogene sau de comicăria unor replici deșuchiate, ne-au întristat profund.

Sarcinile revoluției culturale se referă, desigur, nu în ultimul rînd la formarea unui public larg, capabil să distingă strălucirea artei de sclipirile fade ale fabricatelor de duzină. Reprezentarea unor piese scrise pe calapodul melodramei îneacă discuția profundă cu privire la viață și observația înțeleaptă a mișcărilor sufletești ale omului, în pelteaua frazelor zornăitoare, goale de conținut. In același timp, promovarea unor asemenea producții alterează gustul noilor categorii de spectatori, cît și al noilor generații. Ne putem îngădui, pe temeiul unor succese de suprafață, să creștem publicul în direcția preferințelor și marafeturilor unor clase condamnate de istorie? Am intitulat aceste cronici „Pericolul melodramei" cu intenția de a sublinia patetic caracterul nociv al înscrierii unor asemenea piese în repertoriul teatrelor noastre.

Am înțeles de ce direcția de scenă a lucrat în vederea rotunjirii loviturilor melodramatice din textul „Umbrei baroanei". N-am priceput însă de ce direcția teatrului a trecut această lucrare în programul său de activitate.

V. Mîndra

---

1) Expresie a cunoscutului om de teatru francez Firmin Gémier, prin care se desemna repertoriul dramatic de scandal sentimental, singurul accesoriu fiind... patul. Formula a fost utilizată de G. M. Zamfirescu în articolele sale polemice îndreptate împotriva orientării teatrelor romînești în **perioada dintre cele două războaie.**

LENIN ȘI POEȚII LUMII

VALERII BRIUSOV
(U.R.S.S.)

Lenin

El, cine a fost ? — o călăuză
Statornică pentru popor,
O lume ridicînd din spuză,
Și timpul închegînd, sonor.

Octombrie, stăpîn, desparte
Mulțimi de veacuri, și tăios,
Decît Renașterile toate
Mai amplu și mai generos.

Trecutul, ofilit, apune.
O lume — ocean înalt —
Iși crește noua ei minune:
Alături, Lenin, — un gigant.

Pămînt ! planetă smălțuită
Cu ierburi, tu, în galaxii
Iți dai măsura cuvenită
Acestui nume, pe vecii

O clipă a durat — și iată,
Dimensiunea lui, cum crește,
In miezul lumii profilată,
Și-adînc și vast ne podidește.

In romînește de **Grigore Hagiu**

LAMAR
(R.P. Bulgaria)

Din cartea „Cîntece de luptă"

In memorie
trăiește Octombre.
L-am văzut năruind
lumea cea veche,
ca și cum un vînt,
fără pereche,
s-ar fi ivit
pe pămînt.
Și veneau oameni
de pe Nipru
și Obi și Lena
în ajutorul lui Lenin.
Așteptau, tinerii, roi
— cum aștepți tunetul —
cu pieptul străpuns
de fulgerul entuziasmului
zile mărețe și noi.
Iar pe pragul marii prăvăliri
stătea,
senin și inspirat,
— uriaș printre genii —
Lenin.

. . . .

Bubuiau tunurile.
Trepida pămîntul, îngrozitor —
poporul cu Lenin
cu pasul drept
pășea în viitor.
Memoria istoriei nu înșeală.
E plămădită din sînge și fiere:
Cine pornește împotriva Răsăritului
piere!
Și s-a ridicat Octombre
în picioare,
— s-au urnit ale revoluției mirifice roți —
și-a început să vorbească
despre noroade bătîndu-se pentru fericire,
despre om
și despre nepoți.

In toamna ceea pădurile
n-au gălbejit de vînturi și ger.
Glasul sirenelor de-uzină
'nălțau libertatea pînă la cer

. . . .

Și la noi,
și la alte popoare,
octombristele,
mărețe,
explozii de soare,
au zvîrlit în aer
fortărețe
ale imperialismului și silniciei.
Peste țări și mări
frații ruși
trimiteau proletarilor chemări:
Zdrobiți lanțurile robiei!

Le-a zdrobit Octombre
prin cețuri,
troiene și vînturi.
Și-i va rămîne nu doar amintirea
dar slăvit va fi de veacuri
în lumini și cînturi.
Va crește omul mîndru și-nțelept.
Cetățean
al poeziei și al muncii.
Un viitor magnific și drept
Iși crește azi pruncii!

In romînește de **Toma George Maiorescu**

LANGSTON HUGHES
(S.U.A.)

Balada lui Lenin

Tovarășe Lenin, coboară
Din mausoleu-ți înalt
Și-nvață-mă locul sub soare
Să-mi aflu, pornind în asalt.

Eu sînt țăranul Ivan,
Cu cizmele-n glod învelite.
Alături de tine luptat-am —
Mi-s caznele astăzi sfîrșite.

Tovarășe Lenin, coboară
Din mausoleu-ți înalt
Și-nvață-mă locul sub soare
Să-mi aflu, pornind în asalt.

Sînt Chiso, Negrul ce taie
Trestia de zahăr în Sud.
Prin tine, tovarășe Lenin,
Nădejdea în piept mi-a crescut.

Tovarășe Lenin, coboară
Din mausoleu-ți înalt
Și-nvață-mă locul sub soare
Să-mi aflu, pornind în asalt.

Sînt Ciang, topitorul ce face
Grevă-n Șanhai sau Hanceau [1])
Pentru-a Revoluției cauză
Sînt gata și viața să-mi dau.

Tovarășul Lenin se-nalță
Deasupra marmurei reci.
Vegheați, luptători, locul nostru
Sub soare-i pămîntul, pe veci !

In romînește de **Petre Solomon**

---

[1]) Poezia este scrisă înaintea celui de-al doilea război mondial.

JOHANNES R. BECHER
(R. D. Germană)

Lenin

El turbură al omenirii somn
Cu vorba lui ca fulgerul din zări,
Cu vorbe care vin pe drum de fier
Călătorind mereu din țări în țări.

El turbură al omenirii somn
Cu vorbe care se făcură pîine,
Și care împotriva foametei,
Sînt peste tot armatele de mîine.

El turbură al omenirii somn
Cu vorbe care s-au făcut mașini,
Cu vorbe care s-au făcut tractoare
Și-n lume, sonde, mine și uzini.

Și se făcură electricitate,
Ciocane-n fabricile larg deschise,
Aceste vorbe ce vor fi de-a pururi
In inimile oamenilor scrise.

In romînește de **Demostene Botez**

JOSEF HORA
(R. Cehoslovacă)

In Piața Roșie

In focul zidului de piatră,
și în tot cuprinsul...
Moscova strălucește,
Acolo unde Lenin este în leagănul blîndului somn
Joacă zăpada...
Zboară zăpada...
In aerul pur răsună
Cuvintele lui,
Și în ritm cu inima eternă a lui Ilici
Iși aliniază
secolul
pașii!

In romînește de **George Demetru Pan**

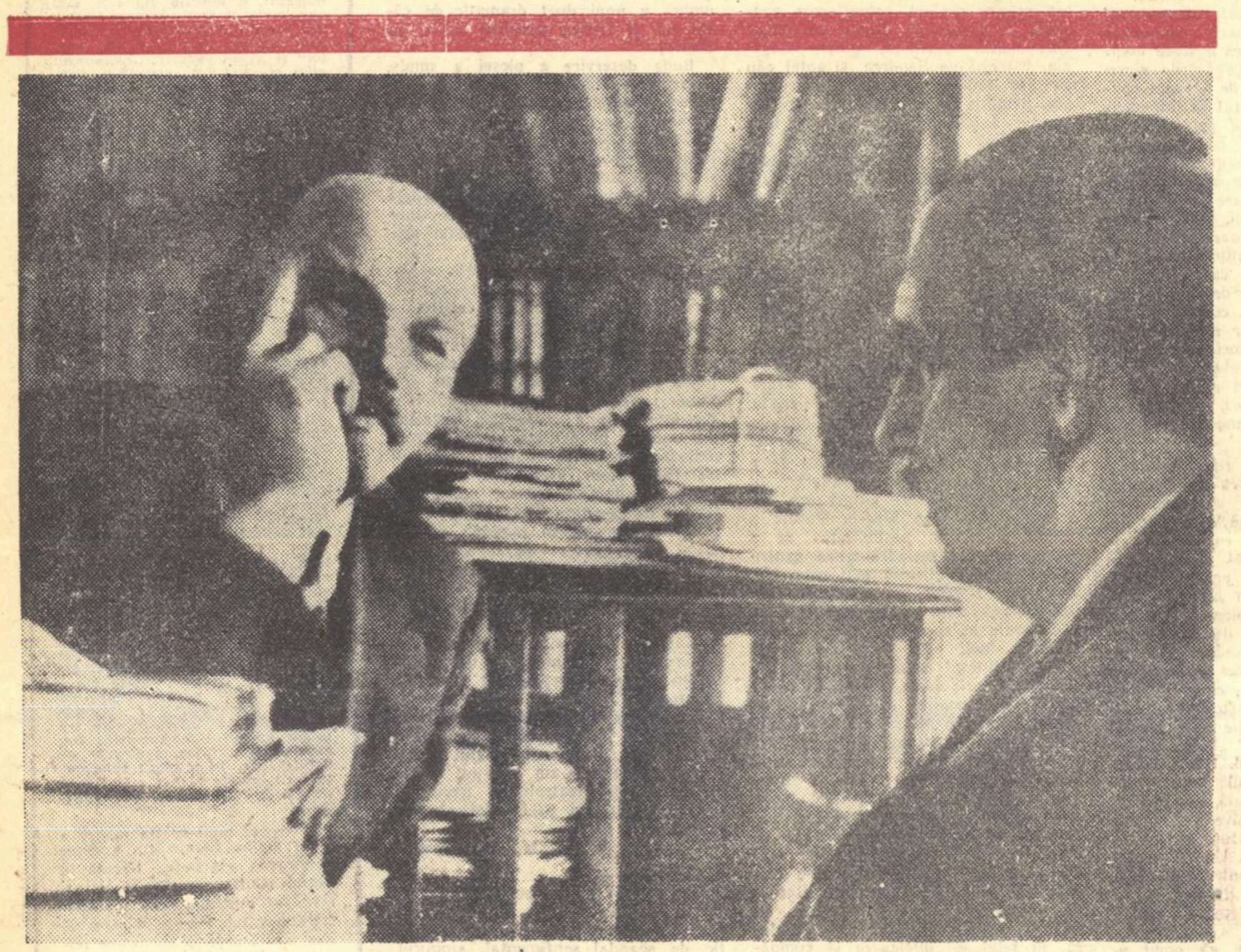

Lenin stînd de vorbă cu scriitorul englez G. Wells, în octombrie 1920.

NÁDASS IÓZSEF
(R. P. Ungară)

Vladimir Ilici

Capul nostru ar putea fi mai înalt decît însăși mîndria.
Milenii și ere cu noi țineți pasul!
Noi sîntem contemporani cu Lenin
I-am văzut chipul, i-am auzit glasul.

Noi ne-am născut să transformăm pămîntul.
Și să-nvățăm: liniștiții zori, amurguri înecate în fîntîni,
vrăbii zgribulite sau vulturi cu aripile înalte:
noi sîntem stăpîni.

Vîntul a-nstrunat un cîntec nou. De pe buze nimeni nu ni-l smulge.
Săpăm adîncuri-mări, himalaie înălțăm solemn
Și milenare ziduri năruim.
Căci Lenin ne-a făcut un semn.

Dezlănțuire de uragane și rînduială ocrotitoare
ești. In blîndețe sever și-n luciditate aprins.
Se sparge zaua ghețurilor, suliță verde grîul zbucnește.
O, unic ești Lenin și necuprins!

In romînește de **Toma George Maiorescu**

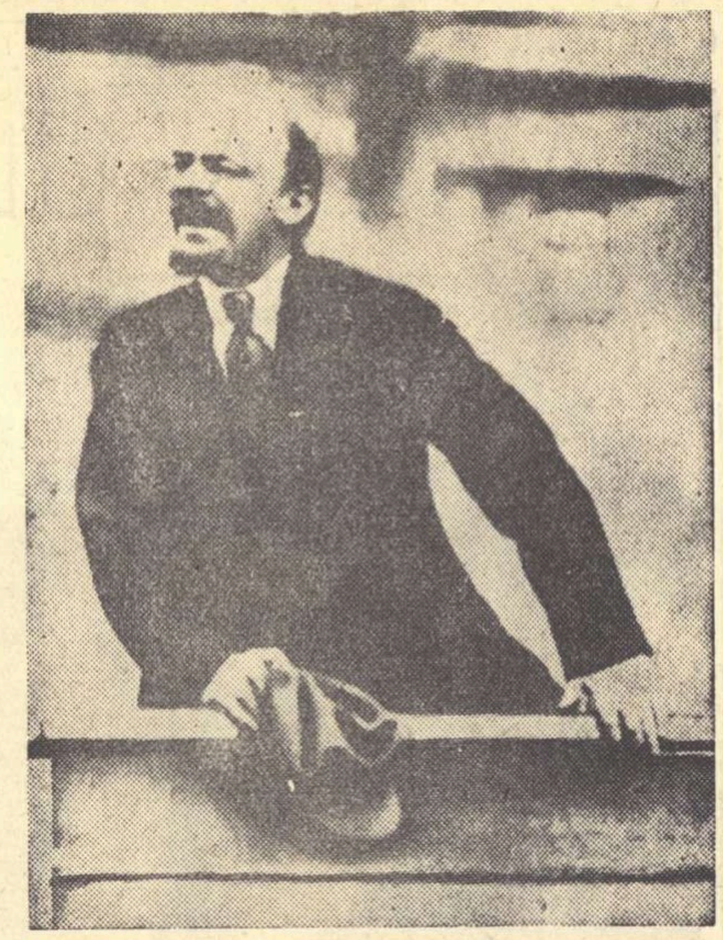

Lenin vorbind, în Piața Sverdlov, la Moscova, unităților militare care plecau pe frontul de Sud (1920)

KIM DE GHIU
(R.P.D. Coreeană)

Portretul lui Lenin

De dimineață, cînd lumina mă trezește,
pe un portret privirea-mi se oprește:
e-acolo totdeauna pe perete.

Odaia mea —
al vieții mele
leagăn,
acolo unde cresc și unde,
prin largi ferestrele deschise,
lumina viu pătrunde,
unde-n tavan se-adună
și gîndurile mele, — toate
și se leagă-n
mănunchi de vise,
acolo, pe perete,
un cunoscut și drag portret e.
De-acolo mă privește
portretul celui, care — far nestins —
lumină țării mele a aprins
și bezna izgonește.

O, zidule,
tu simți
căldura mea și răsuflarea;
pe pieptul tău
de credincios prieten.
— medalie — e prins
acest portret.
Lenin!
Lenin!
Ilici!
Cu fiecare răsărit — aici —
numele tău e pentru mine
chemare și îndemn
să lupt pentru mai bine!
Tu,
popoarelor
puterea ai unit;
Tu,
Rusia liberă
ai făurit!
Și gîndurile tale de atunci —
porunci —
trăiesc
în inimi, milioane,
tălăzuind în valuri
spre viitorul luminos, spre maluri!

Prin bezne negre și prin neguri
tu, cel dintîi,
deschis-ai drumul
luminos
atîtor generații care vin,
tu rănile ni le-ai tămăduit,
și sufletele, tu ni le-ai unit
și veșnic te vom pomeni,
Lenin!
De aceea luptătorii
pentru viață, pentru libertate,
ce tinerețea și-au pierdut
în umbrele-nchisorii,
în vitrege bejenii,
cu unghia zgîriau numele tău,
pe zidurile reci,
nădejde vie,
izvor de viață și de bărbăție.
In lupte sîngeroase,
în minele adînci
numele tău —
nădejde și chemare! —
pe oameni i-a însuflețit,
popoarele a oțelit
și le-a condus mereu
pe luminatul drum de glorii,
mereu spre noi victorii!

Lenin!
Lenin!
Tu, dascăl și prieten celor mulți!
Tu nu Rusiei numai
ești mîndrie,
tu ești făclie
mai vie decît orișice lumină,
tu ești pentru vecie
drapelul glorios
desfășurat
peste viitorul nostru luminos!

Lenin!
Lenin!
Privește dar
spre zarea noastră-ndepărtată;
e dimineață-acum, întîia oară,
în încercata noastră țară!
Și, iată
de ce, cînd dimineața mă trezesc,
înspre portretul tău privesc.
De aceea, iată, cu avînt,
din nou mă leg prin jurămînt!

Lenin!
M-auzi?
Ascultă-mi jurămîntul:
Cu tine-alături, ca de-atîtea ori
noi ști-vom să-ți urmăm cuvîntul:
vom fi în cea din urmă luptă-nvingători!

In romînește de **Andrei Tudor**

SUCANTA BACIATHARIA
(India)

Lenin

Lenin!
Pana mea se mișcă, hoinărind,
pentru a reîntruchipa imaginea lui
prin cuvinte.
El a fost cel dintîi
care a zdruncinat
digul tiraniei
pe întinderile nesfîrșite ale
Rusiei.

Oceanul
mîniei poporului
e învolburat
de inima și voința și rațiunea
lui Lenin.

Cuvîntul lui Lenin
a urnit munții
a arătat drumul
nou, celor tineri.
In Lenin
vezi întruchiparea
hotărîrii și a
mîniei
care a curmat
seculara beznă...

Iată, și acum
respiră în inimi
și în murmurul rîurilor
pe meleagurile rusești, nemărginite,
și pe hotarele fără de număr
ale pămîntului;
Lenin trăiește.

Revărsarea zorilor vine;
în preajmă-i soarele —
se trezesc oamenii și
la noi în Orient...
curînd vor irumpe!
Spulberînd obstacole,
ca și lava din adîncuri
ne ridicăm în picioare:
Slavă lui Lenin;
lui Lenin slavă!
In inimi cuvintele
noastre sînt flăcări.
In fața fiecărei colibe,
a fiecărei case
în marș furtunos
prin fulger și tunet,
răsună pașii lui Lenin
In fiecare inimă și casă
ca într-un sclipăt de astre
prinde viață Lenin.
Amintirea e proaspătă —
în marș avîntat
în vuiet de răscoale
amintind uragane:
Slavă lui Lenin!
răsună în lume.
Deasupra unei mări de coral
se văd aripile zorilor;
Slavă lui Lenin!
e cîntec în inimi...
Slavă luptei pentru
scumpa libertate,
din inima Italiei și a Taivanului.
In Anglia,
sau în altă țară,
cuvîntul lui Lenin
vine alături, înțelepciunea
sa luminează calea
cea nouă —
a mea
și a ta.
Ascultați!
e liniște; apoi
crește sonoritatea —
e ruptă catapeteasma tăcerii,
ritmul e credincios
pașilor lui Lenin.
Lenin trăiește...
Lenin creează!
Acesta e reazimul eliberării;
acesta este farul
maselor istovite
ajunse la capătul răbdării.

Corabie
ce pluteai pe oceane tăcute,
vîntul suflă
înfocat în velele tale;
noi vedem
pămîntul înverzit al iubirii —
tînără țară
a libertății luminoase.

Inima
a zdrobit jugul făr-de cruțare;
chipul lui Lenin
crește în inimă.
Nu,
noi nu cunoaștem
lașitatea și teama,
cuvintele sterile
ale jalnicilor fricoși.
Clopotul lui Lenin
pulsează în inimi
alarma către vinele
noastre înflăcărate;
Bateți tobele...
bateți tobele...
aliniază-te,
tu, simfonia furtunii!
Este invincibilă
oastea noastră cîtă frunză și iarbă:
în fiecare din noi
respiră veșnic
Lenin.

In romînește de **George Demetru Pan**

Redactor-șef : Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional* : Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 XXX

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 18 (216)- joi 1 mai 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

OAMENI AI LITERATURII ȘI ARTEI!
Creați opere cu un bogat conținut de idei, de înaltă măiestrie artistică! Luptați pentru o strînsă legătură a literaturii și artei cu viața poporului!

(Din Chemările C.C. al P.M.R. cu prilejul zilei de 1 Mai 1958).

Mai

Văd bine, mă-mpresori din toate părțile.
Hai, primăvară, dă-ți pe față cărțile!
Pierdură cei ce mai credeau în iarnă —
De-acum zăpezi cireșii au să cearnă.

Și liliacul, cerb cu coarne violete,
Intră pe geam: Hai să ne vezi, poete!
S-a-ntors și sora ta privighetoarea
Și joacă zarea-n depărtări ca marea.

Hai să ne vezi! Fac planuri șesul, pomii
Și nu mai au astîmpăr agronomii,
Iar soarele-și clădește, de raze, stivele,
Voios peste toate colectivele.

Strunești un cîntec de Mai, ca să zboare
Ca satelitul în jurul pămîntului
pe subt soare!

Primăvară

Oh ceruri, voi, primăvăratice,
Am ascultat prin noapte pe răcoare
Tarafurile noastre de cucoare
și gîștele noastre sălbatice.

Am strîns la piept tulpina caisului
Și rîse tot, cu florile-i rozalbe,
Ploaia mi-a dansat sunînd din salbe
Și iar împlînt în lut răsadul visului.

Și iar am să-mi înalț, verzi, ramurile
Și, plin de cîntec, roșii flamurile.

Mihai Beniuc

Ziua adevărului

5 Mai — Ziua presei este ziua adevărului.

La 5 Mai a apărut „Pravda" leninistă. „Pravda" înseamnă, pe romînește, adevărul. Sărbătorind ziua „Pravdei" și a întregii prese comuniste, sărbătorim de fapt adevărul, adică substanța și sensul care stau la baza acestei prese.

Adevărul costă, din principiu, scump, — într-un regim de teroare el costă, adeseori, și viața. Cine lucra la redactarea „Scînteii" ilegale, ziarul Partidului Comunist, nu primea salariu și casă de odihnă, ci 25 de ani. Scriai articolul cu poliția la ușă și pistolul pe masă. Tipăreai gazeta într-o pivniță, uitîndu-te cînd la plumb, cînd la tovarășul ce păzea neliniștit chepengul. O răspîndeai noaptea, înmînînd pachetul tovarășului X, lipind foaia pe gard sub privirea gardianului din colțul străzii sau aruncînd-o în curțile oamenilor. Uneori, cînd era posibil, tipăritura o ofereai la cinema cu aerul cel mai nevinovat sub formă de program. Iți plesnea inima, dar tu, de piatră, întindeai un program, zîmbeai și luai 25 de bani, privind fix în ochii spectatorilor și întrebîndu-te care dintre ei va pune mîna pe umărul tău, ducîndu-te la Siguranță. Am în față un asemenea program de la cinematograful ARPA. Pe prima pagină titlul filmului, ceva cu cowboy. Jos numele cinematografului cu litere mari, iar între ele, alte litere mai mici, mult mai mici: Armata Roșie Pier Axiștii. Era, cum s-a văzut mai tîrziu, un adevăr rostit de partid. Cît o fi costat această foaie, cît sînge adevărul acesta spus într-un zîmbet?

Astăzi, gazetele de partid au „Casa Scînteii", corespondenți în străinătate și rotative care trag un milion de exemplare în cîteva ceasuri, dar răspunderea și încordarea ziaristului autentic au rămas, neîndoielnic, aceleași, pentru că descifrarea și exprimarea adevărului, sezisarea proceselor noi ale vieții, combaterea actelor și ideilor potrivnice socialismului, accesul la conștiința cititorului și modalitatea de a-l influența în direcția constructivă, cer și talent și inteligență și îndrăzneală, adică totul. Or, totul e mult.

Viabilitatea și forța reală ale presei își au rădăcina, conform învățăturii partidului, în legătura cu masele de cititori. Ziaristul comunist simte cu societatea sau nu simte nimic, este exponent al societății sau nu e nimic. Un mare scriitor al veacului trecut spunea despre Manzoni că meritul lui „este de a fi simțit gustul apei de care era însetat publicul italian". Pentru a simți gustul apei de care e însetat publicul romînesc, trebuie nu numai să posezi o anume inefa-

Al. Mirodan

(Continuare în pag. 6)

RĂSPUNDERE

Ziarele ne aduc știrea că de cîtăva vreme avioane americane înarmate cu bombe atomice și cu hidrogen întreprind zboruri în direcția frontierei Uniunii Sovietice. Este indiscutabil că aceste acțiuni au un caracter net provocator. Ele întrețin o stare de alarmă și neliniște în lume.

Incercarea de a exercita presiuni, de a intimida o mare putere e de-a dreptul ridiculă și ineficace. Forța, calmul acestei puteri, capabilă de-o replică promptă și fulgerătoare, nu pot fi clătinate de raidurile besmetice ale unor iresponsabili. O țară care a lansat primul satelit artificial, care deține un avans tehnic însemnat, are destule mijloace să neutralizeze și să sancționeze pe loc un eventual agresor. Poporul sovietic pregătit poate privi liniștit și decis asemenea exhibiții nebunești. Problema este însă alta: zborurile aviației americane conțin în ele iminența unei primejdii grave, cu urmări incalculabile pentru întreaga omenire. *De aceea, protestul guvernului sovietic sună ca un avertisment solemn. Și mai mult decît atît. El este în același timp expresia unei înalte răspunderi istorice a conștiinței acute că prin aceste zboruri nesăbuite este amenințată pacea, bunul cel mai de preț al umanității. Acest lucru l-au înțeles toate popoarele care-și manifestă deopotrivă îngrijorarea și teama față de viitor. Cine ar putea susține în mod serios că asemenea zboruri sînt simple și inocente exerciții? Nici „băieții" intoxicați de alcool și ținuți permanent într-o stare de tensiune și ațîțare agresivă, nici un comandant cu „viziuni" și sperînd de a fi atacat îndată ce pe ecranul radarului apare vreun nedeslușit punct negru, nu inspiră încredere.*

In general, halucinațiile antisovietice nu prevestesc nimic bun. Este suficient ca o minte agitată sau criminală să dezlănțuie bomba nimicitoare și deznodămîntul fatal să nu mai poată fi înlăturat. Nimeni nu trebuie să facă un efort de imaginație ca să-și închipuie că în următoarele ceasuri sau chiar minute planeta noastră va fi în flăcări. Or, pentru a împiedeca o astfel de perspectivă tragică, nu există decît o soluție: încetarea imediată a provocărilor.

Popoarele nu îngăduie ca liniștea, pacea, viața lor să fie puse în pericol

Ieronim Șerbu

(Continuare în pag. 6)

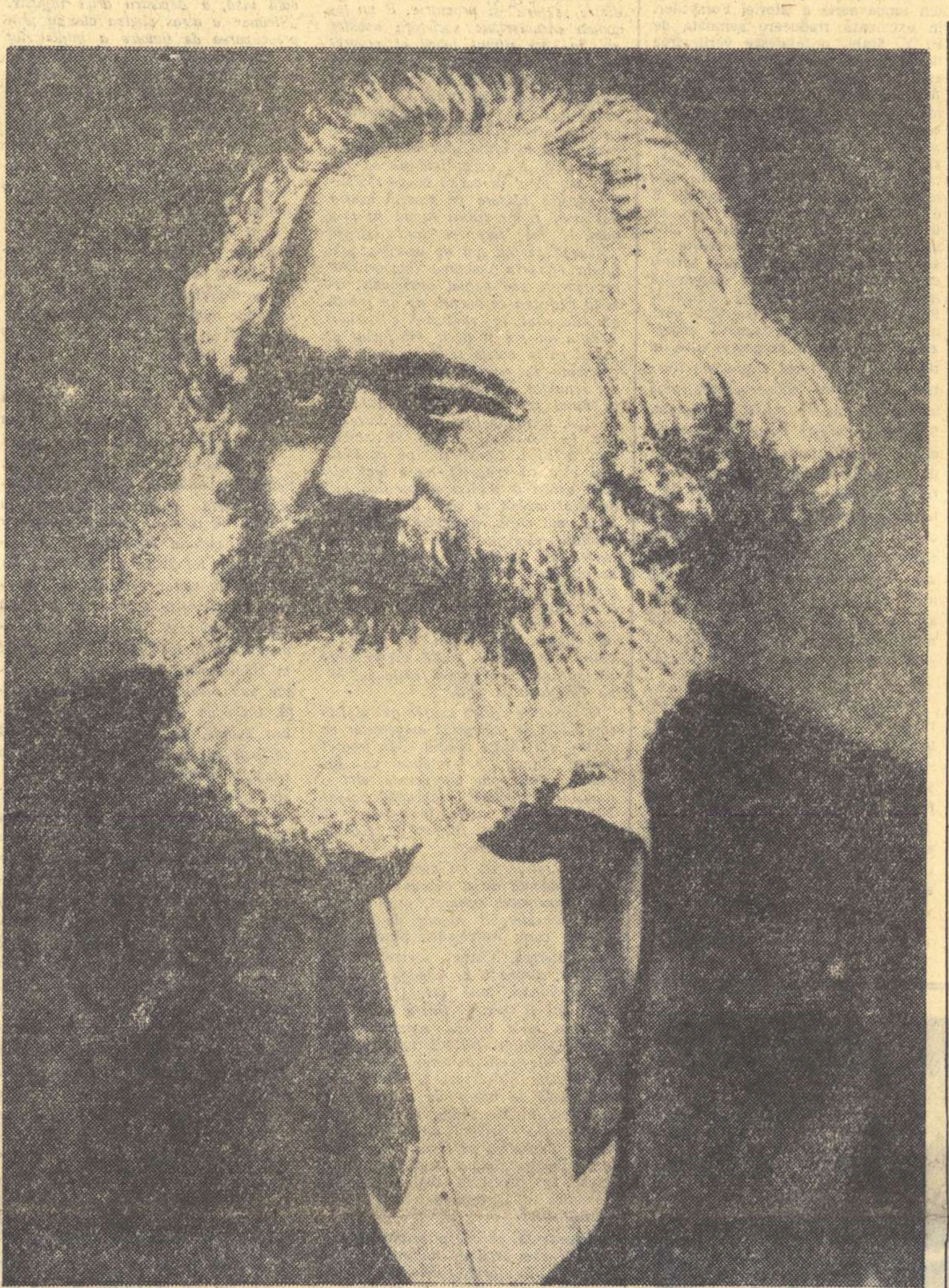

Marx și problemele artei

CREAȚIA ARTISTICĂ ȘI PERCEPȚIA ESTETICĂ

Producția nu furnizează numai un material necesității, ci furnizează și materialului o necesitate. Cînd consumul iese din starea sa inițială de primitivitate naturală și nemijlocită — și zăbovirea în această stare ar fi doar rezultatul unei producții rămase în stare de primitivitate naturală —, el este mijlocit, chiar ca impuls, de către obiect, necesitatea pe care o simte pentru acesta este creată prin perceperea lui. Obiectul de artă — ca și orice alt produs — creează un public cu simț artistic și capabil să se bucure de frumos. Producția nu produce așa dar numai un obiect pentru subiect, ci și un subiect pentru obiect.

Introducere la Contribuții la critica economiei politice (2/pag. 246—247).

PROBLEMA TRAGEDIEI ȘI A COMEDIEI

Istoria acționează temeinic și trece prin numeroase faze cînd înmormîntează o formă de viață veche. Cea din urmă fază a unei forme istorice este comedia ei. Zeii Eladei, care fuseseră deja odată răniți de moarte în chip tragic în Prometeul încătușat al lui Eshil, au trebuit să moară încă odată, în chip comic, în dialogurile lui Lucian. De ce se petrec astfel lucrurile în istorie? Pentru ca omenirea să se despartă cu voioșie de trecutul ei.

Contribuții la critica filosofiei dreptului hegelian; Introducere (1.I.1/pag. 610—611)

PROLETARIATUL ȘI LITERATURA

In ceea ce privește, în genere, nivelul de cultură sau capacitatea de a se instrui a muncitorilor germani, țin să amintesc lucrările geniale ale lui Weitling, care, din punct de vedere teoretic, întrec adesea chiar pe ale lui Proudhon, oricît ar rămîne în urma lor ca expunere. Cînd oare a produs burghezia, inclusiv filosofii și cărturarii ei, o lucrare cu privire la emanciparea burgheziei — emanciparea ei politică — care să poată fi comparată cu lucrarea lui Weitling „Garantien der Harmonie und Freiheit" [Garanții ale armoniei și libertății]? Dacă comparăm mediocritatea searbădă, lipsită de vlagă a literaturii politice germane cu acest năvalnic și strălucit debut literar al muncitorilor germani; dacă comparăm acești gigantici pantofiori de copil ai proletariatului cu pigmeicele și scîlciatele încălțări politice ale burgheziei germane, atunci se impune să prezicem cenușăresei germane o statură de atlet.

Glose critice marginale la articolul „Regele Prusiei și reforma socială" (1.III/pag. 18).

(Continuare în pag. 6)

1 Mai 1917 la Petrograd

KARL MARX

— 140 de ani de la naștere —

În momentul în care, printr-o proiecție pur subiectivă, retrăiești tumultul paginilor atît de diverse (filozofie, estetică, economie politică, sociologie etc., etc.) ale operei lui Karl Marx, un sentiment extrem de lămurit ți se impune. Ai trecut printr-un tărîm în care iluziile devin inoperante, rațiunea și întreaga sensibilitate umană fiind supuse severei discipline a unei atotputernice divinități laice: realitatea.

Marx a destrămat complicata țesătură de ambiguități a filozofiei idealiste, la care materialismul mecanicist și metafizic a adăugat modesta lui contribuție. Tot el a fost acela care a criticat cu luciditate și a denunțat primejdia acelor iluzii romantice care tăinuiau în afund un sens politic conservator și reacționar.

Noțiunea pentru care Marx are un respect deplin este aceea de realitate. Un studiu asupra multiplelor sensuri pe care creatorul „Capitalului" le oferă cuvintelor real și realitate, ar fi relevant pentru modul de a gîndi al acestui gigant creator al direcțiilor unei noi umanități.

In scrierile sale revine mereu accepția: limbaj al vieții reale; oamenii reali, activi; procesul real al vieții umane; premise reale, cunoaștere reală, istorie reală; producerea și reproducerea vieții reale; teorii pozitive și reale, existență vie obiectivă, reală, etc., etc., etc.

Esența realității, a conceptului de real, urmărește, asaltează și fertilizează conștiința tînărului, maturului și bătrînului Marx. El se ridică împotriva enormei cantități de iluzii vehiculate prin diferite idealuri. Cînd pronunță cuvîntul comunism, în „Ideologia germană", adaugă prevenitor: „Comunismul nu este pentru noi o stare care trebuie creată, un ideal după care realitatea trebuie să se ghideze. Noi numim comunism mișcarea reală care duce la abolirea stării actuale".

Idealul pictural al lui Marx este în arta lui Rembrandt, la care admiră „culorile precise", proiecția reală a omului real. Omul prezentat „cu coturni în picioare și aureolă în jurul capului" îi stîrnește dezaprobarea. „In aceste tablouri rafaeliene, celeste, — scrie el — ei (oamenii, n.n.) sînt zugrăviți cu o lipsă totală de realism".

De aceea în dramaturgie marea sa pasiune este Shakespeare, iar pe Schiller îl critică pentru că transformă „indivizii în simple difuzoare ale spiritului vremii".

Dar dacă adversitatea față de iluziile și mistificările gîndirii burgheze se manifestă pretutindeni în opera lui Marx, în „Capitalul" ele sînt supuse unei analize inegalabile. Aici Marx a nimicit iluziile edenului capitalist în însăși structura și izvorul lor intim: economia capitalistă. Pentru a sublinia metoda strict științifică, fără nici o abatere de la ceea ce însăși realitatea economico-socială propune și dezvăluie, Marx și-a denumit opera sa fundamentală o „anatomie micro-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Tabletă parlamentară

Iau cuvîntul în calitate de scriitor, căci altă calificare nu am. Muncitorii tipografi, colaboratorii mei, literă cu literă, și zi de zi, timp de 60 de ani, nu m-au trimis între dumneavoastră, pentru nepriceperile mele politice, ci pentru oarecare priceperi și acelea puține, cărturărești. Poezia nu e bine să lipsească nici din viața politică și parlamentară. Omenirea, chiar dacă nu știe și chiar dacă nu o vrea, trăiește în lumina soarelui, care e poezie, și în dragoste, care e poezie. Munca e tot poezie. Toate uneltele cîntă, și omul cu ele.

Cînd stă sau moare poezia, care-i frumusețe și bucurie, încep urîtul și întristarea.

De la ultimul război încoace, omenirea trăiește fără poezie... Spaima nu are poezie, popoarele trăiesc înspăimîntate, cu gîndul la ceea ce poate să vie peste ele; la moartea și a nădejdii... Pentru că lăcomia și bunul trai pe spinarea semenului și aproapelui, zgîndăresc nebunia și trufia de totdeauna a celor ce cred că totul le este iertat, de la apăsare, strîmbătate și teroare, nebunia a trecut la războaie. Oamenii s-au bătut între ei, întîi cu bîtele, cu pietrele, cu arcurile și săgețile, apoi cu pușca și tunul. In sfîrșit, ajutați de o știință, mutată din rosturile ei superioare, ei au descoperit puterea de exterminare a unui popor întreg în cîteva secunde.

Popoarele se așteptau la alte descoperiri, care au mers mai încet, la mai multă îndreptățire, la mai multă pîine, la mai multă bunătate...

Două mari războaie au umplut lumea de morminte. Nu a rămas aproape nici o casă în care dedesubtul patului de odihnă al copiilor să nu zacă un coșciug. Blestemata armă atomică făgăduiește un cimitir de cinci continente. O arvună asupra acestei plăți finale ni s-a dat subt forma experiențelor nucleare, două cuvinte fără nici o poezie. Efectele acestor încercări funeste au fost imediate și s-au întins pînă departe, otrăvind văzduhul, apele și vegetația.

Față de asemenea rezultate, care sînt numai o gustare a morții generale, s-a ridicat glasul tuturor oamenilor de bunăvoință, cerînd încetarea experiențelor nucleare. Cu o jucărie mică de laborator, militarismul războinic, fără să-și dea seama că înseamnă și pieirea lui, vrea pieirea în masă a miliardelor de nevoiași ai țărînii.

Sesiunea Marei noastre Adunări Naționale se deschide astăzi, după un mare eveniment și într-o perspectivă nouă.

Uniunea Sovietică a declarat solemn că renunță la experiențe. Statele celelalte sînt invitate să renunțe și ele. Renunțarea totală la experiențele atomice va însemna intrarea într-o epocă premergătoare Păcii adevărate, așteptată cu înfrigurare de popoare.

E locul să adăugăm că pe parcursul acestui timp, scriitorii au rolul lor de împlinit. Să scrie toate penele, toate condeiele, din toată lumea, pentru trezirea tuturor conștiințelor și a tuturor simțirilor, de la cele mai slabe pînă la cele mai tari. Pacea și buna înțelegere dintre neamurile pămîntului sînt poezie. Scriitorii să aducă din nou între oamenii descurajați și întristați poezia...

Tudor Arghezi

Cuvînt rostit la cea de a IV-a sesiune a Marii Adunări Naționale a R.P. Romîne.

Pagini despre marea sărbătoare

Momente solemne, sau pur și simplu emoționante, din viața mișcării muncitorești îl inspiră pe scriitorul contemporan. Ca o sensibilă cutie de rezonanță, conștiința scriitorului a înregistrat imaginile zilelor de luptă din trecut ca și emoția puternică a primului 1 Mai în libertate, bucuria impetuoasă care a țîșnit în atmosfera serbărilor populare din zilele construcției libere. Toate deopotrivă au solicitat atenția scriitorului, au luminat sensuri noi. Publicăm aci cîteva evocări ale unor zile memorabile.

Scarlat Calimachi și-a amintit de prima demonstrație de 1 Mai pe care a văzut-o. Era la Petrograd, în 1918. Scriitorul avea pe atunci douăzeci de ani. Remus Luca relatează prima sa întîlnire cu sărbătoarea internațională a celor ce muncesc, pe cînd era copil, în anii fascizării țării. Aurel Baranga descrie primul 1 Mai liber, la București...

Scarlat Calimachi:

Dimineața începuse ca de obicei așa cum se întîmpla în ultima vreme; cu zarvă în oraș, cu un colind nesfîrșit de soldați cu cocarde roșii pe străzile Petrogradului. Către orele 10, pe Nevski Prospect, cel mai mare bulevard al orașului, a apărut o mulțime enormă de oameni. Era prima manifestație liberă de 1 Mai din Rusia. M-am apropiat și am privit cu interes. Erau acolo muncitori, copii, soldați, femei, marinari și mulți oameni bătrîni. Purtau lozinci scrise de mînă, pe pînze roșii, pe care le agitau în bătaia vîntului. Se strigau lozinci, se cîntau din cînd în cînd refrenele energice, tumultuoase, ale Internaționalei. Ceea ce m-a impresionat îndeosebi pe mine, a fost disciplina desăvîrșită în care se mișca toată această masă uriașă de oameni. In mijlocul palatelor ocupate de puterea populară, din balcoanele cărora fluturau drapele roșii, pe străzile pestrițe de lume, acești oameni mergeau cu un pas sigur în rînduri strînse, cu un aer senin, respirînd o certitudine extraordinară în acele momente.

(Continuare în pag. 6)

Aurel Baranga:

Am o memorie cu trape. Epoci întregi din viața mea zac într-un con de umbră și, în schimb, îndepărtate momente — de unele mă despart peste patru decenii — îmi apar incandescente și limpezi. Imi aduc astfel aminte de o zi cu un cer festiv și înalt — sînt peste patruzeci de ani de atunci — de o dimineață calmă cu parfum pascal. Locuiam într-un cartier tăiat de o gîrlă leșietică, nu departe de abator și închisoare, șerpuind printre case chircite, proptite la pămînt să nu le fure furtuna, printre maidane vaste unde-și țineau tăbăcarii scoarța și țin minte chipurile oamenilor, blînde și cenușii, mîinile lor uriașe, ca niște vîsle, arse de acizi. In dimineața aceea liniștită, fețele lor arătau parcă altfel. Era ca o mască de sărbătoare, tăcută, care le acoperea chipurile și, țin minte, ca și cînd lucrurile s-ar fi petrecut ieri, grupurile potolite, femeile galbene și supte cu copii în brațe, pășind cu un soi de solemnitate obosită, alături de bărbații lor, pe

(Continuare în pag. 6)

Remus Luca:

In 1940 încă se mai ridica stingher, părăsit, în oborul de vite al orașului Tg. Mureș, un coș înalt de vreo cîteva zeci de metri dintr-o veche pulberărie. El putea fi zărit de departe, dintr-o bună jumătate a orașului și pînă departe, de pe șoseaua dinspre Reghin. Atunci încă nu exista fabrica „Simon Gheza" și celelalte construcții dimprejurul acestui loc. De acest coș se leagă pentru mine cea dintîi amintire vie, inspirată de 1 Mai. Aveam, poate, 14—15 ani cînd au fost trezite toate familiile din cartierul gării, de o rumoare ciudată, nemaipomenită. Ieșind în stradă i-am văzut pe vecini, majoritatea oameni nevoiași, muncitori, zilieri, hamali, mici funcționari, care discutau agitați privind în direcția oborului. Acolo, pe turnul cel stingher, flutura un drapel roșu. M-am luat după grupurile de oameni care se îndreptau spre obor, unde cu toată împotrivirea polițiștilor se strînsese lume destul de multă, privind în tăcere la pompierii care suiau pe o scară înaltă să ia jos steagul. Eram elev de liceu pe atunci și n-am înțeles prea mult din cele ce

(Continuare în pag. 6)

CĂRȚI

MARIN I. NICOLAE:

„Focosul“

Cele 14 povestiri din volumul „Focosul“ de Marin Iancu Nicolae, scrise pe un ton reținut, simplu, ne descoperă un scriitor în formație, dotat cu spirit de observație.

Fără a afișa naive pretenții de complexitate sufletească, eroii povestirilor lui Marin Iancu Nicolae trec prin ascuțite drame. Puși în fața morții, ei o contemplă întîi cu o amară luciditate și aleg apoi, în potida primejdiilor, drumul adevăratei demnități („Soldatul“, „Cătană regească“).

Cîteva din aceste povestiri sînt autobiografice („Focosul“, „Inovația“, „Trei pioniere“, „Amintiri“). E atîta liniște și suferință calmă în aceste pagini încît înțelegi că cel ce le-a scris, — el însuși victima unui accident brutal care i-a răpit vederea — a știut să se ridice peste drama sa personală, pentru a o înțelege pe a altora. Dacă există în paginile „Focosului“ optimism și tinerețe, ele sînt ale autorului, care-a izbutit să-și înfrîngă propria suferință.

Marin Iancu Nicolae nu se pricepe, totdeauna, să spună bine ce are de spus. Dar volumul „Focosul“, rod al unei trude neobișnuite, este o mărturie emoționantă a unui suflet cald, generos. Și acesta e lucrul cel mai important.

T. Milcoveanu

RAFAEL ALBERTI:

„Intre garoafă și spadă“

Printr-o impresionantă coincidență, antologia lirică din Alberti *„Intre garoafă și spadă“* a apărut în tălmăcire romînească dacă nu simultan în orice caz foarte aproape de ziua în care marele poet spaniol a prezentat în Argentina un recital din poezia lui Eminescu. Nu știu cît de înaripate vor fi ieșit ritmurile eminesciene de sub pana lui Alberti, dar numai faptul că ele au trecut prin sufletul zbuciumat al autorului versurilor de față îndreptățește cele mai luminoase speranțe.

Rafael Alberti este un argonaut în căutarea fericirii patriei sale. Exilîndu-se în Argentina sau cutreierînd meridianele planetei noastre, poetul duce veșnic în inimă imaginea Spaniei sale însetate de libertate și fericire.

Ca Machado sau Lorca, poate într-o măsură chiar mai mare, Alberti filtrează elemente folclorice din toate timpurile, îmbogățindu-și neîncetat poezia. Rînd pe rînd ciclurile „Zorile micșunelei“ (1925—1926), „Poetul în stradă“ (1931—1936), „Intre garoafă și spadă“ (1939—1940), „Ce-i viu din depărtări se-ntoarce“ (1945—1951) suie ca niște trepte de cristal în spirală răsfrîngînd din ce în ce mai luminoasă atitudinea eroică și demnă a poetului față de poporul său, față de lupta sa. Tumultuoasă ca și viața lui lăuntrică, poezia lui Alberti capătă uneori o expresie vie, scînteietoare, alteori pare umbrită de crispare, de melancolie, dar niciodată ea nu-și coboară elanul. Concizia, limpezimea, puritatea sînt cele mai familiare dimensiuni ale acestei poezii. Patriotismul, credința în lupta poporului, legătura veșnică și vie cu acesta sînt sugerate în cîteva versuri. Iată un singur exemplu. Poetul pribeag are, în străfulgerarea unei clipe, viziunea pămîntului natal, a satului, a casei, spre a cărei fîntînă de odinioară el cată însetat deși ea nu mai există: „Ci, iată, pierise fîntîna, / și totuși, adîncu-i răsună / de-apururi. Și apa secată / se-ntoarse să-mi deie să beau“. *(Cîntece).*

Adagiile lirice din ciclul „Călătorii“ exprimă, pe lîngă bucuria și entuziasmul pe care i-l trezesc în suflet țările socialiste pe care le-a vizitat, o înflăcărată apoteoză a libertății omului.

Echivalențele romînești ale poetului Geo Dumitrescu, tălmăcitorul volumului, transpun în general cu fidelitate nuanțele originalului.

V. Nicolescu

„O epopee fără glorie“

Epopeea familiei Forsyte, povestită de Galsworthy, reconstituie, cu minuțiozitate de cronică, descompunerea unui clan aprig, în interiorul căruia domnesc implacabilele legi nescrise ale îmbogățirii prin orice mijloace. Apariția în romînește a primelor trei părți din lunga serie a istoriei Forsytilor, în excelenta traducere semnată de H. Y. Stahl, prilejuiește verificarea unor impresii mai vechi. Galsworthy este un incisiv. Lumea care piere nu-i stîrnește nici o nostalgie. Urmărește cu o privire sarcastică succesiunea unor generații a căror dîrzenie se pierde treptat; consemnează lipsa oricărei frumuseți, a oricărei pasiuni din moartea aceasta lentă a unei familii de bogătași. E o luciditate aspră, necruțătoare, ce îl amintește perfect pe autorul „Insulei fariseilor“ și îl prevestește pe acela al „Comediei moderne“, scrieri care constituie o unitate desăvîrșită în opera lui Galsworthy. Soames Forsyte, „bogătașul“ (termen care nu traduce decît aproximativ englezescul **the man of property**) este un tip de o mare forță expresivă. Ilustrînd tendințele conservatoare pînă la ridicol ale burgheziei engleze, Soames urmărește cu o groază crescîndă desfășurarea evenimentelor din pragul veacului nostru, descifrînd semnele pieirii „tribului“ său, la tăria căruia ține mai presus de orice. Din acest trib se vor ridica răzvrătiți ca Irene sau Jolyon, care vor prețui averea spirituală mai mult decît pe cea bănească. Dar asta se va întîmpla mai tîrziu, cînd nimic nu va mai rămîne de făcut și cînd familia Forsyte se va fi destrămat.

Galsworthy nu realizează o pictură de pastă groasă în contraste puternice, ci un joc subtil de nuanțe, impresionant prin complexitatea lui. Studiul introductiv semnat de Edgar Papu sezisează problemele cele mai importante ale operei scriitorului englez, elucidîndu-le cu finețea și competența pe care le prețuim la acest cercetător al literaturii universale.

Gr. Br.

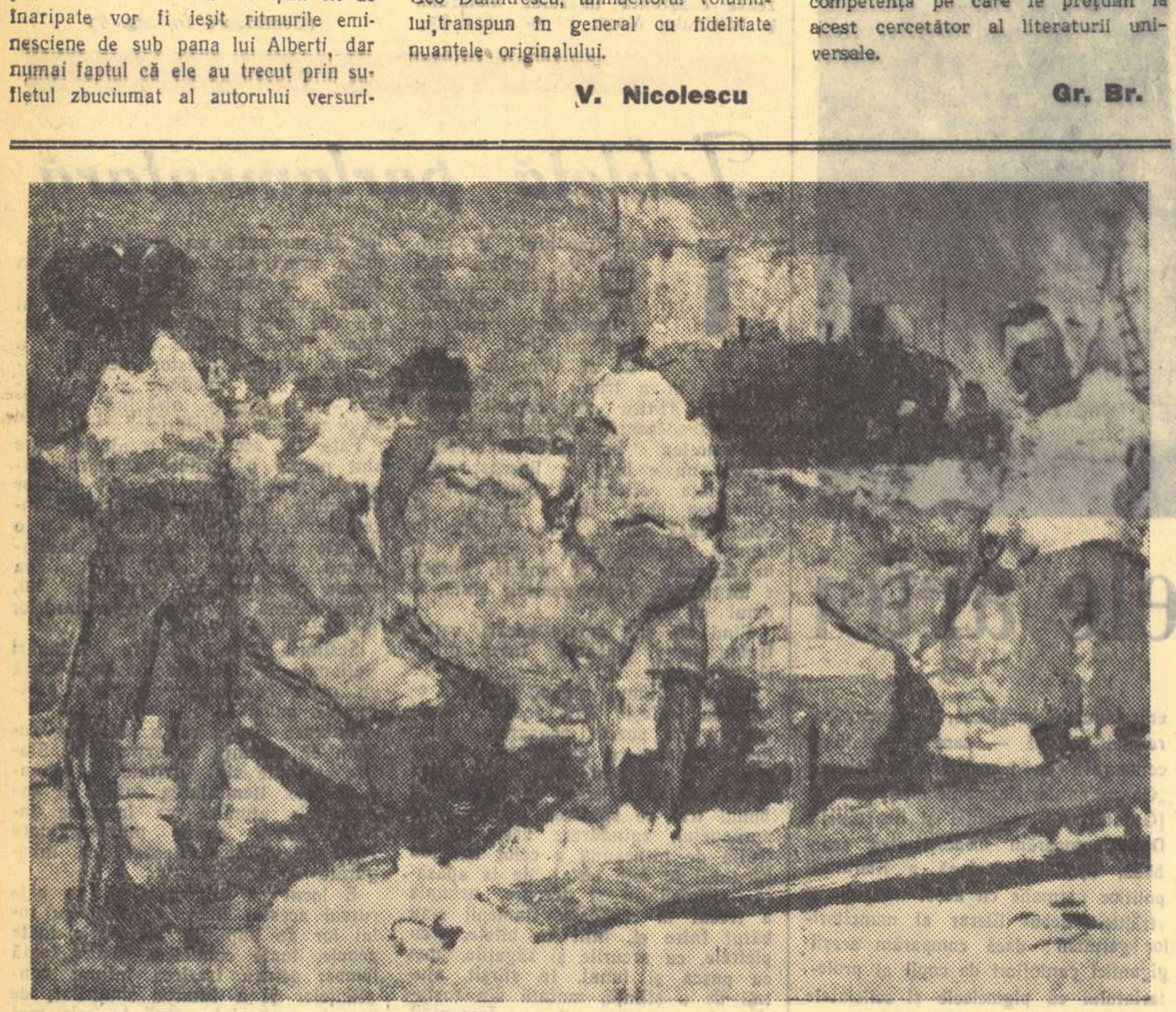

C. FLONDOR „Șantier“

(Expoziția Institutelor și Școlilor de arte plastice, deschisă în cinstea Festivalului Republican al Tineretului)

Critica literară la „STEAUA“

Dacă, altădată, cu puține dar foarte onorabile excepții, revistele literare din provincie purtau o afirmată amprentă locală, situîndu-se prin preocupări și calitate la periferia vieții culturale, periodicele literare de astăzi tind să desființeze, prin încadrarea lor în același front cu obiective majore și prin nivel, deosebirile dintre „centru“ și provincie. E un fenomen caracteristic societății noastre noi, în care ritmul febril al progresului cultural-artistic — ca și cel științific și economic — se afirmă pe întregul spațiu geografic. Firește, procesul se află în plină desfășurare, cu puncte mai înaintate, cu altele rămase încă în urmă, dar în deplasare progresivă. Nu avem intenția să notăm aici locul pe care-l ocupă revistele noastre literare pe traseul acesta, dar vom reține totuși faptul că prin meritele pe care și le-a cîștigat „Steaua“ în opt ani de apariție, prin ținuta ei, prin valoarea colaborărilor permanente sau numai ocazionale, revista clujeană se bucură de un prestigiu deosebit în rîndurile cititorilor. Aceștia nu pot fi decît satisfăcuți de faptul că în notele și articolele critice publicate în revistă în ultima vreme s-a renunțat, în favoarea obiectivității, la tonul polemic violent pînă la invectivă, așa cum l-au întîlnit, între altele, în editorialul Farsa aforismelor *(nr. 2/1957). Ceea ce ne miră totuși este că redacția nu a luat nici pînă astăzi o poziție autocritică față de acel articol în care atacul împotriva unui critic, depășind limitele urbanității elementare, le atingea pe acelea ale spiritului huliganic. Sporul de obiectivitate se poate observa și în renunțarea la ceea ce devenise aproape o campanie de minimalizare și defăimare a unor poeți pe care redacția nu-i agrea. Ne referim, de pildă, la ostilitatea arătată multă vreme unor poeți fruntași ca Eugen Jebeleanu, Mihu Dragomir și alții.*

O cercetare critică asupra modului în care „Steaua“ răspunde exigențelor ce decurg din însăși poziția ei în frontul nostru literar se impune cu necesitate. Nu vom întreprinde aici o asemenea cercetare în ansamblu, ci ne vom restrînge numai la sectorul de critică literară al revistei, și doar la ultimele ei numere.

Vom reține ca un merit al redacției strădania de a cuprinde cît mai larg fenomenul cultural, prin crearea unui considerabil număr de rubrici, printre care: Aniversări, Studii, Cronica literară, Carnet sovietic, Viața cărților, *cărora li se adaugă și altele, de însemnări, note etc.* (Confluențe, Mențiuni și opinii). *Intr-o revistă, existența unor rubrici constituie, teoretic, garanția tratării unor aspecte diverse ale vieții literare.*

Rubricile Aniversări *și* Studii *aduc contribuții la opera de reconsiderare a literaturii trecutului, romînești sau universale.* Carnetul sovietic *înregistrează dezbateri pe teme de prim ordin* (Despre natura conflictului principal în literatura realist-socialistă, Tematica în moștenirea teoretică a lui Gorki *etc.).*

Revederea, pentru o privire de sinteză, a unei serii de numere, confirmă existența în jurul publicației clujene a unor forțe scriitoricești vrednice de stimă. Ceea ce ni se pare totuși regretabil este faptul că „Steaua“ nu e preocupată de lărgirea cercului său de colaboratori prin atragerea unor condeie din oraș sau din alte centre. Dar pentru a valorifica talentul și pregătirea actualei echipe și a altor colaboratori este absolut necesar ca redacția revistei să rezolve o problemă de bază: aceea a orientării sale ideologice. In această privință, trebuie să constatăm că sectorului critic al „Stelei“ îi lipsește linia fermă capabilă să înmănuncheze contribuțiile diverse și să fertilizeze energiile, indicînd obiectivele care aparțin întregului nostru front literar. Cu excepția studiului semnat de George Munteanu, referitor la Cronică de familie *a lui Petru Dumitriu — studiu pe alocuri discutabil și desfășurat prea lent, în fragmente mici, dar, în sfîrșit, o încercare de a spune ceva nou în legătură cu una din marile opere contemporane — „Steaua“ nu a întreprins în ultima vreme analiza în* adîncime *a fenomenului literar actual.*

S-a ferit, de asemenea, spre regretul cititorilor, de a dezbate problemele centrale ale literaturii noastre noi în articole de sinteză și de generalizare, cumpăna înclinîndu-se mereu în favoarea literaturii universale (ne referim la amploarea și profunzimea studiilor). Impresia pe care ți-o lasă lectura sectorului de critică al revistei este adesea aceea a lucrului mărunt, limitat, deși în multe locuri simți că exista posibilitatea certă, nevalorificată însă, a depășirii ariei înguste. „Steaua“ a atras cîndva atenția prin preocuparea de înnoire a mijloacelor de expresie literară, și perseverența în această direcție s-ar fi dovedit pozitivă, dacă argumentările teoretice și realizările artistice concrete nu ar aluneca adesea în afara platformei ideologice care constituie temelia solidă a culturii noastre socialiste, pentru a se situa în regiunea cețoasă a confuziilor.

Cum în ultima vreme revista clujeană nu a publicat articole de principii, sîntem obligați să le culegem din cîteva materiale critice apărute în recentele numere. Firește, ar fi poate exagerat să reconstituim din părerile formulate ici-colo de autori diferiți și cu prilejuri diferite o profesie de credință pe care s-o punem pe seama revistei, dar frecvența și autoritatea cu care s-au afirmat asemenea păreri — și lipsa altora — definesc totuși, credem, o anumită atitudine. Deschizînd seria comentariilor sale la Cronică de familie, *George Munteanu respinge metoda impresionistă în critică, însă, totodată, și contradictoriu, acceptă caracterul obligativ al impresiei. Consecințele acestei, în anumită măsură, concesii făcute impresionismului vor fi însă vizibile nu numai în comentariile sale, ci și în cronicile sau recenziile publicate de revistă. Cronicile lui Victor Felea și Mircea Tomuș, de pildă, (despre două cărți de poezie și, respectiv, proza lui Francisc Munteanu, în numărul 10/1957) sînt lipsite de un ax ideologic, comentariile epuizîndu-se în reconstituirea profilului scriitorilor, mai mult presupus decît real, întrucît e trasat îndeosebi pe baza unor aprecieri referitoare la „vibrația interioară“ și posibilitățile de exprimare. „Delicatețea sentimentului“ la Doina Sălăjan, „aerul mai meșteșugăresc“ al lui Gh. Tomozei, „tendința spre concizitine, precizie și simplitate“ a lui Francisc Munteanu pot fi trăsături ce se cer relevate însă cu condiția să nu se ignore măsura în care scriitorul și opera reflectă și servesc noile realități revoluționare. Finețea analizei critice nu se verifică prin escamotarea, ci prin relevarea argumentată a valorii cetățenești a unei opere, prin confruntarea acesteia cu realitatea și obiectivele către care evoluează această realitate. Și e regretabil că într-un articol care ar fi putut fi util — ne referim la articolul* In loc de obișnuitul „An literar“ *de George Munteanu — faptul acesta este trecut cu vederea, marile probleme morale asupra cărora se atrage atenția fiind restrînse la acelea ale „relațiilor dintre sexe și a familiei“, în timp ce tendința specifică literaturii noastre noi este considerată a fi „voința de universalitate“.*

Desigur, „universalitatea“ constituie o dorință vie a oricărui artist, iar faptul că o serie de cărți romînești valoroase, create în anii regimului de democrație populară, circulă „cu sandale de aur“ prin lume ne umple inima de mîndrie. „Universalitatea“ nu poate fi totuși în sine și cu orice preț un țel mai presus de altele, în primul rînd de acela ca operele noastre literare, de un nivel artistic cît mai ridicat, să contribuie la educația oamenilor muncii din țara noastră, la stimularea energiilor în construcția socialistă.

Articolele din „Steaua“ despre operele literare ale trecutului sînt uneori contribuții interesante și prețioase. Tendințele moderne ale revistei nu exclud, ci afirmă admirația față de moștenirea artistică. Faptul acesta este lăudabil, cu condiția însă ca admirația să nu toceascâ, ori chiar să anuleze spiritul critic, așa cum se întîmplă în articolul, citat de cîteva ori pînă acum, al lui A. E. Baconsky despre Matei Caragiale (nr. 1/1958). In numele ostilității față de dogmatism și sociologismul vulgar, Baconsky eludează conținutul social al operei lui Matei Caragiale, devenind prizonier al opticii scriitorului, punînd accentul principal pe atmosferă și valoarea stilistică, alunecînd în fond spre estetism.

A. E. Baconsky pare a considera aprecierea unei opere literare din punctul de vedere al conținutului și atitudinii sociale drept „facilitate și schematism de rigoare“ și exclamă: „Dar la ce bun să simplifici și să justifici asemenea acte de mare artă care — cum e cazul de față — nu cer decît înțelegere și admirație“. A analiza nu însemnează însă neapărat a simplifica, dar a considera că o operă de mare artă trebuie numai admirată, și înțeleasă prin admirație, însemnează a înlocui analiza critică prin extaz, a admite teza idealistă că opera de artă se refuză pătrunderii prin mijloace raționale. Articolul lui A. E. Baconsky exemplifică foarte convingător unde poate duce un asemenea punct de vedere. In articol se face abstracție de faptul că ostilitatea lui Matei I. Caragiale față de burghezul Pirgu provine nu de pe poziții populare, ci aristocratice, și se comite exagerarea de a se considera că „în ordinea gradației“ Matei „dezvoltă disprețul (față de burghezie) moștenit“ de la tatăl său, dramaturgul. Două erori sînt cuprinse în pasajul respectiv din articol. In primul rînd se lasă să se înțeleagă că vehementa critică antiburgheză a lui Ion Luca Caragiale, care a lovit în instituțiile și viciile esențiale ale burgheziei și statului ei, ar fi inferioară aceleia din Craii de Curtea-veche. *In al doilea rînd se ignoră caracterul popular al criticii autorului* Scrisorii pierdute; *nefăcînd distincția necesară între punctul de plecare al criticii antiburgheze la Matei și la Ion Luca, articolul din „Steaua“ pare a accepta vechea concluzie falsă, de mult respinsă de critica marxistă, că atitudinea critică față de societatea burgheză ar fi la dramaturg de natură conservatoare.*

Este caracteristic pentru lipsa unui spirit rector în paginile revistei „Steaua“ faptul că alteori, în analiza moștenirii literare, se parcurge pînă la exagerări ciudate și drumul în sens invers, cum o face, de pildă, Henri Jacquier în studiul său despre Baudelaire (nr. 7/1957). Din buna intenție de a valorifica semnificația socială a poeziei baudelairiene, Henri Jacquier afirmă teza, pe care firește n-o poate argumenta convingător, că realismul lui Baudelaire este „mai apropiat de realismul socialist însuși decît de realismul critic al scriitorilor din secolul trecut“. O eroare similară, prin exces, reîntîlnim și în studiul lui Al. Lobrog despre Auguste Comte, în care, pe baza unei analogii arbitrare se constată o anumită concordanță între pozitivism și marxism.

Nu ne-am propus să cuprindem în însemnările noastre și literatura pe care o publică „Steaua“, dar nu putem să nu facem constatarea că orientarea, sau mai precis lipsa unei orientări principiale, se răsfrînge și în selectarea scrierilor literare. Alături de poezii originale cărora nu li se poate găsi, cu oricîtă bunăvoință, nici o legătură cu actualitatea, se tipăresc în traducere versuri ce nu justifică prin nimic popularizarea lor în romînește. Nu vom cita decît, din numărul 1/1958, tălmăcirile semnate de Petre Stoica. Sînt două mici poeme străine de spiritul literaturii realist-socialiste.

E desigur absolut necesar ca redacția revistei să exercite un control mai serios al materialelor pe care le publică, pentru a evita apariția unor asemenea scrieri literare sau a unor pagini ca acelea în care Camil Mureșan, scriind despre Mircea cel Bătrîn (tot în nr. 1/1958), exprimă păreri cel puțin ambigue.

★

Ne-am îngăduit aceste însemnări în simpla calitate de cititori ai cunoscutei reviste clujene și dacă le-am dat la tipar am făcut-o pentru că e o cale de comunicare ca oricare alta.

In analiza volumului publicat acum cîteva luni de un critic, recenzentul revistei „Steaua“ aprecia cu insistență îndreptățită caracterul militant al scrisului acelui critic. Așadar, „Steaua“ prețuiește ca pe o calitate esențială spiritul militant în domeniul criticii literare, fermitatea ideologică, abordarea de pe solide poziții marxist-leniniste a fenomenului literar. Cititorii i-ar fi recunoscători dacă ar găsi întotdeauna în paginile ei de critică — dar și de literatură — același spirit, aceleași calități.

Ion Roman

MARCEL BRESLAȘU

în germană

Despre volumul lui Marcel Breslașu în germană, aș putea spune că e într-un fel o surpriză: nu pentru că nu i-aș fi cunoscut poezia în romînește, dar pentru că poetul și-a risipit-o ca păpădia decenii de-a rîndul, refuzînd cu încăpățînare să și-o adune. Inainte de război îi citisem o „Cîntare a cîntărilor“. După eliberare, în afara primelor „Fabule mici și mari pentru mari și mici“ și a versurilor pentru un jurnal de perete, care aduceau o factură nouă a acestui gen mai bătrîn decît Esop, ne-a oferit numai capitole separate din viitoarea sa „Poveste a poveștilor“: aici un „Cîntec de leagăn al Doncăi“, dincolo o evocare a Iașilor în anii 1917, într-un ziar — o fabulă, într-altă revistă — observații asupra dialecticei poeziei, etc., etc. Cu alte cuvinte, pe Breslașu îl puteam reconstitui mai mult din fragmente, decît cunoaște global din propria sa voință. De aceea, primul merit al volumului german e că oferă cititorilor în coperta aceleiași cărți, și pe autorul atît de gingașului „Cîntec de leagăn“ (care e tradus cu deosebită delicatețe de Else Kornis), și pe unul din primii cîntăreți ai „Căii Griviței“, și pe fabulistul original, și pe teoreticianul manualului său de „dialectică a poeziei“. Cititorii germani îl pot aprecia și pe liricul care a scris imnul pentru pace, și pe nu mai puțin liricul din povestea Doncăi; ei se pot amuza cu fauna fabulelor, obișnuită ca spețe (arici, hiene, cuc, greier, furnică, turturea, cintezoi), dar originală prin raporturile și împrejurările în care sînt puse să vorbească; deci au un avantaj asupra lectorului romîn, făcînd dintr-o dată cunoștință cu multiplele aspecte și valențe ale poetului.

Aceasta cu atît mai mult cu cît în genere traducerile sînt bune. Lotte Berg e o excelentă tălmăcitoare a fabulelor (mai greu de evitat, alunecarea în proză în „Iași 1917“, unde muzica și spuma verbală din romînește au fost mai dificil de trecut dintr-o limbă în alta). Tălmăcirea cîtorva fabule și poezii poartă pecetea înaltei măiestrii a lui Alfred Margul Sperber, iar, ca o notă originală a volumului, merită relevată „traducerea“ fabulei „Invățăcelul“ de către... Marcel Breslașu. E interesantă întîi prin calitatea originalului german, egalînd pe cel romîn, fără a se confunda cu el. Cînd poetul își traduce versurile, neavînd să fie fidel decît sieși, își permite echivalențe destul de... depărtate de original, ca detaliu, dar care păstrează imaginea globală. Mai trebuie să spun că autorul atîtor calambururi, cîte stele sînt în calea lactee, își menține și în traducere faconda?

Veronica Porumbacu

CRONICA LITERARĂ

TUDOR ARGHEZI: „Lume veche, lume nouă“

Universul arghezian preface cotidianul în durată istorică și milenarul în prezență imediată. Societatea contemporană e desfăcută în particule caracterologice, în prototipuri de atitudine etică, în elemente umanistice eterne. Brazda strămoșească, stratificată în vreme, se răscoală în actualitate. Ințelepciunea bătrînă, ignorată și tăcută își spune cuvîntul despre azi. Trupul pieritor se confruntă cu spiritul omului ce se continuă, prin gînd și simțire. Natura, cu flora peisajului natal și cu fauna domestică, perpetuează în intimitatea gospodărească mesajul veșnic al universului umanizat. Giuvaerul fragil e simbolul perfecției permanente. Mucegaiul, buba și noroiul sînt forme ale unui conținut repetabil.

Alhimia versului arghezian scoate aurul definitiv din amestecuri supuse ruginii, transportîndu-le în ținutul valorilor supreme.

Impreună cu întrebătoarea cugetare asupra omului și lumii, observația socială crește în perspectiva absolutului.

Satira lui Arghezi, multiformă, e condamnare în numele istoriei omului. De aceea viața burgheză e incriminată atît, conținînd blestem profetic și ură ereditară.

Imnul arghezian a fost, pînă de curînd, o raritate. Matusalemica omului cultură, din adevăr și frumos, laudă împlinirea naturalului, elogiat și în manifestările sale simple și pure, prin plante și viețuitoare fără grai. Dar se refuză copiilor false și denaturărilor, corciturilor și hibrizilor, hipo și hipertrofiilor. De aceea Cîntarea Omului a fost adusă, de către Arghezi, abia în zilele noastre. Socialismul primește din partea poetului lauda timpurilor ce l-au visat și l-au chemat, ca pe o împlinire a perfecției naturii în planul socialului.

Tableta argheziană, însoțind de multă vreme versul, face parte integrantă din arta poetului. Universul său, alhimizat în poezie, își dezvăluie însă aici sursele imediate. Aurul, în parte virtual încă, indică fazele de laborator misterios. Poetul adună, cu perseverență, elementele observației sale asupra vieții din jur. Pe drumul de la înregistrare la comunicare retortele și funcționează. Faptul brut intră în perspectiva timpurilor, primind greutatea acuzării sau elogiului lor.

Volumul scos recent la Editura tineretului — Lume veche, lume nouă —, întrunește tablete publicate de Arghezi între 1945 și 1957, adică în actualitatea cea mai acută, în anii de după eliberarea patriei. Orînduite cronologic, tabletele sînt grupate, despărțind sferele tematice.

Prima despărțitură poartă titlul volumului. Sînt, aici, tablete acuzatoare și tablete omagiale, în numele aceleiași perspective etice, înnobilată ea însăși în fața obiectului omagiat, — societatea în transformare socialistă a ultimilor ani.

Tabletele din 1945—1947, sub aspectul publicistic al observatorului cotidian, înregistrează satiric și pedepsitor lumea veche în acțiunea ei ultimă de pe pozițiile puterii. Peisajul social de după război, cu țara prădată de fasciști și înfometată, cu calamitatea secetei adăugată, aduce în raza peniței usturătoare pe profitorii momentului: speculanți, afaceriști, funcționari corupți. Falsa elită exploatatoare din toate vremurile apare în ipostaza ei imediată, astfel cum o constată soldatul venit în permisie de pe frontul anti-hitlerist și spectator, de la fereastră, al unui „bal strălucit“ organizat pentru că „fecioara unui cîrnățar clandestin s-a măritat cu odrasla masculină a unui importator de marfă ascunsă“.

Fraza lui Arghezi, întoarsă cu rafinament de arabesc pentru a evidenția epitetele aglomerate ca într-o suduială meșteră, trăiește în tabletă ca și în vers, acumulînd scîrbă și indignare și explodînd în final. Această frază, împreună cu soldatul, dă drumul „din balcon“ unui „scuipat de greață“ peste lumea veche care petrece încă, inconștientă, pe spinarea poporului sau, lucidă, lașă și ticăloasă, își simte sfîrșitul pe pămîntul nostru și „spală putina“ în țări prielnice pentru ea. Disprețul observatorului din tablete, în 1946, cade, zdrobitor, peste așa-zisul om politic de altădată, ce se dovedește „un aventurier, un zaraf, un popă gras de vînzare, un cinic al egoismului meschin, care și-a părăsit patria în suferință ca să-și puie intestinul gros la adăpost“.

Simbolul bubei purulente, în poezia argheziană, departe de a fi un element naturalist, are o funcție esențială: aparența, ea însăși ascunsă, a putregaiului interior lumii vechi. „Cîtă vreme mocnește mut, puroiul ia forme exuberante și estetica lui de suprafață poate să înșele“. „Colierul de perle încolăcit pe un grumaz alb, delicat, încă nu pare un șirag de bube, gata să se spargă“. Dar, mușca profetic tableta lui Arghezi, în 1946: „Puroiul dă din cînd în cînd cîte un abces, care nu mai poate fi ascuns în zibelină și cosmetic“... Focarele „încep să curgă și put și nu se știe pînă unde se poate întinde duhoarea...“

Tabletele de mai tîrziu, în fața realității noi, constată lumea preschimbată, prin schimbarea puterii conducătoare, și-și aduce, în locul disprețului, elogiul. „Criteriile și selecțiile“ în alegerea organelor de conducere obștească, cele de ieri și cele de azi, sînt confruntate: „Criteriile prețuirii s-au schimbat și în viață intră alături, braț la braț, oameni cu mîinile bătătorite și frații lor mai fragili, artistul cu vioara, cel cu pensula și cu pana“...

In despărțirea a doua a volumului — Oameni și oameni — sînt confruntate caractere și tipuri sociale. Ranchinosul meschin, care în 1945 încă e lucrat pe dinăuntru de otrava din 1935 a unei aprecieri defavorabile, e un bolnav în contrast cu lumea naturală, cu „noi, ceștialalți, sănătoși la inimă și la minte“, care „rîdeam, cîntam, fluieram și ni-era veselă viața printre animalele autentice și ciupercile nestrămutate, cu care seamănă omul“.

Patologiei, individuale și sociale Arghezi îi opune natura integră, statornică în înțelepciune și frumusețe. In corpul bolnav, „e vătămată o moleculă“. Societatea fățarnică a capitalismului are ca o coordonată contrafacerea. Reprezentantul acestei societăți are „aptitudinea de a schimba cîte nasuri dorești și oricîte obraze, pe care le poartă cu sine în buzunar“. In această societate, după vorba unui om politic ce-i aparține, „numai proștii nu-și primenesc părerile de cîteva ori pe an“. In lumea naturală însă „fiecare pasăre piere pe limba ei“. „Curcanul nu face ca pitulicea, vrabia nu vrea să fie privighetoare... cireșul nu dă caise“... „Ireversibilitatea“ naturii înseamnă, pe planul ideologic, simbolizat prin proverbele de tip antonpanesc, consecvență cu sine însuși și respect pentru ceea ce e propriu umanului. Ințelepciunea țăranului romîn nu e văzută poporanist, ci ca o expresie a unei culturi naturale de două ori milenare, care se bazează nu pe „o memorie personală“ ci pe una a marii colectivități. Poporul care tace știe să aștepte ceasul eliberării, după un ornic al aceleiași înțelepciuni. De aceea, în 1946, Arghezi scria despre Stan și Ion: „Ei știu să aștepte. Ceasornicul lor, care nu-i de buzunar, nici de brățară, e cel mai precis“.

Pe alte planuri, celelalte despărțiri ale noii cărți aduc aceeași confruntare de rău și bine, de trecut și prezent, de veșnic și perisabil. Tabletele din ultimii ani aduc omagiul construcției sociale a unei vieți conforme cu permanența valorilor supreme ale omului. Descoperirea Uniunii Sovietice exprimă, cu un lirism al entuziasmului rar întîlnit la Arghezi, fericirea contactului cu pămîntul visului îndeplinit al Omului cu O mare. Poetul „a intrat într-un vast univers de miracole nebănuite“.

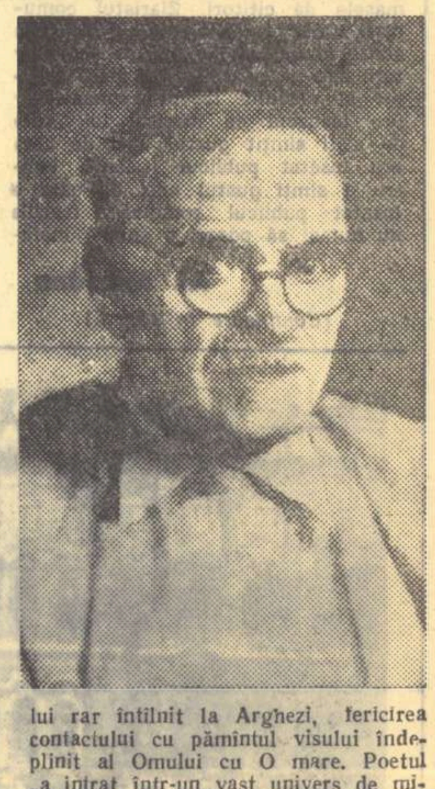

Medalioanele fixează, în galeria portretelor, caractere de artiști și de cetățeni ai culturii, stabiliți în eternitate. Numai în aparent contrast, de fapt într-o corespondență simbolică, e evocată lumea „celor care nu cuvîntă“ din jurul legendarei gospodării din Mărțișor. „Pe o palmă de țărînă“ trăiește natura animală, firească și secretă, exprimînd o perfecție a universului ce se relevă în evenimentele sale autentice.

Documente ale universului arghezian, copleșind de dispreț nedreptatea, murdăria și falsul, scoțînd la iveală aurul vremii noastre, tabletele lui Arghezi aduc, în ultimă instanță, cel mai înalt omagiu socialismului, care include în semnificațiile sale toate aspirațiile poetului spre suprema realizare a potențelor omului și naturii ce-l înconjură.

Savin Bratu

Literatura romînă în China

La Uniunea Scriitorilor au sosit cîteva cărți romînești apărute în limba chineză: Baltagul de Mihail Sadoveanu, o culegere de nuvele din R.P.R. (clasice și contemporane), Salata de Petru Dumitriu. De asemenea, în revista de traduceri din Pekin, a apărut un grupaj de versuri din țara noastră: „Miorița“, trei poezii de Eminescu, „Cîntec din fluier“ de Arghezi, „Mărul de lîngă drum“ de Mihai Beniuc, „Cîntul Vieții“ de A. Toma, „Frumoasa“ de Victor Tulbure și „Pămînt însorit“ de Horwath Imre. In „Gazeta pentru literatură și artă“ a apărut un articol consacrat „Realizărilor noii literaturi din R.P.R.“, sub semnătura lui Mihai Gafița.

BRIGADA DE TRACTOARE

— Schiță —

În primăvara anului 1957, la locul numit „Vadul Dropiilor", s-a așezat cu întreg calabalîcul ei o brigadă de tractoare. Era alcătuită din șapte tineri. Cel mai vîrstnic avea douăzeci și unu de ani, dar șeful ei nu era acesta, ci un flăcău de optsprezece ani, cam ușurel la cîntar, cu palme mici de domnișoară, însă iute ca piperul și neglumeț din fire. Brigada și-a ales locul de tabără în mijlocul Bărăganului. Satul Malu era la opt kilometri departe de bivuacul celor șase tractoriști, iar gara Jigălia, la vreo doisprezece. De jur-împrejur nu se vedea decît stepa ușor vălurată și cocoașele topite în ceață ale gorganelor. Lîngă un astfel de gorgan, brigada și-a instalat la sfîrșitul lui martie calabalîcul ei: cele trei tractoare cu șenile, cisterna cu motorină, vagonul dormitor și rutierul. In prima zi tinerii au înălțat antena micului lor post de radio emisie și recepție, au săpat, chiar în coasta gorganului, groapa care avea să fie vreme de cîteva săptămîni cuptorul lor de gătit mîncarea și au făcut ultima revizie celor trei tractoare. A doua zi, în zori, trebuiau să pornească la arat. Seara s-au culcat devreme, în timp ce șeful brigăzii s-a chinuit vreo oră să obțină legătura cu stațiunea de mașini și tractoare. Cei care se vîrîseră în paturi nu putură dormi din pricina lui și îi strigau în răstimpuri furioși:

— Lasă-l dracului, Duțule!

— Nu vezi că-i stricat?

— Dispecerul de la semeteu doarme, nu-l auzi cum duce porcii la ghindă?

Duțu, însă, continua să strige în receptor:

— Alo, semeteule! Semeteule, n-auzi?

In sfîrșit, după vreun ceas, dispecerul dădu semn de viață. In clipa cînd glasul lui răsună metalic în pîlnia receptorului, toți cei care păruseră că dorm, în sfîrșit, își ridicară capetele din așternuturi și ascultară convorbirea lui Duțu, uimiți și bucuroși.

— Semeteule, cine-i acolo? Dumneata ești, nene Horvat? Aici e tovarășul Duțu!... Brigada a șaptea! Ne-am instalat și mîine dimineață pornim.

Apoi, Duțu coborî dintr-o dată glasul și, cu palma căuș la pîlnie, rosti:

— Să nu mă ții la post cu motorina! Dacă mi-o trimiți la timp, ai un chil de țuică a-ntîia. Ce zici?! Nu înțeleg! Nu în-țe-leg! Mai spune o dată!

Nepricepînd ce anume vroia să-i spună Horvat, Duțu ceru ajutor celor din paturi:

— Hai, mă, unul din voi și vezi ce vrea Horvat.

Sări unul din paturile suprapuse, de campanie, și luînd receptorul, întrebă cu glas tunător:

— Ce vrei, semeteule? Spune literă cu literă!

Apoi, începu să rostească rar, repetînd ca un ecou cuvintele lui Horvat:

— Bî de la București! U de la Uioara; lî de la Lenuța, e de la Elvira, tî de la Tincuța, i de la Ileana, nî de la Nina, u de la Uioara...

— Buletinul meteorologic! strigă Duțu, descoperind înaintea celorlalți ce anume vroia să le transmită Horvat.

Duțu trecu la aparat și răspunse repede:

— Aici e frumos! Lasă buletinul pe altă dată. Ne-ai ațîțat, nene Horvath, cu Tincuța și Ileana, ai uitat că sîntem singuri aici?

— Spune-i să ne-o trimită pe Tanța, îl sfătui unul, din paturi, dar Duțu termină convorbirea și, închizînd aparatul, începu să se dezbrace vorbind de unul singur, parcă îl supărase dintr-o dată cineva. Apoi stătu cîteva clipe, ascultînd vîntul ce se întețise și i se păru că aude lipăitul ploii pe acoperișul de tablă al vagonului. Ieși afară și unul din cei ce păreau că dorm, ridicat în coate, rosti după ce ascultase și el:

— Parcă plouă, bre! Ne-a pus dracu' mîna-n cap!

— Ce plouă? Culcă-te, că mai avem vreo cinci ceasuri și îi dăm bataie.

Duțu s-a întors în vagon și, vîrîndu-se în așternut, a spus ca pentru sine:

— Al dracului buletin...

La vreo două ore după aceea, a pornit ploaia. Duțu nu putuse închide ochii nici pînă atunci. Se întorsese în așternut cînd pe-o parte, cînd pe alta, ascultînd vîntul care făcea să vîjîie sîrmele antenei. Cînd începu ropotul ploii sări speriat și își lipi fața de ferestruica aburită, încercînd să privească afară, în întunericul gros ca păcura. Apoi ieși afară, punîndu-și în cap o foaie de cort și, în lipsa lui, ceilalți își spuseră speriați:

— Plouă, mă!

— Plouă!

— Na, acuma stăm!

— Clocim!

Cînd se întoarse Duțu în vagon, ceilalți tăcură, prefăcîndu-se că dorm, parcă ei ar fi fost vinovați că plouă, ori parcă s-ar fi rușinat de întorsătura aceea neașteptată a lucrurilor. Duțu se urcă în patul lui. Era un pat suprapus, și din așternutul lui, dacă întindeai mîna în sus, atingeai plafonul vagonului. Ploaia suna în acoperișul de tablă, parcă deșerta cineva un sac uriaș de grăunțe. Vîntul izbea ploaia în rafale repezi și în scurt timp aerul din vagon deveni cald, înăbușitor, ca într-o baie de aburi.

Unul, din paturile de jos, își aprinse o țigară sub pătură. Duțu simți mirosul fumului și întrebă:

— Care fumează, mă?

Neprimind nici un răspuns, se apleacă peste marginea patului și întrebă din nou:

— Nu dormi, Alecule?

Nu-i răspunse nimeni. Intinse mîna în sus și trecu cu dosul palmei peste scîndurile plafonului. Erau reci. I se păru că-s umede, aburite. Inchise ochii. Respira greu, parcă se înăbușea. Intrebă din nou, săltat în capul oaselor:

— Să deschidem ușa? E un aer aici, al dracului...

Apoi tăcu, oftînd iar, parcă-l durea în coșul pieptului. Inchise ochii, dar nu fu chip să ațipească. A mai aprins cineva o țigară. N-a mai aprins-o sub pătură. Flacăra chibritului a pîlpîit ușor, apoi s-a stins. Duțu a înțeles că țigara a aprins-o Matac, cel care stătea în patul de jos, lîngă ușă. L-a strigat:

— Matacule, crapă ușa aia oleacă!

Nu i-a răspuns Matac. I-a mai strigat o dată:

— N-auzi, mă?

I-a răspuns glasul lui Matac, din întuneric, gros, parcă venea dintr-o fîntînă adîncă:

— De ce strigi așa, doar n-am surzit!

— Ba vi-s surzi cu toții! Plouă de la miezul nopții și n-auziți! Plouă!...

Ploaia nu s-a oprit nici în dimineața aceea, nici pînă seara nu s-a oprit și nici a doua zi. Nu e nimic mai dezolant decît o ploaie în Bărăgan, la sfîrșitul iernii, ploaie care parcă aduce din nou toamna peste întinderile nesfîrșite de pămînt. Zările pier încețoșate, în niște întunecimi profunde, vîntul gonește de-a lungul stepei ca un turbat și se lasă un frig umed care-ți scîrbește inima.

Așa a început în primăvara anului 1957 una din cele mai dramatice așteptări petrecute cîndva sub cerul Bărăganului. Ciobanii pe care îi prind astfel de ploi cumplite, în Bărăgan, stau chinciți în colibele lor de coceni și așteaptă. De pe vremea sciților și a geților, ei s-au învățat să aibă răbdare, să aștepte chiar și săptămîni întregi trecerea ploilor. Călătorii surprinși de astfel de ploi calcă în niște noroaie atît de adînci și înfricoșătoare, încît în clipa cînd ghicesc un sat dincolo de liziera unei plantații de salcîmi, sînt tot atît de fericiți ca și marinarii care intră, după o furtună groaznică, între cheiurile unui port. Însă bivuacul unei brigăzi de tractoare rămîne sub clopotul uriaș al ploilor ca o corabie în largul mării. Il bat vînturile, îl bate ploaia cu funiile ei ude și năprasnice, îl îneacă în singurătate și întunecime aerul rece și umed. Așa a stat, la sfîrșitul lunii martie, în anul 1957, brigada lui Duțu. Așa a început atunci una din cele mai patetice bătălii de pe meleagurile acelea, bătălie împotriva stihiei singurătății, bătălie împotriva neliniștei cumplite pe care ți-o dau nervii întinși ca un arc, puși să aștepte și să pîndească sfîrșitul ploilor.

In a patra zi li s-au sfîrșit țigările. Duțu, care nu era fumător, începuse să fumeze și el, tușind la fiecare țigară, cu ochii înroșiți și holbați, cu vinele de la gît umflate și cu fața crispată. S-au căit că aruncaseră mucurile de țigări și au început să le caute pe sub paturi. Apoi n-au mai găsit nici mucuri și n-au mai fumat. Ar fi vrut să-l vadă pe Duțu stînd numai la aparatul de radio, dar Duțu le-a spus:

— Nu putem, mă, că se descarcă tot curentul și rămînem în aer. Numai seara, între opt și nouă, așa am stabilit cu Horvat.

Peste zi citeau, dar fără nici un chef. Ori dormeau, dar se săturaseră repede și de somn. Nici de mîncare nu le ardea. Au tăbărît însă, cu o patimă neștiută pînă atunci, pe cafea. Făceau cîte-o căldare de cafea și nu le ajungea pînă seara. Mai făceau cîte un ceaun să le ajungă peste noapte. Abia așteptau să se lase seara, să se facă orele opt, să vorbească Duțu cu Horvat. Se adunau roată în jurul lui Duțu și în clipa cînd auzeau în pîlnie glasul lui Horvat, ascultau convorbirea, împietriți și muți de-o emoție adîncă. Cereau buletinul meteorologic. In fiecare seară era același buletin. Apoi comentau:

— De unde dracu' plouă atîta?

— A uitat Ilie să închidă dușul! încerca unul să glumească, dar nici cea mai grozavă glumă n-avea haz și nu stîrnea rîsul.

Intr-o seară, Matac a ieșit din vagon. Nu l-a luat nimeni în seamă. Au crezut că a ieșit pentru nevoile lui. Matac a zăbovit afară. Cineva a zis, uitîndu-se mirat spre ușă:

— Vedeți mă, și-o fi luat cîmpii.

Dintr-o dată a izbucnit duduitul unui tractor. Au sărit cu toții la ușă și au coborît buluc treptele vagonului. Matac era la tractorul lui. Aprinsese farurile mari și fascicolele de lumină țîșneau orbitoare, străpungînd pînă departe pînza deasă a ploii. Motorul a mers în sec cîteva secunde. Tractoriștii au intrat în vagon. Afară a rămas doar Matac, numai în pantaloni și cămașă, cu capul descoperit. Duțu a vrut să-l strige.

— Lasă-l să-și facă damblaua, a zis unul.

Apoi s-a întors și Matac. S-a trîntit pe pat, dîrdîind de frig.

— Are să dea gripa-n tine, Matac! i-a strigat Duțu. Schimbă-te și bagă-te-n pat.

Matac i-a răspuns cu privirile-n tavan, parcă visa:

— Ați auzit cum duduia motorul?

Unul dintre ei, Coman, aranjîndu-și lucrurile din cufăr, a dat peste un pachet de țigări. Douăzeci de țigări stătuseră acolo, în fundul lădiței sale, nimeni n-a știut de ele. Descoperirea lor era uluitoare. Coman le-a împărțit frățește. Cîte trei țigări de om. El și-a oprit numai două. Peste o jumătate de oră nu mai era nici o țigară. Duțu amețise. A rostit, privind fumul ridicat ca o ceață în plafonul vagonului:

— Al dracului și tutunul ăsta... Ce dulce otravă... îți omoară nervii...

In a șasea zi a venit la ei președintele gospodăriei colective din Malu. Nu se mai aștepta să-i găsească aci. Venise călare, dar era atît de plin de noroi, pînă în albul ochilor, încît ai fi crezut că a făcut drumul peste cîmp, pe jos. Le-a adus un sac de pîine și un miel tăiat. La țigări nu se gîndise. Le-a lăsat pachetul lui de țigări, dar erau ude și fărîmate. Le-au pus să se usuce. Apoi președintele gospodăriei a plecat spunînd: „are să pună cep ploaia asta în două-trei zile. Să nu plecați".

Se făcuse în jurul vagonului un noroi adînc și clisos. Acolo unde căzuse motorină și uleiuri apa scînteia în reflexe albăstrii și roșcate. Ploaia se vînzolea pe acoperișul vagonului, vîntul trecea șuierînd printre sîrmele și ancorele antenei, rafalele izbeau în pereții vagonului și zguduiau prelatele de pe tractoare. Zgomotul acesta de furtună nepotolită îi trezea dimineața pe tractoriști, zgomotul acesta îi întovărășea neistovit și în somn.

In a opta zi, Matac s-a făcut nevăzut. Au crezut că ieșise afară pentru cîteva clipe. Era dimineața, pe la ceasurile opt. N-a mai revenit în vagon. L-au căutat, l-au strigat, degeaba.

— O fi plecat la Tanța! a zis unul, făcînd cu ochiul.

Seara s-au strîns iar în jurul aparatului de radio emisie și recepție. N-a putut să obțină legătura. In pîlnia aparatului se auzeau niște zgomote difuze, niște glasuri depărtate, de neînțeles. Duțu a închis aparatul. Apoi s-a urcat în patul lui. Era a opta noapte de cînd aci, la un braț deasupra lui, auzea fără încetare cîntecul enervat al tablei plouate. L-a cuprins disperarea. A închis palmele și a început să bată cu pumnii crispați în plafon.

— Ce-i, mă? l-a întrebat unul. Bați acoperișul?

Duțu și-a vîrît mîinile sub pătură. S-a trezit că se gîndește la lucrurile cele mai uluitoare: dacă am să plec și eu ca Matac? Dacă mă duc la semeteu și le spun să mă treacă la altă brigadă? Dar la celelalte nu plouă? Poate să fie un potop adevărat... Dacă ar urca tractoarele și vagonul pe gorgan?...

Pe unul din paturile de jos, cîțiva jucau „durac" cu niște cărți vechi, soioase. Unul își răsucise o țigară fără tutun, dintr-un colț de ziar, zicea că e mai bună la gust decît „Virginia". L-au urmat și ceilalți. In vagon s-a făcut un aer greu, înecăcios. Duțu le-a strigat să deschidă ușa. Au deschis-o. Cel care descoperise că se poate fuma și o țigară de jurnal, și-a ridicat capul spre Duțu și i-a spus:

— Dacă plouă și mîine, plec și eu ca Matac.

Duțu a coborît din pat și a pus încă o dată aparatul de radio în funcțiune. L-a lăsat deschis. Și s-a așezat pe pat, ascultînd zgomotele difuze din pîlnia aparatului. Apoi dintr-o dată a auzit apelul cunoscut:

— Alo, semeteule! Semeteule!

Duțu a sărit din pat. Au lăsat și ceilalți jocul de cărți. S-au grămădit în jurul aparatului. Duțu a răspuns la apel cu glasul tremurînd de emoție:

— Aici brigada șaptea! ...Alo, aici e Duțu de la a șaptea. Cine-i acolo? Care brigadă? A treia? Tu ești, Spînule? Ce zici, Spînule? La voi nu mai plouă de un ceas? Bagi mîine tractoarele în lucru? Cum dracu' nu mai plouă la tine, că aici plouă de ne-a înnebunit?

Duțu lăsă receptorul și repetă ceea ce auziseră de fapt și ceilalți:

— La Spînu în sector nu mai plouă! Cum dracu', mă? Cum de nu mai plouă la el?

— Sînt peste treizeci de kilometri de-acolo pînă aici. Ce vrei? Se poate!

Apoi închise aparatul și ascultară ploaia. Li s-a părut că nici la ei nu mai plouă cu atîta înverșunare. Au ieșit cu toții afară. S-au întors ciuciulete, tremurînd de frig, înjurînd cumplit și blestemîndu-și zilele. N-au mai avut chef de cărți. Și-au făcut țigări din jurnal. Și Duțu și-a făcut o astfel de țigară. Stăteau trîntiți pe paturi, cu fețele-n sus, cum stau oamenii chinuiți de gînduri și de neliniște. Ploaia suna în acoperișul de tablă, vîntul vîjîia fără încetare. A trecut așa un ceas. A mai trecut unul. Duțu a ațipit. Au adormit și ceilalți obosiți de atîta mînie neputincioasă și disperare. Tîrziu Duțu s-a trezit din somn, speriat. De mult urechile sale n-au mai prins zgomotul ploii. Se lăsase o liniște grea și adîncă. Numai vîntul bătea ușor, obosit parcă și el. Nu mai plouă, s-a gîndit Duțu și în clipa următoare a sărit în mijlocul vagonului, dupăind repede spre ușă:

— Nu mai plouă! S-a oprit ploaia!

Matac s-a întors în faptul zilei. La tractorul lui l-a găsit pe Duțu făcînd revizia motorului. L-a dat de o parte pe Duțu, spunîndu-i cu un glas moale:

— Nu, frati-miu, lasă-mă pe mine... E schimbul meu... va să zică pornim.

— Credeam că nu mai vii, i-a spus Duțu.

— Ce să nu viu, Duțule? Stăteam lîngă pieptul ibovnicii și-i ascultam bătăile inimii. Parcă lovea ploaia în acoperișul vagonului, așa-i bătea inima. Am auzit cînd s-a oprit ploaia. M-am îmbrăcat și am alergat încoace. S-a mirat fata: „cum Dumnezeu pleci așa, în toiul nopții? Parcă n-ai fi întreg, Doamne ferește!

Duțu a intrat în vagon. Cei de-afară l-au auzit strigînd în pîlnia aparatului de emisie:

— Alo, semeteule! Semeteule, m-auzi? Aici e Duțu de la a șaptea! A stat ploaia d-aseară! Băgăm plugurile în dimineața asta! Alo, semeteule! Semeteule!...

Apoi nu s-a mai auzit glasul lui Duțu, din pricina zgomotului puternic pe care îl făcură tractoarele, cu motoarele lor duduind din plin, atît de năprasnic, încît părea că se cutremură pămîntul...

Petru Vintilă

Ilustrații de IULIAN OLARIU

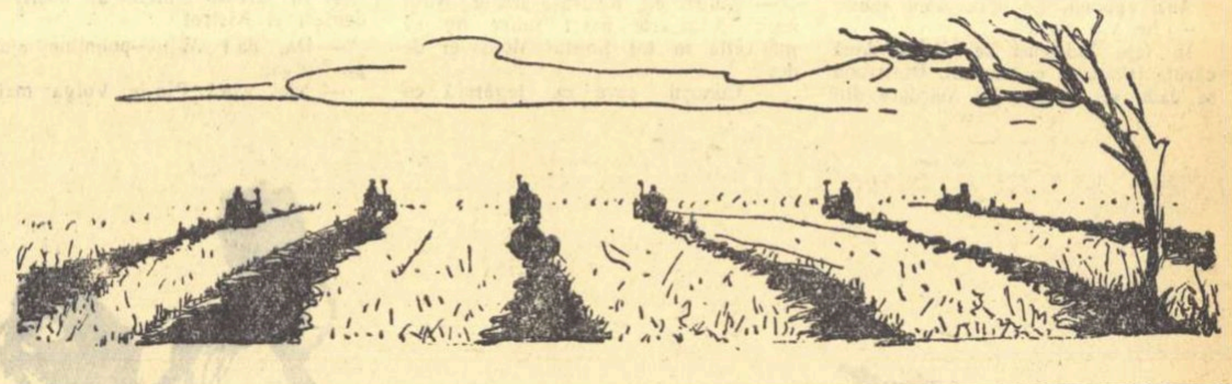

Mesaj

Primăvara ies florile de sub întinsele zăpezi:
Albe, roșii, albastre, neînchipuit de grațioase.
Ochii, mintea și sufletul nostru le cer pentru înalta îmbătare.
Prieteni! Să apărăm florile imaculate ale patriei noastre!

Primăvara se întorc, — de dincolo de mările de smarald — rîndunelele.

Gingașa natură rîde sub povara de farmec și de cînt.
Ochii copiilor cată cerul plin de albastru și de tril
Prieteni! Să apărăm copiii, aurul fără de preț al patriei noastre!

Primăvara a curs sîngele cel mai omenesc la Chicago.
Steagul de luptă a devenit un cîmp imens de maci roșii
și a înfierbîntat cu lavă de Vezuviu milioanele de inimi.
Prieteni! Să apărăm ca ochii din cap inima omenirii!

Primăvara ni l-a dat la încrucișare de veacuri pe Lenin,
uriașul de foc care a ars pînă în străfundul minții, incandescent,
ca să lumineze tot pămîntul; toate apele; toate astrele.
Prieteni! Să apărăm geniul, focul sacru, marea iubire de semeni!

Primăvara este simbolul celei mai perfecte armonii,
simbolul nădejdilor, dragostei și suavei fericiri pămîntene,
simbolul păcii, al tumultului, al frumuseții omului.
Prieteni! să apărăm pacea, sora dulce a primăverii!

Primăvara se mai nasc și corbii, — sămînța bolnavă a răului —
care turbură albastrul cerului, limpezimea apelor și liniștea pămîntului,
care fură mireasma florilor și viața copiilor din leagănul de vise.
Prieteni! Să-i topim în lava urii noastre nestinse și drepte.

Primăvara ne-a adus marea sărbătoare de armindeni.
Sărbătoarea de soare a tuturor inimilor, a tuturor neamurilor
din Cordillieri, Himalaia, Urali și Capul Bunei Speranțe.
Prieteni! Să ne prindem în hora tînărului secol de aur
pe toate pajiștile, pe toate meridianele pămîntului liber.

Ion Bănuță

Prieteni, să cîntăm de-ntîi Mai...

Prieteni, să cîntăm de-ntîi Mai
primăverile robuste și tinere,
să cîntăm obrajii copiilor și floarea de zarzăr,
să cîntăm primăverile care prin noi,
rămîn primăveri.

Undeva, peste mări și țări
atomul a mușcat din zările primăverii,
a rănit florile de lotus
și-a fărîmat în văzduh
privirea candidă-a copiilor.

Iată, noi sîntem mulți!
Sîntem puternici și mintea ni-e clară.
Cine are curaj să vorbească de moarte,
Cine are curaj să omoare primăvara?

Să vină aici,
să-nfrunte coloanele primăverii!

Prieteni, să cîntăm primăverile robuste și tinere,
să cîntăm primăverile
care prin noi, rămîn primăveri.

Florența Albu

Soarele zilei de Mai

Destul a plouat,
Strada mai umblă și-acum sub neagra umbrelă
A unui cer bosumflat,
Pe-a cărui frunte s-a revărsat
O șuviță de soare, rebelă.
Destul a plouat.
Intunecatul April să se ducă!
Curcubeul și-a scos la iveală
Culorile, și le usucă.
Iar peste toate, culoarea de gală,
Culoarea Istoriei și-a Macilor,
Pășește acum, triumfală
Ca vița deasupra aracilor.
Destul a plouat.
Lumea-i setoasă de soare
Și chiar dacă stăruie nouri în zare,
Zarea-i drapelul acesta roșu, curat,
Pe care-l poartă-n alai
Mîini albe, și negre, și galbene,
Milioane de mîini — razele vii
ale soarelui zilei de Mai.

Petre Solomon

Mai

Se lărgise strada, sau în mine
Ochii au văzut-o mai deschisă:
Prima mea culoare a venit
Peste cai și peste limuzine.

Prima mea culoare era roșul
Cearcănului zării matinal.
Roșul era sîngele meu, cercul
Lumii mele dintre cer și iarbă
Simplă, fără cedru și santal.

Din odăi solare, sau campestre
Fluvii de zefiri fluizi și grîne.
Am privit de-atuncea și privesc
Roșul meu, prin suflet și ferestre.

Victor Kernbach

Luminile lui Mai

Pe unde-Argonauții și-au vînturat trireme
Pe malul unde Sciții sondau ascuns tezaur,
Mijesc abia acuma în holde și poeme
Din lîna fermecată fărîmele de aur.

E lînă grea de aur lumina lui Arminden,
In inimile noastre, în steaguri fluturate,
In fabrice imense, în fluvii, pretutindeni,
Nepieritor își scaldă nestinsele carate.

Corola-i lucitoare o împărțim în pace,
Dar de-o-ncerca s-o stingă nesăbuit centaur,
Cu razele-i fierbinți în colb îl vom preface
Și vor călca deasupra-i mileniile de aur.

N. Tăutu

Soare în Mai

Atîția arbori tineri înmuguriți în lume
cu tine laolalt-au crescut din Mai în Mai.
Cînt mîinile acelea ce i-au sădit anume
și soarele pe care făptura mi-o crestai.

...Și-atîția oameni simpli, priviri catifeline
cu tine laolaltă își urcă-n soare. Știu:
e primăvara noastră.

O, suflete, în tine
meandre de lumină își sună unda viu.

Nichita Stănescu

RADĂCINILE

CAP. XVI

VALS TRIST

Văzînd numărul mare de foi subțiri, scrise la mașină cu rînduri dese, pe care maiorul Radulian începu să ni le citească, ne așezarăm pe scaune și-l ascultarăm fără să-l întrerupem pînă la sfîrșit. Lectura dură mai mult de jumătate de ceas și ni se păru destul de interesantă. Radulian ne întrebă:

— Ei, ce spuneți?

Tovarășul Licu Oroș zise:

— Ce să spunem! Nu avem mare lucru de spus. Munca pe teren și greutățile de care ne lovim dovedesc că dușmanul aplică, pe cît poate și pe cît se pricepe, cele cuprinse în aceste instrucțiuni. Mulți s-au folosit de lipsa de vigilență a unor tovarăși și au pătruns în partid. Incearcă să ne saboteze. Incearcă să ne dezorganizeze pe dinlăuntru. Alții...

Auzi zgomot. Se opri. Apoi spuse:

— Ne vin oaspeți.

In fața Județenei se opriră două căruțe încărcate cu oameni. Dintr-una se dădu jos văduva lui Mardare din Blajini. Venise cu toți copiii ei. Sătenii traseră căruțele lîngă uluci, deshămară caii, le atîrnară traistele cu grăunțe pe după gît și se strînseră în jurul văduvei. Licu Oroș le ieși în întîmpinare și, mirat, îi pofti în cancelarie. Maiorul vru să plece. Oroș îl reținu:

— Rămîi, tovarășe maior. Poate că vin în legătură cu chestiunea de care te ocupi dumneata.

— Dacă spui...

Intră întîi văduva lui Mardare. Iși ținea în brațe copiii de țîță, gemenii. Ceilalți, mai mărișori, se prinseseră de poalele ei. Intrară și ceilalți săteni. Odaia se umplu de oameni. Unii rămaseră în picioare. Cîțiva, mai bătrîni, se ciuciră pe lîngă pereți. Tăceau. Parcă le-ar fi fost gurile cusute. Eu îi privii. Ii privi și maiorul. Ii privi și Oroș. Secretarul Județenei se văzu nevoit să-i întrebe:

— Ce v-aduce la partid, tovarăși? Se pare că ați plecat la drum cu noaptea-n cap.

Oamenii tăcură mai departe. Pînă la urmă, unul deschise gura și spuse:

— Să vorbească văduva. După văduvă, dacă o să trebuiască o să mai aruncăm și noi un cuvînt, două. Dar poate că n-o să mai fie nevoie, tovarășe secretar.

Sugacii se treziră și începură să chiraie. Văduva îi legănă domol:

— Tăceți maică... tăceți maică...

Ii legănă pînă-i ameți. Se potoliră. Ceilalți copii, care se țineau scai de ea, deveniseră numai ochi. Priveau cînd portretele înrămate, prinse pe pereți, cînd chipurile noastre. Se mirau că nu semănăm cu cei din portrete.

— Tovarășe secretar, spuse văduva încet dar dîrz, aseară s-au adunat oamenii să-l vegheze pe Mardare. Mulți s-au adunat. Și unul a spus o vorbă, altul o altă vorbă... Și, tot vorbind ei așa, a ieșit la iveală că unul din frații Cioranu a mai omorît oameni la Iași, atunci... cam pe la începutul războiului... Iar altul, acolo în Rusia, și-a făcut rîs de niște muieri pe care le-a împușcat. Cît despre bărbații lor... Dați-mi, vă rog, un scaun. Sînt atît de ostenită. Atît de ostenită... N-am închis ochii nici măcar un piculeț. Un piculeț n-am închis ochii.

Oroș își ceru scuze că uitase. Ii dete un scaun. Văduva se așeză cu mișcări abia schițate, de teamă să nu trezească gemenii. Adăugă:

— Pe bărbații lor i-a spînzurat. Acum... Acum noi am venit aici să vă spunem. Să aflați. Să nu vă scape boierii de la Cîrna. Să-și ia fiecare pedeapsa după lege.

— Mai trebuie și dovezi — spuse maiorul. Justiția, tovarășă, are nevoie de dovezi. Fără dovezi nu putem să pedepsim pe nimeni.

— Dovezi? Pentru Iași să vorbească tovarășul Pascu. Iar pentru cîte s-au făptuit acolo, în Rusia, să vă arate dovezile pe care le poartă asupra lui tovarășul Uricanu.

După ce-i răspunse maiorului, întinse iarăși gîtul către Oroș. Șopti:

— Să nu-i iertați, tovarăși. Să nu-i iertați! Mi l-au omorît pe Mardare. Mi-au omorît bărbatul. Ce o să mă fac eu cu atîția copii? Cum o să cresc eu singură atîția copii?

Nu-i răspunse nimeni. Nimeni nu-i spuse un cuvînt. Nici măcar Oroș. Pe fața văduvei se scrise o mîhnire și mai adîncă. Maiorul întrebă:

— Care dintre dumneavoastră e tovarășul Pascu?

— Eu sînt, tovarășe maior. Pe mine mă cheamă Pascu, Alexe Pascu din Blajini.

Era un bărbat înalt și osos, cu ochii căprii, mici și ascunși sub sprincene. N-avea nici un fel de viclenie în ei, ci o limpezime, o seninătate rar întîlnită în ochii cuiva.

— Ai fost la Iași?

— Da, răspunse omul. Am fost la Iași. In primele două săptămîni ale războiului am fost la Iași. Soldat. In compania domnului căpitan Cioranu Teodat. După două săptămîni am fost vărsat la altă unitate și trimis pe front la dracu-n praznic.

— Te rog — îi spuse maiorul — să rămîi să mai stăm de vorbă. Poate o să fie nevoie să-mi dai și o declarație scrisă.

— Dacă spui, o să rămîn.

— Și... care dintre dumneavoastră este tovarășul Uricanu?

— Numai eu, tovarășe maior. Altul care să poarte acest nume nu se mai află în tot ținutul Moldovei de Jos.

— Cunoști ceva în legătură cu vreunul din frații Cioranu de la Cîrna?

— Cunosc. Și dacă o să trebuie, o să vă spun tot ce cunosc. Deocamdată, cercetați aceste documente.

Scoase din chimir un plic vechi, ros pe la colțuri, și-l întinse maiorului, care-i spuse:

— Te rog și pe dumneata să rămîi, să mai stăm de vorbă.

— Apoi... noi ne ducem, spuse văduva. Avem treabă. Să-l îngropăm pe Mardare. Că dacă nu-l îngropăm începe să miroase urît.

Pe copii îi îndemnă:

— Hai, maică. Hai acasă, maică. Hai acasă că ne așteaptă taică-tău să-l îngropăm.

Din prag se întoarse și-l căută încă o dată pe Oroș cu ochii.

— Să nu cumva să-i iertați pe boieri! Să nu cumva să-i iertați pe boierii de la Cîrna, tovarăși! Că dacă-i iertați, tovarășe secretar, vă bate Dumnezeu. Să nu-i iertați, tovarăși!

Sătenii înhămară caii, se urcară în căruțe și plecară. Maiorul îi rugă pe cei doi săteni care rămăseseră cu noi să ia loc pe scaune.

— O să avem multe de vorbit.

— Să vorbim. De aceea am și venit.

— Tovarășe Pascu, acum să fii bun și să ne povestești tot ce știi. Pe larg și fără grabă. Avem timp.

— Să vedeți... Era într-o sîmbătă. In prima sîmbătă după ce începuse războiul. Eu, cum vă spuneam, mă aflam soldat în unitatea căpitanului Cioranu Teodat, care Cioranu Teodat...

Era război. Război adevărat. Totuși nu se auzeau gemînd prelung tunurile. Nu se auzea nici lătratul mitralierelor. Nu se auzeau nici măcar împușcături răzlețe. Orașul își ducea viața lui. Ca și mai înainte. Cafenelele rămăseseră deschise. Deschise rămăseseră și restaurantele. Seara băgai de seamă că orașul e camuflat. Dar orașul era camuflat de multe, de foarte multe luni. Apăsam butonul aparatului de radio. Auzeam muzică de dans. Jaz, valsuri, sîrbe și bătute... Și muzică vocală auzeam. Șlagăre noi. Cel mai des o auzeam cîntînd pe Rosita Serano, ori pe autohtona noastră Ilinca Fustan care chiuia mocănește cel din urmă cîntec:

A plecat,
A plecat la vînătoare
Mogîrdici
A plecat
Să vîneze
Pitulici.

Uneori mai aveam și mici neplăceri. Sunau în plină zi sirenele. Atunci treceau în zbor peste oraș un stol de Messerschmidt-uri. Văzduhul vuia un timp. Apoi se liniștea.

— Războiul...

— E departe, dragă. Și cu cît o să treacă timpul, cu atît o să se depărteze și mai mult.

— O să dureze puțin. In două-trei săptămîni, în cel mult o lună, rușii capitulează.

— Sînt formidabili nemții, dragă! For-mi-da-bili!

Frunză verde și-o lalea
Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr-o basma...

Odată cu seara se prăvălea peste oraș întunericul. Ne obișnuisem cu camuflajul. De mult ne obișnuisem. Nu ne mai loveam nici de copaci, nici de garduri. Ne crescuseră în cap ochi de pisică. Localurile căpătară clienți noi. Se umplură de ofițeri germani. Se arătară prin localuri și pe străzi, spre mirarea noastră, și ofițeri și soldați italieni, oacheși și gălăgioși. Gintă latină...

Vara era în toi. Căldura se revărsa peste oraș în valuri de plumb topit. Și ne copleșea. Ziarele erau mai vioaie decît oricînd. Cîntau zilnic, în comunicate scurte și în lungi și împleticite comentarii, „Prăbușirea iminentă a bolșevicilor“ și triumful germano-romînilor.

— Au trecut ai noștri Prutul, dragă?

— Oho... Din primul ceas. Dumneata să fii sănătos.

— Și cum merge?

— In cîteva puncte ai noștri au depășit și Nistrul

— Da, da! Mîine-poimîine ajung pe Volga.

— Nici așa! Pîn-la Volga mai e Bugul, mai e Niprul, mai e Donețul, mai e Donul, mai e stepa.

— Da' tare ești în geografie!

— N-ai decît să te uiți și tu pe hartă. In toate vitrinele sînt atîrnate hărți cu stegulețe. Dar, ai auzit de Ion Matache?

— Ce s-aud?

— Vulpoiul! S-a înscris voluntar, domnule! A plecat la război împotriva bolșevicilor.

— Mîine-poimîine îl vezi cu „Crucea de fier“ pe piept.

— Se pune bine cu nemții...

— Poate-l face Antonescu ministru.

— Și-a trimis un nepot pe front și Dinu Brătianu...

— Nu chiar pe front.

— Oricum. La război.

Incepură să sosească în oraș lungi trenuri încărcate cu răniți.

— Eroii noștri!... Vitejii noștri...

Frunză verde și-o lalea
Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr-o basma...

— Ce le trebuiau soldaților noștri cîte trei mere de căciulă, scumpo? Moscova e colea, la o palmă de loc. Le ajungea cîte un măr.

— Chelner! Un cataif! Și-o înghețată...

— Antonescu... Face pe generosu'... Vrea să-și cîștige dragostea soldaților, a mîrlanilor.

— Chelner! Incă o înghețată. Dublă.

Mișu Antonescu ținu discursuri. La radio. „Prin vitejia noastră, asemănătoare vitejiei lui Ștefan cel Mare și-a lui Mihai Viteazul, ne-am așezat cu toții pe creste de veac și pe piscuri de istorie...“

— Delirează!... Auzi! Piscuri de istorie...

— Sst! Te paște lagărul.

Alergă cu automobilul pînă la Ploești. Intîmpină un tren cu răniți. Se urcă în el. Soldații, țărani prăpădiți, gemeau lungiți pe paie. Președintele Consiliului de Miniștri se apropie de unul mustăcios, cu fața galbenă. După Președinte veneau sfioși jurnaliștii și fotografii, să înregistreze pentru eternitate momentul primei luări de contact între cel de-al doilea om de stat din Romînia și țărănimea care se întorcea plină de glorie de pe frontul de răsărit.

Mișu Antonescu se aplecă spre soldat și-l întrebă:

— Frate ostaș romîn, fii bun și spune-mi unde ai fost rănit?

— La cur, domnișorule, la cur...

Ceilalți răniți, cu toate durerile care-i chinuiau, zîmbiră. Unii care mai avură putere în ei chiar hohotiră:

— Ha! Ha! Ha!... I-a zis-o! I-a zis-o, bă, i-a zis-o rumînește!...

—Pe șleau...

Președintele Consiliului de Miniștri își strînse sprîncenele mari și negre, care plăceau atît de mult cucoanelor de cînd devenise dictator.

— Te întreb, soldatule, în ce localitate anume ai fost rănit? In ce localitate a avut loc lupta în care ai fost rănit?

— Eu știu, domnișorule?... Acolo unde ne-au trimis ticăloșii de boieri. Și... scîrba de general.

— Are febră, domnule Președinte, șopti la urechea Antonescului un sanitar. Nu-l luați în seamă. E greu rănit la pîntec. Pînă mîine moare.

Un jurnalist care auzi conversația spuse:

— Aș! Trebuie să se fi bolșevizat. Cum a luat contact cu pămîntul rusesc, s-a bolșevizat.

Un alt jurnalist interveni și el:

— N-a avut cînd să se bolșevizeze. M-am interesat la conducătorul trenului. Toți soldații ăștia au fost răniți pe pămînt romînesc. Inainte de a trece Prutul. Uitați-vă la ei! Nu-l vedeți ce mutră de prostănac are? Un prostănac, domnule prim-ministru!

Pe Mișu Antonescu îl iritase conversația din jur. Il întrebă răstit pe rănit:

— Știi dumneata cine sînt eu?

— De unde vrei să știu, mă, puță? Că n-ai crezut de cuviință să te prezinți cînd veniși între noi. Dar dacă mă-ntrebi, iaca, să-ți spun: cred că ești un cuconaș oarecare, cu mintea nițeluș cam seacă. Unul dintre aceia care s-au învîrtit să nu meargă pe front.

— Sînt Președintele Consiliului de Miniștri, soldatule! Sînt primul ministru al țării. Primul ministru. Mîna dreaptă a generalului, a Conducătorului statului...

Soldatul mustăcios, cu mijlocul înfășurat în vată, se uită la el cu milă și cu silă.

— De mă, puță, oi fi! Dar de ce stai aci? Te văd om tînăr. Ați vrut să le faceți război rușilor. De ce n-ai luat și tu arma-n mînă și să fi mers cu noi, să vezi și tu ce e frontul. A? De ce ne-ai trimis, mă, puță, în iadul d-acolo?

Primul ministru părăsi trenul. Uită să le dăruie soldaților țigările pe care le adusese cu el.

Se vorbi întîi pe șoptite, mai apoi în gura mare, că la Iași ar fi avut loc masacre. Mulți nu crezură. Se găsiră însă destui care spuseră:

— In definitiv, dacă sîntem aliați cu Hitler, trebuie să procedăm și noi ca el.

— Adică?

— Hitler și-a omorît pînă la unul evreii lui. Trebuie să omorîm și noi pe evreii noștri!

Orchestrele cîntau în fiecare seară. Cine avea bani petrecea. Cine nu, sta și se uita.

Se dansa jaz, cu figuri. Uneori se dansau — în amintirea bunelor vremuri de pace — valsuri vechi, melancolice, ca pe vremea blîndelor noastre bunici:

Ach, du lieber Augustin,
Augustin, Augustin...

Intr-o zi, tocmai pe la incomoda oră a prînzului, îmi telefonă unul din prietenii mei, poetul Sopron.

— Poți să vii pînă la mine? Am scris un poem și aș vrea să ți-l citesc.

Sopron scria rar. Migălea. Tipărea și mai rar.

— Cînd?

— Dacă s-ar putea chiar acum. Fierb de nerăbdare să-ți cunosc părerea.

Nu știu ce-mi veni să-l întreb:

— Cum se cheamă poemul?

— Vals trist — îmi răspunse —, vals trist.

Il găsii în pijama, neras de cîteva zile, cu ochii tulburi, mirosind a sudoare și a tutun. In odaie se mai afla un bărbat tînăr, blond și mărunțel, cu niște ochi mari, speriați. Era îmbrăcat cu niște straie jerpelite, prea mari pentru trupul lui șubred și aproape scheletic. Mărunțelul, galben la față, părea abia sculat de pe un pat de zăcere. Mai mult nu-l luai în seamă. Sopron mi-l recomandă cu indiferență:

— Un prieten al meu, doctorul Spiegel.

Nu mă gîndii la nimic deosebit. Și nu-i dădui nici o atenție. Bănuii chiar că se află în casa lui Sopron pe nepoftite. Il întăritai pe poet. Il împunsei cu vorbe.

— Unde ți-e poemul? Citește-mi-l!

Sopron se strîmbă de parcă i s-ar fi spart în gură un bulin de chinină.

— Hai, nu mai face nazuri. M-ai chemat să mi-l citești, citește-mi-l! Vrei să te rog ca pe-o fată mare...

— E lung. Are aproape o sută de versuri. Mă întreb dacă n-o să vă plictisească.

Musafirul zdrențăros tăcu. Protestai:

— In ce mă privește, știi bine că mă interesează tot ce scrii tu.

— Atunci... Facă-se voia ta!

Cu mii de glasuri cîntă tunurile
Răgușite latră mitralierele — fiare.
Pămîntul roșu de sînge l-a luat
Un vultur negru în ghiare.

Cu mantie de flăcări pe umeri
Orchestra Satan o conduce.
Vals trist valsează oamenii și se culcă
Fiecare sub cruce...

Sopron citea încet. Rar. Cu glas trist ca și uriașul vals trist pe care lumea întreagă îl valsa lunecînd prin bălți de sînge.

Il ascultarăm nemișcați. Il lăudai cu vorbele cele mai calde care-mi veniră în gură. Apoi îi spusei:

— Desigur, o să încerci să-l publici.

Sopron rîse:

— De încercat, voi încerca, fără îndoială. Dar cum crezi tu că ar putea să apară acum un asemenea poem? Cenzura ce paște? O să-l transcriu la mașină și-o să-l fac să circule.

Musafirul zdrențăros zise:

— E interesant, mai ales că tu, tu, Sopron, care pînă acum ai cîntat numai natura și dragostea, încerci o coardă nouă. S-ar putea ca acesta să fie drumul tău, drumul tău adevărat.

Sopron ridică din umeri.

— De, știu și eu? M-am trezit cu acest poem în cap. S-a făurit, ca să spun așa, singur. Mi-am dat numai osteneala să-l transcriu.

— Tu spui — zise doctorul Spiegel —

Vals trist valsează oamenii și se culcă
Fiecare sub cruce....

însă la Iași, nu mai departe decît acum două săptămîni...

Abia cînd îl auzii subliniind stăruitor că este ieșean și-l văzui pornit să ne povestească cîte ceva cu privire la evenimentele pe care noi le cunoșteam numai din zvonuri, făcui legătura între titlul lui de doctor, cu care-mi fusese prezentat, și straiele zdrențuite pe care le purta. Mă grăbii să-l întreb:

— Dumneata într-adevăr ești din Iași? Chiar din Iași?

— Din nefericire, da — îmi răspunse omul.

— Și cînd ai plecat din cetatea Moldovei?

— Poate că doriți să aflați cînd am fost evacuat din cetatea Moldovei, cum văd că vă place să spuneți. După masacre, domnule... Adică acum două săptămîni și ceva.

Sopron ne întrebă dacă n-am vrea să luăm o gustare. Trecuse ora prînzului, însă, cum el trăia singur și obișnuia să ia masa pe la restaurante, o masă adevărată nu era în măsură să ne servească. Ne rugă să ne mulțumim cu ce s-o găsi și ne mai spuse:

— Vă pot oferi brînză și roșii cu pîine. Și, pe deasupra, o bucățică de friptură pe care o păstrez de aseară la răcitor. O s-o-mpărțim în trei. Cît despre sete... o să ne-o potolim cu cîte-un șpriț, de la gheață.

Ii mulțumirăm pentru generozitate și, în timp ce Sopron umbla după tacîmuri, zisei:

— Așadar dumneata ai văzut totul?

— Am fost nevoit să văd.

Din felul în care îmi răspundea înțelesei clar că dacă aș insista omul ar fi dispus să-și descarce sufletul. Trebuia să mai am răbdare. Sopron trecea dintr-o odaie în alta, se ducea, venea. Iși pusese chiar un șorțuleț de femeie de serviciu. In sfîrșit, puse capăt așteptării noastre poftindu-ne la masă.

— Uită, doctore, dacă poți să uiți. Uită tot ce ai văzut și ai trăit. Uită și mănîncă. Să sperăm că totul o să treacă.

— De uitat n-o să uit niciodată, Sopron. Insă am să mă prefac că uit. Iar masa am să ți-o cinstesc după cuviință, moldovenește.

Incepurăm să mîncăm. Pîinea era bună, brînza gustoasă. Cît despre roșii, ce să mai zic? Le tăiarăm în feliuțe, le sărarăm, le savurarăm.

— Să trecem la friptură. E de vițel.

— Minunată, spuse doctorul după ce o gustă. E minunată!

Sirenele se apucară să geamă și înfiorară văzduhul. Sopron se ridică de la masă și trase obloanele.

— Afurisită căldură! Curge sudoarea de pe mine. Ce trebuie să fie pe acolo, pe front, pe arșița asta...

Aprinse lumina și alungă întunericul care se închegase în odaie după lăsarea obloanelor. Auzirăm zburînd avioane de vînătoare. Obloanele vibrară.

— Messerschmidt-uri! preciză Sopron. Trec ca săgeata.

Undeva, departe, la marginea orașului, căzură și pocniră înfundat, în aerul vîscos de vară, cîteva bombe.

— Trebuie să fi căzut pe Cotroceni. Ori poate și mai departe.

Ne răcorirăm și ne potolirăm setea cu șprițuri.

— Acum o să vă pregătesc și cîte-o cafeluță.

Messerschmidt-urile se întoarseră. Obloanele vibrară din nou, mai puternic. Sopron observă:

— Zboară jos. Au făcut ispravă.

Răsună veselă încetarea alarmei. Ridicai obloanele. Lumina năvăli peste noi. Stinsei becurile care păliră. Mă uitai pe fereastră peste oraș și văzui cum la Cotroceni se înălțau domoale către cer două coloane groase de fum negru.

— Ard niște case.

Sopron strînse masa.

Deschisei aparatul de radio. Ilinca Fustan chiuia mocănește în difuzor:

A plecat,
A plecat la vînătoare,
Mogîrdici
A plecat
Să vîneze
Pitulici.

Sopron îmi spuse:

— Tîrîtura! Dă-i peste bot!

Mă aflam în casa lui Sopron. Se cuvenea să-l ascult. Sorbirăm cafelele tolăniți comod în fotolii. Masa sobră, gustoasă, dar mai ales cafeaua fierbinte ne învioră pe toți trei. Căldura însă stăruia, ne copleșea, ne sufoca.

— Am de gînd, zise Sopron, să scriu o carte întreagă de poeme în care să cînt uriașa suferință pe care a adus-o oamenilor războiul. „Vals trist“ n-a fost decît un început. Am scris poemul — cum se spune — pe nerăsuflate. Va trebui să-l revăd. Să-l stilizez. Să-l șlefuiesc. Să-l transform într-o adevărată operă de artă. In forma în care l-ați auzit, eu nu-l consider decît ca un material prețios, însă brut.

Doctorul săltă nervos în fotoliu și întrebă:

— Tu, Sopron, crezi că poți să scrii despre suferințele oamenilor fără ca tu personal să fi cunoscut cea mai adîncă suferință?

— Este și aceasta o întrebare. Mi s-a mai pus și altădată. Mi-au pus-o prietenii. Deseori mi-am pus-o și eu. El — mă arătă cu degetul — crede că nu se poate scrie frumos și adînc despre iubire, dacă omul care scrie n-a iubit într-adevăr. El crede că nu se pot scrie cărți adevărate și mari, dacă scriitorul nu cunoaște oamenii și nu-i iubește. Și mai crede nătîngul că nu poți scrie despre suferință, dacă tu însuți n-ai golit pînă la fund amara cupă a suferinței.

Doctorul îl mai întrebă încă o dată:

— Dar tu, tu, Sopron, ce crezi?

— Cum știți, răspunse Sopron, am scris cîteva volume de poeme de dragoste. Ei bine, vă pot mărturisi, dar să rămînă între noi, n-am fost îndrăgostit niciodată de nici o femeie. Sper să nu mă îndrăgostesc nici de acum înainte.

Rîse zgomotos arătîndu-ne dinții mari, galbeni și cariați.

Adăugă:

— De altfel, mi-a cam trecut și timpul. Mă simt ca un copac asupra căruia s-a abătut veștejirea toamnei... Să suferi! Pentru ce să mai și sufăr? Pentru a scrie, îmi ajunge să observ suferința oamenilor. Și în vremurile noastre, mai ales, ai ce observa.

— Da, spuse trist doctorul. Ai ce observa...

Mă plictiseau teoriile lui Sopron cu care nu atunci mă întîlneam întîia oară. Prețuiam în el, încă din anii noștri tineri, pe savantul cunoscător al graiului, pe magicianul ciudatelor împreunări de cuvinte, însă producțiunile lui, limpezi ca sticla și reci ca gheața, nu-mi mergeau cîtuși de puțin la inimă și el o știa. „Vals trist“ mă impresionase puternic. Lipsea meșteșugul — însă tocmai din cauza aceasta poemul căpătase măreție, prin ideile nobile pe care le conținea și prin marea undă de omenie ce-l însuflețea. Vrusei să pun capăt discuției și-i spusei musafirului:

— Domnule doctor, personal v-aș rămîne extrem de îndatorat dacă ne-ați povesti cîte ceva din cele ce ați văzut și trăit la Iași. Comunicatul generalului Antonescu, pe care l-au publicat ziarele, este, evident, mincinos. Iar pe alte căi n-au ajuns la urechile noastre decît zvonuri care se bat cap în cap.

— Dacă aș ști că nu se supără prietenul nostru Sopron... Sopron, poetul pur...

Sopron spuse:

— Nu e plăcut să vezi ceea ce probabil că ai văzut tu la Iași, doctore. Și te asigur, nu e plăcut nici măcar să auzi. Dar trăim vremuri grozave. Sîntem deci nevoiți să vedem ceea ce ne displace și să auzim ceea ce ne îngrozește. Așa că...

— Bănuiam, începu să povestească doctorul, cu săptămîni înainte că se va porni război contra Uniunii Sovietice. Trupe romîne, trupe germane se tot îngrămădeau de-a lungul frontierei. Dacă se adună trupe cu tancuri și cu avioane, dacă se îngrămădesc mereu muniții prin apropierea frontierei, se știe că nu-i a bună. Cunoașteți Iașii, nu?

— Cunoaștem.

— La Iași totdeauna au fost tulburări. Antisemiții și-au făcut totdeauna acolo de cap. Au spart dughene, au spart și capete, au pus foc... Au omorît și oameni... Toate s-au petrecut, în anii buni, pe timp de pace. Nu era greu să ne imaginăm ce va fi în caz de război. Și războiul... Războiul de care ne temeam cu toții a izbucnit. Duminecă în zori am auzit tunurile bătînd către Prut.

— A început războiul!

— Vai de noi!

— Vine prăpădul!

— Oamenii umblau năuci... Și trupele... Tot treceau către Prut... Tot treceau... Tunurile nu mai tăceau. Intr-a cincea zi, cîteva avioane sovietice au bombardat orașul. Au fost lovite telefoanele și niște cazărmi. In învălmășeala care s-a produs au murit și civili.

— Nu se poate război fără victime, spuse Sopron. Mai ales în zilele noastre. Cum pot să aleagă bombele pe civili de militari? Războaiele încep să devină din ce în ce mai nimicitoare.

— Nu. Un război fără morți n-ar mai fi război. Dar ce vină avem noi? Parcă noi i-am cerut lui Antonescu să intre în război împotriva rușilor?

Sopron îl întrerupse din nou:

— Voi n-aveți nici o vină. Voi, evreii. Cum n-avem nici o vină nici noi. Adică cea mai mare parte dintre noi, romînii. Vina e a generalului Antonescu.

Doctorul înălță fruntea.

— A generalului Antonescu? Fără îndoială că e și vina generalului Antonescu. Insă nu e numai a lui. Cine a pregătit politicește venirea generalului Antonescu la putere? Și cine

SÎNT AMARE

l-a sprijinit pe generalul Antonescu să pregătească acest război?

Sopron glumi:

— Nu e locul, dragă doctore, şi nici timpul, să stabilim acum asupra cui trebuie să cadă întreaga vină.

— Da, ai dreptate, conveni doctorul. Nu e nici locul şi nici timpul. Şi poate că nici noi aceştia trei nu sîntem chemaţi să hotărîm.

— Asta e mai mult decît sigur, spuse Sopron. Pe noi, cei de faţă, n-o să ne-ntrebe nimeni, niciodată.

— Cînd va fi slobod să ne spunem părerea, zisei, ne-o vom spune şi neîntrebaţi.

— Tu ţi-ai mai spus-o şi altădată la ziar, îmi aminti Sopron. Ai părăsit poezia pentru gazetărie. Literatura a pierdut un poet. Nu unul tocmai de mîna întîi, dar, în sfîrşit, un poet. Şi tu, tu cu ce te-ai ales?

— Vrei să ne certăm?

— Ferească Dumnezeu...

— Continuă, doctore. Te rog, continuă.

— A trecut ziua de joi, spuse doctorul. A trecut şi ziua de vineri. La Prut se întîmpina rezistenţă. Iaşii fierbeau de nelinişte. Eu... doctor... Imi vedeam de clientelă. Căutam, pe cît îmi îngăduiau nervii, să-mi păstrez calmul. Vă asigur că nu-mi era uşor. Pe unii bolnavi îi primeam şi le dam consultaţii la mine acasă, unde aveam cabinet. Pe cei în stare gravă îi vizitam şi-i tratam la domiciliu. Mulţi mă întrebau:

— O să fie pogrom, domnule doctor?

— Poate că n-o să fie.

— Ba o să fie, domnule doctor, o să fie...

— De unde ştiţi?

— Miroase a sînge, domnule doctor. Şi cînd miroase a sînge, domnule doctor, se face pogrom.

Soneria zbîrnîi prelung. Sopron se îndreptă spre uşă să deschidă. Doctorului i se albi faţa. Spuse încet:

— Poate mi-au luat urma. Mă caută. Au să mă aresteze. Au venit să mă aresteze... Mai bine m-aş arunca pe fereastră.

Sopron îl linişti:

— Cred că trebuie să fie poşta.

Deschise. O factoriţă blondă şi tînără ne zîmbi.

— O telegramă pentru domnul Sopron. Dumneavoastră sînteţi?

— Eu, răspunse Sopron.

O apucă de guşuliţă şi o întrebă:

— Dar ce, Yolando, te faci că nu mă mai cunoşti?

— Nu, dar...

Ne arătă cu ochii.

— Nu te sfii, îi spuse Sopron. Sînt prieteni vechi şi buni.

Semnă adeverinţa şi i-o înmînă. Inchise uşa, desfăcu hîrtia, o citi. Incepu să rîdă.

— Implinesc astăzi patruzeci de ani. Inchipuiţi-vă! Uitasem! Mi-a amintit-o această telegramă.

— Părinţii?

— Nu. Nu mai corespondez de douăzeci de ani cu părinţii. O femeie trăsnită. N-am mai văzut-o de cincisprezece ani.

— O dragoste din tinereţe?

— Aş! O simplă aventură. Femeia s-a măritat, are copii... Are manie. Mania telegramelor. Mă felicită telegrafic de Anul Nou, de Paşte, de ziua naşterii, de Sfîntul Gheorghe şi de Sfîntul Dumitru...

Doctorul îşi reluă povestirea:

— Sîmbătă dimineaţă ne-au chemat pe cîţiva dintre noi, mai bine cunoscuţi în oraş, la Chestură. Chestorul, colonelul Chirilovici, cînd ne-a văzut adunaţi în curtea Chesturii, s-a năpustit asupra noastră cu batjocuri şi cu ameninţări. Cine erau vinovaţi că sovieticii bombardaseră oraşul? Noi, evreii. Cum de nimeriseră sovieticii cazărmile şi palatul telefoanelor? Foarte simplu: noi, evreii, le arătasem aviatorilor sovietici, prin semnale numai de noi ştiute, punctele pe care trebuie să le bombardeze. Ne-a poruncit să predăm numaidecît, poliţiştilor care aveau să ne cerceteze casele, lanternele şi binoclurile, tîrnăcoapele şi hîrleţele, aparatele de fotografiat şi, bineînţeles, armele de foc.

— N-avem arme de foc, domnule chestor.

— N-aveţi? Ba aveţi! Şi dacă n-o să le predaţi, o să trimitem oameni să le caute şi o să vă împuşcăm ca pe cîini.

Tăcu. Luă ceaşca de pe masă, turnă în ea cîteva picături de apă. Amestecă zaţul gros de pe fund cu apa. Bău. Sopron întrebă:

— Poate mai vreţi cafea.

— Mai vrem, îi răspunsei.

Doctorul adăugă:

— Dacă nu te supără... Şi aşa eu te-am necăjit destul astăzi. M-am strecurat pe străzi. Am dat ocol blocului şi am pîndit portarul. Cînd s-a dus la colţ să-şi cumpere tutun, m-am furişat pe scări ca un hoţ. Şi am sunat la uşa ta.

— Ai făcut bine că te-ai gîndit la mine şi mai ales că ai venit la mine. O să te rog să rămîi aici, pînă se mai potolesc lucrurile. O să-ţi găsim un ascunziş mai bun.

Doctorul spuse:

— Iţi mulţumesc, Sopron. Nu m-am îndoit niciodată de prietenia ta.

— Sîntem oameni.

— Acum mulţi oameni au devenit neoameni.

— Totdeauna se întîmplă aşa cînd sînt vărsări de sînge. Pe mulţi îi apucă un fel de nebunie sălbatecă.

Puse ibricul plin cu apă pe o mică plită rotundă. Apa începu să sfîrîie. Doctorul zise:

— Cînd am ajuns acasă de la Chestură, am găsit cîţiva bolnavi care mă aşteptau pe scară. I-am poftit în sala de aşteptare. M-am spălat pe mîini. Mi-am pus halatul. Un bătrînel a cerut să fie întîiul. „Stau departe — spunea. Stau departe, tocmai pe Tătăraşi. N-aş vrea să mă prindă întunericul pe drum". O dată intrat în cabinet, a scos din buzunar un afiş. Mi l-a întins, întrebîndu-mă:

— Aţi văzut, domnule doctor? Toate gardurile şi zidurile caselor sînt pline cu afişe de-astea. Au să ne omoare, domnule doctor. Au să ne omoare.

— M-am uitat pe afiş. Intr-adevăr, afişul îndemna la omor. Nu mai ştiu ce i-am îngînat. Pînă să termin consultaţiile, s-a înnoptat. Atunci au zburat peste oraş cîteva avioane germane. S-a sunat alarma. Şi, cum s-a sunat alarma, s-a văzut desfăcîndu-se pe cer o rachetă luminoasă. Dintr-o dată, ca la un semnal, în tot oraşul au izbucnit împuşcături. Am ieşit din adăpost. Am înţeles că alarma fusese falsă. In oraş se auzeau nu numai împuşcături. Se auzeau strigăte, răcnete, ţipete. Incepuse... Incepuse omorirea oamenilor...

Sopron puse zahărul în ibric. Mestecă. Gustă. Zise:

— Mi se pare că am greşit. Am făcut-o prea dulce, doctore.

Ne servi ceştile fumegînd. Ne oferi şi cîte o havană.

— Fumaţi! Sînt autentice. Cubane. Mai posed vreo trei duzini. Nu ştiu ce-o să se întîmple cînd le-oi isprăvi. Fără havane veritabile o să-mi fie greu. Fumez mult, mai ales cînd lucrez.

Amiaza se topise. Văzduhul însă rămăsese tot aprins, tot vîscos.

— In noaptea aceea n-a dormit nimeni în Iaşi... A doua zi dimineaţa, soldaţi germani amestecaţi cu soldaţi romîni şi cu poliţişti civili s-au răsfirat pe toate străzile. Casele creştinilor purtau cruce pe ele. Ale noastre nu. Aşa că ştiau unde stau creştini şi unde stau evrei. Intrau prin casele evreilor, împuşcau pe cine se nimerea, omorau cu patul puştii, spintecau cu baioneta...

— Din casa asta s-a tras în armată, spuneau. S-a tras în soldaţi.

— Nu s-a tras, răspundeam. N-avem nici o armă. N-am avut cu ce trage.

— Ba aţi tras! Am văzut noi cum aţi tras. De la ferestre aţi tras.

— Ferestrele, cum vedeţi, sînt închise.

— Aţi tras. Le-aţi deschis, aţi tras, şi pe urmă le-aţi închis iar. Banditilor!

— N-aveam cu cine vorbi. Parcă nu mai erau oameni. Turbaseră. Ne-au scos din case, ne-au înşiruit în stradă. Ne-au poruncit să ţinem mîinile ridicate în sus. Am ridicat mîinile în sus. Lovindu-ne cu armele pe unde se nimerea, ne-au mînat către Chestură. Străzile pe care treceam erau pline de sînge şi de cadavre. Bătrîni, femei, copii. Familii întregi **zăceau în sînge pe caldarîmuri.**

— Rodul războiului, spuse.

— Rodul războiului? Da. Şi al războiului. Dar mai mult rodul urii şi-al nebuniei.

Nervos, cum devenisem, muşcai adînc din trabuc, mestecai în gură tutunul amar şi-l înghiţii. In mişcările pe care le făcui, atinsei fără să vreau aparatul de radio, de lîngă mine. Zbucni din aparat ascuţita voce mocănească:

Am plecat la Moscova
Cu trei mere-ntr-o basma
Date de iubita mea,
Date de măicuţa mea...

— Dacă nu-l închizi, mă ameninţă Sopron, îl sfărîm! Inchide-l!

— Ar fi păcat, îi răspunsei, apăsînd butonul. E o marcă bună. Olandeză.

— Ne porunceau să ne culcăm cu faţa în jos, pe asfalt, să ne lipim, să ne facem una cu asfaltul. Ii ascultam. Ne lungeam pe asfalt. Ne făceam una cu asfaltul. Incercam să intrăm în asfalt, să se deschidă pămîntul şi să ne ascundă adînc, adînc în sînul lui, ca pe nişte morţi. Trăgeau în noi cu armele. Trăgeau şi rîdeau.

Se repezeau şi ne călcau cu bocancii. Ne înţepau cu baionetele. Ne pocneau în cap. Apoi ne porunceau să ne ridicăm repede, cît ai clipi din ochi, şi să mergem mai departe, tot cu mîinile în sus. Care mai puteam, ne ridicam şi mergeam înainte, cu mîinile în sus. Pe drum... Pe drum au rămas destui fără suflare. După multe culcări şi sculări, am ajuns şi la Chestură. In poartă ne aşteptau înarmaţi cu răngi de fier în mîini soldaţi germani şi soldaţi romîni şi haite de poliţişti. Intîi ne-au percheziţionat pînă la piele. Ne-au luat banii pe care i-au găsit asupra noastră. Ne-au luat ceasornicele. Ne-au luat stilourile. Ne-au luat butonii de la manşete. Ne-au luat tot ce li s-a părut că ar avea un preţ. Apoi au început să ne scuipe şi să ne lovească. Au mai căzut şi în poartă mulţi. Şi nu s-au mai ridicat. Cei care am izbutit să scăpăm cu lovituri mai puţine şi mai uşoare, am fugit în curte. Acolo am dat peste alte grupuri înfricoşate. Cei ce fuseseră ucişi se odihneau adunaţi şi aşezaţi în stive pe lîngă pereţii Chesturii. Lîngă cei morţi se tăvăleau şi se văitau rîniţii. Cînd li s-a părut că au adunat destui oameni de nu-i mai încăpea curtea au început să tragă în noi din toate părţile cu puşti, cu pistoale automate, cu mitraliere chiar. M-am pitulat cu faţa la pămînt între stivele de cadavre. Şi-am aşteptat să mor. Şi-am aşteptat să mor... Şi-am aşteptat... Şi... n-am murit.

Doctorul se opri. Işi linse şi apoi îşi supse buzele. Luă ceaşca de cafea care se răcise şi o duse la gură. O sorbi dintr-o dată. Havana, din care trăsese numai două-trei fumuri, se stinsese. O sfărîmă în scrumieră. Sopron îl întrebă:

— N-a fost prea dulce cafeaua, doctore?

— Nu. A fost tocmai potrivită.

— Mi s-a părut că am făcut-o prea dulce.

Soarele luneca spre apus şi îmbrăca oraşul în pulbere aurie. La Cotroceni casele aprinse mai fumegau domol.

— Impuşcăturile au durat cam jumătate de oră. Mi s-a părut că au durat o mie de ani. Cînd s-au săturat de împuşcat, au strigat la noi spunîndu-ne că aceia care avem norocul să mai trăim să ne sculăm şi să ne ducem pe la casele noastre. Ne-am ridicat aceia care ne-am mai putut ridica. Unul a început să cînte şi să danseze printre cadavre:

— Trăiesc! Trăiesc! Trăiesc!...

A venit careva şi l-a izbit şi omul n-a mai trăit. Ne-au poruncit să-l adunăm pe morţi lîngă celelalte stive de cadavre. Să-i stivuim pe lîngă pereţi. I-am stivuit. Cînd am terminat treaba, ne-au scos în stradă. Ne-au încolonat. Nu ştiam încotro ne duc. Pe drum ne-au mai culcat de cîteva ori. Şi de cîte ori ne culcam, iar bătaie, iar împuşcături. Pe la miezul nopţii, cei ce mai rămăsesem şi de astă dată cu zile, am ajuns la gară. Ni s-a arătat un tren de marfă. Şi ni s-a poruncit să ne urcăm în vagoane.

— Era probabil faimosul tren al morţii, spuse Sopron. S-a zvonit că ar fi existat un asemenea tren.

— Acela era, zise doctorul. A existat. La uşa fiecărui vagon ne aşteptau soldaţii. Cum ne apropiam de vagon, cum ne loveau. Cine a putut s-a mai urcat în tren, cine nu...

— Cam cîţi oameni eraţi în fiecare vagon? întrebă Sopron.

— Mai mulţi de o sută. Eram mai înghesuiţi decît sînt sardelele în cutie. Au închis uşile vagoanelor. Le-au încuiat pe dinafară. Au astupat ferestruicile şi le-au bătut în cuie. Din pricina zăpuşelii, ne-am rupt hainele de pe noi. Am rămas aproape despuiaţi. Sîngele nostru s-a amestecat cu fecalele noastre. Viii s-au amestecat cu morţii.

Doctorul se ridică din fotoliu şi începu să se plimbe prin cameră agitat. Obrazul îi deveni mai alb decît varul. Uită că trebuie să fie prudent şi începu să urle la noi:

— Spuneţi-mi... Spuneţi-mi... De ce a fost nevoie să se întîmple toate acestea? Cui i-au folosit toate acestea? Romînilor? Germanilor? Au să cîştige Hitler şi Antonescu războiul fiindcă ne-au chinuit şi ne-au ucis fără milă? Spuneţi-mi! Dar voi n-o să-mi spuneţi nimic. Nimic n-o să-mi spuneţi. N-aveţi ce-mi spune.

Sopron închise fereastra, îl apucă de mîini şi-l aşeză ca pe un copil ameţit în fotoliu.

— Potoleşte-te, dragă doctore. Am şi eu, ca orice om, vecini. Şi nu toţi vecinii îmi sînt prieteni. Iţi periclitezi existenţa. Iar mie... Mie nu-mi aduci nici un serviciu. Potoleşte-te şi taci. Nu mai vrem s-auzim nimic.

Pe doctor îl podidi plînsul. Plînse îndelung. Cu sughiţuri plînse. Cu suspinuri plînse. Se mai linişti. Zise:

— N-am povestit pentru voi. Pentru mine am povestit ce-am povestit. Să mă mai uşurez. In piept îmi atîrnă inima grea. Şi e toată plină de venin şi de tristeţe.

— Nici ale noastre nu sînt uşoare, îi zisei.

— Ale voastre... De la Iaşi la Călăraşi am făcut mai mult de o săptămînă. Fără hrană. Fără aer. Şi, înţelegeţi? Puteţi să înţelegeţi? Fără aer şi fără apă pe o căldură îngrozitoare. La plecarea din Iaşi ne aflam peste o sută de oameni vii în vagon. La Călăraşi am ajuns numai patru. Pe drum... Pe drum ne-am băut urina. In primele zile, bineînţeles, cît am mai avut urină.

Ridică iarăşi glasul. Urlă aproape:

— Spuneţi-mi! Spuneţi-mi, de ce a fost nevoie să se întîmple toate acestea? Cui i-au folosit toate acestea?

Sopron interveni din nou:

— Potoleşte-te, dragă doctore. Te rog, adună-ţi puterile şi potoleşte-te.

Temîndu-mă ca nu cumva doctorul să înceapă din nou să ţipe, mă apropiai de aparatul de radio şi-l deschisei. Cunoscutul trio Băluţă lansa ultimul şlagăr:

Lic-lic-lic,
Lic-lic-lic
Nu mi-e teamă de nimic.
Lic-lic-lic
Lic-lic-lic

Il lăsai pe cîntăreţii din faimosul trio Băluţă să-şi cînte pînă la capăt şlagărul.

— La Călăraşi am reuşit să fug din lagăr. M-au ajutat nişte soldaţi. Pe drum spre Bucureşti, abia mă tîram. Imbrăcat în hainele astea, culese de la morţi. M-a ajuns din urmă un ţăran cu căruţa. A oprit căruţa lîngă mine. Şi m-a întrebat:

— Ai fugit din lagăr, jidove?

— Da, i-am răspuns. Am fugit din lagăr.

— Eşti dintre aceia care au fost aduşi cu trenul de la Iaşi?

— Dintre aceia sînt.

— Ce să-ţi fac? Sînt ordine. Dacă vedem vreunul scăpat din lagăr să ne punem cu bîta pe el şi să-l omorîm. Ori, dacă sîntem cevaşilea mai miloşi, să-l legăm şi să-l dăm pe mîna jandarmilor.

— Omoară-mă, i-am spus omului. Dacă vrei să mă omori. Dacă nu, leagă-mă şi predă-mă primului post de jandarmi la care vei ajunge.

Omul a clătinat din cap. A clătinat îndelung din cap şi pe urmă mi-a spus:

— Vai, domnule, cum o să făptuiesc eu aşa ceva? M-ar bate Dumnezeu. Urcă-te-n căruţă. Mă reped pînă la Bucureşti cu pepenii ăştia. Cînd vom trece prin sate, o să te culci dumneata în căruţă peste pepeni. O să te-acopăr cu iarbă şi pe deasupra o să mai arunc şi pătura.

Maiorul Radulian îl întrebă pe tovarăşul Pascu:

— L-ai văzut dumneata pe Teodat Cioranu făptuind omor de oameni cu mîna lui?

— Da, tovarăşe maior. La Iaşi. L-am văzut cum te văd şi cum mă vezi. A omorît oameni cu mîna lui şi-a omorît oameni cu mîinile soldaţilor cărora le-a poruncit să omoare.

— Şi l-ai văzut dedîndu-se la jafuri?

— L-am văzut jefuindu-i pe vii şi l-am văzut jefuindu-i pe morţi. După măcel şi-a trimis acasă, la Cîrna, cu două ordonanţe şi cu un camion ceea ce adunase din jaf.

— Să-mi dai în scris toate acestea.

— Ţi le dau, tovarăşe maior.

Maiorul scoase plicul cu fotografii din buzunar şi-l întrebă pe Uricanu:

— Tovarăşe Uricanu, de unde ai dumneata documentele acestea?

— Să vedeţi cum a fost întîmplarea, tovarăşe maior. In prima parte a războiului mă aflam cu unitatea dincolo de Don, într-un orăşel de cîmp cam de mărimea Teliului.

— Cum se chema orăşelul?

— Ii găsiţi numele pe dosul fotografiilor. Comandantul unităţii din care făceam parte era domnul locotenent Cioranu Valica, cel de al doilea fecior al răposatului boier Leonida Cioranu de la Cîrna. Intîmplarea a făcut ca nici în preajma acelui orăşel şi nici înlăuntrul lui să nu aibă loc lupte. Frontul se depărtase spre răsărit. Noi am primit ordin să mai rămînem un timp pe loc. Domnului locotenent Cioranu Valica i-a venit poftă să guverneze. A pus soldaţii şi-au dat jos de pe soclu statuia lui Lenin... Aveam cu noi un fotograf, un prieten de-al meu de la Constanţa, Stoianovici Dobre. Domnul locotenent s-a suit pe soclu, a întins mîna şi i-a ordonat lui Stoianovici să-l fotografieze... Pe urmă i-a venit chef să petreacă. A umblat cu soldaţii după el din casă în casă, a arestat o sumedenie de femei tinere şi le-a dus la comandament. I-a chemat şi pe ceilalţi ofiţeri.

— Cam cîţi ofiţeri mai erau acolo?

— Patru sau cinci, tovarăşe maior. Au găsit vin. Au găsit şi păsări. Au gătit bucătarii şi s-a încins chef mare... Le-au silit pe femei să bea şi să mănînce. Le-au silit să danseze. Se făcuse noapte. Localnicii s-au adunat în faţa comandamentului şi i-au trimis vorbă domnului locotenent Cioranu Valica să dea drumul femeilor. Dumnealui a pus soldaţii să risipească mulţimea cu focuri de arme... Soldaţii au tras, lumea s-a împrăştiat şi pe teren au rămas cîţiva morţi... A ţinut cheful pînă spre ziuă. Stoianovici a fotografiat masa, a fotografiat dansurile... Şi-au făcut rîs de femei... Pe urmă... Pe urmă, tovarăşe maior, au dezbrăcat femeile în pielea goală şi le-au împuşcat... Domnul locotenent Cioranu Valica i-a ordonat lui Stoianovici să le fotografieze aşa moarte şi despuiate cum se aflau... A doua zi...

— Ce s-a mai întîmplat a doua zi? Adu-ţi bine aminte.

— A doua zi domnul locotenent Cioranu Valica a mers iarăşi cu soldaţii prin case şi-a arestat peste treizeci de bărbaţi. I-a bătut. A pus să se ridice spînzurători în piaţă şi-a ordonat ca toţi cei arestaţi să fie spînzuraţi... Iar lui Stoianovici i-a ordonat să fotografieze şi spînzurătorile cu oamenii atîrnaţi în ele...

— Atîta?

— Atîta. Peste încă o zi am primit ordin să plecăm mai departe. Am plecat mai departe.

— Cum ai ajuns în posesia documentelor?

— Stoianovici a scos mai multe rînduri de fotografii şi le-a dat domnului locotenent Cioranu Valica să le împartă şi celorlalţi domni ofiţeri. Un rînd şi l-a păstrat pentru el, aşa, ca amintire din război. Ruşii se retrăgeau şi mulţi credeau pe atunci că nemţii şi romînii vor cîştiga victoria...

— Mai trăieşte Stoianovici?

— A murit în stepa calmucă. A murit lîngă mine. I-am luat ceasul şi portofelul cu acte şi cu bani să le trimit nevestei-si la Constanţa. In portofelul lui Stoianovici am găsit şi fotografiile puse în plicul pe care-l vedeţi... Banii şi actele le-am trimis nevestei lui Stoianovici. Fotografiile le-am păstrat. Prea ar fi fost de tot să i le trimit.

— Şi de ce nu le-ai scos la iveală pînă acum?

— Eu ştiu, tovarăşe maior? Poate le-am uitat. Poate mi-a fost frică. Nu e bine să te iei în colţi cu boierii. Dar dacă boierii de la Cîrna l-au ucis pe tovarăşul Mardare şi i-au ciopîrţit şi bietului cal urechile, de, se schimbă povestea...

Maiorul Radulian l-a rugat şi pe Uricanu să repete în scris declaraţia.

In timp ce sătenii din Blajini năduşeau scriind, maiorul cerceta una cîte una fotografiile. După ce sătenii au plecat şi am rămas numai între noi, ni le-a întins şi nouă.

— Vreţi să le vedeţi?

— Da, a răspuns Oroş. Ne-ar interesa.

Oroş privea o fotografie apoi mi-o întindea s-o văd şi eu, iar el se apuca să cerceteze alta.

L-am auzit, pe neaşteptate, scoţînd un strigăt ascuţit de uimire, pe el, omul care de obicei era atît de stăpîn pe sine.

— Ce s-a întîmplat?

— Priviţi...

Privii o fotografie care nu înfăţişa nimic mai grozav decît celelalte.

— O spînzurătoare, spusei. Şi în spînzurătoare atîrnă zece oameni. Şi lîngă spînzurătoare rîde cu gura pînă la urechi domnul locotenent Cioranu Valica. Iar în cealaltă parte a spînzurătorii rîde, tot cu gura pînă la urechi, tînărul sergent Bărbuţă Mosorel...

Mi s-a părut că m-am pripit pronunţînd numele lui Bărbuţă. Am ridicat repede sprîncenele şi am adăugat:

— Nu se poate! Trebuie să fie cineva care îi seamănă leit. Un frate, un văr. Ori altcineva. Un străin oarecare. Nu se poate să fie chiar Mosorel Bărbuţă.

Tovarăşul Licu Oroş se uită la mine cu mirare:

— De ce să nu se poată?

N-am mai avut vreme să schimbăm şi alte cuvinte. L-am auzit pe maior spunînd:

— Ne vin musafiri.

A strîns repede fotografiile şi le-a vîrît în buzunar. Au intrat peste noi prefectul Buşulenga, Mosorel Bărbuţă de la Centru şi Alistar Mînzu, inspector general la Interne. Toţi trei ne-au surîs şi ne-au dat bună dimineaţa. Iar inspectorul general Alistar Mînzu l-a întrebat candid pe tovarăşul Licu Oroş:

— Dar bine, frate, ce v-a apucat să-i arestaţi pe fraţii Cioranu? Ce v-au făcut? Ii cunosc de multă vreme, de foarte multă vreme. Rar am întîlnit nişte oameni atît de cumsecade... A? Ce v-a venit, frate, să-i arestaţi?

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

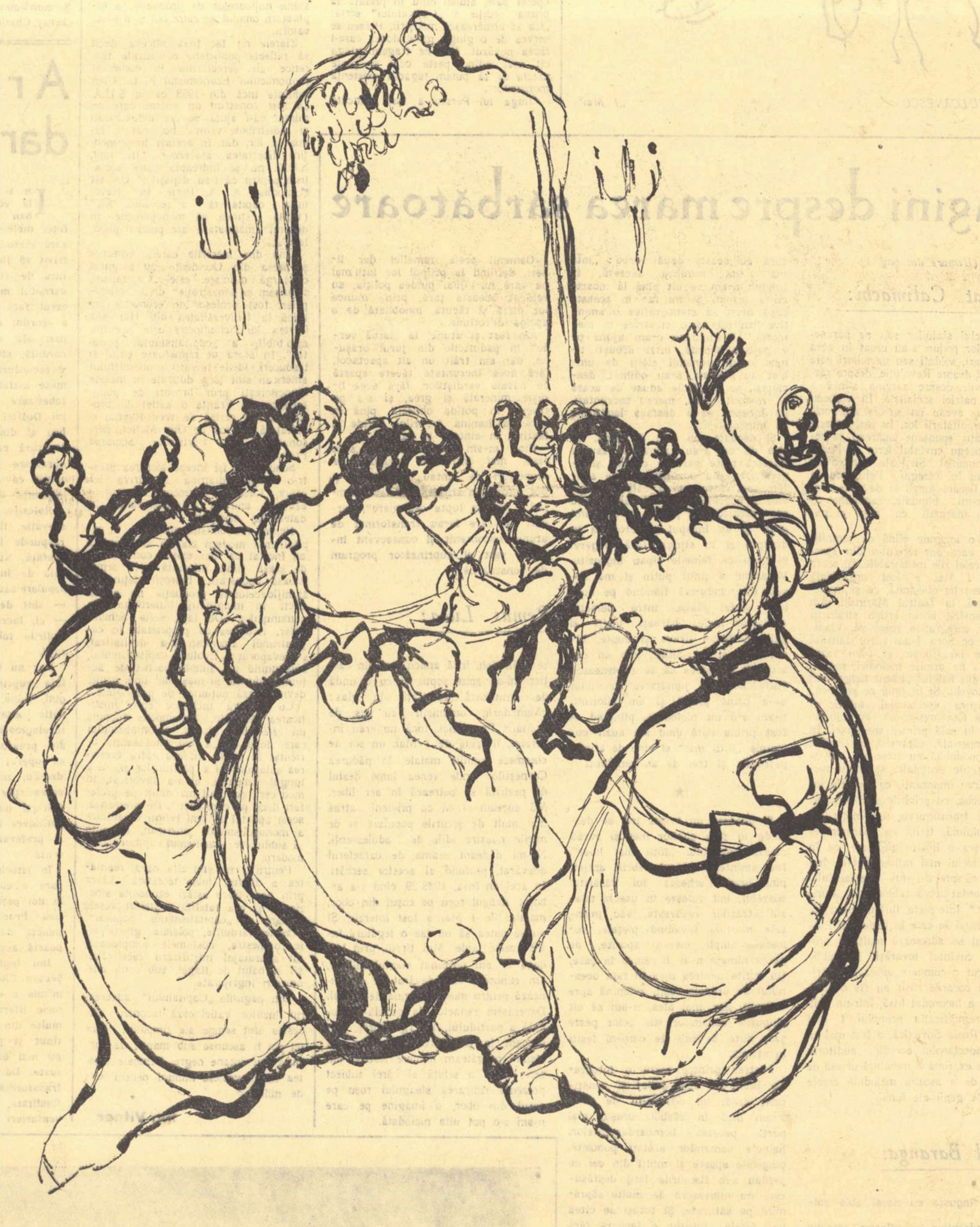

NOTE

O șezătoare literară

O interesantă șezătoare literară a avut loc la Clubul Dinamo, în ziua de 25 aprilie. Dumitru Manoileanu, maestru al sportului, a salutat în numele sportivilor prezenți pe scriitori. Acad. Mihai Beniuc, în cîteva cuvinte, arată bucuria scriitorilor de a se afla în mijlocul cititorilor. După aceea au urmat lecturi. Mihai Beniuc citește din volumele „Mărul de lîngă drum" și „Inima bătrînului Vezuv"; Victor Tulbure din „Versuri alese"; Mihu Dragomir, poeziile „Romantică" și „Contraste"; George Dan a prezentat traduceri din persană și versuri originale. Mai citesc poeții Nicolae Tăutu și Al. O. Teodoreanu. La sfîrșit, sportiva Florina Teodorescu oferă poeților flori.

Șezătoarea s-a bucurat de un deosebit succes.

Petre Pascu

●

Recitalul traducătorilor

Vineri, 25 aprilie, a avut loc la Casa scriitorilor, „sub auspiciile secției Traducători, prima seară de cenaclu dedicată traducerilor din — și în — limbile țărilor prietene.

Prefațat de dizertația lui Mihai Isbășescu despre traducerile de poezie lirică, Alfred Margul Sperber a citit cîteva admirabile transpuneri din poezia lui Mihai Beniuc („Pe o scîndură cu actinii", „Mărul de lîngă drum", „Sanie nebună", „Ursul romînesc" etc.), în limba lui Goethe, apărute la scurte intervale, unele într-o plachetă tipărită la Berlin, altele într-un volum mai compact, la București, alături de traduceri semnate de Wolf Eichelburg, Andreas Lillin și Georg Maurer

Rodica Ciocan a făcut o expunere critică despre traducerile în romînește din literatura polonă, demonstrînd că s-a realizat în ultimii zece ani mai mult decît în 150 ani, în trecut. Fondul expunerii l-a constituit comunicarea despre Leopold Staff (1878-1957), care trece drept cel mai mare poet polon contemporan, — „conștiința lirică a Poloniei".

Ultimul său volum de versuri, „Răchitele", pentru care a fost distins cu Premiul de Stat, a apărut în 1955 și e comentariul liric, intens, al contemporaneității.

Rodica Ciocan a citit, în traducere proprie, cîteva poezii de Leopold Staff: „Fierarul soarelui", „Ars poetica", „Portret", etc., care, nădăjduim, sînt primele dintr-un volum în pregătire.

Elena Eftimiu a prezentat opera poetului ceh Jan Neruda, al cărui nume, în semn de admirație, a fost adoptat ca pseudonim de un mare poet sud-american (Pablo Neruda).

Opera poetică a lui Jan Neruda, — „sărac, din clasa muncitoare", cum însuși s-a denumit cîndva, e un protest împotriva nedreptăților sociale și în același timp strigătul dorinței de libertate a poporului ceh (Neruda a trăit între 1834-1891).

Iosif C. Mătăsaru a citit traduceri din Jan Neruda, seara de poezie încheindu-se vibrant cu „Romanța primăverii 1848"

M. M.

●

Expoziția cărții ungare

Recenta expoziție a cărții ungare, deschisă în sălile Bibliotecii Institutului romîn pentru relațiile culturale cu străinătatea, este mai mult decît un simplu document al activității editoriale, excepțional de bogată, din țara vecină. 1800 de volume de beletristică, artă, știință și tehnică și cîteva sute de reviste vorbesc într-un grai propriu despre avîntul culturii maghiare în anii democrației populare și cu precădere după zdrobirea contrarevoluției din octombrie 1956. Un mare număr de edituri (dintre care „Európa", „Móoca Ferenc", „Corvina", „Gondolat", „Helikon", „Magvetö". „Bibliotheca", „Arta", „Szikra", „Kossuth", „Tancsics", „Litteratura", „Akademia", „Armata", „Müvelt nép", „Uj Magyar", „Radio și televiziune", „Szépirodalmé", „Pannonia") se întrec în a oferi publicului cititor maghiar o lectură aleasă. Fantezia și bunul gust al editorilor asigură cărților un aspect grafic remarcabil. Editurile tipăresc numeroase opere ale scriitorilor de pretutindeni(am reținut numele lui Platon, Ciu Yuan, Appollinaire, Stendhal, Eminescu, Stefan Zweig, Steinbeck, Poë, Șolohov, Maugham, Bojer, Sadoveanu, Pristley, Bush, Maurois).

Alături de aceste opere se pot vedea ultimele lucrări datorite scriitorilor maghiari contemporani Illés Béla, Darvas, Kassak, Laszok, Szabo Pál, Tamâși Aron, ș.a. Caleidoscopul editorial al țării vecine e completat de numeroase albume de artă și lucrări tehnice și științifice de specialitate.

●

Un eveniment editorial

A trecut o jumătate de secol din ziua în care „Les Cahiers de la Quinzaine" ale lui Charles Péguy făcea să apară primele pagini din „Jean-Cristophe". Acel „curajos și de neclintit cavaler al dreptății", cum îl numea Gorki pe Romain Rolland, își dorea opera, începută încă din 1895, o carte a „Europei de astăzi", „o carte care să fie a tuturor, o poezie, o rugăciune, o faptă a credinței, care tuturor să aparțină". Povestea lui Jean-Cristophe Krafft este drama omului care încearcă să evadeze din „atmosfera mucegăită, apăsătoare, în care Europa cădea într-o stare de amorțire" și, răzvrătindu-se împotriva lumii mincinoase și egoiste, se însingurează. „Să deschidem ferestrele, scria Rolland, să lăsăm să intre aerul curat! Să simțim răsuflarea eroilor". Un erou a fost și Jean-Cristophe. Un luptător pentru umanitate. Avea dreptate Ștefan Zweig cînd concentra ideea romanului în următoarele cuvinte: „Cum învață eroul să vadă viața". Povestea lui Jean-Cristophe, eroul care învață să vadă viața ca o luptă pentru adevăr, continuă să fie actuală și să tulbure, prin mesajul său nobil, de o mare sinceritate, conștiința cititorilor.

Tipărirea completă a celor zece cărți din „Jean-Cristophe" la ESPLA (colecția „Clasicii literaturii universale") constituie un adevărat eveniment cultural. Traducerea, meritoasă, e semnată de Oscar Lemnaru.

T. M.

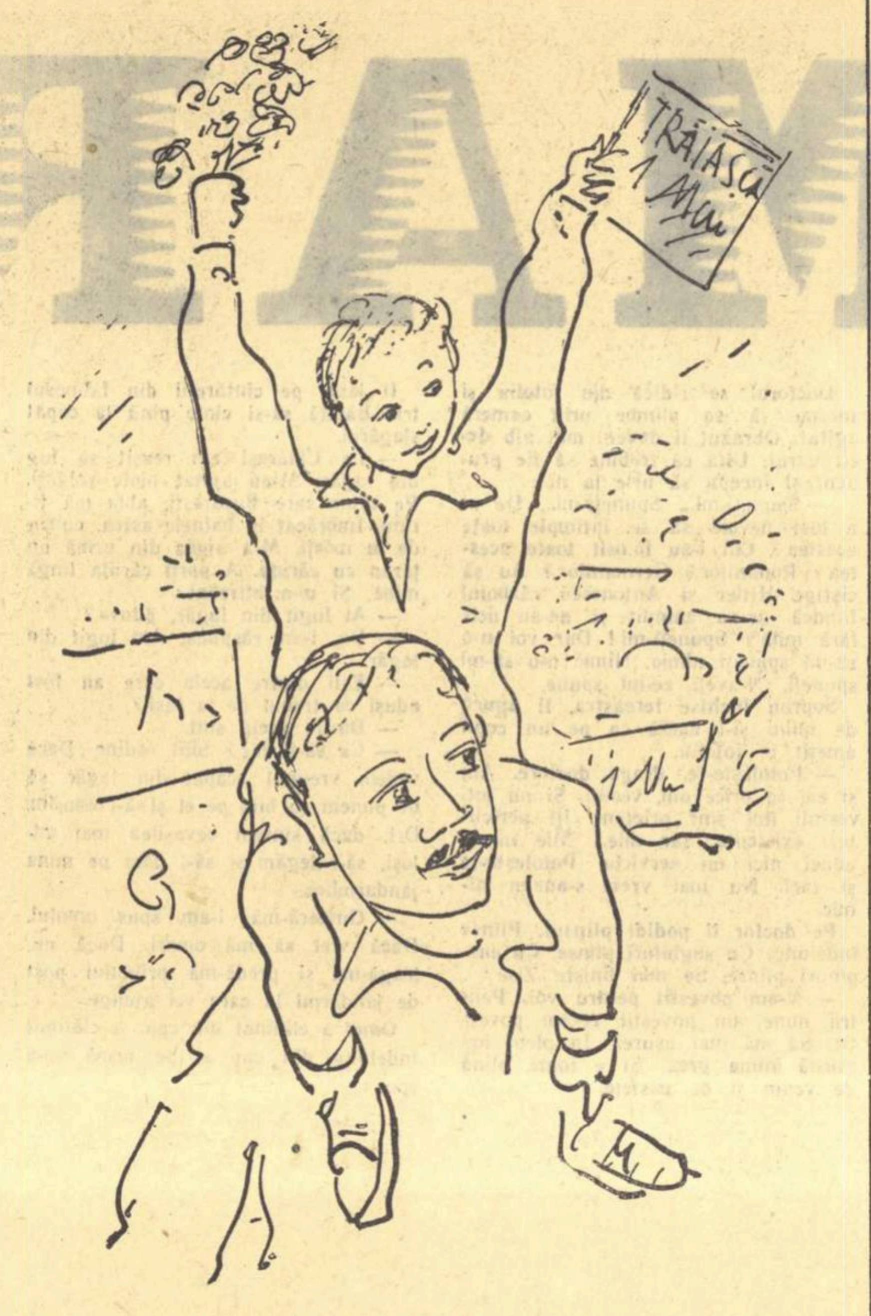

MIHU VULCANESCU „1 Mai"

KARL MARX

(Urmare din pag. 1)

logică". Instrumentul anatomistului, în acest caz, este dialectica materialistă. La Hegel dialectica este învăluită în coaja mistică a iluziilor idealiste. Marx, îndepărtînd stratul de mistificări și dezvăluind sîmburele rațional al dialecticii, era conștient de faptul că dă naștere unei metode de cercetare destinată să fie supusă oprobriului gîndirii burgheze.

In postfața la ediția a doua a „Capitalului" el nota: „In forma ei mistificată, dialectica a devenit o modă germană pentru că se părea că ea transfigurează ceea ce există. In forma ei rațională, ea constituie un scandal și o grozăvie pentru burghezie și pentru purtătorii ei de cuvînt doctrinari, pentru că în înțelegerea pozitivă a realității existente ea include și înțelegerea negațiunii acestei realități a pieirii sale necesare, pentru că orice formă finită ea o concepe în fluxul mișcării, adică privită și din latura ei trecătoare..."

„Capitalul" dezvăluie monstruozitatea economiei și orînduirii capitaliste. Pagini impregnate de un nobil tragism al rațiunii, cum sînt acelea cu privire la alienarea omului și a esenței sale umane în procesul producției capitaliste, nu pot fi uitate.

„Capitalul" nu numai că nu a fost uitat, dar nu a fost nici iertat de către reprezentanții gîndirii burgheze. De nouă decenii, de la apariția acestei lucrări și pînă azi, o parte din efortul spiritualității aflate în slujba capitalismului a fost cheltuit pentru negarea și falsificarea doctrinei economice a lui Marx.

Marx a prevăzut parcă destinul operei sale, atunci cînd în prefața la prima ediție a „Capitalului" scria: „Ca să urmărească monștrii, Perseu se servea de o glugă miraculoasă care-l făcea nevăzut. Noi ne tragem gluga cît mai adînc peste ochi și peste urechi ca să putem tăgădui existența monștrilor".

Gluga lui Perseu a fost aruncată de infinite ori asupra cărții lui Marx dar, din nefericire, molohul capitalist continuă să ceară și să devoreze jertfe fără număr. Cea mai vastă și ultimă campanie de negare și denigrare a marxismului este aceea care ridică în slăvi „capitalismul popular".

In ultimii ani, presa și editurile americane au făcut o imensă publicitate ideii de „socialism american", „revoluție actuală a capitalismului", „neocapitalism socialist și democratic", „revoluția permanentă a economiei americane" etc. etc. O adevărată euforie ideologică s-a răspîndit asupra lumii imperialiste, euforie împărtășită nu numai de reprezentanții monopolurilor dar și de liderii social democrației de dreapta. In ce constă „socialismul" american? Obișnuit cu paradoxurile lumii yankee, publicul cititor probabil că nu a fost uimit peste măsură atunci cînd, în numărul din 14 februarie 1956, ziarul „New-York Herald Tribune" scria, pe un ton categoric: „Astăzi toți americanii sînt capitaliști".

Știrea senzațională era difuzată și de „New York Times" din 15 martie 1956, cu titluri mari: „Statele Unite, capitalism popular, o nouă cale în existența oamenilor". Ziarul făcea și el apologia transformării uimitoare a economiei americane, într-un fel de socialism alcătuit dintr-o infinitate de elemente capitaliste

Prin ce anume au devenit muncitorii americani capitaliști? Prin faptul că au livrete de economie, subscrieri la polițe de asigurare și pentru că dețin (sau pot deține) acțiuni ale marilor monopoluri. După cum se vede noțiunea de „capitalist" pentru publicistica yankee are un sens specific mistificator, cu excluderea posesiunii mijloacelor de producție, a exploatării omului de către om și a plusvalorii.

Ziarele nu fac însă altceva decît să reflecte publicistic concluziile teoretice ale cercetărilor în domeniul economicului. Economistul F. L. Allen sublinia încă din 1953 că în S.U.A. „a fost construit un sistem care nu numai că-i ajută pe cei defavorizați și redistribuie venitul național în favoarea lor, dar în același timp menține libertatea afacerilor... In fapt, S.U.A. nu se îndreaptă către socialism pentru că l-au depășit..." Un alt economist, A. A. Berle, în „Revoluția capitalistă a secolului XX" (1954) susținea că monopolurile au devenit „mandatare ale puterii populare".

Una din lucrările căreia editurile și presa din Occident i-au asigurat o largă difuzare este „Capitalism, socialism și democrație" de J. Schumpeter, fost profesor de economie politică la Universitatea din Harvard. Cartea lui Schumpeter este socotită ca o biblie a „capitalismului popular". In afară de numeroase ediții și traduceri, ideile lucrării economistului american sînt larg difuzate în masele muncitorești prin broșuri de popularizare. In Franța o astfel de broșura a fost scrisă de Weill-Raynal și prefațată elogios de Guy Mollet, personalități ale Partidului Socialist Francez.

Schumpeter își începe lucrarea printr-o amplă diatribă împotriva lui Marx. Ceea ce urmează constituie așa-zisa anulare a marxismului, în datele lui esențiale.

Pentru economistul american, în capitalismul modern clasele antagoniste au încetat să mai existe, contradicția de clasă fiind înlocuită prin armonioasă cooperare. Fioroșii deținători ai mijloacelor de producție nu există decît în imaginația înfierbîntată a comuniștilor. De fapt, scrie Schumpeter, noțiunea de proprietate în capitalismul american s-a devitalizat, s-a evaporat: „Evoluția capitalismului, substituind un simplu pachet de acțiuni, zidurilor și mașinilor unei uzine, devitalizează noțiunea de proprietate".

Cu o rară înclinare spre mistificarea realității, Schumpeter închină un fierbinte elogiu colonialismului care, după el: „a fost întotdeauna orientat în egală măsură către creșterea salariilor și a profiturilor și, de-a lungul timpului, el i-a favorizat, în mod cert, cu mult mai mult pe proletari decît pe capitaliști". De asemenea, acest apostol al noii religii umanitare a monopolismului american, nu uită să sublinieze **pacifismul** capitalismului modern.

Pentru a nu știu cîta oară, realitatea a distrus iluzia teoretică. Criza prin care trece astăzi economia americană și cea satelită a stricat vesela serbare a „capitalismului popular". Măștile, fardurile, poleiala, ghirlandele, orchestra, costumele somptuoase, tot aparatajul mistificării zace răvășit și bătut de flagel, sub ochii unei omeniri îngrijorate.

Din paginile „Capitalului", adversarul iluziilor vaticinează laconic: „Acestea sînt semne ale timpului, care nu pot fi ascunse sub mantii de purpură sau sutane negre. Semnele acestea nu prevestesc minuni pentru ziua de mîine..."

Ion Vitner

MARX și problemele artei

(Urmare din pag. I)

ROLUL EROAREI IN TRAGEDIA ANTICĂ

Ignoranța este un demon, care — așa ne temem — va mai pricinui multe tragedii; pe bună dreptate au înfățișat-o cei mai mari poeți greci, în înfricoșătoarele drame ale caselor regale din Micena și Teba, ca destin tragic.

Articol de fond în nr. 179 din „Kölnische Zeitung" (1.I.1/pag. 249).

REALIȘTII ENGLEZI AI SECOLULUI AL XIX-LEA

[Strălucita școală actuală de romancieri din Anglia, ale căror pagini fine și elocvente au desvăluit lumii mai multe adevăruri politice și sociale decît toți politicienii, publiciștii și moraliștii de profesie la un loc, a descris fiecare pătură a clasei mijlocii, de la „onorabilul" rentier și posesor de efecte, care consideră orice fel de afaceri ca fiind vulgare, pînă la micul negustoraș și ajutor de avocat. Și cum i-au mai zugrăvit Dickens, Thackeray, Charlotte Bronte și doamna Gaskell! Plini de îngîmfare, afectare, de tiranie meschină și de ignoranță, iar lumea civilizată le-a confirmat verdictul, prin epigrama stigmatizantă cu care a pecetluit această clasă, „servilă cu cei mari și despotică cu cei mici."]

[Clasa mijlocie din Anglia] (14/pag. 197).

UMANISMUL SOCIALIST

Comunismul în sensul desființării pozitive a proprietății private, considerate ca autoînstrăinare a omului și deci în sensul unei reale luări în stăpînire a esenței omenești de către om și pentru om; deci ca revenire completă a omului, săvîrșită conștient și în cadrul întregii complexități a dezvoltării de pînă acum la starea sa de om social, cu alte cuvinte de om uman. Acest comunism, ca naturalism desăvîrșit, este egal cu umanismul, ca umanism desăvîrșit este egal cu naturalismul, el este adevărata rezolvare a conflictului dintre om și natură și dintre om și om, adevărata soluționare a conflictului dintre existență și esență, dintre obiectivizare și autoafirmare, dintre libertate și necesitate, dintre individ și specie. El este enigma deslegată a istoriei și e conștient că este această deslegare.

Manuscrise economico-filosofice (1844) (1.III/pag. 114).

Pagini despre marea sărbătoare

(Urmare din pag. 1)

Scarlat Calimachi:

Pe soclul statuilor sau pe parapetul marilor poduri s-au urcat în acea zi marinari, soldați sau muncitori care au vorbit despre Revoluție, despre războiul civil, despre sarcina sfîntă a apărării patriei socialiste. Ei vorbeau înflăcărat, aveau un succes categoric printre ascultătorii lor. In toate aceste manifestații spontane apăreau bolșevicii, aduceau cuvîntul ferm al Partidului Comunist. Și toate acestea se desfășurau în întregul Petrograd în care, la fiecare jumătate de ceas, treceau mașini blindate, camioane cu muncitori înarmați cu puști și mitraliere.

Există o imagine plină de semnificație pe care am reținut-o din spectacolul acelei zile memorabile. In seara zilei de 1 Mai a fost organizată o reprezentație obișnuită, ca și în fiecare seară, la Teatrul Marinski. Am văzut dansînd acolo artiști străluciți ai școlii coregrafice ruse, pe Vladimirov și pe Șora. I-am văzut dansînd mazurcile lui Chopin și i-am văzut evoluînd pe aripile melodiei senine, aeriene, din baletul „Lacul Lebedelor" de Ceaikovski. Și în timp ce pe scenă se desfășura spectacolul mirific al operei lui Ceaikovski, am privit în jurul meu în sală printre spectatori. In loja imperială, căptușită cu catifea roșie, împodobită cu trese de aur și cu marginile sculptate, se aflau marinari. Erau impozanți, cu beretele lor pe o ureche, cu privirile strălucitoare, cu fețele transfigurate de emoție. In sala arhiplină, tixită cu marinari și soldați, era o liniște uluitoare, ca în prezența celui mai rafinat public. Imi amintesc că spre sfîrșitul spectacolului s-au prezentat cîteva tablouri din „Boris Godunov." Interpreta tînărul Șaliapin. In momentul în care în textul lui Pușkin, țarul se adresează mulțimii pronunțînd cuvîntul **tovarăși**, în public s-a născut o rumoare amuzată, marinarii cu cocarde roșii au rîs discret. Ceea ce a încoronat însă, într-un chip firesc, semnificația primului 1 Mai liber în Rusia Sovietică, a fost mai cu seamă spectacolul acestui auditoriu nou care exprima o trebuință uriașă de a auzi, de a asculta melodiile create de marile genii ale lumii.

Aurel Baranga:

străzile înguste cu noroi abia zbicit.

Ne îndreptam — aflasem asta din ajun — spre „iarbă verde", și era — lucrul nu-mi sugera nimic sigur, nimic precis — era „întîi mai".

Dacă orice semnificație în legătură cu aceste două vorbe: „întîi mai" îmi rămînea secretă, în schimb n-am să uit pînă la moarte ce a urmat. Și nu fac în această clipă decît să stenografiez o amintire înscrisă ca o cicatrice în memorie. Mi-amintesc c-am ajuns pe o pajiște hirsută, între arbuști timizi, unde oamenii sleiți de umblet au poposit, s-au odihnit, descălțați, pe preșurile aduse de acasă și, mereu tăcuți, mereu încruntați, au început să-și desfacă legăturile cu mîncare.

Și deodată, nu știu de unde, nu știu de ce, s-au năpustit asupra noastră niște vardiști cafenii și agresivi, ne-au poruncit să ne sculăm, au răsturnat și călcat în picioare boccelele cu mîncare, și-au scos centiroanele prinse în cătărămi grele și au început să croiască în dreapta și în stînga, fără alegere, în timp ce femeile țipau îngrozite. Vacarmul a ținut puțin și mă revăd întorcîndu-mă flămînd pe aceleași străzi jilave, între oamenii mahalalei mele, bărbați înalți și galbeni, femei firave și supte, tăcuți toți și încruntați, sub un cer acoperit ce părea să se povîrnească peste noi. La jumătatea drumului ne-a prins ploaia și am adormit, n-am s-o uit niciodată, plîngînd. A fost prima dată cînd am auzit cuvintele „întîi mai" și sînt de atunci patruzeci și trei de ani împliniți.

★

Și deodată un imens iris se deschide în fața ochilor mei și revăd străzile primului „întîi mai liber". Imi amintesc. orașul febril, anticipînd prin fierberea lui răsăritul soarelui, îmi vuiește în urechi talazul străzilor revărsate, văd imensele mulțimi invadînd piețele, coloanele ample, mereu sporite, de parcă nimeni n-ar fi rămas în case, țin minte uimirea mea în fața oceanului de drapele roșii, zvîcnind spre înălțimi, dar, mai ales, n-am să uit chipurile oamenilor, ale celor peste șase sute de mii de oameni ieșiți în stradă.

Păstrez printre hîrtii o fotografie luată cu acel prilej și constituie, cred, un document de preț. Eram încă în război, orașul mai purta pecetea bombardamentelor, hainele oamenilor arătau ponosite, pingelele sparte și mulți din cei ce defilau sub flamurile larg desfășurate nu mîncaseră de multe săptămîni pe săturate. Și totuși se citea pe fețele tuturor o fericire fără margini, sentimentul unei victorii pe care cu greu l-aș putea exprima în cuvinte, dar pe care l-a exprimat mai bine decît mine, în fapte, istoria care a urmat.

Oamenii aceia famelici dar liberi, defilînd la primul lor întîi mai pe care nu-l mai pîndea poliția, au refăcut această țară, prin munca lor dîrză și tăcută, înnobilată de o aprigă devoțiune.

Am fost și atunci la „iarbă verde" în păduricile din jurul orașului, dar am trăit un alt spectacol, fără acea încruntată tăcere spartă de năvala vardiștilor, fără acea liniște minerală și grea, și s-a petrecut, în pofida oboselii, pînă în zori, la lumina focurilor toride și festive, în cîntece și dansuri.

Cînd m-am întors în zori spre casă, mai întîlneam grupuri de muncitori ce cîntau, fericiți că-și pot intona, în sfîrșit, fără teamă imnul: „Hai la lupta cea mare", versuri pe care le-au transformat de atunci necontenit și consecvent într-un vast și cuprinzător program de construcție.

Remus Luca:

se întîmplau, însă amicii mei din cartier mi-au spus șoptit și cu o undă de entuziastă admirație în glas: „Muncitorii, comuniștii l-au pus, de 1 Mai." Pe atunci, încă nu erau interzise, în ziua de 1 Mai, un soi de chermeze numite maiale, în pădurea Corneștilor unde venea lume destul de pestriță să petreacă în aer liber. Mă duceam și eu cu prietenii, atras mai mult de jocurile populare și de micile noastre idile de adolescenți. Nu-mi dădeam seama de caracterul adevărat, profund al acestor serbări. In acel an însă, 1938-39, cînd s-a arborat steagul roșu pe coșul din obor, maialul de 1 Mai a fost interzis. Și nu se putea să nu fac o legătură între aceste fapte. Mai tîrziu, prin '46, după ce am terminat stagiul militar, am cunoscut cu adevărat ce înseamnă pentru muncitori ziua de 1 Mai. Devenisem redactor la gazeta regională a partidului, din Tg. Mureș, participam la pregătirea serbărilor, eu însumi pregăteam numere festive, am scris chiar o schiță ai cărei subiect prezenta ridicarea steagului roșu pe coșul din obor, o imagine pe care n-am s-o pot uita niciodată.

Arhivă, dar nu numai arhivă!

In a doua cronică cu privire la ediția Alexandrescu, Șerban Cioculescu consacră prefeței mele un paragraf a cărui bizară metodă critică mi se pare potrivit să fie pusă în discuție. In afară de cîteva note indulgente pe carnetul meu de școlaritate, cronicarul face o minuțioasă enumerare a erorilor de dactilografie și de tipar. Mă măgulește încrederea acordată, cînd nu mi se atribuie dezacordurile gramaticale — primesc astfel și un certificat de alfabetizare — și nici transformarea lui Dositei Obradovici într-un membru al dinastiei Obrenovici. Tot în legătură cu prefața se mai face o corectare cronologică și se precizează că Alexandrescu n-a suferit influența literaturii populare.

Referitor la această ultimă observație, fie spus în treacăt că ea răspunde la ce nu s-a afirmat în prefață. Nu se vorbește nicăieri acolo de influența globală a poeziei populare asupra operei lui Alexandrescu — sînt de acord că ar fi inexact — ci, lucru foarte deosebit, de înrudirile folclorice ale unei comparații.

Dar nu despre asta e vorba. Prefața cuprinde cîteva zeci de pagini, bune, rele, care pun în discuție cîteva probleme: profilul ideologico-artistic al unui scriitor din preajma lui 1848, modul cum au operat influențele la Alexandrescu, mijloacele satirei lui, trecerea spre o expresie modernă etc. Criticul putea să le discute, să le considere insuficient, eronat tratate. A preferat să supleeze erata absentă.

In istoria literară, metoda mi se pare a corespunde cu portretistica în doi peri, atît de în vogă în critică. Procedeele sînt din multe puncte de vedere asemănătoare și poartă aceeași dată.

Imi îngăduie o contrapreciere. Șerban Cioculescu are îndărătul dumisale o oarecare activitate de istoric literar. Nu sînt de acord cu multe din ideile pe care le-a susținut și poate că nici domnia sa nu mai este astăzi de acord cu toate. Dar vechile sale studii nu transformau neapărat erudiția în finalitate, nu se mărgineau la inventarii ostentativ de migăloase, ci sprijineau o concepție — adesea discutabilă. Mi se pare însă surprinzător modul în care articolele scrise de dînsul în ultimul an și jumătate se cantonează în amănunt. Cu unele excepții, e evidentă preferința criticului pentru înșirarea erorilor cîte unei ediții — listele apărute pe lungi coloane din „Gazeta literară" — ori pentru identificarea meticuloasă a rubedeniilor vreunui scriitor — colateralii și ascendenții lui Sion. Toate acestea ar fi foarte utile, dacă ar pregăti sau ar argumenta ceva. Cînd ele epuizează exercițiul critic, sînt tot atît de diferite de istoria literară, concepută ca știință și nu numai ca despuiere de arhive, cît de depărtate sînt de istorie pomelnicele în care călugării însemnau cu răbdare nașterea și stingerea domnilor.

N-ar fi cazul să discutăm și idei?

Silvian Iosifescu

Ziua adevărului

(Urmare din pag. I)

bilă facultate specifică profesiei, dar să-ți petreci 10 la sută din zi în redacție și 90 la sută în mijlocul oamenilor, să cunoști viața claselor sociale care împing înainte societatea, adică muncitorii, țăranii, intelectualii vii și dinamici, activiștii încărcați cu răspundere socială, să înțelegi ce se întîmplă pe acest pămînt și să vii în sprijinul acestui pămînt. Gazetarul care nu astîmpără setea cuiva e sterp. Trebuie înlăturat și înlocuit cu țesuturi vii.

Se discută foarte mult în rîndurile inamicilor și ale făpturilor cu circumvoluțiuni infantile despre libertatea presei. Libertatea nu este valoare absolută, ea poate fi creatoare sau nocivă, după modul în care o întrebuințezi. E ceva asemănător cu energia atomică. Vom striga împreună cu tot universul: Trăiască! dar vom cere totodată aducerea ei în serviciul umanității și al progresului social. In numele libertății de gîndire și exprimare, respectivii ce nu suportă îngrădirile, tipăresc în Germania federală gazete fasciste, retipăresc Mein Kampf, îl reabilitează pe animalul rasist Streicher. In numele libertății de informare, reporterii de scandal distrug viața „oamenilor mari", intervin, de cîțiva ani, în ființa unei artiste ca Ingrid Bergman, cu aparatul fotografic și cu picioarele, aruncă pe piață, pradă publicului însetat de bîrfeală, o durere și o speranță care nu aparțin decît stăpînului lor. In numele libertății — de gust probabil — apar în reviste hărți nebune, indicînd orașe sovietice destinate a fi prefăcute în cenușă de bombe americane. Noi sîntem pentru libertate, dar nu pentru libertatea de a ucide libertatea.

Ziua presei este cinstită în mișcarea literară, nu numai în general, ci și cu gînduri anume, pentru că activitatea scriitoricească este organic legată de presa literară și de literatura presei. Intr-un moment de gîndire și de vie discuție a creației literare, de luptă, pe care o dorim din ce în ce mai energică, împotriva ideologiei reacționare în artă și în critica artei, de strădanie întru aflarea celor mai bune soluții pentru înnoirea continuă a literaturii noastre puse în serviciul idealurilor socialiste, — meditația pe marginea teoriei leniniste despre presa de partid nu poate fi decît fecundă.

Al. Mirodan

RASPUNDERE

(Urmare din pag. 1)

acum, cînd Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste se străduiesc pe toate căile de a găsi un mijloc pentru a restabili un climat de încredere în care să fie posibilă activitatea creatoare și progresul material. Acestei strădanii trebuie să i se răspundă cu înțelegere, cu aceeași voință sau bunăvoință de a se rezolva problemele spinoase în spiritul unei prosperități convenabile pentru ambele părți. Nici o putere, și mai ales o mare putere, nu se cade, în actuala conjunctură, să procedeze cu ușurință, obtuz, în problemele care angajează existența fizică a popoarelor și destinul civilizației noastre. Inainte de a se așeza la masa conferinței, are datoria în primul rînd să interzică orice acțiune necontrolată care poate genera ireparabilul. Și zborurile aviației americane spre frontierele U.R.S.S. fac parte din acele acțiuni îndărătul cărora se profilează spectrul unei previzibile catastrofe. Situația este destul de gravă ca să nu fie luate măsuri în consecință. Factorii de conducere ai Statelor Unite nu trebuie să uite că pe umerii lor apasă o grea răspundere nu numai față de propriul lor popor ci față de toate popoarele. Este o răspundere covîrșitoare istorică de care depinde pacea lumii. Uniunea Sovietică și-a făcut auzit glasul clar, răspicat, pătruns de această mare și nobilă răspundere.

Ieronim Șerbu

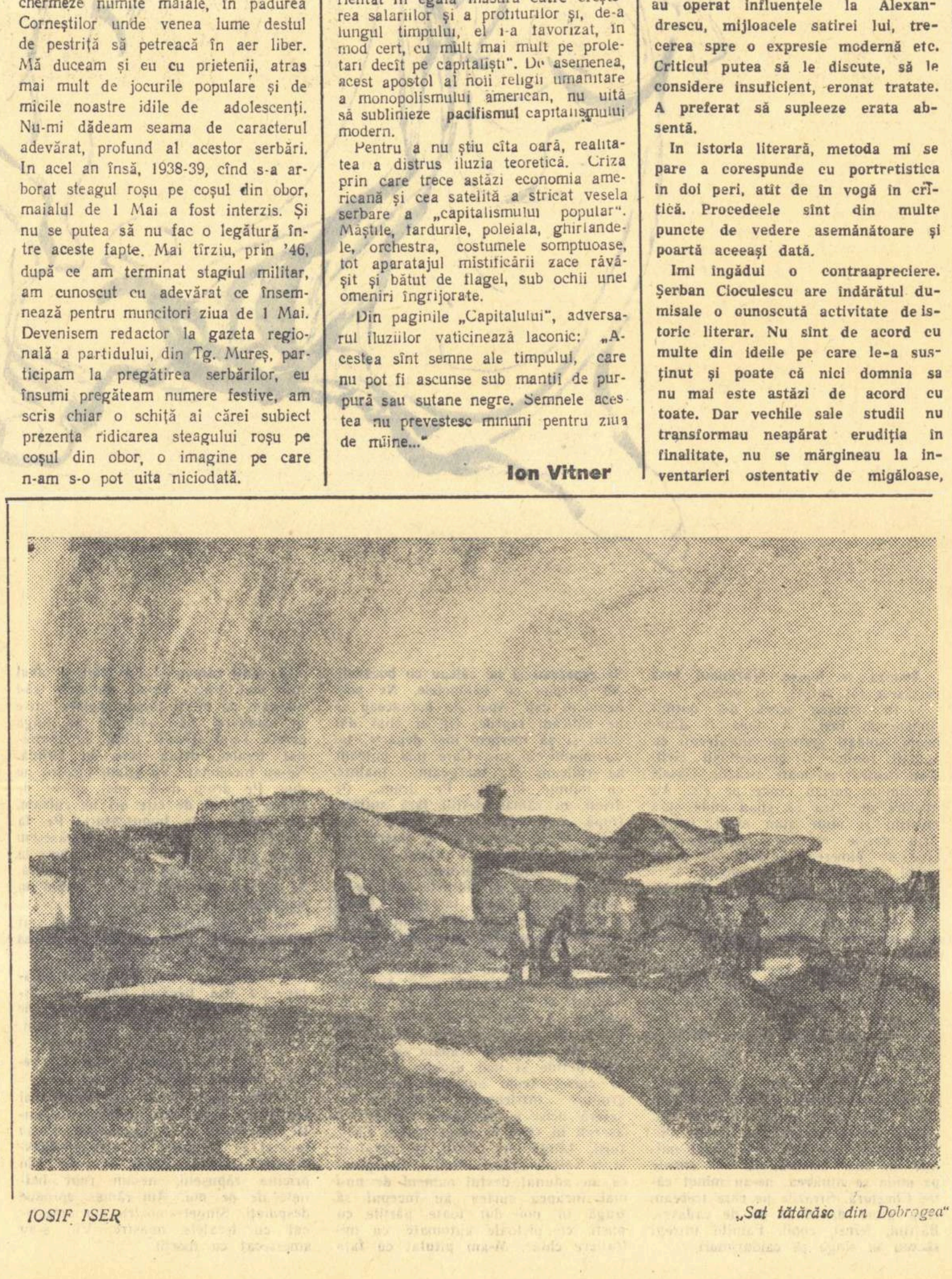

IOSIF ISER „Sat tătăresc din Dobrogea"

CRONICA FILMULUI

„BIJUTERII DE FAMILIE"

— SCENARIUL —

Poate fi considerat drept o realitate autonomă filmul clădit pe o operă literară sau trebuie raportat la ideea care i-a patronat geneza? Iată o întrebare pe care recenta realizare a studiourilor noastre o impune acelor care înainte de a fi spectatorii au fost cititorii „Bijuteriilor de familie".

Cinematografia, şi nu numai acea modernă, a fost, într-o măsură destul de însemnată, tributară literaturii, de la care a împrumutat subiecte, idei, teme, personaje. Ambele arte au cîştigat din acest circuit. Literatura şi-a lărgit cercul de fideli, imaginea literară materializîndu-se a căpătat dimensiuni noi; opera literară, profundă şi diversă, a impus cineaştilor o nelinişte creatoare, din care filmul a ieşit fortificat. Desigur, ar fi o eroare cu urmări fatale orientarea exclusivă a cinematografiei spre opere literare ca unic izvor al filmului. Scenariul cinematografic este în sine un gen literar şi pledoaria pentru prosperarea genului nu este o pledoarie purtată împotriva literaturii, ci pentru amplificarea cîmpului de investigaţie al scriitorului.

Simţim nevoia să repetăm aici o afirmaţie care a căpătat de mult valoare axiomatică. Nu orice lucrare literară poate candida la concretizarea ei în imagine cinematografică. Opere de mare şi incontestabilă valoare rămîn, prin natura lor specifică, fatal, în afara peliculei. După cum vor rămîne în afara obiectivului multe din articulaţiile lucrării literare. Cinematograful îndeplineşte, necruţător, o operaţie de purificare. Romanul, nuvela, piesa de teatru sînt tratate cu o soluţie corosivă care distruge tot ceea ce nu fuzionează firesc cu substanţa cinematografică. (Desigur, toate acestea se petrec într-o ipostază ideală, care vizează perfecţiunea).

Filmul are, deci, faţă de opera literară germinatoare, o libertate de mişcare, esenţială. Chiar atunci cînd scenaristul nu este scriitorul însuşi; el poate interveni în fabulaţie, şi în destinul personajelor. Asemenea derogări de la linia originală nu-şi capătă justificarea decît dacă fac mai expresive intenţiile scriitorului, dacă i le îmbogăţesc, sau dacă rezultatul acestor căutări este superior (ceea ce nu e imposibil) actului literar iniţial. Credem însă că ar trebui condamnate violentările gratuite ale textului literar care îşi au originea uneori în ireverenţiozitatea nefundată faţă de opera literară, alteori în lipsa de receptivitate sau în obsesia „cinematogratului" înţeles prea îngust şi opus cu exagerată intransigenţă textului literar. Repetăm, în măsura în care asemenea libertăţi sînt spre folosul filmului, şi deci şi al textului, — prin derivaţie şi simpatie, — ele au o funcţie salutară. Dacă micşorează valoarea şi eficienţa operei literare, prejudiciază implicit filmului, considerat ca un tot unitar. Din perspectiva acestor precizări, să discutăm „Bijuteriile de familie", lucrare de debut a unui tînăr şi promiţător regizor, Marius Theodorescu, care semnează împreună cu Malvina Ursianu adaptarea cinematografică şi scenariul regizoral. Confruntarea filmului cu proza lui Petru Dumitriu conduce la o concluzie doar aparent paradoxală: textul e mai cinematografic decît filmul însuşi (şi, evident, mai literar). Din întîlnirea cu ecranul, „Bijuteriile de familie" au pierdut cîteva din virtuţile sociale, literare şi cinematografice — ceea ce este mai ciudat. Este un fenomen care se cuvine a fi cercetat şi discutat, întrucît e posibil ca el să exemplifice o situaţie cu semnificaţie mai largă.

După „Euridice", „Bijuteriile de familie" semnalează în Petru Dumitriu un scriitor ajuns surprinzător de repede la deplină maturitate literară, un artist solicitat prin structură de o problematică amplă şi gravă, ispitit de proiecte grandioase, de sinteze largi. Admirator al clasicismului antic, Petru Dumitriu adaugă fiorului tragic aportul inteligenţei lucide, aspre şi temperamentului pasionat. La data cînd încheie „Bijuteriile de familie", scriitorul însuşi poate că ignora fundarea „Cronicii de familie", ale cărei temelii se află în reprezentarea dură, din anul 1949, a Vorvorenilor. Realizatorii unui film inspirat de „Bijuterii de familie" nu pot ignora însă situarea acestei povestiri în contextul vast al Cronicii. În această perspectivă, trecutul şi viitorul personajelor lui Petru Dumitriu e consumat şi evenimentele, ai căror interpreţi sau spectatori sînt, aceştia apar într-o lumină care nu îngăduie petele de întuneric. Din acest punct de vedere scenariul, semnat de Malvina Ursianu şi Marius Theodorescu marchează cîteva erori de concepţie grave. Ele ating destinul unor personaje şi limitează concepţia originară.

Elvira Vorvoreanu este, poate, cel mai interesant, mai rotund, personaj al Cronicii. Cumulînd un număr considerabil de trăsături nocive, — la un grad foarte ridicat — personajul nu atinge nici o clipă caricatura şi şarja. Malignă precoce, posesoare a unei inteligenţe vii, dublată de sînge rece şi echilibru, Elvira Vorvoreanu este un remarcabil erou de roman şi de film.

În optica scenariştilor, trăsăturile Elvirei se şterg, devin aproape hieratice, fiica Elenei Vorvoreanu se estompează pentru a face loc unei domnişoare de pension cu purităţi strivite şi elanuri care nu se pot dezlănţui. În textul lui Petru Dumitriu, Elvira, indignată că mătuşa ei trişează la cărţi, izbucneşte: „E o bestie... Scîrbă bătrînă! Scîrboasa". În scenariu, diafana eroină, uluită şi îndurerată, are şi cu acest prilej revelaţia neonestităţii. Surîsul Elvirei „fermecător, rece ca gheata", face loc unei măşti de tragică resemnare. Atunci cînd mama ei îşi ucide sora, Elvira mimează somnul şi „răsuflă adînc şi liniştit". În film eroina e cuprinsă de groază şi se înfioară ca în faţa reeditării lui Cain. Elvira Vorvoreanu, adevărata, îşi tratează mama asasină cu ironie complice, dublată de superioritate. Pseudo Elvira fuge romantic cu un locotenent pe care-l imploră s-o salveze din iadul Vorvorenilor. Adevărata Elvira îşi respectă mama şi se risipeşte în manifestări de tandreţe atunci cînd descoperă la Elena Vorvoreanu trăsăturile unui om „tare". Falsa eroină e înspăimîntată şi inhibată în apropierea acestora.

Finalul conceput de scenarişti nu e neinteresant şi tinde să creeze iluzia ciclului închis. Hoţii sînt jefuiţi la rîndul lor. Caseta care conţine bijuteriile de familie este furată, acum, de Elvira. Modificarea fizionomiei sufleteşti a personajului este, însă, din toate punctele de vedere regretabilă şi deserveşte enorm filmul. În locul unei eroine sumbre, saturniene ar spune Petru Dumitriu, ni se oferă un personaj convenţional şi hibrid. Au urmărit oare scenariştii să ofere în însăşi compoziţia familiei Vorvoreanu un element „pozitiv"? Ar fi absurd. Şi, totuşi, se pare că aceasta a fost intenţia, cu nimic justificată. Ar fi fost preferabil ca scenariştii să-şi consume tendinţele novatoare pentru ca să pună în valoare adevăratele forţe pozitive care se înalţă în povestirea lui Petru Dumitriu. „Bijuterii de familie" nu se limitează la consemnarea unei tenebroase întîmplări din lumea aristocraţiei romîneşti. Vorvorenii sînt plasaţi pe fondul marilor răscoale ţărăneşti. 1907 are în această proză a lui Petru Dumitriu o prezenţă densă şi convingătoare. Din vălmăşagul maselor de răsculaţi se profilează cîteva figuri memorabile, Marinică şi Rizea, în primul rînd. Scenariul şi filmul, implicit, le acordă un loc secundar şi periferic, insistînd exagerat asupra unor elemente minore. Pentru ca să prilejuiască interpreţilor cîteva partide de echitaţie şi spectatorilor secvenţe de „western" naiv. Elena Vorvoreanu este silită să contracteze un amor pentru vechiul Ivancea. Toată această istorioară desuetă şi de gust îndoielnic care nu slujeşte textului literar şi nici filmului, demonstrează însă existenţa prejudecăţilor tributare unei învechite viziuni cinematografice.

Cred — fără să minimalizez eforturile scenariştilor, — că cel mai bun scenariu l-ar fi constituit totuşi nuvela lui Petru Dumitriu.

Sorin Arghir

Scenă din film

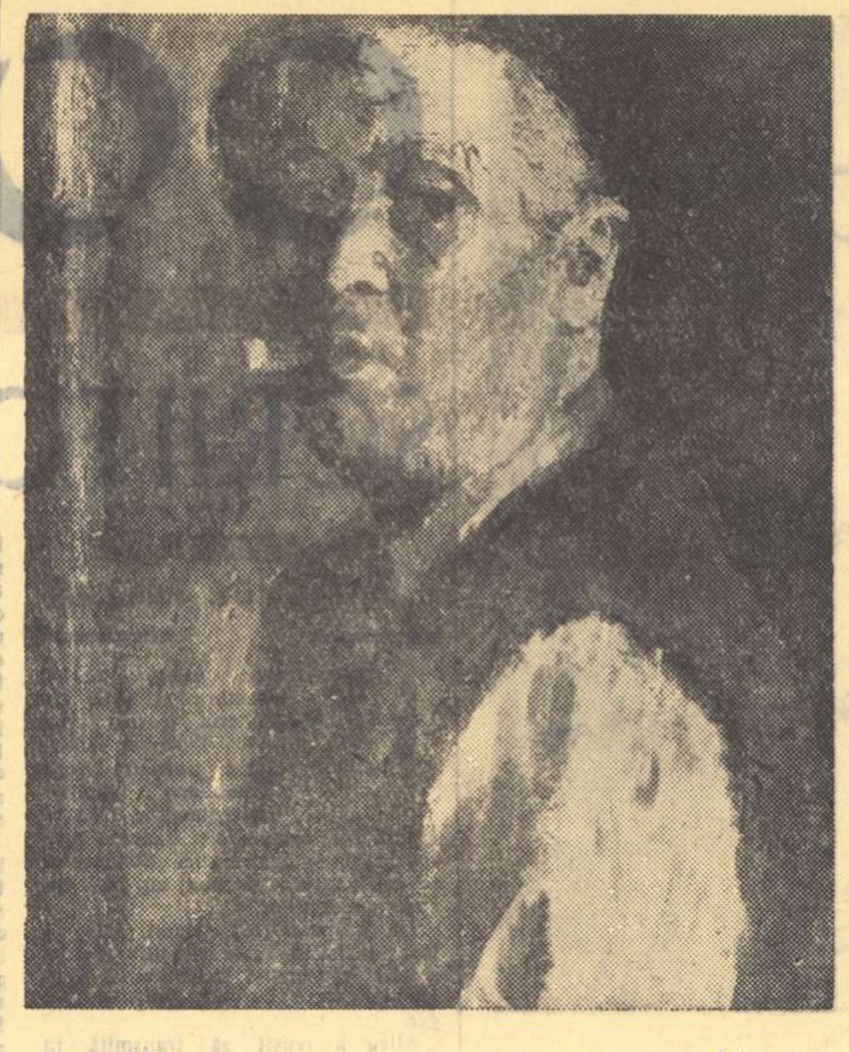

IOSIF ISER „Autoportret"

I S E R

S-a stins, o dată cu moartea lui Iser, o flacără care a luminat timp de aproape jumătate veac conştiinţa artei romîneşti. Căci Iser a fost, mai presus de toate, un luptător pasionat. A găsit accentele pătimaşe ale mîniei, ale înfierării, ale revoltei, în anii dinaintea primului război mondial cînd, prin desenele sale satirice, a întocmit o adevărată cronică a societăţii romîneşti, dezvăluind tarele vechii orînduiri bazate pe exploatare, întrevăzînd căile luminoase ale viitorului pe care le deschidea forţa nouă a proletariatului în plină ascensiune. Aceste desene satirice nu stîrneau hazul. Ele aveau un accent grav, uneori dramatic, ca un strigăt de revoltă, ţîşnit din marea suferinţă a mulţimilor obidite de odinioară. Dar ele au zguduit, prin vehemenţa şi adevărul lor necruţător, conştiinţa întregii ţări, şi de aceea au rămas definitiv înscrise în istoria artei grafice romîneşti.

Aceeaşi atitudine de artist cetăţean şi aceeaşi pasiune de luptător în slujba poporului şi le-a păstrat pînă în ultimii ani ai vieţii. Cea din urmă compoziţie pe care a pictat-o a fost aceea intitulată „Ajunge!" care înseamnă un aspru rechizitoriu împotriva războiului, un cald şi mişcător apel pentru pace.

Pasiune şi muncă, acestea au fost cele două coordonate morale ale vieţii lui Iser. A fost un muncitor prodigios, neobosit, neînfricat. A căutat întotdeauna problemele cele mai dificile ale desenului şi ale expresiei plastice şi le-a rezolvat prin îndrăzneala, prin sîrguinţa şi prin munca sa neşovăitoare. Cu trei săptămîni înainte de a-şi da sfîrşitul, el şi-a închis cea din urmă expoziţie, în care figurau aproape o sută de desene şi guaşe alese printre cele cîteva sute de lucrări realizate în ultimii doi ani.

Avea o putere de muncă uriaşă. Nu trăia decît pentru arta sa, prin care vorbea oamenilor despre om, prin care îşi ducea lupta în sprijinul ideilor înaintate ale vremii sale. Se dăruia pe deplin artei sale şi de aceea fiecare pînză, fiecare desen semnat de Iser poartă pecetea neîndoielnică a puternicei sale personalităţi, a stilului său propriu, viguros conturat, care-l deosebeşte de toţi ceilalţi contemporani ai săi. Acest stil se defineşte printr-o generoasă concepţie umanistă, printr-o amplă viziune realistă şi printr-un limbaj pasionat, îndrăzneţ, de o forţă concentrată care sintetizează expresia, de o tensiune dramatică prin care se tălmăceşte mai puternic viaţa lăuntrică a oamenilor şi sentimentul propriu al artistului. În tot ceea ce a creat, Iser a fost prezent prin pasiunea pe care a pus-o în explorarea realităţii umane.

Obişnuia să-şi situeze mai întotdeauna personajele în primul plan al tabloului cu o masivitate care făcea ca forma să-şi creeze propriul ei spaţiu, prin forţa constructivă a desenului. Şi aceasta ne dezvăluie o trăsătură caracteristică a firii sale impunătoare, care se afirma în primul plan al vieţii noastre artistice, prin admirabilul său curaj civic, prin fermitatea şi îndrăzneala atitudinii sale combative.

Opera sa e deosebit de bogată. Nici un alt artist romîn, în afară de Nicolae Grigorescu, n-a avut o activitate atît de rodnică şi de susţinută ca aceea a lui Iser. De la compoziţiile din tinereţe în care a adus o nouă viziune, sumbră şi dramatică, a ţăranului romîn, pînă la aspra frumuseţe a peisajului dobrogean, prin care a inaugurat unul dintre cele mai bogate capitole ale picturii romîneşti; de la imaginile acuzatoare din timpul primului război mondial pînă la tablourile în care a evocat climatul moral al satului tătăresc; de la tristeţea arlechinilor şi a balerinelor pînă la nostalgica reverie a odaliscelor; de la priveliştile vioaie din ţara noastră, în care domină un ton de verde înflorit pînă la peisajele din Franţa, Spania sau Orientul Apropiat; de la minora demnitate şi hărnicie a ţărancelor pînă la chipurile de muncitori fruntaşi din vremea noastră, Iser ne-a redat în mii de tablouri dimensiunile universului pe care l-a îmbrăţişat arta sa.

Opera lui Iser continuă marea tradiţie realistă şi progresistă a picturii romîneşti. Ea rămîne o pildă vie de muncă pasionată şi creatoare, de adevărată conştiinţă cetăţenească, de luptă însufleţită, de artă pusă în slujba poporului. Şi astfel, ea înscrie o pagină dintre cele mai strălucite în istoria artei romîneşti.

Ionel Jianu

CRONICA DRAMATICA

„Puterea întunericului"

de LEV TOLSTOI

(Teatrul Mic Academic de Stat din Moscova)

Dintre cele trei spectacole cu care s-a inaugurat turneul Teatrului Mic din Moscova, „Puterea întunericului" îşi are desigur povestea şi semnificaţia sa unică. În primele două seri, spectatorul bucureştean s-a întîlnit cu trăsături variate ale tradiţiei vechiului teatru al lui Scepkin şi Mocealov. El a admirat şi a reţinut stilul de joc, recoltînd impresii asupra specificităţii mişcării scenice în acest monumental şi academic lăcaş de muze. După această introducere suculentă, a urmat marea revelaţie, prezentarea dramei lui Tolstoi într-o viziune, care nealterînd de fel tradiţiile lui „Malîi" le-a resuscitat, ţinînd seama de noile posibilităţi pe care arta scenică le oferă astăzi unui public evoluat. Cu alte cuvinte, la semnalul magic al baghetei lui B. I. Ravenskih, s-a întreprins o operă vie, de explorare a unor noi şi nebănuite frumuseţi, închise în replicile dure ale „Puterii întunericului". S-a făcut, astfel, o demonstraţie grăitoare a atitudinii active faţă de moştenirea preţioasă a înaintaşilor şi s-a servit celor interesaţi nu numai un spectacol emoţionant dar şi o remarcabilă lecţie despre tradiţie şi inovaţie.

★

„Puterea întunericului" impresionează prin acuitatea sa tragică. Eroii dramei orbecăiesc penibil într-o negură densă, stăpîniţi de o sete străveche de fericire şi seduşi la tot pasul de aparenţe atrăgătoare. Ca şi în tragediile antice, izvorul nefericirilor este ignoranţa. Necunoaşterea mecanismului care dirijează viaţa oamenilor, provoacă aci foamea de certitudini materiale: avere, petreceri, plăceri trupeşti.

Matriona, inspiratoarea celor două crime care se făptuiesc în piesă, săvîrşeşte eroarea de a se considera în stare să cucerească pentru fiul său fericirea, prin intrigi meschine. Singur Achim, tatăl lui Nichita, deţine marele adevăr care arată că „fără suflet nu-i chip" să trăieşti, sugerînd calea purificării morale ca unică pentru ieşirea din întunericul unei existenţe covîrşite de patimi deşarte. Dincolo de rezonanţa creştină a intervenţiilor lui Achim, trebuie să distingem în cuvintele sale ideea preţioasă a încrederii în om, a capacităţii infinite de perfecţionare a umanităţii. Scena ultimă, a mărturisirii publice pe care o face Nichita, apare, în această lumină, în primul rînd ca un mesaj ardent către ceilalţi oameni, rostit cu sentiment euforic al revenirii prin adevăr în mijlocul colectivităţii umane. Starostele şi vătăşelul intervin în cursul acestei spovedanii înfricoşătoare, cu o trivialitate care-i indică ca factori reprezentativi ai „puterii întunericului". Tăcerea înfiorată a ţăranilor subliniază, în schimb, ecoul puternic pe care-l stîrneşte gestul neaşteptat al nefericitului Nichita, justificîndu-l astfel pe deplin.

În piesă nu există personaje negative de prim plan. Anisia, Nichita, Aculina, Matriona, păcătuiesc, pradă unor confuzii de nedezlegat. Tolstoi subliniază neîncetat, cu ajutorul argatului Mitrici, rădăcinile sociale ale acestei teribile ignoranţe. Discuţia savuroasă între fostul soldat şi Achim, iar mai tîrziu convorbirea dintre Mitrici şi Aniutka introduc în materialul crud al piesei explicaţii şi sugestii care dau relief ideologic mişcării personajelor. Nici urmă de acord melodramatic în această poveste însufleţită despre nefericirea unor oameni care-şi închipuie că sînt liberi de societate, care cred cu naivitate că dispun singuri de propriul lor destin. Pe scenă se petrec fapte cumplite care încriminează ignoranţa şi nu pe ignoranţi, rînduiala strîmbă a unei societăţi care cultivă întunericul şi nu pe cei cuprinşi de valul apăsător al neştiinţei.

Tragismul dramei lui Tolstoi îşi stinge acordurile în finalul solemn al confruntării mărturiilor lui Nichita cu opinia obştei ţărăneşti. Petrecerea s-a stricat. Jocurile şi beţia ignoranţei au fost stăvilite pentru cîteva clipe. Nuntaşii sînt solicitaţi să cugete la înţelesurile nenorocirilor lui Nichita, acest băiat chipeş care a căzut victimă forţei covîrşitoare a obscurantismului ucigător.

★

Spectacolul Teatrului Mic (direcţia de scenă: B. I. Ravenskih) se remarcă, în primul rînd, prin detaşarea netă de accepţia anecdotică a piesei, în favoarea comentariului inteligent al firului dramei. Meritul viziunii regizorale stă, aşadar, nu într-o tratare scenică de un pitoresc emotiv, care ar fi tentat pe mulţi dintre directorii noştri de scenă. Ravenskih nu s-a mulţumit să realizeze „atmosfera" satului rusesc şi nu s-a limitat la iscusinţa amănuntului de culoare. El a înconjurat replicile şi mişcările personajelor într-o reţea luminoasă de aluzii şi accente vii care au reliefat neaşteptat laturile grave ale cazului expus în drama lui Tolstoi. Regia, ca şi actorii, au comentat continuu faptele şi înfruntările din piesă, cu tendinţa vădită de a nu pierde nici o nuanţă din procesul ideologic pe care-l desfăşoară în faţa publicului. Acest efort de clarificare a sensurilor nu s-a tradus printr-o cerebralizare excesivă a interpretării textului literar. Spectacolul a avut mereu în vedere ideea realistă a evidenţierii caracterelor pasionate ale eroilor principali, pradă unei avidităţi fireşti pentru ceea ce li se pare a fi bucuria traiului pe acest pămînt. Nichita (V. D. Doronin), Anisia (O. A. Ciuvaeva) sau Aculina (E. N. Dalmatova) au apărut aşadar pe scenă, răvăşiţi de patimi arzătoare dar roşi necontenit de sentimentul nesiguranţei, urmăriţi de caracterul precar al satisfacţiilor înregistrate.

Ravenskih a organizat comentariul conflictului care-i cuprinde pe aceşti eroi pătimaşi, pe mai multe căi.

Fondul muzical al acţiunii, sprijinit mai ales pe corul de fete, care subliniază prin tonalitate zbuciumul sufletesc al personajelor, joacă în această privinţă un rol deloc neglijabil. Muzica intervine de altminteri şi sub alte forme, împlinind neaşteptat de mult spectacolul, ca de pildă în scena îngropării copilului, (actul IV), cînd cîntecul vesel al unei petreceri semnalează celor trei ucigaşi prezenţa masivă a obştei şi astfel ideea rolului justiţiar al umanităţii ultragiate. Nimeni nu-i poate reproşa regizorului că, în ciuda indicaţiei textului care specifică că armonica lui Nichita e „dată la dres", el aşează instrumentul în mîinile eroului piesei, în actul III, realizînd excelent contrastul dintre sunetul vesel al muzicii şi nemulţumirea crescîndă din sufletul cîntăreţului.

Actul II al piesei beneficiază de comentariul unui ritm nervos, de natură să accentueze caracterul nefast al asasinatului care se săvîrşeşte. Anisia apare şi dispare din scenă în mişcări bruşte. Intră pe poarta mare, revine prin uşa cerdacului, spune o replică la una dintre ferestre şi o convoacă apoi pe Matriona la ultimul geam al casei. Cele două femei uneltesc uciderea stînd strînse într-un colţ teşit al faţadei izbei, proiectîndu-se dintr-o dată mici, meschine, pe dimensiunile largi ale întregului decor. Piotr năvăleşte în scenă cînd, pe neaşteptate, în lături porţile curţii şi-şi joacă scena prăbuşit pe scara îngustă a cerdacului. Febrilitatea mişcării încarcă atmosfera la maximum şi contureazà nimicnicia eroilor fascinaţi de lucirea aurului. Luminile sînt de asemenea solicitate în aparatura critică a spectacolului. Fascicului alb care-l încadrează pe Nichita în finalul actului III şi pe Anisia la sfîrşitul actului II, izbuteşte de pildă să dea relief strigătelor lor de deznădejde. Utilizarea culorilor în decor şi mai ales în costume, ar merita de asemenea un studiu mai atent. Să ne amintim de culorile celor trei cămăşi ale lui Nichita: albastrul decolorat din actul I şi II (argat mărunt cu aspiraţii nerealizate), roşul aprins şi cu luciri mătăsoase din actul III (argatul a devenit stăpîn şi-şi caută bucuria în desfrîu), albul mat din ultimul act, actul revenirii eroului la simplitate. Toate elementele scenei sînt chemate să servească viziunea fermă a unui dirijor virtuos.

Este momentul să subliniem că principalele instrumente în realizarea ideii regizorale şi de astă dată rămîn actorii, sudaţi într-un ansamblu a cărui omogenitate e rezultatul acceptării unei viziuni unice. Regia a scos în prim plan caracterul pătimaş, orbirea nestăvilită a simţurilor la oameni ca Nichita, Anisia, Aculina. În interpretarea lui Doronin, frumosul Nichita şi-a lăbărţat anume, în primele trei acte, pornirile deşănţate, poftele sălbatice, primitive. O. Ciuvaeva n-a pierdut din vedere accentele egoiste şi trufaşe ale Anisiei, iar E. N. Dalmatova a punctat savant intrările sale cu rîsetul tîmp al unei Aculine deşuchiate. În rolul Matrionei, E. M. Satrova a desfăşurat de asemenea gama şireteniei de trei parale a acestei mame care nu ştie cum să-şi fericească flăcăul. Refuzînd să-şi înfrumuseţeze nefiresc personajele-victime, Ravenskih nu i-a prezentat drept principali vinovaţi, evidenţiind caracterul tragic al existenţei lor prin alternanţa marcată a puţinelor momente vesele cu tristeţea nesfîrşită a trezirii la realitate.

Un personaj de planul doi, Aniutka, a căpătat, în noua montare a Teatrului Mic, dimensiuni nebănuite. Inconjurînd speriată, pradă unei curiozităţi legitime, viaţa celor din jur, Aniutka devine treptat un înregistrator deosebit de sensibil al dramelor ce o impresoară. Nu încape îndoială că, acordînd o asemenea importanţă intervenţiilor acestei fetiţe, aşezînd-o mereu într-o ascultare înfrigurată a replicilor celor mari, regia a însărcinat pe cel mai pur dintre eroii piesei să execute un comentar discret, cu rezonanţe profunde. Astfel, publicul e pregătit pentru discuţia Aniutkăi cu Mitrici (actul IV), discuţie care capătă, în această perspectivă, înţelesuri deosebit de serioase.

Totul în acest spectacol se pune în slujba unor obiective comune, chiar şi cei doi actori celebri care figurează în distribuţia piesei. Nici Jarov (în rolul lui Mitrici) şi nici Ilinski (în rolul lui Achim) nu fac, în sensul curent al cuvîntului, creaţii individuale, cu un contur detaşat de restul ansamblului. Spectatorul întîlneşte aşadar un argat bătrîn, cu inima bună şi cu o masivă doză de bun simţ, pe care Jarov îl joacă cu o simplitate dezarmantă, iar Ilinski sacrifică tentaţia sublinierii unor poante comice, ţelului mai profund al însufleţirii unui personaj cu complicate sarcini moralizatoare. Cam de aceeaşi vîrstă, cei doi bătrîni se întîlnesc în unele opinii, dar se diferenţiază categoric prin comportări. Cred că nu greşim cînd ni se pare că întîlnirea dintre Achim şi Mitrici (actul III) devine hotărîtoare pentru delimitarea celor două caractere. Regia şi interpreţii au îngroşat aci liniile, tocmai pentru a-i defini pe cei doi moşnegi prin trăsăturile care-i diferenţiază. Discuţia despre bănci, reacţia ingenuă a lui Achim, aerele de atotştiutor ale lui Mitrici, dezinteresul primului pentru mîncare şi resemnarea lui tacită, lăcomia şi îndrăzneala soldatului rezervist, toate aceste amănunte servesc opera de analiză psihologică a personajelor. Ravenskih nu dispreţuieşte munca migăloasă dusă pînă la cel mai neînsemnat gest, amintind de rîvna realistă a lui Stanislavski, dar şi de demonul inovator al marelui regizor sovietic.

Utilizînd cea de a doua versiune a actului IV (cuprinzînd tabloul din interiorul izbei), regizorul a reţinut şi unele scene din cealaltă variantă pentru a da o mai mare dezvoltare procesului de conştiinţă al lui Nichita, în preajma îngropării copilului. Direcţia de scenă nu a alterat astfel sensurile piesei. Ea şi-a luat însă libertatea, şi totodată răspunderea sub semnătură, de a restitui publicului de azi piesa lui Tolstoi într-o viziune îmbogăţită. Cu atît mai mult Ravenskih şi-a putut îngădui să unifice cele două tablouri ale ultimului act, dînd monologului ultim al lui Nichita spaţiul larg al ariei şi transformînd implicit spovedania sa într-o amplă predică publică. Decorul ultimului act, care sparge dintr-o dată cercul limitat al izbei sau orizontul îngust al ogrăzii, dă acţiunii o nouă respiraţie. Remarcabilă este ideea plasării în centrul scenei a unei clăi de fîn, care dă varietate şi soluţii neaşteptate mişcării interpreţilor. În scena Nichita—Marina, claia umilă pare să devină o înălţime ameţitoare, de pe culmea careia sufletele simple capătă perspectiva unei vieţi eliberate de puterea întunericului.

Covîrşind infiltraţiile mistice, drama lui Tolstoi duce în interpretarea Teatrului Mic, după o cercetare avidă de descoperiri, la proclamarea răspicată a încrederii în om şi a laudei adevărului ca element indispensabil vieţii. Acesta este desigur în esenţă, mesajul lui Tolstoi, iar inovaţiile celor care au realizat noul spectacol au fost cerute cu necesitate de luminarea cît mai deplină a unui text vechi, pentru spectatorul contemporan. S-a obţinut astfel un succes demn de tradiţiile unui teatru care a jucat pentru prima dată „Prea multă minte strică" şi „Revizorul". Tradiţii nu înseamnă, în concepţia noastră revoluţionară, respectarea unor convenţii îmbătrînite.

V. Mîndra

ARTE

Orchestra de cameră

Joi seara, sub cupola sălii de concert a Ateneului, s-au aflat numai vreo 150 de persoane. Aplauzele chiar aveau o rezonanţă stranie şi neobişnuită în sala învăţată să primească opt sau nouă sute de auditori. Concerta orchestra de cameră dirijată de Mircea Cristescu, avînd în program lucrări de Mozart, Britten şi Ion Dumitrescu. Orchestra formată în special din elemente tinere nu era la prima ei apariţie publică. A debutat cu doi ani în urmă şi programele ei echilibrate au atras atenţia publicului. Impunea un fapt specific tinereţii: dorinţa de a prezenta ceva nou, de a primeni repertoriul, aducînd piese muzicale rarisime în programele orchestrelor noastre. Ne bucura, în special, promovarea muzicii romîneşti. Pentru că nu a fost concert al acestei orchestre ca să nu întîlnim în programul ei o piesă simfonică romînească. S-au cîntat pînă acum: Tarantella de Castaldi, Concertul pentru orchestra de coarde de Sigismund Toduţă, Divertismentul de Sabin Drăgoi, Trei piese pentru orchestra de coarde de C. Silvestri şi în ultimul concert prima parte a Quartetului nr. 1 de Ion Dumitrescu.

Totuşi, joi seara sala a fost foarte puţin populată. Cauzele? Mai întîi defectuoasa organizare a stagiunii muzicale (problemă asupra căreia ne luăm permisiunea să revenim altă dată) care se desfăşoară cînd cu mari perioade de gol şi plictis, cînd cu săptămîni de arhiabundente manifestări care-ţi solicită insistent atenţia, şi, cum e normal, nu pot fi toate urmărite. Apoi, opacitatea şi snobismul unei categorii a publicului, şi anume a acelui public de sîmbătă seara, cum l-am numi noi, care, — de ce n-am spune-o deschis — vine la concert, ca să se afle în sală. Dar mai e ceva: OSTA a patronat acest concert. OSTA care popularizează cu zgomot, cheltuind inutil hîrtie tot soiul de spectacole ultramediocre, de prost gust, tot felul de înjghebări artistice precare, veştejite în repetate rînduri de presă şi public. OSTA nu găseşte modalităţile şi timpul pentru ca o asemenea manifestare să se bucure de prezenţa cuvenită.

Ne-am departat, ce-i drept, de subiectul notei noastre, dar faptele ni se par semnificative. Programul concertului de joi s-a deschis cu scinteietoarea Glumă muzicală a lui Mozart, dirijată şi interpretată cu mult nerv şi cu siguranţă. Concertul nr. 2 pentru flaut şi orchestră de Mozart ne-a confirmat încă o dată în flautistul Alexandru Nicolae, care apare rar pe estradele de concerte ale Capitalei, un artist de reală sensibilitate, deşi în seara de care vorbim, unele pasaje ni s-au părut cam stridente. Cu interesul cuvenit a fost aşteptată audiţia primei părţi din Quartetul nr. 1 aparţinînd lui Ion Dumitrescu. Am admirat, ca de obicei, în toate compoziţiile sale, bogăţia şi inventivitatea ritmică, măiestrita prelucrare a unor teme specifice folclorului romînesc şi ne-am confirmat încă o dată părerea că Ion Dumitrescu este unul din acei compozitori care ştie necontenit să înnoiască posibilităţile de expresie ale limbajului muzical. Programul s-a încheiat cu variaţiunile lui Britten pe o temă de Franck Bridge, lucrare ce a mai fost cîntată de orchestra de cameră, executată acum cu mai multă acurateţă şi siguranţă. Departe de noi gîndul de a susţine că orchestra de cameră se prezintă la nivelul dorit de public şi de membrii ei. Mai sînt, desigur, de făcut multe lucruri. Repetiţiile sporadice care se întind pe o prea mare distanţă de timp nu dau posibilitatea închegării unui ansamblu unitar; există încă deficienţe în ceea ce priveşte dozajul sonorităţii şi a rotunjimii interpretării. Dar de ce să nu recunoaştem că se cîntă cu foarte mare îngrijire, cu multă fineţe, cu pasiune, că se dă atenţie amănuntelor, că partidele instrumentale au un sunet curat şi clar, că orchestra reuşeşte interpretări de un înalt nivel. Ar trebui să i se dea sprijinul şi încurajarea pe care o merită.

●

Erudiţie şi pasiune

Eruditul cercetător al istoriei muzicii din ţara noastră, profesorul George Breazul, a prezentat, nu de mult, în cadrul unei conferinţe publice, personalitatea complexă a lui Eusebie Mandicevski, compozitorul şi învăţatul de la a cărui naştere s-au împlinit o sută de ani. Mulţi din cei aflaţi atunci în sala Ateneului urmărisem prodigioasa activitate pe care profesorul Breazul, anul trecut distins cu Premiul de Stat, o duce cu pasiune şi rîvnă exemplară. Comunicările, studiile şi articolele sale ne-au oferit în repetate rînduri satisfacţia cunoaşterii exhaustive a vieţii şi operei unor personalităţi eminente ale muzicii noastre, compozitori clasici sau contemporani. Dar ascultători sau cititori, nu am fost niciodată martorii unor expuneri seci, arhivistice, simplă înşirare de cifre, fapte şi documente. Comunicările profesorului Breazul sînt — mai înainte de toate — evocări pitoreşti ale epocii, instituţiilor şi oamenilor în mijlocul cărora a trăit şi s-a dezvoltat compozitorul. Căldura, pasiunea şi dragostea cu care George Breazul evocă figurile luminoase ridicate din mijlocul poporului nostru nu duc la apologii lipsite de simţ critic. Oricît de multă simpatie ar nutri pentru personalităţile evocate, George Breazul nu siluieşte scara valorilor reale. Cultura sa vastă, profunda cunoaştere a istoriei muzicii şi a trecutului culturii romîneşti îi fac să alăture entuziasmului ponderea şi sobrietatea ştiinţifică ce caracterizează fiecare pagină scrisă de dînsul. Foloseşte comparaţiile şi asociaţiile, caracterizările sintetice şi reuşeşte să stabilească exact locul şi rolul fiecărui înaintaş al muzicii romîneşti.

Mcloman

CONTINENTE

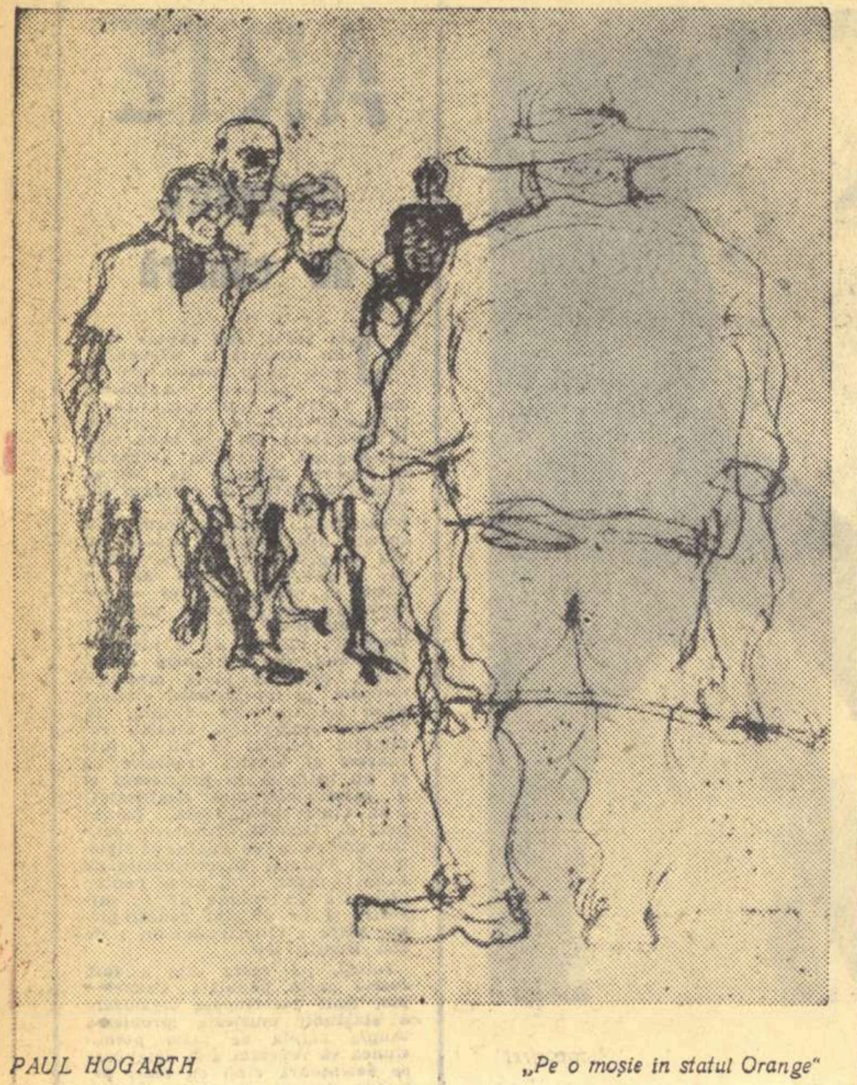

PAUL HOGARTH „Pe o moșie în statul Orange"

CARL SANDBURG

OARE AM UITAT?*)

De regii armamentelor și ai finanței am uitat?
de generali și de bancherii traficînd cu lumea întreagă?
de regii băncilor și-ai căilor ferate?
de regii stăpînind petrol și mine?
de regii absoluți ai prețului de monopol?
Sînt oare ei prea depărtați de noi?
și nu-și țin oare înaltele consilii
iar oamenii cei mulți nu-și spun cuvîntul?
Vom îndura ca regii să domnească, iar fiii
la vremea lor să fie și ei regi?
De ce să nu vorbim de toate acestea?
Vom înțelege oare odată
Prin ce se deosebesc palavrele plătite
de simpla înfățișare a unui tragic fapt?
Unui bandit să i se spună așa cînd este
chiar de e miruit și hărăzit domniei.
Iar crima și rușinea fie spuse
cînd sînt aproape, prea aproape,
și-n fiecare zi robesc, înfometează și ucid.
Prea multă moarte înceată și durere ne arată
că regii de-azi, prea îndepărtații regi
sînt foarte îndepărtați de oamenii cei mulți.
Justiția ce spune oare?
Și dacă ea nu e decît o închipuire sau o tîrfă,
ce spune aspra soră a ei, nevoia?

In romînește de
Radu Lupan

---

*) Fragment din „The People, Yes" (Poporul, Da).

PAUL ELUARD

DE LA UN ÎNTÎI MAI LA ALTUL

Asemeni frunzelor aceluiași copac
Ne-am strîns laolaltă sub zăpușitorul vînt.
Mizeria e noaptea, războiul e potopul
Iar din oglinda-ntinsă nouă, a rămas doar plumbul.

Și nu de ieri, ci de o veșnicie
Au, unii, îndrăzneala de-a ne meni pieirii
Pe noi, care întinerim cu fiece sărut, cu fiecare
primăvară,

Și care ne luăm din viitor lumina.

Stăpînii noștri-s însemnați c-un cer văpsit stîngaci
Puterea noastră însă-i nudă, unică, primordială.
Noi, oamenii, n-om mai cunoaște, mîine și în veci,
Decît povara fericirii pe pămînt —

Povara dulce-a mugurilor și a poamelor.

In romînește de
Petre Solomon

OMENIREA SE OPUNE RĂZBOIULUI

HIROSHIMA!
NAGASAKI!
BURG?

Tineretul din Hamburg manifestează împotriva bombei atomice.

Ciocnire între demonstranți și poliție la Tokio.

SCRIITORII FRANCEZI ȘI ALGERIA

UN ARTICOL DE JEAN PAUL SARTRE

Henri Alleg, ziarist, membru al P.C. din Algeria, a fost între anii 1950—55 directorul ziarului „Algir Republiken", interzis în septembrie 1955 de autoritățile colonialiste franceze pentru poziția sa democratică. Conducerea și colaboratorii ziarului au fost supuși persecuțiilor.

La 2 iunie 1957, Henri Alleg a fost arestat de „parașutiștii" diviziei a 10-a franceze și închis la El Bjar, temniță în suburbiile orașului Alger.

Alleg a reușit să transmită în Franța manuscrisul cărții sale „Tortura", zguduitoarea relatare a chinurilor la care a fost supus în timpul cercetărilor, în această închisoare.

In vreme ce cartea sa, publicată de una din editurile franceze, răscolește opinia publică mondială, chinurile lui Alleg continuă.

Cunoscutul scriitor Jean Paul Sartre și-a spus cuvîntul și în paginile cotidianului „L'Express". Ziarul, precum și broșura pregătită pentru tipar, conținînd același articol al său, au fost confiscate de autoritățile franceze din Paris. Publicăm mai jos fragmente din textul articolului lui Jean Paul Sartre, confiscat de poliția franceză.

„Anul 1943, strada Loriston. Francezii strigau de groază și durere; întreaga Franță îi auzea. Rezultatul războiului nu se cunoștea încă și refuzam să ne gîndim la viitor; în orice caz un singur lucru ni se părea imposibil: că oamenii vor chema într-o zi în ajutor în numele nostru. Francezii nu cunosc imposibilul: în anul 1958, în Algeria, se practică permanent și sistematic teroarea și asta o știu toți, de la domnul La Coste, pînă la țăranul din Averona. Nimeni nu vorbește însă. Mai bine zis: plasa glasurilor se șterge în tăcere. Franța n-a fost mai puțin tăcută în perioada ocupației: avea însă scuza călușului în gură. In străinătate concluzia a fost trasă de mult: decădem. După unii începînd din 39. După alții de la 1918. Se afirmă asta cu prea mare ușurință: eu nu cred atît de simplu în decăderea unui popor; cred în secătuirea și amorțirea lui. Pe vremea războiului, în timp ce postul de radio englez sau presa ilegală ne vorbeau de Oradour, noi contemplam soldații nemți plimbîndu-se, pașnici, pe străzi și din cînd în cînd comentam: „Aștia sînt totuși oameni asemenea nouă. Cum pot face ceea ce fac?" Și eram mîndri de noi că nu-i putem înțelege.

Astăzi știm că nu-i nimic de înțeles... toate pare că s-au întîmplat pe neobservate, pe calea cedăriior indezirabile și, cînd am ridicat capul, ni s-a arătat în oglindă un chip străin, dezgustător: chipul nostru.

Ne-am lăsat cuprinși de indolență. Francezii descoperă un crud adevăr: dacă nimic nu apără o națiune de ea însăși, nici trecutul ei, nici credințele ei, nici propriile-i legi, dacă sînt suficienți 15 ani pentru ca victimele să se transforme în călăi, atunci împrejurările singure sînt cele care hotărăsc: oricine, oricînd poate deveni victimă sau călău, după împrejurări.

Fericiți cei ce au murit neîntrebîndu-se niciodată: „Dacă mi s-ar smulge unghiile aș vorbi?" Dar și mai fericiți sînt aceia care nu au fost siliți, abia ieșiți din copilărie, să-și pună o altă întrebare: „dacă tovarășii mei, frații mei de arme, superiorii mei, ar smulge în fața mea unghiile adversarului, ce-aș face eu?"

Aproximativ cu 15 zile în urmă a apărut în editura „Minuit" cartea „Tortura". Autorul ei, Henri Alleg, aflat încă într-o închisoare algeriană, relatează fără comentarii inutile, cu o desăvîrșită precizie, „cercetările" la care a fost supus. Călăii, nedezmințindu-se, l-au „alintat" cu electricitate, cu apă sau cu altele, dar cu o artă tehnică ce se impune timpului nostru. Tortura focului, a foamei, etc... Aceasta este o carte care ar trebui evitată de către persoanele sensibile. Totuși, prima ediție — 20.000 exemplare — s-a și epuizat. Deși a fost pregătită în grabă a doua ediție, cererile publicului tot nu s-au putut satisface; unele librării vînd zilnic 50—100 de exemplare.

Cu „Tortura" se schimbă totul: Alleg m-a ferit de disperare și rușine. Fiindcă el este victima și omul care a învins tortura. Are un anumit umor tragic această întorsătură: în numele nostru l-au chinuit și noi, prin el, regăsim ceva din demnitatea noastră; sîntem mîndri că el este francez. Cei care-l citesc se întruchipează în el cu pasiune, îl urmează pînă la capătul suferințelor; împreună cu el, goi și singuri, suportă lovitura. Oare ei, noi, am fi într-adevăr capabili de asta? Este altceva! Important este că victima ne eliberează, ne învață să descoperim, așa cum o face singură, că avem puterea și datoria să rezistăm.

Inainte de toate, cine sînt acești călăi? Sadici? Arhangheli înfuriați? Eroii războiului cumplitelor capricii? Dacă ar fi să le dăm crezare, ar trebui să fie toate acestea la un loc. Dar Alleg nu-i crede! Ceea ce reiese din relatările lui este că ei doresc să se autoconvingă și să-și convingă și victima de absoluta lor superioritate; sînt, cînd supraoameni, avînd la discreția lor pe toți ceilalți, cînd cruzi și puternici, oameni a căror datorie este să dreseze pe cel mai rușinos, mai sîngeros, mai laș animal, — omul-bestie. Li se întîmplă, desigur, să se arate pașnici, să bea bere, să fie foarte la largul lor lîngă un trup chinuit, pentru ca dintr-o dată să țîșnească alergînd din colț în colț, înjurînd, urlînd de furie; sînt oameni foarte nervoși, putînd fi la rîndul lor victimele ideale; la prima tortură ar recunoaște totul.

Pînă atunci le place treaba bine făcută: dacă vor considera că-i necesar, vor împăca conștiința profesională cu crima.

Tortura este furia zadarnică născută de frică. Este necesar să smulgi dintr-o beregată, printre țipete și salivă-nsîngerată, secretul mulțimii. Cruzime inutilă: victima poate vorbi sau poate muri sub lovituri, secretul mulțimii este altundeva, întotdeauna în altă parte, acolo unde nu-l poți ajunge; călăul se transformă într-un Sisif: cînd aplici tortura este întotdeauna necesar s-o iei iar de la capăt.

Nici tăcerea, nici spaima, nici invizibilele și mereu prezentele pericole nu pot justifica furia călăilor, dorința de a-și coborî victima pînă la capătul înjosirii, în sfîrșit, ura asta care i-a cuprins inconștient și i-a desfigurat.

Scopul torturii nu-i numai acela de-a convinge victima de necesitatea recunoașterii, trădării, necesar este ca victima însăși prin urletele sale de durere, prin supunerea sa, să se autodefinească ca om-animal. In ochii tuturor și-n proprii săi ochi... Celui care cedează sub tortură, i se impune totdeauna un singur statut: statutul „sub-omului".

...Pentru majoritatea europenilor din Algeria există două adevăruri complimentare, indisolubile: colonialiștii sînt oameni cu drepturi de zei, băștinașii sînt „sub-oameni". Pentru un european din Algeria, a fi om, înseamnă în primul rînd a fi superior unui musulman. Musulmanii cer afirmarea egalității lor cu un colonialist? Colonialistul lovit drept în inimă, se simte înjosit, diminuat... Asta este poezie curată. Și el o știe. Doar își cunoaște dependența. Ce s-ar face el fără proletariatul băștinaș, fără șomajul cronic care-i permite să impună limita salariului zilnic? Și-apoi, dacă musulmanii ar fi oameni, totul ar fi pierdut. Pentru ce să-i mai nimicești? Nu: tocmai pentru asta, dacă mai este timp, cel mai urgent lucru este să le nimicești din inimă mîndria, să-i cobori la treapta animalului. Numai trupului i s-ar permite să trăiască, spiritul va fi ucis... A îmblînzi, a dresa, a pedepsi, astea sînt cuvintele ce i se cuvin; în Algeria nu-i loc destul pentru două rase omenești; trebuie optat pentru una sau alta. Și, eu, desigur nu pretind că europenii din Algeria au inventat tortura. Nici că au provocat oficialitățile civile și armata s-o aplice; dimpotrivă: tortura se impune de la sine. Dar ura manifestată prin ea exprimă în ultimă instanță rasismul...

Dacă dorim să punem capăt acestor neomenoase cruzimi mistificate, să salvăm Franța de rușine și pe algerieni de infern, avem la dispoziție o singură cale, întotdeauna aceeași și unica pe care am avut-o și pe care o vom avea: a începe tratative, a încheia pace".

O SCRISOARE DE PROTEST

Patru celebri scriitori francezi, François Mauriac, membru al Academiei Franceze, și Roger Martin du Gard, amîndoi laureați ai Premiului Nobel pentru literatură, André Malraux și Jean Paul Sartre, au semnat în comun o „adresă solemnă către Președintele Republicii", al cărei text este următorul:

„Subsemnații

Protestează împotriva confiscării lucrării lui Henri Alleg „La Question" și împotriva tuturor confiscărilor și ofenselor aduse libertății de opinie și de expresie, care au precedat această măsură,

Cer să se facă lumină, în condiții de imparțialitate și de publicitate absolută, asupra faptelor relatate de Henri Alleg,

Somează puterea publică, în numele declarației Drepturilor Omului și Cetățeanului, să condamne fără echivoc întrebuințarea torturii, care dezonorează cauza pe care pretinde c-o servește

Și cheamă pe toți francezii să li se unească, semnînd prezenta „adresă solemnă" și trimițînd-o la Liga Drepturilor Omului, Paris, strada Jean-Dolent nr. 27, arondismentul 14".

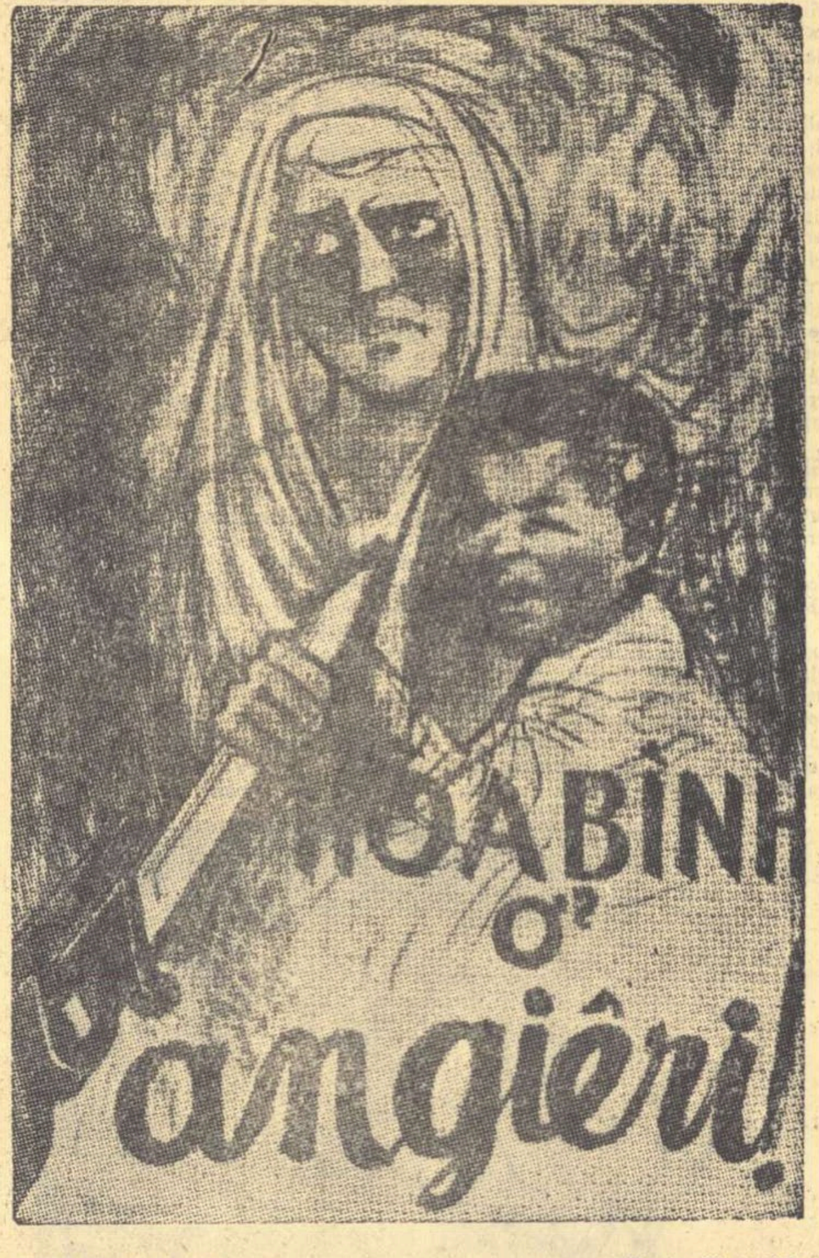

PACE IN ALGERIA Afiș de SY-NGOO

Italia oamenilor simpli

Palermo: ce nu arată ghidul...

Maria Giacobbe, autoarea cărții „Jurnalul unei tinere învățătoare", s-a născut la Nuoro, în Sardinia. „Buna familie" din care descinde este atît de lipsită de mijloace, încît tatăl se vede silit în curînd să emigreze. In jurul ei numai ură, dar și neputință împotriva restricțiilor și șicanelor fasciste. Cuvîntul „libertate" începe să aibă pentru ea o rezonanță din ce în ce mai magică. Dornică să vină în sprijinul celor neajutorați și, în același timp, să-și obțină independența, se consacră învățămîntului, cu toată opoziția rudelor care o consideră o „originală".

După îndelungate eforturi, în sfîrșit, un post de suplinitoare într-un sat fără apă curgătoare și fără canalizare. Singura clasă a școlii se află situată în subsolul unei clădiri dărăpănate. O singură fereastră minusculă, prevăzută cu gratii; pe jos — lut bătătorit. Copiii, toți cu ochii inflamați și cu fețele acoperite de eczeme. Și totuși i se par atît de frumoși și expresivi!

Deși atenți și disciplinați, din lealitate față de profesorul lor bolnav, sînt însă la început foarte rezervați, chiar indiferenți, cu suplinitoarea. Pînă în ziua în care, spre marele lor amuzament, un imens șarpe negru se strecoară în clasă prin deschizătura ferestrei. In loc să se sperie, cum se așteptau elevii, tînăra învățătoare înșfacă fără nici o ezitare șarpele, cîștigînd astfel definitiv admirația și afecțiunea copiilor.

Urmează apoi o serie de alte școli, în alte localități. Pretutindeni, aceeași sărăcie și multă tuberculoză — consemnează Maria Giacobbe în interesanta ei carte de debut *„Diario di una maestrina"* („Jurnalul unei tinere învățătoare", editura Laterza, Bari), pentru care i s-a decernat recent marele premiu Viareggio, („Goncourt"-ul Italiei).

La Oliena, treizeci de elevi. Cu excepția unui singur elev de 16 ani, toți ceilalți sînt tineri țărani și păstori, cei mai mulți capi ai unor familii numeroase. Copiii sînt considerați „o garanție a unei bătrîneți fericite". In realitate, o bună parte din ei mor chiar din primii ani ai vieții. Victime ale înspăimîntătoarelor „locuințe", în care în cîte o singură încăpere trăiesc și dorm laolaltă și oameni, și porcul, și capra, și găinile. Din acest punct de vedere, nici o deosebire așa dar între Sardinia Mariei Giacobbe și Sicilia lui Danilo Dolci.

In sărăcăciosul sat de munte Ponni (1000 de metri altitudine), aproape toate elevele clasei a III-a, care i se încredințează, sînt nevoite să muncească din greu în orele libere, în casele țăranilor mai avuți din împrejurimi, pentru a-și potoli cel puțin odată pe zi foamea. Ceea ce nu le împiedică totuși să învețe bine și să înceapă în scurt timp să scrie compoziții interesante.

In schimb, la Bortigali, sat de „credincioși" unde conduce o clasă de fete destul de docile, dar banale și plictisitoare, se simte ca „un scai printre lalele". Și-și cere imediat transferul într-un alt sat sărac, Orgoloso.

Una dintre cele mai vii figuri ale jurnalului Mariei Giacobbe este, desigur, aceea a elevului Giovanni Piras, zis Don Coco. Deși ține foarte mult la el și este convinsă că Don Coco a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a trece clasa, în fața rezultatului nesatisfăcător al sforțărilor acestuia, învățătoarea se vede cu tristețe nevoită să-l lase repetent. In ultima zi de școală, iată însă că ea propune copiilor să scrie cîte o mică compoziție descriptivă pe o temă lăsată la libera lor alegere. Cea mai reușită lucrare este aceea a lui Don Coco, care a așternut pe hîrtie o extrem de sugestivă descriere a soarelui și a lunei. Uimită de această revelație a unui real talent, Maria este fericită că acum poate și trebuie să-l promoveze.

Alf Adania

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxa

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 19 (217)- joi 8 mai 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

ZIUA VICTORIEI

Se văd undeva în nordul țării, rămășițele unui șanț antitanc, săpat de nemții lui Hitler în pragul dezastrului lor total și definitiv. La săparea lui, s-au stricat ogoare încărcate de holdă, s-au ciuntit dîmburi cu dumbrăvi, s-au spart șesuri în plină floare, s-au dezgropat din pămînt livezi bătrîne și au fost masacrate altele, tinere, sub măselele monstrului îngrozit. Imi aduc aminte ce spuneau oamenii noștri, uitîndu-se cum nemții se grăbeau înspăimîntător; cu o uimitoare putere de previziune, spuneau că fiara cu zvastică își sapă groapa singură, și adăugau, la observația înțeleaptă, un final al unui psalm:

„Ieșiți, morților, din morminte,
Să ne-ascundem în locul vostru,
Căci pulberea drumului ne arde tălpile
Și lumina ne arde cugetul“...

Intr-adevăr, hoarda zvasticii se întorcea ca un Cain, îndeaproape urmărit de sabia pedepsei. Curînd, incendiatorul globului pierea într-o pivniță, în timp ce de pe creasta Reichstag-ului în flăcări goarna unui oștean sovietic vestea lumii întregi biruința... Plămînii celor cinci continente au respirat larg, după șapte ani de încordare și groază. De pe ferestrele globului s-a ridicat doliul camuflajului, în fața soarelui, răsărit în sfîrșit după șapte ani de noapte. In ziua aceea de 9 Mai goarnele și chimvalele pămîntului vesteau muncitorii de pretutindeni că-și pot schimba arma cu fireasca unealtă constructoare. După îngrozitorul înot prin noapte, sufletul omenesc ieșea la liman, obosit și chinuit, dar cu ochii nespus de însetați! Cred că în ziua aceea nu s-a aflat inimă care să nu rîdă, printre lacrimile unei bucurii unice. Omul se întîlnea cu el însuși, după o îndelungă și chinuitoare rătăcire, își relua istoria vieții de la capăt, peste ruini și gropi proaspete...

Amintiți-vă, cu cît entuziasm au pornit tinerii din țara noastră spre șantierele de construcție, îndată ce tunul a amuțit și pasărea de oțel a secolului și-a lepădat menirea nefirească de ucigaș, lăsînd cerul, soarelui și cîntecelor de iubire....

Amintiți-vă de pasiunea răsărită ca un șuvoi, pasiunea cu care ne-am reluat lucrul, întrerupt de apariția monstrului cu cască! După cum trebuie să ne reamintim și să ținem bine minte, că nimic n-ar fi fost cu putință fără jertfa colosală a Armatei Roșii! Dacă progresul a făcut în cîțiva ani pași gigantici, dacă ne putem îngădui să construim case, să iubim, să scriem cărți și să cîntăm, o datorăm jertfei acesteia! E bine să ne reamintim că Armata Roșie avea în față cea mai puternică alcătuire militară, crezută invincibilă. Globul pămîntesc cunoștea o oaste cum nu se mai văzuse de la Gingis! Cine nu-și aduce aminte scurgerea motorizatelor hitleriste? Uruitul neîntrerupt, de săptămîni și luni, îți lăsa impresia că înconjoară globul ca un brîu de oțel și foc, pornit de undeva de pe Canalul Mînecii și scurgîndu-se, peste Europa și Asia, pînă la undele Pacificului. Așa era acel odios „Drang nach Osten“, urlat în microfoane de către gorilele secolului. Blitz-urile spectaculoase de la început, întăreau iluzia invincibilității monstrului! Și iată, cei ce arborau lozinca nebuniei și distrugerii, cei ce făceau rînduială pe globul pămîntesc pentru viitorii ani o mie s-au făcut de mult praf și pulbere, căpătînd o învățare de minte nemaipomenită! Armata Roșie a dovedit un spirit de sacrificiu demn de spartanii Antichității! Numai așa a fost cu putință oprirea în loc și zdrobirea monstrului. La 9 Mai 1945, în Univers s-a statornicit pacea, și cuvîntul acesta simplu, „9 Mai“, cuprinde jertfa nemaipomenită a 16 milioane de osteni roșii, jertfa unei mulțimi mari cît populația unei țări. Dacă aș fi poet, aș spune într-un vers simplu că din trupurile lor s-ar fi putut ridica un munte, din sîngele lor ar fi putut izvorî un fluviu... Iată de ce trebuie să ne întoarcem cu recunoștință către Muntele Gloriei, căci altfel istoria omenirii ar fi eșuat în mlaștinile cataclismului...

Muncim cu sîrg, pe cîmpiile și în fabricile noastre, citim cărți și scriem poeme, iubim și ne bucurăm, încredințați că pacea nu va mai putea fi asasinată, dacă vom ști să o veghem cum trebuie.

Uniunea Sovietică a oferit încetarea experiențelor nucleare și punerea noutăților științifice numai în serviciul binelui! Imperialiștii încă n-au întins mîna după năframa oferită, dovedind prin aceasta că vor stîrnirea altui cataclism. Avioanele trimise de S.U.A. peste ținuturile Arcticei sînt alt semn că în tabăra imperialismului e în deplină domnie Marte cel flămînd de jertfe omenești. Socotim că ar fi mai bine dacă și-ar aminti și imperialiștii de lecția dată acum treisprezece ani, celor ce făgăduiau rînduială nouă în univers pentru un mileniu! Popoarele socialiste vor pace, dar la nevoie vor ști să răspundă, cu toată vigoarea lor tînără, oricărei încercări de risipire a liniștii...

Nădăjduim însă, într-un viitor bun, așa cum l-am visat în ziua de 9 Mai 1945, cînd goarnele și chimvalele pămîntului vesteau pacea și cînd gurile tunurilor s-au astupat cu țernă, din păcate numai vremelnic! Nădăjduim că se va ajunge la o bună conviețuire între țările cu regimuri politice diferite, nădăjduim într-o pace îndelungă, să putem spune împreună cu Aristofan:

O, Pace, tu ne dai belșug de struguri!
Ne-ar trebui un imn atît de mare,
Și greu, de zece mii de amfore,
Să te slăvim...

Necontenit ne stă în aducerea aminte, Muntele Gloriei. De pe culmile lui, omenirea muncitoare surîde spre viitor...

Eusebiu Camilar

OSTAȘUL PACII — Sculptură de Maximilian Schulmann.

Pentru o lirică militantă

Cu limpezimea și concizia unei lozinci, cu expresivități de poem, finalul vibrantei cuvîntări rostite de Tudor Arghezi la recenta sesiune a Marii Adunări Naționale definește rolul scrisului artistic în actualul moment istoric:

„Să scrie toate penele, toate condeiele, din toată lumea, pentru trezirea tuturor conștiințelor și a tuturor simțirilor, de la cele mai slabe pînă la cele mai tari. Pacea și buna înțelegere dintre neamurile pămîntului sînt poezie. Scriitorii să aducă din nou între oamenii descurajați și întristați poezia...“

In această chemare nu se traduce doar dorința subiectivă a unui artist militant de a-și vedea confrații angajați în serviciul aceleiași cauze. Cuvintele deputatului poet formulează însăși condiția poeziei și în general a creației artistice contemporane. Arta oricărui timp se înfăptuiește ca atare întrucît tălmăcește idealul de umanitate caracteristic societății care a produs-o și meșteșugul singur nu e în stare, fie el cît de desăvîrșit, să înalțe deasupra vremelniciei vreo pagină ce nu comunică un mesaj.

Aplicînd criteriul consonanței cu epoca, așadar criteriul esențial în judecarea operelor de artă, poeziei noastre din ultima vreme, să zicem de la începutul acestui an pînă astăzi, ce constatăm? Constatăm, înainte de orice, o prezență parcă mai activă ca altădată în reviste a unora din poeții de frunte, a lui Eugen Jebeleanu și Cicerone Theodorescu, a lui Radu Boureanu, a lui Geo Bogza și a lui Miron Radu Paraschivescu, a Mariei Banuș și a lui Marcel Breslașu, spre a nu mai vorbi de prezența neîntreruptă și oarecum de la sine înțeleasă a lui Mihai Beniuc sau de aceea intrată în ordinea obișnuinței și totuși mereu nouă, așteptată cu emoție, a lui Tudor Arghezi. Asemenea nume, împreună cu numele unor poeți din generațiile mai apropiate, precum Nina Cassian, Veronica Porumbacu, A. E. Baconsky, Mihu Dragomir, Victor Tulbure sau Al. Andrițoiu, Ion Brad, Aurel Rău, Tiberiu Utan, afirmă, putem spune, prin ele însele, orientarea liricii noastre în ansamblul ei spre viață, spre frămîntările contemporane, chiar dacă în legătură cu o lucrare sau alta a unuia din poeții amintiți ne vedem nevoiți, în anumite împrejurări, să formulăm obiecții. Creația poeților noștri celor mai reprezentativi permite generalizarea observației că lirica romînă de astăzi nu-și declară doar, prin reprezentantul său cel mai autorizat, năzuința de acțiune specifică pentru „trezirea tuturor conștiințelor“, ci traduce în bună măsură acest deziderat în fapt.

Cu toate acestea, parcurgînd paginile revistelor literare apărute în anul 1958, am încercat, deseori, tocmai sentimentul răpirii din contemporaneitate. Chiar versurile unora din poeții cei mai valoroși tălmăcesc pe alocuri o tendință de refugiu într-o lume de reverie calmă, tihnită, lume ce nu seamănă cîtuși de puțin cu aceea în care trăim. In „Osmoză“ („Steaua“, nr. 2), *spre exemplu, A. E. Baconsky ascultă* „somnul oamenilor și al copacilor goi“, *avînd iluzia de a contempla visele ce, asemeni unor* „păsări albe“, „aripile spre lume și le desfac“ *și, învăluit de vraja nopții, declară o solidaritate platonică, vag umanitară și întrucîtva condescendentă, cu* „oamenii neînsemnați din mulțime“. *Mihu Dragomir, de obicei poet-combatant, semnează în nr. 3 al „Vieții romînești“ un* „Descîntec“ *în care n-am putut descifra altceva decît o ceață sentimentală răsfirată printre niște versuri de factură artificial folclorică:* „Ielelor, / măiestrelor, / în somnul Cui-știu-eu vă strecurați / și m-ascultați, / că de nu m-ascultați / nu vă mai ascult nici eu pe voi, / ielelor cu părul de ploi, / ielelor bunelor, zînelor, / domnițe pe cîntec, / descîntecul meu să rămînă fără descîntec!“ *Evident, nu asemenea poezii corespund sensibilității contemporane, vreau să spun sensibilității milioanelor de oameni care, nu în extazul contemplațiilor, nu prin rugăciuni și prin descîntece, ci prin luptă cu obstacole imense, prin luptă cu forțele nocive din omenire, transformă în realitate cele mai cutezătoare visuri.*

Dar să răsfoim mai departe revistele. Deschid un număr din „Tribuna“, *bunăoară numărul din 15 februarie, în care citesc între alte poezii pe aceea a lui Gabriel Pamfil,* „Dragoste“: „Lumina soarelui dragoste înseamnă / Și-ades îi simt înalta strălucire... / Eu nu strălucesc cît soarele, / Fierbinte-n

Dumitru Micu

(Continuare în pag. 6)

Arta și umanul 1)

Reiau — după un intermezzo aniversar — firul vieții lui Adrian Leverkuhn, tragicul erou al romanului „Doktor Faustus“ de Thomas Mann.

Romancierul este credincios unei idei extrem de prețioase și anume că fenomenul artistic este rezultatul unei tipologii umane și sociale, expresie a unei epoci istorice. Solitarismul lui Leverkuhn, refrigerația sa ascetică, totala indiferență față de contingent și social, disprețul față de vulg, în sensul de colectivitate umană și de umanul propriu zis, căutarea unei arte care să manifeste detașare față de istorie și de sentimente umane, alcătuiesc un portret cu trăsături familiare. Finalul prin marasm cerebral, al lui Leverkuhn, își reamintește ce tragicul destin al lui Schumann sau Hölderlin, dar programul său estetic este înrudit mai mult cu substanța filozofiei nietzscheene. Faptul că în Leverkuhn avem o critică a nietzscheanismului este confirmat și de Michel Mann, fiul romancierului, care subliniază și caracterul autocritic al elaborării personajului (Nietzsche fiind una din vechile pasiuni ale lui Thomas Mann): „Și este fără îndoială imaginea lui Nietzsche care a căpătat viață în portretul lui Adrian Leverkuhn, pe care Thomas Mann l-a desenat în timp ce stătea cufundat în auto-interogare“ 2). Detașate din imaginea lui Nietzsche sînt solitarismul, migrenele paralizante și preferința pentru tenebre, suferința pe care i-o provoacă lumina solară. Finalul eroului este de asemenea finalul întunecatului profet al „supraomului“.

Dar se află în Leverkuhn și paralelism faustian, în sensul damnării. După ce este străpuns de „săgeata destinului“ (Esmeralda) existența sa intimă este dăruită ascezii, pusă însă nu atît sub semnul purității, cît al unui „patetic al impurității“. Refuzul iubirii este la Leverkuhn un aspect al rezervei sale și îndepărtării de uman. Nu este vorba aci de iubire numai în sensul erosului, ci de iubire a speței umane, în sensul cel mai general. In pactul cu diavolul intră astfel un element prefigurat al personalității sale. Cînd, tîrziu, se îndrăgostește de Marie Godeau, iubirea sa nu are nimic asemănător sentimentului muritorilor de rînd. Este mai mult un argument pentru a-și exercita supremația intelectuală în această sferă a umanului. De aceea nici nu-și mărturisește singur iubirea, ci îl trimite pe prietenul său (acceptat de el cu îngăduință, ca prieten) Rudi Schwerdtfeger, într-o ciudată ambasadă matrimonială pe lîngă Marie. Tînăra pictoriță refuză bineînțeles căsătoria cu un astfel de straniu solicitant. Refuzul pecetluiește destinul acestui Faust, damnat să rămîie exterior sferei umanului.

Faustiană este și nefericirea pe care Leverkuhn o împrăștie în juru-i, sau în a cărei ambianță existența sa se desfășoară. Aici este, la Thomas Mann, o dublă proiecție, simbolică și realistă, pentru că avatarurile diferitelor personaje sînt tragedii ale unei burghezii în disoluție. Sinuciderea actriței Clarisse Rodde și decăderea, prin morfinomanie, a lui Ines Institoris, intensifică atmosfera tragică a cărții. In momentul în care Schwerdtfeger, logodit cu Marie Godeau (pe care Leverkuhn o voia pentru sine) este ucis de către Ines Institoris, al cărei amant fusese, cercul nefericirii pe care Leverkuhn este capabil de a o împrăștia în juru-i se strînge tot mai mult.

Ca un ecou din „Faust“ îl întîlnim în roman pe micul Nepomuk Schneidewein (Euphorion) copilul minune, nepotul lui Leverkuhn, al cărui sfîrșit tragic declanșează demența compozitorului. Și ca un paralelism la descinderea lui Faust în regiunea „mumelor“, avem în romanul lui Thomas Mann submersiunea lui Leverkuhn, împreună cu savantul american Capercailzie, în prăpastia oceanică a Bermudelor. Dar pe cînd Faust o caută pe Elena, în abisul oceanic Leverkuhn este atras de straniile forme ale vieții în stare de recluziune totală, în regiunea tenebrelor perpetue, acolo unde niciodată nu pătrunde lumina solară.

Thomas Mann pregătește cu o extremă minuțiozitate, în romanul său, capitolul pactului cu diavolul. Tiparul mitului faustic este legitimat științific, psihologic. Diavolul nu este decît proiecția maladivității lui Leverkuhn. De aceea, dialogul cu diavolul este un soliloc în care stăpînul tenebrelor expune cu cinism un program estetic care nu este inedit, fiind gîndit dinainte în calculele cerebrale complicate ale compozitorului. Pentru demon arta nu este decît un exercițiu de acrobat. Adevărata pasiune nu există decît în ambiguitate și sub forma distructivă a ironiei. Căutarea artistică nu are drept țel ineditul, originalul ca veșmînt al umanului ci, simplu, — suspectul. „Suprema pasiune — spune diavolul — se îndreaptă numai către ceea ce este absolut suspect“. Intre creație și conceptul de echilibru sau sănătate nu poate fi stabilită nici o legătură; creația este un domeniu exclusiv al morbidului: „Artistul

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu NINA CASSIAN

— Vă rugăm să ne împărtășiți cîteva amănunte despre șantierul dvs. literar.

— In ceea ce privește munca mea de creație, nu am de spus prea multe lucruri. După „Vîrstele anului“ și „Dialogul vîntului cu marea“ precum și după două cărți pentru copii apărute tot în ultimul an („Bot Gros, cățel fricos“ și „Prințul Miorlau“) — am luat o pauză voluntară, pe care personal o numesc „pauză de acumulare“, pauză ce durează de aproximativ cîteva luni. Cu excepția a patru-cinci poezii pe care... nu mi le-am putut refuza, acest interval reprezintă pentru mine un prilej de documentare, lectură și reflecție, pe care-l consider absolut necesar abordării unei noi etape. De multe ori o perioadă de fertilitate e însoțită de fantoma rutinii, de riscul slăbirii discernămîntului.

— Și atunci, care sînt remediile?

— Se recomandă o anumită reconsiderare, o confruntare cu alții și cu tine însuți, o împrospătare a impresiilor și o adîncire a ideilor care nu totdeauna poate coexista pașnic cu intensul consum de energie, creația propriu-zisă.

— Credeți în posibilitatea existenței unei perioade de repaus absolut pentru scriitor?

— In nici un caz, în sens letargic. In aceste ultime luni, am terminat, de pildă, traducerea admirabilului poem „Zoia“ de Margarita Aligher care, pe lîngă satisfacția de a pipăi țesutul intim al unei opere de mare și autentic lirism, mi-a dat posibilitatea să rămîn lîngă uneltele mele, să le verific și să le perfecționez. Nu pot scrie aceste rînduri, fără să-mi declar deplina admirație pentru poetul care, în plin război, sub nimbul unor cumplite urgii și înalte eroisme, a izbutit să scrie cu durere și pasiune versurile — atunci și mereu actuale — despre Zoia.

— Un exemplu pentru mulți scriitori care cer trecerea unui timp îndelungat de la consumarea evenimentului pînă la elaborarea operei de artă.

— Intr-adevăr, poemul „Zoia“ infirmă teoriile despre „distanța“ necesară între fapt și reflectarea lui artistică. „Distanța“ aceasta trebuie în-

V. R.

(Continuare în pag. 6)

Vremea aceea

Poate că nici o vreme din an nu-mi amintește mai mult, ca acest idilic început de Mai care, alegoric și generos, ne-a adus — cîți ani sînt de-atunci, Dumnezeule! — pacea, timpul fascismului și al războiului cu iernile negre, cu primăverile roșii ale celor morți în tortură, timpul în care și speranța era dureroasă, timpul în care s-au întîmplat lucruri grave pe care nu avem, în nici un fel, dreptul să le uităm. Vreau de aceea să-i mulțumesc lui Zaharia Stancu (despre al cărui remarcabil roman „Rădăcinile sînt amare“ nu pot încă scrie aici, dintr-un fel de uzanță nescrisă) de a fi amintit recent de masacrele de la Iași în care fasciștii germani și romîni își dăduseră încă o dată, în călătoria lor spre marginea nopții, măsura; de asemenea de a ține mereu în fața atenției uituce furia asasină a legionarilor. In aceeași ordine de idei, a luptei eroice pe care comuniștii, în numele demnității umane, au dus-o împotriva fascismului pe care l-au și zdrobit, vreau să salut apariția (în al doilea număr al revistei „Steaua“) a primului fragment dintr-un amplu roman pe care Petru Dumitriu îl anunțase încă în finalul „Cronicii de familie“ și a cărui valoare constă nu numai în faptul că anunță o operă despre care avem toate motivele să credem că va fi importantă, în faptul de a fi el însuși bună literatură, dar și prin aceea că, aici, scriitorul face anumite comentarii despre metoda literară pe care o va folosi în scrierea noii sale cărți. Această metodă, firește, nu poate fi încă discutată în raport cu realizarea ei dar chiar de pe acum ea merită a fi semnalată.

Titlul capitolului chiar („Nexus“ = nod, înnodare, legătură) afirmă valoarea solidarității umane și se observă ușor sensul polemic al comentariilor, care, aici, ca și în eseul „Noi și neobarbarii“, se îndreaptă împotriva iraționalismelor moderniste care predică, zice sugestiv autorul, „spaima aceluia care credea că e singur în gol și întuneric și tăcere“. Literatura iraționalistă burgheză contemporană (care nu poate fi asimilată literaturii moderne decît printr-un calambur de idei, regretabil), ca și — de altfel — întreaga ideologie burgheză de azi încearcă să ne convingă că sîntem singuri și neputincioși într-un univers absurd și haotic. Respingînd spaima nevrotică a Eului supertrofiat și atomizat, scriitorul — care se vrea un simplu povestitor, cronicar, „editor“, își spune el — pornește de la viziunea davinciană a universului cîmp al confruntării forțelor (ne amintim frumoasa conferință a lui Petru Dumitriu despre Leonardo și căutarea înfrigurată și nefructuoasă a lui Șerban Romano („Aquarium“) a „metodei“ marelui rinascentist), viziune care nu e însă decît un punct de plecare.

Petru Dumitriu scrie (și fraza, frumoasă — scriitorul e un stilist desăvîrșit dar care-și domină această capacitate — e prea bogată pentru a o cita în întregime): „Eu văd și simt o copleșitoare uimire care se învecinează la un capăt cu fericirea și la celălalt cu sora ei — spaima, că viețile noastre, ale tuturora curg ca niște fluide, se intretaie ca niște linii în spațiu, se alipesc și reunesc ca niște concrețiuni vii (de pildă, mărgeanul), se despart ca niște vine sau artere în corp, se retează între ele sau își dau naștere; adunate în fluvii largi sau resfirate ca niște brațe de deltă; și pretutindeni, aproape pretutindeni, poți întîlni punctele de interferență acolo unde viața ta și cu a

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

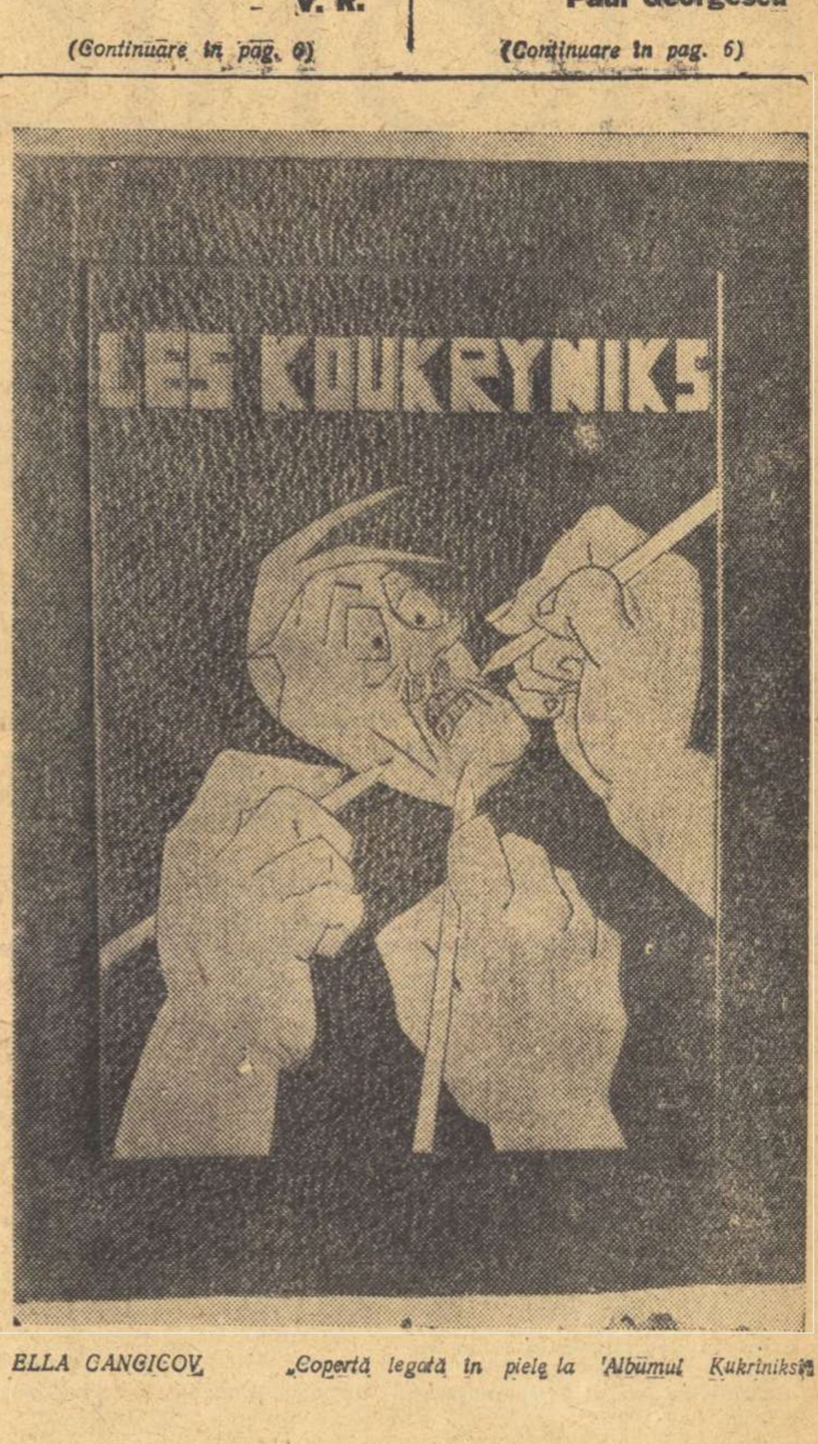

ELLA GANGICOV — „Copertă legată în piele la ‘Albumul Kukriniksi“

VITRINA

ION CĂLUGĂRU: „Casa Șoarecilor“

In „Casa Șoarecilor“, volum care adună schițe și nuvele publicate în periodice între anii 1921—1947, ne întîlnim nu o dată cu Ion Călugăru din „Caii lui Cibicioc“ și „Copilăria unui netrebnic“. Culegerea este aproape în întregime o suită autobiografică. Buiumaș al Țiprei își poartă trudnic destinul din mahalaua piezișă a tîrgului mohorît, spre ulița boierească cu liniște severă și lumina visată a școlii. De acolo prin traiul studențesc cu „cantina grajd și mîncarea chin“ și apoi, tîrziu, în redacția cu „oameni împovărați, necăjiți, dezamăgiți, tîrînd după sine o imensă tristețe“. E un destin amar în care bucuriile, chiar cele mai mari, au totdeauna un gust strepezit.

Lumea lui Călugăru este aici, ca și în acea „vastă pictură murală“ cum numea G. Călinescu „Copilăria unui netrebnic“, o lume a celor învinși de puterea dominatoare a banului. Un umil profesor de provincie întotdeauna lihnit și zdrențuit cunoaște o vreme un trai mai lesnicios datorită gustului subit al marchitanilor de a-și învăța candidatele la măritiș franțuzește și cîntarea la pian. Războiul a pus însă capăt „scrîntelii“ boierilor și, bineînțeles, îndestulării profesorului care sfîrșește tragic, alungat din casă într-o oarbă noapte de iarnă, de proprii-i copii, sălbăticiți de mizerie și suferință. Un tăietor de lemne, decupat parcă din picturile mexicane, trudește tot anul, mulțumindu-se în ăst timp cu ceapă și mămăligă, strîngînd puținii bănuți pentru ca să poată chefui în voie cele trei zile de Paști. O mamă, pentru a-și hrăni copilul, își vinde trupul cu minuta, oficiind în chiar camera în care copilul plînge stins, iar bunica geme pe cuptor după o bucată de alămîie. Buiumaș se hrănește me-

Z. Ornea

(Continuare în pag. 6)

MIHNEA GHEORGHIU: „Scene din viața lui Shakespeare“

Dacă faci biografia unui scriitor numai după documente sau numai după mărturiile contemporanilor săi, riști să greșești. Unele pot fi sarbede; celelalte prea părtinitoare sau pline de neînțelegere. Va rezulta o imagine rece, și în consecință fără exactitatea vieții. De multe ori, însă, între conținutul operei și experiența proprie a creatorului există acea relație directă

care face ca impresiile, observațiile asupra societății și a oamenilor, opiniile politice, să treacă pe nesimțite în ceea ce prozatorul, poetul sau dramaturgul așterne pe hîrtie. O strofă, un monolog, o pagină de roman capătă valoarea unui document de introspecție care contribuie substanțial la înțelegerea personalității în discuție. Despre Shakespeare se știe și foarte puțin și foarte mult. Puțin, pentru că azi încă specialiștii discută dacă marele poet dramatic a trăit aievea sau dacă opera îi aparține parțial sau în întregime. Mult, pentru că s-au păstrat despre el date, informații ale celor care l-au cunoscut, știri din epoca în care a trăit sau din cea imediat următoare. S-a păstrat mai ales uriașul document uman al poemelor, dramelor și comediilor sale. Mihnea Gheorghiu a scris, bazat pe asemenea elemente diverse, o carte interesantă: „Scene din viața lui Shakespeare“. Există un fond al cărții al-

Horia Stancu

(Continuare în pag. 6)

PRESTIGIUL IDEOLOGIC, ȘTIINȚIFIC AL CRITICII LITERARE*)

Se desfășoară în prezent discuții despre critica literară, se trec în revistă realizările obținute și se emit păreri despre lipsurile ei. Critica noastră științifică, marxistă, a înregistrat o experiență destul de bogată, și o privire exigentă asupra drumului ei este binevenită.

Critica literară a dobîndit în ultimii ani succese importante în aprofundarea seriozității științifice, aducînd contribuții însemnate la studierea fenomenului literar actual, la dezbaterea problemelor moștenirii literare. Volumele de studii critice apărute în ultimul timp — „Incercări critice" de Paul Georgescu, „Cronici literare" de Ov. S. Crohmălniceanu, „Drumuri literare" de S. Iosifescu, „Firul Ariadnei" de I. Vitner, „Cronici" de Savin Bratu, „Pornind de la clasici" de Vera Călin — constituie mărturia unei activități rodnice și aduc un aport prețios în frontul criticii noastre științifice.

Au apărut, de asemenea, lucrări valoroase de istoriografie literară și stilistică, cum sînt, de pildă, volumele lui Perpessicius și Tudor Vianu, monografia despre Al. Russo de Al. Dima și altele. Culegerile de articole critice „Meșterul Manole" de Mihai Beniuc și „Noi și neobarbarii" de Petru Dumitriu constituie contribuții de preț în orientarea literaturii pe calea realismului socialist, împotriva influenței artei decadente.

Revistele literare publică studii și articole substanțiale în care contribuția teoretică, generalizarea științifică cîștigă un loc din ce în ce mai însemnat. In revistele „Gazeta literară", „Viața romînească", „Steaua", „Iașul literar", „Contemporanul", „Tribuna" apar cronici care remarcă din timp creațiile valoroase.

Trebuie subliniate progresele înregistrate în ultimul timp de către revistele noastre pe linia aprofundării analizei literare, a subtilității și rafinamentului în discuție. A crescut capacitatea criticii noastre literare de a analiza specificul creației artistice.

Inviorarea eseului literar a adus varietate în peisajul criticii noastre.

Pe lîngă aceste succese însemnate, în critica literară din ultimii ani și-au făcut loc uneori tendințe apolitice, impresioniste. Formularea unor aprecieri clare cu privire la orientarea ideologică, la valoarea artistică — cerință esențială a criticii științifice — a fost înlocuită în unele cronici prin cîteva constatări obiectiviste, comentarii lirico-administrative, înțesate de citate nesemnificative pomenite din considerente strict subiective. Unele cronici publicate de revistele literare vădesc lipsă de preocupare pentru analiza tendinței sociale, morale a operei recenzate, pentru relevarea conținutului ei ideologic.

Sarcinile criticii literare nu pot fi rupte de sarcinile militante ale literaturii noastre actuale, de tendința politică a literaturii realist-socialiste pe care este chemată să o analizeze. In ce măsură romanul, nuvela sau poezia analizată reflectă realitatea socială, tendința ei revoluționară, spiritul caracteristic oamenilor ei înaintați? Contribuie oare opera discutată de critic la promovarea acestei realități sau la ponegrirea ei? Pulsul ei bate în același ritm cu eforturile milioanelor de oameni care construiesc socialismul sau ticăie molcom, departe de frămîntările lor? Experiența celor mai valoroase creații ale literaturii și artei noastre, capodoperele tuturor timpurilor dovedesc că legătura creatorului cu ideile înaintate ale vremii sale este condiția esențială pentru realizarea artistică a marilor opere.

Aceasta este problema fundamentală pe care trebuie să o abordeze critica literară. Un scriitor este cu atît mai mare — spunea Gherea — cu cît el reușește să redea mai puternic, cu mai multă artă, simțămintele și ideile cele mai înaintate ale epocii lui. „Critica — scria Gherea — va trebui să caute ce anume icoane, ce anume idei, ce idealuri sociale și morale sînt întrupate în opera artistului, ce simțăminte au condus mîna artistului? Intr-un cuvînt, care e tendința socială și morală a operei artistice, ce influență socială și morală e menită să aibă, ce înrîurire educatoare va avea ea?"

Poziția cetățenească a criticii științifice, tradiția militantă a criticii noastre progresiste, a lui Gherea și Ibrăileanu, au fost abandonate în unele cronici. Ele nu constituie desigur semnul distinctiv, generalizator al criticii noastre de astăzi, dar caracterul lor dăunător trebuie semnalat din timp. De pildă majoritatea cronicilor la cartea „Groapa" au trecut sub tăcere această întrebare esențială la care trebuie să răspundă criticul: „ce influență socială și morală e menită să aibă această operă, ce înrîurire educativă va avea ea?" Care este mesajul acestei cărți, creație a unui scriitor talentat ca Eugen Barbu?

Lipsa de preocupare față de conținutul ideologic al operei analizate, față de formularea unei aprecieri clare cu privire la opera respectivă caracterizează o serie de cronici literare, în special cele despre volumele de poezii. Despre ultimele volume ale poetului A. E. Baconsky, de pildă, „Gazeta literară" a publicat cronici din care nu se poate desprinde cum sînt apreciate volumele respective de către critic. In cronica la volumul „Dincolo de iarnă" cea mai mare parte a spațiului îl ocupau citatele, în rest considerațiile marginale. In cronica la volumul „Fluxul memoriei" se dezbate pe larg problema timpului abstract, nedeterminat, clipa care trece și dispare și se explică filozofia poetului care ar fi „tămăduirea de timp prin timp". Pasiunea pentru dezbaterea pe toate fețele a problemei timpului, a clipei care trece, a devenit în ultima vreme frecventă în critică. Mai puțină atenție se acordă conținutului, tematicii și ideilor noi cuprinse în unele poezii. Problemele fundamentale de conținut ale poeziei, lupta pentru socialism, patriotismul, profilul moral al omului înaintat, nu sînt dezbătute de către critici. Cum se împacă numeroasele considerații filozofice pe marginea scurgerii timpului cu recentele discuții despre actualitatea în literatură? Intr-adevăr timpul trece și s-ar cădea ca criticii să tragă semnalul — zboară anii fugari, timpul trece, ce operă ai lăsat, poete, despre oamenii vremii tale?

Deși conțin observații subtile și judicioase cu privire la măiestria artistică, unele cronici arborează în mod manifest indiferență față de conținutul politic al volumului recenzat. In „Lirica Doinei Sălăjan" („Gazeta literară") se arată că cea mai mare și mai reușită parte a versurilor poetei stă sub semnul „unei problematici morale generale, la prima vedere puțin ancorată în actualitatea imediată". „Nu e un reproș, nici o laudă: e o constatare" — se spune în articol.

In acest spirit constatativ, obiectivist sînt scrise și alte articole. In general cronicile la volumele de poezii nu au semnalat cu curaj tendințele evazioniste care se manifestă în ultimul timp în creația unor poeți talentați. Dimpotrivă, uneori întîlnim o anacronică reclamă făcută procedeelor formale ale poeziei ermetice, muzicii silabice, minimalizarea tematicii poeziei militante. In cronica publicată de „Contemporanul" la volumul „Focurile sacre", de pildă, se definește în mod judicios acel „tip liric pe care l-am putea numi al luptătorului — ilustrat azi de Beniuc, Victor Tulbure, Mihu Dragomir, Dan Deșliu, Eugen Frunză, N. Tăutu și alții". Vorbind însă despre profilul poeziei lui Aurel Rău, cronica completează astfel explicația cu privire la tipul liric al luptătorului: „Aurel Rău nu este deci un luptător în sensul arătat mai sus, și din volum lipsesc poeziile ocazionale sau povestirile versificate, cu chiaburi asasini și incendiatori, cu peripeții agraro sau industrialo-polițiste. Bine a făcut poetul că nu a publicat fabricate pentru care nu se simțea chemat". Acesta să fie oare tipul liric al luptătorului „în sensul arătat mai sus", în asemenea fabricate constau deci poeziile create de „tipul liric al luptătorului"? Desigur că nu aceasta a vrut să demonstreze autorul cronicii, ci veștejirea schematismului a fost ținta sa. Tematica însă nu poate fi confundată cu modul în care este realizată. Sarcinile militante ale literaturii noastre nu au fost inventate de schematism, ele au fost impuse de realitatea obiectivă.

Minimalizarea teoriei estetice, a generalizării și aprecierii politice a operei literare reiese și din înșiruirea ironică a „doctrinarilor estetici" laolaltă cu „schematici incorigibili, grosolani sau subtili". („Gazeta literară", cronica la „Statuile nu rîd niciodată").

Indiferența vădită față de orientarea politică a reportajului, față de legătura lui cu actualitatea străbate din plin și din articolul „Regenerarea reportajului" de Radu Cosașu, publicat în „Viața romînească".

Această tendință apolitică este de cele mai multe ori însoțită de acel „stil cu șapte văluri", ironizat pe drept cuvînt de „Gazeta literară".

Cu asemenea procedee, critica devine o discuție de salon, își pierde capacitatea teoretică, de generalizare, își pierde rolul ei esențial științific, social și cetățenesc.

Studierea și generalizarea experienței fenomenului literar din anii de după eliberare, a drumului parcurs de poezia, nuvela sau dramaturgia noastră în acești ani trebuie să fie în centrul atenției criticii literare.

Dezvoltarea criticii literare este strîns legată de munca în domeniul esteticii, de elaborarea principiilor estetice fundamentale ale literaturii realist-socialiste.

De o mare însemnătate pentru dezvoltarea criticii literare este însușirea concepției esteticii științifice, marxiste, grija pentru formularea unor aprecieri clare, lipsite de echivoc, asupra orientării politice, ideologice a operei analizate, asupra valorii ei artistice.

Criticii literari pot aduce cu succes contribuția lor științifică, de pe poziții marxiste, la discuțiile care au loc astăzi cu privire la problemele esteticii și teoriei literare.

Critica noastră literară reunește astăzi într-un front puternic critici și esteticieni de valoare din vechea și noua generație, care au dovedit că pot dezvolta cu succes realizările criticii noastre, tradițiile ei militante. Critica literară va ști să-și păstreze cu cinste rolul de îndrumător al literaturii, pe calea realismului socialist, prestigiul științific, principialitatea ideologică. Situarea pe pozițiile de luptă ale ideologiei clasei muncitoare, în spiritul căreia au fost create cele mai valoroase opere ale literaturii noastre, a călăuzit și va călăuzi și de aci înainte succesele criticii noastre literare. Nu trebuie să uităm că nașterea criticii noastre literare științifice este creația mișcării ideologice a clasei muncitoare. Tradițiile acestei critici științifice legate de năzuințele poporului trebuie să fie dezvoltate cu toată strălucirea de frontul criticii literare de azi.

---

*) Din „Lupta de clasă" nr. 3/1958.

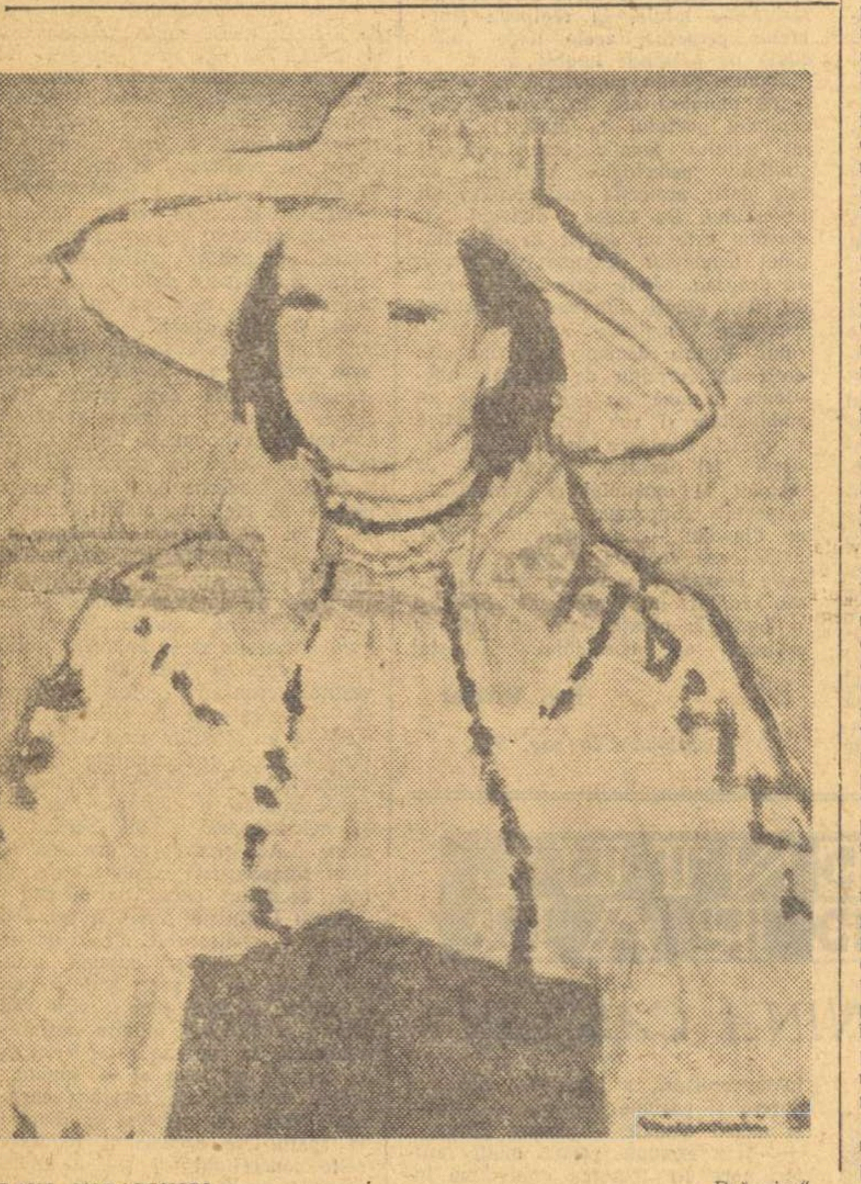

PAUL MIRACOVICI „Drăgaica"

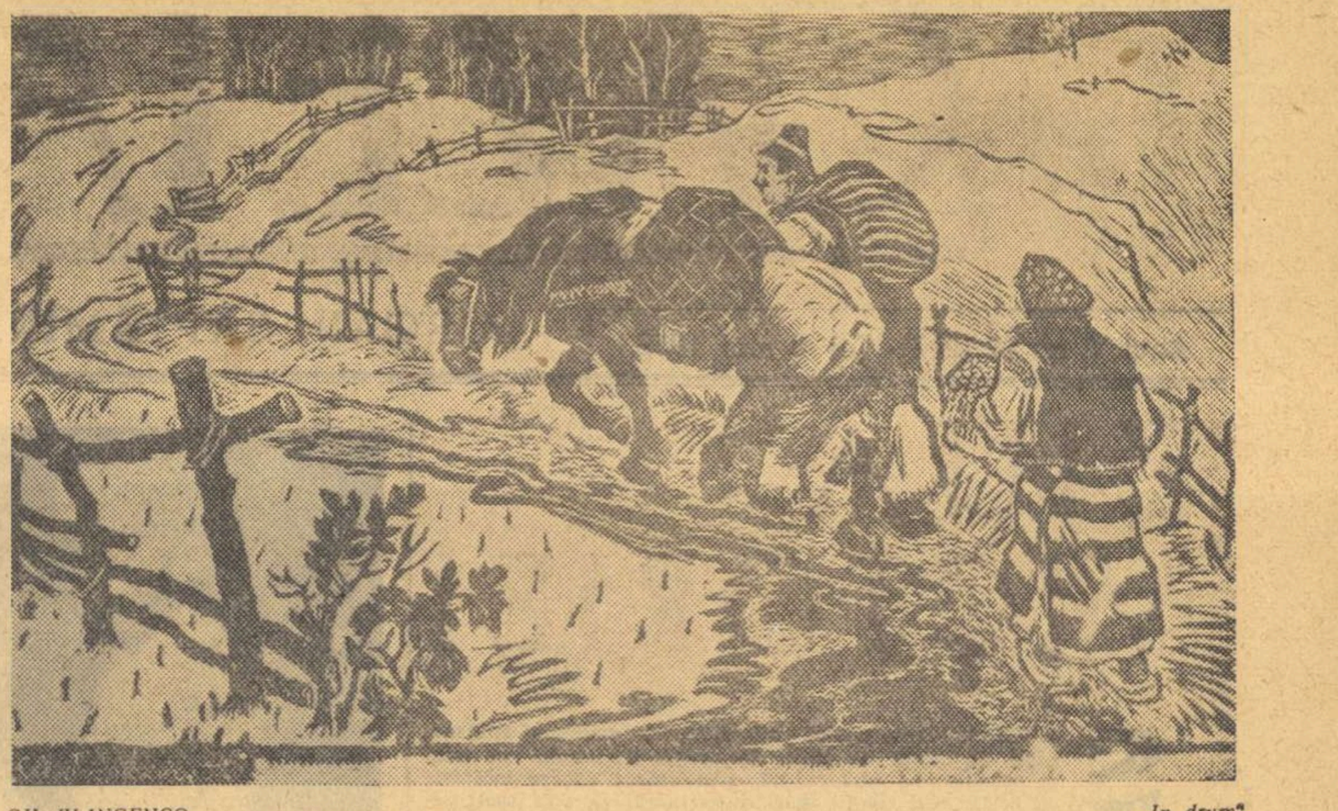

GH. IVANCENCO „In drum"

81 de ani de la războiul pentru Independență

Clasicii noștri și 1877

Cuvintele simple ale succintelor știri oficiale trezeau poate un mai mare entuziasm în rîndurile cititorilor gazetelor de acum 80 de ani, decît multe versuri palide care sub un înveliș patriotard de circumstanță ascundeau o penibilă lipsă de idei. Căderea redutei Grivița e anunțată în **Monitorul oficial** din 2 septembrie 1877 într-o frază de o conciziune emoționantă: **„După o luptă crîncenă în care rușii și romînii s-au purtat ca leii, marea redută Grivița, care domină toate pozițiunile fortificate ale turcilor, a fost luată cu asalt"**. („Monitorul oficial" 2/14 sept. 1877).

Dintre poeții care, spontan, chiar în timpul războiului de independență, au cîntat eroismul soldaților noștri, reținem astăzi pentru realizările lor trainice, numele lui Vasile Alecsandri și al lui Alexandru Macedonski. Mai puțin cunoscut ca poet al frămîntatelor zile de război, Macedonski a fost (depun mărturie colecțiile ziarelor: **Telegraful, Vestea, Pressa**), alături de Vasile Alecsandri, cîntărețul vitejiei ostașilor de rînd, al acelei mulțimi anonime, ruptă de la muncile cîmpului, care, în speranța unei vieți mai bune, și-a vărsat sîngele pe cîmpurile de bătaie ale Bulgariei înrobite. Interesant e faptul că, alăturîndu-se și contribuind într-o anumită măsură la entuziasmul colectiv, cei doi poeți nu au căutat să justifice războaiele în general, ci au cîntat războiul cu caracter eliberator, la care se alăturaseră trupele noastre. In **Odă dedicată armatei romîne**, scrisă în august 1877, Macedonski exprimă clar această atitudine:

Pacea e dulce!... Dar în sclavie, / Astfel de pace nu-mi place mie! / Rezbelul crîncen mai bine fie! / In lanțuri, traiul, e chin amar.
(„Odă dedicată armatei romîne")

Scriindu-i la 1 noiembrie 1877 poetului Edouard Grenier, fost între 1854 și 1856 secretar al prințului Grigore Ghica, Vasile Alecsandri își arată repulsia față de măcelurile organizate: **„Urăsc toate războaiele pentru că le-am văzut grozăviile atît în Crimeea, cît și în Italia și Franța, dar mărturisesc că urăsc și mai mult groaznicele măceluri ce însîngerează acum malurile Dunării..."** (**Scrisori inedite**, 1855—1885). Consemnarea acestei poziții profund umane nu se face în detrimentul aprecierii lucide a situației: soldatul romîn urmărește un țel nobil și ca atare poetul (nu numai în versuri) îl elogiază sincer: **„... mica noastră oștire s-a purtat pînă acum de mi-a reîncălzit sîngele bătrîn; se va lupta bine acest drag mănunchi de recruți luați de la munca cîmpului"** (scrisoare către același din 16 mai 1877). Calitățile de luptători ale celor care, prost echipați și prost hrăniți, țineau piept unei numeroase armate dușmane, sînt reliefate cu o căldură mai emoționantă decît a unor versuri cu false sonorități întîlnite cîteodată în opera poetului: **„Bieții noștri dorobanți, adică bieții noștri țărani îmbrăcați cu o manta militărească proastă și cu o căciulă împodobită cu pene de curcan (podoabă care le-a dat porecla comică de curcani) au făcut minuni. Prin vitejia lor neașteptată au știut să facă din această poreclă un titlu glorios... Oamenii aceștia... după chiar mărturisirea celebrului corespondent al DAILY NEWS, d. Forbes, au o VITEJIE INDĂRĂTNICĂ și sînt tot atît de valoroși ca cele mai viteze regimente ale Angliei (mărturisire foarte importantă din partea unui englez)... Ei au dovedit că poporul romîn avea curajul în stare latentă și că nu-i trebuia decît un prilej ca să se arate în toată puterea. A fost o revelație!... A, dragul meu, ochii ți s-ar umple de lacrimi dacă ți-aș spune tot ce-am văzut mare și într-adevăr frumos la poporul acest!"** (scrisoare din 1 noiembrie 1877).

Legați de festivitatea momentului pe care îl cîntau, atît Alecsandri în **Ostașii noștri**, cît și Macedonski (în **Vînt de primăvară, Stegarul, Fluierul ciobanului, Odă dedicată armatei romîne**) au trecut totuși în general peste aspectele întunecate ale vieții de pe front sau din țară. Poetul popular satirizează într-o strofă plină de plasticitate „eroismul" celor ce erau departe de exemplul căpitanului Valter Mărăcineanu sau al maiorului Șonțu (fapt pe care îl sezisează și Alecsandri în **Căpitanul Romano**): **„Oștile stau față-n față / Maiorii la ambulanță / Coloneii-n depărtare / Generalii la hotare"**.

Despre soarta tragică a familiilor rămase acasă și supuse la aceleași biruri grele s-au scris mai tîrziu pagini realiste. Din anii războiului au rămas, ca documente, scrisori ce constituie violente acte de acuzare împotriva unui regim care, beneficiar al sacrificiului oamenilor de rînd, a continuat sistematic politica de asuprire a țărănimii, lovind necruțător în familiile rămase fără apărare:

„... Ceapă Costache, din districtul Rîmnicu-Sărat, plasa Rîmnicului de Sus, comuna Băleni, datorind comunei 40 franci pentru plata pășunatului și neputînd achita această sumă pînă la concentrarea sa, acum se anunță de familie că i se vinde pentru aceste, chile de porumb, o viișoară și vasele viei, precum căzi, butoaie, vin etc., pentru care roagă regimentul să binevoiască a interveni sau a fi așteptat pînă la a sa întoarcere, sau a i se vinde numai aceea cît face datoria, iară nu tot ce are." (Documente privind istoria Romîniei, vol. IV).

Este meritul incontestabil al lui Alecsandri că în versurile din **Eroii de la Plevna** a surprins în tot tragismul ei întoarcerea din război a celor care făuriseră victoria. **„Goi, searbezi, rupți de foame și obosiți de trude, / Triști, tremurînd de friguri, sub frigul iernii crude"** eroii de la Plevna, Grivița și Smîrdan, înșelați în speranțele lor, s-au întors la coarnele plugului, pentru a-și relua obișnuita viață mizeră.

*

Ilustrată în primii ani de penele unui Alecsandri, Macedonski, Gane (care publică în numărul din 1 ianuarie 1878 al **„Convorbirilor literare"** povestirea **Andrei Florea Curcanul**), literatura războiului de independență, privită în perspectiva timpului, se îmbogățește cu pagini noi, multe de sporită valoare artistică.

Coșbuc și Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, Gîrleanu, Gala Galaction și alții, s-au alăturat celor ce făcuseră începutul, închinînd pagini, dintre care multe au devenit clasice, celor numiți cu părintească duioșie de către poet: **„dragii mei vultani de cîmpuri, dragii mei șoimani de munte"**.

Tiberiu Avramescu

Scrisori din Moscova

Traduceri din operele scriitorilor romîni și georgieni

Recent s-au desfășurat la Moscova festivitățile din cadrul decadei artei și literaturii georgiene. Am putut remarca cu acest prilej că, în răstimpul care a trecut de la prima decadă care a avut loc în urmă cu 21 de ani, artiștii R.S.S. Georgiene au progresat considerabil, au ridicat din rîndurile lor noi și valoroase talente. Am ascultat raportul despre poezia georgiană contemporană, în care s-a vorbit pe larg despre creația lui Ioseb Grisașvili, Ghiorghi Leonidze și Irakli Abașidze. S-a mai vorbit aici despre străvechea tradiție poetică a literaturii georgiene, ale cărei izvoare pornesc din folclorul luptei pentru libertate și care astăzi cîntă triumful vieții descătușate, senine, a popoarelor sovietice. S-a vorbit astfel despre personalitatea lui Șota Rustaveli și despre Ilia Ceavceavadze, pentru a se continua analiza poeziei georgiene cu operele recente ale maeștrilor epocii sovietice. S-a pomenit cu acest prilej despre răspîndirea largă pe care o are în străinătate literatura georgiană, amintindu-se despre traducerea recentă în romînește a poemului de valoare universală „Viteazul în piele de tigru", tălmăcire semnată de poetul Victor Kernbach.

In același timp, raportul a citat numele lui Grigol Abașidze, traducătorul care a publicat în Georgia primele versuri din opera lui Mihail Eminescu. Poetul Abașidze mi-a mărturisit că va continua și de acum înainte să tălmăcească din opera lui Mihail Eminescu. „Trăim, mi-a spus el, o vreme cînd asemenea traduceri reciproce din literaturile popoarelor prietene devin din ce în ce mai frecvente. Este un act firesc în complexul manifestărilor reciproce de prietenie între popoarele iubitoare de pace. Eu, personal, a continuat Grigol Abașidze, mă simt profund legat de sufletul acestui popor care a dat omenirii un poet genial ca Mihail Eminescu. Nu vă pot spune cît mă simt de fericit la gîndul că prima ediție a versurilor sale alese în traducerea mea s-a epuizat imediat și că acum în librăriile orașelor georgiene se așteaptă cea de a doua ediție".

Interlocutorul meu mi-a vorbit apoi, cu multă căldură, despre legăturile din ce în ce mai strînse care se stabilesc între scriitorii georgieni și cei romîni. „Dacă ne gîndim la strămoșii noștri, la prietenia străveche care ne-a alăturat, nu o dată, destinele, atunci trebuie să ne amintim de vremea poetului georgian Besiki Gabașvili, care a trăit la Iași mulți ani și care a fost înmormîntat tot acolo".

In ansamblul manifestărilor din cadrul decadei gruzine de la Moscova am trăit momente de profundă emoție artistică, am asistat cu satisfacție la spectacole de o valoare excepțională. Cu acest prilej, însă, am constatat, o dată mai mult, că înflorirea artei popoarelor noastre este un proces comun, care contribuie considerabil la cimentarea unei prietenii milenare, care a legat, din totdeauna popoarele țărilor noastre prietene.

R. Matus

CRONICA LITERARĂ

MARIN IANCU NICOLAE: „Focosul"

Marin Iancu Nicolae este, pentru cei mai mulți, un nume necunoscut. Pentru prima oară îl găsim pe coperta unei cărți.

Semnatarului acestei cronici îi este, oarecum, o cunoștință mai veche. Il întîlnisem, anul trecut, iscălind o povestire prezentată la un concurs al Casei de Creație Populară. Ii remarcasem povestirea printre multe altele. Atît. Despre omul care purta numele abia descoperit n-am știut nimic.

Volumul de povestiri editat de ESPLA dezvăluie o biografie dramatică, ce se poate reconstitui lesne din evidentele amintiri personale și confesii. Prin sine, biografia lui Marin Iancu Nicolae interesează literatura.

La sfîrșitul primului război mondial, omul era un copil de 11 ani, „condamnat la o imobilitate aproape totală", în urma poliomielitei ce-l lovise „încă din leagăn". Intr-o seară, fratele mai mare cu cițiva ani îi aduse în dar o jucărie stranie, găsită aiurea. Peste noapte, jucăria „s-a odihnit cu nevinovăție pe pervazul ferestrei, între o floare de măghiran și una de mușcată, sădite de bunica în două oale știrbe de lut". Dimineața, cei doi frați au luat jucăria în cercetare, procurîndu-și bucurie și încîntare, căci, în mîna băiețilot, jucăria s-a desfăcut în două și a descoperit surprize cînd a fost scormonită cu vîrful unei andrele: conținea o capsulă, cu un căpăcel, iar înăuntrul acesteia o pulbere fină și albă. Marin a „înmuiat arătătorul în gură" și și-a pus pe limbă un pic din acea pulbere. „Avea un gust rău. M-am întors să scuip". In clipa aceea în mîna fratelui „a străfulgerat o lumină" apoi „a răsunat o bubuitură asurzitoare". Degetele fratelui erau „împrăștiate prin toată odaia", iar Marin și-a pierdut vederea.

Acestea sînt relatate în prima povestire a volumului sub titlul „Focosul". E un început de autobiografie, în care mîna de scriitor se relevă cert: omul are, după 40 de ani, amintirea limpede a detaliilor unei întîmplări năprasnice, astfel cum și le-a rememorat în dese rînduri, și a avut intuiția artistică de a le reproduce, simplu și minuțios, cititorului.

Familia era săracă și apăsată de nenorocirile războiului. Se afla, atunci, în casa bătrînească, a bunicilor, în satul Docuzol din cîmpia dobrogeană. Inainte cu un an, se petrecuse aici drama povestită sub titlul „Zarzărul Dumanei". Bunicii aveau, singura avere, „o văcuță vînătă, măruntă, cu ochii negri mari și umezi și cu cornițele scurte, date pe spate, ca la capre". „Eram îngrămădiți pe capul bunicilor, de la începutul războiului, patrusprezece nepoți și cu noi erau mamele, adică cele patru fiice și o noră, ale bătrînilor. Ginerii și feciorul se aflau pe front". Intr-o seară au venit în sat nemții, au împușcat văcuța și au luat-o cu ei...

Băiatul paralitic și orb și-a recăpătat, după vreo șase ani, vederea, ca prin sită.

Mult mai tîrziu, în vara anului 1940, îl găsim la Brăila „dincolo de bariera orașului, în prelungirea străzii numită pe vremea aceea a Călărașilor". Avea un atelier fotografic „à la minut" și-și aștepta, sprijinit în cîrje, clienții rari. Mai avea, atunci, cinci copii care se jucau în colbul drumului: patru fetițe și un băiețel.

In același loc îl găsim în primăvara lui 1946. Avea atunci numai patru copii. Una din fetițe murise „în al doilea an de război", — în cel de-al doilea război trăit de el. In primăvara lui 1946 murea altă fetiță, de 12 ani. Era bolnavă și, pentru prima oară în viața ei, cerea o păpușă. Tatăl i-a adus-o, într-un tîrziu, cu grele sacrificii, și fata a murit strîngînd-o la piept.

In 1954, viața lui Marin Iancu Nicolae apare schimbată. Se afla la Sibiu, în gazdă la una din fiice, „pe frumosul bulevard Malinovski". Dar, din nefericire, vederea care l-a slujit, slabă, treizeci de ani, îl părăsea acum, din nou și definitiv.

Aici, în biografia lui Marin Iancu Nicolae intervine nu un eveniment exterior, ci unul interior, care ține de peisajul moral al lumii noi pe care o construim. Un om în cîrje și orb, în loc să se rupă de viață, abia o descoperă în marea ei intensitate. Prin copii și prin literatura sovietică. Trei pioniere îl vizitează, îi aduc cărți și-i citesc. Ostrovski și Meresiev i-au dat exemplu unor „oameni care ca și mine au fost puși în situații groaznice din care au ieșit învingători și chiar fericiți".

Marin Iancu Nicolae, care se gîndise la sinucidere, a făcut o inovație: a descoperit o posibilitate de a scrie fără să vadă și primele cuvinte au fost: „Nu mă voi sinucide — voi încerca să scriu", citite și verificate astfel ca lizibile de trei fetițe...

Volumul apărut dovedește că omul lipsit de lumina ochilor s-a așternut la lucru cu perseverență.

Poate fi scriitor Marin Iancu Nicolae?

Nu mă îndoiesc: da!

Deși e lipsit de ceea ce se cheamă meșteșug. Deși stîngăciile stilistice abundă.

Pentru că are calități esențiale scriitorului.

Știe să aleagă momente revelatoare pentru o dramă, pentru un proces sufletesc. Astfel cum reiese din povestirile ce sînt de fapt amintiri. Nu se pierde în detalii literare, dar înțelege cînd trebuie să aglomereze detaliile în jurul unei întîmplări. Ca în cazul nenorocirii cu focosul. Sau în cazul morții unei fetițe, cu prima ei păpușă în brațe, Marin Iancu Nicolae știe să reflecte, printr-un caz personal, o lume, o stare socială și morală.

Știe și să picteze, în culori sumbre și grele, un tablou dramatic, prin desfacerea gesturilor și înregistrarea lor directă, simplă, fără intervenții. Iată-i pe părinții unei fete de la țară, care s-a sinucis cu sodă caustică („Și-a făcut stăpînul rîs de ea"). Oamenii o duc acasă, într-o căruță, trasă de boi.

„Cînd a trecut șanțul drumului, carul s-a hurducat izbindu-se în osiile fără arcuri și capacul s-a desprins de pe sicriu, alunecînd într-o parte"... Chipul moartei apare brusc în deschizătură. „Doi ochi sticloși privesc printre genele lungi și mătăsoase, răsfrînte copilărește, seninul tulbure al toamnei". „Femeia de la picioarele sicriului, îndobitocită, privește îndelung chipul tăcut și indiferent, apoi dă un țipăt ce sfîșie tăcerea ca o împușcătură și își prăbușește capul peste pieptul moartei, începînd a boci jalnic, încetișor și tărăgănat". Cîinele, „Haiduc, la codîrlă, ascultă atent și bleg melopeea femeii; apoi își ridică spre cer botul și slobozește un urlet prelung și plin de durere. Omul rezemat de loitră a rămas împietrit; tace și privește năuc cele două chipuri de femei contopite în nenorocire. Se smulge apoi ca dintr-un vis urît, se îndreaptă spre jug și ia în mînă unul dintre resteie cu care revine lîngă sicriu.

Trase femeia în lături de peste moartă și potrivi capacul peste raclă. Apoi scoase din buzunarul minteanului cîteva cuie și cu ajutorul resteiului le bătu, închizînd trainic cutia în care era tot ce mai rămăsese din singura bucurie a vieții"... „Omul se duse la boi și ridică jugul de proțap la înălțimea greabănului.

— Ghial, Țapu, ghial, taică!..."

Carul porni din nou. „Din cînd în cînd, omul din vis rostea:

— Cea, Țapu, cea, bouleni, cea!..."

Marin Iancu Nicolae poate să scrie, poate să povestească, poate să contureze un personaj. Fetițele cu cravate roșii care „își impuseseră sarcina de a-l ajuta să pășească pe o cale nouă într-o viață nouă" și-au făcut datoria. Iar Ostrovski l-a învățat bine. Marin Iancu Nicolae se poate simți printre noi, clarvăzător și dinamic. Vălul negru de pe ochi și cîrjele nu ne sînt prezente. Prezente ne sînt numai rîndurile scrise de el, care arată sigure posibilități de reflectare a vieții.

L-am sfătui însă, în sensul posibilităților pe care le dovedește, să cultive povestirea sobră, relatarea gesturilor și mișcărilor, a micilor fapte care luminează semnificația întîmplării povestite, fără comentarii retorice și fără analize sentimentale. Focosul, Amintiri—amintiri, Zarzărul Dumanei, sînt cele mai izbutite, pentru că au în ele mai puține intervenții ale autorului. Și-a făcut stăpînul rîs de ea oferă rîndurile remarcabile pe care le-am citat, însă cuvîntul explicativ și poetizarea le îneacă.

O povestire ca Amendă școlară e tulburătoare pentru realismul ei demascator. Dar concluzia moralizatoare e de prisos.

Auzindu-și citite povestirile, Marin Iancu Nicolae trebuie să facă, după scriere, o epurare a textelor, lăsîndu-și reliefate puternic faptele și mișcările, revelatorii. Își va perfecționa felul propriu de povestire.

Și-l așteptăm, din nou, să-l vedem mereu astfel cum ne apare, proiectat pe orizontul eticii noastre comuniste, cînd și-a dat seama că poate scrie:

„Aveam să-mi împărtășesc gîndurile semenilor mei, de dincolo de perdeaua neagră, care mă izola de ei. Aveam din nou în mînă o armă cu care să lupt împotriva destinului, împotriva orbirii și paraliziei mele. Eram salvat. Nu era nimeni pe lume mai fericit".

Savin Bratu

CERUL ÎNCEPE LA ETAJUL III

Nevasta mea nu este o femeie geloasă. Totuși, uneori, mă privește bănuitoare, devine morocănoasă și atunci știu că s-a molipsit și ea de această boală. Nu-mi face scene, nu plînge, se încruntă numai și devine tăcută ca o statuie de porțelan. Eu niciodată n-o îmbunez: gelozia nu se vindecă decît cu un singur medicament și acest medicament este timpul. Cu trecerea timpului, bănuielile se tocesc, suspiciunile se destramă și nemulțumirile se uită.

Desigur, cel mai bine ar fi dacă nu i-aș crea motive de bănuială dar, din păcate, nu sînt ușă de biserică: uneori drumurile mele se prelungesc pînă noaptea tîrziu, alteori mă duc să cumpăr o carte și a doua zi dau o telegramă fulger că „întîmplător am nimerit la Cluj". Spre norocul meu sînt scuzat din oficiu: mă documentez.

Am mărturisit cele de mai sus pentru că în urmă cu cîteva zile am găsit-o pe nevasta mea plîngînd, deși știam precis că n-a murit nimeni în familie, fiul meu n-a primit notele de sfîrșit de an, iar eu n-am comis nimic care să fi meritat lacrimi.

Am întrebat-o de ce plînge. In loc de răspuns mi-a întins o scrisoare sosită de la Bratislava. După rotunjimea literelor de pe plic mi-am dat seama imediat că expeditorul e o femeie.

Scrisoarea era deschisă. Am citit-o cu o prefăcută indiferență pentru că știam că nevasta mea îmi urmărește fiecare expresie. Imi amintesc perfect, n-am tresărit niciodată deși cele cîteva rînduri așternute pe hîrtie nu erau de loc obișnuite. Le redau mai jos:

Dragă Frantișek,

Iartă-mă că te numesc așa dar sînt nespus de fericită. Intervenția doctorului a fost rodnică, totul s-a rezolvat cu bine.

Te sărut de mii de ori
Linda

Am întrebat-o pe nevasta mea dacă vrea să-i povestesc despre relațiile mele cu Linda. N-a vrut să mă asculte și au trebuit să treacă vreo două zile pînă cînd curiozitatea i-a învins mîndria și m-a rugat să-i povestesc despre fata din Bratislava.

— Dar pe scurt, a insistat ea, apoi a adăugat să nu pomenesc nimic ceea ce n-ar fi demn de mine.

Ca s-o previn că e vorba de o povestire mai lungă i-am cerut o cafea mare și am scos telefonul din priză. Ea nu avea nici o altă treabă. Mi-a adus cafeaua și s-a așezat în fața mea, răbdătoare, dar cum mi s-a părut mie, fără să fi fost convinsă că am să-i spun totul.

— Pe Linda am cunoscut-o anul trecut la Bratislava. Știi, atunci cînd am fost invitat de Editura Slavia.

— Pînă acum n-ai amintit niciodată de ea.

— Nu. Dar tu știi, că despre foarte multe lucruri nu ți-am vorbit încă. De altfel tu niciodată n-ai insistat.

— Bine. Spune mai departe.

— Intr-o zi am fost invitat să particip la o șezătoare literară. Am vorbit și eu. Am povestit despre începuturile mele literare, cu ce ocazie am vizitat prima oară orașul gazdă și cum m-am împrietenit ulterior cu Bratislava. A fost o atmosferă plăcută.

— Vorbește-mi despre Linda.

— Indată. Spuneam: a fost o atmosferă plăcută. La șezătoare au fost invitați o mulțime de studenți și studente. Dar eu cred că ei au venit mai mult pentru dansul ce s-a anunțat după șezătoare.

— Nu te îndepărtezi de la subiect?

— Nu. După șezătoare au apărut cîțiva muzicanți și studenții au cărat scaunele în încăperile alăturate. Cineva m-a rugat să rămîn la dans. Tot nu aveam ce face. Cînd am văzut însă cum se bălăbănesc tinerii, mi-am dat seama că nu aveam ce căuta acolo. Știi prea bine că nu mă pricep cîne știe ce în acest domeniu. La un vals, la un tango m-aș fi încumetat încă, dar acolo se dansa mai ales mambo și rock, așa că am renunțat imediat. In clipa cînd am vrut să părăsesc sala de dans s-a apropiat de mine o fată, s-a prezentat și mi-a spus ceva. N-am înțeles prea multe din cele spuse de ea, doar atît că se numește Linda și că e studentă undeva la facultatea de filologie.

— Așa tam-nesam a venit la tine?

— Da. Așa tam-nesam. Pe urmă m-a întrebat de ce vreau să plec. Mi-era rușine să-i spun că nu cunosc dansurile moderne și am născocit ceva ad-hoc, despre tinerețe, despre...

— Inteleg... despre tinerețe...

— Da. Acum nu-mi aduc aminte exact ce i-am spus, dar în orice caz cam așa ceva: Uite, dragă fată, da, chiar cu acești termeni, dragă fată, uită-te la tînărul acela de lîngă oglindă, i-am arătat un tînăr care-și aranja cravata în fața unei oglinzi. Vezi? Pentru el e important cum îi stă nodul cravatei și pentru nimic în lume nu și-ar permite un cîrlionț rebel aninat pe frunte. Celălalt, acela de lîngă orchestră, am arătat spre un alt student, vezi, își șterge palmele de turul pantalonilor. Că doamne ferește să-i descopere o fată că îi asudă palmele. Pentru aceștia din sală nimic nu este mai important decît dansul, decît clipa prezentă. Pentru ei, acum, dansul are ceva evlavios ca o rugăciune de seară pentru un pensionar. Eu, din păcate, dragă fată, nu mai pot aprecia aceste satisfacții imense pe care numai vîrsta ți le poate oferi. Eu nu mai mă pieptăn ca să par mai frumos ci pentru că m-am obișnuit să mă pieptăn. Ințelegi, dragă fată. Din păcate eu nu mai cunosc valoarea pantalonilor proaspăt călcați.

Fata m-a privit atît de mirată de parcă atunci, în clipa aceea, eu personal aș fi descoperit teoria relativității. Mi-a spus:

— Imi pare rău că plecați. Am venit numai pentru dumneavoastră. Am ținut foarte mult să vă cunosc.

Am avut impresia că exagerează.

— Ori tu exagerezi...

— Nu. Acum nu fac literatură. Am întrebat-o, dacă înainte de a fi intrat în sală a auzit vreodată de mine.

— Da, mi-a răspuns. Desigur că da. După nume vă cunosc chiar foarte bine. Așa e că numele dumneavoastră e un pseudonim?

— Nu, dragă fată. Numele pe care îl folosesc acum e numele meu din totdeauna. Am făcut și o mică ironie: după cîte știu, și cum reiese din acte, de multe generații nu s-a mai produs vreo schimbare de nume în familia mea.

— Păcat. Și am fost convinsă că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă doriți neapărat să plecați, îmi dați voie să vă însoțesc?

— Să mă însoțești? De ce?... Știi, dragă fată, aș fi preferat să rămîn singur cu mine. Nu știu de ce, veselia ăstora din sală mă întristează puțin. Nu e o tristețe răutăcioasă, dar totuși, tristețe. Vreau să mă duc să mă îmbăt.

Fata m-a privit mirată, apoi m-a rugat să-i dau voie să mă însoțească.

Nevasta mea a clătinat din cap. Cu înțelegere, cu puțină îngăduință voită. Probabil nu i-am părut destul de convingător.

— Și a insistat chiar atît de mult să te însoțească?

— Da. A ținut la asta. Mi-a spus că ar vrea să vadă cum arată un scriitor beat.

Atunci am privit-o pentru prima oară cu atenție: avea fața rotundă cu ten închis, măsliniu. Posibil totuși să nu fi fost măslinie ci numai bronzată. Părul negru, cîrlionțat, tuns băiețește, îi dădea un aer de sportiv, de animal tînăr, sănătos. Culoarea ochilor nu i-am putut-o defini nici atunci, și nici mai tîrziu.

— Adică a fost și mai tîrziu.

— Da. La lumina lămpii păreau căprui, dar cînd îi ținea întredeschiși aș fi jurat că sînt negri. Purta o rochie vărgată, lipită de trup. In general era nostimă, sau poate chiar și mai mult. Intr-un cuvînt era o femeie după care merită să te întorci pe stradă. Am părăsit sala de dans, împreună. Era o seară răcoroasă cu cer senin și cu foarte multe stele. Carul mic părea agățat de turnul ascuțit al unei biserici gotice. După cîțiva pași m-a întrebat dacă îi dau voie să mă țină de braț.

— Văd că te apropii de problemă.

— Oarecum. Spun oarecum, gîndindu-mă la ceea ce te aștepți tu. Mergeam braț la braț și-i simțeam căldura trupului. De cîteva ori am privit-o cu coada ochiului: în lumina colorată a reclamelor de neon fața îi devenise transparentă, ireală. Din cauza rochiei strîmte făcea pași mici. A trebuit să mă acomodez după pașii ei. Purta pantofi cu tocuri înalte, dar chiar și așa, abia îmi ajungea pînă la umăr. Am întrebat-o cîți ani are. Mi-a spus optsprezece, dar părea să aibă ceva mai mult. Era împlinită.

— Adică, femeie în toată regula.

— Da. Se poate spune și acest lucru dacă aprecierea „femeie în toată regula" păstrează curățenia cuvenită. Nu știam ce să mă fac cu ea.

— Mai înainte ai spus că ai plecat să te îmbeți...

— Da. Asta aș fi vrut să fac, dar nu aveam destui bani la mine. Numai niște mărunțiș, vreo patru sau cinci coroane, atît cît mi-ar fi ajuns pentru o mașină de piață să mă ducă pînă la hotel.

— Va să zică ai dus-o la hotel?

— Nu. N-am dus-o la hotel. M-am dus la ea acasă. M-a întrebat unde vreau să mă îmbăt și i-am spus că am renunțat la ideea asta, din motive financiare. S-a căutat în poșetă dar nu avea bani nici ea...

— Și ai fi fost în stare să te îmbeți cu banii unei studente?

— Cred că da. Ți-am spus că eram destul de trist ca să fac și mojicia asta. Am hotărît să ne plimbăm. Orașul părea încremenit. Puținii trecători erau grăbiți, numai noi doi pășeam încet ca unii fără treabă. Carul mic era tot agățat de turnul bisericii gotice și i-am vorbit despre nu mai știu ce. Niște fleacuri, fără importanță. Aveam tot timpul impresia că ea așteaptă de la mine cuvinte de duh, ceva „deștept", iar eu nu eram în stare să-i spun decît banalități. Cred că trecuseră vreo treizeci de minute de cînd eram împreună, cînd m-a întrebat dacă știu că există în Bratislava o casă, unde sub poartă, pe o placă de marmură este gravat și numele meu. Adică numele meu slovacizat: Frantișek Munteanu. (Trebuie știut că în general în Cehoslovacia numele patrioților care au căzut pentru eliberarea patriei sînt gravate pe plăci de marmură fixate sub porțile caselor unde au locuit eroii respectivi). Placa cu numele dumneavoastră este pe strada Stefani, a continuat ea.

— Pe strada Stefani, numărul 22, nu-i așa?

— De unde știți? s-a mirat ea. Probabil crezuse că îmi spusese o noutate, sau în orice caz că îmi servise o surpriză.

— Știu, fată dragă, i-am răspuns, rîzînd. Știu, pentru că Frantișek Munteanu care a murit în strada Stefani 22, sînt chiar eu. Nu mai trebuie să-ți spun cu ce ochi m-a privit. Probabil a crezut că sînt zmintit, sau în orice caz ceva asemănător, pentru că și-a smuls brațul și s-a dat cu un pas îndărăt. Am continuat să zîmbesc și am rugat-o să mă ducă în strada Stefani 22. De fapt n-ar fi trebuit să mă conducă ea. Cunoșteam drumul destul de bine. Pe vremuri, în timpul războiului, l-am bătut de multe ori.

Casa din strada Stefani 22 e o clădire înaltă, veche, în formă de cazarmă. Sub poartă era într-adevăr o placă de marmură și pe placă numele meu: Frantișek Munteanu. Sub numele meu încă două nume: Otocar Stolar și Jiri Slivacek. Acolo sub poartă mi-am dat seama că sînt un om norocos. Pentru că în fond lucrurile s-ar fi putut aranja și în felul în care era gravată placa de marmură: adică să nu mai fi fost în viață ci să fi fost doar un nume, o amintire și nimic mai mult. Un nume gravat pe o placă de marmură în fața căreia, uneori, portarul, atunci cînd deschide poarta unor întîrziați, să facă eventual o mică plecăciune. Atît. Probabil că am fost emoționat pentru că Linda m-a strîns de braț și m-a tras deoparte:

— La ce vă gîndiți, domnule Frantișek?

—La ce?... N-aș putea să-ți răspund, fată dragă. Un singur lucru știu însă: tare aș vrea să mă îmbăt.

— Am acasă o sticlă de vin de coacăze. Dacă vă place vinul de coacăze, atunci...

— Bine, dar ce o să spună părinții că te întorci acasă cu un om străin?

— N-am părinți. Locuiesc singură. Vă rog să nu mă refuzați. Cred că am descifrat din vocea ei mai mult decît o simplă invitație. M-am învoit.

—M-aș fi mirat să fi respins tu o asemenea invitație.

— Da. In general nu sînt omul care respinge invitațiile. I-am spus să plecăm. Spre mirarea mea, ea a arătat spre scări.

— Locuiesc aici, mi-a spus. La etajul trei.

— In casa asta, la etajul III? E ciudat. Locuiești tocmai acolo de unde începe cerul.

— Nu înțeleg.

— Mai demult, am mai fost în casa asta. Am fost și la etajul trei. De fapt am vrut să urc la etajul patru, dar etajul patru nu mai era. Fusese distrus de o bombă. Căutam un doctor.

— Tu nu l-ai găsit, în schimb, așa cum reiese din scrisoare, ea l-a găsit și... „intervenția lui a fost rodnică".

Am trecut peste ironia nevestei-mii. Am continuat să-i vorbesc despre vizita mea la Linda. Și adevărul e că povestea scrisorii a început abia din clipa aceea.

Am urcat la etajul trei. Linda locuia într-o garsonieră modest mobilată, dar aranjată cu gust. Peste tot, pe dulap, pe noptiere, pe scaune, prin colțuri erau aruncate caiete și cărți de școală. In bibliotecă am descoperit și o carte de a mea, tradusă în nemțește. Ciocîrlia. Mi-a spus că a citit-o. N-am vrut să-i cer părerea, dar nici n-aș fi avut timp. Linda m-a poftit într-un fotoliu, mi-a adus sticla de vin, apoi cu oarecare ștrengărie voită, s-a așezat în fața mea, pe covor. Probabil a vrut să creeze o atmosferă intimă, familiară. M-a servit cu niște țigări cehești, tari, asemănătoare cu „Naționalele" noastre și mi-a turnat din vin. Vinul era amărui cu un buchet serios. Trebuie să mărturisesc că la vinuri mă pricep: ca tărie semăna cu vinurile moldovenești de patru, cinci ani, ținute în butoaie mici. După primul pahar mi-am dat seama că am să mă îmbăt. Intr-un fel doream acest lucru: și pentru placa de marmură de sub poartă și pentru că Linda începuse să-mi placă. Am descoperit că nu numai fața îi era măslinie, ci și umerii. O dată cînd s-a aplecat spre mine să-și aprindă țigara, prin deschizătura rochiei strîmte i-am văzut conturul sînilor; erau mici, împliniți. Sub rochie nu purta furou. Poate și acest amănunt m-a îndemnat să mai beau un pahar. Era o vizită foarte ciudată. Stăteam amîndoi tăcuți, uitîndu-ne unul la celălalt. Vorbesc destul de prost nemțește dar nu acesta era motivul că nu puteam lega o conversație. Ce aș fi putut să-i spun? In afară de placa de marmură de sub poartă nu aveam nimic comun. O dată chiar m-am sculat să plec. Linda m-a privit uimită și m-a întrebat dacă nu mă simt bine la ea.

— Ba da, fată, i-am răspuns, și intenționat am omis cuvîntul dragă. Mă simt bine aici, dar știi, e ciudat. Nu te cunosc, nu știu cine ești și stau cu tine ca și cum ne-am fi întîlnit de mii de ori. Dacă rămîn, nu garantez că n-am să-ți mîngîi umerii. Te-aș ruga, dacă într-adevăr mai dorești să rămîn, să te scoli de pe covor și să te așezi pe un scaun.

Linda și-a aranjat un scaun chiar în fața mea. Intr-un fel eram mai aproape decît înainte, totuși într-o poziție mai puțin intimă.

— Sînteți mai mulțumit dacă stau pe scaun?

— Da.

Adevărul era că eram mai nemulțumit. Stăteam față în față, tăcuți, și nu-mi venea nimic interesant în minte. Ar fi trebuit, ca scriitor, să fiu spiritual, s-o distrez. Ea, probabil, și-a dat seama de încurcătura mea și a început să zîmbească.

— Nu e nevoie să-mi spuneți neapărat ceva. Gazda sînt eu, eu sînt datoare să vă distrez. Dar mi-e teamă că vă plictisesc.

— Nu, fată.

— De ce nu-mi spuneți „fată dragă"?

— Pentru că am impresia că „fată dragă" e ca și cum ți-aș mîngîia umerii.

— Văd că vă obsedează umerii mei? Vreți să-mi schimb rochia?

— Nu, fată dragă. Dimpotrivă, adică e foarte bine așa. Mai toarnă-mi un pahar de vin. Așa. Și acum vreau să te întreb ceva: probabil atunci cînd ai venit să mă cauți, ai avut și un scop. N-ai vrea să-mi spui ce?

— Ba da. V-am spus la început că am crezut că numele dumneavoastră e un pseudonim. Dacă ar fi fost așa aș fi vrut să vă pun cîteva întrebări. Pe urmă cînd am aflat că nu e un pseudonim, m-am întristat puțin. Spun puțin pentru că... pentru că m-am simțit bine alături de dumneavoastră.

— Asta e un fel de mărturisire.

— Sau mult mai puțin: sinceritate.

— Spune-mi, Linda, nu te superi dacă am să te rog să te așezi înapoi pe covor?

— Nu. Și a început să zîmbească. Vedeți că aranjamentul meu s-a dovedit mai bun.

M-am așezat și eu pe covor dar mult prea aproape de ea. Poate nepermis de aproape. Ii simțeam aroma părului și a pielii. Felul în care zîmbea avea ceva provocator. M-am aplecat spre ea și am sărutat-o pe umăr. Nu s-a retras. A tresărit numai.

— Sînteți un străin, dar sînteți la fel cu toți bărbații de aici.

— Asta e un reproș.

— Da! Un reproș, mie. Un fel de autocritică. La început acolo, în sala de dans, cînd v-am văzut am fost convinsă că sînteți un om timid. Asta mi-a plăcut foarte mult. Și dorința de a vă îmbăta mi s-a părut tot o eschivare de om timid. De aceea am insistat să vă însoțesc. Abia sub poartă cînd am urcat scările m-am gîndit pentru prima oară că o să mă înțelegeți greșit. Dar n-am mai vrut să dau îndărăt. Eu sînt o fată cinstită.

M-am ridicat de pe covor și m-am simțit îngrozitor de prost. Am întins mîna după pahar; paharul era gol. In clipa aceea mi-am dat seama că de fapt nici nu mai doream să beau. Mi-am retras mîna și am avut impresia că sînt foarte caraghios. Linda rămăsese și mai departe pe covor, aproape de picioarele mele.

— Vreți să vă mai torn?

— Da.

Am băut încă un pahar de vin, pe urmă m-am lăsat în genunchi, i-am cuprins umerii și am privit-o în ochi.

— De fapt nu sînteți un om timid.

Am sărutat-o. Fata își ținea dinții strînși și încremenise în brațele mele. In oglinda lustrului unei uși de dulap, amîndoi eram spălăciți și diformi.

— Ți-e teamă, fată dragă?

— Puțin.

— Vrei să plec?

— Nu știu, dar cred că mi-ar părea rău dacă ați pleca, acum. Spuneți, nu se poate altfel?

— Nu, fată dragă. Și pentru că mai înainte ai fost sinceră am să fiu și eu sincer. Sînt însurat. Am și un băiat. Aproape ca tine de mare. Cred că mai stau două sau trei zile la Bratislava. Pe urmă plec. S-ar putea să nu ne mai întîlnim niciodată. Și niciodată, e foarte mult. Și ușor îmi va fi numai mie. Mie, pentru că eu într-un fel sînt un hoinar. Ințelegi? Gîndește-te bine.

— Vă rog să nu mai vorbiți despre asta.

— Atunci totuși am să plec.

— Nu. Nu mai vreau să dau îndărăt. Și cred că e mai bine că sînteți străin. S-ar putea să nu mai vreau să vă privesc niciodată în ochi. Da, mai bine așa. Vă rog să rămîneți. Și acum întoarceți-vă.

M-am întors cu fața spre perete. Am auzit clar fîșiitul unui fermoar, apoi alunecarea rochiei pe piele. Tot sîngele mi-a năvălit în tîmple. Priveam peretele cu încăpățînare. Era un perete proaspăt văruit. Și la văruit mă pricep. Un timp am lucrat ca zugrav. La înălțimea comutatorului era o fotografie înrămată. Ca să nu mă gîndesc la ea, am început să cercetez fotografia. Dar nu m-am putut concentra îndeajuns: am auzit copcile jartierelor, apoi zgomotul pantofilor azvîrliți pe covor. Fotografia era veche, făcută cu mulți ani în urmă, în sepia: reprezenta un bărbat tuns pe cap. Un bărbat între două vîrste, cu două cute adînci în colțul buzelor. Două cute adînci și ochi mici, somnoroși. Unde l-am mai văzut pe acest bărbat?...

— Stingeți lumina.

Mecanic, m-am apropiat de comutator. L-am răsucit și în întunericul care m-a învăluit, n-am mai auzit decît pașii ei ușori, pe covor, apoi scîrțîitul arcurilor dormezei.

M-am apropiat de dormeză. M-am așezat și am întins mîinile spre Linda. I-am cuprins umerii, apoi obrajii. Erau umezi.

— Tu plîngi, Linda?

— Nu, nu plîng.

— Spune-mi, Linda, cine e bărbatul acela de pe fotografia din perete?

— Tata.

„Două cute adînci în colțul buzelor și ochi mici, somnoroși".

— Spune, cum te numești tu?

— E atît de important acum?

— Da. Cum te cheamă?

— Linda.

— Celălalt nume.

— Hofmann.

Am aprins lampa de pe noptieră. Era dezvelită pînă la brîu. Sînii mici, împliniți, îi tremurau. Am învelit-o. Am privit-o atent și am descoperit și pe fața ei cele două cute adînci. Da, și ochii îi erau mici și puțin somnoroși.

— De ce ați aprins lampa? Pentru că sînt evreică?...

I-am tras două palme. N-a plîns, m-a privit uimită, apoi și-a ascuns fața în perină.

— Imbracă-te. M-am sculat de pe dormeză și m-am întors cu fața spre fotografie. Imbracă-te, am spus!

Am stat nemișcat pînă cînd am auzit din nou copcile jartierelor, alunecarea rochiei pe piele și fîșiitul fermoarului.

— Ești gata?

— Da. Și vă rog să plecați imediat.

— Nu, fată dragă, acum eu hotărăsc pînă cînd rămîn. Va să zică ești fata lui Hofmann Armin.

— Da. De unde îl cunoașteți pe tata?

— In casa asta l-am cunoscut. Și pe tine te-am cunoscut. Pe atunci aveai în brațe un ursuleț jerpelit. Ii lipsea un ochi. Da, acum îmi amintesc perfect. Era un ursuleț cu păr galben. Il mai ai?

— Niciodată n-am avut ursuleț.

— Nu-ți mai amintești, fată dragă. Mai toarnă-mi un pahar de vin, și așează-te pe covor. Da, și poți să-ți ștergi și lacrimile. Nu trebuie să plîngi.

— Sînteți un om foarte ciudat.

Nevasta mea nu părea convinsă de afirmația ei:

— Și numai atît a găsit să-ți spună, că ești ciudat?

— Da.

— Și atunci de ce ți-a scris despre doctor?

— Ascultă-mă, și te rog nu mă mai întrerupe. In Bratislava am fost pentru prima oară în patruzeci și trei. Pe atunci era un oraș cenușiu, trist. Erau zilnic bombardamente. Eu eram marinar și transportam pe un șlep 80 de vagoane de proiectile. Nu era ușor să fii marinar pe atunci.

— Ceea ce îmi spui e legat de scrisoarea Lindei?

— Da. Din douăzeci de șlepuri care porneau din Innsbruck sau de la Viena ajungeau pînă la destinație, în Bulgaria, patru sau cinci. Celelalte erau ori bombardate ori săreau în aer din cauza minelor. Spuneam, aveam în șlep 80 de vagoane de proiectile și am primit ordin să opresc pentru demagnetizare la Bratislava. Eu nu trebuia să fiu de față la această operație. Am primit o permisie de 24 de ore. Cum era și normal am plecat în oraș să mă îmbăt. Era singurul lucru pe care îl puteam face. Bani aveam berechet. In afară de salariu primeam prime și la tonaj și la kilometru. Funcționarii slovaci din port mi-au întocmit un certificat de circulație liberă în oraș cu numele meu slovacizat: Frantișek. Cu bani și cu legitimația în buzunar am cutreierat toate cîrciumile din port, pe urmă, aducîndu-mi aminte că atacurile aeriene se concentrau de obicei asupra portului, am continuat colindarea cîrciumilor din centrul orașului. Pe la șase seara eram beat mort. Așa m-a găsit o patrulă germană. Soldații mi-au cerut legitimație de liberă circulație, apoi m-au întrebat unde stau. Am arătat spre o casă alăturată. Nu știu de ce mi s-a părut că blocul acela în formă de cazarmă seamănă cu un vas. M-au dus în pivnița casei, la adăpost și au întins arma spre primul cetățean:

— Tu, măi ăla care semeni cu un jidan, îl cunoști pe ăsta? Au arătat spre mine. Spune că locuiește aici. E adevărat?

— In cabina de sus, am arătat eu spre tavan.

Cetățeanul m-a privit bănuitor, și dîndu-și seama că are de-a face cu un om beat a spus da. Pe atunci nu știam încă de ce fusese atît de speriat: era într-adevăr evreu. Se numea Hofmann Armin și evadase cu cîteva zile în urmă dintr-un transport dirijat spre Maidanek. Avea și o fiică de vreo trei sau patru ani, tunsă și ea cu mașina zero, care se juca într-un colț cu un ursuleț jerpelit.

— Linda?

— Da. Linda. Era o fetiță urîțică, slabă. Ceilalți oameni din pivniță, niște mici burghezi, se temeau de mine ca de dracu'. Numai o singură femeie nu-mi dădea atenție. O nemțoaică grasă, însărcinată, care se văita de dureri. M-am culcat pe jos pe niște covoare persane, proprietatea unor cetățeni din bloc. Nu știu precis cît timp am dormit, știu că m-au trezit țipetele femeii însărcinate. Țipa atît de urît și atît de sfîșietor încît nu puteam dormi. Aș fi vrut să-i spun să tacă dar era însărcinată și m-am întors pe partea cealaltă, dar n-am mai putut adormi. Alarma aeriană continua. Un doctor bătrînel de lîngă femeia însărcinată se rugă de cineva să se ducă la etajul patru să-i aducă un geamantan din cabinetul lui medical. Cel rugat refuză să se ducă. Ca să scap de țipetele femeii, m-am angajat eu. Am urcat scările dar nu mi-am dat seama că erau slăbite. Simțeam că inspir praf de moloz, dar eram atît de beat încît nu prea știam ce fac. La etajul trei mi-am dat seama că deasupra mea răsăriseră stelele. Am avut impresia că dacă mai fac un pas am să calc pe nori. M-am și văzut plimbîndu-mă pe Calea laptelui, pe urmă o explozie pe undeva prin apropiere, m-a trezit. Am coborît în adăpost și am spus celor de acolo că, în casa asta, cerul începe la etajul III. Erau convinși că sînt beat și m-au lăsat în pace. S-a dus bătrînelul după geamantanul lui, dar s-a întors imediat anunțînd că etajul patru nu mai există.

Femeia însărcinată țipa: era cu cîteva minute înainte de naștere. Am vrut să mă duc după un medic dar s-au împotrivit cu toți, pe motivul că sînt beat și n-am să mă mai întorc niciodată. Alegerea a căzut pe Hofmann Armin. El însă n-avea legitimație. I-am dat-o pe a mea. Cu legitimația în buzunar și cu inima în dinți a părăsit adăpostul. Nu s-a mai întors niciodată. L-am găsit a doua zi împușcat în fața casei. Avea tot pieptul ciuruit de gloanțe. Ținea în mînă o servietă plină cu instrumente medicale și rezemat de el era un cartonaș cu un text scris cu litere roșii:

Așa pățesc hoții care fură în timpul alarmelor aeriene.

Eu am fost arestat de poliția slovacă și, la insistențele mele, dus la comandamentul portului. Acolo am fost identificat și trimis pe șlep. Mai tîrziu, după trei luni, cînd am oprit din nou la Bratislava m-am dus în strada Stefani 22, să mă interesez de fetița lui Hofmann. Fusese ridicată de Crucea Roșie și trimisă într-o colonie de copii orfani. Asta e povestea Lindei.

— Și atunci ce înseamnă scrisoarea pe care ți-a trimis-o?

— Incă în seara aceea cînd am fost la ea ne-am dus să căutăm pe vechii locatari. Dintre cei vechi nu mai era decît doctorul. El își amintea perfect de cele întîmplate. L-am rugat să intervină pe lîngă Sfatul Popular să schimbe numele de pe placa de marmură de sub poartă. Intervenția lui se pare că a fost rodnică. Și miile de sărutări, cred, mi se cuvin. Și acum te rog, mai adă-mi o cafea. Tot mare, dacă se poate. Am să scriu o povestire despre o fată care mi-a plăcut foarte mult.

Francisc Munteanu

Ilustrații de IULIAN OLARIU

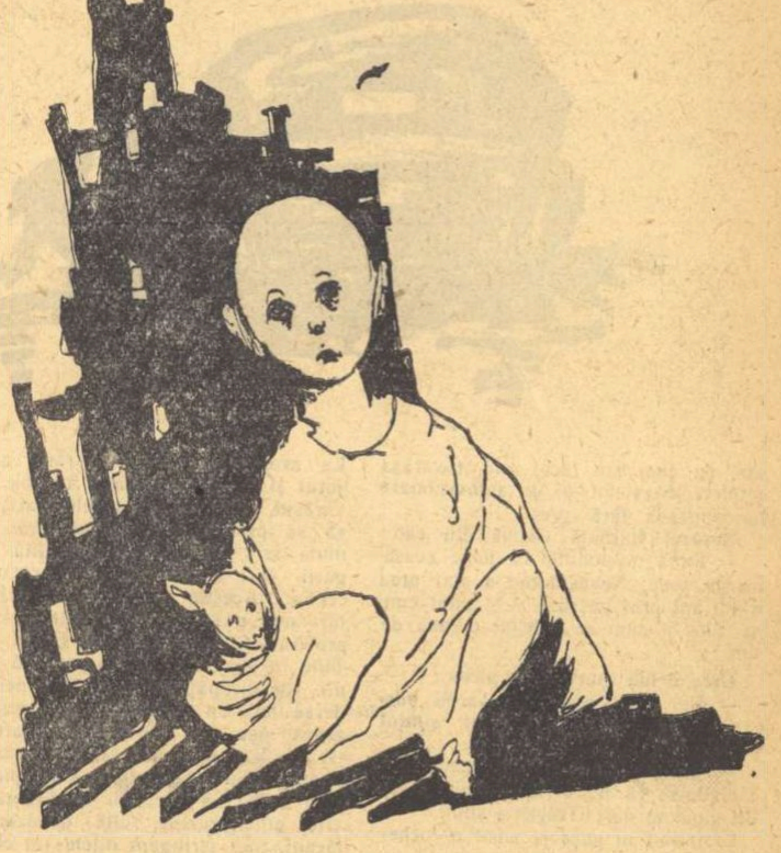

9 MAI

STEAGUL NOSTRU

Steag îmbăiat în sînge mii de ani —
Mătasa ta e gîndul omenirii,
Precum năpraznic foc orînduirii
Cu întocmiri violene de dușmani.

Intruchipezi în toată legea firii
Simbolul muncitorilor titani —
Dar ai fost ars, și sfîșiat, și-amestecat cu bolovani
Cînd îți dădeau în muguri trandafirii.

Noi însă te-am păstrat în sîn, în faptă,-n gînd —
Și din arnici de inimi te-am cusut
De cîte ori în zdrențe te-am văzut...

Azi, steag al muncii — falduri fluturînd
Spre zări cu greu pășite la-nceput —
Te-avem în biruinți — muncind — cîntînd.

G. Talaz

SAINT-EXUPÉRY

lui N. S.

Saint-Exupéry n-a murit în tranșee.
Iubea văzduhul și ura cumplit războiul.
A căzut pe pămînt? Pe ape?
La moartea lui
cerul nu și-a scuturat podoabele. Poate
nici o vietăte nu s-a plecat
peste fruntea sa pe care aș fi vrut
s-o sărut.
Doar „Prințișorul" a plîns lîngă el
aprinzîndu-i o stea la căpătîi.

FĂRĂ EA

Cere-mi ochii care te-au înveșmîntat în aur —
ți-i dau.
Cere-mi mîinile care te-au chemat —
ți le dau.
Cere-mi flautul ce ți-a suspinat bucuria —
ți-l dau.
Nu-mi cere inima în care păstrez
imaginea acestei țări
mereu mai dreaptă și bună. Fără ea
aș trece singur și bolnav, risipit
în tristețea lebedelor.

Petre Stoica

CA FRUMUSEȚEA DE SIMPLĂ

Primăvara a izbucnit.
— Ca frumusețea de simplă.
Orice copil îl aseamăn c-o floare.
— Ca frumusețea de simplă.
Steagul roșu din fereastră, e o inimă,
— ca frumusețea de simplă.

Fiecare fîlfîit e-o mînă caldă-ntinsă.
— Ca frumusețea de simplă.
Și toate steagurile din lume, o mare.
— Ca frumusețea de simplă
Fîlfîind, cîntînd, pulsînd strigă:
Iubiți florile, apărați viața și pacea
— ca frumusețea de simplă.

Mihai Filip

AUTOBIOGRAFIE

Sînt născut la opt mai
O mie nouă sute treizeci și șapte.
Intr-o toamnă, tata a plîns în părul meu
Și a plecat.
De-atunci n-a mai
Venit din nici o parte.
Și-am rămas doar eu,
Aplecat
Peste fîntîna amintirii să caut
Mîinile bătucite și arse de soare.

Nu s-a mai întors nici-un ceas.
Mama a primit o scrisoare
Și a rămas
Afară, plîngînd,
Blestemind,
Lîngă stîlpul porții
Ceasul morții,
Uitîndu-se în lungul drumului,
Pînă dincolo de pod,
De unde, cu pași de miriapod,
Noaptea strivea oglinzile amurgului,
Și apa-ngropată-n urma unor roți.

Tîrziu, mama a venit sus,
A aprins candela și a pus
Lîngă icoana cu Isus,
Scrisoarea albastră, subțire,
Aducătoare de nenorocire.

N-a mai vorbit cu mine.
Simțeam cum vine,
Zdrăngănind clanța de la ușă,
Singurătatea ca o cătușă.

Mă uitam la colțul scrisorii,
Mă lăsa amurgul și mă găseau zorii,
Vorbind fără nici o socoteală:
— „Tată, mi-e foame
Tată, vreau să mă duc la școală..."
Dar scrisoarea stătea acolo, sus,
Mută, alături de Isus.

Atunci am lovit
Geamu-mbibat cu miros
De busuioc și de argint.

Geamul s-a spart, în bucăți,
Și pe podea
Sfîntul a coborît în fărîme.
Nu era acolo nimenea,
Nici un sfînt,
Ci doar o mîzgăleală anume
Făcută de cineva de pe pămînt,
Increderea în mine să-mi dărîme.

L-am spart și-apoi m-am dus în lume.

Darie Novăceanu

RĂDĂCINILE

CAP. XVII

BASMALE CURATE

Îmi dădui seama cît de puţin îl cunosc pe tovarăşul Licu Oroş cînd mă prinsei mirîndu-mă că-l văd zîmbind. Lui i se păru cu totul şi cu totul firesc ca inspectorul general de la Interne să se intereseze cu ardoare de fraţii Cioranu. Il pofti pe inspector şi pe ceilalţi să ia loc şi se scuză că nu le poate oferi gustarea de dimineaţă.

— Cantina judeţenei e în suferinţă. Ducem mari lipsuri.

— Nu te scuza, se grăbi să răspundă Buşulenga. A avut grijă de noi, de cum am făcut ochi, tovarăşa prefect. Serviciul ei de aprovizionare funcţionează fără greş.

Mosorel Bărbuţă clătină din cap:

— Bună gospodină! La mine acasă merge greu. Nevastă-mea a stat prea mulţi ani prin puşcării. A şi uitat cum se ţine şi cum se întreţine o casă de om.

Oroş îi luă uşurel peste picior:

— De, aşa sîntem noi, vechii puşcăriaşi. Ne-am cam pierdut simţul practic.

— E adevărat, spuse Bărbuţă prefăcîndu-se că nu pricepe ironia, trăiţi cu capul în nori. Trageţi a sfinţi.

Lăsîndu-l în pace pe omul cu ochelari negri, de la centru, secretarul judeţenei îl întrebă pe inspectorul general de la Interne:

— Ii cunoaşteţi de mult pe boierii de la Cîrna?

— De mult, răspunse Alistar Mînzu. Pot spune că i-am văzut crescînd. Tatăl meu, răposatul colonel Flondor Mînzu, a fost bun prieten cu răposatul colonel Leonida Cioranu. Se aveau ca fraţii.

— Sînteţi cumva de prin partea locului?

— Nu, însă răposatul colonel Leonida Cioranu mai poseda o moşie prin apropiere de Botoşani, vecină cu moşia tatei. Aşa că veţi înţelege şi dumneavoastră pentru ce stăruiesc atîta să li se dea drumul băieţilor.

Licu Oroş se gîndi un timp, ca şi cum ar fi vrut să chibzuiască, să dea un răspuns nepripit.

— Li s-ar putea da drumul. Nu am avea nimic cu ei. Dar, tovarăşe inspector general, gîndeşte-te şi dumneata, fraţii Cioranu l-au omorît pe tovarăşul Mardare din Blajini.

Alistar Mînzu spuse cu fermitate:

— Pe tovarăşul acela din Blajini, după informaţiile pe care le avem prin mijlocirea organelor de stat, nu se ştie încă cine l-a omorît.

— Cum nu se ştie? întrebă Oroş. Se ştie. Şi încă bine de tot. L-au omorît boierii de la Cîrna, fraţii Cioranu.

—Aveţi vreo dovadă?

—Avem.

— Vă referiţi la declaraţia ţăranului acela care pretinde a fi fost martor ocular la făptuirea crimei?

— Da, zise Oroş. Ne referim la declaraţia tovarăşului Vanoga.

— Dar Vanoga acela, după cîte mi-a spus tovarăşul Buşulenga, e un beţiv notoriu. O fi fost beat şi i s-o fi părut. Cum să omoare om băieţii Cioranu?

Nici acum Licu Oroş nu-şi pierdu calmul. Ochii îi sclipiră veseli. Se mira:

— Vanoga beţiv? N-am auzit. Va trebui să mă interesez şi eu.

— Interesează-te... Interesează-te, tovarăşe secretar. Insă pînă atunci taceţi-mi plăcere şi telefonaţi să li se dea drumul băieţilor Cioranu. Nu înţelegeţi? Au crescut sub ochii mei. Tare cumsecade sînt fraţii Cioranu. Generoşi. Cultivaţi. Buni, să-i pui la rană. Leit răposatul.

— Da, da, după cîte am auzit şi eu, spusei, răposatul Leonida Cioranu a fost un om.

— Un om? Nu, tovarăşe. Un om şi jumătate. Energic! Plesnea de energie.

Buşulenga ţinu să sublinieze:

— Tovarăşe inspector general, fraţii Cioranu nici n-au fost arestaţi de autorităţi. I-au arestat, ca şi pe domnul Bosoancă de altfel, ca şi pe părintele stareţ Calistrat Grămadă, ca şi pe alţi prea-sfinţi călugări din judeţ, — masele, cum îi place tovarăşului Licu Oroş să spună, masele vigilente care...

— Grav, grav, spuse inspectorul general. Unde ajungem dacă-i lăsăm pe ţărani să-şi facă de cap? Nu putem să-i lăsăm să-şi facă singuri dreptate chiar dacă admitem, prin absurd, că ei au dreptate. De obicei însă ţăranii n-au niciodată dreptate. Oricît le-ai da şi orice le-ai da rămîn nemulţumiţi. Sînt învăţaţi să se plîngă, să se vaiete. Ii cunosc bine pe ţărani.

Licu Oroş zise:

— Atunci, după dumneata, ţăranii trebuie să stea cu braţele încrucişate şi să se uite cum îi omoară boierii... Şi aceasta acum, tocmai acum după ce boierilor li s-a luat puterea...

— Nu-i omoară nimeni, mormăi Alistar Mînzu. Inchipuiri. Vedenii...

Maiorul Radulian tăcea. Asculta şi tăcea.

Mosorel Bărbuţă se uită la unul din portretele atîrnate de perete, rosti numele mare al celui la care se uita şi spuse:

— Dacă tovarăşul... ar şti ce se petrece aici, ar fi dat de mult ordin să fie arestaţi Gînjii... Gînjii şi tovarăşii care le dau nas Gînjilor. Gînjii au făcut pui cu isprăvile lor. După Gînji s-au luat şi ţăranii din Blajini. La arestarea fraţilor Cioranu au ajutat şi Gînjii. Anarhie... Anarhie... Tovarăşul, şi iar rosti numele mare, cere să se procedeze cu mînă tare. Dar mîna tare nu trebuie s-o simtă călugării. Nici de-alde fraţii Cioranu. Aceştia... Aceştia nu mai prezintă astăzi nici o primejdie pentru dictatura proletariatului. Primejdia, să vă intre bine în cap, tovarăşi, o prezintă ţăranii. Cu încăpăţînarea lor. Cu neîncrederea lor. Cu prostia care-i caracterizează. Aşa că, ar trebui să arestaţi ţărani. Să arestăm ţărani. Să scoatem armata din cazărmi şi s-o purtăm prin sate. Să arestăm în fiecare sat cîte cincisprezece, cîte douăzeci de ţărani. Să-i stringem niţeluş în chingi. Şi atunci o să vedeţi dumneavoastră cum se cuminţesc ceilalţi şi cum stau cu botul pe labe. Hehe!... Să vedeţi dumneavoastră atunci cum o să ne curgă voturile în urne fără nici o altă osteneală... Dar aşa?... Auzi! Să-i arestezi din senin pe boierii de la Cîrna. Pentru ce? Numai aşa, că i s-a năzărit unuia să spună c-ar fi făcut şi c-ar fi dres? Le-am luat moşia? Le-am luat-o. Gata!... Noi nu mai avem nimic cu ei şi ei nu mai au nimic cu noi...

Işi scoase ochelarii negri, îi aburi şi se apucă să-i şteargă. Ii văzui iarăşi ochii spălăciţi — lături de peşte — cu genele roşii, tivite de urdori uscate. Işi puse ochelarii pe nas şi continuă cu voce răguşită, repezită, ameninţătoare:

— Unii tovarăşi, ca Gînjii şi ca cei ce le dau nas Gînjilor, cred că acuma noi trebuie să le luăm şi sufletul la de-alde Cioranu. Nu? Eroare, tovarăşi. In definitiv, boierii de la Cîrna sînt şi ei romîni ca şi noi. Au şi ei dreptul să trăiască în această ţară romînească. Nu? Că n-o să-i spînzurăm ori să ne apucăm să-i trecem Dunărea.

— Au drept să trăiască, zise liniştit Licu Oroş. Au dreptul să muncească şi să trăiască. De spînzurat n-o să-i spînzurăm, deşi ar merita-o. Şi nici Dunărea n-o să-i trecem. Insă mie mi se pare că nu au dreptul să omoare oameni. Au omorît altădată. Cînd au vrut şi pe cine au vrut. Acum acest drept de a omorî oameni nu-l mai au

Alistar Mînzu se supără de-a binelea.

— Da' de ce aruncaţi, frate, astfel de vorbe? Au omorît oameni! Fraţii Cioranu au omorît oameni! Te cam joci cu vorbele, tovarăşe secretar. De înţeles, eu unul, da, da, eu unul, te înţeleg. Eşti şi dumneata om. Ai suferit. Ai trecut prin închisori. Te-o fi jignit careva pe-acolo. Cu un cuvînt. Cu un gest. Inţeleg, înţeleg. Te-a înrăit viaţa pe care ai dus-o. Dar de aci şi pînă la a învinui pe unul sau pe altul că a omorît oameni, e cam mult, tovarăşe secretar. Şi la urma urmelor, ce ştii dumneata? Cînd au omorît boierii de la Cîrna oameni?

— Nu mai departe decît alaltăieri. Pe tovarăşul Mardare.

— V-am mai spus că nu aveţi dovezi. Declaraţia beţivanului acela nu poate fi luată în seamă. Prin ochii împăienjeniţi de alcool beţivanilor li se năzare multe.

Pufnea. Scrîşnea. Sta gata să muşce.

— Este inutil să vă supăraţi, tovarăşe inspector general, spuse maiorul. Fraţii Cioranu sînt reţinuţi pentru cercetări. Apasă asupra lor învinuirea că l-ar fi omorît pe tovarăşul Mardare de la Blajini. Noi vom cerceta cazul cu multă răbdare. Dacă se va dovedi că boierii de la Cîrna nu au nici o vină în această crimă politică te rog să fii sigur că vor fi puşi în libertate. N-avem pentru ce să vîrîm în puşcărie oameni nevinovaţi. La ce ne-ar folosi?

— Dar de ce să nu fie lăsaţi liberi acum? Poruncesc să le daţi drumul numaidecît. Şi... dacă ţineţi morţiş să-i cercetaţi asupra omorului de la Blajini, nu aveţi decît să-i cercetaţi în stare de libertate. Poruncesc, deci, să le daţi drumul.

— Nu aveţi putere să daţi această poruncă, îi răspunse maiorul. Nu intră în competinţa dumneavoastră.

— Veţi răspunde!

— Nu mă tem de răspundere, tovarăşe inspector general.

— O să vedem. Pun mîna în foc pentru fraţii Cioranu. Sînt basmale curate.

Incepu, năprasnică, ploaia. Licu Oroş observă.

— Abia se potolise.

— Noi, zise Buşulenga, cu toate că nu prea ne arde s-o pornim la drum, avem de gînd să ne repezim pînă la Temeiu.

Oroş glumi:

— Pe ploaia asta?

— Ploaia nu ne poate împiedica să ne vedem de treburi.

— Vă duceţi cu maşina?

— Cu maşina, răspunse Buşulenga. Dar pentru ce-ntrebi?

— Mă gîndeam la activiştii noştri care colindă drumurile pe jos sau, cel mult, călări.

— Sînt tineri, spuse Mosorel Bărbuţă. Rezistă. Acum cîţiva ani, cînd şi eu eram ceva mai tînăr, am făcut războiul. Pe soare, pe ger, pe ploaie, pe ninsoare. Başca gloanţele şi obuzele. Başca partizanii care ne atacau tocmai cînd ne aşteptam mai puţin. Şi uite-mă. Nu m-am prăpădit.

— Ai făcut numai războiul din răsărit sau şi pe cel din apus? îl întrebă dulce tovarăşul Licu Oroş.

— Numai pe cel din răsărit. La războiul din apus n-am mai apucat să particip. M-a prins pînă peste urechi munca politică.

— Ai fost soldat, desigur, spuse Oroş, ca toţi muncitorii.

— Nu. Sergent. Sergent de infanterie.

— Da, da... sergent de infanterie. Cu raniţă în spinare, cu puşca la umăr.

— Raniţa mi-o mai duceau soldaţii.

Lui Oroş i se întristară ochii de parcă şi-ar fi adus aminte de ceva depărtat dar foarte dureros.

— S-au petrecut multe grozăvii în războiul din răsărit.

— S-au petrecut, recunoscu Bărbuţă. Războiul e război. Dar pentru toate cîte s-au petrecut, mareşalul Antonescu a fost de vină. Mareşalul şi celălalt Antonescu, Ică. Ei doi. Au plătit, cum şi era drept, cu viaţa.

Lui Alistar Mînzu şi lui Buşulenga nu le plăcu discuţia.

— Ce să mai vorbim de război? spuse inspectorul general. Ce-a fost, a fost. Acum trebuie să uităm. Să ştergem totul cu buretele. Mareşalul a greşit, mareşalul a plătit. Dacă o să ne apucăm să căutăm toţi vinovaţii...

— Ce s-ar întîmpla?

— Nu am mai isprăvi niciodată.

— Să mergem, tovarăşe inspector general, zise Buşulenga.

— Ar cam fi timpul.

Plecară în grabă. Uitară, cum uitaseră şi la venire, să ne dea mîna.

— Drum bun, le spusei.

— Mulţumim, îmi răspunse Mosorel Bărbuţă şi mă privi o clipă prin ochelarii negri.

Alergară cu gulerele ridicate pînă la maşină. Tovarăşul Licu Oroş începu să rîdă.

— Buni băieţi, fraţii Cioranu. Nu? Să le dăm drumul. Nu? Basmale curate!... Auzi!... Basmale curate.. Ce părere ai, tovarăşe maior?

— Sînt de părere că ăştia trei au de gînd să se ducă la Temeiu cum am eu de gînd să mă duc la Ierusalim pentru a mă închina la mormîntul lui Cristos.

— Dar încotro crezi că o apucă?

— Spre Izvoare. Ii atrage mînăstirea de maici.

Aprinse o ţigară, trase cîteva fumuri. Adăugă:

— Poate că-i mai atrage şi altceva, nu numai mînăstirea.

Tovarăşul Licu Oroş mă întrebă:

— Eşti tare ostenit?

— Sînt şi nu prea.

— Trebuie să mai rezişti astăzi şi mîine. Poimîine poţi să dormi pînă te saturi de somn.

— Poimîine o să fiu la Bucureşti.

— O să fii la Bucureşti şi o să dormi pînă o să te saturi de somn.

— Nu-mi mai da tîrcoale cu vorbele. Nu e cazul. Spune-mi mai bine direct: ce vrei să-mi propui?

Imi arătă o hartă a judeţului.

— Nordul, îmi spuse. Prin partea de nord a judeţului încă nu ţi-au călcat picioarele.

— Mă gîndeam să văd satele din nord după alegeri. Acum...

Nu-l răbdă inima să mă lase să-mi termin fraza.

— Acum e tocmai timpul potrivit.

— Dacă spui şi dacă nu se poate altfel...

— Trebuie, tovarăşe.

Maiorul Radulian îşi luă ziua bună de la noi:

— Mă duc să mai stau de vorbă cu fraţii Cioranu. Cu basmalele curate... Mă aşteaptă plini de nerăbdare.

Mă uitai pe fereastră. Din cerul de smoală pe care-l frămînta vîntul, ploaia se prăbuşea, cotropea pămîntul şi-l prăpădea.

— Am să merg şi eu cu dumneata. Nu te las singur.

— Mergem călări?

— Boiereşte. Cu maşina.

— Cine te-a pricopsit cu maşină?

— Nu m-a pricopsit nimeni. Mergem cu maşina cu care a venit de la Bucureşti doctorul care se ocupă de tovarăşul Ţigănuş. I-am cerut-o şi nu m-a refuzat.

— E o maşină bună? Să nu rămînem în pană...

— Grozavă. GAZ. Ţine la drum.

— Tocmai ce ne trebuia.

Tovarăşul Licu Oroş trimise prin careva vorbă şoferului să scoată maşina de sub şopronul sub care o adăpostise şi s-o pregătească de drum greu. Ne îmbrăcarăm, ieşirăm şi ne repezirăm şi noi spre maşina care ne şi aştepta. Şoferul se grăbi şi deschise uşa. Ne înghesuirăm unul lîngă altul. Ne mai strînserăm picioarele. Imi păru rău că nu sînt mai scurt şi mai pirpiriu. M-aş fi simţit mai la largul meu nu numai în strimta maşină dar şi în lume. Şoferul închise uşa. Acoperişul de muşama verzuie al maşinii se clătină sub bătaia puternică a ploii şi a vîntului. Omul de la volan întoarse faţa spre noi şi ne întrebă:

— Gata?

— Gata, îi răspunse tovarăşul Licu Oroş, bucuros de călătorie.

Dar tocmai atunci uşa maşinii se deschise. Şi un Gînj smead, cu căciula mare, flocoasă, pe cap şi cu gheba în spinare, udă, vîrî capul şi spuse:

— Luaţi-mă şi pe mine, tovarăşi. E mai bine să fim patru la drum decît trei.

— Urcă-te.

Omul se urcă şi se ghemui lîngă şofer. Şoferul întrebă:

— Incotro, tovarăşe secretar?

— Cunoşti judeţul?

— Vai de mine! Ca în palmă! Sînt de pe aici, de la Ocheşti, de felul meu.

— Atunci e bine, spuse Oroş. Vrem să ajungem pînă la Osica. Şi să ne şi întoarcem. La noapte trebuie musai să fim la Teliu.

— Pînă la Osica?

— Te miri?

— De mirat nu mă mir. Dar n-o să fie glumă.

— Să încercăm.

— Incercarea moarte n-are. O s-o luăm întîi către Blajini. E drumul mult mai bun. După ce ieşim din Blajini, o cîrmim spre miazănoapte. Printre dealuri.

— Dă-i drumul...

Maşina duduia şi scrîşnea. Sălta şi scîrţîia din toate încheieturile. Ne zgîlţîia. Dar alerga într-una fără să ocolească nici bălţoacele de care drumul era plin, nici bolovanii pietroşi. Şoferul răcni:

— Nu vă temeţi! Am făcut războiul la tancuri! Am fost şofer de tanc. Nu vă temeţi, tovarăşi!

Gînjul smead răcni şi el:

— Cine se teme? Ce? Noi sîntem oameni care se tem? Hehe!...

Nu ne temeam. Ne izbeam numai unul de altul şi simţeam cum măruntaiele din noi se fac vraişte. Gînjul smead de lîngă şofer nu vroia să vorbească de unul singur. Avea şi poftă de vorbă. Intoarse capul spre noi. Ni-l arătă pe şofer:

— El a făcut războiul la tancuri. Eu la cavalerie. Am schimbat vreo şapte cai. Dar cal aşa de nărăvaş ca maşina asta, zău că n-am întîlnit.

— Nu e de vină maşina, spuse Oroş. Drumul e de vină.

— Şi Buşulenga, adăugă Gînjul smead. A îngăduit ca drumurile să fie lăsate în părăsire. A îngăduit ca întregul judeţ să cadă în paragină. Trebuie să dea socoteală partidului, tovarăşe Oroş.

— Toţi cei care au primit munci de la partid şi nu le-au dus la bun capăt au să dea socoteală, tovarăşe Gînj... O să vie timpul.

— Dar Buşulenga e om mare. Şi-l susţin oameni şi mai mari.

— Mai mare e partidul. Peste toţi e mai mare partidul.

— Ar fi bine să fie aşa, spuse Gînjul smead.

— Aşa şi este.

Gînjul smead oftă. Oftă şi tăcu. Semn că-i mai rămăsese în inimă un bob de îndoială.

Ne depărtarăm de oraş. Trecurăm rîul pe podul cel vechi care se ţinea încă bine şi nu se lăsa cu nici un chip luat şi dus de ape. Cu chiu cu vai, ajunserăm între dealurile roşcate şi smîrc. Cerul se mai lumină un pic. Ploaia se rări, apoi se opri. Smîrcul sclipi de parcă ar fi fost alcătuit din mii şi mii de cioburi de argint vechi.

— S-ar putea ca spre amiază să avem vreme mai bună.

— Nu ne-ar strica.

Timpul urît mă mohora, mă întrista, îmi scormonea vechile reumatisme. Mi-era lehamite de atîta timp urît.

Maşina alerga acum pe un drum lin, moale, dar noroiul ajungea pînă la osii. De fapt, înaintam ca printr-o mare de noroi. Spusei:

— Tovarăşe Oroş, nu crezi că din pricina vremii mîine se vor prezenta la vot prea puţini oameni?

— Am motive să cred că nu. Apoi, cum ştii şi dumneata, sătenii sînt obişnuiţi cu vremea rea.

— Sînt obişnuiţi. Totuşi, dacă va ploua vor fi nevoiţi să stea ore întregi în ploaie.

— Vor sta. Ştiu şi ei că asupra vremii nu avem nici o putere.

Am recunoscut rîpile de pe care fuseseră aruncaţi în smîrc ţăranii din Blajini la 1907 de către răposatul boier Leonida Cioranu şi cavaleria lui. Recunoscui şi locul unde fusese ucis tovarăşul Mardare de către „basmalele curate" ale lui Alistar Mînzu.

— Aici am văzut eu ieşind din smîrc picioarele tovarăşului Mardare.

Oroş aruncă o ochire. Zise:

— Mi-a plăcut teoria inspectorului. Vinovaţii au fost Antoneştii, cei doi Antoneşti. Numai cei doi Antoneşti. Incolo... Toţi... Toţi au fost basmale curate. Dacă ar fi adevărată teoria lui, n-am mai avea loc în ţară de atîtea basmale curate. Dar... Dar pe oamenii noştri cine-i împuşcă? Cine-i sugrumă şi-i aruncă în smîrcuri să li se piardă urma? Basmalele curate!

Maşina se afundă mai mult de jumătate într-o groapă adîncă, plinăochi cu apă amestecată cu noroi. Motorul mai dudui o clipă şi se stinse.

— Ni s-a-nfundat, spusei. Nici vorbă să ajungem la Osica. Poate că ar fi mai bine să ne întoarcem la Teliu...

— Nici vorbă, mi-o reteză Oroş, rîzînd. Nici vorbă.

Şoferul pomeni cîţiva sfinţi şi cîteva sfinte. Pe urmă, cu sufletul răcorit, spuse:

— O să ajungem. Nu cred eu c-o să rămînem încremeniţi aici. Imi cunosc bine maşina. Nu m-a trădat niciodată. N-o să-mi facă ea mie pocinogul tocmai acum. Vă rog numai să vă ţineţi bine.

— Nu ne duce grija.

Ne ţinurăm bine de ce se nimeri. Motorul începu să scîncească. De la scîncet trecu la duduit. Apoi la urlet. Maşina se smuci dintr-o dată sprintenă, icni, scrîşni, trosni din toate încheieturile şi-şi reluă alergarea nebună. Gînjul smead chiui de bucurie.

— Aşa cal mai înţeleg şi eu!

Ca să ne treacă timpul, ne mai amintirăm de anii războiului. Oroş îmi povesti simplu, ca şi cum ar fi vorbit despre altcineva, cîteva întîmplări din închisorile prin care trecuse.

— Ne ţineau la întuneric. Cîte unul într-o celulă. Fără aer, fără lumină... Cît despre hrană, ce să mai vorbesc! Lături.

— Mă mir că aţi mai trăit.

— Unii, cum vezi, am mai trăit. Dar mulţi tovarăşi şi-au lăsat acolo zilele... In timpul guvernării Brătienilor. Pe vremea guvernării lui Maniu şi Mache... Pe timpul dictaturii regale... In timpul dictaturii lui Antonescu... Dar, apropo, dumneata l-ai cunoscut pe Antonescu?

— Personal, nu. Insă au fost două împrejurări în care l-am văzut foarte de aproape. Cu ocazia celor două procese în care a apărut ca inculpat.

— Cum două procese? Ştiam de unul. De procesul în care a fost judecat şi condamnat la moarte de Tribunalul Poporului.

— A mai avut unul. Prin 1934 sau 1935, nu-mi amintesc prea bine anul...

— Tot de trădare?

— Nu. A fost altceva la mijloc.

Jurnalist tînăr, robit de problemele politice şi sociale, mă aflam zilnic într-o continuă goană după material interesant. Cititorii din acea vreme nu erau deloc nişte cititori nepretenţioşi. Cereau mereu noutăţi, noutăţi, noutăţi...

— De unde să scoatem atîtea noutăţi?

— Mai inventaţi şi voi.

Obosisem atacînd guvernul. Căpătasem impresia că obosiseră şi cititorii. Răscoala lui Röhm la München fusese un eveniment. Sosirea lui Adolf Hitler cu avionul în centrul răsculat, asasinarea viciosului Röhm şi măcelărirea complicilor lui mi-ar fi dat prilejul să scriu o sumedenie de reportaje care ar fi menţinut interesul cititorilor pentru ziarul la care lucram, însă pentru asta ar fi trebuit să vizitez Germania şi să rămîn cel puţin cîteva zile la München. Mă repezisem la serviciul consular german şi cerusem viză.

— Regretăm. Nu aveţi ce căuta în Germania. Articolele dumneavoastră împotriva regimului nostru naţional-socialist...

Mă mulţumii să-mi compun reportajele despre criza nazismului cu fapte culese din presa străină, deşi numai Dumnezeu ştia care din faptele acelea corespundeau realităţilor şi care erau inventate.

Mulţi crezură atunci că nazismul se va prăvăli în baia de sînge de la München, în mocirla imoralităţii ce nu mai putea fi ascunsă, şi nu se va mai ridica. Auzii, pentru întîia oară, vorbindu-se de lagăre. Prietenii întorşi din Germania îmi povestiră ce însemna domnia fascismului: teroare, asasinate, jafuri, crime, nelegiuiri nemaivăzute şi nemaiauzite.

— Crezi şi tu că se va prăbuşi Hitler şi hitlerismul?

— Cred că se va prăbuşi dar nu atît de curînd. Intîi va arunca omenirea în război.

— Se fac mari pregătiri în vederea războiului în Germania.

Scrisei pe această temă nenumărate articole. Unii mă certară:

— Cobeşti.

— Mi-ar place să nu fie război, dar va fi.

— Sperii lumea. Caută alte subiecte.

— Am să caut, dar nu sînt de acord cu politica aceasta a struţului.

Secretarul de redacţie se strîmbase la mine:

— Nici eu. Dar ne ziarul nostru.

Imi îndreptai ochii către Maglavit. Apăruse acolo un ţăran care susţinea morţiş că l-a văzut pe Dumnezeu, ba chiar că a stat cu sfinţia-sa de vorbă între patru ochi. Două ziare de mare tiraj se întreceau în a face reclamă „miracolului". Amplele reportaje de cîte o pagină erau însoţite de fotografii. „Acesta e omul care a vorbit cu Dumnezeu", „Iată casa în care locuieşte omul care a văzut pe Dumnezeu", „Soţia omului care a vorbit cu Dumnezeu", „Cei doi copii ai omului sînt care a vorbit cu Dumnezeu", „Ţărani din Dorohoi privind spre casa omului care a vorbit cu Dumnezeu", „Ciungi, orbi, şchiopi şi leproşi caută vindecarea la omul care l-a văzut pe Dumnezeu". Mii şi mii de oameni din toate părţile ţării plecau în pelerinaj la Maglavit, vizitau lunca din apropierea Dunării, priveau iarba pe care călcaseră tălpile goale ale „Moşului" cu ochi mari şi albaştri şi cu barba albă-albă, zgîiau ochii la casa „omului care a vorbit cu Dumnezeu" stăteau de vorbă cu nevasta „omului care a vorbit cu Dumnezeu" şi chiar cu „omul care a vorbit cu Dumnezeu". Ciobanul şiret şi peltic le povestea:

— Păşteam oile. Eram singur, singurel. Cîntam din fluier. Din fluieraşul ăsta cîntam. Şi l-am văzut pe Dumnezeu venind. Şi m-am ridicat în picioare şi m-am uitat la el. Dumnezeu s-a apropiat de mine, s-a oprit şi mi-a spus:

— Petrache, Petrache, să-i înveţi pe oameni să se lase de răutăţi. Auzi, Petrache? Aşa să le spui. Să nu mai fie răi.

— O să le spun, i-am zis. Dar tu cine eşti, moşule?

— Nu mă cunoşti, Petrache?

— Nu te cunosc, moşule.

— Rău, Petrache, foarte rău, Petrache.

— E, spune-mi cine eşti. Nu te fasoli.

— Eu sînt Dumnezeu, Petrache. Imi pare rău că nu m-ai cunoscut.

Atunci am căzut în genunchi în faţa lui şi i-am spus:

— Iartă-mă, Doamne.

— Te iert, Petrache. Dar să le spui oamenilor că ai stat de vorbă cu mine. Şi să le spui să nu mai fie răi, Petrache. Şi să asculte de stăpînire, Petrache, că stăpînirea eu, Dumnezeu, am lăsat-o.

Lumea se înghesuia în jurul lui Petrache Lupu, îl pipăia, îl întreba:

— Şi... Pe urmă... Ce-a mai făcut Dumnezeu?

— S-a mai uitat o dată la mine, s-a făcut fum şi-a pierit... S-a risipit în văzduh.

Oamenii căscau ochii. Petrache se închina. Veneau ciungi şi orbi la Maglavit. Şchiopi şi cocoşaţi. Damblagii şi isterici. Leproşi şi guşaţi. Petrache, ciobanul „care vorbise cu Dumnezeu", le spunea să se culce în iarbă. Se culcau oamenii. Petrache bîlbîia o rugăciune şi făcea peste ei semnul crucii.

— Duceţi-vă acasă. Rugaţi-vă. O să vă însănătoşiţi dacă aveţi credinţă în minunile lui Dumnezeu.

Şi... Şi... Inainte de a pleca dăruiţi ceva pentru sfînta biserică.

In luncă se ridicară biserici şi în preajma bisericilor se iviră circiumi şi restaurante. Şi lumea veni, veni...

Incepură să apară şi-n alte locuri sfinţi şi sfinte, care stătuseră şi ei de vorbă cu Dumnezeu sau cu alţii de prin preajma lui Dumnezeu. Unui porcar din Maramureş i se arătă ziua nămiaza mare sfîntul Onufrie şi-l învăţă să vindece bolile. Un sătean din Moldova tăifăsui cu sfînta Paraschiva. Unei oacheşe florărese din Floreasca i se înfăţişă într-o seară pe malul lacului un înger blond cu aripi de foc. Deşi fecioară, florăreasa rămase grea. Işi arătă burta oamenilor. Şi lumea aşteptă naşterea unui nou Mesia. Insă florăreasa dispăru. Ziarele se întrecură în a-şi ţine cititorii în curent cu toate minunile. Un cunoscut poet şi filozof de seamă scrise negru pe alb că a văzut cu ochii lui zburînd în jurul lui Petrache stoluri de heruvimi şi cete de serafimi. Nimeni nu-l contrazise.

— Deşteaptă diversiune.

— Nu mai vorbeşte nimeni de sărăcie, de lipsuri, de schimbarea guvernului.

— Guţă, Inculeţ... Pezevenghii...

Vizitai şi eu Maglavitul. Il fotografiai pe cioban în mijlocul mulţimii. Vorbii cu el. Vrusei să-l fotografiez şi pe Dumnezeu. Dar stăpînul celor văzute şi nevăzute nu-mi făcu cinstea să mi se arate. Şi mă lăsai năgubaş. Stătui de vorbă cu oamenii. Stătui de vorbă cu preoţii care regizau întreprinderea. Şi cu circiumarii stătui de vorbă. Şi cu restauratorii. Şi după trei zile mă întorsei la ziar cu carnetul plin de note. Ii expusei secretarului de redacţie — un fost teolog care nu voise să se preoţească — cam ceea ce aş fi vrut să scriu.

— Grozav! Desumflăm drăcovenia. Dăm la iveală toate dedesubturile.

Il chemă şi pe administrator.

— Lovitură! Desfiinţăm minunea.

Administratorul ascultă atent.

— N-o să izbutim să desfiinţăm minunea. In schimb o să desfiinţăm ziarul. Dacă publicăm un singur rînd împotriva minunii de la Maglavit, ne părăsesc cititorii. Mai mult, ne devastează şi redacţia. Nu vedeţi ce se întîmplă? Guvernul, Patriarhia, jandarmeria sprijină prin toate mijloacele înşelătoria de la Maglavit. Nebunia a devenit aproape generală.

Ne văzurăm nevoiţi să-i dăm dreptate.

Renunţarăm. Dar era vară. Nu se anunţa nimic nou şi interesant la orizontul politic. Iar secretarul de redacţie îmi cerea cu neîndurare materiale.

— Imi trebuie trei coloane.

— Imi trebuie patru coloane.

— Imi trebuie un subsol.

— Pentru mîine am nevoie de o pagină.

— N-am subiecte, domnule . . .

— Cum n-ai subiecte?

— N-am.

— Un bun jurnalist nu duce niciodată lipsă de subiecte.

— Dacă n-am . . .

— Caută!

O voce care îmi era necunoscută mă întrebase la telefon dacă am auzit cumva despre un general Ion Antonescu.

— Poate am auzit, poate n-am auzit. Dar pentru ce mă întrebi?

— Are astăzi după amiază un proces la Tribunal. Mă gîndeam că te-ar interesa pentru un reportaj.

— Ce fel de proces?

— Dacă ai să te duci, ai să afli.

M-am dus. Procesul urma să se judece la secţia V-a. Am întrebat uşierul:

— A început procesul generalului?

— O să înceapă cam peste un ceas.

Am început să mă plimb pe sala plină de fum de tutun a Tribunalului. Pe cînd mă plimbam şi mă opream să mă chiorăsc pe la uşi, s-a apropiat de mine o domnişoară cam neţesălată. Făcîndu-mi ochi dulci, m-a întrebat:

— Ai cumva un proces, domnule?

— Din nefericire, am un proces.

— Crimă? Escrocherie? Delapidare? Furt simplu? Bătaie?

— N-ai ghicit, domnişoară. Divorţ!

— A! Divorţ! Imi dai voie să mă prezint: Magdalena Sîrcu, avocată.

— Imi pare bine. Ai vrea să te angajez?

— O!... Abia fac practică. Te sfătuiesc însă s-o angajezi pe maestra mea. Pe domnişoara Sarsail. E specialistă în divorţuri.

— Mulţumesc. Dar încă nu m-am decis. Inainte de a divorţa, domnişoară, vreau să văd cum se judecă divorţurile aici la tribunal. Ai putea dumneata să-mi spui în care sală se judecă divorţurile?

— Aici! In sala numărul patru.

Am intrat în sala numărul patru. Completul de judecată se afla pe estradă în plin exerciţiu al funcţiunii. Un judecător cu faţa ciupită de vărsat şi cu o ruptură mare şi adîncă la falca stîngă conducea şedinţa. Tocmai spunea:

— De ce vrei să divorţezi, cocoană? Fii sinceră şi spune-ne. Tribunalul doreşte să cunoască motivul.

— Sînt măritată de doi ani cu dumnealui, domnule preşedinte.

— Doi ani... Şi te-ai şi săturat de căsnicie după doi ani!

— M-am săturat, domnule preşedinte. Dumnealui nu m-a dus niciodată şi pe mine la Corso. Să văd şi eu cum e la Corso. Cum e lumea . . .

— Auzi, domnule, ce spune dumneaei? Că n-ai dus-o la Corso? Este adevărat, domnule?

— Este adevărat, domnule preşedinte. N-am dus-o.

— Păi de ce n-ai dus-o, domnule? Ce te costa, domnule?

— Muncesc toată săptămîna, domnule preşedinte. Avem o prăvălioară pe Justinian. O ţin deschisă de cum se luminează de ziuă pînă noaptea tîrziu. Duminica mai dorm şi eu.

— Dormi mai puţin, domnule, dormi mai puţin şi du-ţi nevasta la Corso. Altfel, auzi? — altfel pronunţ divorţul. Du-o la Corso, domnule! Ocupă-te de nevastă, domnule! Dacă n-o să te ocupi de dumneaei, domnule, rămîi fără nevastă... Procesul se amînă. Următorul...

— Cum te cheamă, domnule?

— Gălăgie, domnule preşedinte. Ilie Gălăgie . . .

— Gălăgie! Gălăgie! . . . Şi de ce divorţezi, domnule Gălăgie, de dumneaei? O văd femeie curăţică.

— Nepotrivire de caracter, domnule preşedinte.

— Interesant, interesant! Dar de cîţi ani sînteţi căsătoriţi, domnule Gălăgie?

— De douăzeci şi unu de ani, domnule preşedinte.

— Interesant, interesant! Sînteţi căsătoriţi de douăzeci şi unu de ani!... Interesant . . . Interesant! Şi-abia acuma aţi observat, domnule Gălăgie, că nu vă potriveşte la caracter cu dumneaei?

— Abia acuma, domnule preşedinte.

Femeia mărunţică, durdulie, niţeluş veştedă, spuse pripit:

— Nu-i adevărat, domnule preşedinte. Ne potrivim la caracter . . . El coltos, eu coltoasă. El molturos, eu molturoasă... Cum să nu ne potrivim? Dumnealui s-a încurcat c-o paţachină tinerică.

— Auzi, domnule, ce spune dumneaei? Auzi, domnule ce spune? Nu ţi-e ruşine, domnule Gălăgie, să-ţi laşi nevasta? Nu ţi-e ruşine să-ţi laşi nevasta după douăzeci şi unu de ani de căsnicie? Să-ţi fie ruşine, domnule! Să-ţi fie ruşine!

— Domnule preşedinte, vă rog să nu vorbiţi cu mine aşa. Nu vă uitaţi la mine că sînt în civil. Eu sînt colonel, domnule preşedinte.

— Colonel? Războiul l-ai făcut?

— L-am făcut.

— Pe front ai fost?

— N-am fost pe front.

Preşedintele se adresă sălii:

— Auziţi ce-mi spune? E colonel. E colonel. A făcut războiul. Şi n-a văzut frontul . . .

Sala hohoti. Rîse şi preşedintele.

— Vă rog, domnule preşedinte, Sînt colonel de . . . de Stat Major.

— Şi ce dacă eşti colonel de Stat

SÎNT AMARE

Major? Caca! Și eu sînt colonel. De rezervă. Și-am făcut războiul, domnule! Și-am fost pe front, domnule! Și mi-am lăsat falca pe front, domnule! Și-am și eu ca dumneata, nevastă bătrîioară, domnule. Și chiar dacă mă-ncurc din cînd în cînd cu cîte-o pațachină, nu-mi las nevasta, domnule! Nevasta nu se lasă, domnule. Se înșeală și se păstrează, domnule. Se respinge acțiunea! Altul la rînd!

Am părăsit sala numărul patru. Aveam material indestulător pentru cel puțin o săptămînă. Se apropiase și timpul cînd urma să înceapă procesul pentru care mă hotărîsem să-mi pierd o jumătate de zi în Tribunal.

Sala pașilor pierduți răsuna.

Aprodul striga cît îl ținea gura:

— Inculpatul general Ion Antonescu! Inculpata Maria general Ion Antonescu...

Aprodul, parcă-l văd și acum, chel, scund, gheboșat, vesel, striga în zadar. Cei strigați se aflau înăuntru. In asistență lume care aștepta să fie judecată. Urmau procese mărunte. Bătăi. Furtișaguri. Insulte. Se aflau acolo, în sală, și destui gură-cască. M-am așezat și eu pe o bancă și mi-am scos carnețelul. Cunoșteam destul de vag numele generalului. Se spuneau despre el și mai bune, și mai rele. Unii îi lăudau energia și priceperea într-ale milităriei. Alții îl zugrăveau ca pe un om cu mintea mărginită, însă plin de o nestrămutată ambiție. Cei ce-l cunoșteau mai bine susțineau că Ion Antonescu înclină către comploturi și că urmărește să dea o lovitură de stat pentru a instaura dictatura militară. Nu mă luasem după zvonuri. Se putea să fie adevărat. Dar tot așa de bine puteau fi la mijloc simple scornituri puse în circulație de oamenii Buzatului care se pregătea el însuși pentru dictatură. Așa părîndu-mi-se, nu-i dădusem generalului vreo atenție deosebită. De altfel, lumea militară, cu fireturile și fanfaronadele ei, îmi displăcea ca oricărui om care cunoscuse această lume ca soldat și între zidurile cazărmii. Aveam totuși cunoștințe și în această lume.

Ce fel de proces putea să aibă un general și încă unul despre care se vorbea în gura mare chiar, ba uneori se scria și în ziare, că ar vîna dictatura? Și pentru ce îi era implicată în proces și nevasta?

Spre uimirea asistenței și chiar a mea, grefierul gras, înfășurat într-o robă neagră și roasă, a citit un act din care reieșea că generalul a căzut în culpa bigamiei.

— Haha! rîse careva în sală. Haha! Un general bigam.

Președintele bătu cu un ciocănel în masă.

I se dădu cuvîntul procurorului. Maria Antonescu? O aventurieră culeasă de pe trotuarele Parisului de un industriaș dubios Chanzy. Mai fusese căsătorită. Soții Chanzy se încurcaseră în afaceri dubioase. Puseseră la cale un faliment fraudulos. Chanzy fusese înșfăcat de guler de justiție și aruncat în închisoare...

Procurorul cita document după document. Mi se încrețea pielea pe mine de scîrbă. Procesul nu era numai al celor doi. Era al unei întregi societăți... Era procesul societății care se destrăma.

— Cer condamnarea pentru imoralitate, pentru bigamie, striga procurorul.

Cine sezisase tribunalul? Un oarecare Bran Brănescu, care nu apărea în instanță dar ai cărui avocați, patru la număr, abia așteptau să li se dea cuvîntul pentru a susține acuzarea. Președintele, un omuleț pirpiriu, care în tinerețe își încercase norocul și în literatură sub pseudonimul Mirandu, după ce procurorul își termină rechizitoriul, îi dădu cuvîntul celui mai de vază dintre avocații acuzării, faimosului penalist Teobald Ioanițiu. Maestrul avea o voce plăcută ca de flaut. Spuse:

— Pe vremea cînd era maior, acuzatul Ion Antonescu a fost cîțiva ani atașat militar la Paris. Acolo a cunoscut-o pe acuzată. Romîncă stabilită mai de multă vreme în Franța, unde era căsătorită cu cunoscutul industriaș escroc Chanzy... Aveau și un copil. Un băiat. Acuzatul s-a îndrăgostit lulea de acuzată. Priviți-o și dumneavoastră. Merita pasiunea unui om ca dumnealui! Priviți-l și dumneavoastră pe acest Romeo! A trăit cu dumneaei. I-a sucit mințile. A silit-o să divorțeze. Femeia a divorțat. Dar divorțul a fost pronunțat de instanțele franceze și, aici e buba, din cauze care ne-au rămas necunoscute, divorțul nu a fost transcris, așa cum cer legiuirile noastre, la București. Adică în localitatea în care s-a născut acuzata. Divorțul pronunțat la Paris între acuzata din fața dumneavoastră și industriașul escroc Chanzy, nu este valabil după legile noastre. Atît acuzatul, cît și acuzata din fața dumneavoastră, știau aceasta. De aceea nu s-au căsătorit nici la Paris, nici la București. S-au dus în Dobrogea cu complicitatea generalului Drăgan, care avea pe acolo o moșioară, s-au căsătorit într-un sat bulgăresc și în fața unui primar care abia știa să-și iscălească numele. Cazul de bigamie este clar. Veți aplica legea, domnule președinte. Și-i veți condamna pentru bigamie, atît pe generalul Ion Antonescu, cît și pe prepusa sa soție. Morala trebuie păzită. Și cînd un om atît de ilustru ca generalul din fața dumneavoastră o calcă, ce pretenții putem să mai avem la oamenii de jos? Condamnați-i! Vă veți face datoria către Stat și către Națiune, domnule președinte.

Ceilalți avocați vorbiră mult mai înflorit decît maestrul maeștrilor. Despicară în patru, ca pe un fir de păr, viața generalului. Ii subliniară ambiția. Stăruiră asupra mediocrității lui. Intîrziară mult asupra vieții lui particulare, arătîndu-l ca prins în plasa viciilor încă din tinerețe. Citară fapte concrete care nu puteau fi dezmințite. Citară, pînă cînd rămaseră sleiți. Tribunalul ascultă fără să-i întrerupă, iar președintele rămase cu gura căscată. In acest timp generalul, scund, puțin la trup, roșcat la față, tuns nemțește și îmbrăcat în haine ponosite, roase chiar pe la coate, ascultă tăcut, în picioare, fără să clintească. Numai din ochi clipea din cînd în cînd. Lîngă el, trasă la față, atinsă de veștejirea anilor și înveșmîntată, în ciuda verii, într-o rochie groasă și neagră, cu mîneci lungi și închisă la gît, asculta și generăleasa. Din cînd în cînd, se pleca spre urechea bărbatului și-i șoptea:

— Auzi, Ionică, ce zic de noi! Auzi, Ionică...

Generalul îi făcea semn discret să tacă.

Președintele Mirandu îi întrebă pe acuzați:

— Aveți ceva de spus?

— Nu, răspunse generalul. Vă rog să dați cuvîntul apărătorilor noștri.

Acuzarea se prezentase cu patru avocați. Inculpații veniseră și ei tot cu patru avocați. Trei maeștri ai baroului și un tinerel mărunt și negricios, cu ochi mari, melancolici. Vorbiră rînd pe rînd. Unul îl spălă pe general de toate necurățeniile pe care i le aruncaseră ceilalți maeștri în cap.

— Antonescu imoral? Nu. E curat ca lacrima!

— Antonescu carierist? Nu. Naționalist.

— S-a folosit în ascensiunea lui de protecția fustelor? Nu s-a citat nici o dovadă concretă.

— Achitare... Achitare...

Altul îi descrise an cu an cariera militară. Il scoase ca singurul cîștigător al războiului dus împotriva puterilor centrale.

— De mult trebuia să i se ridice statui. De mult trebuia să i se decearnă titlul de „Făuritor al Romîniei Mari". și să i se dea gradul de mareșal, de mult, onorat Tribunal.

Al treilea îl înfățișă ca pe „salvatorul de mîine al națiunii", ca pe „omul providențial la care, în ceasul greu ce va veni, națiunea va face apel".

— Puteți dumneavoastră să condamnați un asemenea bărbat? Nu. Și nici nu-l veți condamna. Vă împiedică naționalismul dumneavoastră, domnilor magistrați...

— Achitare... Achitare...

Președintele pirpiriu se făcu și mai mic, se ascunse tot în roba-i largă și neagră. Luă cuvîntul și tînărul oacheș. Clipi de cîteva ori din ochii lui mari și melancolici și spuse:

— Nu negăm fapta comisă de clienții noștri. Generalul și soția sa sînt bigami. Dar, domnule președinte, dacă se vor cerceta cu atenție actele aflate la dosar, va reieși cu claritate că între ziua în care a fost comis delictul de bigamie și aceea în care misteriosul Bran Brănescu a sezisat justiția au trecut zece ani și o zi. Delictul este deci prescris și nu mai aveți căderea a-l judeca.

Procurorul zgîi ochii, se repezi și răsfoi dosarul, controlă datele și spuse profund dezamăgit:

— Datele sînt exacte. Cer închiderea dosarului.

Generalul salută tribunalul și plecă. Trecu pe lîngă avocații acuzării. Le șopti:

— Cînd voi lua puterea în stat, îmi voi trimite aghiotanții să vă taie cu săbiile.

Părăsii Tribunalul obosit și adînc scîrbit de cîte văzusem și auzisem. Lumea bună, aceea era lumea bună...

La ziar, secretarul de redacție mă întrebă:

— Ai găsit ceva interesant la tribunal?

— Da. La secția a patra, unde se judecă divorțurile.

— Dar pe la secția a cincea n-ai trecut? S-a judecat acolo un proces cu generalul Ion Antonescu.

— Nu, n-am trecut. Dar de unde știi?

— Piteanu, subsecretarul de la Interne. Ne-a trimis vorbă. Guvernul s-ar bucura dacă ne-am ocupa de acest proces.

— N-am nici un chef să fac pe placul guvernului.

— Nici eu.

— Să se mănînce între ei.

Au trecut anii și am auzit vorbindu-se din ce în ce mai mult de generalul Ion Antonescu. Se spunea că are multe legături în armată, că se vede cu Corneliu Zelea Codreanu, că simpatizează Garda de Fier, că este „naționalist" și prieten cu Octavian Goga. De prin 1936 Stelian Popescu, prin articolele lui din „Universul" începuse să se ocupe atent de acest general în care își vedea, ca și alți stîlpi ai „lumii bune", într-o zi grea, salvarea țării de pe marginea prăpastiei. In guvernul Goga-Cuza generalul Ion Antonescu fu numit ministru de Război. Nu apucă să reformeze armata, așa cum se lăudase. Guvernarea Goga-Cuza nu avu viață lungă. Ofițeri superiori cu care, vrînd-nevrînd, din motive de ordin gazetăresc, m-am văzut în acea epocă, mi-au vorbit pe larg despre Antonescu ca despre un om primejdios. In timpul celor patruzeci și două de zile ale guvernării Goga-Cuza se purtase la minister ca un satrap, stătuse zi și noapte închis în cabinetul său și scosese fotocopii de pe actele cele mai importante ale ministerului. Aduna, fără îndoială, piese compromițătoare pentru foștii miniștri de Război, pentru foștii și viitorii generali-șefi de stat major și pentru toți ofițerii care i se păreau că ar putea să-i devină adversari. Armata îl vedea chiondorîș. Palatul nu-l simpatiza. Dar se părea, încă de pe atunci, că în afară de Corneliu Zelea Codreanu și Octavian Goga se mai aflau în țara romînească și alți bărbați politici care întrețineau relații strînse cu generalul și-i păstrau, cel puțin de formă, stimă. Unii dintre acești politicieni vedeau în generalul Ion Antonescu o unealtă rare, bună de folosit împotriva palatului.

— Bine, dar Antonescu pregătește dictatura!

— Dar capul statului ce pregătește? Nu tot dictatura? Cui pe cui se scoate. Din ciocnirea dintre ei o să tragem noi foloase.

— Crezi, domnule Maneu?

— Cred, domnule Brătianu.

In vara anului 1940, după chemarea la putere a guvernului Gigurtu, mi-au fost strecurate în mînă două sau trei manifeste anti-democratice și anti-monarhice, semnate de generalul Ion Antonescu. In epoca aceea Stelian Popescu prevestea aproape zilnic în paginile ziarului său că în curînd va apare la orizontul politicii noastre „omul providențial", care „va salva țara de pe marginile prăpastiei".

Hitler și Mussolini presară asupra guvernului de la București. In fața lui Ribbentrop și a lui Ciano, ministrul Manoilescu semnă la Viena faimosul „dictat" prin care Romînia lui Carol II ceda Ungariei lui Horthy jumătate din Ardeal. Politicienii se bucurară:

— Se apropie căderea lui Carol.

— Se prăbușește Buzatul.

Pe străzile Bucureștilor fură văzuți ofițeri și soldați germani.

— Cînd au intrat nemții în țară?

— Acum cîteva zile. Au fost chemați de... guvernul Gigurtu

— De fapt, asta înseamnă o pație.

— Dar ce altceva vrei să însemne?

Orașul se umplu de refugiați din Ardeal.

Intr-o zi de început de septembrie mi s-au adus, într-o tipografie de pe strada Sărindar, unde făceam paginația ultimului număr al unui ziar săptămînal de care mă îngrijeam în acea vreme, o ediție specială, udă încă de cerneală, a „Universului". Ediția specială anunța căderea șubredului guvern al lui Ion Gigurtu și, ceea ce era de-a dreptul senzațional, însărcinarea generalului Antonescu cu alcătuirea unui nou guvern.

— L-au impus nemții...

O poză măreață, chipul generalului — era încruntat, sever, gata să mănînce om — umplea jumătate de pagină. Cealaltă jumătate de pagină era ocupată de articolul lui Stelian Popescu în care se spunea: „Iată-l! E generalul Ion Antonescu! Omul providențial despre care am scris de atîtea ori fără să-l numesc. El va salva țara".

Seara, piața palatului și calea Victoriei s-au umplut de oameni ieșiți ca din pămînt, cu chici lungi, pe spate, și cu mustăți groase mohorîndu-le figurile. Pletoșii, adunați în cete și dirijați, cîntau lugubrele cîntece fasciste ale legiunii lui Codreanu.

— Moarte... Moarte... Moarte...

— Ură! Răzbunare!

— Heil Hitler!

— Heil...

Prin imobilele din centru, pe palatul regal, pe acoperișurile și pe la ferestrele restaurantelor și hotelurilor au fost așezate mitraliere. S-au auzit, după lăsarea întunericului, cîteva păcănituri. Se trăgea cu gloanțe oarbe. Gloanțele oarbe nu speriau. Cîntecele fasciste se întețeau. Orașul tremura.

— Moarte... Răzbunare... Ură...

— Heil Hitler...

— Moarte...

A doua zi dimineață ziarele au anunțat abdicarea Buzatului, după ce acesta iscălise un ultim decret — decretul prin care generalul Ion Antonescu era însărcinat cu conducerea statului romîn. In afară de abdicarea Buzatului ziarele mai anunțau intemeierea statului romîn legionar-fascist și alcătuirea unui guvern în care, pe lîngă cîțiva specialiști, se aflau numeroși legionari. Avocatul scund, negricios, cu ochi mari și melancolici, deținea portofoliul Justiției. Incepea, din ziua aceea, nu salvarea țării, cum profetizase Stelian Popescu ani de-a rîndul prin „Universul", ci crunta domnie a fiarelor fasciste.

Nu aci însă vom scrie noi povestea sîngeroasei domnii a acestor fiare, ci într-o altă carte.

In timpul domniei fiarelor fasciste și apoi după rebeliunea legionară din ianuarie 1941, în lunile în care se pregătea agresiunea împotriva Uniunii Sovietice și în anii cîți au fost pînă la doborîrea lui, i-am auzit deseori lui Ion Antonescu glasul la posturile de radio și deseori i-am văzut fața, însă numai în paginile gazetelor.

Cînd armatele noastre au început să se bată pe Prut, Antonescu l-a adus cu avionul de la Maglavit pe „omul care-l văzuse pe Dumnezeu", pe gîngavul Petrache Lupu să-i „stințească ostașii" la trecerea hotarului. Ziarele îl arătau pe general alături de gîngav.

— Antonescu!.. Speculează popularitatea lui Petrache Lupu!...

— Face și el ce poate...

Acolo, în sala Tribunalului Poporului din strada Știrbey Vodă, îl vedeam iarăși, de aproape, pe Ion Antonescu. El se afla în boxa acuzaților. Era în fruntea liotei celor implicați în procesul marii trădări. Doar nu degeaba ne fusese „conducător". Sala în care se ținea judecata fostului general, care între timp își dăruise titlul de mareșal, era o sală obișnuită, cu pereți albi și înalți. În fund, la o masă banală, se afla un președinte tînăr, avînd la dreapta și la stînga lui judecători, oameni simpli, aleși din mijlocul poporului. In locul obișnuitului procuror, se aflau în sala aceea doi acuzatori publici, aleși și ei din rîndul muncitorilor. In fund, pe zidul alb și înalt, se afla zugrăvită, de cine știe cînd, „Invierea Domnului nostru Isus Cristos". Șase reflectoare puternice își aprindeau din cînd în cînd luminile. Operatorii de cinematograf învîrteau manivelele și reporterii-fotografi căutau să-i prindă pe acuzați cît mai bine în obiective. Mareșalul Ion Antonescu sta cîteodată înadins cu fața în lumina cea mai puternică. Își alunga oboseala din ochi și își încrunta cît putea mai mult fața. Alteori nu mai găsea în el forța să rabde și-și acoperea obrazul cu mîna.

In zilele care au urmat ședinței de deschidere, Ion Antonescu rămînea din ce în ce mai mult cu capul sprijinit în palme, căutînd să-și ascundă fața. Era ca și cum fiecare cuvînt al acuzatorilor publici, fiecare nouă dovadă citită în instanță, fiecare depoziție defavorabilă i-ar fi îngreunat și mai mult capul. Cum mă aflam acolo, în colțul meu, pe banca reporterilor, mă gîndeam cît de rău îi stă unui om care toată viața a purtat uniformă militară și care dintr-o dată se vede obligat să umble în modeste haine civile. Hainele civile pe care le purta erau bine croite, însă puțin cam ponosite. Cămașa albă ca zăpada îi era, și bine călcată. Dar pe omul din boxă îl jena grozav lipsa cravatei. Ca să nu se bage de seamă prea mult această lipsă, fostul conducător al statului își înfășurase grumazul scurt și gros cu un fular de culoare închisă. Același lucru îl făcuseră aproape toți ceilalți acuzați.

— Le-au luat cravatele...

— Ca să nu le dea în gînd să se spînzure...

— Sînt prea lași ca să încerce.

— In general oamenii care îi trimit pe alții la moarte se tem grozav de moarte.

— Uite-i cum tremură...

— Au și de ce să tremure.

Dar cine erau ceilalți acuzați? Borfași de rînd? Nu. Erau bărbații care îi slujiseră lui Antonescu de unelte în conducerea statului. Il vedeam acolo pe generalul Piky Vasiliu. Sta între generalul Pantazi și avocatul Titus Dragoș. Fusese cîțiva ani subsecretar de stat la Interne și șef al poliției și al jandarmeriei. Era bătrîn, mărunțel, cu buze groase și libidinoase. Ii mersese vestea a fi amator de fetițe de balet și de cocote vicioase și rafinate. El semna ordinele de arestare și de internare în lagăre. El arestase și ordonase deportări. El tolerase schingiuiri și asasinate. Acolo, în boxă, nu mai purta splendida-i uniformă de altădată. Sta îmbrăcat în niște hăinuțe calenii, care nu i se prea potriveau pe trup. Iar în picioarele-i ușor crăcănate nu mai purta cunoscutele-i cisme bine lustruite, ci niște pantofi galbeni, de ocazie. O!... Pantofii i se bălăbăneau în picioare, fără șireturi. Intre piele și haină purta o cămașă galbenă și fiindcă nici aici, în boxă, nu renunțase la eleganță, din buzunarul hăinuței lui, așezat deasupra inimii, își scotea colțul o batistă albă. Purtau batiste albe în buzunarele de deasupra inimii și Ică Antonescu, și generalul Pantazi. Numai batista pe care o purta în buzunarul său avocatul Titus Dragoș, fostul ministru al romînizării, era mov. Un general, numit Dobre, sta în boxă mirat, atîrnat parcă de propriile-i mustăți. Generalul Pantazi se uita mereu la cele trei ferestre din fața lui, în pervazul cărora se vedeau neclintite, cu arma la umăr, trei santinele voinice. Ce ridicol părea Ică Antonescu! Arăta pe jumătate topit. I se subțiase gîtul. Și ochii, altădată mari și melancolici, i se micșoraseră și i se pierduseră în fundul capului ca doi cărbuni gata să se stingă. Nasul mare, cu care se fudulise atîta altădată, i se subțiase și-i atîrna ca un cioc peste buze. Din cînd în cînd ridica mîna, cerea cuvîntul, îi spunea președintelui că e suferind și-i cerea voie să se retragă pentru cîteva clipe spre a se odihni. Tînărul președinte nu-i făcea nici o dificultate.

— Poftim. Odihnește-te...

In anii de dictatură îi plăcea să treacă drept arbitrul eleganței. Acolo, în boxă, renunțase la această pretenție. Sub hainele-i mototolite purta și el o cămașă de bumbac, colorată, dungată cu albastru și cu roșu. Oamenii care-i păzeau ne-au spus într-o pauză că fosta mînă dreaptă a conducătorului doarme îmbrăcat, se trezește din sfert în sfert de oră și întreabă:

— Cît e ceasul? Vă rog să-mi spuneți cît e ceasul? Cît e ceasul?...

Prin fața tribunalului, treceau mereu martorii: foști miniștri, foști înalți funcționari de stat, foști deportați, rude ale celor asasinați. Treceau și oameni care fuseseră schingiuiți de călăii dictatorilor din boxă. Acuzații aveau dreptul să pună întrebări martorilor. Puneau întrebări după întrebări. Meschine erau întrebările. Si cele mai multe din ele nătînge erau. Intenția acuzaților era vădită: să pulverizeze procesul într-o sumedenie de chestiuni mărunte. Se vorbea de registre care au fost ținute în neregulă în Transnistria... Se amintea de cîteva vagoane de grîu care s-au rătăcit... Se înșira în fața instanței o întreagă poveste cu niște gogoși de mătase pe care Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei, le făcuse cadou Consiliului de Patronaj spre a fi transformate în pînză pentru parașute... Din cînd în cînd se povestea și despre salvarea vreunui nenorocit de evreu dintr-un grup de cîteva mii care pieriseră. Ion Antonescu, indiferent la toate aceste mărunțișuri de care se prindeau ca de niște paie oamenii din boxă, gata să se înece, sărea ca ars și cerea cuvîntul ori de cîte ori un martor sau președintele tribunalului rostea numele soției sale sau al doamnei Veturia Goga. Era evident că fostului conducător nu-i făcea cîtuși de puțin plăcere să audă aceste două nume atît de dragi inimii lui rostite în sală și mai ales legate de jafuri ori de afaceri necinstite. Martorii însă nu se lăsau deloc intimidați de fostul conducător al statului. Scoteau și puneau pe masa tribunalului tot ce păstraseră pînă atunci în gușă. Antonescu urmărea atent trecerea martorilor prin fața tribunalului. Ochii lui aveau pungi grase dedesubt. Sub bărbie îi crescuse puțină gușă. Din cînd în cînd îi revenea chiar buna dispoziție. Cînd unii martori se încurcau în răspunsuri sau cînd vorbea pe șoptite cu avocatul care urma să-l apere, surîdea chiar. Alteori, plictisit peste măsură de lungimea ședinței, bătea, pe marginea pupitrului în care se odihnea, cu degetele: ta-ra-ta-ta, ta-ra-ta-ta... Nu-i ieșiseră încă din minte marșurile militare.

Președintele punea întrebări. Acuzatorii publici doreau să știe cît mai mult, dar acuzații se lăsau greu de tot. Ezitau să răspundă mai ales asupra întrebărilor principale.

— Ce-ai putea să ne spui cu privire la masacrele de la Iași?

— Sînt obosit, domnule președinte...

— Ce știi despre masacrele de la Odesa?

— Am uitat, domnule președinte.

— Incearcă să-ți amintești.

— A trecut atîta vreme de atunci, domnule președinte.

— Cum ați pus la cale masacrele de la Iași?

— Nu-mi mai aduc bine aminte, domnule președinte.

— De ce ați aruncat țara în război?

— N-am studiat încă bine dosarul, domnule președinte.

— De ce i-ați împușcat pe comuniști?

— Vă rog să mă iertați, domnule președinte, mi-am pierdut memoria.

Fostul guvernator al Transnistriei, profesor de drept la Universitatea din București, era cel mai întărîtat dintre toți. Intreba:

— De ce am fost adus în fața tribunalului? Ce doriți dumneavoastră de la mine? Am fost guvernator al Transnistriei. Am guvernat cum cereau legile războiului. Am administrat după legile războiului. Masacrele? N-au fost masacre. Ci „legiuite măsuri de represalii".

Sala izbucnea în rîsete.

— Legiuite măsuri de represalii!...

Asistasem ca jurnalist la multe procese celebre. Văzusem criminali. Văzusem escroci de geniu. Văzusem ucigași sadici. Dar acuzații aceia, ieșiți din scursura „bunei societăți" sau de-a dreptul din gunoaie și crescuți pe maidane, avuseseră, după cîte-mi aminteam, în fața tribunalelor, o ținută. Își recunoșteau păcatele. Căutau să le motiveze. Just sau nejust. Dar apărarea lor mi se părea o apărare onorabilă. Călcaseră legea. Odată prinși se împăcau cu rigorile legii. Dar acei șaisprezece oameni care se aflau atunci în boxă în fața Tribunalului Poporului, aceia nici nu ieșiseră din gunoaie, nici nu crescuseră pe maidane. Fuseseră oameni de stat. Fuseseră militari unii. Profesori universitari alții. Unii, mari industriași. Alții, mari proprietari. Doctori savanți unii dintre ei. Avocați cu renume alții. Nimic nu mi s-ar fi părut mai normal deci decît ca oamenii aceia, care instauraseră dictatura sau se făcuseră uneltele ei, să-și fi dat din timp seama de ce îi așteaptă în cazul în care se vor prăbuși. Iar acum, cînd se aflau doborîți și în fața tribunalului, mă așteptam să-l văd recunoscîndu-și bărbătește odioasele fapte pe care le făcuseră în văzul țării și singuri să fi cerut să fie pedepsiți.

— De ce să facă aceasta?

— Pentru ca în viitor nimeni să nu le urmeze exemplul.

— Cum poți să gîndești așa ceva despre ei? Nu-i vezi? Sînt niște otrepe morale.

— Acum. Dar altădată?

— Intrebi de parcă nu i-ai fi știut și cunoscut. Au fost totdeauna otrepe morale.

Mă uitam la ei și uneori, împotriva voinței mele, mă prindea mila. Acolo, în boxă, nu se aflau oameni, ci niște biete cîrpe.

Dar nu. Mila nu-și avea locul nici în inima mea, nici în inimile altora. Cîrpele acelea avuseseră totuși îndrăzneala să chinuie, să terorizeze, să schingiuiască țara și pînă la urmă s-o arunce în război. Cîrpele acelea avuseseră totuși curajul să suprime libertățile publice, să stoarcă poporul, să-l jefuie, să ucidă — cu sau fără judecată — mii și mii de oameni și să trimeată pe cîmpurile morții sute și sute de mii de oameni.

Acuzații cerură să vină în fața tribunalului și să depună mărturii vechii și bătrînii oameni politici. Veni Maneu și veni Matache. Veni și Dinu Brătianu. Ii întinseră mîna lui Antonescu. Incercară să-l scuze și se zbătură să-l apere.

— Crime? A fost război. Și în război se făptuiesc și crime.

— De ce a aruncat țara în război? Să-l ajute pe coconul Führer să stîrpească bolșevismul.

— Dacă n-ar fi comuniștii la putere, oamenii din boxă ar ieși de la această judecată basmale curate...

Norii se risipiră. Cerul se limpezi. Soarele se apucă să lumineze Moldova de jos, cîmpurile negre care se întindeau pînă la marginea zării, dealurile roșcate, pădurile. Lumină și smîrcul care dintr-o dată se schimbă într-o mare acoperită cu fulgi orbitori, de aur.

Ajunserăm la Blajini. Il întrebai pe Oroș:

— Ne oprim?

— N-avem motiv. Osica e departe.

Pînă ajungem, pînă stăm de vorbă cu oamenii, pînă ne întoarcem...

In fața primăriei însă șoferul fu nevoit să stopeze. Găsirăm adunat acolo tot satul. Un preot în odăjdii cînta rugăciunea pentru morți. Sătenii ascultau slujba cu capetele descoperite. Din cînd în cînd se închinau și șopteau:

— Dumnezeu să-l ierte...

— Să-i fie țărîna ușoară...

— Dumnezeu să-l ierte...

Femeile, gîndindu-se fiecare la morții dragi, scînceau, plîngeau, jeleau, fiecare după durerea și după firea ei.

Ne descoperirăm, ne strecurarăm prin mulțime și ajunserăm lîngă preot. Intr-un sicriu simplu, de scînduri, se odihnea tovarășul Mardare. Il spălaseră, îl dichisiseră. Il îmbrăcaseră cu o cămașă albă de bumbac, iar picioarele i le încălțaseră numai în ciorapi.

— Bocancii erau prea buni. Ar fi fost păcat să-l îngroape cu ei.

— De ce nu l-au încălțat cu opincile?

— Erau prea rupte.

Pe chipul lui vînăt se înscrisese o încruntare și o mîhnire adîncă pe care numai putrezirea avea să le șteargă.

Preotul își termină slujba. Un băiețandru luă în brațe crucea și o porni spre cimitir. Preotul plecă după cruce cădelnițînd. Patru săteni ridicară sicriul pe umeri și porniră cu mortul la groapă. Văduva, cu gemenii în brațe și cu ceilalți copii ciopor după ea, începu să jelească:

— Mardare... Mardare... Te-au omorît boierii, Mardare... M-ai lăsat singură, Mardare... Cum o să cresc eu atîția copii, singură, Mardare...

Un băiețandru, mai mărișor, dintre cei ce i se țineau de poale, ne văzu și-i spuse ceva la ureche maică-si. Văduva se opri din jelit și se apropie de noi.

— Mi l-au omorît pe Mardare. Mi-au omorît bărbatul boierii de la Cîrna. Mi l-au omorît pentru că era comunist. Să nu-i iertați, tovarăși, pe boierii de la Cîrna. Să nu-i iertați, tovarăși, că vă bate Dumnezeu, dacă-i iertați.

— N-o să-i iertăm, spuse tovarășul Oroș. N-avea nici o grijă, că n-o să-l iertăm.

Carnea mi se împietri. Inima începu să-mi bată repede, repede. Mă duru și mă ustură sufletul.

Cu greu izbutirăm să ne desprindem de văduvă și de convoi, să ajungem la mașină și să plecăm mai departe, pe drumul nostru.

După ce trecu un timp, tovarășul Licu Oroș murmură:

— Boierii de la Cîrna!... Basmalele curate de la Cîrna...

Înaintam către miazănoapte. Mașina scrîșnea, gîfîia, se lupta cu marea de noroi dar continua să alerge. Peisajul se schimba. La dreapta și la stînga noastră răsăreau dealuri sparte, rupte și spintecate de ape, pămînturi chinuite și sărace pe care crescuseră arbuști strîmbi și răsuciți. Drumul șerpuia printre aceste ridicături ciudate și singuratice, uneori urca un povîrniș, alteori cobora îngust de numai cîțiva pași, printre adîncituri. Șoferul era bucuros că-și poate arăta întregul meșteșug pe o cale atît de ticăloasă.

— V-am făgăduit că vă duc teferi la Osica...

— Și te-ai răzgîndit?

— Nu. Am să vă duc. Numai să aveți grijă să vă țineți bine.

— Ne ținem bine.

Mai departe... Mai departe văzurăm căsuțe de lemn spînzurate pe povîrnișuri. Trăiau și pe acolo romîni. Hornurile fumegau. Il întrebai pe Oroș cam din ce trăiesc băștinașii aceia care păreau uitați pe tristele și sterpele lor meleaguri, și de Dumnezeu și de oameni.

— Bărbații coboară la Dunăre. Muncesc prin porturi. Femeile rămase acasă hrănesc sărăcii de vite.

Mai departe, pe creste, se zăreau păduri bătrîne. Aflai că toporul nu intrase niciodată în ele.

— De ce nu sînt date în exploatare?

— Simplu. Din lipsă de drumuri. De tăiat nu e greu să tai pădurea. Dar cum o cari de vale?

Către amiază șoferul opri. Ne spuse:

— Ați vrut să vedeți Osica. Poftiți și vedeți Osica.

Deschise ușa. Dorii să mă dau jos și să privesc satul. Oroș mă avertiză:

— Dacă ieși din mașină, ai să intri în noroi pînă mai sus de genunchi. Mulțumește-te cu ce poți vedea de aici.

Privii. Pe un fund larg de oală și pe povîrnișurile roase de ape, brăzdate de rîpi roșcate, se ridicau ca la un stat de om deasupra pămîntului, o sumedenie de bordeie. Ceva mai la o parte se vedea o biserică mică acoperită cu șindrilă și în apropierea ei un conac boieresc împrejmuit cu țepoaie. Casa, spoită cu var, avea și turn.

— Iți place? mă întreabă Oroș.

— Imi place, îi răspunsei.

— Sate ca acesta pe care îl privești și drumuri ca acesta pe care am venit ne-au lăsat „basmalele curate" ale domnului inspector general Alistar Mînzu.

Inchisei ușa mașinii. Lîngă șofer, Gînjul smead mormăia ceva. Il întrebai:

— Ce vrei să ne spui?

— Eu? Mai nimic. Mă gîndeam și eu așa, ca prostul, că oamenii aceștia trăiesc aici cam cum s-o fi trăit pe la începutul lumii.

— Nu chiar ca pe la începutul lumii.

— Țineți-vă bine, ne strigă șoferul. Coborîm.

Mașina începu să sforăie și să înoate prin marea de noroi.

Pe cînd coboram clătinîndu-ne și ne întrebam dacă nu cumva o să ne răsturnăm dintr-o clipă în alta și-o să ne dăm de-a berbeleacul pe povîrniș, șoferul începu să claxoneze. Atunci din toate bordeiele începură să iasă bărbați și femei și mai ales copii. Strigau cît îi țineau puterile, se chemau unii pe alții și alergau în calea noastră. Cînd șoferului i se păru că a ajuns în mijlocul satului, opri.

— Mașină... Mașină... Au izbutit să ajungă pînă la noi cu mașina.

Ii dădeau ocol GAZ-ului nostru, îl pipăiau și parcă tot nu le venea să creadă.

— Mașină... Mașină... Au venit cu mașina.

Il întrebai pe Licu Oroș:

— De ce se miră atît de mult că am venit cu mașina?

— Pentru că pînă acum nici o mașină n-a izbutit să ajungă la Osica.

In puțină vreme se adună în jurul nostru întregul sat.

Ni se plînseră de lipsurile pe care le îndurau. Amintiră de birurile grele pe care încă le plăteau. Ii mulțumiră tovarășului Oroș pentru că se încumetase să ajungă pînă la ei cu „calul de fier" care înotase prin marea de noroi.

— Ne-ați dat pămînt. N-avem cu ce-l munci.

— N-avem vite de plug.

— N-avem nici pluguri bune de lucru.

— Să ne dați pluguri bune și cai.

— Ba mai bine să ne trimiteți tractoare.

— Da, da... Să ne trimiteți tractoare. Avem printre noi cîțiva care au făcut războiul la tancuri. Se pricep la mașini. Să ne dați mașini.

— Tovarășe Oroș, n-ar fi cazul să ne gîndim să închegăm o colectivă cum am văzut noi în Rusia, cînd am fost în război?

Ii ascultarăm. Licu Oroș, la sfîrșit, le spuse:

— O să trecem noi și la închegarea colectivelor. Partidul se gîndește la asta. Dar se pare că este încă prea devreme.

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Legendele și miturile Greciei antice

Editura științifică prilejuiește cititorilor o bucurie mult așteptată: apariția unei splendide ediții din legendele și miturile Greciei antice. Cartea e o lucrare postumă a unuia dintre cei mai celebri popularizatori ai mitologiei grecești, profesorul sovietic N. A. Kun, care și-a închinat aproape întreaga viață studierii culturii eline.

Voluminoasa lucrare e împărțită în două mari capitole: Zeii și eroii și Poezia epică greacă (cu subcapitolele Argonauții, Ciclul troian, Odiseea, Agamemnon și fiul său Oreste și Ciclul teban). E interesant faptul că autorul a urmărit destinul multor legende în istoria civilizației omenirii și mai ales aspectul „re-creării" lor culte (în Iliada și Odiseea de Homer, Theogonia de Hessiod, Argonautica de Apollonios din Rhodos sau în scrierile latinilor Virgiliu — Eneida, Ovidiu — Metamorfozele și Eroinele, Pausanias — Descrierea Eladei). Intr-o durată milenară, universul mitologic grec populat cu plăsmuiri dintre cele mai frumoase ale minții omenești, descoperă fiecărei generații noi înțelesuri ale unui mesaj etern uman.

Tipărită în condiții grafice excelente, cu numeroase ilustrații în text, ediția Legendele și miturile Greciei antice aduce o reală satisfacție iubitorilor de cărți, înfățișate cu gust și pricepere artistică. Am dori ca Editura științifică să pună cît mai curînd în circulație și o ediție populară, mai accesibilă, a acestei lucrări remarcabile.

T. M.

●

A scrie confuz despre confuzii

In articolul „Critică și terminologie", publicat în „Romînia liberă" din 27 aprilie, Boris Buzilă își asumă sarcina de a denunța folosirea unor „termeni semănători de confuzii", „întîlniți destul de des ca să nu spunem chiar în fiecare număr al unor reviste, în articolele, studiile sau cronicile unor critici notorii sau recenzenți ocazionali". In primul rînd, apreciem discreția autorului care, deși se războiește cu critici notorii și cu reviste confuze „în fiecare număr", nu vrea să le denumească, semănînd astfel (și el) confuzii. Trebuie de asemenea să remarcăm caracterul dificil al misiunii pe care și-a luat-o tînărul critic, deoarece pentru a determina caracterul confuz al unor termeni, trebuie să fii în posesia termenilor adecvați sau cel puțin să cunoști proprietatea exactă a termenilor combătuți. Iată însă cum exemplifică Boris Buzilă: „Vorbind de pildă despre realismul socialist, acești critici vor fi dispuși să spună printr-o parafrază „concepția despre societate, superioară celei a realismului critic". Să ne oprim deocamdată aici. Expresia citată (sau creată ad-hoc) de

Boris Buzilă nu este deloc confuză. In orice caz, nu se poate suprapune noțiunii de realismsocialist și nimeni, exceptînd pe cei ignoranți sau de rea-credință, n-ar putea confunda realismul socialist cu o „concepție despre societate". Dacă e citat, autorul lui se referă probabil la altceva și tov. Buzilă a înțeles greșit — dacă nu-i citat, atunci exemplul este prost ales. Mai departe: „...noțiuni ca „spirit de partid", „conținut de idei", „tematică", sînt înlocuite (de „acești critici" — n.n.) prin termeni ca „mesaj pozitiv", „substanță", „militantism", „valabilitate larg umană", „semnificație majoră"... Ei bine, nici unul din acești din urmă termeni nu este confuz prin el însuși și nici nu cunoaștem încercarea cuiva de a înlocui formularea „spirit de partid" cu altele ca: „mesaj pozitiv", „tematică" cu „militantism" etc. Ca și „conținut de idei" sau „tematică", „mesajul pozitiv" sau „semnificația majoră" denumesc noțiuni distincte. Lupta lui Boris Buzilă pare un fel de asalt al morilor de vînt. Și, în orice caz, dacă există cineva care se exprimă confuz, acela e în primul rînd Boris Buzilă.

T. R. C.

●

Nedumeriri

In 1953 Cartea rusă a luat frumoasa inițiativă de a pune la îndemîna cititorilor romîni operele lui Tolstoi, într-o ediție în 14 volume, tradusă de o echipă numeroasă de scriitori, după o recentă ediție sovietică.

Volumele s-au succedat la intervale destul de rare, dar cu regularitate. Astfel, în 1953 a apărut volumul I, în 1954, volumele IV și V, în 1955, volumele II, VI și VII, în 1956, volumele III și VIII, în 1957 volumele IX și X, ultimul avînd data bunului de tipar la 21 ianuarie 1957. De atunci însă, de mai bine de un an deci, în zadar ne uităm prin rafturile librăriilor: în afara cîtorva exemplare din volumele anterioare, apărute din cînd în cînd la suprafață, după cîte o perioadă de inventar, nu găsim nimic. Și nici din anunțurile editurilor nu rezultă că volumele următoare vor ieși în scurtă vreme la lumină. Situația aceasta este regretabilă din toate punctele de vedere. Cititorii așteaptă apariția unor opere de cea mai mare importanță (Invierea, Sonata Kreutzer, operele dramatice, etc.). Publicarea cu întîrzieri atît de mari nu e justificată de nimic: fiecare volum are alt traducător (uneori mai mulți), probleme de selecție și ordonare a materialului nu se pun, traducerea urmărind întocmai o ediție unică.

I. F.

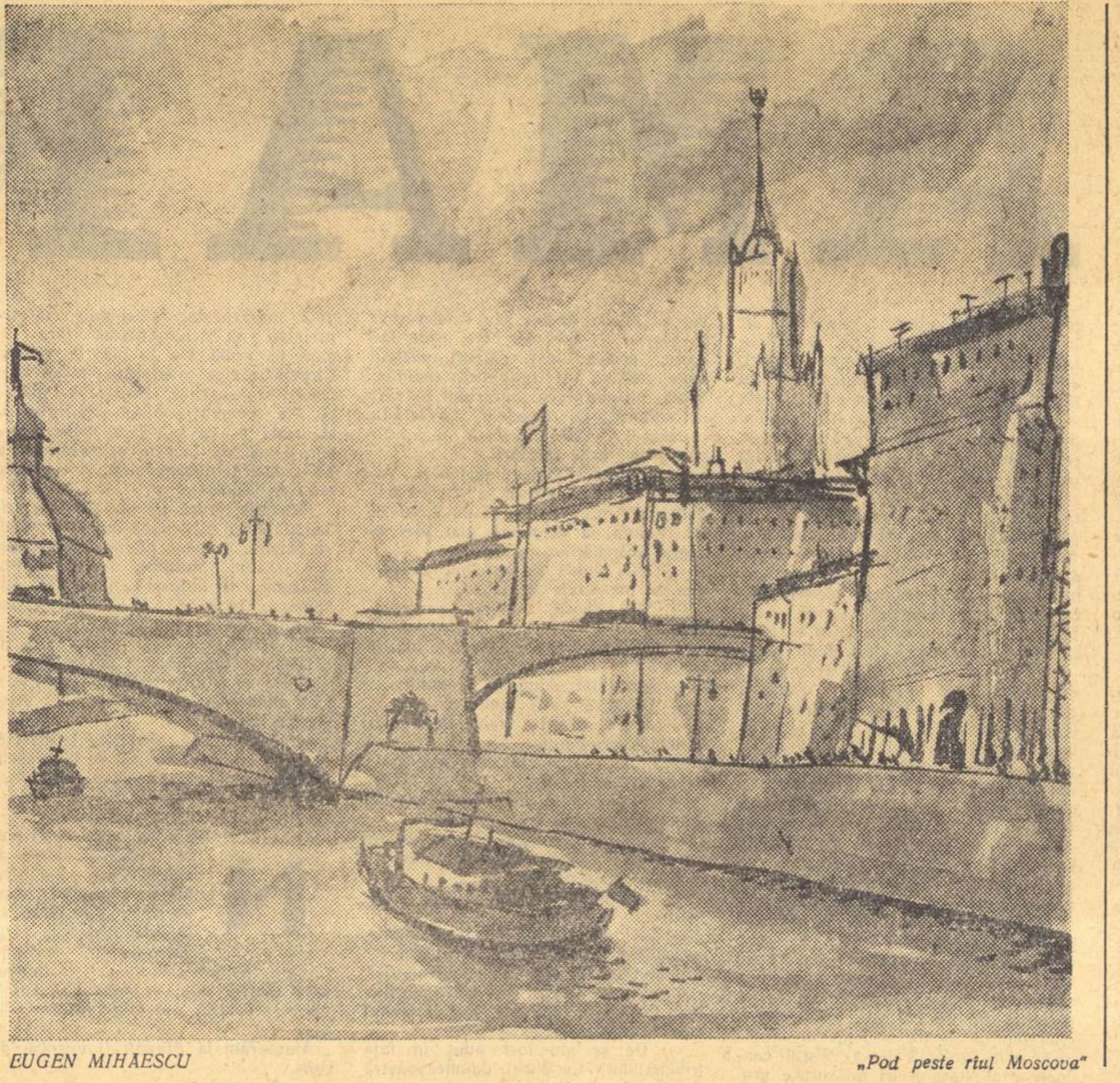

EUGEN MIHAESCU „Pod peste rîul Moscova"

VREMEA ACEEA

(*Urmare din pag. I*)

mea s-au întîlnit spre bucurie sau durere (sau indiferență poate pentru noi, însă pentru altul iarăși bucurie sau suferință), acolo unde viețile noastre s-au întîlnit cu ale multora în marile vîrtejuri sau mișcări ciclonice;" etc. Și încă: „Intretăierile, contopirile, despicările, anastomozele, joncțiunile și destrămările și mai ales punctele de interferență: asta e ce simt împrejurul meu, în prezent, în trecut, în viitor, în imensa țesătură a vieții".

E prematur, spuneam, să judecăm această viziune generală ca metodă aplicată, reținem însă ca afirmare a solidarității umane (ciocnirile, lupta chiar sînt o formă a interdependenței și nu a izolării) într-o lume rațională, condusă de legi obiective: „Nu ești niciodată singur, și împrejurul tău vuiește de un miliard de ori mai vastă decît foșnirea unei păduri cînd bate vîntul, muzica matematică a mișcărilor universului". (L-am invocat pe Leonardo; ultima mișcare a frazei ne aduce sugestia lui Bach).

Petru Dumitriu pornește de la o interferență vizibilă, de suprafață, apoi după ce delimitează pe suprafața țesutului magic al vieții, pornește spre adînc, în memorii, în trecut, în întuneric, spre un nexus, o legătură profundă și ascunsă. El se închipuie asemenea unui inginer care, spălînd o galerie de mină, urmărind mereu vîna de minereu, alte vine se încrucișează, se desfac din aceasta, pe care el însă le părăsește pentru a nu-și distribui atenția, spre a nu se împrăștia, — pledoarie deci pentru conflictul central, principal, pentru construcția clasică (iar se vor face calambururi de idei cu acuzația ignorantă de neo-clasicism). Pentru ca, ajuns la capătul acestei prime povestiri, romancierul să noteze: „**Pornind de aici, s-ar putea reconstitui un mare sector al realității. Poate universul întreg. Căci universul este unul, și toate părțile sale sînt interdependente**".

Creator de tipuri, — mari energii cu izbiri dure, — Petru Dumitriu e romancierul conflictelor viguroase, cu momente de înaltă tensiune, cu mișcări reci și repezi, calități care apar pregnant și în această primă — și remarcabilă — povestire, în analiza căreia nu vom intra însă. Am dorit doar să salutăm cu bucurie, în aceste zile care marchează sfîrșitul celui mai teribil război mondial, faptul că doi prozatori care se numesc Zaharia Stancu și Petru Dumitriu scriu despre eroii zilelor noastre, comuniștii.

Paul Georgescu

Pentru o lirică militantă

(Urmare din pag. 1)

schimb vorbesc despre iubire. / Cînd vine noaptea, o altă lumină, / Albă, în miracol firea înconjoară. / Eu nu scot marea din albii ca luna, / Dar dragostea spre tine urcă, la tine coboară". *N-aș putea afirma că imaginea constituită în ultimele două versuri nu e frumoasă. Este însă izbitor anacronismul preocupării poetice, convenționalismul cu care e tratată tema dragostei.* „Dragoste" *e o poezie miniaturală, acuzînd prețiozitatea, manierismul. Ii lipsește acestei poezii pulsația — cusur pe care îl vom întîlni în multe — multe alte poezii găzduite cu generozitate în paginile* „Tribunei", *ca de altfel în ale multor publicații literare. Iată* „Ciuta" *de Vlaicu Bîrna* („Tribuna" *nr. 2/II.I.): un desen, executat, ce-i drept, impecabil, în care se înfățișează* „o ciută cu picioarele de-aramă", *fugind. N-aș crede să se poată găsi în scrierile parnasienilor consecvenți, acești meșteșugari ai versului ce-și făceau un titlu de glorie din faptul de a făuri imagini de pură virtuozitate formală, o compoziție mai lipsită de suflu decît această plăsmuire a unui poet romîn contemporan cu zborurile cosmice. Tot în* „Tribuna", *Ion Sofia Manolescu, căruia publicația clujeană i-a tipărit și o seamă de poezii cu incontestabilă rezonanță în sufletul contemporan, semnează, în nr. 6 din 8.II, o bucată numită* „Confrații", *prozaică și fără mesaj, dînd expresie unor năzuinți și nostalgii cu totul limitate.*

„Confrații mei se plimbă prin marile orașe / Sau scriu poeme vaste la case de creații. / Și toamna îi întoarce cu flăcările-n suflet / Și-n lungi discuții, seara, s-adună prin redacții / Confrații mei se plimbă prin marile orașe — / La băi, la munți, la mare, la case de odihnă"... *etc.*

Nu e cazul, desigur, să deducem, din constatarea apariției unui număr oarecare de poezii, neancorate în problematica actualității, existența unui pericol al evazionismului pentru lirica noastră în ansamblul ei. Nici indiferentă nu poate să rămînă însă critica literară față de o eflorescență lirică sau pseudolirică fără nici o contingență cu timpul nostru, față de fabricarea în serie a unui tip de poezie ce amenință să imprime multor pagini din revistele literare aspectul unor sere în care se cultivă plante pipernicite. Lipsa de idei, apolitismul sînt, neîndoielnic, principalele obstacole ale poeziei noastre în momentul de față. Și e paradoxal că tocmai producția unor tineri denunță mai vădit tendințe apolitice. Un poet ca Gh. Tomozei, care, anii trecuți, aborda unele teme majore, promițînd să se realizeze ca un cîntăreț militant preferă astăzi, pe cît dovedesc versurile sale mai recente, să se abandoneze contemplației sterile, contribuind la sporirea colecției (și așa supraîncărcate) de ierburi, frunze și „lacrimi galbene" *a poeziei mai mult sau mai puțin tinere. Transcriu, pentru edificare, poezia* „Peste crengi" *din* „Gazeta literară" *nr. 16 din 17 aprilie:* „Peste crengi. lacrimi galbene, frunzele / și nucile, / mătăniile verzi ale văzduhului / și veverițele / sprintene ca zmeele copilăriei.../ Atît... / Numai în amintiri, ierburile / se leagănă peste priveliștea mută. / Asurzitoare liniște, / și doar o fată / culege nuci, din nucul copilăriei, / cu mîinile albe, / albe / cu care-ar fi putut să-mi mîngîie pleoapele". *Răzbate oare în asemenea notații (ce au și dezavantajul de a fi lipsite de vreo notă personală) o licărire măcar a timpului nostru deschizător de drumuri spre zări nebănuite? Nu cred.*

Dumitru Micu

(Continuare în nr. viitor)

ARTA ȘI UMANUL

(*Urmare din pag. I*)

este frate al criminalului și dementului. Crezi tu — îi spune diavolul lui Leverkuhn — că a putut fi realizată vreodată o operă plăcută, fără ca părintele ei să-și fi asimilat esența criminalului și a dementului?" Demonul se înalță în propriii săi ochi, numindu-se „adevăratul stăpîn al entuziasmului" în artă și neagă valoarea echilibrului clasic, elogiul umanului și căutarea, în arta clasică, a perfecționării naturii umane. El afirmă ca experiență estetică suverană „arhaicul", primitivul, „ceea ce de mult timp nu a mai fost resimțit, încercat". Trebuiesc înlăturate toate formele pe care civilizația le-a îngrămădit în jurul nucleului primordial al procesului artei și trebuie utilizat fondul ei străvechi, primitiv. Idealul artei moderne este nu progresul și civilizația, ci barbaria, dubla barbarie — cum spune diavolul — pentru că succede și înlocuiește umanismul.

In halucinația lui Leverkuhn demonul exprimă cu bruschețe și amplă argumentație zbuciumul artistic al compozitorului și crezul său estetic creat de-a lungul anilor. In epoca studenției, tînărul Leverkuhn îl înspăimînta pe raționalistul și clasicizantul său amic Zeitblom, închinînd elogii noțiunii de barbarie. „Trebuie să fim din nou barbari, pentru a fi capabili de cultură". Era una din reflecțiile preferate ale tînărului Leverkuhn în anii primelor sale căutări în domeniul muzicii. Acesta este prin urmare sensul primordial al activității sale artistice care va duce în cele din urmă la o stranie sinteză dintre arhaic și ultramodern, o muzică deromantizată, cum spune el, adică pur cerebrală, lipsită de întinarea sentimentului. Și atunci cînd, în finalul faustian, compozitorul intrat în zona de tenebre a demenței proclamă în fața prietenilor chemați pentru a asculta o adevărată Oratio Fausti ad studiosos — ajungerea artei la un punct mort pe care numai Diavolul l-ar putea înlătura, Leverkuhn continuă să dezvolte în marasm, sub o formă stranie, ceea ce afirmase sub imperiul lucidității.

Crezul estetic al compozitorului este nietzscheian, aristocratic. El nu compune pentru a fi înțeles, ci pentru a-și afirma superioritatea intelectuală. „După părerea mea — spune el — este de ajuns ca un lucru să fi fost înțeles o singură dată: atunci cînd compozitorul l-a imaginat". Leverkuhn nu compune pentru un public, ci pentru sine. Atunci cînd scrie o operă, libretul este redactat în engleză și anume în maniera vechiului vers popular englez („doggerel"). Observația că idiomul străin face piesa impracticabilă pe o scenă germană, îi smulge un surîs ironic: „el refuza să-și imagineze pentru visurile sale solitare, exclusive și bufone, un public contemporan". Mizantropia sa estetică apare la vîrsta juvenilă cînd rezolvă problemele muzicale în felul jocului de șah și afirmă că muzica este o combinație magică între teologie și divertisment matematic [3]), combinație mult apropiată, după el, de alchimie și necromancie. Muzica este astfel rezultatul unui calcul mental, al unei curiozități spirituale, îndemn, după Leverkuhn, cu mult mai puternic decît iubirea în accepția ei comună, curiozitatea spiritului fiind „iubirea lipsită de căldură animală". Tendința ermetică se asociază la Leverkuhn cu o enormă predilecție pentru parodie și persiflaj intelectual, pentru o ironie dizolvantă a tot ceea ce e uman. Cînd compune un „Apocalips" el traduce în termenii muzicii „negarea umanului în numele unei predestinări absolute". Idealul său constă într-o „integrare absolută a tuturor dimensiunilor muzicale și în indiferența lor reciprocă grație unei organizări perfecte", acest ideal fiind denumit de el „scrierea riguroasă".

Aceasta nu este altceva decît modalitatea dodecafonică, extrem de influentă în muzica occidentală contemporană. Iat-o explicată de către Leverkuhn: „...cu cele douăsprezece trepte ale alfabetului temperat de semitonuri... să formezi cuvinte de douăsprezece litere, combinații și interrelații determinate de cele douăsprezece semitonuri, formații seriale din care ar deriva fraza, bucata întreagă, o operă cu mișcări multiple. Fiecare notă din ansamblul compoziției din punct de vedere melodic și armonic, trebuie să-și dovedească filiația cu această serie-tip prestabilită. Nici unul din aceste tonuri nu va avea dreptul să reapară înainte ca toate celelalte să-și fi făcut apariția... In felul acesta nu va mai exista nici o notă liberă. Iată ce aș numi scrierea riguroasă" [4]).

Leverkuhn aspiră către o muzică menită să contribuie la dizolvarea rațiunii umane în magie, printr-un „efort mereu excitant al artei la limita imposibilului". Lui Serenus Zeitblom ezoterismul glacial al esteticii prietenului său, ostil „democrației romantice" și aspirațiilor populare, îi apare, la un moment dat, cu claritate ca un aspect al „artei pentru artă". Creațiile lui, Leverkuhn le vede ca speculații ideologice prin intermediul notelor, mozaicuri de sunete, perceptibile mai curînd la lectura partiturii decît la audiție. In personalitatea damnată a autorului, el intuiește cu durere prin estetismul desăvîrșit al creațiilor lui, poziția unui avantgardism al barbariei, al distrugerii valorilor umane în numele unui orgoliu aristocratic individualist, cufundat într-un paseism reprobabil. Pornind de la ideea că muzica a fost inițial simplu urlet, Leverkuhn ia drept temă a „Apocalipsului" său acest urlet pe care-l aplică vocii umane, dezintegrînd-o, nimicind-o. Tendința sa către ambiguitate dă naștere unor jocuri paradoxale. Astfel finalul primei părți a „Apocalipsului" se termină cu un infernal rîs sardonic, demoniac, iar partea a doua începe cu un suav cor de copii. Instrumentația și ritmul sînt modificate, registrul este diferit, dar în corul infantil nu există nici o notă care printr-o stranie corespondență să nu se afle și în „rîsul gheenei". In „Apocalips", divinul, umanul, piosul, spiritualul sînt exprimate prin disonanțe, iar demoniacul printr-o perfectă armonie tonală, după cum prin același joc ambiguu și paradoxal, corul este instrumentalizat și orchestra e vocalizată, pentru a se șterge deosebirea dintre materie și spirit.

Ultima sa creație „Cîntecul durerii Doctorului Faust" este scrisă sub imperiul bolii care progresează. Maladivul însă nu face altceva decît să dezvăluie esența artei lui Leverkuhn, atunci cînd într-un puternic acces de excitație cerebrală el strigă: „Bunul și nobilul, ceea ce este numit uman, deși bun și nobil, acel lucru pentru care oamenii au luptat, pentru care au luat cu asalt bastiliile opresorilor, ceea ce marii inițiați au anunțat în exultări, acest lucru nu trebuie să mai existe! Trebuie distrus! Il voi distruge!" Și cantata „Doktor Faustus" a lui Leverkuhn nu este altceva prin jocul straniu al serialului, decît negarea Imnului Bucuriei, cu care se termină Simfonia a IX-a a lui Beethoven. Imnul Bucuriei, al marilor speranțe umane, este transformat de Leverkuhn într-un imens hohot de plîns destinat parcă să cuprindă întregul cosmos. Pentru Serenus Zeitblom această ultimă lucrare a prietenului său este „o operă a declinului, în care se înscrie preștiința vizionară a atîtor altor declinuri".

Aici intervine celălalt plan al cărții, planul istoriei care ne oferă dezlegarea întregii drame a compozitorului. Adrian Leverkuhn nu este decît o oglindă, în care nu se reflectă un marasm individual ci unul social. El nu este nici Nietzsche, nici Schönberg luați în sens îngust de „chei" ale romanului. Leverkuhn este oglinda cu ape tulburi a marasmului spiritualității burgheze. Același marasm care pe compozitor îl duce la nimicirea în artă a bucuriei, a speranțelor omului, care a dus Germania nazistă la distrugerea a milioane de oameni și la propria ei nimicire în cele din urmă. Thomas Mann nu concepe identități absolute, dogmatice și schematice, dar intuiește corespondențe subtile.

Leverkuhn este un asocial și apolitic, stă izolat de ani de zile în cea mai desăvîrșită singurătate, într-o fermă depărtată de așezări omenești. Dar, în mod straniu, nu numai aparent straniu, în arta sa se desfășoară muzical idei pe care Serenus Zeitblom le aude în cercul Cavalerilor Mesei Rotunde, cerc inițiat de un anume Sixtus Kridwiss, și care manifestă nete tendințe fasciste. „Cavalerii" fac elogiul cruzimii, al distrugerii, al iraționalului, visează o „teocrație medievală" (ambiguitatea progresului în regres istoric) și își afirmă în mod clar preferința pentru o „neobarbarie conștientă". Serenus Zeitblom notează cu stupoare, făcînd o involuntară paralelă între Leverkuhn și „cavaleri": „Intre ei exista o stranie corespondență spirituală".

Zeitblom începe să scrie monumentala biografie a acestui Faust modern, în momentul în care dezastrul Germaniei lui Hitler este clar. In fiecare eveniment al cărții, în fiecare trăsătură a personalității lui Leverkuhn este o proiecție simbolică a destinului acestei Germanii tragice prin inumanitate. Cronicarul își încheie opera în clipa capitulării Germaniei. Ultima însemnare este cu privire la moartea lui Leverkuhn în august 1940 (momentul marilor succese sîngeroase ale armatelor lui Hitler). Finalul cuprinde într-o sinteză profetică dubla temporalitate și întrebările pline de teamă ale biografului, cu privire la soarta amară a Germaniei fasciste prăbușite: „Cînd va atinge ea oare fundul abisului? Cînd oare dincolo de paroxismul unei deznădejdi fără ieșire se va ivi miracolul care depășește credința — lumina speranței?".

Ion Vitner

---

1) Continuare la „Mitul faustic" („Gazeta literară" nr. 15) și „Destinul lui Adrian Leverkuhn" („Gazeta literară" nr. 16).

2) Michel Mann „The musical Symbolism in Thomas Mann's Doktor Faustus" în „The Music Review" noiembrie 1956, pag. 314—322.

3) Ideea nu este numai a lui Leverkuhn. O găsesc recent și la Stravinski: „Forma muzicală este desigur mai apropiată de matematici decît de literatură — poate nu chiar de matematica însăși, dar în mod sigur de ceva care seamănă cu modul matematic de a gîndi și cu ansamblurile raporturilor matematicii... Modul meu de a gîndi nu diferă cu nimic, mi se pare, de modul matematic de a gîndi" („Un interview d'Igor Stravinski" în „La musique dans le monde" nr. 2 octombrie 1957).

4) Teoria dodecafonismului aparține lui Arnold Schönberg, cel care în sistemul său muzical a desăvîrșit disoluția muzicii clasice germane, rod al geniului național. Intre Thomas Mann și Schönberg au existat relații cordiale pînă la apariția lui „Doktor Faustus". Compozitorul a fost extrem de enervat de montajul teoretic realizat de romancier, prin introducerea dodecafonismului în viziunea estetică a unui damnat ca Leverkuhn și în plus extrem de șocat de corespondența politică pe care Mann o stabilește. Schönberg ar fi exclamat: „Pentru Dumnezeu, dacă a avut nevoie de un sistem muzical, de ce nu mi-a spus-o? Aș fi inventat unul pentru el". Trebuie adăugat că Thomas Mann avea oroare față de tendințele muzicale decadente (inclusiv cele ale lui Schönberg). El iubea muzica lui Wagner și César Franck. Il admira pe Ceaikovski, Gounod și Saint-Saëns. „Dacă aș fi fost compozitor — spunea el de multe ori — aș fi compus poate în felul lui César Franck (vezi Michel Mann, articolul citat).

In ceea ce-l privește pe Schönberg și natura artei sale, Igor Stravinski (cu mult mai în drept decît Thomas Mann să-l elogieze) spune despre compozitorul german: „Schönberg era un cabalist, dar nu este în aceasta decît o simplă preocupare personală..." (vezi interviul lui Igor Stravinski).

MOMENTUL LITERAR

(*Urmare din pag. 1*)

țeleasă desigur altfel decît ca un oarecare interval de timp; este vorba despre capacitatea artistului de a extrage esența, de a da „durată" și valabilitate consemnărilor lui. Pentru aceasta, unii au nevoie de mai mult timp, alții de mai puțin. M. Aligher a scris „Zoia" „sur le vif", în plin vîrtej, dar arta ei a dat materialului acea organizare și dimensiune care-i asigură dăinuirea.

Lucrez de asemenea la traducerea unui volum de versuri pentru copii al prețuitei poete sîrbe Mira Alecicovici și mă bucur să mă întîlnesc cu ea în dragostea noastră comună pentru K. I. Ciucovski, pentru fantezia și umorul lui.

— Ajuns la capitolul literatură pentru copii, am vrea să vă întrebăm dacă dvs. considerați că scriitorii primesc un ajutor eficient din partea criticii literare.

— **Aș vrea să spun de la bun început că atenția criticii față de această specialitate continuă să fie deficitară. Cu toate eforturile depuse de o seamă de foruri de răspundere, cu toate repetatele apeluri ale scriitorilor pentru cei mici, activitatea comentatoare la adresa producțiunilor lor este extrem de redusă. Nu vreau să reiau argumente banalizate prin întrebuințare, în favoarea consemnării cărților pentru copii, dar socot că este nedrept și dăunător ca specializarea în acest domeniu să fie însoțită de un sentiment de mîhnire și de complexe de inferioritate. In legătură cu recentele discuții despre rolul criticii, vreau să precizez că nu mă refer în nici un caz la vagi recenzii îngăduitoare și protectoare. Creația pentru copii merită să fie tratată cu aceeași exigență ca și cea care se adresează adulților.**

— După cîte înțeleg, sînteți pentru o exigență sporită a articolelor de critică literară.

— Cu excepția unor manifestări de vădită rea-voință, nu consider că poziția mai drastică, mai puțin aluzivă și mai ascuțit argumentată a unor articole de critică din ultima vreme — este de combătut. Un creator, fie el și... critic, este interesat în aceeași măsură de relevarea pertinentă a calităților lui, ca și de semnalarea eventualelor cusururi. (Se întîmplă...) Iar anumite articole general descriptive, elegant elogiative și exterior enumerative îi dau senzația penibilă a unei premature comemorări.

Cît sîntem vii — și sîntem! — evoluția dialectică a ceea ce scriem ne preocupă tot atît de mult cît evoluția noastră biologică (uneori chiar mai mult), iar critica are rolul de răspundere de a ne face să ne cunoaștem și de a ne feri de stări patologice.

Partea a doua a interviului nostru s-a adresat compozitoarei Nina Cassian. Dar, din pricina modestiei exagerate, întrebările noastre nu și-au aflat răspunsul scris. Aceasta nu înseamnă că am renunțat la planul inițial.

V. R.

VITRINA

ION CĂLUGĂRU: *„Casa Șoarecilor"*

(*Urmare din pag. 1*)

reu cu pîine și usturoi, rîvnind dureros un covrig cu susan, frățiorii din cimitir au deasupra mormîntului, la căpătîi, cîte un leagăn sau o lădiță de portocale, iar Țipra vrea să forțeze norocul, cerînd prin scris ajutor de la un unchi din Japonia a cărui adresă nu o cunoaște. Și așa, mereu, oameni striviți de sărăcie, orbecăind încețoșați după o dîră de speranță. Dar, de sub lespedea suferinței răzbate de peste tot în paginile volumului sentimentul doritei izbăviri. Eroii nu sînt — în pofida aparențelor — resemnați ai sorții. Așteaptă și speră („Veacuri or năvăli, or pietrifica tristețile"), încearcă să înțeleagă mecanismul vieții („Eu vreau! Tu pricepi ce înseamnă a voi ceva?") și în felul lor stîngaci și nesigur încep să militeze.

Narațiunea la Călugăru e nudă, neliteraturizată. Uneori e rezumată strict la reconstituirea faptelor și reacțiilor sufletești trăite de autor. Alteori se comunică la impersonala persoană a III-a întîmplări auzite cîndva, stilul scriitorului vădind parcă grija de a nu altera ceva din autenticitatea detaliului. Și numai cîteodată, ca în acea frumoasă, antologică „Mahalaua în primăvară" sentimentele irup sub forma poemului în proză.

Volumul luminează semnificativ arta scriitorului de curînd dispărut dintre noi.

Z. Ornea

MIHNEA GHEORGHIU: *„Scene din viața lui Shakespeare"*

(*Urmare din pag. 1*)

cătuit din datele incontestabile asupra vieții și operei lui Shakespeare, din acele date devenite azi clasice; există un atent studiu al condițiilor istorice ale epocii, cu contradicțiile sociale și politice care au frămîntat domnia Elizabethei; există o caldă evocare a teatrelor din acea vreme, mijloc de răspîndire în mase a ideilor înaintate. Biografia pură, ca și participarea scriitorului la curentele de idei avansate ale secolului sînt ilustrate cu citate scoase din sonete sau din piesele de teatru. Evident, alegerea unui fragment sau a altuia, atunci cînd potrivirea cu un fapt de viață nu este foarte precisă, poate să fie considerată arbitrară. Ceea ce interesează într-adevăr în asemenea cazuri, mi se pare că nu este coincidența absolută, ci spiritul în care se face ilustrarea, situarea citatelor la locul cel mai nimerit, într-o anumită epocă, grefarea pe o anumită stare sufletească.

Imbinarea unor asemenea aspecte variate a făcut din „Scene din viața lui Shakespeare" mai mult decît o biografie: un tablou al epocii, o frescă a vieții omului, o încercare de interpretare estetică și istorică a operei în lumina relațiilor cu realitatea imediată.

Imaginea complexului dramaturg, poet și actor devine mai rotundă, mai completă, cînd știm că pentru el viața socială și soarta poporului și țării lui au constituit o sursă de inspirație și n-au rămas niciodată indiferente. Imaginea unui Shakespeare care a considerat scrisul nu numai ca un mijloc de exprimare a realității exterioare sau proprii, ci și ca un mijloc de acțiune, — evident, cu limitele gîndirii epocii — e una din achizițiile importante pe care ni le prilejuiește cartea lui Mihnea Gheorghiu. Și parcă, în felul acesta, genialul dramaturg de acum cîteva sute de ani, se apropie încă mai mult de înțelegerea contemporană a menirii scriitorului.

Horia Stancu

La Casa Scriitorilor

Duminică, 11 mai, ora 10 dimineața, are loc ședința cenaclului tinerilor scriitori.

Citesc:

Paul Anghel (teatru)
și
Lucian Baltuc (poezie)

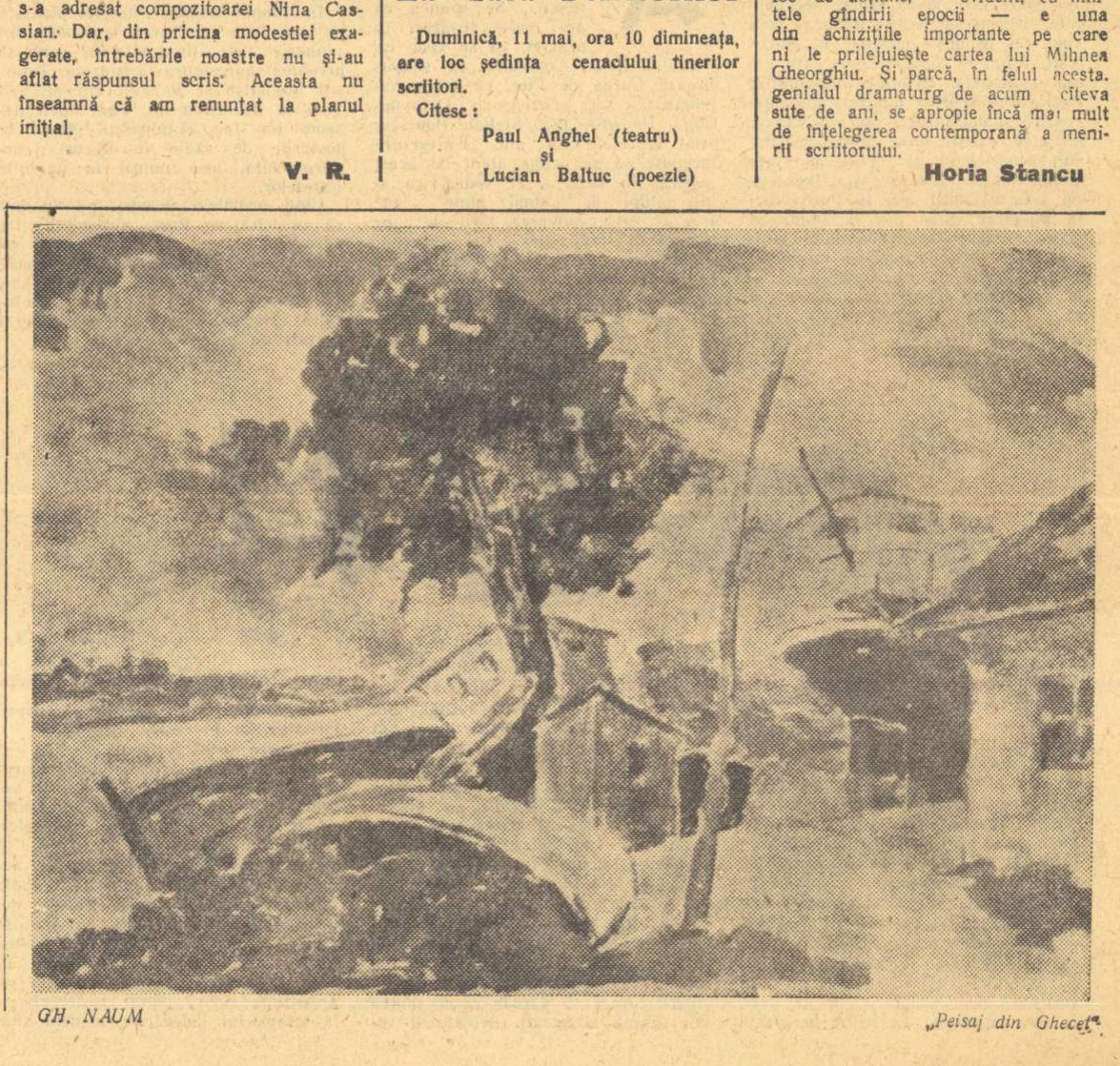

GH. NAUM „Peisaj din Ghecet"

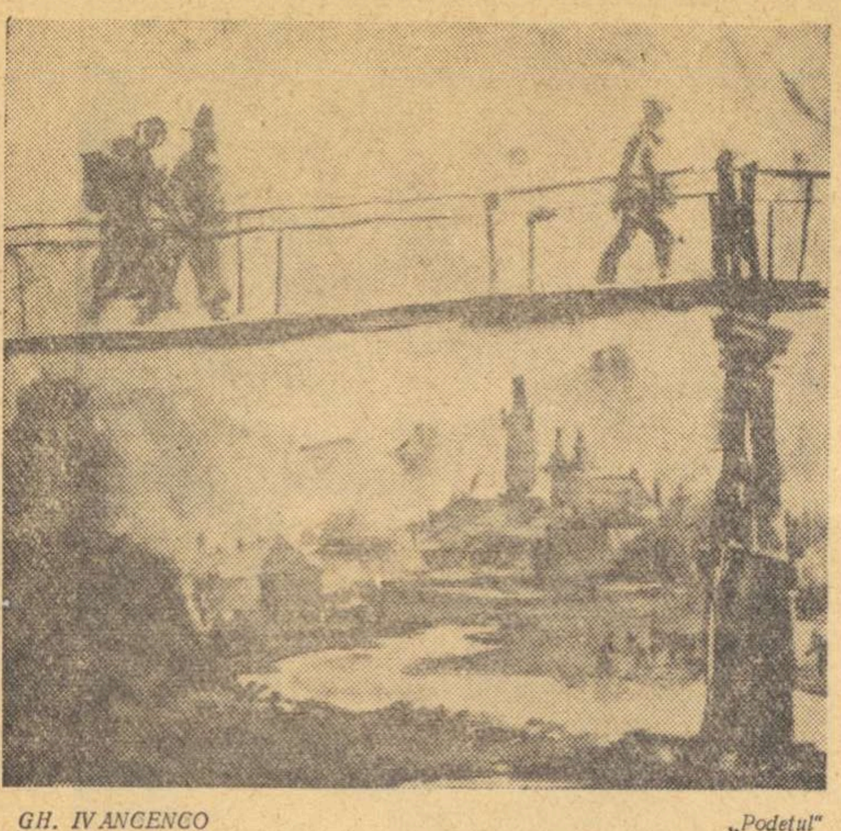

GH. IVANCENCO „Podețul"

Din literatura luptei de eliberare de sub jugul fascist

Generația victoriei

De obicei, o mare zguduire socială opunînd clasele și delimitîndu-le sfera de interese, fixează cîteva categorii distincte de oameni. O categorie deosebit de interesantă este a celor care își formează personalitatea tocmai în raport cu saltul respectiv, care pînă atunci nu au existat ca personalități independente, marcate, și care s-ar părea că se nasc chiar în momentul trecerii definitive la o nouă etapă a istoriei. Este, folosind expresia lui Ostrovski, generația celor „născuți în furtună". La noi există, indiscutabil, o generație a eliberării, a victoriei. Și, cel puțin pînă în momentul de față reprezentantul cel mai autorizat, în plan literar vorbind, al acestei generații, rămîne Andrei Sabin, eroul lui Titus Popovici. Străinul *este, în fond, romanul formării acestei generații, evoluția lui Andrei Sabin fiind caracteristică pentru biografia multor tineri în dezvoltarea cărora războiul, eliberarea, înfrîngerea hitlerismului au avut un rol hotărîtor. Și dacă doriți o autentificare a apartenenței lui Andrei la generația victoriei, cum ne îngăduim s-o denumim, precum și a faptului că era însuși conștient de aceasta, e bine să începem cu sfîrșitul, sau mai exact, să pornim de la una din scenele finale ale romanului. După o despărțire lungă, echivocă și aspră, în care timp Andrei a trăit cu o intensitate și cu o densitate extremă (aici e și marea însușire a artei lui Titus Popovici — dramatismul concentrat, esențial) momente răscolitoare, drama unor popoare încrîncenate într-un conflict tragic, dramă la care a participat efectiv, eroul nostru se întîlnește din nou cu Sonia, prietena pe care o iubește, dar despre ale cărei sentimente față de el nu știe prea multe. Revederea ar fi putut să aibă, în primul rînd, caracterul unei clarificări a raporturilor intime. Și totuși, înainte de aceasta, înainte de a afla Andrei dacă Sonia îl iubește sau nu, iar Sonia dacă Andrei o iubește încă, se naște nevoia de a-și dezvălui reciproc atitudinea față de ceea ce-i înconjoară. E o perioadă cînd alegerea se face net, cînd pendularea nu mai e cu putință. (Insuși Suslănescu, șovăielnicul, abulicul, agitatul steril, alege; despre Lucian Varga la care oscilația se produce nu atît între concepte, cît între condiția socială și condiția morală, vom afla probabil în volumul al doilea un rezultat pe care normal era să-l primim încă în primul volum). Așadar, solicitat, Andrei se justifică (nu se scuză!):* „— E singurul lucru pe care-l puteam face, Sonia. Toate s-au petrecut în așa fel, încît nu-mi rămînea de ales. E un sfîrșit firesc... Nu, nu! se corectă repede. E începutul." *Deci eliberarea, intrarea în U.T.C., regăsirea propriului eu constituie începutul. De aici începe să existe Andrei Sabin ca Andrei Sabin. De aici, sugerează subtil eroul (și implicit autorul), poate începe (sau poate continua) dragostea dintre el și Sonia. Deci Sonia nu are voie să facă abstracție de alegerea lui Andrei, de hotărîrea lui de a lupta alături de comuniști. Acesta e începutul și nu vechile lor raporturi de prietenie. De aceea, explicația aceasta, să-i spunem de ordin politic, o precede pe cea de ordin sentimental. Eroul e conștient că a devenit un produs al eliberării, o creație a ei. Iar procesul însuși de devenire îl dezvoltă întregul roman și, fără să dorim cu orice preț a repeta elogiile aduse la timpul cuvenit dar și fără să le putem evita, îl dezvoltă în chip magistral. Mai ales în partea a doua a romanului. De altfel, această parte corespunde și maturizării eroului. Elevul (și ca mentalitate) Andrei Sabin, care ridicase aproape întreg corpul profesoral împotrivă-i, datorită unei lucrări de o îndrăzneală cam naivă și zgomotoasă, atrăgîndu-și eliminarea din toate școlile, devine în scurt timp un tînăr grav și puternic, hotărît și cuminte (în sensul bun, al înțelepciunii, nu și al oboselii). Se lărgește și sfera legăturilor eroului cu lumea exterioară. Relațiile devin multiple și multiforme, trăirea mai adevărată. De altfel, scenele în care eroul se proiectează pe fundalul unei mulțimi dinamice (coloanele de refugiați, militarii romîni care apără orașul împotriva nemților etc.) ni se par și cele mai autentice. Există o comunicare permanentă între erou și mulțime prin dialoguri, prin coordonarea gestică (în timpul tragerilor de artilerie sau în timpul săpării tranșeelor) sau, mai profund, printr-un consens asupra celor ce se petrec în jurul lor, prin egalitatea desăvîrșită în fața destinului. In aceste momente ia ființă generația pe care am numit-o a eliberării. Și mai este acel factor decisiv care cristalizează drumul viitor al eroului: faptul că a asistat la masacrarea monstruoasă de către gărzile maniste a populației unui sat maghiar și că trebuie cu orice preț să dezvăluie adevărul asupra acestor bestialități. E semnificativ că dorința lui Andrei Sabin de a se consacra luptei pentru adevăr coincide cu prima acțiune conștientă alături de comuniști. In felul acesta integrarea sa se produce în mod firesc, așa cum ar fi trecut, la școală, dintr-o clasă inferioară într-una superioară. Acesta era începutul de care Andrei îi vorbea Soniei...*

Dumitru Solomon

ÎNSEMNĂRI

ION SAVA

Zilele trecute a fost evocată la Teatrul Național din București amintirea regizorului Ion Sava, dispărut în plină afirmare a talentului său, acum zece ani, spre marea mîhnire a tuturor acelora care prețuiau multipla și fecunda lui înzestrare. M-am gîndit cu acest prilej la rolul recunoscut regizorului, în mișcarea teatrală de astăzi, un rol care n-a fost mai mic în trecut, dar a fost mai puțin cunoscut și mai slab prețuit altădată. Cînd a apărut numele regizorului pe afișe? Iată o problemă care ar trebui studiată. Mi se pare că nici Al. Davila, nici C. Nottara, nici Paul Gusty, în partea cea mai întinsă a carierii lui, nu și-au iscălit spectacolele. Deprinderea de a le semna, împreună cu conștiința publicului că regizorului i se datorește în cea mai mare parte lucrarea de artă care i se înfățișează, este un fapt mai nou al mișcării teatrale, explicabil prin multe împrejurări, dar care poate fi discutat în unele din consecințele lui.

Ce face regizorul? El alege sau i se propune un text dramatic, selectat după anumite cerințe ale momentului. Acest text trebuie transformat într-un spectacol. In acest scop întocmește o distribuție, alegînd din personalul dramatic la dispoziția lui pe actorii cei mai indicați pentru fiecare rol, prin felul talentului, prin însușirile fizice și prin temperamentul lor. Pe vremuri, cînd teatrul mai lucra cu categoriile dramatice ale comediei italiene și ale tragediei clasice, actorii dobîndeau de timpuriu o specializare care îi indica pentru roluri de prim amorezi, de ingenuă, de tată nobil, de intrigant, de mare cochetă, de militar îngîmfat, etc. Treaba regizorului, în prima etapă a lucrării sale, era deci simplificată deoarece personalul său îi punea la dispoziție toate specialitățile necesare vechilor comedii și tragedii. Cînd însă doctrina clasică a caracterelor s-a ruinat în cea mai mare parte, și oamenii aduși pe scenă au fost înzestrați de poeții lor cu o viață sufletească bogată și nuanțată pe deasupra vechilor categorii, însărcinarea regizorilor a devenit cu mult mai grea, deoarece li s-a cerut o cunoștință a oamenilor, o posibilitate de a citi în felul de a fi și în posibilitățile actorilor, de care înaintașii lor n-aveau atîta trebuință. A fost prima împrejurare care a sporit rolul și însemnătatea regizorului modern.

După ce își întocmește distribuția, regizorul citește și explică actorilor textul dramatic menit să fie întrupat de ei. Incep repetițiile și fiecare actor încearcă să-și spună și să-și joace rolul, dar primește aproape în fiecare moment observația regizorului cît privește modurile dicțiunii și ale jocului său. Rolul regizorului devine mai ales important cînd este vorba de a pune în relație manifestările fiecărui actor în parte, pentru a face din ele o scenă, un ansamblu coherent. Este evident că această operație era mai simplă atunci cînd comedia sau tragedia clasică nu aveau decît cinci sau șase personaje, dar a devenit foarte complicată din momentul în care drama modernă a putut folosi zeci de personaje, o figurație bogată, mase numeroase. Artistul, care trebuia să țină seama de această complexitate în creștere a spectacolului modern, a crescut și el în însemnătate.

Numai cu actori nu se face un spectacol. Pictorul scenograf este chemat să picteze un decor, schițele de costume; scena este un spațiu care trebuie organizat și articulat, pentru a-l face să cuprindă întreaga evoluție a spectacolului; trebuie studiată minuțios armonia coloristică a imaginii scenice, jocul luminilor, formarea și desfacerea grupurilor. Cine poartă grijă de toate acestea și trebuie să și le reprezinte ca pe o unitate? O armată întreagă de meseriași și tehnicieni au de lucru în ateliere, în culise și pe scenă, croitori și tîmplari, peruchieri, machiori și zugravi, electricieni și mașiniști. Este nevoie de cineva care să le comande tuturor și să-i întrunească într-o acțiune sinergică. O astfel de nevoie există de multă vreme în teatru. Dar de cînd cinematograful a înmulțit într-o măsură extraordinară mijloacele tehnice ale spectacolului modern și a impus și teatrului un nivel tehnic, la care în deceniile anterioare nu aspira nicidecum, regizorul s-a găsit în situația de a afla soluții la probleme atît de complexe încît valoarea și însemnătatea lui au fost apreciate în consecință.

Regizorul este deci artistul care transformă textul dramatic al unui autor într-un spectacol, alege și îndrumează pe actori, supraveghează atelierele și conduce echipa tehnicienilor, conferă spectacolului unitate și coheziune, îi imprimă ritmul necesar, creează atmosfera sugestivă, care se desprinde din lucruri, din detalii ale jocului sau ale înscenării. El este artistul care face dintr-o multiplicitate o totalitate unitară. Insemnătatea pe care i-au dat-o împrejurările speciale ale teatrului modern justifică îndeajuns faptul notorietății lui în creștere. Dar importanța actuală a regizorului nu legitimează nicidecum tendința de a dilata elementul spectaculos în dauna celui literar, nici tendința de a da părții văzute a spectacolului o preocupare mai întinsă decît lucrului cu actorii, acțiunii de îndrumare a interpretării dramatice. Un regizor nu trebuie să uite niciodată că el slujește pe un autor și consiliază pe niște actori, încît se poate spune cu toată îndreptățirea că, pe lîngă toate darurile fanteziei, ale puterii lui de organizare, ale cunoașterii și ale tactului său în relațiile cu oamenii, ceea ce i se cere încă unui regizor, este discreția, devotamentul activ și modest.

Ion Sava a fost un eminent regizor al etapei mai noi din dezvoltarea mișcării noastre teatrale. Dispunînd de o multiplă calificare, fiind om de teatru, pictor, și om cu o întinsă cultură literară și artistică, scriitor și gazetar, Ion Sava se găsea în măsură să răspundă sarcinilor legate de complexitatea sporită a regiei moderne. La ședința comemorativă de la Teatrul Național s-a vorbit despre realizările sale și prietenii au povestit amintiri. Sînt în măsură să adaug și eu una, din vremea în care, ca director al Teatrului Național din București, am avut prilejul să colaborez cu Ion Sava. Se hotărîse noua punere în scenă a lui „Macbeth" de Shakespeare. Regia i-a fost încredințată lui Ion Sava și el mi-a comunicat dorința de a asigura unitatea spectacolului printr-o intervenție mai întinsă decît aceea la care aspiră de obicei regizorii. Voia să traducă el textul, să picteze schițele de decor și de costume, dar mai ales voia să picteze, apoi să modeleze măștile, căci Ion Sava era de părere că Macbeth trebuia jucat cu măști. Imi arăta că niciodată nu fusese lăsat să realizeze un spectacol în întregime, să-l creeze ca unitate și în toate detaliile lui. Aveam stimă pentru personalitatea artistică a lui Ion Sava și cum, în principiu, aprobam năzuința lui de a asigura în întregime spectacolul, l-am autorizat să traducă, să picteze, să modeleze, deși nu eram convins că Macbeth trebuie jucat cu măști. Am urmărit de aproape lucrările lui Sava în atelier, repetițiile lui, exemplare pentru felul îndrumării actorilor. Dar mărturisesc acum, după atîția ani, că îngrijorarea mea sporea pe măsură ce ne apropiam de premieră. Era în firea lui Sava o aplecare către fantastic și grotesc, o imaginație terorizată de imagini de groază, pe care stima mea pentru artist și afecțiunea pentru om ar fi vrut să le tempereze. A venit ziua premierei și publicul a văzut unul din cele mai curioase spectacole ale mișcării teatrale mai noi, o manifestare artistică foarte originală, dar discutabilă. Rolul istoric al lui Shakespeare fusese tocmai să îndepărteze masca din teatru și să permită, în interpretarea unor caractere observate de el cu o penetrație psihologică nemaiîntîlnită în trecut, manifestarea personalității omenești a actorului, a întregii lui complexiuni fizice și sufletești. Shakespeare în măști apărea ca rezultatul unei regresiuni arhaice absolut nemotivate. Actorii se lipseau, punîndu-și mască, de jocul viu al fizionomiei; vocile lor răsunau ca din butoi. Intregul spectacol a fost jucat în lumină scăzută, obositoare. Sava a vrut să creeze un spectacol fantastic și zguduitor și a renunțat tocmai la ceea ce este mai prețios în Shakespeare, la umanitatea lui. Am înțeles atunci că ceea ce voisem să fie comprehensiune pentru Sava, fusese slăbiciune. Spectacolul, apreciat totuși de unii, a avut în tot cazul valoarea unei experiențe menite să arate care sînt limitele artei regizorale, chiar în condițiile creșterii moderne a însemnătății ei.

Dacă ar fi să se repete împrejurările de atunci, n-aș mai proceda în același fel, dar poate nici n-aș mai avea de-a face cu mulți artiști ca Sava. Artiștii de întinderea, finețea și complexitatea înzestrării și pregătirii lui, la fel de personali ca el, sînt destul de rari. Apoi, toată experiența cu oamenii și ce am cules din ea ca înțelegere umană, m-au învățat că binele și răul pornesc adesea din același izvor și că eroarea poate avea aceeași rădăcină cu fapta de creație. Poate că prin Macbeth al său a plătit Sava multele și valoroasele lui realizări de artă. Mi-am spus adeseori acest lucru, gîndindu-mă la scurta și atît de fecunda carieră a lui Ion Sava, la melancolia, la neliniștea caracterului său, în care descopeream un artist original, în căutarea unei expresii mai înalte, și un om pe care, pentru toate aceste motive, trebuia să-l iubesc.

Tudor Vianu

Drumul biruinței

Cînd Aurel Mihale și-a denumit volumul după titlul celei de a doua povestiri, cred că a avut în vedere anume intenții simbolice pe care lectorul atent are toate motivele să le bănuiască. Intr-adevăr, în cele aproape douăzeci de povestiri, concepute ca o suită de momente simultane sau urmîndu-se în timp și numai aparent lipsite de legătură, starea psihică cea mai caracteristică a personajelor este înfrigurarea. Pentru că eroii povestirilor trăiesc fără exagerare momente cruciale și hotărîtoare ale întregii lor vieți. Chiar dacă Aurel Mihale nu accentuează totdeauna clipa aceasta cînd calea spinoasă a înțelegerii mature a fost definitiv străbătută, simțim totuși că perioade mari de timp și-au lăsat amprenta asupra personajului, determinîndu-i un anume fel de a privi și a înțelege existența. Și aceasta pentru că războiul, așa cum ne apare din povestirile lui, nu-i un simplu generator de fapte mărețe, răsunătoare și neobișnuite. Eroismul este privit mai înainte de toate ca rezultatul unui puternic proces de conștiință. Normal, el nu va avea mari amplitudini temporale. Nu va epuiza toate implicațiile morale și psihologice obișnuite. Faptele eroice ale ostașilor romîni, alături de cei sovietici, în lupta împotriva fasciștilor sînt rezultanta a tot ceea ce s-a sedimentat în ani și ani de ură, de nemulțumiri, de dorință de libertate, de visuri între-aripate, zăgăzuite atîta vreme.

Eroii lui Aurel Mihale nu acreditează niciodată teoria eroismului inconștient, a bravadei gratuite; ei luptă cu credință nestrămutată pentru zdrobirea fascismului și se comportă cu vitejie rar întîlnită, însă nu spun vorbe de prisos și nu pornesc la luptă gîndindu-se la eventualii lauri ce ar putea să le încunune fruntea. Vor numai să învingă siguri de justețea cauzei căreia îi slujesc. Dar din discreția, din această jertfă nobilă, tăcută, uneori neștiută, noi reușim să distingem una din acele facultăți morale caracteristice poporului nostru. Citind cartea lui Aurel Mihale — care, credem noi, se înscrie pe linia unei tradiții exemplar-umanitare a literaturii noastre închinată războiului — în memorie îți vor rămîne nu momentele de luptă, nu peripețiile specifice războiului, ci mai ales imaginea zbuciumului care se petrece în sufletul omenesc. Episoade palpitante — vezi „Casa de piatră" — conturează lupta puternică și sfîșietoare care se dă în sufletul caporalului silit să țină piept inamicului dar nevrînd „să-și facă păcat" cu „gefreiterul" luat prizonier. Povestirile sînt orînduite de asemenea manieră, încît vin să înfățișeze treptat procesul de călire și maturizare în focul marii lupte pentru zdrobirea definitivă a mașinii de război fasciste. Primele două povestiri — „Dezertorul" și „Nopți înfrigurate" — par a fi preludiul care anunță în acorduri hotărîte marile transformări ce se vor petrece. Revolta puțin anarhică și nelămurită, aproape instinctivă, dar pornită în orice caz din neadeziune la războiul criminal antisovietic („Dezertorul") și mai apoi hotărîrea deliberată zi de zi, gîndită în ani de suferințe și plătită cu umilințe, de a nu mai lupta împotriva armatelor roșii și a trece de partea celor ce aveau să ne elibereze țara („Nopți înfrigurate"), prevestesc intransigența și spiritul de jertfă cu care acești oameni vor lupta după 23 August împotriva dușmanilor firești. Mersul lor victorios, ce se termină cu „ultimul asalt" dat asupra cotei 310, acolo de unde se vedea „pilonul de fier... antena postului de radio Donau", este mersul unor oameni care cucereau, odată cu victoria, și demnitatea. Un drum presărat cu jertfe și sînge. Un drum ascendent, în care ostașii noștri au cucerit înțelegerea deplină a istoriei, a sensului vieții. Un drum în care ne-am cunoscut prietenii adevărați, în care s-au consolidat trainice și indestructibile legături.

V. Rîpeanu

ARTE

Expoziția Ivancenco-Naum

Artiștii care se învecinează în cuprinsul unei expoziții restrînse nu trebuie numaidecît să-și semene. Dar se cuvine, de bună seamă, să fie creatori de o valoare comparabilă, ori chiar egală. Așa cum sînt Ivancenco și Naum, pe care ne bucurăm să-i întîlnim și acum alături, după ce s-au înfățișat împreună publicului, în 1957. Doi artiști serioși, meșteri încercați ai gravurii. Alăturarea lor, pe același afiș, nu-ți pare nici un moment, precum se întîmplă cu alte expoziții, efectul unui hazard capricios. In schimb, expoziția însăși nu e scutită de un anume întîmplător; n-o vezi ieșită din nevoia imperioasă a artiștilor de a ne împărtăși un spor sensibil, durabil și adînc asimilat, al experienței lor.

G. Ivancenco, de pildă, și-a însușit din contactul său cu grafica chinezească, un mod mai neprevăzut și mai laconic de a construi imaginea. Il admirăm într-o gravură ca aceea intitulată „Spectatori", unde siluetele se conturează elegant pe albul hîrtiei înăuntrul unui spațiu parcă gol, în care unduiesc curbele unui frunziș desenat eliptic, fără umbre, nesprijinit pe sol, — ca un divertisment caligrafic. O tresărire caligrafică întrezărim și într-un peisaj nelipsit de o anume asprime, în acela intitulat „In drum". Acolo, costișele înzăpezite pe care-și mînă țăranii calul cu poveri, sînt delineate șerpuitor, cu nu știu ce franchețe rezumativă și agreabilă libertate de trăsături; imaginea respiră larg, în alb mult. Dar această matură prospețime, care înviorează și cîteva din laviurile artistului — „Cascada", de pildă, — nu te întîmpină pretutindeni. Mai adesea G. Ivancenco pare solid dar puțin greoi. Și, mai ales, cîteva din lucrările acestea sînt pîndite de o anume răceală. Interesul etnografic nu depășește totdeauna stadiul pieselor simplu ilustrative („Olar"), după cum în „Natura moartă" executată în laviu, corectitudinea e geamănă cu un aer școlăresc. Hotărît lucru, expoziția aceasta, cam săracă, nu-l reprezintă îndeajuns pe Ivancenco. Ai sentimentul că artistul s-a pripit, înfățișîndu-se astfel publicului.

După cum, chiar rezultatele obținute de Naum în tehnica monotipului n-au totdeauna caracterul definitiv al izbînzilor ce, singure, ar îndreptăți pe de-a-ntregul o expoziție ca aceea a sa. O expoziție, vreau să zic, alcătuită aproape exclusiv din monotipuri colorate. Căci cele patru pointe-sèche pe care le vedem nu ne rețin: par vetuste și neînsemnate. In monotipuri, însă, Naum a desfășurat o strădanie care se cere amplu discutată. Despre acest „gravor născut", acad. Oprescu scria, în 1938, că are „în geniozitatea celui pe care îl stăpînește o pasiune". Intr-adevăr, în perseverența cu care Naum solicită efecte noi tehnicii monotipului se citește o pasiune asemenea cu aceea pe care-o nutrește pentru gravură. A încercat și a izbutit să dobîndească aici prețiozități de ton pe care nu le îngăduie decît uleiul. In „Natura moartă" de pildă, de la nr. 10, ori chiar în aceea de la nr. 5, a dăruit culorii o plenitudine și o strălucire surprinzătoare. Și alteori, în vederile din porturi, culoarea capătă un licăr metalic și greu, o intensitate care sugerează nu știu ce suflu spontan, dezlănțuit. In „Peisaj la Ghecet" sau chiar în „Vedere pe Dunăre" (nr. 9), cromatica, ca și liniile, au ceva neașteptat, aproape violent. E un spațiu puțin haotic, dar impresionant, în care nu simți, din partea artistului, voința de a ordona prin valori succesiunea planurilor. Această succesiune e indicată altă dată („Colț din portul Brăila"), nu atît prin variația culorii, ci prin desenul volumelor, al vaselor dispuse unul după altul, așa fel încît conduc privirea spre adîncimea tabloului. Căci pigmentul gros cu care obișnuiește a lucra artistul — pictează, se pare, pe piatră litografică și nu pe placă de zinc — nu e propriu să redea culoarea depărtărilor, atenuarea tonurilor pe măsură ce se distanțează de ochiul nostru. Și tocmai asta îi cere Gh. Naum monotipului, într-o serie de lucrări ce-și propun a întreprinde o analiză nuanțată a spațiului, prins în perspective vaste, care înfrățesc apa și cerul. Efectul este o impresie de îmbîcsire; hîrtia suge supărător culoarea, ce pare făcută din boabe vizibile. Artistul vrea, s-ar zice, să spună prea mult cu mijloacele monotipului; uită că aici obligația de a fi sintetic e acută; că monotipul poate sugera mult tocmai fiindcă nu caută să spună totul. Naum nu-și menajează niciodată alburile ,ci umple toată suprafața lucrării cu culoare. O compoziție decorativă, cum e aceea intitulată „In marginea tîrgului" pare și ea prea încărcată. In fond, l-ai vrea pe artist mai înclinat să rezume, mai capabil să renunțe. El năzuiește să împingă tehnica monotipului spre regiuni care-i păreau interzise. Insă efortul său s-a încununat cu succes acolo numai unde factura adoptată n-a contrazis deliberat natura acestei arte: acolo, de exemplu, unde, puțin capricios, artistul nu și-a impus legi aparținînd picturalului, ci a construit un spațiu care se mărturisește oarecum convențional: în acele peisaje pe care le-am citat deja ca niște reușite notabile: „Vedere la Dunăre", „Peisaj din Ghecet", și altele.

Dan Hăulică

●

Patru concerte George Georgescu

De la Filarmonica de Stat „George Enescu" am aflat că pînă la sfîrșitul acestei stagiuni maestrul George Georgescu va dirija la pupitrul orchestrei simfonice patru concerte simfonice. Iată revirimentul așteptat! Primul concert va avea loc în zilele de 10—11 mai și va cuprinde: Simfonia III-a de Brahms, două schițe simfonice de Theodor Rogalski, „Bolero" de Ravel și un concert pentru pian și orchestră de Mozart, solist George Halmoș. Al doilea concert va avea loc în zilele de 24 și 25 mai și va cuprinde: Simfonia IV-a de Albert Roussel și Variațiuni simfonice pentru pian și orchestră de César Franck; solista concertului va fi Lidia Cristian. In zilele de 7 și 8 iunie maestrul George Georgescu va acompania pe cunoscuta pianistă franceză Monique de la Bruchollerie care va interpreta Concertul nr. 3 pentru pian și orchestră de Rahmaninov. Maestrul Georgescu va dirija în continuare Simfonia IV-a de Schumann și Toccata de Silvestri. Tot în cursul lunii iunie, maestrul Georgescu, propagator neobosit al muzicii romînești, va dirija Oratoriul Tudor Vladimirescu, de Gheorghe Dumitrescu.

CRONICA FILMULUI

„BIJUTERII DE FAMILIE"

Marius Teodorescu are talent; deocamdată destul de impur și supus, fără discernămînt, influențelor diverse. E, în definitiv, riscul tinereții în această artă dificilă în care maturitatea precoce e un accident puțin obișnuit. Lucrarea tînărului regizor nu are totuși stridențele și stîngăciile flagrante care însoțesc, adesea, ca un cortegiu de bocitoare, producțiile cineaștilor debutanți. Tinerețea artistică erupe exploziv și teribilist, căutînd și propunînd soluții, sau recită, cuminte, lecțiile maeștrilor consacrați. Marius Teodorescu nu face parte, se pare, din tagma „băieților teribili". Nu caută să epateze, dar, în general, lucru regretabil, nu „caută". Marele cusur al filmului este, tocmai, una dintre calitățile sale: corectitudinea. O corectitudine care presupune un minus de emoție și încordare.

L-am fi dorit pe tînărul regizor mai solicitat de noutate, mai permeabil la inspirație spontană, într-un cuvînt, mai îndrăzneț, deci... mai tînăr. „Bijuterii de familie" dovedește în schimb seriozitatea regizorului, minuția cu care lucrează, capacitatea de a selecta detaliile. Scenele care se petrec în casele boierești atestă o grijă care binemerită aplauze. Fiecare secvență mărturisește dacă nu strălucire, în orice caz echilibru, seriozitate și bun gust. Fie numai pentru modul în care e regizată întoarcerea Vorvorencelor la conac, încă ar fi suficient pentru ca lui Marius Teodorescu să i se acorde credit artistic.

Pomeneam în cronica precedentă de unele derogări de la linia textului original care și-au pus pecetea asupra filmului. E vorba, în primul rînd, de imaginea pe care, în filmul lui Marius Teodorescu, o capătă marile ridicări țărănești din 1907. In nuvela lui Petru Dumitriu acțiunea pendulează nervos și trepidant între două planuri — boierii și țăranii. Repet — Istoria Vorvorenilor e dominată epic de tabloul lui 1907. Filmul încearcă, destul de sumar, să graviteze între aceleași planuri an-

Regia; interpreții

tagonice. Secvențele închinate țăranilor — destul de laconice — sînt, în marea lor majoritate, artificiale. Țăranii nu prea sînt țărani, (ah, acest păcat capital propriu filmelor noastre) iar răscoala este lipsită de vibrație și intensitate. Din păcate, regizorul-scenarist nu a folosit nici indicațiile textului care, valorificate, ar fi permis o desfășurare mai amplă a forțelor artistice. In general, regizorul a evitat — din lipsa de curaj și siguranță? — mișcările de mase. Acolo unde proza lui Petru Dumitriu prevedea mari mulțimi (Prefectul „nici la bîlciuri nu văzuse o asemenea masă de țărani"), filmul aduce un pîlc subțire de oameni. Este evitată și întîlnirea țăranilor cu Eleonora Smadoviceanu — memorabil moment cinematografic — devastarea conacului și mai toate prilejurile pe care textul le oferea copios, pentru a desfășura masa țăranilor răsculați. In film, „picătura care răstoarnă paharul" o constituie molestarea unui copil, copil adus pe lume, se pare, pentru a îndeplini această funcție și a emite cîteva meditații grave. Tatăl copilului se năpustește asupra vătafului bătăuș și răscoala începe, pe fondul unei zile luminoase.

Există în nuvelă un episod a cărui valorificare cinematografică ar fi fost binevenită — marșul prin întuneric al răsculaților care înconjoară pe cei doi arendași captivi. Plimbat cînd lent, cînd nervos, obiectivul ar fi gravat tipuri și ar fi dăruit filmului emoția de care e lipsit.

Regretabilă e îndeosebi ratarea asaltului pe care-l dau țăranii în oraș. In film, masa țăranilor e firavă și din această pricină, groaza protipendadei dindărătul ferestrelor nu e justificată. Iată imaginea pe care o transmite nuvela:

„Dincolo de piață, pe cele trei ulițe largi, se vedea înfiripîndu-se de departe mulțimea țăranilor. Era o mișunare de siluete negre, mărunte, subțiri, care se adunau, se risipeau, se apropiau în pîlcuri în neîncetată mișcare între ele. In mijlocul lor se ridica pata roșie a cîte unui steag, sau ca un mușuroi umblător, căruțe încărcate cu oameni, unii și în picioare".

Momentul în care regimentul 4 Roșiori pătrunde în piață e în nuvelă magistral realizat. Există un ritm interior al frazei, o cadență glacială și solemnă. (Aș fi vrut să văd pe ecran „aerul mort al dimineții înăbușitoare"). Nu pretindem ca pelicula să se fi transformat într-un cîmp de bătaie pentru ca să se ofere spectatorilor tabloul carnagiului. Ar fi fost posibilă însă filmarea gradată a călăreților, instrument placid al represiunii. Juxtapunerea cu masa răsculaților ar fi completat imaginea. (Cinematografia modernă cunoaște un memorabil precedent: atacul cavalerilor din „Alexandr Nevski" din care Eisenstein a smuls sensuri neașteptate).

In producția studioului „București" și acest episod doldora de semnificații e expediat cu ușurință. Toate aceste goluri nu se pot suplini cu galopade romantice, proiectate pe un peisaj dezolant.

★

Eleonora și Elena „primii copii născuți din căsătoria (blestemată cu fecunditate) a lui Lăscăruș Lascari cu Davida" sînt protagonistele filmului, interpretate de Eliza Petrăchescu și Tanți Cocea.

Marea revelație a filmului o constituie, fără îndoială, creația Elizei Petrăchescu. Excelenta actriță de teatru se revelează acum ca o remarcabilă artistă de film. Posedă, pentru aceasta, toate însușirile; se mișcă firesc și dezinvolt, are o față expresivă, pe care fiecare cută e elocventă, are o voce cu gamă largă, joacă simplu, neexcluzînd un necesar adaos echivalent artei. E ca structură, o actriță din familia Betsy-ei Blair, cu aptitudini spre interiorizare, și credem că nu e inferioară actriței americane. Ar trebui văzută însă într-un context mai favorabil. Nasc și la noi actori de cinema!

Tanți Cocea oferă o compoziție studiată cu grijă și în care nu se pot descoperi fisuri pronunțate. Păstrezi însă o ciudată senzație de necontopire a interpretei cu personajul, de păstrare a unei rezerve critice. Rezerva critică aparține spectatorului și nu interpretului. Și, în asemenea caz, cu atît mai mare e actorul cu cît atitudinea critică a spectatorului e mai intensă. Să nu nedreptățim însă actrița care dovedește însușiri cinematografice meritorii și care s-a achitat mai mult decît onorabil de un rol dificil.

In rolul confuz al Elvirei Vorvoreanu, debutanta Sabine Thomas a făcut tot ce era posibil să se facă în granițele unui teritoriu atît de sterp, de neprielnic recoltelor (artistice).

In rolul lui Rizea, Geo Barton a fost corect, și atîta tot. Actorul are un excelent fizic pentru film, dar handicapat și de rol, a fost o apariție difuză. S-a depășit pe sine însuși în scena morții. (Regizorul a avut grijă să o strice cu un „amănunt". In clipa în care Rizea se prăbușește, spectatorii au timp să-i vadă obrazul proaspăt ras, cu perdaf. Nu mai lipsea decît să simți și apa de Colonia. De altfel, îl văzusem pe actor, cu puțin înainte în șlep, nebărbierit. Dar astea sînt detalii...).

Sandu Sticlaru confirmă, într-un rol mai puțin decît episodic, bunele sale însușiri artistice. In roluri fugar schițate de film, Jules Cazaban, Willy Ronea și Emil Botta au adus aportul personalității și experienței lor artistice.

Ivancea (Colea Răutu) e un vechil interiorizat. Colea Răutu e un actor răsfățat de critica cinematografică. Fără să am intenția de a-l alunga de pe soclul înjghebat de confrați, doresc să pomenesc de o limită a jocului său, vizibilă și în „Bijuterii de familie". Actorul joacă într-adevăr „simplu" și se elogiază simplitatea interpretării sale. Este însă simplitatea o calitate în sine? Actorul trebuie să fie întotdeauna simplu? Nu cred că e posibil să joci pe Ivan cel Groaznic „simplu", ci patetic și, dacă vreți, încărcat. Apoi, nu trebuie confundată simplitatea de jurnal documentar, (liniștea în fața obiectivului; mîna nu înțepenește, glasul nu tremură; țigara e aprinsă cu naturalețe) cu simplitatea marii arte, simplitatea stilizată de vibrație lăuntrică. La cei doi poli se află în acest film Eliza Petrăchescu și Colea Răutu.

Două observații de ordin general: prima, de amănunt, destul de supărător, totuși: vorbirea țăranilor nu e unitară, accentul moldovenesc, alternează cu pronunția muntenească sau oltenească. Dacă regizorul ar fi fost preocupat de o localizare dialectală, operația era simplă, textul precizînd locul de desfășurare al acțiunii, dacă nu, era obligatorie unificarea pronunției. Preocuparea de unitate ar fi trebuit să-l călăuzească pe regizor și în privința jocului actorilor. Nu mai puțin decît un spectacol de teatru, la alt mod însă, filmul impune o unitate de stil.

Sorin Arghir

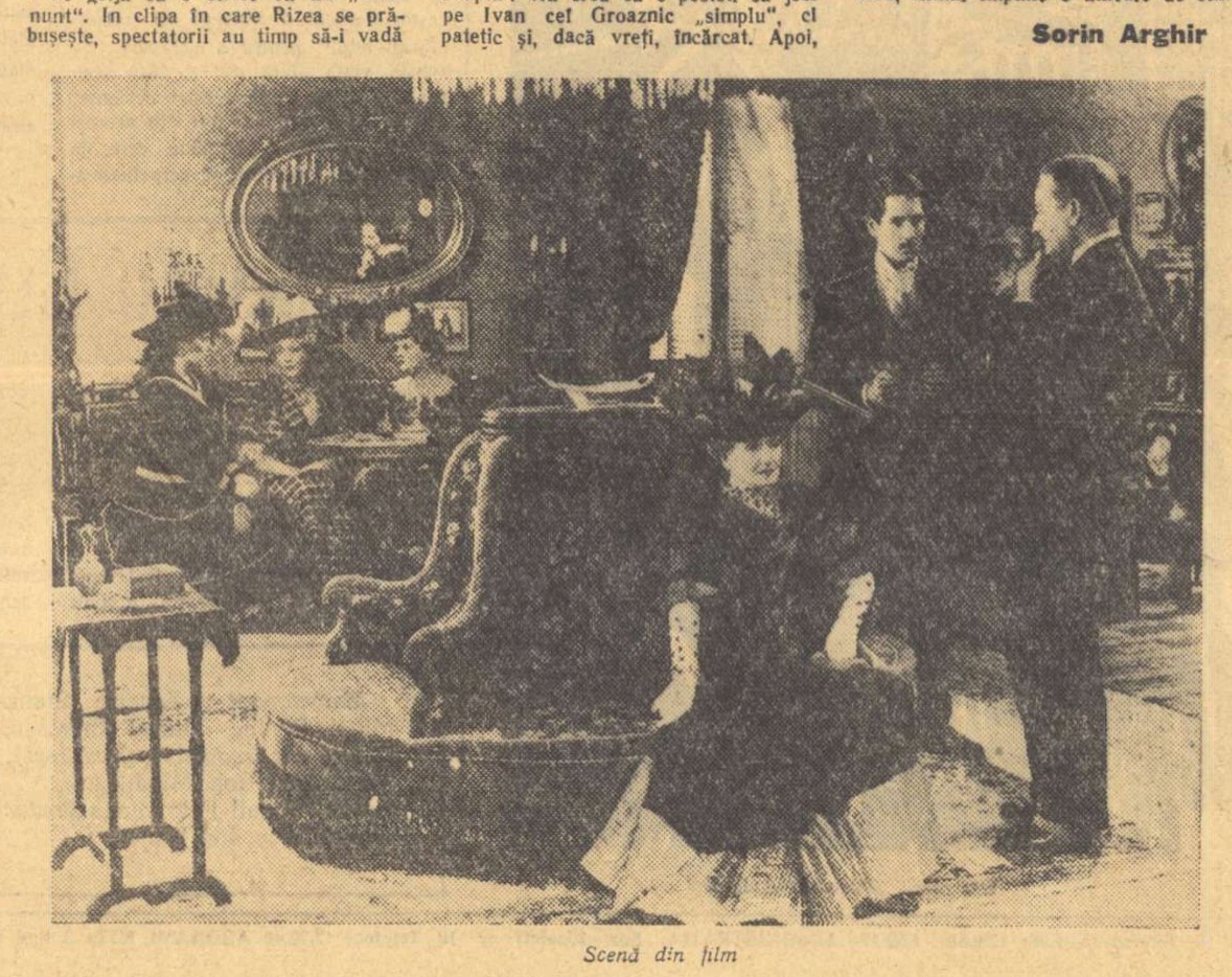

Scenă din film

CONTINENTE

Vitezslav Nezval

Biruitori sosit-au...

Biruitori sosit-au în legendar tumult,
Ca oștile viteze din cronici de demult!
Au biruit, și iată-i, armonici au adus!
Creștea adînca vrajă a cîntecului rus!

Obrajii arși de soare și ochii luminoși
Se aplecau spre ceata copiilor sfioși,
Și îi strîngeau în brațe, cu glasuri blînde, moi...
Aveau cu dînșii pacea și-o împărțeau cu noi!

De bătătura armei erau, cu brațul plin!
Dar cîtă gingășie, ce suflet cald și lin!
La căpătîi, cu steaua de foc ei s-au născut!
Pe totdeauna, capul de mort era bătut!

Cu luminosul suflet de dragoste pătruns,
Pîn-la Berlin, departe, cu lupta au ajuns;
Se avîntau oștenii în marele zăpor,
Și se mîndreau cu țara și comandanții lor!

Cînd au ajuns la Praga, ca Neva lin treceau,
Departe pîn-la ceruri uralele urcau,
Treceau oștenii roșii din Moscova și Kiev,
De Malinovski mîndri și mîndri de Konev!

N-a fost mai mîndră Praga, pînă atunci, nicicînd!
Și ca o bună soră pocalul nou umplînd,
Rîdea la soare Praga în marele ecou,
Ciocnea cu ei pocalul slăvindu-și veacul nou!

O, Praga mea frumoasă! Te-au sărăcit barbari,!
Dar în sfîrșit ajuns-ai aceste zile mari!
Și te-au durut ruine atîtea, zeci de zeci!
Dar ai rămas, cetate nemuritoare-n veci!...

Tălmăcire de **Eusebiu Camilar**

CONFESIUNE PE JUMĂTATE

Am citit cu răbdare și chiar cu interes confesiunea lui Albert Camus, care de fapt este o prefață la reeditarea volumului său din tinerețe „L'envers et L'endroit". Mărturisirea are un dublu aspect; ea privește atît pe om cît și pe artist. Poate nu m-aș fi oprit asupra ei dacă n-aș fi întîlnit un anume accent de sinceritate dură, cu el însuși și cu ceilalți, un dispreț hotărît față de vanitățile profesiunii scriitorești, o încercare de a regăsi sursa și rațiunea socială a artei sale. In această căutare se află punctul nevralgic al confesiunii.

Deși se bucură de succes, deși existența sa materială nu-i dă neliniști, deși se învîrtește într-o lume aparent strălucitoare, Camus este nemulțumit de sine și de arta sa. Fiind lucid, nu se lasă înșelat de aceste aparențe, știind cît de factice, de superficială este lumea ce-l înconjoară, cît de meschine sînt idealurile unora dintre confrații săi, care consideră arta lor doar ca o trambulină pentru a-și cîștiga o poziție în societate. O societate pe care Camus o disprețuiește. „In secretul inimii mele, — spune el — nu mă simt umilit decît față de viețile cele mai sărace sau marile aventuri ale spiritului. Intre amîndouă se găsește astăzi o societate care te face să rîzi".

Rîsul este însă amar. O astfel de societate „care te face să rîzi", nu-i poate oferi lui Camus nici un interes, ea nu e în stare să-i întrețină, să-i hrănească forțele creatoare. Intr-altă parte își va îndrepta privirea, spre o altă lume, în mijlocul căreia a trăit, ale cărei imagini s-au imprimat pentru totdeauna în sensibilitatea sa. Fiecare artist adevărat, mai devreme sau mai tîrziu, se întoarce la sursa primă a experiențelor, a vieții sale, și Camus o confirmă: „In ce mă privește, eu știu că sursa mea este în „L'envers et L'endroit", în această lume de sărăcie și lumină în care am trăit timp îndelungat".

Posibil ca soarele Algerului natal să fi luminat această sărăcie, posibil ca revoltele sale să fi fost ele însele luminate, deși se pare că încearcă o escamotare a existenței aspre pe care o îndură cei mulți și printre care se număra și Camus în tinerețe. Lumina soarelui algerian nu putea să îmblînzească cumplita mizerie arabă, ci să-i descopere și mai mult urîțenia. Dar despre ce revolte este vorba? „Ele au fost aproape întotdeauna, cred că pot s-o spun fără să trișez, — afirmă Camus — revolte pentru toți și pentru ca viața tuturor să fie ridicată în lumină".

Nu tăgăduiesc că scriitorul Camus a fost zguduit de cele văzute, nu neg impulsul, dorința profundă de a schimba ceva, de-a „ridica spre lumină viața tuturor". Dar în ce fel a acționat? Cum și-a manifestat revoltele? Din păcate, nici activitatea, nici opera sa de pînă acum nu conțin vreun răspuns în acest sens. Și acest răspuns nu i-l cere nimeni, decît propria sa conștiință. Dacă nu și-ar fi pus problema echității sociale, discuția ar fi fost inutilă. Camus și-o pune. Realitatea îl constrînge să constate că „mizeria m-a împiedicat să cred că totul e bine sub soare și în istorie; soarele m-a învățat că istoria nu e totul. A schimba viața, da, dar nu lumea din care mi-am făcut o divinitate".

De pe acum se vede că Albert Camus se joacă cu cuvintele, se eschivează în aproximații metafizice, evită să tragă concluziile care se impun, se teme de o atitudine decisivă. Ce înseamnă a schimba viața dar nu lumea? O noțiune este cuprinsă în cealaltă. Modificările se implică una în alta. Este la mijloc o simplă confuzie de termeni? Nu. Camus se amăgește sau vrea să-i liniștească pe cei care compun tocmai acea „societate care te face să rîzi". Camus oscilează, nu îndrăznește să meargă pînă la capăt. El la act de injustiția care domnește în această societate, îl apasă, îl obsedează. Numai așa se explică declarația sa patetică, gestul de apărare în fața unei eventuale învinuiri? Citez: „Nu vreau să-i trec pe muncitori drept bogați, iar pe burghezi drept săraci, în scopul de a conserva cît mai multă vreme fericita servitute a unora și puterea altora. Nu, nu e asta. Dimpotrivă, cînd sărăcia se însoțește cu această viață fără cer și fără speranță, pe care ajungînd la vîrsta maturității am descoperit-o în oribilele foburguri ale orașelor noastre, atunci ultima nedreptate, și cea mai revoltătoare, este consumată: așadar, trebuie făcut totul pentru ca acești oameni să scape de dubla umilință a mizeriei și a urîtului. Născut sărac, într-un cartier muncitoresc, nu știam totuși ce era adevărata nenorocire, înainte de a cunoaște cartierele noastre mărginașe. Insăși extrema mizerie arabă nu poate fi comparată cu ea, cu deosebirea cerului. Dar odată ce-ai cunoscut foburgurile industriale, te simți murdărit pentru totdeauna, cred, și responsabil de existența lor".

Așadar, Camus nu este nici orb, nici de rea-credință; el recunoaște că mizeria în societatea în care trăiește a luat aspecte monstruoase, de degradare și de umilire a oamenilor. El înțelege că în astfel de condiții inumane nu se poate trăi la infinit, că există în actuala organizare socială o „nedreptate revoltătoare". Mai mult, se simte responsabil de existența acestor oameni și înțelege că trebuie „făcut totul" pentru a schimba această viață „fără cer și fără speranță". Și în ciuda acestei evidențe, atît el cît și alți scriitori din aceeași familie, adoptă o atitudine, care, în realitate, nu face decît să perpetueze această stare tristă de lucruri, împotriva căreia conștiința lor, formal, se revoltă.

Ar fi fost de așteptat ca, în sfîrșit, Camus să aleagă. Cine a ajuns la acest punct ultim al conștiinței, n-are decît un singur drum: să lupte. Se cunoaște exemplul unor mari scriitori care odată ce au căpătat convingerea relei alcătuiri a societății, au pornit s-o înfrunte, să lupte pentru înlăturarea nedreptății, pentru instaurarea justiției sociale. Altă alternativă nu aveau, dacă voiau să rămînă fideli propriei lor gîndiri. Există o concordanță între gîndire și act.

Dar ce se întîmplă cu Camus? In ce chip își manifestă responsabilitatea? Ce întreprinde pentru a schimba viața oamenilor? Nimic. Iar literatura sa oglindește un univers absurd și terific, din care nu există nici o ieșire, nici o scăpare. Nu cred să ignore că alți scriitori mai indicați au găsit calea de a-și exprima această responsabilitate atît în opera lor cît și într-o atitudine activă, militantă, cale care ar fi putut fi și a lui Camus.

Dar el se refuză, se închide într-o sferă de ostilitate, tratează cu ironie drept „filantropi" tocmai pe aceia care-și închină întreaga lor energie și pasiune pentru a răsturna societatea burgheză, pentru a înlătura înjositoarea existență a oamenilor din „oribilele foburguri industriale", pentru a lichida injustiția pe care însuși Camus o denunță. Ceea ce este mai trist, mai deplorabil, e că încearcă să-și motiveze acest refuz, că recurge la subterfugii, căznindu-se să justifice poziția sa prin incapacitatea de a realiza... invidia sau resentimentul. Camus pretinde că nu i-a invidiat niciodată pe bogați, deoarece consideră că bogăția nu poate constitui fericirea.

E aci o intenționată deplasare de planuri care nu-l face cinste. Nu subiectivitatea invidiei și resentimentului are vreo importanță în determinarea unei atitudini, ci conștiința injustiției sociale la care participi. Aceasta este problema. Altminteri, ce valoare are declarația sa despre responsabilitate, despre necesitatea de a se „face totul" pentru a schimba viața oamenilor? Dacă într-adevăr ea nu e poză literară, dacă izvorăște dintr-o convingere profundă, conștiința scriitorului nu se va putea elibera decît într-o acțiune de îndreptare a injustiției sociale. Și aceasta cu atît mai vîrtos, cu cît nu numai omul, ci însuși artistul Camus se află într-un impas.

După douăzeci de ani de activitate literară, făcîndu-și bilanțul, scriitorul francez afirmă că abia acum va începe să-și scrie adevărata sa operă. Iar ceea ce este extrem de semnificativ e, că după toate experiențele umane și literare, își dă seama că trebuie să se întoarcă la sursa originară, la acea lume săracă în care a trăit, pentru a-și împrospăta, a-și hrăni cu o sevă nouă și puternică forțele creatoare.

Nu știu ce va mai scrie Camus, dar cum va putea el să nu trădeze această lume, și deci și pe sine, cînd nici ea nu-i inspiră hotărîrea de a „face totul" pentru a-l schimba viața „fără cer și fără speranță"? Cum se va putea realiza ca artist, dacă trădează însuși izvorul creației sale viitoare spre care se îndreaptă?

Nu, Camus n-a avut curajul sincerității pînă la capăt. El însuși este prins în mrejele de aur ale acelei societăți „care te face să rîzi" sau s-o disprețuiești. Lui Camus îi e frică, retractează în forme subtile, divaghează. Nu vrea să-și riște situația. De aceea s-a oprit la mijlocul drumului, ferindu-se să tragă ultimele consecințe ale propriilor sale idei. De aceea, confesiunea sa dezamăgește, e o confesiune pe jumătate, devenind pînă la urmă un steril exercițiu al vanității literare.

Ieronim Șerbu

AGENDĂ

● „In patruzeci de ani de activitate literară nu cred să fi scris vreodată vreun vers, vreun rînd sau vreo replică care să poată descuraja, deprima. După mine, misiunea artistului este de a comunica o anumită bucurie interioară, gustul vieții, nevoia de a iubi ființele și lucrurile" — declară marele scriitor brazilian Ruy Ribeiro Couto, căruia i s-a decernat recent Premiul Internațional al poeziei. Principalele sale opere: „O Jardin das Confidencias" („Grădina confidențelor") — versuri, și „A Casa do Gato Cinzento". („Casa cu pisica cenușie") — povestiri.

● La 22 mai, membrii Academiei Franceze vor alege pe succesorii defuncților lor colegi Edouard Herriot și Claude Farrère. Pentru primul fotoliu candidează: Jacques Charpentier, René Huyghes, conservatorul muzeului Luvru, și biologul Jean Rostand. Pentru al doilea fotoliu: Jacques Bardoux, Paul Bastid și Paul Morand.

Succesorul lui André Chevillon va fi ales la o dată ce va fi anunțată ulterior.

● „Societatea scriitorilor americani" a cerut Congresului să acorde membrilor ei aceleași avantaje fiscale de care se bucură și trusturile petrolifere.

„Pregătirea unui roman", declară purtătorul de cuvînt al societății, dramaturgul Howard Lindsay, „este asemănătoare cu prospecția. Ea poate dura mai mulți ani. După cîteva luni de la apariția cărții, vînzarea încetinează, ca și producția unei sonde care se apropie de epuizare. Prospecția trebuie atunci să reînceapă și la fel pregătirea unui alt roman".

● In 1944, pe frontul răsăritean, se desfășoară acțiunea noului roman al tînărului scriitor german Henry Türk, intitulat „Die Stunde der toten Augen" („Ora ochilor morți"), recent lansat de editura „Das Neue Berlin".

Autorul, care a fost trimis el însuși pe front la vîrsta de 17 ani, aduce prin această valoroasă carte (asupra căreia vom reveni), o contribuție în plus la demascarea caracterului criminal al fascismului.

● Două binevenite monografii asupra autorului impozantului ciclu „Les Thibault": „Roger Martin du Gard" de Clément Borgal (la „Editions Universitaires") și „Reflexions sur la Méthode de Roger Martin du Gard" de Pierre Daix (la „Editions Françaises Réunies").

● In urma refuzului Curții de apel din Washington de a-i anula din oficiu condamnarea pentru „sfidare a Congresului", Arthur Miller își va susține personal contestația în fața acestei instanțe în cursul lunii mai.

● Aplicînd o veche lege din sec. al XVIII-lea, care interzice orice referință la dumnezeu și regină pe scena engleză, cenzura britanică a oprit reprezentația cu noua piesă a lui Samuel Beckett „Endgame" („Sfîrșitul jocului") de la Royal Court Theatre din Londra. Motivul: scena rugăciunii, care se termină cu aceste replici:
— „Dumnezeu nu există".
— „Incă nu!".

● In voluminosul și cuprinzătorul „Vierteljahrschrift für Theaterwissennschaft „Maske und Kothurn" (caietul 4/1957) un foarte important studiu al lui Anton Giulio Bragaglia, cel mai profund cunoscător italian al „Commediei dell'Arte".

Acest studiu ne prezintă un cu totul alt Goldoni decît cel înfățișat pînă acum de către diverși „specialiști". Contrar asertiunilor acestora, Goldoni n-a fost niciodată un adversar al improvizației, ci numai al denaturărilor „Commediei". O spune undeva cît se poate de limpede chiar autorul „Locandierei": „Nu urăsc „Commedia dell'Arte", ci pe comicii care n-au destul talent pentru a o menține la un înalt nivel".

● Scriitorul francez Roger Peyrefitte, care se află actualmente în insula Taormina, unde scrie un roman intitulat „L'Exilé de Capri", a avut de curînd neplăcuta surpriză de a afla că a fost trimis în judecată de procuratura italiană pentru „ultraj la adresa Vaticanului". Culpa: publicarea în „Paese Sera" a unui articol în care denunța imixtiunea bisericii în viața politică și economică a Italiei. Eventuala pedeapsă: trei ani de închisoare.

● „Sweet Bird of Youth" („Frumoșii ani ai tinereții") este titlul noii piese la care lucrează, în momentul de față, cu asiduitate, cunoscutul dramaturg american Tennessee Williams. Tema: coruperea unui tînăr, a unei femei mai în vîrstă, precum și a unui întreg oraș de către un „boss" politic.

A.

FRANS MASEREEL

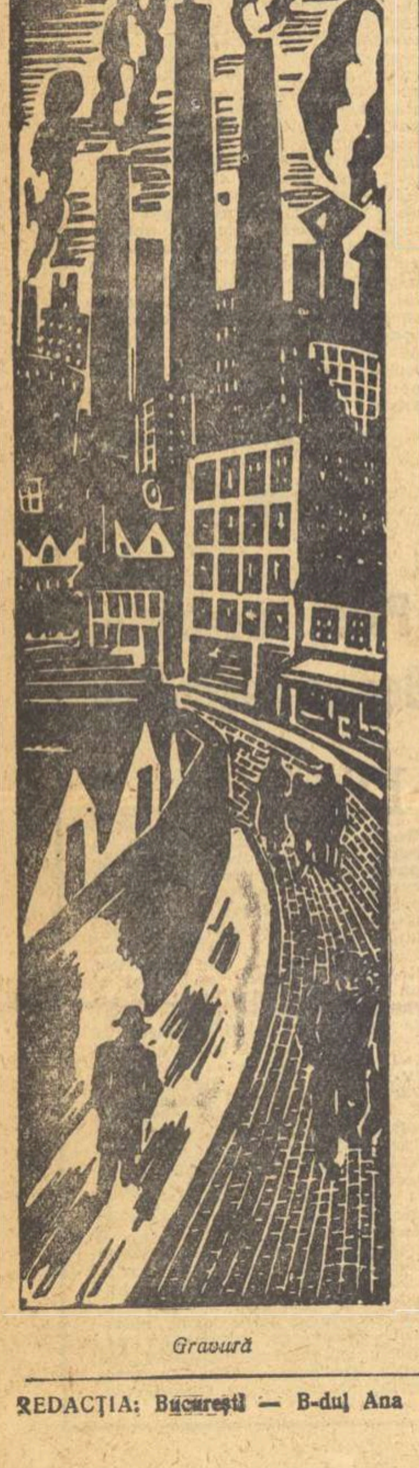

Gravură

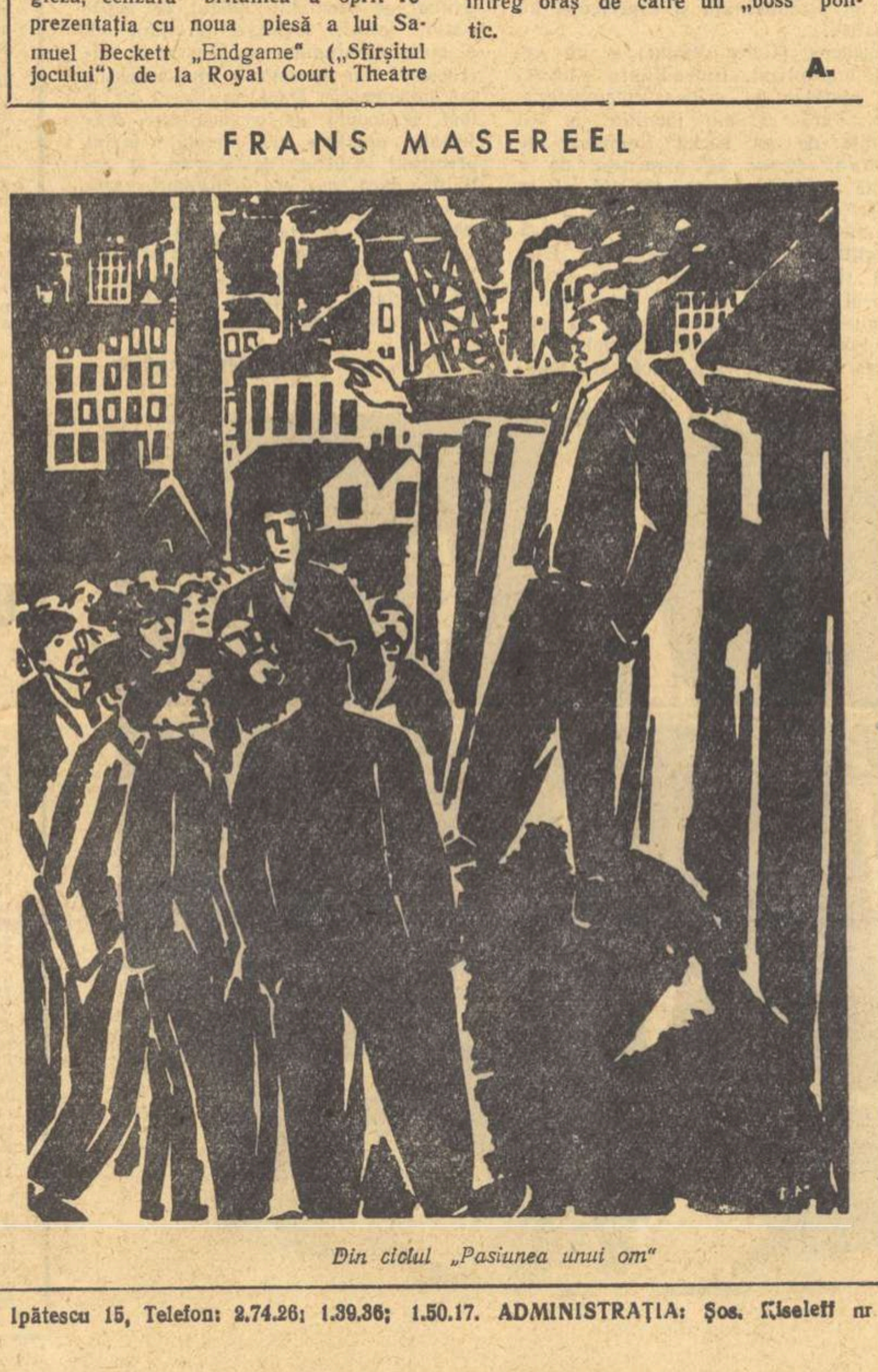

Din ciclul „Pasiunea unui om"

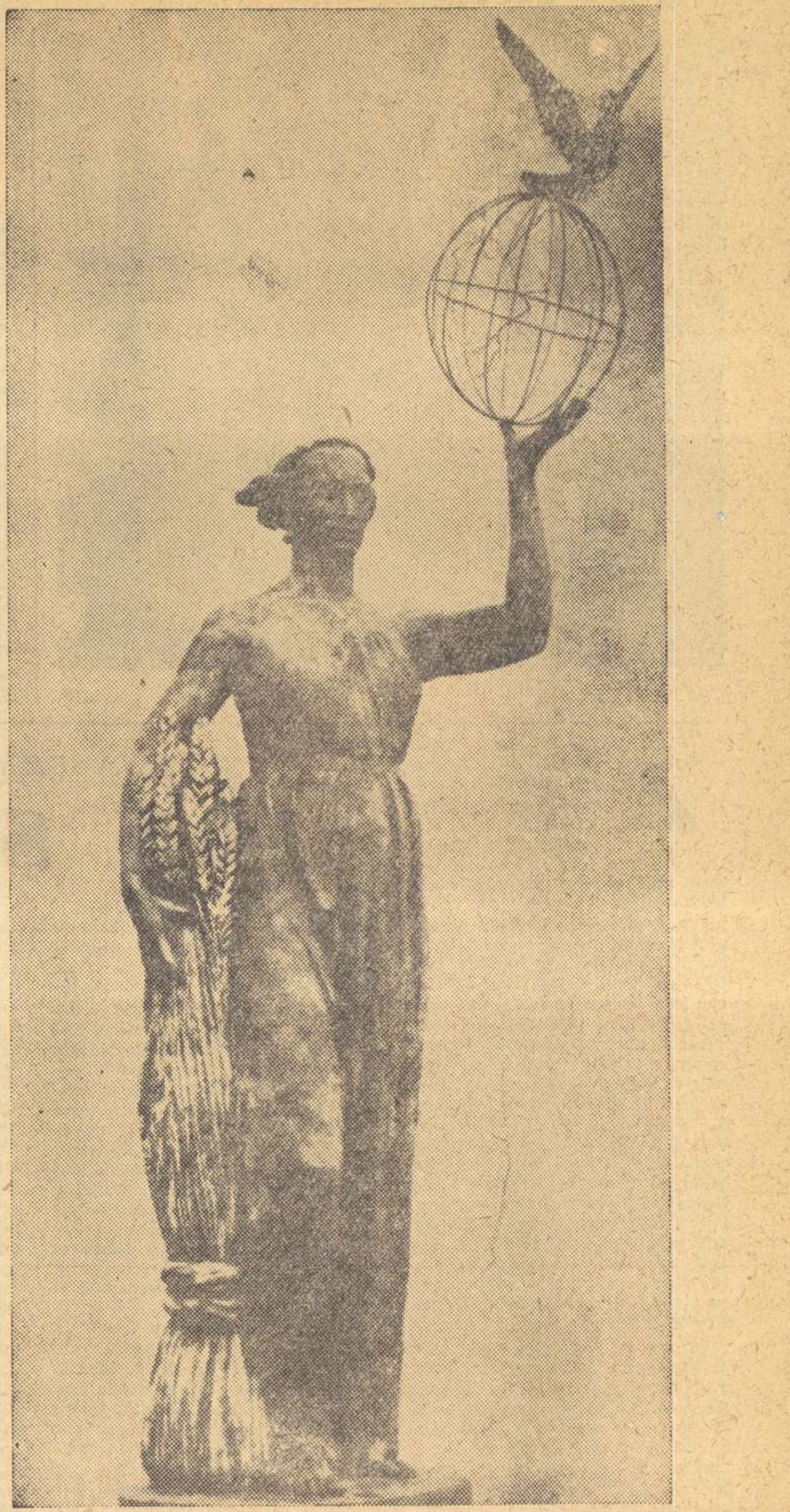

VERA MUHINA „Pacea"

Erich Weinert

ONOAREA GERMANIEI ȘI RUȘINEA GERMANIEI

ADEVARATUL GERMAN

Vrea libertate, drepturi pentru toți.
Prea mîndru-i ca nedemnul să-l supună.
Urăște și stăpîni, dar și iloți.
Iubește pe-ndrăzneț cînd îl răzbună,
Dezvăluind pe falsii patrioți.

Ii-e drag ce aparține-altor popoare,
Și-i gata să cinstească tot ce-i mare
E-al înfrățirii lumii partizan.
Deci el urăște șovinismul van
Și naționalista îngîmfare.

Ii-e scumpă libertatea de cuvînt:
Deplînge țara unde-aceasta nu e.
Combate nedreptatea orișicînd
Și sîngele de om îi este sfînt,
Iar fericirea altuia și-a lui e.

GERMANUL LUI HITLER

De drept și libertăți stîlcit vorbește:
De ele doar stăpînii aibă parte.
Dreptatea pentru sine-o folosește.
Poporul în stăpîni și robi împarte.
Născut slugoi, stăpînul și-l iubește.

Un alt popor din zvon doar știe cum ii;
Să-l și priceapă prea e mărginit.
Că-a lui e lumea i s-a năzărit.
Istoria Germaniei și-a lumii
O vede unde sîngele-a țîșnit.

Cuvîntul liber? Nu! Porunci cunoaște.
Spre a nu fi suspectat să urli-n cor.
E statul lui, clădit pe furt și-omor.
Atîta știe javra: să împroaște
Cu bale demnitatea tuturor.

Intîiul își înalță pururi neamul,
Un nume de german de toți stimat.
Iar celălalt i-a cășunat infamul
Renume-n omenire blestemat.

Poporul meu, dă-i lovituri mortale
Pîngăritorului onoarei tale
Ce ți-a adus oprobriul și osînda!
Să speli a multelor „izbînzi" rușine;
Cînd libertatea va învinge-n fine,
Cu lumea-ntreagă vei serba izbînda.

Moscova, 1941.

In romînește de **I. Cassian-Mătăsaru**

Ghioncio Belev despre Romînia

Ne-a sosit recent volumul scriitorului bulgar Ghioncio Belev intitulat „Imagini din Romînia". Cartea apărută anul acesta în editura „Scriitorul bulgar" de la Sofia înmănunchează reportaje și articole privind viața literară, culturală și politică a Romîniei contemporane.

Ghioncio Belev, care a fost unul dintre oaspeții țării noastre, a avut posibilitatea să călătorească prin întreaga țară, să cunoască realitățile noi din Republica Populară Romînă. Scriitorul a călătorit prin Banat, a vizitat instituțiile de cultură, fabricile și întreprinderile bucureștene, s-a interesat de viața unor orașe cum sînt Sinaia, Constanța sau Piteștii. Scriitorul bulgar a înregistrat cu un vădit sentiment de satisfacție semnele noi, ale unei vieți fericite, pe care le-a întîlnit pe șantierul construcției socialiste din țara noastră.

In cursul vizitelor sale, autorul acestui volum a găsit prilej să cunoască scriitorii romîni și să ia contact cu realizările literaturii noastre. In capitolul introductiv al cărții sale, Ghioncio Belev vorbește despre opera lui Mihai Beniuc, despre traducerile din Vladimir Maiakovski ale lui Cicerone Theodorescu și analizează pe larg fragmente din romanul „Desculț" de Zaharia Stancu.

Cititorul romîn este impresionat de entuziasmul și căldura pe care o degajă volumul scriitorului Ghioncio Belev. Cartea aceasta aduce o contribuție importantă la cunoașterea realizărilor romînești în Republica Populară Bulgară, la strîngerea legăturilor de prietenie dintre cele două țări prietene.

M. Bogdan

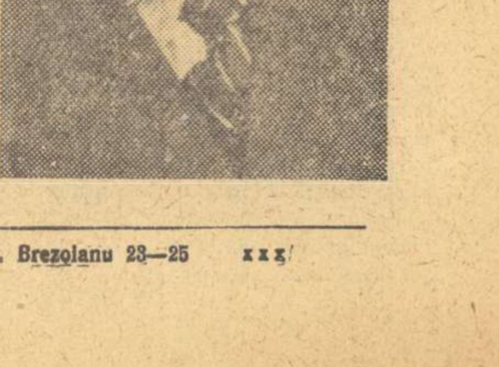

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 20 (218) - joi 15 mai 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

PRIETENIE

In lumina soarelui de mai, mii și mii de cetățeni ai Bucureștiului au primit la aeroportul Băneasa pe solii poporului frate polonez. Delegația Partidului Muncitoresc Unit Polonez și a Guvernului Republicii Populare Polone în frunte cu Wladyslaw Gomulka și Josef Cyrankiewicz a fost întîmpinată pretutindeni în vizitele sale prin Capitala patriei noastre cu dragoste și prietenie. Oamenii muncii și-au afirmat astfel admirația și respectul pentru realizările excepționale ale poporului polonez, purtător al unor vechi tradiții revoluționare, care a știut să facă față cu cinste sarcinilor covîrșitoare ale reconstrucției unei țări distruse de fascism. Pentru făurirea unei vieți noi muncitorii, țărănimea muncitoare, intelectualitatea avansată din R.P. Polonă n-au pregetat să muncească zi și noapte dăruindu-se cu eroism cauzei nobile a construcției societății socialiste.

„Poporul romîn — a subliniat tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej — se bucură de rezultatele mari obținute de oamenii muncii din Republica Populară Polonă sub conducerea Partidului Muncitoresc Unit Polonez în dezvoltarea economiei, culturii, în ridicarea nivelului de trai și întărirea orînduirii democrat-populare".

Popoarele romîn și polonez sînt legate prin strînse și puternice relații de prietenie, pe baza principiului internaționalismului proletar. Ele sînt însuflețite de aceleași idealuri, sînt credincioase unor țeluri comune: înfăptuirea construcției socialismului și apărarea hotărîtă a păcii.

Poporul nostru cunoaște bine operele de artă ca și realizările oamenilor de știință polonezi care aparțin tezaurului universal al culturii umane: creațiile lui Chopin, versurile nepieritoare ale lui Mickiewicz, descoperirile epocale ale lui Copernic și ale Mariei Sclodowska-Curie. Sînt urmărite cu interes la noi realizările oamenilor de știință și cultură ai Poloniei democrat-populare, realizări create în lumina ideilor socialismului victorios.

Alături de celelalte țări socialiste, Republica Populară Polonă și Republica Populară Romînă contribuie la promovarea ideii de pace și de coexistență pașnică între toate statele, fără deosebire de orînduire socială.

Opunîndu-se politicii nefaste a cercurilor imperialiste care au pus bazele pactului agresiv al Atlanticului, țările noastre, participante la Tratatul de la Varșovia, duc în spiritul acestei alianțe, o activitate neîntreruptă pentru instaurarea unei atmosfere de încredere între popoare.

Planul guvernului R.P. Polone cu privire la crearea unei zone denuclearizate în centrul Europei ca și inițiativa guvernului R.P. Romîne pentru realizarea unei colaborări pașnice între țările din Balcani s-au dovedit factori activi în serviciul păcii și înțelegerii între state.

„Poporul polonez și poporul romîn — a arătat tovarășul Wladyslaw Gomulka în cuvîntarea sa rostită pe aeroport — care de 13 ani pășesc pe făgașul construirii socialismului sînt legate prin relații cordiale și prietenești, bazate pe principiile leniniste ale frăției dintre popoare".

Oaspeții polonezi au avut prilejul să ia contact în cursul vizitei lor cu înfăptuirile poporului nostru muncitor dobîndite prin concentrarea tuturor forțelor sale active în jurul Partidului Muncitoresc Romîn.

„In locul Romîniei din trecut — a spus tovarășul Josef Cyrankiewicz — țară guvernată de exploatatori străini și indigeni, țară bogată, care cu toate bogățiile sale a fost una din țările cele mai sărace din Europa, s-a ridicat o Romînie nouă a marilor combinate industriale, o Romînie a dezvoltării industriale rapide o țară a muncii constructive în toate domeniile. Vechea Romînie s-a transformat într-un stat suveran al muncitorilor și țăranilor, într-un stat avînd prieteni credincioși, într-un stat al cărui prestigiu pe arena internațională crește mereu".

Convorbirile dintre delegațiile de partid și guvernamentale ale R.P. Romîne și R.P. Polone au prilejuit un fructuos schimb de păreri care a contribuit la întărirea și dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre cele două popoare. Vizita delegației de partid și guvernamentale a R.P. Polone în țara noastră a adus de asemenea un aport însemnat la întărirea unității de nezdruncinat a lagărului socialist.

„Astăzi mai mult ca oricînd — a declarat tov. Chivu Stoica — se vădește însemnătatea istorică a unității și solidarității frățești a țărilor socialiste în frunte cu Uniunea Sovietică, ca factor hotărîtor pentru apărarea și consolidarea cuceririlor lor revoluționare, pentru apărarea păcii, independenței și libertății tuturor popoarelor.

Romînia și Polonia sînt hotărîte să întărească și să adîncească prin toate mijloacele coeziunea și unitatea lagărului socialist și nu încape îndoială că întîlnirea noastră de acum va însemna o contribuție activă în împlinirea acestei nobile sarcini".

Sub steagul măreței învățături marxist-leniniste, oamenii muncii, romîni și polonezi, vor obține mereu noi și importante succese pe drumul lor comun spre comunism.

Gazeta literară

XAWERY DUNIKOWSKI (R. P. Polonă) „Cap de muncitor"

Pentru o lirică militantă

(II)

Străină preferințelor, gusturilor artistice ale cititorilor conduși de o concepție superioară a vieții, este și Doina Sălăjan în acele versuri ale ei în care își fac loc intimismul, individualismul, cum se întîmplă în unele poezii din ciclul „Cîntece de seară". („Tribuna" *nr. 8/22/II). Acestea conțin anumite accente senzualiste în contrast cu orientarea generală a creației poetei:* „De sărutări mi-s buzele aprinse, / Prin degete fiori fierbinți îmi fug, / Inverșunată patima mă-nvinse, / Schimbîndu-mi trupul fericit în rug". *In întregul său, ciclul nu aduce, cred, o îmbogățire a sensurilor comunicate de poetă în volumul* Confidențe *și limitarea voită la lirica erotică ar putea avea grave urmări pentru viitorul poetic al Doinei Sălăjan. De altă factură, poezia lui Petre Stoica e pîndită de o aceeași primejdie ca și poezia Doinei Sălăjan: închircirea în sine însuși prin refuzul persistent de a-și lărgi sfera preocupărilor. Din abundența producție poetică împrăștiată de Petre Stoica prin mai toate revistele, aleg o piesă,* „Intîlnire", *apărută în* „Steaua" *nr. 2, pentru exemplificarea tendinței autorului de a se izola de problemele realmente pasionante ale prezentului, îndeletnicindu-se cu scormonirea unor stări interioare absolut insignifiante. Tristețile, ca și anemica tresărire a bucuriei, sînt de un interes cu totul particular în* „Intîlnire", *neputînd trezi vreun ecou în conștiința cititorului:* „Cîteodată sufletul mi-a fost trist — poate mai trist / ca un copac fără coaja sa bună / alb așezat în soare / să fie scîndură trainică... Cîteodată sufletul mi-a fost trist — al tău / l-a chemat. De-atunci aud mereu / pădurea din tine strigîndu-mă / și arătîndu-mi potecile înverzite".

E dureros că tocmai dintre poeții tineri se recrutează condeie care, în loc să incendieze inimile prin patosul afirmării marilor idei ale erei socialiste, umplu publicațiile de stihuri reumatice, tinzînd să confere acestora un caracter atemporal, să le smulgă din istorie, transportîndu-le într-un Olimp glacial ce, pentru artă, se identifică cu locuința morților. Ospitalitatea acordată de reviste producțiunilor apolitice are un efect deosebit de dăunător în orientarea celor mai tineri aspiranți la lirism, — a debutanților. E izbitoare îndreptarea aproape generală a tinerilor poeți iviți de vreun an încoace exclusiv spre aspectele minore ale vieții. Coloanele „Tribunei", *publicația ce are meritul de a sta deschisă mai mult decît oricare alta începătorilor, ilustrează în chipul cel mai convingător acest fenomen. Greutatea e numai în*

Dumitru Mica

(Continuare în pag. 6)

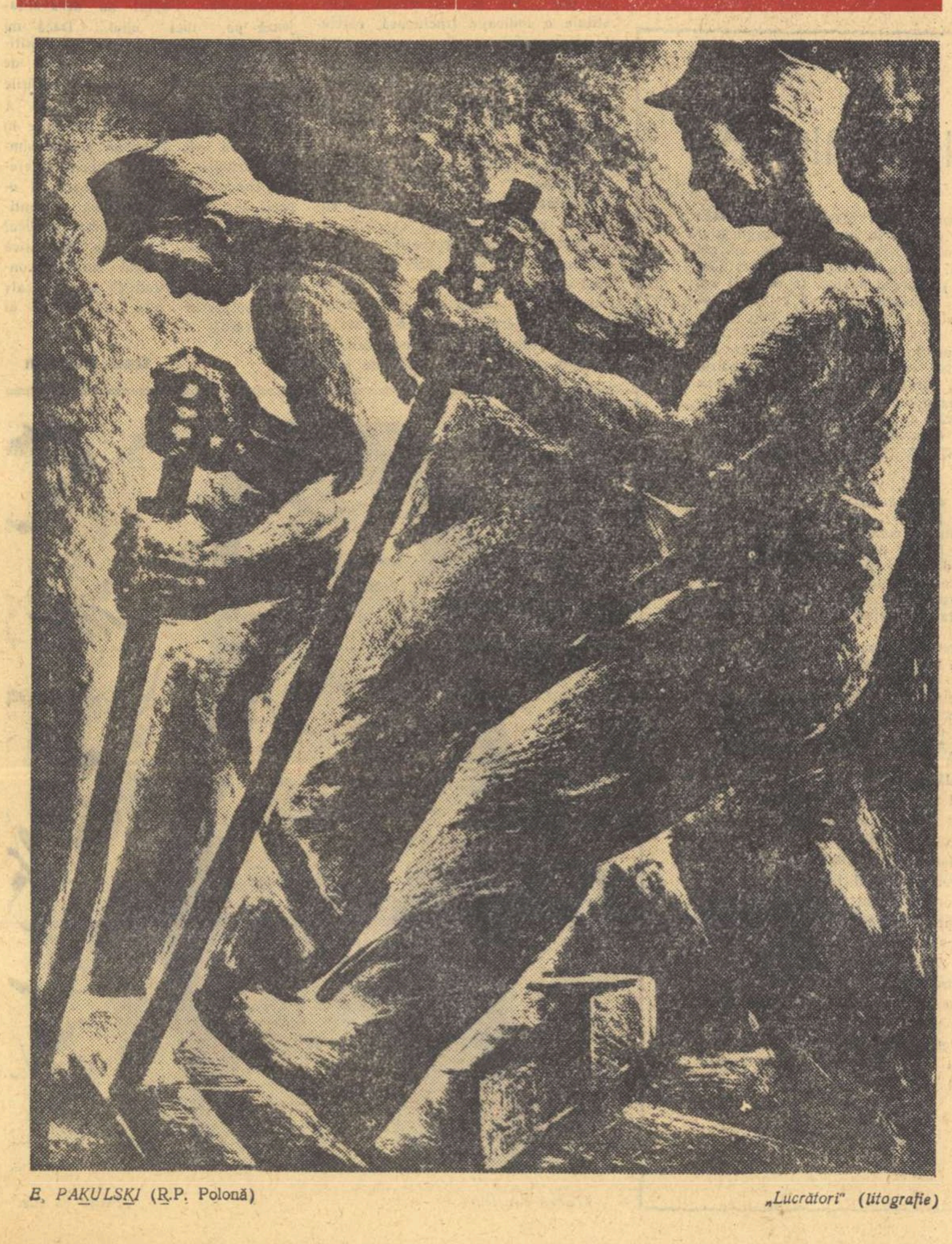

E. PAKULSKI (R.P. Polonă) „Lucrători" (litografie)

HRISOV DE MAI

La un etaj, la o fereastră,
E-o bătrînică-n bluză-albastră.

Zîmbind la iureșul parăzii,
Mulțimii, steagurilor, străzii,

Se uită, nebăgată-n seamă,
De-o jumătate veac în ramă.

E păru-i alb, e-oțel de săbii
Sau pînza unei vechi corăbii?

Catarge zvelte, stol fierbinte,
Plutești, aducere aminte...

Să zbori, corabie, visai
Pe fluviile-acestui Mai.

Mulțimea-și pîlpîie — ca zorii —
Păunii, nunțile culorii;

Deschise cozi în evantaie
Fac curcubee, dau văpaie;

Plutesc în aer pulberi sfinte,
Incandescente oseminte;

Victoria, tîrziu soroc,
Ți-aduce pajura-i de foc;

Și-s uragane de petale
Aprinse: steagurile tale...

Acolo sus, la o fereastră,
E-un colț de cer; e-o bluză-albastră;

Sau poate, în dreptunghiul ramei,
E umbra de argint a mamei.

Cicerone Theodorescu

COȘBUC

De cîte ori întîlnesc numele celui mai popular dintre poeți, îmi vine în minte zimbrul din munții Septentrionului, parcă desprins din elementele genezei și deschizînd orizont cu pieptul.

George Coșbuc s-a ivit în civilizația noastră cu o imensă bogăție de frumuseți, toate scoase din tezaurul multimilenar. Poporul nostru s-a uimit văzîndu-și rasfrînt tot ce are mai bun, într-o poezie unică prin sinceritate, claritate și solemnitate, și s-a contopit cu ea atît de profund și total, cum se contopește izvorul cu rîul și fluviul cu oceanul solemn. Unele poezii de ale lui George Coșbuc sînt atît de întoarse în inima oamenilor, încît umblă ca un bun anonim și al tuturor, alături de Meșterul Manole și Miorița.

Pomenindu-l, la atîția ani de la adormire, voi să mărturisesc aici, cum cărticelele lui de început circulau prin fostul imperiu habsburgic, ori pe unde se aflau mase cititoare în limba romînă. Ca prin vis îmi aduc aminte de o cărticică mică de tot. Se chema „Povestea", sau poate „Cîntecul Dorului", sau cam așa ceva, căci nu-mi mai amintesc bine, iar cărticica n-am mai întîlnit-o. Intr-o noapte de iarnă lungă, la o clacă de tors fuior, o gospodina a scos din sîn această lucrare veche a poetului, și a prins a ceti:

Foaie verde și-o lalea,
Avea, Lina, nici ca ea,
Trei feciori frumoși avea,
Trei feciori și-o fată mare,
Lina cea veselă are...

Versurile de început au sunat ca o uvertură înaltă, însoțită de trîmbițele viscolului de afară. Furcile cu fuior stăteau nemișcate și drepte ca un pîlc de lănci înainte de a se pleca scurt și a porni în dezlănțuirile vijeliei. Deci, după rostirea începutului, gospodina cititoare a tăcut, o clipă, și după aceea glasul ei tînguitor spunea întîmplările epopeice ale feciorilor și fetei prea frumoasei Lina. De pe durluiul cuptorului fierbinte, am ascultat pînă ce a sunat miezul nopții în instinctul cocoșilor și l-au vestit prin glasuri ca din legendă. Cărticica lui Coșbuc a rămas la noi pe fereastră. Am privit-o ca pe un bun vrăjit. Pe scoarța verzuie, mîna mea s-a întîlnit cu lumina soarelui, împreună mîngîind-o. A citit-o Alecu al nostru, (de aur fie glasul lui în muzica

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

MARIA GRIGORESCU-VASILOVICI „G. Coșbuc"

LIBERALISM

Paul Alexis a rămas în istoria literară nu printr-o operă, ci numai prin cinci cuvinte. La o anchetă a lui Jules Huret asupra naturalismului, a răspuns printr-o telegramă rămasă celebră: „Naturalismul n-a murit. Urmează scrisoare". La o anchetă asupra liberalismului, d-na Lucie Faure ar putea răspunde la fel: „Liberalismul n-a murit". Și ar putea adăuga: «Citiți revista „La Nef"». Intr-adevăr „La Nef" („Corabia"), magazin lunar excelent realizat din punct de vedere grafic, este o tribună a liberalismului francez, ideologie care, deși împovărată de ani, se dovedește încă suficient de activă

Nu aș putea oferi cititorului o definiție cuprinzătoare a liberalismului, fenomen extrem de complex, a cărui virulență, sub raportul iluziilor pe care le generează, a devenit clară încă din epoca 1848—1871. In această epocă liberalismul este o ideologie diversionistă, avînd drept rol important stăvilirea elanului revoluționar al maselor. Pentru burghezie o astfel de doctrină apare, după cum se vede, extrem de necesară.

Liberalismul are, în plus, o infinită capacitate metamorfotică, ce ține de cameleonism. In momentul în care marxismul a devenit un real pericol pentru lumea capitalistă, o parte a liberalilor și-a pus cocardă roșie și a trecut la socialiști, manifestînd inițiativa de revizuire a marxismului, care pentru inteligența liberală părea învechit și osificat. Fervoarea liberalistă a dat astfel naștere reformismului, oportunismului de dreapta, care și astăzi minează forța clasei muncitoare.

In momentul în care marxism-leninismul s-a impus ca o forță dominantă în lumea contemporană, bravii liberali au dat năvală în partidele comuniste manifestînd aceeași fervoare ideologică. Pentru inteligența liberală leninismul este perimat, noțiunea de partid ca singura forță eficientă a proletariatului este vetustă, dictatura proletariatului este o experiență istorică particulară (rusească), etc. etc. Bravii liberali, prevăzuți cu carnete de membru de partid, au devenit revizioniști și campioni împotriva „dogmatismului" acelor comuniști care continuă să creadă în rolul conducător al partidelor comuniste, necesar în toate domeniile vieții social-politice, care continuă să creadă că dictatura proletariatului este singura în stare să înfrîngă dictatura burgheză și care continuă să vadă în Uniunea Sovietică forța conducătoare a lumii socialiste.

Pe măsură ce partidele comuniste se dispensează de serviciile lor, bravii revizioniști — dintr-un sigur instinct cameleonic — merg să în-

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

GEO BOGZA:

„Cartea Oltului"

Trăiesc, la Geo Bogza, într-un paralelism unic, două prezențe: natură și om. Cea dintîi se proiectează mitologic și atinge dimensiunea închipuirii. Omul rămîne, însă, cu toată îndîrjirea-i minerală, pe conturul realității, al unei realități biruitoare. Urmașul lui Prometeu, în scopuri și cu străluciri noi, duce mai departe scînteia civilizației. Nu cunosc alt poem în care omul, fără să existe în centrul operei, să fie de netăgăduit esența sa, ca în „Cartea Oltului".

Cînd presimt moartea vitelor în pășunile Hășmașului, voșlobenarii — țăranii din Voșlobeni — pornesc într-acolo. E un drum dramatic, cu respirația întretăiată de aspra încremenire a munților. De aici, din apropierea locului unde la răstimpuri voșlobenarii vin și înalță rugul jertfei, s-a născut, în cea mai îndepărtată istorie a lumii, cutezătorul Olt ca un vis mioritic ce se leagă de un asemenea ritual legendar. Din chiar acest moment. „Majestuos și uneori înfricoșător, Hășmașul Mare este prezent tot timpul în viața Oltului, asemeni zeilor care, de pe culmile Olimpului, urmăreau cu mînii și bunăvoințî subite, isprăvile fiilor lor pe pămînt". Pîndită de umbrele reci ale prăpastiei, vibrația fluidă de lumină care este Oltul la izvoare, crește mereu, devenind apa generoasă

Liviu Călin

(Continuare în pag. 6)

MARIA BANUȘ: „Poezii"

Maria Banuș și-a adunat în recentul volum de „Poezii" rodul întregii sale activități, de la „Țara fetelor" (1937) la „La porțile raiului" (1956). Douăzeci de ani de poezie. Sîntem în fața unui volum care a reținut în paginile sale numai ceea ce i s-a părut poetei a fi zestrea ei adevărată la logodna cu viitorul. Sîntem în fața unui volum care, chiar dincolo de importanța sa literară, e un prilej de emoție. Douăzeci de ani de poezie înseamnă și douăzeci de ani de viață, — concentrată, păturită, stabilizată în paginile unei cărți.

In poezia Mariei Banuș găsim zugrăvită viața epocii, cu fidelitate de istoric și cu emotivitate de artist. Istoria poporului nostru, în ultimii douăzeci de ani, este prezentă în ființa acestei poezii, structurate involuntar dar organic pe datele ei de vîrf. Și, în același timp, această poezie reflectă foarte clar formarea personalității artistice a Mariei Banuș, evoluția ei de la un lirism personalist la bogăția afluentă în creația ei actuală. Evoluție, — pentru că autoarea poemului liric „La porțile raiului" este aceeași cu poeta din „Țara fetelor", — numai că mai formată, mai plurivalentă, mai

Georgeta Horodincă

(Continuare în pag. 6)

PROBLEME DE METODĂ

— Pe marginea ediției critice Grigore Alexandrescu —

În două articole recente ale „Gazetei literare" (20 martie și 24 aprilie), istoricul și criticul literar Șerban Cioculescu ne face cinstea de a se ocupa de ediția noastră a poeziilor lui Grigore Alexandrescu. Deoarece aceste articole ridică probleme de metodă care depășesc interesul restrîns al unei singure ediții, ne permitem să facem unele precizări în legătură cu opiniile emise de recenzent. In primul articol, domnia-sa pune la îndoială legitimitatea înlăturării ediției din 1863, bazîndu-se pe două argumente majore, și anume că, în primul rînd, Alexandrescu nu poate fi considerat diminuat intelectualicește, nici o criză de alienație mentală nefiind cunoscută după 1860, și că, în al doilea rînd, ediția amintita cuprinde numeroase remanieri valabile. Asupra primului argument n-am vrea să ne oprim prea mult (el neconstituind pentru noi un mobil esențial al atitudinii față de ediție), dar socotim că nu se poate face abstracție de mărturiile foarte clare ale celor mai buni prieteni ai lui Alexandrescu, care îl socoteau „mort de mai mulți ani" (V. Alecsandri), „mort între vii" (I. Ghica), mai ales dacă aceste mărturii pot fi cu ușurință verificate printr-o cît de superficială examinare a activității literare a poetului în ultimii 25 de ani ai vieții (traduceri stîngace, de cele mai multe ori nemărturisite, poezii plate și naive etc.). Cel de al doilea argument este sprijinit de compararea ediției din 1863 cu aceea din 1847, luată de noi ca ediție de bază. Comparația se referă la primele trei poezii ale culegerii și cuprinde două rubrici în care profesorul Cioculescu repartizează modificările aduse de poet în 1863: „lecțiuni superioare" (sau „erori îndreptate") și „variante"; în cele dintîi, prof. Șerban Cioculescu consemnează faptele de evoluție fonetică și morfologică, unde modernizarea e adesea în acord cu limba actuală, în cele de al doilea găsim mai ales fapte de vocabular, în care Alexandrescu a operat de asemenea o „modernizare", însă în sens latinist. Despărțirea în rubrici e artificiala și de natură să inducă în eroare un cititor neavizat sau neatent; în realitate, schimbările aduse în 1863 poeziilor tind toate către o punere la curent a textului cu treapta de atunci a evoluției limbii literare. Alexandrescu a procedat, cu inconsecvențe și neglijent, la o modernizare a formelor și la o latinizare a vocabularului (în 1863 limba literară se găsea sub influența puternică a latiniștilor). Șerban Cioculescu, situîndu-se pe poziția cititorului actual, privind deci lucrurile subiectiv și neistoric, denumește „lecțiuni superioare" modificările morfologice ratificate de evoluția limbii, în timp ce schimbările lexicale, infirmate ulterior de limba literară, sînt considerate nu „lecțiuni inferioare" cum ar fi cerut-o logica internă a poziției d-sale, ci numai „variante", lăsînd astfel cititorilor impresia că în totalitatea ei ediția din 1863 este superioară celei din 1847. (In treacăt trebuie să semnalăm că la rubrica „erori îndreptate", recenzentul înregistrează, printre „erorile" ediției din 1847, forme vechi, perfect corecte la acea dată: în „fapte ce l-a strălucit", pentru „l-au", forma verbală este cea veche și general răspîndită, cea de a doua fiind recentă; e de altfel și cazul transformării lui era în erau, trecut însă la „lecțiuni superioare"; nu e vorba așadar de nici o „restabilire a acordului gramatical"; și celelalte forme a căror autenticitate e pusă la îndoială au o existență lingvistică bogat atestată). Nu putem intra în detaliile discutării variantelor; totuși ne exprimăm mirarea că Șerban Cioculescu a putut considera că în contetxul:

Șoptele, adînci murmure ce iau viața În pustii expresia iau viața ar putea însemna altceva (de pildă „a suprima orice viață"!) decît „a prinde viață, a lua naștere" și că viața ar fi o greșeală de tipar pentru viață. Dar să revenim la superioritatea uneia din cele două ediții în discuție. Dacă am încerca la rîndu-ne să alcătuim o listă a „lecțiunilor superioare" din ediția 1847 față de 1863, am reuși fără efort, dar discuția s-ar putea prelungi, sterilă, la infinit. De fapt, cîntărind superioritatea lecțiunilor din punctul de vedere estetic, urmăm o cale metodologic greșită, prin arbitrarul ei. O lecțiune este superioară nu cînd este mai frumoasă, ci cînd este autentică. In cazul ediției din 1863, unde avem de a face cu „neglijența conjugată a autorilor și a culegătorilor", determinarea gradului de autenticitate este adesea imposibilă, deoarece n-avem mijloace să delimităm ce aparține autorului și ce tipografilor. Dar mai intervine un considerent, esențial. In editarea unui autor, se pune problema alegerii unei ediții de bază, care să reprezinte voința autorului și care să poată fi reprodusă aproape fără modificări. Indeplinește oare ediția din 1863 aceste condiții? Credem că nu: o ediție în care sînt incluse poezii pentru care avem dovada că Alexandrescu nu le dorea publicate (În ore de mîhnire), în care figurează poezii la care autorul renunțase și din care transpusese strofe în redactarea definitivă a altora, creînd astfel supărătoare repetiții, o ediție în care versuri întregi sînt contopite, devenind ininteligibile, cuvinte sărite, eliziuni forțate, altele omise, în care modificările nu țin seama de ritm, de măsură, de acord gramatical, în care distribuirea materialului este ilogică etc. nu poate constitui baza unei reeditări decît în cazul desperat cînd n-am avea o alternativă mulțumitoare. Dar ediția din 1847 constituie o asemenea alternativă, dîndu-ne un text îngrijit, selectat, și deci socotit de autor drept reprezentativ. Soluția pe care o propune Șerban Cioculescu („ediția din 1863, consultată cu atenție din pricina greșelilor de tipar, și pentru îndreptarea lor confruntată cu precedenta, ni se pare valabilă") este inaplicabilă în practică: nu e vorba numai de greșeli de tipar, ci de un număr uriaș de tot felul de greșeli de ritm, de acord etc., provenite din înlocuirea cuvintelor sau schimbarea aspectului lor morfologic; pe acestea le putem îndrepta? în ce limite? E clar că în felul acesta se deschide larg drumul arbitrarului, iar ediția devine un amestec între edițiile originale și părerile personale ale editorului. Pe un asemenea drum n-am dorit să ne angajăm. Rămîne astfel fără obiect lunga discuție (o cincime din al doilea articol) referitoare la cuvîntul întunec. Noi n-am păstrat lecțiunea „din motive lingvistice" cum crede Ș. Cioculescu că am fi afirmat, nici „pentru eufonia versului" cum ne bănuiește domnia-sa (întunerec ar fi fost la fel de eufonic), ci pur și simplu fiindcă așa citim în ediția de bază: întunec, postverbal de la a întuneca (și nu „formă contrasă" de la întunerec) este un cuvînt posibil (și real) în limba romînă, bogată în postverbale (cîștig de la a cîștiga, cuget, greș, îngheț, plac sînt numai cîteva din numeroasele exemple); chiar dacă avem convingerea că forma a fost introdusă în text de editorii de la Iași, neavînd dovada acestui fapt și avînd în vedere că forma a fost menținută în 1847, nu ne-am permis s-o înlăturăm.

La începutul celui de al doilea articol, profesorul Ș. Cioculescu ne laudă fiindcă menționăm contribuțiile editorilor anteriori (se putea oare proceda altfel într-o lucrare științifică?). Dar acest elogiu servește numai de introducere observației că totuși ne-am însușit fără să mărturisim o „lecțiune mai logică", propusă mai întîi de E. Lovinescu. Deoarece însă, pe de altă parte, în cursul aceleiași poezii, nu ne revendicăm „prioritatea unei lecțiuni mai logice și firești" și nu luăm în discuție o ipoteză a lui Lovinescu privind originalitatea poeziei, Șerban Cioculescu ajunge la concluzia că am „omis involuntar" întreaga contribuție a lui E. Lovinescu, înecați în fișe ca Fulgence Tapir, personajul lui Anatole France: „Asemenea omisiuni sînt fatale, cînd editorul critic manevrează un aparat uriaș de note înainte de a le pune la punct spre a le da utilizarea definitivă". In realitate, nu e vorba de o omisiune involuntară (cartea lui Lovinescu e citată de zeci de ori în cursul ediției), ci de una voluntară. Iată faptele: la sfîrșitul monografiei consacrate lui Alexandrescu, E. Lovinescu reproduce din Buciumul Romîn istorioara Vînătorul. La o vînătoare de urși, eroul povestirii se adăpostește, în așteptare, după o stîncă. La apariția fiarei, „eroul de sub stîncă / Din sigura-i cetate privește pe dușman". Lovinescu transcrie greșit singura în loc de sigura; lipsa de sens a frazei nu-l îndeamnă să verifice originalul (lecțiunea corectă e atît de evidentă, că putea fi dedusă și fără o confruntare), ci se lansează în ipoteze: expresia i se pare neromînească, alături de altele (pe care nu le pomenește în argumentare) și de aici concluzia că ar fi vorba de o traducere! Așadar, noi n-avem de revendicat prioritatea nici unei lecțiuni, cea corectă găsindu-se în textul lui Alexandrescu. „Ipoteza" lui Lovinescu se baza pe o simplă eroare, interpretată cu superficialitate; este deci în afara oricărei discuții. De altfel, cazul nu e izolat la Lovinescu. In aceeași monografie sînt transcrise o parte din scrisorile lui Alexandrescu către Ghica. Greșelile sînt nenumărate. Iată pe cea mai savuroasă: în scrisoarea din 21 aprilie 1855, Alexandrescu scrie (după Lovinescu): „Ieri a trecut pe aici C. Negri însărcinat a merge la Constantinopol. De la Viena era însoțit de Laurianu". O notă ne informează asupra scopului călătoriei și împrejurărilor ei. Noroc că E. Lovinescu n-a observat ciudățenia itinerariului (de la Iași la Constantinopol drumul trecea prin București și Viena!) căci cine știe ce ipoteze s-ar fi putut naște. In original, fraza sună astfel: „Ieri a trecut pe aici C. Negri însărcinat a merge la conferențele de la Viena. El era însoțit de Laurianu"! Asemenea „lecțiuni" și „ipoteze" pot fi oare discutate? Ignorarea lor e cel mai bun serviciu care se poate aduce memoriei lui Eugen Lovinescu.

Aici se ridică o altă problemă de metodă: citim adesea în introducerile edițiilor recente lungi pomelnice cuprinzînd greșelile de transcriere ale predecesorilor puse alături de transcrierile corecte ale autorilor ediției respective; aceștia apar astfel cititorilor cu aureola unor adevărați descoperitori și deschizători de drumuri. „Enfin Malherbe vint"... Procedeul ni se pare dăunător, deoarece deformează în ochii publicului (și nu numai ai celui foarte larg) imaginea reală a muncii editorului: transcrierea corectă nu e decît faza premergătoare a unei ediții, munca propriu-zisă începînd după aceea, cu interpretarea grafiilor, confruntarea variantelor, alcătuirea aparatului critic și explicativ etc., etc. Dacă numeroși editori din trecut nu îndeplineau nici această cerință elementară, cu atît mai rău pentru ei; aceasta însă nu ne dă dreptul să ne lăudăm cu un lucru care ar trebui să fie de la sine înțeles, cu atît mai mult cu cît preluăm elementele valabile din edițiile anterioare. Dar, vorba lui Alexandrescu: **„Precuvîntarea în fruntea unei cărți este cîteodată foarte trebuincioasă; întîi pentru că adaogă la numărul foilor (lucru nu puțin folositor pentru mulțămirea ochilor și pentru speculație), iar al doilea pentru că autorul are aici cîmp deschis să vorbească cît va pofti de meritul său și de nedestoinicia vrăjmașilor săi".**

I. Fischer

PAUL MIRACOVICI „Colectiviști spre muncă"

Noutăți de la Editura Militară

DE CITEVA ZILE SE AFLA IN LIBRĂRII:

„Poet și ostaș", volum de poezii de Victor Tulbure.

„Ecaterina Teodoroiu", piesă în 3 acte de Nicolae Tăutu.

„Dobrogea de aur", reportaje literare de Traian Coșovei, volum apărut în colecția „De strajă patriei".

„Agentul", schițe și reportaje de Traian Uba.

SE AFLĂ SUB TIPAR:

„Urmele", nuvele de aventuri de Haralamb Zincă.

„Noapte albă", volum de schițe de Florian Grecea.

„Insemnări din preajma crematoriului", partea a II-a de O. Lustig.

„Un căpitan de oaste", povestire de Aurel Ardeleanu.

CRITICA SCRIITORILOR

Ideea incompatibilității dintre poet și critic s-a dovedit o prejudecată. Inteligența critică a lui Baudelaire este comparabilă, în secolul trecut, cu a lui Sainte-Beuve, iar dacă avem în vedere cazul „Doamnei Bovary" constatăm chiar că poetul l-a depășit uneori pe critic. In principiu, creația nici nu este de conceput fără spirit critic, deși există destui creatori care nu se manifestă în arena criticii. Un creator prin însuși faptul că participă la realizarea valorilor artistice este de presupus că are și înțelegerea lor. Dacă îi lipsește această înțelegere, sau intuiție, sau receptivitate, se poate trage concluzia că nu va izbîndi nici în propriile sale încercări. Talentul limitat la instinct apare ca un nonsens. O pasăre făcută să zboare este greu de imaginat fără aripi.

Din însăși această împrejurare rezultă însă că intervențiile critice ale unui scriitor nu se confundă cu ale criticului de profesie, și oricît ar avea la bază o concepție comună, în structura lor se vor deosebi. Scriitorul se angajează, în efectuarea judecății critice, cu propria lui experiență. In intimitatea altei opere, el caută cel mai adesea să se regăsească pe sine și abia atunci se simte în largul lui. Afinitățile îndeplinesc un rol decisiv în critica scriitorilor, stimulînd-o și particularizînd-o. Aminteam de Baudelaire mai înainte, dar paginile sale critice, excelente îndreptare de gust, sînt în cel puțin tot atîta măsură, o revelatoare radiografie personală. Cînd în articolul „Expoziția universală din 1855", de pildă, el afirmă că „frumosul este totdeauna bizar", teoretizează, evident, din perspectiva poeziei sale. Formularea poate părea curioasă, poate fi suspectată de subiectivism, însă ar fi o eroare să nu se observe că temeiurile acesteia sînt într-o creație obiectiv valoroasă, ceea ce îi asigură valabilitatea în speță. Judiciozitatea criticii lui Baudelaire s-a verificat și practic în intuiția sigură pe care a avut-o, recunoscînd, primul, genialitatea lui Edgar Poë sau Wagner. Subiectivism ar fi să se deducă legi dintr-o experiență artistică eșuată și să se considere valorile în funcție doar de aceste legi, cum procedează bunăoară André Breton în „L'art magique", universalizînd criterii suprarealiste, lipsite de o bază substanțială. (v. articolul lui Roland Desné din „Nouvelle critique", febr. 1958).

Concludentă este, în cazul literaturii noastre, activitatea critică îndelungată a unui scriitor cum a fost Camil Petrescu. Febra lucidă, care caracterizează creația sa, este în același timp și sursa speculațiilor sale critice. In interpretarea pe care el o dă fenomenelor artistice, termeni ca autenticitate, convenționalitate, etc., au părut discutabili uneori numai pentru că li s-a atribuit sensul strict al unor noțiuni teoretice cu care se operează judecata de valoare. De fapt, termenii aceștia exprimă chiar viziunea sa specifică în planul artei și au un conținut tot atît de precis ca și fobia cunoscută a autorului „Patului lui Procust" pentru calofilie. Cîte ecouri ale preocupărilor sale de a se realiza ca artist nu ne întîmpină din considerațiile critice ale lui Camil Petrescu! Toată argumentația pe care o aduce el, la un moment dat, pentru a demonstra eșecul unei actrițe, teoretizînd pe tema valorilor interioare, furnizează o excelentă explicitare a prozei sale analitice.

Critica scriitorilor este o critică de proiecție, spre deosebire de cea a criticilor propriu-ziși care întreprind o critică de reprezentare. A limita comentariile critice ale unui scriitor doar la mărturia concepției generale despre artă este, de aceea, insuficient. Nu va fi nicidecum apreciată la justa sa valoare critica lui Mihai Beniuc dacă cineva s-ar mărgini s-o judece numai după valorile pe care le promovează. Interesul pe care această critică îl trezește ține de însuși fondul poeziei lui Beniuc. Cine urmărește activitatea de cronicar literar a lui Mihai Beniuc observă imediat corespondența dintre conceptele la care face apel cronicarul și tonalitatea propriei poezii. Gestului semeț și atît de caracteristic, care traduce o atitudine revendicativă (concentrată în versul binecunoscut „Cînd voi izbi o dată eu cu barda") îi răspund nenumărate considerații critice, avînd darul să reliefeze sursele și semnificația unei atitudini lirice structurale. Intr-o cronică la „Tărîm transcendent" de Camil Baltazar, de exemplu, se afirmă: „Artistul vremurilor noi trebuie să lucreze cu tîrnăcop și dinamită". Artistul este apreciat de Beniuc dacă încearcă să „despice valurile timpului" (articolul „Sezon mort"). Viitorul poeziei, consideră că trebuie căutat pe un drum de „vigoare, de vitalism cuceritor" (despre „Finister" de Aurel Chirescu). Beniuc, poet al versului dur, cerut de ținuta protestatară, natural nu va opta pentru cizelarea poeziei și delicatețea formelor. El preferă arta poetică „ce trece de la maniera de lucru a giuvaergiului la munca masivă a minerului" (despre „Poeme" de Ștefan Popescu).

Beneficiind de o percepție internă a faptului artistic, criticul-scriitor recurge cu precădere la o fantezie inductivă cu funcție disociativă, delimitativă, pe cînd criticul-critic apelează la o fantezie deductivă și asociativă. Prin analogie, criticul își propune să fixeze individualitățile artistice, particularitățile fenomenului, cîtă vreme scriitorul manifestă de cele mai multe ori înclinația spre generalizare. Generalizările sale sînt strict determinate de aportul personal, specific, în creație. Relația aceasta este evidentă în eseul Mariei Banuș „Mitul lui Odiseu" („Viața romînească" 1—1958). Nu se scriu în fiecare zi texte despre poezie atît de substanțiale în sugestii. Maria Banuș nu speculează, de fapt, în jurul poeziei lirice, cît îi arată condiția. Argumentele sale sînt metafore. Dacă ne convinge? Mai curînd ne pune în situația să simțim poezia și s-o distingem de ce nu este. Sursele poeziei, așa cum le înfățișează Maria Banuș, țin de o anumită experiență a sa (am regăsit cu emoție, în aceste mărturii, atmosfera din care acum știu că s-au născut și prima poezie trimisă lui Arghezi, cu titlul vîrstei de atunci, „14 ani", și acel „Ceas de demult", ori „Vis", ori „Mama", toate poezii în care sălășluiesc doar „senzații, senzații de spațiu și timp", cum spune acum poeta, ca și mai apropiatul poem dedicat Bucureștiului copilăriei), dar poeta se înalță la descrierea stării poetice și aceasta depășește experiența unei anumite perioade. Sînt, în acest eseu, premise pentru înțelegerea mai potrivită a unei întregi categorii, a unui gen de poezie lirică. Explicîndu-se pe sine, poeta aduce o contribuție la ascuțirea percepției poetice, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este mai mult decît o contribuție critică, al cărei scop ar fi să definească un profil artistic.

Criticul-scriitor se proiectează în aprecierile pe care le formulează ca într-o oglindă. Cel mai adesea, judecățile sale exprimă criterii după care el însuși se vrea apreciat și aproape, fără excepție, îi aflăm aci pulsul intim, tradus în expresie și în ritmul stilului.

Este firesc, prin urmare, ca un critic de profesie cînd se apleacă asupra unui creator, care a făcut și critică, să descopere aici de multe ori elemente prețioase pentru orientarea cercetărilor sale. G. Călinescu fixează locul poetului Al. Philippide în afara orbitei moderniste, călăuzindu-se mai întîi de principiile susținute de poet în intervențiile sale critice, pentru ca numai după aceea să-și întărească observația și prin exegeza poeziei acestuia (v. Istoria literaturii romîne, p. 750-51).

Cercetarea direcțiilor spre care se orientează un creator ca Petru Dumitriu cîștigă considerabil prin integrarea activității sale critice. Insuși caracterul definitiv al polemicii din „Noi și neobarbarii" constituie o indicație fructuoasă, căreia i se asociază spontan aproape tot sensul evoluției lui Pius Dabija din „Cronică de familie", parcă demonstrativ introdus în roman. Puterea imaginativă inepuizabilă, inventivitatea suplă, neafectată, care a dat viață celor peste 300 de personaje ale „Cronicii" se vede limpede că-l determină, în postură de critic, să prefere pe acei scriitori capabili să înfățișeze „situații excepționale", eroi cu „personalități puternice" („Omul — un singur tot"). Ce-l impresionează, în consecință, pe scriitor sînt tocmai creațiile care dovedesc o amplă respirație, și un echilibru, o armonie a părților cu măiestrie proporționate, știința compoziției. Undeva citează marea Liturghie a lui Mozart care-l cucerește prin „fermitatea" accentelor, „tăria granitică", „sobrietate lapidară". Vigoarea este prezentă pretutindeni în „Cronică de familie", se recunoaște în fabulație și-și pune amprenta asupra stilului; pe aceasta ne-o amintește scriitorul prin preferința mărturisită pentru învingătorul Chimerei, Belerophonte. Este nevoie de o dovadă și mai expresivă? Iat-o în acea tendință de acaparare a realității prin cunoaștere, al cărei partizan se declară Petru Dumitriu în „Cum trebuie să fie limba literară", pledînd pentru „o forță a imaginației care-l face capabil pe scriitor să vadă tot, să știe tot despre subiectul paginii pe care o scrie". O frază în aparență cu totul obișnuită, dar care, aplicată prozei lui Petru Dumitriu, ar putea constitui un prețios punct de plecare pentru un studiu dintre cele mai interesante. In genere, articolul acesta, privit mai îndeaproape, se arată a fi unul dintre cele capitale pentru descifrarea artei „Cronicii de familie". Cine va analiza vreodată nobilitatea rece, sobră (spre deosebire de cea luxuriantă și oarecum extravagantă din proza lui Matei Caragiale) a stilului și a imaginii practicate de Petru Dumitriu, va găsi o bună indicație nu numai în preferința aci declarată pentru transparență, dar în chiar cele două sau trei excelente metafore. Comparativ cu acest articol, ultimul eseu „Răscruce și drum" din „Contemporanul" mi se pare că exprimă o tonalitate modificată: reapare o anume nervozitate speculativă, evidentă din fraza supravegheată, intelectualizată prin folosirea incidentalelor și prin renunțarea la cursivitatea spontană, elemente care reactualizează stilul prozelor din „Euridice". Ar fi prematur să ne întrebăm dacă este vorba de o modificare propriu-zisă, de o evoluție sau, pur și simplu, de căutări, de încercarea unor noi formule stilistice cerute de un nou material epic. N-ar fi exclus să fie astfel, avînd în vedere că scriitorul se află tocmai în momentul elaborării „Biografiilor contemporane".

Criticul-scriitor nu se identifică cu criticul-critic. Faptul nu dezavantajează pe nici unul. Dacă nu înlocuiește critica de profesie, critica scriitorilor se bucură uneori de avantajul pe care îl dau raporturile sale intime cu creația de artă. A invita pe scriitori să se pronunțe în critică nu este deloc un act de simplă curtoazie. Este în însuși interesul cunoașterii cît mai exacte a operei lor. Ceea ce explică și sentimentul cu care de obicei publicul larg întîmpină paginile de critică ale scriitorilor, avînd empiric convingerea că pătrund pe această cale în laboratorul plin de secrete al creatorului.

Geo Șerban

MIHAIL SADOVEANU: „Anii de ucenicie"

„Anii de ucenicie" constituie prima încercare de monografie sadoveniană. Deși incompletă (se oprește în 1914), autobiografia reconstituie aproape integral epoca de formație a celui care va crea „Frații Jderi" și „Zodia Cancerului", „Baltagul" și „Nicoară Potcoavă". Această autodescriere a vieții efectuează o reducție a personalității, deoarece contactul prin operă este incomparabil mai elevat și recomandă în persoana autorului o ființă cu calități uimitoare, capabilă să-ți dezvăluie teritorii inaccesibile ale universului. Geniul ți-l reprezinți, prin fereastra creației sale, cu totul altfel decît ți se înfățișează un muritor de rînd. Explicabil. Opera de geniu te apropie de creatorul ei, dar, în același timp, te îndepărtează, căci îți dă conștiința grandoarei lui. Biografia nu descoperă atît trăsăturile particulare ale artistului (aceasta o face opera), cît cele comune: biologice, sociale, spirituale (în înțelesul educației). Biografia îți demonstrează că geniul sau artistul, în general, nu este altceva decît un om. Chiar superioritatea o explică prin atribute strict omenești.

Atunci, pentru păstrarea imaginii pure a artistului, pentru realizarea comunicării exclusive prin operă, să renunțăm la biografie? Dar biografia, cu toată denivelarea pe care inerent o produce, e necesară tocmai din nevoia noastră de a aduce geniul la coordonatele comune, de a-l vedea în raporturile lui umane, în sfîrșit, de a-l înțelege. E o nevoie egoistă, dar în firea lucrurilor. Prin creație îl aflăm pe artist în planul său, prin ceea ce se scrie despre el îl aducem în planul nostru. Aici se produce de fapt înțelegerea în linii mari a creației (e vorba de natura ei). De aceea, și în cazul lui Sadoveanu, preponderent rămîne cîștigul, căci nimic nu explică mai desăvîrșit decît însuși condeiul marelui scriitor, și geneza dragostei pentru natură, și pasiunea neistovită pentru fenomenul popular (om și creație), și formarea etică și intelectuală a celui care va ridica un monument impresionant în literatura noastră. In „Anii de ucenicie" găsești elementele, încă necontopite, ale filozofiei sadoveniene, izvorîtă din credința fecundității și trăiniciei nelimitate a valorilor populare, din sentimentul identificării omului cu natura. Afli treptat și căile care au dus la cristalizarea acestor concepții.

Există, inițial, o comunicare intimă, subterană a viitorului scriitor cu viitoarele elemente ale operei sale. Dacă însuși Sadoveanu nu ne-ar avertiza că este vorba de o osmoză primară și deci, inevitabil, firească, circulația aceasta tainică pe care doar simțurile inegalate ale poetului a putut-o intercepta în întregimea ei, ne-ar fi suscitat cine știe ce explicații panteiste: „Toate minunile nouă ale vieții care se înfățișau ochilor se înscriau în mine ca niște hieroglife durabile; deasemenea auzul meu înregistra acordurile delicate ori grave ale naturii, asociindu-le imaginilor. Ceteam deci viața din juru-mi ca un primitiv". Trecerea în lucruri sau, invers, trecerea lucrurilor în om, în creator, este de natura celei mai imediate participări, este aproape carnală și aproape (de ce atîtea prudențe și sceptice rezerve?) absolută. Ințelegerea se efectuează atunci luminoasă, penetrabilă la infinit, ca în contemplarea propriei vieți: „Mă încorporez lucrurilor și vieții, am simțirea că totul trăiește în felul său particular: brazdă, stîncă, ferigă, tufiș de zmeură, arbore și tot ce pare nemișcător: faptul de a avea asemenea cunoaștere mă face să iau parte la viața tainică a stîncii, arborelui, zmeurei și ferigii. Cu atît mai vîrtos alianța aceasta a vieții nenumărate se manifestă între mine și sălbăticiuni — zburătoare, gîze și fiare; între mine și apele care curg, palpită ori întind luciuri neclintite în soare și primesc în afundul lor rumeneala lunii pline. Iepurele care pornește de pe un hat, cu urechile date pe spate, și se salvează în spinării și-n rîpă, aruncîndu-mi o privire piezișă, a luat cu scînteia acelei priviri ceva din ființa mea pentru totdeauna. In înfățișarea unică a dezghețului de primăvară de care mi-am adus astăzi aminte, am rămas fixat și eu însumi pentru totdeauna: constat asta în imaginea indelebilă pe care o păstrez în mine și am încredințarea că toate, împreună cu mine cel de altădată, s-au păstrat în sine, în fracțiunea de timp și de lumină, care continuă să călătorească în infinit".

Atunci mai rămîne oare un mister acea înțelegere extraordinară a sufletului omenesc pe care creatorul Vitoriei Lipan, al Haiei Sanis sau al lui Neculai Manea o dovedește în vasta sa operă? „Fenomenul de participare, osmoză și simbioză" de care vorbește Sadoveanu referindu-se la natura necuvîntătoare este cu atît mai pregnant, mai caracteristic, pentru raporturile scriitorului cu umanitatea.

Comunicarea se face direct, voit nemijlocit, cu acel plus de obiectivitate pe care-l asigură retrospectiva (cartea e scrisă între 1942 și 1944). „Aș vrea — scrie Sadoveanu — ca între mine și cetitorii mei, de data asta, să lipsească meșteșugul breslei din care fac parte". Dar autorul își nesocotește din cînd în cînd dorința, lăsîndu-se furat de pitorescul locurilor și oamenilor, vrăjit de reprezentarea frumuseților văzute. Paginile acestea, emoționante prin căldura descripției au, împotriva voinței scriitorului, o „alură literară".

Documentul se menține totuși esențial, decisiv, și cînd e oferit brut și cînd e înveșmîntat în bogata haină a imagisticii sadoveniene. „Anii de ucenicie" explică și „Baltagul" și „Zodia Cancerului". Dacă te-au încîntat acestea (și n-am luat decît o probă din vasta operă), te vei apleca inevitabil, cu dragoste și interes, asupra „Anilor de ucenicie". Dar „Anii de ucenicie" nu-și restrîng aria la biografia strictă a autorului lor. Paginile care evocă atmosfera culturală a Iașilor de la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru sînt tot atît de valoroase și sub raport documentar și sub raport artistic. La fel și sugestivele portrete ale scriitorilor care, unii remarcabili prin talentul și activitatea lor, alții mai modești, alcătuiau împreună tabloul literar al primului deceniu din secolul nostru, reînviat excepțional de Sadoveanu. Amintirile despre Maiorescu, Vlahuță, Anghel, Lovinescu, Iosif, Ibrăileanu, Cocea, Bacalbașa, Hogaș, Iorga, Coșbuc, Duiliu Zamfirescu, Mihail Codreanu și mulți alții în care portretul psihofizic se împletește cu anecdoticul, alternează cu rememorarea unor întîmplări caracteristice din viața presei literare a timpului. E o succesiune de tablouri, admirabil regizată, în cadrul căreia, evoluția scriitorului se particularizează tocmai prin integrarea în ansamblul social, moral și spiritual contemporan.

Dumitru Solomon

VILMA BADIAN „Fetiță cu cozi"

Un proiect de roman

Căscînd fără jenă, editorul întrebă:

— N-ai un foc?

— V-am spus, nu fumez.

Culegea dintr-o scrumieră resturi de alune americane:

— Pierdem vremea în zadar. Vii pentru a noua sau a zecea oară să-mi spui același lucru: mă apuc de scris. Cinstit vorbind, nu înțeleg la ce îți folosesc plimbările astea. Ți-am repetat mereu: consider proiectul foarte interesant. Cred în talentul dumitale. Vreau să te văd publicat... Atunci?

Adam se nelinişti. Niciodată Camil Podolea nu vorbise pe un asemenea ton plictisit și indiferent. Calm sau trist, bun sau răutăcios, omul acesta îi dovedise întotdeauna că dorește în mod sincer să-l ajute, să-l încurajeze. Spuse:

— E ultima mea vizită la editură. Voi reveni aducînd și lucrarea.

Redactorul își îmbrăca paltonul, privindu-se în fereastră:

— De altfel e și tîrziu; trebuie să plec. Nu te supăra pe mine. E limpede că, aducîndu-ți opera, vei fi bine primit. Cum să te ajut mai mult? Minuni face numai dumnezeu.

Adam se gîndi: „Merg acasă și mă culc. Cel mai nimerit lucru". Știa că o mîhnire fără margini îl va copleși de îndată ce va ieși pe poarta editurii. Se va liniști, ca întotdeauna, dormind.

★

Dar, ajuns acasă, tînărul se simți mai hotărît ca oricînd să-și înceapă scrierea romanului. „Trebuie"! Fără o pornire curajoasă nu va putea împrăștia niciodată lenevia aceasta lamentabilă.

Adio boemie și indolență! Nici o concesie prietenilor, plimbărilor și odihnei. In fiecare după amiază va petrece cinci ore în fața mesei de lucru. Zilnic, cel puțin zece pagini de manuscris. 300, într-o lună! La presiunea aceasta romanul va țîșni prin vîrful creionului ca o sondă în erupție. In două luni încheiate, 600 de pagini!

O înfiorare caldă, amețitoare, îi străbătu corpul. Aproape mulțumit de sine, se așeză la masă și scrise prima frază a lucrării:

„Ion avea un picior mai scurt".

Dar gîndul i se întoarse la editor. Cum putuse omul acesta de treabă să-i spună de la obraz... „Minuni face numai dumnezeu". Să caște fără jenă o oră încheiată, ronțăind alune sărate. Ei bine, cum va reacționa cînd va avea în față 600 de coli scrise? Strigînd de bucurie, felicitîndu-l? Nu, mai degrabă așa:

— „Ce-ai adus acolo, Adame? Un dosar cu chitanțe și bonuri de plată? Ai scris un roman? Imposibil!"

Și va mesteca alune.

...„Ion avea un picior mai scurt".

Il avea din naștere. La țară, un om infirm, bolnav, sau pecetluit cu vreo rușine, e condamnat să-și poarte nenorocul o viață întreagă. Ca un sac cu pietre, prins de spate. Ion a învățat de mic că e netrebnic, prost și supus milei altora. Bărbat în toată firea, stă pe lîngă casă îngrijind vitele și păsările, făcînd pe dădaca pentru nepoții și frații mai mici. Primăvara urcă la munte vacile și oile...

— „In locul vacilor, aș pune capre, îl sfătuise Podolea. Capra e mai simbolică pentru sărăcie".

Fie și așa. Urcă oile și caprele la munte, rămînînd acolo luni în șir, singur într-o colibă din crengi de brad.

Aci firul epic se curma brusc. Adam nu vedea încă limpede ce anume îl va determina pe olog să treacă de partea cealaltă a muntelui. Curiozitatea? Un îndemn subit? Oricum, capitolul se va clarifica în decursul elaborării. Nici Balzac, nici Dickens nu prevedeau în primele pagini ce se va întîmpla în următoarele. Literatura își are legile ei. Eroii capătă treptat independență totală, dictînd singuri autorului desfășurarea evenimentelor...

Așadar, Ion pășește pentru prima oară dincolo de creasta muntelui. La poale, satul Măcieș. Zgura, adunată în pături peste sufletul său, începe să se risipească.

— „Familia află și intervine", îi sugerase editorul.

Exact. Conflictul cu cei de acasă îl va ajuta să-și dezvolte și mai mult înțelegerea. Cîtă bucurie pe Podolea cînd va vedea inserate în lucrare și micile lui sugestii. Un motiv în plus ca romanul să-i placă mult.

— „Bravo, Adame. In două cuvinte: romanul e extraordinar".

Sau mai degrabă, folosind pentru entuziasm, ca de obicei, o mimică înghețată și cuvinte aspre, aproape mînioase:

— „Mare pușlama! Cîți ani ai pierdut fără să scrii un rînd. Patru, da? Ca să aduci abia azi opera aceasta?"

Adică: „Lucrarea e excepțională, te felicit, dragul meu".

Și va mînca alune. Sau va cere un foc. Intr-adevăr, nicicînd Camil Podolea n-a avut chibrituri la el. L-a cunoscut, spunîndu-i: „V-am adus un proiect de roman, tovarășe redactor". Iar el, neatent: „N-ai un foc dumneata?" Din primii bani luați pe carte îi va cumpăra o brichetă.

Plutind într-o reverie ușoară, Adam împinse conștient fabulația către un punct mai îndrăzneț: „Ce s-ar petrece dacă însuși directorul editurii ar găsi romanul deosebit de interesant"? Și tînărul își imagină biroul la care acesta, agitat, ștergîndu-și fruntea transpirată, va rosti cu o supărare prefăcută:

— „Intîrzierea dumitale ne încurcă toate socotelile. Dar romanul va apare neapărat anul acesta".

Lin, aproape pe nesimțite, înțelegerea cu sine însuși se risipi. Adam intră ca altădată într-o lume fericită a închipuirii, fără convenții, în care visul se confunda cu realul, în care voința sa acționa în surdină, modificînd totul după plac.

Se văzu la redacție în ziua în care vestea succesului va pătrunde și aici. Il puse pe Alecu Potîncă să o aducă. „Imposibil ca omul acesta invidios să nu afle primul".

— „Ce spui, Adame, am auzit că scoți un roman?"

Fiindcă invidia îl va opri să spună ce-a auzit cu adevărat: „Mihai Adam scoate un roman excepțional".

Du-te la dracu! In scurtă vreme se va simți mîndru dacă-și va scoate pălăria în fața lui.

Dar Bratu? Bratu, îl va felicita în schimb cu bucurie.

— „Mă bucur sincer de victoria ta".

Așa cum e, Bratu rămîne un băiat de treabă. Fricos, lingușitor; nedrept uneori.

Șeful cel mare îi va vorbi și el. Secretara va intra în birou, șușotind:

— „Adame, te cheamă tovarășul..."

Intotdeauna pronunță numele redactorului șef cu timiditate și precauție. Ca să insufle teamă și respect subalternilor? Sau dintr-o frică personală, mai curînd.

Redactorul șef îl va aștepta la birou. Inalt și gros ca un boabab. Bînd turcească și fumînd țigări chinezești. Vanitos și îngîmfat cum e, se va simți deranjat de succesul cărții sale. Și va considera că-și reface autoritatea știrbită, măcar în felul acesta: bînd turcească și fumînd țigări străine.

— „Cum îți merge? Te-am chemat să discutăm liber despre una, despre alta. Ce mai face mama, era parcă bolnavă?"...

Căci mîndria îl va împiedica să pomenească încă de la început de roman. Abia apoi, amintindu-și „într-o doară":

— „Cu cartea dumitale, ce se aude? Scriai parcă ceva?"

— „O veți zări foarte curînd în librării".

— „Atunci trebuie să mă supăr. Te-ai ferit să-mi spui la vreme? De ce atîta neîncredere în mine, dragul meu?"

Pe urmă... mereu surprize. Nemaipomenit cum zboară vorba. Cine nu te aștepți, a aflat. Mihai, portarul blocului, bătrînul acesta pe jumătate analfabet, întreabă:

— „Cît să mai treacă pînă vedem în galantare cartea dumneavoastră?"

De la cine, prin ce împrejurare a auzit, numai dumnezeu știe. A doua zi, spălătoreasa:

— „Fetița m-a rugat să-i aduc cartea dumneavoastră. Citește foarte mult fetița mea".

...Numai Sidonia nu va afla nimic. (Aci Adam oftă îndelung, îndesîndu-se pe scaun).

Imbătată cu promisiunile și planurile curtezanului ei, nu va avea ochi și urechi decît pentru el. Să-i spună? La ce? Va afla evenimentul literar al anului abia în ziua apariției cărții. La fel ca toată lumea. Pînă atunci se vor întîlni ca de obicei, stingheri, ca doi străini și vor vorbi nimicuri. Poate o va întreba:

— „Ce-ți mai face doctorașul?"

Iar ea va răspunde, regizînd ca întotdeauna o față plictisită, obosită:

— „Tot nu vrei să înțelegi. Ți-am explicat de atîtea ori: omul acesta îmi face curte. Se ține scai de mine. Atît. Te iubesc pe tine și nu pe el".

„Omul acesta îmi face curte". Da, și o spune fără rușine. Simplu, aproape legal, doctorașul cu „Ifă" și cabinet, s-a vîrît între ei doi. Intre Sidonia și Mihai, romanticii și viforoșii îndrăgostiți de altădată. Pentru care un simplu salut, aruncat de un străin, o vorbă nechibzuită sau o întîrziere de cîteva minute — ar fi prilejuit cele mai cumplite motive de gelozie și suferință. Dar...

— „Că are bani, diplomă și viitor? Imi convine mai bine un om ca tine. Nu mă interesează altceva".

Probabil că domnul doctor întîrzie cu cererea în căsătorie. Așteptîndu-l, Sidonia va continua să facă pleonasme, spovedindu-se prietenelor intime:

— „Nu pot să mă sinucid singură, măritîndu-mă cu Mihai. Ce am de așteptat de la un reporter obscur și gelos. O viață chinuită și un salar fix? Mi-e milă de el, adevărat. Dar într-o zi va trebui să-i spun adio".

„Prietene intime", care îi vor șopti lui totul, îndemnîndu-l să o alunge fără întîrziere. Ce porcărie!

(Ii jucau în față contururile camerei. Tristețea îi desfăcea treptat visarea. Aduse la repezeală o idee îndrăzneață):

...Cartea aproape tipărită va ajunge în mîinile unui mare critic. Bunul Podolea l-a rugat să o citească.

(Dar se gîndea la Sidonia).

...Chiar pe biroul profesorului Alexandrescu va ajunge.

(Tot i se mai legăna în fața chipul ei sfidător).

...O va citi și va fi mai mult decît entuziasmat.

(Camera și tristețea se estompau iarăși).

Cu o săptămînă înaintea apariției, pe o pagină întreagă a „Gazetei literare", un articol scris de Alexandru Alexandrescu:

„Am plăcerea ca, luînd condeiul, să anunț intrarea în arena literaturii..."

Dar nu, acesta nu e stilul lui Alexandru Alexandrescu. Poate așa:

„Marile talente se impun uneori cu o înverșunare neașteptată. Iată, de curînd mi-a fost adus manuscrisul unui tînăr ziarist, pe nume: Mihai Adam. De la primele pagini..."

Elogii peste elogii...

In „Contemporanul" o recenzie semnată de un critic cu ifose:

„Teluric și nu cosmogonic, exoteric și nu intruvabil, romanul lui Adam expiază o veche..."

Tot cu termeni din ăștia. Dar foarte pozitivă recenzia. O editură din Moscova cere dreptul de a-i traduce cartea. Victoria înmărmurește ultimii sceptici.

Tipărită și în franțuzește, cartea ajunge la Paris. In „Les Lettres Françaises", un articol:

„Sărmane domn Chassidoux, comerciant de critice, sărmane La Fontaine (Adam nu găsise la repezeală alt nume) angrosist de vinuri „Beaujolais"! Bieți burghezi cu inimă de șoricel și creier de struț. Mereu inconsistență și neliniște în traiul vostru gospodăresc. Cartea romînului Adam aduce o nouă lovitură de trăsnet (un nouveau coup de foudre)".

Prietenul său Schneider îi va arăta gazetele nemțești. Titluri mari: Erholen, bevolen, anschlus, wunderbar... și printre cuvintele acestea neînțelese numele său: Mihai Adam. Sau Michel Adam.

Un ziar suedez propune premierea cărții...

(Aci Adam simți că fantezia i s-a întins spre un pisc prea semeț, care începe să-i subțieze reveria, readucîndu-l la realitate. De aceea mută la repezeală visarea într-o lume mai apropiată de firesc și reușită).

Ce va spune mama? Mama va sosi de la Sebeș singură.

Tata suferă iarna de urechi și sciatică.

— „A ajuns oare romanul meu și la Sebeș? In casa venerabilului proprietar Traian Adam?"

— „De ce ești rău, Mihăiță?"

— „Sper că tata a citit-o. Ce face? Stă cu degetele vîrîte sub jiletcă și perorează: „Dragul meu, ascultă-mă, eu îți doresc numai bine. Dar, pentru dumnezeu, meseria de scriitor nu e o meserie! Arată-mi un scriitor care și-a făcut casă, și-a închegat o familie. Care își ține o pasăre și un porc în curte. Aci la Sebeș, de pildă. Nu rîde, băiete, viața nu e cea pe care o crezi tu. Ai 23 de ani. Nu e tîrziu să te înscrii la medicină. Ascultă-mă, Mihai, și înțelege-mă că-ți vreau binele".

Biata mamă! Va plînge toată vremea, îmbrățișîndu-l!

— „Și nu fi supărat pe tata. De ajuns că se căiește singur pentru tot ce-a spus".

...Iar Sidonia? Va reveni. Supusă și mieroasă ca orice femeie învinsă. Ce mult pot face lacrimile unei femei! Și cîtă blîndețe și generozitate poate aduce gloria în sufletul unui bărbat.

— „Ce-ți mai face doctorașul?"

Interesant, figura acestuia nu-l mai supăra. Pistruii și rîsul său lăbărțat îi sînt aproape simpatice. Intîlnindu-l, îl va saluta cu amabilitate:

— „Da, poți să mă vizitezi oricînd. Nu, dragă, nu mă incomodezi deloc!

— „Caut, înnebunind, ediția cartonată a cărții dumneavoastră".

— „Treci pe la mine. S-ar putea să mai am vreun exemplar".

— „Mi-a plăcut enorm!"

Comentariile diferă de la om la om. Sidonia face pe geloasa:

— „Descrii așa de frumos învățătoarea aceea tînără, încît aproape mi-e teamă că te-ai îndrăgostit de una la fel".

Moș Mihai, căruia i-a citit cartea nevasta:

— „Greu i-i omului născut cu beteșug la picior. Am avut și eu un frate olog din născare. Vai de zilele lui".

Coca, dactilografa, aceea care cunoaște pe de rost numele tuturor artiștilor de cinema și teatru:

— „Cum potriviți, zău, cuvintele, de sună așa de minunat. Am încercat și eu... A ieșit o prostie. Mi-e și rușine să vă arăt. Trebuie să ai talent nu glumă".

In tramvai, doi domni cu căciuli de astrahan:

— „Cîți ani să aibă Adam ăsta?"

— „Douăzeci și trei".

— „Nu știi cine-i scrie de fapt romanele?"

Mama:

— „Cum a putut să stea Ion cu picioarele goale în ghețăria aceea?... Dar te trage numai un curent și gata ai răcit. Bietul de el!..."

Tata:

(Dar pe tatăl său nu putu să-l vadă vorbind și apreciindu-i cartea. Il așeză atunci în sala în care va avea loc decernarea Premiului de stat).

O sală mare cu draperii, candelabre, lambriuri și mochete vișinii. (Adam văzuse una asemănătoare la Centrocoop. Imagină solemnitatea în ea). Toți îi vor strînge mîna, zîmbindu-i. Și mama va povesti pe urmă:

— „Cu Mihăiță au zăbovit cel mai mult".

De Anul Nou, va fi printre cei decorați cu Ordinul Muncii clasa I. (Tot sala Centrocoopului. Nu izbutea să situeze festivitatea în altă parte).

Va fi chemat la Paris pentru decernarea unui premiu internațional de literatură (Dar încăperea rămăsese aceeași).

Apoi alte romane — alte succese.

Bani mulți.

Căsuță proprie.

Mașină. O „Skodiță", nu o „Ifă"!

(Vlăgui cu presupuneri îndrăznețe toate compartimentele vieții și ale închipuirii, pînă simți că nu mai găsește nimic deosebit. Imaginile începură să-i pălească și pierdură tăria de a-i mai împrăștia în suflet bucuria aceea luminoasă.

Mintea sa înfrigurată bîjbîi la repezeală după o idee în stare să oprească destrămarea visului).

Intr-o zi, în plină tinerețe și glorie, va muri. Da, un accident stupid și marele romancier Mihai Adam va muri.

(Născociri proaspete începură să-l încălzească. Dar o fărîmă a conștiinței îi rămase acum trează. Atît cît să-l facă să simtă toată vremea că moartea e inventată, luată ca simplu pretext).

Cine va plînge cel mai mult?

Sidonia. Iubita oficială a poetului se va boci în văzul lumii zi și noapte. Așa se cade. Pe urmă se va mărita probabil cu doctorașul. Rămînînd, în schimb, în ochii tuturor, iubita lui Adam.

O vor chema pretutindeni, considerînd-o cea mai în drept să istorisească amănunte din viața intimă a marelui dispărut. Ea, cea mai străină și mai îndepărtată ființă de frămîntările și planurile sale literare. Egoista și frivola Sidonia, care n-a cunoscut în nici un chip visele și tristețile sale zilnice. Dar așa va fi...

Sidonia va accepta desigur, măgulită. Grupuri de vizitatori, umili și consternați, o vor urma în camera aceasta. Le va arăta stiloul, masa, scaunul său preferat. Manuscrise neterminate, caietul cu notații filozofice. Albumul cu fotografii: Ea și el la munte. Ea și el la mare. Ea și el pretutindeni. Unii vor dori să știe:

— „Cum își petrecea vremea cînd nu scria?"

— „Jucam ore întregi remy" (ce gogomănie, jocul acesta i-a fost profund antipatic!) Avea și o voce plăcută. Imi cînta de multe ori la mandolină (altă năzbîtie! Reeditîndu-l, se va gîndi probabil la Vico Toriani)".

Alții vor întreba:

— „Ce scriitori preferați citea?"

Proastă și incultă cum e, îi va fi greu chiar să inventeze un răspuns:

— „Mulți! Toți cei mari".

De fapt și alți nechemați se vor întrece să aducă comunicări despre viața sa particulară. Pînă și Alecu Potîncă! „Amintiri despre prietenul meu Adam". Ce nerușinare!

Redactorul șef se va lăuda:

— „Puțini au bănuit talent adevărat la Adam. Eu am avut întotdeauna certitudinea că va ajunge celebru".

Va participa, ajutînd la așezarea plăcii comemorative pe casa în care a locuit scriitorul. O placă de marmură cu inscripții aurite, pe care moș Mihai o va șterge dimineața cu o piele de căprioară. Și pe strada Sfinții Apostoli, la fosta sa locuință, va fi așezată o placă. Și doamna Ciuplea o va curăța cu Sidol și o va murdări. Va afla apoi că trebuie întreținută cu o soluție de acid acetic.

Interesant cum vor vorbi oamenii care l-au întîlnit o singură dată. Atîția și atîția. De pildă, cantonierul acela de lîngă Bistrița la care a dormit o noapte. Va spune nevestii:

— „Citești și nu știi că l-ai cunoscut pe Mihai Adam".

— „Eu?"

— „Ai uitat băiatul acela înalt, bărnaci, care a dormit la noi prin vară, acum trei ani?"

— „Care?"

— „I-ai făcut balmoș. N-ai aflat curechi și te-ai dus în vecini să cauți".

— „N-am făcut balmoș atunci, ci mămăligă. Acela-i Mihai Adam?"

— „Acela".

— „Nu se poate".

Alții vor născoci scene și conversații întregi. Pînă cînd Alexandru Alexandrescu va scrie „Istoria literaturii romîne", aducînd lucrurile unde trebuie. Un capitol special va purta titlul: „Adamismul sau deliberarea omului".

(Sezisînd ridicolul frazei, corectă):

„Mihai Adam sau romanul modern".

Bătrînul Pașca, fostul său profesor de romînă din Sebeș, va dicta elevilor:

— „Inseamnă, găgăuță! Țara noastră a avut doi mari Mihai: Două puncte: Mihai Eminescu și Mihai Adam. Care nu știi, te înscrii cu un 2 la mine!"

Liceul va prelua numele său. Ca și strada principală a orașului.

Statuia sa, în piață, comemorări în fiecare an...

...Impovărat de vise, Adam ajunse din nou pe culme. Nu mai încercă să și le reîmprospăteze. Se simțea obosit. Aștepta liniștit ca lumea închipuită să se destrame în voie. Ultimele resturi de fericire se desprinseră lin, aducîndu-l, calm și senin, în fața mesei de lucru.

Atunci ochii îi căzură pe coala albă de pe birou. Sus, aproape de margini, un singur rînd:

„Ion avea un picior mai scurt"

Stinse lampa și se culcă.

Liviu Maior

Ilustrație de IULIAN OLARIU

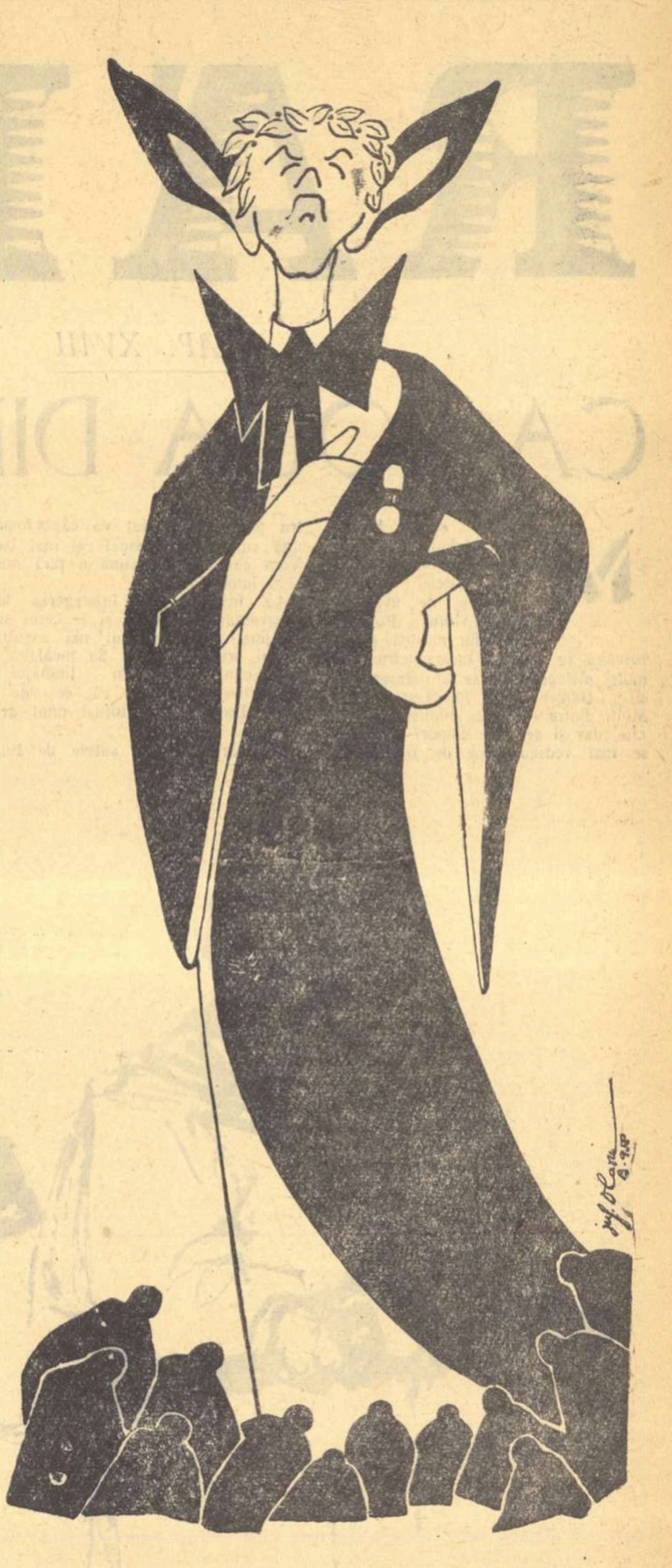

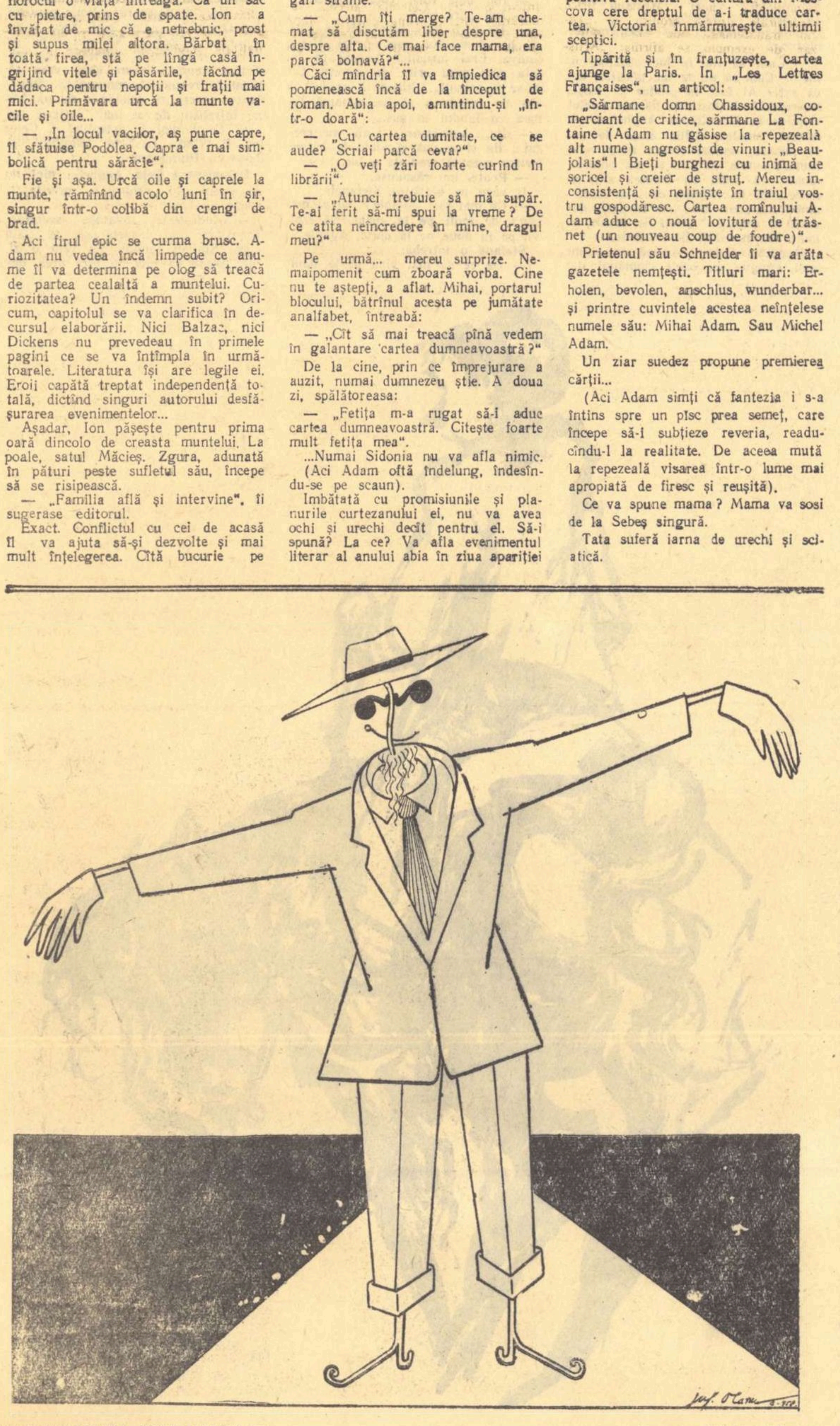

„PERSONALITATEA FORMALISTULUI"

Desen de IULIAN OLARIU

Triumful primăverii

I

Cîntați, cîntați triumful primăverii,
Lăstuni săgetători proșcați pe boltă,—
Nuntindu-vă cu-a razelor puzderii
Și-a crengilor destindere involtă...

Cu degete prelungi palmatul soare
Victorios răzbește ceața pală
Și acuprinde-n gestu-i de dogoare
Fructul terestru, ca pe-o portocală...

Nu simți și tu că-n fiece pupilă
Se-aprinde-un sor ce cată să pătrundă
Prin tandre cețuri trupul de argilă,
Inima ta și forma ta rotundă?

Nu simți și tu năprasnicul fascicul
Cu stolul de lăstuni care ne-ajunge
Cum, pătrunzînd prin ochi pînă-n ventricul,
Ne-aprinde pulsul, năvălind prin sînge?

. . . .

Cîntați, cîntați, explozii de lumină,
Tu, soare sulițaș, trompet ce sperii
Zăpezile topite din retină!
Cîntați, cîntați, triumful primăverii!

II

Cîntați, cîntați și vîntul ce resfiră
Copacilor prelungile lor plete
Cînd luminoase-acorduri, ca pe lyră,
Astral paianjen umblă să desfete

Paing de aur pur, aprinsul soare
Și-mproașcă orbitoarele extaze,
Sedus de-o pătimașe-mbrățișare
Cuprinde ceru-n plasa lui de raze...

Nu simți și tu că-n fiecare deget
Tînjește un paianjen fără plasă,
Un neastîmpăr tandru, fără preget,
Și unghia mustește de mătasă?

Nu simți și tu aidoma frămîntul,
Nici cum se-nțese-n preajmă adevărul,
Cînd te-ncunună soarele și vîntul
Cu-alintul lor păienjenindu-ți părul?

. . . .

Cîntați, cîntați păianjeni de lumină,
Tu, soare-aprins, tu, vînt stîrnind himerii
Prin părul unduios de muselină...
Cîntați, cîntați triumful primăverii!

---

* Din suita cu același titlu.

Tudor George

Primăvara

Sub semnul ei de zînă și cerul s-a deschis,
albastre mări, adînci, tremurătoare unde;
cîmpia-n flori se scaldă, în iarbă și în vis,
și murmurul pădurii în inimă pătrunde.

Parfum de liliac, parfum de viorele
și putrezite frunze ce-mprăștie miasme
cuprinde dimineața; iar noaptea urcă-n stele
un abur cald de vraje, un susur ca din basme.

Frumoasă primăvară, crăiasă din poveste,
tu fruntea-mi mîngîiai în ani și clipe grele
si-mi dăruiai nădejdea spre zilele aceste —
bine-ai venit, cînt liber pe plaiurile mele.

Ștefan Gheorghiu

Smetana

O rană părea cerul arzînd deasupra noastră
Cînd am forțat intrarea-n orașul ceh, prin fum.
Asemuiam orașul cu pasărea albastră
Ce re-nviase-odată din flăcări și din scrum.

Căci peste-adînci ruine și vaste cimitire
Peste dureri și lacrimi și-nsîngerate flori
Noi desluşeam, departe, a stelelor sclipire
Ce ne-ncălzise visul de-atîtea mii de ori.

...Treceam pe-o tristă stradă, cu armele la pîndă,
Cînd, din căsuța-aceea am deslușit un cînt:
Părea că se-nălțase o pasăre plăpîndă
Desprinsă din ruine, din flăcări și pămînt.

Intrarăm. Lîngă-un sfeșnic c-un pai de luminare
Stătea bătrînu-acela cîntînd la clavecin.
Cu arma-n cumpănire, uimiți, în așteptare,
Priveam ca pe-o minune pe-acest ciudat vecin.

Străin parcă de fronturi, de vîlvătăi și-obuze,
Melodicele note spre larg le semăna:
Un grav surîs plutise pe tremurînde buze
Cînd i-am șoptit ca-n taină cuvîntul: Smetana!

Plecarăm în tăcere. Sub plutitoare stele,
Ades zvîcnea din inimi un cîntec avîntat —
Iar cîntecul acela, prin gloanțe și șrapnele,
Ne-a-naripat speranța — și rana ne-a legat!..

Ioan Meițoiu

Bucurie de mai

O dimineață albă de primăvară
se revarsă peste bucuria noastră
peste gîndul nostru unit cu zările.
Flori albe cad peste surîsul nostru unit cu zările.
Vîntul ne înfioară obrajii
cu nevăzute cîmpii.
In noi se răsfrîng
privirile oamenilor simpli din lume,
amestecate cu strălucirea umedă a mugurilor

Matei Călinescu

RĂDĂCINILE

CAP. XVIII

CA ROUA DIN CÎMP

Mărunte erau bordeiele. Arborii, goi și negri erau. Noroiul îneca ulițele. Vuia, ne izbea și ne usca obrajii vîntul. Pogorîsem din mașină și pe șoseaua ce nu mai fusese pietruită de mult, picioarele ni se afundaseră în clisă. Oamenii erau îmbrăcați rău. Mulți dintre ei aveau chipurile scofilcite, dar și pe acele chipuri scofilcite se mai vedeau urme de frumusețe. Copiii purtau zdrențe și veniseră desculți însă erau vioi și unii chiar plini de veselie. Se uitau la noi și mai ales la mașină cu ochi mari, curioși. Cîțiva mai mărișori se apropiară de mine și-mi pipăiau mantaua de piele.

— E bună, spuse unul.

— Bună, dar cam jagardită, adăugă altul.

Unul blond, cu părul ciufulit, mă întrebă:

— O porți de mult, nene?

— De vreo douăzeci de ani, răspunsei.

Copiii se mirară:

— Strașnică!... O s-o mai porți zece.

— Poate. Dacă mai trăiesc zece ani.

— De ce să nu trăiești? Ești de la oraș. Mănînci pîine. Bunicul a mîncat numai mămăligă și-a trăit o sută de ani. Dacă nu-l sleia seceta mai trăia și acum.

— La voi au murit mulți oameni de foame pe timpul secetei?

— Oho!...

După ce vorbi și se sfătui îndelung cu sătenii, tovarășul Licu Oroș mă prezentă:

— Candidatul nostru.

Numai de zîmbet nu-mi ardea. Totuși zîmbii. Zîmbiră și oamenii. Oroș mai spuse:

— Fecior de țărani, de pe lîngă Dunăre.

Imi căutară cu privirile obrazul. Imi căutară și mîinile. Mi le văzură subțiri și cu degete lungi, lungi... Se îndoiră. Unul răbufni:

— O fi!... Dar nu prea seamănă.

Altul ridică glasul cu supărare:

— Dacă e de pe lîngă Dunăre, de ce nu a candidat acolo? Sînt destule sate pe lîngă Dunăre. Să fi candidat în satul lui, unde îl cunosc oamenii. Noi nu știm nimica despre dumnealui.

Unul încercă să-mi ia apărarea, unul singur.

— Dacă știe tovarășul Oroș înseamnă că știe partidul. Ne ajunge.

— Ba nu ne ajunge deloc. Vrem să știm și noi.

— Mîine, să zicem că-l votăm. Poimîine pleacă la București. Pe urmă știm noi dacă mai calcă sau nu pe la Osica?

— Am fi avut nevoie de un om pe care să-l cunoaștem.

— Și care să ne cunoască.

— De cineva care să stea cu urechea plecată spre inimile noastre.

Tovarășul Oroș spuse:

— Partidul...

Nu-i deteră timp să sfîrșească.

— Partidul ar fi făcut bine dacă ne întreba și pe noi mai înainte... Nu acum, în ajunul alegerilor cînd nu se mai poate schimba nimic. Ce să facem noi acum cu dumnealui?

Văzînd că unii sînt porniți pe sîcîială iar ceilalți ascultă și privesc fără să intervină, Oroș mă îndemnă să încerc să-i cîștig.

— Știu că nu sînteți dușmani, le spusei. Sînteți numai niște oameni necăjiți și cu inimile încărcate cu durere. Să vedem de unde vin necazurile voastre și de unde izvorăște durerea voastră care nu e numai a voastră ci aproape a întregului nostru popor... Partidul va căuta împreună cu voi toți leacul cel mai bun. Vom construi împreună o țară nouă și o lume nouă.

Le înfățișai, pe înțelegerea lor, programul partidului, și le cerui să-l sprijine. Cum oamenii mă ascultau atenți, mă înflăcărai. Se încălziră și ei recunoscînd din limbajul și din sinceritatea mea că, deși de pe lîngă Dunăre, sînt totuși unul de-al lor.

Le vorbii despre satele de lîngă Dunăre și de oamenii care trăiseră și care trăiau acolo. Evocai cîmpurile nemărginite, cu pămînt negru și gras, acoperite de lanuri de grîu. Sătenii flămînziseră acolo, cum flămînziseră și ei aci, între dealurile roșcate și rîpoase. Le amintii de răscoalele țărănești înecate în sînge. Le amintii de războaiele prin care trecusem cu toții și care goliseră satele de bărbați.

Suferințele pe care le înduram încă, lipsurile cărora încă nu le puteam face față nu erau oare urmările războiului din care abia ieșisem? Și-i mai întrebai:

— Cine au fost vinovați pentru toate acestea?

Imi răspunseră ca un singur om:

— Boierii... Boierii și domnii care au condus țara...

Incepurăm să ne înțelegem. La urmă le făgăduii că voi veni cît mai des în mijlocul lor.

— Aici, nu prea te credem. Cînd vă caută omul pregătiți ședințe, ori vă aflați în ședințe, ori sînteți ocupați cu discutarea hotărîrilor pe care le-ați luat în ședințe...

— Dar după ce ne judecați voi?

— Vă judecăm după tovarășii din satul nostru.

— Poate că aveți dreptate, le spusei. Dar voi nu aveți nici o vină? In organizația de bază a partidului ar trebui să se înscrie cei mai buni dintre voi, cei mai cinstiți, cei mai pricepuți, cei mai harnici. Iar dintre aceștia să fie aleși la conducere fruntașii.

— Ne temem de ședințe. Ședințele fură timp cu vorbăria lor.

— Ne temem și de muncă. Partidul le cere comuniștilor să muncească mult mai mult decît celorlalți.

— Dar atunci, zisei, ce putem face noi? De unde să găsim comuniști buni pentru toate satele și pentru toate orașele țării? Oamenii buni de care aveți nevoie trebuie să-i găsiți între voi, trebuie să iasă dintre voi.

— Așa e... Așa e...

Mă bucurai că-i văd porniți pe critică.

— Criticați-ne, le spusei. Vrem să învățăm din critica voastră.

— N-o să ni se întîmple nimic după ce plecați dumneavoastră? Tovarășii de la Osica nu prea rabdă critica.

Oroș îi asigură:

— Dar noi unde sîntem? O să ținem bună legătură cu satele.

— Să vă audă Dumnezeu.

Ne criticară cu asprime pentru greșelile noastre, pentru unele măsuri pe care le luam prea în pripă, pentru altele pe care le întîrziam ori nici nu ne gîndeam să le luăm.

— N-avem petrol pentru lămpi. Stăm seara pe întuneric ori ne afumăm ochii cu luminări de seu. De ce nu ne trimiteți la timp petrol?

— Și opinci! Avem nevoie de opinci. De ce nu ne trimiteți opinci?

— Ne spuneți să ne trimitem copiii la școală. Ii trimitem. Dar nu se găsesc cărți. Nu se găsesc caiete. Nici creioane nu se găsesc. Cum să învețe copiii carte fără cărți, fără caiete, fără creioane?

— Și de ce nu-i spuneți tovarășului Trandaf, primarul, să nu ne strige la noi? Strigă la noi, de cînd a ajuns primar, ca un vătaf boieresc. Și înainte era mieros, vorbea blînd, puteai să-l crezi sfînt. Acum bea și strigă la noi.

— Ne-am săturat de vătafi boierești.

— Sîntem și noi oameni!

— Și tovarășul Alesu, secretarul organizației raionale, pentru ce umblă încruntat de parcă mereu îi ninge și-i plouă? De ce a uitat să rîdă? Am ajuns să ne speriem de dumnealui. Cînd aflăm că vine în sat, ne ascundem. Se uită la noi de parcă ar vrea să ne mănînce. Oare așa trebuie să arate la față un comunist? Nu ne vine să credem.

— Voi ce spuneți de toate acestea?

Intrebările, unele mai dure decît altele, curseră gîrlă.

Oroș încercă să-i lămurească asupra lipsurilor.

— Nu avem pretutindeni oameni pricepuți.

— Căutați mai bine, i se răspunse. Arătați-le oamenilor mai multă încredere. Cîntăriți prea mult oamenii și uneori îi luați lîngă voi tocmai pe cei ce merită mai puțin. Pe lingușitori. Pe prefăcuți.

— Uneori, zise Oroș, ne folosim de oameni care ni se par a fi cinstiți și harnici. Apoi băgăm de seamă că ne-am înșelat. Unii ne sabotează. Alții fură.

— Impușcați-i, strigară oamenii. Impușcați-i și pe sabotori și pe hoți!

— De ce nu-i împușcați?

— Nu cumva vă este milă de ei?

— De noi trebuie să vă fie milă, nu de hoți și de sabotori. De noi trebuie să vă fie milă. Că noi semănăm, noi culegem, noi creștem vite...

— Ne împiedică legea să-i împușcăm, spuse Oroș. Ii judecăm, cînd îi prindem, și-i trimitem la pușcărie.

— Legea? Vă împiedică legea? Schimbați-o. Aveți puterea s-o schimbați.

Sătenii murmurau, se frămîntau.

— Nu se poate să sufere o țară întreagă din pricina hoților și a sabotorilor.

— Impușcați-i...

— Bușulenga se ține de brîu cu moșierii. Noi îi bănuim și cinstea. De ce-l țineți prefect? S-au isprăvit toți oamenii cinstiți din țară? De ce țineți prefect un pezevenghi?

După ce se mai potoliră, luai din nou cuvîntul. Povestii despre lupta partidului, despre cadrele sănătoase ale partidului, despre fruntașii partidului. Le amintii de cei schingiuiți și de cei uciși prin închisori. Le spusei că partidul crește și-și curăță mereu rîndurile de elementele dubioase. Ii sfătuii să-i încurajeze pe cei mai buni dintre ei să intre în rîndurile partidului, și să ajute astfel partidul să crească și mai mult.

— Să trăiască partidul, spuseră cîțiva.

Alții tăcură. Ii întrebai:

— Vreți dumneavoastră să-i votați pe boier Pierre Țăpoiu și pe Tîrnavu? Vreți dumneavoastră să se întoarcă iarăși vremurile care au fost?

— Glumești, tovarășe.

— Ferească Dumnezeu. Ni s-ar usca mîna cu care am arunca buletinul în urnă.

— Ne-ar blestema pînă și copiii.

Un moșneag cu barbă rară și galbenă și cu plete pe umeri — cum purtau odinioară plăieșii — ieși în față, se sprijini în ciomag, mă sfredeli cu ochii și mă întrebă:

— Spune-mi, tovarășe, dumneata ești partidul?

— Nu, îi răspunsei, eu nu sînt partidul.

Moșneagul tăcu cîteva clipe. Mă sfredeli iarăși cu ochii și-mi aruncă încă o întrebare:

— Atunci tovarășul Oroș e partidul?

— Nu. Nici tovarășul Oroș nu e partidul.

Iși pieptănă barba cu degetele, se scărpină la ceafă, se supără și-a binelea.

— Dumneata nu ești partidul. Oroș nu e partidul. Atunci cine e partidul ăsta despre care tot vorbiți și pe care nimeni nu-l vede? Cînd vine Țăpoiu ne spune: „Eu sînt partidul liberal". Cînd vine Tîrnavu ne spune: „Eu sînt partidul liberal". Cînd vine părintele Lăstărescu ne spune: „Eu sînt partidul țărănist"... A? Răspunde-mi, tovarășe: cine e partidul comunist despre care tot vorbiți și pe care nici unul dintre noi nu-l vede?

— Voi sînteți partidul, îi răspunsei, voi toți sînteți partidul.

— Nu se poate, zise bătrînul, nu se poate să fim noi toți partidul. Ionescu — Gălbează, de pildă. Și el trăiește aici, ca noi. Și el a venit să vă asculte. Ba chiar v-a sucălit cu întrebări la început și te-a întrebat pe dumneata ce cauți de lîngă Dunăre tocmai aici, la noi. Eu socotesc că el nu poate fi partid. E bogătan. Are pămînt cu nemiluita. Și a fost pînă mai anțărț vechil la domnișoara Țeța Angheliu, moșiereasa. Cum o să fie el partid, cu noi? El e partid cu Țăpoiu și cu Tîrnavu.

— Voi toți, care sînteți săraci, sînteți partidul.

— Așa, da. Așa mai înțeleg și eu.

Unul înalt, care purta pe capu-i lunguieț o căciulă tocită, spuse:

— Dacă noi sîntem partidul, apoi ca noi sînt mulți în țara asta, cîtă frunză și cîtă iarbă și nimeni nu o să ne mai clatine de la putere, niciodată.

Careva zise:

— De ce să ne clatine? A? De ce să ne clatine?

— Dacă nu ne vom ține strînși, dacă ne vom sfădi între noi, dacă vom trage unii spre hăis și alții spre cea, au să ne clatine cu toate că sîntem mulți.

— Asta n-o să se întîmple.

— De! Trebuie să fim cu ochii în patru.

Soarele ne scălda pe toți în lumina lui generoasă. Insă vîntul vuia, ne izbea fără milă și ne usca obrajii.

Un omuleț îndesat răsucea într-una în mîini un ciomag gros, scurt și noduros și ne da ocol. Gînjul smead nu-l scăpa din ochi. Se repezi spre mine, ridică fața și mă întrebă cu o voce tremurătoare, plină de grijă:

— Tovarășe... Tovarășe... Dar dacă și voi comuniștii o să ne mințiți și o să ne înșelați?... De cînd ne știm pe lume, am fost mereu mințiți și înșelați... Dacă și voi comuniștii o să ne mințiți și o să ne înșelați? Spune-ne, tovarășe, spune-ne: ce-o să ne mai facem noi atunci? Incotro o să ne mai îndreptăm noi nădejdile? Mie mi-e teamă că și voi, cu vremea, o să vă schimbați, că puterea e dulce. O să vă schimbați și-o să vă purtați cu noi, săracii, cum s-au purtat și ceilalți. Teama asta mă mănîncă și mă face să mă țin deoparte...

Se mai auziră și alte glasuri care parcă îl îngînară:

— Incotro o să ne mai îndreptăm noi nădejdile dacă și voi o să ne mințiți și-o să ne înșelați? Cum o să trăim noi dacă și voi o să vă purtați cum s-au purtat cei care ne-au stăpînit pînă de curînd?

— O să fie vai și amar de viața noastră.

Se făcu tăcere. Sătenii holbară cîteva clipe ochii la noi, nerăbdători să audă ce-o să le răspundem. Pînă să apucăm noi să deschidem gura, sări din mijlocul mulțimii o femeie între două vîrste, puțintică la trup, cu ochi rotunzi și albaștri. Incepu să-l ocărască pe omulețul îndesat care răsucea în mîini ciomagul gros, scurt și noduros. Il ocărî cum îi veni la gură. Meșteșugul ei mi-o aminti pe mătușă-mea Bîzărca. Albie de porci îl făcu. Omulețul rămase năuc. O privi și o ascultă. Cînd nu mai putu îndura, izbucni:

— Dar ce-ai cu mine, Ștefano? Iți zisei ceva? De ce-ți sări țandăra?

Femeia, și mai înțepată, și mai mînioasă, se vîrî în el. Omulețul făcu cîțiva pași de-a-ndaratelea. Spuse domol și cu frică parcă:

— Dar ce-ți făcui, femeie? Ce-ți zisei, femeie? De ce-ți sări țandăra, femeie? Ce e cu tine, Ștefano? Ce te-a apucat, Ștefano?

Muierea nu se temu de ciomagul pe care se părea totuși că-l cunoaște. Se vîrî și mai mult în omulețul îndesat și nu-i dădu pas. Privind întîmplarea, eram gata să credem că dintr-un moment într-altul se vor încăiera. Ne și pregăteam să sărim să-i despărțim.

— Cum, ce mi-ai zis, omule? Cum, ce mi-ai făcut, omule? Cum de ce mi-a sărit țandăra, omule? Păi nu sînt și eu partid, omule? Păi nu sîntem noi, toți săracii, partid, omule? Cum poți tu să te îndoiești de noi, omule? Auziți-l, lume, pe bărbatu-meu! Că noi o să ne înșelăm pe noi! Că noi o să ne mințim pe noi... Că noi o să ne ducem cu vorba pe noi. Că noi o să ne schimbăm și-o să uităm de noi...

Tăcu. Iși înghiți mînia. Se întoarse spre Licu Oroș și spre mine:

— Mi-a sărit țandăra, tovarăși, pentru că mi-e bărbat, tovarăși. De douăzeci de ani sînt măritată cu el, tovarăși. Și-acuma mi-e rușine că sînt măritată de douăzeci de ani cu el, tovarăși. Avem patru copii, tovarăși. Trei fete și-un băiat, tovarăși.

Iși căută copiii risipiți prin mulțime, îi găsi, și le strigă:

— Veniți, maică, încoace, să vă cunoască și tovarășii... Veniți mai la vedere, puii mamei...

Copiii ieșiră și ne zîmbiră. Semănau toți, ca niște picături de apă, cu maică-sa.

— Copiii mei, tovarăși.

— Să-ți trăiască, îi spuserăm.

Ne mulțumi din cap.

— Copiii mei, tovarăși. Numai Dumnezeu știe cum i-am crescut, tovarăși. Pe toți patru îi fac comuniști, tovarăși... Cît despre bărbatu-meu! Il auzirăți... Mai mare rușinea, tovarăși... Ii zic: „Hai, măi, înscrie-te și tu în partid, ca mine". El, nu și nu, că vin dușmanii, că debarcă la Constanța, că vin cu avioanele, ocupă țara și ne spînzură... O să debarce ăia cînd mi-oi vedea eu ceafa, tovarăși... Păcătosul...

— Nu mă face păcătos, Ștefano, mîrîi omulețul cu ciomag. Nu mă face păcătos că mai pe urmă ne întîlnim acasă. Și te snopesc, Ștefano. Te tupungesc, Ștefano.

Muierea nu-i luă în seamă amenințarea.

— Cum să nu te fac păcătos, omule? Cum să nu te fac păcătos, dacă ești? Ai fost tu pîndar pe moșia boierească? Ai fost! Ai mîncat terciul slugilor la domnișoara Angheliu? Ai mîncat, omule... Atîția amar de ani ai mîncat, omule! Acum ne-a venit timpul, omule, să fim și noi oameni, omule, să stăm cu fruntea sus, omule... Și tu... Umbli cu „dar dacă", umbli cu „dar dacă ne înșelați, dar dacă ne mințiți..." Să-ți fie rușine, omule. Rușine să-ți fie, bărbate.

Omulețul îndesat scuipă în palme și-și mîngîie cu ochii ciomagul dar nu cuteză să-l ridice. Oamenii interveniră să pună capăt certei.

— Are dreptate muierea, Agapie. Că nu vrei să te înscrii în partid, treaba ta. Partidul nu trage pe nimeni de mînecă. Dar să te îndoiești de partid, să bănuiești tu partidul nostru că ar semăna cu toate celelalte, de, nu se cuvine. Stă cu rușine, Agapie. Cu mare rușine stă, Agapie.

Muierii îi sări iarăși țîfna:

— Se îndoiește de noi! Păcătosul! In schimb stă toată ziua la cîrciumă cu omul lui Țăpoiu și-al lui Tîrnavu. „Bea, nene Agapie! Mai bea, nene Agapie! Și zi așa, nene Agapie? Iți lăsași nevasta să se înscrie la comuniști?". Se ia după Gălbează. Intr-o parte a cîntarului noi toți și aproape toată țara. Și în cealaltă parte Țăpoiu și Tîrnavu și Gălbează și alții de-aceeași teapă... Și bărbatu-meu stă și el lîngă ei și le linge blidele... Să știți, tovarăși, că dacă bărbatu-meu nu-și bagă mințile în cap, tovarăși, eu una nu-l mai primesc nici să-mi calce în arie necum să-mi intre în casă, tovarăși. Pîinea și sarea nu mi-o mai împart eu cu unul ca el, tovarăși, dacă nu-și bagă mințile în cap, tovarăși.

Careva din mulțime o întrebă:

— Nici patul n-o să-l mai împarți cu el, Ștefano?

— Nici patul, zău, răspunse Ștefana, nici patul, zău. Asta mi-e crucea... Mi-e scîrbă de Agapie, zău, asta mi-e crucea. Mi-e scîrbă de Agapie.

Omulețul îndesat mîrîi:

— Ți-e scîrbă ție, de mine...

— Mi-e scîrbă, Agapie. Și dacă nu te îndrepți, te las, Agapie.

— Mă lași tu, pe mine. Mă lași.

— Te las, Agapie. Zău. Asta mi-e crucea.

Pe cînd ne pregăteam să încheiem adunarea, să întoarcem mașina și s-o apucăm spre Teliu, văzurăm venind către noi, călare pe un cal înalt și costeliv, șarg, o cucoană care purta pantaloni și cizme. De departe cucoana părea mărunțică și groasă. Din apropiere, băgai de seamă că e cocoșată. Avea ochii mici, șireți, și un nas mare, borcănat care părea lipit de fața gălbuie, rotundă și bucălată.

— Domnișoara...

Ajunse lîngă noi, sări jos de pe cal cu destulă sprinteneală și ne zîmbi:

— Bună ziua... tovarăși.

Cîțiva rîseră. Unul spuse:

— Haha! Domnișoara Angheliu a devenit... tovarășă... Haha!...

Cocoșata ridică din umeri, își menținu zîmbetul și-i întinse mîna lui Oroș:

— Imi dați voie, Țeța Angheliu.

Imi întinse și mie mîna cu același ceremonial:

— Imi dați voie, Țeța Angheliu...

— Imi pare bine.

— De ce-ți pare bine? Mi se pare că pe dumneata te-am mai văzut cîndva. Erai jurnalist. Veneai pe la tata cînd erau crize de guvern. Cine-ar fi crezut!... Cine-ar fi crezut că așa de repede o să se întoarcă lumea cu fundul în sus...

— De, domnișoară. Unii au crezut... Ba și-au pus și viața la bătaie pentru această credință a lor.

— Poate, îmi răspunse.

Il văzu pe bărbatul Ștefanei:

— Ce mai faci, Agapie? Nu ai mai venit de mult pe la curte. Să mai vii pe la mine pe la curte, Agapie.

Ștefana o întrebă:

— De ce să mai vină pe la dumneata pe la curte, domnișoară? Ca să-i mai dai să mănînce terci?

— Pe vremurile astea e bun și terciul, Ștefano... Mulți nu-l au și li s-ar scurge ochii după el dacă l-ar vedea.

Iși bătea încet cizmele lustruite, cu cravașa.

— Tovarăși, ne spuse, aș vrea să vă fac o reclamație. Să mergem undeva să fim numai între noi, ca să putem vorbi.

— Unde să mergem? o întrebă Oroș. Nu avem unde să mergem. Să vorbim aici. Nu avem pentru ce ne feri de tovarăși.

— In definitiv, spuse domnișoara Țeța Angheliu, aveți dreptate. Putem vorbi și aici. N-am ce ascunde.

Aruncă totuși o ochire în jur și începu să ne vorbească încet. Ni se plînse de săteni. Nu mai voiau să vină la curte. Voie să țină slugi, nu mai avea. Atunci, cum să muncească ea, o fată singură, cele cincizeci de hectare care-i fuseseră lăsate după exproprierea din '45? Ba încă autoritățile o mai obligaseră să dea și anumite cote. De unde să dea cote de cereale, dacă aceleași autorități îi interziceau să-și muncească pămîntul cu mînă străină? Se petreceau în țară și acolo, la ea în sat, la Osica, lucruri pe care capul ei nu le pricepe.

— Vreți ca pămîntul să fie muncit? ne întrebă.

— Desigur, îi răspunse Oroș. Dorința noastră este ca nici o palmă de pămînt să nu rămînă nemuncită.

— Și pot eu singură să muncesc cincizeci de hectare?

— Nu.

— Atunci cum să mă descurc?

— Cum te-oi pricepe, domnișoară. Dar slugi nu mai poți să ții.

— Procedați așa ca să mă siliți să dau și aceste cincizeci de hectare țăranilor.

— Fără îndoială, spuse Oroș. Ați ghicit. De altfel noi am spus-o mereu: pămîntul trebuie să fie numai al celor ce-l muncesc.

La început sătenii ciuliseră urechile și ascultaseră. Din respect pentru Oroș însă unul cîte unul începuseră să se mai depărteze. Se mai depărtase și Agapie scăpînd astfel de apriga gură a nevestei. Dar Ștefana venise chiar lîngă noi. Auzind plîngerile domnișoarei Angheliu își dusese mîna la gură și cu cît domnișoara Angheliu vorbea mai mult, cu atît pe obrazul ei se scria o mirare mai mare. Mă temui ca nu cumva să înceapă s-o ocărască și pe proprietăreasă cum îl ocărîse pe bărbatu-său. Ștefana însă mă dezamăgi. Ascultă răspunsurile pe care Oroș i le dădu domnișoarei Angheliu și, găsindu-le probabil nesatisfăcătoare, spuse și ea cu glasul cel mai potolit din lume:

— De, domnișoară! Noi, oamenii din Osica, nu avem ce-ți face. S-au schimbat timpurile. Nu mai e ca pe vremea cînd tatăl dumitale era ministru. Acuma fiecare dacă vrea să trăiască trebuie să muncească. Dumneata, putere să muncești nu ai. Noi ne întrebăm de ce mai întîrzii pe aici. Ce-oi mai fi așteptînd... Ce-oi mai fi vrînd... Lasă-ne pămîntul și du-te cu Dumnezeu.

Domnișoara Țeța Angheliu nici nu se osteni să-i arunce o privire. Ii spuse lui Oroș:

— Gîndește-te, tovarășe secretar. Transmite mai departe cele ce ți-am spus. Sîntem romîni. Va veni o zi, care poate că nici nu este prea de-

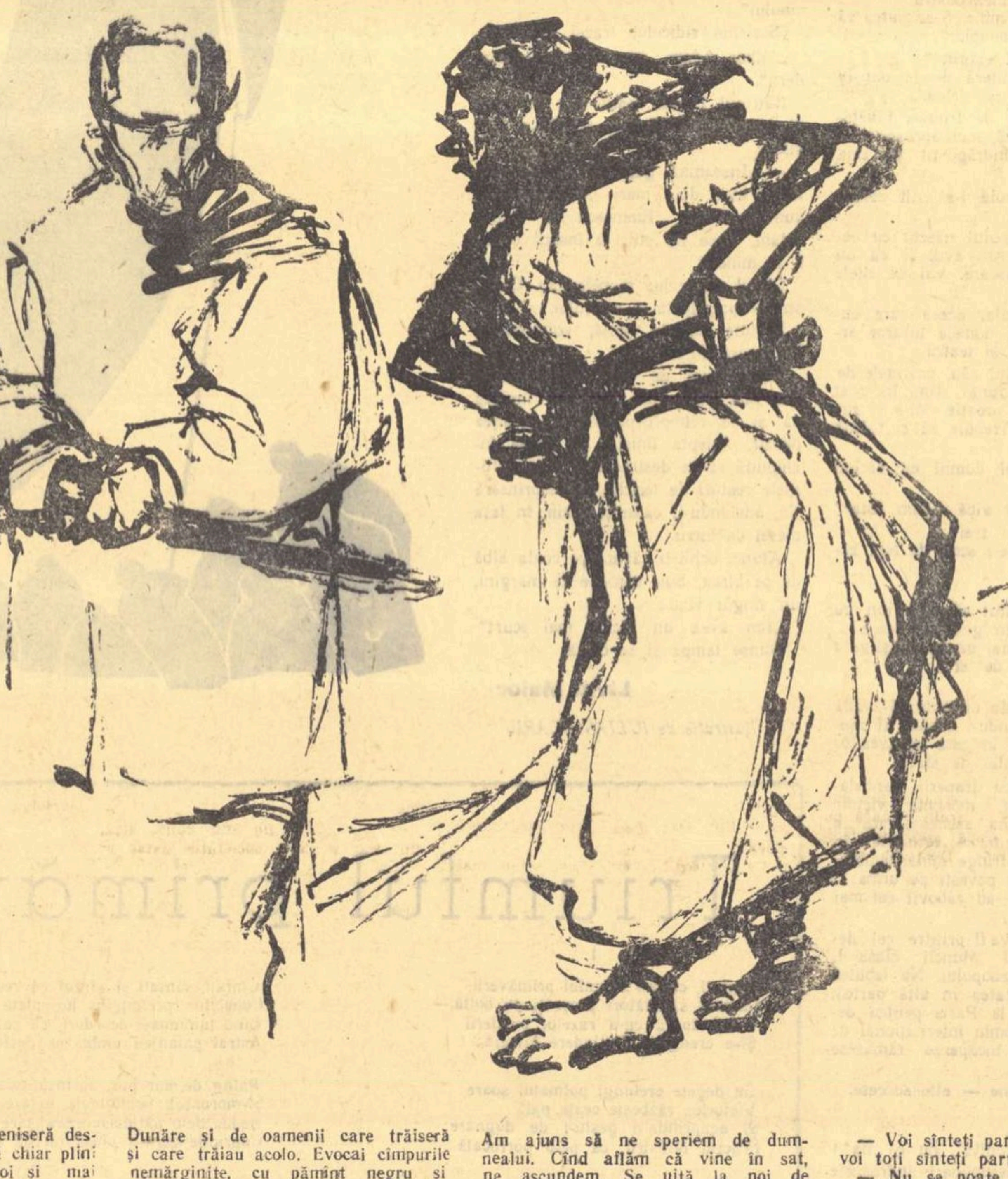

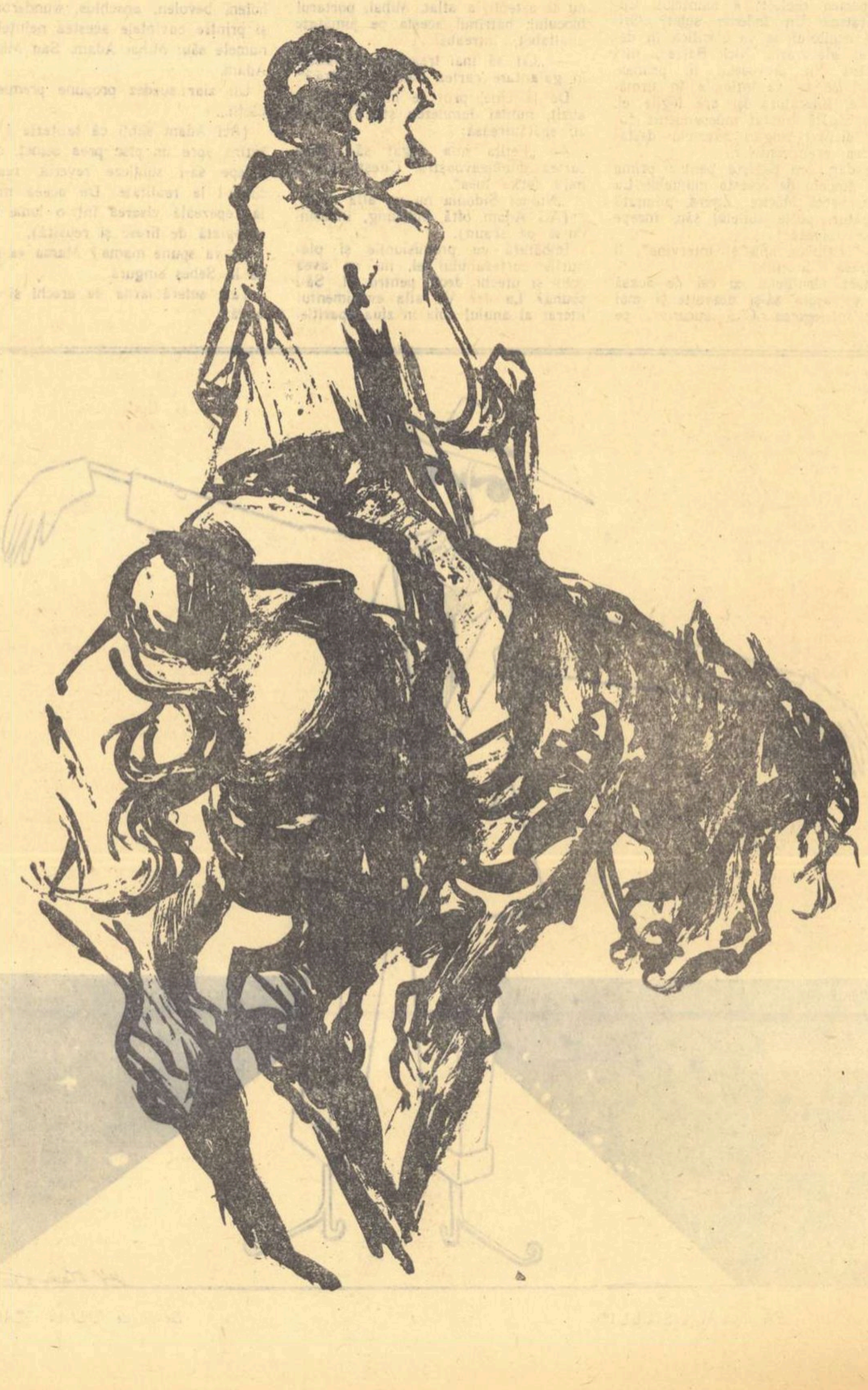

SÎNT AMARE

pǎrtată, cînd țara romînească va avea iarăși nevoie de noi...

— Nu cred, răspunse Oroș, nu pot să cred. Ce-a fost, a fost și nu se mai întoarce.

Ne întinse mîna. Pe a mea o strînse chiar cu oarecare vigoare. Sări cu destulă sprinteneală pe cal, îl atinse cu cravașa și se depărtă în grabă. Sătenii se apropiară și făcură din nou cerc în jurul nostru. Nu mă putui stăpîni și-i spusei Ștefanei încet:

— Mă așteptam s-o iei la trei-păzește pe domnișoara Angheliu...

Ștefana mă privi mirată:

— Vai, tovarășe, cum ți-ai închipuit așa ceva? Cum era să-mi pun eu mintea, femeie în toată firea, cu o biată infirmă? Dumneata nu ai văzut că e cocoșată? Ehe! Dacă nu era cocoșată, de mult o păruiam noi și-o alungam de la conac. Dar dacă e cocoșată...

Țeța Angheliu avusese dreptate atunci cînd îmi amintise că ne văzusem, cu ani în urmă, în vechea lor casă din strada Spartană. Pe vremea aceea mă îndeletniceam, ca tînăr jurnalist, și cu reportajul politic. Iar un reporter care nu avea multe legături cu ceea ce se numea „crema lumii politice“ nu prețuia nici două parale. In anii frămîntați care au urmat primului război mondial guvernele se schimbau des și uneori tocmai cînd te așteptai mai puțin. Căderea unui guvern și aducerea la putere a altuia nu se datora, cum ar putea să creadă astăzi unii dintre oamenii mai tineri care nu au apucat acele vremuri, unor puternice curente de opinie publică. In țara romînească, așezată — cum se spunea — la porțile Orientului, opinia publică nu juca nici un rol. Sforile politicii le trăgeau oameni ascunși în culise. Acești oameni, care interesaseră Palatul în afacerile lor, erau bancheri romîni sau străini, mari industriași și mari fabricanți. Numele acestora erau vag cunoscute, ori chiar deloc, publicului larg care era chemat, după prescripțiile Constituției, în fața urnelor. In lumina orbitoare a rampei politice apăreau, în cele mai multe cazuri, numai marionetele celor din culise.

— Bine, dar Constituția prevede...

— Constituția? Cine ține seamă de Constituție în această prăpădită de Valahie?

După ce-l silise pe bolnavul rege Ferdinand să-l alunge din țară pe prințul moștenitor și să instituie o regență și mai ales după ce regele se topise și se stinsese în cortul întins sub cerul gol, pe iarbă, la Sinaia, Ionel Brătianu se crezu stăpînul țării pe vecie. Regența? El o alcătuise. Pe regentul care ar fi cutezat să se opună voinței lui de fier, l-ar fi înlocuit numaidecît, sub un pretext oarecare, cu altul docil. Liberalii se și grăbiră să proclame:

— De acum înainte țara va fi a noastră pînă la sfîrșitul lumii. Pe comuniști i-am desființat. Pe unii i-am omorît. Cu alții am înfundat pușcăriile.

— Pe comuniști nu-i puteți stîrpi.

— Ei aș! Glonțul e sfînt.

— Ii omorîți pe care îi prindeți. In locul lor răsar alții, te miri de unde, ca din pămînt.

— O să-i omorîm și pe aceia și așa mai departe pînă le piere cheful oamenilor să devină comuniști.

— Mai rămîn totuși Averescu, Maniu, Mihalache...

— Cu aceștia, la nevoie, ne putem înțelege. Sînt, ca să spunem lucrurilor pe adevăratul lor nume, tot de-ai noștri.

— Dar după limbajul lor s-ar părea că sînt revoluționari. Că atunci cînd vor lua puterea vor schimba totul, din temelii.

— Nu te lua după limbajul lor. Il folosesc în scop demagogic, să mintă și să atragă lumea lîngă ei. Partidul lor e plin de bancheri, de moșieri, de mari industriași. Cum o să revoluționeze toți aceștia țara?

— Il avem pe cuconul Ionel. El va înlătura orice altă concurență.

— Numai să vă trăiască.

— Dar de ce să nu ne trăiască? Brătienilor nu li s-a învechit sîngele. Sînt neam de oameni tari. Balcanici. Trăiesc mult.

— Să dea Dumnezeu.

Dumnezeu însă nu se uită nici la tăria neamului brătienesc, nu ținu seamă nici de nevechimea sîngelui lor. Ii trimise primului ministru, într-o toamnă ploioasă și putredă, o anghină. Cu toată dorința intimilor ca taina să fie păstrată, știrea se răspîndi ca fulgerul.

— Ai auzit?

— Ce?

— Cum n-ai auzit? Toată lumea știe noutatea.

— Despre ce noutate e vorba?

— Moare, domnule, moare.

— Cine, domnule, cine?

— Moare Ionel Brătianu

— Nu moare.

— I s-a umflat gîtul ca la copii.

Reporterii începură să dea tîrcoale casei. Și eu eram reporter, nu chiar dintre cei mai isteți, dar orișicît. Alergai cu sufletul la gură. Nădușii. Inghețai. Cum nu mă prea știam în grațiile lui Dumnezeu, mă temui să nu mi se umfle și mie gîtul. Ii pîndirăm pe fruntașii liberali care ieșeau din casa Brătianului. Ne repezirăm asupra lor. Ii întrebarăm:

— Ce face excelența sa?

— Zace înfășurat într-o pătură.

— Sînt speranțe?

— Ce fel de speranțe?

— De viață.

— Desigur, desigur. Primul ministru nu-și ia boala în serios.

— Atunci de ce aveți fețele atît de îngrijorate?

— Din cauza vremii. Nu vedeți ce vreme păcătoasă? Ploaie. Lapoviță. Frig. Nu te lasă inima să dai cîinele afară din casă.

Nu mă puteam mulțumi cu atît. Cui să storc o știre mai precisă? Imi trebuia un om din vechea gardă liberală, un intim al casei.

Ii telefonai doctorului Mitică Angheliu:

— Azi voi să mă primiți, domnule ministru?

— Cînd?

— Astăzi.

— In ce chestiune?

Știam că pregătește o nouă reformă a legii drumurilor. Era pasiunea lui. De cîte ori veneau liberalii la guvern, doctorului Angheliu i se încredința Ministerul Comunicațiilor și cum se instala la minister, cum anunța o nouă reformă. Ii spusei deci, într-o doară:

— In chestiunea reformei legii drumurilor. Trebuie să scriu o serie de articole în legătură cu această importantă problemă și n-aș dori să le scriu înainte de a sta de vorbă cu dumneavoastră.

— Nu prea e momentul, dar dacă ții... Poftim.

— Unde?

— La mine acasă. Pe Spartană

Il găsisem nervos, plin de îngrijorare. Iși mușca mereu mustățile mari pe care le purta ca un țăran, nepotrivite. Mă prefăcui că nu-i bag în seamă nici nervozitatea, nici îngrijorarea și-l pisai aproape două ore cu fel de fel de întrebări. Căutînd să mă convingă de justețea punctului său de vedere — avea în general o presă rea, care-l ataca și-l ridiculiza — se încălzi și-mi răspunse cu multă bunăvoință. Cînd socotii că l-am pisat pînă la năucire, îi mulțumii, îmi strînsei notele și ridicîndu-mă să plec îl întrebai în treacăt și în așa fel încît să creadă că întrebarea mea pornește numai din politețe:

— Cum se mai simte domnul Brătianu? Aud că bine.

— Voi, jurnaliștii, auziți totdeauna greșit. Primul ministru se află în stare gravă. Sper ca astăzi dupăamiază să-i conving familia și prietenii politici că este absolută nevoie de o intervenție chirurgicală, ba chiar de o intervenție chirurgicală extrem de urgentă.

— La gît?

— La gît.

— Și, dacă îmi permiteți, domnule ministru, care chirurg va face operația?

— Cum care chirurg? Eu. Nu putem să lăsăm viața șefului nostru pe mîna oricui. Eu voi face operația

— Scuzați-mă. Obișnuit să văd în dumneavoastră pe strălucitul bărbat politic care a fost de atîtea ori ministru...

— Am fost, sînt și-o să mai fiu...

— Da. Sînteți și-o să mai fiți... Uitasem că sînteți și chirurg...

— Așa sînteți voi jurnaliștii, uituci.

— Avem și noi cusururi, domnule ministru. Nu ni le luați în nume de rău.

— Cel mai mare cusur al vostru, al jurnaliștilor, este că atacați partidul liberal și că nu mă cruțați nici măcar pe mine... Viața mea, domnule, m-ar îndreptăți să fiu scutit de atacurile presei. Viața mea, domnule, de muncă, de austeritate, de morală... Viața mea, domnule, e curată ca roua din cîmp, ca steaua din cer, ca poalele Maicii Preciste...

— Văd că iubiți folclorul...

— Il iubesc, îl iubesc. Tot romînul trebuie să iubească folclorul... Miorița, Toma Alimoș...

Era în noiembrie. Ploua de cîteva zile. Era frig. Orașul zăcea copleșit de ceață. A doua zi dimineață, ziarele publicară necrologul lui Ionel Brătianu. Omul care multora le păruse fără moarte, murise. Trupul lui fu gătit, acoperit de flori și expus pentru ca admiratorii să-și poată lua rămasul bun. Regența nu se scuturase încă de frică. Il chemă pe fratele mortului, pe Vintilă, și-i încredință președinția consiliului de miniștri rămasă pe neașteptate vacantă.

— Ce-o să se facă biata noastră țară fără Ionel...

— O să ne fie greu.

— Greu, greu, dar o să meargă?

— O să meargă. Și Vintilă e tot din neamul Brătienilor.

— Tineretul îl susține pe Duca.

— O să vedem cum rezolvăm problema Duca. Deocamdată trebuie să fim atenți să nu ne scape puterea din mîini.

— Cum o să ne scape? Avem cu noi armata. Aproape toți generalii sînt membri ai partidului nostru.

— Domnule, domnule ce pierdere. După rege, îl pierdurăm și pe Ionel.

— L-a chemat Ferdinand la el, în cer. I se ura singur.

Inainte ca cortegiul mortuar să pornească spre gară — răposatul ceruse să fie înmormîntat în cavoul familiei de la Florica — i se ținură mortului numeroase discursuri. Vorbiră liberali și vorbiră și fruntași ai celorlalte partide politice cu care mortul se războise o viață întreagă. Ii cîntară și-i slăviră pe felurite glasuri calitățile și virtuțile. Ii mai născociră și fapte mărețe la care mortul nici nu se gîndise.

— A fost inima țării.

— Sufletul țării a fost.

— A iubit și-a slujit nația.

— A fost cel mai mare bărbat politic pe care l-au dat romînii.

Un student înscris de timpuriu la liberali îl asemui pe mort cu apostolii Petru și Pavel.

— Petru și Pavel au fundat creștinismul. Ionel Brătianu a fundat Romînia...

Se auziră murmure în rîndurile opoziției.

— Tînărul a sărit peste cal.

— Romînia, de fapt, nu a fost încă fundată. O s-o fundeze Maniu...

Unii, impresionați de ceremonie — doliu național — plînseră lacrimi adevărate. Alții, lacrimi de crocodil plînseră. Lacrimile însă nu sînt perle și este greu să deosebești lacrimile adevărate de cele false. Naivii rămaseră cu impresia că pe Ionel Brătianu îl plînsese toată țara. Nici oratorii și nici ziarele nu amintiră că din ordinul proaspătului mort fuseseră masacrați la 1907 peste unsprezece mii de țărani. Nu aminti nimeni de morții războiului în care același proaspăt mort aruncase țara. Nu se rosti nici un cuvînt care să le aducă oamenilor aminte că același proaspăt mort înecase grevele muncitorilor în sînge, că ordonase ori tolerase asasinate și că umpluse pușcăriile cu nevinovați.

Il prohodiră și-l îngropară pe ploaie. Pe participanții la înmormîntare îi plictisi noroiul care li se lipi de pantofi. La buza mormîntului un orator remarcă:

— Pe fostul nostru șef iubit îl plîng nu numai oamenii. Il plînge și cerul.

— Da, da, îl plînge și cerul. Plouă.

— Atît cît trebuie. Nu cu găleata.

A doua zi opoziția își înteți atacurile împotriva guvernului. Il întîlnii pe culoarele Parlamentului pe doctorul Mitică Angheliu care, bineînțeles, își păstrase portofoliul și în guvernul lui Vintilă Brătianu cum peste cîțiva ani avea să și-l păstreze și în acela al lui I. G. Duca. Imi spuse:

— N-ai scris articolele despre reforma mea.

— Nu le-am scris încă, domnule ministru...

— De ce?

— Din cauza evenimentelor...

Mă luase de braț și mă trăsese într-un ungher:

— Ai văzut cum mă batjocoresc ziarele?

— Am văzut.

— Mă numesc „omul care i-a tăiat beregata lui Ionel Brătianu“.

— După cîte știu, l-ați operat. Deci ...i-ați tăiat beregata.

— Și dumneata?

— Nu vă înțeleg. Ce vă supără?

— Cuvîntul beregată. E vulgar. Cum pot oamenii aceștia, ziariștii, să folosească un asemenea cuvînt vulgar, cînd e vorba de acela care a fost Ionel Brătianu? Șeful avea gît, nu beregată.

— Eu știu, domnule ministru?

— Și să mă atace pe mine. Un om atît de cinstit. Care duc o viață atît de austeră, atît de morală, atît de...

— Ar trebui să faceți o lege de suprimare a presei.

— Dumneata glumești, fără îndoială, dar noi, pînă la urmă, o să trebuiască să facem și o asemenea lege. Să mă atace presa pe mine, care duc o viață atît de... atît de morală...

— Totuși! O țară fără presă!...

— Dar ce? Imperiul roman avea presă? N-avea, domnule! Și-a trăit pînă a murit de bătrînețe.

Cariera ministerială și viața atît de austeră și atît de morală a doctorului Mitică Angheliu continuă. După asasinarea, pe peronul gării Sinaia, a primului ministru I. G. Duca, după ce acesta tocmai ieșise de la o audiență de lucru de la Buzat, „omul care tăiase beregata lui Ionel Brătianu“ deveni pentru trei zile și trei nopți, cît le trebuiră liberalilor să-și aleagă un nou șef, președinte al Consiliului de Miniștri.

— La mai mare, la mai mare, cucoane Mitică...

Imi suflă în receptor o mulțumire. Pe urmă se răzgîndi. Mă întrebă:

— Cum la mai mare, domnule? Cum la mai mare? Sînt prim-ministru. Ce poate fi mai mare ca un prim-ministru?

— Regent, cucoane Mitică.

— Domnule! Știi că asta ar fi o idee?

După Vintilă, veniră, în sfîrșit, la putere, oamenii lui Maniu. Impușcară și ei. Intăriră cenzura. Sărăciră și mai mult țara sărăcită.

După întoarcerea prințului din exil, nu trecu mult și liberalii reluară puterea, întîi cu Duca apoi cu Guță care guvernă mult. Doctorul Mitică Angheliu, recunoscut ca „mare specialist în problemele de comunicații“ își păstră portofoliul, și reformă, pentru a șaptea sau a opta oară, legile și regulamentele departamentului comunicațiilor.

Anii dictaturii regale și anii dictaturii fasciste-legionare și ai războiului trecură și ne îmbătrîniră pe toți. Il îmbătrîniră și pe doctorul Mitică Angheliu. Intre timp îi muri nevasta și-l lăsă văduv. Iși mărită cinci din cele șase fete pe care le avea. Le văzu așezate pe la casele lor. Pe gineri nu-i pricopsi cu nici un fel de zestre. Dintr-unii făuri profesori universitari. Dintr-alții scoase miniștri plenipotențiari și ambasadori, îi trimise peste mări și țări, umplu lumea cu ei. Pe Țeța cocoșata nu izbuti s-o mărite. O trimise la Osica, cea mai săracă și mai oropsită dintre moșiile lui, s-o administreze și mai tîrziu, cînd va fi să i se întîmple și lui ceea ce nici un om nu poate ocoli, s-o moștenească.

Rămas numai cu sluga în vechea casă din strada Spartană și aruncat afară, de împrejurări, din viața politică, se întîlni, pentru întîia oară în viața lui „atît de austeră și atît de morală“ cum încă îi mai plăcea s-o spună, cu plictiseala și cu urîtul. Ca să aibă cu ce-și umple timpul, concedie pe harnicul om de casă care se ocupa de peste treizeci de ani, sub strictă supraveghere, cu administrarea uriașei lui averi.

— Dar cine o să vă încaseze chiriile, cucoane? Aveți treizeci și șase de imobile numai în București, bașca cele din provincie.

— Eu, Serafime.

— Și socoteala dividendelor la petrolifere cine o să v-o țină?

— Eu, Serafime.

— Și pe cei opt administratori ai moșiilor dumneavoastră, cine o să-i țină în frîu, excelență?

— Eu, Serafime. Nu uita că pînă de curînd am ținut în frîu o țară.

— Dar aveți peste șaptezeci de ani, cucoane.

— Abia acum mă simt în putere, Serafime. Și sînt flămînd după muncă, Serafime, sînt flămînd după muncă.

— Și după bani, cucoane!

— De ce să nu fiu? La casa omului, banii nu strică.

Ii mai rămase totuși timp liber. Plictiseala se năpusti iarăși asupra lui. Odată cu plictiseala se năpusti iarăși asupra lui și urîtul. Șeful lui, prietenii lui de tinerețe, de maturitate, de bătrînețe, muriseră. Alți prieteni nici nu-și căută și nici nu-și găsi. Obiceiul cititului nu-l avusese. Era prea tîrziu să-l prindă. Din lipsă de timp, nu văzuse niciodată un spectacol de teatru. Auzise, cu vreo patruzeci de ani în urmă, pe cînd era doctor tînăr, de plasă, la Pietreni, sub munte, că s-ar fi inventat cinematograful. Nu fusese însă curios nici atunci și nici mai tîrziu să intre într-o sală și să vadă un film.

— Teatrul? N-am timp pentru teatru. Măscărici. Și femei lipsite de rușine.

— Atunci să vedeți un film.

— Filmele sînt pentru cine are timp să caște gura. Oamenii serioși muncesc. N-am vreme să casc gura și încă pe întuneric... Cînd eram la Pietreni munceam. Muncesc și acum...

Pietrenii!... La Pietreni își găsise norocul. Dacă atunci cînd isprăvise facultatea de medicină din București și se dusese la minister să solicite un post de medic de plasă, ar fi avut protecții și i s-ar fi oferit un loc mai bun, ar fi rămas toată viața un biet medic, un doctoraș oarecare de țară, visînd un mic post, într-un trist orășel... Neavînd rude la Ierusalim — cine era să-l sprijine pe el, băiat de țăran dobrogean într-o vreme în care puterea în stat era întreagă în mîinile bogătașilor — fusese trimis în pustietatea de la Pietreni... Se dusese acolo cu gîndul să scoată din piatră seacă bani. Alerga prin sate, căuta bolnavi, îi doctoricea, începuse chiar să-și facă un mic renume. I se dusese vestea:

— Doctorul Mitică Angheliu? De treabă doctor. Se mulțumește cu ce-i dai. N-am văzut om atît de econom.. Te miri ce mănîncă. Te miri cu ce trăiește. Ciugule ca o pasăre.

— Poți să strîngi avere, domnule doctor?

— Pot. Dar greu. Așez para lîngă para.

La Pietreni cunoscu un țăran mai cu stare, Burcuș. Avea pămînturi multe, bune de fineț. Finețul însă aducea venit puțin. Tocmai pe cînd chibzuia țărănește dacă să se însoare ori nu cu una din cele două fete ale lui Burcuș, se descoperi petrol la Pietreni. Burcuș fu primul care semnă cu societatea petroliferă anglo-franco-americană. Pe terenurile lui se ridicară deci cele dintîi sonde de la Pietreni. Angheliu nu mai ezită. Se căsători repede cu cea mai în vîrstă, care se și apucă să-i nască an de an fete. Burcuș, amețit de aurul care-i venea cu nemiluita, îmbrăcă straie orășenești și-și cumpără automobil. Să tot fi fost pe atunci cinci-șase automobile în toată țara. Muri împreună cu fata și nevasta într-un groaznic accident de automobil în munții Vrancei. Doctorul Angheliu se pomeni peste noapte, prin nevastă, singurul moștenitor al uriașei averi. Căpătă, odată cu averea, și popularitatea la care nici nu cutezase să viseze.

— S-a îmbogățit doctorul Angheliu.

— E cocă de bani.

— Sondele îi aduc aur.

— O să intre și în politică.

— Nu m-aș mira.

Ionel Brătianu, după îndepărtarea lui Mitiță Sturdza de la conducerea partidului liberal, căutînd elemente tinere, îl descoperi și pe doctorul milionar de la Pietreni, îl chemă în partid, îl unse șef de județ și-l luă în cabinet. Se întîmplă să-i încredințeze Ministerul Comunicațiilor. Angheliu deveni, deci, specialist în comunicații. Totodată i se încredință și catedra de chirurgie de la Facultatea de medicină din București. Ca medic tăie mîini, tăie picioare, spintecă burți și operă stomacuri. Tăie și gîturi. Intre altele, spre bătrînețe, tăie și gîtul lui Ionel Brătianu.

Intrat în lumea politică, își descoperi și alte pasiuni, în afară de aceea de a conduce și de a reforma mereu comunicațiile. Una din pasiuni era cumpărarea de imobile și terenuri virane. Alta, de a cumpăra moșii.

— Pămîntul, fie că-l ai la țară, fie că-l ai la oraș, constituie un bun sigur. Pămîntul nu moare.

— Sînt bune și acțiunile, domnule ministru. Petroliferele, minierele.

— Nu zic că nu sînt bune. Insă, din cînd în cînd, societățile astea anonime mai dau și faliment. Pe cîtă vreme pămîntul...

Mă mirai mult, deși cunoașterea mai adîncă a oamenilor mă învățase să nu mă mai mir de nimic, cînd în anul din urmă al războiului, îl întîlnii pierzîndu-și timpul prin cafenele și prin restaurante. In cafenele ocupa o masă, cerea un sirop și-l plătea numaidecît. Sorbea rar, cîte o înghițitură, și abia după ceasuri se hotăra să plece. Dar nu pleca îndată ce lua hotărîrea. Scotea din buzunar o monedă măruntă, o punea pe farfurioară ca și cum ar fi vrut s-o dea bacșiș picolului. O lua. O băga în buzunar. Punea în locul ei una și mai mică. Picolul ar fi vrut s-o înhațe însă nu cuteza. Angheliu aștepta așa, jucîndu-se cu mărunta monedă, pînă ce băiatul era chemat de chelner și trimis după cine știe ce comandă. Atunci excelența lua repede mica monedă de pe farfurioară, se ridica grăbit de la masă și părăsea localul. In același fel se purta și prin restaurante. Ar fi fost dornic să stea cu cineva la masă, să schimbe o vorbă, două. La masa lui însă nu se oprea și nu se așeza nimeni, niciodată. Cel mult dacă-l saluta cineva în trecere.

— Ce singur e doctorul Angheliu!

— Ba nu e deloc singur! Are imobile, are moșii, are acțiuni, are sonde... Acasă are și-o slugă bătrînă care-i mătură odaia și-i face patul.

— Crezi că averile o să și le ia cu el în pămînt?

— Nu. Nici el nu crede asta, darmite eu! Dar cît trăiește nu-i scapă un ban din mînă. Adună, tot adună...

In timpul războiului, pentru oamenii cu bani, viața fu destul de plăcută. Frontul era departe. Alarmele aeriene, rare. Uneori se scurgeau cîteva luni chiar de la o alarmă la alta. Se deschiseră restaurante noi. Se deschiseră și noi cafenele.

— Servim unt capturat de la bolșevici.

— Servim cafea veritabilă capturată de la bolșevici.

Se deschiseră și teatre noi.

Cu cîțiva ani înainte de război, nu mai îmi amintesc cine avusese ideea să construiască în subsolurile marelui palat cultural „Arcadia“, așezat în centrul Capitalei, două cinematografe. Președintele consiliului de administrație era doctorul Angheliu. Atît îi mai rămăsese din toate posturile mari și mici pe care le avusese altădată. Unei actrițe tofoloage și sîsîite, care nu mai găsi angajament, îi trecu prin cap să-și deschidă un teatru al ei. Bani nu avea. Nu mai avea nici tinerețe, nici frumusețe. Cu toate acestea, nu trecu mult și își avu teatrul ei într-unul din subsolurile „Arcadiei“.

— Cu cine s-o fi încurcat Nevăstuica Paloș? Deschide teatru.

— Prin restaurante iese cu aviatorul Mogîrdici.

— Mogîrdici papă bani, nu dă bani.

— Nici n-ar avea de unde.

Taina se dezlegă singură în seara în care se deschise noul teatru „Arcadia“ cu comedia „Flăcările iubirii“. Doctorul Mitică Angheliu fu văzut în loja de onoare mîncînd cu ochii spectacolul și aplaudînd-o ca un nebun pe Nevăstuica Paloș, interpreta principală care la fiecare zece minute se repezea între culise să-și schimbe toaletele. După spectacol o luă la braț și ieși cu ea în lume, la Capșa.

— Se ține bine bătrînul.

— Uitați-vă la el cît e de țanțoș.

— I-a cumpărat actriței o vilă de toată frumusețea în parcul Elefterie.

— A umplut-o de bijuterii.

— Știu că-l toacă.

Deveni un obișnuit al culiselor. Asistă la repetiții. Văzu cum se croiesc și se vopsesc decorurile. Se minună de iscusința cu care electricienii știu să minuiască reflectoarele. Luă obiceiul să se strecoare prin cabine și să tragă cu ochiul cum se îmbracă și se dezbracă figurantele.

— Sîntem în pielea goală, cocoșelule...

— Da? Nu vă feriți de mine, fetelor. Sînt doctor. Și unui doctor îi este îngăduit să vadă totul.

Fetele se obișnuiră cu el, ba îl și îndrăgiră.

Ii ziceau „cocoșelul“, îl numeau „moșulică“, îl apucau de gît și-l răsturnau pe canapele, îl gîdilau. Unele, mai cutezătoare, îi cîntau la ureche:

Dacă nu-i și nu-i,
Pune-ți pofta-n cui,
E degeaba.

Omul „care tăiase beregata lui Ionel Brătianu“ și se lăudase cu viața lui „atît de austeră, atît de morală“, rîdea, glumea. Descoperise că vinul are gust plăcut. Bău, însă cu măsură. Mai descoperi și voluptatea de a cheltui banii. Dacă ar fi avut prieteni le-ar fi mărturisit că, în sfîrșit, acum știe și el ce este dragostea.

Nevăstuica Paloș îi instală în cabina ei o canapea pe care „omul care tăiase beregata lui Ionel Brătianu“ se odihnea în timpul repetițiilor, cînd îl ajungea, totuși, oboseala.

Pe canapeaua aceea și muri într-o mohorîtă după-amiază. Familia îl îngropă în grabă. Se temură că vor veni și teatralistele să-l vadă mort pe „cocoșelul“ lor. Teama nu-și avea rostul. Nevăstuica Paloș era femeie chibzuită. Jucă în seara aceea cu mult foc și petrecu pînă la ziuă cu aviatorul ei care tocmai primise „Crucea de fier“.

I se deschise testamentul. Ginerii aflară cu indignare că o mare parte din averea sa, Angheliu o lăsase moștenire actriței. Numai Țeța cocoșata care moștenise Osica spusese rîzînd:

— Săracul tata! Abia în ultimul an a cunoscut și el dulceața vieții... Că biata mama n-a știut decît să-i nască copii.

Surorile se strîmbară la ea:

— Il aprobi? Nu cumva ai de gînd să-ți cauți și tu... dulceața vieții?

— De ce nu?

— Ai fi în stare. Osica nu e chiar de lepădat... Ar putea să tenteze pe vreun sărăcan.

Cînd să intrăm în Teliu, tovarășul Oroș îi spuse șoferului:

— Te rugăm să ne duci la spital. Vrem să-l vedem pe doctor și eventual pe tovarășul Țigănuș.

Mă întristai gîndindu-mă că s-ar putea să-l găsim fără suflare. Aș fi vrut să-l întreb pe Oroș dacă într-adevăr mai hrănește în inima lui o nădejde. Presupunînd însă că mi-ar da un răspuns îndoielnic, rămăsei tăcut.

Pe sală o întîlnirăm pe tovarășa Sarmiza. Ne văzu la rîndu-i. Se repezi la noi, se aruncă în brațele lui Oroș și începu să plîngă cu hohote. Murise tovarășul Țigănuș? Nu-mi venea să cred. De-a lungul vremii în care îmi tîrîsem și eu umbra legată de picioare pe pămînt, văzusem mulți oameni plîngînd. De curînd o văzusem plîngînd și o auzisem suspinînd și pe fetișcana care acum plîngea în brațele lui Oroș. Dar acuma tovarășa Sarmiza plîngea un altfel de plîns. Era un plîns lin, ușor, dulce. Cu fiecare lacrimă care-i izvora din ochi, îi pierea din inimă durerea și în locul durerii se isca și creștea bucuria. O întrebai totuși:

— Trăiește?

— Da. Trăiește. Trăiește și va trăi...

Il găsirăm pe Țigănuș sleit de oboseală. Ii rîdeau ochii. Incercau să-i rîdă și buzele stoarse, uscate, plesnite.

— Hehe! Ce credeați? Nu-l lasă partidul pe Țigănuș să se curețe cu una — cu două... Hehe!...

Zaharia Stancu

Ilustrații de FLORICA CORDESCU

NOTE

În amintirea lui G. Bacovia

La 22 mai se împlinește un an de la moartea poetului G. Bacovia. Pentru cinstirea memoriei lui, strada Frasinetului din București, unde a locuit timp de peste trei decenii, îi poartă acum numele. Casa de pe aceeași stradă în care a trăit și s-a stins din viață, se transformă în casă memorială. Școala medie nr. 1 din Bacău, orașul natal al poetului, se va numi „George Bacovia".

P. P.

●

Simpozion

Joi, 8 mai, la Clubul C.F.R. Grivița Roșie a fost organizat un simpozion literar, cu prilejul împlinirii a 37 ani de la înființarea Partidului Comunist Romîn.

In fața unei numeroase asistențe, cuprinzînd muncitori ai Complexului și vechi combatanți ai mișcării ceferiste, tovarășul Pavel Țugui a arătat grelele condiții în care s-a creat Partidul și a scos în evidență însemnătatea istorică deosebită a acestui eveniment.

In cadrul simpozionului, tovarășii Ghercu Nicolae și Ghițulescu Ion, muncitori ai Complexului, alături de Ion Bănuță, Marcel Breslașu, Mihu Dragomir și Cicerone Theodorescu, au citit versuri oglindind momente din istoria Partidului și din neînfricata luptă revoluționară a poporului nostru.

Cbd.

●

Ortografie

Am văzut pe străzile Capitalei niște afișe mari anunțînd „Expoziția Maksim Gorki". E un titlu care se citește din mers, mărturisesc totuși că m-am oprit o clipă, nedumerit în primul moment despre cine e vorba.

Spre a explica nedumerirea mea, țin să amintesc că în răstimpul ultimilor ani de cînd mă ocup cu traducerile, s-a ortografiat și reortografiat numele marelui scriitor în cel puțin trei feluri. La început Maxim Gorki, apoi Maxim Gorchi, pe urmă Macsim Gorchi și acum Maksim Gorki...

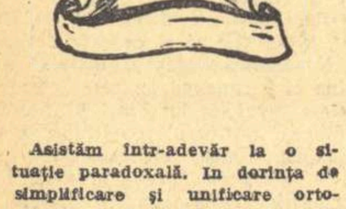

Asistăm într-adevăr la o situație paradoxală. In dorința de simplificare și unificare ortografică, mai mult complicăm și diferențiem. Dovadă: stăm la vitrina unei librării și vedem alături de traducerile în romînește din Gorki, traduceri în limba germană, franceză și altele care folosesc alfabetul latin. Pe toate copertele: Maxim Gorki. Noi ortografiem acest nume cu care sîntem familiarizați de cel puțin o jumătate de veac: MAKSIM, înlocuind mecanic pe X fiindcă Academia a spus că în unele cazuri x poate fi înlocuit cu cs (dar nu cu ks). Așa s-a scris la un moment dat numele tot atît de familiar pentru noi al compozitorului Rimski Korsakov — Rimschi Corsacof, că aproape nu mai știai despre cine e vorba...

E, fără îndoială, și în aplicarea normelor ortografice un automatism împotriva căruia trebuie luptat. Pe vremea cînd k fusese înlocuit cu ch, am văzut corecturi unde New-York era scris cu c. Nu m-ar mira să întîlnesc mîine numele istoricului grec Xenophon scris cu ks și Xerxes sau Xantippa — tot așa.

Dacă aș vedea undeva „picioare în formă de iks" în loc de „x" — m-ar amuza dar cînd văd Constantin scris cu K în romînește, atunci cînd acest nume e internațional și are o origine comună — mă supără.

La fel m-ar supăra Maximilian scris cu ks și mă supără Maksim.

Nota aceasta tinde să atragă atenția că x-ul n-a fost abolit din alfabetul nostru (dovadă Dicționarul limbii romîne literare recent apărut) și dacă vreți un eXemplu e că alături chiar de acest Maksim scrie eXpoziție...

Deci nu-l eXcludeți fără nici o eXcepție, oriunde și oricînd îl întîlniți, eXaminați mai întîi caz cu caz.

I. Flavius

IN MEMORIAM

Căsuță tristă, din Frăsinet,
Nu mai e blîndul tău poet...

Ne-a văduvit pe amîndouă,
Și ochii ne sînt numai rouă...

Un sfert de veac pasnic durerii,
In spațiul obosit al încăperii,

Cu fruntea grea, de gînduri plină,
Se odihnea privind înspre grădină,

Și-n sihăstria tristă-a sa,
Amurgu-nfiorat intra,

Pe trepte lungi de jaluzele,
Prin dantelatele perdele,

Cu-aprinse miresme de roze,
In juru-i înălțînd apoteoze,

Ce-i transformau în feerie,
Intunecata-i reverie...

Agatha Grigorescu-Bacovia

LIBERALISM

(Urmare din pag. 1)

groașe rîndurile anticomunismului occidental, purtînd firme țipătoare: „La adevăratul leninist!", „La intransigentul anti-stalinist", „La veritabilul dialectician!" etc. etc.

„La Nef" cultivă liberalismul într-o formă tradițională burgheziei franceze. D-na Lucie Faure — directoarea revistei — este soția d-nului Edgar Faure, leader al radicalilor de dreapta și continuator întrucîtva (ca orice radical) al spiritului iacobin. Trebuie spus că iacobinismul radicalilor este astăzi mai mult o problemă de blazon decît de substanță.

In problemele politice acute ale momentului actual, poziția revistei este ambiguă. Astfel, în chestiunea algeriană, atît de spinoasă și de costisitoare pentru poporul francez, „La Nef" este — în mod judicios — pentru conciliere prin tratative și combate violența extremă, sîngeroasă, utilizată pînă în momentul de față de către guvernele Franței, arătînd caracterul falimentar al unei astfel de politici. „La Nef" este, prin urmare, împotriva războiului din Algeria și atitudinea publicației — în acest sens — nu poate fi decît elogiată. Dar elogiul trebuie adresat cu rezerve de ordin esențial. „La Nef" este împotriva războiului din Algeria, dar nu pentru independența completă a poporului algerian. In loc de independență, „La Nef" utilizează termenul interdependență, în cadrul unei confederații franco-africane, în care fiecare națiune africană să aibă libertatea administrării interne, un anumit drept de reprezentare externă și nici o putere economică, aceasta fiind concentrată în metropolă.

Pentru mentalitatea liberală soluția este de natura revoluționară. „La Nef" vorbește chiar de „un spirit egalitar" al acestei confederații, care nu ar fi „fără riscuri", cu toate că, pentru orice conștiință lucidă, soluția propusă păstrează Franței caracterul de națiune dominantă și popoarelor africane situația de servi, lipsiți de posibilitatea mișcării libere pe plan economic și politic. Cu o totală lipsă de simț al umorului, „La Nef" scrie că popoarele africane sînt atrase dar și speriate de Uniunea Sovietică și S.U.A. care le apar ca uriași sau ca monștri. Franța în schimb este, pentru popoarele Africii, un înger binevoitor animat de spirit egalitar. Pentru aceste popoare, „Franța din 1958 a rămas și astăzi aceeași Franță din 1789" (!!!).

Louis Vallon (în numărul pe ianuarie 1958) cere o unire a forțelor de stînga și recunoaște că partidul comunist mobilizează, în Franța, mai mult de un sfert din totalul electorilor francezi. Dar Louis Vallon vorbește de o amenințare comunistă care planează asupra întregii lumi și, în altă pagină a aceluiași număr, François Mitterand afirmă că Franța „mai mult decît oricare altă țară, are nevoie de cuirasa americană".

„La Nef" se ridică în mod combativ împotriva unora din rezultatele sociale ale capitalismului francez. Rezultă clar că situația maselor populare în Franța nu este de loc trandafirie. Jean Ferniot oferă o admirabilă caracterizare a democrației franceze (în numărul din martie 1958): „Cea mai bună definiție care poate fi dată democrației franceze este, în definitiv, următoarea: regimul iresponsabilității". Dar în același număr, Raoul Bertrand exultă în elogii cu privire la „capitalismul popular" al S.U.A. „Se poate susține — scrie autorul citat — în mod cu totul indiferent, după ideologia pe care o preferi, sau că America a devenit o națiune de capitaliști sau, dimpotrivă, că ea tinde către colectivism". Cititorul numerelor din acest an ale revistei se va întreba însă: cum se explică faptul că reprezentanții acestei fericite națiuni de capitaliști, de îndată ce au căzut prizonieri în războiul din Coreea, au optat spiritualmente pentru ideile comunismului. Aceeași întrebare, cu surprindere și teamă, și-o pune Jacques Laure, în articolul: „Pentru ce o treime din „G.I." (membrii armatei S.U.A., n.n.) prizonieri în Coreea a ales comunismul?" (ianuarie 1958), articol scris pe baza datelor oferite de o amplă anchetă a forurilor de stat americane efectuată în această problemă.

Dacă cineva ar face obiecția că principiile Drepturilor Omului nu sînt aplicate consecvent de către revistă în problema algeriană, de exemplu, conducerea publicației poate răspunde cu ingenuitate:«Vă înșelați, spiritul chartei fundamentale a Drepturilor Omului este urmat cu fidelitate de către „La Nef"!» Și, într-adevăr, cititorul recalcitrant, trebuie să fie declarat învins! In numărul pe martie 1958 al revistei, Daniel Guérin, unul din speranțele sociologiei burgheze, se ridică vehement, în numele Drepturilor Omului, împotriva timidelor măsuri de represiune luate de autoritățile franceze în problema homosexualității, care ia în Franța proporțiile unui flagel. Daniel Guérin devine patetic atunci cînd combate tendințele represive (subliniez încă o dată: extrem de timide) ale legislației franceze de astăzi: „înainte de 1942 această comportare (viciul socratic, n.n.) nu era delictuoasă. Codul Napoleon din 1810 nici măcar nu o menționează. Liberalismul, respectul drepturilor omului, pe care le datorăm marii revoluții franceze, îi mai inspirau încă pe legiuitorii acelei epoci". Toleranță pe care profesorul de drept Garraud o rezumă în următorii termeni: „Orice individ este stăpînul corpului și inteligenței sale și este liber chiar de a se deprava fără ca societatea să aibă dreptul de a interveni". Dar pentru Guérin, cuvîntul depravare este deplasat, cu privire la viciul studiat. Pe bază de statistici și de citate din autori mai mult sau mai puțin celebri, el consideră homosexualitatea ca o ipostază naturală a erosului uman. Concluzia sa este că, din momentul în care o astfel de înțelegere va fi adoptată unanim, nu va mai exista nici un ins blamat pentru un viciu condamnabil, ci numai un surplus important de oameni fericiți! Și savantul liberal invocă în final democrația, ca pe o divinitate tutelară: „Este greu de contestat că interesele societății în ansamblul ei sau, dacă vreți, ale majorității ei heterosexuale, nu coincid întotdeauna cu acelea ale minorității pe care o constituie homosexualii. Dar nu trebuie deloc să fie imposibil, în democrație, de a concilia aceste interese uneori antagoniste, fără a prejudicia nici unul din drepturile fundamentale ale omului".

In materie de libertate a depravării se pare că Occidentul, Franța implicit, este în afara de orice critică. Chiar revista „La Nef" o dovedește printr-un studiu, semnat de Denys Chevalier și intitulat cu toată seriozitatea „Metafizica strip-tease-ului". Strip-tease este un termen intrat în vocabularul unei părți a Franței de astăzi (și al Occidentului, în general), tot atît de răspîndit ca „chewing-gum", de exemplu. El desemnează ultima descoperire occidentală în materie de depravare. „Strip-tease" este un spectacol coregrafic (dacă i se poate spune astfel!) care domină viața nocturnă a marilor metropole. O tînără, destul de sumar îmbrăcată, apare pe scenă și mimează o scenă de iubire. Punctul culminant nu constă în denudarea cu rafinament a dansatoarei (fapt banal pentru scena pariziană), ci în faptul că, în continuare, în fața unui public crispat de emoție, artista mimează actul destinat, în lumea muritorilor de rînd, să perpetueze speța. „Strip-tease"-ul a apărut în Franța în urmă cu șapte sau opt ani, fiind importat din S.U.A. și în momentul de față se pare că este genul de spectacol cel mai frecventat în tot Occidentul. O statistică sumară arată că în fiecare seară asemenea scene sînt vizionate, numai în Paris, de peste zece mii de spectatori. Un anume François des Aulnoyes comentează pe larg spectacolul într-o lucrare intitulată „Istoria și filozofia strip-tease-ului" ca dovadă că nu ne aflăm în fața unui fenomen sporadic.

In „Metafizica strip-tease-ului", Denys Chevalier face elogiul obiectului său de studiu, care în esență ar duce la o depersonalizare a individului supus tensiunii erosului, la o sublimare a sexului. Strip-tease-ul este, de fapt, un fenomen maladiv de posesiune colectivă în care o funcție, avînd finalitate precisă, este cerebralizată. Consecințele sociale ale unui astfel de spectacol pot fi judecate prin destinul tragic al artistelor care-l practică. In majoritatea lor sînt tinere între 18 și 26 de ani, această din urmă cifră fiind vîrsta limită. La 26 de ani o interpretă de strip-tease este o ființă uzată fizic, cu un sistem nervos ruinat și inaptă pentru scenă. Ce urmează mai departe, ca existență personală a unei astfel de femei, nimeni nu ne spune, dar poate fi bănuit. In cei șapte sau opt ani, de glorie scenică, efemerida este plătită cu un salariu lunar de 200.000 pînă la 500.000 de franci. Chevalier mai adaugă că în această profesiune concurența este enormă.

Schopenhauer în „Lumea ca voință și reprezentare" căuta modalitatea cea mai sigură pentru dispariția speței umane, necontenit generatoare de Voință și de Rău, oprindu-se în cele din urmă asupra ascezei (pe care personal n-a practicat-o niciodată). Cred că, dacă ar fi fost contemporan al strip-tease-ului, l-ar fi recomandat fără ezitare, pentru atingerea țelului final al întunecatului său sistem filozofic.

In ceea ce privește programul estetic al publicației, mărturisesc că, față de preferințele în materie de eros, el este destul de palid. „La Nef" face astfel apologia muzicii concrete inventată de un anume Pierre Schaeffer și de discipolul său Pierre Henry. Muzica concretă nu se slujește nici de instrumente și nici de alfabetul muzical obișnuit. Se servește de zgomote înregistrate pe benzi de magnetofon și care prin variațiuni de viteza ale aparatului generează „noi sunete artificiale". Reunirea acestor noi sunete, tot pe cale mecanică, dă naștere „operelor" muzicii concrete.

Pierre Schaeffer și Pierre Henry au compus astfel o „Bidule en ut" și o „Etude aux chemins de fer" (în care sînt utilizate în mod exclusiv zgomote ale trenului). Atracția noului sistem muzical se pare că este mare. Olivier Messiaen, compozitor cu o disciplină riguroasă generată de credințele sale religioase, a compus o lucrare în care unicul element sonor este apa (picături care cad în recipiente goale sau pline, jeturi de apă, puternice, într-un vas gol sau pe un gong, etc. etc.) înregistrate mecanic și apoi „armonizate".

In materie de literatură „La Nef", este incapabilă de a mai revela ceva nou. Recomandă călduros „noul realism" al unor romancieri ca Robbe-Grillet, Nathalie Sarraute, Butor, Blanchot sau Barthes, care au dizolvat romanul în texte „obiective" lipsite de eroi, de conflicte sau chiar acțiune, de sentimente sau idei. „Noul realism" pornește de la principiul că realitatea înconjurătoare a devenit atît de complexă și divizată în atît de multe celule, incomunicabile între ele, încît scriitorul nu mai poate cunoaște nimic, în afară de propria sa persoană și reacțiile sale proprii în fața unei lumi alcătuită nu atît din oameni, cît mai ales din obiecte inerte, de care se ciocnește zilnic. Universul romanesc al „noului realism" va fi străbătut de ființe vegetative (rațiunea este inutilă din moment ce nu putem cunoaște nimic), surprinse în stări situate la limita conștientului cu inconștientul, ființe caracterizate printr-o extremă neprecizie, neconturare. Asemenea fantome constituie „ființa umană în totalitatea ei" (v. Jean Lagrolet în „Realism nou?", numărul pe ianuarie 1958).

Paginile revistei „La Nef", după cum se vede, sînt extrem de revelatorii pentru spiritualitatea burgheză contemporană. Revista se pretinde a fi exponenta ideologică a burgheziei rezonabile, dar în multe privințe filiația semantică dintre rezonabil și rațiune a dispărut. Liberalismul revistei „La Nef" nu este altceva decît ambiguitate politică și decadentism.

Ion Vitner

Pentru o lirică militantă

(Urmare din pag. 1)

alegerea unui număr limitat de exemple din cele numeroase ce se oferă atenției. Mă opresc la „Martie" *de Miron Scorobete (nr. 10/8 martie), poezie ce pare scrisă nu de un tînăr în sufletul căruia se agită firesc „doruri mari și patimi multe" ci de un ins blazat. Poetul, în loc să trăiască viața cu înfiorare, cu patima și candorile vîrstei, o contemplă dintr-un unghi estetizant. Sosirea primăverii îi trezește poetului asociații cerebrale, în virtutea cărora peisajul autohton dobîndește caracteristice ale regiunilor sudice :* „Alunecată pe meridian, / Ziua a devenit deodată sudică / Și-și desvelește pudică / Superbul corp aerian". *Nimeni nu poate fi principial împotriva asociațiilor, acestea constituind în fond însuși temeiul măiestriei literare. Mi se pare însă anormal ca tocmai un poet din cei mai tineri să recurgă la analogii livrești, intelectualiste, adică străine unei trăiri nemijlocite. Caracterul livresc, confecționat, e bătător la ochi și într-o poezie a unui alt poet tînăr îmbrățișat de* „Tribuna" *pe bună dreptate, ca unul indiscutabil talentat — Nichita Stănescu* „Propovedanie" *e o poezie ininteligibilă dată fiind absența unei vibrații și folosirea unui limbaj arhaic fără altă justificare decît producerea unor efecte sonore stranii :* „Cazi vărgură-n genunche și te rogi / la urmele păstrate în arire. / Au fost umblînd cu chipure de inorogi / jivinele pre ceia hire", *etc. Asemenea șaradă a fost înglobată de autor într-un ciclu despre... Grivița roșie. Și — culmea ! — s-a găsit cineva să ia apărarea numitei poezii, apreciabilă poate ca glumă, tocmai în* „Gazeta literară"!

E cazul, precum se vede, să amintim tinerilor îndărătniciți în exerciții formaliste că au existat și înaintea lor (și nu prea de mult) poeți nu lipsiți de talent ce și-au dezmințit vocația tocmai prin faptul de a fi profesat o lirică de gratuități și prețiozități, o lirică fără atingere cu problematica societății. Cine ar mai putea rămîne azi fascinat de subtilitățile din „Podul eleat" *al lui Simion Stolnicu? Cine mai citește* „Plantațiile" *lui Constant Tonegaru, compunerile unui Gafton sau ale unui Lituon? Epigoni ai acestor epigoni ambiționează unii din tinerii noștri poeți să devină?! Nu s-ar putea susține acest lucru. Tinerii noștri se doresc, dimpotrivă, nemuritori și scriu „versuri care visează trăinicia oțelului"* (Negoiță Irimie: „Heraclitiană" în „Tribuna"). *Nu e suficient însă a visa, spre a realiza durabilitatea metalică a unor poezii. Un Ștefan Baciu, de exemplu, își va fi făurit și el visuri din acestea și ce s-a ales din scrierile lui ! Asemeni oțelului, poezia viabilă se produce numai în miilocul văpăilor veacului.*

N-aș vrea să se înțeleagă din tot ce am spus că, renegînd cele susținute în articolele anterioare, militez pentru reducerea poeziei la rolul de înregistrare și comentare a evenimentelor. Să nu se uite, totuși, că în definitiv orice poezie e inspirată de un eveniment. Cronicari ai evenimentelor (ai unor evenimente meschine) sînt și poeții deprinși a ține în caietul lor evidența ploilor și a căderii frunzelor. De la evenimente pornesc toți marii poeți, de la evenimente personale sau obștești. Și dacă un fapt (real sau fictiv), precum deznădejdea unei copile înșelate a putut genera un cîntec atît de tulburător ca „Fata morarului" *de G. Coșbuc, oare un eveniment istoric, un eveniment care zguduie conștiința popoarelor, cum e spre pildă Hotărîrea Sovietului Suprem al U.R.S.S. de încetare unilaterală a experiențelor cu arme nucleare, nu este de natură să trezească cele mai originale asociații poetice? Firește, dacă se va apuca cineva să ritmeze textul Hotărîrii, rezultatul va fi rizibil. Numai un anti-poet ar fi capabil să procedeze în asemenea chip. Poetul autentic cîntă, aidoma tuturor predecesorilor săi, natura, iubirea, moartea, lumina, necunoscutul, ș.a.m.d. Greu este însă de imaginat un artist realmente integrat în epoca sa care să se preocupe exclusiv de ploaia „în sine", de rocă „în sine". Normal ar fi, din contră, ca o ploaie caldă de primăvară să-l ducă pe un poet romîn contemporan cu gîndul la ploile radioactive din regiunile în care imperialiștii continuă să efectueze experiențe atomice, iar acele ploi nocive pot fi asociate în imaginație cu ploaia de foc și pucioasă căzută asupra Sodomei și Gomorei. Contemplarea cerului înstelat poate deștepta spontan unui om cu oarecare fantezie emoția anticipată a viitoarelor ascensiuni în munții selenari. Fără doar și poate, nici o epocă n-a fost atît de bogată ca epoca noastră în evenimente capabile să ofere poeților surse de inspirație inepuizabile.*

O ultimă și cea mai temeinică (aparent) obiecție ce s-ar putea aduce pledoariei pentru participarea integrală a scriitorului la viața socială contemporană ar fi aceea că nu orice poet se poate împlini ca bard, de vreme ce există o infinitate de temperamente lirice. Evident, nu poți cere nimănui să se transforme în altceva decît ceea ce e. Scipaciov n-ar putea deveni un Maiakovski. Putem afirma însă cu sufletul împăcat că nu există temperament într-adevăr poetic neînstare să selecteze ceva caracteristic timpului nostru și să-l exprime, cu mijloacele sale specifice. Nina Cassian, de ex., nu e, desigur, o poetă de tip hugolian sau maiakovskian și, totuși, în ciclul „Documente" din „Dialogul vîntului cu marea" *a realizat cîteva poezii lirice prin excelență politice.*

Dumitru Micu

VITRINA

GEO BOGZA : „Cartea Oltului"

(Urmare din pag. 1)

cu „instincte", „conștiință", „viață spirituală". Sub privirile lui Geo Bogza, Oltul încearcă pe rînd instrumentele unei vaste orchestrații, suferă sfîșiat de vrăjmășia stîncilor, își trece tumultul peste zăgazuri, visează sub străjuirea blîndă a sălciilor, se umanizează. Intr-o viziune cosmică efectele nu pot fi decît admirabile. Ințelegi așadar de ce poporul care trăiește „în lungul acestei patetice ape și-a însușit-o ca pe o expresie a propriului său destin". La apropierea serii, minerii aceia mărunți din Bălan simt pesemne cum prin umbra răsfrîntă în apele Oltului primesc elixirul. Insoțită de lămpile cu carbid, întoarcerea lor acasă, peste punțile subțiri ce se arcuiesc între maluri, are ceva dintr-o procesiune chinezească. Aceeași apă, cu neastîmpărul ei miraculos, trece prin inima morilor, „dă viață năprasnicelor concasoare". Lîngă nu știu ce vestigii ale omului străvechi se ridică rețele moderne, nervurile prin care „vocea omenească își poate lua zborul pentru a străbate, într-o secundă, toată întinderea lumii".

Oltul se dăruiește cu fecunditatea unui Nil ivit din chiar inima geografică a acestei țări. Fără să cunoască pe întinderi lungi contemplația roditoare a celuilalt frate, atrage cu o fascinație neasemuită oamenii din apropiere, trecînd ca o perpetuă comoară pragul așezărilor lor. Cărămida ieșită din prundul său are incandescența soarelui și amprenta „unui deget omenesc".

Am confruntat prima ediție a poemului cu cea de astăzi și mă simt dator să însemn aici ca pe un amănunt sugestiv : Noua ediție a crescut cu o „treaptă" : „Oltul traversează întinsa cîmpie sau treapta deplinei biruințe".

Liviu Călin

MARIA BANUȘ : „Poezii"

(Urmare din pag. 1)

fermă, prin soliditatea concepției ideologice.

S-a revelat cu privire la primul volum al Mariei Banuș o „vitalitate biciuită" și o „ostentație a brutalității pe alocuri în aceste sincerități trupești". Aceste caracteristici inițiale ale poeziei Mariei Banuș s-au păstrat cu aceeași vigoare de-a lungul activității sale literare, care cunoaște și azi „voluptatea percepției", „lipsa de rușine juvenilă", dezinvoltura în definirea exactă, necruțătoare a senzațiilor, a sentimentelor. Numai că această trăire integrală, arzătoare, a cîștigat în amplitudine prin aflarea unei semnificații umane mai înalte, prin descoperirea unui sens superior în viața oamenilor. Imaginea Europei care se adresează Americii cu glasul mamei îndurerate și al văduvei este și ea imaginea unei femei senzuale, cu umeri rotunzi și puternici, cu pomeții largi, cu părul strălucitor, cu buze cărnoase. Dar această femeie plină de viață și dornică de dragoste reprezintă umanitatea iubitoare de pace, care cunoaște bine prețul durerii și vrea să se bucure de bucuriile simple și aprige ale vieții, să-și trăiască în liniște și deplin, fără teamă de amenințarea funebră a războiului, fericirea conjugală, maternitatea :

O, mamă, mamă, / O, Americă simplă, /să nu-ți fie dat să cunoști vreodată / gustul acesta al fericirii / amestecat cu cenușă și sînge.

Femeia aceasta, cu ani în urmă, era fata din „Optsprezece ani" :

Mă gîndesc să sorb din viață ca atîția alți golani, / Dar mă frige pînă și aburul iute al zemii. / Știți, am împlinit azi optsprezece ani.

Aceeași ardoare, aceeași plăcere de a trăi. Numai că fata de „optsprezece" ani nu alătura de bucuria triumfătoare a vieții ideea că ea trebuie cucerită prin luptă socială. Femeia de astăzi cunoaște importanța luptei și de aceea ea cere cu patimă apărarea păcii, a libertății.

Elanul vital al poetei izbucnește în bucuria ostentativă, biologică, a femeiei care-și ocrotește puii („Chemare"). Glasul ei se ridică aprig în apărarea păcii, cu violența cu care se cer drepturile elementare :

Voi lansa strigătul adînc, pătimaș/ al femeii ce crește copii, / și vrea să-i vadă crescînd. / Voi striga cu glasul femeii / ce-și apără puii, / și cu glasul omului care crește oameni.

Rămînînd o poetă a dragostei, Maria Banuș cîntă cu aceeași ostentație și necruțătoare veracitate sentimentul matern care îi impune să fie o pătimașă apărătoare a păcii :

Voi vorbi cu vorbele mamei, / ce se scoală în zori, / și aprinde focul, / și pune apa să fiarbă. / Cu vorbele mamei / care-n fiece zi / își încalță copiii, / care le pipăie fruntea fierbinte. / care le caută ochii, / care-i mușcă de bucile durdulii, / ca o tigroaică, în joacă.

Dar această culegere de poezii, căreia poeta i-a dat un caracter de bilanț, pune în fața criticii o multitudine de probleme care nu se pot măcar enumera într-o simplă prezentare. Vor veni însă cei chemați...

Georgeta Horodincă

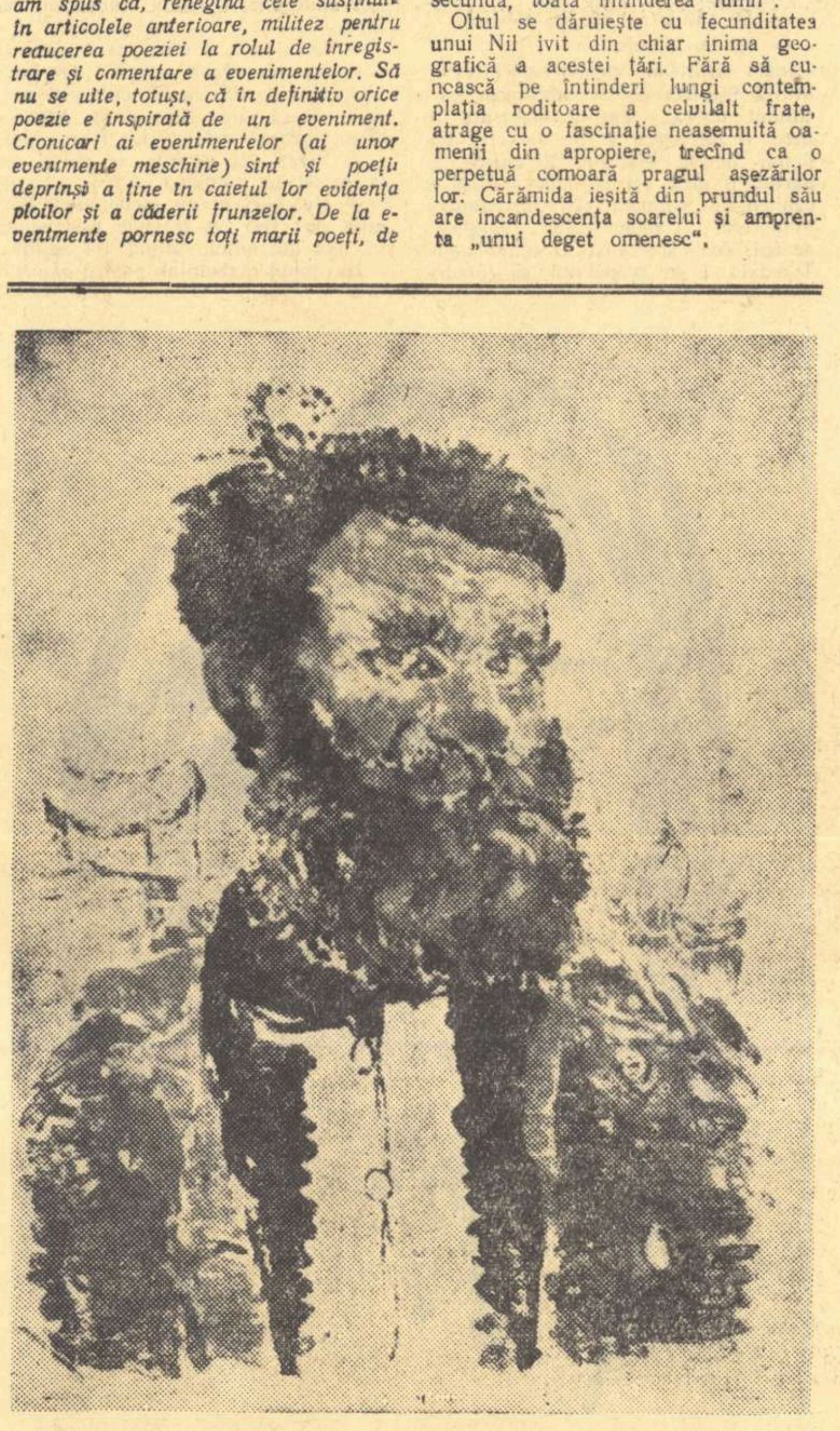

EMILIA DUMITRESCU „Pescarul" (monotip)

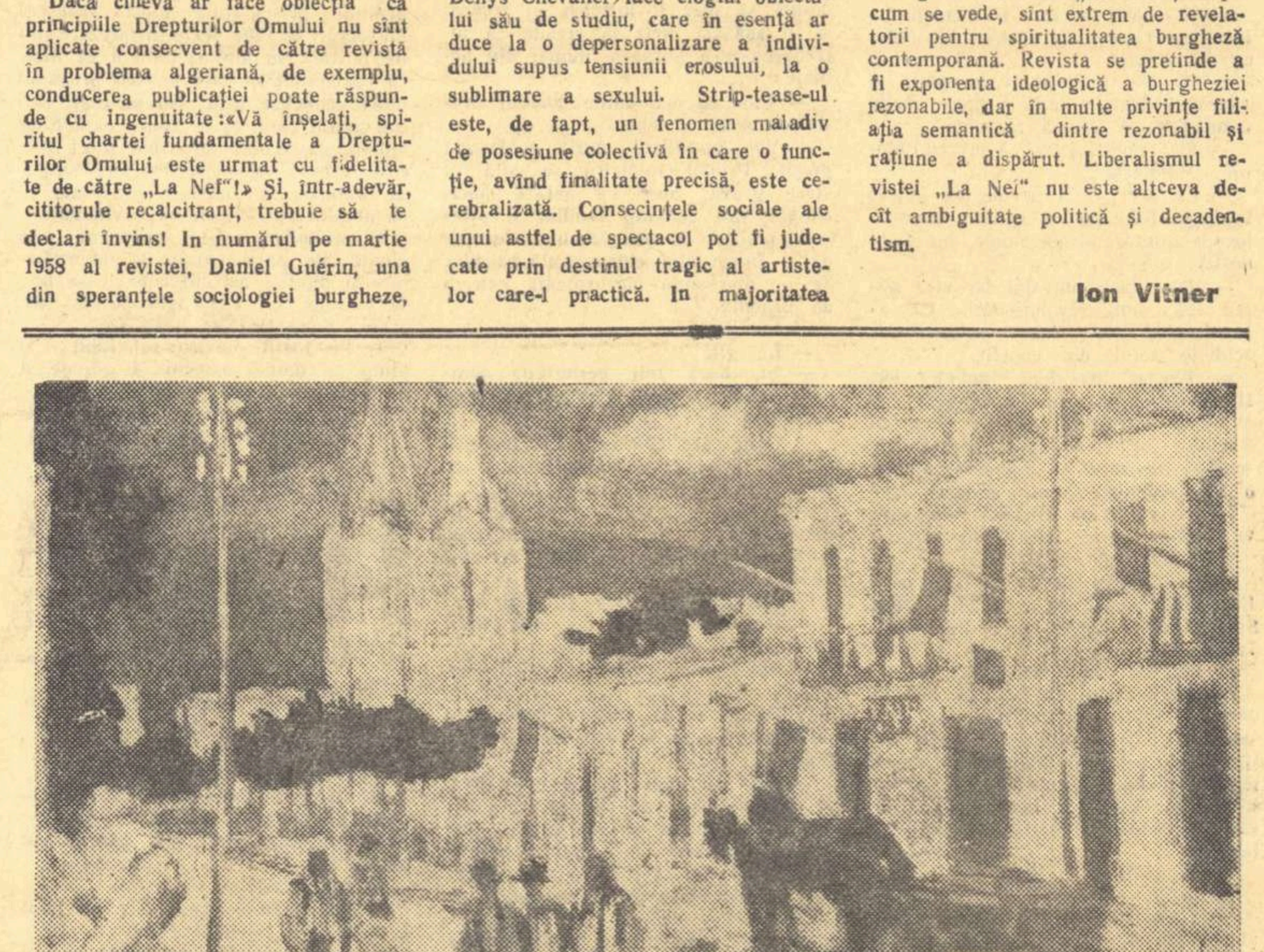

PAUL MIRAGOVICI „Zi de sărbătoare la Gura Humorului"

COȘBUC

(Urmare din pag. 1)

sferelor !) și nu ne-a citit-o numai nouă, ci și pe la mulți alți însetați. A colindat cărticica asta clăcile și șezătorile acelei ierni lungi, și numele lui Coșbuc a lucit în conștiința noastră cum lucește răsărind luceafărul de ziuă. S-a auzit că autorul ei e fecior de popă de pe la Năsăud, și că nu se sfiește să joace cu fetele din sat la hore, ceea ce l-a apropiat și mai mult de inimile noastre... Primăvara, cînd epopeea Linei s-a întors iar la noi pe fereastră, era plină de însemnări și iscălituri. Era scris cam așa : *„Am citit cărticica asta, noi, cu toată familia noastră, și ne-am bucurat și am plîns..."* Sau : *„Am citit și mă iscălesc, spre a se ști, eu, Costea, supus cezaro-crăiesc..."* Sau, însemnarea unei femei: *„Și eu am citit-o, și mi-a mers la inimă, căci durerea mea este tot atît de mare ca a Linei, avînd și eu trei feciori ca și ea, însă au pierit toți la Bosnia, cu reghimentul ainunfirțig..."*

Opera de început a marelui poet a devenit astfel răboj și cronică a suferințelor, și alături de Eminescu, Creangă și Alecsandri, veniți și ei la cunoașterea noastră prin mijloace similare, ne-au deschis gustul de citit, au pus primele fragmente de mortar, la ceea ce mai tîrziu, în zilele noastre, avea să se înalțe în edificiu...

Despre viața și opera marelui poet au grăit și grăiesc alții, pricepuți la despicarea firului, și se va grăi cît sufletul omenesc se va extazia în fața monumentelor. Episodul povestit e o infimă ofrandă memoriei vrăjitorului ce ne-a adus un pumn de stele în noaptea trecutului.

Eusebiu Camilar

Viața Uniunii Scriitorilor

Casa scriitorilor programează pentru vineri, 23 mai, următoarele manifestări :

— La ora 17,30 — Ședința de lucru a secției de Proză, cu tema : Infățișarea patriotismului în nuvelele lui Aurel Mihale. („Nopți înfrigurate"). Referent: Aurel Martin.

— La ora 18 — Ședința de lucru a Comisiei de literatură pentru copii cu următoarea temă : Probleme de actualitate în literatura pentru copii. Se vor discuta volumele: Sanda Doiniș — Loteria; Nicuță Tănase — Muzicuța cu schimbător, Acțiunea P. 1500; M. Sîntimbreanu — Sub lupă; V. Vîntu — Niță peniță. Referent: Gica Iuteș.

CRONICA FILMULUI

„MARTY"

Scenă din film

Călători prin America, Gorki și Maiakovski au făcut cunoștință cu o realitate paradoxală și contradictorie. Suprasaturată de tehnică modernă, societatea americană e, de fapt, refractară modernului. Neonul nu izbutește să lumineze uriașa viermuire a sectelor mistice sau să facă strălucitor și pur Ku-Klux-Klan-ul hibrid produs prin încrucișarea odioasă a medievalismului și dejecțiilor capitaliste. Intr-o lume dominată literar de arta lui Mikey Spillane, cronicar monocord al crimei și atacului cu arma în mînă, prejudecățile și micile convenții au mare putere de circulație. Conservatorismul vetust nu e stingherit de trenurile aeriene cu care coexistă placid.

Pentru asemenea lume, Gorki a plăsmuit un simbol: „Regatul urîtului". Deceniile care au urmat nu infirmă intuiția gorkiană ci, dimpotrivă, îi dau noi semnificații. In America se întinde un uriaș teritoriu al plictisului, din ale cărui granițe se evadează cu greutate. Filmul lui Delbert Mann confirmă existența regatului plictiselii și reamintește actualitatea pamfletelor vizionare ale lui Gorki și Maiakovski.

„Marty" e realizat după o piesă pentru televiziune a lui Paddy Chayevski. Scenariul lui Harol Hecht este remarcabil. Te convinge de justețea formulei: scenariul cinematografic — gen literar. Textul nu e un tovarăș tern și explicativ al imaginilor, ci ideea care le-a determinat geneza. Scenariul oferă în sine satisfacții superioare; rămîn din acest film dialoguri memorabile prin inteligență și spirit. Atenție pentru cineaștii noștri care încep să fie pîndiți de rutină — deloc justificată —: pot exista replici care să nu implice neapărat mișcări pe peliculă. Dialog pur, menit să deseneze personajul. Regizorul nu se sfiește să încetinească ritmul secvențelor pentru ca să dea prilej unor replici să răsune clare și limpezi ca niște clopoței în aerul pur și rarefiat de iarnă. Aparatul încremenește pe un fragment de decor și spectatorul ia cunoștință intens de textul dialogului. Un excelent autor a fost servit de un bun scenarist, iar regizorul a tratat cu reverență intelectuală un material literar neobișnuit pentru peisajul cultural american. Solitudinea, condiționată fatal prin damnare a doi oameni într-un New York trepidant, e într-adevăr o temă rară pentru un cineast american. Cei doi eroi ai filmului se socotesc urîți, în orice caz contravenind normelor estetice ale mediilor de mijloc americane. Interpreții filmului sînt însă, chiar fizic, atractivi și „urîțenia lor" traduce de fapt neasimilarea de către mediul în care trăiesc.

Marty și Clara nu sînt doi protestatari de înaltă ținută, ci doi inși simpli cu rezerve de puritate și candoare care nu rimează cu decorul american. Modalitatea de alegere a personajelor este neorealistă și deloc hollywood-iană. Un film american fără fast, fără abuz de tehnicism, fără senzații gratuite e un spectacol reconfortant.

Ciudat, nu numai în scenariu dar și în maniera regizorală, am avut senzația unor infuzii cehoviene. Tăcerile cehoviene, jumătățile de replici, dramele cu înfățișare modestă, tristețile exasperante dar cu aparență calmă, aerul înăbușitor, toate acestea ni l-au reamintit pe autorul „Unchiului Vania".

Evident, sînt supoziții și asociații oarecum hazardate. Cert este că, atunci cînd artistul modern din regnul capitalist se apropie de laturile cenușii, amorfe ale cotidianului contemporan lui, Cehov îi este maestru și model. Dacă vrea să rămînă cinstit cu sine însuși și să nu-și „mănînce propriii copii" — asemeni lui Saturn.

Apropierea lui „Marty" de „Strada mare" se întemeiază îndeosebi pe prezența în ambele filme a remarcabilei Betsy Blair. De altfel, partiturile actriței care ne-a fost oaspete seamănă chiar prea mult. Totuși, de la schița personajului american la splendidul, nuanțatul și policromul portret din „Strada mare", e o distanță artistică, definitorie pentru Bardem.

Filmele se întîlnesc fie și în tangență prin problematica lor. Ambele realizări au și o tentă moralistă pronunțată și sînt pledoarii nedeghizate, chiar prea nedeghizate artistic, pentru o ținută etică superioară și pentru familie ca refugiu și simbol. Mediul înconjurător e, și la Bardem și la Mann, o forță opresivă și acaparatoare. In „Marty" individul iese deasupra mediului și se ajunge la un happy-end cam sumar pregătit artistic în scenariu ca și în film. In „Strada mare" mediul — mlaștină atotputernică — își trage, implacabil, eroii la fund.

In producția lui Delbert Mann conflictul are loc într-o atmosferă relativ calmă, străbătută doar arareori de descărcări electrice. Sentimentul solitudinii nu se transformă în „angoasă", sau mai degrabă nu se exprimă, obișnuit, astfel.

Această producție americană — ca factură, atmosferă și stil aparține mai degrabă bătrînului continent — a primit binemeritate omagii oficiale. La Cannes, în 1955, filmului i s-a decernat Premiul de aur „Ramura de Palmier" iar unul din principalii interpreți, Betsy Blair, a primit, pentru acest rol, marele premiu „Oskar". Delbert Mann, așa cum apare în această producție, e un regizor abil, bun meșteșugar, și destul de tradiționalist ca stil. Un bun gust superior, egal dar nu monoton, guvernează lucrarea sa. Cu o rară finețe, regizorul își plasează eroii americani, depeizați moral, într-un cadru ușor vetust care amintește mai degrabă de interiorul locuințelor din vechile așezări americane, ale primelor valuri de coloniști. New York-ul însuși este arătat cu parcimonie și Mann nu e vrăjit de dansul luminilor, de ritmul amețitor al marelui oraș. Rezistența la ispite facile onorează gustul regizorului.

Marea calitate a regiei se exprimă în atmosfera filmului și în unitatea de joc a interpreților. Mann nu e un maestru al montajului, nu e un virtuos al luminii, nu inovează tehnica imaginii, ci este, în toate acestea, un artist bun, de strălucire medie. Actorul, în filmul său, este însă un ins ghidat cu finețe și precizie psihologică și folosit într-o atmosferă perfect realizată. Arta racordării textului la imagine e majoră. Există cîteva momente în film care mărturisesc fantezia de bună calitate a lui Mann. Aș reține, în primul rînd, scena în care eroul filmului, în plină euforie sufletească, încearcă, plasat pe un fond de întuneric sfîșiat de reflectoare, să oprească un taxi.

Ernest Borgnine (Marty) își trăiește personajul cu intuiție superioară. Actorul se simte mai bine în postul de bonom descumpănit. Clipele de exasperare sînt mai sumar exprimate. Betsy Blair vădește aceleași calități ca și în „Strada mare". Partitura e, aici, mai săracă, actrița își relevă însă jocul discret, aptitudinile de interpretare, firescul nenaturalist.

Muzica și imaginea se integrează perfect în spațiul artistic al filmului.

„Marty" e o lucrare interesantă și îndrăzneață. Modestia și simplitatea aparentă nu trebuie să înșele. E aici un rafinament absorbit cu inteligență și de inteligență.

Sorin Arghir

Pledoarie pentru jurnalistică

Constatarea nu-i inedită: cei mai buni scriitori romîni au făcut jurnalistică cu o pasiune statornică, cu un entuziasm mereu juvenil. Apariția compactelor volume cuprinzînd o parte din jurnalistica lui Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza și bineînțeles Tudor Arghezi, a iscat un punct de vedere inedit. Ziaristica — fiica literaturii — e o formulă nouă cu implicații neașteptate. Le-a distins Paul Georgescu într-o cronică la tabletele argheziene. „Că Eminescu a scris articole politice, pe care le-a tras după sine în eternitate, arată cronicarul, că Tudor Arghezi a practicat decenii ziaristica și că ziaristica lui e literatură argheziană, aceasta mi se pare un argument care va face pe colegul meu scriitorul — care disprețuiește efemerul — să se gîndească dacă nu cumva eternitatea pe care o aleargă nu se ascunde de dînsul în efemere și pe colegul meu ziaristul, că ceea ce face el și nu e artă poate fi și artă". Mai răbufnește uneori, din păcate, mentalitatea estetică după care ar exista două feluri de tematici, una a eternității și alta a efemerului. De aci unii care socot reportaje cărțile superficiale și articol de ziar poezia lozincardă. E o confuzie regretabilă întreținută de o falsă înțelegere din partea celor în cauză a fenomenului literar și publicistic. Cîte romane și volume de versuri nu au dispărut de parcă nici n-ar fi fost, în vreme ce unele pagini de jurnalistică se păstrează într-o vie actualitate (de la reportajul lui Pliniu cel tînăr despre catastrofa orașelor Herculanum, Stabia și Pompei și pînă la vulcanicele pagini ale lui Bogza, Malaparte, Kisch sau Ehrenburg). Ancheta întreprinsă de revista Uniunii Ziariștilor din R.P.R. pe tema „Scriitorii și presa" vine să înlăture obscurități și să statornicească noi judecăți de valoare prin cuvîntul competent al unor scriitori și în același timp străluciți gazetari.

Ziarist de la vîrsta de aproape 16 ani, cînd redacta „Foaia tînărului", minuscula gazetă a ucenicilor organizați în Cercul Tineretului Muncitor, redactor și colaborator la „Revista copiilor și a tinerimii", scoasă de Costa-Foru, la „Socialismul" și „Lumea nouă", la foile sindicale și presa democrată burgheză, Ion Pas vorbește prin prisma experienței unei jumătăți de secol de slujire în presă a idealurilor umanitare, a progresului, a clasei muncitoare. «Am fost și scriitor de articole din redacție — declară Ion Pas —, am fost și secretar de redacție dar, cu deosebire la începuturile carierei, cînd am făcut și treabă de corector, intrau în îndatoririle mele funcțiile de reporter. Am făcut reportaj parlamentar, am cules știri politice din cluburi și de prin cafenele, am făcut reportaj judiciar la tribunal și la curțile marțiale. Tot ce am cunoscut a alcătuit un material care și-a găsit locul în paginile de literatură pe care le-am scris, cu deosebire în lucrarea „Zilele vieții tale"». Așa numitul efemer al faptelor cotidiene, care traduse în jurnalistică ar părea că viețuiesc doar pînă în zorii zilei următoare, s-a dovedit a fi materialul cel mai bogat al creatorului.

Citim în aceste zile „Rădăcinile sînt amare" și înțelegem adevăratele raporturi dintre efemer și etern. Faptele diurne, unele de-un dramatism zguduitor, notate cîndva febril pe un carnet de mult uitat, s-au păstrat vii în memoria scriitorului născînd astăzi povestea luptei zbuciumate a maturului Darie, a lui Țigănuș și a Gînjilor, pentru socialism.

De altfel, Zaharia Stancu spune limpede: „Munca de ziarist a constituit pentru mine o înaltă școală scriitoricească. M-a pus zi de zi în contact cu problemele politicii interne și internaționale. M-a pus mai ales în contact cu toate categoriile sociale care au trăit în Romînia de altădată. Profesiunea de ziarist, practicată neîntrerupt cîteva decenii, mi-a furnizat un uriaș material pe care nu l-am folosit pînă azi, ca scriitor, decît în mică măsură. Ziaristica m-a obișnuit, de asemeni, cu scrisul zilnic, ceea ce e foarte important pentru un scriitor. Nu cred în inspirație, cred numai în rezultatul obținut, după lungi ore de trudă, la masa de lucru. In ziaristică nu aștepți... „inspirația". Cred că nu trebuie să aștepți această zînă capricioasă nici atunci cînd scrii literatură".

Este extrem de semnificativ faptul că majoritatea scriitorilor chestionați văd în ziaristică nu numai „o școală de sinceritate" (Geo Bogza, Lucia Demetrius, Al. Mirodan, Otilia Cazimir, Nicolae Moraru), ci și o „excelentă școală a meșteșugului scriitoricesc" (Cicerone Theodorescu, Radu Boureanu, Aurel Baranga, George Macovescu, Ion Istrati). A circulat o vreme opinia potrivit căreia ziaristica, chipurile, ar altera stilul unui creator și l-ar depărta de principiile estetice care guvernează beletristica. Participînd la anchetă ca „un scriitor care nu a făcut ziaristică" (e desigur exagerat, pentru că i-am întîlnit adesea numele, mai ales după eliberare, în coloanele ziarelor), Marcel Breslașu declară cu o sinceră mîhnire că experiența gazetărească l-a lipsit de o serie de virtuți necesare scrisului: „disciplina unei munci regulate, operativitate, capacitate de a „reacționa" pe viu și pe concret la solicitările multiple ale cotidianului, poate și firescul, directul, nemijlocitul — accesibilul — în stilul pe care mi l-am format cu vremea". Mai direct, și totodată mai precis, Mihai Beniuc declară că orice ar scrie un scriitor — fie poezie, proză sau un simplu articol de ziar — răzbește peste tot stilul său, bineînțeles dacă-l are. Dînd exemplul lui Zaharia Stancu și Geo Bogza, cărora ușor le stabilește oricînd identitatea, Mihai Beniuc argumentează că „numai un ziarist fără personalitate nu are stil, iar cînd îl are, nu se poate ca stilul său să nu apară în orice domeniu al scrisului și-ar pune ziaristul în funcțiune pana".

Autorul neuitatului „Lidice", al lui „Bălcescu" și al „Surîsului Hiroshimei", Eugen Jebeleanu, face o pasionantă pledoarie pentru jurnalistică. Poetul care cîndva pleca urechea, uneori, la cîntecul sirenelor ermetismului, a descoperit în ziaristică o adevărată școală tonică ale cărei cursuri au totdeauna materii inedite. Poetul recunoaște faptul că, mult înainte de a intra în lumea gazetărească, a început să scrie versuri în care găseai mai mult ecourile naturii decît ale umanității. Din contactul cu realitățile sociale ale timpului, s-au născut înainte de 23 August 1944 versurile din „Răscoala": „Revoltat sînt pe mine că am răbdat atît, / Pe țara asta că rabdă încă. / Lațul mi-a ajuns pînă sub gît, / Prostia ne pune juguri și ne mănîncă"; ca și toate celelalte pagini de valoare ale operei sale de mai tîrziu. „Prin ziaristică — scrie Eugen Jebeleanu — am stabilit un contact multiplu, trepidant totdeauna, epuizant uneori, mereu pasionant, cu omenirea. O redacție este un receptacul și un înregistrator al pulsului și ecourilor vieții, nu doar dintr-o singură țară, ci din Univers. Ce-ar putea fi mai de folos celui care nu rămîne indiferent la mișcările societății, la eforturile, tragediile și victoriile umanității?... Nimeni nu se află mai în plinul vieții decît ziaristul".

Urmărind declarațiile celor mai de seamă reprezentanți ai scrisului romînesc contemporan (cîteva fiind de-o importanță deosebită pentru înțelegerea evoluției artei noastre pe drumul realismului socialist), declarații care se însumează într-o vibrantă pledoarie pentru jurnalistică, începe a te obseda o firească întrebare: de ce semnalăm așa de rar prezența tinerilor scriitori în presa cotidiană? De ce scriu așa de rar Titus Popovici, Aurel Rău, Nicolae Țic, Ana Novac? De ce absentează de pe frontul ziaristicii tînăra generație de poeți și prozatori — Doina Sălăjan, Ion Gheorghe, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Petre Stoica, Gh. Tomozei ș. a.? Intrebarea sună grav și legitim pentru că în clipa cînd scriitorii aureolați de gloria literară afirmă că ziaristica „te învață să te apropii de om" (Mihai Beniuc) și ajută considerabil „la formarea și dezvoltarea unui scriitor" (Zaharia Stancu), nu vedem cauza care ar putea ține pe tinerii mînuitori ai condeiului departe de vuietul tonic al rotativelor.

Pledoaria marilor noștri scriitori contemporani lor li se adresează. Surd și orb trebuie să fii pentru a nu observa că ziaristica, mai mult ca orice, îți oferă sentimentul neasemuit de pregnant — cum spune Eugen Jebeleanu — că viața nu e o noțiune vagă, statică, metafizică, ci o realitate de o prezență și o actualitate tot atît de vie ca și propriile bătăi ale inimii.

Teșu Milcoveanu

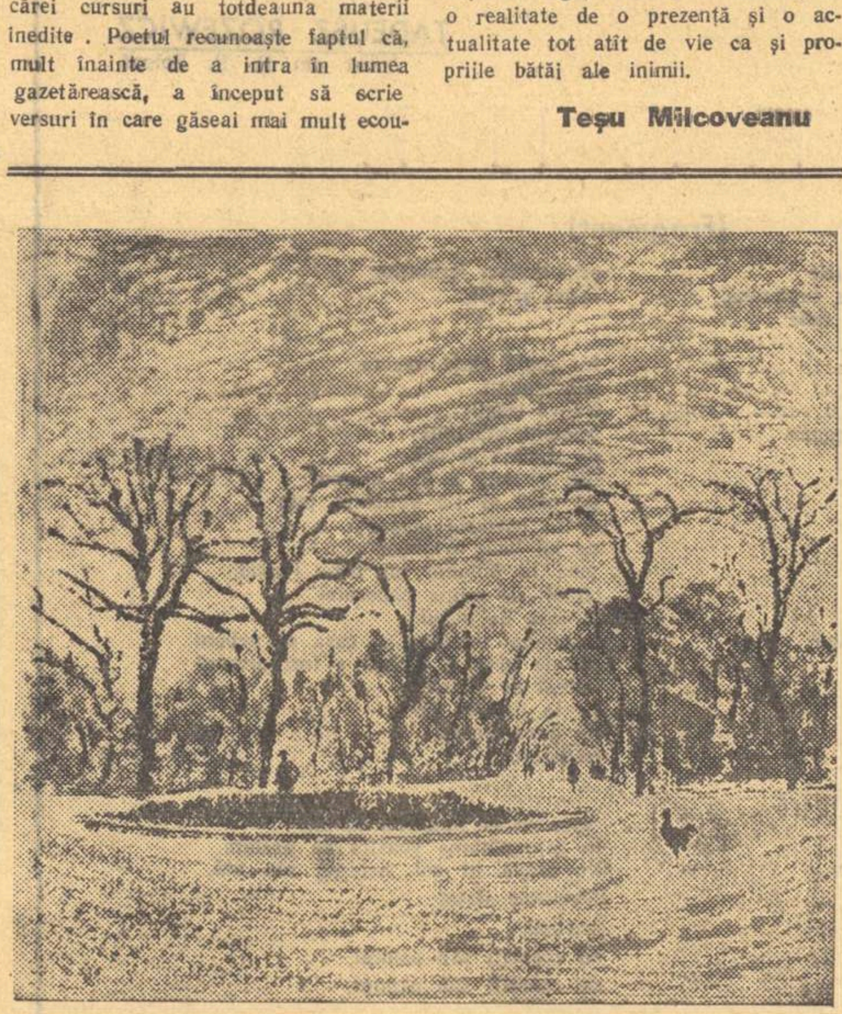

EMILIA DUMITRESCU, „In parc la Lacul Sărat" (monotip)

ARTE

În preajma festivalului internațional

Textul teatrului de păpuși

Și faptul că primele piese în limba romînă au fost jucate de păpuși (C. Conachi și N. Beldiman — „Comedia banului Constantin Canta ce-i zic Căbujan și Cavaler Cucoș" și „Judicata fimeilor" — 1798) obligă într-un fel dramaturgia contemporană dedicată celui mai ascultător și mai „mobil" interpret: marioneta sau păpușa.

Istoria teatrului consemnează din cele mai vechi timpuri nume ilustre de „păpușari" sau autori de piese pentru păpuși, iar marii gînditori sau scriitori ai omenirii, fie că erau Platon sau Aristot, Rabelais sau Swift, Cervantes sau Tolstoi, au privit cu simpatie, ba chiar au elogiat genul, pe care Villon nu-l uită în „Testament".

La noi, încă de la începutul secolului trecut, reprezentația păpușerească s-a desfășurat după un text bine stabilit, uneori, e drept, modificat de un păpușar sau altul, dar avînd aceeași bază inițială. Atît Th. Burada, cît și G. Dem. Teodorescu au cules texte ale păpușarilor, mici spectacole pline de umor și vervă.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL
BUCUREȘTI

Astăzi există un număr însemnat de piese pentru păpuși și, ceea ce e important, se pare că unii autori au început să se consacre genului. Iată, de pildă, în repertoriul existent pe stagiunea 1958—59 se întîlnesc cuceriri prețioase, numele unor scriitori cunoscuți: Victor Eftimiu, Cezar Petrescu, Veronica Porumbacu, V. Colin, alături de tineri debutanți. Cele aproape 50 de piese atacă sectoare diverse și variate. Pozitivă e prezența unui însemnat număr de dramatizări (după Mark Twain, frații Grimm, I. Creangă, I. Slavici, W. Hauff, Cervantes, Swift, Andersen, Moricz Zsigmond, etc.) menite să prezinte copiilor, într-o formă accesibilă și vioaie, capodopere ale literaturii, fie că e vorba de Don Quijote, Gulliver, Ludas Maty sau Sweik.

Un sector important, bine abordat, e cel închinat educației copiilor mici, începînd cu bunele deprinderi pînă la educarea socialistă, paralel cu etapele de vîrstă. Cel mai ades în formă alegorică (evitînd o adevărată invazie de iepuri, șoareci, broaște, vulpi și urși) se încearcă a se întocmi o fabulă a cărei morală să fie cît mai „implicită".

Un larg sprijin acordă direcția teatrelor — serviciul de repertorii — creației dramatice pentru păpuși, atît prin sistemul contractelor cît și prin îndrumarea directă dată autorilor. Planul tematic trebuie însă acoperit în sectoarele sale cele mai importante, în acelea care privesc direct educarea noii generații. Lupta pentru calitate artistică trebuie prelungită în teatrele de păpuși, în munca dusă de secretarii literari cu autorii dramatici. Și ar fi bine venită prezența unui număr mai mare de scriitori valoroși în acest sector, prezență care ar aduce pondere calitativă și îndemn emulatoriu. La secția de literatură pentru copii a Uniunii Scriitorilor, problemele teatrului de păpuși ar putea constitui o fericită dezbatere. Festivalul Internațional de la București ne cinstește dar și obligă la noi cuceriri artistice. Teatrele de păpuși trebuie să urmeze clasicul îndemn al lui Stanislavski: „Un spectacol pentru copii trebuie să fie la fel cu unul pentru oamenii mari, numai că ceva mai bun".

Al. Popovici

●

Carnet muzical

O PRIMĂ AUDIȚIE PAUL CONSTANTINESCU

Concertul pentru vioară și orchestră, ultima creație a maestrului Paul Constantinescu, va fi executată în primă audiție de violonistul Ștefan Gheorghiu, cu concursul orchestrei simfonice a Filarmonicii de Stat „George Enescu" în zilele de 28 și 29 iunie. Dirijorul concertului va fi Mircea Basarab.

TIPĂRITURI MUZICALE

„Editura muzicală", de curînd înființată, a scos de sub tipar partiturile următoarelor lucrări, așteptate de orchestrele noastre simfonice și de instrumentiști: Divertismentul rustic de Sabin Drăgoi, Jocuri din Oaș de Ștefan Mangoianu, Cîntec pentru violoncel și pian de L. Feldman, Scherzo pentru pian de Eugen Radovici, Coruri de Dimitrie Cuclin și Mircea Neagu. Vor apare în scurtă vreme Sonata pentru flaut și pian de Mircea Istrati, Coruri de Simion Niculescu și Zaharia Popescu, iar în luna mai va vedea lumina tiparului Suita de balet: „La piață" de Mihail Jora.

„YEHUDI MENUHIM"

se intitulează volumul lui Megidoff, care va apare în traducere romînească în cursul lunii septembrie a acestui an. Monografia prezintă viața și activitatea muzicală a marelui violonist, insistînd asupra contribuției maestrului George Enescu în formarea lui Yehudi Menuhim și cuprinde numeroase păreri ale lui Enescu cu privire la arta interpretativă. Demn de reținut: primul capitol al cărții prezintă cea dintîi lecție luată de Yehudi Menuhim de la George Enescu.

„TRATAT DE ARMONIE"

de Marțian Negrea, lucrare așteptată, s-a tipărit în „Editura muzicală" și se află actualmente în librării. După „Tratatul de contrapunct și fugă" al aceluiași compozitor, actualul volum reprezintă o contribuție deosebită a școlii pedagogice romînești și o lucrare științifică de înalt nivel.

Meloman

CRONICA DRAMATICA

Amintirea Teatrului Mic (I)

Au trecut aproape două săptămîni de la plecarea Teatrului Mic. Apariția sa meteorică, luminile și culorile, figurile și glasurile sale capătă încetul cu încetul lucirea mată a amintirilor. Pe măsură ce trece timpul, arabescurile ornamentale se estompează, dînd mai puternic relief trăsăturilor reprezentative ale bătrînei instituții. Gesturi și replici, exclamații aparent disparate, se cheamă acum unele pe altele în memoria noastră și colaborează la deslușirea mesajului artistic al acestui teatru de bune tradiții. Cititorii vor găsi desigur potrivită scurta noastră oprire pe marginea amintirilor lăsate de Teatrul Mic, înțelegînd cît de firesc este să reținem din experiența altora semnificații și procedee care se impun, în mod deosebit, atenției noastre.

★

Titulatura academică a Teatrului Mic, titulatură care se acordă în U.R.S.S. teatrelor din prima linie, corespunde neîndoielnic și personalității distincte a acestei instituții cu vechi și excelente state de serviciu. Cu alte cuvinte, Teatrul Mic nu este numai un sacrosanct templu al Thaliei în care se oficiază cu solemnitate, ci în același timp o școală vie de artă teatrală, cu rigurozități universitare. Impresionează puternic, în reprezentațiile teatrului, gravitatea pe care o pune în tratarea temei spectacolului și scrupulozitatea extremă dusă pînă la perfecta înșurubare a ultimului detaliu. Spiritul academic este așadar prezent nu printr-o marcată alură conformistă. El se manifestă, mai ales, prin modul savant și circumspect în care se realizează valorificarea resurselor artistice ale textului literar.

Academic, Teatrul Mic conservă — spre deosebire de Comedia Franceză — un stil realist viguros și nicidecum „tradiția" declamației meșteșugite. Este o formă de academism sui-generis, unind respectul pentru un stil elaborat de înaintași cu interesul susținut pentru viață caracteristic acestui stil. Pentru unele minți înfierbîntate de lecturi incomplete care caută rădăcinile stilului unui teatru în direcții dintre cele mai surprinzătoare, istoria Teatrului Mic ar însemna o chemare la realitate. Stilul lui „Malîi", stil de reconstituire realistă a tipurilor și atmosferei piesei prin acumularea savantă a amănuntelor semnificative ca și virtuozitatea sa deosebită în realizarea imaginilor satirei, s-au format pe marginea unui anumit repertoriu, care a făcut gloria și renumele acestui teatru. Artiști ca Scepkin, Mocialov, Lenski, Sadovski au constituit la Teatrul Mic o școală a interpretării adecvate comediilor lui Griboedov și Suhovo-Kobîlin, pieselor lui Ostrovski și Gogol. Preferințele constante ale teatrului pentru literatura dramatică rusă de observație realistă a creat și o anume tehnică interpretativă considerată ca cea mai potrivită unui asemenea repertoriu. Născut pe asemenea baze trainice, stilul Teatrului Mic își păstrează culoarea specifică cu naturalețe și calm. In viața teatrală din U.R.S.S. nu lipsesc formațiile artistice inovatoare prin excelență. Teatrul Mic, întreținînd fără întrerupere o manieră de joc mai vîrstnică, aduce în climatul efervescent al unei mișcări de artă teatrală care cuprinde realizările remarcabile ale unor regizori înaripați ca Ohlopkov, Akimov, Ruben Simonov, Plucek, Zavadski, Tovstonogov, o pondere și o rezervă înțeleaptă care nu atinge niciodată zona plictisului și invită oricum la reculegere.

★

La reprezentarea comediei „Lupii și oile" au început să se contureze liniile de interpretare proprii teatrului care „a creat" cele mai multe dintre piesele lui Ostrovski. S-a evidențiat din primul act naturalețea mișcărilor, tendința de a face credibil fiecare gest, fiecare reacție, în exprimări scenice simple, directe. Respectînd efectele comicului de situație, regia (P. M. Sadovski) s-a preocupat însă, cu preponderență, de reliefarea satirică a tipurilor, printr-o evidențiere stăruitoare a cîtorva linii definitorii pentru fiecare caracter. Personajelor li s-a refuzat libertatea necondiționtă a mișcărilor și li s-a cerut — dimpotrivă — să-și declare neîncetat, în fiecare nouă replică, silueta morală caracteristică. Infrîngînd farmecul unora dintre eroii cumsecade ai piesei, regia a perseverat în atitudinea sa critică. Suava moșieriță Kupavina este mereu denunțată pentru ușurința sa condamnabilă. Cîntecele ei zglobii, fredonate cu insistență, subliniază caracterul nesăbuit al personajului. Blîndul și onestul Liniaev este ridiculizat pentru tendințele sale oblomoviste. In scena din fața pomului, ca și în penultimul act (scena pregătirilor pentru somn), înclinarea către comoditate a acestui misogin de zahăr este comentată în tonuri ironice. Orice apariție, cît de episodică, este colorată, în vederea obținerii unei prezențe tipice. Majordomul Pavlin Savelici, Gorețki, Anfusa Tihonovna descriu în cîteva replici o siluetă promițătoare și, într-un anume sens, unică.

Predilecția pentru tipologie este constantă în spectacolele Teatrului Mic, și se relevă ca unul dintre aspectele explorării realiste. Deslușirea caracterelor se obține consecvent prin detașarea nuanțelor particulare ale unui tip social cu valoare generală. Cum apare, de pildă, bine lucrat parazit Murzavețki în interpretarea lui Igor Ilinski? Acest întreținut de profesie, total decăzut, nu devine un simplu dobitoc, ci unul cordial, cu veleități cavalerești și o groază obsesivă pentru singurătate. Bătrîna Murzavețkaia este de asemenea urmărită nu ca o simplă intrigantă rapace, acționînd exclusiv în numele unei pofte nesățioase de a acumula averi. Regia nu pierde din vedere tăria de caracter a acestei femei întreprinzătoare și nu se ferește să dea contur atitudinii sale disprețuitoare față de ușurința condamnabilă a Kupavinei.

Revelarea sensurilor textului literar sprijinindu-se în concepția Teatrului Mic pe crearea cît mai veridică a unor tipuri vii urmărite în relații nemijlocite cu alte tipuri, este lesne de înțeles că expresivitatea și naturalețea actorului preocupă în cea mai mare măsură pe realizatorii spectacolului. Decorul, costumele, lumina devin accesorii subînțelese, și subsumate de jocul interpreților angajați singuri într-o partidă decisivă și de aceea înconjurați exclusiv de elementele certe, fără nici o umbră de simbol, fără cea mai restrînsă autonomie față de mișcarea actorului. Se poate spune că într-un decor convențional, actorii sînt însărcinați să aducă strălucirea autenticității cît mai desăvîrșite. Dar nu unul cîte unul, ci laolaltă, strîngîndu-se sau răspîndindu-se în grupări scenice variate, cu zvicniri repezi sau în unduiri lente, după cum cere sarcina imperioasă a creării unei extreme sugestivități.

V. Mîndra

(Urmare în numărul viitor).

O scenă din piesa „Puterea întunericului" în interpretarea actorilor de la Teatrul Mic

CONTINENTE

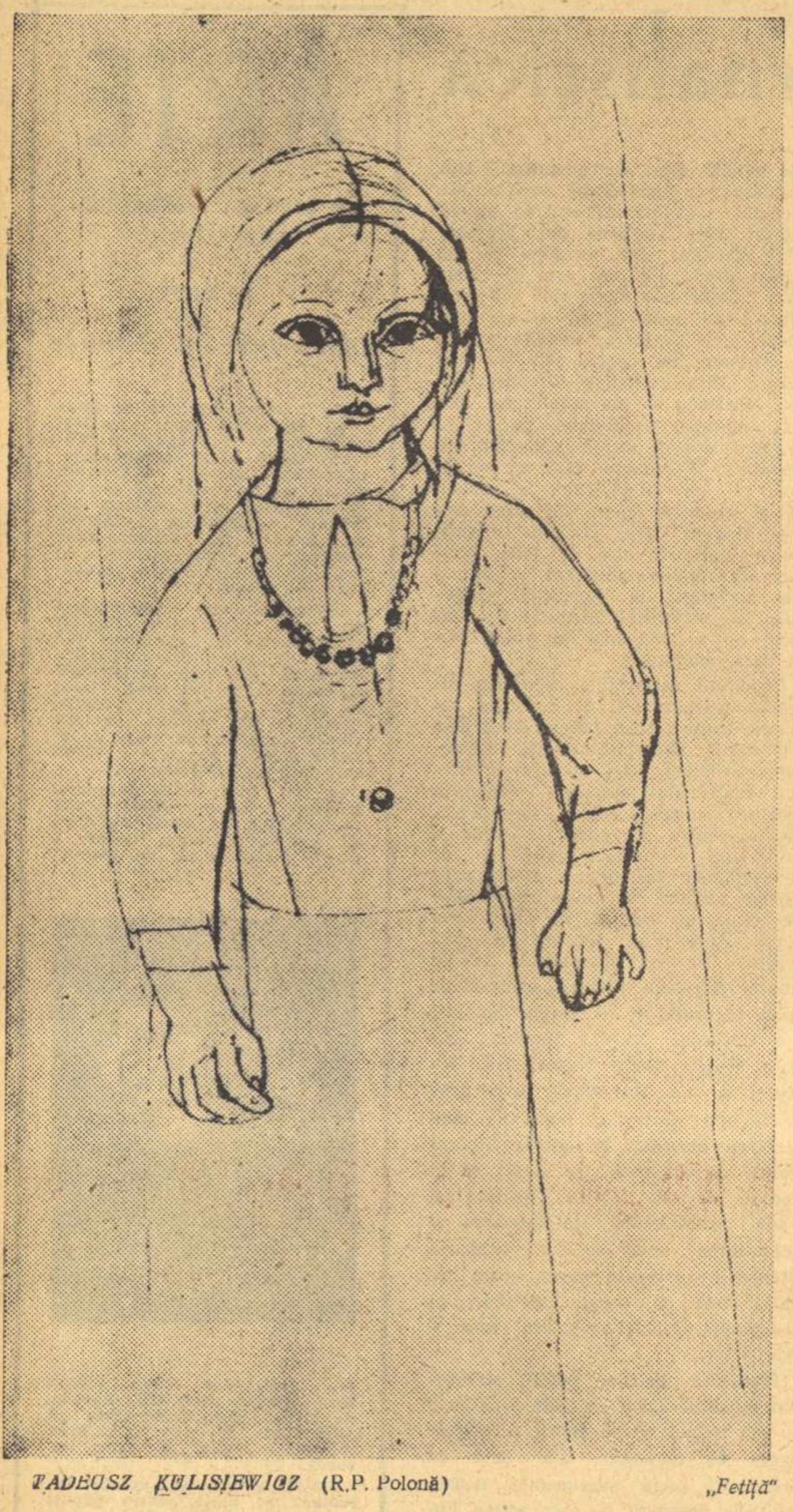

TADEUSZ KULISIEWICZ (R.P. Polonă) *„Fetiță"*

Literatura polonă în romînește

Cînd după eliberare ne-au căzut în mînă primele cărți venite din Polonia, ne-am găsit în fața unui fenomen literar inedit. Romanele, nuvelele, volumele de versuri, toate reconstituiau o istorie a anilor războiului și a ocupației hitleriste, la fel de autentică ca cea reală conținută în arhivele epocii. Scriitori polonezi sau simpli martori oculari, toți acei care făcuseră legămînt în fața conștiinței lor de oameni „să nu uite niciodată" denunțau în fața lumii întregi grozăviile teroarei fasciste. Rar a cunoscut literatura modernă un omagiu mai tragic adus demnității umane decît aceste frînturi de viață adevărată, dintre care unele nici nu revendicau drept de cetate în țara literelor, mulțumindu-se cu modestul epitet de „literatură documentară".

Ne-am apropiat de aceste opere de lagăr, ruină și moarte cu emoție. Aveau puterea de convingere a lucrului trăit. In violența acuzatoare a acestor opere, în patosul cu care afirmau supremul drept al omului — dreptul la viață — ni s-a părut că recunoaștem înalta funcție cetățenească a vechilor rapsozi. De aceea poate nici nu ne-a mirat prea tare faptul că din aceste bucăți literare lipsea deznădejdea. Nicăieri și niciodată, deși supuși celor mai grele încercări (ca de pildă atunci cînd erau transportați în trenuri blindate spre lagărele de exterminare), eroii celor istorisite nu-și pierdeau încrederea în mai bine. **Și asta nu din pricina vreunui artificiu literar, nu de dragul contrastului artistic dintre** întuneric și lumină, ci ca o afirmare a tot ce e bun și permanent în specia umană, ca o biruință a vieții însăși.

Imi amintesc ca cititor și ca traducător de una dintre primele cărți poloneze apărute la noi după 23 August: romanul Realitatea de Jerzy Putrament. In ajunul războiului, la Varșovia, un grup de intelectuali comuniști și simpatizanți înființează o revistă literară cu numele de „Realitatea", în nădejdea că-și vor putea spune astfel cuvîntul. Dar nu reușesc să facă prea multe. E suficientă o participare la manifestația de 1 Mai, un reportaj despre o fabrică în grevă, pentru ca puterea de stat burgheză să-și exercite cu violență autoritatea și încercarea se sfîrșește tragic cu moartea celui mai tînăr. Poate că romanul Realitatea nu era lipsit de slăbiciuni artistice sau chiar ideologice. Dar a avut marele merit de a ne dezvălui realități cu totul necunoscute nouă precum și aspecte din lupta comuniștilor polonezi în vremea ilegalității, și asta sub forma unei lecturi atrăgătoare. Semnificative, deși modeste ca dimensiuni, sînt Medalioanele ilustrei scriitoare Zofia Nalkowska, romancieră și dramaturgă, apărute sub titlul Doctorul Spanner. Membră a comisiei pentru cercetarea crimelor hitleriste săvîrșite în Polonia, Nalkowska a zugrăvit și consemnat în Medalioane, cu sobrietatea și distincția unui desăvîrșit artist, oameni și fapte, mărturii ale ororilor fasciste.

Curînd după eliberare, literatura poloneză a început să reflecte primii pași făcuți în Polonia Populară pe drumul construirii socialismului; iar din cele cîteva tălmăciri apărute și la noi, cititorul romîn a făcut cunoștință cu experiența similară și totuși specifică a oamenilor muncii polonezi, care puneau în funcțiune pentru prima oară după război, cu răspunderea deplină a unor stăpîni, uzine și fabrici, care răsturnau, la sate, vechi relații feudale, întocmind legi noi, potrivite cu noua orînduire. Scibor-Rylski, Brandys, Bartelsky și alți prozatori contemporani au fost prezentați cititorilor romîni cu operele lor mai cunoscute.

Mai trebuie menționate aici Mărturisirile lui Lucian Rudnicki, memorii deosebit de interesante ale unui vechi luptător, a cărui viață și activitate politică permit o incursiune în istoria mișcării muncitorești poloneze, încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, și cartea lui Igor Newerly Amintiri de la Celuloza, unul din marile succese literare de acum cîțiva ani din Polonia. Spre deosebire de Rudnicki, Newerly nu s-a mărginit la însemnări autobiografice sau la relatarea unor evenimente politice cunoscute prin proprie experiență. Bazîndu-se pe o vastă documentare, Igor Newerly a construit un roman extrem de interesant, adesea captivant, în care, urmărind destinul eroului său principal și preferat Szczesny, zugrăvește un vast tablou al Poloniei dintre anii 1917—36, al celor două decenii în care Polonia a fost împinsă de cercurile guvernante spre fascism.

Nu poate lipsi din această succintă înșiruire de scriitori contemporani romancierul și dramaturgul Leon Kruczkowski, cunoscut cititorilor noștri prin romanul său istoric Kordian și țăranul, cît și marea scriitoare Maria Dombrowska, prezentată recent publicului romînesc cu un volum de nuvele. Lectura nuvelelor Mariei Dombrowska a prilejuit iubitorilor de literatură din țara noastră contactul cu universul literar original al unei mari scriitoare, prețuită în Polonia cît și peste hotare (operele ei au fost traduse în numeroase limbi) atît ca nuvelistă cît mai ales ca autoare a romanului Zile și nopți, asemuit adesea pentru proporțiile și valoarea sa cu ciclul Forsyte Saga sau cu binecunoscutul roman Casa Buddenbrook de Thomas Mann.

Paralel cu tălmăcirea literaturii noi poloneze era necesar să se pună bazele unor traduceri sistematice și serioase din literatura clasică poloneză, atît de puțin cunoscută la noi odinioară. Literatura polonă clasică e bogată în capodopere care pot sta alături de cele mai înalte culmi ale literaturii universale. Acest lucru rămînea să fie demonstrat, sarcină deosebit de grea, întrucît multe dintre aceste opere sînt scrise în versuri. Insfîrșit, pentru a face ca operele clasice polone să devină accesibile înțelegerii cititorului romîn, trebuiau explicate condițiile politico-sociale care le-au generat și care au dat literaturii polone pecetea ei specifică. In ultimii ani cîteva expresii remarcabile ale literaturii clasice polone au fost transmise cititorilor romîni. Printre ele se cuvine să amintim la loc de frunte poemul lui Adam Mickiewicz: Pan Tadeusz, pentru a cărui tălmăcire un poet ca Miron Radu Paraschivescu a înțeles să consacre cîțiva ani de muncă intensă, încununată de succes deplin. Din rîvna altor poeți au primit veșmînt romînesc poeziile lirice ale lui Mickiewicz, sonetele sale, aceste mici capodopere pe cît de frumoase pe atît de greu de tradus.

Sienkiewicz, popular la noi cîndva datorită doar romanului Quo Vadis, ne-a fost restituit în adevărata sa lumină prin traducerea nuvelelor și a celebrului său roman istoric Cavalerii teutoni, — operă care a încîntat generații întregi de tineri polonezi.

Din opera lui Boleslav Prus, Balzac-ul polonez, total ignorat la noi, s-a tradus cel mai cunoscut roman Păpușa, primit cu mult interes de cititorii romîni. Și lista s-ar putea prelungi cu nume și opere ca Zeromski cu Doctorul Judym, Fredro cu Răzbunarea și altele care au mai apărut. Ceea ce este însă mai important e faptul că lista se poate prelungi încă mult cu ceea ce „va apărea" și că aceste opere vor contribui la o mai bună și adîncă cunoaștere a unei literaturi mari, aparținînd poporului frate polonez, constructor al socialismului.

Olga Zaicik

PETREA DARIENCO
poet din R.S.S. Moldovenească

FLOARE DE SALCÎM

Prin negură de ani trecuți,
Lăsați pe drumurile grele,
Eu văd cu ochii mei tăcuți
Un sat cu garduri de nuiele.

Pe bolta-i stele n-am văzut
Atunci, nici zîmbete pe buze —
Peste căsuțele de lut
Cădea o ploaie de obuze.

Cînd regimentul s-a retras
Și părăsit-am satul ista,
Mi-a fluturat de la zăplaz
O fată blondă cu batista.

Cînd am trecut din nou pe-aici,
Ducînd izbînda spre hotare,
Stăteau ruine de chirpici
Cu ochii roși de lăcrămare.

Se legăna privind la drum
Un salcîmaș cu floare deasă,
Părea că blonda stă și-acum
In bluza albă de mătasă.

TADEUSZ ROZEWICZ
poet din R. P. Polonă

ȘESUL

(Fragment)

In țara celor patruzeci și opt de stele
se fac planurile giganticelor orașe subterane.
In țara celor patruzeci și opt de stele
vor să gonească
viața
sub pămînt.
Sub pămînt
departe de razele aștrilor cu hidrogen.
Dar sub pămînt
prieteni,
nu vor fi nici codri
nici poiene de mai.
Ce flori își vor străluci corolele
sub pămînt?
Ce arbori se vor înălța?
Ce fluturi vor zbura?
Ce pasări își vor încropi cuiburile?
Poți îngropa
sub pămînt
oțel și beton și piatră,
poți îngropa
construcții de fabrici,
urbii mari, moarte,
dar nu poți muta sub pămînt
nici mările, nici munții,
nici răsăritul soarelui,
nici goana schimbătoare a norilor.
Nu vor fi sub pămînt
livezi de pomi
prin care într-o noapte de iulie,
după furtună,
doi copii aleargă
prin desișul ierburilor
negre și ude.

Nu goniți viața voastră,
sub pămînt.
Nu vă lăsați
prieteni, stăpîniți
de spaimă și ură.
Cît de lung a fost drumul
pe care vi l-a străbătut țara
de la poemele umane
ale lui Walt Whitman
pînă la bîlbîitul lui Ezra Pound,
tăinuit de mînia poporului
în casa de nebuni,
încununat de lauri în casa de nebuni.
Cît de lung și umbrit a fost drumul
întinat de trădare,
iar la capătul lui
stă Ezra Pound
trădătorul.

Spre voi ne întindem mîinile.
In întîmpinarea voastră ne grăbim.
Nu există în noi vicleșug sau ură.
Primiți-ne sfatul
prieteni,
nu coborîți sub pămînt,
nu coborîți sub pămînt.

In romînește de **Toma George Maiorescu**

AGENDĂ POLONEZĂ

● *Poezia poloneză contemporană a cunoscut, în anii din urmă, unele succese remarcabile. Este cazul să relevăm, în primul rînd, noile opere poetice ale generației vîrstnice. Astfel, Iwaszkiewicz a publicat volumele „Impletituri de toamnă" și „Cărări obscure"; Vladyslaw Broniewski a dedicat volumul său de versuri, „Arta", memoriei fiicei sale care și-a găsit moartea în împrejurări tragice. Alături de Iwaszkiewicz și Broniewski, maeștri reputați ai liricii poloneze, numeroși tineri s-au afirmat în ultimul timp. Merită citați, pentru efortul lor de înnoire a mijloacelor de expresie și pentru căutările lor artistice în spiritul realismului socialist, Wiktor Woroszylsky, Roman Bratny și Andresz Mandalian. Alături de ei trebuie menționat în primul rînd Tadeusz Rozewicz, cel mai de seamă poet polonez al generației postbelice. Poezia lui evocă experiențele tragice ale generației prinse în vîltoarea războiului și a ocupației fasciste. Rozewicz nu folosește aproape deloc rima, nici chiar sub forma asonanței; ritmul versurilor sale se apropie de proza poetică. De altfel, unii dintre critici consideră scrierile sale poeme în proză. Dintre cei mai tineri stihuitori, cei ale căror volume de debut au apărut acum un an sau doi, îl amintim pe Miron Bialoszewski; succesul versurilor lui poate fi explicat prin originalitatea lor viguroasă dar și prin tematica socială abordată de artist. Tot pe linia debuturilor meritorii se înscrie și volumul de versuri al lui Alexander Wat, premiat de colectivul redacțional al revistei „Nowa Kultura".*

In aceeași perioadă editurile au intensificat numărul reeditărilor. Dintre acestea, de un deosebit succes se bucură volumele marilor poeți revoluționari Galczynski și Tuwim, foarte căutate, al căror tiraj la ultimele ediții a ajuns pînă la 30.000 exemplare.

● *Renumele dirijorului Stanislaw Skrowaczewski s-a impus nu numai în Polonia dar și peste hotare. La concursul internațional de la Roma, artistul polonez a fost distins în anul 1956 cu premiul întîi. Relativ tînăr, Stanislaw Skrowaczewski este solicitat intens și în străinătate, turneele sale bucurîndu-se de largă apreciere din partea publicului. Sub acest raport, anul 1958 se anunță a fi un an deosebit de încărcat pentru prețuitul maestru al baghetei. S. Skrowaczewski pleacă peste cîteva zile la Bruxelles pentru ca, de îndată ce va reveni în patrie, să răspundă obligațiilor unui lung turneu în America de Sud.*

● *Pentru a treia oară în ultimii zece ani s-a deschis la Muzeul Național din Varșovia expoziția celui mai mare sculptor polonez Xawery Dunikowski. Inaugurarea expoziției, la care a asistat întreaga lume culturală a Capitalei poloneze, s-a făcut în prezența ministrului Culturii și Artelor. Dunikowski, a cărui creație îl situează printre artiștii de frunte ai lumii, este pe drept cuvînt considerat mîndria culturii poloneze. Cu toate nenorocirile aduse de cele două războaie mondiale ce s-au abătut asupra Poloniei, s-au păstrat aproape toate lucrările lui Dunikowski. Expoziția ne permite să urmărim evoluția artistului care, deși la vîrsta de 88 de ani, participă activ la viața contemporană. Artist de inspirație umanistă, Dunikowski a militat întotdeauna pentru idealurile democratice ale poporului. Nici în anii odioasei cotropiri naziste, Dunikowski n-a renunțat la atitudinea sa cetățenească dîrză, plătind curajul de a fi înfruntat fascismul cu o lungă detențiune în lagărul din Oswiecim.*

● *In ultimele zile Pen-Clubul polonez a sărbătorit cea de a 50-a întîlnire literară. S-au trecut în revistă înfăptuirile ultimilor ani și s-au evocat contribuțiile unor personalități care au vizitat și conferențiat în cadrul Pen-Clubului: Julien Benda, marele scriitor japonez Yoko Matsuoko, prozatorul brazilian Enio Silveira, oameni de litere finlandezi Routasllo și Bintella, romancierul sovietic A. Ceakovski, Carlo Verdiani și alții. Pentru viitorul apropiat Pen-Clubul polonez își propune să înmulțească numărul întîlnirilor cu scriitorii și traducătorii străini, mai cu seamă cu prilejul primului Congres Internațional al traducătorilor de beletristică, organizat în înțelegere cu Federația Internațională a traducătorilor de la Paris. Sînt așteptați numeroși oaspeți, cu care scriitorii polonezi s-au cunoscut la congresele literare de la Stockholm, Zürich, Copenhaga, Veneția, Amsterdam, Londra, Viena și Tokio.*

N. B.

NE VORBESC REPORTERII STRĂINI, OASPEȚI AI ȚĂRII NOASTRE

Evghenie Reapcikov

Hélène Gagnon

Ulf Blumenberg

Luiz Suarez

La începutul acestei săptămîni s-au desfășurat la București lucrările reuniunii internaționale a reporterilor din toată lumea. Au sosit cu acest prilej reprezentanți din Grecia și Canada, din Uniunea Sovietică și China, din Suedia și din Mongolia. Scriitori, poeți, reporteri, redactori la numeroase ziare din străinătate. Cei mai mulți dintre ei au fost în zilele acestea pentru prima oară oaspeții țării noastre.

In pauza dintre lucrările reuniunii sau în holul hotelului Athénée Palace am avut prilejul să vorbesc cu unii dintre reprezentanții presei din străinătate. Printre delegațiile care au adus o contribuție importantă la dezbaterea unor probleme esențiale în cadrul reuniunii internaționale a reporterilor a fost, în primul rînd, delegația sovietică.

M-am adresat, după raportul prezentat de Ilya Kotenko, unui alt membru al delegației, Evghenie Reapcikov, reporter special al revistei „Literaturnaia gazeta" din Moscova.

Evghenie Reapcikov: Delegația de ziariști și reporteri sovietici a răspuns invitației Uniunii Ziariștilor Romîni venind în minunatul București, la Conferința internațională a reporterilor. Și întîlnirea însăși, dar mai ales cunoașterea directă a prietenilor noștri care se ocupă cu reportajul în diferite țări, au produs o impresie de neuitat. Socot că o amplă discuție a reporterilor va realiza o contribuție prețioasă la dezvoltarea importantului gen literar care este reportajul — un gen combativ, activ, necesar popoarelor.

Eu vin în Romînia pentru prima oară și, de la început, vă mărturisesc că m-a cucerit Bucureștiul, oraș de lacuri și bulevarde, oraș cu monumente și flori. Vom avea de călătorit prin țară. In drumul acesta pe care-l așteptăm cu nerăbdare, ne încîntă posibilitatea de a cunoaște poporul talentat și harnic al Romîniei — constructor al socialismului. Iar fiecare călătorie pe care noi o facem în țara d-voastră este un viitor reportaj, o viitoare discuție emoționantă cu cititorul din Țara Sovietică, care urmărește întotdeauna cu luare aminte succesele Republicii Populare Romîne. Colegii mei, scriitorii și ziariștii Ilya Kotenko și Petrea Darienko, împreună cu mine, salutăm cordial pe tovarășii noștri reporteri romîni și le urăm mari succese în activitatea lor.

In încheiere vrem să spunem cu toții că ne interesează îndeosebi viața Romîniei și munca „Gazetei literare", organ al Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Mie, ca unui redactor al „Gazetei literare" sovietice, cunoașterea ziariștilor și a scriitorilor romîni îmi este deosebit de dragă și de interesantă.

D-na Hélène Gagnon, colaboratoare a ziarului „La Réforme" din Montreal, ne-a făcut următoarea declarație:

„Impresiile mele din Romînia au înregistrat în primul rînd atmosfera străzilor bucureștene în aceste zile frumoase de primăvară. Am văzut oameni foarte veseli, bine dispuși, comunicativi. Oamenii aceștia, pe care i-am întîlnit pe străzile Bucureștiului, pe care i-am întîlnit mai ales într-un neuitat spectacol artistic de dansuri populare, mi-au recomandat o țară amabilă, deschisă, prietenoasă. Nu voi uita niciodată imaginea acelor serbări populare, a cîntecelor și dansurilor la care am asistat în cadrul festivalului organizat cu prilejul reuniunii internaționale a reporterilor. Cîntecul popular romînesc m-a uimit și m-a emoționat.

Voi face peste cîteva zile, împreună cu colegii mei ziariști din celelalte țări ale Europei și Americii, o lungă călătorie pe valea Prahovei, în orașele mai importante ale țării. Acesta va fi desigur un prilej de a cunoaște mai profund viața Romîniei moderne, oamenii și problemele lor. Pînă atunci, ceea ce vă pot spune din cîte am văzut în aceste zile, este că în viața acestei țări se simte tendința impetuoasă de a urma cu statornicie drumul progresului.

D-l Ulf Blumenberg, ziarist din Stockholm, ne-a spus: Dintre țările Europei, Romînia face parte dintre acelea care sînt mai puțin cunoscute în Suedia. Sper că în urma vizitei mele în țara d-voastră, veți primi vizita mai multor ziariști suedezi care vor mijloci cititorilor din țara noastră posibilitatea de a cunoaște, de a afla tot ceea ce d-voastră ați reușit să faceți pînă în prezent.

Mă bucur că guvernul romîn ne dă posibilitatea realizării unui schimb artistic, cultural și literar, care poate servi ca o bază a prieteniei și progresului.

D-l Luiz Suarez, ziarist din Mexico, ne-a declarat:

Nu este pentru prima oară că mă aflu în Romînia. In 1953 am mai fost o dată, am ținut de atunci o legătură strînsă cu scriitorii și ziariștii de la revista „Contemporanul" din București. Am avut deci posibilitatea de a cunoaște viața culturală a Romîniei de astăzi, de a vorbi cu cei mai mulți dintre reprezentanții ei de seamă.

Ceea ce m-a impresionat pe mine în mod deosebit a fost amploarea preocupărilor culturale ale Capitalei din țara d-voastră și nu voi putea uita comorile pe care le-am admirat în sălile Galeriei Naționale de artă a R.P.R. Pentru mine a fost un moment emoționant, neașteptat, atunci cînd am întîlnit aici nemuritoarele opere ale lui El Greco, Velasquez și Grigorescu. Prețuirea acordată în țara d-voastră marii culturi clasice și universale se asociază semnificativ cu cinstirea folclorului și a tradițiilor artistice în dans și cîntec. Spectacolul la care am asistat confirmă atenția considerabilă de care se bucură în țara d-voastră arta populară. Cunoașterea marilor cuceriri ale poporului romîn din anii aceștia, împreună cu frumoasele lui dansuri și cîntece, constituie pentru mine un prilej de sinceră bucurie.

M. Bogdan

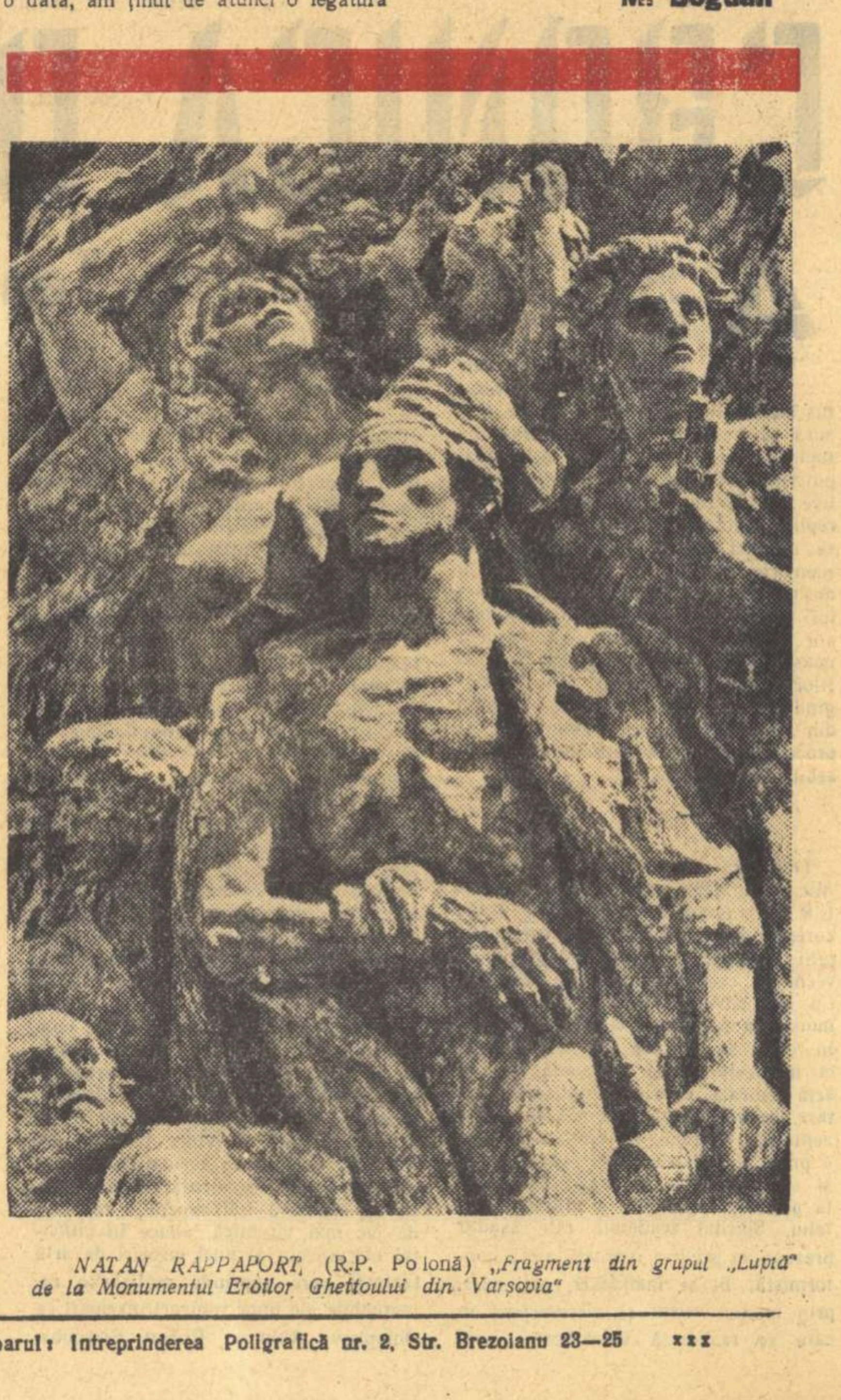

NATAN RAPPAPORT, (R.P. Polonă) *„Fragment din grupul „Lupta" de la Monumentul Eroilor Ghettoului din Varșovia"*

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. **ADMINISTRAȚIA:** Șos. Kiseleff nr 10 Telefon: 7.79.46 **ABONAMENTE:** 3 luni 6.50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. **Tiparul:** Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 21 (219) - joi 22 mai 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Victoria științei sovietice

Unchieșul și Prîslea

Fiecare dintre noi resimte și traduce întîmplările din lumea înconjurătoare conform propriei sale firi. Chiar dacă aprecierile de valoare, de însemnătate și ierarhie, de eficiență și rază de acțiune în spațiu și în timp sînt în linii mari aceleași, raportîndu-se la sistemul de referințe și criterii care constituie concepția noastră comună despre lume — temperamental aceste date obiective se diferențiază la nesfîrșit, ecou, primind pecetea auzului, viziunea ochiului, propriu, ritmul fiind perceput, receptat, încadrat după bătăile propriei inimi... Nu este locul să strigăm „sacrilegiu" atunci cînd un fenomen catalogat unanim drept măreț, este înregistrat sub semnul duioșiei, al înduioșării, nici atunci cînd unul calificat drept foarte grav, suscită reacția zîmbetului pe care îndeobște îl provoacă ridicolul. Coordonatele firii mele fac ca tot ce este nou să mă sezisese înainte de toate prin tandrețea pe care o reclamă, ca tot ceea ce este vechi să-mi trezească, la noua lui apariție, înainte de repulsie sau îngrijorare, simțămîntul grotescului, al burlescului, al caricaturii.

Am verificat aceasta în ultimele zile prin felul cum s-au reflectat în conștiința mea două evenimente diametral opuse. Incercarea reeditării unui putch fascist în Algeria și Franța, cu toată seriozitatea situației create și a implicațiilor posibile și probabile, mi s-a înfățișat înainte de orice sub latura zădărniciei, a aventurii dinainte condamnată, a certitudinii tonifiante pe care ne-o dă cunoașterea legilor obiective ale istoriei că se va solda, mai curînd ori mai tîrziu, în eșecul lamentabil pe care l-au cunoscut antecesorii unor asemenea aventuri — de la generalul Boulanger la Hitler, Mussolini și alții mai mărunți, ca trecătorii dictatori fasciști din America latină. Simțămîntul tardivității acestor zbateri le dă — în perspectivă, — caracterul năstrușnic al lucrurilor prăfuite și scoase intempestiv din rechizita, sau chiar din arsenalul unor vremi depășite...

Cel de-al treilea sputnic pe care l-au lansat sovieticii a izbit imaginația celor mai mulți — prieteni și dușmani — în special prin performanța dimensiunilor lui, a greutății, a aparatajului complex pe care îl cărăușește, și implicit prin rezultatele științifice așteptate de la investigația ce o întreprinde. Și totuși nu mă pot împiedica să privesc acest gigant cu duioșia cu care urmărești pașii dintîi ai unui prunc, care descoperă lumea, o nouă lume, care-i descifrează primele sensuri, care uimit de feeria în care pătrunde, încearcă de-abia să-și bîiguie și să-și rostească fulguranta, inedita, amețitoarea experiență, solicitat de toate minunile ce i se dezvăluie, și cărora le mai caută un nume... Măsurat nu cu frații lui mai mici ci cu marele hău în care rotește — desprins de la sînul matern al omenirii — uriașul acesta care ar încăpea în camera mea de lucru — nu-i decît firavul deschizător de drum, cercetătorul menit să netezească și să marcheze calea marilor nave interplanetare...

Și nu mă pot opri, visînd așa — pînă la ziua acelor odrasle ale minții omenești care ne vor duce (și nu numai pe poeți) în lună și în stele, să leg pe acest Prîslea din familia sputnicilor de basmul nostru popular — în care al treilea și cel mai tînăr dintre frați e împodobit cu virtuțile cele mai înalte: el s-a încumetat cel mai departe, el poartă armele cele mai grele, el este cel mai vrednic și mai iscusit, mai întreprinzător și mai puternic, ca să răzbată pînă la fermecatul ascunziș unde mai sălășluiesc atîtea comori ce vor ferici lumea... Dar lanțul de aur al basmelor nu se încheie cu izbînzile unui voinic — el va odrăsli alții și iarăși alții, ca să cucerească din zare în zare împărățiile văzduhului.

Marcel Breslașu

Nețărmurita încredere în rațiunea umană

Cele două știri care apar permanent în ziarele noastre, experiențele cu arme nucleare undeva în Pacific, efectuate de americani și zborul victorios al sputnikului sovietic nr. 3 în jurul planetei noastre oglindesc, cred, două modalități de a folosi progresul tehnic în slujba omenirii sau împotriva ei.

Nu e greu de a desluși în care parte a globului se scrie cuvîntul Om cu majusculă. Dacă cineva m-ar întreba de ce e atît de greu sputnikul nr. 3, i-aș răspunde foarte deschis: pentru că în el se află dragostea, rațiunea și — n-o să pară nimănuia lozincă — o parte a viitorului nostru.

Sentimentul de mîndrie și nețărmurita încredere în rațiunea umană care m-a cuprins atunci cînd am aflat de lansarea celui de al treilea satelit sovietic este împărtășit de toți acei oameni care au simțit la fel, fie că locuiesc la pol, sau la ecuator. Și aceasta pentru că cea de a treia lansare a unui satelit artificial al pămîntului înseamnă un nou salt uriaș al științei, o victorie considerabilă a savanților și tehnicienilor sovietici.

Dar, mai presus de orice, călătoria acestei stațiuni științifice automate în cosmos reprezintă o contribuție remarcabilă la extinderea metodelor de cercetare ale tainelor necunoscute ale universului. Și prin aceasta, o contribuție în plus la cauza eliberării depline a omului!

Francisc Munteanu

Mîndrie

Cînd am aflat vestea lansării celui de al treilea satelit artificial sovietic al pămîntului, această adevărată stațiune științifică automată în cosmos, cum a fost pe drept cuvînt numit, am încercat, ca de altfel toți oamenii cinstiți de pe întreg globul, un sentiment de mîndrie și speranță.

Mîndrie pentru că această nouă victorie a oamenilor de știință sovietici dovedește fără putință de tăgadă, și chiar celor mai îndărătnici și răuvoitori oameni, superioritatea imensă a sistemului socialist și marele avînt tehnic al țării vecine și prietene nouă. Speranța în viitorul omenirii care, datorită acestor cuceriri nebănuite și gîndite doar de mințile cele mai îndrăznețe, va merge cu pași fulgerători spre culmile cele mai înalte. Emoția încercată nu poate fi tradusă ușor în cuvinte. Pentru că ce fericire poate fi mai mare decît aceea de a te ști martorul începutului unei noi ere în istoria omenirii: era cuceririi spațiilor interplanetare, era cînd omul devine atotstăpînitorul cosmosului. Și nu-i deloc întîmplător că oamenii sovietici au rupt definitiv barierele care ne zăgăzuiau drumul spre cunoașterea definitivă a universului. Sistemul socialist își dovedește și de data aceasta invincibilitatea în toate domeniile de creație umană.

Victoria Uniunii Sovietice în această întrecere pașnică este categorică. Salutînd lansarea celui de al treilea satelit sovietic al pămîntului, gîndul nostru se îndreaptă cu recunoștință spre Marea Țară a Socialismului.

Al. Kirițescu

Telegramă

Lui TUDOR ARGHEZI, maestrul stihului romînesc, în numele scriitorilor din această țară, cele mai cordiale urări de bine și de viață lungă cu prilejul celei de a 78-a aniversări.

In numele conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R. și al său personal, admiratorul dumneavoastră,

Mihai Beniuc

OMAGIU

Astăzi, poetul care, plămădit din lut și sînge romînesc, ascultînd, asemeni îndepărtaților străbuni, glasul ciudat al mlaștinii și livezii și încercînd simțăminte noi, a sporit comoara spirituală a poporului nostru cu numele bogat și exploziv, trainic și nepieritor, de TUDOR ARGHEZI, împlinește 78 de ani.

Cu acest prilej, eu îi aduc aici mărturia unei admirații imense, fierbinți și neclintite, care a început cu treizeci de ani în urmă, pe vremea cînd au apărut cea dintîi ediție din **„Cuvinte potrivite"** și cele dintîi numere din **„Bilete de papagal"**.

Sub cerul lor, încărcat de constelații enorme, necunoscute și tulburătoare, noi ne-am născut sufletește și am început să scriem în limba cea nouă pe care demiurgul o făurise. Tudor Arghezi este părintele nostru al tuturor, al unei întregi generații de poeți și prozatori, care astăzi avem noi înșine o jumătate de veac. Dar oricît am fi de maturi, dragostea noastră, dragoste de copii față de părintele lor, rămîne aceeași.

In ce mă privește, pentru a da curs simțămintelor care îmi țin inima sub puternica lor stăpînire, eu îndrăznesc a făptui în forul public ceea ce de atîtea ori am făcut sub acoperișul casei sale, cu toată împotrivirea pe care o întîmpinam: în această zi, atît de fericită și de glorioasă în istoria poporului nostru, eu mă înclin în fața lui TUDOR ARGHEZI și îi sărut mîna cu o adîncă și sfîntă dragoste filială.

Geo Bogza

București. 21 mai 1958.

Conținutul ideologic

Problemele criticii literare

Mult zel a depus critica noastră pentru a desluși complicatele aspecte ale raportului între conținut și formă în literatură. Dacă hățișurile teoretice n-au fost străbătute prea lesne, practic, lucrurile s-au desfășurat mai bine. Nu mai asistăm de mult la acel spectacol deplorabil care umilea uneori în trecut critica și o descalifica în fața cititorilor și a scriitorilor. Cărțile bune, purtînd pecetea stilurilor variate, efect al înfloririi literaturii sub zodia realismului socialist, treceau citeodată prin ciurul unor cronicari ca să ajungă una aidoma celeilalte, expuse în cîteva fraze mormăite.

Avem astăzi o critică promptă și receptivă la formule diverse, o critică situată ferm pe pozițiile esteticii marxist-leniniste. Ne bucură în special valorificarea lucrărilor remarcabile apărute după eliberare, valorificare făcută competent și cu spirit patriotic. Criteriile realismului socialist acționează eficace și critica știe să cerceteze opera literară fără a uita caracterul ei artistic, deci specificul unității între conținut și formă. De avîntul criticii beneficiază revistele, care dispun acum de o cronică literară permanentă, unde sînt comentate cu seriozitate producțiile originale.

E bine însă să reflectăm mai atent la direcțiile de dezvoltare ale criticii noastre. In elanul general, vădit în publicațiile literare, apar și porniri nu totdeauna salutare. Năzuința spre o interpretare la obiect, care să țină seama de formele proprii reflectării prin artă a realității, ancorează cîteodată în domeniul judecăților pur estetice, într-o descripție a formei, ruptă de conținut. Putem rămîne indiferenți dacă disponibilitatea criticii în fața modalităților literare e înțeleasă ca o abdicare de la orientarea ei ideologică? Luptînd pentru respectarea specificului literaturii, deci pentru acceptarea naturii ei distincte față de cărțile de sociologie sau istorie, revistele noastre nu au dorit să reînvie procedeele vechii critici, dominată de estetism. Progresul actual s-a obținut pentru că analiza operei a rămas o critică de conținut, care reconstituie structura imaginii tocmai spre a descifra sensul artistic implicat. Problematica socială, etică, filozofică, nu este exterioară ideii artistice a operei, ci o parte inalienabilă a ei, care îi dezvăluie intențiile de fond. Nu putem renunța la primatul conținutului (văzut ca un conținut artistic, unic, irepetabil) fără a părăsi însuși punctul de vedere al esteticii marxiste. De ce atunci, chiar cronicarii noștri buni (Mihail Petroveanu, Savin Bratu — „Gazeta literară" —, Radu Popescu — „Contemporanul", etc.) care dovedesc de obicei o linie ideologică justă se lasă atrași de sterpele preocupări ale criticii formaliste? Presa de partid a amintit exemple concludente în această privință.

Unele preferințe ale cronicilor și recenziilor literare arată o evitare a criteriilor criticii științifice. Se abuzează acum de portretul critic, pictat cu gustul nuanțelor, dar suspendat, văduvit de un suport solid: aprecierea fondului moral de clasă al personajelor. Se emit considerații calificate asupra artei versificației, cu o omisiune regretabilă: ideea artistică a poeziei, profilul ideologic al poetului. Frecvența acestei deplasări a obiectivului în analiză devine îngrijorătoare.

Panta este alunecoasă și iată cum încep concesiile de ordin principial. In „Iașul literar" nr. 3/1958 D. Costea dedică o cronică volumului „Versuri" de acad. Tudor Vianu. Cronicarul caută să susțină teza că Tudor Vianu pare un romantic în armură clasică. Este curios însă cum își fundamentează criticul întreaga argumentație. El propune o comparație între lirica lui Tudor Vianu și concepțiile sale estetice. De aceea oferă ample citate din studiile mai vechi ale esteticianului (volumul „Filozofie și poezie", 1943), adăugînd chiar că „același crez estetic îl afirmă Tudor Vianu și astăzi cu o consecvență vrednică de admirație". Stima pe care o acordăm acad. Tudor Vianu pentru eruditele sale contribuții în domeniul esteticii sau istoriei literaturii nu include însă o acceptare a postulatelor estetice de bază, așa cum s-au exprimat ele în numeroasele cărți publicate. Poate că nu ideea continuității în concepțiile estetice ar trebui să-l preocupe pe D. Costea, ci aceea a reconsiderării de către acad. Tudor Vianu a unor observații din trecut în lumina unei critici științifice, eliberată de idealism. Atunci și caracterizările universului poetic („năzuința spre desăvîrșire, ideea cosmicității operei artistice, conceperea frumosului ca armonie și unitate în

S. Damian

(Continuare în pag. 2)

Poezie cu explicații

Cînd primesc „Gazeta literară", caut, înaintea altor texte, coloana cu poezii, așa după cum, la aparatul de radio, urmărind acul arătător care, într-o zecime de secundă face saltul de la un post de emisiune la altul, depărtat cu mii de kilometri, deșurubez unda muzicală...

După mii și mii de cărți citite într-o viață de om, poezia continuă să exercite — cel puțin asupra mea — forța ei milenară, așezîndu-se deasupra oricăror alte desfătări intelectuale.

Poezia e sinteză. In cîteva strofe, un inspirat sau numai un virtuoz al verbului, poate să-și dezvăluie și să ne transmită sensibilitatea, gîndul, jocul imaginației, bătăile inimei, arta de-a alege și de a îngemăna cuvintele, inteligența și, în primul rînd, acel inefabil pe care-l poartă-n suflet alesul binecuvîntat de muze.

Citesc, mai ales, poeziile celor tineri. Aștept de la ei un sunet nou, o emoție proaspătă, inedită, transfigurarea artistică a realităților înconjurătoare, turnarea în tipare contemporane a unor sentimente vechi cît lumea.

Și nu o dată am avut bucuria unei revelații, nu o dată am întîlnit înfăptuirea plastică a unui gînd vaporos, a unui sentiment tulburător.

Noi, cei vîrstnici, sîntem prizonierii voluntari ai unor forme consacrate. Nu cutezăm a ne elibera de comandamentele imuabile, de rigorile clasicismului, adică ale simplicității, ale clarității, ale realității.

Poate că este o lipsă de curaj, teama de a sparge tiparele consacrate, poate respectul exagerat al unei tradiții moștenite de la înaintași ș pe cari le-am vrea transmise de noi înșine urmașilor, poate onestitatea unor slujitori credincioși ai „înaltei doamne, limba romînească", pudoarea care ocolește originalitatea cu orice preț, timiditatea care se ferește de investigații pe domenii prea exotice, la confinele cărora ar putea să înceapă jocurile cochetăriei și ale șarlataniei, dacă nu hora lugubră a absurdului, a aberației. Credem în cei tineri, în făclierii viitorului, dar cu o condiție: să se lase de ștrengării, să stea cu capul descoperit în fața înaltei doamne.

★

In ultimul număr al „Gazetei literare" (joi 15 mai 1958) am văzut cu plăcere un mănunchi de poezii închinate primăverii; poezii semnate Tudor George, Ștefan Gheorghiu, Ioan Meițoiu, Matei Călinescu, nume necunoscute încă, dar care ar putea deveni mîine nume consacrate.

Victor Eftimiu

(Continuare în pag. 6)

MOMENTUL LITERAR

Cu CICERONE THEODORESCU

despre traduceri, folclor, actualitate și... formalism

— Veți fi, în curînd, prezent în librării cu două noi volume de versuri: o culegere de folclor „Izvoare fermecate" și o culegere de tălmăciri din poetul englez William Blake.

— Exact.

— Și am venit să vă solicit, în legătură cu aceste două cărți, un scurt interviu.

— Cît de scurt?

— Mai scurt decît un roman de Petru Dumitriu, dar ceva mai lung decît un rondel.

— Pentru „mai lung" sînt de acord cu comparația dumitale. Pentru „mai scurt", propun: mai scurt decît... termenul în care apare o carte la ESPLA.

— Convine.

— Atunci întreabă-mă.

— Indată. Știți, sînt nițel emoționat cînd mă gîndesc că nu v-am mai văzut de 28 de ani.

— E o glumă... ingenioasă. Că ne văzurăm și acum trei zile.

— E o glumă ingenuă. Vreau să spun că de 28 de ani nu v-am vizitat ca reporter. Vă amintesc că primul interviu l-ați acordat în 1930, ca tînăr poet în vîrstă de 22 de ani, iar tînărul reporter care vi l-a luat am fost eu.

— Zău? Adevărat. Așa e... Deci, invitație la nostalgii paseiste?

— Nu. La confruntări concludente. Iată și corpul delict: numărul respectiv din ziarul „Epoca", datat 23 septembrie 1930.

— Și ce spuneam?, ia să văd.

— Lăsați să citesc eu. Vorbeați despre... poezie, critică și editori.

— Și atunci?

— Și atunci. Pe scriitori îi numeați „ingineri ai sensibilității și sufletului romînesc"...

— Interesant!... Și despre drăguții de editori de pe-atunci, ce spuneam?

— Textual: „Cît despre editori, am putea cu succes să schimbăm subiectul și să ne aflăm totuși, pe același teren vorbind despre posibilitatea de-a seca mocirlele de la Dunăre pentru a le face locuri arabile". Erați amabil.

— „Amabile"... erau vremurile! Le cam uităm. Azi, între noi fie vorba, facem mofturi cînd ne apare o carte cu întîrziere, sau cînd ni se pare că îi e coperta strîmbă. E lungă distanța de la 1930 pînă azi. S-a schimbat ceva în ultimii... 28 de ani.

— Apropo de... distanță. Scoateți acum un volum cu versuri din folclor. Mi se pare apreciabilă distanța de la... formalism la folclor. Fiindcă, așa erați etichetat: poet ermetic, poet formalist, pînă acum vreo zece ani. Și mai încoace.

— Și mai.. îmi coace, și astăzi, cîte unul, vreo plăcintă cu etichete d-astea.

— La plăcinte înainte...

— ...și la război înapoi, da, mai ales dacă te referi la ușurința cu care se etichetează uneori produse ale creației și la chipul cum se apreciază uneori războiul permanent cu expresia, lupta pentru încorporarea fierbinte și exactă a ideilor în cuvînt, adică acest complex proces dintre conținut și formă care e de atîtea ori dramatic (cu tot dinadinsul) și de atîtea ori pierdut (fără să bănui măcar).

In ce privește formalismul și fol-

C. Cristobald

(Continuare în pag. 6)

CRITICA PASIUNILOR

1

Cineva scria că principalul merit al unui scriitor tînăr este de a te face, citindu-l, să-i uiți vîrsta. Dacă, la apariția romanului „Străinul" critica s-a mirat că un scriitor atît de tînăr poate avea atîta maturitate, ceea ce implica totuși conștiința vîrstei autorului, citind noul roman al lui Titus Popovici, „Setea", uităm tinerețea romancierului. Spiritul polemic, oarecum superficial, s-a interiorizat, a devenit de substanță, sfera înțelegerii nu se mai identifică aceleia a eroului principal (acolo Andrei Sabin, aici George), iar dacă în „Străinul" multe personaje erau șovăitor creionate și cu articulațiile slabe, în „Setea" ele au aproape toate o linie fermă, distinctă. Dacă șovăielile debutului nu se mai observă ușor, calitățile au devenit predominante, s-au dezvoltat. Spuneam, în articolul despre „Străinul", că vedem în Titus Popovici un robust talent epic în linia lui Rebreanu, cu bune calități de portretizare, de obiectivare psihologică și de mișcare a maselor; că autorul mînuiește mase cu un simț sigur al ansamblului dar și al detaliului, ceea ce-i îngăduie să nu destrame aceste scene în stări haotice. Forța epică a scriitorului a crescut mult și mai ales capacitatea sa de a crea personajele care se definesc în confruntări cu realul. De asemenea, Titus Popovici demonstrează posibilitățile sale de a se mișca ușor în medii diverse. Toate acestea fac din „Setea" unul dintre cele mai bune romane despre vremea noastră, scrise pînă acum.

Temporal, „Setea" e replică rurală a „Străinului"; de altfel, romanele se înrudesc și prin anumite personaje, ceea ce face ca destui eroi din „Străinul" să reapară în noua carte care, cu toate aceste strînse legături, are o valoare autonomă. Scriind romanul reformei agrare, Titus Popovici a înțeles că acest moment istoric, deosebit de important, înseamnă nu numai un început, ci și sfîrșitul unei îndelungi lupte, al cărei ecou a răsunat în toate preocupările vieții noastre

timp de veacuri și că reforma agrară constituie un moment care nu poate fi citat numai prin el însuși, nu poate fi redus la el însuși. Cestiunea agrară a fost hîrtia de turnesol a claselor în luptă, a poziției intelectualilor, iar literatura noastră (îndeosebi proza, firește) a fost obsedată de ea de la „Ciocoii vechi și noi" și „Tănase Scatiu", la „Ion", „Răscoala", numeroase din operele lui Sadoveanu pînă la „Desculț" și „Moromeții", încît a face istoricul ecoului cestiunii agrare înseamnă aproape a face istoria prozei romînești. De aceea, primul capitol al romanului — capitol masiv, dovedind capacitatea sintetică a prozatorului — e o reamintire a zbaterii țărănimii ardelene pentru pămînt și care reliefează obîrșia literară a lui Titus Popovici: Slavici și Rebreanu. Dar fie că vom considera „Setea" ca roman al unei familii ardelenești sau ca monografie a unui sat ardelean, problema pămîntului rămîne aceea centrală în jurul căreia se dezlănțuie patimile și în raport cu care se definesc oamenii. Tradiționaliștii și gîndiriștii au căutat să înfățișeze problema pămîntului ca o funcție metafizică a țăranului romîn, un raport de comuniune mistică între țăran și „glia scumpă", „osemintele strămoșilor" etc., în care socialul era substituit cu o vagă teorie barresiană a „înrădăcinării" stropită cu aghiasmă ortodoxistă, sînge dac etc., (tendință care își prelungește o agonică și penibilă existență chiar și azi, mai ales în poezie). Dacă scriitorii realiști, îndeosebi Rebreanu, au contribuit la demitizarea luptei pentru pămînt (demitizarea la Beniuc are un sens revoluționar, de opoziție aproape biologică împotriva domnilor) dîndu-i sensul său real, care este economic și social, Mărin Preda — analizînd problema în altă etapă a luptei — pune accentul pe raporturile dintre oameni sub aspectul demnității, ca rezultat al modificării valorilor selective. Trebuie să spunem, spre cinstea scriitorilor romîni că, în afară de vreun oarecare Sandu Aldea, ei

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

Doi ani de la moartea lui ION CĂLUGĂRU

Univers tragic

Ion Călugăru este artistul de excepțională vibrație al unui univers în care rîsul, umorul, buna dispoziție sufletească, lipsesc aproape cu totul. La începutul activității sale literare el scrie „schițe fără umor", nu în sensul că umorul era completamente străin personalității lui creatoare. Aici este vorba de un element al umanului aflat sub interdicție severă, într-o lume halucinantă care de cîte ori încearcă să rîdă izbucnește în hohote de plîns. Umorul care lipsește este înlocuit cu succedanee: „bucuria plîngăreață", „isteria veselă", etc. Totul seamănă cu un rîs interior, crispat, sugrumat de povara existenței. Lumea artei lui Ion Călugăru, așa cum este surprinsă la începuturile ei, în volumul „Casa șoarecilor", este profund tragică. Acest tragism nu este imaginat de un creator căruia îi este predilect pesimismul. Tragismul lui Ion Călugăru aparține esenței însăși a realității căreia el i s-a dedicat. Călugăru este artistul oamenilor umili și obidiți, pentru care viața este un calvar, locuitori ai mahalalelor din pierdute tîrguri sau orașe, trăind de azi pe mîine, încolțiți de greutăți și zdrobiți sub ascuțișul lor indiferent.

Mizeria mahalalei este atît de cumplită încît absoarbe și dizolvă umanul, șterge relații de sînge și de familie. „Profesorul" de franceză și pian trăiește bine un timp de pe urma bogătașilor tîrgului, care își permit o spoială de cultură și civilizație occidentală. Casa profesorului este îndestulată, nevasta și copiii lui huzuresc. Dar în liniștea și mulțumirea aceasta aparentă mocnește tragicul. Războiul face îndeletnicirea profesorului inutilă. Modesta lui abundență dispare și omul se îmbolnăvește. Din momentul în care beneficiul material a dispărut pentru nevastă și copii, ființa lui umană nu mai există. Intr-o noapte de iarnă „profesorul" e aruncat în curte și moare. Nevasta și copiii îl jelesc (după datină) și-l înmormîntează.

Edi, personaj cuceritor, are un ideal, acuratețea vestimentară, concretizată în luciul impecabil al încălțămintei de lux. „Ghetele" sînt pentru el apanajul lumii fascinante a Parisului, la al cărui asalt pornește. Aici ajunge actor de cinematograf și din mansardele sordide pe care le ocupa la început coboară satisfăcut în spațioase apartamente de parter. Dar steaua lui în continuă ascensiune, la un moment dat se prăbușește. Nu mai are de lucru, o boală de plămîni îl doboară și locul apartamentelor comode e luat de subsolurile mucede. Aici se stinge chinuitor privind ghetele care se perindă toată ziua prin fața geamului, deasupra patului: „Edi tușea, asculta glasul de sopran al pantofilor de șopîrlă, glasul de bas, sportiv și sigur, al ghetelor de bizon, glasul subțire, ascuțit, al ghetelor de lac, cu stofă și bumbi, glasul răgușit de cipici scîlciate... Iar cînd nu mai putea asculta, își astupa urechile și privea la defilarea încălțămintelor". Prin urmare: „și o gheată poate fi unealta destinului". O spontană asociație de idei ne amintește că unealta destinului poate fi și o manta. Intr-adevăr, de multe ori la Călugăru, în schițele și nuvelele sale din „Casa șoarecilor", răbufnește un puternic curent de aer gogolian.

„Pane, dă-mi fata" este porecla unui pribeag polonez, pripășit în bordeiele mizere de la marginea tîrgului. Omul este un nenorocit, își cîștigă existența cerșind împreună cu fata lui, în zilele de iarmaroc. Un cațap tînăr atrage fata în ghereta lui și o siluește. Bătrînul, în hlizeala unei mulțimi excitate, bate cu pumni neputincioși în ușa gheretei și strigă „Pane, dai fata! Pane, dai fata!" Singurul care protestează este un moș Anton, și el pribeag și nenorocit: „Are și el suflet... De ce să-și bată joc de copila lui?!.."

Atunci cînd cineva scapă din infernul mahalalei, este urmărit toată viața de spectacolul ei halucinant.

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

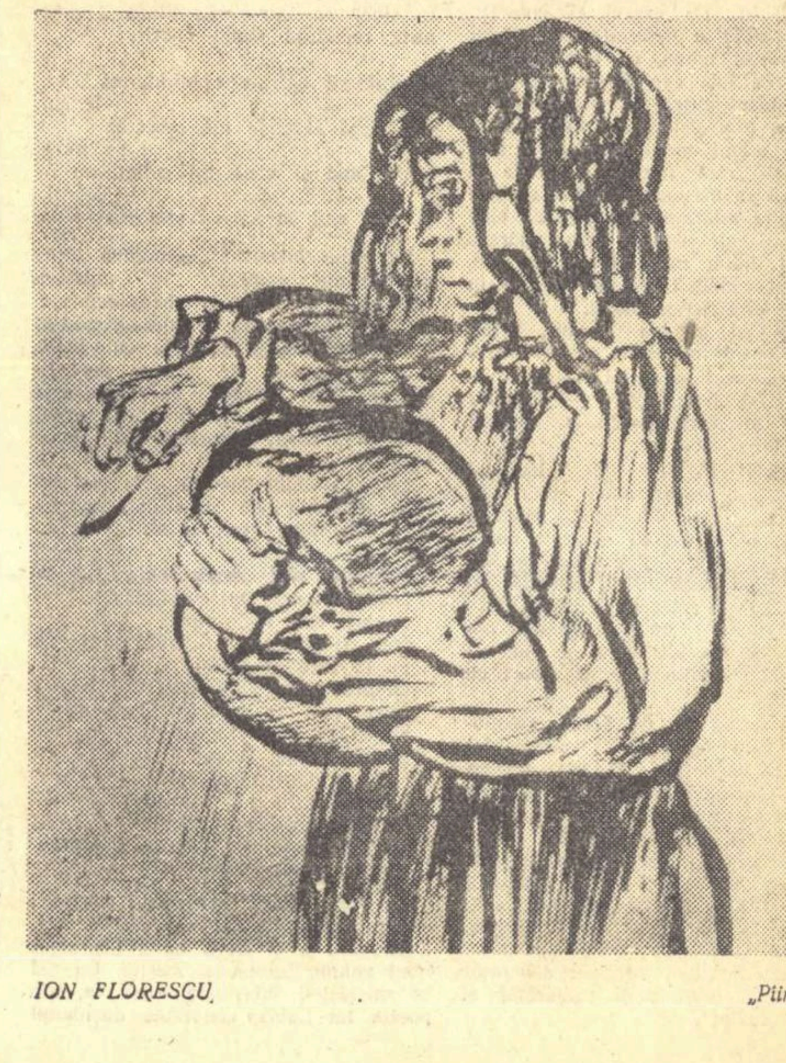

ION FLORESCU „Pîinea"

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

Critica literară în revista „Tribuna"

Deși tînără, și pînă acum cea mai tînără revistă de cultură, „Tribuna" a dobîndit merite care justifică prețuirea iubitorilor de literatură. In jurul săptămînalului de la Cluj s-au grupat o seamă de forțe tinere — poeți, prozatori, critici — dintre care mulți s-au afirmat și au crescut odată cu revista, alături de nume consacrate și de un prestigiu notoriu. In paginile revistei am putut citi schițe, reportaje, poezii sau cronici literare care reprezintă contribuții de valoare pentru compartimentele respective. Ceea ce ne îndeamnă la o examinare mai îndeaproape a sectorului de critică literară este tocmai rolul important pe care acesta îl are în orientarea generală a unei reviste.

Cronicarii „Tribunei", în special Ion Oarcăsu și Radu Enescu, folosesc o peniță bine ascuțită pe care o înmoaie alternativ, și de multe ori după o dreaptă judecată, în venin și miere. Volumele de poezie ca „Lirice" de Veronica Porumbacu, „Cornul pădurarului" de Victor Tulbure, „Dialogul vîntului cu marea" de Nina Cassian, s-au bucurat, spre exemplu, de o analiză pătrunzătoare atentă la conținutul militant specific al creației poeților respectivi. Ocupîndu-se de pastelurile Ninei Cassian, Ion Oarcăsu scrie cu îndreptățire: „Lecția ultimului deceniu, desfăcută în atitudini etice și politice față de lumea naturală, impregnează substanța viziunii sale poetice. Orice gest mărunt, insignifiant, orice tresărire de conștiință se grefează pe un fundal sufletesc remaniat profund. Dacă acest suport științific ar lipsi, reacțiile sufletești ale poetei ar devia repede în simplu intimism, descripțiile sale ar completa un tablou neînsuflețit, deci nesemnificativ pentru spiritul dialecticii marxiste ce tutelează concepția noastră despre natură și societate". Criticul ni se relevă aici ca un vrednic militant pentru o poezie pătrunsă de spiritul revoluționar al concepției marxiste. Totuși dacă răsfoim numerele mai vechi ale „Tribunei" vom întîlni o altă cronică a lui Ion Oarcăsu, închinată volumului „Zilele care cîntă" de Aurel Gurghianu, în care judecata critică ocolește ideile sănătoase de mai sus. Oarcăsu se ocupă aici cu multă plăcere de unele pasteluri sau poezii de dragoste ale lui Gurghianu, care din fericire nu sînt predominante în volum dar care nu vădesc nicidecum o viziune actuală și nu sînt expresia unui „sentiment al veacului" — cum îi place criticului să se exprime. Considerații parțial justificate dar care nu sînt integrate într-o atitudine critică fermă sub raport ideologic scapă de sub penița de data aceasta prea generoasă a criticului: „O undă ușoară de panteism face ca între zbuciumul poetului și trepidația abia perceptibilă a naturii intrată în somn odihnitor, să dispară orice bariere", sau „ca temperament, Gurghianu e un meridional ce cunoaște strîngeri de inimă la sosirea anotimpurilor reci". Observațiile sînt perfect îndreptățite de textul comentat numai că e curios cum pasivitatea și, în fond, absența unei atitudini poetice noi în fața naturii nu-l supără, de data aceasta, pe Oarcăsu care cochetează senin cu estetismul. N-am voi să-l învinuim pe cronicarul „Tribunei" de parțialitate, totuși „exigența" pe care a arătat-o față de Marcel Breslasu și Eugen Jebeleanu nu am întîlnit-o nici în articolul închinat lui Aurel Gurghianu, nici în acel „Fals pro domo poetic". care nu e chiar atît de fals. Apărînd poeții care publică în „Tribuna" de unele observații defavorabile apărute în revista „Contemporanul", Ion Oarcăsu îmbrățișează generos creația acestora fără vreun discernămînt critic sau autocritic. „Tribuna" a publicat, firește, și poezii de valoare. Dar, Al. Dimitriu-Păușești nu merita adjectivele contondente pe care i le aruncă, indignat, Oarcăsu. Situîndu-se pe o poziție total neprincipială, Oarcăsu trece cu vederea deficiențele serioase ale propriei reviste în care apar multe poezii cu un puternic iz tradiționalist. Printre poeții citați admirativ de critic, mulți au publicat versuri „fade și lipsite de mesaj", cum recunoaște într-un moment de uitare și în treacăt Oarcăsu, versuri de „o modernitate desuetă" („pe care — afirmă criticul — o condamnăm și noi cu aceeași tărie"; de ce numai teoretic?) și cu un conținut ideologic dubios. Ne referim de pildă la poezia „Evoluție" de Gheorghe Chivu, „ultimul poet trezit la viață de suflul subteran al timpului pe care-l străbatem" — după părerea lui Oarcăsu. Să mai amintim de „Confratii" lui Ion Sofia Manolescu, de platitudinile lui Ion Rahoveanu? Să sperăm că „mesagerul tuturor poeților de talent și de nobilă adeziune la cauza poeziei noi ce-au publicat în „Tribuna" — cum se intitulează Oarcăsu — va avea un „zîmbet condescendent" și pentru „confratii" săi, care țin carnete de agronomi în versuri sau se fac exponenții unei ideologii pășuniste și nu numai pentru „victime ale unei optici viciate" — Al. Dimitriu-Păușești.

Rubrica de scurte recenzii a „Tribunei" urmărește în general cu asiduitate fenomenul literar actual. Intr-o formă succintă sînt prezentate noutățile literare, ceea ce dă revistei vioiciune și informație bogată. Lipsește însă „Tribunei" articolul de sinteză, o privire generalizată asupra unei probleme literare. O formulă critică bine venită ar fi alături de „Din carnetul criticului", articole ale scriitorilor despre scriitori, cu condiția ca acestea să nu fie nici „Fals pro domo poetic" nici „Optică modernă?" de Corneliu Leu. In articolul „Optică modernă?" Corneliu Leu critică cu o violență nejustificată o schiță a lui Radu Cosașu, „Mama", pe care, după părerea noastră, n-a înțeles-o. Revoltat de optica lui Cosașu, pe care neînțelegînd-o o consideră modernă cu semn de întrebare, Leu scrie într-un limbaj critic cu totul caracteristic că Radu Cosașu, în schița lui «...lasă totul și, într-o stupidă (?) suspensie de „nu mă bag, nu-mi pasă, credeți ce vreți"»...

Nu credem că un autor trebuie neapărat să indice cu degetul arătător ideea operei sale. Dacă un cititor nu înțelege o operă de artă, vina poate fi și a cititorului. Este cazul lui Corneliu Leu, care discută cu multă suficiență și de la o înălțime astronomică lucrarea lui Cosașu, dovedind de fapt confuzia lui proprie. Schița lui Cosașu ni se pare foarte clară. Eroina schiței s-a întors în țară tocmai din pricina acelui „Nu știi ce înseamnă Europa" pe care îl citează și Corneliu Leu. Pribegia în Europa înseamnă dezrădăcinare, inactivitate, lipsa unui țel provenită din depărtarea de propriul tău popor. Revenind în țară, eroina și-a descoperit un rost, un sens al vieții, un talent pe care nu și-l bănuise vreodată.

„Tribuna" a publicat și publică numeroase articole de reconsiderare critică a unor scriitori din trecut. De asemenea „fișele de istorie literară", chiar atunci cînd nu poartă acest titlu, reprezintă o contribuție pe care revista o pune cu plăcere la îndemîna cititorilor. In general „Tribuna" acordă cu mai multă generozitate decît alte reviste loc în paginile ei pentru problemele de istorie literară. Totuși în spațiul vast pe care i l-a acordat de pildă articolului „Ilarie Chendi și actualitatea" de Aurel Martin nu s-a găsit loc pentru un pasaj critic. Ideile naționaliste ale lui Ilarie Chendi sînt ocolite în acest articol, care învăluie într-o inacceptabilă lumină de apoteoză activitatea criticului semănătorist.

Pare ciudată dar în fond explicabilă prin lipsa unei atitudini principiale ferme și consecvente oscilația „Tribunei" între severități critice neîntemeiate și aprecieri exagerate pînă la apologie. Caracteristic ultimei atitudini este modul total necritic în care s-a scris de curînd despre literatura lui Ion Vlasiu, trecîndu-se peste accentele violente de tradiționalism și peste viziunea lui de multe ori retrogradă.

Lipsurile existente în activitatea săptămînalului clujean demonstrează că redacției îi revine datoria de a-și spori simțitor vigilența ideologică, adormită de suficiență. Va trebui împiedicată pe viitor apariția unor lucrări beletristice cu conținut străin de poziția și sentimentele noastre, exprimat într-un limbaj ce evocă nu rareori gîndirismul, ca și a unor materiale de critică prin care acest conținut este justificat teoretic. Ar fi de dorit ca redacția „Tribunei" să manifeste aceeași exigență față de colaboratorii săi pe care o are din belșug față de oricine nu publică în paginile ei.

G. Horodincă

AUTORITATEA CRITICII

Ce dovadă mai elocventă de înțelegere și de grijă pentru destinele criticii literare, decît interesul pe care Lenin l-a acordat acesteia în plină desfășurare a luptei politice! In primăvara anului 1908, preocupat intens de îmbunătățirea ziarului „Proletarii", Lenin se gîndește la utilitatea criticii literare în paginile acestuia: „...să legăm și critica literară mai strîns *de munca de partid, de conducerea de către partid*", îi scria lui Gorki. Imediat, într-o scrisoare către Lunacearski, revine asupra aceleiași idei: «*Era tocmai dorința mea să creez o rubrică permanentă de* critică literară *în „Proletarii"*». Importanța criticii literare în concepția leninistă decurge din prețuirea arătată talentului autentic. Adresîndu-se redacției ziarului „Pravda", în mai 1913, Lenin ținea să precizeze: „*Talentul este o însușire rară. El trebuie sprijinit sistematic și cu multă grijă*".

Esențială în însușirea spiritului de partid de către critic este tocmai înțelegerea îndatoririi de a *stimula*. A înțelege aceasta înseamnă pentru critic să-și dea seama că nu i se cere nici un fel de renunțare la prerogativele proprii profesiei și denumirii sale. Accentul pus pe funcția de promovare a criticii corespunde întru totul esenței acesteia. Sînt teorii, poate mai spectaculoase, despre rolul criticii și mai tentante uneori, fiindcă pun în primul plan „subtilitatea" criticului, cultul „personalității critice", critica „creație autonomă", și așa mai departe. Insă asemenea teorii nu fac decît să-l iluzioneze pe criticul neavertizat, în special pe cel tînăr, care nu-și dă seama că, propunîndu-și astfel de scopuri, de fapt acceptă să se plaseze permanent și catastrofal în afara ariei critice. Trebuie un talent excepțional ca, împărtășind astfel de teorii, să învingi primejdia sterilității. Marii critici și-au afirmat o personalitate nu prin ambiții vane de a străluci ei: ci, străduindu-se să înțeleagă cît mai bine literatura vremii lor, *să i se integreze*, s-o slujească în tendințele ei cele mai fertile, s-au făcut remarcați și s-au impus cu autoritate. Tocmai în acest punct se produce coeziunea perfectă a spiritului de partid cu vocația critică. Chiar criticul în plină formație, datorită îndemnului care i se adresează de a se plasa în miezul mișcării literare contemporane, este scutit de experiențe infructuoase, obligat fiind să se concentreze în direcția studiului riguros, aplicat. Așa se și explică seriozitatea ușor de remarcat astăzi, aproape în fiecare manifestare a criticilor tineri, pe care uneori nu-i mai poți deosebi de cei maturi decît prin excesul de severitate, păstrat totuși ca o amprentă a juvenilității.

Nimic mai fals decît confundarea *integrării* criticului în fluxul literaturii contemporane — cum s-a întîmplat și poate se mai întîmplă uneori — cu un soi de *adaptare*, absolut necreatoare și ducînd la uniformizarea plată a opiniilor. Criticul care prelucrează pur și simplu teorii gata elaborate, care „popularizează" principii generale, folosindu-le ca un paravan pentru incapacitatea de a înscrie un aport personal, printr-o analiză revelatoare, printr-o demonstrație care îmbogățește înțelegerea artei, mlădiază noțiunile și le dă o mai mare forță de cuprindere, criticul acesta se dezice de la misiunea sa, se auto-anulează. Incă Dobroliubov — partizan al „criticii realiste", înțelegînd prin aceasta cam ceea ce înțelegea Ibrăileanu prin „supunere la obiect" — prevenea împotriva consecințelor nefaste ale adaptării: „osîndindu-se să fie roaba teoriei dominante, ea (critica, n.n) se condamnă totodată la o continuă și stearpă ostilitate față de orice progres, față de tot ceea ce e nou și original în literatură". („O rază de lumină în împărăția întunericului").

Prin definiție, critica *promovează*, presupune deci angajare, *afirmare activă*. O *critică împotriva* literaturii nu este de conceput: în acest domeniu, negația permanentă duce curînd și sigur la osificare. Experiența zgomotoasă a lui Eugen Ionescu, cu cartea sa „Nu", a arătat limpede că negativismul asigură ratarea în critică. Un critic poate avea îndoieli asupra unor valori, poate nutri rezerve față de valabilitatea unei direcții sau a alteia, nu poate însă să arboreze în principiu neîncrederea glacială, scepticismul universal. Martor al celei mai cumplite secete literare, dacă este critic înzestrat, va avea resurse suficiente pentru a-și păstra nealterat *entuziasmul* necesar, disponibilitatea față de cea dintîi licărire de talent care i se va ivi în cale. Mai ales capacitatea de observare a *noului* se cere să rămînă intactă în cazul criticului care își asumă răspunderea judecării unei literaturi, ca cea contemporană de la noi, trecînd printr-un proces de revoluționare. Insuși destinul criticii, reîmprospătarea ei, este condiționată de depistarea, de recunoașterea, și încurajarea tendințelor noi, caracteristice literaturii de astăzi. Dacă criticul vrea să nu repete observații făcute de alții înainte, uneori chiar mai adecvat, nu-i rămîne decît să facă vizibil ineditul reliefului literar pe care-l are sub ochi, conștient că *originalitatea criticii derivă din originalitatea literaturii*. Depistarea și promovarea originalității presupune o viziune dialectică a proceselor de evoluție în literatură, sezisarea tuturor interferențelor și interacțiunilor, o înțelegere nuanțată a raporturilor dinamice dintre tradiție și inovație. Desigur, nimeni nu se naște maestru în această privință, și cine eșuează, încercînd o rezolvare, tot aduce un serviciu prin faptul că oferă prilej de limpezire celorlalți.

Un astfel de insucces înregistrează, după părerea mea, tov. Cornel Regman cu articolul „*Romanul nostru sub zodia sintezei*", recent apărut în „*Tribuna*". Articolul este generat, dacă am dedus exact, de o stare de nemulțumire izvorîtă din felul cum critica a discutat pînă în prezent particularitățile literaturii contemporane. Ar fi rămas nesezisată, după părerea autorului, „*comunitatea de sol și de rădăcină*", — cu alte cuvinte, mai puțin aluzive, ceea ce apropie creațiile valoroase actuale de literatura trecutului și le circumscrie într-o tradiție. Incercarea lui Cornel Regman de a sugera apropieri între literatura de azi și cea de ieri nu este neinteresantă. Descendența pe filiera Caragiale a lui Marin Preda și mai ales a lui Eugen Barbu furnizează o demonstrație de fină sensibilitate, înscriind cîteva remarce de substanță. Complicațiile încep din momentul în care *apropierea* se transformă într-o *contopire*, sau mai exact încă, într-o *dizolvare*. Criticul dorește să ne convingă că tot ce întîlnim și prețuim în „*Moromeții*" a existat de fapt înainte, în forme disparate; „*Groapa*" ar întruni doar laolaltă elemente de care s-au folosit o seamă de scriitori anteriori. Deosebirea ar sta în aceea că se înmănunchează „forme" artistice care altădată apăreau izolate. Pentru a fortifica o asemenea viziune, tov. Cornel Regman propune anularea diferențelor și în ce privește fapte care au intrat în istoria literară cu un profil distinct, bine determinat. Se cere să conciliem antagonisme existente în trecut nu din dorința unuia sau altuia, ci ca realități obiective. Reacția antisemănătoristă, de pildă, nu cred că poate fi socotită, din pricina diverselor disensiuni personale și animozități de grup care i s-au aliat, o creație subiectivă. Nu știu exact ce înțelege C. Regman prin afirmația că „*unele din aceste antinomii sînt ale noastre și numai ale noastre*", implorînd parcă îngăduință, însă este clară o tendință de echivalare între fenomene eterogene și ideologic neaderente, ale istoriei literare. Critica noastră prin intervențiile concludente ale lui S. Iosifescu, L. Raicu, Ov. S. Crohmălniceanu, a afirmat că „Moromeții" reflectă atitudinea polemică a autorului cu literatura semănătoristă. In concepția despre „sinteză" propusă acum de Cornel Regman, această distincție, care concurează la aprecierea generală de valoare și la fixarea originalității romanului lui Preda, este anulată pentru a i se descoperi precursori tocmai în rîndurile semănătoriștilor și post-semănătoriștilor munteni.

(Continuare în numărul viitor)

Geo Șerban

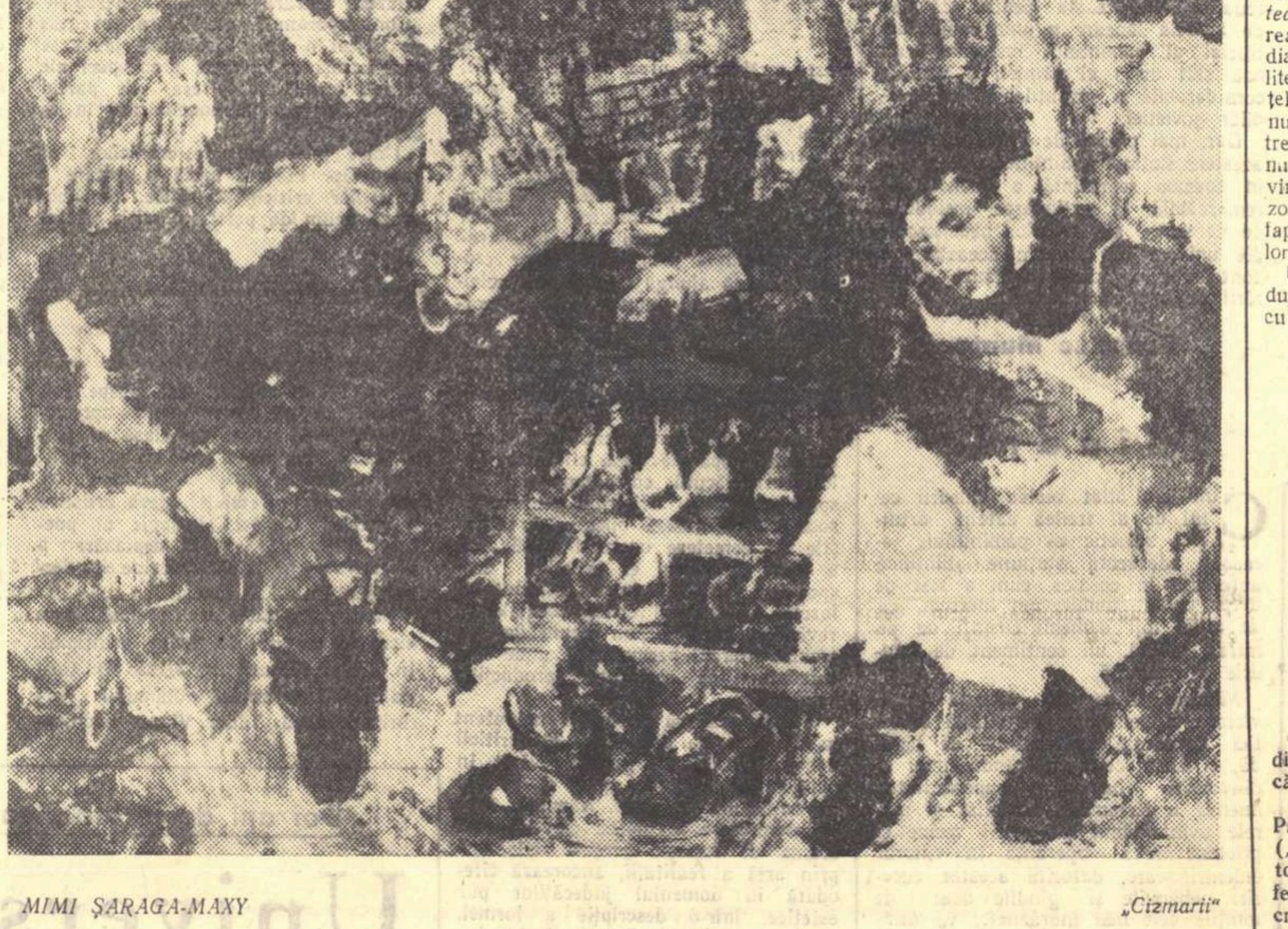

MIMI ȘARAGA-MAXY *„Cizmarii"*

CONȚINUTUL IDEOLOGIC

(Urmare din pag. 1)

diversitate", „vitalismul corectat") ar căpăta orizont.

Curioasă este și optica lui Al. Piru în „Notă despre critica poeziei" („Viața romînească" nr. 1/1958). Autorul reproduce sîrguincios cele mai felurite opinii despre modul în care critica se poate apropia de conținutul poeziei, neajungînd însă la un punct de vedere compatibil cu estetica marxist-leninistă. In articol se rezumă fidel mai ales părerile interesante dar discutabile ale lui Mario Fubini, discipol al lui Benedetto Croce, un discipol care reformează pe alocuri principiile estetice ale maestrului. Al. Piru pune în încheiere acest singur amendament propriu la sfaturile esteticianului italian: „Noi credem totuși că cea mai valabilă recomandație a lui Fubini este aceea de a ne folosi de toate felurile de critică posibile pentru a discerne misterul poeziei". O doză bună de eclectism e cuprinsă în articolul lui Al. Piru și din această pricină achizițiile importante pe tărîmul teoriei literare nu sînt caracterizate cu claritate ideologică.

Laurii pe care critica i-a cîștigat pe merit impun o exigență sporită. Estetismul e contagios și corupe cronicarii onești și talentați. Să nu uităm că rolul principal al criticii rămîne acela de a judeca substanța ideologico-artistică a operei. Deci, veridicitatea, realismul, perspectiva social-politică. Pledoaria lui Mihai Gafița („Ce e principal?" — „Gazeta literară" nr. 16/1958) o consider binevenită. Să mă ierte însă autorul articolului că, aprobînd insistența cu care reamintește țelul analizei literare: confruntarea literaturii cu realitatea, nu pot adera totuși la concluziile sale. Cred că relevarea procedeelor de compoziție, stabilirea filiațiilor literare reprezintă un semn de maturitate al criticii dacă, pe de o parte toate acestea se fac în funcție de conținutul determinant și dacă, pe de altă parte, cercetările artei construcției sau stilisticii nu ajung curentul dominant, precumpănind asupra celorlalte moduri de interpretare critică. Se pare însă că M. Gafița admite o singură schemă de cercetare, aceeași pentru toate cărțile, avertizîndu-ne că orice altă cale aleasă e pîndită de curse, capcane, prăbușiri funeste. Apărînd puritatea ideologică a criticii, nu trebuie să nivelăm relieful ei, să ne întoarcem la uniformitate și autorepetare. Ce e principal, dar și ce e secundar, intră în aria de investigații a criticii, la proporțiile și la dimensiunile trasate de necesitățile frontului ideologic. M. Gafița ar avea dreptate, aducînd obiecții, de pildă, studiului lui Valentin Silvestru din nr. 4/1958 al revistei „Teatru" (mă feresc să reiau cazurile incriminate chiar în articolul „Ce e principal?"). Valentin Silvestru distinge formele comicului, uitînd să sublinieze intențiile ideologice ale comediilor menționate. Diferențierile migăloase pe care le notează autorul se mențin adesea pe un plan pur formal.

Refugiul în zone eterate, departe de frămîntarea epocii, nu este demn de critica angajată. Datoria de a discuta problematica social-politică nu ne revine numai ca o consecință a înțelegerii raportului între conținut și formă, dar și din conștiința rolului activ al criticii în educarea spirituală a cititorilor. Misiunea criticii nu este doar aceea de a înregistra — fiecare carte nouă ivită în vitrinele librăriilor. Noi sîntem înregimentați într-un front de luptă și participăm ca militanți la făurirea literaturii construcției socialiste. Spirit de partid în critică înseamnă efortul de a înălța trainic acest edificiu al realismului socialist și de a-l păzi de impurități. Nu consemnăm mecanic o lucrare despre actualitate, ci încercăm să favorizăm apariția ei prin îndrumare tematică, prin popularizarea fragmentelor promițătoare apărute în presă, prin sugestii preliminare. O analizăm apoi nu numai cu ochiul rece al cercetătorului ci și cu pasiunea tovarășului de luptă. Cărțile care evocă teroarea fascistă, furia sălbatică a naționalismului, lupta eroică a comuniștilor în ilegalitate, anii cuceririi puterii politice și apoi ai construcției socialiste — solicită și opiniile noastre politice. Problematica social istorică ne interesează ca pe niște contemporani care avem o atitudine formată în toiul acestor evenimente. De aceea, oricît de minuțios ar fi studiul imaginii literare (pe care dorim să-l efectuăm întotdeauna cu finețe, dezvelind implicațiile adînci estetice) nu avem dreptul să estompăm conținutul ideologico-artistic. Cu un sentiment de solidaritate în atitudine, asistăm la nașterea cărților cu tematică actuală aparținînd atît scriitorilor consacrați cît și celor tineri.

Nu numai alunecările spre formalism împiedică definirea clară a fondului operei literare. Strădaniile multor critici, de a-și exprima răspicat punctul lor de vedere, pasibil de discuții pe platforma realismului socialist, sînt stînjenite de o anumită atmosferă de laudă servilă care înconjoară operele unor scriitori marcanți. Sînt critici care consideră că-și îndeplinesc menirea cînd pronunță la fiecare ocazie numele scriitorului ilustru sub a cărui pulpană se tolănesc; se numesc singuri sentinele în fața unei opere monumentale, ocrotind-o de intemperii și suspectînd pe oricine cutează să pătrundă pe această parcelă literară rezervată. Căci, doamne ferește, intrusul ar fi în stare să formuleze o obiecție, să diminueze poate elogiul, să comită astfel o impietate. Intr-un asemenea climat, cum se poate cerceta obiectiv, cu spirit de răspundere, o operă literară, cum se pot face aprecieri asupra perspectivei ei ideologice sau asupra caracterului ei realist? Atenuarea spiritului critic nu servește, în primul rînd, pe scriitorii noștri de valoare care, probabil, așteaptă o opinie sinceră, nepărtinitoare, chiar dacă ea e mai severă. Avem nevoie de dezbateri largi, colegiale, în care să se înfrunte păreri opuse, dezbateri care să ducă tocmai la o elucidare a problemelor de conținut.

Fără a renunța la nici una din cuceririle obținute în ultimii ani — analiză competentă, multilaterală, cu criterii estetice subtile — trebuie să întărim tocmai fundamentul ideologic al criticii, pe baza principiilor esteticii marxist-leniniste.

S. Damian

NICOLAE LABIȘ: „Lupta cu inerția"

Care dintre noi va muri
Inainte ca trupul să-i moară?

Acum un an și cinci luni, Nicolae Labiș a fost smuls dintre noi, cu viața sa atît de întreagă, atît de biruitoare asupra trupului, greu încercat și zdrobit. Cu trupul închis în pămînt și risipit în el, continuă să ne întrebe și să ne tulbure. Dacă, în corpul nostru viu și nevătămat, cumva lîncezește și ruginește viața ce ne este dată pentru a fi trăită intens, major, comunist, conștiința fără de moarte a lui Nicolae Labiș ne răscolește și ne judecă.

Acesta e semnul marii poezii. Poezia minoră îți poate plăcea, te poate ocupa și te poate mobiliza o clipă, îți poate scoate o exclamație sau un suspin. Marea poezie te cercetează, te pătrunde și te pune, descoperit, scormonit, în fața supremei conștiințe a omenirii, în fața gravei ei judecăți. Marea poezie e confruntarea omului cu universul uman, cu întrebările și adevărurile sale capitale, cu rosturile sale fundamentale. De aceea, marea poezie e, prin definiție, filozofică și socială: poetul care o creează e una din acele rare ființe cărora le e menit să se măsoare pe sine cu cele mai înalte aspirații spre adevăr, bine și frumos ale omului contemporan. Prin el trăim noi, oamenii comuni, examenul condiției noastre umane în înțelesul ei superior, nobil.

Poezia lui Nicolae Labiș, astfel cum o putem cunoaște astăzi, întregită cu recent apărutul volum postum — „Lupta cu inerția" — este un element al marii poezii a epocii comuniste.

Cu ciclul Primele iubiri, închinat Partidului, o etapă nouă se reliefa în evoluția tînărului poet, marcînd saltul spre o altfel de confesie autobiografică: confesia examenelor de conștiință, a confruntării poetului cu aspirațiile sale ideale. Primele iubiri erau expresia unei conștiințe comuniste, ce se formează, se află și se reflectă, definindu-se în raport cu universul.

Intr-o sobră și, de aceea, emoționantă „notă explicativă", principalul editor al volumului postum, Lucian Raicu, sugerează tocmai sarcina de a descifra, prin selectarea și adunarea fragedei moșteniri a lui Labiș, ceea ce „ar fi exprimat liniile de forță ale dezvoltării sale viitoare": „...era evident pentru noi toți, care asistam la miracolul geniului său, că Labiș evolua cu repeziciune către o formulă proprie, de poet cugetător în înțelesul profund și tulburător al acestui cuvînt".

„Confesiunile" cu care se deschide volumul postum subliniază momentele grele ale maturizării. Creșterea dramaticei conștiințe ce trebuie să învingă perisabilul și să cîștige în bătălia cu timpul, oricum prea scurt în raport cu imensitatea a ceea ce va trebui să se exprime:

Știu eu, mama și-a zis că mă nasc într-o zodie bună,
Și că-s menit să înving veșnicii și genună,
Dar nu știa pe-atunci că în mine-o să pună
Suflet prea grav și răsunet prea slab, că adună
Abur de vis și de boală ce-ar fi să răpună
Tropotul lung și mereu al galopului meu.
(Biografie)

Fragmentele din poemul neterminat Intima comedie, replică introspectivă la viziunea dantescă, dezvăluie profunzimi maxime. Poetul „se cufunda în sine" ca într-o conștiință a omenirii, cercetînd Omul epocii:

Intimile-mi spirale trudindu-mă le sui,
Cu oarbă lăcomie mă cercetez pe mine,
Și vă aud și vouă tot sufletu-mi descui,
Și sînt aici ca să vă știu mai bine.

Cercurile interioare semnifică lupte de tendințe contrarii în unitatea complexă a omului: beția-euforică; dezordinea-spontană, dezagregantă, inertă; iubirea, în opoziție cu beția, fiind virtualitate de fericire autentică; în sfîrșit Rațiunea care „îmi iese în întîmpinare și-mi lămurește corul părinților, corul oamenilor și glasul Epocii".

Epoca străbate pînă în cele mai intime adîncimi ale sufletului, ocupîndu-l mai mult decît orice:

Ochii-mi sînt acum oglindă,
Uită-te-au să te cuprindă,
Gura-ți este încă pură,
Dar cu-al meu săru' pe gură
Pe la sute de ferești
Despre mine glăsuiești.
Fața, vale de palori
Și de cîrciume-i mușcată
La ceas rău, uneori,
Dar ca mine niciodată
Chiuind prin tot înaltul
Nu ți-a-mbujorat-o altul
Și n-a rupt din tulburi straturi
Ale lacrimilor vaduri...

De fapt, sensul esențial al confesiei meditative a lui Nicolae Labiș este, după cum a și dorit să-și intituleze noul volum, Lupta cu inerția. Ca și în spiralele-i interioare, ceea ce, în poezia lui Labiș, constituie dușmanul principal al omului, este inerția, ca manifestare generică a abdicării de la viața conștientă. Poezia lui Labiș este în primul rînd etică în filozofia ei, și izvorul eticii sale, hrana ei decisivă, e mentalitatea omului comunist, care nu contemplă doar, ci acționează, tinde spre transformare. Inerția este mersul de la sine, sub impuls străin, necontrolat, mecanic. Omul comunist merge conștient către țel, controlează, refuză pasul mecanic. Mesajul său e cuprins în conștiința responsabilității neîncetate în fața omenirii a fiecărei individualități angajate, integral, cu toate facultățile sale și fără pauze, în opera de reconstrucție socialistă a vieții umane.

Omul comun care, sub presiunea inerției, comode, calme, riscă să iasă fără să-și dea seama din rîndurile ostașilor conștienți ai socialismului, reliefează tocmai primatul luptei cu inerția. Prin contrastul ce se impune de la sine, justificarea „Omului comun" sugerează cum nu trebuie și nu poate fi comunistul. Acesta nu obosește nicicînd și nu se împacă nicicînd cu odihna. El nicicodată nu poate avea mediocra modestie a „inertului":

Nu cer nimic. Nu vreau să ajung departe,
Vreau să trăiesc, să dorm și să lucrez.

Cronica literară

Etica exprimată de Labiș evidențiază că, pentru a fi marxist, nu e de ajuns să slujești marxismul prin aderare pasivă și prin credință platonică („nicicînd n-o să mă bată gîndul / să-l neg, nici să-l înșel, nici să-l hulesc"):

Știu, crezul ăsta cere îndrăzneală,
Să lupți și inerția s-o supui...

Omul comun, în ciclul lui Labiș, iese din inerție prin întoarcere la oameni și la acțiune. Atunci „omul comun a devenit altceva". Și drumul „spre fericirea personală" duce prin energica luptă pentru fericirea oamenilor, pentru că prima condiție a fericirii este înțelegerea idealului comunist, eliberator și statornic. Imnul „constelației roșii" reia tema „Primelor iubiri":

Veți spune că multe-am văzut dar nimic n-am păstrat,
Că nimic n-am ales din a lumii bogată recoltă,
Dar eu am văzut și păstra-voi ceva minunat,
O constelație roșie-aprinsă pe boltă,
Și sufletul meu încărcat numai ei îi ridică
Șoapta-mi de dragoste, pînă acum unică...

Etica antiinertă aduce elogiul principal acțiunii lucide și demne a celui ce muncește, realizînd la maximum condiția umană, a creației prin inteligență și prin braț. (Munca).

Clio, muza istoriei, repetă îndemnul la perseverentă distrugere a inerției:

Chiar dacă înnoirea e semnul vremii tale —
Impurpurată-n steaguri pe leniniste oști —
Cu rădăcini înfipte în trecut, mai stau în cale
Balcanii inerției, pe care îi cunoști.
Nu tu o vei surpa-o, dar de-nnoire dornic
Să fugi de-al nepăsării somn moleșit și calm,
Fii picurul de apă ce sfredelind statornic
Străbate roca dură și-ncheagă țurțur alb.
(Clio)

Poezia lui Labiș este profund politică. Cele „Trei subiecte antirăzboinice" dezvăluie mereu o concepție despre viață și artă. Imnul adus păcii este în sensul luptei împotriva egoistei păci personale a omului inert; pacea individuală, ca și fericirea individuală, vine după cea colectivă:

Uite, visează prietenii mei să ridice
Sloboda lume ce Marx a visat-o mereu.
Ajută-le brațul să strîngă-ale visului spice
Și-apoi, dacă vrei, poți să vii și în sufletul meu —

îi spunea poetul Păcii.

„Marină", capodoperă a temei, e o metaforă filozofică: pacea se așează, după furtună, ca o împlinire a aspirației supreme a lumii, precum marea în zori, neistovită de hulă:

Marea respiră precum ar dormi
Calmă, puternică, în zorii de zi...

Politică, poezia lui Labiș este adînc partinică; partidul clasei muncitoare i-a chemat, cum am văzut, „șoapta-i de dragoste pînă acum unică". Omagiul gîndului îndreptat spre visul de aur al omenirii, cu armonia păcii sociale, poetul îl aducea întemeietorului socialismului științific. (Lui Marx)

De-aici năzuința etică formulată concis:

Eu unu-mi cresc, tovarăș cu clocotul poemei,
Totalul vis — ostașul tău să fiu
(Partidul)

O antologie a celor mai frumoase versuri romînești va putea integra „Albatrosul ucis", cele trei închinări către strămoșii poeziei sale din „Pantheon", ciclul „Entuziasm", înrudit cu „Primele bucurii", precum și nestemata „Poezie" și „Epitafurile", definitorii. Cronica noastră a urmărit evidențierea unei globale atitudini poetice, jertfind uneori versuri și poezii în sine memorabile pentru „creșterea limbii romînești și a Patriei cinstire" după cum zicea testamentul Văcărescului, față de care Nicolae Labiș va rămîne, în posteritate, sîntem siguri, unul dintre cei mai aleși împlinitori.

Poezia sa poate constitui pentru tinerii poeți în efervescentă căutare un minunat exemplu și o limpede învățătură: maturizarea artistică e, în primul rînd, o problemă a conținutului poetic care e major cînd atinge coardele grave ale conștiinței umane și sociale, proclamînd o etică și o estetică a contemporaneității, fiind, în esență, politic și partinic. Goana doar după expresia „modernă" rămîne sterilă, evaziunea și măruntа confesie duc la neant.

Labiș a știut să fie un mare contemporan, în ciuda vîrstei la care s-a stins. Și a știut să fie, în expresia sa, el însuși, ca o sinteză originală a unei tradiții naționale în primul rînd. Dacă vom porni la stabilirea ascendențelor artistice, vom constata că nici un poet al secolului XX n-a fost mai profund eminescian și mai autentic eminescian ca Labiș. Nu în sensul unei primitive copieri formale. Ci în sensul reînvierii, în limbajul și sensibilitatea contemporaneității, a geniului poeziei eminesciene, de profundă cugetare și de intim contact cu natura. Ca și uriașul său predecesor, Nicolae Labiș a fost un tînăr moldovean, îndrăgostit de idei, încărcat de gînduri, crescut într-un peisaj despre care se spune că îndeamnă la contemplație, într-adevăr copleșit de frumusețea naturii, dar neîncetat urmărit de conștiința responsabilității sale sociale, politic pînă în fibrele sale cele mai intime.

Opera, scurtată nedrept de soartă, a lui Nicolae Labiș, e incompletă, față de certele virtualități pe care le cuprindea, dar cea mai tînără generație scriitoricească a noastră a și dat prin ea un astru stabil.

Savin Bratu

Din cronica dramatică a anului 1958

Alarmă, fascismul!

...Ieri elementele ultrareacționare din armată au organizat un putch fascist în Algeria și pregătesc o lovitură fascistă în Franța. Ziarul „L'Humanité" a apărut, pe pagina 1-a cu o chemare intitulată: Alarmă, fascismul!

(Ziarele)

PERSOANELE:

Muncitorul sau Alec

Omul care doarme sau Roger

Femeia sau Brigitte

Spectatorul imparțial sau Felicien

Barmanul sau Zanzibar

Paris 1958, luna mai. Un bistro pe rive gauche, undeva lîngă Saint-Germain de Près. După-amiază. Barmanul șterge sticlele. La o masă, Omul adormit și Femeia. La bar, pe un taburet, Spectatorul imparțial. Cîteva clipe după ridicarea cortinei năvălește Muncitorul cu un ziar în mînă, căutînd privirea barmanului.

ALEC: Unde e Roger?

FELICIEN: Iarăși cauți pe cineva, puișorule? Tu cauți întotdeauna pe cineva. Și ceva.

BARMANUL (i-l arată cu degetul pe Roger): Omul de la masă. Roger e omul de la masă... (Muncitorul se îndreaptă într-acolo, constatînd înciudat că omul e adormit).

ALEC: Roger!

FEMEIA: Doarme. Lasă-l în pace.

ALEC: Roger, trezește-te!

FEMEIA: Doarme. Lasă-l în pace. E obosit.

FELICIEN: Toți sîntem obosiți... (către barman). Zanzibar, un rougelet. Obosiți și loviți de astenie. Cred că astenia este le mal du siècle doăzeci...

ALEC: Dar trebuie să-l trezesc. Nu știți ce s-a întîmplat la Alger? E un dezastru. Fasciștii au pus mîna pe putere. Terorizează oamenii și-i ucid. Ii torturează și îi ucid. Acuma vor să pună mîna pe putere și aici. Au ieșit în stradă. Au pornit să urle, să urle...

BARMANUL: Viața e complicată...

ALEC: Roger, trezește-te, pentru numele lui dumnezeu!

FEMEIA: Sst!!

FELICIEN: Roger, nu te trezi, în numele diavolului!

ALEC: Roger, scoală!

FEMEIA: Lasă-l în pace, nu vezi că e obosit?

FELICIEN: Roger, dormi!

ALEC: De ce să doarmă?

FEMEIA: Da, de ce să doarmă?

BARMANUL: Hei, Félicien, la urma urmii pentru ce să doarmă?

FELICIEN: Pentru că în somn nu există fascism. Nici Algeria. Nici inflație. Nici unghii smulse cu cleștele la tortură. Somnul e-atît de bun. Somnul e apolitic (către muncitor). Tu de ce nu dormi?

BARMANUL: Ha, ha, ți-ai găsit!

ALEC: Sufăr de insomnie.

FELICIEN: O, aceste insomnii morale, cît de chinuitoare sînt... (îi întinde un pahar). De ce nu iei un somnifer? Incearcă.

FEMEIA (rîzînd): Da, încearcă.

ALEC (ia paharul cu vin și-l aruncă în capul lui Roger).

FEMEIA: Ce-nseamnă asta, Alec?

FELICIEN: Oho!

BARMANUL: Băieți, fără gălăgie...

ROGER (desmeticindu-se): Ce e? Plouă?

ALEC: Da. Plouă. Fulgeră. Trăsnește.

ROGER (gustînd o picătură de pe obraji): Cu vin roșu...?

ALEC: Și cu vin roșu și cu altele. Au ieșit fasciștii în stradă. Auzi?

ROGER (dînd să adoarmă la loc): Nu...

FELICIEN: Nu aude. Insfîrșit, un om care nu aude. Un fericit. Și tu... tu vrei să-l faci să audă? N-ai inimă...?

FEMEIA: Nu înțeleg de ce n-ar avea inimă.

BARMANUL. Viața e complicată...

ALEC (strigînd la urechea lui Roger): Au ieșit fasciștii în stradă! Acum auzi? Mă auzi?

ROGER (vag): Te aud...

ALEC: Și?

ROGER: Dar nu te ascult. Nu vreau să te ascult. Lasă-mă-n pace (către Barman) Zanzibar... Un rougelet!

BARMANUL: Numaidecît (către Roger, temîndu-se că acesta ar vrea să repete figura cu paharul) Nu... nu... ăsta e pentru băut (pune paharul pe masă, dar Alec enervat îl aruncă cu dosul palmei pe dușumea. Roger se ridică furibund).

ROGER: Ce vrei? Ce te-a apucat?

BARMANUL: Băieți, liniște. Nu-mi trebuie scandal aici...

FELICIEN: In general, scandalul este inestetic... Valéry spunea că...

ALEC: Nu mă interesează ce spunea Valéry!

FEMEIA: Ce spunea Valéry, Roger?

ALEC: Nu spunea nimic. Și tu să taci!

FEMEIA: Ei, știi că-ți îngădui cam multe...

ALEC: Știu... Roger, fasciștii au pus mîna pe putere la Alger... Iar aici, aici au ieșit în stradă... Tu ce faci?

ROGER: Eu?

ALEC: Da, tu...

FEMEIA: Da, tu Roger...

ROGER: Eu?... (uitîndu-se la ceas) Astă-seară?

ALEC: Da, astă-seară.

ROGER (uitîndu-se meditativ la ceas): Astă-seară? Cred că o să mă duc la „Le Rêve". Nu-i așa, Brigitte? E un jazz bun acolo...

FELICIEN: Clarinetistul e foarte bun.

ALEC: E bun clarinetistul?

ROGER: Foarte bun.

ALEC (îl apucă de guler pe Roger, zgîlțîindu-l): E bun clarinetistul?

FEMEIA (țipă): Ah!

ROGER (gîtuit): E din New-Orleans... Are 10.000 de franci pe seară...

ALEC: E din New-Orleans? (îi trage o palmă) 10.000 de franci pe seară? (încă o palmă).

FEMEIA: Ajutor!!

ALEC (fără a-l elibera pe Roger din strînsoare): A strigat cineva după ajutor?

FEMEIA (mecanic): Da, eu... (revenindu-și) Ajutor!!

BARMANUL (adăpostește sticlele): Băieți, vă implor, fără bătaie... O să vină poliția...

ALEC (către femeie): De ce mai strigi după ajutor? Nu vezi că-l ajut? (o palmă). Nu vezi că-l ajut? (Incă o palmă).

FEMEIA (interzisă): Te ajută, Roger?

ROGER (prăbușit pe scaun, unde l-a azvîrlit Alec): Poate...

FELICIEN (strigă): Nu!

FEMEIA (aiurită): Nu mai înțeleg nimic.

BARMANUL: Viața e complicată.

ALEC: Roger, băieții noștri sînt asediați la etajul VI.

FELICIEN: Inălțimile sînt primejdioase... De ce n-au rămas la parter?

ROGER: Sînt obosit.

ALEC: Fernand de la Renault a fost împușcat în plămîni. Va muri.

FELICIEN: Nu există moarte. Există numai sinucidere.

ROGER: In 1945 aș fi vrut și eu să mor ca Fernand... O știi prea bine.

ALEC: Vor să-i smulgă ochii lui Aragon. Ochii poetului vor fi smulși din orbite.

FELICIEN: Absurd. Asta e destinul oricărui poet. Talentat — bineînțeles...

ROGER: Eu nu sînt în partid... O știi prea bine.

ALEC: Sediul va fi închis. Eu voi fi aruncat în lagăr. Ideile noastre vor fi aruncate în lagăr.

FELICIEN: Un lagăr de idei... Uite o imagine care-mi place.

ROGER: Cînd m-ați alungat, mi-ați alungat și ideile. O știi prea bine.

ALEC: Ideile se întorc întotdeauna. Trebuie numai să le chemi. N-auzi, Roger? (Se-aude o explozie undeva departe). A explodat o bombă la „L'Humanité"? Sau la Sediu.

FELICIEN: Clarinetul de la „Rêve" scoate sunete de-o mie de ori mai frumoase.

ROGER: Eu nu mai cred în nimic. O știi prea bine.

ALEC: Dacă vrei să crezi în ceva, ai să crezi, Roger...

FELICIEN: Să nu crezi în ceva Roger... Să crezi numai în nimic. Nimicul nu te înșeală niciodată...

ROGER: Lăsați-mă-n pace! Nu vreau să cred nici măcar în nimic. Lăsați-mă-n pace!

ALEC: In glontele din pieptul lui Fernand crezi — Roger?

ROGER: Da, și ce-i cu asta? Eu nu pot să scot nici un glonte din nici un plămîn. Nimeni dintre noi nu poate scoate nici un glonte din nici un plămîn. Nimeni. Am încercat o dată și n-am izbutit. Nu vom izbuti nici acuma. Nu, nu vom izbuti.

ALEC: Iți mulțumesc, Roger.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Că te îndoiești...

ROGER: Lasă prostiile...

FEMEIA: Tu te îndoiești, Roger?

FELICIEN: Vezi, blondino, din îndoielile astea se nasc toate dezastrele lumii.

ALEC: Și toată libertatea ei... Vino, Roger.

ROGER: Vom fi striviți!

ALEC: Se poate. Dar trebuie să mergem. Haide.

ROGER: Vom fi striviți. Dacă ne împotrivim, vom fi striviți. Eu nu mai cred în puterea celor slabi.

ALEC: Unde ți-e orgoliul de odinioară?

ROGER: Viața m-a făcut modest...

FELICIEN: Adică înțelept...

ALEC: Adică umil. Trebuie să fim orgolioși, Roger. Să nu-i lăsăm pe fasciști să ne strivească. Să nu-i lăsăm să ne calce-n picioare. Să nu le îngăduim a ne privi de sus în jos, cu dispreț. Trebuie să fim orgolioși, Roger, și tu și eu și blondina și toată lumea. Trebuie să sporim cantitatea de orgoliu a omenirii. Să-i plesnim cu orgoliul nostru peste obraji. Asta-i singura soluție. Singura prin care te eliberezi de umilință.

FELICIEN: Umilința este...

FEMEIA: Taci...

ROGER: Félicien are dreptate.

ALEC: In ce privință?...

ROGER: In ceea ce a vrut să spună...

BARMANUL: Viața e complicată...

ALEC: Nu, e uluitor de simplă. Adică ar putea fi uluitor de simplă... Voi nici nu vă puteți închipui cît de simplă este, pînă la urmă, viața... Vino, Roger.

ROGER: Unde?

ALEC: Iți mulțumesc, Roger.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Că m-ai întrebat. Că ai întrebat...

ROGER: Prostii. Nu viu... De altfel ar fi absurd. N-ar folosi la nimic. Nimeni nu va schimba nimic pe lumea asta.

ALEC: Asta-i o justificare, Roger...

FELICIEN: Omul are nevoie de trei lucruri pentru a fi fericit: Vin, femei și justificări.

ALEC: ...O justificare a lașității... Ești un laș, Roger...

FEMEIA (departe): Roger, tu ești laș?

ROGER: Nu, nu sînt laș. Sînt un om care gîndește.

ALEC: Ești un laș, Roger!

ROGER: Eu? Mai spune o dată...

ALEC: Ești un laș, Roger. Un fricos. O cîrpă de șters praf.

FELICIEN: Zanzibar, un pastis...

ROGER (se ridică în picioare, la bătaie): Iți rup oasele!

ALEC: Un laș... O muiere fricoasă. Nu ești bărbat, ești o muiere fricoasă. o cîrpă de șters praf.

ROGER (dînd să-l lovească): Iți rup oasele. Eu nu sînt bărbat?

ALEC: Nu, nu ești bărbat!

FEMEIA (la priză): Este...

ALEC: Ce știi tu?

FEMEIA: Știu. Este...

BARMANUL: Băieți, fără gălăgie... (Roger se năpustește asupra lui Alec, dar acesta, în chip neașteptat, i se aruncă în genunchi. Senzație).

FELICIEN (fluieră): Ei, știi că e bună...

ROGER (întrerupt): Ce vrei?

ALEC (în genunchi): Vreau să-ți arăt că și tu poți fi tare. Mai tare ca celălalt. Vreau să-ți arăt că și tu poți fi mîndru și orgolios. Vreau să-ți arăt că și tu poți privi de sus în jos, nu numai de jos în sus. E bine așa, Roger? E bine să privești de sus în jos? Parcă te simți alt om, nu? Parcă te simți dintr-o dată mîndru și puternic și sus... foarte sus...

FEMEIA (așteaptă ceva): E bine, Roger, acolo sus?

ALEC: Roger, te rog... rămîi în picioare. Ești frumos așa și puternic. Să rămîi așa, mereu, Roger. Să nu cazi niciodată în genunchi... Hai, Roger, vino...

ROGER: Unde?

ALEC: In stradă.

ROGER: Pentru ce?

ALEC: Ca să schimbăm lumea. Ca să-i lovim pe fasciști în obraji cu orgoliul nostru... Și cu pumnii noștri... Roger, te rog, hai să schimbăm lumea.

FELICIEN (deștept): Roger, tu poți să schimbi lumea? Nu știam.

FEMEIA (rană): Gura! Poate...

ROGER: Mă rogi? In genunchi? Parcă spuneai că nu sînt bărbat? Nu vin...

FEMEIA (salt): Nu, nu ești bărbat. Ești o muiere fricoasă. Dacă nu te duci cu el, ești o muiere fricoasă. O cîrpă de șters praf ești. Nu ești bărbat. El e bărbat. (Se aruncă în genunchi lîngă Alec, îi aduce capul între mîini și-l sărută, fără a întîlni obiecții de principiu din partea muncitorului. Barmanul ascunde sticlele).

FELICIEN: Zanzibar, încă un pastis. Dar unul tare. Cu spirt.

ROGER (uluit): Brigitte, ce înseamnă asta?

FEMEIA (încercare la suprem): Inseamnă că-mi plac bărbații adevărați (îi mai sărută odată pe Alec).

ROGER: Brigitte, te ucid.

FEMEIA: In sfîrșit!... Haide, ce mai stai... Du-te...

ROGER: Unde să mă duc?

FEMEIA: Du-te cu el...

ROGER: Și ce să fac?

FEMEIA: Să dai în fasciști. Nu-mi plac fasciștii... Să schimbi lumea!

FELICIEN (face semn barmanului): Incă un pastis.

ROGER (înnebunit): Brigitte, mă înnebunești. Ce te-a apucat? Cum să schimb lumea?

FEMEIA: Foarte simplu. Să o schimbi. Las'c-ai făcut tu altele și mai și...

FELICIEN: E formidabil! (același joc cu barmanul și cu pastisul).

ROGER (la cer): Să schimb lumea, Brigitte? (Un zîmbet absurd). Să schimb lumea... Știi că e o idee! In fond...

FELICIEN: O să se întoarcă cu niște cucuie, Roger al dumitale.

FEMEIA: Adevărat, Roger? Ai să te întorci cu niște cucuie-n cap?

ROGER: S-ar putea.

FEMEIA: Ah, ce bine mi-ar părea... Tu n-ai avut niciodată un cucui... Și toți bărbații adevărați au avut măcar unul... (se apropie de el, îl îmbrățișează și-i mîngîie părul). Capul tău, Roger. Cum mi-ar place să-l mîngîi, să-i alin durerea, să-l bandajez cu mîinile mele. Ah, tu nici nu știi ce înseamnă asta pentru o femeie (îl sărută îndelung, cu patimă).

ROGER: Ești foarte drăguță, Brigitte... Haide, Alec (ies amîndoi în goană... Din prag, Alec strigă):

ALEC: La revedere, blondino.

FELICIEN: Roger, mai gîndește-te. Nu e niciodată prea tîrziu...

ALEC: Vai, sînt clipe cînd niciodată nu e prea devreme (s-au aruncat în stradă... liniște... Deodată se-aude zgomot nervos de glasuri, răbufniri, gloanțe).

FELICIEN (femeii): Ei?

FEMEIA (agresivă): Ce „ei"? Care „ei"? Așa e cînd se schimbă lumea: zgomot. Un zgomot infernal (își astupă urechile).

(Cortina)

Al. Mirodan

Notă. Actorii care vor binevoi să interpreteze acest text scurt sînt rugați să nu rostească vorbele patetic, ci foarte cenzurat. Strunindu-și afectivitatea, la modul Radu Beligan.

(autorul)

16 mai 1958

TINERI DEBUTANȚI

DEPANAREA

Șantier. Seară. Calm.

Silueta stației de malaxare se desprinde neagră pe arama cerului de primăvară. Amănuntele apar subliniate cu aur și tuș: coșul ciclonului, uscătorul, elevatoarele cu cupele goale răstite spre cer... Totul e masiv și diform. Un monstru mecanic care domină zarea. Oamenii au coborît scările de fier ale mașinii. Au terminat munca. Iși spală cu răbdare mîinile în gălețile cu motorină.

E liniște. Miroase încă a bitum încins. Motoarele oprite fac să-ți țiuie în urechi stridența tăcerii. Din timp în timp, tălpile de lemn ale bocancilor de protecție plescăie pe betonul dintre topitoare. O bubuitură cadențată năvălește din spatele barăcilor. E grupul de la uzină care a prins să palpite. Prin eșapamentul vertical și țanțoș, dieselul — intrat treptat în funcție — scuipă-n văzduh colăcei de fum.

★

In ușa barăcii-atelier se zărește de departe o pată albă. E laborantul stației de asfalt. Ce o fi căutînd oare la noi?

— Telefon de la Hîrșova: s-a defectat motorul de la grupul electrogen de 50. Vor să-l depanați în seara asta...

— Bine.

— Le stă și compresorul de la macadam. A dispărut mecanicul.

— Plecăm peste o oră. Mai ai ceva?

— V-am adus și corespondența de la București, de la Centrală... Cîteva vorbe cu băieții.

Am intrat în biroul atelierului de zonă. Becul pătat de muște pîlpîie stingher. Incerc să deslușesc hîrtiile, bătute veșnic la mașină cu același indigo uzat.

— Cine lucrează la Hîrșova pe compresorul de la macadam?

— Pe 22-14-22? Cum, nu știți? Nea Fănică...

— Despre el e vorba și aici. A primit plicul cu înștiințarea lichidării. Are cam multe în spinare. Și acuma iarăși nu-și vede de treabă.

Realizez în gînd frînturi de om: o față vînătă cu ochii șterși. O bască explodată în creștet cu un smoc de păr țîșnit din ea ca o buruiană arțăgoasă. Cojoc de oaie. Glas aspru, coclit în drojdie și tutun. Mîini mari.

Parcă-l aud, răgușit, cîinos:

— „Și ce vrei, mă șmecherie, cu ghivent pă stînga"?

Te ferești din calea lui căci nu suporți brutalitatea asta grosolană; elanurile mari se murdăresc în atingere cu vulgaritatea.

★

Afară se fac pregătiri obișnuite. Din baracă se aud voci agere.

— Iscrule! Foaia de parcurs... Alimentează auto-atelierul pînă nu pleacă magazia la cantină.

— Nu uitați carbidul! Schimbați tubul de oxigen. Are numai zece atmosfere...

★

Și am plecat

Se înnoptase repede. La lumina cețoasă a farurilor, hîrtoapele păreau mai dese, mai adînci. Drumul alb de piatră colțuroasă urca și cobora într-un tobogan nesfîrșit.

Pe stînga, spinări rotunde de dealuri, mai negre decît noaptea. Pe dreapta, un pătrat de întuneric mat.

Ascultăm tăcuți motorul cum își soarbe aerul și roua de benzină, în hora ascunsă a pistoanelor.

Pentru oamenii șantierului, văpaia de viață a motoarelor e o simfonie știută și dragă. Simți încordarea motorului cînd schimbi viteza. Ii adulmeci pulsul regulat al scînteilor, cînd țîșnesc din fișe spre electrozii bujiilor.

La volan Iscru gîndește cu glas tare, ocolind o salbă de gropi:

— Procopsită șosea! Imbuibații ăia dinainte n-au fost în stare să facă nici măcar un drum valabil...

Și adaugă zîmbind inițiat:

— Noroc că șoseaua o facem noi, acum...

Trecem prin sate cu ferestre stinse și cîini cu ochi sticloși. Incet, în tangajul zbuciumat al caroseriei, camionul nostru atelier se apropie de capătul drumului. Am depășit o umbră mătăhăloasă: un Kirov cu un greder. Avangarda lucrărilor de drumuri. Am trecut de compresoarele de la balastare.

In dreptul echipei de la macadam, am găsit un compresor eșuat strîmb cu tamburii din față în povîrnișul șanțului. Așa cum l-a părăsit tot el, Nea Fănică.

In fund, străpunge noaptea felinarul roșu al barierei care străjuiește asfaltul cel proaspăt. E turnat peste covoarele de piatră cilindrate cu migală.

Incă puțin zdruncin prin ceața groasă de praf și am intrat pe drumul cel bun. Intins, lucios și negru. Asfaltul nostru...

★

In tabăra șantierului eram așteptați. Ne salută un zvon vesel de motor și un mănunchi de oameni. Umbre lungi, proiectate din dreptunghiul de lumină al uzinei, se lățesc peste betoniere și malaxoare. Amestec de tăcere, întuneric și fier.

— Noroc, tovarășe Lazăr.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Angheloiu.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe...

Intrăm în baracă. Intoarcem spatele motorului dezlănțuit dinamic, bubuind în plin mers. Privim T.N.-ul de 50. O masă metalică inertă și rece. Doi cilindri, o volantă și un generator. Priveliște tristă ca de om mort.

Incep explicațiile:

— L-am oprit la prînz pentru masă. La pornire l-am găsit gripat.

— Nu s-a mai putut da volanta peste cap...

— A umblat careva la injectoare?

Tăcere. Vorbesc doar ochii. Impuns de priviri, un tînăr pășește în sclipirea becului. Are bluza curată și părul pieptănat cu creastă. Profil timid. E nou angajat.

— Tovarășul Voicu a încercat să... „regleze"... injectoarele.

★

Depanarea motoarelor se face cu pricepere și cu trudă. Dar și cu suflet.

Dacă ți-e drag, dacă-i tălmăcești semnele cu răbdare, vei fi răsplătit. Dintr-o fontă moartă, dintr-un mănunchi de piese unsuroase, ai să simți cum începe să prindă viață metalul. Cum se trezește, duduie, vibrează. Vibrează dîrz, tînăr, năvalnic. E bucuria primei porniri.

★

In uzină se muncește cu spor. S-au dat jos chiulasele. Se scot pistoanele... Intocmai ca la operația unei ființe vii, bolnave, se lucrează cu precizie, atent. Uleiul — sîngele vîscos și rece al motorului — se lipește cleios pe degete. Oamenii sînt crispați. Palmele se fixează pe chei. Sudoarea se amestecă cu uleiul. Dinții scrîșnesc în zvîcnirea efortului.

— Cheia de 22!

— Indată!

Cîte o piuliță strînsă aprig nu vrea să cedeze. O a doua cheie vine să se încleșteze între colții sculei neputincioase, prelungind-o.

— Hîc, hîc... a luat-o!

Vorba e șuierată cu satisfacție. Piulița învinsă, se deșurubează ușor, cu mîna. Omul zîmbește. Iși ridică de pe frunte o șuviță de păr.

★

Afară se aude o voce cunoscută. Șeful șantierului a venit să ne lămurească:

— Dacă nu puneți în funcție în noaptea asta grupul cel mare, mîine nu pot turna... La fel cu compresorul de la macadam. Dacă nu lucrează mîine, trebuie să opresc toată echipa. O să stea 120 de oameni...

Vorbesc cu Lazăr.

— Ce e cu Nea Fănică? Ce-a făcut?

— I s-a defectat magnetoul. A venit cu el tocmai cînd încercam să pornesc motorul de la grupul de 50. Cînd l-am căutat mai tîrziu, nu l-am mai găsit.

— S-o fi dus să bea

— Cred că acum zace ca o ploșniță sătulă.

— Vreau să-i vorbesc, Lazăre. Să încercăm să-l facem să ne înțeleagă. Să-l readucem la viață.

★

Remorca-dormitor e trasă lîngă un salcîm trist și schilod, care îi dă un aer de corabie părăsită. Două sîrme, un bec și-un roi de gîze cenușii completează goliciunea unui decor de tragedie.

— O fi poate-n vagon...

Incercăm ușa. Un geamăt. O tuse grohăită.

— E el!

Mai încercăm o dată clanța. Se aude un trosnet surd de scîndură uscată, o sticlă care cade, un mîrîit afon:

— Care ești ăla, bă?...

— Acolo cine e? Deschide!

— Eu sînt, Fane!... Am băut și vreau să mor! Plecați acasă, mama voastră de lichele...

Mai insistăm. Batem în ușă.

— Deschide! Avem treabă cu dumneata...

Injurături. O tuse aprigă, încinsă. Un scîrțîit de pat strivit. Atît.

★

Ne-am tras sub bec, lîngă vagon. Aprindem o țigară pătată de ulei.

— Ce facem, Lazăre?

— Nu putem vorbi cu el. Chiar de-am vorbi, ar fi zadarnic.

— Asta nu e om. E un deșeu.

— Mă-ntreb de nu-l puteam schimba, dacă-l țineam mai strîns, din scurt...

— Degeaba. E-un om înfrînt. Un decăzut. Din tot ce facem noi acum n-a priceput nimic. Parcă trăiește-n altă lume.

Cuvintele sunau prea solemn pentru tristețea reală pe care o simțeam.

★

Ne întoarcem la uzină. Pistoanele smulse din găurile căscate ale blocului — cu biele cu tot — par măruntaie de robot fantastic. Segmenții, ca niște brățări simetrice încolăcite pe pistoane, stau încleștați în canalele lor. Aici e hiba. Cu o lamă ascuțită, începem să-i desprindem din zgura care i-a cimentat năstrușnic. E greu. Atenția te face să uiți ce e în jur.

Segmenții sînt dezgropați pe rînd, cu grijă mare. O singură mișcare greșită și cerculețul subțire de fontă trosnește ca o macaroană uscată. Și alții nu avem.

Orele trec.

Angheloiu, așezat pe o canistră, a ațipit cu lampa portativă în mînă. Un fluture de noapte dă becului mînjit tîrcoale conice. Mai avem de scos un segment. O jumătate.

Incă puțin. E gata! Mișcare. Băieții și-au aruncat toropeala pe fereastră odată cu mucurile stinse de țigară.

Se începe montarea. Cheile prind să strîngă piulițe desfăcute. Efort intens și surd. Nici o mișcare de prisos. Dintr-un morman de fontă, învie un motor.

★

Afară se simte în aer un zvon de dimineață. Prin întuneric se aud pași grei, grăbiți. O umbră s-a desprins în ușă.

— Ce s-a întîmplat, Voicule?

— A venit Dunărea mare!

— Băieți, la pompă! Să n-o ia apa!

— Luați chei de 14, 17 și 22. O rangă și un cablu...

— Opriți curentul în rețea!

★

Electropompa șantierului e pentru noi de covîrșitoare însemnătate. Cu apa sorbită din adîncul Dunării se face înnoroirea șoselei pietruite, se subție suspensia asfaltică din malaxoare, se sting rezervele de var și se răcesc motoarele...

Am ajuns într-o goană. Apa vîjîia amenințătoare, lăbărțată murdar peste mal. Ghiceai prin pîcla întunericului bucăți de lemn și vreascuri tîrîte de curent. O clipoceală argiloasă, amestecată cu spumă, se zbătea la picioarele noastre.

Departe, în apă, în capul țevii pornită din mal, se zăreau ca o umbră postamentul și pompa. Butucii de brad înfundați în prundiș dădeau piept cu puhoiul. Platforma de lemn, izbită brutal de șuvoi. s-a lăsat într-o parte.

Așteptăm în tensiune trosnitura finală și pompa prăvălită-n curent.

—O mai putem salva?

Grea întrebare.

— Lotcile! Unde sînt lotcile?

— Le-au tras aseară pescarii pe mal, dincolo de Canara. Nu mai putem ajunge la ele..

— Trebuie să salvăm cu orice preț electromotorul. Pompa, dacă e ancorată bine, o putem trage din mîl...

Ne pregătim să înfruntăm apa. Năvalnică, noroioasă și rece. Primul pas: la genunchi. Ne ținem cu mîinile de țeavă. Zbîrnîie tare. Dacă n-o ții strîns, te gîdilă-n palmă. Mă mir că n-a plesnit din sudură. Incă un pas. Prundișul se înfundă sub călcîie

— Atenție, Lazăre!

Ne-am oprit, cu ochii săgetați în întuneric. A plescăit ceva în iureșul de apă. S-a desprins de postament. Se mișcă. O gîfîială.

— Aruncă șufa, bă!...

A trecut doar o trîntură de secundă. L-am știut toți: e Nea Fănică! Ne-a luat-o înainte.

De pe mal a mai intrat în apă cineva, în mînă cu odgonul.

S-a ținut ce noi. Apoi de țeavă.

In apa care crește pîn-la piept, ghicesc bine umbra: profil timid și părul pieptănat cu creastă...

Fănică a prins șufa. Băieții de pe mal au început să-l tragă.

Incet, greoi, apare smuls din negura nopții, din apă și mîl. Enorm, cocoșat de greutate. Intîi capul bolovănos, apoi electromotorul proptit pe umăr și pe ceafă. Mîinile mari: una încleștată pe povară, alta pe odgonul care-i intră în carne.

A ieșit pe mal. A bușit greutatea în pămînt. A plecat legănîndu-se. Era ud, morocănos, mohorît. Ne-a întors spatele.

In fața lui, cerul se pregătea de ziuă.

★

Pompa a fost scoasă și ea. A ancorat-o Voicu. Am tras-o pe mal, ca să fie montată mai sus, la loc ferit. In drum spre uzină, odată cu zorile, ne-a întîmpinat biruitor și grav cîntecul cel nou al motorului nostru.

★

Plecăm. Ne-am strîns mîinile.

— Noroc, tovarășe Lazăr.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Angheloiu.

— Noroc.

— Noroc, tovarășe Voicu.

— Noroc.

★

Ne-am oprit la macadam ca să depanăm compresorul. Ne aștepta o surpriză: mergea.

La volan, un cojoc și o bască explodată.

— Noroc, tovarășe Fănică...

O mînă mare, păroasă, s-a întins peste apărătoarea tamburilor.

— Uite... Știi?... Și un deșeu... tot mai are cîteodată un pic de inimă...

Și ne-am strîns mîna.

Cît de complicat e drumul spre sufletul unui om. Mai credeam noi oare că acest muncitor recalcitrant e recuperabil?

★

In camion, am simțit ceva în buzunarul de la piept: înștiințarea care-l privea pe Nea Fănică.

Am uitat s-o dau cui trebuia...

Grigore Ioan

Ilustrație de Iulian Olariu

Vis albastru

— fragmente —

Batem la porțile Lumii Albastre
și-ndepărtînd absolutul divin
dăm înțeles
pe-nțelesul nostru
veșniciei și depărtărilor.

Ne deprindem să măsurăm clipa în ani-lumină
ne deprindem să vorbim
despre lumile stelelor,
așa cum vorbeam înainte
despre ogorul vecin, despre neamuri
și-n lumile în care-i așezam pe dumnezei

vom porni curînd
să căutăm tainele Albastrului-nalt.
Am trimis în Lumea Albastră
stele care răsar și apun
la un semn al nostru;
pe toate stelele
vom avea ferestre către cosmos.

Aici pe pămînt, noi, oamenii,
am crescut flori pentru toate stelele,
am stîrnit lumini pentru toate planetele,
avem imnuri pentru toți sorii
și basme pentru copiii tuturor stelelor;
vom avea învățați
care se vor înălța pe umerii lui Newton și lui Einstein
și vor vedea mai departe;
avem ode pentru toate bucuriile noastre
și-ale noastre lumi depărtate, spre care pornim!

Florența Albu

Se rotește o stea

Iată, iubito, duminica străzii subțiri,
în zori, cînd mașinile pleacă din stație,
pe bulevardele-orașului nou răspîndindu-se
ca niște raze.
Iată duminica străzii subțiri:
femeia ce-atîrnă pe-o funie rufele;
(și rufele-s albe, femeia e-n alb îmbrăcată și pare
imaginea pură-a zăpezii).
Duminica: sus, la etaj, pe-o terasă,
omul cu buzele aspre fumează-o țigară...
Și iată-te, părul ușor desfăcindu-ți-l la o fereastră,
și iată, orașul e plin de miresmele părului tău..

Și iată cum sus, peste voi, se rotește o stea,
o stea de metal, ca un cîntec ușor lunecînd printre
astre.
E-un cîntec al marilor zboruri și-al inteligenței,
pe care lucizi l-au creat visătorii din țara lui Lenin.

Și iată, iubito, mașinile: vin și se leagănă,
de fericire-amețite ca de șampanie;
femeia-și privește mîinile,
și-i par străvezii cum e aerul mării;
și omul în tihnă fumează, cu buzele aspre;
și buzele aspre îi tremură de bucurie.

Duminica străzii subțiri.
Toți au uitat de-amintiri.
Toți sînt o clipă copii.

Și steaua în slăvi se rotește, abia bănuită,
ușor strălucind, ca inelul cel mic
din degetul tău.

Florin Mugur

RĂDĂCINILE

CAP. XIX

ROZA

Clemente Țigănuș luase mîna fetișcanei între mîinile lui și i-o mîngîia încet. Sarmiza nu mai plîngea, dar ochii îi avea încă plini de lacrimi și din cînd în cînd îi mai răsărea pe buze cîte un suspin.

— O vedeți, tovarăși? A plîns. Și acum suspină. Cine ar putea să creadă că e de la Cadre?

Fetișcana își retrase mîna dintre mîinile lui Țigănuș, umblă în poșetă, scoase o batistă și-și șterse ochii frumoși. Ne zîmbi tuturor. Pe Țigănuș îl întrebă:

— Ascultă, Clemente, nu cumva și tu, tovarăș vechi și încercat, crezi că oamenii de la Cadre nu trebuie să fie oameni?

— Nu. Eu nu cred. Știi bine. Am glumit. Dușmanii noștri însă o cred.

— Dușmanii noștri cred multe, Clemente. Și mai ales speră multe.

— Mie mi-o spui? Deocamdată dușmanii au izbutit să-mi ia un picior. Erau cît pe-aci să-mi ia și capul.

Bucurat de vestea pe care o aflase, că viața lui Țigănuș nu mai era în primejdie, Licu Oroș îi privea pe cei doi tineri și parcă nici nu auzea ce vorbeau. Urechile lui prinseră însă ultimele vorbe. Il întrebă pe Țigănuș:

— Ce zici? Dacă te lăsam numai pe mîna lui Darvari...

— Peste o zi-două, mă prohodeați.

— Te da pradă morții cu bună știință...

— N-am nici o îndoială. Dar asupra acestui fapt o să vorbim noi după ce ies de aici. M-am gîndit la multe, tovarășe Oroș, în cele cîteva zile de cînd zac. Parcă mi s-a limpezit și mai mult mintea.

— O să avem multe de vorbit și mai ales o să avem multe de făcut. Dar, nu știi, doctorul nostru se află încă în oraș?

— Da. Insă va trebui să plece la București chiar în noaptea asta.

— Și dumneata în grija cui rămîi? A lui Darvari?

— Nici pomeneală.

— Atunci?

— Rămîn în grija tovarășei Roza, o doctoriță pe care a cerut-o de la București doctorul nostru și care a și sosit cu trenul acum o oră...

— E foarte simpatică, spuse Sarmiza. Și pare un om trecut prin ciur și prin dîrmon.

Roza!... Numele nu avea nimic neobișnuit și nu trezea în multele și cam încurcatele mele amintiri nici un ecou.

Oroș ne strînse mîinile, se scuză că nu mai poate rămîne cu noi și plecă bine dispus. Cum nu mai aveam nimic de făcut în noaptea aceea, rămăsei lîngă Țigănuș cu Sarmiza. Omul cu piciorul retezat nu avea somn. Ii ținurăm de urît. Pălăvrăgirăm multe și de toate. Din schimburile de cuvinte care avură loc între ei, din răspunsurile pe care le primii la întrebările mele, aflai, în bună parte, povestea Sarmizei și hotărîi ca într-o zi s-o scriu. Altădată prinsesem obiceiul să iau și să păstrez note. In ultimele luni însă, din cauza lipsei de timp, renunțasem. Mă bizuiam numai pe tăria memoriei mele. Dar cînd voi mai reuși să scriu o carte? Nu știam. Viața mă prinsese într-un vîrtej neînchipuit. Imi plăcea vîrtejul. Mă sucea, mă răsucea, mă tragea în adîncul lui și mă arunca la suprafață dar nu mă ameța.

— Acum poate să pice și doctorița, spuse Țigănuș. E tocmai timpul să mi se facă injecții cu medicamentul salvator.

— Sînt buni la ceva și oamenii de știință, îi spusei.

— Dacă lucrează pentru binele celor mulți, da.

Intră în mohorîta odaie de spital, slab luminată de becul rotund spînzurat de tavan, o femeie voinică, înaltă, cu umerii largi, ca de sportivă. Era bălană, cu părul de aramă ca pădurile toamnei, cu ochii mari, de un verde spălăcit, ostenit, dar plini de viață. Sarmiza mă prezentă. Doctorița spuse:

— Roza Paulian.

— Paulian?

— Pentru dumneata Roza Caleb.

Ne privirăm cu băgare de seamă și începurăm să rîdem amîndoi deodată cu rîs fericit dar amar.

— Dumneata ești Roza! Roza Caleb!...

— D-apoi cine credeai?

Pregăti fiolele și seringa. Afară vîntul vuia și, sub cerul negru, răsucea și chinuia copacii negri, uscați, care așteptau, ca și noi, să se apropie cu pași mari zilele primăverii mai blînde.

Trecuseră destui ani peste noi de la sîngeroasele răscoale din 1907. Țăranii uciși de armatele comandate de generalul Alexandru Averescu putreziseră de mult în pămîntul negru, gras și bogat al țării, alături de cei schingiuiți și dați gropii de jandarmii lui Brătianu sau omorîți direct de boieri. Dar lumea, la noi la Omida, nu era nici liniștită, nici veselă. Amintirea sîngelui vărsat persista. Boierii ne exploatau și ne chinuiau cu și mai multă cruzime iar dincolo de Dunăre se aprinsese, și ardea cu flăcări înalte, focul războiului balcanic. Prin sat umblau năuce știrile ciugulite de prin ziarele care veneau la primărie și pe care le citeau în auzul oamenilor notarul Gică Stănescu, învățătorul Gheorghe Popescu-Bragadiru ori chiar doctorul Ganciu.

— Bulgarii i-au măcelărit pe turci la...

— La Constantinopole s-a făcut revoluție...

— Grecii i-au smintit în bătăi pe turci la...

— Sîrbii au cucerit de la turci cetatea...

Sub loviturile creștinilor din Balcani, care înduraseră cîteva secole robia turcească, se părea că vechiul imperiu otoman se clatină din temelii, se destramă, se pregătește să moară.

— Ați auzit? Turcii măcelăresc prizonierii luați de la creștini.

— Enver are un vaporaș cu care se plimbă seara pe Bosfor. Pune să se arunce de vii în cuptorul vaporului prizonieri. Ard oamenii. Capetele plesnesc și bubuie. Arderea de vii a prizonierilor în cuptorul vaporașului e una din marile plăceri ale lui Enver.

— In Turcia sînt masacrați armenii...

— După războiul balcanic va veni un război mare la care vor participa toate țările.

— De unde știi?

— Așa se aude. Se înarmează și nemții. Se înarmează și adună provizii și alții. Semnele nu sînt bune.

— A început să-i secere și pe turci și pe creștini molimele.

— Tifosul... Holera...

— Vai de bieții oameni.

— S-a apropiat sfîrșitul lumii.

Aveam și eu, ca toți oamenii, două urechi. Aș fi vrut ca tot ceea ce îmi intra pe o ureche să-mi iasă pe cealaltă. Deseori rîvneam mult să uit ceea ce auzeam. Dar cu cît mă zbăteam să uit, cu atît se întărea și mai mult ținerea mea de minte. Peste imaginile crunte ale vieții cu care mă blagoslovise Dumnezeu, se așezaseră imaginile suferinței, ale schingiuirilor și ale morții văzute pe vremea răscoalelor țărănești. Acum auzeam despre grozăviile pe care le aruncau asupra oamenilor luptele și vărsările de sînge, molimele și mizeriile de neînchipuit pricinuite de sălbaticul război balcanic.

— Darie, Darie, ține minte tot c vezi. Ține minte tot ceea ce auzi.

— Am prea multe de ținut minte, mamă.

Cădea întunericul nopții peste sat. Venea ora somnului. Incercam să dorm. Uneori izbuteam să adorm repede. Alteori greu de tot izbuteam să adorm. Dar somnul îmi era totdeauna tulburat de vise grele. Visam luptele crîncene. Maldăre de morți visam. Nu erau deloc rare nopțile în care mă visam pe mine însumi crescut mare și devenit soldat ținînd o pușcă cu baioneta prinsă de țeavă, în mînă, trăgînd foc după foc sau repezindu-mă la atac. Cîmpul de luptă, uneori noroios, pietros alteori, era plin de fum și de flăcări. Fumul mă îneca și mă sugruma. Flăcările mă ajungeau și mă pîrjoleau. Morții peste care călcam se uitau la mine cu ochi reci și sticloși, holbați peste măsură. Răniții, văitîndu-se, mă prindeau de pulpanele mantalei, să mă opresc, să-i iau la spinare și să-i duc în urmă, la ambulanțe, în afara cercului unde bîntuia focul și își făcea de lucru cu coasa ei neîndurătoarea moarte. Se întîmpla ca în unele nopți să visez că zac în ploaie și-n zloată cu un cuțit înfipt în piept sau în pîntec. Treceau peste mine ori pe lîngă mine ostași crunți, bărboși, mustăcioși cu căutătura sălbăticită. Setea îmi aprindea gîtul și simțeam că fruntea îmi crapă de durere. Mă ridicam în coate și încercam să mă agăț de unul sau de altul. Mă călcau cu tălpile cizmelor. Leșinam. Mă trezeam din somn ca dintr-un leșin care mă sleise. In mintea mea proaspătă imagini grozave se așezau lîngă imagini grozave. Zestrea aceasta sinistră creștea odată cu mine și-mi dau seama cu tristețe că aceasta era de fapt, în afară de dîrza mea voință de a îndura totul și a trăi mai departe, principala zestre pe care o purtam cu mine, crescînd-o mereu, ca pe o cumplită povară, prin viață.

— Bine de copii. Ce știu ei! Cresc ca mărăcinii cîmpului...

Era adevărat. Creșteam singuri. Aproape goi. Buboși și ghimpoși. Neluați în seamă. Ca mărăcinii cîmpului creșteam. Cum putea să fie bine de noi? Mă apuca rîsul. Aveam dinții mari, albi ca zăpada. Rîdeam, fără sfială. Rîdeam de mă prăpădeam.

— De ce rîzi, mă? Dințosule...

— Imi vine și mie cîteodată să rîd, unchiule... Și atunci rîd ca prostul. Nu mă mai pot opri. Rîd pînă mă satur de rîs.

— Bine că te saturi și tu odată de ceva.

— Mă mai satur eu și de altele, unchiule.

— N-oi vrea să-mi spui că te saturi de mîncare, sărăcie ce ești.

— Nu. De mîncare nu mă satur niciodată, cum nu te saturi nici dumneata.

— Atunci de ce poți să te mai saturi?

— De dat cu săniuța, iarna. De scăldat la gîrlă mă satur, vara, cînd năpădesc căldurile.

— Afurisitule...

— Dacă mă mai afurisești o dată, unchiule, să știi că-ți dau cu piatra în cap.

Tata îmbătrînea și se chircea văzînd cu ochii. Imbătrînea și se chircea văzînd cu ochii și mama. Imbătrîneau și vecinii. Și duzii din bătătură îmbătrîneau. In fiecare primăvară li se usca ici o ramură, dincolo alta. Totul îmbătrînea în jurul nostru. Numai noi, copiii — bine de noi, ferice de noi! — creșteam. Mai creștea în preajma noastră și iarba. Dar iarba trăia puțin. Răsărea primăvara. Creștea vara. Toamna o îmbătrînea. Inceputul iernii îi reteza zilele. Nu odată mă pomeneam părîndu-mi rău că nu sînt iarbă, să cresc, să îmbătrînesc și să mă trec repede.

— Și așa o să te treci repede, Darie. De ce să te grăbești? Și iarbă, ai să fii, băiete, fie că vrei, fie că nu vrei. Și-o să te pască măgarii.

— Chiar măgarii?

— De ce nu? Măgarilor le place iarba... Dar de măgari nu scapi nici cînd ești om. Măgarul te lovește cînd nici cu gîndul nu gîndești, cu copita...

Pe cînd oamenii se măcelăreau între ei în peninsulă, și poate că tocmai din pricina aceasta, unii rumîni și-au adus aminte de Dumnezeu.

— Unde putem să-l găsim pe Dumnezeu să-l rugăm să ne ferească de război?

— La biserică! Nu știai?

Au început să se mai ducă duminica pe la biserică. Părintele Tomiță Bulbuc s-a umflat în pene ca un curcan:

— V-ați adus aminte de sfîntul lăcaș al Domnului!...

— Ne-am adus, părinte.

— Dar în lăcașul Domnului, plouă. S-a stricat acoperișul.

— S-a stricat, părinte.

— Uitați-vă la sfinți! I-a ajuns jilăveala.

— Să-i uscăm, părinte.

Părintele Tomiță Bulbuc n-a priceput. Și-a ridicat ciuful de barbă:

— Cum adică să-i uscăm? Sfinții sînt uscați de felul lor. Nu-i vedeți? Au pielea înșirată pe oase.

— Atunci și noi sîntem sfinți, părinte. Și noi avem pielea înșirată pe oase...

— Nu e vorba de voi, e vorba de sfinți. Zăzăuile.

— De sfinți vorbeam și eu, părinte. Ziceam să-i uscăm. Adică să-i vindecăm de jilăveala care le-a intrat în vopsea.

— Și cum vreți să-i... uscați?

— Să aducem scări. Să le proptim de ziduri. Să ne urcăm pe ele și să le facem vînt sfinților cu niscaiva șervete, pînă îi vindecăm de jilăveală.

— Vorbești ca Tîndală, omule. Trebuie să puneți mînă de la mînă, să adunați bani, să cumpărați tablă și să aducem meșteri să învelească biserica.

— Iar bani, părinte Bulbuce. Ne-a topit stăpînirea cu dăjdiile. Acum ne mai supui și sfinția-ta la o dajdie.

— Trebuie, mocofanilor. Altfel, jilăveala se întinde și ajunge pînă la chipul lui Dumnezeu. Și-atunci Dumnezeu o să se supere rău de tot și-o să vă bată cu boli, cu sărăcie, cu moarte.

Au mai mîrîit unii, au mai cîrîit alții. Pînă la urmă s-au hotărît și au ținut o adunare în fața bisericii. Rumînii noștri din Omida s-au sfătuit, au ales pe cîțiva dintre ei, i-au trimis cu carele să colinde ulițele din satul nostru și ulițele din satele vecine.

— Dați ce vă lasă inima pentru sfînta noastră biserică, să-i facem acoperiș.

— Dați pentru sfînta biserică din Omida.

— Dați cît vă lasă inima.

— Dați cît vă ține punga.

— Pentru sfînta biserică...

Dădea fiecare cîte ceva. Unul un gologan, altul o strachină de grîu, altul un ciurel de porumb.

Au vegheat ca bucatele adunate să nu fie vămuite de primar și de notar. Cînd au socotit că au adunat îndeajuns, le-au vîndut. Au cumpărat cu prețul lor tablă. Cine trece pe la noi prin Omida o mai poate vedea și acum acoperind biserica și turla și strălucind în soare, dacă soarele strălucește în ziua aceea pe cer. Tabla n-a prins rugină.

— Dar cine să ne acopere biserica?

— Cunosc eu un meșter care o să ne lucreze mai pe puțin. Acum învelește biserica din Voivoda. E tocmai pe terminatelea.

— Cum îl cheamă pe meșterul tău, Istratie?

— Abraham, domnul Abraham Caleb.

— Bine, dar...

— Nici un „dar"... In Dobrogea a învelit și moschei turcești. E meșter bun și e om cumsecade. N-o să ne tragă pe sfoară.

— Repeziți-vă cîțiva pînă la Voivoda, că nu e departe, și angajați-l. Insă tocmiți-vă mult cu el, să ne lase mai ieftin.

— O să ne tocmim. N-aveți grijă. O să ne tocmim ca și cum am avea de cumpărat o pereche de boi din canaraua geambașilor.

Peste o săptămînă doi oameni au plecat cu două căruțe la Voivoda să-l aducă pe Abraham Caleb la noi, la Omida, cu familia, cu bagajele și cu ucenicul care avea să-l ajute la acoperirea bisericii.

— Unde să-i dăm casă de locuit?

— La Păscuțu. Are casă nouă și curată.

— O să vrea Papelca?

— De ce nu? Primește plată. E muiere săracă și are și ea nevoie de bani ca noi toți.

Bagajele lui Abraham Caleb: două geamantanașe cu cămăși, cu cearșafuri, cu rochii. Cîteva oale, cîteva farfurii, o tigaie.

Familia lui Abraham Caleb: o nevastă voinică, înaltă, cu umeri largi, cu ochii verzui șterși, obosiți și păr de aramă ca pădurile toamnei, plus patru fete.

Ucenicul lui Abraham Caleb: un turc mărunt, negricios, cu buze groase, roșii, care răspundea la numele de Suliman...

Sătencele s-au mirat de nevasta lui Caleb. Flăcăilor le-au plăcut cele două fete mai mărișoare ale lui Caleb. Nouă, copiilor, Suliman ne-a plăcut, deși la început ne-am cam temut de el.

— Mănîncă bașibuzucul om?

— Nu mănîncă.

— Taie bașibuzucul om?

— Nu taie. Le-a trecut timpul bașibuzucilor.

S-au așezat în casa Păscuțului, care pe atunci era nouă, spoită la fiecare șase luni de Papelca și ținută curată ca un pahar. Astăzi casa e veche, strîmbă, dărăpănată. A murit harnicul Păscuțu. S-a dus și Papelca. In vechitura urîtă își duce zilele prietenul meu Veve Orbul.

Aspasia Caleb era moldoveancă și muierile, după ce s-au împrietenit cu ea, au întrebat-o:

— Dar cum te-ai măritat, soro, cu domnul Caleb? Dumneata, nătîntă, tinerică, frumușică... Dumnealui, de! Parcă nu v-ați potrivi...

— E adevărat că e cam scurt și cam groscior și nițeluș mai bătrîn decît mine, dar e bun, dragele mele, e bun ca pîinea lui Dumnezeu. Și așa groscior și grăsun cum este să vă uitați la el cînd lucrează acolo, sus, pe biserică. Se mișcă sprinten, ca un flăcău de douăzeci de ani și nu se teme de înălțimi cum nu se teme pasărea care are aripi.

— Și ce fete frumoase ai, cucoană Aspasie. Să le dea Dumnezeu sănătate. Parcă nici nu le-ar fi tată domnul Caleb. Parcă ți-ar fi fost bărbat Făt-Frumos...

Aspasia rîdea arătîndu-și dinții albi:

— Să nu vă audă bărbatu-meu...

Marta avea șaptesprezece ani, ochi mari, negri, puțin pieziși, și păr de smoală. Mariana, cea roșcată, cincisprezece ani avea, treisprezece Leia și unsprezece Roza.

— Pe Marta am născut-o la cîteva luni după ce am plecat din Sorg unde Abraham a învelit geamia tătărască. Pe Mariana la Iași, pe Leia la Galați... Pe Roza... Stați, stați să-mi amintesc, unde am născut-o eu pe Roza? A, da!... La Slatina... Da, da, la Slatina. Ce ofițeri tinerei erau la Slatina... Dansam cu ei pe la baluri... Trei ani am trăit la Slatina...

— Roza îți seamănă leit...

Cu Roza se juca ceata de băieți desculți din care făceam și eu parte.

— Unde vă duceți astăzi, Darie?

— La crîng, la Adîncata.

— Luați-mă și pe mine.

— Nu luăm cu noi fete.

— Socotiți-mă băiat și luați-mă.

— S-o luăm, Trăcălie?

— Dacă o țin picioarele să meargă. Numai să nu înceapă să scîncească s-o luăm la spinare.

— Mă țin, strigă Roza, sînt învățată cu drumurile. Sînt învățată să umblu ca și voi, cu picioarele goale. Ne arăta tălpile picioarelor mici.

— Uite! Vedeți? Sînt groase. Sînt și crăpate. Ca ale voastre.

Mergea cu noi. Ținea la drum și la alergătură. Ii descopeream crîngul. O învățam să deosebească un copac de altul. Ii spuneam numele plantelor, al florilor. Ii arătam care ciuperci sînt bune de mîncat și care nu și melcii care, fripți pe cărbuni și tăvăliți prin mujdei de usturoi, se topesc în gură de gustoși. La întoarcere, dacă ne prindea pe drum noaptea, o povățuiam să privească cerul fumuriu și să cunoască numele stelelor.

— Și stelele au nume, Darie?

— Și stelele au nume. Și copacii au nume. Și florile...

— Și măgurile au nume?

— De ce să nu aibă?

— Cine a făcut măgurile?

— Oamenii care au trăit mai de mult pe pămînt.

— De unde ai aflat tu tot ceea ce știi?

— De la cei mai în vîrstă decît mine.

Mă vedea dada Aspasia trecînd pe uliță, stîrnind nori de praf cu picioarele. Mă striga:

— Cîrnule! Ia vino încoace, cîrnule!

— Nu-mi zice Cîrnul, dadă Aspasia. Imi zice Dințosul. Așa m-au poreclit prietenii mei.

— Bine. Am să-ți spun și Dințosul. Vino încoa, Cîrnule-Dințosule.

Mă apropiam. Imi da cofeturi să ronțăi. Le ronțăiam.

— Sînt dulci?

— Dulci, dadă Aspasia.

— Cîrnule-Dințosule, mi-ai dus ieri fata la pădure...

— N-am dus-o la pădure. La crîng am dus-o.

— Și v-ați întors noaptea.

— Noaptea ne-am întors. Crîngul e tare departe.

— Altă dată, cînd merge și Roza cu voi, să vă întoarceți mai devreme. Abraham s-a speriat.

— De ce s-a speriat?

— S-ar putea să vă prindă oameni răi, să vă bată și să vă lase schilozi.

— Prin părțile noastre oamenii răi fură cai ori sparg case ca să șterpelească țoale. De copii nu se leagă nimeni. Nici nu se uită la ei.

Alergam și dam tîrcoale bisericii. Abraham Caleb lucra tocmai sus, pe creastă. Lucra făcut ghem și cînta. Incruntat, Suliman buzatul scotea vechea tablă mîncată de rugină și-o azvîrlea jos. Căuta să mi-o arunce în cap.

Mama o întrebase într-o zi pe dada Aspasia:

— Unde l-ați găsit pe bașibuzuc?

— La Turnu. A căzut prizonier la bulgari. A izbutit să fugă noaptea din lagărul de la Nicopole și-a trecut Dunărea înot. Prefectul a vrut să-l trimită înapoi, la bulgari, ori să-l țină închis. Lui Abraham i s-a făcut milă de el. L-a luat pe garanție și-l tîrăște după noi de mai bine de un an.

— Muncește?

— Dacă îi pui sula în coaste să muncească n-are încotro. Muncește.

Caleb mă striga de pe creasta acoperișului:

— Urcă-te pînă la mine, ciufulitule.

— Mi-e teamă de turc, să nu mă arunce jos.

— N-o să te arunce.

Turcul rînjea. Rînjeam și eu la el. Imi arăta pumnul. Luam o piatră în mînă și-l amenințam. Bașibuzucului tuciuriu îi plăcea. Rîdea cu gura pînă la urechi și mă chema și el.

Ușurel ca Ușurelul Vîntului din poveste, mă cățăram pe scară, ajungeam pe acoperiș, călcam cu grijă pe tabla lunecoasă, mă duceam la Abraham cel scurt, groscior și grăsun. Mă lua lîngă el. Imi arăta satul:

— Vezi tu ce frumos se vede satul de aici de sus?

— Văd, domnule Abraham.

— Tu știi ce e visul, ciufulitule?

— Știu. Visez în fiecare noapte. De cele mai multe ori visez vise urîte dar uneori visez și vise frumoase.

— Nu m-ai înțeles, ciufulitule. Nu te-am întrebat despre visele pe care le visează omul în somn, ci de visele pe care le visează omul cînd e treaz, despre ce ar vrea el să facă, despre dorințele care ar vrea să i se împlinească, despre ceea ce năzuie el.

— Acum am înțeles.

— Tu ce visezi? Către ce năzui?

— Să plec din sat. Să colind lumea. Să cunosc oameni și locuri.

— Eu am visat totdeauna să învelesc o biserică înaltă, înaltă, de pe turla căreia să pot vedea jumătate din țară.

— Și de ce nu ți-ai împlinit acest vis, domnule Abraham?

— Pe Abraham Caleb, ciufulitule, nu-l cunosc decît țăranii. Lui Abraham Caleb, ciufulitule, nu-i dau de lucru decît țăranii.

— Dar pe la orașe nu ai învelit biserici?

— Am învelit. Bisericuțe de mahala. Dar pe la marginile orașelor trăiesc tot țărani sau oameni care pe jumătate au rămas încă țărani.

— Nu ți-e teamă că într-o zi o să aluneci de pe o biserică?

— Cum o să lunec? Invelesc biserici de la doisprezece ani.

O vară întreagă a tot lucrat la învelirea bisericii din satul nostru Abraham Caleb, omul despre care se spunea că e bun ca pîinea lui Dumnezeu, ajutat de turculețul buzat pe care fetele mai îndrăznețe îl prindeau seara pe uliți și-l înghesuiau.

— Suliman, cum sînt turcoaicele?

— Frumoase.

— Mai frumoase ca noi?

— Voi sînteți mai frumoase.

— Te faci creștin, Suliman? Rămîi la noi, Suliman?

— Am cadînă acasă.

— Negricioasă?

— Ihî...

O vară întreagă m-am tot dus cu Roza la crîng și la pădure și am învățat-o să deosebească un arbor de alt arbor, o floare de altă floare, o stea de altă stea.

Cînd a învelit și turla bisericii și i-a prins în vîrf o cruce nouă, Abraham Caleb și-a încheiat socotelile cu oamenii de la noi din Omida, le-a cerut două căruțe, să plece cu familia și cu bagajele să-și treacă iarna la oraș, la Turnu. Așteptam în uliță, lîngă căruțe, să plece. Mă înfășura și mă îngheța vîntul. Dîrdîiam. In piept îmi crescuseră mărăcini. Și toți ghimpii mărăcinilor își înfipseseră vîrfurile în inima mea.

— Ai să mai vii vreodată pe la noi pe la Omida, Roza?

— Eu știu? Poate că n-o să mai viu niciodată. Tata ne poartă după el prin țară pe unde sînt biserici de învelit.

— Cu bine, Roza.

— Cu bine, Darie.

Mi s-a cernit și mi s-a strîns inima. Mi s-au uscat buzele. Gura toată mi s-a uscat. Mi s-a făcut sete. Dar știam că și dacă aș bea toată apa din fîntînă setea aprigă care mă cuprinsese tot nu s-ar potoli. Imi mai aduceam uneori aminte de Roza. Nu-i uitasem chipul dar i-l vedeam ca printr-o ceață care devenea din ce în ce mai deasă. Intre timp peste satul nostru Omida, peste ai mei și chiar peste mine au trecut multe, multe. Și după patru ani, într-o toamnă, țara a intrat în războiul cel mare.

— Cu cine ne batem?

— Cu ungurii.

— Și cu mai cine?

— Cu nemții.

— Și cu mai cine?

— Cu bulgarii.

— Și cu mai cine?

— Cu turcii.

— Vai de capul nostru!

Am început să auzim bubuind tunurile.

— Tragem în bulgari?

— Nu. N-avem tunuri pe Dunăre.

— Atunci trag bulgarii în noi.

— Nu, că nici bulgarii nu au tunuri. Turnu și satele de pe lîngă Dunăre le bombardează austriecii de pe vasele lor de război.

— Și omoară lume?

— De ce să nu omoare? Războiul e război. La vreme de război omorul nu e pedepsit. Cu cît omori mai mulți oameni cu atît ai mai multă faimă.

De frica bombardamentelor de pe Dunăre, turnenii au părăsit orașul și s-au refugiat prin satele unde bătaia tunurilor de pe vasele de război austriace nu putea să ajungă. Mulți au venit și în prăpăditul nostru sat Omida. Autoritățile s-au repezit asupra sătenilor. Fiecare om al statului avea o gură cît o șură și striga, striga...

— Pregătiți odaia pentru refugiați.

— Dar noi unde să dormim, domnule notar?

— In tindă.

— N-avem paturi în tindă.

— Mai culcați-vă și pe jos.

— Ca porcii?

— Ca porcii. Acum e război.

Ne-am pomenit și cu Abraham Caleb care a tras la vechea lui gazdă. Papelca a primit cu bucurie în casa ei familia Caleb pe care o cunoștea. S-ar fi putut să-i cadă pe cap cine știe ce cocoșnețe năzuroase.

— Unde ți-s fetele mai mari, cucoană Aspasia?

— Marta s-a măritat. Mariana s-a măritat...

— Au avut noroc de bărbați buni?

— Slavă Domnului...

Crescuse Leia. Crescuse Roza. Și eu crescusem.

— Sărut mîna, dadă Aspasia.

— Bună ziua, Cîrnule.

— Nu-mi zice Cîrnul, îmi zice Dințosul. Acum oamenii îmi mai spun și Șchiopul. Din cauza piciorului...

— Dar ce ți s-a întîmplat, băiatule?

— Nu știu. Am rămas șchiop.

Eram înalt, slab, pistruiat și palid. Mai trăisem și pe la oraș. Partea cruntă a firii mele ieșea la iveală și mă stăpînea numai atunci cînd mă lovea careva și mă silea să mă apăr. Altfel rămăsesem destul de sfios și neîndemînatic în legăturile mele cu oamenii.

— Sper, Darie, că acum n-o să-mi mai iei fata să mi-o duci la crîng, ori la pădure.

— De ce, cucoană Aspasia?

— Ați crescut mari și n-aș vrea să vă scornească lumea vorbe. O fată căreia lumea începe să-i scornească vorbe se mărită mai greu.

Roza se roșea la obraz.

— Mamă...

— Am dreptate, Roza. Trebuie să te păzesc.

Tata Abraham asculta. Rîdea. Spunea:

— Aspasia, Aspasia... Vorbești ca și cum nu ai ști că o fată nu poți s-o păzești nici cu pușca, darmite cu sfatul. Lasă fata să se plimbe cu băiatul. Doar n-oi vrea să scoți din ea călugăriță?

— Abrahame!...

In toamna care se prelungea și se păstra cu cer însorit, am dus-o totuși deseori pe Roza la crîng și la pădure și ne-am plimbat îndelung pe sub bătrînii copaci cu frunziș ca arama părului ei. Uneori s-a întîmplat chiar să ne prindă noaptea pe drum. O învățam ca și altădată pe Roza să deosebească arbor de arbor, floare de floare și stea de stea.

— Acolo e Capricornul...

— Și acolo?

SÎNT AMARE

— Acolo... Acolo...

— Darie...

— Da...

— De ce nu mă săruţi tu niciodată? Nu-ţi plac?

— Imi placi, Roza.

— Atunci de ce nu mă săruţi?

— Nu ştiu, Roza. N-am sărutat niciodată pe nimeni. Numai mîna mamei am sărutat-o.

— Nu te cred, Darie.

Am mers alături mult timp. Cîmpul era gol. Auzeam pe sub cer vaiete de cocori străbătînd văzduhul rece, încremenit. Cînd am văzut licărind în sat lumini, Roza mi-a căutat gura şi mi-a muşcat-o adînc, adînc, de parcă ar fi vrut să-mi muşte inima şi să mi-o golească de sînge şi de viaţă.

Ne-am pomenit năuci, tulburaţi, mistuiţi de flăcări.

După ce ne-a trecut la amîndoi tulburarea, şi ne-am desmeticit, Roza mi-a spus:

— Aşa se sărută. Aşa cum ţi-am arătat. Acuma ştii?

— Nu, i-am răspuns. Nu ştiu.

— Prostule! Mă sileşti s-o iau de la început. Prostule! Trebuie să înveţi şi tu să săruţi ca oamenii. Nu se poate să trăieşti şi să nu săruţi. Iar dacă săruţi, trebuie să ştii cum.

In poartă am deschis gura:

— Mai bine m-ai fi omorît. Ce-am să mă fac eu după ce ai să pleci?

— N-am să plec atît de repede cum crezi. Războiul o să ţină mult.

Peste cîteva zile s-a rupt frontul pe Carpaţi. Puhoaiele cenuşii ale armatelor germane au invadat ţara.

— In cît timp au să ajungă nemţii pînă la noi, la Omida?

— In trei săptămîni. Poate chiar în patru. Acum se dau lupte pe Jii. Au să se dea lupte şi pe Olt.

Au ajuns într-o săptămînă.

— Nemţii...

— Ei! Cum au venit aşa au să se ducă.

Au venit. Au mîncat. Au dormit. Au plecat. Dar în sat s-a instalat comandatură germană. De nevoie se învăţă omul şi cu cele rele. Ne-am învăţat şi cu nemţii. S-au învăţat şi ei cu noi.

— Rechiziţii!...

— Ne trebuiesc cai.

— Ne trebuiesc boi.

— Ne trebuie grîu şi porumb.

— Porci ne trebuie.

— Şi păsări.

— Şi ouă.

— Pielea noastră nu vă trebuie?

— Deocamdată nu, dar dacă o să ne trebuiască o să v-o luăm. Credeţi c-o să ne sfiim?

Au stors satul. L-au jupuit.

— Nu mai avem nimic.

— Scoateţi ce-aţi ascuns.

— N-am ascuns nimic, domnule german.

— Să căutăm.

Căutau în case, în poduri, în pivniţe, în hambare.

Nemţii din sat plecaseră să facă nişte cercetări la conacul de la Troian al lui Gogu Cristofor unde se spunea că s-ar afla ascunse vite. Tocmai în ziua aceea s-a potrivit să vină la noi o ceată de başibuzuci îmbrăcaţi în haine militare culese parcă de prin gunoaie şi purtînd fesuri roşii pe cap.

— Au venit turcii...

— Sînt mulţi?

— Nouă...

— Numai atîţia?

— Numai. Insă printre ei se află şi Suliman.

— Care Suliman?

— Acela care lucra cu Abraham Caleb.

— Să ştiţi că au venit după jaf.

— S-ar putea.

Ne-am adunat la primărie să-i vedem. I-am văzut. Erau înarmaţi cu puşti vechi, ruginite, de pe vremea lui Adam Babadam. Caii pe care veniseră, de adunătură, costelivi. Ii legaseră de ulucile primăriei. Turcii intraseră în primărie, se aşezaseră pe scaune şi-şi puseseră picioarele pe masă. Suliman părea căpetenia.

— Tu eşti primarul?

— Eu sînt primarul.

— Să ne dai o casă mare să dormim la noapte în ea.

— O să caut.

— Să ne pregăteşti masa de prînz şi masa de seară. Vrem să mîncăm numai găini fripte...

Adus de nenoroc, a intrat în primărie să-i vadă pe turci, Abraham Caleb.

— Ce faci, jupîne? l-a întrebat Suliman.

— Bine, Sulimane...

— Ba nu faci deloc bine, Abrahame. Mi-ai dat pîine să mănînc...

— Ţi-am dat, Sulimane.

— M-ai pus să muncesc pentru ea.

— Te-am pus să munceşti. Dar pentru pîinea mea şi a copiilor mei şi eu am muncit, Sulimane.

— Mie trebuia să-mi dai pe degeaba.

— De ce?

— Pentru că... Pentru că... Tu eşti tu şi eu sînt eu... Acum trebuie să te tai, Abrahame.

Burzuluiţi, turcii s-au bulucit şi l-au scos pe Abraham Caleb în curtea primăriei. L-au luat în pumni. Nu a cutezat nimeni să sară în ajutorul lui Caleb, dar careva a fugit şi a anunţat-o pe cucoana Aspasia. A venit ţipînd, cu fetele după ea. In momentul acela însă intraseră în sat şi se apropiau de primărie, călări pe caii lor mari, cu cozile lungi pînă la pămînt, nemţii. La auzul ţipetelor şi-au îndemnat caii la goană. Feldwebelul Rudolf Burger care înainte de război trăise în ţară şi vorbea romîneşte ca şi noi, s-a repezit asupra întărîtaţilor başibuzuci.

— Cine sînteţi voi?

Suliman a început să se bîlbîie.

— Noi... Noi, bre...

— Şi pe omul acesta pentru ce-l bateţi? Ce-aveţi cu el?

— Pentru că...

— Lăsaţi armele aici, încălecaţi şi plecaţi! Repede...

Au încălecat başibuzucii. Nemţii s-au năpustit asupra lor cu cravaşele şi i-au alungat tot într-o cotonogeală pînă dincolo de gară.

— De ce l-a bătut Suliman pe Abraham Caleb?

— Pentru că... Pentru că îl cheamă aşa cum îl cheamă.

S-a depărtat frontul. Nu s-au mai auzit tunurile. Dar războiul continua să mănînce oameni şi să pustiască ţinuturi. In teritoriul romînesc ocupat, nemţii instaurau faimoasa lor ordine. Au pus şi tăbliţe pe la răscruci:

Nach Băneasa... Nach Stănicuţ... Nach... Nach...

Refugiaţii s-au întors pe la casele lor. Pentru a doua oară l-am văzut pe Caleb plecînd cu familia, din satul nostru. Primăvara am părăsit şi eu Omida. Şi-am pierdut urma Rozei cum mai tîrziu aveam să pierd urmele atîtor oameni care-mi fuseseră dragi.

Tovarăşul Clemente Ţigănuş ne-a spus:

— Poate că în noaptea asta o să izbutesc şi eu să dorm.

I-am urat din toată inima noapte bună şi lăsîndu-l în grija Sarmizei am plecat prin vîntul care vuia, ne izbea şi ne usca obrajii, cu Roza. Pîlpîiau ici şi colo luminile felinarelor. Intîlneam trecători întîrziaţi. Treceam şi pe lîngă curţi mari din care ne lătrau cîini. Am intrat într-o cafenea şi am cerut două pahare cu ceai. Ne venea amîndurora grozav de greu să începem. Totuşi trebuia să rupem tăcerea care ne apăsa inimile ca plumbul.

— N-am mai auzit niciodată nimic despre tine, Roza. Şi nici nu mi-am închipuit că avem să ne mai întîlnim.

— Nu aveai de la cine. Eu aş fi putut să te caut. M-am gîndit însă că ar fi zadarnic. Am devenit doctoriţă. M-am măritat...

— Te-ai măritat!...

— Am rămas văduvă...

Ca să-i arăt că nu doresc să aflu amănunte asupra văduviei ei am întrebat-o:

— Bătrînul mai trăieşte?

— A fost ucis de legionari în timpul rebeliunii.

— Atunci au fost ucişi mulţi oameni.

— Vrei să spui mulţi evrei, Darie.

— Dar şi evreii sînt oameni.

— Au existat împrejurări în care evreii au fost scoşi din rîndul oamenilor. Tata, sărmanul! I se făcuse dor de noi. Se stabilise la Piatra. Venise, călătorind pe furiş, pentru cîteva zile la noi, la Bucureşti, să ne vadă. Noaptea ne-am pomenit cu legionarii care îl căutau pe bărbatu-meu să-l ridice. Au dat şi peste tata. I-au luat pe amîndoi şi i-au dus. După rebeliune i-am găsit la abator atîrnaţi lîngă mulţi alţii în cîrlige.

— Am văzut şi eu acele orori.

— I-au atîrnat de vii în cîrlige. Mă gîndesc cît s-or fi chinuit pînă s-a îndurat moartea de ei.

Ceaiul era amar. Parcă ar fi fost amestecat cu cenuşă. In cafenea se aflau o mulţime de tîrgoveţi dintre cei ce taie cîinilor frunză. Fumau, jucau table unii, alţii jucau loton. Mai la fund se jucau şi cărţi. Fumul acru, căldura, ne înăbuşeau. Roza şi-a scos hăinuţa. I-au rămas mîinile goale pînă la coate. Mi-au căzut ochii, fără să vreau, pe braţele ei. Mi s-a părut că cineva m-a dezbrăcat la piele şi s-a apucat să-mi ardă carnea, petic cu petic, cu fierul roşu. Cutremurîndu-mă, am întrebat-o şoptit:

— Roza!... Ce semne ai tu pe braţ?

Roza şi-a pus repede hăinuţa pe ea grăbindu-se să-şi ascundă braţele.

— Uitasem. Nu-mi face plăcere să se ştie...

— Ce nu-ţi face plăcere?

— Nu-mi face plăcere să se ştie că port semnul acesta pe braţ...

Faţa bălană i se întristă şi-i îmbătrîni într-o clipă. I se întristară şi i se stinseră parcă şi ochii pe care altădată, de mult, aşa de demult de parcă totul se întîmplase în alt veac şi pe alt tărîm, îi iubisem, îi visasem în somn şi-i visasem şi treaz. Buzele cărnoase şi fierbinţi care mă învăţaseră să sărut se veştejiră şi se uscară ca iasca. Tăcu. Tăcu multă vreme. Auzirăm vîntul care vuia şi şuiera în ferestre. Auzirăm vocile celor ce jucau loton şi uruiturile pe cutiuţele de lemn ale tablelor aruncate.

— Mi s-a părut că ţi s-a tatuat pe braţ un număr...

— Numărul de internare la Buchenwald...

— Cît ai stat acolo?

— Mai bine de doi ani. Pînă s-au apropiat armatele sovietice. Atunci ne-au scos şi ne-au încolonat spre sud. Am reuşit să fug din convoi şi să stau ascunsă cîteva zile. Pe urmă... Darie!... Dar nu vreau să mai vorbim despre ce-a fost şi cum a fost... Acum cîteva ore, cînd te-am revăzut după atîţia ani, acolo, la spital, am dorit ca întîlnirea noastră neaşteptată să ne bucure pe amîndoi. Acum...

Se uită la ceas.

— Te rog condu-mă la spital. Nu cunosc oraşul. Se apropie ora cînd va trebui să mă ocup de tovarăşul Ţigănuş.

— Crezi că Ţigănuş e în afară de orice primejdie?

— Acuma, da.

— Dacă nu intervenea doctorul nostru se prăpădea?

— Intr-o zi, cel mult în două. E de o rezistenţă pe care rareori am întîlnit-o în cariera mea de medic.

Mă aflam, cu mai puţin de un an în urmă, călător prin Germania. Vizitam sate şi oraşe. Mă încîntau bătrînele şi verzile păduri germane — era într-o lună neliniştită şi capricioasă de primăvară — şi mă umpleau de tristeţe vechile aşezări pe care le vedeam pline încă de ruinele şi cenuşa războiului. Femei... Pretutindeni întîlneam cete de femei singure.

— Unde sînt bărbaţii?

— Au pierit în război...

— Şi orbii aceştia unde şi-au pierdut ochii?

— In război.

— Şi ciungii aceştia unde şi-au pierdut mîinile?

— In război.

— Şi oamenii aceştia care străbat străzile în cărucioare trase de cîini unde şi-au pierdut picioarele?

— In război.

— De ce aţi pornit la război să cuceriţi lumea?

— Noi n-am vrut război. Războiul l-a vrut şi l-a pornit **Hitler.**

— Numai Hitler?

La Weimar cercetam cu sufletul încărcat de emoţie palatul-muzeu în care trăise, lucrase şi murise Goethe şi casa modestă a lui Schiller. Oraşul, căruia din întîmplare războiul nu-i adusese decît puţine pagube, mă prinsese în vraja lui de care nici nu puteam şi nici nu vroiam să mă scutur. Plănuiam să rămîn cît mai mult timp acolo, să uit de tot şi de toate şi să mă las odihnei. Intr-o seară însă, un prieten localnic, care se îndeletnicea şi el tot cu mîzgălitul hîrtiei, m-a întrebat:

— N-ai vrea să vezi Buchenwaldul?

— Aş vrea să mă odihnesc. Tot pe drumuri, de săptămîni de zile, a intrat osteneala în trupul meu şi mă chinuie.

— Dar nu e vorba de un drum prea lung. Cu maşina, într-un sfert de oră, ajungem.

— Atît de aproape e Buchenwald de Weimar?

— Natürlich...

— Atunci să mergem chiar mîine dimineaţă.

Şoseaua era fără cusur. Asfaltul lin, lucios. Maşina alerga. Nici nu-i simţeam goana. Ziua, bogată în soare. Să tot trăieşti zile asemănătoare. Cînd şoseaua a început să ne poarte printr-o fermecătoare pădure de brazi, o pană de cauciuc ne-a silit să oprim. Şoferul schimba roata. Am aprins o ţigară şi-am tras cîteva fumuri în piept.

— Gata, ne-a spus şoferul. Poftiţi în maşină.

Am aruncat mucul ţigării în şosea. Colegul meu german a spus:

— Un moment.

A pus talpa piciorului pe restul ţigării mele. A apăsat. In maşină m-a lămurit:

— Noi, germanii, sîntem oameni extrem de ordonaţi. Nu aruncăm mucul ţigării în drum. Nu stă frumos.

M-am simţit cuprins de ruşine. Abia am îngăimat:

— Te-aş ruga să mă scuzi. Cu toate că am mai umblat şi eu prin lume, se vede treaba că nu s-a prea lipit de mine civilizaţia. Am rămas tot un biet ţăran de la Dunăre.

— Natürlich... Nu se poate ajunge la civilizaţie dintr-un singur salt. Noi am urcat către culme treaptă cu treaptă. Noi...

Maşina a stopat.

— Am ajuns.

Soarele ne cuprinse şi ne înfăşură în lumina lui bogată. Ziua îşi păstra frumuseţea. Pe cerul clar începuseră să apară pîlcuri albe şi rare de nori, ai fi zis nişte mari corăbii plutind pe nesfîrşite şi albastre ape. Mi se arătară urmele unor barăci şi mi se spuse:

— Aici locuiau trupele de pază.

— Cam multe trupe de pază au fost pe aici pentru nişte bieţi internaţi cu mîinile goale.

— Multe. Şi de tot felul. Erau şi unităţi de tancuri. La noi cînd se iau măsuri de pază, se iau, nu se glumeşte.

— Sîrme ghimpate. Alte sîrme ghimpate...

— In timpul cînd lagărul funcţiona aceste sîrme erau electrizate...

— Ca să nu evadeze internaţii...

— Natürlich...

Poartă înaltă, de fier. Şi în mijlocul porţii un citat din Goethe: „Jedem das Seine“...

— Fiecăruia ce e al său... Fiecăruia ce i se cuvine... Cred că scriind aceste cuvinte niciodată marele vostru Goethe nu s-a gîndit că ele vor fi scrise pe poarta unui lagăr de exterminare.

— Natürlich!...

Dincolo de poartă, asfalt. In zare o pădure rară, de un verde palid, estompat, bolnav parcă.

Pe lîngă noi s-a strecurat un mare grup de oameni.

— Germani din Nord. Au venit să vadă aici ce-a fost fascismul. Ce-a însemnat fascismul.

— Pe timpul lui Hitler n-au avut prilejul s-o afle?

Nu am primit nici un răspuns la nepotrivita mea întrebare. Pentru a nu-mi supăra prietenul, m-am ferit pe cît am putut şi pe cît m-am priceput să-i mai pun întrebări la care să nu capăt răspuns.

— In casele acestea au locuit faimoasele unităţi S.S. Sînt confortabile. Chiar luxoase.

N-am făcut nici un comentariu deşi a trebuit să lupt cu mine ca să-mi ţin limba.

Mi s-au arătat alte barăci.

— In fiecare din aceste barăci au fost înghesuiţi cam două mii de oameni.

Ştiam că mi s-a spus unul din acele adevăruri pe care, după război, le cunoştea toată lumea. Am grăit totuşi:

— Nu se poate!

— De ce să nu se poată?

— In acest caz internaţii nu mureau de înghesuială?

— Tocmai de aceea erau îngrămădiţi unul peste altul, ca să moară.

— Mureau numai înăbuşiţi de înghesuială?

— Mai mureau şi din alte cauze.

— Cam cîtă hrană primeau?

— O pîine pe zi, la zece-doisprezece oameni.

— Şi nu mureau de foame?

— Mureau. Dar tocmai de aceea li se dădea să mănînce atît de puţin. Ca să moară de foame.

— Straşnică organizare.

— Natürlich... Insă ai răbdare. Pînă acum n-ai văzut nimic.

O clădire cu coş înalt mi-a atras privirea.

— Ce-a fost acolo?

— Crematoriul.

— La crematoriu se ardeau numai morţii?

— Se spune că s-ar fi ars şi oameni vii...

Am zis cu mirare:

— Ce mare a fost lagărul acesta!

— Nu. N-a fost cine ştie ce. Se întindea pe numai şaptezeci şi şase de hectare şi avea numai douăzeci şi şapte de turnuri de pază.

— Şi în turnuri, soldaţi.

— Da. Soldaţi. Cu carabine. Cu mitraliere.

— Dar acolo, unde se văd urmele unor construcţii uriaşe, ce-a fost oare?

— Acolo s-au fabricat bombele zburătoare V. 1 şi V. 2. Fabrica a fost aşezată intenţionat lîngă lagăr ca să n-o bombardeze inamicii.

— După cîte ştiu, totuşi au bombardat-o.

— Au bombardat-o dar au căzut şi în lagăr bombe şi au ucis internaţi.

— In lagărul acesta erau închişi numai germani?

— Nu. Inscripţia aceasta ne mărturiseşte că în lagărul acesta au murit oameni din Belgia şi din Luxemburg, din Bulgaria şi din Norvegia, din Danemarca şi din Austria, din Germania şi din Polonia, din Franţa şi din Romînia, din Grecia şi din Spania, din Olanda şi din Cehoslovacia, din Italia şi din U.R.S.S., din Iugoslavia şi din Ungaria... Din...

— Aici au murit oameni din toată lumea. Comunişti.

— Natürlich!...

Dedesubtul inscripţiei se odihnea şi se usca o coroană de trandafiri galbeni...

Vîntul s-a repezit aspru asupra noastră. Roza mi-a spus:

— Darie, dar unde îţi sînt gîndurile? Mi se pare că am rătăcit drumul. In loc să ne apropiem de spital, ne depărtăm.

M-am uitat în jur.

— Da. Mi se pare că ai dreptate. Ne-am rătăcit.

Am oprit un trecător şi l-am întrebat pe unde am putea s-o apucăm ca să ajungem la spitalul lui Albu Dolea-Cruntul.

— O luaţi la dreapta, pe urmă la stînga, pe urmă mergeţi drept înainte, pînă ajungeţi la spital.

— Darie...

— Da...

— Te rog, ia-mă de braţ.

Văzînd că ezit, Roza a adăugat zîmbind:

— Nu-ţi fie teamă: nu am să te întreb pentru ce nu mă săruţi, cum te-am întrebat altădată, tare de mult. Acum avem amîndoi gurile prea amare...

— Şi inimile ne sînt amare, Roza.

Prietenul meu din Weimar, mîzgălitor ca şi mine al hîrtiei, m-a dus în faţa unui perete plin cu fotografii.

— Hitler cu Pétain. Stau de vorbă rîzînd. Erau buni prieteni...

— Invingătorul şi învinsul. Fascismul i-a unit.

— O hartă a Germaniei. Săgeţile indică direcţiile în care au atacat armatele hitleriste.

— Dar există vreo direcţie în care aceste armate să nu fi atacat?

— Nu.

— Pentru ce aţi adunat mărturiile tuturor acestor orori aci?

— Ca să le vadă oamenii.

— Numai pentru atît?

— Asta e mult. Dacă oamenilor nu li se reaminteşte din cînd în cînd ceea ce a fost, oamenii uită.

Pe un perete întreg, imagini... Panzere în Polonia... Panzere în Franţa. Panzere în Belgia. Panzere în Olanda. Panzere în Iugoslavia. Panzere în Grecia. Şi pretutindeni, lîngă aceste uriaşe maşini de război, soldaţi cu căşti turtite pe cap, rîzînd. Totdeauna învingătorii rîd. Dar pe mine nu mă speriaseră niciodată zîmbetul ori rîsul vreunui învingător. Văzusem, încă de pe cînd eram copii — şi n-am uitat — că şi tigvele rîd. Şi mi-am dat seama, încă de pe atunci, că rîsul tigvelor este fără contenire. Zîmbetul omului ţine cîteva clipe şi se stinge. Al tigvelor e veşnic.

Am mers mai departe. Am privit alt perete plin de panouri.

Un oraş polonez şi, pe strada oraşului polonez, soldaţi S.S. duc la execuţie un grup uriaş de femei. In faţa grupului o femeie cu un copil de 7-8 ani de mînă. Copilul poartă o şapcă. Şi şapca e pusă uşor într-o parte. Un S.S. înarmat cu o puşcă mitralieră păzeşte acest copil. Copilul mînat către moarte e deznădăjduitor de trist. Soldatul care-l păzeşte, îl duce la moarte şi-i va dărui moartea, e vesel.

— Rîde soldatul...

— Natürlich... S-au expus aci şi fotografii ale ororilor făptuite la Winnitza.

— Să vedem măcar cîteva.

Una înfăţişează o groapă plină cu cadavre. Şi pe marginea gropii, soldaţi S.S. rîd. Intre aceşti soldaţi se află un om slab, neras, cu faţa trasă.

— Ce aşteaptă el? Să fie împuşcat.

— Natürlich...

Un alt grup — bărbaţi, femei, copii — sînt mînaţi din urmă de soldaţi S.S. In fruntea acestui grup, o bătrînică cu părul alb şi un copil îmbrăcat într-o veche hăinuţă cadrilată.

— Ii duce să-i ucidă.

— Natürlich

O altă fotografie îmi arată un cîmp plin de femei ucise şi de copii ucişi. Şi femeile sînt tinere... Şi mulţi dintre copii sînt numai de doi sau trei ani. Toţi morţii aceştia au feţele umflate, ochii deschişi, gura strîmbă. Carnea se încreţeşte pe mine. Simt că mi se împietreşte trupul. Dar trebuie să văd. Să văd. Şi mă uit pe pereţii muzeului alcătuit în clădirile care au aparţinut mai înainte lagărului de la Buchenwald. Şase S.S. îngroapă de viu un om. Il îngroapă? L-au şi îngropat. Numai capul i-a rămas afară. Fruntea omului îngropat de viu e înaltă. Părul negru îi cade pe tîmple. Ochii sînt larg deschişi. Vii încă şi cu o uriaşă spaimă în ei.

— Au să-l lase să moară aşa, de foame şi de sete...

— Natürlich...

Un munte. De piatră? Nu. Un munte ridicat de soldaţi din încălţămintea mizerabilă a celor ucişi.

Totdeauna am iubit copacii. Dar copacul acesta pe care îl văd acum îl urăsc. Atîrnă de crengile lui multe femei şi o sumedenie de bărbaţi. In ştreanguri atîrnă spînzuraţii. Văd şi nişte documente. Este corespondenţa dintre I. G. Farben-Industrie şi comandamentul lagărului. I. G. Farben-Industrie a cerut comandamentului 150 de femei dintre internate pentru a experimenta pe ele un nou preparat.

— Se puteau vinde oameni vii întreprinderilor I. G. Farben-Industrie?

— De ce nu? Comandamentul lagărului a cerut pentru fiecare femeie pe care o va vinde lui I. G. Farben-Industrie 200 de mărci. In urma unor tîrguieli mai îndelungate, duse prin scrisori, se vede că s-au înţeles ca preţul să fie de 170 de mărci de cap de femeie.

— Colega, dar ce s-a întîmplat cu aceste femei?

— Au murit.

— Toate?

— Natürlich. Tot erau sortite morţii.

— Şi experienţele s-au continuat?

— Da. Iată aci adresa prin care I. G. Farben-Industrie cere un nou lot de femei.

— Şi, desigur, comandamentul lagărului a executat comanda..

— Natürlich...

Un cîmp cu împuşcaţi. Cîmpul este păzit de un S.S.

...O grădină. Copacii sînt bătrîni şi frumoşi. Şi de ramurile tuturor copacilor acestei grădini atîrnă femei spînzurate. Numai femei. Unele mai în vîrstă. Insă cele mai multe dintre ele sînt tinere... tinere... Cu părul blond, despletit, căzut pe umeri. Fotografia e luată în U.R.S.S.

— Aţi auzit de Zoe Kosmodemianskaia?

— Am auzit.

— Poftiţi şi vedeţi cum o spînzură.

Urmez sfatul. Mă uit. Văd.

Spînzurătoarea e ridicată pe un cîmp de zăpadă. Cerul de iarnă e alb... alb... Fata care aşteaptă să fie spînzurată e înaltă şi privindu-i chipul îmi dau seama cît de mult trebuie să fi semănat mamei sale pe care avusesem prilejul s-o cunosc pe un aeroport. Fata care aşteaptă să fie spînzurată poartă o tablă albă pe piept. Nu descifrez inscripţia de pe această tablă. In jurul ei văd soldaţi şi ofiţeri. Şi iar soldaţi şi iar ofiţeri...

...La Oradour cadavre şi cenuşă... Cadavre şi cenuşă la Lidice... Cadavre şi cenuşă acolo unde se ridica altădată ghetoul Varşoviei... Oameni înghesuiţi într-o odaie cum sînt înghesuite sardelele în cutie... Oameni muncind sub paza soldaţilor S.S.... Oameni cu lanţuri de mîini şi de picioare... Morţi... Şi încă o dată morţi. Şi iarăşi morţi. Maldăre de morţi. Nenumărate. Unii dintre aceşti oameni au fost împuşcaţi. Alţii spînzuraţi. Alţii gazaţi. Alţii au fost trecuţi în cealaltă lume prin zdrobirea capetelor cu ghintuite măciuci...

— Fascismul...

— Natürlich...

Intr-o altă clădire găsesc măciuci de lemn.

— Mulţi internaţi au fost ucişi cu aceste măciuci. Erau izbiţi în cap pînă... S-au păstrat pînă şi şnururile cu care erau spînzuraţi oamenii. Le vezi?

— Le văd!

Mă opresc în faţa unei fotografii. Este a copilului Ştefan Zweig. Ciudată potrivire de nume cu celebrul scriitor. Acest Ştefan Zweig s-a născut în 1941. A fost cel mai tînăr locuitor al lagărului.

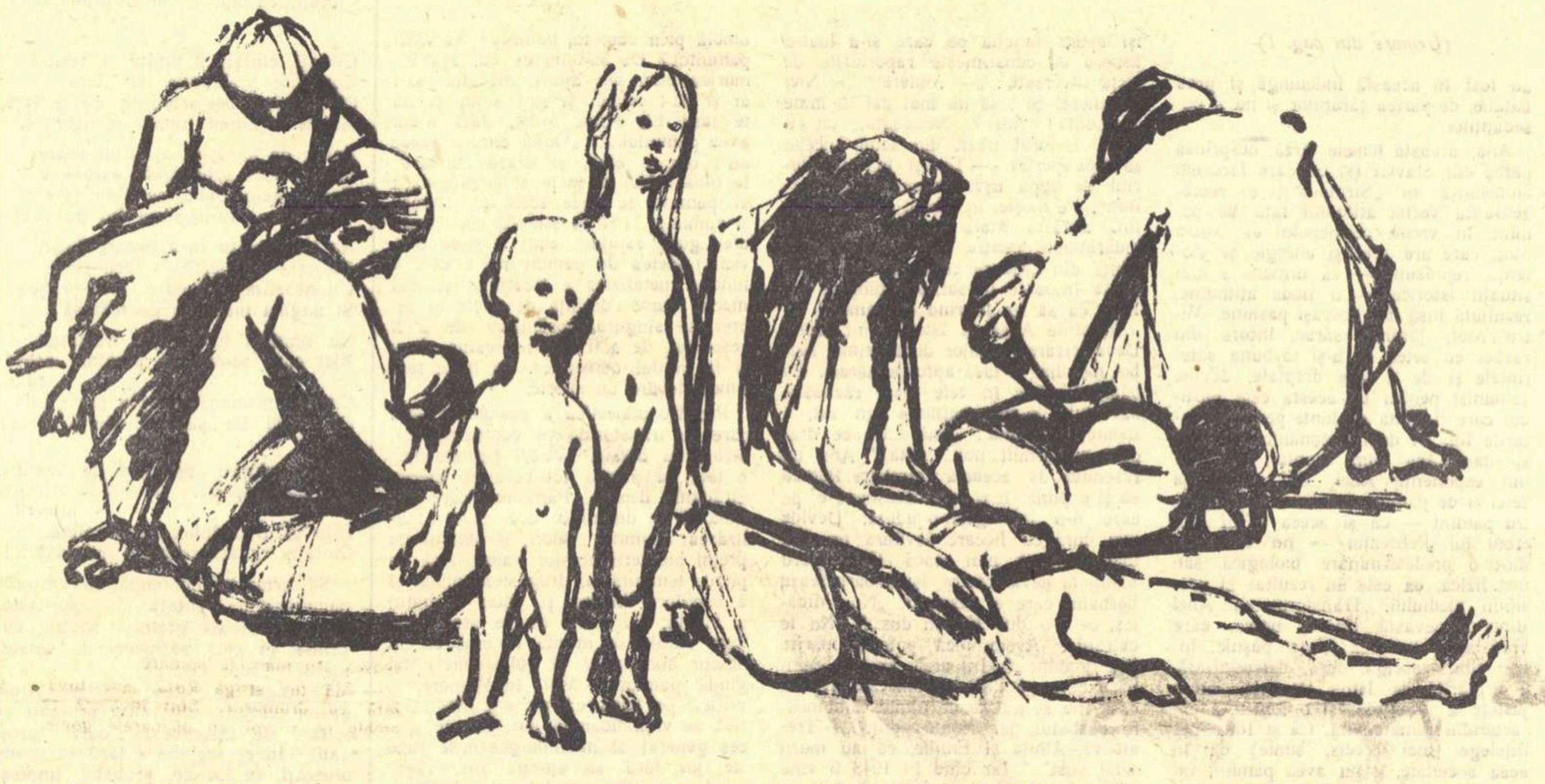

— A murit în lagăr? Ucis?

— Natürlich...

...Un şir de copii între patru şi cinci ani. Şi toţi au numărul de internare scris pe braţ.

Ni se arată nişte lămpi...

— Vedeţi ceva deosebit la ele?

— Nu.

— Priviţi abajururile.

Privesc abajururile şi văd că pe unul este pictat un castel cu turn şi cu steag în vîrf. Pe alt abajur un cioban şi o ciobăniţă. Pe altul un haiduc cu o manta romantică pe umeri.

— Sînt interesante picturile.

— Natürlich. Abajururile sînt din piele de om.

Fotografii! Fotografii înfăţişînd cadavre... cadavre... cadavre... Şi munţi de haine. Hainele celor care au fost asasinaţi. O pîine ca piatra. Pîinea cu care oamenii de aci erau, ca să spunem aşa, hrăniţi.

Dar în fotografii sînt nu numai morţi. Sînt şi vii. Şi aceşti oameni vii sînt numai piele şi oase. Poartă pe ei zdrenţe... In ochii lor ţipă foamea. Şi groaza. In ochii unora mai licăresc şi nădejdi.

Ieşim. Colegul meu din Weimar îmi arată o casă. Casa are acoperişul de olane roşcovane şi un coş pătrat care se ridică deasupra ei. Are şi cîteva ferestre casa. Ferestre cu chenar alb. Geamurile sînt mate. Este înconjurată de un gard înalt de scînduri. Intrăm în curte. Şi nu mai vedem nimic decît casa lîngă care ne aflăm şi această curte acoperită cu pietriş mărunt. Aci, lîngă acest gard înalt de uluci e spînzurătoarea. De spînzurătoare sînt atîrnate cîrlige.

— In aceste cîrlige uneori erau prinse ştreangurile. Alteori oamenii erau spînzuraţi direct în cîrlige.

— Cum adică?

— Simplu. Omul era adus sub spînzurătoare, urcat pe un scaun. I se înfigea unul din aceste cîrlige sub bărbie şi i se trăgea scaunul de sub picioare. Omul rămînea atîrnat. Uneori se zbătea cîteva ceasuri, alteori cîteva zile şi cîteva nopţi.

Lîngă zidul casei, două lăzi mari de scînduri căptuşite cu tablă zincată. In aceste lăzi se aduceau cadavrele celor care fuseseră ucişi în alte clădiri ale lagărului.

— Dar de ce erau aduşi aici?

— O să vezi.

Inainte de a coborî în subsolul acestei case, număr cîrligele spînzurătorii. Sînt şase la număr.

Sînt invitat să privesc o fereastră largă, cu un fel de jgheab care duce, ca şi scara, la subsol. Din camion, morţii erau aruncaţi în subsolul clădirii pe acest jgheab.

— Şi în subsol ce se întîmpla cu cadavrele?

— Vino să-ţi arăt.

Il urmez. Intrăm într-o odaie mare şi pe cei patru pereţi ai ei număr, prinse în zid, aşezate la două-trei palme de acoperiş, patruzeci şi două de cîrlige de fier. Pe ziduri atîrnă bîtele ghintuite. Se văd şi nişte scăunaşe.

Oamenii sortiţi pieirii erau aduşi aci. I se poruncea unuia să ia un scăunel şi să se aşeze în dreptul unui cîrlig. De cîrlig atîrna ştreangul. Omului i se mai poruncea să-şi pună singur ştreangul de gît. Omul îşi punea ştreangul de gît. Celui de al doilea i se poruncea să ia primului scăunelul de sub picioare. Il lua. Şi în timp ce primul om care-şi pusese ştreangul de gît începea să se zbată, celălalt, aproape lipit de el, se urca pe scaun, îşi punea şi el ştreangul de gît şi aştepta ca al treilea internat să-i ia scăunelul de sub picioare. Şi aşa mai departe... Şi aşa mai departe... Pînă cînd de fiecare cîrlig atîrna un om...

Cu bîtele se zdrobea capul aceluia care ar fi îndrăznit să nu execute porunca primită.

— Ascensorul era umplut cu cadavrele care erau urcate la etajul clădirii.

— Ce sînt acestea?

— Hiriitori

— Şi la ce anume foloseau?

— Unii internaţi nu se puteau stăpîni şi mai ţipau. Atunci se dădea drumul hiriitoarelor.

La etaj dăm peste un dispozitiv special pe care erau aşezaţi morţii la scoaterea lor din ascensor. Dispozitivul ducea cadavrele în cuptor.

— Abator de oameni, organizat metodic, ştiinţific.

— Natürlich...

— Da. Cuptoarele. Două sînt la număr şi fiecare are cîte trei guri. Observă, — îmi şopteşte colegul meu de la Weimar — unul dintre cuptoare funcţiona cu cocs, al doilea funcţiona cu păcură.

Mi se spune că în aceste cuptoare deseori erau aduşi şi arşi oameni de vii.

Mă uit la cuptoare. Intre cărămizile uzate de atîta întrebuinţare, urme de cenuşă. Intreb, aşa, ca să mă aflu în treabă:

— Cenuşa era aruncată în vînt?

— Vai! se miră colegul meu din Weimar. De ce să se azvîrle cenuşa în vînt? Cenuşa, ca şi sîngele celor ucişi, era adunată. Erau adunate şi fecalele internaţilor. Se fabrica îngrăşăminte. Şi o parte din această îngrăşăminte era folosită chiar la grădina de zarzavat de unde se aprovizionau comandanţii şi paznicii lagărului.

— Sînt cam uzate cuptoarele.

— Gîndeşte-te şi dumneata. Cum să nu fie uzate? Cu toate că au fost construite trainic şi cu o tehnică perfectă, au funcţionat zi şi noapte aproape cinci ani. Cum să nu se uzeze?

Trecem într-o altă cameră.

— Tăbăcăria.

— Ce fel de tăbăcărie?

— Tăbăcăria. Aci se tăbăcea pielea unora dintre internaţi. Şi anume a acelor internaţi care aveau pielea frumoasă.

Intr-o altă odaie vedem nişte butelii pe care scrie: Zyklon.

O producţie I. G. Farben-Industriei gaz. Gazul cu care au fost ucişi milioane de oameni. Aci, la Buchenwald, la Auschwitz şi în celelalte lagăre.

...Un uriaş maldăr de păr de femeie.

— Părul femeilor care au fost ucise aci. Era adunat fir cu fir. Părul omenesc e scump, nu e aşa, colega?

— Natürlich...

Ajungem într-o încăpere asemănătoare cu o cameră de baie. Zidurile sînt acoperite cu faianţă. Faianţa e curată. Şi în mijlocul odăii se află un bloc îmbrăcat în plăci tot de faianţă şi prevăzut la margini cu canale de scurgere. Mi se atrage atenţia asupra unor picături de sînge uscat:

— Aici erau întinşi morţii cu pielea interesantă şi jupuiţi. Tot aci erau extraşi, acelora care aveau, dinţii de aur din gură.

Celule!... Celule... Celule... Şi odăi ale paznicilor. Şi camera de tortură mi se arată. Şi mi se spune că oamenii erau ucişi în nenumărate chipuri. Impuşcarea în ceafă. Spînzurarea. Uciderea cu bîta. Injecţii care dădeau moartea înceată în patru ore. Uciderea prin introducere de aer în vene. Aruncarea în cuptoare de viu.

Pe cerul alb pluteau petice de nori. Albi erau norii. La întoarcere ne-am oprit iarăşi în mijlocul pădurii. Am aprins o ţigară. Am tras cîteva fumuri şi, uitînd de recomandările pe care mi le făcuse colegul meu la venire, am aruncat iarăşi ţigara aprinsă şi fumată numai pe jumătate în mijlocul şoselei. Colegul meu din Weimar s-a apropiat de ea, a strivit-o cu piciorul. Pe urmă, strivită şi stinsă, a zvîrlit-o în şanţ.

— Ţi-am mai spus: la noi nu se aruncă ţigara în mijlocul drumului.

— Scuză-mă, colega. Am uitat.

— Natürlich... Pînă cînd o să vă civilizaţi şi voi, oamenii din Balcani, o să mai treacă timp.

La Teliu vîntul vuia. Cerul nopţii, acoperit cu nori, era negru. Tăcea Roza. Şi eu tăceam. Numai paşii noştri se auzeau bocănind pe trotuarul îngust...

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

ARTE

EXPOZIȚII

Emilia Dumitrescu

Am întîlnit prin expoziții, de vreun an încoace, atîtea peisaje dunărene sau imagini ale solului dobrogean, încît ne venea uneori să credem că pitorescul țării acesteia încape, tot, între Brăila, Babadag și Sulina. Șlepuri și colțuri de port, mori cu aripi largi, pescari lipoveni — acestea sînt și temele obișnuite ale Emiliei Dumitrescu. Sînt ale ei, fiindcă artista e brăileancă și asta vede în jurul său; în priveliștea dunăreană nu caută succedanee ale unui spațiu exotic. Cerul care se boltește în lucrările sale nu e numaidecît o fărîmă de cer meridional. Și sufletul care se rostește în ele pare străin visărilor languroase; îi ghicești, dimpotrivă, nu știu ce prospețime tonică, nu știu ce vioiciune.

Cîte un accent decorativ vine să sporească tocmai această impresie de vioiciune. Intr-o bucată care se cheamă Copacul pescăresc, lipovenii au fețe intens cărămizii și bărbi albe, iar bărcile sînt de un roșu ori de un albastru puternic; de ramurile copacului atîrnă vîrșe care, surprinzător, se profilează ca niște pagode, pe apă. Peștii, reduși la un contur, altfel colorat pentru fiecare din ei, șed unul lîngă altul ca niște păsăruici pe o creangă. Altundeva, măgarii cu poveri sînt albi — de albul hîrtiei, iar șinele roților de la căruță arată roșii. Punerea în pagină știe să obțină efecte sesisante: aripile morii de la Sarichioi se desprind, parcă decupate, pe albul fondului. Insă artista se ferește de un decorativ prea apăsat, care ar putea-o împinge spre o artă exterioară. Mărturisește, de obicei, măsură și numai rareori spontaneitatea ei amuzată îi aduce neajunsuri: vreun detaliu arbitrar, nejustificat artistic, precum dîra spiralată, asemenea unei semnături glumețe, care străbate cerul din Șlepuri pe Dunăre.

Nu pretutindeni, însă, în monotipurile sale, Emilia Dumitrescu arată aceeași libertate de factură. Citeodată culorile se întind și se amestecă puțin (Birja, care altminteri are atmosferă), ori linia cunoaște accidente, aglomerări nedorite de culoare (Pepenele). Uneori, de asemeni, (Pe Corotișca) văzduhul e prea greu, față de apa care n-are destulă consistență (In portul Brăila), sau valorația e deficitară. Dar monotipul e o tehnică dificilă și astfel de sovăiri nu trebuie să ne înșele. De la pointilismul supărător la care, mai acum cîteva luni, o condusese inexperiența, Emilia Dumitrescu a săvîrșit un progres net. Cine semnează lucrări de o execuție atît de precisă cum e admirabilul Pescar (nr. 5) ori Moara de la Mahmudia, de o tușă sigură și largă, ori, în sfîrșit, o piesă sobră și delicată precum peisajul intitulat In parc la Lacul Sărat, — acela a făcut dovada meșteșugului său. Dar îi rămîne artistei o datorie mai arzătoare față de publicul ei: cu viziunea sa proaspătă dar nelipsită de fermitate, cu un ochi care știe să simtă și culoarea, dar și să scruteze o fizionomie, ori să fixeze o scenă, Emilia Dumitrescu e în măsură a investiga mai larg aria realităților noastre de azi: a răspunde mai direct imperativului actualității. Astfel sunetul clar al artei sale ar cîștiga în plinătate. Căci nu cred că ne înșelăm dacă recunoaștem în această artă rezerve, parcă ignorate, de optimism; rezerve care se cer mai amplu cheltuite.

Mimi Șaraga-Maxy

Spontaneitate nu e tot una cu prospețime. Asta înțelegem îndată ce privim uleiurile lui Mimi Șaraga-Maxy. Expoziția sa ai spune că pledează pentru drepturile spontaneității. Le afirmă cu ostentația, cu voința de a demonstra că pictura nu e chestiune de meditație, ci doar de temperament: țîșnire de energii vulcanice, izbucnire de culoare. Intr-adevăr, Mimi Șaraga-Maxy risipește pretutindeni tonuri intense, bucuroasă să le simtă strălucirea. Și afli, în aceste tablouri, nu odată, zone care-ți încîntă privirea. Albastrul superb al cerului, de pildă, din peisajul de la nr. 17, ori logodna fericită a culorilor din primul plan al tabloului Bătrînă: de fapt, o natură statică, degajînd impresia unei materialități dense, a unei plenitudini admirabile. Mai des, însă, culoarea nu ambiționează să închege o imagine întreagă, coerentă, a obiectelor. Și nici nu năzuiește măcar să se organizeze totdeauna în ansambluri cromatice bine articulate. Mimi Șaraga-Maxy simte acut culoarea și o vrea exaltată. Dar n-are disciplina care, singură, îi face pe adevărații coloriști și care justifică toate îndrăznelile. Ea pare, deocamdată, mai degrabă o pictoriță de efecte; și aceasta se vede și din felul cum pune pensula pe pînză. Tușa ei e energică, dar voiește mai adesea să impresioneze decît să construiască și să se subordoneze unei rațiuni artistice mai adînci.

Mai multă rigoare, mai multă siguranță a gustului, — acestea sînt lucrurile pe care i le-am dori artistei. Căci ne supără în uleiurile ei o violență adesea trivială (de pildă în Capul de expresie, lucrat cu mult roșu, ori în peisaje ca acela intitulat Blocuri). Și corectivul, pictorița îl poate găsi chiar în considerarea mai atentă a realului. Infățișînd strident, cu nete amintiri expresioniste, niște Pescari din Mesembria, Mimi Șaraga-Maxy a ajuns la rezultate penibile: oamenii arată în același timp fioroși și ridicuIi. Și pînza pare incomparabil mai „făcută", mai puțin spontană, decît alte tablouri unde artista arată mai mult scrupul față de oameni și locurile zugrăvite. Nu ne prezervăm spontaneitatea, făcînd exerciții în gol, limitîndu-ne la capete de expresie și încercînd variante pe tema urîtului, cum pare a face Mimi Șaraga-Maxy în cîteva din „portretele" sale. Ba, dimpotrivă, fără confruntarea nemijlocită cu realitatea ambiantă, temperamentul se lasă mai degrabă împresurat de formule și se fixează în stereotipii. (De pildă, exacerbarea cromatică amenință, la artista noastră, să devină sistematică). Spunem toate acestea, fiindcă găsim ciudat s-o întîlnim pe pictorița care ne-a dat în urmă cu cîțiva ani Confruntarea, într-o expoziție unde nu răsună cu limpezime nici un ecou al zilelor noastre. Nimeni, bineînțeles, nu i-ar pretinde artistei să fie numaidecît senină sau calmă. Putea să apese și pe coarda pateticului, de exemplu, spre care manifestă o anume înclinație. Dar, oricum, trebuia să recunoaștem, în aceste numeroase lucrări, mai mult decît vocea unui temperament tumultuos; să citim într-însele și ceva din frămîntarea unei conștiințe care trăiește lucid prezentul. Și dacă ne-au reținut cîteva din piesele adunate aici — peisaje cum sînt Pe ploaie, sau acela de la nr. 31, Silueta de la nr. 1, ori mai cu seamă compoziția cu Cizmarii, mai gravă și mai organic gîndită decît restul pînzelor, — expoziția trebuie s-o considerăm, în întregul ei, ca pe mărturia unei etape pe care artista se cuvine s-o depășească.

Dan Hăulică

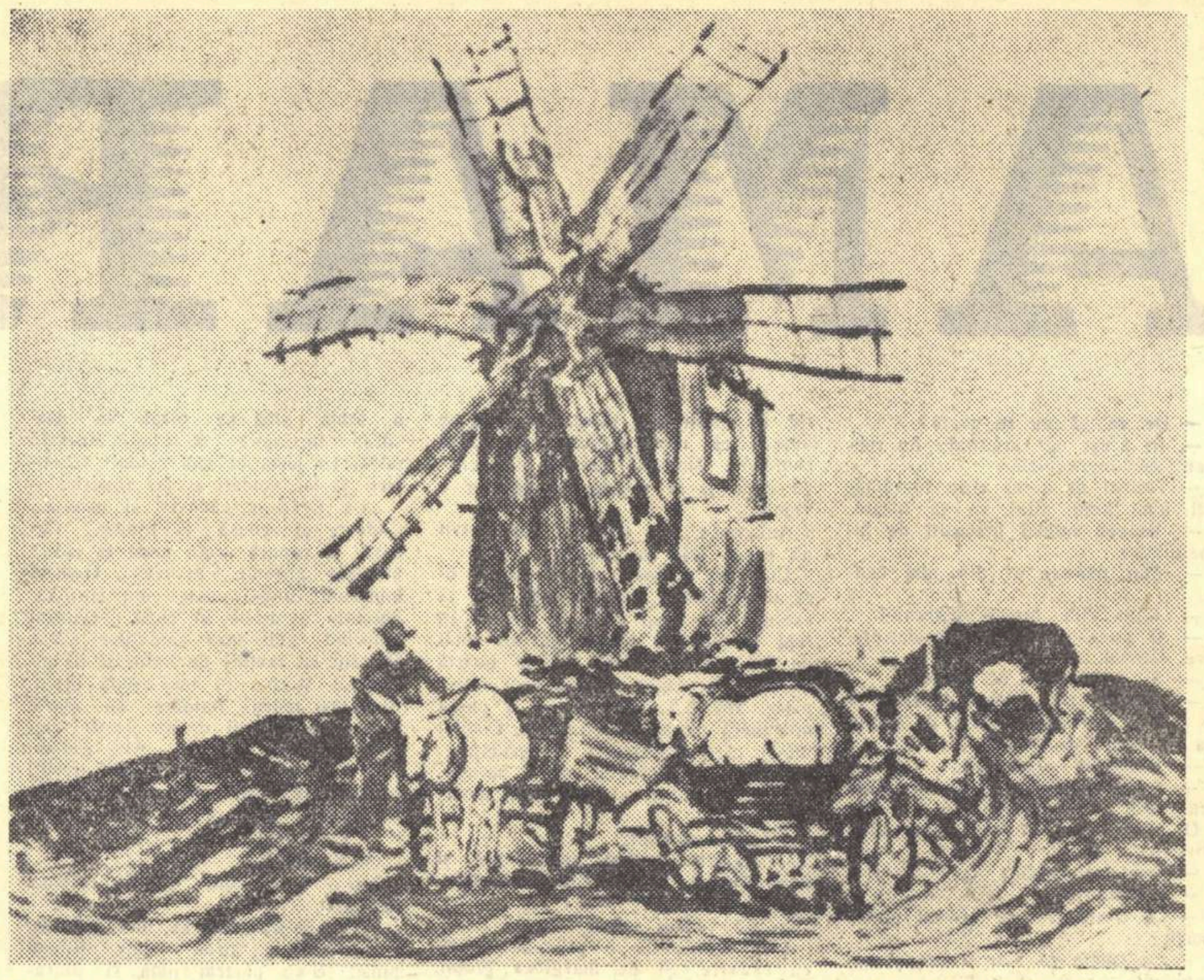

EMILIA DUMITRESCU „Moara de la Mahmudia" (monotip)

CRITICA PASIUNILOR

(Urmare din pag. 1)

au fost în această îndelungă și grea bătălie, de partea țăranilor și nu a posedanților.

Ana, această femeie dîrză, desprinsă parcă din Slavici (și cu care făcusem cunoștință în „Străinul"), e reprezentanta vechii atitudini față de pămînt, în vreme ce nepotul ei Mitru Moț, care are aceeași energie și violență, reprezintă — ca urmare a noii situații istorice — o nouă atitudine, rezultată însă din aceeași pasiune. Mitru Moț, țăranul sărac, întors din război cu setea de a-și răzbuna suferințele și de a face dreptate, devine comunist pentru că acesta este partidul care îl ajută să lupte pentru drepturile lui. El devine comunist în mod spontan. Așa cum spontan învățase din experiența Anei, din experiența setei ei de pămînt. Pasiunea Anei pentru pămînt — ca și aceea a lui Ion, eroul lui Rebreanu — nu se naște dintr-o predeterminare biologică sau metafizică, ea este un rezultat al presiunii mediului. Transformarea Anei dintr-o nevastă tînără, naivă, care vrea să-și trăiască viața pașnic, într-o ființă aprigă, dură, defeminizată, e urmărită de Titus Popovici cu o justețe a nuanțelor și o logică a caracterului remarcabilă. Ca și Ion, Ana înțelege (mai precis, simte) că în acea societate, a nu avea pămînt, înseamnă a nu avea nimic. Pentru a-și apăra dreptul ei de femeie, Ana trebuie să dea cu pumnul, ca să-și silească bărbatul, cam moale, la o hotărîre, ea trebuie să-l amenințe, pentru a-și apăra averea copiilor, trage cu pistolul, pune toporul după ușă etc. Cînd își dă seama că persecuțiile vechilului îi vor distruge, Ana ia o hotărîre: vor pleca pe Tisa să se bage slugi la o moșie. „Nu mai stăm... Dacă e să fim slugi, apăi mai bine în străini. Acolo barem nu te rîde nime." „Ana vedea limpede că pe Mihai îl cuprinsese o groază ca de moarte, cu cît se apropia vremea să ia o hotărîre. Căuta să-l îmbărbăteze și numai ea știa cît îi venea de greu". „El o privi mirat. N-o mai cunoștea, așa se făcuse de rea. Ochii negri îi străluceau arareori și atunci numai de mînie". Mizeria, suferința, lasă urme asupra frumuseții ei și cînd un bărbat care o plăcuse îi spune că s-a urîțit, Ana se închide și mai mult în ea, devine mai dură, mai tăioasă. Ana „a luat o oglindă, s-a dus la fereastră și și-a privit obrazul tăbăcit de vînt, cele două crețuri purpurii ce se săpaseră la rădăcina sprîncenelor. Parcă s-a rupt ceva înlăuntrul ei. Fusese o fătuță nebună și fără griji, jucase la horă simțind că plutește și acum, deodată, fără să fi avut nici o bucurie, s-a trezit zbîrcită, urîtă și bătrînă. In clipa aceea i-a urît și i-a blestemat pe Mihai, pe Todoruț și pe cel ce urma să vină și-i îngreuia pîntecele". (Ne amintim de nuvelele lui Rebreanu „Dintele" și de „O zi ca altele" de Sadoveanu.) Fiindcă Mihai e mai slab, Ana își dă seama că în acest salt în necunoscut în exilul lor, cineva trebuie să fie ferm. Și ea va fi tare. Cînd Mihai îi dă o palmă, ea își apără funcția pe care și-a luat-o asupra ei, consfințește raporturile de forță inversate: „— Muiere!" „— Nici o muiere! Și ...să nu mai dai în mine niciodată! Auzi? Niciodată, cît îi trăi". Todoruț trezit din somn începu să țipe speriat. „— Taci și tu că iau zbiciul de după ușă. Culcați-vă și dormiți". Pe moșie, în pustă, printre străini, această Mară strînge bani cu îndărătnicie pentru ca — asemeni lui Ghiță din „Moara cu noroc" — să se poată întoarce în sat, să cumpere pămînt **ca să fie în rînd cu oamenii.**

Relațiile Anei cu Istoria sînt aspre. Devalorizarea banilor după primul război mondial îi lasă aproape săraci, doi băieți îi mor în cele două războaie, bărbatul, de-abia reîntors în sat, îi moare, întrebînd: „Ană ...La ce dracu... am trudit noi... atîta?" Ana nu răspunde la această întrebare. Refuză să și-o pună. E o forță deasupra ei pe care n-o înțelege, n-o judecă. Devine mai dură cu fiecare lovitură primită, mai energică, mai seacă. Cînd pierd banii, la devalorizare, își îmbărbătează bărbatul care e desperat: „No, Mihăieș, ce s-o dus îi bun dus..." „Nu te cătrăni... Avem încă putere, mărire ție, doamne..." Intoarsă în sat, cumpără ceva pămînt, îl muncește, repară casa, nu se plînge de nimic. Cînd moare bărbatul, își scoală copiii: „— Treziți-vă, Anuță și Emilie, că au murit tatăl vost'..." Iar cînd în 1943 îi vine știre că băiatul ei preferat a murit pe front, Ana e de o resemnare încremenită: „Incepură să plîngă amar, numai Ana rămase dreaptă în capul mesei, (...) cu o voce pierită spuse după un timp: — Dumnezeu să-l ierte, haideți să ședem la masă, că se răcește zama". Cînd o fată îi moare, pe neașteptate (mama lui Andrei Sabin), în timp ce familia se vaietă și jelește, ea dă porunci repezi, precise și, la-nmormîntare, nefiind preot (era în plin refugiu), rostește rugăciunile.

Am dat aceste exemple despre remarcabila figură a bătrînei Ana (creată din energia dură a Vidrei, Marei și Vitoriei Lipan și despre care ar mai fi multe de spus...) pentru că ea e reprezentativă pentru vechea mentalitate țărănească în sensul că setea de pămînt era un complex din a cărui compoziție făcea parte, în proporții variate și variabile, dorința de o viață mai bună dar și de respect și demnitate. Din raporturile ei cu Istoria, Ana trage două concluzii: evenimentele nu pot fi înțelese (fatalism) și singura valoare reală, singura certitudine este pămîntul. Bătrîna gîndește: „Mai tîrziu, fată-sa va ști că toate-s rînduite pe lume și n-are rost să te zbați: și așa se întîmplă cum ți-e scris nu-ți poți schimba soarta". Și: „— Cea mai mare pedeapsă a omului, Dănuț, îi viața..." Dar acest pesimism nu alterează energia inepuizabilă a bătrînei care, oarbă, aproape neputincioasă, nu renunță la tonul ei poruncitor. Soartei neînțelese, crude și capricioase, ea îi opune munca îndîrjită, energia sălbatică de a lua totul de la început, încă o dată și încă o dată. In lupta ei cu hazardul, Ana are o permanență, o valoare cheie: pămîntul. Ea îi strigă Emiliei care se vrea la oraș: „— Ce-ți umblă prin cap, tu, bolîndă! Să vinzi pămîntul? Da să știu ca eu, așa nimurică cum am ajuns, mă duc să-l ar și să-l samăn și să-l secer și nu te las! Ei, Milie, Milie, dacă n-am avea pămîntul...". „Omul cînd îi sarac nu-i om, e cîne, și n-are „unoare" la nime... Poți fi tu prost și hîd, dacă ai pămînt te vede satul și frumos și cuminte". (Și se știe ce importanță are „gura satului", cum îi zicea Slavici...) Setea de pămînt nu e deci o funcție metafizică a țăranului și nici măcar numai dorința de avere ci reprezintă singura posibilitate de a fi respectat, de a fi luat în seamă, de a fi în rîndul oamenilor. Ca toate sentimentele are un istoric.

Printr-o dialectică a pasiunilor însă, care se transformă în contrariul lor, cîștigarea acestei „valori permanente" o face să piardă tot ceea ce merita strădania depusă. Pămîntul, care trebuia să fie un mijloc doar pentru realizarea anumitor valori, e obținut cu prețul pierderii acestor valori. Ana își pierde feminitatea, dragostea soțului și a copiilor, liniștea și chiar bărbatul și băieții. Cu fetele nu se prea înțelege. Anuța se mărită la oraș cu un obscur funcționar și (blasfemie!) își vinde pămîntul. Mili, învățătoare, o critică pe babă că nu s-a mai fasonat, se vrea doamnă dar, într-un proces general al micii burghezii, se rupe de jos fără să ajungă sus, rămînînd suspendată, izolată și nehotărîtă. Situația o rezumă Ana: „— Cînd din țăran se ardică domn, acela nu-i nici domn, nici țăran, bani mulți n-are ca să-i poată arunca pe ferești, așa cum făceau grofii, iară puținul nu-l știe chivernisi..." Iar pentru ginerele ei, George, învățător și el, pămîntul devine o nonvaloare. Drama Anei (ca și a lui Găvrila Ursu, de care vom vorbi) e drama transformării aurului în nisip. In condițiile proprietății private, orice valoare posesivă se transformă — pe plan uman — într-o nonvaloare.

Paul Georgescu

ION BREAZU

La Cluj a încetat din viață, în ziua de 11 mai a.c., profesorul Ion Breazu, șeful catedrei de literatură romînă de la Universitatea „Victor Babeș" și șeful colectivului de istorie literară și folclor al filialei Cluj a Academiei R.P.R.

Cercetător pasionat și competent, profesorul Ion Breazu și-a dedicat, după studii strălucite la Blaj, Orăștie, Cluj și Paris, întreaga sa putere de muncă studierii istoriei literaturii romîne. A început să publice în presă și să funcționeze ca asistent pe lîngă Universitatea din Cluj în anii care au urmat primului război mondial. In 1943 a fost numit conferențiar la această universitate, iar în 1955 este numit profesor șef de catedră. Generații de studenți care au trecut prin Universitatea din Cluj au primit nu numai cunoștințe temeinice și profunde, nu numai îndrumări metodice cu privire la cercetarea sistematică și atentă a literaturii noastre, dar și o pildă vie de activitate neobosită și de integritate morală.

Ion Breazu a colaborat cu studii și articole la principalele reviste de specialitate din țară: **Daco-Romania, Studii literare, Transilvania, Studii și cercetări științifice,** iar în anii din urmă la **Almanahul literar, Steaua** și **Tribuna.** L-a preocupat în special istoria literaturii ardelene și legăturile scriitorilor din Transilvania cu creația populară. Dintre studiile sale — multe din ele reunite în masivul volum **„Literatura Transilvaniei"** — cităm: **Povestitori ardeleni și bănățeni pînă la unire, antologie, prefață, note bibliografice și glosar; Temeiurile populare ale literaturii romîne din Transilvania; Versuri populare în manuscrise ardelene vechi; Jules Michelet și folclorul romînesc; Literatura „Tribunei"; Ecouri ovidiene în literatura romînească din Transilvania; Anton Pann în noi studii și ediții,** etc. etc. Editura de stat pentru literatură și artă va scoate de sub tipar, nu peste multă vreme, o culegere din nuvelele lui Slavici însoțită de un excelent studiu introductiv aparținînd profesorului Ion Breazu. Tot profesorul Breazu a condus și lucrările colectivului de cercetători de la Cluj care se ocupă cu editarea operelor lui Ion Slavici. Era un om de o modestie rară, de o corectitudine exemplară, un muncitor care n-a cunoscut de-a lungul întregii sale vieți nici o clipă de răgaz. Elevii, studenții și toți cei care l-au cunoscut îi vor păstra totdeauna o amintire neștearsă.

POEZIE cu EXPLICAȚII

(Urmare din pag. I)

M-am oprit la „Triumful primăverii" de Tudor George, versuri pe care le reproducem în întregime, fiind ale unui om de talent, care se străduiește să iasă din clișeele obișnuite și să cucerească, de la debut, laurii originalității.

Regret, însă, că această reproducere o fac nu ca să-l elogiez, dar să aduc mustrări autorului, mustrări care nu-l privesc numai pe el, dar și pe toți cei ce, la fel cu el, caută să se singularizeze, să stîlcească și să inventeze cuvinte, să atragă atenția asupra lor, scriind în „genul genial", jignind bunul simț, violînd această limbă scumpă nouă tuturor și pe care, atît înaintașii noștri cît și noi înșine, am căutat s-o facem cît mai pură și mai armonioasă.

TRIUMFUL PRIMĂVERII

I

Cîntați, cîntați triumful primăverii,
Lăstuni săgetători **proșcați** pe boltă,—
Nuntindu-vă cu-a razelor puzderii
Și-a crengilor **destindere învoltă...**

Cu degete prelungi **palmatul** soare
Victorios răzbește ceața pală
Și **acuprinde-n** gestu-i de dogoare
Fructul terestru, ca pe-o portocală...

Nu simți și tu că-n fiece pupilă
Se-aprinde-un **sor** ce cată să pătrundă
Prin **tandre cețuri** trupul de argilă
Inima ta și forma ta rotundă?

Nu simți și tu **năprasnicul fascicul**
Cu stolul de lăstuni care ne-ajunge
Cum, pătrunzînd prin ochi pînă-n ventricul
Ne-aprinde pulsul, năvălind prin sînge?

. . . .

Cîntați, cîntați, explozii de lumină,
Tu, soare **sulițaș, trompet** ce sperii
Zăpezile **topite din retină!**
Cîntați, cîntați, triumful primăverii!

II

Cîntați, cîntați și vîntul ce resfiră
Copacilor prelungile lor plete
Cînd luminoase-acorduri, ca pe lyră,
Astral paianjen umblă să desfete.

Paing de aur pur, aprinsul soare
Și-mproașcă orbitoarele extaze,
Sedus de-o pătimașe-mbrățișare
Cuprinde ceru-n plasa lui de raze...

Nu simți și tu că-n fiecare deget
Tînjește un paianjen fără plasă,
Un neastîmpăr tandru, fără preget,
Și unghia mustește de mătasă?

Nu simți și tu aidoma **frămîntul,**
Nici cum **se-nțese-n** preajmă adevărul,
Cînd te-ncunună soarele și vîntul
Cu-alintul lor păienjenindu-ți părul?

. . . .

Cîntați, cîntați păianjeni de lumină,
Tu, soare-aprins, tu, vînt stîrnind **himerii**
Prin părul **unduios de muselină...**
Cîntați, cîntați triumful primăverii!

Să urmărim împreună cu cititorul numeroasele atentate la puritatea, la demnitatea graiului nostru, cuprinse în cele patruzeci de versuri ale lui Tudor George.

In rîndul al doilea al primei strofe găsim „lăstuni săgetători **proșcați** pe boltă". Ce înseamnă, oare, „proșcați"? In ce regiune a țării se spune **proșcați, în loc de, probabil, improșcați?**

Primul rînd al strofei a doua ne vorbește de „palmatul soare". Soare palmat? Adică un soare în formă de palmă? Și imaginea și expresia sînt artificiale.

In al treilea rînd al aceleiași strofe citim acuprinde-n gestu-i.

„Acuprinde" vrea să însemne, desigur, **cuprinde.**

In strofa a treia citim că-n fiece pupilă se-aprinde-un sor.

Acest sor vrea să fie probabil un soare.

Tînărul poet a și început să inventeze cuvinte. Cam pretențios!

Să folosească întîi, cuvintele existente în limba romînească și pe urmă, cînd ideile sale vor fi atît de vaste, atît de înalte încît vocabularul țării să nu le mai poată cuprinde, slobod e să ne fericească cu propriile-i născociri lingvistice.

In aceeași a treia strofă, găsim „tandre cețuri" și cuvîntul **inimă** în care accentul cade pe silaba **ni,** după cum în strofa doua e accentuat finalul din **fructul.**

Cu fiecare strofă a noului bard, intrăm în confuzie și perplexitate.

Strofa patra începe cu „năprasnicul fascicul" care, ca să rimeze cu „ventricul", pătrunde, prin ochi, pînă-n ventricul, năvălind **prin** sînge. Năvălești în ceva, nu **prin** ceva. Treci **prin** pădure, dar nu năvălești **prin ea,** oricît de „năprasnic fascicul" ai fi!

In strofa a cincea, soarele e un sulițaș-trompet, care sperie „zăpezile topite din retină". Ce vor fi acele zăpezi topite în retină, speriate de sulițașul-trompet?

Dar acel „astral paianjen care umblă să desfete"?

Să facem apel la un vraci, la o ghicitoare care să ne lămurească ce poate fi „neastîmpărul tandru" și mai ales, acea „unghie care mustește de mătasă" (strofa 8).

Da! Da! Ați citit bine! Nu e nici o greșeală de tipar!

Scrie, negru pe alb;

„Și unghia mustește de mătasă"?

Iată și „frămîntul" din strofa nouă și „**cum se-nțese-n** preajmă adevărul", din aceeași strofă, iată și soarele și vîntul „**cu-alintul lor păienjenindu-ți părul**".

Cum poate un alint să-ți păienjenească părul să ne răspundă nu autorul poeziei, ci tovarășii responsabili ai „Gazetei literare" care au publicat, fără să le citească, probabil, aceste zece regretabile catrene!

Iată-ne, la strofa ultimă. „Soarele stîrnește himerii!" (probabil himere) în părul „**unduios de muselină**". Și urmează semnătura.

Pe vremea „hermetismului", cînd poezia se adresa unor cercuri restrînse de cititori, aceste jonglerii puteau trece și chiar interesa. Astăzi, însă, cînd scrisul fiecăruia dintre noi este urmărit și gustat nu de zeci ci de zeci de mii de cititori, cerem confraților să se exprime într-o limbă cît mai curată, mai accesibilă maselor, limba poporului, care gîndește limpede și a cărui claritate de expresie nu umbrește întru nimic marile sale daruri poetice. Romînul s-a născut poet înainte de a fi venit pe lume Mallarmé.

Victor Eftimiu

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1)

clorul, să-ți spun o întîmplare reală, soldată cu un rondel ce mi-a adus destule buclucuri. Am citit cîndva, de mult, directorului unei răposate reviste literare — care se socotea directorul literaturii înseși — un fragment de poezie. La un moment dat, stilul popular al versurilor formula această imagine:

Jupîneasa carpena
adusă din Slatina...

— Ce-nseamnă asta? m-a întrebat directorul de literatură.

— Stil popular.

— Vrei să spui: schimonosire formalistă a stilului popular. Ce-o să-nțeleagă cititorul prin „jupîneasa carpena" a dumitale?

— Ințelege: arborele denumit carpen, iar din context înțelege: țeapă.

— Și asta-i poezie?... m-a căinat, sincer îngrozit, preopinentul meu. Ești iremediabil pierdut. Cînd ai să te lași de ermetism?

... Ei bine, n-o să-ți mai spun că lectura mea fusese o mică farsă și că versurile cu pricina erau din cunoscuta baladă populară „Corbea", veche de la tata și de la bunicu.

Se vede treaba că, odată cu fireasca nevoie de expresie figurată a proverbelor, odată cu imaginile incitatoare — anume și numai la prima vedere „nelimpezi" — ale ghicitorilor, ca să luăm numai două exemple, tot de la bătrîni oi fi moștenit și ... ermetismul, formalismul, etc., etc.

Deși aceste reproșuri mi se fac azi mai rar, eu continui să cred că adevărații ermetici trebuie căutați printre acei judecători înguști ai operei literare care, împleticind absconse raționamente pasamite explicative, rămîn ei de fapt neînțeleși propriilor cititori și impermeabili oricărei înțelegeri.

Iar adevărații formaliști — nu mă refer în special la literatură — sînt cei care fac lucrurile de formă, nu cei care caută forme frumoase.

— Ce-ați spune dacă v-aș ruga să precizați poziția dvs. în legătură cu raportul dintre formă și conținut?

— Aș spune, în primul rînd, că aceasta nu e o întrebare de formă ci una în adevăr de conținut. Noi socotim de obicei problema conținutului drept o problemă de la sine înțeleasă — și greșim. E adevărat că răspunsul real și practic nu-l putem da decît cu lucrările noastre. Și eu pot da un asemenea răspuns, chiar cu ultimele colaborări la „Gazeta literară" în care oglindesc, cum se zice, cea mai vie și mai directă actualitate. Dar oglindirea muncii, succeselor și greutăților noastre, cuprinderea vieții muncitorului, țăranului și intelectualului de azi, trebuie să devină pentru noi o preocupare nu numai intuitivă, aproximativă, întîmplătoare, ci conștientă, deliberată, permanentă. In serviciul ei trebuie să concentrăm cele mai bune rezerve de care dispunem; pentru actualitate — adică pentru viața noastră — trebuie să ne batem, ei trebuie să-i închinăm principalele noastre eforturi.

— Cu aceasta, e limpede că am trecut și de „formalism" și de folclor. Dar în domeniul traducerilor, am impresia că evoluați între contraste. După Maiakovski și „Vasili Tiorkin", stiluri ale veacului nostru, ce anume v-a atras către poezia englezului William Blake de acum 200 de ani?

— William Blake a fost o foarte interesantă conștiință protestatară a veacului său; a avut o poziție originală, neconformistă și intransigentă față de societatea în care trăia; a adus o contribuție însemnată la fondul comun al umanității; el nu numai că ne atrage, dar ne aparține.

De ce l-am abordat după Maiakovski și Tvardovski? Poate că din simplu... spirit sportiv! După părerea mea, trebuie să întreprinzi mereu — cu sau fără publicitate — asemenea exerciții, asemenea antrenamente, în tovărășia marilor atleți ai poeziei clasice și moderne. Nu te poți cunoaște bine, fără să cunoști bine pe alții. Nu te poți diferenția de ei, cît de cît..., fără să fi pipăit personal stilul, tehnica, mijloacele, specificul lor. Există și în poezie un fel de grijă de a-ți menține „condiția fizică", un fel de nevoie de a păstra musculaturii versului mobilitatea, elasticitatea, rezistența, randamentul.

— Și aș mai vrea să știu ceva: cînd au să vă apară și cele două volume de versuri originale „OAMENI ȘI DRAGOSTE" și „COPIII CARTIERULUI"? Despre primul, ați anunțat de mai multe ori că e gata de tipar.

— E gata... ca și interviul dumitale. Spuneai că vrei să fie scurt.

— Așa e. Uitasem.

C. Cristobald

UNIVERS TRAGIC

(Urmare din pag. 1)

„Bună, din lene" a devenit artistă de cinema și întreținută de lux. In momente de lirism, trecutul răbufnește cu amintiri dureroase. „Mama era bolnavă. A vrut să se sinucidă în cîteva dăți și n-am lăsat-o... Eu și cu sorumea mai mică ne-am înapoiat de la școală. Imi aduc aminte, aveam ghetele tatei cu gumilastic și ne-am dus de-am cumpărat mezeluri. Mama era bolnavă în pat. Noi am intrat în bucătărie și am mîncat pîine cu mezeluri. Pe urmă ne-am culcat. Pe la nouă seara a ieșit tata în curte — era chior — dar s-a uitat la lună. Dintr-un salcîm l-a lovit ceva în cap. Și s-a uitat în sus. Se spînzurase mama! Ne-a trezit pe noi din somn. Am țipat, am chemat-o pe mătușa... Pe urmă, am înmormîntat-o și am crescut eu, a crescut și soru-mea. Astăzi ea s-a măritat, eu fac cinema..." In felul acesta, cu o sobrietate de mare artist, Călugăru realizează adevărate stenograme ale mizeriei. Concentrarea nu este aci căutare stilistică, ci crispare istovitoare, trăire intensă într-un univers tragic și halucinant.

In existența sufocantă a mahalalei apar miturile, încercări de lămurire a genezei infernului. Buiumaș „cugetă bătrînește": „Trebuie să fie undeva o livadă, unde dumnezeu varsă bănet și cheamă cîte o mahala ca fiecare gospodar să apuce și să-și ducă acasă după vrere și putere. Cei leneși, sătui și veseli, umplu buzunări, sînuri, saci cu galbeni; cei trudiți, flămînzi și amăriți ajung totdeauna după ce grămezile de galbeni s-au golit"... Mahalaua fîntînilor este considerată „marginea lumii"; un finister unde cerul se unește cu pămîntul, populat de minuni petrecute în casele mahalagiilor ursuzi. Peisajul acestui finister oferă o singură nuanță: autumnalul: „Amintirea mea păstrează însă vederea unui tîrg în care vremea nu se mai schimbă: totdeauna toamnă. Plouă. Vînt. Țipenie pe drumuri. Aleargă dulăi jigăriți și uzi și cîteodată cîte un om trist cu umbrela deschisă". In acest domeniu al pluviosului etern: „nu se iubește. Nimeni n-are vreme pentru treburi așa de zădarnice..." Oamenii mahalalei alcătuiesc o: „lume necăjită, întunecată, de la o barieră la cealaltă a tîrgului. Nu-i arde nimănui de zburdăciune, de fudulie. Fiecare cap de familie cîștigă doar cîteva săptămîni pe an. Cîștigul este însă atît de mic, că abia ajunge să amăgească foamea copiilor; iar pe a celor vîrstnici nici măcar pe atîta".

Acesta este universul lui Buiumaș. O lume de mizerie, tragedii și interdicții. Contrastul cu lumea bogaților aproape că nu există. Universul avut este un paradis inaccesibil. Copilul îl semnalează, dar afectivitatea lui se desfășoară în infern.

Poetul Sașa Pană, adunînd la un loc în „Casa șoarecilor" lucrările de început, încă nepublicate în volum, ale lui Ion Călugăru, a făcut mai mult decît un gest de pietate în amintirea scriitorului. Modul în care editorul a alcătuit volumul, oferă posibilitatea cuprinderii căutărilor febrile și drumurilor variate ale subtilei arte de prozator a lui Călugăru. Aflăm aici, în primul rînd, în mod masiv, începuturile marii trilogii a romancierului, aș spune a tragediilor cu un singur actor, în maniera lui Thespis, străbunul tragicilor. Actorul (Buiumaș) îl regăsim în „Casa șoarecilor", „Intre copii", „Din copilăria unui netrebnic", „Firi neînțelese", „Ispite", etc. Eroul era prefigurat prin contururi esențiale în momentul în care Călugăru scria primul roman al trilogiei, iar arta prozatorului se impusese prin atît de matura carte de debut a „Caîlor lui Cibicioc".

Dar în „Casa șoarecilor" aflăm și drumul către mit și fantastic, amestecate cu tragicul destin al oamenilor de rînd din uluitorul „Abecedar de povestiri populare". Schițe ca: „Lăutarul și șerpele", „Negustorul care nu vinde nimic", „Sfîrșenia lui Veniamin Jidovul" sau „Ispite", amintesc de acest „Abecedar" cu neputință de uitat, al lui Călugăru.

S.D.E.P.U.N.I.A. demonstrează capacitatea de reverie și de sarcasm, în același timp, a lui Călugăru, manifestată într-o proză lirică, sugrumată de imagistică îndrăzneață, pe alocuri chiar ilogică, din „Paradisul statistic". Drumul a fost repede abandonat de prozator pentru că ducea într-o fundătură de originalitate silită, fără perspective. De fapt, nici nu era drumul lui propriu, ci al prozei lui Apollinaire, Crevel, Aragon (din „Anicet", „Les aventures de Télémaque", „Le libertinage", etc.).

Il întîlnim în „Casa șoarecilor" și pe Lăpușneanu, eroul din „Don Juan Cocoșatul", în ipostaza unui Miron Lăpușneanu cu destin asemănător aceluia din romanul numit. Iar „Coolidge a mințit" amintește maniera parabolică din „Ion și Salomeia" sau „Glovnul care gîndește".

„Don Juan Cocoșatul" se înrudea, prin febra descompunerii unei lumi damnate, cu „Craii de Curtea Veche" ai lui Matei Caragiale. Filiația o găsim, la modul direct, în „Palilula" și în asociația de boemi condusă de Puiu Dracopol, un fel de Pantazi al unei epoci de crahuri bancare.

Dacă reunești firele care leagă invizibil schițele și nuvelele din „Casa șoarecilor", deții la un moment dat drama a două lumi opuse care, cel puțin pentru o clipă, se luminează una pe alta. Buiumaș încearcă prin intelect evadarea din mahala, pentru a o putea plasa în problematica întregii lumi sociale și a-i lămuri astfel misterele, nefericirile.

Există și un alt personaj, extrem de interesant, Diogen Miracol („Bună din lene", „Diogen Miracol și shunk", „Un bărbat care nu e nici om, nici bărbat", „Palilula", etc.) pseudonumele lui Diogene Xantos, bancher decăzut, care și-a pierdut averea, nevasta, copiii și a fost aruncat, prin intelect, în mahalaua presei burgheze. Ins cultivat, datorită averii risipite, i-a mai rămas o singură modalitate de trai: condeiul.

Diogen Miracol, ca erou existențialist, figurează tristul final al unei clase întregi. Am spus că este erou existențialist pentru că filozofia lui este crepusculară. El practică un indiferentism aristocratic („E comic dar am rămas în viață. Din curiozitate. Nu mă mai atrăgea nimic, nu mă mai durea nimic, vroiam numai să văd ce se va mai întîmpla") într-o lume suferindă moralmente („fiecare tîra după sine o mare tristețe"). Diogen Miracol are sentimentul naufragiatului, viața este pentru el un accident nerod și suprema lui dorință este de a „demisiona din funcția de om, cum demisionezi dintr-o slujbă". El evoluează prin existența cotidiană cu un profund sentiment de neparticipare „ca o scîndură mișcată de curent".

Cu finețe, Călugăru stabilește distincții, care sînt tot atîtea sancțiuni. Existența lui Diogen Miracol nu e tragică, cum este lumea și viața lui Buiumaș. De fapt, cu ochii lui Buiumaș, prozatorul ne face să asistăm la lenta disoluție, nu lipsită de o anume grandoare, a personajului, în otrava izolării fără remediu și a unei neliniști pe care o generație întreagă „o socotește semn de distincție".

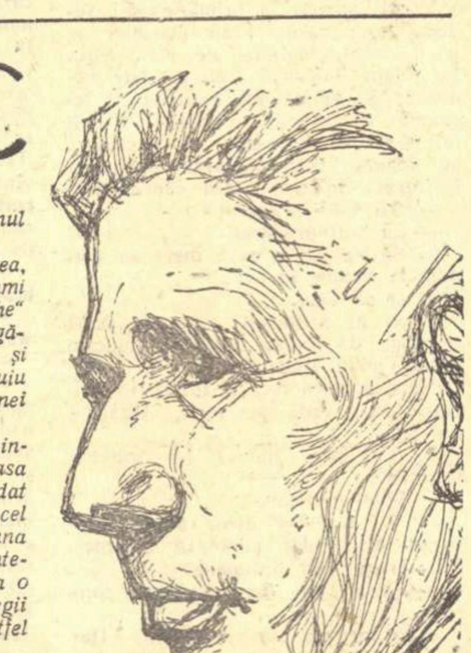

Tragicul îmi apare extrem de clar, ca sursa principală a operei de prozator a lui Călugăru. Arta lui s-a desăvîrșit mai ales pe această dimensiune a umanului. A fost el însuși un om care a suferit mult. Bucuria pe care a simțit-o văzînd împlinite visurile sale de creator și de militant social, a operat o profundă schimbare în arta lui, dar tot în sensul categoriei fundamentale a întregii lui opere. Călugăru și-a dedicat ultimii ani din viață încercării de a înălța tragicul către sublim.

„Oțel și pîine", în cele mai bune pagini ale sale, nu face altceva decît să extragă miligramul de sublim dintr-o imensitate de dramatice dificultăți. Sublimul este aici conștiința umană, întărită de aspirațiile unei clase (proletariatul) și a unor luptători (comuniștii).

In momentul în care s-a stins din viață, acum doi ani, el așternea pe hîrtie notele unui roman pe care-l simțea și-l dorea ca cel mai bun din febrila lui existență creatoare. Era vorba de „Greva generală", romanul marilor evenimente sociale ale anului 1920. Călugăru a închis, în ochii lui istoviți de suferință, imaginea eroismului muncitorimii din țara noastră. Amintesc acest fapt ca un omagiu adus marelui artist, prietenului și tovarășului de luptă plecat dintre noi.

Ion Vitner

CRONICA FILMULUI

NEOREALISMUL SI REALISMUL SOCIALIST

Aparițiile din 1958 ale revistei „Film" (numărul dublu 1—2 și numărul 3) atestă neliniște creatoare, problematică complexă, și fac dovada unui efort mai mult decît pozitiv. „Film" oferă, cu ultimul său număr, o surpriză îmbucurătoare. (Pînă acum surpriza o constituia doar apariția revistei, supusă unui hazard capricios, cu arabescuri neprevăzute.) Revista purcede cu îndrăzneală pe drumul discuțiilor de idei, deschis încă în numărul anterior. De data aceasta, însă, discuția e mai bine și mai lucid organizată, iar aportul participanților consistent și interesant. Tema însăși, neorealismul și realismul socialist, prilejuiește euforie intelectuală. Iată întrebările propuse de redacție:

1. Ce este neorealismul? Un fenomen nou, profund valabil, un stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie națională, sau este doar o recidivă a vechiului realism reapărut într-o conjunctură prielnică? Este un bun cîștigat pentru totdeauna sau e o simplă modă?

2. E utilă pentru filmul romînesc studierea esteticii neorealiste sau, dimpotrivă, arta noastră nu ar cîștiga nimic din această încercare?

După părerea noastră întrebările ar fi trebuit să fie mai clare și mai nuanțate totodată. Intr-adevăr, neorealismul ar putea fi un fenomen nou profund valabil și în același timp să nu fie, fatal, „un stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie națională"? Formularea „doar o recidivă a vechiului realism" mi se pare, de asemenea, improprie și echivocă. In fine, opera cineaștilor italieni poate sau nu poate fi „un bun cîștigat pentru totdeauna" dar va rămîne mai mult decît „o simplă modă". Calea e mai lungă, nuanțele sînt mai numeroase. Acestea sînt, totuși, probleme de formulare care nu viciază conținutul interesantei anchete la care au răspuns, deocamdată, Aurel Bauh, Ion Bostan, Liviu Ciulei, Ionel Jianu, A. Pop Marțian, Valerian Sava și Emil Suter. Mă alătur majorității observațiilor fine ale lui Emil Suter, precum și la multe din opiniile judicioase formulate de Valerian Sava și Ion Bostan. Nu cred că poți subscrie la poziția pe care o adoptă maestrul fotografiei romînești, Aurel Bauh, care anulează eforturile și căutările neorealiștilor din „unghiul fotografic", contestînd cineaștilor italieni chiar originalitatea și atribuindu-le ca precursor pe Bill Brandt. Cinematografia — iertat fie-mi locul comun — nu poate fi redusă la fotogenie și raportul dintre regizor și operator e altul decît acela dintre ziarist și foto-reporter. Regizorul este creatorul filmului modern, creierul și sufletul său. De asemenea, cred că e exagerată severitatea lui Liviu Ciulei. Talentatul regizor al „Erupției", film în care influențele neorealiste sînt destul de neasimilate, manifestă o duritate nefundată față de neorealism în care „de cele mai multe ori, forma în care este turnat materialul de viață apare ca o haină de împrumut".

Neorealismul este o realitate artistică puternică și copleșitoare, contagioasă prin originalitate și farmec personal, produsă în Italia și care a prezidat geneza unor lucrări cinematografice de răsunet universal. Școala sau curentul creat de cineaștii italieni este într-adevăr „un fenomen nou, original și profund valabil". Capodoperele pe care le-a generat și care-i poartă amprenta specifică o mărturisesc, iar metodele și perspectiva din care s-au creat „Hoții de biciclete", „Umberto D.", „Roma, orele 11", „Vînătoare tragică", „Feroviarul" sau „Cronica amanților săraci" nu pot fi considerate ca apanaj al unei mode ci invită la meditație și la concluzii riguroase. Fără să fie „o recidivă a vechiului realism" neorealismul este însă, evident, realism, preluînd deci într-o optică proprie și mai ales cu o culoare și o melodie proprie, cu eroi specifici, cuceririle realismului cinematografic. El este o modalitate a realismului, produsă în condiții specifice, printre care nu trebuie uitate lumina și soarele Italiei, melodiile poporului italian, nostalgia și exuberanța acestuia.

Ca orice modalitate realistă, neorealismul este, prin structură și concepție, progresist și protestatar, critic și adesea vizionar. Neorealismul este o ripostă artistică la fascism, la urmările fascismului, la reprezentarea convențională, burgheză a realității contemporane. Mă alătur întru totul precizărilor binevenite ale lui Emil Suter care cita tezele nu prea cunoscute la noi ale lui Cezare Zavattini: „...neorealismul a dezvăluit în realitatea imediată mai cu seamă foamea, mizeria, exploatarea capitalistă; de aceea el este o mișcare socialistă. Nu cred că cei ce sînt neorealiști ar putea fi și reacționari; ar însemna să ignoreze, de fapt, că neorealismul coincide cu nevoile cele mai arzătoare ale poporului". (Este interesant faptul că neorealismul a înregistrat adeziunea unor artiști fără participare directă la lupta clasei muncitoare). Teza programatică e clară și nu mai pretinde comentarii. Acei care încearcă să opună, în mod arbitrar și gratuit, neorealismul, realismului socialist și cinematografiei sovietice capătă prin cuvintele lui Zavattini o sancțiune intelectuală tăioasă. Cinematografia sovietică se bucură de un mare prestigiu și ascendent la cineaștii italieni. Operele majore ale cinematografiei sovietice, suflul ei creator, patosul revoluționar, toate acestea au contribuit la apariția școlii italiene. In cele mai reprezentative creații ale neorealismului se poate vorbi de înrîurirea realismului socialist. Să nu uităm însă că artiștii neorealismului creează în condițiile societății capitaliste și că, deci, o considerabilă parte a operei lor va viza o realitate decrepită și contradictorie accentuînd pe mizerie și revoltă. Evident, de asemenea, maeștrii realismului socialist se sprijină direct și nemijlocit pe o cunoaștere științifică a universului, bazată pe marxism-leninism, în timp ce la neorealiști concepția socialistă e, adesea, intuitivă, afectivă, nu mai puțin însă sinceră și intensă.

Așa zisa „criză" a neorealismului vine în bună măsură din întrebările neliniștite, din nemulțumirea creatoare a reprezentanților săi. Contribuie, firesc, și primejdia fatală a manierismului, a imitației sterpe, a nedepășirii. Acesta e, însă, de fapt, un pericol care pîndește pe orice creator și orice creație. Alarma e falsă! Dacă prin „bun cîștigat pentru totdeauna", prin „fenomen nou, profund valabil" se înțelege o realitate artistică al cărei aport la cultură e considerabil, care a inspirat opere strălucite și originale, rezistente la intemperiile istoriei, atunci cred că neorealismul posedă asemenea trăsături.

Sondajele îndrăznețe în cotidian, reabilitarea la asemenea scară a faptului divers, precizia lirică a detaliilor, fresca străzii, conturul sufletesc al omului simplu, sînt sectoare în care neorealismul are o strălucire specifică, pe care, să sperăm, vremea nu o va șterge. In privința unui „stil care poate fi exersat cu succes de orice cinematografie națională", cred că intrăm pe teritoriul celei de a doua întrebări.

Pentru filmul romînesc, studierea esteticii neorealiste (în orice caz a realizărilor neorealiste), este utilă. Orice pastișă este însă, în artă, sortită unui sfîrșit lipsit de glorie. Parodia neorealismului, fie și în peisaj, oferă doar garanția unei copii neizbutite. Deci, se poate pleda pentru studiu, pentru folosirea unor cuceriri pe linia compoziției, a științei de a realiza atmosfera, a pregnanței detaliilor, dar asimilate creator de o personalitate autonomă.

Cineastul romîn aspiră și luptă pentru realismul socialist. Pe drumul acesta, el poate folosi experiența și concluziile novatoare ale neorealiștilor. Neorealismul demonstrează că numai o artă profund națională poate rîvni la universalitate.

Asupra celei de a doua întrebări formulată de redacția „Film" vom mai reveni.

Sorin Arghir

Scenă din filmul italian „Feroviarul"

Interviu cu V. V. Poltorațki, redactor-șef al revistei

„LITERATURA ȘI VIAȚA"

In Uniunea Sovietică a apărut recent o nouă revistă literară: „Literatura i jizni" — organ al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R. Am socotit interesant să prezentăm cititorilor „Gazetei literare" obiectivele noii publicații sovietice. In acest scop, ne-am adresat scriitorului V. V. Poltorațki, redactor-șef al revistei „Literatura i jizni". Am fost primit cu multă amabilitate.

Intrevederea a prilejuit o interesantă expunere a unor probleme de interes acut care caracterizează situația actuală a literaturii sovietice.

— *Am dori să facem cunoscut cititorilor romîni preocupările revistei* „Literatura i jizni". *Ce ne puteți spune în această privință?*

— Aceste preocupări au fost fixate încă din articolul de fond semnat în primul număr al revistei de Leonid Sobolev. Am numit revista noastră *„Literatura și viața"*; dorim ca literatura publicată în paginile revistei să fie indisolubil legată de realitatea construcției comunismului în țara noastră. Adevărul vieții nu ne permite să denaturăm înfățișarea realității socialiste, s-o ponegrim sau s-o poleim, să substituim adevăratelor valori surogate formaliste. Principalul este că viața noastră sovietică, prin însăși natura ei, oferă cele mai largi perspective și te obligă s-o zugrăvești în progresul ei continuu. Noi ne propunem să înfățișăm eforturile unite ale întregului popor în imagini literare cît mai reușite.

— *Care sînt sarcinile specifice ce revin revistei dvs., spre deosebire de celelalte reviste literare?*

— „Literatura i jizni" are datoria să descopere multiplele talente aflate în Republica noastră, să favorizeze afirmarea lor literară. Uniunea Scriitorilor din R.S.F.S.R. are 49 de secții sau filiale în diferite regiuni, ținuturi și republici autonome ale Federației Ruse. Critica noastră literară s-a obișnuit să-și concentreze atenția mai ales asupra scriitorilor din cele două mari filiale, Moscova și Leningrad. Noi trebuie să reparăm această situație. Chiar și în orașele cele mai îndepărtate ale Republicii noastre există poeți și prozatori de valoare. Ziarul nostru este menit să fie un instrument de cimentare a tuturor forțelor literare. El trebuie să pregătească primul congres al scriitorilor din R.S.F.S.R. Vrem să aducem la cunoștința cititorilor noi curente și fenomene literare care se dezvoltă în toate colțurile Republicii noastre. Sînt mulți scriitori din provincie despre care merită să vorbim. Alții, despre care nu s-a mai vorbit de mult. Iată chiar în ultimul număr noi sărbătorim aniversarea scriitorului Kocin care a împlinit 55 de ani. Acum 35 de ani a apărut prima lui carte, una dintre cele mai populare lucrări din perioada războiului civil. Ea a fost tradusă în 17 limbi și a atras atenția și lui Maxim Gorki. Pe urmă au mai apărut și alte opere literare ale scriitorului rus. Revistele noastre nu s-au prea preocupat de creația lui Nikolai Kocin. Tineretul îl cunoaște prea puțin și noi ne bucurăm că în gazeta noastră este popularizat acest scriitor valoros care numai în cursul anului trecut a tipărit patru noi cărți.

— *Ce alte sarcini își mai propune revista dvs., pentru îndrumarea scriitorilor din R.S.F.S.R.?*

— Principala noastră sarcină în îndrumarea scriitorilor este mobilizarea lor în munca de construire a comunismului. Comitetul Central al P.C.U.S., prin cuvîntul primului său secretar, N. S. Hrușciov, ne-a numit pe noi, oamenii scrisului, *„ajutori devotați ai partidului"*. Noi trebuie să ne dovedim la înălțimea acestei calificări. Am constatat și din activitatea revistei noastre însemnătatea educativă a literaturii. Trebuie să cultivăm pe cititorii noștri în spiritul moralei comuniste, în spiritul intransigenței față de reminiscențele ideologiei burgheze. Noi vom organiza în special campanii în vederea stimulării spiritului patriotic al tineretului rus. Ne propunem să militām în paginile revistei pentru înfățișarea veridică, la un înalt nivel artistic și ideologic, a omului nou sovietic. Vom folosi în acest scop toate genurile literaturii, printre care schița nu trebuie să ocupe ultimul loc.

— *Cum asigurați calitatea artistică și ideologică a lucrărilor literare publicate în revistă?*

— Revista noastră sprijină comitetul organizatoric al Uniunii Scriitorilor din R.S.F.S.R., care a inițiat cîteva consfătuiri consacrate problemelor de creație. Revista noastră le va populariza și va cere sprijinul viitorilor consacrați pentru îndrumarea tinerelor talente. La Smolensk s-a ținut consfătuirea poeților, la Moscova, timp de trei săptămîni, s-a desfășurat o consfătuire cu tinerii dramaturgi, iar la Leningrad cu criticii literari. Nu mai amintesc aici discuțiile organizate de diferite reviste. Acum se deschide un seminar pentru tinerii scriitori din regiunile centrale ale Rusiei (Reazani, Iaroslavl, Vladimir, Kalinin etc.). Seminarul prevede în ciclul de teme, cu privire la literatura realismului socialist: problematica social-politică, conținutul ideologic, stilul și forma, caracterul partinic al literaturii, eroul pozitiv, lupta cu schematismul etc. Ședințele seminarului sînt conduse de maeștri ai literaturii noastre: Konstantin Fedin, A. Tvardovski, M. Isakovski și alții.

— *Ne-ați putea vorbi despre legăturile revistei cu cititorii?*

— Noi am stabilit un contact permanent cu masele de cititori ai Republicii noastre. Am dori ca cititorii să semneze nu numai simple corespondențe dar și articole și lucrări literare. Chiar în primul număr al revistei, am publicat un foileton intitulat: *„Despre adevăr și ficțiune în literatură"*. Articolul e scris de un cititor: Akim Vasilievici Gorșkov, președintele colhozului *„Bolșevic"* din regiunea Vladimir. In alt număr al revistei articolul de fond apare sub semnătura unei bibliotecare din regiunea Smolensk. Ea și-a început activitatea încă în timpul războiului civil ca bibliotecară la o unitate a Armatei Roșii și istorisește acum amintiri pline de interes cu privire la munca unor scriitori ca Furmanov, Fadeev și alții. Asemenea articole vom mai publica în fiecare număr al revistei noastre.

— *Vă mulțumesc pentru răspunsurile dvs. și dacă-mi permiteți, vreau să vă mai pun o întrebare cu privire la propria dvs. activitate scriitoricească. Care sînt proiectele dvs. literare?*

— Ca să răspund la această întrebare, vreau să evoc o amintire care mă leagă de prietenii mei romîni. Am fost în Romînia încă în anul 1945, pe cînd eram corespondent militar. Cartea mea *„In drum și acasă"* cuprinde și însemnări din acel timp. Am scris apoi romanul *„Meleaguri natale"*, care zugrăvește viața regiunii Vladimir unde am copilărit și am crescut. Lucrez acum la un volum de versuri; pot să vă destăinuiesc și titlul volumului. — *„Infloresc vișinii"*. E un ciclu de poezii despre iubirea de patrie, despre bogăția și frumusețea locurilor noastre din Vladimir, vestite prin livezile de vișini. Vreau să scriu apoi un roman despre primii ani de după război cînd am călătorit foarte mult ca ziarist.

Atît despre proiectele mele literare. Vă rog să transmiteți cititorilor „Gazetei literare" și colectivului de redacție sincerele mele salutări și urări de succes în toate domeniile activității lor.

R. N. Matus

CRONICA DRAMATICA

Amintirea Teatrului Mic (II)

Arta grupărilor dramatice ocupă în arsenalul scenic al Teatrului Mic un loc considerabil. La un examen mai atent, mișcările interpreților par a fi determinate în mare măsură de repartiția lor la un anume grup tipologic. Cele mai multe dintre spectacolele prezentate în recentul turneu ne apar astfel organizate în lumina delimitării categorice a unor tabere potrivnice, angajate să reprezinte viforos tendințe și preferințe contrarii.

Este evident că o asemenea plastică a izvorît din natura repertoriului clasic realist rus. Discuția deschisă pe teme violent etice, proprii dramelor și comediilor lui Griboedov, Gogol, Ostrovski, s-a remarcat prin desemnarea unor caractere nete, reliefate în accente limpezi, în contururi ascuțite. Aceste caractere, eliberate de convențiile clasiciste, au înflorit însă în nenumărate variante posibile, dînd o impresie de autenticitate mereu mai deplină. Pozițiile au rămas ireductibile în aceste piese care porneau mereu de la lupta între lupi și oi, între hrăpăreți și sufletele oneste. Dar, pe poziții comune, au fost aduse să evolueze în scenă naturi umane variate: lupi de toate culorile și de toate mărimile, oi de rasă și mielușele de cea mai joasă corcitură. Să ne amintim de marea diversitate a celor cuprinși în grupul notabilităților orașului din „Revizorul", la grupul pețitorilor din „Căsătoria", la grupul tîrgoveților conservatori din „Furtuna".

Teatrul Mic, interpret prin excelență al acestui repertoriu, a căutat mereu noi rezolvări obligației sale de a asigura în scenă atît evidențierea categorică a concepțiilor adverse, cît și marea bogăție de caractere omenești cuprinse într-una sau alta dintre tabere. Tehnica mișcărilor de grup s-a născut și s-a dezvoltat pe această cale. Astăzi Teatrul Mic favorizează adeseori acele creații dramatice care pot fi abordate în această tehnică. Nu ni se pare întîmplător că din Dostoievski, casa lui Scepkin a ales „Satul Stepancikovo" (de esență gogoliană) și nu „Jucătorul de cărți" — de pildă — pe care l-a preferat Teatrul „Pușkin" din Leningrad. Dramatizarea după „Port-Arthur" de Stepanov este evident creată pe același tipar al înfruntării forțelor, iar piesa nouă a lui D. Zorin „Izvorul veșnic" n-a nimerit nici ea întîmplător pe scena Teatrului Mic.

Prezența grupurilor dramatice în scenă necesită, bineînțeles, o gamă variată de posibilități. In spectacolul „Satul Stepancikovo și locuitorii săi" (regia N. A. Volkov) gruparea negativă a fost conturată în culori tari și tonuri caricaturale. Aci, ca și în alte spectacole ale teatrului, grupurile înconjoară cu fidelitate mișcările protagonistului (sau ale protagoniștilor) reluîndu-le în ecouri din ce în ce mai pale. In acest mod de interpretare nu ne aflăm departe de tehnica baletului clasic în care soliștii se sprijină pe un ansamblu costumat în aceleași tonuri. In „Stepancikovo", baletul grupului Foma Fomici este de o remarcabilă măiestrie. Protagonistul este un Tartuffe de stepă, dominînd un sat întreg cu suficiență și aroganță. Grupul său, femei bigote sau boiernași ramoliți, organizează în jurul parazitului un cor de lingușiri, vaiete și oftaturi care nu poate fi ușor uitat. In tabloul doi, grupul Foma Fomici se ciocnește cu micul grup potrivnic, alcătuit mai ales din tineri (Serghei, Nastia, Sașa). Spectatorul are revelația semnificației sociale a acestei înfruntări, urmărind acumularea reacțiilor cercului conservator și antipopular al lui Fomici în fața izbucnirilor patetice ale tinerilor preopinenți. Tot în dramatizarea lui N. R. Erdman după Dostoievski apare (în primul tablou) remarcabilul grup de țărani bătrîni, care aduc solia satului indignat de purtarea lui Foma Fomici. Partitura acestui grup de săteni mizeri, este interpretată într-o continuă mișcare omogenă, actorii părînd a fi instrumentele unei orchestre excelent sudate în care nuanțele nu se pierd și semnificațiile nu pot fi trădate.

Tradiția jocului în grupări scenice semnificative a fost aplicată de ansamblul Teatrului Mic cu succes și în interpretarea unei piese scrise recent. In „Port-Arthur" de I. Popov și A. Stepanov întreaga partidă dramatică revine înfruntării dintre două asemenea grupuri. In jurul ofițerului trădător Stessel schițează pași de dans ofițerii vînduți Saharov, Fok, Gantimurov. Regia (K. A. Zubov și A. P. Markov) a dirijat cu abilitate mișcările acestora mai ales în tabloul VII, unindu-i și reunindu-i în formații fixe, în jurul mesei din sufrageria familiei Stessel. Dimpotrivă, grupul ostașilor patrioți de sub comanda locotenentului Bereiko s-a remarcat printr-o volubilitate firească, reacționînd pe mai multe voci, dar în unison, față de manevrele complotiștilor. Interpretarea în recitalul final al unui fragment din piesa „Izvorul veșnic" de D. Zorin a dovedit deosebita eficacitate a organizării de grupuri dramatice vii în montarea lucrărilor noi, care dau o mare însemnătate pătrunderii maselor populare în scenă. Viabilitatea tradiției grupurilor de interpreți care dau relief luptei dramatice este certificată tocmai de valabilitatea orientării realiste în artă. Asemenea tradiție legată de o poziție înaintată în artă, nu are cum să îmbătrînească, ținînd seama de viață și corectîndu-și cu modestie pasul după ritmul contemporaneității.

★

Măiestria jocului de grup este strîns legată de ideea unității de ansamblu. Impresia de autenticitate pe care o degajă spectacolele Teatrului Mic este proteguită de respectul desăvîrșit pentru omogenitate. Interpreții nu-și joacă așadar propriile „romanțe", ci se supun unui comandament comun. Ei sînt cîștigați de marele orgoliu al participării la o operă colectivă în care glasurile și privirile trebuie să capete culoarea cerută de armonia întregului. Intr-un asemenea teatru, adică într-un teatru care cultivă arta în formele ei nealterate, regia capătă o mare însemnătate. Regizorul posedă bagheta magică destinată să unifice tonurile și semitonurile într-un coral de o puritate divină.

Actorii, cărora, după cum am văzut, li se acordă în formula Teatrului Mic o maximă însemnătate, au astfel largi posibilități de a se depăși mereu și mai ales de a nu se repeta niciodată. Iată de ce nici unul dintre marii interpreți ai Teatrului Mic nu este un actor de manieră. Igor Ilinski a fost pe rînd eroul unei șarje caricaturale în „Lupii și oile", interpretul emoționant și inspirat al lui Akim, și apoi ridicolul machiavel sătesc din satul Stepancikovo. Vi-l amintiți desigur pe M. I. Țarev, cumpănit și energic în „Aripi", neajutorat și pripit în dramatizarea după Dostoievski și, în sfîrșit, de o mare simplitate tragică în marea scenă a lui Fedia Protasov. Cum să-l uităm pe Jarov, trecînd de la Liniaev la Mitrici, ca și cum ar fi trecut de pe un tărîm pe altul, cu un alt glas, cu un mers schimbat, cu gesturi necunoscute, surprinzătoare?

Se află aici partea cea mai de preț din zestrea veche a Teatrului Mic: ideea supunerii actorului, ca element principal al spectacolului, în fața cerințelor rolului său, în fața mesajului cifrat al textului operei dramatice. Acest mare adevăr trebuie să-l fi rostit cu un veac în urmă fostul actor șerb Scepkin împotrivindu-se succesului unor actori manieriști de felul lui Karatighin. Noua generație a Teatrului Mic n-a uitat acest principiu care-și păstrează întreagă să prospețime.

La începutul acestei scurte evocări a turneului lui „Malîi Teatr" ne-am referit la culoarea distinctă a academismului său. Nu încape îndoială că ne-am întîlnit săptămînile trecute la București cu un teatru de tradiții înnobilate de vreme. Dar — de ce să nu recunoaștem? — el ne-a fermecat mai ales în acele seri în care vechile sale principii au fost puse să rodească într-o lumină nouă, pe care întemeietorii acestei instituții n-aveau cum s-o bănuiască. Spectatorii bucureșteni au aplaudat pe reprezentanții de frunte ai teatrului, înregistrînd victoriile lor de azi ca o etapă de mare însemnătate. La plecare ei n-au uitat însă să-și însemne numele talentelor noi. Indrăzneala creatoare a regizorului Ravenskih, sensibilitatea și timbrul dramatic remarcabil al unor interpreți ca V. D. Doronin, M. F. Roeck, I. Burighina, E. Dalmatova, L.S. Matveev ș.a. vor da desigur o nouă solemnitate necunoscută încă, și de aceea tulburătoare, Teatrului Mic din Moscova. Noile generații vor fertiliza desigur prin inovări înțelepte tradițiile trainice ale unui teatru născut din dorința de a urca pe scenă viața oamenilor, cea de toate zilele.

V. Mîndra

Scenă din „Lupii și oile" de Ostrovski (actul I).

ARTE

Un mic mesager al artei teatrale: Păpușa

A fost un prilej cum nu se poate mai fericit pentru a urmări și descifra în cadrul întîlnirii, de o amploare deosebită, cele mai diverse stiluri, concepții, maniere și metode de abordare a spectacolului de păpuși.

Teatrul lui Guido van Deth a reprezentat Olanda cu piesa-fantezie „Marea greșeală". Textul, cu adînci rădăcini folclorice (vezi vechile legende groase, suculente, care amestecă eroii din paradis cu demoni, specifice Țărilor de Jos) „aruncă" deseori, în hiperabundența de replici, ironii subțiri, aluzii spirituale, chiar în gura unor pensionari ai cerului ca sfîntul Dorus; pînă la urmă mesajul piesei rămîne un apel pentru bunătate și omenie. Ritmul lent, mișcarea ușor hieratică, alunecată, a păpușilor, a surprins uneori printr-o monotonie premeditată, dar nu străină liniei spectacolului.

Două colective teatrale au prezentat piese... piese, adică texte dramatice din „marele" repertoriu, cărora li s-au dat drept interpreți, puțin cam nefirești, păpușile. Teatrul de păpuși din Berlin a jucat „Căpitanul Köpenik", o comedie care batjocorește vechiul militarism prusac, iar teatrul de marionete finlandez a interpretat „Logodna" clasicului Aleksis Kivi.

O ingenioasă prezentare a colectivului german făcea legătura dintre scenă și public prin intermediul unui actor — flașnetarul. Păpușile, caricaturile umane, au avut greaua misiune de a înfrunta un mult prea amplu text dramatic, din păcate și destul de puțin dinamic. Atunci însă cînd păpușile au fost puse în situația de a-și încerca mijloacele specifice (defilarea automatică a soldaților prin avanscenă) succesul a fost cel scontat.

Teatrul finlandez este o ilustrare plastică a greutăților pe care le întîmpină „genul" în țările capitaliste, unde asemenea reprezentații se înjghebează de către doi-trei amatori entuziaști, așa cum este și cazul colectivului finlandez, harnic propagator al unor piese din repertoriul național. Aceeași observație este valabilă și cu privire la teatrul de păpuși din Viena, care a încercat în suita „Borcanul de castraveți" să parodieze unele influențe ale „modului de viață american", e drept, cu mijloace artistice și posibilități tehnice inegale, suplinite uneori de entuziasmul celor doi mînuitori Ficca și Arminio Rothstein.

Ansamblul „Păpușile Hogarth", atît de popular în Anglia, și-a confirmat buna sa reputație de continuator al unei tradiții celebre, de păstrător al unei maniere satirice proprii celebrei păpuși naționale Punch. Poate opinia lui Swift că „pentru a arăta tot ceea ce este ridicol în viața omenească, fantezia a inventat marionetele"... a stat într-un fel și la baza acestui spectacol. Jan Bussel și Ann Hogarth, directorii ansamblului, au conceput un spectacol în egală măsură satiric și poetic.

Teatrul „Arlequin" din Lodz a încîntat printr-o suită rustică de cîntece și dansuri populare poloneze, dedicate celor mai mici (dar se pare și cei mai neglijați) dintre spectatori. Linia aparent naivă a plasticii păpușilor, mișcarea necizelată ne-a dat impresia unui mesaj artistic cuceritor.

Colectivele romînești au prezentat și ele cîteva spectacole. Nu mă pot opri de a sublinia, de la început, sentimentul de mîndrie cu care am asistat la aceste reușite reprezentații, mărturii ale înaltei arte a păpușarilor romîni, urmare directă a sprijinului de care se bucură acest sector artistic în țara noastră. „Fram" — cunoscutul erou al lui Cezar Petrescu, iubit de generații de copii — a fost chemat pe scenă de către colectivul din Cluj (în dramatizarea lui Cezar Petrescu și Adriana Kiseleff). Am asistat la un spectacol plin de poezia textului originar. Interpreții au știut să creeze momente de tensiune dramatică alături de altele pline de o suavă reverie. Colectivul clujean, care și-a cîștigat o binemeritată reputație prin abordarea unui repertoriu de calitate, ne-a demonstrat virtuți egale în realizarea plastică (excepționale peisaje nordice — scenograf Al. Rusan —) în momentele esențiale ale conflictului tratate cu finețe (regizor Mircea Suciu), în muzica inspirată și originală (H. Maiorovici), dar mai ales în interpretarea eroului principal — Horia Pop și Peter Ianoș — care au cristalizat colaborarea celor două secții ale teatrului (romînă și maghiară) în vederea festivalului.

„Istoria" teatrului nostru de păpuși și-a găsit o admirabilă expresie artistică în spectacolul „Hai păpuși, păpuși lumești" interpretat de colectivul din Timișoara. Vasilache, Gafița, Marghiolița, Moș Ionică, Ilenuța, Ipistatul, Clucerul Ghindă au fost scoși din rafturile prăfuite ale muzeului și aduși la lumina rampei moderne într-o fericită și spirituală evocare în versuri de Nella Stroiescu, care a știut să așeze în cadrul unui conflict simplu, dar elocvent, „numerele" specifice ale tradiționalilor eroi. Spectacolul a demonstrat, o dată mai mult, rolul satiric de totdeauna al păpușii, rolul ei de mesager al ideilor de protest social împotriva împilării. Satira violentă rezolvată în mișcarea grotescă, alături de acordul „pizzicato", urmat de dansul suav, au definit acest plăcut spectacol regizat într-un mod îndrăzneț de Florica Teodoru. Finalul spectacolului e de fapt un mic poem fără cuvinte: Vasilache culcă încet pe rampă păpușile inerte, în timp ce în scenă mîinile păpușarilor rămîn ca un simbol etern al omului ce însuflețește arta.

Cel de al treilea spectacol romînesc „Poveste fără cuvinte" (Teatrul de păpuși Constanța) sugerează o schiță a istoriei universale a păpușii de teatru, încercînd să surprindă, de fapt, (oarecum în maniera lui Effel) etapele civilizației umane. Ceea ce e esențial pentru spectacol stă în fantezia entuziastă a regizorului Claudiu Cristescu, în concepția sa originală, dublată de o temeinică însușire a mijloacelor de expresie.

Teatrul de păpuși din Iași (regizor M. Al. Foca) a înfățișat un spectacol pitoresc, suav în concepție, tratat cu pasta dulce a dialectului moldovenesc: „Punguța cu doi bani".

Au trecut numai cîteva zile de la deschiderea festivalului internațional și păpușa-interpret și-a afirmat, o dată mai mult, locul său precis și specific în complexul mișcării artistice.

Dincolo de funcție și de divertisment, păpușa a devenit un mesager! Dacă succesul ei este considerabil, aceasta e și din pricină că acest mesager atacînd vechiul poartă idei scumpe publicului, rîsul ei condamnă și afirmă.

Și dacă entuziasmul cronicarului e deplin, viitoarele spectacole (Obrazțov, teatrul cehoslovac, teatrul polonez etc.) ne pot da încă de pe acum convingerea că această întîlnire internațională își are laurii asigurați.

Al. Popovici

CONTINENTE

H ZΩH EN TAΦΩ

Coperta romanului „Viața în mormînt", de Stratis Mirivilis

De vorbă cu academicianul STRATIS MIRIVILIS

Printre oaspeții care ne-au vizitat țara zilele acestea, se află și delegația scriitorilor din Grecia, condusă de poetul și romancierul Stratis Mirivilis. Cu prilejul sosirii sale în Capitală, Stratis Mirivilis mi-a vorbit pe larg despre preocupările și problemele sale pe tărîm literar. Interlocutorul meu este considerat ca una dintre personalitățile cele mai reprezentative ale culturii grecești contemporane. El a urmat cursurile Universității din Atena, în facultățile de litere și filozofie și drept. La vîrsta de 19 ani, scriitorul a plecat ca voluntar în războiul pentru independență din 1912—1913. Stratis Mirivilis a participat cu trup și suflet la campaniile obștești și sociale ale poporului său și această prezență activă în viața națiunii se reflectă sensibil în aproape toate scrierile sale. Cartea care l-a făcut de la început cunoscut în patria sa a fost romanul anti-războinic intitulat „Viața în mormînt", care a avut numai în edițiile în limba greacă un tiraj de 30 mii exemplare. Inspirîndu-se cu statornicie din problematica vieții sociale a poporului său, Stratis Mirivilis a scris în continuare romanele „Invățătoarea cu ochii de aur" și „Fecioara Gorgona". Oaspetele nostru este autorul a 14 volume de proză și versuri, cunoscute în 12 limbi străine.

Convorbirea cu reprezentantul literaturii din Grecia a îmbrățișat aspecte semnificative ale vieții culturale și artistice din patria sa. Indeosebi scriitorul a ținut să vorbească despre principalele probleme de creație pe care actualitatea epocii noastre le ridică în fața scriitorilor din întreaga lume și în special a celor din Grecia.

— Am vrea să cunoaștem în special cîteva dintre preocupările dvs. de căpetenie pe plan literar și social.

— Țin să vă spun că în general efortul meu creator este îndreptat către redarea artistică a dorințelor, idealurilor, tradițiilor și reacțiilor sufletești ale poporului grec. A lăsat o urmă adîncă în conștiința mea faptul că mi-am petrecut copilăria în insula Lesbos (Mitilini). Pînă în 1912 am fost sub ocupația turcească. Amintirile din această epocă se găsesc în toate cărțile mele. Din propria mea experiență literară îmi dau seama că opera de artă care năzuiește să trăiască mai mult decît autorul ei, trebuie să fie în mod imperios reflexul actualității. Iată de ce strădaniile mele de astăzi se îndreaptă către redarea artistică a caracterului grec, a problemelor contemporane.

— Credeți că acum, pentru exprimarea problemelor complexe ale vieții contemporane, se impune artistului o viziune modernă în compoziția și concepția sa?

— Nu cred în definiția „artă modernă". Cred, în schimb, în talent. Sînt convins că dacă autorul are realmente acest dar demn de invidiat, trebuie să se călăuzească cu sinceritate după chemarea pe care o simte în reflectarea realității, și care-i va arăta, cu siguranță, forma cea mai proprie de expresie a sentimentelor și a gîndurilor sale.

— Ar fi interesant de știut care este părerea dvs.; prin ce mijloace poeții și scriitorii greci în genere, și în principal dvs., urmăriți o anumită formulă artistică pentru a găsi expresia cea mai plastică în reflectarea realității. Și, de asemenea, în ce sens ar continua această formulă originală tradiția clasică, prin ce s-ar arăta ea fidelă faimoaselor principii estetice ale artei grecești?

— Pe scurt. Ceea ce socotesc eu un element fundamental pentru toate artele pe planul expresiei este legea echilibrului și a măsurii pe care au descoperit-o vechii eleni.

— Este oare Nicos Kazantsakis, — a cărui personalitate o cunoaștem și o prețuim de mult în țara noastră, — un scriitor reprezentativ pentru tratarea în spirit realist a problemelor sociale ale actualității?

— Kazantsakis este un scriitor care, prin ultimele sale romane — printre ele îl socotesc cel mai bun pe „Căpitan Mihalis" — a exprimat dorința de nestrămutat a poporului grec de a lupta pentru libertatea și independența sa națională. In literatura Greciei contemporane are o mare însemnătate sentimentul mîndriei naționale a poporului, hotărîrea lui de a nu tolera niciodată un despot străin. Ultimele lupte eroice ale poporului nostru din anii 1940-1941, îndreptate împotriva fasciștilor italieni și a naziștilor nemți, oglindesc puternic hotărîrea fermă a poporului nostru de a-și apăra pacea și libertatea. Astăzi în Cipru o populație grecească de 100.000 de oameni se răzvrătește împotriva Imperiului Britanic, și nu concepe să i se supună vreodată.

— Cunoașteți Romînia? Ne-ați putea vorbi ceva despre tradiția legăturilor de prietenie dintre cele două țări?

— Tocmai de aceea am venit, ca să cunosc țara dvs. Știu din istorie că tradiția bizantină a jucat un rol important în evoluția civilizației ei, că ortodoxia și colaborarea grecilor din Romînia cu poporul romîn în opera sa culturală, cunoaște numeroase pagini remarcabile de istorie. Noi grecii, nu uităm niciodată că istoria modernă a libertății noastre a început în Romînia. Intr-o oarecare măsură și trecutul literaturii noastre își are rădăcini în cultura romînească. De aceea doresc în mod deosebit, împreună cu colegii mei, ca această tradiție a colaborării culturale să continuie și mai departe, nestînjenită, între popoarele noastre. Pînă acum, în afară de operele lui Panait Istrati, care s-au tradus în limba mea, nu făcusem cunoștință cu alte scrieri ale creatorilor romîni. De curînd, am avut plăcerea să citesc cîteva dintre poemele colegului și prietenului meu drag, academicianul Mihai Beniuc. Pe lîngă aceasta, în ultima vreme, Ambasada Romînă din Atena ne-a trimis o colecție de prozatori din Romînia traduși în limba franceză, printre care se numără lucrări ale lui Zaharia Stancu, Petru Dumitriu și Marin Preda.

La întoarcerea mea în patrie voi citi noua literatură romînească, pentru că ne interesează mult viața și gîndurile poporului romîn de astăzi.

— Și acum, ce ne-ați putea spune despre primele impresii din țara noastră?

— Primele mele impresii — care coincid și cu ale celorlalți colegi ai mei — au înregistrat cordialitatea poporului romîn. Mi-a făcut de asemenea o impresie deosebită viața intensă care pulsează în Romînia. Sînt hotărît, întorcîndu-mă în Atena, să-mi scriu însemnările din această călătorie. Pînă atunci, voi avea mult mai multe de cunoscut în călătoriile pe care le voi întreprinde prin țara romînească. Dorim cu toții, membrii delegației de scriitori greci, să vedem și pe colegii noștri romîni, scriitori, reîntorcîndu-ne vizita în Grecia, pentru a le putea exprima recunoștința prietenească.

Miron Dragu

MESAGERII ADEVARULUI

Zilele trecute s-au încheiat la București lucrările celui de al IV-lea Congres al celei mai mari organizații internaționale de ziariști. Cuprinzînd 59 de țări cu aproape 60.000 de membri răspîndiți în cele cinci continente ale lumii, O.I.Z. este un organism viu, cu o activitate susținută, menită să apere profesiunea scrisului zilnic, această sarcină de mare răspundere prin care ziaristul își aduce partea sa de contribuție în cunoașterea și apropierea dintre popoare, în apărarea păcii și a progresului.

Rapoartele expuse, cuvîntările delegaților și ale reprezentanților diferitelor organizații internaționale, ca UNESCO, Consiliul Mondial al Păcii, Federația Sindicală Mondială au înfățișat pe larg misiunea aceluia care informează zi de zi opinia publică, importanța muncii lui, etica profesiunii sale.

A informa masele largi de oameni asupra tot ce se întîmplă, este o necesitate mondială, — sublinia cu drept cuvînt în cuvîntul său de încheiere a lucrărilor Congresului, președintele Jean Maurice Hermann. A informa just, rapid, cît mai exact. A avea conștiința acestui lucru, a nu precupeți nimic spre a-ți îndeplini nobila și greaua sarcină pe care ți-ai luat-o.

Ziariștii adunați în forul lor superior au dezbătut cu ardoare și sub toate aspectele ei munca lor și problemele acesteia și s-au înțeles să colaboreze strîns prin contacte cît mai dese, prin schimburi internaționale, prin apărarea misiunii ziaristului și a răspîndirii adevărului pus în slujba întregii lumi. S-a subliniat mereu în cadrul discuțiilor că ziaristul este cronicarul ager al evenimentelor vremii, acela care trebuie să transmită cititorilor săi, dornici să cunoască adevărul nealterat, întreaga semnificație a faptelor.

Toate aceste probleme au fost pe larg dezbătute în cele patru zile ale Congresului, care a fost o tribună a apărării adevărului, a apărării profesiunii de ziarist, răspînditor al adevărului. Unanim a răsunat în sală protestul împotriva dezinformării, a mutilării adevărului, a acaparării presei de către grupurile monopoliste care, întemeind uzine de ziare, pun scrisul zilnic în serviciul intereselor lor, de-a minți popoarele, de a le deruta, de a răspîndi panica și neîncrederea, în vederea scopurilor lor de ațîțare și dezlănțuire a unui mare război; o presă pusă în serviciul uzinelor lor de armament. Emoționant a fost în sensul acesta cuvîntul delegatului francez relatînd regimul de teroare la care este supusă presa din Alger, împiedicată să informeze asupra situației reale de acolo. A produs impresie relatarea asupra suferințelor și eroismului ziaristului algerian Aleg, azvîrlit în închisoare pentru vina de-a fi luat apărarea cauzei juste a poporului său. Congresul a chemat pe ziariștii cinstiți din toată lumea să se solidarizeze cu colegul lor și să înfiereze practicile barbare ale dușmanilor adevărului. De asemenea au fost arătate condițiile grele în care lucrează ziariștii din diferite țări dominate de imperialiști.

Cine servește pacea? Cine o amenință? Cine poate sluji la apropierea și înțelegerea între popoare? Cine întreține discordia dintre ele, incitarea? Iată o altă problemă care a fost discutată cu aprindere și lămurită. „Consolidarea unei păci universale și durabile este țelul suprem către care tinde umanitatea!" Acest adevăr exprimat la un congres precedent al O.I.Z. a fost însușit de membrii acestei organizații care au militat ca aderenți activi la lupta pentru pace. El rămîne pentru și mai departe o sarcină de onoare a lor, înscrisă în rezoluția adoptată de cel de al IV-lea Congres.

In întregimea lui, Congresul a demonstrat deplina solidaritate a ziariștilor din toată lumea în a milita pentru o presă liberă, independentă de grupurile de monopoliști, o presă pusă în slujba umanității, a adevărului. Congresul a constituit o pledoarie puternică pentru toate aceste imperative ale ziaristului, pentru mesajul și etica muncii sale.

„Trebuie să lucrăm în așa fel — a spus unul dintre vorbitori — încît cei ce vor veni după noi să poată spune că presa de astăzi, ca document al vremii noastre, a fost slujită de oameni minunați, entuziaști, de oameni cu inima fierbinte.

— De mesageri ai adevărului!"

Gh. Dinu

MENELAOS LUDEMIS

Menelaos Ludemis este unul din cei mai străluciți reprezentanți ai noii poezii grecești. Născut în 1910, el cunoaște de mic o viață de privațiuni și de mizerie. Rînd pe rînd, a fost muncitor agricol, chelner, sufleur de teatru, actor, funcționar comercial, etc. Debutează în 1937 cu un volum de povestiri „Corăbiile nu au ancorat". Talentul lui viguros și original a surprins critica care a salutat în el un „Gorki al Greciei". Luptător în mișcarea de rezistență, în timpul ocupației hitleriste, Ludemis a avut prilejul să cunoască poporul cu suferințele, speranțele și voința lui de luptă. Talentul lui crescu astfel și se maturiză. Pentru participarea sa la rezistență, poetul a fost arestat și deportat, fără să fi fost vreodată judecat. Tînăra sa soție împreună cu fetița lui Myrto, în vîrstă de trei ani, au fost și ele deportate.

Ludemis este membru în Consiliul Mondial al Păcii.

SCURTĂ BEȚIE

**Dă-mi mîna-ți caldă.
Las-o, prizonieră-n brațele mele,
ca o pasăre sălbatecă nerăbdătoare ca să fugă
Lasă-ți părul desfăcut
asemeni unei blonde adieri care mă mîngîie...
Inima ta numără clipele
sprijinită pe durerea mea.
Nu te speria, nu e nimic!
Strînge-mi cu degetele mîna
(oh, brățara roză!)
Și nu te speria. Nu e nimic, îți spun.
Erau doar cătușele.
Ele m-au chemat, strigîndu-mi pronumele.**

In romînește de **Tașcu Gheorghiu**

IANIS RITSOS

Premiul de Stat pentru Poezie 1957

Ianis Ritsos, unul dintre cei mai mari poeți ai Greciei, s-a născut la Monemvasia în 1909. La vîrsta de 25 de ani i-a apărut cel dintîi volum. De la primele scrieri, Ritsos s-a impus ca un însuflețit poet al proletariatului; versul său a răsunat ori de cîte ori viața poporului grec a trecut, în ultimele trei decenii, prin momente de cumpănă.

Ritsos a scris și în anii negri ai ocupației fasciste găsind un limbaj potrivit cu împrejurările pentru a se adresa în ciuda cenzurii și a terorii maselor largi de patrioți.

După alungarea hitleriștilor, poetul s-a întors la uneltele sale, dar atitudinea sa democratică nu i-a fost iertată și patru ani de zile (1948—1952) i-a petrecut deportat în diverse lagăre: la Lemnos, Makronissos, etc. Aici a scris Ritsos unele din cele mai frumoase versuri ale sale și tot aici lira lui s-a îmbogățit cu noi acorduri. Presiunea opiniei publice l-a eliberat în 1953. De atunci și pînă azi Ianis Ritsos a publicat cinci culegeri de poezii (unele tipărite în străinătate, precum poemul „Omul cu garoafa", închinat lui Nikos Beloiannis) și prin ele a cucerit dragostea compatrioților și prețuirea unor mari creatori precum: Paul Eluard, Ilya Ehrenburg, Pablo Neruda, Louis Aragon. Anul trecut Premiul de Stat al Greciei a încununat fruntea poetului.

AȘTEPTĂM

**Se-nnoptează peste cartier. Nu putem dormi.
Așteptăm zorile. Așteptăm
să bată soarele cu ciocan puternic în streșini
să bată-n fruntea noastră, în inima noastră,
să devină sunet, să se-audă sunetul. Un altul,
fiindcă tăcerea plină-i de-mpușcături ce vin de nu știi
unde.**

CUNOȘTINȚĂ

**Un soare de piatră călătorit-a alăturea de noi,
arzînd vîntul și ghimpii pustietății.
După-amiaza s-a oprit la tivul mării
asemeni unui galben bec într-o pădure uriașă de-amintiri.**

**N-aveam timp pentru așa ceva — dar oricum
aruncam ici-colo cîte o privire — iar pe păturile noastre,
împreună cu petele de ulei, cu pămîntul, cu sîmburii de
măsline,
rămăseseră niște frunze de salcie, niște ace de pin.**

**Aveau și ele greutatea lor — nu cine știe ce —
umbra unei furci pe-mprejmuirea-amurgului,
pasul calului în miezul nopții,
o culoare ce moare-n apă,
lăsînd în urmă-i mai singură tăcerea,
frunzele lunii căzute printre trestii și rațe sălbatice**

**Nu avem timp, n-avem,
cînd porțile devin mîini încrucișate,
cînd strada parc-ar fi cel care spune „nu știu"**

**Noi știam totuși că la răscrucea-amărăciunii
e un oraș cu multe lumini,
acolo oamenii se salută printr-o mișcare-a capului;
îi cunoaștem după gesturi,
după cum taie pîinea,
după umbra ce-o lasă pe masa liniștii,
cînd tuturor vocilor din ochii lor li-i somn
și numai o stea le face semnul crucii pe pernă.**

**Ii cunoaștem după dîra de luptă dintre sprîncene
și mai ales — pe seară, cînd cerul e mai întins
asupră-le —
Ii cunoaștem după acea mișcare de ilegalitate,
așa cum își aruncă inima, ca un manifest clandestin,
sub ușa-nchisă-a lumii.**

In romînește de **Ianis Veakis și Ștefan Popescu**

AGENDĂ

„CHEILE SFÎNTULUI PETRU",

cartea scriitorului francez Roger Peyrefitte, care a atins în Franța și Italia un tiraj de aproape un milion de exemplare, a fost supusă cenzurii de către autoritățile australiene.

Peyrefitte, care își îngăduie anumite indiscreții asupra vieții curiei romane, este acuzat de... intenții obscene!

STUDIUL LIMBII RUSE

cunoaște în ultima vreme în Anglia o deosebită înflorire. „Times" vorbește de un adevărat „boom".

Cursuri speciale pentru profesori de limba rusă s-au deschis la Universitatea din Edinburgh, iar numărul studenților la secția rusă a „Școlii de limbi slave și est-europene" de la Universitatea din Londra, a crescut în ultimul an cu 1500% față de 1938.

JURNALUL LUI JULES MICHELET

va apare în curînd, în urma unei hotărîri a Academiei franceze de științe morale și politice.

Publicația, încredințată unor tineri universitari, Claude Pigeon și Paul Villaneix, a dat loc la polemici încă înainte de apariție. Editorii nu sînt de acord asupra personalității istoricului și criticii consideră că părerile exprimate de primul într-o teză de doctorat și de cel de al doilea într-o comunicare la Academie sînt total contradictorii.

„CEL MAI SAVANT ȘI STRĂLUCIT SPIRIT FALS"

al epocii noastre este — după părerea lui François Erval, criticul literar al săptăminalului francez „L'Express" — Aldous Huxley. Sinucis ca romancier încă acum 25 de ani cînd, după „Pacea Adîncurilor", s-a consacrat cu exclusivitate unor eseuri care prevestesc amurgul ireversibil al unei civilizații tehnicizate și ascensiunea unor generații de roboți care și-au pierdut sufletul, autorul „Contrapunctului" s-a dedat experienței mescalinice și a ajuns la un misticism primar care respinge orice urmă de intelectualitate. Dovada: ultimele sale volume „Cerul și infernul" și „Porțile percepției".

M. R.

OASPEȚI DIN GRECIA

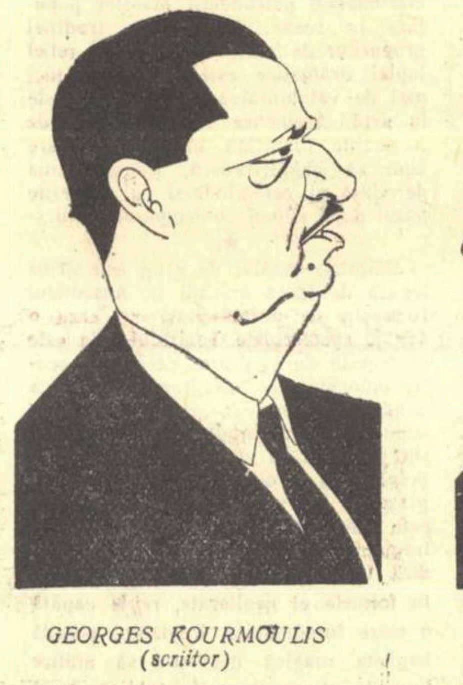

GEORGES KOURMOULIS
(scriitor)

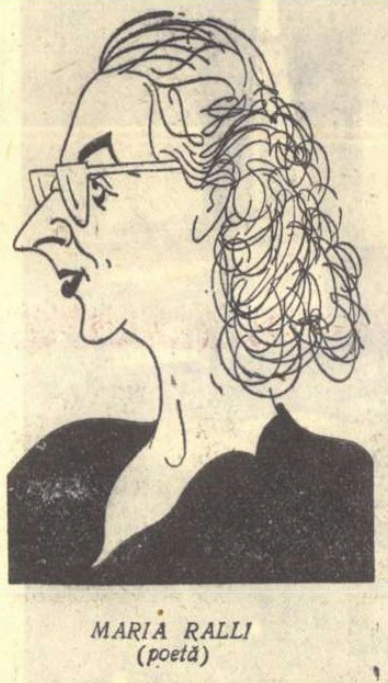

MARIA RALLI
(poetă)

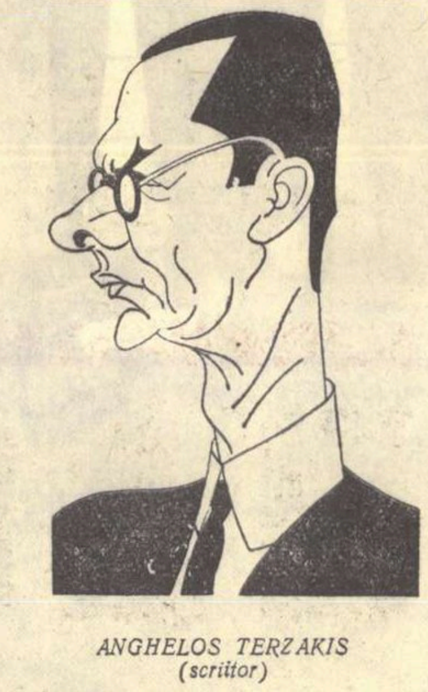

ANGHELOS TERZAKIS
(scriitor)

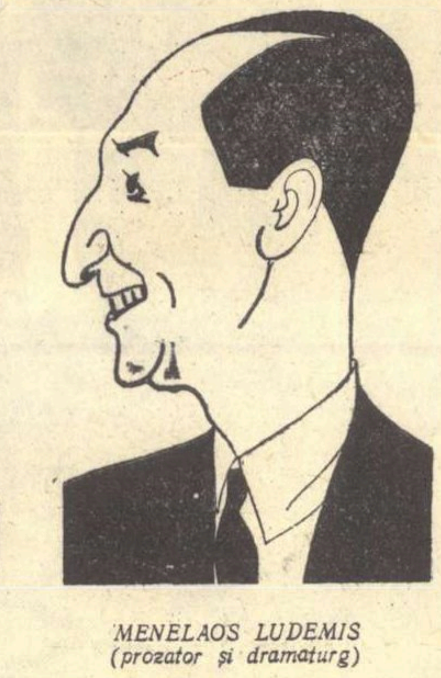

MENELAOS LUDEMIS
(prozator și dramaturg)

Desene de ROSS

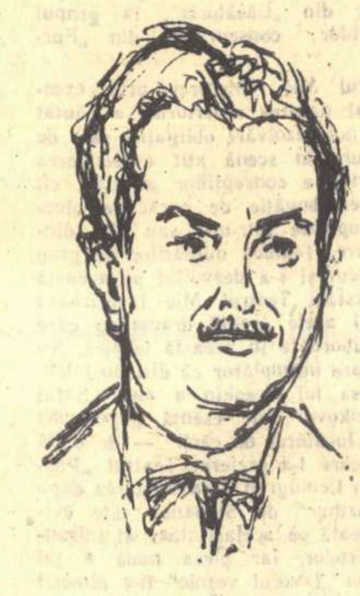

IANIS RITSOS
(poet)

Desen de MEDY DINU

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 22 (220) - joi 29 mai 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

O zonă a păcii

O dată, aflîndu-mă în Berlinul occidental și stînd de vorbă cu unul din acei cetățeni care „nu se descurcă“ în politică, am reținut o remarcă interesantă a acestuia, potrivit căreia acțiunile inițiate pe plan internațional ar trebui apreciate îndeosebi în lumina aportului la asigurarea securității europene.

Intr-adevăr, securitatea Europei — a continentului pe teritoriul căruia au fost declanșate cele două războaie mondiale — reprezintă o condiție-cheie pentru înlăturarea spectrului unui nou măcel. Dar poate oare Europa să devină o zonă a păcii, liniștii și securității? Da, ea poate și trebuie să devină o asemenea zonă. Răspunsul ni-l oferă limpede, precis și bazat pe argumente de necombătut unul din importantele documente adoptate zilele acestea în cadrul consfătuirilor de la Moscova — Declarația statelor participante la Tratatul de la Varșovia.

Nu-i nevoie ca cineva să fie specialist în politică externă pentru a-și putea da seama de existența a două orientări distincte pe arena mondială: una tinzînd continuu spre slăbirea tensiunii și spre pace, cealaltă spre agravarea încordării și război. Prima aparține lumii noi, socialiste, a doua — lumii vechi, imperialiste. Și poate că de multă vreme omenirea ar fi fost azvîrlită în vîlvătaia unui nou război mondial, dacă zelul amatorilor de dansuri „pe marginea prăpastiei“ n-ar fi fost temperat de forța lumii socialiste, de efectul pe care inițiativele ei de pace îl au asupra popoarelor.

— Uniunea Sovietică a încetat unilateral experiențele cu arme nucleare!

— Voluntarii chinezi se retrag din Coreea!

— Polonia cere crearea unei zone denuclearizate în centrul Europei!

— R. D. Germană propune înfăptuirea unei Confederații germane!

— Romînia inițiază dezvoltarea unei largi colaborări interbalcanice!

Toate acestea, ca și multe alte acțiuni asemănătoare, s-au succedat într-o perioadă de numai cîteva luni, iar „NO“-urile dullesiste ce le-au însoțit au căzut mai mult decît disonant pe fondul creat de puternicul ecou pozitiv trezit de aceste acțiuni în opinia publică.

Și cu ce măsuri proprii s-au înfățișat lumii, în aceeași perioadă, cei ce se cramponează de anacronica politică „de pe poziții de forță“? Cu intensificarea goanei înarmărilor și noi explozii nucleare vătămătoare, cu hotărîri ale N.A.T.O. privind amplasarea de rampe americane pentru lansarea de rachete într-o serie de țări „atlantice“, cu hotărîrea incendiară de a pune în mîinile generalilor Bundeswehrului arme nucleare, cu forfota macabră deasupra teritoriilor unor țări vesteuropene a avioanelor S.U.A. avînd la bord bombe A și H, cu zborurile provocatoare ale altor bombardiere americane în direcția frontierelor arctice ale U.R.S.S. — măsuri ce întîmpină „Nu“-ul categoric, de rezonanță mondială, al popoarelor. Aceleași cercuri imperialiste, a căror politică o promovează N.A.T.O., sînt răspunzătoare de evenimentele sîngeroase din Indonezia și Algeria, Liban, Yemen și Oman, pricinuite de încercarea nesăbuită a colonialiștilor de a opri cu ajutorul tunurilor și bombelor procesul ireversibil al destrămării sistemului colonial.

Condamnînd cu hotărîre linia de agravare a încordării internaționale și de pregătire a unui război atomic, urmată în N.A.T.O. de principalele state ale acestei grupări agresive, țările participante la Tratatul de la Varșovia consideră că, pentru a întoarce mersul evenimentelor pe plan internațional în direcția consolidării păcii, un rol principal ar putea avea conferința la nivel înalt propusă de Uniunea Sovietică.

Sînt cunoscute eforturile deosebite făcute de U.R.S.S. și sprijinite de celelalte țări ale comunității socialiste pentru ca o astfel de conferință să aibă loc cît mai neîntîrziat, ca ea să se desfășoare în bune condiții și să examineze problemele vitale pentru a căror soluționare există premise reale. Cum răspund însă puterile occidentale acestor eforturi? Pe de o parte, prin tergiversarea tratativelor cu privire la convocarea conferinței, iar pe de altă parte prin încercarea de a aduce în discuție, ca un punct pe viitoarea ordine de zi a unei probleme inexistente, așa-numita problemă a situației din țările esteuropene — adică de a se amesteca în treburile interne ale acestor state suverane. Vis banal de vrabie obsedată de mălai. Evident că asemenea încercări nu pot decît să primească riposta cea mai energică din partea țărilor socialiste, care le resping cu toată hotărîrea.

...Europa poate și trebuie să devină o zonă a păcii, liniștii și securității. Iar țările participante la Tratatul de la Varșovia fac tot ce le stă în putință pentru ca acest mare deziderat al popoarelor să se transforme în fapt. Mărturie de nedezmințit stau noile inițiative de însemnătate capitală adoptate la Consfătuirea de la Moscova:

— In dorința de a urni din punctul mort problema dezarmării, țările reprezentate la Consfătuire au hotărît o nouă reducere unilaterală în acest an a forțelor lor armate cu 419.000 oameni, țara noastră urmînd să-și reducă efectivele cu 55.000 oameni.

— In cadrul Consfătuirii a fost aprobată propunerea guvernului sovietic, coordonată cu guvernul Republicii Populare Romîne, privind retragerea în viitorul apropiat de pe teritoriul țării noastre a trupelor sovietice staționate în conformitate cu Tratatul de la Varșovia. Aceasta constituie încă o grăitoare dovadă a politicii de pace a țărilor socialiste, a eforturilor lor consecvente pentru micșorarea încordării internaționale.

— Pe baza înțelegerii cu guvernul ungar, guvernul sovietic a hotărît să reducă, în acest an, efectivul trupelor sovietice aflate în Ungaria cu încă o divizie.

— A fost elaborat proiectul pactului de neagresiune între statele participante la Tratatul de la Varșovia și statele membre ale N.A.T.O. Este știut că țările lagărului socialist sînt adepte hotărîte ale lichidării tuturor blocurilor și grupărilor militare. Intrucît însă puterile occidentale nu sînt gata să desființeze grupările lor militare și să accepte crearea unui sistem efectiv de securitate colectivă, apare evidentă necesitatea încheierii pactului de neagresiune și care—așa cum a arătat tovarășul Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne — ar putea constitui un prim pas spre securitatea colectivă în Europa.

Consfătuirile recente de la Moscova au demonstrat încă o dată imensa forță vitală a relațiilor frățești dintre țările lagărului socialist, a unității lor de granit bazate pe comunitatea idealurilor și țelurilor în făurirea noii societăți, în apărarea păcii. Hotărîrile adoptate la Consfătuirea reprezentanților partidelor frățești din țările membre ale C.A.E.R. marchează o importantă etapă în dezvoltarea colaborării economice și într-ajutorării acestor țări prin folosirea la maximum a posibilităților decurgînd din superioritatea incontestabilă a sistemului economic socialist.

Pace și progres social — acestea sînt marile obiective vizate de cele două Consfătuiri; lor trebuie să le slujească hotărîrile adoptate. Iată de ce aceste hotărîri se bucură de adeziunea largă a poporului nostru, decis să facă totul pentru înfăptuirea lor.

B. Stoian

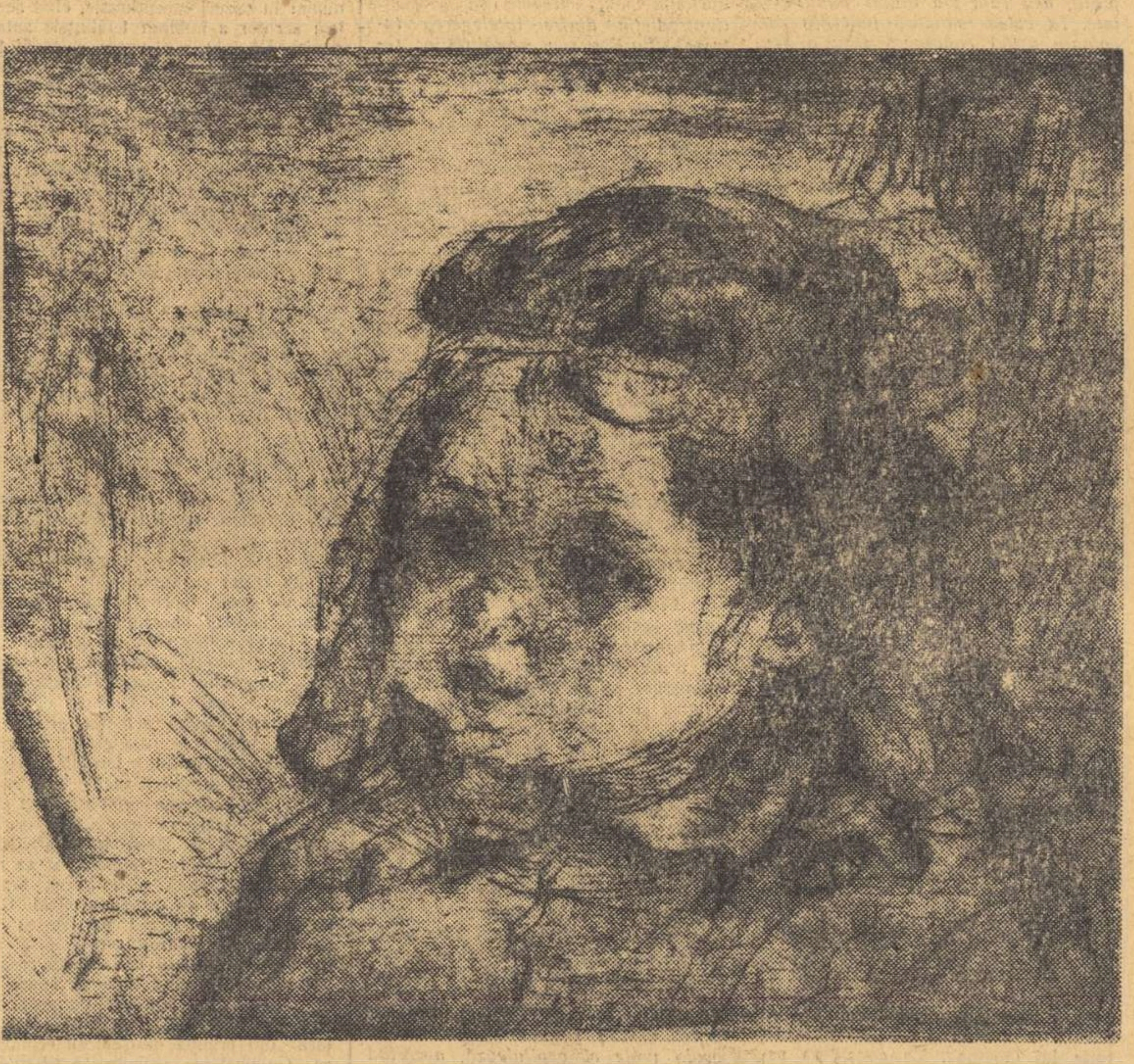

ANA ILIUȚ „Copil“

40 de ani de la moartea lui G. V. PLEHANOV

Munca și originea artei

Problema originilor artei este una din problemele cele mai pasionante ale esteticii, asupra căreia spiritul uman s-a aplecat de multă vreme căutînd să-i dea o soluționare. Puținătatea datelor informative asupra strămoșilor noștri primitivi, precum și dominarea unei metode și concepții idealiste de interpretare a istoriei, au împiedicat multă vreme găsirea unor soluții corespunzătoare adevărului istoric și exigențelor spiritului științific.

Marx a arătat că *munca* se află la originea simțului estetic. In procesul muncii omul creează după legile frumosului. Demonstrînd ideea că munca reprezintă factorul fundamental constitutiv al vieții umane — ceea ce-l deosebește în chip esențial pe om de restul viețuitoarelor — Engels a arătat cum dezvoltarea mîinii în procesul muncii de făurire a uneltelor necesare luptei cu natura și cu dușmanii, dă omului îndemînare, capacitate de a *prelucra* obiectele naturale, de a le da o anumită *formă* (linii trasate pe pereții peșterilor, piatra cioplită, metalul prelucrat, ceramica, etc.) în conformitate cu scopul căruia îi sînt destinate. Se ajunge astfel la „acel grad superior de desăvîrșire care i-a permis să creeze minuni ca tablourile lui Rafael, ca statuile lui Thorvaldsen sau muzica lui Paganini“ 1).

Folosind un bogat material documentar furnizat în genere de cercetători burghezi și interpretat în lumina concepției materialiste a istoriei, Plehanov aduce lumini noi în această problemă, situînd-o pe singurul teren metodologic pe care-și poate afla o soluționare consecvent științifică. El a supus deopotrivă criticii, concepțiile idealiste și pe cele materialist-vulgare și biologiste asupra originii artei. Simțul frumosului, capacitatea de a percepe estetic lumea aparțin desigur naturii umane și au o *origine biologică* mai îndepărtată pe scara vieții animale. Ch. Darwin, în cartea sa „Originea omului“ a formulat considerații interesante cu privire la rădăcinile biologice ale frumosului. Nu putem interpreta însă aceste însușiri specific umane doar ca mijloace ale selecției sexuale cum face Darwin. In procesul unei asemenea selecții operată între masculi izbîndește însă vigurozitatea și nu frumusețea. La animale simțul frumosului se află într-o stare virtuală și are exclusiv o bază instinctuală. Plehanov arată că prin legile biologiei nu putem explica nici originea gusturilor estetice, atît de variate de la un popor la altul și chiar în sînul aceluiași popor, nici *dezvoltarea lor istorică*. Numai legile sociale ale activității materiale și spirituale ale oamenilor ne dau această explicație.

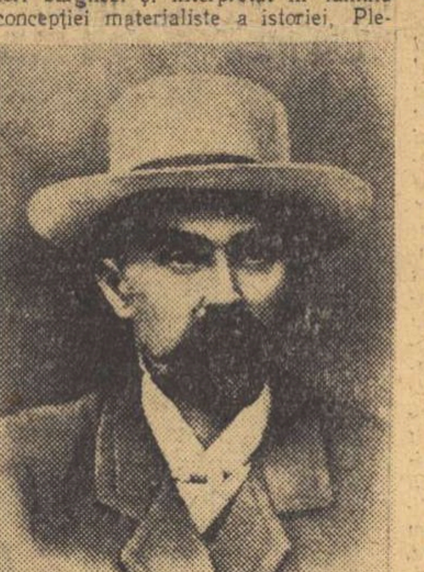

„*Natura omului* face ca el să poată avea gusturi și noțiuni estetice. *Condițiile care-l înconjoară* determină transformarea acestei *posibilități în realitate*“. 2).

Aceste condiții sînt ele însele foarte variate — materiale și spirituale, naționale și de clasă — și determină o continuă modificare a însăși naturii umane, odată cu mersul dezvoltării istorice. In ciuda unor formulări greșite care par a pune pe același plan factorul biologic și condițiile sociale

Al. Tănase

(Continuare în pag. 6)

La comemorarea poetului George Bacovia*)

Dezvăluirea plăcii memoriale pe casa unde la București a trăit și a scris marele poet Bacovia înseamnă pentru noi scriitorii un moment de adîncă evlavie pentru amintirea celui ce ne-a părăsit și un prilej de accentuare continuă a cinstirii ce se cuvine poeziei sale.

Au trecut vreo 20 de ani de cînd l-am căutat întîia oară, aici, în această casă, căci nu-mi închipuiam că un tînăr scriitor din provincie poate să treacă prin Capitală, fără să cerce a vedea pe Bacovia. Dar pentru mine el era mai mult decît pur și simplu un mare poet, — el era o liră a timpului acela din ale cărei coarde răsunau profund și amar dureri proletare sugrumate. Era un puternic motiv în plus, ca să stărui să-l văd. M-a primit, cu excesiva lui modestie, în această casă, mirat parcă de faptul că numele lui era cunoscut și iubit și că i se aduc omagii de oameni care nu doresc de la el nimic decît să-i exprime bucuria că l-au citit.

I-am amintit de notele puternice din poezia sa închinate revoltei și suferințelor celor ce muncesc și de ura ce răzbătea din cîntecul său împotriva unei lumi asupritoare. Și-a închinat ușor fruntea sa galbenă și gînditoare, spunîndu-mi parcă: „Durerea încă n-a trecut“. Da, nu trecuse și abia după aceea au venit dureri și mai mari, chinurile și grozăviile războiului.

Totuși, stăpînind boala și amărăciunile bătrîneții, lui Bacovia i-a fost dat să contemple zări pe care el altădată le visase cîntînd:

„Din zările ce se deschid
Se duc neînțeleși ghețari —
Sub cer cu cîntece și flori,
— Sculați ai muncii proletari!“

Visul din cîntec se întruchipa în fapte și poate bucuria cea mai mare a poetului a fost de a vedea că nu în zadar a suferit și că nu i s-a pierdut cîntarea fără rost.

Rostul ei, în ceea ce avea cîntarea sa mai bun, mai înălțător, s-a transmis urmașilor care o duc mai departe, sub orizonturile libere ale țării, pe temeliile muncii pe veci dezrobite.

In lumea noastră muncitoare, lui Bacovia, cîntăreț al durerilor de altădată și prevestitor al zilelor ce trebuiau să vină și au venit, i se cuvine de drept dragostea urmașilor și bronzul nepieritor.

Cinste casei închinate memoriei lui.

Mulțumire acelora care i-au purtat de grijă cît a fost printre noi.

Mulțumire oamenilor de azi care, în numele puterii clasei muncitoare, s-au trudit și pun stăruință ca, în țara înflorind sub steagurile socialismului, să i se dea înaltă prețuire și memoriei și operei poetului Bacovia.

Mihai Beniuc

---

*) Cuvînt rostit la dezvelirea plăcii memoriale pe casa în care a locuit G. Bacovia.

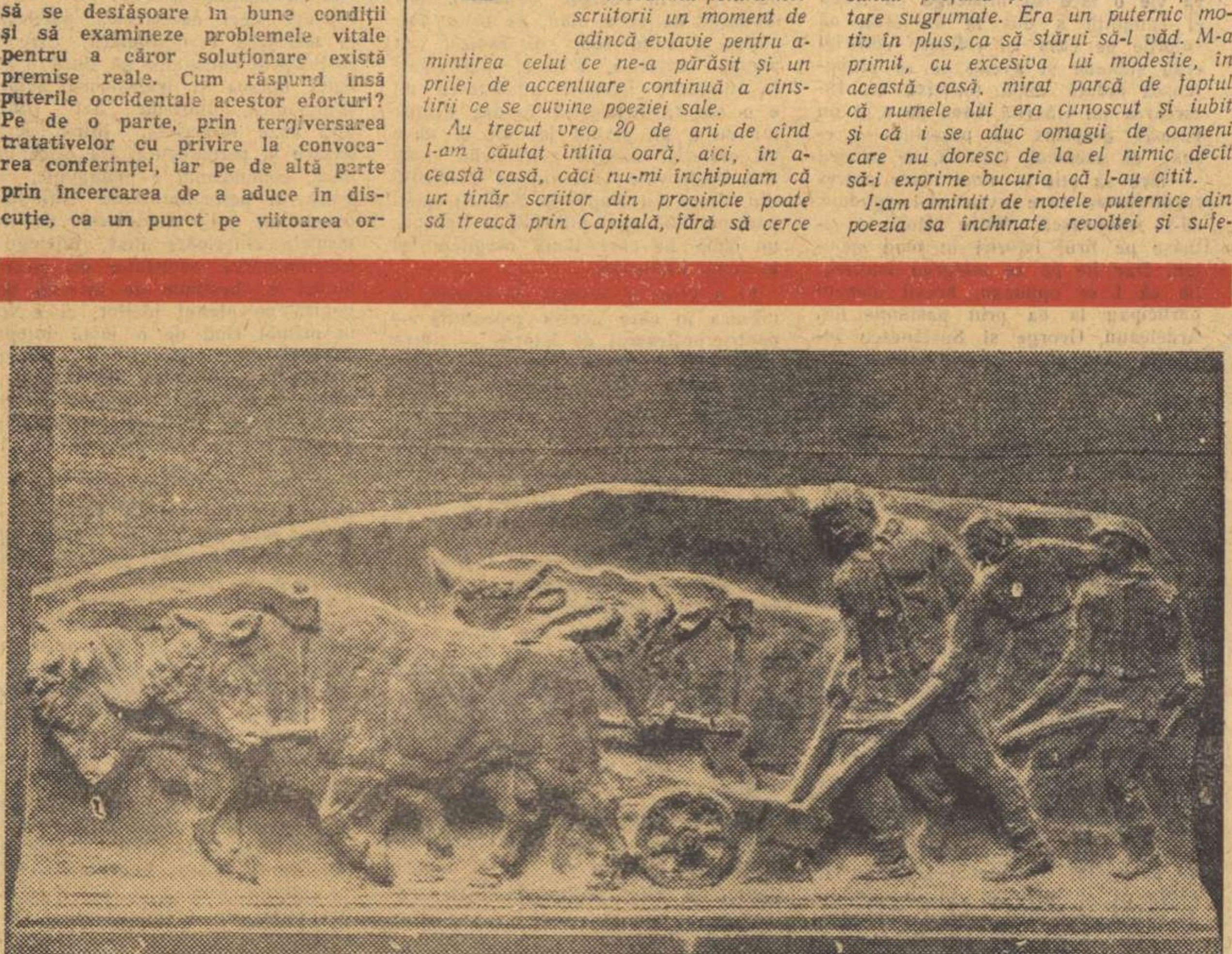

ION IALEA „Plugarii“

Al treilea satelit...

Îmi reamintesc gravurile din cărțile lui Jules Verne care cu multe decenii în urmă îmi încîntau copilăria. Era acolo desenat un proiectil pentru o călătorie în lună: un obuz-cameră, tapisat elegant, cu canapele după moda vremii, cu biblioteci, cu provizii, cu o scăriță pînă la o fereastră și cu un domn cu țăcălie care luase cu el un binoclu și o pușcă... Astăzi citesc zilnic despre o stea de mărimea întîia, lucitoare, apărută de cîteva zile pe cer, plecată de curînd de la Moscova spre înălțimile misterioase și privesc îndelung fotografia celui de al treilea satelit artificial al pămîntului, proiectil care seamănă cu un enorm crustaceu.

Năzuința omului a rămas aceeași, aceleași și resorturile fanteziei și visul, numai că omul s-a schimbat. O nouă rînduială i-a lărgit visul, de la o simplă aventură fără posibilități de realizare, la o largă năzuință înfăptuită, ce nu va fi numai o desfătare a unei minți fragede, ci o pîrtie îndrăzneață de cucerire a omului pentru omenirea întreagă. Omul sovietic — căci el este realizatorul acestor încercări crescînde și fără greș — în mijlocul frămîntărilor dușmănoase ale unei alte lumi care tot mai gîndește la războaie și vărsări de sînge, senin și adînc uman, își folosește darurile inventive sprijinit de o știință înaintată să descopere și să cuprindă natura spre binele tuturor.

Naivul obuz al lui Jules Verne gătit ca un budoar s-a transformat într-o uzină călătoare prin văzduh purtînd în ea tot ce omul a gîndit mai minuțios și mai adînc. De la încăperile de material plastic mai tare decît oțelul și mai ușor decît lemnul, pînă la aparatele de o mare precizie care să prindă legile păturilor celor mai înalte ale atmosferei și să le vestească neîntrerupt în rotația stelei acesteia minunate făcute de mînă de om, totul uimește, încîntă și dă o legitimă mîndrie tuturor contemporanilor cinstiți pentru înfăptuirea aceasta neajunsă și neîntrecută.

Grație visului visat de omul sovietic sprijinit de o tehnică ce i se dovedește proprie, ambele educate și sporite de un sistem social și politic care a eliberat marele rezervor de forțe creatoare ale poporului, astăzi urechi și ochi trimiși la mii de kilometri deasupra scoarței pămîntului culeg date transmisibile pe pămînt, pe care creierul omenesc le va frămînta, le va folosi și va face încă un pas înainte. Pe scara aceasta a sputnicilor, tot mai mari și mai perfecționați, nu numai gîndul își face drum înspre lună și înspre astre.

Cu steaua cea nouă ce răsare precis și zboară deasupra noastră, omul nu mai citește, ci umblă printre stele.

Ion Marin Sadoveanu

PÎINE ȘI POEZIE

Coborîtă din domenii selenare, poezia întîlnește obiectul cel mai banal cu putință: pîinea. *Alternativa dintre lună și pîine este de natură ideologică. Nu înțeleg prin aceasta că luna ar constitui un tărîm al interdicțiilor poetice absolute. Dar să cînți luna, atunci cînd pîinea lipsește de pe masa oamenilor, înseamnă să jignești poezia. Am în fața mea volumul unui poet, unui adevărat și remarcabil poet, pentru care pîinea constituie materia primă a artei sale. Volumul se intitulează simplu dar cu o putere de sugestie neobișnuită: „Lu pani si chiama pani“ („Pîinea se numește pîine“) și autorul este Ignazio Buttitta, despre care pînă mai acum cîteva zile nici nu auzisem. Datorez cunoașterea acestui poet uluitor, Colombei Voronca, traducătoare în franceză (împreună cu Maria Brandon-Albini) a stihurilor lui Buttitta, și-i mulțumesc pentru placheta pe care mi-a dăruit-o 1).*

Buttitta este un bard sicilian, plin de respect față de străvechile tradiții poetice ale insulei sale. Poezia siciliană păstrează încă modalități folclorice de manifestare, în sensul că este recitată, sau cîntată cu acompaniament de ghitară, de către un cantastorie *sau* cantanbanchi, *un menestrel sau trubadur, care-și exercită arta în piețe, pentru delectarea mulțimii. Alături de fondul tradițional folcloric (ciclurile epice ale Mesei Rotunde și ale lui Carol cel Mare, mai ales) menestrelul sicilian de astăzi recită sau cîntă piese ale unui repertoriu actual, scris de autori cunoscuți. Folclorul sicilian admite astfel și creează personalități poetice remarcabile. Poeziile lui Buttitta sînt declamate și cîntate de marele* cantastorie *Ciccio Busacca, în satele*

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

Salut revistei „Utunk“

Săptămînalul „Utunk“, publicație a Uniunii scriitorilor din R.P.R., care apare la Cluj, a ajuns astăzi la numărul 500. Este o cifră care-i confirmă succesul în rîndurile cititorilor de limba maghiară din țara noastră, prețuirea și dragostea lor. Mărturie concretă, alături de atîtea altele, a înfloririi literaturii naționalităților conlocuitoare din R.P.R., solidare cu poporul romîn în construirea socialismului sub îndrumarea Partidului Muncitoresc Romîn, „Utunk“ aduce o importantă contribuție la dezvoltarea unei culturi noi, socialiste. Alături de celelalte publicații literare de la noi, revista clujeană militează pentru realism socialist în artă și literatură, pentru o artă partinică pusă în serviciul progresului și al păcii. In spiritul internaționalismului socialist, și-a cîștigat merite în strîngerea legăturilor frățești dintre populația maghiară, celelalte naționalități conlocuitoare și poporul romîn.

In paginile revistei „Utunk“, de-a lungul anilor, au apărut opere literare valoroase — poezii și proză — interesante studii și articole de critică semnate de fruntași ai literaturii în limba maghiară. Totodată, în aceste pagini au debutat și s-au afirmat o serie de scriitori tineri care, alături de cei vîrstnici, se bucură de stima și admirația nu numai a cititorilor de limbă maghiară, ci și a celorlalți. Scrisă viu și interesant, avînd numeroase și variate rubrici, ilustrată bogat și cu gust, revista își informează prompt cititorii asupra șantierului literar, dar și asupra teatrului, artelor plastice etc.

Cu prilejul acestui moment aniversar, „Gazeta literară“ urează confratelui „Utunk“ noi succese în munca sa, în lupta comună pentru o cultură nouă, pentru socialism și pace.

Gazeta literară

MOMENTUL LITERAR

De vorbă cu NAGY ISTVAN

Pe Nagy Istvan l-am întîlnit în redacția revistei Utunk la începutul săptămînii trecute. Preliminariile necesare acordării unui interviu, deși n-au durat prea multă vreme, au ridicat totuși dificultăți. Pentru că lui Nagy Istvan nu-i place să vorbească despre sine. L-am întrebat atunci despre cărțile sale, aflate sub tipar, și fără să ne dăm seama am intrat în subiectul interviului nostru.

— După cîte știm, ESPLA va tipări în traducere romînească romanul dvs. „Dincolo de barieră“.

— Cartea are o istorie cam lungă. Prima ei formă a fost scrisă în anii 1939—1940, dar am întrerupt lucrul din cauza internării mele în lagărul de la Caracal. In 1941 am revenit asupra textului și i-am dat forma definitivă. Apariția cărții a trebuit să întîrzie, deoarece în același an am fost arestat de poliția horthystă. Așa că prima ediție nu a putut apare decît în 1942 la Budapesta, unde am tipărit și cea de a doua ediție după terminarea războiului. Ediția a treia a apărut în limba maghiară la ESPLA, în 1956. Pentru traducerea romînească, am scris și o prefață, unde povestesc mai detaliat istoricul cărții. Este un roman a cărui acțiune se petrece între anii 1900—1938 și oglindește viața muncitorilor dintr-un cartier industrial, situat „dincolo de barieră“, cum bine spune și titlul romînesc, cam în vecinătatea uzinelor „Ianoș Herback“. Am căutat în acest roman să surprind viața de toate zilele a muncitorilor, aspectele cotidiene ale traiului în cartierul industrial. Acțiunea cărții gravitează în jurul unei fete — luptătoare comunistă — și a femeilor muncitoare de la periferia Clujului care, în condiții destul de grele, reușesc să creeze în anii aceia un cămin de zi, să-și ajute tovarășii arestați și să inițieze unele acțiuni politice. In paginile cărții circulă o lume diversă, personaje de proveniență și structură deosebită. Vom întîlni și elemente mic-burgheze, și oameni veniți de la țară cu gîndul unui trai mai ușor și a unei îmbogățiri rapide, dar ale căror speranțe sînt spulberate foarte repede, dar mai ales elementele conștiente aparținînd clasei muncitoare. Cum lesne îți poți închipui, din pricina cenzurii nu am putut scrie atunci direct anumite adevăruri și mai ales a trebuit să recurg la forme figurate și simbolice pentru a prezenta realitățile și mișcarea revoluționară a vremii. Ceea ce am vrut să prezint aici este modul în care mase tot mai largi de oameni ai muncii își transformă conștiința și se angrenează hotărît și deliberat pe calea luptei pentru o viață mai bună.

— Sîntem informați că în momentul de față ați terminat redactarea unei monografii literare despre uzinele „Ianoș Herback“ din Cluj. Este o legătură între literatura dvs. mai veche și noua carte?

— Acțiunea se petrece prin locurile în care s-au desfășurat întîmplările din cartea despre care ți-am vorbit adineauri. In prima priveam îndeosebi viața personală a muncitorului, acum mă preocupă mai mult problemele colective. Nu-i o carte în care ficțiunea să aibă un rol prea mare. Oamenii prezenți în paginile ei au existat și există. Am căutat să cuprind toate perioadele esențiale din istoria zbuciumată a acestei mari întreprinderi.

— Desigur, documentarea n-a durat un răstimp scurt...

— Ai dreptate. Pot spune că m-am

V. Rîpeanu

(Continuare în pag. 6)

PROBLEMELE CRITICII LITERARE

„Viața romînească" și pozițiile criticii

„Viața romînească" și-a deschis paginile numărului 4 problemelor criticii literare. In ansamblu, cuprinsul respectiv reprezintă un succes, înfățișînd problemele generale ale criticii dezbătute și în alte periodice, dar și unele noi. Cei mai mulți dintre colaboratorii numărului atacă aspectele actuale ale profesiunii lor, ilustrînd o voință comună, marxist-leninistă.

Ancheta organizată printre critici, referitoare la propria lor disciplină, a recoltat răspunsuri strîns înrudite. Silvian Iosifescu, Vera Călin, Constantin Ciopraga, B. Elvin, George Munteanu consideră că achiziția de bază a criticii literare este concepția științifică marxistă despre artă și literatură în general, iar în ultima vreme evitarea deformărilor dogmatice ale principiilor ei călăuzitoare, precum și profilarea unor temperamente distincte. Mihai Novicov salută bucuros această evoluție recunoscîndu-și autocritic contribuția la păcatele de pînă mai ieri ale criticii, la nesocotirea specificului literaturii, la îngustarea mîhnitoare a razei de percepție estetică. „Acordînd atenția cuvenită acestei laturi (aprecierea de valoare, n.n.), critica din ultimul timp a izbutit să realizeze un adevărat salt calitativ, contribuind astfel pe de o parte la o temeinică popularizare a succeselor literaturii noastre noi, iar pe de altă parte la crearea unui climat de ostilitate îndreptățită față de tot ce este platitudine, schematism, lipsă de inventivitate. Critica s-a încadrat astfel activ în lupta pentru creșterea continuă a literaturii" *(pag. 68).*

Participanții la anchetă relevă însă ca principal neajuns al criticii literare o relativă îndepărtare de la conținutul de idei al operei examinate, o anume timorare în fața obligațiilor militante, în fața necesității de afirmare curajoasă a opiniilor. Criticii învederează uneori înclinația de a prefera, cum observă S. Iosifescu, portretul, aluzia, stilul metaforic, expresiei directe, neechivoce, proprii ținutei științifice și mai ales unei critici angajate de partea „cauzei generale a proletariatului". Dacă pentru Vera Călin, grijulie să nu nedreptățească pe nimeni, critica este un copil cu două mame, aparținînd ca și arhitectura, științei și artei în egală măsură, în ochii lui S. Iosifescu critica e și „știință și artă... dar în primul rînd critica tinde — subliniat de trei ori — să devină știință". In ce-l privește pe G. Munteanu, criticul revistei „Steaua", rezolvă netulburat de laconic întrebarea: „E știință cu artă". Considerînd că, fiind prin definiție legată de contemporaneitate, critica trebuie să se preocupe de modul în care literatura de azi reflectă realitatea socialistă, anchetații se arată nesatisfăcuți de aportul breslei. George Munteanu o declară net: „acută e, înainte de toate, problema actualității pe care critica o „dezbate" destul; dar de multe ori e ca și cînd n-ar face-o pentru că deocamdată n-a aflat modalitatea cea mai fericită de a interveni în acest domeniu... Ar fi timpul ca despre actualitate în literatură să vorbim cum s-ar zice mai CONCRET". *Dezideratul e perfect legitim ca și cel referitor la caracterul științific al criticii. Cine oare ar contesta primatul actualității pentru critică sau pe acela al științei pentru exercițiul acesteia?! Nici unul însă dintre chestionați nu-și* concretizează *obiecțiile, nefolosind cazuri precise din activitatea colegilor lor sau poate a lor înșiși.* Ce *carte* sau problemă de actualitate *a fost tratată superficial, în afara criteriilor noastre de apreciere, apolitic sau* cînd *și* cum cutare *critic a părăsit marxismul pentru impresionism, știința în favoarea așa zisei arte? Tăcere!*

De același neajuns suferă și răspunsul la ultima întrebare, privitoare la etica criticului. Este nobil — și, vom mărturisi, de mult n-am întîlnit o asemenea vehemență, — să blamăm apucăturile de ploconire în fața creatorilor consacrați sau de denigrare a altora, în dauna libertății de judecată. In acest sens ne place definiția umanistă, franciană, a lui B. Elvin: „Etica în critică înseamnă respectarea și stimularea acelor valori care coincid cu o umanitate mai înțeleaptă, mai lucidă, mai fericită". *De asemenea aprobăm, tot în răspunsul lui B. Elvin, calificarea polemicii ca un* „excelent exercițiu al inteligenței, în care se verifică ideile, în care se restabilesc valorile, în care se detașează adevărul, prilej de a se face lumină într-o problemă sau alta. Dacă în toiul luptei s-au aruncat chiar cuvinte mai aspre, această lumină le răscumpără și deziluzia e anulată". *Nu putem fi decît de acord cu condamnarea spiritului de grup pronunțată de S. Iosifescu odată cu corectivul insinuant al Verei Călin:* „Dar poate că pe urmele Domnului Jourdain, un critic poate să tămîieze fără să știe?"... *Toate bune, unde sînt însă exemplele? Sub această latură, ancheta „Vieții romînești", foarte merituoasă deoarece a ocazionat o clarificare de principii și dezvăluirea unor tare ale criticii, a împărtășit soarta anchetei întreprinse de „Gazeta literară" cam cu aceleași probleme, dar efectuată printre scriitori. Criticii poftiți să se oglindească nu s-au dovedit mai îndrăzneți decît scriitorii. Cel puțin în acest domeniu, critica nu a rămas în urma literaturii...*

Temele abordate în cadrul anchetei au fost reluate la un mod personal de Lucian Raicu în articolul „Critica literară și prezentul". *Talentatul tînăr invocă argumente proaspete în sprijinul chemării criticii la cercetarea actualității literare și la desăvîrșirea ei ca știință. De obicei critica este solicitată în direcția amintită în numele funcției sale sociale, îndrumătoare. Lucian Raicu, fără a neglija sensul influent, activ al disciplinei sale asupra rosturilor literaturii, atrage atenția asupra avantajelor pe care critica însăși le dobîndește din frecventarea pasionată a producției contemporane. Promovînd valori inedite, controversate, descifrînd mari cariere în germene, încurajînd orientarea scriitorilor către* „experimentarea noilor realități", *(de ce numai a tinerilor? n. n.) încurajînd efortul lor de* „a pătrunde originalitatea omului CONTEMPORAN", *criticii nu au numai șansa de a interveni creator în procesul unei literaturi fundamental deosebite de formele vechi, dar se pot contura mai bine pe ei înșiși, își pot elabora puncte de vedere proprii. In acest scop Lucian Raicu reclamă criticilor* judecată de valoare, *năzuință care-l consumă cu deplină justificare de multă vreme. Ce înțelege prin judecată de valoare? Examinarea valorilor prin prisma partinității:* „Critica marxistă este o critică „angajată", deosebindu-se prin aceasta de critica burgheză, aparent „neutră", ea proclamă deschis PARTINITATEA punctului ei de vedere. „Rezerva" obișnuită este cu desăvîrșire inaplicabilă criticului marxist cînd sînt în joc interese majore, cînd intervine necesitatea delimitării literaturii cu adevărat umane, răscolită de marile probleme ale existenței intime și sociale, de literatura minoră sau falsă, antidemocratică și antiumană". *Făcînd — și aici are dreptate — din judecata de valoare pivotul actului critic și lărgindu-i sfera pînă la coincidența cu gîndirea critică însăși, în așa fel încît include atît percepția estetică propriu-zisă, cît și analiza ideilor, dintr-o perspectivă social-politică, de clasă, Lucian Raicu combate și el doctrina criticii de tip lovinescian* „sugestivă, artistică, unduioasă", *ca și urmele ei în critica actuală, unde se trădează prin refuzul* „opiniei clare și motivate", *prin împrumutarea mijloacelor artei. Originalitatea operei de artă fiind o originalitate de conținut și nu doar de expresie, nu poate fi surprinsă decît de o judecată de valoare cuprinzătoare a ambelor laturi. Autorul este de părere că judecata de valoare riguroasă se compune din doi timpi: a) supunerea la obiect sau descrierea lui și b) depășirea lui sau aprecierea critică, care este o mișcare complexă, așa cum s-a arătat mai înainte. In calea realizării judecății de valoare astfel concepută stau o serie de dificultăți provocate de caracterul contradictoriu al cerințelor critice, remarcă fin Lucian Raicu, și înfruntarea lor constituie altă însușire a articolului său. Despre ce cerințe e vorba? Să ne oprim la una din ele. Critica înseamnă înainte de orice receptivitate sau* înțelegere, *în principiu universală, dar* „receptivitatea e dublată și limitată de nevoia formulării unei judecăți care să cristalizeze valoarea obiectivă a operei. Liberalismul criticii... *implică* în sine pericolul dizolvării judecății în înțelegere". *De aici, deduce L. Raicu o serie de consecințe: criticul trebuie să fie tolerant și intolerant, obiectiv și subiectiv, să participe la dezvoltarea unei tendințe în detrimentul alteia și să fie și rezervat spre a putea percepe și alte tendințe. Cum se soluționează dialectic aceste exigențe? Răspunsul nu este ferm; mai degrabă e eclectic în genul critica trebuie să fie „de toate", fiindcă, iată ce recomandare se face criticului:* „In participarea sa la disputa de idei, criticul se abține de la nedreptățile către care l-ar putea împinge zelul partizan excesiv". *Așadar, totul depinde de simțul de măsură (înnăscut sau cultivat) al criticului, de persoana lui? In acest caz, în loc să evităm cursa subiectivității, nu recădem într-însa? De altfel, odată ajunși aici, nici nu are rost să mai discutăm. Rămîne să ne vedem acasă de treabă, sforțîndu-ne să atingem idealul propus prin autoeducație. L. Raicu își imaginează și practic conduita criticului „măsurat":* „Va recunoaște atunci cu cea mai deplină seninătate valorile produse de orientarea literară pe care el, la un moment dat, o socotește neprielnică. Va combate, de va voi „olimpianismul", va păstra însă cea mai înaltă considerație lui Goethe... Va considera satira un gen incomplet, dar va prețui geniul lui Caragiale... Va fi plictisit de poezia de atmosferă, nu va ignora însă valoarea unui poet ca Bacovia... Va repudia lirismul în materie de roman, Sadoveanu va rămîne pentru el un scriitor mare... Pot fi de părere că tendința „deschisă" pune în pericol arta, mă va împiedica însă această părere să văd în Tolstoi pe scriitorul cel mai mare al timpurilor?" *Ce se desprinde din aceste eventualități? In afară că L. Raicu confundă uneori maniera specifică a scriitorului cu genul sau cadrul în care se exercită, el e dispus să cîntărească produsul independent de producător, să aprecieze arta în afara fie a conținutului, a filozofiei propagate (cazul Goethe), fie a metodei sau modalității artistice utilizate (cazul Bacovia), să valorifice deci talentul ca atare oriunde l-ar descoperi. Nu riscă L. Raicu să uite de propriile sale criterii care îi dictau tocmai contrariul? Procedînd așa, ne abandonăm criticii estetice pure, avînd ca unic instrument gustul: lepădăm rădăcinile și mîncăm fructul! Interlocutorul nostru va riposta, sîntem siguri, că a fost greșit înțeles și chiar denaturat indicîndu-ne nenumărate pasaje din articolul său în care vestejește și eclectismul ideologic și subiectivismul estetic. Sîntem convinși că aceasta este poziția sa. Noi înșine am semnalat cîteva din aspectele hotărît pozitive ale intervenției sale. Am ținut numai să subliniem unele confuzii locale și inconsecvențe care, menținute, ne împiedică să-i asimilăm intențiile în întregimea lor și care, după noi, provin dintr-o eroare inițială, dintr-un amestec de planuri. L. Raicu a identificat situații deosebite, chiar opuse, nedialectic. Pretențiile antagonice față de critică, antinomiile criticii cum le numește Raicu, se formulează și se rezolvă* altfel, *în raport de situația dată. (El însuși a recurs la acest criteriu, dar din păcate, numai într-un singur caz, acela al relației dintre tradiție și inovație). Contradicția dintre* înțelegerea *tuturor tendințelor, dintre neutralismul sau* liberalismul *critic pe de o parte și pe de alta postularea unui punct de vedere, a unei tendințe unice, a* partinității *este ireductibilă. Aici trebuie să alegem. Contradicția dintre înțelegerea tuturor stilurilor sau modalităților realismului socialist și afișarea unor preferințe individuale pentru una din aceste variante, socotită mai aptă decît alta să înfățișeze esența realismului socialist sau datorită numai unor rațiuni individuale este însă o contradicție neantagonică. Punînd pe același taler pe Joyce, Hemingway, Proust, Șolohov, sînt „neutralist". Plăcîndu-mi mai mult Șolohov decît Ehrenburg sau invers nu are importanță, reclamînd dreptul la preferințe personale, raționale sau nu, nu implic, cum afirmă Raicu,* „un factor de anulare a criticii" *și, oricum, nu ies din limitele* partinității. *Criteriul meu de bază rămîne același. Extinzînd marginile obiectului discutat pînă la înglobarea altor curente, metode sau forme literare din trecut sau din prezent dar din afara socialismului, termenii contradicției nu mai apar firește atît de intransigenți, dar esența ei se păstrează. Nu pot, admirînd talentul lui Kafka, să ignor în mod deliberat și ca pe o anexă vestimentară kafkianismul sau „kafkatastrofismul", cum îi spune un critic francez printr-un inspirat calambur, adică viziunea irațională, tragică și apocaliptică a omului care îi este organică. Tot așa și cu Bacovia, poezia de atmosferă îl însoțește și dincolo de moarte pe poetul „Plumbului", chiar dacă poezia de atmosferă au țesut-o înainte și după el și alți simboliști minori sau nu. Pe temeiul aceluiași criteriu, al poziției marxist-leniniste, sînt însă dator să înțeleg pe artiștii pomeniți în sensul bine cunoscut de toată lumea și de L. Raicu mai bine poate decît mulți alții, adică în mod critic. Rețin ceea ce este de reținut din Kafka sau din Bacovia, sensul protestatar, denunțarea oprimării condiției umane și mă despart de ei acolo unde ei capitulează, nezărind ieșire. Nu aceasta este judecata de valoare la care rîvnește și pe care de atitea ori, în criticile sau eseurile sale, a mînuit-o Lucian Raicu?*

Mihail Petroveanu

AUTORITATEA CRITICII (II)

In partea ultimă a articolului lui Cornel Regman, starea inițială de insatisfacție evoluează spre iritare. *„Exclusivismul de școală și parțialitatea perspectivei"* sînt acuzate pe seama trecutului, dar este evident că remarca ricoșează și spre prezent. Prin „exclusivism" s-ar fi împiedicat obținerea unei „puteri de penetrație" sporită. Această putere s-a evidențiat altădată numai în cazuri excepționale, cînd același scriitor a îmbinat tendințele antagonice. De fapt, nu-i vorba de tendințe ideologice, cum s-ar putea înțelege din cauza nepreciz̦ării accepției în care sînt folosiți termenii, ci de particularități formal-artistice, (îmbinare de lirism și luciditate, de dispoziție narativă și notație exactă). Dar pe acestea scriitorii le-au folosit totdeauna în proporția pe care au crezut-o ei de cuviință, sau au știut, ori s-au priceput și tot astfel vor proceda și de aici înainte. Care critic, fără pericolul de a cădea în dogmatism, poate să indice proporția unor asemenea îmbinări? Sau fără pericolul de a justifica încercări ca acelea ale unor tineri mai ales, care combină astăzi, fără nici o noimă, tradiționalismul și modernismul în poezie, ruralismul epic și urbanismul psihologic în proză și ajung... unde ajung.

Raționamentul lui Cornel Regman mi se pare de două ori vicios. Intîi fiindcă dintr-o dată vedem că opera nu mai este apreciată potrivit expresivității omogene a imaginii artistice pe care ne-o oferă. Laturile componente sînt privite izolat și absolutizate: limbajul este ca acolo, portretul amintește de cutare, tehnica narațiunii se regăsește la... In al doilea rînd, în această atomizare a imaginii, constatăm discreditarea criteriului ideologic, în afara căruia nu se poate vorbi despre determinarea unei viziuni artistice personale. Nici o „putere de penetrație" nu vine din sinteza procedeelor formale sau din preluarea atitudinilor vechi, care s-au impus corespunzător unui conținut dat și astăzi depășit. Putem stabili oricîte asemănări între *„Moromeții"* și alte creații din trecut, *originalitatea* sa rămîne indiscutabilă prin însuși faptul că beneficiază de o *viziune nouă.* Toate asemănările rămîn parțiale și nu influențează valoarea omogenă a romanului. Nu există nici o altă creație în literatura romînă unde să apară ca în *„Moromeții"*, tot atît de pregnant și de convingător, dezastrul „vieții la țară" din pricina destrămării economice. Cunoașterea psihologiei țăranului, a comportării sale este îmbogățită, grație acestui roman, cu elemente pe care literatura nu ni le furnizase pînă acum.

Ceea ce relevă asemănător C. Regman în „Voica" lui Henriette Yvonne Stahl sînt paralelisme exterioare, identități fără atingere cu fondul artistic al celor două romane. Mai ales, trebuie ținut seama de faptul că toate calitățile romanului „Voica" se detașează prin situarea acestuia în contextul momentului literar cînd a apărut. Putea fi o revelație în raport cu imaginile edulcorate oferite de sămănătorism. Datorită realei capacități de a se obiectiva, autoarea a depășit nivelul obișnuit al unei proze invadate de lirism pînă la sufocare. Cu toată intensitatea dramei pe care o trăiesc protagoniștii romanului, veridicitatea sa este însă limitată. Pătrunderea psihologică a autoarei, foarte talentată în această direcție, nu se însoțește, din păcate, cu o înțelegere adecvată a fenomenelor sociale din mediul rural. De aceea, în roman, conflictele se nasc pe plan aproape exclusiv psihologic, lăsîndu-se să se înțeleagă că relațiile sociale s-ar caracteriza printr-o perfectă armonie. Ca o consecință, atitudinile atît de tipic țărănești ale lui Dumitru — disimularea sentimentelor, suceala, rămînerea în espectativă cu scopul de a cîștiga timp pentru hotărîri definitive — par că sînt reținute uneori doar pentru pitorescul lor. (Și Ibrăileanu pomenea de „culoare locală"). Remarcînd aceste atitudini, C. Regman era îndreptățit să asocieze spontan cu „Moromeții". Insă tot atît de spontan se impune și diferența. Preda ne înfățișează un țăran a cărui dramă își are izvorul în însăși condiția sa și în insolubilitatea acestei condiții: zvîrcolirile psihologice ale eroului lui Preda au de aceea o mult mai cuprinzătoare expresivitate, trimițînd un fascicol puternic de lumină spre realitatea socială, generatoare de dureroase drame umane. Datorită acestei optici, întregul conflict al romanului lui Preda capătă rezonanțe incomparabil mai profunde, tulburătoare și de o vigoare realistă mult sporită.

S-a scris în trecut la noi destulă literatură inspirată din mediile boierești. Totuși o operă care să ducă atît de departe acțiunea de demistificare, cum se întîmplă în *„Cronică de familie"*, nu am avut și n-ar fi putut exista. Este aceasta numai o particularitate de conținut? Lipsa de tandrețe față de boierime se traduce artistic prin acea tehnică de acvaforte, pe care P. Dumitriu nu a preluat-o de nicăieri (deși s-ar putea constata că folosește poate experiența lui Duiliu Zamfirescu sau a Hortensiei Papadat-Bengescu sau, nici vorbă, a lui Matei Caragiale), precum nici Preda n-a împrumutat acel lirism atît de uman, grefat chiar pe respingerea „poetizării" prea frecvente altădată.

Cît privește „Groapa" lui Eugen Barbu, situată de C. Regman la o „intersecție extrem de animată", ar fi s-o judecăm nedrept văzînd în realizarea ei un simplu conglomerat de ipostaze anterioare. Există în acest roman, cu o tipologie socială distinctă în ciuda refuzului unora de a-i recunoaște starea civilă, un fond de răzvrătire mocnită subteran, o năzuință autentică spre eliberare și spre puritate (ieșirea din „gunoaiele" ce alunecă și alunecă mereu, prefigurînd scufundarea fără leac a unei societăți putrede) care înnobilează într-un fel toată acea revărsare de pofte nepotolite, de voluptate frizînd indecența, de ticăloșie inconștientă și tragică. Tocmai în nota aceasta de tragism intens mi se pare a se fixa originalitatea lui Barbu, față de creațiile mai vechi cu care ar putea fi comparat, acelea alunecînd fie către scepticismul ironic și dizolvant, fie către savurarea pitorescului în sine, mimînd rafinamentul extrem.

Clarviziunea criticii marxiste față de interpretările estetizante constă în faptul că, afirmînd *noutatea*, nu taie legăturile cu experiența înaintașilor, nu cade în nici un fel de exclusivism. Apelul insistent la „comunitatea de sol" poate implica, la un moment dat, exaltarea specificului național în spiritul tradiționalismului, ducînd la reînvierea în literatură a fel de fel de tendințe retrograde, ascunse sub emblema „mitului romînesc". Problema tradiției, în afara și independent de criteriul reflectării veridice a realității, nu-și găsește o rezolvare echitabilă în creația artistică.

Superioritatea pe care literatura noastră o înregistrează nu presupune contrapunere, desconsiderarea nihilistă, nici deprecierea proletcultistă, ci *depășirea prin asimilare* a ceea ce este valabil din experiența trecutului. De altminteri, nu știu ca cineva să fi pledat în favoarea originalității literaturii actuale fără să sublinieze simultan legătura cu realizările anterioare. Analogiile se impun însă tocmai pentru a marca deosebirile. Literatura actuală nu *repetă*, ci *dezvoltă*. Că așa stau lucrurile, ne-o dovedește cu prisosință situația scriitorilor cu îndelungă și strălucită experiență, care ei înșiși cunosc o *înnoire* în cadrele propriei creații, înnoire pricinuită tocmai de clarificarea concepției lor călăuzitoare. O dovedesc Tudor Arghezi cu *„Cîntare omului"*, Mihail Sadoveanu cu *„Nicoară Potcoavă"* sau Mihai Beniuc cu atîtea dintre creațiile acestor ani. Deci este de căutat nu o „sinteză" care să ne ducă înapoi (bănuiesc că numai din plăcerea calamburului, lui C. Regman îi este indiferentă tendința evoluției unui scriitor, dacă „coboară" sau dacă „urcă"), ci una care să afirme valorile literaturii noastre la un nivel cît mai înalt, introducîndu-le în circuitul valorilor universale. Emiterea unor judecăți critice temeinice din această perspectivă, nu poate decît să aducă stimă criticului respectiv, și o reală recunoștință — socotesc — din partea scriitorilor. Aceasta este, de altminteri, și cea mai indicată formă concretă pentru ca cineva să-și afirme vocația critică, obținînd autoritatea rîvnită și necesară.

Entuziasmul, disponibilitatea față de creație în general și față de cea actuală în special se opun elogiului nediferențiat și cultului talentelor infailibile. Dacă numai unora dintre scriitori le-ar plăcea o atare confuzie, n-ar fi prea grav. Dificultatea începe din momentul în care criticii o alimentează încercînd să „împace" exigența partinică cu preferințe influențate de relații personale. Spiritul apologetic submineaz̆ă de la bază critica, fiind echivalentul renunțării la spiritul critic. Critica derivată într-un cor de elogii generale, de sanctificare fără discernămîntul valorilor, devine spectacolul cel mai puțin fortificant, marcînd abaterea jalnică de la *funcția ei stimulativă.*

Scriitorii valoroși n-au nevoie să fie asigurați împotriva criticii, ci mai curînd să fie scutiți de elogiile conformiste, care nu întrețin febra creației. Este reconfortant pentru critici să audă pe scriitori cum solicită exigență, abordarea cu severitate decurgînd din însăși responsabilitatea ce incumbă judecății de valoare. Am reținut cu satisfacție ostilitatea Ninei Cassian declarată de curînd, chiar în aceste pagini, împotriva articolelor *„general descriptive, elegant elogiative și exterior enumerative"*.

Autoritatea criticii se asociază cu toate acele forme care garantează demnitatea criticului.

Geo Șerban

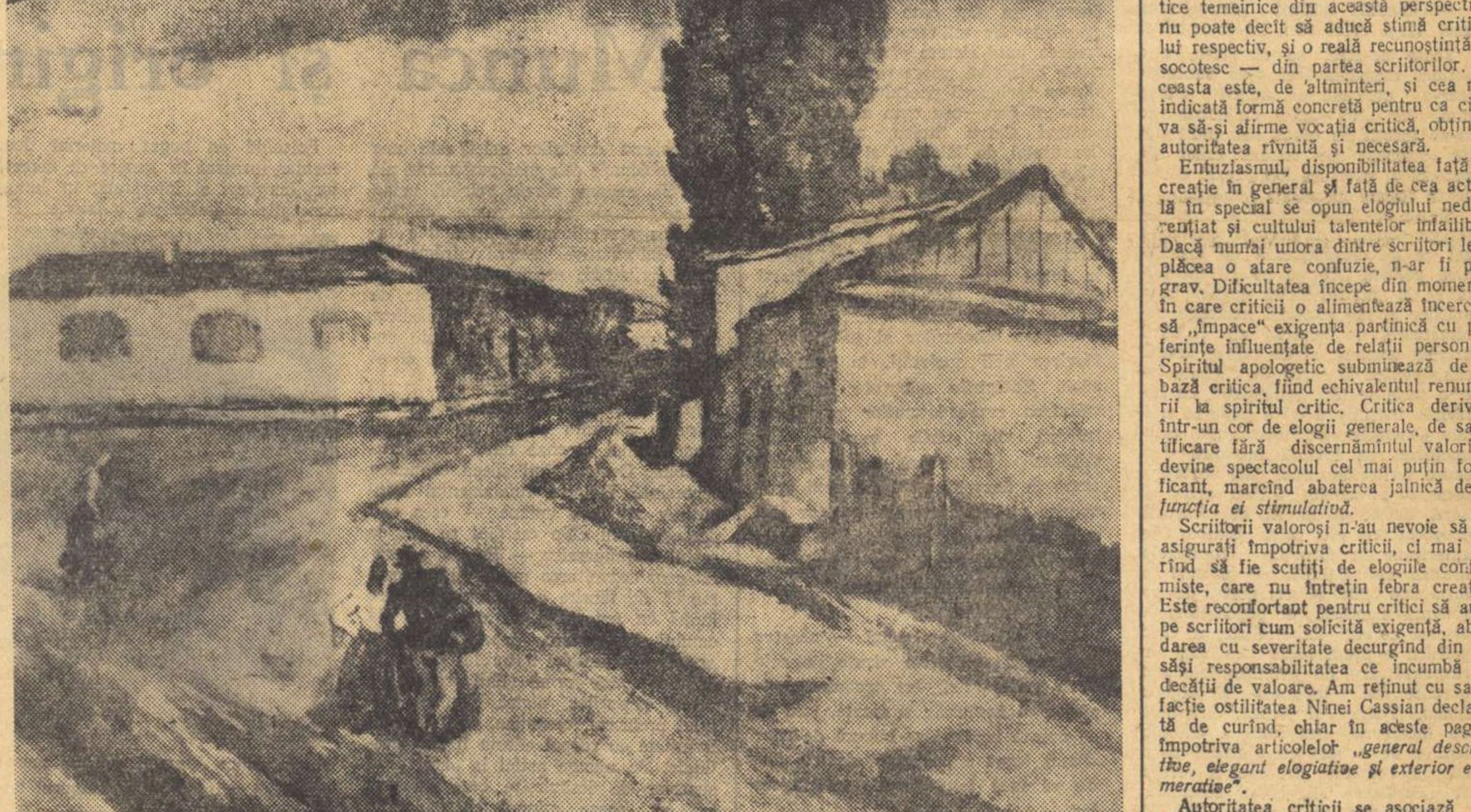

ADAM BALȚATU „Peisaj de la Huși" (1925—1929)

De la Casa Scriitorilor

Literatura de actualitate și copiii

Comisia de literatură pentru copii a organizat la Casa Scriitorilor o dezbatere care a avut loc vineri, 23 mai.

Referatul, prezentat de Gica Iuteș a suscitat discuții animate, la care au participat: Octav Pancu-Iași, Nicuță Tănase, Viorica Huber, Delia Sîrbu, Ilie Stanciu, I. Bică, Ion Brad, Ion Hobana, V. Vîntu și, în încheiere, Vladimir Colin.

A reieșit din discuții necesitatea abordării cu curaj a problemelor actualității: problemele educației comuniste a noii generații. Vorbitorii au arătat, totodată, că volumele autorilor discutați — Sanda Doiniș, Nicuță Tănase, M. Sîntimbreanu și V. Vîntu — reprezintă un real progres în literatura pentru copii, pe un drum care trebuie continuat.

O discuție interesantă

Prozatorii adunați vineri, 23 mai, la Casa Scriitorilor, au discutat, pe baza unui referat al lui Aurel Martin, despre ultima carte a lui Aurel Mihale: „Nopți înfrigurate".

Participanții la discuție — A. Lambrino, Ieronim Șerbu, Laurențiu Fulga, I. Peltz, Radu Lupan, Al. I. Ștefănescu, Marin Mihalache, Nicolae Jianu — au relevat succesul incontestabil al autorului, care aduce, cu „Nopți înfrigurate", o contribuție valoroasă la literatura noastră patriotică.

Conștiința necesității istorice *)

Pămîntul nu e sînge, nici oseminte strămoșești, nici înrădăcinare, în general pămîntul nu e mit ci realitate economică; el are — în romanul rural — rolul pe care banii îl au în romanele balzaciene: catalizator al pasiunilor. Valorile etice, îndeosebi demnitatea umană (care realizîndu-se în societate e valoare socială) sînt în funcție de valoarea fundamentală a colectivității sătești: pămîntul. E firesc ca reforma agrară să stîrnească în Lunca toate pasiunile și e firesc ca romanul lui Titus Popovici — „Setea" — să arate confruntarea pasiunilor, atitudinilor, valorilor. Lăsînd libere patimile, autorul a realizat multe scene de mare intensitate: selectînd cu o bună știință a tipicității, realizează ciocnirea atitudinilor fundamentale. Ca și în „Răscoala", evenimentul esențial (aici, reforma agrară) este precedat de o pregătire minuțioasă dar, spre deosebire de această capodoperă a romanului romînesc, pregătirea e disproporționat mai lungă decît evenimentul esențial. Dacă în primele două treimi ale cărții — pregătirea reformei agrare — ritmul e mai lent și pe lîngă scene puternice, emoționante, se mai găsesc și pagini de mai mic interes, ultima treime (înfăptuirea reformei agrare) e o suită neîntreruptă de scene intense la un nivel deosebit care-l indică pe Titus Popovici drept un fruntaș al prozei de azi.

Mitru, al cărui nume ar fi trebuit — într-o primă intenție a romancierului — să-l poarte cartea (dar care nu e cel mai interesant personaj) e stăpînit de o pasiune fără obiect. Nepotul Anei e o energie care nu poate cristaliza fiindcă toate posibilitățile practice de a avea pămînt îi sînt interzise. Sărac, fără pămînt, cu o nevastă săracă, Mitru Moț se întoarce de pe front cu o dorință de dreptate care rămîne fără obiect pînă în momentul în care acțiunea partidului nostru dă posibilitate acestei energii să cristalizeze pe un obiectiv concret. Devenind comunist, Mitru devine tare și scena confruntării între el și Spinațiu e remarcabilă ca și aceea în care Mitru se pătrunde de importanța lui ca președinte al comisiei pentru împroprietărire. Din momentul în care Mitru întîlnește partidul, el se integrează istoriei, e purtat de fluxul ei fără conflicte interioare, fără drame, firesc.

Găvrilă e un personaj mult mai complicat: țăran bogat, pocăit, cu cele sfinte pe buze, cu mulți copii pe care-i însoară și-i ține pe lîngă casă, acest chiabur cumpănit și chibzuit, întărit în smerenia sa, nu e un ipocrit: el ține sincer la o ordine și la un echilibru care îi sînt profitabile. Drama lui este — într-un sens — asemănătoare (mai concentrată, însă) celei a lui Ilie Moromete. Ca și Ilie, Găvrilă și-a strîns în jurul său familia pe care o menține unită și în ascultare, ca și el — dar în alt moment istoric — e în defensivă. Ilie și Găvrilă au ajuns la un echilibru pe care vor să-l mențină, și-au impus un nec plus ultra economic. Ilie luptă însă cu infiltrarea capitalistă, el nu vrea să devină chiabur fiindcă pentru asta ar însemna să folosească anumite metode care l-ar dezumaniza. Or, ceea ce apără Ilie Moromete este o anumită seninătate, o anumită detașare de aspra luptă a vieții. Starea de mijlocaș i se pare propice putîndu-se menține într-o anumită autonomie materială, îmbogățirea peste această limită semnificînd însă acapararea omului de către avere. Dar acest echilibru nu se poate menține în furia patimilor dezlănțuite.

Găvrilă Ursu și-a durat o stare economică mai stabilă, el nu e mijlocașul bătut de vînturi, dar și el și-a impus un nec plus ultra, un terminus ascensional, și el își apără echilibrul sufletesc cu același rezultat: citadela lui întărită explodează pe dinăuntru. Pasiunile pe care chiaburul pocăit crezuse că le poate refula — căci Găvrilă e un refulat; ceea ce la Moromete e o dedublare socială, față de stat, la Găvrilă e o dedublare față de sine însuși — izbucnesc. Ezechil, întruparea instinctului primar, vrea să i se dea pămîntul său, el e revolta impulsivă împotriva ordinei tatălui. Maria — cea amară — e o frumusețe otrăvitoare ai cărei iubiți mor violent. Ordinea stabilită de tatăl familiei se sfărîmă. Ezechil moare ucigaș, Maria păcătuiește, mama îl blestemă, într-o scenă de mare forță bătrînul împarte averea păstrîndu-și sie pămîntul mortului, al fiului răzvrătit. Apărînd un statu quo profitabil, ordinea interioară, familială și statală, Găvrilă înțelege totuși — dreptul înțelegerii e suferința — că adevărul lui era nedrept, că sub pace se ascundeau uri iar ordinea sa era generatoare de pasiuni. Căci pasiunile posesive nu pot aduce liniștea, iar un echilibru în achizitiv e precar, se prăbușește.

Ana moare, aparent în triumf: fetele ei s-au ridicat socialmente, sînt doamne. La masă stau soții stimați de sat și nepotul, băiat cu carte, alături de logodnica sa, fată frumoasă și cu bani. Dar inteligența sa vie o face să înțeleagă că truda ei cumplită a dus la un eșec, că valorile pe care își ridicase edificiul erau șubrede și aveau să se prăbușească îndată după moartea ei. Incercarea lui Găvrilă Ursu de a fi un posesiv desprins de posesiune a eșuat, de asemeni. Găvrilă, se opunea — fără să știe — unui mare proces revoluționar care avea să-l zguduie, să-l zdrobească. Mitru Moț se situase pe firul istoriei în mod spontan. Dar fie că se integrau istoriei, fie că i se opuneau, acești oameni participau la ea prin pasiunile lor. Ardeleanu, George și Suslănescu încercau însă să înțeleagă istoria.

★

Ardeleanu rămîne — ca și în „Străinul" — aceeași figură atașantă dar depersonalizată: militantul integrat istoriei prin rațiune dar a cărui istorie personală nu apare, omul care își subsumează pasiunile istoriei înțelese ar fi putut fi figura centrală a cărții, dar nu este fiindcă autorul nu-i înfățișează dimensiunile interioare ci numai manifestările exterioare care sînt necesare și adecvate. Ardeleanu rămîne exemplar chiar în moarte, dar fiind înfățișat ca simplu exponent pare mai mult o abstracție. George și Suslănescu, în schimb sînt vii, rețin atenția și reliefează încă o dată capacitatea deosebită a lui Titus Popovici în înfățișarea mediilor intelectuale. Comunistul George și labilul Suslănescu se opun, se atrag și se resping într-o unitate dialectică alcătuind comentariul semnificativ al acțiunii. Suslănescu e, ca și în volumul anterior, un oportunist în contratimp. El vrea să se integreze mistic unui mare curent de energie pentru a se putea simți puternic prin energie transmisă; dar incapabil de orice elan, de orice depășire a eului său, se refuză, cu pompă teoretică, oricărei participări la mișcările istoriei. Suslănescu nu e o natură hamletică fiindcă drama lui nu e pe planul ideilor, el nu e un carierist fiindcă zvîrcolirile sale sînt inadecvate (vezi scena excelentă din biroul lui Papp de Zerind), oportunismul său e al piliturii de fier pe un cîmp în care două magnete își exercită influența.

El e atras și respins de George în măsura în care acesta reprezintă — pentru profesorul de istorie — libera integrare în necesitate (spre care Suslănescu aspiră). George e deci posesorul marelui secret de care labilitatea lui Suslănescu e atrasă și respinsă cu aceeași forță. Pentru Suslănescu jocul inteligenței critice nu e o modalitate a rațiunii practice, el este un pretext intelectual de a se refuza unei energii de care se apropiase prea mult. Cînd inteligența — capacitatea teoretică — devine pretext al lașităților, ea este lamentabilă și Suslănescu știe asta, și se disprețuiește pentru asta în aceeași măsură în care se îndrăgește, asemeni unui Narcis care ar vedea oglindindu-se în apa lacului o față dezgustătoare din contemplarea orifică a căreia nu se poate, totuși, smulge.

In adeziunea pe care George o semnează, cerînd să fie primit în detașamentul înaintat al clasei muncitoare, se află, printre motivările acestui act, și o formulă care îl definește: „...conștiința necesității istorice..." George fusese mulți ani învățător la Lunca și-și făcuse cu pricepere și pasiune meseria fără a se întreba însă ce se va întîmpla cu copiii pe care el i-a educat. Sentimentul răspunderii, foarte pronunțat la el, funcționase însă limitativ. Ororile războiului, confruntarea cu o altă civilizație, îl obligă să se întrebe dacă a-și face datoria — și atît — într-o societate nedreaptă nu înseamnă, de fapt, a susține nedreptatea. George înțelege deci necesitatea participării la mișcarea revoluționară care dă posibilitate oamenilor să ducă o existență umană și transformă acțiunea pedagogică, dintr-un act gratuit, fără bază materială, într-o acțiune eficace și permanentă. Ca orice umanism, comunismul e pedagogic, crede adică în perfectibilitatea infinită a oamenilor, spre deosebire de umanismele anterioare însă, înțelege că transformarea oamenilor nu poate fi numai o chestiune de metodă pedagogică pe planul ideilor, ci e vorba în primul rînd de o justă integrare în real. Fără înlăturarea exploatării economice, libertatea, demnitatea etc. rămîn idei vagi, ineficace, demagogice. George înțelege că lupta partidului nostru e justă și se integrează.

Pornind de la conștiința înțelegerii necesității, George se întîlnește cu Mitru care pornise pe calea spontană a satisfacerii pasiunii fundamentale. Ei realizaseră, fiecare, o latură a revoluției interioare și aceasta deschide noi conflicte posibile: rămîne ca George să experimenteze și afectiv ceea ce realizase numai rațional, rămîne ca Mitru să înțeleagă și rațional integrarea sa pasională, pentru ca revoluția interioară să fie completă. In orice caz, „Setea" e un roman independent, valabil în sine (nu am vorbit de numeroase personaje secundare bine realizate — Emilia, Picu, Cordiș etc. —, de scene admirabile: cearta femeilor la fîntînă, urmărirea prin pădure, înfruntarea luncanilor cu moțoganii etc.), roman emoționant al vremii noastre. Este un omagiu adus partidului care a dat pămînt țăranilor.

Paul Georgescu

---

*) *Continuare la articolul* „Critica pasiunilor" *din „Gazeta literară" nr. 21*

ZIUA INTERNAȚIONALA A COPILULUI

Dudu...

Dudu are cinci ani, doi ochi albaștri, veseli și iscoditori, și-un năsuc mic și rotund ca un nasture. Dimineața, după ce se scoală, de multe ori nu se mai îmbracă. Sare din pat și-o zbughește pe ușă, afară, la joacă, numai în cămașă. Are cămăși scurte, i-ajung numai pînă la genunchi, dar lui nu-i pasă. In ușă îl întîmpină c-un lătrat vesel Dora, o cățelușă roșcată cu sprîncene albe. Se așează pe picioarele dindărăt, ține capul țeapăn și-i întinde lăbuța. Dudu o privește și prinde să rîdă. Cățelușa clipește des, dar rămîne mai departe cu lăbuța întinsă, țeapănă și gravă. Dudu n-are încotro, trebuie să-i întindă și el mîna. După asta, Dora începe să-i sară voioasă în preajmă, i se urcă cu lăbuțele pe piept, vrea să-i lingă obrajii. Dudu scapă cu greu. Sare peste treptele de piatră, și-ncearcă să se ascundă. Dora îi dă de urmă. Ii place să-l urmărească peste tot. După o jumătate de oră Dudu obosește însă și se așează jos. Dora îl privește neîncrezătoare; se lasă pe picioarele din față și-așteaptă. La cea mai mică mișcare a lui Dudu, tresare și-i gata să-nceapă din nou joaca.

In dimineața asta, Dudu s-a sculat mai devreme ca de obicei. E o zi deosebită. Pleacă la băi cu mămica, la mare. Mămica a luat concediu. Dudu e nerăbdător. Mămica i-a spus că marea-i frumoasă. Abia așteaptă s-o vadă. N-a văzut niciodată marea. Nici nu știe unde-i.

— Stai liniștit, Dudule! Altfel scăpăm trenul.

Dudu se joacă cu Dora și din cauza asta mămica nu poate să-i pună ghetuțele.

— Dora, lasă-l în pace!

Dora își pleacă privirile, se șterge pe bot cu limba și iese afară spășită.

Tăticu a terminat de făcut valizele și-acum așteaptă. Din cînd în cînd, se uită la ceas.

— Grăbiți-vă. E tîrziu...

★

A trecut aproape o săptămînă.

Marea nu-i chiar așa de frumoasă. E o mare cu apă. Cît vezi cu ochii numai apă. Dudu își moaie în ea numai vîrful degetelor de la picioare. Se teme să intre mai mult. Mămica stă aproape toată ziua întinsă la soare. Pe plajă nu mai este nici un copil și lui Dudu i s-a făcut urît. Dora a rămas acasă cu tăticu. El a vrut s-o ia, iar tăticu nu i-a dat voie. A zis că Dora trebuie să nască. Lui Dudu parcă nu-i vine să creadă. Cum se poate să nască? Ce, ea e mămică? Numai mămicele nasc.

Aici e urît fără Dora.

In fiecare dimineață, o întreabă pe mămica:

— Cînd plecăm? Mai stăm mult?

— Mai stăm.

Dora are să-i facă un cățeluș. Mămica spunea că poate să nască și mai mulți, dar lui parcă nu-i vine să creadă. Cum să nască mai mulți? Lui îi ajunge unul. Are să-l învețe și pe el să stea frumos și să-i întindă lăbuța...

Au trecut trei sau patru zile... Dudu stă la geamul vagonului. Trenul îl poartă spre casă. Ce bine-i c-a scăpat de mare! Peste trei ceasuri vor ajunge acasă. Așa i-a spus mămica. I-a mai spus că tăticu are să vină la gară. Oare Dora are să vină? Ce bine ar fi să-l aducă și pe cățelușul cel nou...

Spre surprinderea lui Dudu, în gară a venit numai tăticu. Dora a născut aseară. Cinci cățeluși. Dudu a făcut ochii mari, cînd a auzit. Acum trăsura îi duce în trapul calului spre casă. Dudu stă pe capra trăsurii, lîngă birjar, și tot îi spune să mîne mai repede.

Trăsura oprește în fața porții. Tăticu dă valizele jos! Apoi scoate bani să plătească birjarul. Dudu nu mai are răbdare. Se strecoară pe poartă - și se îndreaptă ca o săgeată spre culcușul Dorei. A zărit cușca, și strigă:

— Dora! Dora!

Dar nu primește nici un răspuns. Se oprește descumpănit! Trebuie să fie în casă.

Dacă a născut — nu poate fi în altă parte. Poate că-i chiar în patul lui. La ușă trebuie să aștepte să vină tăticu să deschidă. Dar Dora nu se află în patul lui. Nici în al mămicăi.

Dudu se năpustește pe ușă. In prag, i se pare că o vede pe Dora, stînd țeapănă și gravă și întinzîndu-i mîna. E numai o părere însă.

— Dora! Dora!...

Din nou nu-i răspunde — și doar e la doi pași de cușcă. Se apleacă jos, la intrare. Dora e înăuntru. Stă nemișcată și-l privește cu ochi reci, parcă nu l-ar cunoaște.

— Ce faci, Dora? M-am întors...

Ar fi vrut să mai spună ceva, dar cuvintele i-au înghețat pe limbă. In culcuș, lîngă Dora, stau ghemuiți unul lîngă altul cinci cățeluși. Sînt roșii și lucioși, și-așa de mici! Intinde mîna să-l apuce pe cel din margine, dar Dora își arată dintr-odată colții. Nu zice nimic. Iși arată doar colții.

Dudu înalță din umeri și rîde.

— Ești supărată că te-am lăsat acasă, Dora?

Apoi, fără să-i mai pese parcă, Dudu atinge cu vîrful degetelor cățelușul din margine, roșu cu guleraș alb, care se strînge și începe să scîncească.

Dora îl privește cu ochii sticloși, ciudat, și dintr-o dată se repede și-l înșfacă de mînă. Dudu simte o arsură și se dă speriat înapoi. Pe mînă i-a apărut o picătură de sînge...

Dudu o privește cu ochii plini de lacrimi și nu înțeleg nimic.

Costache Anton

POARTA

Poarta se mai ținea doar într-un cui. Sandu văzuse de mult că se ține doar într-un cui, dar nu spunea la nimeni. Credea că nici unul dintre ai casei nu știe ce știe el. Cînd într-o seară o auzi pe maică-să:

— Apucă-te, mă, omule și drege poarta aia. Se mai ține doar într-un cui și o să cadă peste ăsta micu'.

— Toate la vremea lor, femeie, răspunsese taică-său. Mîine car lemnele alea la joagăr. Poate poimîine.

Asta îl neliniștea pe Sandu. Așteptase atît de mult să cadă poarta... Mai căzuse o dată anul trecut și-și aducea aminte cum se jucase atunci: pusese patru pietre sub poartă, încît părea o plită uriașă, adusese o căldare veche, umplută cu nisip, pe care o pusese deasupra și învîrtea cu un băț de parcă făcea mămăligă; apoi strînsese cîteva foi de brustur și ștevie, le tocase cu o custură și le pusese într-o cutie ca și cînd ar face mîncare. Și cîte nu mai făcuse... Simțea ceva cald, rotund, înfășurat în lumină și bucurie, nici el n-ar fi putut spune ce simțea, cînd se gîndea cum se jucase anul trecut. Voia să se joace la fel și anul acesta. Dar mai întîi trebuia să cadă poarta. Nu mai putea aștepta. A doua zi, cînd toți erau plecați la cîmp, a luat un cleștele, s-a cățărat pe poartă și a început să tragă cuiul. Dar parcă înadins, cuiul nu voia să iasă. Și-a adunat o dată toate puterile și a tras, dar cleștele a scăpat muchea cuiului și Sandu a căzut jos. A început să plîngă încet, de durere și ciudă, și privea printre lacrimi la cuiul afurisit. Ar fi vrut să-l bată; dar asta ar fi însemnat să-l înfigă și mai bine, și dacă-l mușca iar nu avea vreun folos pentru că era mai tare decît dinții lui.

Se simțea tare neajutorat și necăjit și atunci a început să bată gîscanul care sîsîia în spatele lui. Gîscanul îi era cel mai mare dușman. Anul trecut îl apuca de pantaloni și-l bătea cu aripile pînă-i făcea picioarele vinete. Acum nu mai îndrăznea să-l apuce dar de cîte ori îl vedea necăjit sîsîia în jurul lui în batjocură.

Cuiului i-a venit de hac în aceeași zi. Taică-său umpluse căruța cu lemne pentru joagăr și cînd să iasă din curte i-a spus:

— Sandule, stai în spatele căruței și spune-mi cum să cîrmesc ca să nu se-agațe osia de poartă.

Sandu a făcut tocmai pe dos: i-a spus s-o ia mai spre dreapta, adică mai spre poartă și vedea cum încet, încet, cuiul iese ruginit din gaură. N-a mai auzit mustrările lui taică-său. S-a dus într-un suflet și a adus căldarea și custura de unde le avea ascunse. A pregătit toate celelalte exact ca în anul trecut. Dar pe cînd mesteca nisipul în căldare, s-a oprit. Simțea că parcă lipsea ceva. A început să toace brusturii și ștevia. S-a oprit din nou. Lipsea ceva, nu știa ce. Se apucă să toace mai cu înverșunare. Degeaba. Anul trecut se simțea în rînd cu oamenii mari cînd făcea toate acestea. Acum văzu parcă întîia dată că toacă brusturi și mestecă nisip. Maică-sa toca pătrunjel și mesteca mălai. I se puse un nod în gît ca atunci cînd era gata să plîngă. Se duse și luă un pumn de mălai pe care-l presără peste nisip. Culese și pătrunjel. Incepu să toace și să mestece și mai îndîrjit. Degeaba. Simțea că toate nu mai au nici un rost. Farmecul cald și rotund de anul trecut nu se mai întorcea. Nu mai putu să înfrîngă nodul din gît și începu să plîngă. La început încet, apoi din ce în ce mai tare. Auzi un sîsîit în spate. Era iar gîscanul care-și rîdea de el cînd îl vedea abătut. Il pedepsi cum știa el să-l pedepsească mai cumplit. Avea o șapcă cu căptușeala ruptă. I-o aruncă gîscanului în cap, încît acesta se învălătuci de nu mai știa cum să iasă. Incepu să-l lovească cu piciorul, îndesat, plîngînd din ce în ce mai tare. Maică-sa văzu gîscanul zbătîndu-se și se repezi la Sandu, dar cînd voi să-i dea o palmă văzu că plînge:

— Ce e, Sandule, cu tine, plîngi?

Sandu nu răspunse nimic și se aruncă hohotind în brațele ei:

— Sandule, mamă, ce e cu tine?

El nu putea să răspundă nimic. Plîngea, cuibărindu-se mic în brațele ei, căutînd parcă ocrotire de ceva neînțeles și îngrozitor care-l înspăimîntase. Abia după un timp putu bîigui:

— Poarta, mamă...

Și plîngea și mai tare, știa că nu de asta plînge, ci de altceva și mai dureros pe care nimeni nu-l poate înțelege, nici chiar el însuși, și nimeni nu-i poate spune de ce plînge el. După ce se domoli, stătu un timp mut, cu ochii mari privind în gol, apoi se smulse îndîrjit și parcă rușinat din brațele mamei sale și-i spuse surprinzător de liniștit, cu o voce care parcă era a lui taică-său:

— Hai să m-ajuți să dregem poarta aia, mamă!

Nicolae Velea

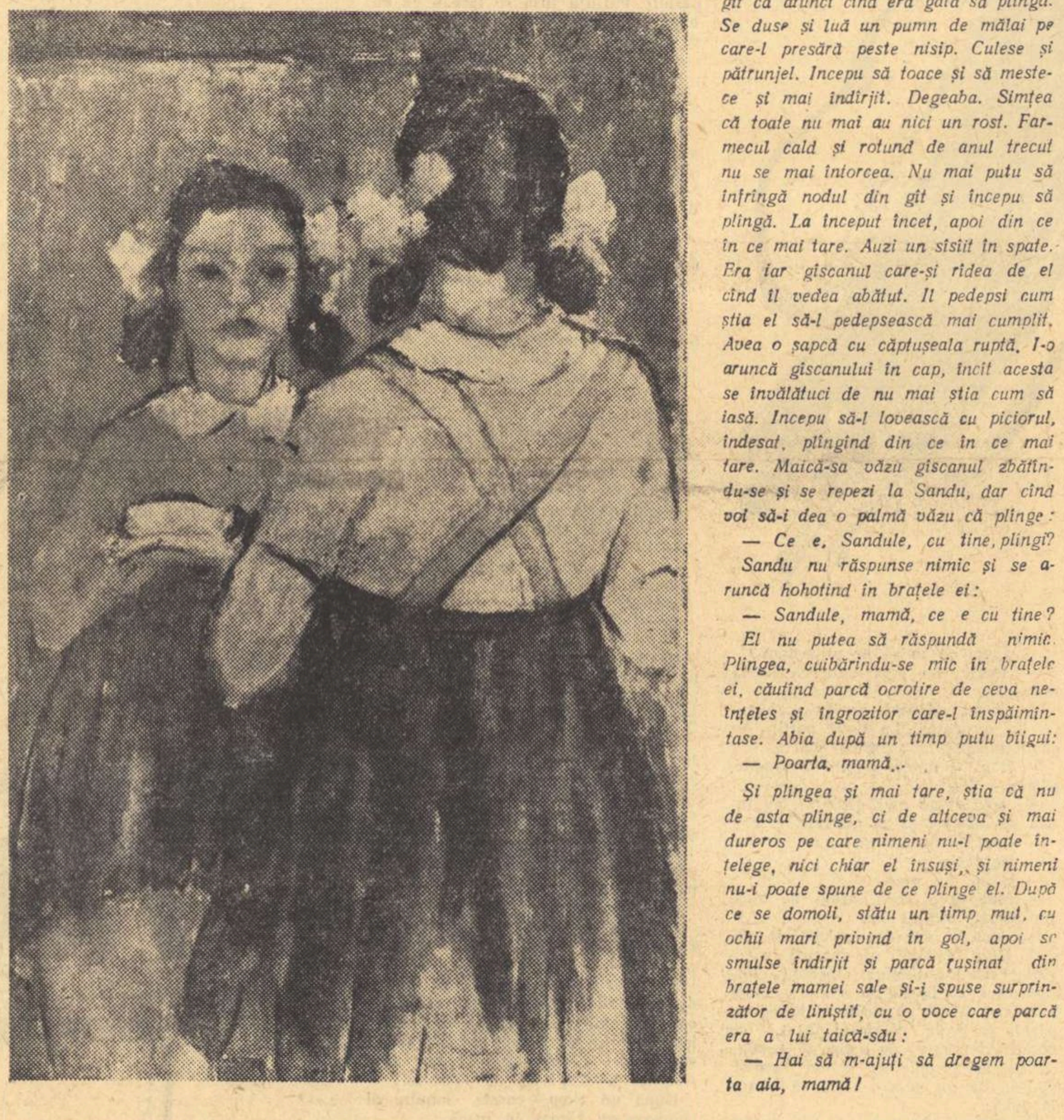

SIRARPY TOROSIAN „In oglindă"

SENIN DE AUGUST

Cerul era înalt și albastru și copilul îl privea, cu gura căscată, ținînd palma deasupra frunții. Dimineața limpede și răcoroasă îi învăluia obrajii arși de soare și tălpile înnegrite de praf. Undeva, departe, la marginea cîmpiei, se auzeau în răstimpuri bubuituri înfundate, șterse. Nu era nici un nor pe cerul senin și nici miros de ploaie nu aducea vîntul. Copilul se oprise în poteca de lîngă șosea și privea necuprinsul albastru al cerului, cu gura căscată, scobindu-se cu un deget în ureche. Intr-o vreme se aplecă și, luînd în mînă un coș de nuiele, zise:

— Hai, fată, că ne-apucă sara.

Iși tîra picioarele prin iarbă, să-l ude roua. Fluiera privind într-una cerul albastru, iar din cînd în cînd, zicea:

— Lilo, fată, grea ești. Prea te-ai îngrășat, fată. Haina lui taică-său, în care era îmbrăcat, îi trecea pînă peste genunchi; mîinile nici nu i se vedeau. Copilul era mic de statură, cu ochii albaștri, și nu avea mai mult de șapte-opt ani. Se întorcea din satul vecin de la bunică-sa, ducînd în coșul de nuiele ce-l ținea cu greutate în mînă, o gîscă albă și grasă pe care o botezase, pe drum, Lila. O acoperise cu foi late de brustur, să nu i-o vadă cineva.

Copilul fluiera, să-și deie curaj, deși nu era fricos din fire și nici o umbră de om nu se arăta prin împrejurimi: fluiera din obișnuință și ca să nu i se pară gîsca atît de grea. Cînd trecu de jumătatea drumului ce despărțea cele două sate, puse coșul în iarbă și se dezbrăcă de haină, respirînd adînc răcoarea caldă a verii. Aruncă foile de brustur și scoase gîsca din coș; îi admiră bucata de cîrpă roșie ce i-o legase de gît, să nu se deoache, și-i zise, privind-o în ochi:

— Lilo, fată, o să mai mergi tu și pe jos, că nu te dor picioarele.

— Ga, ga, făcu gîsca, zbătîndu-se moale în brațele lui și făcîndu-l să rîdă. Era grasă și nu mai avea vioiciune în mișcări.

— Lilo, fată, parcă ai fi o babă, zise copilul, legînd-o de aripa dreaptă cu o sfoară de cînepă și dîndu-i drumul pe potecă, înaintea lui.

Gîsca pășea rar, ciugulind iarbă și întorcîndu-și din cînd în cînd, spre băiat, ochii mici și rotunzi. De cîteva ori încercă să zboare, dar ața o ținu în loc.

Pe șosea, departe, copilul văzu un nor de praf înaintînd spre el. Se așeză pe burtă, în iarbă, acoperind gîsca cu pulpana hainei și prinzîndu-i ciocul în palmă. Camionul învăluit în praf trecu pe lîngă el și soldații nu-i ziseră nimic.

— Dacă nu tăceai, Lilo, vorbi el, pornind mai departe, cine știe unde erai acuma.

Găsi o jordea uscată și o ridică. De cîte ori gîsca se abătea din potecă, o lovea încetișor cu jordeaua, zicîndu-i:

— De ce ești proastă? Ce, n-ai ochi?

Gîsca nu-i răspundea, nici nu se mai uita la el. Iși vedea de drum, leneșă. Nodul cîrpei roșii de la gît îi ajunsese în ceafă și părea o fundă. Cerul era senin, copilul fluiera, ținînd într-o mînă coșul și ața, iar în alta jordeaua uscată. Mergea cu haina lui taică-său pe umeri, ca un om mare. Nu se grăbea. La cotitura șoselei, cînd să treacă rîul, văzu înaintea podului o mașină nemțească așezată de-a doualea. Nu-i era frică de soldați, lui n-aveau ce să-i facă, dar se temea să nu-i ia gîsca. O băgă de grabă în coș și-o înveli cu foi de brustur. Puse și haina peste ea și înaintă fluierînd. Se opri în fața mașinii și dădu bună ziua.

— Mă lăsați să trec podu'? întrebă, scărpinîndu-se în ureche cu degetul cel mic și privind pe cei doi soldați blonzi și tineri ce stăteau rezemați de roțile mașinii.

— Ce-ai în coș? întrebă unul.

— Nimic, iarbă, zise copilul convins.

— Dar parcă are cioc iarba...

— N-are cioc iarba, gîsca are cioc, dar e tare bolnavă, nici nu poate merge, așa-i de bolnavă.

Cei doi soldați rîseră și unul, întinzîndu-i o bucată de ciocolată, îl întrebă cum îl cheamă.

— Emil, răspunse băiatul, și pe ea o cheamă Lila. E proastă ca Lila, aia de i-a murit omu' pe front. Nici să meargă pe drum nu știe, și tace. E tare proastă gîsca asta și...

— Și bolnavă, rîse blondul ce-i dăduse ciocolata.

— Bolnavă rău, îl asigură Emil mîncînd din ciocolată.

— Dar ce are, rîie? întrebă celălalt soldat.

— Și rîie, și păduchi, de toate.

— Nu se poate mînca?

— Nu, nici de ouat nu-i bună, zise Emil și-i păru bine că soldații rîdeau și nu zicea nici unul că gîsca ar fi bună pe varză. Tare proști sînt, își zise el în gînd, mulțumit că reușise să-i înșele.

— Și unde te duci, Emile, cu Lila?

— Acasă, dacă mă lăsați să trec podu'.

— Te lăsăm, dar mai spune-ne de ce suferă Lila?

Copilul se scărpină în ureche și începu să le înșire ce-i trecea prin minte. Soldații se prăpădeau de rîs și Emil se bucura că o să poată ajunge acasă cu gîsca. La un moment dat, de sub pod apăru un alt soldat, mînjit de noroi.

— Acuma poți să treci, zise blondul cel tînăr și-i mai dădu o bucată de ciocolată. Emil îi mulțumi și plecă să treacă podul. Cei trei soldați se urcară în mașină și porniră spre satul de unde venise copilul. Cînd ajunse pe la mijlocul podului, Emil, mîncînd ciocolată, îi dădu și Lilei o bucățică. Privi în urmă și văzu mașina ajunsă departe.

— Nu mănînci? întrebă. Nu mînca, Lilo, că tot tu păgubești.

Vru să mai spună ceva, dar simți cum Lila îi zboară din brațe și cineva îl lovește peste urechi, asurzindu-l. Parcă podul se ridică spre cer și se frînse.

— Lilooo!...

Gîndurile i se fărîmițară în aer.

Departe, într-alt nor de praf, mașina gonea. Peste cîmpie și peste rîu se așternu apoi ca un ecou șters, liniștea dimineții de august. Cerul era senin ca ochii copilului.

D. R. Popescu

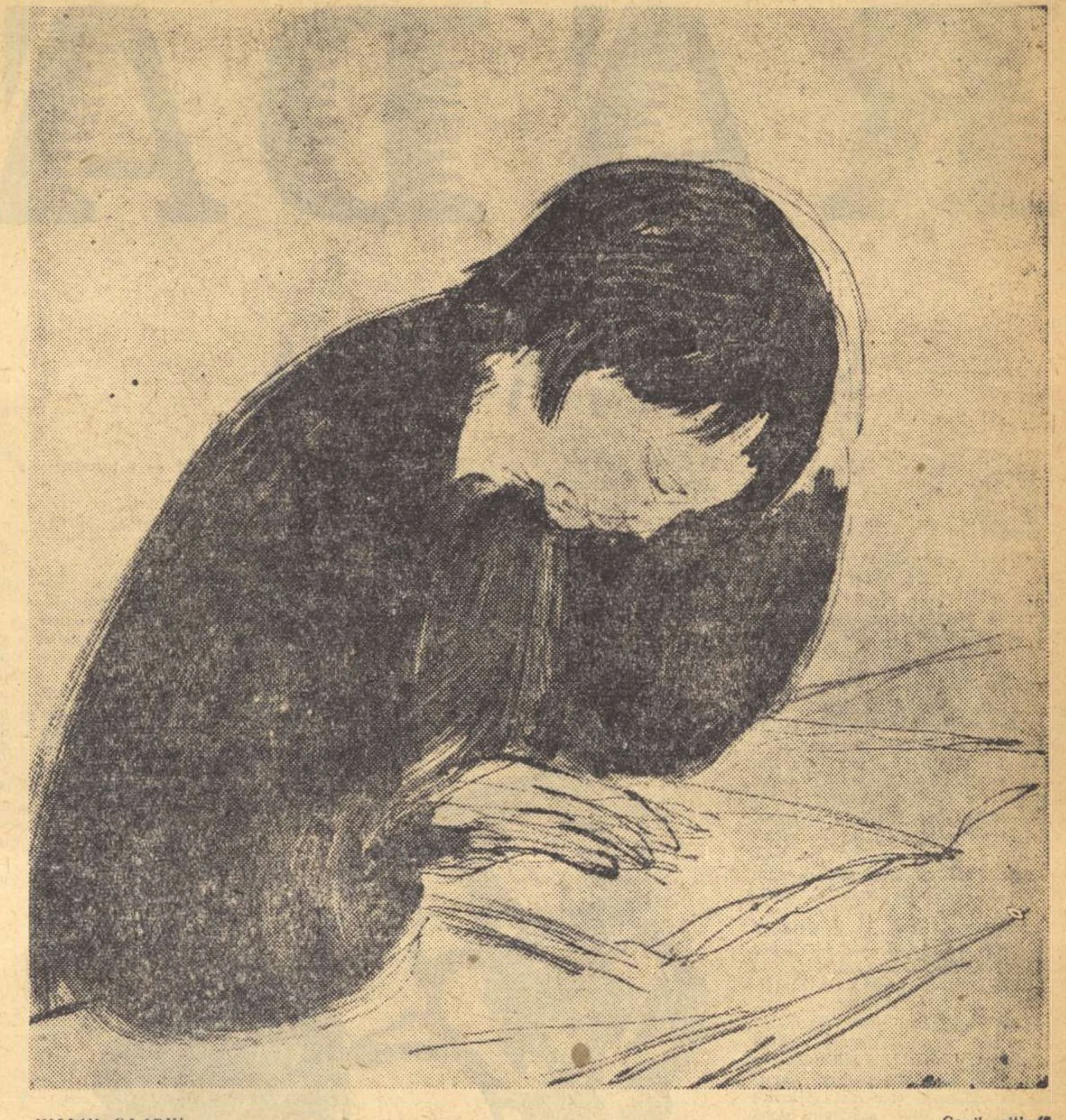

IULIAN OLARIU „Copil citind"

Poveste cu un smochin

Lui Alec, mic orfan cipriot.

Știu unde crește-un smochin
cu fructele-amare
știu unde crește-un smochin
cu fructele-amare
și cu însîngerate rădăcini.

Noaptea cresc stele pe crengi
le vede oricine,
noaptea cresc stele pe crengi
și doar dimineața
atîrnă smochine.

Ziua smochinul stă mut,
noaptea șoptește,
ziua smochinul stă mut,
noaptea șoptește,
și-n fiece frunză e-un glas cunoscut.

Creangă din el mi-am tăiat
cu rouă pe muguri
creangă din el mi-am tăiat
cu rouă pe muguri
și roua căzîndu-mi pe-obraji avea gust sărat.

Seara la ușă am pus
ramul sărmanul
seara la ușă l-am pus,
el pînă-n zori s-a făcut
cîrje lui Alec orfanul...

Mioara Cremene

La noua stea..

O umbră-i sare alteia-n spinare,
Și toate leagă cerul de pămînt
Cu-o scară de mătase foșnitoare.
E iarăși noapte și-ale mele sînt
Aceste stele mici, tremurătoare,
Dar mai cu seamă una, c-un veșmînt
Croit de oameni pe măsuri stelare.
Această stea mă-ndeamnă să o cînt
Deși, pe cît se pare,
N-are pe ea pecetea „Domnul sfînt".

Petre Solomon

Sputnicul păcii

Cum te-ar putea cuprinde nemicșorat
plasma prea puțină a cuvîntului
o, gînd inelat
în jurul pămîntului...

Sub închegarea de sori pe funduri de hău
urcînd în lumină mireasma culorilor
ca pe un cercel albastru port sunetul tău
arcuit prin muzica sorilor.

Gînd de pace: prin ierburi unduite
să nu mai curgă trupurile noastre,
și sîngele tînăr mai jos de seva suită...

Nichita Stănescu

Sînt unii domni...

Sînt unii domni în lume
distinși, și cu foarte mult umor...
Ei sînt jucătorii de biliard ai cuvîntului.
La tribună, ca-n fața mesei verzi de cafenea.
își calculează cu multă migală
locul unde trebuie
să atingă cu tacul
bila cuvîntului.

Un domn de-acesta, distins și cu umor,
e în turneu prin mîndra cetate Copenhaga
Priviți cu cîtă-nțelepciune
cercetează bila
și mai ales cu cît umor
pregătește tacul să lovească-n ea!

Nu-i vorba de o bilă oarecare!
Domnul acesta distins și cu umor
și-a adus de-acasă frumoasa bilă albă
pe care-a lustruit-o impecabil
și-a pregătit-o cu mult interes
ca să aprindă-n lume panica-i preferată,
panica războiului atomic...

Dar ia priviți o clipă
cum cată cu migală
pipăind cu tacul rotunjimea bilei
să găsească locul sensibil
pentru a-și impune efectul dorit:
o panică grozavă!

Am mai cunoscut noi un jucător ca ăsta!
Ii plăcea mult să facă pe tigrul...
se bătea cu pumnii-n piept și urla în stradă
cît îl ținea gura
să se afle că el
este tigrul cel mai fioros
și că ar putea să sfîșie lumea-n ghiare...
Dar, cînd a fost să-și măsoare grozava lui putere,
s-a desumflat ca broasca din poveste!
și i-a pierit pînă și urma din țărînă.

Sînt unii domni în lume
distinși, și cu foarte mult umor...
Un domn de-acesta, distins și cu umor,
e în turneu prin mîndra cetate Copenhaga.
Am mai cunoscut noi un jucător ca ăsta!
Ii plăcea mult să facă pe tigrul...
Dar, cînd a fost să-și măsoare grozava lui putere,
s-a desumflat ca broasca din poveste!

Sînt unii domni în lume
distinși, și cu foarte mult umor...

Constantin Nisipeanu

Seară cu prietenii

Copilărie scurtă în orașul cu multe trăsuri...
Mă chemau la fereastră trenuri tîrzii.
Era gara aproape, așa de aproape
Că aparatul morse îmi ajungea noaptea sub perină
Și mă trezeam cu ochii la semaforul roșu.

Vara se opreau la poartă călușari —
Din salcîmii înalți le-am scuturat în ștergarele
Cu ciucuri mari, colorați,
Copilăria și florile.

Tot vara am văzut coloanele de soldați,
Mute, nesfîrșite coloane.
Invățasem să număr, și ca la ora de aritmetică
Voiam să-i spun mamei cîți soldați au trecut.
Ii simțeam mîinile pe umeri
Și eu amețisem numărînd în acea neuitată oră de aritmetică.

Atunci m-a sărutat mama și mi-a spus
„Culcă-te", fără să fi fost timpul de somn.

Mă chemau însă la fereastră aceleași trenuri tîrzii.
Era gara aproape, așa de aproape
Că aparatul morse îmi ajungea noaptea sub perină
Și mă trezeam cu ochii la semaforul roșu.

Liviu Călin

Univers

Un univers apune în goluri... Nerostit,
Ni e contemporană iubirea, fericirea:
Alt univers teluric așează, ca un mit,
Pe culmile luminii, de stele, omenirea.

Duc frumuseți nescrise mulțimile ce vin!
Ca-ntr-o procesiune profană, conștiința,
Și-a preschimbat pe-ncetul în luptă și deplin,
Tenace și statornic, puternică, ființa.

Cutremure, cicloane, alunecări de prund,
Mai răscolesc vremelnic umana așezare;
Dar cei ce văd lumina iradiind profund
Cunosc neputincioasa, inerta lor mișcare.

Căci nu de-a surda omul a-nsîngerat pămîntul
Și sîngele umblat-a pe sub pămînt, ca omul,
Să-și spele de rușine, cutezător veșmîntul
Și chipul, cum își spală sub ploi frunzișul pomul.

Ion Calovia

RADĂCINILE

CAP. XX

SARMIZA

Deasupra orașului atîrna greu întunericul. Trotuarele erau înguste, sparte, pline de gropi. La fiecare pas ne-am fi putut frînge gîtul dacă ne-am fi împiedicat și-am fi căzut. Noroc că ochii amîndurora erau buni. Vedeam, ca pisicile, și noaptea. Cum socoteam că mai avem și altceva de făcut pe lume decît să ne schilodim prostește la Teliu, mergeam cu grijă. Ocoleam gropile. De spărturi ne feream. In gînd îl suduiam pe Bușulenga pentru proasta gospodărire a județului și a orașului. Il suduiam și pe primar. Din Teliul prăpădit, cu bunăvoință și pricepere, un prefect grijuliu și un primar harnic ar fi scos o bijuterie.

Tristă, ostenită și lipsită de sprinteneală, Roza se sprijinea de brațul meu. Mi-l strîngea. Atît de tare că-i simțeam bătăile repezi și neritmice ale inimii.

— Zici că ai văzut Buchenwald-ul?

— L-am văzut. Nici nu s-a împlinit anul de cînd l-am văzut.

— Atunci, l-ai văzut ca vizitator.

— Da, Roza, ca vizitator.

— Ei, n-ai văzut nimic, Darie.

— Poate. Totuși vizitarea lagărului m-a năucit. Oameni chinuind cu sadism alți oameni! Oameni asasinînd în chipurile cele mai sălbatice alți oameni!... Multe săptămîni după ce am văzut Buchenwald-ul, am dormit somn tulburat și des întrerupt de spaimă. Cu greu și tîrziu de tot am izbutit să mai uit unele din grozăviile petrecute acolo.

— Grozăviile petrecute le-ai văzut numai în fotografii.

— Mi-a fost de ajuns, Roza.

— Poate că era mai bine să nu le fi văzut niciodată. Ce-ți trebuiau?

— Curiozitatea de om al acestui veac și curiozitate scriitoricească...

— Curiozitate? Poate a mai fost la mijloc și altceva.

— Poate, Roza.

— Mie mi s-a părut totdeauna ciudat că oamenii se adună să vadă cum este ucis un om... Poate că în fiecare a rămas ceva din sălbăticii din care ne tragem. Războiul, moartea, scot la iveală acest „ceva" sălbatic de care mai înainte oamenii nici nu-și dădeau seama că-l au în ființa lor.

Ii ascultam glasul. Era al unei femei liniștite pe care amintirile o împovărau cu mîhnire dar a cărei sete de viață încă nu se potolise. Rar se stinge setea de viață a omului, chiar cînd omul este izbit întruna de nenorociri.

Ii ascultam și pașii care bocăneau pe trotuarul îngust, spart, plin de gropi, alături de pașii mei.

Și inima i-o ascultam. Bătea neritmic. Nu mai aveam nici o îndoială că Roza e grav bolnavă de inimă și că viața ei s-ar putea reteza dintr-o clipă în alta. Probabil că și Roza o știa. Cu toate acestea, muncea din zori și pînă noaptea tîrziu, ca și cum ar fi fost încă tînără și sănătoasă, pentru a salva viețile altora.

— Roza, mă mir cum ai izbutit tu să trăiești și să ieși vie de acolo.

— Uneori mă mir și eu, Darie. Te rog să înțelegi că nu mi-a fost ușor.

— Nu mi-am închipuit cîtuși de puțin că oamenilor care au trăit acolo le-a fost ușor. Dimpotrivă.

— Ai văzut celulele?

— Le-am văzut. Cîteva, cîte s-au mai păstrat.

— Trebuia să stăm aproape goale, înghesuite ca sardelele în cutie. Dormeam în picioare, dacă dormitul de acolo mai putea fi numit somn... Uneori ne scoteau afară la aer și ne băteau. Puneau să cînte o muzică militară ca să acopere țipetele pe care le scoteam.

— In apropierea lagărului am văzut și cîteva sate. Tu ce crezi, Roza, locuitorii din satele acelea știau ce se întîmplă în lagăr?

— Dacă știau!... Intreaga Germanie știa ce se întîmplă în lagărele lui Hitler. Pe lîngă unul din sate se afla o mare fabrică de săpun. Fabricau săpun din carnea și din puțina grăsime a celor uciși... Peruchierii fabricau peruci din părul spînzuratelor și al împușcatelor...

— Dar cînd te-au dus pe tine la Buchenwald?

— Toamna. La cîteva luni numai după ce a început războiul din Răsărit. M-au trimis acolo pentru că bănuiau că sînt comunistă. Pe mulți ne-au trimis acolo. Ne-au dus cu trenul. Zile și nopți ne-a tot tîrît trenul. Vagoanele, cu ușile ferecate. Cu ferestrele ferecate. Fără mîncare. Fără apă. In fiecare zi și în fiecare noapte mureau cîțiva. Trăiam laolaltă cu morții care se umflau și putrezeau. Ai citit „Infernul" lui Dante, nu?

— L-am citit, Roza.

— Eu l-am recitit după ce m-am întors din lagăr. Nu m-a mai impresionat. Față de ce-am văzut și-am pătimit întîi în tren și apoi la Buchenwald, „Infernul" lui Dante mi s-a părut o carte cu povești despre zîne... Dar ce-ți tot îndrug eu? Voi, scriitorii, continuați să credeți că trebuie să șlefuiți cu anii cuvintele ca să le dați o mai mare strălucire și continuați să scrieți naive povestiri despre dragoste. Își are, desigur, și dragostea locul ei în viața oamenilor, dar nu dragostea e totul... Mai sînt și suferințele oamenilor, și luptele lor și năzuințele lor...

Rîse. Și adăugă:

— Iartă-mă, am început să te prelucrez ca la ședință.

— Nu. Nu. Continuă, Roza. Te rog...

— A fost o mare fericire pe noi cînd ne-am dat jos în gară la Weimar. Am ajuns noaptea. Nici o lumină nu licărea în oraș sau în gară. Năzăream prin întuneric santinelele care ne păzeau. Le auzeam bocănitul cizmelor. Armele care zăngăneau le auzeam. S-au îndurat de noi, ne-au așezat la rînd, și ne-au dat, la sclipirea slabă a cîtorva lanterne de buzunar, cîte o cană cu apă și cîte o felioară de pîine uscată. Atît. Pe urmă ne-au încolonat și ne-au purtat din gară pînă la Buchenwald pe jos. Ne-a înviorat și ne-a mai dat puteri aerul rece și proaspăt al cîmpului și al pădurii. Vremuia vremea. Urîte sînt toamnele Germaniei, Darie. Umede. Umede și reci. Am străbătut o pădure și am ajuns în poarta lagărului după ce se luminase de ziuă. Știam că acolo vom pieri. Nu strigam. Nu țipam. Nici măcar nu vorbeam între noi. Ne pieriseră glasurile. Ne uitam numai și ne dădeam seama că între acele sîrme ghimpate ne vom sfîrși, nu după multă trecere de timp, viața. Tu ai văzut crematoriul?

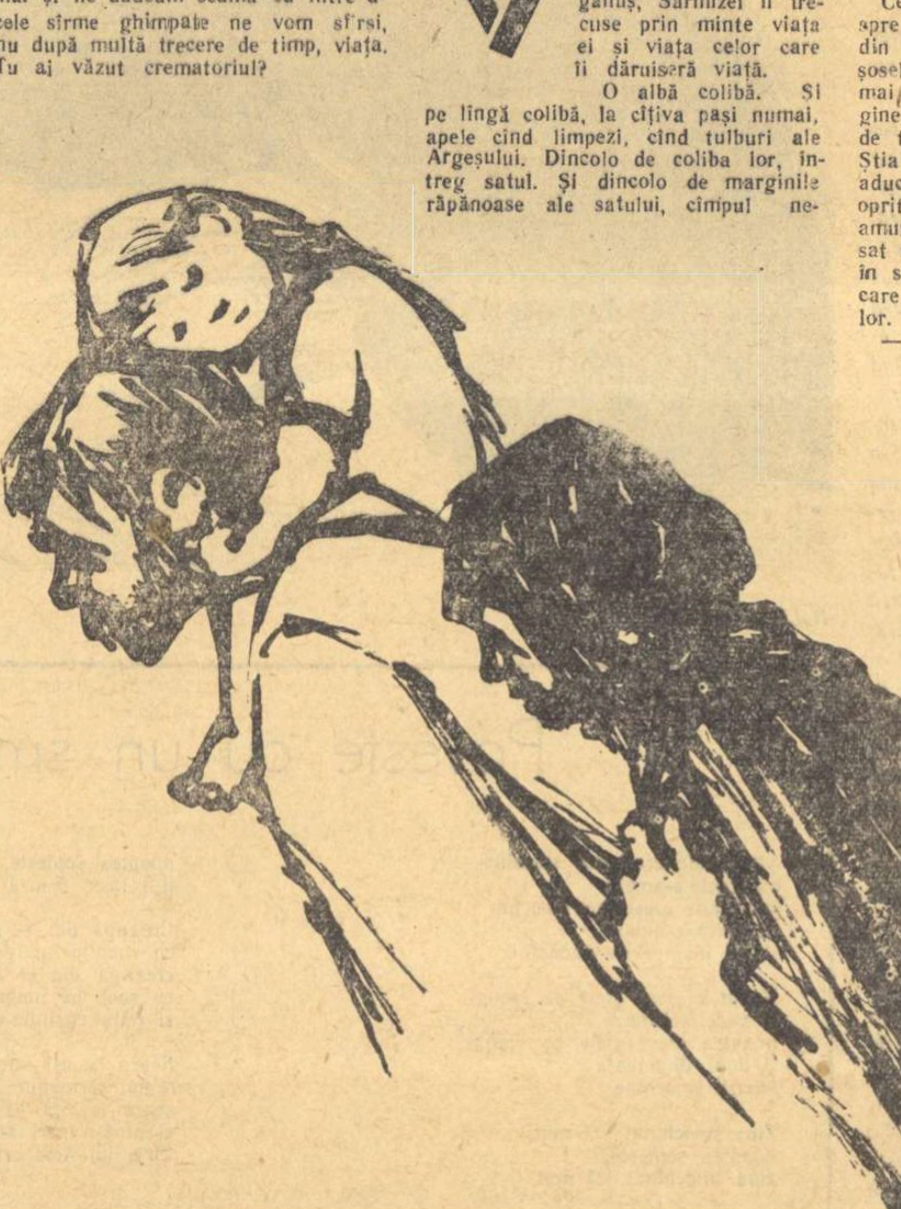

— L-am văzut.

— Ai văzut și cuptoarele?

— Am văzut și cuptoarele.

— Cînd am intrat în lagăr, fumega coșul crematoriului. Am crezut că acolo se află brutăria și bucătăria lagărului. Cineva de lîngă mine a și spus, șoptind: „Probabil că ne pregătesc ceaiul". Astă-seară, bînd ceaiul în cafeneaua în care m-ai dus, mi-am amintit, Darie, de „ceainăria" de acolo. O „ceainărie" în care se ardeau cadavre și oameni vii.

Brațul Rozei, care îl strîngea tare pe al meu, tremura. Pașii ne bocăneau în noapte pe trotuarul îngust, spart, plin de gropi. Vîntul hain se repezea asupra noastră, ne izbea și ne înfășura. Deasupra orașului se vînzolea întunericul. Arborii negri, zbuciumați, casele mărunte și adormite, făureau în jurul nostru un decor fantastic. In mintea mea imaginile se perindau cu repeziciune. Ele se perindau și mai copleșitoare în mintea Rozei.

— Ai suferit mult, Roza.

— Noi avem un proverb: „Să nu-i dea Dumnezeu omului cît poate răbda". Am răbdat, Darie, mai mult decît poate răbda un om. Dumnezeu...

— Dumnezeu!... Dumnezeu nu are nici un amestec în ce fac oamenii.

Cu buzele uscate, rosteam greu cuvintele. Și le rosteam mai mult ca să alungăm tăcerea care ne apăsa decît ca să ne dăm pe față, pînă la fund, gîndurile care ne mușcau și ne chinuiau. In inimile noastre mult încercate nu se stinsese bucuria. Flăcările bucuriei mai licăreau și deseori se înălțau și ne cuprindeau pentru că deși văzusem atîtea și trecusem prin atîtea, trăiam. Continuam să trăim. Alergam. Vorbeam. Acționam. Luptam. Ba uneori glumeam și rîdeam. Nici eu, nici Roza nu voiam să uităm nimic. Mie mi se părea chiar că puterea mea nesleită de muncă, dorința mea arzătoare de acțiune, năzuința mea de a-mi cheltui întreaga viață pentru făurirea și trăinicia noii orînduiri sociale își aveau rădăcinile tocmai în neuitare. Uram cu îndîrjire trecutul cu toate silniciile, barbariile și monstruoasele lui crime și mă străduiam să ajut, pe cît puteam și pe cît mă pricepeam, la îngroparea lui pentru totdeauna. Trăiam. Mă bucuram că trăiesc. Trăia și uitata Roza. Trăiau încă mii și mii dintre cei ce suferiseră. Lupta împotriva întunericului și a barbariei nu se isprăvise. Continua. Și avea să continuie încă multă vreme. Mulțumeam soartei că nu mă aruncase pe lume lălîu, adormit, fără vlagă. Mai trăiau mulți dintre cei ce alcătuiseră forțele răului. Mai trăiau foștii politicieni și foștii generali, foștii temniceri și foștii călăi ai popoarelor și chiar ai poporului meu. In lumea largă mai trăiau mii și mii de oameni dintre aceia care, în timpul războiului, asasinaseră. Trăiau. Și încă bine. Uciseseră și trăiau. Și se pregăteau să mai ucidă. Se pregăteau să ne ucidă. Dovada, dacă îmi mai trebuia cumva vreo dovadă, mi-o dăduseră ultimele întîmplări la care participasem ori fusesem numai martor.

— Darie, tu crezi că o să fie liniște în lume?

— Cîndva o să fie, Roza, dar nu atît de curînd cum cred unii dintre prietenii noștri. Nu chiar atît de curînd cum o dorim noi înșine.

— Va trebui deci să ne obișnuim să viețuim într-o lume neliniștită.

— Da, Roza, va trebui să ne obișnuim. E soarta noastră. Și e soarta oamenilor timpului nostru.

— Poate că nici nu este rea. Să vezi năruindu-se o lume!... Să vezi născîndu-se o altă lume...

Pe Sarmiza am găsit-o lîngă Țigănuș care se trezise.

— A dormit adînc? — a întrebat-o Roza.

— Tun!...

— Atunci e bine, tovarășă Sarmiza. E bine.

Veghind somnul de piatră al lui Clemente Țigănuș, Sarmizei îi trecuse prin minte viața ei și viața celor care îi dăruiseră viață.

O albă colibă. Și pe lîngă colibă, la cîțiva pași numai, apele cînd limpezi, cînd tulburi ale Argeșului. Dincolo de coliba lor, întreg satul. Și dincolo de marginile rîpănoase ale satului, cîmpul nemărginit, acoperit iarna de înalte și pure zăpezi și plin, vara, de bogate holde. In zare, undeva departe, către miază-zi, se înălța un lung șir de plopi zvelți. Primăvara plopii erau verzi și verzi rămîneau pînă spre toamnă. Pe cînd se culegea porumbul, plopii căpătau culoarea cerii și semănau cu niște flăcări vii, veștede, subțiri pe care le clătina și le îndoia vîntul. Aproape totdeauna, acolo, pe cîmpurile Argeșului, alerga vîntul purtînd pe aripile lui mari și nevăzute păpădii și scaieți.

Un chip aspru și mereu încruntat: al tatălui.

Un chip dulce, dar și el aproape întotdeauna încruntat: al mamei.

In satul de pe Argeș învățase să vorbească și tot acolo, în anii dintîi, învățase să deosebească binele de rău, bucuria de tristețe, rîsul de plîns și ziua de noapte.

Cei din casa lor rîdeau rar. De plîns, niciodată nu plîngeau.

Își mai adusese aminte de landrele de copii cu care se jucase. Insă cel mai mult își adusese aminte de soare, de rîul în care se scăldase, de iarba pe care umblase cu picioarele goale, de arborii în care învățase să se cațăre ca o veveriță, de berzele care se întorceau cu șerpii în pliscuri spre cuiburile lor, de vietățile, multe și mărunte, ale cîmpului.

In arie, boii lor erau slabi. Plugul vechi și greu. Secerile ruginite. Carul vechi, șoldiu. Găinile pîrpirii. Cîinele costeliv și parcă năpîrlind în toate anotimpurile.

— Ne mănîncă și ne omoară sărăcia, femeie.

— Ne mănîncă și ne omoară, omule.

— Nu avem cum să scăpăm de ea, femeie.

— Nu avem, omule.

— Neam de neamul nostru tot săraci au fost.

— Atît de săraci că nu aveau după ce bea apa.

Intr-o zi venise în aria lor un cîrd de oameni îmbrăcați în haine de tîrgoveți. I-au spus ceva tatei. Nu-și aduce aminte ce anume. Tatăl s-a înnegrit la față, s-a răstit la ei și a fost cît pe aci să iasă încăierare. Dar tîrgoveții erau mulți și tari. Arătau bine la obraz. Nu i-au dat pas. L-au suduit și s-au repezit la el. Unul îmbrăcat cu haine albastre și cu chipiu pe cap, purta și pușcă pe umăr. L-a izbit cu patul puștii și l-a doborît. Apoi i-au legat mîinile la spate. Au început să bată toba. S-a adunat satul ca la urs.

— Areci o dată! Areci de două ori! Areci de trei ori...

Le-au vîndut boii. Le-au vîndut carul și plugul. Le-au vîndut orătăniile. Și casa le-au vîndut-o. Numai Lăbuș, jigăritul cîine, a rămas nevîndut. Cîinii nu aveau nici un preț. După cîte își aducea ea aminte, nici oamenii nu aveau pe atunci vreun preț. Nu se găsea nimeni care să dea un ban găurit pe viața unui om.

Au plecat străinii. Mama a dezlegat mîinile bărbatului.

— Și acum, încotro o luăm, femeie?

— Să mergem la oraș, omule.

— Poate ne ajută Dumnezeu să găsim de lucru, să nu murim de foame, să ne creștem fetița.

Femeia, cu chip încruntat și amar, a adunat ce-a mai găsit prin casă și a făcut o legăturică.

— Gata, femeie?

— Gata, omule.

Femeia a luat legăturica la spinare.

— Tu, omule, ia-o pe fetiță în brațe.

— Drumul e lung, femeie. Am s-o port pe umăr.

— E bine și pe umăr.

Lăbuș s-a luat după ei.

— Ce facem cu cîinele?

— N-avem cui să-l lăsăm. Să meargă cu noi.

— La oraș au să-l prindă hingherii cu lațul și-au să-l omoare.

— Cum i-o fi norocul, omule.

Ce lung a fost drumul! Au plecat spre scăpătat, au mers o bună parte din noapte, au dormit la marginea șoselei și au mai mers o zi. S-au mai așezat să se odihnească pe margine, în iarbă, poate de două ori, poate de trei ori, poate de mai multe ori. Știa să numere, dar acum nu-și mai aducea bine aminte de cîte ori s-au oprit să se odihnească pe drum. In amurg au ajuns la hotarul unui sat mare mare. I se păruse ciudat că în satul acela văzuse felinare aprinse care risipeau întunericul din jurul lor.

— Să tragem la o casă de om.

— Crezi că au să ne primească?

— Poate s-o găsi unul cu inimă milostivă.

Au cerut adăpost pentru o noapte. La o poartă. La două porți. Au găsit adăpost la a treia poartă.

— Dacă e numai pentru o noapte, poftiți.

Au scos ce-au mai găsit în legăturică de mîncare și au mîncat.

— Căutați de lucru?

— De lucru.

— O să fie greu.

— Mai greu decît acolo de unde am plecat, n-o să fie.

Au dormit sub un salcîm, în țarină. Erau obișnuiți să doarmă în țarină. Cum s-a luminat, mama a luat legăturica cu boarfe la spinare. Tatăl a ridicat fetița pe umăr și iarăși au pornit la drum. Mergeau încet, cu băgare de seamă de parcă se temeau să nu se apropie de ei un vardist, să-i ia de gît și să-i ducă să-i bage la dubă.

Dar acum drumul nu mai trecea printre întinse lanuri de porumb și floarea-soarelui. Nici printre miriști nu mai trecea. Ci printre case. Și ulițele acelea largi și pietruite erau pline de oameni cum pline de furnici erau furnicarele din cîmpul întins al Argeșului. Niciodată, pînă atunci, în viața ei, nu văzuse atîția oameni laolaltă. Unii erau, tot ca și ei, dezbrăcați și desculți. Alții, grași, rotofei, gătiți, mergeau cu trăsurile.

Și au mers, și au mers... Au trecut pe lîngă o piață mare în care forfoteau mii de oameni și în care se vindeau zarzavaturi și carne. Apoi au trecut peste o apă îngustă, neagră și urîcioasă, plină de gunoaie. Ochii ei, uimiți, îi fugeau în toate părțile, de parcă nu știau încotro să se uite mai întîi. Ce lume minunată! Ce multă pîine și ce multe cîrciumi în care oamenii beau în cîntecele lăutarilor și mîncau tot ce le poftea gura!... Au ajuns lîngă o biserică uriașă, cum nici măcar nu-și închipuise ea vreodată că ar putea exista biserici. Iar biserica mai era înconjurată și de o grădină cu copaci bătrîni, rotați și pletoși. Acolo s-au oprit. S-au așezat jos, lîngă mulți alți oameni, tot atît de necăjiți la obraz și la straie ca și ei și au început să aștepte. Fetița cunoștea încă de acasă cîinii. Cunoștea și lupii care iarna dădeau tîrcoale satului de pe Argeș. Știa că lupul mănîncă vite și că mănîncă și om dacă-l prinde pe cîmp și pe vreme de iarnă. Deseori auzise ea povestindu-se în coliba lor sau în colibele vecinilor asemenea întîmplări nenorocite. Și mai știa că atunci cînd lupul vede oameni mulți, oricît ar fi de flămînd, nu se dă la ei, se sperie și fuge. Dar aci ea vedea cum pe un stîlp de piatră se afla o lupoaică. Lupoaica nu se speria și nu fugea. Se uita la oameni. Iar sub pîntecul lupoaicei, doi băieți dolofani, sugeau din țîțele ei lapte și parcă nu se mai săturau. Poate că lupoaica aceea, de oraș, era o lupoaică blîndă și poate că laptele ei era dulce ca mierea. O ajunsese și o chinuia vechea ei dușmancă, foamea. In inimă i s-a iscat dorința ca lîngă stîlpul gros, de piatră, să se afle o scară pe care ea să se urce, să dea la o parte pe unul dintre lacomii băieți dolofani și să sugă și ea lapte dulce din țîțele pline ale lupoaicei, pînă se va sătura. I-a și spus mamei:

— Dacă aș putea să mă sui acolo, aș îmbrînci jos pe unul din băieții aceia. Cred că lupoaica m-ar lăsa și pe mine să sug. Trebuie să fie o lupoaică bună, care nu mușcă.

— N-are cum să te mușce, maică. Lupoaica nu e vie. Nici băieții aceia nu sînt vii. Acolo e o statuie. Mai sînt și alte statui prin oraș. O să le vezi tu pe toate cu vremea.

Atunci s-a uitat și ea cu mai multă băgare de seamă la lupoaică și a văzut că nici din coadă nu mișcă, nici ochii nu-i clipesc. Și s-a uitat și la băieții dolofani. Și a văzut că amîndoi stau încremeniți și că nici nu clipesc măcar din ochi. Degeaba poftise ea să sugă lapte dulce din țîțele umflate ale lupoaicei.

Lăbuș, înfricoșat de atîta lume și de atîta larmă, se ghemuise la picioarele ei. Il mîngîia pe spinare. Cîinele tremura. Poate de bucurie ori poate de frică. După sat nu-i părea rău. Ii părea rău numai după apa Argeșului și după iarbă.

Treceau prin fața lor băiețandri murdari, netunși, desculți și zdrențuroși. Unii purtau coșuri în mîini. Alții tăvi mari purtau legate pe după gît cu o curelușă. Strigau cît îi ținea gura:

— Covrigi! Calzi covrigii!

— Plăcintele! Brînzoaicele...

— Plăcintele... Fierbinți... Fierbinți...

— Simitul! Cine mai ia simit...

Le vîrau tăvile și coșurile sub nasuri. Le venea să întindă mîna. Nu cutezau. Nici unul dintre toți oamenii aceia nu cuteza să întindă mîna și să ia ceva.

— N-avem bani, neică. Nu ne mai stîrniți pofta...

— Brînzoaicele... Calde...

— Plăcintele... Fierbinți... Fierbinți...

Ea se uita cu ochi întrebători la părinți. Părinții însă se făceau că nu bagă de seamă încotro i s-a îndreptat ei pofta.

— Cauți de lucru, omule?

— Caut, domnule.

— Ce știi să faci?

— Să lucrez cu palmele.

Își arăta mîinile mari, negre și crăpate, pline de putere. Dar orășeanul nici nu se uita la mîinile acelea în care el își punea întreaga nădejde. Il mai întreba:

— Vreo meserie, ceva?

— Nu cunosc nici o meserie. Știu numai să lucrez pămîntul.

— Mi-ar trebui un fierar.

— Nu cunosc fierăria...

Pleca orășanul căruia îi trebuia un fierar, venea un altul.

— Ce știi să faci, creștine?

— Să lucrez pămîntul.

— Altceva?

— Atît.

— Aș fi avut nevoie de un tinichigiu...

Cu al treilea tatăl s-a înțeles.

— Ce știi să faci, țărane?

— Să muncesc pămîntul.

— De unde ești?

— Din Argeș.

— La grădinărie te pricepi?

— Ba bine că nu.

— Hai cu mine.

— Păi nu ne tocmim?

— O să ne tocmim la fața locului. Dacă n-o să ne înțelegem n-o să fie cu supărare. Dar să știi că mulți oameni de pe la țară au venit la București în căutare de lucru.

Negustorașul o luase înainte și după negustoraș o apucase tatăl ei purtînd-o ca pe un ulcior plin cu licoare amară pe umăr. Venea mai la urmă și maică-sa, cu bocceluța ușurică la spinare.

Iarăși au mers printre case. Și casele erau unele mai chipoase și mai minunate decît altele.

— E frumos orașul, omule.

— Cum să nu fie frumos, femeie, dacă aici se adună și se mănîncă snaga țării.

Se fereau de tramvaie. Se fereau de automobile. Se mai fereau și de oamenii care se grăbeau de parcă le-ar fi luat foc casele și-i loveau cu coatele ori îi îmbrînceau. Lăbuș, speriat, nu se despărțea de pașii lor.

După un timp casele mîndre și chipoase au rămas în urmă.

— Aici, argeșene, că nici nu te-am întrebat cum te cheamă, încep mahalalele cu sărăcani.

— E plină lumea de sărăcani, domnule. Nu știm cum s-o mai scoatem la capăt cu sărăcia, domnule...

— Mă cheamă Paicu. Să-mi spuneți domnul Paicu... Ce-ai zis?

— Ziceam că e plină lumea de sărăcani, domnule Paicule...

— Apăi, cum să nu fie? Așa a lăsat-o Dumnezeu.

— Eu știu, domnule Paicule? Poate că Dumnezeu o fi lăsat-o altfel. Poate că au mai stricat-o oamenii.

— Poate că au mai stricat-o și oamenii, dar lumea așa trebuie să fie, cum a lăsat-o Dumnezeu, cu bogați și cu săraci.

Tot mergînd așa au lăsat în urmă și mahalalele, cu colibe mărunte și strîmbe și cu ulițe înguste, și au ajuns într-o largă vale care era pe jumătate plină cu măguri de gunoaie. In apropierea gunoaielor se întindea o grădină de zarzavaturi pe care o păzea un băiețandru urît și știrb cu urechi clăpăuge.

— Aici o să lucrați. Mă ajutam cu niște bulgari. S-au apucat să se ciondănească cu mine. Le-am plătit ce le datoram și au plecat. De fapt, nici nu prea mai aveam nevoie de ei.

— Aici o să lucrăm. Dar de dormit unde o să dormim, domnule Paicule?

— Pînă cade zăpada, în coverca asta.

— Nu plouă în ea?

— Nu. Nu plouă.

— Și la iarnă, unde o să locuim, domnule Paicule?

— Am pentru voi o odaie pe aici prin apropiere, în mahala.

— O să avem loc toți trei?

— De ce nu? Iarna trecută au locuit în ea patru zdrahoni.

— Și cu simbria?

— O să ne înțelegem și cu simbria. Intîi să vă văd cum munciți și cît vă pricepeți la grădinărie. Bulgarii se pricepeau dar prea erau cîrcotași.

Mirosea a cîmp. Adierea cîmpului îi plăcea. Era și soare. Dar cînd soarele pripea și adia vîntul dinspre grămezile de gunoi, aerul era greu și înecăcios. Pătrundea în piept, o apăsa și parcă-i spurca trupul.

Toamna a venit repede și a veștejit grădina. A veștejit lunca. Și arborii cîți se aflau pe acolo i-a veștejit. Numai gunoaiele au rămas tot gunoaie. Gunoaiele nu se veștejesc. Putrezesc. Putrezesc și fumegă aburi alburii. Părinții, frînți toată ziua de mijloc, au cules ardeii, gulíile, varza, roșiile și vinetele, prazul.

Domnul Paicu venea în fiecare dimineață în zori, cu două-trei căruțe. Argeșenii, ajutați de băiețandrul urît și știrb, încărcau zarzavaturile în căruțe. Domnul Paicu pleca cu zarzavaturile. Le ducea undeva, departe, poate în piața aceea, mare, unde era atîta forfotă, la vînzarea cu ridicata.

Peste oraș ploua uneori ca și peste satul lor de pe Argeș. Norii!... Erau aceiași. Aceeași era și ploaia. Insă ei, pe atunci, de acolo, din ușa covercei acoperită cu ierburi și cu frunziș, i se părea că ploaia e altfel, mai deasă, mai sîcîitoare.

— Vine iarna peste noi, domnule Paicule... Aznoapte n-am închis ochii de frig.

— Strîngeți-vă bulendrele, să mergem să vă dau în primire odaia.

— Le-am strîns, domnule Paicule.

Acum tatăl n-o mai luase s-o poarte pe umăr. Hrănită din belșug cu zarzavaturi și cu pîine neagră, crescuse. Mai prinsese puteri și Lăbuș care se obișnuise să latre la trecători însă de departe.

— Dă-mi mîna, taică.

Pînă să iasă la drum pietruit, s-au umplut de noroi. Se apropiau de oraș. Aveau parte de zi cu soare. Dar soarele era cu dinți. Fata tremura, dîrdîia. Dacă n-ar fi ținut-o taică-său de mînă, și-ar fi dus pumnii la gură și ar fi suflat în ei să se mai încălzească.

Soarele pe care-l vedea deasupra capului era același soare pe care ea îl cunoștea de pe Argeș. I se părea însă că aici, la oraș, soarele era trist și încruntat. Poate că nu-i plăcea să lumineze atîtea maldăre de gunoaie, atîtea ziduri strîmbe și coșcovite, atîtea ulițe întortocheate și noroioase.

— Asta e odaia. Poftim cheia, Ciobanule. Să aveți grijă să țineți odaia curată. Altfel vă dă afară proprietarul.

— Mulțumim, domnule Paicule. Din partea asta să nu duceți nici o grijă.

Odăița era strîmtă. Zidurile verzi de mucegai. Mobila: o masă, două scaune, un pat de scînduri. Se mai găsea în mucegăita odaie o sobă de tinichea cu plită pe care puteau să fie puse la fiert două oale.

Verdele mucegaiului nu semăna cu verdele pe care-l avea iarba. Era un verde putred, care mirosea greu și o înăbușea și o amețea ca o băutură vătămătoare.

Curtea era lungă și îngustă. Și în curte se aflau nenumărate odăi, înghesuite și înșiruite sub același acoperiș de șindrilă neagră. In mijlocul curții, o pompă de apă...

Dincolo de curtea lor se aflau alte curți și alte cosmelii.

La sat sărăcia era în bună parte mușcată de cîmp și de flori, de iarbă, de frunziș și de apa veselă a Argeșului. Aci sărăcia nu mai avea nici o mască. Se arăta, de la întîia ochire, în toată urîțenia ei. Copiii erau strîmbi și sfrijiți, galbeni și urduroși, cu burțile mari, umflate. Ea nu se rușina să umble desculță printre ei, pentru că toți erau desculți. Unii erau și mai rupți decît ea. Nu-și ștergeau nasul și urechile le erau înfundate cu clei și nespălate de la botez.

A vrut să descopere mahalaua și lumea în care, de aci înainte, se părea că este ursită de ursitori să trăiască. Cu teamă și cu grijă, s-a dus, tot uitîndu-se în urmă la fiecare pas, întîi pînă la capătul uliței. Pe urmă a început să cunoască încă o uliță și încă o uliță. Ca să nu se rătăcească, s-a învățat să cunoască zidurile, ferestrele, porțile.

De atunci viața ei s-a desfășurat numai între ziduri vechi, strîmbe, rîpănoase, mucegăite.

A descoperit în unele curți și salcîmi. Dar salcîmii mahalalei nu erau înalți și mîndri ca salcîmii de pe Argeș, ci mărunți, cu ramurile strîmbe, chirciți, ca și copiii cu care se juca. Lăbuș o însoțea și învăța și el să cunoască orașul, învăța să se ferească de oameni și mai ales de hingheri.

— Avem lemne?

— Nu.

— Ce ne facem, omule?

— Mai tremurăm, femeie.

Iarna, tatăl a mai cîștigat un ban curățind străzile de zăpezi, tăind lemne prin curți, cărînd la spinare saci și baloturi. Vrei nu vrei, timpul trece. Trece și iarna.

S-a bucurat cînd s-a arătat iarăși primăvara pe pămînt. Au ieșit iarăși la grădinărie, la aer, la soare.

Dar aci nu-și aducea bine aminte ce s-a mai întîmplat. Poate să fi fost la mijloc o ceartă. Poate numai o neînțelegere. Au părăsit grădina de zarzavaturi a domnului Paicu.

Au mers printre case mărunte. Pe urmă printre case mîndre și chipoase au mers. Și au mers pînă ce au ajuns într-o altă mahala, tot cu case mărunte.

Atunci l-a auzit pe tatăl ei rostind cuvîntul „fabrică" pentru întîia oară.

Și n-a trecut mult și l-a văzut purtînd o bluză largă, albastră.

— Am să muncesc pe brînci. Nu mă las pînă nu capăt calificare de fierar.

— Să înveți fierăria la vîrsta ta, omule!...

— De ce nu? Am dat peste meșteri de la noi de pe Argeș. Mi-au făgăduit să mă ajute să prind meseria. Mi-au spus că am ochii ageri și mîinile zdravene.

— Să-ți ajute Dumnezeu, omule.

— M-aș mulțumi dacă, așa cum mi-au făgăduit, îmi vor ajuta oamenii.

Odaia în care locuiau acum era tot atît de îngustă ca și cealaltă, însă pereții erau mai puțin umezi și nu mai erau acoperiți de mucegai. Auzea fluierînd sirenele. Auzea fluierînd trenurile. Și trenurile le auzea nu numai fluierînd ci le auzea și urlînd.

— De ce sună toată ziua sirenele, mamă?

— Sînt multe fabrici pe aproape.

— Și de ce tot urlă trenurile?

— Gara nu e prea departe. Și la gara asta vin trenuri din toată țara.

Trăiau în cartierul Grivița.

De la un timp au început să se arate pe la ei oameni străini. Atunci, mama își lua fetița de mînă și, fie că era vreme frumoasă, fie că vremea era urîtă de nu te-ar fi lăsat inima să dai afară din casă un cîine, o ducea la plimbare să-i arate mahalaua.

— Tu, fată, trebuie să cunoști bine

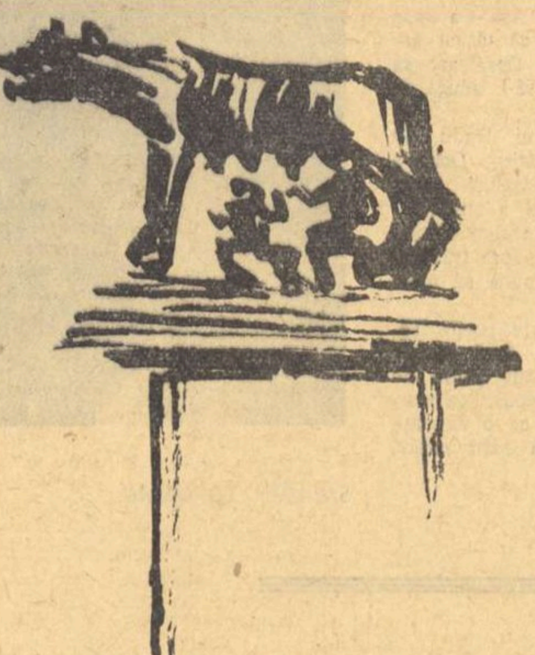

SÎNT AMARE

cotloanele mahalalei. Dacă umbli singură, Doamne ferește, să nu te rătăcești ori chiar să te pierzi.

Așa i-a arătat fabricile. I-a arătat marile prăvălii și dughenele. I-a arătat atelierele căilor ferate. I-a arătat gara și o fabricuță nouă-nouță.

Și i-a spus:

— Aici lucrează tăticul.

Belșugul nu le intrase în casă. Dar nu le mai lipseau lemnele de foc. Nici pîinea nu le mai lipsea.

— Numai de nu ni s-ar întîmpla ceva, omule.

— Ce-ar putea să ni se întîmple?

Peste cîțiva ani li s-a întîmplat totuși ceva. Intr-o seară tatăl nu s-a mai întors acasă. In schimb s-a strecurat la ei către miezul nopții, o vecină:

— Ți-au arestat bărbatul. L-au arestat și pe al meu.

A văzut-o plîngînd pe maică-sa. A început și ea să plîngă. Prin vecini mai plîngeau și alte femei. Mai plîngeau și alți copii.

— Ce ne facem?

— Cum ce ne facem? Nouă ni s-a mai întîmplat. Ținem capul sus. Muncim pe unde o să găsim de lucru și ne creștem copiii. Nu ne lăsăm.

Ca să trăiască, mama a început să spele rufe. Și în odăița strîmtă, de atunci înainte au trăit numai ele două. Fata se ducea la școală. Invăța. Creștea și se lungea.

— O să vină tata acasă?

— Poate.

— Cînd?

— Peste zece ani.

— De ce atît de tîrziu, mamă?

— L-au condamnat la zece ani de temniță.

Nu s-a mai întors niciodată.

Anii au trecut, au trecut

La începutul războiului au ridicat-o și pe maică-sa. Dar acum Sarmiza avea șaptesprezece ani. Invățase carte și începuse să aducă și ea un ban în casă. Lucra pînă se spetea la fabrica de chibrituri. Dumineca seara se întîlnea cu băieți, cu fete. Discutau. Puneau plăci la un patefon vechi, dansau. Dansa frumos. Ii plăcea să danseze.

— De ce se adună tinerii cînd la unul, cînd la altul?

— Tineri. Petrec. Dansează.

— Fata lui Ciobanu e pasionată după dans. Parcă nici n-ar fi închis-o pe maică-sa.

— Așa e tineretul de azi. Uituc.

La arestarea maică-si nu s-a speriat și n-a plîns. A știut pentru ce nu i se mai întoarce acasă mama. A știut și mai bine pentru ce nu i se mai întorsese cu ani în urmă acasă nici tatăl.

— Ii arestează pe comuniști.

— N-am nimic cu comuniștii.

— Ii arestează și-i împușcă.

— Degeaba. Nemții tot pierd războiul.

— Se poate. Dar deocamdată înaintează.

— Să vedem pînă unde.

Asculta. Asculta și tăcea. Invățase să tacă.

Trei zile și trei nopți o ținuseră închisă într-o odaie întunecoasă. Iși dăduse seama că odaia se afla undeva la un subsol adînc. Pogorîse multe scări. Uitase să le numere dar știa că fuseseră multe. A bătut în peretele din dreapta. N-a primit nici un răspuns. N-a primit răspuns nici atunci cînd a bătut în peretele din stînga sau în cel din fund. Totuși în subsolul acela mai erau și alți oameni închiși. Dar zidurile vechi erau groase și pumnul ei, cu care bătuse în ziduri, prea mic și slab.

Vuietul orașului nu-i mai ajungea în urechi. Pierise. Nu auzea nimic altceva decît pașii sentinelei care se plimba pe lungul și îngustul coridor. Uneori soldatul se oprea și se uita în odaie. Greu de crezut că putea s-o vadă. Cum coridorul însă era slab luminat, ea vedea, în ferestruica aceea cu gratii, a ușii, un chip tînăr și slăbănog de țărănuș. Soldatul o întreba:

— Mai trăiești, lungano?

De teamă ca nu cumva să-l cheme pe cel ce ținea la el cheia și să intre peste ea, îi răspundea totdeauna cu același glas și cu aceleași cuvinte:

— Mai trăiesc.

A stat ce-a stat în picioare. S-a plimbat de la un perete la altul pînă ce a ostenit. S-a așezat jos, cum se așează oamenii la țară. Dar cimentul era mai rece decît zidurile odăii. A înghețat și-a început din nou să se plimbe. Să doarmă? Pica de somn. Dar cum să doarmă și unde să doarmă? Pînă la urmă s-a ghemuit într-un colț și-a ațipit cu capul pe genunchi.

Au ținut-o cu pîine și apă. Sentinela se schimba. Ea rămînea acolo, uitată dintr-adins, ca să cadă pradă neliniștii și deznădejdii.

După trei zile a auzit pe coridor pașii unui om care nu purta bocanci, ci pantofi. Cheia s-a întors în broască, ușa s-a deschis și în prag s-a arătat un bărbat mărunțel, bubos și mustăcios. Cu glas răgușit, de bețivan, a întrebat-o:

— Tu ești, fa, domnișoara Sarmiza Ciobanu?

— Eu, domnule.

— Poftește cu mine, fa. Și-a adus șeful aminte și de tine. Să te porți frumos cu el și să-i pupi mîna.

— E preot?

— Nu. Inspector. Mănîncă comuniști.

Au urcat scări multe, multe. La etaj bubosul a poftit-o într-un birou mare, luminos, unde o aștepta un domnișor elegant, cu monoclu la ochiul stîng și cu mustața subțire. Politicos, domnișorul s-a ridicat în picioare cînd a văzut-o.

— Poftiți! Poftiți! Luați loc domnișoară. Tocmai vă așteptam, domnișoară. Tare mi-era dor de dumneata, domnișoară.

Ea s-a așezat pe scaunul din fața biroului. S-a răsturnat în fotoliul lui și domnișorul cu mustață și monoclu. A privit-o ce-a privit-o și și-a aprins o țigară. I-a întins și fetei pachetul.

— Fumezi domnișoară?

— Mulțumesc, nu.

— Nu te sfii. Dacă ai obiceiul să fumezi, te rog, servește-te. Țigări de lux. Americane. Cu pluta.

— Mulțumesc, nu fumez.

— Imi pare rău, domnișoară. Te-am poftit la noi ca să stăm nițeluș de vorbă. Și cum știu că fumătorii se înțeleg mai ușor între ei, mi-ar face plăcere dacă ai fuma o țigară.

— Puteți să-mi spuneți pentru ce am fost adusă aici?

— Drept să-ți spun, domnișoară Ciobanu, nu cred că pentru cine știe ce fapt grav. Cum ți-am spus, aș vrea să stăm nițeluș de vorbă. Prietenește

— Dar ce am eu de vorbit cu dumneavoastră?

— Locuiești în cartierul Grivița, nu?

— Da, în cartierul Grivița locuiesc.

— De mulți ani?

— De foarte mulți ani. Pot spune că am crescut în acest cartier.

— Așa! Așa! Vezi că ne înțelegem? Ce meserie are tatăl dumitale, domnișoară Ciobanu?

— Vreți poate să mă întrebați, ce meserie a avut?

— Nu... Chiar asta am vrut să te întreb: ce meserie are tatăl dumitale, domnul Matei Ciobanu.

— Era fierar. A lucrat la o fabrică.

— De ce-mi spui „a lucrat"? Cum? Acum nu mai lucrează?

— Nu. Nu mai lucrează.

— Vai... Nu cumva domnul Matei Ciobanu e bolnav?

— Nu știu, domnule.

— Cum, domnișoară, se poate? O persoană atît de distinsă ca dumneata să-mi răspundă în felul acesta! Cum! Nu știi dacă tatăl dumitale e bolnav sau e sănătos?

Trăsese cîteva fumuri. Intinsese gîtul și o întrebase aproape șoptit:

— Nu cumva dumneata ești certată cu familia? Spune-mi. Nu te jena. Se întîmplă adeseori ca fetișcane de vîrsta dumitale să se certe cu familia. Bani. Băieți. Amor...

— Nu mai am familie.

— Cum nu mai ai familie? Atunci tatăl dumitale a murit? Și a murit și mama dumitale? Vai! Vai!...

— Nu știu, domnule. Nu știu dacă mai trăiesc sau nu. Nu știu nimic despre ei.

— Cum, nici măcar atîta nu știi? Dacă tatăl și mama dumitale mai trăiesc?

— N-am cum să știu, domnule. V-am mai spus că n-am cum să știu.

— Vai, domnișoară! Mă dezamăgești.

— Imi pare rău...

— Dar ce s-a întîmplat cu tatăl dumitale?

— Nu știu.

— Și cu mama dumitale ce s-a întîmplat? Nu cumva părinții te-au părăsit?

— M-au părăsit.

— Din ce cauză te-au părăsit?

— Nu știu.

— Și încotro s-au dus?

— Nu știu.

— Curios! Curios!

— Dar dumneavoastră, într-adevăr nu știți, domnule?

— Nu știu. Dacă aș ști, nu te-aș întreba. Totuși, domnișoară, trebuie să-mi spui.

— Tatăl meu a fost arestat, judecat și închis.

— Și mama dumitale?

— Și mama a fost arestată, judecată și închisă.

— Pentru hoție?

— Nu.

— Atunci pentru ceva mai grav, poate. Pentru crimă?

— Nu.

— Atunci pentru ce? Trăim într-o țară în care oamenii nu sînt închiși așa, cu una, cu două. Regele... Mareșalul n-ar permite.

— Nu știu.

— Nu se poate să nu știi. O fată frumoasă, tînără și deșteaptă ca dumneata să nu știe pentru ce au fost arestați, judecați și închiși părinții ei! De ce încerci să mă duci cu preșul, domnișoară? Dumneata ai auzit de Sîngurelu? De doctorul în drept Ilie Sîngurelu?

— N-am auzit, domnule.

— De mirare! Eu sînt Sîngurelu. Eu sînt doctorul în drept Ilie Sîngurelu, spaima comuniștilor. Ia spune-mi, tot n-ai auzit? Mănînc carne de comuniști. Beau sînge de comuniști.

— N-am auzit, domnule.

— De mirare... De mirare...

— Dacă n-am auzit...

— Spune-mi ce comuniști cunoști?

— Nu cunosc nici un comunist, domnule.

— Cum se poate, domnișoară? Fată de comuniști cunoscuți, arestați și judecați și condamnați la ani de temniță pentru agitație comunistă și să nu cunoască nici un comunist!... Cine-o să te creadă? A? Ce prost o să te creadă?

— Nu cunosc nici un comunist, domnule.

—Scoate ce ai în gușă.

— N-am ce scoate.

— Ia rîzi! Rîzi, domnișoară Ciobanu. Rîzi „tovarășă" Ciobanu...

— Cum o să rîd dacă nu-mi vine să rîd?

— Te rog să rîzi, domnișoară.

— Nu pot să rîd, domnule.

— Atunci fii drăguță, domnișoară Ciobanu, și rînjește.

— Pentru ce?

— Pentru ce? Pentru un lucru foarte simplu. Vreau să-ți văd toți dinții. Vreau să-ți văd dinții întregi și la locul lor.

— Pentru ce să-mi vedeți dinții?

— Vreau să-ți văd toți dinții, domnișoară. Și vreau să ți-i văd pe toți la locul lor, pentru că peste o clipă n-am să-i mai pot vedea. O să ți-i culegi de pe covor. Nu înțelegi? Trebuie să-mi spui ce comuniști cunoști. Altfel...

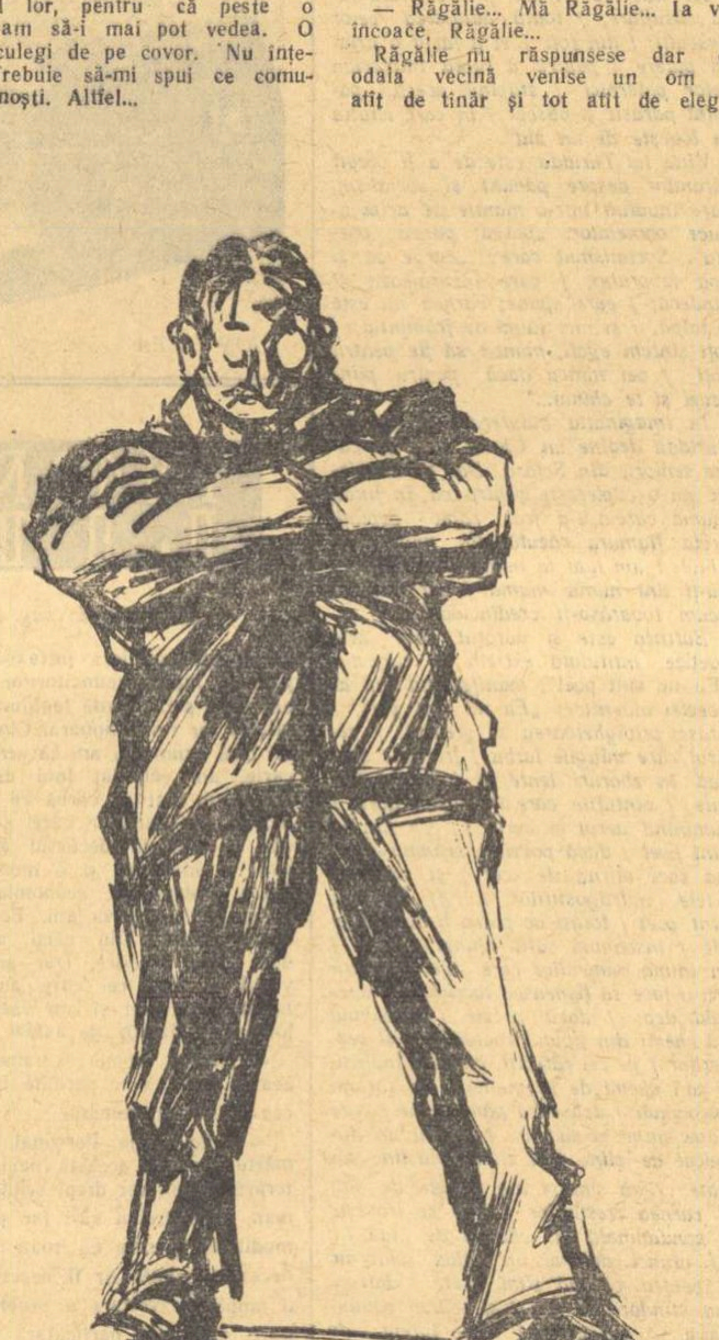

— Nu cunosc nici un comunist, domnule.

— O să vedem... O să vedem dacă dumneata cunoști sau nu cunoști. Acușica o să vedem, domnișoară Ciobanu.

Iși scosese ceasul de la mînă. Pe urmă își scosese și inelele din degete. Apoi aprinsese încă o țigară. Iarăși îi întinsese pachetul.

— Fii drăguță, domnișoară, și totuși ia o țigară.

— V-am mai spus că nu fumez, domnule.

— Da, da. N-am uitat. Totuși, ar fi bine să fumezi. Stărui. Fumatul dă gînduri bune omului. Aprinzi o țigară, tragi cîteva fumuri. Intre timp te mai gîndești și dumneata. Mai chibzuiești. Și după ce chibzuiești, începe să-ți turuie gurița și-mi spui numele tuturor comuniștilor pe care îi cunoști dumneata în cartierul Grivița. Sau în orice alt cartier. Imi trebuie numele comuniștilor. Imi trebuie numele tuturor comuniștilor pe care îi cunoști. Inţelegi, domnișoară Ciobanu? O! Poate dumneata te temi c-o să li se întîmple ceva? Pe cuvîntul meu de onoare că n-o să li se întîmple nimic. N-o să li se întîmple nimic. Și apoi, domnișoară Ciobanu, nimeni n-o să știe că dumneata mi-ai dat numele lor. Dar vezi... Acum e război. Și vrem și noi să știm cam cîți comuniști avem în țară. Ești romîncă? Ce ne trebuie nouă bolșevismul rușilor? Trebuie să ne dai o mînă de ajutor să le luăm urma. O să-i ținem la păstru pînă cucerim Rusia. Pe urmă le dăm drumul. Dacă n-o să mai fie comuniști în Rusia o să se lase și-ai noștri de comunism.

— Nu cunosc nici un comunist, domnule.

— Bine, bine. Nici nu-ți cer să-mi răspunzi acum. Fii drăguță și ia o țigară. Uite, o să ți-o aprind eu.

Luase chibritul. Il aprinsese și-l întinsese spre gura fetei. Ii pîrlise vîrful nasului cu flacăra. Fata suflase și flacăra bățului de chibrit se stinsese.

— De ce ai stins chibritul?

— Imi ardea nasul.

— Și nu ți-a plăcut?

— Nu mi-a plăcut.

— Bine că știu, domnișoară.

Aprinsese alt chibrit. Ocolise masa și o prinsese cu mîna de ceafă. Cu cealaltă dusese chibritul și-l ținuse pînă cînd se stinsese, lipit de vîrful nasului fetei. O usturase arsura dar strînsese buzele și nu strigase.

— Ai rezistat, tîrfo... Dar să vedem cît o să mai reziști...

— Să nu mă insulți, domnule.

Incepuse să strige:

— Răgălie... Mă Răgălie... Ia vino încoace, Răgălie...

Răgălie nu răspunsese dar din odaia vecină venise un om tot atît de tînăr și tot atît de elegant îmbrăcat ca Sîngurelu. Numai că era ceva mai nalt și mai voinic. Avea capul mare, rotund și pletos, și purta mustăți lungi, groase, voievodale.

— Nu-l mai striga pe Răgălie, Sîngurelule. Tocmai acum i-am dat o misiune urgentă.

Noul venit privise fetișcana cu interes. Intrebase:

— Ciobanu?

— Da, răspunsese Sîngurelu, Ciobanu, Sarmiza Ciobanu. Face pe nebuna. Ne dă de furcă. Intenționam s-o dau pe mîna lui Răgălie.

Lui Sîngurelu i se vedea încă enervarea pe față. Noul venit zise:

— Ți-am spus de atîtea ori, Sîngurelule, trebuie să fii calm, calm...

— Calm... Calm... Dar cum să fiu calm, domnule inspector general? Nu vorbește. Inchipuiește-ți și dumneata!... Sîngurelu se poartă bine cu ea, îi vorbește frumos, îi oferă țigări. Eram cît pe-aci să-i fac și curte. Și ea... tace...

— Neam prost!... Adu-ți aminte, Sîngurelule, cîte dificultăți ne-a făcut bătrînul Ciobanu. Pe urmă... Pe urmă tot a vorbit... Adu-ți aminte, Sîngurelule, cîte dificultăți ne-a făcut și bătrîna Ciobanu. Pe urmă... Pe urmă și ea a vorbit. Ne-a vărsat pe masă tot ce avea în gușă...

— Da, da... Au spus tot ce știau.

Sarmizei îi venise să sară la ei, să-i zgîrie cu unghiile, să le scoată ochii și să le strige: „Nu. Nu-i adevărat. Nici tata n-a putut să vorbească în fața voastră, nici mama. I-am cunoscut eu bine pe amîndoi". Se stăpîni însă și tăcu. Obrazul proaspăt ca piersica dată în pîrg rămăsese împietrit și cei doi nu izbutiseră să citească nimic pe el.

— Da, da, spuse iarăși inspectorul cu mustățile voievodale. Ciobanii sînt neam prost, țărani încăpățînați. Pînă nu-i faci zob nu deschid gura.

Se apropie de Sarmiza și o întrebă:

— Nu-i așa, domnișoară, că sînt neam prost?

Ii văzuse arsura.

— A!... dar asta ce-nseamnă?

Sarmiza se mulțumise să ridice din umeri.

— Sîngurelule, Sîngurelule... Cînd ai să înveți, dragul meu, să te porți cum se cuvine cu oamenii? Poftim! I-ai pîrlit fetei vîrful nasului... Nu ajungi la nici un rezultat dacă aprinzi chibritul de nasul cuiva. Acela nu are decît să sufle și ți-l stinge. Strici chibriturile degeaba, Sîngurelule, și chibriturile sînt scumpe.

Văzu pachetul cu țigări de pe masă. Intinse mîna, luă o țigară și o aprinse. Trase un scaun lîngă Sarmiza și se așeză. Apucă fata de chică. Sarmiza simțea că a fost prinsă de o gheară de fier. Inspectorul general îi apropie obrazul de obrazul lui. Trase din țigară adînc, în piept, apoi îi repezi fetei șuvița de fum în ochi.

— Nu clipi! îi spuse încet. Nu clipi. Dacă închizi ochii te omor, auzi? Te omor. Eu am omorît mulți oameni, auzi! Am omorît mulți comuniști. Eu sînt moartea și pieirea comuniștilor.

Răbdă batjocura. Răbdă, fără să crîcnească, și chinul. Ii privea țigara. Vedea că e pe sfîrșite.

„Mai are de tras două fumuri. Acum are s-o stingă. Poate că s-a săturat de fumat și nu mai aprinde alta".

Prevăzuse întocmai ceea ce avea să se mai petreacă. Inspectorul general îi mai afumă de două ori ochii, apoi o împunse în tîmplă cu vîrful de foc al țigării. Pielea sfîrîi. Sarmiza își încleștă fălcile. Inspectorul general apăsă și răsuci țigara pe tîmpla ei pînă se stinse.

— Sîngurelu...

— Da, domnule inspector general.

— Dă-mi un chibrit aprins.

Ferindu-se să nu-i aprindă părul, îi arse cu flacăra chibritului sfîrcul urechii drepte. Mai ceru un chibrit aprins și-i arse și sfîrcul urechii din stînga.

— Acuma vrei să vorbești?

Fata tăcu. Podeaua biroului era acoperită cu un mare covor persan. Incepu să-i numere în gînd dungile de la margini. Avea multe dungi. Era un covor de mare preț.

— Ia spune-ne, ce comuniști cunoști?

— Nu cunosc nici un comunist.

— Cum nu cunoști? Trebuie să cunoști. Părinții dumitale au fost comuniști.

— Nu am avut și nu am nici o legătură cu comuniștii.

— Sîngurelu...

— Da, domnule inspector general

— Treci lîngă mine cu cutia de chibrituri.

— Am înțeles, domnule inspector general.

— Domnișoară Ciobanu, dumneata ai auzit de inspectorul general Balotă?

— N-am auzit, domnule.

— Nu se poate să fi trăit printre comuniști și să nu fi auzit de numele meu. Sînt moartea comuniștilor. Sînt pieirea comuniștilor.

— N-am auzit, domnule...

I-au ars, rînd pe rînd, buricele degetelor cu chibrituri aprinse.

In biroul acela, de la etaj, unde-o terfeleau și o schingiuiau, soarele năvălea și strălucea în ferestre. Auzea zumzetul viu al orașului.

— Ziare... ziare...

— Bătălia de la Harcov...

— Ziare... ziare...

— Bătălia de la Moscova...

— Ziare... ziare...

— Cuvîntarea Führerului...

— Ziare... ziare...

— Londra în flăcări...

— Ziare... ziare...

— Bătălia de la...

Careva din vecini lăsase fereastra deschisă. La radio își dădea poalele peste cap o cîntăreață:

Și-am să te prind
Și-am să te bat
Cu scîndura de la pat...

— Eu zic că e destul pentru astăzi, Sîngurelule.

— Cum doriți, domnule inspector general, cum doriți dumneavoastră.

Inspectorul general Balotă sunase și numaidecît în ușă se ivise mărunțelul cu chip răvășit de băutură și bubos.

— Ia-o, Beldie, și du-o de unde-ai adus-o. Ia seama la scări, cînd coborîți.

— Am înțeles, domnule inspector general.

Se dusese după mărunțel. Ajunsese la ușă clătinîndu-se.

— Beldie...

— Da, domnule inspector general...

— S-o ții de braț să nu cadă. E cam amețită.

Acestea fuseseră numai începutul. A doua zi n-o mai chemaseră. O tîrîseră într-o altă odaie, tot acolo la subsol. De față cu elegenții inspectori, haidamaci cu mînecile suflecate, o dezbrăcaseră la piele și-o biciuiseră pînă la sînge. Leșinase de cîteva ori. O lăsau să se odihnească un timp în leșin, aruncau asupra ei o căldare cu apă rece, o trezeau și-o biciuiau din nou. După ce o snopiseră de nici nu mai știa pe ce lume se află, chemaseră un sanitar care-i curățase trupul plin de sînge cu gheme de vată muiate în spirt. Sanitarul o ajutase să se îmbrace și plecase.

— Acum ia loc pe scaun, domnișoară Ciobanu.

Incercase, însă acum trupul ei nu mai răbda scîndura tare.

— Ei, te-ai cumințit?

Tăcuse.

— Te încăpățînezi zadarnic, domnișoară Ciobanu. Dacă nu azi, mîine. Dacă nu mîine, poimîine. Tot avem să te facem noi să deschizi pliscul.

Tăcuse. Ca piatra tăcuse. Ca pămîntul tăcuse. Știa că de va rosti un singur nume le va rosti după aceea pe toate cîte le știa. Trebuia să tacă, să tacă.

— Domnișoară Ciobanu, ar trebui să vorbești. Spune-ne ce comuniști cunoști?

— Nu cunosc nici un comunist.

— Domnișoară Ciobanu, dumneata n-ai inimă? Orice om are inimă. Nu se poate să nu ai și dumneata inimă. Dacă nu ți-e milă de dumneata, ar trebui să-ți fie milă de noi. Pentru ce ne chinuiești cu încăpățînarea dumitale? Stăm în jurul dumitale atîția oameni. Ne pierdem zilele și ne pierdem nopțile cu dumneata. Și mai avem și alte treburi. Sîntem oameni subțiri, am învățat și-n străinătate. Mai citim o carte. Mai...

A treia zi o bătuseră la tălpi. A patra zi îi vîrîseră scobitori sub unghii. A cincea zi îi smulseseră șuvițe de păr cu cleștele. A șasea zi îi tăiaseră la șolduri buzunare în piele și le umpluseră cu sare. A șaptea zi o lăsaseră în pace dar într-a opta îi răsuciseră și-i retezaseră vîrfurile sînilor cu un clește mic făcut parcă anume pentru așa ceva.

— Tot nu vrei să vorbești, domnișoară Ciobanu?

— N-am ce vorbi.

Inspectorul general Balotă care asistase, împreună cu Sîngurelu la toate schingiuirile, zisese:

— Am avut dreptate, Sîngurelule... Fata se trage dintr-un neam prost. Nu e nimic de făcut cu ea. Las-o liniștită cîteva zile să-și mai vină în fire. După aceea să intre în acțiune «comuniștii noștri».

Ilie Sîngurelu o lăsase în pace o săptămînă. Zăcuse pe cimentul rece al odăii întunecoase de la subsol. Se hrănise cu apă și pîine. Se gîndea că nu e singură pe lume pentru că din cînd în cînd apărea în ferestruica zăbrelită a ușii un cap de soldat care-i punea aceeași întrebare:

— Mai trăiești, fată?

— Mai trăiesc... Mai trăiesc.

Sanitarul venea și-i oblojea rănile. Mărunțelul bubos și puhav îl asista.

Uneori, prinsă de slăbiciune, dorea moartea. Să moară. Să nu mai știe nimic. Să doarmă somnul morții mereu, mereu, pînă la sfîrșitul lumii. Nu trecea mult și o cuprindea rușinea. Cum să moară? Să le facă pe plac dușmanilor? Dușmanii nici nu doreau altceva decît să-i zdrobească pe comuniști, să-i omoare pînă la unul, să le stîrpească sămînța. Familia lor fusese alcătuită din trei oameni. Tatăl murise la închisoare, ucis fără îndoială, în bătăi ori împușcat. Mama fusese bătută la cercetări. O judecaseră și o condamnaseră dar nu o trimiseseră la închisoare. O chemaseră în casa sumbră în al cărei subsol se afla ea acum, pentru cercetări suplimentare. O chinuiseră și o schingiuiseră din nou sub ochii lui Sîngurelu și ai lui Balotă. O chinuiseră și o schingiuiseră pînă ce-i luaseră sufletul. Apoi... Ea, Sarmiza, aflase totul... Apoi îi urcaseră trupul sfîrtecat la etaj și noaptea o aruncaseră de acolo în curte, pe asfalt. Actul de deces spunea că „arestata Ioana Ciobanu, sustrăgîndu-se de sub privirile paznicilor, a profitat de faptul că o fereastră se afla deschisă și s-a zvîrlit în gol pentru a se sinucide".

Trebuie să trăiască. Să îndure totul și să trăiască. Să trăiască și să apuce ziua victoriei care avea să vină. Atunci... Atunci va lucra, va activa, își va împlini rostul pentru care a venit ea pe această lume plină de strîmbătate și de suferință. Va trebui să trăiască. Și aci, orice s-ar întîmpla cu ea, să tacă, să nu rostească nici un nume, să nu trădeze nici o taină. Așa fusese învățată de tovarășii ei. Tovarășii ei! Avea o sumedenie de tovarăși... Ce oameni de nădejde! Ah! Dacă ar putea să fie și ea tot atît de tare, tot atît de neînfricată ca ei... Gîndurile i se depănau și o întăreau. Atunci, cînd va fi să vină ziua victoriei...

Auzise pași pe sală. Auzise cheia scrîșnind în broasca ușii. „Vin să mă ia. Au să mă chinuie iarăși"... Lîngă mărunțelul bubos îi văzuse în ușă pe Olga și pe Alin. Așadar îi arestaseră și pe ei. Probabil că-l arestaseră și pe Berbecaru, legătura ei. Mărunțelul bubos încuiase ușa și se depărtase. Auzise depărtîndu-se și pașii grei ai soldatului încălțat cu bocanci. Acum nu mai era singură. Urma să-și împartă odaia cu Olga, cu Alin... Va trebui însă și față de ei să-și țină gura. Trebuie să fie într-unul din ziduri o deschizătură dincolo de care stă ciulită urechea unui ascultător.

Olga și Alin i se așezaseră alături.

— Te-au chinuit mult?

— Nu.

— Am venit să-ți aducem sfat bun, spuse Olga. Nu avem prea mult timp de stat împreună.

Tăcuse. Iși încleștase fălcile ca nu cumva să-i scape o vorbă nelalocul ei.

— Sfatul nostru este să spui, fără nici o ezitare, numele tuturor tovarășilor din grupa ta. Ei știu totul. Te lași chinuită zadarnic. Știu totul.

Continuase să tacă. Se uita numai prin întunericul străveziu al odăii la chipul Olgăi și al lui Alin. Nu avea nici o îndoială. Ei, și nu alții, se aflau acolo lîngă ea. Vechii ei tovarăși. Nu visa. Era trează. O durea trupul. Incepu să o doară și sufletul.

— N-auzi, tovarășă? Trebuie să dai lista grupei. Ei tot o cunosc, spusese și Alin. Nu te mai lăsa schingiuită zadarnic.

— Nu înțeleg ce voiți de la mine, șoptise ea într-un tîrziu. Nu vă cunosc pe nici unul și nici nu doresc să vă cunosc.

— Tovarășă Sarmiza...

— Nu sînt tovarășa voastră. Nu înțeleg pentru ce mă numiți așa. Nu v-am văzut niciodată. Nu vă cunosc. Nu știu nimic.

O chinuiseră cu stăruințele lor mai bine de un ceas. Nu le mai spusese nici un cuvînt. Pentru ea era limpede: Olga și Alin, a căror tărie de caracter o invidiase și rîvnise atît de mult mai înainte s-o aibă și ea, nu rezistaseră schingiuirilor și trădaseră... Ori poate — gîndul o făcea să se cutremure — ori poate nu fuseseră decît niște unelte ale stăpînirii introduse printre ei. In orice caz, trădaseră. Poate trădaseră și alții mai mari, ca Berbecaru... Prea des cădeau pradă grupuri întregi...

Intîmplarea o durea mai mult decît toate bătăile și chinurile la care fusese supusă. Nu mai izbuti să-și păstreze firea. O podidi plînsul. Se lăsă plînsului care o istovea dar o și liniștea. Olga, Alin, poate și Berbecaru trădaseră. Partidul era supus la grele încercări. Se urmărea nimicirea lui. Se urmărea pieirea tuturor comuniștilor. Partidul, cum se vedea acum, avea în sînul lui oameni slabi, care nu rezistau probei de foc. Dar, în același larg sîn al lui, partidul avea mult mai mulți oameni tari, pe care nimic nu-i putea dobori și înfrînge. Se gîndi la ceferiști. Se gîndi la bărbații grozavi care organizaseră zguduitoarea grevă de la Grivița. Aceia zăceau de ani de zile în temnițe. Suferiseră mult mai mult decît ea. Induraseră mult mai mult decît ea. Aceia aveau să fie într-o zi biruitori. Cu aceia rîvnea ea să se asemuie. Tatăl ei, dacă n-ar fi fost ucis, cu aceia ar fi asemuit. Și mama ei, tot cu bărbații aceia s-ar fi potrivit la fire dacă n-ar fi fost omorîtă. Războiul!... Nemții și ostașii lui Antonescu înaintau pe pămînturile rusești. Nimiceau sate și orașe. Jefuiau și ucideau. Dar războiul avea să se prelungească și pînă la urmă nemții aveau să piardă războiul. Ea voia să trăiască pentru a apuca ziua aceea, pentru a se bucura de ziua aceea și pentru a putea să le spună tovarășilor ei — cîți vor mai trăi pînă atunci — că ea n-a trădat, că a îndurat mult dar că s-a ținut tare, ca o adevărată comunistă, că n-a trădat nici o taină de partid, că n-a aruncat în labele călăilor nici un tovarăș.

A doua zi Olga și Alin o vizitaseră din nou.

— Venim din partea tovarășului Berbecaru. Te sfătuim să nu mai reziști. Să dai lista. Ei o cunosc. Să nu ascunzi nimic. Să spui totul și apoi să scrii totul pe hîrtie și să iscălești.

— Nu vă cunosc. Nu cunosc nici un Berbecaru.

Mai mult de o săptămînă Olga și Alin o văzuseră o dată sau de două ori pe zi și stăruiseră să iasă din tăcere. După ce se convinseseră că și-au pierdut timpul zadarnic, o anunțară:

— Noi nu am rezistat. Am spus tot ce știam. Am dat scris tot ce știam. La proces o să te recunoaștem. Suferi zadarnic.

— Nu vă cunosc. Nu cunosc nici o organizație. Nu cunosc nici un partid.

Negase și la proces. O condamnaseră și o trimiseseră la Mislea.

Întins pe pat, odihnit după somn, Clemente Țigănuș îi apucase mîinile între mîinile lui. Ii săruta rînd pe rînd degetele care mai purtau, la vîrfuri, urmele arsurilor. Roza Caleb se pregătea să-i aplice tratamentul și uneori arunca o ochire spre tineri.

Țigănuș spuse:

— Sarmiza, știi tu la ce m-am gîndit eu?

— Cum aș putea să știu?

— M-am gîndit că ție îți place grozav de mult să dansezi.

— Imi place.

— La dans te-am cunoscut.

— Da. Intîia oară am dansat cu tine la Galați, la o reuniune tovărășească.

— Pe urmă am mai dansat noi de multe ori.

— Am mai dansat, Clemente.

— Și-o să mai dansăm, Sarmiza.

— Cum?

— Tu ai auzit de Maresiev?

— Am auzit.

— O să rog partidul să mă trimită la Moscova, la marii specialiști, să-mi potrivească un picior strașnic. O să pot să dansez cu tine, Sarmiza.

Zaharia Stancu

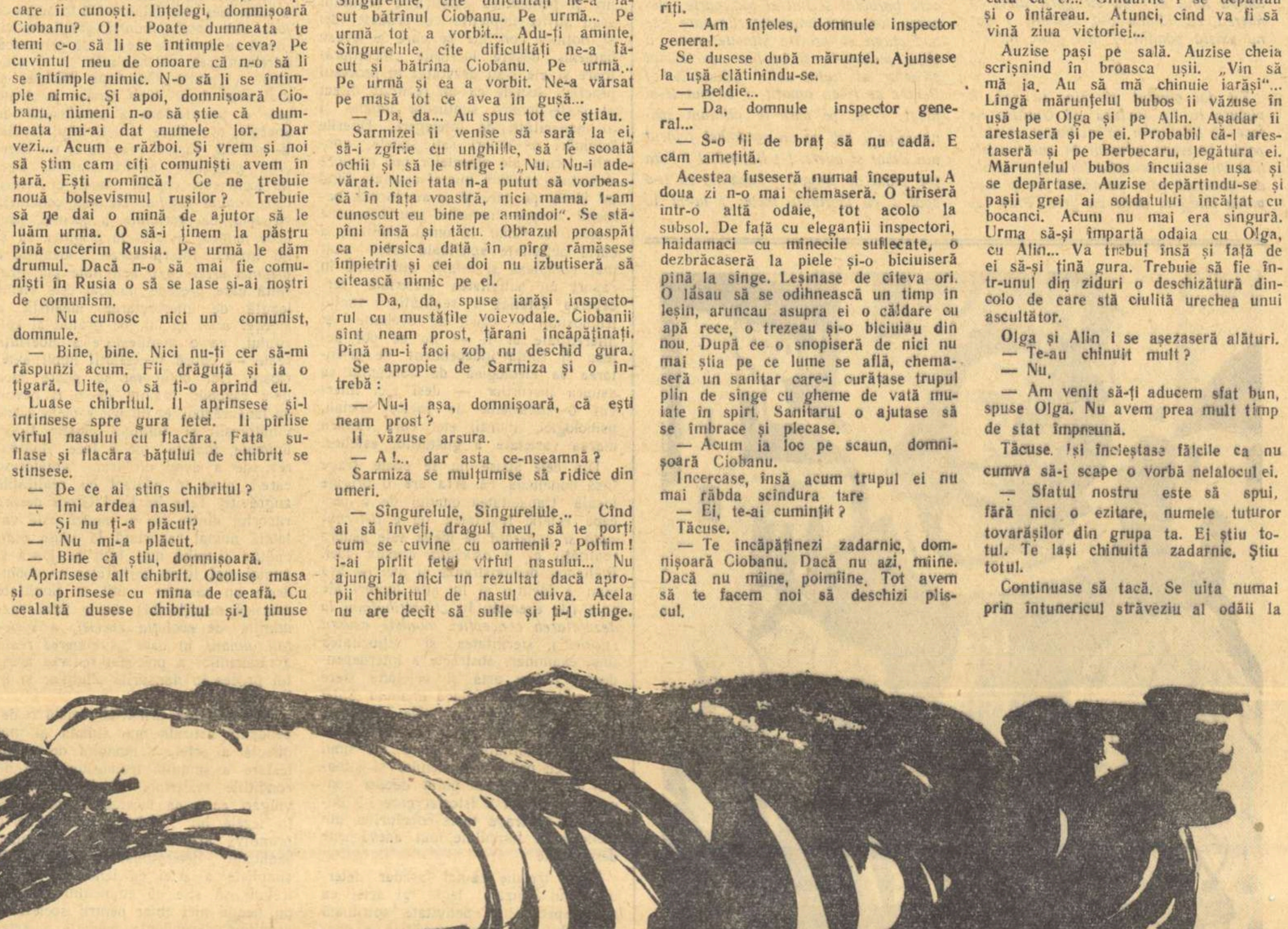

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

ARTE

O gazdă bine aleasă...

Festivalul internațional al teatrelor de păpuși ne-a prezentat în continuare o serie de spectacole diverse ca manieră, aducînd concepții interesante — uneori plasate la poli opuși — în ceea ce privește modul de abordare a păpușii în spectacol.

Astfel Yves Jolly a răsturnat (la propriu și la figurat) cunoștințele celor mai mulți despre teatrul de păpuși. Interpreții săi nu mai sînt cunoscutele păpuși sau marionete ci... două-trei cartoane colorate, cîteva umbrele și... miinile, miinile minuitorilor înmănușate în alb, galben sau verde. O mînă de pildă, ridicată la rampă își construiește din voluta unui carton și un fald de catifea un costum și mască. Reducerea la simplitate, e adeseori uluitoare. Neglijînd orice artificiu scenic, Jolly sugerează, prin simboluri paradoxale dar spirituale, parodiază o mică dramoletă burgheză cu ajutorul cîtorva umbrele ce capătă în scenă valori umane sau desenează „lumea tăcerii" — fundul mării — cu ajutorul unor miini ce compun capete ciudate de pești sau polipi uriași. Intre exhibiție și virtuozitate, talentul lui Yves Jolly caută drumuri noi în sfera artei păpușărești, fără a se circumscrie ei și e mesagerul unei fantezii debordante ce încîntă mai cu seamă în registrul grav liric.

Am admirat poezia luminoasă a spectacolului de păpuși dat de teatrul Ulan Bator (R. P. Mongolă) care a fructificat într-un feeric cadru oriental un basm liric abordat într-o manieră proprie, aparent naivă dar mustind de poezie. Cel care a dat prin experiența și maturitatea sa imbold și mișcării noastre păpușerești, Serghei Obrazțov ne-a prezentat admirabilul său recital, cunoscut în București, dar mereu fermecător și nou datorită cuceritoarei suavități a păpușilor sale, delicate chiar în momentele grotești, ridicole fără ostentație. Pe muzica lui Dargomîjski, Bizet sau Ceaikovski, păpușile lui Obrazțov au fost capitolele vii ale celebrei sale lucrări „Profesiunea mea", profesiune de credință și pledoarie pentru gen. Am revăzut și „Un concert neobișnuit", parodie stilizată cu rafinament artistic, în care fiecare număr însemna o atitudine critică față de vulgarii profesioniști ai artei și nu o exhibiție gratuită. In sfîrșit, tot Obrazțov ne-a făcut cunoștință cu noua sa premieră „Al meu, numai al meu" o satiră suculentă la adresa unui anumit gen de artă cultivat în occident și care profesează numai senzaționalul. Și aici am descoperit latura satirică a maestrului, folosită mai agresiv și slujită de o tehnică ce a utilizat cu succes cinematograful. Finețea artistică și lipsa de ostentație proprie. Obrazțov le dezvoltă cu ajutorul unui colectiv definit printr-o omogenitate perfectă.

Bulgaria ne-a prezentat două colective apropiate ca valoare, cu spectacole pentru copii: „Băiatul și vîntul" (teatrul din Sofia) și „Frumoasa ca-n poveste" (teatrul din Varna). Ținuta sobră artistică, suculentele implicații folclorice ale păpușarilor din Sofia au fost fericit completate de tehnica inovatoare în direcția minuirii păpușilor a celor din Varna. Ne erau prea cunoscute succesele teatrului de păpuși cehoslovac pentru a ne surprinde chiar virtuozitatea unui grup de studenți: studioul catedrei de păpuși al Academiei de artă muzicală din Praga „Loutka". O mînă de tineri entuziaști, deși ucenici ai genului, au „lucrat" ca niște ucenici vrăjitori (minus dezordinea), într-un spectacol fermecător de „păpușăresc" ingenuu și candid. Păpușa redusă la dimensiunile ei proprii, apare cu misiunea de a parodia și mai ales a se autoparodia. Povestea care ne-a înfățișat o istorioară dezgropată din cufărul bunicilor a demonstrat un bun gust și o pondere egală în intensitate cu exuberanța juvenilă a minuitorilor. Element nou în spectacol: participarea minuitorilor ca actori, mimi și... dansatori mai ales în suita de cîntece franceze.

Ultima săptămînă a adus la rampă din nou cîteva colective romînești și ele ne-au adus egale satisfacții. Inscriem nume de regizori și scenografi, speranțe vii ale teatrului nostru, garanții ale dezvoltării viitoare. Deși lipsit de aportul unui scenariu substanțial, teatrul din Craiova l-a adus în scenă pe cunoscutul „domn Goe", căruia i-a lărgit universul prin invitarea la acțiune și a altor personaje caragialești (Cetățeanul turmentat). Talentatul regizor Horia Davidescu a mers direct la maniera și umorul caragialesc, l-a fructificat cu spontaneitate aplicîndu-l la posibilitățile păpușilor, fără a apela la schemele teatrului obișnuit. Eustațiu Gregorian a creat un cadru plastic, decoruri și măști, demne de un bun spectacol Caragiale, iar minuitorii, deși cu voci gîtuite de emoție au susținut cu brio reputația acestui mic și valoros colectiv. Ildico Kovacs, tînăra regizoare arădeană s-a făcut cunoscută ca posesoarea unei concepții moderne, adeseori caricaturale, dar totdeauna originală și plină de nesecată fantezie. Pe drept cuvînt socotită ca o certă valoare regizorală în teatrul de păpuși, Ildico Kovacs (care trebuie numai să-și organizeze mai limpede mijloacele de expresie) ne-a oferit două fermecătoare intermedii „Moment" și „Kețafan sau Hațafan" (parodie a dramei desuete romantice). Poanta integrată organic momentului scenic, păpușa folosită ca atare și ca pretext ne-au revelat nu numai talentul regizoarei, al unui inspirat și originar scenograf Paul Fux, dar și un colectiv egal în virtuți de minuitori și actori.

Pe linia unor noi căutări artistice colectivul „Țăndărică" ne-a prezentat „Pățaniile unei păpuși de lemn", o fantezistă îmbinare de păpuși, marionete și oameni, rod al muncii creatoare a regizorului Ștefan Lenkisch, scenografilor Mioara Buescu și Ioana Constantinescu.

„Mîna cu cinci degete" (regizoare Margareta Niculescu — decoruri St. Hablinski) ultima premieră a Teatrului „Țăndărică", un colectiv atît de apreciat peste hotare, a încercat o disecție satirică la adresa romanului-scenariu polițist de tip fascicolă. O suită de scene pline de fantezie și virtuozitate tehnică (uneori însă operate în sine, pierzînd busola orientării tematice), decoruri ce aveau hazul caricaturii, poante regizorale suculente și scenografice, muzica și lumina ne-au sugerat posibilitățile acestui valoros colectiv (care ar fi fost poate cel mai indicat să ne prezinte un spectacol inspirat din tradițiile și specificul național așa cum au făcut tinerii păpușari cehoslovaci).

Festivalul internațional continuă demonstrînd mijloacele de expresie tot mai largi, specificitatea păpușii în complexul mișcării general teatrale.

Cea de a doua săptămînă a festivalului ne-a reconfirmat două adevăruri: valoarea educativă și forța artistică a păpușii și faptul că R.P.R., aleasă gazdă a primului festival, a meritat încrederea ce i s-a acordat prin spectacolele prezentate.

Al. Popovici

PÎINE ȘI POEZIE

(Urmare din pag. I)

și orașele Siciliei, stîrnind entuziasmul maselor.

Trebuie să atrag aici atenția asupra unei contradicții fundamentale între prezentarea Siciliei în enciclopedii și dicționare și modul în care insula apare reflectată în literatură. Găsesc, astfel, în dicționarul Larousse, următoarea caracterizare a Siciliei: „pămînt fertil, cereale, vinuri, uleiuri". Puteau fi adăugate pădurile de smochini și plantațiile de portocali. Prin urmare un mic eden în peisaj mediteranean.

Literatura însă (incomoda, stînjenitoarea literatură!) contrazice viziunea edenică a enciclopediilor sau ghidurilor pentru turiști. Las la o parte opera lui Giovanni Verga, sicilian și inițiator al verismului italian (poate nu întîmplător verismul a pornit de pe pămîntul Siciliei) și mă gîndesc la mărturii literare contemporane asupra Siciliei, pe care am avut prilejul să le cunosc.

Cu toate că Buttitta este poet, nu pot trece peste frapanta similitudine dintre versurile sale și o proză de un profund tragism, cum este aceea a lui Vittorini, din „Conversazione in Sicilia". Vittorini este și el sicilian și pîinea constituie unul din eroii nefericiți ai cărții sale. Pe bordul unui ferry-boat pentru Sicilia, plin cu lucrători pentru plantațiile insulei, povestitorul mănîncă liniștit pîine cu brînză. Gestul stîrnește uimirea călătorilor, pentru că „un sicilian nu mănîncă niciodată dimineața". Dintr-o dată, posesorul bucăților de pîine și brînză devine cetățeanul unei Americi fabuloase, și, asaltat cu întrebări, naratorul nu îndrăznește să-i contrazică pe călători.

— „Toată lumea mănîncă de dimineață, în America?" (întreabă cu insistență un sicilian mărunt și mizer).

«I-aș fi putut răspunde că nu și că eu însumi nu mîncam de obicei dimineața și că existau mulți oameni care nu mîncau poate decît o singură dată pe zi, și că pretutindeni era cam la fel, etcetera, dar nu puteam să-i vorbesc de rău de o Americă în care nu fusesem și care pînă la urmă nici nu era America, nu era ceva actual și efectiv, ci o idee a lui despre împărăția cerurilor pe pămînt... „Cred că da", îi răspunsei. „Intr-un fel sau altul"...

„Și la prînz? întrebă el din nou. Mănîncă toți la prînz în America?"

— „Cred că da", îi răspunsei. „Intr-un fel sau altul"...

— „Și seara?" întrebă el. „Mănîncă toți seara în America?"

— „Cred că da" îi răspunsei. „Mai bine sau mai rău"...

— „Mănîncă pîine?" întrebă el. „Pîine cu brînză? Pîine cu legume? Pîine și carne?"

Imi vorbea plin de speranță și eu nu-i puteam spune că nu. „Da" îi spusei. „Pîine și încă alte lucruri". Și micul sicilian rămase un moment tăcut, cuprins de nădejde»

Pentru cine vrea să se inițieze în gastronomia mizeriei, să citească „Conversazione in Sicilia". Pîinea stropită cu cîteva picături de ulei este un regal. Foamea, sicilianul și-o potolește cu melci, cioare sau ceapă. Ceapă coaptă în cenușă. Povestitorul își însoțește mama într-o halucinantă călătorie prin casele bolnavilor: „O întrebai pe mama: Ce boală are omul ăsta? — Ca a celorlalți, îmi răspunse ea. Unii au puțină malarie, alții au puțină oftică".

Ignazio Buttitta s-a născut și trăiește la Bagheria. Tot aici s-a născut acel mare pictor al mizeriei și revoltei italiene, care este Renato Guttuso (ilustrator al volumului „Lu pani si chiama pani"). Atunci cînd Neruda face elogiul artei lui Guttuso, nu poate să nu vorbească despre pîine: „Guttuso, în patria ta a venit azarul să afle / cum este cerul și cum este apa. / Guttuso, din patria ta a venit lumina / și focul aici s-a născut pe pămînt. / In patria ta, Guttuso, culoarea lunii e / ca strugurii albi, ca mierea, ca lămîia cea coaptă, / dar nu există pămînt, / nici pîine nu e".

*

Tu dai pămînt și pîine tu dai, în pictura ta [2]. Pictura lui Guttuso ne face să înțelegem că sicilianul de rînd poate prezenta infernul în culorile cele mai vii și în accepția lui cît se poate de concretă, dar paradisul nu și l-ar putea imagina decît cu greu. Prin tablourile sale defilează trupurile vlăguite de muncă și suferință ale proletarilor agricoli (zappaterra), muncitorilor din minele de sulf sau plantațiilor de măslini. Aceștia sînt și eroii lui Buttitta. Existența tragică și eroică a năpăstuiților zappaterra, Guttuso a imortalizat-o în compoziția atît de cunoscută „Ocuparea pămînturilor necultivate" sau „Asasinarea lui Li Puma, conducătorul țăranilor, de către mafia". Și nu pot uita un tablou al său, intitulat „Tînăr sărac", în care un cap cu ochi halucinanți privește pe o masă o enormă farfurie goală, în care se află o lingură lipsită de utilitate. Este tabloul foamei cronice siciliene.

Am făcut această digresiune pentru a-l integra pe Buttitta într-un univers de suferință, de revoltă și poezie aspră. Altfel nu am putea înțelege de ce pe un „pămînt fertil", bogat în „cereale, vinuri și uleiuri", oamenii doresc pîinea și poeții o cîntă. Pămîntul Siciliei nu este al celor ce-l muncesc. Este al marilor seniori și al bisericii catolice. Sicilienilor de rînd, le aparține numai munca de istov și foamea.

Pentru Buttitta, mizerul zappaterra nu este numai creatorul pîinii, dar și al bogatelor sonorități ale poeziei. In „Poetul și zilerul" el spune cu simplitate: „Dă-mi mîna / tu care lucrezi pămîntul / pentru un colț de pîine / tu stăpînul și părintele / rimei bogate. / / Acolo unde tu înfunzi, / cazmaua-ți lucitoare / răsar fructe / flori și arbori; / acolo, de unde eu sap / țîșnesc lacrimile oamenilor ... / / Dă-mi mîna, / tu care sapi pămîntul / pentru o bucată de pîine, / răscolește în inima-mi / pămîntu-i sterp; / și dacă flori vor răsări / îți voi dărui parfumul / și dacă frunze vor crește / îți voi împleti o cunună de lauri".

Guttuso are un tablou răscolitor: „Răstignirea", în care victimele puse pe cruce sînt famelici zappaterra, crucile fiind proiectate pe un arid decor sicilian. Motivul este probabil popular, pentru că-l găsesc și la Buttitta în poezia „Un Christ răstignit", în care, plecînd de la simbolul religiei, poetul ajunge la un portret memorabil al zilerilor sicilieni: „Sînt țăranii, / fără pămînt / și fără pîine / ai satului meu. / pielea lor e uscată / zbîrcită la fălci, / ca o străveche bucată de piele / încrețită la soare; / fiecare are cîte o cocoașă / și sînt deșelați / iar ochii le sînt ca ai unor condamnați fără vină / ai unor condamnați la moarte. / Muncitorii pămîntului! / Schelete, mîini bătătorite, figuri descărnate, / și o sută de secole de foame / pe umerii lor; / vestminte rupte / de timp și sudoare / pline de petece: / bucăți de pînză / cusute / de o mînă de nevastă sau mamă / cu ață de bumbac / cumpărată pe datorie / la marchitan, vecinul lor".

La Buttitta, speciile folclorice capătă o accepție cu totul nouă, revoluționară. Folclorul sicilian este bogat în lamenti, bocete pline de tragicul sufletului feminin, la moartea celor apropiați.

Buttitta creează lamenti pe motive împrumutate istoriei adevărate și atît de dramatice a poporului sicilian. „Lamentu d'una matri" („Bocetul unei mame") poartă, în subtitlu, mențiunea: „de ziua masacrului săvîrșit la Portella della Ginestra". Este vorba de o strîmtoare, în munții provinciei Palermo, unde țăranii fac demonstrații de 1 Mai, sub forma unor procesiuni la un monument simplu, ridicat în amintirea lui Nicola Barbato, medic din Piana și organizator al țărănimii, între 1880—1900. Procesiunile anuale au fost interzise cu asprime în timpul fascismului și reluate după eliberarea Italiei. In 1947 un anume Giuliano și banda sa, plătiți de către seniorii locali, au tras cu armele în mulțimea care defila, făcînd zeci de victime.

Prin „Bocetul unei mame", Buttitta desfășoară, la modul epic, tot firul tragediei petrecute. Mama își povestește bucuria pentru festivitatea la care bărbatul și fiul ei iau parte, plecarea lor, apoi împușcăturile care se aud, fuga ei printre stîncile care îi sfîșie picioarele și în fine spectacolul sfîșietor al fiului ucis: „Băiatule! / Pentru ce te-au omorît, / ce rău le-ai făcut, / tu, pe care te alintam spunîndu-ți: / ești ca un porumbel / făcut din zahăr și miere. / / Băiatule! / Fața ți-e plină de sînge! / Lasă-mă să ți-o spăl / cu lacrimile mele; / ia-mi tu răsuflarea / ultima care-mi mai rămîne, / și deschide-ți ochii / să-i mai văd lucind / o ultimă dată!"

Un alt bocet, celebru în toată Italia, este „Moartea lui Turiddu Carnivali", unul din conducătorii țărănimii siciliene, ucis de aceeași mafia, din ordinul stăpînilor feudali ai regiunii Sciara. Mama face elogiul fiului ucis: „Ai fi spus că e un înger, cu toate că nu avea aripi; / nu a fost un sfînt, cu toate că a săvîrșit minuni". / / „Din toată inima i-a adunat pe săraci, acei care dorm numai pe pămînt, / cei slabi ca un cui, / înfometații fără răsuflare, / toată adunarea celor desculți: / din toți / el a făcut o uriașă putere / pentru a lupta împotriva celor puternici / stăpînii acestui pămînt părăsit și obscur / în care istoria se lovește de un zid".

Vina lui Turiddu este de a fi vorbit țăranilor despre pămînt și socialism, care învăluit într-o mantie de aripi aduce oamenilor: „pacea, pîinea, poezia". Socialismul care: „curge ca și apa izvorului, / care încurajează și vindecă; / care spune: carnea nu este o talpă, / și nici făină de frămîntat; / toți sîntem egali, muncă să fie pentru toți, / vei mînca dacă pentru pîine asuzi și te chinui..."

In imaginația îndurerată a mamei, Turiddu devine un Christ, ucis de către seniorii din Sciara. Dar fiorul mistic nu o copleșește pentru că, în final, mama căreia i-a fost răpit copilul, preia flamura căzută din mîna lui: „Fiule! am luat în mîini flamura ta, / nu-ți sînt numai mamă / dar iată-mă acum tovarășa-ți credincioasă!"

Buttitta este și autorul unei arte poetice, intitulată extrem de sugestiv „Eu nu sînt poet", manifest vibrant al poeziei autentice: „Eu nu sînt poet; / urăsc privighetoarea și greierii, / zefirul care mîngîie iarba / frunzele care cad în zboruri lente; / iubesc furtunile, / vînturile care împrăștie norii / luminînd aerul și cerul /... // Eu nu sînt poet / dacă poezie înseamnă / luna care atîrnă de cer / și pălește fețele îndrăgostiților. /... // Eu nu sînt poet / totuși aș putea fi dacă poezie / înseamnă să-ți afunzi mîinile / în inima oamenilor care suferă / pentru a face să țîșnească lacrimile și deznădejdea; / dacă poezie / înseamnă să chemi din fundul cocioabelor și peșterilor / pe cei rătăciți, părăsiți, învinși; / să-i chemi de la munci / pe țăranii încovoiați / deasupra pămîntului / care suge sînge și sudoare / pentru un dumicat de pîine / și cîteva măsline sărate; / să smulgi din minele de sulf / carnea creștinilor / care se irosește / condamnată la chinuri de iad /... // atunci dați-mi un glas puternic / pentru că mă simt poet; / dați-mi un stindard de foc / și sclavii pămîntului să mă urmeze / — torent de strigăte și cînturi — / cu zdrențele lor fluturînde spre cer / udate cu lacrimi și sînge".

Ion Vitner

---

[1] Ignazio Buttitta: „Le pain s'apelle le pain". Prefață de Carlo Levi. Edit. „La Nef de Paris", 1958.

[2] Pablo Neruda: „Strugurii și vîntul", în romînește de Maria Banuș. ESPLA, 1956, p. 231.

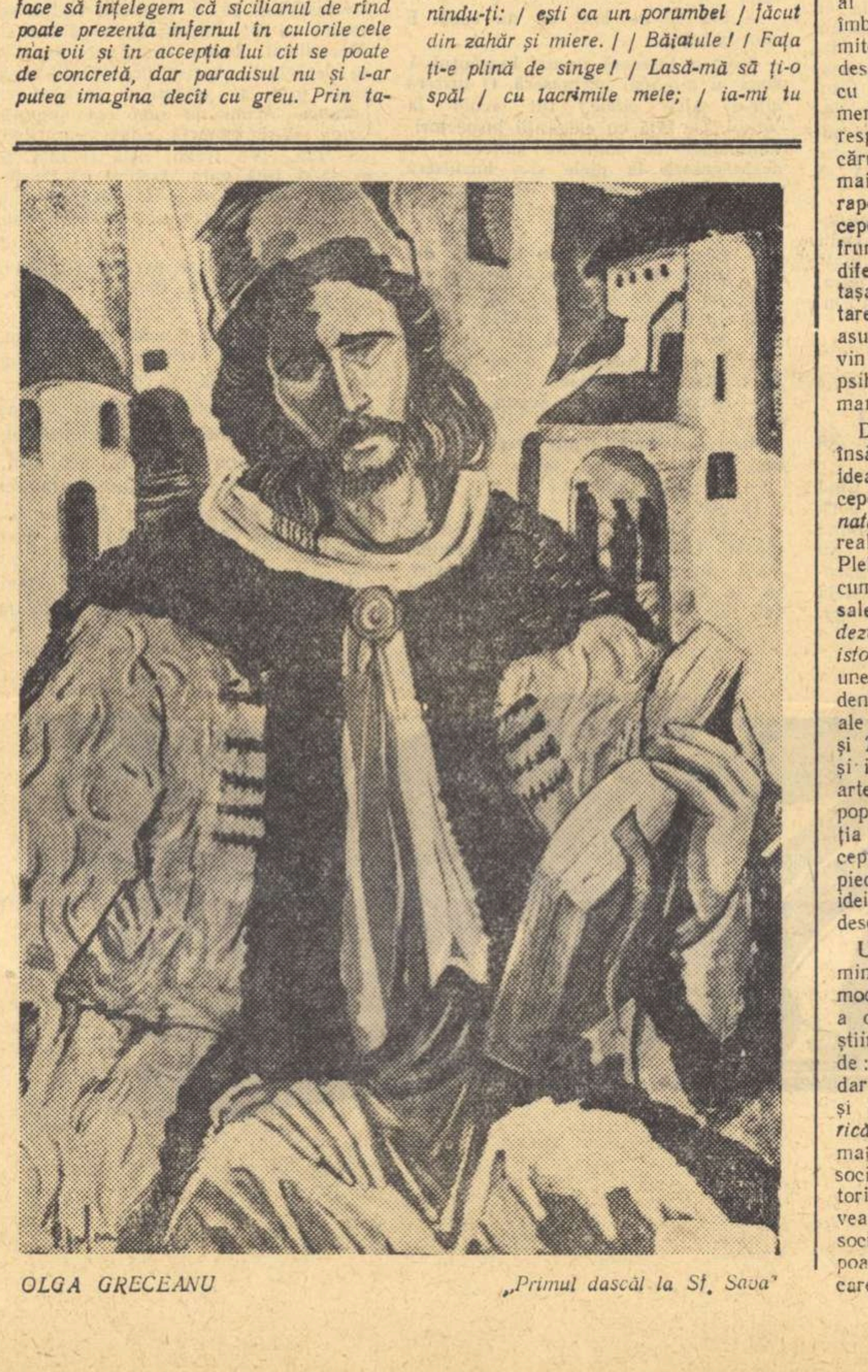

OLGA GRECEANU „Primul dascăl la Sf. Sava"

ION JALEA „Arcaș odihnind" (bronz)

MOMENTUL LITERAR

(Urmare din pag. 1-a)

documentat o viață întreagă. Participant la luptele muncitorilor din Cluj, am avut permanentă legătură cu activitatea lor revoluționară. Cînd am pornit însă acum doi ani să scriu această carte, am colindat luni de zile fabrica, am stat de vorbă cu muncitorii bătrîni, cu oamenii care s-au perindat pe aici în decursul anilor. Am avut la îndemînă și o monografie asupra problemelor economice care a apărut acum cîțiva ani. Eu însă am căutat omul. Din cărți am folosit doar date și cifre. Dar am stat de vorbă cu toți cei care au cunoscut fabrica în trecut și am văzut la fața locului realizările de astăzi.

— Datele, faptele și oamenii din această carte, v-ar permite transformarea ei într-un roman?

— Cred că da. Personal, trebuie să mărturisesc că această monografie literară o consider drept schița unui roman. N-ar trebui să-i fac prea multe modificări pentru că toate elementele necesare există. Ar fi necesară numai o amplă dezvoltare a problemelor legate de viața particulară a eroilor. Dar aceasta este o chestiune de timp.

— Din discuția avută cu redacția ESPLA de la Tg. Mureș, am aflat că a plecat la tipar un roman al dvs. intitulat „Nepoții olteanului".

— Intr-adevăr, este o carte la care țin foarte mult. Am scris-o înainte de eliberare. Prima ei parte a fost redactată în 1934. Dar activitatea ilegală, arestările survenite între timp nu mi-au dat răgazul necesar definitivării ei. In 1938 am recitit manuscrisul, am aruncat ce scrisesem pînă atunci și am așternut pe hîrtie o nouă carte. Se compune din trei părți și este un roman al generațiilor. O carte care se ocupă de viața muncitorilor romîni. Prima parte se petrece în Oltenia, a doua la Galați, a treia în București și la închisoarea Jilava. Nucleul epic pornește de la viața unei familii țărănești, dintr-o comună oarecare din Oltenia, aproape de Dunăre și urmărește viața succesivă a trei generații. Romanul se termină în anii războiului antisovietic și prezintă soarta în acel an a „Nepoților olteanului", solicitați de diferite atitudini politice, alții aflați pe front, acasă în mizerie etc. E un roman în care am vrut să arăt că învingător în această mare frămîntare socială este cel care știe să descifreze sensul istoriei. Primul volum l-am tipărit la Cluj, în semn de protest împotriva șovinismului, în anul 1940. Cartea a avut un ecou deosebit. Era un avertisment asupra pericolelor fascismului și a rezultatelor nefaste pe care el poate să-l aibă asupra conștiinței omenești.

— Am vrea să ne vorbiți despre cărțile pe care le aveți acum în lucru.

— Am multe volume începute dar neterminate. Despre ele nu-mi place să vorbesc încă. Aștept ca volumele să vorbească în locul meu.

*

I-am mulțumit academicianului Nagy Istvan pentru cele relatate și pentru ora pe care i-am răpit-o.

V. Rîpeanu

Spectacolul Școlii de coregrafie

Sînt momente cînd emoția depășește rampa și actorii sau dansatorii vibrează la unison cu sala. Un astfel de sentiment am încercat asistînd la spectacolul Școlii de coregrafie care a avut loc pe scena Teatrului de Operă și Balet. Urmînd tradiția școlii de coregrafie din Leningrad, direcția și colectivul de profesori au prezentat în cadrul spectacolului în afara bucăților de sine stătătoare și actul II din baletul lui Ceaikovski, „Lacul lebedelor". Viitoarele balerine aveau pentru prima dată o mare răspundere, aceea de a duce pînă la capăt cel mai dificil act din punct de vedere coregrafic al repertoriului de balet clasic. Și rezultatul a fost satisfăcător. Trebuie îndeosebi remarcată eleva Cristina Hammer — clasa prof. Lulu Ross — care a subliniat prin linia și pozele ei sculpturale emoția interpretării rolului Odettei. Romanticul prinț Siegfried a fost realizat sobru de G. Fușlea — clasa prof. Gelu Matei. De remarcat, în afara soliștilor, din punct de vedere tehnic, ansamblul (mai ales lebedele mici). Ar fi trebuit să se dea o mai mare atenție expresivității și plasticității mîinilor în dans. Fiindcă o mînă expresivă poate colora și înnobila mișcarea.

De o mare sensibilitate a fost „Floarea de lotus" în coregrafia prof. Clara Volini. Aici spectatorul și-a putut da seama cît valorează expresivitatea mîinilor de care vorbeam mai înainte. E. Olteanu, o interpretă foarte valoroasă, a fost întru totul servită de acest dans izbutit. Prin brațele și prin tot trupul ei curgea mișcarea și mișcarea era autentică. Interesante au fost compozițiile prof. Tilde Urseanu în care s-a simțit căutarea de a aduce nou în dansul clasic, ceea ce s-a reușit. G. Grigoraș, în dansul „Toamna" a fost cînd o adiere de vînt sau frunze risipite, cînd pîlpîiri ale unui suflet dornic de dragoste. N. Deneș a împlinit compoziția acestui dans.

„Balerina lui Degas" — N. Petrescu — a interpretat cu simplitate expresivă stilul greu de redat în dans al celebrului tablou și al epocii pe care o înfățișa, iar R. Iusceanu a redat cu mult simț artistic și umor sec rolul profesorului de dans. Valsurile de Chopin, valsul din opera „Ivan Susanin", dansul spaniol, pas de deux-ul din baletul „Don Quijotte", cloșca cu pui sau hora fetelor, creații ale prof. A. Romanovski, maestru emerit al artei, Tamara Cap și Ștefania Mihail — s-au evidențiat. Ar trebui însă ca și ceilalți profesori care sînt și maeștri de balet să se străduiască a crea dansuri noi.

Compoziția coregrafică a lui Bella Balogh, pe lîngă unele lucruri interesante, a avut însă deficiențe prin abundența mișcărilor clasice în neconcordanță cu muzica lui Debussy. Incercarea trebuie totuși susținută în școală, fiindcă alături de tradiționalul dans clasic, care este baza oricărui actor de balet, stă și dansul realist-modern, eliberat de mișcarea formală expresionistă. Astfel de exemple grăitoare au fost și recitalele baletului din Leningrad în care figurau dansuri ca „Inima lui Petrușka".

Succes Școlii de coregrafie, pe drumul sănătos în care au pornit în pregătirea noilor cadre ale baletului romînesc, ale soliștilor și primilor balerini de mîine!

Gelu Barbu

MUNCA ȘI ORIGINEA ARTEI

(Urmare din pag. I)

ale apariției și dezvoltării capacității de percepere estetică a realității, în esență Plehanov se situează pe o poziție justă; condițiile sociale au rolul hotărîtor și determinant.

In societatea primitivă activitatea umană extrem de rudimentară nu era încă diferențiată în numeroasele ramuri de mai tîrziu. Simțul frumosului și perceperea estetică a realității erau strîns împletite cu primele idei și noțiuni concrete pe care le aveau oamenii despre lucrurile înconjurătoare și ele s-au dezvoltat în procesul practicii sociale ca un rezultat direct al perfecționării simțurilor umane și al capacității de înțelegere. Diferite îmbinări de culori sau sunete, anumite forme ale obiectelor pot produce desfătare estetică numai asociate fiind cu ideile pe care și le-au format oamenii despre lucrurile sau însușirile respective. Chiar la omul civilizat, a cărui activitate spirituală este mult mai complexă și relativ autonomă în raport cu activitatea materială, perceperea estetică a realității, simțul frumosului — oricît de evoluate și diferențiate ar fi — nu se pot detașa și ființa independent de orientarea sa ideologică, de concepția sa asupra lucrurilor — deși aici intervin o sumedenie de factori sociali, psihologici, morali etc. care explică marea varietate a gusturilor estetice.

Din cele spuse nu se poate trage însă concluzia că arta are o origine ideală. Capacitatea omului de a percepe estetic realitatea nu e determinată și generată de ideile sale asupra realității ci e asociată acestor idei. Plehanov demonstrează și aici — așa cum a făcut-o și în alte lucrări ale sale (de exemplu în „Contribuțiuni la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei"), sterilitatea și vițiozitatea unei examinări abstracte a interdependenței dintre artă și celelalte sfere ale culturii. Chiar dacă doamna Staël și Taine au formulat unele idei juste și interesante cu privire la raporturile artei cu instituțiile sociale ale unui popor, cu psihicul oamenilor și situația lor, ei nu au putut depăși concepția idealistă a istoriei care i-a împiedicat să tragă toate concluziile, din ideile juste formulate, din adevărurile descoperite.

Unde trebuie căutat așadar determinismul cauzal, legic, al artei ca mod specific de activitate spirituală a omului, ca formă specifică a conștiinței sale sociale? Se poate răspunde: în existența socială a oamenilor dar acesta e un răspuns prea general și abstract. Raportat la originea istorică a artei trebuie să determinăm mai exact ce este această existență socială pe o treaptă a dezvoltării istorice în care relațiile sociale nu aveau nici pe departe complexitatea societății civilizate moderne. Este poate singura perioadă istorică în care caracterul perceperii estetice a realității, modul de manifestare și finalitatea specifică a simțului frumosului sînt determinate nu atît de relațiile sociale dintre oameni, cît de nivelul forțelor lor de producție și condițiile materiale de trai.

Pentru a înțelege geneza artei este foarte importantă — cum arată Plehanov — rezolvarea problemei raportului dintre muncă și joc. Este cunoscută teoria lui Spencer asupra jocului — împărtășită și de Wilhelm Wundt — a cărei idee esențială constă în aceea că jocul este copilul muncii; grație muncii „omul se deprinde treptat să privească întrebuințarea puterii sale ca o plăcere" (Wundt). Or, după Bücher și mai ales după Karl Groos jocul nu este o manifestare a surplusului de energie, o imitare a activității fertile, de muncă, care îl precede ci un exercițiu pregătitor pentru muncă. Deci nu jocul este copilul muncii ci munca este copilul jocului. De aici concluzia că arta, ca varietate a jocului, precede munca, se află la originea sa și nu invers. Interpretarea idealistă a originei artei ca o activitate pur gratuită care precede munca, este strîns legată de interpretarea idealistă a esenței artei ca un joc gratuit al spiritului, ca o manifestare a libertății reale — opusă necesității lumii exterioare. Dar omul nu se poate juca de-a războiul înainte de a fi nevoit să facă război, el nu poate picta scene vînătorești și înfățișa plastic figuri animale, înainte de a face vînătoarea, de a avea un trai vînătoresc care-l pune în contact cu realitățile zugrăvite. Teza lui Karl Groos despre raportul dintre joc și muncă este valabilă numai raportată la viața individului (copilul mai întîi se joacă și numai mai tîrziu activitatea sa dobîndește un caracter util, o finalitate practică nemijlocită) dar e total dezmințită de evoluția speciei, a societății umane în care „smulgerea reală a rădăcinilor a precedat redarea acestui proces în dansurile adulților și în jocurile copiilor" [3].

In societatea primitivă există o dependență cauzală mai simplă și mai directă a artei, a modului de manifestare a simțului frumosului față de condițiile materiale. Acei sociologiști vulgari care ar încerca să găsească în tezele lui Plehanov despre arta primitivă argumente în favoarea unor explicații determinist-mecaniciste și simpliste a artei ca fenomen social, trebuie să știe că eminentul marxist nu neagă nici chiar pentru societatea primitivă dependența mediată a artei față de existența socială a oamenilor, interpunerea pe linia determinismului cauzal a unor factori religioși, morali etc., care vor deveni cu timpul din ce în ce mai numeroși și mai complecși.

Dacă la omul civilizat apare ca frumos tot ceea ce îl deosebește de animale — deosebire pe care el tinde s-o sublinieze și chiar s-o exagereze — cum spune Plehanov — la oamenii primitivi este dimpotrivă subliniată descendența lor animală, legată și de anumite credințe religioase; pentru ei frumosul este alcătuit din elemente ale lumii animale ce are o importanță vitală pentru viața practică a popoarelor vînătorești. Savantul explorator german Von den Steinen, pe care Plehanov îl citează de mai multe ori, scrie: „De aceea și motivele lor artistice sînt împrumutate cu o uniformitate deprimantă din lumea animalelor. Se poate spune că arta lor, bogată, minunată, își are rădăcinile în viața «vînătorească»" [4].

Numeroși alți cercetători cum ar fi Ernst Grosse, Karl Bücher etc. au susținut că ornamentica popoarelor primitive consta mai ales din forme animale și umane fiind determinată de stadiul forțelor de producție și modul de viață vînătoresc. Perioada vînătorească, chiar dacă din punct de vedere economic reprezintă un stadiu inferior de dezvoltare, a favorizat și stimulat înclinațiile și aptitudinile pentru pictură. O puternică impresie a produs, de pildă, îndemînarea artistică a boșimanilor și australienilor cărora le aparțin desenele găsite în cavernele de pe malul fluviului Glinilg. Apariția motivelor vegetale, a piesajului, este un produs mai tîrziu al evoluției sociale, marcînd „cel mai mare progres din istoria civilizației — trecerea de la modul de viață vînătoresc la cel agricol" (Ernst Grosse).

Deci ornamentica specifică a popoarelor primitive reflectă modul lor de viață, starea forțelor lor de producție. De aceea, pe bună dreptate, afirmă Plehanov că „această ornamentică trebuie să fie considerată ca una din cele mai convingătoare dovezi în sprijinul concepției materialiste asupra istoriei".

Intr-adevăr, în lumina ideilor expuse mai sus bazate pe un bogat material istoric-concret, apare cu claritate caracterul eronat al acelor păreri care neagă valoarea reflectorie a artei și îndeosebi a artei nefigurative. Aceasta din urmă ar constitui — după esteticienii idealiști — un adevărat imperiu al formelor fără conținut, al „artei pure", iar așa numita „artă abstractă" ar reprezenta o „desăvîrșire", o „modernizare" a sa. Teoretizînd asemenea păreri, esteticienii idealiști absolutizează de exemplu autonomizarea relativă a esteticului față de realitatea obiectivă originară care l-a generat și i-a determinat utilitatea socială inițială (de exemplu în cazul artelor decorative).

Rolul reacționar și diversionist al ideilor care neagă artei caracterul de reflectare a realității și deci funcțiile sale pozitive — cognitivă și socială — se vădește cu o deosebită evidență în teoria psihanalitică a lui Freud — larg răspîndită în gîndirea estetică burgheză contemporană — precum și în teoriile de factură mistică cum este aceea a lui Lucian Blaga.

Prin analogie cu jocul, arta este pentru Freud antiteza realității, imperiu al irealului. „Poetul procedează la fel ca un copil care se joacă; el creează o lume imaginară pe care o ia foarte în serios — adică o înzestrează cu puternice sentimente — despărțind-o însă precis de realitate". [5]

Dacă nu reflectă realul și nu-și are originea în muncă, ce este atunci arta în concepția psihanalitică? Este cheltuirea sublimată a dorințelor și impulsurilor nesatisfăcute, a ambițiilor și mai ales a dorințelor erotice refulate. Precizînd și mai clar poziția sa în ce privește raportul dintre artă și realitate, Freud scrie că arta nu trebuie înțeleasă „ca o zugrăvire a realității, ci mai degrabă ca un conținut necesar al unei visări". [6] Ea este de aceeași natură cu nevrozele și visele, eroul lor comun fiind „Majestatea sa Eul".

La Lucian Blaga, realitatea obiectivă și munca — ca factori generatori ai artei — sînt înlocuite prin orizontul misterului și revelației — terenul pe care ar acționa omul mînat de impulsuri inconștiente. Arta, pe care Blaga o golește de orice conținut realist, servește ca o modalitate mistică de revelare a misterului; ea este în fond un efort zadarnic de a cuceri ceea ce nu poate fi nici cunoscut, nici stăpînit, deoarece misterul e pus sub „cenzură transcendentală" de „Marele Anonim".

Istoria artei dezminte asemenea susțineri idealiste și retrograde care rup arta de viața reală a omului, de munca sa concretă, și-i contestă orice valoare umanistă. Iată încă un exemplu: existența unei anumite ritmicități în procesul muncii a făcut ca ritmul să aibă o importanță uriașă în arta primitivă. Bücher a formulat ideea foarte importantă că „pe prima treaptă de dezvoltare, munca, muzica și poezia au fost legate între ele în modul cel mai strîns". Elementul principal și determinant al acestei trinități a fost însă munca, mișcarea ritmică energică a corpului omenesc care vine în contact nemijlocit și sonor cu obiectele naturii. Insăși evoluția instrumentelor muzicale — la început au apărut toba și instrumentele cu coarde — ne dezvăluie faptul că originea artei se află în muncă. Numai că ea reflectă viața socială a oamenilor, lupta lor grea și comună pentru existență și nu traiul individual și egoist pe care li-l atribuie economistul burghez Bücher.

Al. Tănase

(Continuare în n-rul viitor)

---

1) Fr. Engels, „Dialectica naturii", ESPLP, 1954, pag. 170.

2) G. V. Plehanov „Scrisori fără adresă", pag. 17.

3) G. V. Plehanov, op. cit. pag. 74.

4) Vezi Plehanov op. cit. pag. 31.

5) Citat după Tudor Vianu „Istoria esteticii, de la Kant pînă azi", București, 1934, pag. 238.

6) Idem, pag. 243.

CRONICA FILMULUI

„ZBOARĂ COCORII"

„Zboară cocorii" este un monument armonios și zvelt. Armonia e lăuntrică și nu exterioară. Construcția cinematografică e adesea barocă, creatorii unui film avînd de înfrînt rezistența diferitelor arte colaboratoare. Imaginea cinematografică, — imagine specifică totuși și nu de sinteză — se sprijină pe aportul undei sonore, al textului literar, al muzicii, al fotogeniei. Toate sînt însă contopite într-un aliaj a cărui specificitate constituie noutatea și originalitatea celei de a șaptea arte. Noutate întemeiată în primul rînd pe o viziune proprie, pe o perspectivă a înlănțuirii lucrurilor. Viciile acestei viziuni specifice se disting — paradoxal — tocmai prin nefuzionarea elementelor artistice care coroborează în imaginea cinematografică. Prezența lor în „stare pură", netopite într-o făptură artistică nouă, e semnul neîndoielnic al neîmplinirii genezei. Marile filme se semnalează îndeobște printr-o armonie care vizează perfecțiunea, imaginea cinematografică fiind atît de rotundă și definitivă încît nu-i poți discerne sursele originare. E cazul producției lui Kalatozov. „Zboară cocorii" înfățișează ochilor încîntați ai spectatorului o unitate artistică ai cărei piloni sînt deopotrivă de solizi.

Tatiana Samoilova (Veronika)

Scenariul tînărului dramaturg Rozov — creat după piesa sa „Mereu vii" — fotografia realizată de Urușevski, muzica lui M. Vainberg, — sînt topite în ființa filmului, al cărui spirit director este, evident, regizorul Kalatozov. Creatorul acestui film atît de proaspăt și de novator nu este un tînăr. Versul lui Corneille, pavăză pentru tineri : „Mais aux âmes bien nees, la valeur n'attend point le nombre des annees" are aici o valoare și o pondere inversă. Spre slava lui Kalatozov care s-a înnoit pe sine însuși înnoind cinematografia epocii sale. Regizorul filmului „Zboară cocorii" are pe răbojul său — citez dintre cele mai cunoscute — producțiile : „Cuceritorii aerului", închinat lui Cikalov, „Complotul condamnaților", „Prieteni credincioși", „Primul eșalon". Seriozitatea, competența și gustul sigur care guvernau aceste filme le-am întîlnit și în „Zboară cocorii". Sunetul propriu, nou, al filmului, trebuie căutat însă în noua făptură artistică a regizorului care, în anii maturității sale, „năpîrlește" și, poposind o clipă la izvoarele veșnic vii ale artei eisensteiniene, durează o operă nouă și fertilizantă. Kalatozov mărturisește că a căutat și a visat un film în care să evidențieze sensul epic și cetățenesc al sentimentelor celor mai intime ale contemporanilor săi. Se pare că această năzuință stă la temelia filmului său. E un film profund sovietic, cu mari valențe deschise spre universalitate, confirmate de entuziasmul unanim de la Cannes, de unde „Zboară cocorii" s-a întors cu laurii Marelui Premiu. Ceea ce confirmă nu numai universalitatea imaginii cinematografice sau excepționala valoare a filmului, ci și conținutul său emoțional care impune o receptivitate nelimitată.

„Zboară cocorii" este o declarație de război făcută războiului, de pe cele mai bune poziții umaniste. Un pacifism viril întemeiat pe certitudini, nu pe angoasă și pe sentimente catastrofice. Scenele clasice de război — admirabil realizate — sînt totuși puține. Creatorii filmului au fost interesați de amprenta războiului în sufletul oamenilor. Filmul se mișcă pe un teren presărat cu obstacole, minat, deasupra căruia plutesc ceturile opace ale războiului. Războiul modifică, ciuntește existența eroilor din „Zboară cocorii", el le stăvilește ascensiunea spre perfecțiune și frumos. Războiul — dușman al frumosului, războiul antiestetic, acesta este personajul lui Kalatozov. Cum intervine acest personaj indirect, cu implicații tragice, în destinul celorlalți eroi ai filmului ? Pentru Boris războiul înseamnă moartea. Pentru Veronika, iubita lui, pierderea oamenilor celor mai dragi și o experiență morală istovitoare. In cazul lui Mark — revelația propriei ticăloșii.

Pe primul plan al filmului se află iubirea, cu puritäți shakespeariene, dintre Boris și Veronika. Acestei iubiri zglobii și candide îi pune capăt războiul. Boris se înrolează voluntar în armata sovietică și moare într-o pădure, într-un decor ciudat și apăsător. Veronika își pierde părinții și se refugiază la familia lui Boris. In timpul unui halucinant bombardament aerian, îl va trăda pe Boris, într-o stare de hipnoză sufletească. Seducătorul este Mark, vărul lui Boris. Acesta devine soțul Veronikăi care rămîne, totuși, credincioasă, în străfundurile sufletului, memoriei lui Boris și încearcă o rezervă instinctivă față de Mark. Noua ei situație, sentimentul de vinovăție obiectivă o macerează și fetișcana sprințară pășește pragul maturității amare.

In Siberia, unde Veronika se refugiază împreună cu familia Borozdin, eroina filmului are nu revelația dar explozia revelatoare. Se desparte de Mark și-l așteaptă înfrigurat, absurd, pe Boris. Vestea morții e refuzată. Veronika se agață ca de un miraculos colac de salvare, de speranța supraviețuirii lui Boris. Cu această nădejde, himerică, dar splendidă prin intensitate și vibrație, întîmpină la gară foștii combatanți pe front. Aici i se confirmă, fără putință de tăgadă, moartea lui Boris. Climatul de veselie bărbătească și aproape gravă, nu-i ucide durerea, dar o îndreaptă spre limanuri calme. Sfîrșitul filmului aduce definitiva recuperare a unui om sfîrtecat moral de război.

Filmul este condus cu subtilitate de Kalatozov. Pateticul gratuit e evitat cu grijă. Există în film un patos rusesc discret și romantic, implicat în oameni și sugerînd avînturi pure. Avea dreptate D. I. Suchianu, — filmul are un stil aerian, abstractizat, deși profund legat de pămînt.

In jocul actorilor se distinge preocuparea superioară a regizorului pentru transmiterea a cît mai multe și subtile detalii psihologice. Complexitatea eroilor nu se exprimă numai prin desfășurarea acțiunii, ci mai ales în multele și variatele reacții sufletești. E aici o calitate majoră a regiei.

„Zboară cocorii" e doldora de „idei regizorale" strălucite. Amintiți-vă cursa nebunească a Veronikăi! Pînza albă e brăzdată de linii negre, care se întretaie ca într-un coșmar. Expresionism — ar spune unele capete dogmatice. Realism de bună calitate, care caută simboluri expresive — o simte, sper, orice spectator.

Amintiți-vă picioarele lui Mark, călcînd peste cioburi de sticlă și trecerea aproape lină la cealaltă imagine : picioarele lui Boris frămîntînd noroiul pădurii în care își va găsi moartea.

Amintiți-vă magnifica scenă a grilajului, cînd Veronika încearcă să vorbească cu Boris. Amintiți-vă secvențele finale care surprind o eroină cu chipul străfulgerat de o bucurie sfîșietoare, dacă te gîndești, spectator implicat sufletește, la absurditatea ei !

Un merit uriaș l-a avut, pentru materializarea tuturor acestor idei, operatorul Serghei Urușevski. Kalatozov îl declară, cavaler și modest, coautor al filmului. E clar, în orice caz, că aportul său la film e substanțial și novator pentru arta operatorului de film. Aparatul de filmat se mișcă aici cu o volubilitate și dezinvoltură uimitoare, cu rafinament și fantezie. Filmarea scării în flăcări pe care urcă Veronika sau a morții lui Boris și a viziunilor sale ultime, atestă virtuozitatea supremă.

Tatiana Samoilova (Veronika) e extraordinară. (Epitetele — de altfel — se refuză ca inapte). Artista nu mizează pe prezența ei fizică, cuceritoare, ci traversează o gamă întinsă de note afective. Deplasările și fluctuațiile sufletești ale eroinei sînt admirabil realizate. Samoilova este marea revelație a acestui film.

In rolul scurt al lui Boris, A. Batalov a adus lirism și bărbăție adolescentină. Merkuriev — eroul lui Kalatozov din „Prieteni credincioși" — are obișnuita sa prestanță și naturalețe. Șvorin (Mark), S. Haritonova (Irina) și Bogdanova (Bunica) completează armonia ansamblului.

„Zboară cocorii" e un film de zile mari. Kalatozov și echipa sa demonstrează resursele inepuizabile ale realismului socialist ale cărui forțe vin din propriile sale temelii.

Sorin Arghir

PERMANENȚA OPEREI LUI CAMIL PETRESCU

S-a împlinit un an de cînd am condus pe Camil Petrescu la locul de veci. Golul rămas în urma omului dispărut prematur îl resimțim și astăzi și-l vom resimți încă multă vreme. Moartea nu ne-a putut însă răpi ce era mai bun în Camil Petrescu. Marele scriitor continuă să se afle printre noi ca prezență activă, sprijinind prin tot ce e viabil în opera sa mersul societății noastre înainte.

Camil Petrescu n-a abdicat de la chemarea căreia înțelesese să-și dedice integral existența omenească și pe care în atîtea rînduri o înfățișase ca fiind condiția fundamentală a oricărei arte autentice: servirea aspirațiilor omului de a-și domina destinul. Omul în concepția ce se degajă din întreaga literatură a autorului „Sufletelor tari" va ajunge să-și dirijeze el însuși în deplină libertate rosturile existenței din momentul în care ideea, puterea spiritului, va fi triumfat în univers, hotărînd singură, liberă de orice constrîngeri și limitări, atitudinile ce urmează a fi adoptate în variate împrejurări. Arma în lupta pentru cucerirea unei asemenea biruințe fiind, în înțelegerea scriitorului nostru, cunoașterea, rezultă că arta, expresia umanului, se înfăptuiește ca atare în măsura în care izbutește să aducă omului, umanității, un spor al cunoașterii de sine. Un erou din nuvela „Mănușile" formulează această idee cu totul explicit, cu o claritate aforistică: „Menirea scriitorului este să sporească prin scrisul lui conștiința în lume.. Aici e puterea lui... Sporind lumina în lume, el izgonește răul căruia nu-i priește decît întunericul". Dar cunoașterea se realizează în cuprinsul unui proces istoric desfășurat în societate în condițiile luptei dintre mesagerii umanității lucide și forțele tenebroase. Exercițiul artistic implică astfel o atitudine civică. Scriitorul nu poate, prin însăși condiția lui, a asista ca spectator indiferent la frămîntările din jur, trebuind să devină partizanul uneia sau alteia din forțele ce se înfruntă — și în realitate devine inevitabil chiar de-și va fi făcut în anumite cazuri iluzia impasibilității. Insăși evitarea de a lua o poziție este manifestarea implicită a unei poziții: „a te izola este întotdeauna a fi sperjur prin tăcere". („Turnul de fildeș").

Ideea misiunii sociale a literaturii și în genere a activității intelectuale formează în definitiv axul în jurul căruia se organizează întreaga problematică a creației lui Camil Petrescu. Opera lui Camil Petrescu este prin excelență a unui scriitor militant, fiind străbătută în totalitatea ei fie de neliniștea căutărilor, fie de frenetica bucurie a descoperirii căilor de soluționare a unor probleme ce torturează conștiința tuturor intelectualilor autentici și care la urma urmei nu sînt decît problemele eliberării umanității de servitute. In scrierile produse în condițiile societății burgheze și a presiunilor ideologiei dominante în această societate, căutările cărora li se dă expresie revelează un substrat dramatic în care azi descifrăm cu ușurință o manifestare a neputinței unui spirit devorat de ambiția auto-realizării în absolut, de a rezolva numai prin forțele proprii problemele pe care și le punea. Versurile atribuite lui Ladima, ca și cele din ciclul „Transcendentalia" apelează la imaginea melcului, incapabil să evadeze din labirintul lui, ca la un simbol menit să reveleze plastic istovitoarele zvîrcoliri ale unei conștiințe tragice:

CELINE EMILIAN „Camil Petrescu" (ghips).

„Vreau să-ți trimit un mesaj înspre marginile lumii / Melc care poartă în spate un pat, să-l măsoare, / cum măsura și Procust, eu din mlaștina humii / deapăn cu patimă strigătul meu care moare".

Un strigăt de deznădejde și revoltă erupe nu numai din versuri dar și din „Jocul ielelor", din „Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război", din „Patul lui Procust", romanul construit pe aceeași idee a mutilării și încarcerării conștiinței, ca și poezia din care am citat, din nuvele, precum „Mănușile" și „Moartea pescărușului", de fapt din mai toate operele scrise de Camil Petrescu înainte de eliberare. Cu toată diversitatea lor, cărțile din trecut ale marelui scriitor sînt în fond țîșniri ale revoltei stîrnite de un același fenomen manifestat sub înfățișări multiple: constrîngerea inteligenței și a tuturor darurilor spirituale în sînul societății capitaliste, fie de a se degrada, capitulînd în fața sipetului cu bani, fie de a se autosuprima. Demni, integri, eroii lui Camil Petrescu aleg calea din urmă. Dar de ce trebuie să se întîmple astfel? Oare interesul omenirii nu este acela de a-l sprijini pe un Ladima în acțiunea de discreditare a unor specimene ca Nae Gheorghidiu și Tănase Lumînăraru? De ce trebuie să fie tocmai Ladima cel care piere? Ori poate e o naivitate a avea principii, a servi dezinteresat un țel sublim? Iată întrebări pe care le conțin formulate explicit sau implicate doar în imagini de viață cărțile din trecut ale lui Camil Petrescu. Intrebări cărora o minte oricît de ascuțită nu le putea și nu le poate găsi un răspuns atîta vreme cît ea nu va fi reușit să-și sfarme propriul labirint și să ajungă a se gîndi pe sine însuși, nu independent, ci angrenată în ansamblul fenomenelor existenței sociale. A trebuit să intervină istoria, soluționînd ea, cu logica imbatabilă, problemele ce riscau să rămînă pentru Gelu Ruscanu și George Demetru Ladima, ca și pentru însuși scriitorul, niște eterne enigme pentru ca romancierul și dramaturgul Camil Petrescu să ajungă a scruta fenomenele sociale, inclusiv procesele de conștiință al căror curs e dictat în ultimă analiză tot de pe poziția omului în societate printr-o prismă nouă, care, dacă nu e însuși materialismul istoric, e totuși o concepție avansată, înrîurită direct și rodnic de filozofia și în general de ideologia partidului clasei muncitoare. Rodul acestei etape superioare în evoluția gîndirii scriitorului s-a concretizat mai cu seamă în drama „Bălcescu" și romanul „Un om între oameni". Urmărind aceeași țintă finală a instaurării unei orînduiri sociale corespunzătoare exigențelor rațiunii prin faptul de a corespunde necesităților dezvoltării social-istorice pe care o urmăriseră protagoniștii operelor precedente ale autorului, Nicolae Bălcescu, eroul pomenitelor scrieri, se consacră luptei pentru idealul său, cu o înțelegere superioară a fenomenelor vieții, deci și cu mijloace infinit superioare celor utilizate de Gelu Ruscanu și de semenii acestuia. Bălcescu e conștient de puterile dar și de limitele inteligenței și talentelor individuale. El știe că ideile înaintate devin forțe înaintate în lupta socială numai întrucît ajung să fie însușite de poporul ce regăsește în ele expresia propriilor năzuințe. Sforțările eroului vor avea astfel drept obiectiv apropierea de popor, înțelegerea valorilor acestuia și de asemenea ridicarea poporului la înțelegerea intereselor sale superioare. Cu asemenea concepție, consecvent aplicată în viață, Bălcescu învinge, chiar dacă pentru moment acțiunea întreprinsă de el este înăbușită. Eroul înfrînt, exemplul său rămîne pururea viu. Idealul a cărui posibilitate de a se înfăptui pe planul existenței concrete Bălcescu o demonstrase, nu va conteni să scînteieze asemeni unei stele călăuzitoare în conștiința celor mai buni fii ai patriei ridicîndu-i pe aceștia din nou la luptă pînă la cucerirea deplinei izbînzi. Fericirea de a vedea idealul lui Bălcescu triumfînd ne-a fost dată nouă. Nouă ne revine astfel și misiunea de a duce în continuare lupta pentru biruința deplină a cauzei umanității ce nu e alta în zilele noastre decît cauza clasei muncitoare: construirea societății comuniste.

Literatura lui Camil Petrescu ne însoțește și ne va însoți mereu pe drumul nostru ascendent.

Dumitru Micu

Un spectacol remarcabil

Teatrul de Păpuși de la Cluj ne-a permis reintîlnirea cu una din operele cele mai iubite și mai cunoscute ale scriitorului Cezar Petrescu: „Fram, ursul polar". Din peregrinările ursului Fram, Cezar Petrescu, în colaborare cu Adriana Kiseleff, a extras o fermecătoare poveste lirică în trei acte, destinată teatrelor de păpuși. Ideea fericită a păpușarilor de la Cluj, de a prezenta acest scenariu, care păstrează pe deplin nu numai poezia, dar și tîlcurile operei originale, merită a fi subliniată în mod pozitiv. Scenariul lui Cezar Petrescu și al Adrianei Kiseleff împletește elementul liric și dramatic cu multă subtilitate, invitînd pe regizori și interpreți la meditații. Regizorul Mircea Ardeleanu, un tînăr de real talent, a înțeles să dea potențelor artistice, conținute de text, o tălmăcire în care poezia să nu fie cu nimic știrbită, iar momentele dramatice să se deseneze cu multă pregnanță. S-a realizat astfel o perfectă osmoză între un scenariu bogat și cu adevărat literar și între tălmăcirea lui artistică. Noi nu putem releva aici în amănunte calitățile acestui spectacol. Destul să evocăm celor care au asistat la desfășurarea piesei, decorurile sobre dar pline de fantezie; destul să ne aducem aminte de al doilea act realizat cu multă vervă și antren, dovedind o știință remarcabilă a mișcării scenice și a combinării situațiilor. Dar mai ales ni s-au părut admirabile momentele cînd Fram, cuprins de nostalgia locurile natale, trist și îngîndurat, privește transportat spre zările îndepărtate. S-a mai subliniat talentul lui Horia Pop, interpretul și mînuitorul lui Fram. Vrem și noi să insistăm asupra succesului categoric pe care l-a repurtat în acest rol. Nu este vorba însă de o detașare, deoarece și restul distribuției s-a prezentat la un nivel care dovedește muncă, talent și pasiune. Regizorul a găsit, fără să forțeze, ritmul de desfășurare a textului și a surprins bogata gamă de nuanțe cuprinsă în scenariu: această împletire de duioșie, durere, umor, nostalgie. Perfect adecvată textului, partitura compozitorului H. Maiorovici mi s-a părut una din cele mai reușite din cîte lucrări de acest gen am putut asculta în ultima vreme; cu unele remanieri și completări, ea ar putea deveni o piesă simfonică demnă de interes. Spectacolul Teatrului clujean de Păpuși s-a dovedit a fi de o ținută artistică emoționantă și a procurat iubitorilor de frumos două ore de înaltă satisfacții.

Victor Ionescu

ARTE

Concertele orchestrei din Philadelphia

Ceea ce impresionează în primul rînd în execuția orchestrei din Philadelphia și ne solicită emoția este calitatea materialului, frumusețea sonorităților din care se clădește muzica. Ascultînd aceste concerte, am înțeles cel mai bine de ce s-a spus că arhitectura este muzică înghețată, în vreme ce muzica este arhitectură fluidă. Niciodată, ca acum, n-am avut prilejul să ne dăm seama în ce mare măsură calitatea materialului sonor și splendida lui ordonanță pot provoca emoția. Am admirat grația volutelor muzicale, puritatea liniilor melodice în împletirea lor subtilă, maiestatea frontonului sonor al corului de suflători de alamă, filigranul diafan al suflătorilor de lemn sau punctuația rafinată a instrumentelor de percuție, legate laolaltă într-o construcție clară și impunătoare, tot așa cum, într-un edificiu monumental, admirăm și splendidele detalii și ordonanța lor armonioasă în măreția arhitecturii.

Intr-adevăr, în execuția orchestrei din Philadelphia te încîntă această splendoare sonoră, cizelată pînă în cele mai mici amănunte, netezită de asprimi și filtrată de impurități. Orchestra a constituit un organism cu registre multiple, care răspundea cu precizie animatorului ei, dirijorul. Fiecare compartiment, de la instrumentele de coarde la cele de suflat, a sunat — în ciuda diferențelor de timbre din fiecare sector — ca un singur instrument, iar toate laolaltă au format un întreg omogen și echilibrat, fără interstiții și înădituri, în care vocile se rînduiau într-un dozaj și o etajare perfectă. Este această desăvîrșită dozare, această subtilă organizare a materialului sonor care a dat adîncimea, am spune sentimentul spațial al execuției.

Aceste calități ale execuției au pus în valoare toate virtualitățile partiturii, care a devenit clară și accesibilă oricărui ascultător, datorită conturului și reliefului tuturor vocilor din orchestră. Audiția chiar a lucrărilor cunoscute a dezvăluit ascultătorilor aspecte inedite, adesea obnubilate în tumultul masei sonore, fiindcă în execuția orchestrei din Philadelphia se aude totul — tot ce este scris în partitură —, în ierarhia și cu semnificația muzicală cuvenită, ca și într-un tablou în care desenul și culorile se disting cu claritate. Astfel, în gama vastă a sunetelor orchestrei, unde registrele extreme — acut și grav — se impun mai categoric urechii ascultătorului, umbrind adesea vocile mediane, acestea din urmă au fost totuși auzite cu claritate, datorită orînduirii lor perfect dozate în ansamblul edificiului sonor.

In sfîrșit, în această admirabilă realizare, totul părea enunțat firesc, fără opinteli, cu o ușurință și o grație care conferea sunetului nu numai suplețea și naturalețea eleganței, dar și căldura, vibrația vieții care convinge și emoționează.

Dar toate aceste însușiri minunate ale acestui minunat ansamblu nu se datoresc numai calităților fiecărui instrumentist în parte, ci și acelora care l-au format de-a lungul a aproape 60 de ani de existență, în special dirijorului Leopold Stockovski și urmașului său, Eugène Ormandy, care se află de 20 de ani în fruntea orchestrei. In interpretările sale, Eugène Ormandy a modelat cu căldură, prin plastica expresivă a mîinilor sale, materialul sonor, scoțînd în evidență și toate detaliile semnificative ale partiturii, dar și sculptînd reliefurile mărețe, liniile mari ale operei interpretate.

Și ceea ce trebuie subliniat îndeosebi la acest dirijor este sobrietatea interpretărilor sale în care, dacă tensiunea interioară nu vizează caracterul spectacular al dramaticului, știe elibera și face să cînte întreg potențialul poetic al muzicii. Programul variat al celor două concerte ne-a arătat atît capacitatea de pătrundere a dirijorului în esența muzicală a fiecărei lucrări, stăpînirea stilului propriu al fiecăreia, cît și virtuozitatea și strălucirea orchestrei sale. De la „Toccata și fuga" de Bach-Ormandy pînă la „Simfonia V-a" de Șostakovici și „Bacchus și Ariana" de Roussel, trecînd prin „Egmont" de Beethoven, „Simfonia" de Franck, „Pasărea de foc" de Stravinski, „Un american la Paris" de Gershwin sau „Variații, chaccona și final" de Dello Joio, Ormandy a știut să scoată în evidență specificul fiecăreia, dovedind astfel bogăția și varietatea posibilităților sale interpretative. Dacă am admirat maiestatea Simfoniei lui Franck și ne-a emoționat tensiunea interioară din Simfonia de Șostakovici, tribulațiile unui „american la Paris" ne-au oferit o imagine agreabilă și amuzantă; „Pasărea de foc", cu culorile ei fabuloase, de aeriană transparență, cu ritmica ei frustă, și „Bacchus și Ariana", cu frenezia ei motorică și cu orgia ei de culori, brăzdate de jerbe și fulgurații sonore, au fost o încîntare, o trăire muzicală de care ne vom aminti multă vreme. După cum ne va rămîne de aci încolo ca un model „Rapsodia I-a" de Enescu, oferită în supliment, și în care am aflat aspecte inedite, cu atît mai surprinzătoare, cu cît această lucrare ne este atît de aproape. Aci, o dată mai mult, orchestra și dirijorul ei ne-au arătat excelența mijloacelor lor : dragostea cu care știu să pătrundă în miezul muzicii interpretate și căldura cu care știu să-i exprime vibrația poetică, ne-au dovedit, dacă mai era nevoie de aceasta, eficiența acestui limbaj comun — muzica — în înțelegerea și dragostea dintre oameni, dintre popoare.

Andrei Tudor

CRONICA DRAMATICA

„Invitația la castel" de Jean Anouilh

(Teatrul Național „I. L. Caragiale" — Studio)

Reprezentînd comedia „Invitație la castel", Teatrul Național a atentat, o dată mai mult, la prestigiul și ținuta sa, săvîrșind în același timp o regretabilă impietate față de bunul nume al literaturii franceze contemporane. Ideea jucării acestei piese zglobii a dăunat, fără îndoială, la noi și renumelui lui Jean Anouilh, pe care „Invitația la castel" nu-l servește și nu-l reprezintă.

Nu sîntem, desigur, opaci la chemarea valorilor certe ale literaturii dramatice de pretutindeni. Nu putem fi insensibili la zbuciumul oamenilor epocii noastre, exprimat în fel și chip, atunci cînd ne întîlnim față în față cu muzica inimitabilă a unor porniri nobile, nealterate și nesimplificate. Tocmai de aceea pentru noi Anouilh este autorul „Ciocîrliei", zguduitoare pledoarie pentru puritate și simplitate, pledoarie redactată nu numai în suave efluvii lirice, ci mai ales în limpezi și nimicitoare judecăți etice la adresa inamicilor libertății. Pe Anouilh îl cunoaștem ca pe unul dintre cei mai înzestrați autori ai dramei de idei contemporane. El a scris „Antigona", înfruntare netă și suculentă a două concepții opuse față de viață : conformismul acceptării convențiilor sociale (Creon) și avîntul către zonele pure ale unei vieți fără minciună și compromis (Antigona). Contururile oribile ale societății stăpînite de ban urmăresc obsesiv pe eroii celor mai izbutite piese ale lui Anouilh. Acești eroi tentează cu disperare evadarea din mocirla trivialității și a resemnării imbecile față de ororile moralității burgheze. Nu putem accepta, desigur, „soluțiile" lui Anouilh, triste și false soluții izvorîte din ignorarea caracterului de clasă al problematicii de ordin etic care-l consumă și-l neliniștește. In „Romeo și Jeanette", cuplul central sufocat de minciună și mediocritate se „salvează" spectaculos dar descurajant prin moarte, în vreme ce Georges, eroul „Intîlnirii la Senlis" (pe care spectatorii bucureșteni și-o reamintesc în interpretarea Teatrului „De l'Atelier") încearcă o evadare în ficțiune. Formulîndu-ne astfel rezerva firească pentru această înțelegere limitată a proceselor vieții contemporane, nu avem cum să-i refuzăm lui Anouilh prețuirea pentru piesele sale „negre" sau „roze" care condamnă convențiile unei societăți întemeiate pe cultul vițelului de aur. Se află în cele mai bune dintre piesele acestui ibsenian inegal o asemenea scîrbă pentru cămașa de forță a unui trai conformist și necinstit încît reprezentarea „Ciocîrliei" sau a „Intîlnirii la Senlis" nu ni s-ar părea deloc nepotrivită.

„Invitația la castel" este, dimpotrivă, o piesă de concesii, întocmită pe tiparele serbede și schematice ale comediei de bulevard. Pare, într-adevăr, uimitor, cît de puțin seamănă acest vodevil inconsistent cu stringența ideilor din „Antigona" sau „Medeea" iscălite de același autor. Asemenea coborîșuri repezi și dezonorante împestrițează în ultimii ani opera multora dintre dramaturgii de seamă ai Franței contemporane. Presiunea criteriului comercial care conduce cele mai multe dintre teatrele pariziene a determinat nu puține îngenunchieri ale unor scriitori de substanță în fața preferințelor publicului demimonden. Recent și Armand Salacrou, autorul remarcabilei piese patriotice „Nopțile mîniei" ca și al atîtor alte lucrări de valoare, a semnat cu dezinvoltură o glumă sinistră și absurdă, pe tema veșnicului triunghi conjugal („O femeie prea cinstită"). Fenomenul acesta de veselă lașitate invită la reflecții pe marginea libertății creatorilor de artă în Occidentul care prefațează și încurajează cu invitații la gratuitate discursurile insolente ale generalilor fasciști.

Comedia lui Anouilh pe care Teatrul Național din București a crezut de cuviință s-o introducă, pe neașteptate, în repertoriul său, nu este o farsă inofensivă, fără obiect și fără pretenții. Pe terenul gelatinos și flasc al vodevilului amabil, Anouilh încearcă să așeze în picioare cîteva idei cu vagi intenții satirice. Se atribuie astfel unei tinere inocente o tiradă împotriva suficienței celor bogați și este organizat un moment de ușoară demență în care un mare financiar își rupe cu voluptate teancurile de bancnote care-i burdușesc buzunarele. Intr-un context cu inflexiuni profunde, în care satira ar fi coborît vindicativ cît mai adînc și cît mai pătimaș, este probabil că aceste intermedii răzvrătite ar fi căpătat semnificație și eficacitate. Dar în cele trei acte ale sale „Invitația" se ocupă mai ales de bunul mers al farsei pe care o pune la cale Horace, un june neurastenizat de avere și bunătăți lumești. Nimic nu este pînă la urmă serios în acest bal de fantoșe, pestriț costumate. Totul va fi convertit la facilitate. Orice idee va fi compromisă cu eleganță, dar iremediabil.

Ingenua Izabela se ridică împotriva deținătorilor de averi, dar surîde fericită cînd e cerută în căsătorie de blîndul milionar Frederic. Bătrînul financiar Messerschmann nu găsește nici o plăcere în bogăție, dar cînd se ruinează voluntar, constată fără tristețe că a izbutit — dimpotrivă — să-și dubleze capitalul. Horace este iritat de faptul că Diana, pe care o iubește, are prea mulți bani, dar în cele din urmă o acceptă. Intr-un asemenea climat, orice sentiment se poate întoarce în reversul său și orice idee poate fi răsucită în antipodul ei. Este lesne de înțeles că revolta împotriva banului, exprimată în anume momente, este repede și definitiv bagatelizată în scenele următoare. In castelul doamnei Desmermortes, construit de Anouilh după modelul desuet al comediilor tip Capus, orice strigăt de revoltă capătă imediat moliciuni de catifea decorativă. In final, bogați și săraci se îmbrățișează cu discretă duioșie, părînd a comunica publicului ce prostie imensă poate fi să-ți pierzi timpul cu probleme de acută luptă socială. Cu grație și vervă se servește astfel spectatorului o lecție lamentabilă despre necesitatea concordiei depline între clase.

★

Apariția lui Anouilh sub asemenea auspicii pe scena unui teatru romînesc este strîns legată de confuzia și arbitrarul care prezidează încă la alcătuirea repertoriului multora dintre instituțiile noastre teatrale. In legătură cu „Invitația la castel" s-a vorbit despre criteriul creațiilor actoricești pe care le prilejuiește o asemenea piesă. Argumentul este derizoriu și oricum reprobabil. Derizoriu, pentru că o asemenea comedie, puțintică și golașă, nu oferă decît ocazia unor simple apariții actoricești de efect (rolul dublu Horace-Frederic) și nicidecum a unor interpretări complexe de mare virtuozitate artistică. Reprobabil mai ales, pentru că nici un teatru demn și grijuliu pentru prestigiul său nu-și subordonează repertoriul unor considerente de ordin vedetist, sacrificîndu-și profilul ideologic. Bineînțeles că alegerea pieselor nu poate să se facă fără nici un raport cu considerarea forțelor interpretative de care dispune respectivul teatru. Punctul de plecare rămîne însă realizarea unui repertoriu consistent și adecvat sarcinilor educative, specifice fiecărui colectiv teatral.

Sică Alexandrescu a făcut cu „Invitația la castel" un spectacol viu și antrenant, punîndu-și în valoare priceperea sa bine cunoscută în realizarea ritmului cerut de comedia bulevardieră. Pentru reușita spectacolului s-a făcut apel la interpreți dintre cei mai înzestrați, ca Radu Beligan, I. Finețeanu, Dina Cocea, Marcela Rusu, Natașa Alexandra, ș.a.m.d.

Ne-am adus aminte, în timp ce ascultam cupletele groase ale duetului Capulat-mama Izabelei, că în toamnă a figurat un timp în repertoriul Naționalului un alt Anouilh și anume chiar „Ciocîrlia". Cît de actual ar fi răsunat astăzi, cînd Franța este în pericol, finalul glorios în care Ioana d'Arc ridică sus steagul la Reims, în uralele nesfîrșite ale poporului, aspirînd la libertate și independență. Și doar anume, pentru a sublinia acest înțeles simbolic, a conceput autorul „Ciocîrliei" surprinzătoarea sa modificare de final, refuzînd să încheie povestea eroinei naționale în atmosfera sumbră a execuției de la Rouen.

V. Mîndra

CONTINENTE

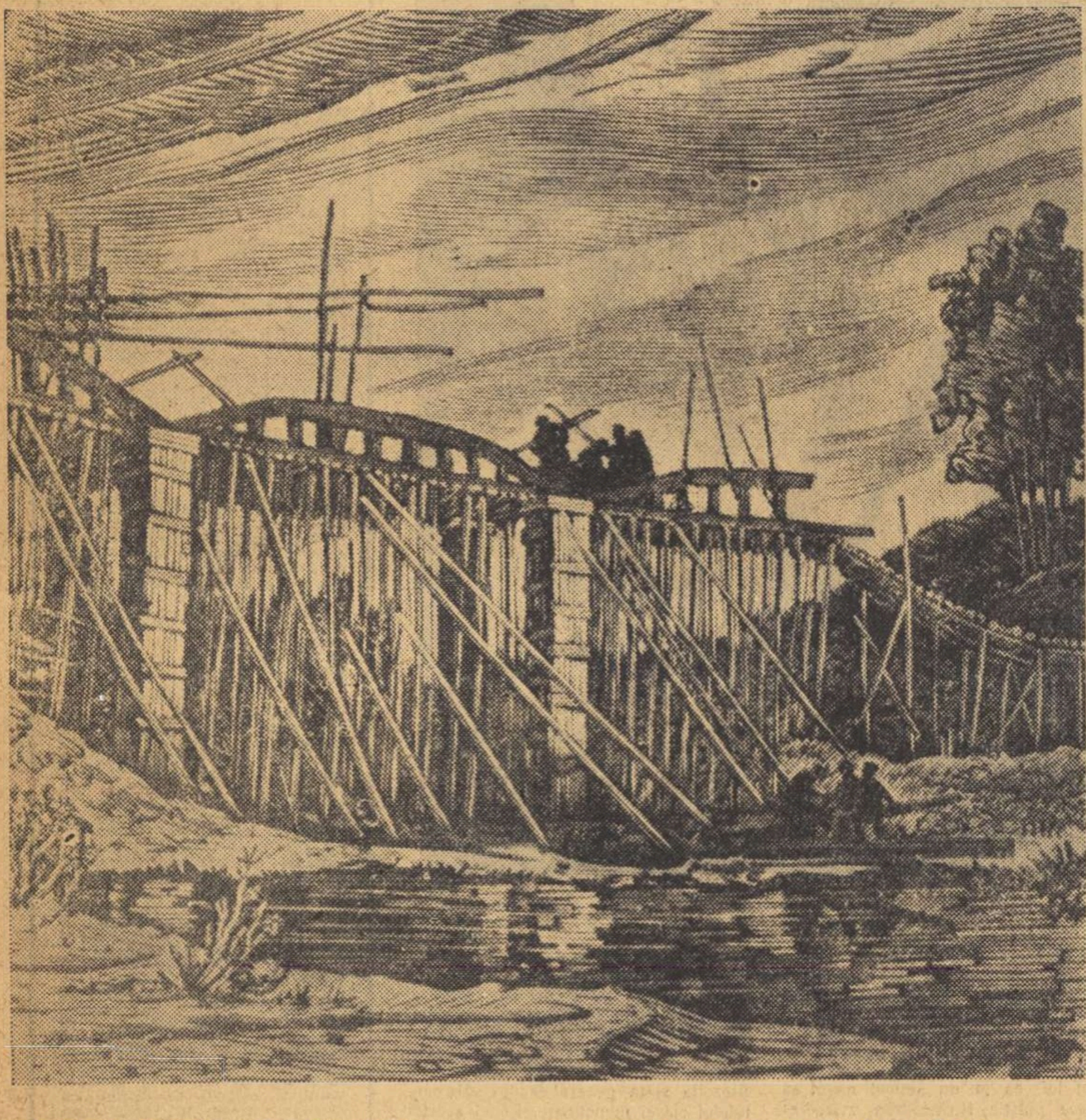

IURKUNAȘ VITAUTAS (R.S.S. Lituaniană) Construcția centralei electrice de la Antalep (gravură în lemn, 1957)

Decada Republicilor Sovietice Baltice

Intre 1 și 10 iunie se va desfășura, în întreaga țară, decada Republicilor Sovietice Baltice. Cu acest prilej vor avea loc bogate manifestări culturale și artistice: concerte simfonice, recitaluri, conferințe, simpozioane. Radiodifuziunea romînă va transmite numeroase emisiuni închinate vieții literare și artistice din Republicile Sovietice Baltice.

O delegație de oameni de știință din Republicile Sovietice Socialiste Baltice va vizita, cu acest prilej, țara noastră. Un ciclu de spectacole va prezenta Ansamblul Emerit de Stat de cîntece și dansuri din R.S.S. Lituaniană.

CARNET BALTIC

După terminarea războiului, continuînd tradiția realistă a literaturii estone (F. Kreuzwald, E. Wilde, E. Siargava-Peterson, A. Tamasaare, O. Luts, I. Kiarner, L. Siutiste, A. Alle, și alții), scriitorii estoni au creat opere remarcabile în spiritul realismului socialist. In anii Puterii Sovietice s-a afirmat îndeosebi talentul dramaturgului August Iakobson. In piesele „Viața în citadelă", „Lupta fără o linie a frontului", „Două lagăre", „Constructorii", „Intre zi și noapte", „Șacalii", „Ingerul păzitor din Ebraska" etc., Iakobson a atacat teme de cea mai strictă actualitate, cucerind prețuirea unui public larg de spectatori din Uniunea Sovietică și de peste hotare.

★

Sosește în țara noastră Ansamblul Emerit de Stat de cîntece și dansuri din R.S.S.-Lituaniană, condus de artistul poporului din U.R.S.S. Ionas Svadas. Infiintat în 1940, acest colectiv artistic, relativ tînăr, a cîștigat o binemeritată prețuire. In 1957 ansamblul a ocupat locul întîi la cel de-al 6-lea Festival mondial al tineretului și studenților, iar în toamna aceluiași an diploma de rangul întîi la festivalul unional în cinstea aniversării a 40 de ani de la Marea Revoluție din Octombrie. Odată cu ansamblul sosesc Edouard Pilipaitis, artist emerit, Iosif Linghis, maestru emerit al artei, Ladviga Petraskeviciute, artistă emerită, solistă a Teatrului Academic de Stat de operă și balet, Tiit Kuuzik, artist al poporului din U.R.S.S., solist al Teatrului de operă și balet din Tallin — R.S.S. Estonă și dirijorul Roman Matov din R.S.S. Estonă

★

După instaurarea Puterii Sovietice, a început în literatura letonă o nouă etapă legată de trecerea Letoniei la construcția socialismului.

Au apărut, astfel, romanul „Pămînt verde", tragedia „Spartacus" și volume de poezii de A. Upit, „Reîntoarcere la viață", „Spre culmi" și „Scîntei în noapte" de A. Sakse, „Martha" de A. Brodele, „In familie frățească" de Sudrabkaln, piesele „Prin foc și apă", „Argilă și porțelan" și „In ce golf?" de A. Grigulis, „In furtună" de W. Luks, eseuri critice de V. Kalpins, K. I. Kraulin ș. a.

★

In anii ocupației provizorii a Lituaniei de către hitleriști, cei mai buni scriitori lituanieni s-au ridicat împotriva fascismului, creînd opere străbătute de patriotism, de o încredere nezdruncinată în victorie: volumele de poezii „Cîntă, inimă, viața" și „Privighetoarea trebuie să cînte" de Salomeea Noris. „Pe drumuri depărtate" de L. Ghira, „Chemarea patriei" de A. Ventlova, „Legea luptei" de A. Korsakas, povestirile „Mîna care pedepsește" și „Pe drumuri de război" de P. Tvirka, ș.a. După război apar și se impun atenției generale romanele „Frații" și „Dreptatea fierarului Ignotas" de A. Gudaitis-Guziavicius (ultimul tradus și în romînește), „Evenimente mari în Nauiamestis" de Dovidaitis, poemul „Pe pămînt lituanian" de Tilvitis, piesa „Cîntă cocoșii" de I. Baltușis, ș.a. Sînt opere realiste care zugrăvesc triumful socialismului în Lituania, viața nouă a poporului lituanian revenit pentru totdeauna în marea familie a popoarelor sovietice.

★

Ultimele noutăți editoriale estone: nuvela „Micul Illimar" de F. Tuglas, „Malul bătut de vînturi" de Aadu Hint, „Inimile tinerilor" de E. Krusten, „Castravetele murat" de Uho Laht, „Garoafe roșii" de I. Semper, „Pămîntul și poporul" de Rudolf Sirghe, „Versuri" de Debora Vaarandi, „Scrisori din Tallin" de Paul Rummo.

★

Pe scenele din Uniunea Sovietică se joacă cu mult succes operele compozitorilor estonieni E. Kapp („Vîlvătaia răzbunării") și G. Ernesaks („Țărmul furtunilor") a căror teme sînt ancorate în trecutul istoric al poporului estonian. Actualitatea este prezentă în lucrările: „Cîntărețul libertății" de E. Kapp, „Cum trăiesc pescarii" de Ernesaks, „Lumină la Koordi" de L. Normez, comedia muzicală „Iuri Rumm" de Normar și Arro, întîmpinate de publicul larg cu viu interes.

Arta și literatura popoarelor baltice cunoaște în zilele Decadei o recunoaștere unanimă a realizărilor ei din anii Puterii Sovietice.

JUHAN SCHMUUL

poet din R.S.S. Estonă

A VENIT LUNA MAI

Din ploile albastre din ochii lui april
Ciudata primăvară, cu răsuflarea ei
ne atingea obrajii; și soarele copil
pe flori punea lumina în picuri mari și grei

Acum e mai; alb, luna respiră peste bălți,
departe-n miazănoapte reci neguri a gonit
trezesc pădurea păsări, ca în atîtea dăți
și insulele-s bete de cîntecul uimit.

Și tulburate valuri în golfuri se izbesc,
în zori îmbracă țărmul cu clinchete-argintii
iar soarele, la malul oceanului ceresc
făgăduiește vara cu mîinile-arămii.

Deasupra mea vibrează lung nopțile din mai
tăind în trup cărarea pentru cea care vine.
Pe inimă stau flăcări și cîntecele-s mai
rotunde și mai pline cînd vîlvoresc în mine.

In romînește de **George-Radu Chirovici**

WALDIS LUKS

poet din R.S.S. Letonă

SĂ FIM TINERI

Să fim tineri. Tînără ca noi dimineața.
Să curgă soare înalt în vine albastre
Tineri să fim, tineri! Vigoarea și viața
Să umple toți mugurii primăverilor noastre.

Să fim tineri, să nu ne usuce vînturile
Acestui drum. Cristalele fără de preț
Ce-mpodobesc cugetul nostru și gîndurile
Să le dăruim, prieteni, acestei dense vieți.

Să ancorăm în mări nemaibrăzdate, departe
Și liniștea Daugavei va fi în noi deplină
Păstrînd văpăile adolescenței pînă la moarte
In artere ne va șuroi fierbinte lumină.

Să fim ca holda. Oamenii vor culege
Impreună cu grînele, cîntecul zvîcnind în cuvinte.
Să fim tineri. Cu noi alături vor merge
Stelele, și soarele, și vîntul — înainte.

In romînește de **Cezar Baltag**

Cartea străină

Lion Feuchtwanger: „DER WARTESAAL"

După tipărirea romanelor „Falsul Nero" și „Narrenweisheit oder der Tod und Verklärung des Jean-Jacques-Rousseau" (Ințelepciunea prostului sau moartea și transfigurația lui Jean-Jacques Rousseau), editura Aufbau-Verlag din Berlin a oferit cititorilor o nouă ediție, completă, din trilogia „Der Wartesaal" (Sala de așteptare). Trei romane — ancorate în trei epoci diferite — descoperă o singură manieră de interpretare a istoriei: materialistă. Lion Feuchtwanger știe să însuflețească istoria (pentru cititorul romîn „Goya" e o mărturie). Trilogia „Der Wartesaal", recent pusă în vînzare în librăriile noastre, cuprinzînd trei volume: „Erfolg" (Succesul) „Die Geschwister Oppermann" (Oppermanii) și „Exil" este o cronică substanțială a Germaniei în umbra nazismului. Urmărind destinul familiei Oppermann, în ipostazele cele mai felurite, Feuchtwanger a continuat nemilosul rechizitoriu pe care cei mai buni scriitori germani, în frunte cu Heinrich Mann, l-au făcut filistinismului și spiritului prusac. „Mă preocupa ideea — spune scriitorul — de a lumina publicului cititor din întreaga lume, cît se poate mai repede, fața adevărată și uneltirile nazismului".

Teșu Milcoveanu

AGENDĂ

„MANIFESTUL COMUNIST" IN TRANSPUNEREA POETICĂ A LUI BRECHT

Cercetătorii fondului de manuscrise rămase de la Bertolt Brecht au descoperit recent cîteva variante ale unei transpuneri în versuri a „Manifestului Partidului Comunist". Ideea prelucrării în versuri a celebrei lucrări a lui Marx și Engels l-a urmărit pe marele dramaturg încă din anul 1945, de cînd datează prima variantă.

In total s-au descoperit pînă acum 12 pagini mari de versuri, care au fost reproduse în revista „Sinn und Form".

„TEATRUL LITERAR" DIN BUDAPESTA

Profilul teatral al capitalei ungare s-a îmbogățit de curînd, odată cu inaugurarea noului „Teatru Literar". In sala acestui teatru vor răsuna versurile marilor poeți maghiari și străini. După cum anunță ziarul „Nepszabadsag", conducerea teatrului a înscris pentru început în repertoriul său 6 cicluri de recitaluri literare și anume: „Parnasul maghiar" (operele clasicilor poeziei maghiare), „Poeții Renașterii", „In lumea largă" (marile figuri ale poeziei universale), „Cu pana și cu dalta" (ciclu dedicat operelor mai puțin cunoscute ale poeților-proletari unguri), „Oglinda strîmbă a veacurilor" (ciclu consacrat satirei universale) și un ciclu consacrat memoriei poeților antifasciști.

Lirica maghiară actuală se va bucura de atenția deosebită a Teatrului, care va organiza seri literare dedicate poeților contemporani.

Primele manifestări în acest sens au fost organizate poeților Ioszef Fodor, Varnay Jeny, Ferencz Jankoviz.

De asemenea pe scena Teatrului Literar se vor monta piese într-un act ale clasicilor universali: Cehov, Goldoni, Wilde, Caragiale, Nușici.

UN FILM DESPRE ALBERT SCHWEITZER

Regizorii Erick Anderson și Jeer Hill au lucrat timp de 6 ani la un film documentar consacrat vieții și activității marelui filozof umanist, dr. Albert Schweitzer.

Timp de trei ani regizorii au filmat în Africa, acolo unde Schweitzer, care este și medic, a deschis un spital pentru populația băștinașă.

Textul filmului este citit de însuși Schweitzer și de actorul și regizorul francez Jean-Louis Barrault.

EDITAREA „OPERELOR COMPLETE" ALE LUI MAXIM GORKI IN ITALIA

Italienii, în mijlocul cărora a trăit un timp Maxim Gorki, se numără printre cei mai fervenți cititori ai marelui scriitor rus.

Este semnificativ faptul că primele traduceri italiene din creația lui Gorki au apărut încă din anul 1901.

Actuala editare a operelor complete ale lui Maxim Gorki de către „Editori Riunitti" va constitui un eveniment deosebit în viața literară italiană. Ediția este plănuită în 20 de volume, dintre care primele se și află în librării, și va cuprinde unele lucrări traduse pentru prima oară în Italia.

Opinia publică italiană salută călduros această inițiativă, subliniind, așa cum face ziarul „Unita", că ea vine într-un moment hotărîtor al luptei pentru realism în literatura și arta italiană.

CHAPLIN — NAPOLEON

După succesul pe care l-a înregistrat cu incisiva satiră a modului de viață american, „Un rege la New-York", neobositul Charlie Chaplin — care se află actualmente în Africa — se gîndește la realizarea unui film despre Napoleon Bonaparte, pretendent la dominația lumii!

In rolul Josephinei va apare soția lui Chaplin, actrița Oona Chaplin.

S. C.

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

MARIA RALLY

Poetă, secretar general al Societății Naționale a Scriitorilor Greci

In Cypru se face lumină

— Fragment —

Cutreierînd insula Cypru, treci prin eroicele și minunatele sate, Ipsonas și Pendacomo, scăldate în lumina primăverii și încinse în mirosul de praf de pușcă.

Aici vezi locașuri mînăstirești bizantine — monumente arhaice de neprețuită artă, de o frumusețe clasică — Salamina, înălțată de Tefrcos după întoarcerea din războiul troian, Kurion-ul, muzeu în aer liber, cu băi, teatre și mozaicuri din secolul al V-lea înainte de Hristos, dintre care „Recunoașterea lui Achile de către Ulysse" și „Diodamia", un chip cu o expresie tragică, se numără printre cele mai de seamă. Cine are însă ochi pentru toate astea? Te cutremuri gîndindu-te la rănile care macină pămîntul mănos și roditor al Cyprului. Acum pentru tine, nu există pe acest scump pămînt, decît lacrimi și sînge.

Cum s-au luptat într-o noapte de vineri, cei doisprezece flăcăi ai lui Dighenis! Au săpat niște gropi adînci și de acolo, au început să lovească necruțător într-un convoi britanic. Cruntă a fost încăierarea! S-a spus că au fost cinci englezi răniți și unul ucis. De fapt au fost douăzeci și opt de englezi răniți și cinci uciși. Dintre ai noștri, au scăpat doar unsprezece. Cristu Tsartas din Polistipo, un voinic de 25 ani, tată a doi copii, a fost găsit mort lîngă întăritură.

Evenimentele se precipită, unul mai crud decît altul, ca o ploaie de toamnă. Iți vîjîie urechile... limba ți-e uscată ca iasca... Uite, aici un automobil a sărit în aer... la răscruce altul... iar lîngă digul din Lemesos, au fost incendiate nu știu cîte clădiri engleze. Toată lumea a ieșit din casă și așteaptă săgetînd întunericul cu privirile pline de ură, doar, doar o zări de unde iese fumul, ca să-și răcorească setea de răzbunare.

Veștile se învălmășesc tot mai sumbre!

La Lapythos nu se găsesc 7.000 de lire, prețul răscumpărării cerute de ocupanți. Suferința poporului e de-a dreptul sălbatecă: nu mai e apă. Primarul stăruie zadarnic să i se îngăduie să împartă săracilor grîu și apă... Și la Eghiolusa, e la fel. Și timpul trece fără să se ia nici o măsură... Cererile au fost respinse. Abia în ziua a șaptea, li s-a îngăduit copiilor pînă la 10 ani să iasă și să bea apă, dar li s-a interzis sub grea amenințare să ducă acasă fie și cîteva picături.

Din ceas în ceas, viața pe insulă devine un coșmar: la fiecare pas interdicții, blocadă... Douăzeci și una de persoane din Lefka și Korfo au fost trimise în lagărul îngrozitor din Kokinotimithos.

Judecătorul suprem Traynor a condamnat azi la biciuire doi copii, vinovați că au îndrăznit să cînte și ei cîntece patriotice. Același judecător a bătut pînă la sînge pe un elev, pe micul Floros Gheorghiu, din Larnoka, fiindcă i-a găsit printre caiete o poezie patriotică. Un alt copilandru, în vîrstă de 14 ani a fost smuls în miez de noapte din patul lui, fără să se cunoască pricina. Și așa, în fiecare zi dispar mereu alți și alți copii. Chipurile sînt luați pentru instrucție, dar nu se mai întorc niciodată!

Știrile care vin cu iuțeala fulgerului, îți frîng inima: atîți au fugit în munți, har domnului! Atîți au pierit... atîți au fost întemnițați.

Atmosfera e încărcată de proteste; chipurile martirilor se ridică stăruitor pe zările limpezi.

In minunata dimineață de primăvară, copiii se joacă senin cu titirezul în timp ce razele blînde și aurii le alintă căpșoarele nevinovate. Și totuși aceiași copii cîteva clipe mai tîrziu vor azvîrli o grenadă într-un camion englez care trece pe șosea.

Din șaptezeci și unu de mii de copii greci cîți ar trebui să urmeze cursul primar și mediu, șaizeci de mii rătăcesc neștiutori, ca în vremea ocupației turcești. In Cypru, învățămîntul e o poveste tristă! Din șase sute patruzeci și șapte școli primare cîte erau odinioară, patru sute șaizeci și opt sînt închise din porunca guvernatorului: „Orice școală greacă, care arborează drapelul național, va fi desființată". Cotropitorii „îngăduie" să funcționeze numai școlile care nu arborează drapelul național.

Dar simbolul nu poate fi distrus. Cine are curajul să-l umilească?

In romînește de
Polixenia Carambi
și **Ianis Veakis**

MARIE PUJMANOVA

De la Praga ne vine vestea morții Mariei Pujmanova, scriitoarea cehă care, alături de Carel Capek, Ivan Olbracht și Marie Majerova, a contribuit hotărîtor la crearea romanului social în literatura cehoslovacă de astăzi.

Bolnavă de mai multă vreme, ea s-a stins în ziua de 19 mai, cu trei săptămîni înainte de a fi împlinit 65 de ani.

La noi, vestea morții marii scriitoare cehe a venit după ce cititorii romîni cunoscuseră prin trilogia ei: *Oameni la răscruce, Jocul cu focul* și *Triumful vieții*, — zbuciumul poporului ceh de la jumătatea celui de al treilea deceniu al veacului nostru și pînă la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, frămîntările sociale și politice din acest răstimp ale poporului prieten, spre care romanele Mariei Pujmanova deschid o cale ce duce la o mai temeinică prețuire.

Născută și crescută în atmosfera specifică mediului intelectual ceh dinaintea primului război mondial, — tatăl ei a fost jurist și profesor universitar — Marie Pujmanova și-a început activitatea literară în 1917 cu volumul de nuvele *Sub aripi*. In acest volum scriitoarea a evocat copilăria și tinerețea fericită, atmosfera de familie idilică și viața patriarhală din Praga dinaintea primului război mondial.

Marie Pujmanova se orientează spre problematica socială a epocii și spre înțelegerea mai adîncă a fenomenelor pe care le trăiește, nu prin literatură ci prin ziaristică. Timp de 20 de ani aproape, critica literară și reportajul sînt pe primul plan al activității ei creatoare. In calitate de ziaristă ia parte, în timpul crizei economice din 1929—1932, la grevele muncitorilor de la *Most* și *Cervena Skala*. Confruntarea cu această nouă realitate îi întărește convingerea că eroii vremurilor noi sînt muncitorii, care devin astfel eroii primordiali ai creațiilor ei literare.

In 1932 face o călătorie în Uniunea Sovietică în urma căreia publică volumul de reportaje *Aspecte din țara nouă.*

Frămîntările pe care le trăiește ca ziaristă, experiențele din timpul grevelor muncitorești și al călătoriei în U.R.S.S. sînt temeliile pe care se dezvoltă opera ei viitoare.

Romanul *Oameni la răscruce*, care în 1957 ajunge la a cincea ediție și obține premiul de stat, oglindește răspîntia la care se găsea poporul ceh înainte de izbucnirea marii crize economice. Desfășurarea acțiunii și conflictele sînt înfățișate din perspectiva unei familii de intelectuali de stînga și a unei familii de muncitori. Cartea corespunde unui moment de cotitură și în concepția scriitoarei după cum reiese din acțiunea romanelor următoare — *Jocul cu focul* și *Triumful vieții*, care marchează identitatea dintre drumul scriitoarei și cel al clasei muncitoare, angajată în lupta pentru libertate și dreptate socială.

In anii ocupației hitleriste, în anii încercărilor atît de grele pe care poporul ceh le-a suferit în timpul războiului, Marie Pujmanova dăruiește literaturii cehe creația sa poetică, volumele de versuri: *Carte de cîntece* și *Versuri materne.*

In freamătul de bucurie al Eliberării ea închină un volum de versuri *(Praha,* 1945), orașului ei drag pe care nu l-a părăsit decît pentru vremelnice călătorii. Unul din ultimele ei volume de poezii *Milioane de porumbei*, publicat în 1950, este închinat luptei pentru pace. Aceste ultime stihuri sintetizează înțelesul adînc al întregii ei opere, pătrunsă de un profund caracter umanist.

Creația Mariei Pujmanova reprezintă una din culmile literaturii cehe contemporane. Tradusă în numeroase limbi, ea intră astăzi în patrimoniul literaturii universale.

Mihai Pop

PAK GHEK NAN „Fiică"

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15. Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxxxx

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 23 (221) - joi 5 iunie 1958
ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.
8 pagini 50 bani

Consfătuirea cadrelor din domeniul propagandei și culturii

In zilele de 30 și 31 mai a.c. a avut loc la Direcția de propagandă și cultură a C.C. al P.M.R. o consfătuire la care au participat cadre din domeniul propagandei și culturii din București: oameni de știință, scriitori, compozitori, artiști plastici, lucrători cu munci de răspundere din domeniul învățămîntului, editurilor, presei, teatrului și cinematografiei, șefi ai catedrelor de științe sociale din învățămîntul superior.

De asemenea au participat secretarii comitetelor regionale de partid și alți activiști de partid care se ocupă cu problemele de propagandă și cultură.

La consfătuire au fost analizate activitatea desfășurată de diferite instituții și organizații pe tărîm ideologic și îndeosebi problemele luptei împotriva ideologiei burgheze.

In discuțiile vii, la care au participat numeroși tovarăși, s-au relevat succesele obținute sub conducerea partidului în toate sectoarele activității ideologice. In același timp au fost criticate o serie de defecțiuni și lipsuri, mai ales în ceea ce privește legătura muncii ideologice cu sarcinile actuale ale partidului, slaba combativitate de care dau dovadă unii lucrători ai frontului ideologic.

La consfătuire s-a acordat o deosebită atenție problemei îmbunătățirii activității ideologice în domeniul filozofiei, istoriei, teoriei și istoriei literaturii, cinematografiei, teatrului, în activitatea publicațiilor științifice și literar-artistice și a catedrelor de științe sociale.

Dezbaterile au demonstrat hotărîrea lucrătorilor din domeniul propagandei și culturii de a spori intransigența și combativitatea față de manifestările ideologiei străine, de a ridica nivelul activității de propagandă a marxism-leninismului, de a contribui tot mai activ la aplicarea liniei politice a partidului de construire a socialismului în țara noastră.

PRINCIPII

Intr-o epocă decisivă — cum este aceea pe care o traversăm — funcția intelectualului este deosebit de importantă și poate că niciodată răspunderea etică ce-i revine acestuia nu a fost mai mare. Pictorul, chimistul, muzicianul și fizicianul, arhitectul și economistul sînt implicați într-o uriașă bătălie ideologică nu numai ca cetățeni, în orele libere, ci prin însăși specialitatea lor. Mitul tehnicianului pur a fost desființat de realitate pe toate meridianele globului și fuga unor tehnicieni de răspunderea moral-politică e inutilă și ridicolă.

Umanitatea trăiește o epocă gravă în care jocul de-a nuanțele și de-a neutralitatea ideologică este el însuși o atitudine politică. Noi, adepții învățăturii marxist-leniniste, opunem revizionismelor contemporane și neutralismului apolitic o atitudine clară a principiilor ferme. Este clar că în această uriașă bătălie ideologică (reflectare a luptei de clasă), ideologia burgheză exercită asupra frontului nostru ideologic o presiune continuă, proteică, insinuantă, prin care caută să provoace diversiune, să slăbească forța noastră revoluționară. Este clar că această presiune poate deveni extrem de primejdioasă în măsura în care, în loc de a găsi un front ideologic ferm, combativ, ar afla o atitudine „comprehensivă" liberalistă, predispusă la flexibilitate oportunistă. Presiunea ideologiei burgheze s-a izbit însă de un front unit care nu i-a îngăduit să-și realizeze planurile. Trebuie să fim însă sinceri și realiști și să constatăm că în diferite inele ale liniei noastre de luptă s-au produs și anumite defecțiuni, iar această constatare ne impune o sporire a vigilenței revoluționare, o creștere a spiritului de partid.

Dintre toate sectoarele activității intelectuale, poate că acel scriitoricesc este cel mai direct legat de lupta politică, ideologică, prin însăși structura sa specifică. Scriitorii noștri îndrumați de partid au obținut succese certe pe drumul pe care noi înșine ne-am angajat. In afară de succesele obținute în reeditarea și interpretarea clasicilor sau în larga editare a clasicilor universali putem să ne mîndrim cu succesele obținute de literatura noastră. Semnalăm doar că în ultimul an Zaharia Stancu publică în „Gazeta literară" romanul de actualitate „Rădăcinile sînt amare" iar Petru Dumitriu a început să publice primele fragmente dintr-un roman închinat luptei comuniștilor. Romane bune despre actualitate ca „Statuile nu rîd niciodată" de Francisc Munteanu, „Nopți înfrigurate" de A. Mihale, „Setea" de Titus Popovici și volumele de nuvele „Oaie și ai săi" de Eugen Barbu, ale lui Mazilu, Petru Vintilă, Țic, D. R. Popescu ș.a. constituie motive de încredere în avîntul literaturii noastre. In poezie, volumele lui Mihai Beniuc, Maria Banuș, Marcel Breslașu, Radu Boureanu, Veronica Porumbacu, Demostene Botez, Nina Cassian, A. E. Baconsky, Mihu Dragomir, Dan Deșliu, Victor Tulbure, A. Gurghianu, Doina Sălăjan, Aurel Rău, Virgil Teodorescu ș.a. constituie mărturii ale unei intense activități creatoare.

Ar fi însă o gravă greșeală dacă nu am constata anumite manifestări ale ideologiei burgheze, dintre care unele au o continuitate îngrijorătoare. Apolitismul care a cuprins o parte a poeziei noastre înlocuiește problematica majoră și patosul revoluționar cu o poezie firavă, minoră și contorsionată în expresie. Nu acesta poate fi filonul de aur al poeziei noastre. In proză continuă o evitare a tematicii majore, o cantonare în romanul istoric descriptiv, lipsit de idei, mediocru („Păunul de aur" de O. Păsculuță). Chiar scriitori talentați care altă dată scriau pe teme actuale, ca Eusebiu Camilar sau Ion Istrati, s-au refugiat de cîtăva vreme în trecut. Radu Tudoran, care înainte de război a dat un bun roman social al vremii sale — „Flăcări". — ocolește de paisprezece ani orice problemă actuală. Avem nevoie de o literatură mare a vremii noastre și pentru asta avem nevoie de toate forțele reale, e nevoie în primul rînd de scriitorii cei mai talentați. Cititorii așteaptă de la noi o literatură bună, care să le vorbească de problemele lor, de viața lor, iar noi tipărim uneori pe lîngă cărți bune și cărți submediocre, cum ar fi „Paiațele" lui Iozefiny și Pintilie sau cărți care repetă, la un nivel acceptabil, ceea ce proza realistă dintre cele două războaie a spus mai de mult și mai bine (vezi „Cezar Dragoman" de Al. Sever). Alteori se întîmplă chiar să apară cărți nu numai mediocre, dar de pe o poziție străină în care-și fac loc confuzii sau idei nocive (O. Păsculuță „Echinox", H. Rohan „Nici o moarte nu e bună"). Aceeași lipsă de vigilență s-a manifestat și în teatru față de „Meșterul Manole" de Laurențiu Fulga, în care o veche legendă a fost preluată într-un spirit mistic. De asemenea, colectivele de conducere ale teatrelor noastre au adus în fața publicului dramolete de slabă calitate (vezi suita de articole „Pericolul melodramei" de V. Mîndra).

Manifestări ale ideologiei burgheze au avut loc chiar în comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor printr-o tendință liberalistă de hipertrofiere numerică a uniunii noastre și prin înlăturarea de către unii tovarăși a oricărui criteriu politic, în primirea de membri în Uniunea Scriitorilor. Partidul nostru dă posibilitatea oricărui intelectual care a avut o atitudine confuză sau chiar ostilă socialismului, să se manifeste în domeniul său de activitate, dar numai dacă și-a revizuit poziția și prin toate actele sale dovedește că vrea să-și ajute poporul în opera sa de construire a socialismului. Uniunea Scriitorilor din R.P.R. nu va accepta în rîndurile sale oameni netalentați sau care nu și-au demonstrat suficient talentul, cu atît mai mult a unor elemente netalentate care manifestă atitudine ostilă față de regimul democrat-popular. Recenta ședință a comitetului a respins cererea istoricului Vîrtosu și a filozofului Brucker ca necorespunzătoare activității noastre. Dar am respins, de asemenea, și cererea tînărului critic Negoițescu, pentru că acesta, deși în trecut a avut o atitudine politică reacționară, nu a luat astăzi — adică în ultimul deceniu — o atitudine justă prin scrisul său. Noi dorim să colaborăm cu toți scriitorii, dar nu înțelegem prin aceasta să renunțăm la principiile noastre marxist-leniniste, să admitem în publicațiile noastre teorii estetice idealiste, concepții mistice, șovine. Cum a putut redacția „Scrisului bănățean" să publice o recenzie de Radu Theodoru, în care s-au strecurat aluzii naționaliste, șovine, dezgustătoare? De ce „Tribuna" în panegiricul lui Dan Botta, sau în articolul de sărbătorire a lui Ion Vlasiu, nu are nici o rezervă critică față de activitatea celor doi artiști, care nu e în întregime ireproșabilă? Toate acestea și multe altele dovedesc pe alocuri o slăbire a spiritului de partid în fața presiunii exercitate de ideologia burgheză.

Sînt de acord cu articolul „Delimitări" publicat de Ovid S. Crohmălniceanu în ultimul număr al „Vieții romînești". Sînt de acord și cu acuza pe care mi-o aduce acolo, de a nu fi observat în cronica mea despre volumul de eseuri al lui Petru Dumitriu că acesta, într-un articol, nu respinge anumite teze greșite ale lui G. Călinescu din „Principii de estetică" (1939). Critica e justă, deși ar fi fost mai interesant poate nu să releve un amănunt, ci să ia atitudine față de tendința generală a cărții, față de care eu îmi reînnoiesc

Paul Georgescu

(Continuare în pag. 6)

MAXIMILIAN SCHULMANN: „Proba de oțel"

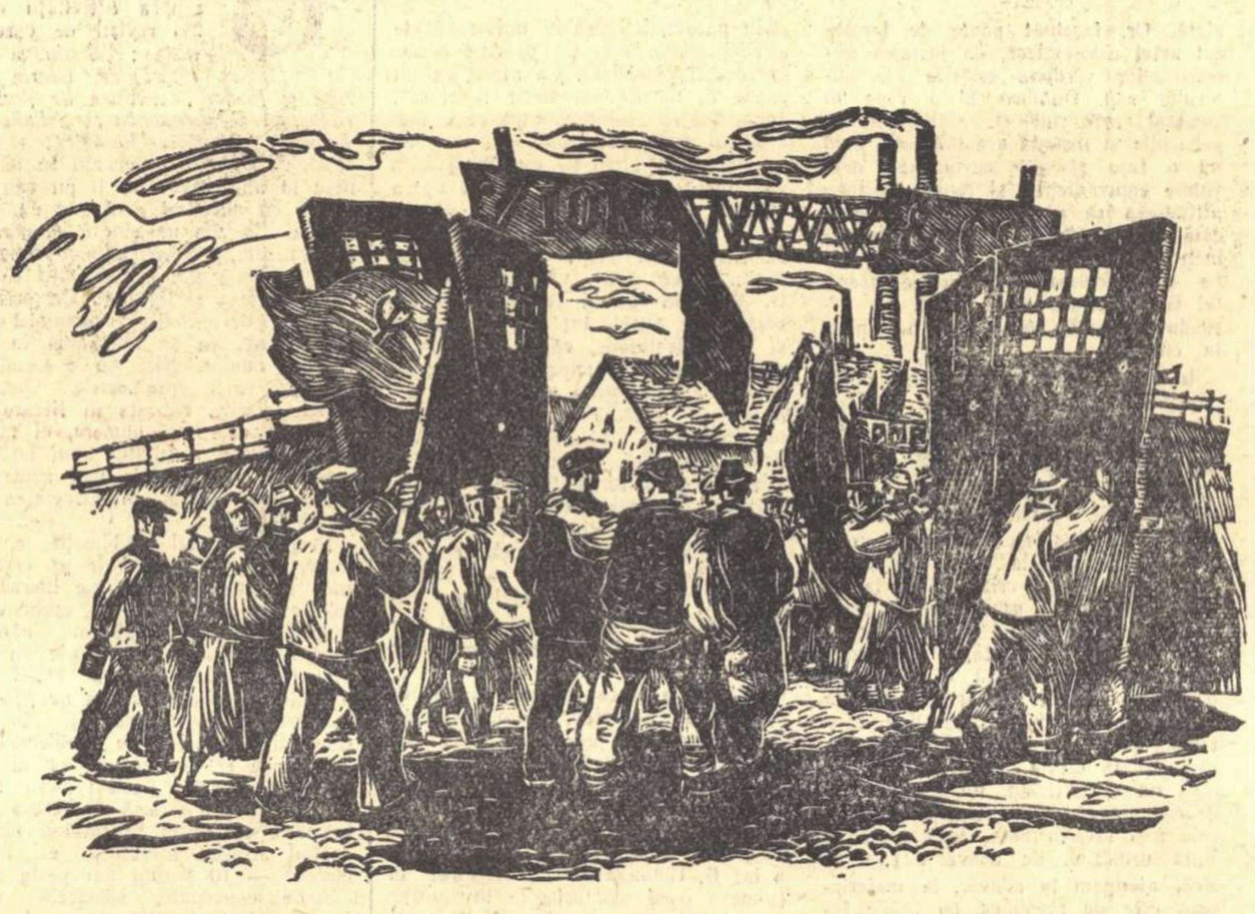

GH. IVANCENCO „Naționalizarea, 11 iunie 1948"

Din problemele moștenirii literare

Condițiile și bazele succesului

I

In activitatea de cercetare și editare a literaturii noastre create sub regimurile și orînduirile trecute, s-au ivit în mai multe cazuri manifestări de preluare a moștenirii de-a valma, fără spirit critic, fără respectarea principiilor științifice marxist-leniniste. Aceste abateri au apărut în ce privește selectarea unor autori și opere, în prezentarea lor în ansamblul literaturii, în unele prefețe sau studii publicate în presă, în munca editurilor. Ele nu constituie nicidecum un curent, o tendință mai generală; dar prin faptul că s-au adunat cu timpul, ele pot induce în eroare pe cititori, cu privire la unele teze fundamentale ale marxism-leninismului în legătură cu moștenirea literară și cu privire la modul cum partidul nostru a îndrumat și orientat această activitate.

Se ivește deci necesitatea de a analiza cu toată severitatea astfel de erori.

Inainte de a trece propriu-zis la analiza lor, socotim că este bine să recapitulăm unele din principiile fundamentale ale învățăturii marxist-leniniste cu privire la moștenirea literară, și să subliniem o parte din rezultatele principale dobîndite în munca de cercetare și editare a moștenirii, care s-a desfășurat în țara noastră după eliberare.

*

Activitatea de valorificare și cercetare în spirit critic a moștenirii literare este o parte importantă a muncii ideologice care se desfășoară în țara noastră. Ea este legată de ridicarea generală a nivelului cultural și, în mod nemijlocit, de sarcina educării patriotice și socialiste a maselor. Tocmai de aceea, încă din primii ani după eliberare, partidul a acordat o atenție deosebită moștenirii literare și întregii muncii pentru studiul istoriei literaturii. De-a lungul anilor, în mod consecvent și ferm, partidul a orientat munca științifică de valorificare și preluare a moștenirii, a inițiat și sprijinit cercetarea aprofundată a tot ceea ce a constituit în trecut valoare de creație în slujba idealurilor poporului de libertate și progres. Indată după 23 August 1944, în condițiile grele ale luptei împotriva „criziștilor" care încercau să demonstreze imposibilitatea dezvoltării culturii într-un regim muncitoresc-țărănesc, în condițiile nu mai puțin grele ale încercărilor de reînviere a curentelor decadente — partidul, apărînd și promovînd bazele noii culturi, situa la temelia întregii munci spirituale, care începea să se desfășoare, moștenirea înaintată a trecutului.

„Democrația și concepția care o călăuzește înseamnă tocmai salvarea de la naufragiu a celor mai autentice valori etice, culturale și politice, înseamnă o revalorizare a tuturor valorilor reale ale trecutului — *spunea tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej în toamna 1946, adresîndu-se intelectualilor.* Concepția democratică este tocmai o punte

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

La comemorarea morții lui V. G. BIELINSKI

CRITICA-PASIUNE

Prietenii și istoria ni l-au lăsat ca pe „freneticul Vissarion", și citindu-l nici nu ni-l putem imagina altfel. Bielinski este un pasionat, dar nu ca urmare a unui determinism fiziologic, ci printr-un mod propriu de înțelegere a lumii, de participare la istoria oamenilor. El este pasionat în primul rînd pentru *adevăr*, nu într-o accepție abstractă și absolută, dar pentru acel adevăr în stare să ofere mulțimilor oprimate libertate și bună stare. Pentru afirmarea, răspîndirea și impunerea unui astfel de adevăr, Bielinski scrie filozofie, estetică și critică literară, așa cum pentru același țel Pușkin, Lermontov sau Nekrasov au scris poezie. In „*Reverii literare*", creație a debutului, el este în căutare febrilă a scopului activității sale și exclamă la un moment dat: *„...unde este adevărul care trebuie să ne fie mai scump decît toate autoritățile din lume?"*

Cu totul remarcabil în această căutare este faptul că Bielinski nu aspiră către un adevăr inedit, necunoscut încă, menit să-i confere gloria superiorității, chiar numai pentru o clipă. Nu! El nu este însetat după originalitate cu orice preț, care să-l situeze cu un cap mai sus decît restul oamenilor; este însetat, cu pasiune și modestie, de umanitate și caută acel adevăr care să fie perfect obiectiv, prin adeziunea cucerită din partea unei umanități. Nu întîmplător o astfel de concepție apare în studiul intitulat „*Discurs despre critică*". Este vorba prin urmare, de o reflexie filozofică aplicată la domeniul estetic: „*Convingerea* — scrie el — *trebuie să-ți fie scumpă numai pentru că este* adevărată, *iar nicidecum pentru că e a* ta. *De îndată ce convingerea omului a încetat în sinea lui să fie* adevărată, *el nu trebuie s-o mai numească* a sa: *altfel va jertfi adevărul unui orgoliu meschin, găunos și va numi* „a sa" *minciuna*".

In această meditație este concentrată întreaga biografie spirituală a inițiatorului mișcării democrat-revoluționare în Rusia și a esteticii materialiste, pre-marxiste. Este o biografie tumultuoasă, zbuciumată, cu un mers în zigzag (cum spune undeva chiar Bielinski), pe un drum intelectual situat între extreme. S-a vorbit mult de inconsecvență intelectuală în legătură cu Bielinski, de un caracter oscilatoriu al gîndirii sale.

Se pare că o astfel de înțelegere, sau mai bine zis neînțelegere, a drumului său filozofic și creator l-a întîmpinat și în cursul scurtei lui existențe, exercitînd o penibilă presiune asupra gîndirii sale. „*Imi cunoști firea* — îi scria el lui V. P. Botkin — *se mișcă întotdeauna între extreme și nu nimerește niciodată în centrul ideii. Cu greu și dureros mă despart de o idee veche, o neg apoi la extrem, iar pe cea nouă o adopt cu tot fanatismul unui prozelit...*" S-ar părea că Bielinski este omul viziunilor spontane, fulminante și globale, incapabil din cauza acestei continue agitații a gîndirii să pătrundă în miezul lucrurilor. Dar observația nu este adevărată, pentru că altfel acest analist de geniu al realismului nu ar fi fost capabil de a dezvălui, cu atîta finețe, nuanțele fenomenului. El ne-a lăsat o întreagă doctrină a realismului, în care subtilitățile de gîndire și observație, surprinderea contradicțiilor în nuanțate formulări unice sînt fermecătoare.

Adevărul este că Bielinski a simțit, a trăit cu intensitate *patosul* gîndirii și al cunoașterii, dezvăluit mai ales sub latura lui tragică. *Patosul* și *suferința* sînt două elemente însemnate în sistemul său estetic. De aceea l-a înțeles pe Gogol în mod exhaustiv și a fost primul care a impus imensa valoare a creatorului „*Sufletelor moarte*". Intre gîndire și suferință Bielinski stabilește relații de identitate: *„...Zău, nu știu dacă e o fericire sau o nenorocire faptul că a gîndi și a simți, a înțelege și a suferi e unul și același lucru pentru mine..."* Filozoful este asaltat de întrebări cărora trebuie să le ofere un răspuns. Intrebările sînt în legătură cu soarta maselor și în epoca de înfiorător absolutism țarist a lui Nicolae I, de dominație sîngeroasă asupra poporului de iobagi, între gîndire și suferință nu putea fi decît relație de identitate, în cazul filozofului dotat cu sentimente civice, cu patriotism.

Drumul gîndirii lui Bielinski este

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

11 IUNIE, ziua naționalizării

Deși așezat pe unul din cele mai bogate pămînturi și înzestrat cu toate virtuțile creatoare, poporul romîn a trecut prin gama celor mai uscate dintre sărăcii și prin lanțurile tuturor umilințelor. Nu-i nevoie să recapitulăm bogățiile, nici puterile spirituale, căci despre ele ni s-a dus faima încă din cele mai vechi timpuri. Vom aminti doar pentru cei fără memorie că prea puțini ani ne despart de vremea cînd eram considerați de-a dreptul incapabili să fabricăm pînă și chibrituri! Dacă s-a susținut vreodată că am putea trăi prin puterea și averea noastră, am întîlnit numai zîmbete ironice și împotriviri teribile. Secole la rînd țara noastră a stat cu brațele încătușate, cu geniul creator sub cel mai opac obroc! Așa se face că am intrat în secolul XX cu renumele de „țară înapoiată", „eminamente agricolă", „țară de ciobani", „de mămăligari" și cu atîtea alte supranume false. Averile noastre se duceau pe apa Sîmbetei. Aventurierii imperialismului luau în exploatare acest paradis confundat cu nu știu ce colonie de la porțile Orientului... Am cunoscut ani grei de mizerie și foamete, am gemut lîngă hambarele cu grîu și am stat în bezna ignoranței cu cartea deschisă la căpătîi. Industria noastră se rezuma aproape numai la grapa de spini de pe vremea geților, cu toate că fierul crăpa munții și petrolul ne țîșnea de sub talpa casei! Valorile noastre circulau în vremea asta prin toate continentele și îngrășau paraziți.

Nu de mult se afla la noi o clasă de oameni care trăiau doar din tranzacțiile cu diavolul, la mezatul sinistru unde ni se afla vîndută țara. „Tantiemele", „primele", „procentele" însemnau ultimii stropi de sudoare, ultima vlagă a unui popor lovit peste gură, rob la așa-zișii „mari agricultori" și „mari industriași", care cheltuiau sume fabuloase călătorind la Paris, Londra sau New York spre a-și primeni cămășile și cravatele! Disprețul pentru tot ce era valoare morală romînească nu mai cunoștea margini! Căutare aveau doar solul cu holdele și bogatele tezaure subpămîntene...

E bine să nu uităm toate aceste adevăruri. E drept că patria noastră și-a schimbat înfățișarea doar în cîțiva ani de zile, dar e foarte bine să ne amintim necontenit că nimic n-a venit din voia vîntului! Toate înfăptuirile sînt fructul luptei neîntrerupte a harnicei și vitezei noastre clase muncitoare! N-am fi putut face nici un pas înainte spre cucerirea belșugului și demnității fără săvîrșirea actului naționalizării, care ne-a determinat și el progresul!

Bunurile muncite de popor au trecut în mîinile poporului, și așa se face că din țară importatoare pînă și de șervețele de masă, am ajuns să putem exporta astăzi din prisosul nostru mașinile cele mai mari și mai complicate, aproape în toate la-

Eusebiu Camilar

(Continuare în pag. 6)

Al treilea sol

În fiecare zi; omul înfruntă și învinge forțele și elementele naturii. Le adulmecă, le îmblînzește, le domină. Sparge roca munților și taie tuneluri, aruncă bastimente pe oceane și păsări de oțel în văzduh, pune stăvilare apelor, întoarce fluviile din matca lor, captează cataractele și le înjugă progresului. A presimțit, a dibuit, a văzut și a materializat lumea materială invizibilă. Scăpărarea interioară a fulgerelor, numită electricitate, unda sonoră și atomul sînt în mîinile lui. Ceea ce natura plămădește într-un mileniu, el, omul, izbîndește într-o generație.

Iată-l acum, a treia oară, stăpînind pustietățile văzduhului. Haosul e cutreierat și controlat de un sol al omului sovietic. Se pare că celălalt mare satelit, luna, a fost zvîrlit în cer de către planeta noastră, în era exploziilor primordiale. In locul continentului smuls globului pămîntesc, au năvălit apele oceanului. Pacificul n-ar fi decît gaura imensă lăsată de plecarea lunii în cer.

Smulsă pămîntului de forțele oarbe ale cosmosului, Selene călătorește-n spațiu. Construit de mintea lucidă și de mîna meșteră a omului sovietic, noul satelit al pămîntului, creat și controlat de om, fixat într-o orbită hotărîtă de el, rotește-n jurul planetei noastre și e văzut în fiecare zi cu ochiul liber.

Ce este acel punct mișcător care trece deasupra capetelor noastre?

O mașină gîndită și construită îndrăzneț și armonios de savanții sovietici, prevăzută cu unelte de precizie, menite să înregistreze, să primească și să dea comenzi, să controleze și să informeze pe cei de pe pămînt asupra legilor cosmosului și eventualele interpretări și schimbări ale acestor legi. Ce densitate are aerul la înălțimea de aproape două mii de kilometri prin care rotește al treilea „sputnik"? Care e puterea razelor cosmice? Ce perspectivă pentru călătoriile interplanetare poate deschide acest nou cercetător al spațiilor celeste?

O mare superioritate față de celelalte aparate americane, acest al treilea satelit artificial mai voluminos, mai puternic decît sputnicii construiți pînă acum, a izbutit să se ridice la înălțimi mai mari și să întreacă viteza celorlalte. El pregătește pe al patrulea, cel capabil poate să adăpostească un om sau mai mulți, care să poată trăi în condiții favora-

Acad. Victor Eftimiu

(Continuare în pag. 6)

VITRINA

DEMOSTENE BOTEZ:

„Prin ani"

Demostene Botez nu mai e de mult poetul „tristeților atavice", al „duminicilor întristate" și al caterincelor melancolice. Străbătînd „prin ani", el și-a stilizat anumite calități, le-a îmbogățit cu sevele proaspete ale timpului. „Poza" modernistă, frecventă la el, ca și la alții, acum vreo treizeci de ani s-a estompat cu vremea, dînd loc unei sincerități care exprimă adevăratul său lirism, uneori de o dezolare bacoviană („Moartea pămîntului"), alteori, și mai cu seamă în anii de după război, generos, acordîndu-se cu ritmul epocii noastre.

Legat de tradiții mai mult decît s-a spus, Demostene Botez cultivă o nostalgică poezie a amintirii în stil romantic („Retrospectivă", „Singurătate"), în ciuda mijloacelor formale moderne. Departe de patrie, se simte dezrădăcinat, evocînd cu emoție meleagurile natale: **„Dar mie nu știu cum/Mi-i dat/Să-mi fie dor / De o bisericuță cu pridvor / De-acolo de la noi din sat"**. („Nostalgie").

Convorbind cu „un ucenic într-ale poeziei", bătrînul meșter îl îndeamnă „să-și scuture rodul", abia după ce i-a reconstituit o biografie spirituală, în care elogiază aceeași veche și măreață tradiție: **„Strămoșii tăi au fost odi-**

Al. Săndulescu

(Continuare în pag. 6)

DAN DEȘLIU:

„Ceva mai greu..."

Afirmarea atitudinii politice nu e în poezia lui Dan Deșliu un adaos tematic, între altele, iar sentimentul participării poetului la construcția socialistă nu are nevoie, ca să fie mărturisit, de momente festive. Conștiința politică hrănește această poezie ca rădăcina, și seva. Volumul „*Ceva mai greu...*", superior celor anterioare, e, în spiritul general al scrisului lui Deșliu, un act de prezență. A fi prezent nu înseamnă însă a fi numai martor, ci părtaș. Poetul e un

participant activ și pasionat, de unde tonul înflăcărat cînd cîntă frumusețea vieții noi și cel polemic, cînd scrie despre dușmanii acesteia. Legătura cu contemporaneitatea și, implicit, cu viitorul pe care aceasta îl pregătește rămîne de nedesfăcut:

Sînt fiul vremii mele — deci și părinte sînt
al zilei care vine aicea, pe pămînt;
și pașii mei și versul și dorurile-mi toate,
să le dezleg de lupta cea mare — nu se poate,
cum nu poți rupe văzul de-a ochilor lumine,
cum nu e cu putință să mă despart de mine.
(Meditații)

Ion Roman

(Continuare în pag. 6)

Problemele criticii literare

„Viața romînească“ și pozițiile criticii

ȘTIINȚĂ SAU ARTĂ?

Problema „critica este știință sau artă“ constituie o veritabilă obsesie pentru revista „Viața romînească“, ecourile ei prelungindu-se la rubrica „Miscellanea“ a numărului respectiv. Insă, în timp ce colaboratorii anchetei prezentate în partea întîia a comentariului nostru (vezi „Gazeta literară“ nr. 22) și Lucian Raicu, — în pofida confuziilor sale dintre care am desprins, din motive de economie, doar cîteva, — pledau pentru caracterul științific și partinic al criticii și se străduiau să reliefeze legătura dintre acest caracter și funcția militantă a criticii, de sprijinire a literaturii noi, articolele „Arta criticului“ de D. Micu și „Tchnica criticii“ de Al. Piru sînt cel puțin ambigue.

Dumitru Micu susține că deoarece cu „toții recunoaștem necesitatea... fundamentării judecății critice pe principiile învățăturii marxist-leniniste, singura doctrină consecvent științifică“ pe de o parte, iar pe de alta „unanimi sîntem de asemenea pe cît se pare în recunoașterea calității beletristice a veritabilei critici literare“, ar „rămînea de discutat ce înțelegem concret prin exercițiul critic ca o creație artistică“ (subl. n.).

Idilic tablou! Sigur că în principiu sîntem de acord cu „temeiurile științifice ale profesiei“. Problema e dacă sîntem consecvenți în fapt cu propriile noastre criterii. Or realitatea, peisajul critic, arată că lucrurile nu stau așa. Iar sezisările venite din mai multe direcții, printre care în primul rînd din partea „Luptei de clasă“ și chiar de la „Viața romînească“ (vezi ancheta și articolul „Delimitări“ al lui Ov. S. Crohmălniceanu din același număr) confirmă recrudescența obiectivismului liberalist și impresionist în rîndurile tagmei critice. Să admitem totuși că optimistul ar avea dreptate și că de aci încolo nu ar trebui să ne îndeletnicim decît cu cercetarea măiestriei critice. In această ipoteză nu era normal să ne așteptăm la o analiză a criticii actuale în raport cu obiectul ei, literatura actuală, la un examen al modului în care talentul artistic, elementul creator din activitatea criticului, contribuie la însuflețirea principiilor sale și, concomitent, la valorificarea obiectului său, arta literară, în conținutul și expresia ei? In loc să exploreze, fie și sub această latură, practica confraților săi mai vîrstnici sau mai tineri, D. Micu reabordează raporturile dintre critică și creație, deci tot chestiunea „critica este știință sau artă“ ca atare, în principiu, referindu-se numai la experiența consacrată, a trecutului. (Dobroliubov, G. Călinescu, E. Lovinescu, Sainte-Beuve, M. Dragomirescu). Să concedem, totuși, iarăși criticului dreptul de a ne dezamăgi și să-i discutăm opiniile în limitele obiectului ales de el, acceptînd provizoriu felul în care el pune problema.

Pornind de la convingerea că meseria sa este și știință și artă, Dumitru Micu respinge impresionismul lovinescian și scientismul lui Mihail Dragomirescu fiindcă cel dintîi concepe critica ca „un periplu în jurul operei de artă“, ca o divagație livrescă de un gust discutabil, ca inaptă, cum spune Micu puțin impropriu, să „reveleze cititorului realitatea obiectivă sau irealitatea unei cărți“, ca avînd o „origine muzicală“, iar celălalt fiindcă alunecă în eroarea contrarie, devenind, prin dogmatizare și lipsă de intuiție estetică, „un asasin al criticii de artă“. Adevărat, numai că aceste obiecții nu reprezintă încă poziția esteticii marxiste. Ca dovadă: întîmpinările lui D. Micu au mai fost formulate aproape în aceiași termeni de Camil Petrescu și G. Călinescu (el însuși îi citează pe aceștia). Mai mult, și aici e un detaliu amuzant, argumentele mobilizate de D. Micu împotriva pretinsei științe a literaturii elaborate de M. Dragomirescu au fost solicitate și de E. Lovinescu și în genere de critici impresioniști în același scop, iar M. Dragomirescu și-a disprețuit adversarul, impresionismul, cam tot cu aceleași rațiuni. Pentru criticul marxist, impresionismul lui E. Lovinescu ca și sistematica ridicolă imaginată pedant de M. Dragomirescu compun două variante, opuse e drept, dintr-o serie de puncte de vedere, ale unei ediții comune: idealismul estetic. Neocolind specificul fiecăreia dintre cele două ipostaze, criticul marxist este dator să dezgroape rădăcina lor comună, baza lor filozofică — idealistă, și de clasă — burgheză. Acesta este în primul rînd aportul marxismului în critica metodelor critice ale trecutului.

Cine însă îmbină cel mai bine exigențele adresate criticii, cine satisface aspirația criticii de a fi și artă și știință? Modelul pe care-l oferă D. Micu este opera critică a lui G. Călinescu. Nu mai e nevoie să declarăm că toți recunoaștem bucuros înaltul prestigiu al acad. G. Călinescu. Monografiile, istoria literaturii romîne, intervențiile lui foiletonistice în problemele criticii și literaturii noastre, chiar ocazionale, ilustrează o penetrație critică de o forță rară, o capacitate asociativă deschizătoare de orizonturi inedite și o erudiție descurajantă aproape. Gîndirea sa, derutant de contradictorie, se desface, cum se știe, din trunchiul idealismului subiectiv și metoda sa e deseori arbitrară. (De altfel, singur și nu o dată a mărturisit-o, dimpreună cu sforțarea, deseori izbutită, de a-și asimila marxism-leninismul). Sarcina reconsiderării autorului „Vieții și operei lui Mihail Eminescu“, oricît de mari ar fi dificultățile — și cuvîntul e un eufemism — trebuie însă preluată, mai ales că începutul a fost făcut și cu succes apreciabil de Ion Vitner care acum cîțiva ani a tăiat un drum în luxurianta, tropicala „natură“ călinesciană. Fără să-și propună deliberat o asemenea expediție, Dumitru Micu a fost silit de însăși tema sa să se „aventureze“. Incercarea s-a soldat cu un eșec datorită lipsei de fermitate principială, de consecvență marxistă a temerarului. Prima etapă a explorării se desfășoară în bune condiții. Dumitru Micu se arată un foarte subtil analist al procedeelor critice mînuite de G. Călinescu în anatomia literaturii, ca și al procedeelor artistice utilizate în reconstituirea, în recrearea ambianței interne a unei opere, sau a fizionomiei unui autor. Astfel este descrisă cu exemple concludente utilizarea analogiilor, a relațiilor stabilite dintre scriitori pînă atunci izolați, sau ale unora dintre aspectele creației și ideologiei lor, tehnica portretizării, a ironiei și sarcasmului, a caracterizării metaforice și lirice — în genere inventivitatea epică de romancier, sau tehnica paradoxului. D. Micu ajunge să descopere sursa tuturor procedeelor literare călinesciene într-o tehnică ce constă — după expresia criticului însuși — în ruperea proporțiilor zilnice, în „caricatură“, în „exagerare“. Odată inventariat arsenalul artei călinesciene, odată parcursă această etapă necesară dar preliminară și pe care au străbătut-o și alții, nemarxiști, Dumitru Micu, în calitate de critic marxist, urma să o examineze în ansamblul ei, să o confrunte cu concepția și metoda, deci cu știința călinesciană, să urmărească gradul în care admirabila artă critică a scriitorului[1]) este capabilă să satisfacă cerințele ultime ale științei literare, să identifice valoarea socială a cutărei opere, să aprecieze curentele în funcție de rolul lor în mișcarea ideilor, etc. Cu alte cuvinte D. Micu era dator să examineze arta criticului în raport de punctul său de vedere, de poziția sa, teoretic marxistă. Or, fascinat poate de farmecul artei călinesciene, de justețea numeroaselor verdicte estetice ale autorului său, Dumitru Micu rupe în general arta lui G. Călinescu de concepția și metoda acestuia sau, cînd nu o face și este nevoit să-i dezvăluie contradicțiile și fondul idealist, atitudinea sa apare atît de amestecată, de șovăitoare, de inconsecventă încît ne întrebăm dacă nu e mai lesne de clarificat contradicțiile operei lui G. Călinescu decît acelea ale articolului lui D. Micu. Să ne oprim la cîteva.

In istoria propriu-zisă și în istoria și critica literară, tezele lui G. Călinescu sînt fundamental idealiste, accentuează D. Micu în repetate rînduri, producînd citate corespunzătoare, ca: „In Istoria ca știință inefabilă și sinteză epică, prof. G. Călinescu formulează considerente teoretice edificatoare privitor la concepția sa istorică (și implicit critică). De la început e necesară precizarea că acest studiu se întemeiază pe o concepție fundamental idealistă, concluziile autorului reprezentînd o dezvoltare pînă la ultimele consecințe a unor teze emise de filozofi idealiști contemporani“. Categoric? Ei bine, nu, căci îndată citim: „G. Călinescu e însă un dialectician, un gînditor îndrăzneț care, chiar mergînd pe căile cele mai întortochiate, se apropie de ținta urmărită, de adevăr“. (Va să zică, ajungem la adevăr, la materialism este de presupus, pe „căile întortochiate“ ale idealismului!). In ce constă totuși caracterul dialectic sau care sînt, cum spune tot Micu mai jos, „surprinzătoarele intuiții“, de ordinul materialismului dialectic, este de presupus? G. Călinescu, arată D. Micu, nu respinge valoarea documentelor dar nu o transformă în fetiș, le subsumează unui înțeles unificator, unei viziuni superioare, se ridică prin ele nu în afara lor — cum au pretins unii — și cu ajutorul fanteziei creatoare, printr-o „sinteză epică“ la universal; deci e împotriva arhivisticii sterile și, în mod special în literatură, în redactarea biografiilor cere „intuirea vieții“, a „portretului spiritual“, a „vieții cerebrale a artistului spre a-i descoperi finalitatea“. Toate ideile enumerate sînt juste și lovesc în „pozitivism“, în „factologie“, în practicismul istoric și în impresionismul de nuanță lovinesciană. Aprobîndu-le nu am ieșit însă din sfera idealismului. Chiar D. Micu consimte (vezi pag. 145): „Numai că, în înverșunarea sa împotriva arhivisticii cu pretenții de istorie, criticul găsește nimerit să îmbrățișeze o concepție încă mai anti-științifică decît obiectivismul, subiectivismul „filozofic“.

Atunci? D. Micu nu se nelinișteste. Altă dată, e foarte încîntat, și are dreptate, că G. Călinescu se află la antipodul criticii expozitive, didactice, „lipsită de vibrație“. Dar „înalta tensiune cerebrală și pulsația emoției intelectuale“, semne cunoscute ale sensibilității și imaginației critice excepționale ale lui G. Călinescu, nu pot fi echivalente cu „antiobiectivismul“. D. Micu știe foarte bine că, marxist vorbind, a nu fi obiectivist este a fi obiectiv. Or, el a fost acela care, mai înainte, demonstrase tocmai contrariul și anume subiectivismul autorului său.

După cum rezultă, D. Micu, înfricoșat de consecințele premiselor sale se întoarce de fiecare dată asupra lor introducînd niște restricții care, de fapt le anulează complet. Afirmă ce neagă și neagă ce afirmă. Marele scriitor și critic G. Călinescu nu poate fi bucuros de o interpretare a operei sale bizuită pe exhibiții de felul: „Din păcate, noțiunea de universalitate e adoptată în accepția pe care o are în filozofia idealistă. Ca atare, ea nu poate fi, bineînțeles, decît respinsă“. (pag. 145)... „Inlăturînd tot ce e idealist în tezele studiului de care ne ocupăm, nu putem să nu împărtășim punctul de vedere după care opera istorică de valoare implică deopotrivă „conștiința universalului“, a existenței unor legi (am traduce noi)...“ (pag. 146). Bunăvoința lui D. Micu, în loc să servească, deservește. (De altfel, tot așa procedează și cu Dobroliubov, căruia îi atribuie drept criteriu principal de apreciere „gustul“, avînd grija să introducă arbitrar în această noțiune inefabilă toate criteriile raționale, proprii esteticii premarxiste și marxiste. Precauție zadarnică, natural!) Jocul subterfugiilor pare vesel cui adoptă perspectiva spectatorului la o reprezentație de prestidigitație intelectuală, e însă întristător dacă, așa cum și trebuie să facem, luăm în serios nu numai inițiativa lui D. Micu ci, în primul rînd, strălucita creație călinesciană.

D. Micu a arătat de prea multe ori, pe lîngă talent critic, subtilitate, simțul răspunderii judecăților sale, ca să-i considerăm articolul de față doar ca un exercițiu de gimnastică. Sîntem de părere că a fost împins în această situație de o dublă eroare originară. Intîi, a privit opera critică a lui G. Călinescu din „interiorul“ ei (undeva o și mărturisește involuntar pag. 145)) deci cu criteriile ei înseși și nu „din afara ei“, cu criteriile științei marxist-leniniste despre literatură. Scrutînd o concepție critică, ca și oricare alt sistem de idei, oricare alt produs al gîndirii, îl studiez ca întreg, sub raportul coerenței lui interne și apoi îl confrunt cu punctul meu de vedere, în speță cu poziția materialismului dialectic, a spiritului de partid. In al doilea rînd, după părerea noastră, a creat, ca și alții, o falsă problemă din raporturile dintre critică și artă. Din momentul în care integrăm critica literară în familia științelor și, a fortiori, cînd o exercităm în spiritul științei marxist-leniniste, nu o mai putem trata ca pe o formă de artă. Prin esența ei, critica lucrează cu un vocabular, cu raționamente și legi, cu elemente de știință, nu cu imagini. Ca și florile pentru botanică, imaginile (arta) constituie obiectul, nu instrumentul, limbajul criticii. Nimeni nu poate împiedica, este dimpotrivă de dorit, ca savantul, criticul cu deosebire să opereze și cu imagini, în general cu mijloacele artei, în scopul ilustrării, al comunicării sugestive a viziunii sale raționale, să utilizeze arta în mod auxiliar, atît. Dar aceasta nu este o problemă de principiu, constitutivă criticii, de soluționarea căreia ar depinde avansarea esteticii marxiste, de pe urma căreia am dobîndi o mai adîncă înțelegere a legilor artei. Mărturie stă împotmolirea tipului de critică care, teoretic, apărea ca cel mai adecvat percepției artei, — impresionismul. Critica cu artă este un deziderat exterior sau dacă vreți o problemă subiectivă, ținînd de aptitudinile personale și deci întîmplătoare ale criticului. Criticul bun e bun nu fiindcă e artist ci fiindcă e om de știință. De aceea, dezbaterea în continuare a raporturilor dintre critică și artă nu poate duce nicăieri, în orice caz nu ne poate îndrepta spre atingerea scopurilor actuale ale discuțiilor criticii: cum luptă critica spre a deveni știință și cum ajută la progresul, de substanță și măiestrie, al literaturii noi. Să ne întrebăm totdeauna dacă, cu sau fără artă, critica este militantă.

Mihail Petroveanu

---

[1]) G. Călinescu refuză a se recomanda critic (vezi propriile sale opinii despre critică din cuprinsul aceluiași număr).

METODĂ ȘI PROPORȚIE

— *Cu privire la publicațiile literare din 1957 ale Academiei R.P.R.* —

I

Observațiile care urmează nu-și propun o apreciere de ansamblu asupra activității celor trei reviste de care se ocupa: *„Studii și cercetări de istorie literară și folclor“*, *„Revista de filologie romanică și germanică“*, *„Studii și cercetări științifice-Filologie“* (Filiala Iași), căci aceste observații se mărginesc la anul 1957. Ar fi un salt inductiv cu adevărat acrobatic ca, pornind de la cîte un singur număr, să generalizăm asupra unei activități care la două dintre publicații se întinde pe șase și opt ani. Cît privește *„Revista de filologie romanică și germanică“*, ea se află abia la primul ei număr. Nici nu e cazul să discutăm aici problemele speciale, foarte diferite, ridicate în fiecare articol din cele trei numere, ci numai să comparăm rezultatul unui an de activitate cu cerințele mai acute ale momentului actual în cercetarea istorico-literară.

Profilul fiecărei publicații e, în mare, delimitat. *„Studiile și cercetările“* Institutului de istorie literară și folclor se ocupă aproape exclusiv de literatura romînă. Spunem *aproape* pentru că există unele note cu privire la publicații străine. După cum o arată și titlul, *„Revista de filologie romanică și germanică“* își împarte echitabil paginile între problemele de lingvistică și un larg sector al literaturii universale. Același lucru în ce privește revista scoasă de Filiala Iași, în care, cel puțin în ultimul număr, spațiul acordat literaturii e foarte modest — 10 pagini din peste 200.

Astfel concepute, sumarele celor trei reviste îmbrățișează un domeniu destul de larg, cuprinzînd o varietate îmbucurătoare de probleme și de unghiuri. In *„Studii și cercetări“*, ele merg de la sintezele vaste ca cea oferită de G. Călinescu în studiile sale eminesciene, pînă la mici încercări monografice despre Traian Demetrescu, Elena Sevastos, Alexandru Sahia, ori la examinarea unei laturi în activitatea vreunei publicații sau vreunui scriitor. (Folclorul la „Tribuna“ din Sibiu, „Elemente de folclor romînesc în opera lui Victor Eftimiu“ etc). *„Revista de filologie romanică și germanică“* alătură și ea articolele de sinteză ale lui Tudor Vianu, N. Façon, E. Vianu și cele referitoare la o anumită problemă sau operă (comentariul lui Al. Balaci asupra „Divinei Comedii“).

Totuși, e evident că, profilate astfel, cele trei publicații lasă la o parte domenii importante. Mi se pare regretabil că revista nou înființată își limitează cîmpul la literatura romano-germanică. Fără îndoială că specializarea e un deziderat științific foarte legitim. Dar cu condiția să existe publicații suficiente. Cînd avem o singură revistă de literatură universală la nivelul respectiv, specializarea duce la acoperirea incompletă, parțială a problemelor. Revistele Institutului romîno-sovietic nu publică decît excepțional lucrări originale cu privire la literatura rusă și sovietică. De asemenea, Revista Universității apare rar, se rezumă la comunicări și nu pătrunde în cercuri mai largi. Lucrările romînești despre literatura sovietică și despre literaturile democrațiilor populare — care ar intensifica un schimb cultural prețios — apar doar în revistele literare propriu zise, care nu le pot adăposti atunci cînd dimensiunile sînt mai largi și specialitatea mai strictă. Iar un domeniu atît de vast și de important ca cel al literaturilor orientale se bucură încă de prea puțină atenție — deși s-a renunțat de mult la „occidentocentrism“, la încercarea de a face literatură universală, lăsînd la o parte creația de milenii a Orientului. E drept că orientaliștii noștri, capabili de interpretări originale, se pot număra pe degetele unei singure mîini. Dar tocmai de aceea un loc la început minim și încercări cît de sfioase ar putea stimula cercetarea.

Un alt grup de probleme lăsat la o parte este cel al teoriei literare. Institutul de filozofie care cuprinde o secție de estetică, publică uneori în *„Cercetări filosofice“* articole de estetică generală. Dar teoria literară — estetică specială — își găsește arareori loc în paginile *„Cercetărilor filosofice“*. In revista Filialei Iași a Academiei R.P.R. a apărut o serioasă analiză a preocupărilor de teorie literară la V. A. Urechia. Dar dacă istoria ideilor despre literatură își află găzduire sub rubrica încăpătoare a istoriei literare, nu e cazul și cu teoria literară ca disciplină sistematică. Lucrul e din multe motive regretabil. Există doar destulă lipsă de claritate teoretică în critică și istoria noastră literară. Nu ne putem plînge nici de supraabundența bunelor lucrări originale de acest fel. Publicațiile Academiei R.P.R. ar putea avea un rol însemnat.

Istoria literară se oprește firesc în fața literaturii încă în elaborare, lasă prezentul în seama criticii și cere un răgaz care să-i asigure perspectiva. Insă teoria literară generalizează valabil în măsura în care operează și cu literatura trecută și cu cea imediat actuală. Atenția față de cercetarea teoretică ar prilejui astfel publicațiilor Academiei R.P.R. un contact mai strîns și binevenit cu actualitatea.

Intre cercetările de istorie literară romînă și cele de literatură universală există o deosebire evidentă, implicînd consecințe practice, ce nu sînt totdeauna luate în seamă. Cercetările de literatură universală sînt handicapate. Făcîndu-se departe de izvoarele principale, ele nu pot folosi nici manuscrise, sînt lipsite de numeroase periodice și uneori chiar de bibliografie critică. Oricît de promptă ar fi informația — ceea ce, din păcate, nu e totdeauna cazul — astfel de studii nu pot ambiționa să descopere sau să revizuiască faptele de literatură. Greul cercetării cade asupra interpretării, asupra sintezei explicative noi. Aspectul documentar e deci dificil, dacă nu imposibil pentru studiile de literatură universală. Asupra lui Alecsandri sau Caragiale, cercetările chiar dacă nu adîncesc sau nu reînnoiesc interpretarea textelor, pot reveni mereu pentru a lămuri fapte sau a descoperi izvoare. Dar într-o revistă de cercetare a literaturii universale, un articol care face o expunere generală, cît de clară și meritorie, despre „Fecioara din Orléans“ a lui Voltaire și, în general, capitolele de curs — în măsura în care au interes exclusiv didactic și reiau lucruri mai dinainte spuse — sînt mai puțin indicate.

Regretăm însă că *„Studiile și cercetările de istorie literară și folclor“* au întrerupt în ultimele lor numere publicarea unor rubrici cu caracter documentar, care apăruseră cu folos în primii ani. Publicarea rezultatelor dobîndite de despuierea arhivelor sau a presei e un auxiliar important pentru toți istoricii literari.

Dacă de la aceste aspecte care țin de profilul revistelor, trecem la cele legate de metodă, se poate remarca în mare măsură tendința îmbucurătoare de a depăși și de a combate practici legate de postulate estetice idealiste, de autonomia esteticului, de impresionism, sau de aplicarea neopozitivismului în istoria literară. Să confruntăm cît de fugar sumarele revistelor în discuție, cu *„Revue de Littérature comparée“* sau cu *„Rivista di letterature moderne e comparate“* din 1957 — perioada de care ne ocupăm. In aceste din urmă publicații e izbitoare limitarea programatică la expunerea de fapte de tip neopozitivist, fie că e vorba de călătoriile lui Gautier în Belgia și în Olanda[1]), fie de dispariția lui Cyprien Robert în 1857[2]), fie despre prietenii elvețieni ai lui Sainte-Beuve[3]). Articolele cu obiective mai largi se mențin la inventariere sau stabilesc raporturi seducătoare și inconsistente între fenomene eteroclite în maniera — dacă nu și cu mijloacele — lui Paul Hazard, întemeietorul lui *„Revue de Littérature comparée“*.

Dovedind în genere rigoare în informații, mișcîndu-se cu siguranță erudită printre faptele foarte variate ale literaturii universale, așa cum o fac G. Călinescu și T. Vianu, cele mai multe pagini din publicațiile Academiei R.P.R. urmăresc probleme de ansamblu, fie că demonstrează existența unei atmosfere și tematici romantice la Eminescu, fie că discută atitudinea literaturii moderne față de antichitate.

Aceste deosebiri sînt simptomatice dar nu ne putem mărgini la ele. Inclinarea pentru sinteză nu e, în sine, dovadă de orientare științifică. Estetica și teoria literară idealistă — în special cea germană — sînt frecvent tentate de vaste schelării speculative. In publicațiile la care ne referim începe însă să se pună accentul principal pe substratul ideologic al literaturii, pe interpretarea momentelor și personalităților în lumina luptei dintre ideologii contradictorii. E ceea ce face Al. Dima, discutînd ideile despre artă ale lui V. A. Urechia și disociind tezele înaintate de infiltrațiile idealiste.

Acest progres al metodei spre treapta științifică a făcut posibilă folosirea fertilă a procedeelor comparative. Se știe că respingerea comparativismului, concepție specific idealistă, a dus uneori la negarea totală și eronată a oricărei metode comparative. Dar influențele, revenirea de motive, sursele, sînt fapte de literatură incontestabile pe care comparativismul le tratează metafizic, în vid. In majoritatea articolelor din amintitele reviste străine de literatură comparată, apropierile se fac cu o caracteristică lipsă de interes față de condițiile interne care explică modul cum o influență s-a exercitat sau nu. Mai multe articole din *„Revista de filologie romanică și germanică“* demonstrează pe viu caracterul selectiv al influențelor, dependența lor de condițiile istorice și locale, fie că examinează cum un fenomen e reluat în timp cu accente și modificări esențiale, impuse de noi condiții istorice (Tudor Vianu sau Elena Vianu), fie că discută notele diferențiale pe care același moment istorico-literar le capătă în condiții locale diferite (N. Façon). In toate aceste cazuri, argumentarea e convingătoare, verifică metoda.

La prima vedere s-ar părea că unui fel eronat de a concepe metoda comparativă i se datoresc apropierile aproximative ce se întîlnesc uneori în paginile acestor publicații, așa cum se întîlnesc și în multe alte publicații. De fapt e vorba mai mult de preferința unor colaboratori mai tineri, pentru amănunte de informație, de altfel nu întotdeauna sigură. T. Vîrgolici, care în general se informează cu seriozitate, compară omorul din *„Remember“* a lui Matei Caragiale, cu uciderea lui Podgers din *„Crima lordului Arthur Savile“* a lui Wilde. Apropierea e bizară. Nu numai pentru că atmosfera obsedantă din nuvela lui Matei Caragiale nu are nimic comun cu umorul cu care sînt narate încercările lordului Savile de a-și săvîrși crima prezisă de chiromant. Dar pentru că, spre deosebire de cele afirmate în articolul lui Vîrgolici, în nuvela lui Wilde nu există nici un fel de mister cu privire la mobilul și la autorul asasinatului. Arbitrară e și apropierea pe care o face Marin Bucur între situația din *„Iubita“* lui Traian Demetrescu și Nejdanov din *„Desțelenire“* a lui Turgheniev. Elementul comun — preceptorul îndrăgostit de eleva lui — e cu totul nespecific. De la *„Noua Heloiză“* încoace, a circulat prin nenumărate scrieri. Folosită astfel, comparația se reduce în cel mai bun caz la analogii vagi.

Silvian Iosifescu

---

1). *H. Van der Tuin — „Les voyages de Th. Gautier en Belgique et en Hollande“. „Revue de Litt. comparée“, oct.—décembre 1957.*

2). *R. Maixner — „La disparition de Cyprien Robert en 1857“, ibidem.*

3). *J. Bonnerot — „Les amitiés suisses de Sainte-Beuve“, ibidem, janvier—mars, 1957.*

Știința în universul poetic

I

O dată cu rotirea celui de al treilea sputnik, care deschide omenirii și mai larg fereastra spre o lume fascinantă cu hotarele pierdute în depărtarea viitorului, sentimentul general că pătrundem într-o altă vîrstă se consolidează și devine o parte a vieții noastre de fiecare zi. Hrănit cu uluitoarele cuceriri ale științei, acest simțămînt e ca un foc nesățios care devoră tot ceea ce atinge. Să nu ne mirăm, așadar, că el a atins și domeniile poeziei.

In adevăr, dacă știința a forțat porțile poeziei aducînd un val de febră și de entuziasm, înlocuind vechile surse de lirism cu altele noi (aparate electronice, energie termonucleară, sincrofazotrone) acest fapt este perfect explicabil. Lirica nu putea rămîne străină de avîntul științei după cum nu s-a putut sustrage niciodată dorinței de a depăși orizontul imediat și de a anticipa viitorul. E aceasta o temă solidă și atrăgătoare de care scriitorii sînt legați prin destin. Numai că, scriind despre perspectivele uluitoare ale umanității, poeții dădeau altădată satisfacție unor aspirații pe care viața părea decisă să le refuze încă mult timp, iar creația artistică lumina visuri cu depărtate termene de împlinire, dîndu-le provizoriu iluzia unei existențe concrete. Niciodată distanța dintre un vis și realizarea lui nu s-a arătat a fi mai scurtă ca în aceste zile. Abordînd așadar tema uriașelor posibilități ale științei, creatorii caută să cîștige influență asupra unui public preocupat intens de cuceririle inteligenței umane. Nu trebuie să uităm apoi că tema lucrează în sensul întăririi conștiinței de sine a societății noastre.

Acordînd un loc întins acestei teme, lirica răspunde deci unor împrejurări obiective și unor nevoi intime ale sufletului nostru. Dar va trebui să recunoaștem totodată că victoriile științei tind să acapareze interesul poeților, în dauna temei politice, iar lupta cu necunoscutul să se prefacă, în unele versuri, într-o paradă festivă. Există primejdia ca, prin exces, această temă să se degradeze, acest nou drum să devină un clișeu poetic, o deprindere, atmosfera de fericire facilă să alunge reflecția profundă, după cum există pericolul ca interesul purtat științei să abată atenția de la actualitatea socială, împiedicînd conexiunea dintre aspectul social și cel științific al diferitelor evenimente. A venit, poate, momentul — și unele din poeziile publicate în ultima vreme o confirmă — să ne despărțim de ceea ce s-a prefăcut în modă și loc comun în această temă, a sosit, poate, clipa să socotim hiperbola moneda firească pe care entuziasmul l-a plătit cuceririlor științei și să pătrundem mai adînc sensurile fenomenelor pe care le trăim, problemele vitale ale societății. Este vorba să marcăm o nouă treaptă într-un proces firesc în care tot ceea ce operează ca o barieră în calea unei viziuni mai ample și mai sensibile a vieții este înlăturat, în care tot ce ne împiedică să îmbrățișăm o sferă mai largă de idei și simțăminte, este îndepărtat

II

Așa cum spuneam ar fi, bine înțeles, absurd să negăm ecoul salutar pe care l-a avut în poezia noastră prezența acestei teme.

Sentimentul de a fi stăpîni pe secretul universului, de a inaugura un nou ev în care oamenii se măsoară cu cosmosul, a conferit liricii o binemeritată demnitate. Nu mai avem de-a face cu acea lume în care individul rămîne sclavul energiilor sale obscure, nici cu acel naturism ortodoxist și bucolic care a bîntuit o bună parte din poezia noastră pînă în 1944 și al cărui ecou nu s-a stins încă, și în care autenticitatea era căutată în umilință, în ignoranță, într-o sfîntă pietate.

Din capul locului trebuie spus că despuierea universului de orice caracter sacru prin ultimele descoperiri științifice, ruinarea ideii dependenței absolute a omului față de natură s-a însoțit în lirica noastră cu convingerea pe care revoluția și schimbarea vechilor raporturi sociale a făcut-o relevantă, că umanitatea este depozitara unor infinite resurse. Cuceririle științifice s-au asociat în sufletul acestei poezii cu aspirația către forme de viață superioare. Să nu fie înțeles faptul ca o relație mecanică între excelența tehnică și înălțimea etică, căci poți dispune de un arsenal tehnic excepțional și să fii lipsit de rudimentare facultăți morale, și în acest caz știința rămîne cel mult o impresionantă monstruozitate. Dar revoluția a dat liricii noastre sentimentul că oamenii nu sînt legați de fatalitatea nici unei forme de viață, că dețin cheia unor uriașe energii. In aceste condiții era firesc ca poezia să radieze vigoare, elan, generozitate și să se opună acelei gîndiri în care uimirea în fața descoperirilor științei se rezolvă într-un sentiment de anxietate, în care gesticulația sufletească e obosită și sumbră. Indirect poezia noastră răspunde acelor viziuni de coșmar în care apare o umanitate lugubră devorată de „morbul progresului“, în care aparatele și mașinile așteaptă doar momentul prielnic pentru a se răzvrăti și a se arunca asupra constructorilor lor, impunîndu-le o dominație rușinoasă, în care evoluția viitoare a omului se confundă cu o respingătoare metamorfoză a însului în larvă, în care cosmosul devine sediul ruinii umane. Umanitatea vrea să devină stăpîna universului, dar știe ea pentru ce?, „vor deveni Venus și Marte terenul unor zadarnice lupte interplanetare?“, „va continua omul să-și plimbe plictisul și indiferența în celelalte sisteme solare?“, „va căuta mai departe în necunoscut premizele unor noi catastrofe?“[1]) — toate aceste întrebări care traduc o reacție panicardă în fața viitorului și izvorăsc dintr-o conștiință exasperată de sentimentul opoziției față de lume, toate aceste întrebări aruncate ca o nadă vechilor spaime și instincte, toate aceste întrebări menite să ne readucă sub apăsarea teroarei și superstiției, supunîndu-ne unor spectre care nu sînt fiicele imaginației ci ale științei și sînt născute din împreunarea celor mai optimiste anticipări cu spaimele cele mai întunecate, au primit un răspuns în poezia noastră. Față în față cu ele, lirica și-a definit clar pozițiile.

In lirica noastră dialogul om-univers e senin. Există un pact secret pe care poeții l-au încheiat cu universul, în calitate de ambasadori ai noștri. E un acord între două mari puteri a cărui tărie stă într-un veșnic echilibru de forțe. Mereu alte piedici se vor ivi și mereu vor fi înlăturate Increderea în om, în știință, este tenace, nici un obstacol nu ni se opune permanent.

Dar răsunetul pozitiv pe care-l are această temă este mai amplu, căci ea lărgește zona de desfășurare a poeților și îi scoate dintr-un univers liric întemeiat pe o gură de rai prin voinicia lui Făt-Frumos. In adevăr, mai mult ca oricare alta, tema oferă prilejul nimerit de a înlocui o imagistică tradiționalistă, convențională și uzată cu o imagistică ale cărei elemente sînt extrase din universul civilizației moderne și corespund cu trăsăturile de gîndire și sensibilitate ale epocii. Acest aspect al problemei nu ni se pare cel mai puțin însemnat pentru o poezie care tinde să surprindă procesul de transformare al țării și să reflecte sufletul omului produs de împrejurări revoluționare.

Prin această temă se introduce apoi în poezie un accent de naturalețe și realism. Nu e vorba numai de folosirea unui limbaj citadin sau de adoptarea unei exprimări în concordanță cu epoca, ci și de un fel de a simți și de a gîndi, luminat de profunzimea și frumusețea ideilor absorbite din știință, eliberat de mituri. Căci, în cele din urmă, nu în subiect, ci în imagine și în spiritul versurilor recunoști prezența acestei teme. Modul în care este resimțită viața de fiecare zi, atitudinile fundamentale ale poetului, arată dacă el este sensibil la progresul științei, receptiv la dezvoltarea tehnicii, atent la întrebările morale concret istorice sau continuă să rămînă subjugat de antitezele străvechi între bine și rău, între frumos și urît, folosindu-se în cunoașterea și explicarea lumii mai curînd de basm și legendă decît de datele realității. Și adevărul este că într-o vreme în care pînă și Golemul nu se mai realizează prin mijloace magice, ci pe temeiul științelor moderne, cînd robotul visat de înțeleptul din Praga trăiește printre noi sub numele de mașină electronică preluînd o serie din activitățile creierului și obligînd savanții la o determinare mai riguroasă a esenței gîndirii umane, poetul autentic, în ceea ce are el mai intim și mai personal, nu poate rămîne indiferent la această colosală presiune exercitată de gîndirea științifică. Nu-i cu putință ca un scriitor adevărat să-și reconstituie lumea numai din priveliști agreste, munci patriarhale, turme de mioare, scoțînd din cînd în cînd cîte un chiot de vitalitate.

Se poate urmări în multe chipuri influența științei asupra poeziei și modul cum s-a împrospătat lirica în ceea ce ea are mai intim. Așa, de pildă, a fost întotdeauna în exercițiul poetic o ispită a adîncurilor și o chemare a lumii necunoscute și misterioase. Acest miraj nu și-a stins — bineînțeles — focurile. Dar mulți scriitori consideră astăzi poezia, în mod deliberat, ca fiind un mijloc pentru reducerea multiplicității aspectelor universului la o esență, un mijloc lucid pentru a-l înlănțui și supune prin imagini. Și nu încape îndoială că o astfel de credință, mai apropiată de adevăr decît oricare altă definiție a liricii, adaugă întinsului registru de simțăminte și imagini născute din candoare, note noi. Dorința aceasta de a înțelege, stăpîni și modela forțele stîrnite de veacul nostru în imaginație, dar nu numai prin imaginație (așa cum procedează orice mitologie) ci și pe temeiul adevărurilor exacte și al faptelor controlabile, este dintre cele mai nobile.

Așa cum se întîmplă de obicei, cuceririle științei, lărgirea orizontului, au făcut să circule un număr de motive poetice. Ideea legăturii între eforturile depuse de-a lungul mileniilor, a biruinței omului asupra barbariei sale, a atins o înaltă expresie poetică în „Cîntare Omului“ de Tudor Arghezi: Artistul urmărește strădaniile îndelungi ale umanității, înfiorat ori de cîte ori s-a marcat o nouă treaptă în acest proces lent, uimit și fermecat de taina ascunsă în ființa umană. Privind în golul timpurilor, la lumina amețitoarelor perspective deschise de știință, el află nu numai o teribilă sforțare, dar și neașteptate, patetice rezultate.

O altă idee poetică, a cărei fecunditate a sezisat-o Mihai Beniuc în „Bolidul“, este încordarea sufletească, spirituală a timpului nostru. Intensitatea acestei vieți, acționează cu forța unui magnet, e un apel irezistibil care se propagă prin spații. Ca un alt Luceafăr, meteorul din poezia lui Beniuc este scuturat din somnolență, vrăjit de planeta noastră și atras pe pămînt. Drumul spre noi nu e topirea în neant, ci trezirea la viață:

„Desprins din plasa strictei gravități
Eu rătăceam întunecat în spații
Disprețuind solarele sisteme
Mișcarea lor și chiar pe tine, vreme.

. . . .

„Ci mi-ai ieșit în cale, o, pămînt
Cu oameni vii ce tind să zboare-n stele

Și dintr-o dată m-am simțit atras
Și dintr-o dată m-am simțit arzînd
Alunecînd pe cosmicele schele
Substanța consumîndu-mi pas de pas“.
(M. BENIUC)

Ce minte sensibilă la poezie nu va recunoaște în atîtea din poemele lui Geo Bogza produsul unei viziuni străbătută de fiorul cosmic și în care dialogul dintre elementele universului ia accente patetice. Intr-una din poeziile sale („Copacul simfonic“), un arbore și-aruncă brațele spre cer, ca și cum ar dirija simfonia lumii și i-ar indica desfășurarea, în fraze ample pline de propoziții incidente, gata să copleșească suportul gingaș al unui subiect despărțit de predicatul său și totuși neputincioasă să zădărnicească un acord. In poezia lui Bogza copacul simfonic dezvăluie ceva din unitatea materială a lumii:

„Acesta e universul de sunete, uriaș, pe care ți-l dăruiesc
Și-n care tu însuți ești joșnet oceanic, misterios“.

Procesul de desăvîrșire a umanității este conceput nu sub forma unei năzuințe împlinite, consumate și care autorizează un fel de egolatrie a speței. O asemenea înțelegere a progresului, desfășurată fără disciplină interioară ne-ar putea conduce la concluzia că am îmbrățișat eternitatea și absolutul, că frontierele și interdicțiile au pierit. Or, ceea ce rămîne cu adevărat patetic în această ascensiune este că ea se împlinește împotriva a tot ce e fragil în condiția noastră umană:

„Nu semănăm a zei. Iubim, murim
Ispite ne încearcă și păcate
Din lut plăpînd titanic zămislim
Căci oastea ta sîntem, necesitate“...
(M. BANUȘ)

De altfel, cît e de tulburătoare această ființă umană în care se îngemănează străvechi și obscure porniri primare cu explozii de inteligență și generozitate, cît e de tulburătoare această ființă care-și regăsește imaginea exactă în două oglinzi paralele.

Nu ne propunem bineînțeles să epuizăm șirul motivelor poetice născute din această nouă viziune, dar sîntem datori să arătăm în ce însemnată măsură ideea de mișcare, de evoluție, captivează poeții. In toate cîte se desfășoară pe dinaintea ochilor, mișcarea este ideea predominantă. Nu se descrie imobilitatea decît pentru a se arăta că e o aparență. Pretutindeni palpită o viață secretă. In ceea ce părea odinioară încremenit și întunecat se descoperă o existență dramatică, nebănuită. In masa opacă a unei pietre se descifrează o lume cu legile și mișcarea ei:

„Ca într-un cer cu stele deslușesc
Rotirea de sisteme nedesferecate“.
(MIHU DRAGOMIR)

E vădită apoi năzuința spre viitor, febrilitatea cu care se fac prospecții în acest timp, care comandă și modelează psihologia, dezlănțuie speranțele, eliberează imaginația.

Și, desigur, nimic nu e mai simptomatic pentru această poezie decît năzuința ca ideea de om să nu mai pară ceva abstract și depărtat, ca noțiunea de umanitate să înceteze a mai fi o ficțiune frumoasă și să devină o realitate concretă, tangibilă, iar ori de cîte ori sînt invocate, un val de emoție să ne cuprindă.

B. Elvin

(Continuare în nr-ul viitor)

---

1) *Kostas Axelos: „Politique Planetaire?“ „Esprit“, ianuarie 1958.*

10 ANI DE LA NAȚIONALIZARE

Nu avem dreptul să aşteptăm!

Imaginația mea s-ar fi vrut uneori contemporană cu Ştefan cel Mare, cu Mihai Viteazul, cu alți eroi a căror existență umană mi se părea aproape neverosimilă, de domeniul legendei; existau pentru mine date şi numiri prodigioase, în care istoria mi se părea cuprinsă, ca vuietul mării într-o scoică, Podul Inalt, Călugăreni sau Mărăşeşti; realizam de multe ori cu un fel de mînie distanțele de nestrăbătut în timp, dintr-un detaliu arhitectonic înecat în contemporaneitate, dintr-o armă veche, sau dintr-o haină care mi se părea imposibil să fi acoperit un trup la fel cu al meu. Aş fi vrut să cred că zilele acelea, pietre de hotar ale memoriei şi ale conştiinței, aveau ceva al lor, unic, o strălucire sau o mohoreală aparte, într-un fel predestinată şi aveam cu regret sentimentul că istoria refuză imaginației parfumul autentic, de absolut al momentelor ei. Ne-am obişnuit dintr-o anumită comoditate romantică să concepem revoluția doar ca o vastă desfăşurare de mulțimi, într-un aer fierbinte şi incendiar, cu momente de eroism anonim, cu oratori al căror verb trece electric, apropiind pe oamenii care ascultă încordați, sudîndu-i: cuvintele memorabile care se spun în aceste clipe au devenit un loc oarecum comun al conştiinței noastre; ne-am obişnuit să vedem „bastilii“ şi „palate de iarnă“ prăbuşindu-se în nori de fum şi praf, să ne simțim cutremurați de acel val uriaş de fraternitate al străzii revoluționare.

Dar ziua în care s-a petrecut acel moment al revoluției noastre, numit naționalizare, nu avea nimic deosebit; relicvele ei sînt nişte afişe, nişte ziare roase, încă neîngălbenite, cu aceeaşi literă, cu titlurile mari prin care istoria pătrunde zilnic şi simplu în casele oamenilor. Dincolo de ceea ce ochiul a reținut: prăbuşirea în praf, cu solemnitate a unor firme care simbolizau producția, revărsarea pe străzi a mulțimilor, momentul în care strungarul Popescu se aşează în fotoliul directorial, încercînd să se stăpînească, să fie cît mai natural, realizînd desigur tumultuos sentimentul precis, ascuțit, al istoriei, dincolo de stupefacția burgheziei, ca şi cum rîurile ar fi început să curgă invers, dincolo de pronosticurile ei fericit sceptice, dincolo de toate aceste tablouri istorice gravate în memorie rămîne sensul adînc, poate cea mai importantă revoluție spirituală: prăbuşirea violentă şi radicală a mitului celui mai generator de mituri din istorie: permanența proprietății private, „instinctul“ proprietății.

Astăzi pentru un tînăr care are vîrsta mea de atunci lucrul e tot atît de firesc precum aerul care se respiră, iar contrariul — faptul că uzinele „23 August“ de pildă, ar putea fi ale lui Malaxa, ale lui, ca un ceasornic, ca o mobilă, — e de neconceput, ca o imposibilitate absolută, ca un lucru împotriva naturii.

Intre aceste două puncte de vedere e întreg sensul şi întinderea revoluției, procesul interior înfăptuit în oameni, convingerea organic înrădăcinată — într-atîta încît trebuie o aniversare ca să-ți aduci aminte, ca să-l gîndeşti — că naționalizarea e un fenomen ireversibil, la fel cu soarta marilor bătălii hotărîtoare.

Sînt fericit gîndindu-mă că peste un timp alții vor invidia pe cei ce-au trăit acest moment, vor încerca să şi-l imagineze, poate cu aceeaşi pasiune nesatisfăcută a detaliului, cu aceeaşi dorință de-a vedea cerul acelei zile, fețele oamenilor în aceea zi, clădirea județenelor de partid, aşa cum uneori, mai de mult, făceam infructuoase eforturi de-a-mi imagina felul în care gîndea Ştefan cel Mare, sau Mihai Viteazul.

Hîrtia e încă albă. Senzațiile, gîndurile strungarului Popescu în clipa cînd a păşit apăsat, ca să-şi ascundă emoția, pe covorul gros, îndreptîndu-se spre fotoliul directorial, îşi aşteaptă încă exprimarea.

Sentimentul, devenit organic, că toate acestea sînt ale tale, brutăriile şi uzinele de tractoare; sondele şi ceea ce sug ele din adînc, aşteaptă încă exprimarea, transmiterea lui.

Şi ziua aceea de vară, la fel cu altele, cu ziarele şi titlurile lor groase, cu uimirea ei, cu oboseala, cu emoțiile, cu întoarcerea acasă a noilor stăpîni, îşi aşteaptă cronicarul.

Cuvintele care s-au spus atunci, poate memorabile, poate doar foarte simple, obişnuite, poate chiar banale, îşi aşteaptă consemnarea. Spaima, neîncrederea, imposibilitatea fizică a patronului de-a accepta că păşeşte ultima oară pragul fostei lui proprietăți, întîlnirea dură a burgheziei cu revoluția şi degringolada care a urmat, aşteaptă încă. Am fost de față. Cei mai buni dintre noi au fost părtaşi.

Noi nu avem dreptul să aşteptăm!

Titus Popovici

BECA RIND „Miner“

AM FOST MARTOR

Prin vara lui '48 am fost activist la județeana P.M.R.—Arad. Răspundeam în cadrul secției de agitație şi propagandă de agitația vizuală. Conduceam un atelier de grafică şi executam la cîte o sărbătoare mai mare, 1 Mai, 7 Noiembrie sau 30 Decembrie, cîte 300—400 metri pătrați de portrete şi panouri ilustrînd realizările regimului.

Trebuie să spun de la început că prin '48 nu mă gîndisem niciodată că o să obțin Premiul de stat pentru o lucrare literară. In schimb, eram convins că voi obține această distincție pentru un tablou cum n-a mai fost realizat altul în Romînia.

Visul meu cel mare încă din tinerețe era să devin pictor: cînd vedeam culori eram emoționat, mirosul uleiurilor de in îmi producea satisfacții imense şi nimic nu mi se părea mai frumos şi mai nobil decît să stau, cu paleta în mînă, în fața unei pînze întinse pe şevalet.

E greu să recunoşti că nu ai talent: dar e infinit mai greu să recunoşti că ai talent de duzină.

Eu am trecut prin greul acesta mai greu şi m-am lăsat de pictură.

Prin '48 însă, eram încă convins că sînt marele pictor al țării. Şi ca atare, conduceam cu conştiința împăcată, atelierul de grafică stînd cîte 14—16 ore în atelier în lumea vopselelor şi a pensulelor.

Dar nu vreau să scriu despre cariera mea ci despre o seară de vară a anului 1948. Era o seară de vară cu un uşor miros de salcîm şi cu foarte multă linişte. Peste oraş pogorîseră fîşii de întuneric, leneşe, lăbărțate şi, de departe, dinspre Bujac, vîntul obosit, aducea dăngănit de clopot. Intr-un cuvînt era o seară de vară domestică. Eu îmi terminasem lucrul, spălasem pensulele şi mă pregăteam de plecare. In poarta sediului, ofițerul de serviciu îmi spuse că n-am voie să părăsesc județeana.

— De ce?

Ofițerul de serviciu a ridicat din umeri: răspunsul nu era cine ştie ce clar, ba chiar dimpotrivă.

De felul meu sînt un om curios: am încercat să obțin informații dar toate demersurile mele au fost zadarnice. Nimeni n-a putut să mă lămurească. Singurul lucru ce am aflat totuşi, a fost faptul că nici unul dintre activişti n-avea voie să părăsească județeana.

M-am întors în atelier: s-a mai întîmplat să fiu mobilizat pentru cîte o noapte dar totdeauna am fost anunțat din timp. Pentru orice eventualitate am pregătit toate pancartele goale, ca la nevoie, să mă pot apuca imediat de lucru, E adevărat, recunosc, nu prea aveam chef de lucru: în serile de vară domestice îmi plăcea să hoinăresc pe malul Mureşului, să privesc demnitatea maiestuoasă a plopilor, fărîmițarea luminilor felinarelor în oglinda neliniştită a apei.

Trecuse de miezul nopții dar nu mă vizitase nimeni în atelier, să-mi traseze sarcini. Am ieşit în curtea județenei. Deşi era lună, abia tîrziu am observat că în curte nu erau numai tovarăşii mei din activul județenei ci şi o mulțime de muncitori convocați din diferite întreprinderi din oraş. Pe mulți dintre ei îi cunoşteam: erau muncitori fruntaşi, vechi activişti. Un bătrînel de la fabrica de vagoane „Astra“, stătea pe un scăunel, undeva în fundul curții, şi cînta din muzicuță „La umbra nucului bătrîn“ şi, un altul, îl acompania din gură. Am ascultat un timp cîntecul despre iubita nestatornică şi trufaşă apoi am căutat să mă informez de motivul acestei adunări ciudate. Nimeni n-a fost în stare să-mi satisfacă curiozitatea: tovarăşii din biroul județean erau într-o şedință interminabilă iar muncitorii aduşi de acasă, din paturile lor sau de-a dreptul de la strunguri din schimburile de noapte, ştiau chiar mai puțin decît mine.

S-a întîmplat ceva, sau că se va întîmpla ceva, de asta eram sigur. Mai ales că şi paza de la poartă fusese întărită cu cîțiva oameni înarmați. In cele din urmă, ros de curiozitate, am privit emoționat spre poarta de fier forjat a clădirii care se deschisese larg să poată intra în sediu o maşină închisă ca o dubă. Ne-am adunat cu toții în jurul maşinii. După cîteva minute de aşteptare încordată s-a deschis uşa „dubei" şi din interiorul ei apărură doi ospătari de la cantina şcolii partidului. Țineau în mîini, tăvi mari de lemn, încărcate cu sandviciuri. Ne-au informat că tot ei o să ne aducă dejunul, prînzul şi cina pentru a doua zi.

Ne-am culcat care pe unde am apucat: pe scaune, pe bănci, pe birouri. Numai tinerii erau mai agitați: muncitorii şi activiştii mai în vîrstă stăteau răbdători, fumînd, citind.

A doua zi, pe la ora zece, secretarul județenei ne-a anunțat că în curînd o să primim instrucțiuni. Intrebarea tuturor era: ce fel de instrucțiuni o să primim. In cele din urmă, a doua noapte, am fost convocați în sala de festivități şi am primit instrucțiunile: nişte broşuri albe, dacă mă ajută memoria, cu următorul titlu: „Sarcinile directorilor muncitori ai fabricilor şi întreprinderilor naționalizate".

Calendarul gregorian arăta noaptea de 10 spre 11 iunie.

A doua zi, radioul şi presa vestiră țării întregi naționalizarea principalelor întreprinderi industriale, miniere şi bancare.

Am fost de față şi la instalarea noului director la fabrica de textile a baronului Neumann, şi la schimbarea vechilor firme, şi la atacul organizat de filatoarele de la ITA, împotriva unuia dintre directori huligani.

Am fost martor şi la înființarea primelor gărzi muncitoreşti pentru paza întreprinderilor de stat.

De atunci au trecut zece ani: şi 11 iunie s-a inscris ca o piatră de hotar pe făgaşul revoluției noastre.

Eu m-am lăsat de pictură.

Acum scriu şi, ca un cronicar cinstit, am aşternut pe hîrtie multe crîmpeie din marşul triumfal al clasei muncitoare din Romînia. In cei aproape 14 ani de la insurecția armată de la „23 August 1944", am trăit din plin fiecare etapă a revoluției şi totdeauna am avut senzația că sînt părtaş fățiş, că mărşăluiesc pe drumul istoriei.

Acum lucrez la romanul „Statuile trăiesc în noi" un fel de continuare a „Statuilor care nu rîd niciodată" şi, în această carte voi încerca să descriu naționalizarea fabricii de textile „Wolmann" şi traiectoria destinului lui Gherasim, discipolul lui Horvath.

Perspectiva anilor aceştia, bogați şi grei, frumoşi şi plini, a creat în conştiința noastră, a scriitorilor, certitudinea vieții neirosite, certitudinea că scriind, sîntem umăr la umăr cu făuritorii Romîniei socialiste.

Francisc Munteanu

EROUL NOSTRU

Pornind de la ideea că naționalizarea, de la a cărei înfăptuire se împlinesc zece ani, a fost unul dintre cele mai importante acte revoluționare săvîrşite de clasa muncitoare, găsesc prilejul nimerit de a arunca o privire retrospectivă asupra realizărilor şi limitelor noastre în crearea noului tip uman: muncitorul comunist.

Inainte de a face unele observații în acest sens, trebuie să recunosc ca un fenomen obiectiv insuficienta preocupare a scriitorilor noştri de a surprinde fizionomia complexă psihologică şi morală a acestui erou. Şi faptul este cu atît mai surprinzător cu cît el joacă un rol decisiv pe scena istoriei, în timp ce pe scena literară intră, cu paşi timizi, siluetă incertă, palidă şi adesea fără consistență. Contrastul între funcția sa activă, dominantă, viabilitatea socială, resursele lui interioare şi modul cum se reflectă în literatură, pune fiecăruia dintre noi o problemă din cele mai acute.

Este incontestabil că în ultimii ani s-au înregistrat şi succese pe care nu intenționez să le trec cu vederea. A aminti de Anton Filip, Adam Jora, Bucsi, Horvath, înseamnă a numi figuri de comunişti notabili, cu profiluri distincte şi care au cîştigat adeziunea noastră. Ele sînt totuşi apariții rare, însumînd unele trăsături ale eroului comunist, dar lăsînd destul loc liber pentru marele portret în picioare. E un țel spre care tinde orice scriitor îndrăzneț. Chiar dacă o asemenea dimensiune o vor atinge doar cîțiva, e necesară o strădanie unanimă. De altminteri, galeria eroilor e infinită şi oricăruia dintre noi îi este dată posibilitatea să-i smulgă din anonimat, însuflețindu-i prin puterea artei.

Dar pentru aceasta se cere conştiința că ei sînt reprezentativi, ilustrînd aspirațiile epocii. Actualitatea este istoria în mers, cu faptele, cu problemele şi frămîntările ei dramatice. A nesocoti tocmai acest sector vast, înseamnă a te lipsi de un material de cel mai palpitant interes, de un cîmp larg de observație, a nu sezisa procesul adînc al transformărilor care se petrec sub ochii noştri.

Intr-un cuvînt, pentru scriitor a fugi de actualitate înseamnă a se condamna la repetiția unor tipuri umane, literar vidate de conținut, la formule stereotipe, la probleme depăşite şi uneori desuete, fără rezonanță în sensibilitatea contemporană. Timpul nu se cucereşte refugiindu-te în trecut. Cine vrea să existe, se prinde de realitatea vremii sale, ca să nu se trezească suspendat în vid. Nu poți ajunge ritmul epocii călărind pe un cal de lemn.

Aşadar, eşti scriitor al actualității prin necesitatea de a dura, făcîndu-te interpretul problemelor prezente, al zbaterilor omului de astăzi, al luptei factorului determinant în progresul societății: clasa muncitoare.

Pricep într-un fel ezitarea unora dintre scriitori de a se apropia de o realitate în plină ebuliție, sentimentul dificultăților, izvorît din nesiguranța, din teama de a ataca un material atît de viu şi de nou. Analizîndu-l cu atenție, constat că acest sentiment s-a născut nu din existența unor obstacole exterioare, adesea circumstanțiale, ci din propriile noastre limite, care ne-au provocat nereuşitele. Vorbesc de acele limite interioare pe care şi le pune însuşi scriitorul, cunoscute mie, din propria mea experiență.

Deşi am crescut şi trăit într-un mediu muncitoresc, asta n-a împiedicat ca, abordînd pentru întîia oară viața muncitorilor, să înregistrez un pas înapoi cu romanul „Rădăcinile bucuriei". Criticile făcute la vremea lor acestei cărți, dintre care unele judicioase, iar altele, fireşte, exagerate, m-au silit la o identificare a rezervelor, a rezistențelor interioare, dîndu-mi astfel seama că insuccesul se datora limitelor pe care singur mi le pusesem. Era nevoie de luciditate, de curaj, de urmărirea riguroasă a contradicțiilor din care se dezvolta şi biruia eroul timpului nostru, muncitorul comunist.

Trăsăturile lui morale şi psihologice nu constituiau un dat aprioric, imuabil, ci ele se formau, se sedimentau în toiul evenimentelor revoluționare, în jocul atît de violent şi contradictoriu al pasiunilor şi intereselor umane.

Ințelegerea că a fi purtătorul unei mari idei, cum este construirea socialismului, implică un dramatism real, văzut atît în conflictul exterior cu elementele duşmane, cît şi în dezbaterea interioară, am căpătat-o ulterior. Şi rezultatul nu s-a lăsat aşteptat; „Izgonirea din rai" a marcat o depăşire a dificultăților, o realizare consemnată cu satisfacție de critică.

Ancorat în prezent, din dorința de a pătrunde iar în materia arzătoare a actualității, am pornit la scrierea unei versiuni noi a romanului, radicală față de cea anterioară, fără a-mi mai pune limitele de care am pomenit mai sus. Greutățile, oricare ar fi ele, sînt pentru mine — şi cred pentru fiecare scriitor — mult mai acceptabile decît conformismul, adică revenirea la modele epuizate, la căi bătătorite, la tipuri literare consacrate, care circulă de mult în literatură şi de care, oricît de impresionante ar fi, mă despart de ele cu oarecare părere de rău, dar şi cu bucuria intensă că în mijlocul nostru, în lumea noastră, găsesc un material de viață imens, neexplorat încă în adîncime, inedit. A surprinde mişcările sufleteşti determinate de desfăşurarea evenimentelor, a elementelor noi în afirmarea unor caractere, a reda tensiunea problematicii actuale a omului, a zugrăvi eforturile exponentului înfăptuirilor noastre, adică muncitorul de astăzi, este o misiune de la care nu poate dezerta nici un scriitor.

Ştiu cît de dificil este terenul, ştiu că cere scriitorului o reverificare a mijloacelor sale, a metodelor de creație, pentru a putea explora o zonă în mare parte necunoscută, dar care este totuşi a lui, a timpului său şi în care, de fapt, trăieşte. Cunosc zbuciumul de a intra direct în această zonă, în miezul ei viu, cunosc scăderile şi iluminările, suferința nopților fără somn pentru a învia pe pagina de hîrtie această lume atît de diversă şi originală, dar tocmai asta atrage pe un artist adevărat.

O societate nouă se construieşte cu eforturi şi e firesc, deci, ca şi literatura nouă să ne solicite căutări înfrigurate, pasiune şi frămîntări, care se vor dovedi cu siguranță rodnice, dacă vom înlătura limitele care ne frînează şi pe care fiecare scriitor şi le pune singur. Ele sînt limite, după cum am mai spus, ce țin de o prejudecată, de un concept fals, pe care sîntem datori să le învingem. In consecință, confrații mei trebuie să vadă în rîndurile de față o invitație de a sparge aceste limite, de a le depăşi şi de a-şi concentra forțele creatoare, în realizarea exponentului epocii noastre: eroul muncitor.

Ieronim Şerbu

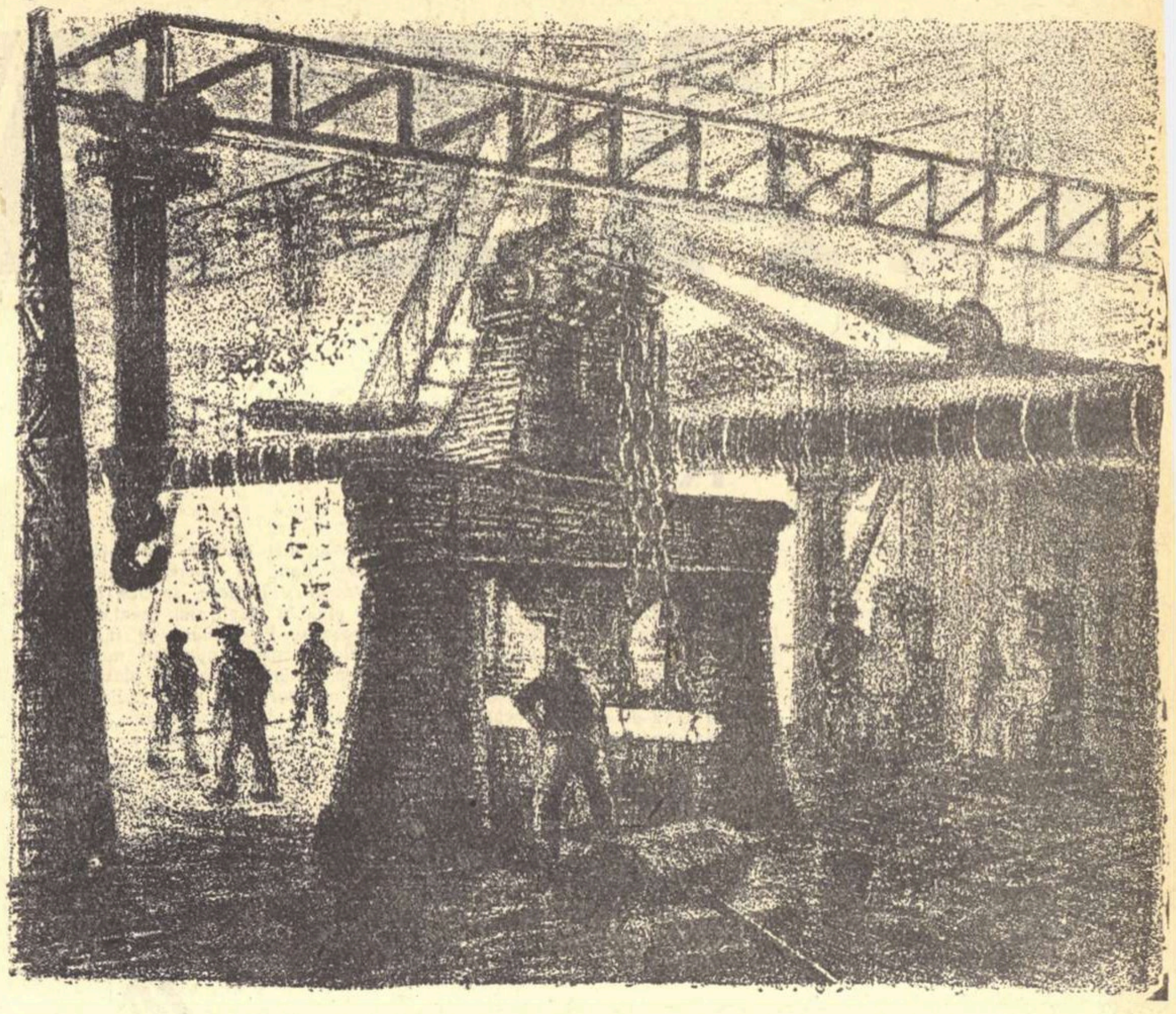

TANIA BAILLAYRE „Forja" (Reşița)

Fără somn

Lîngă patul tău alb mă uit fără somn pe fereastra neagră,
nu la cer, nu la stele.
Tu dormi cu buzele întredeschise,
într-un vis de culoarea copilăriei
In locul primului dinte căzut —
o fereastră roză

Eu nu am somn. Nu mai am somn
In rama ferestrei negre şi mari
trece în lume, pe străzi, undeva,
o fantomă:
cu ochii de lup străpunge-ntunericul,
cu gura de şarpe muşcă din linişte
cu suflul metalic spulberă stelele,
cu trup de golem ne clatină casele
cu degete lungi împleteşte juvățuri,
sub cizme de fier rămîne cenuşă.

Spuneți-mi, mame:
„E un coşmar, linişteşte-te!"
Tăceți?
Ochii noştri materni se-ntîlnesc pe-ntuneric
La fiecare fereastră, fără somn, o femeie
a zărit ca şi mine în lume
fantoma fascismului.

Zidul Federaților

In Zidul Federaților n-a fost zidit nici un om,
să dureze clădirea,
dar sîngele — da!
Dinlăuntru nu plînge înăbuşit soția zidarului
dar zidul păstrează sunetul sec
al căderii trupurilor...

Şi azi, cînd pasul fascist bate pavajul
sîngele roş, comunard,
strigă din zidul de piatră.

Nu!

Ce zvelt e trupul uman
în soare, în apă, în pădure!
Ce puternic brațul, între maşini uriaşe!
Ce temerară gîndirea, în intimitatea infinitului!
Ce frumos, ce armonios e omul!

Şi totuşi din trupuri născute pentru frumos
armonie, ştiință,
ar face din nou, la nevoie,
oamenii drepți,
baricade!

Nu, umanitate,
fascismul nu va trece!

Veronica Porumbacu

Puntea umbrelor

In astă-seară
Umbrele altfel coboară

Pasul lor moale
Pe nimeni din somn n-o să scoale

Cînd răsare luna
Sosesc, cîte una.

Nu le-auzi, parcă e toată
Lumea de cîlți sau de vată.

Ca prietenii vechi
Stau cîte două: perechi.

Se-apropie de parapet
Iar vîntul le-ndoaie încet.

Par nişte steaguri de cenuşe
Intunecate, uşor jucăuşe

Şi-ar spune ceva, dar n-au glas
Le bucură-al tainelor ceas.

De-atîta-ncleştare —
Nimic nu tresare

Din lună, arar, cîte-o rază-n
Cenuşa lor stinsă dansează

Nimeni nu vine, nu trece,
Pe bolta oțelului rece.

Şi-abia către soare răsare
Neființa lor vie dispare

Lăsînd întrerupt un gînd, un sărut
Un cîntec abia început

Un vers de blestem ce îşi caută rima
Pe puntea din Hiroşima.

Tiberiu Utan

Moara

Moraru-a-nebunit pe loc, spun unii...
Buimac, a rătăcit prin colbul lunii.

Frîngîndu-şi pumnii, cînd dădură zorii,
Scîncea neputincios prin preajma morii.

In sat şi-mprejurimi el la atîția
Le-a drămuit făina şi tărîțea

Incît n-avea putere să priceapă
Că-n vadul morii curge altă apă.

In vîrf înfipt, ca-n inimă un cui,
Steag roşu flutura pe moara lui.

V. Moldoveanu

Vestea

Khosrow Ruzbeh a fost ucis... In inima lui
creşteau albastre păduri de măslini. Albastre păduri.
Porumbei
poposeau în inima lui — în fiecare dimineață porneau
să împrăştie ramurile măslinilor
peste cercurile de diamant ale lumii. Dintr-o dată
toate chitarele zorilor au amuțit — Khosrow Ruzbeh
a fost ucis! Ieri a fost ucis,
ieri... ieri... ieri...
ieri... ieri... ieri...
ieri... Cuvinte, vă caut: sub unghii, sub piele,
sub plăselele dinților.
Falangele degetelor se sfărîmă. Umerii au tăria
clopotelor.

Taifunul sîngelui îmi dă cuvintele: ascultați-le!
Ascultați-le şi luați-le şi semănați-le
în grădinile în care vin copii. Semănați-le,
nimeni să nu uite că a fost ucis Khosrow Ruzbeh.
Peste dunele albe ale visului meu
trec negre cămile cu limbi de foc. Negre cămile.
Aştept dimineața, soarele
cu mii de lăncii, cu sute de mii va ucide
cămilele negre cu limbi de foc. Dunele
albe ale visului meu din nou în linişte
vor creşte, în linişte vor alerga
spre copacul lumii — unde stăm noi.

Dimineața intru pe poarta uzinei
şi întîlnesc mii de inimi drepte
cum a fost inima lui Khosrow Ruzbeh.

Hunedoara, 12 mai 1958

Petre Stoica

RĂDĂCINILE

CAP. XXI

OROȘ (I)

Intîlnirea neașteptată cu uitata Roza, vizita la spital, depănarea atîtor și atîtor amintiri, ale mele și ale altora, mă tulburaseră și mă obosiseră. In odăița de la județeană adormisem greu iar înainte de a mă lăsa copleșit de somn fumasem mult. Pe Licu Oroș nu-l simțisem nici cînd venise, nici cînd plecase. In lumina puțină a zorilor m-am trezit cu gura amară și coclită. Am văzut patul celălalt răvășit și am înțeles că omul se odihnise totuși un pic. Am auzit vîntul vuind cu înverșunată dușmănie. Cerul zbuciumat și negru amenința cu ploaie. M-am străduit și mi-am cules oasele, m-am spălat și m-am bărbierit privindu-mi obrazul galben și tras într-un ciob de oglindă. Pe urmă m-am îmbrăcat. La birou, Licu Oroș dădea și primea telefoane și, în fugă, însemna cîte ceva într-un carnet.

— Ce se aude la Blajini? E bine? Bine? Nu? N-aveți nici o grijă. Nu vă lăsăm singuri... Da. Vine... Peste două-trei ore se va afla acolo...

Am priceput că era vorba de mine. Puse receptorul în furcă, mă privi și mă întrebă de sănătate. Ii mulțumii și, la rîndul meu, îl întrebai:

— Ce știri ai din județ?

— Și bune și rele. Sînt fericit că în sfîrșit a venit ziua așteptată. In general sătenii vor participa în număr mare la vot cu toate că vremea e proastă. In nord, la Osica, și către munți a și început să plouă.

— Crezi că vom avea incidente?

— Vom avea. Am luat însă toate măsurile cerute de împrejurări. Provocatorii vor fi puși la locul lor.

In timp ce Oroș mă punea în curent cu ultimele instrucțiuni sosite, ni s-au adus două pahare cu ceai și cîte o bucățică de pîine uscată. Am sorbit ceaiul, am ronțăit și-am înghițit pîinea.

— Ce-ai făcut cu Mînzu, cu Bușulenga și cu Bărbuță?

— I-am sfătuit să nu iasă pe teren. Să rămînă la prefectură și să se odihnească.

— Dar se vor sluji de telefoane...

— De telefoane mă voi sluji eu. Firele prefecturii s-au deranjat.

— Vîntul...

— Vîntul... Ploaia... Se mai întîmplă.

— Cei trei „tovarăși" știu?

— Au vreme s-o afle. Nu am crezut că ar fi necesar să le tulbur somnul și să le tai pofta la gustarea de dimineață.

— Și cum vor reacționa?

— Nicicum.

— S-ar putea să le vină chef să plece cu mașina prin județ.

— Mașina se află în curtea județenei. Le voi trimite vorbă prin tovarășul Nase, care de altfel va rămîne toată ziua pe lîngă ei să le țină de urît, că astăzi am nevoie de mașina prefecturii și că îl rog pe Bușulenga să mi-o împrumute.

— Incotro vrei să pleci?

— La Blajini. Din cauza bogătanilor din Temeiu, centrul de votare din Blajini e unul din cele mai grele.

— O să mă descurc.

— N-am nici o îndoială. O să te duci cu GAZ-ul și-o să meargă cu dumneata un Gînj, acela, smeadul care ne-a însoțit ieri la Osica.

— Pot să plec chiar acuma?

— GAZ-ul și Gînjul te așteaptă.

In ochi îi pîlpîia o mare încredere și o mare liniște. Ne-am strîns mîinile și urîndu-ne unul altuia succes, ne-am despărțit.

Șoferul care făcuse războiul la tancuri era la volan. Lîngă el, ghemuit, se afla Gînjul smead. Pe cînd motorul duduia și mașina prindea viteză, Gînjul smead s-a întors spre mine și arătîndu-și dinții mari și galbeni de tutun, m-a întrebat:

— Ți-ai controlat pistolul, tovarășe candidat?

— L-am controlat.

— Dar de încărcat l-ai încărcat?

— L-am încărcat. Insă nu cred că astăzi va fi nevoie să-l și descarc. Nu mi-ar face plăcere.

— Nici eu nu cred că va fi nevoie. Insă paza bună trece primejdia rea.

Mîngîia cu nădejde un săculeț.

— Dar acolo ce ai? De-ale gurii?

— Kissere... Tovarășul Oroș mi-a spus că trebuie să am grijă de dumneata ca de lumina ochilor. Tovarășul Oroș...

Cine și-a dat osteneala să colinde și să cunoască mai bine acea parte a țării noastre care se cheamă Maramureș nu se poate să nu fi fost îndemnat de localnici să pătrundă mai adînc în munții dinspre Răsărit și să vadă, fie și în treacăt, satul Condor. Aciuiat pe coastele unei spărturi largi a masivului Volog, satul Condor este de un rar pitoresc. Incepînd din fundul spărturii unde licăre în soare apa limpede a rîului și pînă către creste, oamenii au folosit fiecare poiană și poieniță pentru a-și clădi case de lemn. Ți-ar trebui multe zile ca urcînd și pogorînd poteci cu piciorul să ajungi să calci toate pragurile. Sătenii nu se văd între ei cu lunile și unii nici cu anii. De la începutul iernii, cînd cad marile zăpezi și pînă tîrziu, primăvara, fiecare familie trăiește izolată în casa și în ograda ei ca și cum ar fi singură pe lume. Vacile, caii mărunți de munte, oile, orătăniile iernează închise în ocoale cu gard înalt, de bîrne. Cît ține iarna, lupii dau tîrcoale acestor așezări omenești și chiar ziua nămiaza mare drumul de la o casă la alta nu se face fără primejdie. Bărbații în putere și flăcăiandrii părăsesc casele pe care le lasă în grija femeilor și trăiesc undeva, mai departe, în străvechile păduri date în tăiere. Uneori, cînd văzduhul e limpede, se aud bocăniturile pînă la casele din Condor risipite pe coaste. Pe vremuri, la tăiatul copacilor, oamenii dormeau noaptea în bordeie adînci săpate în piatră în jurul focurilor care erau păzite să nu se stingă. Fumul îi afuma, le roșea și le vătăma ochii. Rar se afla bărbat în satul Condor care după cîțiva ani de muncă la pădure să fi rămas cu ochi sănătoși. Care avea firea mai tare și izbutea să ajungă la bătrînețe, ajungea fără vedere. In casele risipite pe coaste la mari distanțe unele de altele, în timpul iernii, cine se bolnăvea bolea pînă se înzdrăvenea. Cui îi era sortit să moară, murea negrijit și nespovedit, numai cu lumînarea aprinsă în mînă. Jos, în vale, lîngă rîu, era, ca în orice sat, un cimitir. Dar, cum nămeții înconjurau casa și făceau de neumblat potecile, oamenii nu aveau la îndemînă nici un mijloc să își ducă mortul la cimitir și să-l îngroape după legea străbună. Așa că, după un obicei moștenit ca și celelalte obiceiuri ale satului din tată în fiu, își jeleau mortul apoi îl înfășurau într-un fel de cearșaf de pînză de cînepă, și-l urcau în pod, la frig. Primăvara potecile se deschideau. Condorenii își luau morții la spinare și pogorau cu ei la bisericuța din vale. Preotul le cînta slujba, îi cădelnița, și morții erau culcați în gropi și acoperiți cu pămînt aspru și pietros. Știri despre cele ce se întîmplau în lume ajungeau greu la urechile oamenilor din satul Condor, dar totuși ajungeau.

Intr-una din acele case de lemn din Condor trăia un condorean get-beget, care se îndeletnicea și el, ca și ceilalți săteni din Condor, cu tăiatul copacilor. După ce învățase să tragă cu tunul și-și isprăvise slujba la „drăguțul de împărat", ca să intre și el în rîndul oamenilor, se însurase cu o fată, pe care o chema Rafira. Toamna se însurase, cu nuntă cu lăutari și cu petrecere strașnică, dar pe la începutul iernii, cu toate că nevasta îi era dragă, o părăsise și apucase calea pădurii cu securea la spinare.

— Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, să ai grijă de vacă și de găini. Dacă s-apropie lupul de casă, pușcă-l. Mă-ntorn cînd înfrunzește muntele. Dragostea e dulce, dar fără cîștig de bani nu avem cum trăi.

Cinci ierni avusese Rafira grijă de vacă și în cinci ierni mulți lupi puscase. Pieile lor acopereau patul și dușumeaua. Le scotea și le scutura la ger să nu se prăsească purecii în ele.

— Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, am mare supărare la inimă. Nu-mi dăruiești copii.

— Dacă nu vrea Dumnezeu...

Intr-al șaselea an de cînd se luaseră, s-a auzit în sat, la Condor, că un băiețandru l-a împușcat la Sarajevo pe nepotul „drăguțului" de împărat, pe Franz-Ferdinand care aștepta să ajungă și el împărat.

— Har Domnului... Nu e nimic... „Drăguțul" de împărat are mulți nepoți care așteaptă să ajungă împărați.

— Har Domnului... N-o să strice nimeni pacea lumii.

Nu a trecut mult însă și a început războiul cu Serbia și cu Rusia.

— Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, mă cheamă la oaste, să trag cu tunul. Nu fi proastă, tu, Rafiră, nu plînge, Am să mă-ntorn, Rafiră, țucu-ți ochii.

— Du-te cu Dumnezeu, Balc...

Regimentul de artilerie al lui Balc trecuse Dunărea și se tot afundase în pietroasele ținuturi sîrbești. Balc Oroș ochise și trăsese cu tunul spre inamic pînă se săturase. Repede se săturase de război Balc Oroș și bun bucuros s-ar fi întors acasă lîngă Rafira lui care îngrijea vaca, sta singură cuc și pușca lupii. Dar nici „drăguțul" de împărat, nici slujitori „drăguțului" de împărat nu țineau socoteala de dorințele soldatului artilerist Balc Oroș. Din războiul cu sîrbii, care era pe terminate, regimentul fusese trimis în războiul din Carpați cu rușii.

— O să fim mai aproape de casă. O să pușc ce-o să pușc pe front și apoi mă răped și-o văd pe Rafira.

O schijă îi izbise șoldul. Către primăvară venise în conced pe o lună. Urcase în munte, la Condor.

— Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, m-am întors din război, tu, Rafiră...

— S-a isprăvit războiul, Balc?

— Nu, Rafiră, țucu-ți ochii, războiul nu s-a isprăvit, merge înainte, dar eu am căpătat o lună conced. Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, stau cu tine o lună și pe urmă mă duc iar la război și pușc iar cu tunul.

Timp de o lună, soldatul artilerist Balc Oroș a băut și-a iubit-o pe Rafira, și-a povestit cui a vrut să-l asculte isprăvile lui de tunar iscusit și iar a băut și iar a iubit-o pe Rafira.

— Beau! Nu știu dacă mai trăiesc să mai văd Condorul o dată, Rafiră.

A trecut repede luna de conced și, posomorît, Balc Oroș a plecat iarăși la război să tragă cu tunul în ostașii cei fără de număr ai rușilor.

Peste trei luni, Rafira i-a trimis carte la regiment.

„Dragul meu Balc și dragul meu bărbat și dragul meu soldat să știi că Dumnezeu s-a îndurat de noi. Eu am să-ți nasc ție fecior acuma, la vreme de război, cînd mor pușcați atîția feciori și atîția bărbați chipoși".

Vară era și acum, în pădurile străvechi, care îmbrăcau de la începutul lumii munții din jur, nu se mai auzeau bocăniturile tăietorilor de lemne. Se auzeau gemetele lungi și adînci ale tunurilor.

— Răzbesc rușii pînă la noi?

— Poate nu răzbesc. Munții sînt nalți și văile de trecere sînt bine păzite de oștirile împărătești ale lui Franz-Iosif.

— Nu lasă el, „drăguțul" de împărat să i se fărîme și să i se risipească țara.

— De i s-ar fărîma ar fi mai bine. Noi, romînii, am trece laolaltă cu romînii de dincolo de munți...

— Taci, omule. Te paște spînzurătoarea...

Se auzi în sat la Condor, că atunci cînd luptele mai contenesc, mulți dintre soldații romîni din armata împăratului fug și strecurîndu-se pe poteci numai de ei cunoscute ajung de cealaltă parte a frontului și se predau rușilor. Se mai auzi că în multe sate romînești s-au ridicat spînzurători și că în spînzurători au fost atîrnați romîni bănuiți de trădare. Balc Oroș nu fugi. Scrise și cartea lui i-o aduse Rafirei poștașul satului. Și Rafira citi în cartea lui Balc:

„Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, mi-ai trimis veste bună. Fată dacă va fi să naști Rafira s-o botezi, că pe tine, țucu-ți ochii, Rafira te cheamă și, după cum știi, pe răposata maică-mea, Dumnezeu s-o ierte, tot Rafira a chemat-o. Iar de va fi dat băiat să-mi naști, tu, Rafiră, țucu-ți ochii, să-l botezi Licu. Cum știi, Rafiră, pe răposatul taică-meu, Licu l-a chemat și-a fost om cinstit și sărac și-aș vrea să-i poarte fiul nostru cu cinste numele. Și să mi-l crești, tu, Rafiră, țucu-ți ochii, pe Licu voinic să se poată lua la trîntă și cu un urs, și cinstit, că noi, săracii, altceva pe lume n-avem mai bun, cît numai cinstea și munca. Războiul, țucu-ți ochii Rafiră, merge înainte și a început să meargă prost".

Rafira i-a scris, a pogorît din munte și-a pus cartea la cutia poștală dar răspuns la scrisoare n-a primit. Uneori frontul se apropia și atunci Rafira se gîndea cu groază că soldații streini care vor veni îi vor lua vaca din ocol și i-o vor mînca. Alteori frontul se depărta. Gemetele prelungi și adînci ale tunurilor abia se mai auzeau. Rafira se liniștea și tot aștepta carte cu vești de la Balc.

Carte de la Balc n-a venit dar în sat, la Condor, s-a răspîndit știrea că Romînia a intrat în război împotriva „drăguțului" de împărat.

— Acum, romînii din armata împărătească se bat în război cu romînii de dincolo.

— Doamne!... Doamne!..

— Mulți au să fugă la oastea romînească.

— Pe care o să-l prindă au să-l dea spînzurătorii.

Rafira se ruga la icoană să nu-l ducă necazul pe Balc să tragă cu tunul în cei de un sînge cu el.

Inainte de căderea marilor zăpezi a văzut urcînd poteca spre casa ei factorul poștal. Deși pîntecul i se îngreunase, ea a alergat în calea factorului.

— Nu te bucura, că nu-ți aduc veste bună, Rafiră. Balc Oroș a încercat să fugă la romîni. L-au prins, l-au judecat și l-au atîrnat în spînzurătoare. Rafiră dragă...

Zăpezile au venit și-au potopit munții. Au acoperit potecile. Rafira a făcut pîrtie pînă la grajdul în care ținea vaca. Ii dădea nutreț la vreme. Topea zăpadă în căldarea cea mare, de aramă, și adăpa vaca. Mai pușca lupi, îi trăgea cu cîrligul, îi jupuia și le punea pieile, pe frînghie, să le usuce vîntul.

Intr-o zi i-a venit ceasul nașterii și-a născut fără nici o suflare de om în preajma ei. Tunurile se auzeau. Răsunau munții. Războiul care i-l mîncase pe Balc mergea înainte. Băiatul era voinic și vesel și semăna cu taică-său.

Primăvara pe cînd muntenii pogorău cu morții lor către cimitir, Rafira s-a dus întîi la primărie și pe urmă la biserică cu băiatul ei.

— Ce nume vrei să-i dai, Rafiră?

— Cum mi-a scris carte bărbatul, înainte de a muri spînzurat, Licu...

— Să ai parte de el, muiere dragă și Rafiră dragă. Și să ți-l aibe în pază Dumnezeu.

Băiatul crescuse în munți, pe lîngă maică-sa. A învățat să cunoască lupii și abia aștepta să crească ceva mai măricel, să poată purta pușca și să puște și el lupi, ca Rafira. A învățat să cunoască urșii și să nu se teamă de ei. A învățat să cunoască munții și pădurile și să pătrundă în tainele munților și ale pădurilor. A învățat să cunoască și oamenii. Venea cîte un bărbat din vale pe la ei.

— Nu te măriți, Rafiră?

— M-am măritat o dată. Și n-am avut noroc de bărbatul meu.

— Vrei să-ți trăiești toată viața în văduvie?

— Acum, după război, multe femei trăiesc în văduvie. O să trăiesc și eu văduvă și-o să-mi cresc băiatul.

Carte a învățat Licu la școala din sat. Se ducea la școală toamna. Se ducea la școală primăvara. Iarna rămînea acasă cu maică-sa. O ajuta să îngrijească de vaci. Vaca bătrînă o vînduseră, dar păstraseră două vițele care acum începuseră și ele să îmbătrînească. După coarne și după dinți cunoștea Licu Oroș că văcuțele merg spre îmbătrînire.

Invățase să tragă cu pușca și pușca lupi. Gură de om, gură de cîine, cere pîine. Nu te poți hrăni cu piatră seacă și nici cu carne de lup pușcat în zăpadă. In munți, ca și la oraș, pîinea se cumpără cu bani și banii se cîștigă cu sudoare.

Rafira ar fi vrut să-și ducă băiatul la oraș, la Satu-Mare, să-l dea la învățătură, să scoată din el domn care nu dă nici cu securea, nici cu ciocanul și care-și cîștigă pîinea scîrțîind cu condeiul pe hîrtie, fără să-i pese de ploaie ori de ninsoare și fără să asude. Dar învățătura cerea bani pe care ea, Rafira, n-avea de unde să-i cîștige, chit că ar fi vrut să muncească pentru băiatul ei pînă și-ar fi dat sufletul.

— La iarnă am să mă duc să tai copaci la pădure, mămucă.

— Ești cam crud, Licule.

— Cum, crud? Am împlinit paisprezece ani. Sînt aproape flăcău, mămucă. Și m-ai crescut voinic.

Imperiul „drăguțului" de împărat de la Viena se sfărîmase pe cînd el, Licu, avea doi ani și creștea în munte. Hotarele se mutaseră. Putea spune că deschisese ochii într-o țară care-și avea capitala într-un oraș depărtat, undeva spre miazăzi, mai aproape de Dunăre decît de munți. Unii băieți de pe la ei se duceau pe jos, pînă la Satu-Mare, luau de acolo trenul și apucau drumul Bucureștilor. Unii intrau pe la fabrici. Alții ajungeau slugi. Erau în viața lui zile în care se gîndea că poate ar fi mai bine să-și caute și el pîinea în acel oraș depărtat despre care auzea deseori vorbindu-se. Alunga gîndurile plecării. Nu se îndura s-o lase singură pe maică-sa și nu se îndura mai ales să iasă din munții lui. I se părea destul de ciudat că într-o zi, mai tîrziu, va fi, poate, și el nevoit să trăiască într-o altă parte a țării unde nu sînt munți. Cum să trăiești fără munți și fără păduri și fără singurătate?

Munții! Munții rămîneau la locul lor. Nu putea nimeni să-i clatine din loc. Insă de la Cluj și mai ales din acel misterios și depărtat București veneau și cercetau munții lor o sumedenie de domni. Se plimbau prin păduri, vînau, prindeau fetele sprintene de gușă și le ciupeau de obraji, plecau. Pe urmă se auzea în ținut:

— Se mai dă în tăiere încă o pădure...

— Dacă o să meargă tot așa, în cîțiva ani munții noștri au să rămînă golași...

— Se spune că în tăierile de păduri ar fi amestecat și regele acela care s-a întors de curînd de prin străinătăți.

— N-ar fi de mirare de vreme ce și curtea împăratului de la Viena avea altădată păduri prin munții noștri...

Multe se spuneau la cîrciuma satului de unde băiatul cumpăra sare și chibrituri și petrol pentru lampă, dar pe Licu nu-l interesau și nici nu avea timp să le asculte.

Către sfîrșitul toamnei Licu a luat securea care îi rămăsese moștenire de la taică-său, a dus-o la fierarul satului s-o curețe de rugină și s-o ascută și apoi i-a pus coadă nouă, lustruită. A luat-o voinicește la spinare și a plecat și el cu un cîrd de oameni din Condor, dincolo de Volog, la tăiatul copacilor.

— Iți sărut mîna, mămucă, și să rămîi sănătoasă.

— Să te întorci sănătos, Licule. Pînă la primăvară n-o să ne mai vedem. Poartă-te frumos cu oamenii, Licule.

— Apoi nici nu e așa de mult pînă la primăvară. Numai șase luni. Cînd muncești, timpul trece repede, mămucă.

— Trece repede, Licule...

Și-a ascuns lacrimile ca nu cumva băiatul ei să plece la lucru cu inima îndoită și să-l răsucească neliniștea în somn.

Omul se învață cu binele. La nevoie se învață însă și cu răul. Rafira s-a obișnuit și cu lipsa băiatului. S-a obișnuit să trăiască iarăși în singurătate așa cum trăise în tinerețe, atunci cînd Balc Oroș, bărbatul ei voinic și frumos, înainte de a pleca la lucru îi spunea:

— Tu, Rafiră, țucu-ți ochii, să mă aștepți, să ai grijă de vacă și să pușți lupi.

Rafirei îi albea părul. Obrazul care fusese altădată atît de fraged i se ofilea. Imbătrînea. O îmbătrînea trecerea timpului. O îmbătrînea singurătatea. O mai îmbătrînea și dorul după băiat.

Licu se întorsese acasă odată cu înverzirea munților. Slăbise, dar se mai deșirase, crescuse mai înalt. Fumul din bordei îi roșise și lui, ca și celorlalți, ochii. Ii pusese în mînă banii adunați, întîrziase cîteva zile pe acasă, pogorîse în vale, la cîrciumă, unde se întîlneau pe înserat flăcăii din Condor. Se vedea că-l macină un gînd.

— Mămucă, nu pot sta. Am vorbit să mă duc să lucrez pe vară la fabrica de scînduri de la Gurga...

— Dar nici măcar nu mi-am săturat ochii de tine, Licule.

— Lucrez pînă spre toamnă, mămucă. Pe urmă vin acasă și-ți aduc cîștigul, mă odihnesc cîteva zile și plec cu oamenii în munte, la pădure...

Printre oamenii din Condor care lucrau vara la fabrica din Gurga și iarna se duceau să trăiască în bordeiele din pădure, se aflau și cîțiva bețivani nărăviți la gîlceavă.

— Să ai grijă Licule, țucu-ți ochii, să nu te apuci de băutură, să nu te strici, mămucă. Dacă aflu că te-ai stricat, mor de inimă rea, Licule.

Licu rîdea:

— Cum îți închipui una ca asta, mămucă? Tătuca a muncit și el la pădure și nu s-a prins stricăciunea de el.

— Taică-tău a fost om nu glumă, Licule.

— Om vreau să fiu și eu, mămucă.

La nouăsprezece ani, Licu s-a stabilit la Satu-Mare unde a găsit de lucru vara și iarna. Muncea în gară la încărcatul și la descărcatul vagoanelor. O dată sau de două ori pe an se repezea la Condor s-o vadă pe Rafira.

— M-ai uitat, Licule.

— Nu te-am uitat, mămucă.

— De ce nu vii să mă vezi mai des, Licule?

— Mi-e greu, mămucă. Dacă lipsesc, se găsesc destui să-mi ia locul.

Il privea și i se părea că se topește de dragul lui. Devenise bărbat în toată puterea cuvîntului. Totuși rămăsese mirată cînd îl auzise spunînd:

— Mămucă, ce-ai zice dumneata dacă ai auzi că vreau să mă însor?

— Să te însori? Dar încă nu ți-ai făcut milităria. Aș zice să-ți faci armata, Licule, și pe urmă poți să te și însori, dacă găsești o fată bună cu care să poți lega două în tei.

— Am și găsit, mămucă.

— Și cine o să-ți întrețină nevasta cît timp o să fii la militărie?

— Fata cu care vreau să mă însor cîștigă. Lucrează la o prăvălie.

— Va să zică ai și găsit-o.

— Am găsit-o, mămucă.

— Ești îndrăgostit de ea, Licule?

— N-aș putea spune că sînt îndrăgostit de ea, mămucă, dar îmi place. Cînd o văd, inima mea se bucură și cînd n-o văd, inima mea se întristează.

— O iubești, Licule.

— Poate că o și iubesc, mămucă. Nu-mi dau bine seama.

Știuse că de acum înainte băiatul se va înstrăina și mai mult de ea, dar nu vrusese să-i strice bucuria. De atît de puține bucurii are parte în viața lui omul! Și viața e scurtă ca o scurtă noapte de vară.

— Dacă vrei să te însori, însoară-te, Licule. Să aduci fata s-o văd și eu.

— Am s-o aduc, mămucă, mai către toamnă.

Așteptase ca pe ghimpi să treacă vara și să vină toamna.

Trecuse vara. Parcă mai încet ca toate verile pe care le trăise ea pînă atunci trecuse. Venise și toamna. Cerul pogorîse jos, jos de tot. Norii negri se tîrau printre munți. Pădurile ruginiseră. Copacii bătrîni își lepădau frunzele. Burnița ziua și burnița noaptea. Rafira îl aștepta pe Licu să vină. Și într-o zi îl văzu pe Licu urcînd poteca însoțit de o fetișcană blondă îmbrăcată într-un pardesiu cenușiu și cu o pălăriuță cu margini mici pe cap. Licu, obișnuit cu urcușul, călca voinicește. Fetișcana mergea clătinîndu-se. Din cînd în cînd se oprea și se sprijinea de el. Se simțea de departe că orășeanca e ostenită și că respiră greu.

Rafira, cu toți anii care o îngreuiau, alergase și le ieșise în cale. Licu îi sărutase mîna cu sfială.

— Soția mea, mămucă. O cheamă Neaga.

— Să fie cu noroc, copii.

— Mulțumim, mămucă.

Ii poftise în casă. Tinerii se așezaseră pe laviță. Ea, Rafira, se uitase cînd la băiatul ei, cînd la noră. Ii privise chipul lunguieț și spelb, părul alb ca hîrtia, ochii verzui, spălăciți. Dintr-o ochire pricepu că fiul ei era îndrăgostit de această femeie cu buzele roșite și cu obrazul pudrat, pînă peste urechi. Din depărtare și prin sita burniței dese i se păruse că noră-sa ar fi o fetișcană. Din apropiere văzu că avea de-a face cu o femeie trecută prin multe și care era cel puțin cu cinci-șase ani mai în vîrstă decît fiul ei. Ii înghețase inima și neștiind ce să le spună îi scăpă printre buze tocmai întrebarea cea mai nepotrivită:

— Dumneata, noră, nu cumva ai mai fost măritată?

Licu lăsase ochii în jos și roșise dar orășeanca zîmbise și ridicase fruntea:

— Desigur, doamnă. Am fost măritată și-am divorțat.

— Ai divorțat ca să te măriți cu Licu?

— Nu. Am divorțat din altă cauză. Pe Licu l-am cunoscut după divorț.

— E o fată bună, mămucă, spuse Licu. Nici nu-ți închipui ce fată bună e. Mai înainte a fost lucrătoare, dar de cîțiva ani a ajuns vînzătoare la magazinul acela din Satu-Mare unde se vînd...

— O fi, mămucă. Să vă dea Dumnezeu noroc, mămucă.

— Cînd m-a cunoscut Neaga, mămucă, eram aproape un sălbatec, mămucă. Soția mea m-a mai învățat cum să mă port prin lume...

— După grai, noră, s-ar părea că nu ești de prin părțile noastre.

— O, nu, nu... Sînt din vechiul regat... Un timp am trăit chiar la București...

— Am auzit că în orașul acela e multă stricăciune, zise Rafira.

— Se poate, spuse Neaga. Dar eu nu am băgat de seamă.

Femeii de la oraș nu-i plăcuse casa. Nu-i plăcuseră munții. Nici pădurile nu-i plăcuseră. Nu-i plăcuse nici Rafira. A doua zi spre seară plecaseră.

Rafira îi petrecuse pînă la drumul din vale și-l văzuse cum se urcă în autobusul care în trei-patru ore avea să-i ducă la oraș. Rămăsese tăcută, tristă, cu inima uscată și cu gura plină parcă de leșie. Ii trebuise multă vreme pînă să ajungă sus, în munte, la casa ei. Avea un singur fiu. Iși pusese toate nădejdile în el. Se uitase înainte, în timp, și-l văzuse fericit, la casa lui, cu nevastă potrivită pentru firea lui bună și deschisă, cu copiii lui. Și acest singur fiu al ei încăpuse pe mîinile acelei spălăcite și spoite teleleici de București, aruncată de cine știe ce împrejurări ciudate tocmai acolo, în Maramureș, într-un oraș de frontieră. Licu... Licu... Era ca și cum l-ar fi pierdut pentru totdeauna. Era încredințată că femeia aceea nu putea să-l ducă pe fiul ei decît la pierzanie.

Cădea în genunchi în fața icoanei.

— Maică a Domnului... Sfîntă Maică a Domnului ai grijă de fiul meu, bună și sfîntă Maică a Domnului.

Peste creste și printre creste vuia vîntul. Pădurile, munții zuruiau sub ploaie.

Cu Neaga, așa cum și prevăzuse Rafira, Licu trăi cum trăiește cîinele cu pisica. La căsătorie află că nu odată, așa cum îi mărturisise, ci de două ori mai fusese căsătorită Neaga. Și tot atunci avu prilejul să descopere că femeia era mai în vîrstă decît el cu opt ani. Căsnicia nu putea dura. Femeia însă, deși îl înșela și-l chinuia, se ținea cu dinții de el, iar Licu, și-o mărturisea cu mîhnire, prinsese slăbiciune pentru ea.

— Ai să mă lași... Văd eu că-ți fug ochii după tinerele... Ai să mă lași... Dar să nu-ți închipui că ai să scapi de mine ușor, Licule...

— Nu-mi fug ochii după nimeni, femeie. Muncesc de dimineața pînă

SÎNT AMARE

seara. N-am timp să-mi trag sufletul.

— Lasă că știu eu ce știu.

Il hărțuia, nu-l lăsa să doarmă, apoi se năpustea asupra lui ca o fiară flămîndă și-l copleșea cu dragostea.

Armata și-o făcuse chiar la Satu-Mare. După primele luni, mituia plutonierii și sergenții, se învoia, venea și se culca acasă, așa că serviciul militar nu i se păruse prea greu. Ba, uneori, căpăta bilet de voie pentru două-trei zile, se repezea în munți, la Condor, și-o vedea pe Rafira, vedea munții, vedea pădurile.

— Cum îți merge cu armata, Licule?

— Bine, mămucă.

— Și cu căsnicia cum o duci, Licule?

— Bine, mămucă.

— De copii ai vreo nădejde, Licule?

— Nici una, mămucă... Neaga...

— O femeie ca ea...

— N-aș vrea să-mi vorbești nevasta de rău, mămucă.

— N-o vorbesc, Licule. Ziceam și eu, așa...

Nu-și spuneau pînă la capăt gîndurile. Nici nu era nevoie. De mulți ani se înțelegeau din cuvinte. Dar și mai bine se înțelegeau din tăcerile lungi dintre cuvinte.

— Acolo, printre streini, ai un suflet de om prieten, Licule?

— Unul singur, mămucă.

Pe Gavril Toduță îl cunoscuse în armată. La cazarmă era vecinul lui de pat.

— Dumneata, Oroș, ce ești în civilie?

— Hamal la gară.

— Eu sînt fochist de locomotivă. Inainte de a fi luat în armată am lucrat pe linia Brașov-Făgăraș-Sibiu, la mărfare...

Deveniseră, în mai puțin de jumătate de an, prieteni la cataramă. Oroș căpătase încrederea lui Toduță. Fochistul, după multe sondaje și încercări, îl atrăsese în mișcare.

Cunoașterea mișcării, a activității și a scopului ei, echivalase în mintea „sălbaticului" din munți cu descoperirea unei lumi noi de care pînă atunci nu avusese habar.

— Mi-ai făcut plăcerea să mă inviți la dumneata acasă, Oroș. Nu aș vrea să te supăr, dar grija ce o am pentru dumneata și cinstea, mă fac să-ți mărturisesc ceea ce îmi apasă inima.

— Mărturisește-mi, frate...

— Nu-mi place soția dumitale. Intr-o zi femeia aceasta va încerca să-ți rupă gîtul.

— Mă tem că-mi spui adevărul.

— Ferește-te de dînsa. Să nu afle nimic. Nici despre mine. Nici despre ceilalți tovarăși pe care ai să-i cunoști. Să nu-i sufli o vorbă. Ai această tărie?

— Mă voi strădui s-o am.

— Ca tovarăș, trebuie în primul rînd să înveți să taci...

— Voi învăța să tac, tovarășe Toduță...

— In orice împrejurare, oricît ar fi de greu, trebuie să știi să te stăpînești, Oroș. Trebuie să știi să taci, Oroș. Să taci ca piatra.

— Iți făgăduiesc să învăț să tac.

— De curajul dumitale nu mă îndoiesc. De cinstea dumitale nu mă îndoiesc. Aș dori să nu mă îndoiesc nici de gura dumitale.

— N-am să te dezamăgesc, tovarășe Toduță, nici pe dumneata, nici pe ceilalți tovarăși.

Răspîndiseră manifeste în cazarmă. Introduseseră și cîteva exemplare din „Scînteia" ilegală. Licu Oroș se folosi de învoirile de a dormi acasă și răspîndi manifeste și în oraș cu destulă pricepere.

Pe Gavril Toduță îl bănuiră și-l arestară. Il arestară și pe Licu Oroș, prietenul și vecinul lui de pat. Atît Gavril Toduță cît și Licu Oroș, cu toate că fuseseră scărmănați destul de strașnic la cercetări, își ținură gura. Găsiră în ei putere să îndure, ba chiar să protesteze.

— Nu aveți nici o dovadă împotriva mea. De ce mă chinuiți? spusese Toduță.

— Ești de la căile ferate.

— Sînt peste douăzeci de oameni în regiment care au lucrat la căile ferate. De ce tocmai eu aș fi comunist? Nici nu știu ce sînt aceia... comuniști sau cum le mai ziceți dumneavoastră. Eu sînt băiat sărac. Abia aștept să-mi sfîrșesc milităria și să mă întorc la locomotiva mea... Nu mă interesează nici un fel de politică.

Licu Oroș se ținuse și el destul de bine.

— Abia acum, la aceste cercetări, spusese el senin, aud că ar exista pe lume oameni cărora li se zice comuniști. Am venit din munți, de la Condor, la oraș, să caut o pîine mai ușoară. Mai înainte am tăiat lemne în pădure, am lucrat la fabrica de scînduri de la Gurga... De ce am părăsit pădurea? Mi-a fost teamă să nu rămîn fără ochi. Acolo, în pădure, iarna, ne culcam în bordeie. Fumul ne vătăma ochii. Dacă aș fi rămas fără vedere, cum mi-aș mai fi cîștigat pîinea? Un orb nu poate munci. Orbul, ca să trăiască, cerșește. Eu nu am vrut să ajung cerșetor. Am nevastă. Am și mamă... Nu-mi trebuie încurcături cu politica...

Neavînd urma unor dovezi cît de neînsemnate, după o săptămînă i-au pus în libertate. I-au arestat în schimb și au început să-i bușumeze pe alții care, într-adevăr, nu aveau nici o legătură cu mișcarea.

— Mi se rupe inima de durere cînd mă gîndesc că suferă alții pentru noi.

Gavril Toduță se uitase la Oroș și-l întrebase cu oarecare nedumerire în glas:

— Și nu cumva intenționezi să te duci și să te dai de gol?

Licu Oroș se și supărase:

— Cum îți închipui dumneata așa ceva despre mine? Mai curînd mă omor.

— Nu-mi închipui, dar felul în care mi-ai vorbit m-a pus nițeluș pe gînduri. Cît despre sinucidere... Să știi, tovarășe Oroș, că partidul are nevoie de oameni vii. Morții nu ne sînt de nici un folos.

In toamna lui '939 izbucni războiul. Tancurile armatelor hitleriste alergau pe cîmpurile poloneze și împrăștiau în jurul lor moartea. Avioanele cu cruci încîrligate sub aripile negre dărîmau și aprindeau sate și orașe. Franța declară război Germaniei dar oștile ei rămaseră ascunse sub pămînt, înțepenite pe faimoasa linie de apărare Maginot. Pe cînd Varșovia ardea și guvernul panilor polonezi, năuc, nu știa unde să se ascundă și nici încotro s-o apuce, Germaniei hitleriste îi declară și Anglia război. Dar deasupra Germaniei care uimi încă o dată lumea, prin forța ei care părea de neînvins, și prin cruzimile ei, pe care mulți nu și le explicară, nu zbură nici un avion englez care să arunce bombe.

In mai puțin de două săptămîni Polonia panilor se prăbuși și teritoriul ei fu ocupat de germani. Guvernul panilor, bogătașii și o parte neînsemnată din mîndra dar puțin pregătita pentru luptă armată polonă, găsiră azil în Romînia.

— Intrăm și noi în război?

— Nu. Cel puțin deocamdată nu intrăm.

Romînia concentră și ea trupe și le masă prin apropierea frontierelor

Incurajați de forța vădită a Germaniei naziste și de noua ei faimă de țară posesoare a unei armate grozave, fasciștii noștri ridicară fruntea.

— Se agită iarăși legionarii.

— Se pregătesc să dea lovitura.

— Ii sprijină ambasada germană.

— Și ambasada italiană îi sprijină, și ambasada spaniolă.

— Fasciștii își string rîndurile.

O parte din ziare începură să-i sprijine fățiș pe fasciști. Atacurile de presă împotriva Uniunii Sovietice și chiar a Angliei și Franței se întețiră.

— Germania lui Hitler va cuceri pămîntul.

In amiaza unei zile de septembrie, pe cînd lumea privea în fața marilor hoteluri din București convoaiele prăfuite de refugiați polonezi care căutau adăpost, un grup de legionari îl pîndiră pe primul ministru al țării, Armand Călinescu, în fața Ministerului Armatei, îl urmăriră nestingheriți cu mașina pe drumul pe care acesta îl făcea către casă, îl ajunseră, îi barară calea lîngă Dîmbovița, și-l împușcară.

Criminalii nu se mulțumiseră cu atît. Se înghesuiseră în mașină, năvăliseră la postul de radio, pătrunseseră în cabina crainicului unde, ajungînd la microfon, izbutiseră să anunțe că „asasinul Armand Călinescu a fost executat". După anunțarea unei vești atît de senzaționale, emisiunea se întrerupsese. Funcționarii postului de radio izbutiră să-i aresteze pe cei opt ucigași. Nu trecură decît două-trei minute și postul de radio își reluă emisiunea. Crainicul nici nu confirmă, nici nu dezminți știrea. Transmise, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, sîrbe săltărețe, hore îndrăcite și cîntece de lume:

Aolică, daolică,
Mi-am luat o ibovnică,
Mititică, frumușică
Și la mijloc subțirică...

Din oraș începură să curgă telefoane cu întrebări. Careva dintre slujbașii cu răspundere se dezmetici și postul de radio, fără să dea nici de data aceasta vreo explicație, se apucă să transmită muzică gravă.

In clipa în care grupul de legionari din „echipa morții" își anunța fapta, mă aflam în oraș. Calea Victoriei și marile bulevarde foiau de lume. Era ora marei circulații cînd se închideau ministerele, birourile și magazinele și se lua masa. Restaurantele și cafenelele erau pline. Soarele dogora, văzduhul era greu, zăpușeala arăta că peste noapte s-ar putea să se schimbe vremea și să plouă. Intîlnindu-mă tocmai pe cînd voiam să intru în restaurantul hotelului Ambasador, deschis de curînd, un reporter se repezise asupra mea cu obișnuita întrebare:

— Ai auzit?

— Ce să aud?

— Legionarii l-au asasinat pe primul ministru.

— Pe Armand Călinescu?

— Da. Pe Armand Călinescu.

— Cînd?

— Acum cîteva minute.

— De unde știi?

— S-a anunțat la radio.

— Așadar știrea e oficială.

— Nu. Știrea au anunțat-o chiar legionarii care l-au asasinat.

Capitala era calmă. Calmă era și Calea Victoriei. Calme erau și bulevardele. Din pricina zăpușelii, oamenii scăldați în sudoare abia se mișcau. Puțini aflaseră vestea. Numai în fața marilor hoteluri se înghesuiau curioșii.

— Azi a venit alt lot de polonezi.

— Au să mai vină și mîine.

— Mașinile sînt grozav de prăfuite.

— Drum lung de la granița cu Polonia pînă la București.

— S-aude că nemții ard Varșovia.

Bucuroși că au scăpat de prăpădul care le cuprinsese țara, refugiații rîdeau, beau, petreceau, și povesteau, în germană sau franceză, cui voiau să-i asculte, peripețiile prin care trecuseră.

— Polonezii sînt oameni cultivați. Vorbesc germana, franceza, engleza...

— S-au refugiat la noi bogații. Poporul a rămas să îndure ocupația hitleristă.

— Refugiații au asupra lor valută forte.

— Parcă se așteptau la catastrofă.

Nu-mi ardea în momentul acela de refugiați. Mă gîndeam la ce se va întîmpla la noi acum, după asasinarea primului ministru. Palatul se va lăsa intimidat ori va răspunde violenței legionare cu violență?

— Altceva mai știi în legătură cu asasinatul?

— Nu, dar aș vrea să mai aflu.

— Unde l-au omorît?

— Lîngă podul Elefterie. Se ducea spre casă. Cred că încă nu l-au ridicat de acolo.

Il cunoșteam pe Armand Călinescu încă de pe cînd intrase, ca tînăr protejat al lui Ion Mihalache, în politică. Urcase repede scara măririlor. Din prefect de Argeș ajunsese secretar general de minister, apoi chiar subsecretar de stat în care calitate jucase un rol nefast, în februarie 1933, fiind unul dintre cei ce porunciseră împușcarea și întemnițarea muncitorilor ceferiști care făcuseră puternica grevă de la Atelierele Grivița. Trădîndu-și partidul, intrase pe sub pielea regelui și a camarilei care-l folosise ca unealtă la instaurarea dictaturii regale. Il atacasem deseori în presă și uneori cu dură dar, după părerea mea, îndreptățită mînie.

La aflarea morții lui tragice, mă simții înduioșat și mîhnit. Mi se păru că moartea l-a spălat de toate păcatele. Mă răzgîndii însă repede și-mi spusei că sînt păcate pe care nici moartea nu le poate șterge.

Tînărul reporter mă întrebă:

— N-ai vrea să luăm un taxi și să ne repezim pînă la locul crimei?

Găsii binevenită propunerea. Ne aruncarăm într-o mașină și în cîteva minute ajunserăm la podul Elefterie. Marile terenuri virane din jur erau pustii. Se adunaseră cîțiva vardiști care îndemnau trecătorii să-și vadă de drum. In apropierea trotuarului se afla mașina primului ministru. Ferestrele erau găurite de gloanțe. Șoferul dispăruse. Pe trotuar, la cîțiva pași numai de mașină, însoțitorul era lungit, cu capul găurit. Lîngă cap, o baltă de sînge atrăsese roiuri de muște. Armand Călinescu atîrna, ca frînt în două de la mijloc, cu picioarele în mașină și cu capul pe asfalt. Monoclul negru îi căzuse...

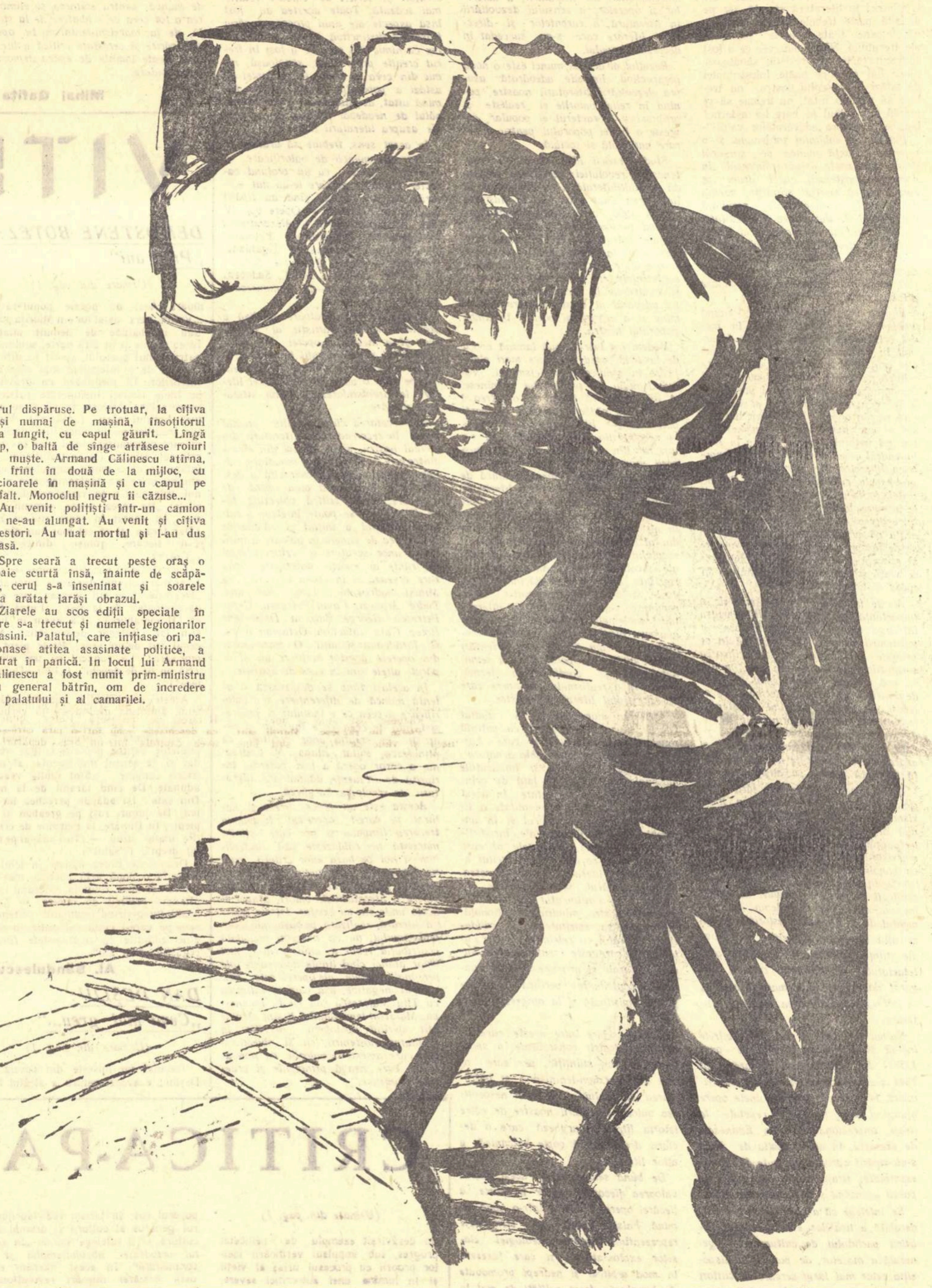

Au venit polițiști într-un camion și ne-au alungat. Au venit și cîțiva chestori. Au luat mortul și l-au dus acasă.

Spre seară a trecut peste oraș o ploaie scurtă însă, înainte de scăpătat, cerul s-a înseninat și soarele și-a arătat iarăși obrazul.

Ziarele au scos ediții speciale în care s-a trecut și numele legionarilor asasini. Palatul, care inițiase ori patronase atîtea asasinate politice, a intrat în panică. In locul lui Armand Călinescu a fost numit prim-ministru un general bătrîn, om de încredere al palatului și al camarilei.

— Știi ce s-a întîmplat cu asasinii lui Armand Călinescu?

— Știu că au fost arestați.

— Din ordinul palatului, au fost duși la locul crimei, împușcați și lăsați acolo să-i vadă lumea.

In timpul nopții, în toate orașele și orășelele țării au fost împușcați oameni și expuși în piețele publice.

— Legionarii l-au împușcat pe Armand Călinescu.

— Palatul a dat ordin să fie împușcați cît mai mulți oameni. Legionari, nelegionari, cum s-o nimeri, ca să sperie țara.

In Polonia căzută sub jugul hitlerist, războiul încetase. Pe frontul franco-german se auzeau uneori rare împușcături de patrule... Anglia... Anglia se pregătea. Iși aduna puterile și se pregătea.

Inainte de a-și arunca diviziile blindate și bombardierele ucigașe asupra altor țări, Hitler mistuia Polonia...

In timp ce se întîmplau toate acestea, comuniștii, aflați în cea mai adîncă ilegalitate, împrăștiau manifeste. Ei chemau poporul la vigilență, arătau pericolul fascizării țării, îndemnau să se organizeze acțiuni de mase împotriva celor care se pregăteau să arunce Romînia în războiul mondial ce începuse prin strivirea și ocuparea Poloniei.

Licu Oroș, care își sfîrșise cu cîteva săptămîni mai înainte stagiul militar, fu prins noaptea lipind manifestele partidului pe zidurile caselor din Satu-Mare. Se luptă ca un leu cu polițiștii care-i luaseră urma, îl pîndiseră și săriseră asupra lui din umbră. In încăierarea care se produsese, polițiștii, întărîtați, îl loviseră cu tocurile pistoalelor peste gură, peste fălci, în cap, îl muiaseră și-l legaseră.

Rafira aflase Venise la oraș, plînsese pe la multe uși dar nu găsise nicăieri ascultare. Nu izbutise să-și vadă fiul. Pe noră, o ocolise.

Îl chinuiseră cît avuseseră poftă și cum se pricepuseră. Pentru că nu se lăsase prins fără împotrivire, îi rupseseră, cu tocurile pistoalelor, la încăierare, cîțiva dinți și cîteva măsele. In zilele și nopțile în care îl supuseseră la interogatoriu, îi rupseseră și dinții care îi mai rămăseseră întregi.

— Spune! Spune! Cine ți-a dat manifestele?

— Nu știu.

— Cum nu știi?

— Nu știu.

— Spune-ne! N-auzi? Ce comuniști cunoști?

— Mă întrebați degeaba. Nu cunosc nici un comunist.

— Cum nu cunoști nici un comunist?

— Dacă aș cunoaște, v-aș spune. Dar dacă nu cunosc!

— Spune-ne! N-auzi? Spune-ne!

— Ce voiți să vă spun?

— De cînd ai tu legături cu comuniștii?

— N-am nici o legătură cu comuniștii.

Il snopeau în bătăi. Zadarnic. De la Oroș nu izbuteau să scoată nimic, cu toată osteneala pe care și-o dădeau. Și nu-și dădeau osteneală puțină.

— Nu știi nimic?!

— Domnilor, nu știu nimic.

— Te-am prins cu manifeste.

— Ce manifeste? Nu înțeleg.

— Cînd te-am prins, aveai asupra ta manifeste.

— Aveam niște hîrtii. Le-am găsit pe stradă și le-am luat.

— De ce le-ai luat?

— Totdeauna trebuie hîrtie la casa omului.

— Hîrtie?

— Da. Totdeauna trebuie hîrtie la casa unui om.

— Spune-ne! De unde le-ai luat?

— Nu v-am spus că le-am găsit pe stradă?!

— Cine ți le-a dat?

— Păi dacă le-am găsit! Nu mi le-a dat nimeni. Le-am găsit pe stradă.

Se repezeau la el. Il izbeau cu boxurile peste fălci. Il dureau rădăcinile dinților frînți. Il dureau rădăcinile măselelor frînte. Bătăușii osteneau. Il mai lăsau și pe el cîteva clipe să-și mai vină în doage.

— Il auziți, domnule inspector, ce spune? Nu știe! E miel nevinovat dumnealui. Nu știe nimic.

Oroș, cu gura plină de sînge, bolborosea:

— Dacă nu știu nimic, nu știu!

— Il auziți, domnule inspector? Mai este și obraznic! Imi vine să-l omor, nu altceva!

— Omoară-l, Gămane, dar nu-l omorî de tot. Trebuie să-l ducem viu la proces.

Pe cînd îl tot băteau și-l cercetau și-l zdrobeau, se gîndise că fără îndoială o arestase și pe nevastă-sa, și că nu va trece mult pînă cînd îi vor confrunta. Nu îi era teamă cîtuși de puțin de această confruntare. El, Oroș, își ținuse bine de tot gura. Neștiind nimic, Neaga nu avea ce să mărturisească.

Și, într-adevăr, într-un miez de noapte, mai curînd chiar decît socotise, Oroș fu chemat din nou la cercetări. Ii spuseseră:

— In noaptea asta o să ai o surpriză. Te ducem sus în biroul domnului inspector Grunz.

Il duseseră. Și în biroul inspectorului Grunz, prin care pînă atunci mai trecuse de cîteva ori, o găsise pe Neaga gătită, cu pălăriuța cu margini mici pe cap, pudrată, ba chiar cu buzele proaspăt vopsite. Se afla așezată pe scaun, în fața biroului la care sta inspectorul. Cînd el intrase și ea îl văzuse, zdrobit și cu fălcile umflate, femeia tresărise ușor, însă își stăpînise repede tresărirea și încercase să-i zîmbească. O aruncătură de ochi, dură și tristă totodată, sleise zîmbetul femeii. Inspectorul Grunz îl măsurase cu privirea din creștet pînă în tălpi. Iși țuguiase buzele în semn de dispreț. Pe urmă se întorsese către Neaga și o întrebase cu ton dulce și familiar, ca și cum el cu nevasta lui Oroș s-ar fi cunoscut de multă vreme și ar fi fost buni prieteni.

— Ia spune, cuconiță dragă, cum îți găsești bărbatul? Ți l-am dichisit nițeluș, nu?

— De! Eu știu ce să vă spun, domnule inspector? Mi se pare că l-ați cam maltratat. Imi pare rău, domnule inspector, tocmai pe bărbatul meu! Ar fi trebuit să stați întîi de vorbă cu mine și n-ar mai fi fost nevoie să mi-l maltratați, ori să mi-l dichisiți, cum spuneți dumneavoastră.

— Mai greșim și noi, cuconiță, cîteodată. Iaca! Numai la asta nu ne-am gîndit. Și poate că nici nu ne-ar fi trecut prin cap, dacă nu ne vizitai dumneata și nu ne-ai fi rugat să ți-l arătăm.

— Totuși, domnule inspector, am impresia că l-ați dichisit cam mult.

— Ce să-i facem, cuconiță. Meseria!... Trebuie să păzim statul. Ne dă pîine. Iar bărbatul dumitale... cum să-ți spun... A cam început să ne doară capul din cauza încăpățînării lui.

— Mă mir... Mă mir mult. De ce să vă doară capul tocmai din cauza bărbatului meu?

— Zău că ne doare, cuconiță dragă. Nici nu știm cum o să ieșim cu el la socoteală.

— De ce, domnule inspector? Dar ce socoteală aveți dumneavoastră cu bărbatul meu? Dacă vă spun că e om de treabă, puteți să mă credeți. E om de treabă.

— Așa o fi, cuconiță dragă. Nu vreau să te contrazic. Ești prea drăguță ca să te contrazic. Dar iată: întreabă-l și dumneata. Dacă e om de treabă, așa cum ne spui, de ce tace, cuconiță? A fost prins cu manifeste. Ne spune că n-a fost prins cu manifeste. Are legături cu comuniștii. Ne spune că n-are legături cu comuniștii. Il invităm să ne destăinuie numele comuniștilor pe care îi cunoaște: spune că nu cunoaște nici un comunist. Păi dacă e de treabă, cuconiță dragă, întreabă-l și dumneata: de ce nu vorbește?

— O să-l întreb, domnule inspector. Chiar aci, în fața dumneavoastră o să-l întreb.

— Poate se va purta mai bine cu dumneata, cuconiță. Pe noi ne chinuie îngrozitor. Il batem: spune că nu știe nimic. Nu-l batem: tace. Păi ce fel de socoteală e asta? Ai putea dumneata, coniță dragă, să-mi spui mie ce fel de socoteală e asta?

In mintea lui Oroș toate se încurcau și se învălmășeau. Il durea mai ales faptul că inspectorul se purta și vorbea atît de familiar cu soția lui, cu femeia aceea lîngă care trăise cîțiva ani și care îi intrase în sînge.

Neaga se ridică. Se apropie de Oroș și începu să-i mîngîie obrazul strîmb și umflat. Oroș își feri capul. Femeia se apropie și mai mult de el și-i prinse obrazul între mîini. Bărbatul simți mirosul pudrei. Se pudrase cu aceeași pudră albă ca făina, cu miros tare. Totdeauna îl supărase mirosul pudrei pe care o întrebuința Neaga, dar din dragoste pentru ea, nu i-o spusese niciodată. O auzi spunîndu-i:

— Dragule! Dragă Licule! Ințelege și tu! N-au nici o vină dumnealor. Scuză-i că te-au bătut. Trebuie să-i scuzi și să-i înțelegi. Nu se pot purta altfel cu tine. De ce nu le-ai răspuns la întrebări? Hm? Licule dragă, de ce nu le-ai răspuns dumnealor la întrebări? Ce! Parcă te-au întrebat mare lucru?

Oroș se dădu cu un pas îndărăt. Era cît pe-aci să se lipească cu spatele de zid. Se lovi de omul care îl păzea, păzind în același timp și ușa. Și se feri în lături. Insă femeia nu-l dădu pace. Iarăși veni lîngă el.

— Te-au prins cu manifeste comuniste. Spune-le, omule, cine ți le-a dat. Atîta vor dumnealor să știe și dacă le spui cine ți-a dat manifestele, ei au să-ți dea drumul. Așa m-am și înțeles cu domnul inspector Grunz. Și-a dat cuvîntul de onoare că are să-ți dea drumul. Domnul inspector Grunz e un om de onoare și o să-și țină cuvîntul. Te asigur eu, eu, nevasta ta. Nu crezi tu în mine, Licule? Poți tu să nu crezi în mine? Domnul inspector Grunz o să se mulțumească cu ceilalți. Cu cei pe care tu îi cunoști. N-ai decît să le rostești numele și pleci cu mine acasă. In noaptea asta pleci acasă cu mine și dormi lîngă mine, Licule.

— Tu nu înțelegi, femeie, că nu cunosc nici un comunist? Tu nu înțelegi că nu m-au prins cu manifeste?

— Vai, Licule! Se poate să vorbești așa! Dumnealor se poartă bine cu tine. Domnul inspector mi-a dat cuvîntul de onoare că te pune numaidecît în libertate și te face uitat și iertat și tu... Fii om de înțeles, Licule! De dragul meu, Licule...

— Nu știu nimic.

— Ai luat-o și tu: mațu-gaia: nu știu nimic!

Oroș se uită la ea mirat. Ridicase glasul la el, în fața inspectorului și a celuilalt care păzea ușa, ea, soția lui! Sîrigase la el ca și oamenii aceia care îl băteau și-l schingiuiau.

— Și tu strigi la mine? Acum toți strigă la mine. Neaga! Nu cumva vrei să mă și lovești?

— Să te lovesc? Nu. Dacă aș vrea să te lovesc, n-aș mai găsi un petec de piele sănătoasă pe trupul tău. Incăpățînatule! Ai rămas așa cum te-am cunoscut. Om de munte, încăpățînat! Degeaba m-am ostenit cu tine să te subțiez, să te învăț cum să te porți cu oamenii! Ai rămas tot sălbatec! — Ce să fac eu, domnule inspector, cu un sălbatec? Cum o să mai trăiesc eu cu un sălbatec? Dumneavoastră știți domnule inspector, ce viață de cîine am trăit eu cu omul ăsta? Nu știa să ducă lingura la gură. L-am luat. L-am dus la mine acasă. L-am învățat să mănînce și să se îmbrace. L-am învățat să umble bărbierit și să-și taie unghiile. Degeaba, domnule inspector. Poftiți-l! Poftiți și uitați-vă și dumneavoastră la el... Stă zburlit ca un lup.

— De o săptămînă ne tot uităm la el, coniță. Și zău dacă mai știm ce să facem.

Omul de lîngă ușă rînji.

— Lăsați-mă să-l omor, domnule inspector. Vă rog, domnule inspector, lăsați-mă să-l omor.

— De, mă! Eu te-aș lăsa, că m-ai mai rugat de cîteva ori să te las să-l omori, dar o să-ți spun și acum ceea ce ți-am mai spus: trebuie să-l ducem viu la proces. Că vezi tu, Oroș ăsta e fierul dracului. Știe multe. Trebuie să stoarcem din el tot ce știe.

— Lăsați-mă să-l omor, domnule inspector. Dacă mă lăsați îl omor ca pe un pui de vrabie. Fără pistol și fără cuțit. Numai cu mîinile îl omor, domnule inspector...

Iși arătă mîinile mari, butucănoase. Inspectorul le privi și zîmbi. Nu-i mai răspunse lui Găman. Acesta se adresă femeii:

— Coniță dragă, mai încearcă dumneata. Altfel, vă jur pe mormîntul tatălui meu, care încă nu a murit, vă jur că-l omor, fără voia domnului inspector Grunz. Ne-a înnebunit. Pe toți ne-a înnebunit. Ni se pare că-și bate joc de noi cu încăpățînarea lui. Nu-l mai putem răbda pe fața pămîntului.

Neaga făcu semn omului de lîngă ușă să se liniștească. Iarăși se apropie de Oroș.

— Spune-le, Licule! Spune-le tot ce știi, Licule! Că dacă nu le spui, începe să-mi turuie mie gura.

— Nici tu nu știi nimic. Poate că vrei să le spui niscaiva minciuni.

Femeia își ieși din sărite.

— Să spun eu minciuni domnului inspector? Dar ce crezi, mă, prăpăditule, că eu știu să mint? Nu știu să mint!

Oroș zîmbi. Il durură buzele umflate și plesnite. Il durură fălcile. Il duru și limba. Spuse:

— Tu și să nu știi să minți!

Femeia îi întoarse spatele. Se duse și se așeză la locul ei pe scaun, în fața biroului la care stătea inspectorul.

— Intrebați-l, domnule inspector, cu cine venea dumnealui la mine acasă, atunci cînd abia se căsătorise?

— Auzi, mă, ce spune cuconița? Cu cine te duceai tu la dumneaei acasă cînd erați de-abia luați?

Femeia adăugă:

— Atunci cînd era soldat.

— Nu ți-am adus niciodată nici un om străin în casă, Neaga. Adu-ți bine aminte. Nu scorni minciuni. Nu umbla cu minciuni.

— Păi tocmai de aceea îl rugai pe domnul inspector să te întrebe: pentru că îmi aduc bine aminte. Cum îl chema pe soldatul acela care fusese fochist pe locomotivă pe linia Brașov—Făgăraș—Sibiu la mărfare? Adu-ți aminte, Licule, și spune.

— Nu ți-am adus nici un soldat în casă.

— Știți cum îl chema, domnule inspector? Știți cum îl chema? Gavril Toduță. Acest Gavril Toduță i-a sucit mințile lui bărbatu-meu și i-a făcut legătura cu comuniștii. A? Tu, Licule, vrei să spui că nu-i adevărat? Cine era prietenul tău cel mai bun la regiment? Nu Gavril Toduță? Și cu cine umblai tu noaptea prin oraș și mă lăsai pe mine singură să te aștept ca proasta în poartă? Nu cu Gavril Toduță?

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Conferinţă de presă la Teatrul Naţional

Săptămîna trecută a avut loc la Teatrul Naţional „I. L. Caragiale" o conferinţă de presă, în cadrul căreia scriitorii acad. Zaharia Stancu, directorul teatrului, şi Aurel Baranga, director artistic adjunct, au prezentat planurile şi obiectivele viitoare ale acestei înalte instituţii de cultură. In cuvîntul său, acad. Zaharia Stancu a arătat că în cursul acestui an, şi anume în lunile octombrie—noiembrie Teatrul Naţional va întreprinde un turneu în Uniunea Sovietică, prezentînd spectacole din repertoriul clasic romînesc şi contemporan, din dramaturgia clasică universală şi din teatrul clasic rus şi sovietic la Chişinău, Kiev şi Moscova.

Acad. Zaharia Stancu a insistat asupra sprijinului activ pe care Teatrul Naţional din Bucureşti îl va acorda dramaturgiei originale şi încurajării autorilor care scriu piese inspirate din realitatea socialistă a zilelor noastre.

Un punct important în activitatea de viitor a teatrului va fi montarea unor piese scurte care să fie reprezentate în întreprinderile din oraş şi împrejurimi şi în localităţile din apropierea Capitalei.

Noua conducere a teatrului studiază, de asemenea, posibilitatea organizării încă de la începutul stagiunii viitoare a matineelor pentru studenţi şi elevi.

După cuvîntul acad. Zaharia Stancu, scriitorul Aurel Baranga a prezentat cîteva aspecte ale colaborării teatrului cu autorii dramatici. Pînă în prezent s-a discutat cu cîţiva dramaturgi şi scriitori — Mihai Beniuc, Al. Kiriţescu, M. Ştefănescu, R. Boureanu, Al. I. Ştefănescu, M. Davidoglu, Sütö Andras, H. Lovinescu, L. Fulga, Al. Mirodan — care au pe şantierul lor de creaţie lucrări teatrale inspirate din viaţa nouă a patriei noastre.

Un răsunător succes

Ultimele zile ale întîlnirii internaţionale a păpuşarilor de la Bucureşti ne-au prezentat aceleaşi diverse aspecte ale unor aceloraşi maniere diferite...

Prezenţa teatrului polonez („Groteska" din Cracovia şi „Lalka" din Varşovia) a însemnat abordarea unui gen inedit de spectacol în care „păpuşarul" a dominat scena mai cu seamă pe linia interpretării actoriceşti.

Prezenţa actorului (adeseori cu o mască grotescă ce aminteşte începuturile genului) a făcut oarecum subsidiar jocul păpuşii redus la o simplitate totuşi cuceritoare. Fără a ştirbi mesajul artistic, dimpotrivă, păpuşarii polonezi au folosit mijloacele de expresie cu scopul de a-i da o acuitate sporită.

Am remarcat în aceeaşi săptămînă prezenţa colectivului de marionetişti din Liubliana, supuşi unui bogat text dramatic, fantezia lui Andre Tahon atras de aspectele folclorice — muzică şi dans — şi excepţionalul recital al lui A. Roser din Stuttgart maestru uluitor al mînuirii marionetelor, poet şi umorist totodată şi care se pare că a găsit un limbaj direct al transmiterii emoţiei artistice prin sforile păpuşii. S. Obrazţov ne-a prilejuit o nouă întîlnire cu o piesă pentru copii, Porunca ştiucii — dovedind că este la fel de stăpîn şi în mînuirea unor mijloace plastice stilizate dar nu mai puţin sugestive.

Congresul U.N.I.M.A. care şi-a desfăşurat dezbaterile paralel cu spectacolele de păpuşi, a abordat la un nivel superior probleme de bază ale mişcării păpuşăreşti.

Serghei Obrazţov, Jean Loup Temporal, Alain Recoing, Gerald Morice, Henrik Ryl, Margareta Niculescu, Erik Kollar, Ştefan Lenkisch, Ion Daniel, Renée Silviu au abordat problemele cele mai importante ale creaţiei artistice păpuşăreşti cu argumente teoretice valoroase.

*

Ultima zi ne-a adus satisfacţii deosebite: premiile. Teatrul Ţăndărică a fost distins cu medalia de aur şi marele premiu al Festivalului, teatrul din Craiova a fost onorat cu premiul III, iar tînărul compozitor orădean Boldizar Csizki a fost premiat pentru muzica sa de scenă.

Este o mare satisfacţie pe care ne-o dau păpuşarii romîni, este o vrednică şi meritată încununare a muncii lor care a înmugurit şi s-a dezvoltat în condiţiile noi ale patriei noastre. „Nepoţii" lui Vasilache se pot astăzi mîndri cu cel mai înalt însemn al Festivalului. E tot ceea ce ne-au putut da mai bun!

Al. Popovici

Prezentarea grafică

Printre celelalte noutăţi, în librării pot fi întîlnite şi biografiile „Anatole France" de B. Elvin, „Leonardo da Vinci" de Ovidiu Drimba şi „Scene din viaţa lui Shakespeare" de Mihnea Gheorghiu. Cititorul rămîne plăcut surprins de prezentarea grafică remarcabilă a acestor volume. Şi sentimentul de bucurie creşte, descoperind că ele fac parte din colecţia „Oameni de seamă". In locul copertelor de odinioară, inexpresive şi anoste, care nu solicitau atenţia şi deserveau flagrant textul ce-l adăposteau, Editura tineretului a dat acum colecţiei veşmîntul cuvenit, care va satisface, desigur, şi pe cel mai exigent bibliofil. Intr-adevăr, nu numai „anvelopa" noilor volume, dar şi forzaturile (realizate de Florica Vasilescu), sînt de o calitate artistică deosebită.

Editura tineretului se dovedeşte însă părinte vitreg faţă de alte colecţii ale sale. „Biblioteca şcolarului" şi „Biblioteca ţăranului muncitor", a căror prezentare grafică, exprimîndu-ne la modul cel mai decent, e total lipsită de gust.

La „Biblioteca şcolarului" punerea în pagină a titlurilor însoţite de regulă de desene, plate, nesugestive se face într-un cadru înecat în galben cînd şters, apos, cînd de o ţărie cu totul obositoare. Inutil să mai arătăm că aşa se pierde şi vaga idee de simbol pe care a vrut s-o sugereze coperta astfel concepută.

Cît despre „Biblioteca ţăranului muncitor", aci situaţia e şi mai tristă, frizînd de-a dreptul ridicolul. De ce e nevoie ca volumele destinate cititorilor de la sate să poarte amprenta unui dubios caracter artistic, reliefat prin „riuri" şi „floricele" cu iz neosemănătorist?! Oare atît de mult poate fi subapreciat gustul pentru frumos...

Emilian Georgescu

Din cauza abundenţei de material, continuarea articolului „Munca şi originea artei", de Al. Tănase, din „Gazeta literară" nr. 22, se amînă pentru numărul viitor.

Condiţiile şi bazele succesului

(Urmare din pag. 1)

între ceea ce istoriceşte a fost valabil ieri şi ceea ce va fi valabil mîine. Ea asigură continuitatea reală a tradiţiei culturale a umanităţii".

In domeniul literaturii, anii care au trecut au dovedit nu numai adevărul acestei teze, dar au arătat în chip grăitor consecvenţa politicii partidului în ce priveşte preluarea şi folosirea operelor literare create sub regimurile trecute.

In repetate rînduri, partidul a indicat cu toată claritatea linia de urmat în munca de cercetare a moştenirii literare. Iată, de exemplu, ce îndemn era adresat istoricilor literari şi tuturor cercetătorilor şi creatorilor într-un articol de fond din „Scînteia" la sfîrşitul anului 1948: „Pentru a păşi mai departe, pentru a duce literatura la înflorire, trebuie pe de-o parte nimicite poziţiile putrede ale burgheziei în literatură şi artă, iar pe de altă parte trebuie scoase la lumină, folosite, toate operele valoroase ale trecutului. Nimic din ceea ce a fost în trecut creaţie progresistă, sănătoasă, nimic din ceea ce poate folosi luptei de astăzi a poporului nostru, nu trebuie să rămînă uitat, nu trebuie să se piardă sub colbul pe care l-a aşternut burghezia asupra adevăratelor valori"

Partidul a subliniat totdeauna şi a orientat această muncă pe singurul drum care poate asigura succesul în domeniul moştenirii, acel drum pe care-l indică spiritul ştiinţific, poziţia de profundă principialitate, rezultată din nivelul de dezvoltare a conştiinţei maselor, din nivelul lor cultural şi raportată la necesităţile şi aspiraţiile acestor mase. In această privinţă, îndemnul şi orientarea date de partid au fost întotdeauna ferme şi credincioase principiilor leninismului.

Bogata învăţătură leninistă privind problemele moştenirii, indică în modul cel mai clar şi precis căile de urmat în preluarea literaturii create sub alte orînduiri. „...Noi luăm *din fiecare* cultură naţională *numai* elementele ei democratice şi elementele ei socialiste, le luăm *numai* pe acestea *şi în mod exclusiv*, în opoziţie cu cultura burgheziei şi cu naţionalismul burghez *al fiecărei* naţiuni", *spunea Lenin în 1913 în cadrul unei ascuţite critici împotriva liberalismului burghez faţă de problemele culturii generale. Cu alt prilej, indicînd liniile pe care avea să le urmeze folosirea culturii anterioare în vederea creării noii culturi, Lenin arăta că această activitate trebuie să se desfăşoare* „...din punctul de vedere al concepţiei marxiste şi al condiţiilor de viaţă şi luptă a proletariatului în epoca dictaturii lui".

Aceste indicaţii leniniste sînt de o importanţă cu totul deosebită pentru întreaga muncă de reconsiderare a moştenirii literare. Ele arată că în ce priveşte cercetarea şi valorificarea scriitorilor şi operelor din alte timpuri, nu pot domina obiectivismul şi lipsa de principii. Ca în toate sectoarele ideologiei, — şi în domeniul moştenirii trebuie să guverneze principiile ferme, de un profund caracter ştiinţific, pe care ni le dă marxism-leninismul şi experienţa şi condiţiile noastre de viaţă şi luptă pentru socialism.

Aceasta nu se poate face fără o serioasă cunoaştere şi însuşire a marxism-leninismului. Partidul a subliniat de nenumărate ori datoria intelectualităţii de a studia şi aplica marxism-leninismul, de a face aceasta cu convingere şi consecvenţă. Intelectualitatea noastră, scriitorii, cercetătorii literari, au urmat, în marea lor majoritate, acest îndemn. In momentul de faţă, studiul istoriei literare se află situat pe temeliile puternice ale ştiinţei călăuzite de ideologia proletariatului revoluţionar, care a asigurat dobîndirea unor mari succese în ce priveşte valorificarea moştenirii literare.

Numai din 1953 şi pînă azi (cifrele includ şi planul de apariţii pe anul 1958), din literatura anterioară lui 1944 s-au tipărit un număr de aproximativ 14 milioane volume, unele opere ajungînd prin reeditări repetate la tiraje impresionante. Din Eminescu, de exemplu, în acest spaţiu de timp s-au tipărit aproape opt sute de mii de exemplare, tirajul cîte unei ediţii de poezii ajungînd şi la optzeci de mii.

Se înţelege că această sporire considerabilă a tirajelor este rezultatul politicii partidului de culturalizare generală a maselor, de punere la dispoziţia celor mai largi cercuri de cititori a cărţilor în condiţii favorabile, etc.; dar nu e mai puţin rezultatul grijii şi dragostei pe care partidul le-a arătat pentru operele moştenirii noastre literare, pentru preluarea şi folosirea lor în spirit critic, în legătură cu necesităţile revoluţiei culturale. Poporul nostru iubeşte şi cunoaşte pe creatorii valorilor noastre literare; literatura, nici cea contemporană, nici cea creată în trecut, nu mai are destinul trist al unei circulaţii restrînse, ci pătrunde către toate inimile.

Ar trebui vorbit pe larg despre condiţiile noi de prezentare a cărţii aparţinînd moştenirii, despre atenţia cu care cele mai multe astfel de cărţi sînt înfăţişate cititorului, însoţite de explicaţii folositoare, de prefeţe care lămuresc profilul scriitorului, legătura cu viaţa pe care el o oglindeşte în operele sale.

O întreagă muncă de valorificare şi considerare marxistă s-a desfăşurat în aceşti ani, punînd pe baze noi studiul literaturii. Prin grija şi la indicaţia partidului s-a constituit la noi, în anii democraţiei populare, un activ puternic de cercetători literari, care au pornit la investigarea şi preluarea critică a tot ce s-a creat anterior în acest domeniu; acest activ de cercetători au lucrat cu însufleţire, alături de istoricii cu îndelungată activitate în trecut, şi a introdus spiritul nou, al marxism-leninismului, în ştiinţa literară. Este un spirit care se caracterizează prin obiectivitate ştiinţifică, prin rigurozitatea informaţiilor, prin orientare partinică în studierea şi aprecierea sectoarelor mari ale literaturii, a autorilor şi operelor, a sensului dezvoltării în literatură, a curentelor şi direcţiilor literare care s-au succedat în decursul timpului.

Rezultat al acestei munci este o nouă perspectivă, limpede, adevărată asupra dezvoltării literaturii noastre, punînd în relief valorile ei realiste şi progresiste, caracterul ei popular, expresie a luptei poporului pentru eliberare naţională şi socială.

Studiul epocii 1848, cu prilejul centenarului revoluţiei; cercetarea profundă şi multilaterală a lui Eminescu, la împlinirea unui veac de la naşterea sa, în 1950; cercetarea asemănătoare privind personalitatea şi opera lui Caragiale, întreprinsă la centenarul naşterii sale, în 1952; studiile, prefeţele, monografiile, cursurile universitare, conferinţele, etc., au contribuit cu toate şi contribuie la reconstituirea drumului adevărat al creşterii literaturii romîne şi a exprimării poetice în limba poporului nostru.

Vedem azi într-o nouă lumină epoca de la 1848, ceea ce aduce mari clarificări în studierea clasicismului, romantismului şi realismului romînesc. A fost restituită literaturii o întreagă direcţie, cu rădăcini adînci şi foarte puternice — literatura revoluţionară, în special din momentul cînd ea s-a inspirat din realităţile şi lupta mişcării muncitoreşti şi a partidului comunist; această restituire, în afară de faptul că a readus în istoria literaturii autori noi, ignoraţi de istoricii burghezi, şi opere de valoare, dar a pus în alt mod problemele întregului studiu al literaturii în ultima jumătate a secolului trecut şi în primele decenii ale secolului nostru. Au apărut cu claritate amploarea, rădăcinile, înrudirile şi sensurile realismului critic romînesc; s-au lămurit în chip diferenţiat problemele influenţei literaturilor apusene, ale influenţei curentelor moderniste precum şi ale unor orientări diversioniste ca poporanismul şi sămănătorismul, şi continuitatea fermă, strălucită a realismului, în opere care fac prestigiul literaturii noastre.

Aplicarea marxismului în studiul istoriei literaturii a făcut cu putinţă revalorificarea operelor pe care burghezia le-a prezentat în chip denaturat, ascunzîndu-le izvoarele şi implicaţiile naţionale, spiritul critic faţă de orînduirile bazate pe exploatare. In acest fel reiese puternica originalitate a literaturii romîne, specificul ei în ansamblul literaturii mondiale, înrudirile cu alte literaturi, influenţele pe care le-a primit şi pe care le-a exercitat asupra altor literaturi. Toate acestea, slujind adevărul, ştiinţa, sporesc în acelaşi timp sentimentul patriotic al poporului nostru, mîndria sa naţională, demnitatea sa, spiritul său de solidaritate şi frăţie cu celelalte popoare, alături de care este creatorul unor bunuri culturale şi artistice de mare valoare, contribuţie specifică la îmbogăţirea spirituală şi la progresul umanităţii.

Cîtă deosebire între aceste cuceriri, datorite folosirii consecvente a spiritului obiectiv, ştiinţific, pe care ni le-a dat marxism-leninismul şi îndrumarea partidului — şi între nesocotirea valorii literaturii noastre de către istoria literară burgheză, care o declara drept palidă copie balcanică a altor literaturi!

De bună seamă că, în acest cadru, valoarea fiecărui scriitor în parte, a fiecărei opere, a apărut într-o nouă lumină. Falsele valori sau elementele reprezentînd influenţa ideologiei claselor exploatatoare, şi care fuseseră în mod arbitrar şi nedrept promovate de burghezie drept calităţi de preţ în literatură, au fost şi continuă să fie denunţate, pentru a se sublinia ceea ce în adevăr constituie forţa şi aportul fiecărui scriitor, şi a fiecărei scrieri. Această operă nu e una uşoară, şi nici de scurtă durată. Dimpotrivă, e un proces laborios, la care-şi dau concursul toţi lucrătorii în acest domeniu; la succesul acestei acţiuni contribuie toţi istoricii literari din trecut, munca, priceperea şi informaţia cercetătorilor ataşaţi regimului, dar care încă n-au ajuns să stăpînească pe deplin marxism-leninismul, aici sînt folosite opiniile şi aportul scriitorilor, oamenilor de ştiinţă şi al cititorilor, din toate sectoarele de activitate. Conştiinţa actuală a unui întreg popor priveşte cu dragoste, încredere şi grijă către creaţia literară lăsată moştenire de scriitorii care au fost nevoiţi să lucreze în condiţiile grele ale regimurilor trecute.

In această activitate, înţelepciunea partidului şi fermitatea principiilor marxist-leniniste constituie călăuza cea mai de preţ, criteriul principal care asigură succesul muncii ştiinţifice.

Noi nu ascundem că în unele scrieri au fost făcute aprecieri necorespunzătoare faţă de unele opere sau faţă de unii scriitori; au fost cercetători care au exagerat, sau au minimalizat caracteristici ale unor autori sau opere ale lor; s-au petrecut întîrzieri în analizarea şi tipărirea unor scriitori sau scrieri literare şi, pe de altă parte, a fost grăbită în chip artificial şi nejustificat cercetarea şi tipărirea altor scriitori şi scrieri de valoare relativ mai scăzută. Toate acestea au fost însă aspecte ale unui proces, a cărui trăsătură distinctivă a fost grija pentru ca nimic din ceea ce a fost în trecut creaţie progresistă, sănătoasă, nimic din ceea ce poate folosi luptei de astăzi a poporului nostru, să nu rămînă uitat, denaturat sau îngropat sub vălul de neadevăr aruncat de burghezie asupra literaturii noastre

In acest sens, trebuie să arătăm ca succese ale muncii de valorificare a moştenirii ediţiile cu un profund caracter ştiinţific pe care le-au dat editurile noastre atunci cînd au tipărit volume ca: Eminescu — Opere *vol. IV (Ed. Academiei R.P.R.), Alexandrescu —* Opere, *vol. I, Neculce —* Letopiseţul, *I. Budai-Deleanu —* Ţiganiada, *Odobescu —* Opere, *2 volume,* Antologia poeziei romîneşti, *vol. I., Sadoveanu —* Opere, *vol. 1—14 şi numeroase altele.*

Prefeţe de pătrunzătoare analiză a profilului ideologic-artistic al scriitorilor şi a mesajului operei lor, note, comentarii şi bibliografii îngrijit alcătuite, reprezintă o contribuţie de seamă pe care o aduc istoricii noştri literari la aprofundarea studiului literaturii noastre.

In cercetarea clasicilor din secolul trecut, în reconsiderarea literaturii din secolul nostru, şi în special din epoca dintre cele două războaie mondiale, critica şi istoria literară marxistă a desfăşurat şi desfăşoară acea operă de apreciere atentă, critică, obiectivă, fără de care nu se poate înţelege o cultură. Partidul a iniţiat şi călăuzeşte activitatea de punere în valoare a moştenirii unor scriitori şi critici literari de frunte ai epocii anterioare, sau care creează şi în epoca noastră, ca Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, George Bacovia, Demostene Botez, Gala Galaction, Octavian Goga, G. Ibrăileanu şi alţii. O mare parte din operele acestor scriitori au şi apărut, altele sînt în curs de apariţie.

In acelaşi timp se desfăşoară o atentă muncă de diferenţiere şi valorificare a ceea ce e înaintat şi progresist faţă de ceea ce e înapoiat şi neartistic în creaţia unor scriitori ca Minulescu, Pillat, Blaga, M. Codreanu, a căror operă a fost puternic înrîurită de influenţe dăunătoare literaturii, de ideologia burgheză.

Acesta este un proces firesc şi natural, pe care-l operează totdeauna trecerea timpului şi pe care ştiinţa marxistă ne călăuzeşte să-l îndeplinim şi noi pe baza unor criterii care ne feresc de incertitudini şi dibuiri. Această acţiune nu este una de despuiere a literaturii de valori, atunci şi acolo unde ele au existat. Istoria noastră literară, realizată pe baza marxism-leninismului, nu va nesocoti niciodată contribuţia reală a unui scriitor, nici chiar atunci cînd liniile dominante ale personalităţii sale, ale operei sale, sînt evident negative, aşa cum se întîmplă cu Titu Maiorescu sau cu E. Lovinescu. Marxism-leninismului îi sînt străine atît spiritul apologetic, necritic în preluarea moştenirii, cît şi obiectivismul care amestecă valorile cu nonvalorile, care neagă principiile şi criteriile ştiinţifice.

Această muncă intensă în domeniul moştenirii a fost iniţiată de partid şi se desfăşoară sub îndrumarea partidului cu succes crescînd.

In momentul de faţă există o concepţie clară, există principii ferme, o linie precisă şi consecventă privitoare la moştenirea literară şi la obiectivele urmărite prin editarea şi valorificarea ei, prin raport cu condiţiile concrete şi cu obiectivele permanente ale construcţiei socialiste, ale făuririi culturii socialiste. Principalele opere ale literaturii noastre au fost puse la dispoziţia cititorilor, principalii autori sînt prezentaţi, în liniile lor dominante, cu justeţe. O intensă activitate se desfăşoară în toată ţara, în domeniul moştenirii.

Această împrejurare, aceste succese, obligă pe toţi cercetătorii noştri la o severă analiză a tot ce e depăşit sau necorespunzător în activitatea şi orientarea unora din ei, în unele sectoare de muncă, pentru evitarea şi eliminarea a tot ceea ce e abatere de la ştiinţă, de la marxism-leninism în opera de tipărire şi cercetare critică a literaturii create înainte de epoca democraţiei populare.

Mihai Gafiţa

AL TREILEA SOL

(Urmare din pag. 1)

bile în interiorul maşinii şi să perceapă fenomenele înconjurătoare.

Nu e departe ziua cînd pămînteanul va urca spre a descinde pe cea mai apropiată planetă vie, în Marte, împlinind astfel o nostalgie, o năzuinţă pe care oamenii o alintau numai în imaginaţia lor.

Covorul zburător din poveste a devenit o realitate. Străbatem văzduhul mai repede ca balaurul din basme. Tot aşa vor deveni realitate şi casele zburătoare ce vor călători dintr-o planetă în alta.

*

Al treilea sol, al treilea sputnik... Prezenţă permanentă şi rotitoare, el înseamnă o recompensă pentru strădaniile de pînă acum şi imbold pentru eforturi noi. Sol şi solie, misterioasă călăuză călăuzită, încurajare şi mîndrie, semn de întrebare şi semn de afirmare, deschizător de drumuri noi prin solitudinile interplanetare, a treia solie, această biruinţă şi această bucurie a savanţilor sovietici, a popoarelor sovietice, împlineşte aspiraţiile unanime ale gîndului omenesc pretutindenea. Universală victorie premergătoare minunilor de mîine!

Prin ţelurile comune de pace şi de progres, va ajunge la o înţelegere generală, la o colaborare fecundă, în semnul ştiinţei şi al gîndului străfulgerător. Glorie omului!

Acad. Victor Eftimiu

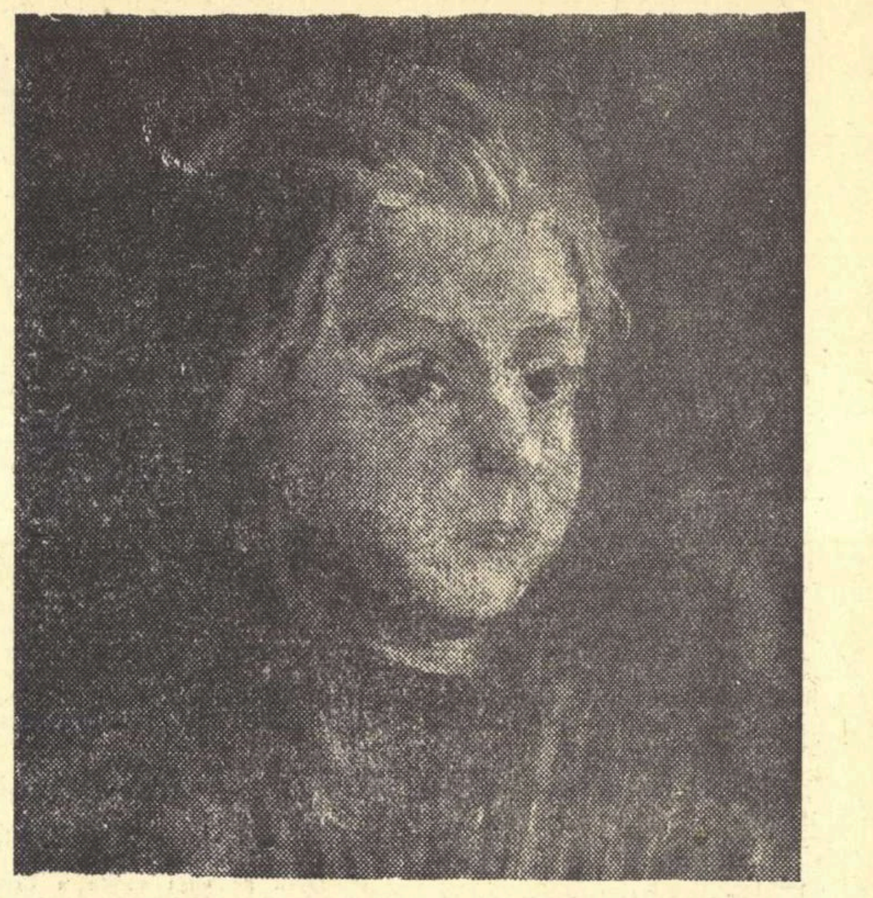

EUGEN GISCA „Anca"

VITRINA

DEMOSTENE BOTEZ:
„Prin ani"

(Urmare din pag. 1)

nioară / Aezi de poezie populară / ... ...Vreun vers de-al lor e-n Mioriţa poate Sau în balade de demult uitate". Ideea revine şi în altă parte, subliniind patriotismul poetului, sporit în ultimul deceniu de o înţelegere mai adîncă a lucrurilor. El meditează cu gravitate pe filele istoriei însîngerate („Istorie universală"), priveşte în jur şi se alătură corului păcii. („Mame"). Virtuţile tradiţiei nu le cîntă însă decît în măsura continuităţii unui sens firesc şi raţional. Mistica (şi ea tradiţională) e înlăturată de o minte cugetătoare care alungă imaginea fantasmagorică a lumii, înlocuind-o cu viaţa cea de toate zilele: **„De aceea, poate, oamenii, mereu, / Au căutat în toate cîte-un zeu, / Dar fără-a şti că cel mai bun din zei / E-n fiecare, totuşi, dintre ei".** („Crez").

Increderea în virtuţile omului se înalţă şi mai puternic din acele admirabile „Descîntece" în stil popular, care evocă răscoalele de la 1907: **„Furcă, furcă, / Haide-aburcă, / Că avem în lung şi-n lat, / Bălegar de-mprăştiat, / Mucegai izit de-un veac, / Peste piept de om sărac, / La conacul cu trei plochi / Să nu fie de deochi".** („1907—Descîntece").

Acestei semnificative imagini a ţăranului, amintind incandescenţa verbului arghezian, i se adaugă episodul din ciclul „Itinerar", pătruns nu numai de prietenie pentru poporul bulgar vecin dar şi de sensul multisecular al unei istorii comune: **„Sînt multe veacuri adunate / De cînd ţăranii de la noi / Din sate / Işi adăpau perechea lor de boi, / De juguri roşi pe greabăn şi pe piept, / In Dunăre, la margine de crîng. / Pe malul stîng — / Tu-i adăpai pe malul drept".** („Salut").

Demostene Botez ajunge în felul acesta la o nouă artă poetică, mai vibrantă şi mai rotundă. Mesajul său, altădată covîrşit de durere, se luminează înregistrînd freamătul contemporan, pe care-l cîntă cel puţin în poeziile amintite cu o robusteţe rurală, regăsită „prin ani".

Al. Săndulescu

DAN DEŞLIU:
„Ceva mai greu..."

(Urmare din pag. 1)

Trecutul nu lipseşte din poezia lui Deşliu; e evocat pentru a alcătui fundalul contrastant, după tehnica gravurii în alb-negru, pe care se proiectează lumina unor realizări actuale (*„Dealul florilor"*, *„Hic fuerunt Tartari.."*) sau, cu pietate, pentru a slăvi jertfa comuniştilor care au căzut în luptă pregătind aceste realizări. Ilegalistul anonim, doborît de mult, ne e contemporan; în focul marilor furnale, poetul vede un reflex al lămpii vechi ce lumina pe masa acestuia manifestele ilegale (*„Ceva mai greu"*...).

Dacă în „Sub scutul zînei Calliope", poetul îşi defineşte arta poetică, în alte cicluri din volum („In linia-ntîi", „Mic intermezzo transoceanic", „File din carnetul unui reporter") descifrează semnificaţii politice majore din evenimente memorabile sau fapte mărunte. Versul e cînd energic şi grav, cînd caustic sau numai ironic. Un succes remarcabil al poetului îl constituie neîndoielnic poemul *„Cîntec de ruină"*, în care imaginea capitalismului în descompunere e realizată cu mijloace noi, dovedind maturizare artistică. La fel, *„Formulele rachetei"*, *„Seara în port"* valorifică posibilităţile inedite ale poetului, aduc un spor de profunzime. Poemele citate sînt şi foarte „moderne" constituind un răspuns mai convingător, mi se pare, la imputările de vetustate formală, decît respingerea directă, polemică a imputărilor (din *„Gazel"*, de exemplu). Duelul poetului cu critica nu ne displace ca atare (cînd e vorba de critica estetizantă, lovitura trebuie dată energic, şi fără mănuşi). Dar susceptibilitatea nu trebuie să se transforme în suspiciune. Critica, atunci cînd e obiectivă, poate fi şi dreaptă... Şi sîntem convinşi că, însuşită totuşi şi devenind autocritică, a colaborat la succesele de astăzi ale poetului. In *„Ceva mai greu..."*, asemenea succese nu sînt numai poemele citate. Mai sînt şi altele, ca de pildă *„Colţ newyorkez"*, un tablou al peisajului urban dezolant din lumea capitalistă, în care viaţa se sufocă strînsă în beton şi asfalt.

In poeziile de dragoste (ciclul „Cîntece de scafandru"), Deşliu e reţinut şi delicat. Optimistul de totdeauna nu-şi tăinuieşte melancoliile, însă gîndul plecării fără întoarcere nu-l doare, pentru că, decît regretele, mai vie este bucuria că viaţa celor ce vor veni va fi liberă şi bună.

Pe făurarii şi ceteraşii de astăzi, Dan Deşliu doreşte ca viitorimea să-i considere nişte ostaşi. Titlul acesta i se cuvine mai demult; ne bucurăm văzîndu-l că-şi perfecţionează armele.

Ion Roman

CRITICA-PASIUNE

(Urmare din pag. 1)

un desăvîrşit exemplu de neîncetat progres, sub impulsul verificării ideilor proprii cu procesul uriaş al vieţii şi în lumina unei autocritici severe, lucide.

La început el este adeptul, fără rezerve, al filozofiei idealiste germane. Fichte, Schelling şi Hegel sînt mentorii săi spirituali. Urmele acestei influenţe le întîlneşti la tot pasul în activitatea sa filozofică şi estetică. Am văzut de multe ori citată, ca extrem de semnificativă pentru gîndirea materialistă, definiţia artei dată de Bielinski în studiul *„Ideea de artă"*. *„Arta* — scrie el — *este contemplare* nemijlocită *a adevărului, sau gîndire în imagini"*. Dacă situezi aforismul în contextul din care a fost desprins, el nu mai poate fi apărat dintr-un punct de vedere materialist, din cauza accepţiunii pe care Bielinski o dăruie noţiunii de *gîndire*. *„Tot ce există* — adaugă el în continuare — *tot ce este, tot ce numim materie şi spirit, natură, viaţă, omenire, istorie, lume, univers,* — *toate acestea sînt* gîndire *care se gîndeşte pe ea însăşi... Prin urmare numai gîndirea singură există şi în afara ei nu există nimic."* Gîndirea sa nu este decît Ideea absolută hegeliană, transfigurare a unei divinităţi în care Bielinski, la început, crede cu fervoare. In domeniul esteticii, el este partizan al principiului autonomiei fenomenului artistic şi îl irită mai ales contingenţele cu politicul. *„La dracu politica, trăiască ştiinţa!"* exclamă acela care va da politicului, mai tîrziu, una din cele mai nobile şi mai umane finalităţi. Pornind de la ideea hegeliană că *tot ce este real e raţional*, Bielinski ajunge la o *„ticăloasă împăcare cu realitatea ticăloasă"*, cum arată într-o scrisoare către Botkin din 1840. Concluziile politice ale sistemului filozofic hegelian impuneau acceptarea absolutismului prusac. Ca hegelian Bielinski acceptă întru totul absolutismul ţarist. In *„Reverii literare"* el scrie că *„mîna părintească a ţarului arată ţinta"* pe care trebuie s-o atingă poporul rus; în ţarism vede sprijinitorul generos al culturii şi drumul spre cultură el îl înţelege numai *„în spiritul ortodoxiei, absolutismului şi poporaneităţii"*. In acest moment el e ostil oricărei mişcări revoluţionare, face elogiul puterii autocrate, elogiul acceptării pasive a tot ce este *real*, adică a tot ce se întîmplă în viaţa socială.

Drumul gîndirii lui Bielinski este, prin urmare, de la *împăcare cu realitatea* la *disputa cu realitatea*. In momentul în care, sub presiunea marilor întrebări ale vieţii, începe disputa, filozoful se eliberează treptat din mrejele platitudinilor idealiste. Un sincer oftat autocritic va cuprinde bilanţul acestei epoci: *„Doamne, cîte respingătoare mîrşăvii am spus în presă, cu toată sinceritatea şi cu tot fanatismul unei convingeri barbare!"* (scrisoare către V. P. Botkin din decembrie 1840).

Disputa cu realitatea îl transformă într-un adversar rezolut al ţarismului şi iobăgiei, într-un adversar al misticismului religios, al pasivităţii faţă de tragica problematică socială. Cultura nu mai este pentru el un ţel ci un mijloc. Arta nu mai este un domeniu izolat. A devenit un imens teren al marilor drame sociale. Din disputa sa cu realitatea iau naştere pătrunzătoarele observaţii cu privire la realism, promovarea „şcolii naturale", adică a realismului critic.

Din predicator, Bielinski a devenit tribun, ardent apărător al mulţimilor oprimate. Acum ştie ce înseamnă *fericirea*, pentru că este conştient de uriaşa cantitate de nefericire care există în lume: *„Nu doresc fericire cu nici un preţ, dacă nu voi fi liniştit în privinţa fiecăruia dintre fraţii mei de sînge, carne din carnea mea şi sînge din sîngele meu"*.

Cred că trebuie precizată noţiunea de tribun, în legătură cu Bielinski, pentru a nu-i deforma personalitatea. El este tribun numai prin patosul ideilor şi prin pasiunea faţă de umanitatea oprimată. Altfel este un timid om de bibliotecă, iubitor de cărţi, flori şi pictură. Frecventează doar un cerc restrîns de prieteni vechi şi are oroare de saloanele timpului. Invitat la prinţul Odoevski, unde se reuneau celebrităţile epocii, se duce numai după lungi stăruinţe ale unui prieten intim, dar cu o extraordinară teamă. Deşi aici o parte din lume îi este cunoscută, stă retras, crispat de timiditate, şi cînd discuţia este în toi, răstoarnă cu o mînă neatentă o masă cu băuturi peste pantalonii lui Jukovski şi apoi cade jos de pe scaun.

Timiditatea îi dispare complet în faţa hîrtiei albe. Aici are sentimentul că se află faţă în faţă cu umanitatea şi o îmbrăţişează emoţionat, cu un scris curat, mărunt şi ordonat.

Este un publicist pasionat şi niciodată nu a rîvnit să fie mai mult decît atît. Cred că a fost uimit atunci cînd în mod pejorativ sau injurios a fost numit *„jurnalist"*, negîndu-i-se calităţile de critic şi filozof. De altfel şi astăzi critica burgheză occidentală nu-i acordă altă înţelegere. Cyril Wilczkovski în *„Histoire des littératures"* din „Encyclopédie de la Pléiade" (vol. II p. 1490—1491) spune despre el că este reprezentantul *„celei de a treia stări şi a jurnalismului profesional"*. Suprema denigrare a operei sale (şi a celorlalţi democraţi revoluţionari ruşi) Wilczkovski o formulează astfel: *„Critica radicală va ajunge să înlocuiască criteriile estetice cu criterii civice şi să nu conceapă arta decît ca un fel de propagandă"*. Dacă Bielinski ar fi rămas un propagandist al ideii divine şi autocratismului ţarist, adversarii săi i-ar fi devenit apologeţi şi l-ar fi zeificat desigur ca pe un filozof eminent!

Intr-adevăr, Bielinski n-a fost decît un publicist, dar unul dintre puţinii care şi-a exprimat pasiunea pentru munca sa într-o frază tulburătoare: *„Aş muri pe un top de hîrtie şi dacă cernelurile s-ar usca mi-aş deschide vinele şi aş scrie cu sînge!"*

Ion Vitner

Principii

(Urmare din pag. 1)

dul. Dar dacă Ov. S. Crohmălniceanu îl acuza pe Petru Dumitriu (pe care-l critică, sperăm, numai din motive principiale) de a nu se fi delimitat de o teză veche a lui G. Călinescu într-un articol al volumului său, de ce în acelaşi număr revista „Viaţa romînească" publică un studiu total necritic al lui Dumitru Micu în aceeaşi chestiune? Iar articolul lui Al. Piru — care ar fi bine să-şi revizuiască în mod critic poziţia — n-ar fi trebuit să apară într-o revistă ca „Viaţa romînească". In orice caz reţinem din articolul lui Ov. S. Crohmălniceanu, invitaţia adusă criticii literare de a da dovadă de mai mult spirit critic.

Adeseori apar în „Gazeta literară" fonduri juste şi combative, dar care se învecinează cu poezii apolitice, articole confuze, etc. Critica din revista noastră are uneori o exigenţă scăzută şi un ton apologetic. Cărţile proaste sînt menajate din dorinţa de a menaja susceptibilitatea autorilor. Redacţia noastră e hotărîtă să-şi analizeze temeinic lipsurile şi să treacă la înlăturarea lor printr-o sporire a combativităţii şi operativităţii. Sîntem ferm hotărîţi să apărăm puritatea principiilor noastre marxist-leniniste.

Paul Georgescu

11 Iunie, ziua naţionalizării

(Urmare din pag. 1)

turile lumii. Ne mîndrim şi avem tot dreptul să ne mîndrim cu marea şi firească evoluţie a Romîniei, dar trebuie să ne întoarcem gîndul către cei ce prin lupta şi sacrificiul lor ne-au îndreptat destinele către zorii timpurilor noi!

Actul istoric al naţionalizării n-a fost uşor, căci nu e uşor să smulgi pîinea din fălcile şi aurul din degetele satanei! Numai prin înţelepciunea şi lupta neînfricată a comuniştilor, băutorii sudorii noastre au fost puşi la pămînt după teribile împotriviri şi zvîrcoliri deşarte. Preluîndu-şi drepturile fireşti, poporul romîn a arătat în scurt timp că poate trăi, chiar dacă prin hoidele lui nu se mai zăreşte demult pălăria albă a boierului, a dovedit că poate crea singur, fără exploatatori, adevărate citadele ale industriei...

Deseori cînd străbatem ţara, e destul să ne aruncăm privirile din fuga trenului, spre a vedea cît şi ce s-a construit, ce schimbări fundamentale au avut şi au loc, acum după ce hidra cu o mie de capete a fost aruncată de pe pieptul poporului romîn.

E bine că omul e înzestrat cu harul uitării, e bine că lucrurile intră repede în firesc, dar consider drept mare scădere uitarea prea repede şi adormirea pe trandafiri. Drept este că privirile noastre trebuie să fie necontenit îndreptate înainte către ţinta viitorului, dar nu trebuie să uităm nici o clipă de izvoarele prezentului, ci să ne întoarcem spre ele cu mîndrie şi recunoştinţă.

In ziua de 11 iunie 1948, în expunerea de motive la Proiectul de lege pentru naţionalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări şi de transport, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej spunea în faţa adunării ţării: „In cele mai importante sectoare industriale am avut de luptat cu sabotarea în producţie, degradarea utilajului, vînzarea la negru şi sărăcirea întreprinderilor prin stoarcerea lor pentru beneficii personale, care luau drumul străinătăţii".

„Nici unul din producătorii particulari nu produceau cu capital propriu. Toţi se foloseau de creditele Băncii Naţionale, utilizînd aceşti bani pentru a plăti consiliilor de administraţie sume mari drept tantieme, iar mulţi îşi cumpărau cu ei case şi acţiuni".

Biruind împotriviri, cei mai nobili fii ai poporului nostru au izbutit, prin neînfricata lor luptă, să pună ordine în haosul stîrnit de duşmanii progresului. Acum zece ani, la 11 iunie 1948, patria noastră a urcat încă o treaptă spre lumină. Valorile au intrat în grija maselor muncitoare. Odată cu ele s-a descătuşat şi geniul creator, şi şi-a întins aripile către timpuri, şi nimic şi nimeni nu va mai fi în stare să împiedice zborul spre viitor al vulturului!

Cînd privim patria şi ne înfiorăm de mîndrie, să ne amintim de lupta îndelungă şi de spiritul de sacrificiu al comuniştilor...

Eusebiu Camilar

In afara literaturii

Se răsfață în vitrinele librăriilor un volum de 428 pagini cu o supracopertă stranie, amestec hibrid de culori, linii și volume, tipărit la E.S.P.L.A. într-un tiraj de 12.150 exemplare. Se numește „Paiațe și oameni“, are ca autori pe A. Iosefini și P. Pintilie și este inspirat din trecuta viață a actorilor de circ și a „bîlcenilor“. Am început să-i parcurgem paginile fără gînduri preconcepute. Nu am socotit niciodată că există anumite categorii sociale, fie ele și în situația de „paria“, aflate la periferia vieții obișnuite, care să nu poată forma substanța unei opere de artă. Dimpotrivă, sînt prea cunoscute și la îndemîna oricui exemple care să poată dovedi că de-a lungul anilor „lumea de la fund“, mediile interlope, și-au găsit cîntăreți de mare și incontestabil talent care au decantat din mizerie, întuneric și promiscuitate grăuntele prețios de lumină. Scrierile acestor autori aveau însă un profund caracter critic și acuzator la adresa întocmirilor sociale care duceau pe acești oameni în prăpastia unei vieți lipsită de lumină, soare și bucurii. Deci, încă o dată, nu mediul pe care au pornit să-l exploreze cei doi autori ne putea stîrni dezaprobarea, ci expresia antiartistică a cărții. Un sentiment de nesatisfacție te însoțește de la primele pagini și nu te părăsește pînă la sfîrșit. Despre ce este vorba în „Paiațe și oameni“? Autorii încearcă să prezinte viața unui „bîlcean“ de pe la 12 ani, pînă aproape de maturitate, cu un lux de amănunte arhicunoscute și arhibanalizate, cu o insistență obositoare și penibilă asupra tuturor întîmplărilor posibile în mediul respectiv. Prin fața noastră se perindă tot soiul de bîlceni, impresari, scamatori, jongleuri, atleți, trapeziști, ventrilogi, păpușari, hoți de buzunare, femei de stradă, pești. O faună descrisă de autori fără nici o finalitate, fără nici o intenție acuzatoare, fără discernămînt. Totul este prezentat într-o înseilare nedibace de fapte anodine, lipsite de orice interes. Se va întreba, pe bună dreptate, cititorul: la ce bun zecile de pagini în care se descriu trucurile unui anume Giuberdea, impresarul care prezintă ca numere de atracție un așa zis copil sălbatec, un altul cu limbă de bou și o femeie sirenă? La ce bun iarăși, zeci de pagini închinate urmăririi destinului unor bețivi ordinari și a unor cazuri patologice, a unor femei destrăbălate, bătrîne posedate de patimi trupești, care umblă după amanți tineri? O apă imundă, respingătoare, pe care am suportat-o pînă la sfîrșit numai din pure obligații profesionale. Autorii ne-ar putea obiecta că au vrut să evidențieze aici tragismul vieții actorului de circ în trecuta orînduire. Dar de unde! N-au realizat nici pe departe așa ceva. Chiar dacă au pornit cu asemenea intenții. Bîlcenii prezentați de Iosefini și Pintilie se complac în mediul destrăbălat în care trăiesc, ne oferă un spectacol degradant, iubesc viața respectivă, nu se gîndesc nici un moment să-și depășească existența, sînt mînați de patimi meschine iar cei care cît de cît au o fărîmă de umanitate sînt confecționați atît de precar și stîngaci încît par niște păpuși ridicole și rizibile. Nici un gînd de înălțare, nici un pas îndrăzneț spre alte zări, nici o dorință de eliberare. Mai sînt din cînd în cînd în carte vizibile lipituri protestatare și puerile accente de așa-zisă revoltă; mai sînt și episoade în care autorii, chipurile, „demască“ pe stăpînii și patronii de circ, însă ele nu sînt decît mijloace de a etala episoade scabroase. Chiar și „părțile critice“ la adresa orînduirii care degradează pe acești oameni sînt ilare și neconforme de fapt cu spiritul cărții. In paginile ei nu vibrează tragedia unor oameni nevoiți să ducă o viață umilitoare, plină de privațiuni. Autorii, deși au cunoscut existența bîlcenilor, neavînd o viziune clară și neputîndu-se ridica deasupra acestui material, ne-au prezentat un fel de jurnal naturalist, lipsit de perspectivă și de frumusețe artistică. Nici cel puțin meritul pitorescului nu-l are această carte. Ne-am fi așteptat să vedem trăind aici viața de culise a circului de altădată, cu dramele ei sfîșietoare, cu dorința oamenilor de a se elibera din lanțurile unei existențe care-i condamna la promiscuitate și degradare. Dar ni se servesc tot felul de scene pe care, dintr-o elementară datorie de pudoare față de cititorii noștri, nu ne permitem cel puțin să le amintim aici. Să spunem că această carte lipsită de sens n-are nimic comun cu realismul-socialist? Ar însemna o lipsă de respect față de metoda noastră de creație artistică, dacă am porni o discuție în care să demonstrăm acest lucru. „Paiațe și oameni“ este o carte care ar fi onorat, poate, colecția celor „cincisprezece lei“, aflîndu-se exact la antipodul literaturii. O asemenea carte nici nu-ți oferă material pentru a începe o discuție. N-are nici un tip viabil, n-are nici o pagină care să-ți trezească o oarecare emoție artistică. Totul este scris la un nivel penibil. De ce a fost scrisă această carte — asta-i privește pe autori. Dar de ce-a fost publicată?

Teșu Milcoveanu

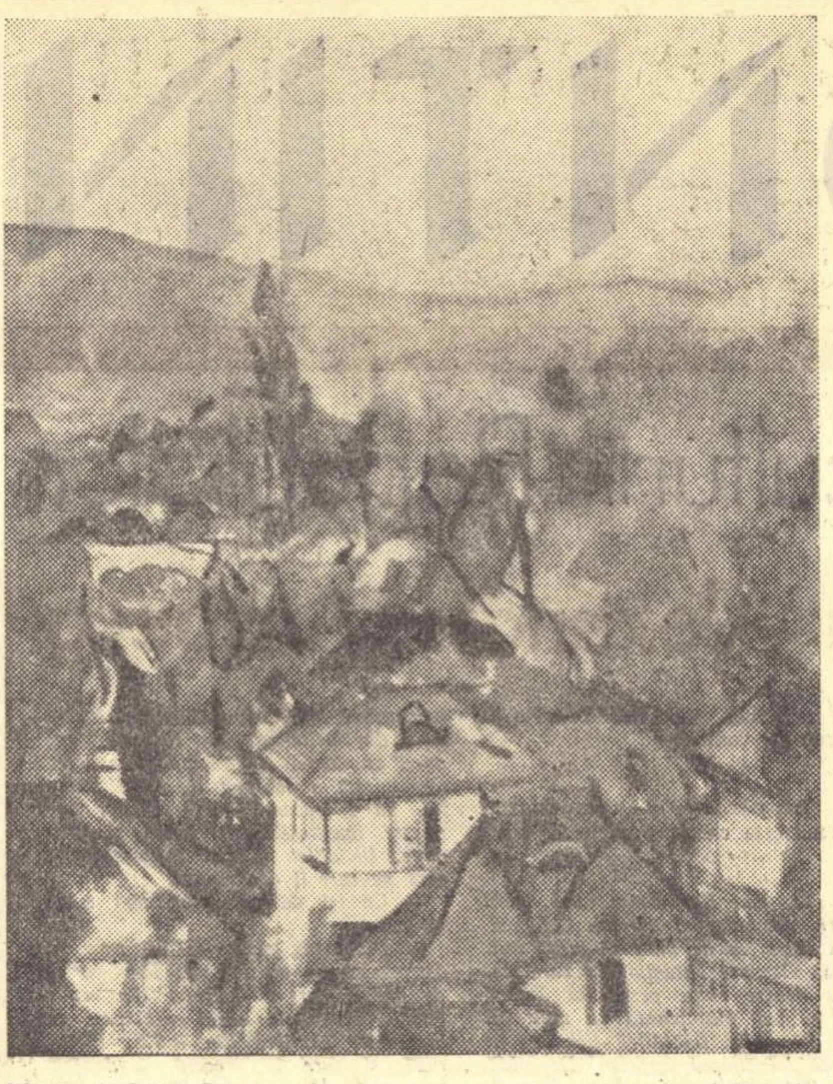

VILMA BADIAN „Peisaj“

DE PE POZIȚII LIBERALISTE

Despre rosturile artei s-a discutat mult și se va mai discuta. Nu este greu a descifra în amplele și adesea furtunoasele dezbateri scriitoricești o caldă preocupare pentru destinul construcției artei și literaturii noastre pe temeliile principiilor realismului socialist.

Este foarte regretabil însă cînd, sub acoperirea unor idei principiale, se aduc în discuție confuzii reprobabile și se pun în circulație formule estetice perimate, cum o face Dumitru Isac în articolul „Sinceritatea emoțională în creația artistică“ tipărit recent de „Tribuna“ (nr. 20 din 17 mai 1958).

Autorul pornește de la un fapt real: mai apar, din păcate, romane, nuvele și poezii scrise în grabă, uscate, prilej de apatie pentru critici și de plictis pentru cititori. Aceste producții hibride sînt discutate de criticul clujean sub unghiul bizar al sincerității sau nesincerității creatorilor. „Cine grăbește creația în aceste cazuri, și unde trebuie căutată cauza eșecului“? — se întreabă Dumitru Isac. In fața unor opere nereușite te poți îndoi în primul rînd de talentul scriitorului, de seriozitatea muncii sale artistice și, mai ales, de claritatea orientării sale ideologice. Este fundamental greșit a căuta însă cauza unui eșec în faptul că scriitorului, astăzi, i s-ar impune forțat teme și subiecte de către „factori externi“ (cum îi numește D. Isac). La întrebarea de mai sus, referitoare la cauzele eșecului, criticul clujean răspunde răspicat: „Evident, pornim de la acel primum movens (!) care e în multe cazuri, cerința socială: problemele vieții reclamă formulare artistică și jinduiesc un sprijin de rezolvare din domeniul artei. Putem numi acest factor solicitare socială (sau cum s-a mai zis, comandă socială)“. In „limitele“ îndeplinirii acestei „obligații sociale obiective și precise“ — afirmă D. Isac — scriitorul e nevoit să „încadreze tendințele subiectivității sale inspirate“ (pentru a cădea astfel în „concordanță cu factori externi, obiectivi, care-l depășesc“). „Teoretic, — susține criticul — și analiza practicii ne confirmă că realitatea corespunde mult supozițiilor logice — e posibilă rămînerea în zona anarhismului subiectivității, situarea în zona constructivismului ideativ — meșteșugăresc, sau, — ceea ce pentru noi înseamnă soluția fericită de la care se abat din păcate uneori artiștii și literații — subiectivarea cerințelor obiectiv sociale, transfigurarea lor, topirea în masa de material inferior din care va răsări apoi, cu strălucire, cînd condițiile sînt favorabile, opera artistică de valoare“. Precum se vede, în materie de prolixitate generatoare de confuzii Dumitru Isac este în afară de orice critică.

Ceea ce apare însă destul de clar este neîncrederea sa față de utilitatea îndrumării. Să-i păstrăm poetului neatinsă lumea sa „spirituală interioară“. Să nu-i grăbim creația ratîndu-i-o, cu „comanda socială“. Singur să-și făurească starea de „subiectivare“, de „echilibru și fuziune a personalității sale“. Să ne mulțumim doar de a veghea, tandri, ca poetul să nu fie „furat total de solicitările interioare subiective“. Iată, după D. Isac, la ce s-ar reduce „cheia sincerității“ unei opere de artă. Cît de mult ne amintesc aceste cuvinte de arbitrarele păreri ale lui V. Pomeranțev din articolul „Despre sinceritatea în literatură“ violent criticate la vremea lor de estetica și critica sovietică! „Gradul de sinceritate, observația directă a lucrurilor — cerea Pomeranțev — trebuie să fie primul criteriu de apreciere a operelor“. „De unde această lipsă de sinceritate în literatura noastră?“ se întreba pieziș Pomeranțev. De unde această lipsă de „sinceritate și intensitate a emoției“ în multe din operele contemporane? — repetă, la rîndul său, Dumitru Isac. Sinceritatea — această noțiune folosită în mod obiectivist de Pomeranțev — este opacizată și mai mult de D. Isac prin atașarea unui termen tot atît de vag: sinceritatea emoțională.

Pe Dumitru Isac pare-se că nu-l preocupă atitudinea partinică a scriitorului, nu-l interesează dacă acesta se situează sau nu pe pozițiile de luptă ale ideologiei clasei muncitoare, precum îl interesează prea puțin ce anume apără sau condamnă opera, tendința politică, militantismul ei. Conceptul obiectivist și abstract de sinceritate, folosit independent de atitudinea deliberată a scriitorului față de realitate, ar fi după Dumitru Isac unicul criteriu de valoare a operelor. Deci, nu spirit de partid, nu realism socialist ci pur și simplu... sinceritate emoțională.

Situîndu-se pe poziții estetiste și liberaliste, împrăștiind sfaturi echivoce, Dumitru Isac ocolește promovarea fățișă a principiilor călăuzitoare ale literaturii realist-socialiste, complăcîndu-se într-un limbaj confuz și inacceptabil.

V. Ripeanu

ÎMPOTRIVA NEGATIVISMULUI

Tinărul H. Rohan, deși se află, dacă nu ne înșelăm, la al treilea volum tipărit, nu și-a format încă o personalitate. In reportaj l-a pastișat conștiincios pe Geo Bogza (ca mulți dintre tinerii noștri reporteri), iar în schițe și nuvele a tatonat cu stîngăcie analiza psihologică, nereușind să dea, de cele mai multe ori, lucrări valoroase. Nici recentul volum — „Nici o moarte nu e bună“ — nu i-a consacrat personalitatea artistică, în schimb ne-a indicat unele grave greșeli ale tinărului prozator, care se cer curmate cît mai grabnic. Ne oprim la eșecuri, pentru că, oricît de ciudat ar părea, ele constituie un element important în formarea unui scriitor, de înlăturarea sau continuarea lor depinzînd în ultimă instanță creșterea sau stagnarea creației respective. H. Rohan a naufragiat tocmai acolo unde, întreprinzînd o încercare critică ori pur și simplu contemplativă asupra actualității, s-a oprit fie la aspecte cu totul nesemnificative și neinteresante din punct de vedere artistic sau, ceea ce e și mai rău, a deformat printr-o optică defectuoasă, negativistă, realitatea nouă. Negativismul nociv al unor bucăți ca: „Mîna secretarului“, „Șifonierul cu oglindă“ și altele decurge tocmai dintr-o asemenea optică maladivă, incapabilă să recepționeze ceea ce este tipic, ceea ce e nou, se dezvoltă și întrunește adevăratele valori ale realității socialiste. Această viziune, stăruind cu voluptăți perverse asupra unor resturi în plină dezagregare ale vechii societăți, evită cu dibăcie prezentarea adevăratelor raporturi de forțe în care noul este ferm și irevocabil dominant. Probabil că unor scriitori, lipsiți pînă și de simțul realității (ceea ce e nimicitor pentru un aspirant la gloriile artei) li se pare că „soluția“ cu victoria noului este, nici mai mult, nici mai puțin, o soluție-șablon. Și totuși, viața, fără să țină seama de blazarea amintiților scriitori, oferă îndărătnică numai asemenea soluții. In fond, șablonul decurge nu dintr-o înțelegere fidelă a realității, ci dintr-o tratare a ei conform unor tipare uzate, ceea ce (pentru că a intervenit acest mijlocitor) duce, în ultimă analiză, la infidelitate față de viață, la ne-artă adică. Adevărul artei trăiește exclusiv pe baza adevărului vieții, dar acesta din urmă trebuie înțeles, în întregimea lui, în sensul dezvoltării lui și nu fragmentar, ciuntit, static, izolat de tot ceea ce-l explică și-l completează. Observația artistică asupra realității nu se identifică și nici nu se aseamănă măcar cu simpla contemplare pasivă. Artistul (de aceea este și artist) e dator să înțeleagă și să interpreteze procesele intime ale vieții, să intuiască evoluția ei, să dezvăluie specificitatea și semnificația generală a unui fapt sau a unui personaj, să particularizeze această semnificație și nu să noteze, exact sau nu, ceea ce observă sau ceea ce i se pare că observă. Există legi precise, obiective, ale artei pe care nu le poți evita sau denatura, rămînînd totuși în sfera ei. Iată ce scrie H. Rohan în bucata „Zece bani“: un fost colonel, omul care întreaga viață fusese preocupat de corectitudinea și prestanța ținutei sale, este invitat la masă de o doamnă, „fostă“ și ea. Nu are în buzunar decît un leu și atunci se hotărăște să vîndă niște cîrlige de pescuit în Talcioc. Așteaptă cam mult. In sfîrșit, cînd se apropie ora prînzului, reușește să vîndă un cîrlig pentru zece bani, exact cît i-ar mai fi trebuit ca să ajungă cu tramvaiul la destinație. Dar scapă moneda în praf și pentru că e privit din toate părțile de „foști“, toți vechi cunoscuți, nu se apleacă s-o caute pentru a nu-și înjosi demnitatea și pleacă pe jos. Personajul nu ne trezește nici un sentiment. Intîmplarea, ca s-o numim astfel, ne lasă indiferenți. La urma urmei, ce este nou în gestul colonelului, cînd sîntem avertizați pe tot parcursul nuvelei că e vorba de un maniac al ținutei, de un om căruia i-a paralizat piciorul pentru că ar fi putut fi văzut cu o gaură în ciorap? Un personaj care trăiește numai printr-o manie nu poate stîrni interes. Cu el nu se produce de fapt nimic. *De aceea, la terminarea nuvelei, te simți tot atît de străin de tot ce i se întîmplă colonelului monoman ca și la începutul ei. La asemenea situații penibile duce observația „pură“. Mai rău este cînd această observație „pură“ se asociază și cu tentativa de a sugera o idee.*

„Mîna secretarului“, *de care am mai pomenit, nici măcar nu e o nuvelă. Unui secretar, înainte de a adormi, îi trec prin minte tot felul de gînduri, toate în legătură cu mîinile pe care le-a strîns. Aceasta n-ar fi nimic, dar autorul acreditează ideea că oamenii, în general, și secretarii, în particular, își „zbîrcesc“ sufletul din cauza obișnuinței, a obișnuinței de a da mîna, de exemplu.* „Așa piere ce e bun în tine: în umbra obișnuinței zilele încep să semene una cu alta“. *Deci secretarul e sortit să „ațipească* la umbra obișnuinței“, *dacă (este și un dacă!) nu intervine un șoc, un eveniment care să-l trezească. In cazul secretarului lui H. Rohan acest șoc a fost provocat de un muncitor cu două proteze în loc de mîini, căruia secretarul îi cuprinde umerii, în loc să-i strîngă mîna. Muncitorul, foarte intrigat (de ce?) îi spune:* „Dar eu muncesc cu mîinile astea!“ *Șocul acesta îl salvează pe secretar din ghiarele obișnuinței. Sau — cum spune el —* „totul e să primești lovitura“, *după care adoarme. Ce idei încîlcite! Ce silnică îndărătnicie în a susține teza atît de șubredă că obișnuința îi amenință pe oameni și că numai o lovitură îi poate salva. (E ciudat că o bucată atît de confuză a putut apărea, în vara anului trecut, în „Scînteia tineretului“!) Obișnuința nu poate „zbîrci“ sufletul, și cu atît mai puțin sufletul unui om...* obișnuit *să lupte. Este și cazul secretarului. Iar obișnuința de a lupta, nu poate în nici un caz să-l arunce pe om în rutină, în automatism. Aici nu e hotărîtor șocul provocat din afară, ci permanenta înnoire interioară, în procesul luptei și al muncii, înnoire care, în condiții revoluționare, e imposibil să stagneze, să lase locul rutinei. Dar în bucata „Șifonierul cu oglindă“, H. Rohan exclude pînă și posibilitatea „șocului“. Aici eroul, un funcționar umil, obișnuit să se plece în fața tuturor șefilor, continuă să rămînă astfel, în ciuda faptului că și-a pus bustul în ghips pentru a și-l îndrepta. Forța „obișnuinței“, supunerea, sînt mai puternice decît demnitatea și funcționarul Mănăilă își rupe platoșa de ghips pentru a redeveni încovoiat. Așadar, servilismul, umilința sînt intrate în sînge odată pentru totdeauna și nimic nu le mai poate dezrădăcina. Funcționarul supus rămîne supus, fără să mai aibă măcar speranța „șocului“. Oamenii nu pot fi schimbați, deci să-i lăsăm așa cum sînt. Nu insinuăm că autorul intenționa să impună asemenea concluzii defetiste, retrograde. Intențiile sale au fost altele, însă cultivarea vagului, a echivocului, iscată dintr-o optică deformantă asupra realității duce inevitabil la asemenea rezultate.*

Dumitru Solomon

ARTE

Expoziția italiană

Am auzit în ultimii ani, nu o dată, chemarea de a fi moderni, de a respira febril, precum e pulsul secolului. Dar experiența ultimilor cincizeci de ani ne-a arătat că poți să te pătrunzi de ritmurile acestui secol și să nu fii al său. In cursa lui precipitată, timpul nostru a scuturat de pe spinarea sa călători care se îmbătau de viteză și i-a azvîrlit dincolo de orbita traiectoriei lui. Prin 1810, futuriștii italieni își clamau acordul cu epoca, cu ambianța vieții moderne, căreia pretindeau că-i tălmăcesc suflul frenetic. Credeau că au încorporat timpul în structura tablourilor lor, fiindcă interferau planurile și sugerau contopirea a multiple senzații: așa numita „percepție simultană“. Dar timpul adevărat, timpul istoriei, nu se lasă prins în plasa incertă a percepțiilor. Ca să-l încorporezi, nu-ți ajunge o anume receptivitate a senzoriului, gata să tresară la tot ce e mișcare. Trebuie să-l trăiești pe alte dimensiuni, care sînt de ordinul socialului și eticului; să-l răsfrîngi într-o altă retină decît aceea a ochilor. A fi modern nu înseamnă în primul rînd a avea o anume sensibilitate, ci mai ales a avea o anume atitudine: față de viață și față de oameni. Zadarnic speculezi asupra dinamismului și asupra mijloacelor de a capta trepidația prezentului, dacă din concretul existenței sociale te simți îndemnat să semnalezi, cum recomanda futuristul Umberto Boccioni, doar fenomene precum „noua psihologie a noctambulismului“; dacă-ți imaginezi că veacului nostru îi sînt caracteristice, înainte de orice, „figurile febrile ale chefliului, cocotei, apașului și alcoolizatului“.

Pe eroii care aparțin realmente acestui veac, care i-au dăruit frumusețe morală și l-au încununat, peste suferințe, cu lumina speranței și a luptei, pe eroii aceștia i-am întîlnit de curînd într-o expoziție remarcabilă: în lucrările neo-realiștilor italieni pe care le-am avut printre noi timp de cîteva săptămîni. Am văzut acolo partizani și luptători antifasciști, țărani ocupînd pămînturi moșierești, muncitori solidari în fața catastrofelor și a represiunilor; am văzut bombardamente, accidente miniere ori inundații, munca și tristețea unui trai sărac, bucuria odihnei. Oameni de azi, întîmplări care sînt ale anilor acestora. O Italie care-și păzește prezentul de apăsarea sufocantă a unei tradiții străvechi; o Italie fără arheologie și fără amintiri clasice; fără „culoare locală“, oferită ostentativ. Intr-o pînză de Armando Pizzinato, de pildă, înfățișînd niște pescari, se recunoaște în fund silueta celebrei San Giorgio Maggiore; dar edificiul lui Palladio stă în tablou ca un decor oarecare. Pictorul n-a voit să ne cucerească prin noblețea arhitecturii, cum n-a încercat să ne farmece prin calitatea aparte a luminii din lagună. Cînd vorbesc despre oamenii din jurul lor, artiștii aceștia se feresc să recurgă la prestigii împrumutate.

Și totuși, fără să evoce turistic monumentele trecutului ori peisaje renumite, neo-realiștii se așează într-un spațiu moral pe care-l simți italian; într-o continuitate istorică. O anume gravitate și asprime, o tensiune atingînd adesea crisparea dramatică, poartă gîndul, în aceste tablouri, spre ceea ce André Lhote numea odată „expresionismul“ Quattrocento-ului. Mai totdeauna, de altminteri, expresia își subordonează aici reprezentarea. Culoarea consimte nu o dată să devină arbitrară, ca să cîștige în forță. Uneori efectul e supărător și cîte o piesă, „Peisajul din Aussa“, de exemplu, a lui Giuseppe Zigaina, pare mai degrabă trivială, în intensitatea coloritului ei. Dar acest Zigaina știe să fie tranșant, să aducă nu știu ce perspectivă fulgerătoare, într-o compoziție cum e „Intoarcerea din pădure“. Ca și alți artiști din expoziția italiană, el e sezisant chiar atunci cînd nu te mulțumește pe de-a întregul. Căci le este comună acestor pictori și acestor sculptori un timbru răspicat și exploziv, o elocvență categorică. O elocvență care nu ține numaidecît de gesturile eroilor, ci izvorăște din deciziunea însăși cu care artistul își rostește mesajul.

De altminteri, în expoziția italiană nu ne-au întîmpinat numai opere respirînd violență și tragic, ori exuberanță, înclinată spre decorativ — de exemplu, panourile lui Francesco del Drago. In cuprinsul unui realism militant, cum e acela al mai tuturor artiștilor italieni pe care i-am cunoscut acum, este loc și pentru valorile delicateții: delicatețe și sobrietate în peisajele și compozițiile lui Ketoff, suavitate dureroasă în figurile de copii ale lui Bueno Xavier, proiectate straniu, parcă în afara spațiului, pe un fond cenușiu, vîros; ingenuitate tristă la copiii nevolași pe care ni i-a întipărit pentru totdeauna în minte arta de mare vibrație a lui Aldo Borgonzoni. Pe acest poet admirabil al pastel, care știe prețul stîngăciilor și al deformărilor expresive, dar știe de asemenea evita grotescul, l-am socoti revelația expoziției, dacă alături de dînsul n-ar trebui să așezăm, în admirația noastră, numele altui pictor, Anzil, în stare, după exemplul marelui Breughel, să dea o plenitudine neașteptată, aproape sublimă, cotidianului.

Și mai este ceva care se cuvine semnalat la artiștii aceștia, cu toții atașați realului, mai toți silindu-se să pătrundă în miezul viu al actualității: profilul original pe care nu și l-au cucerit numai creatorii vîrstnici, ci și acela mai tineri. Nu e aici o chestiune de talent. Căci dacă mulți dintre tinerii noștri pictori cultivă îndărătnic, pînă la pastișă, factura și paleta cutărui sau cutărui maestru, de vină nu e înzestrarea lor, adesea notabilă. Aluneci spre imitație atunci cînd reclami operei unui profesor mai mult decît realității. N-ai cum să-ți diferențiezi viziunea, atîta timp cît nu rotești ochii larg asupra lumii. Cine crede, să zicem, că e modern, nu aplicîndu-se lucid și eficace realului, ci însușindu-și doar o paletă luminoasă, acela a optat pentru situația de epigon. Sînt, acesta ca și altele pomenite mai sus, adevăruri elementare pe care expoziția neo-realiștilor italieni a avut darul să ni le reamintească. Să ne amintească un lucru esențial, pe care Apollinaire l-a formulat cîndva foarte simplu: „Adevărul e totdeauna nou“.

Dan Hăulică

CRONICA FILMULUI

„ZBOARĂ COCORII“

Triumf al realismului socialist

Scenă din film

Am văzut pentru a treia oară „Zboară cocorii“, această piesă de antologie a cinematografiei sovietice și universale. Fiecare nou popas lîngă peliculă îți revelează alte fațete și îmbogățește imaginea globală. Detaliile care te-au cîștigat la primul contact cu filmul nu se ofilesc; dimpotrivă, îți apar dilatate de propria lor presiune interioară. Descoperi uimit, în filmul lui Kalatozov, mereu alte valențe, reții din ce în ce mai mult sunetul specific, tulburător al filmului. „Zboară cocorii“ e una din acele lucrări de artă care se bucură de harul prospețimii supreme. Revăzînd filmul îi descoperi, mai lucid, alte virtuți, rămîi însă, emoțional, tot atît de supus, ca și prima oară, vrajei pe care o răspîndește pînza.

Spuneam în cronica precedentă că producția lui Kalatozov demonstrează resursele inepuizabile ale realismului socialist ale cărui forțe emană din propriile sale temelii. „Zboară cocorii“ nu este numai o operă de artă ci și o demonstrație. Incîntă ochii, sufletul și cîștigă adeziunea creierului. „Zboară cocorii“ răspunde printr-o jerbă de imagini acelor discuții sterile purtate în jurul realismului socialist. S-au auzit atunci voci care se îndoiau de soliditatea metodei care prezidase apariția atîtor capodopere. Filmul laureat la Cannes e o nouă mărturie a prospețimii și puterii realismului socialist. „Zboară cocorii“ aduce, evident, un sunet nou în partitura lui Kalatozov, dar nu sparge cu un ton strident armonia concertului sovietic. Filmul acesta e integral perfect în tradițiile de aur ale cinematografiei care a dăruit culturii universale pe Eisenstein și Pudovkin. Aici nu se violentează tradiții, ci se continuă pe alte planuri. „Zboară cocorii“ e un film realist-socialist prin poziție și modalitate artistică; un film sovietic prin atmosferă, sentiment și melodie; un film universal prin artă și emoție. „Zboară cocorii“ e un film profund politic, militant, iar Kalatozov dovedește în ce mod poate arta figura în imagine marile probleme ale umanității. In filmul său, regizorul a văzut și a exprimat „un crîmpei din viață, o pagină autentică din viața poporului nostru, plină de spiritul vremii, de marele sentiment al dragostei pentru oamenii care au salvat lumea de pericolul fascismului, care au cîștigat pacea pentru toate popoarele“.

Asemenea poziție e fără echivoc și conține, implicit, pledoaria pentru marile teme ale actualității. In slujba acestei idei, Kalatozov nu a căutat ornamente formale, nu și-a împodobit filmul cu sarbede și eventual spectaculoase complicații sufletești, ci a ales calea dramelor autentice și covîrșitoare. Rezultatul final îi aplaudă eforturile.

Arta lui Kalatozov, ca și a lui Eisenstein, se întemeiază pe o acumulare de simboluri încărcate de putere expresivă. Simbolurile alternează armonios, guvernate de o anumită simetrie, care nici o clipă nu frizează geometria. Scara casei în care locuiește Veronika e un personaj și un fundal al filmului. Viața și moartea, bucuria și durerea sînt figurate prin această scară transfigurată de creatorii filmului. Picioarele lui Mark, rigide, călcînd peste cioburi și picioarele lui Boris care se desprind cu greu din carapacea noroiului pădurii aparțin aceleiași familii de simboluri patetice. Totul în acest film e patetic.

Soldatul care aduce vestea morții lui Boris sărută mîna încărcată cu clăbuci de săpun a Veronikăi. E un gest care vine parcă din Dostoievski și conține un omagiu măreț în umilința lui. Ca și Eisenstein, Kalatozov își proiectează uneori eroii în raport cu formele încremenite ale ambianței, pentru a obține simbolul expresiv. E în film un moment care, pe peliculă, dispare cu repeziciune însă rămîne gravat în memoria spectatorului. Pe chei, la locul idilic de întîlnire dintre Boris și Veronika, sosește Mark. Spectatorul ignorează încă viitorul rol al acestuia. Cele cîteva cuvinte pe care le schimbă cu Veronika îi revelează un aspect dar nu epuizează personajul. Și, deodată, aparatul urcă, zidul de care se sprijină Mark crește în proporții colosale. Iar jos, la picioarele lui de piatră, se află Mark, mic și neputincios vierme. E o imagine de o expresivitate clasică.

Modul în care este condus filmul dovedește că regizorul nu e deloc „cuminte“, înțelegînd deci astfel esența novatoare, febrilă, în căutare veșnică de noi soluții, a realismului socialist.

„Zboară cocorii“, film de temelie al realismului socialist, e o invitație la îndrăzneală creatoare.

DOCUMENTARUL „ION CREANGA“

Documentarul nu trebuie socotit „cenușăreasa“ cinematografiei și nici bătut, protector, pe umăr. (Da, știu! Un film nu are umeri, brațe sau genunchi, dar poate fi totuși... bătut protector pe umăr.) Genul și-a trecut, pe plan universal, majoratul, și vizînd, cum îl notifică și numele, „documentul“, s-a întrecut pe sine însuși, găsind modalități diverse de expresie și consacrînd regizori și creații. Cinematografia noastră însumează un număr însemnat de filme documentare, variate ca temă și manieră, unele din ele deosebit de interesante și făcînd o neloială concurență confraților mai vîrstnici, filmele artistice. Un volum destul de mare îl ocupă, în această producție, documentarul, aș zice, de tip monografic care tinde să închidă în cadrele sale liniile mari ale unei personalități artistice sau literare. Pe planul acesta, succesele de pînă acum nu sînt de disprețuit și se cuvine elogiat efortul regizorilor care și-au închinat energia acestei întreprinderi.

In completare la „Zboară cocorii“ rulează un film documentar închinat lui Ion Creangă. Principalii lui creatori sînt Paul Anghel (scenariul), Herman Rabinovici (regia). Trebuie salutată însăși ideea de a slăvi pe peliculă geniul humuleșteanului hîtru și înțelept, acest Homer al literaturii romîne, cum îl botezase Ibrăileanu. Filmul lui Anghel și Rabinovici este animat de emoție și admirație sinceră care sînt sensibile și în comentariu și în imagine. Documentarul acesta, chiar atunci cînd se clădește exclusiv pe documente, nu e rece, nu e expozitiv.

Filmul se deschide cu imaginea ținutului ilustrat de și prin Creangă. E o odă închinată măreției naturale, decorului de o frumusețe solemnă. Creangă e integrat în acest peisaj și tratat el însuși ca un uriaș al firii. Aparatul urmărește apoi diferite etape ale vieții povestitorului moldovean. Criteriul e cronologic. Sursa majoră „Amintirile“. Avînd oroare de schemele documentarului, regizorul filmului face incursiuni în zonele filmului artistic. Ținuturi în care de fapt regizorul filmului documentar are nu numai dreptul, dar și datoria să vîneze. Documente de epocă, stampe, hărți oficiale, ilustrații, alternează armonic cu secvențe în care făpturi vii se mișcă firesc. Momentul în care micul Creangă pleacă la școală este figurat cu inteligență. Un țărănuș de-o șchioapă este urmărit insistent de aparat care nu-l luminează nici o clipă fața. Se transmite astfel o ciudată senzație de autenticitate pe care alte imagini o vor confirma și întări. Trupuri goale de copii brăzdează apele limpezi evocate de „Amintiri“. Ești ispitit să identifici în contururile vagi și irizate făptura lui Nică a Petrei. Pînza găzduiește o fotografie a lui Creangă diaconul, dar aparatul ne consemnează pulpanele unui anteriu din care se disting ghetele. Picioarele se mișcă, sugestia de mișcare e deplină. Eminescu apare iconografic dar și ca o făptură fizică pe care aparatul o distanțează și o învăluie în mister și nefiresc. Plimbările nocturne ale celor doi boemi ieșeni pe străzile unui Iași paradoxal, sînt tratate în aceeași manieră, în tonuri uneori exagerat de sumbre.

Ce e Junimea în acest film? O încăpere și cîteva jobene. Comentariul poartă un colocviu-rechizitor cu jobenele, iar aparatul, foarte mobil, întregește senzația lucrului trăit.

Ii imput acestui merituos documentar o lacună de concepție. Creatorii lui au sărăcit personalitatea lui Creangă de una din notele sale dominante — umorul. Totul în acest film stă sub zodia gravității, totul e trist și tragic. Veselia cuceritoare, umorul rabelaisian, năstrușniciile aceluia care trăgea cu pușca în ciori, surîsul aceluia care a scris „Moș Nichifor Coțcariul“, ei bine, toate acestea lipsesc într-un documentar închinat totuși lui Ion Creangă.

Sorin Arghir

CONTINENTE

Decada culturii Republicilor Sovietice Baltice

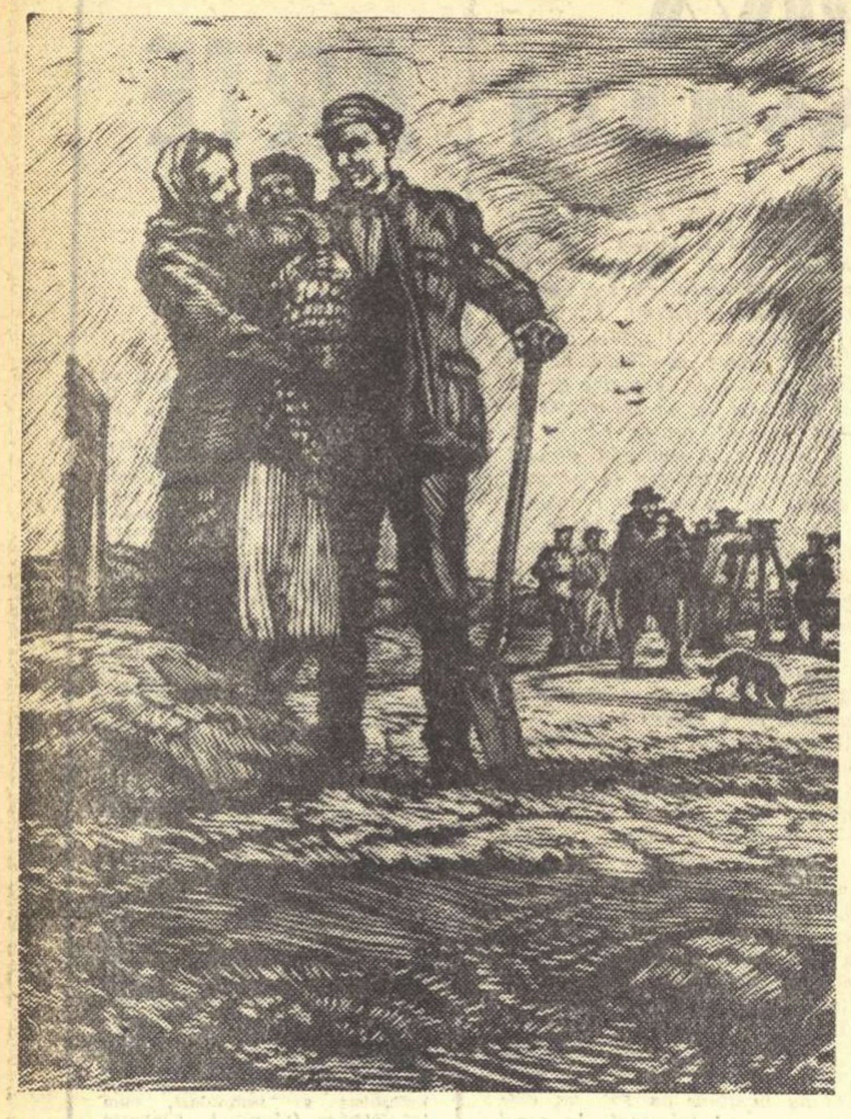

HALDIKIS VALEPIONAS *„Tarutis primește pămînt"*

DIN GRAFICA LITUANIANĂ

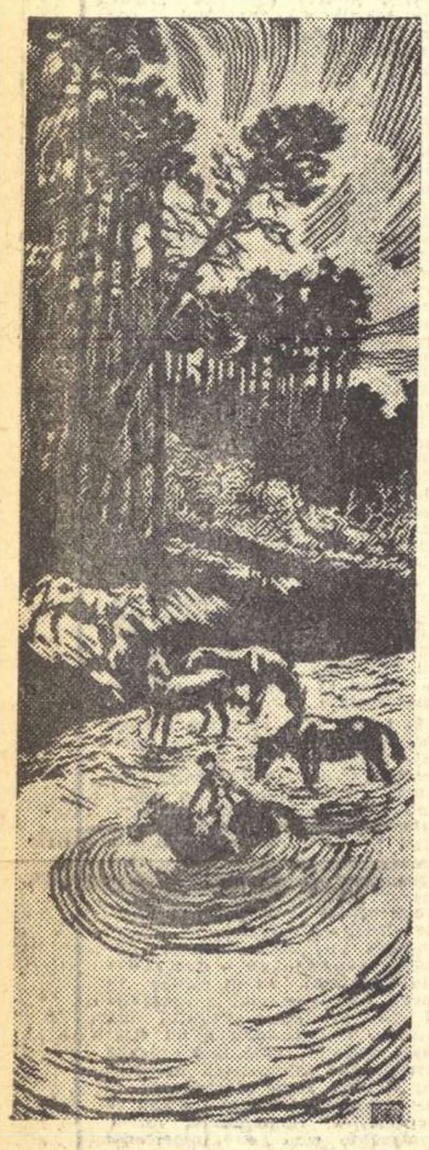

VILIS PARSINAS
„La rîu"
(linogravură, 1957)

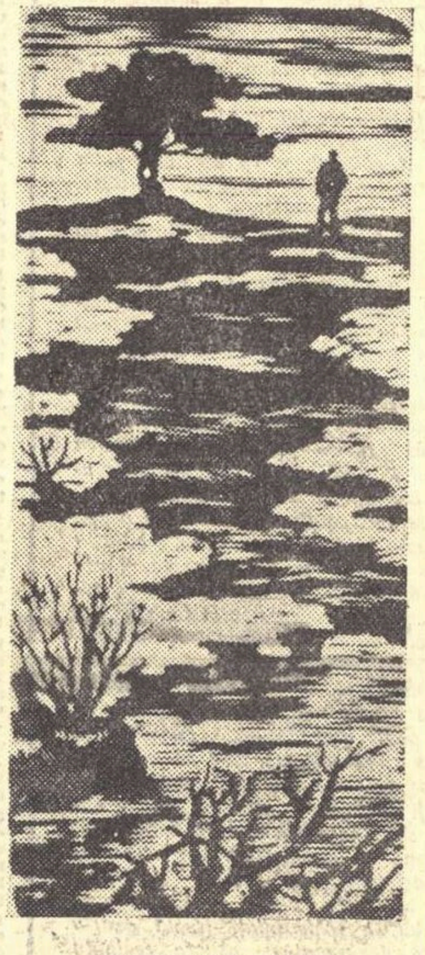

MAKUNAITE ALBINA
Ilustrație la poemul „A zecea primăvară" de I. Marținkievici
(gravură în lemn, 1956)

De vorbă cu Alexandru Ansberg

Cînd mi s-a adus la cunoștință că voi lua un interviu ministrului Culturii al R.S.S. Estone, am căutat de îndată să culeg primele date despre personalitatea sa. Așa am aflat că voi sta de vorbă cu un vechi activist al partidului comunist, în numeroase rînduri chemat să îndeplinească înalte îndatoriri de stat și de partid. Mi-l închipuiam pe Alexandru Ansberg un om în vîrstă, mai cu seamă după ce aflasem că în urmă cu mulți ani funcționase — fiind jurist de profesie — ca arbitru de stat, mai apoi președinte al Sovietului regional al deputaților, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri din R.S.S. Estonă, iar din 1952 ca ministru al Culturii. Insă apariția sa m-a surprins. Aveam în față un om înalt, încă tînăr, spătos, și, de la primele schimburi de cuvinte, deosebit de îndatoritor. Judecînd după jovialitatea și sprinteneala primelor sale replici, convorbirea noastră se așeza sub cele mai bune auspicii. N-a mai fost, deci, nevoie să recurg la introducerile protocolare. **Am trecut direct la prima întrebare:**

— Ce semnificație prezintă după părerea dvs., organizarea primei decade a Republicilor Sovietice Socialiste Baltice, în țara noastră?

— Trebuie să spun că la o asemenea întrebare nu se poate răspunde în două vorbe. Ce semnificație? A prieteniei și prețuirii în primul rînd. Acesta este și motivul pentru care în numele popoarelor noastre, al oamenilor noștri de cultură, salut călduros pe prietenii romîni pentru inițiativa lor. Cred că o asemenea decadă va contribui în mare măsură la mai buna cunoaștere reciprocă și la legăturile frățești dintre popoarele noastre.

De altfel, noi ne însușim această inițiativă fiindcă în curînd în Ucraina și R.S.S. Moldovenească se vor organiza zile ale culturii romînești. In ce ne privește, în anul viitor, vom organiza în R.S.S. Estonă o decadă a culturii romîne.

— Intrucît cititorii noștri sînt dornici să cunoască cele mai de seamă succese ale literaturii baltice, vă rog să ne prezentați cîteva nume de scriitori, opere...

— Am înțeles... In primul rînd se cuvine să pomenesc despre Juhann Schmuul, cunoscut mai degrabă ca poet.

De astă-dată îmi iau revanșa. Il întrerup pe vorbitor.

— Intr-adevăr, la noi, Juhann Schmuul este cunoscut numai ca poet.

— Ei, da. Dar acum, voi vorbi despre dramaturgul Juhann Schmuul. El a scris nu de mult o piesă intitulată „Oceanul Atlantic" în care este vorba despre viața pescarilor estoni, care a fost întîmpinată cu mult interes de public. De altfel, Schmuul ne rezervă tot timpul surprize. De pildă, anul trecut a petrecut șase luni de zile în Antarctida. S-a întors de acolo cu un pasionant volum de reportaje, și, pe cît se pare, cu subiectul unei noi piese. Și fiindcă sîntem la capitolul dramaturgie, să vorbim despre Egon Rannet. Autor a două piese de mare răsunet, „Conștiința" și „Fiul rătăcitor", Rannet tratează în lucrările sale dramatice cîteva dintre cele mai arzătoare probleme ale zilelor noastre. Astfel, în „Conștiința" se dezbate natura relațiilor morale în satul estonian contemporan, iar în „Fiul rătăcitor" problema vigilenței față de dușmanii vieții noi pe care și-o clădește poporul. Aș putea să-ți mai vorbesc despre Rudolf Serghe, cu romanul său „Pămînt și popor" sau despre Hans Leberecht, pare-mi-se tradus la dvs. (eu încuviințez) *cu al său „Soldații se întorc acasă". Valoros este și romanul lui Paul Kunsberg „Ziduri" a cărui temă se inspiră din viața clasei muncitoare din Estonia burgheză. De altfel, și Johannes Semper se inspiră din aceeași realitate istorică. Romanul său „Garoafele roșii" evocă ultimele zile ale regimului burghez și cele dintîi zile ale vieții socialiste pe meleagurile Estoniei.*

— Pe cît se vede, literatura estonă ca și cea a celorlalte republici baltice, cunoaște o deosebită înflorire în anii din urmă. Ce factori speciali au contribuit la aceasta?

— Evident, în primul rînd condițiile create de Puterea Sovietică. In vechea Estonie, ca și în vechea Lituanie sau Letonie, scriitorii erau supuși unor grele condiții de existență și rareori puteau trăi din scrisul lor. După cum știți bine și dumneavoastră, socialismul i-a ridicat pe scriitori nu numai la treapta unei înalte și legitime demnități, dar le-a creat și climatul prielnic dezvoltării talentului lor. Noi, de pildă, în R.S.S. Estonă, stimulăm dezvoltarea creației beletristice prin concursuri republicane anuale. Astfel, am inițiat în preajma aniversării a 40 de ani de la Revoluția din Octombrie, un concurs care, după amploarea luată pînă în prezent, făgăduiește a da mult de furcă juriului. La 1 februarie 1959, se vor cunoaște rezultatele, și firește, și premiile. De altfel nu este singurul concurs pe care îl organizăm.

— Ce fel de concursuri mai aveți în vedere?

— Bunăoară, chiar pe cel care se desfășoară în aceste zile. Este vorba de un concurs al teatrelor din republicile baltice, la care participă și instituțiile similare din R.S.S. Bielorusă și care în prezent a depășit faza raională și regională. In curînd la Tallin, capitala republicii noastre, se va desfășura finala concursului în cadrul căreia cele mai bune ansambluri vor prezenta succesele stagiunii, așa cum au fost ele apreciate de către publicul larg. Pot spune de pe acum că o bună impresie a făcut drama scriitorului leton Breide „Fata Normunda" și lucrarea dramaturgului Merțin Kiavicius din Kaunas „A 20-a primăvară". Mai mult nu pot divulga...

— Nici nu vă cer. In schimb aș dori să aflu dacă în afară de dramaturgii și prozatorii despre care mi-ați vorbit, mai există scriitori despre care merită să luăm cunoștință.

— Nu încape îndoială că dacă i-aș enumera pe toți ar trebui să rămînem pînă la noapte. Totuși, ca să nu nedreptățim poezia, să dăm Cezarului ce-i al Cezarului. Adică, să spunem aici un cuvînt de laudă și despre Ralf Parve, Debora Vaarandi, poeți lirici și despre tînărul Ado Hindt, autorul unui impresionant roman, „Țărmul vînturilor" din care au apărut două părți, iar a treia a plecat mai deunăzi la tipar. Tot lui îi aparține și scenariul de film „Pescărușii în larg" după care se turnează în prezent în studiourile Estoniei un film cu același titlu.

— Pe cît îmi dau seama, scriitorii dvs. sînt deosebit de vrednici, de activi, răspund cu însuflețire chemărilor prezentului.

— Așa și este. De altfel, publicațiile Ministerului Culturii și ale Uniunii Scriitorilor, respectiv „Secera și ciocanul" (revistă săptămînală) și „Creația" — (revistă lunară) — le oferă cu generozitate coloanele lor.

Interlocutorul meu începe să-și privească insistent ceasul. Inteleg, am depășit limita convenită pentru interviu. Programul încărcat al decadei îl solicită.

— Și-acum, o ultimă întrebare. Care sînt primele dvs. impresii despre țara noastră, despre București, despre locuitorii lui?

— Sînt aici doar de două zile, și s-ar părea că e greu să-ți pot răspunde precis. Totuși, iată cum stau lucrurile: Sînt președintele juriului care la 10 iunie își începe la Tallin lucrările pentru a decide ce lucrări și ansambluri merită premiate la Festivalul despre care ți-am vorbit mai înainte: „Primăvara teatrului baltic", la care, după cum spuneam, participă patru republici. Dar nu cred că voi pleca. Mă simt aici, ca în familie, printre buni și vechi prieteni".

Incepusem să-mi string hîrtiile. Imi pregăteam în gînd cuvinte de mulțumire pentru amabilitatea cu care Alexandru Ansberg a întîmpinat întrebările mele. Mi-a luat-o înainte, spunîndu-mi într-o romînească plină de pitoresc „mulțumesc". Era cel mai concludent răspuns pe care mi-l putea da.

H. Z.

Jan Sudrabkain

poet din R. S. S. Letonă

SALUT LETONIEI SOVIETICE

In Letonia Sovietică ciocîrliile
Au irizat cu doine slobode aprinsul azur.
O, crîngul înflorit, verzi șopîrle, răsfrînte cîmpiile.
Cum ai aureolat cu surîsuri vesele poporul tău pur
Letonie Sovietică!

Letoniei înflorite, veșnică slavă!
Ciocîrliile taie vertical margini albastre
Zîmbetul lor va curge, nestăvilită lavă
Inmănunchind generos vigorile noastre
In Letonia Sovietică.

In romînește de
Cezar Baltag

Felix Kotta

poet din R. S. S. Estonă

PATRIA

Cine-ar străbate viața cu mine, în cadență,
să-nfiorăm alături, și cîntecul, și glasul,
izbiți de-a bucuriei, neliniștei esență,
de n-ai fi tu, iubito, încurajîndu-mi pasul.

Spre-oglinda frunții mele — o pasăre subțire —
cine-ar zbura ușure, în cercuri străvezii,
copilăria-ntreagă-mi trezind în amintire,
de n-ai fi tu, tu soră, tu frate, voi copii.

Pe urmă sînt în lume, prietenii, de care
o dragoste severă covîrșitor mă leagă,
și ei sînt pentru mine odihnă și mișcare,
și-n drumul meu, statornic, sînt Patria întreagă.

In romînește de
Grigore Hagiu

UN CONGRES AL BIRUINȚEI

Ziua de 2 iunie, data la care, acum 82 de ani, Hristo Botev plecat din Romînia cu 200 de revoluționari să lupte pentru eliberarea din colonialismul feudal turc, avea să cadă sub gloanțele cotropitorilor, este ziua tuturor eroilor bulgari căzuți pentru libertate.

Anul acesta, Partidul Comunist Bulgar a ales această zi spre a începe cel de-al VII-lea Congres al său, cinstind prin aceasta pilda de înalt patriotism și abnegația de luptător a lui Hristo Botev. Marele poet a întruchipat năzuințele cele mai înalte ale poporului său, l-a îmbărbătat în lupta sa, a biciuit și a demascat cu toată tăria pe dușmanii lui veniți din afară, pe dușmanii lui dinăuntru și a lăsat un crez și un program, preluate de generațiile ce l-au urmat pînă la biruința finală.

Anul trecut un grup de scriitori romîni și bulgari s-a oprit cîteva clipe — la Cozludui — pe malul Dunării. Veniseră să aducă omagiul lor înfrățit revoluționarului-poet, chiar la locul unde el a pășit pe înrobitul său pămînt.

Scriitorii romîni și bulgari au salutat atunci nu numai amintirea lui Botev, dar și libertatea triumfătoare. cucerită cu atîtea sacrificii.

Pe acest pămînt liber, poporul bulgar își plămădește viața lui cea nouă.

Congresul Partidului Comunist, care și-a început lucrările luni 2 iunie, va examina și aproba Directivele cu privire la cel de-al III-lea plan cincinal pornind de la rezultatele bogate obținute în construcția socialismului în cele două planuri cincinale precedente.

Iată, pe scurt, bilanțul unei impresionante transformări. Dintr-o țară înapoiată economicește, fără industrie grea, cu o agricultură rudimentară, a înflorit o țară plină de uzine noi, de hidrocentrale, de ogoare pe care mașinile agricole le fac tot mai fertile.

In 1957 producția industrială globală a depășit cu 76 la sută nivelul anului 1952. Astăzi 90 la sută din întreaga suprafață arabilă a țării aparține cooperativelor agricole de muncă.

Directivele examinate prevăd în următorii cinci ani mai mult oțel și fontă, mai mult grîu, mai multă energie electrică. Pe pămîntul lui Botev se vor ridica noi furnale, noi baraje, vor dudui mai multe motoare în orașele nou construite.

Mai puternic va deveni frontul păcii, mai puternice vor deveni popoarele libere și înfrățite, hotărîte să apere cu toată tăria cuceririle lor.

Poporul nostru urmărește cu sincer interes munca și victoriile poporului bulgar. Prietenia frățească ce-l unește de poporul vecin și frate se întărește zi de zi.

Ca o expresie a acestei prietenii se înscrie și dezvelirea plăcii comemorative pe casa din Calea Șerban Vodă nr. 51, unde a trăit și a lucrat Hristo Botev în anul 1875. Au asistat la această sărbătoare a prieteniei cetățeni bulgari care trăiesc în țara noastră, cetățeni romîni, oficialități, scriitori, ziariști.

Academicianul prof. Petre Constantinescu-Iași și Ivan Ungiev, cercetător științific al Institutului „Levschi-Botev" de pe lîngă Academia de Științe din R. P. Bulgară, au evocat viața și munca desfășurată de către Hristo Botev pe pămîntul romînesc pentru cauza revoluționară a poporului bulgar.

Locurile pe unde a trecut Botev la noi rămîn monumente nu numai ale trecutului de luptă bulgar, dar și ale luptei pentru idealurile noastre comune, ale năzuințelor de viitor. Hanul din Brăila, casa din Calea Șerban Vodă, cea din Calea Moșilor și Calea Călărași, locul unde a fost o moară de vînt la Obor, pe unde Botev a stat și a lucrat, sînt monumente la fel de scumpe celor două popoare.

De la aceste locuri, unde a ars flacăra revoluționară, pînă la Congresul de astăzi al Partidului Comunist Bulgar, se înscrie o traiectorie plină de fapte eroice și luminată de încrederea într-un viitor pe care popoarele noastre îl clădesc pe temeliile marii lor prietenii.

Gh. Dinu

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

Teatru clasic și teatru popular în Vietnam

Pe scena teatrului clasic vietnamez o cravașă reprezintă un cal; trei soldați, purtînd fiecare cîte un stindard, reprezintă o puternică și numeroasă armată; iar o ramură, pe o masă, înseamnă o pădure deasă ca peria... Este vorba de un teatru în care personajele (regi, seniori, demnitari) își exprimă gîndurile și sentimentele prin dans, prin cîntec și prin cuvînt, fonetica fiind interpretul suprem al acțiunii, al pasiunii, al sensurilor. Artă națională prin excelență, artă de o bogăție remarcabilă, teatrul clasic vietnamez este, probabil, de origină chineză și datează de prin secolele 13 sau 14, de pe timpul regilor dinastiei Trân. Ly-nguyen-Cat, un militar al corpului expediționar chinez trimis să cucerească Vietnamul, a cărui datorie consta în a-i distra pe ofițeri și soldați, ar fi fost luat prizonier și obligat să se îndeletnicească și în Vietnam cu aceeași treabă. Exemplul lui, contopit cu formele de teatru deja existente, ar fi dat naștere la ceea ce numim astăzi teatru clasic. Teatrul ce a luat naștere în regimul feudal, i-a servit interesele și i-a suferit; fără îndoială, influența. Insă un teatru străbătut totuși, în marea majoritate a cazurilor, de patriotism și inspirat, într-o anume măsură, în cîntecele și dansurile sale, din caracterul sănătos și robust al genurilor artistice populare. Motive pentru care, procedîndu-se prin eliminare, se aleg și astăzi piesele cele mai bune, asigurîndu-li-se o difuzare largă...

Teatrul popular, denumit Gheo, care a luat naștere și el tot în regim feudal și i-a moștenit prin urmare unele tare, predică o morală predominant populară, nu se mulțumește numai cu cîntarea poporului, ci critică, biciuiește cu rîsul corpul nesuferit al feudalității. Viguroasă, mușcătoare, satira lui lovește de predilecție treimea tipică a feudalității Vietnamului: mandarinul (autoritatea administrativă), dascălul (autoritatea intelectuală) și bonzul (autoritatea morală), fără a-i neglija pe bogații satelor, pe marii stăpînitori de pămînturi, sau pe șarlatanii care trăiesc din specularea superstițiilor populare.

Artă sintetică, exprimîndu-se totodată prin cuvînt, poezie, muzică, cîntec și dans, toate de un pronunțat caracter popular, teatrul Cheo este prin excelență optimist, de un optimism specific poporului vietnamez.

In momentul de față, reîmprospătat, i se asigură în Vietnam dreptul la pătrunderea cît mai adîncă în mintea și inima spectatorilor.

V. A.

A. FAIDIȘ-KRANDICOSKI *„Proiect de monument al lui K. E. ȚIOLKOVSKI, la Kaluga"*

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.30; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 x x x

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 24 (222) - joi 12 iunie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

RENTABILITATE DEPLINĂ

După cum ne asigură Shaw, marele Shakespeare — pentru a-și susține trupa de histrioni — ticluia în răstimpuri comedioare sprințare cărora le punea titluri grele de dispreț pentru gustul gros al publicului elisabetan: „Cum vă place" sau „Mult zgomot pentru nimic". Autorul lui „Hamlet" suspina în speranța unei subvenții de stat care să-l scutească de asemenea concesii. Shakespeare credea desigur în rolul ideologic al teatrului, și a dăruit personajelor sale reprezentative febrilitatea maximă a eroilor fascinați de jocul ideilor. Au trecut de atunci secole și decenii care au dărîmat monarhiile absolute și au ridicat puterea de înțelegere a oamenilor simpli. Din primele decenii ale secolului nostru, drama de idei s-a impus ca linia mare a teatrului universal. Sporovăiala amuzantă sau retorismul umflat a cedat pas cu pas în fața replicilor grave, simple și tulburătoare ale pieselor care și-au propus să dezbată problemele de viață și de moarte ale contemporaneității. Clientela burgheză a teatrelor s-a opus, după cum se opune și azi în Occident, transformării scenelor în tribune cetățenești. Sătulă și blazată de plăceri, aristocrația banului comandă scriitorilor melodrame tari sau farse debordante, prețuind spectacolele după abundența toaletelor și actrițele după virtuțile membrelor inferioare. Pentru uzul unei intelectualități care și-a legat soarta de cea a burgheziei, în săli „de buzunar" se reprezintă fabule confuze în care este psalmodiată la infinit deznădejdea izvorîtă din negarea rolului salutar al rațiunii.

La noi, într-o țară în care clasa muncitoare deține ferm și pentru totdeauna puterea politică, este perfect posibilă și absolut necesară îndreptarea teatrului spre drumul său firesc. Teatrul s-a născut ca cea mai democratică dintre arte, deținînd marea forță a reconstituirii vieții în parabole scenice care-și dezvăluie tîlcurile nemijlocit spectatorului anonim. Publicul mare, format din acei oameni care creează bunurile societății, a fost repus în posesia teatrului, — încoronat pe veci ca stăpîn absolut al instituțiilor închinate acestei arte, civice prin excelență. Actorii, regizorii, toți oamenii de teatru sînt mandatarii muncitorilor și țăranilor, un fel de deputați cărora li s-a încredințat, drept tribună parlamentară, scîndura magică a scenei. Obligația teatrelor de a ține seama de publicul suveran, nu trebuie însă în nici un caz înțeleasă ca o politică de cedare în fața gustului neformat al unui public cu totul nou sau — și mai grav — ca o tendință de împăciuire cu preferințele pervertite ale unui public de educație veche, suspinînd încă la drama „Celor două orfeline" și aplaudînd zgomotos ideea împăcării între clase, proprie melodramei burgheze. Argumentul „succesului de casă" cu care s-a replicat la criticarea unor piese serbede sau de-a dreptul nocive, ni se pare lamentabil și intolerabil. Unii dintre directorii de teatru s-au transformat prea des și cu o ciudată voioșie în contabili-șefi, cu ochelari de cal și scripte din care lipsește coloana „activului" educativ. O recentă statistică a numărului de spectacole acordate pieselor originale ne procură alături de cifre îmbucurătoare și alte date, dintre care unele surprind neplăcut. Astfel, între 1 septembrie 1957 și 31 martie 1958, răstimp în care la mai multe teatre din țară piese romînești ca: „Ziariștii", „Arborele genealogic", „Trei generații" au fost prezentate, pe cîte o scenă, de maximum 35 ori, anecdota pseudo-pirandelliană de prost gust „Masca lui Neptun" a fost jucată de 70 ori la Teatrul Tineretului, de 48 ori la Galați și de... 76 ori la Teatrul din Arad. Ni se pare cu totul reprobabilă nepăsarea cu care unele direcții de teatru trec peste punctul de vedere general al criticii noastre dramatice. Este greu de înțeles pe baza cărui principiu de artă militantă, în ciuda unor judecăți severe și drepte ale criticii, Teatrul Armatei a dat o largă atenție reprezentării unei piese neizbutite a unui debutant care ar fi trebuit ferit de laurii unui „succes" needucativ. „Casa liniștită", comedia polițistă ratată a lui Ion D. Șerban, a ocupat 58 de seri scena Teatrului Armatei, într-un șuvoi de stridențe neexpresive de care publicul nostru putea fi absolvit. Exemplele se pot multiplica. După cîte se pare nu sînt puțini directorii de teatre care țin considerabil mai mult la obținerea, pe orice cale, a rentabilității bănești, decît la dividendele de natură ideologică. Ei merg, îndeobște, pe linia minimei rezistențe, programînd mai ales piese pe gustul spectatorilor vechi, obsedați de trista predilecție a burgheziei pentru repertoriul ușor, lipsit de idei și eliberat de probleme. Asemenea directori se recomandă a fi „buni gospodari", cu toate că fac risipă de trivialități scenice și, uneori, chiar contrabandă de idei învechite, prost ambalate în stambă înflorată. Nu se poate nega însemnătatea unei bune rînduieli economice a teatrelor noastre, numai că rezolvarea problemelor de buget prin concesii de ordin ideologic compromite sensul însuși al existenței acestor instituții. Prezentînd piese valoroase care să dezbată cu înflăcărare și autenticitate problemele vieții contemporane, aspecte ale construcției socialismului, teatrele pot uni succesul educativ cu cele mai bune rețete de casă. Spectacole izbutite cu piese originale vii au atins cifre record la numeroase teatre din țară. Sînt bine cunoscute primirea entuziastă pe care a făcut-o publicul „Citadelei sfărîmate", cascadele de rîs stîrnite de „Mielul turbat", aplauzele care au însoțit reprezentarea dramei sobre a celor „Trei generații". Credem totodată că teatrele pot ajunge la rezultate pe deplin satisfăcătoare și în scriptele contabilicești atunci cînd renunță la cheltuielile nesăbuite ale unor montări de mare fast, în care sugestia scenică este înlocuită cu construcția naturalistă a unor decoruri încărcate și a unei costumații luxuriante. Teatrul de Stat din Constanța, de pildă, care a investit și anul trecut o sumă impresionantă în reprezentarea unei piese de resurse modeste, proiectează pentru anul viitor trei „piese de costum", două dintre ele fiind cu totul nepotrivite specificului acestui teatru. Ifosele de acest fel sînt deseori balansate apoi, pe plan financiar, prin programarea stăruitoare de trei-patru ori pe săptămînă a unei producții de o atractivitate ieftină, cu respirația scurtă, astmatică.

Alungarea criteriului comercial din templul artei teatrale, visul lui Caragiale și al lui Davila, dorința aprinsă a lui Camil Petrescu și a pasionatului Gemy Zamfirescu, condiționează vigoarea educativă a spectacolelor. Devine astfel obligatorie preocuparea pătimașă a teatrelor pentru desăvîrșirea scenică a pieselor de actualitate. Cei mai buni regizori, cei mai străluciți actori, cele mai bune seri din săptămînă trebuiesc rezervate lucrărilor dramatice noi, cu un mesaj ideologic, răscolitor, cu virtuți și slăbiciuni inerente unor opere îndrăznețe, de pionierat.

V. Mîndra

(Continuare în pag. 6)

MIHAIL EMINESCU ÎN LIMBA SPANIOLĂ

Am în fața mea „Poesias" de Mihail Eminescu în limba spaniolă, apărute la marea editură Losada din Buenos Aires. Cu traducerea-i sîntem îndatorați marelui poet spaniol Rafael Alberti, care trăiește de mult refugiat în Argentina, și soției sale Maria Teresa Leon. Oaspeți în țara noastră, îndrăgostiți de oamenii și de priveliștile noastre, ei n-au putut să nu-și însușească dimensiunea populară a acestor locuri, exprimată de Eminescu romantic și dureros, cu admirație pentru gloria trecută a strămoșilor, cu mîhnire pentru suferința și înjosirea adusă celor mulți de burghezia în creștere și atotacaparatoare. Speranțele și crezul social al poetului, schițate însă neînchegate în poeme ale tinereții, ca „Impărat și proletar" sau „Inger și demon", dovedind totuși o maturitate de cugetare caracteristică numai unui geniu, s-au prăbușit pe rînd, s-au convertit în amărăciune și revoltă în „Scrisori" sau în superbă și disprețuitoare retragere în „Luceafărul", acesta din urmă mare poem fiind el însuși o mănușă aruncată unui secol

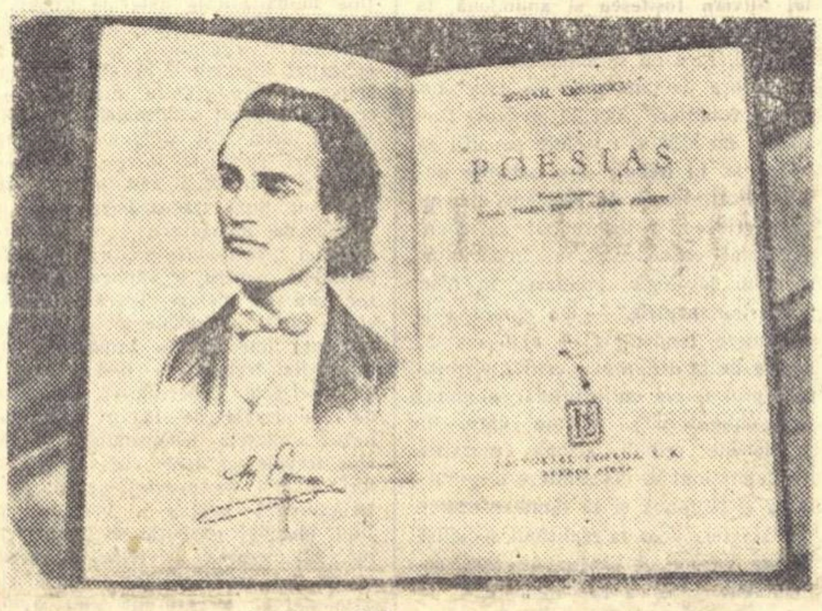

ce promova tot mai mult „banul fără muncă", secătuind prin „pătura superpusă" de moșieri și burghezi miezul viu al inimii poporului. Tîlcul profundei dureri eminesciene, soții Alberti l-au redat în sonoritățile inegalate ale limbii spaniole, minunați desigur și de recunoașterea la fiecare pas în forma și sensul cuvintelor romînești a cîntecului străvechi din fîntîna comună a latinității. Dar în prefața cărții se stăruie mai mult și în mod firesc asupra analogiei dintre Eminescu și poetul spaniol Gustavo Adolfo Becquero, amîndoi lirici și romantici, amîndoi întristați de nedreptățile veacului, propriu zis ale lumii burgheze prea puțin înclinate spre idilism și lipsită de duh patriarhal, în schimb avid pornită să stoarcă profituri din mușchii și măduva celor ce muncesc.

Gestul soților Alberti îi caracterizează nu numai pe ei ca oameni de înalt rafinament artistic și ca riguroși cunoscători ai valorilor ce răsar și se leagă prin creația lor de inima poporului propriu și a umanității, ci este caracteristic și pentru condițiile de valorificare a moștenirii culturale din țara noastră, după eliberare. Sînt încă proaspete, neîndoios, în mintea multora, manifestațiile inițiate de partidul clasei muncitoare în anul 1950 cu prilejul împlinirii unui secol de la nașterea poetului, adevărate serbări pe scară națională, cu prelung răsunet și în alte țări, cu retipăriri din opera poetului, cu studii ample și numeroase despre viața și opera lui. Aceasta, după ce în epoca premergătoare eliberării, critica burgheză încercase să eclipseze prin răstălmăcire pe acel ce ne-a lăsat „Luceafărul", cu toate că scriitori ca G. Călinescu, Perpessicius, Cezar Petrescu și alții au încercat mereu să țină pe cetatea literelor romînești flamura eminesciană. Astăzi, Eminescu este cel mai popular scriitor din Romînia, cu opera cea mai răspîndită. Multora li se pare că totdeauna a fost așa, uitînd că înainte de eliberare noi aveam în țară largi mase de analfabeți. Unii nu țin seamă nici de condițiile istorice, de revoluția făcută de oamenii muncii în frunte cu partidul, care a dat, între altele, și poporului dreptul de a se cultiva, și culturii dreptul de a deveni populară. Tocmai această voită amnezie îi face pe unii să nu țină seamă de ceea ce a făcut să fie Eminescu atît de popular azi și caută o legătură nemijlocită a literaturii de azi cu cugetarea eminesciană, cum spun ei, înțelegînd prin aceasta aspecte ale atitudinii poetului, care erau supuse îngustimii timpului său, presiunii exercitate asupra lui de lumea politică ce domnea la noi. Noi, nu aceste rămîneri în epoca sa ale lui Eminescu le-am căutat în versul său nemuritor, ci dragostea sa de popor și de țară, înduioșarea sa față de nedreptatea socială, revolta și protestul său, patriotismul său. Aceasta e partea care nu se va întuneca din opera sa și nu valorificăm, ci scoatem în evidență critic orice limitare strict legată de dimensiunile trecătoare ale veacului său. Și acest lucru trebuie să fie clar tuturor exegeților, ba chiar și unor critici superficiali sau cîteodată „absconși" în intenții, cînd vorbesc de cugetarea eminesciană. Această nouă lumină asupra operei lui Eminescu a adus-o spiritul leninist în valorificarea moștenirii culturale și poetului i-a adus marea, tot mai marea răspîndire a versului său în masele cititorilor.

Tot acestei lumini i se datorește că Eminescu pătrunde în toate țările și toate limbile pămîntului din Uniunea Sovietică și China Populară pînă în America Latină.

Poetul Rafael Alberti s-a întîlnit aici la noi cu prieteni de idei și de inimă și nu putea să nu îndrăgească ceea ce nouă ne este drag, deci și pe Eminescu. Nu voi uita stăruința pe care Veronica Porumbacu a pus-o în a face cunoscut și iubit pe Eminescu soților Alberti.

Iar poetului Alberti și soției sale, care au dat, în excelenta limbă a poeziei spaniole și în frumoasele condiții tehnice ale editurii Losada, pe cel mai mare poet al nostru popoarelor latine din America de Sud, le exprimăm adînca recunoștință și dragoste.

Mihai Beniuc

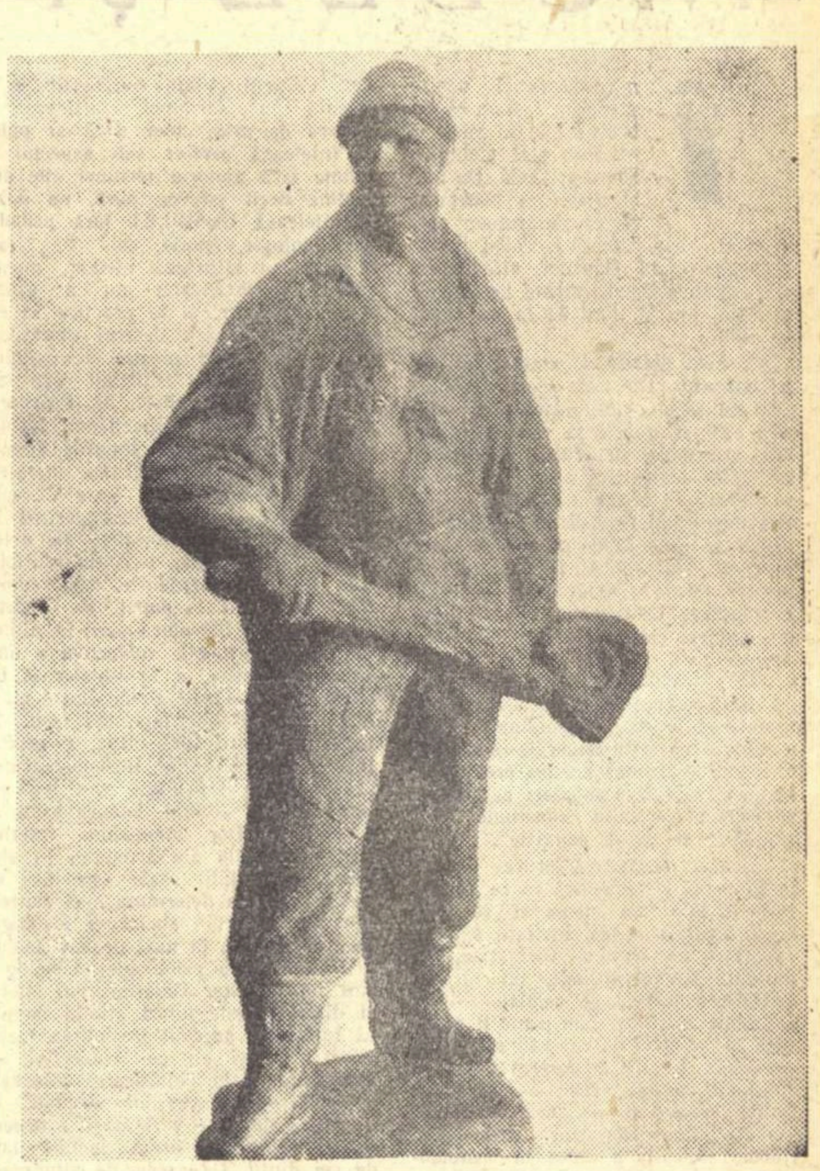

BALOGH PETRE „Sondor"

Din problemele moștenirii literare

În spirit critic

Din cele spuse într-un articol anterior (vezi „Gazeta literară" nr. 23/221 din 5 iunie) vrem să subliniem aici doar două lucruri: mai întîi, că bilanțul general al activității în domeniul moștenirii este unul excedentar — și încă în proporții impresionante; al doilea, că această linie principială, științifică în cercetarea și valorificarea moștenirii a fost continuă și că ea s-a desfășurat sub îndrumarea partidului.

Lipsurile, greșelile și abaterile care s-au ivit, și dintre care unele au fost și sînt încă importante, nu privesc deci ansamblul acestei munci, ci aspecte și laturi ale ei. Cele mai multe sînt consecințe ale unei atitudini liberaliste, necritice în problemele moștenirii, ale pierderii criteriilor marxist-leniniste.

Vom începe deci cu acestea.

Cititorii știu că, în privința valorificării literaturii noastre clasice și mai noi, am moștenit de la burghezie o situație de loc îmbucurătoare. Cu toate meritele lor parțiale, cu toată profunzimea și sclipitoarea vervă a unor analize și caracterizări, nici una din istoriile literaturii noastre realizate înainte de epoca democrației populare nu au la bază criterii științifice. De asemenea, cu toate că au existat preocupări valoroase în ce privește tipărirea clasicilor noștri, operele marilor noștri scriitori nu s-au bucurat de ediții complete realizate în mod științific. La aceasta să adăugăm tirajele cu totul reduse, și vom avea numaidecît o imagine a problemelor mari cărora avea să le facă față activitatea noastră științifică și cea editorială, încă din primul moment după eliberare, în domeniul valorificării literaturii anterioare. Munca dusă a fost pozitivă. Colecții ca „Biblioteca pentru toți", „Clasicii romîni" (ESPLA) și „Biblioteca școlarului" (Ed. Tineretului) și-au cîștigat un prestigiu necontestabil între cititori, în difuzarea și studierea literaturii noastre clasice.

Paralel cu această activitate s-a desfășurat și acțiunea de selectare și reeditare, de reconsiderare a literaturii create mai de curînd și, în special a celei dintre 1920 și 1944, în epoca numită „dintre cele două războaie". Printr-o proporționare firească s-a dat mult timp întîietate și amploare clasicilor și perioadei de trei secole de literatură, iar perioadei cuprinzînd cele cîteva decenii înainte de eliberare i s-a rezervat firesc locul corespunzător.

Iată însă că, începînd încă din 1956, redacția ESPLA pierzînd tot mai mult din vedere criteriile juste, scara firească de valori, și lăsîndu-se dominată de lipsa de spirit critic, cedînd unor presiuni, a acordat un volum cu totul exagerat literaturii dintre cele două războaie, ajungînd ca în 1957 să tipărească de două ori mai multe cărți apărute în această perioadă, decît din toată literatura anterioară.

Nu e vorba aici de o comparație mecanică a perioadei dintre cele două

Mihai Gafița

(Continuare în pag. 6)

Două drumuri în critica literară

In prima jumătate a secolului XIX, la cele două extremități ale continentului european apar doi giganți ai criticii literare: Sainte-Beuve și Bielinski. Creația lor începe cam în același timp. Amîndoi se fixează asupra criticii literare după ce s-au manifestat în domeniul beletristicii (Sainte-Beuve în poezie și roman, Bielinski în dramaturgie). Amîndoi au inamici comuni: Boileau, Batteux, Laharpe etc., adică sistematica dogmatică a clasicismului. Amîndoi sînt publiciști pasionați și creează în mediul de cenușăreasă al ziaristicii profesionale. Atît de asemănători prin biografie literară, cei doi giganți sînt profund diferiți prin crezul lor estetic.

Sainte-Beuve este un epicurean și în scrierile sale noțiunea de „plăcere" revine nu o dată. *„Am ajuns la filozofie prin plăcere. Asta valorează mai mult decît să ajungi acolo în mod penibil, ca Hegel și ca Spinoza, prin logică"*. Critica literară este și ea un domeniu al plăcerii: *„Am o singură plăcere, să analizez, să herborizez; sînt un naturalist al spiritelor. Ceea ce aș voi să inițiez este* o ISTORIE NATURALA *literară"*. O altă plăcere mărturisită este aceea de a picta: *„Lucrul cel mai înțelept este să vezi bine și să observi, și lucrul cel mai plăcut, atunci cînd poți să-l faci, este să pictezi"*. Sainte-Beuve este într-adevăr un creator de admirabile portrete în care simți voluptatea artistului aflat în fața modelului paletei și culorilor.

Dată fiind întinderea uriașă și diversitatea operei sale, s-a mai spus că a creat o *„Comedie literară"*. Dar cu mult mai puțin decît un Balzac, Sainte-Beuve îmi apare mai curînd ca un bonom și sceptic Pantagruel atins de o boală incurabilă: polifagia. Inghite în cantități enorme femei celebre, militari, oameni politici, pontifi ai clerului, filozofi, scriitori mari și mici. Uriașii se refuză zelului său polifag (Stendhal, Balzac, Baudelaire), dar Pantagruel nu se neliniștește și continuă și devoreze tot ce poate fi accesibil neobișnuitelor sale maxilare.

Sainte-Beuve continuă să fie zeificat de o parte a lumii intelectuale, fiind socotit ca inițiator al criticii pure, exclusiv artistice și psihologice, neîntinată de pasiune civică sau politică. *„Nu mi-am angajat niciodată credința"* spune Sainte-Beuve. Confesiunea criticului nu trebuie înțeleasă ca expresia unei ostilități depline față de politică, dar mai curînd ca mărturie a unui dezabusat și sceptic, în materie. Sainte-Beuve a deschis ochii asupra vieții social-politice ca saint-simonian (romantismul său juvenil!), a devenit apoi regalist, după care va fi republican și radical, pentru ca după 1848 să fie, ca orice cinstit reacționar, un fidel slujitor al imperiului. Este singura credință politică pe care nu a mai părăsit-o pînă la sfîrșitul vieții sale. Intr-un fel, într-adevăr Sainte-Beuve putea să spună că nu și-a angajat niciodată credința. El nu a făcut altceva decît să și-o împrumute temporar diferitelor tendințe politice.

S-a spus despre el că a fost un generos, plin de compasiune pentru soarta celor oprimați și, într-adevăr, are momente de înduioșare, repede curmate la ideea că oprimații ar putea cuceri puterea. Figura lui Saint-Just și noțiunea de republică democratică îl înspăimîntă. S-a spus despre el că era un om avansat, admițînd în literatură ideea luptei de clasă, și într-adevăr, o admite, dar iată cum: *„O punere față-n față netă a două interese diferite, a două porțiuni ale societății atît de inegale, a celora care au și a celora care nu au, nu ne pare să aibă vreun inconvenient într-o analiză filozofică și poate fi chiar comodă de minunt pentru a degaja anumite adevăruri sociale și pentru a le pune în relief; dar, după noi, același lucru nu poate fi va-*

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

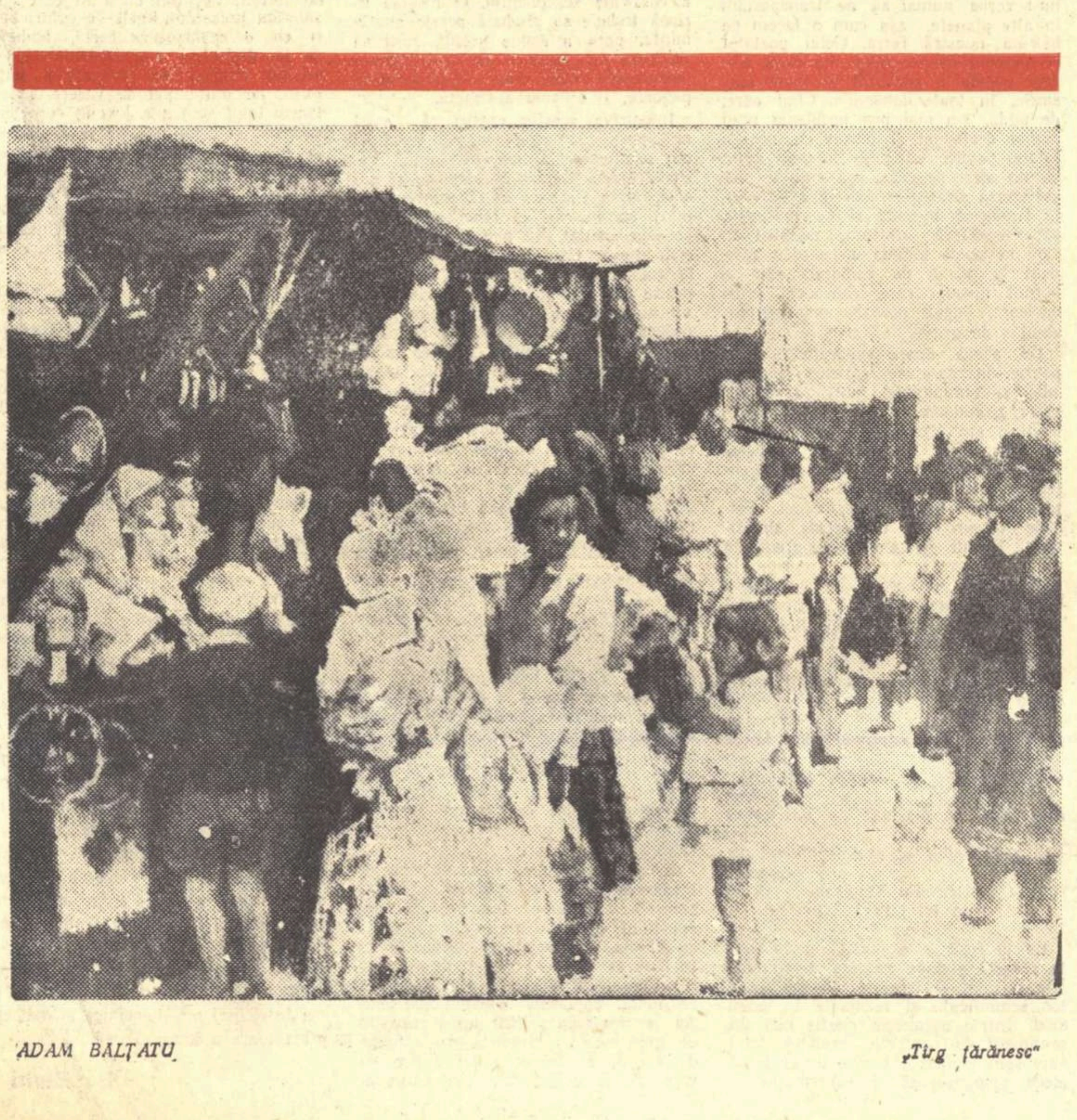

ADAM BALTATU *„Tîrg țărănesc"*

VITRINA

CELLA SERGHI:

„Fetele lui Barotă"

„Fetele lui Barotă" este un roman de actualitate care uzează de o metodă originală: secțiunea transversală. In casa supusă radiografiei locuiește la parter un muncitor, Barotă, cu fetele lui, la etaj o burgheză cu aspirații aristocrate, împreună cu fiul ei Victor, tînăr inteligent și talent literar, dar dezaxat. La mansardă locuiesc două bătrîne: mama Elenei, Clemansa, și sora ei, Artemisa, de 15 ani țintuită în pat de paralizia ambelor picioare. Viața tuturor locatarilor, surprinsă în cursul a două zile cît ține acțiunea romanului, ne apare în ipostazele caracteristice ale diferitelor medii sociale cărora le aparțin. Relațiile intime, de familie și în special relațiile dintre părinți și copii, care se pare că stau în atenția specială a autoarei, poartă semnul distinctiv al mediului respectiv și dezvăluie astfel implicațiile profunde ce decurg din apartenența, prin educație și mentalitate, la o anumită clasă socială. Simpatia scriitoarei merge către relațiile cinstite, curajoase, care s-au stabilit de-a lungul anilor între Barotă și fetele lui, obișnuite de mici cu munca, cu ordinea, cu spiritul de disciplină și cu dragostea de adevăr. Fetele lui Barotă sînt, deși mult deosebite unele de altele, într-adevăr fiicele tatălui lor. Personajele cele mai bine realizate în roman sînt însă cele două bătrîne, două surori, cu greu de închipuit două caractere mai diferite. Clemansa a fost frumoasă, de o frumusețe ale cărei urme se văd și azi, cochetă și „fetiță" chiar la șaizeci de ani trecuți, proastă, dar vicleană și rapace. Artemisa urîtă, dar

Georgeta Horodincă

(Continuare în pag. 6)

V. MÎNDRA:

„Însemnări despre literatură și teatru"

A apărut un volum de critică teatrală („Insemnări despre literatură și teatru" de V. Mîndra). S-ar putea să urmeze și altele... Intr-o vreme cînd producția criticii literare se adună în volume mai mari, cam o dată pe lună, și în volume mai mici, cam o dată pe săptămînă, este nefiresc ca scrisul cronicarilor de teatru să apară în carte o dată pe cincinal. Și încă... Nu este și acesta un semn că pe undeva — venind dintr-o prejudecată veche — teatrul (și suprastructura sa — cronica dramatică) e ceva cu totul străin de literatură și de viața literară, de literă și de tipar? Cînd se discută despre „eroi pozitivi" (sau negativi sau complexi) în literatură, exemplificarea se face cu roman sau nuvelă; cînd se configurează o revistă de cultură, dramaturgiei i se rezervă (dacă i se rezervă) un sector rupt din context, în familia rubricilor de șah sau cuvinte încrucișate; o editură a indicat a nu se tipări drame întrucît rostul acestora este de a fi reprezentate, nu citite. Dacă un Camil Petrescu nu avea posibilitatea să tipărească

Al. Mirodan

(Continuare în pag. 6)

Problemele criticii literare

„Viața romînească“ și pozițiile criticii

MODEL ȘI IMITAȚIE

În comentariul nostru precedent arătam că articolele lui D. Micu și Al. Piru sînt ambigue. Era o greșeală. De ambiguitate nu beneficiază, ca să spunem așa, decît D. Micu. „Tehnica criticii literare“, aparținînd ultimului, este foarte clar. Obiectivismul străbate nestînjenit articolul lui Al. Piru de la un capăt la altul.

Al. Piru poftește la spectacolul artei contemporane toate spețele criticii: **„Critica psihologică, sociologică, estetică sînt și trebuie să rămînă ramurile principale ale criticii științifice“.** La acest teatru are acces și impresionismul, cu o anume condiție: **„Critica impresionistă, cînd nu e făcută de artiști se cade să fie privită cu toată rezerva“.** Tolerant, Al. Piru acordă bilet de intrare (de favoare?) și criticii marxiste. Deoarece în program unul din numere este rezervat și realismului socialist, singura critică pe care acesta o merită este critica marxistă: **„A intui esența vieții sociale, mersul înainte al forțelor revoluționare, omul nou ce se naște în condițiile construirii unei alte lumi, toate acestea prefigurate în operele de artă angajate pe drumul realismului socialist constituie țelul principal al criticii marxiste“.**

Să nu-i facem însă proces de intenții și să ne întrebăm în ce raporturi se află sau trebuie să se afle, după amabila gazdă, invitații săi. In raporturi de perfectă vecinătate, de mutuală comprehensiune, un tip de critică completînd pe celălalt — ne răspunde Al. Piru. Cum poate fi realizată armonia? Prin concesii reciproce, printr-un fel de autosupraveghere a limitelor proprii, sau — cum ar spune Caragiale — „fără exagerațiuni“: **„Bineînțeles, critica psihologică trebuie să evite a cădea în psihologism, critica sociologică să evite a cădea în sociologism, iar critica estetică să evite a cădea în estetism“.** De ce urmează să se ferească critica marxistă? De dogmatism care este **„cea mai însemnată piedică în calea unei critici marxiste, principiale, creatoare“.** Intr-o astfel de viziune pluralistă, cum o numește Al. Piru, nu se ascunde nimic dăunător? Doar **„psitacismul, imitația servilă a unuia sau mai multor critici anteriori epocii noastre“;** însă acest efect eventual nu e la urma urmei prea grav, ne calmează medicul Al. Piru, deoarece: **„originalitatea absolută neexistînd, totul e imitație, desigur nu servilă“.** Fără să expliciteze deosebirea între imitația servilă și creatoare, Al. Piru declară că Gherea imită pe Taine și pe revoluționarii democrați ruși, Ibrăileanu pe Gherea (în perioada de debut), G. Călinescu „conștient sau nu“ pe Sainte Beuve[1]), Taine pe Sainte Beuve, Brandès pe Taine, Pompiliu Constantinescu pe E. Lovinescu, Ș. Cioculescu pe Călinescu și așa mai departe, într-un sens sau altul, urcînd spre obîrșiile criticii sau coborînd pînă la ultimul dintre criticii de acum, am completa noi raționamentul. Prizonieri pe viață ai legii fatale a imitației, ne rămîne, spre a nu ne sinucide de urît în temniță, să ne căutăm strămoșii. De acord. Cum însă se cade să răsplătim politețea cu politețe, să începem cu strămoșii lui Al. Piru. Cercetarea e relativ ușoară. El însuși. Al. Piru, ne ajută să o ducem la bun sfîrșit.

Al Piru vede în persoana lui Ibrăileanu primul model al criticului „sintetic“. Criticul „Vieții romînești“, polemizînd cu Zarifopol considera că **„opera de artă, chiar dacă ar putea fi înțeleasă perfect sub aspectul ei tehnic fără ajutorul niciunei alte discipline decît estetica pură, nu poate fi înțeleasă COMPLET fără psihologie, biologie, istorie,** etc.“ Să lăsăm deoparte denaturarea ideilor mentorului, — Ibrăileanu nu a gîndit totdeauna astfel și în practica sa estetică și-a depășit deseori obiectivismul, — reținînd poziția discipolului. Propagînd tipul criticului așa zis complet sau „pluralist“, Al. Piru preconizează de fapt **eclectismul ideologic** caracteristic unei anumite direcții în știința burgheză. Critica marxistă uzează într-adevăr de toate disciplinele care-i mijlocesc descoperirea legilor obiective și subiective ale artei, inclusiv psihologia, biologia, sociologia, dar ierarhizîndu-le, subordonîndu-le propriului ei **punct de vedere,** concepției că literatura este, în ultimă instanță, o expresie **subiectivă** a unei situații **obiective,** a tendințelor și intereselor uneia sau alteia dintre clase într-o societate antagonică **sau,** în cazul orînduirii fără clase, a aspirațiilor întregii societăți. In demonstrarea acestei teze, psihologia sau biologia joacă un rol secund, lămurindu-ne asupra **anumitor** impulsiuni interne, strict personale ale artistului în alegerea modalității sale specifice de creație. Spre a determina însă cauzele externe, de ordin **social** și **ideologic,** care acționează în mod decisiv asupra artistului, datele psihologiei și biologiei sînt insuficiente. Materialismul istoric și dialectic este unica știință menită să înfățișeze **adecvat** împletirea factorilor obiectivi cu cei subiectivi, — înțelegînd prin înfățișare adecvată evidențierea caracterului **organic** al împletirii de care vorbim și a **dependenței** celor din urmă factori față de cei dintîi. De aceea, de altminteri, cade ca formal și neconcludent criteriul lui Al. Piru de clasificare a criticii în psihologică, biologică, estetică și marxistă.

Următorul model pe care îl recunoaște și-l propune Al. Piru este G. Călinescu. (Nu știm ce părere are modelul despre imitatorul său creator!). Ibrăileanu încarna tipul criticului științific „complet“; G. Călinescu reprezintă un tip superior, fiind și artist, critic creator: **„G. Călinescu este al doilea critic care, după Ibrăileanu, întrunește în personalitatea sa cele trei tipuri descoperite de Thibaudet: jurnalist, profesor, artist“.** In descrierea celui de al doilea model, Al. Piru mînuiește imprecis termenii și calcă logica. Astfel nu i se pare deloc că afirmația: **„LIPSA DE METODA... evidentă la G. Călinescu care a teoretizat atît imposibilitatea unei estetici normative cît și baza științifică a istoriei literare“** este incompatibilă cu observația: **„Impresiile lui G. Călinescu nu sînt însă în orice caz ARBITRARE ci rezultate ale unei mari sensibilități, ale unei fine intuiții, ale unei excepționale culturi și ale unui indiscutabil talent“.** (subl. n.) Or, lipsa de metodă în știință înseamnă tocmai **arbitrar.** Toate celelalte calități evocate pe drept cuvînt în legătură cu G. Călinescu sînt absolut indispensabile dar, pe lîngă ele, în știință e nevoie de metodă și o concepție unitară. Am mai arătat și în primul nostru articol că nu putem cuprinde valoarea operei de artă în absența însușirilor enumerate și în primul rînd în absența intuiției critice. Judecata de valoare COMPLETĂ reclamă însă depășirea acestei trepte prin raportarea „intențiilor“, a concepției și a metodei artistice date la punctul de vedere, la poziția de ansamblu (filozofică, estetică, social-politică) a celui ce o examinează, a criticului. Despre aceste deziderate proprii științei, științei marxist-leniniste, Al. Piru nu scoate un cuvînt, nu spune măcar atît cît spunea referindu-se la Ibrăileanu sau, cînd totuși spune ceva, o face fie confuz, fie în același mod „pluralist“ fie, în cel mai bun caz, convențional, întotdeauna însă în dauna pătrunderii fidele a „modelului“ chiar în dauna intențiilor acestuia. Capacitatea lui G. Călinescu de a emite idei generale și inedite dar „a posteriori“ — cum le numește Piru — adică obținute nemetodic, grație intuiției și talentului creator, este exemplificată prin articolul **„Poezia realelor“** al marelui critic. In articol, comentează Al. Piru, **„se definesc permanențele poeziei romînești de la Văcărești la Lucian Blaga, ceea ce poate fi considerat REALISM** (subl. n.) **în poezie, înțelegînd prin reale — după Schopenhauer din „Skizze einer Geschicht der Idealen und Realen[2])“ — formele eterne ale lumii, lucrurile în sine“.** Ne vine greu să credem, — astăzi, în 1958 — (articolul a fost scris în 1948), că modelul și nu „imitația sa creatoare“, Al. Piru, a confundat atît de grosolan realismul cu idealismul încît l-a convocat și pe Schopenhauer ca martor favorabil al triumfului realismului în poezia romînă! Tot astfel nu pricepem în ce scop a reprodus un fragment din **„Principii de estetică“,** (pag. 160) carte la care autorul însuși, G. Călinescu, n-ar mai subscrie din multe puncte de vedere. Dacă, precum reiese din citat, pentru G. Călinescu **„actul critic, la criticii cu vocație, constă din recunoașterea într-o operă de artă a propriului lor spirit creator“,** care este opinia lui Al. Piru față de această formă de subiectivism sau dacă nu este subiectivism, ce este? In altă parte, Al. Piru convine neargumentat asupra transformării vederilor lui G. Călinescu în direcția marxismului: **„G. Călinescu a dobîndit un punct de vedere nou pe care încearcă a-l aplica în studiile sale recente“.** Cum încearcă și în ce studii? Unicul indiciu al schimbării să-l constituie numai bunăvoința lui G. Călinescu față de **„toate formele criticii“?** (pag. 160). Activității, de atîtea ori rodnice și din ultima vreme a lui G. Călinescu, i se cuvenea măcar un spor de osteneală din partea lui Al. Piru.

Trebuie să spunem că, în treacăt, Al. Piru menționează și dreptul de cetățenie estetică al criticii stilistice, reprezentată prin Tudor Vianu. Mai e nevoie să precizăm că nici de data asta el nu-și expune punctul de vedere, mărginindu-se să clasifice critica stilistică, după criterii vechi, în rîndurile criticii universitare și să-i atragă atenția asupra **„primejdiei de a deveni un bun rezervat cîtorva inițiați“... de a „încăpea pe mîna diletanților sau chiar a acelora fără o pregătire lingvistică specială“?** Pe Al. Piru nu-l interesează raporturile criticii stilistice cu critica marxistă. Imprejurarea că disciplina aceasta relativ nouă este practicată și de savanți apuseni și de **„opinia sovietică“** și că deci poate fi mînuită în sensuri opuse, idealist și materialist (vezi și articolul lui N. Tertulian din „Viața romînească“ nr. 2 și 3/1957), nu-l sensibilizează pe criticul nostru.

Curios e că Al. Piru se scutură din conformismul său ideologic față de marile modele ale trecutului numai în momentul în care se ocupă de critica actuală. „Se ocupă“ e un fel de a vorbi. Analiza corespunzătoare, comprimată în ultima pagină a articolului „Tehnica criticii literare“, se reduce la înregistrarea particularităților de temperament, preferințe și stil ale cronicarilor noștri, ignorînd total concepția și metoda proprie exponenților, destoinici sau stîngaci, ai orientării partinice în literatură. Scepticismul, învăluit în complimente condescendente de circumstanță, față de exigențele criticii noi, față de ideile și literatura promovată în epoca noastră, devine dispreț afișat aproape fără menajamente cu ocazia trecerii în revistă a producției lui I. Vitner și S. Iosifescu, singurii critici de idei după Al. Piru. Efortul acestora de a se ridica de la critica de aplicație la critica de generalizare, de orizont mai larg, în loc să fie apreciat în funcție de rezultate și în chip constructiv, e minimalizat în însuși obiectul său iar inspirația marxistă care-l călăuzește este discreditată ca epigonică pe temeiul... unor analogii tematice, poate chiar numai de titluri, între unele lucrări ale celor vizați și unele studii ale lui Mihai Ralea. Tot ce se admite noii generații de „imitatori“ este diferența de stil pe care Piru o consemnează în maniera grefierului dezgustat să tot culeagă în serie amprentele analfabeților: **„Această critică de „atitudini“ și „perspective“ eseistică, problematică fără insistențe exegetice, critică de „honnêtes gens“ ca să rămînem la expresia lui Thibaudet, descinde din publicistica lui Mihai Ralea. Natural, stilul lui Ion Vitner diferă de stilul lui Silvian Iosifescu și amîndouă, la rîndul lor, de stilul lui Mihai Ralea“.** Oare Al. Piru nu se simte bine singur în postura de „imitator“ pe care și-a ales-o voluntar? Aici îl credem. Dar soluția nu este să-i forțeze pe alții să o adopte. **El trebuie să-și schimbe poziția.** Poziție care, în problema moștenirii critice l-a determinat să apere principiul coexistenței, al împăciuitorismului ideologic, preluarea în bloc a marilor modele, — ba chiar să le deformeze tendențios — ajungînd să abdice de la demnitatea critică elementară prin teoria caricaturală a imitației obligatorii[3]). Poziție care, în problemele criticii actuale, marxiste, l-a determinat să discrediteze originalitatea ei teoretică și să limiteze exercițiul acesteia doar la realismul socialist. Să ne mirăm că pentru Al. Piru actualmente „piedica cea mai mare“ în calea criticii marxiste este dogmatismul și nu influența ideologiei burgheze, obiectivismul liberalist, cînd el însuși o ilustrează?

Mihail Petroveanu

---

[1] Chiar dacă există înrudiri și nu imitații, ele nu sînt nici în acest caz totdeauna exacte. Tehnica portretului la G. Călinescu este alta decît portretistica lui Sainte Beuve.

[2] Schița unei istorii a idealelor și realelor.

[3] E probabil felul său de a imita creator procedeul „caricaturii“, familiar lui G. Călinescu, de care vorbea D. Micu.

Metodă și proporție

— Cu privire la publicațiile literare din 1957 ale Academiei R.P.R. —

II

Ca multe pagini din critica noastră, în măsură mai mare chiar, lectura celor trei publicații literare ale Academiei R.P.R. trezește impresia că imensele posibilități oferite de marxism sînt prea puțin, prea slab folosite, iar uneori sînt pur și simplu puse în paranteză.

Practic se oscilează adesea, în istoria literară, între limitarea la stadiul descriptiv și inventarierea tematică, care e tot o descriere categorială. Intîlnim frecvent mărginirea la descriere, operație indispensabilă în măsura însă în care pregătește explicația. Ceea ce nu înseamnă că cele două stadii trebuie neapărat să se succeadă didactic. Ele se pot foarte bine întrepătrunde. E impresia pe care o dă și articolul lui Tudor Vianu, o dau și masivele cercetări eminesciene ale lui G. Călinescu, dar în acest din urmă caz o apreciere ar fi pripită, căci fiind vorba de o lucrare în curs poate că avem de a face cu un anumit mod de construcție critică și că grupările acestea impresionante de fapte și relații pregătesc o interpretare de ansamblu. Dar mai multe dintre studiile cuprinse în acest număr din „Studii și cercetări de istorie literară și folclor“ (L. Fischer, M. Bucur etc.) se păstrează — adeseori cu finețe în aprecierea de detalii și asociații — exclusiv la descriere. Pe de altă parte, deși se străduiește într-un paragraf să analizeze mijloacele artistice ale lui Sahia, articolul Rodicăi Florea folosește mai ales vechiul procedeu al inventarierii tematice.

Se neglijează prea adeseori indicațiile fundamentale date de Engels în scrisoarea către Bloch, în care sînt cuprinse principiile generale ale aplicației marxiste în științele sociale și implicit e fundată ceea ce s-a denumit „independența relativă“ a artei. Cît timp nu stabilește raporturi simpliste între operă și o situație economică sau politică izolată, cît timp trasează tendința generală de dezvoltare, consemnarea situației economico-politice e indispensabilă pentru a explica un scriitor sau o mișcare literară. Firește că ea poate și trebuie făcută cu artă, sugerată uneori prin atmosferă. Dar explicația trebuie să țină seama și de variatele împerechieri de cauze, de complexele de factori care dau formă concretă fenomenului. Și mai ales trebuie să arate cum acești factori diverși se proporționează și se structurează pentru a închega profilul ideologico-artistic al unui scriitor. Enumerarea de teme nu reconstituie un profil ideologic, după cum enumerarea de procedee nu ajunge la un profil artistic. Modul original al scriitorului de a răspunde unui anumit moment istoric, de a servi prin arta lui unor anumite forțe sociale, constituie o problemă-cheie a istoriei literare.

O altă deficiență asupra căreia ținem să atragem în mod serios atenția constă în faptul că în paginile acestor publicații se ia prea puțin atitudine împotriva pozițiilor idealiste. Nu ne închipuim totuși că colaboratorii lor confundă ținuta academică cu atmosfera calmă, ferită de contradicții, cu planarea categoric imposibilă deasupra dezbaterilor ideologice. Nu e vorba nici să cerem articolelor violențe verbale sau verdicte simpliste, ci să folosească cu fermitate eficace capacitatea marxism-leninismului de a acționa împotriva idealismului. In orice domeniu, gîndirea marxistă a progresat, discutînd critic aportul anterior sau contemporan, integrind — niciodată în bloc, niciodată nediscriminat — ceea ce aducea vechiul materialism, detectînd și combătînd, în spirit militant, diversele mixturi idealiste, chiar cînd comportau cele mai „științifice“, cele mai „materialiste“ travestiri. Nu se poate concepe progres al cercetării marxiste care să neglijeze discutarea critică și respingerea fermă a idealismului.

In afară de articole, un mijloc important de a discuta critic pozițiile științei burgheze îl constituie notele și recenziile. Dar tocmai aceste sectoare sînt cele mai slabe, în cele două publicații „Studii și cercetări“ și „Revista de filologie romanică și germanică“. Publicația ieșeană nu posedă nici note, nici recenzii. Slabe calitativ, cu un registru de preocupări redus — notele și recenziile sînt adesea lipsite de atitudine critică. In „Studii și cercetări“ apar note despre revistele străine. Printre ele, cronica revistelor engleze și franceze semnată de C. I. Botez se mărginește adesea la expunerea neutră a unor poziții idealiste. Menționîndu-se un studiu despre Croce, critic literar, sînt enunțate, fără a fi discutate. tezele idealiste ale lui Croce cu privire la imposibilitatea comparării operelor literare.

„Revista de filologie romanică și germanică“ cuprinde mai multe recenzii de lucrări literare. Dar domeniul acesta pare rezervat mai cu seamă unor colaboratori cu totul lipsiți de experiență. Nu se vede un criteriu în trierea titlurilor recenzate. In general, este îndoielnică utilitatea recenziilor strict rezumative. Și la ce pot servi rezumatele unor lucrări care n-au așteptat acest prilej pentru a se face cunoscute. „The scarlet letter“ a lui Hawthorne sau teatrul lui Sean O' Casey? E evident că acest sector a fost neglijat de redacție. Și totuși, în afară de eficacitatea lor polemică, recenziile și notele cu privire la revistele străine pot avea menirea să informeze asupra realizărilor științei literare în diferite țări, cum o face în „Studii și cercetări“, pentru literatura sovietică, M. Novicov.

In ce măsură se observă în cele trei publicații tendința de a ierarhiza problemele, de a aborda cu precădere pe cele mai puțin clarificate și mai ales pe cele care mai continuă să stîrnească confuzii în practica literară? Socotim o problemă esențială felul în care alcătuirea unui sumar îmbină perspectivele largi cu cerințele practicii, cum poate evita erorile simetrice — desprinderea de ansamblul vieții literare, confuzia între nivelul academic și olimpianism, ca și activitatea exclusiv de campanie, legătura cu practica redusă la practicism miop.

Atît cît se poate judeca după cîte un număr, nici în „Revista de filologie romanică și germanică“, nici în „Studii și cercetări științifice“ ale filialei Iași — ne referim firește la articolele literare — nu se poate sezisa decît în mică măsură o unitate a sumarelor. Cu excepția unui articol comemorativ („Thackeray“ de Ana Cartianu) și a recenziilor menționate, aceste numere seamănă mai curînd cu niște culegeri de comunicări și capitole de curs, chiar dacă unele sînt foarte interesante. Mai mult se discerne preocuparea de a echilibra tematic sumarul în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor“ — lucru natural pentru o publicație care reflectă munca planificată a unui institut. In numărul de față se întîlnesc și studii privitoare la marii clasici — cercetările eminesciene ale acad. G. Călinescu. Folclorului îi sînt rezervate trei titluri, toate cu caracter istoric. Din domeniul de interes special al literaturii revoluționare sau influențate de clasa muncitoare fac parte articolele despre Traian Demetrescu și Sahia — deși ar fi fost poate mai potrivit ca atenția colaboratorilor să se fi îndreptat spre scriitori și probleme mai rar tratate. Se simte de mult nevoia unor studii serioase despre paginile de și cu privire la literatură apărute în revistele dintre cele două războaie. In sfîrșit, teritoriul complex al literaturii dintre cele două războaie e cercetat în articolul lui Th. Vîrgolici despre Matei Caragiale.

Dar sînt și în „Studii și cercetări“ titluri care justifică întrebarea dacă eforturile cercetătorului și spațiul revistei n-ar fi putut găsi — în momentul actual — o întrebuințare mai utilă, cu atît mai mult cu cît în revistă există o evidentă preferință pentru articolele cu intenții monografice. Istoria literară nu se poate ocupa numai de personalități de mărimea întîi. Dar ce urgență prezenta un minuțios examen, pe patruzeci de pagini de revistă, al vieții și scrierilor Elenei Sevastos? Chiar activitatea ei principală — cea folcloristică — e caracterizată de autorul studiului, Al. Bistrițeanu, drept „meritorie, dar mai mult diletantistică“. Studiul însă se ocupă pe diverse pagini și de opera literară originală a Elenei Sevastos, care descurajează analiza prin platitudine.

O ultimă observație. Poate că ea se adresează mai curînd Editurii Academiei R.P.R. decît publicațiilor. La revistele noastre literare, în afară de săptămînale, care apar cu regularitate, s-a încetățenit tradiția întîrzierilor cu cîte o lună-două. Nu ne mai mirăm cînd citim în mai „Viața romînească“ sau „Steaua“ din martie. Dar cele trei publicații ale Academiei ajung la situații record. In „Cronica de familie“ a lui Petru Dumitriu există un personaj care citește numai presa de la începutul secolului și își informează senin cunoscuții — ne aflăm în 1945 — despre ultimele știri: înghețul Senei sau constituirea guvernului Deschanel, evenimente survenite cu cîteva decenii în urmă. Mecanismul psihologic și cauzele sînt foarte deosebite. Dar la jumătatea anului 1958, numerele în circulație din publicațiile literare ale Academiei R.P.R. poartă data 1957 — pentru „Studii și cercetări“ e vorba, mai precis, de numărul 1—2 de la începutul lui 1957. Din ele, la rubrica „Reviste străine“, cititorul poate afla ce cuprindeau sumarele din 1956 ale revistei „La Pensée“ sau cel din 1955 al revistei „Acta Antiqua“. Și nu e vorba de acele utile bibliografii sistematice și complete ale periodicelor care se întîlnesc într-unele reviste străine. O mai mare operativitate, un răspuns mai la zi pot face mult mai eficace acțiunea exercitată de publicațiile Academiei R.P.R. care, după cum știm, posedă un justificat prestigiu în viața literară și în cea universitară.

Silvian Iosifescu

III.

ȘTIINȚA IN UNIVERSUL POETIC

Dacă victoriile științei reprezintă o sursă lirică foarte bogată, o situare îndrăzneață în contemporaneitate, un mijloc de reflecție asupra destinului nostru, temă care s-a însoțit în poezie de reale cîștiguri, nu-i mai puțin adevărat că felul în care este uneori îmbrățișată comportă primejdii. Poate cel mai mare pericol este acela de a se porni de la știință, de la evoluție, de la progres, pentru a se ajunge la un elogiu neguros al izvoarelor primare de viață. In acest fel de poezie știința este punctul de plecare spre o experiență mistică. Dat fiind faptul că asemenea versuri sînt totuși puține și de o valoare cu totul redusă, vom vorbi despre ele în subsol[1]).

Mai frecvente sînt versurile, născute sub zodia hiperbolei și sub domnia majusculelor, în care se uzează și se abuzează de grandoarea științei, de victoriile omului. Oricît ar părea de paradoxal, la rădăcina acestora tot o atitudine nerațională se află. Căci autorii lor se abandonează unei adorații nelimitate pentru știință, revărsînd asupra spiritului omenesc tot acel șir de atribute cu care altădată se saluta divinitatea. Desigur nu e același lucru dacă ne închinăm unei puteri misterioase și incontrolabile, sau unei forțe cunoscute și stăpînite, dar de ce să punem pe seama lor atotputernicia, de ce să creăm altare în fața cărora, covîrșiți, să ne plecăm? In adevăr, asistăm la o exaltare abstractă a științei, așa cum a cunoscut-o și secolul al XIX-lea. Să urmărim trei poezii ale unor scriitori foarte diferiți ca temperament liric. Pe un decor stîncos, aproape de „Nourii încruntați“ omul își declamă biruința asupra naturii. „Poruncă-i vocea mea și cîntec totodată“./„Niciodată nu se va-ntoarce întunericul tău trist“. (Mihu Dragomir). Intr-un juvenil acces de orgoliu el vestește ultimilor dușmani neînfrînți: „Puteri necunoscute-n mine încă/Pe toate le pătrund și le desferec“ (Aurel Gurghianu). Reflectînd asupra bătăliei cu natura se trage concluzia: „Oricît ai fi de zdravăn în tărie (atomul n. n.)/Mai tare e celula noastră vie!“ (Al. Andrițoiu). Sînt prea frecvente antitezele de tipul: lumină-întuneric, dragoste-ură, cultură-genune etc.

De altfel și în alte versuri cosmosul este resimțit ca opera infinitei noastre puteri, ca reflexul propriei noastre splendori (ceea ce veți recunoaște că-i prea mult) inculcîndu-ni-se opinia măgulitoare că sîntem un fel de supra-zei, omniscienți și omnipotenți, cînd ar fi mai firesc să ni se arate că sîntem oameni pur și simplu, cu ale noastre greșeli și imperfecțiuni. Siguri de ei ca și de univers, unii poeți înțeleg echilibrul dintre om și natură ca pe un fel de mecanism funcționînd automat și fără nici o bătaie de cap, fiecare descoperire științifică fiind socotită un lubrefiant al acestei mașini. Face impresia că lumina adevărului se oferă cu spontaneitate spiritului uman și că lui nu-i rămîne decît s-o fructifice, în cadrul unor ceremonii fastuoase.

Or, victoriile dobîndite de om în domeniul științelor nu ne dau în nici un caz dreptul să privim cosmosul ca pe o realitate transparentă și aceasta tocmai pentru că ne deosebim de strămoșii noștri care își închipuiau universul atît de simplu și clar încît îl zugrăviseră pe cadranul unui orologiu ale cărui arătătoare indicau mersul sferelor cerești. De altfel, trebuie să punem un accent de relativitate pînă și în exclamații, altminteri cum ne-am putea manifesta entuziasmul la următorul triumf științific?

Ceea ce ne apare dăunător este că această imoderație verbală constituie totodată expresia convenționalismului. Uimirea și bucuria autentică pot împresura cu o undă de lirism evenimentele și le pot capta înțelesurile, știut fiind că interpretarea entuziastă este una din laturile actului poetic. Așadar, reproșăm că elanul se cheltuiește și imprudent și fără folos, și nu că el ar fi, în poezie, un izvor de erori fatale. Lipsește — și aceasta-i esențial — încercarea de a da o semnificație umană — nu strict tehnică acestor victorii. Unii poeți se lasă amăgiți de farmecul ineditului, al spectaculosului și se apropie cu superficialitate de aceste teme grave, extrăgînd din fiecare descoperire doar și mereu o lecție de genialitate, repetînd cîteva adevăruri convenționale în loc să ne aducă date noi despre misterul sufletului omenesc. Elementul de noutate, fie chiar de noutate senzațională nu poate asigura trăinicia unei poezii. Fără un fior pornit din gîndire și afectivitate, versul se ofilește și piere din memoria noastră, solicitată mereu de alte descoperiri științifice. Anii trec și ziua este aproape cînd vom privi înduioșați, ca de un suav cîntec demodat, ceea ce ni se pare acum noutate fulgurantă. Se pierde din vedere că evenimentul cîntat are două serii de dimensiuni: una în ordinea științifică și alta în viața lăuntrică a poetului, cu alt ritm, cu alte semnificații, cu alte proporții, că în cerul poeziei evenimentul are o altă strălucire. Ceea ce subsistă după ce elementul de noutate s-a stins, este tot sensibilitatea care a receptat și a imprimat o marcă personală și unică asupra evenimentului. De asemeni, neîncetata invocare a viitorului, înțeles pînă la urmă ca un straniu demiurg, profețiile mesianice devin nu numai un tic supărător, dar și un fel de a omite prezentul, relațiile sociale de astăzi, o modalitate de a respinge meditația asupra raportului dintre progresul științific și stările de lucruri curente.

Aceste observații apar evidente în producțiile unde vibrația modestă și mijloacele mediocre sînt într-un contrast patetic cu viziunea formal grandioasă. Pactul cu universul devine în aceste poezii o bătaie pe burtă cu bătrînul Atlas. Sentimentele de ură

II

și de iubire, realități fecunde, devin în aceste poezii, care viețuiesc în umbra convențiilor, comode antiteze poetice, exercitate ca un fel de magistratură. Or poezia are de apărat, de conservat și de sporit un patrimoniu de idei și de simțăminte. Nu se pot reduce prea mult atitudinile, fără ca să nu se creeze un vid dureros, iar figura umană să nu fie simplificată, rezumată, la două-trei sentimente; elan, ură, iubire, grandoare. Cînd doar aceste sentimente tind să se distingă, să se separe și să se impună, poezia devine în cele din urmă superficială și se anemiază. Bineînțeles că o astfel de poezie nu reușește să se ridice pînă la analiza și înțelegerea nuanțată a epocii. E nevoie de un examen mai profund călăuzit desigur de elan, de optimism, de încredere, dar nu numai de ele. Nu pledăm nici o clipă pentru expulzarea acestor simțăminte din universul nostru poetic, pentru înlăturarea acestei linii de fortificații morale, dar socotim că afectivitatea noastră e mai vie, gama noastră de sentimente mai variată. Efortul de a ridica faptele pe care le trăim la nivelul unei meditații, strădania de a ne face o idee mai exactă și mai bogată despre condiția lor, e infinit mai complexă. Și aceasta fiindcă marile cuceriri ale științei moderne au răsturnat vechea noastră imagine asupra lumii. Odinioară poetul plîngea că nu-i este dat să cuprindă pămîntul întreg între răsăritul și apusul soarelui, că nu se va putea apropia niciodată de inima nebuloaselor și că veșnic îi vor rămîne necunoscute secretele materiei. Faptul că omul poate să se deplaseze prin spațiu cu o viteză mai mare decît a sunetului, că zborul în astre a devenit o chestiune la ordinea zilei, că s-au deschis porțile microcosmosului modifică înseși raporturile noastre cu universul. Pentru a extrage consecințele reale care decurg de aici, trebuie să simți, trebuie să imaginezi, trebuie să înțelegi, iar poezia eliberată de sub puterea unor impresii superficiale, să devie mărturia unui adînc proces sufletesc sau intelectual. Viața pe care începem s-o trăim nu poate fi reconstituită prin însumarea aritmetică a diferitelor cuceriri științifice. Trebuie accentuată solidaritatea dintre aceste cuceriri științifice care-și găsesc proiecția în sensibilitatea noastră, care sînt incrustate în existența noastră cotidiană. Căci nu-i vorba numai de inventarea unor mijloace excepționale pentru parcurgerea rapidă a distanțelor, și nu-i vorba numai să ne transportăm în alte planete, așa cum o facem pe bătrîna noastră Terra. Ochii poetului se deschid asupra unei alte lumi. Lucrul acesta e adevărat în toate sensurile, în toate domeniile. Cînd oare, de pildă, s-a mai pus problema unui război declanșat și purtat cu urmări fatale pentru omenire în mai puțin de un sfert de ceas, așa cum îl preconizează strategia modernă? Existența bombelor atomice și cu hidrogen, experimentarea acestora, noaptea în care ne poate afunda un simplu accident la postul de comandă sau pe bordul navelor care transportă arme nucleare, impun poetului subiecte covîrșitor de grave.

De aceea apare supărătoare acea poezie în care se etalează aceleași idei și simțăminte, antiteza trecut-viitor, grandoare, triumful omului prin tehnică, etc. Există, de pildă, un adevărat ritual cu care se vorbește despre mașină, ca produs al inteligenței umane. Iată cum îl regăsim într-o poezie închinată combinei. Primele versuri sînt consacrate amintirilor. Poetul își amintește greutățile muncii manuale. Revenind curînd la realitate, el încearcă alt sentiment care se încearcă deobicei într-o astfel de situație: „O știu, mă urmărește și-n fața-i mă simt mic“.

Nu se lasă însă copleșit de proporțiile impunătoare ale mașinii și o sfidează curajos:

„Dar iarăși mă cuprinde mîndria și îmi zic
Că fruntea-mi ce asudă-i mărgăritar și floare“
Mai ales că mașina: *„e născocirea mea*
Și-i rodul sfînt al multor milenii de sudoare“.
(Rusalin Mureșanu: „Brazdă în fața combinei“).

Există însă o rezistență a faptelor la această viziune pauperă. Evenimentele nu pot fi frustate de multiplele lor semnificații și rezumate în acest mod. Intr-o asemenea poezie nici un sentiment nu-i autentic, credibil, totul pare spus pentru a scoate în evidență ideea preconcepută a supremației și grandorii omului. Face impresia că poetul — cupid de grandoare — e stăpînit de sentimentul măreției umane înainte chiar de a lua ființă faptul care i-l va comunica și că dacă invocă acest fapt este numai pentru a confirma sentimentul. O mașină uriașă trebuie să producă aceste simțăminte, pare a spune poetul, zorit să ilustreze în versuri de treisprezece-paisprezece sau chiar cincisprezece picioare, o schemă abstractă.

Impotriva acestor excese și erori unii poeți (Mihai Beniuc în versurile ce alcătuiesc „Inima bătrînului Vezuv“, Maria Banuș în ultimele ei poeme, Nina Cassian în recentul ei volum) au început să reacționeze. Prin aceasta au dat din nou glas unei decizii firești. Căci s-a înțeles că știința nu e singura trăsătură de unire dintre om și natură, că nu constituie un norocos și radical deznodămînt, că raporturile omului cu lumea sînt mai complexe, că prezentul, această minune creată mereu la interferența trecutului cu viitorul, se oferă cu concluzii mai profunde și cu făgăduieli mai tulburătoare, că aventurile sufletului uman, în acest univers dominat de știință n-au încetat să fie dramatice, că raporturile sociale condiționează dezvoltarea științei și-i imprimă un sens, o direcție. Dintr-un scrupul firesc tălmăcind o dorință de adevăr („Ci vreau plăpînda-mi inimă să poarte/Severul scut al celui ce-nțelege“ — Nina Cassian), ca și un simțămînt de dispreț pentru afectare și emfază, poeții caută să se apropie de evenimentele științifice înfrînîndu-și elanurile oarbe, luînd cunoștință cu severitate de marile ei întrebări, sancționînd ceea ce este simplist și șubred. discriminînd între o știință pusă în serviciul alienării omului, așa cum este aceea în societatea capitalistă, și între o știință care îi prilejuiește afirmarea și înflorirea. Ori de cîte ori se face simțită această gravitate reală, poezia cîștigă.

E desigur greu să ne despărțim de formulele poetice, folosite din grabă — vehicule comode și demodate în care spiritului nostru rutinier îi place să se plimbe. Dar trebuie, pentru a făptui în adevăr un act creator, fertil, deschizător de drumuri. Iar noi credem că lupta împotriva convenționalismului ar însemna pentru lirica noastră un ghid care s-o conducă mai aproape de epocă, ar însemna un mijloc cu care să ne desprindem din plasa unor expresii poetice-clișeu, din rutina unor formule moarte, o cale pentru a stabili un contact mai profund și mai nuanțat cu prezentul. Căci raporturile dintre știință și poezie sînt delicate. Și nu-i nevoie de multe vorbe ca să le bruscheze, ca să le modifice. E suficientă tăcerea. Cînd de pildă în loc să-și găsească ecou sentimentele pe care le cheamă primejdia unui război atomic, își face loc o încredere oarbă, aceasta duce la greșita concluzie că asistăm pasivi la evenimente, încredințați că finalul lor nu poate fi decît fericit. Or, din clipa în care considerăm prezentul lipsit de contradicții și cu o desfășurare certă, abdicăm de la dialectica marxist-leninistă, ne privăm singuri de perspectiva viitorului, iar din punct de vedere artistic facem totul pentru a lovi în caracterul dinamic al artei noastre și contribuim la înlocuirea lui cu un sistem static de certitudini și canoane. Ințelegerea în spirit de partid a fenomenului pe care-l trăim presupune o participare mai profundă, mai politică, mai activă la evenimente și nu doar o explicare.

La capătul acestor sumare notații, reies nu numai sentimentele și ideile care au călăuzit și călăuzesc încă poezia noastră, inspirată de evenimentele științifice, dar și acelea care tind să le ia locul ca urmare a unui proces necesar și obligator. Exuberanța facilă cedează, abandonăm dulcea frenezie în fața viitorului. Sensibilitatea liricii noastre devine tot mai complexă: simțămintele care-și dispută sufletul ei nu mai sînt atît de simple și nete și ea refuză divizările tranșante. Mai sînt unii poeți care au sufletul împărțit — cum se spune — categoric, numai între cîteva sentimente, se mai scriu încă poeme exultante pe marginea ultimei descoperiri științifice, dar cu toate acestea, în linii mari se produce o mișcare netă în lirică.

In această mișcare, pe care mai încet sau mai iute poezia noastră o descrie, și anume de la exclamația uimită și sărăcăcioasă în fața miraculoaselor puteri ale omului și a tablourilor cosmice de mare gală, la privirea inspirată îndreptată asupra prezentului și la înțelegerea nuanțată a procesului pe care-l trăim, citim trecerea poeziei noastre la o altă vîrstă. Ardoarea cu care credem în om, în istorie, în știință, în viitor, nu s-a stins nici o clipă, dar ea face loc unei înțelegeri mai temeinice și mai cuprinzătoare a lumii.

B. Elvin

---

[1] *Iată de pildă poezia „Evoluție“ de Gheorghe Chivu, în care se infiltrează într-un mod vădit elemente ale unei lirici gîndiriste. Omul aflat în ascensiune spre o țintă enigmatică și care se poate confunda cu divinitatea, așa apare poetului evoluția speciei. Nimeni nu poate înțelege zborul omului, căci se desfășoară „mai sus decît bătaia ochiului nostru de peruzea“. Făpturile necuvîntătoare presimt drama care decurge de aci și-l vestesc: „Vulturi căzuți îl strigă: „omule, domnule, unde te duci?“ In adevăr, cutezanța sa nu rămîne nesancționată. Fulgerat se va prăvăli în abis nu înainte de a se căi și de a cere îndurare: „Țărînă bună, întinde-ți mîinile, mă prăbușesc, ține-mă“. Omul mai are și răgazul de a intra într-o convorbire cu cîțiva semeni care, conform rețetelor gîndiriste, sînt eroi biblici autohtonizați: „Reveca, adu-mi coteiele goale“, etc. Dureroasa înfrîngere a omului vine de acolo că e făcut din pămînt și pămîntul îl cheamă: „De focul tău, de dorul tău, mă seacă la inimă“. Evoluția omului are în poezie sensul unei grații divine și în orice caz e de natură să arate precaritatea condiției noastre. Nu stăruim asupra acestei poezii, călăuzită de o ideologie foarte dubioasă, dar știința devine o deznădăjduită cheltuială de muncă și inteligență dacă masa considerabilă de invenții și descoperiri se reduce la un miracol și la un prilej de integrare într-o realitate tulbure.*

ALEEA DIN NISIPURILE ZBURĂTOARE

Sentimentul înșelător că te îndrepți spre locuri pline de farmec, cu peisaje luminoase și calme, ți-l dă, mai ales în zilele primăverii, aleea de salcîmi care mărginește șoseaua ce leagă centrul Olteniei, Craiova, de confluența Jiului cu Dunărea. E o alee foarte întinsă, poate cea mai întinsă din țară, se apropie de suta de kilometri. O alee de salcîmi bătrîni, îndoiți sub coroane largi, cu scoarța brăzdată de cute adînci. Surprinzător pentru bătrînețea și sobrietatea lor, acești salcîmi își ironizează scînteietor, în luna mai, venerabila vîrstă și ținuta solemnă, universitară, aninîndu-și de crengi gluma ciorchinelor de flori mici și albe, furate într-o noapte neștiută de pe lujerul delicat și plăpînd al lăcrămioarelor. Dacă s-ar putea telegrafia de la Craiova pe șirul acestor ghirlande de flori întinse pînă la Dunăre, te-ai simți tentat să-ți anunți în limbaj festiv sosirea în edenul de la punctul terminus al aleei. Dar aleea nu sfîrșește într-un paradis. Ea străbate și duce spre locuri care numai de poezie, cu parfum idilic, nu pot fi bănuite. La stînga, din coasta întregii alei, se întind spre miază-zi și răsărit, zecile de mii de hectare ale nisipurilor zburătoare care veștejesc culturile firave de porumb și secară, sub bătaia violentă a Austrului sau a Crivățului. Aleea, șoseaua, formează o punte înlemnită peste pămîntul care curge, călătorește într-o învîrtejire de iad, albind cîmpurile, orbind soarele. Cînd se iscă vîntul, ți-e teamă să calci alături de alee, gîndind că, în locul pămîntului pulverizat și vînturat spre cer, s-a căscat un gol fără fund, un nimic înfiorător, față de care gluma mărgăritarelor din salcîmi e ca un ospăț de o veselie neghioabă pe marginea unei genuni. Vara, pe solul cu nisipurile cele mai vitrege, temperatura urcă între 60 și 70 grade. Cu o plită încinsă imensă sub tălpi, pierduți ca niște umbre fără contur în pînzele dense ale nisipurilor călătoare, plugarii de aici și-au muncit cîmpul cu o sîrguință tragică. Grîul nu rezistă pe aceste locuri, secara pînă la seceriș ajunge rară și cu spicul sărac, porumbul crește pitic, cu știuleți care mai degrabă se usucă decît se coc. Pelagrosul cu buze plesnite, cu obraji și mîini descărnate nu e o raritate printre bătrînii satelor din centrul nisipurilor.

Satele se întind spre Dunăre de-a lungul aleei, purtînd ele însele paveze imense de salcîmi care concurează în întindere, unele dintre ele, cu codrii cei mari ai munților Carpați. Purtînd numiri slave melodice, onomatopeice aproape, care-ți sugerează clătinatul salcîmilor debordanți de frunze sub bătaia vîntului, pădurile Rojiștei, Sadovei, Dainei apără satele ca pe niște sere extraordinare de vieți omenești care-și trag mijloacele de existență din semănatul boabelor în nisipurile zburătoare și în lunca inundabilă a Jiului. De cealaltă parte a aleei, Jiul nu e mai generos, cursul său capricios îneacă repetat și fulgerător lunca, singurul pămînt rîvnit pentru roadele bune. Existența omului s-a clătinat mereu între lanul secătuit și uscat de pulberile plutitoare și între semănăturile măturate din luncă de inundațiile Jiului și Dunării. Oamenii de aici au dus o existență continuă de sinistrați, din generație în generație.

Trecînd ca o linie de hotar între pustiul curgător al nisipurilor și lunca amenințată de ape, aleea nu sfîrșește într-un paradis. Capătul ei se pierde în smîrcurile și bălțile adormite din preajma confluenței.

Imprejurările naturale ale acestor locuri au concurat fericit cu izolarea socială suferită de oamenii de aici. Era puțin de smuls din aceste locuri și trebuiau dăruite multe și costisitoare lucruri oamenilor de la Gura Jiului pentru ca ei să poată constitui o pradă cît de cît rentabilă. Trecutul i-a lăsat aproape cum i-a găsit. Inapoierea strămoșilor s-a perpetuat cu temeinicie în casele generațiilor următoare. Focul s-a făcut mai departe în mijlocul tinzii, înconjurat de familiile care stăteau chincite, învăluite în nori de fum, în așteptarea fierturii sarbede de fiecare zi. Porcul pășea din coteț și din ograda goală în casă, fără să facă prin asta o incursiune temerară și plină de inedit.

O aruncătură de ochi pe harta Olteniei e concludentă. In părțile Gurii Jiului, pe o arie imensă, orașul e inexistent. Bechetul, declarat oraș pe la începutul secolului nostru, n-a primit decît configurația unui sat bălțat, care și-a amorțit de-a lungul deceniilor avîntul clădirilor între parterul spațios și ros de igrasie și cușca îngustă cu cucuvăi de pe acoperiș.

Treaba mergea cît se poate de armonios. Inundațiile Jiului și Dunării salutau amical și complice primăriile, după ce mușcase din bordeiele și casele mărginașe și transformase semănăturile în plante acvatice pentru hrana broaștelor. Pămîntul de la cîmp și restul rămînea în competența exclusivă a nisipurilor zburătoare și a arendașilor.

*

La omul care a trăit o existență tragică în seceta pulberilor călătoare, sentimentul de ocrotire a plantelor e exagerat pînă la dragoste paternă. Strivirea sub talpă sau sub roata de car a unui fir de porumb e, poate, la fel de dureroasă pentru plugarul locurilor cum e pierderea ireparabilă a unui exemplar de specie pentru un grădinar specializat în parcuri botanice sau în sere exotice. El nu s-a oprit la cunoașterea executării muncilor clasice agricole, arat, semănat, prășit, secerat etc. și n-a avut în minte numai ținta îndepărtată a roadelor. Trăind în împrejurări naturale excepționale, gestul său de îngrijire și ocrotire a plantei implică misiunea permanentă și eroică de salvare a lumii vii în fața pustiului morții, presupune o cunoaștere deosebită a vieții intime, zbuciumată a fiecărei plante în parte și a reacțiilor ei delicate în universul celor mai precare condiții. Grija omului pentru plante înseamnă aici creație, și o asemenea grijă e soră cu aceea față de existențele omenești care se cer înțelese în expresia lor particulară unică. De aceea, nu e de mirare că omul acestor locuri — deși trecutul nu i-a pus la îndemînă decît un rudiment de mijloace și l-a condamnat la o lipsă totală de instrucție — datorită muncii pe pămînturi vitrege și experiențelor sale dramatice în continuă căutare și efervescență, a putut aduce cu sine în era socialistă moștenirea unor încercări și metode în cultura plantelor, confirmate ca valori extraordinare de cele mai noi exigențe ale științei agricole și viticole. Geniul a sărit peste analfabetism. Afirmația nu e făcută de dragul unei metafore. Metodele atinse de plugarul sărman de ieri pe care el nu le putea fructifica îndeajuns pe bucata lui îngustă de pămînt și numai cu hîrlețul, stau la baza celor mai strălucite experiențe de la stația Tîmburești. Aceste experiențe, odată ridicate la o înaltă și eficientă factură științifică, vor fi înapoiate mulțimilor de oameni care le-au creat inițial, ca să le extindă vigoarea pe suprafețele întinse și lucrate mecanizat ale gospodăriilor colective din regiunea nisipurilor zburătoare. Plantarea viței în șanțuri deschise și adînci și nu la nivelul solului, pentru a fi ocrotită de ucigătoarele fluvii de pulbere călătoare, e o creație veche a oamenilor simpli din Dăbuleni. O asemenea plantare a căpătat la Tîmburești mari rezistențe și posibilități maxime de roade.

Tînăra stație experimentală de la Tîmburești, împlîntată în nisipurile cele mai vitrege, e noua și splendida alee de culturi viticole, agricole și pomicole pe un pămînt care a fost crezut mult timp pierdut.

Ceea ce Raportul Consfătuirii de la Constanța vestea despre viitorul locurilor din nisipurile călătoare, capătă astăzi contururi luminoase. Pămîntul nisipos de pe cele peste 200.000 de hectare, care a batjocorit îndelung munca tragică a generațiilor de lucrători olteni, a început să fie schimbat din blestem în prieten generos al omului.

Terenurile satelor din jurul stației Tîmburești păstrează încă trista rămășiță a perdelelor ocrotitoare de salcîmi, distruse cu prilejul îmbucătățirii pămîntului în vechiul sistem social. Nisipurile călătoresc încă nestingherite pe aceste terenuri, astupînd zarea. Drumurile nu se disting decît prin valurile mai groase de pulbere pe care Austrul sau Crivățul le ridică din ele. Drumurile se desprind de pe sol și aleargă prin aer. Oamenii nu pășesc pe drum, ci doar pe amintirea lui. Soarele e undeva sus, se vede alburiu, poate că s-a răcit, căci toată căldura lui o simți căzută pe cîmpurile dogoritoare. Umezeala ploilor scurte e repede ștearsă de pe sol de vînzoleala nisipului, iar apa ploilor îndelungi cade undeva în adîncul pămîntului, unde rădăcinile plantelor nu pot ajunge.

Lumina soarelui, gradul de intensitate al nisipurilor zburătoare, temperatura solului la suprafață și adîncime, aventurile apei prin capilarele nisipului, întregul univers al acestor locuri e studiat în imensul laborator viu de la stația din Tîmburești.

In „cabina" climatologică a stației, așezată sub cupola cerului liber, o femeie inginer agronom, pe nume Profira Mihai, îmbrăcată într-un halat alb de spital, ia din ceas în ceas temperatura pămîntului nisipos, ca unui om grav bolnav. Heliograful, pluviometrul, hidrometrul, vaporimetrul, termometrele etajate, riglele fixe pentru controlul spulberării nisipului, concurează la priveghierea izbînzii culturilor de vii, pomi și cereale, încercate în stația Tîmburești, de unde va porni renașterea întregii regiuni.

Dincolo de granițele întinse ale stației, nisipul se zbate haotic, învîrtejindu-se între pămînt și cer. Nisipul de pe terenurile stației, același nisip ca și dincolo, a fost făcut captiv pe sol, e stăpînit și și-a regăsit calități și misiuni nobile, din el nasc plante viguroase și temerare, încărcate de roade. Perdele largi și temeinice de salcîmi, angajate într-un sistem complex și emoționant de apărare a culturilor, mărginesc semănături puse în nisipul stabilizat prin mijloace naturale sau prin cărbune și moliftan, terenuri tratate cu o diversitate de îngrășăminte, plante sădite și dispuse în așa fel încît să dejoace tristele aventuri ale dunelor secetoase cu bătăile vîntului.

In curțile unui sat ca Mîrșani, pomul prieten pe viață al omului e dudul. Rar prunul. Ceilalți pomi nu rezistă sau nu sînt cunoscuți. In plantațiile pomicole ale stației Tîmburești, înfloresc migdalul, caisul, cireșul, vișinul, smeura și agrișa. Peisajul e fantastic. Printre rîndurile de culturi pomicole ale stației, se zăresc pomii sădiți cu întreaga tulpină în pămînt, în gropi deschise, și cu coroana odihnind pe suprafața solului. După ce capătă rezistența cuvenită, rădăcini pătrunzătoare în adîncimi nutritive, gropile sînt astupate treptat și întreaga tulpină sosește la nivelul solului. Sînt niște pomi care își duc mai întîi tinerețea sub pămînt, ca să-și poată trăi apoi maturitatea și întreaga viață cu deplină siguranță în lupta cu seceta și nisipul plutitor. Un copil care crește odată cu un asemenea pom, ca să culeagă fructe din vîrful coroanei trebuie să se aplece. Mai tîrziu, nu va ajunge nici crengile de la poale, decît înălțîndu-se pe vîrfuri și folosind bățul. Copilul se va mira. Crezuse pomul un arbust pitic veșnic.

Cartoful, pe care omul din nisipurile zburătoare îl cumpăra de departe, așa cum cumpăra covercotul, alvița și pozele pentru jocul copiilor a devenit familiar terenurilor din stație.

La trei banițe de secară semănate, omul locului nu scotea uneori la recoltă decît cinci banițe. Mai pe înțeles, plătea naturii o dijmă tot atît de nemiloasă ca unui boier rapace. La Tîmburești secara dă roade ca pe pămînturile bune.

Un țăran din satul Mîrșani, zărind printre legumele stației dovlecei, a întrebat ce sînt și dacă se mănîncă. Inginereasa cu halat și termometre i-a făcut omului o ciorbă de dovlecei pe care acesta a sorbit-o ca pe o mîncare exotică.

Afluența lucrătorilor spre stația din Tîmburești capătă aspecte de procesiune, iar ritmul muncii pe culturile de aici e de invidiat. Lucrătorii sînt oameni din nisipurile zburătoare care vin spre locul izbînzii asupra pămîntului vitreg, atrași ca de un miraj. Cei trei tineri ingineri ai stației, Tuță Victor, Profira și Ion Mihai au fost învinuiți de vecinii de la gospodăria de stat din Tîmburești că acordă norme largi și supraprețuri, și le răpesc zilierii!

Stația oferă într-adevăr un supra-preț care însă nu poate fi evaluat în bani. Oferă localnicilor numai prin vederea culturilor înfloritoare o arvună pentru viitoarea și deplina răscumpărare a trudei lor seculare îndurată sub biciul nisipurilor călătoare: toate culturile care repurtează izbînzi în stația din Tîmburești vor fi extinse pe terenurile gospodăriilor colective aflate în triunghiul nisipos cu vîrful mai sus de Craiova și baza între Gura Jiului și orășelul Corabia.

Ștefan Bănulescu

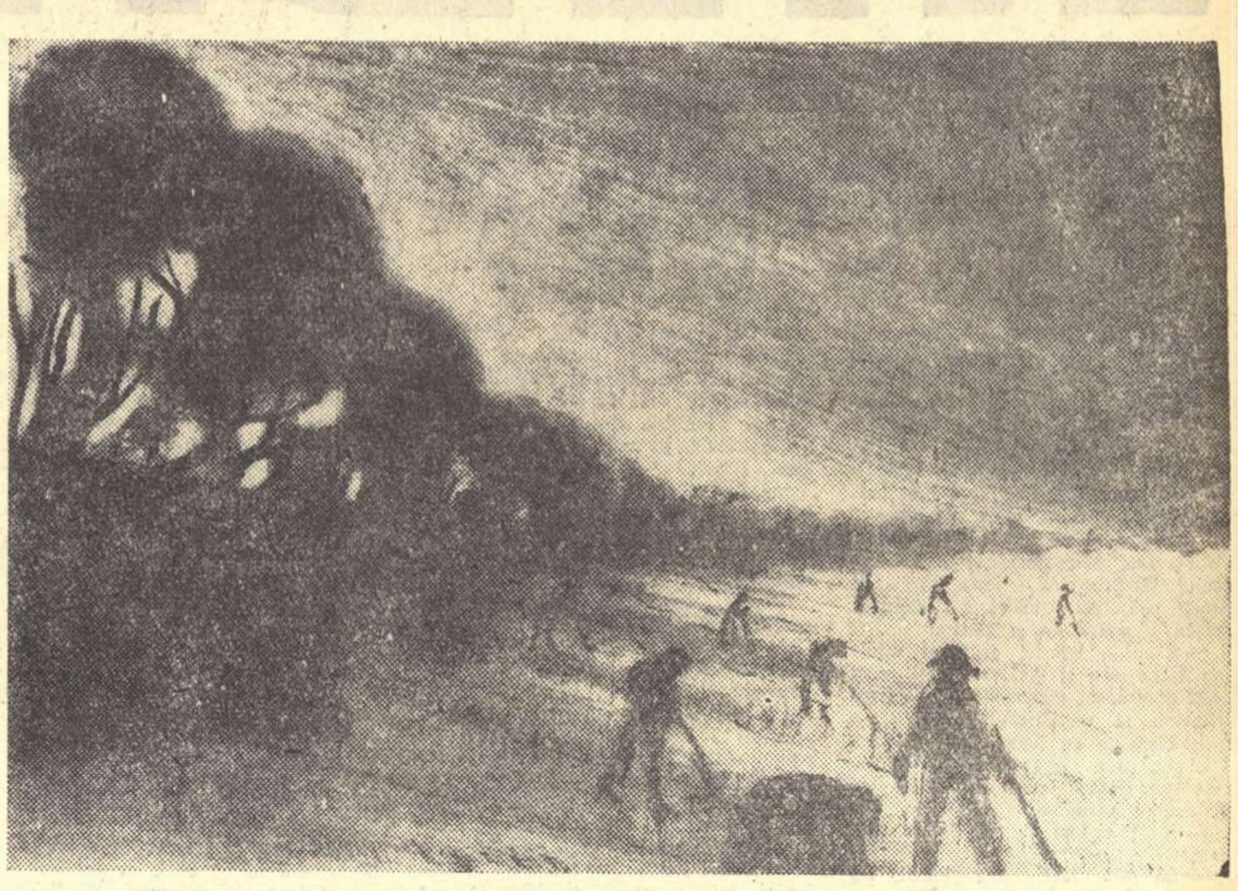

Desen de IULIAN OLARIU

CONCERTUL DE NOAPTE

Radioficarea asta a stîrnit în mintea oamenilor întrebări grele și încurcate. Pînă mai ieri, ne cîntau seara greierușii sub prag și privighetorile în livadă. Ca muzicant vestit, unul era, și bădița Andrei îl chema! Acum însă ne-am pomenit deodată cu sute și mii de cîntăreți, și din vioară, și din pian, și din cîte și mai cîte instrumente...

Intr-o seară din primăvara asta, a venit la mine un vecin. Era mustăcios și încălțat în niște opinci mari. S-a așezat pe laiță și a tăcut, învîrtindu-și căciula în mîini.

Am început eu vorba:

— Și... zi... ai difuzor...

— Am! mi-a răspuns vecinul. Și tocmai de asta am venit. Știi poate, cine-i unul Beethoven?

— Beethoven? Dar de ce?

— Pentru că s-a anunțat că va cînta în astă-seară...

M-am așezat mai bine, față-n față cu vecinul meu, și l-am evocat pe zguduitorul Beethoven. Am închis ochii strîns, strîns, mi-am lăsat tîmpla în mînă și mintea mi s-a umplut de simfonii. Am ales cuvintele cele mai fierbinți, pentru a nimeri drept în inima vecinului!

— Acum, să-l auzim cîntînd... a spus acesta și după ce mi-a mulțumit frumos a ieșit în noapte și-n vîntul de miazăzi, parcă topindu-se într-o simfonie.

Nu m-am putut stăpîni mult. O bucurie ucigătoare mă înăbușea. Oricît încercam, nu izbuteam să mi-l închipui pe vecinul meu ascultînd imnurile împăratului armoniei! Stai că te prind, vecine! Chiar de la cele dintîi acorduri, vei răsuci butonul aparatului! Cum ai să-l înțelegi, ce are de spus sufletului tău simplu titanul muzicii, măreț ca fenomenele universului? Și apoi, ce ciudat lucru! Beethoven a ajuns și sub streșinile căsuțelor noastre!

Incet, încet, am ieșit în drum, și m-am apropiat de casa vecinului. Lampa era stinsă însă lumina focului bătea în perdeaua albă. Nu se auzea nici un glas omenesc. Muzica lui Beethoven începuse! Acordurile solemne răzbăteau afară, se contopeau cu vîntul de miazăzi ca un element ce se întoarce înapoi în elementele eterne.

In primele clipe n-aș fi putut spune dacă muzica venea din căsuța vecinului, din timp sau din sferele pline de luceferi. Așa am stat, închipuindu-mi familia vecinului ascultînd la domoala lumină a focului. Un gînd îmi da ghes să intru în căsuță, în vîrful picioarelor, și să mă opresc în prag, și să-mi ridic arătătorul, în semn de tăcere... Insă m-am dus în dreptul altor căsuțe și am văzut alte flăcări bătînd în perdele, în timp ce în simfonia lui Beethoven sufletul lumii se înălța ca un șoim, ca un Prometeu scăpat din piroanele chinurilor...

Și m-am dus pînă în dreptul altei căsuțe. Perdelele erau luminate mai tare, semn că lampa ardea. Am intrat, știind că vecinii mei sînt totdeauna bucuroși de oaspeți. Cum am deschis ușa, m-au întîmpinat muzica lui Beethoven, zîmbetul unei femei tinere și gunguritul unui prunc în scăldătoare. Am stat în prag fără să-mi dau seama ce mă învăluise mai puternic: muzica, zîmbetul sau gunguritul... Destul că tustrele alcătuiau un tot adînc ca o inimă. Picioarele pruncului și mînuțele lui se bălăceau în apa călduță cu parfum vag de levănțică, iar gura lui era ca o petală de trandafir roșu. Dar toată fața pruncului zîmbind arăta ca o floare nespus de proaspătă, atunci culeasă din rouă. M-am așezat pe laiță, și am tăcut. Și în vremea asta acordurile profunde nu mai conteneau, și așa m-am lăsat prins în farmecul concertului de noapte. Cînd am tușit, să spun un cuvînt, vecina și-a ridicat arătătorul la buze, făcînd semn spre cutiuța de unde tălăzuiau acordurile și spre pruncul adormit pe pat, zîmbind în chilotică... Am răspuns printr-un zîmbet, și mi-am dat seama că în noaptea aceea de primăvară Ludwig van Beethoven coborîse din veac și prinsese în vraja cîntecului său alte mii de mii de suflete proaspete; venise prin vraja unei cutiuțe, pînă și-ntr-unul din cele mai mici sate, sub o pădure numită Fundoaia, într-o văiugă a globului pămîntesc...

Cînd am ieșit în noapte și-n vîntul de miazăzi, simfonia continua. Mă întrebam, cu toată ființa potopită de un nestăvilit sentiment de înălțare:

— Cît de luminos ți-i viitorul, patrie a mea, dacă pruncii din cele mai mărunte sate ale tale, se nasc, și gunguresc în scăldători, și adorm mîngîiați de muzica lui Ludwig van Beethoven!

Focul bătea în toate perdelele satului, semn că tot satul asculta, întîiul, marele și profundul concert de noapte...

CĂȚELUL NEGRU...

Oamenii de pe la noi au socotit totdeauna purtarea cățeilor de ață o treabă a celor ce n-au de lucru! Nu-i mai mare rîsul? O huidumă de om, să umble toată ziua cu javra după el, cînd porumbul țipă în buruiene... De altfel năravul acesta n-a făcut niciodată pureci la noi în sat! Și totuși oricît ne-am apărat obrazul, n-am scăpat! Cum au venit „livizoarele", „lixifoanele", „țilimendrele" acestea, și au prins a grăi la mișcarea unui clempuși, și mai ales cînd au prins să cînte, hotărît, nu ne-am mai putut despărți de ele... Cum naiba să ieși măcar pînă la fîntînă? Cum ieși, cum pierzi un cîntec sau un cuvînt! Insă, puterea de scornire a omului n-are capăt, și am dovedit-o și noi, cu destulă prisosință! De pildă, dacă unul are de cioplit pari în ogradă, deschide fereastra, desprinde puțin sîrma „lixifonului" din perete și-l scoate pe prispă, astfel să nu piardă nici o iotă din minunățiile aparatului... Și așa, el cioplește pari, și muzica îl unge la inimă... Ba, cînd e vorba de scorniri noi, de astronautică, de astrobotanică, sau de sateliți, pune toporul deoparte, se așează lîngă cutia neagră și ascultă... E drept, vine femeia și-l ceartă:

— Stai? Bine că stai! Așa e, de cînd cu „lixifoanele"...

— Dar tu, parcă nu? îi răspunde omul. N-ai vrut să urci „lixifonul" în podul casei, alaltăieri, cînd trebuia să alegi fasole?

— Ei, na! Eu, ca eu! Dar tu...

Și nu-și mai termină cuvîntul, căci muzica îi învăluie pe amîndoi deodată.

Cel mai de pomină însă rămîne tot cel ce a confundat „lixifonul" cu cățelul! Cum avea de pus fasole în grădină, omul acela a desprins binișor difuzorul din perete, a desprins sîrma în toată lungimea (se pricepea, căci făcuse războiul ca telefonist) și asa, a luat sacul cu fasole și sapa, și s-a pus pe treabă: după fiecare postată, muta și „cățelul negru" după el trăgîndu-l ușor de ață... Și „cățelul" cu gură de alamă întîi a mîriit în urma lui și a hîrîit. Pe urmă s-a dat la cale, și ca un cățel fermecat din basm a început să-și înșire minunățiile. Treceau pe lîngă grădina acelui om fel de fel de hîtri, și unii rîdeau, însă omul bătea din ureche, căci ce le păsa altora cînd setea sufletului său nu mai cunoștea margini? Cum să lase să se piardă în vînt tot ce spune și tot ce cîntă gura fermecată de alamă... Din cînd în cînd se oprea, se uita la difuzor, lung:

— Măi! al dracului! Zi-i... mai zi-i...

Așa mormăia în timp ce gura de alamă îi istorisea despre zborul sateliților, despre continente și insule, oameni și obiceiuri! Incet, încet, de pe mintea omului se lua o ceață îngrozitor de neagră! Așa învăța, așa, datorită unei cutiuțe, în mintea lui se deschideau orizonturi neînchipuite...

Seara, a pus difuzorul la locul său, l-a șters frumos pe gura de alamă și a rostit din toată inima:

— Cățeluș negru, îți mulțumesc frumos!

Iar ca răspuns, gura de alamă a început o cîntare strașnică, tocmai pe cînd omul se așeza la masă...

— Te-au și poreclit vecinii! l-a întrerupt din gînduri femeia. Te-au și poreclit, „cel cu cățelul de ață"...

— Treaba lor! a răspuns omul, și s-a uitat spre mașinuță cu așa de mare iubire, încît ochii i s-au încețoșat. Apoi, revenindu-și din tulburare, a adăugat amenințînd difuzorul cu lingura:

— Hai, zi-i... zi-i...

Și se spune că a doua zi, cînd a trebuit să pornească departe la cîmp, a privit difuzorul cu regret:

— Ce să-ți fac? Pînă-n cîmp nu te pot lua, gură de aur! Și ar fi vrut să tragă clempușul, să-l apese bine, bine, să închidă în aparat toate știrile și toate cîntecele, să-l aștepte toate, și știrile, și cîntecele, pînă se va întoarce el, seara...

Eusebiu Camilar

Din „Carnet de front"

(Tatra, 1945)

ULTIMA LUPTA

Revăd și-acum pădurea împietrită,
Inaintăm tîriș, din pom în pom...
Cu fruntea sus, în cuie țintuită,
De fiecare arbor cîte-un om!

Romîni și ruși și fete poloneze,
Slovaci, evrei, ostateci, prizonieri,
Ca siluete prinse-n pioneze
Bălăbăneau în vînt spre nicăieri.

...De vei uita această legănare,
Pe asasin de-l vei lăsa uitat,
Prietene, înseamnă o trădare
A omului și e de neiertat!

11 MAI 1945

Impachetarăm plasele vărgate
Și foile de cort împăturim,
De la ferestre zdrențe-ndoliate
In flacăra din sobă mistuim.

Cînd soarele a năvălit de-afară
Ne-a amețit la fel ca un rachiu,
Parcă ieșeam din peșteri prima oară
Și beam în pumni tot cerul siniliu!

CAZEMATA

A mai rămas pe cîmp o cazemată
Pe care urcă mielul subțirel...
Ce slabă zace moartea betonată
Și cît de tare e plăpîndul miel!

PAX

Răsar pe culme proaspetele roze,
Peste grădini și cirduri de copii,
Iar un stupar și-a prins masca de gaze
Să răscolească faguri aurii.

Nicolae Tăutu

Circuit vital

...Așadar a sosit primăvara.
Tainica boare a dimineții
A aprins împrejur, înmiit,
Candela pură-a verdeții.

De-acum ea va arde intens,
Pe cîmp, în păduri și livezi,
Pînă tîrziu, către iarnă,
Cînd va muri sub zăpezi.

Dar eu voi afla-o și-atunci
Sub străinele iernii rafale,
Pîlpîind în inima mugurilor,
Risipiți pe crengi hibernale.

Și voi rîde de geruri, știind,
Că licărul verde și blînd
Va țîșni în curînd tumultuos,
Și că eu îmi voi spune-n curînd:

...Așadar a sosit primăvara.
Tainica boare a dimineții
Reaprinde-mprejur, înmiit,
Candela pură-a verdeții.

Emilia Căldăraru

In zori se lasă ceața...

In zori se lasă ceața și-nvăluie orașul
și strada argintată ce urcă pîn-la cer,
de unde parc-Ahile coboară-ncet — ostașul
cel mîndru în armură, neasemuit lăncier.

In urma lui armata, vitejii ce pornesc
în jos, dinspre Atena, spre portul plin de soare,
aezi cu lire blînde, femei ce-l însoțesc
spre Troia sau spre altă tăcută depărtare.

Aproape e convoiul, aproape sînt oștenii...

Dar aburul se șterge și totul clar se-arată;
au dispărut din fața-mi frumoasele vedenii
și-au apărut șomerii, oștirea-nfometată.

Pireu, octombrie 1957.

Ștefan Gheorghiu

Riposta

Se urcă-n ramuri sevă nouă,
Frunzișu-adie proaspăt, iar;
Scăldată-i primăvara-n rouă
Și omul e ca un frunzar,

El simte-ntr-însul prospețime,
Fecund, răscolitor polen, —
Voi vreți însă-n întunecime
Să piară,-n nuclear infern.

In locu-ntinselor tăpșane
Și-al minunatelor cetăți,
Voi vreți ruină și maidane,
Imensele pustietăți;

Doriți un nou apocalips.
Ci rîvnei voastre-incendiare
Ii stăm noi — uriaș frunzar
Să apărăm curatul vis

A vieții nouă primăvară.
Stau oameni — miriade foi,
Ei mlade viguros desfac:
O stavilă de neclintit
Oricăror țeluri de război,
La orice larmă de tesac!

Ca florile fără de număr
Ce-n lume, azi, au potopit,
Stau oamenii — umăr la umăr
Zmintitul gînd, din plin să-ți farme,
O, calibane nuclear;
Tu nu uita: e gata arma
Să-ți dea riposta lapidar.

Camil Baltazar

Zboară cocorii

La nunțile noastre milioanele de logodnici uciși
mărșăluiesc în sîngele nostru, trezindu-ne.
Răscolitor ni se-aprinde atunci în trup
setea cu o mie de brațe fierbinți
a alinierii în rîndul celor ce luptă
împotriva întunericului și a morții.

O, cum mi se zbat în suflet
ca niște clopote imense de bronz
vorbele lui Stepan:
    Să nu mai susure plînsul de doliu al mamelor
    pe umerii apelor
pe tîmplele văzduhului,
să zîmbească toate logodnicele lumii
iar bărbații să fie mai mult decît
amintiri dureroase ale războiului.

Prieteni,
pentru Boris, cerb zvelt, întors în cenușă de un glonte fascist
pentru sufletul răvășit al logodnicei sale
pentru triumful luminii și dragostei
apărați de urgii
pacea și cîntecele.

Cezar Baltag

RĂDĂCINILE

CAP. XXII

OROȘ (II)

Din felul în care inspectorului Grunz îi jucau ochii și sfîrcurile mustăților, se vedea limpede că destăinuirile femeii spălăcite întreceau cu mult așteptările lui. Licu Oroș însă, deși luat prin surprindere, nu se mira. Pe obrazul lui umflat, deformat și înnegrit de lovituri, nici inspectorul și nici omul scund și gros, cu miinile mari, de lîngă ușă, nu izbutiră să citească nimic. Spuse calm și simplu:

— Ascultă, femeie, dacă ai minie împotriva mea și vrei să-i ajuți pe acești domni, cu minciunile tale, să mă trimeată la pușcărie, n-ai decît s-o faci. Dar nu te lega și de Gavril Toduță. Nu e comunist. E numai un biet om necăjit cum sînt și eu, cu grija zilei de miine.

— Nu ți-a fost ție Gavril Toduță prieten?

— Ba mi-a fost. La regiment. De cînd ne-am liberat din armată nu l-am mai văzut și n-am mai auzit un singur cuvînt despre dînsul.

— Și nu ți-ai petrecut tu nopțile prin oraș cu Gavril Toduță?

— Ba mi le-am petrecut. Pe la circiumile unde cîntau lăutarii. Ne plăcea să ascultăm cum cîntă lăutarii. Mai uitam de necazuri.

— Așa!... Vă plăcea să ascultați cum cîntă lăutarii!... Ca să uitați de necazuri!... Și pe mine mă lăsai singură, să turbez așteptîndu-te acasă...

— Nu te puteam lua cu mine în fiecare seară. Dar duminica te luam și te duceam la danț.

Femeia se gîndi cîteva clipe. Iși adună sprîncenele. Apoi fața i se destinse. Zîmbi.

— Minți, Licule. Cînd veneai acasă, îmi cereai să-ți dau de mîncare. Mîncai cu poftă. Un om care umblă prin circiumi, mai bea, mai mănîncă. Iși strică foamea. Tu veneai acasă cu foamea întreagă. După ce te săturai, te dezbrăcai și te culcai lîngă mine. Nu miroseai nici a muiere străină, nici a băutură. Altfel... Altfel, de mult te dibuiam eu și-ți scoteam ochii în somn. Te întîlneai cu Gavril Toduță și cu alți comuniști...

— Nu mă întîlneam decît cu Gavril Toduță. Ți-am mai spus, și tu știi bine că este așa. Umblam prin circiumi și ascultam cum cîntă lăutarii...

Inspectorul Grunz zise dulce:

— Cuconiță dragă, pentru că tot ne-am apucat să pălăvrăgim fără nici un rost și să ne trecem noaptea împreună, nu ai vrea dumneata să încerci să-ți mai aduci aminte și numele altor persoane pe care, eventual, le-ai mai văzut în compania soțului dumitale?

Neaga își prinse tîmplele între miini.

— Acuma... Acuma, nu... Sînt obosită... Obosită... Simt că-mi plesnește capul de durere.

— Liniștește-te, cuconiță dragă... Te rog frumos să te liniștești...

Se ridică, ocoli cu pași grei biroul, se apropie de ea și-i mîngîie ușor bărbia. Femeia se lăsă mîngîiată. Inclină capul și-și sprijini obrazul de mîna inspectorului. Grunz își muie și-și îndulci și mai mult glasul:

— Te rog, cuconiță scumpă, te rog să te liniștești. Nu-mi plac femeile agitate. Ne agităm destul noi, bărbații. Femeile trebuie să fie drăguțe, calme, să ne mai calmeze și pe noi, cuconiță dragă.

Deveni plîngăcioasă:

— Acuma... Acuma, domnule inspector, vă înțeleg. Aveți de ce să vă plîngeți de bărbatul meu. E încăpățînat... E încăpățînat ca un catîr. Acuma... Acuma îl înțeleg și pe domnul de lîngă ușă care vă ruga să-i dați voie să-l omoare pe Licu... Bărbatu-meu mi-a dat migrenă cu încăpățînarea lui.

Inspectorul Grunz îi mîngîie urechile și gîtul. După ce o întărîtă, o părăsi și-și reluă locul pe scaun.

— Cuconiță dragă, poate doriți o cafea, o țigară?...

Femeia făcu un semn afirmativ. Inspectorul sună și un cap tînăr, ascuțit, de vulpe, se arătă în ușă.

— La ordin, domnule inspector...

— Cafele...

Capul de vulpe se arătă și mai mult în deschizătură, numără în gînd oamenii care se aflau acolo, în birou, și întrebă:

— Cîte...

— Două.

Arătîndu-l pe Oroș și pe bondocul care-l păzea, cu bărbia, capul de vulpe stărui:

— Pentru dumnealor să nu aduc?

Răspunsul inspectorului Grunz căzu ferm:

— Nu e cazul...

Capul de vulpe se retrase. Inspectorul puse pe birou pachetul de țigări și se grăbi să aprindă chibritul:

— Pînă vine cafeluța, aprinde o țigară, cuconiță dragă.

Neaga aprinse țigara și începu să tragă din ea cu sete. Aprinse și inspectorul una. Tăcură și fumară. Capul de vulpe aduse cafelele și paharele cu apă. Oroș băgă de seamă că băiatul e ciung de mîna stîngă.

Inspectorul și femeia, în timp ce sorbeau din cești, mai aprinseră un rînd de țigări. Femeii îi trecu oboseala și-i reveni buna dispoziție.

— Vă mulțumesc, domnule inspector. Cafeaua a fost excelentă iar țigările, ce să vă spun...

— De, cuconiță! Muncă multă. Cu cafeaua și cu țigările ne mai ținem și noi. Altfel am cădea de oboseală.

Se întoarse spre Oroș care abia se mai ținea pe picioare:

— Vezi, Oroș? Vezi, mă, cum știu eu, inspectorul Grunz, să-mi tratez prietenii? Cu surîsuri, cu cafea veritabilă, cu țigări bune... De ce nu vrei tu, mă, Oroș, să devii, ca distinsa-ți soție, prietenul meu? A? De ce nu vrei tu, mă, Oroș, să fim noi doi prieteni buni? A? Răspunde-mi...

Licu Oroș tăcu. Ridică din umeri, vrînd să-i spună în modul acesta, fără să se folosească de cuvinte, că așa ceva era cu neputință.

— Il vezi, cuconiță dragă? Nu-mi răspunde. Ridică din umeri. Parcă n-ar avea gură. Parcă ar fi mut, cuconiță dragă.

— De ce nu-i răspunzi domnului inspector, Licule? Unde mai găsești tu om bun ca domnul inspector, Licule? De ce vrei să te nenorocești, Licule? Și de ce vrei să mă lași singură, Licule, să mă nenorocești și pe mine, Licule?

Se dusese iarăși lîngă Oroș și i se băgase în suflet.

— Nu vreau să nenorocesc pe nimeni, femeie. N-am ce spune. Mă chinuie degeaba... Nu știu nimic.

— Auzi, cuconiță dragă, auzi dumneata!... Zice că-l chinuim degeaba... Cum degeaba, mă? Cum degeaba?... Ce crezi tu că sîntem noi, mă? Cîini? Satrapi? Călăi? Nu sîntem, mă, nici cîini, nici satrapi, nici călăi. Sîntem slujitori ai statului, mă, și trebuie să păzim statul de comuniști, mă... Auzi?

Oroș spuse încet:

— Nu e nevoie să vă osteniți atît de mult cu lămuririle, domnule inspector. Știu foarte bine cine sînteți.

Bondocul de lîngă ușă își ridică iarăși miinile mari și păroase în sus. Se rugă cu glas de copil răsfățat căruia rareori nu i se împlinesc toate poftele:

— Lăsați-mă, vă rog, domnule inspector... Lăsați-mă să-l omor...

— Gămane!

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— Incetează cu prostiile.

— Vezi, Licule? Vezi cum te apără domnul inspector? Vezi, Licule? Vezi ce inimă bună are domnul inspector? Domnul Găman vrea să te omoare. Domnul inspector ar putea să-i îngăduie domnului Găman să te omoare. N-ar ști nimeni. Și domnul inspector nu-l lasă pe domnul Găman să te omoare. Domnul inspector te apără de domnul Găman. Mai mult, domnul inspector vrea ca tu, tu Oroș, un pîrlit, să devii prieten cu dumnealui, cu domnul inspector... Și tu... Tu te prefaci că nu-l auzi. Taci... Taci... Astupa-ți-ar pămîntul gura...

Lui Oroș îi veni lehamite să-l mai asculte pe inspector cum îl ademenea. Nu-i plăcu să tot audă rugămintea bondocului care cerea voie să-l omoare. Ii era cu neputință s-o asculte pe Neaga cum îl ispitea să devină omul inspectorului, prietenul inspectorului. Iși încleștă fălcile. Ținu ochii deschiși spre Neaga și spre inspectorul care-l ancheta nu mai știa a cîta oară, și își îndreptă văzul înlăuntrul lui, acolo unde se aflau, căzute în adormire, amintirile... Urca printre pietre și tufișuri, cu ghiozdanul din pînză de cînepă la spinare. Avea treisprezece ani. Munții erau ruginii dar toamna din acel an îndepărtat venise cu văzduh albastru și cu soare călduț. Purta, ca de obicei, asupra lui ciomagul. Se oprea, se uita la veverițe. Nu se mira de sprinteneala lor pentru că și el era tot atît de sprinten. Lupii nu ieșeau la drum și la potecă decît numai iarna cînd totul era acoperit de zăpadă. Dar iarna el sta acasă cu Rafira și nu treceau dincolo de poarta ocolului. Rîșii care săreau pe neașteptate la om și-l sfîșiau cu ghiarele lor ascuțite, trăiau ceva mai departe, în munte. De urși nu se temea. Dacă se întîlnea cu ei, n-avea decît să dea gură mare și urșii, fie ei cît de bătrîni și de voinici, fugeau și se ascundeau prin desișuri. Umbla vorba prin Condor, și prin toate satele din munți, pînă departe, la Șimleu, că uneori urșii, dacă întîlnesc fete sau neveste, singure și pe poteci singuratice, le prind în brațe, le duc în luminișuri, le culcă în ierburile înalte și le iubesc. Dar vorbele de aceea erau vorbe, ca să umble. Nici o muiere din munte, după cîte știa el, Licu, nu născuse vreodată pui de urs, ci numai băieți sau fete. Intîmplările de acest fel, cu muieri și cu urși, erau povești bune de spus la gura sobei, iarna, dar nu și bune de crezut.

— Dumneata, mămucă, să fie adevărat că urșii fură fete și le duc în pădure?

— Povești, Licule, scorniturі.

— Tot așa ziceam și eu, mămucă. Pentru că dacă urșii ar fura fete, ursoaicele ar pîndi și ele la potecă și-ar fura băieți.

Rafira rîdea și-i spunea, la gura sobei în care trosneau lemnele aprinse, povestea cu Făt-Frumos și cu Ileana Cosînzeana... „A fost odată ca niciodată... A fost odată un băiat, frumos ca tine, Licule, pe care îl chema...“.

— Morrr!... Morrr!... Morrr!...

Și-a luat ochii de la veverițe și s-a uitat înaintea lui pe potecă. Un ursan tînăr și grăsun, ca de doi ani, mormăia la numai un pas de el. Să fugă, nu mai avea nici timp, nici încotro. Să ridice ciomagul și să-l izbească în frunte, ar fi fost fără rost. Ursul întărîtat, te prinde în brațe, te mursecă, te strînge pînă te sugrumă. A lăsat ciomagul să-i lunece din mînă și ghiozdanul să-i cadă la călcîie, să fie mai ușor și nestingherit în mișcări.

— Morrr!... Morrr!...

Pînă să se ferească, l-a luat ursul în brațe. L-a strîns de i-au pîriit oasele. Noroc că le avea tari... Și-a strîns pumnul mîinii drepte și l-a lovit de cîteva ori pe urs în beregată cu toată puterea pe care o avea. Ursul l-a slăbit din strînsură. Atît i-a trebuit. S-a smuls și-a luat-o la goană pe potecă în sus. Inima i se urcase parcă în gît. A întors capul. Ursul, după el, gonea, gonea...

— Morrr!... Morrr!... Morrr!...

S-a urcat, întocmai ca o veveriță, în primul copac mai înalt care i-a ieșit în drum. Dar ursul a încercat să se cațere în copac, după el. A rupt o creangă și-a început să-l izbească peste ochi și peste labe...

— Uiu! Uiu! Uiu!...

L-a lăsat în pace ursul, a plecat, s-a pierdut printre arbori și printre stînci.

— Uiu! Uiu! Uiu!...

El, Licu, s-a dat jos, și-a cules ghiozdanul și ciomagul din potecă și-a mers mai departe spre casă.

— Uiu! Uiu! Uiu!...

I-a ieșit Rafira în cale.

— Pentru ce dai gură, ca și cum te-ai găsi în primejdie, Licule?

— M-am întîlnit cu ursul, mămucă.

— Și-a fugit, Licule?

— N-a fugit, mămucă. M-a prins în brațe, m-a strîns și a vrut să mă mursece. M-am bătut cu el.

L-a crezut pentru că straiele lui erau pline de păr de urs și l-a crezut pentru că fiul ei nu învățase să cunoască minciuna.

— Țucu-ți ochii, Licule!... Dacă ar fi trăit taică-tău să te vadă și să te audă... Țucu-ți ochii, Licule...

— E bine că trăiești cel puțin dumneata. Prietenul meu de bancă Mart Craiu nu are nici mamă, nici tată, cît numai un bunic orb care-l crește...

Rafira l-a luat în brațe și i-a țucat ochii. I-a țucat ochii și l-a strîns. Dar strînsoarea ei nu era vrăjmașă ca a ursului, ci dulce, dulce... Ce-o mai fi făcut maică-sa? O fi dormind ea oare la acest ceas tîrziu de miez de noapte? Și dacă o fi cumva adormită, oare ce soi de somn o fi dormind?

Bondocul cu miini mari și păroase îl izbea cu pumnul în coaste.

— Boule! N-auzi, boule, ce te întreabă domnul inspector? De ce nu răspunzi, boule? Ori ai adormit? Răspunde, boule...

Poate că bondocul avea dreptate. Poate că într-adevăr adormise de-a-npicioarele, acolo, lîngă zid. Era mai bine de o săptămînă de cînd îl cercetau într-una, cînd unii, cînd alții, punîndu-i aceleași și aceleași întrebări și nelăsîndu-l să doarmă.

— N-auzi, boule? Ascultă ce te întreabă domnul inspector și răspunde-i.

Oroș se uită atent la inspector. Il zări ca prin ceață. Ceața nu era în odaie ci pe ochii lui. Clipi de cîteva ori grăbit de parcă i s-ar fi uscat pleoapele și l-ar fi usturat. Ceața se risipi. Se risipiră și huietele pădurii care-i stăpîniseră auzul. Inspectorul nu-l mai întreba nimic cel puțin deocamdată. Rîdea cu gura pînă la urechi, zguduindu-se pe scaun și ținîndu-se cu miinile de pîntec. Neaga rîdea și ea însă ceva mai potolit.

— Așa, cuconiță dragă. Bravo, cuconiță dragă. Mersi, de o mie de ori mersi, cuconiță dragă. Ai adus un mare serviciu neamului nostru, cuconiță dragă. Vom ști să te răsplătim, cuconiță dragă... Vom ști să te răsplătim din plin, scumpo...

— Și eu vă mulțumesc, domnule inspector. Si sînt sigură, domnule inspector, că acuma îl veți ajuta pe soțul meu să se lepede ca de ciumă de comuniștii cu care s-a înhăitat și să devină iarăși om de treabă ca mai înainte, domnule inspector... Om de treabă ca mai înainte.

— Mai luați o țigară, cuconiță...

— Mersi domnule inspector.

Sunase. Capul de vulpe se iscase din nou în ușă.

— Cafele.

— Cîte?

— Două, derbedeule, două.

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector.

Băiatul ciung și cu cap de vulpe adusese cafelele și dispăruse. Inspectorul sorbi din cafea. Sorbi și Neaga. Inspectorul zise:

— Măgarul, n-a potrivit-o bine din zahăr. I-a ieșit prea dulce.

— Se întîmplă uneori, spuse Neaga. A pregătit-o prea repede.

— Era somnoros... O să-i trag o chelfăneală de-o să mă țină minte.

Inspectorul împinse cafeaua cu silă, mai la o parte, se întoarse spre Oroș și-l întrebă:

— Ai auzit, mă, ce-a spus cuconița?

— N-am auzit.

— Cum? N-ai auzit?

— N-am auzit, domnule inspector.

Inspectorul Grunz sări în picioare și cuprins de mînie începu să dea ocol biroului agitîndu-și miinile.

— Il vezi, cuconiță? Il vezi?

— Il văd, domnule inspector. Il văd și-l aud și nu-mi vine să-mi cred ochilor și urechilor.

— Cum poți dumneata, cuconiță dragă, să ceri îndurare pentru un astfel de mincinos? N-a auzit nimic! Dar unde îi erau urechile?

Femeia trase adînc din țigară, aruncă fumul albastru afară, pe nas, și sorbi ultimele picături de cafea din ceașca înflorată. Inspectorul apucă ceașca lui, din care nu băuse decît o înghițitură, și o aruncă în Oroș. Acesta avu timp să se ferească. Ceașca înflorată se izbi de perete.

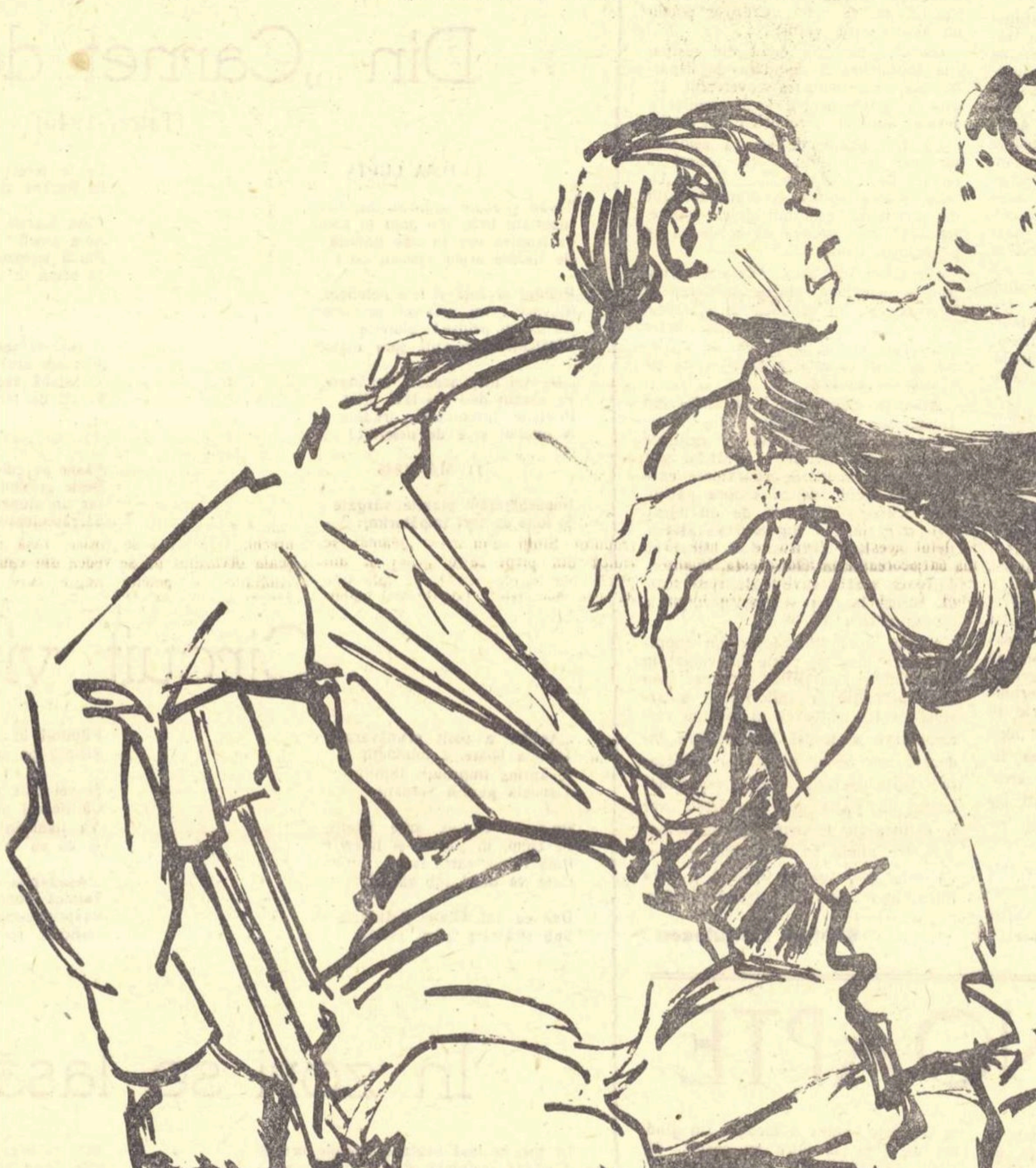

Cioburile se risipiră la picioarele lui Oroș. Peretele alburiu rămase stropit cu pete negre.

— Ticălosule... Ticălosule...

Inspectorul se apropie de Oroș cu pumnii încleștați și ridicați. Oroș îi căută ochii și-i spuse apăsat printre dinții rupți și printre buzele aspre, umflate și crăpate:

— Să nu dai în mine. Auzi, domnule? Să nu mai dai în mine...

— De ce să nu dau, mă? De ce să nu mai dau, mă?

— Să nu mai dai...

In timp ce inspectorul se îndepărta și se domolea, omul de lîngă ușă se rugă:

— Lăsați-mă să-l omor, domnule inspector. Vă rog, lăsați-mă să-l omor...

Inspectorul tăcu multă vreme. Ii părea rău după ceașca spartă, după tapetul pătat, după covorul pe care se înșiruiau picături mari și negre de cafea. Se opri în fața lui Oroș și-l mai întrebă o dată:

— N-ai auzit nimic din tot ce-a spus cuconița?

— N-am auzit nimic. Poate adormisem. Poate mă gîndeam la altceva. De auzit însă nu am auzit nimic.

— E formidabil!... Formidabil... N-a auzit nimic... Spune că n-a auzit nimic...

Grunz se duse lîngă Neaga. Ii mîngîie, ca unei kroaice pe care ar fi vrut s-o îmblînzească, gîtul, bărbia, urechile. Apoi întîrzie cu mîna pe umărul ei. Dacă altădată un bărbat ar fi îndrăznit să se poarte atît de familiar cu soția lui, el, Oroș, ar fi sărit și cu puterea pe care o avea l-ar fi rupt în bucăți pe bărbatul acela. Acum el trebuia să tacă și să rabde totul, orice s-ar întîmpla cu el, așa cum îi făgăduise lui Gavril Toduță, așa cum făgăduise partidului. Cu un singur pumn dat în tîmplă l-ar fi putut doborî pe bondoc și chiar trimite pe lumea cealaltă. Cu alți cîțiva pumni l-ar fi strivit pe inspector. Dar știa că ar fi zadarnic. Incăierarea i-ar fi făcut pe cel puțin alți douăzeci de oameni ai stăpînirii să năvălească în odaie înarmați cu pistoale și cu rîngi de fier și să-l fărîme. Puterea, împotriva căreia el, Licu Oroș, și ceilalți comuniști se ridicaseră, era grozavă. Avea de partea ei întregul aparat de represiune al statului. Nu se îndoia o clipă că ei, comuniștii, aveau să răstoarne, într-o zi mai apropiată sau mai depărtată, această putere. El, Licu Oroș, trebuia să se păstreze viu și zdravăn pentru acea zi și pentru zilele multe care aveau să urmeze acelei zile. Pînă atunci trebuie să îndure, să sufere, să tacă, dar să se păstreze viu și întreg. Atunci va fi nevoie de el și de mulți alții.

Neaga oftă de ciudă că nu se află singură cu inspectorul Grunz, cum se aflase cu cîteva ore mai înainte. Inspectorul îi plăcea. Era voinic, energic, însă, după cît putuse să-și dea seama, omul acela crud păstra în afundul inimii lui nesecate izvoare de duioșie și gingășie. Grunz spuse:

— Zi, cuconiță dragă, mai zi o dată ceea ce soțul dumitale n-a auzit sau s-a prefăcut a nu auzi. Mai zi o dată ca să nu ne mai spună că nu a auzit... Mai zi o dată, cuconiță dragă...

— Of, domnule inspector, iar?

— Trebuie, cuconiță dragă. Trebuie. Poate astfel îl vom convinge pe nătîngul ăsta că nu are nici un rost să facă pe niznaiul.

Femeia i se adresă lui Oroș:

— Licule, dragă Licule, de ce nu vrei tu să-i mărturisești domnului inspector că ești comunist?

— Dacă nu sînt...

— Și de ce nu vrei tu, Licule dragă, să-i mărturisești domnului inspector că și prietenul tău Gavril Toduță e comunist?

— Pentru că Gavril Toduță nu e comunist.

— Și pentru ce, dragă Licule, nu vrei tu să-i mărturisești domnului inspector că vă întîlneați noaptea la Marișca Balint, tu cu Gavril Toduță, cu Minu Uibaru, acela înaltul, de la căile ferate, și că deseori se întîlnea noaptea, cu voi toți, și tot acolo, la Marișca Balint, și domnul Dragalina Farcaș de la poștă? A? De ce faci tu pe mutul, dragă Licule? De ce-l chinuiești tu pe domnul inspector, și pe domnul Găman, și pe mine, soția ta? Nu-ți este milă de nici unul din noi, Licule?

— Pentru că în afară de Gavril Toduță pe care l-am cunoscut la regiment — și care nu este comunist — nu am auzit niciodată de oamenii de care vorbești tu și n-am fost niciodată la femeia aceea de care vorbești tu... Acum le aud pentru întiia oară numele...

— Licule... Licule... Te nenorocești, Licule... Și mă nenorocești și pe mine, Licule... Leapădă-te de oamenii aceia cu care te-ai înhăitat, Licule... Domnul inspector te iartă, Licule, și-o să te susțină s-ajungi om, Licule.

Se duse lîngă el, îi căută obrazul să i-l mîngîie și-i șopti:

— Spune domnului inspector tot ce știi de comuniștii aceia, Licule, tot ce știi, și domnul inspector te face om, Licule. Domnul inspector Grunz ne face pe amîndoi oameni, Licule...

Oroș simți că se îneacă. I se umpluse gura de salivă. Știu după gustul dulceag pe care-l simțea în gură că saliva e amestecată cu sînge. Iși spuse în gînd: „Poate că îmi sîngeră gingiile sparte“...

— Nu auzi, Licule? Vorbește, omule, vorbește o dată. N-auzi? Tîmpitule...

Oroș își adună saliva amestecată cu sînge. O scuipă pe Neaga în obraz. După aceea își încleștă fălcile și-și strînse buzele hotărît să nu mai rostească nici un cuvînt chiar dacă va fi să-l omoare. Femeia se întoarse. Inspectorul Grunz îi văzu fața plină toată de scuipat și sînge. Ii veni să rîdă cu hohot pentru că femeia își pierduse farmecul, arăta ca o caraghioasă. Ca să-și stăpînească rîsul, își țuguie buzele. Neaga își șterse obrazul cu batista, deschise poșeta și se fardă cu grijă în oglinjoară, își vopsi buzele și-și potrivi pe cap pălărioara cu margini mici care se strîmbase. Il rugă pe inspector să-i dea o țigară, o aprinse și după ce trase cîteva fumuri și se calmă, rosti:

— Domnule inspector, tot ceea ce am spus este adevărat. L-am bănuit pe bărbatul meu că umblă noaptea cu Gavril Toduță după femei. Orașul e plin de femei stricate. Bărbații sînt rari. Concentrările... Războiul care se apropie... Iar bărbații tineri, ca Licu, sînt și mai rari. Bănuindu-l și rîvnind să-l păstrez, l-am pîndit seara cînd pleca de la cazarmă cu Toduță. Mergeau ce mergeau. Se despărțeau. Toduță o lua pe o stradă, Licu pe alta. Pe mine nu mă interesa unde se duce Toduță. Pe mine mă interesa omul meu. Mă țineam după Licu. Cotea dintr-o stradă pe altă stradă. Mă zăpăcea. Parcă ar fi fost năuc, așa umbla fără rost. Pe urmă se întîlnea iarăși cu Toduță și se duceau la margine, pe Coșbuc, la numărul 27. Acolo stă Marișca Balint de la fabrica de chenstea a domnului Gross... La început am crezut că această Marișca Balint e o femeie tînără și că se duc la ea pentru petreceri... Dar am căutat să aflu cum arată la chip această Marișca Balint. E urîtă, domnule inspector, urîtă foc. Și pe lîngă că e urîtă, mai e și bătrînă. Are peste patruzeci de ani... Tot urmărindu-mi bărbatul, am băgat de seamă că pe lîngă Oroș și Toduță se mai duceau acolo, la Marișca Balint, și ceferistul acela înalt, care are casa plină de copii, Minu Uibaru, și chiar domnul Dragalina Farcaș, telegrafist la poștă... Dacă la Marișca Balint nu se duceau pentru dragoste — că nu e Marișca Balint femeia pe care s-o rîvnească niște bărbați tineri — și nici pentru chefuri, că nu se auzeau lăutari și nu se bea acolo băutură, că altfel, cînd ar fi venit acasă Licu ar fi mirosit — spuneți și dumneavoastră, domnule inspector, pentru ce se duceau? Mi-am dat eu cu gîndul că nu e ceva curat la mijloc dar lui Licu nu i-am spus nimic. Am vrut eu să prind mai bine firele în mînă și să văd eu unde ajunge Licu al meu... Și acum vedeți și dumneavoastră, domnule inspector, unde a ajuns Licu al meu. Acuma vedeți și dumneavoastră, domnule inspector, ce-au scos comuniștii din Licu al meu... Un om care pe dumneavoastră vă supără, domnule inspector... Un om care pe mine, soția lui, mă scuipă în obraz fiindcă îi vreau binele... Un om care a pus-o pe maică-sa pe drumuri, să bată pe la toate porțile și să se roage pe la toate ușile: „Unde e băiatul meu? Ce i s-a întîmplat băiatului meu? De ce l-au arestat pe băiatul meu?“

Așadar Rafira aflase. Maică-sa bătea străzile orașului. Se interesa de el. Intreba de el. Căuta să-i dea ajutor... Ii păru rău că a pus-o pe maică-sa pe drumuri, că i-a umplut inima de neliniște și de durere. Inima Rafirei!... O cunoștea și o iubea. Avea să se întărească și să se liniștească această inimă pe care el ar fi vrut s-o aibă acum între miinile lui aspre, umflate și cu degetele sparte de atîtea lovituri cîte primise, s-o ducă la buzele lui umflate și pline de sînge și s-o sărute. Il cunoștea prea bine Rafira ca să-și închipuie că el, Licu, fusese închis pentru cine știe ce faptă urîtă care să-i spurce cinstea și să-i mînjească numele curat, moștenit de la Balc Oroș și de la bunicul care și el se chemase tot Licu Oroș... Intr-o zi sau alta Rafira avea să afle pentru ce a fost închis fiul ei care altădată se luase, în munți, la trîntă cu urșii și învățase să puște lupi de la doisprezece ani. Va fi mîndră și inima i se va liniști și i se va întări ca piatra muntelui cînd va afla că fiul ei s-a întovărășit cu alți oameni cinstiți pentru a doborî niște urși uriași care nu pot fi doborîți în luptă dreaptă și pentru a stîrpi marea haită a lupilor care nu puteau fi pușcați în nădure cu pușca... Totuși, gîndul că Rafira colindă străzile orașului, sună la porți care nu i se deschid și la uși care rămîn închise, făcu să-i bată inima tare. Iși duse mîna în dreptul ei și-și apăsă ușor pieptul. Inima i se mai zbătu cîteva clipe, apoi i se liniști.

Neaga îi rupse firul gîndului:

— Domnule inspector, acum, dacă vreți, puteți să-i îngăduiți domnului Găman să-l omoare pe soțul meu. Acum, domnule inspector, văd și eu că nu mai e nimic de făcut cu el. L-au stricat comuniștii aceia. Dar eu sper că o să puneți dumneavoastră mîna și pe comuniștii aceia și-o să-i învățați dumneavoastră minte și pe comuniștii aceia, nu numai pe Licu.

Inspectorul se uită la Oroș.

— Păcat, mă, păcat de tine... Să ai asemenea nevastă și-n loc să-ți placă să dormi în pat, la căldurică, lîngă dumneaei, să-ți alegi pușcăria... Păcat, mă, păcat de tine...

— Păcat de el, păcat de el, domnule inspector. Om tînăr! Și să vrea să putrezească de viu în temniță!... Săracul! Păcat de el, domnule inspector! Să putrezească de viu în temniță! Habar n-are el de temnițele noastre... Habar n-are...

— Mai putrezesc și alții, Gămane... De ce n-ar putrezi și Oroș?

— Dumneavoastră mă cunoașteți, domnule inspector. Am inimă bună, domnule inspector. Inimă bună.

— Toată lumea cunoaște inima ta bună, Gămane... Toată lumea...

— Mi-e milă de el, domnule inspector. V-a rugat și cuconița... Lăsați-mă să-l omor, domnule inspector...

— Gămane!

— Da, să trăiți, domnule inspector...

— Nu te obrăznici...

— Nu mă obrăznicesc, domnule inspector. Lăsați-mă să-l omor, domnule inspector. V-a rugat și cuconița, domnule inspector... Vă rog! Lăsați-mă să-l omor...

— Tu, Gămane, ești mai idiot decît mi-am închipuit.

— Permiteți-mi să vă întreb, domnule inspector, pentru ce sînt eu mai idiot decît v-ați închipuit dumneavoastră?

— Pentru că nu înțelegi un lucru elementar pe care ți l-am mai spus: de Oroș avem nevoie la proces. Oroș trebuie să ne spună tot ce știe, ca să intrăm cu el în proces...

— La proces ducem noi alții, domnule inspector. Lăsați-mă să-l omor pe Oroș. E tînăr. Mi-e milă de el. Să putrezească de viu în temniță...

— Gura!...

Inspectorul sună de două ori și în prag se ivi un om tînăr, spilcuit, cu ochelari groși pe nas.

— Să trăiți, domnule inspector. La ordin, domnule inspector...

— Orbescule, poftește pe doamna la dumneata în birou. Trimite s-aducă o trăsură de piață și condu-o pe doamna pînă acasă.

Neaga se ridică. Inspectorul îi sărută mîna.

— Miine spre prînz am să te vizitez acasă, cuconiță dragă. Să stăm de vorbă între patru ochi și să bem și-o cafeluță pregătită de mînușițele dumitale, cuconiță dragă. Cafeaua o aduc eu, cuconiță dragă. Cu mine nu trebuie să intri la cheltuieli, cuconiță dragă. Cafeaua o aduc eu. Dispun...

Se despărțiră în ușă. Femeia nu-i mai aruncă nici o privire lui Oroș. De altfel și dacă i-ar fi aruncat-o, n-ar fi dat peste ochii bărbatului. Oroș se uita în jos și clipind des încerca să alunge ceața deasă care-i năpădea ochii.

— Ei! Și acum, că am rămas numai între noi, te mai întreb încă o dată, mă, ai de gînd să vorbești?

Licu Oroș rămase împietrit ca și cum nici nu l-ar fi văzut pe inspector, nici nu l-ar fi auzit. Inspectorul Grunz își scoase ceasul de aur de la mînă și-l puse pe birou. Apoi se apropie de Oroș cu pumnii strînși. Văzu covorul pătat de cafea. Văzu ceașca spartă în țăndări. Văzu tapetul lovit și plin de pete negre. Se răzgîndi. Iși puse ceasul la mînă și-i spuse lui Găman:

— Du-l la camera șapte. Trimite după Landră și după Pocal și pregătiți-l. In zece minute vin și eu.

— Cum să-l pregătim? întrebă Găman.

Inspectorul spuse:

—Știi voi cum...

Și arătă cu mîna spre tavan. Bondocul rînji:

— O să ne distrăm, domnule inspector. Iar el o să spună tot. O să verse tot. Și laptele pe care l-a supt de la maică-sa o să-l verse.

—Gura!...

SÎNT AMARE

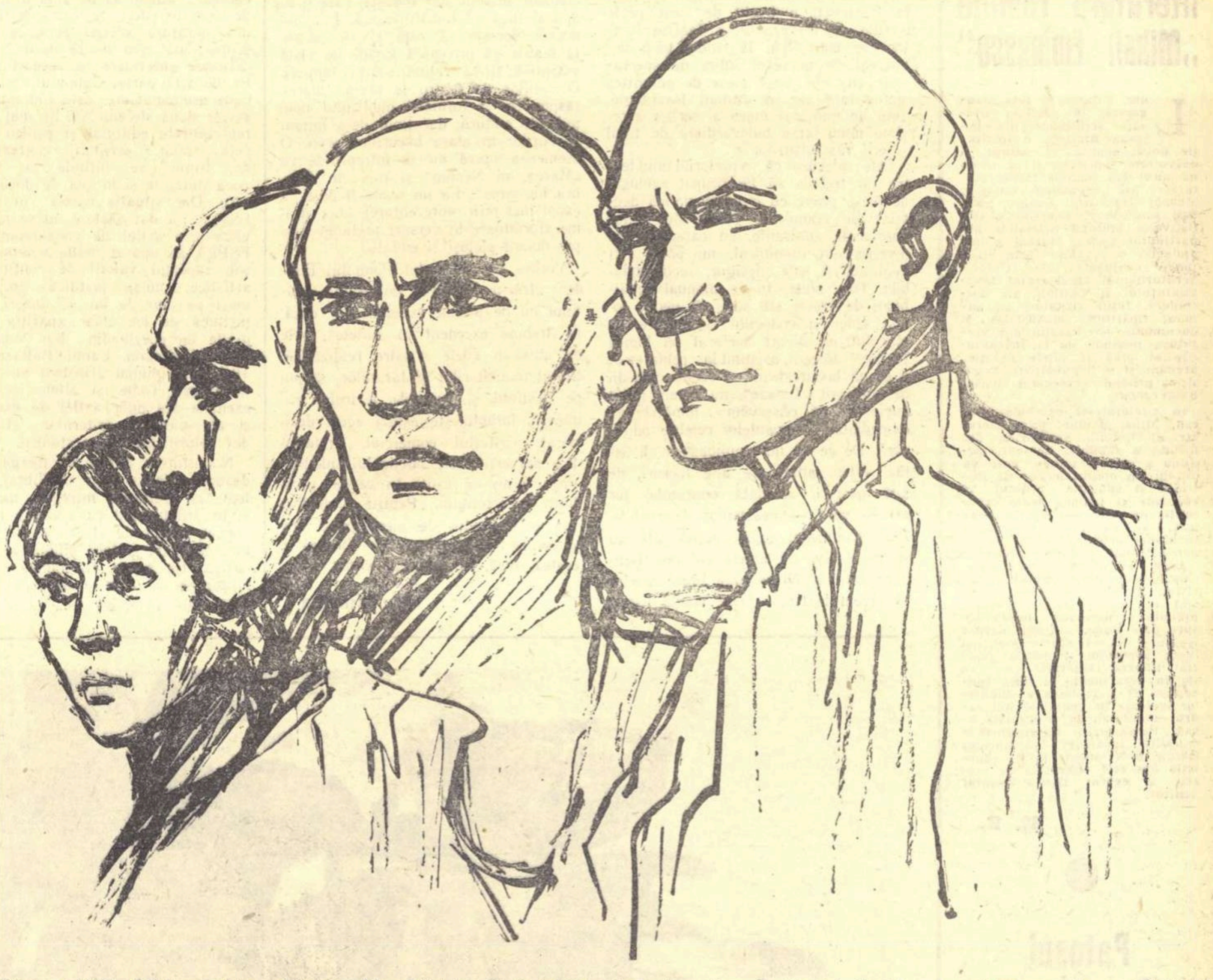

Se trezi. Il durea trupul. Capul îl durea şi mai tare decît trupul. Deschise ochii şi prin întunericul subţire din jurul lui desluşi că se află într-o odaie strîmtă cu acoperişul teşit. Fereastra era înaltă şi îngustă, zăbrelită şi acoperită pe trei sferturi cu obloane. Numai în partea de sus a ferestrei oblonul mai scurt lăsa dezgolit un geam pe care, ziua, s-ar fi putut zări o bucată săracă de cer. Ascultă zumzetul obişnuit al oraşului. Venea de departe şi cu totul stins. In schimb, în streaşina de deasupra ferestrei, a cărei margine o şi vedea, auzi, puternic, vuietul vîntului. Crezu că se apropie dimineaţa. Prin vuietul vîntului care bătea cu duşmănie, ajunse pînă la el glas răguşit de goarnă. Cunoştea glasul goarnei. In sunetul ei se culcase şi în sunetul ei sărise jos din pat trei ani la rînd. Ciuli urechile. Goarna nu suna, aşa cum se aşteptase el, deşteptarea, ci stingerea. Incepuse o nouă noapte. Zăcuse deci, fără cunoştinţă, pe scîndurile ude pe care sta lungit, o zi întreagă.

Pipăi zidul. Era rece şi ud. Se ridică sprijinindu-se de zid. Picioarele încă îl ţineau. Il cuprinse ameţeala. Se sprijini bine pe picioare. Se sprijini şi de zid. Ameţeala trecu. Călcă încet pe lîngă zid pînă ajunse la uşă. Era încuiată pe dinafară. Ferestruica din uşă era şi ea încuiată. Paşii grei ai soldatului de pază bocăneau pe coridor. Cineva bătu violent cu pumnii într-o uşă:

— Deschide! Deschide! Deschide!

Paşii soldatului de pază bocăniră grăbiţi, apoi se opriră.

— Deschide! Deschide! Deschide!

— De ce să deschid?

— A murit unul dintre noi...

Soldatul de pază tăcu cîteva clipe apoi spuse:

— Nu pot să deschid. Nu ţin eu cheile.

— Cheamă-l pe cel ce ţine cheile.

— Nu pot să chem pe nimeni.

— Dar nu înţelegi, soldatule?, A murit unul dintre noi.

Soldatul de pază, înainte de a răspunde, rămase iarăşi cîteva clipe pe gînduri.

— Dacă a murit, a murit. Nu mai e nimic de făcut. Aşteptaţi pînă vine careva în inspecţie...

— Deschide, n-auzi?

— Nu pot să deschid.

Paşii soldatului se depărtară. Zgomotul de pe coridor încetă.

Mirosul din încăpere era greu, urît. De-a lungul zidului descoperi hîrdăul. Lîngă hîrdău găsi o cană mare de tinichea plină cu apă. Găsi şi un sfert de pîine. Le luă şi se trase în colţ. Se aşeză ţărăneşte pe duşumeaua udă şi rece. Băgă de seamă că-i este sete. Duse cana la gură şi o bău aproape jumătate. Apoi băgă de seamă că i s-a făcut şi foame. Muie pîinea în apă, o scoase şi o mozoli dumicat cu dumicat între gingii şi o înghiţi.

Sunetul goarnei, zumzetul stins al oraşului, vuietul vîntului în streşini, îi spuseseră că se găseşte într-una din mansardele clădirii în care fusese pînă acum supus cercetărilor, bătut, schingiuit şi confruntat cu Neaga.

După plecarea nevestei lui, bondocul vînjos îl dusese la etaj, în camera cu numărul şapte în care, pînă atunci, nu avusese nenorocul să calce. In treacăt, pe sală, bondocul vînjos îi aruncase unuia cîteva vorbe:

— Să vină urgent, la şapte, Landră şi Pocal. Cînd se întoarce de unde a plecat, să vină la şapte şi domnul subinspector Orbescu. Ordin! Ordinul domnului inspector Grunz.

In mijlocul odăii se aflau o masă îngustă şi lungă şi cinci sau şase scaune îmbrăcate în piele şi cu spătar înalt. Şi se mai aflau şi alte obiecte a căror utilitate Oroş nu izbutea s-o ghicească. Il întrebase pe Găman:

— Aş putea, pînă vin ceilalţi şi începeţi să mă bateţi, să mă aşez puţin pe unul din scaunele acestea? Sînt grozav de obosit, domnule...

— Scaunele, mă, nu sînt pentru unul ca tine. Nu sînt nici măcar pentru unul ca mine. Sînt pentru mai marii mei, pentru şefi şi subşefi.

— Atunci te-aş ruga să-mi îngădui să mă aşez jos, într-un colţ.

— Ferească Dumnezeu, băiete... N-am voie să-ţi permit să stai jos. Trebuie să stai în picioare. Numai în picioare. Ţi-e greu, nu?

— Nu mi-e uşor...

Bondocul vînjos rîse:

— Nu ţi-am spus eu că ar fi mai bine să te omor? Ar fi mai bine de tine dacă te-aş omorî, mă...

— Pînă la urmă tot o să mă omorîţi, spuse Oroş. Dar o să vină un timp în care veţi plăti pentru tot ceea ce faceţi acum.

— A! Te-ai dat de gol!... Te-ai dat de gol... Adică vom plăti atunci cînd vor veni la putere comuniştii... Adică la Paştele cailor...

— N-am spus asta. Nu m-am gîndit la comunişti. N-am nici o vină. Şi nu se poate ca atîta nedreptate să rămînă nepedepsită...

— Te-ai dat de gol, mă, te-ai dat de gol... Eşti comunist...

— Nu sînt. V-am spus că nu sînt.

Tocmai atunci intraseră în odaie cei doi, — Landră şi Pocal. Şi ei erau tot bondoci, ca Găman, şi tot cu umeri laţi, bine legaţi şi vînoşi. Privindu-i ai fi putut să bagi mîna în foc că sînt fraţi gemeni. Asemănarea dintre ei era însă cu totul întîmplătoare. Să tot fi numărat fiecare cîte douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani. Aveau ochi frumoşi, negri, chipuri zîmbitoare şi guri senzuale cu buze cărnoase. Dacă i-ai fi întîlnit pe stradă şi i-ai fi privit, ai fi spus despre ei: — «Vai! Ce băieţi drăguţi! Trebuie să fie nişte băieţi tare cumsecade. Ferice de cine i-a adus pe lume».

Işi puseseră pălăriile şi paltoanele în cuierul din colţ. Se dezbrăcaseră şi de haine şi rămăseseră îmbrăcaţi numai în pantaloni şi în nişte pulovere de lînă, cărămizii. Se aşezaseră pe scaune şi începuseră să-şi dezlege şireturile de la pantofi. Oroş nu pricepea pentru ce oamenii aceia voiau să se descalţe. Unul din ei căută butonul soneriei la colţul mesei lungi şi înguste şi apăsă. Pe sală nu se auzi nici un ţîrîit. Se uită la uşa pe care intrase în această odaie şi abia acum observă că uşa era capitonată. Uşa se deschise şi văzu capul rotund, cu mustăţi scurte şi groase, al unui om de serviciu. Landră porunci:

— Bocancii!

Omul cu cap rotund şi cu mustăţi mari aduse două perechi de bocanci cu tălpi groase, ţintuite şi cu boturile retezate. Nu mai văzuse în viaţa lui asemenea bocanci. Se gîndise că i-ar fi prins bine dacă, înainte de a fi arestat, atunci cînd îşi făcea armata sau cînd lucra la gară, ar fi avut şi el asemenea bocanci. Bocancii cu care făcuse armata fuseseră largi, plini de petice. Il rodeau şi-i făceau la picioare răni care, pe lîngă că îi aduceau suferinţe cumplite, se vindecau greu...

Cei doi încălţaseră bocancii, îşi luaseră pantofii şi-i aşezaseră sub cuier, apoi se duseseră la ferestrele zăbrelite şi trăseseră peste ele obloanele. Pocal aruncase cîteva bucăţi de lemne în soba de teracotă, răvăşise focul şi spusese:

— Spre ziuă o să se lase ger. Vîntul nu s-a potolit şi a început să ningă. A venit iarna.

— Da, îi răspunsese Landră, o să se lase ger, dar soba nu trebuie să se încălzească prea tare. O să ne încălzim şi aşa destul de mult în timpul lucrului.

— Ştii că domnului inspector Grunz nu-i place frigul.

— E adevărat. Nu-i place frigul.

Licu Oroş ştia, de cum auzise că va fi adus în această cameră, că îl vor supune unor noi torturi. Deocamdată însă nu-şi dădea seama în ce fel va fi torturat. Se gîndea însă că torturile la care îl vor supune, sub ochii inspectorului Grunz şi ai subinspectorului Orbescu care plecase să-i ducă acasă nevasta, vor fi torturi noi, mai dureroase decît toate celelalte la care îl supuseseră pînă acum, de vreme ce îşi puneau atîtea nădejdi în efectele lor.

— Bonsoar, băieţi, spuse subinspectorul Orbescu, intrînd. Ninge ca în miezul iernii.

— Ai întîrziat.

— Cuconiţa. A ţinut să fumăm cîte o ţigară la dumneaei.

Nici nu mai era nevoie să le spună celorlalţi că ninge. Pălăria lui cu boruri mari şi paltonul larg pe care îl purta erau pline de zăpadă. Işi scuturase pălăria, îşi scuturase paltonul şi le agăţase în cuier. Găman îl întrebase privindu-i pantofii uzi:

— Să vă aducă şi dumneavoastră bocancii, domnule subinspector?

— Nu cred să fie nevoie, Gămane, să mai lucrez şi eu în noaptea asta. Am lucrat pînă acum un ceas la camera cinci cu... Dar dacă va fi nevoie... Avem timp să cerem bocancii.

Inspectorul Grunz nu dădu bună seara. De altfel, nici nu mai era seară. Sunase de mult chiar miezul nopţii. Trecu pe lîngă Oroş, şi din roşeaţa obrazului şi duhoarea pe care o lăsă în urma lui, acesta pricepu că, între timp, inspectorul băuse pînă la turmentare.

Subinspectorul Orbescu, Landră şi Pocal săriră în sus şi strigară într-un singur glas:

— Să trăiţi, domnule inspector!

Inspectorul le răspunse scurt şi cu vorba împleticită. Rămase un timp pe gînduri. Numără vocile pe care le auzise. Apoi se întoarse spre uşă.

— Tu nu m-ai salutat, Gămane! Nici tu, mă!

Găman răcni:

— Să trăiţi, domnule inspector!

Oroş tăcu. Inspectorul se duse lîngă el cu paşi mari, rari. Şoldurile pline, grase, i se legănară. Lovi pe Oroş cu degetul peste nas.

— Ţie, mă, ţie tot nu ţi-a venit glasul? De ce nu m-ai salutat?

Oroş tăcu. Inspectorul îl apucă de-o ureche şi i-o răsuci pînă cînd urechea începu să sîngere. Se opri şi-l întrebă, lovindu-l din nou cu degetul peste vîrful nasului:

— Vrei să te las ciul? Dacă îţi mai răsucesc încă o dată urechea, te las ciul. Spune!

Oroş continuă să tacă. Inspectorul îi zîmbi şi-l ameninţă cu degetul.

— O să-ţi vină ţie glasul. Acuşica o să-ţi vină glasul. Şi o să ne cînţi, măi băiatule, tot ce ştii. Aşa o să te lucrăm noaptea asta, că o să cînţi şi ce nici în vis n-ai visat.

Pe Oroş nu-l mai supărau ameninţările inspectorului. Ştia că nu o să fie deloc uşor. Il supăra duhoarea acră de alcool care năvălea asupra lui din gura largă a inspectorului Grunz. Ii veni să strîmbe din nas. Se stăpîni însă. Inspectorul îşi băgă mîinile în buzunar şi începu să se plimbe de-a lungul şi de-a latul odăii. Se opri lîngă sobă şi constată în gura mare:

— Arde! Duduie soba! Arde!...

Ajunse lîngă fereastră şi spuse:

— Obloanele! Foarte bine! Va să zică aţi tras şi obloanele.

Se duse lîngă uşă şi întoarse cheia.

— N-avem nevoie de musafiri nepoftiţi.

Se uită la picioarele celor doi.

— Aţi încălţat bocancii!

— Da, să trăiţi, domnule inspector.

— Foarte bine. Foarte bine. Foarte bine. Aţi încălţat bocancii...

Tot plimbîndu-se cu ochii în jos prin odaie, descoperi picioarele încălţate cu pantofi uzi ai subinspectorului Orbescu. Se duse în faţa acestuia, se opri şi-l întrebă:

— Şi dumneata, domnule subinspector Orbescu, vrei să lucrezi cu pantofii? Nu se lucrează bine cu pantofii. Numai cu bocancii se lucrează bine...

— Nu, domnule inspector, răspunse Orbescu cu voce scăzută. Mă gîndisem însă că s-ar putea să nu aveţi nevoie de mine. Sînt şi foarte obosit. Am lucrat ceasuri întregi în camera cinci. Ştiţi dumneavoastră... Şi...

— Vrei să-mi spui că te-a ajuns oboseala? Om tînăr şi te-a ajuns osteneala! Ia fii bun şi încalţă-te. Acuşica să te încalţi. Gămane, cere bocancii subinspectorului Orbescu. Cere-i şi pe-ai mei, Gămane... Urgent!...

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

Incepu să se descalţe Orbescu. Inspectorul se aşeză şi el pe scaun şi-şi desfăcu şireturile la pantofi. Găman le aduse bocancii. Se încălţară. Inspectorul îi spuse lui Orbescu:

— N-o să ne ostenim prea mult. Să începem numai. Pe urmă ne odihnim, privim şi îi lăsăm pe băieţi să lucreze. E bine?

— E bine. Aş vrea să mă credeţi, domnule inspector, sînt foarte ostenit. Am lucrat cu rîvnă.

— Şi? Ai scos ceva de la ele?

— Nimic, domnule inspector. O să continui mîine seară.

— Orbescule!

— Da, să trăiţi, domnule inspector...

— De rezultatul cercetărilor de la camera cinci depinde întreaga dumitale carieră. Ţine bine minte: întreaga dumitale carieră...

— N-o să vă înşel aşteptările, domnule inspector.

— Sper...

Ii făcu un semn bondocului de lîngă uşă.

Găman, la semnul inspectorului, se apropie de unul din pereţi, dădu la o parte un tablou, deschise uşa care era camuflată în spatele tabloului, trase de o manivelă, o potrivi şi începu să o învîrtească. Tavanul se desfăcu la mijloc pe o mică porţiune şi ieşi la iveală un mecanism. In mijlocul deschizăturii se afla un scripete şi un cîrlig de care atîrna o frînghie în formă de laţ. Frînghia coborî şi cînd fu să atingă podeaua, inspectorul spuse:

— Stop!

Găman opri învîrtitul manivelei.

— Dezbrăcaţi-l!

— De tot?

— La piele.

Landră şi Pocal se duseră lîngă Oroş.

— Dezbracă-te!

Cum Oroş părea nedumerit de cele ce auzea, Pocal îi spuse:

— N-auzi, şefule? Descalţă-te şi dezbracă-te la piele!

Oroş se aplecă, desfăcu şireturile pantofilor. Se descălţă. Işi scoase şi ciorapii. Scoase haina. Scoase şi pantalonii. Scoase şi cămaşa. Rămase numai în izmene. Landră îi spuse inspectorului:

— Să trăiţi, domnule inspector, dumnealui e ruşinos. Nu vrea să-şi scoată izmenele.

— Scoate, mă, izmenele, zise inspectorul. Ce, ţi-e ruşine de noi? In faţa nevesti-ti te-ai dezbrăcat, ă? Şi nu ţi-a fost ruşine. Şi ţi-e ruşine de noi?

Oroş tăcu. Inspectorul iarăşi îi spuse:

— N-auzi, mă, să dai izmenele jos? Nu te ruşina, mă, că sîntem între bărbaţi. Avem şi noi ceea ce vrei tu să ascunzi.

Oroş îşi scoase şi izmenele. Gîndi în clipa aceea că niciodată şi nimeni pînă atunci nu-l batjocorise mai cumplit. Răbdase bătăi. Răbdase schingiuiri. Răbdase, fără să spună un singur cuvînt, toate înjurăturile pe care bătăuşii i le aruncaseră în obraz. Acum însă se simţea mic, neputincios. Şi era plin de ruşine. Ii era ruşine nu de oamenii aceia care îl siliseră să se arate gol în faţa lor. I se părea că era în faţa lui o oglindă şi că el, Oroş, se uita în acea oglindă şi se vedea în ea gol. Şi îi era grozav de ruşine. Şi grozav de milă de el însuşi. Doamne, îşi spuse în gînd Oroş, pentru ce îi laşi să mă batjocorească în felul acesta? Pentru ce îi laşi să mă batjocorească în felul acesta, Doamne? Toate aceste cuvinte le spuse în gînd. In gîndul lui şi pentru inima lui le spuse. Dar fălcile şi le ţinu încleştate. Atît de încleştate, încît îl durură gingiile fără dinţi şi fără măsele care încă îi sîngerau. Şi îl durură fălcile. Işi ţinu lipite una de alta buzele umflate, crăpate, pe care sîngele i se uscase.

— Aduceţi-mi bastonul, — le spuse inspectorul Grunz lui Landră şi lui Pocal.

Se repezi Pocal şi aduse de lîngă cuier un baston lung şi subţire de trestie. Inspectorul Grunz luă bastonul, îl apucă de amîndouă capetele şi-l încercă să vadă dacă este tot atît de flexibil pe cît îl cunoştea el. Intoarse unul dintre scaune cu spatele la masă şi se aşeză comod. Picioarele şi le depărtă unul de altul, se crăcănă cît putu şi începu să-şi bată vîrfurile bocancilor cu bastonul. Bocancii grei, lustruiţi, cu tălpile ţintuite, sunară înfundat.

— Aduceţi-l mai aproape.

Il aduseră mai aproape. Pe urmă se depărtară. Oroş rămase gol în faţa inspectorului. Inspectorul îi privi trupul. Era plin de vînătăi, de umflături, de rupturi de sus şi pînă jos. Spuse:

— Ia întoarce-te, mă, şi cu spatele.

Oroş se răsuci. Inspectorul îi privi şi spatele.

— Măăă! Ce grozav te-au lucrat. Şi tot n-ai vorbit. Intoarce-te cu faţa spre mine, băiatule!

Tăcut, Oroş se întoarse cu faţa către inspector şi-i căută ochii, să se uite în adîncul lor. Găsi ochii inspectorului, însă îi văzu plini de fumul beţiei. Şi Oroş îşi zise iarăşi în gînd: Doamne, Dumnezeule, cum îngădui să mă batjocorească în felul acesta?! Doamne, Dumnezeule, Doamne... Dar fălcile care-l dureau, le ţinu încleştate. Iar buzele umflate şi pline de sînge închegat şi le ţinu strîns lipite una de alta şi nici unul din cei de faţă nu bănui măcar gîndurile care treceau în momentele acelea prin mintea obosită dar totuşi trează a lui Oroş.

— Cîntă! îi spuse inspectorul lui Oroş. Cîntă, băiatule!

Oroş tăcu.

— N-auzi, mă? Cîntă!

Oroş continuă să tacă.

— Care va să zică, taci? Bine, băiatule! Bine, băiatule! O să vedem cît o să mai taci.

Ridică bastonul şi-l plesni peste mădular. Tresări. Dar se stăpîni şi tăcu mai departe. Atunci inspectorul începu să-l lovească întîi încet, apoi din ce în ce mai tare acolo... Oroş simţi că se stinge, că se topeşte de-a-n picioarelea, că se schimbă în picături de apă şi că picăturile de apă, în odaia aceea caldă, devin aburi alburii. Işi strînse şi mai tare fălcile. Işi strînse şi mai tare buzele. Totuşi, un geamăt porni din adîncul trupului. Simţi cum acest geamăt se ridică din piept către gîtlej şi din gîtlej spre buzele umflate şi lipite una de alta. Nu strigă. Izbuti să-şi înăbuşe geamătul între fălci şi între buze. Dar inspectorul tot auzise ceva.

— Aaa! Incepi să cînţi, băiatule.

Se ridică şi, dîndu-i ocol, începu să-l izbească cu bastonul mlădios, care se lipea de piele ca un bici, din toate părţile. Odaia cu pereţii înalţi, gălbui, începu să se răsucească în faţa ochilor lui Oroş ca într-un dans drăcesc. Odaia se învîrti, se răsuci. Se învîrti şi iarăşi se răsuci. Şi Oroş nu mai simţi nimic. Se trezi peste cîtva timp.

— Spînzuraţi-l!...

Landră şi Pocal îl apucară şi-l tîrîră lîngă capătul frînghiei. Ii strînseră picioarele şi trecură în jurul lor laţul. Inspectorul Grunz spuse:

— Gămane! Invîrteşte manivela!

Găman învîrti manivela. Funia începu să se ridice către tavan. Il ridică şi pe Oroş. Il ridică... Il ridică...

— E greu?

— Destul de greu, domnule inspector. Poate să aibă peste 90 de kile.

Oroş gîndi: îmi apreciază greutatea trupului, de parcă aş fi porc. Numai că porcii sînt spînzuraţi în cîrlige cu capul în jos după ce sînt tăiaţi. Pe mine mă atîrnă de viu în cîrlig, cu capul în jos.

Simţi cum sîngele îi năvăleşte în cap, cum urechile îi vuiesc şi cum însăşi inima i se lasă în jos către gură, s-o scuipe afară. Nu. Aceasta nu putea fi inima. Era stomacul. Erau măruntaiele. Inima rămînea la locul ei, dar bătea repede, repede...

— Aaa! Cîntă, băiatule!

Oroş tăcu.

— N-auzi, mă, să cînţi? Cîntă!

Subinspectorul Orbescu găsi în el curajul să vorbească neîntrebat.

— E om de munte, domnule inspector. E tare.

— Tot nu cunoşti la oameni, Orbescule. Tot n-ai învăţat să cunoşti la om. Nu e tare, aşa cum spui, pentru că e om de munte. Ne-au mai trecut nouă prin mîini destui oameni de munte. E tare pentru că e comunist.

— Aveţi dreptate, domnule inspector. Vă rog frumos să mă scuzaţi.

Inspectorul se apropie de Oroş şi-l pocni în cap cu vîrful bocancului. Trupul lui Oroş începu să se clatine ca un pendul. Se clătină... Se clătină... Pe urmă abia se mai legănă.

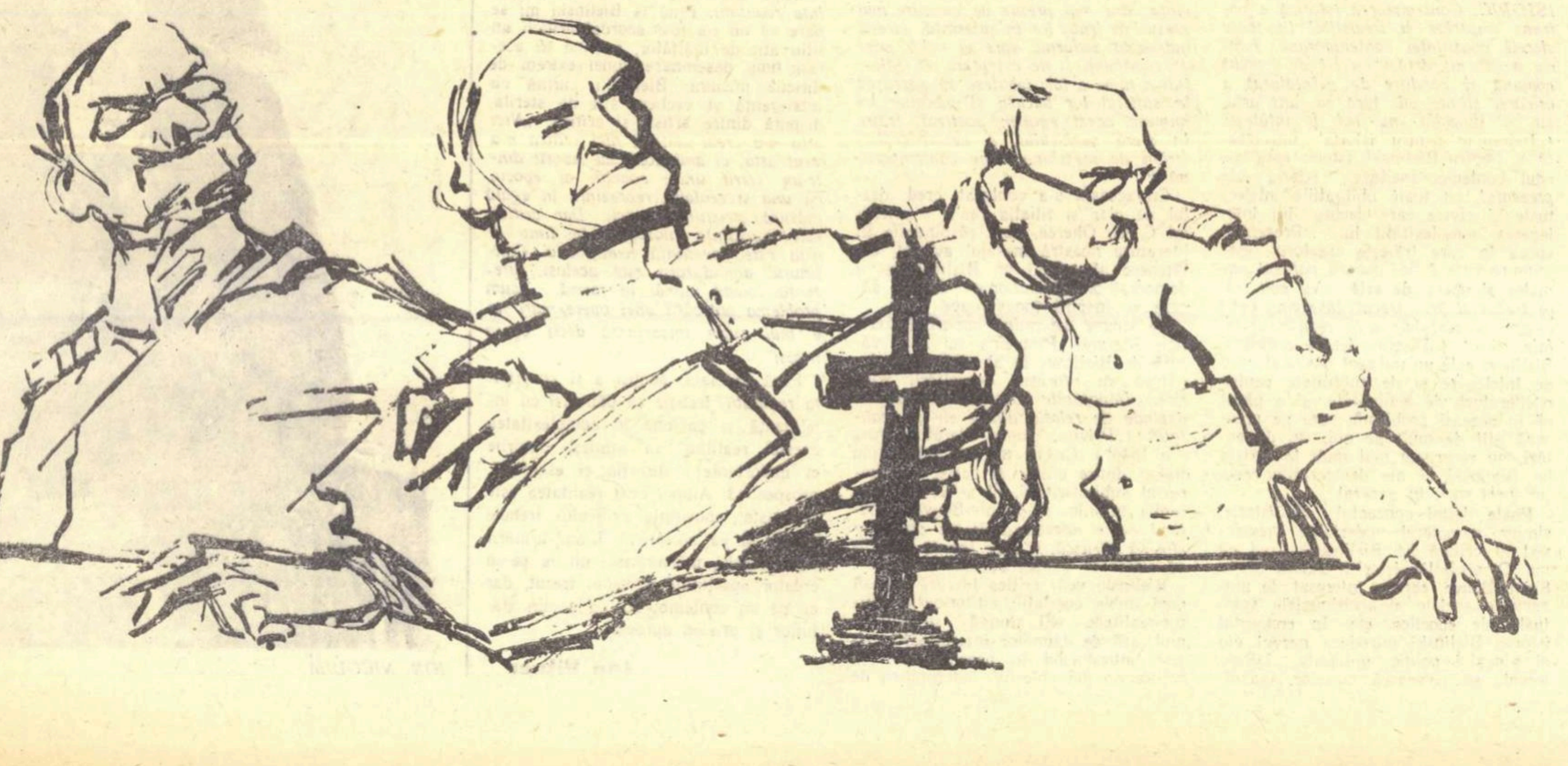

Şi după un timp încetă şi legănatul.

— Ia ridică-l, mă Gămane, mai sus. Cu capul în dreptul capului meu.

Găman se opinti în manivelă. Maşinăria hîrîi. Undeva, în tavan, scîrţîi un scripete. Scîrţîitul scripetelui supără auzul inspectorului care se răsti către cei doi tineri:

— Aţi uitat să ungeţi maşinăria!

In sfîrşit, capul lui Oroş ajunse la nivelul capului inspectorului. Acesta îl răsuci pe Oroş cu faţa către el. Lui Oroş îi vîjîia tare capul şi îi vuiau parcă toate furtunile lumii în urechi. Obrazul i se roşise. Insă roşeala obrazului nu se vedea din cauza vînătăilor şi petelor negre care îl acopereau. Numai Oroş simţi că sîngele i-a coborît în obraz şi că obrazul îi fierbe.

— Ascultă, mă, Oroş, vreau să te întreb ceva.

— Intrebaţi-mă, domnule inspector, — răspunse Oroş cu voce sugrumată.

— Cu ce vă cumpără pe voi comuniştii?

— Nu sînt comunist.

— Iar începi să negi?

— Nu sînt comunist.

Inspectorul le spuse celorlalţi:

— Vedeţi voi, mă? Comuniştii nu-i cumpără pe ăştia cu bani. Nu ar fi atît de dezbrăcaţi şi de sărăcani cum sînt, dacă Moscova le-ar da bani. Pentru noi e o mare mirare ce fac comuniştii cu oamenii care intră în rîndurile lor, de îi schimbă atît de mult. Nu înţelegem. — Nu e aşa, mă Oroş, că noi nu înţelegem? Ce vă dă vouă partidul de vă face atît de tari? Cu ce băutură vrăjită vă ameţeşte?

— Nu ştiu. Nu sînt comunist. Nu cunosc nici un comunist.

— Gămane, lasă-l ceva mai jos.

Manivela hîrîi. Scripetele scîrţîi. Capul lui Oroş ajunse cam la trei palme de duşumea.

— Orbescule!

— Da, să trăiţi, domnule inspector!

— Incepem. Pe urmă îl lăsăm în seama lor. Numai două-trei şuturi să-i dăm.

— Incepeţi dumneavoastră, vă rog, domnule inspector.

Inspectorul se apropie de Oroş. Subinspectorul Orbescu se aşeză în dreptul inspectorului, ceva mai departe, dincolo de trupul spînzurat cu picioarele în sus al lui Oroş. Inspectorul ridică piciorul şi-l pocni pe Oroş în cap cu vîrful bocancului. Trupul lui Oroş zvîcni către Orbescu. Cînd ajunse în dreptul acestuia, capul lui Oroş fu izbit de bocancul lui Orbescu. Il izbiră fiecare de cîteva ori, pînă îi făcură vînt de-a binelea. Acum trupul omului spînzurat cu picioarele în sus pendula pe o rază largă. Şi repede. Repede. Oroş îşi pierdu cunoştinţa. Poate că se jucaseră cu el şi ceilalţi doi multă vreme în felul acela, însă el nu-şi mai aducea aminte nimic. Nimic. Se simţi fericit că bucata de pîine uscată, muiată în apă şi morfolită între gingii îi potolise foamea. Luă cana de lîngă el şi o bău pînă la fund. Pîntecul i se umflă de atîta apă. Focul care îi ardea măruntaiele se mai potoli puţin.

Şi omul îşi dete seama că se apropie de el somnul. Şi cum lăsă peste ochi pleoapele, aproape că văzu cum trece cu întreaga lui fiinţă de pragul dincolo de care se află liniştea somnului. O părticică din mintea lui rămase trează. Folosindu-se de acea părticică din mintea lui, Oroş, gîndi: adorm... adorm... aş vrea să dorm adînc... adînc... pînă ce mi se va vindeca trupul... aş vrea să dorm.

Insă nici nu pătrunse bine în marea şi neagra pădure a somnului şi văzu venind către el un om tînăr, îmbrăcat în haine militare şi cu capelă de artilerist pe cap. Oroş zîmbi. Işi spuse: Doamne! Dar acela care vine către mine pe cărarea pădurii eu sînt. Dar de ce port mustaţă? Şi de cînd am îmbrăcat eu vechea uniformă a ostaşilor împăratului de la Viena?

Omul din vis, cu capelă de artilerist pe cap şi cu mustaţa lungă şi groasă ca vrabia, veni lîngă el.

— Mă cunoşti, Licule?

— Semeni cu mine. Totuşi, tu eşti tu. Nu te-am văzut niciodată.

— Nici eu nu te-am văzut pe tine, Licule. Dar, tucu-ţi ochii, ştiu că eşti băiatul Rafirei mele...

Şi dintr-o dată omul se încruntă. Oroş se pomeni spînzurat în vis, întocmai cum fusese cu o noapte înainte, cu picioarele în sus. Insă acum nu se mai afla într-o încăpere ci într-o pădure neagră... neagră. Şi frînghia de care era el spînzurat cu picioarele în sus nu era legată de cîrligul prins de tavanul unei odăi, ci de creanga unui copac înalt cu ramuri bogate şi al cărui vîrf se înălţa pînă la cer...

Şi cum stătea el acolo, aşa spînzurat cu picioarele în sus, şi se uita printre crengile copacului, văzu că şi cerul era negru. Iar în vîrful copacului negru se oprise soarele rotund. Ce curios i se păru lui Oroş! Soarele era şi el negru. Şi totuşi lumina. Şi lumina care pornea din acest soare şi se răspîndea pretutindeni în jur era, şi ea o lumină neagră. Dar ochii lui vedeau prin această lumină neagră totul. Oroş îşi spuse: soare negru, lumină neagră... Visez... Dori să iasă din vis însă nu izbuti.

Il căută cu ochii pe omul care îi semăna atît de mult şi de care îl deosebea numai uniforma cu care era îmbrăcat, uniforma veche a soldaţilor marelui imperiu habsburgic care se prăbuşise la sfîrşitul îndelungatului război şi care mîncase o sumedenie de oameni. Il găsi. In apropierea lui îl găsi. Dar acum omul îmbrăcat în uniforma imperiului habsburgic, cu faţa asemănătoare lui şi cu mustăţile groase ca vrabia, nu mai zîmbea şi nici măcar nu mai vorbea. Avea faţa neagră. Ca tăciunele de neagră. Şi trupul lui atîrna la numai cîţiva paşi, spînzurat de creanga altui copac negru, negru.

Atunci Licu Oroş înţelese că omul acela era Balc Oroş. Şi se gîndi că Balc Oroş fusese mai fericit decît el, pentru că slujitorii împăratului din Viena, care îl spînzuraseră de creanga unui copac, în mijlocul unei păduri negre, iarna, fuseseră buni. Nespus de buni. Il spînzuraseră pe soldatul Balc Oroş, fără să-l schingiuie. Şi-l spînzuraseră cu capul în sus. Balc Oroş murise repede, ca orice om care este spînzurat cu capul în sus.

Trecuseră anii şi se prăbuşise imperiul habsburgic. Bătrînul împărat murise. Murise şi împăratul tînăr care îi urmase pe tronul străvechi al Habsburgilor. Şi Maramureşul lui cu sate şi munţi se desprinsese de vechiul imperiu şi trecuse la ţara cea nouă a cărei capitală se află undeva într-un şes mai aproape de Dunăre decît de munţi... Şi pe el, pe Licu Oroş, îl spînzuraseră slujitorii regelui de la Bucureşti. Insă nu ca pe taică-său, cu capul în sus, ci cu capul în jos îl spînzuraseră...

Se uită cu ochii mari la spînzurat. Şi celălalt spînzurat se uită la fiul lui cu ochi tot atît de mari, însă neclintiţi şi sticloşi.

Pe cărarea pădurii negre văzu venind o femeie încălţată cu cizme înalte, cu bundă de lînă îmbrăcată şi cu capul înfăşurat într-o broboadă neagră. Avea faţa tristă. Pe umăr purta puşcă veche.

Şi Licu Oroş văzu că femeia aceea era Rafira şi că puşca de pe umărul ei era aceeaşi puşcă cu care Balc şi Rafira şi el, Licu, puşcaseră în munţii lor lupi. Rafira veni şi se apropie de ei. Se uită întîi la Balc. Ii mîngîie obrazul negru. Se înălţă pe călcîie şi îi ţucă gura cu buze groase acoperite de mustăţi mari. Sări însă îndărăt ca arsă. Duse mîna la gură. Işi şterse buzele şi zise plină de spaimă:

— Ţi-am ţucat gura, Balc. După douăzeci şi patru de ani. Şi am găsit-o rece, Balc. Rece şi moartă, Balc.

Se mai uită un timp la omul ei... Şi veni de undeva, printre ramurile negre ale pădurii, o şuviţă de vînt şi-l legănă pe Balc Oroş în spînzurătoarea lui.

Rafira nu plînse. Nici nu lăcrămă. Se întoarse către fiul ei. Şi cum fiul ei era spînzurat cu picioarele în sus şi cu capul la numai două palme de pămînt, Rafira îngenunchie, îi luă capul între mîini şi-i ţucă şi lui Licu Oroş gura. Şi i-o ţucă adînc şi dulce... Fiindcă gura lui Licu Oroş, cu toate că avea buzele umflate, crăpate şi pline de sînge uscat, era caldă şi vie...

Zaharia Stancu

Ilustraţii
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Deschiderea Muzeului literaturii romîne „Mihail Eminescu"

Luni, 9 iunie, a fost inaugurată, în clădirea Uniunii Scriitorilor din șoseaua Kiseleff, o instituție nouă, menită să atingă o dezvoltare complexă și să devină unul din înaltele foruri culturale ale republicii noastre: Muzeul literaturii romîne „Mihail Eminescu". Expresie a inițiativelor profund patriotice ale partidului nostru, Muzeul a fost proiectat și organizat prin eforturile conjugate ale Uniunii Scriitorilor și Ministerului Invățămîntului și Culturii. La deschidere, întîii vizitatori au admirat tipărituri, manuscrise și documente — „Imagini din literatura romînă" de la începuturile ei pînă în zilele noastre, precum și o impunătoare expoziție privind centenarul Barbu Delavrancea.

In cuvîntul de deschidere, acad. Mihai Beniuc, prim secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., a subliniat deosebita misiune a acestui muzeu, care va deveni un prețios mijloc de instruire și educație. Muzeul va cuprinde și patrona toate instituțiile de acest gen din întreaga țară, și manifestările multiple închinate memoriei, vieții și operelor marilor noștri scriitori.

Acad. D. Panaitescu-Perpessicius, conducătorul muzeului, arătînd grelele dar nobilele sarcini ce revin acestei instituții, precum și complexa dezvoltare spre care tinde, a vorbit despre legătura strînsă dintre viața și lupta poporului și istoria noastră literară, legătură care va sta în permanență la baza concepției de dezvoltare a diferitelor sectoare de activitate din cadrul muzeului. In continuare acad. Perpessicius, referindu-se la expoziția închinată centenarului Barbu Delavrancea, întîia expoziție din cele proiectate de muzeu, a evocat figura marelui scriitor.

Șt. B.

* * *

Patosul țîrcovnicesc

Am o veche slăbiciune pentru filmele documentare. Mă interesează, le găsesc instructive și educative, iar dacă sînt regizate cu gust, realizează un paradox și o simbioză fericită: documentare artistică. In al doilea rînd — și o spun fără ipocrizie și fără urmă de falsă condescendență — găsesc că în ultima vreme filmele noastre documentare au făcut, cum se spune cu un termen din nefericire consacrat, pași înainte. Imi plac deci filmele documentare. Iată însă că de vederea lor se leagă la mine o suferință atroce pe care simt nevoia s-o mărturisesc public. Durerea începe numaidecît după ce, instalat în fotoliu, încep să privesc sau mai exact să ascult comentariul ce însoțește de regulă o asemenea producție. Senzația cuțitului înfipt între coaste nu e provocată, cum s-ar crede, de textul însoțitor, ci de felul cum nu știu ce geniu infernal rostește comentariul. Indiferent de subiect, fie că e vorba de viața furnicilor, de felul cum se scoate lignitul, sau de evocarea vreunei venerabile figuri artistice, tonul crainicului devine de la prima silabă rostită patetic-evocator, profetic-liric, melopeic-funerar, și o cantilenă sinistră, tristă, funebră, sumbră și dureroasă curge oarbă odată cu imaginea. Pe ecran se arată cum se cultivă cartofii și comentatorul, subit apucat de misterioase colici sentimentale, nazalizează poetic, cu o durere abia reținută și cu o lacrimă strivită anevoie între măsele. Se arată cum fierbe fonta și același ton de slujbă funerară, țîrîie ca o ploaie bacoviană în urechile spectatorilor, în timp ce crainicul suferă sensibil și impresionat, cu un tremolo în voce și cu un vaiet surd în intonație.

Am asistat de curînd la proiectarea unui documentar, inspirat din viața lui Ion Creangă. Prima frază de după generic suna aproximativ astfel: „Pe această vale a Ozanei s-a născut Ionică, sau Nică al lui Ion a Petrei, cel ce avea să fie cunoscut mai tîrziu sub numele Ion Creangă". Frază omenească și dreaptă, informativ cinstită. Trecută însă prin sufletul diafan de domnișoară al comentatorului, poet și mimoză, fraza se rostea aproximativ așa:

„Pe această vale (glas sumbru, lacrimă reținută, suspin discret) s-a născut Nică (durere atroce, glas baritonal profund, pauză de suferință) al lui Ion a Petrei (o octavă mai jos în funebru, și în cădelniță), cel ce avea să se cheme mai tîrziu (accent sfîșietor de tragedie greacă) Ion (uragan de sentimente) Crrrreaaang (lespede grea de mormînt) ăăă (expiere definitivă)."

Cei ce susțin că exagerez, sînt rugați să controleze: filmul rulează la un cinematograf din centru.

Și n-aș fi relevat această patimă a pateticului lugubru, a profeticului spasmodic, obscur și de stupori profunde, dacă n-aș auzi același glas visceral și la radio, și la televiziune, și în simplele jurnale sonore de actualități.

De unde a răsărit, Doamne, această falsă poezie?

Dragi tovarăși care vorbiți la radio sau la televiziune, izgoniți, vă rog din suflet, acest ton de tenebre și de spasme poetice, vă implor. Vorbiți drept, alb, omenește, fiindcă ceea ce impresionează e conținutul spuselor voastre și nu gargariseala tenorină care sună a sec și a vid absolut și care reușește să golească de farmec orice frază, chiar cînd e plină de gînduri.

Iar voi, tovarăși regizori de documentare, alungați fără întîrziere patosul țîrcovnicesc. De nu se poate, faceți filme ca pe vremea fraților Lummière. Erau mute. In schimb erau bune.

Aurel Baranga

Rentabilitate deplină

(Urmare din pag. 1)

Cum, în ce fel, cu ce argumente poate să justifice Teatrul Național din Cluj numărul de 5 (cinci) spectacole pe care le-a făcut în această stagiune cu piesa comunistă „Ziariștii", care la București a trecut de mult peste o sută de reprezentații? Teatrul Nottara se consideră, la rîndul său, nevinovat de numărul infim de spectacole cu cele două piese de autentică actualitate ale lui Mihail Davidoglu, față de numărul mare al serilor acordate unor farse bulevardiere de tipul „Serii răspunsurilor"?

Este adevărat că repertoriul unui teatru nu trebuie să fie ocupat exclusiv de piese grave cu o problematică deosebit de complexă. Necesitatea unor spectacole amuzante, cu caracter de divertisment duminical, nu poate fi neglijată și este, desigur, recomandabilă. Dar, unde, în ce manual îngălbenit de vreme stă scris că genul comic, chiar și vodevilul cu cîntece, se află într-un divorț declarat cu lumea ideilor? Recent, asistînd la reluarea pe o scenă bucureșteană a vechii comedii de bulevard „Topaze", nu ne-am putut împiedica să observăm îmbătrînirea iremediabilă a poantelor celebre odinioară. De ce să nu recunoaștem că astăzi rîdem altfel, de alte lucruri, de alte gesturi, altădată onorabile, iar azi — vai! — neașteptat de rizibile. Pînă și ultimul cuplet de estradă nu se poate feri de temele vii ale discuțiilor actuale. Ni se pare firesc așadar să cerem teatrelor piese vesele legate trainic de viața contemporană și efecte comice de bună calitate, proaspete și în ambalaj original.

Cum am văzut, Shakespeare considera ca intermedii de agrement comedii de genul lui „Cum vă place", comedii amabile dar robuste, care n-au apucat încă să îmbătrînească. Publicul nostru dorește să rîdă și să cugete la teatru, să privească icoane de viață autentică și să rețină soluții limpezi. Oamenilor de teatru le revine marea răspundere a formării publicului nou, avid de cultură, dar ținut de-a lungul veacurilor în afara bucuriilor artei. O asemenea operă nu se întreprinde cu „Masca lui Neptun" și nici cu „Umbra baroanei". Ea nu poate fi dusă la capăt nici prin reprezentarea unor drame sforăitoare în versuri prelungi despre domni pletoși și emfatici.

Vechea cerință a lui Pompiliu Eliade: „Intr-o instituție culturală a statului nu ne trebuie excedent de casă, ne trebuie excedent în suflete", este de abia în zilele noastre realizabilă. Statul muncitorilor și țăranilor, stăpîn pe destinul și rosturile teatrului romînesc, înfăptuiește astăzi acest deziderat. Criteriul comercial, preferințele pervertite ale publicului mic-burghez, n-au ce căuta în ceasul alcătuirii repertoriului. Pentru îndeplinirea programului de piese pe o stagiune se cer alte directive. Despre acestea, însă, în numărul viitor.

V. Mîndra

IN SPIRIT CRITIC

(Urmare din pag. 1)

războaie cu perioade anterioare ale literaturii. Epoca dintre cele două războaie este și ea bogată în realizări de seamă; de asemenea, întrucît ea este mai aproape de noi, cei de azi, este explicabil ca acea selecție pe care o operează timpul să fie abia în curs de desfășurare, deci ca lucrările apărute din literatura acestei perioade să fie proporțional mai multe decît cele din perioade anterioare cu aceeași durată. Pe de altă parte, comparativ cu perioade asemănătoare, este îndreptățit ca aceste două decenii să fie mai amplu reprezentate editorial și pentru că opera unor scriitori contemporani de frunte se întinde și în epoca dinainte și în cea de după eliberare. Dar situația căreia în special ESPLA i-a dat naștere nu se mai explică prin astfel de considerente. La ESPLA au apărut multe volume care, sub raportul valorii de conținut și artistice, nu-și justifică proporțiile mari pe care le au și, uneori, nu-și justifică de loc chiar apariția. Culegerile de poezii din Ion Minulescu, Mihai Codreanu, Camil Baltazar, Ion Th. Ilea, volumul „Hîrdăul lui Satan" de Eugen Todie, și altele încă, sînt exemple ale unor astfel de exagerări și ale pierderii criteriilor științifice de valorificare a moștenirii.

Noi sîntem datori să mergem totdeauna într-un ritm echilibrat, înțelept, cu editarea întregii moșteniri și în primul rînd cu aceea a marilor clasici, obiect de studiu în școli, valori de mare putere pilduitoare, educativă. De aceea, în mintea oricărui cititor se va crea o explicabilă confuzie cînd va vedea că ESPLA reeditează de ani de zile numai același singur volum din opera lui Eminescu, și de loc proza, sau teatrul său; că din 1952 n-a mai tipărit nimic în plus față de ediția în trei volume a lui Caragiale, de mult epuizată, ci a reluat, în diferite volume, mai mici sau mai mari, texte cuprinse în aceste volume; că s-a mărginit la un singur volumaș din Macedonski, a întîrziat ani de zile tipărirea lui Gherea, etc. — dar în tipărirea unor scriitori și opere dintre cele două războaie dovedește o generozitate de-a dreptul liberalistă și mai mare, chiar o risipă. Noi prețuim cum se cuvine virtuozitatea poetică și înariparea versurilor pe care le-a creat academicianul Victor Eftimiu, dar socotim că ESPLA a acordat proporții prea mari volumului său „Oda limbii romîne", față de valoarea de conținut și artistică a lucrărilor incluse. Chestiunea se pune în mod asemănător și cu volumul „Poeme simple" de Zaharia Stancu. Sînt aici multe poeme pe care o exigență mai severă nu le-ar fi lăsat să intre în voluminoasa culegere realizată anul trecut. Nici în alcătuirea celor două volume de articole, „Sarea e dulce" și „Cefe de taur", n-au funcționat cu consecvență criteriile noastre generale și spiritul critic. După cum n-au funcționat îndeajuns nici la apariția volumelor lui Camil Petrescu, „Teatru" și „Poezii", nici în „Poezii" de Tudor Vianu, „Voica" de H. Y. Stahl, etc.

Lipsa de exigență, în toate aceste cazuri, se manifestă în principal prin concesiile făcute în cazul unor lucrări care fie că nu au o valoare artistică și un mesaj deosebit, fie că sînt de-a dreptul tributare unor influențe străine spiritului nostru. ESPLA s-a lăsat prea mult dominată de dorința — firească poate — și de aici de presiunea și insistența autorilor de a-și aduce cît mai multe lucrări anterioare la cunoștința publicului de azi. Dar acțiunea de reeditare nu este una pur tehnică, de simplă readucere în prezent a unor scrieri din trecut, ci în primul rînd este una de selecție, este una de conștiință contemporană a fiecărui cercetător literar, redactor, editor, scriitor, care privește spre trecutul propriu sau spre trecutul altor scriitori. Selecția este cu atît mai adîncă și severă, cu cît ne desparte un timp mai îndelungat de momentul în care au fost create respectivele opere. Acest criteriu trebuie urmărit atît de edituri în stabilirea programului lor de tipăriri, în asigurarea ordinei aparițiilor, în număr de pagini, în tiraje etc., cît și de fiecare alcătuitor de ediție, prefațator, comentator.

Opera de selecție trebuie să se realizeze însă și cu contribuția scriitorilor înșiși, care, în alcătuirea volumelor lor, ar trebui să dea dovadă nu numai de îngăduință față de creația lor din trecut, ci și de spirit critic — și mai ales de spirit critic — tocmai pentru că fiecare scriitor este un participant la marea operă de preluare critică a moștenirii. Trebuie să cerem scriitorilor, și cu atît mai mult editorilor cercetătorilor, să contribuie cu curaj și cu obiectivitate la această acțiune. Avem, în această privință, exemple cu totul grăitoare care stau în fața cititorilor — și, evident, și a scriitorilor. Maestrul literaturii noastre contemporane, Mihail Sadoveanu, nu numai că a rescris în anii noștri unele opere ale sale, pe baza concepției sale de azi, dar în alcătuirea primelor volume ale ediției de „Opere" (ESPLA) a operat o atentă selecție care dă un prestigiu încă sporit uriașei personalități și conștiinței scriitoricești a marelui nostru artist.

Trebuie să apreciem, din acest punct de vedere, că nici în cazul apariției volumelor antologice ale poeziei Mariei Banuș și ale lui Radu Boureanu nu s-a procedat cu exigența necesară. In aceste volume au fost incluse, fără alegere, aproape în întregime, volume și poeme mai vechi grevate de multe influențe ale ideologiei burgheze, sau caracterizate de dibuirile debutului.

Justificarea unor astfel de volume trebuie apreciată în raport cu cititorul și cu criteriile generale care stau la baza valorificării moștenirii. Opera de reeditare a literaturii din trecut trebuie să țină totdeauna seama de criteriile științifice, de spiritul critic indispensabil culturii oricărei epoci, principii atît de clar indicate de Lenin.

Sub acest raport, în munca ESPLA-ei, în special, și în general în activitatea de reeditare a literaturii din trecut trebuiesc păstrate cu toată fermitatea principiile leniniste ale valorificării moștenirii culturale.

Părerea că stadiul actual al muncii de reeditare cere trecerea imediată, pentru toți autorii sau pentru cea mai mare parte a lor, la ediții de opere complete, cu toate variantele și măruntele modificări survenite, trebuie apreciată nu ca o îndrăzneală, ci în destule cazuri, ca o dovadă de ușurătate în considerarea acestei probleme. Edițiile complete trebuie să fie rodul unei munci intense și continui, marcată mai întîi prin ediții succesive tot mai cuprinzătoare din opera scriitorilor din trecut, începînd cu clasicii. Caracterul critic științific al unei astfel de ediții va fi dat în primul rînd de criteriile științifice ale aprecierii, ale selectării și caracterizării fiecărei scrieri în parte și a ansamblului operei unui scriitor, va fi dat de cercetarea atentă a izvoarelor procesului de creație a operei, etc. și abia în al doilea rînd de notarea cît mai amănunțită a fiecărei particularități sau deosebiri între variante.

Paralel cu această activitate, care, în ce privește ESPLA și Editura Tineretului trebuie să stea pe primul plan al atenției, în centrul planurilor editoriale, urmează să se desfășoare munca, de mare profunzime științifică, de pregătire a edițiilor complete, cu variante și vast aparat bio-bibliografic, de felul Ediției Eminescu la care lucrează acad. Perpessicius. Astfel de ediții, al căror tiraj nu poate fi prea mare, dat fiindcă se adresează și sînt accesibile unor cititori specializați, țin mai cu seamă de preocupările și posibilitățile Editurii Academiei; în orice caz, ele nu pot să suplinească și nicidecum să înlocuiască celelalte ediții care se adresează unui public larg de cititori.

Intr-o recentă consfătuire, organizată de Ministerul Invățămîntului și Culturii și de Uniunea Scriitorilor, și la care au participat numeroși cercetători și editori ai moștenirii literare, aceste criterii, precum și programul viitor de activitate în domeniul editării clasicilor, au reieșit cu claritate. Cercetătorii noștri și editurile trebuie să-și orienteze întreaga lor activitate pe concluziile acestei consfătuiri caracterizată prin principialitate și spirit științific marxist-leninist.

Mihai Gafița

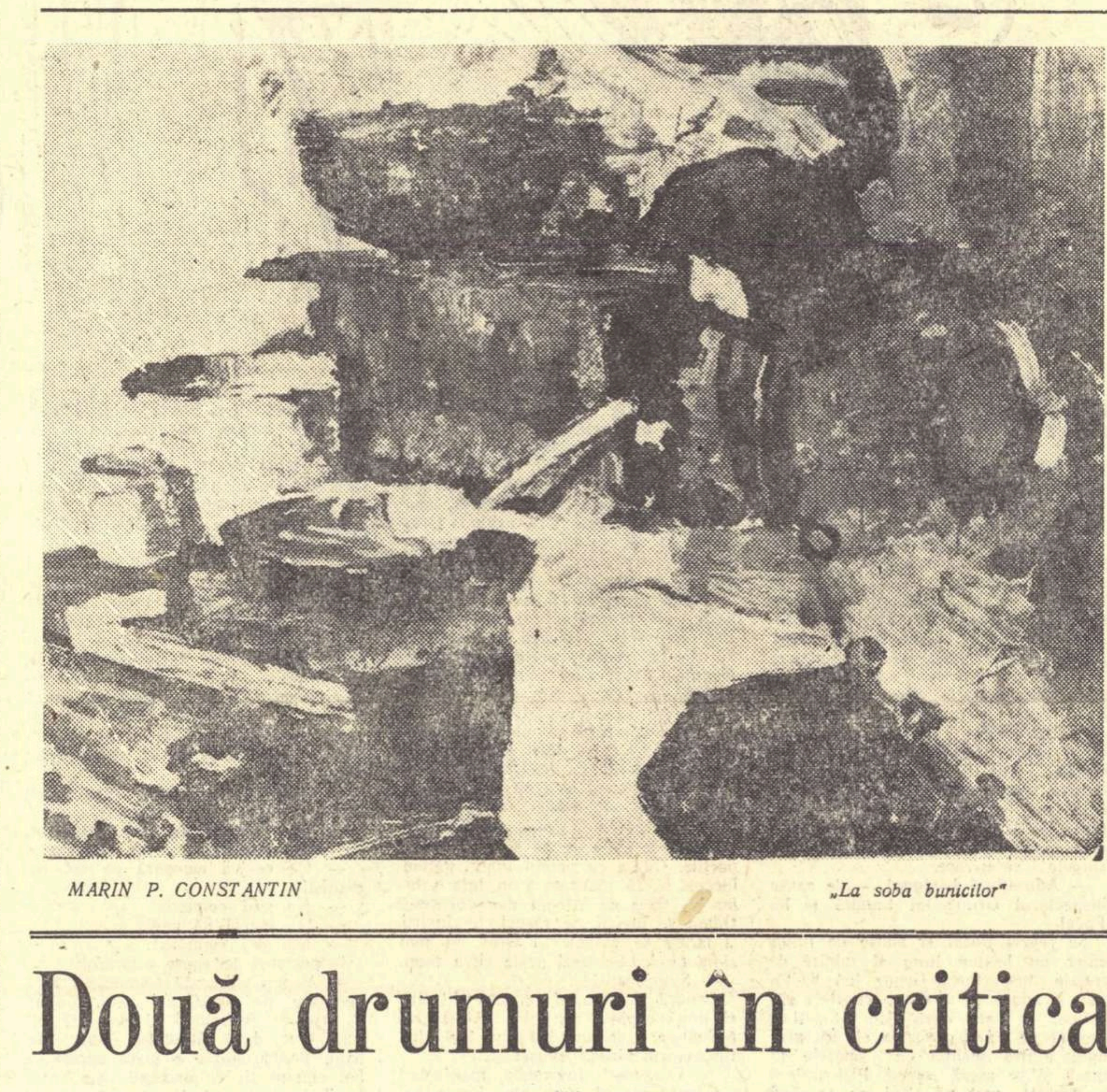

MARIN P. CONSTANTIN „La soba bunicilor"

VITRINA

CELLA SERGHI: „Fetele lui Barotă"

(Urmare din pag. 1)

inteligentă, prima temeie-avocat din țară, și-a păstrat vioiciunea spiritului, optimismul și puterea de înțelegere a vieții noi, deși o nenorocire, prăbușirea tribunelor regale la 10 mai 1938, o țintuiește în pat. Elena, la fel de proastă ca mama ei, vrea să transmită și lui Victor aceeași concepție de viață, aceeași mentalitate care falsifică relațiile intime dintre oameni, clădindu-le exclusiv pe interese materiale și ipocrizie socială. Dar aici linia descendentă Clemansa-Elena-Victor se frînge la un moment dat. Victor, dezaxat și dezabusat cum e, se smulge totuși din tutela mamei sale și pleacă să-și realizeze o existență independentă, cinstită, bazată pe o singură avere: inteligența și talentul său.

„Fetele lui Barotă" nu are un conflict puternic, inedit, dar are luciditatea analizei psihologice și contrastul sensibil artistic dintre două clase sociale în care se decantează eroii săi prezentați în viața lor intimă.

Georgeta Horodincă

V. MÎNDRA: „Însemnări despre literatură și teatru"

(Urmare din pag. 1)

„Danton", noi n-am fi putut cunoaște piesa niciodată. Să nădăjduim totuși că debutul criticului dramatic la editură, coincide și cu debutul editurii în critica dramatică.

Volumul, modest intitulat: „Insemnări despre literatură și teatru" — este una din acele culegeri de studii, cronici și articole, care-și au justificarea numai dacă din suma analizelor se realizează o sinteză, vădind existența ideii unificatoare. Altminteri adunarea constituie un act de imprudență. V. Mîndra însă nu este un imprudent.

Volumul are cel puțin trei calități ce se cuvin remarcate.

In primul rînd se militează cu fundament estetic pentru primatul textului, într-un moment cînd ispitiți, cu vreo 30 ani întîrziere, de experiențele eșuate, se ridică atîția ce luptă împotriva cuvîntului scris... N-am auzit pe cineva care se ocupă de regie, afirmîndu-și predilecția pentru piesele originale proaste, întrucît, în contrast cu textul, regia dumisale s-ar putea evidenția mai bine? Decorul se transformă din slugă în stăpîn, costumul devine artă, jocul de lumină e mai tare ca moartea eroului, și în acest amalgam de pictură, arhitectură, muzică, coregrafie și croitorie, vorbele autorului, rătăcite, își caută un loc... Nu se poate. Apreciem manșeta genială, preferăm — totuși — „a fi sau a nu fi"...

In al doilea rînd, volumul de critice militează cu argumente convingătoare pentru menținerea caracterului teatral al dramei, într-un moment cînd, auzind ceva la Capșa despre teatrul de idei și Bertolt Brecht, cîte unii gîndesc sau mai bine zis nu gîndesc să anuleze specificitatea textului dramatic, aducîndu-l în aceeași categorie cu epicul sau cu poezia.

Sau, în altă direcție, cu cinematograful. Teatrul este mișcare foarte concentrată, nu conversație ori succesiune de imagini, a-i anula notele diferențiale înseamnă a-l lichida ca gen. Sîntem împotriva lichidatorismului și în teatru și în altele. Sîntem pentru teatru pur (și simplu).

In al treilea rînd, volumul militează destul de caustic mai ales prin cronicile din ultima perioadă pentru exigență la ideologia și arta teatrului, într-o vreme cînd — deși s-au fărîmat cîteva valori false, — au mai rămas alte cîteva de atins. Opera de selecție, necesară în genere în critica literară, este de două ori mai necesară în teatru, întrucît posibilitatea de a realiza falsul este aici de două ori mai mare decît în literatură. Proza comunică direct cu cititorul, textul dramatic comunică prin intermediul spectacolului care-l denaturează orișicum, în avantaj sau dezavantaj. Ce aplaud la scenă deschisă? Monologul, arta actorului, sau amîndouă? E o întrebare fundamentală pentru criticul dramatic. V. Mîndra a dat, cu echilibru și spirit, cîteva răspunsuri la asemenea întrebări și la altele, asemănătoare, s-a arătat vigilent în cîteva rînduri și a reușit să se certe cu cîțiva autori, actori, regizori, decoratori și directori de teatru. Ii urăm ca, prin eforturi și perseverență, să ajungă a se certa cu toți cei care atentează la puritatea și vigoarea artei noastre teatrale.

Al. Mirodan

Două drumuri în critica literară

(Urmare din pag. 1)

labil în practică". („Premiers Lundis", II, p. 97).

S-a spus despre Sainte-Beuve, pentru a-l innobila și mai mult, că a privit cu simpatie socialismul, pe care îl socotea o doctrină utilă societății; afirmația e adevărată, dar iată în ce sens: *„Extragerea a ceea ce este bun în socialism, pentru a-l sustrage Revoluției și a-l face să intre în ordinea obișnuită a societății, mi-a apărut întotdeauna ca una din părțile esențiale și originale din misiunea ce-i revine celui de-al doilea Imperiu"*. („Premiers Lundis" III. p 219).

Sainte-Beuve este, după cum se vede, cît se poate de actual, fiind un socialist *à la manière de* Guy Mollet!

S-a mai spus despre el, pentru a-i consolida prestigiul, că a fost un *„magician și nu un teoretician"* (Thibaudet). Cred că dacă s-ar scrie cîndva un Sainte-Beuve, în care pornind de la variatele sale crezuri politice, s-ar ajunge la părerile critice, „magia" sa ar revela surprize. Aceasta, fără a împieta asupra talentului și inteligenței sale native.

In aceeași epocă istorică Sainte-Beuve și Bielinski urmează drumuri diferite, net antagonice. De la o perioadă saint-simoniană, de dispută amabilă cu realitatea, criticul francez își continuă bogata sa activitate literară în atmosfera ideologică a unei împăcări cu realitatea, cu una din cele mai penibile realități ale istoriei Franței: cel de al doilea imperiu. Portretistica și psihologicul constituie instrumente de lucru excelente, dar anulează finalitatea reală a criticii atunci cînd ajunge un scop în sine. In afară de fetișizarea portretului literar, la Sainte-Beuve, nu o singură dată, critica literară devine argument pentru susținerea unei politici ostilă maselor, democrației, ideilor republicane. Prin urmare critica „artistică", „psihologică", Sainte-beuviană nu este *pură;* are o esență politică, un comandament social, uneori ascuns, alteori afirmat cu extremă claritate.

Bielinski evoluează în sens invers: de la o perioadă de *„împăcare cu realitatea"* în care ideile sale estetice sînt net idealiste, la materialism, la analiza realității și la disputa pasionată cu inechitatea fundamentală a regimului țarist.

Un moment important în modificarea ideilor lui Bielinski despre lume și artă, este descoperirea idealului socialist: *„...ideea SOCIALISMULUI... a devenit pentru mine ideea ideilor, principiul principiilor, problema problemelor, alfa și omega crezului și a cunoașterii. Toate decurg din ea, toate se cuprind în ea și totul se îndreaptă către ea. Ea este întrebarea și răspunsul la întrebare. A absorbit (pentru mine) și istoria, și religia, și filozofia..."* Socialismul lui Bielinski este utopic și în fond el visează o democrație țărănească, dar este premarxist prin elementul revoluționar pe care-l are la bază: *„Ar fi caraghios să crezi că acest lucru ar putea fi realizat de la sine, cu timpul, fără răsturnări violente și fără vărsare de sînge"* (din scrisoarea către V. P. Botkin din 8 septembrie 1841).

Bielinski nu este un evoluționist, ci un revoluționar. Importanța excepțională a ideilor estetice și a criticii sale literare, pornește de la acest fapt. Critica nu este, pentru el, nici delectare epicureică, nici pasiune herboristică; este o modalitate de reformă a spiritelor și a realității sociale, un mod de a lupta împotriva orînduirii iobăgiste. Iată de ce conceptul de „viață" tutelează sistemul său estetic. In corelația dintre *artă* și *viață,* aceasta din urmă are prioritatea. In plus, pentru Bielinski viața nu este un concept abstract: e vorba de istorie, societate, politică, adică de existența concretă a oamenilor. In virtutea unei asemenea viziuni estetice el delimitează net propria sa concepție de premisele esteticii idealiste germane: *„...viața... este întotdeauna mai presus de artă, pentru că arta nu este decît una din nenumăratele manifestări ale vieții. In adevăr, în examinarea operelor de artă, critica germană se sprijină întotdeauna pe arta însăși și pe spiritul artistului și de aceea se învîrte exclusiv în sfera strîmtă a esteticii, pe care o părăsește numai pentru a recurge, din cînd în cînd, la caracterizarea individualității poetului, fără a acorda vreo atenție istoriei, societății, într-un cuvînt vieții"*. („Operele lui Alexandr Puskin articolul al cincilea").

Estetica și critica literară sînt pătrunse la Bielinski de o puternică viziune istorică: „*Secolul nostru* — scrie el — *este prin excelență un SECOL ISTORIC. Contemplarea istorică a pătruns imperios și irezistibil în toate sferele conștiinței contemporane. Istoria a devenit astăzi un fel de temelie comună și condiție de neînlăturat a oricărei științe vii: fără ea, atît arta, cît și filozofia, nu pot fi înțelese"* („Indreptar pentru istoria universală"). Pentru Bielinski, istoria este spiritul contemporaneității, *istoria* este *prezentul,* cu toate obligațiile intelectuale și civice care decurg din înțelegerea complexității lui. Prezentul, epoca în care trăiește creatorul, este singura care poate genera *patosul* animator al operei de artă: *„Nu poți trăi în trecut și prin trecut, închizînd ochii asupra prezentului: ar fi ceva nefiresc, fals, mort"*. („Discurs despre critică"). Bielinski este un militant pasionat, plin de înțelegere și de subtilitate pentru o literatură de actualitate, și e păcat că în aceeași problemă, care ne preocupă atît de mult pe noi, cei de astăzi, nu recurgem mai mult la textele lui Bielinski și ale democraților-revoluționari ruși, în general.

Poate defini conceptul de istorie, singur, caracterul materialist premarxist al criticii lui Bielinski? Cred că nu. O proiecție istorică există și la Sainte-Beuve, care e interesat de moravurile sociale și coordonatele spirituale ale epocilor, etc. In conceptul istoric, Bielinski introduce nervul viu al sensului politic, militant. Istoria trebuie să servească maselor, umanității, progresului social. Sistemul său estetic și critica literară sînt pătrunse de acest element al devoțiunii față de interesele reale, avansate, ale societății. Cît de apropiat de noi este Bielinski, în ciuda celor unsprezece decenii care au trecut de la moartea lui, poate fi judecat după unul din aforismele sale, care definește finalitatea artei: *„Răpindu-i artei dreptul de a se pune în slujba intereselor sociale, nu înseamnă s-o înalți, ci să o înjosești, pentru că în felul acesta o lipsești de puterea ei cea mai vie, ideea, și faci din ea obiectul unei desfătări sibarite, jucăria unor leneși și trîndavi... Ca și cum n-ar vedea viața ce clocotește în jurul ei, cu ochii închiși la tot ce e viu, actual, real, această artă își caută inspirația într-un trecut perimat de unde împrumută idealuri gata făcute, pe care lumea le-a părăsit de mult, care nu mai interesează pe nimeni, nu mai încălzesc sufletul nimănui și nimănui nu-i mai deșteaptă simpatia"*. („Privire asupra literaturii ruse din 1847").

In *„Discurs despre critică"* Bielinski are pagini inspirate, patetice, împotriva literaturii atemporale, apolitice, despărțite de sfera intereselor acute ale umanității, ale maselor. Asemenea creații Bielinski le asemuiește ciripitului păsărilor și le numește *„egoism poetizat"*: *„...numai pasărea cîntă doar pentru plăcerea de a cînta fără să-i pese nici de durerile, nici de bucuriile lumii sale păsărești... Și cît de dureros e să constați că și printre oameni care la naștere au primit harul inspirației există „păsări": sînt fericiți dacă simt această necesitate lăuntrică de a cînta, sînt mai presus de omenire, mai presus de frații lor în suferință, care-și îndreaptă zadarnic spre ei ochii plini de rugăminți și de așteptare, ei trăiesc într-o lume a lor, izbutesc să găsească în sufletul lor bucurii și mîngîieri și numesc acest egoism poetizat, trăire în sfera veșnicului, a nepieritorului, străin de meschina lume contemporană..."*

Cu aceasta s-a conturat, cred, destul de clar și filiația reală a criticii lui C. D. Gherea, care răspîndește în literatura noastră mesajul avîntat, cetățenesc al criticii lui Bielinski și a democraților revoluționari ruși, din care se inspiră îndeaproape.

Ce anume determină importanța criticii literare? Problema nu este văzută de Bielinski în absolut, ci în legătură cu procesul dezvoltării istorice. *„Importanța chestiunilor teoretice depinde de relația dintre ele și realitate"* („Privire asupra literaturii ruse din 1846"). Critica nu este un simplu dialog dintre cititor și carte, sub imperiul subiectivității. O astfel de concepție întîlnim la Sainte-Beuve: *„Criticul nu e altceva decît un om care știe să citească, și care învață pe alții să citească"* („Mes poisons").

Bielinski vede critica literară supusă unei duble corelații: cititor-carte, cititor-realitate. El alungă subiectivismul, atît de dăunător interpretării critice, introducînd în procesul creației critice un dat obiectiv, independent de conștiința criticului: *realitatea.* Fără legătura necesară cu acest dat, atît literatura cît și critica se artificializează, se întorc împotriva destinului lor social. Funcția criticului în sistemul de gîndire al lui Bielinski este infinit mai grea decît la Sainte-Beuve: criticul nu este numai un lector inteligent, este un reformator al spiritelor și al realității sociale, un militant în slujba poporului său. In timp ce critica idealistă are un sens pasiv, contemplativ, bazat pe retrospecție de cele mai multe ori, critica materialistă premarxistă și aceea marxist-leninistă are un sens activ, militant, prospectiv.

In *„Discurs despre critică"*, Bielinski a concentrat în mod magistral viziunea sa asupra criticii literare, viziune de o extremă actualitate. Condiția umană a criticii literare este devoțiunea față de cauza maselor. Prin urmare, critica este un fenomen *condiționat.*

Pornind de la acest adevăr care nu poate fi ignorat, Bielinski stabilește un postulat de extremă însemnătate: *„Spiritul vremurilor noastre este spiritul de analiză și cercetare. Totul este supus acum CRITICII, pînă și critica însăși. Epoca noastră nu preia nimic necondiționat..."*

Critica pur subiectivă, estetizantă, care interpretează fenomenul literar în virtutea unor comandamente ale eului personal, este numită de Bielinski, *critica ignoranței naive.* Este critica circumscrisă la denigrare sau laudă, care *„confundă justiția cu acuzarea și condamnarea, uitînd de posibilitatea achitării"*.

După Bielinski, critica este *conștiința realității.* Pînă la Bielinski mi se pare că nu i-a fost acordat criticii un titlu atît de înălțător, purtînd în același timp desemnarea unei extrem de dificile misiuni. Bielinski curmă cu inteligență și vechea, atît de sterila, dispută dintre artiști și critică: *„Nici arta n-a creat critica, nici critica n-a creat arta, ci amîndouă au izvorît dintr-un spirit unic, comun, al epocii. Și una și cealaltă reprezintă în egală măsură conștiința epocii. Dar critica este conștiința filozofică, în timp ce arta este conștiință nemijlocită. Conținutul amîndurora este același, diferența constă numai în formă... Acum problema judecării unei opere mari nu e mai puțin importantă decît opera însăși"*.

Fără îndoială, pentru a fi *conștiința realității,* trebuie să pătrunzi cu inteligență și pasiune în complexitatea acestei realități, să intuiești laturile ei importante, direcția ei esențială, prospectivă. Atunci cînd realitatea este socialistă, conștiința criticului trebuie să fie și ea socialistă. L-am urmărit pe Bielinski, mărturisesc, nu ca pe un creator aparținînd veacului trecut, dar ca pe un contemporan, ca pe un sfătuitor și prieten apropiat.

Ion Vitner

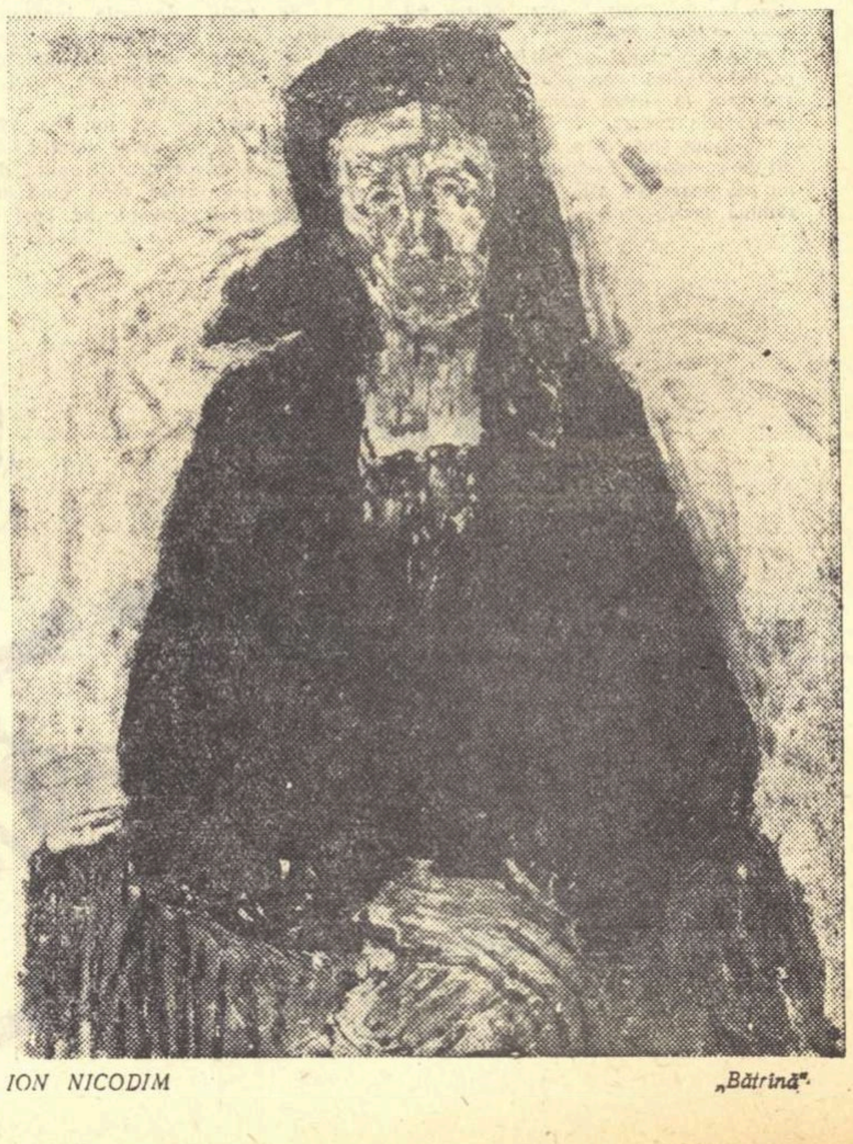

ION NICODIM „Bătrînă"

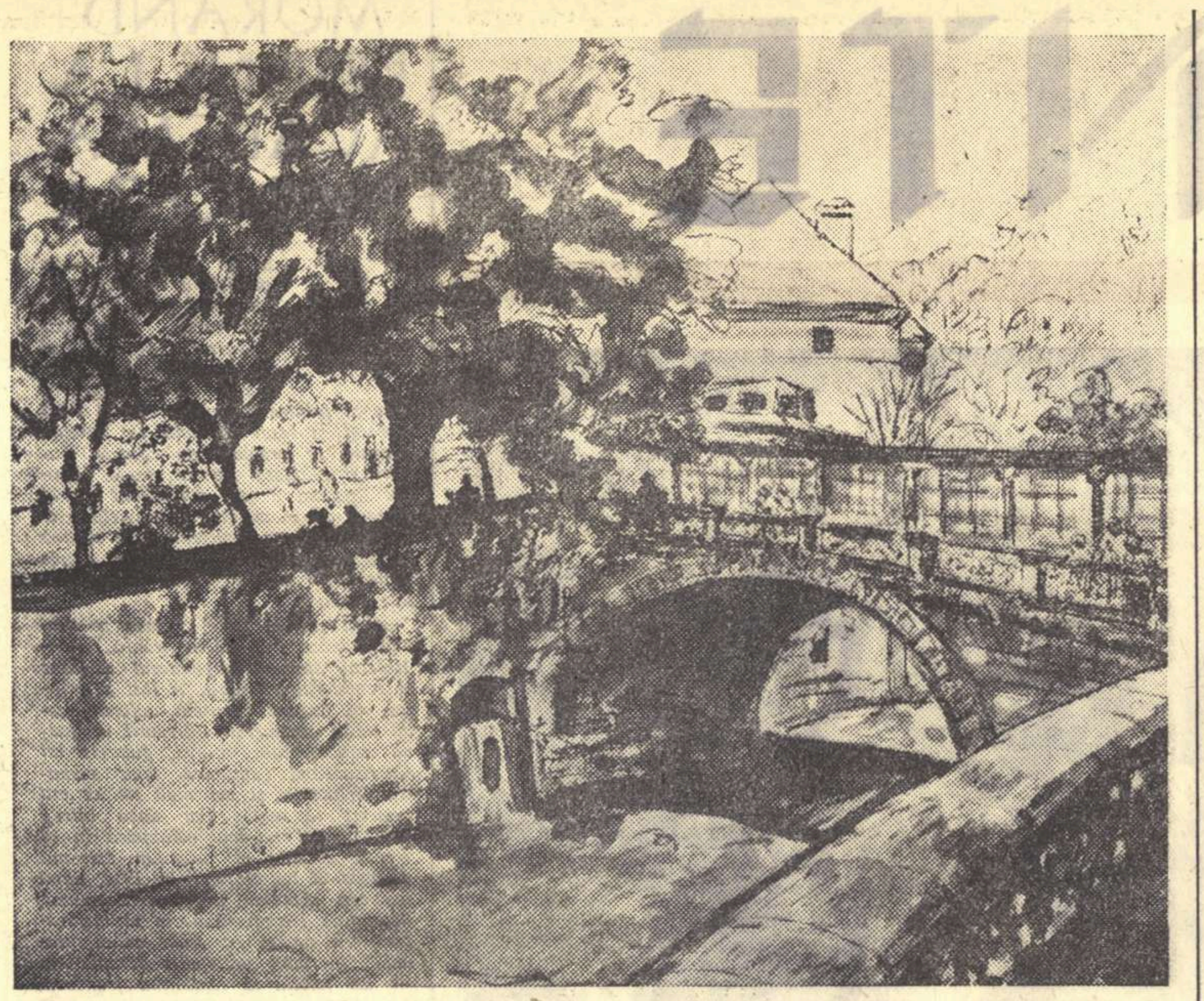

MARIA MANOLESCU „Podul Cernei"

Munca și originea artei

II

Ungerea pielii sau a părului, *tatuarea* — atît de răspîndită la triburile primitive — și împletite cu tot felul de credințe religioase, — au avut la început un rost practic, utilitar și numai cu timpul s-au transformat în mijloace de înfrumusețare, dobîndind o *funcție estetică* și influențînd *dezvoltarea simțului estetic*. Tot astfel nu am putea să ne închipuim formarea și dezvoltarea gustului estetic pentru podoabele metalice (care le-au înlocuit pe cele de lemn) înainte ca omul să descopere prelucrarea metalelor.

Individul sensibilizat poate contempla frumosul, poate avea desfătări estetice independent de orice considerente economice, utilitare — dar în ultimă analiză, însușirea estetică a lumii (prin crearea operelor de artă și consumarea lor) nu este un joc pur și dezinteresat, ci un proces obiectiv de cunoaștere și transformare a *realității în folosul omului ca ins social, a speciei umane*. Kant definește frumosul ca ceea ce place independent de orice interes. Aceasta este adevărat numai întrucît este vorba de interese egoiste, personale. Raportată la *societatea umană*, definiția lui Kant este infirmată de faptul că însușirea estetică a lumii, contemplarea frumosului reprezintă un factor puternic al progresului moral și intelectual al umanității. Atît în societatea primitivă cît și pe cele mai înalte trepte ale societății civilizate, aceasta este un proces necesar, guvernat de legi obiective a căror descoperire și formulare (deci nu inventarea, născocirea unor legi și impunerea lor ca norme obligatorii) reprezintă sarcina de căpetenie a istoriei artei și esteticei ca discipline științifice. Acelora care atribuie esteticei marxiste și metodei realismului socialist un rol legiferator, încercînd să le respingă ca fiind vinovate de toate păcatele dogmatismului și închistării, ar trebui să li se amintească poziția unui teoretician marxist de talia lui Plehanov care scria: „Estetica științifică nu dă artei nici un fel de prescripții de felul acelora pe care le emitea deseori Hegel. Această estetică nu-i spune artistului: „Trebuie să întrebuințezi cutare și cutare procedee, poți să-ți permiți cutare lucru și nu trebuie să faci altul pentru ca să nu-ți înjosești demnitatea și să nu fii în contradicție cu propriile tale legi". Estetica științifică nu stabilește legi pentru artă. Ea se străduiește numai, cu modestie, să înțeleagă acele legi după care se desfășoară dezvoltarea istorică a artei" 7).

Concluzia la care duce înțelegerea materialistă a raportului dintre joc și muncă și a ideii de frumos devine limpede: caracterul activității artistice a omului primitiv „dovedește fără echivoc că producția obiectelor utile și, în general, activitatea economică a precedat apariția artei și a exercitat asupra acesteia din urmă cea mai puternică influență" 8).

Numai prin muncă omul a umanizat natura și a făcut-o să devină obiect specific al creației artistice și al desfătării estetice. Altminteri i-ar fi rămas cu totul străină și ostilă. Firește că această umanizare nu înseamnă decît începutul supunerii și dominării naturii iar prima mare victorie pe acest drum — descoperirea focului — a generat mitul lui Prometeu. De altfel și celelalte mituri, a căror origine se pierde în negura veacurilor, reflectă într-o formă fantastică religioasă lupta milenară a omului cu vitregiile naturii, cuceririle sale în această luptă și ele au inspirat mai tîrziu o nemuritoare producție artistică.

Fără îndoială că credințele religioase au influențat puternic dezvoltarea artei atît în societatea primitivă, cît și mai tîrziu. Această influență se exercită adesea prin practicarea diverselor ritualuri, însoțite de muzică și dans. Se știe, apoi, ce rol uriaș a jucat mitologia pentru arta greacă. Așa cum spunea Marx, popoarele din antichitate își trăiau preistoria în imaginație, în mitologie. De aici nu rezultă însă nicidecum că originea artei s-ar afla în *conștiința religioasă*. Această conștiință e determinată și ea de condițiile de viață ale oamenilor.

Ca o concluzie generală la cele spuse pînă acum trebuie să mai arătăm că aprecierea lucrurilor din punct de vedere al utilității lor și deci *valoarea economică* precede și determină aprecierea lor estetică și deci *valoarea estetică*. Insușirile estetice ale realității nu există independent și separat de acele însușiri ale lor care au însemnătate practic-utilitară — mai ales pe primele trepte ale dezvoltării sociale. Tocmai acesta este sensul tezei lui Plehanov „că obiectele care servesc popoarelor primitive pentru împodobire au fost considerate inițial ca utile sau serveau în scopul ilustrării însușirilor utile pentru trib ale posesorului lor, iar abia pe urmă au început să pară frumoase". 9) La Plehanov întîlnim de mai multe ori ideea că „aprecierea obiectelor din punct de vedere *utilitar* a precedat aprecierea lor din punct de vedere *estetic*", deoarece „munca este mai veche decît arta", și deci „valoarea de *consum* o precede pe cea *estetică*".

Numai pe măsura progresului material și spiritual al umanității și complicării relațiilor sociale dintre oameni, *esteticul* se autonomizează ca o categorie specifică a vieții umane, dependența sa de *economic* devine mediată și mult mai complexă — fără să dispară însă niciodată, așa cum afirmă esteticienii idealiști pentru care esteticul este o „valoare pură" absolut independentă sau cel mult conexată și interdependentă cu alte valori spirituale.

In concluzie, așa cum observă și cercetătoarea sovietică V. R. Șcerbina, explicarea originilor artei în lumina materialismului istoric reprezenta pentru Plehanov „o problemă a elaborării bazelor materialiste ale esteticii științifice".10)

Unele inconsecvențe principiale sau pur și simplu de formulare nu pot umbri nicidecum faptul că Plehanov a pus pilonii de bază a unei asemenea estetici al cărei proces de elaborare este încă în curs.

Al. Tănase

---

7) G. V. Plehanov, op. cit. pag. 147.
8) Idem, pag. 87.
9) Idem, pag. 119.
10) „Despre ideile estetice ale lui G. V. Plehanov", (trad. în l. romînă) „Voprosi filosofii", nr. 6/1956, pag. 44.

Pericolul farsei minore

In ultimul timp s-a discutat mult în presa noastră despre pericolul melodramei prezent în unele dintre presele actualei stagiuni. Pentru că pericolul principal a fost indicat, rămîne să ne ocupăm și de cele mai puțin principale, dar nu mai puțin pericole. Unul dintre acestea ni se pare și pericolul înfățișat de farsa minoră cu vagi sau (mai trist) stridente apeluri la actualitate, din care, după consumarea acțiunii și a costului biletelor, spectatorul rămîne exclusiv cu farsa, poate nu întotdeauna conștient de rolul de victimă pe care i-a jucat. Mai este necesar să explicăm că nu sîntem împotriva comediei, că nu avem nimic cu farsa, că stimăm tot ce s-a creat în acest gen de la Plaut la Anouilh și că rîdem odată cu toți spectatorii cînd asistăm la reprezentarea unei comedii bune? Parcă totuși nu e necesar. A declara că nu agreezi comedia (sau chiar genul estradei) ca atare, indiferent de mesajul și calitatea ei, ni se pare un snobism transparent și precar. Insă comedia, tocmai pentru că nu e un gen inferior, tocmai pentru că e artă, în înțelesul deplin al cuvîntului, trebuie să-și onoreze această calitate, să comunice cu publicul pe calea emoției estetice, cu alte cuvinte prin mijloace specifice artei. Deci nu genul e compromițător pentru artă, ci anumite exemplare sînt compromițătoare pentru gen. Arta trebuie să ne determine să gîndim, indiferent dacă invocă tragicul sau comicul, să ne îmbogățească sufletește, să ne înalțe pe o treaptă etică și gnoseologică superioară.

Trecînd la obiectul propriu zis al articolului de față, să încercăm a vedea în ce măsură comedia „Masca lui Neptun" *îndeplinește aceste cerințe elementare ale artei? In primul rînd, ce este* „Masca lui Neptun"? *Este, cum o subintitulează autorii, — I. Grinevici și N. Pantelimon, — o* „întîmplare neverosimilă din zilele noastre". *Deci nu o întîmplare* neadevărată *(ceea ce ar fi fost prea comun, deoarece și un copil știe că arta e ficțiune), ci* neverosimilă *(ceea ce e mai original, știindu-se că verosimilitatea e o condiție obișnuită, banalizată chiar, a realismului). De ce comedia se intitulează* „Masca lui Neptun"? *Explicația e mai complicată. Cuvîntul* mască *provine de la ideea autorilor (la care vom reveni) că orice om poartă o mască, drept rezultat al funcției sale sociale. Cuvîntul* Neptun *provine de la numele vilei în care se petrece „întîmplarea neverosimilă". Alăturate, cele două cuvinte nu mai au însă nici un înțeles, și prin urmare piesa se numește* „Masca lui Neptun" *pur și simplu pentru că autorii au intitulat-o astfel, după cum ar fi putut-o intitula cu același succes (peste 75 de spectacole din septembrie pînă în martie, în timp ce o piesă clasică nu face mai mult de 30!)* „Masca pentru Neptun", „Masca din Neptun" *etc. Autorii au cunoscut (sau nu) teatrul pirandellian, au cunoscut (cert)* „Jocul de-a vacanța" *a lui Sebastian și au încercat să facă, pe aceste coordonate, o piesă actuală.*

Dar ce se întîmplă în „Masca lui Neptun"? *Intr-o vilă de pe malul mării descinde un personaj pozitiv, pe nume Mircea Mînzu,* „scriitor, publicist, arhivar al tuturor năzdrăvăniilor vieții și veșnic îndrăgostit al nesfîrșitelor întinderi albastre", *cum se recomandă el, fără să-și dea seama că un scriitor și publicist (cînd nu e, firește, Rică Venturiano) nu se poate exprima atît de curios. (Ce-ar fi ca eroul să-i declare iubitei, în loc de:* „sînt îndrăgostit de dumneata", „sînt îndrăgostit al dumitale"?) *Acest îndrăgostit al nesfîrșitelor întinderi, ia locul administratorului vilei — care plecase după niște afaceri necurate cu berbeci — și, obsedat de ideea că fiecare om poartă o mască, în funcție de locul pe care-l deține în societate (idee străină de altfel, fiindcă, după cum vom vedea, oamenii continuă să se comporte exact cum s-ar fi comportat înainte de... demascare), hotărăște să facă o farsă și-i convinge pe toți chiriașii vilei să-și tăinuiască adevărata identitate, adoptîndu-și ad-hoc una falsă. In felul acesta, un șef de cadre devine magaziner, un ministru doctor, un fotbalist inginer, un șef de gară aviator, două dactilografe fiicele unui ministru, ș.a.m.d. Trecînd peste ciudata idee a lui Mînzu, ne așteptam ca din această „experiență", cum o numește el, din această „radiografie socială", să iasă ceva interesant sau măcar să iasă ceva. Dar falsitatea ideii se dezvăluie scenă cu scenă. Ministrul rămîne și în noua identitate același om simpatic, volubil, amabil, șeful de cadre, același individ rutinat, iscoditor și suspicios (în piesă se sugerează insidios că aceasta ar fi trăsătura caracteristică a tuturor șefilor de cadre, căci defectele sînt prezentate ca roade ale unei deformații profesionale și nu ale unei deformații individuale), șeful de gară, același om modest, blajin și visător, ș.a.m.d. Oamenii trăiesc și discută fiecare după felul său, fără ca ieșirea din propria lor piele să-i stingherească. Atunci, dacă oamenii se comportă conform naturii lor intime, nu conform locului social pe care-l dețin la un moment dat (cu excepția amintită a șefului de cadre), ce rost are teoria măștilor pe care se bazează piesa, ce rost are farsa demascării (care-i de fapt o mascare, pentru că personajele își tăinuiesc adevărata identitate), ce urmărește „radiografia" pe care Mînzu, port-vocea autorilor, o pune la cale? Farsa lui Grinevici, Pantelimon și Mînzu este atît de farsă, încît în cele din urmă nu mai înțelegi absolut nimic... Nu știi dacă oamenii poartă sau nu mască — sau cel puțin care este opinia autorilor —, dacă șeful de cadre este un individ înclinat spre neîncredere sau o „victimă" a profesiunii, alternativă ce pare totuși mai aproape de intenția autorilor, dacă inginerul Miron Vizante are ezitări cu privire la Marga, pentru că aceasta e (conform falsei identități) fiică de ministru, sau pentru că duce în această (falsă) calitate o viață cam ușuratică, dacă Mînzu e un psiholog sau un simplu farseur.*

Singurul lucru absolut clar din toată piesa (care nu e lipsită totuși de o intenție demascatoare) este faptul că administratorul (veritabil) al vilei este un pungaș care inevitabil va fi demascat și dat pe mîna autorităților. Și totuși administratorul e un personaj care apare numai la început și la sfîrșit, care de fapt nu ia parte la farsă, care deci nu este un personaj central al piesei. Dacă despre celelalte personaje nu aflăm nimic în plus, dacă între ele și cu ele nu se întîmplă nimic dramatic — în sensul apartenenței la genul de la care se reclamă — atunci pentru ce s-a mai scris această comedie? Ideea e cel puțin confuză, personajele sînt cel puțin statice, conflictul e categoric inexistent (în afară de cel între administrator și miliție care începe abia odată cu sfîrșitul piesei). Ce rămîne? Rămîne comicul de suprafață, bazat pe quiproquouri, ticuri verbale, calambururi și bilbîieli („Mînzu-mînjii", Marina — numele femeii de serviciu — asociat cu... aviația, „Dom... tovarășe", etc). Nu trebuie să ne lăsăm derutați de marele număr de spectacole și de faptul că piesa e jucată la 4—5 teatre din țară. Publicul merge de multe ori și la drame proaste (vezi cazul melodramei), dar mi-te la comedii proaste. Gustul pentru artă se educă și educația aceasta cere timp, dar mai ales un gust dezvoltat din partea educatorilor. Conducerile teatrelor în cauză poartă vina de a fi făcut concesii gustului îndoielnic și de a-i fi lăsat pe spectatori să plece de la teatru fără nici un cîștig moral.

Dumitru Solomon

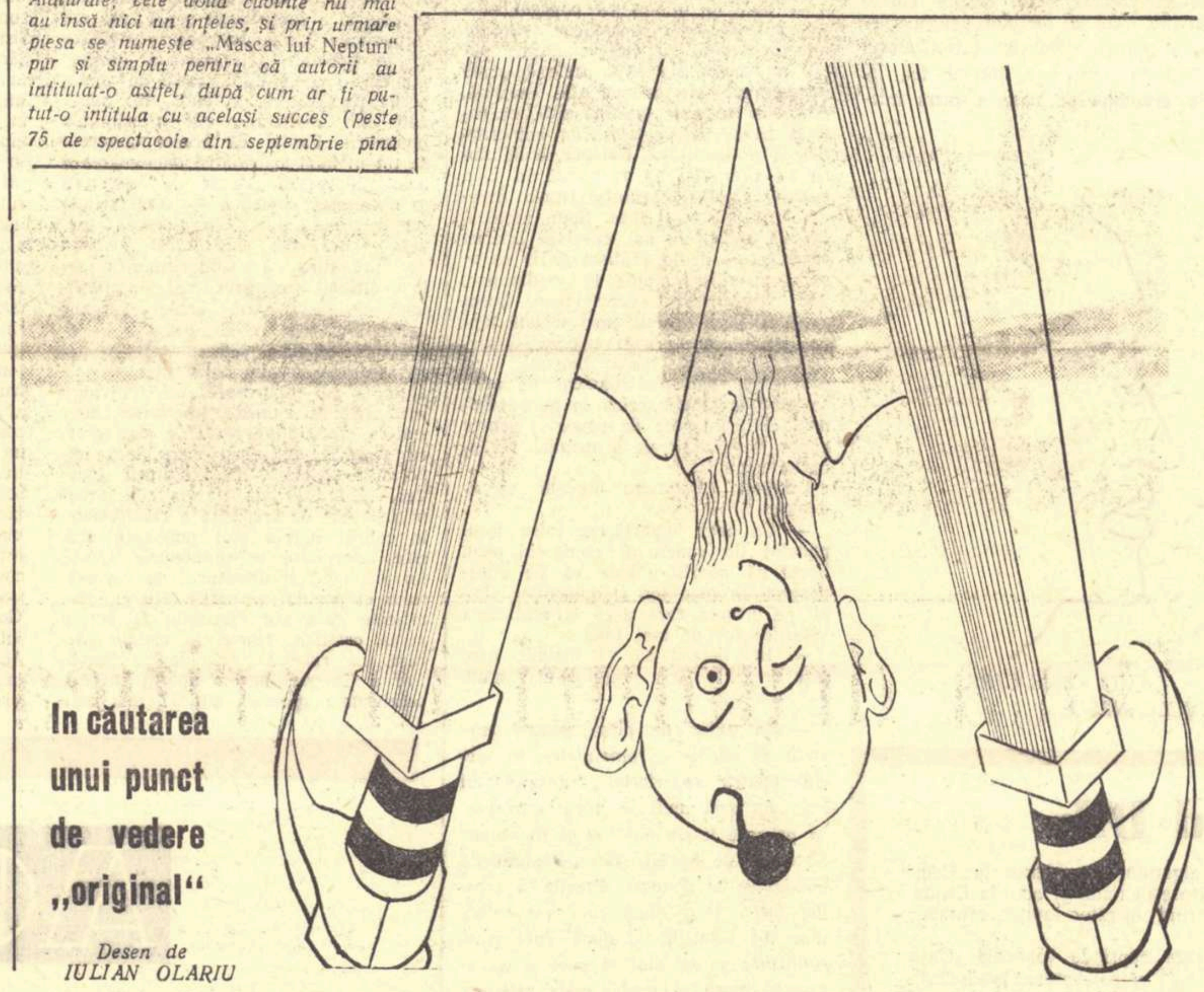

In căutarea unui punct de vedere „original"

Desen de IULIAN OLARIU

O imagine deformată a comunistului*)

In nr. 5 (203) al revistei „Gazeta literară" din anul acesta a apărut schița tovarășului N. Moraru, intitulată: „Cazul lui Ștefan Baciu". In schiță este vorba despre viața unui vechi membru de partid. Datorită acestui fapt, ea stîrnește interesul cititorilor cu atît mai mult cu cît în literatura noastră asemenea subiecte se întîlnesc rar, deși sînt mult solicitate. Dar felul cum sînt tratate lucrurile în această schiță provoacă nedumerire, indignare. Schița promovează minciuna, ipocrizia, înșelătoria în viața personală. Și toate acestea sub masca nobleței, a gingășiei, a dragostei.

Desigur, nu e ușor să redai în imagini literare, în schițe, nuvele, romane, chipul comuniștilor. Se știe că viața este complexă, că se întîlnesc uneori cazuri extrem de dificile. Și cazul lui Ștefan Baciu prezentat în schița de față e un caz complicat.

Pe scurt, cîteva cuvinte despre acțiunea schiței. Ștefan Baciu, vechi comunist, iubit și stimat de colectivul în care lucrează pentru calitățile sale deosebite, pentru devotamentul său față de partid, ajunge la un moment dat într-o mare dilemă în viața sa familială. Soția lui, Ina, în urma schingiuirilor, a torturilor suferite la Siguranța generală, paralizează, rămînind invalidă pe viață. Ani în șir Ștefan Baciu o îngrijește cu atenție, cu dragoste, o îmbărbătează. Ina, conștientă că nu se mai poate însănătoși, îi cere soțului să-și refacă viața, să devină liber. El însă refuză. Dar asta numai oficial. In realitate, își creează o altă viață, neoficială; iubește o studentă tînără, care și aceasta, la rîndul ei, cunoaște situația lui Ștefan Baciu și acceptă să-i fie soție neoficială. Ina însă nu cunoaște viața dublă a soțului ei; soțul nu putea să-i spună, căci ar fi fost de nesuportat pentru Ina. Iată motivarea pe care se axează apoi întreg conflictul schiței; motivare sub vălul căreia lui Ștefan Baciu i se permite să ducă o viață dublă, să înșele, să-și mintă tovarășii. Găsim în schiță o concepție curioasă despre relațiile ce trebuie să existe între oameni. După părerea autorului, nu întotdeauna trebuie să predomine sinceritatea, adevărul. Sînt situații și situații. In cazul de față, de pildă, minciuna pornește din cele mai înalte considerente etice.

„— Ea (adică Ina) știe sau nu? îl întreabă la un moment dat profesorul Mușat pe Ștefan Baciu.

— Nu știe, nu trebuie să știe, răspunde acesta.

— Asta e o lașitate, Ștefan.

— Laș eram dacă i-aș fi spus.

La care, pe drept cuvînt, prietenul îl întreabă:

— Atunci ce-ți rămîne?

— Datoria față de Ina, răspunde Ștefan".

Și despre ce datorie poate fi vorba? O datorie care rămîne cu totul neînțeleasă. Datoria de a-i crea soției impresia falsă că situația e aceeași; de a te arăta față de ea la fel de bun, de drăgăstos, ascunzîndu-i însă adevărul, mințind-o în fiecare zi, în fiecare clipă?

Comuniștii sînt educați să privească adevărul în față oricînd și oricît de crud ar fi el. Baciu însă își minte soția, tovarășa care pentru el nu e numai soție, ci și un prieten cu care a luptat în anii ilegalității umăr la umăr, a căror prietenie s-a cimentat în împrejurări care nu se uită niciodată și care creează un profund respect reciproc. Ii este milă să-i spună adevărul, dar s-o mintă nu? Unde-i atunci respectul, stima reciprocă despre care se face atîta caz în schiță și care în realitate ar trebui să existe între asemenea oameni? Desigur că în viață se întîmplă uneori ca într-o împrejurare concretă dintr-un motiv oarecare să învingă un punct de vedere greșit, schematic. Atunci scriitorul este dator să arate lipsurile, să ia poziție față de ele. In schiță însă nu se observă o perspectivă clară asupra modului în care se rezolvă conflictul.

Neînțeleasă este și comportarea și concepția studentei Dana despre viață, despre dragoste. Ea ajunge să tragă concluzii cu totul deformate despre oameni, despre principiile de conduită în societate. După părerea ei, viața e o minciună, o înșelătorie.

„— De ce, de ce toate cuvintele generoase, toate sfaturile prietenești, tot ce ne spun cărțile, întreabă ea, nu sînt ca și în viață? De ce cînd stai de vorbă cu oamenii, mai toți se arată înțelegători, liberi de orice prejudecăți. Cînd e însă la greu..."

Nimic deci din ce se spune despre noua lume, despre noul mod de viață nu e adevărat. Una sînt principiile etice comuniste și alta realitatea.

Pe ce temei și cu ce drept se fac în schiță asemenea generalizări? Cum se poate prezenta ca erou pozitiv o studentă crescută în anii regimului de democrație populară care susține că familia e o prejudecată burgheză?

„— Voi, voi cei mai în vîrstă, comuniștii, spune ea, mi-ați vorbit mereu de odioasa, de ipocrita morală burgheză, de minciuna convențională care acoperă realitatea veche. M-ați învățat să iubesc lumea de mîine, lumea sincerității depline, lumea în care nu spui una și faci alta, lumea în care n-ai de ce să te ascunzi cînd iubești cu adevărat. Și acum, cînd îl iubesc pe Ștefan tot mai mult, mi se spune că e urît, că e nedemn, că e imoral, de ce?"

Dana acuză societatea pentru nedreptatea ce i se face, iubește, are dreptul la viață și nu înțelege cum de pot oamenii să o acuze de imoralitate, ca și cum ea n-are nici o responsabilitate pentru faptul că Ina e mințită, înșelată. Comportarea Danei, ieșirile ei împotriva principiilor de conduită morală ale societății noastre ar avea numai scuza că au fost expresia unei stări afective, neobișnuite. Dar autorul nu relevă aceasta. Se știe că oamenii cu judecată sănătoasă regretă mai tîrziu cele spuse într-un moment de enervare. Nu se observă însă ca Dana să regrete generalizările sale, să fie capabilă pînă la urmă să cugete mai adînc la viață și la oameni. Ce-i drept, profesorul Mușat, un alt personaj al schiței, încearcă să pună lucrurile la punct.

„— E cu putință, spune el, să-ți construiești fericirea pe chinul și nenorocirea altuia? E permis să distrugi o familie, o prietenă, numai pentru că tu iubești...? Și, oricum ar fi, nu e cu putință să-ți minți tovarășii de muncă, de luptă, nu e permis să duci o viață dublă".

Dar răspunsul acesta rămîne pînă la urmă doar un principiu gol. El nu corespunde deloc rezolvării conflictului. Insuși Mușat renunță la el. Intreaga acțiune se înnoadă într-un mănunchi de contradicții din care autorul nu găsește altă ieșire decît imoralitatea. Minciuna, de data aceasta, după părerea autorului, exprimă un profund spirit tovărășesc. Nici Dana n-are ce să-și mai reproșeze: ea iubește doar; cum și în ce împrejurări anume, asta nu mai are importanță. Pe drept cuvînt se pune întrebarea: ce-ar putea învăța tinerii noștri citind o astfel de schiță? Ei ar putea trage concluzia eronată că dragostea nu cunoaște scrupule, că orice fel de sentimente de dragoste, fie chiar și acelea care se bazează pe minciună, necinste, sînt bune, trebuie încurajate.

Dar ceea ce stîrnește și mai multă nedumerire este că toată această purtare nedemnă a lui Ștefan Baciu, a Danei, găsește pînă la urmă în schiță înțelegere din partea tovarășilor. In sinea lor, majoritatea comuniștilor din organizația de partid din minister, secretarul comitetului raional de partid și alții sînt convinși că Ștefan Baciu nu putea proceda altfel. Ei justifică în fel și chip comportarea acestuia, acordîndu-i circumstanțe atenuante. Este prezentat un comitet raional de partid lipsit de cea mai elementară responsabilitate. Secretarul comitetului raional de partid, de pildă, fiind întrebat de profesorul Mușat ce părere are în acest caz, răspunde:

„— Ce cred eu?... Simt mai mult decît aș putea afirma deliberat că s-a făcut o greșeală, o nedreptate. Am impresia că s-a judecat în pripă".

Cu toate acestea rămîne pasiv, mulțumindu-se doar să înainteze dosarul organului superior de partid, după care așteaptă să vadă ce se va hotărî. Aceeași atitudine, lipsită de curajul opiniei, de răspundere, o au și unii comuniști din organizația de bază a ministerului.

„— Au fost pe la mine, mărturisește în continuare secretarul comitetului raional de partid, mai mulți tovarăși din minister. Regretă votul".

Și totuși adunarea generală a organizației de bază din care face parte Ștefan Baciu îl sancționează. Ce poate rezulta de aici? Că membrii de partid una gîndesc și alta fac, că între convingerile și faptele lor există serioase contradicții. Cei din organizația de bază din minister vin, se plîng la comitetul raional de partid, n-au însă curajul, dacă consideră că s-a făcut o nedreptate, să pună cazul din nou în discuția adunării generale, se resemnează și ei, așteptînd să vadă ce părere au „cei de sus". In realitate, însă, îl consideră pe Ștefan Baciu drept o victimă. In discuțiile particulare îl compătimesc, sancțiunea rămînînd doar o chestiune de ordin statutar. Or, aceasta este o atitudine ipocrită, străină de morala proletară, de morala comuniștilor și trebuie cu toată tăria combătută, dezaprobată. Dacă au considerat că Ștefan Baciu nu e vinovat, cine i-a obligat să voteze pentru aplicarea unei sancțiuni de partid? Și dacă s-a făcut o greșeală, cine-i oprește să lupte pentru restabilirea adevărului, nu oftînd, nu jelindu-se pe la colțuri, ci acționînd după regulile stabilite de statutul partidului și de practica muncii de partid? Se mai pune, de asemenea, întrebarea: unde-i răspunderea secretarului comitetului raional de partid, a biroului, în astfel de situații? Cum pot accepta o hotărîre care-i împotriva convingerilor lor?

Oricine știe că nu așa se petrec lucrurile în viață. Schița denaturează realitatea.

Cui îi poate folosi oare o asemenea schiță? Literatura noastră trebuie să ajute la educarea oamenilor muncii în spiritul principialității, al moralei proletare. Este greu de crezut că o schiță care propovăduiește necinstea în viața personală, lipsa de curaj, discordanța dintre convingere și acțiunea practică, poate contribui la realizarea unui asemenea scop. Desigur nu se poate pretinde ca literatura să descrie numai cazuri pozitive, fără defecte, fără vicii, pentru că în viață se întîlnesc apucături urîte, ca urmare a rămășițelor conștiinței burgheze din mintea oamenilor. Literaturii pătrunse de spirit de partid îi revine însă sarcina să se ridice împotriva unor asemenea racile și nicidecum să le scuze.

E. Busuioceanu

---

*) Articol apărut în publicația lunară „Munca de partid" nr. 4/aprilie 1958, pp. 85—89.

Notă. — Reproducînd articolul critic de mai sus, redacția „Gazetei literare" își însușește total concluziile lui. Schița „Cazul lui Ștefan Baciu" de N. Moraru prezintă în mod deformat imaginea comunistului și, propunînd soluții inacceptabile ale unor probleme de viață personală, se abate de la sarcinile educative ale literaturii noastre. Prin publicarea schiței lui N. Moraru, redacția „Gazetei literare" a dovedit lipsă de exigență.

ARTE

„Ion Anapoda" la Oradea

A sosit timpul ca, după „Domnișoara Nastasia", și cealaltă reușită a dramaturgiei lui George Mihail-Zamfirescu „Idolul și Ion Anapoda" să se bucure de prețuirea cuvenită. Am întîlnit-o la sfîrșitul lunii trecute pe scena unui teatru îndepărtat de provincie, și anume la Oradea. Foarte tînărul regizor Dan Alexandrescu este un pasionat al operei lui Gemi. Anul trecut a absolvit conservatorul de artă din București montînd, împreună cu colegii săi, „Domnișoara Nastasia". Am asistat la spectacolul respectiv și am recunoscut un viitor regizor, cu idei originale și fructuoase purtînd însă pecetea entuziasmului și a inexperienței juvenile. După un an l-am aflat la Oradea montînd „Ion Anapoda" într-o viziune regizorală dovedind în orice caz începutul maturizării. Dan Alexandrescu și colaboratorul său Radu Penciulescu, autorul decorurilor, au sezisat valențele morale și artistice ale acestei piese reprezentativă pentru omul și scriitorul George Mihail-Zamfirescu. „Ion Anapoda" a fost înțeleasă nu ca o comedie mai mult sau mai puțin ușoară, care se poate preta unor tratări caricaturale ieftine. Pornind deci de la înțelegerea adîncilor ei tîlcuri umane, artiștii de la Oradea s-au ferit de pedala comicului gras și au dat viață unei piese de o prospețime uimitoare. Cunoscînd ansamblul creației lui Zamfirescu, și-au dat seama că niciodată autorul „Domnișoarei Nastasia" n-a utilizat tăișul satirei împotriva

omului oarecare, necăjit sau falsificat de o existență meschină și că el era partizanul unui umor învăluitor, înțelegător, plin de bunătate și blîndețe. De aceea, spectacolul ne-a relevat drama profund umană care se petrece în sufletele celor doi protagoniști și zbuciumul lor în dorința de a-și regăsi personalitatea și de a-și înțelege resursele spirituale. Ion realizat de Marcel Segărceanu, în ciuda unor „alunecări" de voce și a unor stridențe în expresie, mai ales în momentele de maximă, nu ne apare un personaj ridicol, ci un om care se frămîntă, caută, se zbuciumă și ajunge la demnitate. Latura comică nu-i absentă în compoziția acestui personaj, dar ea nu domină și nu-i evidențiată cu ostentație. Chiar dacă Frosa (Natalia Lefescu) nu ni s-a părut la nivelul întregului spectacol, o apreciem totuși pentru căldura cu care a interpretat rolul. Stăvăroaia, Mioara, Valter, acest triptic mic-burghez cu simțul ridicolului atrofiat, n-au prilejuit interpretări șarjate. Lili Mihăilescu (Stăvăroaia) a jucat cu discreție, ferindu-se de accente vulgare și gratuități comice. Cristina Tacoi în Mioara a surprins candoarea funcționarei naive, lipsită de posibilitatea perceperii realității și de discernerea adevăratelor valori. Andrei Bursaci (Valter) și C. Simionescu (Aristotel) au avut apariții pentru care merită cuvinte bune.

Dar cei doi realizatori ai spectacolului au intuit și o altă caracteristică a „Idolului". Ultima lucrare demnă de atenție a lui Gemi, un adevărat cîntec al lebedei, după care au urmat numai producții ce nu vor fi reținute niciodată de conștiința posterității, piesa aceasta poartă, pe alocuri, amprenta unui condei obosit. Dorința de a salva textul dramatic l-a dus pe Dan Alexandrescu și Radu Penciulescu la cîteva omisiuni binevenite. Valențele lirice ale textului au fost însă pe deplin păstrate, iar adîncimea cu care au fost înțelese personajele și soluțiile regizorale de bună calitate au făcut din acest spectacol discret și sobru o realizare care poate fi urmărită cu interes.

Am fi vrut să insistăm mai mult asupra meritelor regiei, dar ne oprim numai la modul original în care a fost conceput finalul piesei. Ințelegînd că cei doi eroi trăiesc acum un proces de transfigurare, creatorii spectacolului nu au jucat această scenă în plină lumină, ci în semiobscuritate, într-un joc de culori diafan, lăsînd spectatorilor posibilitatea să-și imagineze marea transformare petrecută în sufletul lui Ion și al Frosei. Iar deplasarea jocului la fereastra casei de la care Ion și Frosa privesc spre viitorul ce și l-au făurit, reprezintă nu numai o idee ingenioasă, dar și o intuire a spiritului piesei. Atunci cînd vorbeam de sobrietatea și fantezia cu care a fost realizat spectacolul, ne refeream și la decorul semnat de Radu Penciulescu: simplu, sugerînd perfect, prin cîteva detalii bine plasate, atmosfera, dînd o mai mare perspectivă desfășurării spectacolului, conceput — așa cum cerea G. M. Zamfirescu — ca un element dinamic, el s-a integrat perfect ansamblului artistic.

Un debut

Pentru prima dată, duminică seara, tînărul dirijor Petre Crăciun a preluat bagheta corului Filarmonicii, bucurîndu-se de o călduroasă și uneori chiar entuziastă primire.

Petre Crăciun este un dirijor îndrăzneț. Și-a ales un repertoriu care cuprinde aproape toate etapele din istoria muzicii corale. Și deși ne-a surprins în mod cu totul neplăcut locul prea redus acordat repertoriului romînesc, i-am admirat spiritul de selecție și gustul. De două ori s-a dezmințit însă, alegînd lucrări prea puțin semnificative pentru Debussy și Grieg. S-a dovedit în special înzestrat pentru piesele meditative, de vibrație lirică. A fost cu deosebire sensibil la momentele diafane și vrem să remarcăm finețea cu care a realizat pasajele de piano și pianissimo. Are percepția arhitectonicii generale a unor lucrări din marele repertoriu (Bach, Haydn, Schumann, Brahms) și cizelează bucata muzicală pînă la amănunte. Este minuțios și uneori pedant. In momentele însă de mare dramatism, de puternic clocot și de intensități majore, pare în situația vrăjitorului care nu mai poate să stăpînească forțele dezlănțuite.

Valeriu Rîpeanu

CONTINENTE

De vorbă cu Taiji Kawajiri și Yuù Yamamura

I-am întîlnit zilele trecute pe domnii Taiji Kawajiri și Yuu Yamamura, în hólul hotelului „Ambasador". Primul gest pe care l-au făcut, după ce ne-am așezat în fotolii în jurul unei mesuțe de lîngă geam, a fost să ridice perdeaua și să privească nostalgic afară.

— **Plouă... Plouă ca în Japonia. După căldura de acum cîteva zile, ne simțim parcă acasă. De altfel, căldura prietenească ce ne-a înconjurat a făcut să simțim mai puțin obositoare arșița săptămînilor precedente.**

— Ați întreprins această călătorie ca turiști, sau a existat un impuls profesional pentru ca să străbateți un drum atît de lung pînă la noi?

— **Domnul Yuu Yamamura este poet și director literar al teatrului de păpuși Puk din Tokio, al cărui președinte am onoarea să fiu, mă lămurește binevoitor domnul Taiji Kawajiri și continuă: în ce mă privește, am luat parte ca membru la lucrările Festivalului și Congresului Internațional al teatrului de păpuși, respectiv ca participant la lucrările juriului, mai apoi, alături de colegul meu, ca observator.**

— V-aș ruga să-mi împărtășiți unele observații despre literatura actuală japoneză.

— **Căruia dintre noi îi cereți aceasta? remarcă amuzat domnul Kawajiri.**

Convenim ca fiecare să-și expună părerea.

— **Fără îndoială, situația materială și morală a scriitorilor japonezi nu poate fi comparată cu cea a scriitorilor romîni. In țara noastră, statul nu asigură artistului o existență materială decentă și nici nu există preocuparea unor instituții oficiale pentru a sprijini cît de cît creația. Din întîlnirile mele cu doamna Veronica Porumbacu și domnul Eugen Jebeleanu, ca și din vizita noastră la Studiourile** Cinematografice Sahia și Buftea, ne-am putut da seama că, prin contrast cu stările de fapt din Japonia, artiștii romîni beneficiază de un climat dintre cele mai favorabile pentru arta lor. Sînt stimulați și se bucură de aprecierea cea mai caldă a oficialităților și publicului.

Intervine în discuție domnul Yamamura:

— La întrebarea dvs., am să vă răspund și eu, firește, dacă d-l Kawajiri nu mai are nimic de adăugat. Caracteristica culturii noastre de astăzi este coexistența manifestărilor tradiționale cu cele moderne. După cum presupun că știți, pînă acum un secol arta japoneză era una arhaică, neinfluențată de alte contacte spirituale. In ultimul veac Japonia a intrat pe făgașul capitalismului și noi am suferit într-o bună măsură influența Occidentului. Aceasta ca observație generală. Ceea ce este mai interesant pentru discuția noastră, este situația ce s-a creat după cel de-al doilea război mondial. Este vorba de o altă atmosferă, de alte căutări creatoare. A intrat în arena culturii o nouă forță: intelectualitatea democrată, progresistă.

— Pe cine aveți în vedere?

— **Mă refer — răspunde domnul Kawajiri — în primul rînd la Tokunaga Sinao. Pe cîte știu, a fost tradus în unele țări de democrație populară.**

— Intr-adevăr, confirm eu, „Strada Soarelui" este o carte care la noi s-a bucurat de mult succes.

— Dar în afară de Tokunaga, dispărut dintre noi acum trei ani, aș vrea să vorbesc acum despre Yuriko Miamoto. Noi o prețuim pentru marele ei roman „Dohyo" („Indicatorul drumului") care este, într-un fel, istoria drumului pe care a mers intelectualitatea japoneză în perioada de dinaintea și de după primul război mondial. Romanul nu este lipsit de implicații și în actualitate. Amintesc aici și pe poetul și prozatorul Sigeharu Nakano, a cărui nuvelă, „Norul", este pătrunsă de o profundă simpatie pentru lupta proletariatului japonez și față de idealurile partidului comunist din țara noastră.

Domnul Yamamura ține să precizeze:

— Alături de cei amintiți, fără îndoială, nu mai puțin interesant și valoros este poetul Kareko Mițuharu. In timpul războiului el are meritul de a fi continuat să publice poezii antirăzboinice, uzitînd de mijloace de expresie disimulate, pentru a înșela siguranța și cenzura, dar a căror eficiență n-a fost dintre cele mai slabe. In fine, să spunem un cuvînt și despre Sakao Kubo, care a publicat înainte de război „Pămîntul cu vulcani", o operă remarcabilă prin problemele de ordin social și psihologic, puse în dezbatere. Un loc de seamă în ansamblul literaturii noastre de azi îl ocupă Kaoru Osanay, creatorul teatrului modern japonez.

D-l Kawajiri socoate enumerarea incompletă:

— Doresc ca cititorii dvs. să ia cunoștință și de clasicul nostru Siga Naoya, după cum merită toată atenția Kazuo Hiroțu, al cărui volum publicistic „Evenimentele de la Mațakava" reprezintă o tulburătoare demascare a unei înscenări fasciste care a avut loc în Japonia acum cîțiva ani.

— Aș dori să aflu ce curente anume se manifestă în prezent în cadrul literaturii japoneze, cum reflectă literatura evenimentele de mare însemnătate pe care le trăim?

— Este de înțeles că poporul nostru, care a trăit încercările crîncene ale războiului, nu este cituși de puțin indiferent la evenimentele de mare însemnătate ale momentului de față. Aspirația sa este una pașnică, el dorește să se dedice lucrărilor construcției și prosperității. Desigur, e de dorit ca literatura să răspundă în chip pozitiv acestor năzuințe. Intr-o oarecare măsură o și face. Spun aceasta, fiindcă astăzi, la noi, coexistă diferite curente, — de la realism critic și umanism militant, pînă la modernism, impresionism sau expresionism. Socot însă că ceea ce este pozitiv este faptul din ce în ce mai evident și mai îmbucurător că mulți oameni, și printre ei numeroși oameni de artă, se gîndesc foarte serios la necesitatea unei culturi legate de popor și pentru popor, însuflețită de principiile realismului socialist.

Domnul Yamamura dorește să adauge:

— Ca poet împărtășesc întru totul punctul de vedere al colegului meu. Socot că poezia trebuie să fie întotdeauna un însoțitor al oamenilor simpli pe drumul care duce la realizarea visurilor lor de mai bine.

— Imi permit să vă întreb: care sînt creațiile dvs. prețuite mai mult de cititori?

— Ca autor de piese pentru teatrele de păpuși și, bineînțeles, în special pentru repertoriul ansamblului Puk, țin mai mult la acele zece piese pe care le-am publicat și în volum. Succesul de librărie dovedește reacția publicului la această direcție a creației mele. Dar, după cum v-a informat d-l Kawajiri și după cum v-am confirmat și eu, sînt și poet și de această latură a trudei mele artistice, mă leagă satisfacții deosebite. Mi le-au adus mai cu seamă cele două plachete „Corbul" și „Opere".

La despărțire, cei doi interlocutori mi-au mărturisit:

— **Pînă acum un an n-am cunoscut aproape nimic despre cultura țării dvs. Ceea ce știm acuma, vom încerca să facem cunoscut, la întoarcerea noastră, în patrie. Sperăm să dezvoltăm în viitor legături mai strînse.**

H. Zi

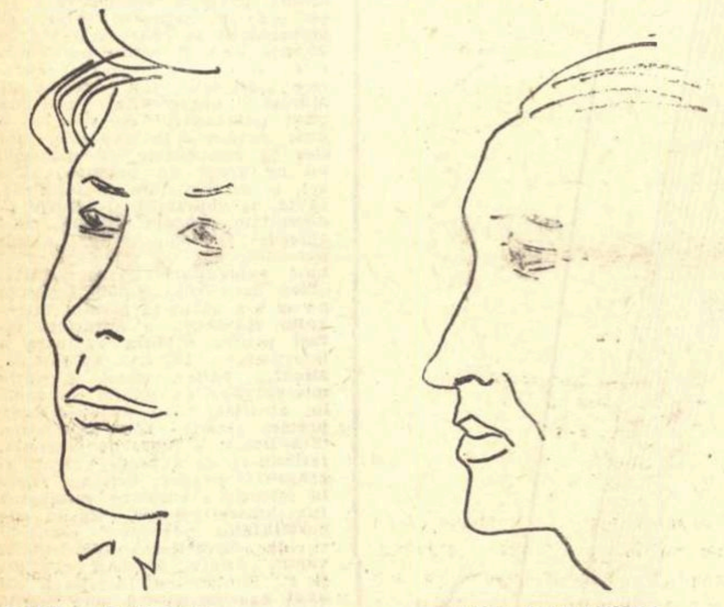
TAIJI KAWAJIRI YUU YAMAMURA

Desene de MIHU VULCANESCU

Mohamed Dib

Mohamed Dib, poet și romancier algerian, s-a născut la Tlemcen, la 21 iulie 1920. A urmat studiile în orașul natal și apoi la Oujda. Nevoit să muncească de tînăr a fost pe rînd lucrător tapițer, contabil, învățător, ziarist.

Este autor al trilogiei „Algeria", care cuprinde volumele „Casa mare", „Incendiul", „Meșteșugul de a țese" și colaborează la săptămînalul „Les Lettres Françaises". Locuiește în orașul său natal.

POEMA DUBLA

— A mes amis français —

I

ORA NEBUNA

Pămînt ce iubești, copleșit
De masacre, aruncat tăcerii,
Palid, înveșmîntat în doliul
Nopții, sub licărul
De sînge purpuriu peste podgorii
La hotarele morții
Strălucești straniu.

Ora nebună hoinărește; îndoliată.
O veți recunoaște
In copleșitoarea ură neagră —
Prea multe țipete, prea mult vi..t

II

MESAJ

Nădejdea îmi aduce cuvinte
De departe; aud un cîntec:
El face să se risipească noaptea,
Să uiți de chinuri, —
Tirania și turbarea lor.

In cîntec pașnic și dulce
Și-n lupta unei inimi îngăduitoare
Impotriva oștilei imensități,
Tu, mică flacără
Ce-mi ții de urît,
Arzi astfel încît să nu te înclini
Nici cînd urlă vîntul sălbatic,
Și noaptea acoperă de beznă apropierile;
Arzi pînă cînd va veni ziua!

Vînt al nopții, vînt aspru,
Intoarce-te în țara
Ce te-a trimis și spune:
„Pacea să fie cu voi,
Pe toate răscrucile munților;
Asta e primăvara ce, trecînd,
Pregătește orele
Clare, de miere, de orz
Și de grîu, pentru ca toți,
Omul și vita lui, să mănînce".

In romînește de **George Demetru Pan**

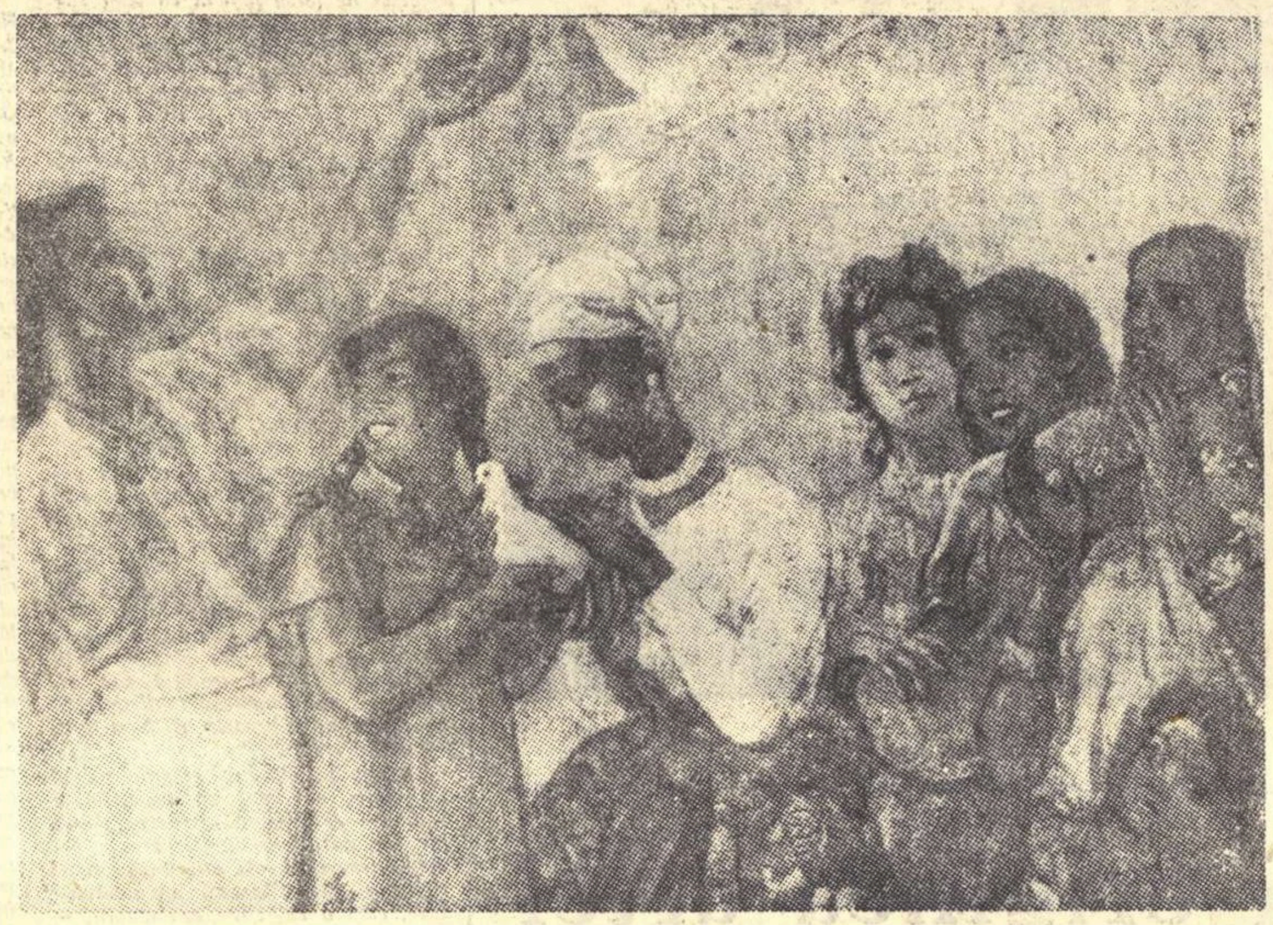
A. N. VARNAVIȚKAIA „Noi nu vrem război"

Tribuna Congresului scriitorilor sovietici

In cadrul pregătirii celui de-al treilea Congres al scriitorilor sovietici, precum și a congreselor scriitorilor din Republicile Unionale, presa sovietică și în special „Literaturnaia gazeta" publică o serie de articole de bilanț și de perspectivă, în care sînt analizate atît realizările cît și sarcinile literaturii. Faptul că aceste congrese se țin în mod sistematic, demonstrează locul important ocupat de literatură în societatea sovietică — scrie articolul de fond din „Literaturnaia gazeta" nr. 63, intitulat „Tribuna de pregătire a Congresului". De la ultimul congres al scriitorilor sovietici s-au scurs aproape patru ani. Ca întotdeauna, și în această perioadă partidul s-a ocupat de puritatea ideologică a literaturii, a ajutat-o să progreseze, să învingă tendințele revizioniste, liberaliste, dogmatice, să înlăture greșelile ideologice. In vederea discutării celor mai importante probleme ale literaturii sovietice, „Literaturnaia gazeta" a inițiat o „tribună" de pregătire a congresului, în cadrul căreia sînt publicate articole referitoare la problemele sensului ideologic al literaturii, ale caracterului ei popular și partinității ei, apoi articole care vor contribui la activizarea esteticii, teoriei și criticii literare. La rubrica „Tribuna de pregătire a Congresului" a apărut în „Literaturnaia gazeta" din 27 mai articolul „Cel mai important principiu", semnat de D. Erenin. Autorul pune în lumină viabilitatea verificată a realismului socialist în decursul dezvoltării sale ascendente, faptul că în ciuda nenumăratelor atacuri provenite atît din partea dușmanilor declarați, cît și din partea revizioniștilor, principiile realismului socialist au ramas în picioare. Totuși, afirmă autorul, unii teoreticieni sovietici s-au lăsat derutați de aceste atacuri și au cedat anumite poziții. Astfel, s-a ajuns, la Congresul al II-lea, a se renunța la unul din principiile de bază ale realismului socialist, anume la *caracterul concret-istoric*. Acest principiu a fost elaborat și apărat chiar de Marx și Engels care într-o scrisoare către Lassale i-au reproșat acestuia tocmai absența caracterului concret-istoric, din piesa „Frantz von Sickingen". Caracterul concret-istoric, subliniază Erenin, este un principiu al marxism-leninismului în genere și nu exclusiv al realismului socialist. După unii teoreticieni renunțarea la acest principiu ar face mai clară problema romantismului revoluționar. Realitatea a dovedit însă contrariul. Caracterul concret-istoric a stat nu numai la baza operelor lui Gorki și Maiakovski, dar și a operelor lui Vișnevski, Leonov, Fadeev și alții. Acest principiu, arată Erenin, cheamă la lupta pentru oglindirea realistă a vieții împotriva subiectivismului idealist în literatură. Refuzul de a oglindi viața în dezvoltarea ei istorică îl dezarmează pe artist, îl împiedică să dezvăluie legile obiective ale mișcării sociale. In încheierea articolului său, Erenin își exprimă speranța că la cel de-al treilea Congres al scriitorilor va fi înlăturată greșeala care s-a făcut la Congresul al doilea, prin nerecunoașterea unui principiu fundamental al realismului socialist.

In același număr, „Literaturnaia gazeta" publică articolul „Critica și criticii" de B. Brainina, în care se indică, printre sarcinile criticii literare, aceea de a demonstra realizările literaturii sovietice, de a dezvălui particularitățile și caracterul multilateral al literaturii socialiste, de a lupta împotriva teoriilor revizioniste. Criticul, ca orice scriitor — spune Brainina — trebuie să fie un artist al cuvîntului. Cu toate acestea, de critică literară se apucă mulți cărora le lipsește orice urmă de talent. Redacțiile de multe ori se mulțumesc cu articole scrise prost, dar care spun lucruri acceptabile. In general, critica este privită ca o literatură de calitatea a doua. Autoarea cere remedierea acestei situații a criticii literare, pentru a se asigura caracterul combativ și artistic în același timp al criticii.

M. S.

AGENDĂ

• In R.D. Germană a apărut recent o nouă ediție a operelor lui Goethe (Volksverlag Weimar). Este o ediție populară în 10 volume. Editorul, profesorul Reinhard Buchwald, a preferat de data aceasta ordinea cronologică a operelor, distingînd patru etape principale: 1) epoca tînărului Goethe; 2) Weimar și Italia; 3) de la Revoluția franceză pînă la moartea lui Schiller; 4) creația bătrînului Goethe după moartea lui Schiller. Această ediție e menită să facă operă lui Goethe accesibilă maselor largi de cititori.

• Cu ocazia celei de a 10-a comemorări a morții lui Adam Scharrer, presa literară germană a publicat numeroase articole. Adam Scharrer, scriitor, născut și crescut printre țărani, a consacrat o parte covîrșitoare a operelor sale luptei oamenilor simpli împotriva exploatării feudale și burgheze, în epoca de la sfîrșitul secolului al XIX-lea pînă la cel de al doilea război mondial. Scharrer a susținut, pe plan literar, ideea alianței între țărănimea muncitoare și proletariat. Cele mai cunoscute romane ale sale sînt: „Flăcăii fără patrie", „Ciobanul din Rauhweiler", „Cirtițele", „Povestiri din sat", „Inșelăciunea cea mare" și „Familia Schuhmann".

• Postul de radio-emisiune al R.D.G. (Deutschland Sender) a inițiat recent un concurs literar cu tema: „Nici o armă atomică pe pămîntul german". Pentru concurs s-au trimis povestiri, scenarii, poezii și cîntece. Lucrările premiate vor fi radiodifuzate.

Din juriul concursului fac parte, printre alții, Leonhard Frank, Willi Bredel, prof. Hans Grundig.

„SCRIITORII ȘI OPERELE LOR"

este titlul unei colecții de broșuri editate de „Longmans, Green & Co" din Londra sub auspiciile lui „British Council". Condusă de Bonamy Dobree, profesor la Universitatea din Leeds, colecția își propune ca pe un spațiu restrîns — 40 pagini — să ofere o introducere la înțelegerea personalității scriitorilor englezi, clasici sau moderni. Cele aproape 100 numere apărute oferă o privire rapidă asupra literaturii engleze, de la Shakespeare și Milton, trecînd prin Maugham și D. H. Lawrence, pînă la Joyce, Carey și W. H. Auden.

ROBERT KEMP,

criticul literar al revistei pariziene „Les Nouvelles Litteraires" și cronicar dramatic al cotidianului „Le Monde", fiind ales membru al Academiei Franceze, a fost primit sub Cupolă de către Emile Henriot, critic literar și ziarist.

Noul academician, care are în urma sa cinci decenii de activitate publicistică, a ascultat un elogiu entuziast al... ziaristicii.

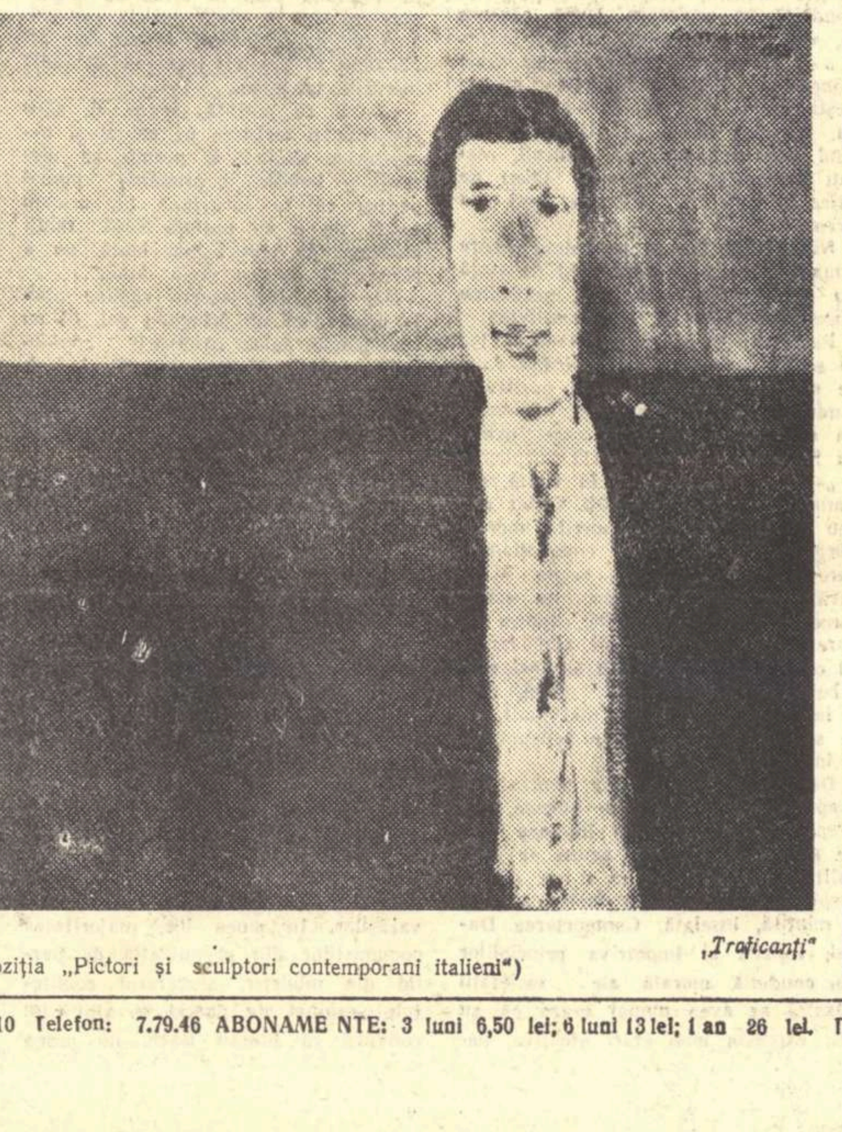
AURELIO CAMINATI „Traficanți"

(Din expoziția „Pictori și sculptori contemporani italieni")

MORAND RESPINS LA ACADEMIA FRANCEZĂ

La 22 mai, cînd viața publică a Franței trăia momente grele, n-a trecut totuși neobservat așa-zisul „vot alb" al Academiei franceze, care oprea pentru moment intrarea printre nemuritori a lui Paul Morand și Jean Rostand la fotoliile ocupate pe vremuri de Claude Farrère și Edouard Herriot. Dacă biologul Rostand a fost considerat de la început ca o victimă a tocmelilor electorale ale academicienilor, în schimb Morand a fost obiectul unei ample controverse și nu numai în publicațiile literare.

„Rien que la terre", oftase pe vremuri, blazat de circumstanță, globtroterul spilcuit, diplomatul diletant și reporterul salonard. A fost și printre noi, cu ani în urmă, autorul acelui inept „Bucarest" întrezărit în goana automobilului. Atunci, ginerele lui Chrissoveloni cunoscuse doar camarila, tripourile și cel mult tot ce era „ouvert la nuit". Dar dacă întreg mapamondul nu mai astîmpăra în al treilea deceniu al secolului spleenul nărăvaș al lui Morand, în 1958, după moartea socrului și lecția războiului, aspirațiile i s-au redus la ultima expresie a modestiei: „rien qu'un fauteuil" — cum ar spune domnia sa — un fotoliu la Academia franceză, numai unul din cele patruzeci, în care să-și poată odihni glorios, aristocratele mădulare. Scontînd deci că vremea a șters cu buretele perioada în care s-a ilustrat ca exponent de vază al diplomației guvernului din Vichy, și-a pus candidatura la Academie și a început tradiționalele vizite de rigoare.

Viața politică a Franței este cu deosebire sensibilă la fenomenul literar. A fi „de l'Académie française" a fost și a rămas ambiția mai mult sau mai puțin mărturisită nu numai a minuitorilor condeiului, dar și a politicienilor și militarilor. Și întrucît accesul printre „nemuritori" a fost întotdeauna o problemă de vîrstă și de poziție socială, instituția lui Richelieu s-a situat, cu excepții numărate pe degete, categoric la dreapta. Ultimul război a zguduit desigur soliditatea concepțiilor ei politice. E util totuși să ne amintim că sub cupolă s-au recrutat exemple odioase: e destul să cităm cazul lui Maurras. Candidatura lui Morand avea oarecare șanse și, ca de obicei, s-au efectuat cunoscutele manevre de culise. Se părea la un moment dat că se va ajunge la un compromis și că cele două „tabere" își vor acorda reciproc voturile pentru autorul „Atomilor ereditari" și trubadurul „Europei galante". Numai că...

In viața Academiei, în care surprizele sînt doar de domeniul legendarului ei dicționar, a irupt un fapt neobișnuit. Unsprezece membri, și nu dintre cei mai puțin iluștri, au trimis „directorului în exercițiu" o scrisoare în care arată că „persoana și rolul lui Morand în timpul ultimului război ar trezi amintiri și supărări de natură să ducă la controverse și conflicte în sinul Academiei" și că „ar prejudicia periculos în țară și străinătate prestigiului acesteia". Dacă semnatarii scrisorii n-ar fi fost François Mauriac, Jules Romains, Georges Duhamel, Pasteur Vallèry-Radot, Robert d'Harcourt, André Siegfried, Maurice Garçon, Fernand Gregh, Wladimir d'Ormesson, André Chamson și Robert Kemp, poate că amnezia colegilor lor întru nemurire ar fi lăsat indiferentă opinia publică franceză. Dar personalitatea petiționarilor și neobișnuința unui act care înfringea toate tabieturile academice au făcut să se răscolească dosarele și să se rememoreze faptele.

Delegat de Pétain să lichideze ambasada franceză din Londra în 1940, Morand a fost trimis doi ani mai tîrziu ca șef de misiune la București. Partenerul de bridge al lui Manfred von Killinger pleda fervent „revoluția națională" și devenise în „Voix françaises" propagandistul entuziast al hegemoniei germane, într-o Europă în care nazismul își dovedea înalta spiritualitate la Oradour și Lidice, în atîtea lagăre și crematorii. Transferat în preajma eliberării Franței într-o capitală „mai sigură", la Berna „neutră" și depărtată de frontul sovietic, Morand n-a contenit să prezică prăbușirea aliaților și să se gargarisească nietzscheean cu „sentimentul tragic și dionisiac al existenței". Eliberarea Franței l-a făcut să decadă din rangul diplomatic, dar nu i-a răpit posibilitatea de a preamări în „Flagelantul din Sevilla" colaboraționismul, de a zugrăvi în culori negre rezistența. Complăcîndu-se în rolul de „victimă", a beneficiat pînă la urmă de uitare, într-atît încît să-i permită temeritatea candidaturii la Academie. Dionisiacul de ieri a putut deci rîvni nestingherit la satisfacțiile apolinice ale fracului verde.

Va fi sau nu ales Paul Morand? Iată întrebarea care a frămîntat săptămîni la rînd viața literară franceză. Votul din 22 mai a dat rezultatul așteptat de opinia publică. Odată cu gestul celor 11 academicieni, el învederează că, în atmosfera atemporală a tricentenarei instituții, a intervenit un factor nou. Fotoliul academic nu mai recompensează ușor cochetarea sau pactizarea deschisă cu dușmanii republicii. Sub cupolă, opera unui scriitor nu mai este considerată joc gratuit, ci începe a fi judecată în funcție de personalitatea autorului, dacă nu chiar de mesajul ei social, de aportul sau dauna pe care o reprezintă. Ilustra companie e nevoită să-și plece urechea la reacția opiniei publice din țară și chiar din străinătate.

Ne aflăm desigur în fața unui început, deocamdată destul de timid. Dar dacă ne amintim conservatorismul atît de neabătut pînă acum al Academiei franceze, începutul acesta echivalează cu un val de aer proaspăt sau cu un pas înainte.

M. Roșca

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional*: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ȚARILE, UNIȚI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 25 (223) - joi 19 iunie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

Contemporaneitate și poezie

Poet sînt și eu și tot ce susțin în rîndurile ce urmează, o voi face în această calitate. Despre contemporaneitate în poezia maghiară a Republicii Populare Romîne, competent ar fi să vorbească nu un poet, ci un critic, obișnuit cu mînuirea categoriilor estetice și a considerațiunilor ideologice... Dar iată, criticii literari din țara noastră nu s-au îndeletnicit decît într-o foarte mică măsură — și numai în ultima vreme — cu orientarea noastră, a poeților, — lăsîndu-ne să ne descurcăm singuri, dacă putem, în problemele mai mult ideologice și mai puțin estetice ale poeziei noastre de azi.

Nu e deci nici o mirare că unii dintre poeții noștri maghiari — și, ceea ce este de reținut: mai ales cei tineri — s-au cam lovit — și se mai lovesc în continuare — de unele obstacole în drumul lor spre o poezie de înaltă ținută ideologică și artistică.

Menționez de la început că trăsătura cea mai evidentă a poeziei maghiare de azi din Republica noastră este tocmai această abundență de poeți tineri, talentați. Dar nu acesta este lucrul cel mai însemnat. Totdeauna, în literaturile tuturor vremurilor, au existat și vor exista numeroși poeți. Poezia maghiară din patria noastră ca și poezia romînă se caracterizează însă prin faptul că, în pleiada de astăzi, numărul celor talentați este deosebit de însemnat. Trebuie să luăm notă de unii dintre ei deoarece, în ultimă analiză, ei vor asigura continuitatea poeziei maghiare din Republica Populară Romînă.

Pe lîngă cei ale căror nume au și figurat pe coperta unuia sau a mai multor volume de poezii, coloanele revistelor și ziarelor maghiare de la noi sînt asaltate de o pleiadă mult mai bogată de poeți începători, printre care se afirmă de pe acum cîțiva cu o personalitate distinctă. Pomenim aci numele cîtorva dintre aceștia. György Csávossy, Zoltán Véress, Aladár Lászlóffy, Pál Jancsik, Gizella Hervay... Indărătul fiecărui nume întîlnim un fiu al acestei patrii și chiar un descendent al celor ce dețin azi puterea în țara noastră. Acești tineri și-au format conștiința de om și de creator în anii puterii populare, în anii construirii socialismului, în anii avînturilor noi ale cuceririlor obținute de masele muncitoare și țărănești... Sînt deci fiii noștri în toată accepțiunea cuvîntului! In poeziile multora dintre ei găsim reflectarea tocmai a acelor curente și tendințe care le-au dat puterea și posibilitatea de a-și manifesta talentul.

Dar, din păcate, nu întotdeauna se întîmplă așa.. Căci iată ce scrie un critic al nostru (László Földes) despre unul — poate cel mai talentat — dintre acești poeți tineri:

„E strident, străin și anacronic felul în care N.N. privește lumea umană, interpretînd-o cu impasibilitate după legea lumii astrale: — binele și răul se atrag și se resping ajungînd pașnic la echilibru; tu să rămîi inactiv — lasă lumea să se clădească după placul ei!"

Și ce constată un alt critic literar (György Jánosházy), despre o seamă de tineri poeți:

„Ce este în fine acel ceva despre care trebuie să vorbim? Este acel dor de evaziune ce se degajă din unele poeme ale unora dintre tinerii noștri. De ce vor să scape ei? De realitate, de timpul nostru, de tot ceea ce ei știu și simt în jurul lor. Nu este o atitudine nouă în poezie, dar... cum, prin ce să o explicăm în cazul tinerilor noștri?"

Ce concluzii trage, în fine, un al treilea critic (Győző Hajdu) cu privire la aceiași tineri încă neorientați.

„Deși de ani de zile și-au luat zborul pe cerul literaturii noastre, totuși, cu iertăciune fie zis, nu se simte că ar fi păsări de baștină, îndeajuns de apropiate de căminele noastre. Incă nu și-au așezat definitiv cuiburile — potrivit mărturisirii poemelor lor — pe meleagurile noii noastre realități. Parcă ar fi doar oaspeți, niște păsări migratoare, — așa își desfac aripile deasupra pămîntului natal..."

Constatări nu tocmai îmbucurătoare. Și, spre marele meu regret, trebuie să fiu în mare parte de acord cu aceste constatări. Criticii noștri din păcate se opresc la descrieri, ca și cînd un medic s-ar putea mulțumi cu constatarea simptomelor și nu s-ar simți obligat, împins să cerceteze și cauzele care produc simptomele bolii... Cum va prescrie el un tratament dacă nu pătrunde pînă în adîncul procesului ce se desfășoară în fața ochilor săi? De fapt, un asemenea tratament nici nu este prescris și reiese se lasă pe seama pacientului să-și găsească singur leacul potrivit...

O analiză marxistă a fenomenului ar da desigur rezultate fructuoase. Acest scurt articol al meu, fi-

Szemler Ferenc

(Continuare în pag. 6)

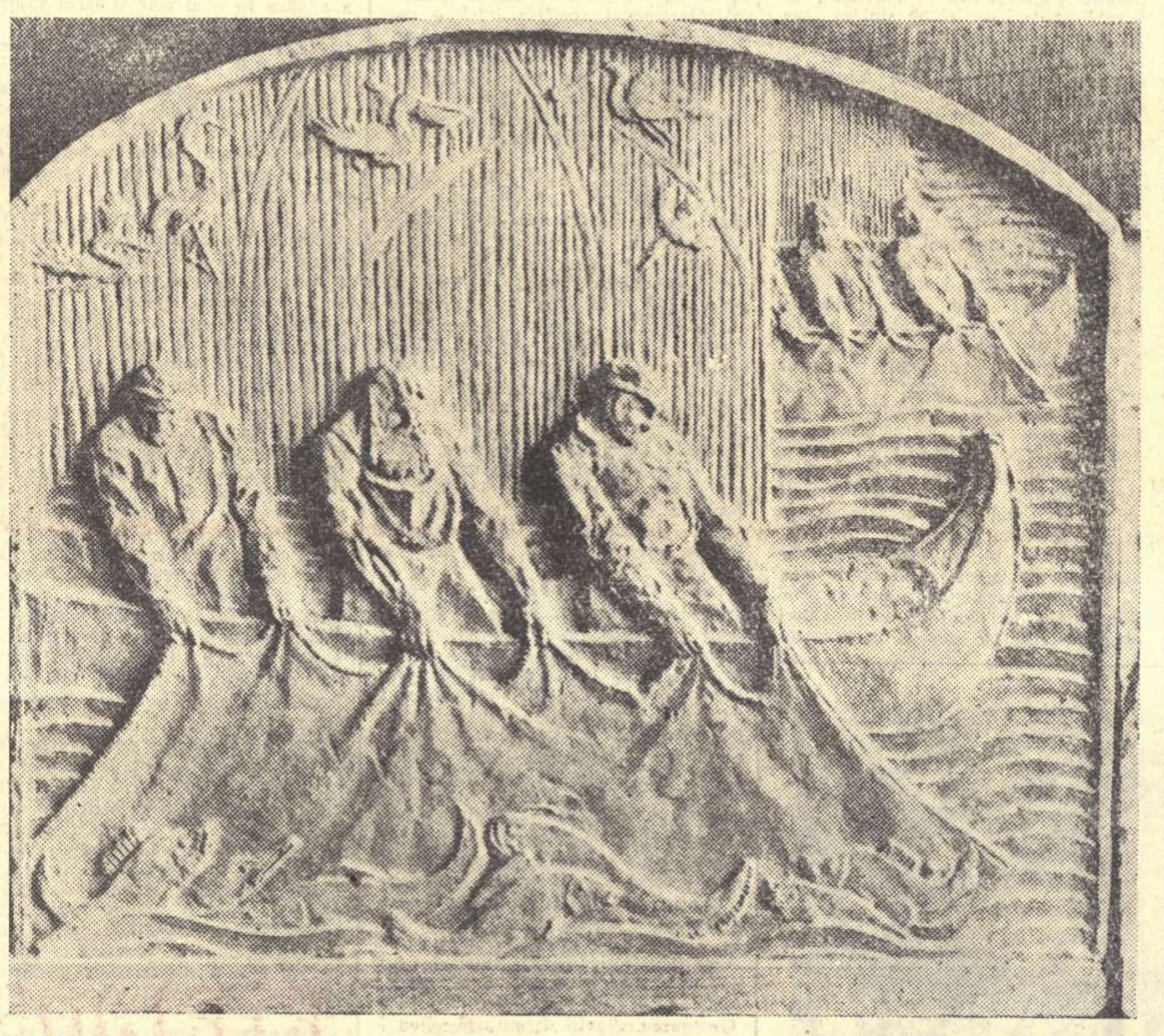

N. CRIȘAN „In deltă" (fragment)

Profil, repertoriu, stil

Un confrate glumeț a chicotit cu inteligență într-un articol apărut cu un an în urmă, relatînd cititorilor săi că semnatarul acestor rînduri confundă stilul unui teatru cu repertoriul acestuia. Confratele citise, desigur, cu o grabă nefirească rîndurile incriminate, neînțelegînd că nimeni nu și-a propus să identifice cele două noțiuni. Incîntat și emoționat însă de „eroarea" descoperită, preopinentul nostru a neglijat să priceapă sensul exact al cuvintelor. Lectura primelor propuneri făcute de direcțiile teatrelor noastre pentru repertoriul stagiunii viitoare, ne-a făcut să credem necesară reluarea vechii discuții despre „stil" și „profil", avînd în vedere că neînțelegerile și nedumeririle dăinuiesc în această privință nu numai în mintea unor gazetari de un temperament fugos.

Ni se pare ușor de înțeles că stilul particular al unui teatru nu se creează arbitrar prin elaborarea și experimentarea unor idei regizorale de o concepție neobișnuită. Un regizor înzestrat poate să realizeze, neîndoielnic, unul sau mai multe spectacole remarcabile la oricare dintre teatre, dar el nu va izbuti niciodată să creeze UN TEATRU, adică o formație artistică unitară și unică, decît pornind de la alcătuirea unui repertoriu apropiat sarcinilor și posibilităților ansamblului de creatori care-i stă la îndemînă. Oricînd, în toate vremurile, amprenta specifică a unui colectiv teatral a înflorit pe marginea unor texte literare reprezentative pentru programul de idei și năzuințe artistice ale grupării de interpreți. Antoine a avut nevoie de dramele lui Ibsen pentru a se descoperi, Stanislavski nu l-a întîlnit întîmplător pe Cehov, iar Comedia Franceză și-a păstrat linia conservatoare în faldurile tiradelor corneliene. Astăzi încă Teatrul de Satiră din Moscova maiakovskizează cele mai bune spectacole ale sale, în vreme ce Teatrul de Comedie din Leningrad preferă comentariul satiric discret și liric cerut de comediile lui Șkvarkin, Șvarț sau Ugriumov. Doctrina regizorului Brecht s-a născut, de asemenea, din viziunea nouă a dramaturgului Brecht, ca orice tehnică a reprezentării scenice, viabilă numai cînd s-a alcătuit după cerințele imperioase ale operei dramatice.

Un teatru trebuie să înceapă prin a-și limpezi, ca orice alt creator de artă, caietul său de sarcini specifice. El este obligat să distingă întocmai raza sa de acțiune și obiectivele care-l solicită în mod deosebit. Abia după aceea, fiecare teatru în parte poate să-și redacteze repertoriul destinat să slujească obligațiile pe care și le-a asumat. La noi în țară, într-un regim politic care se caracterizează prin dictatura proletariatului, instituțiile teatrale îndeplinesc laolaltă sarcini dintre cele mai de seamă pe planul revoluției culturale. Lor le revine misiunea nu numai unei culturalizări largi, ci totodată răspunderea covîrșitoare a dezlegării, cu mijloacele artei, a unor probleme sociale de cea mai acută actualitate.

Frontul cuprinzător și întins rezervat colectivelor teatrale din țara noastră are însă nevoie, pentru a înainta victorios, de o desfășurare variată a forțelor, dispuse în poziții și bastioane cu un țel comun, dar cu obligații diferențiate. Slujirea sarcinilor educative ale perioadei de cons-

V. Mîndra

(Continuare în pag. 6)

Fantoma lui Maiorescu

Astăzi cînd, în perspectiva istorică, direcția maioresciană apare definitiv învinsă, în fața aceleia a ideologiei revoluționare, biruitoare a marxism-leninismului, fantoma lui Maiorescu se zbuciumă inutil, gata și să renunțe la seninătatea aparentă. Sub pulpana ei zdrențuită, neputincioasă să mai apară ca o togă, se adăpostesc tendințele biruite din literatură și artă. Nu numai „arta pentru artă", cu jocul ei fals ci și naționalismul veninos și deloc senin, ba chiar și „modernismul" pe care magistrul de altădată îl repudiase pur și simplu... Nenorocită, protestînd grandilocvent, cu gesturi studiate, fantoma lui Maiorescu mai însoțește din cînd în cînd pe unii din cei ce urcă în înaltele instituții de învățămînt și în academii, acostîndu-i și pe unii studenți ingenui și vanitoși, slab pregătiți cultural și ideologic... Autenticul Maiorescu a fost uitat. Opera lui nu se mai citește astăzi. La umbra însă a „iluziei superbe" despre un Maiorescu protector dezinteresat al artelor, sînt chemați cei ce, chiar fără să știe ceva despre om sau despre scrierile sale, vor să slujească unei arte „adevărate"... Toate confuziile, răspîndite cu voie sau fără voie, toate șovăielile ideologice în problemele esteticii, toate urile împotriva artei realist-socialiste, își caută un patron spiritual și fantoma lui Maiorescu, zgribulită și fără glas, se pomenește din cînd în cînd umflată și reacordată...

Cea mai bună armă împotriva încercărilor de asemenea resuscitare este informarea științifică a tineretului studios. Reconstituirea realei biografii spirituale a lui Titu Maiorescu e suficientă pentru a destrăma „iluzia", pentru a-l arăta pe om și pe ideolog în lumina crudă a istoriei... Cîteva elemente ale acestei reconstituiri le încercăm în cele ce urmează.

★

Tatăl rectorului junimist fusese un participant activ al revoluției de la 1848, cu care luase contact prin prietenul său generalul Gh. Magheru. Titu Maiorescu și-l amintea pe părintele său urcat într-un pom și citind mulțimii proclamația de la Islaz în vreme ce maică-sa și cîteva amice ale casei coseau și împărțeau cocarde. După înfrîngerea revoluției, familia Maiorescu se adăpostise la Sibiu, în aceeasi casă cu familiile lui Magheru și Eliade, beneficiind de paza unui aghiotant însărcinat cu această misiune, de însuși generalul revoluționar maghiar Bem. Feciorul lui Ion Maiorescu a crescut sub ochii conducătorilor spirituali ai mișcării pașoptiste ardelene, ca Bariț și alții, adică tocmai ai acelora pe care îi va ataca mai tîrziu ca reprezentanți ai „direcției vechi". De altfel, la întoarcerea de la studiile înalte făcute în străinătate, tînărul Maiorescu fu primit cu surle și trîmbițe de victimele sale ulterioare (printre care ardeleanul Bariț și moldoveanul Sion), care vedeau în el posibilitatea continuării la un înalt nivel intelectual a vechii lupte pentru propășirea culturii naționale și poporane.

Dar tînărul înzestrat intelectualicește s-a întors nu cu gîndurile tovarășilor de luptă și contemporanilor părintelui său, ci cu cele ale momentului cînd, după 1848-ul european, începuse a cîștiga victorii contrarevoluția europeană. Feciorul de dascăl cărturar își terminase studiile în Germania junkerizată și venise în calitate de Rastignac romîn să cucerească puterea. El va deveni glasul autorizat al marii boierimi conservatoare, retrograde, pătrunzînd în societatea înaltă și supralicitîndu-i distincția socială.

Din însemnările lui Maiorescu, setea de putere și hotărîrea de a o cîștiga, prin cîștigarea superiorității în distincție față de nobilii romîni înșiși, sînt reliefate puternic. La 11 ani, în școala theresiană din Viena, făcuse primul pas, învîrtindu-se printre copii cu titluri și nume răsunătoare, pe care-i întrecea cu o vădită ambiție de parvenire, mult precumpănitoare față de realul interes pentru cultură. Asemenea constatare psihologică se impune oricui de la lectura primelor *Insemnări zilnice* și neîncrezătorul le poate cu folos cerceta.

La studii superioare, Maiorescu se află în Germania unde luptele filozofice post-hegeliene sînt în toi, unde predomină reacționarismul și unde tînărul venit dintr-o țară înapoiată se remarcă repede. Colaborator la organul Societății filozofice din Berlin „Der Gedanke", el îl întîlnește pe Lassalle, care se pare că și-l apropiase un moment, dar preferă orientarea de dreapta și-și ia doctoratul (la Giessen — 1859) cu teza *De philosophu Herbarti*.

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

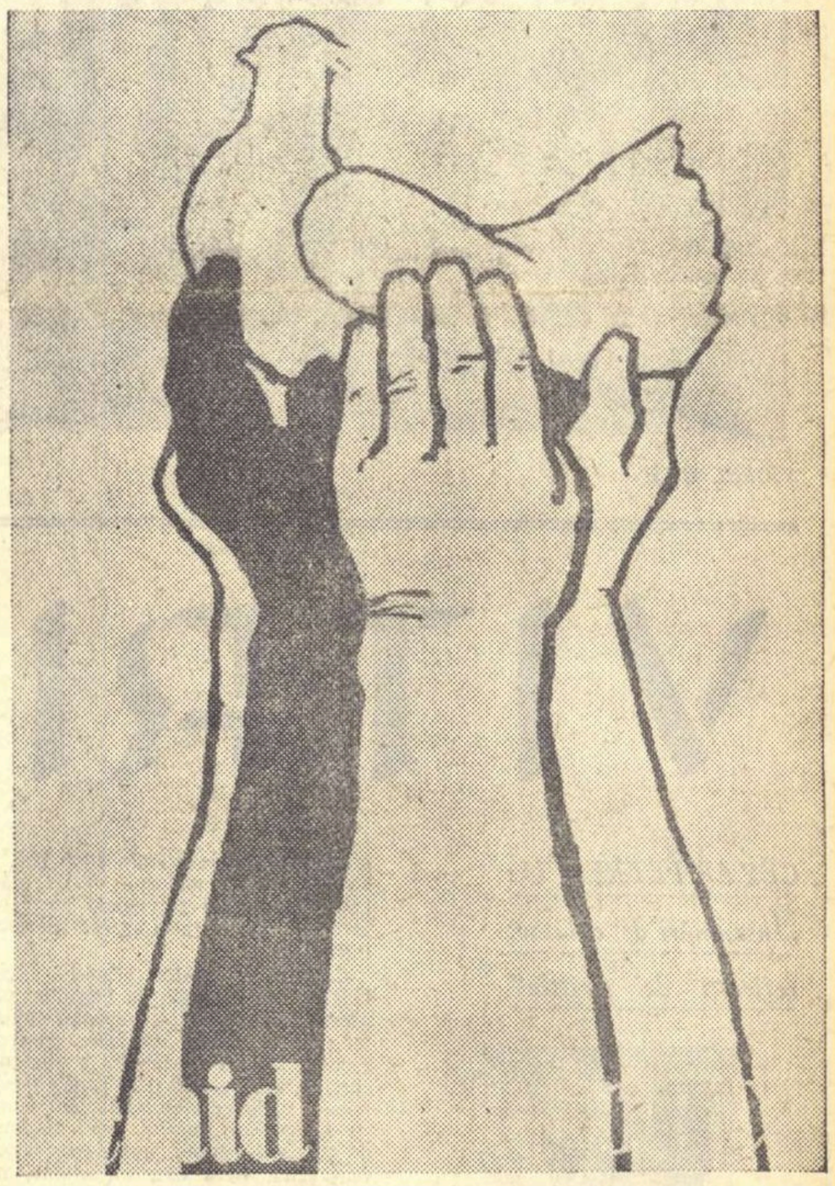

TRAIAN VASAI și NICOLAE HILOH „Cuibul păcii"
(Expoziția de afiș și caricatură)

Problematica socială

Invățătura marxist-leninistă i-a ajutat pe scriitori să înțeleagă sensul evenimentelor istoriei, să descopere mobilurile prefacerilor efectuate în mentalitatea și moravurile epocii. Interesul acut pentru fenomenele economico-politice, ca o consecință a concepției științifice asupra dezvoltării societății, deosebește fundamental literatura noastră contemporană de vechiul realism. Trăim o perioadă de adînci modificări ale raporturilor sociale, modificări determinate de lupta clasei muncitoare pentru pace și socialism. Nu poate fi cineva un scriitor autentic al acestei ere de revoluții proletare și de victorie a ideilor comunismului dacă nu e atras de mărețele idealuri care animă masele de oameni simpli. Această atenție acordată factorului social-istoric, care hotărăște destinul și relațiile individuale, este caracteristică literaturii romîne după eliberare. (Desigur că, în preocuparea pentru fizionomia colectivelor largi umane, realismul socialist a preluat tradiții democratice ale literaturii trecutului, beneficiind însă de o viziune consecvent științifică asupra istoriei). Eroismul mulțimilor, decise să curme jugul secular, a devenit tema favorită a celor mai buni scriitori din țara noastră.

Sub conducerea partidului, literatura romînă înregistrează noi succese în zugrăvirea marilor transformări contemporane.

Cărțile care evocă furia fascismului, viteaza rezistență a luptătorilor comuniști, anii cuceririi puterii politice și ai construcției socialiste, le întîmpinăm cu un sentiment de solidaritate în atitudini. Astfel citim capitolele romanului lui Zaharia Stancu, „Rădăcinile sînt amare", primele episoade ale cărții lui Petru Dumitriu despre lupta comuniștilor sau fragmentele din „Bărăgan" (vol. II) de V. Em. Galan. Așteptăm cu o legitimă curiozitate noul roman al lui Marin Preda și ne mărturisim satisfacția la lectura cărții lui Titus Popovici „Setea", o biruință a literaturii noi. Apreciem orientarea fermă spre actualitate din povestirile lui Francisc Munteanu, Eugen Barbu, Aurel Mihale sau din schițele tinerilor prozatori Dumitru Radu Popescu, Nicolae Țic, Teodor Mazilu, Al. Ivan Ghilea, etc.

Literatura noastră se manifestă combativ, viguroasă prin legăturile ei tot mai strînse cu viața poporului. Ea îndeplinește cerințe esențiale ale realismului socialist, așa cum sînt ele reamintite și în Hotărîrea C.C. al P.C.U.S. din 28 mai 1958 cu privire la îndreptarea greșelilor în aprecierea operelor „Marea Prietenie" **„Bogdan Hmelnițki" și „Din toată inima" sau în articolul publicat în** „Pravda" din 8 iunie 1958 „Realismul și caracterul popular — drumul muzicii sovietice". Relevînd justețea indicațiilor de principiu date de P.C.U.S. în domeniul artei și literaturii, „Pravda" arată că „Oamenilor de artă li s-a trasat sarcina de a reflecta în mod veridic și aprofundat actualitatea noastră, de a crea întruchipări valoroase ale eroului zilelor noastre — omul sovietic înaintat, constructorul societății noi, de a înfățișa întreaga bogăție a lumii sale spirituale, în întreaga varietate a intereselor și cerințelor sale". Sau mai departe: „Viața poporului, dezvoltarea impetuoasă și tumultuoasă a țării noastre, marea amploare a construcției comuniste, constituie un izvor de creație veșnic viu, nesecat". Aceste norme călăuzesc și literatura noastră pe drumul realismului socialist. Scriitorii noștri talentați datorează acestei direcții generale ideologice realizările remarcabile în creație. Slăvind ceea ce e măreț în nașterea noii orînduiri sociale, criticînd racilele inerente — o critică constructivă făcută cu dorința de remediere și nu de denigrare — literatura romînă contemporană a devenit parte integrantă a muncii de educare comunistă, desfășurată de Partidul Muncitoresc Romîn.

Subliniind progresul real ideologic

S. Damian

(Continuare în pag. 6)

VISUL POETULUI

(Fragment din „Surîsul Hiroshimei")

In amintirea poetului Sankitshi Togue,
victimă a bombardamentului din Hiroshima

(Inconjurînd cu privirea munții Japoniei, poetul vorbește cu el însuși)

Munții aceștia-s de cremene,
frunțile lor înfruntară
milioane de ani, cutremure —
aspră tiară nepăsătoare
ce sfîșie norii.
Nimic nu-i în stare
să dea un altfel de chip
cremenii, stîncii, bazaltului,
să le prefacă în altceva.
Muntele-i munte
(cutremuru-i poate schimba numai jețul),
închis în granița lui
cu o putere aceeași, într-una,
fără sfîrșit.
Privește și cheamă, de nu crezi în toate acestea,
de nu crezi în statornicia
Muntelui,
cheamă o dată,
cu glasul celei mai mari,
al celei mai lungi dintre văi,
cu trîmbița cea mai adîncă a văii...
de nu crezi în ceea ce-ți spun,
strigă o dată
(să vezi, să încerci)
strigă o dată, cu toți plămînii ecourilor,
cheamă o dată cît poți de tare
din toate umbroasele goarne
ale prăpăstiilor,
strigă o dată, hai cheamă,
să vezi dacă poți să trezești
măcar pentru-o clipă
Ciclopul,
ciclopul de piatră
al muntelui...
încearcă,
răcnește!...

Tăcere, căci strig:
Hei, Fujiyama!...

(Ecouri... ecouri...
stîncile-mi înapoiază
nepăsătoare
inelele vocii...)

Nelogodit, în lumină,
muntele stă neclintit,
sieși egal,
veșnic același, bătrîn
și totuși de-a pururea tînăr
cu pletele lui de cascade,
pletele lui de zăpezi, revărsate
pe umeri...
Statornicie a pietrei, salut!
Așa vei rămîne de-a pururi
ca însăși încrederea-n viață a omului.
Tu poți fi sfărmat, Fujiyama,
dar nu prefăcut...
Piatra rămîne-va piatră.

GLASUL DEMONULUI
DIN A XX-a VALE

Nu!
Pot să prefac într-o vale
orișice munte.
Pot să prefac orice munte
într-un nimic răsturnat,
o piramidă a golului
cu creștetu-n jos,
o colosală cupă
de bezná!
Din fluviile ce împart, încete,
tipsii adînci de umbră și răcoare
sau din cascadele
sărind ca niște iezi din stîncă-n stîncă
pot face, la un semn,
splendori nebănuite,
încremenirea însăși,
silex și oase,
argintii schelete...
Sînt cel de poate face
să curgă pietrele,
cel care poate să preschimbe
un munte-ntr-un monstru de gelatină,
meduză ce tremură pe-o plajă muribundă...

POETUL
Cine ești tu?
Cine-i acel ce-mi vorbește
cu glasul minciunii?

GLASUL DEMONULUI
Sînt cel ce cască pîlnii-n epiderma
planetei,
umplîndu-le c-un vin neprețuit
din vițele albastre-ale arterelor...
Fosforescentul plantator sînt,
al codrilor stufoși de dinamită...
Sînt fermierul artezienelor fîntîni
de țăndări de orașe
și de rubine-n flăcări, și de oase.
Sînt plantatorul
miraculos
al palmierilor exploziilor...
Nu e meridian,
de la banchize la Ecuator,
pe care să nu pot
să fac să crească
penajele plantațiilor mele.
Zămislitor sînt
al unei alte lumi,
cu pîlnii fără fund
și oameni mai puțini.
Eu însumi
sînt Pîlnia ce suge,
polipul celei de-a douăzecea văi
a vremurilor noastre.
Prăpăstiile
pline pîn-la buze
de noapte,
mă-mbată.
Urăsc tot ce e munte.

POETUL
Urăști lumina.

DEMONUL
Dacă vrei...
Urăsc ce suie,
urăsc ceea ce-ncearcă
să se înalțe.
Strîng dinții
cînd aud
cum ciripind luminile în zori
și fîlfîind din aripi crude încă —
se-nalță
și poleiesc, sărind din stîncă-n stîncă,
pereții verticali, —
oglindă sclipitoare
țîșnind din fum și ceață,
oglindă
spre care milioane de oameni
privesc reînviați
și-și regăsesc
surîsul.
Surîsul lor... cît îl urăsc de-asemeni...
E-n el atîta
nesăbuită-ncredere-n lumină,
atîta
credință-n ceea ce
li se năzare că-i statornicie
în drumul lor ducînd pe strîmta scară
pe care eu
neîncetat le-o rup
și care, totuși, suie-ntr-una...
Urăsc surîsul vostru
căci și el
se-nalță,
cu aripile gata să-și ia zborul...
Iată de ce arunc
asupra voastră
blestemul dezolării!
Blestemu-ngrijorării ne-ncetate!
Asupra voastră semnul
neliniștit
al Văii!

POETUL
(vrea să spună ceva, însă renunță; ochii îi sînt înlăcrimați, dar surîsul nu-l părăsește. Noroade de păsărele s-avîntă sfîrîind din lacrimile sale, și poetul le privește surîzînd, pînă undeva, unde știe că el nu va mai ajunge...)

Eugen Jebeleanu

Problemele criticii literare

„VIAȚA ROMÎNEASCĂ" ȘI POZIȚIILE CRITICII

DELIMITĂRI

Spre deosebire de articolele examinate pînă acum, acestea de azi, „Delimitări", de Ov. S Crohmălniceanu și „Eugen Lovinescu" (I) de N. Tertulian, se disting printr-o orientare principială, prin hotărîrea de a separa apele de uscat, constituind într-adevăr „delimitări".

Ov. S. Crohmălniceanu, de acord cu opinia lui Mihai Novicov din anchetă, este încredințat că lupta pentru puritatea marxismului în estetică a trezit mai greu energia criticilor decît bătălia împotriva dogmatismului. De aceea iese el în prima linie a frontului, atacînd deschis anumite manifestări de obiectivism, de împăciuitorism față de ideologia burgheză. (In introducere le numește în mod impropriu estetism, în cursul articolului le spune însă pe adevăratul lor nume). Punctele ofensivei sale, respectiv exemplele discutate, sînt bine alese, începînd cu cronica, șarjată în fugă a subsemnatului, la „Fluxul memoriei" de A. E. Baconsky și sfîrșind cu „Lecția deceniului și poezia lui Bacovia" de I. Oarcăsu din „Tribuna" nr. 6 a. c.

In ce mă privește, imputarea de a nu fi dezvăluit elementele antirealiste din viziunea liricului clujean, — imputarea mi-a fost adusă înainte de „Lupta de clasă" nr. 3 a. c. — este pe deplin justificată. Amestecul de poziții, rabatul făcut tendințelor străine sau chiar ostile marxismului este însă mai pe larg urmărit în legătură cu prefața lui L. Voita, la „Scrieri alese" din activitatea critică a lui Pompiliu Constantinescu, în legătură cu prefața lui Mihai Gafița la culegerea de nuvele și povestiri ale lui I. Al. Brătescu-Voinești și cu unul din eseurile ce formează volumul **„Noi și neobarbarii"** de Petru Dumitriu.

„Pompiliu Constantinescu — indică exact Ov. S. Crohmălniceanu, evocînd în acest scop polemica acestuia cu Ibrăileanu și M. Ralea, socotiți sociologiști, — **a fost un critic de formație maioresciană în sensul că judecățile sale porneau de la ideea** autonomiei esteticului". Meritul lui P. Constantinescu, susține iarăși corect autorul articolului **„Delimitări"**, nu rezidă în credo-ul său estetic, ci în practica sa critică unde probitatea și penetrația lui profesională l-au constrîns să **„învingă deseori autonomismul", să „accepte anumite teze deterministe ale lui Taine, să-l fi urmat în tehnica reconstituirii tipologice pe Sainte-Beuve**, să fi căutat din cînd în cînd sub raportul autenticității o confruntare a creației cu viața". L. Voita a dedus însă de aici, în dezaprobarea legitimă a lui Ov. S. Crohmălniceanu, că P. Constantinescu ar fi echilibrat „liniile maioresciană și gheristă", ar fi realizat deci un fel de sinteză „superioară" între ceea ce nu poate fi sintetizat am adăuga noi și, pe deasupra, ar fi solidarizat totdeauna „eticul cu esteticul".

Induioșat poate de duioșia faimoasă a lui I. Al. Brătescu-Voinești, Mihai Gafița pare a solicita circumstanțe atenuante pentru huliganismul fascist propovăduit la bătrînețe de autorul „Puiului". Subliniind că acesta, **„n-a acceptat fascismul ci l-a susținut activ, incitînd prin scris chiar la asasinat"**, că toată viața a detestat **„formele fără fond ale civilizației noastre"**, că s-a lamentat pe ruinele boierimii de neam și s-a înfricoșat de **„ridicarea noroadelor"**, criticul „Vieții romînești" atrage atenția lui M. Gafița asupra interpretării neștiințifice, în afara caracterului de clasă, pe care a dat-o eticii umanitariste a lui Brătescu-Voinești: „Misterul evoluției lui Brătescu-Voinești de la „cel mai cast scriitor romîn" la autorul „huliganismelor" nu-l va limpezi decît cine va face într-adevăr anatomia ideologică a literaturii sale. Și aceasta înseamnă în primul rînd dezvăluirea ambiguității unor valori etice înscrise pe steagul conservatorismului junimist..." Credem că etica lui Brătescu-Voinești nu poate fi explicată exclusiv prin raportarea ei la junimism, deoarece în compoziția umanitarismului acesteia intră o puternică doză de aspirații mic-burgheze, dar invitația la analiză ideologică, la denunțarea rădăcinilor ei de clasă, este absolut necesară. M. Gafița a tocit contradicțiile reale, acute, ale literaturii lui I. Al. Brătescu-Voinești.

Ion Oarcăsu, în **„Lecția deceniului și poezia lui Bacovia"** supralicitează progresismul și valoarea artei lui Bacovia, mustrîndu-și colegii de a nu fi reliefat îndeajuns **„coordonata nouă, autentică și superioară"** dobîndită de marele liric prin poeziile „Cogito", „Egipet" și atestată de mărturia celebră: **„Mi-am realizat toate profețiile politice / Sînt fericit"**. Ov. S. Crohmălniceanu semnalează nu numai o exagerare inutilă prețuirii poetului dar și o vulgarizare estetică: **„Un act de adeziune, valoros și emoționant sub raport ideologic e investit automat cu virtuți superioare estetice în spiritul celei mai jalnice trivializări a ideii marxiste despre raportul dintre conținut și formă"**.

Petru Dumitriu e admonestat pentru vina de a fi denaturat în folosul propriilor teze înțelesul criticii proferate de G. Călinescu la adresa modernismului (în **„Principii de estetică"** 1939), de a-l fi transformat ad-hoc pe academician într-un raționalist consecvent. Ov. S. Crohmălniceanu își documentează acuzația cu ample citate din opera amintită și din care reținem unul din cele mai concludente: **„Inteligibilitatea nu este singura formă de cunoaștere cu putință, noi putînd avea sentimentul de descoperire a universului și pe alte căi, prin revelație, de pildă, prin intuiție, prin inițiere"**. Reproșul lui Ov. S. Crohmălniceanu este bine venit. Nici Petru Dumitriu, și nici — cum spune criticul — recenzenții volumului „Noi și neobarbarii", Paul Georgescu, Savin Bratu, M. Petroveanu, nu s-au delimitat de o tălmăcire nemarxistă. Problema importantă de astă dată nu era însă delimitarea de G. Călinescu din 1939, ci **delimitarea** de iraționalism, de modernism, de decadentismul burghez, care formează obiectul întregii serii de eseuri ale lui Petru Dumitriu și nu al unuia singur. Or, în această direcție, esențială cînd e în joc combaterea ideologiei burgheze, Ov. S. Crohmălniceanu nu se pronunță în nici un fel, consemnînd neutral tema eseului: **„In vol. „Noi și neobarbarii" Petru Dumitriu se războiește cu dușmanul său de moarte, modernismul"**. Dacă modernismul este „dușmanul de moarte" al realismului socialist, al esteticii marxiste, este și dușmanul nu numai al lui Petru Dumitriu, ci, se presupune, și al lui Ov. S. Crohmălniceanu în egală măsură. Crede criticul că dacă și-ar fi afirmat antimodernismul alături de Petru Dumitriu, eventual cu alte mijloace, mai proprii, mai eficace, mai rafinate dacă acelea folosite de scriitor nu-i par satisfăcătoare, ar fi căzut acolo unde, după el, au alunecat recenzenții, în apologia autorului „Cronicii de familie"? Cu riscul de a fi taxat din nou drept „tămîietor", nu mi se pare motivarea serioasă. Să-l contrazic sau să evit a fi alături de Petru Dumitriu, chiar cînd are dreptate, numai fiindcă e Petru Dumitriu?! Referitor la „Delimitări" ar mai fi de observat ceva, neașteptat la Ov. S. Crohmălniceanu. M-a întristat tonul jignitor cu care criticul își exprimă uneori obiecțiile. Portretul lui Matei Caragiale a fost zugrăvit de A. E. Baconsky la un mod estetist, aristocratic, la antipodul marxismului. „Scînteia", în cunoscutul articol **„False modele"**, a demonstrat-o pe larg. Ov. S. Crohmălniceanu desconsideră însă criticul din poet, numindu-l **„critic în orele libere"**. „Scînteia", fără să cruțe părerile lui A. E. Baconsky, i-a respectat preocuparea.

Mihail Petroveanu

(Continuare în numărul viitor)

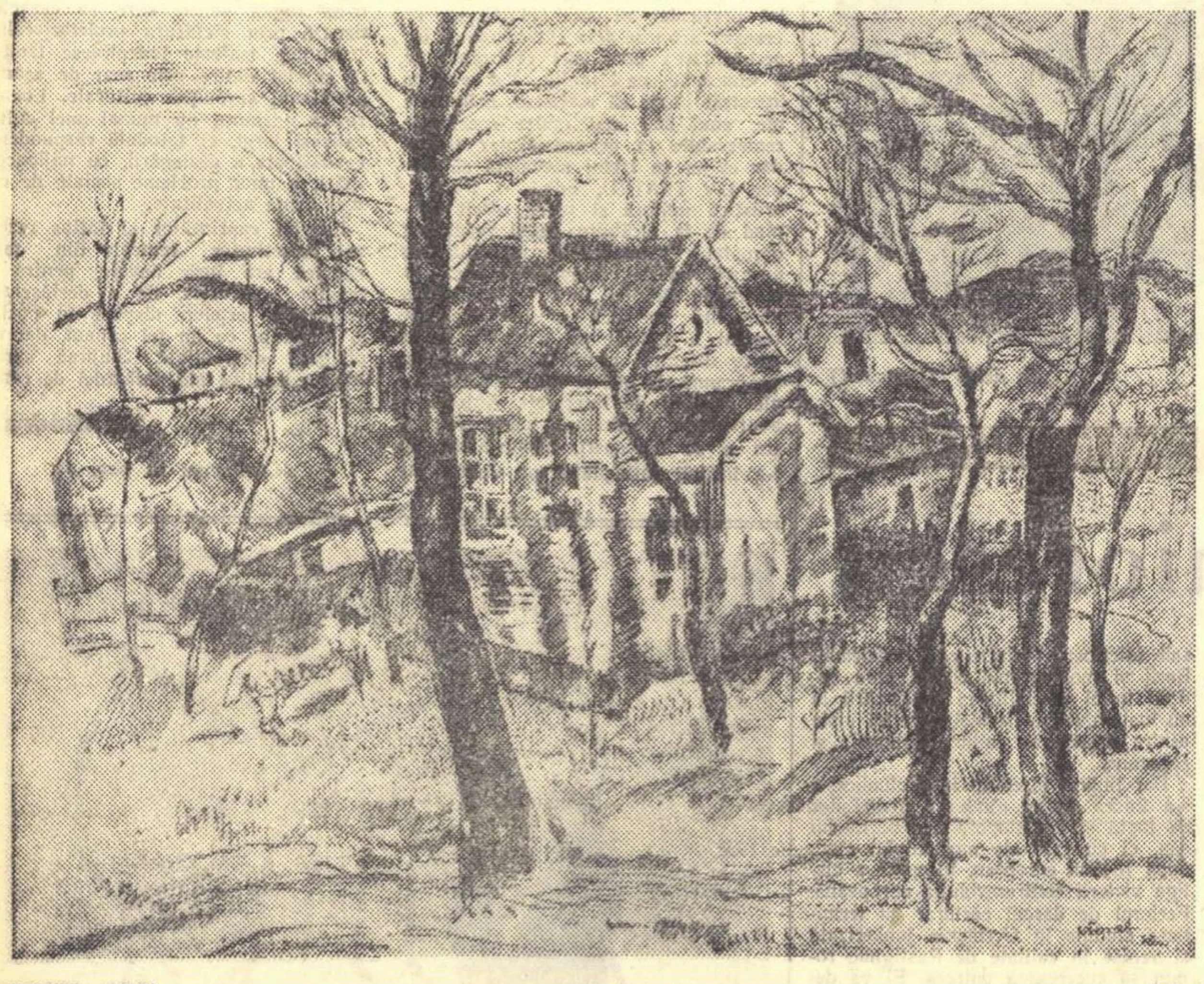

VIOREL HUȘI „Peisaj"

STUDII ȘI PREFEȚE

O chestiune nu mai puțin importantă este aceea a prefețelor, care însoțesc volumele aparținînd moștenirii, și a studiilor de istorie literară, publicate în presă și în edituri.

Datoria istoricilor literari este de a analiza în mod clar și ferm valoarea operelor literare din trecut, de a lămuri cititorii, din punctul de vedere al concepției marxiste și al condițiilor de viață și de luptă ale proletariatului în epoca dictaturii lui, problemele de conținut și cele ale artei literare în fiecare caz în parte, în cadrul creației scriitorului respectiv și al ansamblului literaturii noastre.

Se pot cita numeroase astfel de prefețe și studii care răspund din plin rolului lor de a călăuzi pe cititor în înțelegerea justă a profilului scriitorilor, a mesajului operei lor, lămurind și delimitînd ceea ce este înaintat și democratic, de elementele de tot felul care au putut influența, în deceniile și secolele trecute, creația literară.

Pe bună dreptate sînt apreciate printre studiile cele mai bune din ultimul timp, prin profunzimea și claritatea aprecierii științifice, marxiste, date unor scriitori și unor opere, sau prin atenția cu care sînt studiate trăsături ale personalității artistice a scriitorilor, lucrarea lui Mihai Beniuc despre Octavian Goga (publicată apoi ca prefață la volumul de poezii al lui O. Goga), prefața lui Tudor Vianu la volumele de „Opere" — Odobescu, a lui Iorgu Iordan despre Ion Neculce, a lui Vicu Mîndra la volumul „Teatru" de Mihail Sebastian etc.

Prezența unor asemenea prefețe este absolut necesară, atît la volume ale clasicilor din secolele XVIII și XIX, cît mai cu seamă la scrieri din perioada apropiată de epoca noastră, cu privire la care acțiunea de reconsiderare și valorificare critică este în plină desfășurare. O astfel de scriere, publicată fără o prefață lămuritoare, profundă asupra vieții și operei autorului, îndeamnă în practică la preluarea în bloc a moștenirii respectivului autor. Sub acest raport, redacțiile manifestă încă adesea o slabă exigență, mai cu seamă în cazul literaturii dintre cele două războaie, unde nevoia analizei marxiste este cu atît mai mare.

Trebuie apreciată ca o greșeală retipărirea pentru prima dată a unui scriitor, după eliberare, fără o prefață care să explice principalele probleme ale scrisului său. Această sarcină nu trebuie lăsată pe seama articolelor din presă, nici a viitoarelor ediții.

Cu totul lipsite de prefețe au apărut romanele „Enigma Otiliei" de G. Călinescu, „Calea Victoriei" de Cezar Petrescu sau volumele de critică ale lui Dobrogeanu-Gherea, culegerea „Pagini din trecut" de Tudor Arghezi, „Vinul de viață lungă" de N. D. Cocea etc. Rolul unor prefețe care să discute cu profunzime, în mod marxist, problemele de orientare a operei, mesajul ei, personalitatea autorului, nu poate fi suplinit nici prin evocările calde, prin portretele lirice, care însoțesc volume ca acelea ale lui Mihai Codreanu, Ion Minulescu, Gala Galaction, Ion Th. Ilea, Emil Isac, și nici prin autoprezentări indulgente ca în cazul volumelor lui Camil Baltazar, Victor Eftimiu sau Camil Petrescu etc. Editurile trebuie să dea dovada unei mult mai mari griji în privința prefețelor care să clarifice, în primul rînd, problemele de bază, de conținut, ale operelor publicate; numai după ce această sarcină esențială a fost rezolvată, numai atunci urmează să-și capete locul cuvenit, după împrejurări, prezentarea și discutarea altor aspecte ale operelor publicate. In același timp, editurile și redacțiile au datoria să inițieze și să sprijine elaborarea studiilor cu caracter monografic, mai cuprinzătoare sau mai concentrate, corespunzătoare cu importanța problemelor și a operelor discutate. Este necesar ca, într-un timp scurt, alături de monografiile existente, între care cele mai recente consacrate lui Anton Pann (de I. Roman) și Al. Russo (de Al. Dima), și care sînt realizări valoroase, să apară și alte monografii, lucrate cu competență, la nivelul cercetării noastre literare actuale.

Dar exigența și spiritul critic trebuie să fie și aici în centrul atenției istoricilor literari și redacțiilor. Căci, alături de studii valoroase, de cercetări aprofundate, întemeiate pe analiză marxistă, pot apare și lucrări în care problemele de bază ale operelor să fie atinse doar în treacăt sau omise cu totul și înlocuite cu ample comentarii, nu lipsite de subtilitate, dar care ajung să estompeze fondul operelor în discuție. Un caz caracteristic, de care s-a ocupat presa noastră, este acela al lui Matei I. Caragiale. Prefața volumului apărut la ESPLA, semnată de Mihail Petroveanu, analiza nu îndestul de exigent, dar o făcea totuși, limitele serioase ale scrisului lui Matei I. Caragiale; după aceasta, însă, au fost publicate în presă două articole care, în loc să discute în mod obiectiv, științific, ceea ce e valoros în moștenirea acestui scriitor, ancorează fie în chestiuni de meșteșug și de atmosferă, — așa cum făcea A. E. Baconsky în „Steaua" — fie în exerciții de psihanaliză, preluînd puncte de vedere caracteristice criticii burgheze — cum făcea Ov. S. Crohmălniceanu în „Viața romînească". Amîndouă aceste articole căutau să stabilească valoarea actuală a scriitorului pe baza unor criterii care nu țin de spiritul științific marxist-leninist și care nu se refereau decît tangențial, sau deloc, la importantele probleme de conținut pe care le ridică scrisul lui Matei I. Caragiale, și pe care le-a analizat apoi Nestor Ignat într-un articol din „Scînteia".

Moștenirea literară

Lipsa de exigență și de spirit critic se resimte în multe studii privind moștenirea literară, mai cu seamă cea din perioada dintre cele două războaie.

O foarte serioasă problemă a multora din studiile noastre de istoria literaturii și mai cu seamă a acestei perioade recente este lipsa de atenție față de ecourile ideologiei burgheze în opera scriitorilor care au creat în orînduirea capitalistă. Studiind cu obiectivitate și cu profunzime operele create în alte orînduiri, noi nu căutăm să descoperim cu tot dinadinsul și numai de dragul de a o face ceea ce a fost mai puțin luminos în scrisul și în personalitatea acelor creatori a căror caracteristică dominantă este legătura cu poporul și militarea pentru idealurile lui. Problema este una de apreciere, de stabilire a adevăratului lor profil, în vederea valorificării a ceea ce e înaintat și slujește educației cititorului, și îmbogățește tezaurul culturii noastre. Analiza a ceea ce e mai puțin realizat, a ceea ce nu e democratic în opere literare create anterior nu constituie așadar un act de impietate față de moștenirea literară. Insistarea pedantă și răutăcioasă, denigratoare, asupra unor astfel de trăsături, în dauna celor pozitive, aceasta, da, este o îndepărtare de la adevăr, de la marxism-leninism.

Trebuie să criticăm totdeauna studiile care cad în simpla descriere a operei și personalității unui scriitor, în rezumări sterile și puțin atractive, așa cum sînt de pildă prefețele lui Eugen Campus la N. D. Cocea sau Anton Bacalbașa, a lui Florian Potra la volumul de nuvele de Pavel Dan etc. Incă mai vinovată e tendința de a face concesii laturilor negative din creația unui scriitor, sau de a le trece sub tăcere. Dumitru Drumaru, într-un articol din „Steaua", consacrat lui Octavian Goga, a luat prea puțin în discuție naționalismul lui Goga. Exagerări s-au petrecut și se mai petrec în privința moștenirii lui G. Ibrăileanu pe care unii autori de articole ar dori, se pare, să-l declare critic profund și consecvent socialist, marxist.

Lucrările de aparat critic, prefețele și studiile literare, alcătuiesc, alături de acțiunea de selectare a autorilor și a operelor, în vederea reeditării, punctul nostru de vedere, poziția noastră critică, exigentă, expresia conștiinței noastre față de operele trecutului, față de problemele preluării și păstrării culturii din trecut și în același timp față de necesitățile dezvoltării culturii noastre.

★

In această privință trebuie să arătăm, ca o lipsă importantă a muncii noastre în domeniul moștenirii, faptul că încă nu există o istorie a literaturii romîne, realizată pe baza marxism-leninismului. Primele două volume apărute acum cîțiva ani au avut calitățile și caracteristicile lor, la timpul cînd au fost publicate. Se impune reluarea lor, rediscutarea și refacerea lor la nivelul actual al științei noastre literare și completarea lor, cu cel de-al treilea volum, care să se ocupe de literatura romînă în secolul XX, din care o parte însemnată trebuie consacrată realismului socialist.

Din cauza lipsei unei istorii a literaturii are mult de suferit privirea de ansamblu asupra dezvoltării literaturii noastre și asupra fiecărui scriitor. Studiile separate, oricît de valoroase, care s-au scris, nu pot înlocui o istorie a literaturii, dar constituie un material important și o bază temeinică pentru realizarea ei. O astfel de istorie a literaturii va avea sarcina să explice, între altele, și rolul și importanța unor curente sau direcții literare care s-au bucurat de faimă în trecut, dar asupra cărora astăzi domnește multă confuzie. Așa sînt romantismul romînesc din celălalt veac, apoi, mai noi, curentele moderniste, începînd încă din secolul trecut și continuînd pînă în epoca celui de-al doilea război mondial, sau altele ca sămănătorismul, poporanismul, tradiționalismul, etc. din secolul nostru.

Prezentarea realismului literaturii noastre nu se bucură încă de un studiu care să urmărească originile și bazele lui, diferitele trepte și stadii realizate, și dezvoltarea lui pînă în epoca noastră, cînd a fundamentat în noile condiții, realismul socialist. Incă n-au fost puse în valoare într-o lucrare unitară, bogatele tradiții revoluționare ale literaturii noastre. Acestea, analizate pe larg, ar contribui chiar la fixarea locului pe care-l au școlile literare, curentele și direcțiile, ca acelea amintite mai sus. Concluzia firească, pe care astfel de studii ar pune-o în lumină, va fi fără îndoială continuitatea literaturii realiste, creșterea ei continuă, dominarea ei în ansamblul literaturii noastre, chiar în perioadele cînd modernismul, în diferitele lui variante, era promovat cu o zgomotoasă propagandă. Pe de altă parte, însăși legătura literaturii noastre cu viața poporului va reieși cu putere, demonstrînd caracterul ei democratic și popular, tradiție care va contribui din plin la educarea noilor generații și la explicarea bazelor largi ale realismului nostru socialist. Vor reieși, de asemenea, mai clar temeiurile încadrării juste a scriitorilor în școli și curente, evitîndu-se tendințele unei afilieri necritice, mecanice, literaturii revoluționare, cît și introducerii lor mecanice, pe baza unor aparențe sau a unor criterii superficiale, în curentele care au reprezentat în mod evident ideologia burgheziei între care trebuie să notăm, în primul rînd, junimismul, poporanismul, sămănătorismul sau tradiționalismul.

Istoria marxist-leninistă a literaturii va trebui să pună mereu cu consecvență, la baza analizelor și cercetării, teza leninistă a celor două culturi, fără diformări dogmatice și fără excesii și concesii liberaliste, în spirit critic și cu dragoste deplină față de valorile moștenirii.

Este un fapt evident că, în prezent, știința noastră literară dispune de forțele și de orientarea generală necesare pentru a trece la înfăptuirea acestei opere, atît de utilă culturii noastre și studiului noilor generații. Există de asemenea o bogată elaborare a problemelor de ansamblu, precum și a multora de analiză literară, de apreciere critică. Istoria literaturii trebuie să pornească de la ele, să le sintetizeze, să coordoneze și să întregească această muncă, desfășurată rodnic în ultimii ani.

Mihai Gafița

VITRINA

CEZAR PETRESCU:

„Însemnări de călător, reflecții de scriitor"

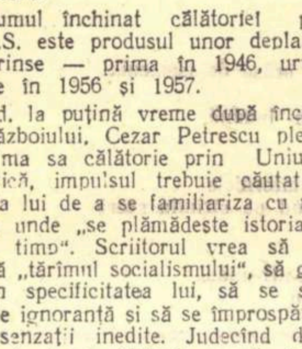

Cezar Petrescu a reunit, de fapt, sub copertele unui singur volum, două cărți, însă la mijloc nu e nici o eroare: amîndouă se referă și se inspiră din același fenomen. Insemnările călătorului și reflecțiile scriitorului țintesc să exprime laolaltă observații despre țara socialismului, despre oamenii, peisajele și scriitorii sovietici, tot așa cum evocă figuri de mari artiști ruși prin a căror mijlocire autorul a avut revelația unor valori etice și estetice superioare.

Volumul închinat călătoriei prin U.R.S.S. este produsul unor deplasări întreprinse — prima în 1946, următoarele în 1956 și 1957.

Cînd, la puțină vreme după încetarea războiului, Cezar Petrescu pleacă în prima sa călătorie prin Uniunea Sovietică, impulsul trebuie căutat în dorința lui de a se familiariza cu realitatea unde „se plămădește istoria acestui timp". Scriitorul vrea să cunoască „tărîmul socialismului", să guste din specificitatea lui, să se scuture de ignoranță și să se împrospăteze prin senzații inedite. Judecînd după notele de drum, călătoria aceasta într-o țară pustiită de război îi descoperă izbitor un alt climat moral și social. Zece ani mai tîrziu, contemplarea aceleiași lumi consemnată în pagini de vioi și pitoresc reportaj, deseori punctate de exclamații în stilul unei conversații meridionale, fixează puncte de reper lucide ce solicită pe cititor să instituie comparații și disocieri. Kievul, cunoscut în 1946 ca o grămadă uriașă de ruine, e de nerecunoscut zece ani mai tîrziu. Frumusețea se îmbină acum cu eleganța; războiul și urmările lui funeste au rămas undeva departe, în trecut. Aceeași impresie reconfortantă oferă călătorului și Leningradul. **Cezar Petrescu își amintește,** prin contrast, de orașele altor țări, pe străzile cărora molozul, casele măcinate de incendii și mizeria postbelică alcătuiau încă în acei ani un spectacol întristător.

Concluziile acestor călătorii prin U.R.S.S. se desprind cu claritate, progresul constatat e de domeniul evidenței și, prin ritm și amploare, pare miraculos. Maniera expunerii e cînd discursivă, cînd eseistică și pune în vecinătate sociologia cu statistica, istoria cu geografia. Autorul s-a dispensat de poezia drumeției, prea adeseori convențională. Ne-a dat, în schimb, impresii despre orașe, ținuturi și itinerarii, asociindu-și detalii, referințe istorice și oferindu-și generos prilejuri de incursiuni variate.

Articolele despre scriitorii clasici ruși și sovietici aparțin unui spirit petulant, familiar cu problematica literaturii cercetate. Insemnările scriitorului sînt pe rînd informative sau analitice, preocupate de gîndul apartenenței creațiilor discutate la sensibilitatea universală. Raportate la scrierile unor prozatori occidentali ale aceluiași timp, operele clasicilor ruși mărturisesc un răscolitor umanism și o elevare filozofică unice în felul lor. Comentatorul se realizează mai personal în articolele și studiile despre Turgheniev, Cehov, Gorki și Șolohov, unde aprecierile confruntă viața și opera într-o structură organică, ce surprinde fiecărei personalități farmecul și noutatea ei.

H. Zalis

VIRGIL TEODORESCU:

„Drepturi și datorii"

Virgil Teodorescu a început, cu mai bine de două decenii în urmă, prin a scrie o poezie abstractă, de ostentații suprarealiste. E perioada de care astăzi își amintește cu luciditatea răspunderii (**„Era o preistorie"**). Faptul de a fi depășit uneori jocul astmat al ezoterismului, pentru a consemna încă în acea perioadă în cîteva poeme frămîntări social-istorice precise, indică sorgintea poeziei directe, cu subliniate accente cetățenești din volumul „Scriu negru pe alb" (1956). Fără să fie fecund, V. Teodorescu e un poet de substanță. Cu excepția a puține poeme de o factură mai veche, volumul recent **„Drepturi și datorii"** cuprinde poezii de cea mai vie actualitate. Există în această carte un frumos ciclu de impresii dobrogene. Solul arid al Dobrogei, punctat de evocatoare vestigii, își schimbă treptat configurația sub elanul constructiv al omului contemporan. Dobrogea, ținut altădată cu notorietate paludică, devine fertil și ospitalier: „Azi, însă, balta fuge-n pămînt, secată toată / șovarul își trăiește coșmarul de sfîrșit / și în văzduh se stinge nocturnul zumzăit / al fiarelor de pradă cu trompa retezată". Suita scrisă pentru alegerile în sfaturile populare demonstrează că Virgil Teodorescu a înțeles, ca pe o nobilă datorie, să cînte acest eveniment profund democratic.

Cu reținută mîndrie, poetul vede în uzină astrul nou mai strălucitor decît chiar steaua polară. „Ai fi crezut că doarme uzina în repaos / dar ea privea în ochii stelarei călăuze / din miile de scule cu luciul lor albastru / cu un surîs ironic de-nvingător, pe buze, / căci mai mocnea-n cuptoare a muncii vîlvătaie / și roadele cuprinse-n ea ca-ntr-o păstaie/ o-ndreptățeau să fie, jos, pe pămînt, un astru".

Aceeași conștiință cetățenească îl îndeamnă să recompună universul muncii pașnice și constructive. Cu un gest de Faust contemporan „poetu-ațîță focul ce dormitează-n spuze și flăcăruia urcă-n cuvinte și-n culori / iar gesturile muncii răsar ca mii de sori / în jerbele acestor năstrușnice havuze".

Sînt în acest volum cîteva poeme datate „Praga, 1957". Virgil Teodorescu va fi întîlnit aici nenumărate urme care să-i amintească de anii războiului. Sfinții mutilați din **„Vechi martori"** vorbesc parcă de martiriul atîtor oameni cehi în timpul ocupației fascismului. Celor ce vor să reînvie militarismul prusac, li se adresează scînteietorul pamflet care este **„Modelul ortoped"**. Si tot ca un avertisment, în **„Centrifugala cursă"**, se afirmă, incandescentă, năzuința de pace și progres a tuturor popoarelor: „Pămîntul, însetată sugativă / va soarbe-n el tot sîngele fecund / și va preda luminii, de la fund / primordiala floare colectivă".

Liviu Călin

Din „Expoziția de afiș și caricatură"

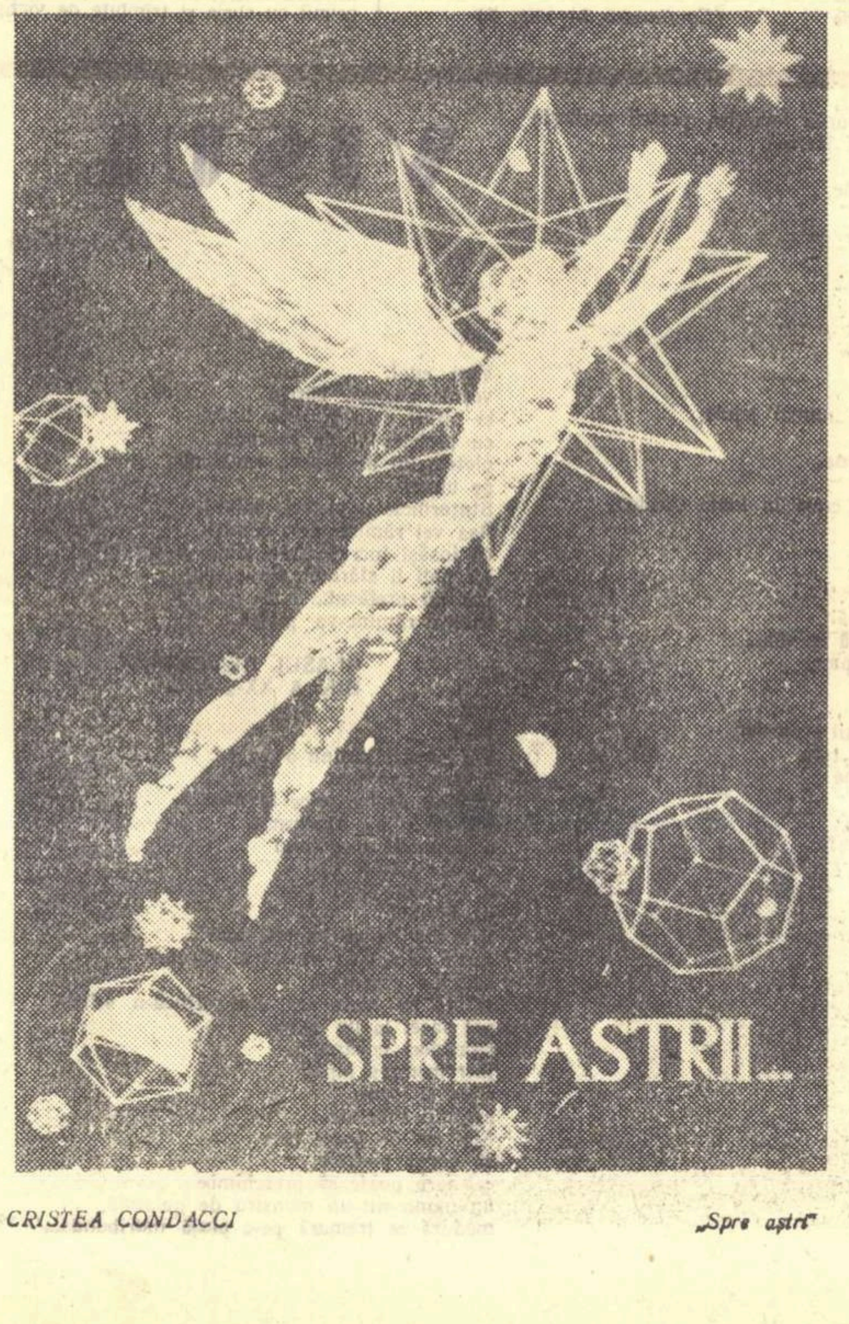

SPRE ASTRII...

CRISTEA CONDACCI „Spre aștri"

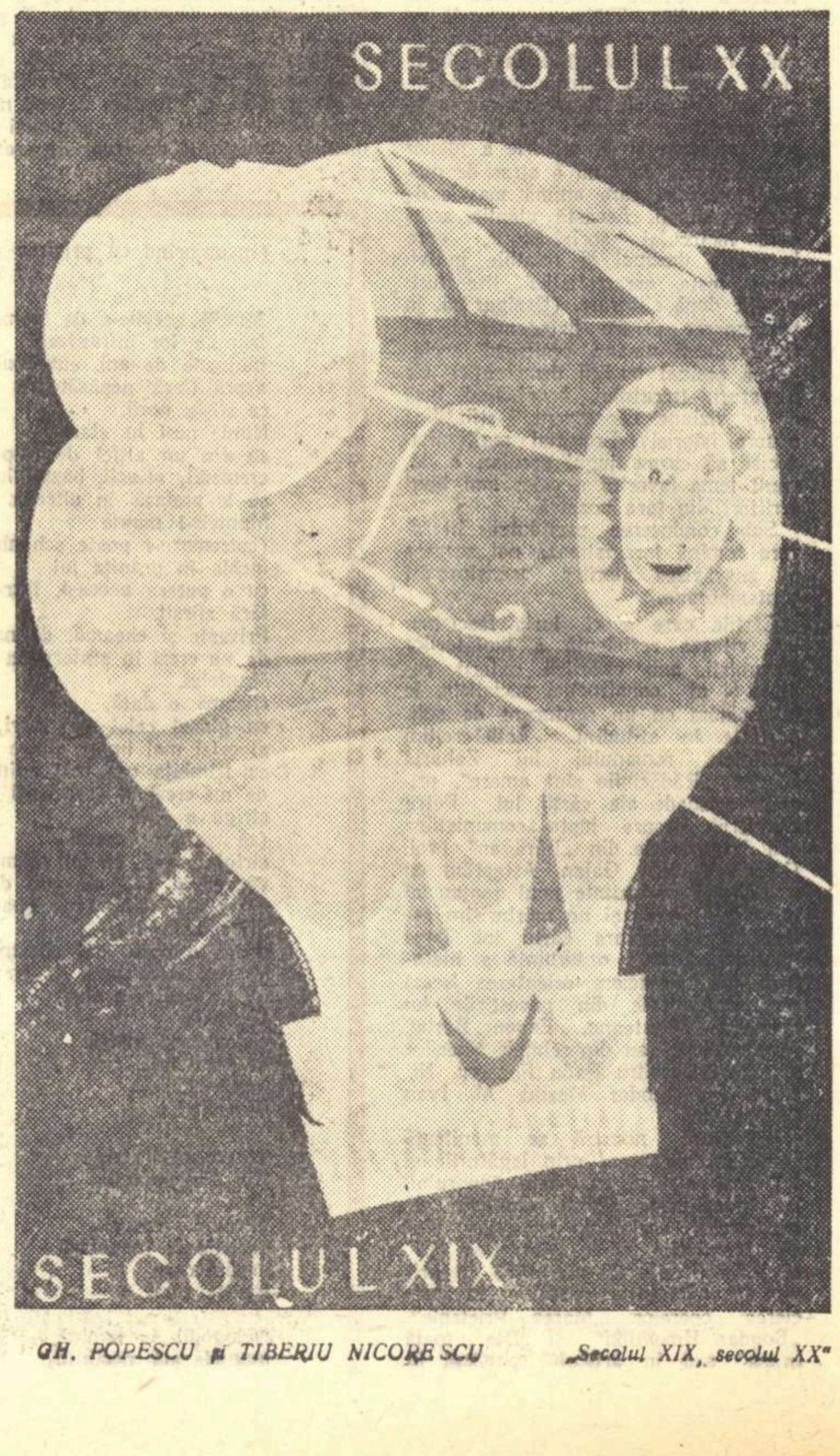

GH. POPESCU și TIBERIU NICORESCU „Secolul XIX, secolul XX"

Memoria reporterului

Stau de-un ceas de vorbă cu Vrabie Dumitru, șeful uneia din cele șase brigăzi de cîmp ale gospodăriei colective „I. L. Caragiale" din Silistraru, stau de-un ceas de vorbă cu acest bărbat înalt și osos, plin de putere și sănătate, cu obrazul smolit, pîrlit de vînturi și de soare ca al bătrînilor lupi de mare. Vorbește puțin, în propozițiuni scurte și simple. Uneori cuvintele lui sînt pline de o gingășie infantilă. Venind vorba despre felul cum s-a pregătit să plece la consfătuirea de la Constanța, îmi spune cu stîngăcia unui copil:

— N-am plecat îmbrăcat cum mă vedeți acuma. Am alte hăinuțe, de sărbători.

Mă uit la el surprins de neașteptatul diminutiv și mă gîndesc că, în merceologie, măsura hainelor sale e desigur cea mai mare. Vrabie Dumitru se oprește la fiecare trei-patru vorbe. Convorbirea noastră înaintează greu. Mai mult vorbesc eu. Il întreb despre viața lui, iar el îmi relatează despre familia sa, despre gospodăria colectivă. Și totuși, ca să aflu că unul din cei trei copii ai săi, Florea, învață la Traianu, comuna în care el a fost argat pe moșia propriului său învățător, sînt nevoit să pun vreo șapte întrebări și să revin asupra lor cu obositoare insistență. Vreau să-l întreb despre succesele brigăzii sale; el ocolește răspunsul direct cu o modestie neafectată, dar fățișă:

— Să vorbească alții despre noi.

Și, dintr-o dată, se apleacă spre mine și se uită cu o curiozitate nemărginită la blocnotesul meu care stă cu filele albe. Mă uit la fața lui. Are ochi inteligenți, vii și sfredelitori. Imi pare totuși rău că nu am dat peste un bun povestitor. Mă uit la acest taciturn căruia parcă îi scot vorbele din gură cu cleștele. El se uită la carnetul meu și îmi spune iar cîteva cuvinte:

— Știți cum am început aici? Eram numai treizeci și două de familii. Aveam numai 25 de cai și cincisprezece căruțe. Eram săraci rău, n-aveam nici o fermă, nici o construcție, nimic... Și acuma sîntem peste 400 de familii în gospodărie.

Și apoi iar tăcere, iar vorbesc eu, iar ne aprindem țigările. Intr-un tîrziu, cu prima filă a carnetului de notițe, abia înnegrită cu cîteva cifre, mă ridic de la masă și-i spun:

— Să trecem la tovarășul președinte. Eu îți mulțumesc pentru cele ce mi-ai povestit.

S-a ridicat și el, înalt, cu hainele cam strîmte pe el, cu căciula rotind-o în mîini, apoi, petrecîndu-mă pînă la biroul președintelui, m-a lăsat acolo și s-a făcut nevăzut.

— Ei? m-a întrebat președintele, așa-i că Vrabie Dumitru ne-a făcut cinste la consfătuirea de la Constanța?

Atunci, dincolo de cifrele ce mi s-au relatat, am aflat și fărîma de poezie după care tînjesc toți reporterii din lume:

— Vrabie Dumitru a fost ales membru într-una din comisiile de lucru și anume în aceea care a dezbătut problemele construcțiilor în gospodăriile colective. I-a apărut și fotografia în „Scînteia". O fotografie în care el stă într-un grup chiar lîngă tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej. Ce-a mai fost și cu fotografia asta. In ziua aceea a umblat ziarul din mînă în mînă. Cred că n-a fost unul din sat care să nu fi văzut fotografia. Ți-a povestit Vrabie Dumitru cum s-a întîlnit cu un om, prieten de-al său de la Scorțaru Vechi, unul Leu Șerban care i-a spus că a tăiat frumos poza din ziar și a pus-o pe perete?

Vrabie Dumitru nu-mi povestise nimic. Acuma aflu că brigada lui e cea mai bună din cele șase ale gospodăriei. Președintele se miră:

— E mut? Ii scoți vorba cu cleștele? Da de unde. Ia uită-te și dumneatale în uliță.

Președintele îi observase pe Dumitru afară. M-am apropiat de fereastră. Acuma îl văd și eu într-un grup de vreo cinci oameni. Vorbește aprins. Parcă socotește ceva pe degete. Se uită pe rînd la ceilalți. Și eu notasem în carnet că e taciturn. Președintele îmi spune:

— Cu oameni ca el nu mi-ar fi teamă de nimic. Nici de secetă, nici de ploi prea mari. Știi cîte hectare are în grijă? Trei sute și optzeci! Tarlaua lui de grîu și porumb, ogoarele lui de sfeclă și floarea-soarelui au fost cele mai grozave. Și să-l auzi vorbind! Parcă-i agronom.

DECORAȚIA

Cînd s-au publicat, după consfătuirea de la Constanța, listele celor decorați pentru abnegația și hărnicia cu care au lucrat pentru dezvoltarea agriculturii socialiste, între alte nume am dat și peste acesta: Dumitru Gh. Dumitru. E directorul uriașei gospodării de stat de la „Pietroiu", din Balta Borcei. Am fost de multe ori la gospodăria asta. Toamna pleacă de aci nenumărate șlepuri încărcate cu cereale, sfeclă de zahăr și zarzavaturi, convoaie de camioane încărcate cu porci, oi și vite.

Imi amintesc de o singură întîmplare, dramatică, din viața acestui om. In ianuarie 1954, în timpul catastrofalului viscol, Dumitru Gh. Dumitru era la București la o consfătuire convocată de Ministerul Agriculturii. Terminîndu-se consfătuirea aceea, Dumitru Gh. Dumitru a ținut în ruptul capului să se întoarcă repede la gospodărie. Era acolo, în Balta Borcei, o turmă uriașă de aproape 15.000 de oi, o fermă cu peste 1700 de porci, erau acolo în Baltă oameni care trebuiau conduși cu eroism în lupta împotriva viscolului. Linia ferată era blocată. Viscolul continua să bată neostoit. Dumitru Gh. Dumitru a cerut și a căpătat în sfîrșit un avion cu care (zbura pentru prima oară) a ajuns și a aterizat la Călărași, după o călătorie înfricoșătoare prin dramatismul ei. De la Călărași, a luat-o pe jos pînă la Pietroiu, cale de vreo șaisprezece kilometri.

Inchipuiți-vă un om singur, pornind pe un viscol cumplit să ajungă la o țintă așezată la capătul unui drum lung de șaisprezece kilometri. Cine nu știe că în astfel de împrejurări viscolul este un ucigaș perfid și tenace? Oh, și dacă l-ați vedea pe Dumitru Gh. Dumitru. Nu e de fel puternic și nici statură atletică nu are. E slăbuț și, de cîte ori l-am privit, l-am asemuit cu un adolescent palid și i-am bănuit o sănătate precară. A biruit totuși stihia dezlănțuită a naturii și întocmai ca un ofițer de stat major a ajuns la postul său de luptă. Ce flacără i-a aprins inima și l-a făcut în stare să treacă peste această patetică încercare a vieții sale? Desigur, nu pentru acest fapt a fost decorat, dar întîmplarea relatată mai sus desemnează în omul aci pomenit pe un modest și pasionat soldat al luptei pentru socialism.

FARA IMPORTANȚA

Despre Peștenița un ghid din 1934 al fostului județ Hunedoara nu pomenea decît atît: „un sat fără importanță". Cînd am fost prima dată acolo, am găsit un sat în fierberea marii desfășurări. Se ducea munca de lămurire pentru înființarea unei gospodării colective. După un an, cînd am revenit, am aflat înființată gospodăria „Filimon Sîrbu". Era modestă, alcătuită din 35 de familii. Am umblat prin livezile de pe dealul Glămeiul, cu brigadierul Ursu Gheorghe pe al cărui laibăr scînteia insigna de fruntaș al recoltelor bogate. Dar satul era încă în întuneric și, seara, ferestrele caselor abia licăreau în lumina lămpilor și a felinarelor cu petrol. La o ședință a consiliului de conducere al gospodăriei, la care am participat atunci, într-una din seri, s-a stins flacăra lămpii. Se sfîrșise petrolul și feștila s-a stins fumegînd ca un trabuc.

IN TREN, NOAPTEA...

Nu de mult, călătorind cu trenul spre Cluj, am ascultat, la niște ceasuri tîrzii de noapte, povestea pe care o redau aci.

— Apăi să vă povestesc eu una și mai grozavă, petrecută la gospodăria colectivă din Nadeș, anii trecuți. Este la noi unul pe care-l cheamă Crîng Sabin. Il cam guverna muierea. Ea cînta în casă. Nu voia să intre în gospodărie. Ținea una și bună că dacă Sabin al ei intră, ea îl părăsește și se duce în satul ei, în Țara Moților. Sabin, săracul, zicea către agitatori:

— Veniți, bre, și lămuriți-mi nevasta.

Ce să vă mai spun, pînă la urmă s-a înduplecat și ea. L-a lăsat pe Sabin să iscălească adeziunea, dar cînd a fost să ducă vaca la grajdul colectivei, s-a așezat în poartă și a început să se bocească:

— Of, văcuța mea dragă, frumoasa mea, averea mea!

Vaca era mare, cît o... capră. Era o pocitanie de munte mică la trup, cu greabănul jupuit, cu picioarele strîmbe.

La un an după aceea, la împărțitul roadelor, Sabin a luat aproape un vagon de cereale. Un rutier abia trăgea după el carele încărcate de produse. Bătrîna era acasă, aștepta pe prispă și își ștergea ochii cu marama.

— De ce plîngi? a întrebat-o Sabin.

— Tot grîul ăsta e al nostru? a întrebat speriată femeia și iar s-a așternut pe plîns.

Acuma tot ea zice către bărbatul ei:

— Vezi, Sabine, dacă nu te rugam eu, nu intrai nici azi în gospodărie. Ho-ho-ho, ei, ce ziceți?

Omul care povestea lucrurile acestea era probabil vreun activist de partid, cu munca la țară, pentru că a mai povestit și alte întîmplări. Era tîrziu în noapte, trenul alerga spre Sighișoara, iar în compartiment era întuneric. Nu-i vedeam bine fața omului, dar mi se părea a fi destul de tînăr. Fuma mult, aprindea țigară de la țigară și tușea sălbatic, de credeai că sar și plămînii din el. Ceilalți călători, ca și mine, îl ascultam cu interes.

— Știți unde vine Măgheruș? Ei bine, aci erau foarte mulți neștiutori de carte. Dacă mă credeți, că la inaugurarea gospodăriei colective, n-am găsit măcar un singur om care să vorbească, să țină o cuvîntare, cum e datina. Să-i vezi acuma, s-au făcut oameni subțiri. S-au ridicat dintre ei socotitori și contabili, brigadieri și zootehnicieni, președinte, oameni cu școală.

Omul s-a oprit cîteva minute, a băut apă dintr-o sticlă, apoi a căutat în cufărul lui un pachet nou de țigări.

Trenul alerga în noapte. Era un tren personal. Oprea chiar și în gările mai mici și în halte. In compartimentul acela un om tînăr povestea într-una, iar călătorii, parcă fără chef de somn, îl ascultau cu interes și plăcere.

Pe călătorul acela l-am întîlnit a doua zi la comitetul raional de partid din Sighișoara. Era, mi se pare, activist de partid.

Petru Vintilă

Desene de *MIHU VULCANESCU*

Dă-mi mîna ta de frate...

Ostașilor sovietici eliberatori
care se întorc în patrie.

Dă-mi mîna ta de frate, dă-mi harnica ta mînă
s-o strîng cu drag la piept și-n ochi să te privesc —
recunoștință-n veci poporul vrea să-ți spună,
pămîntul cu-a lui holde, uzinele ce cresc.

Dă-mi mîna ta de frate, dă-mi măiestrita-ți mînă
ce smulse buruiana să semene doar flori —
recunoștință-n veci poporul vrea să-ți spună
și ceru-nseninat și munții făr' de nori.

Dă-mi mîna ta de frate, dă-mi vitejeasca-ți mînă
ce sfărîmă cătușa și asuprirea grea —
recunoștință-n veci poporul vrea să-ți spună
și-alăturea să-ți fie sub luminoasa stea.

17 iunie 1958

Ștefan Gheorghiu

Ieșire din mină

Amiaza era înaltă și albă
și-n munți adia a sînziene.

Ziua era plină
și băieșii pășeau dinspre orizonturi adînci,
spre orizonturi înalte.

Urcau alături, un pic îndoiți,
cu ochi micșorați de prea multă lumină,
cu pași mari și stîngaci în lumină —
și-n jurul lor
amiaza era înaltă și albă
și mirosea a sînziene.

Florența Albu

Popas la Bicaz

Pe aria tăcerii, din ce în ce mai des,
Noi sunete profunde și tonuri am cules
Și-n suflet adunate și peste vreme-mi par
Tot noi ca luna nouă în ostrov de cleștar.

Sînt inundat de-acorduri și fiecare zvon
Il torn în muzici dense ce se revarsă iară
Și forfotul vulcanic în trombe de beton
Mă-ncîntă ca și codri cu orgi de-amurg în vară.

Pe-asfalturi lucii — susur prelins de cauciucuri
Și fîșiit de-albastre suduri autogene
Și brazii picurîndu-și miresmele în sucuri
Și moi plutiri de fluturi ca zbaterea de gene,

Elicii sfîșiind văzduhul, marea-n larg,
Și gongul dinamitei cînd munți imenși se sparg
In bolta din adîncuri deplin se-ntrepătrund
Și mii de lire-n freamăt le cresc și le răspund.

Florin Mihai Petrescu

Apropiere

„Mă simt bine doar în țara mea".
(„Apropiere", Tribuna, 26 ianuarie 1958).

Mă simt bine oriunde printre oameni.
Oriunde printre oamenii pașnici și simpli.
Sub cerul de flăcări al africilor
rătăcitor beduin
străpungînd cu linia frîntă a caravanelor
nisipurile violete,
zbucnind gheizerele negre ale aurului
și apărîndu-le cu sîngele meu,
iscodind sub cerul căzut pe umeri
Nordul alb
și gonind cu eschimoșii după săgețile albastre ale focilor,
întrecîndu-mă cu goana streeturilor
sub cerul de beton, policrom,
al Noului York,
deschizînd sicriile pămînturilor moarte,
și dîndu-le suflare din suflarea mea...
Pe malurile galbene ale marilor rîuri,
printre indienii Vestului sălbatic
sau chirghizii săgetați peste ere...
Mă simt bine pe toate meridianele,
cu toate meseriile și rasele.
Oriunde printre oamenii pașnici și simpli.
Căci oriunde aș fi,
mișcarea arborilor, vigoarea bărbaților,
articulația cuvintelor, aroma florilor,
cîntecul apelor, al zidurilor și al femeilor,
mă recheamă spre tine, țara mea.
Decît oriunde mai darnică e natura ta.
Cuvintele tale mai răsunătoare.
Femeile tale mai gingașe.
Cerul tău mai înalt.
Orice-mi vorbește de tine, țara mea,
tu, arbore gigantic al frăției
cu crengile întinse ca o îmbrățișare
spre toate popoarele.
Pămîntul tău de piatră și foc
a urcat în trunchiul meu
seva iubirii.
Mă simt bine oriunde printre oameni.
Căci tu m-ai învățat
să fiu OM.
Pașnic și simplu și frate
cu toți oamenii pașnici și simpli.
Să fiu prezent pretutindeni.
Și mereu cu Tine.

Toma George Maiorescu

Poarta prieteniei

Poarta prieteniei: așa a fost numit orașul Galați de bătrînul muncitor ceferist Constantin Chicoș, în cuvîntul său de salut adresat ostașilor sovietici la marea manifestație de rămas bun care a avut loc duminică în acest oraș, pe stadionul „Portul roșu". Momentele sărbătoririi au căpătat dimensiune istorică, au fost pentru localnici un prilej de adîncă rememorare a evenimentelor de răscruce pe care le-au trăit cu intensitate în decurs de paisprezece ani de la eliberare. Clipa prieteneștii despărțiri a fost înțeleasă ca o clipă unică, de neprețuit, pe care nimeni nu trebuia s-o piardă. Participarea a depășit prevederile organizării. Mulțimile imense, răsărite din proverbialele străzi întortocheate ale orașului Galați, și-au orînduit însă calm și cu o rară sobrietate mișcările în cadrul sărbătoririi prietenești.

Pașii tuturor celor care au străbătut orașul din toate colțurile localității, spre bulevardul din centru, mărginit de bătrîni tei înfloriți, și de aici la locul manifestației, au descris un drum memorabil: ochii au cuprins noua față pe care a căpătat-o orașul în timp de paisprezece ani: dintr-un tîrg cu prăvălii mai mari sau mai mici, Galații au devenit un centru industrial, cu fabrici și uzine utilate modern, cu șantiere de construcții navale, cu institut politehnic, cu edificii culturale de prestigiu, printre care strălucesc Teatrul de Stat și Palatul Culturii. La manifestația din Galați, oamenii și-au sărbătorit în același timp orașul și, în omagiul adus ostașilor sovietici care se pregăteau să se înapoieze în patrie, în cuvintele rostite la tribuna stadionului „Portul roșu", în strîngerile de mîini de rămas bun, se mărturisea, în primul rînd, adînca mulțumire cetățenească pentru frățeasca prietenie pe care poporul sovietic o arată continuu față de construcția socialistă a țării noastre. Cu paisprezece ani în urmă, nu același drum se putea străbate în Galați din cartierele mărginașe spre centrul orașului.

Cu paisprezece ani în urmă, Galații erau un oraș al ruinelor. Ulițele portului, ca și unele străzi din centrul orașului, erau acoperite de cenușa caselor ruinate și incendiate, cu furie, de fasciștii fugăriți. Flăcările cuprinseseră cu brîie de foc vechea așezare dunăreană, iar fluviul nu putea stinge cu apele sale malul înghițit de incendii nesfîrșite. Glonțul mitralierei și pistolului fascist venea să desăvîrșească în amănunt banchetul morții dezlănțuit de bombă și mină.

Țipătul unui copil prins în chingi de moloz, de foc și fum, nu însemna pentru motociclistul hitlerist, grăbit să ucidă și să distrugă, cu ultimul prilej ce-l mai avea, nu însemna mai mult decît zgomotul unui geam spart, căzut pe caldarîm. Cine va uita incendiile și cenușa neagră și grea a ulițelor, țipătul copilului dintre flăcări, care sfîșia văzduhul.

Dintr-un hotar al pîrjolului și al ruinei, armatele sovietice au transformat de la întîia lor sosire orașul Galați într-o poartă a prieteniei. Pe această poartă, ca și pe alte porți, armatele victorioase au pornit mai departe să înfrîngă fascismul și să aducă oamenilor pacea. In urma lor au amuțit gloanțele, incendiile s-au stins, din cenușă s-au ridicat orașe noi.

La manifestația din Galați de pe stadionul „Portul roșu" unde a fost salutată plecarea armatei sovietice spre patrie, a fost impresionant numărul bătrînilor. Tot atît de impresionant ca numărul tinerilor și al copiilor. Veniseră parcă să pecetluiască un legămînt al inimilor și al sufletelor la această poartă a prieteniei și a păcii, creată în anii de frățească prietenie socialistă. Aerul de înaltă solemnitate a manifestației n-a fost dat de ceremonii exterioare. Ceremoniile manifestației s-au desfășurat și s-au înălțat firesc, din adîncul mulțimilor de participanți care trăiau momentele despărțirii prietenești de ostașii sovietici, cu profundă emoție.

Intîlnirea a fost grandioasă și unitatea de simțăminte care anima deopotrivă mulțimea muncitoare participantă, pe ostașii sovietici și pe cei romîni, a izbucnit într-o expresie de bucurie și mîndrie cînd s-au ivit și au pășit spre tribună înalții oaspeți ai orașului: tovarășii Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, Gheorghe Apostol, președintele Consiliului Central al Sindicatelor, personalități de frunte de partid, guvern și de stat, A. A. Epișev, ambasadorul Uniunii Sovietice, înalți comandanți ai trupelor sovietice din țară și ai forțelor noastre armate.

Din amfiteatrul orașului, după terminarea manifestației de la „Portul roșu", mulțimea a coborît pînă la ultimul om spre a fi de față la plecarea primului eșalon de ostași sovietici. Gara n-a putut cuprinde mulțimea venită să-și reîmprospăteze omagiul față de reprezentanții țării comunismului. Convoaie lungi s-au îndreptat spre bariera căii ferate, la mare depărtare de gară, să întîmpine acolo trenul sovietic. Școlarii veniți în gară cu cărțile lor au dăruit comsomoliștilor sovietici volumașe cu poezii de Eminescu, cu povestiri de Creangă, tot ce au socotit că au mai bun la îndemînă. Un ostaș sovietic, impresionat de căldura cu care s-a văzut înconjurat, a scos de la piept fotografia familiei sale și a întins-o celor din jur. Ostașul sovietic oferea un dar scump, foarte scump pentru el, de care nu s-ar fi despărțit decît pentru a-l oferi unor ființe tot atît de prețioase ca și acelea pe care are să le vadă în curînd în patria sa.

Drum bun! Urarea s-a desfășurat de-a lungul trenului și s-a topit în urale nesfîrșite. Primul tren ducea spre patrie ostașii sovietici, lăsînd în urmă deschisă una dintre noile și frumoasele porți ale prieteniei.

In memoria tuturor se păstrau adînci cuvintele adresate de tovarășul Chivu Stoica la manifestația din „Portul roșu", soldaților și ofițerilor sovietici, ca o înaltă expresie a simțămintelor poporului romîn față de poporul sovietic și armata sa:

„Poporul romîn își ia rămas bun de la voi, cu un sentiment de adîncă prietenie și de stimă, pe care ați cîștigat-o în ochii oamenilor muncii din țara noastră în timpul cît v-ați aflat printre noi. Crescuți și educați de Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, în spiritul internaționalismului socialist, ostașii și ofițerii sovietici au constituit un exemplu de atitudine și ținută, demnă de fiii marelui popor sovietic, de ostașii marii puteri socialiste — Uniunea Sovietică".

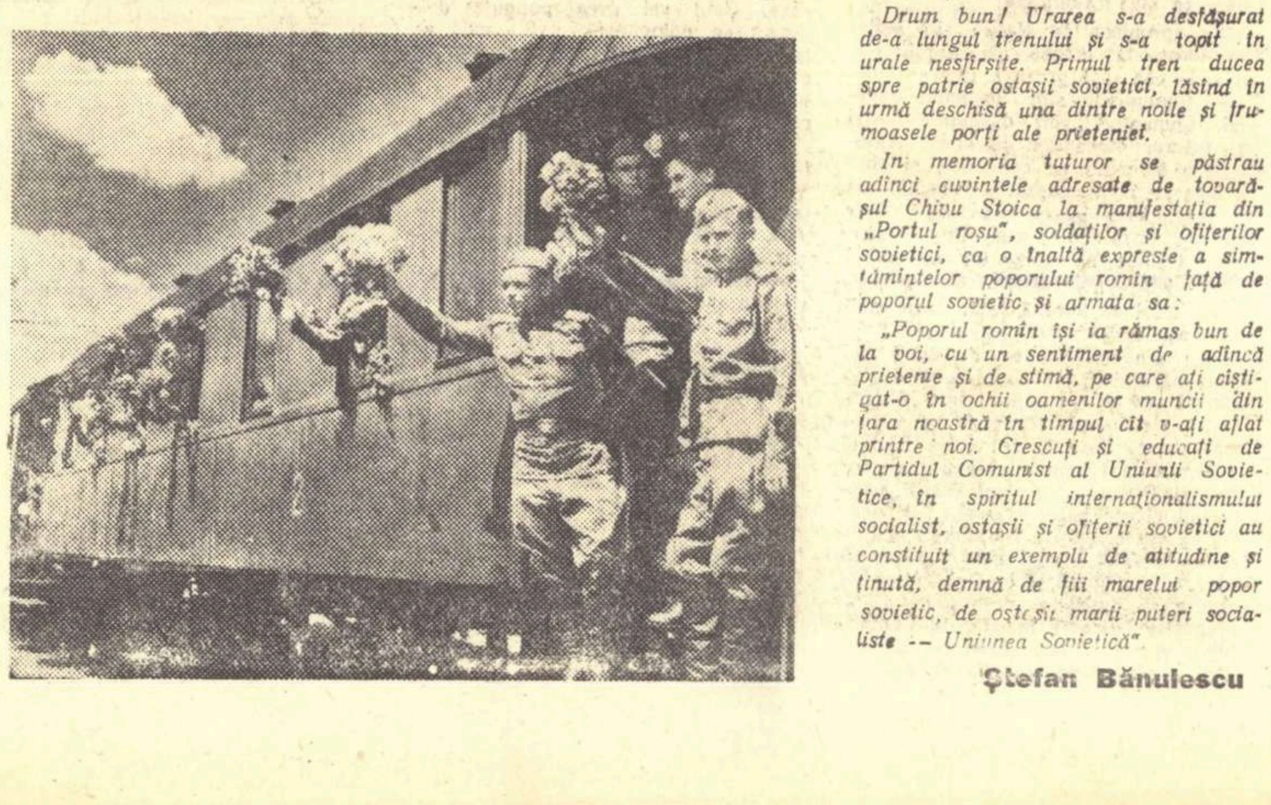

Ștefan Bănulescu

RĂDĂCINILE

CAP. XXIII

OROŞ (III)

In timp ce Oroş lîncezea cu trupul zdrobit în mansardă, asculta şuierul vîntului în streşini ori îşi asculta glasul chinuitor al amintirilor, Rafira, ostenită de atîta umblet intrase într-o biserică de mahala pe care o găsise deschisă, îngenunchiase în faţa icoanei Maicii Domnului şi începuse să se roage pentru fiul ei. Biserica era goală şi rece. Rafira se ruga şoptind şi din cînd în cînd se închina. De mult nu se mai rugase. De mult nu se mai închinase. Nenorocirea în care căzuse pe neaşteptate îi adusese aminte de Dumnezeu şi de biserică.

— Poate mă va ajuta Dumnezeu, îşi spusese. Pînă acum nu m-a ajutat dar acum, dacă într-adevăr Dumnezeu există şi are milă de oameni, nu se poate să nu mă ajute... Nici oamenilor nu le-am greşit cu nimic şi nici lui Dumnezeu.

Ingheţase toată os şi se întreba cum va mai găsi puteri în fiinţa ei să se ridice de pe lespezi şi să plece iarăşi să colinde oraşul străin şi duşman în căutarea unui adăpost pentru noapte. Bocăniră paşi, tresări şi auzi glas de om:

— Se închide biserica, femeie.

Se ridică şi se îndreptă spre ieşire cu paşi măsuraţi şi şovăitori. Bărbatul care îi tulburase rugăciunea o apucă de braţ şi o sprijini. Incuie uşa bisericii şi vîrî cheia în buzunar. Vîntul aducea vrafuri de zăpadă şi le vînzolea de-a lungul uliţei.

— Dumneata, leleo, nu eşti de pe aici...

— Nu. Sînt din munte, de la Condor...

Ii spusese repede, aproape pe nerăsuflate, necazul care o mînase pe drumuri.

— Am venit la oraş să aflu ştiri despre fecior. N-am aflat nimic. Am plecat acasă să grijesc vitele, să le las în seama cuiva şi m-am întors. Socot că pînă la urmă am să aflu unde mi-i feciorul şi ce-i cu dînsul.

— Eu nu ştiu ce povaţă să-ţi dau, muiere. Mi-s numai ţîrcovnic. Dar te-aş putea duce la părintele Coriolan, să te asculte. L-o lumina Dumnezeu pe sfinţia sa şi l-o învăţa să-ţi dăruie sfat bun.

— Nu s-o supăra că-i intrăm în casă la vreme de seară? Poate s-o fi aşezat la masă cu preoteasa.

— N-are să se supere, că e om de treabă şi l-a învrednicit Dumnezeu cu har...

Se scuturase de zăpadă, şi ea şi omul care îi sărise în sprijin iar uşa le-o deschisese însuşi părintele Coriolan Bold.

— Apăi, dumneata, Leandru, te du. Las-o în grija mea. Poate a venit la spovedit.

— La spovedit şi la sfat, părinte.

Odaia era largă, curată, caldă. Soba duduia. Părintele Coriolan era om în putere, ca la patruzeci de ani, cu mustăcioară scurtă şi bărbuţă roşie, tunsă mărunt.

Ii spuse totul, de-a fir a păr.

— Aici, femeie, nu-şi are locul sfatul preotului. Aici, femeie, trebuie avocat. Avocat bun, cu trecere şi cu vază la stăpînire.

— Doamne, părinte, dar unde cunosc eu avocat?

— Iţi dau eu, femeie. De domnul avocat doctor Claudiu Pap ai auzit dumneata?

— N-am auzit, domnule părinte, că pînă acum neam de neamul meu n-a umblat pe la judecăţi. N-am avut, slavă Domnului, nici cu cine să ne judecăm şi nici pentru ce să ne judecăm.

— Domnul avocat doctor Claudiu Pap e tocmai ceea ce îţi trebuie. Avocat bun, învăţat şi bărbat de vază. Pe deasupra mai este şi cumnatul meu... L-oi ruga cu dragă inimă să te ajute.

Părintele Coriolan se îmbrăcase şi-şi înfundase căciula flocoasă pe cap pînă peste urechi.

— Să mergem...

Preoteasa îşi băgase capul pe uşă, un cap lunguieţ, ciufulit şi slinos. Se vedea cît de colo că trăsese tot timpul cu urechea de dincolo de uşă.

— Dar unde pleci, dumneata, părinte Cori? Masa e tocmai gata.

— Mă reped cu dumneaei la cumnatu-meu Pap. Trebuie să-i dăm femeii o mînă de ajutor.

— Părinte, părinte...

Ieşiseră în urgia viscolului. Părintele se lupta cu vîntul şi cu zăpada. Cu vîntul şi cu zăpada se lupta şi Rafira căreia, răsărindu-i în inimă un mugur de nădejde, îi crescuseră şi puterile.

Trecuseră din stradă în stradă şi ajunseseră în apropierea prefecturii

— Să ştii că aici lucrează domnul prefect Marius Bold, prea cinstitul meu frate mai mic, îi spusese părintele.

— Să-i dea Dumnezeu sănătate, părinte.

— Bine spui, că tocmai de sănătate duce lipsă.

Rîse în barba scurtă şi roşie şi adăugă:

— E cam ştrengar. L-au topit femeile. Se dă cam prea mult în vînt după femei.

La uşa unei clădiri mohorîte, cu etaj, cu scări negre şi cu obloane trase la ferestre, părintele se oprise şi sunase energic.

— Aici stă cumnatu-meu, domnul avocat doctor Claudiu Pap.

— A!... Ce surpriză! Bine ai venit, părinte... Bine ai venit, cumnate..

— Ţi-am adus clientă cu proces, Claud.

— Mulţumesc, cumnate. Insă avem atîtea procese, că nu ne mai vedem capul de treburi. Dar... Ca să nu te refuz, părinte şi cumnate...

Ii poftise într-un birou cu pereţii acoperiţi de rafturi pline de cărţi groase, legate în piele.

— Ia loc, domnule părinte şi scumpe cumnate. Ia loc, femeie.

Rafira, care nu mai văzuse asemenea odăi, se aşezase sfioasă pe un colţ de scaun. Părintele Coriolan se scuzase:

— Aş sta cu plăcere, domnule cumnat. Insă mă aşteaptă cu masa întinsă preoteasa Tilda. Şi dacă întîrzii îmi răsuceşte şi-mi răreşte barba. Dumneata o cunoşti că doar îţi este soră. Aprigă şi aspră...

— Vorbeşti, ca totdeauna, cu păcat, părinte Cori. Adică ai vrea să spui că sora mea e plină de răutate şi că te ţine sub mînă.

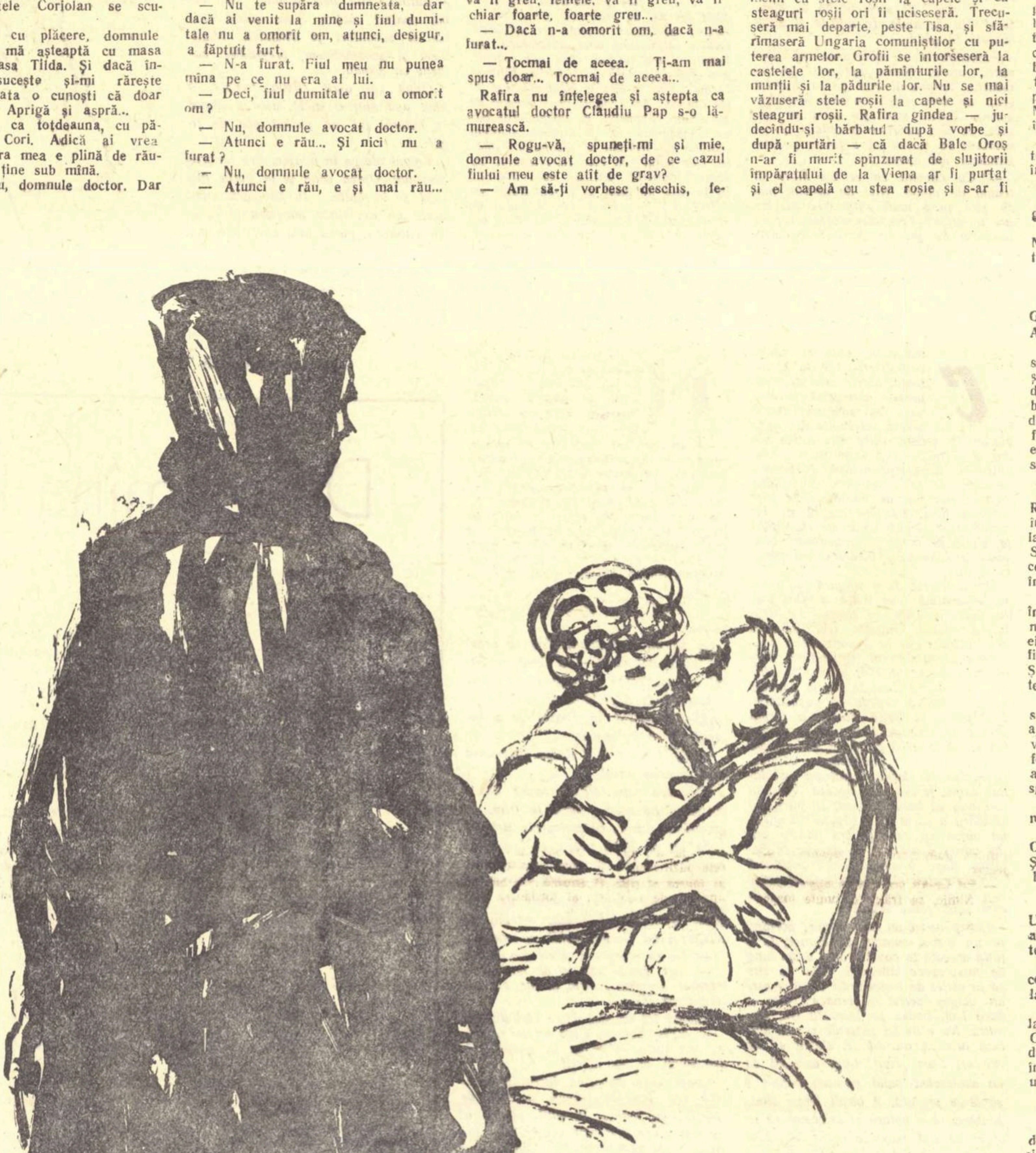

— Rea? Nu, domnule doctor. Dar ţine la reguli. Masa la ceas fix. La ceas fix culcarea. Trezirea, şi ea la ceas fix.

— Aşa trebuie să-şi ducă viaţa omul, domnule părinte. Ordonat. Asta păstrează sănătatea.

— Faci aluzie la prea cinstitul meu frate Marius Bold, prefectul.

— Nu fac aluzie la nimeni, cumnate.

— Mă tot împungi...

Işi strînseseră mîinile. Avocatul se mai plînsese încă o dată că are prea multe procese şi că nu-şi vede capul de treburi şi se despărţiseră.

Rămaşi numai ei doi, avocatul doctor Claudiu Pap se aşezase la biroul lui, îşi pusese ochelarii pe nas şi o întrebase:

— Aşadar, ai un năcaz.

— Am, domnule avocat

— Avocat doctor...

— Am, domnule avocat doctor... Am un fiu.

— Copiii, şi mai ales băieţii, aduc totdeauna necazuri, mai ales dacă sînt lăsaţi să plece în lume de capul lor.

— Nu totdeauna, domnule avocat doctor.

— Nu totdeauna. Dar aproape totdeauna... Aşadar, ai un fiu.

— Am un fiu, domnule avocat doctor.

— Şi ce-a făcut fiul dumitale?

— Cum ce-a făcut fiul meu?

— Ce nelegiuire a făptuit fiul dumitale de te-a pus la vreme de iarnă pe drumuri? Crimă? A omorît pe cineva? Cînd? Unde? Şi pe cine anume a omorît fiul dumitale?

Rafirei i se urcă sîngele în obraz. Roşi. Spuse încet, însă cu glas supărat:

— Dar, domnule avocat doctor, de ce îmi vorbiţi aşa? Fiul meu n-a omorît pe nimeni. L-am crescut om întreg şi l-am crescut să rămînă toată viaţa lui om întreg. Fiul meu nu putea să făptuie omor de om.

— Nu te supăra dumneata, dar dacă ai venit la mine şi fiul dumitale nu a omorît om, atunci, desigur, a făptuit furt.

— N-a furat. Fiul meu nu punea mîna pe ce nu era al lui.

— Deci, fiul dumitale nu a omorît om?

— Nu, domnule avocat doctor.

— Atunci e rău... Şi nici nu a furat?

— Nu, domnule avocat doctor.

— Atunci e rău, e şi mai rău... Nu s-a îmbătat? Nu s-a bătut cu careva?

— Nu. Fiul meu nu s-a îmbătat şi nici nu s-a bătut cu nimeni.

— Şi totuşi l-au arestat.

— Da, domnule avocat doctor. L-au arestat.

— Atunci e grav. E foarte grav. Mai grav decît mi-am închipuit eu. Dacă omora om, dacă fura, dacă se îmbăta şi făcea scandal era uşor. Il scăpam. Dar aşa? N-a făptuit nimic şi totuşi l-a arestat..

Părăsise fotoliul de lîngă birou. Se plimba prin odaie cu mîinile la spate, cu fruntea încreţită. Spunea încet, ca pentru sine:

— E grav... E foarte, foarte grav...

Rafira aştepta cu inima îngheţată să mai audă şi altceva. Insă domnul avocat doctor Claudiu Pap, cumnatul bunului părinte Cori Bold de la biserica Sfîntul Teodor, continua să şoptească aceleaşi şi aceleaşi cuvinte: „E grav. E foarte, foarte grav", şi ea nu avea curajul să-l întrerupă.

In sfîrşit, după ce osteni şi se aşeză tăcut în fotoliu, Rafira îl întrebă:

— Şi nu pot să am nici o nădejde, domnule avocat doctor?

— Nădejde! Nădejde poţi avea. Nu e bine ca omul să nu aibă nădejdi. Dacă nu mai are nădejdi, omului i se zdruncină sănătatea. Insă cazul fiului dumitale — tocmai pentru că nu a făcut nimic şi a fost arestat— e grav femeie, e foarte, foarte grav... Iar eu sînt un om ocupat. nu-mi mai văd capul de treburi. cum l-am spus şi domnului părinte, şi dumneata... Dumneata, femeie, trebuie să fii tare săracă.. Aproape toţi sătenii din Condor sînt săraci.

— Sînt săracă, domnule avocat doctor.

— Nu posezi nimic? Nimic?

— Ba da: două văcuţe şi o casă, în munte, la Condor.

— Atunci nu eşti săracă. Putem sta de vorbă, femeie. Mulţămesc Domnului că nu eşti chiar aşa de săracă precum îmi închipuiam.

— Zic şi eu slavă... Atunci o să-mi daţi o mînă de ajutor, să aflu ce e cu fiul meu, domnule avocat doctor şi să-l scoatem de la arest.

— O să-ţi dăm. Dar să ştii că va fi greu, femeie. va fi greu, va fi chiar foarte, foarte greu...

— Dacă n-a omorît om, dacă n-a furat...

— Tocmai de aceea. Ţi-am mai spus doar... Tocmai de aceea...

Rafira nu înţelegea şi aştepta ca avocatul doctor Claudiu Pap s-o lămurească.

— Rogu-vă, spuneţi-mi şi mie, domnule avocat doctor, de ce cazul fiului meu este atît de grav?

— Am să-ţi vorbesc deschis, femeie, deşi nu ştiu dacă ai să mă pricepi. Oamenii de pe la ţară sînt destul de tari de cap. Pricep greu lucrurile cele mai simple. Uneori nu le pricep de loc. Prostimea rămîne prostime. Dumneata însă sper că înţelegi... Sper... Iată, zilele acestea, s-au făcut arestări în oraş. Au fost arestaţi comunişti. Fiul dumitale, după cîte am înţeles, lucra la gară.

— Da, la gară lucra, domnule avocat doctor.

— Fiul dumitale trebuie să fie comunist. A fost arestat pentru că e comunist. Ştii ce sînt comuniştii? Dumneata nici nu poţi să-ţi imaginezi ce sînt comuniştii!

Se apropiase de Rafira şi-i suflase încet, la ureche, de parcă i-ar fi spus cea mai grozavă dintre taine:

— Comuniştii sînt duşmanii regelui. Comuniştii sînt duşmanii noştri ai tuturor oamenilor cu stare. Autorităţile îi caută pe comunişti şi cînd îi găsesc îi arestează şi-i închid ori îi ucid. Vezi în ce mă bag? Sper să ţi-l scap cu viaţă. Dar pentru asta trebuie să vinzi tot ce ai şi să-mi aduci gologănaşii.

Rafirei i se lumină faţa. Tăcu mult timp aşa cum făcuse şi fiul ei Licu. Fiul ei nu s-a înhăitat cu derbedeii aşa cum, păcătuind, s-a temut o clipă. N-a omorît om şi n-a făptuit furt. A păstrat curat numele lor vechi şi a păstrat curată cinstea lor veche. Fiul ei a fost arestat pentru că a devenit comunist. Poate că în chiar ceasul acesta fiul ei era bătut şi schingiuit pentru că era comunist. Işi aducea aminte de comunişti. Atunci cînd ea era tînără, abia rămasă văduvă şi fiul ei începuse să umble şi să vorbească, se prăbuşise bătrînul imperiu al împăratului de la Viena. Tăietorii de copaci, lucrătorii de la fabrica de cherestea, sătenii răzleţi de prin munţi se făcuseră soldaţi roşii. Purtau stele roşii la capele şi aveau steaguri roşii. Ii hărţuiau pe grofi şi pe stăpînii munţilor şi ai pădurilor.

— Munţii trebuie să fie ai noştri.

— Ale noastre trebuie să fie pădurile.

— Pămînturile trebuie să fie ale noastre.

—Dreptate! Dreptate pentru noi...

— Noi sîntem ţara adevărată.

Veniseră soldaţii şi ofiţerii regelui de la Bucureşti. Ii alungaseră pe oamenii cu stele roşii la capele şi cu steaguri roşii ori îi uciseseră. Trecuseră mai departe, peste Tisa, şi sfărîmaseră Ungaria comuniştilor cu puterea armelor. Grofii se întorseseră la castelele lor, la pămînturile lor, la munţii şi la pădurile lor. Nu se mai văzuseră stele roşii la capele şi nici steaguri roşii. Rafira gîndea — judecindu-şi bărbatul după vorbe şi după purtări — că dacă Balc Oroş n-ar fi murit spînzurat de slujitorii împăratului de la Viena ar fi purtat şi el capelă cu stea roşie şi s-ar fi bătut şi el pentru dreptatea celor mulţi sub steag roşu. Acum, dacă Balc ar trăi, ar fi mîhnit că fiul lor a căzut în mîinile oamenilor stăpînirii care îl ţin închis şi-l chinuie, dar inima i-ar fi plină de mîndrie. Licu s-a ridicat pentru dreptate. Licu...

— Ei! Ce crezi, femeie? Poţi să faci rost de bani? Sînt prins de treburi pînă peste cap. Nu-mi permit să-mi pierd timpul pe gratis. Dacă vrei să salvez viaţa fiului dumitale trebuie să-mi dai tot ce ai. Tot ce ai. Ai să poţi să găseşti bani?

— Am să caut, domnule avocat doctor

— Du-te şi vinde vacile, vinde casa. Cînd vei avea punguţa doldora de gologănaşi, vii cu ea la avocatul doctor Claudiu Pap şi avocatul doctor Claudiu Pap începe să se ocupe de fiul dumitale şi-i uşurează situaţia, îi salvează viaţa.

Viscolul se năpusti asupra ei şi o înfăşură. Işi potrivi pe trup bundra veche şi călduroasă — o purta şi o păstra de pe cînd era fată mare — şi-şi ascunse mai bine faţa în broboada groasă, de lînă. Işi spuse:

— Acum trebuie s-o caut pe noră-mea, pe Neaga. O s-o rog să-mi îngăduie să dorm la dînsa, pe duşumea, undeva, într-un colţ. Numai pînă mîine dimineaţă.

Trecu, luptîndu-se voiniceşte cu viscolul aprig şi cu nămeţii care crescuseră şi umpluseră drumul, din stradă în stradă şi ajunse la casa în care ştia că locuieşte nora ei. Deschise cu greu portiţa afundată în zăpadă şi făcu pîrtie în curte, cu cizmele ei largi şi înalte, pînă la uşă. Perdelele albe erau trase dar se vedea prin ele lumină. Neaga nu se culcase. Auzi rîs larg.

— O fi petrecînd cu vreo prietenă... E muiere tînără. Nu poate să plîngă mereu după bărbat.

Bătu uşor cu degetul în uşă. Şuierul viscolului era mai puternic. Aşteptă cîteva clipe. Bătu din nou. Nu i se răspunse. Apăsă clanţa şi nu se miră că uşa nu era încuiată. Se scutură de zăpadă şi intră. Antreul era în întuneric. Işi scoase bundra şi o atîrnă în cuier. Cu gîndul dus la încercările ce o mai aşteptau, uită să mai bată în uşa care despărţea antreul de odaia în care o auzea rîzînd pe noră-sa. Intră de-a dreptul şi rămase uluită în prag.

Patul larg, în care mai înainte dormise fiul ei cu Neaga, era răvăşit, cu pernele strîmbe şi mototolite. In mijlocul odăii se afla aşezat pe un fotoliu larg un om voinic şi mustăcios, cu ochii tulburi şi cu faţa aprinsă de băutură. Şi omul acela voinic şi mustăcios, cu ochii tulburi şi cu faţa aprinsă de băutură o ţinea în braţe pe Neaga care era pe jumătate goală, îi ciufulea părul şi-i muşca umerii.

Bărbatul holbă ochii. Neaga se întoarse şi privi arătarea. Bărbatul o întrebă pe Neaga:

— Cine e şi ce caută?

— Mămuca lui Licu, răspunse Neaga. Soacră-mea...

Inspectorul Grunz hohoti. Hohoti şi Neaga. După ce se săturară de hohotit, inspectorul Grunz spuse:

— A venit să-şi caute feciorul.

— Probabil, răspunse Neaga.

— O să-l caute mult şi bine, zise Grunz. Şi-o să-l găsească la Sfîntul Aşteaptă.

O lăsă pe Neaga din braţe. Femeia spălăcită, cu păr de hîrtie, sări în pat şi se ghemui. Inspectorul Grunz se duse lîngă Rafira. Ii privi adînc obrazul ca să nu i-l uite, apoi o apucă de umeri, o împinse şi o întoarse cu faţa spre antreu. Işi luă mîinile de pe ea, o izbi cu genunchiul în spate şi-i spuse răstit:

— Marş afară...

Imbrîncită şi lovită pe neaşteptate, Rafira abia se ţinu să nu cadă. Se împletici şi se sprijini de zid. Se duse la cuier, îşi luă bundra şi se îmbrăcă. Se întoarse către Grunz şi îi spuse încet, cu linişte şi fără nici o mînie în glas:

— Eşti om! Om! Şi loveşti o femeie în vîrstă, o mamă. Blestemată să fie muierea care te-a plămădit în pîntecul ei şi te-a adus pe lume... Blestemată să fie... De trei ori să fie blestemată... Şi dumneata să fii blestemat, blestemat, de trei ori blestemat.

Grunz vru să se repeadă asupra ei, s-o culce la pămînt cu cîţiva pumni şi apoi s-o calce în picioare pînă ce-şi va pierde suflarea. Insă văzu în ochii femeii o putere şi o mîndrie pe care nu avea cum să le înfrîngă. Scrîşni şi spuse apăsat:

— Pleacă! Pleacă, n-auzi? Dacă nu pleci, te omor.

— Se vede că ai mai omorît oameni. Cîine! Dar eu de moarte nu mă tem. Şi nu de frica morţii plec ci de scîrbă.

Grunz încuie în urma ei uşa.

Rafira se pierdu printre nămeţi. Umblă... Umblă... In dosul unui geam aburit şi luminat auzi gălăgie şi cîntece de lăutari.

— Cîrciumă! Poate că e una din acele cîrciumi care rămîn deschise pînă la ziuă.

O înecă fumul des şi acru. Luă loc la o masă la care nu se afla nimeni. Oamenii petreceau. Cîteva perechi dănţuiau. Un beţivan pletos şi slinos. îmbrăcat în straie negre, dănţuia de unul singur ţinînd un scaun în braţe.

— Singură, leleo?

— Singură, domnule.

Ii spuse chelnerului că nu are unde dormi şi că ar dori să rămînă în cîrciumă pînă la ziuă, cînd urmează să plece la ea acasă, în munte, la Condor.

— Numai să nu te mănînce lupii, pe drum, femeie.

— D-apoi că n-o să merg numai de una. La drum întîlneşti totdeauna drumeţi oricît de rea a fi vremea.

Ca să nu se supere patronul că-i toceşte scaunul pe degeaba, Rafira ceru un sfert de palincă. Bău la răstimpuri mari şi se încălzi. Se uită la oamenii din cîrciumă cum se strîmbă şi se prostesc după ce-şi pierd minţile şi-i mulţumi lui Dumnezeu că fiul ei, care acum se afla închis în cine ştie ce chichineaţă, în frig, nu seamănă la fire şi la apucături cu nici unul dintre beţivanii aceia. Ajunse cu gîndul şi la noră-sa. Din întîia clipă în care o văzuse nu-i plăcuse. Fiului ei nu-i spusese mai nimic. Dacă Licu a ales-o pe Neaga, cu Neaga să trăiască. Aşa gîndise atunci ca să nu-i strice fiului ei inima şi dragostea. Dar acum fiul ei era închis şi avea să mai rămînă închis cine ştie cîtă vreme. Iar Neaga se da în stambă cu bărbatul acela voinic şi mustăcios care părea a şti multe despre Licu. Poate că Neaga se mai da în stambă şi cu alţii. Dacă o muiere o apucă pe calea stricăciunii, n-o mai poate opri nici sfînta Maică a Domnului, din ceruri...

Cînd lăutarii osteniţi tăcură şi beţivanii adormiră cu capetele sleite pe masă, pletosul slinos se mai învîrti de cîteva ori, cîntîndu-şi singur, cu scaunul în braţe prin mijlocul localului. Văzînd-o prin ceaţa beţiei pe Rafira, veni şi se aşeză la masa ei. Intinse mîna şi vru s-o apuce de după gît. Rafira se feri. Pletosul slinos insistă bolborosind:

— Te iubesc, muiere. Vreau să te iubesc, muiere... Am chef de muiere...

Rafira tăcu şi se trase cu scaun cu tot mai departe. Bărbatul o căută cu mîinile prin aer, bolborosind:

— Vreau să te iubesc, vreau să te iubesc, muiere... Poate vrei să ştii cine sînt?... Nu mă întrebi, munteanco...: Dar poate vrei să ştii cine sînt.. Mă cunoaşte şi vodă... Am băut şi cu vodă... Sînt cineva, muiere... Preot din Blaj... Teolog... Doctor... De opt ori am fost deputat... Şi-o să mai fiu... Deputat am să mai fiu... Şi ministru am să fiu, muiere... Iubeşte-mă, muiere... Sînt popa Firică din Blaj... Popa Firică din Blaj... Mă cunoaşte şi vodă. O lume întreagă mă cunoaşte, muiere...

Chelnerul se apropie de Rafira. Femeia îi plăti palinca. Il întrebă cine era beţivanul acela înveşmîntat în straie negre.

— Nu-l auzi? O spune singur. E părintele Firică din Blaj. Se ocupă cu negoţul de lemne. Chefuie. Se ţine de scandaluri. Se leagă de femei..

Intre timp, părintele Firică din Blaj, pe care îl cunoştea vodă şi chiar o lume întreagă, căzuse sub masă. Vărsa, icnea şi se tăvălea în propria-i vărsătură.

Geamul aburit deveni alburiu. Rafira pleacă. La margine, pe drumul care mergea către Condor, ajunse din urmă ţărani înfăşuraţi în cojoace lungi şi cu căciuli mari trase peste urechi. Mînau boii înjugaţi la sănii lungi. Zăpada era mare. Viscolul aprig. Insă prin zăpadă şi prin urgia viscolului boii mînaţi şi îndemnaţi de săteni înaintau greu tăind pîrtie adîncă.

— Incotro, oameni buni?

Careva o cunoscu şi-i răspunse:

— Ne ducem la Condor, Rafiră, să aducem buşteni pentru fabrică.

— Am să vă însoţesc şi eu, dacă nu vă este cu supărare.

— Drumul e făcut de oameni, pentru toţi oamenii care vor să meargă pe el, Rafiră... Dar ce necazuri te-au scos din casă pe vremea asta cîinoasă şi te-au adus la oraş?

— Fiu-meu... Licu...

— Se zice că s-ar fi făcut comunist şi că l-ar fi arestat stăpînirea.

— Aşa se zice, dar eu nu am auzit nimic, nu ştiu nimic, răspunse Rafira.

— Apăi, de unde să ştii dumneata? Tinerii de azi...

Chiar în noaptea în care îl spînzuraseră pe Licu Oroş cu picioarele în sus şi izbindu-l cu bocancii, inspectorul Grunz şi ceilalţi jucaseră mingea cu capul lui, Minu Uibaru, Dragalina Farcaş şi Marişca Balint fuseseră arestaţi. Pe Gavril Toduţă îl dibuiseră la Sibiu, şi-l aduseseră cu primul tren, legat ferecat, la Satu-Mare. La Marişca Balint dăduseră o adevărată lovitură. Găsiseră dormind la unguroaică o fetişcană de şaptesprezece-optsprezece ani care vorbea prost romîneşte şi care mărturisise din primul moment că se numeşte Iovca Silef, că e dobrogeancă şi că a venit în Maramureş în căutare de lucru.

— Aici e un mister pe care va trebui să-l dezlegăm numaidecît, îi spusese inspectorul Grunz subinspectorului Orbescu.

— Cu inteligenţa şi măiestria dumneavoastră, domnule inspector...

— Ştiu, ştiu. N-ai nici o îndoială că-l voi dezlega. Bulgăroaica e fragilă, crudă. Am s-o anchetez personal... Imi iau răspunderea personal, Orbescule, personal. Inţelegi?

— Inţeleg, să trăiţi, domnule inspector.

— Inţelegi!.. Insă... Insă, să-ţi intre bine în cap, Orbescule. De fată mă ocup eu, numai eu, aşa că degeaba faci zîmbre...

Ii închiseseră în subsol, pe fiecare în cîte o celulă, şi avuseseră grijă ca ele să fie cît mai depărtate una de alta pentru ca oamenii să nu ştie care dintre ei a mai fost arestat şi nici o luare de contact să nu fie posibilă. Ii lăsaseră uitaţi, după obicei, trei zile şi trei nopţi numai cu hîrdăul, fără apă şi fără pîine. Şi ei, ca şi Oroş, nu auziseră în acest timp decît paşii soldaţilor de pază care se schimbau mereu. Uitarea voită, dibaci calculată, întunericul, lipsa pîinii şi mai ales a apei, îi demoraliza pe cei slabi de înger în asemenea măsură încît dacă mai primeau şi două-trei perechi de palme zdravene mărturiseau tot ce ştiau la prima anchetă. Avuseseră destule succese cu metoda aceasta şi nu numai la Satu-Mare, aşa că o aplicau cu stăruinţă arestaţilor politici. Cu Oroş metoda nu le izbutise. Dar Oroş constituia un caz aparte. Cu Oroş nu le izbutiseră nici celelalte metode mult mai dure şi deci mult mai greu de suportat pînă la capăt. Se aşteptau la oarecare rezistenţă din partea lui Gavril Toduţă. Cu Minu Uibaru, lunganul de la căile ferate şi cu Dragalina Farcaş aveau s-o sfîrşească repede şi aproape că le părea mai dinainte rău. Cei ce mărturiseau repede îi lipseau de plăcerea de a tortura. La început, cînd intraseră în meserie, avuseseră oroare de torturi. Se trezea în el mila şi-i chinuia. Aveau remuşcări. Unii vărsau în timpul mesei dacă tocmai atunci îşi aduceau aminte de ce făptuiseră. Alţii visau că sînt ei înşişi schingiuiţi, răcneau în somn şi se trezeau scăldaţi în sudorile groazei. Insă cu timpul simţurile li se toceau şi li se perverteau. Ajungeau să simtă plăcere în a chinui şi schingiui oameni. Nu mai puteau trăi fără acest soi de plăceri. Ii apuca nebunia întrecerilor, care să descopere un nou fel de a schingiui şi care, aplicînd un mod cunoscut, să-l aplice într-un asemenea chip ca schingiuirea să-l facă pe cel schingiuit să sufere şi mai cumplit.

Grunz căpătase multe grade şi decoraţii care-i răsplăteau cruzimea şi osteneala. Orbescu, bălat de moşier ruinat, stricat pînă în măduva oaselor şi stăpînit de patima jocului de cărţi care nu o dată îl împinsese pînă în pragul puşcăriei, se străduia să-i calce lui Grunz pe urme.

— Ascultă, Orbescule...

— Ascult, să trăiţi, domnule inspector.

— Zic s-o cercetăm numai noi doi, pe unguroaica aceea, pe Marişca Balint.

— S-o cercetăm, să trăiţi, domnule inspector.

— Gîsculiţa o să gîgîie niţeluş, pe urmă o să ne verse pe masă toate boabele pe care le are în guşă.

— Da, să trăiţi, domnule inspector. O să gîgîie niţeluş...

— Nu mă îngîna ca un papagal, Orbescule.

— Nu vă îngîn, să trăiţi, domnule inspector, ca un papagal, ziceam şi eu...

— Sună să ne-o aducă, Orbescule...

Femeia era măruntică la trup, uscăţivă, cu faţa rotundă, cu pomeţii obrajilor uşor ieşiţi în afară şi cu ochii verzi, de iarbă. Părea nedormită şi niţeluş trasă la faţă. Găman o adusese tîrînd-o după el de păr. Părul îi era roşu ca flacăra.

— Am adus-o, să trăiţi, domnule inspector. E harţăgoasă.

— Lasă-ne singuri, Gămane, dar rămîi prin apropiere.

Marişca Balint voise să vină spre mijlocul odăii şi să se aşeze pe unul din scaune.

— Stai lîngă zid, îi spusese inspectorul Grunz, dar fii atentă şi nu te rezema de zid, că arde.

Marişca Balint se dusese la un pas de zid, se oprise şi aştepta. Inspectorul Grunz îi spuse lui Orbescu:

— O vezi, Orbescule? Măruntică, puţintică la trup, văduvioară, bătrîioară, se îmbracă în straie de lucrătoare

SÎNT AMARE

ca să ne inducă în eroare și ține casă de intîlniri. O vezi, Orbescule? O vezi?

— O văd, să trăiți, domnule inspector.

— O vezi!...

Ii făcuse semn femeii:

— Ia vino mai încoa, mărunțico.

Marișca Balint venise pînă la doi pași de Grunz.

— Cum te cheamă?

— Marișca Balint.

— Măritată?

— Văduvă.

— Cînd ți-a murit bărbatul?

— In 1919.

— Unde?

— Nu știu, dar cred că în Ungaria.

— Nu știi, dar crezi...

— Așa am auzit, că a murit în Ungaria.

— De la cine ai auzit?

— De la soldații care l-au văzut murind.

— Era soldat?

— Da, era soldat.

— In armata romînă?

— Nu. Era soldat în armata maghiară.

— In armata care purta capele cu stea roșie.

— Da. Era soldat în armata care purta capele cu stea roșie.

— Prin urmare, recunoști că bărbatu-tău a fost comunist?

— Nu știu dacă a fost sau n-a fost comunist. A plecat la armată, în timpul războiului, ca toți oamenii tineri. Pe urmă împăratul de la Viena a căzut și el a rămas soldat în armata aceea care purta la capele stele roșii.

— Va să zică nu știi că bărbatu-tău a fost comunist?

— Nu știu.

— Ia vino mai aproape.

Marișca Balint mai făcuse un pas către inspector. Grunz își frecase miinile una de alta de parcă ar fi vrut să și le încălzească, apoi, fulgerător, îi aplicase două răsunătoare perechi de palme.

Marișca Balint se clătinase o clipă. Iși găsise numaidecît echilibrul și se ținuse dreaptă. Intrebase:

— Aș vrea să știu pentru ce am fost arestată și adusă aici și mai ales aș vrea să știu pentru ce mă bateți.

Grunz se miră. Rareori i se întîmpla ca un om arestat să-l întrebe pentru ce era arestat și pentru ce era bătut.

— Auzi, Orbescule? Auzi?

— Aud, să trăiți, domnule inspector.

— Ei! Ce zici, Orbescule?

— Ce să zic, să trăiți, domnule inspector...

Grunz o apucase pe femeie de bărbie și-i întorcea capul cînd într-o parte, cînd în alta. La început, obrajii pălmuiți, se roșiseră. Pe urmă îngălbeniseră ceară.

— O vezi, Orbescule?

— O văd, să trăiți, domnule inspector.

— Nu vezi nimic, Orbescule. In tinerețe, muierea asta trebuie să fi fost un pui de lele cum n-a mai pomenit pămîntul.

— Dumneavoastră cunoașteți la muieri, domnule inspector. Așa trebuie să fi fost, domnule inspector, dacă așa ziceți dumneavoastră.

— A fost, Orbescule, a fost.

Marișca Balint le urmărea conversația cu auzul încordat și le urmărea mișcările. Iși dădea seama că perechile de palme pe care le primise aveau să fie floare la ureche pe lîngă bătăile și schingiuirile care o așteptau.

— Ești comunistă? se repezise cu întrebarea inspectorul Grunz.

— Nu sînt comunistă.

— Cum nu ești comunistă, dacă bărbatu-tău a fost comunist?

— Nu sînt comunistă. Nu știu dacă bărbatu-meu a fost sau nu comunist. N-am știut și nu m-am întrebat niciodată.

— De ce nu te-ai măritat?

— N-am găsit bărbat care să mă ceară de nevastă.

— Cîte fuste mai ai acasă?

— Două sînt pe mine. Acasă mai am trei.

— Ce comuniști cunoști la fabrica de cherestea a domnului Gross?

— Nu cunosc nici un comunist, nici la fabrica domnului Gross și nici în altă parte.

— Ce căuta la tine fetișcana aceea bulgăroaica aceea care pretinde că e din Dobrogea și că o cheamă Iovca Silef?

— Nu știu de unde e. Nu știu cum o cheamă. Am intîlnit-o acum două zile pe stradă, din întîmplare. Era nedormită și nemîncată. Căuta de lucru. Am luat-o la mine pentru cîteva zile, să mănînce și să doarmă. Mă gîndeam s-o duc la fabrică și să rog s-o primească și să-i dea muncă.

— Ai luat-o la tine să mănînce și să doarmă. Dar ce! Tu ții restaurant? Ții hotel?

— Nu țiu nici restaurant, nici hotel, că neam de neamul nostru n-am fost negustori, ci numai muncitori cu palmele. Dar sîntem oameni...

— Dar ce fel de oameni sînteți voi? Că și noi sîntem oameni și nu luăm vagabonzii să-i ducem acasă și să le dăm mîncare și dormit. A? Ce fel de oameni sînteți voi?

— Oameni de omenie sîntem. Oameni de omenie. Iar omul care lovește alt om nu mai e om.

Ținu fruntea sus și întinzîndu-și gîtul își apropie capul de inspector pentru ca în cazul în care acesta ar fi dorit s-o pălmuiască încă o dată să nu fie nevoit să se ostenească făcînd un sfert de pas spre ea. Insă inspectorul Grunz n-o mai pălmui. Apăsă butonul soneriei și-i porunci lui Gămăn care își arătase botul în deschizătura ușii:

— Ia-o și du-o la camera cinci.

— Să trăiți, domnule inspector, pot s-o duc tîrînd-o de păr?

— Poți s-o duci cum vrei, Gămane, cum vrei...

Bondocul vînjos o apucă pe Marișca Balint de păr și-o tîrî după el. Inspectorul Grunz îi spuse lui Orbescu:

— Cheamă-i pe Landră și Pocal și pune-i s-o lucreze sub ochii dumitale... Poruncește-le s-o lucreze pînă o moaie. Aveți grijă să n-o schilodiți prea tare sau să n-o omorîți. Gazdă de comuniști! Ține casă de intîlniri între comuniști. Comunistă veche. Soție de comunist căzut cu arma în mînă pentru apărarea comunismului în Ungaria... Auzi, Orbescule? Ințelegi, Orbescule? Captură importantă. Numai ea singură ar merita un proces de răsunet, unul din procesele acelea care bagă spaimă în comuniști. Auzi, Orbescule? Vezi, Orbescule? Inveți, Orbescule? Dar o să am eu grijă să-i prepar și garnitura spectaculoasă. O să am eu grijă, Orbescule.

— Aud tot. Văd tot. Și încerc să învăț meseria de la dumneavoastră, domnule inspector.

— Bine, bine... Nu mă mai peria atîta că încep să te cred. Și dacă încep să te cred, uit cît ești de lingușitor și de pezevenghi, Orbescule, și mă las dus de nas de dumneata. Și asta nu vreau nici în ruptul capului, Orbescule. Acum du-te la camera cinci. Și ai grijă s-o lucreze băieții pe unguroaică pînă o moaie, dar să n-o schilodească ori să n-o omoare din greșeală. Captură importantă! Proces important! Succes, Orbescule. Și decorații, Orbescule... Și... Și... Ințelegi, Orbescule?

Rămas singur, inspectorul Grunz se simți umilit și înfrînt. Apucase să se laude prostește în fața acelui nătăfleț de Orbescu. Desigur că acum Orbescu rîdea pe înfundate de el. De fapt, avea și de ce rîde. O pălmuise pe Marișca Balint, după ce o ținuse trei zile și trei nopți la întuneric, fără apă și fără pîine, și unguroaica, în loc să plîngă, să-i cadă în genunchi, să-l roage s-o ierte și să-i mărturisească tot ce a făcut și tot ce nu a făcut, se ținuse tare. Ba încă îi întinsese obrazul s-o mai pălmuiască încă o dată, dacă ar fi avut poftă și-i spusese deschis că el, el, inspectorul Grunz, nu mai e om pentru că, în exercitarea funcțiunilor lui, bate oameni. Afurisite mai sînt muierile acestea din Maramureș! Cu o seară mai înainte îl înfruntase de față cu Neaga, Rafira Oroș, mămuca lui Licu Oroș... Ce fel de oameni erau aceștia? Ii bătea și ei nu plîngeau. Ii schingiuia și în loc să mărturisească, ei îl înfruntau. Iși puse lui singur, și în cea mai deplină singurătate, o întrebare pe care pînă atunci nu și-o mai pusese niciodată. Dacă el, el, inspectorul Grunz, ar fi fost bătut, scuipat și schingiuit, pentru a mărturisi altora un secret pe care numai el l-ar cunoaște, oare... oare are avea puterea să îndure și să tacă? Deși nu se afla nici un ochi în jurul lui care să-l privească și nici o ureche vrăjită care să-i audă gîndurile, se sumeți, își îndreptă trupul care i se îndoise și-și spuse tare:

— Desigur, desigur. Aș rezista. Sînt tot atît de tare ca ei! Sînt mai tare ca ei. Mult mai tare. Mult mai tare...

Iși auzi vocea. Tremura. Nu convingea. Se mințea singur.

— Nu. Nu. Nu mă mint. Sînt om tare. Curajos. Grozav... Nu se află altul mai curajos și mai grozav ca mine pe lume. Nu se află... Nu se află...

Dar vocea continua să-i tremure și rămînea neconvingătoare. Era o voce care se tîra. Era vocea unui om care deși se ținea drept între cei patru pereți ai odăii, se tîra...

Incercă să-și facă încă o dată curaj. Insă veniră năvalnice, fără ca el să le dorească și să le cheme, dintr-un trecut depărtat și uitat, amintirile... Se văzu copilandru. Mințea. Și tremura să nu fie prins cu minciuna. Fura bani din portofelul bunicului și tremura să nu fie descoperit că a furat. Năpasta cădea pe capul slugilor. Erau bătute și concediate. Și el se bucura că nu a fost prins și fura mai departe. Și a tot furat pînă ce a fost prins. Tată-său făcuse un scandal îngrozitor. Luase nuiaua și se pregătea să-l atingă cu ea pe spinare. Se udase. Se slobozise în pantaloni. Leșinase chiar. Se trezise sub mîngîierile mamei. De atunci înainte părinții îi dăduseră cîți bani voise. Numai să nu fure. Se vindecase. Nu mai băgase mîna în buzunarul bunicului. Insă numai de frică, să nu fie bătut.

— A! Dar atunci eram copil. Un copil... Oricum... Un copil nu e decît un copil.

Necruțătoare, ca înviate și năpustite asupra lui de însuși diavolul, se iscară alte amintiri.

Se văzu, în Moldova, tînăr sublocotenent abia ieșit din școala militară. In drum spre front trenul se opri, din lipsă de locomotive, pentru o zi, la Bîrlad. Se duse la spital să viziteze un văr rănit. Il găsi fără ochi, cu brațele amputate. De frică să nu i se întîmple și lui așa ceva pe front, se udase, se scăpase pe el, leșinase. Simulase la trezire o boală de inimă. Cu bacșișuri, cu influențe politice, tată-său îl scutise de front, iar după război îl scosese din armată și-i găsise loc la Interne...

— Un tînăr... Oricum... Un tînăr e un tînăr... Un tînăr e un tînăr chiar dacă poartă galoane de sublocotenent pe umeri...

Ceru să i se aducă o sanie. Se urcă în ea. Opri la restaurantul „La trei ochi sub plapumă", cumpără o jumătate de duzină de sticle de vin vechi și se duse la Neaga. O trezi din somn. Aprinse focul. Chefuiră și se drăgostiră pînă spre ziuă. Sleit, cu capul tulbure dar cu carnea potolită și cu conștiința împăcată, se urcă din nou în sania care-l aștepta, în viscol, la poartă, și ajuns la birou îl chemă pe Orbescu. Subinspectorul i se prezentă cu ochii roșii de nesomn și cu obrazul puhav.

— Să trăiți, domnule inspector. La ordinul dumneavoastră, domnule inspector.

— Ei! Ce-ați scos de la unguroaică?

— Nimic, să trăiți, domnule inspector, nimic.

— Mă așteptam, Orbescule. Sînteți imbecili, Orbescule. Cum am s-o scot eu la capăt cu serviciul, dacă sînt înconjurat de colaboratori imbecili, Orbescule? A? Ia spune-mi, Orbescule, cum am s-o scot eu la capăt cu serviciul, Orbescule?

Subinspectorul se uita în jos. Tăcea, tremura și se uita în jos. Inspectorului Grunz îi plăcu purtarea subalternului.

— Taci, Orbescule. Ții ochii în jos, Orbescule. Recunoști, Orbescule, că sînteți imbecili. Recunoști, Orbescule, că sînteți neputincioși!... Recunoști, Orbescule, că fără inspectorul Grunz toți laolaltă nu prețuiți două cepe degerate.

— Recunosc, să trăiți, domnule inspector. Recunosc tot ce-ați spus, domnule inspector.

— Și acum, Orbescule, să vă arăt eu încă o dată cine e inspectorul Grunz.

— Arătați-ne, să trăiți, domnule inspector. Sîntem fericiți să învățăm de la dumneavoastră, domnule inspector.

— Luați pe unul dintre complicii unguroaicei. Pe oricare. La întîmplare. Și duceți-l la camera șapte. Viu și eu... Viu și eu să vă arăt ce pot, să vă învăț meseria, Orbescule. Numai să trag cîteva fumuri. Și nu uita, Orbescule, să mi-l aduceți și pe Mox...

Subinspectorul Orbescu se făcu nevăzut. Grunz scoase tabachera, alese o țigară și, după ce sorbi primul fum și-l azvîrli afară pe nas, își spuse tare:

— Afurisită muiere, muierea lui Oroș. Eu cred că nătîngul nu numai că nu și-a dat seama, dar nici n-a bănuit ce comoară are în casă. Afurisită muiere...

Oroș!... Oroș fu uitat încă o dată. Il lăsară să zacă, să moară sau să se înzdrăvenească în mansardă, să doarmă cît i-o fi pofta ori să se zvîrcolească neliniștit între zidurile ude, pe scîndurile ude. In fiecare dimineață ușa se deschidea și prin deschizătură i se da o bucată de pîine tare ca piatra și neagră ca pămîntul și o cană cu apă. Muia pîinea pe jumătate în apă și o mînca. Cealaltă jumătate o păstra, o muia în apă și o mînca seara, după ce cădea asupra orașului și asupra lumii întunericul. Invăță să nu-și cheltuiască zadarnic forțele. Se plimba împrejurul mansardei dimineața și se plimba iarăși către seară. Ca să-și piardă mai ușor vremea și să nu se lase pradă gîndurilor grele, își număra pașii. După ce își făcea plimbările, se întindea într-un colț pe care îl uscase cu căldura trupului său și-și ațintea ochii asupra peticului de cer pe care îl zărea prin ochiul de geam de sus, neoblonit. Viscolul se potolise. Se gîndi că orașul și întregul ținut, pînă departe, în munții lui, la Condor, era copleșit de zăpadă. Se întrebă dacă Rafira mai umbla și acum prin zăpada orașului căutînd să-i dea de urmă și să-i sară, într-un fel sau altul, în ajutor sau, resemnată, viețuiește de una singură, cum viețuise atîta amar de ani, în ocolul lor, și pușcă lupi, ca în tinerețe. Tinerețea! Rafira nu avusese parte de tinerețe. Nici el, fiul ei, nu avea parte de tinerețe. Se în duioșă și se întristă de propria lui soartă. Iși aduse însă numaidecît aminte de războiul care bîntuia pămîntul și care se întindea mereu. Nici un om tînăr din lume nu mai avea parte de tinerețe. Cei mai mulți dintre oameni aveau acum parte de suferință. De suferință și de moarte. Il bătuseră, îl batjocoriseră, îl scuipaseră, îl schingiuiseră, îl spînzuraseră cu capul în jos și-l pocniseră, legănîndu-l, cu bocanci țintuiți. Apoi îl aduseseră leșinat și-l uitaseră, fără îndoială într-adins, în mansarda cu ușa zăvorîtă pe dinafară și cu fereastra oblonită. Dar oamenii care făceau războiul viețuiau în zăpadă, se luptau pe vreme de viscol și mureau sub cerul rece și gol, în zăpada rece.

Uneori peticul de cer pe care îl vedea era vînăt, alteori negru, alteori alburiu. Erau și zile în care peticul de cer pe care îl vedea era albastru, albastru... Atunci ar fi vrut să vadă soarele și nu numai soarele. Ar fi vrut să vadă munții albi și pădurile albe sclipind în soare. Ar fi vrut să cutreiere zăpezile munților și să pușce, ca odinioară, lupi voinici. Ar fi vrut... Ar fi vrut... Multe ar fi vrut. Ar fi vrut să vadă și altă față de om, nu numai fața paznicului care-i aducea o dată pe zi pîinea și apa. Il supăra și-l sufoca mirosul de nesuferit al hîrdăului. Mirosul acela îi pătrundea în straie, îi pătrundea în piele. Il respira odată cu aerul stătut al mansardei și mirosul urît îi pătrundea în plămîni. Chiar dacă va izbuti să iasă vreodată din închisoare, mirosul urît va rămîne în trupul lui, nu va putea să scape niciodată de el. Paznicul care-i aducea pîinea și apa tăcea, nu-i spunea nici o vorbă. Se hotărîse să tacă și el și să nu-i pună nici o întrebare. Gîndea că dacă el, Licu Oroș, îi va spune omului de pază un singur cuvînt, omul de pază se va duce și-i va raporta inspectorului Grunz că lui Oroș i-a venit chef de vorbă. Atunci inspectorul va trimite după el. Gămăn sau altul ca Gămăn va veni, îl va lua și-l va duce jos, iar odată ajuns acolo, vor începe din nou să-l chinuie cu întrebările și să-l schingiuie. Cu toate acestea, își călcă pe inimă și ziua următoare, cînd paznicul îi aduse pîinea și apa, îi spuse:

— Hîrdăul...

— Ce e cu hîrdăul?

— Cînd îl deșertăm?

— O dată la două săptămîni.

— Dar...

— Nici un dar. Așa sună ordinul.

— Domnule paznic...

— Ascultă băiete, să nu mă mai întrebi niciodată nimic. N-am voie să vorbesc cu arestații. Ai înțeles?

Oroș îi făcu semn cu capul că a înțeles. Pașii paznicului se depărtară, se pierdură. Iși ascuți auzul și încercă să-și dea seama de ceea ce se petrece în oraș după zumzetul vag care-i ajungea pînă la urechi. Pîrîiră împușcături la marginea orașului. Soldații!... Făceau exerciții de tragere la poligon. Clinchete de clopoței veniră de undeva, de departe, la început stinse, pe urmă din ce în ce mai vii și mai vesele. Se opriră caii. Clinchetele încetară. A venit inspectorul Grunz. Pe cine o să mai cerceteze azi? Neaga! Neaga vorbise și-i destăinuise inspectorului Grunz numele oamenilor despre care aflase fără ca el să știe că ea aflase. Dacă ar fi știut ce zace în Neaga i-ar fi tăiat limba. Nu. Nu i-ar fi tăiat limba. Ar fi fost zadarnic. Neputînd vorbi, Neaga ar fi povestit în scris ceea ce știa și ceea ce presupunea. Ar fi ucis-o. Inima i se umplu de amărăciune. Din cauza lui căzuseră în miinile lui Grunz și alți oameni. El, Oroș, era vinovat? Fără îndoială că era. Făcuse imprudența să umble cu Gavril Toduță, ba încă să-l și poftească la el acasă și să-l facă cunoștință cu Neaga. Dar pînă atunci Gavril Toduță nu-i vorbise încă de partid și el nu avusese cum să ghicească că Gavril Toduță e comunist. Toduță își avea și el o parte de vină. Ii vorbise despre comuniști și-l îndemnase să intre în rîndurile partidului după ce o cunoscuse pe Neaga și-și dăduse seama ce fel de femeie e soția lui. Despica firul de păr în patru, îl despica în opt. Oricum o sucea și o răsucea, ajungea la aceeași concluzie: tot el, Oroș, era vinovatul principal că mai căzuseră și alții. Intr-o zi, mai apropiată sau mai depărtată, el, Oroș, avea să dea socoteală partidului de căderile acestea. Pînă atunci... Pînă atunci însă Gavril Toduță și Minu Uibaru, Dragalina Farcaș și Marișca Balint, și poate că și alții, se aflau arestați, erau bătuți, schingiuiți... Și toți aceștia... Vor fi oare toți aceștia atît de tari ca să tacă și căderile acestea să nu mai atragă după ele alte căderi? Cine ar putea trăda? Toduță? Nu. Uibaru? Nu. Marișca Balint? Nu. Dragalina Farcaș? Nu. Dar de unde știa el că va fi așa? Ii cunoștea el oare destul de adînc pe toți aceștia? Indoiala se repezi asupra lui ca un lup flămînd și începu să-i muște mărunțaiele. Suferința i se păru mult mai dureroasă, mult mai greu de îndurat decît suferința care-l chinuise atunci cînd îl bătea. Il umilea inspectorul Grunz sau ceilalți slujbași ai lui Grunz. Dar trebuia să îndure și această suferință. Trebuia... Trebuia...

Cum sta culcat cu fața în sus, văzu desprinzîndu-se din tavan și pogorîndu-se drept spre el o vietate alburie și rotundă ca un bob de mazăre.

— Doamne, se pomeni Oroș spunînd printre buze, încet, mulțumescu-ți, Doamne, că nu sînt singur.

De teamă să nu sperie păianjenul nu făcu nici o mișcare și începu să respire ușor, ușor. Păianjenul pogorî pînă la cîteva palme deasupra obrazului lui Oroș și se opri. Se uită la Oroș cu ochii mici cît vîrfurile acului de parcă ar fi vrut să vadă și să judece cu ce fel de om are de-a face. Oroș nu izbuti să-și țină respirația și nu izbuti să-și stăpînească clipirile. Clipi din ochi. Păianjenul se sperie și începu să urce către tavan pe firul nevăzut. Se răzgîndi însă și se opri. Oroș respiră ușor, ușor, însă aerul acru și stătut al odăii se mișcă. Păianjenul prinse a se legăna întocmai cum se legănase el, Oroș, atunci cînd îl spînzuraseră cu picioarele în sus și-l izbiseră cu bocancii în cap. Aerul încremeni. Păianjenul se mai uită la Oroș, se trase în sus și se lipi de tavan.

Oroș nu-l mai scăpă din ochi.

— E iarnă. Au murit muștele și cine știe cîte săptămîni odaia ar fi putut să rămînă goală. Păianjenul e flămînd. Am să-i pregătesc și-am să-i dărui hrană. Am să-mi fac un prieten din păianjen... Cu răbdare. Cu nesfîrșită răbdare.

Rise cu hohote. Dacă paznicul s-ar fi aflat prin apropiere ori sentinela, și l-ar fi auzit hohotind, ar fi crezut că Oroș și-a pierdut mințile și rîde fără rost cum au obiceiul să rîdă nebunii. N-aveau decît să-l audă. N-aveau decît să rîdă de el... N-aveau decît să creadă despre el tot ce voiau...

Hohoti îndelung. Ii trecură lacrimile. Dintr-o dată se opri din hohotit. El, Oroș, voise să devină prieten cu toți oamenii buni și drepți din lume. El, Oroș, năzuise să devină tovarăș și frate cu toți oamenii cinstiți și curați din lume. Și acum... Acum ajunsese să rîvnească la prietenia unui păianjen... Dar oare va izbuti să cîștige încrederea și prietenia păianjenului? Va încerca. Păianjenul sta lipit de tavan și-l privea de acolo, de sus, cu ochii lui mici ca vîrfurile acelor. Era flămînd. Va încerca să-l ademenească oferindu-i hrană. După cîte auzise, cu hrană izbuteau oamenii să îmblînzească leii. El va încerca să ademenească și să îmblînzească păianjenul tot cu hrană. Să-l ademenească, să-l hrănească și să-și facă din el un prieten.

Muie un colț de pîine în apă, îl rupse și îl morfoli multă vreme între gingiile care îl dureau, dar nu-l înghiți. Scoase pîinea din gură, o frămîntă în palmă și făcu din ea patru gogoloaie ceva mai mari decît bobul de grîu. Privi păianjenul alburiu. Se desprinsese din tavan și pogora atîrnat de firul nevăzut. Oroș rămase nemișcat. Păianjenul se opri la cîteva palme deasupra lui. Oroș puse în palmă gogoloaiele de pîine și ridică mîna în sus. Păianjenul o zbughi și se lipi iarăși de tavan. Oroș avu răbdare și își ținu mîna ridicată fără s-o clintească. După un timp, mîna îl duru apoi îi amorți. Păianjenul pogorî, se repezi, înhăță un gogoloi din palma lui Oroș și o luă spre tavan. A doua zi păianjenul veni la Oroș cum îl văzu cu mîna întinsă. Se uită la mîna lui. Se uită. Se sperie. Fugi. Insă a treia zi luă gogoloiul, ba chiar rămase mai multă vreme în palma omului.

Nu trecu săptămîna și păianjenul venea ori de cîte ori omul singur îl chema. Oroș începu să-i povestească. Ii spuse cu glas încet toate poveștile pe care și le aminti. Mai născoci și altele și-l numi Burticosul.

— Trăiau și în vechime, Burticosule, prin munții noștri oameni. Numai că erau mai voinici și mai vînjoși decît noi. Pe tatăl meu, Burticosule, l-a chemat Balc și pe bunicul meu, Burticosule, l-a chemat, ca și pe mine, Licu. Și tatăl meu, și bunicul meu, și străbunicul meu au pușcat prin munți, ca și mine, Burticosule, lupi și rîși, cocoși și găinușe sălbatice și uneori, cînd au avut noroc, au pușcat cerbi și namile de urși. Dar bunicii bunicilor noștri au vînat cu sulița și cu săgeata și-au doborît la pămînt cu ghioagele și buzduganele bouri uriași. Ai auzit tu de bouri, Burticosule?

Burticosul tăcea. Tăcea întocmai cum tăcuse el, Oroș, atunci cînd inspectorul Grunz îl bătea și-l schingiuia și încerca să-l tragă de limbă.

— Mă, Burticosule, mă, eu am tăcut, fiindcă voiam să tac. Tu, Burticosule, taci pentru că nu poți să vorbești. Nu știi să vorbești! Dar de unde știu eu că tu nu poți să vorbești? Poate că tu îmi vorbești, Burticosule, în graiul tău și eu nu te aud, pentru că urechea mea e prea grosolană...

Sufla ușor asupra Burticosului și Burticosul se legăna deasupra podelei, ca un pendul, așa cum se legănase el cînd îl spînzuraseră cu picioarele în sus și cînd Grunz și Orbescu, apoi Landră și Pocal îl loviseră în cap cu bocancii. Nu-l mai durea capul. Nici trupul nu-l mai durea. Rănile se uscau, se închideau și porneau spre vindecare. Aveau să-l mai cheme acolo jos să-l singere încă o dată? Și încă o dată? Poate!... Nu se înfricoșa. Ii era totuna.

Burticosul nu se mai legăna.

— N-ai auzit de bouri, Burticosule. Plecau bunicii bunicilor noștri călări, pe cai pintenogi, prin munți și prin păduri. Unii purtau asupra lor arcuri și săgeți. Alții sulițe lungi, cu vîrf ascuțit purtau, buzdugane ori ghioage. Cornuri de vînătoare sunau. Munții răsunau. Răsunau pădurile și văile. Cîinii băteau adîncurile pădurii, chefneau. Scoteau în luminișuri largi cireada aprigilor bouri. Negri la păr erau bourii. Coarnele lungi le aveau, frunțile largi, boturile umede. Se repezeau vînătorii asupra bourilor, îi alungau. Cîinii după ei. Ii cicăleau. Il speriau. Ii mușcau. Le săreau în beregată...

Landră adusese cîinele lup și-l ținea în lanț. Pocal și Gămăn veniseră din subsol cu Dragalina Farcaș.

— Vine domnul inspector?

— Să trăiți, trebuie să vină, domnule subinspector. Părea cam obosit.

— Lasă, că se înviorează el, Gămane.

Grunz se lăsă așteptat multă vreme. Muncit de nesomn, Orbescu începu să caște. Incepu să caște și Dragalina Farcaș.

Cînd, în sfîrșit, se arătă inspectorul Grunz, îi găsi pe toți moțăind. Numai cîinelui lup îi fremătau, neliniștite, nările.

— Dormiți! Dormiți!

— Nu dormim, să trăiți, domnule inspector.

Se uită la arestatul pe care îl păzea Gămăn. I se păru cam galben la față.

— Cum te cheamă?

— Dragalina Farcaș.

— Ești romîn sau ești boanghin?

— Și una și alta.

— Cum adică?

— Mama a fost romîncă, tata ungur...

— Cum s-ar zice, și cu carne, și cu brînză.

Farcaș zîmbi:

— Cam așa ceva.

— Cînd ai fost arestat?

— Acum trei zile. Au venit la mine acasă în zorii zilei, m-au trezit din somn și m-au adus aici.

— Măgarii! Te-au trezit din somn! Ar fi trebuit să aștepte pînă te trezeai singur.

— Ar fi fost bine să aștepte. Mă culcasem tîrziu.

— Dar de ce te culcasei tîrziu? Avusesei serviciu de noapte?

— Nu. Eu lucrez la poștă. Și lucrez numai ziua.

— Atunci, de ce te culcasei tîrziu?

— Citisem.

— Ce anume citisei?

— O carte.

— Ce carte? Cum se numea cartea?

— Nu-mi mai aduc aminte.

— Cum se numea autorul cărții?

— Nu-mi mai aduc aminte.

— Așa!... Nu-ți mai aduci aminte!... Abia au trecut trei zile de cînd ai citit cartea și nu-ți mai aduci aminte nici cum se numea cartea nici cum se numea autorul.

— Nu-mi mai aduc aminte...

— Dar ce conținea cartea, îți mai aduci aminte?

— Nu...

— Gămăn! Pocal!...

— La ordin, să trăiți, domnule inspector.

— Dezbrăcați-l la piele.

Gămăn și Pocal îl puseseră să se descalțe și apoi îl ajutaseră să se dezbrace.

— Grăsun! Ești cam grăsun, mă, ești cam grăsun, spuse Grunz.

— Oi fi...

— Landră!... Dă-i drumul...

Landră dezleagă curelușa și slobozi cîinele lup din lanț. Cîinele lup veni și se așeză gudurîndu-se la picioarele inspectorului. Grunz se aplecă și-l scărpină pe spinare, apoi îl mîngîie pe frunte și pe bot. Cîinele lup se topea de bucurie. Scheuna încet, dulce... Inspectorul încetă cu mîngîierile. Cîinele lup se ridică, se încordă, își zburli părul și-și dezgoli colții. Inspectorul Grunz i-l arătă cu degetul pe Dragalina Farcaș și spuse răcnit:

— Șo pă el, Mox, șo pă el, șo pă el, Mox...

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Eminescu: „Opere", vol. V

-Ediția Perpessicius-

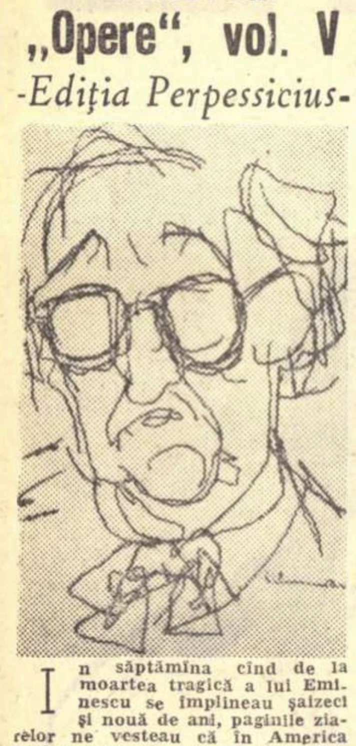

In săptămîna cînd de la moartea tragică a lui Eminescu se împlineau șaizeci și nouă de ani, paginile ziarelor ne vesteau că în America Latină versurile sale își aflau tălmăcirea măiastră în încă una din limbile de mare circulație ale lumii, iar în vitrinele librăriilor noastre apărea cel de al cincilea volum din seria ediției critice tipărite sub îngrijirea academicianului Panaitescu-Perpessicius.

Așa cum mărturisește în succinta prefață editorul, „cu volumul de față, al V-lea din ediția integrală a operei lui M. Eminescu, cunoașterea poeziei postume a marelui nostru liric se continuă și se desăvîrșește". Vom afla deci, în cele 719 pagini de format mare ale acestui impunător volum, mai întîi notele și variantele poeziilor postume apărute în volumul IV care a văzut lumina tiparului în primăvara anului 1952. Orînduite pe capitole cronologice, începînd cu anul 1866 și terminînd cu 1882, ele vor „să reconstituie etapele creației eminesciene cu toată vasta și implicata ei fiziologie".

Urmează apoi notele și variantele acelor nouăzeci de texte „de plan secundar" din volumul IV, grupate sub titlul „Anexe".

La secțiunea „Addenda & corrigenda" editorul a trecut „unele texte ce ne-au scăpat cu prilejul tipăririi primelor trei volume antume" iar la „Exerciții & Moloz" a trecut înfăptuind o mai veche dorință a sa „tot ce s-ar mai fi putut culege de pe urma marilor treierișuri depozitate în hambarele autonome ale versurilor, variante și ale postumelor".

Un scurt paragraf este rezervat „Apocrifelor" după care urmează „mărturiile" despre publicarea poeziilor postume. Mai aflăm și un indice la volumele IV și V și o erată minimală la volumul IV. Criticii și istoricii noștri literari își vor spune desigur cuvîntul despre acest volum care închide în paginile lui nu numai truda artistică de ani și ani de zile a marelui poet, dar și munca neobosită și competentă a celui ce n-a precupețit nimic pentru a strînge, coordona și a înfățișa într-o oglindă cît mai fidelă uriașul laborator eminescian.

Tipărit în condiții grafice excelente, cu literă aleasă, pe hîrtie rotoheliogravură, cu 46 de reproduceri după manuscrise în afară de text, noul volum din ediția Operelor complete ale lui Mihail Eminescu, îngrijită de Perpessicius, mărturisește încă o dată grija pe care regimul de democrație populară o acordă editării clasicilor literaturii romîne.

V. D.

„Calendarele romînești"

Cuprinzînd un studiu competent și o bibliografie amănunțită, lucrarea lui Mircea Tomescu umple un gol serios în domeniul încă insuficient explorat al vechii culturi și literaturi romînești.

Bazată pe un material documentar de mîna întîi și pe o interpretare științifică, lucrarea „Calendarele romînești" dezvăluie cititorului de astăzi una din cele mai interesante lecturi — adesea singura — ale oamenilor simpli din trecut. Autorul izbutește să demonstreze importanța calendarelor cu ajutorul cărora s-a făcut operă de pionierat; aceste cărți au constituit un mijloc de mare eficacitate pentru răspîndirea științei și culturii în rîndurile oamenilor din popor. In studiu se arată convingător cît de mult au fost citite și răspîndite calendarele pe întreg cuprinsul țării noastre. A contribuit în bună măsură faptul că ele au fost elaborate sau alcătuite cu sprijinul unor cărturari cu dragoste de popor, cunoscători ai vieții acestuia. Autorul face cîteva observații judicioase privitoare la activitatea în acest domeniu a lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Anton Pann.

Calendarele au fost printre puținele publicații ce-au colportat și elemente de literatură laică. In paginile lor au apărut traduceri din diferite limbi: nuvele, anecdote etc. Tot aici s-au publicat versuri originale, în care sînt prinse crîmpeie de viață romînească.

Mitu Grosu

Șantier literar sibian

Cenaclul literar „Orizonturi noi" din Sibiu pregătește în momentul de față o culegere de proză și versuri inspirate din munca pentru socializarea agriculturii. In această culegere vom întîlni proză semnată de Nicolae Marcu, N. Păuna, Gh. Moldovan, Aurel Călinescu, Mircea Avram, precum și versuri de Adrian Munțiu, Natalia Pătărău, Gh. Lăzăroiu, Elena Militaru.

De asemenea trei piese pentru păpuși ale Eugeniei Tetelea, Ion Hindoreanu și Florica Jianu sînt gata spre a fi date la tipar.

Aurel Călinescu lucrează la un volum de nuvele inspirate din viața satului de azi, iar Mircea Avram își termină volumul de nuvele „Oameni în pădure", inspirat din munca lucrătorilor forestieri, Corneliu Dragoman pregătește o nouă piesă (în genul „Nunții ciobănești", laureată la ultimul concurs al căminelor culturale) care va avea ca temă obiceiurile legate de culegerea recoltei. Nicolae Păuna scrie un ciclu de povestiri din războiul antihitlerist.

Contemporaneitate și poezie

(Urmare din pag. 1)

rește, nici nu ar putea măcar să indice bazele ce generează asemenea fenomene. Aș încerca, însă, să notez cîteva momente care, poate, explică întrucîtva (deși nu scuză) manierismul poetic al unora dintre tineri.

Tineretul care se afirmă în literatură, încearcă întotdeauna să rupă cu stilul și cu metodele predecesorilor. Cred că unii dintre tinerii noștri poeți se supun și ei acestei reguli generale. Ruperea lor, însă, de un stil pe care-l consideră perimat, se face, după cît mi se pare, fără o orientare științifică sigură. Adică: voind a scrie o poezie mai originală și mai nouă, în orice caz o poezie care să se deosebească cu orice preț de cea scrisă de înaintașii lor, ei uită atît de funcția socială a artei, cît și de legile generale ce guvernează nu numai dezvoltarea societății omenești în general, dar și manifestările ei din suprastructură și, în consecință, acești poeți tineri devin nu individualități, ci individualiști; nu moderni, ci moderniști; nu progresiști, ci cîteodată retrograzi.

Această retragere în timp și stil este cunoscută în istoria literaturii, căci deseori fiul, respingînd metodele tatălui, ajunge să întrebuințeze — drept o noutate — pe acele ale bunicului. Acest fenomen poate constitui chiar un progres atunci cînd reluarea unor procedee lăsate la o parte se însoțește cu valorificarea unor conținuturi adecvate prezentului.

Cred însă că lipsurile în pregătirea lor științifică îi fac pe unii dintre tinerii noștri poeți maghiari să nu țină cont cîteodată de această condiție esențială. In loc să dea glas propriilor valori moderne, adică legate de prezent și viitor, ei preiau nu numai procedee, dar și conținuturi și atitudini învechite, anacronice. Dacă se uită pe cer într-o noapte călduroasă de mai, ei nu văd nici avionul cu reacție, nici cel de-al treilea satelit, ci suspină către luna pe care o numesc Selene, ca grecii de acum trei mii de ani.

Lipsa de cultură generală îi împiedică să facă distincții nete între cuceririle artistice ale predecesorilor lor mai vechi, pe care le pot valorifica și azi, și între năzuințe și conținuturi învechite, în locul cărora trebuie să pătrundă viața noastră de azi, de toate zilele. Ei nu observă, de pildă, că explorarea sufletului omenesc în zilele noastre nu se mai poate face aidoma cu încercările suprarealiștilor sau expresioniștilor, căci însuși conținutul sufletului nostru este altceva. Acest altceva pretinde o aplicare nouă, modernă și nu modernistă, a tuturor mijloacelor poetice descoperite în cursul veacurilor și redescoperite de generații noi de creatori. Dacă nu o facem, devenim anacronici, adică nu ne exprimăm timpul. Ceea ce este cu totul curios, cu deosebire în cazul unor tineri poeți care și-au primit acest titlu, dar mai ales posibilitățile materiale de manifestare din mîna făuritorilor acestor timpuri prezente...

Poeții tineri din totdeauna au scris nu numai pentru generațiile prezente, dar și pentru cele viitoare. S-ar putea oare ca tocmai poeții realismului socialist — care în sîmburele prezentului văd și copacul viitorului — să ne vorbească cu metodele trecutului și cu modul de gîndire al trecutului ?...

Spre norocul nostru și al literaturii noastre, nu tot cerul este atît de întunecos. Printre poemele publicate în ultimul timp de către poeții menționați, se găsesc unele, și nu chiar puține, în care sinteza unei expresii originale cu un conținut contemporan și actual aste pe deplin realizată. Mă gîndesc, de pildă, la un poem cu totul recent al tînărului poet György Csavossy, intitulat „Focul", în care, pornind de la imaginea unui incendiu sătesc stins prin efortul colectiv al tuturora, poetul ajunge la exprimarea clară a ideii că un incendiu destinat să distrugă lumea noastră de azi va fi împiedicat la fel. Astfel de poeme găsim și la Zoltán Veress (care de altfel scrie excelente poeme pentru copii, pline de umor și inventivitate), — și la unii poeți criticați pînă acum.

Datoria criticii noastre este să le vină în ajutor, relevînd părțile pozitive și arătînd cele negative, pentru ca ei, tineri și moderni cum sînt, să exprime în mod just conținutul adevărat al vremurilor noastre.

Szemlér Ferenc

FANTOMA LUI MAIORESCU

(Urmare din pag. 1)

Poziția ideologică era, în 1859, aleasă și doctorul înțelege că optarea filozofică îi permite o răsunătoare luare de atitudine politică. Intors în țară, el ține, într-una din sălile colegiului național de la Sf. Sava, o conferință „Despre socialism și comunism".

Conferința lui Maiorescu nu a apărut nicăieri. Se cunoaște însă dintr-o relatare a lui A. Pelimon (în „Reforma" — ziar politic, judițiar și literar din 24 sept. 1859). După expresia lui Pelimon „eruditul orator demonstră, defini, ca să zic așa, prin litere și prin cifre, ce este comunismul și socialismul, din care cauză și în ce fel se iviră aceste idei pe orizontul societății moderne, care fură efectele ce produseră în societatea de azi"... Oratorul, prudent și tactic, accepta, se pare, dreptatea idealurilor socialiste în teorie, pentru a conchide apoi asupra imposibilității aplicării lor în practică și, firesc, asupra caracterului dăunător al propagandei comuniste. Interesantă e constatarea — cu acest prilej — a vechimii unor sloganuri reacționare, care circulă și azi, mereu repuse în circulație, inovații uzate de mult. Căci Maiorescu, după ce „demonstra că, dacă aceste idei sînt folositoare în teorie, în practică sînt vătămătoare și irealizabile", susținea că acum „clasa celor avuți — a proprietarilor — ajunse a se interesa de aceea a proletarilor mizeri și nefericiți din cauza legilor nedrepte și inegale". In orice caz, în această fază a începuturilor, Maiorescu mai cochetează cu ideile părinților săi și se prezintă mai aproape de demagogia liberală decît de cinismul conservatorilor: „Comunismul și socialismul zguduind lumea, prind mai cu seamă de pe la finele secolului 18 clasele în luptă, Europa întreagă fiind în necontinuă mișcare pînă astăzi, și pentru care învățații Franței și ai Germaniei se ocupaseră și scriseseră atît de mult, mulți din inamicii țărilor noastre voiră a califica și revoluția socială a Romînilor dela 1848 ca o tendință către ideile de socialism și comunism".

Maiorescu a început, așadar, prin „a apăra" revoluția de la 1848 de învinuirea de a fi socialistă, pentru a ajunge, după cițiva ani, de terminologie încă democratică și patriotică, la cunoscuta și definitiva sa atitudine de ironizare a revoluției, de condamnare principială a reformelor burghezo-democratice și de ponegrire a literaturii pașoptiste.

Nu cunoaștem conținutul „prelecțiunii populare" din 1863, intitulată „Socialismul și comunismul în Franța". Cert este însă că între timp Maiorescu își pregătea fundamentul teoriei sale despre necesitatea distragerii, prin artă și studiu intelectual, de la contemporaneitatea sfîșiată de lupte. Termenul exact „luptă de clase" va fi ocolit și profesorul va propovădui mereu seninătatea clasică, impersonalizarea și ridicarea deasupra mărunțelor preocupări cotidiene în vreme ce va practica pătimaș politicianismul pe toate treptele și va apăra categoric drepturile claselor dominante. Pentru cazul special al luptei pentru existență a poporului, va introduce, calm și fără precizie explicativă, termenul de *egoism*, împotriva introducerii căruia în receptarea artistică va lupta îndelung și principial.

Un moment semnificativ în sensul acestei evoluții poate fi citat acela al puțin cunoscutei dizertații, încă de debut, care precedă *Anuarul Gimnaziului și Internatului din Iași*, pe anul 1862-63, scos de Maiorescu în calitate de director (Iași-Bermann Pitești, 1863). Maiorescu demonstrează utilitatea studierii limbii latine în adolescență, din punct de vedere al educației morale.

Lectura textelor latine — demonstrează Maiorescu — contribuie la stîrpirea *„egoismului"* și la supunerea individului unei „sfere superioare". Sensul acestei idei îl dăm, fără comentariul nostru, astfel cum rezultă cu claritate din sincera interpretare a lui Eugen Lovinescu: studiul textelor antice „ne îndepărtează de atmosfera vieții de toate zilele, în care se dezvoltă, în adevăr, egoismul", ne ridică adică „deasupra egoismului vital", „ne smulge din actualitatea zbuciumată pentru a ne proiecta într-o lume tot atît de zbuciumată, dar departe de interesul nostru, devenită simplu obiect dezinteresat de contemplație"... (E. Lovinescu: „T. Maiorescu", vol. I, pag. 113, Fund. pt. lit. și art. 1940).

Cu articolul din 1868, *In contra direcției de astăzi în cultura romînă*, intrăm în frontul principal al criticii culturale maioresciene, strîns împletit, intrinsec, cu teoria politică. De data aceasta atacul e fățiș îndreptat împotriva cuceririlor burghezo-democratice, cîte se aflau la două decenii de la revoluție și de la trădarea ei.

Teoria maiorescianǎ a „formelor fără fond", expusă în acest articol, este simplă și atît de tipic reacționară încît numai nivelul cultural scăzut al epocii putea da posibilitatea inducerii în eroare. Ideea de bază este aceea a „impostării revoluției", idee demascată virulent de revoluționarul democrat Bălcescu cu mult înainte de maiorescianism. Pentru Bălcescu revoluția noastră este cerută obiectiv de mersul istoriei noastre sociale. Pentru Maiorescu ea va însemna o imitație fără rost a revoluțiilor contemporane din Apus. Pentru Bălcescu, revoluția răspundea deci *fondului* social, așa cum o și confirmă istoria. Pentru Maiorescu ea era doar o *formă* importată, *fără conținut*. In introducerea sa la *Discursuri parlamentare*, Maiorescu declara Constituția de la Islaz o „operă de fantezie". Revoluția și „fronturile" ei esențiale fiind fantezii ale unor imitatori, forme necorespunzătoare stadiului evoluției sociale, marile reforme necesare, însăși ideea desființării feudalismului romînesc deveneau și ele *forme*, iar concluzia era conservatorismul boieresc proclamat principial. Critica demagogiei patriotarde a burgheziei liberale, a falselor reforme și a falsului constituționalism, se transforma astfel în critica orînduirii burgheze însăși de pe poziția retrogradă a orînduirii feudale.

Tradiția criticii maioresciene nu se întemeiază pe ceea ce Ibrăileanu va numi „școala critică moldovenească", adică pe școala generației lui Russo, Kogălniceanu și Alecsandri, pregătitori programatici și revoluției burghezo-democrate. Ibrăileanu a înțeles prin spiritul critic în cultura romînească, spiritul care veghează, în momentul introducerii culturii europene moderne, la păstrarea specificului național, la cenzurarea lucidă a importurilor culturale și a inovațiilor la modă prin confruntarea cu tradiția. Pentru Ibrăileanu spiritul critic este întotdeauna reprezentantul tendinței conservatoare. Prezidînd la opera de asimilare a unor culturi străine și revoluționare, spiritul critic are astfel rolul de a contrabalansa tendința inovatoare și deci de a păstra un fel de echilibru al trecerii de la vechi la nou. Este evident că sub o formă a ei, teoria formelor fără fond, acceptată și de Gherea, a trecut mai departe la Ibrăileanu, fiind poate cea mai înrădăcinată idee maiorresciană în mintea intelectualilor post-maiorescieni, de orientări ideologice antagoniste adeseori. Ibrăileanu, pe urmele lui Gherea, acceptînd existența formelor fără fond în viața socială și culturală a Romîniei burgheze, opunea soluției retrograde a lui Maiorescu — anularea așa ziselor forme goale — o soluție progresistă — umplerea formei goale, folosirea formei înaintate pentru stimularea conținutului înapoiat. Spiritul critic trebuia însă să vegheze la respectarea unei anumite corespondențe sau a unei depărtări acceptabile între formele introduse și vechiul fond.

Ibrăileanu nu a înțeles însă că între „școala critică moldovenească" și școala maioresciană, deosebirile nu sînt neesențiale și că continuitatea „spiritului critic" nu demonstrează nimic.

Pentru pașoptiștii moldoveni, spiritul critic este supus conștiinței că revoluția anti-feudală este o necesitate obiectivă, că ideile Revoluției franceze însușite răspund mersului istoric. Spiritul critic al lor nu era neapărat expresia conservatorismului, mai ales la Russo și Kogălniceanu, ci expresia conștiinței că, revoluția și înnoirea culturală fiind necesități obiective în viața poporului romîn, formele de manifestare ale lor nu pot fi fantezii de cabinet și de catedră, ci concretizări ale firii, gîndirii și limbii poporului în condițiile social-istorice date. De aceea, cei din „școala critică moldovenească" erau, cum zice Ibrăileanu „liberali, poporaniști și istoriști", activînd adică, pentru momentul respectiv, în sensul progresului social și național.

Spiritul critic maiorescian consideră dimpotrivă ideile Revoluției franceze un produs importat fără necesitate obiectivă la noi și deci un asemenea spirit critic nu are menirea de a prezida asimilarea la tradiție și specific național, ci de a respinge asimilarea, de a împinge îndărăt viața socială și culturală de la primele trepte ale societății burgheze la feudalism și în orice caz de a întîrzia pe cît cu putință înaintarea de la feudalism la capitalism și, implicit, la formarea proletariatului acestuia, clasa muncitoare și a ideologiei sale. Sub deviza combaterii fanteziilor de cabinet, spiritul critic maiorescian, integrînd totul aici, combătea nu numai demagogia liberală, ci înseși principiile normale ale constituirii unei societăți mai democratice în raport cu cea anterioară. De aceea spiritul critic maiorescian, chiar continuînd unele campanii de bază ale vechiului spirit critic moldovenesc (ca aceea pentru nimicirea extravaganțelor academice în privința limbii naționale) era în esență opus, prin faptul că nu mai sprijinea, ca celălalt, *progresul* ci *stagnarea*, că nu mai era de partea revoluției, amendînd reclama filistină, ci de partea contrarevoluției, aruncînd peste bord tot ce pornea de la ideologia pașoptistă. Ceea ce vom încerca să demonstrăm în numărul viitor.

Savin Bratu

EUGEN GISCA „Țărancă"

PROBLEMATICA SOCIALĂ

(Urmare din pag. 1)

și artistic, nu putem să trecem cu vederea fenomene negative care se manifestă pe frontul literar. Le discutăm tocmai în raport cu obiectivul articolului. O imputare adusă în ultima vreme criticii literare ar putea fi extinsă în unele cazuri cu aceeași valabilitate și asupra literaturii. Dacă în analiza critică e omisă problematica social-politică a operei literare, poate chiar lucrarea recenzată păcătuiește mai întîi prin aceeași vină. Și atunci reacția criticii nu trebuie să fie mimetică. Rar întîlnim însă obiecții făcute prompt și răspicat la rătăcirea tematică a unor scriitori. Nu e vorba de interzicerea unor teme, de intervenții arbitrare în manifestarea preferințelor artistice. Ne poate însă îngrijora faptul că pe graficul care ar consemna dezvoltarea literaturii, anumite preocupări principale, specifice epocii pe care o trăim, nu sînt totdeauna vizibile.

In munca unora dintre scriitorii noștri de valoare se observă ezitare în abordarea temelor de stringentă actualitate. După un redutabil triumf cu „Citadela sfărîmată", Horia Lovinescu își dedică piesele unei problematici prea abstracte, cu vagi tangențe contemporane. Intr-o convorbire cu un redactor al revistei „Contemporanul", Eusebiu Camilar făgăduiește un roman inspirat din traiul de azi al țărănimii muncitoare. Ceea ce stăvilește, în fine, atracția spre trecut, care, de la viața lui Ștefan cel Mare („Valea Albă") pînă la războaiele daco-romane („Decebal") și pînă la balada Mioriței („Năluca") devenea din ce în ce mai insistentă. Compunînd cu artă aventuri extraordinare pentru copii de toate vîrstele și din toate timpurile, Radu Tudoran se refuză solicitărilor vremii noastre, Mai trist este exemplul lui Radu Theodoru, căruia i se publică tomurile închinate epocii lui Mihai Viteazul, scrise într-un stil imposibil („Brazdă și paloș"), fără ca scriitorul să schițeze o încercare de a se apropia de zilele noastre. S-au analizat recent în presa noastră cărți cu o tematică cu totul periferică, tipărite datorită unei carențe a exigenței editoriale. Citind unele povestiri apărute în reviste sau editate în tiraje masive ai impresia că asiști la cursul lent al unei vieți patriarhale, undeva, într-un peisaj monoton, neschimbat de secole, în care se mai petrec cîteodată fapte ieșite din comun: venirea pe lume a unui copil, o nuntă, accidentul unui bătrîn șugubăț, admirat de tineret. Cît de puțin pretențioase sînt aspirațiile celor care reiau — pentru a cîta oară? — parabola fiului risipitor încadrat în muncă sau a fetei sfioase care nu cutează să-și mărturisească iubirea. Ce istorioare banale, inspiră pe unii scriitori la 14 ani de la eliberare!

S-ar părea că nu avem de luptat cu o moștenire cruntă lăsată de regimul burghezo-moșieresc. Că țara noastră n-a cunoscut ororile fascismului, foametea și mizeria războiului. Că fiecare etapă a construcției socialiste nu presupune o înfruntare decisivă cu dușmanul de clasă, cu rutina și conservatorismul trecutului. Cîtă deosebire între acerba încleștare de concepții, evidentă în realitate și nuanțată mai ales acum în perioada aceasta de adînci modificări sociale, și între searbedele, convenționalele ciocniri între „pozitivi și negativi" pe care cărțile moleșite le oferă fără pudoarea repetării. Au dispărut oare conflictele de clasă cu rezonanța lor etică, spirituală? Nu mai există ciocniri ascuțite în realitate? Este atît de neted drumul de la capitalism la socialism? Realitatea, viața, dezmint uneori cu asprime pe naivi: lupta de clasă există!

Evenimente majore care exprimă esența transformărilor sociale din țara noastră apar înfățișate în unele cărți ca un fundal depărtat, difuz, cu contururile încețoșate. Subiectele sînt inspirate din viața contemporană, dar în aspectele ei cele mai mărginașe, acolo unde ecoul marilor prefaceri se aude la intervale lungi și în surdină. De unde provine acest ocol dat temelor profund sociale?

Explicația, care se repetă cu generozitate, conține un adevăr. In fața unor formule rutiniere, unii scriitori au bătut în retragere. Să admiți reflectarea tumultului revoluției numai în tablouri grandioase, cu o multitudine de planuri, concepute pe uriașe perioade de timp, era o prescripție exagerată, dăunătoare, născocită de critici rigizi. O accepție rudimentară a cronicii, a frescei, a incursiunilor documentare a dus spre desconsiderarea omului, văzut doar ca exponent desăvîrșit al unei categorii sociale. Ilustrația sociologistă era prin natura ei caducă, fiind prădată de specificul artei, de individualitatea imaginii literare. Minți istețe au decis atunci existența alternativei categorice: ori cronica minuțioasă a evenimentelor, ori îndreptarea obiectivului spre destinul uman singular. „Zugrăvind amănunțit frămîntările politice ale mulțimii ar trebui să discredităm inevitabil individualitatea omului. declară adepții temelor sufletești. Cum putem pătrunde viața lăuntrică distinctă, unică a eroilor principali dacă ne concentrăm atenția asupra raporturilor între diferitele categorii sociale expuse în profiluri fundamentale?" De aci consecința practică: „Să renunțăm la întinsele pînze istorice. Să ne ocupăm de traiul mărunt al cîtorva personaje, cît mai departe de focarul luptelor de clasă și al disensiunilor politice". Ce pripită concluzie, nedemnă pentru un scriitor angajat, înzestrat cu o viziune lucidă asupra societății și asupra artei!

Concepția care separă fresca socială de destinul individual e falsă și numai răsturnarea ei asigură o mobilizare a tuturor forțelor scriitoricești spre temele actualității. Exemplele ilustre covîrșesc pe partizanii replierii în zone intime, acolo unde legătura cu conflictele acute ale epocii e rarefiată la maximum. Să mai enumerăm, mărginindu-ne numai la literatura realismului socialist: „Pe Donul liniștit", „Calvarul", „Infrîngere", „Primele bucurii" și „O vară neobișnuită", „Soți"? De fapt e tîrziu acum după atîția ani de sforțări fructuoase pentru supremația realismului și a conținutului adînc democratic în literatura noastră să mai convingem pe acei care, în refugiul atemporal și contemplativ, se consolează cu gîndul că migala lor de păianjen e destinată permanenței în posteritate. Cine repurtează succesele viabile și în același timp exercită o înrîurire eficace asupra conștiinței semenilor, aceasta s-a dovedit și se dovedește mereu în noua noastră literatură a realismului socialist.

Un tînăr scriitor a încercat o vastă descriere a anilor războiului, preocupat de prefacerea conștiinței în diferite medii sociale, ca o repercusiune a mișcărilor istoriei. „Străinul", lăudat pentru debutul precoce, a fost întîmpinat pe alocuri cu un zîmbet sceptic. Era compătimit Titus Popovici care se consacră naiv tablourilor monumentale de epocă, închizîndu-și calea ce-i fusese hărăzită: crearea caracterelor omenești complexe. Iată că a apărut și al doilea roman, „Setea". Autorul a perseverat, amplificînd intențiile inițiale. Și prezicerile sumbre s-au năruit. Titus Popovici exprimă deschis predilecția pentru temele politice. Da, romanul „Setea" aspiră spre o monografie a satului romînesc după eliberare. Axul cărții este lupta pentru realizarea reformei agrare. Se arată metodele de care uzează comuniștii pentru atragerea țărănimii muncitoare, formele de împotrivire ale dușmanului. „Setea" dezbate grave probleme etice, determinate direct de poziția adoptată de eroi în conflictul de clasă. Tocmai în explorarea fenomenelor pregnant politice a găsit surse de neepuizat un talent literar excepțional, cum este cel al lui Titus Popovici. S-a mai spus că tînărul prozator intuiește surprinzător mobilitatea colectivului, schimbările fine ale dispoziției masei. Mișcările mulțimii sînt înfățișate în pagini admirabile — etapă în dezvoltarea romanului social-romînesc. Unde se manifestă fatala contradicție între problematica socială și destinul individual? Personalitățile umane sînt amorfe, se diluează în disputa ramificată a păturilor sociale? Critica va cerceta amănunțit traiectoria lui George Teodorescu, Suslănescu sau a lui Mitru, va distinge aportul lor specific, relațiile multiple care-i diferențiază. Să ne amintim scena bătăliei din tîrg de la Tîrnăuți, cînd cearta naționalistă ațîțată de elemente huliganice se sparge, lăsînd loc luptei unite, de clasă, pentru exproprierea moșierilor. Nu e o simplistă transpunere a datelor istoriei, pigmentată cu metafore grandilocvente. Acum se aprinde instinctul gregar al lui Suslănescu, ispitit de mirajul coeziunii pe principii naționalist-mistice. (In cîrciuma murdară, înconjurat de fețele tremurînde ale sătenilor, amețiți de băutură, el perora: — „Ce este Istoria? Ce se ascunde în dosul acestei adunături de fapte, ce țel? O voință? O fatalitate? Totul mi se pare obscur și acum stăm cu toții la pămînt, despărțiți unii de ceilalți... — Ai, ai, ai, își clatină capul Cordiș, copleșit".) Acum face George un efort hotărîtor pentru a realiza contactul cu această masă împinsă de impulsuri contradictorii și de care îl desparte un handicap. Acum, dezmeticit din plasa prejudecăților și a insinuărilor inhibitive, capătă Mitru semeția gestului, cu conștiința puterii pe care o dețin săracii de altădată. Sînt stări de spirit subtil sugerate și care cer analize de detaliu. Ceea ce rămîne esențial este apariția unui roman conceput ca o cronică fidelă a luptei politice, condusă de Partidul Muncitoresc Romîn, un roman care respinge ilustrația sociologistă și creează caractere puternice, de mare valoare literară.

E adevărat. Cineva ar putea cita alături de „Setea" alte cărți, prevăzute în mai multe volume sau pe un spațiu limitat, care relatează aceleași întîmplări sociale și sînt totuși searbede, dureros de perisabile.

De ce acredităm însă teza defăimătoare că tema e culpabilă? Tocmai exemplele pozitive dovedesc justețea orientării spre actualitate.

A fi scriitor astăzi și a nu dori să înfățișezi temerar adevărul istoriei, cu toate complicațiile tragice și sublime — iată într-adevăr o contradicție de neîmpăcat.

S. Damian

OBIECTIVITATE

SCRIITORUL NEGATIVIST IA ACEEAȘI POZIȚIE...

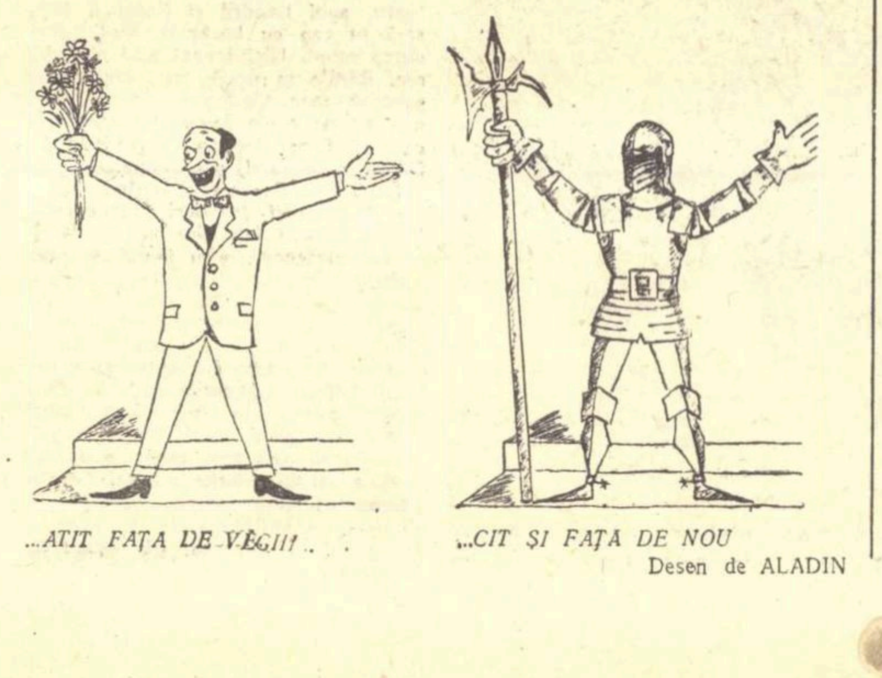

...ATIT FAȚA DE VECHI!

...CIT ȘI FAȚA DE NOU

Desen de ALADIN

De la Casa scriitorilor

In seara zilei de 16 iunie, a avut loc la Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu" o seară de poezie bulgară, prezidată de Mihai Beniuc. Poeții Nina Cassian, Aurora Cornu, Dan Deșliu, Victor Tulbure, Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu și Dragoș Vicol au citit versuri de Elisabeta Bagriana, Anghel Todorov, Nicola Marangozov, Crîm Vîlcov, Kliment Țacev, Liliana Ștefanova, Pavel Matev, Stanka Penceva și David Ovadia.

Profil, repertoriu, stil

(Urmare din pag. 1)

truire a socialismului, cunoaște necesitatea unei apropieri înțelepte și pătrunzătoare pe căile felurite care duc la sufletul și sensibilitatea oamenilor. Teatrul din inima Reșiței, cel din Tg. Mureș sau semenul lor din Constanța trebuie să-și dobîndească fiecare modalitatea caracteristică de a dezbate problematica actualității și de a ataca repertoriul clasic sau modern. Intervin aci considerente multiple care privesc centrul de interes al construcției socialiste în regiune, natura și preferințele localnicilor, afinitățile pentru anume modalități de reprezentare scenică, tradițiile bune ale generațiilor vîrstnice și datele specifice ale tineretului fascinat de magia cuvîntului rostit de la înălțimea prestigioasă a scenei. Nu înțelegem prin aceastea că Shakespeare nu are ce căuta la Baia Mare, sau că ni s-ar pare rizibilă apariția lui „Mutter Courage" la Bîrlad. In principiu nici un scriitor adevărat și nici o piesă remarcabilă nu poate fi refuzată vreunuia dintre teatre. Numai că există o ordine a necesităților, o evidență a cerințelor arzătoare și o mare răspundere pentru modul în care împărțim cele cîteva premiere ale unei stagiuni între numeroasele tentații care împresoară pe lucrătorii teatrelor. Iată de ce citim cu uimire lista de piese pe care și-o propune Teatrul de Stat din Petroșani. Ea cuprinde 5 titluri și anume: o comedie de Shakespeare („A douăsprezecea noapte"), o feerie romînească („Inșir'te mărgărite"), o farsă veche de B. Nușici, „Tragedia optimistă" și o singură piesă originală contemporană: „Ultimul tren" de G. Kovacs și E. Mirea. Este desigur neplăcut să te gîndești la modul în care teatrul Văii Jiului se pregătește să răspundă interesului viu pentru actualitate și pentru tematica adînc umană a oamenilor care vin la teatru după ce și-au petrecut o zi de muncă în adîncul minelor de cărbuni. Sînt numai cinci piese trecute în repertoriul acestui teatru și fiecare loc din cele cinci ar fi trebuit cîntărit cu pricepere și gravitate. Pentru fiecare titlu s-ar fi cuvenit să se aleagă din sute de posibilități, cu o exigență sălbatică și nestrămutată. Dar la Petroșani, ca și în alte părți, repertoriul se întocmește cu ușurință și ușurătate. Teatrul de Stat din Bacău, de pildă, are în grija sa nu numai orașul de reședință al regiunii, ci și scenele care-l așteaptă răbdătoare la Moinești, Zemeș, Piatra-Neamț, Bicaz, Comănești. Ce li s-a pregătit acestor nenumărați spectatori, reputați iubitori de teatru? Alături de două-trei piese bine alese, o poveste romanțioasă despre o fată săracă care se căsătorește cu un romancier bogat („Visul unei nopți de iarnă" de T. Mușatescu), o comedie lirică de salon din repertoriul „roz" al lui Anouilh și deocamdată, figurativ, „o piesă romînească" pentru care direcția teatrului n-a găsit încă timpul să se pronunțe nici măcar în chip provizoriu. Pilde se mai pot da. Care să fie criteriile alcătuirii unor asemenea repertorii? Ce dorințe nesăbuite ale unor directori de scenă bovarici au zămislit, laolaltă cu presiunile vedetiste ale unor interpreți, repertorii care readuc pe scenă melodrame răsuflate ca „Heidelbergul de altădată" (Craiova), texte de factură filozofică idealistă ca „Tragedia omului" (Teatrul Maghiar din Cluj) sau comedii bulevardiere îmbătrînite de genul lui „Topaze" (Ploești)?

Repertoriul unui teatru se cuvine să pornească de la profilul său unic și inalterabil. In cercul de lumină al acestui profil, atît de des pomenit în discuțiile noastre, trebuie cuprinse piese de astăzi despre timpul și problemele noastre, piese clasice și lucrări remarcabile din literatura universală. In limitele capacității fiecărui ansamblu, în marginile comandamentelor contemporaneității, printr-un calcul circumspect și cu o însuflețire lucidă se cuvine să ia naștere planul ofensiv al stagiunii care se anunță. Repertoriile personale ale unor teatre cu un contur distinct vor crea, cu timpul, alături de alte elemente adiacente, stiluri inimitabile. Ideea repertoriului profilat stă la baza realizării maxime a sensului civic, pe care-l acordăm activității unei instituții teatrale. Aceeași idee, cum este și firesc, va asigura totodată realizarea unui peisaj artistic variat și multilateral, în pavăza acelorași principii.

Propunerile teatrelor pentru repertoriul stagiunii viitoare trebuie reconsiderate cu sînge rece și fermitate. Fenomenul trecerii în registrul unui mare număr de teatre a acelorași și acelorași lucrări din literatura dramatică universală, printr-o repetiție obsesivă și deconcertantă, mărturisește sărăcia de informație și mimetismul cel mai absurd. Nu ni se pare cu totul nepotrivit să-l jucăm pe sentimentalul Edmond Rostand, dar programarea lui „Cyrano" la patru teatre concomitent devine ușor ridicolă. Direcțiile teatrelor par îndemnate să joace cu preponderență piese care „au avut succes" la alte teatre. Dar ceea ce izbutește și capătă farmec la Teatrul Național din Iași poate să sufere o existență penibilă pe scena Teatrului din Arad. Spectatorii Teatrului Tineretului (sau spectatorii pe care ar trebui să-i aibă acest teatru al noilor generații), într-un climat artistic ideal, n-ar avea cum să-și dispute vreo piesă cu Teatrul Municipal, care nu a fost desigur creat pentru repertoriul său eclectic de astăzi.

In căutarea stilului, teatrele romînești trebuie să se avînte cu un bagaj ideologic cristalizat în repertorii militante și declarat specifice. In construirea acestor repertorii direcțiile și consilierii acestora nu pot călca cu dreptul decît dacă încep prin a rezolva locurile rezervate dramaturgiei originale. Este, într-adevăr, greu de înțeles sensul și obiectivele unui repertoriu, în care compartimentul pieselor actuale este lăsat într-un repaos meditativ. Problema este de o însemnătate considerabilă și ne obligă la o discuție care nu poate fi amînată.

V. Mîndra

ROMULUS LADEA „Țăran din satul meu"

PRECIZĂRI

În revista poloneză „Nowa kultura" nr. 22 „din 1 iunie a.c. a apărut sub titlul „Un nou roman de Sadoveanu" o informație, care surprinde prin lipsa de informație. Autorul notei din „Nowa kultura" aduce la cunoștință cititorilor revistei apariția în literatura romînă a romanului „Ion Sîntu" de M. Sadoveanu, unanim apreciat de cititorii din țara noastră. Confuzia e de la început vizibilă, romanul aparținînd lui **Ion Marin Sadoveanu** și nu lui Mihail **Sadoveanu**. Parcă pentru a ne convinge că nu este vorba totuși de o simplă greșeală de tipar, nota își adîncește confuzia, realizînd nu numai o substituire de nume, ci un amestec perpetuu de date, valabile cînd pentru Mihail Sadoveanu, cînd pentru Ion Marin Sadoveanu. Astfel, se arată în notă: **„După părerea presei romînești, „Ion Sîntu" este cea mai remarcabilă realizare a acestui renumit scriitor**, (într-adevăr o remarcabilă realizare a lui I. M. Sadoveanu) **laureat** al **Premiului de Stat**, (este în cauză Mihail Sadoveanu), **autor de romane mult citite** (evident, tot Mihail Sadoveanu, deoarece Ion Marin Sadoveanu a mai scris doar un singur roman — „Sfîrșit de veac în București" — în afară de „Ion Sîntu") **și de minunate piese de teatru**". Așadar, o regretabilă confuzie circulă de-a lungul întregii note publicate în **„Nowa kultura"**.

Această lipsă de informare asupra literaturii noastre, are însă și altfel de rezultate. Autorul notei amintite se lansează în aprecieri nefundate cu privire la literatura romînă actuală în ansamblul ei, fapt care nu acuză de data aceasta doar o intervertire de nume, ci o necunoaștere certă a situației din noua noastră literatură. Nota debutează cu aceste cuvinte: **„Pe fondul crizei profunde prin care trece literatura romînă, a produs o impresie puternică noul roman al lui M. Sadoveanu, apărut sub titlul „Ion Sîntu"**. (Romanul a apărut în decembrie 1957, prin urmare nu mai este chiar „nou", dar acesta e un lucru secundar.) Autorul notei din „Nowa kultura" e convins că literatura romînă trece (sau a trecut la data apariției romanului) printr-o criză și încă profundă. Am acorda o importanță nejustificată unei afirmații necontrolate dacă am încerca să-i demonstrăm netemeinicia, desfășurînd o argumentație amplă.

Diagnosticul e atît de simplu și de clar, încît nici antidotul nu trebuie căutat prea departe. Lipsa de informare nu poate fi remediată decît prin informare.

„Ion Sîntu", valorosul roman al lui **Ion Marin Sadoveanu** a apărut aproape concomitent cu o serie de alte cărți care au produs de asemenea o impresie puternică, atît în presa noastră cît și printre cititori. Amintim doar cîteva: **„Un om între oameni"**, vol. III de Camil Petrescu și **„Caragiale în vremea lui"** de același autor; **„Pagini contemporane"** de Geo Bogza și **„Călători prin constelații"** de Mihai Beniuc; **„Poezii"** de Maria Banuș și **„Umbra stelelor"** de Radu Boureanu; **„Vîrstele anului"** de Nina Cassian și **„Lirice"** de Veronica Porumbacu, volumul de nuvele **„Nopți înfrigurate"** de Aurel Mihale, iar mai recent romanul remarcabil **„Setea"** de Titus Popovici și **„Lupta cu inerția"** de Nicolae Labiș. Ca să nu mai vorbim de faptul că Zaharia Stancu scrie un mare roman despre actualitate, **„Rădăcinile sînt amare"**, ale cărui capitole apar săptămînal în „Gazeta literară" și că Petru Dumitriu și-a publicat primele capitole din noua sa operă **„Biografii contemporane"**.

Atunci, despre ce criză poate fi vorba? Bănuim că mai curînd se poate vorbi de o criză de informație prin care **trece autorul** notei din **„Nowa kultura"**.

Dumitru Solomon

Fantastic fără mesaj

Reapariția numelui lui Dimitrie Stelaru în coloanele publicațiilor literare și în vitrinele librăriilor a fost primită cu un interes îndreptățit. Autorul „Nopții geniului", cunoscut de mult cititorilor de poezie, părea să transmită prin noile sale versuri mesajul unui real talent, al unui om preocupat să comunice semenilor lui vibrantele sentimente ce-l înflăcărau la acest început de drum. Glasul său, alăturîndu-se celor ale atîtor alți poeți ai epocii noastre, părea să demonstreze multitudinea mijloacelor de a exprima reacțiile sufletești ale creatorilor de frumos în fața unei realități pasionante. Din nefericire, însă, versurile acestea continuau cu prea multă stăruință procedee mai vechi ale poetului, menținîndu-se într-o plutire vagă pe deasupra realității. In mod cu totul bizar, Stelaru renunța la o latură valoroasă a creației sale anterioare, pe care o sublinia se uneori cu o îndreptățită mîndrie. Inspirația de natură whitmaniană, dragostea tumultuoasă pentru om și pentru idealurile sale cedau locul unei neliniști tulburi, vlăguite de sevă poetică.

Cu volumul care cuprinde cele două feerii „Șarpele Marao" și „Vrăjitoarele" (ESPLA, 1957), Dimitrie Stelaru a făcut noi concesii unei maniere poetice cu totul nepotrivite. Era foarte firesc ca, apelînd la elementele tradiționale ale basmului, poetul să le transforme conform unei viziuni proprii, mai cuprinzătoare, sublimînd, la un nivel artistic superior, ideile etice ale creației populare. Dar Dimitrie Stelaru s-a oprit asupra amănuntelor secundare, exterioare, ale folclorului, transformîndu-le în scop al versurilor sale. Fantasticul peisajului, portretele hiperbolice ale eroilor, rezolvarea supranaturală a conflictelor par a fi fost obiectul unic al efortului creator al poetului. Limpezimea cu care basmul popular exprimă un ideal etic sau social, nu poate fi regăsită în feeriile recent apărute. Ideea căreia încearcă să slujească scrierile lui Stelaru e, fără îndoială, umană. Ca și în basmele noastre populare, viteazul, eroul central, învinge toate piedicile ridicate în cale de forțele întunericului, își zdrobește vrăjmașii, iar celor care pătimiseră de pe urma lor, le dăruiește viața.

Dar, exprimată fără vigoare, redusă la convențional, ideea nu izbutește să impresioneze în nici un fel. Vagul, incertul, din care e construită atmosfera feeriilor, au influențat și ceea ce ar fi trebuit să fie miezul celor două poeme dramatice. Ai impresia că poetul a făcut apel la valoroasele idei ale creației populare, numai pentru faptul că, transpuse într-o operă cultă, ele ar completa un anume pitoresc. Astfel încît, cu sau fără voia autorului, ideea, elementul central, a devenit un simplu accesoriu.

La întărirea acestei impresii contribuie și atmosfera stranie pe care Dimitrie Stelaru a căutat-o cu stăruință. Eroii săi trăiesc într-o regiune cu localizare incertă, într-o țară a negurilor, asemănătoare aceleia din „Beowulf" sau „Peer Gynt". De altfel, atmosfera „Șarpelui Marao", cu amestecul învolburat al ceturilor veșnice, al vipiilor ucigașe, cu munții prăvăliți ca într-un înspăimîntător început al haosului, e inspirată în mod evident la suprafață de poemul lui Ibsen. (Pentru a preciza, parcă, această influență, cuvîntul fiord apare și el în cîteva rînduri).

Imagistica extrem de încărcată, efectele dramatice căutate, rup — pur și simplu — sub greutatea lor, firul subțire al ideii ce se furișează printre versurile feeriilor. O spumă scînteietoare, dar inconsistentă, un amestec hibrid de folclor romînesc și scandinav, insuficient prelucrat, aceasta e impresia cu care cititorul întoarce ultima pagină a cărții.

Autorul avea, fără doar și poate, dreptul de a-și alege tărîmul în care luptă și înving eroii săi. Dar numai atunci cînd peisajul rămîne doar un element adiacent, cînd eroii sînt purtătorii unor simboluri precise. Chiar dacă numele personajelor uneia din feerii (Voinicel, Cîrja, Mîndra) mărturisesc o intenție alegorică, imprecizia ideilor, lipsa de profunzime a sentimentelor împiedică realizarea acestei intenții.

Feeriile lui Stelaru nu poartă nici un mesaj puternic, generos; ele par a fi fost create cu scopul de a prezenta un peisaj straniu, mai multe isprăvi fantastice, și nu ca mijloc de transmitere a unui ideal. Publicarea lor dovedește o inexplicabilă lipsă de exigență a poetului față de el însuși. Talentului lui Dimitrie Stelaru avem dreptul să-i cerem altceva decît opere în care fantasticul să fie unic scop.

Gr. Brezeanu

Cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viață

De vorbă cu G. Ciprian

despre el, despre alții și încă despre altele...

Meșterul Ciprian ne-a primit cu obișnuita lui bonomie. Deși încă în convalescență, după boala care l-a ținut departe de scenă în ultimele luni, maestrul și-a păstrat aceeași vervă, aceeași tinerețe sufletească și aceleași năzuințe... Așa că, fără alte prolegomene, am intrat de-a dreptul în subiect.

— Așadar, iubite meștere... v-ați născut acum trei sferturi de veac?

— Pesemne că nu s-a putut mai tîrziu!... Și, doar era mai bine — crede-mă — mai tîrziu... Nu de altceva, dar de cînd cu sateliții ăștia... poate aș mai fi apucat și eu, prin 2000, — cine știe?! — un turneu în vreun astru populat!

— Dacă nu v-ați putut naște mai tîrziu, v-ați născut totuși... într-un anumit fel, nu?

— Da, ca și Oedip, m-am născut cu picioarele strîmbe... Nu călcam chiar în străchini, dar umblam împrăștiat, ca un călăreț nededat... Cînd mi s-au dres picioarele, nu știu; ceea ce știu e că maică-mea — coana Fița — mă ținea într-un hîrdău cu apă îmbibată cu coji de nuci verzi... pînă ce, într-o bună zi, m-am pomenit că merg și țopăi la fel cu toți broscoii de seama mea.

— Și de îndată, pare-se, v-ați apucat să jucați teatru...

— Da, primul rol tragic l-am interpretat cam la vreo trei anișori.. Inșfăcat de ritul unei scroafe mînioase, eram cît p-aci să fiu sfîrtecat, dacă la urletele mele n-ar fi sărit oamenii în ajutor...

— Faptul, însă, c-ați fost mușcat, de mic, de-un asemenea animal...

— Nu, drăguțule, n-am avut în viață un noroc porcesc!... Și dovada e, printre altele, că la vreo doi ani după aceea am fost trîntit de-un mînz și era cît p-aci să-nchid ochii pe vecie... Nu era mare pagubă: un măscărici și-un mîzgălici mai puțin!

— O să ne-ngăduiți a nu împărtăși această părere... Așadar, accidentele — și-n general, viața grea pe care ați avut-o în copilărie — ar lămuri, poate, înclinarea dvs. pentru partiturile dramatice?

— Numai Alexandru Davila susținea că eu sînt actor comic. Nu-mi cunoștea, însă, antecedentele: episoadele cu scroafa și cu mînzul.

— Aceste episoade constituie, prin urmare, debutul dvs....

— Nu... Altul a fost... Să fi avut cinci sau șase ani, cînd, găzduit în sat la Merei, la nenea Nae Cănănău, mi-a fost dat să mănînc, fără metaforă, pîine cu lacrimi... Simțind că mălaiul e pe isprăvite în cămară, nenea Nae înhămă într-o dimineață caii la căruța cu coviltir, o burdusi cu mere și prune, mă zvîrli pe deasupra... și pornirăm prin sate să schimbăm poame pe mălai: „Prune și mere! Hai mere, mere!" — strigam eu cît era ziulica de lungă... Acesta a fost adevăratul meu debut artistic, deoarece de rîndul ăsta aveam și text... Insuși neica Nae îmi spuse într-o noapte: „Măi, băiete, măi... tu să umbli prin școli cît ăi umbla, da' să te-apuci musai de comèdii, c-ajungi mare circar!"

— Și i-ați dat ascultare: v-ați apucat de comèdii! Dar de scris cînd v-ați apucat?

— Ca să răspund mai complet amabilei d-tale curiozități, cred că înclinarea mea către scris și actorie își are obîrșia în tumultul adolescenței mele...

— Vă referiți la mizeria pe care ați îndurat-o de copil?

— Dar și la trăsnăile de tot soiul săvîrșite împreună cu năzdrăvanul de Urmuz și alții... precum și...

— Și?

— ...Și la suferințele dragostei neîmpărtășite.

— Inseamnă că și insuccesele în dragoste sînt bune la ceva!... Conștient deci de vocația dvs. pentru teatru, v-ați înscris, o dată liceul terminat, la Conservator, nu?

— Nu... Am urmat Literele și Dreptul... I-adevărat că puțin mai tîrziu m-am înscris și la Conservator, unde frecventam clasa meșterului Nottara, dar nu cu intenția de-a deveni actor, ci cu gîndul că deprinderea unei bune declamații mi-ar folosi în avocatură... Vezi, eu nu spun că am fost ursit din scăldătoare să fiu artist, că părinții mei se împotriveau sau că pentru scenă am dat cu piciorul la cine știe ce situații!... Astea sînt clișee bine cunoscute!... Tot atît de adevărat este, însă, că o dată la Conservator, am fost prins în laț... și n-am mai putut scăpa!

— Laturile astea nu-s lipsite uneori de discernămînt artistic! Și sîntem convinși că dac-ar fi să retrăiți iar acele clipe, ați întinde singur gîtul spre a vă lăsa mai repede prins.

— Ai răspuns pentru mine... deși, aruncînd o privire în urmă, constat că — inegal și ca om, și ca actor, și ca scriitor — viața mea s-a desfășurat pe o linie sinuoasă, pricinuindu-mi, pe lîngă unele mari satisfacții... și unele mari dezamăgiri.

— O pildă, vă rog, de mare satisfacție?

— ...Am debutat, propriu-zis, pe scenă, la douăzeci și trei de ani..

— In ce rol?

— In Oswald din Strigoii lui Ibsen, — rol cu care am absolvit Conservatorul și pentru care am fost imediat angajat ca societar clasa I-a la Naționalul din Craiova... Incepînd, spun, cu acest rol și terminînd...

— Terminînd e un fel de-a spune...

— Om vedea ce părere au Parcele și foarfecii lor!... Incepînd, deci, cu Oswald și pînă recent la rolul lui Kent din Lear, am interpretat nenumărate personaje. Totuși, în clipa asta îmi reamintesc, de exemplu, că una din întruchipările care mi-au produs o mare satisfacție artistică era aceea a lacheului din Domnișoara Iulia de Strindberg... Probabil că în mine sălășluiește mai degrabă un aprig plebeu, decît un nobil patrician!

— Ați pomenit, însă, și de dezamăgiri!

— De pildă, felul în care l-am jucat pe Andrei Pietraru din Suflete tari de Camil Petrescu... La repetiții a mers excelent; în seara premierei, însă, l-am masacrat într-un chip jalnic... Acest Andrei Pietraru apasă ca o piatră de moară pe cugetul meu artistic!

— O să vi-l despovărăm noi, maestre, evocînd admirabilele dvs. izbînzi, de exemplu, din „Clopotul scufundat", al lui Hauptmann, în care ați interpretat pe Regele Broaștelor; din „Idiotul" lui Dostoievski, unde ați creat un Rogozin „cu pumnale în ochi și nebunia în creier"; din „Faust" al lui Goethe, în care ați întruchipat un diabolic Mefisto; din „Regele Lear", în care, înainte de a fi Kent, ați fost un bufon mai convingător decît Iancu Brezeanu; din „Nora" lui Ibsen, în care ați jucat cu atîta tulburătoare sinceritate pe Krogstadt, încît Paul Gusty, atît de avar cu laudele, v-a spus după premieră, în limbajul său truculent... prea truculent... de aceea șovăi să repet...

— „Măi prăpăditule, ne cunoaștem de mult, dar acum pentru prima oară pot spune că-mi pare bine de cunoștință!"

— Intocmai!... Și cîte alte mari izbînzi s-ar mai cuveni evocate: Gregers din „Rața sălbatică", bătrînul Christie din „Ana Christie" a lui O'Neil; Klesci din „Azilul de noapte" al lui Gorki; Macbeth din tragedia cu același titlu a lui Shakespeare; Skudra din „Argilă și porțelan" a lui Grigulis; Andrei Nastai din „Minerii" lui Davidoglu; negutătorul din „Floarea purpurie" de Karnauhova și Brausevici... și mai ales „Richard al III-lea", în care l-ați întruchipat o trăire pasionată și o...

— Pardon! Da, am năzuit și l-am jucat... Vezi, însă, eu m-am ferit o viață întreagă să confund faima cu meritul...

— Să revenim, însă, cu îngăduința dvs., la dramaturgul Ciprian...

— Ce-aș putea să vă spun?... Pînă-n 1927, măscăriciul Ciprian se purtase binișor, izbutind de bine de rău să-și înfiripe o firmă artistică... Tot ce clădise, însă, cu trudă măscăriciul, a dărîmat hain mîzgăliciul, în seara de 7 octombrie a acelui an, cînd s-a reprezentat pentru întîia oară Omul cu mîrțoaga... Fără ură și părtinire, pot spune că autorul l-a făcut zob pe actorul cu același nume... Degustasem de multe ori nectarul amețitor al aplauzelor, dar în seara aceea am băut din chiar ambrozia zeilor!... Un om mai slab de înger și-ar fi pierdut cumpătul... Eu, însă, asemenea lui Chirică arhivarul, am rămas la aceeași temperatură... Deprins cu umilințele, am rămas același și cînd m-am întîlnit, în sfîrșit, cu norocul...

— A fost oare noroc, maestre?... Opt ani — cu intermitențe — ați lucrat și migălit doar „Omul cu mîrțoaga", pînă ați predat Naționalului manuscrisul... Ca să nu mai vorbesc și de dificultățile ce le-ați întîmpinat pînă v-a fost acceptată piesa.

— Noroc totuși... Căci Corneliu Moldovanu și Brătescu-Voinești ar fi respins-o, dacă în comitetul de lectură nu ar fi fost alții, care au apărat-o cu îndîrjire...

— Cine l-a interpretat pe Chirică, la premieră?

— Un prieten cu un nume predestinat să-l joace pe arhivarul cu gloaba: Cal-boreanu. Apoi și Morțun, admirabilul conu Iancu Morțun.

— Mîrțoaga dvs. — Faraon al V-lea — a alergat, însă, și pe turfuri străine, nu?

— Da. Mesajul uman al piesei a plăcut și unora de peste hotare... De aceea Omul cu mîrțoaga a fost jucată la Berlin, la Schiller-Theater, în 1929. Apoi în 1930, la Praga, la Teatrul Național. In 1932 la Berna și în 1937 la Paris, la teatrul „Mathurins", cu Georges Pitoëff în Chirică, Madeleine Lambert în Ana și Pierre Brasseur în Nichita.

— In afară de actorie și dramaturgie, ce-ați îndrăgit mai cu osebire în viață?

— Viața!

— Totuși, din viață... nimic deosebit?

— Omenia!... Și-ți pot spune că dintre poreclele care mi s-au dat în culisele teatrului, aceea care m-a măgulit, încălzindu-mi inima, a fost: „Omule"!... Căci mi-au plăcut și-mi plac oamenii care miros a om, faptele omenoase și, în domeniul meu profesional, talentul fecundat de omenie și piesele cu un vibrant mesaj omenesc... Astăzi, mai mult ca niciodată, cred că lupta pentru omenie înseamnă luptă pentru conviețuire pașnică, pentru progres, pentru dreptate, pentru adevărul adevărat, pentru un supliment de suflet, într-un cuvînt: pentru o viață demnă de a fi trăită în veacul atomului dezintegrat și al sateliților ce adaugă mereu alte stele luminoase pe firmamentul viitorului omenesc!... Da, fantasticele salturi ale științei trebuiesc — pentru ca minți criminale să nu ajungă a le folosi împotriva omenirii — urgent contrabalansate de o sporire a solidarității active a tuturor oamenilor de omenie, care-s doar majoritatea!... Și-n privința asta arta — și cu deosebire scena, care-i cea mai elocventă dintre tribune, după cum spunea Gogol — are un mare rost educativ și mobilizator de îndeplinit!... Precum vezi, drăguțule, simt și rîvnesc la fel ca toți oamenii de rînd... Pentru că, în fond, dedesubtul fumurilor vanității, căreia și eu i-am plătit uneori poate un tribut trecător, sînt un om care n-a dorit să fie ca om altceva decît om, un om obișnuit!

— Care a făcut totuși unele lucruri neobișnuite.

— Arareori... Un măscărici și-un mîzgălici!

— Măscăriciul și mîzgăliciul ăsta a dat fiorii artei multor generații de spectatori, care pentru asta îl iubesc și-i urează, cu prilejul aniversării de azi, mulți ani de viață, cu inima veșnic tînără!

C. Constantin

ARTE

Expoziția Ladea

Există un ton artistic, făcut din plenitudine și din soliditate, pe care nu-i ușor să-l numești, dar e imposibil să nu-l recunoști. I-am zice tonul operelor „de muzeu"; un sunet definitiv și amplu, exact și în același timp în stare să iradieze în ecouri prelungi. Acest ton, sculptorul Ladea îl are. L-a dobîndit nu odată, în creațiile reprezentative ale maturității sale. In înfăptuiri, precum Portretul fiului său Ion, pe care critica a fost în drept să le salute cu un epitet înalt omagial: donatelliene.

Ca să ajungă aici, la o astfel de ținută și de pondere, arta lui Ladea s-a decantat de o anume retorică: aceea a simplității și a caracteristicului. Mai spre începuturi, în vremea cînd a zămislit imaginea grandioasă a lui Horia, sculptorul stiliza formele cu o deciziune aproape violentă; reducea planurile și le acuza, ca să obțină efecte impresionante. Apoi, în cristalul geometric al volumelor au năvălit tot mai bogat sevele concretului. Definiția planurilor a încetat să mai fie tranșantă, și forma s-a lăsat cucerită de legile organicului. Sculptorul se înălța acum spre stil cu aceeași siguranță, dar oarecum discret, fără accente demonstrative. Acest artist care a sculptat mereu țărani aspri, a devenit, într-un fel, tot mai grec.

Și, totuși, Romulus Ladea s-a născut în Banat, într-un ținut unde sensibilitatea se arată îndeobște aplecată spre un pitoresc, adesea barbar. Conciul, cu arhitectura lui sunătoare de monede, trădează aici, ca și culoarea din costume, gustul somptuosului și al opulenței. Intr-o poveste bănățeană, viteazul încalecă un armăsar de aur. Intr-alta, unui cîine năzdrăvan împăratul îi atîrnă de gît „tot felul de medalii de aur și argint". Aici nu te aștepți să răsară, la artiști, decît vocația barocului.

O anume violciune decorativă stă, în creația lui Ladea, semn că sculptorul e bănățean. Se simte, nu odată, îndemnat să așeze pe creștetele portretelor, crinlere drepte precum niște cununi de flăcări. Și-i place uneori să dăruiască figurilor pe care le sculptează, accesorii copioase, animate. Insă acest dinamism, lăturalnic, e subtil amortizat în sobrietatea gesturilor și în vibrația calmă care se citește pe chipuri. Doar cînd o astfel de contrapondere lipsește — în grupul de o trăire mai exterioară, intitulat „Eu și cîinele meu Grivei" — eșarfelor și veșmintelor bătute de vînt le descoperi emfază. Altminteri, Ladea pare mai degrabă să dezmintă vorba lui Vlad Delamarina, poetul care a scris că bănățeanul „totd'auna îi fălos". Truculența din cîteva admirabile capete de țărani, cioplite în lemn, nu aparține sculptorului, ci modelelor sale.

Oricum, nu i s-ar potrivi nicicînd artei lui Ladea mărturisirea pe care o făcea într-un rînd Bourdelle. „Je sculpte en patois", zicea celebrul statuar, vrînd să explice originalitatea operei sale: sculptez în graiul de acasă. Exagera, de bună seamă; însă avea, într-o măsură, dreptate. Ne amintim, fără să vrem, cînd îi privim sculptura, că Bourdelle e din sud, din Quercy; dar oare, contemplînd opera lui Rodin, ne vine în minte, la fel de imperios, locul de obîrșie al sculptorului? Sau — la romîni — simțim acut nevoia să știm unde anume s-a ivit Paciurea? Ne aflăm aici, dacă nu mă înșel, — și exemplele s-ar putea înmulți — în fața uneia din surprizele paradoxale pe care ni le rezervă dialectica artei. Limbajul sculptural de cea mai despuiată universalitate nu e acela care se străduiește să abstractizeze, ca să atingă monumentalul: ci e acela care se arată mai fidel concretului simțirii; acela bizuit pe expresie, mai curînd decît pe construcție.

Un astfel de limbaj vorbește și Ladea. Elev al lui Paciurea, el se găsește mai aproape de lecția lui Rodin decît de cea a lui Bourdelle. Nu trădează preocuparea categorică de monumental. Pe Ladea, chemarea sa îl călăuzește în primul rînd spre plastica de proporții naturale. Pare chiar, înainte de orice, portretist. Și nu e așa. Să facem înconjurul expoziției. Din mai toate „portretele" — poate cu excepția aceluia al lui Blaga — vom izola îndată un tip fizic comun. Seamănă modelele, se va spune, fiind de atîtea ori recrutate printre rudele artistului. Dar și Horia și Cloșca, au aceeași buză de jos proeminentă. Aceste portrete se dovedesc adesea înfățișări multiple ale aceluiași suflet: al artistului. Individualizarea lor nu e fizionomică, ci se realizează altcum, pe calea însăși a trăirii interioare, deosebită de la unul la celălalt.

Trăire înseamnă gest, înseamnă atitudine; sau umbra inefabilă pe care o lasă sentimentele pe un obraz. Poți, traducîndu-le halucinant, cum a făcut Rodin, să le sacrifici lor unitatea formei; poți să sculptezi numai fragmente, fie ele geniale. Ladea s-a ferit de aceasta, după cum, echilibrat — e aici un semn al formației sale printre ardeleni? — a evitat palpitarea picturală a suprafețelor. A vrut să compună, nu numai să exprime. Gestul, căruia îi culegea înțelesurile, l-a integrat în unitatea organică a insului. Dacă n-a făurit, propriu zis, portrete, maestrul Ladea n-a urmărit să prindă în bronz doar fulgerări de intensă expresivitate: a sculptat, în plinătatea forței lor morale, oameni. Și nu cred că realismul fundamental al operei sale ar avea de progresat de pe urma unei sporite exactități portretistice, a unei mai scrupuloase observări a trăsăturilor individuale.

Fiindcă în cuprinsul ei sălășluiește o prezență lăuntrică așa de generoasă, arta lui Ladea are sorți să încorporeze tot mai larg suflul actualității. Forța sculptorului, pe care cele dintîi creații ale sale au probat-o exemplar, cunoaște o elevație care-o înnobilează. Străină de brutalitate, vigoarea artistului s-a epurat mereu. Sculptura lui a vrut să adune în căușul ei prospețimea juvenilă și tandrețea. „Tinerețe", „Iubire", — iată titluri semnificative pentru orientarea mai nouă a sculptorului, care a dat buzelor adolescente suavitate grigoresciană și a modelat cîte un chip de puritate prerafaelită. Tot mai curent, temele lui au devenit afecțiunea maternă și ingenuitatea infantilă. Dar cine este tandru nu abdică numaidecît de la forță. Herakles nu și-a pierdut bărbăția, dacă din dragoste a tors la picioarele Omfalei. Ladea e grav și în tandrețe. Și are, de pildă, o savoare mai densă și o gravitate mai autentică relieful delicat înfățișînd un prunc în brațele maicii sale, decît acelea mai vechi care apelau la șerpuitoare linii de stil romanic, ca să evoce manierist, în chip de benedictini, figurile unor scriitori precum Virgil Birou. Un lucru, desigur, care trebuie amintit. Sublimîndu-și vigoarea, arta lui Ladea n-a alunecat, precum ades aceea a lui Meštrović, spre eleganțe sieneze ori spre hieratism bizantin. Dimpotrivă, contemplația a pus această creație într-un contact mai strîns cu realul. Ii rămîne, însă, sculptorului, de aci înainte, să alieze reflexia cu o atitudine mai activă. Rămîne ca artistul să întregească, prin dimensiunea luptei, sentimentul acut cu care percepe viața. Atunci arta lui Ladea va respira deplin în orizonturile prezentului. Și bogăția ei nobilă — pe care îndrăznesc s-o numesc aceea a unui clasicism fără poncife, înălțat de la latitudinea noastră, — va dobîndi înțelesuri mai vaste.

Dan Hăulică

CRONICA FILMULUI

„RITA"

Filmul omagiază cu discreție, cu emoție reținută, eroismul unui copil. Un eroism care nu se epuizează într-o faptă răsunătoare, ci se definește și se împlinește cotidian, în fiecare clipă, mobilizînd cele mai bune resurse umane. Poate că în aceasta se află de fapt esența faptei eroice, în continuitatea atitudinii eroice, mai degrabă decît în explozia bruscă.

Rita, fermecătorul erou al filmului baltic, ne-a reamintit una din povestirile lui Edmondo de Amicis, al cărui Cuore a fermecat copilăria atîtor generații cu lirismul și duioșia sa meridională. Micul toboșar lombard, acest Gavroche italian, ale cărui virtuți le slăvea de Amicis, are comun cu Rita naturalețea și candoarea eroismului.

Rita e un copil de pescari, dintr-un sat așezat pe țărmul mării. Tatăl îi este ucis de nemți. Impreună cu sora ei este crescută de bunic. Cîțiva prizonieri dintr-un lagăr nazist, salvați de tatăl Ritei și de tovarășii acestuia, sînt găzduiți de pescari și ascunși în podul școlii. **Pe neașteptate localul este însă evacuat și ocupat de nemți. In pod se află însă patru oameni, dintre care unul rănit, fără hrană, fără băutură. Rita este fetița care întruchipează** cotidian viața, pentru acești patru oameni de nații diferite. Copilul, care încă nu s-a desprins de ceturile calme ale copilăriei, se angajează slujnică la nemți, pentru ca astfel să poată fi în apropierea captivilor. Atunci cînd naziștii vor fugi, Rita va fi rănită de fostul ei stăpîn. Asta ar fi pe scurt povestea filmului. Bogăția lui rezidă însă în fiecare clipă pe care micul erou o trăiește pe pînză.

Rita e un film de acumulare a emoției. In producția baltică se petrec puține cotituri ale subiectului și ceea ce e remarcabil în film nu se întemeiază pe asemenea meandre, ci pe sondajul sufletesc fin și nuanțat. Regizorul filmului a cultivat cu pricepere analiza psihologică. Viața de așteptare încordată, de luptă cu timpul și cu nervii, pe care o duc cei patru tragici robinsoni, ne-a amintit de emoția intensă pe care o degajă filmul lui Robert Bresson, Un condamnat la moarte a evadat.

Rita e un film de puritate și transparență. Fiecare cadru al filmului îți transmite, irezistibil, această senzație. Aparatul se mișcă, îndeobște, lent, întîrziind mai ales pe chipurile oamenilor. Regizorul preferă, firesc într-un asemenea film, prim-planul. Chipul Ritei este scăldat uneori într-o lumină albă, aproape lunară, adăugînd copilului un spor de puritate. In surprinderea personajelor realizatorul filmului adoptă o manieră picturală sau sculpturală. Obiectivul fixează, precum penelul unui maestru, trăsăturile și surprinde, în nuanțe, vibrația lăuntrică. In general, în acest film se poate vorbi de o fericită folosire a simțului plastic. Multe, foarte multe din secvențele filmului, îți dau acest sentiment. Regizorului îi place să creeze tablouri, încremenind o clipă mișcarea.

Un rar simț al culorii guvernează fiecare imagine. E o policromie afectivă. Fotografia nu e aici un act mecanic, ci unul poetic. Muzica se integrează perfect în această armonie sobră.

Majoritatea luminilor se îndreaptă asupra Ritei. Copilul acesta joacă magistral. Izbutește să comunice spectatorilor marile ei virtuți eroice, neîncetînd astfel să fie un copil. Mica interpretă redă admirabil acel inefabil aer de gravitate pe care-l au copiii la această vîrstă, o gravitate din care inocența nu e izgonită și care se întemeiază pe un simț al răspunderii, intuitiv și pur.

Reflectoarele nu disprețuiesc pe ceilalți eroi ai filmului. E uimitor cum în spațiul, fatal restrîns, al peliculei se mișcă atîția eroi ale căror individualități nu sînt simple și palide conturuti. Cei patru captivi, bunicul fetiței, doi copii, soldații nemți, farmacistul, toți aceștia sînt personalități. Ceea ce dovedește harul greu de obținut al filmului de a concentra sentimentele și reacțiile umane. Mai mult ca în teatru, aici cuvîntul trebuie să fie dozat cu zgîrcenie, frînt oricînd. Cuvîntul trebuie să se pecetluiască o stare, să închidă sau să deschidă un sentiment.

Scenă din film

Aparatul de filmare e grăbit și cuvîntul nu poate rămîne în urma sa. (In film se materializează disprețul lui Hamlet pentru: „Vorbe, vorbe, vorbe"). In Rita acest comandament major al cinematografiei e aplicat admirabil. Pe pînză nu apar decît acele vorbe strict necesare dezvăluirii și împlinirii oamenilor. Cuvîntul nu e aici numai un mijloc de comunicare, ci mai ales de dezvăluire.

Să salutăm în Rita încă o dovadă a fertilității cinematografiei sovietice.

Sorin Arghir

CONTINENTE

UN CÎNTĂREȚ AL VIEȚII*)

Cu prilejul împlinirii a 30 de ani de la apariția primului volum al romanului „Pe Donul liniștit"

Primăvara anului 1928. Pe masă patru volume ale unei reviste cu coperta albă...

„Gospodăria Melehovilor se află chiar la marginea satului. Porțile de la ocolul de vite dau spre miazănoapte, pe malul apei. Un pripor de opt stînjeni între stînci văroase, învîrstate cu verdeață și mușchi, și mai jos țărmul; o puzderie de scoici cu sclipiri de sidef; un tiv în zig-zag, cenușiu, cu pietricele sărutate de valuri, și mai încolo, încrețită de vînt, fierbe coama vînătă a Donului...".

Oare știa cititorul de atunci, cînd au apărut în paginile numărului din ianuarie al revistei „Okteabr" aceste cuvinte cu care începe „Pe Donul liniștit", că ele vor fi începutul uneia din cele mai minunate cîntări ale veacului douăzeci?

Se pot cita mărturii nenumărate ale gloriei mondiale de care se bucură Șolohov. Să amintim, de pildă, că în Anglia, după prima ediție a „Donului liniștit" în șapte tiraje, a fost necesară o a doua ediție, iar din 1940 pînă în 1950 romanul a fost reeditat de șapte ori... Să citām cuvintele rostite de Hans Kirk, marele scriitor comunist danez, imediat după apariția ediției daneze a romanului „Pămînt desțelenit": „Dacă vreun scriitor merită premiul Nobel, acela este Șolohov, dar nu-l va primi, așa cum nu l-a primit nici Gorki, nici Nexö..." Să redăm cuvintele multor scriitori străini celebri care au răspuns la chemarea lui Șolohov de a dezvolta pe larg legăturile culturale între toate țările... Să relatăm primirea triumfală făcută scriitorului în Europa apuseană în timpul vizitelor sale din anii 1930—1940 și al celor mai recente...

Nenumărate sînt mărturiile de dragoste și respect față de Șolohov...

★

Au trecut treizeci de ani de la apariția primului volum al epopeii șolohoviene. Dar și în zilele noastre e greu să citezi o lucrare mai populară ca „Pe Donul liniștit"...

De unde provine forța verbului șolohovian, țîșnit parcă direct din inima arzătoare a omului? De ce îi sînt atît de recunoscători cititorii lui Șolohov pentru istoria soartei lui Andrei Sokolov? „Da! Mare e inima omului rus. Bine ați mai redat acest lucru în mica dumneavoastră povestire" — i se adresează scriitorului S. Sakvaliev, pietrar, invalid de război din regiunea Ciardjosk. „Povestirea dumneavoastră — repetă doctorul E. Nisinman din Odesa — e scrisă cu atîta căldură și suflet, cu atîta sinceritate rusească, încît citind-o te cuprinde o emoție nesfîrșită". „Astfel a putut scrie numai un scriitor legat de popor, care cunoaște destinul și sufletul omului și al țării noastre — un scriitor ce s-a unit cu poporul" — spune E. Kovtun, din Baku. Iar cititorul L. Anisimov din Bașkiria, exclamă: „Nu poți scrie o asemenea povestire, dacă nu cunoști viața cu adevărat, dacă stai închis între patru pereți!"...

★

Adresîndu-se cititorilor englezi ai „Donului liniștit", Șolohov spunea în 1934: „...cred că scriitorul prost e cel care ar înfrumuseța realitatea în dauna adevărului și ar menaja sensibilitatea cititorului, din dorința rău înțeleasă de a-i face pe plac".

Veridicitatea necruțătoare e legea supremă a creației șolohoviene; realismul ei nu are nimic comun cu pretențiile de a ului cititorul, de a reda grozăvii — veridicitatea sa nu are nimic comun cu pasiunea de a colecționa și de a „condensa" greșelile și viciile umane și sociale. Destinul omului s-a dezvăluit artistului în toată profunzimea și ascuțimea contradicțiilor lui istorice și sociale, în tot tragismul dar și în perspectiva luminoasă a victoriei noilor relații dintre oameni.

...Cu cîtă durere e înfățișat în „Donul liniștit" tragismul sîngerosului război mondial imperialist, cînd mama lui Alexei Beșneak surprinde mirosul sudorii fiului ei pe ultima lui rubașkă adusă de un supraviețuitor și o pătează cu lacrimile ei bătrînești... Cu cîtă forță răzbate dragostea de mamă în memoria bătrînei muribunde la auzul pașilor lui Iașenka, Iașutka, Iașa al ei — Iakov Lukici, această canalie vicleană care a omorît-o prin înfometare ca să-și apere propria-i piele...

Numai un adevărat umanist poate dezvălui astfel suferințele omenești! Nu neîncrederea înspăimîntată în justețea drumului ales de poporul său și nici iertarea creștinească pe care le-a cunoscut și le mai cunoaște literatura universală, ci ura înaltă tragismul povestirii la suprema incandescență șolohoviană — sfînta ură față de suferințe și față de cei ce le aduc oamenilor.

Șolohov a parcurs alături de popor această măreață „știință a urii", el, fiu de sînge al poporului, iubind viața și cunoscînd bine sufletele omenești, îndrăgostit de pămînt și de om!

★

Cît de pătrunzător vede, cu cîtă finețe simte el zbuciumul oamenilor!

Șolohov vorbește despre durerea acelora care îi pierd pe cei dragi într-un război absurd. „Ca iarba răsar mormintele — timpul vindecă rănile". De ce nu s-a potolit durerea văduvei lui Prohor Șamil, de ce a devenit deodată atît de chinuitor dorul de bărbatul ei?

„Soția lui Prohor Șamil își lovi capul de pămîntul tare... văzînd cum Martin Șamil, fratele soțului mort, își mîngîie soția însărcinată, leagănă copiii și le împarte darurile".

De ce trebuie să știm că soția lui Martin e însărcinată? Oare nu e o indicație de prisos?

Probabil că înainte privirea văduvei surprinsese gestul mîngîietor al cazacului față de tînăra sa nevastă și firește că ochii triști ai femeii s-au întunecat amintindu-și de tinerețea trecută care nu se va mai întoarce și ochii i s-au umplut de lacrimi pentru cel care a fost odată tînăr alături de ea și nu va mai reveni... Nu după bărbat tînjea femeia istovită de muncă. Și cînd văzu mîngîierile drăgăstoase simți deodată o lovitură în inimă, durerea o aruncă la pămînt; de acum înainte nimeni nu-i va mai lua pe piept capul obosit, nimeni nu-i va mai spune așa cum spunea el: „nu fi necăjită, Anișka! Vom trece și peste asta!"; nu va mai simți mirosul de tutun, nu va mai avea bărbat, copiii ei vor fi orfani, nu vor mai avea tată...

Intr-adevăr, Șolohov reușește în cărțile sale să îmbine profunzimea ideologică și adevărul istoric cu vitalitatea shakespeareană și plenitudinea acțiunii.

In lucrările artistice autentice, motivele acțiunii personajelor izvorăsc nu din capricii meschine individuale, ci din torentul istoric care-i poartă; pasiunile mărunte ale eroilor n-au putut oferi niciodată substanță unei opere de înaltă ținută: adevărul artei superioare constă în redarea adevărului major al epocii.

Cunoscutul scriitor francez André Wurmser spunea despre această particularitate principială a cărților lui Șolohov, comparînd „Anul '93" și „Pe Donul liniștit": „Eroii cărților lui Hugo sînt eroi profesionali ai istoriei"; ei se conduc după anumite idei, „dar în zadar am căutat în lucrările sale o explicație a cauzelor care au provocat mișcarea chouanilor". Personajele lui Șolohov, dimpotrivă, „sînt oameni obișnuiți, muritori care se ocupă cu treburi cotidiene: iubesc, mănîncă, beau, seamănă și culeg recolta" și totuși înțelegem fără nici un fel de explicații didactice ce anume îi conduce, deoarece Șolohov ne arată „propria lor atitudine față de evenimente". „Peripețiile lui Grigori — scrie Wurmser — nu completează în mod artificial realitatea, îi aparțin".

Șolohov studiază în adîncime viața, istoria poporului. E suficient să amintim munca minuțioasă de studiere a documentelor, a informațiilor de gazetă și îndeosebi a dovezilor martorilor oculari și a locurilor respective — o adevărată muncă de cercetător istoric meticulos — pe care a efectuat-o Șolohov, pentru a reconstitui tabloul real al răscoalei din 1919 de pe Donul superior, despre ale cărei proporții nu era pe deplin informat nici chiar Sovietul Militar Revoluționar al Republicii!

★

Se spune că secolul nostru e secolul tehnicii. N-a fost epocă în care să se dezvolte tehnica așa cum se întîmplă în zilele noastre. Și niciodată omul nu a fost atît de preocupat de viitorul omenirii. In secolul în care taina energiei infinite a materiei astrale se supune rațiunii și mîinilor, în secolul vitezelor supersonice, a mașinilor electronice de calcul, al sateliților artificiali ai pămîntului și al proiectelor zborului în cosmos, — oamenii se gîndesc ca niciodată pînă acum la propria lor soartă.

Omul trebuie să trăiască în așa fel, încît voința sa să se contopească cu voința istoriei. El vrea ca năzuințele sale să se înfăptuiască. Oamenii nu numai că vor, dar și duc o luptă aprigă pentru viitorul omenirii. O luptă dreaptă, pe viață și pe moarte. Și tocmai acești oameni îl înțeleg pe Grigori Melehov, îi înțeleg greșelile, îi cunosc inima. Ei luptă pentru o viață nouă; peste o treime a omenirii o și construiește.

Și Șolohov e cîntărețul ei!

D. Starikov

---

*) Text prescurtat din „Literaturnaia gazeta" nr. 65 (3876) din 31 mai 1958.

Egon Erwin Kisch

S-au scurs, de necrezut, zece ani de la moartea lui Egon Erwin Kisch. De necrezut, pentru că dezlănțuirea vijeliosului reporter părea perpetuă, — pentru că poezia paginilor lui e nemuritoare și actualitatea lor atît de promptă, încît pare a fi aceea a unui om ce respiră o dată cu noi. Răsfățat al luptei, al neprevăzutului și al aventurii, erou al unei existențe dramatice ce-i poartă pașii pe cinci continente, marele reporter, cel ce a deschis reportajului poarta literaturii, a lăsat posterității, o dată cu cărțile lui, imaginea unei vieți ca o apă ce curge năvalnic și dispare deodată, printr-un implacabil accident al naturii, înainte de a apuca să se reverse în mare.

Kisch, care a avut întotdeauna ceva de spus, nu-și deșertase nici pe departe sacul și-ar fi avut abia de aci înainte ce spune. Se pregătea de altfel, la un an după întoarcerea din Mexic în iubita lui Pragă (avea 62 de ani), să ridice un monument, într-o nouă carte, noii Cehoslovacii.

N-a mai apucat să o facă. Nu din vina lui. Era primul și definitivul eșec după o viață de izbînzi neuitate.

In anii primei tinereți se revelă opiniei publice prin demascarea unei mari acțiuni de spionaj; fruntaș al partizanilor luptei împotriva războiului, este silit totuși să-și pună casca și în 1915 se întoarce rănit la Praga; pilot pe un avion de recunoaștere în 1918, îl regăsim la Viena în noiembrie același an ca întemeietor și conducător al unei gărzi roșii; descoperă apoi Uniunea Sovietică și străbate „incognito" China cuprinsă de focul luptei; stabilit la Berlin, nu-și ține gura și nu-și domolește condeiul, — și nimerește la închisoarea Spandau, o dată cu venirea la putere a lui Hitler; trimis la Melbourne de Henri Barbusse, pentru a participa la un congres împotriva războiului și refuzîndu-i-se viza de debarcare, sare de pe punte în clipa plecării vasului și-și rupe piciorul, dar rămîne în Australia; trăiește în tranșee războiul din Spania, în 1936, călătorește prin Franța; străbate Statele Unite ale Americii și-și găsește azilul în Mexic, unde rămîne pînă se întoarce la Praga.

Nu-i puțin lucru; pentru că, îndeobște, după fiecare călătorie, greutatea sacului mai creștea cu o carte. Și sînt, cu toate, cam vreo treizeci la număr.

Referindu-se la 1918, cînd Kisch ia cu asalt, la Viena, în fruntea unei gărzi roșii, redacția ziarului „Noua presă liberă", Hermann Bahr notează în jurnalul său aceste cuvinte uluitoare: „Kisch era cît pe-aci să ajungă președinte al republicii austriace. Și poate n-ar fi fost lucrul cel mai rău".

Pentru Austria poate că nu. Pentru lumea întreagă însă, cu siguranță că da. Fiindcă și-ar fi pierdut cronicarul. Luîndu-și drept temă întreaga lume, scriind pe tema lumii întregi, prezent întotdeauna în acele părți ale globului și între acei oameni care exprimau cel mai bine, în vîltoarea evenimentelor, semnificația epocii, reporterul care-și îndeplinea meseria cu unealtă de artist și conștiință de revoluționar, făcea de fapt cronica deceniilor celor mai tulburi, mai pline de crize, răsturnări și speranțe din cîte a cunoscut vreodată istoria. Și Kisch, cel care pornise cîndva cu talent, îndrăzneală și intuiție să fie un simplu gazetar care informează, care oglindește fapte și întîmplări nemaiîntîlnite, știa prea bine acum cîtă forță explozivă are cuvîntul, destinat să fie sămînță de viață nouă.

Romantic în măsura în care vede totul în transformare, în luptă continuă între ceea ce e mizerabil și ceea ce e frumos, între deznădejde și speranță, descompunere și viață înfloritoare, — Kisch e capabil să descopere senzația în cel mai neînsemnat amănunt al vieții de zi cu zi și în același timp să nu piardă din ochi realitatea, să rămînă pe pămîntul ei fertil, chiar și în cadrul celei mai fantastice experiențe.

De fapt, în oricare dintre cărțile lui, în „Bîlciul senzațiilor", ca și în „Asia schimbată din temelii", în „Descoperiri în Mexic" sau în altele, Kisch caută neobosit adevărul, scrie adevărul și pledează în numele adevărului. Dar cum pledează, — cu cîtă putere! Praful negru al Borinage-ului, munca țesătorilor de mătase din Lyon, sudoarea sclavilor de pe plantațiile de dincolo de Ocean, vîrtejul înșelăciunii de la Monte Carlo, sînt elemente care prind viață de la prima citire și rămîn vii pentru totdeauna în ochii celui ce le trăiește pe simpla filă a unei cărți. In modestia lui, Kisch avea și exprima despre reportaj, prin care înțelegea și propriile sale scrieri, o părere care astăzi surprinde, — limitîndu-l la observația conștientă și promptă, la înregistrarea faptului selectat de privirile scrutătoare ale reporterului, din noianul de întîmplări care nu-i rețin atenția pentru că nu i-o merită. In modestia lui, Kisch nu se gîndea să atribuie titlu academic literaturii sale. Dar scria o mare literatură. A făcut-o timp de peste 35 de ani, cu un profetic simț pentru prezent, ceea ce-l făcea să fie revoluționar și poet în același timp, după cum se exprima despre el Heinrich Mann.

Și tocmai aceasta i-a adus nemurirea. Ca unui poet care, cu arma în mînă — deși ar mai fi avut încă multe de spus — și-a făcut datoria pînă la capăt.

Victor Adrian

INVITAȚIE LA IRAȚIONALISM

Numărul din mai a. c. al revistei „La Nouvelle Nouvelle Revue Française" se deschide cu un articol-confesiune al poetului Jules Supervielle. In esență, se teoretizează necesitatea „eliberării" poeziei din „chingile logicii", folosul de ordin estetic pe care actul liric l-ar obține din anularea reflexivității, cultivarea iraționalismului fiind considerată ca o ipostază viabilă.

Nu ne găsim în fața unor idei ce revendică meritul noutății. Surprinde însă faptul că un poet de prestigiu ca Jules Supervielle se așează pe aceleași poziții cu exponenții artei absconse, aducînd în sprijinul notațiilor sale experiența propriei creații. Pentru cine cunoaște și prețuiește mesajul ei de ținută umanistă, opiniile teoretice ale poetului apar ca o concesie dureroasă făcută ermetismului evazionist. „Mi se întîmplă să-mi spun că poet e acela care își caută rațiunea, dar se teme s-o găsească". „Dacă o găsește a încetat să mai fie poet pentru a deveni logician, orecitor, un oarecare ce se folosește de abstracțiuni pentru a se exprima".

Supervielle afirmă: „...(poetul) trebuie să inventeze un univers pe placul lui, pe măsura lui". (Teoria descusută a turnului de fildeș!). „Tot ceea ce îi pare demn de atenție e atras de magnetismul său lăuntric și dispare în el: egoism cu atît mai crud cu cît... îl privează pe poet de cele mai frumoase bucurii ale lumii exterioare pentru plăsmuiri ce adesea îl nemulțumesc".

Ce urmăresc toate aceste reflecții, cui servesc ele? „Trăiesc în contratimp. Cînd se produce un eveniment, mă mulțumesc să-l înregistrez sec, mașinal. Las pe mai tîrziu grija de a lua cunoștință de dînsul, de a-l trăi poetic". Cu alte cuvinte, o invitație fie și indirectă la atemporalitate, la detașarea de cotidian. Cînd cunoaștem istoria zilelor agitate prin care trece Franța, asemenea confesii nu slujesc țelurilor artei majore. Ele seamănă mai degrabă cu un glas de sirenă ce încearcă să adoarmă conștiința tinerilor scriitori.

Am fi dorit să-l întîlnim pe Jules Supervielle alături de remarcabilii săi confrați, François Mauriac, Jean-Paul Sartre și mulți alții, care în ceasurile frămîntate prin care trece Franța au știut să fie artiști-cetățeni. Exemplul celor 11 academicieni, care au refuzat să-și dea votul primirii la Academie a fascistului Paul Morand este o atitudine asupra căreia și Jules Supervielle poate medita cu folos.

R. Z.

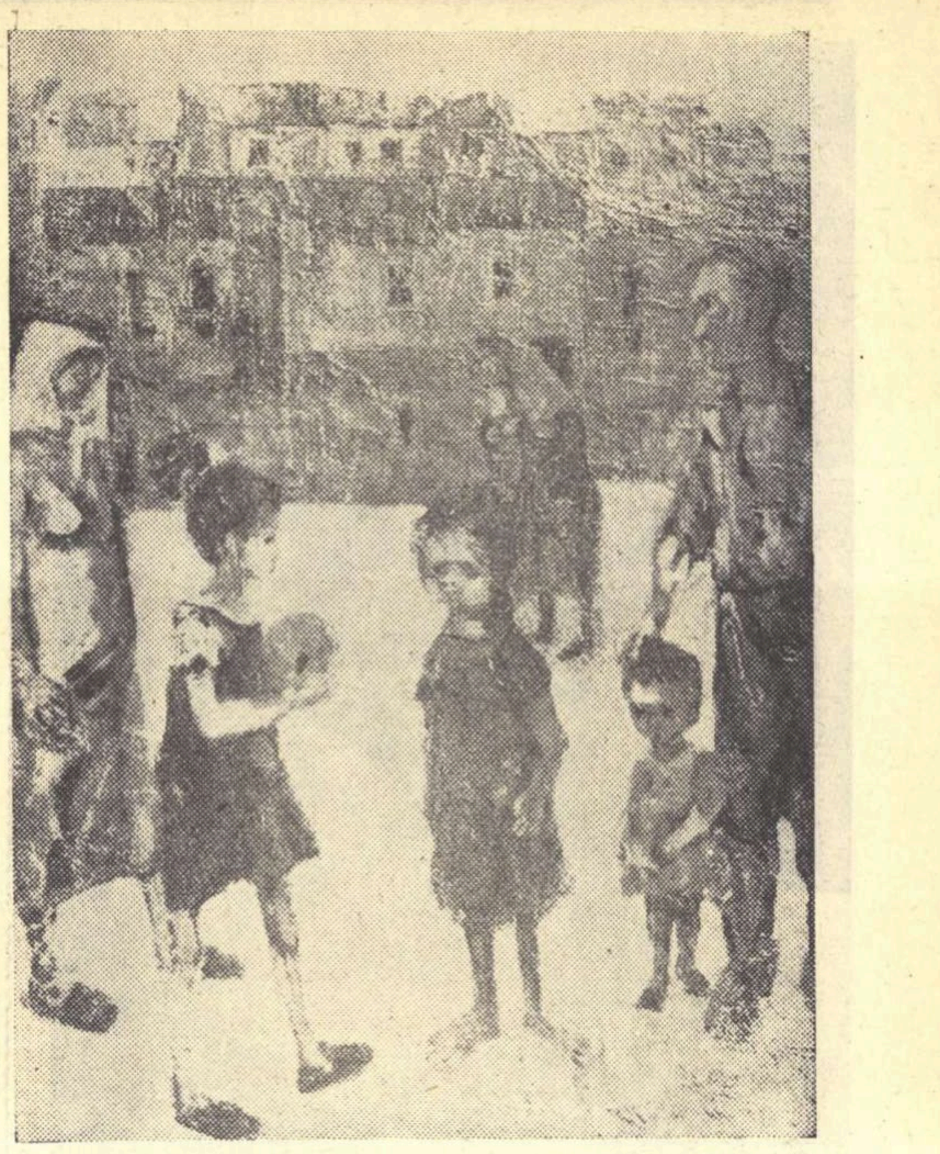

ALDO BORGONZONI (Italia) *„Figuri la Comacchio"*

DIN POEZIA BULGARĂ

Anghel Todorov

Stejar de munte

Deasupra mea foșnește stejarul din bătrîni —
Poate acum un secol la fel îi era glasul
Cînd — hăituit de poteri, ținînd o armă-n mîini, —
La umbra lui haiducul își-afla, aici, popasul.

Poate ceilalți tovarăși zăceau răpuși în văi
Și singur, doar voinicul, din ceata lor rămase
Și-a străbătut în munte întortocheate căi
Pîn' să-și găsească tihna sub aste crengi stufoase.

Și poate că stejarul cu freamăt uimitor —
Simțind că-n suflet rana cu flăcări îl încinge, —
I-a insuflat voința întregului popor,
I-a dăruit puterea cea sfîntă de-a învinge.

Știa atunci haiducul că vor veni viteji
Tovarăși noi de arme că s-ar ivi în munte
Și vor veghea alături, cu ochii-n patru treji,
Și vor izbi vrăjmașul în inimă și-n frunte.

Sub ăst stejar cu freamăt înnoitor și viu
In sufletu-mi aceeași dorință se trezește:
Veghind sub steagul roșu, în rîndu-ntîi să fiu
Și pasul cu poporul să-l țin muncitorește.

Duminica în pădure

Pădure minunată cu ramurile verzi,
In zile de duminici ești gazdă primitoare —
Pe cărărui anume pe-ndrăgostiți îi pierzi
Sau îi poftești în hora poienelor cu soare.

Iar dacă vreo codană cu-nfierbîntat avînt
Un cîntec fără seamăn și cunoscut începe,
Din zeci și zeci de piepturi se-nalță același cînt
Cu iz de primăvară, de dragoste și stepe.

Și-ți pare clipa-aceea, venită din povești,
Sub razele de aur, sub cerul fără petic
Că glasul e-al pădurii cu inimi tinerești..

Pădurea noastră cîntă un cîntec sovietic.

In romînește de **Victor Tulbure**

VICTORIA LENINISMULUI ÎN COREEA

de HAN SER IA

președintele Uniunii Scriitorilor
și ministru al Invățămîntului și
Culturii din R. P. D. Coreeană

Victoria marelui Octombrie a însuflețit poporul coreean în lupta sa împotriva asupririi naționale și a imperialismului japonez. Istorica insurecție de la 1 Mai 1919 din Coreea marchează sfîrșitul perioadei luptei naționale burgheze și începutul unei perioade noi a mișcării de eliberare națională sub steagul marxism-leninismului. In deceniul al IV-lea al secolului nostru, lupta armată antijaponeză, organizată și condusă de comuniști, în frunte cu tovarășul Kim Ir Sen, s-a desfășurat sub steagul leninismului și a fost strîns legată de lupta politică și economică pentru eliberarea socială. Bazîndu-se pe popor și lichidînd pînă la capăt influențele reacționare ale reformiștilor naționali, această luptă armată antijaponeză a pus bazele unor strălucite tradiții revoluționare în Coreea.

Eliberarea Coreei de către marea Armată Sovietică a constituit un jalon nou în istoria Coreei. In fața poporului coreean s-a deschis calea largă a independenței naționale și a dezvoltării democratice. Poporul coreean, condus de Partidul Muncii din Coreea — partid marxist-leninist de tip nou — și-a ales guvernul și a înfăptuit cu succes o seamă de reforme democratice care au o mare însemnătate istorică. In felul acesta, într-un termen scurt, țara noastră s-a transformat dintr-o țară înapoiată, semifeudală, colonială, într-un stat democrat-popular și a pășit pe calea trecerii treptate la socialism.

Războiul de trei ani, impus de imperialiștii americani și de Li Sîn Man, a întrerupt munca pașnică a poporului coreean, pricinuindu-i nenumărate nenorociri. Poporul coreean a trecut însă cu cinste prin încercările aspre ale războiului. Războiul din Coreea a arătat că nici un fel de forțe nu pot învinge un popor care a luat puterea în propriile sale mîini și care, bucurîndu-se de sprijinul puternic al lagărului socialist, sub conducerea partidului său leninist, s-a ridicat la lupta pentru libertate și independență.

In perioada de după război, în cursul refacerii economiei naționale, distruse de război, poporul a asigurat în primul rînd creșterea industriei grele, dezvoltînd totodată industria ușoară și agricultura. In felul acesta a fost îndeplinită cu succes politica economică a Partidului Muncii din Coreea.

Transformările politice și economice din Coreea, după eliberarea țării, au fost însoțite de asemenea de o revoluție pe frontul cultural. Jugul feudal multisecular și dominația colonială au lăsat urme adînci în viața spirituală a poporului coreean. Partidul Muncii din Coreea a zdrobit pînă la capăt ideologia feudală și ideologia imperialiștilor japonezi, iar în prezent duce cu răbdare munca educativă în rîndurile oamenilor muncii în spiritul marxism-leninismului.

După cum se știe, atunci cînd istoricele hotărîri ale Congresului al XX-lea al P.C.U.S. au rezolvat problemele principiilor leniniste de eliberare a conștiinței oamenilor de orice manifestare a cultului personalității, unii scriitori, au tăgăduit rolul conducător al partidului marxist-leninist în domeniul literaturii și artei, au pledat pentru așa numitele „libertăți absolute în creație", și, exprimîndu-și neîncrederea în succesele realismului socialist, au lansat așa numitul „realism fără exagerări". Tocmai în acest timp, scriitorii coreeni care continuă tradițiile revoluționare ale literaturii coreene și care stau ferm pe pozițiile partidului în domeniul literaturii și artei, au început, de la tribuna celui de al doilea congres al scriitorilor, lupta împotriva revizioniștilor, și au confirmat o dată mai mult că realismul socialist este singura armă de creație, capabilă să slujească idealurile poporului. Se știe că, încă cu o jumătate de secol în urmă, marele Lenin, în articolul său „Organizația de partid și literatura de partid", a definit în mod genial principiile spiritului de partid în literatură și a trasat principiile fundamentale ale liniei partidului în literatură și artă.

Incercările de a despărți literatura și arta de viața și de lupta politică, precum și lozincile burghezo-anarhice ca bunăoară „libertate absolută în literatură" și „spirit fără de partid" au fost zdrobite încă în urmă cu o jumătate de secol de către Lenin.

Astăzi, o particularitate a lozincilor revizioniste constă însă în faptul că ele urmăresc să sădească tendințe antisovietice, anticomuniste, sub învelișul cărora se ascund ideile agresive ale imperialismului american. Renunțarea la principiile leniniste în literatură și artă duce la rezultatele negative invederate de desfășurarea evenimentelor contrarevoluționare din Ungaria. Intruniți în clubul „Petőfi", unii scriitori unguri care chemau cu emfază la libertatea neîngrădită în literatură, s-au dovedit a fi în realitate niște slugi ale burgheziei. Ei nu numai că au trădat libertatea despre care au spus cuvinte atît de frumoase și au vîndut-o contrarevoluționarilor, ci s-au și transformat în promotori ai ideilor reacționare.

Fără îndoială că libertatea și independența în creație constituie un drept sfînt al scriitorului. Acest drept nu trebue însă folosit la denaturarea adevărului vieții. Lucrul cel mai important este ca literatura să slujească cauzei educării oamenilor muncii în spiritul socialismului, să apere interesele lor, să oglindească sentimentele lor. De aceea, pentru literatura noastră, care constituie o parte a cauzei revoluționare, o parte componentă a muncii de partid, nu există nici un fel de alte metode de creație decît realismul socialist.

Sînt unii tovarăși care consideră că deși metoda realismului socialist este bună, ea nu permite totuși oglindirea vieții în toată bogăția și multilateralitatea ei. Dimpotrivă, realismul socialist este după părerea noastră metoda cea mai cuprinzătoare și mai vie în oglindirea conținutului bogat al realității. Intr-adevăr, realismul socialist deschide drum larg căutărilor creatoare, este bogat în genuri și forme. Aceasta o putem vedea în creația marilor scriitori, reprezentanți ai realismului socialist. De aceea, noi considerăm metoda realismului socialist drept singura metodă de creație valabilă pentru literatura noastră, iar lozinca „să înflorească toate florile", înseamnă într-adevăr „să înflorească toate florile" pentru victoria socialismului.

După eliberare, lupta împotriva a tot felul de curente reacționare burgheze a dat posibilitatea ca realismul socialist să se dezvolte din plin. Aceasta constituie o victorie a liniei Partidului Muncii din Coreea în literatură și artă și totodată confirmă din nou justețea principiului leninist în literatura noastră.

AGENDĂ

CONFERINȚA CULTURALĂ

a sindicatelor sovietice, care a avut loc la începutul acestei luni la Moscova, s-a preocupat de modalitatea unui contact mai strîns ca pînă acum al scriitorilor, artiștilor și lucrătorilor din domeniul culturii cu muncitorii și țăranii colhoznici. S-au examinat de asemenea căile cele mai eficiente pentru răspîndirea mai largă a artei socialiste în întreprinderi și la sate.

DEZVOLTAREA SOCIALISTĂ A LITERATURII

a fost tema principală a conferinței care s-a ținut recent la Berlin. Convocată din inițiativa prezidiului Uniunii scriitorilor germani, conferința s-a bucurat de prezența a 300 scriitori. Principalele referate au fost ținute de Johanna Rudolph despre „Problemele realismului în literatura germană" și Max Zimmering despre „Dezvoltarea literaturii germane după 1945". Discuțiile au contribuit la lămurirea principalelor probleme ale literaturii germane în preajma apropiatei deschideri a celei de a V-a conferințe a lucrătorilor din domeniile ideologice.

JUAN RAMON JIMENEZ,

marele poet spaniol, laureat al premiului Nobel pentru literatură, a murit la sfîrșitul lunii mai. Retras la Porto Rico după moartea soției sale, Jimenez a păstrat în ultimii ani ai vieții o deplină tăcere literară, în semn de protest împotriva situației create literaturii în țara sa de baștină.

„LA PENSÉE",

cunoscuta revistă franceză de artă, știință și filozofie, publică în ultimul său număr (79, mai 1958) o întinsă recenzie a studiului: „Cele două Franțe" de acad. Mihai Ralea, încadrînd această lucrare în tradiția relațiilor culturale romîno-franceze.

MIHAIL ȘOLOHOV

și-a manifestat deplina satisfacție pentru modul în care a fost transpus în film romanul său „Pe Donul liniștit".

LA GALERIA NAȚIONALĂ

a muzeelor de stat din Berlin s-a deschis expoziția retrospectivă a cunoscutului sculptor și grafician german Gerhard Marck, care a împlinit de curînd șaptezeci de ani.

PREMIUL FRATERNITĂȚII

a fost atribuit anul acesta la Paris echipei care a realizat reprezentarea „Jurnalului Annei Frank": Georges Neveux (traducerea), Margueritte Jamois (regia) și Pascale Audret (principala interpretă).

CENTRELE DE TELEVIZIUNE

din Uniunea Sovietică vor atinge în 1965 cifra de 300. In același timp numărul posesorilor de televizoare va fi de aproximativ 100 milioane.

VAN CLIBURN,

pianistul american recent laureat al premiului Ceaikovski, s-a bucurat de o călduroasă primire după întoarcerea sa de la Moscova. In drum spre recepția dată în cinstea sa de către municipalitatea New Yorkului, tînărul virtuos a parcurs Broadwayul sub o ploaie de confetti, aclamat de mulțime.

VIITORUL ROL

al Tatianei Samoilova, principala interpretă a filmului „Zboară cocorii", va fi acela al unei tinere țărănce în producția „Corespondenta noastră", regizată de Anatol Grannik.

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL

teatral de la Dublin, care a avut loc în mai, a cunoscut un zgomotos eșec financiar și de prestigiu, larg comentat de presa britanică. Cauza este retragerea de pe afiș a piesei „Ulysse" de Mac Clelland (după romanul lui James Joyce), a „Tobei lui Moș Ned" de Sean O'Casey și a trei pantomime datorate lui Samuel Becket, în urma refuzului arhiepiscopului de Dublin de a celebra deschiderea festivalului. Motivele invocate de acesta erau: anticlericalismul lui Joyce, comunismul lui O'Casey și modernismul lui Beckett.

PENTRU MONUMENTUL LUI KARL MARX,

care va fi ridicat în Piața Sverdlovsk din Moscova, concurează 60 arhitecți și sculptori din Uniunea Sovietică. La 1 iunie s-a deschis expoziția proiectelor primite și în curînd va începe discutarea publică a acestora.

„SINGUR",

romanul lui Nicolai Virta, care descrie un zguduitor episod din timpul războiului civil, a apărut recent în traducere engleză. De asemenea, a apărut traducerea în franceză a studiului lui Irakli Andronnikov „Ultimele zile ale lui Pușkin". Studiul acesta a fost redactat pe baza a 340 scrisori trimise din Petersburg ofițerului de gardă Andrei Karamzin (fiul poetului și istoriografului rus) de către mama și surorile acestuia, care, prietene ale lui Pușkin, au cunoscut îndeaproape evenimentele care au precedat moartea poetului.

M. R.

Redactor-șef: Zaharia Stancu. *Colegiul redacțional:* Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu *(redactor-șef adjunct)*, Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra *(redactor-șef adjunct)*, Mihail Petroveanu *(redactor-șef adjunct)*, Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1.39.36; 1.50.17. ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10 Telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx

PROLETARI DIN TOATE ŢĂRILE, UNIŢI-VĂ!

GAZETA LITERARĂ

Anul V, nr. 26 (224) - joi 26 iunie 1958

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

8 pagini 50 bani

CUVINT DESPRE PACE

Ne-am adunat deunăzi pentru a ne împărtăşi ideile noastre în legătură cu lupta ce se duce astăzi pentru pace, pentru buna înţelegere dintre popoare. După cum am aflat, delegaţii noştri vor lua parte în curînd la Congresul de la Stockholm, convocat de Consiliul Mondial al Păcii. Este bine ca delegaţii noştri să ştie, înainte de a lua cuvîntul acolo, ce gîndim noi aici. Cînd spun noi, *mă gîndesc la numeroasele categorii de cetăţeni care reflectează la împrejurările de astăzi şi au de spus ceva în legătură cu ele. Nu există altă posibilitate de a exprima o opinie bine cumpănită în împrejurări generale, decît aceea de a dezvolta punctele de vedere ale activităţii tale speciale în complexul de activităţi ale ţării. Consecvent cu acest principiu, am cerut permisiunea de a pronunţa cîteva cuvinte din unghiul îndeletnicirilor mele de profesor la Facultatea de Filologie din Bucureşti.*

In această şcoală predau studenţilor literaturile străine, cu preocuparea de a arăta în ce chip se răsfrîng progresele conştiinţei omeneşti în marile opere ale imaginaţiei. Aş dori să asistaţi la una din aceste lecţii pentru a vedea cu ce interes, cu ce caldă participare ascultă tineretul orice comunicare i se face cu privire la marile realizări ale popoarelor în domeniul expresiei literare. Imi dau silinţa a face să se perinde prin faţa acestui tineret toate întrupările nobile şi înalte ale gîndirii omeneşti în domeniul literaturii. Tineretul ascultă cu atenţie şi adeseori primesc impresia, întăritoare în străduinţele mele, că el creşte interior şi sporeşte, asimilînd partea cea mai bună din creaţia tuturor naţiunilor pămîntului, în epocile lor mai vechi şi mai noi. Nu există nici o discriminare printre naţiuni în sufletul acestui tineret, şi sufletul lui le cuprinde pe toate în aceeaşi caldă şi întăritoare iubire.

In timp ce, în mijlocul tineretului care se formează astăzi, mă simt purtat de valul iubirii celei mai generoase către sufletul tuturor popoarelor lumii, sînt în lume conducători ai unor cercuri agresive care privesc către noi cu inimiciţie, cu dorinţa de a întrerupe sau de a zădărnici opera de construcţie pe care, cu toţii, o întreprindem în diferitele domenii ale activităţii publice. Există astăzi în lume două forţe care se găsesc la lucru. Una din ele încearcă să strîngă solidaritatea dintre popoare, să le asocieze în acţiunea comună de înălţare a omului şi de stăpînire a naturii. Cealaltă urmăreşte dezbinarea şi învrăjbirea popoarelor şi, prin urmare, întreruperea procesului culturii care, în condiţiile de astăzi, nu poate înainta decît prin colaborarea şi emulaţia dintre toate energiile creatoare ale lumii. Nu este oare o situaţie paradoxală faptul că, în timp ce au loc atîtea congrese ştiinţifice internaţionale, în timp ce artiştii de seamă din toate părţile lumii găsesc un public entuziast în puncte foarte îndepărtate de locul obişnuit al activităţii lor, în timp ce, prin opera traducerilor, literaturile se găsesc într-un viu schimb al bunurilor lor, nu este oare o situaţie paradoxală faptul că asistăm la atîtea acţiuni care, în ţările imperialiste, tind să anuleze acţiunea de cooperare artistică şi ştiinţifică a naţiunilor?

Datoria noastră este să facem mai puternice şi să ducem către triumful lor forţele constructive, acelea care doresc progresul uman prin colaborarea artistică şi ştiinţifică internaţională. Datoria instituţiilor care asigură comunicarea dintre popoare, a ziarelor, a posturilor de radiodifuziune, a studiourilor de producţie cinematografică, este să solicite şi să dezvolte, nu să întrerupă şi să compromită colaborarea popoarelor pe tărîmul creaţiei. Ori de cîte ori, deschizînd un ziar străin sau ascultînd un post străin de radio, primesc, în locul mesajului de pace şi prietenie, mărturia unui gînd inspirat de vrăjmăşie sau de o intenţie perfidă, mi-e cu neputinţă să nu mă gîndesc că oamenii, care folosesc în acest scop mijloacele de transmitere la mari depărtări ale gîndului, dau o întrebuinţare abuzivă şi vinovată posibilităţilor moderne de comunicare. Cînd, aşadar, am citit printre punctele, pe care conducătorii Uniunii Sovietice le propun pentru a fi înscrise în programul conferinţei la nivel înalt, şi pe acela relativ la încetarea propagandei de război, de învrăjbire şi de ură între popoare, întreţinută de cercurile agresive din Apus, mi-am spus că discutarea şi acceptarea propunerii cuprinse în acest punct ar corespunde uneia din tendinţele cele mai importante ale omenirii iubitoare de pace şi progres.

Delegaţii noştri la Congresul de la Stockholm vor trebui să-şi aducă aminte că una din dorinţele cele mai scumpe ale poporului romîn este, împreună cu deschiderea sa iubitoare către creaţia de cultură a lumii, hotărîrea de a contribui la această creaţie cu tot ce poate da el mai bun în domeniul ştiinţelor, al artelor, al progresului uman. Savanţii noştri iau cu plăcere parte la reuniunile internaţionale, prezentînd în comunicările lor rezultatele cele mai de seamă ale cercetării noastre; artiştii înfăţişează cu plăcere măiestria lor publicului internaţional în punctele cele mai deosebite ale lumii, sportivii romîni duc cu plăcere în arenele străine dovada abilităţii lor şi a vitalităţii poporului nostru. Dar savanţii, artiştii şi sportivii romîni doresc să întîmpine, în centrele în care sînt chemaţi şi unde de atîtea ori au primit dovada aprecierii publicului străin, semnele prieteniei şi încrederii pentru patria care i-a trimis şi pe care ei o reprezintă.

Nădăjduim că Congresul de la Stockholm de anul acesta va face noi paşi hotărîtori către ţinta colaborării paşnice dintre popoare. Ca profesor de literaturi străine, aş dori să pot spune auditorilor mei că dragostea şi admiraţia cu care ne îndreptăm către realizările de seamă ale popoarelor moderne ni se întoarce, mişcată de aceeaşi năzuinţă către înălţarea omului şi asigurarea condiţiilor creaţiei de cultură în lume.

Acad. Tudor Vianu

CORNEL MEDREA: Fragment din monumentul „1907"

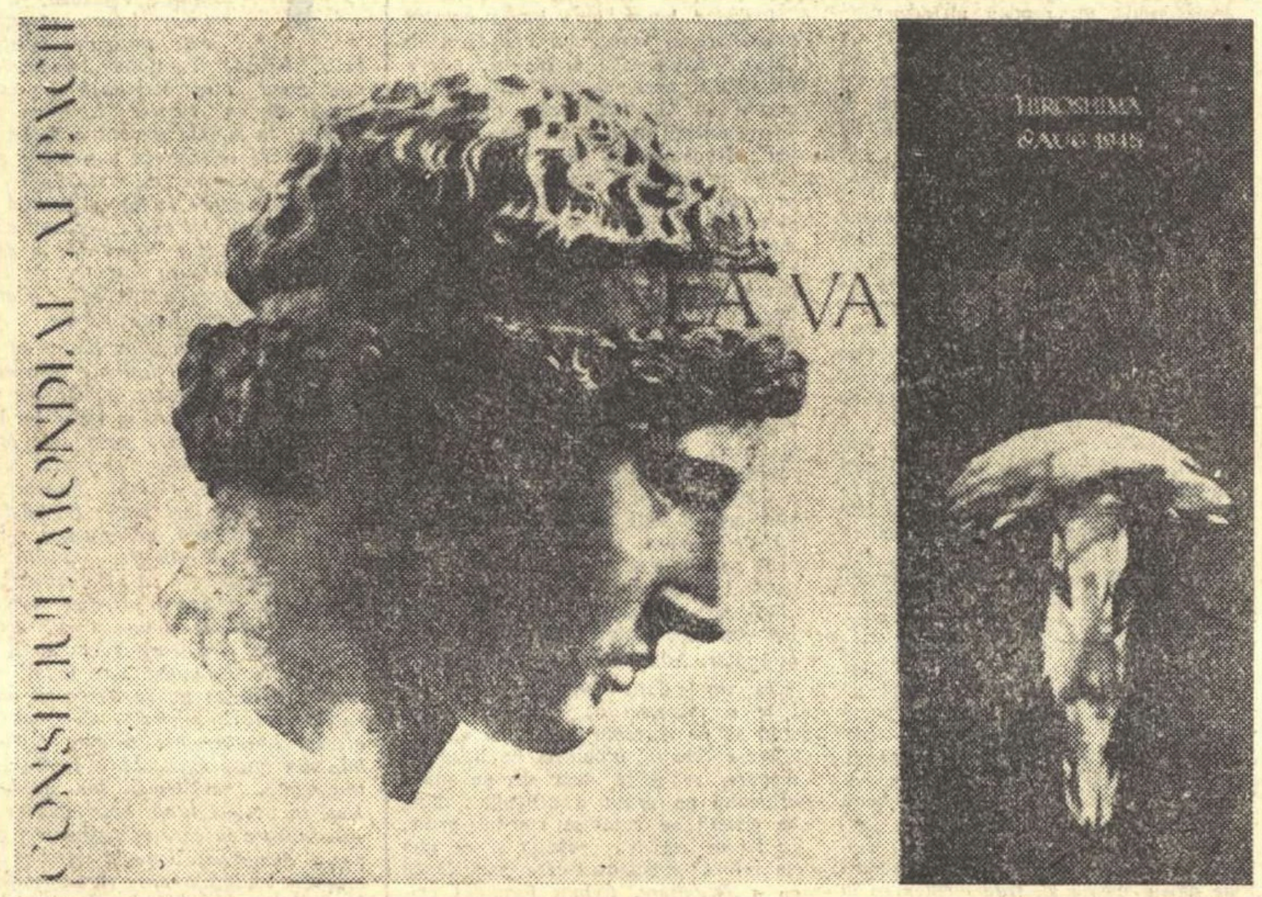

CRISTEA CONDACCI

„Raţiunea va triumfa"

(Expoziţia de afiş şi caricatură)

FANTOMA LUI MAIORESCU

FONDUL FĂRĂ FORME

Spiritul critic maiorescian se integrează unei tradiţii, şi anume tradiţiei reacţiunii celor înfrînţi, economiceşte, social sau ideologic, de victoria Revoluţiei franceze. Ideologii reacţiunii din Europa occidentală post-revoluţionară devin istorici ai civilizaţiilor, îşi fundamentează teoriile pe observaţii sociologice, acomodîndu-se mentalităţii enciclopediste pentru a susţine contrariul enciclopediştilor. Critica maioresciană se integrează unei astfel de tradiţii şi, fără a fi de viţă nobilă, într-o ţară în care nici măcar n-a fost o prăbuşire bruscă şi capitală a nobililor, reprezintă pentru noi linia deposedaţilor de Bonald sau de Maistre.

Acad. Tudor Vianu în „Istoria literaturii romîne moderne" (Casa Şcoalelor 1944 — în colaborare cu Şerban Cioculescu şi Vladimir Streinu) făcînd un scurt istoric al gîndirii contrarevoluţionare de după 1789, indică influenţa ei definitivă în ideile lui Maiorescu. In Occident, arată acad. T. Vianu, sistemele contrarevoluţionare de la Burke la De Bonald şi la Comte sînt urmate de cercetările ştiinţifice ale şcolii istorice, care aruncă îndoiala asupra prejudecăţii reacţionare că Revoluţia franceză fusese „simpla faptă a unor ideologi" şi nu o necesitate istorică obiectivă. „Această schimbare de poziţii — scrie acad. T. Vianu — n-a fost executată de Maiorescu niciodată.

In judecarea procesului revoluţionar căruia i se datoreşte ivirea Romîniei moderne, el păstrează punctul de vedere al gînditorilor Restauraţiei. Noile înfăţişări în viaţa publică a ţării i se par produse pe calea unei contagiuni pur ideologice".

Iată documentul criticii maioresciene, formele fără fond în cultură: ...„cu acelaş neadevăr înlăuntru şi cu aceeaşi pretenţie în afară s-au imitat şi s-au falsificat toate formele civilizaţiunii moderne. Inainte de a avea partid politic, care să simţă trebuinţa unui organ şi public iubitor de ştiinţă, care să aibă nevoie de lectură, noi am fundat jurnale politice şi reviste literare şi am falsificat şi dispreţuit jurnalistica... Inainte de a avea artiştii trebuincioşi, am făcut conservatorul de muzică, înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut şcoala de bele-arte; înainte de a avea o singură piesă dramatică de merit, am fundat teatrul naţional — şi am depreţiat şi falsificat toate aceste forme de cultură" etc...

Cîteva consecinţe mai îndepărtate ale campaniei ideologice maiorésciene pentru restringerea „formelor" pe măsura „conţinuturilor" sînt semnificative pentru caracterul ei.

La începutul carierei sale universitare, Maiorescu cere desfiinţarea catedrei de literatură romînă. Independent de sursele meschine, de ordin subiectiv, ale unei asemenea cereri, ea se explică precis în lumina teoriei formelor fără fond. Imitînd Apusul, noi facem istoria literaturii naţionale înainte ca dezvoltarea acesteia să ofere suficient material istoriei. Deci catedra de literatură romînă e o formă goală?

Un proiect de reformă a învăţămîntului ni-l arată pe Maiorescu preconizînd: desfiinţarea şcolii de arte şi a conservatorului, a internatelor statului, a unui liceu din Iaşi, a seminarului de la Socola, a facultăţilor de filozofie, a facultăţii de medicină şi a celei de ştiinţe din Iaşi, a revizorilor şcolari, toate acestea fiind forme goale. Aceasta, după ce ultimii 20-30 de ani dovediseră concret posibilităţile

Savin Bratu

(Continuare în pag. 6)

PENTRU CĂ IUBIM VIAŢA

Am cunoscut oameni din toate colţurile ţării. Ţărani de la poalele munţilor, muncitori şi intelectuali din felurite oraşe, mineri cu faţa asprită de munca în subteran. M-am găsit apropiat de ei cu gîndurile şi cu inima. Ne lega un fir de aur pe toţi: hotărîrea fermă de a păzi pacea, hotărîrea de a apăra bunurile poporului.

Am întîlnit-o la marele sfat al păcii pe Maria Popovici de la Iaşi. Drum lung desparte oraşul meu, Timişoara, de frumosul oraş al Moldovei. Totuşi, inimile noastre au bătut în tot timpul conferinţei în acelaşi ritm. Maria Popovici e mamă a 15 copii, dintre care şapte trăiesc. Războiul criminal al lui Antonescu, pornit acum 17 ani, i-a smuls soţul. Intr-o zi poştaşul i-a înmînat scrisoarea aducătoare de jale. A crezut atunci că lumea se prăbuşeşte şi zilele i se întunecă. A rămas singură să crească, văduvă săracă, şapte copii. Unii dintre ei s-au împrăştiat prin ţară, pe alţii cu greu i-a putut hrăni. Chiar şi mama a trebuit să fugă, să se ascundă într-o pădure, pînă cînd flăcările războiului s-au potolit. Cu durere şi-a amintit de toate acestea Maria Popovici la conferinţă.

Cei şapte copii ai Mariei s-au ridicat. Fiecare îşi are locul lui de muncă, iar mama îşi pune acum toate nădejdile în ei.

Femeia urăşte războiul fasciştilor, adînc şi neiertător — cum îl urăşte orice mamă de la noi — tocmai fiindcă iubeşte viaţa.

Eu mi-am crescut copiii — spunea ea — în ciuda necazurilor războiului, pentru ca să construiască socialismul. Nu vreau ca cei şapte fii ai mei să ajungă carne de tun în războiul bogaţilor!

In strigătul acesta răscolitor, pătimaş, am auzit pe acela al tuturor mamelor din ţară. Răsuna în el şi glasul femeilor din cîmpia noastră şi al acelora din Munţii Rodnei.

Mamele de azi îşi cresc pruncii pentru socialism, pentru viaţă, fiindcă socialismul înseamnă pentru noi viaţă, viaţă nouă făurită cu palmele şi inimile noastre. Pentru această viaţă avem atîta nevoie de pace!

In sală te atrăgeau costumele ţărăneşti înflorite sau sobre, din Banat, din Muntenia sau din alte regiuni. Delegaţi romîni, maghiari, germani, sîrbi, oameni de toate naţionalităţile stăteau alături, pătrunşi de aceeaşi dragoste sfîntă faţă de patrie şi luminaţi de nobila năzuinţă de a apăra pacea. Oamenii simpli nu sînt partizanii vorbelor mari. Şi poate mînuiesc mai bine strungul şi ciocanul de abataj decît cuvintele. Ei n-au venit însă la conferinţă cu mîna goală, cum a zis-o pe drept cuvînt Iuliu Hajdu, Erou al Muncii Socialiste, din Valea Jiului. Oamenii aceştia îşi dau neîncetat contribuţia la lupta pentru pace. Brigada lui Hajdu a terminat planul pe anul 1963 şi lucrează acum în contul anului 1964! Veşti asemănătoare au adus şi maistrul Ilie Gheorghe de la uzinele „23 August" din Bucureşti, colectivista Victoria Cioară din regiunea Craiova şi alţii.

Delegaţii le-au primit cu entuziaste aplauze, căci şi succesele minerilor din Valea Jiului şi cele ale muncitorilor din Capitală sînt izbînzile noastre, ale tuturor.

Mulţi delegaţi au vorbit cu căldură despre înfăptuirile din satele şi oraşele lor.

— Veniţi să vedeţi la noi acuma! spuneau ei mîndri, făcînd o comparaţie între ceea ce a fost în trecut şi ceea ce este astăzi. Unele oraşe sau sate, despre care a fost vorba, le-am cunoscut şi ştiu foarte bine că oamenii spun adevărul. Numeroase oraşe şi sate din ţară îşi schimbă faţa atît de repede, se îmbogăţesc cu atîtea realizări noi, încît şi eu, care mă mai ţin de tinereţe, rămîn uimit înaintea transformărilor ce se petrec din an în an, din lună în lună.

Conferinţa naţională a mişcării pentru pace din R.P.R. mi-a demonstrat încă o dată cu cîtă înflăcărare iubesc oamenii noştri înfăptuirile din anii puterii populare.

Cît de străini de realităţile noastre sînt aceia care mai cred că poporul romîn vrea să-şi schimbe soarta, pe care singur şi-o făureşte, de dragul trăncănelii unor zdrenţe de peste hotare cum bine le zicea scriitorul Zaharia Stancu.

Nu, domnilor, vă înşelaţi amarnic! Poporul nostru ţine la aceste bunuri ca la copiii lui. Ele reprezintă bucuria şi mîndria prezentului şi viitorul măreţ, luminos, al patriei de mîine. Socialismul face acum parte din sîngele şi din aerul pe care-l respirăm zilnic. Ii stăm de strajă şi-l ducem mai departe, îndrăzneţi şi siguri, spre desăvîrşire.

Cu aceste gînduri şi sentimente ale iubitorilor de pace din ţară se va îndrepta solia păcii spre Stockholm. Sînt gîndurile şi simţămintele unui popor paşnic care iubeşte viaţa şi o vrea mai frumoasă.

Al. Jebeleanu

Realism = Adevăr + Actualitate

Caracteristica dominantă a esteticii şi criticii literare creată de către democraţii-revoluţionari ruşi, constă în finalitatea ei supremă: realismul. *In Rusia secolului XIX se dezvoltă prin contribuţia excepţională a şcolii democrat-revoluţionare o întreagă doctrină a realismului. Aportul culturii ruse în această direcţie a fost văzut mai mult prin prisma creatorilor de artă. Atît în Occident, cît şi la noi, activitatea atît de însemnată a criticii democrat-revoluţionare a fost mult timp ignorată. Cu excepţia epocii lui Gherea, de iniţiere în estetica materialistă rusă, noi am luat cunoştinţă mai pe larg de opera lui Bielinski, Cernîşevski, Dobroliubov, abia după 1944.*

O cercetare atentă nu poate să nu sublinieze faptul că în materie de realism Sainte-Beuve, de exemplu, este net inferior contemporanului său Bielinski. Dezinteresul lui Sainte-Beuve, sau eşecul său în faţa operei lui Stendhal, Balzac şi înţelegerea deficientă a lui Flaubert, nu trebuiesc văzute ca simplă şi subiectivă lipsă de afinitate a criticului faţă de operele şi autorii respectivi. Aici este vorba de fapt, de o neînţelegere a marilor construcţii literare ale realismului francez.

Franţa secolului XVIII a cunoscut în Diderot un excelent militant pentru o estetică materialistă şi pentru o artă realistă, interesată de evenimentele sociale, pătrunsă de caracter naţional. Patrimoniul lui Diderot este practic vorbind, întrerupt la nivelul operei lui Sainte-Beuve, dar îl aflăm continuat de către Bielinski

In extrema diversitate a problemelor puse în discuţie de către Bielinski problematica realismului atrage de îndată atenţia cititorului. Observaţiile criticului în această direcţie sînt concentrate mai ales în discuţiile asupra operei lui Puşkin, Lermontov, Gogol, Turgheniev, etc. In ceea ce priveşte opera lui Puşkin şi Gogol, mai ales analiza lui Bielinski este exhaustivă, în liniile ei generale. Observaţiile sale cu privire la caracterul naţional al literaturii, în legătură cu Puşkin, nu vor putea fi niciodată ignorate, iar exegeza realismului avînd ca punct de aplicaţie principal opera lui Gogol, este excepţională. Plecînd de la Gogol Bielinski pune premisele teoretice ale şcolii naturale, care nu este altceva decît marele curent al realismului critic rus.

Punctul său de vedere în legătură cu realismul surprinde şi farmecă prin originalitatea şi subtilitatea gîndirii, prin eleganţa analizelor şi formulărilor, prin impresionanta intuiţie a fenomenului literar, sezisat în toate complexele lui determinări. Să nu uităm că Bielinski este un fost adept al lui Hegel, ajuns la o înţelegere clară a caracterului idealist şi reacţionar al sistemului filozofic hegelian, pe care-l părăseşte, fără a părăsi însă metoda de gîndire, dialectica. In observaţiile sale cu privire la realism, Bielinski introduce toată fineţea şi puterea de pătrundere a gîndirii dialectice

Inovator în materie de doctrină realistă, Bielinski nu este un iconoclast. Conţinutul artei fiind realitatea, există în fenomenul artistic o continuitate istorică, în sensul progresului neîncetat. Arta nu se dezvoltă, pentru el, din anulări brutale a ceea ce a fost înainte, ci din preluare critică a trecutului şi integrarea în fenomenul nou a tot ce a fost bun altădată. Bielinski este un adversar atît al clasicismului cît şi al romantismului, văzute sub aspect teoretic. Clasicismul este, pentru el, un catolicism literar *cu mari inchizitori care sînt: Boileau, Batteux, Laharpe. Repudiabilă este, prin urmare, pentru spiritul dialectic, dogmatica clasicismului, iar nu clasicismul însuşi. „Noi ştim — scrie criticul— că poeţii epocii noastre nu pot fi nici clasici, nici romantici, dar că operele lor trebuie să cuprindă şi clasicismul şi romantismul, tot aşa după cum trecutul este cuprins în prezent. Şi ştim toate acestea, deoarece cunoaştem legile dezvoltării spiritului omenesc de-a lungul istoriei".* („Indreptar pentru istoria universală"). *Puternicul simţ al istoriei, cu care este dotat Bielinski, îl face să vadă inovaţia literară într-un mod extrem de actual, ca rezultat al unei selecţii în ceea ce se numeşte global şi vag tradiţie şi integrare în fenomenul nou a acelor valori care merg în sensul continuităţii şi dezvoltării istorice.*

Ca filozof materialist, Bielinski nu putea să nu acorde conţinutului de idei, înălţimii, caracterului cetăţenesc şi militant al acestui conţinut o însemnătate deosebită.

Fenomenul estetic nu este limitat, pentru el, numai la sfera ideilor, ceea ce ar fi fost eronat. Bielinski este un estetician avertizat asupra tuturor problemelor artei. Expresia artistică este un dat fundamental *care-l preocupă îndeaproape. Intre idee şi expresie (sau formă) el vede o relaţie dialectică, rezolvată din punct de vedere estetic numai în „unitatea organică" a creaţiei artistice:* „Una dintre principalele condiţii ale oricărei opere de artă este concordanţa armonioasă a ideii cu forma şi a formei cu ideea şi unitatea organică a operei" („Operele lui Derjavin"). *Intr-o scrisoare către V. P. Botkin, din 8 septembrie 1841, revine la această singură corelaţie menită să confere viabilitate actului creator, atrăgînd atenţia asupra atitudinii metafizice care distruge creaţia prin izolarea, despărţirea celor doi factori esenţiali ai artei:* „Forma fără conţinut este o platitudine, ce pare de multe ori plauzibilă, conţinutul fără formă este o monstruozitate care te uimeşte de multe ori prin măreţia lui tragică, întocmai ca mitologia lumii vechi germane. Această monstruozitate, însă, oricît ar fi ea de măreaţă, este totuşi un conţinut fără formă, deci ireal, iluzoriu". *In această „concordanţă armonioasă" Bielinski stabileşte, încă din epoca în care mai este influenţat de filozofia idealistă, o ierarhie, între ceea ce este primordial şi derivat. In* studiul „Operele lui Derjavin" *(1843) el menţionează ca primordial* mesajul *operei de artă:* „Nici un poet nu poate fi mare de la sine şi prin sine însuşi... un poet e mare pentru că rădăcinile suferinţelor şi ale fericirii sale sînt

Ion Vitner

(Continuare în pag. 6)

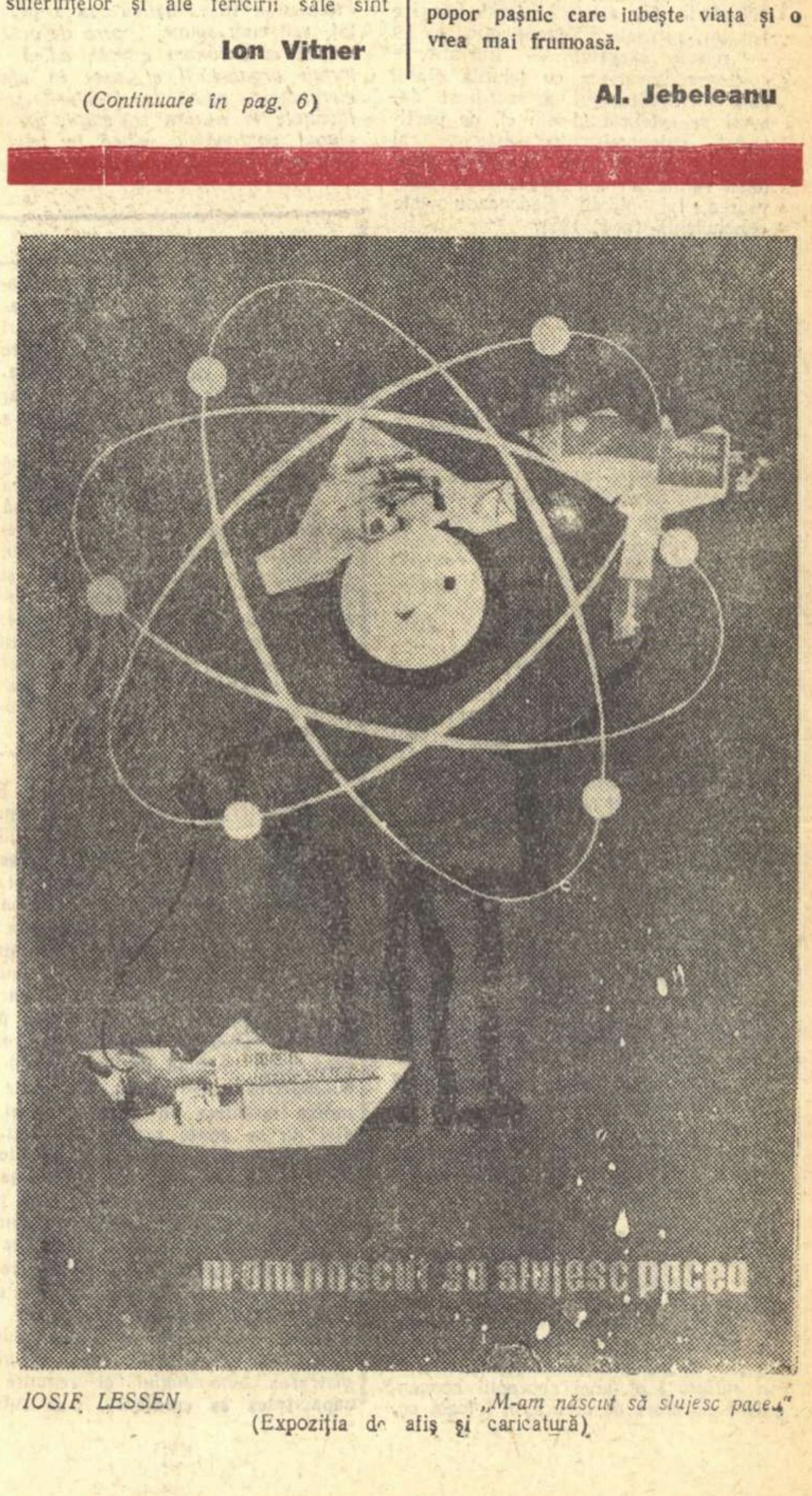
m-am născut să slujesc pacea

IOSIF LESSEN

„M-am născut să slujesc pacea"

(Expoziţia de afiş şi caricatură)

VITRINA

ASZTALOS ISTVÁN:

„An nou"

Asztalos István s-a remarcat între cele două războaie drept un maestru al genului scurt. Nuvelistica sa desprinsă parcă direct din tradiţia celor „Şapte crăiţari" ai lui Moricz Zsigmond, aducea în literatură ceva din zbuciumul ţăranilor secui săraci. Dar, nu mult după debut, scriitorul abordează şi romanul, gen în care după eliberare excelează cu atît de izbutitele „Vîntul nu se stîrneşte din senin" şi „Cu inima tînără".

Romanul „An nou", scris în 1939 şi reeditat de curînd la ESPLA în traducere romînească, este sub raport compoziţional mai curînd o suită de nuvele cu o anume unitate organică. Cele patru capitole ale cărţii: „Iarna", „Primăvara", „Vara" şi „Toamna" ar putea fi desprinse din ansamblu şi lăsate să vieţuiască de sine stătător. Efectul va fi tot atît de tulburător, atestînd astfel, dacă ne e permis a spune aşa, chemarea lui Asztalos István spre nuvelă.

Lumea lui Asztalos István este populată, aici, ca şi în întreaga sa creaţie de pînă la 23 August, de obidiţii

Z. Ornea

(Continuare în pag. 6)

ŞTEFAN GHEORGHIU:

„Cumpăna inimii"

Proza lui Ştefan Gheorghiu poartă amprenta sobrietăţii. Autorul este reţinut, din paginile nuvelelor sale lipsesc notaţiile cu caracter lirico-sentimental, comentariile sînt succinte, dialogul e lipsit de artificii, sărac uneori. Şi cu toate acestea, cele mai bune lucrări ale sale sînt emoţionante, mai cu seamă datorită substanţialei ancorări în actualitate. Volumul Cumpăna inimii reuneşte nuvele semnificative publicate de-a lungul cîtorva ani de un scriitor, din păcate, puţin fecund, dar, din fericire, sensibil la marile probleme ale vieţii. E un merit cert, chiar dacă unele dintre nuvelele pe care le-am citit trădează că sînt scrise sub zodia debutului.

Drumul din pădure, nuvela cea mai închegată din volum, e, în fond, un roman în miniatură. Acţiunea, bogată, duce la obţinerea unui ritm precipitat, cinematografic. Analiza psihologică propriu-zisă lipseşte. Personajele se caracterizează în acţiune; experienţa de viaţă, încercările dure, produc schimbări fundamentale în conştiinţe; în ultimele pagini ale naraţiunii, oamenii se află pe o treaptă net superioară a dezvoltării lor. Şi

Tiberiu Avramescu

(Continuare în pag. 6)

Problemele criticii literare

„VIAȚA ROMÎNEASCĂ" ȘI POZIȚIILE CRITICII

Delimitări

E prematur să apreciem studiul lui N. Tertulian despre Eugen Lovinescu, deoarece avem de a face numai cu prima lui parte. Nu putem însă să comprimăm în noi impresiile favorabile pe care ni le-au smuls de pe acum temeritatea eseistului de a se avînta primul pe întinderea unei gîndiri complicate, iscusința de pilot cu care trece printre strîmtori, evitînd dogmatismul ca și obiectivismul, ținuta sa de seriozitate științifică autentică.

Trasînd harta *ideologiei*, a concepției lui Lovinescu despre dezvoltarea societății în genere și a societății romînești în special, N. Tertulian îi denunță contradicțiile fundamentale, pînă la capăt, cu spirit de sistem și totodată cu o nuanțare sensibilă la ambele laturi, pozitivă și negativă, ale cugetării criticului de la „Sburătorul". Combătînd vehement tezele reacționare, ideile conservatoare sau direct fasciste, dominante în epoca sa și care exaltau formele feudale și patriarhale de viață, utopia idilică a „comunităților arhaice", generatoare de *„cultură organică"* și nu de *„civilizație mecanică"*[1]), Eugen Lovinescu — arată convingător N. Tertulian — a apărat progresul, modernizarea industrială, ideea de democrație, dreptul istoriei de a se despărți de trecutul împovărător, diferențierea și specializarea societății, unitatea dintre „cultură" și „civilizație". Un alt punct de onoare al lui Eugen Lovinescu este reabilitarea revoluției de la 1848, denigrată de junimism. Paralel, N. Tertulian învederează limitele de *clasă* severe, intratabile cum le numește, ale poziției autorului său. Ca exponent fidel al burgheziei liberale, acesta și-a idealizat clasa din momentul în care capitalismul s-a impus pe arena istoriei naționale (1848) și pînă în vremea sa, disprețuind aportul forțelor integral revoluționare, masele populare. Estetul delicat a ajuns chiar să cheme intelectualii la *„lupta împotriva revoluției proletare"*, să clameze împotriva *„bolșevismului"*.

Legea *sincronismului* din care, după cum se știe, Lovinescu a făcut cheia înnoirii societăților înapoiate, a izvorît, observă în continuare N. Tertulian, din aceste particularități de concepție, din imposibilitatea teoreticianului, diletant în materie de sociologie, de a înțelege *originalitatea* evoluției țării, rădăcinile organice, sociale și naționale, ale trecerii ei de la faza agrar-feudală la cea industrial-capitalistă. Modernizarea, ascensiunea burgheziei n-au constituit un fenomen mimetic, de plastică socială, de imitație a Apusului și nici o proiecție „de sus în jos" a unei viziuni pătrunzătoare, a spiritului unor capete profetice (revoluționarii de la 1848, reformiștii liberali mai tîrziu). Au corespuns, dimpotrivă, cerințelor producției, nevoilor capitalismului și s-au înfăptuit, cît s-au înfăptuit, sub presiunea maselor; iar înaintarea prin concesii, prin jumătăți de măsură nu se datorează înțelepciunii, tactului istoric al burgheziei ci complicității ei cu resturile moșierimii și fricii ei de popor, de forțele consecvent democratice.

Stabilind cu subtilitate și justețe simetria dintre poziția sociologică și cea estetică a lui E. Lovinescu, N. Tertulian aplaudă ca fundată istoricește, ca progresistă polemica statornică purtată de acesta cu semănătorismul, cu oricare din fețele surîzătoare sau agresive ale tradiționalismului, în numele literaturii citadine, de complexitate sufletească, intelectuală, de analiză și expresie „obiectivă", cum o botezase el. Dar repulsiile și preferințele literare ale criticului denotă aversiunile și simpatiile liberalului burghez lucid, consecvent cu optica clasei sale. Sensul respingerii literaturii lui Sadoveanu era revolta față de critica capitalismului inclusă în opera marelui scriitor, pe cînd acela al pledoariei pentru psihologismul de model proustian era adeziunea la o artă tipic individualistă, pur estetică, liberă de orice tendință socială. Semnificativ e că — relevă exegetul — într-atît se contopea Lovinescu cu țelurile clasei sale încît ideologul a sacrificat deseori pe esteticianul din el, pe partizanul „autonomismului" estetic, al artei și criticii pure. Prețuirea schițelor rurale ale lui Brăescu în defavoarea lui Mihail Sadoveanu este concludentă (pag. 185).

★

„Idei trăite", scurta autobiografie intelectuală a profesorului Tudor Vianu, e demnă de o atenție metodică.

Indiferent de obiectul preocupărilor sale de-a lungul a patruzeci de ani de activitate ca și de influențele absorbite, Tudor Vianu s-a călăuzit de timpuriu de nevoia dobîndirii unei perspective generale, a unei concepții de ansamblu avînd, paralel, grija de a nu părăsi pămîntul faptelor. (pag. 93). Care este punctul fix de perspectivă, sistemul de idei capabil să-i satisfacă aceste exigențe dimpreună cu cealaltă aspirație atît de caracteristică academicianului către idealul umanist al culturii? Autobiografia înfățișează succesiunea solicitărilor diverse primite din partea doctrinelor filozofice active în timpul formației sale.

Indemnat la început spre psihologismul lui Wundt, Tudor Vianu și-a făcut apoi, ca mulți tineri de-atunci, „scarlatina" nietzscheiană și bergsoniană de care s-a vindecat repede dîndu-și seama că *„postularea vieții ca valoare supremă"* a autorizat erupția bestialității fasciste. Studiind la Viena psihologia, în primul rînd cu Karl Groos, vestitul teoretician al jocului combătut de Plehanov, T. Vianu s-a îndreptat spre axiologie, spre domeniul valorilor. Această înclinație, marcată odată cu teza de doctorat, îl va însoți multă vreme. Din cercetarea valorii estetice s-a născut ulterior „Estetica" sa. Nemulțumit de interpretarea neokantiană a valorilor, — relativistă și subiectivistă — profesorul de estetică mărturisește atracția exercitată asupra sa de fenomenologia lui Husserl, metodă țintind spre „contemplația esențelor". De-aci au ieșit o serie de lucrări (pag. 96) care au culminat cu „Introducere în teoria valorilor" redactată *„în stil fenomenologic, ațintit spre esențialitate"*. Strîns legate de problema valorilor s-au reflectat în mintea sa și problemele filozofiei culturii (vezi și cartea cu același titlu), pe care le-a tratat în spiritul *„concepției activiste a culturii"*, al unei concepții concentrată pe ideea de muncă în folosul societății. După război a avut de înfruntat o criză de îndoială cu privire la virtuțile umaniste ale socialismului, criză recunoscută cu o sinceritate nobilă dar pe care a depășit-o în fața puterii faptelor, a respectului fervent pentru tezaurul cultural al omenirii manifestat de așezarea democratică a țării. Contactul cu marxismul a fost binefăcător pentru viziunea sa despre literatură și în mod deosebit pentru înnoirea conceptului fundamental al „influențelor" cu care operează la catedra sa de literatură universală.

Expusă sintetic, istoria ideilor profesorului Tudor Vianu, întocmită de el însuși, apare ca o profesie de credință impunătoare prin atașamentul ei de o senină tărie la umanismul tradițional întîi și apoi la cauza socialismului. Apreciind încă o dată, alături de alții, strădunța profesorului de a se fi opus toată viața seducției primejdioase a iraționalismului ca și platitudinii pozitiviste, nu putem omite limitele... delimitării pe care a încercat-o, caracterul insuficient de critic al actualei sale poziții.

In viziunea sa, trecerea de la o etapă la alta a gîndirii proprii decurge lin, fără contradicții, ca și cum ne-am afla la o retrospectivă în care fiecare tablou ascunde aproape aceeași semnificație. Cît timp ni se descrie perioada premergătoare întîlnirii cu marxismul, impresia este mai puțin șocantă. In definitiv, mișcîndu-ne între curente ca psihologismul și psihanaliza, neokantianismul sau istorismul, înotăm totuși în apele unui singur fluviu, ale idealismului, fie el subiectiv ori obiectiv, raționalist ori iraționalist. Divergențele dintre formalismul lui Rickert și, să zicem, fenomenologia lui Husserl (după T. Vianu însuși, platonism contemporan), sînt serioase, cel dintîi fiind de tip raționalist, celălalt intuiționist. Din punctul nostru de vedere nu reprezintă însă platforme antagonice, deoarece amîndouă se opun materialismului. De ce autorul nu a luat atitudine sub acest raport, criticîndu-le azi în bloc ca idealiste? Fiindcă, va răspunde, cine vorbește cu ochii „celui care a fost" din perspectiva trecutului, reconstituind trecutul pas cu pas, nu putea să atribuie marxismului motivele despărțirii sale de una ori alta dintre tendințele filozofice frecventate. Foarte bine, dar din momentul în care T. Vianu a cunoscut materialismul dialectic și s-a deschis influenței acestuia, nu era de așteptat să fi simțit și evidențiat radicalismul, substratul revoluționar al filozofiei proletariatului, care se așează la antipodul idealismului? Și, în acest caz, nu era inevitabilă adîncirea „delimitării", revizuirea stăruitoare a convingerilor sale de bază, a ideilor pe care, deși mai vechi, le consideră încă valabile? La ce idei ne referim se va vedea din cîteva exemple.

Pentru acad. Tudor Vianu, concepția marxistă despre lume și societate este o prelungire, o simplă verigă în plus în lanțul doctrinelor umaniste mai degrabă, decît o treaptă, un salt calitativ nou. In problemele istoriei, materialismul dialectic ar fi o fuziune între raționalism și istorism. Ceea ce nu e deloc exact. In spiritul marxism-leninismului, dezvoltarea socială în mersul ei ascendent către comunism nu este teleologică, nu corespunde „finalității" raționaliste. Dimpotrivă este dictată de necesitate, de legile obiective ale istoriei, de raporturile dintre forțele și relațiile de producție, de lupta de clasă. Ca atare, marxismul nu are nimic comun nici cu istorismul antebelic de tip Troeltsch a cărui concepție e un compromis între elemente de materialism istoric și iraționalism. Dacă vorbim de „fuziune", mai propriu de izvoare, atunci, după cum se știe, marxismul provine din economia clasică engleză, socialismul utopic francez și dialectica hegeliană „pusă pe picioare" — natural, fără a se reduce la aceste rădăcini. In problemele artei, Tudor Vianu, e drept, nu a fost și nici nu este un „purist", un partizan al autonomiei esteticului. In *„Estetica"* sa a prezentat, așa cum spune, *„opera de artă în planul ei autonom estetic, adică în forma organizării ei, apoi în planul eteronomic, adică în legăturile și influențele ei asupra societății, apoi în planul pantonomic, adică în felul în care arta îmbogățește și înnobilează cultura materială"*. Estetica marxistă socotește însă acest punct de vedere obiectivist, arta fiind pentru ea un produs eteronom, ca să păstrăm terminologia profesorului, un produs al societății, al ideologiei claselor în conflict. Ca urmare, ea studiază toate celelalte aspecte ale operei de artă, inclusiv cel estetic (al organizării, al formei și mijloacelor artei), în dependență de criteriul său fundamental, de rolul social al artei. In problema raportului dintre conținut și formă, profesorul are dreptate definind forma ca modalitate de individualizare a conținutului și cei care l-au criticat aci au fost dogmatici. Intrebarea ce se pune este însă ce anume intră în sfera conținutului, ce componente avem în vedere spre a explica „forma", cum acționează raporturile sociale, ideologia de clasă asupra „organizării" operei de artă, conținutul asupra formei?

In problemele axiologiei, sîntem alături de academician, cînd protestează împotriva izolării valorilor și pentru unificarea lor, dar, ca marxiști, sîntem datori a recomanda unificarea valorilor în jurul unei valori centrale, respectiv sociale. Luptăm pentru primatul socialului, între altele și spre avantajul esteticului, pentru că valoarea artistică înflorește abia prin subsumarea ei la valoarea socială sau, concret, la idealurile socialiste. Imprimînd un *nou conținut*, desprins din comandamentele epocii noastre, valorilor tradiționale (etică, estetică, economică, etc.), militînd pentru promovarea noului lor conținut, putem asigura echilibrul și trăinicia valorilor, a *„general-omenescului"*, cum spune T. Vianu, atingînd astfel obiectivul urmărit de dînsul mereu și, spre cinstea sa, în special în plină „răsturnare a valorilor", în atmosfera fascistă din preajma și în timpul războiului. Acolo unde umanismul clasic nu a reușit, va triumfa umanismul socialist.

Referitor la concepția activistă a culturii, pozitivă în raport cu atitudinea aristocratică, cu filozofia elitelor, ea este totuși neputincioasă să răspundă cerințelor societății moderne. Spre a fi pe deplin eficace, spre a contribui la progresul real, omul de cultură trebuie să-și devoteze opera nu societății ca atare — concept vag, deasupra claselor — ci forțelor ei înaintate.

Nu ne îndoim că profesorul Tudor Vianu va continua opera de asimilare a marxismului, recunoscîndu-i acestuia prin noi contribuții, capacitatea creatoare nu numai în direcția literaturii universale dar și în celelalte domenii familiare, în estetică, axiologie, stilistică, în filozofie. Dacă în *„Problemele metaforei"* idealismul s-a făcut simțit, în atîtea alte lucrări mai întinse sau ocazionale, Tudor Vianu a dovedit că însușirea principiilor marxiste este o acțiune pe care o întreprinde treptat dar sistematic.

Incheind lunga, prea lunga noastră prezentare a numărului consacrat de „Viața romînească" problemelor criticii, să ne oprim o clipă asupra colaborării lui G. Călinescu. In cîteva scurte reflexii în jurul „Criticii și creației", academicianul reia ideea sa favorită a disocierii între *critică* și *spirit critic*. După G. Călinescu, criticul profesionist, rămînînd să-și exercite meseria, nu are apanajul spiritului critic pe care, în sensul său integral, îl posedă numai artistul, din mai multe motive: întîi pentru că artistul are nevoie să-și aprecieze singur produsul, înainte de a-i da „liberă circulație", în al doilea rînd pentru a-l „organiza", pentru a-și turna inspirația în formă, în mod conștient, și în al treilea rînd, pentru a-și transmite prin operă propria concepție, deci pentru a comunica *idei*. Cei mai buni critici sînt artiștii care prin însăși calitatea lor de creatori pot înțelege cel mai bine pe alți creatori, iar criticii cu adevărat creatori sînt cei care, prin „fantazie", *recreează* opera și reînsuflețesc autorul. Punctul de vedere este atrăgător. Admițîndu-l și fără rezerve (deși am fi dorit exemplificări mai bogate și precizări de sensuri), acceptînd să ne adresăm creatorilor spre a aprecia creația, problema de bază nu dispare, se mută doar de pe masa criticului pe aceea a artistului: după ce criterii se conduce spiritul critic, ce fel de idei va propaga și ce idei va refuza? Răspunsul care echivalează cu o *delimitare*, trebuie formulat oricum, de artist sau de critic și în ce mod îl formulăm, știm cu toții, dar cu deosebire în acest moment, nu strică nimănui să-l accentuăm răspicat, așa cum însuși G. Călinescu a făcut-o cu alte prilejuri.

Mihail Petroveanu

---

[1]) E. Lovinescu, negînd opoziția dintre cultură și civilizație postulată de sociologia și filozofia istoriei retrogradă germană, n-avea însă cum să dialogheze cu reprezentanții ei, ca Ferd. Toennies, Alf. Weber, Spengler pe care îi amintește N. Tertulian, ca și cum criticul său i-ar fi cunoscut direct. Rezemat pe surse franceze, Lovinescu duela mai mult cu interpreții romîni ai curentelor respective.

Critica din „Scrisul bănățean"

Pe marginea numerelor 1, 2, 3 — 1958

In economia unui număr din „Scrisul bănățean" paginile rezervate criticii egalează, și uneori întrec chiar, pe cele destinate beletristicii. Această constatare cantitativă n-ar spune prea mult dacă nu s-ar însoți de un corolar care se impune și la simpla lectură a tablei de materii. Ne referim la varietatea problemelor abordate, la strădania revistei de a aduce în fața cititorului nu numai tabloul cît mai cuprinzător al vieții culturale din Banat, dar și de a participa pe măsura forțelor de care dispune la prezentarea și analiza mișcării literare contemporane.

Am vrea să remarcăm faptul că, în ciuda unor excepții intîlnite în special în evocările publicate număr de număr sub titlul „Figuri și fapte din trecutul Banatului" *care păcătuiesc printr-o excesivă atenție acordată unor condeie modeste, revista timișoreană caută să evite izul unui regionalism desuet. Dimpotrivă, ni se pare — citind în special cele trei numere de care ne ocupăm — că nota critică în prezentarea mișcării artistice din regiune nu lipsește și uneori este destul de ascuțită. Cronicarii (cum ar fi de exemplu N. Ciobanu, Nic. Ivan sau Maria Nicoară) nu se sfiesc să arate carențele spectacolelor și să-și îndrepte atenția asupra unor aspecte reprobabile din viața muzicală și teatrală timișoreană, reșițeană sau arădană. Dar, în același timp, apar articole de generalizare în care se susțin idei greșite și dăunătoare bunului mers al instituțiilor culturale din partea locului. Ne referim, de pildă, la discutarea repertoriului pe stagiunea 1957/58 al Teatrului de stat din Arad. Intr-un articol publicat în nr. 2 al revistei, se salută entuziast reprezentarea farsei demodate „Topaze", considerată* „piesă cu sensuri profunde, scrisă cu originalitate, marcantă din toate privințele"... „în care, cu un trist umor, se biciuie o societate în care sufletele cele mai cinstite devin ridicole tocmai prin neputincioasa, inutila lor frumusețe". *Autorul articolului trece cu vederea că din cele trei piese reprezentate la începutul stagiunii de Teatrul de stat din Arad nici una nu era inspirată din actualitatea noastră. Concluzia articolului:* „Acest început de stagiune este de bun augur, vestind un an cultural interesant și bogat", *pare mai mult decît stranie și evidențiază prea slaba exigență a redacției care nu în felul acesta poate da un sprijin efectiv și serios promovării dramaturgiei originale și alcătuirii unui repertoriu într-adevăr „interesant și bogat".*

Pornind de la diversitatea problemelor atacate de revistă pe tărîmul criticii, am vrea să subliniem mai întîi intențiile pozitive ale redacției care, chiar dacă nu se convertesc întotdeauna în realizări adecvate, mărturisesc potențe apte de a fi mai tîrziu valorificate. Sectorul de critică este încredințat mai mult tinerilor și debutanților. Forțe critice, pe măsura celor din Cluj sau Iași, nu avem concentrate la Timișoara, oraș fără tradiție universitară umanistică. Aici paginile de critică au ceva din prospețimea începutului, din spiritul efervescent și căutător al tinereții, dar și din nesiguranța debutului, din lipsa de experiență. Cei strînși în jurul „Scrisului bănățean" vor să facă o revistă vioaie, atractivă și au ambiția meritorie să cuprindă fenomenul literar din țară în întregimea lui, să-și spună cuvîntul în probleme mai spinoase de teorie literară, să aducă noi contribuții la valorificarea moștenirii literare (mai ales pe planul datelor și amănuntelor de natură istorică). Dacă apreciem strădaniile, dacă întrezărim posibilități, dacă acordăm credit vioiciunii și lipsei de uscăciune, nu putem trece cu vederea deficiențele observate mai ales în aceste trei numere care se prezintă, din punctul de vedere al sectorului de critică, la un nivel scăzut. Lipsa unor criterii ferme, ideologice și politice, abandonarea analizei marxist-leniniste s-au repercutat nefavorabil asupra conținutului articolelor și recenziilor din cele trei numere. Ne-a fost dat să citim simple prezentări, mărunte hărțuieli cu caracter personal, hîrjoane copilărești, articole strict informative, comemorări, evocări etc. Cronicari inteligenți, oameni care și-au dovedit în mai multe rînduri pasiunea pentru problemele ridicate de literatura noastră nouă, suferă de o curioasă amnezie. Ne referim, de pildă, la talentatul critic Leonard Gavriliu care în aceste trei numere „a uitat" parcă ce anume principii ideologice slujește prin scrisul său. Deși analizează cărți recent apărute, Leonard Gavriliu se menține la observații exterioare operei de artă, atemporale și nesemnificative. Se pierde, de exemplu, în divagații fără rost atunci cînd prezintă volumul „Zilele care cîntă" *de Aurel Gurghianu și întreprinde comparații nu întotdeauna reușite, asociații hazardate, complăcîndu-se în glume de o calitate îndoielnică asupra „școlii poetice de la Cluj". Leonard Gavriliu omite să discute tocmai problema esențială, și anume în ce măsură volumul tînărului poet reflectă sau nu clocotul actualității și dacă mesajul său este un mesaj adresat contemporaneității. Cele cîteva observații juste ale criticului se pierd în marea de ironii deplasate. Peste două numere, Leonard Gavriliu scrie cronica literară intitulată* „Triumful poeziei lui A. E. Baconsky", *rămînînd partizanul aceleiași lipse de principialitate, etalînd, cu o uimitoare ușurință, aprecieri derutante, contradictorii, apolitice. Abandonarea criteriilor sigure de judecare a operei de artă îl duce pe Leonard Gavriliu la concluzii inacceptabile. Pierdut într-un hățiș de contradicții, cronicarul nu mai poate da răspunsurile juste, principiale; iar la sfîrșit, în loc să ofere o dezlegare clară singurei probleme pe care și-o pune:* „este Baconsky elegiac autentic sau nu este?", *răspunde dezarmat:* „să lăsăm răspunsul definitiv pe seama timpului și deci a creației ulterioare a poetului". *In numărul 2, Leonard Gavriliu publică și o recenzie la volumul Ninei Cassian,* „Dialogul vîntului cu marea", *discutat tot pe criterii pur formale și repudiat în termeni jignitori și inadmisibili. Poeta, după părerea lui Leonard Gavriliu,* „exteriorizează insignifiante peisaje sufletești, scormonite abisal..."; *d-sa consideră placheta* „o emisiune de muzică ușoară (pe alocuri ușuratecă)". *E clar că într-o asemenea manieră nu se poate discuta nimic serios.*

Recenziile numeroase, înglobînd marea majoritate a aparițiilor, păcătuiesc prin aceeași superficială și necritică tratare a conținutului operei literare. Recenzenții caută să suplinească analiza profund ideologică prin considerații marginale, asociații forțate, neconcludente, și relatări de subiecte. Sînt lăudate volume mediocre (vezi recenzia la „Patru ciudate întîmplări") iar alteori, cînd ridică obiecții, recenzentul se sperie parcă și revine cu considerații ultraelogioase (vezi recenzia la „Orașul minunilor" de Ioana Postelnicu). Plutește peste paginile sectorului de critică al revistei o atmosferă călduță și rareori autorii „îndrăznesc" aprecieri mai drastice. E drept, întîlnim luări de poziții categorice. E cazul recenziei la antologia „Istoria Romîniei în creația literară" de H. Ursu, lucrare lipsită de criterii științifice, sau a prezentării lui N. Ciobanu la volumul „Steaua magilor" de Petru Vintilă, în care se subliniază, pe drept cuvînt, slaba exigență pe care acest talentat prozator o are față de creația sa, îngăduindu-și să publice adeseori lucrări nerealizate artistic

Nu putem fi însă de acord cu modul în care revista cercetează literatura noastră dintre cele două războaie. Situîndu-se pe o poziție obiectivistă și antiștiințifică de elogiere fără rezerve a cărților reeditate, cronicarii „Scrisului bănățean" îndrumă greșit cititorii și creează confuzii regretabile. Un caracteristic exemplu de abandonare a teoriei leniniste în preluarea moștenirii literare ni-l oferă studiul, destul de întins, intitulat «Conflictul tragic al vanităților în „Patul lui Procust"». Cartea lui Camil Petrescu este discutată într-un stil confuz, eludîndu-se tocmai valoarea ei socială și caracterul ei demascator. Publicarea acestui articol deservește revista și nu aduce o privire onestă și clară în înțelegerea operei lui Camil Petrescu. Asemenea carențe se manifestă și în recenzii, care fac de obicei abstracție de principiile leniniste asupra moștenirii literare. Opera lui Ionel Teodoreanu este judecată impresionist, fără nici o rezervă critică. In aceeași manieră sînt discutate „Ciulinii Bărăganului", „Craii de Curtea Veche" etc. Unii recenzenți se dovedesc deosebit de grăbiți să aprecieze superlativ volume a căror apariție însăși s-a dovedit discutabilă. Așa face Haralambie Țugui cu „Pasul meu peste ani" de Ion Th. Ilea, a cărui poezie o consideră „pătrunsă de un puternic sentiment social". *Recenzentul îi găsește lui Ion Th. Ilea tot felul de scuze și tot felul de merite, ajungind, după aproape trei pagini de elogii, să spună în concluzie:* „Continuator al tradiției de luptă socială a poeților ardeleni, Ion Th. Ilea completează în mod fericit fizionomia poeziei noastre dintre cele două războaie". *Credem că nu mai este nevoie de comentarii, pentru a demonstra eroarea evidentă a recenzentului și ușurința demnă de blamat a redacției care a publicat un asemenea articol.*

Dacă mai adăugăm și ieșirea naționalistă a lui Radu Theodoru, demascată cu alt prilej în coloanele gazetei noastre, putem afirma că insuficienta grijă pentru puritatea ideologică și politică, pentru militarea fermă de pe pozițiile partidului clasei muncitoare, a avut consecințe dureroase în paginile revistei și a dus la scăderea vizibilă și categorică a calității materialelor publicate. Sîntem încredințați că, printr-o analiză profundă și serioasă, tinerii și înzestrații critici ai revistei „Scrisul bănățean" vor lichida aceste rămîneri în urmă și vor contribui la dezbaterea problemelor literaturii noastre realist-socialiste, lepădînd balastul formalismului steril și al apolitismului găunos.

Valeriu Rîpeanu

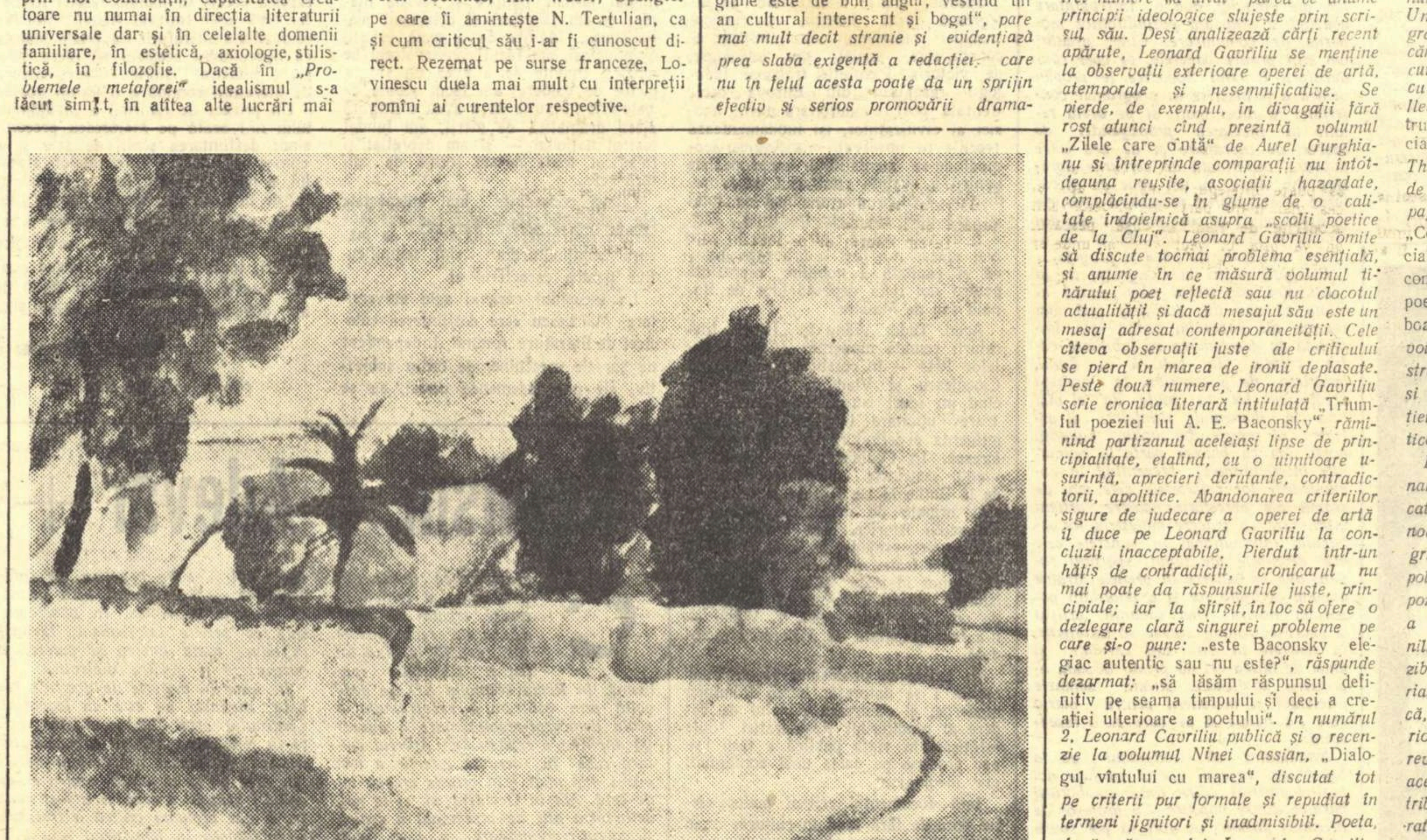

EUGENIA BRATEȘ „Peisaj din Mangalia"

ÎN LOC DE CRONICĂ LITERARĂ

Pentru că prietenul și colaboratorul nostru Savin Bratu, avînd de realizat unele lucrări mai ample, de sinteză, despre literatura noastră contemporană, nu mai are răgazul necesar susținerii acestei rubrici, ne-a înștiințat că se vede silit să întrerupă pentru un răstimp mai îndelungat activitatea sa de cronicar. Vreau să aduc din partea redacției noastre, criticului Savin Bratu, mulțumiri pentru pasiunea și priceperea cu care și-a îndeplinit o deosebit de grea misiune. Preluînd, împreună cu Mihail Petroveanu, sarcina continuării acestei rubrici, țin să reafirm cîteva păreri despre cronica literară.

În ansamblul criticii literare, cronica are funcția sa specifică. Ea informează cititorul despre noile cărți apărute, stabilește profilul și valoarea cărții respective și se străduiește să o încadreze în ansamblul literaturii noastre, în dezvoltare. Din funcția specifică a cronicii decurge și caracterul ei specific. Cronicarul nu procedează asemeni eseistului care face comentarii pornind de la o problemă descoperită într-o operă, nu poate analiza minuțios un aspect al ei și nici nu se poate rezuma la considerații de ordin general privind literatura în ansamblul ei. Diversitatea modalităților în critică trebuie să țină nu atît de o diversitate temperamentală, subiectivă, cît de diversitatea funcțională necesară. O critică rezumată la articole de generalizare s-ar vedea lipsită de contactul vital cu practica literară, iar o critică redusă la cronică și recenzie, adică la înregistrarea fenomenului, ar renunța la capacitatea sa creatoare, s-ar sufoca într-un practicism fără orizont. Avem nevoie, cred, de eseu și portretistică, de articole generalizatoare, de estetică și de cronici; esențial mi se pare ca, în ansamblul său, critica literară să-și realizeze multiplele sarcini care-i revin.

Cronica este o prezentare globală, sintetică, la obiect, a esențialelor aspecte ale unei cărți. Ce este cronicarul? S-a spus că el este un fel de delegat al cititorilor, ceea ce e just dar cu anumite corective. Noi triem, pentru cititor, cărțile, îi ușurăm selecția. De aceea, în ceea ce privește gusturile și preferințele—în cadrul realismului socialist—voi căuta să fac o prezentare obiectivă din care cititorul să fie pus în situația de a-și putea alege cărțile după gustul său și nu al cronicarului. Rolul criticului nu poate fi însă numai acesta. Uneori, originalitatea derutează și traiectoria fecundă a unei opere originale poate fi mult încetinită de o anumită opacitate a sensibilității estetice, de o inerție a obișnuinței. In asemenea caz, rolul criticului e de a descoperi frumusețile ascunse ale cărții, de a pleda pe lîngă cititor cauza scriitorului, ajutîndu-l să surprindă mai repede o valoare în fața căreia e încă nesigur. De altfel, sfera noțiunii de cititor nu e chiar omogenă. Există cititori sensibili, informați, deschiși la orice aspect nou al artei, dar am exagera mult dacă am spune că toți sînt așa. Se poate vorbi de un talent al cititorului, dar mai persistă încă prostul gust cultivat de editurile comerciale burgheze și mai ales o fixație la anumite tipare desuete ale artei sau la forme tradiționale excelente, dar care nu mai pot fi folosite astăzi pentru cuprinderea unei realități noi, total diferite.

Criticul, deci, nu poate fi un cititor pasiv care-și explicitează părerile. Principala funcție a criticii literare este aceea de îndrumare. Anumiți scriitori înțeleg greșit această funcție esențială a criticii și se rebifează cînd aud că noi facem muncă de îndrumare. Il voi învăța eu pe autorul poemului „Aicea printre ardeleni..." ce este poezia militantă? Aș fi ridicol! Să-i învăț poate pe Cicerone Theodorescu, Marcel Breslașu sau Miron Radu Paraschivescu cum se fac versurile? Să-i arăt lui Jebeleanu sau Mariei Banuș care e valoarea cuvintelor? Să-i învăț eu pe Zaharia Stancu și pe Geo Bogza ce înseamnă stilul sau pe Petru Dumitriu cum se creează tipuri? Nici nu mă gîndesc. Indrumarea nu poate fi o dăscăleală sîcîitoare și arogantă nici chiar pentru începători. E vorba de altceva. Literatura noastră se dezvoltă sub îndrumarea partidului. Rolul criticii e doar acela de a veghea ca principiile noastre comune, alese în mod liber, să fie respectate, să constate dacă o viziune a lumii care nu este a noastră s-a infiltrat sau chiar s-a instaurat în cartea respectivă. Or tocmai această funcție esențială, obiectivă, a criticii a fost neglijată în ultimul timp și tocmai aici trebuie să ne concentrăm forțele, sporind caracterul militant, combativ, al criticii literare. Spiritul de partid nu poate reieși numai din declarații, ci din modul de a privi chestiunea literară ca o parte integrantă a construirii socialismului în țara noastră.

Mai mult decît oricare altă modalitate a criticii, cronica literară este o judecată de valoare. Dar judecata de valoare nu e un dat metafizic, ci ea e relativă, istorică. Mai întîi, cronicarul nu judecă prin perspectiva istoriei literare care e supraselectivă și dacă ar face-o ar constitui o adevărată primejdie pentru producția literară curentă. Apoi, judecata de valoare e relativă și în raport cu o serie de criterii importante, de care trebuie să ținem seama dacă dorim să ajutăm la dezvoltarea literaturii contemporane.

O carte care apare nu e izolată, ci se integrează unui fenomen în devenire care e literatura romînă. Autorul „original" care nu continuă nici o linie a literaturii, care nu poate fi raportat unei tendințe sau alteia din literatură, ci e complet izolat, fără precedent, cu un univers al său unic, un asemenea scriitor nu există în istoria literaturii universale și ar fi antimarxist dacă am admite posibilitatea teoretică a existenței sale. Opera unică, fără legătură cu epoca sau cu poporul respectiv, fără afinități literare cu alte opere anterioare sau contemporane e o aberație. Deci trebuie să situăm o carte nouă în raport cu anumite coordonate, să-i găsim un loc în dezvoltarea literaturii noastre. De asemenea există și un istoric al autorului. Nu pot privi la fel prima carte a unui tînăr și al nu știu cîtelea volum al unui scriitor cu experiență. Trebuie să ținem seama deci de vîrsta scriitorului, de posibilitățile sale, de evoluția sa (în raport cu creația sa anterioară, dar și cu creația colegilor săi de generație). In sfîrșit, fiecare carte trebuie raportată implicit și la nivelul general al producției literare care nu e și nu poate fi un debit egal sie însuși. Există și alte criterii importante: cunoașterea vieții, tematica, noutatea investigației psihologice, etc. Marea dificultate a cronicii este că toate criteriile trebuiesc avute în vedere simultan, fie și implicit. Există un pericol al unilateralizării și altul al neierarhizării lor, care poate antrena cronica în primejdii nebănuite și se cere un echilibru și o pondere foarte greu de realizat în practică, dar spre care e necesar să tindem.

Doar cîteva exemple. Spuneam că orice operă are precursori, că ea se integrează unui ansamblu. Afirmațiile sînt juste și de altfel comune dar prin unilateralizare ele pot deveni false. Literatura noastră contemporană realist-socialistă nu e numai o continuare în alte condiții a literaturii romîne anterioare, ci și o etapă calitativ nouă, calitativ superioară a ei. Aceasta nu înseamnă că, mecanic, orice carte de azi e mai bună decît oricare de ieri, ci înseamnă că mesajul uman, metoda de investigație a realului, perspectiva asupra devenirii societății, noile relații interumane reflectate, noile raporturi dintre om și natură sînt altele, superioare. Deci dacă, raportînd la literatura anterioară, egalizăm, reducem noul conținut la cel anterior, asimilăm realismul socialist realismului critic, facem o greșită muncă de îndrumare, orientăm prost literatura nouă. Dar dacă înfățișăm literatura noastră contemporană drept ieșită din neant, comitem o altă greșeală, de alt ordin. Dacă înfățișăm o operă contemporană izolat, fără legătură cu alte opere contemporane, călcăm o elementară lege a conexiunii, dar reducînd opera la elementele ei comune cu alte opere, eliminăm specificul ei artistic. De asemenea, raportul conținut-formă e dialectic și necesită în aplicarea lui practică o deosebită atenție. Nu e un secret pentru nimeni că noi, criticii care ne străduim să aplicăm metoda de cercetare marxist-leninistă, considerăm primordial, esențial, conținutul operei. Conținutul nu poate fi însă judecat după intențiile autorului sau după anumite declarații pe care le face în opera respectivă, ci după realizarea sa obiectivă. E vorba deci de primordialitatea netă a conținutului realizat artistic, deci de unitatea dialectică între conținut și formă. Aceasta poate face ca un anumit conținut potențial, nerealizat artistic, să fie anulat prin aceasta.

Exemplele pot fi înmulțite, dar ele ar tinde să demonstreze, toate, că judecata de valoare nu e un dat metafizic, ci rezultanta unui ansamblu de criterii. Printre atîtea criterii ne-am putea însă rătăci dacă n-am avea o busolă, un principiu fundamental. Ce este dar esențial în aprecierea unei cărți? Spiritul de partid. Numai înțelegînd în practica noastră că literatura nu e joc, nici explozie de vanități, ci un angajament grav, o atitudine, că ea e parte integrantă din construirea societății fără clase, putem găsi aprecierea justă. Cronicarul navighează între Scylla și Carybda, între primejdia de a înfățișa opera de artă ca un univers închis, unic, ca un joc de tehnici și între primejdia de a reduce opera la elementele ei general-comune, ceea ce ar face să semene opera literară cu un bec fabricat în serie. Nu putem scăpa de toate aceste primejdii decît dacă vom aplica metoda științifică marxist-leninistă, dacă vom fi animați de spirit de partid și de pasiune pentru gloria literaturii romîne.

Paul Georgescu

UN LOC LINIŞTIT

Septembrie. Cerul e de un albastru mătăsos, doar peste munţii Gilăului plutesc doi-trei nori albi. E dimineaţă încă, dar căldura e în toi. Nici măcar o boare de vînt nu adie, plaiul e nemişcat; numai oamenii sînt harnici pe hotar. La arie zumzăie cu sîrg batoza, iar pe şoseaua asfaltată o motocicletă, ca o viespe zădărîtă. Vine dinspre Cluj, dar vine de parcă i-ar fi scos cineva ochii pe acolo şi de durere ar vrea acuma să dea năvală afară din lume. In dreptul ariei se abate însă de pe şosea, stîrneşte praful de-a lungul unui drumeag şi se năpusteşte către Someş. Goneşte drept către podul din spre Lona şi, în două minute, a şi ajuns. Pe mal sînt sălcii, iar în apă femei. Femei cu genunchi rotunzi, albi, şi fete mlădii. Sînt din Lona. Ghilesc rufele; le spală. Apa e şi ea mlădie şi limpede şi proaspătă: aproape că zăngăneşte printre pietricele, ca paharul.

Motociclistul opreşte. E tot în şa, dar cu un picior pe pămînt. Iar cu ochii îşi face de lucru în două părţi. Se uită încruntat şi la apă, şi, în taină, se uită şi la picioare. Se străduieşte să vadă tot, pentru că nu e numai din fire curios, ci pentru că şi meseria lui e să fie curios. Se ocupă cu ale scrisului.

Femeile îl privesc deschis, întrebîndu-se ce-o fi vrînd. Pînă la urmă, una, trecută de fapt şi de treizeci de ani, dar care aşa, în apă, şi cu fusta sumeasă, nu pare nici de douăzeci şi cinci, îi strigă:

— Dă-te încoace, tovarăşe, s-o adăpi!

Celelalte rîd. Rîd şi fetele.

— Nu vezi tu, că a venit să pască, nu să adape... — spune alta. Cu ochii — adaugă ea.

Femeile rîd şi mai tare, iar motociclistul, în lipsă de ceva mai bun, clipeşte de zor. Ar spune şi el ceva cu dragă inimă, dar nu-i vine în minte nimic. Işi răsuceşte aşadar capul: se uită încoace, ba încolo, ca unul care urmăreşte acum un lucru din cale-afară de important şi nu are vreme să le răspundă unor femei. Pînă la urmă, face să uruie motorul asurzitor şi mînă peste otava mătăsoasă pînă la salcia cea mai apropiată. Acolo descalecă, îşi reazimă motocicleta şi începe să despacheteze.

Femeile îl urmăresc din ochi, curioase.

— Zdravăn omuleţ — stabileşte careva.

— In lăţime, nu şi înălţime — rîde o văduvă înaltă, dar încă destul de tînără.

Asta înseamnează că motociclistul e mic şi gras.

— Dar ai primi tu acum şi unul cît ăsta în bătătura ta, nu? — îi aruncă nevestica cea cu fusta sumeasă.

Văduva rîde niţel, dar numaidecît apoi oftează:

— Apăi, mie una chiar îmi vine greu — spune ea. Nici n-apucă să-şi deschidă cocoşul pliscul şi trebuie să fiu în picioare... Şi tot n-am vreme de nici unele.

— Dar noaptea poţi dormi cel puţin — rosteşte cu amărăciune una mai în vîrstă.

Tac ce tac, apoi nevestica dă din mînă:

— Ei, că nici calul tătăişei n-a fugit vreodată de nutreţ; uite cîţi copii mai are...

— Tocmai de aceea — întăreşte cealaltă.

Discuţiei îi pune capăt văduva:

— Şi de asta-i nevoie — spune ea, şi o năpădeşte o roşeaţă uşoară. Ba îi venea chiar să-şi ia vorbele înapoi, dar nevestica nu-i dă răgaz:

— Ia strigă-i că ţi-e gol grajdul; îşi poate priponi calul în el...

O bătrînă, care pînă acum ascultase roasă de invidie la hîrjoana lor şi nu scosese o vorbă, se răţoieşte la ele:

— Căpiaţi voi, căpiaţi, că vi se-nfundă! Ce sînteţi voi, ia uite la ele: nu vedeţi că-i vînător?...

Nevestica nu se lasă:

— Şi ce, dacă-i vînător?... Pe dumneata, nu te-mpuşcă, fii pe pace!

La vorba asta, apoi, rîd, cum numai femeile sînt în stare să rîdă cînd sînt între ele: tare şi zbenguindu-se. Iar apa le poartă glasul în sus, pînă la vînător. Astuia, urechile i-au fost şi pînă acuma la femei, dar de data asta îi sînt la ele şi ochii. Ştie că pe socoteala lui rîd, dar nu-i pasă. N-ar pleca de aci nici dacă l-ar momi cineva. Adevărat că-şi pusese în gînd să arunce o privire la apă, să vadă dacă-i limpede şi să iasă apoi pînă la amiazi la arie, să urmărească munca, viaţa pătrunsă de luptă. Acuma aude cîte mai vorbesc cele de colo, îşi apucă deci repede de pe umăr puşca vîrîtă într-un toc de pînză legat în curele şi o îndreaptă pe nepusă masă spre femei. Acestea ţipă. El dezleagă tocul rîzînd şi atunci iese la iveală că au ţipat degeaba. In toc nu e o puşcă, ci o undiţă. Socotea că, pe înserate, după ce avea să fi urmărit în lege viaţa pătrunsă de luptă, să descindă aci, în astă linişte, şi să pescuiască niţel.

Se pregăteşte rîzînd, montează varga, apoi se apropie de femei.

— Bună ziua, cumetrelor. Ei, care-a murit?

Ele rîd.

— Eh, puşca dumitale-i bună doar de dat peştilor — spuse nevestica.

O vreme, e tăcere. Numai fetele chicotesc. Femeile tac, cu ochii în pămînt, de parcă nu ele s-ar fi hîrjonit mai adineauri.

Tovarăşul pescar simte din tăcerea asta că nu se cuvine să mai întindă povestea cu puşca.

— Spălaţi, spălaţi? — întreabă el, dar numai ca să se afle în vorbă.

— Aici apa-i tare moale — îl lămureşte bătrîna. De la Cluj vii, nu? — îl întreabă ea.

— De acolo. Să undesc niţel — explică pescarul.

Vreo trei îşi slobod mai jos poalele sumese, iar celelalte spală cu privirile plecate. Tot bătrîna răspunde:

— E bine, ca să-ţi treacă vremea — încuviinţează ea dînd din cap. Omul meu n-a prididit în veci — adaugă ea şi în glas i se simte dispreţ şi pizmă.

Şi domneşte tăcere, îndelung.

Pescarul vede că aci el încurcă doar treaba, îşi descalţă deci pantofii, îi lasă pe mal, intră în apă şi se apucă de pescuit în bulboană, la vreo douăzeci de paşi de ele. Aruncă undiţa departe, cu ochii pironiţi pe plută, să vadă dacă muşcă peştele.

De cum nu mai este în preajma lor, stînjeneala năpîrleşte de pe femei cît ai clipi. Işi sumet iar poalele mai sus şi nevestica îi strigă:

— Tovarăşe pescar, de ce pescuieşti acolo unde nu poţi prinde nimic?...

— Dar unde pot prinde? — îi întoarce el întrebarea.

Nevestica îi spune ea unde, dar nu se poate înţelege; vuieşte şi apa şi cea mai mare parte a vorbelor sînt acoperite de rîsul ei; aşa, pescarul nu va afla în vecii vecilor unde-ar putea prinde peşti, după sfatul nevesticii. Vede doar atît, că femeile stau să se prăvălească-n apă de rîs.

Nu spune nimic şi se mulţumeşte să intre mai la adînc cu undiţa. Se cam ruşinează că a rămas aici, în liniştea aceasta idilică, în loc să fi ieşit la arie, să vadă ce înseamnează munca şi lupta. Că astea tot nu se pot scrie; s-ar mai pomeni învinuit că vine încoace cu adevărat ca să vîneze şi, dacă nu chiar femei din Lona, cel puţin culori de efect...

Se dă mai departe de ele şi aude, aşa, cu o ureche, că vreo trei încep să cînte:

Apa Someşului spumegă sub mal.
Din înalt cocorul se abate-n val...

Trist cîntec. El stă în apă pînă peste genunchi şi-l ascultă. Apoi nu mai ce vede că plutitorul îi fuge sub undă. Smuceşte varga şi scoate de pe undiţă un şalău mititel de toată frumuseţea, cu aripioarele roşii. Il vîră într-o plasă mică şi nici că-i mai pasă de femei. Nici n-are timp să-i pese de ele pentru că mai prinde unul şi după aceea încă doi. A nimerit pesemne peste un banc de peşti, pentru că îi adună de parcă ar fi prune. Femeile îl privesc cu mirare. Indeosebi bătrîna.

— Vezi, cine are noroc... duce acasă de-o cină bună — spune ea oftînd.

— Tovarăşe pescar, ce-i pui în vîrf? — îl întreabă nevestica în gura mare.

Lui însă nu-i pasă de ele. E adîncit în pescuit.

Intre timp au fost mînaţi în apă, dinspre femei, doi bivoli. Stăpînul lor, un om mai bătrîior, cu mustăţi stufoase, priveşte de-o bună bucată de vreme cum prinde ăsta peştii. Clatină din cap la fiecare prinsură, scuipă în apă, se schimbă de pe-un picior pe altul şi continuă să se uite. De data asta, îi răspunde el nevestichii:

— Le pune sare pe coadă şi stau să-i prindă — o lămureşte el.

— Dumitale ar trebui să-ţi pună sare, să fugi de aici cu astfel de vorbe — îi întoarce cuvîntul nevestica.

Dat fiind că femeile au imaginaţie din belşug, îşi închipuie numaidecît cum ar mai fugi batrînul ăsta, şi rîd.

— Cine rîde mult, puţin gîndeşte — se sfătoşeşte batrînul. Se vede că sînteţi femei... — adaugă el.

Pescarul aude şi el gîlceava şi-i place.

O vreme e linişte, poate pescui în tihnă... Dar nu cine ştie cît. Vede că nevestica a mîntuit de spălat, s-a dezbrăcat pînă la mijloc şi, întorcîndu-i sfielnic spatele, se spală într-un lighian aşezat pe mal. Se săpuneşte din belşug, apoi se limpezeşte. Treaba asta o face de vreo două ori, iar după ce a isprăvit şi se simte curată, intră mai la adînc, numai în poale dar încolo goală, şi începe să se scalde fără urmă de ruşine. După cîteva minute, la fel face şi văduva.

Tovarăşul pescar ţine de undiţă, dar nu-i pescuieşte decît mîna, ochii ba.

Bătrînul priveşte de pe pod, liniştit nevoie mare.

— Parc-aţi fi nişte raţe — le spune el.

Văduva îi strigă:

— Coboară-ncoace, bade Mihály, să te spălăm pe spinare...

— Las-că l-a spălat sfatul popular — rîde nevestica.

Bătrînul tace şi trage ursuz din ţigara pe care şi-a aprins-o adineauri.

Cele două femei se apucă să se stropească de zor cu apă, ţipînd asurzitor. Pe mal, bătrîna vede cît mai are de ghilit şi le priveşte furioasă.

— Cum de nu vă crapă obrazul? Vă mai văd şi alţii, tul... — le strigă ea.

Pescarul îşi întoarce privirile, speriat. Nevestica dă din umeri, cu ciudă:

— Şi ce-i dacă vede?... Doar n-am nici o rană pe trup...

Dar tot îi piere cheful. Iese pe mal, şi se zbiceşte; îmbracă o cămaşă de tort şi o fustă uscată, dar cu atîta îndemînare, încît trupul abia i se vede, ca o străfulgerare.

Văduva însă, nu iese din apă. Se trage mai în sus, pînă aproape de pod şi se aşează în apă, cu spatele la pescar, să se bălăcească.

Bătrînul se dă atunci ceva mai aproape şi îi spune:

— Te-am căutat şi pe-acasă... Mi-l dai dară cu atîta?... — o întreabă el şi glasul îi este insistent.

Iar al văduvei e mînios:

— Doar nu l-oi fi crescut ca să ţi-l dau de pomană dumitale acuma...

— Ce ţi-e, că tu acuma ai nevoie de bani... Iar de la alţii tot nu capeţi — îi spune el pe un ton îndemnător. Tace o vreme, apoi îi spune iar:

— Şi nici n-ai încotro.

Femeia ridică repede capul:

— De ce n-aş avea încotro? Că vrei dumneata? Cine eşti dumneata? Dumitale pînă aci ţi-a fost. Cei de teapa dumitale nu mai au cuvînt.

Bătrînul scuipă în apă, tace cîteva clipe, apoi spune:

— Păi de, ca să nu se afle tărăşenia cu pieile de miel...

Femeia tresare, dar o şi umple revolta:

— Bine, dar dumneata m-ai învăţat! Iţi închipui cumva, că eu am să tac?!

— Să te văd cu cine-ai s-o doveşti...

Pescarul stă încremenit în apă: ia uite ce dă din omul ăsta simpatic!...

Bătrînul vorbeşte iar:

— Atunci, am să trec s-o iau mîine. In zori...

Femeia se apără acum pe un ton plîngăreţ:

— Dar ştii bine că nu-i voie viţei; s-ar putea s-o păţim cu asta... asta-i speculă.

Omul de pe pod dă din mînă.

— De asta să nu-ţi fie frică. Asta o aranjez eu. S-a spart podeaua sub el şi şi-a rupt un picior... Are să vină cineva cu mine şi are să-l şi ducă.

— Bată-te Dumnezeu, să te bată! — se jeluieşte femeia. Spusu-mi-au să bag de seamă. Aşa-i prinzi pe toţi în mreje... aşa ai prins în mreje jumătate satul. Suspină, dar domol, să nu se audă pe mal. De pescar nu ţine seama, că ăsta e cu spatele către ei şi destul de depărtişor.

Chipul bătrînului e nepăsător şi la fel îi este şi glasul.

— Vasăzică, mergem în zori. Tu să fii pregătită — spune el şi nici că mai stă. Coboară de-acolo; se duce după bivoli.

Porneşte şi văduva. Iese sfioasă pe mal şi se îmbracă în tăcere.

Se trage şi pescarul mai la mal şi-l urmăreşte din ochi pe moşneag.

El azvîrle cu pietricele în bivoli. Ii mînă afară din apă.

— Hii, la mal, prînzi-s-ar cîinii din voi!

Bivolii ies. El se opreşte şi se dă în vorbă cu cele femei. Pescarul îl aude cum laudă guvernul şi democraţia.

— ...Nu mai departe, anţărţ a fost anul, nu i-a iertat pe cîţi rămăseseră cu cotele nedate?... Guvernul ăsta-i înţelegător... — le explică el.

— Ce ţi-e că anul ăsta a fost o recoltă bună... — se îngrijorează bătrîna.

Bătrînul dă din umeri.

— Eh, cine are mult, n-are decît să se înghesuie.

— Dar dumneata ai şi dat-o! — îi aruncă nevestica.

— N-am avut încotro. Sînt om crestat pe răboj. Dar pentru voi e altceva — adaugă el. Pînă una alta spune-i omului tău să dea o ţîră pe la mine. Aud că vă boleşte bivolul. V-aş putea găsi pe cineva să-l ia...

— Lasă, nu ne mai găsi. Nu-i bine să-ţi cadă omul în mînă — îi întoarce repede vorba nevestica.

O priveşte omul o vreme, apoi dă din umeri.

— Duce-te-ai tu naibii, să te duci — rosteşte el nepăsător şi ar mai spune el şi altele poate, dar trece un om pe pod şi îi strigă:

— Bade Mihály, bivolii dumitale răstoarnă motorul!

Intr-adevăr, unul din bivoli îşi freacă grumajii de răchită şi la fel face şi celălalt, de partea de dincolo a copacului, iar motocicleta se clatină în dreapta şi-n stînga.

Bătrînul porneşte în silă şi strigă la bivoli. Dar şi pescarul soseşte, vezi-bine, să iasă din apă, numai că tălpile lui desculţe alunecă la tot pasul pe pietre şi, sîsîind, omul şchioapătă şi se bălăbăneşte spre mal.

Pînă să ajungă, motocicleta zace la rădăcina răchiţii, bivolii sînt alungaţi şi bătrînul aşteaptă, la vreo zece paşi de-acolo, să vadă dacă zice ceva. Cînd vede apoi că nu spune o vorbă şi că n-a păţit nici motocicleta nimic, se apropie de el.

— Bine că nu-i năcaz. Văd că de rîndul cinei poţi fi liniştit.

Pescarul vorbeşte în silă:

— Pot. Şi începe să demonteze undiţa.

Celălalt îl priveşte mut.

— Ai şi plecat?

— Da.

Celuilalt, glasul i se face deodată mieros:

— Nu-mi dai vreun peşte?

Cere ca un cerşetor, iar straiele îi sînt la fel de zdrenţăroase şi mai întinde şi mîna.

Omul alege trei peştişori şi îi dă. Chipul celuilalt e mulţumit şi vîră peştii în buzunar, aşa cum sînt. Apoi stă să vadă ce mai face pescarul.

— Eşti clujean, domnule tovarăş, nu? — îl întreabă el.

Pescarul dă din cap afirmativ.

Tac o vreme, apoi omul cu bivolii se apucă să şoptească pe nepusă masă:

— N-ai vrea o ţîră de carne bună de viţel? Aşa, ca la zece kile...

Tace, aşteaptă să vadă ce spune celălalt.

Pescarului îi zvîcnesc mîinile, dar moşmondeşte mai departe şi o vreme nu deschide gura. Cînd îşi ridică ochii, chipul i-a devenit calm.

— Păi, de-aş şti că-i sigur...

Moşneagul i se uită în ochi.

— Lasă-mi adresa. Pînă mîine seară o ai acasă... Doisprezece lei. Dai douăzeci de lei acum şi cît mai rămîne dai mîine.

Pescarul e încurcat la început din pricina banilor, dar pînă la urmă scoate cei douăzeci de lei şi-i dă. Apoi îl întreabă:

— Cum te cheamă, măi frate?

— Nu-s din Frata, că-s din Lona — rînjeşte bătrînul şi nu-şi spune numele. In schimb, pe loc îl îmbie:

— Nu vrei nişte pielcuţe de miel? De căciulă. Vine iarna şi prind bine...

— Nu, de data asta nu! — protestează pescarul. Se teme că şi asta o să-l coste vreo arvună.

Bătrînul îi mai trage o dată cu ochiul, confidenţial, salută cum nu se poate mai cuviincios: — Bună ziua să dea Domnul! — apoi porneşte la drum cu bivolii.

Pescarul se uită o vreme după el, apoi se apropie repede de pod. In apă nu mai ghileşte decît bătrîna, celelalte întind pe iarbă rufele spălate.

— Plăcut om mai e bătrînul — îi spune el băbuţei şi arată după omul cu bivolii.

Bătrîna îl priveşte surprinsă, apoi dă din mînă:

— Un om de soiul ăstuia, tovarăşe, preţuieşte mai puţin decît... ştii dumneata ce: ăsta piere şi nici măcar duhoarea nu-i rămîne... — rosteşte ea cu dispreţ.

Pescarul rîde, apoi o mai întreabă şi cum l-o fi chemînd pe bătrîn.

Băbuţa îi spune, iar el se întoarce la răchită şi notează cu grijă în carnet numele omului cu bivolii.

Apoi se hotărăşte că de data asta chiar să se ducă la arie. Dar se mai uită o dată la cele din preajma podului: la răchiţi, la apa în horbotă, la femeile din Lona.

— Liniştit loc, ce să zic! — cugetă el şi clatină din cap. După aceea priveşte iar femeile din Lona, rămîne puţin pe gînduri, apoi scoate din nou carnetul şi mai scrie şi cuvintele acestea: nevestica avea ochii albaştri, părul negru şi rîdea ca o turturică.

Asztalos István

Traducere de **Ion Urcan**

Din volumul „Oamenii" (Povestiri) în pregătire la E.S.P.L.A.

VILMA BADIAN „Bărci sub pod"

Desen de IULIAN OLARIU

Printre săruturi

Printre săruturi, aici, sub stele,
vouă, mînuitorilor de mistrii, de rindele,
meşteri vestiţi în unelte,
constructori ai vapoarelor zvelte,
copii ai încercărilor dure
rîzînd sonor duminică-n pădure,
vouă ce vă daţi din mînă în mînă
cărămizile, un zid să rămînă
sau un oraş nou sub schele, —

printre săruturi, aici, sub stele,
v-aş zice vouă: păstraţi arma, scutul,
apăraţi-vă steaua, sărutul,
căci eu desprinsei nu de tot prea departe
alte unelte sunînd, ca de moarte,
jucate-n centură,
de vechi ucigaşi plini de ură,
ce-ameninţă rîul, grădina,
duminica voastră, lumina,
ţărîna pe care călcaţi, —
de-aceea — aş zice: vegheaţi! —
Ştiu, toate acestea de mult le cunoaşteţi
obişnuiţi cu fel şi chip de oaspeţi,
vi le spuse rindeaua
şi acul ce-nţeapă canavaua,
cureaua de transmisie, mistria,
brăzdarul, ce pătrunde, împlineşte glia
şi subt ciocane fierul, dînd scînteii, —
dar eu aş zice, totuşi, dragii mei,

uitării voi acestea nu le daţi
ci rămîneţi încolonaţi
şi privegheaţi, muncitoreşti armate,
mistria şi rindeaua, ciocanul care bate
duminicile, rîsul, toate cele —

printre săruturi
aici, sub stele...

Majteny Erik

In romîneşte de **Tiberiu Utan**

Cuvinte lîngă Sahara

Meridian

Palmierii, măriţi sub lupa soarelui de mii de ori,
ploile sudului psalmodiind de milioane de ani,
jertfiţii în circuri, striviţii de castelani —
răcoarea incertă de sub sicomori...

Curge Cheliful, strînge pumnii păstorul,
iarba se ascunde ca o fetiţă printre stînci;
tu, ied zburdalnic de nu ajungi s-o mănînci,
nu mai ţine de răcoare sicomorul...

Sicomorii Algeriei sînt zburliţi de zori ca de jar;
imenşi, înalţă spre oameni frenetic speranţa —
sicomorii ştiu că nu vor fremăta în zadar
şi că freamătul îl ştie de la Comună... şi Franţa.

Orizont

Kilimangiaro priveşte, departe, Algeria;
Lacul Victoria, Nilul, Tchadul... Să se rostogolească, lavină?
Incă nu l-au asurzit mitralierele străinului —
Aşa că inhalează cîntec din răzvrătita lumină.

El a zărit de demult robi ridicînd piramide;
Felahi a ştiut robind... războaie ducînd
Pe spinări costelive. Să se rostogolească, lavină?
Fîntîni de petrol (morminte) îşi sapă noul flămînd

De aurul lumii. Să se rostogolească, lavină?
Kilimangiaro priveşte Algeria... departe...
Atîtea lavine de-amar el poartă pe umeri,
Că nimic de cîntecul răzvrătit nu-l desparte.

Cosmos

Cîntecul e frate cu toate planetele
şi agită, zburleşte nisipul încins; nicicînd
ajuns în desiş de nori nu-şi încîlceşte pletele
şi cade pe trezele piscuri, pînă spre ocean vălurînd..

Il ştii val-vîrtej în toridul nisip.
In forturi, cei cu inimi străine
De-l vor între baionete, ia chip
De simun. Şi cîntă. Dar nu le cîntă a bine.

Cîntecul Algeriei, dur, intens, răspicat
Zbucneşte, aleargă, detună...
Negru la chip, făt-frumos de bazalt,
Are numai zîmbet pentru puiul de lună!

George Demetru Pan

A doua tinereţe

Cîndva ai ţinut o armă în mîini,
Trimis într-un război nedrept
în fiecare clipă
trebuia să împuşti propriul tău chip.
Mărşăluiai peste inima-ţi care
sîngera în praful drumurilor. De sîrma ghimpată
anina privighetoarea anilor tăi. Ochii
vegetau sub lintiţă şi mîl. Gura
amară ca fumul exploziilor.
Buzele însetate se ofileau pătate de roua neagră.
Strigîndu-ţi numele
răspundea ultimul mort, chemîndu-te.
Erai o mare durere: ai fi putut
să-ţi tai pielea lăsînd să picure
sarea zorilor peste carnea vie, alinîndu-ţi durerea...
Intîlneai cerul în apa stătută
din urmele copitelor, ale şenilelor.
Dormind lîngă şanţuri, tîrîndu-te prin noroaie,
agonizînd între pernele zăpezii
stelele îţi îngheţau umerii şi visele.
Nu departe de tine
se aflau cei ce nu ţi-au fost niciodată duşmani.
Cînd ei ţi-au întins mîinile
te-ai ridicat ca un tînăr copac
după trecerea vîntului.
Asemeni unei trîmbiţe de aur
soarele anunţa înfrîngerea fascismului.
Se întorceau şi cocorii. Şi anii au trecut...Acum
ţii altă armă în mînă:
mistria simplă, de tablă.

Iţi aminteşti: totul s-a întîmplat aşa...
Azi începe o zi ca oricare alta:
împăcată şi dreaptă.
Inainte de începerea lucrului
priveşti clădirile din faţă, zidurile
înălţate de tine.
Ieri, cu o lună în urmă.

Intinerit
cu arma ta adevărată, mistria argintie
urci schelele salutînd oraşul trezit din somn.

Privighetoarea anilor tăi
cîntă oprindu-se pe umărul puternic.

Petre Stoica

RĂDĂCINILE

CAP. XXIV.

IOVCA (I)

După mai puţin de cinci minute, gîfîind şi cu trupul plin de muşcături care sîngerau, omul despuiat se prăbuşi. Cîinele lup i se aşeză alături, în patru labe, şi începu să-i lingă sîngele de pe spinare. Omul despuiat se tîrî şerpeşte pînă lîngă inspectorul Grunz, se ridică în genunchi, împreună mîinile a rugăciune şi spuse plîngînd:

— Iertaţi-mă, domnule... Iertaţi-mă, boierule!

— Nu e vorba acum de iertare. E vorba dacă eşti hotărît să ne spui tot ceea ce ştii despre comunişti sau eşti hotărît să taci. Dacă eşti hotărît să mărturiseşti, sîntem gata să te interogăm. Dacă vrei să păstrezi tăcerea ori să încerci să ne păcăleşti, spunîndu-ne că nu eşti comunist şi că nu ştii nimic, o să continuăm goana, iar Mox, care îşi cunoaşte bine meseria, nu o să se mai joace cu tine, ca pînă acum, ci o să te sfîşie, pur şi simplu. Noi ştim tot ce trebuie să ştim şi despre tine şi despre ceilalţi. Ne-ar face deci plăcere să te încăpăţînezi şi să taci. I-am da satisfacţie lui Mox lăsîndu-l să te mai tugărească, ba chiar să te sfîşie de-a binelea. Dar ca nu cumva să-ţi închipui că sîntem oameni lipsiţi de omenie, îţi dăm posibilitatea să scapi de colţii lui Mox. Aşa că, dă-i drumul, vorbeşte, cîntă...

Dragalina Farcaş era plin de sînge şi de sudori. Colţii cîinelui lup îl speriaseră şi-i ciuruiseră pielea. Alergarea înfricoşătoare îl istovise. Faptul că se găsea gol-puşcă în faţa şi în puterea unor oameni care puteau să se joace cu viaţa lui, să i-o lase sau să i-o ia, îl demoraliza. Inţelesese din cuvintele lui Grunz că mai fuseseră arestaţi şi alţi comunişti. Poate că Grunz minţise atunci cînd îi spusese că toţi ceilalţi arestaţi vorbiseră. Dar poate că unii tot mărturisiseră cîte ceva. El, Dragalina Farcaş, nici nu făcuse cine ştie ce isprăvi. Fusese primit printre comunişti cu puţin timp în urmă, asistase la cîteva şedinţe la care se analizase situaţia politică internă şi externă şi, în epoca în care se prăbuşise Cehoslovacia, lipise noaptea, pe ziduri, împreună cu alţii, manifeste... Mai departe... Mai departe, cu mintea răvăşită pe care o avea, nu-şi mai amintea nimic.

— Intrebaţi-mă, domnule, cam ce doriţi să aflaţi de la mine.

Landră prinsese zgarda cîinelui de cureluşă. Orbescu se aşezase la masa să scrie.

— Landră, Pocal, Găman, puteţi pleca.

— Să trăiţi, domnule inspector.

Plecaseră luîndu-l cu ei şi pe Mox. Grunz se aşeză şi el pe scaun şi întrebă:

— Cum te cheamă?

— Cum v-am mai spus, domnule inspector, Dragalina Farcaş.

— Bine, bine, asta ştiu eu... Dar comuniştii ceilalţi, tovarăşii tăi, cum îţi ziceau?

— Imi ziceau... Imi ziceau tovarăşul Hurmuz.

— De ce îţi ziceau aşa?

— Nu ştiu... Dar pentru că tot trebuiau să-mi zică într-un fel, îmi ziceau Hurmuz.

— Cîţi ani ai?

— Treizeci şi doi.

— Unde te-ai născut?

— La... La Oraviţa...

— Profesiunea?

— Funcţionar la poştă.

— Cîtă carte ai învăţat?

— Patru clase de liceu...

Inspectorul Grunz căscă gura şi se prefăcu lăsîndu-l pe Farcaş să creadă că se miră grozav de mult:

— A!... Care va să zică tu nu eşti muncitor?

— Nu sînt muncitor.

— A!... Auzi, Orbescule? El nu e muncitor. Dragalina Farcaş nu este muncitor!...

— Aud, să trăiţi, domnule inspector.

— A!... Auzi, Orbescule? Care va să zică, dumnealui e intelectual... Ca dumneata... Ca dumneata, Orbescule. Şi chiar ca mine, Orbescule. Cu dumnealui se schimbă calimera, Orbescule... Se schimbă calimera.

— Da, domnule inspector. Dacă e intelectual, cu dumnealui se schimbă calimera.

— Imbracă-te, domnule Farcaş. Scoală-te şi îmbracă-te, domnule Farcaş. Şi scuză-ne, domnule Farcaş. N-am ştiut că eşti intelectual, domnule Farcaş...

Dragalina Farcaş se ridică, îşi puse izmenele, cămaşa, pantalonii, haina. Se încălţă. Se pipăi la gît. Spuse:

— Să mă scuzaţi, mi-au luat cravata.

— Nu face nimic, zise Grunz. O să ţi se dea înapoi şi cravata.

Ii arătă un scaun.

— Ia loc, domnule Farcaş.

— Mulţumesc... Mulţumesc.

Ii întinse cutia de ţigări şi chibriturile.

— Poate vrei să fumezi, domnule Farcaş. După atîtea zile de abstinenţă...

— Mulţumesc... Mulţumesc... Sînt fumător pătimaş... pătimaş...

Grunz sună. Băiatul cu cap de vulpe se arătă în deschizătura uşii.

— Cafele.

— Cîte?

— Trei.

Capul de vulpe se miră.

— Nu te mai mira, dobitocule. Vino repede cu trei cafele. Acum e cazul.

La capătul a trei zile şi trei nopţi în care nu mîncase şi nu băuse nici măcar o picătură de apă, nimic nu-i putea face mai rău lui Dragalina Farcaş decît ţigara. Fumul îl ameţea şi i se părea că întreaga odaie, cu Grunz şi Orbescu, cu masă şi scaune, se clatină ca o corabie prinsă de furtună, pe mare.

— Vezi, Orbescule? Vezi ce greşeli facem? Dumnealui e un intelectual... Un intelectual ca dumneata. Ca dumneata şi chiar ca mine. Şi noi... Auzi, Orbescule? Noi ne-am purtat cu dumnealui ca şi cînd ar fi fost un simplu muncitor. Vai! Vai! Inţelegi, Orbescule? Dacă s-ar afla, am fi daţi afară din slujbă, Orbescule. Am fi aruncaţi pe drumuri, Orbescule...

— Vai! Vai! Domnule inspector! Vai! Vai!

Băiatul ciung şi cu cap de vulpe adusese cafelele şi paharele cu apă şi plecase.

— Serveşte-te, domnule Farcaş.

— Mulţumim... Mulţumim...

Băuse întîi paharul de apă, pînă la fund, din cîteva sorbituri. Cafeaua o băuse legumind-o ca să i se pară că e mai multă şi-l satură, cu toate că fusese ispitit s-o dea peste cap dintr-o dată. Inspectorul Grunz îl întrebă direct, ca şi cum ar fi fost bine stabilit că Farcaş e comunist şi că s-a hotărît să răspundă deschis asupra oricărei chestiuni care i s-ar fi pus:

— Ascultă, domnule, dumneata eşti om subţire, cu carte. Ce dracu te-a îndemnat să te înhăitezi cu comuniştii?

— Să vă spun drept, domnule inspector, nici eu nu prea ştiu.

— Ei! Asta e! Cum nu ştii? Trebuie să ştii. Nu se poate sa nu ştii, domnule Farcaş. Nu admit să nu ştii, domnule Farcaş. Un om ca dumneata, cu carte...

— Trăiesc singur. N-am nevastă. N-am copii... M-au prins în mreje. Că noi trebuie să luptăm, să-l scăpăm pe om de exploatarea omului... Că noi trebuie să facem o ţară nouă... Dar cîte nu mi-au auzit urechile...

— De la cine?

— O să vă spun şi de la cine.

Rămase un timp pe gînduri. Işi aduse aminte că îi făgăduise lui Toduţă ca în caz de cădere să nu spună nimănui nimic, orice s-ar întîmpla, să nu trădeze nici un nume. Il ustura pielea muşcată şi mursecată pe care se usca sîngele şi i se păru că-l vede din nou, în faţa lui, pe Mox, rînjind, cu colţii ascuţiţi.

— Mă întrebaţi de la cine am auzit ce-am auzit. Dar ce? Dumneavoastră nu ştiţi, domnule inspector? Dumneavoastră trebuie să le ştiţi pe toate.

— Le ştim, fără îndoială, pe toate. Dar vrem să le mai auzim şi de la dumneata. Aşa e obiceiul...

— Vedeţi, domnule inspector, ei au ştiut să trezească în mine dorinţa de a lupta, de a acţiona. Mai era la mijloc şi misterul. Totul se făcea în taină, noaptea. Nu mi-am imaginat niciodată că o să cad, că o să fiu închis, lipsit de pîine şi de apă, bătut... Şi dat pe colţii...

— Pentru dezbrăcat, pentru Mox şi chiar pentru cele trei zile şi trei nopţi de post, te rugăm să ne scuzi. Dar de unde era să ştim noi, nene, că dumneata eşti de-ai noştri, cărturar? Organele inferioare nu ne-au informat.

Pe Dragalina Farcaş îl ustura şi-l durea carnea ruptă de muşcături. Il durea şi-l ustura pielea pe care abia se usca sîngele. Spuse totuşi, încet:

— Nu face nimic, domnule inspector. Sper să-mi daţi un medic să-mi îngrijească rănile, să nu mă mai doară, nu pot suporta durerea. Vreau să mi se vindece rănile mai repede, să uit tot ce-am pătimit.

— Negreşit, domnule Farcaş, spuse Grunz generos. Negreşit. Chiar în noaptea aceasta. Şi... Şi o cameră caldă cu pat o să-ţi dăm. Şi... Şi mîncărică... Şi băuturică... Şi... Şi ţigări dacă doreşti...

— Mulţumim... Mulţumim.

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector...

— Să ai grijă de domnul Farcaş. Odaie. Pat. Căldurică. Mîncărică. Băuturică. Tot ce-i pofteşte inima... Şi doctor.

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

Băiatul ciung şi cu cap de vulpe îi aduse ceai fierbinte, chifle albe, unt. Farcaş îşi reveni, căpătă mutră veselă, fericită aproape. Grunz şi Orbescu băură cafele mari să-şi alunge somnul. Viscolul reîncepuse, vuia în obloane şi umplea iarăşi străzile şi uliţele oraşului maramureşean cu zăpadă.

— Ia spune-ne, prietene, zise Grunz, atunci cînd te-ai încîrdăşit cu comuniştii şi cînd ai început să faci politică secretă cu ei, nu cumva te-ai gîndit ca în viitor, în cazul în care ar veni comuniştii la putere, să ajungi ministru sau, cum se spune la bolşevici, comisar al poporului la poştă sau la un alt departament? A? Gîndeşte-te bine şi zi-ne adevărul.

Dragalina Farcaş zîmbi, îi ceru inspectorului Grunz voie să-şi mai aprindă o ţigară din pachetul de pe masă.

— Poftim. Şi două, dacă îţi face plăcere.

— Mulţumim... Mulţumim... Sînt un pătimaş al tutunului...

Trase cîteva fumuri. Spuse:

— Ar însemna să vă mint dacă n-aş recunoaşte că aveţi dreptate! M-am gîndit şi la o astfel de eventualitate.

— Dacă aveai în cap visuri de mărire — îndreptăţite, desigur, îndreptăţite — de ce n-ai făcut politică cu... naţional-ţărăniştii... ori cu... liberalii ori cu... gogo-cuziştii... sau cu oricare alţi politicieni în afară de comunişti?

Dragalina Farcaş uită de carnea care îl durea şi de pielea care îl ustura şi rîse de-a binelea.

— Parcă dumneavoastră nu cunoaşteţi partidele acestea! La naţional-ţărănişti n-aş fi avut loc de nepoţii domnului Maniu şi ai domnului Mihalache. La liberali n-aş fi avut loc de fiii şi de nepoţii vechilor fruntaşi. Goga-Cuza! N-au avut niciodată un partid serios. De altfel s-a şi văzut. Au guvernat patruzeci de zile... Bine a făcut regele că a desfiinţat partidele acestea şi şi-a făcut partidul său...

— De ce nu te-ai înscris în partidul regelui, să-l susţii, ca orice bun romîn, pe majestatea-sa?

— Ba m-am înscris. M-a înscris din oficiu dirigintele poştei ca pe toţi ceilalţi funcţionari ai statului...

— Nici în partidul acesta nu aveai şanse?

— Nu, domnule inspector. In posturile mari, cum vedeţi şi dumneavoastră, majestatea-sa a pus tot vechi politicieni.

— Pentru că aceia ştiu să guverneze, domnule Farcaş. Domnul Tătărăscu... Domnul... Domnul...

Grunz înşirui o sumedenie de nume unele mai simandicoase decît altele.

Dragalina Farcaş înclină capul:

— De! Cam aşa e.

— Pe Gavril Toduţă îl cunoşti?

— Il cunosc.

— Te-ai văzut de multe ori cu el?

— M-am văzut de cinci-şase ori.

— Unde?

— La Marişca Balint.

— Aşadar o cunoşti şi pe Marişca Balint?

— O cunosc. Din pricina ei mi s-a tras pocinogul.

— Cum? Cum vine asta?

— Să vedeţi, domnilor. Aşa cum v-am mai spus, eu sînt becher. Nu m-am însurat şi nici nu m-am gîndit la însurătoare. Iei nevastă, trebuie să ţii casă. Nevasta costă. Casa costă. Mai vin şi copiii. Costă şi copiii. De unul singur e mai uşor. Leafa e leafă. O iei la capătul lunii. Ajunge? N-ajunge?

Grunz spuse:

— Da, da... Ai dreptate. Casa costă. Nevasta costă. Copiii costă. Leafa n-ajunge. Dar dacă eşti bărbat, ai totuşi nevoie de femeie. Mă înţelegi, nu? Eşti bărbat, nu?

— Cum v-am spus, din cauza aceasta mi s-a tras tot pocinogul în care mă aflu astăzi.

— Adică din cauza femeilor.

— Da, din cauza femeilor. Eu sînt om ordonat, domnule. Om ordonat. Aşa am fost eu croit, om ordonat...

— Om ordonat!... Şi te-ai apucat să activezi într-un partid care urmăreşte să schimbe ordinea socială, să strice ordinea noastră de azi, să ne schimbe ţara.

— A fost greşeala mea... Şi... Cum vă spuneam, şi cum spuneaţi chiar dumneavoastră acum, om tînăr, aveam şi eu nevoie de femeie, nu ca alţii, mereu, ci cam o dată la lună.

Grunz izbucni în rîs:

— O dată la lună? Aşa rar? Auzi, Orbescule, auzi? Om tînăr! Şi avea nevoie de femeie numai odată la lună... Noi doi... Hehe!... Ehehe!...

— Dumneavoastră, să trăiţi, domnule inspector...

— Lasă, lasă... Nu intra în confidenţe, Orbescule... Nu e bine niciodată să intri în confidenţe...

— Nu intru, să trăiţi, domnule inspector...

— Ascultă, domnule Farcaş, întrebarea pe care vreau să ţi-o pun nu are nici o legătură cu activitatea dumitale politică subversivă. Ţi-o pun de la bărbat la bărbat.

— Vă rog s-o puneţi, domnule inspector. Vă rog s-o puneţi chiar dacă are legătură cu...

— Cu ce fel de femei aveai raporturi? Şi... Şi cum ajungeai să le vînezi?

— Cu femei de serviciu... Ori cu lucrătoare. Le pîndeam... Le vorbeam... Unele mă repezeau ori mă ocărau... Altele... Altele îmi cedau. Le făgăduiam că mă însor cu ele. Femeile, în general, cred astfel de palavre. Aşa am ajuns s-o cunosc pe Marişca Balint.

— Te-ai legat şi de Marişca Balint?

— Da. M-am gîndit că fiind văduvă — o vedeam totdeauna singură cînd se întorcea de la fabrică — şi niţeluş trecută, o să-mi cedeze uşor şi n-o să mă coste mare lucru.

— Spune... Spune mai departe. E interesant... E chiar foarte interesant.

— Mai bine n-ar fi fost, domnule inspector... Mai bine n-ar fi fost... Am pîndit-o, cum aveam obiceiul, pe cînd se întorcea de la fabrică. I-am dat bună-seara, am intrat în vorbă cu ea. La început s-a ferit. Credea probabil că sînt de la poliţie... Dar, după ce am stat cu ea de vorbă de cîteva ori, a acceptat să se plimbe cu mine, ba chiar să meargă cu mine la cinematograf. Nu mi-a cedat. Dar eu tot stăruiam. Mă ambiţionasem. Marişca Balint îmi vorbea. Incerca să mă facă om de treabă. O ascultam. Mă prefăceam că-i dau dreptate ba chiar că am devenit alt om, aşa cum îi plăcea ei. I-am căpătat încrederea. Peste un an au început, ea şi cu Minu Uibaru, să mă cheme la unele din întîlnirile lor, nu la toate, pentru că — bănuiam — mai aveau loc între ei şi întîlniri la care nu mă chemau...

— Ţi-ai dat seama în ce intri?

— Da. Mi-am dat seama.

— Afişe ai împărţit prin oraş?

— Am împărţit şi afişe. Am împărţit şi „Scînteia"...

— Ai devenit membru de partid?

— Nu. Incă n-am devenit. Nici pînă azi nu am devenit. Se pare că se opunea Toduţă. Ori aşteptau să mă mai încerce. Nu ştiu.

— Dar ai spus că eşti de cîtva timp comunist.

— Da. Cam de un an m-am tot întîlnit cu ei. Le-am zis tovarăşi şi mi-au zis şi ei mie tovarăş... Dar primirea mea în partid o tot amînau.

— Şi nu aveai ciudă pe ei din cauza aceasta?

— Ba aveam. Insă îmi propusesem să fiu plin de răbdare. Să aştept oricît de mult. Intrasem în horă, trebuia să joc. Speram că va veni partidul la putere... Dacă nu acum, mai tîrziu...

— In afară de Marişca Balint, de Uibaru şi de Gavril Toduţă mai cunoşti vreun comunist?

— Il mai cunosc pe Oroş. După faţă am mai cunoscut şi pe alţii însă nu şi după nume. Aveau obiceiul să-şi ascundă numele ori să umble cu nume de împrumut pe care şi le schimbau mereu.

— Orbescule...

— Da, să trăiţi, domnule inspector...

— Să-i dai domnului Farcaş hîrtie, condei şi cerneală şi să scrie negru pe alb tot ce ştie. Il mai ajuţi dumneata să-şi aducă aminte de tot şi să nu se încurce. Mă duc. Sînt obosit, obosit...

— Am înţeles, să trăiţi, domnule inspector.

Dragalina Farcaş îl rugă:

— Nu s-ar putea, domnule inspector, întîi să mă odihnesc cîteva ore şi să scriu pe urmă? Şi eu sînt obosit.

— Nu. Trebuie să scrii acum, negru pe alb, tot ce ştii, şi clar, cît mai clar...

Ajunsă la Condor, Rafira se opri să se odihnească o lecuţă la circiuma lui Gelu Ford, bău un sfert de palincă să mai prindă puteri şi răspîndi ştirea că fiul ei Licu a fost într-adevăr arestat la Satu Mare. Ţinu fruntea sus, mîndră, de parcă fiul ei ar fi devenit peste noapte împărat. Zise:

— Licu n-a făptuit nici o nelegiuire.

— Atunci pentru ce l-au arestat? întrebă Gelu Ford. Ce bănuială apasă asupra lui?

— Pe Licu îl bănuie că s-ar fi făcut comunist.

— Atunci o să fie greu pentru el, femeie, şi n-o să fie uşor nici pentru dumneata.

— N-o să fie uşor. Ştiu. N-a fost uşor pentru mine nici atunci cînd mi l-au spînzurat pe Balc. Licu trăieşte. Am nevoie de bani pentru proces. Trebuie să-i iau fiului meu avocat, să-l apere.

Gelu Durdun era om umblat prin lume. Cunoştea multe şi se pricepea la de toate. In căutarea pîinii şi a norocului ajunsese pînă în America şi cîţiva ani lucrase în uzinele Ford din Detroit unde se găseau o sumedenie de romîni ardeleni. Poate că ar fi rămas acolo pentru totdeauna, ca mulţi alţii, dacă nu s-ar fi iscat pe lume întîiul război mondial şi Statele Unite nu s-ar fi prins şi ele, mai către sfîrşit, în cumplita încăierare. Gelu Durdun, tînăr în putere, a îmbrăcat atunci uniformă americană, a trecut oceanul şi s-a bătut în Flandra cu nemţii. După sfîrşitul războiului i s-a făcut dor de munţii Maramureşului pe care îi colindase cu piciorul, şi de Condor. S-a întors acasă şi cu ce încropise în anii de muncă şi de război deschisese circiumă. Nu se îmbogăţea şi nu sărăcea. Cîştiga, în ţinutul cu săteni golaşi, cît să trăiască fără să ducă lipsă. Pentru că ostenise la Ford şi mai ales pentru că în primii ani după ce se întorsese în sat povestise o mulţime de întîmplări în care numele fabricantului de automobile era amestecat, sătenii îl porecliseră Ford şi se obişnuiseră să-l numească Gelu Ford.

— Să-i iei avocat! Un om care a căzut în ghiarele autorităţilor are nevoie de avocat, ca să se descurce. Dar în cazul de faţă, eu ştiu ce aş putea să-ţi spun? Nu aş vrea să-ţi mîhnesc inima, însă s-ar putea ca fiul dumitale nici să nu ajungă la proces dacă e bănuit că s-a făcut comunist. Pe comuniştii, de cele mai multe ori, îi omoară în bătăi la cercetări ori îi fac scăpaţi de sub escortă şi-i împuşcă.

Rafira nu se miră de spusele lui Gelu Ford. Zise:

— Poate că totuşi pe fiul meu nici nu au să-l omoare în bătăi, nici nu au să-l împuşte. Imi spune inima că fiul meu suferă, dar că o să trăiască. Am nevoie de bani pentru proces.

— Bani nu-ţi dă nimeni pe gratis, femeie. Asta o ştii tot atît de bine ca şi mine.

— Apăi că nu vreau să întind mîna. Vînd vacile şi dacă n-o să-mi ajungă banii vînd şi casa. Numai să găsesc cumpărător pentru casă şi pentru ocol. Cum trec mulţi drumeţi pe la dumneata, dă zvon în munţi, domnule Ford. Poate s-o găsi careva să-mi cumpere casa şi ocolul.

In munţi, la Condor, nu avea nimeni, mai ales la vreme de iarnă, atîţia bani să cumpere două vaci, cu atît mai mult o casă veche, de lemn. Zvonul, răspîndit cu hărnicie de Gelu Ford, nu îndemnă pe nimeni la cumpărare.

A aşteptat Rafira, ca pe ghimpi, cîteva zile pînă s-a mai potolit viscolul, şi-a luat vacile de curm, a pornit-o la vale şi-a apucat drumul oraşului. Le-a vîndut, aproape fără să se tocmească, la tăiere. Cu banii legaţi în ştergar a sunat la uşa domnului avocat doctor Claudiu Pap.

— Ai venit, femeie?

— Am venit, domnule avocat doctor.

— Poftim.

Avocatul doctor a numărat banii, a îndreptat hîrtiile mototolite, le-a aşezat frumos, chită, le-a pus în birou.

— Ajunge, domnule avocat doctor?

— Deocamdată ajunge. Pentru mai tîrziu, vom vedea. Trebuie să ung multe uşi, să nu scîrţîie. Puţini bani îmi vor rămîne pentru osteneală.

— Aţi aflat ceva despre fiul meu, domnule avocat doctor?

— Am aflat. E bine, sănătos. Se pregăteşte procesul.

— Pot să am o nădejde?

— Am să ţi-l scap cu viaţă

— Mulţam dumitale, domnule avocat doctor, şi slavă lui Dumnezeu.

Lui Minu Uibaru i-au smuls unghiile de la degete cu cleştele. Minu Uibaru a tăcut ca pămîntul. Pe Marişca Balint au chinuit-o în chip şi fel subinspectorul Orbescu şi ajutoarele lui, Landră şi Pocal. Trupul lui Gavril Toduţă a fost schimbat într-o masă informă de carne în cursul unei singure nopţi. La sfîrşitul a trei zile şi trei nopţi, în care fusese şi ea ţinută, ca şi ceilalţi, la întuneric, singură, fără apă şi fără pîine, Iovca Silef a fost chemată în biroul inspectorului Grunz.

— Găman!...

— Da, să trăiţi, domnule inspector...

— Dispari...

— Am dispărut să trăiţi, domnule inspector.

Iovca Silef aştepta lîngă uşă în picioare. Inspectorul Grunz o privea şi cu cît o privea mai bine cu atît ochii lui creşteau a mirare şi buzele i se ţuguiau. Niciodată pînă atunci nu-i căzuse în mîini o făptură atît de proaspătă şi de luminoasă. Fata era înaltă şi zveltă, cu ochii mari, albaştri, şi păr lung, saten, acoperit pe jumătate cu un cîmber de lînă, gros. Pantofii îi erau scîlciaţi, paltonul de dimie, vechi şi boţit. Dormise, dacă se apropiase cumva somnul de ea, îmbrăcată, în celula aceea întunecoasă.

— Scoate-ţi paltonul.

Fata se dezbrăcă de palton şi-l ţinu în braţe.

— Pune-l în cuier.

Fata atîrnă paltonul în cuier.

— Plimbă-te.

Fata rămase încremenită pe loc. Grunz crezu că fata ori nu l-a înţeles ori nu a auzit ce spune. Rosti încă o dată porunca, însă tare şi răspicat:

— Plimbă-te! Plimbă-tă prin odaie.

— De ce să mă plimb?

— Cum de ce să te plimbi? Dacă eu ţi-am poruncit să te plimbi, trebuie să te plimbi.

— Dar cine sînteţi dumneavoastră? Şi pentru ce îmi porunciţi dumneavoastră mie?

Grunz nu se înfurie. Nici măcar nu se supără. Atîta prostie adunată la un loc cu atîta naivitate ori poate cu atîta copilărească viclenie îl făcu să rîdă.

— Prostuţo! Eu sînt stăpînul tuturor oamenilor care se află în arestul nostru. Trebuie să faci tot ce-ţi poruncesc eu... Altfel...

Se duse lîngă fată şi îi şopti cu voce de amorez:

— Voiam să te plimbi prin odaie ca să văd cum îţi legeni trupul subţire.

— Şi pentru asta aţi pus să fiu arestată? Pentru asta aţi poruncit să fiu ţinută în frig şi la întuneric, fără un picuşor de apă, trei zile şi trei nopţi?

Cu aceeaşi voce de crai experimentat şi sigur de sine, Grunz răspunse:

— Nu pentru asta te-am arestat ci pentru cu totul altceva. Tu ştii tot aşa de bine ca şi mine pentru ce ai fost arestată... Da, da... Degeaba încerci să te faci că nu pricepi. Pricepi, prostuţo, pricepi...

— Nu ştiu. Şi nici măcar nu pot să-mi închipui.

— Să nu mă mai întrerupi altă dată cînd vorbesc.

— N-am să vă mai întrerup.

— Te-am arestat pentru că eşti comunistă.

— Nu sînt comunistă.

— Iar m-ai întrerupt, prostuţo. Pentru asta ar trebui să-ţi rup urechile.

— N-am să vă mai întrerup.

— Aproape toţi comuniştii pe care îi arestăm spun, la început, că nu sînt comunişti. Mai pe urmă, după ce îi strîngem niţeluş cu uşa, mărturisesc tot. Ai înţeles?

— Am înţeles. Insă nu-mi dau seama pentru ce îmi spuneţi mie toate poveştile acestea.

— Cunosc placa: „Nu ştiu. Nu înţeleg"...

Grunz se apucă să-i dea ocol. Se opri şi o privi în faţă. Se opri şi o privi din profil. Se opri şi o privi din spate. Se aşeză la birou şi arătîndu-i un scaun o pofti să ia şi ea loc. Işi muşcă mustaţa groasă, scuipă firele de păr care îi rămăseseră între buze şi zise:

— Ascultă, prostuţo, ai optsprezece ani?

SÎNT AMARE

— Îi voi împlini peste cîteva zile.

— Și... zici că ești din Dobrogea?

— Da, din Dobrogea... De lîngă Dunăre, de la Cosui...

— Și ce sînt părinții tăi?

— Țărani. Se mai ocupă și cu pescuitul pe Dunăre...

— Nu prea semeni tu a țărancă, dar, în sfîrșit, să zicem. Și... pentru ce ai plecat de acasă?

— Eram mulți copii în casă, nouă, și nu ne ajungea mîncarea...

— Și ai plecat de la Cosui ca să cauți de lucru tocmai în Maramureș?

— Da...

— De ce nu te-ai dus la București?

— Toată lumea săracă se duce la București după lucru. M-am gîndit că aici aș putea găsi mai ușor.

— Și ai găsit?

— Nu. Dar dacă nu mă arestați, femeia aceea la care am fost aflată m-ar fi dus la fabrica de cherestea. Aș fi găsit de lucru, aș fi muncit și mi-aș fi cîștigat și eu pîinea...

— Părinții tăi sînt bulgari?

— Bulgari...

— Și de cunoscut, cum ai cunoscut-o pe Marișca Balint?

— Poate că v-o fi spus și ea...

— Nu ne-a spus nimic. De fapt, nici nu am întrebat-o.

— Am cunoscut-o pe stradă...

— Pe ce stradă?

— Nu cunosc orașul, că nici nu m-ați lăsat să-l cunosc, ați trimis să mă aresteze. Nu știu cum se numește strada.

— Bine. Nu știi pe ce stradă. Abia venită în oraș, nu aveai cum să-l cunoști. Admit, deși aș putea să nu admit. Admit, nu pentru că te cred. Admit pentru că ai ochi frumoși iar mie îmi plac ochii tăi. Și pentru că ai ochi frumoși, iar mie îmi plac ochii tăi frumoși, o să admit eu multe lucruri pe care altfel nu le-aș admite nici în ruptul capului.

Iovca se ghemui toată în scaun. Gîndi că poate ar fi fost mai nimerit pentru ea dacă ar fi bătut-o și-ar fi călcat-o în picioare. Bănui cam ce-o să se întîmple cu ea și o cuprinse frica și sila.

— Taci, prostuțo? Te-ai speriat, prostuțo? Nenea Grunz are putere. Putere nemărginită are nenea Grunz. Dacă vrea, nenea Grunz sună. Și apare în ușă Găman. Dacă vrea, nenea Grunz îi poruncește lui Găman să-ți smulgă părul. Și Găman, care atîta așteaptă, la porunca lui nenea Grunz, îți smulge părul și te lasă cheală, prostuțo. Nenea Grunz, dacă vrea, îi poruncește lui Găman să-ți cresteze pielea și să umple crestăturile cu sare. Și Găman ascultă porunca lui nenea Grunz, îți crestează pielea și umple crestăturile cu sare. Nenea Grunz are putere, putere mare. Nenea Grunz poate să-i poruncească lui Găman să te omoare. Și Găman, ca să-i facă plăcere lui nenea Grunz, te omoară. Îți sucește gîtul ca la o vrabie și te omoară. Auzi?

— Cheamă-l pe omul acela, domnule, și poruncește-i să mă omoare.

— Prostuțo, prostuțo!... Cum te-am văzut mi-am dat cu socoteala că ești o prostuță. De ce să-i dau lui Găman ordin să te chinuie ori să te omoare? Dacă va fi cazul — nu-ți pierde nădejdea — am să-i dau ordin întîi să te chinuie, apoi să te omoare. Auzi, prostuțo? Auzi? Dar tu îmi placi mie. Și pentru că îmi placi mie, în loc să-i dau ordin lui Găman să te chinuie, am să-i dau ordin lui nenea Grunz să te iubească. Și tu dacă o să fii drăguță și-o să-l lași pe nenea Grunz să te iubească, nenea Grunz o să fie fericit. Iar cînd nenea Grunz e fericit, nenea Grunz e bun ca pîinea lui Dumnezeu. Auzi, prostuțo? Ah! Doamne!... Dacă tu o să fii drăguță și la rîndul tău o să-l iubești nițeluș pe nenea Grunz — prostuțo, prostuțo, — nenea Grunz n-o să te implice în proces, o să-ți dea drumul și... și...

— Cheamă-l pe omul acela, domnule, și poruncește-i să mă omoare.

Grunz începu să se plimbe nervos prin odaie. Se plimbă... Se plimbă... Iovca îl urmări cu ochii, temîndu-se că dintr-o clipă în alta omul în puterea căruia se afla, se va repezi asupra ei și o va sfărîma.

— Uite cum ești! Uite cum ești, prostuțo... Eu îți ofer dragostea mea... dra-gos-tea mea și scăparea... scăpa-rea... Și tu... Prostuțo... Prostuțo...

Scoase o batistă cadrilată din buzunar și-și șterse sudoarea care îi izvorîse pe frunte și pe obraji, apoi spuse închinîndu-se, ca un drept-credincios, cu cruci mari:

— Iartă-mă, Doamne... Iartă-mă, Doamne... Dar am s-o brutalizez... Trebuie s-o brutalizez.

Se duse lîngă fată și-i mîngîie părul.

— Te rog, nu mă sili să te brutalizez... Te rog, prostuțo, te rog...

Iovca îi alungă mîna, sări de pe scaun și se ghemui într-un colț. Întărîtat, Grunz se duse lîngă ea și-l izbi gura cu dosul mîinii. Buzele fetei plesniră. O năpădi sîngele. Vederea sîngelui îl întărîtă și mai mult pe Grunz. Îi aruncă cimberul jos, își înfipse mîna în părul ei și o tîrî în mijlocul odăii. O frînse și o culcă pe covor. Iovca încercă să se apere și-i gherăi adînc obrazul. Grun stîlci sub el și-i trînti cîțiva pumni în cap. Fata leșină. Grunz încercă s-o trezească. Nu izbuti. Doborît de neizbîndă îl chemă pe Găman. Îi porunci:

— Ia-o. La spianre.

Găman rînji.

— Să nu te atingi de ea. Auzi? Te omor dacă te atingi de ea.

Rînjetul lui Găman se stinse.

— Am înțeles, să trăiți, domnule inspector. O duc la spinare. Ca pe Maica Domnului.

Se trezi tîrziu, în întuneric. Pipăi podeaua de ciment și zidul și-și dădu seama că se afla în aceeași odaie subterană din care o luase Găman ca s-o ducă, la lumină și la căldură, în biroul inspectorului Grunz. O durea trupul întreg de parcă i-l sfîrtecase cineva cu cuțitul. Vorbise? Își aminti tot ce se întîmplase cu ea pînă în momentul în care leșinase. Nu avusese cum să vorbească. Îi fu silă de carnea ei, de straiele pe care le purta, de sufletul ei chiar îi fu silă. Manifestele nu le găsiseră la Marișca Balint. Manifestele fuseseră aproape toate împrăștiate. Dacă ar fi plecat din oraș cu o zi înainte, ei nu i s-ar fi întîmplat nimic. Dar ceilalți? Ceilalți tot ar fi căzut. Nu ea fusese cauza căderii. Dacă o arestaseră pe Marișca Balint și pe ea, Iovca Silef, probabil că-i mai arestaseră și pe alții... Iovca Silef... Se obișnuise cu acest nume. Numele ei adevărat... Poate că pînă la urmă... Nu poate, ci sigur, pînă la urmă o vor identifica și atunci... Atunci, ce? Aveau s-o mai bată. Aveau s-o mai schingiuiască. Aveau s-o implice în proces, s-o condamne, s-o trimită la închisoare. Închisoarea! În definitiv și închisorile tot pentru oameni erau făcute. Țara era plină de închisori. Și în închisori, afară de deținuții de drept comun, trăiau sute și mii de tovarăși și tovarășe. Poate că acolo, în închisori, se afla tot ceea ce avea partidul mai bun, tot ce avea țara mai curajos și mai cinstit...

N-o chema Iovca Silef. Nu era din Cosui. Nu văzuse niciodată satul Cosui. Nu cunoștea pe nimeni la Cosui... Satul ei se afla nu lîngă Dunăre ci lîngă mare. Un sat în aparență ciudat. Trăiau în el bulgari și turci, tătari și romîni și, de cîțiva ani, trăiau în satul lor și coloniști aduși din Macedonia... Marea se întindea cît vedeai cu ochii. Uită că e iarnă. Uită că viscolul vuiește și umple orașul de zăpadă. Dori să treacă pe lîngă biserică, apoi pe lîngă moscheie, să ajungă la țărmul mării, să arunce straiele vechi și să se azvîrle în mare, să înoate, să înoate...

Scîrții cheia în broască. Auzi glasul lui Găman:

— Hai sus, fată. La confruntare...

* *

Oroș întinse mîna în sus. Păianjenul pogorî. Oroș își retrase mîna. Suflă ușor asupra păianjenului. Păianjenul începu să se legene așa cum se legănase el, Oroș, atunci cînd îl spînzuraseră cu picioarele în jos, cînd Grunz și Orbescu jucaseră mingea cu capul lui. Păianjenul se obișnuise cu omul și-l plăcea jocul. Cînd aerul stătut al mansardei se potoli și păianjenul încetă să se legene, Oroș îi vorbi:

— Măi, Burticosule, măi. Și eu stau la închisoare și tu stai la închisoare. Numai că eu știu că stau la închisoare și tu nu știi că stai la închisoare, măi, Burticosule, măi. Am avut o dragoste, măi, Burticosule... Și dragostea mea m-a înșelat, măi Burticosule. Și dragostea mea m-a trădat, măi Burticosule, și i-a cerut lui Grunz să mă omoare, măi Burticosule. Tu știi ce e moartea, măi Burticosule? Nu știi. Tu știi ce e dragostea, măi Burticosule? Nu știi?

Păianjenul se ridică pînă în dreptul ochilor lui Oroș.

— A!... Vrei să-mi spui că știi ce e moartea? Poate că știi. De fapt, tu ești un fel de Grunz. Întinzi plasa. Și în plasa ta se prind muște. Și tu te repezi asupra lor și le ucizi. Da, Burticosule! De fapt tu ești un fel de Grunz.

Aerul stătut al mansardei se clătină. Păianjenul pendulă. Pogorî. Urcă. Se opri în dreptul frunții lui Oroș.

— Vai!... Te-am calomniat, Burticosule. Iartă-mă, Burticosule, că te-am asemuit inspectorului. Tu ucizi ca să mănînci. Dar Grunz schingiuie și pentru plăcerea lui, ucide și pentru plăcerea lui. Tu, Burticosule, ai venit pe lume păianjen. Și legea vieții te-a învățat să ucizi muște pentru a viețui. Grunz!... Grunz a venit pe lume om. Grunz putea să trăiască din muncă. Dar Grunz nu a vrut să trăiască din muncă. Grunz a vrut să trăiască din schingiuiri și din ucideri... Ai dreptate, Burticosule. Iartă-mă, Burticosule.

Păianjenul pogorî în dreptul gurii lui Oroș.

Omul își ținu răsuflarea. Se gîndi... Se gîndi... Spuse:

— Te-ai oprit în dreptul gurii mele, Burticosule. În dreptul buzelor mele te-ai oprit, Burticosule.

Păianjenul pendulă pînă ce aerul stătut al mansardei încremeni iarăși.

— Cu gura, Burticosule, omul grăiește. Adevărul îl grăiește, Burticosule și minciuna o grăiește, Burticosule. Eu stau închis aici pentru adevăr, Burticosule, și Grunz m-a schingiuit pentru minciună, Burticosule. Cu buzele... Cu buzele omul sărută, Burticosule. Dragostea... Poate că la primăvară o să intre aici, prin ochiul deschis al geamului, o păienjeniță... Atunci și tu, Burticosule, o să știi ce e dragostea. Cu buzele se șoptesc iubitei cuvinte dulci, Burticosule. Cu buzele săruți buzele femeii iubite, Burticosule... Poate că și tu ai buze pentru sărut, Burticosule... Cu buzele acestea printre care îți vorbesc am sărutat-o eu pe Neaga mea, Burticosule...

Păianjenul o luă la fugă pe firul lui nevăzut, ajunse sus și se lipi de tavan.

— Ai dreptate să fugi cînd auzi de Neaga, Burticosule... Ai dreptate să fugi... Alergi pe fir, în sus, și te lipești de tavan. Dar eu încotro să fug? Încotro să fug eu, Burticosule?

Se culcă și tăcu. Era mulțumit. Vorbise cu Burticosul. Vorbise cu o făptură vie. Cu zidurile i s-ar fi părut nepotrivit să vorbească.

— Burticosul...

Ascultă șuierul viscolului în streașină. Auzi tropot grăbit de cai prin zăpada înaltă. Auzi glas grăbit de clopot.

— Trebuie să fie pompierii. S-a aprins pe undeva o casă veche, de lemn. Focul ațîțat de viscol o va arde pînă în temelii.

Focul! Ce bine i-ar prinde dacă în mansardă s-ar afla o sobă și în fiecare zi i s-ar da cîteva bucăți de lemn să aprindă focul și să-și încălzească oasele înghețate și carnea înghețată. Dar... Dar atunci închisoarea nu ar mai fi închisoare și Grunz, dacă s-ar purta cu blîndețe, n-ar mai fi Grunz.

— Pe cînd trăia la Condor, iarna, lua pușca străveche și pleca prin munți.

— Țucu-ți ochii, Licule, ai grijă să nu te mănînce lupii.

— Cum să mă mănînce? Am să-l pușc.

Pușcase destui lupi. Nu-l mîncaseră lupii. Nu-l spintecaseră, cu colții lor, mistreții. Nu-l mursecaseră urșii și nici rîșii nu-l sfîșiaseră.

Se gîndi că dacă ar fi trăit pe vremea străbunicilor ar fi vînat, fără îndoială, cu sulița ori cu ghioaga, bouri. Nici bourii nu ar fi izbutit să-l ia în coarne. Și acum... Acum îl lua în coarne Grunz, îl izbea cu bocancul în cap Orbescu, îl chinuiau și-l schingiuiau, ca pe hoții de cai, Landră și Pocal iar Găman îi cerea voie inspectorului să-l omoare. Ca pe hoții de cai îl schingiuiau și-l chinuiau... Hoții de cai — după cîte i se povestiseră și lui — fuseseră chinuiți, schingiuiți și puși în obezi în vechime. Acuma, hoților de cai, spărgătorilor de case, escrocilor sau chiar celor ce dintr-o pricină sau alta omorau oameni, nu li se mai întîmpla aproape nimic. Erau arestați, în cazul în care erau prinși asupra faptului, însă nimeni nu se atingea de ei să le clintească măcar un fir de păr din cap. Rudele lor angajau avocați, mituiau magistrați, condamnările erau ușoare. Cruzimile, asupra cărora se păstra de obicei tăcerea, erau rezervate comuniștilor. Tot comuniștilor le erau rezervate condițiile cele mai grele în închisori. Atunci, la cazarmă, cînd Gavril Toduță începuse să vorbească, pe departe, cu el, despre comuniști și despre partidul comuniștilor aflat de aproape douăzeci de ani în ilegalitate, îi arătase pericolul care-l paște pe fiecare comunist care cade în mîinile aparatului de represiune al statului.

— Grozavi trebuie să fie oamenii care, cunoscînd toate acestea, încep să lucreze pentru partid și devin comuniști.

Toduță zîmbise:

— Nu trebuie să fie chiar grozavi, frate Oroș. Trebuie să fie oameni cinstiți și de caracter.

— Dumneata, Toduță, crezi că eu sînt un om cinstit?

— Cred, Oroș, altfel nu ți-aș fi dat prietenia mea

— Dumneata, Toduță, crezi că sînt și un om de caracter?

— Cred, Oroș, cred.

— Mi-ar place să fiu comunist, să lucrez pentru partidul comuniștilor.

— Cînd munceai la pădure, nu ai cunoscut nici un comunist?

— Am cunoscut aproape pe toți oamenii care munceau cu mine, în pădure, la tăiatul copacilor, dar n-am știut niciodată dacă printre ei se aflau comuniști. Îmi vine să cred că se aflau, însă nu m-am priceput eu să mă apropii de ei. Poate nici ei nu s-au priceput să se apropie de mine Ori poate că nu au vrut. Eram prea tinerel. Eram și cam zvăpăiat și puteam să le par ușuratic. Cîntam. Și în singurătatea aceea a pădurii îmi plăcea să vorbesc despre fete... Dar toți băieții care lucrau cu lunile în pădure duceau dorul fetelor și vorbeau despre fete...

Sosi întunericul gros al nopții. Și prin întuneric începură să-i treacă prin fața ochilor chipurile dragi. Trecu Toduță și lui Oroș i se păru că-i vede obrazul strîmb, umflat, plin de sînge.

— Te-au bătut și pe dumneata, frate Toduță...

— M-au bătut, îi răspunse vedenia. M-au bătut, dar nu au scos nici un cuvînt de la mine.

Trecu Rafira. Pe obrazul Rafirei era scrisă tristețea dar și mîndria și în ochii ei mari, ușor mîhniți, Oroș văzu licărind dragostea ei pentru el și nădejdea...

Se zmuci din toropeală:

— Doamne, poate că mi s-a tulburat mintea. Am început să visez cu ochii deschiși.

Frigul și vuietul viscolului în streașină nu-l lăsau să doarmă.

— Pînă mîine... Pînă mîine e o veșnicie. Cu ce pot eu să umplu această veșnicie? Dacă nu ar fi întuneric, l-aș chema pe Burticosul și aș mai sta cu el de vorbă.

Cheia scrîșni în ușă. Se deschise ușa și în prag văzu silueta scurtă și vînjoasă a lui Găman:

— Ridică-te și hai cu mine jos. La confruntare.

Întunericul odăii din subsol era gros ca păcura. Ca să-și mai alunge cît de cît frigul din oase, Minu Uibaru se plimba. Trei pași înainte, trei pași îndărăt. Trei pași înainte, trei pași îndărăt. Trebuia să-și încordeze atenția, să nu se lovească de ziduri.

Nu putea să pipăie zidurile cu degetele. Carnea, pe unde fusese izbit, îl duruse, se umflase, se înnegrise. Durerea o îndurase. Umflăturile aveau să treacă. Dar degetele!... Degetele îi ardeau. Se opri și se așeză jos, țărănește. Își duse mîinile la gură și începu să sufle în buricele degetelor. Buricele degetelor îl usturau tot ca mai înainte și tot ca mai înainte îl ardeau și-l dureau degetele. Încălzindu-le ușor cu suflarea, își creă iluzia că suferința i se mai ostoiește. Grunz îi ceruse să dea lămuriri cu privire la activitatea politică a comuniștilor și mai ales să dea nume, cît mai multe nume de comuniști.

— Lucrezi la căile ferate. Noi știm că la căile ferate sînt mulți comuniști. Dă-ne numele lor și-ți vom ușura situația... Mai puțini ani de închisoare. Tratament omenos. Poate... Dar asta depinde de tine. Cîte nume de comuniști ne dai... Poate chiar achitarea...

Cînd îi smulseseră întîia unghie i se păruse că-i smulg nu numai unghia ci că îi despică trupul în două și-i scot inima din piept. Mai pe urmă... Mai pe urmă trupul lui fusese zguduit de aceeași durere... De două ori, de trei ori, de zece ori... De ce avea omul zece degete la mîini? Dacă ar fi avut mai puține degete l-ar fi durut mai puțin. Îl copleșise durerea și-l cotropise spaima. Nu spaima că va fi supus la și mai mari chinuri, ci spaima că nu va izbuti să se stăpînească.

— Ar fi mai bine dacă mi-ar smulge limba, — își spusese mereu în gînd — ar fi mai bine dacă mi-ar smulge limba. Aș fi sigur că nu vorbesc. Dar așa...

Gîndindu-se la durerile cumplite pe care le simțise atunci cînd îi smulseseră unghiile, durerile îi reveniră toate laolaltă. Gemu și se apucă să-și sufle iarăși în buricele degetelor. Își auzi geamătul și se sperie de adîncimea lui. Dar... Dar geamătul acela îl mai auzise el și nu numai o dată. De mai multe ori îl auzise și se cutremurase. Unde îl auzise?

Se născuse și trăise în Munții Apuseni. Cît de drag îi era lui ținutul acela, nici nu putea s-o spună. Munții mărunți, pădurile rare, rîurile limpezi și repezi în albiile cărora unii mai căutau și astăzi, ca și strămoșii de odinioară, fire subțiri de aur, le purtase în mintea lui prin toate colțurile țării pe unde îl duseseră pașii în căutarea pîinii. În toată țara era sărăcie pentru săraci dar parcă nicăieri sărăcia săracilor nu-și arăta colții ca în Munții Apuseni, în Țara Moților. Copil, umblase cu fluiere, vînduse fluierașe făurite de mînile lui fragede, de aceleași mîini care acum nu mai aveau unghii la degete.

— Cumpărați fluiere, boieri...

— Cumpărați fluierașe, cuconițelor...

— Fluiere, boieri...

— Fluierașe, cuconițelor...

Purta opincuțe. Pe trupșor, țundră aspră. Pe cap, pălărie rotundă, tare, slinoasă.

— Cumpărați fluierașe, fluierașe...

Se ținea după trecători scai, după trecătoare.

— Fluiere, fluierașe... Boierilor... Cuconițelor...

Nu-l luau în seamă. Cîte unul se oprea totuși. Își mîngîia cîinele din lănțug și-i spunea nevestei:

— Ia uită-te, dragă, la el. Mic, mic, dar e dat dracului puiul de moț. Abia a făcut ochi și s-a și apucat de negustorie...

— Ce negustorie, dragă? Nu vezi? Nu vezi? Îți dă un băț găurit și-ți cere un gologan. Asta nu e negustorie. Asta e cerșetorie curată.

Dormea prin ganguri, pe lîngă ziduri, prin parcuri publice. Se strecura prin restaurante, prin cafenele, prin localuri de noapte unde boieri băuți țineau în brațe tîrfe goale.

— Cumpărați fluiere, boierilor.

— Fluierașe, fluiere, fluierașe...

Purta la șold marfa-i ieftină. Îl prindeau chelnerii de fundul pantalonilor și-l aruncau în stradă, cu gura pe asfalt.

— Nu vă mai săturați de cerșit, moților.

Umblase cu fluiere prin Cluj. Umblase și prin București.

Într-o zi îl chemase un bărbat mai în vîrstă.

— Măi, pui de moț, ia vino încoa. Cum te cheamă pe tine?

— Minu.

— Și mai cum?

— Uibaru, Minu Uibaru.

— Cîte fluiere mai ai?

— Douăsprezece.

— Hai cu mine acasă. Ți le cumpăr pe toate. Vreau să te arăt copiilor mei. Să vadă și ei un pui de moț. Să afle și ei cum trăiește pe lume un pui de moț.

Se dusese cu omul acela pînă aproape de Obor. Ajuns acasă, omului îi ieșiră în cale, în poartă, o droaie de copii.

— Tată... Ce ne-ai adus, tată?

— V-am adus un pui de moț, cu fluierașe...

Rămăsese în casa meșterului Savu Burian. Scrisese acasă carte că și-a găsit stăpîn bun și că învață meserie. În Țara Moților o să se întoarcă el mai tîrziu. Să nu-i poarte grijă nici mămuca, nici tătuca. Și nici bunicul Iancu Uibaru să nu-i poarte grijă. N-o să piară el cu una cu două.

— Aici nu sînt tulnice — adăugase în carte — nici munți frumoși. Dar tulnicele și munții îi visez noaptea și-mi alin dorul. Și pe voi tot noaptea vă visez dar dorul nu mi-l alin. Mai plîng pe furiș.

Se întorsese bărbat în lege, își văzuse părinții și neamurile și se însurase cu Catarina...

— Bunicul Iancu?

— A murit... A murit...

Catarina! Cum de putuse uita? Catarina gemea așa cum gemuse el. Catarina gemea așa cînd îi năștea copii. De cinci ori îi născuse copii Catarina lui și acum, pe la mijlocul iernii, Catarina aștepta să nască a șasea oară. Fată să nască? Băiat să nască? Ce-o da Dumnezeu... Unde mănîncă șapte guri la o masă mai poate mînca, din ce nu se ajunge, și a opta gură.

Cu ce va trăi de acum înainte Catarina? Cu ce vor trăi de acum înainte, copiii? Vor avea grijă tovarășii... Dar tovarășii sînt atît de săraci!... Partidul e atît de sărac! Va mai naște încă o dată Catarina. Apoi va munci, va munci, va munci... De mult se aștepta Catarina ca soțul ei să cadă. Arestarea, făcută în zorii zilei, n-o mirase. Catarina, cu burta la gură, colindă orașul. Dădu veste ceferiștilor că soțul ei a fost arestat. Catarina îi va rămîne credincioasă. Catarina...

— Ai adormit, mă?

— Nu. N-am adormit. Mă gîndeam și eu.

— La ce te gîndeai?

— Ca omul. La multe.

— Hai sus. La confruntare...

Iarnă aspră, grea. Peste zăpada veche ningea zăpadă nouă, proaspătă. Nămeții creșteau. Rafira era obișnuită cu viscolele. Era obișnuită să meargă prin viscol cu cizmele ei înalte și vechi. Purta în mînă toiag și uneori se sprijinea în el să nu cadă. Dibuind din stradă în stradă, prin lumina săracă și vînătă a zilei de iarnă, ajunse la biserica Sfîntul Teodor, pătrunse în curte și bătu la ușa părintelui Coriolan Bold. Îi deschise cucoana preoteasă Tilda.

— Ziua bună.

— A!... Dumneata ești femeia din Condor?

— Eu sînt, spuse Rafira.

Preoteasa Tilda se uită la traista ei plină și-i spuse:

— Scutură-ți zăpada de pe cizme și de pe bundră și poftim în casă. O să vină numaidecît și părintele Cori. S-a repezit în vecini să spovedească și să grijească un negustor care trage să moară... Dacă o apuca să-l mai spovedească și să-l mai grijească.

Rafira se scutură de zăpadă și intră după preoteasa Tilda. Își lăsă bundra în antreu însă traista o tîrî după ea în salon.

— Am venit să-i mulțumesc părintelui pentru sfat și pentru domnul avocat doctor la care a binevoit să mă ducă

— O să-i facă plăcere. Părintele Cori e om săritor.

— Domnul avocat doctor Pap mi-a luat procesul. Trag nădejde să-mi scape fiul cu viață.

— Dacă ți-a făgăduit, e lucru mare, femeie. Domnul avocat doctor Pap e fratele meu. De obicei nu făgăduiește clientului nimic. Mare lucru, femeie, că ți-a făgăduit scăparea vieții băiatului...

— Poate a făcut-o de dragul părintelui Coriolan.

— Aș! De dragul dumitale, femeie. Domnul avocat doctor, prea cinstitul meu frate, se are cu părintele Cori precum cîinele cu pisica. S-a stricat prieteșugul dintre ei din pricina politicii. Părintele Cori și frate-său, prefectul, au trecut cu partida regelui. Frate-meu Claudiu Pap a rămas cu domnul Maniu...

— Apăi... Dumnezeu să-i împace.

Intră peste ele părintele Coriolan Bold.

— A! Rafira din Condor! Ce veste?

— Am venit la oraș, părinte. Am vîndut văcuțele. I-am dus banii domnului avocat doctor Pap și...

Părintele Coriolan Bold își duse mîna la barba scurtă și roșie, rîse și spuse luîndu-i femeii vorba din gură:

— ...Și pentru că nu se cade să intri de două ori cu mîna goală în casa preotului, te-ai gîndit și ne-ai adus și nouă niscaiva bunătăți din munte, de la Condor...

— Întocmai, sfinte părinte.

Rafira dezlegă desaga. Puse pe masă ouă proaspete, o mare roată de cașcaval gălbui și un burduf de brînză.

— Atîta am avut și eu, părinte...

Preoteasa Tilda numără ouăle. Părintele Cori cîntări în mîini roata de cașcaval, desfăcu burduful și gustă brînza.

—Bună! Bună!... Eu zic, Tildă, s-o oprim pe Rafira să doarmă la noi. Mă răped spre seară la domnul cumnat. Poate ne dă vreo veste bună pentru femeie. A? Ce zici, preoteasă Tildă?

Zaharia Stancu

Ilustrații
de FLORICA CORDESCU

NOTE

Salut revistei „Viața romînească"

Revista „Viața romînească" a împlinit zece ani de cînd apare în noua serie. Urmînd tradițiile patriotice și progresiste ale marii reviste în care au strălucit numele lui G. Ibrăileanu și Mihail Sadoveanu, „Viața romînească", la capătul unui deceniu de existență nouă, a adus, prin activitatea sa de prestigiu, îndrumată pas cu pas de partid, o prețioasă contribuție la promovarea și afirmarea literaturii noastre de după 23 August.

In deceniul său de activitate, revista „Viața romînească" a marcat momente majore din dezvoltarea literaturii noastre noi, publicînd în paginile sale romane (în întregime sau în fragmente) care au repurtat frumoase izbînzi și se bucură astăzi de recunoaștere și considerație unanimă: „Nicoară Potcoavă" de Mihail Sadoveanu, „Un om între oameni" de Camil Petrescu, „Dulăii" de Zaharia Stancu, „Moromeții" de Marin Preda, „Pasărea furtunii" și „Cronică de familie" de Petru Dumitriu, „Bărăgan" de V. Em. Galan, „Străinul" de Titus Popovici — și alte lucrări valoroase, romane sau nuvele, printre care se remarcă și succese literare ale unor talente tinere. Dramaturgia originală a fost încurajată, mai ales în perioada ei de început, iar poezia, în drumul său nou, și-a desfășurat însemnate izbînzi în paginile revistei care au oferit cititorilor un peisaj complex unde s-au întîlnit Tudor Arghezi, A. Toma, Mihai Beniuc, Eugen Jebeleanu și Cicerone Theodorescu, Maria Banuș, Veronica Porumbacu și Nina Cassian, N. Labiș, Mihu Dragomir, Victor Tulbure și alții.

Revista „Viața romînească" s-a impus, de asemenea, atenției publice prin sectorul său de critică literară, în special în domeniul preluării moștenirii literare. Luptînd pentru înlăturarea tuturor manifestărilor de obiectivism și apolitism, căutînd să combată cu mai multă intransigență manifestările ideologiei burgheze, eliminînd din paginile sale concesiile neprincipiale, revista „Viața romînească" este datoare, ca și întreaga presă literară, să militeze și mai hotărît pentru dezvoltarea literaturii noastre pe drumul realismului socialist.

„Gazeta literară" salută revista „Viața romînească" și izbînzile sale repurtate de-a lungul celor zece ani de la reapariție, urînd redacției revistei, noii sale conduceri, colaboratorilor săi să se ancoreze trainic în realitatea revoluționară și să răspundă cu exigență și promptitudine deopotrivă problemelor valorificării moștenirii literare și problemelor arzătoare ale literaturii noastre de actualitate.

Gazeta literară

Vehemență nejustificată

Intr-unul din numerele trecute ale revistei „Contemporanul" a apărut un articol, „Cărți de prisos", în care autorul, Eugen Luca, combătea cu o dreaptă indignare apariția (și încă în tiraje apreciabile) a unor cărți inutile sau de-a dreptul nocive. Deplină îndreptățire avea Eugen Luca atunci cînd se referea la cărțile semnate de A. Iosefini și P. Pintilie sau O. Păscăluță. Totuși, discutarea în același cadru a cărții tînărului scriitor Al. Sever ni se pare un exces de zel. Este adevărat că această carte nu aduce noi lumini asupra epocii dintre cele două războaie, că are serioase lipsuri dar aparține, cu toate acestea, unui scriitor al cărui talent — vorba lui Eugen Luca — e „real totuși". De aceea contextul în care este plasat Al. Sever ni se pare nepotrivit, iar vehemența cu care este admonestată apariția cărții sale e nejustificată.

G. Horodincă

Concluzie neștiințifică

Recent „Editura tineretului" a tipărit într-un mare tiraj „Aventurile lui Gordon Pym" de Edgar Allan Poe. Fiind una din primele lucrări a•e scriitorului american editate la noi în anii din urmă, cartea impunea o prefață care să arunce, în spirit științific, o lumină asupra acestui scriitor atît de contradictoriu. Editura a încredințat sarcina dificilă aprecierii poet Mihu Dragomir. Mulțumindu-se însă a constata că „strălucitor și tenebros, realist și fantast, liric și științific, clar și obscur, sentimental și sarcastic, Edgar Poe este mai contradictoriu decît însăși contradicția", prefațatorul îl lipsește pe cititor de acel punct de orientare pe care opera îl reclamă cu prisosință. „Ce este această carte? — se întreabă tovarășul Mihu Dragomir. — Un roman? Un roman de aventuri? O povestire fantastică? Un poem? Un simplu joc al fanteziei? O dramă? O povestire științifică? Cîte simboluri sînt și ce ascund?" Și, resemnat, depune armele: „Să lăsăm pe seama exegeților căutarea unui răspuns. L-au căutat și pînă acum, îl vor căuta și de acum înainte". Această concluzie nu ajută cu nimic cititorul.

T. Milcoveanu

O bibliotecă a Academiei R.P.R. — filiala Cluj

In ultimii ani, în orașul Năsăud, ca și în alte localități ale regiunii Cluj, cu bogat trecut istoric-cultural, s-a desfășurat o activitate remarcabilă de restaurare a monumentelor istorice, de cinstire a memoriei marilor figuri ardelene care ne-au lăsat o prețioasă moștenire în domeniile științei, literaturii, artei, învățămîntului. Participantă principală la asemenea consecvente inițiative, Filiala Academiei R.P.R. din Cluj, în urma unei munci susținute de valorificare a tezaurului năsăudean de tipărituri, documente și manuscrise, a organizat în ziua de 22 iunie a. c. deschiderea festivă a unei biblioteci academice în orașul Năsăud. Cu prilejul inaugurării, în aula liceului „G. Coșbuc" din localitate a avut loc simpozionul cu tema: „Aspecte din trecutul istoric-cultural și perspectivele de dezvoltare ale raionului Năsăud". In ziua de 23 iunie, simpozionul a continuat cu lucrări privind „Academicienii Năsăudului".

De asemenea, în ziua de 22 iunie a avut loc în comuna Rebrișoara-Năsăud festivitatea dezvelirii unei plăci comemorative la casa natală a lui Iacob Mureșianu.

Șt. B.

FONDUL FĂRĂ FORME

(Urmare din pag. 1)

noastre în pictură, în filozofie chiar, în știință, etc...

Miopia maioresciană în receptarea „fondului" ar fi putut ajunge criminală. La 1872 teatrul romînesc, născut odată cu ideologia pregătitoare a revoluției burghezo-democratice, înscrisese succese emoționante și, în orice caz, se afla în preajma marelui său drum, care cinstește cultura romînească. „Zeci și zeci de ani — scria Maiorescu în *Direcția nouă* (1872) — vor trece înainte de a se putea compune o singură trupă de actori, care să merite acest nume". Și, în consecință, ministrul Maiorescu, în discursul său programatic din 1875, hotăra: „După aprecierea mea, astăzi nu ar fi justificată nici o înscriere în buget pentru încurajarea artei dramatice, care nu există, nici pentru orice dezvoltare artistică, care mi se pare că lipsește".

Iată-l dar pe marele patron al artelor romînești în adevărata sa lumină.

Bătălia sa „culturală" era anticulturală în fond. Teoria formelor goale îi va sluji la propaganda politică reacționară, iar ura pentru democrație și progres social-politic o va transforma în teorie literară, pentru a promova o „direcție nouă", antipașoptistă, astfel cum vom încerca să demonstrăm în cîteva articole, de-aici încolo.

Mobilurile amplei lupte maioresciene împotriva „formelor fără fond", în probleme social-politice, devin evidente în polemica acerbă cu ardeleanul Simion Barnuțiu.

Articolul Contra Școalei Barnuțiu (din același an cu articolul In contra direcției de astăzi — 1868) pornește de la demonstrarea logică a absurdității unei teorii care recomanda introducerea la noi a dreptului roman, cind acesta corespunde, ca formă juridică, unui fond social și istoric de mult pierit.

Barnuțiu, romanizant într-adevăr dincolo de limitele științei, nu era deloc absurd în ceea ce privește concepțiile sale sociale care, deși pornind de la ideea modelului roman, preconizau o republică democratică și reforma agrară. Reducerea la absurd pe care o încerca Maiorescu era o perfidă compromitere a lui Barnuțiu, dar nu în fața poporului. De pildă. Barnuțiu cerea „împroprietărirea romînilor", desființarea latifundiilor, „proprietatea cea mare de astăzi, instituțiune feudală". El visa deci o reformă agrară posibilă și necesară, în mod obiectiv, dar nu vedea căile acesteia, credea în utopia, pe care o vor cunoaște și narodnicii, a obștei și o justifica, naiv, cu dreptul roman (și încă, bineînțeles, cu anumite momente ale acestui drept sclavagist, în istoria căruia nu Gracchus reformatorul a avut un loc determinant!).

Ideea barnuțiană se exprima într-un text scris în latinește și care, în esență, sună: „dereptu ei (a națiunii romîne n. ns.) de a postula ut locus publicus occupatus a privates, [...] ex privato in publicum restituator, ac postea lege et aequo jure assignetur ac dividatur".

Ceea ce Maiorescu transmite corect pe romînește: „națiunea noastră are dreptul să ceară ca tot ce a fost odinioară loc public, [al comunităților, municipiilor, coloniilor, orașelor, satelor, comunelor (cu alte cuvinte întreaga țară),] însă acum se află trecut în posesie privată, să fie luat din posesia privată și restituit comunității primitive și după aceea să se împartă și să se dea indivizilor după lege și drept echitabil". Pe baza acestui text, Maiorescu trăgea ironic o concluzie care trebuia să apară absurdă: „împărțirea proprietății funciare de astăzi nu este dreaptă. Romînii au dreptul să ia proprietarilor cea mai mare parte din stăpînirile lor actuale, pentru a le împărți în mod egal între toți romînii". Evident, crezînd că reduce la absurd cu o logică implacabilă cerințele lui Barnuțiu în această privință, Maiorescu era în situația în care putea fi altădată un ideolog al proprietarilor de sclavi care ar fi ironizat fără comentariu absurditatea desființării sclaviei. Sau a unuia dintre strămoșii autenticilor boieri din Junimea care n-ar fi găsit altădată nimic mai absurd decît ca nepotul unui oarecare Trifu (cum era numele străbunilor lui Maiorescu) și feciorul unui dascăl să intre în Divanul țării.

Maiorescu nu-și dădea seama nici că, precum Barnuțiu era ridicol cerînd aplicarea dreptului roman, el era odios proferînd, după 1848, amenințări istorice la adresa celor ce ar încerca să repete experiența eșuată de frații Gracchi în condițiile dinainte cu 2000 de ani. Maiorescu opune textelor citate de Barnuțiu în chip naiv, dar care reprezintă opinia unor reformatori, texte reprezentînd opinia clasei dominante romane, „cea mai bună dovadă că nu are cuvînt" Barnuțiu să se bazeze pe Dreptul roman fiind „tocmai uciderea lui Tib. și Sempr. Gracchus, [care] dă școalei Barnuțiu o lecție despre soarta ce ar aștepta-o și pe ea..." și dacă „d. Barnuțiu se mîngîie de uciderea Gracchilor cu aceea că poporul le-a ridicat statuie", Maiorescu crede că, din punctul de vedere al discuției, e important că „totuși juriștii romani nu au încetat a numi încercarea Gracchilor o încercare criminală și a lăuda pe cei ce i-au ucis".

La fel Maiorescu demonstrează absurditatea ideii lui Barnuțiu că „nici un romîn, nici o adunare și nici universitatea tuturor romînilor însăși nu au dreptul ca să dea țara la domn străin". Istoria însă n-a dovedit absurditatea lui Barnuțiu, ci meschinăria denunțului lui Maiorescu, precum că e inadmisibil ca „pe catedră și în cărți să se lățească idei a căror tendință este surparea formei de stat sub care trăim".

Barnuțiu rămîne mereu ridicol în argumentarea sa romanizantă, dar textele pe care i le citează mereu ca absurde Maiorescu îi fac, în perspectiva istorică, cinste: „Forma republicană e cea mai bună pentru romîni, pentru că e cea mai acomodată după natura lor și a umanității". Sau „Romînii au urît totdeauna ideea ereditații". Sau „Elementul republican respinge dominațiunea ereditară: unde se află, acolo impune politicului datoria a o ridica; aceasta e datoria și a fiecărui romîn".

Curios este că „absurditatea" unui asemenea text îi apărea indiscutabilă literatului Maiorescu la atîta vreme după Revoluția franceză!

Un document interesant al conservatorismului cinic maiorescian este adeziunea mentorului junimist la faimoasa „Petiție de la Iași" a lui Beizadea Grigore Sturza. In „Istoria contemporană a Romîniei" Maiorescu menționa că el a făcut parte dintre semnatarii care „unindu-se cu tendința acestei petiții", aveau rezerve în privința unor detalii ale ei. Dar detaliile se refereau la idei secundare (ca, de pildă, colonizarea străină sau pedeapsa cu moartea). In schimb, „tendința" acestei petiții reprezintă exact fondul pe care Maiorescu îl dorea conservat în Romînia, ca necesar și firesc, împotriva formelor burghezo-democratice.

Ce revendica „petiția de la Iași", pe care Maiorescu o apreciază ca fiind „scrisă în stil lapidar, strîns legată în idei, curajoasă în expunerea lor" și ca dovedind „marea capacitate" a beizadelei?

Mai întîi, înlăturarea „faimoasei trilogii revoluționare", libertate, egalitate și fraternitate, „trilogie" socotită, în spirit maiorescian, o simplă formă de import. „Este nedrept — argumenta „strîns legată în idei" petiția de la Iași — ca cel ce nu are nimica, să voteze impozite pe spinarea aceluia care are ceva, și de aceea această egalitate este rea".

Această protestare „curajoasă" împotriva egalității se ridica pentru a cere anularea reprezentării poporului în alegeri, chiar atît de sîngeros redusă în cadrul votului pe colegii și în condițiile cunoscute ale campaniilor electorale din vremea aceea.

Petiționarii erau jigniți că „în colegiul întîi, care trebuie să întrunească pe marii proprietari, (legea) pune și pe acei cu venit de trei sute galbeni, cînd este cunoscut de oricine că la noi o moșie care dîndu-se în posesie aduce un venit de șapte sute galbeni, este o proprietate abia de mijloc". Apoi considerau mînioși că se dă „colegiului al treilea al orașelor un drept abuziv, fiindcă, nesocotind cu totul pe proprietarii și industrialii mari și de mijloc de prin orașe, lasă toată alegerea în mîinile celor mai puțin impuși". (Și, încă, dacă ar fi lăsat-o!).

In ceea ce privește Senatul, petiționarii, în virtutea fondului, emiteau principial „ca atît alegătorii cît și aleșii să aibă o avere teritorială însemnată".

Un vehement protest este adresat „legii comunale în vigoare", desigur departe încă de orice s-ar putea numi lege democratică. Petiționarii însă o socoteau aproape revoluționară, avînd impresia că „alegerile consiliilor comunale sînt date cu totul pe mîna mulțimii", ceea ce, evident, era socotit de ei un „sistem rău și nedrept". De ce? Pentru că, vai! „consiliile rurale de prin sate, compuse numai din săteni, fără învățătură și fără o pozițiune socială mai înaltă", „dacă voiesc a exercita o acțiune proprie, atuncea caută a lovi interesele cele mai legitime ale proprietății mari", ceea ce e „o nedreptate flagrantă". Dimpotrivă, drept ar fi fost, după opinia petiționarilor, ca „acela care are singur în proprietatea sa atît pămînt cît toți ceilalți locuitori ai comunei împreună, acela (să fie) de drept membru al Consiliului comunal".

Lupta pentru păstrarea fondului feudal, împotriva formelor democratice — aceasta este baza combativității lui Maiorescu împotriva „direcției vechi" de la 1848.

Nu încape îndoială însă că fenomenul concret observat de Maiorescu era uneori autentic și exprima tipica megalomanie a tinerei burghezii romînești de a avea pe hîrtie tot ce trebuie să aibă o țară înaintată, fără ca în realitate să existe justificarea cifrelor demagogice și a titlurilor pompoase. Fundamental greșită în principiu, retrogradă în sensul ei general, lupta maioresciană împotriva formelor goale a avut uneori și aspectul unei critici justificate asupra găunoșeniei politicii culturale a burgheziei. Lucrul nu trebuie să mire. Critica burgheziei de pe pozițiile feudale este reacționară, dar denunțînd tarele reale slujește nu o dată critica progresistă asupra aceleiași societăți. (Cazul Balzac a devenit de mult exemplul clasic). Teoria maioresciană, reacționară în esența ei, frînînd progresul, în tendința sa generală, a folosit, uneori, în aplicarea ei, forțelor critice progresiste, pentru că a dezbrăcat reclama burgheză a legilor și a statisticilor de haina minciunii și a dezvăluit adevărul trist.

Inevitabil contradictorie și adaptată, mai ales în prima ei fază, cînd prea aproape de 1848, mentalității contemporane, teoria maioresciană va cuprinde într-însa și germenii unor curente opuse ei, uneori nu numai aparent. Iată, de pildă, germenii atît ai sămănătorismului, cît și ai poporanismului. Formele goale cu care se laudă burghezia, nefiind decît „producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr", „cultura claselor mai înalte ale romînilor este nulă și fără valoare și abisul, ce ne desparte de poporul de jos, devine din zi în zi mai adînc. Singura clasă reală la noi este țăranul romîn, și realitatea lui este suferința sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare. Căci din sudoarea lor zilnică se scot mijloacele materiale pentru susținerea edificiului fictiv, ce-l numim cultură romînă, și cu obolul cel din urmă îl silim să ne plătească pictorii și muzicanții noștri, academicienii și ateneiștii din București, premiile literare și științifice de pretutindenea, și din recunoștință cel puțin nu-i producem nici o singură lucrare care să-i înalțe inima și să-l facă să uite pentru un moment mizeria de toate zilele". (De altfel, antimaiorescianul Ibrăileanu îi va aminti, cu reproș ironic, mentorului junimist uitarea acestor fraze).

Desigur, demagogia infiltrată în cuvintele lui Maiorescu e vizibilă. Țăranul romîn nu trăia prost din cauza cheltuielilor pentru parada culturală, căci sudoarea lui era stoarsă oricum și lui îi era indiferent cum e folosită de stăpîn, de vreme ce pentru folosul său în nici un caz nu. Iar ideologul latifundiarilor, co-semnatarul odioasei „Petiții de la Iași" din 1871, prin care se cerea asigurarea drepturilor strămoșești ale moșierilor, nu avea în nici un caz autoritatea să plîngă peste soarta țăranului romîn. In fine, în ce privește recunoștința care s-ar putea exprima prin opere menite să aducă uitare omului batjocorit și lovit, aceasta face parte din concepția amintită despre artă ca activitate menită să-l scoată pe om din social, din lupta concretă pentru existență în societatea împărțită în clase antagoniste. Și, cu aceasta, intrăm definitiv în opera principală a esteticianului și criticului Maiorescu pe care o vom discuta în liniile ei generale, începînd din numărul viitor.

Savin Bratu

Scriitorii sovietici înaintea congresului

La rubrica „Tribuna pentru pregătirea congresului", „Literaturnaia gazeta" nr. 67 publică articolul „Despre ceea ce e nou în caracterul național al eroului" de D. Minkievici. Autorul arată că literatura sovietică a creat eroi ca Pavel Korceaghin, Vasili Tiorkin, Alexei Meresiev și alții, pe care poporul i-a îndrăgit pentru că sînt buni, puri și umani, pentru că sînt hotărîți în urmărirea idealului lor și neclintiți în dragostea lor pentru popor și pentru partid. Dar asemenea eroi există în toate literaturile naționale. D. Minkievici precizează că pînă acum nu s-au pus în evidență două probleme importante în legătură cu caracterul național al eroului: 1) fără profil național nu există un erou pozitiv și 2) problema specificului național nu este problema obiceiurilor, costumelor, a culorii locale etc., ci a modului în care se reflectă esența nouă socialistă în particularitățile naționale ale eroului.

Autorul subliniază importanța pe care o are înțelegerea faptului că eroul pozitiv este principalul factor educativ al literaturii realist-socialiste. E necesar deci ca problema eroului pozitiv, a esenței lui socialiste și a particularităților naționale să se afle în centrul atenției Congreselor Unionale ale scriitorilor.

Sub semnătura lui Leonid Vîșeslavski, „Literaturnaia gazeta" nr. 68 publică un articol privind munca literară a tinerilor scriitori care se află la începutul carierei artistice. Autorul articolului pune accentul îndeosebi pe faptul că poetul trebuie să fie și un gînditor, că aceste două calități au fost nedespărțite în personalitatea marilor creatori. Poezia — scrie între altele Leonid Vîșeslavski — trebuie să fie întotdeauna o oglindă a bogatei vieți spirituale a poporului sovietic. Talentul nu constă numai în a simți și alege cuvîntul, dar în a ști să organizezi într-un mod original materialul cules din viață, luminîndu-l cu farul gîndirii.

M. S.

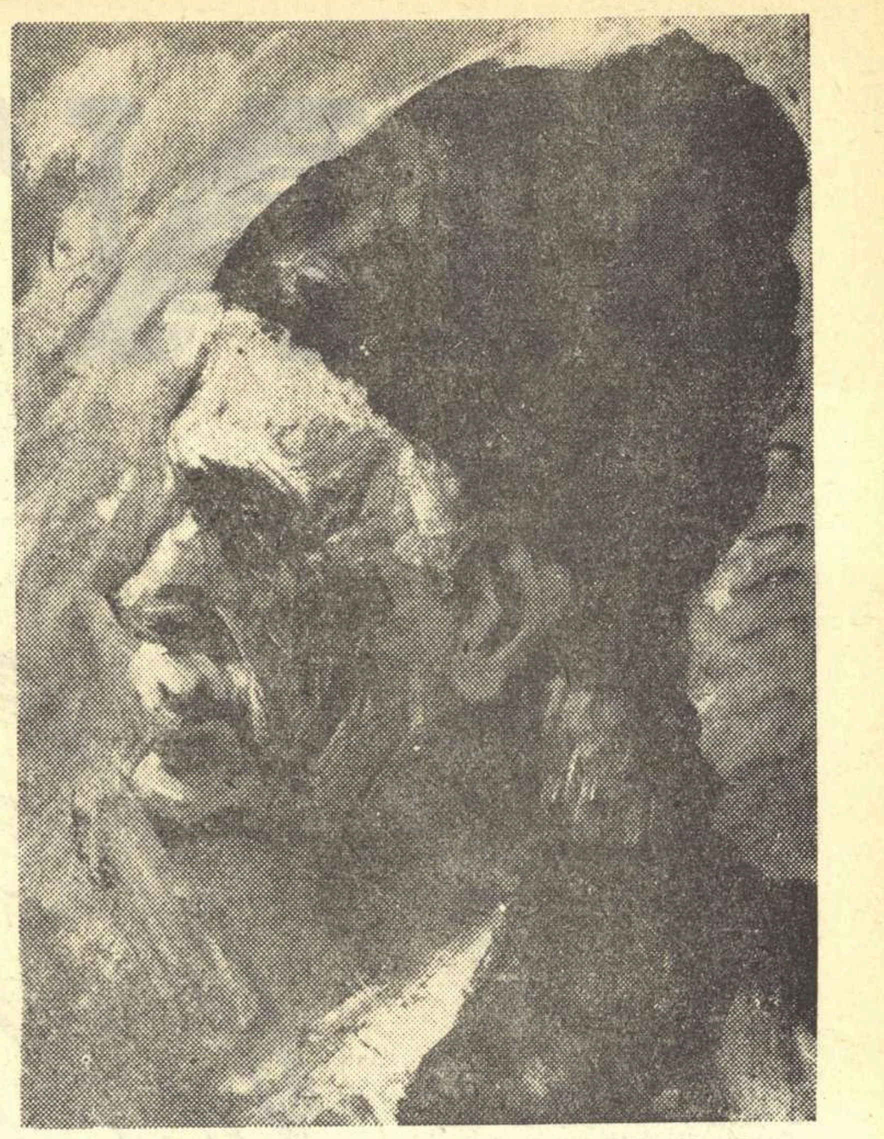

DUMITRU HLIHOR „Moș Chiriac"

VITRINA

ASZTALOS ISTVÁN: „An nou"

(Urmare din pag. 1)

alungați de sărăcie undeva la marginea societății. In „An nou", scriitorul a surprins cu înțelegere viața satului secuiesc din preajma celui de al doilea război. Lipsiți de pămînt, țăranii (mai toți lucrători zilieri) luptă pentru retribuirea omenească a zilei de muncă, înfruntîndu-i, în acest scop, nu o dată pe bogătani. Succesele sînt întotdeauna minime, mizeria, cumplită prin dimensiune și intensitate, părînd de neclintit. Pe acest fond își tîrăsc existența văduva Kicsi Kati și cei doi copii. Relațiile lor cu viața sînt aspre și neîndurătoare. Nici mama și cu atît mai mult copiii nu o concep însă întocmită altfel. Ei n-au ajuns pînă la înțelegerea bătrînului Karács Mihály și de aceea refuză s-o judece, se tem să evadeze, silindu-se pînă la istov să trăiască oricum („nu-mi pasă—spune mereu Kati — decît să avem și noi un rost în viață; să trăim"). Mama argățește la chiaburii satului, îndură umilințe, are mijlocul frînt de muncă și mîinile crăpate de leșie și suferă neputincioasă văzînd copiii mereu flămînzi și desculți. András, băiatul cel mare, care fugise de la stăpîn fiindcă „Mamă, acolo pentru slugi și pentru porci se face același fel de mîncare", trebuie să fure lemne pentru a încălzi bordeiul, să muncească o vară pentru o pereche de pantaloni, sfîrșindu-și copilăria la școala de corecție. Iar mezinul, Sandri, dorește dureros o pereche de ghete și-o haină, e nevoit să-și cerșească farfuria de gulaș, iar acasă, seara, la lumina oarbă a focului, silabisește din abecedar lecția pentru a doua zi, care începe, nu fără amară ironie, cu „O-da-tă o fe-me-ie să-ra-că..."

Dar universul din care-și recrutează Asztalos István eroii nu e unul al tragicului absolut. Umorul, gluma, rîsul, buna dispoziție nu sînt izgonite. Rîsul e uneori crispat, sugrumat de povara calvarului cotidian. Alteori irupe zglobiu și nestînjenit. Oamenii fac haz de necaz, atitudine caracteristică optimismului popular.

De sub apăsarea suferinței răzbesc însă tot mai tumultuoase valurile mîniei și acuzei, vestindu-i pe eroii de mai tîrziu ai scriitorului, pe acei care au pus temeliile noilor vremi.

Z. Ornea

ȘTEFAN GHEORGHIU: „Cumpăna inimii"

(Urmare din pag. 1)

e firesc, desigur, ca un moment crucial să ceară o participare totală, nelimitată, nešovăitoare, a tuturor celor prezenți și aflați de aceeași parte a baricadei. Sîntem în preajma abolirii monarhiei, nu cu multă vreme înainte de naționalizare. Forțele de clasă s-au delimitat precis, și fiecare sector al vieții noastre sociale oglindește înverșunata încleștare între nou și vechi. Noul va birui fără îndoială și la exploatarea forestieră unde electricianul Negoiță este trimis să reorganizeze munca. Nuvela **Drumul din pădure** prezintă, cu mijloace artistice adecvate, lupta comuniștilor pentru lămurirea muncitorilor forestieri, șovăitori, unii dintre ei, ca urmare a permanentelor acțiuni de sabotare organizate de fabricanți (Man), slugi regale (Finescu) și chiaburi. Proclamarea republicii și actele istorice care au urmat apar ca acțiuni firești îndreptate împotriva unor instituții și relații devenite anacronice.

Nuvela **Rotiță**, cunoscută cititorilor mai de mult, a fost apreciată pe bună dreptate. Tînărul strungar Vlad Leonida, într-un moment de depresiune sufletească, săvîrșește unele greșeli în muncă, dar, element cinstit, se redresează curînd, devenind fruntaș al fabricii. Ni s-a părut schematică figura secretarului de partid, Dinu; acesta este introdus în acțiune ori de cîte ori strungarul Leonida are nevoie de un sfat, apoi cititorul nu-l mai întîlnește.

Celelalte schițe oglindesc (cu excepția bucăților **Despărțirea, Unchii, Moneda de un leu**, care nu aduc ceva nou cu privire la viața copiilor din trecut), aspecte variate ale vieții contemporane. Adeseori autorul reușește ca în puține pagini să sintetizeze convingător drumul vieții unui om (**Nouă vieți**) și atunci povestea capătă adeziunea nelimitată a cititorului.

★

Scriitor cu incontestabile preferințe pentru teme din actualitate, Ștefan Gheorghiu ne prezintă în Cumpăna inimii un bilanț pozitiv al realizărilor sale literare în zece ani de activitate pusă în slujba idealurilor comuniste. Rămîne însă dator cititorilor cu o carte nouă, care să marcheze o etapă superioară în evoluția sa scriitoricească; volumul Cumpăna inimii ne-a întărit convingerea că este în măsură să ne-o dea.

Tiberiu Avramescu

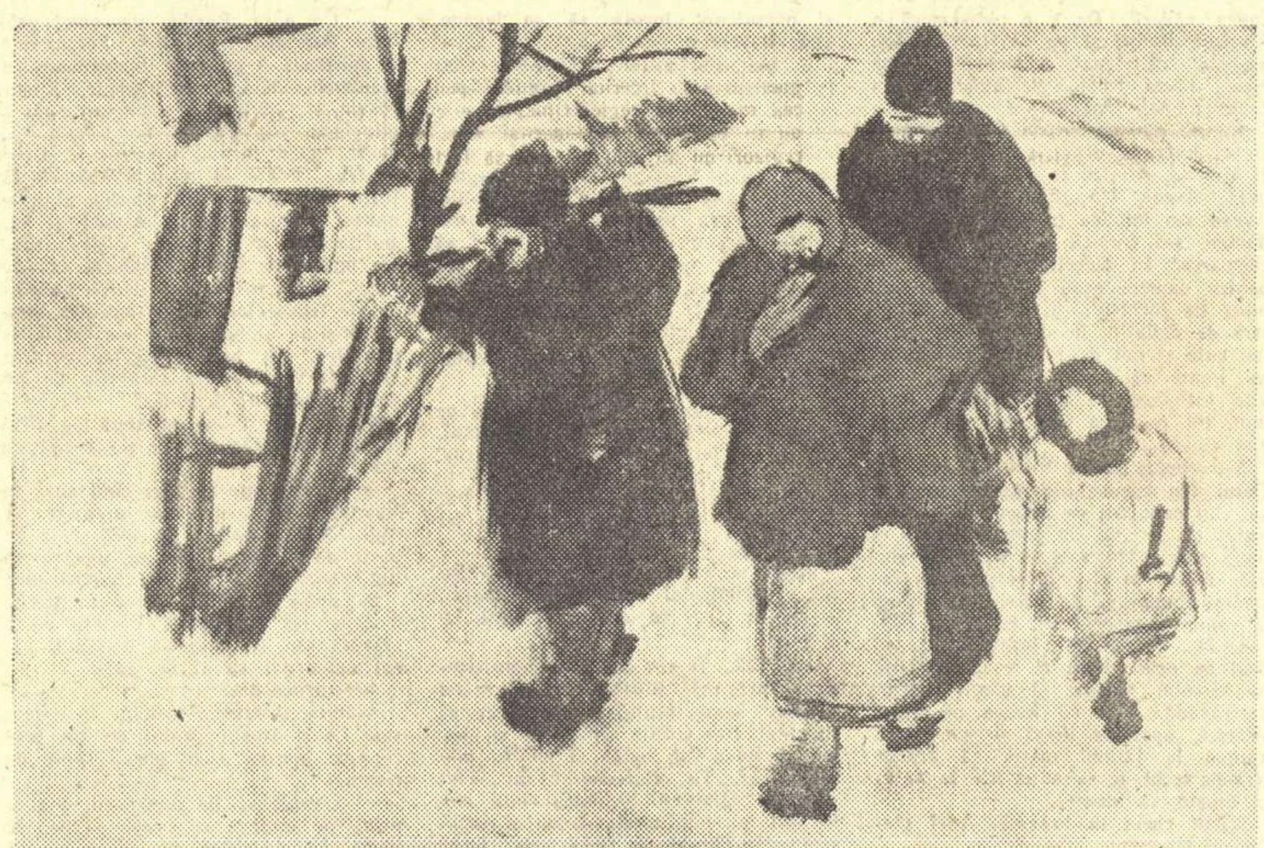

EUGEN CRACIUN „Oropsiții" (Proiect de compoziție „1907")

Realism = Adevăr + Actualitate

(Urmare din pag. 1)

înfipte adînc în solul vieții sociale și al istoriei, deci pentru că este un exponent al societății, al epocii și al omenirii..."

Cu o extremă claritate Bielinski definește astfel programul estetic al realismului. Asupra primordialității ideologicului în artă, ca o categorie exprimînd atitudinea militantă în favoarea progresului uman, social și național, criticul va insista îndelung, în numeroase studii și scrisori „Cel mai important este ca o nuvelă să ridice probleme și să producă o impresie morală asupra societății" *(Scrisoare către V.P. Botkin, din decembrie 1847). Actul creator se desfășoară de la* miez *către* înveliș, *dinăuntru în afară. Principalul este miezul, mesajul ideologic, aici este punctul de pornire al creației:* „Oricît de artistic ar fi scrisă o nuvelă, dacă n-are conținut, amice, je m'en fous *(nu mă interesează, n.n.)*. Știu că sînt unilateral, dar nu renunț cu nici un chip la această unilateralitate, ba îi deplîng pe cei ce n-o posedă și sufăr pentru ei" *(din aceeași scrisoare).*

Unilateralitatea *de care vorbește cu autoironie Bielinski nu este altceva decît rezolvarea în spirit dialectic și materialist a genezei creației artistice. Este actul ei de coborîre din cerul hegelian pe pămîntul rusesc și totodată pe terenul fertil al realismului.*

Existența lui Bielinski se încheie cu un elogiu adus ideilor progresului social și o diatribă împotriva spiritului reacționar, cum puține s-au scris vreodată. E vorba de scrisoarea către Gogol, marele creator pe care el l-a impus atenției publice, căruia el i-a descoperit, primul, uriașele virtuți artistice. Lenin era perfect îndreptățit să socotească această scrisoare drept punctul culminant al întregii activități literare a lui Bielinski. Regimul țarist a considerat-o ca un manifest extrem de periculos și nu a putut apare tipărită, în Rusia, decît în anul 1905, la mai mult de jumătate de secol de la moartea autorului ei. Scrisoarea către Gogol este un strălucit document al mișcării revoluționare ruse, dar în același timp un manifest al spiritului critic progresist, care acționează în virtutea unui imperios comandament social.

Bielinski trage o linie de demarcație netă între Gogol, creatorul „Revizorului" și al „Sufletelor moarte" și Gogol autorul „Fragmentelor alese din corespondența cu prietenii", care încearcă să anuleze printr-o profesie de credință mistică și reacționară, opera strălucită a celui dintîi. Cel puțin o idee importantă se impune la lectura scrisorii. Ideea că arta nu poate face abstracție de adevărul vieții sociale. In afara adevărului *arta încetează de a mai exista. In jurul acestei idei Bielinski dezvoltase încă din 1835 amplul studiu* „Despre nuvela rusă și nuvelele domnului Gogol", *în care este argumentată cu remarcabilă subtilitate nu numai valoarea excepțională a acestui Homer rus (prin „Taras Bulba"), dar sînt stabilite cîteva principii ferme cu privire la arta realistă.* „Adevărul desăvîrșit al vieții" *în accepția lui cea mai strictă socialmente și cea mai larg umană în același timp, figurează ca un principiu fundamental. Principiul* adevărului *rezultă din corelația absolut necesară dintre creator și existența înconjurătoare. Este vorba, prin urmare, la Bielinski nu de un simplu postulat etic, ci de un principiu estetic fundamental. Fără această corelație nu poate exista adevărul și nici opera de artă. Marele creator se supune stăpînului suprem care este* realitatea *și devine exponentul cerințelor ei imperioase.* Libertatea *artistului constă în acest act elementar de* supunere. *Subtilul dialectician ajunge la esența fenomenului, după ce a străbătut ciocnirea contradicțiilor:* «„Libertatea unui artist constă în armonia dintre voința lui proprie și o voință exterioară, independentă de el, mai bine zis „voința lui este aceea a inspirației!"»

Armonia *în acest caz este de natură ideologică. Actul supunerii față de* „voința exterioară, independentă" *este un act de cunoaștere, extrem de complex, de laborios, prin care creatorul se identifică direcțiilor esențiale ale acestei* voințe, *le înțelege și le introduce în patrimoniul propriei lui sensibilități și voințe. In acest fel* supunerea *nu are nimic comun cu factorul* constrîngere. *Ea este deplină libertate.* „Libertatea creației se îmbină ușor cu slujirea contemporaneității, pentru aceasta nu trebuie să fii constrîns, să tratezi anumite teme, să-ți forțezi imaginația; trebuie numai să fii cetățean, fiu al societății tale și al epocii tale, să-ți însușești interesele ei, să contopești năzuințele tale cu ale ei; e nevoie de simpatie, dragoste, de un simț concret, sănătos, al adevărului, care nu separă convingerile de fapte, operele de viață". („Discurs despre critică" I). *La relația de identitate dintre realism și adevăr se mai adaugă un element însemnat:* contemporaneitatea. *Te supui, în calitate de creator, nu unui dat absolut și abstract, deasupra realității și umanității, ci unuia istoric, concret, profund uman: interesele și cerințele* actuale, *imediate, ale timpului tău și ale poporului pe care-l reprezinți. Realismul este un act complex de adeziune civică. Marele creator* aderă *la cele mai înaintate idealuri ale epocii lui, vibrează puternic la contactul lor.*

La Bielinski aflăm imaginea, atît de familiară nouă prin Gherea, a artistului văzut ca o harpă, ale cărei coarde sînt sensibile la marile idealuri ale timpului. Artistul adevărat intuiește melodia secretă a ideilor.

Extrem de interesantă, la Bielinski, este noțiunea de talent. Talentul este legat și el de adeziunea intimă, organică, la idealurile sociale înaintate, de adeziune la adevăr. Creația autentică nu poate rezulta dintr-o simplă manipulare, cu oricîtă virtuozitate ar fi executată, a unor idei. „Dacă o idee, citită sau auzită și chiar bine înțeleasă nu este trecută prin propria ta conștiință, nu a primit pecetea propriei tale individualități, ea este un capital mort... pentru orice activitate literară. Oricum ați copia natura, oricum ați drege copiile voastre cu idei luate de-a gata și cu „tendințe" cît mai bine intenționate, dacă nu aveți talent poetic, copiile voastre nu vor aminti nimănui de originalele lor, iar ideile și orientările voastre vor rămîne simple locuri retorice comune". („Privire asupra literaturii ruse din 1847").

In „Corespondența cu prietenii", *Gogol respinge adevărul izbitor al timpului său (lichidarea iobăgiei) și se declară serv al țarismului și bisericii. Analizînd* „corespondența", *de la idei la exprimarea artistică, Bielinski exclamă:* „Ce adevăr necruțător: cînd omul se lasă prins în mrejele minciunii, îl părăsește și mintea și talentul".

Ion Vitner

CRONICA FILMULUI

DIMENSIUNEA UMANĂ

Scenă din filmul „Casa în care locuiesc"

La Bruxelles a avut loc în această lună un Festival Mondial al Cinematografului. Fără prestigiul festivităţilor de la Cannes evenimentul a prilejuit un „tournoi" cinematografic palpitant, premiile urmînd să confirme sau să spulbere speranţele combatanţilor. Festivalul de la Bruxelles a fost dominat cu autoritate de filmul sovietic şi această superioritate e sensibilă în premiile decernate. Trei dintre premiile Festivalului au fost distribuite unor producţii sovietice a căror valoare s-a dovedit cuceritoare. Marele sărbătorit a fost la Bruxelles „Casa în care locuiesc", filmul realizat de Kulidjanov şi Seghel, care a cumulat premiul pentru cea mai bună regie şi premiul special al Naţiunilor Unite. „Pe Donul liniştit", recentă producţie a lui Gherasimov după capodopera şolohoviană s-a văzut încununată cu premiul pentru cea mai bună folosire a culorii. După succesul cu sunet deosebit pe care, la Cannes, l-a avut „Zboară cocorii", laurii obţinuţi la Bruxelles reprezintă a doua mare victorie internaţională a filmului sovietic înregistrată în acest an, victorie care obligă la concluzii entuziaste.

Realismul socialist care generează şi defineşte aceste producţii se reafirmă ca o forţă artistică irezistibilă. Cinematografia sovietică, legatară artistică a lui Eisenştein, Pudovkin, Dovjenko, creatori de prestanţă universală, are — şi recentele ei succese o confirmă — o valoare universală, o capacitate de pătrundere pe care numai arta mare şi adevărată o poate deţine. Am mai vorbit despre valenţele universale ale artei naţionale. Este o cucerire realistă teza că poţi aspira la universalitate numai dacă exprimi la o înaltă temperatură realităţi naţionale Paradoxal doar pentru o privire uşuratică arta cosmopolită, ruptă de un sol anume, nu are loc în cosmos, urmînd să circule în zone lipsite de aer. Filmele sovietice care au binemeritat laurii festivalelor mondiale sînt impregnate de culoare naţională. „Zboară cocorii", „Casa în care locuiesc", „Pe Donul liniştit" sînt filme ruseşti în care distingi sufletul rus, melodia rusă, plastica şi poezia rusă. Totul stilizat şi absorbit în imagine. Culoarea naţională e aici implicată firesc prin autenticitatea, prin spontaneitatea actului creator. Remarcabile prin măiestrie cinematografică, recentele realizări sovietice se consacră şi prin calitatea scenariului. Filmul lui Kalatozov sau acel semnat de Kulidjanov şi Seghel (lucrarea lui Gherasimov e clădită pe o capodoperă) impun scenarii remarcabile, cu valoare literară autonomă. Legenda cinematograficului „pur", pentru care scenariul e doar un pretext, e astfel, prin forţa evidenţei, infirmată. Semnificativ! „Zboară cocorii", „Casa în care locuiesc" şi „Pe Donul liniştit" au o dimensiune comună specifică şi caracteristică pentru realizările majore ale cinematografiei sovietice. Aş numi această dimensiune, dimensiunea umană. Ea există nu numai pentru că în primul plan al filmelor se află probleme de viaţă, adesea intime, ci pentru că omul şi vibraţiile sale afective sînt supuse unui sondaj de o pătrundere deosebită obţinută graţie umanismului socialist larg şi comprehensiv care-l inspiră.

In „Zboară cocorii" şi în „Casa în care locuiesc" există două episoade de viaţă oarecum înrudite, care evidenţiază o poziţie îndrăzneaţă, antifilistină. Reduse la linii sumare, cele două întîmplări ar însemna pentru o mentalitate opacă: înşelarea omului iubit. Lida din „Casa în care locuiesc". Veronika din „Zboară cocorii" trădează marea şi adevărata iubire. (E drept, circumstanţele diferă: Mark din „Zboară cocorii" e un ticălos, eroul „Casei în care locuiesc" este pozitiv. Cele două eroine se află şi în situaţii „civile" deosebite).

Cinematografia burgheză e doldora de poveşti de adulter, de iubiri fatale şi năprasnice. S-ar părea că nu se poate aduce nici un sunet nou. Şi totuşi, ce limpede e acest sunet în filmele lui Kalatozov, Kulidjanov şi Seghel!

Modul de înţelegere, optica, sînt superioare Femeia „trădătoare" nu este condamnată la modul filistin. Omul e înregistrat sobru şi în nuanţe numeroase iar sentinţa e implicată. Vinovatul îşi simte el însuşi culpa, şi filmele pledează implicit pentru marea şi totala iubire care nu înseamnă euforie scînteietoare, cu durată efemeră, ci comunicarea cu marile valori sufleteşti şi intelectuale. „Zboară cocorii" şi „Casa în care locuiesc" sînt şi pledoarii pentru iubirea între oameni care merită să se iubească, pentru simţul răspunderii şi pentru ţinută etică. Avem convingerea că numai un film întemeiat pe realismul socialist poate oferi o asemenea optică.

Filmele sovietice laureate se disting şi printr-o interesantă fuziune a socialului cu viaţa personală. Aviz intimiştilor! Frămîntările intime ale oamenilor există într-un climat social şi plasarea lor pe asemenea coordonate nu le răpeşte discreţia şi sobrietatea.

Lui Lev Kulidjanov şi Iacov Seghel li s-a decernat premiul pentru cea mai bună regie. Omagiul e cum nu se poate mai binemeritat. Cei doi regizori nu au căutat totuşi să forţeze adeziunea spectatorilor. Montajul nu are efecte deosebite, lumina nu vine din unghiuri neaşteptate, în film nu se petrec în general inovaţii de răsunet. Dar un bun gust superior guvernează toate secvenţele filmului. Totul este supus unei voinţe regizorale ale cărei atribute principale sînt inteligenţa şi fineţea. Cei doi regizori au intuiţie psihologică şi percepţia „universului mic". In această lucrare semnată de doi artişti simţi o singură personalitate.

Succesele internaţionale ale filmului sovietic sînt succesele cinematografiei adevărate.

Sorin Arghir

Improvizaţii

Oricîte reviste de specialitate ar exista, oricîte pagini culturale s-ar publica în presa centrală, pagina culturală a ziarului de provincie rămîne o necesitate incontestabilă. Rostul ei informativ şi instructiv-educativ nu mai trebuie demonstrat. Şi totuşi pagina de „literatură-artă-cultură" a ziarului „Flacăra Sibiului" din 14 iunie, este departe de a-şi onora misiunea ce-i revine. În afară de două articole interesante despre Bălcescu şi despre Tudor Vladimirescu, semnate de Aurel Călinescu şi, respectiv, Paul Constant, se publică o recenzie la volumul „Ceva mai greu" de Dan Deşliu, sub semnătura lui Adrian Munţiu, o notă anonimă despre piesa „Domnişoara Nastasia" şi alta (tot anonimă) despre piesa „Institutorii", un „Calendar comemorativ" şi altele. Iată ce poate afla cititorul sibian din unele materiale publicate în pagina culturală. Că Dan Deşliu este „mai rotund şi mai emoţionant ca oricînd", atacînd „cele mai majore probleme" şi reuşind să „contureze sugestiv şi precis momentele de descompunere ale societăţii capitaliste (...), momentele de ascensiune socialistă (...). momentele de alunecare negativistă ale criticii estetizante..." Contureзi concis nişte momente şi, în limbajul recenzentului improvizat, devii mai rotund ca oricînd! Aflăm apoi că poetul e „necruţător (...) cu torţele îndoielii ce mai ard în oameni". Dacă îndoielile ard ca torţele, atunci certitudinile probabil că pîlpîie ca nişte candele! „Piesa de aur a concertului" (dat de „vioara lirică deşliană") „rămîne totuşi acel admirabil „Cîntec de ruină", deşi din pricina acestui poem „i s-ar putea totuşi imputa poetului o întindere prea mare" (poetului!) care duce la „slăbirea tensiunii dramatice" şi „totodată i s-ar mai putea imputa unele mici petece, risipite, fără prea mult gust, peste haina literară". Interesant: o piesă de aur cu asemenea petece pe haină! Dar să nu se pripească cititorul sibian. El va afla că „întregul volum de altfel, elogios (faţă de cine?!) din multe puncte de vedere, suferă în anumite pagini de somnolenţele banalului (...), de boala cronicei rimate (...) şi de boala lipsei de emoţie artistică". Iată un volum care, deşi suferă de atîtea boli şi somnolenţe, rămîne ... elogios. Mai ales că în paginile lui „se lăfăiesc obraznice şi versuri cu totul şi cu totul şcolăreşti, banale, aproape lozincarde". Pe deasupra, volumul e „umbrit (...) de o diluare prea exagerată". Ni se pare că deşi recenzia este ... elogioasă din multe puncte de vedere, ea suferă de boala lipsei de claritate, de o lăfăială prea exagerată în ignoranţă, iar bieţii cititori, după lectura ei, de somnolenţele banalului.

In timp ce piesa de la începutul acestui secol, „Institutorii" de Otto Ernst este aplaudată pentru ... actualitate, afirmîndu-se că directori de şcoală pungaşi, ignoranţi şi terorişti, ca Flaschmann sau arivişti lipsiţi de scrupule ca Diercks se mai află încă „aciuiţi (!) pe ici pe colo prin şcolile noastre", despre „Domnişoara Nastasia" de G. M. Zamfirescu se spune că este „departe de a satisface gustul exigent al spectatorilor". Şi iată de ce: „Autorul, străin de realismul socialist (şi e firesc, întrucît piesa a fost scrisă în anul 1926) (dacă e firesc, atunci de ce să i-o reproşăm, iar dacă îi reproşăm acest lucru lui G. M. Zamfirescu, de ce nu procedăm la fel cu Otto Ernst care şi a scris piesa într-o vreme cînd nici nu exista realismul socialist în literatura universală?) adaugă peste noroiul şi întunericul mahalalei — în care se petrece acţiunea, — noroiul desfrîului, al decadentismului şi mai ales inumanitatea. G. M. Zamfirescu a căutat (!) umorul acolo unde era durerea, străduindu-se să ne facă să credem că mahalagioaicele (Paraschiva, Niculina, vecina şi în general toate femeile din mahala) sînt lipsite nu numai de scrupule ci şi de suflet (fac fite caraghioase în faţa unui mort pe care l-au cunoscut şi mai mult l-au iubit chiar)". Tonul, limbajul şi ... punctuaţia sînt, sperăm, reproduse exact. Astfel se vorbeşte despre G. M. Zamfirescu, omul căruia teatrul romînesc îi datorează mult pentru promovarea unei dramaturgii originale şi realiste. Astfel se vorbeşte despre „Domnişoara Nastasia" care se reprezintă totuşi cu succes pe patru scene din ţară şi care a fost primită cu simpatie atît de spectatori cît şi de critică. Atunci, de ce să ne mire că, la „Calendar comemorativ", Eminescu primeşte această săracă şi unilaterală caracterizare: „Biciuind cu asprime prin operele sale formalismul şi cosmopolitismul, Mihail Eminescu s-a ridicat în fruntea marilor noştri scriitori realişti"? De ce să ne surprindă că Rimski Korsakov rămîne doar „autorul unui valoros repertoriu de compoziţii inspirate din cîntecele populare"? De ce să ne intrige de asemenea faptul că Odobescu e pur şi simplu „autorul operelor: „Mihnea Vodă cel Rău" şi „Pseudo-Kinegetikos"? Ce află aşadar cititorul sibian? — Că volumul lui Deşliu e elogios iar autorul lui rotund, că „Institutorii" e o piesă actuală, iar „Domnişoara Nastasia" o piesă inumană şi străină de realismul socialist, că Eminescu a biciuit formalismul şi cosmopolitismul (atît!), iar Odobescu a scris două opere: „Mihnea Vodă cel Rău" şi „Pseudo-Kinegetikos". E mulţumit oare cititorul sibian de această pagină „culturală"?

Dumitru Solomon

Cercurile literare şi actualitatea

— Cercul literar „Traian Demetrescu" —

Afirmaţia poate părea prea severă, dar puţine cercuri literare îşi înţeleg rosturile şi mai puţine şi le împlinesc. Fie că trăiesc sporadic, fie că ating o relativă continuitate, o bună parte din cercurile literare sînt în deficit de îndrumare şi de orientare, în primul rînd din cauze locale, iar şedinţele lor se consumă la un nivel cultural şi ideologic precar. Fără să graviteze în jurul instituţiilor culturale şi al publicaţiilor locale, căutîndu-şi astfel un loc în viaţa cetăţenească a oraşelor şi regiunilor respective, unele cercuri literare trec propriile lor lipsuri pe seama biroului de îndrumare de pe lîngă Uniunea scriitorilor. Că un cerc literar, odată înfiinţat, poate exista numai dacă îşi potriveşte respiraţia cu ritmul vieţii cetăţeneşti a localităţii şi regiunii respective, asta o dovedeşte prezenţa unor cercuri literare bune, tocmai acolo unde preocupările literare sînt înţelese în măsura aportului lor la împlinirea misiunilor obşteşti. Şi nu vom lua ca pildă un cerc vechi, cu „tradiţie", ci unul foarte tînăr, înfiinţat la începutul acestui an: cercul literar „Traian Demetrescu" *din Craiova. Membrii acestui cerc — care în bună parte nu depăşesc vîrsta de douăzeci de ani — grupaţi în jurul talentatului animator, publicistul Adrian Petringenaru, desfăşoară o activitate rodnică pe lîngă ziarul local „Inainte", pe lîngă staţiile de radio şi radioficare Craiova şi în jurul marii uzine „Electroputere". In ziarul local, notele şi informaţiile privind evenimente cotidiene, legate de viaţa gospodăriilor colective, a căminelor culturale sau a sfaturilor populare etc., reportajele despre muncile agricole sezoniere şi mersul şantierelor poartă şi semnăturile membrilor cercului* „Traian Demetrescu", *care au început să se bucure de o deosebită încredere. Corectitudinea unei informaţii, precizia formulării unei note, autenticitatea faptului comunicat sînt mici examene publicistice pe care membrii cercului le trec cu succes. Iniţia plachetă proiectată de cerc are drept obiectiv viaţa din uzina „Electroputere", de la a cărei înfiinţare se împlinesc în curînd zece ani. Fără îndoială că, pentru un tînăr talentat şi preocupat de instruirea sa susţinută „şcoala" notei, a informaţiei, a reportajului scurt de strictă actualitate, redactate cu corectitudine şi formulate sugestiv nu întîrzie să-şi arate roadele şi în realizările literare: tînărul Horia Pătraşcu a scris cîteva schiţe care dovedesc o fină observaţie a caracterelor, economie de mijloace şi o forţă sugestivă lăudabile. Dintre tinerii muncitori de la uzina „Electroputere", pe care cercul a ştiut să-i atragă, arată patos contemporan în versurile sale I. Prunoiu. Iar alt tînăr, Mihai Pelin, a semnat cîteva poezii care dovedesc o remarcabilă vibraţie lirică. Dezvoltarea acestor tineri ar putea aduce surprize. Calitatea ultimelor lor lucrări îi va îndreptăţi curînd să bată la porţile publicaţiilor centrale. Am putea continua lista citînd nume ca Sina Dănciulescu, cunoscută credem mai demult din paginile revistei „Steaua", Petre Dragu şi alţii. Cercul literar* „Traian Demetrescu" *se bucură de prestigiu în oraş şi producţiile sale cele mai bune sînt utilizate de staţia de radioficare. De asemenea, postul de radio Craiova le-a folosit în două emisiuni speciale. Vrednic de subliniat e faptul că activitatea cercului se prelungeşte la uzina „Electroputere", pentru a cărei brigadă artistică de agitaţie tinerii săi membri pregătesc materiale adecvate. Comitetul regional P.M.R., priveghind lăudabilele iniţiative ale cercului, va sprijini editarea pe plan local a unui „Caiet literar". Sînt de remarcat, de asemenea, serile comemorative „Traian Demetrescu" şi „Elena Farago" organizate de cerc, care au adus sute de participanţi.*

Asemenea succese, îndeamnă cercurile literare de pretutindeni să-şi înţeleagă rosturile obşteşti şi să-şi orienteze în acest sens activitatea şi preocupările.

Ştefan Bănulescu

CRONICA PLASTICĂ

Expoziţia de afiş şi caricatură

I

Ştim cu toţii elocvenţa afişului. Şi ştim, de asemenea, că avem, în acest domeniu, forţe destoinice, de la care se poate aştepta mult. O recunoaştem cu atît mai lesne cu cît, acum vreo cîteva luni, afişul romînesc s-a încununat de un succes categoric la Trienala de artă decorativă de la Milano. Altceva, însă, recunoaştem mai greu: că din experienţa dobîndită aici, în acest gen, nu-s chemaţi să se împărtăşească numai graficienii. Ea prezintă un folos direct şi pentru alte categorii de artişti: de pildă pentru pictori. Căci afişul te constrînge să gîndeşti riguros compoziţia, în funcţie de un sens pregnant. Şi nu-i poate decît prii unei arte dominate de lirism — aşa cum e pictura noastră, — acest îndemn, pe care-l desprinde oricine frecventează problemele afişului: să te bizui, înainte de orice, pe şocul ideilor.

Dar există idei şi idei. Unele sînt simplu ingenioase, altele se mărturisesc solidare cu preocupările noastre cele mai grave. Afişul social, afişul politic se cade să mînuiască tocmai astfel de idei. Să vorbească despre năzuinţele adînci ale oamenilor; să glorifice inteligenţa, care-a descătuşat atomul, şi să arate ameninţător spre criminalii ce urzesc, din triumfurile ştiinţei, ruşinea unui carnagiu universal. Să exalte viaţa, înălţată impetuos pe schelele construcţiei. Aşa cum fac şi afişele strînse în expoziţia de la Dalles. Mai toate se întîlnesc în efortul comun de a milita pentru pace. Pe unul din ele, semnat de Iosif Cova, citim chiar această inscripţie: „Pentru pace, pentru socialism". Insă al doilea termen al devizei, nu l-am aflat la fel de larg ilustrat precum primul, în expoziţie. Mai des, conştiinţa datoriei lor cetăţeneşti s-a întrupat, la artiştii reuniţi aici, în lucrări meritorii, dar vizînd obiective restrînse, mai degrabă mărunte. Intr-un afiş de Alex. Dumitraş vedem, spre exemplu, flăcări de incendiu. Şi floarea albastră pe care-o închipuie fumul unei ţigări, numai pe jumătate stinsă, te avertizează: „Nu mă uita". De bună seamă, am greşi cînd am tăgădui serviciile ce ni le poate aduce un asemenea memento utilitar. Dar am greşi infinit mai mult dacă am socoti că marea educaţie civică se înfăptuieşte doar pe calea poveţelor de acest soi. Ne trebuiesc afişe care să evoce încordarea autentică a bătăliei pentru socialism: opere care să ne aşeze într-un climat alcătuit din forţă şi din deciziune. Or, tocmai aceste note lipsesc îndeobşte din registrul artistic al graficienilor, atunci cînd se apropie de temele majore ale realităţii de la noi. Căci nimeni nu va confunda ţepeneala convenţională din lucrări precum „De strajă păcii", de Kromer Bela, ori „Votul nostru Frontului Democraţiei Populare", de Iosif Cova, — cu demnitatea veritabilei forţe.

De altminteri, şi în afişele închinate păcii — de o calitate evident mai susţinută — prea rareori i-am găsit pe artişti înclinaţi spre gravitate şi mult mai des i-am surprins bucuroşi să ne amuze. Vioiciune plăcută, vervă chiar, ne-au întîmpinat, de exemplu, într-o lucrare precum aceea intitulată „1 Iunie" de Petre şi Irina Grant. Dar ca să lanseze un strigăt de alarmă la urechea indiferenţilor, netulburaţi de ideea unui dezastru atomic, cunoscutului grafician îi trebuia un alt timbru, mai pătruns de emoţie, mai zguduitor. Un teren dramatic, cum e cel pe care a păşit Petre Grant în „Nu te interesează?", se cerea explorat cu mijloace mai tranşante; şi, dimpotrivă, aici atît factura cît şi coloritul păstrează cumva amintirea inspiraţiei „roze" din piesa vecină, care se cheamă „1 Iunie". Cu acest titlu, de altfel, se recomandă o mulţime de afişe din expoziţie. Atîtea, cum nu ştiu să fi inspirat la noi vreo altă sărbătoare. Lucrul pune, el singur, în lumină, propensiunea spre agreabil şi ingenios ce caracterizează mai pe toţi artiştii aceştia.

Căci graficienii care se întîlnesc celebrînd Ziua internaţională a copilului, s-au hotărît, ai spune, să prefacă în bun comun nu numai tema, ci şi ideile. Şi dacă ni se pare un clişeu ciuperca exploziei atomice, lîngă care e alăturată energic o altă imagine, un copil la sînul mamei, un cadavru — a se vedea la Pavlin Nazarie, Iosif Cova ori Gheorghe Motora —, tot aşa nu ne poate scăpa felul cum revine motivul globului în afişele pentru „1 Iunie". Iată-l transfigurat în chip de copil: fetiţă rîzătoare, într-un afiş simpatic, semnat de Gh. Popescu, băieţaş într-unul de Ladislau Corda; în acesta din urmă poartă un coif înjghebat din hîrtie de jurnal; într-altul, de Iudith Ghertovici, coiful ce-i stă înfundat pe creştet e făcut din nenumărate cocarde. Ceea ce dovedeşte că metafora nu te pune numaidecît la adăpost de primejdia repetiţiilor şi a banalizării. Şi că nu-i obligatoriu, în afiş, cum cred unii, să ocoleşti descripţia directă. Nu sînt puţine, de altminteri, printre lucrările prezentate la Dalles, acelea fals metaforice. „Pămîntul necolectivizat — glăsuieşte un afiş de Ion Gesticone, — e ca o haină peticită". Şi peste întinderea de pete verzi, galbene, a solului se aşează conturul unei haine. Nu încape îndoială, imaginea a rămas aici în plan verbal şi n-a dobîndit viaţa plastică. Ca să ne surprindă prin neprevăzut, artistul nu are a juxtapune termenii comparaţiei; dimpotrivă, el trebuie să ne conducă violent imaginaţia de la unul din termeni spre celălalt. Insă destui dintre afişierii reuniţi la Dalles nu ştiu să opereze această translaţie de sensuri: adună pur şi simplu obiecte, între care nu scînteiază arcul voltaic al unui raport revelator. Irène Rischleakov, de pildă, ne-a dat un afiş luminos, menit să-şi atingă ţelul: „Vacanţă plăcută". Dar lîngă dînsul a expus un altul ce arată astfel: Un „Nu" decupat din trupul unui ziar, care lasă a i se descifra cîteva titluri: „No to nuclear suicide" etc. O bombă neagră cu o anvelopă de formă regulată, galbenă; sub ea, mult mai mic, netrebnic, ca o minge de fotbal, globul pămîntesc. Elementele afişului stau exterioare unul altuia, ca piesele unei maşini demontate, puse alături. Bineînţeles, maşina nu merge: lucrarea nu-i în stare să trezească ecoul dorit în sufletele privitorilor. Şi ne amintim, fără să vrem, de imaginea unui afiş polonez — înjghebat cam din aceleaşi elemente — care, lucrat la scara unui bloc de cîteva etaje, a produs la Varşovia un efect sezisant. Pata neagră a unei bombe în cădere, prin umbra căreia se zăreau ruine, nu te înspăimînta, totuşi, în afişul regretatului Tadeusz Trepkowscki. Şi „Nu"-ul pe care-l scria artistul ţîşnea exploziv: se cerea strigat, nu citit.

Acesta e, în fond, imperativul esenţial al artei afişului: să degajeze fulgerător înţelesurile. Ne bucurăm să-l întîlnim respectat în lucrări precum aceea a lui Radu Vero: „Dezastrul atomic nu are hotar". Un titlu pe care-l simţi perfect omogen cu imaginea, înfipt în miezul ei viu. Indeobşte, autorii noştri de afişe s-au eliberat de scrupulul picturalului, care le frîna creaţia mai acum cîţiva ani. Dar pe alocuri specificul genului se cuvine, totuşi, apărat de alte imixtiuni. Descoperi în expoziţie lucrări inteligente, strict grafice, „Conservatorismul", de pildă, semnat de Val. Munteanu, pe care le-ai rîndui mai bine în categoria copertei de carte, decît în aceea a afişului.

O manieră mai sintetică în desen e semnul sigur că la noi lumea s-a obişnuit tot mai mult să-şi reprezinte adecvat specificul afişului. Insă trebuie denunţate şi aici ticurile formale, detaliile de factură cărora nu le comandă o raţiune interioară. Cu ani în urmă, un clişeu curent îl alcătuiau steagurile fluturînde. Acum, chiar în cele mai comune afişe — acela despre naţionalizare al lui Corda-Catrici sau altele de Costescu Ilie, Pavlin Nazarie —, drapelele vădesc o rigiditate împrumutată parcă din desenele infantile.

Simplificările sintetice, liniile apăsate i-au ispitit acum şi pe unii artişti ce în trecut li se arătaseră mai curînd refractari: Cova de pildă, care în lucrări de felul aceleia intitulate „Pacea o vom apăra", a cîştigat o anume francheţă bărbătească în tratare. Insă alura aceasta mai rezumativă şi mai frapantă nu ne îngăduie să desenăm greşit racursiuri—aşa cum ni se pare că procedează graficianul cînd zugrăveşte victimele unei demonstraţii anti-imperialiste. Acolo de altfel, figura unuia din cei prăbuşiţi la pămînt se reclamă de la o tratare mai picturală, alta decît cea folosită în restul imaginii.

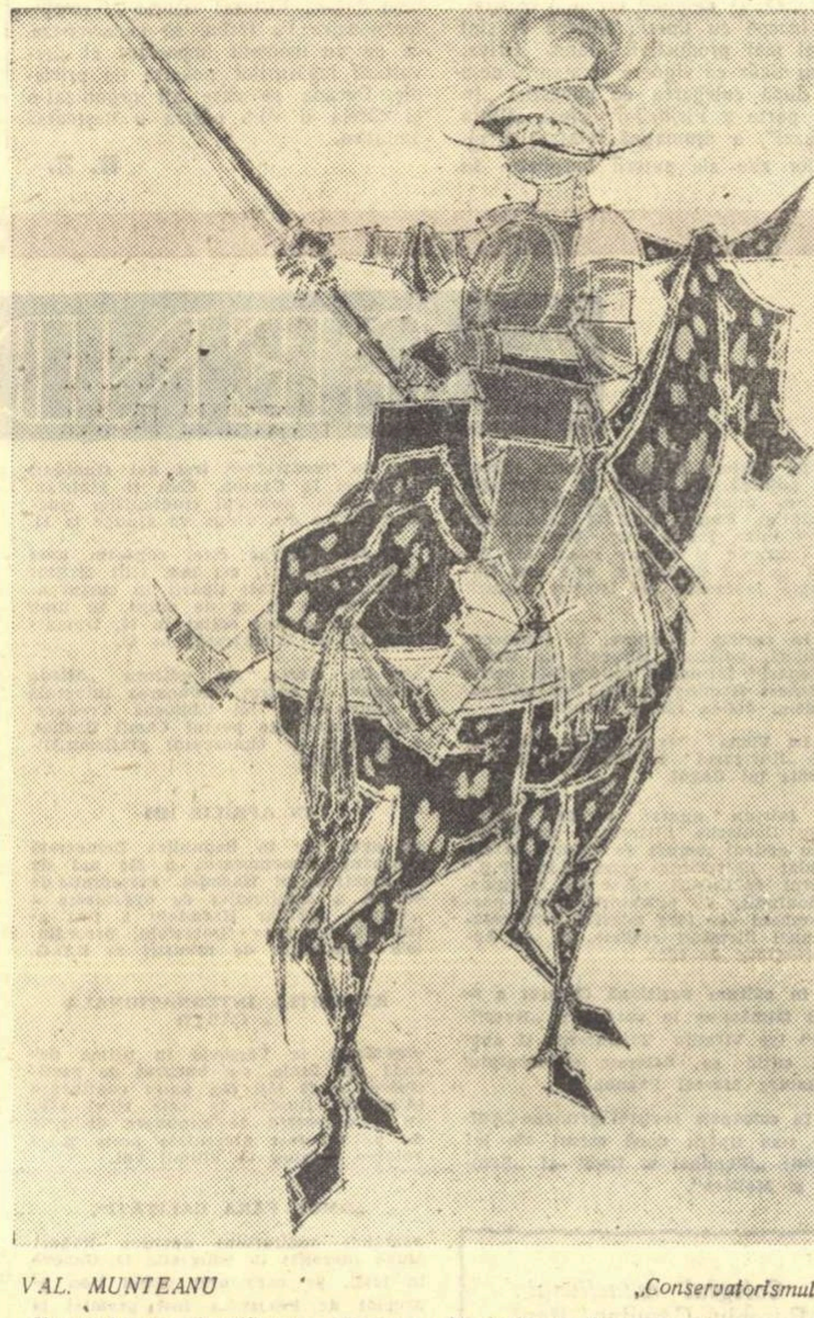

VAL. MUNTEANU *„Conservatorismul"*

Nu totdeauna simplificarea geometrică se uneşte cu o acută expresivitate. Iosif Molnar e numai elegant, atunci cînd încadrează o figură stilizată într-un joc exuberant de elipse („Soarta omenirii în mîinile omului"). Cu o certă distincţie şi pondere se înfăţişează imaginile lui Cristea Condacci, dintre care două — „Raţiunea va învinge" şi „Spre aştri" — se numără printre izbînzile expoziţiei. Printre cele, cred, cinci sau zece piese deplin izbutite ale acestei manifestări colective, la care, e drept, nu i-am întîlnit nici pe Vincenţiu Grigorescu şi Trofim Brînză, nici pe O. Adler, S. Baroi şi Benedict Gănescu; la care, în schimb, nivelul mediu a atins o anume decenţă, ce nu poate fi ignorată.

Dan Hăulică

ARTE

Itinerar artistic: Tîrgu-Mureş

Am poposit la Tg. Mureş într-o zi răcoroasă de vară, ultima zi dinaintea caniculei dezlănţuită brusc şi cu atîta furie. Oraşul acesta, cu străzi largi, cu edificii impunătoare, mărturii ale unei tradiţii îndelungate şi temeinice, cunoaşte astăzi o viaţă spirituală demnă de invidiat. Orchestra simfonică la ale cărei concerte săptămînale participă cel puţin şase sute de iubitori ai muzicii, are realizări meritorii. Se cîntă muzică din marele repertoriu, piese simfonice romîneşti şi din cînd în cînd lucrări ale compozitorilor locali. Cetăţenii din Tg. Mureş pot asculta şi „Requiem"-ul lui Mozart (repetat în trei concerte) dar şi „Divertismentul" lui Dumitru Capoianu. Orchestra, formată din instrumentişti de valoare, are deficienţe la partidele suflătorilor în alămă, dar atacă piese de mare anvergură (uneori prea dificile pentru posibilităţile sale) şi joacă un rol hotărîtor în propagarea muzicii nu numai în oraşul de baştină, dar şi în satele şi localităţile regiunii. Ne-a părut rău că n-am sosit în ziua obişnuită a concertului simfonic şi n-am putut deci auzi orchestra pe care o cunoşteam din deplasările ei la Bucureşti şi din înregistrările de la radio.

Am fost răsplătiţi chiar în aceeaşi seară de un spectacol de mare ţinută artistică prezentat de Ansamblul secuiesc de cîntece şi dansuri. Cu cîteva săptămîni în urmă, Ansamblul îşi completase formaţia şi cu o echipă de cor şi dansuri alcătuită din copii. Este greu să cuprinzi şi mai ales să sugerezi în cuvinte bogăţia surprinzătoare de culori, ritmuri şi melodii care ne-au

încîntat timp de aproape două ore. Am aplaudat corul celor peste o sută de copii, admirînd talentul micilor cîntăreţi care s-au dovedit iscusiţi mai ales în cîntecele de haz şi am pus pe seama începutului stridenţele şi durităţile în execuţie. Dar am participat cu toţi cei peste şase sute de spectatori la minunatul tablou coregrafic „Serbare de mai" în care copiii s-au dovedit nu numai cîntăreţi şi dansatori pricepuţi, dar şi artişti cu o mimică şi gestică uimitoare pentru vîrsta lor. Graţia infantilă, unită cu o ingenuitate adorabilă şi o seriozitate care stă atît de bine unui artist ce n-a depăşit nici doisprezece ani, au creat momente de adevărată artă. In fiecare clipă s-a evidenţiat dispoziţia măiestrită a grupurilor de dansatori, evoluţia precisă a rolurilor soliştice, îmbinarea perfectă între cîntec şi dans. De aceea, aplauzele noastre, la scena deschisă, n-au conţinut nici o îngăduinţă pentru început, ci au fost o apreciere spontană a unei realizări artistice meritorii. Au venit apoi pe scenă „cei mari" — corul, echipele de dansuri, orchestra de instrumente populare, soliştii. Folclorul din regiunile secuieşti ni s-a înfăţişat cu toată gama lui bogată de nuanţe, pentru mulţi din noi necunoscută. Ne-a încîntat sobrietatea costumelor, împodobite cu florile bogate şi pline de sevă parcă, ce le aflăm şi în ornamentaţia clădirilor şi mobilierului secuiesc. E atîta discreţie şi bun simţ în combinarea culorilor, încît desfătarea prilejuită ochilor refuză pentru cîteva momente orice altă senzaţie. Să mărturisim că ne-au plăcut îndeosebi părţile coregrafice care au fost parcă mai aproape de sursele folclorice, deşi elementul de stilizare era evident. Ne-au încîntat ritmurile, cînd lente, cînd trepidante, cînd potolite, cînd îndrăcite, ale dansurilor din Odorhei, Satu-Mare, Korund şi am aplaudat de multe ori virtuozitatea unor solişti care, fără a face echilibristică scenică, cum se întîmplă la unele ansambluri, au evoluat cu atîta vigoare şi supleţe, cu atîta ştiinţă a mişcării scenice, excelînd în volute şi mlădiindu-se cu o uşurinţă uimitoare, încît, în unele momente de mare avînt ale ansamblului, cînd totul se dezlănţuia, cînd ritmurile se accelerau şi se schimbau de la o secundă la alta, cînd costumele învolte îşi ofereau întreaga bogăţie, aveai senzaţia unei beţii a cîntecului, dansului şi culorii. Am mai fost martorii unei suite coregrafice intitulată „O seară la izvor" alcătuită din dansuri obişnuite în comuna Ivăneşti, pe care ansamblul le-a învăţat de la ţăranul Dan Florea Cefi, în vîrstă de 69 de ani. L-am văzut pe Dan Florea Cefi, acest bătrîn cu faţa aspră, colţuroasă, dar cu o expresie mucalită, cu un zîmbet mereu viu şi cu ochii pătrunzători. E înalt, spătos, voinic, poartă o pălăriuţă adusă pe frunte, umblă îmbrăcat în port naţional şi ţine la chimirul, împodobit cu atîta dibăcie, un fluier. In seara spectacolului l-am auzit cîntînd din fluierul său spre care, chiar atunci cînd merge pe stradă, mîna lui se îndreaptă reflex. Fluierul său pare fermecat. Melodiile lui melancolice, pline de poezie, uneori aeriene, au prospeţimea cîntecului ce vine din adîncul inimii. Suita în care Dan Florea Cefi a avut rol de solist, dansînd pe întrecute cu cei tineri, ne-a întărit încă o dată credinţa în geniul creator al poporului, în uriaşele sale potenţe artistice. Ansamblul secuiesc de cîntece şi dansuri din Tg. Mureş, creaţie, ca şi Filarmonica oraşului, a regimului nostru de democraţie populară, ne-a prilejuit momente de înaltă emoţie. Programul este sobru, prezentat cu discreţie, fără obişnuitele glume nesărate, pe care unele ansambluri obişnuiesc să le întreţească, spre disperarea publicului venit să guste din comoara de artă a poporului. Asistăm deci la Tg. Mureş la o activitate artistică inspirată din sufletul, obiceiurile şi tradiţiile oamenilor simpli, demnă de toată lauda.

Gheorghe Stănescu

CONTINENTE

I. G. ONISCENCO „Serghei Esenin"

Scriitorii germani și literatura prezentului

Conferința grupei de partid din prezidiul Uniunii scriitorilor din Republica Democrată Germană a discutat recent problemele de bază ale literaturii germane actuale. Principalele rapoarte au fost ținute de Johanna Rudolph despre „Problemele realismului în literatura germană" și de Max Zimmering despre „Dezvoltarea literaturii germane după 1945". Rapoartele au dat loc la discuții largi, care au găsit în presă un ecou cu atît mai puternic cu cît, aproape concomitent cu dezbaterile scriitoricești, primul ministru Otto Grotewohl, într-un discurs ținut în fața a cîtorva sute din cei mai străluciți reprezentanți ai intelectualității germane, a subliniat misiunea și aportul acesteia la construirea unei patrii socialiste.

Raportul Johannei Rudolph pornește de la definirea literaturii de actualitate. Este actuală literatura dedicată temelor și problemelor prezentului, literatura preocupată de procesul formării omului nou. Chiar dacă punctul de vedere marxist-leninist este aplicat temelor istorice, scrierile de această natură nu pot constitui o literatură de actualitate.

Elementele culturii democratice socialiste, într-o societate de clase antagonice, în perioada de trecere spre socialism — continuă raportul — devin fundamentele culturii dominante datorită unui proces de schimbări calitative care asimilează și moștenirea culturală a trecutului. Se produce și în cultură un proces similar aceluia al trecerii muncitorimii de la poziția de clasă exploatată la aceea de clasă dominantă. In acest proces psihologia muncitorului se schimbă și, deci, implicit și imaginea lui în literatură. Operei literare de actualitate i se cere să reprezinte această transformare. Evocînd sau explorînd o anume zonă a realității opera literară va trebui să exprime neapărat fenomene tipice pentru ca semnificația ei să fie cît mai largă. națională.

Literatura actuală trebuie să aibă curajul adevărurilor mari și simple. Acestea îi vor permite discernămîntul între elementele esențiale și cele mai puțin caracteristice, o vor ajuta să găsească justele proporții și să se orienteze în perspectiva socialismului. O atare perspectivă nu trebuie concepută ca un principiu general, ca o speranță, ci ca rezultantă inevitabilă a luptei dintre nou și vechi.

Congresul al IV-lea al scriitorilor germani, manifestîndu-și necondiționata adeziune la realismul socialist, a subliniat importanța orientării ideologice pentru creația literară. Dezvoltarea posibilităților de cunoaștere ale artistului îi vor îngădui să sezizeze unitatea contradicțiilor din viață, și anume nu static ci dinamic, și îi va lărgi capacitatea de alegere a caracterelor și situațiilor. Georg Lukacs — a arătat în continuare raportoarea — a încercat să facă din analiza operei lui Balzac de către Marx și aceea a lui Tolstoi de către Lenin o pledoarie pentru intuiție ca sursă a oricărei realizări artistice.

O asemenea poziție este greșită și periculoasă. Literatura este într-adevăr o formă de cunoaștere a realității cu mijloace specifice, estetice, dar e chemată să contribuie la formarea conștiinței socialiste. Intre domeniile ideologiei și esteticii există totuși o unitate dialectică și sarcina criticii este să surprindă această unitate în operele scriitorilor sau să semnaleze de ce în anumite opere literare această unitate n-a fost realizată.

Făcînd bilanțul literaturii germane de după 1945 și referindu-se în bună măsură și la experiența sa personală, Max Zimmering a arătat că în Republica Democrată Germană literatura este o instituție, o parte a vieții publice. Legătura necondiționată a scriitorilor cu viața va trebui să ducă pe viitor, în mai mare măsură decît în trecut, la o literatură realistă, expresie a acelei însuflețiri creatoare care animă societatea eliberată de exploatare și asuprire.

La discutarea rapoartelor au participat peste 300 scriitori. Schimbul viu de idei și angajamentele luate îndreptățesc să se aștepte în viitorul apropiat o nouă și importantă recoltă a literaturii germane realist-socialiste.

V. Dascălu

ARNOLD ZWEIG

Laureat al Premiului internațional „Lenin" pentru pace

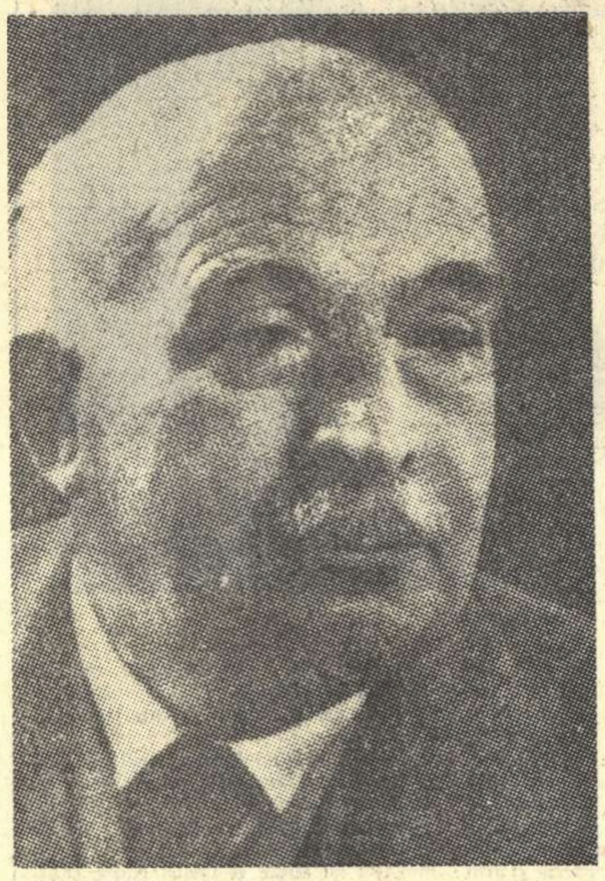

Premiul internațional „Lenin" pentru pace, acordat recent lui Arnold Zweig, încununează nu numai cei șaptezeci de ani ai unuia dintre cei mai străluciți reprezentanți ai literaturii germane actuale, ci și aproape cinci decenii de eforturi pentru cunoașterea omului și înțelegerea între popoare. Fire deosebit de complexă, de frămîntată, inițial înclinată spre diletantism artistic, spre efecte stilistice, a parcurs un drum deosebit de sinuos și de greu pentru a se afirma, de la o etapă la alta, tot mai mult ca un om al vremii sale și pentru a da creației sale, de fiecare dată, un accent tot mai puternic de militantism social.

Intr-adevăr, de la debutul modest marcat de apariția „Coletului poștal" (1909) din care respirau ezitările unui tînăr crescut în filistinismul wilhelminian, oscilînd între biblie, Nietzsche și Marx, între Zola, Dostoievski și Thomas Mann, așa cum studiile sale îl purtaseră de la germanistică la psihologie, de la limbile moderne la filozofie, de la istoria artei la sociologie și economie politică, — și pînă la apogeul de azi, pînă la „Se sparge gheața", *ciclu menit să-i aureoleze opera, s-a scurs o jumătate de secol de experiențe unice în istorie. Fiul micului meseriaș din Silezia sudică cunoscuse, după fastul de tinichea al Germaniei imperiale, tranșeele războiului în Franța, Serbia și țările baltice, revoluția și contrarevoluția germană, șubrezenia republicii de la Weimar, ascensiunea fascismului și ororile celui de al III-lea Reich, emigrarea, al doilea război mondial, întoarcerea în patrie după 15 ani de exil, scindarea Germaniei, reînvierea militarismului în partea ei vestică și, în sfîrșit, lupta pentru o patrie socialistă și pentru abolirea războiului. Pe această lungă orbită, patruzeci de volume se înscriu ca puncte de reper ale unei neostenite tensiuni intelectuale, ca un grafic al ecoului pe care proteicele aspecte ale vremii l-au găsit, de fiecare dată, în conștiința sa.*

Primul succes de prestigiu al lui Arnold Zweig a fost „Insemnări despre familia Klopfer", *dar abia în 1912 romanul* „Nuvele în jurul Claudiei", *un fel de „Ce-i de făcut?" al tinerei intelectualități germane în perioada imperialistă, au atras asupra sa atenția unor cercuri mai largi de cititori.* „Omor ritual în Ungaria" *îi aduce în 1915 premiul „Kleist" dar și trimiterea pe frontul de vest. După volume de nuvele, de eseuri și teatru,* „Cearta în jurul sergentului Grișa" *(tradusă în 17 limbi) i-a cîștigat faima mondială. Acest roman de război era primul fruct al unei concepții îndelung meditate despre rostul social al artei: „Sînt convins că arta are o funcție socială: luminarea a tot ce-i viu" afirma el categoric. „Concepția mea despre artă și poezie nu este stăpînită de arbitrarul individual, ci de tendința de a fi o conștiință, un organ de cunoaștere a totalității". Grișa, prizonierul rus evadat, acuzat de spionaj și executat în pofida probelor de nevinovăție, pentru „a fi dat ca exemplu", devenise un mijloc de demascare a aparatului militar prusac, a brutalității și lipsei de scrupule a claselor dominante.*

Dar „Grișa" a devenit cu timpul și piatra de temelie a unui măreț edificiu epic: ciclul „Războiul cel mare al oamenilor albi". *Trei decenii n-au dus încă la încheierea seriei, iar ordinea apariției romanelor n-a respectat și cronologia istorică: primul a apărut abia de curînd („S-a copt vremea") iar ultimul („Se sparge gheața") este în curs de elaborare. Incepînd cu o dramatică interpretare a condițiilor economico-sociale care au dus la primul război mondial, ciclul se va termina cu un roman destinat să arate că nici o societate nu e viabilă dacă războiul și profiturile de pe urma acestuia constituie pilonii principali ai existenței sale. In acest ciclu,* „Femeie tînără în 1914" *îmbină gingășia unei povestiri de dragoste fervență, cu lupta împotriva acelor contingențe social-politice care au făcut războiul inevitabil. I-a urmat zguduitoarea* „Educație în fața Verdunului", *care dezvăluie corupția corpului ofițeresc prusac, simulacrele de justiție militară, crimele pe care le ascundeau morțile „eroice" dar și trezirea politică a soldaților din tranșee. Lecția Verdunului era imboldul la lupta pentru pace și dreptate socială.* „Pauza de foc" *înregistrează răsunetul pe care l-a avut în rîndurile soldaților din prima linie a frontului apelul lui Lenin la o pace dreaptă, fără anexiuni și despăgubiri, precum și frămîntările care aveau să ducă la revoluția spartachistă. In sfîrșit,* „Inscăunarea unui rege" *înfățișează ultimele zvîrcoliri ale unui militarism muribund în încercarea lui de a crea o trambulină antisovietică în țările baltice.*

Deși prin excelență reprezentativ pentru geniul lui Arnold Zweig, ciclul „Grișa" nu epuizează toate fațetele concepției sale despre lume sau ale măiestriei sale artistice. Dar o scurtă notiță nu poate înregistra decît fugar, între multe altele, romane ca „Securea din Wandsbek" *sau* „Zile pierdute", *nuvelele din* „Evantaiul de fildeș" *și* „Curcubeul", *cele trei* „Drame soldățești" *sau eseurile despre Lessing, Kleist și Büchner. O operă atît de vastă, cînd autorul ei a fost pe rînd șoarece de bibliotecă și ziarist, iar după al doilea război mondial președinte al Academiei germane de științe și deputat în Camera populară, delegat la congrese internaționale pentru pace și președinte al P.E.N.-Clubului german (est și vest), vorbește nu numai despre marea lui putere de muncă, dar și despre neobișnuita sa voință de a face din literatură în genere și din scrisul său o armă împotriva rămășițelor unei ordini fundate pe exploatare și război și un instrument de edificare al unei societăți bazate pe dreptatea socială. Pe ambele căi, Arnold Zweig, care a ales Germania estică, militează pentru socialism; ca vechi admirator al Uniunii Sovietice lucrează perseverent la întărirea prieteniei germano-sovietice; iar ca fost soldat pledează pentru instaurarea unei păci trainice.*

M. Roșca

De vorbă cu Voldemar Kalpini

Voldemar Kalpini, ministrul adjunct al Culturii din R.S.S. Letonă, m-a primit în ajunul plecării. Geamantanele desfăcute, pachetele risipite prin încăpere, mi-au deșteptat temerea că l-aș putea stingheri. Eram chiar hotărît să cer scuze și să propun ...amînarea interviului. Dar Voldemar Kalpini mi-a spulberat reticențele și m-a asigurat că va asculta întrebările mele cu interes și răbdare, deoarece va ști să-și stăpînească febra firească a călătoriei spre patrie.

— Cu ce impresii plecați de la această primă Decadă a culturii Republicilor Sovietice Baltice?

— Evident, această decadă a culturii baltice are o importanță deosebit de mare sub toate raporturile. N-aș vrea să mă repet, și de aceea am să mă refer la un singur aspect mai puțin discutat. Experiența pe care am căpătat-o ține mai mult de formula organizatorică sub semnul căreia s-a desfășurat decada, dar îndeosebi de conținutul pe care l-a căpătat cadrul ei sărbătoresc. Adică: în mod obișnuit, cînd prezentăm la Moscova Decada artei letone, de exemplu, noi sîntem aceia care facem publice producțiile noastre. De astă dată dvs. ați asigurat pe multiple planuri prezentarea acestor producții. Fără îndoială, este un exemplu la care vom reflecta. Cred că, în ce ne privește, vom putea aplica unele învățăminte chiar cu prilejul recentei decade a regiunii Latgavia (regiune de mare pitoresc folcloric din R.S.S. Letonă), care se va desfășura la Riga și ale cărei manifestări le vom completa cu ansambluri din capitala republicii. In tot cazul, ca să închei acest răspuns, oamenii de cultură din delegația noastră vor avea ce povesti în Letonia despre tot ce au văzut și le-a bucurat inima.

— La noi sînt cunoscuți și apreciați Jan Rainis, Vilis Lațis, Ana Sakse, Andrei Upit. Am dori să știm la ce lucrează aceste personalități artistice, după cum v-am ruga să informați cititorii noștri și despre alți scriitori de seamă ai literaturii letone.

— Vă înțeleg interesul și am să încerc să vă răspund cît mai concret. Voi începe cu tinerii, fiindcă ei sînt și cei mai productivi. Ianis Griva, mereu tînăr ca vigoare creatoare, ne-a dat după culegerea de povestiri „In acea parte a Pirineilor" piesa „Pluta Meduzei", o dramatică relatare a ultimelor zile ale puterii burgheze în țara noastră. După cum spuneam, harnic ca întotdeauna, lucrează la un roman de mari dimensiuni, care va fi într-un fel o biografie: istoria unui luptător din brigăzile internaționale din Spania. Un poet popular este Jan Sudrabkain, a cărui plachetă „Muntele de argint" se bucură de o largă apreciere. El pregătește acum o culegere de opere și are pe șantier un volum de versuri inedite. N-aș vrea să-l uit pe Jan Nedra cu trilogia sa „Anii călirii", care va fi într-un fel istoria Latgaviei în ultimele decenii. Și fiindcă m-ai întrebat și despre vechii maeștri, să vorbim și despre ei; nu știu la ce scrie Vilis Lațis, fiindcă asupra laboratorului său de creație el păstrează întotdeauna o neabătută tăcere. Andrei Upit a terminat acum cîțiva ani o mare lucrare despre „Problemele realismului socialist în literatură". La ce trudește acum? La drept vorbind, nu știu precis. Stiu însă atît: cînd merg spre casă seara și mă abat pe la dînsul, îl găsesc de fiecare dată scriind. Viitorul apropiat ne va aduce răspunsul dorit. Probabil că te miră că n-ai auzit și despre Ana Sakse în precizările pe care ți le-am dat. Iată de ce: după o oarecare inactivitate, reputata noastră scriitoare lucrează la un scenariu de film. Despre ce epocă? Cu ce temă? Asta nu mai știu.

— Aș dori să-mi vorbiți despre publicațiile de literatură din R.S.S. Letonă.

— La Riga apare săptămînalul „Literatura și arta" și revista lunară „Drapelul". Scriitorii noștri sînt productivi. Ei colaborează și la ziarele locale și la publicațiile tineretului.

— Și acum, o ultimă întrebare...

— Fiindcă o bănuiesc îngăduie-mi s-o anticip. Voiai să te referi la semnificația vizitei noastre, nu? Ei bine, ea e cuprinsă în salutul și în mulțumirile pe care doresc pe această cale să le adresez tuturor organizațiilor și instituțiilor care au făcut delegației noastre o primire atît de călduroasă și oamenilor de cultură romîni cu care ne-am cunoscut. Vom căuta, în ce ne privește, să nu rămînem datori. Viitorul istoric al relațiilor noastre va trebui să consemneze, ca pe un moment important al dezvoltării legăturilor noastre de prietenie, Decada pe care ați organizat-o și căreia îi vom păstra o neștearsă amintire.

R. Z.

Stendhal deformat

La „Flammarion", André Billy a tipărit acum cîteva luni lucrarea sa „Ce cher Stendhal" care reprezintă o biografie-eseu a vieții și operei marelui scriitor. Cartea lui Billy n-are o structură omogenă, cuprinzînd eclectic considerații biografice, aprecieri estetice, reconstituiri istoriografice, ipoteze filozofice, amestecînd evocarea cu referințele jurnalistice. Toate acestea nu concură însă la reprezentarea justă a fizionomiei morale a lui Henry Beyle și mai puțin la sugerarea climatului în care a luat naștere opera sa. Sînt comentatori care presupun că slujesc personalităților cercetate dacă scormonesc în intimitatea vieții acestora și transformă amănunte absolut periferice artei lor, în revelații. André Billy este dintre aceștia. Il interesează mult mai puțin opere ca „Roșu și Negru", „Mînăstirea din Parma", „Lucien Leuwen", în schimb vorbește pe întinderea a patru cincimi din volumul său despre amorurile lui Stendhal, ca și cum ele singure ar putea da explicații satisfăcătoare despre ideile și idealurile de care a fost animat gînditorul, omul politic și artistul Stendhal de-a lungul frămîntatei sale existențe. Iar cînd, în sfîrșit, se încumetă să facă loc cîtorva reflecții despre creația căreia Stendhal îi datorează întreaga sa notorietate, André Billy pare a spune că romanele amintite sînt de un interes secundar, fiindcă semnificația lor e subordonată sensului direct al faptului autobiografic; prin urmare la ce bun să discutăm despre „Lucien Leuwen" sau „Roșu și Negru" cînd putem merge direct la sursă, cercetînd cum a iubit sau suferit, cum a luptat cu prejudecățile de castă și cum s-a resemnat însuși Stendhal, autorul lor. Dar procedînd astfel Billy uită că dincolo de reflexul autobiografic toate aceste scrieri sînt o cronică vie a istoriei Franței și că realismul scriitorului a surprins în tipuri reprezentative viața unei societăți întregi bîntuită de pasiuni, cu căderile și înălțările ei, de-a lungul perioadei de tranziție dintre epoca napoleoniană și prozaica monarhie din iulie.

Billy sărăcește de însușiri figura lui Stendhal, îi elogiază hedonismul și egolatria, apreciază „repulsia lui pentru spiritul gregar" și însingurarea. Insă omite să explice resorturile sociale ale acestei izolări, (Stendhal era sociabil, însă dezacordul dintre scriitor și protipendadă l-a determinat să se izoleze moral) după cum nu găsește necesar să observe vigoarea republicanismului său și a atitudinii sale împotriva filistinismului claselor posedante.

In intenția lui Billy „Ce cher Stendhal" ar fi trebuit să răspundă aniversării a 175 de ani de la nașterea scriitorului. I s-ar fi cuvenit însă o altfel de cinstire...

H. Zalis

AGENDĂ

- La Editura de Stat pentru literatură politică din Praga se pregătește tipărirea unui roman autobiografic al lui Julius Fucik intitulat „Generația de dinaintea lui Petru". Volumul va mai cuprinde și cîteva studii ale lui Fucik privind unele din cele mai importante momente ale istoriei culturii cehe.
- In curînd va apare, în traducere maghiară, volumul „Dincolo de rîu și de copaci" întrunind reportajele scrise de Ernest Hemingway pe fronturile celui de-al doilea război mondial.
- La Viena a avut loc premiera operei „Revizorul" de Werner Egk după comedia lui Gogol.
- Intr-un număr recent, revista „Neue Deutsche Literatur" publică un amplu articol semnat de Günter Deicke intitulat „Literatura germană în R.P.R." Autorul subliniază succesele însemnate, dobîndite de prozatorii și de poeții germani din țara noastră prin crearea unei literaturi realiste, cu un bogat conținut de idei.
- In editura pariziană Grasset a apărut tălmăcirea în versuri a „Bucolicelor" lui Virgiliu. Traducerea și aparatul critic se datoresc cunoscutului dramaturg Marcel Pagnol.
- In coloanele revistei germane „Aufbau" s-au tipărit două eseuri ale lui Aragon: „Stendhal și Zola" și „Stendhal și Molière".
- Se construiesc trei noi studiouri de filme la Canton, Sian și Sintzian. Cu acestea, numărul studiourilor cinematografice din China va ajunge la 13.
- Jules Verne este, conform unei recente statistici, cel mai citit scriitor francez. El a fost tipărit în cursul anului trecut în 90 de ediții, în timp ce Balzac a fost editat în 50, Dumas-tatăl în 49, Maupassant în 40.
- La Praga, în editura „Mlada Fronta", a apărut traducerea integrală a „Luciadelor" lui Camoens. Traducerea, semnată de poetul Camil Bednar, e ilustrată de cunoscutul grafician Miroslav Troup.

IN APRILIE 1959

va avea loc în Republica Democrată Germană comemorarea a 200 ani de la moartea lui Haendel. Președinția de onoare a comitetului de organizare a „Anului Jubiliar Haendel" a fost atribuită lui Otto Grotewohl, președintele Consiliului de miniștri al R.D.G.

EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ A CĂRȚII

organizată la Varșovia în prima decadă din iunie, s-a bucurat de participarea a 20 țări din patru continente (Australia lipsea). In cele cinci săli, cu o suprafață de expunere de 3.500 m. p., au fost prezentate peste 30.000 volume apărute în ultimii ani.

„OMUL FĂRĂ CALITĂȚI",

romanul scriitorului austriac Robert Musil (decedat în emigrație la Geneva în 1942), pe care unii critici l-au apropiat de Proust, a fost premiat la Paris cu premiul „Celei mai bune cărți străine".

„TORTURA",

cunoscutul pamflet al scriitorului algerian Henri Alleg, actualmente în închisoare, se bucură în Anglia de o mare publicitate.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

importante au fost făcute la Raguza (Sicilia). E vorba de ruinele fostei colonii grecești Camarina, întemeiată de siracuzani în sec. VI î.e.n. și distrusă de romani în sec. III î.e.n., în cursul primului război punic. S-au găsit numeroase statui, vase și amfore de mare valoare artistică.

FRANTIȘEK KUPKA,

renumitul pictor ceh, decedat la 21 iunie 1957, face obiectul unei bogate expoziții retrospective organizate la Paris. Critica franceză o consideră „un repertoriu impresionant de forme animate și de ritmuri cromatice".

UN PORTRET

de Toulouse-Lautrec, intitulat „Mauzi" a fost de curînd vîndut la licitație la Paris cu 11 milioane franci.

800 SCRIITORI VIETNAMEZI

au participat la conferința care a avut loc acum cîteva zile la Hanoi. S-a votat în unanimitate o rezoluție care cere artiștilor o legătură mai strînsă cu masele muncitoare și cheamă la luptă împotriva revizionismului.

„SOVIETSKAIA KULTURA"

a întreprins o anchetă asupra celor mai bune filme sovietice din producția anului trecut. In primul rînd s-a situat „Pe Donul liniștit", după romanul lui Șolohov. Urmează „Calvarul", după romanul lui Alexis Tolstoi. „Zboară cocorii" s-a situat în al treilea rînd. Cel mai bun scenariu a fost considerat acela al filmului „Casa în care locuiesc".

ACȚIUNEA „SABIA TEUTONĂ"

se numește filmul documentar turnat de DEFA, care tratează trecutul de spionaj, complot și crimă al generalului Hans Speidel, actualul comandant al forțelor N.A.T.O. central-europene.

Vizita scriitorilor bulgari în țara noastră

Săptămîna trecută, o delegație de scriitori bulgari, condusă de Anghel Todorov, prim secretar al Uniunii Scriitorilor din R.P. Bulgaria și membru al C.C. al Partidului Comunist Bulgar, ne-a vizitat țara. Primiți cu căldură frățească, oaspeții — după o scurtă ședere în București — au plecat spre Orașul Stalin. In călătoria lor prin țară au vizitat cetatea Branului, au poposit la Sinaia și s-au oprit să cunoască muzeul Doftana.

Pretutindeni unde au zăbovit au fost întîmpinați cu bucurie și căldură. O mărturie grăitoare a ospitalității poporului nostru rămîne masa prietenească oferită oaspeților la gospodăria agricolă de stat „30 Decembrie". Inainte de întoarcerea în patrie, Uniunea Scriitorilor din R.P.R. a organizat la „Casa scriitorilor Mihail Sadoveanu" o seară a prieteniei prezidată de acad. Mihai Beniuc. Cu acest prilej, poeții Nina Cassian, Dan Deșliu, Victor Tulbure, Mihu Dragomir, Veronica Porumbacu ș.a., au citit versuri aparținînd celor mai de seamă poeți bulgari contemporani ca Elisabeta Bagriana, Anghel Todorov, Liliana Stefanova Krum Velkov, Nicola Marangozov ș.a. Apoi, unii dintre aceștia, prezenți în sală ca membri ai delegației, au citit la rîndul lor poezii.

Menționăm că la serată au luat parte cu lecturi din versurile lor și poeții greci Iannis Ritsos și Menelaos Ludemis, — în vizită în țara noastră.

Cu un sentiment de dragoste și de viu interes au întîmpinat scriitorii romîni ca și întreaga asistență versurile poeților bulgari. Vizita scriitorilor din țara vecină și prietenă reprezintă o contribuție de preț la dezvoltarea legăturilor culturale dintre popoarele noastre, la întărirea păcii și colaborării internaționale.

N. B.

MENELAOS LUDEMIS

poet grec

CEAS DE DRAGOSTE

Să nu mai spui, iubito, că se va sfîrși.
Să nu mai spui „destul", — ar fi ca lovitura de cuțit.
Să stăm aci, cu mîinile-ncleștate,
Să stăm sub noaptea înstelată
Ca două statui de piatră imobile în parc..
Să nu asculți. Să nu vorbești.
Dacă se va-ntîmpla să treacă un tren,
un tren ducînd spre Paradis
tu nu striga „oprește", e inutil.
Apleacă-ți numai capul tău fierbinte
pe umărul acesta care-l cheamă — da, așa!
Fii ca un mac amețit de soare
te-apleacă și te reazimă de mine.

Reazimă-ți capul de mîna mea — da, așa!
Ce fericită-i mîna asta!
Vreau să-mi golesc de toate gemetele pieptul
să fie plin doar cu silabele numelui tău,
vreau în priviri să te cuprind întreagă.
Da, așa! Iți mulțumesc...
Dar cine plînge-n depărtare?
Cine-a strigat „jos tirania"?
Am sosit.

In romînește de **Tașcu Gheorghiu**

OASPEȚI DIN R. P. BULGARIA

VAFIU RACOVSKI
poet

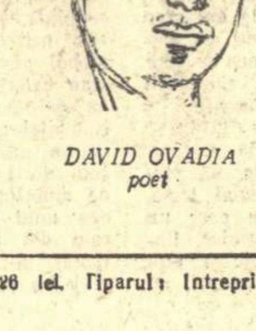

DAVID OVADIA
poet

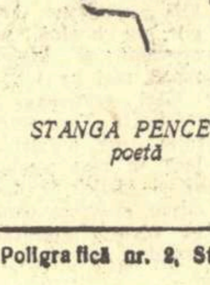

STANGA PENCEVA
poetă

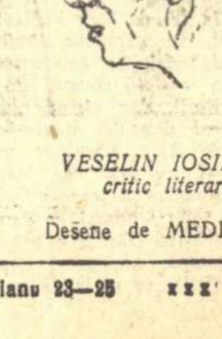

VESELIN IOSIFOV
critic literar

Desene de MEDI DINU

Redactor-șef: Zaharia Stancu. Colegiul redacțional: Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, Eusebiu Camilar, Paul Georgescu (redactor-șef adjunct), Eugen Jebeleanu, George Macovescu, Ion Mihăileanu, V. Mîndra (redactor-șef adjunct), Mihail Petroveanu (redactor-șef adjunct), Cicerone Theodorescu, Ion Vitner.

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon: 2.74.26; 1 39.36; 1 50.17 ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr 10 telefon: 7.79.46 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul: Intreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25 xxx